ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਿਤ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

ਸੈਂਚੀ ਪਹਿਲੀ

ਟੀਕਾਕਾਰ

ਗਿਆਨੀ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਰਚਿਤ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

ਸੈਂਚੀ ਪਹਿਲੀ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ਨੰਬਰ ੧੫੫ ਤਕ।

ਇਸ ਵਿਚ

ਸ੍ਰੀ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਵੱਯੇ, ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਦੂਜਾ, ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਤੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

- ਟੀਕਾਕਾਰ -

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਗਿਆਨੀ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸੋਧਕ :- ਡਾ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਔਲਖ (ਐਮ.ਏ., ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਭਾ: ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

© ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

Sri Dasam Granth Sahib Ji Steek (Vol. 1st)

Translation by Giani Narain Singh

ISBN : 81-7601-231-9

ਪਹਿਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ 1994

ਛੇਵੀਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਜੂਨ 2009

ਭੇਟਾ : 250-00

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਭਾ. ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਇੰਡੀਆ)

ਫ਼ੋਨ/ਫੈਕਸ : 91-183-2542346, 2547974, 2557973

E.mail : csjssales@hotmail.com, csjsexports@vsnl.com

cjgroup77@yahoo.com

Website : www.csjs.com

(Printed in India)

ਪ੍ਰਿੰਟਰ : ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਫ਼ੋਨ : 2705003, 5095774

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ

ਜਿਲਦ ਪਹਿਲੀ

ਤਤਕਰਾ

ਸਿਰਲੇਖ	ਪੰਨਾ
ਅਥ ਸ੍ਰੀ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲਿਖਯਤੇ	੯
ਅਥ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਲਿਖਯਤੇ	੬੧
ਭਗਉਤੀ ਉਸਤਤਿ	੧੩੬
ਅਥ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਯਤੇ	੧੬੫
ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ	੧੬੭
ਅਧਿਆਏ ਦੂਸਰਾ	੧੮੯
ਅਧਿਆਏ ਤੀਸਰਾ	੧੯੭
ਅਧਿਆਏ ਚੋਥਾ	੨੦੬
ਅਧਿਆਏ ਪੰਜਵਾਂ	੨੦੯
ਅਧਿਆਏ ਛੇਵਾਂ	੨੧੩
ਅਧਿਆਏ ਸੱਤਵਾਂ	੨੨੬
ਅਧਿਆਏ ਅੱਠਵਾਂ	੨੨੭
ਅਧਿਆਏ ਨੌਵਾਂ	੨੩੭
ਅਧਿਆਏ ਦਸਵਾਂ	੨੪੨
ਅਧਿਆਏ ਗਿਆਰ੍ਹਵਾਂ	੨੪੫
ਅਧਿਆਏ ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ	੨੫੯
ਅਧਿਆਏ ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ	੨੬੨
ਅਧਿਆਏ ਚੋਦਵਾਂ	੨੬੮
ਅਥ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ	੨੭੧
ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ	੨੭੩

ਸਿਰਲੇਖ	ਪੰ
ਅਧਿਆਏਂ ਦੂਸਰਾ	੨੭੭
ਅਧਿਆਏ ਤੀਸਰਾ	੨੮੯
ਅਧਿਆਏ ਚੌਥਾ	੩੦੪
ਅਧਿਆਏ ਪੰਜਵਾਂ	੩੦੯
ਅਧਿਆਏ ਛੇਵਾਂ	੩੨੮
ਅਧਿਆਏ ਸੱਤਵਾਂ	੩੩੯
ਅਧਿਆਏ ਅੱਠਵਾਂ	੩੪੮
ਅਥ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੁਤੀਆ ਲਿਖਯਤੇ	੩੫੩
ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੂਸਰਾ	੩੫੫
ਅਧਿਆਏਂ ਦੂਸਰਾ	੩੬੪
ਅਧਿਆਏ ਤੀਸਰਾ	੩੬੯
ਅਧਿਆਏ ਚੌਥਾ	੩੭੩
ਅਧਿਆਏ ਪੰਜਵਾਂ	੩੮੩
ਅਧਿਆਏ ਛੇਵਾਂ	੩੮੯
ਅਧਿਆਏ ਸੱਤਵਾਂ	੪੦੦
ਅਧਿਆਏ ਅੱਠਵਾਂ	੪੧੦
ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ	੪੧੩
ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ	
ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦	੪੧੫
ਅਥ ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਯਤੇ	੪੪੫

ਅਥ ਸ੍ਰੀ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲਿਖਜਤੇ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਚੱਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਅਰੁ ਬਰਨ ਜਾਤਿ ਅਰੁ ਪਾਤਿ ਨਹਿਨ ਜਿਹ॥
ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਰੁ ਰੇਖ ਭੇਖ ਕੋਊ ਕਹਿ ਨ ਸਕਤਿ ਕਿਹ॥
ਅਚਲ ਮੂਰਤਿ ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸ ਅਮਿਤੋਜ ਕਹਿੱਜੈ॥
ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਣਿ ਸਾਹਿ ਸਾਹਾਣਿ ਗਣਿੱਜੈ॥
ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹੀਪ ਸੁਰ ਨਰ ਅਸੁਰ ਨੇਤ ਨੇਤ ਬਨ ਤ੍ਰਿਣ ਕਹਤ॥
ਤ੍ਵ ਸਰਬ ਨਾਮ ਕਥੈ ਕਵਨ ਕਰਮ ਨਾਮ ਬਰਨਤ ਸੁਮਤਿ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੱਕ੍ਰ=ਗੋਲ ਰੇਖਾ। ਬਰਨ=ਰੰਗ। ਪਾਤਿ=ਕੁਲ। ਅਚਲ=ਨਿਹਚਲ। ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਸਰੂਪ। ਅਮਿਤੋਜਿ=ਅਮਿਤ ਬਲ। ਤ੍ਰਿਭਵਣ=ਤਿੰਨ ਭਵਨ ਅਕਾਸ਼, ਪਤਾਲ ਤੇ ਮਾਤ ਲੋਕ। ਮਹੀਪ=ਰਾਜਾ। ਤਵ=ਤੇਰੇ। ਕਰਮ=ਕੰਮ। ਤ੍ਵ=ਤੇਰੀ। ਪ੍ਰਸਾਦਿ=ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਹ 'ਜਾਪੁ' ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦਾ ਹਾਂ। ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਚਿਹਨ ਚੱਕ੍ਰ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਤ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਕੁਲ (ਗੋਤ) ਹੈ। ਤੇਰਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਹੈ, ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਰੇਖ ਹਨ ਤੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਭੇਖ ਹਨ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ। ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਅਟੱਲ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਬਲ ਅਮਿੱਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਰੋੜਾਂ ਇੰਦਰਾਂ ਦਾ ਇੰਦਰ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਗਿਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਤਿੰਨ ਭਵਣਾਂ ਅਕਾਸ਼, ਪਤਾਲ ਤੇ ਮਾਤਲੋਕ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ। ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ ਦੈਂਤ ਤੇ ਸਾਰੀ ਬਨਾਸਪਤੀ ਤੈਨੂੰ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿੰਦੀ

ਹੈ। ਸਭ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਐਸਾ ਨਹੀਂ, ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸੱਕਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਤੇਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤੇਰੇ ਕਰਮ-ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ॥੧॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਅਕਾਲੇ॥ ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੇ॥ ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਅਰੂਪੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਨੂਪੇ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਮਸ=ਨਮਸ਼ਕਾਰ। ਤ੍ਵੰ=ਤੈਨੂੰ। ਅਕਾਲ=ਕਾਲ ਰਹਿਤ। ਅਰੂਪ=ਰੂਪ ਰਹਿਤ। ਅਨੂਪ=ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਾਲ ਰਹਿਤ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੂੰ ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ॥੨॥

ਨਮਸਤੰ ਅਭੇਖੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਲੇਖੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਕਾਏ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਜਾਏ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਭੇਖ=ਪਹਿਰਾਵੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਅਲੇਖ=ਲੇਖਾ ਰਹਿਤ। ਅਕਾਏ=ਕਾਇਆ ਰਹਿਤ। ਅਜਾਏ=ਜਨਮ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਭੇਖ (ਪਹਿਰਾਵਾ) ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਲੇਖਾ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਕਾਇਆ (ਸਰੀਰ) ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੂੰ ਹੋਰ ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਕੁਖ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਜਨਮਿਆਂ॥੩॥

ਨਮਸਤੰ ਅਗੰਜੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੰਜੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਨਾਮੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਠਾਮੇ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਗੰਜੇ=ਅਜਿੱਤ। ਅਭੰਜੇ=ਨਾਸ ਰਹਿਤ। ਅਨਾਮੇ=ਨਾਮ ਰਹਿਤ। ਅਠਾਮੇ=ਥਾਂ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਅਗੰਜੇ (ਅਜਿੱਤ) ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਪੱਕਾ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ॥੪॥

ਨਮਸਤੰ ਅਕਰਮੰ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਧਰਮੰ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਨਾਮੰ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਧਾਮੰ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਕਰਮੰ=ਕਰਮ ਰਹਿਤ। ਅਧਰਮੰ= ਧਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਰਮ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਧਾਰਮਕ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਵਰਣ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਘਰ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਸਭ ਘਰ ਤੇਰੇ ਹਨ॥੫॥

ਨਮਸਤੰ ਅਜੀਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੀਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਬਾਹੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਢਾਹੇ ॥ ੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਭੀਤੇ=ਨਿਰਭੈ। ਅਬਾਹੇ=ਅਹਿੱਲ। ਅਢਾਹੇ=ਅਡਿੱਗ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਅਜਿੱਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਨਿਰਭੈ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਡਰਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੂੰ ਅਹਿੱਲ ਹੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਹਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਡੇਗ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ॥ ੬ ॥

ਨਮਸਤੰ ਅਨੀਲੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਨਾਦੇ ॥ਨਮਸਤੰ ਅਛੇਦੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਗਾਧੇ ॥ ੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਾਦੇ=ਆਦਿ ਰਹਿਤ। ਅਛੇਦੇ=ਜਿਸ ਦੇ ਟੋਟੇ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਅਗਾਧੇ=ਜਿਸ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗ ਸਕੇ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਰੂਪ ਰੰਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਅਨਾਦਿ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਅਰੰਭ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਦੇ ਟੋਟੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਤੇ ਤੇਰੀ ਡੂੰਘਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ॥ ੭ ॥

ਨਮਸਤੰ ਅਗੰਜੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੰਜੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਉਦਾਰੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਪਾਰੇ ॥ ੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਭੰਜੇ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੰਨ ਨਾ ਸਕੇ। ਉਦਾਰੇ=ਖੁਲ੍ਹ-ਦਿਲਾ। ਅਪਾਰੇ=ਅਪਾਰ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਭੰਨ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਸਖੀ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਅਪਾਰ (ਬੇਅੰਤ) ਹੈਂ॥ ੮ ॥

ਨਮਸਤੰ ਸੁ ਏਕੈ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਨੇਕੈ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੂਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਜੂਪੇ ॥ ੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਭੂਤੇ=ਤੱਤ ਰਹਿਤ। ਅਜੂਪੇ=ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾਂ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਇਕ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ, ਫਿਰ ਬੇਅੰਤ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਅਨੇਕ੍ਹਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਬਣਾਵਟ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਅਤੇ ਤੂੰ ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ ਹੈ॥ ੯ ॥

ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਕਰਮੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਭਰਮੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਦੇਸੇ ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਭੇਸੇ ॥ ੧੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਭਰਮੇ=ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਨ੍ਰਿਦੇਸੇ=ਦੇਸ ਰਹਿਤ। ਨ੍ਰਿਭੇਸੇ=ਭੇਖ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਰਮ ਰਹਿਤ ਹੈ ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਦੇਸ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਭੇਸ ਰਹਿਤ ਹੈ॥ ੧੦ ॥

ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਨਾਮੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਕਾਮੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਧਾਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਘਾਤੇ ॥ ੧੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਨਾਮੇ=ਨਾਮ ਰਹਿਤ। ਨ੍ਰਿਕਾਮੇ=ਕਾਮਨਾ ਰਹਿਤ। ਨ੍ਰਿਧਾਤੇ=ਤੱਤ ਰਹਿਤ। ਨ੍ਰਿਘਾਤੇ=ਘਾਤ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਨਾਮ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਭਾਵ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ (ਵਾਸ਼ਨਾ) ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਜਲ, ਅਗਨੀ, ਪੌਣ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਰਚਨਾਂ ਇਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਭਾਵ ਤੂੰ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ॥੧੧॥

ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਧੂਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੂਤੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਲੋਕੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਸੋਕੇ ॥ ੧੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਧੂਤੇ=ਅਹਿੱਲ। ਅਲੋਕੇ=ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ। ਅਸੋਕੇ=ਸ਼ੋਕ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਹਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ, ਗ਼ਮ, ਫ਼ਿਕਰ ਤੇ ਦੁਖ ਹੈ॥੧੨॥

ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਤਾਪੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਥਾਪੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਤ੍ਰਿਮਾਨੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਨਿਧਾਨੇ ॥ ੧੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਤਾਪੇ=ਤਾਪ ਰਹਿਤ। ਅਥਾਪੇ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਥਾਪਿਆ ਨਾ ਜਾਏ। ਤ੍ਰਿ=ਤਿੰਨ ਲੋਕ। ਮਾਨੇ=ਸਤਿਕਾਰ। ਨਿਧਾਨੇ=ਖਜ਼ਾਨਾ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੰਤਾਪ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਥਾਪਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਭਾਵ ਮੂਰਤੀ ਵਾਂਗੂੰ ਥਾਪਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਤੇਰਾ ਮਾਣ (ਸਤਿਕਾਰ) ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈਂ॥੧੩॥

ਨਮਸਤੰ ਅਗਾਹੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਬਾਹੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਤ੍ਰਿਬਰਗੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਸਰਗੇ ॥ ੧੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਗਾਹੇ=ਅਥਾਹ। ਅਬਾਹੇ=ਅਹਿੱਲ। ਤ੍ਰਿਬਰਗੇ=ਤਿੰਨ ਪਦਾਰਥ (ਧਰਮ, ਅਰਥ ਤੇ ਕਾਮ)। ਅਸਰਗੇ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਚ ਨਾ ਸਕੇ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਅਥਾਹ ਤੇ ਅਗਾਧ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਅਹਿੱਲ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਹਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈਂ ਤੇ ਉਤਪਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਉਤਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ॥੧੪॥

ਨਮਸਤੰ ਪ੍ਰਭੋਗੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਸੁਜੋਗੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਰੰਗੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੰਗੇ ॥ ੧੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਭੋਗੇ=ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੋਗੀ। ਸੁਜੋਗੇ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜੋਗੀ। ਅਰੰਗੇ=ਬੇਰੰਗ। ਅਭੰਗੇ=ਅਵਿਨਾਸੀ।

ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੋਗਣ (ਮਾਨਣ) ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜੋਗੀ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਖਾਸ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਸਭ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਅਵਿਨਾਸੀ (ਨਾਸ ਰਹਿਤ) ਹੈਂ॥੧੫॥

ਨਮਸਤੰ ਅਗੰਮੇ॥ ਨਮਸਤਸਤੁ ਰੰਮੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਜਲਾਸ੍ਰੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਨਿਰਾਸ੍ਰੇ॥ ੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਗੰਮੇ=ਮਨ ਤੇ ਬੁਧੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਦੂਰ। ਰੰਮੇ=ਸੁੰਦਰ, ਸੋਹਣਾ। ਜਲਾਸ੍ਰੇ=ਸਮੁੰਦਰ। ਨਿਰਾਸ੍ਰੇ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਬੁਧੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ, ਹੇ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਮਨੋਹਰ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਅਥਾਹ ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਂਗੂੰ ਡੂੰਘਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ॥੧੬॥

ਨਮਸਤੰ ਅਜਾਤੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਪਾਤੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਮਜਬੇ॥ਨਮਸਤਸਤੁ ਅਜਬੇ॥ ੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਜਾਤੇ=ਜਾਤ ਰਹਿਤ। ਅਪਾਤੇ=ਕੁਲ ਰਹਿਤ। ਅਮਜਬੇ=ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਮਤ (ਧਰਮ) ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਜਬੇ=ਅਸਚਰਜ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਗੋਤ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਮਤ (ਧਰਮ) ਵੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਅਸਚਰਜ ਹੈ॥੧੭॥

ਅਦੇਸੰ ਅਦੇਸੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੇਸੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਧਾਮੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਬਾਮੇ॥ ੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਦੇਸੰ=ਨਮਸ਼ਕਾਰ। ਅਦੇਸੇ=ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਦੇਸ ਨਹੀਂ। ਨ੍ਰਿਬਾਮੇ=ਇਸਤਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਦੇਸ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਭੇਸ (ਲਿਬਾਸ-ਪਹਿਰਾਵਾ) ਹੈ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਘਰ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਜਨਮਿਆਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੂੰ ਹੀ ਉਪਜਿਆ ਹੈ॥੧੮॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਕਾਲੇ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਦਯਾਲੇ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਰੂਪੇ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੂਪੇ॥ ੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਲੇ=ਨਾਸ ਕਰਤਾ। ਦਿਆਲੇ=ਦਿਆਲੂ। ਭੂਪੇ-ਰਾਜਾ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਸਾਡੀ ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦਿਆਲੂ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਰੂਪ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਤੇਰੇ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ, ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਭੂਪ (ਬਾਦਸ਼ਾਹ) ਹੈਂ॥੧੯॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਖਾਪੇ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਥਾਪੇ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਕਾਲੇ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਪਾਲੇ॥ ੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਾਪੇ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਥਾਪੇ=ਥਾਪਣ ਵਾਲਾ, ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਪਾਲੇ=ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਹੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਭ ਦੇ ਪਾਲਣਹਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥੨੦॥

ਨਮਸਤੱਸਤੁ ਦੇਵੈ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਭੇਵੈ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਜਨਮੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਸੁਬਨਮੇ॥ ੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੇਵੈ=ਪੂਜਣ ਯੋਗੁ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ। ਅਭੇਵੈ=ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਤ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਜਨਮੇ=ਜਨਮ ਰਹਿਤ। ਸੁਬਨਮੇ=ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਭੇਤ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀ ਪਾਇਆ। ਹੇ ਜਨਮ ਰਹਿਤ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੨੧॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਗਉਨੇ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭਉਨੇ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਰੰਗੇ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੰਗੇ॥ ੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਉਨੇ=ਪਹੁੰਚ। ਭਉਨੇ=ਭਵਨ, ਅਸਥਾਨ। ਭੰਗੇ=ਨਾਸ ਕਰਤਾ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਪਹੁੰਚ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤਕ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ-ਅਸਥਾਨ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸਭ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਬਣਾਏ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਸਭ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥ ੨੨॥

ਨਮੋ ਕਾਲ ਕਾਲੇ॥ ਨਮਸਤੱਸਤੁ ਦਯਾਲੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਬਰਨੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਮਰਨੇ॥ ੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਲ ਕਾਲੇ=ਮੌਤ ਦੀ ਮੌਤ। ਅਬਰਨੇ=ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਮਰਨੇ=ਮੌਤ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਮੌਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਮੌਤ ਵੀ ਤੇਰੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਖਾਸ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਸਭ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਮੌਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦੀ, ਤੂੰ ਅਮਰ ਹੈਂ॥ ੨੩॥

ਨਮਸਤੰ ਜਰਾਰੰ॥ ਨਮਸਤੰ ਕ੍ਰਿਤਾਰੰ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਧੰਧੇ॥ ਨਮੋ ਸਤ ਅਬੰਧੇ॥ ੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਰਾਰੰ=ਬੁਢਾਪੇ ਦਾ ਵੈਰੀ। ਕ੍ਰਿਤਾਰੰ=ਕਰਤਾ, ਕਰਤਾਰ। ਧੰਧੇ=ਸਭ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਸਤ ਅਬੰਧੇ=ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਬੁਢਾਪੇ ਦੇ ਵੈਰੀ ਤੇ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਕਰਨਹਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਧੰਧੇ (ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ) ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ॥ ੨੪॥

ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਸਾਕੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਨ੍ਰਿਬਾਕੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਰਹੀਮੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਕਰੀਮੇ॥ ੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਸਾਕੇ=ਨਿਰ-ਸਾਕ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨਹੀਂ। ਨ੍ਰਿਬਾਕੇ=ਬੇ ਡਰ, ਨਿਰਭੈ। ਰਹੀਮੇ=ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਰੀਮ=ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਨਿਰ-ਸਾਕ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧੀ-ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਬੇਖੌਫ (ਨਿਰਭੈ) ਹੈਂ। ਹੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਤੇ ਬਖਸ਼ਸਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੨੫॥

ਨਮਸਤੰ ਅਨੰਤੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਮਹੰਤੇ॥ ਨਮਸਤਸੱਤੁ ਰਾਗੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਸੁਹਾਗੇ॥ ੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨੰਤੇ=ਬੇਅੰਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਮਹੰਤੇ=ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ। ਰਾਗੇ=ਪ੍ਰੇਮ। ਸੁਹਾਗੇ=ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ, ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ।

ਹੇ ਬੇਅੰਤ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਪ੍ਰੇਮ-ਸਰੂਪ, ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈਂ॥ ੨੬॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਸੋਖੰ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਪੋਖੰ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਕਰਤਾ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਹਰਤਾ॥ ੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੋਖੰ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪੋਖੰ=ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਰਤਾ=ਕਰਨਹਾਰ। ਹਰਤਾ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪਾਲਣਹਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕਰਤਾ (ਰਚਨਹਾਰ) ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਹਰਤਾ ਭਾਵ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥ ੨੭॥

ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੋਗੇ॥ ਨਮੋ ਭੋਗ ਭੋਗੇ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਦਜਾਲੇ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਪਾਲੇ॥ ੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੋਗੇ=ਜੋਗੀ। ਭੋਗੇ=ਭੋਗੀ।

ਹੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਜੋਗੀ ! ਹੇ ਭੋਗੀਆਂ ਦੇ ਭੋਗੀ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਉੱਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪਾਲਣਹਾਰ ਹੈਂ॥ ੨੮॥

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਅਰੂਪ ਹੈਂ॥ ਅਨੂਪ ਹੈਂ॥ ਅਜੂ ਹੈਂ॥ ਅਭੂ ਹੈਂ॥ ੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨੂਪ=ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ। ਲਾਸਾਨੀ। ਅਜੂ=ਅਚੱਲ। ਅਭੂ=ਜਨਮ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਇਕ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੂੰ ਲਾਸਾਨੀ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਅਚੱਲ ਅਤੇ ਜਨਮ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਭਾਵ ਤੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ॥ ੨੯॥

ਅਲੇਖ ਹੈਂ॥ ਅਭੇਖ ਹੈਂ॥ ਅਨਾਮ ਹੈਂ॥ ਅਕਾਮ ਹੈਂ॥ ੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਲੇਖ=ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਭੇਖ=ਭੇਖ (ਲਿਬਾਸ) ਰਹਿਤ। ਅਕਾਮ=ਇੱਛਿਆ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਅਲੇਖ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕੁਛ ਲਿਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪਹਿਰਾਵਾ (ਪੁਸ਼ਾਕ) ਨਹੀਂ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਸਭ ਨਾਮ ਤੇਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੂੰ ਇੱਛਿਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ॥ ੩੦॥

ਅਧੇਯ ਹੈਂ॥ ਅਭੇਯ ਹੈਂ॥ ਅਜੀਤ ਹੈਂ॥ ਅਭੀਤ ਹੈਂ॥ ੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਧੇਯ=ਮਨੁੱਖੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਅਭੇਯ=ਭੇਦ ਰਹਿਤ। ਅਜੀਤ=ਅਜਿੱਤ। ਅਭੀਤ=ਨਿਰਭੈ।

ਹੇ ਕਰਨਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈਂ ਭਾਵ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਨਾਲ ਤੈਨੂੰ-ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਭੇਦ-ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਤੂੰ ਨਿਰਭੈ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਡਰਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ॥ ੩੧॥

ਤ੍ਰਿਮਾਨ ਹੈਂ॥ ਨਿਧਾਨ ਹੈਂ॥ ਤ੍ਰਿਬਰਗ ਹੈਂ॥ ਅਸਰਗ ਹੈਂ॥ ੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਧਾਨ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਅਸਰਗ=ਜਨਮ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ (ਅਕਾਸ਼, ਪਤਾਲ ਤੇ ਮਾਤਲੋਕ) ਦੇ ਜੀਵ ਤੇਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤੇਰੇ ਅਗੇ ਨਿਊਂਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਸਭ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੇ ਤਿੰਨ ਰੂਪ ਹਨ ਅਤੇ ਤੂੰ ਜਨਮ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ॥ ੩੨॥

ਅਨੀਲ ਹੈਂ॥ ਅਨਾਦਿ ਹੈਂ॥ ਅਜੇਯ ਹੈਂ॥ ਅਜਾਦਿ ਹੈਂ॥ ੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨੀਲ=ਰੂਪ-ਰੰਗ ਰਹਿਤ। ਅਜੇਯ=ਅਜਿੱਤ। ਅਜਾਦਿ=ਸੁਤੰਤਰ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਅਰੰਭ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਅਜਿੱਤ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਬੰਧਨ-ਰਹਿਤ ਹੈਂ॥ ੩੩॥

ਅਜਨਮ ਹੈਂ॥ ਅਬਰਨ ਹੈਂ॥ ਅਭੂਤ ਹੈਂ॥ ਅਭਰਨ ਹੈਂ॥ ੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਜਨਮ=ਜਨਮ ਰਹਿਤ। ਅਬਰਨ=ਰੰਗ ਰਹਿਤ। ਅਭੂਤ=ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਅਭਰਨ=ਜੋ ਆਪਣੀ ਪਾਲਣਾ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਢੂੰਡਦਾ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਜਨਮ-ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰਾ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤੂੰ ਵਰਨ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰਾ ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਵੈਸ਼ ਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਆਦਿ ਕੋਈ ਵਰਨ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ

ਬਾਹਰ ਹੈਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਪਾਲਣਾ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਭਾਲਦਾ॥ ੩੪॥

ਅਗੰਜ ਹੈਂ॥ ਅਭੰਜ ਹੈਂ॥ ਅਭੂਝ ਹੈਂ॥ ਅਝੰਝ ਹੈਂ॥ ੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਗੰਜ=ਅਜਿੱਤ। ਅਭੰਜ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਭੂਝ=ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੜ ਨਾ ਸਕੇ। ਅਝੰਝ=ਜੋ ਝਗੜਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ।

ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਅਭੰਜ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਤੋੜ ਭੰਨ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ! ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਭਾਵ ਤੂੰ ਲੜਾਈ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਝਗੜਿਆਂ ਝਾਂਜਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਹੈਂ॥ ੩੫॥

ਅਮੀਕ ਹੈਂ॥ ਰਫ਼ੀਕ ਹੈਂ॥ ਅਧੰਧ ਹੈਂ॥ ਅਬੰਧ ਹੈਂ॥ ੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਮੀਕ=ਅਥਾਹ। ਰਫ਼ੀਕ=ਮਿੱਤਰ। ਅਧੰਧ=ਧੰਧਿਆਂ ਤੋ ਰਹਿਤ। ਅਬੰਧ=ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਂਗੂੰ ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਅਥਾਹ ਹੈਂ, ਭਾਵ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦਾ ਤੇ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ॥ ੩੬॥

ਨ੍ਰਿਬੂਝ ਹੈਂ॥ ਅਸੂਝ ਹੈਂ॥ ਅਕਾਲ ਹੈਂ॥ ਅਜਾਲ ਹੈਂ॥ ੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਬੂਝ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆਂ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਸੂਝ=ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਅਕਾਲ=ਮੌਤ ਰਹਿਤ। ਅਜਾਲ=ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਕਾਲ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਤੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦਾ॥ ੩੭॥

ਅਲਾਹ ਹੈਂ॥ ਅਜਾਹ ਹੈਂ॥ ਅਨੰਤ ਹੈਂ॥ ਮਹੰਤ ਹੈਂ॥ ੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਲਾਹ=ਅਲੱਭ। ਅਜਾਹ=ਜਗ੍ਹਾ ਰਹਿਤ। ਅਨੰਤ=ਬੇਅੰਤ। ਮਹੰਤ=ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕਦਾ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਖਾਸ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਤੇ ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈਂ॥ ੩੮॥

ਅਲੀਕ ਹੈਂ॥ ਨ੍ਰਿਸ੍ਰੀਕ ਹੈਂ॥ ਨ੍ਰਿਲੰਭ ਹੈਂ॥ ਅਸੰਭ ਹੈਂ॥ ੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਲੀਕ=ਬੇਹੱਦ। ਨ੍ਰਿਸ੍ਰੀਕ=ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਸਰੀਕ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਨ੍ਰਿਲੰਭ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਆਸਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਸੰਭ=ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਬੇਹੱਦ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਸ਼ਰੀਕ

ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜਾਂ ਸਹਾਰੇ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈਂ॥ ੩੯॥

ਅਗੰਮ ਹੈਂ॥ ਅਜੰਮ ਹੈਂ॥ ਅਭੂਤ ਹੈਂ॥ ਅਛੂਤ ਹੈਂ॥ ੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਗੰਮ=ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਅਜੰਮ=ਜਨਮ ਰਹਿਤ। ਅਭੂਤ=ਤੱਤ ਰਹਿਤ। ਅਛੂਤ=ਅਛੋਹ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਜੀਵ ਤੈਨੂੰ ਛੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ॥ ੪੦॥

ਅਲੋਕ ਹੈਂ॥ ਅਸੋਕ ਹੈਂ॥ ਅਕ੍ਰਮ ਹੈਂ॥ ਅਭ੍ਰਮ ਹੈਂ॥ ੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਲੋਕ=ਅਦਿੱਖ। ਅਸ਼ੋਕ=ਸੋਗ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਕਰਨਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜੀਵ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੋਗ, ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਝੋਰਾ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈਂ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ॥ ੪੧॥

ਅਜੀਤ ਹੈਂ॥ ਅਭੀਤ ਹੈਂ॥ ਅਬਾਹ ਹੈਂ॥ ਅਗਾਹ ਹੈਂ॥ ੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਭੀਤ=ਨਿੱਡਰ। ਅਬਾਹ=ਅਟੱਲ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਅਜਿੱਤ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਭੈ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਨਿਰਭੈ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਅਹਿੱਲ ਹੈਂ: ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਤੈਨੂੰ ਹਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਤੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਂਗੂੰ ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਅਥਾਹ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ॥ ੪੨॥

ਅਮਾਨ ਹੈਂ॥ ਨਿਧਾਨ ਹੈਂ॥ ਅਨੇਕ ਹੈਂ॥ ਫਿਰ ਏਕ ਹੈਂ॥ ੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਮਾਨ=ਮਿਣਤੀ ਰਹਿਤ। ਨਿਧਾਨ=ਖਜ਼ਾਨਾ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਮਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤੂੰ ਸਭ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਅਨੇਕ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਜੀਵ ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਹਨ, ਅਨੇਕ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਤੂੰ ਇਕੋ ਇਕ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ੪੩॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਮਾਨੇ॥ ਸਮਸਤੀ ਨਿਧਾਨੇ॥ ਨਮੋ ਦੇਵ ਦੇਵੇ॥ ਅਭੇਖੀ ਅਭੇਵੇ ॥ ੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਨੇ=ਆਦਰ ਯੋਗ। ਸਮਸਤੀ=ਸਾਰੇ। ਅਭੇਖੀ=ਵੇਸ ਰਹਿਤ। ਅਭੇਵੇ=ਭੇਦ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਜੀਵ ਤੈਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਸਾਰੇ

ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦੇਵਤਾ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਵੇਸ (ਪਹਿਰਾਵਾ) ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੇਰਾ ਭੇਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ॥ ੪੪॥

ਨਮੋ ਕਾਲ ਕਾਲੇ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਪਾਲੇ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਗਉਣੇ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭਉਣੇ॥ ੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਲ ਕਾਲੇ=ਮੌਤ ਦੀ ਮੌਤ। ਸਰਬ ਪਾਲੇ=ਸਭ ਦਾ ਪਾਲਣਹਾਰ। ਸਰਬ ਗਉਣੇ=ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲਾ। ਸਰਬ ਭਉਣੇ=ਸਭ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਵੀ ਮੌਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਕਾਲ ਵੀ ਤੇਰੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈਂ ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੇਰਾ ਸਭ ਭਵਨਾਂ (ਲੋਕਾਂ) ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੈ ਭਾਵ ਤੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ॥ ੪੫॥

ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਥੇ॥ ਨ੍ਰਿਸੰਗੀ ਪ੍ਰਮਾਥੇ॥ ਨਮੋ ਭਾਨ ਭਾਨੇ॥ ਨਮੋ ਮਾਨ ਮਾਨੇ ॥ ੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨੰਗੀ=ਅੰਗ-ਰਹਿਤ। ਅਨਾਥੇ=ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ। ਨ੍ਰਿਸੰਗੀ=ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਮਾਥੇ=ਨਾਸ ਕਰਤਾ। ਭਾਨ=ਸੂਰਜ। ਮਾਨ=ਸਤਿਕਾਰ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਇਕ ਅੰਗ ਨਹੀਂ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਸੂਰਜ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਤੇਰੀ ਦਿੱਤੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਹੀ ਚਮਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਆਦਰ ਯੋਗ ਮਨੁੱਖ ਤੈਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤੇਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ॥ ੪੬॥

ਨਮੋ ਚੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰੇ॥ ਨਮੋ ਭਾਨ ਭਾਨੇ ॥ ਨਮੋ ਗੀਤ ਗੀਤੇ॥ ਨਮੋ ਤਾਨ ਤਾਨੇ ॥ ੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰੇ=ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਚਾਨਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਤਾਨ=ਤਰਾਨਾ, ਸੰਗੀਤਕ ਸੁਰ।

ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾਂ ਹੈ, ਭਾਵ ਤੂੰ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਸੂਰਜਾਂ ਦੇ ਸੂਰਜ ! ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਹੈ। ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਤੇਰੇ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਇਕ ਮਹਾਨ ਗੀਤ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਇਕ ਮਿੱਠਾ ਤਰਾਨਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੀ ਮਿੱਠੀ ਸੰਗੀਤਕ ਸੁਰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੪੭॥

ਨਮੋ ਨ੍ਰਿਤੇ ਨ੍ਰਿਤੇ॥ ਨਮੋ ਨਾਦ ਨਾਦੇ ॥ ਨਮੋ ਪਾਨ ਪਾਨੇ॥ ਨਮੋ ਬਾਦ ਬਾਦੇ॥ ੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਤ=ਨਾਚ। ਨਾਦ=ਆਵਾਜ। ਪਾਨ=ਹੱਥ। ਬਾਦ=ਵੱਜਣਾ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਨਾਚ ਹੈਂ ਤੇਰੀ ਅਤਿ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਸੁੰਦਰ ਨਾਚ ਵੇਖਕੇ ਅਤੇ ਸੁਰੀਲੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਨਗਾਰਚੀਆਂ ਦਾ ਨਗਾਰਚੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਢੋਲ ਵਜਾਕੇ ਸਾਰੇ

ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਰਚਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੪੮॥

ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਮੇ ॥ ਸਮਸਤੀ ਸਰੂਪੇ ॥ ਪ੍ਰਭੰਗੀ ਪ੍ਰਮਾਥੇ ॥ ਸਮਸਤੀ ਬਿਭੂਤੇ ॥ ੪੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨੰਗੀ=ਅੰਗ ਰਹਿਤ। ਅਨਾਮੇ=ਨਾਮ ਰਹਿਤ । ਸਮਸਤੀ=ਸਾਰੇ। ਪ੍ਰਭੰਗੀ=ਪਰਲੋ ਕਰਤਾ। ਪ੍ਰਮਾਥੇ=ਨਾਸ ਕਰਤਾ। ਬਿਭੂਤੇ=ਸਿੱਧੀ।

ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਅੰਗ (ਸਰੀਰ) ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਹਨ। ਤੂੰ ਪਰਲੋ ਲਿਆਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਰਿੱਧੀ ਸਿੱਧੀ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥ ੪੯॥

ਕਲੰਕੰ ਬਿਨਾਨੇ ਕਲੰਕੀ ਸਰੂਪੇ ॥ ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇਸ੍ਵਰੰ ਪਰਮ ਰੂਪੇ ॥ ੫੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਲੰਕੰ ਬਿਨਾਨੇ=ਦਾਗ ਰਹਿਤ। ਰਾਜੇਸ੍ਵਰ=ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ। ਪਰਮ ਰੂਪੇ=ਮਹਾਨ ਸਰੂਪ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦਾਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਕਲੰਕ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਵੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਰਾਜੇ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਵੱਡੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ॥। ੫੦॥

ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੋਗੇਸ੍ਵਰੰ ਪਰਮ ਸਿੱਧੇ॥ ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇਸ੍ਵਰੰ ਪਰਮ ਬ੍ਰਿੱਧੇ ॥ ੫੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੋਗੇਸ੍ਵਰੰ=ਜੋਗੀ-ਰਾਜ। ਪਰਮ ਸਿੱਧੇ=ਵੱਡਾ ਸਿੱਧ। ਰਾਜੇਸ੍ਵਰੰ=ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਬ੍ਰਿੱਧੇ=ਵੱਡਾ।

ਹੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਜੋਗੀ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਸਿੱਧ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੁਕਮਰਾਨ ਹੈਂ, ਇਸ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੫੧॥

ਨਮੋ ਸਸ਼ਤ੍ਰ ਪਾਣੇ ॥ ਨਮੋ ਅਸਤ੍ਰ ਮਾਣੇ ॥ ਨਮੋ ਪਰਮ ਗਜਾਤਾ ॥ ਨਮੋ ਲੋਕ ਮਾਤਾ ॥ ੫੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਸਤ੍ਰ=ਤਲਵਾਰ, ਨੇਜਾ ਆਦਿ ਹਥਿਆਰ। ਅਸਤ੍ਰ ਤੀਰ, ਚੱਕਰ ਆਦਿ ਸ਼ਸਤਰ ਪਰਮ ਗਜਾਤਾ=ਪੂਰਨ ਤੋਰ ਤੇ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ। ਲੋਕ ਮਾਤਾ=ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮਾਤਾ।

ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਆਦਿਕ ਹਥਿਆਰ ਸੱਜ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਤੂੰ ਤੀਰ ਤੇ ਚੱਕਰ ਆਦਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਪੂਰਨ ਤੋਰ ਤੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਜਗਤ ਦੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਮਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ॥ ੫੨॥

ਅਭੇਖੀ ਅਭਰਮੀ ਅਭੋਗੀ ਅਭੁਗਤੇ ॥ ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੋਗੇਸ੍ਵਰੰ ਪਰਮ ਜੁਗਤੇ ॥ ੫੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਭੋਗੀ=ਨਾ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ। ਅਭੁਗਤੇ=ਜੋ ਭੋਗਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਪਰਮ ਜੁਗਤੇ=ਸੁਚੱਜੇ ਤਰੀਕੇ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਇੰਦਰਿਆਂ ਦੇ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰਸਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਜੋਗੀ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਪੂਰਨ ਜੁਗਤੀਵਾਨ ਹੈ॥ ੫੩॥

ਨਮੋ ਨਿੱਤ ਨਾਰਾਇਣੇ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮੇ ॥ ਨਮੋ ਪ੍ਰੇਤ ਅਪ੍ਰੇਤ ਦੇਵੇ ਸੁਧਰਮੇ ॥ ੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿੱਤ ਨਾਰਾਇਣੇ=ਸਦਾ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮੇ=ਨਿਰਦਈਆਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ। ਪ੍ਰੇਤ=ਮੰਦੀ ਰੂਹ। ਅਪ੍ਰੇਤ=ਪਵਿੱਤਰ ਰੂਹ। ਦੇਵੇ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ। ਸੁਧਰਮੇ=ਚੰਗੇ ਧਰਮ ਵਾਲੇ।

ਹੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸਦਾ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਨਿਰਦਈਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਚੰਗੀਆਂ ਤੇ ਮੰਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਸਭ ਤੇਰਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ। ਤੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੫੪॥

ਨਮੋ ਰੋਗ ਹਰਤਾ ਨਮੋ ਰਾਗ ਰੂਪੇ ॥ ਨਮੋ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹੰ ਨਮੋ ਭੂਪ ਭੂਪੇ ॥ ੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੋਗ ਹਰਤਾ=ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਰਾਗ=ਪਿਆਰ। ਸ਼ਾਹ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਭੂਪ=ਰਾਜਾ।

ਹੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਮੂਰਤੀ ਹੈਂ। ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ਤੈਨੂੰ, ਤੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ॥ ੫੫॥

ਨਮੋ ਦਾਨ ਦਾਨੇ ਨਮੋ ਮਾਨ ਮਾਨੇ ॥ ਨਮੋ ਰੋਗ ਰੋਗੇ ਨਮਸਤੰ ਸ਼ਨਾਨੇ॥ ੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਾਨ ਦਾਨੇ=ਮਹਾਂ ਦਾਨੀ। ਮਾਨੇ=ਆਦਰ। ਰੋਗ ਰੋਗੇ=ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਰੋਗ (ਰੋਗ ਹਰਤਾ)। ਸ਼ਨਾਨੇ=ਸੁਧ ਤੇ ਅਰੋਗਤਾ-ਸਰੂਪ।

ਹੇ ਉਦਾਰ-ਚਿਤ ਮਹਾਂ ਦਾਨੀ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਦਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਰੋਗ ਹੈਂ ਭਾਵ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਸ਼ੁਧ ਸਰੂਪ ਤੇ ਅਰੋਗਤਾ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੫੬॥

ਨਮੋ ਮੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੰ ਨਮੋ ਜੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰੰ॥ ਨਮੋ ਇਸਟ ਇਸਟੇ ਨਮੋ ਤੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰੰ॥ ੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੰਤ੍ਰ=ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਜਪਣਾ 'ਮੰਤ੍ਰ' ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੰਤ੍ਰ=ਤਵੀਜ਼, ਕਿਸੇ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਖਾਨੇ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਅੰਕ ਲਿਖਕੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰਖਣਾ। ਤੰਤ੍ਰ=ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਲਈ ਕੋਈ ਖਾਸ ਰਸਮਾਂ ਕਰਨੀਆਂ। ਇਸ਼ਟੇ=ਪਿਆਰਾ ਦੇਵਤਾ।

ਹੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਰੂਪ ਤੇ ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜੰਤ੍ਰ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਤੰਤ੍ਰਾਂ

ਦਾ ਤੰਤ੍ਰ ਹੈਂ। ਮੇਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਦੇਵਤਾ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੫੭॥

ਸਦਾ ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ ਸਰਬੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ॥ ਅਨੂਪੇ ਅਰੂਪੇ ਸਮਸਤੁਲਿ ਨਿਵਾਸੀ॥ ੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੱਚਿਦਾਨੰਦ=ਸਤ, ਚਿਤ, ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ। ਪ੍ਰਣਾਸੀ=ਨਾਸ ਕਰਤਾ। ਅਨੂਪੇ=ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ। ਅਰੂਪੇ=ਰੂਪ ਰਹਿਤ। ਸਮਸਤੁਲ=ਸਾਰੇ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਸਤ-ਸਰੂਪ, ਗਿਆਨ-ਸਰੂਪ ਤੇ ਅਨੰਦ-ਸਰੂਪ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਉਪਮਾ-ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਖਾਸ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਸਰਬ ਰੂਪੀ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ॥ ੫੮॥

ਸਦਾ ਸਿੱਧ ਦਾ ਬੁੱਧ ਦਾ ਬ੍ਰਿੱਧਿ ਕਰਤਾ॥ ਅਧੋ ਉਰਧ ਅਰਧੰ ਅਘੰ ਓਘ ਹਰਤਾ॥ ੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿਧ ਦਾ=ਸਫਲਤਾ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ। ਬੁਧ ਦਾ=ਅਕਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਬ੍ਰਿਧ ਕਰਤਾ=ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਅਧੋ=ਪਤਾਲ। ਉਰਧ=ਅਕਾਸ਼। ਅਰਧੰ=ਵਿਚਕਾਰ, ਮਾਤ ਲੋਕ। ਅਘੰ ਓਘ=ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਾਪ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਆਤਮ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸਫਲਤਾ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਬੁਧੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਪਤਾਲ, ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਮਾਤ ਲੋਕ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥ ੫੯॥

ਪਰਮ ਪਰਮ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰੰ ਪ੍ਰੋਛ ਪਾਲੰ॥ ਸਦਾ ਸਰਬ ਦਾ ਸਿੱਧ ਦਾਤਾ ਦਿਆਲੰ॥ ੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਰਮ=ਵੱਡਾ। ਪਰਮੇਸ੍ਵਰੰ=ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੁਆਮੀ। ਪ੍ਰੋਛ=ਪਰੋਖਾ, ਗੁਪਤ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਤੇ ਵੱਡਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਉਹਲੇ (ਗੁਪਤ) ਰਹਿ ਕੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਸਫਲਤਾ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥ ੬੦॥

ਅਛੇਦੀ ਅਭੇਦੀ ਅਨਾਮੰ ਅਕਾਮੰ॥ ਸਮਸਤੋਪਰਾਜੀ ਸਮਸਤੱਸਤੁ ਧਾਮੰ॥ ੬੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਛੇਦੀ=ਅਛੇਦ, ਜੋ ਕੱਟਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਭੇਦੀ=ਅਭੇਦ, ਨਾ ਭੱਜਣ ਵਾਲਾ। ਅਕਾਮੰ=ਕਾਮਨਾ ਰਹਿਤ। ਸਮਸਤੱਸਤੁ=ਸਾਰੇ। ਧਾਮੰ=ਘਰ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਕੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਤੋੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਅਨਾਮੀ ਹੈ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਖਾਸ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ (ਇੱਛਿਆ) ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਫਤਹਿ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇਰਾ ਘਰ ਹੈ ਭਾਵ ਤੂੰ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ॥ ੬੧॥

ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ॥ ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ॥

ਜਲੇਯ ਹੈਂ॥ ਥਲੇਯ ਹੈਂ॥ ਅਭੀਤ ਹੈਂ॥ ਅਭੇਯ ਹੈਂ॥ ੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ=ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਅਭੀਤ=ਨਿਰਭੈ। ਅਭੇਯ=ਭੇਦ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਜਲ ਵਿਚ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਥਲ (ਧਰਤੀ) ਵਿਚ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਨਿਰਭੈ ਹੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਭੇਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ॥ ੬੨॥

ਪ੍ਰਭੂਅ ਹੈਂ॥ ਅਜੂਅ ਹੈਂ॥ ਅਦੇਸ ਹੈਂ॥ ਅਭੇਸ ਹੈਂ॥ ੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਭੂਅ=ਮਾਲਕ, ਹਾਕਮ। ਅਜੂਅ=ਅਟੱਲ। ਅਦੇਸ=ਦੇਸ ਰਹਿਤ। ਅਭੇਸ=ਭੇਸ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਅਟੱਲ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਹਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਅਦੇਸ ਹੈਂ, ਭਾਵ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਦੇਸ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਪਹਿਰਾਵਾ (ਲਿਬਾਸ) ਨਹੀਂ॥ ੬੩॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਅਗਾਧੇ ਅਬਾਧੇ॥ ਅਨੰਦੀ ਸਰੂਪੇ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਮਾਨੇ॥ ਸਮਸਤੀ ਨਿਧਾਨੇ ॥ ੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਗਾਧੇ=ਅਥਾਹ। ਅਬਾਧੇ=ਰੋਕ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਅਥਾਹ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਥਾਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਤੇਰੇ ਰਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਆਨੰਦ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਅਗੇ ਨਿਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੂੰ ਸਭ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਸਭ ਗੁਣਾ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈਂ॥ ੬੪॥

ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਨ੍ਰਿਨਾਥੇ॥ ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਪ੍ਰਮਾਥੇ॥ ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਅਗੰਜੇ॥ ਨਮਸਤ੍ਵੰ ਅਭੰਜੇ ॥ ੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਮਸਤ੍ਵੰ=ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਨ੍ਰਿਨਾਥੇ=ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਥ (ਮਾਲਕ) ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਮਾਥੇ=ਨਾਸ ਕਰਤਾ। ਅਗੰਜੇ=ਅਜਿੱਤ। ਅਭੰਜੇ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਅਗੰਜ (ਅਜਿੱਤ) ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਅਭੰਜ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਤੋੜ ਭੰਨ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ॥ ੬੫॥

ਨਮਸਤੰ ਅਕਾਲੇ ॥ ਨਮਸਤੰ ਅਪਾਲੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਦੇਸੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੇਸੇ ॥ ੬੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਕਾਲੇ=ਕਾਲ ਰਹਿਤ। ਅਪਾਲੇ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਲਣਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਕਾਲ (ਮੌਤ) ਨਹੀਂ ਪੋਹ ਸਕਦਾ। ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਪਾਲਣ ਪੋਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਹੇ ਸਭ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ (ਲਿਬਾਸ) ਤੇਰੇ ਹੀ ਪਹਿਰਾਵੇ ਹਨ॥ ੬੬ ॥

ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇ ॥ ਨਮੋ ਸਾਜ ਸਾਜੇ ॥ ਨਮੋ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹੇ ॥ ਨਮੋ ਮਾਹ ਮਾਹੇ ॥ ੬੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਜੇ=ਰਚਨਾ। ਮਾਹੇ=ਚੰਦਰਮਾਂ।

ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਇਸ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈਂ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾਂ ਹੈਂ ਭਾਵ ਚੰਦਰਮਾਂ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ॥ ੬੭ ॥

ਨਮੋ ਗੀਤ ਗੀਤੇ ॥ ਨਮੋ ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰੀਤੇ ॥ ਨਮੋ ਰੋਖ ਰੋਖੇ ॥ ਨਮੋ ਸੋਖ ਸੋਖੇ ॥ ੬੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੀਤ ਗੀਤੇ=ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਗੀਤ, ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਗੀਤ। ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰੀਤੇ=ਮਹਾਨ ਉੱਚਾ ਪਿਆਰ। ਰੋਖੇ=ਗੁੱਸਾ। ਸੋਖੇ=ਸੋਕਾ।

ਹੇ ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਇਕ ਮਹਾਨ ਉੱਚੇ ਪਿਆਰਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਅਤੀ ਭਿਆਨਕ ਕ੍ਰੋਧ-ਰੂਪ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਮਹਾਨ ਸੋੱਕਾ ਹੈਂ, ਭਾਵ ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨਹਾਰ ਹੈਂ॥ ੬੮ ॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਰੋਗੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੋਗੇ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਜੀਤੰ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਭੀਤੰ ॥ ੬੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੋਗੇ=ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ। ਭੋਗੇ=ਭੋਗਣਹਾਰ। ਸਰਬ ਭੀਤੰ = ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਰ ਕੋਈ ਡਰਦਾ ਹੈ।

ਹੇ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਭੋਗਣਹਾਰ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਨਹੀਂ ਅੜ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਬਲਵਾਨ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੇਰੇ ਅਧੀਨ ਹਨ॥ ੬੯ ॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਗਿਆਨੰ ॥ ਨਮੋ ਪਰਮ ਤਾਨੰ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਮੰਤ੍ਰੰ ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਜੰਤ੍ਰੰ ॥ ੭੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਬ ਗਿਆਨੰ=ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪ। ਪਰਮ ਤਾਨੰ=ਵਡੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਾਲਾ। ਸਰਬ ਮੰਤ੍ਰੰ=ਸਭ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਹਾਨ ਮੰਤ੍ਰ। ਸਰਬ ਜੰਤ੍ਰੰ=ਸਭ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੰਤ੍ਰ (ਸਾਧਨ)।

ਹੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਅਤੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਹਾਨ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਹਾਨ ਜੰਤ੍ਰ (ਸਾਧਨ) ਹੈਂ॥ ੭੦॥

ਨਮੋ ਸਰਬ ਦ੍ਰਿੱਸੰ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਕ੍ਰਿੱਸੰ॥ ਨਮੋ ਸਰਬ ਰੰਗੇ ॥ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਅਨੰਗੇ ॥ ੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰਿੱਸੰ=ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ, ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਣ ਵਾਲਾ। ਕ੍ਰਿੱਸੰ=ਸਮੇਟਣ ਵਾਲਾ। ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ=ਤਿੰਨ ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਅਨੰਗੇ=ਅੰਗ-ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਸਭ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਕਰਤਾਰ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮੇਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਸਭ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਅਕਾਸ਼, ਪੰਤਾਲ ਤੇ ਮਾਤ ਲੋਕ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅੰਗ ਰਹਿਤ ਹੈਂ॥ ੭੧॥

ਨਮੋ ਜੀਵ ਜੀਵੰ ਨਮੋ ਬੀਜ ਬੀਜੇ ॥ ਅਖਿੱਜੇ ਅਭਿੱਜੇ ਸਮਸਤੰ ਪ੍ਰਸਿੱਜੇ ॥ ੭੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੀਵ ਜੀਵੰ=ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜਾਨ। ਬੀਜ ਬੀਜੇ=ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਮੂਲ। ਅਖਿੱਜੇ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਭਿੱਜੇ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਪ੍ਰਸਿੱਜੇ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਪ੍ਰਸੀਜਣ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਤੇ ਸਭ ਬੀਜਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦਬਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਤੰਨ ਤੋੜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥ ੭੨॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ ਸਰੂਪੇ ਕੁਕਰਮੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ॥ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਰਿਧਿ ਸਿੱਧੰ ਨਿਵਾਸੀ॥ ੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ=ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਘਰ। ਕੁਕਰਮੰ=ਬੁਰੇ ਕੰਮ, ਬਦੀਆਂ। ਪ੍ਰਣਾਸੀ=ਨਾਸ ਕਰਤਾ। ਸਰਬਦਾ=ਸਦੀਵ ਕਾਲ। ਰਿਧ ਸਿਧੰ=ਆਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਭਾਵ ਤੂੰ ਹਰ ਇਕ ਉੱਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਮੰਦੇ ਕੰਮਾਂ (ਬਦੀਆਂ) ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ (ਆਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ) ਸਦਾ ਹੀ ਵਸਦੀਆਂ ਹਨ ਭਾਵ ਤੂੰ ਸਭ ਆਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ॥ ੭੩॥

ਚਰਪਟ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਰਮੇ ॥ ਅੰਬ੍ਰਿਤ ਧਰਮੇ ॥ ਅਖੱਲ ਜੋਗੇ ॥ ਅਚੱਲ ਭੋਗੇ ॥ ੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਮ੍ਰਿਤ=ਅਮਰ: ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਅੰਬ੍ਰਿਤ=ਅੱਟਲ, ਅਖੰਡ। ਧਰਮੰ=ਕਾਨੂੰਨ, ਮਰਿਆਦਾ। ਅਖੱਲ=ਸੰਪੂਰਣ। ਜੋਗੇ=ਜੋਗ ਵਾਲਾ। ਅਚੱਲ=ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਭੋਗੇ=ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੇਰੇ ਕਰਮ ਸਦਾ ਅਮਰ ਹਨ। ਤੇਰੀ ਮਰਿਆਦਾ ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਨਿਯਮ ਬੇਰੋਕ ਟੋਕ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਜੋਗੀ ਅਤੇ ਭੋਗੀ ਹੈਂ॥ ੭੪॥

ਅਚੱਲ ਰਾਜੇ ॥ ਅਟੱਲ ਸਾਜੇ ॥ ਅਖੱਲ ਧਰਮੰ॥ ਅਲੱਖ ਕਰਮੰ॥ ੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਜੇ=ਰਚਨਾ। ਅਲੱਖ=ਨਾ ਜਾਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਅਚੱਲ ਰਾਜ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਅਟੱਲ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਮਰਿਆਦਾ (ਕਾਨੂੰਨ) ਮੁਕੰਮਲ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਊਣਤਾਈ ਨਹੀਂ। ਤੇਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਥਹੁ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ॥ ੭੫॥

ਸਰਬੰ ਦਾਤਾ॥ ਸਰਬੰ ਗਯਾਤਾ॥ ਸਰਬੰ ਭਾਨੇ ॥ ਸਰਬੰ ਮਾਨੇ ॥ ੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਿਆਤਾ=ਜਾਣਨਹਾਰ। ਭਾਨ=ਸੂਰਜ। ਮਾਨ=ਸਤਕਾਰ ਯੋਗ।

ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੂਰਜ ਹੈਂ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਜੀਵ ਤੇਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ॥ ੭੬॥

ਸਰਬੰ ਪ੍ਰਾਣੰ॥ ਸਰਬੰ ਤ੍ਰਾਣੰ॥ ਸਰਬੰ ਭੁਗਤਾ॥ ਸਰਬੰ ਜੁਗਤਾ॥ ੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਾਣੰ=ਜਿੰਦ ਜਾਨ। ਤ੍ਰਾਣੰ=ਆਸਰਾ। ਭੁਗਤਾ=ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ, ਰਾਜਾ। ਜੁਗਤਾ=ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਥਵਾ ਤੂੰ ਸਭ ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ॥ ੭੭॥

ਸਰਬੰ ਦੇਵੰ॥ ਸਰਬੰ ਭੇਵੰ॥ ਸਰਬੰ ਕਾਲੇ ॥ ਸਰਬੰ ਪਾਲੇ ॥ ੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੇਵੰ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ, ਪੂਜਣ ਯੋਗ। ਭੇਵੰ=ਭੇਤ। ਕਾਲੇ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪਾਲੇ=ਪਾਲਣਹਾਰ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਤੇ ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਭੇਤ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਕਾਲ (ਨਾਸ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਪਾਲਣਹਾਰ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ॥ ੭੮॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਆਦਿ ਰੂਪ ਅਨਾਦਿ ਮੂਰਤਿ ਅਜੋਨਿ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ॥

ਸਰਬ ਮਾਨ ਤ੍ਰਿਮਾਨ ਦੇਵ ਅਭੇਵ ਆਦਿ ਉਦਾਰ॥
ਸਰਬ ਪਾਲਕ ਸਰਬ ਘਾਲਕ ਸਰਬ ਕੋ ਪੁਨਿ ਕਾਲ॥
ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਬਿਰਾਜਹੀ ਅਵਧੂਤ ਰੂਪ ਰਸਾਲ॥੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ- ਪੁਰਖ=ਵਿਆਪਕ। ਅਪਾਰ=ਬੇਅੰਤ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰਾ ਵਜੂਦ (ਹਸਤੀ) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਹੋਰ ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਜੰਮਦਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਵਿਅਪਕ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ। ਹੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀ ਤੇਰੇ ਅਗੇ ਨਿਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਤੇਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਭੇਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈਂ ਤੇ ਉਦਾਰ ਚਿੱਤ (ਸਖੀ) ਹੈਂ। ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਫਿਰ ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਕਾਲ (ਮੌਤ) ਹੈਂ। ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਮਾਇਆ ਦਾ ਤਿਆਗੀ ਹੈਂ ਭਾਵ ਮਾਇਕ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਰਸਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾਂ ਹੈਂ॥੭੯॥

ਨਾਮ ਠਾਮ ਨ ਜਾਤ ਜਾਕਰਿ ਰੂਪ ਰੰਗ ਨ ਰੇਖ॥
ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਉਦਾਰ ਮੂਰਤਿ ਅਜੋਨਿ ਆਦਿ ਅਸੇਖ॥
ਦੇਸ ਔਰ ਨ ਭੇਸ ਜਾਕਰਿ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨ ਰਾਗ॥
ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਹੁਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ॥੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਠਾਮ=ਥਾਂ। ਜਾਕਰ=ਜਿਸ ਦਾ। ਰੇਖ=ਨਿਸ਼ਾਨ। ਪੁਰਖ=ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ। ਉਦਾਰ ਮੂਰਤਿ=ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ। ਅਸੇਖ=ਪੂਰਨ। ਰਾਗ=ਪਿਆਰ, ਮੋਹ। ਦਿਸਾ=ਦਿਸ਼ਾ, ਤਰਫ। ਵਿਸਾ=ਨੁੱਕਰ। ਅਨੁਰਾਗ=ਪਿਆਰ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਐਸਾ ਹੈਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ, ਰੰਗ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਚ ਵਿਅਪਕ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਉਦਾਰਤਾ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਜੂਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਤੂੰ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੈਂ ਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਨ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਊਣਤਾਈ ਨਹੀਂ। ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਐਸਾ ਹੈਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਦੇਸ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪਹਿਰਾਵਾ (ਲਿਬਾਸ) ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਰੂਪ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮੋਹ ਹੈ। ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਚੋਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ (ਉੱਤਰ,

ਦੱਖਣ, ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ) ਅਤੇ ਹਰ ਨੁੱਕਰ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਭਾਵ ਹਰ ਪਾਸੇ ਉਸਦਾ ਪਿਆਰ ਪਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੯੦॥

ਨਾਮ ਕਾਮ ਬਿਹੀਨ ਪੇਖਤ ਧਾਮ ਹੂੰ ਨਹਿ ਜਾਹਿ॥
ਸਰਬ ਮਾਨ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਮਾਨ ਸਦੈਵ ਮਾਨਤ ਤਾਹਿ॥
ਏਕ ਮੂਰਤਿ ਅਨੇਕ ਦਰਸਨ ਕੀਨ ਰੂਪ ਅਨੇਕ॥
ਖੇਲ ਖੇਲ ਅਖੇਲ ਖੇਲਨ ਅੰਤ ਕੋ ਫਿਰ ਏਕ॥ ੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਬੱਤ੍ਰ=ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ। ਸਦੈਵ=ਸਦਾ। ਖੇਲ=ਤਮਾਸ਼ਾ। ਖੇਲ=ਖੇਡ ਕੇ। ਅਖੇਲ=ਖੇਡ ਦਾ ਨਾਸ। ਖੇਲਨ=ਖੇਡਦਾ ਹੈ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਐਸਾ ਹੈਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਖਾਸ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ (ਵਾਸ਼ਨਾ) ਨਹੀਂ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਟਿਕਾਣਾ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਗੇ ਸਭ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਜੀਵ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਦਾ ਮਾਨਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਕ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਕ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਈ ਰੂਪ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਭਾਵ ਹਰ ਸੂਰਤ ਉਸਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਖੇਡ (ਤਮਾਸ਼ਾ) ਖੇਡ ਕੇ ਫਿਰ ਪਰਲੋਂ (ਨਾਸ ਕਰਨ) ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਫਿਰ ਇਕੋ ਦਾ ਇਕੋ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੯੧॥

ਦੇਵ ਭੇਵ ਨ ਜਾਨਹੀ ਜਿਹ ਬੇਦ ਅਉਰ ਕਤੇਬ॥
ਰੂਪ ਰੰਗ ਨ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਸੁ ਜਾਨਈ ਕਿਹ ਜੇਬ॥
ਤਾਤ ਮਾਤ ਨ ਜਾਤ ਜਾਕਰਿ ਜਨਮ ਮਰਨ ਬਿਹੀਨ॥
ਚੱਕ੍ਰ ਬੱਕ੍ਰ ਫਿਰੈ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ ਮਾਨਈ ਪੁਰ ਤੀਨ॥ ੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਤਿ=ਖਾਨਦਾਨ। ਕਿਹ=ਕਿਹੋ ਜੇਹੀ। ਜੇਬ=ਨੁਹਾਰ। ਤਾਤ=ਪਿਤਾ। ਜਾਕਰ=ਜਿਸ ਦਾ। ਬਿਹੀਨ=ਰਹਿਤ। ਬੱਕ੍ਰ=ਟੇਢਾ, ਭਿਆਨਕ। ਚਤੁਰ ਚੱਕ=ਚਾਰ ਕੂੰਟਾ। ਮਾਨਹੀ=ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਭੇਤ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਨਾ ਹੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ (ਵੇਦ) ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਈਸਾਈ ਤੇ ਇਸਲਾਮ ਮਤ ਦੀਆਂ ਕਤੇਬਾਂ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਆਦਿ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਉਸ ਦਾ ਭੇਤ ਜਾਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਰੂਪ, ਰੰਗ ਜਾਤ ਤੇ ਖਾਨਦਾਨ (ਕੁਲ) ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਜਾਣ ਸਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਨੁਹਾਰ (ਸ਼ਕਲ) ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਐਸਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਪਿਤਾ

ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਮਾਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਪਾਤ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਭਾਵ ਉਹ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਮੌਤ ਰੂਪ ਭਿਆਨਕ ਚੱਕਰ ਬੜੀ ਤੇਜੀ ਨਾਲ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ, ਅਕਾਸ਼, ਪਾਤਾਲ ਤੇ ਮਾਤ ਲੋਕ ਦੇ ਜੀਵ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਅਗੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ॥ ੯੨॥

ਲੋਕ ਚਉਦਹ ਕੇ ਬਿਖੈ ਜਗ ਜਾਪਹੀ ਜਿਹ ਜਾਪ॥
ਆਦਿ ਦੇਵ ਅਨਾਦਿ ਮੂਰਤਿ ਥਾਪਿਓ ਸਭੈ ਜਿਹ ਥਾਪ॥
ਪਰਮ ਰੂਪ ਪੁਨੀਤ ਮੂਰਤਿ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖੁ ਅਪਾਰ॥
ਸਰਬ ਬਿਸ੍ਵ ਰਚਿਓ ਸੁਯੰਭਵ ਗੜਨ ਭੰਜਨਹਾਰ॥ ੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੋਕ ਚਉਦਹ=੧੪ ਲੋਕ, ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ੭ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਤੇ ੭ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਭਾਵ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ। ਜਾਪਹੀ=ਜਪਦੇ ਹਨ। ਜਿਹ=ਜਿਸ ਦਾ। ਥਾਪਿਓ=ਰਚੀ ਹੈ। ਥਾਪਿ=ਰਚਨਾ। ਪਰਮ ਰੂਪ=ਉੱਚੀ ਹਸਤੀ। ਪੁਨੀਤ=ਪਵਿੱਤਰ। ਪੁਰਖ=ਵਿਆਪਕ। ਅਪਾਰ=ਬੇਅੰਤ। ਸਰਬ ਬਿਸ੍ਵ=ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ। ਸੁਯੰਭਵ=ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੈ। ਗੜਨ = ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਭੰਜਨਹਾਰ = ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਲੋਕ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਢਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹਸਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਮੁੱਢ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਉਸੇ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹਸਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਅਤੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ। ਉਹ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਘੜਨਹਾਰਾ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਹੈ॥ ੯੩॥

ਕਾਲ ਹੀਨ ਕਲਾ ਸੰਜੁਗਤਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਦੇਸ॥
ਧਰਮ ਧਾਮ ਸੁ ਭਰਮ ਰਹਤ ਅਭੇਤ ਅਲਖ ਅਭੇਸ॥
ਅੰਗ ਰਾਗ ਨ ਰੰਗ ਜਾਕਹ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਨ ਨਾਮ॥
ਗਰਬ ਗੰਜਨ ਦੁਸਟ ਭੰਜਨ ਮੁਕਤਿ ਦਾਇਕ ਕਾਮ॥ ੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਲਹੀਨ=ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਕਲਾ ਸੰਜੁਗਤਿ=ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ। ਅਕਾਲ=ਕਾਲ (ਸਮਾ) ਰਹਿਤ। ਪੁਰਖ=ਵਿਆਪਕ। ਅਦੇਸ=ਦੇਸ ਰਹਿਤ। ਧਾਮ=ਘਰ। ਅਭੁਤ=ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਲਖ=ਅਦ੍ਰਿਸ਼। ਅਭੇਸ=ਭੇਸ ਰਹਿਤ। ਅੰਗ=ਸਰੀਰ। ਰਾਗ=ਮੋਹ। ਪਾਤਿ=ਕੁਲ। ਗਰਬ=ਹੰਕਾਰ।

ਗੰਜਨ=ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ। ਦੁਸਟ=ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼। ਭੰਜਨ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਮੁਕੰਤਿ ਦਾਇਕ=ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਕਾਮ=ਕਾਮਨਾ।

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸੰਜੁਗਤ ਰੂਪ ਹੈ। ਕਾਲ-ਰਹਿਤ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਉਤੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬੰਦਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਦੇਸ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਧਰਮ ਦਾ ਘਰ (ਅਸਥਾਨ) ਹੈ। ਉਹ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆਂ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪਹਿਰਾਵਾ (ਲਿਬਾਸ) ਵੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਐਸਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਗ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮੋਹ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਤ ਹੈ, ਨਾ ਕੁਲ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਨਾਮ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਕਾਮਨਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੯੪॥

ਆਪ ਰੂਪ ਅਮੀਕ ਅਨ ਉਸਤਤਿ ਏਕ ਪੁਰਖ ਅਵਧੂਤ॥
ਗਰਬ ਗੰਜਨ ਸਰਬ ਭੰਜਨ ਆਦਿ ਰੂਪ ਅਸੂਤ॥
ਅੰਗ ਹੀਨ ਅਭੰਗ ਅਨਾਤਮ ਏਕ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ॥
ਸਰਬ ਲਾਇਕ ਸਰਬ ਘਾਇਕ ਸਰਬ ਕੋ ਪ੍ਰਿਤਪਾਰ॥ ੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਪ ਰੂਪ=ਜਿਸ ਦੀ ਹਸਤੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਬਣੀ ਹੈ। ਅਮੀਕ=ਡੂੰਘਾ, ਗਹਿਰਾ। ਅਨ ਉਸਤਤਿ=ਵਡਿਆਈ ਤੋਂ ਪਰੇ। ਅਵਧੂਤ=ਮਾਇਆ ਦਾ ਤਿਆਗੀ, ਅਤੀਤ। ਅਸੂਤ=ਜੋ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂ ਬੇਲਾਗ ਹੈ। ਅੰਗ ਹੀਨ=ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਅਭੰਗ=ਨਾਸ ਰਹਿਤ, ਅਬਿਨਾਸੀ। ਅਨਾਤਮ=ਜੀਵਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਲਾਇਕ=ਸਮਰਥ। ਘਾਇਕ=ਨਾਸ ਕਰਤਾ। ਪ੍ਰਤਿਪਾਰ=ਪਾਲਣਹਾਰ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਗਹਿਰਾ (ਡੂੰਘਾ) ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਸਭ ਵਿਚ ਇਕੋ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਕੇ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਭਾਵ ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਤੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਥਵਾ ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ, ਬੇਲਾਗ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ ਤੇ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੀ ਵਖਰੀ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਇਕੋ ਇਕ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੯੫॥

ਸਰਬ ਗੰਤਾ ਸਰਬ ਹੰਤਾ ਸਰਬ ਤੇ ਅਨਭੇਖ॥
ਸਰਬ ਸਾਸਤ੍ਰ ਨ ਜਾਨਹੀ ਜਿਹ ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਰੁ ਰੇਖ॥
ਪਰਮ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਜਾਕਹਿ ਨੇਤ ਭਾਖਤ ਨਿੱਤ॥
ਕੋਟਿ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਪੁਰਾਨ ਸਾਸਤ੍ਰ ਨ ਆਵਈ ਵਹੁ ਚਿੱਤਿ॥ ੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੰਤਾ=ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲਾ। ਹੰਤਾ=ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਅਨਭੇਖ=ਵਖਰੇ ਭੇਸ ਵਾਲਾ। ਨਾ ਜਾਨਹੀ=ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਰੇਖ=ਨਿਸ਼ਾਨ। ਜਾਕਹਿ=ਜਿਸ ਨੂੰ। ਨੇਤਿ=ਬੇਅੰਤ ਤਥਾ-ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਭਾਖਤ=ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੋਟਿ=ਕਰੋੜਾਂ। ਨ ਆਵਈ=ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਵਹੁ=ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ।

ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਭ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਖਦਾ ਹੈ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਭੇਖ (ਪਹਿਰਾਵਾ) ਸਭ ਤੋਂ ਵਖਰਾ (ਨਿਰਾਲਾ) ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਐਸਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਰੂਪ ਰੰਗ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ (ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ) ਵੀ ਨਹੀ ਜਾਣਦੇ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਐਸਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਵੇਦ ਤੇ ਪੁਰਾਣ ਸਦਾ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਕਰੋੜਾਂ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਸਲ ਸਰੂਪ (ਹਸਤੀ) ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ॥ ੮੬॥

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਗੁਨ ਗਨ ਉਦਾਰ॥ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ॥ ਆਸਨ ਅਭੰਗ॥ ਉਪਮਾ ਅਨੰਗ॥ ੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਨ=ਸਮੂਹ। ਉਦਾਰ=ਸਖੀ। ਮਹਿਮਾ=ਵਡਿਆਈ। ਆਸਨ=ਟਿਕਾਣਾ। ਅਭੰਗ=ਅਬਿਨਾਸੀ।

ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ। ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ (ਸਖੀ) ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਆਸਣ (ਟਿਕਾਣਾ) ਅਡੋਲ ਤੇ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦੀ ਭਾਵ ਉਸ ਵਰਗੇ ਗੁਣ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ॥ ੮੭॥

ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸ॥ ਨਿਸਦਿਨ ਅਨਾਸ॥ ਆਜਾਨ ਬਾਹੁ॥ ਸ਼ਾਹਾਨ ਸ਼ਾਹੁ॥ ੮੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਭਉ=ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ। ਪ੍ਰਕਾਸ=ਗਿਆਨ। ਨਿਸਦਿਨ=ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਨ। ਅਨਾਸ=ਨਾਸ ਰਹਿਤ। ਅਜਾਨ ਬਾਹੁ=ਉਹ ਜਗਤ-ਰਚਨਾਂ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਸਭ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਤੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਤੇ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-

ਰਚਨਾ ਦੇ ਸਭ ਵਸੀਲਿਆਂ ਤੇ ਤੇਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈਂ॥ ੮੮॥

ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ॥ ਭਾਨਾਨ ਭਾਨ॥ ਦੇਵਾਨ ਦੇਵ॥ ਉਪਮਾ ਮਹਾਨ॥ ੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਨ=ਸੂਰਜ। ਦੇਵ=ਪੂਜਣ ਯੋਗ, ਦੇਵਤਾ। ਉਪਮਾ=ਵਡਿਆਈ। ਮਹਾਨ=ਵੱਡੀ।

ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ! ਤੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਸੂਰਜ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਦੇਵ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸਭ ਦੇਵਤੇ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਪੂਜਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਵਡਿਆਈ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥ ੮੯॥

ਇੰਦ੍ਰਾਨ ਇੰਦ੍ਰ॥ ਬਾਲਾਨ ਬਾਲ॥ ਰੰਕਾਨ ਰੰਕ॥ ਕਾਲਾਨ ਕਾਲ॥ ੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਇੰਦ੍ਰ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਬਾਲ=ਉੱਚਾ। ਰੰਕ=ਕੰਗਾਲ। ਕਾਲ=ਮੌਤ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇੰਦਰ ਦਾ ਵੀ ਰਾਜਾ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਉੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਕੰਗਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਕੰਗਾਲ ਹੈਂ ਭਾਵ ਕੰਗਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਤੇਰਾ ਹੀ ਵਾਸਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਾਲ (ਮੌਤ) ਦਾ ਵੀ ਕਾਲ ਹੈਂ ਭਾਵ ਮੌਤ ਵੀ ਤੇਰੇ ਅਧੀਨ ਹੈ॥ ੯੦॥

ਅਨਭੂਤ ਅੰਗ॥ ਆਭਾ ਅਭੰਗ॥ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਅਪਾਰ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਉਦਾਰ॥ ੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਭੂਤ=ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਆਭਾ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਅਭੰਗ=ਨਾਸ ਰਹਿਤ। ਗਤਿ=ਦਿਸ਼ਾ, ਹਾਲਤ। ਮਿਤਿ=ਮਿਣਤੀ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਖੰਡ ਹੈ, ਕਦੇ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਤੇਰੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਮਿਣਤੀ ਗਿਣਤੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਭਾਵ ਤੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਤੇ ਉਦਾਰ-ਚਿਤ ਭਾਵ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥ ੯੧॥

ਮੁਨਿ ਗਨਿ ਪ੍ਰਨਾਮ॥ ਨਿਰਭੈ ਨ੍ਰਿਕਾਮ॥ ਅਤਿ ਦੁਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ॥ ਮਿਤਿ ਗਤਿ ਅਖੰਡ॥ ੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੁਨਿ ਗਨ=ਬੇਅੰਤ ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਨੀ ਤੇ ਤਪੱਸਵੀ। ਨਿਰਭੈ=ਨਿੱਡਰ। ਨ੍ਰਿਕਾਮ=ਕਾਮਨਾ ਰਹਿਤ। ਦੁਤਿ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਪ੍ਰਚੰਡ=ਬੜਾ ਤੇਜ। ਅਖੰਡ=ਨਾਸ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਬੇਅੰਤ ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਨੀ ਤੇ ਤਪੱਸਵੀ ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਬੇ-ਡਰ ਤੇ ਕਾਮਨਾ (ਵਾਸ਼ਨਾਂ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬੜਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੈ ਭਾਵ ਤੇਰਾ ਤੇਜ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਝੱਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਤੇਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਚਾਲ ਇਕ ਰਸ ਚਲਦੀ ਹੈ॥ ੯੨॥

ਆਲਿਸਯ ਕਰਮ॥ ਆਦ੍ਰਿਸਯ ਧਰਮ॥ ਸਰਬਾ ਭਰਣਾਢਯ॥ ਅਨਡੰਡ ਬਾਢਯ॥ ੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਲਿਸਯ ਕਰਮ=ਉਚੇਰੇ ਉੱਦਮ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ। ਆਦ੍ਰਿਸਯ=ਆਦਰਸ਼ਕ।

++

ਭਰਣਾਢਯ=ਸਜਾਵਟਾਂ ਨਾਲ਼ ਭਰਪੂਰ। ਅਨਡੰਡ=ਦੰਡ ਰਹਿਤ। ਬਾਢਯ=ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਉਚੇਚੇ ਉੱਦਮ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਭਾਵ ਤੂੰ ਆਲਸ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਧਰਮ ਆਦਰਸ਼ਕ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੯੩॥

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਗੋਬਿੰਦੇ॥ ਮੁਕੰਦੇ॥ ਉਦਾਰੇ॥ ਅਪਾਰੇ॥ ੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੁਬਿੰਦੇ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਮੁਕੰਦੇ=ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ॥ ੯੪॥

ਹਰੀਅੰ॥ ਕਰੀਅੰ॥ ਨ੍ਰਿਨਾਮੇ॥ ਅਕਾਮੇ॥ ੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰੀਅੰ=ਨਾਸ ਕਰਤਾ। ਕਰੀਅੰ=ਰਚਨਹਾਰ। ਨ੍ਰਿਨਾਮੇ=ਨਾਮ ਰਹਿਤ। ਅਕਾਮੇ=ਵਾਸ਼ਨਾ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੂੰ ਕਾਮਨਾ (ਵਾਸ਼ਨਾਂ) ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ॥ ੯੫॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਕਰਤਾ॥ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਹਰਤਾ॥ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾਨੇ॥ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਜਾਨੇ॥ ੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਤ੍ਰ=ਚਾਰ। ਚੱਕ੍ਰ=ਚੱਕ੍ਰ, ਦਿਸ਼ਾਂ। ਹਰਤਾ=ਨਾਸ ਕਰਤਾ। ਦਾਨੇ=ਦਾਨੀ। ਜਾਨੇ=ਜਾਣਨਹਾਰ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਚੌਹਾਂ ਕੂਟਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਚੌਹਾਂ ਕੂਟਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਚੌਹਾਂ ਕੂਟਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਚਾਰ ਕੂਟਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥ ੯੬॥

ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਵਰਤੀ॥ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਭਰਤੀ॥ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਪਾਲੇ॥ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਕਾਲੇ॥ ੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਵਰਤੀ=ਵਿਆਪਕ। ਭਰਤੀ=ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ। ਪਾਲੇ=ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਾਲੇ=ਮੌਤ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਲਣਹਾਰ ਹੈਂ' ਤੂੰ ਸਭ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥ ੯੭॥

ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਪਾਸੇ ॥ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਵਾਸੇ ॥ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਮਾਨਯੈ ॥ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾਨਯੈ ॥ ੯੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਸੇ=ਵਖਰਾ। ਵਾਸੇ=ਵਸ ਰਿਹਾ। ਮਾਨਯੈ=ਪੂਜਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਦਾਨਯੈ=ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ! ਤੂੰ ਚਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ, ਲਾਂਭੇ ਵੀ ਹੈਂ ਤੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਵੱਸ ਵੀ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੇਰੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈਂ॥ ੯੮ ॥

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ ॥

ਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰੈ ॥ ਨ ਮਿੱਤ੍ਰੈ ॥ ਨ ਭਰਮੰ ॥ ਨ ਭਿੱਤ੍ਰੈ ॥ ੯੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ੱਤ੍ਰੈ=ਦੁਸ਼ਮਨ। ਭਰਮੰ=ਭੁਲੇਖਾ। ਭਿੱਤ੍ਰੈ=ਡਰ, ਦੁਖ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਭਟਕਣਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਡਰ ਜਾਂ ਦੁਖ ਹੈ॥ ੯੯ ॥

ਨ ਕਰਮੰ ॥ ਨ ਕਾਏ ॥ ਅਜਨਮੰ ॥ ਅਜਾਏ ॥ ੧੦੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਏ=ਸਰੀਰ। ਅਜਨਮੰ=ਜਨਮ ਰਹਿਤ। ਅਜਾਏ=ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਥਾਂ ਨਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਤੇ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਜਨਮਿਆਂ॥ ੧੦੦ ॥

ਨ ਚਿੱਤ੍ਰੈ ॥ ਨ ਮਿੱਤ੍ਰੈ ॥ ਪਰੇ ਹੈਂ ॥ ਪਵਿੱਤ੍ਰੈ ॥ ੧੦੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਿੱਤ੍ਰ=ਤਸਵੀਰ, ਮੂਰਤ। ਪਰੇ=ਦੂਰ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਮੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਭਾਵ ਤੂੰ ਸ਼ੁਧ ਆਤਮਾ ਹੈਂ॥ ੧੦੧ ॥

ਪ੍ਰਿਥੀਸੈ ॥ ਅਦੀਸੈ ॥ ਅਦ੍ਰਿਸੈ ॥ ਅਕ੍ਰਿਸੈ ॥ ੧੦੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਿਥੀਸੈ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਅਦੀਸੈ=ਸਭ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਅਦ੍ਰਿਸੈ=ਨ ਦਿਸੱਣ ਵਾਲਾ। ਅਕ੍ਰਿਸੈ=ਨਿਰਬਲ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੂੰ ਨਿਰਬਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥ ੧੦੨ ॥

ਭਗਵਤੀ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਥਤੇ॥

ਕਿ ਆਛਿੱਜ ਦੇਸੈ॥ ਕਿ ਆਭਿੱਜ ਭੇਸੈ॥
ਕਿ ਆਗੰਜ ਕਰਮੈ॥ ਕਿ ਆਭੰਜ ਭਰਮੈ॥੧੦੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਛਿੱਜ=ਅਖੰਡ, ਨਾਸ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਆਭਿੱਜ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾਸ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਆਗੰਜ=ਅਜਿੱਤ। ਆਭੰਜ=ਅਡੋਲ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਦੇਸ਼ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਅਖੰਡ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਵੇਸ ਵੀ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾ ਸਕਦਾ ਭਾਵ ਤੂੰ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈਂ॥੧੦੩॥

ਕਿ ਆਭਿੱਜ ਲੋਕੈ॥ ਕਿ ਆਦਿੱਤ ਸੋਕੈ॥
ਕਿ ਅਵਧੂਤ ਬਰਨੈ॥ ਕਿ ਬਿੱਭੂਤ ਕਰਨੈ॥੧੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਭਿੱਜ=ਅਟੁੱਟ। ਆਦਿਤ=ਸੂਰਜ। ਸੋਕੈ=ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਅਵਧੂਤ=ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਤਿਆਗੀ। ਬਰਨੈ=ਸਰੂਪ। ਬਿੱਭੂਤਿ=ਐਸ੍ਵਰਜ। ਕਰਨੈ=ਸੋਮਾ।

ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ! ਤੇਰਾ ਦੇਸ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੂਰਜ ਦੇ ਤੇਜ ਨੂੰ ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਭਾਵ ਤੂੰ ਸੂਰਜ ਦੇ ਤੇਜ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੀਕ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਭਾਵ ਤੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ਤੂੰ ਧਨ ਤੇ ਐਸ਼੍ਵਰਜ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈਂ॥੧੦੪॥

ਕਿ ਰਾਜੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਧਰਮੰ ਧੁਜਾ ਹੈਂ॥
ਕਿ ਆਸ਼ੋਕ ਬਰਨੈ॥ ਕਿ ਸਰਬਾ ਅਭਰਨੈ॥੧੦੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਭਾ=ਤੇਜ, ਚਮਕ। ਧੁਜਾ=ਝੰਡਾ, ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਆਸ਼ੋਕ=ਸ਼ੋਕ ਰਹਿਤ। ਅਭਰਨੈ=ਸ਼ਿੰਗਾਰ !

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਰਾਜਿਆ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੈਂ । ਭਾਵ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਹੀ ਤੇਜ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਤੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਝੰਡਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਸ਼ੋਕ-ਰਹਿਤ ਹੈ ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈਂ॥੧੦੫॥

ਕਿ ਜਗਤੰ ਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਛਤ੍ਰੰ ਛਤ੍ਰੀ ਹੈਂ॥
ਕਿ ਬ੍ਰਹਮੰ ਸਰੂਪੈ॥ ਕਿ ਅਨਭਉ ਅਨੂਪੈ॥੧੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਤੀ=ਸਿਰਜਣਹਾਰ। ਛਤ੍ਰੰ ਛਤ੍ਰੀ=ਮਹਾਨ ਸੂਰਮਾ। ਬ੍ਰਹਮੰ=ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਮੂਲ।

ਅਨਭਉ=ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ। ਅਨੂਪੇ=ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ ਹੈਂ । ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਤੂੰ ਐਸਾ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜੋ ਉਪਮ ਰਹਿਤ ਹੈਂ॥੧੦੬॥

ਕਿ ਆਦਿ ਅਦੇਵ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਆਪਿ ਅਭੇਵ ਹੈਂ॥
ਕਿ ਚਿੱਤ੍ਰੰ ਬਿਹੀਨੈ॥ ਕਿ ਏਕੈ ਅਧੀਨੈ॥੧੦੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਦਿ=ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ। ਅਦੇਵ=ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ। ਅਭੇਵ=ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਚਿੱਤ੍ਰ=ਤਸਵੀਰ। ਏਕੈ ਅਧੀਨੈ=ਇਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਅਧੀਨ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਭੇਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਤਸਵੀਰ ਮੂਰਤ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਗ਼ੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ॥੧੦੭॥

ਕਿ ਰੋਜ਼ੀ ਰਜ਼ਾਕੈ॥ ਰਹੀਮੈ ਰਿਹਾਕੈ॥
ਕਿ ਪਾਕ ਬਿਐਬ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਗ਼ੈਬੁਲ ਗ਼ੈਬ ਹੈਂ॥੧੦੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੋਜ਼ੀ ਰਜ਼ਾਕੇ=ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਰਹੀਮ=ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਰਿਹਾਕੈ=ਰਿਹਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਪਾਕ=ਪਵਿੱਤਰ ਬਿਐਬ=ਕਲੰਕ-ਰਹਿਤ। ਗ਼ੈਬੁਲ ਗ਼ੈਬ=ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਪਤ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ ਤੇ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਰਹਿਮ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਮਹਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਤੂੰ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਪਤ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਥਾਂ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈਂ॥੧੦੮॥

ਕਿ ਅਫਵੁਲ ਗੁਨਾਹ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਸ਼ਾਹਾਨ ਸ਼ਾਹ ਹੈਂ॥
ਕਿ ਕਾਰਨ ਕੁਨਿੰਦ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੰਦ ਹੈਂ॥੧੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਫਵੁਲ=ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ। ਕੁਨਿੰਦ=ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਦਿਹੰਦ=ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਕਰਨਹਾਰ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਰਿਜ਼ਕ ਦਾਤਾ ਹੈਂ॥੧੦੯॥

ਕਿ ਰਾਜ਼ਕ ਰਹੀਮ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਕਰਮੰ ਕਰੀਮ ਹੈਂ॥
ਕਿ ਸਰਬੰ ਕਲੀ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਸਰਬੰ ਦਲੀ ਹੈਂ॥੧੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰਮ=ਬਖਸ਼ਿਸ਼। ਕਰੀਮ=ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਲੀ=ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ। ਦਲੀ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਤੂੰ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧੧੦॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮਾਨਯੈ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਦਾਨਯੈ॥
ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਗਉਨੈ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਭਉਨੈ॥੧੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਨਿਯੈ=ਮਾਨਯੋਗ। ਸਰਬੱਤ੍ਰ=ਹਰ ਥਾਂ। ਦਾਨਿਯੈ=ਦਾਨੀ। ਗਉਨੈ=ਪਹੁੰਚ। ਭਉਨੈ=ਲੋਕ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਸਭ ਥਾਂ ਤੇਰੀ ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਭਾਵ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ॥੧੧੧॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਦੇਸੈ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਭੇਸੈ॥
ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਰਾਜੈ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਸਾਜੈ॥੧੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਜੈ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਸਾਜੈ=ਰਚਨਾ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਸਭ ਭੇਸਾਂ ਪਹਿਰਾਵਿਆ ਵਿਚ ਵੀ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸਭ ਥਾਂ ਤੇਰਾ ਤੇਜ ਹੀ ਸੋਭਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇਰੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ॥੧੧੨॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਦੀਨੈਂ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਲੀਨੈਂ॥
ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਜਾਹੋ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਭਾਹੋ॥੧੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੀਨੈ=ਦਾਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਲੀਨੈ=ਵਿਆਪਕ। ਜਾਹੋ=ਜਲਾਲ। ਭਾਹੋ=ਨੂਰ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਲੀਨ ਭਾਵ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ। ਹਰ ਥਾਂ ਤੇਰਾ ਹੀ ਜਲਾਲ ਤੇਜ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇਰਾ ਹੀ ਨੂਰ ਭਾਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੧੧੩॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਦੇਸੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਭੇਸੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਕਾਲੇ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਪਾਲੇ ॥ ੧੧੪ ॥

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਸਭ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਭੇਸਾਂ ਵਿਚ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧੧੪॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਹੰਤਾ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਗੰਤਾ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਭੇਖੀ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਪੇਖੀ ॥ ੧੧੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੰਤਾ=ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਗੰਤਾ=ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲਾ। ਭੇਖੀ=ਭੇਖ ਵਾਲਾ। ਪੇਖੀ=ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਪਹੁੰਚ ਹੈਂ। ਹਰ ਭੇਸ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ। ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ॥੧੧੫॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਕਾਜੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਰਾਜੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਸੋਖੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਪੋਖੈ ॥ ੧੧੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਜੈ=ਕੰਮ। ਰਾਜੈ=ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਸੋਖੈ=ਸੁਕਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਪੋਖੈ=ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਕੰਮ ਤੇਰੇ ਕੀਤੇ ਹੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰ ਥਾਂ ਤੇਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਹੀ ਨਾਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧੧੬॥

**ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਤ੍ਰਾਣੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਪ੍ਰਾਣੈ ॥
ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਦੇਸੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਭੇਸੈ ॥ ੧੧੭ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਾਣੈ=ਤਾਕਤ, ਸ਼ਕਤੀ। ਪ੍ਰਾਣੈ=ਜਿੰਦ ਜਾਨ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਰ ਜੀਵ ਤੇਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਿੰਦਗੀ ਜੀਉ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਹਰ ਇਕ ਦੇਸ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ ਤੇ ਹਰ ਪਹਿਰਾਵੇ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ ਤੂੰਹੀ ਹੈਂ॥੧੧੭॥

**ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮਾਨਿਯੈਂ ॥ ਸਦੈਵੰ ਪ੍ਰਧਾਨਿਯੈਂ ॥
ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਜਾਪਯੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਥਾਪਯੈ ॥ ੧੧੮ ॥**

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਦੈਵੰ=ਸਦਾ। ਪ੍ਰਧਾਨਿਯੈਂ=ਮੁਖੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ। ਜਾਪਿਯੈ=ਜਪਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਥਾਪਿਯੈ=ਕਾਇਮ ਹੈਂ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਹਰ ਥਾਂ ਤੇਰੀ ਮਾਨਤਾ ਪੂਜਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਮੁਖੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈਂ। ਸਭ ਜੀਵ ਤੇਰਾ ਹੀ ਜਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਕਾਇਮ ਹੈਂ॥੧੧੮॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਭਾਨੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮਾਨੈ ॥
ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰੈ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰੈ ॥ ੧੧੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਨੈ=ਸੂਰਜ। ਮਾਨੈ=ਸਨਮਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਇੰਦ੍ਰੈ=ਰਾਜਾ। ਚੰਦ੍ਰੈ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾਂ ਹੈਂ। ਹਰ ਥਾਂ ਤੇਰਾ ਹੀ ਸਨਮਾਨ ਆਦਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਕੋਮਲ ਚਾਨਣੀ ਖਿਲਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ॥੧੧੯॥

ਕਿ ਸਰਬੰ ਕਲੀਮੈ ॥ ਕਿ ਪਰਮੰ ਫਹੀਮੈ ॥
ਕਿ ਆਕਲ ਅਲਾਮੈ ॥ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਕਲਾਮੈ ॥ ੧੨੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਲੀਮੈ=ਕਲਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਫਹੀਮੈ=ਸਮਝ ਵਾਲਾ। ਆਕਲ=ਅਕਲ ਵਾਲਾ। ਅਲਾਮੈ=ਵਿਦਵਾਨ। ਸਾਹਿਬ ਕਲਾਮੈ=ਬਾਣੀ ਦਾ ਮਾਲਕ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਤੂੰ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਬੋਲ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਸਮਝ ਸੂਝ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਵੱਡਾ ਬੁਧੀਵਾਨ ਹੈਂ । ਤੂੰ ਬੜਾ ਅਕਲ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹਰ ਇਕ ਬੋਲੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਭਾਵ ਹਰ ਇਕ ਬੋਲੀ ਦਾ ਮਾਹਰ ਹੈਂ ॥੧੨੦॥

ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਵਜੂ ਹੈਂ ॥ ਤਮਾਮੁਲ ਰੁਜੂ ਹੈਂ ॥
ਹਮੇਸੁਲ ਸਲਾਮੈਂ ॥ ਸਲੀਖਤ ਮੁਦਾਮੈਂ ॥ ੧੨੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੁਸਨਲ=ਸੁੰਦਰਤਾ। ਵਜੂ=ਸਰੂਪ। ਤਮਾਮੇ=ਸਾਰੇ। ਰੁਜੂ=ਧਿਆਨ। ਹਮੇਸੁਲ=ਸਦਾ। ਸਲਾਮੈਂ=ਸਲਾਮਤ। ਸਲੀਖਤ=ਸਲੀਕਾ, ਸਜਾਵਟ। ਮੁਦਾਮੈ=ਸਦਾ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਲ ਤੇਰਾ ਧਿਆਨ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਸਦੀਵੀ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਾਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ॥੧੨੧॥

ਗ਼ਨੀਮੁਲ ਸ਼ਿਕਸਤੈ ॥ ਗਰੀਬੁਲ ਪਰੱਸਤੈ ॥
ਬਿਲੰਦੁਲ ਮਕਾਨੈਂ ॥ ਜ਼ਮੀਨੁਲ ਜਮਾਨੈਂ ॥ ੧੨੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗ਼ਨੀਮੁਲ=ਦੁਸ਼ਮਨ। ਸ਼ਿਕਸਤੈ=ਹਾਰ। ਪਰੱਸਤੈ=ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ। ਬਿੱਲਦੁਸ=ਉੱਚਾ। ਮਕਾਨੈਂ=ਘਰ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਸਤ ਭਾਵ ਹਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲੇਣ

ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਘਰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੈਂ॥੧੨੨॥

ਤਮੀਜ਼ੁਲ ਤਮਾਮੈ॥ ਰੁਜੂਅਲ ਨਿਧਾਨੈ॥ ਹਰੀਫੁਲ ਅਜੀਮੈਂ॥ ਰਜ਼ਾਇਕ ਯਕੀਨੈਂ॥ ੧੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਮੀਜ਼ੁਲ=ਪਛਾਣ। ਰੁਜੂਅਲ=ਧਿਆਨ। ਨਿਧਾਨੈ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਹਰੀਫੁਲ= ਦੁਸ਼ਮਨ। ਅਜ਼ੀਮੈ=ਵੱਡਾ। ਰਜ਼ਾਇਕ=ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਤਮੀਜ਼ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਣ ਧਿਆਨ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਵੈਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੧੨੩॥

ਅਨੇਕੁਲ ਤਰੰਗ ਹੈਂ॥ ਅਭੇਦ ਹੈਂ ਅਭੰਗ ਹੈਂ॥ ਅਜ਼ੀਜ਼ੁਲ ਨਿਵਾਜ ਹੈਂ॥ ਗ਼ਨੀਮੁਲ ਖਿਰਾਜ ਹੈਂ॥ ੧੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਰੰਗ=ਲਹਿਰਾਂ। ਅਭੇਦ=ਭੇਦ ਰਹਿਤ। ਅਭੰਗ=ਅਬਿਨਾਸੀ, ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਅਜ਼ੀਜ਼ੁਲ=ਪਿਆਰਾ। ਨਿਵਾਜ਼=ਨਿਵਾਜ਼ਣ ਵਾਲਾ। ਗ਼ਨੀਮੁਲ=ਵੈਰੀ। ਖਿਰਾਜ=ਚੱਟੀ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਅਥਾਹ ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਂਗੂੰ ਹੈਂ ਤੇ ਇਹ ਸਭ ਜੀਵ ਤੇਰੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਲਹਿਰਾਂ ਹਨ। ਤੇਰਾ ਭੇਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਆਪਣਿਆਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਵਡਿਆਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ਤੂੰ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਤੋਂ ਚੱਟੀ ਭਰਦਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਆਕੀ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈਂ ॥੧੨੪॥

ਨਿਰੁਕਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈਂ॥ ਤ੍ਰਿਮੁਕਤਿ ਬਿਭੂਤ ਹੈਂ॥ ਪ੍ਰਭੁਗਤਿ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ॥ ਸੁਜੁਗਤਿ ਸੁਧਾ ਹੈਂ॥ ੧੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਰੁਕਤਿ=ਕਥਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ। ਸਰੂਪ=ਹਸਤੀ। ਤ੍ਰਿਮੁਕਤਿ=ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਰਜੋ,ਤਮੋ ਤੇ ਸਤੋ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ। ਬਿਭੂਤ=ਐਸ੍ਵਰਜ ਪ੍ਰਤਾਪ। ਪ੍ਰਭੁਗਤਿ= ਭੋਗਿਆ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰਭਾ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਤੇਜ। ਸੁਜੁਗਤਿ=ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ। ਸੁਧਾ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਐਸਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਤੇ ਸਤੋ 'ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਹੀਂ ਪੋਹ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਮਹਾਨ ਉਤਮ ਰਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਨੰਦ ਹਰ ਇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੧੨੫॥

ਸਦੈਵੰ ਸਰੂਪ ਹੈਂ॥ ਅਭੇਦੀ ਅਨੂਪ ਹੈਂ॥
ਸਮਸਤੋਪਰਾਜ ਹੈਂ॥ ਸਦਾ ਸਰਬ ਸਾਜ ਹੈਂ॥੧੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਦੈਵੰ=ਹਮੇਸ਼ਾ। ਸਦੈਵੰ ਸਰੂਪ=ਜਿਸਦਾ ਵਜੂਦ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹੇ। ਅਭੇਦ=ਭੇਦ ਰਹਿਤ, ਲਾ-ਸ਼ਰੀਕ। ਅਨੂਪ=ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ। ਸਮਸਤੋ=ਸਾਰੇ। ਪਰਾਜ=ਹਾਰ। ਸਾਜ=ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰਾ ਵਜੂਦ(ਹਸਤੀ)ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ

ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈਂ॥੧੨੬॥

ਸਮਸਤੁਲ ਸਲਾਮ ਹੈਂ॥ ਸਦੈਵਲ ਅਕਾਮ ਹੈਂ॥
ਨ੍ਰਿਬਾਧ ਸਰੂਪ ਹੈਂ॥ ਅਗਾਧਿ ਅਨੂਪ ਹੈਂ॥੧੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਮਸਤੁਲ=ਸਾਰੇ। ਸਲਾਮ=ਸਲਾਮਤ, ਸੁਖੀ। ਸਦੈਵਲ=ਸਦਾ। ਅਕਾਮ=ਵਾਸ਼ਨਾ ਰਹਿਤ। ਨ੍ਰਿਬਾਧ=ਅਬਾਧ, ਜਿਸਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਟਕਾ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਗਾਧ=ਅਥਾਹ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵ-ਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮਤ ਸੁਖੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਐਸਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਤੂੰ ਅਥਾਹ ਅਤੇ ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ ਹੈਂ॥੧੨੭॥

ਓਅੰ ਆਦਿ ਰੂਪੇ॥ ਅਨਾਦਿ ਸਰੂਪੈ॥
ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਮੇ॥ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਤ੍ਰਿਕਾਮੇ॥੧੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਓਅੰ=ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਆਤਮਾ। ਆਦਿ ਰੂਪੇ=ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਹਸਤੀ। ਅਨਾਦਿ=ਜਿਸ ਦੇ ਆਰੰਭ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗੇ। ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ=ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਤ੍ਰਿਕਾਮੇ=ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਆਤਮਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ (ਵਜੂਦ) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਅਨਾਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਮੁੱਢ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ । ਤੂੰ ਅੰਗ-ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਤੇਰਾ ਭਾਵ ਕੋਈ ਖਾਸ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਨਾਮ ਹੈ। ਤੂੰ ਤਿੰਨ ਭਵਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈਂ ਅਥਵਾ ਤੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧੨੮॥

ਤ੍ਰਿਬਰਗੰ ਤ੍ਰਿਬਾਧੇ॥ ਅਗੰਜੇ ਅਗਾਧੇ॥
ਸੁਭੰ ਸਰਬ ਭਾਗੇ॥ ਸੁ ਸਰਬਾਨੁਰਾਗੇ॥੧੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਿਬਰਗੰ= ਉਹ ਹਸਤੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਪਦਾਰਥ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਤ੍ਰਿਬਾਧੇ=ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਅਗੰਜੇ=ਅਜਿੱਤ। ਸੁੰਭ=ਸੋਹਣੇ। ਭਾਗੇ=ਅੰਗ। ਅਨੁਰਾਗੇ=ਪਿਆਰ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਪਦਾਰਥ ਧਰਮ, ਅਰਥ ਤੇ ਕਾਮ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਤਿੰਨੇ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਤੂੰ ਅਜਿੱਤ ਹੈਂ ਤੇ ਅਥਾਹ ਹੈਂ। ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਹਨ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਏਂ ਭਾਵ ਸਭ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ॥੧੨੯॥

ਤ੍ਰਿਭੁਗਤ ਸਰੂਪ ਹੈਂ॥ ਅਛਿੱਜ ਹੈਂ ਅਛੂਤ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਨਰਕੰ ਪ੍ਰਣਾਸ ਹੈਂ॥ ਪ੍ਰਿਥੀਉਲ ਪ੍ਰਵਾਸ ਹੈਂ॥੧੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਿਭੁਗਤ= ਜਿਸ ਤੋਂ ਤ੍ਰਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਅਛਿੱਜ= ਪੁਰਾਣਾ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਅਛੂਤ=ਅਛੋਹ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਛੋਹਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਪ੍ਰਿਥੀ=ਧਰਤੀ। ਪ੍ਰਵਾਸ=ਮੁਸਾਫਰ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਐਸਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ ਅਥਵਾ ਤੂੰ ਤਿੰਨ ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਭੋਗਣਹਾਰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਨਾ ਕਦੀ ਟੁੱਟਦਾ ਭਜਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੁਰਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਮੁਸਾਫਰ ਛੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਵਸਦੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਹੀ ਵਾਸਾ ਹੈ॥੧੩੦॥

ਨਿਰੁਕਤਿ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ॥ ਸਦੈਵੰ ਸਦਾ ਹੈਂ॥ ਬਿਭੁਗਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈਂ॥ ਪ੍ਰਜੁਗਤਿ ਅਨੂਪ ਹੈਂ॥੧੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਰੁਕਤਿ=ਜਿਸ ਦਾ ਵਰਨਣ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਪ੍ਰਭਾ=ਤੇਜ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਸਦੈਵੰ=ਹਮੇਸ਼ਾ, ਸਦਾ। ਬਿਭੁਗਤਿ=ਜਿਸ ਤੋਂ ਜੀਵ ਸੁਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪਜੁਗਤਿ= ਜੁੜਿਆ, ਹੋਇਆ।

ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ! ਜਿਸਦਾ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਹੋਂਦ ਹਸਤੀ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸੁਖ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ਤੇ ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ॥੧੩੧॥

ਨਿਰੁਕਤਿ ਸਦਾ ਹੈਂ॥ ਬਿਭੁਗਤਿ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ। ਅਨ ਉਕਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈਂ॥ ਪ੍ਰਜੁਗਤਿ ਅਨੂਪ ਹੈਂ॥੧੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਉਕਿਤ=ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਪਰੇ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਸਦਾ ਹੀ ਕਥਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਵਜੂਦ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ॥੧੩੨॥

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ॥ ਅਭੰਗ ਹੈਂ॥ ਅਨੰਗ ਹੈਂ॥ ਅਭੇਖ ਹੈਂ॥ ਅਲੇਖ ਹੈਂ॥੧੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਭੰਗ=ਨਾਸ ਰਹਿਤ। ਅਨੰਗ=ਅੰਗ ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ। ਅਲੇਖ=ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕੁਛ ਲਿਖਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੋਰ ਜੀਵਾਂ ਵਰਗਾ ਸਰੀਰ ਧਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਤੇਰਾ

ਕੋਈ ਭੇਸ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਹੀਂ। ਤੇਰੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਥਵਾ ਤੇਰੀ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ॥੧੩੩॥

ਅਭਰਮ ਹੈਂ॥ ਅਕਰਮ ਹੈਂ॥ ਅਨਾਦਿ ਹੈਂ॥ ਜੁਗਾਦਿ ਹੈਂ॥੧੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੁਗਾਦਿ=ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ। ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਜਾਂ ਰਸਮਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਉਲਝਦਾ। ਤੇਰੇ ਅਰੰਭ ਬਾਰੇ ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਹੈਂ॥੧੩੪॥

ਅਜੈ ਹੈਂ॥ ਅਭੈ ਹੈਂ॥ ਅਭੂਤ ਹੈਂ॥ ਅਧੂਤ ਹੈਂ॥੧੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਜੈ=ਅਜਿੱਤ। ਅਭੈ=ਨਾਸ ਰਹਿਤ। ਅਭੂਤ=ਤੱਤ ਰਹਿਤ। ਅਧੂਤ=ਅਚੱਲ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਹਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਭਾਵ ਤੂੰ ਅਚੱਲ ਹੈਂ ॥੧੩੫॥

ਅਨਾਸ ਹੈਂ॥ ਉਦਾਸ ਹੈਂ॥ ਅਧੰਧ ਹੈਂ॥ ਅਬੰਧ ਹੈਂ॥੧੩੬॥

ਉਦਾਸ=ਮੋਹ ਰਹਿਤ। ਅਧੰਧ= ਝਗੜਿਆਂ ਝਾਂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਬੰਧ=ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਤੂੰ ਸੰਸਾਰੀ ਮੋਹ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਜਗਤ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਝਾਂਜਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦਾ। ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਅਜ਼ਾਦ ਹੈ॥੧੩੬॥

ਅਭਗਤ ਹੈਂ॥ ਬਿਰਕਤ ਹੈਂ॥ ਅਨਾਸ ਹੈਂ॥ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੈਂ॥੧੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਭਗਤ=ਨਿਰ-ਮੋਹ। ਬਿਰਕਤ=ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ। ਅਨਾਸ=ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼=ਚਾਨਣ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਨਿਰਮੋਹ ਹੈਂ,। ਤੂੰ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਤੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਹੈਂ॥੧੩੭॥

ਨਿਚਿੰਤ ਹੈਂ॥ ਸੁਨਿੰਤ ਹੈਂ॥ ਅਲਿੱਖ ਹੈਂ॥ ਅਦਿੱਖ ਹੈਂ॥੧੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਚਿੰਤ=ਚਿੰਤਾ ਰਹਿਤ। ਸੁਨਿੰਤ=ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ਅਲਿੱਖ=ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਤਸਵੀਰ ਨਾ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਦਿੱਖ=ਜੋ ਦਿਖਾਈ ਨਾ ਦੇਵੇ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਤੋਖਲਾ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ

ਬਾਹਰੀ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ॥੧੩੮॥

ਅਲੇਖ ਹੈਂ॥ ਅਭੇਖ ਹੈਂ॥ ਅਢਾਹ ਹੈਂ॥ ਅਗਾਹ ਹੈਂ॥੧੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਢਾਹ=ਜੋ ਡੇਗਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਗਾਹ=ਅਥਾਹ।

ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ! ਤੂੰ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਭੇਖ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਡੇਗ ਢਾਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਤੂੰ ਅਥਾਹ ਹੈਂ ॥੧੩੯॥

ਅਸੰਭ ਹੈਂ॥ ਅਗੰਭ ਹੈਂ॥ ਅਨੀਲ ਹੈਂ॥ ਅਨਾਦਿ ਹੈਂ॥੧੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸੰਭ=ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਸਕੇ। ਅਗੰਭ=ਅਥਾਹ। ਅਨੀਲ=ਰੂਪ ਰੰਗ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਅਥਾਹ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਰੰਗ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਤੇਰੇ ਅਰੰਭ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ॥੧੪੦॥

ਅਨਿੱਤ ਹੈਂ॥ ਸੁਨਿੱਤ ਹੈਂ॥ ਅਜਾਤਿ ਹੈਂ॥ ਅਜ਼ਾਦਿ ਹੈਂ॥੧੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਿੱਤ=ਸਦਾ ਦਿੱਸਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ। ਸੁਨਿੱਤ=ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ਅਜਾਤ=ਜਾਤ ਰਹਿਤ। ਅਜ਼ਾਦ=ਸੁਤੰਤਰ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਦਿੱਸਣ ਵਾਲੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ। ਤੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੂੰ ਸਭ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਹੈਂ॥੧੪੧॥

ਚਰਪਟ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸਰਬੰ ਹੰਤਾ॥ ਸਰਬੰ ਗੰਤਾ॥ ਸਰਬੰ ਖਿਯਾਤਾ॥ ਸਰਬੰ ਗਿਯਾਤਾ॥੧੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੰਤਾ=ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਗੰਤਾ=ਪੰਹੁਚਣ ਵਾਲਾ। ਖਿਯਾਤਾ=ਪ੍ਰਸਿੱਧ। ਗਿਯਾਤਾ=ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਹੈ। ਸਭ ਪਾਸੇ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧਤਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦਾ ਜਾਣਨਹਾਰ ਹੈਂ॥੧੪੨॥

ਸਰਬੰ ਹਰਤਾ॥ ਸਰਬੰ ਕਰਤਾ॥ ਸਰਬੰ ਪ੍ਰਾਣੰ॥ ਸਰਬੰ ਤ੍ਰਾਣੰ॥੧੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਤਾ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਰਤਾ=ਰਚਨਹਾਰ। ਪ੍ਰਾਣੰ=ਜਿੰਦ ਜਾਨ। ਤ੍ਰਾਣੰ=ਸ਼ੈਤਿਆ।

ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ

ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵ-ਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹੈਂ। ਸਭ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਸੱਤਿਆ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ ਅਥਵਾ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈ॥੧੪੩॥

ਸਰਬੰ ਕਰਮੰ॥ ਸਰਬੰ ਧਰਮੰ॥ ਸਰਬੰ ਜੁਗਤਾ॥ ਸਰਬੰ ਮੁਕਤਾ॥੧੪੪॥

ਕਰਮੰ=ਕੰਮ। ਧਰਮੰ=ਫਰਜ਼। ਜੁਗਤਾ=ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ। ਮੁਕਤਾ=ਨਿਰਲੇਪ।

ਹੇ ਕਰਨਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ! ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਕੰਮ ਤੂੰ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਿਬਾਹ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈਂ॥੧੪੪॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਨਮੋ ਨਰਕ ਨਾਸੇ॥ ਸਦੈਵੰ ਪ੍ਰਕਾਸੇ॥ ਅਨੰਗੰ ਸਰੂਪੇ॥ ਅਭੰਗੰ ਬਿਭੂਤੇ॥੧੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਮੋ=ਨਮਸ਼ਕਾਰ। ਸਦੈਵੰ=ਸਦਾ ਹੀ। ਪ੍ਰਕਾਸੇ=ਚਾਨਣ। ਅਨੰਗੰ=ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ। ਅਭੰਗੰ=ਨਾਸ ਰਹਿਤ। ਬਿਭੂਤੇ=ਤੇਜ, ਪ੍ਰਤਾਪ।

ਹੇ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਸਰੂਪ ਹੈਂ। ਹੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਦੀ ਵੀ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ॥੧੪੫॥

ਪ੍ਰਮਾਥੰ ਪ੍ਰਮਾਥੇ॥ ਸਦਾ ਸਰਬ ਸਾਥੇ॥ ਅਗਾਧਿ ਸਰੂਪੇ॥ ਨ੍ਰਿਬਾਧਿ ਬਿਭੂਤੇ॥੧੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਮਾਥੰ=ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਗਾਧ=ਅਥਾਹ। ਨ੍ਰਿਬਾਧ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਾ ਪਾ ਸਕੇ।

ਤੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ! ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੇਰੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੧੪੬॥

ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਮੇ॥ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਤ੍ਰਿਕਾਮੇ॥ ਨ੍ਰਿਭੰਗੀ ਸਰੂਪੇ॥ ਸ੍ਰਬੰਗੀ ਅਨੂਪੇ॥੧੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨੰਗੀ=ਅੰਗ ਰਹਿਤ। ਸਰਬੰਗੀ=ਮੁਕੰਮਲ।

ਤੇਰੇ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਵਰਗੇ ਅੰਗ ਨਹੀਂ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਅਕਾਸ਼, ਪਤਾਲ ਤੇ ਮਾਤਲੋਕ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਕਾਮਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਪੂਰਨ ਹੈ ਤੇ ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਅਥਵਾ ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ ਹੈ॥੧੪੭॥

ਨ ਪੋਤ੍ਰੈ ਨ ਪੁਤ੍ਰੈ ॥ ਨ ਸੱਤ੍ਰੈ ਨ ਮਿੱਤ੍ਰੈ ॥ ਨ ਤਾਤੈ ਨ ਮਾਤੈ ॥ ਨ ਜਾਤੈ ਨ ਪਾਤੈ ॥ ੧੪੮ ॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰੈ=ਦੁਸ਼ਮਨ। ਤਾਤੈ=ਪਿਤਾ। ਪਾਤੈ=ਕੁਲ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਪੁਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਪੋਤਰਾ ਹੈ। ਨਾ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਹੈ। ਨਾ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਮਾਤਾ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਕੁਲ ਹੈ॥ ੧੪੮ ॥

ਨ੍ਰਿਸਾਕੰ ਸ਼ਰੀਕ ਹੈਂ ॥ ਅਮਿਤੋ ਅਮੀਕ ਹੈਂ ॥ ਸਦੈਵੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ ॥ ਅਜੈ ਹੈਂ ਅਜਾ ਹੈਂ ॥ ੧੪੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਸਾਕੰ ਸ਼ਰੀਕ=ਸਾਕ ਤੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਅਮਿਤੋ=ਮਿਣਤੀ ਰਹਿਤ। ਅਮੀਕ=ਡੂੰਘਾ। ਪ੍ਰਭਾ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਅਜੈ=ਅਜਿੱਤ। ਅਜਾ=ਜਨਮ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਸੰਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਸਾਕ ਸੰਬੰਧੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਸ਼ਰੀਕ ਹੈ। ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਤੇ ਅਥਾਹ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਅਜਿੱਤ ਹੈਂ ਤੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ॥ ੧੪੯ ॥

ਭਗਵਤੀ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਕਿ ਜ਼ਾਹਰ ਜ਼ਹੂਰ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਹਾਜ਼ਰ ਹਜ਼ੂਰ ਹੈਂ ॥ ਹਮੇਸੁਲ ਸਲਾਮ ਹੈਂ ॥ ਸਮਸਤੁਲ ਕਲਾਮ ਹੈਂ ॥ ੧੫੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜ਼ਾਹਰ=ਪਰਤੱਖ।ਜ਼ਹੂਰ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਸਲਾਮ=ਸਲਾਮਤ ! ਸਮਸਤੁਲ ਕਲਾਮ=ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਰ ਥਾਂ ਪਰਤੱਖ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈਂ ਅਰਥਾਤ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ॥ ੧੫੦ ॥

ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਦਿਮਾਗ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਹੁਸਨੁਲ ਚਰਾਗ਼ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਕਾਮਲ ਕਰੀਮ ਹੈਂ ॥ ਕਿ ਰਾਜ਼ਕ ਰਹੀਮ ਹੈਂ ॥ ੧੫੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਹਿਬ=ਮਾਲਕ। ਦਿਮਾਗ=ਬੁੱਧ। ਹੁਸਨੁਲ=ਸੁੰਦਰਤਾ। ਚਰਾਗ਼=ਦੀਵਾ। ਕਾਮਲ=ਪੂਰਨ। ਕਰੀਮ=ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਰਾਜ਼ਕ=ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਰਹੀਮ=ਮੇਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਸਮਝ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਬੜਾ ਦਾਨਾ ਹੈਂ । ਤੂੰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਚਰਾਗ ਹੈਂ ਭਾਵ ਦੀਵੇ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੂੰ ! ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਪੂਰਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਪੁਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ

ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧੫੧॥

ਕਿ ਰੋਜੀ ਦਹੰਦ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਰਾਜ਼ਕ ਰਹਿੰਦ ਹੈਂ॥
ਕਰੀਮੁਲ ਕਮਾਲ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਹੁਸਨੁਲ ਜਮਾਲ ਹੈਂ॥੧੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਹੰਦ=ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਰਹਿੰਦ=ਮੁਕਤੀ ਰਿਹਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਕਮਾਲ=ਪੂਰਨਤਾ। ਹੁਸਨਲ=ਸੁੰਦਰ। ਜਮਾਲ=ਸੁੰਦਰਤਾ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਹੈਂ॥੧੫੨॥

ਗ਼ਨੀਮੁਲ ਖਿਰਾਜ਼ ਹੈਂ॥ ਗ਼ਰੀਬੁਲ ਨਿਵਾਜ਼ ਹੈਂ॥
ਹਰੀਫੁਲ ਸ਼ਿਕੰਨ ਹੈਂ॥ ਹਿਰਾਸੁਲ ਫਿਕੰਨ ਹੈਂ॥੧੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗ਼ਨੀਮੁਲ=ਦੁਸ਼ਮਨ। ਖ਼ਿਰਾਜ=ਚੱਟੀ। ਨਿਵਾਜ=ਵਡਿਆਉਣ ਵਾਲਾ। ਹਰੀਫੁਲ=ਵੈਰੀ। ਸ਼ਿਕੰਨ=ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ। ਹਿਰਾਸੁਲ=ਡਰ। ਫਿਕੰਨ=ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਤੋਂ ਚੱਟੀ ਭਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਡਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਭ ਡਰ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ॥੧੫੩॥

ਕਲੰਕੰ ਪ੍ਰਣਾਸ ਹੈਂ॥ ਸਮਸਤੁਲ ਨਿਵਾਸ ਹੈਂ॥
ਅਗੰਜੁਲ ਗਨੀਮ ਹੈਂ॥ ਰਜ਼ਾਇਕ ਰਹੀਮ ਹੈਂ॥੧੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਲੰਕੰ=ਦੋਸ਼। ਅਗੰਜੁਲ=ਅਜਿੱਤ। ਗ਼ਨੀਮ=ਦੁਸ਼ਮਨ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਸਭ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਨ ਤੈਨੂੰ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਭਾਵ ਤੂੰ ਅਜਿੱਤ ਹੈਂ । ਤੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧੫੪॥

ਸਮਸਤੁਲ ਜੁਬਾ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਕਿਰਾਂ ਹੈਂ॥
ਕਿ ਨਰਕੰ ਪ੍ਰਣਾਸ ਹੈਂ॥ ਬਹਿਸ਼ਤੁਲ ਨਿਵਾਸ ਹੈਂ॥੧੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜ਼ੁਬਾਂ=ਜ਼ਬਾਨ। ਕਿਰਾਂ=ਪਰਤਾਪ। ਬਹਿਸ਼ਤੁਲ=ਸੁਰਗ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸਭ ਜੀਵ ਤੇਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਹੀ

ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ । ਤੂੰ ਬੜਾ ਪ੍ਰਤਾਪਵਾਨ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੇਰਾ ਨਿਵਾਸ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਹੈ॥੧੫੫॥

ਕਿ ਸਰਬੁਲ ਗਵੰਨ ਹੈਂ॥ ਹਮੇਸੁਲ ਰਵੰਨ ਹੈਂ॥
ਤਮਾਮੁਲ ਤਮੀਜ ਹੈਂ॥ ਸਮਸਤੁਲ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਹੈਂ॥੧੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਵੰਨ=ਪਹੁੰਚ। ਰਵੰਨ=ਅਨੰਦ। ਤਮੀਜ਼=ਪਛਾਣ। ਅਜ਼ੀਜ਼=ਪਿਆਰਾ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੇਰੀ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਰਖਦਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸਭ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ॥੧੫੬॥

ਪਰੰ ਪਰਮ ਈਸ ਹੈਂ॥ ਸਮਸਤੁਲ ਅਦੀਸ ਹੈਂ॥
ਅਦੇਸੁਲ ਅਲੇਖ ਹੈਂ॥ ਹਮੇਸੁਲ ਅਭੇਖ ਹੈਂ॥੧੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਰੰ ਪਰਮ=ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ। ਈਸ=ਮਾਲਕ। ਅਦੀਸ=ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਮਾਲਕ। ਅਦੇਸ=ਦੇਸ ਰਹਿਤ। ਅਲੇਖ=ਚਿੱਤ੍ਰ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ! ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਉੱਚਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਇਕ ਦੇਸ ਨਹੀ ਤੇ ਤੂੰ ਅਲੇਖ ਭਾਵ ਲੇਖਾ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਭੇਸ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ॥੧੫੭॥

ਜ਼ਮੀਨੁਲ ਜ਼ਮਾ ਹੈਂ॥ ਅਮੀਕੁਲ ਇਮਾ ਹੈਂ॥
ਕਰੀਮੁਲ ਕਮਾਲ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਜੁਰਅਤਿ ਜਮਾਲ ਹੈਂ॥੧੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜ਼ਮੀਨੁਲ=ਧਰਤੀ। ਜ਼ਮਾਂ=ਆਕਾਸ਼। ਅਮੀਕੁਲ=ਡੂੰਘਾ। ਇਮਾ=ਧਰਮ। ਜੁਰਿਅਤਿ=ਦਲੇਰੀ। ਜਮਾਲ=ਸੁੰਦਰਤਾ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਅਥਾਹ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈਂ॥੧੫੮॥

ਕਿ ਅਚਲੰ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਅਮਿਤੋ ਸੁਬਾਸ ਹੈਂ॥
ਕਿ ਅਜਬ ਸਰੂਪ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਅਮਿਤੋ ਬਿਭੂਤ ਹੈਂ॥੧੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਚਲੰ=ਅਟੱਲ। ਅਮਿਤੋ=ਬੇਅੰਤ। ਸੁਬਾਸ=ਖੁਸ਼ਬੋ। ਅਜਬ=ਅਸਚਰਜ। ਬਿਭੂਤ=ਪ੍ਰਤਾਪ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰੀ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਹੈ ਭਾਵ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਸੁਗੰਧੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਅਸਚਰਜ ਹੈ ਤੇ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ॥੧੫੯॥

ਕਿ ਅਮਿਤੋ ਪਸਾ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਆਤਮ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ॥
ਕਿ ਅਚਲੰ ਅਨੰਗ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਅਮਿਤੋ ਅਭੰਗ ਹੈਂ॥੧੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਸਾ=ਪਸਾਰਾ। ਆਤਮ=ਆਪ। ਪ੍ਰਭਾ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਅਨੰਗ=ਅੰਗ ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ। ਅਭੰਗ=ਕਦੇ ਨਾਸ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਆਪਾ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਅਟੱਲ ਤੇ ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਤੇ ਕਦੇ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧੬੦॥

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਮੁਨਿ ਮਨਿ ਪ੍ਰਨਾਮ॥ ਗੁਨਿ ਗਨ ਮੁਦਾਮ॥ ਅਰਿ ਬਰ ਅਗੰਜ॥ ਹਰਿ ਨਰ ਪ੍ਰਭੰਜ॥ ੧੬੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੁਨਿ=ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਨੀ ਤੇ ਤਪੱਸਵੀ। ਮਨਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਪ੍ਰਨਾਮ=ਨਮਸ਼ਕਾਰ। ਗੁਨਿ ਗਨ=ਬੇਅੰਤ ਗੁਣ। ਮੁਦਾਮ=ਸਦਾ। ਅਰਿ=ਵੈਰੀ। ਬਰ=ਵਡੇ। ਹਰਿ ਨਰ=ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਪ੍ਰਭੰਜ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ। ਤੈਨੂੰ ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਨੀ ਤੇ ਤਪੱਸਵੀ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈਂ। ਵਡੇ ਵਡੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਤੂੰ ਸਭ ਮਨੁਖਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧੬੧॥

ਅਨ ਗਨ ਪ੍ਰਨਾਮ॥ ਮੁਨਿ ਮਨ ਸਲਾਮ॥ ਹਰਿ ਨਰ ਅਖੰਡ॥ ਬਰ ਨਰ ਅਮੰਡ॥ ੧੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਗਨ=ਬੇਅੰਤ। ਸਲਾਮ=ਨਮਸ਼ਕਾਰ। ਹਰਿ ਨਰ=ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਰੂਪ। ਬਰਨਰ=ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉੱਤਮ। ਅਮੰਡ=ਅਤੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਤਪੱਸਵੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਰੂਪ ਹੈਂ ਅਥਵਾ ਤੂੰ ਸਭ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਅਖੰਡ ਹੈਂ ਭਾਵ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ । ਤੂੰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉਤਮ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਜਾਵਟ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ॥੧੬੨॥

ਅਨਭਵ ਅਨਾਸ॥ ਮੁਨਿ ਮਨ ਪ੍ਰਕਾਸ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਪ੍ਰਨਾਮ॥ ਜਲ ਥਲ ਮੁਦਾਮ॥ ੧੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨੁਭਵ=ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ। ਮੁਦਾਮ=ਸਦਾ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਗਿਆਨ-ਸਰੂਪ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਤੂੰ ਅਬਿਨਾਸੀ ਭਾਵ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਜਲ ਵਿਚ ਤੇ ਥਲ ਵਿਚ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈਂ॥ ੧੬੩॥

ਅਨਛਿੱਜ ਅੰਗ॥ ਆਸਨ ਅਭੰਗ॥ ਉਪਮਾ ਅਪਾਰ॥ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਉਦਾਰ॥ ੧੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਛਿੱਜ=ਪੁਰਾਣਾ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਆਸਨ=ਟਿਕਾਣਾ। ਉਪਮਾ=ਮਹਿਮਾ। ਗਤਿ=ਅਵਸਥਾ। ਮਿਤਿ=ਅੰਦਾਜ਼ਾ। ਉਦਾਰ=ਮਰਯਾਦਾ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਕਦੀ ਵੀ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਸਦਾ ਨਵਾਂ ਨਰੋਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ । ਤੇਰਾ ਆਸਨ ਅਡੋਲ ਹੈ ਭਾਵ ਤੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡੋਲਦਾ ਤੇਰੀ ਮਹਿਮਾ ਵਡਿਆਈ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਅਵਸਥਾ ਅਤੇ ਮਿਣਤੀ ਗਿਣਤੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ॥ ੧੬੪॥

ਜਲ ਥਲ ਅਮੰਡ॥ ਦਿਸ ਵਿਸ ਅਭੰਡ॥ ਜਲ ਥਲ ਮਹੰਤ॥ ਦਿਸ ਵਿਸ ਬਿਅੰਤ॥ ੧੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਮੰਡ=ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ। ਦਿਸ ਵਿਸ=ਹਰ ਪਾਸੇ। ਅਭੰਡ=ਜੋ ਭੰਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮਹੰਤ=ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਜਲ ਵਿਚ ਤੇ ਥਲ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਅਥਵਾ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਜਾਵਟ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਹਰ ਦਿਸ਼ਾ ਤੇ ਹਰ ਨੁੱਕਰ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਤੂੰ ਜਲ ਤੇ ਥਲ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ॥ ੧੬੫॥

ਅਨੁਭਵ ਅਨਾਸ॥ ਧ੍ਰਿਤ ਧਰ ਧੁਰਾਸ॥ ਆਜਾਨ ਬਾਹੁ॥ ਏਕੈ ਸਦਾਹੁ॥ ੧੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨੁਭਵ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ। ਧ੍ਰਿਤ=ਧਰਤੀ। ਧਰ ਧੁਰਾਸ=ਸਰਦਾਰ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਗਿਆਨ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਤੂੰ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਤੂੰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਹੈਂ ਅਥਵਾ ਤੂੰ ਧੀਰਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈਂ। ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਨ ਦੇ ਸਭ ਸਾਧਨ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਨ। ਤੂੰ ਸਦੀਵੀ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਇਕ ਹੈ॥ ੧੬੬॥

ਓਅੰਕਾਰਿ ਆਦਿ॥ ਕਥਨੀ ਅਨਾਦਿ॥ ਖਲ ਖੰਡ ਖਿਆਲ॥ ਗੁਰ ਬਰ ਅਕਾਲ॥ ੧੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਓਅੰਕਾਰਿ=ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰਭੂ। ਕਥਨੀ=ਕਥਨ ਕਰਨ ਨਾਲ। ਖਲ =ਦੁਸ਼ਟ, ਮੂਰਖ, ਨੀਚ। ਖੰਡ=ਨਾਸ। ਖਿਆਲ=ਫੁਰਨਾ। ਗੁਰ ਬਰ=ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਇਕ ਰਸ ਹੋ ਕੇ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈਂ। ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਬਿਆਨ ਕਰੀਏ, ਫਿਰ ਵੀ ਤੇਰੇ ਆਦਿ ਅਰੰਭ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਇਕ ਫੁਰਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦਾ॥੧੬੭॥

ਘਰਿ ਘਰ ਪ੍ਰਨਾਮ॥ ਚਿਤ ਚਰਨ ਨਾਮ॥ ਅਨਛਿਜ ਗਾਤ॥ ਆਜਿਜ਼ ਨ ਬਾਤ॥ ੧੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਿਤ=ਮਨ ਵਿਚ। ਗਾਤ=ਸਰੀਰ, ਸਰੂਪ। ਅਜਿਜ਼=ਮੁਥਾਜ, ਲੋੜਵੰਦ।

ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ! ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਤੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਸਰੂਪ ਕਦੇ ਪੁਰਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ॥੧੬੮॥

ਅਨਝੰਝ ਗਾਤ॥ ਅਨਰੰਜ ਬਾਤ॥ ਅਨਟੁਟ ਭੰਡਾਰ॥ ਅਨਠਟ ਅਪਾਰ॥ ੧੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਝੰਝ=ਝਗੜਾ। ਗਾਤ=ਹਸਤੀ, ਸਰੂਪ। ਅਨਰੰਜ=ਗੁੱਸਾ। ਅਨਟੁਟ=ਨਾ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲਾ। ਭੰਡਾਰ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਅਨਠਟ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਥਾਪ ਨਾ ਸਕੇ।

ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਹਸਤੀ ਝਗੜਿਆਂ ਬਖੇੜਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਹਰ ਗੱਲ ਗੁੱਸੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਥਵਾ ਤੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਤੇ ਰੰਜ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਤੇਰੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਸਦਾ ਭਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਤੋਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਮੂਰਤੀ ਵਾਂਗੂੰ ਥਾਪ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ॥੧੬੯॥

ਆਡੀਠ ਧਰਮ॥ ਅਤਿ ਢੀਠ ਕਰਮ॥ ਅਨਬ੍ਰਣ ਅਨੰਤ॥ ਦਾਤਾ ਮਹੰਤ॥ ੧੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਡੀਠ=ਅਣਦਿੱਸ। ਧਰਮ=ਫਰਜ਼, ਕਾਨੂੰਨ। ਅਤਿ ਢੀਠ=ਬਹੁਤ ਸਾਹਸ ਵਾਲੇ। ਕਰਮ=ਕੰਮ। ਅਣਬ੍ਰਣ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮ ਨਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਮਹੰਤ=ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਮਰਿਆਦਾ ਗੁਪਤ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਬੜੇ ਸਾਹਸ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਾਲੇ ਹਨ ਭਾਵ ਤੂੰ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈਂ॥੧੭੦॥

ਹਰਿਬੋਲਮਨਾ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਕਰੁਣਾਲਯ ਹੈਂ॥ ਅਰਿ ਘਾਲਯ ਹੈਂ॥ ਖਲ ਖੰਡਨ ਹੈਂ॥ ਮਹਿ ਮੰਡਨ ਹੈਂ॥ ੧੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰੁਣਾਲਯ=ਤਰਸ ਦਾ ਘਰ, ਮਿਹਰਵਾਨ। ਅਰਿ=ਵੈਰੀ। ਘਾਲਯ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਖਲ=ਦੁਸ਼ਟ। ਮਹਿ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ। ਮੰਡਨ=ਸਜਾਵਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਤੇ ਤਰਸ ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸਜਾਵਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ੋਭਾ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਹੈ ॥੧੭੧॥

ਜਗਤੇਸੁਰ ਹੈਂ ॥ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹੈਂ ॥ ਕਲਿ ਕਾਰਨ ਹੈਂ ॥ ਸਰਬ ਉਬਾਰਨ ਹੈਂ ॥ ੧੭੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਗਤੇਸੁਰ=ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਪਰਮੇਸੁਰ=ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੁਆਮੀ। ਕਲਿ=ਜੁੱਧ ਜੰਗ। ਕਾਰਣ=ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਮੂਲ। ਉਬਾਰਣ=ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਜੰਗਾਂ ਜੁੱਧਾਂ ਦੇ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧੭੨॥

ਧ੍ਰਿਤ ਧਾਰਨ ਹੈਂ ॥ ਜਗ ਕਾਰਨ ਹੈਂ ॥ ਮਨ ਮਾਨਿਯ ਹੈਂ ॥ ਜਗ ਜਾਨਿਯ ਹੈਂ ॥ ੧੭੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧ੍ਰਿਤ=ਧਰਤੀ। ਧਾਰੰਣ=ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਮਨਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ। ਮਾਨਿਯ=ਮੰਨਣ ਯੋਗ। ਜਾਨਿਯ=ਜਾਣਨ ਯੋਗ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਹੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਧਰਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਇਸ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਪੂਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਾਣਨ ਯੋਗ ਹੈ। ਭਾਵ ਸਭ ਲੋਕ ਤੈਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥੧੭੩॥

ਸਰਬੰ ਭਰ ਹੈਂ ॥ ਸਰਬੰ ਕਰ ਹੈਂ ॥ ਸਰਬ ਪਾਸਿਯ ਹੈਂ ॥ ਸਰਬ ਨਾਸਿਯ ਹੈਂ ॥ ੧੭੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਬੰ=ਸਭ ਨੂੰ। ਭਰ ਹੈਂ=ਭਰਨ ਵਾਲਾ, ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ। ਕਰ=ਰਚਨਹਾਰ। ਪਾਸਿਯ=ਨੇੜੇ। ਨਾਸਿਯ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਸਭ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧੭੪॥

ਕਰੁਣਾ ਕਰ ਹੈਂ ॥ ਬਿਸੁੰਭਰ ਹੈਂ ॥ ਸਰਬੇਸੁਰ ਹੈਂ ॥ ਜਗਤੇਸੁਰ ਹੈਂ ॥ ੧੭੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰੁਣਾ ਕਰ=ਦਇਆ ਦਾ ਸੋਮਾ। ਬਿਸੁੰਭਰ= ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪਾਲਣਵਾਲਾ। ਸਰਬੇਸੁਰ=ਸਭ ਦਾ ਮਾਲਕ।

ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਦਇਆ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਅਤੀ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੈਂ । ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪਾਲਣਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈਂ॥੧੭੫॥

ਬ੍ਰਹਮੰਡਸ ਹੈਂ ॥ ਖਲ ਖੰਡਸ ਹੈਂ ॥ ਪਰ ਤੇ ਪਰ ਹੈਂ ॥ ਕਰੁਣਾਕਰ ਹੈਂ ॥ ੧੭੬ ॥

++

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਹਮੰਡਿਸ=ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਖੰਡਸ=ਟੁਕੜੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪਰ=ਵੱਡਾ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ। ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ ਅਥਵਾ ਵਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਤਰਸ ਦਇਆ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈਂ॥੧੭੬॥

ਅਜਪਾ ਜਪ ਹੈਂ॥ ਅਥਪਾ ਥਪ ਹੈਂ॥ ਅਕ੍ਰਿਤਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਮ੍ਰਿਤ ਹੈਂ॥ ੧੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਜਪਾ ਜਪ=ਜਪਾਂ ਨਾਲ ਵਸ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲਾ। ਅਥਪਾ ਥਪ=ਜੋ ਮੂਰਤੀ ਵਾਂਗੂੰ ਥਾਪਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਕ੍ਰਿਤਾਕ੍ਰਿਤ=ਜੋ ਕਿਸੇ ਦਾ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾਮ੍ਰਿਤ=ਨਾ ਮਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਮਰ।

ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਤੂੰ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਜਪਣ ਨਾਲ ਵਸ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਥਾਪੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ॥੧੭੭॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਮ੍ਰਿਤ ਹੈਂ॥ ਕਰੁਣਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ॥ ਅਕ੍ਰਿਤਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ॥ ਧਰਣੀ ਧ੍ਰਿਤ ਹੈਂ॥ ੧੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਣੀ=ਧਰਤੀ। ਧ੍ਰਿਤ=ਆਸਰਾ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਮੌਤ ਰਹਿਤ ਅਮਰ ਹੈਂ ਤੇ ਰਹਿਮ ਤਰਸ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੈਂ । ਤੇਰੀ ਮੂਰਤੀ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚਿੱਤ੍ਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧੭੮॥

ਅਮਿਤੇਸੂਰ ਹੈਂ॥ ਪਰਮੇਸੂਰ ਹੈਂ॥ ਅਕ੍ਰਿਤਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ॥ ਅਮ੍ਰਿਤਾ ਮ੍ਰਿਤ ਹੈਂ॥ ੧੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਮਿਤ=ਮਿਣਤੀ ਰਹਿਤ। ਪਰਮੇਸੂਰ=ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਾਲਕ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਿਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈਂ ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਮੂਰਤੀ ਕੋਈ ਬਣਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਤੂੰ ਅਮਰ ਭਾਵ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ॥੧੭੯॥

ਅਜਬਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ॥ ਅਮ੍ਰਿਤਾ ਮ੍ਰਿਤ ਹੈਂ॥ ਨਰ ਨਾਇਕ ਹੈਂ॥ ਖਲ ਘਾਇਕ ਹੈਂ॥ ੧੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਜਬਾ=ਅਸਚਰਜ। ਨਰ=ਮਨੁੱਖ। ਨਾਇਕਾ=ਆਗੂ। ਖਲ=ਦੁਸ਼ਟ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਬੜਾ ਅਸਚਰਜ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਦਾ ਅਮਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਆਗੂ ਭਾਵ ਸਰਦਾਰ ਹੈਂ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧੮੦॥

ਬਿਸੰਭਰ ਹੈਂ॥ ਕਰੁਣਾਲਯ ਹੈਂ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਇਕ ਹੈਂ॥ ਸਰਬ ਪਾਇਕ ਹੈਂ॥ ੧੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸੰਭਰ=ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ। ਨ੍ਰਿਪ=ਰਾਜਾ। ਨਾਇਕ=ਮਾਲਕ। ਪਾਇਕ=ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤਰਸ ਦਾ ਘਰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਜਗਤ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧੯੧॥

ਭਵ ਭੰਜਨ ਹੈਂ॥ ਅਰਿ ਗੰਜਨ ਹੈਂ॥ ਰਿਪੁ ਤਾਪਨ ਹੈਂ॥ ਜਪੁ ਜਾਪਨ ਹੈਂ॥ ੧੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਵ=ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ। ਅਰਿ=ਵੈਰੀ। ਰਿਪੁ=ਸ਼ੱਤਰੂ। ਤਾਪਨ=ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਤਪਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਜਾਪਨ=ਜਪਾਉਣ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸ਼ੱਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਤਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਜੀਵਾਂ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਆਪ ਜਪਾਉਂਦਾ ਹੈਂ॥੧੯੨॥

ਅਕਲੰ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ॥ ਸਰਬਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈਂ॥ ਕਰਤਾ ਕਰ ਹੈਂ॥ ਹਰਤਾ ਹਰ ਹੈਂ॥ ੧੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਕਲੰ=ਕਲੇਸ਼ ਰਹਿਤ। ਸਰਬਾ ਕ੍ਰਿਤ=ਸਭ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਰਤਾ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ। ਹਰਤਾ=ਜਗਤ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਹਰਿ=ਸ਼ਿਵ।

ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਤੂੰ ਕਲੇਸ਼ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧੯੩॥

ਪਰਮਾਤਮ ਹੈਂ॥ ਸਰਬ ਆਤਮ ਹੈਂ॥ ਆਤਮ ਬਸ ਹੈਂ॥ ਜਸ ਕੇ ਜਸ ਹੈਂ॥ ੧੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਰਮਾਤਮ=ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਆਤਮਾ। ਸਰਬਾਤਮ=ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਆਤਮਾ। ਆਤਮ ਬਸ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ। ਜਸ=ਜੈਸਾ।

ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ! ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਆਤਮਾ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਜੋਤ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ । ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਵਸ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਣ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਜੈਸਾ ਹੈ ਵੈਸਾ ਹੀ ਹੈ॥੧੯੪॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਨਮੋ ਸੂਰਜ ਸੂਰਜੇ ਨਮੋ ਚੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰੇ॥ ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੇ ਨਮੋ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰੇ॥
ਨਮੋ ਅੰਧਕਾਰੇ ਨਮੋ ਤੇਜ ਤੇਜੇ॥ ਨਮੋ ਬ੍ਰਿੰਦ ਬ੍ਰਿੰਦੇ ਨਮੋ ਬੀਜ ਬੀਜੇ॥ ੧੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿੰਦ=ਸਮੂਹ। ਬੀਜ=ਸੂਖਮ।

ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ਸੂਰਜਾਂ ਦੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ! ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ।

ਤੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇੰਦਰ ਦਾ ਵੀ ਰਾਜਾ ਹੈਂ। ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ, ਜੋ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਮਹਾਨ ਤੇਜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੀ ਹੈ। ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕਠ ਹੈਂ ਤੇ ਫਿਰ ਸੂਖਮ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਵੀ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ ਭਾਵ ਦਿੱਸਦਾ ਤੇ ਅਣਦਿੱਸਦਾ ਜਗਤ ਸਭ ਉਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ ॥੧੮੫॥

ਨਮੋ ਰਾਜਸੰ ਤਾਮਸੰ ਸਾਂਤ ਰੂਪੇ ॥ ਨਮੋ ਪਰਮ ਤੱਤੰ ਅਤੱਤੰ ਸਰੂਪੇ ॥
ਨਮੋ ਜੋਗ ਜੋਗੇ ਨਮੋ ਗਿਆਨ ਗਿਆਨੇ ॥ ਨਮੋ ਮੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੇ ਨਮੋ ਧਿਆਨ ਧਿਆਨੇ ॥ ੧੮੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਜਸੰ= ਰਜੋ ਗੁਣ। ਤਾਮਸੰ=ਤਮੋ ਗੁਣ। ਸ਼ਾਂਤ=ਸਤੋ ਗੁਣ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ-ਰਜੋ, ਤਮੋ ਤੇ ਸਤੋ ਗੁਣ। ਪਰਮ ਤੱਤ=ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ। ਅਤੱਤੰ=ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ-ਰਜੋ, ਤਮੋ ਤੇ ਸਤੋ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਸਨ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਸਰੂਪ ਜਗਤ ਰਚਨਾਂ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣੀ। ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਕਠਨ ਜੋਗ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਗਿਆਨ ਹੈਂ। ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਧਿਆਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਸਮਾਧੀ ਹੈਂ ॥੧੮੬॥

ਨਮੋ ਜੁਧ ਜੁਧੇ ਨਮੋ ਗਿਆਨ ਗਿਆਨੇ ॥ ਨਮੋ ਭੋਜ ਭੋਜੇ ਨਮੋ ਪਾਨ ਪਾਨੇ ॥
ਨਮੋ ਕਲਹ ਕਰਤਾ ਨਮੋ ਸਾਂਤ ਰੂਪੇ ॥ ਨਮੋ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰੇ ਅਨਾਦੰ ਬਿਭੂਤੇ ॥ ੧੮੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੁੱਧ ਜੁੱਧੇ=ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ। ਭੋਜ ਭੋਜੇ=ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਪਾਨ ਪਾਨੇ=ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਤੱਤ ਰੂਪ। ਕਲਹ=ਲੜਾਈ, ਝਗੜਾ।

ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਜੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਹਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਗਿਆਨ ਹੈਂ। ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਭੋਜਨਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਰੂਪ ਹੈਂ। ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੇਰੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਆਰੰਭ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਭਾਵ ਤੂੰ ਅਨਾਦੀ ਹੈਂ ॥੧੮੭॥

ਕਲੰਕਾਰ ਰੂਪੇ ਅਲੰਕਾਰ ਅਲੰਕੇ ॥ ਨਮੋ ਆਸ ਆਸੇ ਨਮੋ ਬਾਕ ਬੰਕੇ ॥
ਅਭੰਗੀ ਸਰੂਪੇ ਅਨੰਗੀ ਅਨਾਮੇ ॥ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਤ੍ਰਿਕਾਲੇ ਅਨੰਗੀ ਅਕਾਮੇ ੧੮੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਲੰਕਾਰ=ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ। ਅਲੰਕਾਰ=ਗਹਿਣੇ, ਸੁੰਦਰਤਾ, ਸਜਾਵਟ। ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ=ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਤ੍ਰਿਕਾਲੇ=ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਕਲੰਕਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਥਵਾ ਤੂੰ ਕਲੰਕਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਸਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ਤੇ ਸੋਹਣਿਆਂ ਤੋਂ ਸੋਹਣਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਹਸਤੀ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਅੰਗ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਇਕ ਨਾਂ ਹੈ। ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਅਕਾਸ਼, ਪਤਾਲ ਤੇ ਮਾਤ ਲੋਕ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਕਾਲਾਂ ਭੂਤ, ਵਰਤਮਾਨ ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਇੱਛਿਆ ਨਹੀਂ॥੧੮੮॥

ਏਕ ਅਛਰੀ ਛੰਦ॥

ਅਜੈ ॥ ਅਲੈ ॥ ਅਭੈ ॥ ਅਬੈ ॥੧੮੯॥

ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਤੂੰ ਅਜਿੱਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਤੂੰ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਅਭੈ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਅਮਰ ਭਾਵ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈਂ॥੧੮੯॥

ਅਭੂ ॥ ਅਜੂ ॥ ਅਨਾਸ ॥ ਅਕਾਸ ॥ ੧੯੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਭੂ=ਜਨਮ ਰਹਿਤ।, ਅਜੂ=ਅਚੱਲ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਜਨਮ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਤੇ ਅਚੱਲ ਹੈਂ। ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ॥੧੯੦॥

ਅਗੰਜ ॥ ਅਭੰਜ ॥ ਅਲੱਖ ॥ ਅਭੱਖ ॥ ੧੯੧ ॥

ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਤੂੰ ਅਜਿੱਤ ਹੈਂ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਤੋੜ ਭੰਨ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜੀਵ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ॥੧੯੧॥

ਅਕਾਲ ॥ ਦਿਆਲ ॥ ਅਲੇਖ ॥ ਅਭੇਖ ॥ ੧੯੨ ॥

ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ! ਤੂੰ ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਮੂਰਤ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਤੇ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪਹਿਰਾਵਾ ਲਿਬਾਸ ਵੀ ਨਹੀਂ॥੧੯੨॥

ਅਨਾਮ ॥ ਅਕਾਮ ॥ ਅਗਾਹ ॥ ਅਢਾਹ ॥ ੧੯੩ ॥

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਂ ਨਹੀਂ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਅਥਾਹ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਡੇਗ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ॥੧੯੩॥

ਅਨਾਥੇ ॥ ਪ੍ਰਮਾਥੇ ॥ ਅਜੋਨੀ ॥ ਅਮੋਨੀ ॥ ੧੯੪ ॥

ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ! ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੂੰ ਚੁਪ ਚਾਪ ਸੁੰਨ ਮੁੰਨ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ॥ ੧੯੪ ॥

ਨ ਰਾਗੇ ॥ ਨ ਰੰਗੇ ॥ ਨ ਰੂਪੇ ॥ ਨ ਰੇਖੇ ॥ ੧੯੫ ॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ ॥ ੧੯੫ ॥

ਅਕਰਮੰ ॥ ਅਭਰਮੰ ॥ ਅਗੰਜੇ ॥ ਅਲੇਖੇ ॥ ੧੯੬ ॥

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਕ ਕਾਂਡਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਅਜਿੱਤ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਭਾਵ ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ ॥ ੧੯੬ ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਨਮਸਤੁਲ ਪ੍ਰਨਾਮੇ ਸਮਸਤੁਲ ਪ੍ਰਣਾਸੇ ॥ ਅਗੰਜੁਲ ਅਨਾਮੇ ਸਮਸਤੁਲ ਨਿਵਾਸੇ ॥
ਨ੍ਰਿਕਾਮੰ ਬਿਭੂਤੇ ਸਮਸਤੁਲ ਸਰੂਪੇ ॥ ਕੁਕਰਮੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ ਸੁਧਰਮੰ ਬਿਭੂਤੇ ॥ ੧੯੭ ॥

ਉਸ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਨ ਯੋਗ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਅਜਿੱਤ ਹੈ, ਨਾਮ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ, ਜੋ ਕੁਕਰਮਾਂ ਬਦੀਆਂ-ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਇਹ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਬਾਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥ ੧੯੭ ॥

ਸਦਾ ਸਚਦਾਨੰਦ ਸ਼ੱਤ੍ਰੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ ॥ ਕਰੀਮੁਲ ਕੁਨਿੰਦਾ ਸਮਸਤੁਲ ਨਿਵਾਸੀ ॥
ਅਜਾਇਬ ਬਿਭੂਤੇ ਗਜਾਇਬ ਗ਼ਨੀਮੇ ॥ ਹਰੀਅੰ ਕਰੀਅੰ ਕਰੀਮੁਲ ਰਹੀਮੇ ॥ ੧੯੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਚਿੱਦਾਨੰਦ=ਸਤ, ਚਿਤ, ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ। ਸ਼ੱਤ੍ਰੰ=ਦੁਸ਼ਮਨ। ਕਰੀਮੁਲ=ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕੁਨਿੰਦਾ=ਕਰਨਹਾਰ। ਅਜਾਇਬ=ਅਸਚਰਜ। ਗ਼ਜਾਇਬ=ਗਜ਼ਬ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਗ਼ਨੀਮੇ=ਵੈਰੀ।

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਤ, ਚਿਤ ਤੇ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈਂ, ਭਾਵ ਤੂੰ ਸਚਮੁਚ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ, ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਖਿੜਾਉ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ

ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਸਚਰਜਤਾ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਖਲਕਤ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਤੇ ਕਹਿਰ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਜਨਤਾ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਭ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਭ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧੯੮॥

ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਵਰਤੀ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਭੁਗਤੇ॥ ਸੁਯੰਭਵ ਸੁਭੰ ਸਰਬਦਾ ਸਰਬ ਜੁਗਤੇ॥
ਦੁਕਾਲੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ ਦਇਆਲੰ ਸਰੂਪੇ॥ ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗੇ ਅਭੰਗੰ ਬਿਭੂਤੇ॥ ੧੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਚੱਤ੍ਰ=ਚਾਰ। ਚੱਕ੍ਰ=ਕੂਟਾਂ। ਭੁਗਤਾ=ਰਾਜਾ, ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸਰਬਦਾ=ਸਦਾ। ਸੁਭੰ=ਸੋਹਣਾ। ਸਰਬ ਜੁਗਤੇ=ਸਭ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਚੋਹਾਂ ਕੂਟਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਚਾਰ ਕੂਟਾਂ ਵਿਚ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ। ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ! ਤੂੰ ਦੋਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਭਾਵ ਜਨਮ ਤੇ ਮਰਨ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਥਵਾ ਖੋਟੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੇਰਾ ਸਰੂਪ ਦਇਆਲੂ ਹੈ। ਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਪਰਤਾਪ ਕਦੇ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਭਾਵ ਤੂੰ ਜੁਗ ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਤੇ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੈਂ ॥੧੯੯॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧॥੧੯੯॥ ਅਫਜੂੰ

ਸ੍ਰੀ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ ਸਮਾਪਤ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੧॥੧੯੯॥ ਸਮੁੱਚਾ ਜੋੜ॥

ਅਥ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਲਿਖਯਤੇ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਰੱਛਾ ਹਮਨੈ॥ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੀ ਰੱਛਿਆ ਹਮਨੈ॥
ਸਰਬ ਕਾਲ ਜੀ ਦੀ ਰੱਛਿਆ ਹਮਨੈ॥ ਸਰਬ ਲੋਹ ਜੀ ਦੀ ਸਦਾ ਰੱਛਿਆ ਹਮਨੈ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ=ਕਾਲ ਰਹਿਤ, ਅਵਿਨਾਸੀ ਸੱਤਾ। ਸਰਬ ਲੋਹ=ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਖੰਡਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸ਼ਕਤੀ ਭਾਵ ਸ਼ਸਤਰ। ਸਰਬ ਕਾਲ=ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਸਾਡੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਦਾ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਚਾਰ ਤੁਕਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹਸਤ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੂਚਨਾ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਚੌਪਈ॥

ਪ੍ਰਣਵੋ ਆਦਿ ਏਕੰਕਾਰਾ॥ ਜਲ ਥਲ ਮਹੀਅਲ ਕੀਓ ਪਸਾਰਾ॥
ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਅਬਿਗਤ ਅੰਬਿਨਾਸ਼ੀ॥ ਲੋਕ ਚਤ੍ਰ ਦਸ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਣਵੌਂ= ਮੈਂ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਆਦਿ=ਮੁੱਢ, ਮੂਲ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣੀ ਹੈ। ਇਕੰਕਾਰਾ=ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ: ਇਕ ਰਸ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ। ਜਲ ਥਲ=ਪਤਾਲ। ਮਹੀ-ਧਰਤੀ। ਅਲ=ਅਕਾਸ਼। ਪਸਾਰਾ=ਪਸਾਰ, ਖਿਲਾਰਾ। ਪੁਰਖੁ=ਵਿਆਪਕ। ਅਬਿਗਤ=ਅਦ੍ਰਿਸ਼, ਨਿਰਾਕਾਰ। ਅਬਿਨਾਸੀ=ਨਾਸ ਰਹਿਤ। ਲੋਕ ਚਤ੍ਰਦਸ=ਚੌਦਾਂ ਭਵਨ, ਸਤ ਪਤਾਲ ਤੇ ਸਤ ਅਕਾਸ਼। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਉਸ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਰਸ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮੂਲ ਮੁੱਢ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪਸਾਰਾ

ਪਸਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ ਤੇ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਜੋ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ ਤੇ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਜੋਤ ਚੌਦ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ॥੧॥

ਹਸਤ ਕੀਟ ਕੇ ਬੀਚ ਸਮਾਨਾ॥ ਰਾਵ ਰੰਕ ਜਿਹ ਇਕਸਾਰ ਜਾਨਾ॥
ਅਦ੍ਵੈ ਅਲਖ ਪੁਰਖ ਅਬਿਗਾਮੀ॥ ਸਭ ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਸਤਿ=ਹਾਥੀ। ਕੀਟ=ਕੀੜਾ। ਰਾਵ=ਰਾਜਾ ਜਾਂ ਧਨਵਾਨ। ਰੰਕ=ਗਰੀਬ। ਇਕਸਾਰ=ਇਕੋ ਜਿਹਾ। ਅਦ੍ਵੈ=ਦ੍ਵੈਤ ਰਹਿਤ। ਅਲਖ ਪੁਰਖੁ=ਜਿਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਬਿਗਾਮੀ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅੰਤਰਜਾਮੀ=ਸਭ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਦਾ ਜਾਣੂ।

ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਹਾਥੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਨਿੱਕੇ ਕੀੜੇ ਵਿਚ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਧਨਵਾਨ ਤੇ ਨਿਰਧਨ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਦ੍ਵੈਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਨਾ ਜਾਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੨॥

ਅਲਖ ਰੂਪ ਅੱਛੈ ਅਨ ਭੇਖਾ॥ ਰਾਗ ਰੰਗ ਜਿਹ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖਾ॥
ਬਰਨ ਚਿਹਨ ਸਭਹੂੰ ਤੇ ਨਿਆਰਾ॥ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਅਦ੍ਵੈ ਅਬਿਕਾਰਾ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਲਖ ਰੂਪ=ਜਿਸ ਦੀ ਹਸਤੀ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਣਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅੱਛੈ=ਨਾਸ ਰਹਿਤ। ਅਨ ਭੇਖਾ=ਭੇਖ ਰਹਿਤ। ਰਾਗ=ਮੋਹ। ਰੰਗ=ਰੰਗਣ। ਬਰਨ=ਵਰਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼ ਤੇ ਸ਼ੂਦਰ । ਚਿਹਨ=ਚਿੰਨ੍ਹ। ਨਿਆਰਾ=ਵਖਰਾ। ਅਬਿਕਾਰਾ=ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ।

ਮੈਂ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਗੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਅਲਖ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਭੇਸ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ ਰੰਗਣ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦੀ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਰੂਪ ਜਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਵਰਨਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤਰੀ ਵੈਸ਼ ਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਹੈ ਭਾਵ ਜਿਸਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਮੂਲ ਮੁੱਢ ਅਤੇ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਜੋ ਦ੍ਵੈਤ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ॥੩॥

ਬਰਨ ਚਿਹਨ ਜਿਹ ਜਾਤ ਨ ਪਾਤਾ॥ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਜਿਹ ਤਾਤ ਨ ਮਾਤਾ॥
ਸਭ ਤੇ ਦੂਰਿ ਸਭਨ ਤੇ ਨੇਰਾ॥ ਜਲ ਥਲ ਮਹੀਅਲ ਜਾਹਿ ਬਸੇਰਾ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਤਾ=ਕੁਲ। ਸ਼ੱਤ੍ਰ=ਦੁਸ਼ਮਨ। ਤਾਤ=ਪਿਤਾ।

ਮੈਂ ਉਸ ਪਰਮ ਪਿਤਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵਰਨ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਜਾਤ ਜਾਂ ਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਣ, ਮਿੱਤਰ, ਪਿਤਾ ਜਾਂ ਮਾਤਾ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ

ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਹੈ॥ ੪॥

ਅਨਹਦ ਰੂਪ ਅਨਾਹਦ ਬਾਨੀ॥ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਜਿਹ ਬਸਤ ਭਵਾਨੀ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨ ਅੰਤੁ ਨਹੀ ਪਾਇਓ॥ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਮੁਖ ਚਾਰ ਬਤਾਇਓ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਹਦ=ਹੱਦ ਰਹਿਤ, ਅਪਾਰ। ਭਵਾਨੀ=ਦੇਵੀ। ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ=ਬੇਅੰਤ, ਬੇਅੰਤ। ਮੁਖਚਾਰ=ਬ੍ਰਹਮਾ।

ਮੈਂ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦਾ ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਨਾਹਦ ਬਾਣੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਭਵਾਨੀ ਵਸਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ॥ ੫॥

ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਉਪਇੰਦ੍ਰ ਬਨਾਏ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰੁਦ੍ਰ ਉਪਾਇ ਖਪਾਏ॥
ਲੋਕ ਚਤ੍ਰ ਦਸ ਖੇਲ ਰਚਾਇਓ॥ ਬਹੁਰ ਆਪ ਹੀ ਬੀਚ ਮਿਲਾਇਓ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੋਟਿ=ਕਰੋੜਾਂ। ਇੰਦ੍ਰ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਉਪਇੰਦ੍ਰ=ਵਾਮਨ ਅਵਤਾਰ ਇੰਦਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ। ਰੁਦ੍ਰ=ਸ਼ਿਵ। ਲੋਕ ਚਤੁਰਦਸ=ਚੌਦਾਂ ਭਵਣ। ਬਹੁਰ=ਮੁੜਕੇ।

ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਇੰਦ੍ਰ ਉਪਇੰਦ੍ਰ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੇ ਕਈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖੇਡ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਜਦੋਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਖੇਡ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥ ੬॥

ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਫਨਿੰਦ ਅਪਾਰਾ॥ ਗੰਧ੍ਰਬ ਜੱਛ ਰਚੈ ਸੁਭ ਚਾਰਾ॥
ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਕਹਾਨੀ॥ ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਪਟ ਪਟ ਕੇ ਜਾਨੀ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਾਨਵ=ਦੈਂਤ। ਫਨਿੰਦ=ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ। ਜੱਛ=ਕੁਬੇਰ ਦੇ ਸੇਵਕ। ਸੁਭਚਾਰਾ=ਸ਼ੁਭ ਆਚਰਨ ਵਾਲੇ। ਭੂਤ=ਬੀਤ ਚੁਕਾ ਸਮਾਂ। ਕਹਾਣੀ=ਕਥਾ। ਘਟ=ਹਿਰਦਾ। ਪਟ=ਪੜਦਾ। ਭਵਿਖ=ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ। ਭਵਾਨ=ਵਰਤਮਾਨ ਸਮਾਂ।

ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਦੈਂਤ, ਦੇਵਤੇ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ, ਗੰਧਰਬ, ਜੱਛ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਆਚਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਥਾ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀਆਂ ਗੁਪਤ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੭॥

ਤਾਤ ਮਾਤ ਜਿਹ ਜਾਤ ਨ ਪਾਤਾ॥ ਏਕ ਰੰਗ ਕਾਹੂ ਨਹਿ ਰਾਤਾ॥

ਸਰਬ ਜੋਤ ਕੇ ਬੀਚ ਸਮਾਨਾ॥ ਸਭਹੂੰ ਸਰਬ ਠੌਰ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਾਤ=ਪਿਤਾ। ਰਾਤਾ=ਰੱਤਾ ਹੋਇਆ। ਜੋਤਿ=ਜੀਵ ਆਤਮਾ। ਸਰਬ ਠੌਰ=ਹਰ ਥਾਂ। ਪਹਿਚਾਨਾ=ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਮਾਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਕੁਲ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਇਕ ਰੰਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰੱਤਾ ਹੋਇਆ, ਸਗੋਂ ਹਰ ਰੰਗ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਜੋ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਹਰ ਜੀਵ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਜੀਵ ਆਤਮਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ॥ ੮॥

ਕਾਲ ਰਹਿਤ ਅਨਕਾਲ ਸਰੂਪਾ॥ ਅਲਖ ਪੁਰਖ ਅਬਿਗਤ ਅਵਧੂਤਾ॥
ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਜਿਹ ਚਿਹਨ ਨ ਬਰਨਾ॥ ਅਬਿਗਤ ਦੇਵ ਅਛੈ ਅਨਭਰਮਾ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਲ ਰਹਿਤ=ਮੌਤ ਰਹਿਤ। ਅਨਕਾਲ=ਅਕਾਲ। ਅਲਖ=ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਅਬਿਗਤ=ਅਦ੍ਰਿਸ਼। ਅਵਧੂਤਾ=ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ। ਅਛੈ=ਅਬਿਨਾਸੀ। ਅਨਭਰਮਾ=ਭਰਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।

ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜੋ ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਕਾਲ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ, ਅਦ੍ਰਿਸ਼ ਤੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ, ਕੁਲ, ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੇ ਵਰਨ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਦੇਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਭਰਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਭਾਵ ਜੋ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ॥ ੯॥

ਸਭ ਕੋ ਕਾਲ ਸਭਨ ਕੋ ਕਰਤਾ॥ ਰੋਗ ਸੋਗ ਦੋਖਨ ਕੋ ਹਰਤਾ॥
ਏਕ ਚਿੱਤ ਜਿਹ ਇਕ ਛਿਨ ਧਯਾਇਓ॥ ਕਾਲ ਫਾਸ ਕੇ ਬੀਚ ਨ ਆਇਓ॥ ੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਭ ਕੋ ਕਾਲ=ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਰਤਾ=ਰਚਨਹਾਰ। ਏਕ ਚਿੱਤ=ਇਕਾਗਰ ਮਨ ਹੋ ਕੇ। ਇਕ ਛਿਨ=ਥੋੜਾ ਸਮਾਂ। ਕਾਲ ਫਾਸ=ਮੌਤ ਦਾ ਫੰਧਾ।

ਮੇਰੀ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈ। ਜੋ ਰੋਗਾਂ, ਸੋਗਾਂ ਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਐਸੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਥੋੜਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਮੁੜਕੇ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਭਾਵ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਮੌਤ ਦਾ ਭੈ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੦॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਕਬਿੱਤ ॥

ਕਤਹੂੰ ਸੁਚੇਤ ਹੁਇਕੈ ਚੇਤਨਾ ਕੋ ਚਾਰੁ ਕੀਓ
ਕਤਹੂੰ ਅਚਿੰਤ ਹੁਇਕੈ ਸੋਵਤ ਅਚੇਤ ਹੋ ॥
ਕਤਹੂੰ ਭਿਖਾਰੀ ਹੁਇਕੈ ਮਾਂਗਤ ਫਿਰਤ ਭੀਖ
ਕਹੂੰ ਮਹਾਂਦਾਨਿ ਹੁਇਕੈ ਮਾਂਗਿਓ ਧਨ ਦੇਤ ਹੋ ॥
ਕਹੂੰ ਮਹਾਰਾਜਨ ਕੌ ਦੀਜਤ ਅਨੰਤ ਦਾਨ
ਕਹੂੰ ਮਹਾਂਰਾਜਨ ਤੇ ਛੀਨ ਛਿਤ ਲੇਤ ਹੋ ॥
ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤ ਕਹੂੰ ਤਾ ਸਿਉ ਬਿਪਰੀਤ
ਕਹੂੰ ਤ੍ਰਿਗੁਨ ਅਤੀਤ ਕਹੂੰ ਸੁਰ ਗੁਨ ਸਮੇਤ ਹੋ ॥੧॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੇਤਨਾ=ਚੇਤੰਨਤਾ। ਚਾਰ=ਪ੍ਰਚਾਰ। ਅਚਿੰਤ=ਬੇਫਿਕਰ। ਅਚੇਤ=ਬੇਸੁਧ. ਘੂਕਰੀਤ=ਮਰਯਾਦਾ। ਬਿਪਰੀਤ=ਉਲਟ। ਤ੍ਰਿਗੁਨ=ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਰਜੋ. ਤਮੋ ਤੇ ਸਤੋ।ਅਤੀਤ=ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਆਪ ਦੇ ਚੋਜ ਬੇਅੰਤ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਤੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਚੇਤੰਨਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਬੜੀ ਗਹਿਰੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁਤੇ ਹੋਏ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੰਗਤਾ ਬਣਕੇ ਘਰ ਘਰ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਮਹਾਂ ਦਾਨੀ ਬਣ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਮੂੰਹੋਂ ਮੰਗਿਆ ਧਨ ਦੇਂਦੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤਾਂ ਆਪ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਦਾਨ ਦੇਂਦੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਉਹਨਾਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਾਜ ਖੋਹ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਉਲਟ ਚਲਦੇ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖਿਨਾਂ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਸਹਿਤ ਹੋ ਅਥਵਾ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾਂ ਸਹਿਤ ਹੋ॥੧॥੧੧॥

ਕਹੂੰ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਉਰਗ ਕਹੂੰ ਬਿਦਿਜਾ ਧਰ
ਕਹੂੰ ਭਏ ਕਿੰਨਰ ਪਿਸਾਚ ਕਹੂੰ ਪ੍ਰੇਤ ਹੋ ॥
ਕਹੂੰ ਹੁਇਕੈ ਹਿੰਦੂਆ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਕੋ ਗੁਪਤ ਜਪਿਓ
ਕਹੂੰ ਹੁਇਕੈ ਤੁਰਕਾ ਪੁਕਾਰੇ ਬਾਂਗ ਦੇਤ ਹੋ ॥
ਕਹੂੰ ਕੋਕ ਕਾਬ ਹੁਇ ਪੁਰਾਨ ਕੋ ਪੜਤ ਮਤ

ਕਤਹੂੰ ਕੁਰਾਨ ਕੋ ਨਿਦਾਨ ਜਾਨ ਲੇਤ ਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤ ਕਹੂੰ ਤਾ ਸਿਉ ਬਿਪਰੀਤ
ਕਹੂੰ ਤ੍ਰਿਗੁਨ ਅਤੀਤ ਕਹੂੰ ਸੁਰ ਗੁਨ ਸਮੇਤ ਹੋ॥੨॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਦਿਯਾ ਧਰ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਜਾਤ। ਕਿੰਨਰ=ਕੁਬੇਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਨੱਚਣ ਵਾਲੇ। ਪਿਸਾਚ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤ=ਉਹ ਸਰੀਰ, ਜੋ ਅਬਗਤ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕੋਕ=ਕਾਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ 'ਕੋਕਾ' ਪੰਡਤ। ਕਾਬ=ਕਵਿਤਾ। ਪੁਰਾਨ=ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੇ ੧੮ ਧਾਰਮਕ ਗ੍ਰੰਥ। ਕੁਰਾਨ=ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਚਾਰਿਆ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਧਾਰਮਕ ਗ੍ਰੰਥ। ਨਿਦਾਨ=ਸਿਧਾਂਤ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੁਸੀਂ ਕਿਤੇ ਜੱਛ, ਗੰਧਰਬ, ਸੱਪ ਤੇ ਕਿਤੇ ਵਿਦਿਆਧਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕਿੰਨਰ, ਪਿਸਾਚ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹਿੰਦੂ ਬਣ ਕੇ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਗੁਪਤ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਬਾਂਗ ਦੇਂਦੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਕੋਕਾ ਪੰਡਤ ਦੇ ਰਚੇ ਕਾਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨੂੰ, ਕਿਤੇ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਤੇ ਕਿਤੇ ਪੰਡਤ ਬਣਕੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਮਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਹਾਫਜ਼ ਬਣ ਕੇ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਜਾਣ ਰਹੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਉਲਟ ਚਲਦੇ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕਿਤੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਸਹਿਤ ਹੋ ਅਥਵਾ ਸਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋ॥੨॥੧੨॥

ਕਹੂੰ ਦੇਵਤਾਨ ਕੇ ਦਿਵਾਨ ਮੈ ਬਿਰਾਜਮਾਨ
ਕਹੂੰ ਦਾਨਵਾਨ ਕੋ ਗੁਮਾਨ ਮਤ ਦੇਤ ਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਜਾ ਕੋ ਮਿਲਤ ਇੰਦ੍ਰ ਪਦਵੀ ਸੀ
ਕਹੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਪਦਵੀ ਛਪਾਇ ਛੀਨ ਲੇਤ ਹੋ॥
ਕਤਹੂੰ ਬਿਚਾਰ ਅਬਿਚਾਰ ਕੋ ਬਿਚਾਰਤ ਹੋ
ਕਹੂੰ ਨਿਜ ਨਾਰ ਪਰ ਨਾਰ ਕੇ ਨਿਕੇਤ ਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤ ਕਹੂੰ ਤਾ ਸਿਉ ਬਿਪਰੀਤ
ਕਹੂੰ ਤ੍ਰਿਗੁਨ ਅਤੀਤ ਕਹੂੰ ਸੁਰ ਗੁਨ ਸਮੇਤ ਹੋ॥੩॥੧੩॥

ਕਿਤੇ ਆਪ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਪਦਵੀ ਸੁਰਗ ਦਾ ਰਾਜ ਬਖਸ਼ ਰਹੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਜੇ ਕੋਲੋਂ ਸੁਰਗ ਦਾ ਰਾਜ ਇੰਦ੍ਰ ਪਦਵੀ ਖੋਹ ਰਹੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਿਤੇ ਬੇਸਮਝ ਵਿਚਾਰ ਹੀਨ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪਣੀ ਨਾਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ

****

ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਗਮਨ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਰੀਤ ਤੇ ਉਲਟ ਚਲਦੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕਿਤੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੋ ਅਥਵਾ ਸਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾਂ ਸਹਿਤ ਹੋ॥ ੩ ॥ ੧੩ ॥

ਕਹੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਕਹੂੰ ਬਿਦਯਾ ਕੇ ਵਿਚਾਰੀ
ਕਹੂੰ ਮਾਰਤ ਅਹਾਰੀ ਕਹੂੰ ਨਾਰ ਕੇ ਨਕੇਤ ਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਦੇਵ ਬਾਨੀ ਕਹੂੰ ਸਾਰਦਾ ਭਵਾਨੀ
ਕਹੂੰ ਮੰਗਲਾ ਮ੍ਰਿੜਾਨੀ ਕਹੂੰ ਸਯਾਮ ਕਹੂੰ ਸੇਤ ਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਧਰਮ ਧਾਮੀ ਕਹੂੰ ਸਰਬ ਠਉਰ ਗਾਮੀ
ਕਹੂੰ ਜਤੀ ਕਹੂੰ ਕਾਮੀ ਕਹੂੰ ਦੇਤ ਕਹੂੰ ਲੇਤ ਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤ ਕਹੂੰ ਤਾ ਸਿਉ ਬਿਪਰੀਤ
ਕਹੂੰ ਤ੍ਰਿਗੁਨ ਅਤੀਤ ਕਹੂੰ ਸੁਰ ਗੁਨ ਸਮੇਤ ਹੋ॥ ੪ ॥ ੧੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਰਤ ਅਹਾਰੀ=ਪੌਣ ਅਹਾਰੀ। ਨਾਰ ਕੇ ਨਿਕੇਤ=ਜਲ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਮੱਛ ਕੱਛ ਆਦਿ। ਦੇਵਬਾਨੀ=ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ। ਸਾਰਦਾ=ਸੁਰਸਤੀ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਦੇਵੀ। ਮੰਗਲਾ=ਦੁਰਗਾ। ਮ੍ਰਿੜਾਨੀ=ਪਾਰਬਤੀ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਸ਼ ! ਆਪ ਦੇ ਚੋਜ ਨਿਆਰੇ ਹਨ ਕਿਤੇ ਆਪ ਸ਼ਸ਼ਤ੍ਰਧਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਬਣੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਪੰਡਤ ਬਣਕੇ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਪੌਣ ਅਹਾਰੀ ਸਰੂਪ ਆਦਿ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਜਲ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੱਛ ਕੱਛ ਆਦਿ ਜੀਵ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਦੇਵਬਾਨੀ ਭਾਵ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਸੁਰੱਸਤੀ ਤੇ ਸ਼ਿਵਾ ਰੂਪ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਮੰਗਲਾ, ਪਾਰਬਤੀ ਤੇ ਮ੍ਰਿੜਾਨੀ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਾਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋ ਕਿਤੇ ਚਿੱਟੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਧਰਮ ਧਾਮੀ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਗਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਭੋਗੀ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਦਾਤਾ ਬਣ ਕੇ ਦਾਨ ਦੇਂਦੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਭਿਖਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਦਾਨ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਉਲਟ ਚਲਦੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤਿੰਨਾ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸਮੂਹ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੋ॥ ੪ ॥ ੧੪ ॥

ਕਹੂੰ ਜਟਾ ਧਾਰੀ ਕਹੂੰ ਕੰਠੀ ਧਰੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ
ਕਹੂੰ ਜੋਗ ਸਾਧੀ ਕਹੂੰ ਸਾਧਨਾ ਕਰਤ ਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਕਾਨਫਾਰੇ ਕਹੂੰ ਡੰਡੀ ਹੁਇ ਪਧਾਰੇ

ਕਹੂੰ ਫੂਕ ਫੂਕ ਪਾਵਨ ਕੌ ਪ੍ਰਿਥੀਪੈ ਧਰਤ ਹੋ॥
ਕਤਹੂੰ ਸਿਪਾਹੀ ਹੁਇਕੈ ਸਾਧਤ ਸਿਲਾਹਨ ਕੌ
ਕਹੂੰ ਛੱਤ੍ਰੀ ਹੁਇਕੈ ਅਰਿ ਮਾਰਤ ਮਰਤ ਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਭੂਮ ਭਾਰ ਕੌ ਉਤਾਰਤ ਹੋ ਮਹਾਰਾਜ
ਕਹੂੰ ਭਵ ਭੂਤਨ ਕੀ ਭਾਵਨਾ ਭਰਤ ਹੋ॥੫॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਡੰਡੀ=ਸੰਨਿਆਸੀ। ਪਾਵਨ=ਪੈਰ। ਪ੍ਰਿਥੀ=ਧਰਤੀ। ਸਾਧਤ=ਸਿਖ ਰਹੇ ਹੋ। ਸਿਲਾਹਨ=ਸ਼ਸਤ੍ਰ। ਅਰਿ=ਵੈਰੀ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਕਿਤੇ ਆਪ ਜਟਾਧਾਰੀ ਸਾਧੂ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਕਾਠ ਦੀ ਕੰਠੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਮਾਨੰਦੀ ਭੇਖ ਦੇ ਸਾਧੂ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਜਗ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਚੁਕੇ ਸਿੱਧ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਅਜੇ ਸਾਧਨਾ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਕੰਨ ਪਾਟੇ ਜੋਗੀ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਡੰਡਾ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਤ੍ਰਿਦੰਡੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰ ਕਰਕੇ ਪੈਰ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਸਰੇਵੜੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿਪਾਹੀ ਬਣ ਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ ਸਿਖ ਰਹੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਹੋ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਮਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ! ਤੁਸੀਂ ਕਿਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਂ ਇਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ॥੫॥੧੫॥

ਕਹੂੰ ਗੀਤ ਨਾਦ ਕੇ ਨਿਦਾਨ ਕੌ ਬਤਾਵਤ ਹੋ
ਕਹੂੰ ਨ੍ਰਿਤਕਾਰੀ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ ਕੇ ਨਿਧਾਨ ਹੋ॥
ਕਤਹੂੰ ਪਯੂਖ ਹੁਇਕੈ ਪੀਵਤ ਪਿਵਾਵਤ ਹੋ
ਕਤਹੂੰ ਮਯੂਖ ਊਖ ਕਹੂੰ ਮਦ ਪਾਨ ਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਮਹਾ ਸੂਰ ਹੁਇਕੈ ਮਾਰਤ ਮਵਾਸਨ ਕੌ
ਕਹੂੰ ਮਹਾਂਦੇਵ ਦੇਵਤਾਨ ਕੇ ਸਮਾਨ ਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਮਹਾਂਦੀਨ ਕਹੂੰ ਦ੍ਰੱਬ ਕੇ ਅਧੀਨ
ਕਹੂੰ ਬਿਦਯਾ ਮੈ ਪ੍ਰਬੀਨ ਕਹੂੰ ਭੂੰਮ ਕਹੂੰ ਭਾਨ ਹੋ॥੬॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਯੂਖ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ਮਯੂਖ=ਸ਼ਹਿਦ। ਊਖ=ਗੰਨੇ ਦਾ ਰਸ। ਮਦ=ਸ਼ਰਾਬ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਤੇ ਆਪ ਗੀਤ ਤੇ ਰਾਗ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਨ੍ਰਿਤਕਾਰੀ ਨਾਚ ਤੇ ਮੁਸੱਵਰੀ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੋ ਤੇ ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪੀਂਦੇ ਤੇ ਪਿਆਂਦੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਤੇ ਗੰਨੇ ਦਾ ਰਸ ਪਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਬਣ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਮਹਾਨ ਸੂਰਮੇ ਬਣ ਕੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਆਕੀ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮਹਾਂ ਦੇਵ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਅਤੀ ਗਰੀਬ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਧਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਧਰਤੀ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਜ ਹੋ॥੬॥੧੬॥

ਕਹੂੰ ਅਕਲੰਕ ਕਹੂੰ ਮਾਰਤ ਮਯੰਕ
ਕਹੂੰ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਜੰਕ ਕਹੂੰ ਸੁੱਧਤਾ ਕੀ ਸਾਰਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਦੇਵ ਧਰਮ ਕਹੂੰ ਸਾਧਨਾ ਕੇ ਹਰਮ
ਕਹੂੰ ਕੁਤਸਤ ਕੁਕਰਮ ਕਹੂੰ ਧਰਮ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਪਉਨਹਾਰੀ ਕਹੂੰ ਬਿਦਯਾ ਕੇ ਬਿਚਾਰੀ
ਕਹੂੰ ਜੋਗਿ ਜਤੀ ਬ੍ਰਹਮ ਚਾਰੀ ਨਰ ਕਹੂੰ ਨਾਰ ਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ ਕਹੂੰ ਛਾਲਾ ਧਰੇ ਛੈਲ ਧਾਰੀ
ਕਹੂੰ ਛਕ ਵਾਰੀ ਕਹੂੰ ਛਲ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋ॥੭॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਰਤ ਮਯੰਕ=ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਕਲੰਕ। ਸੁੱਧਤਾ ਕੀ ਸਾਰ=ਤਿਆਗੀ ਮਹਾਤਮਾ। ਹਰਮ=ਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਮ।

ਕਿਤੇ ਆਪ ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਕਲੰਕ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਸੇਜਾ ਸਹਿਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਨ੍ਰਿਵਰਤੀ ਪੱਖ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ ਤਿਆਗੀ ਮਹਾਤਮਾ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਰਗੇ ਧਰਮਵਾਨ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਧਰਮ ਵਿਰੁਧ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਕਿਤੇ ਖੋਟੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਵਾਲੇ ਹੋ ਅਰਥਾਤ ਧਰਮ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਪੌਣ ਅਹਾਰੀ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਕਿਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਮ੍ਰਿਗਛਾਲਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਹੋਃ ਕਿਤੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਬੜੇ ਕਰੂਪ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਛਲੇਡੇ ਵਾਂਗੂੰ ਛਲ ਕਰਕੇ ਕਈ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹੋ॥੭॥੧੭॥

ਕਹੂੰ ਗੀਤ ਕੇ ਗਵੱਯਾ ਕਹੂੰ ਬੇਨ ਕੇ ਬਜੱਯਾ
ਕਹੂੰ ਨ੍ਰਿਤ ਕੇ ਨਚੱਯਾ ਕਹੂੰ ਨਰ ਕੋ ਅਕਾਰ ਹੋ॥

ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਬਾਨੀ ਕਹੂੰ ਕੋਕ ਕੀ ਕਹਾਨੀ
ਕਹੂੰ ਰਾਜਾ ਕਹੂੰ ਰਾਨੀ ਕਹੂੰ ਨਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਬੇਨ ਕੇ ਬਜੱਯਾ ਕਹੂੰ ਧੇਨ ਕੇ ਚਰੱਯਾ
ਕਹੂੰ ਲਾਖਨ ਲਵੱਯਾ ਕਹੂੰ ਸੁੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਹੋ॥
ਸੁੱਧਤਾ ਦੀ ਸਾਨ ਹੋ ਕਿ ਸੰਤਨ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਹੋ
ਕਿ ਦਾਤਾ ਮਹਾਂਦਾਨ ਹੋ ਨ੍ਰਿਦੋਖੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੋ॥ ੮॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਾਨ=ਸ਼ੋਭਾ। ਲਾਖਨ=ਮੱਖਣ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਕਿਤੇ ਆਪ ਸੁੰਦਰ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਵੀਣਾਂ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਨਾਚ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਨਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਕੋਕ ਦੀ ਕਥਾ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਰਾਜੇ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਰਾਣੀ ਹੋ ਕਿਤੇ ਇਸਤਰੀ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀਣਾਂ ਦੇ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਗਊਆਂ ਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਮੱਖਣ ਦੇ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਬੜੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੋ, ਜਾਂ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹੋ, ਜਾਂ ਮਹਾਂਦਾਨੀ ਦਾਤੇ ਹੋ, ਜਾਂ ਦੋਸ਼ ਰਹਿਤ ਤੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਅਕਾਰ ਰਹਿਤ ਹੋ ?॥੮॥੧੮।

ਨਿਰਜੁਰ ਨਿਰੂਪ ਹੋ ਕਿ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਹੋ
ਕਿ ਭੂਪਨ ਕੇ ਭੂਪ ਹੋ ਕਿ ਦਾਤਾ ਮਹਾਂਦਾਨ ਹੋ॥
ਪ੍ਰਾਨ ਕੇ ਬਚੱਯਾ ਦੂਧ ਪੂਤ ਕੇ ਦਿਵੱਯਾ
ਰੋਗ ਸੋਗ ਕੇ ਮਿਟੱਯਾ ਕਿਧੌ ਮਾਨੀ ਮਹਾ ਮਾਨ ਹੋ॥
ਬਿਦਯਾ ਕੇ ਬਿਚਾਰ ਹੋ ਕਿ ਅੱਦ੍ਵੈ ਅਵਤਾਰ ਹੋ
ਕਿ ਸਿੱਧਤਾ ਕੀ ਸੂਰਤ ਹੋ ਸੁੱਧਤਾ ਕੀ ਸਾਨ ਹੋ॥
ਜੋਬਨ ਕੇ ਜਾਲ ਹੋ ਕਿ ਕਾਲ ਹੂੰ ਕੇ ਕਾਲ ਹੋ
ਕਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕੇ ਸੂਲ ਹੋ ਕਿ ਮਿੱਤ੍ਰਨ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਹੋ॥ ੯॥੧੯॥

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੁਸੀਂ ਜੁਰ ਭਾਵ ਤਾਪ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂ ਰੂਪ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਹੋ ? ਜਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਵਡੇ ਰਾਜੇ ਹੋ ਜਾਂ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦਾਤਾ ਹੋ ਜਾਂ ਮਹਾਦਾਨੀ ਹੋ ? ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪੁੱਤ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ

ਹੋ, ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਤੇ ਸੋਗਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਬੜੇ ਮਾਨ ਵਾਲੇ ਮਾਨੀ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂ ਦ੍ਵੈਤ ਰਹਿਤ ਅਵਤਾਰ ਹੋ, ਜਾਂ ਸਿੱਧੀ ਦੀ ਮੂਰਤ ਹੋ ਜਾਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੋ ? ਤੁਸੀਂ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਝਰੋਖੇ ਹੋ ਜਾਂ ਕਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਵਡੇ ਕਾਲ ਹੋ, ਜਾਂ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਲਈ ਸੂਲ ਨੇਜ਼ਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂ ਸੱਜਣਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ-ਰੂਪ ਹੋ ?॥੯॥੧੯॥

ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਦ ਕਹੂੰ ਬਿਦਯਾ ਕੋ ਬਿਖਾਦ
ਕਹੂੰ ਨਾਦ ਕੋ ਨਨਾਦ ਕਹੂੰ ਪੂਰਨ ਭਗਤ ਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤ ਕਹੂੰ ਬਿਦਜਾ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ
ਕਹੂੰ ਨੀਤ ਅਉ ਅਨੀਤ ਕਹੂੰ ਜ੍ਵਾਲਾ ਸੀ ਜਗਤ ਹੋ॥
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਹੂੰ ਇਕਾਂਤੀ ਕੋ ਜਾਪ ਕਹੂੰ
ਤਾਪ ਕੋ ਅਤਾਪ ਕਹੂੰ ਜੋਗ ਤੇ ਡਿਗਤ ਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਬਰ ਦੇਤ ਕਹੂੰ ਛਲ ਸੌਂ ਛਿਨਾਇ ਲੇਤ
ਸਰਬ ਕਾਲ ਸਰਬ ਠੌਰ ਏਕ ਸੇ ਲਗਤ ਹੋ॥੧੦॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਖਾਦ=ਝਗੜੇ। ਨਾਦ=ਸ਼ਬਦ। ਨਨਾਦ=ਆਵਾਜ਼। ਜ੍ਵਾਲਾ=ਅਗਨੀ। ਜਗਤ=ਜਗਮਗ। ਤਾਪ=ਗਰਮ। ਅਤਾਪ=ਸੀਤਲ।

ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ! ਆਪ ਕਿਤੇ ਆਤਮ ਚਰਚਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਝਗੜੇ ਝਾਂਜੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੂਰਨ ਭਗਤ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਨੀਤੀ ਤੋਂ ਉਲਟ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਅਗਨੀ ਵਾਂਗੂੰ ਜਗਮਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਤੇਜ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਸੀਤਲ ਸ਼ਾਂਤ-ਸਰੂਪ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਜੋਗ ਦੀ ਸਾਧਨਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਦੇਂਦੇ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਛਲ ਕਰਕੇ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਖੋਹ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਭਾਵ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਆਪ ਸਦਾ ਇਕ ਰਸ ਤੇ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ॥੧੦॥੨੦॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸੁਧਾ ਸਵੈਯੇ ॥

ਇਹ ਦਸ ਸਵੈਯੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਨਿਤ ਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰਾਵਗ ਸੁੱਧ ਸਮੂਹ ਸਿਧਾਨ ਕੇ ਦੇਖਿ ਫਿਰਿਓ ਘਰ ਜੋਗ ਜਤੀ ਕੇ ॥
ਸੂਰ ਸੁਰਾਰਦਨ ਸੁੱਧ ਸੁਧਾਦਿਕ ਸੰਤ ਸਮੂਹ ਅਨੇਕ ਮਤੀ ਕੇ ॥
ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਸ ਕੋ ਦੇਖਿ ਰਹਿਓ ਮਤ ਕੋਊ ਨ ਦੇਖੀਅਤ ਪ੍ਰਾਨਪਤੀ ਕੇ ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਭਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੂੰ ਤੇ ਏਕ ਰਤੀ ਬਿਨੁ ਏਕ ਰਤੀ ਕੇ ॥ ੧ ॥ ੨੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰਾਵਗ=ਸਰੇਵੜੇ, ਬੋਧੀ ਭਿਖਸ਼ੂ। ਸੁੱਧ=ਕਰਮਕਾਂਡੀ। ਸਮੂਹ=ਇਕੱਠ। ਸਿਧਾਨ=ਪੂਰਨ ਜੋਗੀ, ਸਿੱਧ ਪੁਰਸ਼। ਘਰ=ਡੇਰੇ। ਜਤੀ=ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ। ਸੂਰ=ਸੂਰਮੇ, ਜੋਧੇ। ਸੁਰਾਰਦਾਨ=ਦੈਂਤ। ਸ਼ੁੱਧ=ਪਵਿੱਤ੍ਰ। ਸੁਧਾਦਿਕ= ਬਿਬੇਕੀ, ਦੇਵਤੇ। ਮਤ=ਧਰਮ। ਪ੍ਰਾਨਪਤੀ=ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ। ਭਾਇ=ਸ਼ਰਧਾ, ਭਾਵਨਾ। ਰਤੀ=ਪ੍ਰੇਮ। ਰਤੀ=ਰੱਤੀ ਭਰ ਮੁੱਲ ਦੇ।

ਮੈਂ ਸਰੇਵੜਿਆਂ ਬੋਧੀ ਭਿਖਸ਼ੂਆਂ , ਕਰਮਕਾਂਡੀਆਂ, ਪੂਰਨ ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠਾਂ, ਟੋਲਿਆਂ ਜੋਗੀਆਂ ਤੇ ਜਤੀਆਂ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਫਿਰਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੜੇ ਬੜੇ ਸੂਰਮਿਆਂ, ਦੈਂਤਾਂ, ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਬਿਬੇਕੀਆਂ ਅਥਵਾ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਅਨੇਕ ਮਤਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਦੇ ਮਤਾਂ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗੌਹ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਐਸਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਦਿਸਿਆ, ਜੋ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ, ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਇਕ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾ ਜਾਣੋ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਮੁੱਲ ਦੇ ਨਹੀਂ ॥੧॥੨੧॥

ਮਾਤੇ ਮਤੰਗ ਜਰੇ ਜਰ ਸੰਗਿ ਅਨੂਪ ਉਤੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸਵਾਰੇ ॥
ਕੋਟ ਤੁਰੰਗ ਕੁਰੰਗ ਸੇ ਕੂਦਤ ਪਉਨ ਕੇ ਗਉਨ ਕਉ ਜਾਤ ਨਿਵਾਰੇ ॥
ਭਾਰੀ ਭੁਜਾਨ ਕੇ ਭੂਪ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਨਿਯਾਵਤ ਸੀਸ ਨ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰੇ ॥
ਏਤੇ ਭਏ ਤੋ ਕਹਾ ਭਏ ਭੂਪਤਿ ਅੰਤ ਕੋ ਨਾਂਗੇ ਹੀ ਪਾਇ ਪਧਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ੨੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਤੇ=ਮਸਤ। ਮਤੰਗ=ਹਾਥੀ। ਜਰੇ=ਜੜੇ ਹੋਏ। ਜ਼ਰ=ਸੋਨਾ। ਅਨੂਪ=ਬਹੁਤ

ਸੁੰਦਰ। ਉਤੰਗ=ਉੱਚੇ। ਸੁਰੰਗ=ਰੰਗ। ਕੋਟ=ਕਰੋੜਾਂ। ਤੁਰੰਗ=ਘੋੜੇ। ਕੁਰੰਗ=ਹਿਰਨ। ਪਉਨ=ਹਵਾ। ਗਉਨ=ਚਾਲ। ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਰੀ ਭੁਜਾਨ=ਬਲਵਾਨ ਬਾਂਹਾਂ। ਭੂਪ=ਰਾਜੇ। ਨ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰੇ=ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ।

ਜੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸਾਜਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਉੱਚੇ ਉੱਚੇ ਕੱਦਾਂ ਵਾਲੇ, ਸੰਧੂਰ ਨਾਲ ਸਵਾਰੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਹੋਣ। ਜੇ ਕਰੋੜਾਂ ਘੋੜੇ ਹਿਰਨਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕੁਦਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਏਨੇ ਤੇਜ਼ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਕਿ ਹਵਾ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਛੇ ਛੱਡ ਜਾਣ। ਜੇ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਬਲਵਾਨ ਬਾਂਹਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ, ਆ ਆ ਕੇ ਸਤਕਾਰ ਨਾਲ ਨਮਸ਼ਕਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਣ। ਜੇ ਏਡੇ ਵਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਤੇ ਐਸ਼ੁਰਜ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਬਣ ਗਏ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮਹਾਨ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਤੇ ਖਾਲੀ ਹਥੀਂ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੨॥੨੨॥

ਜੀਤ ਫਿਰੈ ਸਭ ਦੇਸ ਦਿਸਾਨ ਕੋ ਬਾਜਤ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਨਗਾਰੇ॥
ਗੁੰਜਤ ਗੂੜ੍ਹ ਗਜਾਨ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਹਿੰਸਤ ਹੀ ਹਯਰਾਜ ਹਜ਼ਾਰੇ॥
ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਕੇ ਭੂਪਤ ਕਉਨੁ ਗਨੈ ਨਹੀ ਜਾਤਿ ਬਿਚਾਰੇ॥
ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਭਜੇ ਬਿਨੁ ਅੰਤ ਕੋ ਅੰਤ ਕੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੇ॥੩॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੇਸ ਦਿਸਾਨ=ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ। ਨਗਾਰੇ=ਧੌਂਸੇ। ਗੁੰਜਤ=ਝੂਲਦੇ। ਗੂੜ੍ਹ=ਝੁੰਡ। ਗਜਾਨ=ਹਾਥੀ। ਹੰਸਤ=ਹਿਣਕਦੇ। ਹਯਰਾਜ=ਦਰਿਆਈ ਘੋੜੇ। ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ=ਮਾਇਆ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ । ਅੰਤ=ਕਾਲ।

ਜੇ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਦੇਸ ਦੇਸਾਂਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਦਾ ਫਿਰੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਹੱਲਾਂ ਅਗੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਢੋਲ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਤੇ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜਦੇ ਹੋਣ। ਉਸ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਅਗੇ ਜੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਝੁਲਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਰਿਆਈ ਨਸਲ ਦੇ ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਹੋਣ। ਬੀਤ ਚੁਕੇ, ਵਰਤਮਾਨ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜੇ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੌਣ ਕਰੇ ? ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਏਨਾ ਪਸਾਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਮ ਕਾਲ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਤੇ ਸਾਜੋ ਸਮਾਨ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਧਰਿਆ ਧਰਾਇਆ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੩॥੨੩॥

ਤੀਰਥ ਨ੍ਹਾਨ ਦਇਆ ਦਮ ਦਾਨ ਸੁ ਸੰਜਮ ਨੇਮ ਅਨੇਕ ਬਿਸੇਖੈ॥
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਨ ਜ਼ਿਮੀਨ ਜ਼ਮਾਨ ਸਬਾਨ ਕੇ ਪੇਖੈ॥

ਪਉਨ ਅਹਾਰ ਜਤੀ ਜਤ ਧਾਰ ਸਭੈ ਸੁ ਬਿਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰਕ ਦੇਖੈ ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਭਜੇ ਬਿਨੁ ਭੂਪਤਿ ਏਕ ਰਤੀ ਬਿਨੁ ਏਕ ਨ ਲੇਖੈ ॥ ੪ ॥ ੨੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੀਰਥ ਨ੍ਹਾਨ=ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ। ਦਮ=ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕਣਾ। ਸੰਜਮ=ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ। ਨੇਮ=ਸਾਧਨ। ਬਿਸੇਖੈ=ਖਾਸ। ਬੇਦ=ਚਾਰ ਵੇਦ। ਪੁਰਾਨ=ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ। ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਨ=ਚੌਦਾਂ ਪੱਛਮੀ ਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਕੁਰਾਨ ਆਦਿਕ। ਜ਼ਿਮਾਨ=ਅਕਾਸ਼। ਪਉਨ ਅਹਾਰ=ਹਵਾ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜੀਊਣ ਵਾਲਾ। ਜਤੀ=ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ।

ਜੇ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਤੇ ਤਰਸ, ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕਣ ਦੇ ਸਾਧਨ, ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਚੰਗੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਮ ਤੇ ਨੇਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਵੇਦਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ, ਕਤੇਬਾਂ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਆਦਿ ਦਾ ਪਾਠੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੌਤਕ ਵੇਖਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਉਨ ਅਹਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਜਤ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਵੇਖੇ ਹਨ। ਏਨਾ ਕੁਛ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਜੇ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਭ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਤੇ ਹੋਰ ਕਰਮ ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੇਮ ਤੋ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਕਰਮ ਧਰਮ ਬਿਅਰਥ ਹਨ ॥ ੪ ॥ ੨੪ ॥

ਸ਼ੁੱਧ ਸਿਪਾਹ ਦੁਰੰਤ ਦੁਬਾਹ ਸੁਸਾਜਿ ਸਨਾਹ ਦੁਰਜਾਨ ਦਲੈਂਗੇ ॥
ਭਾਰੀ ਗੁਮਾਨ ਭਰੇ ਮਨ ਮੈ ਕਰ ਪਰਬਤ ਪੰਖ ਹਲੇ ਨ ਹਲੈਂਗੇ ॥
ਤੋਰਿ ਅਰੀਨ ਮਰੋਰ ਮਵਾਸਨ ਮਾਤੇ ਮਤੰਗਨ ਮਾਨ ਮਲੈਂਗੇ ॥
ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਿਨੁ ਤਿਆਗ ਜਹਾਨੁ ਨਿਦਾਨ ਚਲੈਂਗੇ ॥ ੫ ॥ ੨੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ੁਧ=ਨਿਪੁੰਨ, ਵਧੀਆ। ਸਿਪਾਹ=ਸੈਨਾ, ਫੌਜ। ਦੁਰੰਤ=ਅਜਿੱਤ। ਦੁਬਾਹ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਝੱਲੀ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਾਜਿ= ਪਹਿਨਕੇ। ਸਨਾਹ=ਸੰਜੋਅ। ਗੁਮਾਨ=ਮਾਣ। ਪੰਖ=ਖੰਭ। ਅਰੀਨ=ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ। ਮਵਾਸਨ=ਆਕੀ। ਮਾਤੇ ਮਤੰਗਨ=ਮਸਤ ਹਾਥੀ। ਮਲੈਂਗੇ=ਤੋੜ ਦੇਣ। ਨਿਦਾਨ=ਅੰਤ ਨੂੰ ।

ਉਹ ਸੂਰਮੇ, ਜੋ ਫੌਜੀ ਕਰਤਬਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਨਿਪੰਨ ਹੋਣ, ਅਜਿੱਤ ਹੋਣ ਤੇ ਜਿੰਨਾਂ ਦੇ ਹੱਲੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਾ ਸਕੇ, ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੱਜਕੇ, ਜ਼ਿਰਹ ਬਕਤਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਲੜ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਪਰਬਤ ਵੀ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਡ ਜਾਣ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਹਟਾਂਗੇ। ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਆਪਣੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਕੇ, ਵਡੇ ਵਡੇ ਆਕੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧੌਣਾਂ ਨੂੰ ਮਰੋੜ ਕੇ ਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਮਾਣ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਯੋਧੇ ਪਰਮਾਤਮਾ

ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਸਭ ਕੁਛ ਇਥੇ ਹੀ ਛੱਡਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ, ਰਾਜ ਭਾਗ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਜੋ ਸਮਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ॥੫॥੨੫॥

ਬੀਰ ਅਪਾਰ ਬਡੇ ਬਰਿਆਰ ਅਬਿਚਾਰਹਿ ਸਾਰ ਕੀ ਧਾਰ ਭਛੱਯਾ॥
ਤੋਰਤ ਦੇਸ ਮਲਿੰਦ ਮਵਾਸਨ ਮਾਤੇ ਗਜਾਨ ਕੇ ਮਾਨ ਮਲੱਯਾ॥
ਗਾੜੇ ਗੜ੍ਹਾਨ ਕੇ ਤੋੜਨਹਾਰ ਸੁ ਬਾਤਨ ਹੀ ਚਕ ਚਾਰ ਲਵੱਯਾ॥
ਸਾਹਿਬੁ ਸ੍ਰੀ ਸਭ ਕੋ ਸਿਰ ਨਾਇਕ ਜਾਚਿਕ ਅਨੇਕ ਸੁ ਏਕ ਦਿਵੱਯਾ॥੬॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੀਰ=ਸੂਰਮੇ। ਅਪਾਰ=ਬੇਅੰਤ। ਬਰਿਅਰ=ਬਲਵਾਨ। ਅਬਿਚਾਰਹਿ=ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋ ਕੇ। ਸਾਰ=ਲੋਹਾ, ਸ਼ਸਤਰ। ਭਛੱਯਾ=ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੋਰਤ=ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ। ਮਲਿੰਦ=ਮਲਣ ਵਾਲੇ। ਗਾੜ੍ਹ-ਮਜ਼ਬੂਤ। ਗੜ੍ਹਾਨ=ਕਿਲ੍ਹੇ। ਬਾਤਨ ਹੀ=ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ। ਚੱਕ ਚਾਰ=ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ। ਲਵੱਯਾ=ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ=ਲਛਮੀ ਦਾ ਪਤੀ, ਪ੍ਰਭੂ । ਨਾਇਕ=ਮਾਲਕ। ਜਾਚਕ=ਮੰਗਤੇ।

ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮੇ, ਜੋ ਨਿਝੱਕ ਹੋ ਕੇ ਬੜੀ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਟਾਂ ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਸੂਰਮੇ ਕਈ ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਤਹਿ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਆਕੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਮਾਣ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜੋ ਬੜੇ ਬੜੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਨਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਔਖੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਭ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੬॥੨੬॥

ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਫਨਿੰਦ ਨਿਸਾਚਰ ਭੂਤ ਭਵਿਖ ਭਵਾਨ ਜਪੈਂਗੇ॥
ਜੀਵ ਜਿਤੇ ਜਲ ਮੈ ਥਲ ਮੈ ਪਲ ਹੀ ਪਲ ਮੈ ਸਭ ਥਾਪ ਥਪੈਂਗੇ॥
ਪੁੰਨ ਪ੍ਰਤਾਪਨ ਬਾਢਤ ਜੈ ਧੁਨ ਪਾਪਨ ਕੇ ਬਹੁ ਪੁੰਜ ਖਪੈਂਗੇ॥
ਸਾਧ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਫਿਰੈ ਜਗ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਭੈ ਅਵਲੋਕ ਚਪੈਂਗੇ॥੭॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਾਨਵ=ਦੈਂਤ। ਦੇਵ=ਦੇਵਤੇ। ਫਨਿੰਦ=ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ। ਨਿਸਾਚਰ=ਰਾਤ ਨੂੰ ਫਿਰਨ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ ਆਦਿ। ਜਿਤੇ=ਜਿਤਨੇ। ਪਲ ਹੀ ਪਲ ਮੈਂ=ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ, ਝਟ ਪਟ। ਥਪੈਂਗੇ=ਰਚ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਪੁੰਨ=ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ। ਪ੍ਰਤਾਪਨ=ਤੇਜ਼। ਬਾਢਤ=ਵਧਦਾ ਹੈ। ਜੈ ਧੁਨਿ= ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼। ਪੁੰਜ=ਸਮੂਹ। ਸਾਧ=ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼। ਸ਼ੱਤ੍ਰ=ਦੁਸ਼ਮਨ। ਅਵਲੋਕਿ=ਵੇਖਕੇ। ਚਪੈਂਗੇ=ਦਬ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦੈਂਤ, ਦੇਵਤੇ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ

ਹਨ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਜਲ ਵਿਚ ਤੇ ਥਲ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਜੀਵ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆ ਨੂੰ ਉਹ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਰਚ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਤੇਜ਼ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੈਜੈਕਾਰ ਦੀ ਧੁਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਪ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾਂ ਨਾਲ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੈਰੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੭॥ ੨੭॥

ਮਾਨਵ ਇੰਦ੍ਰ ਗਜਿੰਦ੍ਰ ਨਰਾਧਿਪ ਜੌਨ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਕੋ ਰਾਜ ਕਰੈਂਗੇ॥
ਕੋਟਿ ਸਨਾਨ ਗਜਾਦਿਕ ਦਾਨ ਅਨੇਕ ਸੁਅੰਬਰ ਸਾਜ ਬਰੈਂਗੇ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਮਹੇਸ਼ ਬਿਸ਼ਨ ਸਚੀਪਤਿ ਅੰਤ ਫਸੇ ਜਮ ਫਾਸ ਪਰੈਂਗੇ॥
ਜੇ ਨਰ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਕੇ ਪ੍ਰਸ ਹੈਂ ਪਗ ਤੇ ਨਰ ਫੇਰ ਨ ਦੇਹ ਧਰੈਂਗੇ॥ ੮॥ ੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਨਵ ਇੰਦ੍ਰ= ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਗਜਿੰਦ੍ਰ=ਇੰਦਰ ਰਾਜਾ। ਨਰਾਧਿਪ=ਕੁਬੇਰ। ਕੋਟਿ ਸਨਾਨ=ਕਰੋੜਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ। ਗਜਾਦਿਕਦਾਨ=ਹਾਥੀ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਦਾਨ। ਸੁਅੰਬਰ=ਆਪਣਾ ਵਰ ਆਪ ਚੁਣਨ ਦੀ ਰਸਮ। ਸਾਜਿ=ਸਾਜ ਕੇ। ਬਰੈਂਗੇ=ਵਰਦੇ ਹਨ।

ਰਾਜੇ, ਇੰਦ੍ਰ, ਕੁਬੇਰ ਤੇ ਹੋਰ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਕਰੋੜਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਗਊਆਂ ਆਦਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚਕੇ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਦੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮਾ, ਸ਼ਿਵ ਜੀ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਇੰਦਰ ਆਦਿ ਵਡੇ ਵਡੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਜਮ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਫਿਰ ਮੁੜਕੇ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਧਾਰਨਗੇ ਭਾਵ ਉਹ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ॥ ੮॥ ੨੮॥

ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਦੋਊ ਲੋਚਨ ਮੂੰਦਕੈ ਬੈਠਿ ਰਹਿਓ ਬਕ ਧਿਆਨ ਲਗਾਇਓ॥
ਨ੍ਹਾਤ ਫਿਰਿਓ ਲੀਏ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰਨ ਲੋਕ ਗਇਓ ਪਰਲੋਕ ਗਵਾਇਓ॥
ਬਾਸੁ ਕੀਓ ਬਿਖਿਆਨ ਸੋ ਬੈਠ ਕੈ ਐਸੇ ਹੀ ਐਸ ਸੁ ਬੈਸ ਬਿਤਾਇਓ॥
ਸਾਚੁ ਕਹੌਂ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮੁ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਓ॥ ੯॥ ੨੯॥

ਜੇ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਕੇ ਬਗਲੇ ਵਾਂਗੂੰ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਸੱਤਾਂ ਸਮੁੰਦ੍ਰਾਂ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਫਿਰੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇਹ ਲੋਕ ਵੀ ਵਿਅਰਥ ਗੁਆ ਲਿਆ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਵੀ ਗੁਆ ਲਿਆ ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਤਿਆਗਕੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖਚਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਇਆ ਹੈ,

ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਵਿਅਰਥ ਗੁਆ ਲਈ ਹੈ। ਹੇ ਪਿਆਰਿਓ ! ਮੈਂ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਲਵੋ ਕਿ ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਾਂ ਸੰਸਾਰਕ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਜੇ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੯॥ ੨੯॥

ਕਾਹੂ ਲੈ ਪਾਹਨ ਪੂਜ ਧਰੋ ਸਿਰ ਕਾਹੂ ਲੈ ਲਿੰਗੁ ਗਰੇ ਲਟਕਾਇਓ॥
ਕਾਹੂ ਲਖਿਓ ਹਰਿ ਅਵਾਚੀ ਦਿਸ਼ਾ ਮਹਿ ਕਾਹੂ ਪਛਾਹ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਓ॥
ਕੋਊ ਬੁਤਾਨ ਕੌ ਪੂਜਤ ਹੈ ਪਸੁ ਕੋਊ ਮ੍ਰਿਤਾਨ ਕੌ ਪੂਜਨ ਧਾਇਓ॥
ਕੂਰ ਕ੍ਰਿਆ ਉਰਝਿਓ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਇਓ॥ ੧੦॥ ੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਹਨ= ਪੱਥਰ ਦਾ ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ। ਲਿੰਗ= ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ। ਅਵਾਚੀ ਦਿਸ਼ਾ= ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ। ਪ ਛਾਹ=ਪੱਛਮ। ਬੁਤਾਨ=ਬੁਤ, ਪੱਥਰ ਜਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ। ਪਸੁ=ਪਸ਼ੂ ਭਾਵ ਮੂਰਖ। ਮ੍ਰਿਤਾਨ=ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਵ ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਕਬਰਾਂ। ਕੂਰ=ਝੂਠੀ। ਕ੍ਰਿਆ=ਰਸਮ ਉਰਝਿਓ=ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਪੱਥਰ ਦਾ ਬਣਿਆ ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਿਰ ਤੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿਚ ਲਟਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਉਸੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਹੀ ਵਸਦਾ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੇ ਖੁਦਾ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਬਣੇ ਕਾਅਬੇ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਪਛਮੀਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਲ ਹੀ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਆਦਮੀ ਪੱਥਰ ਜਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਮਰ ਚੁਕੇ ਪੀਰਾਂ ਫ਼ਕੀਰਾ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਤੇ ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਲਈ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਝੂਠੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਤੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਜਗਤ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭੇਦਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆਂ।

ਭਾਵਾਰਥ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਫੋਕਟ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਅਸਲ ਤੱਤ ਵਸਤੂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਜਾਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਸਤੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਫਿਰ ਵਾਧੂ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਉੱਜਲ ਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੦॥ ੩੦॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥

ਹਰਿ ਜਨਮ ਮਰਨ ਬਿਹੀਨ ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥
ਅਕਲੰਕ ਰੂਪ ਅਪਾਰ ॥ ਅਨਛਿੱਜ ਤੇਜ ਉਦਾਰ ॥ ੧ ॥ ੩੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਹੀਨ=ਰਹਿਤ। ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ=ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆ। ਪ੍ਰਬੀਨ=ਚਤੁਰ। ਉਦਾਰ=ਸਖੀ।

ਪ੍ਰਭੂ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਅਠਾਰਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਪਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਦਿਆਲੂ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ੩੧ ॥

ਅਨਭਿੱਜ ਰੂਪ ਦੁਰੰਤ ॥ ਸਭ ਜਗਤ ਭਗਤ ਮਹੰਤ ॥
ਜਸ ਤਿਲਕ ਭੂ ਭ੍ਰਿਤ ਭਾਨ ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨ ॥ ੨ ॥ ੩੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਰੁੰਤ=ਔਖਾ ਹੈ। ਮਹੰਤ=ਬਜ਼ੁਰਗ। ਭੂ ਭ੍ਰਿਤ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ। ਭਾਨ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ=ਅਠਾਰਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ।

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾਉਣਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਭਿਜਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹੈ। ਉਹ ਜਸ ਦਾ ਤਿਲਕ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਉਹ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ॥ ੨ ॥ ੩੨ ॥

ਅਕਲੰਕ ਰੂਪ ਅਪਾਰ ॥ ਸਭ ਲੋਕ ਸ਼ੋਕ ਬਿਦਾਰ ॥
ਕਲ ਕਾਲ ਕਰਮ ਬਿਹੀਨ ॥ ਸਭ ਕਰਮ ਧਰਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੩ ॥ ੩੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਦਾਰ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਪਾਰ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਕ ਨੂੰ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕਲਪਣਾ ਤੇ ਕਾਲ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ ॥ ੩ ॥ ੩੩ ॥

ਅਨਖੰਡ ਅਤੁਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ॥ ਸਭ ਥਾਪਿਓ ਜਿਹ ਥਾਪ ॥
ਅਨਖੇਦ ਭੇਦ ਅਛੇਦ ॥ ਮੁਖ ਚਾਰ ਗਾਵਤ ਬੇਦ ॥ ੪ ॥ ੩੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਤੁਲ=ਤੋਲ ਰਹਿਤ। ਥਾਪ=ਰਚਨਾ। ਮੁਖ ਚਾਰ=ਬ੍ਰਹਮਾ।

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਖੰਡ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਖੰਡ ਟੁਕੜੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਸਦਾ ਤੇਜ

ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੋਲ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖੇਦ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਭੇਦ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਛੇਦ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਵਾਰਾ ਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੪ ॥ ੩੪॥

ਜਿਹ ਨੇਤ ਨਿਗਮ ਕਹੰਤ॥ ਮੁਖਚਾਰ ਬਕਤ ਬਿਅੰਤ॥
ਅਨਭਿੱਜ ਅਤੁਲ ਪ੍ਰਤਾਪ॥ ਅਨਖੰਡ ਅਮਿਤ ਅਥਾਪ॥ ੫ ॥ ੩੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਗਮ=ਵੇਦ। ਨੇਤ=ਬੇਅੰਤ। ਬਕਤ=ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਦ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਨਭਿੱਜ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਗਤ ਮਿਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਥਾਪ ਸਕਦਾ ਹੈ॥ ੫ ॥ ੩੫॥

ਜਿਹ ਕੀਨ ਜਗਤ ਪਸਾਰ॥ ਰਚਿਓ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰ॥
ਅਨੰਤ ਰੂਪ ਅਖੰਡ॥ ਅਤੁਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪ੍ਰਚੰਡ॥ ੬ ॥ ੩੬ ॥

ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਸਾਰ ਪਸਾਰਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬੜੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬੜਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇ ਤੋਲ ਰਹਿਤ ਹੈ॥ ੬ ॥ ੩੬ ॥

ਜਿਹ ਅੰਡ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ॥ ਕੀਨੇ ਸੁ ਚੌਦਹ ਖੰਡ॥
ਸਭ ਕੀਨ ਜਗਤ ਪਸਾਰ॥ ਅਬਿਯਕਤ ਰੂਪ ਉਦਾਰ॥ ੭ ॥ ੩੭ ॥

ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਇਕ ਆਂਡੇ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਚੌਦਾਂ ਖੰਡ ਭਾਵ ਹਿੱਸੇ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਪਸਾਰਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਦੇਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਹੈ॥ ੭ ॥ ੩੭ ॥

ਜਿਹ ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਨ੍ਰਿਪਾਰ॥ ਕਈ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸ਼ਨ ਬਿਚਾਰ॥
ਕਈ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਸੂਲ॥ ਬਿਨੁ ਭਗਤ ਕੋ ਨ ਕਬੂਲ॥ ੮ ॥ ੩੮ ॥

ਉਸ ਨੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਇੰਦਰ ਰਾਜੇ ਬਣਾਏ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਰਚੇ ਹਨ। ਕਈ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਰਸੂਲ ਮਹੁੰਮਦ ਸਾਜੇ ਹਨ। ਪਰ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ॥ ੮ ॥ ੩੮ ॥

ਕਈ ਸਿੰਧ ਬਿੰਧ ਨਗਿੰਦ੍ਰ॥ ਕਈ ਮੱਛ ਕੱਛ ਫਨਿੰਦ੍ਰ॥
ਕਈ ਦੇਵ ਆਦਿ ਕੁਮਾਰ॥ ਕਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ॥ ੯ ॥ ੩੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੰਧ=ਸਮੁੰਦਰ। ਬਿੰਧ=ਪਹਾੜ। ਨਗਿੰਦ੍ਰ=ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ। ਆਦਿ ਕੁਮਾਰ=ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ।

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਈ ਸਮੁੰਦਰ ਪਹਾੜ ਤੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਰਚੇ ਹਨ। ਕਈ ਮੱਛ ਕੱਛ ਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਆਦਿ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਈ ਦੇਵੀਆਂ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨਕ, ਸਨਕਾਦਿਕ ਬਣਾਏ ਹਨ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿਕ ਸਾਜੇ ਹਨ॥ ੯॥ ੩੯॥

ਕਈ ਇੰਦ੍ਰ ਬਾਰ ਬੁਹਾਰ॥ ਕਈ ਬੇਦ ਅਉ ਮੁਖ ਚਾਰ॥
ਕਈ ਰੁੱਦ੍ਰ ਛੁੱਦ੍ਰ ਸਰੂਪ॥ ਕਈ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਨੂਪ॥ ੧੦॥ ੪੦॥

ਕਈ ਇੰਦਰ ਆਦਿ ਦੇਵਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਝਾੜੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ.।ਉਸ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਕਈ ਵੇਦ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹਨ। ਕਈ ਤੁਛ ਹਸਤੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਹਨ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਰਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਹਨ॥ ੧੦॥ ੪੦॥

ਕਈ ਕੋਕ ਕਾਬ ਭਣੰਤ॥ ਕਈ ਬੇਦ ਭੇਦ ਕਹੰਤ॥
ਕਈ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬਖਾਨ॥ ਕਹੂੰ ਕਥਤ ਹੀ ਸੁ ਪੁਰਾਨ॥ ੧੧॥ ੪੧॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਕਈ ਪੁਰਸ਼ ਕੋਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੇ ਕਈ ਕਾਵਿ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਬੇਦਾਂ ਦੇ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਕਥਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਦਾ ਵਿਖਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਹਨ॥ ੧੧॥ ੪੧॥

ਕਈ ਅਗਨ ਹੋਤ੍ਰ ਕਰੰਤ॥ ਕਈ ਉਰਧ ਤਾਪ ਦੁਰੰਤ॥
ਕਈ ਉਰਧ ਬਾਹੁ ਸੰਨਯਾਸ॥ ਕਹੂੰ ਜੋਗ ਭੇਸ ਉਦਾਸ॥ ੧੨॥ ੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਗਨ ਹੋਤ੍ਰ=ਹੋਮ। ਦੁਰੰਤ=ਔਖਾ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਚੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਕਈ ਹੋਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਬੜੀ ਕਠਨ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਉਰਧ ਬਾਹੁ ਤੇ ਕਈ ਸੰਨਿਆਸ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹਨ। ਕਈ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਉਦਾਸ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਹਨ॥ ੧੨॥ ੪੨॥

ਕਹੂੰ ਨਿਵਲੀ ਕਰਮ ਕਰੰਤ॥ ਕਹੂੰ ਪਉਨ ਅਹਾਰ ਦੁਰੰਤ॥
ਕਹੂੰ ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਅਪਾਰ॥ ਕਹੂੰ ਜੱਗ ਕਰਮ ਉਦਾਰ॥ ੧੩॥ ੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਵਲੀ ਕਰਮ=ਯੋਗ ਮਤ ਦੀ ਇਕ ਸਰੀਰਕ ਕਿਰਿਆ।

ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਯੋਗੀ ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਪਉਨ ਅਹਾਰੀ ਹੈ। ਕਈ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਜੱਗ ਆਦਿ ਕਰਮਾਂ

ਨੂੰ ਬੜੀ ਉਦਾਰਤਾ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ॥੧੩॥੪੩॥

ਕਹੂੰ ਅਗਨਿ ਹੋਤ੍ਰ ਅਨੂਪ॥ ਕਹੂੰ ਨਿਆਇ ਰਾਜ ਬਿਭੂਤ॥
ਕਹੂੰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਰੀਤ॥ ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਸਿਉ ਬਿਪ੍ਰੀਤ॥੧੪॥੪੪

ਕਿਤੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਹੋਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਰਾਜੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੀ ਬਿਭੂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਨਿਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੧੪॥੪੪॥

ਕਈ ਦੇਸ ਦੇਸ ਫਿਰੰਤ॥ ਕਈ ਏਕ ਠੌਰ ਸਿਥੰਤ॥
ਕਹੂੰ ਕਰਤ ਜਲ ਮਹਿ ਜਾਪ॥ ਕਹੂੰ ਸਹਤ ਤਨ ਪਰ ਤਾਪ॥੧੫॥੪੫॥

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਜੀਵ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਪੁਰਸ਼ ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਇਕੋ ਜਗ੍ਹਾਂ ਟਿਕਾਣਾ ਬਣਾਈ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਈ ਜਲ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਅਗਨੀ ਜਾਂ ਸੂਰਜ ਦਾ ਤਾਪ ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੧੫॥੪੫॥

ਕਹੂੰ ਬਾਸ ਬਨਹਿ ਕਰੰਤ॥ ਕਹੂੰ ਤਾਪ ਤਨਹਿ ਸਹੰਤ॥
ਕਹੂੰ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਧਰਮ ਅਪਾਰ॥ ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਨੀਤ ਉਦਾਰ॥੧੬॥੪੬॥

ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਘਰ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋਇਆ ਤਪ ਕਰਨ ਲਈ ਵਣਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਅਗਨੀ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਤੱਪਸ਼ ਆਪਣੇ ਤਨ ਤੇ ਸਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਆਦਮੀ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਪੁਰਸ਼ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਧਨੀ ਮਾਹਰ ਹਨ॥੧੬॥੪੬॥

ਕਹੂੰ ਰੋਗ ਰਹਤ ਅਭਰਮ॥ ਕਹੂੰ ਕਰਮ ਕਰਮ ਅਕਰਮ॥
ਕਹੂੰ ਸੇਖ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ॥ ਕਹੂੰ ਨੀਤ ਰਾਜ ਅਨੂਪ॥੧੭॥੪੭॥

ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਅਕਰਮ ਭਾਵ ਖੋਟੇ ਕਰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ੇਖ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੋਂ ਕੋਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ॥੧੭॥੪੭॥

ਕਹੂੰ ਰੋਗ ਸੋਗ ਬਿਹੀਨ॥ ਕਹੂੰ ਏਕ ਭਗਤ ਅਧੀਨ॥
ਕਹੂੰ ਰੰਕ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ॥ ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਬਯਾਸ ਵਤਾਰ॥੧੮॥੪੮॥

ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਰੋਗਾਂ ਸੋਗਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਭਗਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਕੰਗਾਲ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਦਾ

ਅਵਤਾਰ ਹੈ॥੧੮॥੪੮॥

ਕਈ ਬ੍ਰਹਮ ਬੇਦ ਰਟੰਤ॥ਕਈ ਸੇਖ ਨਾਮ ਉਚਰੰਤ॥
ਬੈਰਾਗ ਕਹੂੰ ਸਨਿਆਸ॥ ਕਹੂੰ ਫਿਰਤ ਰੂਪ ਉਦਾਸ॥ ੧੯॥ ੪੯॥

ਕਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਰਟਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਸ਼ੇਖ ਅੱਲਾ ਅੱਲਾ ਜਪ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਬੈਰਾਗੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸੰਨਿਆਸ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਉਦਾਸ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੧੯॥੪੯॥

ਸਭ ਕਰਮ ਫੋਕਟ ਜਾਨ॥ਸਭ ਧਰਮ ਨਿਹਫਲ ਮਾਨ॥
ਬਿਨ ਏਕ ਨਾਮ ਅਧਾਰ॥ ਸਭ ਕਰਮ ਭਰਮ ਬਿਚਾਰ॥ ੨੦॥ ੫੦॥

ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਫੋਕਟ ਬਿਅਰਥ ਜਾਣੋ। ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਮਤਾਂ ਨੂੰ ਫਲ ਹੀਣ ਮੰਨੋ। ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਰੂਪ ਸਮਝੋ। ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਕਰਮਕਾਂਡ ਕਰਨੇ ਐਵੇਂ ਸਮਾਂ ਵਿਅਰਥ ਗਵਾਉਣਾ ਹੈ ॥੨੦॥੫੦॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਲਘੁ ਨਿਰਾਜ ਛੰਦ॥

ਜਲੇ ਹਰੀ॥ ਥਲੇ ਹਰੀ॥ ਉਰੇ ਹਰੀ॥ ਬਨੇ ਹਰੀ॥ ੧॥ ੫੧॥

ਜਲ ਵਿਚ ਤੇ ਥਲ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਹਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਵਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹਰੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ॥੧॥੫੧॥

ਗਿਰੇ ਹਰੀ॥ ਗੁਫੇ ਹਰੀ॥ ਛਿਤੇ ਹਰੀ॥ ਨਭੇ ਹਰੀ॥ ੨॥ ੫੨॥

ਪਰਬਤਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀ ਹੈ। ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਗੁਫਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਤੇ ਹਰੀ ਹੈ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ॥੨॥੫੨॥

ਈਹਾਂ ਹਰੀ॥ ਊਹਾਂ ਹਰੀ॥ ਜਿਮੀ ਹਰੀ॥ ਜਮਾ ਹਰੀ॥ ੩॥ ੫੩॥

ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਹਰੀ ਹੈ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਹਰੀ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਹਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਹਰੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ॥੩॥੫੩॥

ਅਲੇਖ ਹਰੀ॥ ਅਭੇਖ ਹਰੀ॥ ਅਦੋਖ ਹਰੀ॥ ਅਦ੍ਵੈਖ ਹਰੀ॥ ੪॥ ੫੪

ਪ੍ਰਭੂ ਲੇਖ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਭੇਖ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਹਰੀ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਦ੍ਵੈਤ ਹੀਨ ਹੈ॥੪॥੫੪॥

ਅਕਾਲ ਹਰੀ॥ ਅਪਾਲ ਹਰੀ॥ ਅਛੇਦ ਹਰੀ॥ ਅਭੇਦ ਹਰੀ॥ ੫॥ ੫੫॥

ਹਰੀ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਹਰੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ। ਹਰੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਛੇਦ

ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਦ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੫॥੫੫॥

ਅਜੰਤ੍ਰ ਹਰੀ॥ ਅਮੰਤ੍ਰ ਹਰੀ॥ ਸੁਤੇਜ ਹਰੀ॥ ਅਤੰਤ੍ਰ ਹਰੀ॥ ੬ ॥ ੫੬ ॥

ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੰਤ੍ਰ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਹਰੀ ਮਹਾਨ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਤੰਤ੍ਰ ਰਹਿਤ ਹੈ ਭਾਵ ਹਰੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਕੋਈ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਤੰਤ੍ਰ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ ॥੬॥੫੬॥

ਅਜਾਤ ਹਰੀ॥ ਅਪਾਤ ਹਰੀ॥ ਅਮਿਤ ਹਰੀ॥ ਅਮਾਤ ਹਰੀ॥ ੭ ॥ ੫੭ ॥

ਹਰੀ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਰੀ ਦੀ ਕੋਈ ਕੁਲ ਹੈ। ਹਰੀ ਮੌਤ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਮਾਤਾ ਨਹੀਂ॥੭॥੫੭॥

ਅਰੋਗ ਹਰੀ॥ ਅਸ਼ੋਕ ਹਰੀ॥ ਅਭਰਮ ਹਰੀ॥ ਅਕਰਮ ਹਰੀ॥੮॥ ੫੮ ॥

ਹਰੀ ਰੋਗ ਤੇ ਸ਼ੋਕ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਹਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਰੀ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਬੱਝਦਾ ਹੈ॥੮॥੫੮॥

ਅਜੈ ਹਰੀ॥ ਅਭੈ ਹਰੀ॥ ਅਭੇਦ ਹਰੀ॥ ਅਛੇਦ ਹਰੀ॥ ੯ ॥ ੫੯ ॥

ਹਰੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੈ ਨਹੀਂ। ਹਰੀ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ॥੯॥੫੯॥

ਅਖੰਡ ਹਰੀ॥ ਅਭੰਡ ਹਰੀ॥ ਅਡੰਡ ਹਰੀ॥ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹਰੀ॥ ੧੦ ॥ ੬੦ ॥

ਹਰੀ ਦੇ ਕੋਈ ਖੰਡ ਟੁਕੜੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੰਡ ਨਿੰਦ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਹਰੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੰਡ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਬੜੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ਼ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੧੦॥੬੦॥

ਅਤੇਵ ਹਰੀ॥ ਅਭੇਵ ਹਰੀ॥ ਅਜੇਵ ਹਰੀ॥ ਅਛੇਵ ਹਰੀ॥ ੧੧ ॥ ੬੧ ॥

ਹਰੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਹਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਭੋਜਨ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਛੇਦ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ॥੧੧॥੬੧॥

ਭਜੋ ਹਰੀ॥ ਥਪੋ ਹਰੀ॥ ਤਪੋ ਹਰੀ॥ ਜਪੋ ਹਰੀ॥ ੧੨ ॥ ੬੨ ॥

ਹੇ ਪਿਆਰਿਓ ! ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ। ਹਰੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੋ। ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਤਪ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੋ॥੧੨॥੬੨॥

ਜਲਸ ਤੁਹੀ॥ ਥਲਸ ਤੁਹੀ॥ ਨਦਿਸ ਤੁਹੀ॥ ਨਦਸ ਤੁਹੀ॥ ੧੩ ॥ ੬੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਦਿਸ=ਨਦੀ। ਨਦਸ=ਸਮੁੰਦਰ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਲ ਵਿਚ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ ਤੇ ਥਲ ਵਿਚ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ। ਨਦੀ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ

ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ॥੧੩॥੬੩॥

ਬ੍ਰਿਛਸ ਤੁਹੀ॥ ਪਤਸ ਤੁਹੀ॥ ਛਿਤਸ ਤੁਹੀ॥ ਉਰਧਸ ਤੁਹੀ॥ ੧੪॥ ੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਰਧਸ=ਅਕਾਸ਼।

ਹੇ ਹਰੀ ! ਬ੍ਰਿਛ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ ਤੇ ਪੱਤਰ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ। ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ॥੧੪॥੬੪॥

ਭੁਜਸ ਤੁਅੰ॥ ਭਜਸ ਤੁਅੰ॥ ਰਟਸ ਤੁਅੰ॥ ਠਟਸ ਤੁਅੰ॥ ੧੫॥ ੬੫॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਨਾਂ ਭਜਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪੂਜਦਾ ਹਾਂ॥੧੫॥੬੫॥

ਜ਼ਿਮੀ ਤੁਹੀ॥ ਜ਼ਮਾ ਤੁਹੀ॥ ਮਕੀ ਤੁਹੀ॥ ਮਕਾ ਤੁਹੀ॥ ੧੬॥ ੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਕੀ=ਮਕਾਨ ਵਾਲਾ। ਮਕਾ=ਮਕਾਨ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜ਼ਮੀਨ ਤੂੰ ਹੈਂ, ਅਕਾਸ਼ ਤੂੰ ਹੈਂ ਮਕਾਨ ਵਾਲਾ ਤੂੰ ਹੈਂ ਤੇ ਮਕਾਨ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ॥੧੬॥੬੬॥

ਅਭੂ ਤੁਹੀ॥ ਅਭੈ ਤੁਹੀ॥ ਅਛੂ ਤੁਹੀ॥ ਅੱਛੈ ਤੁਹੀ॥ ੧੭॥ ੬੭॥

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਜਨਮ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਨਿਰਭੈ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਛੁਹ ਸਪਰਸ਼ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ॥੧੭॥੬੭॥

ਜਤਸ ਤੁਹੀ॥ ਬ੍ਰਤਸ ਤੁਹੀ॥ ਗਤਸ ਤੁਹੀ॥ ਮਤਸ ਤੁਹੀ॥ ੧੮॥ ੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਤਸ=ਗਤੀ। ਮਤ=ਮੁਕਤੀ।

ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ! ਜਤ ਤੂੰ ਹੈਂ, ਬ੍ਰਤ ਤੂੰ ਹੈਂ, ਗਤੀ ਤੂੰ ਹੈਂ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਤੂੰ ਹੈਂ॥ ੧੮॥੬੮॥

ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ॥ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ॥ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ॥ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ॥ ੧੯॥ ੬੯॥

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਹੈ॥੧੯॥੬੯॥

ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ॥ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ॥ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ॥ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ॥ ੨੦॥ ੭੦॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਹੈਂ॥੨੦॥੭੦॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਲਿਖਦਿਆਂ ਲਿਖਦਿਆਂ ਐਸੇ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਏ ਕਿ ਆਪ ਦੀ ਲੇਖਣੀ ਸੋਲਾਂ ਵਾਰੀ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ਲਿਖੀ ਗਈ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਵਿਚ, ਜਲ ਵਿਚ, ਥਲ ਵਿਚ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ, ਖੰਡਾਂ ਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਵਿਚ, ਖਾਣੀਆਂ ਵਿਚ, ਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਵਿਚ, ਬ੍ਰਿਛਾਂ, ਬੂਟਿਆਂ, ਵਣਾਂ ਤੇ ਪਰਬਤਾਂ

ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਹੀ ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਛ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਤੇਰਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ। ਤੂੰ ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ। ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਕਬਿੱਤ॥

ਖੂਕ ਮਲਹਾਰੀ ਗਜ ਗਦਹਾ ਬਿਭੂਤ ਧਾਰੀ
ਗਿਦੂਆ ਮਸਾਨ ਬਾਸ ਕਰਿਓਈ ਕਰਤ ਹੈ॥
ਘੁਘੂ ਮਟ ਬਾਸੀ ਲਗੇ ਡੋਲਤ ਉਦਾਸੀ ਮ੍ਰਿਗ
ਤਰਵਰ ਸਦੀਵ ਮੋਨ ਸਾਧੇ ਈ ਮਰਤ ਹੈ॥
ਬਿੰਦ ਕੇ ਸਧੱਯਾ ਤਾਹਿ ਹੀਜ ਕੀ ਬਡੱਯਾ ਦੇਤ
ਬੰਦਰਾ ਸਦੀਵ ਪਾਇ ਨਾਗੇ ਹੀ ਫਿਰਤ ਹੈ॥
ਅੰਗਨਾ ਅਧੀਨ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮੈ ਪ੍ਰਬੀਨ
ਏਕ ਗਯਾਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ ਛੀਨ ਕੈਸੇ ਕੇ ਤਰਤ ਹੈ॥੧॥੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖੂਕ=ਸੂਰ। ਮਲਹਾਰੀ=ਮਲ ਖਾਣ ਵਾਲੇ, ਅਘੋਰੀ। ਗਜ=ਹਾਥੀ। ਗਦਹਾ=ਖੋਤਾ। ਗਿਦੂਆ=ਬਿੱਜੂ। ਘੁਘੂ=ਉੱਲੂ। ਤਰਵਰ=ਬ੍ਰਿਛ। ਬਿੰਦ=ਵੀਰਜ। ਸਧੱਯਾ=ਰੋਕਣ ਨਾਲ। ਹੀਜ=ਹੀਜੜਾ, ਖੁਸਰਾ। ਬੰਦਰਾ=ਬਾਂਦਰ। ਅੰਗਨਾ=ਇਸਤਰੀ। ਬਿਹੀਨ=ਰਹਿਤ।

ਜੇ ਸਾਧੂ ਬਣਕੇ ਗੰਦਗੀ ਖਾਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੂਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਗੰਦਗੀ ਹੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੁਆਹ ਜਾਂ ਖੇਹ ਮਲਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਾਥੀ ਤੇ ਖੋਤਾ ਸਦਾ ਖੇਹ ਵਿਚ ਹੀ ਲੇਟਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਮਸਾਣਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਆਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਿੱਜੂ ਸਦਾ ਮਸਾਣਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਠਾਂ ਵਿਚ ਵਸਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉੱਲੂ ਸਦਾ ਮਠਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਸ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਜੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਿਰਨ ਸਦਾ ਉਦਾਸੀ ਵਿਚ ਹੀ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਮੋਨ ਚੁਪ ਧਾਰਨ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬ੍ਰਿਛ ਸਦਾ ਚੁਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਵੀਰਜ ਦੇ ਰੋਕਣ ਨਾਲ ਭਾਵ ਜਤੀ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਖੁਸਰੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀ ਫਿਰਿਆਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਸਦਾ ਵਣਾਂ ਵਿਚ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੁਸਰਿਆਂ ਤੇ ਬਾਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਕਾਮੀ ਪੁਰਸ਼ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਹਨ ਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਕਰੋਧੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੀਵੇਂ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਵੇਂ ਤਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਭਾਵ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਭੇੜੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਕੇ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸੋਕਦੇ ॥੧॥੭੧॥

ਭੂਤ ਬਨਚਾਰੀ ਛਿਤ ਛਊਨਾ ਸਭੈ ਦੂਧਾਧਾਰੀ
ਪਉਨਕੇ ਅਹਾਰੀ ਸੁ ਭੁਜੰਗ ਜਾਨੀਅਤੁ ਹੈ॥
ਤ੍ਰਿਣ ਕੇ ਭਛੱਯਾ ਧਨ ਲੋਭ ਕੇ ਤਜੱਯਾ
ਤੇਤੋ ਗਊਅਨ ਕੇ ਜੱਯਾ ਬ੍ਰਿਖ ਭੱਯਾ ਮਾਨੀਅਤ ਹੈ॥
ਨਭ ਕੇ ਉਡੱਯਾ ਤਾਹਿ ਪੰਛੀ ਕੀ ਬੱਡਯਾ ਦੇਤ
ਬਗੁਲਾ ਬਿੜਾਲ ਬ੍ਰਿਕ ਧਿਆਨੀ ਠਾਨੀਅਤੁ ਹੈ॥
ਜੇਤੋ ਬਡੇ ਗਿਆਨੀ ਤਿਨੋ ਜਾਨੀ ਪੈ ਬਖਾਨੀ ਨਾਹਿ
ਐਸੇ ਨ ਪ੍ਰਪੰਚ ਮਨ ਭੂਲ ਆਨੀਅਤੁ ਹੈ॥੨॥੭੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਿਤ ਛਊਨਾ=ਛੋਟ ਬੱਚੇ। ਭੁਜੰਗ=ਸੱਪ। ਤ੍ਰਿਣ=ਘਾਹ ਫੂਸ। ਭਛੱਯਾ=ਖਾਣ ਵਾਲੇ। ਜੱਯਾ=ਬੱਚੇ। ਬ੍ਰਿਖਭਯਾ=ਬਲਦ। ਨਭ=ਆਕਾਸ਼। ਬਿੜਾਲ=ਬਿੱਲਾ। ਬ੍ਰਿਕ=ਬਘਿਆੜ। ਪ੍ਰਪੰਚ=ਪਖੰਡ।

ਵਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਭੂਤਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਧ ਦਾ ਅਹਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਰਗਾ ਜਾਣੋ ਤੇ ਪਊਨ ਆਹਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਪਾਂ ਵਰਗਾ ਸਮਝੋ ਭਾਵ ਜੇ ਵਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲ਼ਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਦੁਧ ਪੀਕੇ ਗੁਜ਼ਰਾਨ ਕੀਤਿਆਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪਮਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਪਊਨ ਆਸਰੇ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਤ੍ਰਿਣ ਸਾਗ ਪਾਤ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਧਨ ਦਾ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗਊਆਂ ਦੇ ਜਾਏ ਬੱਚੇ ਬਲਦ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਲਦ ਘਾਹ ਪੱਠੇ ਆਦਿ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬੜੇ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜੋਗ ਸਿਧੀ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਅਸਮਾਨ ਵ਼ਿਚ ਉਡਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਛੀਆਂ ਤੁਲ ਜਾਣੋ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਕੇ ਬੜੇ ਧਿਆਨੀ ਬਣ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਗਲਾ, ਬਿੱਲਾ ਜਾਂ ਬਘਿਆੜ ਵਰਗੇ ਸਮਝੋ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੀ ਖਾਤਰ ਬਗਲਾ, ਬਿੱਲਾ ਤੇ ਬਘਿਆੜ ਬੜੇ ਧਿਆਨੀ ਬਣ ਕੇ ਘਾਤ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਜਿੰਨੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੰਭੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਤਾਂ ਲਿਆ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਹੇ ਗੁਰਸਿੱਖੋ . ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਪਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਨਾ ਲਿਆਉਣਾ॥੨॥੭੨॥

ਭੂਮ ਕੇ ਬਸੱਯਾ ਤਾਹਿ ਭੂਚਰੀ ਕੇ ਜੱਯਾ ਕਹੈ
ਨਭ ਕੇ ਉਡੱਯਾ ਸੋ ਚਰੱਯਾ ਕੈ ਬਖਾਨੀਐ॥

ਫਲ ਕੇ ਭਛੱਯਾ ਤਾਹਿ ਬਾਂਦਰੀ ਕੇ ਜੱਯਾ ਕਹੈ
ਆਦਿਸ ਫਿਰੱਯਾ ਤੇਤੌ ਭੂਤ ਕੇ ਪਛਾਨੀਐ॥
ਜਲ ਕੇ ਤਰੱਯਾ ਕੋ ਗੰਗੇਰੀ ਸੀ ਕਹਤ ਜਗ
ਆਗ ਕੇ ਭੱਛਯਾ ਸੋ ਚਕੋਰ ਸਮ ਮਾਨੀਐ॥
ਸੂਰਜ ਸਿੱਵਯਾ ਤਾਹਿ ਕਉਲ ਕੀ ਬੱਡਯਾ ਦੇਤ
ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸਿਵੱਯਾ ਕੌ ਕਵੀ ਕੈ ਪਹਿਚਾਨੀਐ॥੩॥੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਚਰੀ=ਘੀਸ। ਨਭ=ਅਕਾਸ਼। ਚਰੱਯਾ=ਚਿੜੀ। ਆਦਿਸ=ਛਿਪ ਕੇ. ਗੁਪਤ ਹੋ ਕੇ।

ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਭੋਰਾ ਬਣਾ ਕੇ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਘੀਸ ਦਾ ਬੱਚਾ ਕਹੋ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀ ਲਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿੜੀਆਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਫਲਾਹਾਰੀ ਭਾਵ ਫਲ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ. ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਂਦਰੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਕਹਿਣਾ ਠੀਕ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਲੁਕ ਛਿਪਕੇ ਗੁਪਤ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੂਤ ਕਰਕੇ ਜਾਣੋ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਜਲ ਉਤੇ ਤਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਲ-ਜੁਲਾਹੇ ਵਰਗਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅੱਗ ਦੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਚਕੋਰ ਵਰਗਾ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਸੂਰਜ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਉਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਉਲ ਫੁਲ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨੀਲੋਫਰ ਦਾ ਫੁੱਲ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਉਲ ਫੁਲ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨੀਲੋਫਰ ਦਾ ਫੁਲ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ॥੩॥੭੩॥

ਨਾਰਾਇਣ ਕੱਛ ਮੱਛ ਤਿੰਦੂਆ ਕਹਤ ਸਭ,
ਕਉਲ ਨਾਭ ਕਉਲ ਜਿਹ ਤਾਲ ਮੈ ਰਹਤੁ ਹੈ॥
ਗੋਪੀ ਨਾਥ ਗੂਜਰ ਗੁਪਾਲ ਸਭੈ ਧੇਨਚਾਰੀ
ਰਿਖੀਕੇਸ ਨਾਮ ਕੈ ਮਹੰਤ ਲਹੀਅਤੁ ਹੈ॥
ਮਾਧਵ ਭਵਰ ਔ ਅਟੇਰੂ ਕੌ ਕੱਨ੍ਹਯਾ ਨਾਮ
ਕੰਸ ਕੋ ਬਧੱਯਾ ਜਮਦੂਤ ਕਹੀਅਤੁ ਹੈ॥
ਮੂੜ ਰੂੜ ਪੀਟਤ ਨ ਗੂੜਤਾ ਕੌ ਭੇਦ ਪਾਵੈ
ਪੂਜਤ ਨ ਤਾਹਿ ਜਾਕੇ ਰਾਖੇ ਰਹੀਅਤੁ ਹੈ॥੪॥੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੁਪਾਲ=ਵਾਗੀ। ਧੇਨਚਾਰੀ=ਗਊਆਂ ਚਾਰਨ ਵਾਲਾ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਰਾਇਣ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਜਲ ਵਿਚ ਜਿਸਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਰਾਇਣ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖੇ ਕੱਛ, ਮੱਛ ਤੇ ਤੰਦੂਏ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਜਲ-ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਰਾਇਣ ਕਿਹਾ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਂ 'ਕਉਲ ਨਾਭ' ਹੈ ਤਾਂ ਜਿਸ ਤਲਾ ਵਿਚ ਕੌਲ ਫੁਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਵੀ 'ਕਉਲ ਨਾਭ' ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਂ ਗੋਪੀ ਨਾਥ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਗੋਪੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਗੁਜਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਂ ਧੇਨਚਾਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਵਾਗੀ ਧੇਨਚਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਰਿਖੀਕੇਸ ਕਹੀਦੇ ਤਾਂ ਕਈ ਡੇਰਿਆਂ ਦੇ ਮਹੰਤ ਇਸ ਰਿਖੀਕੇਸ ਨਾ ਦੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਂ ਮਾਧਵ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਾਧਵ ਭੌਰੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਕਨ੍ਹੱਯਾ ਰਖੀਏ ਤਾਂ ਲੰਮੀਆਂ ਟੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਮਕੜੀ ਕਹਣੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਨ੍ਹੱਯਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੇ ਉਸ ਕੰਸ ਬਧੱਯਾ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੰਸ ਨੂੰ ਜਮਦੂਤ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਜਮਦੂਤ ਨੂੰ 'ਕੰਸ ਬਧੱਯਾ' ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਲੋਕ 'ਗੂੜ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪਿੱਟਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਸਲੀ ਗੂੜ੍ਹ ਭਾਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰਖਵਾਲੀ ਹੇਠ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਨਹੀਂ ਪੂਜਦੇ॥੪॥੭੪॥

ਬਿਸ੍ਵਪਾਲ ਜਗਤਕਾਲ ਦੀਨਦਯਾਲ ਬੈਰੀ ਸਾਲ
ਸਦਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਜਮ ਜਾਲ ਤੇ ਰਹਤ ਹੈ॥
ਜੋਗੀ ਜਟਾ ਧਾਰੀ ਸਤੀ ਸਾਚੇ ਬਡੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ
ਧਯਾਨ ਕਾਜ ਭੂਖ ਪਯਾਸ ਦੇਹ ਪੈ ਸਹਤ ਹੈ॥
ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਜਲ ਹੋਮ ਪਾਵਕ ਪਵਨ ਹੋਮ
ਅਧੋ ਮੁਖ ਏਕ ਪਾਇ ਠਾਢੇ ਨਬਹਤ ਹੈ॥
ਮਾਨਵ ਫਨਿੰਦ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਨ ਪਾਵੈ ਭੇਵ
ਬੇਦ ਔ ਕਤੇਬ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਕੈ ਕਹਤ ਹੈ॥੫॥੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸ੍ਵ=ਸੰਸਾਰ। ਸਾਲ=ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਜਾਲ=ਦੁਖ।

ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੀਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਮ ਦੇ ਦੁਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਭਾਵ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਪੋਂਹਦਾ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਜੋਗੀ, ਜਟਾਂ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਤੀ, ਸਚਿਆਰ ਤੇ ਵਡੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਭੁਖ ਤੇ ਪਿਆਸ ਦਾ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਪੁਰਸ਼ ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਜਲ, ਅਗਨੀ ਤੇ ਪਵਨ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਮੂਧੇ ਮੂੰਹ ਪੁੱਠੇ ਲਟਕ

ਕੇ ਤਪ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਇਕ ਪੈਰ ਤੇ ਖੜੇ ਰਹਿਕੇ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ। ਵੇਦ ਤੇ ਕਤੇਬ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨੇਤ ਨੇਤ ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤੁ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ॥ ੫॥ ੭੫॥

ਨਾਚਤ ਫਿਰਤ ਮੋਰ ਬਾਦਰ ਕਰਤ ਘੋਰ
ਦਾਮਨੀ ਅਨੇਕ ਭਾਉ ਕਰਿਓ ਈ ਕਰਤ ਹੈ॥
ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੇ ਸੀਤਲ ਨ ਸੂਰਜ ਤੇ ਤਪਤ ਤੇਜ
ਇੰਦ੍ਰ ਸੋ ਨ ਰਾਜਾ ਭਵ ਭੂਮ ਕੋ ਭਰਤ ਹੈ॥
ਸ਼ਿਵ ਸੇ ਤਪੱਸੀ ਆਦਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੇ ਨ ਬੇਦਚਾਰੀ
ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ ਸੀ ਤਪੱਸਿਆ ਨ ਅਨਤ ਹੈ॥
ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ ਕਾਲ ਫਾਸ ਕੇ ਅਧੀਨ ਸਦਾ
ਜੁੱਗਨ ਕੀ ਚਉਕਰੀ ਫਿਰਾਏ ਈ ਫਿਰਤ ਹੈ॥ ੬॥ ੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਪਸੀ=ਤਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਬੇਦਚਾਰੀ=ਵੇਦ ਉਚਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਅਨਤ=ਹੋਰ।

ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਚ ਕਰਕੇ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਗਰਜਨ ਨਾਲ ਮੋਰ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਨਚਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਹਾਵ ਭਾਵ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਕੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਵ ਭਾਵ ਕਰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਧਾਰਨ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨਾਲੋਂ ਸੀਤਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ: ਜੇ ਗਰਮੀ ਤਪਸ਼ ਸਹਿਣ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਨਾਲੋਂ ਗਰਮ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਮੀਂਹ ਵਰਸਾਕੇ ਭਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਮੀਂਹ ਵੱਸਣ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕ ਅੰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਵਰਗਾ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਰ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭਾਵ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਰਗਾ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਰ ਦੂਸਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ ਵਰਗੀ ਤਪੱਸਿਆ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣੀ। ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਕਾਲ ਦੇ ਫੰਧੇ ਵਿਚ ਫਸਕੇ, ਸਦਾ ਜੁਗਾਂ ਦੀ ਚੌਕੜੀ ਦੇ ਫਿਰਾਏ ਹੋਏ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ॥ ੬॥ ੭੬॥

ਏਕ ਸ਼ਿਵ ਭਏ ਏਕ ਗਏ ਏਕ ਫੇਰ ਭਏ
ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਭੀ ਅਨੇਕ ਹੈਂ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਰੁ ਬਿਸ਼ਨ ਕੇਤੇ ਬੇਦ ਔ ਪੁਰਾਨ ਕੇਤੇ
ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਮੂਹਨ ਕੈ ਹੁਇ ਹੁਇ ਬਿਤਏ ਹੈਂ॥
ਮੋਨਦੀ ਮਦਾਰ ਕੇਤੇ ਅਸੁਨੀ ਕੁਮਾਰ ਕੇਤੇ
ਅੰਸਾ ਅਵਤਾਰ ਕੇਤੇ ਕਾਲ ਬਸ ਭਏ ਹੈਂ॥
ਪੀਰ ਔ ਪਿਕਾਂਬਰ ਕੇਤੇ ਗਨੇ ਨ ਪਰਤ ਏਤੇ
ਭੂਮ ਹੀ ਤੇ ਹੁਇ ਕੈ ਫੇਰਿ ਭੂਮ ਹੀ ਮਿਲਏ ਹੈਂ॥੧॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੋਨਦੀ=ਦੀਨ ਦਾ ਸਹਾਇਕ। ਮਦਾਰ=ਕੁਲ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ। ਅਸੁਨੀ ਕੁਮਾਰ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੈਦ। ਅੰਸਾ ਅਵਤਾਰ=ਕਿਸੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕੁਝ ਅੰਸਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਵਤਾਰ।

ਇਕ ਸ਼ਿਵਜੀ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਇਕ ਹੋਰ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਵੀ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਸ਼ਿਵ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਤੇ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਕੇ ਆਏ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਕਈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਕਈ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ ਵੀ ਕਈ ਹੋ ਕੇ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ। ਸਮੂਹ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਵੀ ਕਈ ਹੋਏ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਈ ਮੋਨਦੀ, ਕਈ ਮਦਾਰ ਤੇ ਕਈ ਅਸੁਨੀ ਕੁਮਾਰ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਅੰਸਾ ਅਵਤਾਰ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵਰਗੇ ਹੋ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਪੀਰ ਤੇ ਪੈਗੰਬਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤੇ, ਪੀਰ ਤੇ ਪੈਗੰਬਰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਕੇ ਫੇਰ ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ॥੧॥੧੧॥

ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਬ੍ਰਹਮਾਚਾਰੀ ਬਡੇ ਬਡੇ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ
ਛਤ੍ਰ ਹੀ ਕੀ ਛਾਇਆ ਕਈ ਕੋਸ ਲੌ ਚਲਤੁ ਹੈਂ॥
ਬਡੇ ਬਡੇ ਰਾਜਨ ਕੇ ਦਾਬਤਿ ਫਿਰਤਿ ਦੇਸ
ਬਡੇ ਬਡੇ ਰਾਜਨ ਕੇ ਦ੍ਰਪ ਕੋ ਦਲਤ ਹੈ॥
ਮਾਨ ਸੇ ਮਹੀਪ ਔ ਦਿਲੀਪ ਕੈਸੇ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ

ਬਡੋ ਅਭਿਮਾਨ ਭੁਜ ਦੰਡ ਕੋ ਕਰਤ ਹੈ॥
ਦਾਰਾ ਸੇ ਦਿਲੀਸਰ ਦ੍ਰਯੋਧਨ ਸੇ ਮਾਨ ਧਾਰੀ
ਭੋਗ ਭੋਗ ਭੂੰਮ ਅੰਤ ਭੂੰਮ ਮੈ ਮਿਲਤ ਹੈ॥੮॥੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰਪ=ਹੰਕਾਰ।

ਕਈ ਜੋਗੀ, ਜਤੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਈ ਵਡੇ ਵਡੇ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਈ ਕੋਹਾਂ ਤਕ ਛੱਤ੍ਰ ਦੀ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਹੀ ਚਲਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਵੱਡੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਘੁਮੰਡ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਮਾਨਧਾਤਾ ਵਰਗੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਤੇ ਦਲੀਪ ਵਰਗੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ, ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਾਂਹਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਅਹੰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦਾਰਾ ਵਰਗੇ ਕਈ ਰਾਜੇ ਤੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਵਰਗੇ ਕਈ ਅਭਿਮਾਨੀ ਇਸ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਰਾਜ ਭੋਗਕੇ ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾ ਗਏ ਹਨ॥੮॥੭੮॥

ਭਾਵਾਰਥ-ਕਾਲ ਭਗਵਾਨ ਐਸਾ ਬਲਵਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜਿਆਂ, ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ, ਅਵਤਾਰ, ਪੀਰਾਂ ਤੇ ਪੈਗੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸਾਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸਿਜਦੇ ਕਰੇ ਅਨੇਕ ਤੋਪਚੀ ਕਪਟ ਭੇਸ
ਪੋਸਤੀ ਅਨੇਕ ਦਾ ਨਿਵਾਵਤ ਹੈ ਸੀਸ ਕੌ॥
ਕਹਾ ਭਇਓ ਮੱਲ ਜੌ ਪੈ ਕਾਢਤ ਅਨੇਕ ਡੰਡ
ਸੋ ਤੌ ਨ ਡੰਡੌਤ ਅਸ਼ਟਾਂਗ ਅਥਤੀਸ ਕੌ॥
ਕਹਾ ਭਇਓ ਰੋਗੀ ਜੋ ਪੈ ਡਾਰਯੋ ਰਹਯੋ ਉਰਧ ਮੁਖ
ਮਨ ਤੇ ਨ ਮੂੰਡ ਨਿਹਰਾਯੋ ਆਦ ਈਸ ਕੌ॥
ਕਾਮਨਾ ਅਧੀਨ ਸਦਾ- ਦਾਮਨਾ ਪ੍ਰਬੀਨ ਏਕ
ਭਾਵਨਾ ਬਿਹੀਨ ਕੈਸੇ ਪਾਵੈ ਜਗਦੀਸ ਕੌ॥੯॥੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੋਪਚੀ=ਤੋਪ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਮੱਲ=ਪਹਿਲਵਾਨ। ਅਸਤੀਥ=ਪ੍ਰਭੂ। ਕਾਮਨਾ=ਇੱਛਾ। ਦਾਮਨਾ= ਮਾਲਾ।

ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਜਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭਾਵ ਕੇਵਲ ਸੀਸ ਨਿਵਾਉਣ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਪਟ-ਭੇਸੀ ਤੋਪ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤੋਪਚੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਝੁਕ ਝੁਕਕੇ ਤੋਪ ਨੂੰ ਪਲੀਤਾ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੋਸਤੀ

ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਅਮਲ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਝੋਕਾਂ ਖਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਪਹਿਲਵਾਨ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਡੰਡ ਕਢਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੰਡ ਕਢਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਅਗੇ ਅਸ਼ਟਾਂਗ ਡੰਡਉਤ ਨਹੀਂ। ਭਾਵ-ਨਿਰੀਆਂ ਡੰਡਉਤਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਜੇ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਮੂੰਹ ਉਤਾਂਹ ਕਰਕੇ ਪਿਆ ਰਹੇ ਤਦ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਰੋਗੀ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਮੂੰਹ ਉਤਾਂਹ ਕਰਕੇ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਨ ਕਰਕੇ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਨਿਵਾਇਆ ਤਦ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਮਾਲਾ ਫੇਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਲਈ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ?॥੯॥੭੯॥

ਸੀਸ ਪਟਕਤ ਜਾਕੇ ਕਾਨ ਮੈ ਖਜੂਰਾ ਧਸੈ
ਮੂੰਡ ਛਟਕਤ ਮਿਤ੍ਰ ਪੁਤ੍ਰ ਹੂੰ ਕੇ ਸੋਕ ਸੌਂ॥
ਆਕ ਕੋ ਚਰੱਯਾ ਫਲਫੂਲ ਕੋ ਭਛੱਯਾ ਸਦਾ
ਬਨ ਕੋ ਭ੍ਰਮੱਯਾ ਅਉਰ ਦੂਸਰੋ ਨ ਬੋਕ ਸੌ॥
ਕਹਾ ਭਯੋ ਭੇਡ ਜੋ ਘਸਤ ਸੀਸ ਬ੍ਰਿੱਛਨ ਸੋ
ਮਾਟੀ ਕੋ ਭਛੱਯਾ ਬੋਲ ਪੂਛ ਲੀਜੈ ਜੋਕ ਸੌ॥
ਕਾਮਨਾ ਅਧੀਨ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮੈ ਪ੍ਰਬੀਨ
ਏਕ ਭਾਵਨਾ ਬਿਹੀਨ ਕੈਸੇ ਭੇਟੈ ਪਰਲੋਕ ਸੌ॥੧੦॥੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਜੂਰਾ=ਕੰਨ ਖਜੂਰਾ। ਬੋਕ=ਬੱਕਰਾ। ਪਰਲੋਕ=ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜੇ ਸਿਰ ਪਟਕਾਉਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕੰਨ ਖਜੂਰਾ ਵੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਿਰ ਪਟਕਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਿਰ ਪਿੱਟਣ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਮਿੱਤਰ ਜਾਂ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਸੋਗ ਕਰਕੇ ਸਿਰ ਪਿੱਟਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅੱਕ ਦੇ ਚਰਨ ਨਾਲ, ਫਲ ਫੁਲ ਖਾਣ ਨਾਲ, ਵਨਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਨਾਲ ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਬੱਕਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨਾਲ ਸਿਰ ਘਸਾਉਣ ਨਾਲ ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੇਡ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨਾਲ ਸਿਰ ਘਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਇਹ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ। ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਅਹਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਜੋਕ ਨੂੰ ਪੁਛ ਲਵੋ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀ ? ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਤੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਚਤਰ ਹੈ ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸ਼ਰਧਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਿਲੇਗਾ॥੧੦॥੮੦॥

ਨਾਚਿਓ ਈ ਕਰਤ ਮੋਰ ਦਾਦਰ ਕਰਤ ਸ਼ੋਰ
ਸਦਾ ਘਨਘੋਰ ਘਨ ਕਰਿਓ ਈ ਕਰਤ ਹੈ॥
ਏਕ ਪਾਇ ਠਾਢੇ ਸਦਾ ਬਨ ਮੈ ਰਹਤ ਬ੍ਰਿਛ
ਫੂਕ ਫੂਕ ਪਾਵ ਭੂਮ ਸ੍ਰਾਵਗ ਧਰਤ ਹੈ॥
ਪਾਹਨ ਅਨੇਕ ਜੁਗ ਏਕ ਠਉਰ ਬਾਸੁ ਕਰੈ
ਕਾਗ ਅਉਰ ਚੀਲ ਦੇਸ ਦੇਸ ਬਿਚਰਤ ਹੈ॥
ਗਯਾਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ ਮਹਾ ਦਾਨ ਮੈ ਨ ਹੂਜੈ ਲੀਨ
ਭਾਵਨਾ ਬਿਹੀਨ ਦੀਨ ਕੈਸੇ ਕੇ ਤਰਤ ਹੈ॥੧੧॥੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਾਦਰ=ਡੱਡੂ। ਘਨ=ਬੱਦਲ। ਪਾਹਨ=ਪੱਥਰ। ਮਹਾ ਦਾਨ=ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ।

ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਢੋਲਕੀਆਂ ਛੈਣੇ ਵਜਾਕੇ ਨ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਤੇ ਰੋਲਾ ਗੋਲਾ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਣਾਂ ਵਿਚ ਮੋਰ ਨੱਚਦੇ ਹਨ. ਛਪੜਾਂ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ ਤੇ ਡੱਡੂ ਰੋਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬੱਦਲ ਗੱਜਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਕ ਪੈਰ ਦੇ ਭਾਰ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤਿਆਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਣਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਛ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਕ ਪੈਰ ਦੇ ਭਾਰ ਹੀ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੈਨੀ ਸਰੇਵੜੇ ਸਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਹੂੰਝ ਹੂੰਝ ਕੇ ਚਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੈਰਾ ਹੇਠਾਂ ਆ ਕੇ ਕੋਈ ਜੀਵ ਮਰ ਨਾ ਜਾਏ। ਜੇ ਸਦਾ ਇਕੋ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਿਆਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੱਥਰ ਕਈ ਜੁਗਾਂ ਤਕ ਇਕੋ ਜਗ੍ਹਾ ਹੀ ਟਿਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਾਂ ਤੇ ਇੱਲਾਂ ਕਈ ਦੇਸਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਕਟਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਲੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਸਿਦਕ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣੇ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਵੇਂ ਤਰਨਗੇ ?॥੧੧॥੯੧॥

ਜੈਸੇ ਏਕ ਸ੍ਵਾਂਗੀ ਕਹੂੰ ਜੋਗੀਆ ਬੈਰਾਗੀ ਬਨ
ਕਬਹੂੰ ਸੰਨਯਾਸ ਭੇਸ ਬਨ ਕੈ ਦਿਖਾਵਈ॥
ਕਹੂੰ ਪਉਨਹਾਰੀ ਕਹੂੰ ਬੈਠੇ ਲਾਇ ਤਾਰੀ
ਕਹੂੰ ਲੋਭ ਕੀ ਖੁਮਾਰੀ ਸੌ ਅਨੇਕ ਗੁਨ ਗਵਾਈ॥
ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕਹੂੰ ਹਾਥ ਪੈ ਲਗਾਵੈ ਬਾਰੀ
ਕਹੂੰ ਡੰਡਧਾਰੀ ਹੁਇਕੈ ਲੋਗਨ ਭ੍ਰਮਾਵਈ॥

ਕਾਮਨਾ ਅਧੀਨ ਪਰਿਓ ਨਾਚਤ ਹੈ ਨਾਚਨ ਸੋ ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ ਕੈਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਪਾਵਈ॥੧੨॥੯੨॥

ਇਕ ਸ੍ਵਾਂਗਧਾਰੀ ਭਾਵ ਬਹੁਰੂਪੀਆ ਕਦੀ ਜੋਗੀ, ਕਦੀ ਬੈਰਾਗੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦਾ ਭੇਸ ਬਣਾਕੇ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬਹੁਰੂਪੀਆ ਕਦੀ ਪਉਨਅਹਾਰੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਦੀ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ ਜੋਗੀ ਬਣ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਕਦੀ ਲਾਲਚੀ ਬਣਕੇ ਮਸਤੀ ਨਾਲ ਕਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਰੂਪੀਆ ਕਦੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਦੀ ਹਥ ਤੇ ਖੇਤੀ ਉਗਾਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੀ ਡੰਡ ਧਾਰੀ ਸਾਧੂ ਬਣਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਰੂਪੀਏ ਵਾਂਗੂੰ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਇਆ ਪੁਰਸ਼ ਨਚਾਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਨੱਚਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣਾ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੧੨॥੯੨॥

ਪੰਚ ਬਾਰ ਗੀਦਰ ਪੁਕਾਰੇ ਪਰੇ ਸੀਤ ਕਾਲ ਕੁੰਚਰ ਔ ਗਦਹਾ ਅਨੇਕ ਦਾ ਪੁਕਾਰਹੀਂ॥
ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਪੈ ਕਲਵੱਤ੍ਰ ਲੀਓ ਕਾਂਸੀ ਬੀਚ ਚੀਰ ਚੀਰ ਚੋਰਟਾ ਕੁਠਾਰਨ ਸੋ ਮਾਰਹੀਂ॥
ਕਹਾ ਭਇਓ ਫਾਸੀ ਡਾਰ ਬੂਡਿਓ ਜੜ ਗੰਗਧਾਰ ਡਾਰ ਡਾਰ ਫਾਸ ਠਗ ਮਾਰ ਮਾਰ ਡਾਰਹੀਂ॥
ਡੂਬੇ ਨਰਕ ਧਾਰ ਮੂੜ ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਨਾ ਬਿਚਾਰ ਭਾਵਨਾ ਬਿਹੀਨ ਕੈਸੇ ਗਯਾਨ ਕੋ ਬਿਚਾਰਹੀਂ॥੧੩॥੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਲਵਤ੍ਰ= ਕਾਂਸ਼ੀ ਦਾ ਆਰਾ। ਚੋਰਟਾ=ਚੋਰ। ਕੁਠਾਰਨ ਸੋਂ=ਕੁਹਾੜਿਆਂ ਨਾਲ।

ਜੇ ਬਹੁਤਾ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਠੰਢ ਲਗਣ ਨਾਲ ਗਿੱਦੜ ਬਾਰ ਬਾਰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਾਥੀ ਤੇ ਖੋਤਾ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਲਵਤ੍ਰ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚਿਰਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ. ਕਿਉਂਕਿ ਚੋਰ ਨੂੰ ਵੀ ਫੜ ਕੇ ਲੋਕੀਂ ਕੁਹਾੜਿਆਂ ਨਾਲ ਚੀਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿਚ ਰੱਸੇ ਦੀ ਫਾਹੀ ਪਾ ਕੇ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਡੁਬ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਕਿਉਂਕਿ ਠੱਗ ਵੀ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਫਾਹੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਨਰਕ ਦੀ ਧਾਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਸਿਦਕ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ॥੧੩॥੯੩॥

ਤਾਪ ਕੇ ਸਹੇ ਤੇ ਜੋ ਪੈ ਪਾਇਐ ਅਤਾਪ ਨਾਥ
ਤਾਪਨਾ ਅਨੇਕ ਤਨ ਘਾਇਲ ਸਹਤ ਹੈ॥
ਜਾਪ ਕੇ ਕੀਏ ਤੇ ਜੋ ਪੈ ਪਾਯਤ ਅਜਾਪ ਦੇਵ
ਪੂਦਨਾ ਸਦੀਵ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ਉਚਰਤ ਹੈ॥
ਨਭ ਕੇ ਉਡੇ ਤੇ ਜੌ ਪੈ ਨਾਰਾਇਣ ਪਾਯਤ
ਅਨਲ ਅਕਾਸ਼ ਪੰਛੀ ਡੋਲਬੋ ਕਰਤ ਹੈ॥
ਆਗ ਮੈ ਜਰੇ ਤੇ ਗਤ ਰਾਂਡ ਕੀ ਪਰਤ ਕਰ
ਪਤਾਲ ਕੇ ਬਾਸੀ ਕਿਉ ਭੁਜੰਗ ਨ ਤਰਤ ਹੈ॥੧੪॥੮੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਾਪ=ਦੁਖ। ਅਤਾਪ=ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਘਾਇਲ=ਜ਼ਖਮੀ। ਪੂਦਨਾ=ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੰਛੀ, ਇਸ ਦੀ ਬੋਲੀ 'ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ' ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਨਲ=ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੰਛੀ, ਜੋ ਸਦਾ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਉੱਡਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਰ=ਹੱਥ। ਗਤਿ=ਮੁਕਤੀ। ਭੁਜਗ=ਸੱਪ।

ਜੇਕਰ ਸਰੀਰ ਤੇ ਦੁਖ ਸਹਿਣ ਨਾਲ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜਾਪ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਾ ਜਪਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੂਦਨਾ ਪੰਛੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾਣ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਨਲ ਪੰਛੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉੱਡਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਨ ਨਾਲ ਜੋ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਤੀ ਨਾਲ ਸਤੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਵਿਧਵਾ ਦੇ ਹੱਥ ਮੁਕਤੀ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਗੁਫਾ ਬਣਾ ਕੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਸੱਪ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ?॥੧੪॥੮੪॥

ਕੋਊ ਭਇਓ ਮੁੰਡੀਆ ਸੰਨਿਆਸੀ ਕੋਊ ਜੋਗੀ ਭਇਓ
ਕੋਊ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕੋਊ ਜਤੀ ਅਨੁਮਾਨਬੋ॥
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕੋਊ ਰਾਫਜ਼ੀ ਇਮਾਮ ਸਾਫੀ
ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੋ॥
ਕਰਤਾ ਕਰੀਮ ਸੋਈ ਰਾਜ਼ਕ ਰਹੀਮ ਓਈ
ਦੂਸਰੋ ਨਾ ਭੇਦ ਕੋਈ ਭੂਲ ਭ੍ਰਮ ਮਾਨਬੋ॥

ਏਕ ਹੀ ਕੀ ਸੇਵ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਗੁਰਦੇਵ ਏਕ
ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਭੈ ਏਕੈ ਜੋਤ ਜਾਨਬੋ॥੧੫॥੮੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੁੰਡੀਆ=ਬੈਰਾਗੀ। ਅਨੁਮਾਨਬੇ=ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਫਜ਼ੀ=ਸ਼ੀਆ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨ। ਇਮਾਮ ਸਾਫੀ=ਸੁੰਨੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨ। ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਸੁੰਨੀ ਦੋ ਫਿਰਕੇ ਹਨ। ਕਰਤਾ=ਰਚਨਹਾਰ। ਕਰੀਮ=ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ। ਰਹੀਮ=ਦਿਆਲੂ।

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੇਖਾਂ ਵਿਚ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ ਕੋਈ ਤਾਂ ਰਾਮਾਨੰਦ ਦਾ ਚੇਲਾ ਬਣ ਕੇ ਬੈਰਾਗੀ ਬਣਿਆਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈ. ਕਈ ਸੰਨਿਆਸੀ ਤੇ ਕੋਈ ਜੋਗੀ ਬਣਿਆਂ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਜਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ। ਕੋਈ ਸ਼ੀਆ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਸੁੰਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਇਕੋ ਜਾਤ ਹੈ ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਇਕੋ ਨੂਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਿਆਲੂ ਵੀ ਓਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਅੱਡ ਅੱਡ ਫਿਰਕੇ ਬਣਾ ਕੇ ਝਗੜੇ ਝਾਂਜੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੇ ਪਿਆਰਿਓ ! ਭਰਮ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਜੋ ਇਕੋ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਹੈ. ਉਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਉਸ ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਜੋਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ॥੧੫॥੮੫॥

ਦੇਹੁਰਾ ਮਸੀਤ ਸੋਈ ਪੂਜਾ ਔ ਨਿਵਾਜ ਓਈ
ਮਾਨਸ ਸਭੈ ਏਕ ਪੈ ਅਨੇਕ ਕੋ ਭ੍ਰਮਾਉ ਹੈ॥
ਦੇਵਤਾ ਅਦੇਵ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਤੁਰਕ ਹਿੰਦੂ
ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਦੇਸਨ ਕੇ ਭੇਸ ਕੋ ਪ੍ਰਭਾਉ ਹੈ॥
ਏਕੈ ਨੈਨ ਏਕੈ ਕਾਨ ਏਕੈ ਦੇਹ ਏਕੈ ਬਾਨ
ਖਾਕ ਬਾਦ ਆਤਸ਼ ਔ ਆਬ ਕੋ ਰਲਾਉ ਹੈ॥
ਅਲਹ ਅਭੇਖ ਸੋਈ ਪੁਰਾਨ ਔ ਕੁਰਾਨ ਓਈ
ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਭੈ ਏਕ ਹੀ ਬਨਾਉ ਹੈ॥੧੬॥੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੇਹੁਰਾ=ਮੰਦਰ। ਮਾਨਸ=ਮਨੁੱਖ। ਬਾਨ=ਬਣਾਵਟ। ਖਾਕ=ਮਿੱਟੀ। ਬਾਦ=ਪੌਣ। ਆਤਸ=ਅੱਗ। ਆਬ=ਪਾਣੀ।

ਮੰਦਰ ਤੇ ਮਸੀਤ ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਘਰ ਹਨ, ਪੂਜਾ ਤੇ ਨਮਾਜ਼ ਵੀ ਓਹੋ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ, ਜੱਛ, ਗੰਧਰਬ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਆਦਿ ਜੋ ਅੱਡ ਅੱਡ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਵਖੋ ਵਖਰੇ ਦੇਸਾਂ ਤੇ ਭੇਸਾਂ ਪਹਿਰਾਵਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਦਿੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਬਣਾਵਟ ਇਕੋ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਦੋ ਦੋ ਹਨ, ਸਭ ਦੇ ਕੰਨ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਦੋ ਦੋ ਹਨ, ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਸਰੀਰ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਰਚਨਾ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣੀ ਹੈ। ਉਹ ਅਲਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਭੇਖ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਪੁਰਾਨ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਓਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਇਕੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ॥੧੬॥੮੬॥

ਜੈਸੇ ਏਕ ਆਗ ਤੇ ਕਨੂਕਾ ਕੋਟ ਆਗ ਉਠੇ
ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਹੁਇਕੈ ਫੇਰਿ ਆਗ ਮੈਂ ਮਿਲਾਹਿੰਗੇ॥
ਜੈਸੇ ਏਕ ਧੂਰ ਤੇ ਅਨੇਕ ਧੂਰ ਪੂਰਤ ਹੈ
ਧੂਰ ਕੇ ਕਨੂਕਾ ਫੇਰ ਧੂਰ ਹੀ ਸਮਾਹਿੰਗੇ॥
ਜੈਸੇ ਏਕ ਨਦ ਤੇ ਤਰੰਗ ਕੋਟ ਉਪਜਤ ਹੈ
ਪਾਨ ਕੇ ਤਰੰਗ ਸਭੈ ਪਾਨ ਹੀ ਕਹਾਹਿੰਗੇ॥
ਤੈਸੇ ਬਿਸ੍ਵ ਰੂਪ ਤੇ ਅਭੂਤ ਭੂਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇ
ਤਾਹੀ ਤੇ ਉਪਜ ਸਭੈ ਤਾਹੀ ਮੈਂ ਸਮਾਹਿੰਗੇ॥੧੭॥੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਨੂਕਾ=ਚਿੰਨਗ। ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ=ਵੱਖ ਵਖ। ਕਨੂਕਾ=ਜ਼ੱਰੇ। ਨਦ=ਸਾਗਰ। ਤੁਰੰਗ=ਲਹਿਰਾਂ। ਪਾਨ=ਪਾਣੀ। ਬਿਸ੍ਵ ਰੂਪ=ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਵਾਲਾ ਰੂਪ। ਅਭੂਤ=ਜੜ੍ਹ। ਭੂਤ=ਚੇਤਨ।

ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਅੱਗ ਤੋਂ ਕਰੋੜਾਂ ਚਿੰਨਗਾਂ ਉੱਠਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਚਿੰਨਗਾਂ ਫਿਰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜ਼ੱਰੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਹ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜ਼ੱਰੇ ਉਸ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਲ ਦੀਆਂ ਕਰੋੜਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਅੰਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਹੀ ਕਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਵੈਰਾਟ ਰੂਪ ਵਿਸਥਾਰ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਤੋਂ ਸਭ ਜੜ੍ਹ ਤੇ ਚੇਤਨ ਰਚਨਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਰੂਪ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਸੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਏਗੀ॥੧੭॥੮੭॥

ਕੇਤੇ ਕੱਛ ਮੱਛ ਕੇਤੇ ਉਨ ਕਉ ਕਰਤ ਭੱਛ
ਕੇਤੇ ਅੱਛ ਵੱਛ ਹੁਇ ਸਪੱਛ ਉਡ ਜਾਹਿੰਗੇ॥
ਕੇਤੇ ਨਭ ਬੀਚ ਅੱਛ ਪੱਛ ਕਉ ਕਰੈਂਗੇ ਭੱਛ
ਕੇਤਕ ਪ੍ਰਤੱਛ ਹੁਇ ਪਚਾਇ ਖਾਇ ਜਾਹਿੰਗੇ॥
ਜਲ ਕਹਾ ਥਲ ਕਹਾ ਗਗਨ ਕੇ ਗਉਨ ਕਹਾ
ਕਾਲ ਕੇ ਬਨਾਏ ਸਭੈ ਕਾਲ ਹੀ ਚਬਾਹਿੰਗੇ॥
ਤੇਜ ਜਿਉ ਅਤੇਜ ਮੈ ਅਤੇਜ ਜੈਸੇ ਤੇਜ ਲੀਨ
ਤਾਹੀ ਤੇ ਉਪਜ ਸਭੈ ਤਾਹੀ ਮੈਂ ਸਮਾਹਿੰਗੇ॥੧੯॥੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਭ=ਅਕਾਸ਼। ਅੱਛ=ਅਨਲ ਪੰਛੀ। ਤੇਜ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚਾਨਣਾ । ਅਤੇਜ=ਅੰਧਕਾਰ ਹਨੇਰਾ।

ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਕੱਛੂ ਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮੱਛ ਹਨ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਅਗੋਂ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪੰਛੀ ਹਨ, ਜੋ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਸਦਾ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉੱਡਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉੱਡਦੇ ਅਨਲ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਹੰਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜ਼ੀਵਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਪਚਾ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਜੀਵ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿੱਥੇ ਹਨ ਜਲ ਵਾਸੀ ਮੱਛ ਆਦਿ ਜੀਵ ? ਕਿੱਥੇ ਹਨ ਥਲ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ? ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹਨ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉੱਡਣ ਵਾਲੇ ਪੰਛੀ ? ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਲ, ਥਲ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਾਸੀ ਜੀਵ ਕਾਲ ਨੇ ਹੀ ਬਣਾਏ ਹਨ ਤੇ ਕਾਲ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਵੇਗਾ ਭਾਵ ਕਾਲ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਤੇ ਅੰਧਕਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ਨੂਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਣਗੇ ਅਥਵਾ ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੯॥੯੯॥

ਭਾਵਾਰਥ-ਇਹ ਜੋ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਹਰ ਸ਼ੈ, ਜਲ, ਥਲ, ਬ੍ਰਿਛ, ਵਣ, ਪਰਬਤ, ਨਦੀਆਂ, ਨਾਲੇ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਆਦਿ ਸਭ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸਮੇਟਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਕੂਕਤ ਫਿਰਤ ਕੇਤੇ ਰੋਵਤ ਮਰਤ ਕੇਤੇ
ਜਲ ਮੈ ਡੁਬਤ ਕੇਤੇ ਆਗ ਮੈ ਜਰਤ ਹੈਂ॥

ਕੇਤੇ ਗੰਗ ਬਾਸੀ ਕੇਤੇ ਮਦੀਨਾ ਮਕਾ ਨਿਵਾਸੀ
ਕੇਤੇ ਉਦਾਸੀ ਕੇ ਭ੍ਰਮਾਏ ਈ ਫਿਰਤ ਹੈਂ॥
ਕਰਵਤ ਸਹਤ ਕੇਤੇ ਭੂਮ ਮੈ ਗਡਤ ਕੇਤੇ
ਸੂਆ ਪੈ ਚੜ੍ਹਤ ਕੇਤੇ ਦੂਖ ਕਉ ਭਰਤ ਹੈਂ॥
ਗੈਨ ਮੈ ਉਡਤ ਕੇਤੇ ਜਲ ਮੈ ਰਹਤ ਕੇਤੇ
ਗਿਆਨ ਕੇ ਬਿਹੀਨ ਜਕ ਜਾਰੇ ਈ ਮਰਤ ਹੈਂ॥੧੯॥੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੂਆ=ਸੂਲੀ। ਗੈਨ=ਆਕਾਸ਼। ਜਕ=ਲਟ ਲਟ ਮਚਦੀ ਅੱਗ।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਜੀਵ ਕੂਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਕੁੱਸੇ ਰੋਂਦੇ ਧੋਂਦੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹਿੰਦੂ ਗੰਗਾ ਤੀਰਥ ਤੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੱਕੇ ਤੇ ਮਦੀਨੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਪੁਰਸ਼ ਉਦਾਸੀ ਮਤ ਧਾਰ ਕੇ ਭੌਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਪੁਰਸ਼ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਰਵਤ੍ਰ ਆਰੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚਿਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਦੱਬੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਸੂਲੀ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਜੋਗੀ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉੱਡਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਜਲ ਵਿਚ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਗਿਆਨ ਹੀਨ ਲਟ ਲਟ ਕਰਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ॥੧੯॥੮੯॥

ਸੋਧ ਹਾਰੇ ਦੇਵਤਾ ਬਿਰੋਧ ਹਾਰੇ ਦਾਨੋ ਬਡੇ
ਬੋਧ ਹਾਰੇ ਬੋਧਕ ਪ੍ਰਬੋਧ ਹਾਰੇ ਜਾਪਸੀ॥
ਘਸ ਹਾਰੇ ਚੰਦਨ ਲਗਾਇ ਹਾਰੇ ਚੋਆਚਾਰ
ਪੂਜ ਹਾਰੇ ਪਾਹਨ ਚੜ੍ਹਾਏ ਹਾਰੇ ਲਾਪਸੀ॥
ਗਾਹ ਹਾਰੇ ਗੋਰਨ ਮਨਾਇ ਹਾਰੇ ਮੜ੍ਹੀ ਮੱਟ
ਲੀਪ ਹਾਰੇ ਭੀਤਨ ਲਗਾਇ ਹਾਰ ਛਾਪਸੀ॥
ਗਾਇ ਹਾਰੇ ਗੰਧ੍ਰਬ ਬਜਾਇ ਹਾਰੇ ਕਿੰਨਰ ਸਭ
ਪਚ ਹਾਰੇ ਪੰਡਤ ਤਪੰਤ ਹਾਰੇ ਤਾਪਸੀ॥੨੦॥੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੋਧ=ਸੁੰਗਧੀ। ਬੋਧ=ਗਿਆਨ। ਜਾਪਸੀ=ਜਪੀ। ਚੋਆਚਾਰੁ=ਸੁੰਦਰ ਅਤਰ।

ਲਾਪਸੀ=ਲੇਟੀ। ਗੋਰਨ=ਕਬਰਾਂ। ਭੀਤਨ=ਕੰਧਾਂ। ਛਾਪਸੀ=ਛਾਪੇ।

ਦੇਵਤੇ, ਜੋ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਵਿਰੋਧਤਾ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਵੀ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਗਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨੀ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਉੱਤਮ ਬੁਧੀ ਵਾਲੇ ਜਪੀ ਵੀ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਚੰਦਨ ਘਸਾ ਘਸਾ ਕੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ, ਬੜੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਅਤਰ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਵਾਲੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਠਾਕੁਰ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਅੱਗੇ ਲਾਪਸੀ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਕਬਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਰਦੇ ਪੁਰਸ਼ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ, ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਮੱਠਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ, ਹਨੂੰਮਾਨ ਤੇ ਹੋਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਧੂਰ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਘਿਉ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਛਾਪੇ ਲੁਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੰਧਰਬ ਰਾਗ ਗਾ ਗਾ ਕੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ, ਗੰਧਰਬਾਂ ਨਾਲ ਸਾਜ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਨੰਰ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ, ਬੜੇ ਬੜੇ ਪੰਡਤ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਤਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਪੱਸਵੀ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਲੀਲ੍ਹਾ ਦਾ ਭੇਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਿਆ ॥੨੦॥੯੦॥

ਭਾਵਾਰਥ- ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਜੋਗੀ, ਜਤੀ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਪੰਡਤ, ਤਪੱਸਵੀ, ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤੇ ਆਦਿ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਥਕੇ ਹਨ, ਪਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅਪਾਰ ਰਚਨਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚੋਜਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਨ ਰਾਗੰ ਨ ਰੰਗੰ ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਰੇਖੰ ॥ ਨ ਮੋਹੰ ਨ ਕ੍ਰੋਹੰ ਨ ਦ੍ਰੋਹੰ ਨ ਦ੍ਵੈਖੰ ॥
ਨ ਕਰਮੰ ਨ ਭਰਮੰ ਨ ਜਨਮੰ ਨ ਜਾਤੰ ॥ ਨ ਮਿੱਤ੍ਰੰ ਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰੰ ਨ ਪਿੱਤ੍ਰੰ ਨ ਮਾਤੰ ॥ ੧ ॥ ੯੧ ॥

ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਰਾਗ ਮੋਹ-ਪਿਆਰ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਰੇਖ ਹੈ। ਨਾ ਉਸਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮੋਹ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਗੁੱਸਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਧ੍ਰੋਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਹੈ। ਉਸ ਲਈ ਕੋਈ ਕਰਮ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭਰਮ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹੈ, ਨਾ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਮਾਤਾ ਹੈ॥੧॥੯੧॥

ਨ ਨੇਹੰ ਨ ਗੇਹੰ ਨ ਕਾਮੰ ਨ ਧਾਮੰ॥ ਨ ਪੁੱਤ੍ਰੰ ਨ ਮਿੱਤ੍ਰੰ ਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰੰ ਨ ਭਾਮੰ॥
ਅਲੇਖੰ ਅਭੇਖੰ ਅਜੋਨੀ ਸਰੂਪੰ॥ ਸਦਾ ਸਿੱਧ ਦਾ ਬੁੱਧ ਦਾ ਬ੍ਰਿੱਧ ਰੂਪੰ॥ ੨ ॥ ੯੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੇਹੰ=ਘਰ। ਭਾਮੰ=ਇਸਤਰੀ। ਬੁੱਧਦਾ=ਗਿਆਨ। ਬ੍ਰਿੱਧ=ਮਹਾਨ।

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਘਰ ਹੈ, ਨਾ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਨਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ, ਨਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਖ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਹ ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੨॥ ੯੨॥

ਨਹੀ ਜਾਨ ਜਾਈ ਕਛੂ ਰੂਪ ਰੇਖੰ॥ ਕਹਾ ਬਾਸ ਤਾਂਕੋ ਫਿਰੈ ਕਉਨ ਭੇਖੰ॥
ਕਹਾ ਨਾਮ ਤਾਕੋ ਕਹਾ ਕੈ ਕਹਾਵੈ॥ ਕਹਾ ਕੈ ਬਖਾਨੋ ਕਹੈ ਮੋ ਨ ਆਵੈ॥ ੩ ॥ ੯੩ ॥

ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਕੁਛ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਨਾ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਕਿਥੇ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭੇਸ ਕੀ ਹੈ ? ਉਸ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿ ਕੇ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ? ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ ? ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਹਿਣ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ॥ ੩॥ ੯੩॥

ਨ ਰੋਗੰ ਨ ਸੋਗੰ ਨ ਮੋਹੰ ਨ ਮਾਤੰ॥ ਨ ਕਰਮੰ ਨ ਭਰਮੰ ਨ ਜਨਮੰ ਨ ਜਾਤੰ॥
ਅਦ੍ਵੈਖ ਅਭੇਖੰ ਅਜੋਨੀ ਸਰੂਪੇ॥ ਨਮੋ ਏਕ ਰੂਪੇ ਨਮੋ ਏਕ ਰੂਪੇ॥ ੪॥ ੯੪॥

ਉਸ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਰੋਗ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਸੋਗ ਹੈ, ਨਾ ਮੋਹ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਮਸਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਕਰਮ ਭਾਵ ਕੰਮ ਹੈ, ਨਾ ਭਰਮ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਜਨਮ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਹੈ। ਉਹ ਦ੍ਵੈਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਭੇਸ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਜੂਨੀਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਉਸ ਇਕ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਉਸ ਇਕ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੪॥ ੯੪॥

ਪਰੇਅੰ ਪਰਾ ਪਰਮ ਪ੍ਰਗਿਆ ਪ੍ਰਕਾਸੀ॥ ਅਛੇਦੰ ਅਛੈ ਆਦਿ ਅਦ੍ਵੈ ਅਬਿਨਾਸੀ॥
ਨ ਜਾਤੰ ਨ ਪਾਤੰ ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਰੰਗੇ॥ ਨਮੋ ਆਦ ਅਭੰਗੇ ਨਮੋ ਆਦ ਅਭੰਗੇ॥ ੫॥ ੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਰੇਅੰ ਪਰਾ=ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਪ੍ਰਗਿਆ=ਬੁੱਧੀ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥ ਤੂੰ ਛੇਦਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਦ੍ਵੈਤ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਤੇ ਕਦੀ ਵੀ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਕੁਲ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਰੰਗ ਹੈ। ਸਭ ਦੇ ਮੂਲ ਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਰੂਪ ਤੇ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੫॥ ੯੫॥

ਕਿਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੇ ਕੀਟ ਕੋਟੈ ਉਪਾਏ ॥ ਉਸਾਰੇ ਗੜ੍ਹੇ ਫੇਰਿ ਮੇਟੇ ਬਨਾਏ ॥
ਅਗਾਧੇ ਅਭੈ ਆਦਿ ਅਦ੍ਵੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ਪਰੇਅੰ ਪਰਾ ਪਰਮ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ॥ ੬ ॥ ੯੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੀਟ=ਕੀੜੇ। ਗੜ੍ਹੇ=ਘੜੇ।

ਉਸ ਸਮਰਥਾਵਾਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਗੇ ਕਰੋੜਾਂ ਕੀੜੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸਾਰਿਆ, ਘੜਿਆ, ਫੇਰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਫੇਰ ਬਣਾਇਆ। ਪ੍ਰਭੂ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਗਹਿਰਾ ਹੈ, ਬੇਡਰ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਦ੍ਵੈਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਓਹ ਪਰੇ ਪਰੇ ਹੈ, ਮਹਾਨ ਹੈ ਤੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈ॥ ੬ ॥ ੯੬ ॥

ਨ ਆਧੰ ਨ ਬਿਆਧੰ ਅਗਾਧੰ ਸਰੂਪੇ ॥ ਅਖੰਡਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਆਦਿ ਅੱਛੈ ਬਿਭੂਤੇ ॥
ਨ ਜਨਮੰ ਨ ਮਰਨੰ ਨ ਬਰਨੰ ਨ ਬਿਆਧੇ ॥ ਅਖੰਡੇ ਪ੍ਰਚੰਡੇ ਅਦੰਡੇ ਅਸਾਧੇ ॥੭ ॥ ੯੭ ॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਦੁਖ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਰੋਗ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬੜੀ ਡੂੰਘਾਈ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਦੀ ਖੰਡਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੰਪਦਾ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈ। ਨਾ ਉਹ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵਰਨ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਗ ਵਿਆਪਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਬੜੇ ਤੇਜ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਦੰਡ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਾਧ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ॥ ੭ ॥ ੯੭ ॥

ਨ ਨੇਹੰ ਨ ਗੇਹੰ ਸਨੇਹੰ ਨ ਸਾਥੇ ॥ ਉਦੰਡੇ ਅਮੰਡੇ ਪ੍ਰਚੰਡੇ ਪ੍ਰਮਾਥੇ ॥
ਨ ਜਾਤੇ ਨ ਪਾਤੇ ਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰੇ ਨ ਮਿੱਤ੍ਰੇ ॥ ਸੁ ਭੂਤੇ ਭਵਿੱਖੇ ਭਵਾਨੇ ਅਚਿੱਤ੍ਰੇ ॥ ੮ ॥ ੯੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਨੇਹੰ=ਪ੍ਰੇਮ। ਪ੍ਰਮਾਥੇ=ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸਿਧਾਂਤ। ਅਚਿੱਤ੍ਰੇ=ਮੂਰਤੀ ਰਹਿਤ।

ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮੋਹ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਘਰ ਨਹੀਂ, ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਉਹ ਦੰਡ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਮੰਡ ਕਰਨ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਬੜੇ ਤੇਜ਼ ਵਾਲਾ ਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸਿਧਾਂਤ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਕੁਲ ਬਰਾਦਰੀ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਭੂਤ, ਭਵਿਖ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹੋ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ॥ ੮ ॥ ੯੮ ॥

ਨ ਰਾਯੰ ਨ ਰੰਕੰ ਨੇ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖੰ ॥ ਨ ਲੋਭੰ ਨ ਚੋਭੰ ਅਭੂਤੰ ਅਭੇਖੰ ॥
ਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰੰ ਨ ਮਿੱਤ੍ਰੰ ਨ ਨੇਹੰ ਨ ਗੇਹੰ ॥ ਸਦੈਵੰ ਸਦਾ ਸਰਬ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਸਨੇਹੰ ॥ ੯ ॥ ੯੯ ॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਨਾ ਗਰੀਬ ਹੈ, ਨਾ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਚਿਹਨ ਚੱਕ੍ਰ ਹੈ। ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲੋਭ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਹੈ। ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ

ਸਰੀਰ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਭੇਸ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਹੈ। ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਘਰ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਸਦੀਵ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਰਖਦਾ ਹੈ॥ ੯॥ ੯੯॥

ਨ ਕਾਮੰ ਨ ਕ੍ਰੋਧੰ ਨ ਲੋਭੰ ਨ ਮੋਹੰ ॥ ਅਜੋਨੀ ਅਛੈ ਆਦਿ ਅਦ੍ਵੈ ਅਜੋਹੰ ॥
ਨ ਜਨਮੰ ਨ ਮਰਨੰ ਨ ਬਰਨੰ ਨ ਬਜਾਧੰ ॥ ਨ ਰੋਗੰ ਨ ਸੋਗੰ ਅਭੈ ਨਿਰਬਿਖਾਧੰ ॥ ੧੦ ॥ ੧੦੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੋਹ=ਦਿੱਸਣਾ। ਬਿਯਾਧ=ਕਲੰਕ। ਬਿਖਾਧੰ=ਝਗੜਾ।

ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਾ ਕਾਮ ਹੈ, ਨਾ ਕ੍ਰੋਧ ਹੈ, ਨਾ ਲੋਭ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮੋਹ ਹੈ। ਉਹ ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਦ੍ਵੈਤ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ ਭਾਵ ਨਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਨਾ ਉਹ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵਰਨ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਲੰਕ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਰੋਗ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਸੋਗ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਹ ਕਿਸੇ ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੦॥ ੧੦੦॥

ਅਛੇਦੰ ਅਭੇਦੰ ਅਕਰਮੰ ਅਕਾਲੰ ॥ ਅਖੰਡੰ ਅਭੰਡੰ ਪ੍ਰਚੰਡੰ ਅਪਾਲੰ ॥
ਨ ਤਾਤੰ ਨ ਮਾਤੰ ਨ ਜਾਤੰ ਨ ਕਾਯੰ ॥ ਨ ਨੇਹੰ ਨ ਗੇਹੰ ਨ ਭਰਮੰ ਨ ਭਾਯੰ ॥ ੧੧ ॥ ੧੦੧ ॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੱਟਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਪਾੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਹ ਕਰਮ ਰਹਿਤ ਤੇ ਕਾਲ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੰਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਵਡੇ ਤੇਜ਼ ਵਾਲਾ ਤੇ ਪਾਲਣਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਮਾਤਾ ਹੈ। ਨਾ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਦੇਹ ਹੈ। ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਘਰ ਹੈ। ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭਰਮ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੧॥ ੧੦੧॥

ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਭੂਪੰ ਨ ਕਾਯੰ ਨ ਕਰਮੰ ॥ ਨ ਤ੍ਰਾਸੰ ਨ ਪ੍ਰਾਸੰ ਨ ਭੇਦੰ ਨ ਭਰਮੰ ॥
ਸਦੇਵੰ ਸਦਾ ਸਿੱਧ ਬ੍ਰਿਧੰ ਸਰੂਪੇ ॥ ਨਮੋ ਏਕ ਰੂਪੇ ਨਮੋ ਏਕ ਰੂਪੇ ॥ ੧੨ ॥ ੧੦੨ ॥

ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਸਰੀਰ ਧਾਰੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਰਮ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਝਗੜਾ ਬਖੇੜਾ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਰਮ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਹੈ। ਸਦਾ ਸਿੱਧ ਤੇ ਬ੍ਰਿਧ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਉਸ ਇਕੋ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਇਕ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ੧੨॥ ੧੦੨॥

ਨ੍ਰਿਉਕਤੰ ਪ੍ਰਭਾ ਆਦਿ ਅਨੁਕਤੰ ਪ੍ਰਤਾਪੇ ॥ ਅਜੁਗਤੰ ਅਛੈ ਆਦਿ ਅਵਿਕਤੇ ਅਥਾਪੇ ॥

ਬਿਭੁਗਤੰ ਅਛੈ ਆਦਿ ਅੱਛੈ ਸਰੂਪੇ ॥ ਨਮੋ ਏਕ ਰੂਪੇ ਨਮੋ ਏਕ ਰੂਪੇ ॥ ੧੩ ॥ ੧੦੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਉਕਤੰ=ਅਸਚਰਜ। ਅਨੁਕਤੰ=ਨਾ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਅਵਿਕਤੇ=ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ।

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਸਚਰਜ ਪ੍ਰਭਾ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਨਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਸਰੀਰ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਇਕ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਉਸ ਇਕੋ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੧੩ ॥ ੧੦੩ ॥

ਨ ਨੇਹੰ ਨ ਗੇਹੰ ਨ ਸੋਕੰ ਨ ਸਾਕੰ ॥ ਪਰੇਅੰ ਪਵਿਤ੍ਰੰ ਪੁਨੀਤੰ ਅਤਾਕੰ ॥
ਨ ਜਾਤੰ ਨ ਪਾਤੰ ਨ ਮਿਤ੍ਰੰ ਨ ਮੰਤ੍ਰੇ ॥ ਨਮੋ ਏਕ ਤੰਤ੍ਰੇ ਨਮੋ ਏਕ ਤੰਤ੍ਰੇ ॥ ੧੪ ॥ ੧੦੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੇਹ=ਘਰ ਵਾਲਾ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ । ਅਤਾਕੰ=ਸੁਤੰਤਰ। ਮੰਤ੍ਰੇ=ਵਜ਼ੀਰ। ਤੰਤ੍ਰੇ=ਅਨੰਦ ਰੂਪ, ਕਾਰਣ ਰੂਪ।

ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮੋਹ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਉਹ ਘਰ ਬਾਰੀ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਤ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਬਰਾਦਰੀ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਜ਼ੀਰ ਹੈ। ਉਸ ਇਕ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਇਕ ਕਾਰਣ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੧੪ ॥ ੧੦੪ ॥

ਨ ਧਰਮੰ ਨ ਭਰਮੰ ਨ ਸਰਮੰ ਨ ਸਾਕੇ ॥ ਨ ਬਰਮੰ ਨ ਚਰਮੰ ਨ ਕਰਮੰ ਨ ਬਾਕੇ ॥
ਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰੰ ਨ ਮਿਤ੍ਰੰ ਨ ਪੁੱਤ੍ਰੰ ਸਰੂਪੇ ॥ ਨਮੋ ਆਦਿ ਰੂਪੇ ਨਮੋ ਆਦਿ ਰੂਪੇ ॥ ੧੫ ॥ ੧੦੫ ॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਧਰਮ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭਰਮ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਰਮ ਹੈ, ਨਾ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਸਾਕ ਸੰਬੰਧੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਕੋਈ ਸੰਜੋਅ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਢਾਲ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਕਰਮ-ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਹੈ। ਨਾ ਉਹ ਵੈਰੀ, ਨਾ ਮਿੱਤਰ, ਨਾ ਪੁੱਤਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਆਦਿ ਮੁੱਢ ਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਸਭ ਦੇ ਮੁੱਢ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੧੫ ॥ ੧੦੫ ॥

ਕਹੂੰ ਕੰਜ ਕੇ ਮੰਜ ਕੇ ਭਰਮ ਭੂਲੇ ॥ ਕਹੂੰ ਰੰਕ ਕੇ ਰਾਜ ਕੇ ਧਰਮ ਅਲੂਲੇ ॥
ਕਹੂੰ ਦੇਸ ਕੋ ਭੇਸ ਕੋ ਧਰਮ ਧਾਮੇ ॥ ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਕੇ ਸਾਜ ਕੇ ਬਾਜ ਤਾਮੇ ॥ ੧੬ ॥ ੧੦੬

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੰਜ=ਕੌਲ ਫੁਲ। ਮੰਜ=ਵਾਸ਼ਨਾ। ਭਰਮ=ਭੌਰਾ। ਅਲੂਲੇ=ਸਥਿਰ, ਟਿਕਿਆ। ਤਾਮੇ=ਖਾਣਾ।

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਤੇ ਕੌਲ ਫੁਲ ਵਿਚ ਸੁਗੰਧੀ ਹੋ ਕੇ ਰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਭੌਰਾ ਬਣਕੇ ਉਸ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਰਸ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਉਹ ਕੰਗਾਲ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਸਥਿਰ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਧਰਮ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਟਿਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਦੇਸ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਧਾਮ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਭੇਸ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਉਹ ਰਾਜ ਦਾ ਸਾਜ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਬਾਜ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਬਾਜ ਦਾ ਖਾਣਾ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੧੬॥੧੦੬॥

ਕਹੂੰ ਅੱਛ੍ਰ ਕੇ ਪੱਛ੍ਰ ਕੇ ਸਿੱਧ ਸਾਧੇ॥ ਕਹੂੰ ਸਿੱਧ ਕੇ ਬੁੱਧਿ ਕੇ ਬ੍ਰਿੱਧ ਲਾਧੇ॥
ਕਹੂੰ ਅੰਗ ਕੇ ਰੰਗ ਕੇ ਸੰਗ ਦੇਖੇ॥ ਕਹੂੰ ਜੰਗ ਕੇ ਰੰਗ ਕੇ ਰੰਗ ਪੇਖੇ॥੧੭॥੧੦੭

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਕਿਤੇ ਆਪ ਏਥੇ ਤੇ ਕਿਤੇ ਆਪ ਓਥੇ ਦੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹੋ ਭਾਵ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸਾਧਨਾ ਰੂਪ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਸਿੱਧੀ ਰੂਪ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪ ਹੋ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਬੁਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਅੰਗ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਦਿੱਸ ਰਹੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਜੰਗ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਆਪ ਜੰਗ ਦੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮੌਜ ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹੋ॥੧੭॥੧੦੭॥

ਕਹੂੰ ਧਰਮ ਕੇ ਕਰਮ ਕੇ ਹਰਮ ਜਾਨੇ॥ ਕਹੂੰ ਧਰਮ ਕੇ ਕਰਮ ਭਰਮ ਮਾਨੇ॥
ਕਹੂੰ ਚਾਰ ਚੇਸ਼ਟਾ ਕਹੂੰ ਚਿੱਤ੍ਰ ਰੂਪੰ॥ ਕਹੂੰ ਪਰਮ ਪ੍ਰੱਗਜਾ ਕਹੂੰ ਸਰਬ ਭੂਪੰ॥੧੮॥੧੦੮॥

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਕਿਤੇ ਆਪ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਭਰਮ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਸੁੰਦਰ ਚੇਸ਼ਟਾ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤਾ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਚਿੱਤਰ ਰੂਪ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਉੱਚੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸਭ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹੋ॥੧੮॥੧੦੮॥

ਕਹੂੰ ਨੇਹ ਗ੍ਰੇਹੰ ਦੇਹੰ ਦੋਖੰ॥ ਕਹੂੰ ਅਉਖਧੀ ਰੋਗ ਕੇ ਸ਼ੋਕ ਸੋਖੰ॥
ਕਹੂੰ ਦੇਵ ਬਿਦੱਜਾ ਕਹੂੰ ਦੈਤ ਬਾਨੀ॥ ਕਹੂੰ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਕਿੰਨਰ ਕਹਾਨੀ॥੧੯॥੧੦੯॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਕਿਤੇ ਆਪ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮ-ਰੂਪ ਹੋ ਕਿਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰੋਗ ਰੂਪ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਦਵਾਈ ਬਣਕੇ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਕ ਦੂਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਜੱਛਾਂ, ਗੰਧਰਬਾਂ ਤੇ ਕਿੰਨਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਹੋ॥੧੯॥੧੦੯॥

ਕਹੂੰ ਰਾਜਸੀ ਸਾਤਕੀ ਤਾਮਸੀ ਹੋ॥ ਕਹੂੰ ਜੋਗ ਬਿਦੱਜਾ ਧਰੇ ਤਾਪਸੀ ਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਰੋਗ ਹਰਤਾ ਕਹੂੰ ਜੋਗ ਜੁਗਤੰ॥ ਕਹੂੰ ਭੂਮ ਕੀ ਭੁਗਤ ਮੈ ਭਰਮ ਭੁਗਤੰ॥੨੦॥੧੧੦॥

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਕਿਤੇ ਆਪ ਰਜੋ ਗੁਣ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਸਤੋ ਗੁਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕਿਤੇ ਤਮੋ ਗੁਣ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਜੋਗ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਆਪ ਤਪੀਸਿਆ

ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਪੀ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਆਪ ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਵਾਲੇ ਹੋ ਅਥਵਾ ਜੋਗ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੁਗਤਾ ਭੋਗਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਹੋ॥੨੦॥੧੧੦॥

ਕਹੂੰ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆ ਕਹੂੰ ਦਾਨਵੀ ਹੋ॥ ਕਹੂੰ ਜੱਛ ਬਿਦਯਾ ਧਰੇ ਮਾਨਵੀ ਹੋ॥
ਕਹੂੰ ਰਾਜਸੀ ਹੋ ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆ॥ ਕਹੂੰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੀ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟਕੀ ਰਿਸ਼ਟ ਪੁੰਨਿਆ॥ ੨੧ ॥ ੧੧੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਜਸੀ=ਪਟਰਾਣੀ। ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ=ਪਤਾਲ। ਰਿਸ਼ਟ=ਉਤਮ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਕਿਤੇ ਆਪ ਦੇਵ-ਪੁੱਤਰੀ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਜੱਛਾਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਵਿਦਆਧਾਰੀ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਮਾਨਵ ਪੁੱਤਰੀ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਟਰਾਣੀ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਪਤਾਲ ਵਾਸੀ ਨਾਗਾਂ ਦੀ ਉਤਮ ਨਾਗ ਪੁੱਤਰੀ ਹੋ॥੨੧॥੧੧੧॥

ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਬਿਦੱਯਾ ਕਹੂੰ ਬਯੋਮ ਬਾਨੀ॥ ਕਹੂੰ ਕੋਕ ਕੀ ਕਾਬ ਕੱਥੈ ਕਹਾਨੀ॥
ਕਹੂੰ ਅੱਦ੍ਰ ਸਾਰੰ ਕਹੂੰ ਭੱਦ੍ਰ ਰੂਪੰ॥ ਕਹੂੰ ਮੱਦ੍ਰਬਾਨੀ ਕਹੂੰ ਛਿੱਦ੍ਰ ਰੂਪੰ॥ ੨੨ ॥ ੧੧੨

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਯੋਮ=ਅਕਾਸ਼। ਅਦ੍ਰਸਾਰੰ=ਲੋਹਾ। ਭਦ੍ਰ ਰੂਪ=ਸੋਨਾ।

ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ! ਕਿਤੇ ਆਪ ਵੇਦ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਕੋਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਆਪ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਕਥਾ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਲੋਹਾ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸੋਨਾ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਮੰਗਲਮਈ ਬਾਣੀ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕਲੰਕ ਸਰੂਪ ਹੋ॥੨੨॥੧੧੨॥

ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਬਿੱਦਯਾ ਕਹੂੰ ਕਾਬ ਰੂਪੰ॥ ਕਹੂੰ ਚੇਸ਼ਟਾ ਚਾਰ ਚਿੱਤ੍ਰੰ ਸਰੂਪੰ॥
ਕਹੂੰ ਪਰਮ ਪੁਰਾਨ ਕੋ ਪਾਰ ਪਾਵੈ॥ ਕਹੂੰ ਬੈਠ ਕੁਰਾਨ ਕੇ ਗੀਤ ਗਾਵੈ॥ ੨੩ ॥ ੧੧੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਬ ਰੂਪੰ=ਕਾਵਯ। ਚੇਸ਼ਟਾ=ਹਰਕਤ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਕਿਤੇ ਆਪ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਚੇਸ਼ਟਾ ਹਰਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਤਸਵੀਰ ਰੂਪ ਹੋ ਭਾਵ ਚੇਸ਼ਟਾ ਰਹਿਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿਤੇ ਆਪ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਆਪ ਮੁੱਲਾਂ ਬਣਕੇ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ॥੨੩॥੧੧੩॥

ਕਹੂੰ ਸੁੱਧ ਸੇਖੰ ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਧਰਮੰ॥ ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਿਧ ਅਵਸਥਾ ਕਹੂੰ ਬਾਲ ਕਰਮੰ॥
ਕਹੂੰ ਜੁਆ ਸਰੂਪੰ ਜਰਾ ਰਹਤ ਦੇਹੰ॥ ਕਹੂੰ ਨੇਹੰ ਦੇਹੰ ਕਹੂੰ ਤਯਾਗ ਗ੍ਰੇਹੰ॥ ੨੪॥ ੧੧੪ ॥

ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ! ਕਿਤੇ ਆਪ ਪੱਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ।

ਕਿਤੇ ਆਪ ਜਵਾਨ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਬੁਢੇਪੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿੱਸੇ ਹੋਏ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਘਰ ਬਾਰ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਹੋ॥ ੨੪॥ ੧੧੪॥

ਕਹੂੰ ਜੋਗ ਭੋਗੰ ਕਹੂੰ ਰੋਗ ਰਾਗੰ ॥ ਕਹੂੰ ਰੋਗ ਹਰਤਾ ਕਹੂੰ ਭੋਗ ਤਿਆਗੰ ॥
ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਸਾਜੰ ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਰੀਤੰ ॥ ਕਹੂ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੋਗਿਆ ਕਹੂੰ ਪਰਮ ਪ੍ਰੀਤੰ ॥ ੨੫ ॥ ੧੧੫

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਕਿਤੇ ਆਪ ਜੋਗ ਨੂੰ ਭੋਗ ਰਹੇ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਆਪ ਦਾ ਰੋਗਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਜੋ ਸਮਾਨ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਪੂਰਨ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ॥ ੨੫॥ ੧੧੫॥

ਕਹੂੰ ਆਰਬੀ ਤੋਰਕੀ ਪਾਰਸੀ ਹੋ ॥ ਕਹੂੰ ਪਹਲਵੀ ਪਸਤਵੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਹੋ ॥
ਕਹੂੰ ਦੇਸ ਭਾਖਿਆ ਕਹੂੰ ਦੇਵ ਬਾਨੀ ॥ ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਬਿਦਯਾ ਕਹੂੰ ਰਾਜਧਾਨੀ ॥ ੨੬ ॥ ੧੧੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਰਬੀ=ਅਰਬੀ ਬੋਲੀ। ਤੋਰਕੀ=ਤੁਰਕੀ ਬੋਲੀ। ਪਾਰਸੀ= ਪਾਰਸੀ ਬੋਲੀ। ਪਹਿਲਵੀ=ਈਰਾਨੀ ਬੋਲੀ। ਪਸ਼ਤਵੀ=ਅਫਗਾਨੀ ਬੋਲੀ, ਪਸ਼ਤੋ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਆਪ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਸਭ ਬੋਲੀਆਂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕਿਤੇ ਅਰਬੀ ਬੋਲੀ ਹੋ, ਕਿਤੇ ਤੁਰਕੀ ਬੋਲੀ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਫਾਰਸੀ ਬੋਲੀ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਈਰਾਨੀ, ਅਫਗਾਨੀ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਬੋਲੀ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਦੇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਦੇਵ ਬਾਨੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਰਾਜ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਕਿਤੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੋ॥ ੨੬॥ ੧੧੬॥

ਕਹੂੰ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਦਯਾ ਕਹੂੰ ਤੰਤ੍ਰ ਸਾਰੰ ॥ ਕਹੂੰ ਜੰਤ੍ਰ ਰੀਤੰ ਕਹੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੰ ॥
ਕਹੂੰ ਹੋਮ ਪੂਜਾ ਕਹੂੰ ਦੇਵ ਅਰਚਾ ॥ ਕਹੂੰ ਪਿੰਗੁਲਾ ਚਾਰਣੀ ਗੀਤ ਚਰਚਾ ॥ ੨੭ ॥ ੧੧੭ ॥

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਕਿਤੇ ਆਪ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਤੰਤ੍ਰ ਸਾਰ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਜੰਤ੍ਰ ਦੀ ਵਿਧੀ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹੋਮ ਤੇ ਪੂਜਾ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਢੰਗ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ! ਕਿਤੇ ਆਪ ਪਿੰਗੁਲਾਚਾਰਯ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ॥ ੨੭॥ ੧੧੭॥

ਕਹੂੰ ਬੀਨ ਬਿਦਆ ਕਹੂੰ ਗਾਨ ਰੀਤੰ ॥ ਕਹੂੰ ਮਲੇਛ ਭਾਖਿਆ ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤੰ ॥
ਕਹੂੰ ਨ੍ਰਿਤ ਬਿਦਆ ਕਹੂੰ ਨਾਗ ਬਾਨੀ ॥ ਕਹੂੰ ਗਾਰੜੂ ਗੂੜ੍ਹ ਕਥੈ ਕਹਾਨੀ ॥ ੨੮ ॥ ੧੧੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਲੇਛ ਭਾਖਿਆ=ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ। ਗਾਰੜੂ=ਸੱਪ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗਾਰੜੂ ਮੰਤ੍ਰ।

ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਕਿਤੇ ਆਪ ਬੀਨ ਵਿਦਿਆ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੀਤ ਰੂਪ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮਲੇਛ ਭਾਸ਼ਾ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਵੇਦ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਨਾਚ-ਵਿਦਿਆ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਆਪ ਪਤਾਲ਼ ਵਾਸੀ ਨਾਗਾਂ ਦੀ ਨਾਗ ਬੋਲੀ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਸੱਪ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗਾਰੜੂ-ਮੰਤ੍ਰ ਹੋ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਗੁਪਤ ਵਿਦਿਆ ਹੋ॥ ੨੮॥ ੧੧੮॥

ਕਹੂੰ ਅਛੱਰਾ ਪੱਛਰਾ ਮੱਛਰਾ ਹੋ॥ ਕਹੂ ਬੀਰ ਬਿਦਆ ਅਭੂਤੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੋ॥ ਕਹੂੰ ਛੈਲ ਛਾਲਾ ਧਰੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥ ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਸਾਜੰ ਧਿਰਾਜਾਧਿਕਾਰੀ॥ ੨੯॥ ੧੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਛੱਰਾ=ਮਾਤਲੋਕ। ਪੱਛਰਾ=ਸੁਰਗ। ਮੱਛਰਾ=ਪਤਾਲ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮਾਤਲੋਕ, ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਤੇ ਪਤਾਲ ਲੋਕ ਦੀ ਸੁੰਦਰੀ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਤੱਤਾਂ ਰਹਿਤ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਬਾਂਕੇ ਜਵਾਨ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਮ੍ਰਿਗਸ਼ਾਲਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਤਮਾਂ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ ਰਾਜੇ ਹੋ। ਕਿਤੇ ਆਪ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਜੋ ਸਮਾਨ ਹੋ ਤੇ ਕਿਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੋ ਅਥਵਾ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਯੁਵਰਾਜ ਹੋ॥ ੨੯॥ ੧੧੯॥

ਨਮੋ ਨਾਥ ਪੂਰੇ ਸਦਾ ਸਿੱਧ ਦਾਤਾ॥ ਅਛੇਦੀ ਅੱਛੈ ਆਦਿ ਅਦ੍ਵੈ ਬਿਧਾਤਾ॥ ਨ ਤ੍ਰਸਤੰ ਨ ਗ੍ਰਸਤੰ ਸਮਸਤੰ ਸਰੂਪੇ॥ ਨਮਸਤੰ ਨਮਸਤੰ ਤੁਅਸੰਤੰ ਅਭੂਤੇ॥ ੩੦॥ ੧੨੦॥

ਹੇ ਪੂਰਨ ਸੁਆਮੀ ! ਹੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦਾਤਾ ! ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਛੇਦ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਮੂਲ ਹੈ, ਤੂੰ ਦ੍ਵੈਤ ਰਹਿਤ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਕੜ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਰਬ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਹੇ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ॥ ੩੦॥ ੧੨੦॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ॥

ਅਬਜਕਤ ਤੇਜ ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸ॥ ਅੱਛੈ ਸਰੂਪ ਅਦ੍ਵੈ ਅਨਾਸ॥ ਅਨਤੁੱਟ ਤੇਜ ਅਨਖੁਟ ਭੰਡਾਰ॥ ਦਾਤਾ ਦੁਰੰਤ ਸਰਬੰ ਪ੍ਰਕਾਰ॥ ੧॥ ੧੨੧॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਬੜੇ ਤੇਜ਼ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਦ੍ਵੈਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਆਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਤੇਜ ਅਖੰਡ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਟੁਟਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਕਦੇ ਮੁਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬੇਅੰਤ ਹੈ॥ ੧॥ ੧੨੧॥

ਅਨਭੂਤ ਤੇਜ ਅਨਛਿੱਜ ਗਾਤ ॥ ਕਰਤਾ ਸਦੀਵ ਹਰਤਾ ਸਨਾਤ ॥
ਅਸਾਨ ਅਡੋਲ ਅਨਭੂਤ ਕਰਮ ॥ ਦਾਤਾ ਦਇਆਲ ਅਨਭੂਤ ਧਰਮ ॥ ੨ ॥ ੧੨੨ ॥

ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਤੇਜ ਬੜਾ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਨਾ ਛਿੱਜਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨੀਚਤਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਆਸਨ ਅਡੋਲ ਹੈ ਤੇ ਕਰਮ ਉਸ ਦੇ ਅਸਚਰਜ ਹਨ। ਉਹ ਸਭ ਦਾ ਦਾਤਾ ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਧਰਮ ਅਸਚਰਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੨॥੧੨੨॥

ਜਿਹ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨਹੀ ਜਨਮ ਜਾਤ ॥ ਜਿਹ ਪੁੱਤ੍ਰ ਭ੍ਰਾਤ ਨਹੀ ਮਿੱਤ੍ਰ ਮਾਤ ॥
ਜਿਹ ਕਰਮ ਭਰਮ ਨਹੀ ਧਰਮ ਧਯਾਨ ॥ ਜਿਹ ਨੇਹ ਗੇਹ ਨਹੀ ਬਯੋਤ ਬਾਨ ॥ ੩ ॥ ੧੨੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਓਂਤ=ਜੁਗਤੀ। ਬਾਨ=ਸੁਭਾਅ।

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਨ, ਮਿੱਤਰ ਜਨਮ ਤੇ ਜਾਤ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਕਰਮ, ਭਰਮ, ਧਰਮ ਤੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੋਹ ਤੇ ਪਕੜ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਜੁਗਤੀਆਂ ਬਨਾਉਨ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਨਹੀਂ॥ ੩॥੧੨੩॥

ਜਿਹ ਜਾਤ ਪਾਤ ਨਹੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ॥ ਜਿਹ ਨੇਕ ਗੇਹ ਨਹੀ ਚਿਹਨ ਚਿੱਤ੍ਰ ॥
ਜਿਹ ਰੰਗ ਰੂਪ ਨਹੀ ਰਾਗ ਰੇਖ ॥ ਜਿਹ ਜਨਮ ਜਾਤ ਨਹੀ ਭਰਮ ਭੇਖ ॥ ੪ ॥ ੧੨੪ ॥

ਜਿਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ, ਬਰਾਦਰੀ, ਦੁਸ਼ਮਨ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੋਹ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਕੜ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੇ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਰੂਪ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੁੱਸਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਨਹੀਂ, ਜਾਤ ਨਹੀਂ, ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕੋਈ ਭੇਸ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਹੀਂ॥ ੪॥੧੨੪॥

ਜਿਹ ਕਰਮ ਭਰਮ ਨਹੀ ਜਾਤ ਪਾਤ ॥ ਨਹੀ ਨੇਹ ਗੇਹ ਨਹੀ ਪਿੱਤ੍ਰ ਮਾਤ ॥
ਜਿਹ ਨਾਮ ਥਾਮ ਨਹੀ ਬਰਗ ਬਿਆਧ ॥ ਜਿਹ ਰੋਗ ਸੋਗ ਨਹੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਾਧ ॥ ੫ ॥ ੧੨੫ ॥

ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਰਮ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਤੇ ਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੋਹ ਤੇ ਲਗਾਓ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਤੇ ਮਾਤਾ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਂ ਤੇ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਦੁਖ ਸੰਤਾਪ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਗ ਸੋਗ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਹੈ॥ ੫॥੧੨੫॥

ਜਿਹ ਤ੍ਰਾਸ ਵਾਸ ਨਹੀ ਦੇਹ ਨਾਸ ॥ ਜਿਹ ਆਦਿ ਅੰਤ ਨਹੀ ਰੂਪ ਰਾਸ ॥
ਜਿਹ ਰੋਗ ਸੋਗ ਨਹੀ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ॥ ਜਿਹ.ਤ੍ਰਾਸ ਆਸ ਨਹੀ ਭੂਮ ਭੁਗਤਿ ॥ ੬ ॥ ੧੨੬ ॥

ਜਿਸ ਦਾ ਡਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਿਸ ਦੇ ਸਰੀਰ (ਸਰੂਪ) ਦਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਆਦਿ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਅੰਤ (ਅਖੀਰ) ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਤੇ ਰਾਸ ਪੂੰਜੀ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਗ ਸੋਗ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਿਹੜਾ ਜੋਗ ਵਿਚ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਿਹੜਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਦੀ ਆਸ ਰਖਦਾ ਹੈ॥ ੬॥ ੧੨੬॥

ਜਿਹ ਕਾਲ ਬਿਆਲ ਕਟਿਓ ਨ ਅੰਗ॥ ਅੱਛੈ ਸਰੂਪ ਅੱਖੈ ਅਭੰਗ॥
ਜਿਹ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਉਚਰੰਤ ਬੇਦ॥ ਜਿਹ ਅਲਖ ਰੂਪ ਕੱਥਤ ਕਤੇਬ॥ ੭॥ ੧੨੭॥

ਜਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਾਲ ਰੂਪ ਸੱਪ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੱਟਦਾ। ਜੋ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ, ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਤੇ ਬਿਘਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਦ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਰਕੇ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁਰਾਨ ਆਦਿ ਕਤੇਬਾਂ ਵੀ ਅਲਖ ਰੂਪ ਕਹਿਕੇ ਵਰਣਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੭॥ ੧੨੭॥

ਜਿਹ ਅਲਖ ਰੂਪ ਆਸਨ ਅਡੋਲ॥ ਜਿਹ ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਅੱਛੈ ਅਤੋਲ॥
ਜਿਹ ਧਿਆਨ ਕਾਜ ਮੁਨ ਜਨ ਅਨੰਤ॥ ਕਈ ਕਲਪ ਜੋਗ ਸਾਧਤ ਦੁਰੰਤ॥ ੮॥ ੧੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਲਪ=ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਇਕ ਦਿਨ ਨੂੰ ਕਲਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਪ ਲਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਆਸਣ ਕਦੇ ਡੋਲਦਾ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਤੇਜ ਅਮਿਤ ਮਿਣਤੀ ਰਹਿਤ, ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਤੋਲ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਕਈ ਕਲਪ ਤਕ ਬੜੀ ਕਠਨ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧਦੇ ਹਨ॥ ੮॥ ੧੨੮॥

ਤਨ ਸੀਤ ਘਾਮ ਬਰਖਾ ਸਹੰਤ॥ ਕਈ ਕਲਪ ਏਕ ਆਸਨ ਬਿਤੰਤ॥
ਕਈ ਜਤਨ ਜੋਗ ਬਿੱਦਜਾ ਬਿਚਾਰ॥ ਸਾਧੰਤ ਤਦਪਿ ਪਾਵਤ ਨ ਪਾਰ॥ ੯॥ ੧੨੯॥

ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਾਂ ਤੇ ਸਰਦੀ, ਗਰਮੀ ਤੇ ਵਰਖਾ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਇਕੋ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕਈ ਕਲਪ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਏਨੇ ਸਾਧਨ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ॥ ੯॥ ੧੨੯॥

ਕਈ ਉਰਧ ਬਾਹ ਦੇਸਨ ਭ੍ਰਮੰਤ॥ ਕਈ ਉਰਧ ਮੱਧ ਪਾਵਕ ਝੁਲੰਤ॥
ਕਈ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਉਚਰੰਤ ਬੇਦ॥ ਕਈ ਕੋਕ ਕਾਬ ਕੱਥਤ ਕਤੇਬ॥ ੧੦॥ ੧੩੦॥

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕਈ ਬਾਂਹਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰਕੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਦੇਸ ਦੇਸਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਭਰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਮੂਧੇ ਮੂੰਹ ਅੱਗ ਵਿਚ ਲਟਕਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਕਾਵਿ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਆਦਿ

ਕਤੇਬਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ॥੧੦॥੧੩੦॥

ਕਈ ਅਗਨ ਹੋਤ੍ਰ ਕਈ ਪਉਨ ਅਹਾਰ॥ ਕਈ ਕਰਤ ਕੋਟ ਮ੍ਰਿਤਿ ਕੋ ਅਹਾਰ॥
ਕਈ ਕਰਤ ਸਾਕ ਪੈ ਪੱਤ੍ਰ ਭੱਛ॥ ਨਹੀ ਤਦਪਿ ਦੇਵ ਹੋਵਤ ਪ੍ਰਤੱਛ॥੧੧॥੧੩੧॥

ਕਈ ਅਗਨ ਹੋਤ੍ਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਪਉਨ ਅਹਾਰੀ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਭੋਜਨ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਸਾਗ ਆਦਿ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਏਨਾ ਕੁਛ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਤਖ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ॥੧੧॥੧੩੧॥

ਕਈ ਗੀਤ ਗਾਨ ਗੰਧਰਬ ਰੀਤ॥ ਕਈ ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬਿੱਦਜਾ ਪ੍ਰਤੀਤ॥
ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤ ਜਗਿ ਆਦਿ ਕਰਮ॥ ਕਹੂੰ ਅਗਨ ਹੋਤ੍ਰ ਕਹੂੰ ਤੀਰਥ ਧਰਮ॥੧੨॥੧੩੨॥

ਕਈ ਗੰਧਰਬਾਂ ਦੀ ਰੀਤ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ (ਗਿਆਨ) ਉਤੇ ਨਿਸਚਾ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜੱਗ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਅਗਨ ਹੋਤ੍ਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਧਾਰਮਕ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ॥੧੨॥੧੩੨॥

ਕਈ ਦੇਸ ਦੇਸ ਭਾਖਾ ਰਟੰਤ॥ ਕਈ ਦੇਸ ਦੇਸ ਬਿੱਦਜਾ ਪੜ੍ਹੰਤ॥
ਕਈ ਕਰਤ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਬਿਚਾਰ॥ ਨਹੀ ਨੈਕ ਤਾਸ ਪਾਯਤ ਨ ਪਾਰ॥੧੩॥੧੩੩॥

ਕਈ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਏਨੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ ਅੰਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ॥੧੩॥੧੩੩॥

ਕਈ ਤੀਰਥ ਤੀਰਥ ਭਰਮਤ ਸੁ ਭਰਮ॥ ਕਈ ਅਗਨ ਹੋਤ੍ਰ ਕਈ ਦੇਵ ਕਰਮ॥
ਕਈ ਕਰਤ ਬੀਰ ਬਿੱਦਜਾ ਬਿਚਾਰ॥ ਨਹੀਂ ਤਦਪਿ ਤਾਸ ਪਾਯਤ ਨ ਪਾਰ॥੧੪॥੧੩੪॥

ਕਈ ਅਨੇਕਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਭੌਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਅਗਨ ਹੋਤ੍ਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਦੇਵ ਕਰਮ ਭਾਵ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਬੀਰ ਵਿਦਿਆ ਭਾਵ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਦ ਵੀ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਉਹ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ॥੧੪॥੧੩੪॥

ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਰੀਤ ਕਹੂੰ ਜੋਗ ਧਰਮ॥ ਕਈ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਉਚਰਤ ਸੁ ਕਰਮ॥
ਨਿਉਲੀ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕਹੂੰ ਹਸਤ ਦਾਨ॥ ਕਹੂੰ ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਮਖ ਕੋ ਬਖਾਨ॥੧੫॥੧੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਸਤ=ਹਾਥੀ। ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਮਖ=ਘੋੜੇ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇ ਕੇ ਕੀਤਾ ਯੱਗ।

ਕਿਤੇ ਕਈ ਪੁਰਸ਼ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕਈ ਜੋਗ ਦਾ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਈ ਵੇਦਾਂ, ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਦਸੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਈ ਯੋਗ ਮਾਰਗ ਦੇ ਨਿਉਲੀ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਬਡੇ ਬਡੇ ਦਾਨੀ ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਅਸ਼ਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ॥੧੫॥੧੩੫॥

ਕਹੂੰ ਕਰਤ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿੱਦਆ ਬਿਚਾਰ॥ ਕਹੂੰ ਜੋਗ ਰੀਤ ਕਹੂੰ ਬਿਰਧ ਚਾਰ॥
ਕਹੂੰ ਕਰਤ ਜੱਛ ਗੰਧਰਬ ਗਾਨ॥ ਕਹੂੰ ਧੂਪ ਦੀਪ ਕਹੂੰ ਅਰਘ ਦਾਨ॥ ੧੬॥ ੧੩੬॥

ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਯੋਗ ਦੀ ਰੀਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਉੱਚ ਕਰਨੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਜੱਛਾਂ ਤੇ ਗੰਧਰਬਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਇਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਧੂਪ ਤੇ ਦੀਵੇ ਜਗਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਰਤੀ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਅਰਘ ਦਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੧੬॥੧੩੬॥

ਕਹੂੰ ਪਿੱਤ੍ਰ ਕਰਮ ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਰੀਤ॥ ਕਹੂੰ ਨ੍ਰਿੱਤ ਨਾਚ ਕਹੂੰ ਗਾਨ ਗੀਤ॥
ਕਹੂੰ ਕਰਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਉਚਾਰ॥ ਕਈ ਭਜਤ ਏਕ ਪਗ ਨਿਰਾਧਾਰ॥ ੧੭॥ ੧੩੭॥

ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਪਿਤਰਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਵਾਸਤੇ ਪਿਤਰ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਨ੍ਰਿਤ ਨਾਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਗੀਤ ਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਇਕ ਪੈਰ ਆਸਰੇ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੧੭॥੧੩੭॥

ਕਈ ਨੇਹ ਦੇਹ ਕਈ ਗੇਹ ਵਾਸ॥ ਕਈ ਭ੍ਰਮਤ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਉਦਾਸ॥
ਕਈ ਜਲ ਨਿਵਾਸ ਕਈ ਅਗਨ ਤਾਪ॥ ਕਈ ਜਪਤ ਉਰਧ ਲਟਕੰਤ ਜਾਪ॥ ੧੮॥ ੧੩੮॥

ਕਈ ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਬਣ ਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਦੇਸ ਦੇਸਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਕਈ ਜਲ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਜਲ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਤਪ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਪੰਜ ਅਗਨੀਆਂ ਤਪਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਸਿਰ ਪਰਨੇ ਲਟਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ॥੧੮॥੧੩੮॥

ਕਈ ਕਰਤ ਜੋਗ ਕਲਪੰ ਪ੍ਰਜੰਤ॥ ਨਹੀ ਤਦਪਿ ਤਾਸ ਪਾਯਤ ਨ ਅੰਤ॥
ਕਈ ਕਰਤ ਕੋਟਿ ਬਿੱਦਆ ਬਿਚਾਰ॥ ਨਹੀ ਤਦਪਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦੇਖੇ ਮੁਰਾਰ॥ ੧੯॥ ੧੩੯॥

ਕਈ ਪੁਰਸ਼ ਕਿੰਨੇ ਕਲਪਾਂ ਤਕ ਜੋਗ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਕਈ ਕਰੋੜਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ॥੧੯॥੧੩੯॥

ਬਿਨ ਭਗਤਿ ਸਕਤਿ ਨਹੀ ਪਰਤ ਪਾਨ ॥ ਬਹੁ ਕਰਤ ਹੋਮ ਅਰ ਜੱਗ ਦਾਨ ॥
ਬਿਨ ਏਕ ਨਾਮ ਇਕ ਚਿੱਤ ਲੀਨ ॥ ਫੋਕਟੋ ਸਰਬ ਧਰਮਾ ਬਿਹੀਨ ॥ ੨੦ ॥ ੧੪੦ ॥

ਭਗਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਭਾਵੇਂ ਬਥੇਰੇ ਹੋਮ ਤੇ ਜੱਗ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜਾਂ ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਮਨ ਲੀਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਕਰਮ ਧਰਮ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ, ਫੋਕਟ ਤੇ ਨਿਕੰਮੇ ਹਨ ॥ ੨੦ ॥ ੧੪੦ ॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥

ਜੈ ਜੰਪਹੁ ਜੁੱਗਣ ਜੂਹ ਜੁਅੰ ॥ ਭੈ ਕੰਪਹੁ ਮੇਰ ਪਯਾਲ ਭੁਅੰ ॥
ਤਪ ਤਾਪਸ ਸਰਬ ਜਲੇਰੁ ਥਲੰ ॥ ਧਨ ਉਚਰਤ ਇੰਦ੍ਰ ਕੁਬੇਰ ਬਲੰ ॥ ੧ ॥ ੧੪੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੂਹ=ਸਾਰੇ। ਜੁਅੰ=ਮਿਲਕੇ। ਭੁਅੰ=ਧਰਤੀ। ਧਨ=ਧੰਨ ਧੰਨ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਭਾਵ ਸੰਗਤ ਬਣਾਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ ਡਰ ਕਰਕੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ, ਪਤਾਲ ਤੇ ਧਰਤੀ ਕੰਬਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਲਾਂ ਥਲਾਂ ਦੇ ਵਾਸੀ ਤਪ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਦਰ, ਕੁਬੇਰ ਤੇ ਬਲੀ ਰਾਜਾ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥੧ ॥ ੧੪੧ ॥

ਅਨਖੇਦ ਸਰੂਪ ਅਭੇਦ ਅਭਿਅੰ ॥ ਅਨਖੰਡ ਅਭੂਤ ਅਛੇਦ ਅਛਿਅੰ ॥
ਅਨਕਾਲ ਅਪਾਲ ਦਿਆਲ ਅਸੁਅੰ ॥ ਜਿਹ ਠਟੀਅੰ ਮੇਰ ਅਕਾਸ ਭੁਅੰ ॥ ੨ ॥ ੧੪੨ ॥

ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਖੇਦ ਰਹਿਤ, ਭੇਦ ਰਹਿਤ ਤੇ ਭੈ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਖੰਡ ਟੁਕੜੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਛੇਦਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤੇ ਜੋ ਸੁਤੇ ਸਰੂਪ ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਰਚਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੨ ॥ ੧੪੨ ॥

ਅਨਖੰਡ ਅਮੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਨਰੰ ॥ ਜਿਹ ਰਚੀਅੰ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਬਰੰ ॥
ਸਭ ਕੀਨੀ ਦੀਨ ਜ਼ਿਮੀਨ ਜ਼ਮਾ ॥ ਜਿਹ ਰਚੀਅੰ ਸਰਬ ਮਕੀਨ ਮਕਾ ॥ ੩ ॥ ੧੪੩ ॥

ਉਹ ਖੰਡਣ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਥਿਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਨਹੀ, ਉਹ ਬੜੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਰਚੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਾਲੇ ਬਣਾਏ ਹਨ ॥ ੩ ॥ ੧੪੩ ॥

ਜਿਹ ਰਾਗ ਨ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਰੁਖੰ ॥ ਜਿਹ ਤਾਪ ਨ ਸ੍ਰਾਪ ਨ ਸੋਕ ਸੁਖੰ ॥
ਜਿਹ ਰੋਗ ਨ ਸੋਗ ਨ ਭੋਗ ਭੁਯੰ ॥ ਜਿਹ ਖੇਦ ਨ ਭੇਦ ਨ ਛੇਦ ਛਯੰ ॥ ੪ ॥ ੧੪੪ ॥

ਜਿਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮੋਹ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ, ਚਿੰਨ੍ਹ ਜਾਂ ਚਿਹਰਾ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਾਪ ਸਰਾਪ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਖ ਦੁਖ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਗ ਸੋਗ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਭੋਗ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖੇਦ ਕਸ਼ਟ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਅਭੇਦ ਹੈ, ਜੋ ਈਰਖਾ ਰਹਿਤ ਹੈ॥ ੪ ॥ ੧੪੪ ॥

ਜਿਹ ਜਾਤ ਨ ਪਾਤ ਨ ਮਾਤ ਪਿਤੰ ॥ ਜਿਹ ਰਚੀਅੰ ਛੱਤ੍ਰੀ ਛੱਤ੍ਰ ਛਿਤੰ ॥
ਜਿਹ ਰਾਗ ਨ ਰੇਖ ਨ ਰੋਗ ਭਣੰ ॥ ਜਿਹ ਦ੍ਵੈਖ ਨ ਦਾਗ ਨ ਦੋਖ ਗਣੰ ॥ ੫ ॥ ੧੪੫ ॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਨਹੀਂ, ਬਿਰਾਦਰੀ ਨਹੀਂ, ਮਾਤਾ ਤੇ ਪਿਤਾ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਛੱਤਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਰਾਜੇ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੋਹ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਦਾਗ ਕਲੰਕ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੫ ॥ ੧੪੫ ॥

ਜਿਹ ਅੰਡਹ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਰਚਿਓ ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਕਰੀ ਨਵ ਖੰਡ ਸਚਿਓ ॥
ਰਜ ਤਾਮਸ ਤੇਜ ਅਤੇਜ ਕੀਓ ॥ ਅਨਭਉ ਪਦ ਆਪ ਪ੍ਰਚੰਡ ਲੀਓ ॥ ੬ ॥ ੧੪੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਡਹ=ਆਂਡਾ। ਸਚਿਓ=ਸਾਜਿਆ। ਤੇਜ=ਚਾਨਣਾ। ਅਤੇਜ=ਅੰਧਕਾਰ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਆਂਡਾ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਆਂਡੇ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਤੇ ਨੌਂ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਸਾਜਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਰਜੋ ਤਮੋ ਗੁਣ ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਦਿਨ ਤੇ ਅੰਧਕਾਰ ਰਾਤ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਤੇਜਮਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਬਾਣਿਆ ਹੈ॥ ੬ ॥ ੧੪੬ ॥

ਸ੍ਰਿਅ ਸਿੰਧਰ ਬਿੰਧ ਨਗਿੰਧ ਨਗੰ ॥ ਸ੍ਰਿਅ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਫਨਿੰਦ ਭੁਜੰ ॥
ਰਚ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਅਭੇਵ ਨਰੰ ॥ ਨਰਪਾਲ ਅਪਾਲ ਕਰਾਲ ਤ੍ਰਿਗੰ ॥ ੭ ॥ ੧੪੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰਿਅ=ਰਚਿਆ ਹੈ। ਸਿੰਧੁਰ=ਸਮੁੰਦਰ। ਬਿੰਧ=ਪਹਾੜ। ਨਗਿੰਦ=ਸੁਮੇਰ। ਅਭੇਵ ਨਰੰ=ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ।

ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ, ਪਹਾੜ, ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ ਨਾਗਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਜੱਛ ਗੰਧਰਬ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਤੇ ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਰਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਟੇਢੀ ਗਤੀ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਭਿਆਨਕ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਹੈ॥ ੭ ॥ ੧੪੭ ॥

ਕੀਏ ਕੀਟ ਪਤੰਗ ਭੁਜੰਗ ਨਰੰ॥ ਰਚਿ ਅੰਡਜ ਸੇਤਜ ਉੱਤਭੁਜੰ॥
ਕੀਏ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸਰਾਧ ਪਿਤੰ॥ ਅਨਖੰਡ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪ੍ਰਚੰਡ ਗਤੰ॥ ੮॥ ੧੪੮॥

ਉਸ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਕੀੜੇ, ਪੰਤਗੇ, ਸੱਪ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਅਡੰਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ ਤੇ ਉਤਭੁਜ ਚੋਹਾਂ ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵ ਰਚੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਦੇਵ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼, ਅਦੇਵ ਬੁਰੇ ਮਨੁੱਖ, ਸਰਾਧ ਤੇ ਪਿਤਰ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਦੀ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਚਾਲ ਬਹੁਤ ਤੇਜ ਹੈ॥ ੮॥੧੪੮॥

ਪ੍ਰਭ ਜਾਤ ਨ ਪਾਤ ਨ ਜੋਤ ਜੁਤੰ॥ ਜਿਹ ਤਾਤ ਨ ਮਾਤ ਨ ਭ੍ਰਾਤ ਸੁਤੰ॥
ਜਿਹ ਰੋਗ ਨ ਸੋਗ ਨ ਭੋਗ ਭੁਅੰ॥ ਜਿਹ ਜੰਪਹਿ ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਜੁਅੰ॥ ੯॥ ੧੪੯॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਤੇ ਬਰਾਦਰੀ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਜੋਤੀ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਨਹੀਂ, ਮਾਤਾ ਨਹੀਂ, ਭਰਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਗ ਨਹੀਂ, ਸੋਗ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਕੋਈ ਭੋਗ ਭੋਗਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨਰ ਤੇ ਜੱਛ ਮਿਲ ਕੇ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ॥ ੯॥੧੪੯॥

ਨਰ ਨਾਰ ਨਪੁੰਸਕ ਜਾਹਿ ਕੀਏ॥ ਗਣ ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਦੀਏ॥
ਗਜ ਬਾਜ ਰਥਾਦਿਕ ਪਾਂਤ ਗਨੰ॥ ਭਵ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਤੁਅੰ॥ ੧੦॥ ੧੫੦॥

ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਪੁਰਸ਼, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਹੀਜੜੇ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਗਣ, ਕਿੰਨਰ, ਜੱਛ ਤੇ ਸੱਪ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ, ਰਥ ਤੇ ਪੈਦਲਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਬੀਤ ਚੁਕੇ ਸਮੇਂ, ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੧੦॥੧੫੦॥

ਜਿਹ ਅੰਡਜ ਸੇਤਜ ਜੇਰ ਰਜੰ॥ ਰਚਿ ਭੂਮ ਅਕਾਸ ਪਤਾਲ ਜਲੰ॥
ਰਚਿ ਪਾਵਕ ਪਉਣ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਲੀ॥ ਬਨ ਜਾਸੁ ਕੀਓ ਫਲ ਫੂਲ ਕਲੀ॥ ੧੧॥ ੧੫੧॥

ਜਿਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਅਡੰਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ ਤੇ ਉਤਭੁਜ ਚੋਹਾਂ ਖਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਅਕਾਸ਼, ਪਤਾਲ ਤੇ ਜਲ ਦੀ ਰਚਨਾ ਰਚੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਵੱਡੇ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਅਗਨੀ ਤੇ ਬੜੇ ਬਲ ਵਾਲੀ ਹਵਾ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਜੰਗਲ, ਫਲ, ਫੁਲ ਤੇ ਕਲੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ॥ ੧੧॥ ੧੫੧॥

ਭੂਅ ਮੇਰ ਅਕਾਸ ਨਿਵਾਸ ਛਿਤੰ॥ ਰਚਿ ਰੋਜ ਇਕਾਦਸ ਚੰਦ੍ਰ ਬ੍ਰਿਤੰ॥
ਦੁਤ ਚੰਦ ਦਿਨੀਸਹ ਦੀਪ ਦਈ॥ ਜਿਹ ਪਾਵਕ ਪਉਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਮਈ॥ ੧੨॥ ੧੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਨੀਸਹਿ=ਸੂਰਜ।

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜੀਵਾਂ

ਦੇ ਵਸਣ ਲਈ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਰੋਜ਼ੇ, ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਚੰਦਰ ਵਰਤ ਦੇ ਵਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਜਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਤੇਜ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਨੇ ਵੱਡੇ ਤੇਜ਼ ਵਾਲੀ ਅੱਗ ਤੇ ਬੜੇ ਵੇਗ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੀ ਪੌਣ ਬਣਾਈ ਹੈ॥੧੨॥੧੫੨॥

ਜਿਹ ਖੰਡ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੀਏ ॥ ਜਿਹ ਛਤ੍ਰ ਉਪਾਇ ਛਿਪਾਇ ਦੀਏ ॥
ਜਿਹ ਲੋਕ ਚਤਰਦਸ ਚਾਰ ਰਚੇ ॥ ਗਣ ਗੰਧ੍ਰਬ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸਚੇ ॥ ੧੩ ॥ ੧੫੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖੰਡ ਅਖੰਡ=ਅਕਾਸ਼। ਛੱਤ੍ਰ=ਤਾਰੇ।

ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਬੜੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਸੂਰਜ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤਾਰੇ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਛੁਪਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਸ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਰਚੇ ਹਨ ਤੇ ਗਣ, ਗੰਧਰਬ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਸਾਜੇ ਹਨ॥੧੩॥੧੫੩॥

ਅਨਧੂਤ ਅਭੂਤ ਅਛੂਤ ਮਤੰ ॥ ਅਨਗਾਧ ਅਬਯਾਧ ਅਨਾਦਿ ਗਤੰ ॥
ਅਨਖੇਦ ਅਭੇਦ ਅਛੇਦ ਨਰੰ ॥ ਜਿਹ ਚਾਰ ਚਤਰ ਦਿਸ ਚੱਕ੍ਰ ਫਿਰੰ ॥ ੧੪ ॥ ੧੫੪ ॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨਿਰੋਲ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ, ਉਹ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਗਤੀ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਸ਼ਟ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਕਟਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਨਰ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਚੱਕਰ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਹੁਕਮ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੧੪॥੧੫੪॥

ਜਿਹ ਰਾਗ ਨ ਰੰਗ ਨ ਰੇਖ ਰੁਗੰ ॥ ਜਿਹ ਸੋਗ ਨ ਭੋਗ ਨ ਜੋਗ ਜੁਗੰ ॥
ਭੂਅ ਭੰਜਨ ਗੰਜਨ ਆਦਿ ਸਿਰੰ ॥ ਜਿਹ ਬੰਦਤ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਨਰੰ ॥ ੧੫ ॥ ੧੫੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਅ ਭੰਜਨ=ਦੈਂਤ।

ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੋਹ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕੋਈ ਰੋਗ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੋਗ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਭੋਗ ਦਾ ਇੱਛਾਵਾਨ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਜੋਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸਨੂੰ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ॥੧੫॥੧੫੫॥

ਗਣ ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਰਚੇ ॥ ਮਣਿ ਮਾਣਕ ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਸੁਚੇ ॥
ਅਨਭੰਜ ਪ੍ਰਭਾ ਅਨਗੰਜ ਬ੍ਰਿਤੰ ॥ ਜਿਹ ਪਾਰ ਨ ਪਾਵਤ ਪੂਰ ਮਤੰ ॥ ੧੬ ॥ ੧੫੬ ॥

ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਗਣ, ਕਿੰਨਰ, ਜੱਛ ਤੇ ਸੱਪ ਰਚੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਮਣੀਆਂ, ਮਾਣਕ, ਮੋਤੀ

ਤੇ ਬੜੇ ਕੀਮਤੀ ਲਾਲ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਉਹ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ ਤੇ ਖੰਡ ਰਹਿਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਪੂਰਨ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ॥੧੬॥੧੫੬॥

ਅਨਖੰਡ ਸਰੂਪ ਅਡੰਡ ਪ੍ਰਭਾ॥ ਜੈ ਜੰਪਤ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਭਾ॥
ਜਿਹ ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਅਨੰਤ ਕਹੈ॥ ਜਿਹ ਭੂਤ ਅਭੂਤ ਨ ਭੇਦ ਲਹੈ॥ ੧੭॥ ੧੫੭॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਅਖੰਡ ਭਾਵ ਨਾ ਖੰਡਣ ਯੋਗ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਨਾ ਡੰਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਵੇਦ ਤੇ ਪੁਰਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਜੈ ਜੈ ਕਰਕੇ ਜਪਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੇਦ ਤੇ ਕਤੇਬ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਸਥੂਲ ਤੇ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ॥੧੭॥੧੫੭॥

ਜਿਹ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਜਪੈ॥ ਸੁਤ ਸਿੰਧ ਅਧੋ ਮੁਖ ਤਾਪ ਤਪੈ॥
ਕਈ ਕਲਪਨ ਲੌ ਤਪ ਤਾਪ ਕਰੈ॥ ਨਹੀ ਨੈਕ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧ ਪਾਨ ਪਰੈ॥ ੧੮॥ ੧੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਤ ਸਿੰਧ=ਚੰਦਰਮਾ। ਨੈਕ=ਥੋੜਾ ਜਿੰਨਾ।

ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵੇਦ, ਪੁਰਾਨ ਤੇ ਕਤੇਬਾਂ ਜਪਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੀਵਾਂ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਕਲਪਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਤਪ ਨੂੰ ਤਾਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਚੰਦਰਮਾ ਉਸ ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ॥੧੮॥੧੫੮॥

ਜਿਹ ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਸਭੈ ਤਜਿ ਹੈ॥ ਇਕ ਚਿਤ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧ ਕੋ ਭਜਿ ਹੈ॥
ਤੇਊ ਯਾ ਭਵਸਾਗਰ ਕੋ ਤਰ ਹੈ॥ ਭਵ ਭੂਲ ਨ ਦੇਹ ਪੁਨਰ ਧਰ ਹੈ॥ ੧੯॥ ੧੫੯॥

ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਸਾਰੇ ਫੋਕਟ ਨਿਕੰਮੇ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਭੁਲਕੇ ਵੀ ਮੁੜਕੇ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ॥੧੯॥੧੫੯॥

ਇਕ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਕੋਟ ਬ੍ਰਿਤੀ॥ ਇਮ ਬੇਦ ਉਚਾਰਤ ਸਾਰਸੁਤੀ॥
ਜੋਊ ਵਾ ਰਸ ਕੇ ਚਸ ਕੇ ਰਸ ਹੈ॥ ਤੇਊ ਭੂਲ ਨ ਕਾਲ ਫਧਾ ਫਸ ਹੈ॥ ੨੦॥ ੧੬੦॥

ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਰੋੜਾਂ ਵਰਤ ਰਖੇ ਜਾਣ ਕਦੀ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਵੇਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸ੍ਰੁਤੀਆਂ ਉਚਾਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਰਸ ਦੇ ਸੁਆਦ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦਾ॥੨੦॥੧੬੦॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

ਅਗੰਜ ਆਦਿ ਦੇਵ ਹੈ ਅਭੰਜ ਭੰਜ ਜਾਨੀਐ ॥
ਅਭੂਤ ਭੂਤ ਹੈ ਸਦਾ ਅਗੰਜ ਗੰਜ ਮਾਨੀਐ ॥
ਅਦੇਵ ਦੇਵ ਹੈ ਸਦਾ ਅਭੇਵ ਭੇਵ ਨਾਥ ਹੈ ॥
ਸਮੱਸਤ ਸਿੱਧ ਬ੍ਰਿੱਧਦਾ ਸਦੀਵ ਸਰਬ ਸਾਥ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ੧੬੧ ॥

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਦਿ ਕਾਲ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈ। ਉਹ ਨਾ ਭੱਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੰਨਣ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸੂਖਮ ਤੇ ਸਥੂਲ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਨਿਤ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਦੇਵਤਾ ਤੇ ਦੈਂਤ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਤੇ ਵਾਧੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰਬ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਾਥੀ ਹੈ॥ ੧ ॥ ੧੬੧ ॥

ਅਨਾਥ ਨਾਥ ਨਾਥ ਹੈ ਅਭੰਜ ਭੰਜ ਹੈ ਸਦਾ ॥
ਅਗੰਜ ਗੰਜ ਗੰਜ ਹੈ ਸਦੀਵ ਸਿੱਧ ਬ੍ਰਿੱਧਦਾ ॥
ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਸਰੂਪ ਹੈ ਅਛਿੱਜ ਤੇਜ ਮਾਨੀਐ ॥
ਸਦੀਵ ਸਿੱਧ ਸੁੱਧ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪਤ੍ਰ ਜਾਨੀਐ ॥ ੨ ॥ ੧੬੨ ॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜਿਹੜਾ ਅੰਨਾਥਾਂ ਦਾ ਨਾਥ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਸੁਆਮੀ ਹੈ। ਜੋ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੱਜਣ ਵਾਲੇ, ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਧਨ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਦੌਲਤ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਦਾ ਸਿੱਧੀਆਂ ਤੇ ਬ੍ਰਿਧੀਆਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਐਸਾ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਦੀ ਵੀ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਿੱਧੀ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪੱਤਰ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੨ ॥ ੧੬੨ ॥

ਨ ਰਾਗ ਰੰਗ ਰੂਪ ਹੈ ਨ ਰੋਗ ਰਾਗ ਰੇਖ ਹੈ ॥
ਅਦੋਖ ਅਦਾਗ ਅਦੱਖ ਹੈ ਅਭੂਤ ਅਭ੍ਰਮ ਅਭੇਖ ਹੈ ॥
ਨ ਤਾਤ ਮਾਤ ਜਾਤ ਹੈ ਨ ਪਾਤ ਚਿਹਨ ਬਰਨ ਹੈ ॥
ਅਦੇਖ ਅਸੇਖ ਅਭੇਖ ਹੈ ਸਦੀਵ ਬਿੱਸ੍ਰ ਭਰਨ ਹੈ ॥ ੩ ॥ ੧੬੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿੱਸ੍ਰ=ਸੰਸਾਰ। ਭਰਨ=ਪਾਲਣਾ।

ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੋਹ ਨਹੀਂ. ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਨਹੀਂ. ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਗ ਤੇ ਰਾਗ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਦੋਸ਼ ਰਹਿਤ. ਦਾਗ ਰਹਿਤ ਤੇ ਦੱਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। ਉਹ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਭਰਮ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਸ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦਾ ਨਾ ਪਿਤਾ ਹੈ. ਨਾ ਮਾਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਤ. ਬਰਾਦਰੀ. ਚਿੰਨ੍ਹ ਜਾਂ ਵਰਨ ਹੈ। ਉਹ ਅਦ੍ਰਿਸ਼. ਪੂਰਨ ਤੇ ਭੇਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੩॥੧੬੩॥

ਬਿਸ੍ਵੰਭਰ ਬਿਸ੍ਵਨਾਥ ਹੈ ਬਿਸੇਖ ਬਿਸ੍ਰ ਭਰਨ ਹੈ॥
ਜ਼ਮੀ ਜ਼ਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਸਦੀਵ ਕਰਮ ਭਰਮ ਹੈ॥
ਅਦ੍ਵੈਖ ਹੈ ਅਭੇਖ ਹੈ ਅਲੇਖ ਨਾਥ ਜਾਨੀਐ॥
ਸਦੀਵ ਸਰਬ ਠਉਰ ਮੈ ਬਿਸੇਖ ਆਨ ਮਾਨੀਐ॥ ੪॥੧੬੪॥

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਭ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਰਹਿਤ. ਭੇਸ ਰਹਿਤ ਤੇ ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੁਆਮੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਨੁਮਾਨ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੪॥੧੬੪॥

ਨ ਜੰਤ੍ਰ ਮੈ ਨ ਤੰਤ੍ਰ ਮੈ ਨ ਮੰਤ੍ਰ ਬਸ੍ਰਿ ਆਵਈ॥
ਪੁਰਾਨ ਔ ਕੁਰਾਨ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਕੈ ਬਤਾਵਈ॥
ਨ ਕਰਮ ਮੈ ਨ ਧਰਮ ਮੈ ਨ ਭਰਮ ਮੈ ਬਤਾਈਐ॥
ਅਗੰਜ ਆਦਿ ਦੇਵ ਹੈ ਕਹੋ ਸੁ ਕੈਸਿ ਪਾਈਐ॥ ੫॥੧੬੫॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾ ਕਿਸੇ ਜੰਤ੍ਰ ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤੰਤ੍ਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜ਼ਪਣ ਨਾਲ ਵੱਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਨ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਹੈ. ਨਾ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਬੱਝਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਭਰਮ ਹੈ। ਉਹ ਆਦਿ ਦੇਵ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?॥ ੫॥੧੬੫॥

ਜ਼ਿਮੀ ਜ਼ਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਸਮੱਸਤ ਏਕ ਜੋਤ ਹੈ॥
ਨ ਘਾਟ ਹੈ ਨ ਬਾਢ ਹੈ ਨ ਘਾਟ ਬਾਢ ਹੋਤ ਹੈ॥

ਨ ਹਾਨ ਹੈ ਨ ਬਾਨ ਹੈ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਜਾਨੀਐ॥
ਮਕੀਨ ਔ ਮਕਾਨ ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਤੇਜ ਮਾਨੀਐ॥ ੬ ॥ ੧੬੬ ॥

ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਇਕੋ ਜੋਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾ ਘਟਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਦਾ ਇਕ ਰਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਘਟਦਾ ਵਧਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਨਾ ਹਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਘਾਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਅਪਾਰ ਤੇਜ਼ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੬ ॥ ੧੬੬ ॥

ਨ ਦੇਹ ਹੈ ਨ ਗੇਹ ਹੈ ਨ ਜਾਤ ਹੈ ਨ ਪਾਤ ਹੈ॥
ਨ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਨ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੈ ਨ ਤਾਤ ਹੈ ਨ ਮਾਤ ਹੈ॥
ਨ ਅੰਗ ਹੈ ਨ ਰੰਗ ਹੈ ਨ ਸੰਗ ਸਾਥ ਨੇਹ ਹੈ॥
ਨ ਦੋਖ ਹੈ ਨ ਦਾਗ ਹੈ ਨ ਦ੍ਵੈਖ ਹੈ ਨ ਦੇਹ ਹੈ॥ ੭ ॥ ੧੬੭ ॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਨਾ ਘਰ, ਨਾ ਜਾਤ ਤੇ ਨਾ ਬਰਾਦਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਰ ਹੈ, ਨਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ, ਨਾ ਪਿਤਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਅੰਗ ਹੈ, ਨਾ ਰੰਗ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕਲੰਕ ਹੈ, ਨਾ ਦਾਗ ਹੈ, ਨਾ ਦ੍ਵੈਖ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਉਸ ਦੀ ਦੇਹ ਹੈ॥ ੭ ॥ ੧੬੭ ॥

ਨ ਸਿੰਘ ਹੈ ਨ ਸਜਾਰ ਹੈ ਨ ਰਾਉ ਹੈ ਨ ਰੰਕ ਹੈ॥
ਨ ਮਾਨ ਹੈ ਨ ਮਉਤ ਹੈ ਨ ਸਾਕ ਹੈ ਨ ਸੰਕ ਹੈ॥
ਨ ਜੱਛ ਹੈ ਨ ਗੰਧ੍ਰਬ ਹੈ ਨ ਨਰੁ ਹੈ ਨ ਨਾਰ ਹੈ॥
ਨ ਚੋਰ ਹੈ ਨ ਸ਼ਾਹ ਹੈ ਨ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਕੁਮਾਰ ਹੈ॥ ੮ ॥ ੧੬੮ ॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾ ਸ਼ੇਰ ਹੈ, ਨਾ ਗਿੱਦੜ ਹੈ, ਨਾ ਰਾਜਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗਰੀਬ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਅਭਿਮਾਨ ਹੈ, ਨਾ ਮੌਤ ਕਾਲ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਕ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਹੈ। ਨਾ ਉਹ ਜੱਛ ਹੈ, ਨਾ ਗੰਧਰਬ ਹੈ, ਨਾ ਮਨੁੱਖ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਇਸਤਰੀ ਹੈ। ਨਾ ਉਹ ਚੋਰ ਹੈ, ਨਾ ਸ਼ਾਹ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ॥ ੮ ॥ ੧੬੮ ॥

ਨ ਨੇਹ ਹੈ ਨ ਗੇਹ ਹੈ ਨ ਦੇਹ ਨ ਦੇਹ ਕੋ ਬਨਾਉ ਹੈ॥
ਨ ਛਲ ਹੈ ਨ ਛਿੱਦ੍ਰ ਹੈ ਨ ਛਲਕੋ ਮਿਲਾਉ ਹੈ॥

ਨ ਜੰਤ੍ਰ ਹੈ ਨ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਨ ਤੰਤ੍ਰ ਕੋ ਸਰੂਪ ਹੈ॥
ਨ ਰਾਗ ਹੈ ਨ ਰੰਗ ਹੈ ਨ ਰੇਖ ਹੈ ਨ ਰੂਪ ਹੈ॥ ੯ ॥੧੬੯॥

ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮੋਹ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਵਿਚ ਹੈ। ਨਾ ਉਹ ਵਲਛਲ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੂਸ਼ਨ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਛਲ ਦਾ ਉਸ ਵਿਚ ਮੇਲ ਹੈ। ਨਾ ਉਹ ਕਿਸੇ ਤੰਤ੍ਰ, ਮੰਤ੍ਰ ਜਾਂ ਜੰਤ੍ਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮੋਹ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੰਗ, ਰੇਖ ਤੇ ਰੂਪ ਹੈ॥ ੯ ॥੧੬੯॥

ਨ ਜੰਤ੍ਰ ਹੈ ਨ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਨ ਤੰਤ੍ਰ ਕੋ ਬਨਾਉ ਹੈ॥
ਨ ਛਲ ਹੈ ਨ ਛਿੱਦ੍ਰ ਹੈ ਨ ਛਾਇਆ ਕੋ ਮਿਲਾਉ ਹੈ॥
ਨ ਰਾਗ ਹੈ ਨ ਰੰਗ ਹੈ ਨ ਰੂਪ ਹੈ ਨ ਰੇਖ ਹੈ॥
ਨ ਕਰਮ ਹੈ ਨ ਧਰਮ ਹੈ ਅਜਨਮ ਹੈ ਅਭੇਖ ਹੈ॥ ੧੦ ॥੧੭੦॥

ਉਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨਾ ਜੰਤਰਾਂ ਕਰਕੇ ਤੇ ਨਾ ਮੰਤਰਾਂ ਕਰਕੇ ਵਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਤੇ ਕਿਸੇ ਤੰਤਰ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਵਲ ਛਲ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਔਗੁਣ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਵਿਚ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਰਾਗ ਭਾਵ ਮੋਹ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਹੈ, ਨਾ ਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਰੇਖ ਹੈ। ਉਹ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕਰਮ-ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਬੱਝਾ ਹੈ? ਨਾ ਉਹ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪਹਿਰਾਵਾ ਹੈ॥ ੧੦ ॥੧੭੦॥

ਨ ਤਾਤ ਹੈ ਨ ਮਾਤ ਹੈ ਅਖਜਾਲ ਅਖੰਡ ਰੂਪ ਹੈ॥
ਅਛੇਦ ਹੈ ਅਭੇਦ ਹੈ ਨ ਰੰਕ ਹੈ ਨ ਭੂਪ ਹੈ॥
ਪਰੇਯ ਹੈ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ ਪੁਨੀਤ ਹੈ ਪੁਰਾਨ ਹੈ॥
ਅਗੰਜ ਹੈ ਅਭੰਜ ਹੈ ਕਰੀਮ ਹੈ ਕੁਰਾਨ ਹੈ॥ ੧੧ ॥੧੭੧॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਮਾਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਅਚਿੰਤ ਤੇ ਅਖੰਡ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਛੇਦ ਤੇ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਉਹ ਗਰੀਬ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਅਤਿ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਗ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ॥ ੧੧ ॥੧੭੧॥

ਅਕਾਲ ਹੈ ਅਪਾਲ ਹੈ ਖਿਆਲ ਹੈ ਅਖੰਡ ਹੈ॥

ਨ ਰੋਗ ਹੈ ਨ ਸੋਗ ਹੈ ਨ ਭੇਦ ਹੈ ਨ ਭੰਡ ਹੈ॥
ਨ ਅੰਗ ਹੈ ਨ ਰੰਗ ਹੈ ਨ ਸੰਗ ਹੈ ਨ ਸਾਥ ਹੈ॥
ਪ੍ਰਿਯਾ ਹੈ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ ਪੁਨੀਤ ਹੈ ਪ੍ਰਮਾਥ ਹੈ॥੧੨॥੧੭੨॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਾਲ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਪਾਲਣਾ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਧੇਯ ਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਅਖੰਡ ਹਸਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਰੋਗ ਹੈ, ਨਾ ਸੋਗ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਦਨਾਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਗ ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਗੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਹੈ। ਉਹ ਪਿਆਰ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਅਤਿ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਹੈ॥੧੨॥੧੭੨॥

ਨ ਸੀਤ ਹੈ ਨ ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਨ ਘ੍ਰਾਮ ਹੈ ਨ ਘਾਮ ਹੈ॥
ਨ ਲੋਭ ਹੈ ਨ ਮੋਹ ਹੈ ਨ ਕ੍ਰੋਧ ਹੈ ਨ ਕਾਮ ਹੈ॥
ਨ ਦੇਵ ਹੈ ਨ ਦੈਤ ਹੈ ਨ ਨਰ ਕੋ ਸਰੂਪ ਹੈ॥
ਨ ਛਲ ਹੈ ਨ ਛਿੱਦ੍ਰ ਹੈ ਨ ਛਿੱਦ੍ਰ ਕੀ ਬਿਭੂਤ ਹੈ॥੧੩॥੧੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘ੍ਰਾਮ=ਗਰਮੀ। ਘਾਮ=ਧੁਪ।

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਾ ਠੰਢ ਹੈ, ਨਾ ਸ਼ੋਕ ਹੈ, ਨਾਂ ਗਰਮੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਧੁੱਪ ਦਾ ਕਸ਼ਟ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਨਾ ਲੋਭ ਹੈ, ਨਾ ਮੋਹ ਹੈ, ਨਾ ਗੁੱਸਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਦੈਂਤ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਛਲ ਫਰੇਬ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਔਗਣ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਔਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸਾਮਗਰੀ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੧੩॥੧੭੩॥

ਨਾ ਕਾਮ ਹੈ ਨ ਕ੍ਰੋਧ ਹੈ ਨ ਲੋਭ ਹੈ ਨ ਮੋਹ ਹੈ॥
ਨ ਦ੍ਵੈਖ ਹੈ ਨ ਭੇਖ ਹੈ ਨ ਦੂਈ ਹੈ ਨ ਦ੍ਰੋਹ ਹੈ॥
ਨ ਕਾਲ ਹੈ ਨ ਬਾਲ ਹੈ ਸਦੀਵ ਦਇਆਲ ਰੂਪ ਹੈ॥
ਅਗੰਜ ਹੈ ਅਭੰਜ ਹੈ ਅਭਰਮ ਹੈ ਅਭੂਤ ਹੈ॥੧੪॥੧੭੪॥

ਉਸ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਨਾ ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੈ, ਨਾ ਗੁੱਸਾ ਹੈ, ਨਾ ਲਾਲਚ ਹੈ, ਨਾ ਮੋਹ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਖ ਹੈ, ਨਾ ਦੁਜੈਗੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਦਗ਼ਾ ਫਰੇਬ ਹੈ। ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਲ ਪੋਂਹਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਬਾਲਕ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸਦਾ ਦਿਆਲਤਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਜਿੱਤ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਭਜਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਤੇ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੧੪॥੧੭੪॥

ਅਛੇਦ ਛੇਦ ਹੈ ਸਦਾ ਅਗੰਜ ਗੰਜ ਗੰਜ ਹੈ॥
ਅਭੂਤ ਭੇਖ ਹੈ ਬਲੀ ਅਨੂਪ ਰਾਗ ਰੰਗ ਹੈ॥
ਨ ਦ੍ਵੈਖ ਹੈ ਨ ਭੇਖ ਹੈ ਨ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਮ ਹੈ॥
ਨ ਜਾਤ ਹੈ ਨ ਪਾਤ ਹੈ ਨ ਚਿੱਤ੍ਰ ਚਿਹਨ ਬਰਨ ਹੈ॥੧੫॥੧੭੫॥

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੋ ਨਾ ਛੇਦੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੇਦਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ਤਹਿ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਭੇਖ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੜਾ ਬਲਵਾਨ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦਾ ਰਾਗ ਰੰਗ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਭਾਵ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਖ ਲਿਬਾਸ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਕਰਮ ਕਾਮੀਆਂ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਬਜਾਦਰੀ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਚਿੱਤ੍ਰ ਤਸਵੀਰ, ਨਿਸ਼ਾਨ ਜਾਂ ਵਰਨ ਹੈ॥੧੫॥੧੭੫॥

ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਅਨੰਤ ਹੈ ਅਨੰਤ ਤੇਜ ਜਾਨੀਐ॥
ਅਭੂਮ ਅਭਿੱਜ ਹੈ ਸਦਾ ਅਛਿੱਜ ਤੇਜ ਮਾਨੀਐ॥
ਨ ਆਧ ਹੈ ਨ ਬਯਾਧ ਹੈ ਅਗਾਧ ਰੂਪ ਲੇਖੀਐ॥
ਅਦੋਖ ਹੈ ਅਦਾਗ ਹੈ ਅਛੈ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪੇਖੀਐ॥੧੬॥੧੭੬॥

ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਭੂਮੀ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਭਿੱਜਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦੇ ਤੇਜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਆਧੀ ਹੈ, ਨਾ ਬਿਆਧੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬੜਾ ਗਹਿਰਾ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੋਸ਼ ਰਹਿਤ ਤੇ ਦਾਗ ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੬॥੧੭੬॥

ਨ ਕਰਮ ਹੈ ਨ ਭਰਮ ਹੈ ਨ ਧਰਮ ਕੋ ਪ੍ਰਭਾਉ ਹੈ॥
ਨ ਜੰਤ੍ਰ ਹੈ ਨ ਤੰਤ੍ਰ ਹੈ ਨ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋ ਰਲਾਉ ਹੈ॥
ਨ ਛਲ ਹੈ ਨ ਛਿੱਦ੍ਰ ਹੈ ਨ ਛਿੱਦ੍ਰ ਕੋ ਸਰੂਪ ਹੈ॥
ਅਭੰਗ ਹੈ ਅਨੰਗ ਹੈ ਅਗੰਜ ਸੀ ਬਿਭੂਤ ਹੈ॥੧੭॥੧੭੭॥

ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਕਿਰਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭਰਮ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਤੇ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਅਸਰ ਹੈ। ਉਹ ਨਾ ਜੰਤਰਾਂ ਵਿਚ, ਨਾ ਤੰਤਰਾਂ ਵਿਚ ਤੇ

ਨਾ ਹੀ ਮੰਤਰਾਂ ਵਿਚ ਰਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਛਲ ਫਰੇਬ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਕੋਈ ਔਗੁਣ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਔਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਉਹ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅੰਗ ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸੰਪਦਾ ਕਦੀ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ॥੧੭॥੧੭੭॥

ਨ ਕਾਮ ਹੈ ਨ ਕ੍ਰੋਧ ਹੈ ਨ ਲੋਭ ਮੋਹ ਕਾਰ ਹੈ॥
ਨ ਆਧ ਹੈ ਨ ਗਾਧ ਹੈ ਨ ਬਿਯਾਧ ਕੋ ਬਿਚਾਰ ਹੈ॥
ਨ ਰੰਗ ਰਾਗ ਰੂਪ ਹੈ ਨ ਰੂਪ ਰੇਖ ਕਾਰ ਹੈ॥
ਨ ਹਾਉ ਹੈ ਨ ਭਾਉ ਹੈ ਨ ਦਾਉ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ॥੧੮॥੧੭੮॥

ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਾ ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੈ, ਨਾ ਕ੍ਰੋਧ ਭਾਵ ਗੁੱਸਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਵਿਚ ਲੋਭ ਤੇ ਮੋਹ ਦੀ ਕੋਈ ਕਾਰ ਰੇਖਾ ਹੈ। ਨਾ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਧੀ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਗਾਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਬਿਆਧੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਹੈ, ਨਾ ਰਾਗ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਰੂਪ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਰੇਖ ਦਾ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਵਿਚ ਨਾ ਹਉਮੈ ਹੈ ਨਾ ਪਿਆਰ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅ ਪੇਚ ਹੈ॥੧੮॥੧੭੮॥

ਗਜਾਧਪੀ ਨਰਾਧਪੀ ਕਰੰਤ ਸੇਵ ਹੈ ਸਦਾ॥
ਸਿਤਸਪਤੀ ਤਪਸਪਤੀ ਬਨਸਪਤੀ ਜਪਸ ਸਦਾ॥
ਅਗਸਤ ਆਦਿ ਜੇ ਬਡੇ ਤਪਸਪਤੀ ਬਿਸੇਖੀਐ॥
ਬਿਅੰਤ ਬਿਅੰਤ ਬਿਅੰਤ ਕੋ ਕਰੰਤ ਪਾਠ ਪੇਖੀਐ॥੧੯॥੧੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਜਾਧਪੀ=ਇੰਦਰ। ਨਰਾਧਪੀ=ਕੁਬੇਰ। ਸਿਤਸਪਤੀ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ। ਤਪਸਪਤੀ=ਸੂਰਜ। ਤਪਸਪਤੀ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ। ਬਨਸਪਤੀ=ਵਰਣ।

ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਇੰਦਰ ਤੇ ਕੁਬੇਰ ਸਦਾ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ, ਸੂਰਜ, ਵਰਣ ਦੇਵਤਾ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਗਸਤ ਆਦਿ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਤੇ ਮਹਾਨ ਤਪੱਸਵੀ ਸ਼ਿਵ ਆਦਿ ਜੋ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਕਹਿੰਦੇ ਵਿਖਾਈ ਦੇਂਦੇ ਹਨ॥੧੯॥੧੭੯॥

ਅਗਾਧ ਆਦ ਦੇਵ ਕੀ ਅਨਾਦ ਬਾਤ ਮਾਨੀਐ॥
ਨ ਜਾਤ ਪਾਤ ਮੰਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਨੇਹ ਜਾਨੀਐ॥
ਸਦੀਵ ਸਰਬ ਲੋਕ ਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਖਿਆਲ ਮੈ ਰਹੈ॥

ਤੁਰੰਤ ਦ੍ਰੋਹ ਦੇਹ ਕੇ ਅਨੰਤ ਭਾਂਤ ਸੋ ਦਹੈ॥੨੦॥੧੮੦॥

ਉਸ ਅਨਾਦ ਆਦਿ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਇਹ ਸਿਫਤ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਹਾਨ ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਨਾ ਜਾਤ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਬਰਾਦਰੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਮੰਤ੍ਰ, ਮਿੱਤਰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਤੇ ਸਨੇਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ। ਸਭ ਲੋਕ ਸਦਾ ਹੀ ਉਸ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਧਿਆਨ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸਾੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥੨੦॥੧੮੦॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਰੂਆਮਲ ਛੰਦ॥

ਰੂਪ ਰਾਗ ਨ ਰੇਖ ਰੰਗ ਨ ਜਨਮ ਮਰਨ ਬਿਹੀਨ॥
ਆਦਿ ਨਾਥ ਅਗਾਧ ਪੁਰਖ ਸੁ ਧਰਮ ਕਰਮ ਪ੍ਰਬੀਨ॥
ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਨ ਤੰਤ੍ਰ ਜਾਕੋ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ॥
ਹਸਤ ਕੀਟ ਬਿਖੈ ਬਸੈ ਸਭ ਠਉਰ ਮੈ ਨਿਰਧਾਰ॥੧॥੧੮੧॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਰੂਪ, ਰਾਗ, ਰੇਖ, ਰੰਗ ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਮੂਲ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਅਥਾਹ ਹੈ, ਤੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਜੰਤ੍ਰ, ਮੰਤ੍ਰ ਤੇ ਤੰਤਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਉਸ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਕੋਈ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹਾਥੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੀੜੀ ਤਕ ਤੇ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੧॥੧੮੧॥

ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਨ ਤਾਤ ਜਾਕੋ ਮੰਤ੍ਰ ਮਾਤ੍ਰਿ ਨ ਮਿੱਤ੍ਰ॥
ਸਰਬ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਰਮਿਓ ਜਿਹ ਚੱਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਨ ਚਿੱਤ੍ਰ॥
ਆਦਿ ਦੇਵ ਉਦਾਰ ਮੂਰਤਿ ਅਗਾਧ ਨਾਥ ਅਨੰਤ॥
ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਨ ਜਾਨੀਐ ਅਬਿਖਾਦ ਦੇਵ ਦੁਰੰਤ॥੨॥੧੮੨॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜਾਤ, ਬਰਾਦਰੀ, ਪਿਤਾ, ਵਜ਼ੀਰ, ਮਾਤਾ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਆਦਿ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਚੱਕ੍ਰ, ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੇ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸਭ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਕੇ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਦਾ ਮੂਲ ਦੇਵ ਹੈ, ਉਦਾਰਤਾ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੈ, ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਅੰਤ ਰਹਿਤ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਆਦਿ ਤੇ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਝਗੜਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ॥੨॥੧੮੨॥

ਦੇਵ ਭੇਵ ਨ ਜਾਨਹੀ ਜਿਹ ਮਰਮ ਬੇਦ ਕਤੇਬ॥
ਸਨਕ ਅਉ ਸਨਕੇਸ ਨੰਦਨ ਪਾਵਹੀ ਨ ਹਿਸੇਬ॥
ਜੱਛ ਕਿੰਨਰ ਮੱਛ ਮਾਨਸ ਮੁਰਗ ਉਰਗ ਅਪਾਰ॥
ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਪੁਕਾਰਹੀ ਸ਼ਿਵ ਸੱਕ੍ਰ ਔ ਮੁਖ ਚਾਰ॥ ੩ ॥੧੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਨਕ=ਸ਼ੌਨਕ ਰਿਸ਼ੀ। ਸਨਕੇਸ ਨੰਦਨ=ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ-ਨਾਰਦ, ਸਨਕ, ਸਨੰਦਨ ਆਦਿ। ਉਰਗ=ਸੱਪ। ਸੱਕ੍ਰ=ਇੰਦਰ।

ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਤੇ ਵੇਦ ਤੇ ਕਤੇਬ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਸ਼ੌਨਕ ਰਿਸ਼ੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਰਦ ਆਦਿ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਲੇਖੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜੱਛ, ਕਿੰਨਰ, ਮੱਛ, ਮਨੁੱਖ, ਪਤਾਲ ਵਾਸੀ ਸੱਪ, ਸ਼ਿਵ ਜੀ, ਇੰਦਰ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ॥ ੩ ॥੧੯੩॥

ਸਰਬ ਸਪਤ ਪਤਾਰ ਕੇ ਤਰ ਜਾਪ ਹੀ ਜਿਹ ਜਾਪ॥
ਆਦਿ ਦੇਵ ਅਗਾਧਿ ਤੇਜ ਅਨਾਦਿ ਮੂਰਤਿ ਅਤਾਪ॥
ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਨ ਆਵਈ ਕਰ ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਨ ਕੀਨ॥
ਸਰਬ ਠਉਰ ਰਹਿਓ ਬਿਰਾਜ ਧਿਰਾਜ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੪ ॥੧੯੪॥

ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸੱਤਾਂ ਪਤਾਲਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਦਿ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਦੁਖ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜੰਤਰਾਂ ਮੰਤਰਾਂ ਕਰਕੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੰਤ੍ਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਕੀਤਿਆਂ ਵੱਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੪ ॥੧੯੪॥

ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਦੇਵ ਦਾਨੋ ਨ ਬ੍ਰਹਮ ਛਤ੍ਰੀਅਨ ਮਾਹਿ॥
ਬੈਸਨੰ ਕੇ ਬਿਖੈ ਬਿਰਾਜੈ ਸੂਦ੍ਰ ਭੀ ਵਹ ਨਾਹਿ॥
ਗੂੜ ਗਉਡ ਨ ਭੀਲ ਭੀਕਰ ਬ੍ਰਹਮ ਸੇਖ ਸਰੂਪ॥
ਰਾਤ ਦਿਵਸ ਨ ਮੱਧ ਉਰਧ ਨ ਭੂਮ ਅਕਾਸ਼ ਅਨੂਪ॥ ੫ ॥੧੯੫॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੱਛ, ਗੰਧਰਬ, ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਤੇ ਖੱਤਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਜਾਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਉਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਵੈਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸ਼ੂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਗੂੜ੍ਹ, ਗੋਂਡ, ਭਿਆਨਕ

ਭੀਲ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਸ਼ੇਖ ਸਰੂਪ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਪਤਾਲ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ॥੫॥੧੯੫॥

ਜਾਤ ਜਨਮ ਨ ਕਾਲ ਕਰਮ ਨ ਧਰਮ ਕਰਮ ਬਿਹੀਨ॥
ਤੀਰਥ ਜਾਤ੍ਰ ਨ ਦੇਵ ਪੂਜਾ ਗੋਰ ਕੇ ਨ ਅਧੀਨ॥
ਸਰਬ ਸਪਤ ਪਤਾਰ ਕੇ ਤਰ ਜਾਨੀਐ ਜਿਹ ਜੋਤ॥
ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਮ ਸਹੰਸ ਫਨ ਨਹਿ ਨੇਤ ਪੂਰਨ ਹੋਤ॥੬॥੧੯੬॥

ਉਸ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ, ਜਨਮ ਤੇ ਕਾਲ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਕਬਰਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਜੋਤ ਸਾਰੇ ਸੱਤਾਂ ਪਤਾਲਾਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰ ਫਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੬॥੧੯੬॥

ਸੋਧ ਸੋਧ ਹਟੇ ਸਭੈ ਸੁਰ ਬਿਰੋਧ ਦਾਨਵ ਸਰਬ॥
ਗਾਇ ਗਾਇ ਹਟੇ ਗੰਧਰਬ ਗਵਾਇ ਕਿੰਨਰ ਗਰਬ॥
ਪੜ੍ਹਤ ਪੜ੍ਹਤ ਥਕੇ ਮਹਾ ਕਬਿ ਗੜ੍ਹਤ ਗਾੜ੍ਹ ਅਨੰਤ॥
ਹਾਰ ਹਾਰ ਕਹਿਓ–ਸਭੂ ਮਿਲ ਨਾਮ ਨਾਮ ਦੁਰੰਤ॥੭॥੧੯੭॥

ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਢੂੰਡ ਢੂੰਡ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਦੈਂਤ ਵੀ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਗੰਧਰਬ ਵੀ ਗਾ ਗਾ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਸਾਜ਼ ਵਜਾ ਵਜਾ ਕੇ ਕਿੰਨਰਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਵੀ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਡਤ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਘਾੜਤਾਂ ਘੜਦੇ ਘੜਦੇ ਭਾਵ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਰਚਦੇ ਰਚਦੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ। ਸਭ ਨੇ ਹਾਰ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਹੋ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨਾਮੀਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾਉਣਾਂ ਅਤਿ ਕਠਨ ਹੈ॥੭॥੧੯੭॥

ਬੇਦ ਭੇਦ ਨ ਪਾਇਓ ਲਖਿਓ ਨ ਸੇਬ ਕਤੇਬ॥
ਦੇਵ ਦਾਨੋ ਮੂੜ ਮਾਨੋ ਜੱਛ ਨ ਜਾਨੈ ਜੇਬ॥
ਭੂਤ ਭੱਬ ਭਵਾਨ ਭੂਪਤਿ ਆਦਿ ਨਾਥ ਅਨਾਥ॥
ਅਗਨ ਬਾਇ ਜ਼ਲੇ ਥਲੇ ਮਹਿ ਸਰਬ ਠਉਰ ਨਿਵਾਸ॥੮॥੧੯੮॥

ਵੇਦ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਕਤੇਬ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕੇ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ ਤੇ ਜੱਛ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕੇ ਤੇ ਉਹ ਮੂੜ ਡੋਰ ਭੌਰੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਭੂਤ, ਭਵਿੱਖ ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ. ਸਭ ਦਾ ਮੂਲ ਮੁੱਢ ਸੁਆਮੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਅਗਨੀ, ਪੌਣ, ਜਲ ਤੇ ਥਲ ਆਦਿ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੮॥ ੧੮੮॥

ਦੇਹ ਗੇਹ ਨ ਨੇਹ ਸਨੇਹ ਅਬੇਹ ਨਾਥ ਅਜੀਤ॥
ਸਰਬ ਗੰਜਨ ਸਰਬ ਭੰਜਨ ਸਰਬ ਤੇ ਅਨਭੀਤ॥
ਸਰਬ ਕਰਤਾ ਸਰਬ ਹਰਤਾ ਸਰਬ ਦਯਾਲ ਅਦ੍ਵੇਖ॥
ਚੱਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਨ ਬਰਨ ਜਾਕੋ ਜਾਤ ਪਾਤ ਨ ਭੇਖ॥ ੯॥ ੧੮੯॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਾ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮੋਹ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਘਰ ਨਾਲ ਸਨੇਹ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਉਹ ਸੁਆਮੀ ਨਾ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਜਿੱਤ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਭੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਭਨਾਂ ਡਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਦਾ ਕਰਨਹਾਰ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਚਿੰਨ੍ਹ ਚੱਕ੍ਰ ਵਰਨ, ਜਾਤ ਬਰਾਦਰੀ ਤੇ ਭੇਖ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੯॥ ੧੮੯॥

ਰੂਪ ਰੇਖ ਨ ਰੰਗ ਜਾਕੋ ਰਾਗ ਰੂਪ ਨ ਰੰਗ॥
ਸਰਬ ਲਾਇਕ ਸਰਬ ਘਾਇਕ ਸਰਬ ਤੇ ਅਨਭੰਗ॥
ਸਰਬ ਦਾਤਾ ਸਰਬ ਗਯਾਤਾ ਸਰਬ ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ॥
ਦੀਨ ਬੰਧੁ ਦਯਾਲ ਸੁਆਮੀ ਆਦਿ ਦੇਵ ਅਪਾਲ॥ ੧੦॥ ੧੯੦॥

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ, ਰੇਖ ਤੇ ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਤੇ ਰੰਗ ਦਾ ਮੋਹ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਸਭਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਲਾਇਕ ਅਤੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਭ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੀਨਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਦਾ ਬੰਧੂ ਹੈ ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਸੁਆਮੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਦੇਵਤਾ ਰੂਪ ਅਤੇ ਪਾਲਣਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ॥ ੧੦॥ ੧੯੦॥

ਦੀਨ ਬੰਧੁ ਪ੍ਰਬੀਨ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਸਰਬ ਕੋ ਕਰਤਾਰ॥
ਬਰਨ ਚਿਹਨ ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਜਾਕੋ ਚੱਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਅਕਾਰ॥
ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਨ ਗੋਤ੍ਰ ਗਾਥਾ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨ ਬਰਨ॥

ਸਰਬ ਦਾਤਾ ਸਰਬ ਗਜਾਤਾ ਸਰਬ ਭੂਅ ਕੋ ਭਰਨ ॥ ੧੧ ॥ ੧੯੧ ॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀਨਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਦਾ ਬੰਧੂ ਮਿੱਤਰ ਹੈ, ਬੜਾ ਚਤੁਰ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈ। ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵਰਨ, ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੇ ਚੱਕਰ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਚੱਕਰ ਅਪਾਰ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ, ਬਰਾਦਰੀ ਤੇ ਗੋਤ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰੂਪ, ਰੇਖ ਤੇ ਵਰਨ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰਬ ਕਲਾ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਹੈ। ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੧੧ ॥ ੧੯੧ ॥

ਦੁਸ਼ਟ ਗੰਜਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਭੰਜਨ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਮਾਥ ॥
ਦੁਸ਼ਟ ਹਰਤਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰਤਾ ਜਗਤ ਮੈ ਜਿਹ ਗਾਥ ॥
ਭੂਤ ਭੱਬ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਦੇਵ ਅਗੰਜ ॥
ਆਦਿ ਅੰਤ ਅਨਾਦਿ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਅਭੰਜ ॥ ੧੨ ॥ ੧੯੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਮਾਥ=ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਭੱਬ=ਸੁੰਦਰ। ਪ੍ਰਮਾਨ=ਇਕੋ ਜਿਹਾ।

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਪੁਰਸਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਮਿਲੀਆ ਮੇਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਉਹ ਅਜਿੱਤ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤਕ ਅਨਾਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਮਹਾਨ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ॥ ੧੨ ॥ ੧੯੨ ॥

ਧਰਮ ਕੇ ਅਨ ਕਰਮ ਜੇਤਕ ਕੀਨ ਤਉਨ ਪਸਾਰ ॥
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਗੰਧਰਬ ਕਿੰਨਰ ਮੱਛ ਕੱਛ ਅਪਾਰ ॥
ਭੂਮ ਅਕਾਸ਼ ਜਲੇ ਥਲੇ ਮਹਿ ਮਾਨੀਐ ਜਿਹ ਨਾਮ ॥
ਦੁਸ਼ਟ ਹਰਤਾ ਪੁਸ਼ਟ ਕਰਤਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਹਰਤਾ ਕਾਮ ॥ ੧੩ ॥ ੧੯੩ ॥

ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ, ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਤੇ ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਕਰਮ ਹਨ, ਸਭ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ, ਗੰਧਰਬ, ਕਿੰਨਰ, ਮੱਛ ਤੇ ਕੱਛ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ਼,, ਜਲ ਤੇ ਥਲ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਲਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ॥ ੧੩ ॥ ੧੯੩ ॥

ਦੁਸ਼ਟ ਹਰਨਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਦਿਆਲ ਲਾਲ ਗੋਬਿੰਦ ॥

ਮਿੱਤ੍ਰ ਪਾਲਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਘਾਲਕ ਦੀਨ ਦਜਾਲ ਮੁਕੰਦ॥
ਅਘੌ ਡੰਡਣ ਦੁਸ਼ਟ ਖੰਡਣ ਕਾਲਹੂੰ ਕੇ ਕਾਲ॥
ਦੁਸ਼ਟ ਹਰਣੰ ਪੁਸ਼ਟ ਕਰਣੰ ਸਰਬ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ॥ ੧੪॥ ੧੯੪॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਪਿਆਰਾ ਦਿਆਲੂ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਪਾਲਕ ਹੈ। ਉਹ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਦੀਨਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਾਲ ਦਾ ਵੀ ਕਾਲ ਹੈ। ਉਹ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਭਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਲਵਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੧੪॥ ੧੯੪॥

ਸਰਬ ਕਰਤਾ ਸਰਬ ਹਰਤਾ ਸਰਬ ਕੇ ਅਨਕਾਮ॥
ਸਰਬ ਖੰਡਣ ਸਰਬ ਦੰਡਣ ਸਰਬ ਕੇ ਨਿਜ ਭਾਮ॥
ਸਰਬ ਭੁਗਤਾ ਸਰਬ ਜੁਗਤਾ ਸਰਬ ਕਰਮ ਪ੍ਰਬੀਨ॥
ਸਰਬ ਖੰਡਣ ਸਰਬ ਦੰਡਣ ਸਰਬ ਧਰਮ ਅਧੀਨ॥ ੧੫॥ ੧੯੫॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਭ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਹਰਤਾ ਭਾਵ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਦੀਆਂ ਮਨੋਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਖੰਡਣ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ। ਸਭ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧਰਮ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਸਰੇ ਹਨ॥ ੧੫॥ ੧੯੫॥

ਸਰਬ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ ਸਰਬ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਨ ਸਰਬ ਬੇਦ ਬਿਚਾਰ॥
ਦੁਸ਼ਟ ਹਰਤਾ ਬਿਸ੍ਵ ਭਰਤਾ ਆਦਿ ਰੂਪ ਅਪਾਰ॥
ਦੁਸ਼ਟ ਦੰਡਣ ਪੁਸ਼ਟ ਖੰਡਣ ਆਦਿ ਦੇਵ ਅਖੰਡ॥
ਭੂਮ ਅਕਾਸ਼ ਜਲੇ ਥਲੇ ਮਹਿ ਜਪਤ ਜਾਪ ਅਮੰਡ॥ ੧੬॥ ੧੯੬॥

ਉਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਸਾਰਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਆਦਿ ਰੂਪ ਸਭ ਦੇ ਮੁੱਢ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਕੋਈ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਅਤੇ ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ

ਦੰਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਦੇਵ ਹੈ ਜੋ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਅਕਾਸ਼, ਜਲ ਤੇ ਥਲ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਦਾ ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੧੬॥੧੯੬॥

ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਚਾਰ ਬਿਚਾਰ ਜੇਤੇ ਜਾਨੀਐ ਸਬਿਚਾਰ॥
ਆਦਿ ਦੇਵ ਅਪਾਰ ਸ੍ਰੀਪਤਿ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਹਾਰ॥
ਅੰਨ ਦਾਤਾ ਗਜਾਨ ਗਜਾਤਾ ਸਰਬ ਮਾਨ ਮਹਿੰਦ੍ਰ॥
ਬੇਦ ਬਜਾਸ ਕਰੇ ਕਈ ਦਿਨ ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਉਪਇੰਦ੍ਰ॥੧੭॥੧੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ=ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ। ਪ੍ਰਹਾਰ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਮਹਿੰਦ੍ਰ=ਰਾਜੇ। ਉਪਿੰਦ੍ਰ=ਇੰਦਰ ਦਾ ਭਰਾ।

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਸ਼ੁਭ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਹਿਲਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈ ਤੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਅੰਨ ਦਾਤਾ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਸਭ ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮਾਨ ਸਤਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਵਰਗੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰਾਜੇ ਇੰਦਰ ਤੇ ਉਪਿੰਦਰ ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ॥੧੭॥੧੯੭॥

ਜਨਮ ਜਾਤਾ ਕਰਮ ਗਿਆਤਾ ਧਰਮ ਚਾਰ ਬਿਚਾਰ॥
ਬੇਦ ਭੇਵ ਨ ਪਾਵਈ ਸ਼ਿਵਰੁਦ੍ਰ ਅਉ ਮੁਖਚਾਰ॥
ਕੋਟ ਇੰਦ੍ਰ ਉਪਿੰਦ੍ਰ ਬਿਆਸਕ ਸਨਕ ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ॥
ਗਾਇ ਗਾਇ ਥਕੇ ਸਭੈ ਗੁਨ ਚਕ੍ਰਤ ਭੇ ਮੁਖਚਾਰ॥੧੮॥੧੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਨਮ ਜਾਤਾ=ਜੋਤਸ਼ੀ। ਕਰਮ ਗਿਆਤਾ=ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ।

ਜੋਤਸ਼ੀ, ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਤੇ ਧਰਮ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਵੇਦ, ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕੇ। ਕਰੋੜਾਂ ਇੰਦ੍ਰ, ਉਪਿੰਦ੍ਰ, ਬਿਆਸ, ਸਨਕ ਤੇ ਸਨਕ ਕੁਮਾਰ ਆਦਿ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਜਸ ਗਾ ਗਾ ਕੇ ਥਕ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੧੮॥੧੯੮॥

ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਨ ਮੱਧ ਜਾ ਕੋ ਭੂਤ ਭੱਬ ਭਵਾਨ॥
ਸਤ ਦੁਆਪਰ ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਕਲਜੁਗ ਚਤ੍ਰ ਕਾਲ ਪ੍ਰਧਾਨ॥

ਧਿਆਇ ਧਿਆਇ ਥਕੇ ਮਹਾਮੁਨਿ ਗਾਇ ਗੰਧ੍ਰਬ ਅਪਾਰ॥
ਹਾਰ ਹਾਰ ਥਕੇ ਸਭੈ ਨਹੀ ਪਾਈਐ ਤਿਹ ਪਾਰ॥੧੯॥੧੯੯॥

ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਆਦਿ, ਮੱਧ ਤੇ ਅੰਤ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀ ਲਗਦਾ। ਉਹ ਸਤਿਜੁਗ, ਦੁਆਪਰ, ਤਰੇਤਾ ਤੇ ਕਲਿਜੁਗ ਚੋਂਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਚੋਂਹਾ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਥੱਕ ਗਏ ਅਤੇ ਗੰਧਰਬ ਵੀ ਉਸ ਪਾਰ ਰਹਿਤ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਗਾ ਗਾ ਕੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ॥੧੯॥੧੯੯॥

ਨਾਰਦਾਦਿਕ ਬੇਦ ਬਿਆਸਕ ਮੁਨਿ ਮਹਾਨ ਅਨੰਤ॥
ਧਿਆਇ ਧਿਆਇ ਥਕੇ ਸਭੈ ਕਰ ਕੋਟ ਕਸ਼ਟ ਦੁਰੰਤ॥
ਗਾਇ ਗਾਇ ਥਕੇ ਗੰਧ੍ਰਬ ਨਾਚ ਅਪੱਛ੍ਰ ਅਪਾਰ॥
ਸੋਧ ਸੋਧ ਥਕੇ ਮਹਾਸੁਰ ਪਾਇਓ ਨਹਿ ਪਾਰ॥੨੦॥੨੦੦॥

ਨਾਰਦ ਤੇ ਬੇਦ ਬਿਆਸ ਆਦਿ ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਮਹਾਨ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਧਿਆ ਧਿਆ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਤਪੱਸਵੀ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿ ਸਹਿ ਕੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ, ਗੰਧਰਬ ਗਾ ਗਾ ਕੇ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਅਪੱਛਰਾ ਨੱਚ ਨੱਚ ਕੇ ਥੱਕ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਆਦਿ ਵਡੇ ਵਡੇ ਦੇਵਤੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਢੂੰਡ ਢੂੰਡ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ॥੨੦॥੨੦੦॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਦੋਹਰੇ॥

ਏਕ ਸਮੈ ਸ੍ਰੀ ਆਤਮਾ ਉਚਰਿਓ ਮਤ ਸਿਉ ਬੈਨ॥
ਸਭ ਪ੍ਰਤਾਪ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੋ ਕਹੋ ਸਕਲ ਬਿਧ ਤੈਨ॥੧॥੨੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਤਿ=ਬੁੱਧੀ। ਜਗਦੀਸ=ਪ੍ਰਭੂ।

ਇਕ ਵਾਰ ਆਤਮਾ ਨੇ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦਾ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕਰੋ॥੧॥੨੦੧॥

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਨੌਂ ਦੋਹਰੇ ਹਨ, ਹਰ ਇਕ ਦੋਹਰੇ ਵਿਚ ਚਾਰ ਚਾਰ ਪੰਜ ਪੰਜ ਜਾਂ ਛੇ ਛੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਛੰਦ ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਬਣਾਕੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਪਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਹ ਉੱਤਰ ਖਿੱਚ ਧੂਹ ਨਾਲ ਬਣਾ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਕੋ ਆਤਮਾ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਕਹਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕੋ ਬਿਚਾਰ॥
ਕਉਨ ਧਰਮ ਕੋ ਕਰਮ ਹੈ ਕਹੋ ਸਕਲ ਬਿਸਥਾਰ॥੨॥੨੦੨॥

ਆਤਮਾ ਦਾ ਕੀ ਯਥਾਰਥ ਸਰੂਪ ਕੀ ਹੈ? ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ? ਧਰਮ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਕਰਮ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸੋ॥੨॥੨੦੨॥

ਕਹ ਜੀਤਬ ਕਹ ਮਰਨ ਹੈ ਕਵਨ ਸੁਰਗ ਕਹ ਨਰਕ॥
ਕੋ ਸੁਘੜਾ ਕੋ ਮੂੜਤਾ ਕਹਾ ਤਰਕ ਅਵਤਰਕ॥੩॥੨੦੩॥

ਜੀਉਣਾ ਮਰਨਾ ਕੀ ਹੈ? ਸਵਰਗ ਨਰਕ ਕੀ ਹੈ?ਸਿਆਣੇ ਮੂਰਖ ਕੋਣ ਹਨ? ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਰਹਿਤ ਕੀ ਹਨ?॥੩॥੨੦੩॥

ਕੋ ਨਿੰਦਾ ਜਸ ਹੈ ਕਵਨ ਕਵਨ ਪਾਪ ਕਹ ਧਰਮ॥
ਕਵਨ ਜੋਗ ਕੋ ਭੋਗ ਹੈ ਕਵਨ ਕਰਮ ਅਪਕਰਮ॥੪॥੨੦੪॥

ਨਿੰਦਾ ਅਤੇ ਜਸ ਕੀ ਹੈ? ਪਾਪ ਅਤੇ ਧਰਮ ਕੀ ਹੈ? ਜੋਗ ਅਤੇ ਭੋਗ ਕੀ ਹਨ? ਕਰਮ ਅਤੇ ਅਪਕਰਮ ਕੀ ਹਨ? ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸੋ?॥੪॥੨੦੪॥

ਕਹੋ ਸੁ ਸਮ ਕਾਸੋ ਕਹੈ ਦਮ ਕੋ ਕਹਾ ਕਹੰਤ॥
ਕੋ ਸੂਰਾ ਦਾਤਾ ਕਵਨ ਕਹੋ ਤੰਤ ਕੋ ਮੰਤ॥੫॥੨੦੫॥

ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਆਰਾਮ ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ? ਸੂਰਮਾ ਅਤੇ ਦਾਤਾ ਕੋਣ ਹੈ ਅਤੇ ਤੰਤਰ ਮੰਤਰ ਕੀ ਹਨ? ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਓ?॥੫॥੨੦੫॥

ਕਹਾ ਰੰਕ ਰਾਜਾ ਕਵਨ ਹਰਖ ਸੋਗ ਹੈ ਕਵਨ॥
ਕੋ ਰੋਗੀ ਰਾਗੀ ਕਵਨ ਕਹੋ ਤੱਤ ਮੁਹਿ ਤਵਨ॥੬॥੨੦੬॥

ਕੰਗਾਲ ਕੋਣ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਖੁਸ਼ੀ ਗ਼ਮੀ ਕੀ ਹੈ? ਰੋਗੀ ਤੇ ਰਾਗੀ ਕੌਣ ਹੈ? ਅਸਲ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸੋ॥੬॥੨੦੬॥

ਕਵਨ ਰਿਸ਼ਟ ਕੋ ਪੁਸ਼ਟ ਹੈ ਕਹਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕੋ ਬਿਚਾਰ॥
ਕਵਨ ਧ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕੋ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੈ ਕਹੋ ਸਕਲ ਬਿਸਥਾਰ॥੭॥੨੦੭॥

ਰਜਿਆ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਕੋਣ ਹੈ? ਇਸ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀ ਹੈ? ਸ੍ਰੇਸਟ ਕੋਣ ਹੈ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਭਾਵ ਨੀਚ ਕੋਣ ਹੈ? ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੇਵੋ ?॥੭॥੨੦੭॥

ਕਹਾ ਕਰਮ ਕੋ ਕਰਮ ਹੈ ਕਹਾ ਭਰਮ ਕੋ ਨਾਸ॥
ਕਹਾ ਚਿਤਨ ਕੀ ਚੇਸ਼ਟਾ ਕਹਾ ਅਚੇਤ ਪ੍ਰਕਾਸ॥੮॥੨੦੮॥

ਕਰਮਤਾ ਦਾ ਕਰਮ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ਭਰਮ ਦਾ ਨਾਸ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਚਿੱਤ ਦੀਆਂ ਚੇਸ਼ਟਾਵਾਂ ਕੀ ਹਨ? ਅਚੇਤਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀ ਹੈ, ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸੋ? ੮॥੨੦੮॥

ਕਹਾ ਨੇਮ ਸੰਜਮ ਕਹਾ ਕਹਾ ਗਿਆਨ ਅਗਿਆਨ॥
ਕੋ ਰੋਗੀ ਸੋਗੀ ਕਵਨ ਕਹਾ ਧਰਮ ਕੀ ਹਾਨ॥੯॥੨੦੯॥

ਨੇਮ ਭਾਵ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸੰਜਮ ਕੀ ਹਨ? ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਕੀ ਹਨ? ਰੋਗੀ ਅਤੇ ਸੋਗੀ ਕੌਣ ਹਨ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਹਾਨੀ ਕਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਓ?॥੯॥੨੦੯॥

ਕੋ ਸੂਰਾ ਸੁੰਦਰ ਕਵਨ ਕਹਾ ਜੋਗ ਕੋ ਸਾਰ॥
ਕੋ ਦਾਤਾ ਗਿਆਨੀ ਕਵਨ ਕਹੋ ਬਿਚਾਰ ਅਬਿਚਾਰ॥੧੦॥੨੧੦॥

ਸੂਰਮਾ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਕੌਣ ਹੈ? ਜੋਗ ਦਾ ਸਾਰ ਕੀ ਹੈ? ਦਾਤਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਕੌਣ ਹੈ? ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਅਵਿਚਾਰ ਕੀ ਹਨ? ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੋ?॥੧੦॥੨੧੦॥

ਭਾਵਰਥ-ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਦਸ ਦੋਹਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਇਸ 'ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ' ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਕਈ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਉੱਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਭਗਉਤੀ ਉਸਤਤਿ

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਦੀਰਘ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ॥

ਦੁਰਜਨ ਦਲ ਦੰਡਣ ਅਸੁਰ ਬਿਹੰਡਣ ਦੁਸ਼ਟ ਨਿਕੰਦਣ ਆਦਿ ਬ੍ਰਿਤੇ॥
ਚਛਰਾਸੁਰ ਮਾਰਣ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਣ ਗੂੜ੍ਹ ਗਤੇ॥

ਅੱਛੈ ਅਖੰਡੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡੇ ਖੰਡ ਉਦੰਡੇ ਅਲਖ ਮਤੇ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਰੰਮ ਕਪਰਦਨ ਛਤ੍ਰ ਛਿਤੇ॥੧॥੨੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹਿਖਾਸੁਰ=ਇਕ ਦੈਂਤ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ, ਜੋ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਹਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਰਦਨ=ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ। ਰੰਮ=ਸੁੰਦਰ। ਕਪਰਦਨ=ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣਾ, ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨਾ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾਂ, ਇਹ ਸੁਭਾਅ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਚਛਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਮਹਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਨਿਵਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦੀ ਗਤੀ ਬੜੀ ਗੂੜ੍ਹ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ, ਤੇਜ ਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦੰਡ ਹੇਠ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦੀ ਮਸਤੀ ਅਲਖ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਮਸਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕੈਸੀ ਹੈ। ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਸਿਰ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਤੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਰੂਪ ਸ਼ਕਤੀ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੈ, ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ॥੧॥੨੧੧॥

ਆਸੁਰੀ ਬਿਹੰਡਣਿ ਦੁਸ਼ਟ ਨਿਕੰਦਣਿ ਪੁਸ਼ਟ ਉਦੰਡਣਿ ਰੂਪ ਅਤੇ॥
ਚੰਡਾਸੁਰ ਚੰਡਣ ਮੁੰਡ ਬਿਹੰਡਣਿ ਧੂਮ੍ਰ ਬਿਧੁੰਸਣਿ ਮਹਖ ਮਤੇ॥
ਦਾਨਵ ਪ੍ਰਹਾਰਨ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਨ ਅਧਮ ਉਧਾਰਨ ਉਰਧ ਅਧੇ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਰੰਮ ਕਪਰਦਨ ਆਦਿ ਬ੍ਰਿਤੇ॥੨॥੨੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੰਡਾਸੁਰ=ਚੰਡ ਦੈਂਤ। ਮੁੰਡ=ਚੰਡ ਦਾ ਵਡਾ ਭਰਾ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਦੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਸਨ। ਧੂਮ੍ਰ=ਧੂਮਰ ਲੋਚਨ ਦੈਂਤ। ਮਹਿਖ=ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ।

ਹੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਬਤੇ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਅਤਿਅੰਤ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਭਗਉਤੀ! ਤੂੰ ਚੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਚੰਡਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਮੁੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ। ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ! ਸਿਰ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਰਗਾ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ॥੨॥੨੧੨॥

ਡਾਵਰੂ ਡਵੰਕੈ ਬਬਰ ਬਵੰਕੈ ਭੁਜਾ ਫਰੰਕੈ ਤੇਜ ਬਰੰ॥
ਲੰਕੁੜੀਆ ਫਾਧੈ ਆਯੁਧ ਬਾਧੈ ਸੈਨ ਬਿਮਰਦਨ ਕਾਲ ਅਸੁਰੰ॥

ਅਸ਼ਟਾਇਧ ਚਮਕੈ ਭੂਖਣ ਦਮਕੈ ਅਤਿ ਸਿਤ ਝਮਕੈ ਫੁੰਕ ਫਨੰ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਰੰਮ ਕਪਰਦਨ ਦੈਤ ਜਿਣੰ॥ ੩ ॥ ੨੧੩ ॥

ਹੇ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਡੌਰੂ ਇਉਂ ਡੁਗ ਡੁਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇ ਸ਼ੇਰ ਗ਼ਰਜਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਬਲ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਨਾਲ ਤੇਰੀਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਫਰਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਸਤਰ ਸਜਾਕੇ ਲੰਕੁੜਾਂ ਤੇਰੀ ਸਵਾਰੀ ਦੇ ਅਗੇ ਟਪੋਸੀਆਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਲ ਰੂਪ ਬਣਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਅੱਠ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਮਕ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਗਹਿਣੇ ਦਮਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਏ ਚਿੱਟੇ ਸੱਪ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਡਸਣ ਲਈ ਫੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਦਾ ਮਰਦਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ! ਹੇ ਸੀਸ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ! ਹੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਤਹਿ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋਵੇ॥ ੩ ॥ ੨੧੩ ॥

ਚੰਡਾਸੁਰ ਚੰਡਣ ਮੁੰਡ ਬਿਮੁੰਡਣ ਖੰਡ ਅਖੰਡਣ ਖੂਨ ਖਿਤੇ॥
ਦਾਮਨੀ ਦਮੰਕਣ ਧੁਜਾ ਫਰੰਕਣ ਫਣੀ ਫੁਕਾਰਨ ਜੋਧ ਜਿਤੇ॥
ਸਰ ਧਾਰ ਬਿਬਰਖਣਿ ਦੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਕਰਖਣਿ ਪੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਹਰਖਣ ਦੁਸ਼ਟ ਮਥੇ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਭੂਮ ਅਕਾਸ਼ ਤਲ ਉਰਧ ਅਧੇ॥ ੪ ॥ ੨੧੪ ॥

ਹੇ ਮੈਦਾਨਿ-ਜੰਗ ਵਿਚ ਚੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਹੇ ਮੁੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਹੇ ਖੰਡ ਟੋਟੇ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡਣ ਵਾਲੀ! ਹੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਦਮਕਣ ਵਾਲੀ! ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੇਰੀ ਜਿੱਤ ਦੇ ਝੰਡੇ ਝੂਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤੇਰੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਏ ਸੱਪ ਫੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਬੜੇ ਬੜੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਮੀਂਹ ਵਾਗੂੰ ਤੀਰ ਵਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਪੁਸ਼ਿਟ ਯੋਗਣੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾ ਨੂੰ ਮਥਨ ਭਾਵ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋਵੇ। ਤੂੰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਪਤਾਲ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਹੈਂ॥ ੪ ॥ ੨੧੪ ॥

ਦਾਮਨੀ ਪ੍ਰਹਾਸਨਿ ਸੁ ਛਬ ਨਿਵਾਸਨਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਿ ਗੂੜ ਗਤੇ॥
ਰਕਤਾਸੁਰ ਆਚਨ ਜੁੱਧ ਪ੍ਰਮਾਚਨ ਨ੍ਰਿਦੈ ਨ ਰਾਚਨ ਧਰਮ ਬ੍ਰਿਤੇ॥
ਸ੍ਰੋਣੰਤ ਅਚਿੰਤੀ ਅਨਲ ਬਿਵੰਤੀ ਜੋਗ ਜਯੰਤੀ ਖੜਗ ਧਰੇ॥
ਜੈਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਪਾਪ ਬਿਨਾਸਨ ਧਰਮ ਕਰੇ॥ ੫ ॥ ੨੧੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਚਨ=ਖਾਣ ਵਾਲੀ। ਪ੍ਰਮਾਚਨ=ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਾਲੀ। ਨਰਾਚਨ=ਫਿਰਨ

ਵਾਲੀ। ਬ੍ਰਿਤੇ=ਸੁਭਾਵ। ਸ੍ਰੋਣੰਤ ਅਚਿੰਤੀ=ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਾਲੀ। [illegible]

ਹੇ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੇਰਾ ਹਾਸਾ ਬਿੱਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ [illegible] ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫੈਲ [illegible] ਤੂੰ ਰਕਤਾਸੁਰ ਰਕਤਬੀਜ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਵਡੇ [illegible] ਨਿਰਭੈ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਤੇ ਤੇਰਾ ਸੁਭਾਵ ਧਰਮ ਵਲ ਹੈ। [illegible] ਵਾਲੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਉਗਲੱਛਣ ਵਾਲੀ ਹੈ [illegible] ਤਲਵਾਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ [illegible] ਵਾਲੀ, ਹੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੇਰੀ ਜੈਜੈਕਾਰ ਹੋਵੇ [illegible]

ਅਘ ਓਘ ਨਿਵਾਰਣਿ ਦੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਜਾਰਨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਉਬਾਰਣਿ ਸੁੱਧ ਮਤੇ ॥
ਫਣੀਅਰ ਫੁੰਕਾਰਣਿ ਬਾਘ ਬਕਾਰਣਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰਣ ਸਾਧ ਮਤੇ ॥
ਸੈਹਥੀ ਸਨਾਹਨ ਅਸ਼ਟ ਪ੍ਰਬਾਹਨਿ ਬੋਲ ਨਿਬਾਹਨ ਤੇਜ ਅਤੁਲੰ ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਭੂਮ ਅਕਾਸ਼ ਪਤਾਲ ਜਲੰ ॥ ੬ ॥ ੨੧[illegible] ॥

ਉਹ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮੂਹ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਦੁਸ਼ਟ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ [illegible] ਕੇ ਭਸਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜਗਤ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ੁਧ ਮਤ ਵਾਲੀ [illegible] ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਏ ਸੱਪ ਫੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ. ਉਸ ਦਾ [illegible] ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਧੂ ਮਤ ਭਾਵ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੀ ਹੈ। [illegible] ਸੈਹਥੀ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਆਦਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹਨ ਤੇ ਉਸਨੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਹੈ। [illegible] ਬੋਲ ਬਚਨ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੁਲ [illegible] ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੇਰੀ ਜੈਜੈਕਾਰ ਹੋਵੇ। ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਹੀ ਜਲਵਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ ॥ ੬ ॥ ੨੧੬ ॥

ਚਾਚਰ ਚਮਕਾਰਨ ਚਿੱਛੁਰ ਹਾਰਨ ਧੂਮ ਧੁਕਾਰਨ ਦ੍ਰੱਪ ਮਥੇ ॥
ਦਾੜਵੀ ਪ੍ਰਦੰਤੇ ਜੋਗ ਜਯੰਤੇ ਮਨੁਜ ਮਥੰਤੇ ਗੂੜ੍ਹ ਕਥੇ ॥
ਕਰਮ ਪ੍ਰਣਾਸਨ ਚੰਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਤੇਜਣਿ ਅਸ਼ਟ ਭੁਜੇ ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਭਰਮ ਬਿਨਾਸਨ ਧਰਮ ਧੁਜੇ ॥ ੭ ॥ ੨੧੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਾਚਰ=ਤਲਵਾਰ। ਦ੍ਰਪ=ਅੰਹਕਾਰ।

ਹੇ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੂੰ ਜੁਧ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਚਮਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, [illegible] ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਅੰਹਕਾਰੀਆਂ ਦੇ [illegible]

ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਅਨਾਰ ਦੇ ਦਾਣਿਆਂ ਵਰਗੇ ਸੋਹਣੇ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਜੋਗ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਦੁਸ਼ਟ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਕਥਾ ਬੜੀ ਗੂੜ੍ਹ ਹੈ। ਹੇ ਅਸ਼ਟਭੁਜੀ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੂੰ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉਜਲਾ ਤੇ ਸੀਤਲ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੂਰਜ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੂੰ ਸਭ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਧੁਜਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਵੇ॥੭॥੨੧੭॥

ਘੁੰਘਰੂ ਘਮੰਕਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝਮੰਕਨਿ ਫਣੀਅਰ ਫੁੰਕਾਰਣਿ ਧਰਮ ਧੁਜੇ॥
ਅਸ਼ਟਾਟ ਪ੍ਰਹਾਸਨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨਿਵਾਸਨ ਦੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਣਾਸਨ ਚੱਕ੍ਰ ਗਤੇ॥
ਕੇਸਰੀ ਪ੍ਰਵਾਹੇ ਸੁੱਧ ਸਨਾਹੇ ਅਗਮ ਅਥਾਹੇ ਏਕ ਬ੍ਰਿਤੇ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਆਦਿ ਕੁਮਾਰਿ ਅਗਾਧ ਬ੍ਰਿਤੇ॥੮॥੨੧੮॥

ਹੇ ਧਰਮ-ਧੁਜਾ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਘੁੰਘਰੂ ਛਣਕਦੇ ਹਨ, ਤੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਮਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤੇਰੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਏ ਸੱਪ ਫੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਖਿੜ ਖਿੜ ਕਰਕੇ ਹਸਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ. ਤੇਰਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਚੱਕ੍ਰ ਵਾਂਗੂੰ ਫਿਰਕੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨਕੇ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਅਗਮ, ਅਥਾਹ ਤੇ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਆਦਿ ਕੁਮਾਰੀ, ਅਗਾਧ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਾਲੀ ਤੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਵੇ॥੮॥੨੧੮॥

ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨ ਬੰਦਨ ਦੁਸ਼ਟ ਨਿਕੰਦਨ ਭ੍ਰਿਤ ਬਿਨਾਸਨ ਮ੍ਰਿਤ ਮਥੇ॥
ਕਾਵਰੂ ਕੁਮਾਰੇ ਅਧਮ ਉਧਾਰੇ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰੇ ਆਦਿ ਕਥੇ॥
ਕਿੰਕਣੀ ਪ੍ਰਸੋਹਣ ਸੁਰਨਰ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘਾ ਰੋਹਣ ਬਿਤਲ ਤਲੇ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਸਭ ਠਉਰ ਨਿਵਾਸਨ ਬਾਇ ਪਤਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਅਨਲੇ॥੯॥੨੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਵਰੂ ਕੁਮਾਰੇ=ਕਾਮੱਖਯਾ ਦੇਵੀ। ਕੰਕਣੀ=ਤੜਾਗੀ। ਸਿੰਘਾਰੋਹਣਿ=ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਸਵਾਰ।

ਹੇ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੈਨੂੰ ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਮੁਨੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁਧੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵੀ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਅਸਾਮ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਾਮੱਖਯਾ ਦੇਵੀ! ਤੂੰ ਪਾਪੀਆ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਇਹ ਕਥਾ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਐਸੀ ਚਲੀ ਆ ਰੀ ਹੈ। ਹੇ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੇਰੀ ਤੜਾਗੀ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਹੈ, ਜੋ ਦੇਵਤਿਆਂ

ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਅਸਵਾਰੀ ਕਰਦੀ ਹੈਂ ਤੇ ਪਤਾਲ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਤਕ ਪੂਰਨ ਹੈਂ। ਹੇ ਹਵਾ, ਪਤਾਲ, ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਅਗਨੀ ਆਦਿਕ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੇਰੀ ਜੈਜੈਕਾਰ ਹੋਵੇ॥ ੯ ॥ ੨੧੯ ॥

ਸੰਕਟੀ ਨਵਾਰਨ ਅਧਮ ਉਧਾਰਨ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਰਖਣ ਤੁੰਦ ਤਬੇ॥
ਦੂਖ ਦੋਖ ਦਹੰਤੀ ਜੁਆਲ ਜਯੰਤੀ ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਅੱਛੇ॥
ਸੁੱਧਤਾ ਸਮਰਪਣ ਤਰਕ ਬਿਤਰਕਣ ਤਪਤ ਪ੍ਰਤਾਪਣ ਜਪਤ ਜਿਵੇ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਕਰਖਣਿ ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਗਾਧਿ ਅਭੇ॥ ੧੦ ॥ ੨੨੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁੰਦ=ਗੁੱਸੇ ਵਾਲਾ। ਤਬੇ=ਸੁਭਾਅ। ਸਮਰਪਣ=ਬਖਸ਼ਣਾ। ਤਪਤ=ਸੂਰਜ।

ਹੇ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੂੰ ਸੰਕਟਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਤੇਜ਼ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤੇਰਾ ਸੁਭਾਅ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਦੁਖਾਂ ਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਤੇ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਅਗਾਧ ਅਥਾਹ ਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸੁੱਧਤਾ ਪਵਿਤ੍ਰੱਤਾ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਤਰਕਾਂ ਵਿਤਰਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਤੇਜ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਜਿਸ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਫਲ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਂਦੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਸਭ ਦਾ ਮੂਲ, ਆਦਿ ਰਹਿਤ, ਅਗਾਧ ਤੇ ਡਰ ਰਹਿਤ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ॥ ੧੦ ॥ ੨੨੦ ॥

ਚੰਚਲਾ ਚਖੰਗੀ ਅਲਕ ਭੁਜੰਗੀ ਤੁੰਦ ਤੁਰੰਗਣ ਤਿੱਛ ਸਰੇ॥
ਕਰ ਕਸਾ ਕੁਠਾਰੇ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰੇ ਅਧਮ ਉਧਾਰੇ ਤੂਰ ਭੁਜੇ॥
ਦਾਮਨੀ ਦਮੰਕੇ ਕੇਹਰ ਲੰਕੇ ਆਦਿ ਅਤੰਕੇ ਕੂਰ ਕਥੇ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਰਕਤਾਸੁਰ ਖੰਡਣਿ ਸੁੰਭ ਚਕ੍ਰੱਤ ਨਸੁੰਭ ਮਥੇ॥ ੧੧ ॥ ੨੨੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰ=ਹੱਥ। ਕੁਠਾਰੇ=ਕੁਹਾੜਾ।

ਤੇਰੇ ਨੇਤ੍ਰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਤਿੱਖੇ ਤੇ ਅਤਿ ਚੰਚਲ ਹਨ। ਤੇਰੀਆਂ ਲਿਟਾਂ ਇਉਂ ਹਰਕਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਤੇਜ ਚਾਲ ਵਾਲੀ ਘੋੜੀ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਹਾੜਾ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਨਰਕਾਂ ਦੀ ਬਿਪਤਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਤੇ ਪਾਪੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੇਰੀਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਲੰਮੀਆਂ ਹਨ। ਤੇਰੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਬਿਜਲੀ ਵਰਗੀ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਲੱਕ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਲੱਕ ਵਰਗਾ ਪਤਲਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਅੰਤਕ ਕਹ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਅਤਿ ਭਿਆਨਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਚੀਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ

ਹੋਵੇ॥੧੧॥੨੨੧॥

ਬਾਰਜ ਬਿਲੋਚਨਿ ਬ੍ਰਿਤਨ ਬਿਮੋਚਨਿ ਸੋਚ ਬਿਸੋਚਨ ਕਉਚ ਕਸੇ॥
ਦਾਮਨੀ ਪ੍ਰਹਾਸੇ ਸੁਕ ਸਰ ਨਾਸੇ ਸੁਬ੍ਰਿਤ ਸੁਬਾਸੇ ਦੁਸ਼ਟ ਗ੍ਰਸੇ॥
ਚੰਚਲਾ ਪ੍ਰਅੰਗੀ ਬੇਦ ਪ੍ਰਸੰਗੀ ਤੇਜ ਤੁਰੰਗੀ ਖੰਡ ਅਸੁਰੰ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਉਰਧੰ॥੧੨॥੨੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰਜ=ਕੌਲ ਫੁਲ। ਬ੍ਰਿਤ=ਉਦਾਸੀ।

ਹੇ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੇਰੇ ਨੇਤ੍ਰ ਕੌਲ ਫੁਲ ਵਰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਹਨ। ਤੂੰ ਉਦਾਸੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਤੇ ਸੋਚਾਂ ਫਿਕਰਾਂ ਨੂੰ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕਵਚ ਸੰਜੋਅ ਕਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਹਾਸਾ ਬਿਜਲੀ ਵਰਗਾ ਹੈ, ਤੇਰੀਆਂ ਨਾਸਾਂ ਤੋਤੇ ਵਰਗੀਆਂ ਹਨ, ਤੇਰਾ ਆਚਾਰ ਤੇ ਲਿਬਾਸ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਸਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਬਿਜਲੀ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਤੇਰੀ ਚਾਲ ਬੜੀ ਤੇਜ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋਵੇ। ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਅਨਾਦੀ ਤੇ ਅਥਾਹ ਜਾਣਕੇ ਆਪਣਿਆਂ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ॥੧੨॥੨੨੨॥

ਘੰਟਕਾ ਬਿਰਾਜੈ ਰੁਣਝੁਣ ਬਾਜੈ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਭਾਜੈ ਸੁਨਤ ਸੁਰੰ॥
ਕੋਕਲ ਸੁਨ ਲਾਜੈ ਕਿਲਬਿਖ ਭਾਜੈ ਸੁਖ ਉਪਰਾਜੈ ਮੱਧ ਉਰੰ॥
ਦੁਰਜਨ ਦਲ ਦੱਝੈ ਮਨ ਤਨ ਰਿੱਝੈ ਸਭੈ ਨ ਭੱਜੈ ਰੋਹ ਰਣੰ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਚੰਡ ਚੱਕ੍ਰਤਨ ਆਦਿ ਗੁਰੰ॥੧੩॥੨੨੩॥

ਹੇ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ! ਤੇਰੇ ਲੱਕ ਵਿਚ ਜੋ ਘੰਟੀ ਬੱਝੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਰੁਣਝੁਣ ਕਰਕੇ ਵੱਜਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸੁਰ ਭਾਵ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਭਰਮ ਤੇ ਡਰ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਘੰਟੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਕੇ ਕੋਇਲ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਾਪ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਸਾੜਦੀ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਅਗੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮਨ ਤਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਝਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੜਦੀ ਹੈਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਡਰ ਕਰਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜਦੇ ਨਹੀਂ। ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਚੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਚੀਰਨ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਪੂਜਨੀਕ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ। ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ, ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ॥੧੩॥੨੨੩॥

ਚਾਚਰੀ ਪ੍ਰਜੋਧਨ ਦੁਸ਼ਟ ਬਿਰੋਧਨ ਰੋਸ ਅਰੋਧਨ ਕ੍ਰੂਰ ਬ੍ਰਿਤੇ ॥
ਧੂਮ੍ਰਾਛ ਬਿਧੁੰਸਨ ਪ੍ਰਲੈ ਪ੍ਰਜੁੰਸਨ ਜੱਗ ਬਿਧੁੰਸਨ ਸੁੱਧ ਮਤੇ ॥
ਜਾਲਪਾ ਜਯੰਤੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਥੰਤੀ ਦੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਦਾਹਨਿ ਗਾੜ੍ਹ ਮਤੇ ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਗਤੇ ॥ ੧੪ ॥ ੨੨੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾਲਪਾ=ਜਾਲਪੇਸ਼ਵਰੀ ਦੇਵੀ।

ਹੇ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੂੰ ਤਲਵਾਰ ਆਦਿ ਜੁੱਧ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਾਮੱਗਰੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਨਾ ਰੁਕਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਪਰਲੈ ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਪਰਜਾ-ਪਤੀ ਦੇ ਜਗ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਮਤ ਬੜੀ ਸ਼ੁਭ ਹੈ। ਤੂੰ ਜਾਲਪੇਸ਼ਵਰੀ ਦੇਵੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਮਤ ਬੜੀ ਗੂੜ੍ਹ ਹੈ। ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਅਥਾਹ ਗਤੀ ਵਾਲੀ ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਵੇ ॥ ੧੪ ॥ ੧੨੪ ॥

ਖੜ੍ਹੀਆਨ ਖਤੰਗੀ ਅਭੈ ਅਭੰਗੀ ਆਦਿ ਅਨੰਗੀ ਅਗਾਧਿ ਗਤੇ ॥
ਬ੍ਰਿੜਲਾਛ ਬਿਹੰਡਣਿ ਚੱਛਰ ਦੰਡਣਿ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡਣ ਆਦਿ ਬ੍ਰਿਤੇ ॥
ਸੁਰ ਨਰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਣਿ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣਿ ਦੁਸ਼ਟ ਨਿਵਾਰਨ ਦੋਖ ਹਰੇ ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨਿ ਬਿਸ੍ਵ ਬਿਧੁੰਸਨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰੇ ॥ ੧੫ ॥ ੨੨੫ ॥

ਉਹ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ ਛੱਤਰੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਆਣ ਅਣਖ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਤੀਰਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ ਨਿਡਰ ਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਗਤੀ ਅਥਾਹ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਬ੍ਰਿੜਾਲ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਚਿੱਛਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਬੜੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਸੁਭਾਅ ਹੈ। ਉਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋਵੇ ॥ ੧੫ ॥ ੨੨੫ ॥

ਦਾਮਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸੇ ਉਨ ਤਨ ਨਾਸੇ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸੇ ਅਤੁਲ ਬਲੇ ॥
ਦਾਨਵੀ ਪ੍ਰਕਰਖਣਿ ਸਰਵਰ ਵਰਖਣਿ ਦੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਧਰਖਣਿ ਬਿਤਲ ਤਲੇ ॥

ਅਸ਼ਟਾਇਧ ਬਾਹਣਿ ਬੋਲ ਨਿਬਾਹਣਿ ਸੰਤ ਪਨਾਹਣਿ ਗੂੜ੍ਹ ਗਤੇ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨਿ ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਬ੍ਰਿਤੇ॥ ੧੬॥ ੨੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਵਰ=ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ। ਪਨਾਹਣਿ=ਆਸਰਾ।

ਹੇ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਤੇਰੀਆਂ ਨਾਸਾਂ ਉੱਚੀਆਂ ਤੇ ਲੰਮੀਆਂ ਹਨ, ਤੇਰੇ ਸੁੰਦਰ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਆਭਾ ਬੜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਅਤੁਲ ਬਲ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਸ਼ਕਤੀ ! ਤੂੰ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਤੇ ਤਿਖੇ ਤੀਰਾ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੋਖੀਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਧੜਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਪਤਾਲ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਤਕ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਅੱਠ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਕੀਤੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਬਾਹੁਣ ਭਾਵ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈਂ ਤੇਰੀ ਗਤੀ ਬੜੀ ਗੂੜ੍ਹ ਹੈ। ਹੇ ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਤੋਂ ਅਥਾਹ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਾਲੀ ਤੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ। ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ॥ ੧੬॥ ੨੨੬॥

ਦੁਖ ਦੋਖ ਪ੍ਰਭੱਛਣਿ ਸੇਵਕ ਰੱਛਣਿ ਸੰਤ ਪ੍ਰਤੱਛਣਿ ਸੁੱਧ ਸਰੇ॥
ਸਾਰੰਗ ਸਨਾਹੇ ਦੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਦਾਹੇ ਅਰ ਦਲ ਗਾਹੇ ਦੋਖ ਹਰੇ॥
ਗੰਜਨ ਗੁਮਾਨੇ ਅਤੁਲ ਪ੍ਰਵਾਨੇ ਸੰਤਜ ਮਾਨੇ ਆਦਿ ਅੰਤੇ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਸਾਧ ਪ੍ਰਦੱਛਨ ਦੁਸ਼ਟ ਹੰਤੇ॥ ੧੭॥ ੨੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਵ੍ਹਾਨੇ=ਸ਼ਾਹੀ ਫੁਰਮਾਨ ਵਾਲਾ ਕਾਗਜ਼, ਪ੍ਰਵਾਨਾ।

ਹੇ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੂੰ ਦੁਖਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਖ ਹੋਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਤੇ ਤਿੱਖੇ ਬਾਣਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਧਨੁਖ ਤੇ ਸੰਜੋਅ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਗਾਹੁਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਗੁਮਾਨ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਤੇਰਾ ਫੁਰਮਾਨ ਅਤੁਲ ਤੋਲ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਤੂੰ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਆਰੰਭ ਤੇ ਅੰਤ ਹੈਂ। ਹੇ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋਵੇ॥ ੧੭॥ ੨੨੭॥

ਕਾਰਣ ਕਰੀਲੀ ਗਰਬ ਗਹੀਲੀ ਜੋਤ ਜਤੀਲੀ ਤੂੰਦ ਮਤੇ॥
ਅਸ਼ਟਾਇਧ ਚਮਕਣਿ ਸ਼ਸਤਰ ਝਮਕਣਿ ਦਾਮਨ ਦਮਕਣਿ ਆਦਿ ਬ੍ਰਿਤੇ॥

ਡੁਕਡੁਕੀ ਦਮੰਕੈ ਬਾਘ ਬਬੰਕੈ ਭੁਜਾ ਫਰੰਕੈ ਸੁੱਘ ਗਤੇ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਅਨਾਦਿ ਮਤੇ॥ ੧੮॥ ੨੨੮॥

ਹੇ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੂੰ ਸਭ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਅੰਹਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਸਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸੂਰਜ ਚੰਦਰਮਾਂ ਆਦਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਤੇ ਤੇਰੀ ਮਤ ਬੜੀ ਤੀਖਣ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਅੱਠਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜੇ ਅੱਠ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਮਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸ਼ਸਤਰ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਦਮਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਤੇਰਾ ਐਸਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਡੁਗਡੁਗੀ ਵੱਜ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਸ਼ੇਰ ਗਰਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਤੇਰੀਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਫਰਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਤੇਰੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਗਤੀ ਚਾਲ ਹੈ। ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਵੇ। ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਆਦਿ ਮੂਲ ਹੈਂ, ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੈ ਤੇ ਤੇਰੇ ਆਦਿ ਦਾ ਕੋਈ ਥਹੁ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ॥ ੧੮॥ ੨੨੮॥

ਚਛਰਾਸੁਰ ਮਾਰਣ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਣਿ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣਿ ਏਕ ਭਟੇ॥
ਪਾਪਾਨ ਬਿਹੰਡਨਿ ਦੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਚੰਡਣਿ ਖੰਡ ਅਖੰਡਣਿ ਕਾਲ ਕਟੇ॥
ਚੰਦ੍ਰਾਨਨ ਚਾਰੇ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰੇ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰੇ ਮੁੰਡ ਮਥੇ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਧੂਮ੍ਰ ਬਿਧੁੰਸਨਿ ਆਦਿ ਕਥੇ॥ ੧੯॥ ੨੨੯॥

ਹੇ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੂੰ ਚਿਛੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਦੁਸ਼ਟਾ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਡਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਨਾ ਟੋਟੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਤੇ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਨੂੰ ਕਟਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਮੁਖੜਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਨੂੰ ਨਿਵਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਪਾਪੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਧੂਮਰ-ਲੋਚਨ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ। ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ॥ ੧੯॥ ੨੨੯॥

ਰਕਤਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਚੰਡ ਚਕਰਦਨ ਦਾਨਵ ਅਰਦਨ ਬਿੜਾਲ ਬਧੇ॥
ਸਰ ਧਾਰ ਬਿਬਰਖਣ ਦੁਰਜਨ ਧਰਖਣ ਅਤੁਲ ਅਮਰਖਨ ਧਰਮ ਧੁਜੇ॥
ਧੂਮ੍ਰਾਛ ਬਿਧੁੰਸਨਿ ਸ੍ਰੋਣਤ ਚੁੰਸਨ ਸੁੰਭ ਨਪਾਤ ਨਿਸੁੰਭ ਮਥੇ॥
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਗਾਹ ਕਥੇ॥ ੨੦॥ ੨੩੦॥

ਹੇ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੂੰ ਰਕਤਬੀਜ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਚੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਚੀਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਦਾਨਵਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਤੇ ਬਿੜਾਲ ਦੈਂਤ ਦਾ ਬਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਮੈਦਾਨਿ-ਜੰਗ ਵਿਚ ਵੈਰੀਆਂ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਅਤੁਲ ਰੋਹ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਧੁਜਾ ਰੂਪ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸਭ ਦਾ ਆਦਿ ਰੂਪ, ਗਿਣਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਤੇ ਅਥਾਹ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋਵੇ॥੨੦॥੨੩੦॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ॥

ਤੁਮ ਕਹੋ ਦੇਵ ਸਰਬੰ ਬਿਚਾਰ॥ ਜਿਮ ਕੀਓ ਆਪਿ ਕਰਤੇ ਪਸਾਰ॥
ਜੱਦਪਿ ਅਭੂਤ ਅਨਭੈ ਅਨੰਤ॥ ਤਉ ਕਹੋ ਜਥਾਮਤ ਤ੍ਰੈਣ ਤੰਤ॥੧॥੨੩੧॥

ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਸਭ ਦੇਵਾਂ ਦੇ ਦੇਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਪਸਾਰਿਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆਂ, ਉਹ ਅਨੁਭਵ ਸਰੂਪ ਤੇ ਅੰਤ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ॥ ੧॥੨੩੧॥

ਕਰਤਾ ਕਰੀਮ ਕਾਦਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲ॥ ਅਦ੍ਵੈ ਅਭੂਤ ਅਨਭੈ ਦਿਆਲ॥
ਦਾਤਾ ਦੁਰੰਤ ਦੁਖ ਦੋਖ ਰਹਤ॥ ਜਿਹ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਸਭ ਬੇਦ ਕਹਤ॥ ੨ ॥ ੨੩੨ ॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਭ ਦਾ ਕਰਨਹਾਰ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਕਾਦਰ ਕਰਤਾ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ। ਉਹ ਦ੍ਵੈਤ ਰਹਿਤ, ਤੱਤ ਰਹਿਤ, ਡਰ ਰਹਿਤ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਵੇਦ, ਸ਼ਾਸਤਰ ਆਦਿ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੨॥੨੩੨॥

ਕਈ ਊਚ ਨੀਚ ਕੀਨੋ ਬਨਾਉ॥ ਸਭ ਵਾਰ ਪਾਰ ਜਾਕੋ ਪ੍ਰਭਾਉ॥
ਸਭ ਜੀਵ ਜੰਤ ਜਾਨੰਤਿ ਜਾਹਿ॥ ਮਨ ਮੂੜ ਕਿਉ ਨ ਸੇਵੰਤਿ ਤਾਹਿ॥ ੩ ॥ ੨੩੩ ॥

ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਈ ਉਚੇ ਤੇ ਨੀਵੇਂ ਬਨਾਉ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਰਾਰ ਤੇ ਪਾਰ ਭਾਵ ਹਰ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਜੰਤਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਮੂਰਖ ਮਨ! ਤੂੰ ਐਸੇ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਯਾਦ ਕਰਦਾ?॥੩॥੨੩੩॥

ਕਈ ਮੂੜ੍ਹ ਪਾਤ੍ਰ ਪੂਜਾ ਕਰੰਤ॥ ਕਈ ਸਿੱਧ ਸਾਧ ਸੂਰਜ ਸਿਵੰਤ॥

ਕਈ ਪਲਟ ਸੂਰਜ ਸਿਜਦਾ ਕਰਾਇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਏਕ ਰੂਪ ਦ੍ਵੈ ਕੈ ਲਖਾਇ ॥ ੪ ॥ ੨੩੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਤ੍ਰ=ਤੁਲਸੀ ਪੱਤ੍ਰ। ਪਲਟ ਸੂਰਜ=ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ।

ਵੇਖੋ! ਕਿਡੇ ਅਸਚਰਜ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਰਬ ਗੁਣ ਸੰਪਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਕਈ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਤੁਲਸੀ ਪੱਤਰ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਸਿੱਧ ਤੇ ਸਾਧਕ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਵਸਦਾ ਜਾਣਕੇ ਪੱਛਮ ਵਲ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਤਾਂ ਇਕੋ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਮੂਰਖ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ॥ ੪ ॥ ੨੩੪ ॥

ਅਨਛਿੱਜ ਤੇਜ ਅਨਭੈ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ਦਾਤਾ ਦੁਰੰਤ ਅਦ੍ਵੈ ਅਨਾਸ ॥
ਸਭ ਰੋਗ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹਤ ਰੂਪ ॥ ਅਨਭੈ ਅਕਾਲ ਅੱਛੈ ਸਰੂਪ ॥ ੫ ॥ ੨੩੫ ॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਡਰ ਰਹਿਤ ਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਦ੍ਵੈਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਸਭ ਰੋਗਾਂ ਸੋਗਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਟਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ॥ ੫ ॥ ੨੩੫ ॥

ਕਰੁਣਾਨਿਧਾਨ ਕਾਮਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥ ਦੁਖ ਦੋਖ ਹਰਤ ਦਾਤਾ ਦਿਆਲ ॥
ਅੰਜਨ ਬਿਹੀਨ ਅਨਭੰਜ ਨਾਥ ॥ ਜਲ ਥਲ ਪ੍ਰਭਾਉ ਸਰਬਤ੍ਰ ਸਾਥ ॥ ੬ ॥ ੨੩੬ ॥

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਹਰ ਕਲਾ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ। ਉਹ ਦੁਖਾਂ ਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਦਾਤਾਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਦਾਤਾ ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਸਭ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਜਲ ਤੇ ਥਲ ਵਿਚ ਉਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹਰ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਾਥੀ ਹੈ॥ ੬ ॥ ੨੩੬ ॥

ਜਿਹ ਜਾਤ ਪਾਤ ਨਹੀ ਭੇਦ ਭਰਮ ॥ ਜਿਹ ਰੰਗ ਰੂਪ ਨਹੀ ਏਕ ਧਰਮ ॥
ਜਿਹ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਦੋਊ ਏਕ ਸਾਰ ॥ ਅੱਛੈ ਸਰੂਪ ਅਬਿਚਲ ਅਪਾਰ ॥ ੭ ॥ ੨੩੭ ॥

ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਤੇ ਬਰਾਦਰੀ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭਰਮ ਭੇਦ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਰੂਪ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਧਰਮ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਲਈ ਵੈਰੀ ਤੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਨਾਸ ਰਹਿਤ, ਅਬਿਚਲ ਅਚਲ ਤੇ ਪਾਰਾਵਾਰ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੭ ॥ ੨੩੭ ॥

ਜਾਨੀ ਨ ਜਾਇ ਜਿਹ ਰੂਪ ਰੇਖ ॥ ਕਹਿ ਬਾਸ ਤਾਸ ਕਹਿ ਕਉਨ ਭੇਖ ॥
ਕਹਿ ਨਾਮ ਤਾਸ ਹੈ ਕਵਨ ਜਾਤ ॥ ਜਿਹ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨਹੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਭ੍ਰਾਤ ॥ ੮ ॥ ੨੩੮ ॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਕਿਥੇ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭੇਸ ਕੀ ਹੈ? ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ? ਤੇ ਉਸਦੀ ਜਾਤ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਦਾ ਦਾ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਭਰਾ ਆਦਿ ਸਬੰਧੀ ਹੈ॥ ੮॥ ੨੩੮॥

ਕਰੁਣਾਨਿਧਾਨ ਕਾਰਣ ਸਰੂਪ॥ ਜਿਹ ਚੱਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਨਹੀ ਰੰਗ ਰੂਪ॥
ਜਿਹ ਖੇਦ ਭੇਖ ਨਹੀ ਕਰਮ ਕਾਲ॥ ਸਭ ਜ਼ੀਵ ਜੰਤ ਕੀ ਕਰਤ ਪਾਲ॥ ੯॥ ੨੩੯॥

ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਤੇ ਸਭ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਕਰਤਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਚੱਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਰੰਗ ਤੇ ਰੂਪ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖੇਦ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਕਰਮ-ਚੱਕ੍ਰ ਹੈ। ਉਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜੰਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੯॥ ੨੩੯॥

ਉਰਧੰ ਬਿਰਹਤ ਸਿੱਧੰ ਸਰੂਪ॥ ਬੁੱਧੰ ਅਪਾਲ ਜੁੱਧੰ ਅਨੂਪ॥
ਜਿਹ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨਹੀ ਰੰਗ ਰਾਗ॥ ਅਨਛਿੱਜ ਤੇਜ ਅਨਭਿੱਜ ਅਦਾਗ॥ ੧੦॥ ੨੪੦॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹਉਮੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਕਲਿਆਣ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਬੜੀ ਅਪਾਰ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬੇਮਿਸਾਲ ਜੋਧਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਰੰਗ ਰਾਗ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਤੇਜ ਨਾ ਛਿੱਜਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਅਨਭਿੱਜ ਭਾਵ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦਾਗ ਜਾਂ ਕਲੰਕ ਨਹੀਂ॥ ੧੦॥ ੨੪੦॥

ਜਲ ਥਲ ਮਹੀਪ ਬਨ ਤਨ ਦੁਰੰਤ॥ ਜਿਹ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨਿਸਦਿਨ ਉਚਰੰਤ॥
ਪਾਇਓ ਨ ਜਾਇ ਜਿਹ ਪੈਰ ਪਾਰ॥ ਦੀਨਾਨ ਦੋਖ ਦਹਿਤਾ ਉਦਾਰ॥ ੧੧॥ ੨੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹੀਪ=ਰਾਜਾ। ਬਨ=ਸਮੂਹ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜਲਾਂ ਥਲਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਸਦਾ ਸਭ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਸਦਾ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਆਰ ਪਾਰ ਭਾਵ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਦੀਨ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਉਦਾਰ-ਚਿੱਤ ਹੈ॥ ੧੧॥ ੨੪੧॥

ਕਈ ਕੋਟ ਇੰਦ੍ਰ ਜਿਹ ਪਾਨਿਹਾਰ॥ ਕਈ ਕੋਟ ਰੁਦ੍ਰ ਜੁਗੀਆ ਦੁਆਰ॥
ਕਈ ਬੇਦ ਬਿਆਸ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਨੰਤ॥ ਜਿਹ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨਿਸਦਿਨ ਉਚਰੰਤ॥ ੧੨॥ ੨੪੨॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕਰੋੜਾਂ ਇੰਦਰ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜਾਂ ਸ਼ਿਵ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਤੇ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਦਰਬਾਨ ਹਨ। ਕਈ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਤੇ ਕਈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਸ ਨੂੰ

ਰਾਤ ਦਿਨ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੧੨॥੨੪੨॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਸਵੈਯੇ॥

ਦੀਨਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਕਰੈ ਨਿਤ ਸੰਤ ਉਬਾਰ ਗਨੀਮਨ ਗਾਰੈ॥
ਪੱਛ ਪਸੂ ਨਗ ਨਾਗ ਨਰਾਧਿਪ ਸਰਬ ਸਮੈ ਸਭ ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੈ॥
ਪੋਖਤ ਹੈ ਜਲ ਮੈ ਥਲ ਮੈ ਪਲ ਮੈ ਕਲ ਕੇ ਨਹੀ ਕਰਮ ਬਿਚਾਰੈ॥
ਦੀਨ ਦਈਆਲ ਦਇਆਨਿਧਿ ਦੋਖਨ ਦੇਖਤ ਹੈ ਪਰ ਦੇਤ ਨ ਹਾਰੈ॥੧॥੨੪੩॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀਨ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਸਦਾ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂ ਕਸ਼ਟਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਗਰਕ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਛੀਆਂ, ਪਸ਼ੂਆਂ, ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਜਾਂ ਪਹਾੜਾਂ, ਸੱਪਾਂ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਆਦਿ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਲ ਵਿਚ ਤੇ ਥਲ ਭਾਵ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਲ ਪਲ ਭਾਵ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੰਦੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਭਾਵ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਲਗਿਆਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਦੀਨ ਦੁਖੀਆਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦਇਆ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਹਾਰਦਾ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ॥੧॥੨੪੩॥

ਦਾਹਤ ਹੈ ਦੁਖ ਦੋਖਨ ਕੌ ਦਲ ਦੁੱਜਨ ਕੇ ਪਲ ਮੈ ਦਲ ਡਾਰੈ॥
ਖੰਡ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਪ੍ਰਹਾਰਨਿ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਸੰਭਾਰੈ॥
ਪਾਰ ਨ ਪਾਇ ਸਕੈ ਪਦਮਾਪਤਿ ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਅਭੇਦ ਉਚਾਰੈ॥
ਰੋਜ਼ ਹੀ ਰਾਜ ਬਿਲੋਕਤ ਰਾਜਕ ਰੋਖ ਰੂਹਾਨ ਕੀ ਰੋਜੀ ਨ ਟਾਰੈ॥੨॥੨੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁੱਜਨ=ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼। ਪਦਮਾਪਤਿ=ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਤੀ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ।

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੁਖਾਂ ਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਲਾ ਦੇ ਦਲ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਹ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਤੇ ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅਭੇਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਰਿਜ਼ਕ ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜ਼ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਭੇਦ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਡੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ॥੨॥੨੪੪॥

ਕੀਟ ਪਤੰਗ ਕੁਰੰਗ ਭੁਜੰਗਮ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਬਨਾਏ॥
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਖਪੇ ਅਹੰਮੇਵ ਨ ਭੇਵ ਲਖਿਓ ਭ੍ਰਮ ਸਿਉ ਭਰਮਾਏ॥
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਨ ਹਸੇਬ ਥਕੇ ਕਰ ਹਾਥ ਨ ਆਏ॥
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭਾਉ ਬਿਨਾ ਪਤਿ ਸਿਉ ਕਿਨ ਸ੍ਰੀ ਪਦਮਾਪਤਿ ਪਾਏ॥ ੩ ॥ ੨੪੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਸੇਬ=ਹਿਸਾਬ।

ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੀੜੇ ਪਤੰਗੇ, ਹਿਰਨ ਤੇ ਸੱਪ ਆਦਿ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਬੀਤ ਚੁਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਗੋਂ ਵੀ ਬਣਾਏਗਾ ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਆਪਣੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਖਪ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭਰਮਾ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਹਿੰਦੂਆ ਦੇ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੇ ਪੁਰਾਨ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਤੇਬਾਂ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਆਦਿ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਭ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਲੇਖਾ ਕਰ ਕਰਕੇ ਥਕ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸ ਨੇ ਉਸ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਾਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ॥ ੩ ॥ ੨੪੫ ॥

ਆਦਿ ਅਨੰਤ ਅਗਾਧ ਅਦ੍ਵੈਖ ਸੁ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਅਭੈ ਹੈ॥
ਅੰਤਿ ਬਿਹੀਨ ਅਨਾਤਮ ਆਪ ਅਦਾਗ ਅਦੋਖ ਅਛਿੱਦ੍ਰ ਅੱਛੈ ਹੈ॥
ਲੋਗਨ ਕੇ ਕਰਤਾ ਹਰਤਾ ਜਲ ਮੈ ਥਲ ਮੈ ਭਰਤਾ ਪ੍ਰਭ ਵੈ ਹੈ॥
ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਦਇਆ ਕਰ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਪਦਮਾਪਤਿ ਵੈ ਹੈ॥ ੪ ॥ ੨੪੬ ॥

ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਅਥਾਹ ਹੈ ਤੇ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਭੂਤ ਵਰਤਮਾਨ ਤੇ ਭਵਿੱਖ, ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਡਰ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਹੋਰ ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਦੇਹਧਾਰੀ ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਕਲੰਕ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਲੰਕ ਜਾਂ ਐਬ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕਦੀ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਤੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਲ ਵਿਚ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀਨਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਲਈ ਦਿਆਲੂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਲ ਵਿਚ ਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ॥ ੪॥ ੨੪੬॥

ਕਾਮ ਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨ ਲੋਭ ਨ ਮੋਹ ਨ ਰੋਗ ਨ ਸੋਗ ਨ ਭੋਗ ਨ ਭੈ ਹੈ॥
ਦੇਹ ਬਿਹੀਨ ਸਨੇਹ ਸਭੋ ਤਨ ਨੇਹ ਬਿਰਕਤ ਅਗੇਹ ਅਛੈ ਹੈ॥

ਜਾਨ ਕੋ ਦੇਤ ਅਜਾਨ ਕੋ ਦੇਤ ਜਮੀਨ ਦੇਤ ਜਮਾਨ ਕੋ ਦੈ ਹੈ॥
ਕਾਹੇ ਕੋ ਡੋਲਤ ਹੈ ਤੁਮਰੀ ਸੁਧ ਸੁੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਪਤਮਾਪਤਿ ਲੈ ਹੈ॥ ੫ ॥ ੨੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾਨ=ਚੇਤਨ। ਅਜਾਨ=ਜੜ੍ਹ।

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ, ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ, ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ, ਮੋਹ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਰੋਗ ਹੈ, ਨਾ ਸੋਗ ਹੈ, ਨਾ ਭੋਗ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨੇਹ ਪਕੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਘਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਹ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਚੇਤਨ ਪ੍ਰਾਣਧਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਓਥੇ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਜੀਵ! ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ? ਤੇਰੀ ਸੁਧ ਸਾਰ ਵੀ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੂ ਲਵੇਗਾ॥ ੫ ॥ ੨੪੭॥

ਰੋਗਨ ਤੇ ਅਰ ਸੋਗਨ ਤੇ ਜਲ ਜੋਗਨ ਤੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਬਚਾਵੈ॥
ਸ਼ੜ੍ਰ ਅਨੇਕ ਚਲਾਵਤ ਘਾਵ ਤਊ ਤਨ ਏਕ ਨ ਲਾਗਨ ਪਾਵੈ॥
ਰਾਖਤ ਹੈ ਅਪਨੋ ਕਰ ਦੈ ਕਰ ਪਾਪ ਸੰਬੂਹ ਨ ਭੇਟਨ ਪਾਵੈ॥
ਔਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾ ਕਹ ਤੋ ਸੌ ਸੁ ਪੇਟ ਹੀ ਕੇ ਪਟ ਬੀਚ ਬਚਾਵੈ॥ ੬ ॥ ੨੪੮

ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਗਾਂ, ਸੋਗਾਂ ਤੇ ਜਲ ਦੇ ਮਗਰਮੱਛ ਆਦਿ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੁਸ਼ਮਨ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਵ ਘਾਵ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਉਸਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਤੇ ਇਕ ਵੀ ਜ਼ਖਮ ਨਹੀ ਲੱਗ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਿਹਰ ਭਰਿਆ ਹਥ ਦੇ ਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਪਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਪਾਪ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੋਹ ਸਕਦਾ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਦੱਸਾਂ? ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਦੇ ਪੜਦੇ ਵਿਚ ਪਏ ਦੀ ਵੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੬॥ ੨੪੮॥

ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਸੁ ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਅਭੇਵ ਤੁਮੈ ਸਭ ਹੀ ਕਰ ਧਿਆਵੈਂ॥
ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ ਪਤਾਲ ਰਸਾਤਲ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਸਭੈ ਸਿਰ ਨਿਆਵੈਂ॥
ਪਾਇ ਸਕੈ ਨਹੀ ਪਾਰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੂ ਕੋ ਨੇਤ ਹੀ ਨੇਤਹ ਬੇਦ ਬਤਾਵੈਂ॥
ਖੋਜ ਥਕੇ ਸਭ ਹੀ ਖੁਜੀਆ ਸੁਰ ਹਾਰ ਪਰੇ ਹਰਿ ਹਾਥ ਨ ਆਵੈਂ॥ ੭ ॥ ੨੪੯॥

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਜੱਛ, ਸੱਪ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਆਦਿ ਤੈਨੂੰ ਅਭੇਵ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿਕੇ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਜੱਛ, ਸੱਪ ਆਦਿ ਜੀਵ ਸਭ ਤੇਰੇ

ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਭਾ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਵੇਦ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਵਡੇ ਵਡੇ ਦੇਵਤੇ ਖੋਜ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਹਰੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਥ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਨੀ, ਜੋਗੀ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਆਦਿ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਭਾ॥ ੭॥ ੨੪੯॥

ਨਾਰਦ ਸੇ ਚਤੁਰਾਨਨ ਸੇ ਰੁਮਨਾ ਰਿਖ ਸੇ ਸਭਹੂੰ ਮਿਲਿ ਗਾਇਓ॥
ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਨ ਭੇਦ ਲਖਿਓ ਸਭ ਹਾਰਿ ਪਰੇ ਹਰਿ ਹਾਥ ਨ ਆਇਓ॥
ਪਾਇ ਸਕੈ ਨਹੀ ਪਾਰ ਉਮਾਪਤਿ ਸਿੱਧ ਸਨਾਥ ਸਨੰਤਨ ਧਿਆਇਓ॥
ਧਿਆਨ ਧਰੋ ਤਿਹ ਕੋ ਮਨ ਮੈ ਜਿਹ ਕੋ ਅਮਿਤੋਜੁ ਸਭੈ ਜਗ ਛਾਇਓ॥ ੮॥ ੨੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਮਾਪਤਿ=ਪਾਰਬਤੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਸ਼ਿਵ ਜੀ।

ਹੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮਾ! ਨਾਰਦ ਵਰਗੇ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਰਗੇ ਵੇਦ ਰਚਤਾ ਤੇ ਰੁਮਨਾ ਸੂਤ ਰਿਖੀ ਵਰਗਿਆਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਤੇਰੇ ਜਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਗਾਇਆ ਹੈ। ਵੇਦਾਂ ਕਤੇਬਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆਂ। ਸਭ ਢੂੰਡਦੇ ਢੂੰਡਦੇ ਹਾਰ ਗਏ, ਪਰ ਉਹ ਹਰੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ, ਸਿੱਧ, ਨਾਥ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਪਿਆਰਿਓ! ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਥਾਹ ਬਲ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੮॥ ੨੫੦॥

ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਨ ਅਭੇਦ ਨ੍ਰਿਪਾਨ ਸਭੈ ਪਚ ਹਾਰੇ॥
ਭੇਦ ਨ ਪਾਇ ਸਕਿਓ ਅਨਭੇਦ ਕੋ ਖੇਦਤ ਹੈ ਅਨਛੇਦ ਪੁਕਾਰੇ॥
ਰਾਗ ਨ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਨ ਰੰਗ ਨ ਸਾਕ ਨ ਸੋਗ ਨ ਸੰਗਿ ਤਿਹਾਰੇ॥
ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧ ਅਭੇਖ ਅਦ੍ਵੈਖ ਜਪਿਓ ਤਿਨ ਹੀ ਕੁਲ ਤਾਰੇ॥ ੯॥ ੨੫੧॥

ਵੇਦਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ, ਕਤੇਬਾਂ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਆਦਿ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਧਨਾਢ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਖੋਜ ਖੋਜ ਕੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਉਸ ਭੇਦ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਿਆ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਤਪੱਸਵੀ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿਕੇ ਉਸ ਨਾ ਛੇਦੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮੋਹ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ, ਰੇਖ ਤੇ ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਕ ਸਬੰਧੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੋਗ ਨਹੀਂ। ਹੇ ਪਿਆਰਿਓ! ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਗ ਸੰਗ

ਵਸਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਦਾ ਮੂਲ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਜੋ ਅਨਾਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਜਿਸ ਦੇ ਅਰੰਭ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਅਤਿ ਡੂੰਘਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਖ ਲਿਬਾਸ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਦ੍ਵੈਤ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਜਪਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਤਰ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੁਲ ਦਾ ਉਧਾਰ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੯॥ ੨੫੧॥

ਤੀਰਥ ਕੋਟ ਕੀਏ ਇਸਨਾਨ ਦੀਏ ਬਹੁ ਦਾਨ ਮਹਾ ਬ੍ਰਤ ਧਾਰੇ॥
ਦੇਸ ਫਿਰਿਓ ਕਰਿ ਭੇਸ ਤਪੋ ਧਨ ਕੇਸ ਧਰੇ ਨ ਮਿਲੇ ਹਰਿ ਪਿਆਰੇ॥
ਆਸਨ ਕੋਟ ਕਰੇ ਅਸਟਾਂਗ ਧਰੇ ਬਹੁ ਨਿਆਸ ਕਰੇ ਮੁਖ ਕਾਰੇ॥
ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਅਕਾਲ ਭਜੇ ਬਿਨੁ ਅੰਤ ਕੋ ਅੰਤ ਕੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੇ॥ ੧੦॥ ੨੫੨॥

ਜੇ ਕੋਈ ਕਰੋੜਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਨ ਕਰੇ ਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਬ੍ਰਤ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਤਪੱਸਵੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਰਹੇ ਤੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਸਵਾਹ ਪਾ ਕੇ ਜਟਾਵਾਂ ਵਧਾ ਲਵੇ, ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਰੋੜਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਨ ਕਰੇ, ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਯੋਗ ਦੇ ਅੱਠ ਅੰਗ ਯਮ, ਨਿਯਮ, ਆਸਨ, ਪ੍ਰਣਾਯਾਮ, ਪ੍ਰਤ੍ਯਾਹਾਰ, ਧਾਰਨਾ, ਧਿਆਨ ਤੇ ਸਮਾਧੀ ਧਾਰਨ ਕਰੇ, ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਗ ਨਿਆਸ ਅਰਪਣ ਕਰੇ ਤੇ ਮਸਤਾਨਾ ਦੀਵਾਨਾ ਬਣਕੇ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕਰਕੇ ਫਿਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦੀਨਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਮਰਾਜ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਵੇਗਾ ਭਾਵ ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ॥ ੧੦॥ ੨੫੨॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਕਬਿੱਤ॥

ਅੱਤ੍ਰ ਕੇ ਚਲੱਯਾ ਛਿਤ ਛੱਤ੍ਰ ਕੇ ਧਰੱਯਾ
ਛਤ੍ਰਧਾਰੀਓਂ ਕੇ ਛਲੱਯਾ ਮਹਾਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕੇ ਸਾਲ ਹੈਂ॥
ਦਾਨ ਕੇ ਦਿਵੱਯਾ ਮਹਾ ਮਾਨ ਕੇ ਬਢੱਯਾ
ਅਵਸਾਨ ਕੇ ਦਿਵੱਯਾ ਹੈਂ ਕਟੱਯਾ ਜਮਜਾਲ ਹੈਂ॥
ਜੁੱਧ ਕੇ ਜਿਤੱਯਾ ਔ ਬਿਰੁੱਧ ਕੇ ਮਿਟੱਯਾ
ਮਹਾਂ ਬੁੱਧ ਕੇ ਦਿਵੱਯਾ ਮਹਾਂ ਮਾਨ ਹੂੰ ਕੇ ਮਾਨ ਹੈਂ॥
ਗਿਆਨ ਹੂੰ ਕੇ ਗਿਆਤਾ ਮਹਾਂ ਬੁੱਧਤਾ ਕੇ ਦਾਤਾ ਦੇਵ

ਕਾਲ ਹੂੰ ਕੇ ਕਾਲ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਹੂੰ ਕੇ ਕਾਲ ਹੈਂ॥੧॥੨੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹਾਂ ਕਾਲ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ ·

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਛਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਮਹਾਨ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਬਹੁਤ ਮਾਨ ਸਤਕਾਰ ਵਧਾਉਂਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਉਦਮ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਮਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੁੱਧਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ, ਵਿਰੋਧਤਾ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਉਤਮ ਬੁੱਧੀ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਹਾਂ ਮਾਨੀਆਂ ਦਾ ਮਾਨ ਹੈ। ਉਹ ਈਸ਼ੁਰ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਭਾਵ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉੱਚੀ ਬੁੱਧ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਕਾਲ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਦਾ ਵੀ ਕਾਲ ਹੈ॥੧॥੨੫੩॥

ਪੂਰਬੀ ਨ ਪਾਰ ਪਾਵੈ ਹਿੰਗੁਲਾ ਹਿਮਾਲੈ ਧਿਆਵੈ
ਗੋਰ ਗਰਦੇਜੀ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਹੈਂ॥
ਜੋਗੀ ਜੋਗ ਸਾਧੈ ਪਉਨ ਸਾਧਨਾ ਕਿਤੇਕ ਬਾਧੈ
ਆਰਬ ਕੇ ਆਰਬੀ ਅਰਾਧੈ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਹੈਂ॥
ਫਰਾ ਕੇ ਫਿਰੰਗੀ ਮਾਨੈ ਕੰਧਾਰੀ ਕੁਰੈਸੀ ਜਾਨੈ
ਪੱਛਮ ਕੇ ਪੱਛਮੀ ਪਛਾਨੈ ਨਿਜ ਕਾਮ ਹੈਂ॥
ਮਰਹਟਾ ਮਘੇਲੇ ਤੇਰੀ ਮਨ ਸੋਂ ਤਪਸਿਆ ਕਰੈ
ਦ੍ਰਿੜਵੈ ਤਿਲੰਗੀ ਪਹਚਾਨੈ ਧਰਮ ਧਾਮ ਹੈਂ॥੨॥੨੫੪॥

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਪੂਰਬ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਪੂਰਬੀ ਲੋਕ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ। ਹਿੰਗਲ ਦੇਸ ਵਾਲੇ ਤੇ ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਤੇਰੇ ਜਸ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੋਰ ਗਰਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੋਗੀ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਯੋਗੀ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਰਬ ਦੇਸ ਦੇ ਵਾਸੀ ਅਰਬੀ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦੀ ਆਰਧਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫਰਾਂਸ ਦੇ ਵਾਸੀ ਫਰੰਗੀ ਤੈਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਕੰਧਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਸਨੀਕ, ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਕੁਲ ਦੇ ਲੋਕ ਤੈਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪੱਛਮੀ ਲੋਕ ਵੀ ਤੇਰੇ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਿਜੀ ਕੰਮ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਰਹੱਟੇ ਤੇ ਮਘਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਮਘੇਲੇ ਇਕ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਤੇਰੀ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦ੍ਰਾਵੜ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਤਿਲੰਗ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਸੀ ਤੈਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਧਾਮ ਅਸਥਾਨ ਜਾਣਦੇ ਹਨ॥੨॥੨੫੪॥

ਬੰਗ ਕੇ ਬੰਗਾਲੀ ਫਿਰਹੰਗ ਕੇ ਫਿਰੰਗਾ ਵਾਲੀ
ਦਿੱਲੀ ਕੇ ਦਿਲਵਾਲੀ ਤੇਰੀ ਆਗਜਾ ਮੈ ਚਲਤ ਹੈਂ॥
ਰੋਹ ਕੇ ਰੁਹੇਲੇ ਮਾਘੱ ਦੇਸ ਕੇ ਮਘੇਲੇ ਬੀਰ
ਬੰਗਸੀ ਬੁੰਦੇਲੇ ਪਾਪ ਪੁੰਜ ਕੋ ਮਲਤ ਹੈਂ॥
ਗੋਖਾ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ਚੀਨ ਮਚੀਨ ਕੇ ਸੀਸ ਨਯਾਵੈ
ਤਿਬਤੀ ਧਿਆਇ ਦੋਖ ਦੇਹ ਕੇ ਦਲਤ ਹੈਂ॥
ਜਿਨੈ ਤੋਹਿ ਧਿਆਇਓ ਤਿਨੈ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪਾਇਓ
ਸਰਬ ਧਨ ਧਾਮ ਫਲ ਫੂਲ ਸੋਂ ਫਲਤ ਹੈਂ॥ ੩ ॥ ੨੫੫ ॥

ਹੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਭੂ ! ਬੰਗਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬੰਗਾਲੀ, ਫਿਰੰਗਸਤਾਨ ਦੇ ਫਿਰੰਗੀ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਾਸੀ ਦਿਲਵਾਲੀ ਸਭ ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਰੁਹੇਲ ਖੰਡ ਦੇ ਰੁਹੇਲੇ, ਮਾਗਧ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਮਘੇਲੇ, ਬੰਗਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬੰਗਸੀ ਤੇ ਬੁੰਦੇਲ ਖੰਡ ਦੇ ਬੁੰਦੇਲੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਮੂਹ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨੇਪਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਗੋਰਖੇ, ਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਚੀਨੀ ਤੇ ਮਾਨਚਰੀਆ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਸੀ ਤੇਰੇ ਅਗੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਵਾਸੀ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਸਿਮਰਕੇ ਆਪਣੇ ਤਨ ਮਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਵਿਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਡਿਆਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਤੇ ਫਲ ਫੁਲ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੩ ॥ ੨੫੫ ॥

ਦੇਵ ਦੇਵਤਾਨ ਕੌ ਸੁਰੇਸ ਦਾਨਵਾਨ ਕੌ
ਮਹੇਸ ਗੰਗਧਾਨ ਕੌ ਅਭੇਸ ਕਹੀਅਤੁ ਹੈਂ॥
ਰੰਗ ਮੈ ਰੰਗੀਨ ਰਾਗ ਰੂਪ ਮੈ ਪ੍ਰਬੀਨ
ਔਰ ਕਾਹੂ ਪੈ ਨ ਦੀਨ ਸਾਧ ਅਧੀਨ ਕਹੀਅਤੁ ਹੈਂ॥
ਪਾਈਐ ਨ ਪਾਰ ਤੇਜ ਪੁੰਜ ਮੈ ਅਪਾਰ
ਸਰਬ ਬਿਦਜਾ ਕੇ ਉਦਾਰ ਹੈਂ ਅਪਾਰ ਕਹੀਅਤੁ ਹੈਂ॥
ਹਾਥੀ ਕੀ ਚਿੰਘਾਰ ਪਲ ਪਾਛੈ ਪਹੁਚਤ ਤਾਹਿ
ਚੀਟੀ ਕੀ ਪੁਕਾਰ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਸੁਨੀਅਤੁ ਹੈ॥ ੪ ॥ ੨੫੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੇਵਤਾਰ-ਬ੍ਰਹਸਪਤਿ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ।

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਬ੍ਰਹਸਪਤਿ ਹੈ, ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਇੰਦਰ ਹੈ, ਸੁਰਗ ਤੋਂ ਉਤਰਦੀ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਅਭੇਸ ਭੇਸ ਰਹਿਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਰਾਗ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੜਾ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ, ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਬੱਝਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਅਪਾਰ ਤੇਜ਼ ਦਾ ਪੁੰਜ ਸਮੂਹ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਅਪਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਕੋਲ ਹਾਥੀ ਦੀ ਚੀਕ ਪੁਕਾਰ ਮਗਰੋਂ ਪੁੱਜਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਕੀੜੀ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਫਰਿਆਦ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੁਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥ ੪॥ ੨੫੬॥

ਕੇਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੁਆਰ ਕੇਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਮੁਖ ਚਾਰ
ਕੇਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਕੇਤੇ ਰਾਮ ਕਹੀਅਤੁ ਹੈਂ॥
ਕੇਤੇ ਸਸ ਰਾਸੀ ਕੇਤੇ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸੀ
ਕੇਤੇ ਮੁੰਡੀਆ ਉਦਾਸੀ ਜੋਗ ਦੁਆਰ ਦਹੀਅਤੁ ਹੈਂ॥
ਕੇਤੇ ਮਹਾਂਦੀਨ ਕੇਤੇ ਬਿਆਸ ਸੇ ਪ੍ਰਬੀਨ
ਕੇਤੇ ਕੂਮੇਰ ਕੁਲੀਨ ਕੇਤੇ ਜੱਛ ਕਹੀਅਤੁ ਹੈਂ॥
ਕਰਤ ਹੈਂ ਬਿਚਾਰ ਪੈ ਨ ਪੂਰਨ ਕੋ ਪਾਵੈਂ ਪਾਰ
ਤਾਹੀ ਤੇ ਅਪਾਰ ਨਿਰਾਧਾਰ ਲਹੀਅਤੁ ਹੈਂ॥ ੫॥ ੨੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹਾਦੀਨ=ਮੁਹੰਮਦ।

ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਇੰਦਰ, ਕਈ ਚੌਹ ਮੂੰਹ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਕਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਤੇ ਕਈ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ ਰਾਸ਼ੀਆਂ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਜ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਯੋਗੀ ਹਨ, ਜੋ ਯੋਗ ਦੁਆਰਾ ਬੜੀ ਕਠਨ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਮੁਹੰਮਦ, ਕਿੰਨੇ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ, ਅਨੇਕਾਂ ਕੁਬੇਰ, ਕਈ ਉਚੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਜੱਛ, ਗੰਧਰਬ ਆਦਿ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਖੜੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਪਰ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਸ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਅਪਾਰ ਈਸ਼ਰ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੫॥ ੨੫੭॥

ਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ ਨਿਰਾਧਾਰ ਹੈਂ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰ
ਪਾਈਐ ਨ ਪਾਰ ਪੈ ਅਪਾਰ ਕੈ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਅਦ੍ਵੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪਰਮ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸੀ
ਮਹਾ ਰੂਪ ਹੂੰ ਕੇ ਰਾਸੀ ਹੈਂ ਅਨਾਸੀ ਕੈ ਕੈ ਮਾਨੀਐ॥
ਜੰਤ੍ਰ ਹੂੰ ਨ ਜਾਤ ਜਾਕੀ ਬਾਪ ਹੂੰ ਨ ਮਾਇ ਤਾਕੀ
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭਾ ਕੀ ਸੁ ਛਟਾ ਕੈ ਅਨਮਾਨੀਐ॥
ਤੇਜ ਹੂੰ ਕੋ ਤੰਤ੍ਰ ਹੈਂ ਕਿ ਰਾਜਸੀ ਕੋ ਜੰਤ੍ਰ ਹੈਂ
ਕਿ ਮੋਹਨੀ ਕੋ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈਂ ਨਿਜੰਤ੍ਰ ਕੈਕੈ ਜਾਨੀਐ॥ ੬ ॥ ੨੫੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਾਸੀ=ਇੱਛਾ ਰਹਿਤ।

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪੂਰਨਤਾ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੈ. ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਉਸਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ. ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਾਰ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਈਸ਼ਰ ਦੂਈ ਦ੍ਵੈਤ ਤੇ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ. ਮਹਾਨ ਤੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਰੂਪ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਪੂੰਜੀ ਹੈ ਤੇ ਇੱਛਾ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਇਹ ਗੁਣ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ. ਕੋਈ ਜਾਤ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਜਾਂ ਮਾਂ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਕਰਕੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਘਰ ਹੈਂ. ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਹੈਂ, ਜਾਂ ਮੋਹਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮੰਤਰ ਹੈ. ਜਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਿਜੰਤ੍ਰ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?॥ ੬ ॥ ੨੫੮ ॥

ਤੇਜ ਹੂੰ ਕੋ ਤਰੁ ਹੈਂ ਕਿ ਰਾਜਸੀ ਕੋ ਸਰੁ ਹੈਂ
ਕਿ ਸੁੱਧਤਾ ਕੋ ਘਰੁ ਹੈਂ ਕਿ ਸਿੱਧਤਾ ਕੀ ਸਾਰ ਹੈਂ॥
ਕਾਮਨਾ ਕੀ ਖਾਨ ਹੈਂ ਕਿ ਸਾਧਨਾ ਕੀ ਸਾਨ ਹੈਂ
ਬਿਰਕਤਤਾ ਕੀ ਬਾਨ ਹੈਂ ਕਿ ਬੁੱਧ ਕੋ ਉਦਾਰੁ ਹੈਂ॥
ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ਕਿ ਭੂਪਨ ਕੋ ਭੂਪ ਹੈਂ
ਕਿ ਰੂਪ ਹੂੰ ਕੋ ਰੂਪ ਹੈਂ ਕੁਮੱਤ ਕੋ ਪ੍ਰਹਾਰੁ ਹੈ॥
ਦੀਨਨ ਕੋ ਦਾਤਾ ਹੈਂ ਗਨੀਮਨ ਕੋ ਗਾਰਕ ਹੈਂ

ਸਾਧਨ ਕੋ ਰੱਛਕ ਹੈਂ ਗੁਨਨ ਕੋ ਪਹਾਰੁ ਹੈਂ॥੭॥੨੫੯॥

ਕੀ ਤੂੰ ਤੇਜ ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ ਹੈਂ ? ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਹੈਂ ? ਜਾਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈਂ ? ਜਾਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਬੱਦਲ ਹੈਂ ? ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬੱਦਲ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਖਾਣ ਹੈਂ ? ਜਾਂ ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੈਂ ? ਜਾਂ ਵਿਰਕਤਤਾ ਭਾਵ ਤਿਆਗ ਹੀ ਤੇਰੀ ਆਦਤ ਹੈ ? ਜਾਂ ਤੂੰ ਬੁੱਧੀ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਉਦਾਰ ਭਾਵ ਸਖੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੈਂ । ਤੂੰ ਰੂਪ ਦਾ ਵੀ ਰੂਪ ਹੈਂ ਅਤੇ ਖੋਟੀ ਮਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਦਾਤਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਗਰਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ਤੂੰ ਸਾਧੂ ਜਨਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪਰਬਤ ਹੈਂ ?॥੭॥੨੫੯॥

ਸਿੱਧ ਕੋ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ਕਿ ਬੁੱਧ ਕੋ ਬਿਭੂਤ ਹੈਂ
ਕਿ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੋ ਅਭੂਤ ਹੈਂ ਕਿ ਅੱਛੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੈਂ॥
ਕਾਮ ਕੋ ਕੁਨਿੰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਖੂਬੀ ਕੋ ਦਹਿੰਦਾ ਹੈਂ
ਗਨੀਮਨ ਕੋ ਗਰਿੰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਤੇਜ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ਹੈਂ॥
ਕਾਲ ਹੂੰ ਕੇ ਕਾਲ ਹੈਂ ਕਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕੇ ਸਾਲ ਹੈਂ
ਕਿ ਮਿੱਤ੍ਰਨ ਕੋ ਪੋਖਤ ਹੈਂ ਕਿ ਬ੍ਰਿੱਧਤਾ ਕੇ ਬਾਸੀ ਹੈਂ॥
ਜੋਗ ਹੂੰ ਕੋ ਜੰਤ੍ਰ ਹੈਂ ਕਿ ਤੇਜ ਹੂੰ ਕੋ ਤੰਤ੍ਰ ਹੈਂ
ਕਿ ਮੋਹਨੀ ਕੋ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈਂ ਕਿ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ਹੈਂ॥੮॥੨੬੦॥

ਹੇ ਈਸ਼ੁਰ ! ਤੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈਂ । ਤੂੰ ਕਰੋਧ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਆਪ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈਂ । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਨੇਕੀ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈਂ । ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਗਰਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ? ਤੂੰ ਕਾਲ ਦਾ ਕਾਲ ਭਾਵ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ? ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਜੋਗ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੰਤ੍ਰ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੰਤ੍ਰ ਹੈਂ ? ਤੂੰ ਸਭ-ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਮੋਹਨੀ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈਂ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ?॥੮॥੨੬੦॥

ਰੂਪ ਕੋ ਨਿਵਾਸ ਹੈਂ ਕਿ ਬੁੱਧ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੈਂ

ਕਿ ਸਿੱਧਤਾ ਕੋ ਬਾਸ ਹੈਂ ਕਿ ਬੁੱਧ ਹੂੰ ਕੋ ਘਰੁ ਹੈਂ॥
ਦੇਵਨ ਕੋ ਦੇਵ ਹੈਂ ਨਿਰੰਜਨ ਅਭੇਵ ਹੈਂ
ਅਦੇਵਨ ਕੋ ਦੇਵ ਹੈਂ ਕਿ ਸੁੱਧਤਾ ਕੋ ਸਰੁ ਹੈਂ॥
ਜਾਨ ਕੋ ਬਚੱਯਾ ਹੈਂ ਈਮਾਨ ਕੋ ਦਿਵੱਯਾ ਹੈਂ
ਜਮਜਾਲ ਕੋ ਕਟੱਯਾ ਹੈਂ ਕਿ ਕਾਮਨਾ ਕੋ ਕਰ ਹੈਂ॥
ਤੇਜ ਕੋ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੈਂ ਅਖੰਡਣ ਕੋ ਖੰਡ ਹੈਂ
ਮਹੀਪਨ ਕੋ ਮੰਡ ਹੈਂ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈਂ ਨ ਨਰੁ ਹੈਂ॥ ੯ ॥ ੨੬੧ ॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈਂ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ । ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈਂ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ ? ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਮਹਾਨ ਦੇਵਤਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ. ਅਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਜਾਨ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈਂ। ਜਮਰਾਜ ਦੇ ਜਾਲ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਮਨੋਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੂੰ ਤੇਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਤੀਖਣ ਤੇਜ ਹੈਂ ਅਤੇ ਨਾ ਖੰਡਨ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡ ਖੰਡ ਭਾਵ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਥਾਪਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਤੂੰ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਤਰੀ ਹੈ॥ ੯ ॥ ੨੬੧ ॥

ਬਿਸ੍ਵ ਕੋ ਭਰਨ ਹੈਂ ਕਿ ਅਪਦਾ ਕੋ ਹਰਨ ਹੈਂ
ਕਿ ਸੁਖ ਕੋ ਕਰਨ ਹੈਂ ਕਿ ਤੇਜ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੈਂ॥
ਪਾਈਐ ਨ ਪਾਰ ਪਾਰਾਵਾਰ ਹੂੰ ਕੋ ਪਾਰ ਜਾਂਕੋ
ਕੀਜਤ ਬਿਚਾਰ ਸੁ ਬਿਚਾਰ ਕੋ ਨਿਵਾਸ ਹੈਂ॥
ਹਿੰਗਲਾ ਹਿਮਾਲੈ ਗਾਵੈ ਹਬਸ਼ੀ ਹਲੱਬੀ ਧਜਾਵੈ
ਪੂਰਬੀ ਨ ਪਾਰ ਪਾਵੈ ਆਸਾ ਤੇ ਅਨਾਸ ਹੈਂ॥
ਦੇਵਨ ਕੋ ਦੇਵ ਮਹਾਦੇਵ ਹੂੰ ਕੇ ਦੇਵ ਹੈਂ
ਨਿਰੰਜਨ ਅਭੇਵ ਨਾਥ ਅਦ੍ਵੈ ਅਬਿਨਾਸ ਹੈਂ॥ ੧੦ ॥ ੨੬੨ ॥

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ

ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਅਗਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈਂ। ਉਸ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਜੇ ਕੁਛ ਵੀਚਾਰ ਕਰੀਏ ਵੀ ਤਾਂ ਇਹੋ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੀਚਾਰ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਹਿੰਗੁਲਾ ਤੇ ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਦੇ ਵਾਸੀ ਤੇਰੇ ਜਸ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹਬਸ਼ੀ ਤੇ ਹਲਬੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਤੈਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਪੂਰਬ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਸੀ ਵੀ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ। ਤੂੰ ਆਸਾ ਤੇ ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਲਈ ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਵੱਡਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈਂ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਆਦਿ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਤੇ ਭੇਦ ਰਹਿਤ ਸੁਆਮੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਦੂਈ ਦ੍ਵੈਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈਂ ਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈਂ॥੧੦॥੨੬੨॥

ਅੰਜਨ ਬਿਹੀਨ ਹੈਂ ਨਿਰੰਜਨ ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੈਂ
ਕਿ ਸੇਵਕ ਅਧੀਨ ਹੈਂ ਕਟੱਯਾ ਜਮਜਾਲ ਕੇ॥
ਦੇਵਨ ਕੇ ਦੇਵ ਮਹਾਦੇਵ ਹੂੰ ਕੇ ਦੇਵਨਾਥ
ਭੂਮ ਕੇ ਭੁਜੱਯਾ ਹੈਂ ਮੁਹੱਯਾ ਮਹਾ ਬਾਲ ਕੇ॥
ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਜਾ ਮਹਾ ਸਾਜ ਹੂੰ ਕੇ ਸਾਜਾ
ਮਹਾ ਜੋਗ ਹੂੰ ਕੇ ਜੋਗ ਹੈਂ ਧਰੱਯਾ ਦ੍ਰੂਮ ਛਾਲ ਕੇ॥
ਕਾਮਨਾ ਕੋ ਕਰੁ ਹੈਂ ਕੁਬੁੱਧਤਾ ਕੋ ਹਰ ਹੈਂ
ਕਿ ਸਿੱਧਤਾ ਕੇ ਸਾਥੀ ਹੈਂ ਕਿ ਕਾਲ ਹੈਂ ਕੁਚਾਲ ਕੇ॥੧੧॥੨੬੩॥

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਚਤੁਰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸੇਵਕਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈਂ ਅਤੇ ਜਮ ਦੀ ਫਾਹੀ ਕਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ! ਤੁਸੀਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਦੇਵਤਾ ਹੋ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਇਸ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਬਣ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਮਹਾਂਬਲੀ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਮੋਹਨ ਛੱਲਣ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੋ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਜਾਂ ਵਿਚ ਸਾਜ ਰੂਪ ਹੋ, ਮਹਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਜੋਗੀ ਹੋ ਤੇ ਤਿਆਗੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਤਿਆਗੀ ਬਣਕੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਦੀ ਛਿੱਲ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਦੀਆਂ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਖੋਟੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਿੱਧਤਾ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਖੋਟੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧੧॥੨੬੩॥

ਛੀਰ ਕੈਸੀ ਛੀਰਾਵਧ ਛਾਛ ਕੈਸੀ ਛੱਤ੍ਰਾਨੇਰ

ਛਪਾਕਰ ਕੈ ਸੀ ਛਬ ਕਲਿੰਦ੍ਰੀ ਕੇ ਕੂਲ ਕੈ॥
ਹੰਸਨੀ ਸੀ ਸੀਹਾ ਰੂਮ ਹੀਰਾ ਸੀ ਹੁਸੈਨਾਬਾਦ
ਗੰਗਾ ਕੈ ਸੀ ਧਾਰ ਚਲੀ ਸਾਤੋਸਿੰਧ ਰੂਲ ਕੈ॥
ਪਾਰਾ ਸੀ ਪਲਾਊ ਗਢ ਰੂਪਾ ਕੈਸੀ ਰਾਮਪੁਰ
ਸੋਰਾ ਸੀ ਸੁਰੰਗਾਬਾਦ ਨੀਕੇ ਰਹੀ ਝੂਲ ਕੈ॥
ਚੰਪਾਸੀ ਚੰਦੇਰੀ ਕੋਟ ਚਾਂਦਨੀ ਸੀ ਚਾਂਦਾਗੜ੍ਹਿ
ਕੀਰਤਿ ਤਿਹਾਰੀ ਰਹੀ ਮਾਲਤੀ ਸੀ ਫੂਲ ਕੈ॥ ੧੨ ॥ ੨੬੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛੀਰ=ਦੁਧ। ਛੀਰਾਵਧ=ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ। ਛੱਤ੍ਰਾਨੇਰ=ਇਕ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਛੱਤ੍ਰਪੁਰ। ਛਪਾਕਰ=ਚੰਦਰਮਾਂ। ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ=ਜਮਨਾ। ਸੀਹਾ=ਸੁਗੰਧੀ। ਰੂਲਕੈ=ਰੁਲਦਾ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਆਪ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਵਾਂਗ, ਛੱਤ੍ਰਪੁਰ ਵਿਚ ਛਾਛ ਲਸੀ ਵਾਂਗ, ਜਮਨਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਉਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਂਗ ਚਾਰ ਚਫੇਰੇ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇਰੀ ਸੁਗੰਧੀ ਰੂਮ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੰਸਨੀ ਵਰਗੀ, ਤੇਰੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਹੁਸੈਨਾਬਾਦ ਨਗਰ ਵਿਚ ਹੀਰੇ ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਤੇਰੀ ਕੀਰਤੀ ਗੰਗਾ ਦੀ ਧਾਰ ਵਾਂਗੂੰ ਸੱਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਲੀਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਕੀਰਤੀ ਪਲਾਊਮ ਨਗਰ ਵਿਚ ਪਾਰੇ ਵਾਂਗ. ਰਾਮਪੁਰ ਵਿਚ ਚਾਂਦੀ ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਸੁਰੰਗਾਬਾਦ ਵਿਚ ਸ਼ੋਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਫੱਬ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਕੀਰਤੀ ਕੋਟ ਚੰਦੇਰੀ ਵਿਚ ਚੰਬੇ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਰਗੀ, ਚਾਂਦਾਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਸਤੀਲ ਚਾਂਦਨੀ ਵਰਗੀ ਤੇ ਮਾਲਤੀ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗੂੰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਮਹਿਕ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੧੨ ॥ ੨੬੪ ॥

ਫਟਕ ਸੀ ਕੈਲਾਸ ਕਮਾਊ ਗੜ੍ਹ ਕਾਂਸ਼ੀ ਪੁਰ
ਸੀਸਾ ਸੀ ਸੁਰੰਗਾਬਾਦ ਨੀਕੈ ਸੋਹੀਅਤੁ ਹੈ॥
ਹਿੱਮਾ ਸੀ ਹਿਮਾਲੈ ਹਰ ਹਾਰ ਸੀ ਹਲੱਬਾਨੇਰ
ਹੰਸ ਕੈ ਸੀ ਹਾਜੀਪੁਰ ਦੇਖੇ ਮੋਹੀਅਤੁ ਹੈ॥
ਚੰਦਨ ਸੀ ਚੰਪਾਵਤੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸੀ ਚੰਦ੍ਰਾਗਿਰ
ਚਾਂਦਨੀ ਸੀ ਚਾਂਦਾਗੜ੍ਹ ਜੌਨ ਜੋਹੀਅਤੁ ਹੈ॥
ਗੰਗਾ ਸਮ ਗੰਗਧਾਰ ਬਕਾਨ ਸੀ ਬਲਿੰਦਾਵਾਦ

ਕੀਰਤਿ ਤਿਹਾਰੀ ਕੀ ਉਜਿਆਰੀ ਸੋਹੀਅਤੁ ਹੈ॥੧੩॥੨੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਫਟਕ=ਸਫਟਿਕ ਮਣੀ। ਹਰ ਹਾਰ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਚਿੱਟੇ ਸੱਪ ਦਾ ਹਾਰ। ਹਿਮਾ=ਬਰਫ। ਬਕਾਨ=ਬਗਲੇ

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਆਪ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਤੇ ਕਮਾਊ ਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਸਫਟਿਕ ਮਣੀ ਵਾਂਗ, ਕਾਂਸੀ ਪੁਰ ਤੇ ਸੁਰੰਗਬਾਦ ਵਿਚ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਂਗ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਰਫ ਦੇ ਪਰਬਤ ਹਿਮਾਲੇ ਵਿਚ ਬਰਫ ਵਾਂਗ, ਹਲਬ ਨਗਰ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਏ ਚਿੱਟੇ ਸੱਪ ਵਾਂਗ ਤੇ ਹਾਜੀਪੁਰ ਵਿਚ ਹੰਸ ਵਾਂਗ ਉੱਜਲ ਤੇ ਚਿੱਟੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮਨ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚੰਪਾਵਤੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਚੰਦਨ ਵਰਗੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ, ਚੰਦ੍ਰਾਗਰਿ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਚਾਂਦ ਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਚਾਂਦਨੀ ਵਰਗੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੰਗਾਧਰ ਗੰਗੋਤਰੀ ਵਿਚ ਗੰਗਾ ਵਰਗੀ ਪਵਿੱਤਰ, ਬਲਿੰਦਾਵਾਦ ਬੁਲੰਦ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਬਗਲਿਆਂ ਵਰਗੀ ਸਫੈਦ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਕੀਰਤੀ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਹੈ॥੧੩॥੨੬੫॥

ਫਰਾ ਸੀ ਫਿਰੰਗੀ ਫਰਾਸੀਸ ਕੇ ਦੁਰੰਗੀ
ਮਕਰਾਨ ਕੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗੀ ਤੇਰੇ ਗੀਤ ਗਾਈਅਤੁ ਹੈ॥
ਭਖਰੀ ਕੰਧਾਰੀ ਗੋਰ ਗਖਰੀ ਗਰਦੇਜਾ ਚਾਰੀ
ਪਉਨ ਕੇ ਅਹਾਰੀ ਤੇਰੋ ਨਾਮੁ ਧਯਾਈਅਤੁ ਹੈ॥
ਪੂਰਬ ਪਲਾਊਂ ਕਾਮਰੂਪ ਔ ਕਮਾਊਂ
ਸਰਬ ਠਉਰ ਮੈ ਬਿਰਾਜੈ ਜਹਾ ਜਹਾ ਜਾਈਅਤੁ ਹੈ॥
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਕੇ ਅਤਾਪੀ ਨਾਥ
ਕੀਰਤਿ ਤਿਹਾਰੀ ਕੋ ਨ ਪਾਰ ਪਾਈਅਤੁ ਹੈ॥੧੪॥੨੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਰੰਗੀ=ਦੁਭਾਸ਼ੀਆ।

ਪਾਰਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪਾਰਸੀ, ਫਰੰਗੀ, ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਦੇ ਦੁਭਾਸ਼ੀਏ ਤੇ ਮਕਰਾਨ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਮ੍ਰਿਦੰਗੀ ਸਾਰੇ ਤੇਰੇ ਜਸ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਭੱਖਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਾਸੀ ਭਖਰੀ, ਕੰਧਾਰ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਕੰਧਾਰੀ, ਗੋਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਗਖੜੀ, ਗਰਦੇਜਾ ਦੇ ਲੋਕ ਤੇ ਹਵਾ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ, ਇਹ ਸਭ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੂਰਬ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ, ਪਲਾਊਮ, ਕਾਮਰੂਪ ਤੇ ਕਮਾਊਗੜ੍ਹ ਆਦਿ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ, ਜਿੱਥੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਹੇ ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਤਾਪ

ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜਗਤ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ! ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਤੇ ਜਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ॥੧੪॥੨੬੬॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ॥

ਅੱਦ੍ਵੈ ਅਨਾਸ ਆਸਨ ਅਡੋਲ॥ ਅਦ੍ਵੈ ਅਨੰਤ ਉਪਮਾ ਅਤੋਲ॥
ਅੱਛੈ ਸਰੂਪ ਅਬ੍ਯਕਤ ਨਾਥ॥ ਆਜਾਨ ਬਾਹੁ ਸਰਬਾ ਪ੍ਰਮਾਥ॥੧॥੨੬੭॥

ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦ੍ਵੈਤ ਰਹਿਤ ਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਆਸਣ ਅਡੋਲ ਹੈ, ਉਹ ਕਦੀ ਡੋਲਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਦੂਈ ਦ੍ਵੈਤ ਤੇ ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦਾ ਕੋਈ ਤੋਲ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਸੁਆਮੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਹੈ॥੧॥੨੬੭॥

ਜਹ ਤਹ ਮਹੀਪ ਬਨ ਤਨ ਪ੍ਰਫੁੱਲ॥ ਸੋਭਾ ਬਸੰਤ ਜਹ ਤਹ ਪ੍ਰਜੁੱਲ॥
ਬਨ ਤਨ ਦੁਰੰਤ ਖਗ ਮ੍ਰਿਗ ਮਹਾਨ॥ ਜਹ ਤਹ ਪ੍ਰਫੁੱਲ ਸੁੰਦਰ ਸੁਜਾਨ॥੨॥੨੬੮॥

ਉਹ ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਵਣਾਂ ਤੇ ਤ੍ਰਿਣਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਫਲਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਬਸੰਤ ਦੇ ਸੁਗੰਧਤ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਣਾਂ, ਤ੍ਰਿਣਾਂ, ਪੰਛੀਆਂ ਤੇ ਹਿਰਨ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿਚ ਉਸੇ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਚਤੁਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹਰ ਪਾਸੇ ਪਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਕੇ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੨॥੨੬੮॥

ਫੁਲਤੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲ ਲਹਿ ਲਹਿਤ ਮੌਰ॥ ਸਿਰ ਢੁਰਹਿ ਜਾਨ ਮਨਮਥਹਿ ਚੌਰ॥
ਕੁਦਰਤ ਕਮਾਲ ਰਾਜ਼ਕ ਰਹੀਮ॥ ਕਰੁਣਾਨਿਧਾਨ ਕਾਮਲ ਕਰੀਮ॥੩॥੨੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਢੁਰਹਿ=ਝੁਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਨਮਥਹਿ=ਕਾਮਦੇਵ।

ਖਿੜੇ ਸੁੰਦਰ ਫੁੱਲਾਂ ਵਰਗਾ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਮੁਕਟ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਾਮਦੇਵ ਚੌਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਸ਼ਕਤੀ ਪੂਰਨ ਹੈ, ਉਹ ਰਿਜ਼ਕ ਦਾਤਾ ਤੇ ਰਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਹੈ॥੩॥੨੬੯॥

ਜਹ ਤਹ ਬਿਲੋਕ ਤਹ ਤਹ ਪ੍ਰਸੋਹ॥ ਆਜਾਨ ਬਾਹੁ ਅਮਿਤੋਜ ਮੋਹ॥
ਰੋਸੰ ਬਿਰਹਤ ਕਰੁਣਾਨਿਧਾਨ॥ ਜਹ ਤਹ ਪ੍ਰਫੁੱਲ ਸੁੰਦਰ ਸੁਜਾਨ॥੪॥੨੭੦॥

ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ, ਓਹ ਉਥੇ ਉਥੇ ਹੀ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਕ ਹੈ, ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮੋਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ

ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੁਘੜ ਸੁਜਾਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਭਾਵ ਉਹ ਖੇੜਾ-ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਖਿੜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੪॥ ੨੭੦॥

ਬਨ ਤਨ ਮਹੀਪ ਜਲ ਥਲ ਮਹਾਨ॥ ਜਹ ਤਹ ਪ੍ਰਸੋਹ ਕਰੁਣਾਨਿਧਾਨ॥
ਜਗਮਗਤ ਤੇਜ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਾਪ॥ ਅੰਬਰ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਹ ਜਪਤ ਜਾਪ॥ ੫॥ ੨੭੧॥

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਣਾਂ ਤੇ ਤ੍ਰਿਣਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਜਲਾਂ ਤੇ ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਉਹੋ ਮਹਾਨ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਗ ਮਗ ਜਗ ਮਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ॥ ੫॥ ੨੭੧॥

ਸਾਤੋ ਅਕਾਸ਼ ਸਾਤੋ ਪਤਾਰ॥ ਬਿਥਰਿਓ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਜਿਹ ਕਰਮ ਜਾਰਿ॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰਚਿਆ ਕਰਮ-ਜਾਲ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੱਤਾਂ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਤੇ ਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਤਣਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਭਾਵ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਭ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਕਰਮ-ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਕਰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਜਾਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਇਤਿ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਸਟੀਕ ਸੰਪੂਰਨੰ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੨੭੧॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਸਟੀਕ ਸੰਪੂਰਨ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੨੭੧॥ ਸਮੁੱਚਾ ਜੋੜ॥

ਅਥ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਯਤੇ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗ ਕੋ ਕਰੌ ਸੁ ਹਿਤੁ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥
ਪੂਰਨ ਕਰੌ ਗਿਰੰਥ ਇਹ ਤੁਮ ਮੁਹਿ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ ॥ ੧ ॥

ਸ੍ਰੀ ਖੜਗ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਏ॥ ੧॥

ਅਧਿਆਏ ਪਹਿਲਾ

ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਜੀ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ॥

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ॥ ਖਗ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡੰ ਖਲ ਦਲ ਖੰਡੰ ਅਤਿ ਰਣ ਮੰਡੰ ਬਰਬੰਡੰ ॥
ਭੁਜ ਦੰਡ ਅਖੰਡੰ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡੰ ਜੋਤਿ ਅਮੰਡੰ ਭਾਨ ਪ੍ਰਭੰ ॥
ਸੁਖ ਸੰਤਾ ਕਰਣੰ ਦੁਰਮਤਿ ਦਰਣੰ ਕਿਲਬਿਖ ਹਰਣੰ ਅਸ ਸਰਣੰ ॥
ਜੈ ਜੈ ਜਗ ਕਾਰਣ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਉਬਾਰਣ ਮਮ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਣ ਜੈ ਤੇਗੰ ॥ ੨ ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ, ਮੂਰਖਾਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜੰਗ ਨੂੰ ਮਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅਤਿ ਬਲਵਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਭੁਜਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਬੜੇ ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਸੂਰਜ ਵਰਗੀ ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਐਸੀ ਭਗਉਤੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਈ ਹੈ। ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ, ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਤਲਵਾਰ! ਤੇਰੀ ਸਦਾ ਜੈ ਹੋਵੇ। ਤੇਰੀ ਸਦਾ ਹੀ ਜੈ ਹੋਵੇ ॥੨ ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਸਦਾ ਏਕ ਜੋਤਜੰ ਅਜੂਨੀ ਸਰੂਪੰ॥ ਮਹਾਂਦੇਵ ਦੇਵੰ ਮਹਾਂ ਭੂਪ ਭੂਪੰ॥
ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਿੱਤਜੰ ਨਿਰੂਪੰ ਨ੍ਰਿਬਾਣੰ॥ ਕਲੰ ਕਾਰਣੇਯੰ ਨਮੋ ਖੜਗ ਪਾਣੰ॥ ੩॥

ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਦਾ ਇਕ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਵੱਡੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਹੈ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਤੇ ਬਾਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਜੋ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੜਗ ਹੈ, ਐਸੇ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੩॥

ਨਿਰੰਕਾਰ ਨ੍ਰਿਬਿਕਾਰ ਨਿੱਤਜੰ ਨਿਰਾਲੰ॥ ਨਾ ਬ੍ਰਿੱਧੰ ਬਿਸੇਖੰ ਨ ਤਰੁਨੰ ਨ ਬਾਲੰ॥
ਨ ਰੰਕੰ ਨ ਰਾਯੰ ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਰੇਖੰ॥ ਨ ਰੰਗੰ ਨ ਰਾਗੰ ਅਪਾਰੰ ਅਭੇਖੰ॥ ੪॥

ਉਹ ਨਿਰੰਕਾਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਬੁੱਢਾ ਹੈ ਨਾ ਜਵਾਨ ਤੇ ਨਾ ਬਾਲ ਹੈ। ਨਾ ਉਹ ਗ਼ਰੀਬ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਧਨਾਢ ਹੈ। ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਰੇਖ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਨਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਭੇਖ ਤੋਂ ਹੈ ਐਸੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੪॥

ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਰੇਖੰ ਨ ਰੰਗੰ ਨ ਰਾਗੰ॥ ਨ ਨਾਮੰ ਨ ਠਾਮੰ ਮਹਾਂ ਜੋਤਿ ਜਾਗੰ॥
ਨ ਦ੍ਵੇਖੰ ਨ ਭੇਖੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਿੱਤਜੰ॥ ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਜੋਗੰ ਸੁ ਪਰਮੰ ਪਵਿਤਜੰ॥ ੫॥

ਉਸ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਨਾਂ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਥਾਂ ਹੈ। ਉਹ ਮਹਾਂ ਜੋਤ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਦ੍ਵੈਖ ਭਾਵ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਉਸ ਦਾ ਭੇਖ ਹੈ, ਉਹ ਅਕਾਰ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਹੈ। ਉਹ ਵੱਡੇ ਜੋਗੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਜੋਗੀ ਤੇ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਐਸੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੫॥

ਅਜੇਯੰ ਅਭੇਯੰ ਅਨਾਮੰ ਅਠਾਮੰ॥ ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਜੋਗੰ ਮਹਾਂ ਕਾਮ ਕਾਮੰ॥
ਅਲੇਖੰ ਅਭੇਖੰ ਅਨੀਲੰ ਅਨਾਦੰ॥ ਪਰੇਯੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰੰ ਸਦਾ ਨ੍ਰਿਬਿਖਾਦੰ॥ ੬॥

ਉਹ ਅਜਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਤੇ ਟਿਕਾਣਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਵੱਡਿਆਂ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਜੋਗੀ ਹੈ ਤੇ ਭੋਗੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਭੋਗੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਭੇਖ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਿ ਨਹੀਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਝਗੜਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ॥ ੬॥

ਸੁ ਆਦੰ ਅਨਾਦੰ ਅਨੀਲੰ ਅਨੰਤੰ॥ ਅਦ੍ਵੈਖੰ ਅਭੇਖੰ ਮਹੇਸੰ ਮਹੰਤੰ॥
ਨ ਰੋਖੰ ਨ ਸੋਖੰ ਨ ਦ੍ਰੋਹੰ ਨ ਮੋਹੰ॥ ਨ ਕਾਮੰ ਨ ਕ੍ਰੋਧੰ ਅਜੋਨੀ ਅਜੋਹੰ॥ ੭॥

ਉਹ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਆਦਿ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਆਦਿ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ: ਉਸ ਵਿਚ ਦ੍ਵੈਖ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਖ ਨਹੀਂ, ਧਰਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਤੇ ਮਹਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਨਾ ਗੁੱਸਾ, ਨਾ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾ ਦਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੋਹ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਹੀਂ, ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿੱਸਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ॥੭॥

ਪਰੇਯੰ ਪਵਿਤ੍ਰੰ ਪੁਨੀਤੰ ਪੁਰਾਣੰ॥ ਅਜੇਯੰ ਅਭੇਯੰ ਭਵਿੱਖਯੰ ਭਵਾਣੰ॥
ਨ ਰੋਗੰ ਨ ਸੋਗੰ ਸੁ ਨਿੱਤਯੰ ਨਵੀਨੰ॥ ਅਜਾਯੰ ਸਹਾਯੰ ਸੁ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਬੀਨੰ॥ ੮॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਸ਼ੁਧ ਹੈ, ਸਨਾਤਨ ਹੈ। ਉਹ ਅਜਿੱਤ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਰੋਗ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸੋਗ ਹੈ, ਉਹ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਨਵੀਨ ਹੈ। ਉਹ ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸਭ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਨ ਚਤੁੱਰ ਹੈ॥੮॥

ਸੁ ਭੂਤੰ ਭਵਿੱਖੰ ਭਵਾਨੰ ਭਵੇਯੰ॥ ਨਮੋ ਨ੍ਰਿਬਿਕਾਰੰ ਨਮੋ ਨ੍ਰਿਜੁਰੇਯੰ॥
ਨਮੋ ਦੇਵ ਦੇਵੰ ਨਮੋ ਰਾਜ ਰਾਜੰ॥ ਨਿਰਾਲੰਬ ਨਿੱਤਯੰ ਸੁ ਰਾਜਾ ਧਿਰਾਜੰ॥ ੯॥

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਨਿਰਵਿਕਾਰ ਤੇ ਅਰੋਗ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਨਹੀਂ, ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਹੈ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੈ॥੯॥

ਅਲੇਖੰ ਅਭੇਖੰ ਅਭੂਤੰ ਅਦ੍ਵੈਖੰ॥ ਨ ਰਾਗੰ ਨ ਰੰਗੰ ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਰੇਖੰ॥
ਮਹਾਂ ਦੇਵ ਦੇਵੰ ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਜੋਗੰ॥ ਮਹਾਂ ਕਾਮ ਕਾਮੰ ਮਹਾਂ ਭੋਗ ਭੋਗੰ॥ ੧੦॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਭੇਖ ਨਹੀਂ, ਉਸਦਾ ਵਜੂਦ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਦ੍ਵੈਖ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਰਾਗ, ਰੰਗ, ਰੂਪ ਜਾਂ ਰੇਖ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋਗੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਜੋਗੀ ਹੈ। ਕਾਮਨਾ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਕਾਮਨਾ ਹੈ ਤੇ ਭੋਗੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਭੋਗੀ ਹੈ॥੧੦॥

ਕਹੂੰ ਰਾਜਸੰ ਤਾਮਸੰ ਸਾਤਕੇਯੰ॥ ਕਹੂੰ ਨਾਰ ਕੋ ਰੂਪ ਧਾਰੇ ਨਰੇਯੰ॥
ਕਹੂੰ ਦੇਵਿਯੰ ਦੇਵਤੰ ਦਈਤ ਰੂਪੰ॥ ਕਹੂੰ ਰੂਪ ਆਨੇਕ ਧਾਰੇ ਅਨੂਪੰ॥ ੧੧॥

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਤੇ ਰਜੋ, ਤਮੋ ਤੇ ਸਤੋ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਰੂਪ

ਵਿਚ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਦੇਵੀਆਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਰੂਪ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ॥੧੧॥

ਕਹੂੰ ਫੂਲ ਹ੍ਵੈਕੈ ਭਲੇ ਰਾਜ ਫੂਲੇ॥ ਕਹੂੰ ਭਵਰ ਹ੍ਵੈਕੈ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਭੂਲੇ॥
ਕਹੂੰ ਪਵਨ ਹ੍ਵੈਕੈ ਬਹੇ ਬੇਗਿ ਐਸੇ॥ ਕਹੇ ਮੋ ਨ ਆਵੈ ਕਥੋਂ ਤਾਹਿ ਕੈਸੇ॥ ੧੨॥

ਕਿਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਖਿੜਕੇ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਖਿੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਭੌਰਾ ਬਣ ਕੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿਚ ਗਵਾਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਹਵਾ ਬਣਕੇ ਬੜੇ ਵੇਗ ਨਾਲ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਕਥਨ ਕਰਾਂ॥੧੨॥

ਕਹੂੰ ਨਾਦ ਹ੍ਵੈਕੈ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਬਾਜੇ॥ ਕਹੂੰ ਪਾਰਧੀ ਹ੍ਵੈ ਧਰੇ ਬਾਨ ਰਾਜੇ॥
ਕਹੂੰ ਮ੍ਰਿਗ ਹ੍ਵੈਕੈ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਮੋਹੈ॥ ਕਹੂੰ ਕਾਮੁਕੀ ਜਿਉ ਧਰੇ ਰੂਪ ਸੋਹੈ॥ ੧੩॥

ਕਿਤੇ ਨਾਦ ਰੂਪ ਹੋ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਧਨੁੱਖ ਵਿਚ ਤੀਰ ਰੱਖਕੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਹਿਰਨ ਬਣਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕਾਮ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਤੀ ਵਾਂਗੂੰ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੧੩॥

ਨਹੀ ਜਾਨਿ ਜਾਈ ਕਛੂ ਰੂਪ ਰੇਖੰ॥ ਕਹਾ ਬਾਸ ਤਾਕੋ ਫਿਰੈ ਕਉਨ ਭੇਖੰ॥
ਕਹਾ ਨਾਮ ਤਾਕੋ ਕਹਾ ਕੈ ਕਹਾਵੈ॥ ਕਹਾ ਮੈ ਬਖਾਨੋ ਕਹੇ ਮੋ ਨ ਆਵੈ॥ ੧੪॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸਦਾ ਵਾਸਾ ਕਿਥੇ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੜੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ? ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ? ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਥਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ॥ ੧੪॥

ਨ ਤਾਕੋ ਕੋਈ ਤਾਤ ਮਾਤੰ ਨ ਭਾਯੰ॥ ਨ ਪੁੱਤ੍ਰੰ ਨ ਪੌਤ੍ਰੰ ਨ ਦਾਯਾ ਨ ਦਾਯੰ॥
ਨ ਨੇਹੰ ਨ ਗੇਹੰ ਨ ਸੈਨੰ ਸਾਥੰ॥ ਮਹਾਂ ਰਾਜ ਰਾਜੰ ਮਹਾਂ ਨਾਥ ਨਾਥੰ॥ ੧੫॥

ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਮਾਤਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਭਰਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਪੋਤਰਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਖਿਡਾਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਦਾਈ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਉਸਦਾ ਖਿਡਾਵਾ ਹੈ। ਨਾ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਘਰ ਹੈ। ਨਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਹੈ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਮਾਲਕ ਹੈ॥੧੫॥

ਪਰੱਮੰ ਪੁਰਾਨੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰੰ ਪਰੇਯੰ॥ ਅਨਾਦੰ ਅਨੀਲੰ ਅਸੰਭੰ ਅਜੇਯੰ॥
ਅਭੇਦੰ ਅਛੇਦੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰੰ ਪ੍ਰਮਾਥੰ॥ ਮਹਾਂ ਦੀਨ ਦੀਨੰ ਮਹਾਂ ਨਾਥ ਨਾਥੰ॥ ੧੬॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਮਹਾਨ ਹੈ, ਸਨਾਤਨ ਹੈ, ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਤੇ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਿ ਨਹੀਂ, ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਭੇਦ ਤੇ ਛੇਦ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ, ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਮਹਾਨ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਧਰਮੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਧਰਮੀ ਹੈ ਤੇ ਸੁਆਮੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈ॥੧੬॥

ਅਦਾਗੰ ਅਦੱਗੰ ਅਲੇਖੰ ਅਭੇਖੰ॥ ਅਨੰਤੰ ਅਨੀਲੰ ਅਰੂਪੰ ਅਦ੍ਵੇਖੰ॥
ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਤੇਜੰ ਮਹਾਂ ਜ੍ਵਾਲ ਜ੍ਵਾਲੰ॥ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੰ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਾਲੰ॥ ੧੭॥

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਸਾੜੇ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਭੇਖ ਹੈ। ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਹੈ। ਤੇਜ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਤੇਜ ਹੈ, ਅੱਗ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਉਸਦੀ ਲਾਟ ਹੈ। ਮੰਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਵੱਡਾ ਮੰਤਰ ਹੈ। ਕਾਲ ਦਾ ਵੀ ਉਹ ਵੱਡਾ ਕਾਲ ਹੈ॥੧੭॥

ਕਰੰ ਬਾਮ ਚਾਪਜੰ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਕਰਾਲੰ॥ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਤੇਜੰ ਬਿਰਾਜੈ ਬਿਸਾਲੰ॥
ਮਹਾਂ ਦਾੜ੍ਹ ਦਾੜ੍ਹੰ ਸੁ ਸੋਹੰ ਅਪਾਰੰ॥ ਜਿਨੈ ਚਰਬੀਯੰ ਜੀਵ ਜੱਗਜੰ ਹਜਾਰੰ॥ ੧੮॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਹੈ ਤੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਭਿਆਨਕ ਤਲਵਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੱਡੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਚੱਬ ਲਿਆ ਹੈ॥੧੮॥

ਡਮਾ ਡੰਮ ਡਉਰੂ ਸਿਤਾ ਸੇਤ ਛੱਤ੍ਰੰ॥ ਹਾਹਾ ਹੂਹ ਹਾਸੰ ਝਮਾ ਝੱਮ ਅੱਤ੍ਰੰ॥
ਮਹਾਂ ਘੋਰ ਸਬਦੰ ਬਜੇ ਸੰਖ ਐਸੰ॥ ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਕੇ ਕਾਲ ਕੀ ਜ੍ਵਾਲ ਜੈਸੰ॥ ੧੯॥

ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੇ ਡਉਰੂ ਦਾ ਡੰਮ ਡੰਮ ਸ਼ਬਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਡੱਬ ਖੜੱਬਾ ਛੱਤ੍ਰ ਹੈ। ਉਹ ਮੁਖੋਂ ਹਾਹਾ ਹੂਹੂ ਕਰਕੇ ਹੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਚਮਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਿਆਨਕ ਸ਼ਬਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸੰਖ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਪਰਲੋ ਕਾਲ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਅੱਗ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੧੯॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਘਣੰ ਘੰਟ ਬਾਜੰ॥ ਧੁਣੰ ਮੇਘ ਲਾਜੰ॥ ਭਯੋ ਸੱਦ ਏਵੰ॥ ਹੜ੍ਯੋ ਨੀਰਧੇਵੰ॥ ੨੦॥

ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਖੇਲ ਇਉਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅਨੇਕਾਂ ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਬੱਦਲ ਵੀ ਸ਼ਰਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਉਛਾਲੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ॥੨੦॥

ਘੁਰੰ ਘੁੰਘਰੇਯੰ ॥ ਧੁਣੰ ਨੇਵਰੇਯੰ ॥ ਮਹਾਂ ਨਾਦ ਨਾਦੰ ॥ ਸੁਰੰ ਨਿਰ ਬਿਖਾਦੰ ॥ ੨੧ ॥

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਘੁੰਘਰੂ ਝਾਂਜਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਖੜਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੁਰ ਝਗੜਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ॥ ੨੧ ॥

ਸਿਰੰ ਮਾਲ ਰਾਜੰ ॥ ਲਖੇ ਰੱਦ੍ਰ ਲਾਜੰ ॥ ਸੁਭੰ ਚਾਰ ਚਿੱਤ੍ਰੰ ॥ ਪਰੰਮੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰੰ ॥ ੨੨ ॥

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਲਜਿਆਵਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਮੂਰਤ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਤਿ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ॥ ੨੨ ॥

ਮਹਾਂ ਗਰਜ ਗਰਜੰ ॥ ਸੁਣੇ ਦੂਤ ਲਰਜੰ ॥ ਸ੍ਰਵੰ ਸ੍ਰੋਣ ਸੋਹੰ ॥ ਮਹਾਂ ਮਾਨ ਮੋਹੰ ॥ ੨੩ ॥

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗਰਜਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ ਜਮਦੂਤ ਵੀ ਕੰਬਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਚੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਬੜੇ ਬੜੇ ਮਾਨਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੨੩ ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਸ੍ਰਿਜੇ ਸੇਤਜੰ ਜੇਰਜੰ ਉਤਭੁਜੇਵੰ ॥ ਰਚੇ ਅੰਡਜੰ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਏਵੰ ॥
ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾਯੰ ਜ਼ਿਮੀ ਆਸਮਾਣੰ ॥ ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਕਥਯੰ ਕੁਰਾਣੰ ਪੁਰਾਣੰ ॥ ੨੪ ॥

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸੇਤਜ, ਜੇਰਜ ਤੇ ਉਤਭੁਜ ਰਾਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਡਜ ਖਾਣੀ, ਖੰਡਾਂ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦਿਸ਼ਾ, ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਚਾਰ ਵੇਦ, ਕੁਰਾਣ ਤੇ ਪੁਰਾਣ ਵੀ ਉਸਨੇ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਹਨ॥ ੨੪ ॥

ਰਚੈ ਰੈਣ ਦਿਵਸੰ ਥਪੇ ਸੂਰ ਚੰਦ੍ਰੰ ॥ ਠਟੇ ਦਈਵ ਦਾਨੋ ਰਚੇ ਬੀਰ ਬਿੰਦ੍ਰੰ ॥
ਕਰੀ ਲੋਹ ਕਲਮੰ ਲਿਖਯੋ ਲੇਖ ਮਾਥੰ ॥ ਸਭੈ ਜੇਰ ਕੀਨੇ ਬਲੀ ਕਾਲ ਹਾਥੰ ॥ ੨੫ ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਬਣਾਏ ਹਨ ਤੇ ਸੂਰਜ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਰਚੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ 'ਹੁਕਮ ਦੀ ਲੋਹ ਕਲਮ' ਨਾਲ ਸਭ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਉਸ ਬਲੀ ਕਾਲ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੨੫ ॥

ਕਈ ਮੇਟ ਡਾਰੇ ਉਸਾਰੇ ਬਨਾਏ ॥ ਉਪਾਰੇ ਗੜੇ ਫੇਰਿ ਮੇਟੇ ਉਪਾਏ ॥
ਕ੍ਰਿਆ ਕਾਲ ਜੂ ਕੀ ਕਿਨੂ ਨ ਪਛਾਨੀ ॥ ਘਨਯੋ ਪੈ ਬਿਹੈਹੈ ਘਨਯੋ ਪੈ ਬਿਹਾਨੀ ॥ ੨੬ ॥

ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਉਸਾਰਕੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਟ ਦਿੱਤਾ, ਫੇਰ ਘੜ ਦਿੱਤਾ, ਫੇਰ ਮੇਟ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਇਸ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆਂ। ਕਈਆਂ ਉਤੇ ਇਹ ਕਿਰਿਆ ਵਰਤੇਗੀ ਤੇ ਕਈਆਂ ਤੇ ਇਹ ਵਰਤ ਚੁੱਕੀ ਹੈ॥੨੬॥

ਕਿਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੇ ਕੀਟ ਕੋਟੈ ਬਨਾਏ॥ ਕਿਤੇ ਰਾਮ ਸੇ ਮੇਟਿ ਡਾਰੇ ਉਪਾਏ॥
ਮਹਾਂਦੀਨ ਕੇਤੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਮਾਂਝ ਹੂਏ॥ ਸਮੈ ਆਪਨੀ ਆਪਨੀ ਅੰਤਿ ਮੂਏ॥ ੨੭॥

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਗੇ ਦਾਸ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਾਮ ਵਰਗੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਮੇਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮੁਹੰਮਦ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਭ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮਰ ਗਏ ਹਨ॥੨੭॥

ਜਿਤੇ ਅਉਲੀਆ ਅੰਬੀਆ ਹੋਇ ਬੀਤੇ॥ ਤਿਤਜੋ ਕਾਲ ਜੀਤਾ ਨ ਤੇ ਕਾਲ ਜੀਤੇ॥
ਜਿਤੇ ਰਾਮ ਸੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਹੁਇ ਬਿਸਨ ਆਏ॥ ਤਿਤਿਓ ਕਾਲ ਖਾਪਿਓ ਨ ਤੇ ਕਾਲ ਘਾਏ॥ ੨੮॥

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਔਲੀਏ ਅੰਬੀਏ ਆਦਿ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਹੋ ਗੁਜਰੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਨੇ ਜਿੱਤਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਕਾਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ ਸਕੇ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨ ਹੋ ਕੇ ਆਏ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਨੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਹ ਮੌਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ॥੨੮॥

ਜਿਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਸੇ ਚੰਦ੍ਰ ਸੇ ਹੋਤ ਆਏ॥ ਤਿਤਜੋ ਕਾਲ ਖਾਪਾ ਨ ਤੇ ਕਾਲ ਘਾਏ॥
ਜਿਤੇ ਅਉਲੀਆ ਅੰਬੀਆ ਗਉਸ ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ॥ ਸਭੈ ਕਾਲ ਕੇ ਅੰਤ ਦਾੜ੍ਹਾ ਤਲੈ ਹੈਂ॥ ੨੯॥

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਇੰਦਰ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਨੇ ਖਪਾ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਹ ਕਾਲ ਨੂੰ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਔਲੀਏ, ਅੰਬੀਏ ਅਤੇ ਗੌਂਸ ਫਕੀਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਹੇਠ ਆਉਣਗੇ॥੨੯॥

ਜਿਤੇ ਮਾਨਧਾਤਾਦਿ ਰਾਜਾ ਸੁਹਾਏ॥ ਸਭੈ ਬਾਂਧਿਕੈ ਕਾਲ ਜੇਲੈ ਚਲਾਏ॥
ਜਿਨੈ ਨਾਮ ਤਾਕੋ ਉਚਾਰੋ ਉਬਾਰੇ॥ ਬਿਨਾ ਸਾਮ ਤਾਕੀ ਲਖੇ ਕੋਟ ਮਾਰੇ॥ ੩੦॥

ਜਿੰਨੇ ਮਾਨਧਾਤਾ ਵਰਗੇ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕਾਲ ਨੇ ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਵਲ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਗਏ ਬਿਨਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਵੇਖੇ ਹਨ॥੩੦॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਚਮੱਕਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ॥ ਅਭੂਤੰ ਭਯਾਣੰ॥ ਧੁਣੰ ਨੇਵਰਾਣੰ॥ ਘੁਰੰ ਘੁੰਘਰਾਣੰ॥ ੩੧॥

ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਅਨੋਖੀ ਤੇ ਡਰਾਉਣੀ

ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਚਲਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਝਾਂਜਰਾਂ ਤੇ ਘੁੰਗਰੂਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥ ੩੧॥

ਚਤੁਰ ਬਾਂਹ ਚਾਰੰ॥ ਨਿਜੂਟੰ ਸੁਧਾਰੰ॥ ਗਦਾ ਪਾਸ ਸੋਹੰ॥ ਜਮੰ ਮਾਨ ਮੋਹੰ॥ ੩੨॥

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਬਾਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹਨ। ਸਿਰ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਗਦਾ ਤੇ ਬਰਛੀ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਜਮ ਦੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੩੨॥

ਸੁਭੰ ਜੀਭ ਜੁਆਲੰ॥ ਸੁ ਦਾੜ੍ਹਾ ਕਰਾਲੰ॥ ਬਜੀ ਬੰਬ ਸੰਖੰ॥ ਉਠੇ ਨਾਦ ਬੰਖੰ॥ ੩੩॥

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੀਭ ਅਗਨੀ ਵਾਂਗ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਹੈ, ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਬੜੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਹਨ। ਜੰਗ ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਸੰਖ ਤੇ ਧੌਂਸੇ ਦੀ ਧੁਨੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਗਰਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥ ੩੩॥

ਸੁਭੰ ਰੂਪ ਸਯਾਮੰ॥ ਮਹਾ ਸੋਭ ਧਾਮੰ॥ ਛਬੇ ਚਾਰ ਚਿੱਤ੍ਰੰ॥ ਪਰੇਅੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰੰ॥ ੩੪॥

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਸ਼ਿਆਮ ਰੰਗ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਬੜੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਸੁੰਦਰ ਤਿਲਕ ਫੱਬ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ॥ ੩੪॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਸਿਰੰ ਸੇਤ ਛੱਤ੍ਰੰ ਸੁ ਸੁਭ੍ਰੰ ਬਿਰਾਜੰ॥ ਲਖੇ ਛੈਲ ਛਾਇਆ ਕਰੇ ਤੇਜ ਲਾਜੰ॥
ਬਿਸਾਲਾਲ ਨੈਨੰ ਮਹਾਰਾਜ ਸੋਹੰ॥ ਢਿਗੰ ਅੰਸੁਮਾਲੰ ਹਸੰ ਕੋਟ ਕ੍ਰੋਹੰ॥ ੩੫॥

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚਿੱਟਾ ਛੱਤਰ ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਛਬੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਤੇਜ ਵੀ ਲਜਿਆਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚੌੜੇ ਤੇ ਲਾਲ ਨੇਤਰ ਸੋਹਣੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਰੋੜਾਂ ਸੂਰਜ ਕ੍ਰਿਝਦੇ ਹਨ॥ ੩੫॥

ਕਹੂੰ ਰੂਪ ਧਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸੋਹੰ॥ ਕਹੂੰ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆਨ ਕੇ ਮਾਨ ਮੋਹੰ॥
ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਹ੍ਵੈਕੈ ਧਰੇ ਬਾਨ ਪਾਨੰ॥ ਕਹੂੰ ਭੂਪ ਹ੍ਵੈਕੈ ਬਜਾਏ ਨਿਸ਼ਾਨੰ॥ ੩੬॥

ਕਿਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੰਨਿਆਂ ਦੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਹੋ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਰਾਜਾ ਹੋ ਕੇ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੩੬॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਧਨੁਰ ਬਾਨ ਧਾਰੇ॥ ਛਕੇ ਛੈਲ ਭਾਰੇ॥ਲਏ ਖੱਗ ਐਸੇ॥ ਮਹਾਂਬੀਰ ਜੈਸੇ॥ ੩੭॥

ਕਿਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਧਨੁੱਖ ਧਾਰਕੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਇਉਂ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੩੭॥

ਜੁਰੇ ਜੰਗ ਜੋਰੰ॥ ਕਰੇ ਜੁੱਧ ਘੋਰੰ॥ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ ਦਿਆਲੰ॥ ਸਦਾਯੰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ॥ ੩੮॥

ਪ੍ਰਭੂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਕੇ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਆਲ ਹੈ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ਤੇ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ॥ ੩੮॥

ਸਦਾ ਏਕ ਰੂਪੰ॥ ਸਭੈ ਲੋਕ ਭੂਪੰ॥ਅਜੇਯੰ ਅਜਾਯੰ॥ ਸਰੱਨਯੰ ਸਹਾਯੰ॥ ੩੯॥

ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਜਿੱਤ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਸ਼ਰਨ ਆਇਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੩੯॥

ਤਪੈ ਖੱਗ ਪਾਨੰ॥ ਮਹਾਂ ਲੋਕ ਦਾਨੰ॥ ਭਵਿੱਖਜੰ ਭਵੇਅੰ॥ ਨਮੋ ਨਿਰਜੁਰੇਅੰ॥ ੪੦॥

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੰਡਾ ਚਮਕਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਦਾਨੀ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਤੇ ਹੁਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਅਰੋਗ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੪੦॥

ਮਧੋ ਮਾਨ ਮੁੰਡੰ॥ ਸੁਭੰ ਰੁੰਡ ਝੁੰਡੰ॥ ਸਿਰੰ ਸੇਤ ਛੱਤ੍ਰੰ॥ ਲਸੰ ਹਾਥ ਅੱਤ੍ਰੰ॥ ੪੧॥

ਮਧੂ ਦੈਂਤ ਵਰਗਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਜਿਸਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿਰ ਤੇ ਚਿੱਟਾ ਛੱਤਰ ਹੈ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਚਮਕ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੪੧॥

ਸੁਣੇ ਨਾਦ ਭਾਰੀ॥ ਤ੍ਰਸੇ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ॥ ਦਿਸ਼ਾ ਬਸਤ੍ਰ ਰਾਜੰ॥ ਸੁਣੇ ਦੋਖ ਭਾਜੰ॥ ੪੨॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਿਆਨਕ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਕੰਬ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਹੀ ਬਸਤਰ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਕੇ ਸਭ ਪਾਪ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੪੨॥

ਸੁਣੇ ਗੱਦ ਸੱਦੰ॥ ਅਨੰਤੰ ਬਿਹੱਦੰ॥ ਘਟਾ ਜਾਣੁ ਸਜਾਮੰ॥ ਦੁਤੰ ਅਭਿਰਾਮੰ॥ ੪੩॥

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗਦਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਤੇ ਬੇਹੱਦ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਛਾ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੪੩॥

ਚਤੁਰ ਬਾਹੁ ਚਾਰੰ॥ ਕਰੀਟੰ ਸੁ ਧਾਰੰ॥ ਗਦਾ ਸੰਖ ਚੱਕ੍ਰੰ॥ ਦਿਪੈ ਕ੍ਰੂਰ ਬੱਕ੍ਰੰ॥ ੪੪॥

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਬਾਂਹਾਂ ਬੜੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਹਨ ਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮੁਕਟ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਗਦਾ, ਸੰਖ ਤੇ ਚੱਕ੍ਰ ਚਮਕ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਬੜੇ ਭਿਆਨਕ ਤੇ ਚਮਕਦਾਰ ਹਨ॥ ੪੪॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥

ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਰਾਜਿਯੰ॥ ਨਿਹਾਰ ਕਾਮ ਲਾਜਿਯੰ॥
ਅਲੋਕ ਲੋਕ ਸੋਭਯੰ॥ ਬਿਲੋਕ ਲੋਕ ਲੋਭਿਯੰ॥ ੪੫॥

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰੂਪ ਦੀ ਐਸੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਲਜਿਆਵਾਨ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ। ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਲੋਕ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੪੫॥

ਚਮੱਕ ਚੰਦ੍ਰ ਸੀਸਿਯੰ॥ ਰਹਿਯੋ ਲਜਾਇ ਈਸਿਯੰ॥
ਸੁ ਸੋਭ ਨਾਗ ਭੂਖਣੰ॥ ਅਨੇਕ ਦੁਸ਼ਟ ਦੂਖਣੰ॥੪੬॥

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੀਸ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ॥੪੬॥

ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਾਨ ਧਾਰਿਯੰ॥ ਕਰੋਰ ਪਾਪ ਟਾਰਿਯੰ॥
ਗਦਾ ਗ੍ਰਿਸਟ ਪਾਨਿਯੰ॥ ਕਮਾਣ ਬਾਣ ਤਾਨਿਯੰ॥੪੭॥

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੇਗ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਰੋੜਾਂ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਮਾਨ ਵਿਚ ਤੀਰ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਤਾਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ॥੪੭॥

ਸ਼ਬੱਦ ਸੰਖ ਬੱਜਿਯੰ॥ ਘਣੰਕਿ ਘੁੰਮਰ ਗੱਜਿਯੰ॥
ਸ਼ਰਨਿ ਨਾਥ ਤੋਰਿਯੰ॥ ਉਬਾਰ ਲਾਜ ਮੋਰਿਯੰ॥੪੮॥

ਉਸਦੇ ਸੰਖ ਦੇ ਵੱਜਣ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਘੁੰਘਰੂ ਦੀ ਛਣਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੇ ਸੁਆਮੀ ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਲਜਿਆ ਰੱਖੋ॥੪੮॥

ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਸੋਹਿਯੰ॥ ਬਿਸੇਖ ਦੇਵ ਮੋਹਿਯੰ॥
ਅਦੇਵ ਦੇਵ ਦੇਵਲੰ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਕੇਵਲੰ॥੪੯॥

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦੈਂਤਾਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਪੂਜਾ-ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ॥੪੯॥

ਸੁ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕਯੰ॥ ਧਰੇ ਸਰੂਪ ਅਨੇਕਿਯੰ॥
ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਪਾਣ ਰਾਜਈ॥ ਬਿਲੋਕ ਪਾਪ ਭਾਜਈ॥੫੦॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤੱਕ ਇਕ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਪਾਪ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੫੦॥

ਅਲੰਕ੍ਰਿਤੰ ਸੁ ਦੇਹਯੰ॥ ਤਨੋ ਮਨੋ ਕਿ ਮੋਹਯੰ॥
ਕਮਾਣ ਬਾਣ ਧਾਰਹੀ॥ ਅਨੇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਟਾਰਹੀ॥ ੫੧॥

ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ॥ ੫੧॥

ਘਮੌਂਕਿ ਘੁੰਘਰੰ ਸਰੰ॥ ਨਵੰਨ ਨਾਦ ਨੂਪਰੰ॥
ਪ੍ਰਜ੍ਵਾਲ ਬਿੱਜੁਲੰ ਜੁਲੰ॥ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪਰਮ ਨਿਰਮਲੰ॥ ੫੨॥

ਉਸ ਦੇ ਘੁੰਘਰੂਆਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਝਾਂਜਰਾਂ ਤੋਂ ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਤੇਜ ਅਗਨੀ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਤੇ ਉੱਜਲਾ ਹੈ॥ ੫੨॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਨਵ ਨੇਵ੍ਰ ਨਾਦ ਸੁਰੰ ਨ੍ਰਿਮਲੰ॥ ਮੁਖ ਬਿੱਜੁਲ ਜ੍ਵਾਲ ਘਣੰ ਪ੍ਰਜੁਲੰ॥
ਮਦਰਾ ਕਰ ਮੱਤ ਮਹਾ ਭਭਕੰ॥ ਬਨ ਮੈ ਮਨੋ ਬਾਘ ਬਚਾ ਬਬਕੰ॥ ੫੩॥

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਝਾਂਜਰਾਂ ਦੀ ਨਿਰਮਲ ਸੁਰ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਇਉਂ ਸ਼ੋਭਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਚਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋਈ ਹਾਥੀ ਦੀ ਚਾਲ ਵਰਗੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਬੋਲ ਇਉਂ ਗਰਜਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਵਣ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਬੱਚਾ ਗਰਜ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੫੩॥

ਭਵ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਭਵੰ॥ ਕਲ ਕਾਰਣ ਉਬਾਰਣ ਏਕ ਤੁਵੰ॥
ਸਭ ਠੌਰ ਨਿਰੰਤਰ ਨਿੱਤ ਨਯੰ॥ ਮ੍ਰਿਦੁ ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਤੁਯੰ ਸੁ ਭਯੰ॥ ੫੪॥

ਪ੍ਰਭੂ ਤਿੰਨਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਵਿਦਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ। ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਰਸ ਤੇ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵਾਂ ਇਕ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਕੋਮਲ ਤੇ ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈਂ॥ ੫੪॥

ਦਿੜਦਾੜ੍ਹ ਕਰਾਲ ਦ੍ਵੈ ਸੇਤ ਉਧੰ॥ ਜਿਹ ਭਾਜਤ ਦੁਸ਼ਟ ਬਿਲੋਕ ਜੁਧੰ॥
ਮਦ ਮੱਤ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਕਰਾਲ ਧਰੰ॥ ਜਯ ਸੱਦ ਸੁਰਾ ਸੁਰਯੰ ਉਚਰੰ॥ ੫੫॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ, ਚਿੱਟੀਆਂ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਦੋ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਜੁੱਧ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਮਦ ਕਰਕੇ ਮਸਤ ਹੈਂ ਤੇ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਿਆਨਕ ਤਲਵਾਰ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਉਚਾਰ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੫੫॥

ਨਵ ਕਿੰਕਨ ਨੇਵਰ ਨਾਦ ਹੂਅੰ॥ ਚਲ ਚਾਲ ਸਭਾ ਚਲ ਕੰਪ ਭੂਅੰ॥
ਘਣ ਘੁੰਘਰ ਘੰਟਣ ਘੋਰ ਸੁਰੰ॥ ਚਰ ਚਾਰ ਚਰਾ ਚਰਯੰ ਹੁਹਰੰ॥ ੫੬॥

ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਘੰਟੀ ਤੇ ਝਾਂਜਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਸਾਰੇ ਪਰਬਤ ਪਾਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਘੁੰਘਰੂਆਂ ਦੇ ਖੜਕਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਚਹੁੰ ਦਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੜ੍ਹ ਚੇਤਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੫੬॥

ਚਲ ਚੌਦਹੂੰ ਚੱਕ੍ਰਨ ਚੱਕ੍ਰ ਫਿਰੰ॥ ਬਢਵੰ ਘਟਵੰ ਹਰੀਅੰ ਸੁਭਰੰ॥
ਜਗ ਜੀਵ ਜਿਤੇ ਜਲਯੰ ਥਲਯੰ॥ ਅਸ ਕੋ ਜੁ ਤਵਾਇਸੁਅੰ ਮਲਯੰ॥ ੫੭॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਚੱਕਰ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਵਧਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਖਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਜਲਾਂ ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜਗਤ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਜੀਵ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੌਣ ਐਸਾ ਹੈ, ਜੋ ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਮੋੜ ਸਕੇ॥ ੫੭॥

ਘਟ ਭਾਦਵ ਮਾਸ ਕੀ ਜਾਣ ਸੁਭੰ॥ ਤਨ ਸਾਵਰੇ ਰਾਵਰੀਅੰ ਹੁਲਸੰ॥
ਰਦ ਪੰਕਤ ਦਾਮਨੀਅੰ ਦਮਕੰ॥ ਘਨ ਘੁੰਘਰ ਘੰਟ ਸੁਰੰ ਘਮਕੰ॥ ੫੮॥

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਰੰਗ ਇਉਂ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਭਾਦਰੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ ਚਮਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਘੁੰਘਰੂਆਂ ਤੇ ਘੰਟਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਵਰਗੇ ਤੇਰੇ ਬੋਲ ਹਨ॥ ੫੮॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਘਟਾ ਸਾਵਣੰ ਜਾਨ ਸਜਾਮੰ ਸੁਹਾਯੰ॥ ਮਣੀ ਨੀਲ ਨਗਿਯੰ ਲਖੰ ਸੀਸਨਜਾਯੰ॥
ਮਹਾਂ ਸੁੰਦ੍ਰ ਸਜਾਮੰ ਮਹਾਂ ਅਭਿਰਾਮੰ॥ ਮਹਾਂ ਰੂਪ ਰੂਪੰ ਮਹਾਂ ਕਾਮ ਕਾਮੰ॥ ੫੯॥

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਸਾਵਣ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸੁੰਦਰ ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਨੀਲੀਆਂ ਮਣੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਹਾੜ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਸਿਆਮ ਰੰਗ ਬੜਾ ਮਨਮੋਹਣਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਕਾਮ ਦਾ ਵੀ ਕਾਮ ਹੈਂ॥ ੫੯॥

ਫਿਰੈ ਚੱਕ੍ਰ ਚਉਦਹੂੰ ਪੁਰੀਯੰ ਮਧਿਆਣੰ॥ ਇਸੋ ਕੌਨ ਬੀਯੰ ਫਿਰੈ ਆਇਸਾਣੰ॥
ਕਹੋ ਕੁੰਟ ਕੌਨੈ ਬਿਖੈ ਭਾਜ ਬਾਚੈ॥ ਸਭੰ ਸੀਸ ਕੇ ਸੰਗ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਨਾਚੈ॥ ੬੦॥

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਚੱਕਰ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਮੋੜ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ। ਦੱਸੋ, ਉਹ ਕਿਹੜੀ

ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਭੱਜਕੇ ਬਚ ਸਕੇਗਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਕਾਲ ਨੱਚਦਾ ਹੈ ?॥੬੦॥

ਕਰੇ ਕੋਟ ਕੋਊ ਧਰੇ ਕੋਟ ਓਟੰ॥ ਬਚੈਗੋ ਨ ਕਿਉ ਹੂੰ ਕਰੈ ਕਾਲ ਚੋਟੰ॥
ਲਿਖੰ ਜੰਤ੍ਰ ਕੇਤੇ ਪੜੰ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋਟੰ॥ ਬਿਨਾ ਸ਼ਰਨ ਤਾ ਕੀ ਨਹੀ ਔਰ ਓਟੰ॥ ੬੧॥

ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਰੋੜਾਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਓਟ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਕੋਈ ਮੌਤ ਦੇ ਵਾਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕੇਗਾ। ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕੋਈ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਜੰਤਰ ਲਿਖੇ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੇ, ਪਰ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਤੋਂ ਉਸ ਲਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ॥ ੬੧॥

ਲਿਖੰ ਜੰਤ੍ਰ ਥਾਕੇ ਪੜ੍ਹੰ ਮੰਤ੍ਰ ਹਾਰੇ॥ ਕਰੇ ਕਾਲ ਤੇ ਅੰਤ ਲੈ ਕੇ ਬਿਦਾਰੇ॥
ਕਿਤਿਓ ਤੰਤ੍ਰ ਸਾਧੈ ਜੁ ਜਨਮੰ ਬਿਤਾਇਓ॥ ਭਏ ਫੋਕਟੰ ਕਾਜ ਏਕੈ ਨ ਆਇਓ॥ ੬੨॥

ਜੰਤਰ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਜੰਤਰ ਲਿਖ ਲਿਖਕੇ ਥੱਕ ਗਏ, ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਹਾਰ ਗਏ, ਕਈ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਅੰਤ ਤਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਕਈਆਂ ਨੇ ਤੰਤਰ ਸਾਧ ਸਾਧ ਕੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਤਾ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਰਮ ਸਭ ਬਿਅਰਥ ਗਏ, ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਨਾ ਆਇਆ॥ ੬੨॥

ਕਿਤੇ ਨਾਸ ਮੂੰਦੇ ਭਏ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ॥ ਕਿਤੇ ਕੰਠ ਕੰਠੀ ਜਟਾ ਸੀਸ ਧਾਰੀ॥
ਕਿਤੇ ਚੀਰ ਕਾਨੰ ਜੁਗੀਸੰ ਕਹਾਯੰ॥ ਸਭੈ ਫੋਕਟੰ ਧਰਮ ਕਾਮੰ ਨ ਆਯੰ॥ ੬੩॥

ਕਈ ਨਾਸਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਬਣੇ, ਕਈ ਬੈਰਾਗੀ ਬਣਕੇ ਗਲ ਵਿਚ ਕਾਠ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾਈ ਫਿਰੇ, ਕਈਆਂ ਨੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜਟਾਂ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀਆਂ, ਕਈਆਂ ਨੇ ਕੰਨ ਪੜਵਾ ਕੇ ਜੋਗੀ ਕਹਾਇਆ, ਇਹ ਸਭ ਕਰਮ ਬਿਅਰਥ ਗਏ, ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਨਾ ਆਇਆ॥ ੬੩॥

ਮਧੁਕੀਟਭੰ ਰਾਛਸੇ ਸੇ ਬਲੀਅੰ॥ ਸਮੇ ਆਪਨੀ ਕਾਲ ਤੇਊ ਦਲੀਅੰ॥
ਭਏ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ਸ੍ਰੋਣੰਤ ਬੀਜੰ॥ ਤੇਊ ਕਾਲ ਕੀਨੇ ਪੁਰੇਜੇ ਪੁਰੇਜੰ॥ ੬੪॥

ਮਧੁ ਕੀਟਭ ਆਦਿ ਦੈਂਤ, ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਸੂਰਬੀਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਲ੍ਹੇ ਨੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੁੰਭ, ਨਿਸੁੰਭ ਸਰੋਣਤ ਬੀਜ ਆਦਿ ਦੈਂਤ ਵੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਨੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੬੪॥

ਬਲੀ ਪ੍ਰਿਥੀਅੰ ਮਾਨਧਾਤਾ ਮਹੀਪੰ॥ ਜਿਨੈ ਰੱਥ ਚੱਕ੍ਰੰ ਕੀਏ ਸਾਤ ਦੀਪੰ॥
ਭੁਜੰ ਭੀਮ ਭਰਥੰ ਜਗੰ ਜੀਤਿ ਡੰਡਜੰ॥ ਤਿਨੈ ਅੰਤ ਕੇ ਅੰਤ ਕੌ ਕਾਲ ਖੰਡਜੰ॥ ੬੫॥

ਪ੍ਰਿਥੀ ਤੇ ਮਾਨਧਾਤਾ ਰਾਜਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੱਥ ਦੀਆਂ ਲੀਕਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਤ ਦੀਪ ਬਣ ਗਏ ਸਨ, ਭੀਮ ਤੇ ਭਰਥ ਵਰਗੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਡੰਨ ਲਾਇਆ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ

ਨੂੰ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਕਾਲ ਨੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੬੫॥

ਜਿਨੈ ਦੀਪ ਦੀਪੰ ਦੁਹਾਈ ਫਿਰਾਈ॥ ਭੁਜਾਦੰਡ ਦੈ ਛੋਣਿ ਛੱਤ੍ਰੰ ਛਿਨਾਈ॥
ਕਰੇ ਜੱਗ ਕੋਟੰ ਜਸੰ ਅਨੇਕ ਲੀਤੇ॥ ਵਹੈ ਬੀਰ ਬੰਕੇ ਬਲੀ ਕਾਲ ਜੀਤੇ॥ ੬੬॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਸੱਤਾਂ ਦੀਪਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਫਿਰਾਈ, ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਈ, ਅਨੇਕਾਂ ਜੱਗ ਕਰਕੇ ਜਸ ਖਟਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਨੇ ਜਿੱਤ ਲਿਆ॥ ੬੬॥

ਕਈ ਕੋਟ ਲੀਨੇ ਜਿਨੈ ਦੁਰਗ ਢਾਹੇ॥ ਕਿਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਨ ਕੇ ਸੈਨ ਗਾਹੇ॥
ਕਈ ਜੰਗ ਕੀਨੇ ਸੁ ਸਾਕੇ ਪਵਾਰੇ॥ ਵਹੈ ਦੀਨ ਦੇਖੇ ਗਿਰੇ ਕਾਲ ਮਾਰੇ॥ ੬੭॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਜਿੱਤਕੇ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਈ ਜੰਗ ਜਿੱਤੇ ਤੇ ਕਈ ਪੁਆੜੇ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਾਲ ਦੇ ਮਾਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਦੇਖੇ ਹਨ॥ ੬੭॥

ਜਿਨੈ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਕਰੀ ਕੋਟ ਜੁੱਗਿਯੰ॥ ਰਸੰ ਆਨਰਸੰ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਭੁਗਿਯੰ॥
ਵਹੈ ਅੰਤ ਕੋ ਪਾਵ ਨਾਗੇ ਪਧਾਰੇ॥ ਗਿਰੇ ਦੀਨ ਦੇਖੇ ਹਠੀ ਕਾਲ ਮਾਰੇ॥ ੬੮॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਯੁਗ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਕੀਤੀ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਸਾਂ ਕਸਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਿਆ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀ ਤੁਰ ਗਏ। ਉਹ ਹਠੀ ਕਾਲ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਦੀਨ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਵੇਖੇ ਹਨ॥ ੬੮॥

ਜਿਨੈ ਖੰਡੀਅੰ ਦੰਡ ਧਾਰੰ ਅਪਾਰੰ॥ ਕਰੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸੂਰ ਚੇਰੇ ਦੁਆਰੰ॥
ਜਿਨੈ ਇੰਦ੍ਰ ਸੇ ਜੀਤ ਕੈ ਛੋਡ ਡਾਰੇ॥ ਵਹੈ ਦੀਨ ਦੇਖੇ ਗਿਰੇ ਕਾਲ ਮਾਰੇ॥ ੬੯॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਚੰਦਰਮਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਾਸ ਬਣਾ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਇੰਦਰ ਵਰਗੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਫਿਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਕਾਲ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਦੀਨ ਹੋਏ ਵੇਖੇ ਹਨ॥ ੬੯॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਜਿਤੇ ਰਾਮ ਹੂਏ॥ ਸਭੈ ਅੰਤਿ ਮੂਏ॥ ਜਿਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹ੍ਵੈਹੈ॥ ਸਭੈ ਅੰਤ ਜੈ ਹੈ॥ ੭੦॥

ਜਿੰਨੇ ਰਾਮ ਹੋਏ ਹਨ, ਸਭ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮਰ ਗਏ। ਜਿੰਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਸਾਰੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ॥ ੭੦॥

ਜਿਤੇ ਦੇਵ ਹੋਸੀ॥ ਸਭੈ ਅੰਤ ਜਾਸੀ॥ ਜਿਤੇ ਬੋਧ ਹ੍ਵੈਹੈ॥ ਸਭੈ ਅੰਤਿ ਛੈਹੈ॥ ੭੧॥

ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਜਿੰਨੇ ਦੇਵਤੇ ਹੋਣਗੇ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਭ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ। ਜਿੰਨੇ ਬੋਧ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ॥ ੭੧॥

ਜਿਤੇ ਦੇਵਰਾਯੰ॥ ਸਭੈ ਅੰਤ ਜਾਯੰ॥ ਜਿਤੇ ਦਈਤ ਏਸੰ॥ ਤਿਤਿਯੋ ਕਾਲ ਲੇਸੰ॥ ੭੨॥

ਜਿੰਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇੰਦਰ ਆਦਿ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿੰਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਾਲ ਦੇ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੭੨॥

ਨਰਸਿੰਘਾਵਤਾਰੰ॥ ਵਹੇ ਕਾਲ ਮਾਰੰ॥ ਬਡੋ ਦੰਡਧਾਰੀ॥ ਹਣਯੋ ਕਾਲ ਭਾਰੀ॥ ੭੩॥

ਨਰਸਿੰਘ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਲ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੰਡ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਲ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੭੩॥

ਦਿਜੰ ਬਾਵਨੇਯੰ॥ ਹਣਯੋ ਕਾਲ ਤੇਯੰ॥ ਮਹਾਂ ਮੱਛ ਮੁੰਡੰ॥ ਫਧਿਓ ਕਾਲ ਝੁੰਡੰ॥ ੭੪॥

ਜਿਹੜਾ ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮੌਤ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਮੱਛ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲਾ ਮੱਛ ਅਵਤਾਰ ਵੀ ਕਾਲ ਨੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੭੪॥

ਜਿਤੇ ਹੋਇ ਬੀਤੇ॥ ਤਿਤੇ ਕਾਲ ਜੀਤੇ॥ ਜਿਤੇ ਸ਼ਰਨ ਜੈਹੈ॥ ਤਿਤਿਓ ਰਾਖ ਲੈਹੈ॥ ੭੫॥

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਵਤਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਰਾਜੇ ਆਦਿ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਨੇ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਜਾਣਗੇ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਏਗਾ॥ ੭੫॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਨ ਤਾਕੀ ਨ ਅਉਰੈ ਉਪਾਯੰ॥ ਕਹਾ ਦੇਵ ਦਈਤੰ ਕਹਾ ਰੰਕ ਰਾਯੰ॥
ਕਹਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੰ ਕਹਾ ਉਮਰਾਯੰ॥ ਬਿਨਾ ਸ਼ਰਨ ਤਾਕੀ ਨ ਕੋਟੈ ਉਪਾਯੰ॥ ੭੬॥

ਉਸ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਚਾਉ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਦੇਵਤੇ ਕੀ ਦੈਂਤ, ਕੀ ਕੰਗਾਲ, ਕੀ ਰਾਜਾ, ਕੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਕੀ ਅਮੀਰ, ਸਭ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਗਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਕਰੋੜਾਂ ਉਪਾਅ ਪਏ ਕਰਨ॥ ੭੬॥

ਜਿਤੇ ਜੀਵ ਜੰਤੰ ਸੁ ਦੁਨੀਅੰ ਉਪਾਯੰ॥ ਸਭੈ ਅੰਤਿ ਕਾਲੰ ਬਲੀ ਕਾਲ ਘਾਯੰ॥
ਬਿਨਾ ਸ਼ਰਨ ਤਾਕੀ ਨਹੀ ਔਰ ਓਟੰ॥ ਲਿਖੇ ਜੰਤ੍ਰ ਕੇਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋਟੰ॥ ੭੭॥

ਜਿੰਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਮੌਤ ਨੇ ਖਤਮ

ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਬਚਣ ਲਈ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ, ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਕੋਈ ਜੰਤਰ ਲਿਖੇ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੇ॥ ੭੭॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਜਿਤੇਕਿ ਰਾਜ ਰੰਕਯੰ॥ ਹਨੇ ਸੁ ਕਾਲ ਬੰਕਯੰ॥ ਜਿਤੇਕਿ ਲੋਕ ਪਾਲਯੰ॥ ਨਿਦਾਨ ਕਾਲ ਦਾਲਯੰ॥ ੭੮॥

ਜਿੰਨੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਕੰਗਾਲ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਿਆਨਕ ਕਾਲ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਲੋਕਪਾਲ ਹੋਏ ਹਨ ਓੜਕ ਨੂੰ ਮੌਤ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੭੮॥

ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਪਾਣ ਜੇ ਜਪੈ॥ ਅਨੰਤ ਥਾਟ ਤੇ ਥਪੈ॥ ਜਿਤੇਕ ਕਾਲ ਧਿਆਇ ਹੈ॥ ਜਗੱਤਿ ਜੀਤ ਜਾਇ ਹੈ॥ ੭੯॥

ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲਏ ਹੋਏ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਉਪਾਅ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਧਨ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਜੀਵ ਉਸ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਜਿੱਤਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੭੯॥

ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਚਾਰੁ ਚਿੱਤ੍ਰਯੰ॥ ਪਰਮੱਯੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰਯੰ॥ ਅਲੋਕ ਰੂਪ ਰਾਜਿਯੰ॥ ਸੁਣੇ ਸੁ ਪਾਪ ਭਾਜਿਯੰ॥ ੮੦॥

ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਸਤਕ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਚਿੱਤ੍ਰ ਚਿਤਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਮਹਾਨ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਅਲੌਕਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਨੱਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੮੦॥

ਬਿਸਾਲ ਲਾਲ ਲੋਚਨੰ॥ ਬਿਅੰਤ ਪਾਪ ਮੋਚਨੰ॥ ਚਮੱਕ ਚੰਦ੍ਰ ਚਾਰਿਯੰ॥ ਅਘੀ ਅਨੇਕ ਤਾਰਿਯੰ॥ ੮੧॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚੌੜੇ ਤੇ ਲਾਲ ਨੇਤਰ ਹਨ, ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਮੁਖ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਪਾਪੀ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੮੧॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥ ਜਿਤੇ ਲੋਕ ਪਾਲੰ॥ ਤਿਤੇ ਜੇਰ ਕਾਲੰ॥ ਜਿਤੇ ਸੂਰ ਚੰਦ੍ਰੰ॥ ਕਹਾ ਇੰਦ੍ਰ ਬਿੰਦ੍ਰੰ॥ ੮੨॥

ਜਿੰਨੇ ਲੋਕਪਾਲ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਾਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਜਿੰਨੇ ਸੂਰਜ ਚੰਦਰਮਾਂ ਤੇ ਇੰਦਰ ਬਰਿੰਦਰ ਆਦਿ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਕਾਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ॥ ੮੨॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਫਿਰੈ ਚੌਦਹੂੰ ਲੋਕਯੰ ਕਾਲ ਚੱਕ੍ਰੰ॥ ਸਬੈ ਨਾਥ ਨਾਥੇ ਭ੍ਰਮੰ ਭਉਹ ਬੱਕ੍ਰੰ॥ ਕਹਾ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨੰ ਕਹਾ ਚੰਦ ਸੂਰੰ॥ ਸਬੈ ਹਾਥ ਬਾਧੇ ਖਰੇ ਕਾਲ ਹਜੂਰੰ॥ ੯੩॥

ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਚੱਕਰ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਟੇਡੀਆਂ ਭੌਂਹਾਂ ਭੁਆ ਕੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਨਥ ਲਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਕੀ ਚੰਦਰਮਾਂ ਸੂਰਜ, ਸਭ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਕਾਲ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਖੜੇ ਹਨ॥ ੯੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਭਯੋ ਭਗਵਾਨ ਸੁ ਜਾਗਤ ਯਾ ਜਗ ਜਾਕੀ ਕਲਾ ਹੈ॥ ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਭਯੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ਼ਿਵ ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਭਯੋ ਜੁਗੀਆ ਹੈ॥ ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਸੁਰਾਸੁਰ ਗੰਧ੍ਰਬ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾ ਹੈ॥ ਔਰ ਸੁਕਾਲ ਸਭੈ ਬਸਿ ਕਾਲ ਕੇ ਏਕ ਹੀ ਕਾਲ ਅਕਾਲ ਸਦਾ ਹੈ॥ ੯੪॥

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿਸ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਕਲਾ ਸ਼ਕਤੀ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਲ ਦੀ ਕਲਾ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਾਲ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਕਾਲ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਜੋਗੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਾਲ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਦੈਂਤ, ਗੰਧਰਬ, ਜੱਛ, ਭੁਜੰਗ, ਦਿਸ਼ਾ ਤੇ ਬਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਕੋਨੇ ਆਦਿ ਬਣੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਇਕ ਕਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ, ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ॥ ੯੪॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਨਮੋ ਦੇਵ ਦੇਵੰ ਨਮੋ ਖੜਗਧਾਰੰ॥ ਸਦਾ ਏਕ ਰੂਪੰ ਸਦਾ ਨਿਰ ਬਿਕਾਰੰ॥ ਨਮੋ ਰਾਜਸੰ ਸਾਤਕੰ ਤਾਮਸੇਅੰ॥ ਨਮੋ ਨਿਰਬਿਕਾਰੰ ਨਮੋ ਨਿਰਜੁਰੇਅੰ॥ ੯੫॥

ਹੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੇ ਦੇਵ ਖੜਗਧਾਰੀ ਪ੍ਰਭੂ! ਆਪ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਤੇ ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ਰਜੋ ਸਤੋ ਤੇ ਤਮੋ ਗੁਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ ਤੇ ਨਿਰਲੇਪ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੯੫॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥ ਨਮੋ ਬਾਣ ਪਾਣੰ॥ ਨਮੋ ਨਿਰਭਯਾਣੰ॥ ਨਮੋ ਦੇਵ ਦੇਵੰ॥ ਭਵਾਣੰ ਭਵੇਅੰ॥ ੯੬॥

ਤੀਰ ਫੜਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਨਿਰਭੈ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਦੇਵਤੇ

ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਭਵਿਖ ਭਾਵ ਹਰ ਸਮੇਂ ਇਕ ਰੂਪ ਹੈ॥੮੬॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਨਮੋ ਖੱਗ ਖੰਡੰ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਕਟਾਰੰ॥ ਸਦਾ ਏਕ ਰੂਪੰ ਸਦਾ ਨਿਰਬਿਕਾਰੰ॥
ਨਮੋ ਬਾਣ ਪਾਣੰ ਨਮੋ ਦੰਡ ਧਾਰਿਯੰ॥ ਜਿਨੈ ਚੌਦਹੂੰ ਲੋਕ ਜੋਤੰ ਬਿਥਾਰਿਯੰ॥ ੮੭॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਤਲਵਾਰ, ਖੰਡਾ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਤੇ ਕਟਾਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ਤੈਨੂੰ। ਤੂੰ ਸਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਤੇ ਡੰਡਾ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤ ਚੋਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥੮੭॥

ਨਮਸ਼ਕਾਰਯੰ ਮੋਰ ਤੀਰੰ ਤੁਫੰਗੰ॥ ਨਮੋ ਖੱਗ ਅਦੱਗੰ ਅਭੇਅੰ ਅਭੰਗੰ॥
ਗਦਾਯੰ ਗ੍ਰਿਸਟੰ ਨਮੋ ਸੈਹਥੀਅੰ॥ ਜਿਨੈ ਤੁੱਲੀਯੰ ਬੀਰ ਬੀਯੋ ਨ ਥੀਅੰ॥ ੮੮॥

ਤੀਰ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਚਮਕਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਟੁੱਟਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਦਾ ਤੇ ਬਰਛੀ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ॥੮੮॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਨਮੋ ਚੱਕ੍ਰ ਪਾਣੰ॥ ਅਭੂਤੰ ਭਯਾਣੰ॥ ਨਮੋ ਉਗ੍ਰ ਦਾੜੰ॥ ਮਹਾਂ ਗ੍ਰਿਸਟ ਗਾੜੰ॥ ੮੯॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਆਪ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੱਕਰ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਦਾ ਅਸਚਰਜ ਤੇ ਡਰਾਉਣਾ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਆਪ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਆਪ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਤੇ ਤਿੱਖੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਹਨ, ਆਪ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥੮੯॥

ਨਮੋ ਤੀਰ ਤੋਪੰ॥ ਜਿਨੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਘੋਪੰ॥ ਨਮੋ ਧੋਪ ਪੱਟੰ॥ ਜਿਨੈ ਦੁਸ਼ਟ ਦੱਟੰ॥ ੯੦॥

ਤੀਰ ਤੇ ਤੋਪ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਧੀ ਅਤੇ ਪਤਲੀ ਤਲਵਾਰ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡਿਆ ਹੈ॥੯੦॥

ਜਿਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮੰ॥ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਤਾਮੰ॥ ਜਿਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਭੇਯੰ॥ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਤੇਯੰ॥ ੯੧॥

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥੯੧॥

ਸਵੈਯੇ॥

ਮੇਰ ਕਰੋ ਤ੍ਰਿਣ ਤੇ ਮੁਹਿ ਜਾਹਿ ਗਰੀਬਨਿਵਾਜ਼ ਨ ਦੂਸਰ ਤੋਸੋ॥
ਭੂਲ ਛਿਮੋ ਹਮਰੀ ਪ੍ਰਭ ਆਪਨ ਭੂਲਨਹਾਰ ਕਹੂੰ ਕੋਊ ਮੋਸੋ॥
ਸੇਵ ਕਰੀ ਤੁਮਰੀ ਤਿਨ ਕੇ ਸਭਹੀ ਗ੍ਰਿਹ ਦੇਖੀਅਤ ਦ੍ਰੱਬ ਭਰੋਸੋ॥
ਯਾ ਕਲ ਮੈ ਸਭ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇ ਭਾਰੀ ਭੁਜਾਨ ਕੋ ਭਾਰੀ ਭਰੋਸੋ॥ ੯੨॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਤ੍ਰਿਣ ਸਮਾਨ ਤੁਛ ਜੀਵ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਵਾਂਗੂੰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਆਪ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਨਹੀਂ। ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਮੇਰੀ ਭੁਲ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦਿਓ। ਮੇਰੇ ਜਿਹਾ ਭੁਲਣਹਾਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਧਨ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਤਲਵਾਰ ਧਾਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਭਾਰੀਆਂ ਬਾਂਹਵਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਹੈ॥ ੯੨॥

ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਸੇ ਕੋਟ ਨਿਸਾਚਰ ਜਾਹਿ ਛਿਨੇਕ ਬਿਖੈ ਹਨ ਡਾਰੇ॥
ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਚੰਡ ਅਉ ਮੁੰਡ ਸੇ ਮਾਹਖ ਸੇ ਪਲ ਬੀਚ ਨਿਵਾਰੇ॥
ਚਾਮਰ ਸੇ ਰਣ ਚਿੱਛੁਰ ਸੇ ਰਕਤਿੱਛਰ ਸੇ ਝਟ ਦੈ ਝਝਕਾਰੇ॥
ਐਸੋ ਸੁ ਸਾਹਿਬੁ ਪਾਇ ਕਹਾ ਪਰਵਾਹ ਰਹੀ ਇਹ ਦਾਸ ਤਿਹਾਰੇ॥ ੯੩॥

ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਵਰਗੇ ਕਰੋੜਾਂ ਦੈਂਤ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਧੂਮਰ ਲੋਚਨ ਚੰਡ, ਮੁੰਡ ਤੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਜਿਹੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਚਾਮਰ, ਚਿੱਛਰ ਤੇ ਰਕਤਬੀਜ ਦਾਨਵਾਂ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਝਟ ਪਟ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਤੇਰੇ ਇਸ ਦਾਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੯੩॥

ਮੁੰਡਹੁ ਸੇ ਮਧੁਕੀਟਭ ਸੇ ਮੁਰ ਸੇ ਅਘ ਸੇ ਜਿਨਿ ਕੋਟਿ ਦਲੇ ਹੈ॥
ਓਟ ਕਰੀ ਕਬਹੂੰ ਨ ਜਿਨੈ ਰਣ ਚੋਟ ਪਰੀ ਪਗ ਦ੍ਵੈ ਨ ਟਲੇ ਹੈ॥
ਸਿੰਧ ਬਿਖੈ ਜੇ ਨ ਬੂਡੈ ਨਿਸਾਚਰ ਪਾਵਕ ਬਾਣ ਬਹੇ ਨ ਜਲੇ ਹੈ॥
ਤੇ ਅਸ ਤੋਰ ਬਿਲੋਕ ਅਲੋਕ ਸੁ ਲਾਜ ਕੋ ਛਾਡਿਕੈ ਭਾਜਿ ਚਲੇ ਹੈ॥ ੯੪॥

ਮੁੰਡ, ਮਧੁ, ਕੀਟਭ, ਮੁਰ ਤੇ ਅਘਾਸੁਰ ਵਰਗੇ ਕਰੋੜਾਂ ਦੈਂਤ ਜਿਸ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਬਚਣ ਲਈ ਕੋਈ ਓਟ ਨਹੀਂ ਲਈ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਮੈਦਾਨ

ਵਿਚ ਲੜੇ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਦੈਂਤ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਡੁਬੇ ਤੇ ਅਗਨ ਬਾਣਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੜੇ, ਉਹ ਤੇਰੀ ਅਲੌਕਿਕ ਖੜਗ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ॥ ੯੪॥

ਰਾਵਣ ਸੇ ਮਹਰਾਵਣ ਸੇ ਘਟਕਾਨਹੁ ਸੇ ਪਲ ਬੀਚ ਪਛਾਰੇ॥
ਬਾਰਦ ਨਾਦ ਅਕੰਪਨ ਸੇ ਜਗ ਜੰਗ ਜੁਰੇ ਜਿਨ੍ ਸਿਉ ਜਮ ਹਾਰੇ॥
ਕੁੰਭ ਅਕੁੰਭ ਸੇ ਜੀਤ ਸਭੈ ਜਗ ਸਾਤ ਹੂੰ ਸਿੰਧ ਹਥਿਆਰ ਪਖਾਰੇ॥
ਜੇ ਜੇ ਹੁਤੇ ਅਕਟੇ ਬਿਕਟੇ ਸੁ ਕਟੇ ਕਰਿ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇ ਮਾਰੇ॥ ੯੫॥

ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਰਾਵਣ, ਮਹਾਂ ਰਾਵਣ ਤੇ ਕੁੰਭਕਰਣ ਵਰਗੇ ਜੋਧੇ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਮੇਘਨਾਦ ਤੇ ਅਕੰਪਨ ਵਰਗੇ ਸੂਰਮੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਜਮ ਵੀ ਹਾਰ ਗਿਆ, ਕੁੰਭ ਅਕੁੰਭ ਵਰਗੇ ਬਹਾਦਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੱਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਧੋਤੇ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ, ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਕਦੇ ਕੱਟੇ ਨਹੀਂ ਗਏ, ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਕੱਟੇ ਗਏ॥ ੯੫॥

ਜੋ ਕਹੂੰ ਕਾਲ ਤੇ ਭਾਜ ਕੇ ਬਾਚੀਅਤ ਤੇ ਕਿਹ ਕੁੰਟ ਕਹੋ ਭਜਿ ਜਈਐ॥
ਆਗੇ ਹੂੰ ਕਾਲ ਧਰੇ ਅਸ ਗਾਜਤ ਛਾਜਤ ਹੈ ਜਿੱਹ ਤੇ ਨਸਿ ਅੱਈਐ॥
ਐਸੋ ਨ ਕੈ ਗਯੋ ਕੋਈ ਸੁ ਦਾਵ ਰੇ ਜਾਹਿ ਉਪਾਵ ਸੋ ਘਾਵ ਬਚੱਈਐ॥
ਜਾਤੇ ਨ ਛੂਟੀਐ ਮੂੜ ਕਹੂੰ ਹਸਿ ਤਾਕੀ ਨ ਕਿਉ ਸ਼ਰਣਾਗਤਿ ਜੱਈਐ॥ ੯੬॥

ਜੇ ਕੋਈ ਮੌਤ ਤੋਂ ਨੱਸਕੇ ਭੱਜਣਾ ਚਾਹੇ, ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਕਿਹੜੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਜਾ ਕੇ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਜਾਓ, ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਹੀ ਕਾਲ ਅੱਗੇ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਈ ਗੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚਕੇ ਕੋਈ ਪਿੱਛੇ ਨੱਸ ਆਵੇ ? ਕੋਈ ਵੀ ਸਿਆਣਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਦਾਅ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਉਪਾਅ ਦੇ ਕੀਤਿਆਂ ਕਾਲ ਦੇ ਵਾਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਬਚ ਸਕੇ। ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਜਿਸ ਕਾਲ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾਅ ਪੇਚ ਨਾਲ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕੀਦਾ, ਉਸ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਜੀ ਦੀ ਹੱਸ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸ਼ਰਨ ਕਿਉਂ ਨਾ ਜਾਈਏ ?॥ ੯੬॥

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਉ ਬਿਸ਼ਨ ਜਪੇ ਤੁਹਿ ਕੋਟਿਕ ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਧਯਾਯੋ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਜਪਿਓ ਅਰੁ ਸੰਭ ਥਪਿਓ ਤਿਹ ਤੇ ਤੁਹਿ ਕੋ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਬਚਾਯੋ॥
ਕੋਟ ਕਰੀ ਤਪਸਾ ਦਿਨ ਕੋਟਿਕ ਕਾਹੂ ਨ ਕੌਡੀ ਕੋ ਕਾਮ ਕਢਾਯੋ॥
ਕਾਮੁਕ ਮੰਤ੍ਰ ਕਸੀਰੇ ਕੇ ਕਾਮ ਨ ਕਾਲ ਕੋ ਘਾਉ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਬਚਾਯੋ॥ ੯੭॥

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਦਿ ਕਰੋੜਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਜਪਿਆ, ਰਾਮ ਤੇ ਰਸੂਲ ਆਦਿ ਨੂੰ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਧਿਆਇਆ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਵੀ ਜਾਪ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਉਸ ਕਾਲ ਤੋਂ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਬਚਾ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਕਰੋੜਾਂ ਦਿਨ ਤੂੰ ਕਰੋੜਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ, ਇਕ ਕੌਡੀ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਤੇਰਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਤੇਰੀ ਇੱਛਾ ਸਹਿਤ ਪੜ੍ਹੇ ਮੰਤਰ ਦਮੜੀ ਜਿੰਨੇ ਕੰਮ ਨਾ ਆਏ। ਤੈਨੂੰ ਕਾਲ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾ ਬਚਾਇਆ॥ ੯੭॥

ਕਾਹੇ ਕੋ ਕੂਰ ਕਰੈ ਤਪਸਾ ਇਨ ਕੀ ਕੋਊ ਕੌਡੀ ਕੇ ਕਾਮ ਨ ਐਹੈ॥
ਤੋਹਿ ਬਚਾਇ ਸਕੈ ਕਹੁ ਕੈਸੇ ਕੈ ਆਪਨ ਘਾਵ ਬਚਾਇ ਨ ਐਹੈ॥
ਕੋਪ ਕਰਾਲ ਕੀ ਪਾਵਕ ਕੁੰਡ ਮੈ ਆਪ ਟੰਗਿਓ ਤਿਮ ਤੋਹਿ ਟੰਗੈ ਹੈ॥
ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਜੌ ਜੀਅ ਮੈ ਜੜ੍ਹ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਿਨੁ ਕਾਮ ਨ ਐਹੈ॥ ੯੮॥

ਤੂੰ ਇਹਨਾਂ ਝੂਠੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਕੌਡੀ ਜਿੰਨੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ। ਉਹ ਤੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਆਪ ਹੀ ਕਾਲ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦੇ ? ਕਾਲ ਦੀ ਡਰਾਉਣੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਆਪ ਹੀ ਟੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਅੱਗ ਵਿਚ ਟੰਗ ਦੇਵੇਗਾ। ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਤੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦਾ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ॥ ੯੮॥

ਤਾਹਿ ਪਛਾਨਤ ਹੈ ਨ ਮਹਾ ਪਸੁ ਜਾਕੋ ਪ੍ਰਤਾਪੁ ਤਿਹੂੰ ਪੁਰ ਮਾਹੀ॥
ਪੂਜਤ ਹੈ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੈ ਜਿਹ ਕੈ ਪਰਸੈ ਪਰਲੋਕ ਪਰਾਹੀ॥
ਪਾਪ ਕਰੋ ਪਰਮਾਰਥ ਕੈ ਜਿਹ ਪਾਪਨ ਤੇ ਅਤਿ ਪਾਪ ਲਜਾਹੀ॥
ਪਾਇ ਪਰੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇ ਜੜ੍ਹ ਪਾਹਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਹੀ॥ ੯੯॥

ਹੇ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ! ਤੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕਰਕੇ ਪੂਜਦਾ ਹੈਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਤੂੰ ਪਰਲੋਕ ਵਲੋਂ ਪਿੱਛੇ ਧਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਸਮਝਕੇ ਤੂੰ ਉਹ ਪਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਪਾਪ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗ, ਇਹਨਾਂ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ॥ ੯੯॥

ਮੋਨ ਭਜੇ ਨਹੀ ਮਾਨ ਤਜੇ ਨਹੀ ਭੇਖ ਸਜੇ ਨਹੀ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਏ॥
ਕੰਠ ਨ ਕੰਠੀ ਕਠੋਰ ਧਰੈ ਨਹੀ ਸੀਸ ਜਟਾਨ ਕੇ ਜੂਟ ਸੁਹਾਏ॥
ਸਾਚੁ ਕਹੋਂ ਸੁਨਿ ਲੈ ਚਿਤਿ ਦੈ ਬਿਨੁ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਕੀ ਸਾਮ ਸਿਧਾਏ॥

ਪ੍ਰੀਤ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਯਤ ਹੈ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਨ ਭੀਜਤ ਲਾਂਡ ਕਟਾਏ॥੧੦੦॥

ਮੋਨ ਧਾਰਨ ਕੀਤਿਆਂ, ਹੰਕਾਰ ਛਡਿਆਂ, ਕਿਸੇ ਭੇਖ ਧਾਰਿਆਂ ਤੇ ਸਿਰ ਮੂੰਹ ਮੁੰਨਾਇਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਗਲ ਵਿਚ ਲਕੜ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਟਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮੈਂ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਮਨ ਲਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਬਚਨ ਸੁਣ, ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਰਮ ਵੀ ਸਫਲਾ ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ, ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੁੰਨਤ ਕਰਾਉਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ॥੧੦੦॥

ਕਾਗਦ ਦੀਪ ਸਭੈ ਕਰਿ ਕੈ ਅਰੁ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰਨ ਕੀ ਮਸੁ ਕੈਹੋਂ॥
ਕਾਟ ਬਨਾਸਪਤੀ ਸਗਰੀ ਲਿਖਬੇ ਹੂ ਕੇ ਲੇਖਨ ਕਾਜ ਬਨੈ ਹੋਂ॥
ਸਾਰਸੁਤੀ ਬਕਤਾ ਕਰਿ ਕੈ ਜੁਗਿ ਕੋਟਿ ਗਨੇਸ਼ਿ ਕੈ ਹਾਥ ਲਿਖੈ ਹੋਂ॥
ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਬਿਨਾ ਬਿਨਤੀ ਨ ਤਊ ਤੁਮ ਕੋ ਪ੍ਰਭ ਨੈਕ ਰਿਝੈ ਹੋਂ॥੧੦੧॥

ਜੇ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਦੀਪ ਕਾਗਜ਼ ਬਣਾ ਲਵਾਂ, ਸੱਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸਿਆਹੀ ਬਣਾ ਲਵਾਂ, ਸਾਰੀ ਬਨਾਸਪਤੀ ਕਟਕੇ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਲਮਾਂ ਬਣਾ ਲਵਾਂ, ਸੁਰਸਤੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਉਪਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬਣਾ ਲਵਾਂ, ਕਰੋੜਾਂ ਗਣੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਤੇਰੀ ਉਸਤਤੀ ਲਿਖਵਾਵਾਂ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤਦ ਵੀ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਬਾਕੀ ਉਪਰ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ॥੧੦੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਜੀ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਨਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧॥੧੦੧॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤ, ਪਹਿਲਾ ਅਧਿਆਏ ਸੰਪੂਰਨ, ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੧॥੧੦੧॥ ਚਲਦਾ॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦੇ ਇਸ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਸਤਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਸਤਤ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਵੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਇਕ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ, ਖੜਗਧਾਰੀ ਤੇ ਧਨੁਸ਼ਧਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਾਲਮ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਕੱਟਣ ਲਈ ਆਪ ਸ਼ਸਤਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਸਾਧਨ ਗਿਣਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ, ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ, ਬਣਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨਕੇ ਸਭ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਅਸ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਖੰਡੋ ਖੜਗ ਤੁਪਕ ਤਬਰ ਅਰ ਤੀਰ॥
ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਸੈਹਥੀ ਯਹੀ ਹਮਾਰੇ ਪੀਰ॥

ਅਧਿਆਏ ਦੂਸਰਾ

ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਉਤਪਤੀ ਵਰਣਨ

ਚੌਪਈ॥ ਤੁਮਰੀ ਮਹਿਮਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ॥ ਜਾ ਕਾ ਲਹਿਓ ਨ ਕਿਨਹੂ ਪਾਰਾ॥
ਦੇਵ ਦੇਵ ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਜਾ॥ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਾ॥੧॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਮਹਿਮਾ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ। ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਆਪ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੇ ਦੇਵਤੇ ਹੋ, ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਹੋ, ਦੀਨ ਦੁਖੀਆਂ ਲਈ ਦਿਆਲੂ ਹੋ ਤੇ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਹੋ॥੧॥

ਦੋਹਿਰਾ॥ ਮੂਕ ਉਚਰੈ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਖਟਿ ਪਿੰਗ ਗਿਰਨ ਚੜਿ ਜਾਇ॥
ਅੰਧ ਲਖੈ ਬਧਰੋ ਸੁਨੈ ਜੌ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਾਇ॥੨॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜੇ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੂੰਗਾ ਆਦਮੀ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਉਚਾਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਿੰਗਲਾ ਪਹਾੜਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਨ੍ਹਾ ਵੇਖਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੋਲਾ ਸੁਣਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਹਾ ਬੁੱਧ ਪ੍ਰਭ ਤੁੱਛ ਹਮਾਰੀ॥ ਬਰਨਿ ਸਕੈ ਮਹਿਮਾ ਜੁ ਤਿਹਾਰੀ॥
ਹਮ ਨ ਸਕਤ ਕਰਿ ਸਿਫਤ ਤੁਮਾਰੀ॥ ਆਪ ਲੇਹੁ ਤੁਮ ਕਥਾ ਸੁਧਾਰੀ॥੩॥

ਹੇ ਸੁਆਮੀ ! ਮੇਰੀ ਤੁੱਛ ਬੁਧੀ ਵਿਚ ਐਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਸਿਫਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕਥਾ ਬਣਾ ਲਓ॥੩॥

ਕਹਾ ਲਗੈ ਇਹੁ ਕੀਟ ਬਖਾਨੈ॥ ਮਹਿਮਾ ਤੋਰਿ ਤੁਹੀ ਪ੍ਰਭ ਜਾਨੈ॥
ਪਿਤਾ ਜਨਮ ਜਿਮ ਪੂਤ ਨ ਪਾਵੈ॥ ਕਹਾ ਤਵਨ ਕਾ ਭੇਦ ਬਤਾਵੈ॥੪॥

ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਦਾਸ ਆਪ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ। ਜਿਵੇਂ ਪਿਤਾ ਦੇ ਜਨਮ ਬਾਰੇ ਪੁੱਤਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਉਸਦਾ ਭੇਤ ਉਹ ਕੀ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ ?॥੪॥

ਤੁਮਰੀ ਪ੍ਰਭਾ ਤੁਮੈ ਬਨਿ ਆਈ॥ ਅਉਰਨ ਤੇ ਨਹੀ ਜਾਤ ਬਤਾਈ॥

ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਆ ਤੁਮਹੀ ਪ੍ਰਭ ਜਾਨੋ॥ ਊਚ ਨੀਚ ਕਸ ਸਕਤ ਬਖਾਨੋ॥ ੫॥

ਤੁਹਾਡੀ ਉਪਮਾ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਆਪਣੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਐਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਉਪਮਾ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕੇ॥ ੫॥

ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਸਿਰ ਸਹਸ ਬਨਾਈ॥ ਦ੍ਵੈ ਸਹੰਸ ਰਸਨਾਹ ਸੁਹਾਈ॥
ਰਟਤ ਅਬ ਲਗੇ ਨਾਮ ਅਪਾਰਾ॥ ਤੁਮਰੋ ਤਊ ਨ ਪਾਵਤ ਪਾਰਾ॥ ੬॥

ਆਪ ਨੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦਾ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਜੀਭਾਂ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਅੱਜ ਤਕ ਆਪ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰਟਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਆਪ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ॥ ੬॥

ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਹਾ ਕੋਊ ਕਹੈ॥ ਸਮਝਤ ਬਾਤ ਉਰਝ ਮਤਿ ਰਹੈ॥
ਸੂਛਮ ਰੂਪ ਨ ਬਰਨਾ ਜਾਈ॥ ਬਿਰਧ ਸਰੂਪਹਿ ਕਹੋ ਬਨਾਈ॥ ੭॥

ਆਪ ਦੀ ਕਰਨੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਚਕ੍ਰਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਦੇ ਸੂਖਮ ਸਰੂਪ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ. ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਥੂਲ ਰੂਪ ਦਾ ਹੀ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ॥ ੭॥

ਤੁਮਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਜਬ ਗਹਿਹੌ॥ ਛੋਰ ਕਥਾ ਸਭ ਹੀ ਤਬ ਕਹਿਹੌ॥
ਅਬ ਮੈ ਕਹੋ ਸੁ ਅਪਨੀ ਕਥਾ॥ ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਉਪਜਿਯਾ ਜਥਾ॥ ੮॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਾਂਗਾ ਤਦੋਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਾਂਗਾ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਥਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ॥ ੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਥਾ ਸੰਛੇਪ ਤੇ ਕਹੋ ਸੁ ਹਿਤ ਚਿਤੁ ਲਾਇ॥
ਬਹੁਰਿ ਬਡੋ ਬਿਸਥਾਰ ਕੈ ਕਹਿਹੌ ਸਭੋ ਸੁਨਾਇ॥ ੯॥

ਮਨ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਥਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਕੇ ਸੁਣਾਵਾਂਗਾ॥ ੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਾਲ ਜਬ ਕਰਾ ਪਸਾਰਾ॥ ਓਅੰਕਾਰ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਉਪਾਰਾ॥
ਕਾਲਸੈਣ ਪ੍ਰਥਮੈ ਭਇਓ ਭੂਪਾ॥ ਅਧਿਕ ਅਤੁਲ ਬਲਿ ਰੂਪ ਅਨੂਪਾ॥ ੧੦॥

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੇ ਓਦੋਂ ਆਪਣੇ ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ ਰੂਪ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕਾਲਸੈਣ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਬੜਾ ਬਲਵਾਨ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੧੦॥

ਕਾਲਕੇਤ ਦੂਸਰ ਭੂਅ ਭਯੋ॥ ਕੂਰ ਬਰਸ ਤੀਸਰ ਜਗ ਠਯੋ॥
ਕਾਲਧੁਜ ਚਤੁਰਥ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋਹੈ॥ ਜਿਹ ਤੇ ਭਯੋ ਜਗਤ ਸਭ ਕੋ ਹੈ॥੧੧॥

ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਰਾਜਾ ਕਾਲਕੇਤ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਕੂਰਬਰਸ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੀਜਾ ਰਾਜਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ। ਚੌਥਾ ਰਾਜਾ ਕਾਲਧੁਜ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਬਹੁਤ ਰਚਨਾ ਹੋਈ॥੧੧॥

ਸਹਸਰਾਛ ਜਾ ਕੋ ਸੁਭ ਸੋਹੈ॥ ਸਹਸ ਪਾਦ ਜਾ ਕੇ ਤਨ ਮੋਹੈ॥
ਸ਼ੇਖਨਾਗ ਪਰ ਸੋਇਬੋ ਕਰੈ॥ ਜਗ ਤਿਹ ਸ਼ੇਖਸਾਇ ਉਚਰੈ॥੧੨॥

ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੇਤਰ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੈਰ ਹਨ, ਜੋ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਉਤੇ ਸੌਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ 'ਸ਼ੇਖਸਾਈ' ਭਾਵ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੧੨॥

ਏਕ ਸ੍ਰਵਣ ਤੇ ਮੈਲ ਨਿਕਾਰਾ॥ ਤਾਤੇ ਮਧੁ ਕੀਟਭ ਤਨ ਧਾਰਾ॥
ਦੁਤੀਯ ਕਾਨ ਤੇ ਮੈਲੁ ਨਿਕਾਰੀ॥ ਤਾ ਤੇ ਭਈ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਇਹ ਸਾਰੀ॥੧੩॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੰਨ ਵਿਚੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਮੈਲ ਕੱਢੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਧੁ ਤੇ ਕੀਟਭ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਦੂਜੇ ਕੰਨ ਵਿਚੋਂ ਮੈਲ ਕੱਢੀ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣੀ॥੧੩॥

ਤਿਨ ਕੋ ਕਾਲ ਬਹੁਰ ਬਧ ਕਰਾ॥ ਤਿਨ ਕੋ ਮੇਧ ਸਮੁੰਦ ਮੋ ਪਰਾ॥
ਚਿਕਨ ਤਾਸ ਜਲ ਪਰ ਤਿਰ ਰਹੀ॥ ਮੇਧਾ ਨਾਮ ਤਬਹਿ ਤੇ ਕਹੀ॥੧੪॥

ਉਹਨਾਂ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚਰਬੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈ। ਉਹ ਚਿਕਨਾਹਟ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਜਲ ਉਪਰ ਤਰਦੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਥਿੰਧਿਆਈ ਹੀ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਧਰਤੀ ਬਣ ਗਈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਮੇਧਾ' ਜਾਂ 'ਮੇਦਨੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੪॥

ਸਾਧ ਕਰਮ ਜੇ ਪੁਰਖ ਕਮਾਵੈ॥ ਨਾਮ ਦੇਵਤਾ ਜਗਤ ਕਹਾਵੈ॥
ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮ ਜੇ ਜਗ ਮੈ ਕਰਹੀ॥ ਨਾਮ ਅਸੁਰ ਤਿਨ ਕੋ ਸਭ ਧਰਹੀ॥੧੫॥

ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੇਵਤਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੈਂਤ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੫॥

ਬਹੁ ਬਿਬਾਰ ਕਹਾ ਲਗੈ ਬਖਾਨੀਅਤ ॥ ਗ੍ਰੰਥ ਬਢਨ ਤੇ ਅਤਿ ਡਰੁ ਮਾਨੀਅਤ ॥
ਤਿਨ ਤੇ ਹੋਤ ਬਹੁਤ ਨ੍ਰਿਪ ਆਏ ॥ ਦੱਛ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਜਿਨ ਉਪਜਾਏ ॥ ੧੬ ॥

ਇਹਨਾਂ ਕਥਾਵਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਵਰਣਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਵੀ ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਬਹੁਤ ਰਾਜੇ ਹੋਰ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਛ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ॥ ੧੬ ॥

ਦਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਤਿਹਿ ਗ੍ਰਿਹ ਭਈ ਕੰਨਿਆ ॥ ਜਿਹ ਸਮਾਨ ਕਹ ਲਗੈ ਨ ਅੰਨਿਆ ॥
ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਆ ਐਸੀ ਤਹ ਭਈ ॥ ਤੇ ਸਭ ਬਿਆਹ ਨਰੇਸਨ ਦਈ ॥ ੧੭ ॥

ਦੱਛ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਦੇ ਘਰ ਦੱਸ ਹਜ਼ਾਰ ਲੜਕੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਾਲ ਦੀ ਕੁਝ ਐਸੀ ਗਤੀ ਹੋਈ ਕਿ ਦੱਛ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਨੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕੰਨਿਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ॥ ੧੭ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਬਨਤਾ ਕਦ੍ਰੂ ਦਿਤਿ ਅਦਿਤਿ ਏ ਰਿਖ ਬਰੀ ਬਨਾਇ ॥
ਨਾਗ ਨਾਗਰਿਪੁ ਦੇਵ ਸਭ ਦਈਤ ਲਏ ਉਪਜਾਇ ॥ ੧੮ ॥

ਬਨਤਾ, ਕਦਰੂ, ਦਿਤਿ ਤੇ ਅਦਿਤਿ, ਇਹ ਚਾਰੇ ਕਸ਼ਯਪ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਵਿਆਹ ਲਈਆਂ। ਕਦਰੂ ਤੋਂ ਸੱਪ, ਬਨਤਾ ਤੋਂ ਗਰੁੜ, ਅਦਿਤੀ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਲਏ ॥ ੧੮ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਤਾ ਤੇ ਸੂਰਜ ਰੂਪ ਕੋ ਧਰਾ ॥ ਜਾ ਤੇ ਬੰਸ ਪ੍ਰਚੁਰ ਰਵਿ ਕਰਾ ॥
ਜੌ ਤਿਨ ਕੇ ਕਹਿ ਨਾਮ ਸੁਨਾਊਂ ॥ ਕਥਾ ਬਢਨ ਤੇ ਅਧਿਕ ਡਰਾਊਂ ॥ ੧੯ ॥

ਅਦਿਤੀ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੋਇਆ। ਜੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਸੂਰਜ ਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸੁਣਾਵਾਂ ਤਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਵੱਧ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ ॥ ੧੯ ॥

ਤਿਨ ਕੇ ਬੰਸ ਬਿਖੈ ਰਘੁ ਭਯੋ ॥ ਰਘੁਬੰਸਹਿ ਜਿਹ ਜਗਹਿ ਚਲਯੋ ॥
ਤਾ ਤੇ ਪੂਤ੍ਰ ਹੋਤ ਭਯੋ ਅਜ ਬਰ ॥ ਮਹਾਰਥੀ ਅਰੁ ਮਹਾ ਧਨੁਰਧਰ ॥ ੨੦ ॥

ਉਸ ਸੂਰਜ ਬੰਸ ਵਿਚ ਇਕ 'ਰਘੂ' ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਰਘੂ ਵੰਸ ਤੁਰੀ। ਰਘੂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅੱਜ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਬੜਾ ਯੋਧਾ ਤੇ ਧਨੁਸ਼ਧਾਰੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਦਸਰਥ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ॥ ੨੦ ॥

ਜਬ ਤਿਨ ਭੇਸ ਜੋਗ ਕੋ ਲਯੋ ॥ ਰਾਜਪਾਟ ਦਸਰਥ ਕੋ ਦਯੋ ॥

ਹੋਤ ਭਯੋ ਵਹਿ ਮਹਾ ਧਨੁਰਧਰ॥ ਤੀਨ ਤ੍ਰਿਆਨ ਬਰਾ ਜਿਹ ਰੁਚਿ ਕਰ॥ ੨੧॥

ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਅੱਜ ਨੇ ਰਾਜ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜੋਗ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦਸਰਥ ਨੂੰ ਰਾਜ ਗੱਦੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ। ਦਸਰਥ ਵੀ ਬੜਾ ਸੂਰਮਾ ਤੇ ਮਹਾਂ ਧਨੁਸ਼ਧਾਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ॥ ੨੧॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਜਯੋ ਤਿਹ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰਾ॥ ਭਰਥ ਲੱਛਮਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਬਿਦਾਰਾ॥
ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਤਿਨ ਰਾਜ ਕਮਾਯੋ॥ ਕਾਲ ਪਾਇ ਸੁਰਪੁਰਹਿ ਸਿਧਾਯੋ॥ ੨੨॥

ਦਸਰਥ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰਾਣੀ ਕੁਸ਼ੱਲਿਆ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਦੂਜੀ ਰਾਣੀ ਕੇਕਈ ਨੇ ਭਰਤ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਤੀਜੀ ਰਾਣੀ ਸੁਮਿਤਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਲੱਛਮਣ ਤੇ ਸ਼ਤ੍ਰੁਘਨ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ। ਇਹਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਦੇਵ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ॥ ੨੨॥

ਸੀਅ ਸੁਤ ਬਹੁਰਿ ਭਏ ਦੁਇ ਰਾਜਾ॥ ਰਾਜ ਪਾਟ ਉਨਹੀ ਕਉ ਛਾਜਾ॥
ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ ਏਸ੍ਵਰਜ ਬਰੀ ਜਬ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਜੱਗ ਕੀਏ ਤਬ॥ ੨੩॥

ਫਿਰ ਸੀਤਾ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਲਵ ਤੇ ਕੁਸ਼ੂ ਰਾਜਾ ਹੋਏ, ਰਾਜ ਗੱਦੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੋਈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜੱਗ ਕੀਤੇ॥ ੨੩॥

ਤਹੀ ਤਿਨੈ ਬਾਂਧੇ ਦੁਇ ਪੁਰਵਾ॥ ਏਕ ਕਸੂਰ ਦੁਤੀਯ ਲਹੁਰਵਾ॥
ਅਧਿਕ ਪੁਰੀ ਤੇ ਦੋਊ ਬਿਰਾਜੀ॥ ਨਿਰਖ ਲੰਕ ਅਮਰਾਵਤਿ ਲਾਜੀ॥ ੨੪॥

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਦੋ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਏ. ਇਕ ਕਸੂਰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਦੂਜਾ ਲਾਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੇ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਲੰਕਾ ਤੇ ਇੰਦਰਪੁਰੀ ਸਵਰਗ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਕਰਦੀਆਂ ־ਨ॥ ੨੪॥

ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਤਿਨ ਰਾਜ ਕਮਾਯੋ॥ ਜਾਲ ਕਾਲ ਤੇ ਅੰਤ ਫਸਾਯੋ॥
ਤਿਨ ਤੇ ਪੂਤ੍ਰ ਪੌਤ੍ਰ ਜੇ ਵਏ॥ ਰਾਜ ਕਰਤ ਇਹ ਜਗ ਕੋ ਭਏ॥ ੨੫॥

ਲਵ ਤੇ ਕੁਸ਼ੂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਰਾਜ ਕਮਾਇਆ. ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਹ ਕਾਲ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫੱਸ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਤੇ ਪੋਤਰਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕੀਤਾ॥ ੨੫॥

ਕਹਾਂ ਲਗੇ ਬਰਨ ਸੁਨਾਊਂ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਨਾਮ ਨ ਸੰਖਿਆ ਪਾਊਂ॥

ਹੋਤ ਚਹੂੰ ਜੁਗ ਮੈ ਜੇ ਆਏ ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਨਾਮ ਨ ਜਾਤ ਗਨਾਏ ॥ ੨੬ ॥

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਚੌਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਿਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ॥ ੨੬॥

ਜੋ ਅਬ ਤਊ ਕਿਰਪਾ ਬਲ ਪਾਊਂ ॥ ਨਾਮ ਜਥਾ ਮਤ ਭਾਖ ਸੁਨਾਊਂ ॥
ਕਾਲਕੇਤ ਅਰੁ ਕਾਲਿਰਾਇ ਭਨ ॥ ਜਿਨ ਤੇ ਭਏ ਪੁਤ੍ਰ ਘਰ ਅਨਗਨ ॥ ੨੭ ॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਬਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵਾਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਕੁਸ਼ੂ ਦੇ ਤਖਤ ਤੇ ਕਾਲਕੇਤ ਅਤੇ ਲਊ ਦੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਣ ਤੇ ਕਾਲਰਾਇ ਬੈਠਾ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ॥ ੨੭॥

ਕਾਲਕੇਤ ਭਯੋ ਬਲੀ ਅਪਾਰਾ ॥ ਕਾਲਰਾਇ ਜਿਨਿ ਨਗਰ ਨਿਕਾਰਾ ॥
ਭਾਜ ਸਨੌਢ ਦੇਸ ਤੇ ਗਏ ॥ ਤਹੀ ਭੂਪ ਜਾ ਬਿਆਹਤ ਭਏ ॥ ੨੮ ॥

ਕਾਲਕੇਤ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਾਲਰਾਇ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਭੱਜ ਕੇ ਸਨੌਢ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੨੮॥

ਤਿਹ ਤੇ ਪੁਤ੍ਰ ਭਯੋ ਜੋ ਧਾਮਾ ॥ ਸੋਢੀਰਾਇ ਧਰਾ ਤਿਹਿ ਨਾਮਾ ॥
ਬੰਸ ਸਨੌਢ ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਥੀਆ ॥ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪੁਰਖ ਜੂ ਕੀਆ ॥ ੨੯ ॥

ਉਸ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਜਿਹੜਾ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੋਢੀ ਰਾਇ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਹੀ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪ ਸਾਜਿਆ ਸੀ॥ ੨੯॥

ਤਾ ਤੇ ਪੁਤ੍ਰ ਪੌਤ੍ਰ ਹੁਇ ਆਏ ॥ ਤੇ ਸੋਢੀ ਸਭ ਜਗਤ ਕਹਾਏ ॥
ਜਗ ਮੈ ਅਧਿਕ ਸੁ ਭਏ ਪ੍ਰਸਿੱਧਾ ॥ ਦਿਨ ਦਿਨ ਤਿਨ ਕੇ ਧਨ ਕੀ ਬ੍ਰਿੱਧਾ ॥ ੩੦ ॥

ਉਸ ਸੋਢੀ ਰਾਇ ਤੋਂ ਜੋ ਪੁੱਤਰ ਪੋਤਰੇ ਹੋਏ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ 'ਸੋਢੀ' ਕਹਾਏ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਧਨ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ॥ ੩੦॥

ਰਾਜ ਕਰਤ ਭਏ ਬਿਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰਾ ॥ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਜੀਤ ਨ੍ਰਿਪਾਰਾ ॥

ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤਿਹ ਧਰਮ ਚਲਾਯੋ॥ ਅੱਤ੍ਰ ਪੱਤ੍ਰ ਕਹ ਸੀਸ ਢੁਰਾਯੋ॥ ੩੧॥

ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਹਰ ਥਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਸ ਦਾ ਛੱਤ੍ਰ ਝੁਲਾਇਆ॥ ੩੧॥

ਰਾਜਸੂਅ ਬਹੁ ਬਾਰਨ ਕੀਏ॥ ਜੀਤ ਜੀਤ ਦੇਸੇਸ੍ਵਰ ਲੀਏ॥
ਬਾਜਮੇਧ ਬਹੁ ਬਾਰਨ ਕਰੇ॥ ਸਕਲ ਕਲੂਖ ਨਿਜੁ ਕੁਲ ਕੇ ਹਰੇ॥ ੩੨॥

ਦੇਸ਼ ਦਸਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਰਾਜਸੂਅ ਜੱਗ ਕੀਤੇ। ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਜੱਗ ਵੀ ਕੀਤੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੁਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਲਿਆ॥ ੩੨॥

ਬਹੁਰ ਬੰਸ ਮੈ ਬਢੋ ਬਿਖਾਧਾ॥ ਮੇਟ ਨ ਸਕਾ ਕੋਊ ਤਿੱਹ ਸਾਧਾ॥
ਬਿਚਰੈ ਬੀਰ ਬਨੈਤੁ ਅਖੰਡਲ॥ ਗਹਿ ਗਹਿ ਚਲੇ ਭਿਰਨ ਰਨ ਮੰਡਲ॥ ੩੩॥

ਫਿਰ ਉਸ ਬੰਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਝਗੜਾ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜ ਫੜਕੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ॥ ੩੩॥

ਧਨ ਅਰੁ ਭੂਮਿ ਪੁਰਾਤਨ ਬੈਰਾ॥ ਜਿਨ ਕਾ ਮੂਆ ਕਰਤਿ ਜਗ ਘੇਰਾ॥
ਮੋਹ ਬਾਦ ਅਹੰਕਾਰ ਪਸਾਰਾ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਜੀਤਾ ਜਗ ਸਾਰਾ॥ ੩੪॥

ਧਰਤੀ ਤੇ ਧਨ ਹੀ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਵੈਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਝਗੜਾ ਮੋਹ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਨੇ ਹੀ ਪਸਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਾਮ ਤੇ ਕਰੋਧ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੩੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਧਨ ਕੋ ਭਾਖੀਐ ਜਾ ਕਾ ਜਗਤੁ ਗੁਲਾਮੁ॥
ਸਭ ਨਿਰਖਤ ਯਾ ਕੋ ਫਿਰੈ ਸਭ ਚਲ ਕਰਤ ਸਲਾਮ॥ ੩੫॥

ਧਨ ਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਦਾਸ ਹੈ। ਜਿਸ ਧਨ ਨੂੰ ਸਭ ਢੂੰਡਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧਨਵਾਨ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸਲਾਮਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ॥ ੩੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਾਲ ਨ ਕੋਊ ਕਰਨ ਸੁਮਾਰਾ॥ ਬੈਰ ਬਾਦ ਅਹੰਕਾਰ ਪਸਾਰਾ॥
ਲੋਭ ਮੂਲ ਇਹ ਜਗ ਕੋ ਹੂਆ॥ ਜਾਸੋ ਚਾਹਤ ਸਭੈ ਕੋ ਮੂਆ॥ ੩੬॥

ਉਸ ਕਾਲ ਦੀ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਵੈਰ, ਝਗੜੇ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਲੋਭ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਚਾਹਤ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੩੬॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮਕ ਦੁਤੀਆ ਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤਮ, ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੨॥ ੧੩੭॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਉਤਪਤੀ ਵਰਣਨ, ਅਧਿਆਏ ਦੂਸਰਾ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੨॥ ੧੩੭॥ ਚਲਦਾ॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਇਸ ਦੂਜੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਕਥਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੁਰਨੇ ਨਾਲ ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਕਾਲਸੈਣ, ਕਾਲਕੇਤ, ਕੂਰਬਰਸ ਤੇ ਕਾਲਧੁਜ ਆਦਿ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੱਜੇ ਕੰਨ ਦੀ ਮੈਲ਼ ਕੱਢਕੇ ਮਧੁ ਤੇ ਕੈਟਭ ਦੋ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਖੱਬੇ ਕੰਨ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣਾਈ। ਮਧੁ ਤੇ ਕੈਟਭ ਦੈਂਤ ਬੜੇ ਦੁਖਦਾਈ ਸਾਬਤ ਹੋਏ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚਰਬੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਤਰਨ ਲੱਗ ਪਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਬਣੀ। ਫਿਰ ਦੱਛ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਲੜਕੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਉਸ ਨੇ ਦਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਚਾਰ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਸ਼ਯਪ ਰਿਸ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਇਹਨਾਂ ਚਹੁੰ ਲੜਕੀਆਂ ਤੋਂ ਸਪ, ਗਰੁੜ, ਦੈਂਤ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਅਦਿਤੀ ਦੇ ਸੂਰਜ ਪੁੱਤਰ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਬੰਸ ਚੱਲਿਆ। ਰਘੁ ਤੇ ਅੱਜ ਆਦਿ ਰਾਜੇ ਇਸ ਬੰਸ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਅੱਜ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਸਰਥ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਰਾਮ, ਲੱਛਮਣ, ਭਰਥ ਤੇ ਸ਼ਤਰੂਘਣ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ, ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਲਵ ਤੇ ਕੁਸ਼ੂ ਹੋਏ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਵ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਕੁਸ਼ੂ ਨੇ ਕਸੂਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ। ਕਸ਼ੂ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਕਾਲਕੇਤ ਨੇ ਲਵ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਕਾਲਰਾਇ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਾਲਰਾਇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਸਮੇਤ ਭੱਜ ਕੇ ਸਨੌਢ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਕੰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਸੋਢੀ ਰਾਇ ਪੁੱਤਰ ਜਨਮਿਆਂ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੋਢੀ ਵੰਸ ਚਲਿਆ। ਸੋਢੀ ਰਾਇ ਆਪਣੇ ਨਾਨੇ ਦੇ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠਕੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ। ਇਸ ਜੰਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ਅਗਲੇ ਅਧਿਆਏ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਧਿਆਏ ਤੀਸਰਾ

ਲਵੀ ਕੁਸ਼ੀ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਰਚਾ ਬੈਰ ਬਾਦੰ ਬਿਧਾਤੇ ਅਪਾਰੰ॥ ਜਿਸੈ ਸਾਧਿ ਸਾਕਿਓ ਨ ਕੋਊ ਸੁਧਾਰੰ॥
ਬਲੀ ਕਾਮਰਾਯੰ ਮਹਾ ਲੋਭ ਮੋਹੰ॥ ਗਯੋ ਕਉਨ ਬੀਰੰ ਸੁ ਯਾਤੇ ਅਲੋਹੰ॥ ੧॥

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਤੇ ਝਗੜੇ ਰਚ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਧਾਰਕ ਵੀ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਮਹਾਂ ਮੋਹ ਰਾਜਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ, ਕਾਮ, ਕਰੋਧ ਆਦਿਕ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਿਆ॥੧॥

ਤਹਾ ਬੀਰ ਬੰਕੇ ਬਕੈ ਆਪ ਮੱਧੰ॥ ਉਠੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਲੈ ਮਚਾ ਜੁੱਧ ਸੁੱਧੰ॥
ਕਹੂੰ ਖੱਪਰੀ ਖੋਲ ਖੰਡੇ ਅਪਾਰੰ॥ ਨਚੈ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਡਊਰੂ ਡਕਾਰੰ॥ ੨॥

ਦੋਹਾਂ ਬੰਸਾਂ ਵਿਚ ਏਨਾ ਵੈਰ ਵੱਧ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੂਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਤੇ ਉਹ ਜੰਗ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਰਣ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸੋਹਣੇ ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜੰਗ ਲਈ ਵੰਗਾਰਦੇ ਸਨ। ਤੀਰ, ਸੰਜੋਆਂ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਧਾਰੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਤੇ ਭੂਤਨੇ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਡਊਰੂ ਵਜਾ ਵਜਾਕੇ ਭਿਆਨਕ ਅਵਾਜ਼ਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀ ਰਹੇ ਸਨ॥੨॥

ਕਹੂੰ ਈਸ ਸੀਸੰ ਪੁਐ ਰੁੰਡ ਮਾਲੰ॥ ਕਹੂੰ ਡਾਕ ਡਊਰੂ ਕਹੂੰ ਕੰ ਬਿਤਾਲੰ॥
ਚਵੀ ਚਾਵਡੀਐਂ ਕਿਲੰਕਾਰ ਕੰਕੰ॥ ਗੁਥੀ ਲੁੱਥੰ ਜੁੱਥੰ ਬਹੇ ਬੀਰ ਬੰਕੰ॥ ੩॥

ਕਿਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਰੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਡੈਣਾਂ ਡਊਰੂ ਵਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਬੈਤਾਲ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਇੱਲਾਂ, ਗਿਰਝਾਂ, ਚੀਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਾਂ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਗੁਥਮ ਗੁਥਾ ਹੋਈਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ॥੩॥

ਪਰੀ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟੰ ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ॥ ਰਹੇ ਹਾਥ ਡਾਰੇ ਉਭੈ ਉਰਧ ਮੁੱਛੰ॥
ਕਹੂੰ ਖੋਪਰੀ ਖੋਲ ਖਿੰਗੰ ਖਤੰਗੰ॥ ਕਹੂੰ ਖੱਤ੍ਰੀਯੰ ਖੱਗ ਖੇਤੰ ਨਿਖੰਗੰ॥ ੪॥

ਬੜੀ ਕਟਾ ਵੱਢ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵੱਢੇ ਟੁੱਕੇ ਮੁਰਦੇ ਰੁਲਦੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਮੁੱਛਾਂ

ਨੂੰ ਤਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮੋਏ ਪਦੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਖੋਪਰੀਆਂ, ਟੋਪ ਤੇ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਭਥੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ॥ ੪॥

ਰਵੀ ਚਾਂਵਡੀ ਡਾਕਨੀ ਡਾਕ ਮਾਰੈ॥ ਕਹੂੰ ਭੈਰਵੀ ਭੂਤ ਭੈਰੋਂ ਬਕਾਰੈ॥
ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਬੰਕੇ ਬਿਹਾਰੰ॥ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ ਹਸੈ ਮਾਸ ਹਾਰੰ॥ ੫॥

ਕਿਤੇ ਇੱਲਾਂ ਬੋਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਡਾਕਨੀਆਂ ਡਕਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਭੈਰਵੀ, ਭੂਤ ਤੇ ਭੈਰੋਂ ਭੱਭਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਬੀਰ ਤੇ ਬੈਤਾਲ ਵਿੰਗੇ ਟੇਢੇ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਭੂਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਮਾਸ ਖਾ ਖਾ ਕੇ ਹੱਸ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੫॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਮਹਾਬੀਰ ਗੱਜੇ॥ ਸੁਣੈ ਮੇਘ ਲੱਜੇ॥ ਝੰਡਾ ਗੱਡ ਗਾਢੇ॥ ਮੰਡੇ ਰੋਸ ਬਾਢੇ॥ ੬॥

ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਿਆਨਕ ਗਰਜਨਾ ਸੁਣਕੇ ਬੱਦਲ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਝੰਡੇ ਗੱਡੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੬॥

ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਕਟਾਰੰ॥ ਭਿਰੇ ਰੋਸ ਧਾਰੰ॥ ਮਹਾਂਬੀਰ ਬੰਕੰ॥ ਭਿਰੇ ਭੂਮ ਹੰਕੰ॥ ੭॥

ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਕੰਬਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੭॥

ਮਚੇ ਸੂਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰੰ॥ ਉਠੀ ਝਾਰ ਅਸਤ੍ਰੰ॥ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਕਟਾਰੰ॥ ਪਰੀ ਲੋਹ ਮਾਰੰ॥ ੮॥

ਅਰਥ - ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚਿੰਣਗਾਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੮॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਹਲੱਬੀ ਜੁਨੱਬੀ ਸਰੋਹੀ ਦੁਧਾਰੀ॥ ਬਹੀ ਕੋਪ ਕਾਤੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਕਟਾਰੀ॥
ਕਹੂੰ ਸੈਹਥੀਅੰ ਕਹੂੰ ਸੁੱਧ ਸੇਲੰ॥ ਕਹੂੰ ਸੇਲ ਸਾਂਗੰ ਭਈ ਰੇਲ ਪੇਲੰ॥ ੯॥

ਹਲੱਬ ਤੇ ਜਨੱਬ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ, ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ, ਕਟਾਰਾਂ, ਸਿਰੋਹੀਆਂ ਅਤੇ ਦੁਧਾਰੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੈਹਥੀਆਂ ਤੇ ਸੇਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੇਲੇ ਅਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਨਾਲ ਧੱਕਮ ਧੱਕਾ ਹੋ ਰਿਹੇ ਸਨ॥ ੯॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਸਰੋਖ ਸੂਰ ਸਾਜਿਅੰ॥ ਬਿਸਾਰਿ ਸ਼ੰਕ ਬਾਜਿਅੰ॥

ਨਿਸ਼ੰਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਮਾਰਹੀਂ॥ ਉਤਾਰ ਅੰਗ ਡਾਰਹੀਂ॥੧੦॥

ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸ਼ੰਕਾ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਲੜਦੇ ਸਨ। ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੦॥

ਕਛੂ ਨਾ ਕਾਨ ਰਾਖਹੀ॥ ਸੁ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਭਾਖਹੀਂ॥
ਸੁ ਹਾਂਕ ਹਾਠ ਰੇਲਿਯੰ॥ ਅਨੰਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝੇਲਿਯੰ॥੧੧॥

ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸਭ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਲੋ, ਮਾਰ ਲੋ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਏਧਰ ਓਧਰ ਧਕ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਸਹਿ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੧॥

ਹਜ਼ਾਰ ਹੂਰ ਅੰਬਰੰ॥ ਬਿਰੁੱਧਕੈ ਸੁਅੰਬਰੰ॥
ਕਰੂਰ ਭਾਂਤ ਡੋਲਹੀ॥ ਸੁ ਮਾਰ ਮਾਰ ਬੋਲਹੀ॥੧੨॥

ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅਪੱਛਰਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਜਿਸ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਅਗੇ ਹੋ ਕੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਮਰਦਿਆਂ ਵੇਖਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਬੜੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਬੋਲਦੇ ਸਨ॥੧੨॥

ਕਹੂੰ ਕਿ ਅੰਗਿ ਕੱਟੀਅੰ॥ ਕਹੂੰ ਸਰੋਹ ਪੱਟੀਅੰ॥
ਕਹੂੰ ਸੁ ਮਾਸ ਮੁੱਛੀਅੰ॥ ਗਿਰੇ ਸੁ ਤੱਛ ਮੁੱਛੀਅੰ॥੧੩॥

ਕਿਸੇ ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਅੰਗ ਕੱਟੇ ਪਏ ਸਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਾਲ ਪੁੱਟੇ ਗਏ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮਾਸ ਛਿਲਿਆ ਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ਕੋਈ ਵਢਿਆ ਟੁਕਿਆ ਪਿਆ ਸੀ॥੧੩॥

ਢਮੱਕ ਢੋਲ ਢਾਲਯੰ॥ ਹਰੋਲ ਹਾਲ ਚਾਲਯੰ॥
ਝਟਾਕ ਝੱਟ ਬਾਹੀਅੰ॥ ਸੁ ਬੀਰ ਸੈਨ ਗਾਹੀਅੰ॥੧੪॥

ਢੋਲਾਂ ਤੇ ਢਾਲਾਂ ਦੀ ਢਮ ਢਮ ਕਰਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਲਚਲ ਮੱਚੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਲਤਾੜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ॥੧੪॥

ਨਵੰ ਨਿਸਾਣ ਬਾਜਿਅੰ॥ ਸੁ ਬੀਰ ਧੀਰ ਗਾਜਿਅੰ॥
ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਬਾਣ ਬਾਹਹੀ॥ ਅਜਾਤ ਅੰਗ ਲਾਹਹੀ ॥੧੫॥

ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਧੌਂਸੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਬੜੇ ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਗਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅੰਗ ਲਾਹ ਲਾਹ ਕੇ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੫॥

ਬਿਰੁੱਧ ਕ੍ਰੁੱਧ ਰਾਜਿਯੰ॥ ਨ ਚਾਰ ਪੈਰ ਭਾਜਿਯੰ॥
ਸੰਭਾਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਾਜਹੀ॥ ਸੁ ਨਾਦ ਮੇਘ ਲਾਜਹੀ॥੧੬॥

ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਅਗੇ ਅਗੇ ਹੀ ਵੱਧ ਰਹੇ ਸਨ, ਚਾਰ ਪੈਰ ਵੀ ਪਿਛਾਂਹ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦੇ ਸਨ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜਕੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਸੁਣ ਸੁਣਕੇ ਬੱਦਲ ਵੀ ਲੱਜਿਆਵਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੬॥

ਹਲੰਕ ਹਾਂਕ ਮਾਰਹੀ॥ ਸਰੱਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝਾਰਹੀ॥
ਭਿਰੇ ਬਿਸਾਰਿ ਸ਼ੋਕਿਯੰ॥ ਸਿਧਾਰਿ ਦੇਵ ਲੋਕਿਯੰ॥੧੭॥

ਬੜੇ ਦਿਲ ਹਿਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਮੌਤ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਮਰ ਕੇ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੧੭॥

ਰਿਸੇ ਬਿਰੁੱਧ ਬੀਰਿਯੰ॥ ਸੁ ਮਾਰਿ ਝਾਰਿ ਤੀਰਿਯੰ॥
ਸ਼ਬਦ ਸੰਖ ਬੱਜਿਯੰ॥ ਸੁ ਬੀਰ ਧੀਰ ਸੱਜਿਯੰ॥੧੮॥

ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਸੰਖ ਵਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਸੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੮॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਤੁਰੀ ਸੰਖ ਬਾਜੇ॥ ਮਹਾਂਬੀਰ ਸਾਜੇ॥ ਨਚੇ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ॥ ਮਚੇ ਸੂਰ ਗਾਜੀ॥੧੯॥

ਤੁਰੀਆਂ ਤੇ ਸੰਖ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਸੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਬੜੇ ਚਲਾਕ ਘੋੜੇ ਟੱਪ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਮਸਤ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੯॥

ਝਿਮੀ ਤੇਜ ਤੇਗੰ॥ ਮਨੋ ਬਿੱਜ ਬੇਗੰ॥ ਉਠੈ ਨੱਦ ਨਾਦੰ॥ ਧੁਨੰ ਨ੍ਰਿਬਿਖਾਦੰ॥੨੦॥

ਤਿੱਖੀਆਂ ਤੇਗਾਂ ਇਉਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ ਚਾਲ ਨਾਲ ਲਿਸ਼ਕ ਕੇ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਵੱਡਿਆਂ ਵੱਡਿਆਂ ਧੌਂਸਿਆਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਆਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥੨੦॥

ਤੁਟੈ ਖੱਗ ਖੋਲੰ॥ ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਬੋਲੰ॥ ਧਕਾ ਧੀਕ ਧੱਕੰ॥ ਗਿਰੇ ਹੱਕ ਬੱਕੰ॥੨੧॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਖੰਡੇ ਤੇ ਖੇਲ ਟੁੱਟ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਬੋਲਦ ਸਨ। ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਧੱਕਮ ਧੱਕਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਹੱਕੇ ਬੱਕੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੨੧॥

ਦਲੰ ਦੀਹ ਗਾਹੰ॥ ਅਧੋ ਅੰਗ ਲਾਹੰ॥ ਪ੍ਰਯੋਘੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ॥ ਬਕੈ ਮਾਰ ਮਾਰੰ॥ ੨੨॥

ਸੂਰਮੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਲਤਾੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੱਧੇ ਅੱਧੇ ਅੰਗ ਲਾਹ ਲਾਹ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਵਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੨੨॥

ਨਦੀ ਰਕਤ ਪੂਰੰ॥ ਫਿਰੀ ਗੈਣਿ ਹੂਰੰ॥ ਗਜੇ ਗੈਣ ਕਾਲੀ॥ ਹਸੀ ਖੱਪਰਾਲੀ॥ ੨੩॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਨਦੀ ਭਰ ਗਈ ਸੀ। ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਾਲਿਕਾ ਦੇਵੀ ਗੱਜ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਖੱਪਰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲਈ ਕਲਜੋਗਣਾਂ ਹੱਸ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੨੩॥

ਮਹਾਂ ਸੂਰ ਸੋਹੰ॥ ਮੰਡੇ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ॥ ਮਹਾਂ ਗਰਬ ਗੱਜਜੰ। ਧੁਣੰ ਮੇਘ ਲੱਜਜੰ॥ ੨੪॥

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਲਾਲ ਹੋਏ ਸਨ। ਬੜੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਗੱਜਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ, ਬੱਦਲ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ॥ ੨੪॥

ਛਕੇ ਲੋਹ ਛੱਕੰ॥ ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਬੱਕੰ॥ ਮੁਖੰ ਮੁੱਛ ਬੰਕੰ॥ ਭਿਰੇ ਛਾਡ ਸ਼ੰਕੰ॥ ੨੫॥

ਸੂਰਮੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰ ਲੋ ਮਾਰ ਲੋ ਕਹਿਕੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਮੁੱਛਾਂ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਨਿਸ਼ੰਗ ਭਾਵ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੫॥

ਹਕੰ ਹਾਕ ਬਾਜੀ॥ ਘਿਰੀ ਸੈਣ ਸਾਜੀ॥ ਚਿਰੇ ਚਾਰ ਢੂਕੇ॥ ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਕੂਕੈ॥ ੨੬॥

ਲਲਕਾਰੇ ਤੇ ਲਲਕਾਰਾ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਘਿਰੀ ਹੋਈ ਫੌਜ ਸੱਜ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੂਰਮੇ ਬੜੀ ਖਿੱਚ ਨਾਲ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਢੁਕਦੇ ਸਨ ਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੨੬॥

ਰੁਕੇ ਸੂਰ ਸੰਗੰ॥ ਮਨੋ ਸਿੰਧ ਗੰਗੰ॥ ਢਹੇ ਢਾਲ ਢੱਕੰ॥ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਕੜੱਕੰ॥ ੨੭॥

ਸੂਰਮੇ ਬਰਛਿਆਂ ਨਾਲ ਇਉਂ ਮਿਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਗੰਗਾ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਢਾਲਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਕੜਕਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੨੭॥

ਹਕੰ ਹਾਕ ਬਾਜੀ॥ ਨਚੇ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ॥ ਰਸੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਪਾਗੇ॥ ਭਿਰੇ ਰੋਸ ਜਾਗੇ॥ ੨੮॥

ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰੇ ਤੇ ਲਲਕਾਰਾ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬੜੇ ਤੇਜ਼ ਤੇ ਚਲਾਕ ਘੋੜੇ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਰੁਦ੍ਰ ਰੋਸ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਿੜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੨੮॥

ਗਿਰੇ ਸੁੱਧ ਸੇਲੰ॥ ਭਈ ਰੇਲ ਪੇਲੰ॥ ਪਲੰ ਹਾਰ ਨੱਚੇ॥ ਰਣੰ ਬੀਰ ਮੱਚੇ॥ ੨੯॥

ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਤਿੱਖੇ ਨੇਜ਼ਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਧੱਕਮ ਧੱਕਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਭੱਖ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੨੯॥

ਹਸੇ ਮਾਸਹਾਰੀ॥ ਨਚੇ ਭੂਤ ਭਾਰੀ॥ ਮਹਾਂ ਢੀਠ ਢੂਕੇ॥ ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਕੂਕੇ॥ ੩੦॥

ਮਾਸ-ਹਾਰੀ ਜੀਵ ਹੱਸਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਭੂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਟੋਲੀਆਂ ਨੱਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਵੱਡੇ ਹਠ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਜੰਗ ਦੇ ਨੇੜੇ ਢੁੱਕ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੦॥

ਗਜੈ ਗੈਣ ਦੇਵੀ॥ ਮਹਾਂ ਅੰਸ ਭੇਵੀ॥ ਭਲੇ ਭੂਤ ਨਾਚੰ॥ ਰਸੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਰਾਚੰ॥ ੩੧॥

ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਹ ਦੇਵੀ ਕੜਕ ਰਹੀ ਸੀ ਜੋ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਦੀ ਅੰਸ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਸੀ। ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੂਤ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਰੁਦਰ ਰਸ ਵਿਚ ਰਚੇ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੩੧॥

ਭਿਰੈ ਬੈਰ ਰੁੱਝੈ॥ ਮਹਾਂ ਜੋਧ ਜੁੱਝੈ॥ ਝੰਡਾ ਗੱਡ ਗਾਢੇ॥ ਬਜੇ ਬੈਰ ਬਾਢੇ॥ ੩੨॥

ਵੈਰ-ਭਾਵਨਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜੋਧੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਜ਼ਬੂਤ ਝੰਡਾ ਗੱਡ ਕੇ ਤੇ ਵੈਰ ਵਧਾ ਕੇ ਜੰਗ ਅੰਦਰ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੨॥

ਗਜੰ ਗਾਹ ਬਾਧੇ॥ ਧਨੁਰ ਬਾਨ ਸਾਧੇ॥ ਬਹੇ ਆਪ ਮੱਧੰ॥ ਗਿਰੇ ਅੱਧ ਅੱਧੰ॥ ੩੩॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਗਜਗਾਹ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੩॥

ਗਜੰ ਬਾਜ ਜੁੱਝੈ॥ ਬਲੀ ਬੈਰ ਰੁੱਝੈ॥ ਨ੍ਰਿਭੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਾਹੈ॥ ਉਭੈ ਜੀਤ ਚਾਹੈ॥ ੩੪॥

ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘੋੜੇ ਤੇ ਹਾਥੀ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਵੈਰ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਯੋਧੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੩੪॥

ਗਜੇ ਆਨ ਗਾਜੀ॥ ਨਚੇ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ॥ ਹਕੰ ਹਾਕ ਬੱਜੀ॥ ਫਿਰੈ ਸੈਨ ਭੱਜੀ॥ ੩੫॥

ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਗੱਜ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੜੇ ਤੇਜ਼ ਘੋੜੇ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੜਾ ਰੋਲਾ ਗੋਲਾ ਮਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਫੌਜਾਂ ਭੱਜੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੩੫॥

ਮਦੰ ਮੱਤ ਮਾਤੇ॥ ਰਸੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਰਾਤੇ॥ ਗਜੰ ਜੂਹ ਸਾਜੇ॥ ਭਿਰੇ ਰੋਸ ਬਾਜੇ॥ ੩੬॥

ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਮਸਤ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਰੋਹ ਰੋਸ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਪਏ ਸਨ। ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਸੱਜੇ ਹੋਏ ਖਲੋਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਭਿੜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੬॥

ਝਮੀ ਤੇਜ ਤੇਗੰ ॥ ਘਣੰ ਬਿੱਜ ਬੇਗੰ ॥ ਬਹੇ ਬਾਰ ਬੈਰੀ ॥ ਜਲੰ ਜਿਉ ਗੰਗੈਰੀ ॥ ੩੭ ॥

ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ ਤਲਵਾਰਾਂ ਇਉਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚਮਕਦੀ ਹੈ। ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਇਸ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਉਤੇ ਗੰਗੋਤਰੀ ਦੋੜਦੀ ਹੈ॥ ੩੭॥

ਅਪੋ ਆਪ ਬਾਹੰ ॥ ਉਭੈ ਜੀਤ ਚਾਹੰ ॥ ਰਸੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਰਾਤੇ ॥ ਮਹਾਂ ਮੱਤ ਮਾਤੇ ॥ ੩੮ ॥

ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਚਾਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਯੋਧੇ ਰੋਹ ਰਸ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਹੋਏ ਤੇ ਜੰਗ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੩੮॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥

ਮਚੇ ਬੀਰ ਬੀਰੰ ਅਭੂਤੰ ਭਯਾਣੰ ॥ ਬਜੀ ਭੇਰ ਭੁੰਕਾਰ ਧੁੱਕੇ ਨਿਸਾਣੰ ॥
ਨਵੰ ਨੱਦ ਨੀਸਾਣ ਗੱਜੇ ਗਹੀਰੰ ॥ ਫਿਰੈ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ਤਨੰ ਤੱਛ ਤੀਰੰ ॥ ੩੯ ॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਲੜ ਕੇ ਬੜੇ ਅਸਚਰਜ ਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਭੇਰੀਆਂ ਤੇ ਧੌਂਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਨਗਾਰੇ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰ ਸੁਰ ਵਿਚ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਰੁਡ ਮੁੰਡ ਹੋ ਕੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੯॥

ਬਹੇ ਖੱਗ ਖੇਤੰ ਖਿਆਲੰ ਖਤੰਗੰ ॥ ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ ਮਹਾ ਜੋਧ ਜੰਗੰ ॥
ਬੰਧੈ ਬੀਰ ਬਾਨਾ ਬਡੇ ਐਠਿਵਾਰੇ ॥ ਘੁਮੈ ਲੋਹ ਘੁੱਟੰ ਮਨੋ ਮੱਤਵਾਰੇ ॥ ੪੦ ॥

ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਖੰਡੇ ਅਤੇ ਬਰਛੇ ਚਲਦੇ ਸਨ, ਕਈ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜੰਗ ਅੰਦਰ ਮਹਾਨ ਸੂਰਮੇ ਵੱਢੇ ਟੁੱਕੇ ਹੋਏ ਮੋਛਿਆਂ ਵਾਂਗ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੜੀ ਆਕੜ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਭੱਥੇ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਇਉਂ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਮਸਤ ਹੋਏ ਸ਼ਰਾਬੀ ਭੌਂਦੇ ਹਨ॥ ੪੦॥

ਉਠੀ ਕੂਹ ਜੂਹੰ ਸਮਰ ਸਾਰ ਬੱਜਿਯੰ ॥ ਕਿਧੋ ਅੰਤ ਕੋ ਕਾਲ ਕੋ ਮੇਘ ਗੱਜਿਯੰ ॥
ਭਈ ਤੀਰ ਭੀਰੰ ਕਮਾਣੰ ਕੜੱਕਿਯੰ ॥ ਬਜੇ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ ਮਹਾਂ ਜੰਗਿ ਮੱਚਿਯੰ ॥ ੪੧ ॥

ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੋਹੇ ਤੇ ਲੋਹਾ ਵੱਜਕੇ ਬੜੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਲੈਕਾਲ ਦੇ ਬੱਦਲ ਗੱਜ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਭੇੜ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਕਮਾਨਾਂ ਕੜਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਮਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੪੧॥

ਬਿਰੱਚੇ ਮਹਾਂ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਜੁਆਣੰ ॥ ਖੁਲੇ ਖੱਗ ਖੱਤ੍ਰੀ ਭਯਾਣੰ ॥
ਬਲੀ ਜੁੱਝ ਰੁੱਝੇ ਰਸੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਰੱਤੇ ॥ ਮਿਲੇ ਹੱਥ ਬੱਖੰ ਮਹਾ ਤੇਜ ਤੱਤੇ ॥ ੪੨ ॥

ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨੰਗੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲਈ ਬੜੇ ਅਸਚਰਜ ਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਰੋਹ ਨਾਲ ਭਰੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਤੇਜਸਵੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਹੱਥ ਅਤੇ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਸੀਨਾ ਮਿਲਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੨॥

ਝਮੀ ਤੇਜ ਤੇਗੰ ਸੁ ਰੋਸੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ॥ ਰੁਲੇ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ਉਠੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ॥
ਬਬੱਕੰਤ ਬੀਰੰ ਭਭੱਕੰਤ ਘਾਯੰ॥ ਮਨੋ ਜੁੱਧ ਇੰਦ੍ਰੰ ਜੁਟਿਓ ਬ੍ਰਿਤ੍ਰਾਯੰ॥ ੪੩॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਿੱਖੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਧੜ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸਿਰ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਉਣ ਨਾਲ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਯੋਧੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਕ ਭਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਲਹੂ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਤ੍ਰਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਜੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੩॥

ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਮੱਚਿਯੰ ਮਹਾਂ ਸੂਰ ਗਾਜੇ॥ ਆਪੋ ਆਪ ਮੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੋਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਾਜੇ॥
ਉਠੇ ਝਾਰ ਸਾਂਗੰ ਮਚੇ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ॥ ਮਨੋ ਖੇਲ ਬਾਸੰਤ ਮਾਹੰਤ ਸੋਹੰ॥ ੪੪॥

ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਮਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਯੋਧੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਟਕਰਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਰਛੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਦੇ ਚਿੰਗਾੜੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਲਹੂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਲੱਥ ਪੱਥ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਹੋਲੀ ਖੇਡਦੇ ਸੋਹਣੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ॥ ੪੪॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਜਿਤੇ ਬੈਰ ਰੁੱਝੰ॥ ਤਿਤੇ ਅੰਤ ਜੁੱਝੰ॥ ਜਿਤੇ ਖੇਤ ਭਾਜੇ॥ ਤਿਤੇ ਅੰਤਿ ਲਾਜੇ॥ ੪੫॥

ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਸਨ, ਉਹ ਅੰਤ ਨੂੰ ਲੜਦੇ ਲੜਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਜਿਹੜੇ ਕਾਇਰ ਹੋ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ, ਉਹ ਓੜਕ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਏ॥ ੪੫॥

ਤੁਟੇ ਦੇਹ ਬਰਮੰ॥ ਛੁਟੀ ਹਾਥ ਚਰਮੰ॥ ਕਹੂੰ ਖੇਤ ਖੋਲੰ॥ ਗਿਰੇ ਸੂਰ ਟੋਲੰ॥ ੪੬॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਤੇ ਪਹਿਨੀਆਂ ਸੰਜੋਆਂ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਢਾਲਾਂ ਛੁਟ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਜੰਗ ਅੰਦਰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਟੋਪ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਟੋਲੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ॥ ੪੬॥

ਕਹੂੰ ਮੁਛ ਮੁੱਖੰ॥ ਕਹੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੱਖੰ॥ ਕਹੂੰ ਖੋਲ ਖੱਗੰ॥ ਕਹੂੰ ਪਰਮ ਪੱਗੰ॥ ੪੭॥

ਕਿਤੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਮੁੱਛਾਂ ਵਾਲੇ ਮੂੰਹ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਸਖਣੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਮਿਆਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਪਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਰੁਲ

ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੪੭॥

ਗਹੇ ਮੁੱਛ ਬੰਕੀ॥ ਮੰਡੇ ਆਨ ਹੰਕੀ॥ ਢਕਾ ਢੁੱਕ ਢਾਲੰ॥ ਉਠੇ ਹਾਲ ਚਾਲੰ॥ ੪੮॥

ਕਿਤੇ ਬਾਂਕੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਦੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਘੁਮੰਡ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਢਾਲਾਂ ਉੱਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਬੜਾ ਰੌਲਾ ਮਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੪੮॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਖੁਲੇ ਖੱਗ ਖੂਨੀ ਮਹਾਂਬੀਰ ਖੇਤੰ॥ ਨਾਚੇ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲਯੰ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ॥
ਬਜੇ ਡੰਕ ਡਉਰੂ ਉਠੇ ਨਾਦ ਸੰਖੰ॥ ਮਨੋ ਮੱਲ ਜੁੱਟੇ ਮਹਾਂ ਹੱਥ ਬੰਖੰ॥ ੪੯॥

ਨੰਗੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੀਰ, ਬੈਤਾਲ, ਭੂਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਡਉਰੂਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਸੰਖ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਗੁੱਥਮ ਗੁੱਥਾ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਵਾਨ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਵੱਖੀਆਂ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੪੯॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਜਿਨਿ ਸੂਰਨ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਸਬਲ ਸਾਮੁਹਿ ਹ੍ਵੈ ਮੰਡਿਓ॥
ਤਿਨ ਸੁਭਟਨ ਤੇ ਏਕ ਕਾਲ ਕੋਊ ਜੀਅਤ ਨ ਛੰਡਿਓ॥
ਸਭ ਖੱਤ੍ਰੀ ਖੱਗ ਖੰਡ ਖੇਤ ਭੂ ਮੰਡਪ ਅਹੁੱਟੇ॥
ਸਾਰ ਧਾਰ ਧਰ ਧੂਮ ਮੁਕਤ ਬੰਧਨ ਤੇ ਛੁੱਟੇ॥
ਹ੍ਵੈ ਟੂਕ ਟੂਕ ਜੁੜੇ ਸਭੈ ਪਾਵ ਨ ਪਾਛੈ ਡਾਰਿਯੰ॥
ਜੈਕਾਰ ਅਪਾਰ ਸੁ ਧਾਰ ਹੂਅੰ ਬਾਸਵ ਲੋਕ ਸਿਧਾਰਿਯੰ॥ ੫੦॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮੌਤ ਨੇ ਇਕ ਨੂੰ ਵੀ ਜੀਊਂਦਾ ਨਾ ਛੱਡਿਆ। ਸਭ ਸੂਰਮੇ ਖੰਡੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ। ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਧੂੰਏਂ ਰਹਿਤ ਅੱਗ ਨੂੰ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁੱਟਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ। ਸਭ ਯੋਧੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਮਰ ਗਏ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੇ ਵੀ ਪੈਰ ਪਿਛੇ ਨਹੀ ਧਰਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋਈ ਤੇ ਉਹ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ॥੫੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਮਚਾ ਘੋਰ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ॥ ਸਿਧਏ ਸੂਰਿ ਸੂਰਿ ਕੇ ਧਾਮਾ॥
ਕਹਾ ਲਗੈ ਵਹ ਕਥੋ ਲਰਾਈ॥ ਆਪਨ ਪ੍ਰਭਾ ਨ ਬਰਨੀ ਜਾਈ॥ ੫੧॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੜਾ ਘੋਰ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਸੂਰਮੇ ਮਰਕੇ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਸ ਜੰਗ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ ? ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੀ ਵੰਸ਼ ਦੀ ਉਪਮਾ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਆਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ॥੫੧॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਲਵੀ ਸਰਬ ਜੀਤੇ ਕੁਸ਼ੀ ਸਰਬ ਹਾਰੇ॥ ਬਚੇ ਜੇ ਬਲੀ ਪ੍ਰਾਨ ਲੈ ਕੈ ਸਿਧਾਰੇ॥
ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਪਠਿਯੰ ਕੀਯੋ ਕਾਸ਼ਿ ਬਾਸੰ॥ ਘਨੈ ਬਰਖ ਕੀਨੇ ਤਹਾਂ ਹੀ ਨਿਵਾਸੰ॥ ੫੨॥

ਲਊ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਪੋਤਰੇ ਸਭ ਜੰਗ ਜਿੱਤ ਗਏ ਤੇ ਕੁਸ਼ੂ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਹਾਰ ਗਏ। ਕੁਸ਼ੂ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਕੁਝ ਯੋਧੇ ਬਚ ਗਏ, ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਤੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸੇ ਤੇ ਚਹੁੰ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਈ। ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਹੀ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ॥ ੫੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਲਵੀ ਕੁਸ਼ੀ ਜੁੱਧ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ੍ਰ ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੩॥ ੧੯੯॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਲਵੀ ਕੁਸ਼ੀ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ, ਤੀਸਰਾ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ। ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੩॥ ੧੯੯॥ ਚਲਦਾ॥

ਇਸ ਤੀਜੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲਊ ਤੇ ਕੁਸ਼ੂ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਜੰਗ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਕੁਸ਼ੀ ਸਾਰੇ ਹਾਰ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੁੱਟਕੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਜਾਨ ਬਚਾਕੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵੱਲ ਨੱਸ ਪਏ ਤੇ ਉਥੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਹੀ ਵੱਸਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਅਧਿਆਏ ਚੌਥਾ

ਬੇਦੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਭੇਟ ਕਰਨਾ

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਜਿਨੈ ਬੇਦ ਪਠਿਓ ਸੁ ਬੇਦੀ ਕਹਾਏ॥ ਤਿਨੈ ਧਰਮ ਕੇ ਕਰਮ ਨੀਕੇ ਚਲਾਏ॥
ਪਠੇ ਕਾਗਦੰ ਮੱਦ੍ਰ ਰਾਜਾ ਸੁਧਾਰੰ॥ ਅਪੋ ਆਪ ਮੋ ਬੈਰ ਭਾਵੰ ਬਿਸਾਰੰ॥ ੧॥

ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦੀ ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਧਰੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਸੋਢੀ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਭੇਜੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਪਿਛਲਾ ਖਾਨਦਾਨ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਵੈਰ ਭਾਵਨਾ ਛੱਡ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ॥ ੧॥

ਨ੍ਰਿਪੰ ਮੁਕਲਿਯੰ ਦੂਤ ਸੋ ਕਾਸ਼ਿ ਆਯੰ॥ ਸਭੈ ਬੇਦਿਯੰ ਭੇਦ ਭਾਖੇ ਸੁਨਾਯੰ॥
ਸਭੈ ਬੇਦ ਪਾਠੀ ਚਲੇ ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸੰ॥ ਪ੍ਰਨਾਮੰ ਕੀਯੋ ਆਨ ਕੈ ਕੈ ਨਰੇਸੰ॥ ੨॥

ਜਿਸ ਦੂਤ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਬੇਦੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਵਲੋਂ ਭੇਜਿਆ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣਾਇਆ। ਇਹ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਮਿਲਣ ਤੇ ਸਭ ਵੇਦ ਪਾਠੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਪਹੁੰਚਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ॥ ੨॥

ਧੁਨੰ ਬੇਦ ਕੀ ਭੂਪ ਤਾ ਤੇ ਕਰਾਈ॥ ਸਭੈ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਸਭਾ ਬੀਚ ਭਾਈ॥
ਪੜੇ ਸਾਮ ਬੇਦੰ ਜੁਜਰ ਬੇਦ ਕੱਥੰ॥ ਰਿਗੰ ਬੇਦ ਪਠਿਯੰ ਕਰੇ ਭਾਵ ਹੱਥੰ॥ ੩॥

ਸੋਢੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਵੇਦ ਪਾਠੀਆਂ ਤੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣਿਆ। ਸਾਰੇ ਮਿਲਕੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੈਠੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਬੇਦੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਾਮ ਵੇਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਯਜੁਰ ਵੇਦ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਰਿਗ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕੀਤੇ॥ ੩॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਅਥਰ ਬੇਦ ਪੱਠਿਯੰ॥ ਸੁਣੇ ਪਾਪ ਨੱਠਿਯੰ॥
ਰਹਾ ਰੀਝ ਰਾਜਾ॥ ਦੀਯਾ ਸਰਬ ਸਾਜਾ॥ ੪॥

ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਥਰਬਣ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਪਾਠ ਸੁਣਕੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਜਾ ਉਹਨਾਂ ਵੇਦ ਪਾਠੀਆਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸਾਰਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ॥ ੪॥

ਲਯੋ ਬੱਨਬਾਸੰ॥ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਨਾਸੰ॥
ਰਿਖੰ ਭੇਸ ਕੀਯੰ॥ ਤਿਸੈ ਰਾਜ ਦੀਯੰ॥ ੫॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਾਜ, ਵੇਦ ਪਾਠੀਆਂ ਭਾਵ ਬੇਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਕੇ ਆਪ ਬਨਵਾਸ ਲੈ ਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਉਗ੍ਰ ਪਾਪ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ। ਸੋਢੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥ ੫॥

ਰਹੇ ਹੋਰ ਲੋਗੰ॥ ਤਜੇ ਸਰਬ ਸੋਗੰ॥
ਧਨੰ ਧਾਮ ਤਜਾਗੇ॥ ਪ੍ਰਭੰ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਗੇ॥ ੬॥

ਵਣ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਗਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੜਾ ਰੋਕਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਵਿਕਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਧਨ ਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ॥ ੬॥

ਅੜਿਲ॥ ਬੇਦੀ ਭਯੋ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਾਜ ਕਹ ਪਾਇਕੈ॥
ਦੇਤ ਭਯੋ ਬਰ ਦਾਨ ਹੀਐ ਹੁਲਸਾਇਕੈ॥
ਜਬ ਨਾਨਕ ਕਲਿ ਮੈ ਹਮ ਆਨ ਕਹਾਇ ਹੈ॥
ਹੋ ਜਗਤ ਪੂਜ ਕਰਿ ਤੋਹਿ ਪਰਮਪਦ ਪਾਇ ਹੈ॥ ੭॥

ਬੇਦੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਵਰ ਦਿੱਤਾ,-"ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਕੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਕਹਾਵਾਂਗਾ, ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਜਗਤ ਦਾ ਪੂਜ ਗੁਰੂ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪ ਉਤਮ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗਾ ਭਾਵ ਸਚਖੰਡ ਜਾਵਾਂਗਾ" ॥ ੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਲਵੀ ਰਾਜ ਦੇ ਬਨ ਗਏ ਬੇਦੀਅਨ ਕੀਨੋ ਰਾਜ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਨਿ ਭੋਗਿਯੰ ਭੂਅ ਕਾ ਸਕਲ ਸਮਾਜ॥ ੮॥

ਲਊ ਦੀ ਕੁਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਦੇ ਕੇ ਆਪ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਪਿਛੋਂ ਬੇਦੀਆਂ ਨੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੱਖ ਭੋਗੇ ॥ ੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਬੇਦ ਸੁਨਬੇ ਤੁਮ ਕੀਆ॥ ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਸੁਨਿ ਭੂਅ ਕੋ ਦੀਆ॥
ਤੀਨ ਜਨਮ ਹਮਹੂੰ ਜਬ ਧਰਿ ਹੈ॥ ਚੌਥੇ ਜਨਮ ਗੁਰੂ ਤੁਹਿ ਕਰਿ ਹੈ॥ ੯॥

ਸੋਢੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਣ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਗਿਆ ਬੇਦੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੁਸਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆਂ ਤੇ ਚੌਥਾ ਵੇਦ ਸੁਣਕੇ ਸਾਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਤਿੰਨ ਜਨਮ ਧਾਰਕੇ ਚੌਥੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਣਾਵਾਂਗੇ" ॥ ੯॥

ਉਤ ਰਾਜਾ ਕਾਨਨਹਿ ਸਿਧਾਯੋ॥ ਇਤ ਇਨ ਰਾਜ ਕਰਤ ਸੁਖ ਪਾਯੋ॥
ਕਹਾ ਲਗੇ ਕਰਿ ਕਥਾ ਸੁਨਾਊਂ॥ ਗ੍ਰੰਥ ਬਢਨ ਤੇ ਅਧਿਕ ਡਰਾਊਂ॥ ੧੦॥

ਓਧਰ ਸੋਢੀ ਰਾਜਾ ਬਣ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਧਰ ਇਹਨਾਂ ਬੇਦੀਆਂ ਨੇ ਰਾਜ ਕਰਦਿਆਂ ਬੜੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ, ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਵੱਧ ਜਾਣ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ॥ ੧੦॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਬੇਦ ਪਾਠੀ ਭੇਟ ਰਾਜ ਚਤੁਰਥ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੪॥੧੯੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਵੇਦ ਪਾਠੀਆਂ ਭਾਵ ਬੇਦੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਭੇਟ ਕਰਨਾ, ਚੌਥਾ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੪॥੧੯੯॥ਚਲਦਾ॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਚੌਥੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਇਸ ਕਥਾ ਦਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:-

ਕੁਸ਼ੂ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਕਾਲਕੇਤ ਦਾ ਪੋਤਰਾ, ਜਿਹੜਾ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹਾਰ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਭੱਜਕੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਪੰਡਤਾਂ ਤੋਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਲਈ ਤੇ ਬੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਬਣ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦ ਵਕਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ 'ਬੇਦੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਇਧਰ ਲਊ ਕੁਲ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਭਰਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਹਾਰ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਕੇ ਮਹਾਨ ਪੰਡਤ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਪਿੱਛਲਾ ਵੈਰ-ਭਾਵ ਭੁਲਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵੇਦੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਵੇਦੀਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਮਾਨ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵੇਦ ਸ੍ਰਵਣ ਕੀਤੇ । ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਤਿਆਗ ਉਹਨਾਂ ਬੇਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਤਪ ਕਰਨ ਲਈ ਜੰਗਲ ਵੱਲ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਬੇਦੀਆਂ ਨੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਲਵਾਂਗੇ ਤਦੋਂ ਤੀਜੇ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਥਾਪਾਂਗੇ, ਭਾਵ ਚੌਥਾ ਗੁਰੂ ਸੋਢੀ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅਧਿਆਏ ਪੰਜਵਾਂ

ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਵਰਣਨ

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਬਹੁਰਿ ਬਿਖਾਧ ਬਾਧਿਯੰ॥ ਕਿਨੀ ਨ ਤਾਹਿ ਸਾਧਿਯੰ॥ ਕਰੰਮ ਕਾਲ ਯੌ ਭਈ॥ਸੁ ਭੂਮ ਬੰਸ ਤੇ ਗਈ॥੧॥

ਬੇਦੀ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿਚ ਫਿਰ ਝਗੜਾ ਵੱਧ ਗਿਆ, ਇਸ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਦੂਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਕਰਮਗਤੀ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਇਸ ਬੰਸ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਾਜ ਖੁੱਸ ਗਿਆ॥੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਿਪ੍ਰ ਕਰਤ ਭਏ ਸੂਦ੍ਰ ਬ੍ਰਿਤਿ ਛੱਤ੍ਰੀ ਬੈਸਨ ਕਰਮ॥ ਬੈਸ ਕਰਤ ਭਏ ਛੱਤ੍ਰ ਬ੍ਰਿਤਿ ਸੂਦ੍ਰ ਸੁ ਦਿਜ ਕੋ ਧਰਮ॥੨॥

ਇਸ ਬਿਪਤਾ ਦੇ ਪੈਣ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸ਼ੂਦਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਤੇ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਵੈਸ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਵੈਸ਼ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁਝ ਗਏ ਤੇ ਸ਼ੂਦਰਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ॥੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਬੀਸ ਗਾਵ ਤਿਨ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ॥ ਜਿਨ ਮੋ ਕਰਤ ਕ੍ਰਿਸਾਨੀ ਭਏ॥
ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਤਾਯੋ॥ ਜਨਮ ਸਮੈ ਨਾਨਕ ਕੋ ਆਯੋ॥੩॥

ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਇਸ ਉਲਟ ਫੇਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਬੇਦੀਆਂ ਕੋਲ ਸਿਰਫ ਵੀਹ ਪਿੰਡ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ, ਜਿੰਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਤਾਇਆ, ਤਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ॥੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਿਨ ਬੇਦੀਜਨ ਕੀ ਕੁਲ ਬਿਖੇ ਪ੍ਰਗਟੇ ਨਾਨਕ ਰਾਇ॥
ਸਭ ਸਿੱਖਨ ਕੋ ਸੁਖ ਦਏ ਜਹ ਤਹ ਭਏ ਸਹਾਇ॥੪॥

ਉਹਨਾਂ ਬੇਦੀਆਂ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਸੰਮਤ ੧੫ ੨੬ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ, ਬੁੱਧਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਹਰ ਔਕੜ ਸਮੇਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ॥੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਿਨ ਇਹ ਕਲ ਮੋ ਧਰਮੁ ਚਲਾਯੋ॥ ਸਭ ਸਾਧਨ ਕੋ ਰਾਹੁ ਬਤਾਯੋ॥
ਜੋ ਤਾ ਕੇ ਮਾਰਗਿ ਮਹਿ ਆਏ॥ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨਹੀ ਪਾਪ ਸੰਤਾਏ॥੫॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਸਤ ਧਰਮ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ। ਸਭ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਪ ਨੇ ਕਦੀ ਵੀ ਨਾ ਸਤਾਇਆ, ਭਾਵ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਾਪ ਦੂਰ ਨਸ ਗਏ॥੫॥

ਜੇ ਜੇ ਪੰਥ ਤਵਨ ਕੇ ਪਰੇ॥ ਪਾਪ ਤਾਪ ਤਿਨ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਹਰੇ॥
ਦੂਖ ਭੂਖ ਕਬਹੂੰ ਨ ਸੰਤਾਏ॥ ਜਾਲ ਕਾਲ ਕੇ ਬੀਚ ਨ ਆਏ॥੬॥

ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰਲੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਤੇ ਦੁਖ ਸੰਤਾਪ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦੁਖ ਤੇ ਭੁਖ ਨਾ ਰਹੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸੇ॥੬॥

ਨਾਨਕ ਅੰਗਦ ਕੋ ਬਪੁ ਧਰਾ॥ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚੁਰਿ ਇਹ ਜਗ ਮੋ ਕਰਾ॥
ਅਮਰਦਾਸ ਪੁਨਿ ਨਾਮੁ ਕਹਾਯੋ॥ ਜਨ ਦੀਪਕ ਤੇ ਦੀਪ ਜਗਾਯੋ॥੭॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦੂਜਾ ਸਰੂਪ ਅੰਗਦ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਿਖ ਧਰਮ

ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਤੀਜੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਅਮਰਦਾਸ ਨਾਮ ਰਖਾਇਆ, ਜਿਵੇ ਦੀਵੇ ਨਾਲ ਦੀਵਾ ਜਗਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੭॥

ਜਬ ਬਰ ਦਾਨਿ ਸਮੈ ਵਹੁ ਆਵਾ॥ ਰਾਮਦਾਸ ਤਬ ਗੁਰੂ ਕਹਾਵਾ॥
ਤਿਹ ਬਰ ਦਾਨਿ ਪੁਰਾਤਨਿ ਦੀਆ॥ ਅਮਰਦਾਸਿ ਸੁਰਪੁਰਿ ਮਗੁ ਲੀਆ॥ ੮॥

ਜਦੋਂ ਪਿਛੇ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਵਰ ਦੇਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ, ਤਦੋਂ ਸੋਢੀ ਜਾਤ ਦਾ ਪੁਰਸ਼ 'ਰਾਮਦਾਸ' ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਹਾਇਆ। ਉਸ ਸੋਢੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਵਰ ਦਾ ਫਲ ਭਾਵ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਆਪ ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ॥ ੮॥

ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਅੰਗਦਿ ਕਰਿ ਮਾਨਾ॥ ਅਮਰਦਾਸ ਅੰਗਦ ਪਹਿਚਾਨਾ॥
ਅਮਰਦਾਸ ਰਾਮਦਾਸ ਕਹਾਯੋ॥ ਸਾਧਨਿ ਲਖਾ ਮੂੜ ਨਹਿ ਪਾਯੋ॥ ੯॥

ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆਂ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਜਾਣਿਆਂ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਕਹਾਇਆ। ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਇਸ ਰਾਜ਼ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕੇ॥ ੯॥

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸਭਹੂੰ ਕਰਿ ਜਾਨਾ॥ ਏਕ ਰੂਪ ਕਿਨਹੂੰ ਪਹਿਚਾਨਾ॥
ਜਿਨ ਜਾਨਾ ਤਿਨ ਹੀ ਸਿਧ ਪਾਈ॥ ਬਿਨ ਸਮਝੇ ਸਿਧ ਹਾਥ ਨ ਆਈ॥ ੧੦॥

ਬੇਮੁਖ ਤੇ ਭੁਲੜ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਚੋਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਅੱਡੋ ਅੱਡ ਸਮਝਿਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਹੀ ਇਕੋ ਰੂਪ ਜਾਣਿਆਂ। ਜਿਸ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜੋਤ ਜਾਣਕੇ ਇਕੋ ਸਰੂਪ ਵੇਖਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ। ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਨਾ ਮਿਲੀ॥ ੧੦॥

ਰਾਮਦਾਸ ਹਰਿ ਸੋਂ ਮਿਲ ਗਏ॥ ਗੁਰਤਾ ਦੇਤ ਅਰਜਨਹਿ ਭਏ॥
ਜਬ ਅਰਜਨ ਪ੍ਰਭੁ ਲੋਕ ਸਿਧਾਏ॥ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਤਿਹ ਠਾਂ ਠਹਰਾਏ॥ ੧੧॥

ਆਪਣੀ ਆਯੂ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਹਰੀ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਸਥਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ॥ ੧੧॥

ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਪ੍ਰਭ ਲੋਕ ਸਿਧਾਰੇ॥ ਹਰੀਰਾਇ ਤਿਹ ਠਾਂ ਬੈਠਾਰੇ॥
ਹਰੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤਿਨ ਕੇ ਸੁਤ ਵਏ॥ ਤਿਨ ਤੇ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਭਏ॥ ੧੨॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਸਚਖੰਡ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਜੀ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਤੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋਏ। ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠੇ। ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਗੁਰੂ ਬਣੇ॥੧੨॥

ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੋਏ ਦੁਖੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਕੇ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਖੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਦੁਖ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇਣ ਲਈ ਪੁੱਜੇ।

ਤਿਲਕ ਜੰਞੂ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤਾਕਾ॥ ਕੀਨੋ ਬਡੋ ਕਲੂ ਮਹਿ ਸਾਕਾ॥
ਸਾਧਨਿ ਹੇਤਿ ਇਤੀ ਜਿਨਿ ਕਰੀ॥ ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰੁ ਸੀ ਨ ਉਚਰੀ॥ ੧੩॥

ਆਪਣਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਜੰਞੂ ਤੇ ਤਿਲਕ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੜਾ ਵਡਾ ਸਾਕਾ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ। ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਹੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਮੂੰਹੋ 'ਸੀ' ਤਕ ਨਾ ਉਚਾਰੀ॥੧੩॥

ਧਰਮ ਹੇਤ ਸਾਕਾ ਜਿਨਿ ਕੀਆ॥ ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰੁ ਸਿਰਰੁ ਨ ਦੀਆ॥
ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਕੀਏ ਕੁਕਾਜਾ॥ ਪ੍ਰਭ ਲੋਗਨ ਕਹ ਆਵਤ ਲਾਜਾ॥ ੧੪॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਇਹ ਮਹਾਨ ਸਾਕਾ ਕੀਤਾ। ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਵਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਹਠ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਨੂੰ ਨਾ ਛਡਿਆ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਦਿਖਾਉਣ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਨਾ ਦਿਖਾਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦਿਖਾਉਣੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਕਰਾਮਾਤ ਨੂੰ ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਸਮਝਦੇ ਸਨ,ਨਾਟਕ ਤੇ ਚੇਟਕ ਆਦਿ ਭੈੜੇ ਕਰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਲਜਿਆ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਠੀਕਰਿ ਫੋਰਿ ਦਿਲੀਸਿ ਸਿਰਿ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰ ਕੀਆ ਪਯਾਨ॥
ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰੀ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਆਨ॥੧੫॥

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਦੇਹ ਰੂਪ ਠੀਕਰਾ ਭੰਨਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਦਰ ਸਚਖੰਡ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਵਰਗੀ ਕਰਣੀ ਤੇ ਔਖੀ ਕਰਨੀ ਅੱਜ ਤਕ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ॥੧੫॥

ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਕੇ ਚਲਤ ਭਯੋ ਜਗਤ ਕੋ ਸੋਕ॥
ਹੈ ਹੈ ਹੈ ਸਭ ਜਗ ਭਯੋ ਜੈ ਜੈ ਜੈ ਸੁਰਲੋਕ॥੧੬॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਜਾਣ ਤੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸ਼ੋਕ ਹੋਇਆ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚ ਗਈ। ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਤੇ ਜੈਜੈਕਾਰ ਕੀਤੀ॥੧੬॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਪੰਚਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੫॥੨੧੫॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਵਰਣਨ, ਅਧਿਆਏ ਪੰਜਵਾਂ ਸਮਾਪਤ॥ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੫॥੨੧੫॥ਚਲਦਾ॥

ਇਸ ਪੰਜਵੇਂ ਅਧਿਆਏ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਥਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੇਦੀ ਬੰਸ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਸਾਧਾਰਨ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਹਨਾਂ ਬੇਦੀਆਂ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੱਠ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਹੋਰ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਗਤ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਸੱਚੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਨੋਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੌਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਅਡੋ ਅੱਡ ਜਾਣਿਆਂ, ਉਹ ਆਦਮੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਰਹੇ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੌਂ ਸਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਜੋਤ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆਂ, ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਆਪ ਵੀ ਤਰ ਗਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪਾਰ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਅਧਿਆਏ ਛੇਵਾਂ

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਲੋਂ ਜਗ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਆਗਿਆ

ਚੌਪਈ॥ ਅਬ ਮੈ ਅਪਨੀ ਕਥਾ ਬਖਾਨੋ॥ ਤਪ ਸਾਧਤ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਮੁਹਿ ਆਨੋ॥
ਹੇਮਕੁੰਟ ਪਰਬਤ ਹੈ ਜਹਾਂ॥ ਸਪਤਸ੍ਰਿੰਗ ਸੋਭਿਤ ਹੈ ਤਹਾਂ॥੧॥

ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਕਥਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਪ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਹੇਮਕੁੰਟ ਨਾਮ ਦਾ ਪਰਬਤ ਹੈ, ਓਥੇ ਸੱਤ ਉੱਚੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਸ਼ੋਭਦੀਆਂ ਹਨ॥੧॥

ਸਪਤਸ੍ਰਿੰਗ ਤਿਹ ਨਾਮੁ ਕਹਾਵਾ॥ ਪੰਡੁ ਰਾਜ ਜਹ ਜੋਗੁ ਕਮਾਵਾ॥
ਤਹ ਹਮ ਅਧਿਕ ਤਪੱਸਿਆ ਸਾਧੀ॥ ਮਹਾਂਕਾਲ ਕਾਲਿਕਾ ਅਰਾਧੀ॥੨॥

ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸਪਤ ਸ੍ਰਿੰਗ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਪੰਡੂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜੋਗ ਕਮਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਬੈਠਕੇ ਮੈਂ ਬੜੀ ਕਠਨ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਤੇ ਬੜਾ ਸਮਾਂ ਮਹਾਂਕਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ॥ ੨ ॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਰਤ ਤਪੱਸਿਆ ਭਯੋ॥ ਦ੍ਵੈ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ॥
ਤਾਤ ਮਾਤ ਮੁਰ ਅਲਖ ਅਰਾਧਾ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧਾ॥ ੩ ॥

ਮੈਂ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਆਸਣ ਲਾ ਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ, ਸਾਡੇ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਉਧਰ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਵੀ ਉਸ ਅਲਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਵੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧੀ॥ ੩ ॥

ਤਿਨ ਜੋ ਕਰੀ ਅਲਖ ਕੀ ਸੇਵਾ॥ ਤਾ ਤੇ ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਗੁਰਦੇਵਾ॥
ਤਿਨ ਪ੍ਰਭ ਜਬ ਆਇਸ ਮੁਹਿ ਦੀਯਾ॥ ਤਬ ਹਮ ਜਨਮ ਕਲੂ ਮਹਿ ਲੀਯਾ॥ ੪ ॥

ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਐਨੀ ਅਰਾਧਨਾ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਉਹ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੇ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ, ਤਦੋਂ ਮੈਂ ਇਸ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲਿਆ॥ ੪ ॥

ਚਿਤ ਨ ਭਯੋ ਹਮਰੋ ਆਵਨ ਕਹਿ॥ ਚੁਭੀ ਰਹੀ ਸ੍ਰੁਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚਰਨਨ ਮਹਿ॥
ਜਿਉ ਤਿਉ ਪ੍ਰਭ ਹਮ ਕੋ ਸਮਝਾਯੋ॥ ਇਮ ਕਹਿ ਕੈ ਇਹ ਲੋਕ ਪਠਾਯੋ॥ ੫ ॥

ਮੇਰਾ ਮਨ ਇਸ ਮਾਤਲੋਕ ਵਿਚ ਆਉਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀ ਸੁਰਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਤੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹਿਕੇ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਭੇਜਿਆ॥ ੫ ॥

ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਬਾਚ ਇਸ ਕੀਟ ਪ੍ਰਤਿ

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਪਹਿਲੇ ਹਮ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਬਨਾਈ॥ ਦਈਤ ਰਚੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦੁਖਦਾਈ॥
ਤੇ ਭੁਜ ਬਲ ਬਵਰੇ ਹ੍ਵੈ ਗਏ॥ ਪੂਜਤ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਰਹਿ ਗਏ॥ ੬ ॥

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਦੈਂਤ ਬਣਾਏ। ਉਹ ਦੁਸ਼ਟ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਦੇ ਬਲ ਵਿਚ ਐਨੇ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੱਟ ਗਏ॥ ੬ ॥

ਤੇ ਹਮ ਤਮਕਿ ਤਨਕ ਮੋ ਖਾਪੇ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਠਉਰ ਦੇਵਤਾ ਥਾਪੇ॥

ਤੇ ਭੀ ਬਲ ਪੂਜਾ ਉਰਝਾਏ॥ ਆਪਨ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕਹਾਏ॥ ੭॥

ਉਹਨਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ। ਉਹ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਫੱਸ ਗਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕਹਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ॥ ੭॥

ਮਹਾਂਦੇਵ ਅਚੁੱਤ ਕਹਵਾਯੋ॥ ਬਿਸ਼ਨ ਆਪ ਹੀ ਕੋ ਠਹਰਾਯੋ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਖਾਨਾ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਜਾਨਾ॥ ੮॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਅਚੁਤ' ਕਹਾਇਆ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਿਆ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤੇ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਕਰਕੇ ਨਾ ਜਾਣਿਆਂ॥ ੮॥

ਤਬ ਸਾਖੀ ਪ੍ਰਭ ਅਸ਼ਟ ਬਨਾਏ॥ ਸਾਖ ਨਮਿਤ ਦੇਬੇ ਠਹਰਾਏ॥
ਤੇ ਕਹੈ ਕਰੋ ਹਮਾਰੀ ਪੂਜਾ॥ ਹਮ ਬਿਨ ਅਵਰੁ ਨ ਠਾਕੁਰੁ ਦੂਜਾ॥ ੯॥

ਫਿਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਧ੍ਰੂਵ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ, ਸੂਰਜ, ਅਗਨੀ, ਪਵਨ, ਪ੍ਰਤਯੂਸ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਸ਼ ਅੱਠ ਸਾਖੀ ਬਣਾਏ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਲਈ ਥਾਪਿਆ। ਉਹ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭੁਲਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ ਕਿ ਸਾਡੀ ਹੀ ਪੂਜਾ ਕਰੋ, ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ॥ ੯॥

ਪਰਮ ਤੱਤ ਕੋ ਜਿਨਿ ਨ ਪਛਾਨਾ॥ ਤਿਨ ਕਰਿ ਈਸ਼ਰ ਤਿਨ ਕਹੁ ਮਾਨਾ॥
ਕੇਤੇ ਸੂਰ ਚੰਦ ਕਹੁ ਮਾਨੈ॥ ਅਗਨਹੋਤ੍ਰ ਕਈ ਪਵਨ ਪ੍ਰਮਾਨੈ॥ ੧੦॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਾ ਪਛਾਣਿਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਠ ਸਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਕਈ ਪੁਰਸ਼ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਤੇ ਕਈ ਅਗਨੀ ਤੇ ਪਵਨ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲੱਗ ਪਏ॥ ੧੦॥

ਕਿਨਹੂੰ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਹਨ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ ਨ੍ਹਾਤਿ ਕਿਤੇ ਜਲ ਕਰਤ ਬਿਧਾਨਾ॥
ਕੇਤਕ ਕਰਮ ਕਰਤ ਡਰਪਾਨਾ॥ ਧਰਮਰਾਜ ਕੋ ਧਰਮ ਪਛਾਨਾ॥ ੧੧॥

ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਬਣਾਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀ। ਕੋਈ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਮਹਾਨ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕਈ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਡਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਧਰਮਰਾਜ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮੰਨ ਲਿਆ॥ ੧੧॥

ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਸਾਖ ਨਮਿਤ ਠਹਰਾਏ॥ ਤੇ ਹਿਆਂ ਆਇ ਪ੍ਰਭੂ ਕਹਵਾਏ॥

ਤਾਕੀ ਬਾਤ ਬਿਸਰ ਜਾਤੀ ਭੀ॥ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਪਰਤ ਸੋਭ ਭੀ॥ ੧੨॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੱਠ ਸਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਲਈ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਘਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕਹਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਹੀ ਭੁੱਲ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ॥ ੧੨॥

ਜਬ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਨ ਤਿਨੈ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ ਤਬ ਹਰਿ ਇਨ ਮਨੁਛਨ ਠਹਰਾਨਾ॥
ਤੇ ਭੀ ਬਸਿ ਮਮਤਾ ਹੁਇ ਗਏ॥ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪਾਹਨ ਠਹਰਏ॥ ੧੩॥

ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਾ ਪਛਾਣਿਆਂ ਤਦ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਰਚੇ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਮਮਤਾ ਵੱਸ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਏ॥ ੧੩॥

ਤਬ ਹਰਿ ਸਿੱਧ ਸਾਧ ਠਹਿਰਾਏ॥ ਤਿਨ ਭੀ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਨਹੀ ਪਾਏ॥
ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਤ ਭਯੋ ਜਗਿ ਸਿਆਨਾ॥ ਤਿਨ ਤਿਨ ਅਪਨੋ ਪੰਥੁ ਚਲਾਨਾ॥ ੧੪॥

ਫਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬਤੀਆਂ ਬਤੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਧਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਹੜਾ ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਿਆਣਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਅੱਡਰਾ ਮਤ ਚਲਾ ਲਿਆ॥ ੧੪॥

ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹ ਪਾਯੋ॥ ਬੈਰ ਬਾਦ ਹੰਕਾਰ ਬਢਾਯੋ॥
ਪੇਡ ਪਾਤ ਆਪਨ ਤੇ ਜਲੈ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਪੰਥ ਨ ਕੋਊ ਚਲੈ॥ ੧੫॥

ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾ ਲਭਿਆ, ਸਗੋਂ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਹੀ ਵਧਾਇਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਿਛ ਆਪਣੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪ ਹੀ ਸੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਇਹ ਵੀ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਸੜ ਮੋਏ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਚਲਿਆ॥ ੧੫॥

ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਤਨਕਿ ਸਿੱਧ ਕੋ ਪਾਯੋ॥ ਤਿਨ ਤਿਨ ਅਪਨਾ ਰਾਹੁ ਚਲਾਯੋ॥
ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ ਮਮ ਉਚਾਰਤੇ ਭਯੋ ਦਿਵਾਨਾ॥ ੧੬॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਸਿੱਧੀ ਭਾਵ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ, ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਵਖਰਾ ਮਾਰਗ ਚਲਾ ਲਿਆ। ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨਾ ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ 'ਮੈਂ' 'ਮੈਂ' ਕਰਦੇ ਕਮਲੇ ਹੋ ਗਏ॥ ੧੬॥

ਪਰਮ ਤੱਤ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਪਛਾਨਾ॥ ਆਪ ਆਪ ਭੀਤਰਿ ਉਰਝਾਨਾ॥
ਤਬ ਜੇ ਜੇ ਰਿਖਰਾਜ ਬਨਾਏ॥ ਤਿਨ ਆਪਨ ਪੁਨਿ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਚਲਾਏ॥ ੧੭॥

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਪਛਾਣਿਆਂ। ਸਭ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਉਲਝਣਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਫੱਸ ਗਏ। ਫਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਬਣਾਏ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰ ਲਈ॥੧੭॥

ਜੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ ਕੇ ਭਏ ਅਨੁਰਾਗੀ॥ ਤਿਨ ਤਿਨ ਕ੍ਰਿਆ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਤਜਾਗੀ॥
ਜਿਨ ਮਨੁ ਹਰਿ ਚਰਨਨ ਠਹਰਾਯੋ॥ ਸੋ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ ਕੇ ਰਾਹ ਨ ਆਯੋ॥੧੮॥

ਜਿਹੜੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਣ ਗਏ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਛੱਡ ਦਿਤੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋੜਿਆ, ਉਹ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਲ ਨਾ ਪਏ॥੧੮॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਚਾਰ ਹੀ ਬੇਦ ਬਨਾਏ॥ ਸਰਬ ਲੋਕ ਤਿਹ ਕਰਮ ਚਲਾਏ॥
ਜਿਨਕੀ ਲਿਵ ਹਰਿ ਚਰਨਨ ਲਾਗੀ॥ ਤੇ ਬੇਦਨ ਤੇ ਭਏ ਤਿਆਗੀ॥੧੯॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਚਲਾਇਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲਿਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜ ਗਈ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ॥੧੯॥

ਜਿਨ ਮਤ ਬੇਦ ਕਤੇਬਨ ਤਜਾਗੀ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਭਏ ਅਨੁਰਾਗੀ॥
ਤਿਨ ਕੇ ਗੂੜ ਮੱਤ ਜੇ ਚਲਹੀ॥ ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕ ਦੂਖਨ ਸੋ ਦਲਹੀ॥੨੦॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਕਤੇਬਾਂ ਦੀ ਮੱਤ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹਰੀ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਚਲਾਏ ਮਾਰਗ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਲੇਸ਼ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੨੦॥

ਜੋ ਜੇ ਸਹਿਤ ਜਾਤਨ ਸੰਦੇਹ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਸੰਗਿ ਨ ਛੋਡਤ ਨੇਹ॥
ਤੇ ਤੇ ਪਰਮਪੁਰੀ ਕਹ ਜਾਹੀ॥ ਤਿਨ ਹਰਿ ਸਿਉ ਅੰਤਰੁ ਕਛੁ ਨਾਹੀ॥੨੧॥

ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛਡਦੇ ਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਔਖਿਆਈਆਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਿੰਨਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ॥੨੧॥

ਜੇ ਜੇ ਜੀਯ ਜਾਤਨ ਤੇ ਡਰੇ॥ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਤਜਿ ਤਿਨ ਮਗ ਪਰੇ॥
ਤੇ ਤੇ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਮੋ ਪਰਹੀ॥ ਬਾਰ ਬਾਰ ਜਗ ਮੋ ਬਪੁ ਧਰਹੀ॥੨੨॥

ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ-ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਔਖਿਆਈਆਂ ਤੋਂ ਡਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਤਿ,

ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਫਿਰ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਤੁਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪੈਣਗੇ ਤੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ॥ ੨੨॥

ਤਬ ਹਰਿ ਬਹੁਰਿ ਦੱਤ ਉਪਜਾਇਓ॥ ਤਿਨ ਭੀ ਅਪਨਾ ਪੰਥੁ ਚਲਾਇਓ॥
ਕਰ ਮੋ ਨਖ ਸਿਰ ਜਟਾ ਸਵਾਰੀ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਛੂ ਨ ਬਿਚਾਰੀ॥ ੨੩॥

ਫਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਦੱਤਾ ਤਰੇਅ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਪੰਥ ਚਲਾ ਲਿਆ। ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਨਹੁੰ ਵਧਾ ਲਏ ਤੇ ਸਿਰ ਜਟਾਂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈਆ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਧੀ ਨਾ ਵਿਚਾਰੀ॥ ੨੩॥

ਪੁਨਿ ਹਰਿ ਗੋਰਖ ਕੋ ਉਪਰਾਜਾ॥ ਸਿੱਖ ਕਰੇ ਤਿਨਹੂੰ ਬਡ ਰਾਜਾ॥
ਸ੍ਰਵਨ ਫਾਰਿ ਮੁੱਦ੍ਰਾ ਦੁਐ ਡਾਰੀ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰੀਤਿ ਨ ਬਿਚਾਰੀ॥ ੨੪॥

ਫਿਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਗੋਰਖ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਵਖਰਾ ਮਤ ਚਲਾਕੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚੇਲੇ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਕੰਨ ਪਾੜ ਕੇ ਦੋ ਮੁੰਦਰਾਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਨਾ ਵਿਚਾਰਿਆ॥ ੨੪॥

ਪੁਨਿ ਹਰਿ ਰਾਮਾਨੰਦ ਕੋ ਕਰਾ॥ ਭੇਸ ਬੈਰਾਗੀ ਕੋ ਜਿਨ ਧਰਾ॥
ਕੰਠੀ ਕੰਠਿ ਕਾਠ ਕੀ ਡਾਰੀ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨ ਕਛੂ ਬਿਚਾਰੀ॥ ੨੫॥

ਫਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਰਾਮਾ ਨੰਦ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੇ ਬੈਰਾਗੀ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਗਲ ਵਿਚ ਲਕੜ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾ ਲਈ। ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਨਾ ਵਿਚਾਰਿਆ॥ ੨੫॥

ਜੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਉਪਜਾਏ॥ ਤਿਨ ਤਿਨ ਅਪਨੇ ਰਾਹ ਚਲਾਏ॥
ਮਹਾਦੀਨ ਤ੍ਰਬਿ ਪ੍ਰਭ ਉਪਰਾਜਾ॥ ਅਰਬ ਦੇਸ ਕੋ ਕੀਨੋ ਰਾਜਾ॥ ੨੬॥

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਵਡੇ ਵਡੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਮਤ ਚਲਾ ਲਏ। ਫਿਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਰਬ ਦੇਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੨੬॥

ਤਿਨ ਭੀ ਏਕੁ ਪੰਥੁ ਉਪਰਾਜਾ॥ ਲਿੰਗ ਬਿਨਾ ਕੀਨੇ ਸਭ ਰਾਜਾ॥
ਸਭ ਤੇ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਯੋ॥ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਾਹੂ ਨ ਦ੍ਰਿੜਾਯੋ॥ ੨੭॥

ਉਸ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਇਕ ਪੰਥ ਇਸਲਾਮੀ ਮਤ ਚਲਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁੰਨਤ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸਭ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਜਪਾਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚੇ ਨਾਮ

ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ॥੨੭॥

ਸਭ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਉਰਝਾਨਾ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾਹੂ ਨ ਪਛਾਨਾ॥
ਤਪ ਸਾਧਤ ਹਰਿ ਮੋਹਿ ਬੁਲਾਯੋ॥ ਇਮ ਕਹਿਕੈ ਇਹ ਲੋਕ ਪਠਾਯੋ॥ ੨੮॥

ਸਭ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਵਿਚ ਉਲਝ ਗਏ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣਿਆਂ। ਫਿਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਇਹ ਬਚਨ ਆਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ॥੨੮॥

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਾਚ

ਚੌਪਈ॥ ਮੈਂ ਅਪਨਾ ਸੁਤ ਤੋਹਿ ਨਿਵਾਜਾ॥ ਪੰਥੁ ਪ੍ਰਚੁਰ ਕਰਬੇ ਕੱਹ ਸਾਜਾ॥
ਜਾਹਿ ਤਹਾਂ ਤੈ ਧਰਮੁ ਚਲਾਇ॥ ਕਬੁਧਿ ਕਰਨ ਤੇ ਲੋਕ ਹਟਾਇ॥ ੨੯॥

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਸੰਤ ਮਾਰਗ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਸਾਜਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੱਚੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਚਲਾ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹਟਾ॥੨੯॥

ਕਬਿਬਾਚ

ਦੋਹਰਾ॥ ਠਾਢ ਭਯੋ ਮੈਂ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਬਚਨ ਕਹਾ ਸਿਰ ਨਯਾਇ॥
ਪੰਥ ਚਲੈ ਤਬ ਜਗਤ ਮੈ ਜਬ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ॥ ੩੦॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਪੰਥ ਚਲੇਗਾ। ਆਪ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਕਾਰਜ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ॥੩੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਹ ਕਾਰਨਿ ਪ੍ਰਭ ਮੋਹਿ ਪਠਾਯੋ॥ ਤਬ ਮੈਂ ਜਗਤ ਜਨਮੁ ਧਰਿ ਆਯੋ॥
ਜਿਮ ਤਿਨ ਕਹੀ ਇਨੈ ਤਿਮ ਕਹਿਹੋ॥ ਅਉਰ ਕਿਸੂ ਤੇ ਬੈਰ ਨ ਗਹਿਹੋ॥ ੩੧॥

ਸੱਚਾ ਪੰਥ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਘਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਹੋ ਸੁਨੇਹਾ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦਿਆਂਗਾ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਰਖਾਂਗਾ॥੩੧॥

ਜੋ ਹਮ ਕੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਉਚਰਿ ਹੈ॥ ਤੇ ਸਭ ਨਰਕਿ ਕੁੰਡ ਮਹਿ ਪੀਰ ਹੈ॥
ਮੋ ਕੋ ਦਾਸੁ ਤਵਨ ਕਾ ਜਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੈਂ ਭੇਦੁ ਨ ਰੰਚ ਪਛਾਨੋ॥ ੩੨॥

ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕਹਿਣਗੇ, ਉਹ ਸਭ ਨਰਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸੇਵਕ ਕਰਕੇ ਜਾਣੋ, ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਰਤਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਫਰਕ ਨਾ ਮੰਨੋ॥ ੩੨॥

ਮੈਂ ਹੋ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੋ ਦਾਸਾ॥ ਦੇਖਨਿ ਆਯੋ ਜਗਤ ਤਮਾਸਾ॥
ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਜਗਤਿ ਕਹਾ ਸੋ ਕਹਿ ਹੌ॥ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਗ ਤੇ ਮੋਨਿ ਨ ਰਹਿ ਹੌ॥ ੩੩॥

ਮੈਂ ਉਸ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਦਾਸ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਜਗਤ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਣ ਲਈ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਉਣ ਲਗਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਸੰਦੇਸ਼ ਸੰਸਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਮੈਂ ਸਭ ਨੂੰ ਦਿਆਂਗਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਕੇ ਚੁਪ ਨਹੀਂ ਰਹਾਂਗਾ॥ ੩੩॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਕਹਿਯੋ ਪ੍ਰਭੂ ਸੁ ਭਾਖਿ ਹੌ॥ ਕਿਸੂ ਨ ਕਾਨ ਰਾਖਿ ਹੌ॥
ਕਿਸੂ ਨ ਭੇਖ ਭੀਜ ਹੌ॥ ਅਲੇਖ ਬੀਜ ਬੀਜ ਹੌ॥ ੩੪॥

ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਹ ਕੁਛ ਹੀ ਕਹਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀ ਕਰਾਂਗਾ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਭੇਖ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭਿਜਾਂਗਾ ਅਤੇ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਹੀ ਬੀਜ ਬੀਜਾਂਗਾ॥ ੩੪॥

ਪਖਾਣ ਪੂਜ ਹੌ ਨਹੀ॥ ਨ ਭੇਖ ਭੀਜ ਹੌ ਕਹੀ॥
ਅਨੰਤ ਨਾਮੁ ਗਾਇ ਹੌ॥ ਪਰੱਮ ਪੁਰਖ ਪਾਇ ਹੌ॥ ੩੫॥

ਮੈਂ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹਾਂ। ਮੈ ਉਸ ਅਨੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਗਾਵਾਂਗਾ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗਾ॥ ੩੫॥

ਜਟਾ ਨ ਸੀਸ ਧਾਰਿਹੋ॥ ਨ ਮੁੰਦ੍ਰਕਾ ਸੁ ਧਾਰਿਹੋ॥
ਨਾ ਕਾਨ ਕਾਹੂ ਕੀ ਧਰੋ॥ ਕਹਿਯੋ ਪ੍ਰਭੂ ਸੁ ਮੈਂ ਕਰੋ॥ ੩੬॥

ਮੈਂ ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਟਾਂ ਵੀ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੰਨ ਪੜਵਾ ਕੇ ਮੁੰਦਰਾਂ ਪਾਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਹ ਕਰਮ ਹੀ ਕਰਾਂਗਾ॥ ੩੬॥

ਭਜੋ ਸੁ ਏਕੁ ਨਾਮਯੰ॥ ਜੁ ਕਾਮ ਸਰਬ ਠਾਮਯੰ॥
ਨ ਜਾਪ ਆਨ ਕੋ ਜਪੋ॥ ਨ ਅਉਰ ਥਾਪਨਾ ਥਪੋ॥ ੩੭॥

ਮੈਂ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਜਪਾਂਗਾ, ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ

ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਪਾਂਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬਣਾਵਟ ਬਣਾਵਾਂਗਾ॥ ੩੭॥

ਬਿਅੰਤਿ ਨਾਮੁ ਧਯਾਇ ਹੋ॥ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਪਾਇਹੋ॥
ਨ ਧਯਾਨ ਆਨ ਕੋ ਧਰੋ॥ ਨ ਨਾਮ ਆਨ ਉਚਰੋ॥ ੩੮॥

ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਧਰਾਂਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕਰਾਂਗਾ॥ ੩੮॥

ਤਵੱਕ ਨਾਮ ਰੱਤਿਯੰ॥ ਨ ਆਨ ਮਾਨ ਮੱਤਿਯੰ॥
ਪਰੱਮ ਧਯਾਨ ਧਾਰਿਯੰ॥ ਅਨੰਤ ਪਾਪ ਟਾਰਿਯੰ॥ ੩੯॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਰੰਗਿਆ ਰਹਾਂਗਾ, ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਮਨੌਤ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਤੇਰੇ ਰੂਪ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਾਰਕੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ॥ ੩੯॥

ਤੁਮੇਵ ਰੂਪ ਰਾਚਿਯੰ॥ ਨ ਆਨ ਦਾਨ ਮਾਚਿਯੰ॥
ਤਵੱਕ ਨਾਮੁ ਉਚਾਰਿਯੰ॥ ਅਨੰਤ ਦੂਖ ਟਾਰਿਯੰ॥ ੪੦॥

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਰਚਿਆ ਰਹਾਂਗਾ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਗਾਂਗਾ। ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਉਚਾਰਾਂਗਾ ਤੇ ਇਉਂ ਅਨੇਕ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਟਾਲ ਲਵਾਂਗਾ॥ ੪੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਿਨ ਜਿਨ ਨਾਮੁ ਤਿਹਾਰੋ ਧਯਾਇਆ॥ ਦੂਖ ਪਾਪ ਤਿਨ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਇਆ॥
ਜੇ ਜੇ ਅਉਰ ਧਯਾਨ ਕੋ ਧਰਹੀ॥ ਬਹਿਸ ਬਹਿਸ ਬਾਦਨ ਤੇ ਮਰਹੀ॥ ੪੧॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੁਖ ਤੇ ਪਾਪ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੪੧॥

ਹਮ ਇਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੋ ਆਏ॥ ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵ ਪਠਾਏ॥
ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਧਰਮ ਬਿਥਾਰੋ॥ ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖਿਯਨਿ ਪਕਰਿ ਪਛਾਰੋ॥ ੪੨॥

ਮੈਂ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਧਰਮ ਦਾ ਮਾਰਗ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਘਲਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਥਾਂ ਤੁਸੀਂ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰੋ ਤੇ ਦੋਖੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੋ॥ ੪੨॥

ਯਾਹੀ ਕਾਜ ਧਰਾ ਹਮ ਜਨਮੰ॥ ਸਮਝ ਲੇਹੁ ਸਾਧੂ ਸਭ ਮਨਮੰ॥
ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ॥ ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ॥ ੪੩॥

ਹੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਝ ਲਵੋ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਧਰਮ ਚਲਾਉਣਾ, ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਪੁਟਣਾ ਹੈ॥ ੪੩॥

ਜੇ ਜੇ ਭਏ ਪਹਿਲ ਅਵਤਾਰਾ॥ ਆਪੁ ਆਪੁ ਤਿਨ ਜਾਪੁ ਉਚਾਰਾ॥
ਪ੍ਰਭ ਦੋਖੀ ਕੋਈ ਨ ਬਿਦਾਰਾ॥ ਧਰਮ ਕਰਮ ਕੋ ਰਾਹੁ ਨ ਡਾਰਾ॥ ੪੪॥

ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲੇ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਹੀ ਜਗਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਜਪਵਾਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ॥ ੪੪॥

ਜੇ ਜੇ ਗਉਸ ਅੰਬੀਆ ਭਏ॥ ਮੈ ਮੈ ਕਰਤ ਜਗਤ ਤੇ ਗਏ॥
ਮਹਾਪੁਰਖ ਕਾਹੂ ਨ ਪਛਾਨਾ॥ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕੋ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨਾ॥ ੪੫॥

ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਮੈਂ ਮੈਂ ਕਰਦੇ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆਂ। ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆਂ॥ ੪੫॥

ਅਵਰਨ ਕੀ ਆਸਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ॥ ਏਕੈ ਆਸ ਧਰੋ ਮਨ ਮਾਹੀ॥
ਆਨ ਆਸ ਉਪਜਤ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ॥ ਵਾ ਕੀ ਆਸ ਧਰੋ ਮਨ ਮਾਹੀ॥ ੪੬॥

ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਆਸ ਰਖਣੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਵਾਰਦੀ। ਸਦਾ ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਸ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖੋ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਸ ਰਖਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੀ ਆਸ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰਖੋ॥ ੪੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੋਈ ਪੜ੍ਹਤ ਕੁਰਾਨ ਕੋ ਕੋਈ ਪੜ੍ਹਤ ਪੁਰਾਨ॥
ਕਾਲ ਨ ਸਕਤ ਬਚਾਇਕੈ ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਨਿਦਾਨ॥ ੪੭॥

ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੜ੍ਹਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਾਲ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਬਿਅਰਥ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੪੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ ਮਿਲਿ ਪੜ੍ਹਤ ਕੁਰਾਨਾ॥ ਬਾਚਤ ਕਿਤੇ ਪੁਰਾਨ ਅਜਾਨਾ॥
ਅੰਤਿ ਕਾਲ ਕੋਈ ਕਾਮ ਨ ਆਵਾ॥ ਦਾਵ ਕਾਲ ਕਾਹੂ ਨ ਬਚਾਵਾ॥ ੪੮॥

ਕਈ ਕਰੋੜਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਕੁਰਾਨ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਮੂਰਖ ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਵਾਚਦੇ ਹਨ। ਅੰਤ

ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਕਾਲ ਦੇ ਦਾਅ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ॥੪੮॥

ਕਿਉ ਨ ਜਪੋ ਤਾ ਕੋ ਤੁਮ ਭਾਈ॥ ਅੰਤਿ ਕਾਲ ਜੋ ਹੋਇ ਸਹਾਈ॥
ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਲਖੋ ਕਰ ਭਰਮਾ॥ ਇਨ ਤੇ ਸਰਤ ਨ ਕੋਈ ਕਰਮਾ॥ ੪੯॥

ਹੇ ਪਿਆਰਿਓ ! ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਪਦੇ ਜੋ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬੇਅਰਥ ਸਮਝੋ। ਇਹਨਾਂ ਫਜ਼ੂਲ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੋਰਦਾ॥੪੯॥

ਇਹ ਕਾਰਨਿ ਪ੍ਰਭ ਹਮੈ ਬਨਾਯੋ॥ ਭੇਦੁ ਭਾਖਿ ਇਹ ਲੋਕ ਪਠਾਯੋ॥
ਜੋ ਤਿਨ ਕਹਾ ਸੁ ਸਭਨ ਉਚਰੋ॥ ਡਿੰਭ ਵਿੰਭ ਕਛੂ ਨੈਕ ਨ ਕਰੋ॥ ੫੦॥

ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੇ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾਜਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਦੱਸ ਕੇ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਇਸ ਜਗਤ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਘਲਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਹ ਸੁਨੇਹਾ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਣਾਵਾਂਗਾ "ਮੈਂ ਕੋਈ ਦਗਾ, ਫਰੇਬ ਜਾਂ ਪਖੰਡ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ"॥੫੦॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਨ ਜਟਾ ਮੂੰਡ ਧਾਰੌ॥ ਨ ਮੁੰਦ੍ਰਕਾ ਸਵਾਰੌ॥ ਜਪੋ ਤਾਸ ਨਾਮੰ॥ ਸਰੈ ਸਰਬ ਕਾਮੰ॥ ੫੧॥

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਨਾ ਜਟਾਂ ਧਾਰਨ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁੰਦਰਾਂ ਪਾਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਾਂਗਾ ਜਿਸ ਦੇ ਜਪਣ ਨਾਲ ਸਭ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥੫੧॥

ਨ ਨੈਨੰ ਮਿਚਾਊਂ॥ ਨ ਡਿੰਭੰ ਦਿਖਾਊਂ॥ ਨ ਕੁਕਰਮੰ ਕਮਾਊਂ॥ ਨ ਭੇਖੀ ਕਹਾਊਂ॥ ੫੨॥

ਨਾ ਮੈਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਾਂਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਪਖੰਡ ਕਰਕੇ ਦਸਾਂਗਾ। ਨਾ ਮੈਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੁਰਾ ਕਰਮ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਭੇਖੀ ਕਹਾਵਾਂਗਾ॥੫੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੇ ਜੇ ਭੇਖ ਸੁ ਤਨ ਮੈ ਧਾਰੈ॥ ਤੇ ਪ੍ਰਭ ਜਨ ਕਛੁ ਕੈ ਨ ਬਿਚਾਰੈ॥
ਸਮਝ ਲੇਹੁ ਸਭ ਜਨ ਮਨ ਮਾਹੀ॥ ਡਿੰਭਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸ਼ਰੁ ਨਾਹੀ॥ ੫੩।

ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕੋਈ ਭੇਖ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨੋ ! ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਸਮਝ ਲਵੋ ਕਿ ਪਖੰਡ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ॥੫੩॥

ਜੇ ਜੇ ਕਰਮ ਕਰਿ ਡਿੰਭ ਦਿਖਾਹੀ॥ ਤਿਨ ਪਰਲੋਗਨ ਮੋ ਗਤਿ ਨਾਹੀ॥

ਜੀਵਤ ਚਲਤ ਜਗਤ ਕੇ ਕਾਜਾ॥ ਸ੍ਵਾਂਗ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਪੂਜਤ ਰਾਜਾ॥ ੫੪॥

ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਪਖੰਡ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਜਿਊਂਦਿਆਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪਖੰਡੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਸੌਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਖੰਡ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ॥ ੫੪॥

ਸ੍ਵਾਂਗਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸ੍ਰੁ ਨਾਹੀ॥ ਖੋਜਿ ਫਿਰੈ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਕਾਹੀ॥
ਅਪਨੋ ਮਨੁ ਕਰ ਮੋ ਜਿਹ ਆਨਾ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਤਿਨੀ ਪਛਾਨਾ॥ ੫੫॥

ਭੇਖ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਭ ਥਾਂ ਉਸਨੂੰ ਖੋਜਦਾ ਫਿਰੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ: ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ॥ ੫੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭੇਖ ਦਿਖਾਏ ਜਗਤ ਕੋ ਲੋਗਨ ਕੋ ਬਸਿ ਕੀਨ॥
ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਕਾਤੀ ਕਟਜੋ ਬਾਸੁ ਨਰਕ ਮੋ ਲੀਨ॥ ੫੬॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਖੰਡੀਆਂ ਨੇ ਭੇਸ ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਠਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਕਾਲ ਦੀ ਛੁਰੀ ਨਾਲ ਕਟੇ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾ ਦਾ ਨਰਕਾ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇਗਾ॥ ੫੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੇ ਜੇ ਜਗ ਕੋ ਡਿੰਭ ਦਿਖਾਵੈ॥ ਲੋਗਨ ਮੂੰਡਿ ਅਧਿਕ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ॥
ਨਾਸਾ ਮੂੰਦ ਕਰੈ ਪਰਣਾਮੰ॥ ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਨ ਕਉਡੀ ਕਾਮੰ॥ ੫੭॥

ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਖੰਡ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਵਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਬਣਾਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨ ਕੇ ਆਪ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸੁਖ ਭੋਗਦੇ ਹਨ, ਸਾਹ ਰੋਕ ਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਸਭ ਕਰਮ ਵਿਅਰਥ ਹਨ ਤੇ ਕੌਡੀ ਜਿੰਨੇ ਕੰਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ॥ ੫੭॥

ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਜਿਤੇ ਜਗ ਕਰਹੀ॥ ਨਰਕਿ ਕੁੰਡ ਭੀਤਰ ਤੇ ਪਰਹੀ॥
ਹਾਥਿ ਹਲਾਏ ਸੁਰਗ ਨ ਜਾਹੂ॥ ਜੋ ਮਨੁ ਜੀਤ ਸਕਾ ਨਹਿ ਕਾਹੂ॥ ੫੮॥

ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫਜ਼ੂਲ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਪੈਣਗੇ। ਨਿਰਾ ਹਥ ਹਿਲਾਕੇ ਹੀ ਕੋਈ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ ਸਕਿਆ ਉਹ ਨਿਰਾ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸਵਰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ॥ ੫੮॥

ਕਬਿ ਬਾਚ

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੋ ਨਿਜ ਪ੍ਰਭ ਮੋ ਸੋ ਕਹਾ ਸੋ ਕਹਿ ਹੋ ਜਗ ਮਾਹਿ॥

ਜੋ ਤਿਹ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਧਯਾਇ ਹੈਂ ਅੰਤ ਸੁਰਗ ਕੋ ਜਾਹਿ॥੫੯॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ--ਜੋ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ, ਮੈਂ ਓਹੋ ਸੰਦੇਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਆਂਗਾ। ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਹ ਹੀ ਸਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਗੇ॥੫੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਨ ਦੁਇ ਏਕ ਹੈਂ ਬਿਬ ਬਿਚਾਰ ਕਛੁ ਨਾਹਿ॥
ਜਲ ਤੇ ਉਪਜ ਤਰੰਗ ਜਿਉ ਜਲ ਹੀ ਬਿਖੈ ਸਮਾਹਿ॥੬੦॥

ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਭਗਤ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਰੂਪ ਹਨ, ਇਹਨਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ। ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਤੇ ਤਰੰਗ ਲਹਿਰਾਂ ਜਲ ਵਿਚੋਂ ਉੱਠਕੇ ਫਿਰ ਜਲ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਉਂ ਭਗਤ ਜਨ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਹੀ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੬੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੇ ਜੇ ਬਾਦਿ ਕਰਤ ਹੰਕਾਰਾ॥ ਤਿਨ ਤੇ ਭਿੰਨ ਰਹਤ ਕਰਤਾਰਾ॥
ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਬਿਖੈ ਹਰਿ ਨਾਹੀ॥ ਜਾਨਿ ਲੇਹੁ ਹਰਿ ਜਨ ਮਨ ਮਾਹੀ॥੬੧॥

ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਾਧੂ ਝਗੜੇ ਤੇ ਘੁਮੰਡ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾ ਤੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਦਾ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਹੇ ਹਰੀ ਦੇ ਭਗਤੋ ! ਇਹ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਹੀ ਕਰਕੇ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੬੧॥

ਆਂਖ ਮੂੰਦਿ ਕੋਊ ਡਿੰਭ ਦਿਖਾਵੈ॥ ਆਂਧਰ ਕੀ ਪਦਵੀ ਕਹ ਪਾਵੈ॥
ਆਂਖਿ ਮੀਚ ਮਗ ਸੂਝ ਨ ਜਾਈ॥ ਤਾਹਿ ਅਨੰਤ ਮਿਲੈ ਕਿਮ ਭਾਈ॥੬੨॥

ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਕੇ ਪਖੰਡ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਕੇ ਤੁਰਿਆਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ, ਦੱਸੋ ਪਿਆਰਿਓ ! ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਪਵੇਗਾ ?॥੬੨॥

ਬਹੁ ਬਿਸਥਾਰ ਕਹਿ ਲਉ ਕੋਈ ਕਹੈ॥ ਸਮਝਤ ਬਾਤਿ ਥਕਤਿ ਹੁਐ ਰਹੈ॥
ਰਸਨਾ ਧਰੈ ਕਈ ਜੌ ਕੋਟਾ॥ ਤਦਪਿ ਗਨਤ ਤਿਹ ਪਰਤ ਸੁ ਤੋਟਾ॥੬੩॥

ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ, ਜੇ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਾਰਕੇ ਚੁਪ ਕਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਕਰੋੜਾਂ ਜੀਭਾਂ ਹੋ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ: ਉਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਘਾਟਾ ਹੀ ਦਿਸੇਗਾ॥੬੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਬ ਆਇਸੁ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਭਯੋ ਜਨਮੁ ਧਰਾ ਜਗ ਆਇ॥
ਅਬ ਮੈ ਕਥਾ ਸੰਛੇਪਤੇ ਸਭਹੂੰ ਕਹਤ ਸੁਨਾਇ॥੬੪॥

ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ, ਤਦੋਂ ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਅਗਲੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ॥੬੪॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਮਮ ਆਗਿਆ ਕਾਲ ਜਗ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨੰ ਨਾਮ ਖਸ਼ਟਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸਭੁਮ ਸਤੁ॥੬॥੨੭੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਲੋਂ ਜੱਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ, ਅਧਿਆਏ ਛੇਵਾਂ ਸਮਾਪਤ॥ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੬॥੨੭੯॥ਚਲਦਾ॥

ਇਸ ਛੇਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਥਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਤਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ 'ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਪੱਸਿਆ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਮਾਤਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਓ ਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੋਂ ਭੁਲੇ ਜਗਤ-ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਤ ਮਾਰਗ ਤੇ ਲਾਓ। ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਰਿਸ਼ੀਆਂ, ਮੁਨੀਆਂ, ਸਿਧਾਂ, ਜੋਗੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਗਤ ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਹੀ ਫੱਸ ਗਏ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਭੁਲ ਗਏ।

ਸੋ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ "ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ॥ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ॥" ਦਾ ਆਸ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਅਵਾਤਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸਭ ਕੁਛ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕਰਾਂਗੇ।

ਅਧਿਆਏ ਸਤਵਾਂ

ਕਵੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਕਥਾ

ਚੌਪਈ॥ ਮੁਰ ਪਿਤ ਪੂਰਬ ਕਿਯਸਿ ਪਯਾਨਾ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਤੀਰਥ ਨ੍ਹਾਨਾ॥
ਜਬ ਹੀ ਜਾਤ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ ਪਏ॥ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਦਿਨ ਕਰਤ ਬਿਤਏ॥੧॥

ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਖਾਤਰ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਰ ਤੀਰਥ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ ਦੇ ਸੰਗਮ ਪ੍ਰਯਾਗ ਰਾਜ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਪੰਨ ਦਾਨ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਈ ਦਿਨ ਉਥੇ ਬਿਤਾ ਦਿਤੇ॥੧॥

ਤਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਮਾਰਾ ਭਯੋ॥ ਪਟਨਾ ਸ਼ਹਿਰ ਬਿਖੈ ਭਵ ਲਯੋ॥
ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ ਹਮ ਕੋ ਲੇ ਆਏ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਦਾਈਅਨ ਦੁਲਰਾਏ॥੨॥

ਉਥੇ ਪ੍ਰਯਾਗਰਾਜ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਅਰਥਾਤ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪਟਨਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪੁਜਣ ਤੇ ਉਥੇ ਸਾਡਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਪਟਨਾ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਕੁਛ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਲੈ ਆਏ। ਦਾਈਆਂ ਨੇ ਕਈਆਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਡ ਸਾਨੂੰ ਕਰਾਏ॥੨॥

ਕੀਨੀ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਰੱਛਾ॥ ਦੀਨੀ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਸਿੱਛਾ॥
ਜਬ ਹਮ ਧਰਮ ਕਰਮ ਮੋ ਆਏ॥ ਦੇਵ ਲੋਕ ਤਬ ਪਿਤਾ ਸਿਧਾਏ॥ ੩॥

ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਤਦ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ॥੩॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕਬਿ ਜਨਮ ਕਥਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੭॥ ੨੯੨॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਕਵੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਕਥਾ, ਅਧਿਆਇ ਸਤਵਾਂ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੭॥ ੨੯੨॥ ਚਲਦਾ॥

ਅਧਿਆਏ ਅਠਵਾਂ

ਰਾਜ ਸਾਜ ਦੀ ਕਥਾ

ਚੌਪਈ॥ ਰਾਜ ਸਾਜ ਹਮ ਪਰ ਜਬ ਆਯੋ॥ ਜਥਾ ਸ਼ਕਤ ਤਬ ਧਰਮ ਚਲਾਯੋ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਨ ਖੇਲ ਸ਼ਿਕਾਰਾ॥ ਮਾਰੇ ਰੀਛ ਰੋਝ ਝੰਖਾਰਾ॥ ੧॥

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਸਾਜ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ ਅਗਲੀ ਕਥਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੀ ਸੌਂਪਣਾ ਸਾਨੂੰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮੁਤਾਬਕ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਵਣ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡ ਕੇ ਕਈ ਰਿੱਛ, ਰੋਝ ਤੇ ਬਾਰਾਂ ਸਿੰਗੇ ਆਦਿ ਮਾਰੇ॥੧॥

ਦੇਸ ਚਾਲ ਹਮ ਤੇ ਪੁਨਿ ਭਈ॥ ਸ਼ਹਿਰ ਪਾਵਟਾ ਕੀ ਸੁਧਿ ਲਈ॥
ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਤਟਿ ਕਰੇ ਬਿਲਾਸਾ॥ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤ ਕੇ ਪੇਖਿ ਤਮਾਸਾ॥ ੨॥

ਫਿਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਐਸੇ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਛਡ ਕੇ ਨਾਹਨ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ

ਪਾਂਵਟੇ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਉਥੇ ਜਮਨਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਅਸੀਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ ਕੌਤਕ ਕੀਤੇ ਤੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਵੇਖੇ॥ ੨॥

ਤਹ ਕੇ ਸਿੰਘ ਘਨੇ ਚੁਨਿ ਮਾਰੇ॥ ਰੋਝ ਰੀਛ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਬਿਦਾਰੇ॥
ਫ਼ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਕੋਪਾ ਤਬਿ ਰਾਜਾ॥ ਲੋਹ ਪਰਾ ਹਮ ਸੋਂ ਬਿਨੁ ਕਾਜਾ॥ ੩॥

ਉਸ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਚੁਣਂ ਚੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ੇਰ ਮਾਰੇ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਛ ਤੇ ਰੋਝ ਵੀ ਮਾਰੇ। ਅਚਾਨਕ ਰਾਜਾ ਫਤਹਿ ਸ਼ਾਹ ਰਾਜਾ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਤੋਂ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਆ ਗਿਆ॥ ੩॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਤਹਾ ਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਾਹ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕੋਪੇ॥ ਪੰਚੋ ਬੀਰ ਬੰਕੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਾਇ ਰੋਪੇ॥
ਹਠੀ ਜੀਤ ਮੱਲੰ ਸੁ ਗਾਜੀ ਗੁਲਾਬੰ॥ ਰਣੰ ਦੇਖੀਐ ਰੰਗ ਰੂਪੰ ਸਹਾਬੰ॥ ੪॥

ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ ਬੜੇ ਕਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਲੜੇ। ਸਾਡੀ ਭੂਆ ਦੇ ਪੰਜ ਸੂਰਬੀਰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈਰ ਗੱਡ ਦਿੱਤੇ। ਹਠੀ ਜੀਤ ਮੱਲ ਤੇ ਗੁਲਾਬ ਚੰਦ ਜੰਗ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਵੇਖਕੇ ਬੀਰ ਰਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਲਾਲੀਆਂ ਭਖਣ ਲਗ ਪਈਆਂ ॥ ੪॥

ਹਠਿਯੋ ਮਾਹਰੀ ਚੰਦਯੰ ਗੰਗਰਾਮੰ॥ ਜਿਨੈ ਕਿੱਤੀਯੰ ਜਿੱਤੀਯੰ ਫੌਜ ਤਾਮੰ॥
ਕੁਪੇ ਲਾਲ ਚੰਦੰ ਕੀਏ ਲਾਲ ਰੂਪੰ॥ ਜਿਨੈ ਗੰਜੀਯੰ ਗਰਬ ਸਿੰਘੰ ਅਨੂਪੰ॥ ੫॥

ਅਰਥ - ਮਾਹਰੀ ਚੰਦ ਬੜਾ ਹਠੀਲਾ ਜਵਾਨ ਸੀ, ਗੰਗਾ ਰਾਮ, ਜਿਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਫੌਜਾ ਨੂੰ ਜਿਤਕੇ ਸਭ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮਾਸ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਲਾਲ ਸਰੂਪ ਬਣਾਕੇ ਲਾਲ ਚੰਦ ਵੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਰਜ ਨੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ॥ ੫॥

ਕੁਪਿਓ ਮਾਹਰੂ ਕਾਹਰੂ ਰੂਪ ਧਾਰੇ॥ ਜਿਨੈ ਖਾਨ ਖਾਵੀਨੀਯੰ ਖੇਤ ਮਾਰੇ॥
ਕੁਪਿਓ ਦੇਵਤੇਸ਼ੰ ਦਯਾਰਾਮ ਜੁੱਧੰ॥ ਕੀਯੋ ਦ੍ਰੋਣ ਕੀ ਜਿਉ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਸੁੱਧੰ॥ ੬॥

ਮਾਹੀ ਲਾਲ ਚੰਦ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਨਿਕਲਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਖ਼ੂਨੀ ਖਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ। ਪ੍ਰੋਹਤ ਦਇਆ ਰਾਮ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦਰੋਣਾਚਾਰਯ ਵਾਂਗੂੰ ਬੜਾ ਮਹਾਨ ਯੁਧ ਕੀਤਾ॥ ੬॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕੋਪੀਯੰ ਕੁਤਕੋ ਸੰਭਾਰੀ॥ ਹਠੀ ਖਾਨਹਯਾਤ ਕੇ ਸੀਸ ਝਾਰੀ॥

ਉਠੀ ਛਿੱਛਿ ਇੱਛੰ ਕਢਾ ਮੇਝ ਜੋਰੰ॥ ਮਨੋ ਮਾਖਨੰ ਮੱਟਕੀ ਕਾਨ੍ਹ ਫੋਰੰ॥ ੭॥

ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਉਦਾਸੀ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਕੁਤਕਾ ਭਾਵ ਸੋਟਾ ਫੜਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੋਟਾ ਹਿਆਤ ਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਐਸਾ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਖੋਪਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਮਿੱਝ ਦੀਆਂ ਛਿਟਾਂ ਇਉ ਉਡੀਆਂ, ਮਾਨੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਦੀ ਮੱਖਣ ਵਾਲਾ ਚਾਟੀ ਭੰਨ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ॥ ੭॥

ਤਹਾਂ ਨੰਦ ਚੰਦੰ ਕੀਯੋ ਕੋਪੁ ਭਾਰੋ॥ ਲਗਾਈ ਬਰੱਛੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਸੰਭਾਰੋ॥
ਤੁਟੀ ਤੇਗ ਤ੍ਰਿੱਖੀ ਕਢੇ ਜੱਮਦੱਢੰ॥ ਹਠੀ ਰਾਖੀਯੰ ਲੱਜ ਬੰਸੰ ਸਨੱਢੰ॥ ੮॥

ਜੰਗ ਅੰਦਰ ਦੀਵਾਨ ਨੰਦ ਚੰਦ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਬਰਛੀ ਨਜਾਬਤ ਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੀ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਲਈ। ਜੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸਦੀ ਤੇਜ਼ ਤਲਵਾਰ ਟੁੱਟ ਗਈ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਕਟਾਰ ਕੱਢ ਲਈ। ਹਠੀ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਦੀ ਲਜਿਆ ਰੱਖ ਲਈ॥ ੮॥

ਤਹਾਂ ਮਾਤਲੇਯੰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ ਕਰੁੱਧੰ॥ ਛਕਿਯੋ ਛੋਭ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕਰਜੋ ਜੁੱਧ ਸੁੱਧੰ॥
ਸਹੇ ਦੇਹ ਆਪੰ ਮਹਾਬੀਰ ਬਾਣੰ॥ ਕਰੇ ਖਾਨ ਬਾਨੀਨ ਖਾਲੀ ਪਲਾਣੰ॥ ੯॥

ਸਾਡੇ ਮਾਮੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ ਨੂੰ ਬੜਾ ਰੋਹ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਉਸ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰੇ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਬੜੇ ਤੀਰ ਸਹਾਰੇ ਤੇ ਬਾਂਕੇ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਭਾਵ ਅਨੇਕਾਂ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰਿਆ॥ ੯॥

ਹਠਿਯੋ ਸਾਹਬੰ ਚੰਦ ਖੇਤੰ ਖਤ੍ਰਿਯਾਣੰ॥ ਹਨੇ ਖਾਨ ਖੂਨੀ ਖੁਰਾਸਾਨ ਭਾਨੰ॥
ਤਹਾਂ ਬੀਰ ਬੰਕੇ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਮਾਰੇ॥ ਬਚੇ ਪ੍ਰਾਨ ਲੈ ਕੈ ਸਿਪਾਹੀ ਸਿਧਾਰੇ॥ ੧੦॥

ਬੜੇ ਹਠ ਵਾਲੇ ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਖੁਰਾਸਾਨ ਦੇ ਕਈ ਖੂਨੀ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਬੁਲਾਇਆ। ਇਸ ਨੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਬਚ ਗਏ, ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ॥ ੧੦॥

ਤਹਾਂ ਸ਼ਾਹ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕੀਨੇ ਅਖਾਰੇ॥ ਘਨੇ ਖੇਤ ਮੋ ਖਾਨ ਖੂਨੀ ਲਤਾਰੇ॥
ਨ੍ਰਿਪੰ ਗੋਪਲਾਯੰ ਖਰੋ ਖੇਤ ਗਾਜੈ॥ ਮ੍ਰਿਗਾ ਝੁੰਡ ਮੱਧਜੰ ਮਨੋ ਸਿੰਘ ਰਾਜੈ॥ ੧੧॥

ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਲਤਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਰਾਜਾ ਗੁਪਾਲ ਚੰਦ ਗੁਲੇਰੀਆਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਉਂ ਗਰਜਣ ਲਗਾ ਜਿਵੇਂ ਹਿਰਨਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਗੱਜਦਾ ਹੈ॥ ੧੧॥

ਤਹਾਂ ਏਕ ਬੀਰੰ ਹਰੀਚੰਦ ਕੋਪਜੋ॥ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਖੇਤ ਮੋ ਪਾਵ ਰੋਪਜੋ॥

ਮਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕੈ ਤੀਰ ਤੀਖੇ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥ ਲਗੈ ਜੌਨਿ ਕੇ ਤਾਹਿ ਪਾਰੈ ਪਧਾਰੇ॥ ੧੨॥

ਉਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਚੰਦ ਹੰਡੂਰੀਆਂ ਵੀ ਆ ਗੱਜਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਜਮਾਂ ਲਏ। ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਬੜੇ ਤ੍ਰਿੱਖੇ ਤੀਰ ਛੱਡੇ, ਉਹ ਤੀਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਗਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੧੨॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਹਰੀ ਚੰਦ ਕ੍ਰੁੱਧੰ॥ ਹਨੇ ਸੂਰ ਸੁੱਧੰ॥ ਭਲੇ ਬਾਣ ਬਾਹੇ॥ ਬਡੇ ਸੈਨ ਗਾਹੇ॥ ੧੩॥

ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਚੰਦ ਨੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਬੜੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਤੇ ਸਾਡੇ ਬਹੁਤ ਸੈਨਕ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ॥੧੩॥

ਰਸੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਰਾਚੇ॥ ਮਹਾਂ ਲੋਹ ਮਾਚੇ॥ ਹਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ॥ ਲਿਟੇ ਭੂਪ ਭਾਰੀ॥ ੧੪॥

ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਚੰਦ ਰੌਦ੍ਰ ਰਸ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਲੋਹੇ ਵਾਂਗੂੰ ਲਾਲ ਹੋ ਕੇ ਬੜਾ ਚਮਕਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜੇ ਮੈਦਾਨੇ-ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਰ ਕੇ ਲੇਟ ਗਏ॥੧੪॥

ਤਬੈ ਜੀਤ ਮੱਲੰ॥ ਹਰੀਚੰਦ ਭੱਲੰ॥ ਹ੍ਰਿਦੈ ਐਂਚ ਮਾਰਯੋ॥ ਸੁ ਖੇਤੰ ਉਤਾਰਯੋ॥ ੧੫॥

ਜੀਤ ਮੱਲ ਨੇ ਰਾਜੇ ਹਰੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨੇਜਾ ਮਾਰਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਨੇਜਾ ਵਜਿਆ ਤੇ ਉਹ ਜੰਗ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ॥੧੫॥

ਲਗੇ ਬੀਰ ਬਾਣੰ॥ ਰਿਸਿਯੋ ਤੇਜਿ ਮਾਣੰ॥ ਸਮੂਰ ਬਾਜ ਡਾਰੇ॥ ਸੁਵਰਗੰ ਸਿਧਾਰੇ॥ ੧੬॥

ਜਿਸ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਤੀਰ ਵੱਜਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਅੱਗ ਵਾਂਗੂੰ ਲਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਛੱਡਕੇ ਆਪ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੧੬॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਖੁਲੈ ਖਾਨ ਖੂਨੀ ਖੁਰਾਸਾਨ ਖੱਗੰ॥ ਪਰੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੰ ਉਠੀ ਝਾਲ ਅੱਗੰ॥
ਭਈ ਤੀਰ ਭੀਰੰ ਕਮਾਣੰ ਕੜੱਕੇ॥ ਗਿਰੇ ਬਾਜ ਤਾਜੀ ਲਗੇ ਧੀਰ ਧੱਕੇ॥ ੧੭॥

ਖੁਰਾਸਾਨ ਦੇ ਖੂਨੀ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹੇ ਖੰਡੇ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਦੇ ਚੰਗਿਆੜੇ ਨਿਕਲਦੇ ਸਨ। ਕਮਾਨਾਂ ਕੜਕਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਧੱਕੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਮਰ ਮਰ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੭॥

ਬਜੀ ਭੇਰ ਭੂੰਕਾਰ ਧੁੱਕੇ ਨਗਾਰੇ॥ ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਬੀਰ ਬੰਕੇ ਬਕਾਰੇ॥

ਕਰੇ ਬਾਹੁ ਆਘਾਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ॥ ਡਕੀ ਡਾਕਣੀ ਚਾਂਵਡੀ ਚੀਤਕਾਰੰ॥ ੧੮॥

ਭੇਰੀਆਂ ਭੂੰ ਭੂੰ ਕਰਕੇ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੀ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਡਾਕਣੀਆਂ ਦੇ ਡੈਣਾਂ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੧੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਹਾ ਲਗੇ ਬਰਨਨ ਕਰੌ ਮਚਿਯੋ ਜੁੱਧੁ ਅਪਾਰ॥
ਜੇ ਲੁੱਝੇ ਜੁੱਝੇ ਸਭੇ ਭੱਜੇ ਸੂਰ ਹਜਾਰ॥ ੧੯॥

ਏਨਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਮਚਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਮੈਂ ਕਿਥੋ ਤਕ ਕਰਾਂ? ਜਿਹੜੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਲੜੇ, ਉਹ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਗਏ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਜੰਗ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਕੇ ਭੱਜ ਗਏ॥੧੯॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਭਜਿਯੋ ਸ਼ਾਹ ਪਾਹਾੜ ਤਾਜੀ ਤ੍ਰਿਪਾਯੰ॥ ਚਲਿਯੋ ਬੀਰੀਯਾ ਤੀਰੀਯਾ ਨ ਚਲਾਯੰ॥
ਜਸੋ ਡੱਢਵਾਲੰ ਮਧੁੱਕਰ ਸੁ ਸਾਹੰ॥ ਭਜੇ ਸੰਗਿ ਲੈ ਕੈ ਸੁ ਸਾਰੀ ਸਿਪਾਹੰ॥ ੨੦॥

ਅਖੀਰ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਾ ਫ਼ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਅੱਡੀ ਲਾ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਸਾਡੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਮਗਰੋਂ ਕੋਈ ਤੀਰ ਨਾ ਚਲਾਇਆ ਫਿਰ ਜਸਵਾਲ ਦਾ ਕੇਸਰੀ ਚੰਦ ਤੇ ਡਢਵਾਲ ਦਾ ਮਧੁਕਰ ਸ਼ਾਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ॥੨੦॥

ਚੱਕ੍ਰਤ ਚੌਪਿਯੋ ਚੰਦ ਗਾਜੀ ਚੰਦੇਲੰ॥ ਹਠੀ ਹਰੀਚੰਦੰ ਗਹੇ ਹਾਥ ਸੇਲੰ॥
ਕਰਿਯੋ ਸੁਆਮਿ ਧਰਮੰ ਮਹਾ ਰੋਸ ਰੁੱਝਯੰ॥ ਗਿਰਿਯੋ ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਇਸੋ ਸੂਰ ਜੁੱਝਯੰ॥ ੨੧॥

ਚੰਦੇਲੀਆ ਰਾਜਾ ਗਾਜ਼ੀ ਚੰਦ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਚਮਕਿਆ। ਉਧਰੋਂ ਹਠੀ ਹਰੀ ਚੰਦ ਰਾਜਾ ਵੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਰਛਾ ਫੜ ਕੇ ਆਇਆ। ਉਸਨੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੁਆਮੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਸੂਰਮਾ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੨੧॥

ਤਹਾਂ ਖਾਨ ਨੈਜਾਬਤੈ ਆਨ ਕੈ ਕੈ॥ ਹਨਿਓ ਸ਼ਾਹ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੈ॥
ਕਿਤੈ ਖਾਨ ਬਾਨੀਨਹੂੰ ਅਸਤ੍ਰ ਝਾਰੇ॥ ਸਹੀ ਸ਼ਾਹ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਸੁਰਗੰ ਸਿਧਾਰੇ॥ ੨੨॥

ਨਜਾਬਤ ਖਾਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜਕੇ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸਾਥੀ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤੇ। ਅੰਤ ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ॥ ੨੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਾਰਿ ਨਜਾਬਤ ਖਾਂਨ ਕੌ ਸੰਗੋ ਜੁਝੈ ਜੁਝਾਰ॥
ਹਾ ਹਾ ਇਹ ਲੋਕੈ ਭਇਓ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਜੈਕਾਰ॥੨੩॥

ਨਜਾਬਤ ਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ ਆਪ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਬੜੀ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚੀ ਤੇ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਈ॥੨੩॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥

ਲਖੇ ਸ਼ਾਹ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਜੁੱਝੇ ਜੁਝਾਰੰ॥ ਤਵੰ ਕੀਟ ਬਾਣੰ ਕਮਾਣੰ ਸੰਭਾਰੰ॥
ਹਨਿਯੋ ਏਕ ਖਾਨੰ ਖਿਆਲੰ ਖਤੰਗੰ॥ ਡਸਿਯੋ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੋ ਜਾਨੁ ਸਯਾਮੰ ਭੁਜੰਗੰ॥੨੪॥

ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈ ਆਪਣਾ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਇਕ ਪਠਾਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੈਂ ਤੀਰ ਛਡਿਆ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੇ ਨਾਗ ਨੇ ਉਸ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਡੱਸ ਲਿਆ ਹੋਵੇ॥੨੪॥

ਗਿਰਿਯੋ ਭੂਮ ਸੋ ਬਾਨ ਦੂਜੋ ਸੰਭਾਰਯੋ॥ ਮੁਖੰ ਭੀਖਨੰ ਖਾਨ ਕੇ ਤਾਨ ਮਾਰਯੋ॥
ਭਜਿਯੋ ਖਾਨ ਖੂਨੀ ਰਹਿਯੋ ਖੇਤ ਤਾਜੀ॥ ਤਜੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤੀਜੇ ਲਗੇ ਬਾਣ ਬਾਜੀ॥੨੫॥

ਉਹ ਪਠਾਣ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਦੂਜਾ ਤੀਰ ਛਡਿਆ, ਜੋ ਭੀਖਨ ਖਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਵਜਿਆ। ਭੀਖਨ ਖਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਚੋਂ ਭੱਜ ਗਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਖਾਲੀ ਘੋੜਾ ਹੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਤੀਜੇ ਤੀਰ ਦੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਉਹ ਘੋੜਾ ਵੀ ਮਰ ਗਿਆ॥੨੫॥

ਛੁਟੀ ਮੂਰਛਨਾ ਹਰੀਚੰਦੰ ਸੰਭਾਰੇ॥ ਗਹੇ ਬਾਣ ਕਾਮਾਣ ਭੇ ਐਚ ਮਾਰੇ॥
ਲਗੇ ਅੰਗ ਜਾਂਕੇ ਰਹੇ ਨਾ ਸੰਭਾਰੰ॥ ਤਨੰ ਤਯਾਗਤੇ ਦੇਵ ਲੋਕੰ ਪਧਾਰੰ॥੨੬॥

ਏਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਫਿਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਡਟਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਮਾਣ ਵਿਚੋਂ ਐਸੇ ਤੀਰ ਛੱਡੇ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੱਗਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੨੬॥

ਦੁਯੰ ਬਾਣ ਖੈਚੇ ਇਕੰ ਬਾਰ ਮਾਰੇ॥ ਬਲੀ ਬੀਰ ਬਾਜੀਨ ਤਾਜੀ ਬਿਦਾਰੇ॥
ਜਿਸੈ ਬਾਨ ਲਾਗੈ ਰਹੈ ਨ ਸੰਭਾਰੰ॥ ਤਨੰ ਬੇਧਿਕੈ ਤਾਹਿ ਪਾਰੰ ਸਿਧਾਰੰ॥੨੭॥

ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਚੰਦ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਦੋ ਤੀਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਸੂਰਮੇ ਤੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਦਾ ਤੀਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਤੀਰ

ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੨੭॥

ਸਭੈ ਸ੍ਵਾਮ ਧਰਮੰ ਸੁ ਬੀਰੰ ਸੰਭਾਰੇ॥ ਡਕੀ ਡਾਕਣੀ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ ਬਕਾਰੇ॥
ਹਸੈ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਔ ਸੁੱਧ ਸਿੱਧੰ॥ ਚਵੀ ਚਾਵਡੀਯੰ ਉਡੀ ਗਿੱਧ ਬ੍ਰਿੱਧੰ॥ ੨੮॥

ਸਭ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁਆਮੀ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ। ਡਾਕਣੀਆਂ ਡਕਾਰਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਰੌਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਬੀਰ ਗਣ ਤੇ ਸਿਧ ਹੱਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਚੁੜੇਲਾਂ ਬੋਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਇੱਲਾਂ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣ ਲਈ ਉੱਡ ਰਹੀਆ ਸਨ॥੨੮॥

ਹਰੀਚੰਦ ਕੋਪੇ ਕਮਾਣੰ ਸੰਭਾਰੰ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਬਾਜੀਯੰ ਤਾਣ ਬਾਣੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ॥
ਦੁਤਿਯ ਤਾਕ ਕੈ ਤੀਰ ਮੋ ਕੌ ਚਲਾਯੰ॥ ਰਖਿਓ ਦਈਵ ਮੈ ਕਾਨ ਛ੍ਵੈਕੈ ਸਿਧਾਯੰ॥ ੨੯॥

ਹਰੀ ਚੰਦ ਨੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕਮਾਨ ਫੜੀ ਤੇ ਇਕ ਤੀਰ ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਦੂਜਾ ਤੀਰ ਮੇਰਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਉਸ ਨੇ ਛਡਿਆ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਹ ਤੀਰ ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਕੇ ਲੰਘ ਗਿਆ॥੨੯॥

ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਬਾਣ ਮਾਰਯੋ ਸੁ ਪੇਟੀ ਮਝਾਰੰ॥ ਬਿਧਿਅੰ ਚਿਲਕਤੰ ਦੁਆਲ ਪਾਰੰ ਪਧਾਰੰ॥
ਚੁਭੀ ਚਿੰਚ ਚਰਮੰ ਕਛੂ ਘਾਇ ਨ ਆਯੰ॥ ਕਲ ਕੇਵਲੰ ਜਾਨ ਦਾਸੰ ਬਚਾਯੰ॥ ੩੦॥

ਉਸ ਨੇ ਤੀਜਾ ਤੀਰ ਮੇਰੀ ਲੱਕ ਵਾਲੀ ਪੇਟ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ। ਉਹ ਤੀਰ ਚਿਲਕਤ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹਕੇ ਪੇਟੀ ਦੇ ਤਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੀਰ ਦੀ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਚੁੰਜ ਹੀ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ਖਮ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦਾਸ ਜਾਣਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ॥੩੦॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਜਬੈ ਬਾਣ ਲਾਗਯੋ॥ ਤਬੈ ਰੋਸ ਜਾਗਯੋ॥ ਕਰੰ ਲੇ ਕਮਾਣੰ॥ ਹਨੰ ਬਾਣ ਤਾਣੰ॥ ੩੧॥

ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਚੰਦ ਦਾ ਤੀਰ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਰੋਹ ਜਾਗਿਆ ਫਿਰ ਮੈਂ ਕਮਾਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਤੀਰ ਛੌਡਿਆ॥੩੧॥

ਸਭੈ ਬੀਰ ਧਾਏ॥ ਸਰੋਘੰ ਚਲਾਏ॥ ਤਬੈ ਤਾਕਿ ਬਾਣੰ॥ ਹਨਯੋ ਏਕ ਜੁਆਣੰ॥ ੩੨॥

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਇਆ ਤਾਂ ਸਭ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਤਦ ਮੈਂ ਇਕ ਜੁਆਨ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੩੨॥

ਹਰੀਚੰਦ ਮਾਰੇ॥ ਸੁ ਜੋਧਾ ਲਤਾਰੇ॥ ਸੁ ਕਾਰੋੜ ਰਾਯੰ॥ ਵਹੈ ਕਾਲ ਘਾਯੰ॥ ੩੩॥

ਮੈਂ ਹਰੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਧ ਦਿੱਤਾ। ਕੋਟ ਲੇਹਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਾਲ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੩੩॥

ਰਣੰ ਤਜਾਗਿ ਭਾਗੇ॥ ਸਭੈ ਤ੍ਰਾਸ ਪਾਗੇ॥ ਭਈ ਜੀਤ ਮੇਰੀ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਾਲ ਕੇਰੀ॥ ੩੪॥

ਫਿਰ ਡਰ ਦੇ ਮਾਰਿਆਂ ਸਭ ਰਾਜੇ ਮੈਦਾਨ ਛਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ॥੩੪॥

ਰਣੰ ਜੀਤਿ ਆਏ॥ ਜਯੰ ਗੀਤ ਗਾਏ॥ ਧਨੰਧਾਰ ਬਰਖੇ॥ ਸਭੈ ਸੂਰ ਹਰਖੇ॥ ੩੫॥

ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਫ਼ਤਹਿ ਪਾ ਕੇ ਸਭ ਸੂਰਮੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਆ ਗਏ ਤੇ ਜਿੱਤ ਦੇ ਜੈਕਾਰੇ ਬੁਲਾਏ, ਅਸਾਂ ਸਭ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧਿਆਂ ਉੱਤੋਂ ਧਨ ਦੀ ਸੋਟ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਭ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ॥੩੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੁੱਧ ਜੀਤ ਆਏ ਜਬੈ ਟਿਕੈ ਨ ਤਿਨ ਪੁਰ ਪਾਂਵ॥
ਕਾਹਲੂਰ ਮੈ ਬਾਂਧਿਯੋ ਆਨ ਅਨੰਦਪੁਰ ਗਾਵ॥ ੩੬॥

ਜਦੋਂ ਇਸ ਜੰਗ ਨੂੰ ਜਿਤਕੇ ਸੂਰਮੇ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪਾਂਵਟੇ ਵਿਚ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਟਿਕਦੇ। ਫਿਰ ਅਸਾਂ ਕਹਿਲੂਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਛੱਡੇ ਹੋਏ ਨਗਰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਨੂੰ ਆ ਸੰਭਾਲਿਆ॥੩੬॥

ਜੇ ਜੇ ਨਰ ਤੱਹ ਨਾ ਭਿਰੇ ਦੀਨੇ ਨਗਰ ਨਿਕਾਰ॥
ਜੇ ਤਿਹ ਠਉਰ ਭਲੇ ਭਿਰੇ ਤਿਨੈ ਕਰੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰ॥ ੩੭॥

ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੜੇ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਗਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਲੜੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਸੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ॥੩੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਹੁਤ ਦਿਵਸ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਤਾਏ॥ ਸੰਤ ਉਬਾਰ ਦੁਸ਼ਟ ਸਭ ਘਾਏ॥
ਟਾਂਗ ਟਾਂਗ ਕਰਿ ਹਨੇ ਨਿਦਾਨਾ॥ ਕੂਕਰ ਜਿਮਿ ਤਿਨ ਤਜੇ ਪਰਾਨਾ॥ ੩੮॥

ਫਿਰ ਅਸਾਂ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਤੀਤ ਕੀਤੇ। ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਭ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ। ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਟੰਗ ਟੰਗ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੁਤਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ॥੩੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਰਾਜ ਸਾਜ ਕਥਨੰ ਭੰਗਾਣੀ ਜੁੱਧ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸ਼ਟਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੮॥੩੨੦॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਜ ਸਾਜ ਦੀ ਕਥਾ, ਭੰਗਾਣੀ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ, ਅਧਿਆਏ ਅੱਠਵਾਂ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੮॥ ੩੨੦॥ ਚਲਦਾ॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਇਸ ਅਠਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ 'ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੁੱਧ' ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਰਅੰਸ਼ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਪਰਜਾ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹਰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਨਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰ ਢਾਹ ਕੇ ਮਸੀਤਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਹਿੰਦੂ ਹੋਣ ਦਾ ਟੈਕਸ ਉਗਰਾਹਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਇਹਨਾਂ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂ ਜਨਤਾ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ। ਅੰਤ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਕੋਲ ਅਨੰਦਪੁਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚਕੇ ਆਪਣੇ ਸੀਸ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦਿੱਤਾ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਨੌਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ। ਆਪ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਬਾਹੂ ਬਲ ਨਾਲ ਜ਼ੁਲਮ ਰਾਜ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ। ਆਪ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਰਖਿਆ ਲਈ ਚਾਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਬਣਾਏ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਣ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਜਾਂਦੇ।

ਕਹਿਲੂਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਫੌਜੀ ਚੜ੍ਹਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਵੈਰ ਭਾਵਨਾ ਬਣਾਈ ਰਖਦਾ। ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਾਫੀ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਥੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣ।

ਰਾਜਾ ਮੇਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਹਨ ਸਿਰਮੌਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ। ਓਸ ਨੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਪੱਤਰ ਲਿਖਕੇ ਆਪਣੀ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਚਲੇ ਆਉਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਪਰਵਾਰ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ੧੭ ਵੈਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੭੪੨ ਨੂੰ ਨਾਹਨ ਵਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ। ਨਾਹਨ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਮਨਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਅਸਥਾਨ ਆਪਣੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਚੁਣਿਆ, ਜਿਥੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਮਹਿਲ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਂ 'ਪਾਉਂਟਾ' ਰਖਿਆ ਗਿਆ।

ਮੇਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਗੜ੍ਹਵਾਲ ਦੇ ਰਾਜੇ ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਕੁਛ ਝਗੜਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਨਿਬੇੜ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੁਲਾਹ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਜਸ ਸੁਣਕੇ ਸਢੌਰੇ ਦਾ ਪੀਰ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਪੀਰ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਹਟਾਏ ਪੰਜ ਸੋ ਫੌਜੀ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਨੌਕਰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਹਯਾਤ ਖਾਂ, ਨਜਾਬਤ ਖਾਂ, ਭੀਖਨ ਖਾਂ ਆਦਿਕ ਪੰਜ ਸਰਦਾਰ ਸਨ।

ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਜੰਞ ਲੈ ਕੇ ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਢੁੱਕਣਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭੀਮਚੰਦ ਨੂੰ ਜੰਞ ਲੈ ਕੇ ਪਾਂਵਟੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਦਾ ਪੱਤ੍ਰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਵਾ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਤੰਬੋਲ ਵਜੋਂ ਦੀਵਾਨ ਨੰਦ ਚੰਦ ਹਥ ਭੇਜਿਆ। ਤੰਬੋਲ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬੋਲਿਆ ਗਿਆ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਤੂੰ ਉਸ ਦਾ ਤੰਬੋਲ ਮੋੜ ਦੇਹ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਧੀ ਦਾ ਡੋਲਾ ਤਾਂ ਹੀ ਲਿਜਾਵਾਂਗਾ, ਜੇ ਤੂੰ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰੱਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰੇਂਗਾ।

ਅਖੀਰ ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੀ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਮੰਨਣੀ ਪਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਚੜਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਪਾਂਵਟੇ ਤੋਂ ਸਤ ਮੀਲ ਪੂਰਬ ਵਲ 'ਭੰਗਾਣੀ' ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਮੋਰਚੇ ਜਾ ਗੱਡੇ ਤੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

ਜੰਗ ਸਿਰ ਤੇ ਆਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਪੀਰ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਵਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਨੌਕਰ ਰਖਾਏ ਪਠਾਣ ਬੇਈਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਗਏ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਦਾ ਲਾਲਚ ਕਰਕੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਜਾ ਰਲੇ।

ਪਹਾੜੀ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜੰਗ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਏ:- ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ, ਜੀਤ ਮੱਲ, ਗਾਜੀ ਗੁਲਾਬ, ਮਾਹਰੀ ਚੰਦ, ਗੰਗਾ ਰਾਮ, ਲਾਲ ਚੰਦ, ਪ੍ਰੋਹਤ ਦਯਾ ਰਾਮ, ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਉਦਾਸੀ, ਦੀਵਾਨ ਨੰਦ ਚੰਦ, ਮਾਮਾ ਕਿਰਪਾਲ ਦਾਸ ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ।

ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਯੋਧੇ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੜਣ ਲਈ ਆਏ:- ਫਤੇ ਚੰਦ, ਭੀਮ ਚੰਦ, ਗੁਪਾਲ, ਹਰੀ ਚੰਦ, ਕੇਸਰੀ ਚੰਦ, ਮਧੁਕਰ ਸ਼ਾਹ, ਗਾਜੀ ਚੰਦ, ਨਿਜਾਬਤ ਖਾਂ, ਹਯਾਤ ਖਾਂ ਤੇ ਭੀਖਨ ਖਾਂ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ।

ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਇਸ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜੇ ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਭੂਆ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਭਰਾ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਹਰੀ ਚੰਦ, ਕੋਟ ਲੈਹਰ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਹਯਾਤ ਖਾਂ ਤੇ ਨਿਜਾਬਤ ਖਾਂ ਮਾਰੇ ਗਏ।

ਅੰਤ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਜਿਤ ਹੋਈ ਤੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਹਾਰ ਕੇ ਨਸ ਗਏ।

ਅਧਿਆਏ ਨੌਵਾਂ

ਨਦੌਣ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

**ਚੌਪਈ॥ ਬਹੁਤ ਕਾਲਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਤਾਯੋ॥ ਮੀਆਖਾਨ ਜੰਮੂ ਕਹ ਆਯੋ॥
ਅਲਫ ਖਾਨ ਨਾਦੌਣ ਪਠਾਵਾ॥ ਭੀਮਾ ਚੰਦ ਤਨ ਬੈਰ ਬਢਾਵਾ॥ ੧॥**

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਮੀਆਂ ਖਾਂ ਨੂੰ ਜੰਮੂ ਵਲ ਮਾਮਲਾ ਉਗਰਾਹੁਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਅਲਫ ਖਾਂ ਨੂੰ ਨਦੌਣ ਵਲ ਤੋਰਿਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵੈਰ ਵਧਾਇਆ॥੧॥

**ਜੁੱਧ ਕਾਜ ਨ੍ਰਿਪ ਹਮੈ ਬੁਲਾਯੋ॥ ਆਪਿ ਤਵਨ ਕੀ ਓਰ ਸਿਧਾਯੋ॥
ਤਿਨ ਕਠਗੜ ਨਵਰਸ ਪਰ ਬਾਂਧੋ॥ ਤੀਰ ਤੁਫੰਗ ਨਰੇਸ਼ਨ ਸਾਂਧੋ॥ ੨॥**

ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਅਲਫ ਖਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਆਪ ਉਸ ਨਾਲ ਸੁਲਾਹ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲ ਪਿਆ। ਉਸ ਅਲਫ ਖਾਂ ਨੇ ਨਵਰਸ ਦੇ ਟਿੱਲੇ ਉਪਰ ਕਾਠ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਇਧਰ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਤੀਰ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਸੰਭਾਲ ਲਈਆਂ॥ ੨॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥

**ਤਹਾ ਰਾਜ ਸਿੰਘੰ ਬਲੀ ਭੀਮਚੰਦੰ॥ ਚੜਿਓ ਰਾਮ ਸਿੰਘੰ ਮਹਾਂ ਤੇਜਵੰਦੰ॥
ਸੁਖੰਦੇਵ ਗਾਜੀ ਜਸਾਰੋਟ ਰਾਜੰ॥ ਚੜੇ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੀਨੇ ਕਰੇ ਸਰਬ ਕਾਜੰ॥ ੩॥**

ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਬੜੇ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਸੁਖਦੇਵ ਜਸਰੋਟੀਆ ਰਾਜਾ ਵੀ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ॥ ੩॥

**ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਚੜਿਓ ਡਢੇ ਡਢਵਾਰੰ॥ ਚਲੇ ਸਿੱਧ ਹ੍ਵੈ ਕਾਜ ਰਾਜੰ ਸੁਧਾਰੰ॥
ਕਰੀ ਢੂਕ ਢੋਅੰ ਕਿਰਪਾਲਚੰਦੰ॥ ਹਟਾਏ ਸਭੈ ਮਾਰਿ ਕੈ ਬੀਰ ਬ੍ਰਿੰਦੰ॥ ੪॥**

ਡਢਵਾਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਚੰਦ ਵੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦਾ ਕੰਮ ਸੁਆਰਨ ਲਈ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਨੇ ਅਗੇ ਹੋ

ਕੇ ਬੜਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਪਿਛੇ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੪॥

ਦੁਤਿਯ ਢੋਅ ਢੂਕੇ ਵਹੈ ਮਾਰਿ ਉਤਾਰੀ॥ ਖਰੇ ਦਾਂਤ ਪੀਸੈ ਛੁਭੈ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ॥
ਉਤੈ ਵੈ ਖਰੇ ਬੀਰ ਬੰਬੈ ਬਜਾਵੈਂ॥ ਤਰੇ ਭੂਪ ਠਾਂਢੇ ਬਡੋ ਸ਼ੋਕੁ ਪਾਵੈਂ॥ ੫॥

ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਸੂਰਮੇ ਫਿਰ ਅਗੇ ਵਧੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਪਿਛੇ ਧੱਕ ਦਿੱਤੇ। ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਹੇਠਾਂ ਖੜੇ ਦੰਦ ਪੀਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਧਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਜਿੱਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਧੌਂਸੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਇਧਰ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਹੇਠਾਂ ਖੜੋਤੇ ਸ਼ੋਕ ਮਨਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੫॥

ਤਬੈ ਭੀਮਚੰਦੰ ਕੀਯੋ ਕੋਪ ਆਪੰ॥ ਹਨੂਮਾਨ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋ ਮੁਖ ਜਾਪੰ॥
ਸਭੈ ਬੀਰ ਬੋਲੇ ਹਮੈ ਭੀ ਬੁਲਾਯੰ॥ ਤਬੈ ਢੋਅ ਕੈ ਕੈ ਸੁ ਨੀਕੇ ਸਿਧਾਯੰ॥ ੬॥

ਤਦ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਹਨੂੰਮਾਨ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕੀਤਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਸਦਿਆ ਤੇ ਸਭ ਨੇ ਇੱਕਠਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੱਲਾ ਬੋਲਿਆ॥ ੬॥

ਸਭੈ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ ਮਹਾਂਬੀਰ ਢੂਕੇ॥ ਚਲੇ ਬਾਰਿਬੇ ਬਾਰਕੋ ਜਿਉ ਭਭੂਕੇ॥
ਤਹਾਂ ਬਿਝੜਿਆਲੰ ਹਠਿਯੋ ਬੀਰ ਦਯਾਲੰ॥ ਉਠਿਯੋ ਸੈਨ ਲੈ ਸੰਗਿ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ॥ ੭॥

ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਅਗੇ ਵਧੇ, ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਦੇ ਮੁਆਤੇ ਵਾੜ ਸਾੜਨ ਲਈ ਅਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਬਿਝੜਵਾਲੀਆ ਦਿਆਲ ਚੰਦ ਤੇ ਕਾਂਗੜੇ ਦਾ ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਸੈਨਾ ਦੇ ਅਗੇ ਲੱਗਕੇ ਤੁਰ ਪਏ॥ ੭॥

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ॥

ਕੁੱਪਿਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲ॥ ਨੱਚੇ ਮਰਾਲ॥ ਬੱਜੇ ਬਜੰਤ॥ ਕ੍ਰੂਰੰ ਅਨੰਤ॥ ੮

ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਨੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਨਚਾਇਆ। ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਬੜੇ ਭਿਆਨਕ ਸਨ॥ ੮॥

ਜੁੱਝੰਤ ਜੁਆਣ॥ ਬਾਹੈ ਕ੍ਰਿਪਾਣ॥ ਜੀਆ ਧਾਰਿ ਕ੍ਰੋਧ॥ ਛੱਡੇ ਸਰੋਘ॥੯॥

ਜੁਆਨ ਸੂਰਮੇ ਲੜਦੇ ਸਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਧਾਰਕੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰਸਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੯॥

ਲੁੱਝੈ ਨਿਦਾਣ॥ ਤੱਜੰਤ ਪ੍ਰਾਣ॥ ਗਿਰ ਪਰੰਤ ਭੂਮ॥ ਜਣੁ ਮੇਘ ਝੂਮ॥ ੧੦॥

ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਅੰਤ ਸੂਰਮੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਯੋਧੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਇਉਂ ਜਾਪਦੇ

ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲ ਧਰਤੀ ਤੇ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ॥੧੦॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕੋਪਜੰ॥ ਹਠੀ ਪਾਵ ਰੋਪਜੰ॥ ਸਰੋਘੰ ਚਲਾਏ॥ ਬਡੇ ਬੀਰ ਘਾਏ॥੧੧॥

ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਪੱਕੇ ਪੈਰ ਗੱਡ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ॥੧੧॥

ਹਣੇ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ॥ ਲਿਟੇ ਭੂਪ ਭਾਰੀ॥ ਮਹਾਂ ਨਾਦ ਬਾਜੇ॥ ਭਲੇ ਸੂਰ ਗਾਜੇ॥੧੨॥

ਬੜੇ ਬੜੇ ਛੱਤਰਧਾਰੀ ਰਾਜੇ ਮਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਲੇਟ ਗਏ। ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੨॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕਰੁੱਧੰ॥ ਕੀਯੋ ਜੁੱਧ ਸੁੱਧੰ॥ ਮਹਾਂਬੀਰ ਗੱਜੇ॥ ਮਹਾਂ ਸਾਰ ਬੱਜੇ॥੧੩॥

ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਲੋਹੇ ਤੇ ਲੋਹਾ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੩॥

ਕਰਿਯੋ ਜੁੱਧ ਚੰਡੰ॥ ਸੁਣਿਯੋ ਨਾਵ ਖੰਡੰ॥ ਚਲਿਯੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਾਹੀ॥ ਰਜੌਤੀ ਨਿਬਾਹੀ॥੧੪॥

ਏਨਾ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਨਵਾਂ ਖੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਅਗੇ ਵਧਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਜਪੂਤੀ ਆਨ ਨੂੰ ਨਿਬਾਹਿਆ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੋਪ ਭਰੇ ਰਾਜਾ ਸਭੈ ਕੀਨੋ ਜੁੱਧ ਉਪਾਇ॥
ਸੈਨ ਕਟੋਚਨ ਕੀ ਤਬੈ ਘੇਰ ਲਈ ਅਰਰਾਇ॥੧੫॥

ਸਾਰਿਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਨੇ ਕਟੋਚੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ॥੧੫॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥

ਚਲੇ ਨਾਂਗਲੂ ਪਾਂਗਲੂ ਵੇਦੜੋਲੰ॥ ਜਸਵਾਰੇ ਗੁਲੇਰੇ ਚਲੇ ਬਾਂਧ ਟੋਲੰ॥
ਤਹਾਂ ਏਕ ਬਾਜਿਯੋ ਮਹਾਂਬੀਰ ਦਯਾਲੰ॥ ਰਖੀ ਲਾਜ ਜੋਨੈ ਸਭੈ ਬਿਝੜਵਾਲੰ॥੧੬॥

ਨਾਂਗਲੂ, ਪਾਂਗਲੂ ਵੇਦਤੋਲ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਜਸਵਾਰੇ ਤੇ ਗੁਲੇਰੀਏ ਵੀ ਟੋਲੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਚਲ ਪਏ। ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਮਹਾਂ ਯੋਧਾ ਦਿਆਲ ਚੰਦ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਬਿਝੜਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖ ਲਈ॥੧੬॥

ਤਵੰ ਕੀਟ ਤੋਲੌ ਤੁਫੰਗੰ ਸੰਭਾਰੋ॥ ਹ੍ਰਿਦੇ ਏਕ ਰਾਵੰਤ ਕੇ ਤੌਕ ਮਾਰੋ॥

ਗਿਰਿਯੋ ਝੂਮ ਭੂਮੈ ਕਰਿਯੋ ਜੁੱਧ ਸੁੱਧੰ ॥ ਤਊ ਮਾਰਿ ਬੋਲਿਯੋ ਮਹਾਂ ਮਾਨਿ ਕ੍ਰੁੱਧੰ ॥ ੧੭ ॥

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਭਾਵ ਮੈਂ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਗੋਲੀ ਲੱਗਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਉਹ ਉਲਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਉਹ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਇਆ ਮਾਰ ਲੋ ਮਾਰ ਹੀ ਬੋਲਦਾ ਰਿਹਾ॥੧੭॥

ਤਜਿਯੋ ਤੁਪਕੰ ਬਾਨ ਪਾਨੰ ਸੰਭਾਰੇ ॥ ਚਤੁਰ ਬਾਨਯੰ ਲੈ ਸੁ ਸੱਬਯੰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥

ਤ੍ਰਿਯੋ ਬਾਣ ਲੈ ਬਾਮ ਪਾਣੰ ਚਲਾਏ ॥ ਲਗੇ ਯਾ ਲਗੇ ਨਾ ਕਛੂ ਜਾਨਿ ਪਾਏ ॥ ੧੮ ॥

ਫਿਰ ਅਸਾਂ ਬੰਦੂਕ ਛੱਡ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਚਾਰ ਤੀਰ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਛਡੇ। ਤਿੰਨ ਤੀਰ ਖੱਬੇ ਨਾਲ ਚਲਾਏ। ਇਹ ਤੀਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਇਹ ਨਹੀ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾ ਸਕਿਆ॥੧੮॥

ਸੁ ਤਉ ਲਉ ਦਈਵ ਜੁੱਧ ਕੀਨੋ ਉਝਾਰੰ ॥ ਤਿਨੈ ਖੇਦ ਕੈ ਬਾਰਿ ਕੇ ਬੀਚ ਡਾਰੰ ॥

ਪਰੀ ਮਾਰ ਬੂੰਗੰ ਛੁਟੀ ਬਾਣ ਗੋਲੀ ॥ ਮਨੋ ਸੂਰ ਬੈਠੇ ਭਲੀ ਖੇਲ ਹੋਲੀ ॥੧੯ ॥

ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਜੰਗ ਦਾ ਪਾਸਾ ਪਲਟ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਅਲਫ ਖਾਂ ਦੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਧੱਕ ਕੇ ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਟਿੱਲੇ ਉੱਤੇ ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋਈ, ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇ ਸੂਰਮੇ ਹੋਲੀ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ ॥੧੯॥

ਗਿਰੇ ਬੀਰ ਭੂਮੰ ਸਰੰ ਸਾਂਗ ਪੇਲੰ ॥ ਰੰਗੇ ਸ੍ਰੋਣ ਬਸਤ੍ਰੰ ਮਨੋ ਫਾਗ ਖੇਲੰ ॥

ਲੀਯੋ ਜੀਤਿ ਬੈਰੀ ਕੀਯਾ ਆਨ ਡੇਰੰ ॥ ਤੇਊ ਜਾਇ ਪਾਰੰ ਰਹੇ ਬਾਰਿ ਕੇਰੰ ॥ ੨੦ ॥

ਸੂਰਮੇ ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਨਾਲ ਪਰੋਏ ਹੋਏ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਇਉਂ ਲਾਲ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਫਗਣ ਵਿਚ ਹੋਲੀਆਂ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਅਲਫ ਖਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦੇ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਆ ਗਏ ਤੇ ਨਦੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾ ਕੇ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ ॥੨੦॥

ਭਈ ਰਾਤ੍ਰ ਗੁਬਾਰ ਕੇ ਅਰਧ ਜਾਮੰ ॥ ਤਬੈ ਛੋਰਿਗੇ ਬਾਰ ਦੇਵੈ ਦਮਾਮੰ ॥

ਸਭੈ ਰਾਤ੍ਰ ਬੀਤੀ ਉਦਿਯੋ ਦਿਉਸਰਾਣੰ ॥ ਚਲੇ ਬੀਰ ਚਾਲਾਕ ਖੱਗੰ ਖਿਲਾਣੰ ॥ ੨੧ ॥

ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਦਾ ਅੱਧਾ ਪਹਿਰ ਬੀਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਲਫ ਖਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਲੈ ਕੇ ਨੱਸ ਤੁਰਿਆ, ਪਿਛੇ ਕੁਝ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਬਾਲੀ ਰਖਣ ਲਈ ਤੇ ਧੌਂਸੇ ਵਜਾਉਣ ਲਈ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਤਾਂਕਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾਂ ਰਹੇ ਕਿ ਅਜੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਤੇ ਇਧਰੋਂ ਸੂਰਮੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੰਡੇ ਫੜਕੇ ਜੰਗ ਲਈ ਤੁਰ ਪਏ॥੨੧॥

ਭੱਜਯੋ ਅਲਫਖਾਨੰ ਨ ਖਾਨਾ ਸੰਭਾਰਯੋ॥ ਭਜੇ ਔਰ ਬੀਰੰ ਨ ਧੀਰੰ ਬਿਚਾਰਯੋ॥
ਨਦੀ ਪੈ ਦਿਨੰ ਅਸ਼ਟ ਕੀਨੇ ਮੁਕਾਮੰ॥ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਦੇਖੇ ਸਭੈ ਰਾਜ ਧਾਮੰ॥ ੨੨॥

ਅਲਫ ਖਾਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭਜ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਵੀ ਸੰਭਾਲ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਅਸੀਂ ਅੱਠ ਦਿਨ ਉਸ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਆਪਣਾ ਡੇਰਾ ਰਖਿਆ ਤੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੇ ਰਾਜ ਮਹਿਲਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ॥ ੨੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਤ ਹਮ ਹੋਇ ਬਿਦਾ ਘਰਿ ਆਏ॥ ਸੁਲਹ ਨਮਿਤ ਵੈ ਉਤਹਿ ਸਿਧਾਏ॥
ਸੰਧਿ ਇਨੈ ਉਨਕੈ ਸੰਗਿ ਕਈ॥ ਹੇਤ ਕਥਾ ਪੂਰਨ ਇਤ ਭਈ॥ ੨੩॥

ਇਧਰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਵਿਦਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਲ ਆ ਗਏ ਤੇ ਉਧਰ ਉਹ ਸੁਲਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਵਲ ਤੁਰ ਪਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਫਾਈ ਕਰ ਲਈ। ਇਸ ਜੰਗ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਇਥੇ ਹੀ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥ ੨੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਆਲਸੂਨ ਕੱਹ ਮਾਰਕੈ ਇਹ ਦਿਸਿ ਕਿਯੋ ਪਿਯਾਨ॥
ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕਨ ਕੇ ਕਰੇ ਪੁਰ ਅਨੰਦ ਸੁਖ ਆਨ॥ ੨੪॥

ਅਸਾ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਆਲਸੂਨ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਲ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਪਹੁੰਚਕੇ ਅਸਾਂ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਦੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ॥ ੨੪॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਨਦੌਨ ਜੁੱਧ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਨੌਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੯ ॥ ੩੪੪॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਨਦੌਣ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ, ਅਧਿਆਏ ਨੌਵਾਂ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੯ ॥ ੩੪੪॥ ਚਲਦਾ॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਇਸ ਨੌਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਦੌਣ ਜੁੱਧ ਦਾ ਵਰਨਣ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੱਖਣ ਦੇ ਆਕੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਿਛੇ ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਕਰ ਟੈਕਸ ਦੀ ਕੋਈ ਰਕਮ ਸ਼ਾਹੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਨਾ ਪਹੁੰਚੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਜਦੋਂ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਨਵਾਬ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛਲੀ ਰਕਮ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਕਰ ਦਾ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਜਵਾਬ ਦੇ ਮਿਲਣ ਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਹਿਲਕਾਰ ਮੀਆਂ ਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਮਤ ੧੭੪੬ ਵਿਚ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਕਰ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਤੋਰਿਆ।

ਮੀਆਂ ਖਾਂ ਆਪ ਜੰਮੂ ਵਲ ਉਗਰਾਹੀ ਲਈ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਭਤੀਜੇ ਸਰਦਾਰ ਅਲਫ ਖਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜ ਸਮੇਤ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਵਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਅਲਫ ਖਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਂਗੜੇ

ਦੇ ਰਾਜੇ ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਨੂੰ ਆ ਘੇਰਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਰਕਮ ਦੇ ਕੇ ਸੁਲਾਹ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵਡਾ ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਹੈ. ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਕਰ ਵਸੂਲ ਕਰੋ. ਫਿਰ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਅੜੇਗਾ। ਦਿਆਲ ਚੰਦ ਬਿਝੜਵਾਲੀਏ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਅਲਫ ਖਾਂ ਨੇ ਕਹਿਲੂਰ ਵਲ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚਕੇ ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦਾ ਕਰ ਦੇਹ. ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੰਗ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਹ।

ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਜੰਗ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਦਦ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਆਪਣਾ ਵੈਰ ਛੱਡਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿੱਖ ਫੌਜਾਂ ਸਮੇਤ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਨਦੌਣ ਪੁਜ ਗਏ। ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਬੁਲਾਇਆ। ਅੰਤ ਅਲਫ ਖਾਂ ਨੇ ਹਾਰਕੇ ਨਦੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾ ਡੇਰੇ ਲਾਏ ਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਅੱਗ ਬਲਦੀ ਤੇ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜਦੇ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ।

ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਇਸ ਜਿੱਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅੱਠ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰਖਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਾਪਸ ਤੁਰ ਪਏ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਆਲਸੂਨ ਪਿੰਡ ਦੇ ਆਕੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਵਿਰੋਧੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸੁਲਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਵਲ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਜੰਗ ਸੰਮਤ ੧੭੪੭ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੋਇਆ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਥੇ ਆਉਣ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਦਰਿਆਂ ਬਿਆਸਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੈ।

ਅਧਿਆਏ ਦਸਵਾਂ

ਖਾਨਜ਼ਾਦੇ ਦੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ

ਚੌਪਈ॥ ਬਹੁਤ ਬਰਖ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਤਾਏ॥ ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਚੋਰ ਸਭੈ ਗਹਿ ਘਾਏ॥
ਕੇਤਿਕ ਭਾਜਿ ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਗਏ॥ ਭੂਖ ਮਰਤ ਫਿਰਿ ਆਵਤ ਭਏ॥੧॥

ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਕਈ ਸਾਲ ਅਸਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਖ ਪੂਰਬਕ ਬਤੀਤ ਕੀਤੇ। ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਚੋਰ ਉੱਚਕੇ ਤੇ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਭ ਲਭ ਕੇ ਮਾਰਿਆ। ਕਈ ਚੋਰ ਨਗਰ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਕਈ ਭੁਖੇ ਮਰਦੇ ਫਿਰ ਨਗਰ ਵਿਚ ਆ ਵਸੇ॥੧॥

ਤਬ ਲੌ ਖਾਨ ਦਿਲਾਵਰ ਆਏ॥ ਪੂਤ ਅਪਨ ਹਮ ਓਰ ਪਠਾਏ॥

ਦ੍ਵੈਕ ਘਰੀ ਬੀਤੀ ਨਿਸਿ ਜਬੈ॥ ਚੜਤ ਕਰੀ ਖਾਨਨ ਮਿਲਿ ਤਬੈ॥ ੨॥

ਅਲਫ ਖਾਂ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਪਾਸ ਲਾਹੌਰ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਰੁਸਤਮ ਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਆਨੰਦਪੁਰ ਵਲ ਭੇਜਿਆਂ। ਜਦੋਂ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਰਾਤ ਬੀਤੀ ਤਾਂ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਸਾਡੇ ਵਲ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ॥ ੨॥

ਜਬ ਦਲ ਪਾਰ ਨਦੀ ਕੇ ਆਯੋ॥ ਆਨ ਆਲਮੈ ਹਮੈ ਜਗਾਯੋ॥
ਸ਼ੋਰੁ ਪਰਾ ਸਭ ਹੀ ਨਰ ਜਾਗੇ॥ ਗਹਿ ਗਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬੀਰ ਰਿਸ ਪਾਗੇ॥ ੩॥

ਜਦੋਂ ਰੁਸਤਮ ਖਾਂ ਦਾ ਦਲ ਨਦੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਆ ਪਹੁੰਚਾ ਤਦ ਆਲਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਜਗਾ ਕੇ ਫੌਜ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਫੌਜ ਆਉਣ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਸਭ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜਕੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ॥ ੩॥

ਛੂਟਨ ਲਗੀ ਤੁਫੰਗੈ ਤਬ ਹੀ॥ ਗਹਿ ਗਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਰਿਸਾਨੇ ਸਭਹੀ॥
ਕ੍ਰੂਰ ਭਾਂਤਿ ਤਿਨ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰਾ॥ ਸ਼ੋਰੁ ਸੁਨਾ ਸਰਤਾ ਕੇ ਪਾਰਾ॥ ੪॥

ਸਾਡੇ ਪਾਸੇ ਵਲੋਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਚਲਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਸ਼ਸਤਰ ਫੜਕੇ ਸਾਰੇ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਨਦੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਪਠਾਣਾਂ ਦਾ ਰੌਲਾਂ ਗੌਲਾ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗਾ। ਸਾਡਾ ਹੱਲਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਹਾਲ ਦੁਹਾਈ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ॥ ੪॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਬਜੀ ਭੇਰ ਭੁੰਕਾਰ ਧੁੰਕੇ ਨਗਾਰੇ॥ ਮਹਾਂਬੀਰ ਬਾਨੈਤ ਬੰਕੇ ਬਕਾਰੇ॥
ਭਏ ਬਾਹੁ ਆਘਾਤ ਨੱਚੇ ਮਰਾਲੰ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧੁ ਕਾਲੀ ਗਰੱਜੀ ਕਰਾਲੰ॥ ੫॥

ਭੇਰੀਆਂ ਭੂੰ ਭੂੰ ਕਰਕੇ ਵੱਜਣ ਲਗੀਆਂ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਗੂੰਜਣ ਲੱਗੇ। ਸੋਹਣੇ ਬਾਂਕੇ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਏ। ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਰ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਘੋੜੇ ਨੱਚਣ ਲੱਗੇ। ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਰਾਉਣੀ ਕਾਲਕਾ ਆ ਕੇ ਨੱਚਣ ਲੱਗੀ॥ ੫॥

ਨਦੀਯੰ ਲਖਿਯੋ ਕਾਲ ਰਾਤ੍ਰੰ ਸਮਾਨੰ॥ ਕਰੇ ਸੂਰਮਾ ਸੀਤ ਪਿੰਗੰ ਪ੍ਰਮਾਨੰ॥
ਇਤੇ ਬੀਰ ਗੱਜੇ ਭਏ ਨਾਦ ਭਾਰੇ॥ ਭਜੇ ਖਾਨ ਖੂਨੀ ਬਿਨਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝਾਰੇ॥ ੬॥

ਰੁਸਤਮ ਖਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਨਦੀ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੀ ਰਾਤ ਸਮਾਨ ਸਮਝਿਆ। ਠੰਢ ਐਨੀ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸੂਰਮੇ ਸੁੰਨ ਹੋ ਕੇ ਪਿੰਗਲਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹੋ ਗਏ। ਇਧਰ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਹੱਲੇ ਗੁਲੇ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਖੂਨੀ ਪਠਾਣ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਭੱਜ ਗਏ॥ ੬॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

ਨਿਲੱਜ ਖਾਨ ਭੱਜਿਯੋ ॥ ਕਿਨੀ ਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੱਜਿਯੋ ॥
ਸੁ ਤਯਾਗ ਖੇਤ ਕੌ ਚਲੇ ॥ ਸੁ ਬੀਰ ਬੀਰਹਾ ਭਲੇ ॥ ੭ ॥

ਬੇਸ਼ਰਮ ਪਠਾਣ ਮੈਦਾਨ ਛਡ ਕੇ ਭੱਜ ਉਠੇ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾ ਚਲਾਇਆ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਯੋਧੇ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਿਨਾਂ ਜੰਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੀ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਨੱਸ ਗਏ।

ਚਲੇ ਤੁਰੇ ਤੁਰਾਇਕੈ ॥ ਸਕੇ ਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਉਠਾਇਕੈ ॥
ਨ ਲੈ ਹਥਿਆਰ ਗੱਜਹੀ ॥ ਨਿਹਾਰ ਨਾਰਿ ਲੱਜਹੀ ॥ ੮ ॥

ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਭਜਾਕੇ ਉਹ ਨਸ ਤੁਰੇ, ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹ ਸ਼ਸਤਰ ਉਠਾ ਹੀ ਨਾ ਸਕੇ। ਹਥਿਆਰ ਫੜ ਕੇ ਉਹ ਗੱਜੇ ਹੀ ਨਾ, ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਵਧ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਏ ਸਨ ॥ ੮ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਬਰਵਾ ਗਾਂਉ ਉਜਾਰ ਕੈ ਕਰੇ ਮੁਕਾਮ ਭਲਾਨ ॥
ਪ੍ਰਭ ਬਲ ਹਮੈ ਨ ਛੁਇ ਸਕੈ ਭਾਜਤ ਭਏ ਨਿਦਾਨ ॥ ੯ ॥

ਉਹਨਾਂ ਭੱਜੇ ਹੋਏ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਬਰਵਾ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਲੁਟ ਪੁਟ ਕੇ ਭਲਾਣ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਛੂਹ ਵੀ ਨਾ ਸਕੇ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਭੱਜ ਗਏ ॥ ੯ ॥

ਤਵ ਬਲ ਈਹਾਂ ਨ ਪਰ ਸਕੈ ਬਰਵਾ ਹਨਾ ਰਿਸਾਇ ॥
ਸਾਲਿਨ ਰਸ ਜਿਮ ਬਾਨੀਯੋ ਰੋਰਨ ਖਾਤ ਬਨਾਇ ॥ ੧੦ ॥

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਤੇਰੇ ਬਲ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਕੁੜਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬਰਵੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਲੁਟ ਲਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਬਾਣੀਆਂ ਮਾਸ ਤਾਂ ਖਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਰੋੜਾਂ ਦਾ ਸਲੂਣਾ ਹੀ ਬਣਾ ਕੇ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਸਾਡੇ ਤੇ ਤਾਂ ਪਿਆ ਨਾ, ਗਰੀਬ ਪੇਂਡੂਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਲੁਟ ਕੇ ਅਗੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ ॥ ੧੦ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਖਾਨਜਾਦੇ ਕੋ ਆਗਮਨ ਤ੍ਰਾਸਿਤ ਉਠਿਜੈਬੋ ਬਰਨੰਨ ਨਾਮ ਦਸਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ ॥ ੧੦ ॥ ੩੫੪ ॥ ਅਫਜੂੰ ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਹਮਲਾ, ਪਰ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਭੱਜ ਜਾਣ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਅਧਿਆਏ ਦਸਵਾਂ ਸਮਾਪਤ ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ ॥ ੧੦ ॥ ੩੫੪ ॥ ਚਲਦਾ ॥

ਇਸ ਦਸਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਜੰਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਅਲਫ ਖਾਂ ਹਾਰ ਕੇ ਸਿੱਧਾ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਸਮਾਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਲ ਭੇਜਿਆ। ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਉਹ ਨਦੀ ਪਾਰ ਆ ਉਤਰਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਿਸਰਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਫੌਜ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਆਲਮ ਸਿੰਘ ਡਿਓਢੀ ਬਰਦਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਗਾ ਕੇ ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣਾਈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਧੌਂਸਾ ਵਜਾ ਕੇ ਸਭ ਸਿਖ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਤੋਪਾਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਚਲਣ ਲਗੀਆਂ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਖੜਕਣ ਲਗੇ। ਖਾਨਜ਼ਾਦਾ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਗਈ? ਉਸ ਰਾਤ ਦੀ ਠੰਢ ਨੇ ਸਭ ਤੁਰਕ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਖਾਨਜ਼ਾਦਾ ਦਿਲ ਛਡਕੇ ਬਿਨਾਂ ਜੰਗ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਪਿਛਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬਰਵਾ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਲੁਟ ਕੇ ਉਹ ਭਲਾਣ ਪਿੰਡ ਜਾ ਟਿਕਿਆ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਨੂੰ ਲੁਟਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਖਾਨਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਬਰਵਾ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਲੁਟ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਅਧਿਆਏ ਗਿਆਰਵਾਂ

ਹੁਸੈਨੀ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਗਯੋ ਖਾਨਜਾਦਾ ਪਿਤਾ ਪਾਸ ਭੱਜੰ॥ ਸਕੈ ਜ੍ਵਾਬੁ ਦੈ ਨਾ ਹਨੇ ਸੂਰ ਲੱਜੰ॥
ਤਹਾ ਠੋਕ ਬਾਹਾਂ ਹੁਸੈਨੀ ਗਰੱਜਿਯੰ॥ ਸਭੈ ਸੂਰ ਲੈਕੈ ਸਿਲਾ ਸਾਜ ਸੱਜਿਯੰ॥੧॥

ਰੁਸਤਮ ਖਾਂ ਇਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲੜਨ ਤੋਂ ਹੀ ਭੱਜ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਪਾਸ ਜਾ ਪਹੁੰਚਾ। ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਰਵਾਕੇ ਮੁੜਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਪਿਓ ਸਾਹਮਣੇ ਬੋਲ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਫਿਰ ਇਕ ਸੂਰਮਾ ਹੁਸੈਨੀ ਬਾਹਾਂ ਠੋਕ ਕੇ ਗੱਜਿਆ ਤੇ ਉਸ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਕਿ ਉਹ ਅਨੰਦਪੁਰ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਸਕੇ॥੧॥

ਕਰਿਯੋ ਜੋਰ ਸੈਨੰ ਹੁਸੈਨੀ ਪਯਾਨੰ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਕੂਟਿਕੈ ਲੂਟ ਲੀਨੇ ਅਵਾਨੰ॥
ਪੁਨਰਿ ਡੱਢਵਾਲੰ ਕੀਯੋ ਜੀਤ ਜੇਰੰ॥ ਕਰੰ ਬੰਦਿ ਕੈ ਰਾਜਪੁੱਤ੍ਰਾਨ ਚੇਰੰ॥੨॥

ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੁਸੈਨੀ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਲ ਕੂਚ ਕੀਤਾ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਪਹਾੜੀ

ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਿਆ। ਫਿਰ ਡਡਵਾਲ ਦੇ ਰਾਜੇ ਮਧੁਕਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਂ ਦਾਸ ਬਣਾ ਲਿਆ ॥੨॥

ਪੁਨਰਿ ਦੂਨ ਕੋ ਲੂਟ ਲੀਨੋ ਸੁਧਾਰੰ॥ ਕੋਈ ਸਾਮੁਹੇ ਹ੍ਵੈ ਸਕਿਯੋ ਨ ਰਵਾਰੰ॥
ਲੀਯੋ ਛੀਨ ਅੰਨੰ ਦਲੰ ਬਾਂਟਿ ਦੀਯੰ॥ ਮਹਾਂ ਮੂੜਿਯੰ ਕੁਤਸਤੰ ਕਾਜ ਕੀਯੰ॥ ੩ ॥

ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਦੂਨ ਨੂੰ ਵੀ ਲੁਟ ਲਿਆ। ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅੜ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅੰਨ ਖੋਹਕੇ ਉਸਨੇ ਫੌਜ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਹੁਸੈਨੀ ਨੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਕਰਮ ਕੀਤਾ॥੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਿਤਕ ਦਿਵਸ ਬੀਤਤ ਭਏ ਕਰਤ ਉਸੈ ਉਤਪਾਤ॥
ਗੁਆਲੇਰੀਯਨ ਕੀ ਪਰਤ ਭੀ ਆਨ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਾਤ॥ ੪ ॥

ਹੁਸੈਨੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਦਿਆਂ ਕਈ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ। ਹੁਣ ਗੁਲੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਈ॥੪॥

ਜੌ ਦਿਨ ਦੁਇਕ ਨ ਵੇ ਮਿਲਤ ਤਬ ਆਵਤ ਅਰਰਾਇ॥
ਕਾਲਿ ਤਿਨੂ ਕੇ ਘਰ ਬਿਖੈ ਡਾਰੀ ਕਲਹ ਬਨਾਇ॥ ੫ ॥

ਜੇਕਰ ਹੁਸੈਨੀ ਨਾਲ ਗੁਲੇਰੀਏ ਦੋ ਕੁ ਦਿਨ ਹੋਰ ਨਾ ਮਿਲਦੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਸਾੜੇ ਵਲ ਆ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੀ। ਕਾਲ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਕਲਹ ਖੜੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਗੁਆਲੇਰੀਯਾ ਮਿਲਨ ਕਹ ਆਏ॥ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਭੀ ਸੰਗਿ ਸਿਧਾਏ॥
ਚਤੁਰਥ ਆਨ ਮਿਲਤ ਭਏ ਜਾਮੰ॥ ਫੂਟਿ ਗਈ ਲਖਿ ਨਜਰਿ ਗੁਲਾਮੰ॥ ੬ ॥

ਗੁਲੇਰੀਆ ਰਾਜਾ ਗੁਪਾਲ ਹੁਸੈਨੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆਇਆ। ਗਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਦਿਨ ਦੇ ਚੌਥੇ ਪਹਿਰ ਉਹ ਹੁਸੈਨੀ ਨੂੰ ਆ ਮਿਲੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਵੇਖਕੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਹੁਸੈਨੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾੜੀ ਹੋ ਗਈ ਭਾਵ ਉਹ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਿਆ॥੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੈਸੇ ਰਵਿ ਕੇ ਤੇਜ ਤੇ ਰੇਤ ਅਧਿਕ ਤਪਤਾਇ॥
ਰਵਿ ਬਲ ਛੁਦ੍ਰ ਨ ਜਾਨਈ ਆਪਨ ਹੀ ਗਰਬਾਇ॥ ੭ ॥

ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਤੇਜ ਨਾਲ ਰੇਤ ਬੜੀ ਤਪ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਨੀਚ ਰੇਤ ਸੂਰਜ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ॥੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਤੈਸੇ ਹੀ ਫੂਲ ਗੁਲਾਮ ਜਾਤਿ ਭਯੋ॥ ਤਿਨੈ ਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤਰੇ ਆਨਤ ਭਯੋ॥ ਕਹਲੂਰੀਯਾ ਕਟੋਚ ਸੰਗਿ ਲਹਿ॥ ਜਾਨਾ ਆਨ ਨ ਮੋ ਸਰਿ ਮਹਿ ਮਹਿ॥ ੮॥

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਹ ਗੁਲਾਮ ਹੁਸੈਨੀ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਫੁੱਲ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਗੁਲੇਰੀਏ ਰਾਜੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਕਹਿਲੂਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਤੇ ਕਟੋਚ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਨੂੰ ਇੱਕਠਿਆਂ ਜਾਣ ਕੇ ਉਹ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ॥ ੮॥

ਤਿਨ ਜੋ ਧਨ ਆਨੋ ਥੋ ਸਾਥਾ॥ ਤੇ ਦੇ ਰਹੇ ਹੁਸੈਨੀ ਹਾਥਾ॥ ਦੇਤ ਲੇਤ ਆਪਨ ਕੁਰਰਾਨੇ॥ ਤੇ ਧਨਿ ਲੈ ਨਿਜਿ ਧਾਮ ਸਿਧਾਨੇ॥ ੯॥

ਗੁਪਾਲ ਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਧਨ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਸੈਨੀ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲੈਣ ਲਗਿਆਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਤਕਰਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜੇ ਉਹ ਧਨ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ॥ ੯॥

ਚੇਰੋ ਤਬੈ ਤੇਜ ਤਨ ਤਯੋ॥ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਕਛੁ ਲਖਤ ਨ ਭਯੋ॥ ਛੰਦ ਬੰਦ ਨਹ ਨੈਕੁ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਜਾਤ ਭਯੋ ਦੇ ਤਬਹਿ ਨਗਾਰਾ॥ ੧੦॥

ਹੁਸੈਨੀ ਆਪਣੇ ਘਮੰਡ ਵਿਚ ਗਰਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੁਰੇ ਭਲੇ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸਨੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਨਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਤੇ ਧੌਂਸਾ ਵਜਾ ਕੇ ਗੁਪਾਲ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ॥੧੦॥

ਦਾਵ ਘਾਵ ਤਿਨ ਨੈਕੁ ਨ ਕਰਾ॥ ਸਿੰਘਹਿ ਘੇਰਿ ਸਸਾ ਕਹੁ ਡਰਾ॥ ਪੰਦ੍ਰਹ ਪਹਰਿ ਗਿਰਦ ਤਿਹ ਕੀਯੋ॥ ਖਾਨ ਪਾਨ ਤਿਨ ਜਾਨ ਨ ਦੀਯੋ॥ ੧੧॥

ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਦਾਅ ਪੇਚ ਨਾ ਖੇਡਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਖਰਗੋਸ਼ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਡਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਉਸ ਨੇ ਗੁਪਾਲ ਨੂੰ ਜਾ ਘੇਰਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਦਰਾਂ ਪਹਿਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾਈ ਰਖਿਆ। ਕੋਈ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਵਸਤੂ ਅੰਦਰ ਨਾ ਜਾਣ ਦਿੱਤੀ॥ ੧੧॥

ਖਾਨ ਪਾਨ ਬਿਨੁ ਸੂਰ ਰਿਸਾਏ॥ ਸਾਮ ਕਰਨ ਹਿਤ ਦੂਤ ਪਠਾਏ॥ ਦਾਸ ਨਿਰਖ ਸੰਗਿ ਸੈਨ ਪਠਾਨੀ॥ ਫੂਲਿ ਗਯੋ ਤਿਨ ਕੀ ਨਹੀ ਮਾਨੀ॥ ੧੨॥

ਖਾਣ ਪੀਣ ਬਿਨਾਂ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੁਲਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਦੂਤ ਨੂੰ ਹੁਸੈਨੀ ਵਲ ਭੇਜਿਆ, ਹੁਸੈਨੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨੀ॥ ੧੨॥

ਦਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਅਬਹੀ ਕੈ ਦੈਹੂ॥ ਨਾਤਰ ਮੀਚ ਮੂੰਡ ਪਰ ਲੈਹੂ॥
ਸਿੰਘ ਸੰਗਤੀਯਾ ਤਹਾ ਪਠਾਏ॥ ਗੋਪਾਲੈ ਸੁ ਧਰਮ ਦੇ ਲਜਾਏ॥ ੧੩॥

ਹੁਸੈਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਮੈਨੂੰ ਦਿਓ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮੌਤ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਹੋਇਆ ਜਾਣੋ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸੰਗਤੀਆ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੁਪਾਲ ਵਲ ਭੇਜਿਆ, ਜੋ ਧਰਮ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੌਂਹ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀਮ ਚੰਦ ਕੋਲ ਲੈ ਆਇਆ॥ ੧੩॥

ਤਿਨਕੈ ਸੰਗਿ ਨ ਉਨ ਕੀ ਬਨੀ॥ ਤਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚਿਤ ਮੋ ਇਹ ਗਨੀ॥
ਐਸਿ ਘਾਤਿ ਫਿਰਿ ਹਾਥ ਨ ਐਹੈ॥ ਸਭਹੂੰ ਫੇਰਿ ਸਮੋ ਛਲਿ ਜੈਹੈ॥ ੧੪॥

ਤੁਰਕਾਂ ਨਾਲ ਗੁਪਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹੀ, ਤਦ ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਫਿਰ ਕਦੀ ਹਥ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ, ਜੋ ਕਰਨਾ ਹੈ ਹੁਣ ਹੀ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥ ੧੪॥

ਗੋਪਾਲੈ ਸੁ ਅਬੈ ਗਹਿ ਲੀਜੈ॥ ਕੈਦ ਕੀਜੀਐ ਕੈ ਬਧ ਕੀਜੈ॥
ਤਨਕ ਭਨਕ ਜਬ ਤਿਨ ਸੁਨ ਪਾਈ॥ ਨਿਜ ਦਲ ਜਾਤ ਭਯੋ ਭਟਰਾਈ॥ ੧੫॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਗੁਪਾਲ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਫੜ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਈਏ ਜਾਂ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਦੇਈਏ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖਬਰ ਗੁਪਾਲ ਨੂੰ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਹ ਝਟ ਪਟ ਆਪਣੇ ਦਲ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ॥ ੧੫॥

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ॥

ਜਬ ਗਜੇ ਗੁਪਾਲ॥ ਕੁਪੱਜੋ ਕ੍ਰਿਪਾਲ॥ਹਿੰਮਤ ਹੁਸੈਨ॥ ਜੁੰਮੈ ਲੁਝੈਨ॥ ੧੬॥

ਜਦੋਂ ਗੁਪਾਲ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਰੋਧ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਉਹ ਹੁਸੈਨੀ ਵਲੋਂ ਹਿੰਮਤ ਕਰਕੇ ਲੜਨ ਲਈ ਤੁਰ ਪਿਆ॥ ੧੬॥

ਕਰਿਕੈ ਗੁਮਾਨ॥ ਜੁੰਮੈ ਜੁਆਨ॥ ਬੱਜੇ ਤਬੱਲ॥ ਦੁੰਦਭ ਦਬੱਲ॥ ੧੭॥

ਬੜੇ ਘਮੰਡ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਲਈ ਤੁਰ ਪਏ। ਧੌਂਸੇ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗ ਪਏ॥ ੧੭॥

ਬੱਜੇ ਨਿਸ਼ਾਨ॥ ਨੱਚੇ ਕਿਕਾਨ॥ ਬਾਹੈ ਤੜਾਕ॥ ਉੱਠੈ ਕੜਾਕ॥ ੧੮॥

ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ ਤੇ ਘੋੜੇ ਟੱਪਦੇ ਸਨ। ਤੜ ਤੜ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਕੜ ਕੜ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੧੮॥

ਬੱਜੇ ਨਿਸ਼ੰਗ॥ ਗੱਜੇ ਨਿਹੰਗ॥ ਛੁਟੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ॥ ਲਿੱਟੈ ਜੁਆਨ॥ ੧੯॥

ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੋਧੇ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੋ ਕੇ ਗੱਜਦੇ ਸਨ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਮਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੯॥

ਤੁਪੱਕ ਤੜਾਕ॥ ਕੈਬਰ ਕੜਾਕ॥ ਸੈਹਥੀ ਸੜਾਕ॥ ਛੋਹੀ ਛੜਾਕ॥੨੦॥

ਬੰਦੂਕਾਂ ਤੜ ਤੜ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਤੀਰ ਕੜਕਦੇ ਸਨ। ਸਰਰ ਸਰਰ ਕਰਕੇ ਬਰਛੀਆਂ ਵਜਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਛੜ ਛੜ ਕਰਕੇ ਛਵੀਆਂ ਚਲਦੀਆਂ ਸਨ॥੨੦॥

ਗੱਜੇ ਸੁ ਬੀਰ॥ ਬੱਜੇ ਗਹੀਰ॥ ਬਿਚਰੇ ਨਿਹੰਗ॥ ਜੈਸੇ ਪਿਲੰਗ॥੨੧॥

ਸੂਰਮੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਅਤੇ ਬੜੇ ਗੰਭੀਰ ਬੋਲ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਯੋਧੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਿਤਰਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ॥੨੧॥

ਹੁੱਕੇ ਕਿਕਾਣ॥ ਧੁੱਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨ॥ ਬਾਹੈ ਤੜਾਕ॥ ਝੱਲੈ ਝੜਾਕ॥੨੨॥

ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਸਨ ਤੇ ਧੌਂਸੇ ਵਜਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਤਾੜ ਤਾੜ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਅਗੋਂ ਯੋਧੇ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਝੱਲਦੇ ਸਨ॥੨੨॥

ਜੁੱਝੇ ਨਿਹੰਗ॥ ਲਿੱਟੇ ਮਲੰਗ॥ ਖੁੱਲੇ ਕਿਸਾਰ॥ ਜਨੁ ਜਟਾ ਧਾਰ॥੨੩॥

ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਇਉਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੇਟੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਮਸਤ ਹੋਏ ਮਲੰਗ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਲੇਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਕੇਸ ਇੰਝ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਜਟਾਧਾਰੀ ਲੇਟੇ ਹੋਏ ਹੋਣ॥੨੩॥

ਸੱਜੇ ਰਜਿੰਦ੍ਰ॥ ਗੱਜੇ ਗਜਿੰਦ੍ਰ॥ ਉੱਤਰਿ ਖਾਨ॥ ਲੈ ਲੈ ਕਮਾਨ॥੨੪॥

ਹਾਥੀ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਵਡੇ ਵਡੇ ਹਾਥੀਆਂ ਤੋਂ ਖਾਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਉਤਰਦੇ ਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਗੱਜਦੇ ਸਨ॥੨੪॥

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ॥

ਕੁਪਿਯੋ ਕਿਰਪਾਲੰ ਸੱਜਿ ਮਰਾਲੰ ਬਾਹ ਬਿਸਾਲੰ ਧਰਿ ਢਾਲੰ॥
ਧਾਏ ਸਭ ਸੂਰੰ ਰੂਪ ਕਰੂਰੰ ਚਮਕਤ ਨੂਰੰ ਮੁਖਿ ਲਾਲੰ॥
ਲੈ ਲੈ ਸੁ ਕ੍ਰਿਪਾਨੰ ਬਾਨ ਕਮਾਨੰ ਸਜੇ ਜੁਆਨੰ ਤਨ ਤੱਤੰ॥
ਰਣਿ ਰੰਗ ਕਲੋਲੰ ਮਾਰ ਹੀ ਬਸਲੰ ਜਨੁ ਗਜ ਡੋਲ ਬਨ ਮੱਤੰ॥੨੫॥

ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਵਧਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਢਾਲ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੜੇ ਭਿਆਨਕ

ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਲ ਚਲ ਪਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਲਾਲ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਨੂਰ ਚਮਕਦਾ ਸੀ। ਬੜੇ ਬਾਂਕੇ ਜੁਆਨ ਆਪਣੇ ਗਰਮ ਹੋਏ ਸਰੀਰਾਂ ਨਾਲ ਹਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿਤਰ ਆਏ। ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਮੂੰਹੋਂ 'ਮਾਰ ਲੋ' ਬੋਲਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਵਣ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ॥੨੫॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥

ਤਬੈ ਕੋਪਿਯੰ ਕਾਂਗੜੇਸੰ ਕਟੋਚੰ॥ ਮੁਖੰ ਰਕਤ ਨੈਨੰ ਤਜੇ ਸਰਬ ਸੋਚੰ॥
ਉਤੈ ਉੱਠਿਯੰ ਖਾਨ ਖੇਤੰ ਖਤੰਗੰ॥ ਮਨੋ ਬਿਹਚਰੇ ਮਾਸ ਹੇਤੰ ਪਿਲੰਗੰ॥ ੨੬॥

ਕਾਂਗੜੇ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਲਾਲ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਧਰੋਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਠਾਣ ਵੀ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਫੜੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਖੜੇ ਸਨ, ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਸ ਖਾਣ ਲਈ ਚਿੱਤਰੇ ਵਣ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ॥੨੬॥

ਬਜੀ ਭੇਰ ਭੁੰਕਾਰ ਤੀਰੰ ਤੜੱਕੇ॥ ਮਿਲੇ ਹੱਥਿ ਬੱਥੰ ਕ੍ਰਿਪਾਨੰ ਕੜੱਕੇ॥
ਬਜੇ ਜੰਗ ਨੀਸਾਣ ਕੱਥੇ ਕਥੀਰੰ॥ ਫਿਰੇ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ਤਨੰ ਤੱਛ ਤੀਰੰ॥ ੨੭॥

ਭੇਰੀਆਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਕੜ ਕੜ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਈ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਹਥੀਂ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਕੜ ਕੜ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਭੱਟ ਵਾਰਾਂ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਧੜ, ਕਿਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕਿਤੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਘਾਇਲ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ॥੨੭॥

ਉਠੈ ਟੋਪ ਟੂਕੰ ਗੁਰੱਜੇ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥ ਰੁਲੇ ਲੁੱਥ ਜੁੱਥੰ ਗਿਰੇ ਬੀਰ ਮਾਰੇ॥
ਪਰੇ ਕੱਤੀਯੰ ਘਾਤ ਨਿਰਘਾਤ ਬੀਰੰ॥ ਫਿਰੈ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ਤਨੰ ਤੱਛ ਤੀਰੰ॥ ੨੮॥

ਕਿਤੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਟੋਪਾਂ ਉਤੇ ਗੁਰਜਾਂ ਦੇ ਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਲੋਥਾ ਦੇ ਢੇਰ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਉਤੇ ਤਲਵਾਰਾ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਧੜ, ਕਿਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕਿਤੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਪਏ ਸਨ॥੨੮॥

ਬਹੀ ਬਾਹੁ ਆਘਾਤ ਨਿਰਘਾਤ ਬਾਣੰ॥ ਉਠੇ ਨੱਦ ਨਾਦੰ ਕੜੱਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ॥
ਛਕੇ ਛੋਭ ਛੱਤ੍ਰੀ ਤਜੈ ਬਾਣ ਰਾਜੀ॥ ਬਹੇ ਜਾਹਿ ਖਾਲੀ ਫਿਰੈ ਛੂਛ ਤਾਜੀ॥ ੨੯॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਤੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਚਲਣ

ਨਾਲ ਕੜ ਕੜ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਆਵਾਜ਼ ਉੱਠ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਸੂਰਮੇ ਤੀਰ ਛੱਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਤੀਰ ਕਦੀ ਤਾਂ ਖਾਲੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕਦੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਘੋੜੇ ਖਾਲੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੨੯॥

ਜੁੱਟੇ ਆਪ ਮੈ ਬੀਰ ਬੀਰੰ ਜੁਝਾਰੇ॥ ਮਨੋ ਗੱਜ ਜੁੱਟੇ ਦੰਤਾਰੇ ਦੰਤਾਰੇ॥
ਕਿਧੋ ਸਿੰਘ ਸੋ ਸਾਰਦੂਲੰ ਅਰੁੱਝੇ॥ ਤਿਸੀ ਭਾਂਤਿ ਕਿਰਪਾਲ ਗੋਪਾਲੰ ਜੁਝੇ॥ ੩੦॥

ਕਿਤੇ ਯੋਧੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਇਉਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲੇ ਹਾਥੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੇਰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਸੈਨੀ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਨਾਲ ਗੁਪਾਲ ਗੁਲੇਰੀਆ ਲੜ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੩੦॥

ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਧਾਯੋ ਤਹਾਂ ਏਕ ਬੀਰੰ॥ ਸਹੇ ਦੇਹ ਆਪੰ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਤੀਰੰ॥
ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਕੈ ਬੀਰ ਬ੍ਰਿੰਦੰ ਸੰਘਾਰੇ॥ ਬਡੋ ਜੁੱਧ ਕੈ ਦੇਵ ਲੋਕੰ ਪਧਾਰੇ॥ ੩੧॥

ਤਦੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਯੋਧਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨੂੰ ਸਹਾਰਿਆ। ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆਂ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਆਪ ਵੀ ਬੜਾ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ॥ ੩੧॥

ਹਠਿਯੋ ਹਿੰਮਤੰ ਕਿੰਮਤੰ ਲੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨੰ॥ ਲਏ ਗੁਰਜ ਚੱਲੰ ਸੁ ਜੱਲਾਲ ਖਾਨੰ॥
ਹਠੇ ਸੂਰਮਾ ਮੱਤ ਜੋਧਾ ਜੁਝਾਰੰ॥ ਪਰੀ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟੰ ਉਠੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ॥ ੩੨॥

ਰਾਜਿਆਂ ਵਲੋਂ ਇਕ ਹਿੰਮਤੀ ਸੂਰਮਾ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਉਧਰੋਂ ਹੁਸੈਨੀ ਵਲੋਂ ਇਕ ਜ਼ਲਾਲ ਖਾਂ ਗੁਰਜ ਲੈ ਕੇ ਆ ਡਟਿਆ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਦੇ ਦਾਅ ਪੇਚ ਮਸਤ ਹੋਏ ਸੋਹਣਾ ਲੜੇ। ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਦੇ ਚਿੰਗਾੜੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੨॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਜਸੰਵਾਲ ਧਾਏ॥ ਤੁਰੰਗ ਨਚਾਏ॥ ਲਯੋ ਘੇਰਿ ਹੁਸੈਨੀ॥ ਹਨਜੋ ਸਾਂਗ ਪੈਨੀ॥ ੩੩॥

ਜਸਵਾਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕੇਸਰੀ ਚੰਦ ਘੋੜਾ ਨਚਾਉਂਦਾ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਹੁਸੈਨੀ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਤੇ ਤਿੱਖੀ ਬਰਛੀ ਮਾਰੀ॥ ੩੩॥

ਤਿਨੂ ਬਾਣ ਬਾਹੇ॥ ਬਡੇ ਸੈਨ ਗਾਹੇ॥ ਜਿਸੈ ਅੰਗਿ ਲਾਗਜੇ॥ ਤਿਸੈ ਪ੍ਰਾਣ ਤਯਾਗਜੇ॥ ੩੪॥

ਅਗੋਂ ਹੁਸੈਨੀ ਨੇ ਵੀ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਤੀਰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਉਹ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦਾ ਸੀ॥ ੩੪॥

ਜਬੈ ਘਾਵ ਲਾਗਯੋ॥ ਤਬੈ ਕੋਪ ਜਾਗਯੋ॥ ਸੰਭਾਰੀ ਕਮਾਣੰ॥ ਹਣੇ ਬੀਰ ਬਾਣੰ॥ ੩੫॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਜ਼ਖਮ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਭੜਕ ਉਠਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਿਰ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਲੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੩੫॥

ਚਹੂੰ ਓਰ ਢੂਕੇ॥ ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਕੂਕੇ॥ ਨ੍ਰਿਭੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਾਹੈਂ॥ ਦੋਊ ਜੀਤ ਚਾਹੈਂ॥ ੩੬॥

ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਯੋਧੇ ਅਗੇ ਵਧਦੇ ਸਨ। ਮੂੰਹੋਂ 'ਮਾਰ ਲੌ' ਆਖਦੇ ਸਨ। ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ॥ ੩੬॥

ਰਿਸੇ ਖਾਨਜ਼ਾਦੇ॥ ਮਹਾਂ ਮੱਦ ਮਾਦੇ॥ ਮਹਾਂ ਬਾਨ ਬਰਖੇ॥ ਸਭੈ ਸੂਰ ਹਰਖੇ॥ ੩੭॥

ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬੜੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਏ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰਸਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਭ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੭॥

ਕਰੈ ਬਾਣ ਅਰਚਾ॥ ਧਨੁਰ ਬੇਦ ਚਰਚਾ॥ ਸੁ ਸਾਂਗੰ ਸਮ੍ਹਾਲੰ॥ ਕਰੈ ਤਉਨ ਠਾਮੰ॥ ੩੮॥

ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਮਾਨਾਂ ਦੀ ਟੰਕਾਰ ਜਾਣੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਬਰਛੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਅਗੋਂ ਕਿਹੜਾ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਸੀ ॥ ੩੮॥

ਬਲੀ ਬੀਰ ਰੁੱਝੇ॥ ਸਮੂਹ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਜੁੱਝੇ॥ ਲਗੈ ਧੀਰ ਧੱਕੈ॥ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਝਮੱਕੇ॥ ੩੯॥

ਬਹਾਦਰ ਯੋਧੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਧੱਕੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੩੯॥

ਕੜੱਕੈ ਕਮਾਣੰ॥ ਝਣੱਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ॥ ਕੜੰਕਾਰ ਛੁੱਟੈ॥ ਝਣੰਕਾਰ ਉੱਠੈ॥ ੪੦॥

ਕਿਤੇ ਕਮਾਨਾਂ ਕੜਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਕੜਕੜ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਖੜਾਕ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ॥ ੪੦॥

ਹਠੀ ਸ਼ਸਤਰ ਝਾਰੈ॥ ਨ ਸ਼ੰਕਾ ਬਿਚਾਰੈ॥ ਕਰੈ ਤੀਰ ਮਾਰੰ॥ ਫਿਰੈ ਲੋਹ ਧਾਰੰ॥ ੪੧॥

ਬੜੇ ਹਠੀ ਯੋਧੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਵਿਚਾਰਦੇ। ਕਿਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਖੜਾਕ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੧॥

ਨਦੀ ਸ੍ਰੋਣ ਪੂਰੰ॥ ਫਿਰੈ ਗੈਣ ਹੂਰੰ॥ ਉਭੇ ਖੇਤ ਪਾਲੰ॥ ਬਕੇ ਬਿਕਰਾਲੰ॥ ੪੨॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਅਪੱਛਰਾਂ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਭਿਆਨਕ ਬੋਲ ਬੋਲਦੇ ਸਨ॥ ੪੨॥

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ॥

ਤਹ ਹੜਹੜਾਇ ਹੱਸੇ ਮਸਾਣ॥ ਲਿੱਟੇ ਗਜਿੰਦ੍ਰ ਛੁੱਟੇ ਕਿਕਾਣ॥
ਜੁੱਟੇ ਸੁ ਬੀਰ ਤਹ ਕੜਕ ਜੰਗ॥ ਛੁੱਟੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਬੁੱਠੇ ਖਤੰਗ॥ ੪੩॥

ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਮਸਾਣ ਹਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਾਥੀ ਲੇਟ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਜੰਗ ਦਾ ਖੜਕਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਤੀਰ ਵਰਸ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੩॥

ਡਾਕਨ ਡਹੱਕਿ ਚਾਵਡ ਚਿਕਾਰ॥ ਕਾਕੰ ਕਹੱਕਿ ਬੱਜੈ ਦੁਧਾਰ॥
ਖੋਲ ਖੜੱਕਿ ਤੁਪਕਿ ਤੜਾਕਿ॥ ਸੈਥੰ ਸੜੱਕਿ ਧੱਕੰ ਧਹਾਕਿ॥ ੪੪॥

ਕਿਤੇ ਡੈਣਾਂ ਬੋਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਚੁੜੇਲਾਂ ਦਾ ਚੀਕ ਚਿਹਾੜਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਕਾਂਵਾਂ ਨੇ ਕਾਂਵਾਂ ਰੌਲੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਦੁਧਾਰੇ ਖੰਡੇ ਖੜਕਦੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਟੋਪਾਂ ਦਾ ਖੜਾਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਤਿੜ ਤਿੜ ਕਰਕੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਧਕੋ ਧਕੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੪੪॥

ਭੁੰਜਗ ਛੰਦ॥

ਤਹਾ ਆਪ ਕੀਨੋ ਹੁਸੈਨੀ ਉਤਾਰੰ॥ ਸਭੂ ਹਾਥ ਬਾਣੰ ਕਮਾਣੰ ਸੰਭਾਰੰ॥
ਰੁਪੇ ਖਾਨ ਖੂਨੀ ਕਰੈ ਲਾਗ ਜੁੱਧੰ॥ ਮੁਖੰ ਰਕਤ ਨੈਣੰ ਭਰੇ ਸੂਰ ਕ੍ਰੁੱਧੰ॥ ੪੫॥

ਉਥੇ ਹੁਸੈਨੀ ਆਪ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਣ ਸੰਭਾਲ ਲਏ। ਖੂਨੀ ਪਠਾਣ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਪੈਰ ਗੱਡਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਸਨ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਸਨ॥ ੪੫॥

ਜਗਿਯੋ ਜੰਗ ਜਾਲਮ ਸੁ ਜੋਧੰ ਜੁਝਾਰੰ॥ ਬਹੇ ਬਾਣ ਬਾਂਕੇ ਬਰੱਛੀ ਦੁਧਾਰੰ॥
ਮਿਲੇ ਬੀਰ ਬੀਰੰ ਮਹਾਂ ਧੀਰ ਬੰਕੇ॥ ਧਕਾ ਧੱਕਿ ਸੈਥੰ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਝਨੰਕੇ॥ ੪੬॥

ਲੜਾਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਿਚ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਛਿੜ ਪਿਆ ਤੇ ਉਹ ਤੀਰ, ਬਰਛੀਆਂ ਤੇ ਦੁਧਾਰੇ ਖੰਡੇ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੜੇ ਧੀਰਜਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਖੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਛਣ ਛਣ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੪੬॥

ਭਏ ਢੋਲ ਢੰਕਾਰ ਨਾਦੰ ਨਫੀਰੰ॥ ਉਠੈ ਬਾਹੁ ਆਘਾਤ ਗੱਜੈ ਸੁ ਬੀਰੰ॥
ਨਵੰ ਨੱਦ ਨੀਸ਼ਾਨ ਬੱਜੇ ਅਪਾਰੰ॥ ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ ਉਠੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ॥ ੪੭॥

ਢੋਲਾਂ ਦੀ ਕੜਕੁੱਟ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਤੂਤੀਆਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉੱਠ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਗਰਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਨਗਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵੱਜਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਵਢੇ ਟੁਕੇ ਸਰੀਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਦੇ ਚਿੰਗਾੜੇ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ॥ ੪੭॥

ਟਕਾ ਟੁੱਕ ਟੋਪੰ ਢਕਾ ਢੁੱਕ ਢਾਲੰ॥ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਬਾਨੈਤ ਬੰਕੇ ਬਿਕ੍ਰਾਲੰ॥
ਨਚੇ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲਯੰ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ॥ ਨਚੀ ਡਾਕਿਣੀ ਜੋਗਣੀ ਉਰਧ ਹੇਤੰ॥ ੪੮॥

ਟੋਪਾਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਢਾਲਾਂ ਦੀ ਢੁਕ ਢੁਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਮੇ ਡਰਾਉਣੇ ਬਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬੀਰ, ਬੈਤਾਲ ਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਡਾਕਣੀਆਂ, ਕਲਜੋਗਨੀਆਂ ਆਦਿ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਚ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੪੮॥

ਛੁਟੀ ਜੋਗ ਤਾਰੀ ਮਹਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰ ਜਾਗੇ॥ ਡਗਿਯੋ ਧਿਆਨ ਬ੍ਰਹਮੰ ਸਭੈ ਸਿੱਧ ਭਾਗੇ॥
ਹਸੇ ਕਿੰਨਰੰ ਜੱਛ ਬਿੱਦਿਆ ਧਰੇਯੰ॥ ਨਚੀ ਅੱਛਰਾ ਪੱਛਰਾ ਚਾਰਣੇਯੰ॥ ੪੯॥

ਅਖੌਤੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਜੋਗ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਸਮਾਧੀ ਟੁਟ ਗਈ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਵੀ ਭੰਗ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸਿੱਧ ਵੀ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਤੋਂ ਹਿਲ ਗਏ। ਕਿੰਨਰ, ਯੱਖ ਤੇ ਵਿਦਿਆਧਰ ਹੱਸਦੇ ਸਨ। ਅਪੱਛਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵੀ ਨੱਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੪੯॥

ਪਰਿਓ ਘੋਰ ਜੁੱਧੰ ਸੁ ਸੈਨਾ ਪਰਾਨੀ॥ ਤਹਾਂ ਖਾਂ ਹੁਸੈਨੀ ਮੰਡਿਓ ਬੀਰ ਬਾਨੀ॥
ਉਤੈ ਬੀਰ ਧਾਏ ਸੁ ਬੀਰੰ ਜਸ੍ਵਾਰੰ॥ ਸਭੈ ਬਿਉਤ ਡਾਰੇ ਬਗਾ ਸੇ ਅਸ੍ਵਾਰੰ॥ ੫੦॥

ਏਨਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਮਚਿਆ ਕਿ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੱਸ ਉਠੀ। ਹੁਸੈਨੀ ਨੇ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਧਰੋਂ ਜਸਵਾਰੀਏ ਸੂਰਮੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਅਗੇ ਵਧੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸਵਾਰਾ ਨੂੰ ਇੰਝ ਕਟ ਦਿੱਤਾ ਜਿਵੇਂ ਦਰਜੀ ਕਪੜੇ ਨੂੰ ਕਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ॥ ੫੦॥

ਤਹਾਂ ਖਾਂ ਹੁਸੈਨੀ ਰਹਿਯੋ ਏਕ ਠਾਢੰ॥ ਮਨੋ ਜੁੱਧ ਖੰਭੰ ਰਣੰ ਭੂਮ ਗਾਢੰ॥
ਜਿਸੈ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ ਹਠੀ ਬਾਣਿ ਮਾਰਿਯੋ॥ ਤਿਸੈ ਛੇਦ ਕੈ ਪੈਲ ਪਾਰੇ ਪਧਾਰਿਯੋ॥ ੫੧॥

ਜਦੋਂ ਹੁਸੈਨੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਇਉਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਤਦੋਂ ਇਕ ਹੁਸੈਨੀ ਹੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਇਉਂ ਡਟਿਆ ਰਿਹਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਖੰਭਾ ਗੱਡਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਜਿਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਤੀਰ ਉਸ ਸੂਰਮੇਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥ ੫੧॥

ਸਹੇ ਬਾਣੰ ਸੂਰੰ ਸਭੈ ਆਨ ਢੂਕੈ॥ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਕੂਕੈ॥
ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਅਸਤ੍ਰ ਅਉ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਝਾਰੇ॥ ਗਿਰੇ ਭਿਸ਼ਤ ਕੋ ਖਾਂ ਹੁਸੈਨੀ ਸਿਧਾਰੇ॥ ੫੨॥

ਹੁਸੈਨੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਤੀਰ ਸਹਾਰੇ। ਸਭ ਸੂਰਮੇ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਚੌਂਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੇ 'ਮਾਰ ਲੋ' 'ਮਾਰ ਲੋ' ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਹੁਸੈਨੀ ਨੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਸਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਅੰਤ ਮਰ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਬਹਿਸ਼ਤ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ॥੫੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਬੈ ਹੁਸੈਨੀ ਜੂੱਝਿਯੋ ਭਯੋ ਸੂਰ ਮਨ ਰੋਸ॥
ਭਾਜਿ ਚਲੇ ਅਵਰੈ ਸਭੈ ਉਠਿਯੋ ਕਟੋਚਨ ਜੋਸੁ॥੫੩॥

ਜਦੋਂ ਹੁਸੈਨੀ ਮਰ ਗਿਆ, ਤਦ ਉਸ ਦੇ ਸੈਨਕਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰੋਹ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ, ਪਰ ਕਟੋਚੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ॥੫੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਕੋਪਿ ਕਟੋਚਿ ਸਭੈ ਮਿਲਿ ਧਾਏ॥ ਹਿੰਮਤਿ ਕਿੰਮਤਿ ਸਹਿਤ ਰਿਸਾਏ॥
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤਬ ਕੀਯਾ ਉਠਾਨਾ॥ ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਹਨੇ ਪਖਰੀਯਾ ਜੁਆਨਾ॥ ੫੪॥

ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਕਟੋਚੀਏ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਅਗੇ ਵਧੇ। ਹਿੰਮਤਾ ਤੇ ਕਿੰਮਤਾ ਵੀ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਏ। ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਵੀ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਘੋੜ ਚੜੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰਿਆ॥੫੪॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਤਬੈ ਕਟੋਚ ਕੋਪੀਯੰ॥ ਸੰਭਾਰ ਪਾਵ ਰੋਪੀਯੰ॥
ਸ਼ੱਰਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝਾਰਹੀ॥ ਸੁ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਉਚਾਰਹੀ॥ ੫੫॥

ਕਟੋਚੀਆਂ ਨੇ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਗੱਡ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ ਸਰਰ ਸਰਰ ਕਰਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਲਾਉਣ ਲਗੇ ਤੇ ਮੂੰਹੋਂ 'ਮਾਰੋ, ਮਾਰੋ' ਬੋਲਣ ਲਗੇ॥੫੫॥

ਚੰਦੇਲ ਚੌਪੀਯੰ ਤਬੈ॥ ਰਿਸਾਤ ਧਾਤ ਭੇ ਸਬੈ॥
ਜਿਤੇ ਗਏ ਸੁ ਮਾਰੀਯੰ॥ ਬਚੇ ਤਿਤੇ ਸਿਧਾਰੀਯੰ॥ ੫੬॥

ਗੁਪਾਲ ਵਲੋਂ ਚੰਦੇਲੀਆਂ ਗਾਜੀ ਚੰਦ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਾਰੇ ਮੈਦਾਨ ਵਲ ਦੌੜੇ। ਜਿੰਨੇ ਸੂਰਮੇ ਅਗੇ ਵਧੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਬਚੇ ਉਹ ਜੰਗ ਛੱਡਕੇ ਨੱਸ ਗਏ॥ ੫੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਾਤ ਸਵਾਰਨ ਕੇ ਸਹਿਤ ਜੂਝੈ ਸੰਗਤ ਰਾਇ॥
ਦਰਸੋ ਸੁਨਿ ਜੂੱਝੇ ਤਿਨੈ ਬਹੁਰ ਜੁਝਤ ਭਯੋ ਆਇ॥ ੫੭॥

ਸਤਾਂ ਸਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਸਾਡਾ ਸਿੰਘ ਸੰਗਤੀਆ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਸਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ॥ ੫੭॥

ਹਿੰਮਤ ਹੂੰ ਉਤਰਿਯੋ ਤਹਾਂ ਬੀਰ ਖੇਤ ਮੰਝਾਰ॥

ਕੇਤਨ ਕੇ ਤਿਨ ਘਾਇ ਸਹਿ ਕੇਤਨਿ ਕੇ ਤਨਿ ਝਾਰ॥ ੫੮॥

ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਹਿੰਮਤਾ ਵੀ ਆਣ ਉਤਰਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕਈ ਜ਼ਖਮ ਸਹਾਰੇ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਝਾੜ ਦਿੱਤਾ॥ ੫੮॥

ਬਾਜ ਤਹਾਂ ਜੂਝਤ ਭਯੋ ਹਿੰਮਤ ਗਯੋ ਪਰਾਇ॥
ਲੋਥ ਕ੍ਰਿਪਾਲਹਿ ਕੀ ਨਮਿਤ ਕੋਪਿ ਪਰੇ ਅਰਰਾਇ॥ ੫੯॥

ਹਿੰਮਤੇ ਦਾ ਘੋੜਾ ਮਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਉੱਠਿਆ। ਉਧਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਚੁਕਣ ਲਈ ਉਸਦੇ ਸੂਰਮੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧੇ॥ ੫੯॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਬਲੀ ਬੈਰ ਰੁਝੇ॥ ਸਮੁਹਿ ਸਾਰ ਜੁਝੇ॥ ਕ੍ਰਿਪਾਰਾਮ ਗਾਜੀ॥ ਲਰਿਯੋ ਸੈਨ ਭਾਜੀ॥ ੬੦॥

ਸੂਰਮੇ ਵੈਰ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਸੂਰਮਾ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਭੱਜ ਉਠੀ॥ ੬੦।

ਮਹਾਂ ਸੈਨ ਗਾਹੇ॥ ਨ੍ਰਿਭੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਾਹੇ॥ ਘਨਿਯੋ ਕਾਲ ਕੈ ਕੈ॥ ਚਲੈ ਜੱਸ ਲੈ ਕੈ॥ ੬੧॥

ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਲਤਾੜਦਾ ਹੋਇਆ ਬੜੀ ਨਿਡਰਤਾ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਜੱਸ ਖਟਕੇ ਮਰ ਗਿਆ॥ ੬੧॥

ਬਜੇ ਸੰਖ ਨਾਦੰ॥ ਸੁਰੰ ਨਿਰਬਿਖਾਦੰ॥ ਬਜੇ ਡੌਰ ਡੱਢੰ॥ ਹਠੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੱਢੰ॥ ੬੨॥

ਸੰਖਾਂ ਤੇ ਧੌਂਸਿਆਂ ਦੇ ਵੱਜਣ ਦੀਆਂ ਇਕ ਰਸ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਡੌਰੂ ਤੇ ਡਫਾਂ ਵੀ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਹਠੀ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤਰ ਕਢ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੬੨॥

ਪਰੀ ਭੀਰ ਭਾਰੀ॥ ਜੁਝੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥ ਮੁਖੰ ਮੁੱਛ ਬੰਕੰ॥ ਮੰਡੰ ਬੀਰ ਹੰਕੰ॥ ੬੩॥

ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭੀੜ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਮੁੱਛਾਂ, ਸਨ, ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ। ਕੁਝ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੬੩॥

ਮੁਖੰ ਮਾਰਿ ਬੋਲੈ॥ ਰਣੰ ਭੂਮਿ ਡੋਲੈ॥ ਹਥਜਾਰੰ ਸੰਭਾਰੈ॥ ਉਭੈ ਬਾਜ ਡਾਰੈ॥ ੬੪॥

ਸੂਰਮੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਬੋਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਹਥਿਆਰ ਸੰਭਾਲਕੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੜਾਉਂਦੇ ਸਨ॥ ੬੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਣ ਜੁੱਝਤ ਕਿਰਪਾਲ ਕੈ ਨਾਚਤ ਭਯੋ ਗੁਪਾਲ॥
ਸੈਨ ਸਭੈ ਸਿਰਦਾਰ ਦੈ ਭਾਜਤ ਭਈ ਬਿਹਾਲ॥ ੬੫॥

ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਗੁਪਾਲ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨਚ ਉੱਠਿਆ। ਹੁਸੈਨੀ ਤੇ ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਕੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਬਹੁਤ ਬੁਰੇ ਹਾਲ ਨਾਲ ਨੱਸ ਗਈ ॥੬੫॥

ਖਾਨ ਹੁਸੈਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕੇ ਹਿੰਮਤ ਰਣ ਜੂਝੰਤ ॥
ਭਾਜਿ ਚਲੇ ਜੋਧਾ ਸਭੈ ਜਿਮ ਦੇ ਮੁਕਟ ਮਹੰਤ ॥ ੬੬ ॥

ਹੁਸੈਨ ਖਾਂ, ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਇਉਂ ਨਸ ਤੁਰੇ, ਜਿਵੇਂ ਵਡੇ ਸੰਤ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾ ਦੇ ਕੇ ਲੋਕ ਨਸ ਤੁਰਦੇ ਹਨ॥੬੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਹ ਬਿਧ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਭੈ ਚੁਨਿ ਮਾਰੇ॥ ਗਿਰੇ ਆਪਨੇ ਸੂਰ ਸੰਭਾਰੇ॥
ਤਹ ਘਾਇਲ ਹਿੰਮਤ ਕੱਹ ਲਹਾ॥ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਗੋਪਾਲ ਸਿਉਂ ਕਹਾ॥ ੬੭ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਪਾਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ। ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਜ਼ਖਮੀ ਹਿੰਮਤ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵੇਖਿਆ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਪਾਲ ਨੂੰ ਆਖਿਆ॥੬੭॥

ਜਿਨ ਹਿੰਮਤ ਅਸ ਕਲਹ ਬਢਾਯੋ ॥ ਘਾਇਲ ਆਜੁ ਹਾਥ ਵਹ ਆਯੋ ॥
ਜਬ ਗੁਪਾਲ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਵਾ॥ ਮਾਰਿ ਦੀਯੋ ਜੀਅਤ ਨ ਉਠਾਵਾ॥ ੬੮ ॥

ਜਿਸ ਹਿੰਮਤ ਨੇ ਇਹ ਕਲਹ ਵਧਾਈ ਸੀ, ਉਹ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਹਥ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੁਪਾਲ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਹਿੰਮਤ ਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਊਂਦਾ ਨਾ ਉਠਣ ਦਿੱਤਾ॥੬੮॥

ਜੀਤ ਭਈ ਰਨ ਭਯੋ ਉਜਾਰਾ॥ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਕਰਿ ਸਭ ਘਰੋ ਸਿਧਾਰਾ॥
ਰਾਖਿ ਲੀਯੋ ਹਮ ਕੋ ਜਗਰਾਈ॥ ਲੋਹ ਘਟਾ ਅਨਤੈ ਬਰਸਾਈ॥ ੬੯ ॥

ਗੁਪਾਲ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਭ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਏ। ਸਾਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਬਚਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਬੱਦਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਜਾ ਵਰਸਾਏ ॥ ੬੯॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਹੁਸੈਨੀ ਬਧਹ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹਿੰਮਤ ਸੰਗਤੀਆ ਬਧ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਗਿਆਰਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੧॥੪੨੩॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਹੁਸੈਨੀ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ, ਅਧਿਆਏ ਗਿਆਰਵਾਂ ਸਮਾਪਤ॥ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੧੧॥੪੨੩॥ਚਲਦਾ॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਇਸ ਗਿਆਰਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਹੁਸੈਨੀ ਜੁੱਧ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੈ:-

ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਰੁਸਤਮ ਖਾਂ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਗਿਆ। ਪਿਉ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰ

ਪਾਈ। ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਲਲਕਾਰਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਨਿਤਰੇ, ਜੋ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ ਆਵੇ।

ਇਹ ਲਲਕਾਰ ਸੁਣਕੇ ਗੁਲਾਮ ਹੁਸੈਨੀ ਖਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿਓ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਾਂ। ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਤੋਰਿਆ। ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਹੀ ਇਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਮਧੁਕਰ ਸ਼ਾਹ ਡਢਵਾਲੀਏ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਕਹਿਲੂਰ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਕਹਿਲੂਰੀਆਂ ਤੇ ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਕਟੋਚੀਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਾਨਾ ਲੈ ਕੇ ਆ ਮਿਲੇ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਹੁਸੈਨੀ ਤਿੜ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਨੰਦਪੁਰ ਨੂੰ ਲੁਟ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਇਸ ਦੀ ਖਬਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਲੱਗ ਗਈ।

ਹੁਸੈਨੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਲ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਗੋਂ ਗੁਪਾਲ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਈਆਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆ ਮਿਲਿਆ। ਕਟੋਚੀਏ ਨੇ ਹੁਸੈਨੀ ਨੂੰ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਕੋਲੋਂ ਚਹੁੰ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਖਿਰਾਜ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਈਆਂ ਵਸੂਲ ਕਰੇ। ਮੂਰਖ ਹੁਸੈਨੀ ਇਸ ਚਾਲ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਗੋਪਾਲ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾ ਲਿਆ।

ਗੁਪਾਲ ਉਸ ਦੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਨੇ ਹੁਸੈਨੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਈਆ ਲਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਵਾਪਸ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਨਾ ਮੁੜਿਆ ਤੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਆਕੀ ਹੋ ਬੈਠਾ। ਹੁਸੈਨੀ ਨੂੰ ਬੜਾ ਕਰੋਧ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਗੋਪਾਲ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਪੰਦਰਾਂ ਪਹਿਰ ਘੇਰੀ ਰਖਿਆ। ਗੁਪਾਲ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਦੂਤ ਭੇਜਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤੀਆ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦਰਸੋ ਆਦਿ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਸੰਗਤੀਆ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਆਦਿ ਕੁਛ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਕਿ ਗੁਪਾਲ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਦਦ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਕੋਈ ਚਾਲ ਖੇਡਕੇ ਗੁਪਾਲ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰੀਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾ ਕੇ ਸੰਗਤੀਆ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਨਾ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਗੁਪਾਲ ਨੂੰ ਇਥੇ ਲੈ ਆਵੇ, ਸੰਗਤੀਆਂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਦ ਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰਕੇ ਗੁਪਾਲ ਨੂੰ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਗੁਪਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਲੈਣ ਦੀ ਨੀਤ ਬਣਾ ਲਈ। ਗੁਪਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਨੀਤ ਨੂੰ ਤਾੜਕੇ ਭੱਜਕੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਸੰਗਤੀਆਂ ਸਿੰਘ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕਰਤੂਤ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸੰਗਤੀਆਂ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਸੈਨਕਾਂ ਸਮੇਤ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਗਤੀਆਂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ ਵੇਖਕੇ ਦਰਸੋ ਵੀ ਲੜ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੰਤ ਭੀਮ ਚੰਦ ਹੁਸੈਨੀ ਆਦਿਕ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਛਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਹਿਮਤਾ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਗੁਪਾਲ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੀ ਕਲਹ ਦਾ ਮੂਲ ਜਾਣ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਵਾਰ ਨਾਲ ਪਾਰ ਬੁਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਪਾਲ ਇਸ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਗਿਆ। ਇਸ ਜੰਗ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੈਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਮੌਤ ਦੇ

ਘਰ ਜਾ ਵਸਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਜੰਗ ਦਾ ਬੱਦਲ ਅਨੰਦਪੁਰ ਤੇ ਵਸਣ ਲਈ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਹੀ ਜਾ ਵਸਿਆ ਹੈ।

ਅਧਿਆਏ ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ

ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਚੌਪਈ॥ ਜੁੱਧ ਭਯੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਅਪਾਰਾ॥ ਤੁਰਕਨ ਕੋ ਮਾਰਯੋ ਸਿਰਦਾਰਾ॥
ਰਿਸ ਤਨ ਖਾਨ ਦਿਲਾਵਰ ਤਏ॥ ਇਤੈ ਸਊਰ ਪਠਾਵਤ ਭਏ॥ ੧॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਹੁਸੈਨੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਹੁਸੈਨੀ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣਕੇ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਬਹੁਤ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਉਸਨੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਇਧਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥ ੧॥

ਉਤੈ ਪਠਿਓ ਉਨ ਸਿੰਘ ਜੁਝਾਰਾ॥ ਤਿੱਹ ਭਲਾਨ ਤੇ ਖੇਦ ਨਿਕਾਰਾ॥
ਇਤ ਗਜ ਸਿੰਘ ਪੰਮਾ ਦਲ ਜੋਰਾ॥ ਧਾਇ ਪਰੇ ਤਿਨ ਊਪਰ ਭੋਰਾ॥ ੨॥

ਓਧਰੋਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਪੂਤ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਭਲਾਨ ਪਿੰਡ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਉਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਧਰੋਂ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਗਜ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪਰਮਾਨੰਦ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੌਜ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ॥ ੨॥

ਉਤੈ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਭਜੋ ਆਡਾ॥ ਜਿਮ ਰਨ ਖੰਭ ਭੂਮਿ ਗਨਿ ਗਾਡਾ॥
ਗਾਡਾ ਚਲੈ ਨ ਹਾਡਾ ਚਲਿ ਹੈ। ਸਾਮੁਹਿ ਸੇਲ ਸਮਰ ਮੋ ਝਲਿ ਹੈ। ੩॥

ਇਧਰੋਂ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਉਂ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਥੰਮਾ ਗੱਡਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਝੰਡਾ ਗੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਹਿਲ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਇਹ ਰਾਜਪੂਤ ਸੂਰਮਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹਿਲ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਸਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੩॥

ਬਾਟ ਚੜੈ ਦਲ ਦੋਊ ਜੁਝਾਰਾ॥ ਉਤੈ ਚੰਦੇਲ ਇਤੈ ਜਸਵਾਰਾ॥
ਮੰਡਿਓ ਬੀਰ ਖੇਤ ਮੋ ਜੁੱਧਾ॥ ਉਪਜਯੋ ਸਮਰ ਸੂਰ ਮਨ ਕ੍ਰੁੱਧਾ॥ ੪॥

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰਕੇ ਚੜ੍ਹ ਪਏ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਚੰਦੇਲ ਦਾ ਰਾਜਾ

ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਸਵਾਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਰੋਧ ਧਾਰਕੇ ਜੰਗ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੪॥

ਕੋਪ ਭਰੇ ਦੋਊ ਦਿਸ ਭਟ ਭਾਰੇ॥ ਇਤੈ ਚੰਦੇਲ ਉਤੈ ਜਸਵਾਰੇ॥
ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਬਜੇ ਅਪਾਰਾ॥ ਭੀਮ ਰੂਪ ਭੈਰੋ ਭਭਕਾਰਾ॥ ੫॥

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਯੋਧੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਧਰੋਂ ਚੰਦੇਲ ਸੂਰਮੇ ਤੇ ਉਧਰੋਂ ਜਸਵਾਲ ਦੇ ਯੋਧੇ ਭਿੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੇਅੰਤ ਢੋਲ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੜੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਜੁੱਧ ਦਾ ਦੇਵਤਾ, ਭੈਰੋ ਲਲਕਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੫॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਧੁਣੰ ਢੋਲ ਬੱਜੇ॥ ਮਹਾਂ ਸੂਰ ਗੱਜੇ॥ ਕਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਘਾਵੰ॥ ਚੜ੍ਹੇ ਚਿੱਤ ਚਾਵੰ॥ ੬॥

ਢੋਲਾਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੱਜੇ। ਉਹ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਬੜਾ ਚਾਅ ਸੀ॥ ੬॥

ਨ੍ਰਿਭੈ ਬਾਜ ਡਾਰੈ॥ ਪਰੱਘੇ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥ ਕਰੇ ਤੇਗ ਘਾਯੰ॥ ਚੜੇ ਚਿੱਤ ਚਾਯੰ॥ ੭॥

ਸੂਰਮੇ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਘੋੜੇ ਦੁੜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਕੁਹਾੜੇ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਚਾਅ ਸੀ॥ ੭॥

ਬਕੈ ਮਾਰ ਮਾਰੰ॥ ਨ ਸ਼ੰਕਾ ਬਿਚਾਰੰ॥ ਰੁਲੈ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ॥ ਕਰੈ ਸੁਰਗ ਇੱਛੰ॥ ੮॥

ਸੂਰਮੇ 'ਮਾਰੋ, ਮਾਰੋ' ਬੋਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਯੋਧੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋਏ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਰ ਕੇ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ॥ ੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨੈਕ ਨ ਰਨ ਤੇ ਮੁਰਿ ਚਲੇ ਕਰੈ ਨਿਡਰ ਹ੍ਵੈ ਘਾਇ॥
ਗਿਰ ਗਿਰ ਪਰੈ ਪਵੰਗ ਤੇ ਬਰੇ ਬਰੰਗਨ ਜਾਇ॥ ੯॥

ਸੂਰਮੇ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਮੈਦਾਨ ਤੋਂ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ ਸਨ ਉਹ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਘੋੜਿਆਂ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪੱਛਰਾਂ ਵਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਹੋਤ ਭਯੋ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ॥ ਜੂਝੇ ਚੰਦ ਨਰਾਇਨ ਨਾਮਾ॥
ਤਬ ਜੁਝਾਰ ਏਕਲ ਹੀ ਧਯੋ॥ ਬੀਰਨ ਘੇਰਿ ਦਸੋ ਦਿਸ ਲਯੋ॥ ੧੦॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੜਾ ਘੋਰ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ, ਚੰਦ ਨਰਾਇਨ ਨਾਮ ਦਾ ਰਾਜਾ ਮਰ ਗਿਆ। ਤਦੋਂ

ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਇੱਕਲਾ ਹੀ ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਗੇ ਵਧਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰ ਲਿਆ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਧਸਜੋ ਕਟਕ ਮੈ ਝਟਕ ਦੈ ਕਛੂ ਨ ਸ਼ੰਕ ਬਿਚਾਰ॥ ਗਾਹਤ ਭਯੋ ਸੁਭਟਨ ਬਡੇ ਬਾਹਤਿ ਭਯੋ ਹਥਿਆਰ॥੧੧॥

ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਜਾ ਧੱਸਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਡਰ ਜਾਂ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਲਿਤਾੜ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਬੜੇ ਵਾਰ ਕੀਤੇ॥੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਘਨੇ ਘਰਨ ਕੋ ਗਾਰਾ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਕਰਿ ਹਥਿਆਰਾ॥ ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਬੀਰ ਪਖਰੀਆ ਮਾਰੇ॥ ਅੰਤਿ ਦੇਵਪੁਰ ਆਪ ਪਧਾਰੇ॥੧੨॥

ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਕਈ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਗਾਲ ਭਾਵ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੇ ਸੂਰਮੇ ਉਸ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਅਖੀਰ ਆਪ ਵੀ ਮਰਕੇ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ॥੧੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੁੱਧ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਦ੍ਵਾਦਸਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੨॥੪੩੫॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ, ਅਧਿਆਏ ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੧੨॥੪੩੫॥ਚਲਦਾ॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਇਸ ਬਾਰ੍ਹਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਸੈਨੀ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੁਸਤਮ ਖਾਂ ਦੇ ਜੰਗ ਦਾ ਹਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਹੁਸੈਨੀ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚੀ। ਸੂਬਾ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹੁਸੈਨੀ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਚਾਰ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰੁਸਤਮ ਖਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚੰਦ ਨਰਾਇਨ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿਤਰੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਭਲਾਨ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਰੋਕ ਲਿਆ। ਗਜ ਸਿੰਘ ਜਸਵਾਲੀਏ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਰੁਸਤਮ ਖਾਂ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਰੁਸਤਮ ਖਾਂ ਤੇ ਚੰਦ ਨਰਾਇਨ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਜਸਵਾਲੀਏ ਤੇ ਜਾ ਪਏ। ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਹੋਇਆ। ਆਖੀਰ ਚੰਦ ਨਰਾਇਨ ਤੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਗਈ।

ਅਧਿਆਏ ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ

ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਆਗਮਨ

ਚੌਪਈ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੋ ਬਧ ਭਯੋ ਜੁਝਾਰਾ॥ ਆਨ ਬਸੇ ਤਬ ਧਾਮ ਲੁਝਾਰਾ॥
ਤਬ ਅਉਰੰਗ ਮਨ ਮਾਹਿ ਰਿਸਾਵਾ॥ ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ ਕੋ ਪੂਤ ਪਠਾਵਾ॥ ੧॥

ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹੋਇਆ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਮੁਅਜ਼ਮ ਖਾਂ ਉਰਫ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਲ ਤੋਰਿਆ॥ ੧॥

ਤਿੱਹ ਆਵਤ ਸਭ ਲੋਕ ਡਰਾਨੇ॥ ਬਡੇ ਬਡੇ ਗਿਰ ਹੇਰ ਲੁਕਾਨੇ॥
ਹਮਹੂੰ ਲੋਗਨ ਅਧਿਕ ਡਰਾਯੋ॥ ਕਾਲ ਕਰਮ ਕੋ ਮਰਮ ਨ ਪਾਯੋ॥ ੨॥

ਉਸ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਲੁਕੇ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਡਰਾਇਆ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਕਾਲ ਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣਿਆਂ॥ ੨॥

ਕਿਤਕ ਲੋਕ ਤਜਿ ਸੰਗਿ ਸਿਧਾਰੇ॥ ਜਾਇ ਬਸੇ ਗਿਰਵਰ ਜੱਹ ਭਾਰੇ॥
ਚਿਤ ਮੂਜੀਯਨ ਕੋ ਅਧਿਕ ਡਰਾਨਾ॥ ਤਿਨੈ ਉਬਾਰ ਨ ਅਪਨਾ ਜਾਨਾ॥ ੩॥

ਕਈ ਲੋਕ ਡਰਦਿਆਂ ਸਾਡਾ ਸੰਗ ਛੱਡ ਗਏ ਤੇ ਜਿਥੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਪਹਾੜ ਸਨ, ਉਥੇ ਜਾ ਵਸੇ। ਉਹਨਾਂ ਕਾਇਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਨ ਬੜਾ ਡਰ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਾ ਸਮਝਿਆ॥ ੩॥

ਤਬ ਅਉਰੰਗ ਜੀਅ ਮਾਂਝ ਰਿਸਾਏ॥ ਏਕ ਅਹਦੀਆ ਈਹਾਂ ਪਠਾਏ॥
ਹਮ ਤੇ ਭਾਜਿ ਬਿਮੁਖ ਜੇ ਗਏ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਧਾਮ ਗਿਰਵਰ ਭਏ॥ ੪॥

ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਉਸਨੇ ਇਕ ਅਹਿਲਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਢੂਹਾ ਦਿੱਤੇ॥ ੪॥

ਜੇ ਅਪਨੇ ਗੁਰ ਤੇ ਮੁਖ ਫਿਰ ਹੈ॥ ਈਹਾਂ ਊਹਾਂ ਤਿਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਗਿਰ ਹੈ॥
ਇਹਾਂ ਉਪਹਾਸ ਨ ਸੁਰਪੁਰ ਬਾਸਾ॥ ਸਭ ਬਾਤਨ ਤੇ ਰਹੇ ਨਿਰਾਸਾ॥ ੫॥

ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਘਰ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਕਿਤੇ ਵੀ ਢੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਠਠਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਸਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਇਉਂ ਉਹ ਸਭ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥ ੫॥

ਦੂਖ ਭੂਖ ਤਿਨ ਕੋ ਰਹੈ ਲਾਗੀ॥ ਸੰਤ ਸੇਵ ਤੇ ਜੋ ਹੈ ਤਿਆਗੀ॥
ਜਗਤ ਬਿਖੈ ਕੋਈ ਕਾਮ ਨ ਸਰਹੀ॥ ਅੰਤਹਿ ਕੁੰਡ ਨਰਕ ਕੀ ਪਰਹੀ॥ ੬॥

ਉਹਨਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਦੁਖ ਤੇ ਭੁਖ ਚੰਬੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸੇਵਾ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੌਰਦਾ ਤੇ ਮਰ ਕੇ ਉਹ ਨਰਕ-ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈਂਦੇ ਹਨ॥ ੬॥

ਤਿਨ ਕੋ ਸਦਾ ਜਗਤ ਉਪਹਾਸਾ॥ ਅੰਤਹਿ ਕੁੰਡ ਨਰਕ ਕੀ ਬਾਸਾ
ਗੁਰ ਪਗ ਤੇ ਜੋ ਬਿਮੁਖ ਸਿਧਾਰੇ॥ ਈਹਾਂ ਊਹਾਂ ਤਿਨ ਕੇ ਮੁਖ ਕਾਰੇ॥ ੭॥

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਐਸੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਤੇ ਹੱਸਦੇ ਹਨ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਮਰ ਕੇ ਉਹ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਭਾਵ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੭॥

ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਊਤ੍ਰ ਤਿਨ ਕੇ ਨਹੀ ਫਰੈ॥ ਦੁਖ ਦੈ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੌ ਮਰੈ॥
ਗੁਰ ਦੋਖੀ ਸਗ ਕੀ ਮ੍ਰਿਤ ਪਾਵੈ॥ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਡਾਰੇ ਪਛੁਤਾਵੈ॥ ੮॥

ਉਹਨਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਪੋਤਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਫਲਦੇ। ਉਹ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦੋਖੀ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਮੌਤ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪਿਆ ਉਹ ਪਛੁਤਾਵੇਗਾ॥ ੮॥

ਬਾਬੇ ਕੇ ਬਾਬਰ ਕੇ ਦੋਊ॥ ਆਪ ਕਰੈ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਸੋਊ॥
ਦੀਨ ਸ਼ਾਹ ਇਨ ਕੋ ਪਹਿਚਾਨੋ॥ ਦੁਨੀ ਪਤਿ ਉਨ ਕੋ ਅਨੁਮਾਨੋ॥ ੯॥

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਾਣੋ॥ ੯॥

ਜੋ ਬਾਬੇ ਕੋ ਦਾਮ ਨ ਦੈਹੈ॥ ਤਿਨ ਤੇ ਗਹਿ ਬਾਬਰ ਕੇ ਲੈਹੈ॥
ਦੈ ਦੈ ਤਿਨ ਕੋ ਬਡੀ ਸਜਾਇ॥ ਪੁਨਿ ਲੈਹੈ ਗ੍ਰਿਹ ਲੂਟਿ ਬਨਾਇ॥ ੧੦॥

ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਬਾਬੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨੂੰ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਆਦਮੀ

ਮਾਇਆ ਖੋਹਕੇ ਲੈ ਜਾਣਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਕੂਮਤ ਵਲੋਂ ਵਡੀ ਤੋਂ ਵਡੀ ਕੇਵਲ ਸਜ਼ਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ ਬਲਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ॥੧੦॥

ਜਬ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਬੇਮੁਖ ਬਿਨਾ ਧਨ॥ ਤਬ ਚੜਿ ਹੈ ਸਿੱਖਨ ਕਹ ਮਾਂਗਨ॥
ਜੇ ਜੇ ਸਿੱਖ ਤਿਨੈ ਧਨ ਦੈ ਹੈਂ॥ ਲੂਟਿ ਮਲੇਛ ਤਿਨੂ ਕੌ ਲੈ ਹੈਂ॥੧੧॥

ਜਦੋਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬੇਮੁਖ ਧਨਹੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਹ ਸਿਖਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗਣ ਲਈ ਚੜ੍ਹ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਸਿਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇਣਗੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਲੇਛ ਤੁਰਕ ਲੁੱਟ ਲੈਣਗੇ॥੧੧॥

ਜਬ ਹੁਇ ਹੈ ਤਿਨ ਦਰਬ ਬਿਨਾਸਾ॥ ਤਬ ਧਰਿਹੈ ਨਿਜ ਗੁਰ ਕੀ ਆਸਾ॥
ਜਬ ਤੇ ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਐਹੈਂ॥ ਤਬ ਤਿਨ ਕੋ ਗੁਰ ਮੁਖ ਨ ਲਗੈ ਹੈਂ॥੧੨॥

ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਬੇਮੁਖਾਂ ਦਾ ਧਨ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਇਹ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਸ ਰਖਣਗੇ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਧਨਹੀਨ ਹੋਏ ਬੇਮੁਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣਗੇ, ਤਦ ਗੁਰੂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਲਾਵੇਗਾ॥੧੨॥

ਬਿਦਾ ਬਿਨਾ ਜੈਹੈਂ ਤਬ ਧਾਮੰ॥ ਸਰਿ ਹੈ ਕੋਈ ਨ ਤਿਨ ਕੋ ਕਾਮੰ॥
ਗੁਰ ਦਰ ਢੋਈ ਨ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰ ਵਾਸਾ॥ ਦੁਹੂੰ ਠਉਰ ਤੇ ਰਹੇ ਨਿਰਾਸਾ॥੧੩॥

ਜੋ ਬੇਮੁਖ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ। ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਢੋਈ ਮਿਲੇਗੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਖਾਲੀ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ॥੧੩॥

ਜੇ ਜੇ ਗੁਰ ਚਰਨਨ ਰਤ ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ॥ ਤਿਨ ਕੋ ਕਸ਼ਿਟ ਦੇਖਨ ਪੈਹੈਂ॥
ਰਿੱਧ ਸਿੱਧ ਤਿਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਮਾਹੀਂ॥ ਪਾਪ ਤਾਪ ਛ੍ਵੈ ਸਕੈ ਨ ਛਾਹੀਂ॥੧੪॥

ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਲਾਈ ਰਖਣਗੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਕੋਈ ਕਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕੋਈ ਦੁਖ ਸੰਤਾਪ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ॥੧੪॥

ਤਿੱਹ ਮਲੇਛ ਛ੍ਵੈਹੈ ਨਹੀ ਛਾਹਾਂ॥ ਅਸ਼ਟ ਸਿੱਧ ਹ੍ਵੈਹੈ ਘਰਿ ਮਾਹਾਂ॥
ਹਾਸ ਕਰਤ ਜੋ ਉਦਮ ਉਠੈ ਹੈ॥ ਨਵੋ ਨਿੱਧਿ ਤਿਨ ਕੇ ਘਰਿ ਐਹੈ॥੧੫॥

ਕੋਈ ਮਲੇਛ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੋਹ ਸਕਦਾ। ਅਠ ਸਿੱਧੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਸੇ ਨਾਲ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਵੀ ਜੇ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਲਾਭ ਲਈ ਉਦਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨੌਂ ਨਿਧਾਂ ਆਪੇ ਤੁਰੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ॥੧੫॥

****

ਮਿਰਜ਼ਾਬੇਗ ਹੁਤੋ ਤਿਹ ਨਾਮੰ॥ ਜਿਨ ਢਾਹੇ ਬਿਮੁਖਨ ਕੇ ਧਾਮੰ॥
ਸਭ ਸਨਮੁਖ ਗੁਰ ਆਪ ਬਚਾਏ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਬਾਰ ਨ ਬਾਂਕਨ ਪਾਏ॥ ੧੬॥

ਜਿਸ ਅਹਿਲਕਾਰ ਨੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਬੇਮੁਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਢਾਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਮਿਰਜ਼ਾ ਬੇਗ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਾਲ ਵੀ ਕੋਈ ਵਿੰਗਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ॥੧੬॥

ਉਤ ਅਉਰੰਗ ਜਿਯ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਯੋ॥ ਚਾਰ ਅਹਦੀਯਨ ਅਉਰ ਪਠਾਯੋ॥
ਜੇ ਬੇਮੁਖ ਤਾਂ ਤੇ ਬਚਿ ਆਏ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਪੁਨਿ ਇਨੈ ਗਿਰਾਏ॥ ੧੭॥

ਉਧਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸਨੇ ਚਾਰ ਹੋਰ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਹੜੇ ਬੇਮੁਖ ਮਿਰਜ਼ਾ ਬੇਗ ਤੋਂ ਬਚ ਗਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਅਹਿਲਕਾਰਾ ਨੇ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ॥੧੭॥

ਜੇ ਤਜਿ ਭਜੇ ਹੁਤੇ ਗੁਰ ਆਨਾ॥ ਤਿਨ ਪੁਨਿ ਗੁਰੂ ਅਹਦੀਅਹਿ ਜਾਨਾ॥
ਮੂਤ੍ਰ ਡਾਰ ਤਿਨ ਸੀਸ ਮੁੰਡਾਏ॥ ਪਾਹੁਰਿ ਜਾਨਿ ਗ੍ਰਿਹਹਿ ਲੈ ਆਏ॥ ੧੮॥

ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਪੇਸ਼ਾਬ ਪਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਅਹਿਕਾਰਾਂ ਨੇ ਮੁੰਨ ਦਿੱਤੇ, ਜਾਣੋ ਉਹ ਪਾਹੁਲ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆਏ ਸਨ॥੧੮॥

ਜੇ ਜੇ ਭਾਜ ਹੁਤੇ ਬਿਨੁ ਆਇਸੁ॥ ਕਹੋ ਅਹਦੀਅਹਿ ਕਿਨੈ ਬਿਤਾਇਸੁ॥
ਮੂੰਡ ਮੂੰਡਿ ਕਰਿ ਸ਼ਹਰਿ ਫਿਰਾਏ॥ ਕਾਰ ਭੇਟ ਜਨੁ ਲੈਨ ਸਿਧਾਏ॥ ੧੯॥

ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਦਸੋ ਹੋਰ ਕਿਹੜਾ ਕਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਮੁੰਨ ਕੇ ਮੰਗਣ ਲਈ ਹੱਟੀ ਹੱਟੀ ਤੇ ਫੇਰਿਆ, ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਾਰ ਭੇਟ ਉਗਰਾਹੁਣ ਲਈ ਉਹ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੯॥

ਪਾਛੈ ਲਾਗਿ ਲਰਿਕਵਾ ਚਲੇ॥ ਜਾਨੁਕ ਸਿੱਖ ਸਖਾ ਹੈਂ ਭਲੇ॥
ਛਿਕੇ ਤੋਬਰਾ ਬਦਨ ਚੜਾਏ॥ ਜਨੁ ਗ੍ਰਿਹ ਖਾਨ ਮਲੀਦਾ ਆਏ॥ ੨੦॥

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਮੁੰਡੇ ਓਇ ਓਇ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਹ ਜਾਣੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਖ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਉਤੇ ਲਿੱਦ ਦੇ ਤੋਬਰੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਹ ਜਾਣੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਲਈ ਚੂਰਮਾ ਆਇਆ ਸੀ॥੨੦॥

ਮਸਤਕ ਸੁਭੇ ਪਨਹੀਯਨ ਘਾਇ॥ ਜਨੁ ਕਰਿ ਟੀਕਾ ਦਏ ਬਨਾਇ॥
ਸੀਸ ਈਟ ਕੇ ਘਾਇ ਕਰੇਹੀ॥ ਜਨੁ ਤਿਨੁ ਭੇਟ ਪੁਰਾਤਨ ਦੇਹੀ॥੨੧॥

ਜਿਹੜੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਵੱਜਣ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਨ, ਇਹ ਜਾਣੋ ਟਿੱਕੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਇੱਟਾਂ ਵੱਜ ਵੱਜ ਕੇ ਜ਼ਖਮ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਹ ਜਾਣੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੀ ਕਾਰ ਭੇਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ॥੨੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਬਹੂੰ ਰਣ ਜੂਝਜੋ ਨਹੀ ਕਛੁ ਦੈ ਜਸੁ ਨਹਿ ਲੀਨ॥
ਗਾਂਵ ਬਸਤਿ ਜਾਨਜੋ ਨਹੀ ਜਮ ਸੋ ਕਿਨ ਕਹਿ ਦੀਨ॥੨੨॥

ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੜਿਆ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਉਸਨੇ ਕੋਈ ਜਸ ਖਟਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਖਬਰ ਜਮ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਦੇ ਦਿੱਤੀ?॥੨੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਹ ਬਿਧ ਤਿਨੋ ਭਯੋ ਉਪਹਾਸਾ॥ ਸਭ ਸੰਤਨ ਮਿਲਿ ਲਖਿਓ ਤਮਾਸਾ॥
ਸੰਤਨ ਕਸ਼ਟ ਨ ਦੇਖਨ ਪਾਯੋ॥ ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਨਾਥ ਬਚਾਯੋ॥੨੩॥

ਉਹਨਾਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਇਆਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਠਠਾ ਹੋਇਆ। ਸਭ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਹ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਿਆ। ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਕਲੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ॥੨੩॥

ਚਾਰਨੀ॥ ਦੋਹਿਰਾ॥

ਜਿਸਨੋ ਸਾਜਨ ਰਾਖਸੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕਵਨ ਬਿਚਾਰ॥
ਛ੍ਵੈ ਨ ਸਕੈ ਤਿਹ ਛਾਹਿ ਕੌ ਨਿਹਫਲ ਜਾਇ ਗਵਾਰ॥੨੪॥

ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਰਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੀ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕੋਈ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਛਾਵੇਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੋਹ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਯਤਨ ਬਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੨੪॥

ਜੇ ਸਾਧੂ ਸ਼ਰਣੀ ਪਰੇ ਤਿਨ ਕੇ ਕਵਣ ਬਿਚਾਰ॥
ਦੰਤ ਜੀਭ ਜਿਮ ਰਾਖਿ ਹੈ ਦੁਸ਼ਟ ਅਰਿਸ਼ਟ ਸੰਘਾਰ॥੨੫॥

ਅਰਥ - ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਜੀਭ ਦੀ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਦੁਸ਼ਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਵਿਗਾੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਸ਼ਟ ਨਿਵਿਰਤ

****

ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੨੫॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਵ ਅਹਦੀਆ ਗਮਨ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਤਰੋਦਸਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੩॥੪੬੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਆਗਮਨ, ਅਧਿਆਏ ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਸਮਾਪਤ॥ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੧੩॥੪੬੦॥ਚਲਦਾ॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਇਸ ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਮੁਅਜ਼ਮ ਖਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਆਉਣ ਬਾਰੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਕਈ ਵਾਰ ਹਾਰ ਜਾਣ ਦੀ ਖਬਰ ਜਦੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਦਖਣ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਮੁਅਜ਼ਮ ਖਾਂ ਉਰਫ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮੁਹਿੰਮ ਲਈ ਤੋਰਿਆ। ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਕਾਇਰ ਪਹਾੜੀਏ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਦੂਰ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਲੁਕੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਈ ਡਰਪੋਕਾਂ ਨੇ ਡਰਾਇਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਇਸ ਆ ਰਹੇ ਤੂਫਾਨ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਜਾਓ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਆਸਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਡਟੇ ਰਹੇ। ਕਈ ਡਰਾਕਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੰਗ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਗਏ।

ਇਧਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਮੁਅਜ਼ਮ ਖਾਂ ਆਪ ਤਾਂ ਲਾਹੌਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਅਹਿਲਕਾਰ ਨੂੰ ਆਨੰਦਪੁਰ ਵਲ ਭੇਜ ਗਿਆ। ਉਸ ਅਹਿਦੀਏ ਦਾ ਨਾਂ ਮਿਰਜ਼ਾ ਜਾਫਰ ਬੇਗ ਸੀ। ਉਹ ਬੜਾ ਨੇਕ ਦਿਲ ਅਫਸਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੰਗ ਛੱਡ ਗਏ ਸਭ ਬੇਮੁਖਾ ਦੇ ਘਰ ਢੁਹਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਸਜ਼ਾਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਤਾਂ ਨਾ ਮੰਨਿਆਂ, ਪਰ ਉਸ ਅਹਿਦੀਏ ਦੇ ਹਰ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ। ਬੇਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਕੇ ਉਹ ਅਹਿਦੀਆਂ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਚਾਰ ਹੋਰ ਅਹਿਦੀਏ ਭੇਜੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕੁਛ ਬਚ ਰਹੇ ਬੇਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਏ।

ਅਧਿਆਏ ਚੌਦਵਾਂ

ਸਰਬਕਾਲ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸਰਬਕਾਲ ਸਭ ਸਾਧ ਉਬਾਰੇ॥ ਦੁਖੁ ਦੈ ਕੈ ਦੋਖੀ ਸਭ ਮਾਰੇ॥ ਅਦਭੁਤਿ ਗਤਿ ਭਗਤਨ ਦਿਖਰਾਈ॥ ਸਭ ਸੰਕਟ ਤੇ ਲਏ ਬਚਾਈ॥ ੧॥

ਹਰ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਸਚਰਜਤਾ ਭਰੀ ਗਤੀ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸੰਕਟ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੧॥

ਸਭ ਸੰਕਟ ਤੇ ਸੰਤ ਬਚਾਏ॥ ਸਭ ਕੰਟਕ ਕੰਟਕ ਜਿਮ ਘਾਏ॥ ਦਾਸ ਜਾਨ ਮੁਹਿ ਕਰੀ ਸਹਾਇ॥ ਆਪ ਹਾਥੁ ਦੈ ਲਯੋ ਬਚਾਇ॥ ੨॥

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਕਸ਼ਟਾਂ ਤੋਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਹੈ। ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਕੰਡਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਸੇਵਕ ਜਾਣ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਹਰ ਔਕੜ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਹੈ॥ ੨॥

ਅਬ ਜੋ ਜੋ ਮੈ ਲਖੇ ਤਮਾਸਾ॥ ਸੋ ਸੋ ਕਰੋ ਤੁਮੈ ਅਰਦਾਸਾ॥ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਛ ਦਿਖੈ ਹੈ॥ ਸੋ ਤਵ ਦਾਸ ਉਚਾਰਤ ਜੈ ਹੈ॥ ੩॥

ਹੁਣ ਤਕ ਮੈਂ ਜੋ ਜੋ ਕੌਤਕ ਵੇਖੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਖੋਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਸੇਵਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਕੌਤਕਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂਗਾ ॥ ੩॥

ਜਿਹ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਮੈ ਲਖੇ ਤਮਾਸਾ॥ ਚਾਹਤ ਤਿਨ ਕੋ ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸਾ॥ ਜੋ ਜੋ ਜਨਮ ਪੂਰਬਲੇ ਹੇਰੇ॥ ਕਹਿਹੋ ਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਤੇਰੇ॥ ੪॥

ਜਿਸ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੌਤਕ ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੇਖੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਜਨਮ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਏ ਵੇਖੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਕਰਾਂਗਾ॥ ੪॥

ਸਰਬਕਾਲ ਹੈ ਪਿਤਾ ਅਪਾਰਾ॥ ਦੇਬਿ ਕਾਲਕਾ ਮਾਤ ਹਮਾਰਾ॥

ਮਨੂਆ ਗੁਰ ਮੁਰਿ ਮਨਸਾ ਮਾਈ॥ ਜਿਨਿ ਮੋ ਕੋ ਸੁਭ ਕ੍ਰਿਆ ਪੜਾਈ॥ ੫॥

ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਕਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲ ਅਪਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਧ ਮਨ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਤੇ ਚੰਗੀ ਬੁੱਧੀ ਗੁਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਕਰਨੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ॥ ੫॥

ਜਬ ਮਨਸਾ ਮਨ ਮਯਾ ਬਿਚਾਰੀ॥ ਗੁਰ ਮਨੂਆ ਕਹ ਕਹਜੋ ਸੁਧਾਰੀ॥
ਜੇ ਜੇ ਚਰਿਤ ਪੁਰਾਤਨ ਲਹੇ॥ ਤੇ ਤੇ ਅਬ ਚਹੀਅਤ ਹੈਂ ਕਹੇ॥ ੬॥

ਜਦੋਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਤੇ ਉੱਜਲ ਬੁਧੀ ਦੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ ਤਦ ਗੁਰੂ ਮਨ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਮੈਂ ਸਭ ਕਥਾਵਾਂ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਪੁਰਾਤਨ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਕੌਤਕ ਮੈਂ ਵੇਖੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ॥ ੬॥

ਸਰਬਕਾਲ ਕਰੁਣਾ ਤਬ ਭਰੇ॥ ਸੇਵਕ ਜਾਨਿ ਦਯਾ ਰਸ ਢਰੇ॥
ਜੋ ਜੋ ਜਨਮੁ ਪੂਰਬਲੋ ਭਯੋ॥ ਸੋ ਸੋ ਸਭ ਸਮਰਣ ਕਰ ਦਯੋ॥ ੭॥

ਸਰਬ ਕਾਲ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਦਇਆ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸੇਵਕ ਜਾਣ ਕੇ ਮਿਹਰ ਦੇ ਰਸ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ। ਪਿਛਲੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਅਵਤਾਰ ਹੁੰਦ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ॥ ੭॥

ਮੋ ਕੋ ਇਤੀ ਹੁਤੀ ਕਹ ਸੁੱਧੰ॥ ਜਸ ਪ੍ਰਭ ਦਈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਬੁੱਧੰ॥
ਸਰਬਕਾਲ ਤਬ ਭਏ ਦਇਆਲਾ॥ ਲੋਹ ਰੱਛ ਹਮ ਕੋ ਸਭ ਕਾਲਾ॥ ੮॥

ਮੈਨੂੰ ਇੰਨੀ ਸੋਝੀ ਕਿਥੇ ਸੀ, ਜਿੰਨੀ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ। ਸਭ ਦੇ ਕਾਲ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਦਿਆਲਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੮॥

ਸਰਬਕਾਲ ਰੱਛਾ ਸਭ ਕਾਲਾ॥ ਲੋਹ ਰੱਛ ਸਰਬਦਾ ਬਿਸਾਲਾ॥
ਢੀਠ ਭਯੋ ਤਵ ਕ੍ਰਿਪਾ ਲਖਾਈ॥ ਐਂਡੋ ਫਿਰੋ ਸਭਨ ਭਯੋ ਰਾਈ॥ ੯॥

ਸਰਬ ਕਾਲੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੀ ਦੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਰਖ ਹੈ। ਹੇ ਲੋਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਮੇਰਾ ਰਾਖਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਏਨਾ ਬੇਖੌਫ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਭ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣ ਕੇ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ॥ ੯॥

ਜਿਹ ਜਿਹ ਬਿਧ ਜਨਮਨ ਸੁਧਿ ਆਈ॥ ਤਿਮ ਤਿਮ ਕਹੇ ਗਰੰਥ ਬਨਾਈ॥
ਪ੍ਰਥਮੇ ਸਤਿਜੁਗ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਲਹਾ॥ ਪ੍ਰਥਮੇ ਦੇਬਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੋ ਕਹਾ॥ ੧੦॥

ਜਿਸ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਈ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਗ੍ਰੰਥ ਬਣਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਜੁਗ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਕੌਤਕ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਜਾਣਿਆਂ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿਚ ਕਹਾਂਗਾ॥੧੦॥

ਪਹਿਲੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਨਾਯੋ॥ ਨਖ ਸਿਖ ਤੇ ਕ੍ਰਮ ਭਾਖ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਛੋਰ ਕਥਾ ਤਬ ਪ੍ਰਥਮ ਸੁਨਾਈ॥ ਅਬ ਚਾਹਤ ਫਿਰ ਕਰੌ ਬਡਾਈ॥੧੧॥

ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਆਦਿ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤਕ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਮੈਂ ਕਥਾ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ॥੧੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸਰਬਕਾਲ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ੍ਰ ਚੌਦਸਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੪॥੪੭੧॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਸਰਬਕਾਲ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ, ਅਧਿਆਏ ਚੌਦਵਾਂ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੧੪॥੪੭੧॥ਸਮੁੱਚਾ ਜੋੜ॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਇਸ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਰਚਨਾ, ਦੈਂਤਾਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ, ਲਊ, ਕੁਸ਼ੂ, ਕਈ ਰਾਜਿਆਂ, ਬੇਦੀ ਬੰਸ ਦੀ ਉਤਪਦੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਇਸ ਮਾਤਲੋਕ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਤੇ ਭੰਗਾਣੀ, ਹੁਸੈਨੀ ਤੇ ਨਦਾਉਣ ਆਦਿ ਜੰਗਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਸਮਾਚਾਰ ਆਪ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਸੀ ਝਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਲਝ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਸਮਾਚਾਰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰਕੇ ਸਮਾਪਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਅਥ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ ਲਿਖ੍ਯਤੇ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ

ਅਧਿਆਏ ਪਹਿਲਾ

ਮਧੁ ਕੈਟਬ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਕਤਲ

ਸਵੈਯਾ॥ ਆਦਿ ਅਪਾਰ ਅਲੇਖ ਅਨੰਤ ਅਕਾਲ ਅਭੇਖ ਅਲੱਖ ਅਨਾਸਾ॥
ਕੈ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਕਤਿ ਦਏ ਸ੍ਰੁਤ ਚਾਰ ਰਜੋ ਤਮ ਸੱਤ ਤਿਹੂ ਪੁਰ ਬਾਸਾ॥
ਦਿਉਸ ਨਿਸਾ ਸਸਿ ਸੂਰਕੈ ਦੀਪ ਸੁ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਰਚੀ ਪੰਚ ਤੱਤ ਪ੍ਰਕਾਸਾ॥
ਬੈਰ ਬਢਾਇ ਲਰਾਇ ਸੁਰਾਸੁਰ ਆਪਹਿ ਦੇਖਤ ਬੈਠ ਤਮਾਸਾ॥੧॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਭ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਤੇ ਅੰਤ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਖ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਨਾ ਲਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਕਲਿਆਣ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਚਾਰ ਵੇਦ ਬਣਾਏ ਸਨ, ਤੇ ਉਹ ਰਜੋ, ਤਮੋ ਤੇ ਸਤੋ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਅਕਾਸ਼, ਪਤਾਲ ਤੇ ਮਾਤਲੋਕ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚਾਨਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੋ ਦੀਵੇ ਬਣਾਏ ਹਨ ਤੇ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਦੈਂਤਾ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਵੈਰ ਭਾਵਨਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਆਸਨ ਤੇ ਬੈਠਕੇ ਇਹ ਜਗਤ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਦਾ ਹੈ॥੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧ ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜੌ ਕਛੁ ਮੋ ਪਰਿ ਹੋਇ॥
ਰਚੋਂ ਚੰਡਕਾ ਕੀ ਕਥਾ ਬਾਨੀ ਸੁਭ ਹੋਇ॥੨॥

ਹੇ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜੇ ਆਪ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਮੇਰੇ ਤੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚੰਡਕਾਂ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਕਥਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਆਪ ਇਹ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਕਿ ਮੇਰੀ ਰਚੀ ਇਹ ਬਾਣੀ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੋਵੇ॥੨॥

ਜੋਤ ਜਗਮਗੈ ਜਗਤਿ ਮੈ ਚੰਡ ਚਮੁੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ॥
ਭੁਜ ਦੰਡਨ ਦੰਡਨਿ ਅਸੁਰ ਮੰਡਨ ਭੁਇ ਨਵ ਖੰਡ ॥ ੩ ॥

ਤੇਰੀ ਜੋਤੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਗ ਮਗ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਤੇਜ ਬੜਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੈ ਤੇ ਤੇਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਡੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਜਣ ਵਾਲੀ ਹੈ॥ ੩ ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥ ਤਾਰਨ ਲੋਕ ਉਧਾਰਨ ਭੂਮਹਿ ਦੈਤ ਸੰਘਾਰਨ ਚੰਡ ਤੁਹੀ ਹੈ ॥
ਕਾਰਨ ਈਸ ਕਲਾ ਕਮਲਾ ਹਰਿ ਅਦ੍ਰਸੁਤਾ ਜਹ ਦੇਖੋ ਉਹੀ ਹੈ ॥
ਤਾਮਸ ਤਾ ਮਮਤਾ ਨਮਤਾ ਕਵਿਤਾ ਕਵਿ ਕੇ ਮਨ ਮੱਧਿ ਗੁਹੀ ਹੈ ॥
ਕੀਨੋ ਹੈ ਕੰਚਨ ਲੋਹ ਜਗਤ੍ਰ ਮੈ ਪਾਰਸ ਮੂਰਤ ਜਾਹਿ ਛੁਹੀ ਹੈ ॥ ੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਲਾ=ਸ਼ਕਤੀ। ਅਦ੍ਰਸੁਤਾ=ਪਾਰਬਤੀ।

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਧਰਤੀ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਚੰਡ ਤੇਜ ਸਰੂਪ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਰੂਪ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ ਲਛਮੀ ਉਹੋ ਹੈ। ਜਗਤ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ ਪਾਰਬਤੀ ਵੀ ਉਹੋ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਵੇਖੋ, ਉਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤਮੋ, ਰਜੋ ਤੇ ਸਤੋ, ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੂੰ ਹੀ ਧਰੀ ਹੈ। ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਸੋਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਪਾਰਸ ਰੂਪ ਮੂਰਤੀ ਛੋਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥ ੪ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਪ੍ਰਮੁਦ ਕਰਨ ਸਭ ਭੈ ਹਰਨ ਨਾਮ ਚੰਡਕਾ ਜਾਸ ॥
ਰਚੋਂ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਤੁਅ ਕਰੋ ਸਬੁੱਧ ਪ੍ਰਕਾਸ ॥ ੫ ॥

ਜੋ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸਭ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਚੰਡਕਾ ਭਾਵ ਦੁਰਗਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਉਤਮ ਬੁਧੀ ਬਖਸ਼ੋ, ਤਾਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਚੰਡਕਾ ਦੇ ਅਲੌਕਿਕ ਕੋਤਕਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ॥ ੫ ॥

ਪਰਹਾ ॥ ਆਇਸ ਅਬ ਜੋ ਹੋਇ ਗ੍ਰੰਥ ਤਉ ਮੈ ਰਚੌ ॥
ਰਤਨ ਪ੍ਰਮੁਦ ਕਰ ਬਚਨ ਚੀਨ ਤਾ ਮੈ ਗਚੌ ॥
ਭਾਖਾ ਸੁਭ ਸਭ ਕਰਹੋ ਧਰਿਹੋ ਕ੍ਰਿੱਤ ਮੈ ॥
ਅਦਭੁਤ ਕਥਾ ਅਪਾਰ ਸਮਝ ਕਰਿ ਚਿੱਤ ਮੈ ॥ ੬ ॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜੇ ਆਪ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਾਂ। ਰਤਨ ਰੂਪ

ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਰਚਨਾਂ ਵਿਚ ਜੜਾਂ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਅਪਾਰ ਤੇ ਅਦਭੁਤ ਜਾਣਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਰਚਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ॥ ੬॥

ਮਾਰਕੰਡੇਯ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਜੋ ਚੰਡੀ ਦੇ ਚਰਿਤਰ ਲਿਖੇ ਸਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਸਰਲ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਛੰਦਾ ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਰਚਦਾ ਹਾਂ।

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਤ੍ਰਾਸ ਕੁਟੰਬ ਕੇ ਹੁਇਕੈ ਉਦਾਸ॥ ਅਵਾਸ ਕੋ ਤਯਾਗਿ ਬਸਿਓ ਬਨਰਾਈ॥
ਨਾਮ ਸੁਰੱਥ ਮੁਨੀਸ਼ਰ ਬੇਖ ਸਮੇਤ ਸਮਾਧ ਸਮਾਧ ਲਗਾਈ॥
ਚੰਡ ਅਖੰਡ ਖੰਡੇ ਕਰ ਕੋਪ ਭਈ ਸੁਰ ਰੱਛਨ ਕੋ ਸਮੁਹਾਈ॥
ਬੂਝਹੁ ਜਾਇ ਤਿਨੈ ਤੁਮ ਸਾਧ ਅਗਾਧਿ ਕਥਾ ਕਿਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਈ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਾਸ=ਡਰ। ਅਵਾਸ=ਘਰ। ਰਾਈ=ਰਾਜਾ।

ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਝੰਜਟਾਂ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸੁਰੱਥ ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸਿਆ।

ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਸੁਰੱਥ' ਸੀ, ਉਹ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਾਲਾ ਸਮ ਦਮ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਸਮੇਤ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਸਾਥੀ ਮੁਨੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਚੰਡਕਾ ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਨਾਸ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਸੀ? ਉਸ ਸੁਰੱਥ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਰਿਸ਼ੀ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਮਹਾਤਮਾਂ ਜੀ ! ਉਸ ਅਗਾਧ ਚੰਡਕਾ ਦੀ ਕਥਾ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਥਾ ਸੁਣਾਓ॥ ੭॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ਮੁਨੀਸ਼ਰੋ ਵਾਚ॥

ਹਰਿ ਸੋਇ ਰਹੈ ਸਜ ਸੈਨ ਤਹਾ॥ ਜਲ ਜਾਲ ਕਰਾਲ ਬਿਸਾਲ ਜਹਾ॥
ਭਯੋ ਨਾਭ ਸਰੋਜ ਤੇ ਬਿਸੁਕਰਤਾ॥ ਸ੍ਰੁਤ ਮੈਲ ਤੇ ਦੈਤ ਰਹੇ ਜੁਗਤਾ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੈਨ=ਸੇਜ। ਨਾਭ=ਧੁੰਨੀ। ਸਰੋਜ=ਕਵੋਲ ਫੁਲ। ਸ੍ਰੁਤ=ਕੰਨ।

ਸੁਰਥ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੁਣਕੇ ਸਾਥੀ ਮੁਨੀ ਅਗੋਂ ਕਹਿੰਣ ਲਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਸੇਜਾ ਸਜਾਕੇ ਸੌਂ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਜਲ ਹੀ ਜਲ ਸੀ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੀ ਨਾਭੀ ਧੁਨੀ, ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕੋਲ-ਫੁਲ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਕੋਲ ਫੁੱਲ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਦੋ ਦੈਂਤ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ॥ ੮॥

ਮਧੁ ਕੈਟਭ ਨਾਮ ਧਰੇ ਤਿਨ ਕੇ ॥ ਅਤਿ ਦੀਰਘ ਦੇਹ ਭਏ ਜਿਨਕੇ ॥
ਤਿਨ ਦੇਖ ਲੁਕੇਸ਼ ਡਰਿਓ ਹੀਅ ਮੈ ॥ ਜਗ ਮਾਤ ਕੋ ਧਯਾਨੁ ਧਰਿਯੋ ਜੀਅ ਮੈ ॥ ੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੁਕੇਸ਼=ਬ੍ਰਹਮਾ। ਜਗ ਮਾਤ=ਦੁਰਗਾ ਸ਼ਕਤੀ।

ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਮਧੁ ਤੇ ਕੈਟਭ ਨਾਮ ਰਖੇ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਬਹੁਤ ਵਡੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਬਲੀ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡਰਿਆ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਿਆ ॥ ੯ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਛੁਟੀ ਚੰਡ ਜਾਗੇ ਬ੍ਰਹਮ ਕਰਿਓ ਜੁੱਧ ਕੋ ਸਾਜੁ ॥
ਦੈਤ ਸਭੈ ਘਟਿ ਜਾਹਿ ਜਿਉ ਬਢੈ ਦੇਵਤਨ ਰਾਜ ॥ ੧੦ ॥

ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਨੇ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ, ਤਦੋਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੀ ਯੋਗ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਖੁਲੀਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਜੁਧ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਏ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਵਧੇ ਫੁਲੇ ॥ ੧੦ ॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਜੁੱਧ ਕਰਿਓ ਤਿਨ ਸੋਂ ਭਗਵੰਤ ਨ ਮਾਰ ਸਕੈ ਅਤਿ ਦੈਤ ਬਲੀ ਹੈ ॥
ਸਾਲ ਭਏ ਤਿਨ ਪੰਚ ਹਜਾਰ ਦੁਹੂੰ ਲਰਤੇ ਨਹਿ ਬਾਂਹ ਟਲੀ ਹੈ ॥
ਦੈਤਨ ਰੀਝ ਕਹਿਓ ਬਰ ਮਾਂਗ ਕਹਿਓ ਹਰਿ ਸੀਸਨ ਦੇਹ ਭਲੀ ਹੈ ॥
ਧਾਰਿ ਉਰੂ ਪਰਿ ਚੱਕ੍ਰ ਸੋਂ ਕਾਟਕੈ ਜੋਤਿ ਲੈ ਆਪਨੈ ਅੰਗ ਮਲੀ ਹੈ ॥ ੧੧ ॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਹ ਦੈਂਤ ਏਨੇ ਬਲਵਾਨ ਸਨ ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਨਾ ਸਕੇ। ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਲੜਦਿਆਂ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ, ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬਾਂਹ ਨਾਂ ਥੱਕੀ ਭਾਵ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਹਾਰਿਆ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੈਂਤ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡਾ ਜੁੱਧ ਵੇਖਕੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੀ ਜੋ ਇੱਛਾ ਹੋਵੇ, ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਵਰ ਮੰਗ ਲਵੋ। ਤਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦੇ ਦਿਓ। ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਤੁਸਾਂ ਚੰਗੀ ਕਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਮਾਰਨਾ ਜਿਥੇ ਪਾਣੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਟਾਂ ਤੇ ਰਖਕੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਨਾਲ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਭਾਵ ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗਾਂ ਤੇ ਮੱਲ ਲਿਆ ਭਾਵ ਉਹਨਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਕਰ ਲਿਆ ॥ ੧੧ ॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਦੇਵਨ ਥਾਪਿਓ ਰਾਜ ਮਧੁ ਕੈਟਭ ਕੌ ਮਾਰਿਕੈ॥
ਦੀਨੋ ਸਕਲ ਸਮਾਜ ਬੈਕੁੰਠਗਾਮੀ ਹਰਿ ਭਏ॥੧੨॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਮਧੁ ਤੇ ਕੈਟਭ ਦੋਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜ ਸਾਜ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਬੈਕੁੰਠ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ॥ ੧੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ ਮਧੁ ਕੈਟਭ ਬਧਹਿ ਪ੍ਰਥਮ ਧਯਾਇ ਸਮਾਪਤਮ॥੧॥੧੨॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨ, ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ, ਮਧੁ ਕੈਟਬ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਕਤਲ,ਅਧਿਆਏ ਪਹਿਲਾ ਸਮਾਪਤ॥੧॥੧੨॥ ਚਲਦਾ॥

ਅਧਿਆਏ ਦੂਸਰਾ

ਮਹਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਦਾ ਕਤਲ

ਪਰਹਾ॥ ਬਹੁਰਿ ਭਇਓ ਮਹਖਾਸੁਰ ਤਿਨ ਕੋ ਕਿਆ ਕੀਆ॥
ਭੁਜਾ ਜੋਰ ਕਰਿ ਜੁੱਧੁ ਜੀਤ ਸਭ ਜਗੁ ਲੀਆ॥
ਸੁਰ ਸਮੂਹ ਸੰਘਾਰੇ ਰਣਹਿ ਪਚਾਰ ਕੈ॥
ਟੂਕ ਟੂਕ ਕਰ ਡਾਰੇ ਆਯੁਧ ਧਾਰ ਕੈ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹਖਾਸੁਰ=ਝੋਟੇ ਦੇ ਸਿਰ ਵਾਲਾ ਦੈਂਤ। ਪਚਾਰ ਕੈ=ਵੰਗਾਰਕੇ। ਆਯੁਧ=ਸ਼ਸਤਰ।

ਫੇਰ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਤ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ? ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਵੰਗਾਰ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੁੱਧ ਕਰਯੋ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦਾਨਵ ਮਾਰਿ ਸਭੈ ਸੁਰ ਸੈਨ ਗਿਰਾਇਓ॥
ਕੈ ਕੈ ਦੁ ਟੂਕ ਦਏ ਅਰ ਖੇਤ ਮਹਾਂਬਰਬੰਡ ਮਹਾ ਰਨ ਪਾਇਓ॥
ਸ੍ਰਉਣ ਤਰੰਗ ਸਨਿਓ ਨਿਸਰਿਓ ਜਸੁ ਇਆ ਛਬਿ ਕੋ ਮਨ ਮੈ ਇਹਿ ਆਇਓ॥
ਮਾਰਿਕੈ ਛਤ੍ਰਨਿ ਕੁੰਡਕੈ ਛੇਤ੍ਰ ਮੈ ਮਾਨਹੁ ਪੈਠਿਕੈ ਰਾਮਜੂ ਨ੍ਹਾਇਓ॥੧੪॥

ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ।

ਉਸ ਨੇ ਮੈਦਾਨਿ-ਜੰਗ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੇ ਦੋ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਮਹਾਨ ਬਲੀ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਬੜਾ ਘਮਸਾਨ ਮਚਾਇਆ। ਰਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜਾ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ ਕਿ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਦੇ ਤਲਾ ਵਿਚ ਮਾਨੋ ਪਰਸ ਰਾਮ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ॥੧੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਲੈ ਮਹਖਾਸੁਰ ਅਸਤ੍ਰ ਸੁ ਸ਼ਸਤਰ ਸਭੈ ਕਲਵਤ੍ਰ ਜਿਉ ਚੀਰ ਕੈ ਡਾਰੇ॥
ਲੁੱਥ ਪੈ ਲੁੱਥ ਰਹੀ ਗੁੱਥ ਜੁੱਥ ਗਿਰੇ ਗਿਰ ਸੇ ਰਥ ਸੇਂਧਵ ਭਾਰੇ॥
ਗੂਦ ਸਨੇ ਸਿਤ ਲੋਹੂ ਮੈ ਲਾਲ ਕਰਾਲ ਪਰੇ ਰਨ ਮੈ ਗਜਕਾਰੇ॥
ਜਿਉ ਦਰਜੀ ਜਮ ਮ੍ਰਿਤ ਕੇ ਸੀਤ ਮੈ ਬਾਗੇ ਅਨੇਕ ਕਤਾ ਕਰਿ ਡਾਰੇ॥ ੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਿਰ=ਪਹਾੜ। ਸੇਂਧਵ=ਘੋੜੇ। ਬਾਗੇ=ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ।

ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਅਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਆਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਚੀਰ ਦਿੱਤਾ।

ਗੁੱਥਾ ਮੁੱਥਾ ਹੋ ਕੇ ਲੋਥਾਂ ਤੇ ਲੋਥਾਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਪਹਾੜਾ ਵਰਗੇ ਸੂਰਮੇ, ਰਥ ਤੇ ਘੋੜੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਚਿੱਟੀ ਮਿੱਝ ਤੇ ਲਾਲ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਿਬੜੇ ਹੋਏ ਕਾਲੇ ਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਹਾਥੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ। ਜਮਕਾਲ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਇਉਂ ਡਿਗੇ ਪਏ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਦਰਜੀ ਅਨੇਕਾਂ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਟ ਕੇ ਸੁਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ॥੧੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਲੈ ਸੁਰ ਸੰਗ ਸਭੈ ਸੁਰਪਾਲ ਸੁ ਕੋਪ ਕੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੀ ਸੈਨ ਪੈ ਧਾਏ॥
ਦੈ ਮੁਖ ਢਾਰ ਲੀਏ ਕਰਵਾਰ ਹਕਾਰ ਪਚਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰ ਲਗਾਏ॥
ਸ੍ਰਉਨ ਮੈ ਦੈਤ ਸੁਰੰਗ ਭਏ ਕਬਿ ਨੇ ਮਨ ਭਾਉ ਇਹੈ ਛਬਿ ਪਾਏ॥
ਰਾਮ ਮਨੋ ਰਨ ਜੀਤ ਕੈ ਭਾਲਕ ਦੈ ਸਿਰਪਾਉ ਸਭੈ ਪਹਰਾਏ॥ ੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਰਪਾਲ=ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ।

ਇੰਦਰ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ। ਇੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਅਗੇ ਢਾਲ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਤੇ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਵਾਰ ਕੀਤੇ। ਲਹੂ ਨਾਲ ਦੈਂਤ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਹੋ

ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਛਬਿ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖਕੇ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਕਿ ਮਾਨੋ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਰਿੱਛਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪੇ ਪਹਿਨਾਏ ਸਨ॥੧੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਘਾਇਲ ਘੂਮਤ ਹੈ ਰਨ ਮੈ ਇਕ ਲੋਟਤ ਹੈ ਧਰਨੀ ਬਿਲਲਾਤੇ॥
ਦਉਰਤ ਬੀਚ ਕਬੰਧ ਫਿਰੈ ਜਿਹ ਦੇਖਤ ਕਾਇਰ ਹੈਂ ਡਰਪਾਤੇ॥
ਇਯੋ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਜੁੱਧੁ ਕੀਯੋ ਤਬ ਜੰਬੁਕ ਗਿਰਝ ਭਏ ਰੰਗ ਰਾਤੇ॥
ਸ੍ਰੋਨ ਪ੍ਰਵਾਹ ਮੈ ਪਾਇ ਪਸਾਰਕੇ ਸੋਏ ਹੈਂ ਸੂਰ ਮਨੋ ਮਦ ਮਾਤੇ॥੧੭॥

ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਕਈ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿਗੇ ਲੇਟ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਕਈ ਰੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਲੱਥੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਧੜ ਹੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਦੌੜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਡਰ ਨਾਲ ਕੰਬ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਤਦ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਗਿੱਦੜ ਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਬੜੀਆਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈਆਂ। ਲਹੂ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਇਉਂ ਪੈਰ ਪਸਾਰਕੇ ਪਏ ਸਨ ਮਾਨੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਲੇਟੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੧੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੁੱਧੁ ਕੀਓ ਮਹਖਾਸੁਰ ਦਾਨਵ ਦੇਖਤ ਭਾਨ ਚਲੇ ਨਹੀ ਪੰਥਾ॥
ਸ੍ਰੋਨ ਸਮੂਹ ਚਲਿਓ ਲਖਿਕੈ ਚਤੁਰਾਨਨ ਭੂਲਿ ਗਏ ਸਭ ਗ੍ਰੰਥਾ॥
ਮਾਸ ਨਿਹਾਰਕੈ ਗ੍ਰਿਝ ਰੜੈਂ ਚਟਸਾਰ ਪੜ੍ਹੈਂ ਜਿਮੁ ਬਾਰਕ ਸੰਥਾ॥
ਸਾਰਸੁਤੀ ਤਟ ਲੈ ਭਟ ਲੋਥ ਸ੍ਰਿੰਗਾਲ ਕਿ ਸਿੱਧ ਬਨਾਵਤ ਕੰਥਾ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰਿੰਗਾਲ=ਗਿੱਦੜ।

ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚਲਦਾ ਚਲਦਾ ਸੂਰਜ ਵੀ ਜੁੱਧ ਵੇਖਣ ਲਈ ਖੜੋ ਗਿਆ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਖੂਨ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਚਲਦੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨੇ ਭੁੱਲ ਗਏ। ਮੁਰਦਿਆਂ ਦਾ ਮਾਸ ਵੇਖਕੇ ਗਿਰਝਾਂ ਇਉਂ ਬੋਲਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਬਾਲਕ ਪਾਠ ਯਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਗਿੱਦੜ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੂਹੀ ਲਿਜਾਂਦੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਸੁਰਸਤੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਖਫਨੀਆਂ ਖਿਚ ਧੂਹ ਕੇ ਠੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ॥੧੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਗਨਤ ਮਾਰੇ ਗਨੈ ਕੋ ਭਜੇ ਜੁ ਸੁਰ ਕਰਿ ਤ੍ਰਾਸ॥
ਧਾਰਿ ਧਜਾਨ ਮਨ ਸ਼ਿਵਾ ਕੋ ਤਕੀ ਪੁਰੀ ਕੈਲਾਸ॥੧੯॥

ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੌਣ ਕਰੇ ? ਡਰ ਦੇ

ਮਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਭੱਜ ਉਠੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਕੈਲਾਸ਼ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ॥੧੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੇਵਨ ਕੌ ਧਨ ਧਾਮ ਸਭ ਦੈਤਨ ਲੀਓ ਛਿਨਾਇ॥
ਦਏ ਕਾਢ ਸੁਰਧਾਮ ਤੇ ਬਸੇ ਸ਼ਿਵਪੁਰੀ ਜਾਇ॥੨੦॥

ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਘਰ ਘਾਟ ਖੋਹ ਲਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਵਤੇ ਭੱਜ ਕੇ ਸ਼ਿਵਪੁਰੀ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸੇ॥੨੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਿਤਕਿ ਦਿਵਸ ਬੀਤੇ ਤਹਾਂ ਨ੍ਹਾਵਨ ਨਿਕਸੀ ਦੇਵ॥
ਬਿਧ ਪੂਰਬ ਸਭ ਦੇਵਤਨ ਕਰੀ ਦੇਵ ਕੀ ਸੇਵ॥੨੧॥

ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਭਜਾਏ ਹੋਏ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਪੁਰੀ ਵਿਚ ਵਸਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਕੁਛ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਦੀ ਤੇ ਆਈ। ਤਦ ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਵਿਧੀ ਪੂਰਬਕ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ॥੨੧॥

ਰੇਖਤਾ॥ ਕਰੀ ਹੈ ਹਕੀਕਤ ਮਾਲੂਮ ਖੁਦ ਦੇਵੀ ਸੇਤੀ
ਲੀਯਾ ਮਹਖਾਸੁਰ ਹਮਾਰਾ ਛੀਨ ਧਾਮ ਹੈ॥
ਕੀਜੈ ਸੋਈ ਬਾਤ ਮਾਤ ਤੁਮ ਕਉ ਸੁਹਾਤ ਸਭ
ਸੇਵਕਿ ਕਦੀਮ ਤਕ ਆਏ ਤੇਰੀ ਸਾਮ ਹੈ॥
ਦੀਜੈ ਬਾਜ ਦੇਸ ਹਮੈ ਮੇਟੀਐ ਕਲੇਸ ਲੇਸ
ਕੀਜੀਏ ਅਭੇਸ ਉਨੈ ਬਡੋ ਯਹ ਕਾਮ ਹੈ॥
ਕੂਕਰ ਕੋ ਮਾਰਤ ਨ ਕੋਊ ਨਾਮ ਲੈ ਕੈ ਤਾਹਿ
ਮਾਰਤ ਹੈ ਤਾ ਕੋ ਲੈ ਕੈ ਖਾਵੰਦ ਕੋ ਨਾਮ ਹੈ॥੨੨॥

ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਹਕੀਕਤ ਦੱਸੀ ਕਿ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਤੇ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਸਭ ਕੁਝ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ! ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਮੁਢ ਕਦੀਮ ਤੋਂ ਦਾਸ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹਾਂ। ਆਪ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਉਪਾਅ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਕਰੋ। ਹੇ ਮਾਤਾ ! ਸਾਡਾ ਦੇਸ ਤੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਘਾਟ ਸਾਨੂੰ ਮੁੜਾ ਦਿਓ ਤੇ ਸਾਡੇ ਕਸ਼ਟ ਨਵਿਰਤ ਕਰੋ। ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਮਿਲੀਆਮੇਟ ਕਰ ਦਿਓ, ਇਹੋ ਆਪ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਵੇਖੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ

ਲੈਂਦਾ, ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਗਿਆਂ ਸਾਡਾ ਨਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਹੋ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ॥ ੨੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਏ ਚੰਡਕਾ ਮਨ ਮੈ ਉਠੀ ਰਿਸਾਇ॥
ਸਭ ਦੈਤਨ ਕੋਸ ਛੈ ਕਰਉ ਬਸਉ ਸ਼ਿਵਪੁਰੀ ਜਾਇ॥ ੨੩॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਇਹ ਦੁਖ ਭਰੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਚੰਡਕਾ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਭ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸ਼ਿਵਪੁਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵਸਾਂਗੀ॥ ੨੩॥

ਦੈਤਨ ਕੇ ਬਧ ਕੋ ਜਬੈ ਚੰਡੀ ਕੀਓ ਪ੍ਰਕਾਸ॥
ਸਿੰਘ ਸੰਖ ਅਉ ਅਸਤ੍ਰ ਸਭ ਸ਼ਸਤਰ ਆਇਗੇ ਪਾਸ॥ ੨੪॥

ਦੇਵੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ, ਤਦ ਸ਼ੇਰ, ਸੰਖ, ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤਰ ਆਦਿ ਸਭ ਚੰਡੀ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ॥ ੨੪॥

ਦੈਤ ਸੰਘਾਰਨ ਕੇ ਨਮਿਤ ਕਾਲ ਜਨਮੁ ਇਹ ਲੀਨ॥
ਸਿੰਘ ਚੰਡ ਬਾਹਨ ਭਇਓ ਸ਼ਤ੍ਰੁਨ ਕਉ ਦੁਖੁ ਦੀਨ॥ ੨੫॥

ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਨੋਂ ਕਾਲ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਰ ਚੰਡੀ ਦਾ ਬਾਹਨ ਬਣਿਆ॥ ੨੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਦਾਰੁਨ ਦੀਰਘੁ ਦਿੱਗਜ ਸੇ ਬਲ ਸਿੰਘਹਿ ਕੇ ਬਲ ਸਿੰਘ ਧਰੇ ਹੈ॥
ਰੋਮ ਮਨੋ ਸਰ ਕਾਲਹਿ ਕੇ ਜਨ ਪਾਹਨ ਪੀਤ ਪੈ ਬਿੱਛ ਹਰੇ ਹੈ॥
ਮੇਰ ਕੇ ਮੱਧਿ ਮਨੋ ਜਮਨਾ ਲਰ ਕੇਤਕੀ ਪੁੰਜ ਪੈ ਭ੍ਰਿੰਗੁ ਢਰੇ ਹੈ॥
ਮਾਨੋ ਮਹਾ ਪ੍ਰਿਥ ਲੈ ਕੈ ਕਮਾਨ ਸੁ ਭੂਧਰ ਭੂਮ ਤੇ ਨਜਾਰੇ ਕਰੇ ਹੈ॥ ੨੬॥

ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਸ਼ੇਰ ਹਾਥੀ ਵਰਗਾ ਭਿਅੰਕਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਸ਼ੇਰ ਜਿੰਨਾ ਬਲ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਪਰ ਜੋ ਰੋਮ ਸਨ, ਉਹ ਮਾਨੋਂ ਕਾਲ ਦੇ ਤੀਰ ਸਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਜੋ ਕਾਲੀਆਂ ਧਾਰੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਪੀਲੇ ਪੱਥਰਾਂ ਤੇ ਕਾਲੇ ਬਿਛ ਉੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੰਗਰੋੜ ਉਤੇ ਜੋ ਕਾਲੇ ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਧਾਰੀ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਨੋ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਵਿਚੋਂ ਜਮਨਾ ਦੀ ਸਾਖ ਧਾਰ ਨਿਕਲੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਵਾਲਾਂ ਉਤੇ ਜੋ ਕਾਲੇ ਦਾਗ ਸਨ, ਉਹ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕੇਤਕੀ ਦੇ ਫੁਲਾਂ ਉਤੇ ਭੋਰਿਆਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਹੋਵੇ। ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਜਿਹੜੇ ਗੋਲ ਧੱਬੇ ਸਨ ਉਹ ਇਉਂ ਜਾਪਦੇ

ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪ੍ਰਿਥੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਮਾਨ ਨਾਲ ਪਰਬਤਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਵਖਰਿਆਂ ਕਰਕੇ ਰਖਿਆ ਹੋਵੇ॥ ੨੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਘੰਟਾ ਗਦਾ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਅਸ ਸੰਖ ਸਰਾਸਨ ਬਾਨ॥
ਚੱਕ੍ਰ ਬੱਕ੍ਰ ਕਰ ਮੈ ਲੀਏ ਜਨ ਗ੍ਰੀਖਮ ਰਿਤੁ ਭਾਨ॥ ੨੭॥

ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੱਠਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਘੰਟਾ, ਗਦਾ, ਤ੍ਰਿਸੂਲ, ਤਲਵਾਰ, ਸੰਖ, ਧਨਖ ਬਾਨ ਤੇ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਚੱਕ੍ਰ-ਇਹ ਅੱਠ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਤੇਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਬੜੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੨੭॥

ਚੰਡ ਕੋਪ ਕਰਿ ਚੰਡਕਾ ਏ ਆਯੁਧ ਕਰ ਲੀਨ॥
ਨਿਕਟਿ ਬਿਕਟਿ ਪੁਰ ਦੈਤ ਕੇ ਘੰਟਾ ਕੀ ਧੁਨ ਕੀਨ॥ ੨੮॥

ਅਰਥ - ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਭਰੀ ਚੰਡਕਾ ਨੇ ਇਹ ਅਠ ਸ਼ਸਤਰ ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜ ਲਏ ਤੇ ਬੜੇ ਭਿਆਨਕ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਦੀ ਪੁਰੀ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਘੰਟਾ ਭਾਵ ਘੜਿਆਲ ਵਜਾਇਆ ॥ ੨੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਨਿ ਘੰਟਾ ਕੇਹਰਿ ਸ਼ਬਦਿ ਅਸੁਰਨ ਅਸਿ ਰਨ ਲੀਨ॥
ਚੜੇ ਕੋਪ ਕੈ ਜੂਥ ਹੁਇ ਜਤਨ ਜੁੱਧੁ ਕੋ ਕੀਨ॥ ੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੇਹਰਿ=ਸ਼ੇਰ। ਜੂਥ=ਜਥੇਬੰਦ।

ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਘੜਿਆਲ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਲੜਨ ਲਈ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜ ਲਈਆਂ। ਉਹ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਜਥੇਬੰਦ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਏ॥ ੨੯॥

ਪੈਤਾਲੀਸ ਪਦਮ ਅਸੁਰ ਸਜਜੋ ਕਟਕ ਚਤੁਰੰਗ॥
ਕਛੁ ਬਾਏਂ ਕਛੁ ਦਾਹਨੇ ਕਛੁ ਭਟ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸੰਗ॥ ੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਦਮ=ਇਕ ਸੌ ਨੀਲ। ਕਟਕ=ਫੌਜ। ਚਤੁਰੰਗ=ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ, ਰਥ ਤੇ ਪੈਦਲ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੌਜ।

ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਪੰਤਾਲੀ ਪਦਮ ਚਤੁਰੰਗੀ ਫੌਜ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ। ਕੁਛ ਫੌਜ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ, ਕੁਛ ਫੌਜ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਤੇ ਕੁਛ ਸੂਰਮੇ ਰਾਜੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ॥ ੩੦॥

ਭਏ ਇਕੱਠੇ ਦਲ ਪਦਮ ਦਸ ਪੰਦ੍ਰਹ ਅਰੁ ਬੀਸ॥
ਪੰਦ੍ਰਹ ਕੀਨੇ ਦਾਹਨੇ ਦਸ਼ ਬਾਏਂ ਸੰਗਿ ਬੀਸ॥ ੩੧॥

ਮਹਖਾਸੁਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸੇ ਕੀਤੇ-ਦਸ ਪਦਮ, ਪੰਦਰਾਂ ਪਦਮ ਤੇ ਵੀਹ ਪਦਮ। ਪੰਦਰਾਂ ਪਦਮ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ, ਦਸ ਪਦਮ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਤੇ ਵੀਹ ਪਦਮ ਸੂਰਮੇਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰਖੇ॥ ੩੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ਦਉਰ ਸਭੈ ਇਕ ਬਾਰ ਹੀ ਦੈਤ ਸੁ ਆਏ ਹੈ ਚੰਡ ਕੋ ਸਾਮੁਹਿ ਕਾਰੇ॥
ਲੈ ਕਰਿ ਬਾਨ ਕਮਾਨਨ ਤਾਨ ਘਨੇ ਅਰੁ ਕੋਪ ਸੋਂ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਚੰਡ ਸੰਭਾਰ ਤਬੈ ਕਰ ਵਾਰ ਹਕਾਰ ਕੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਮੂਹ ਨਿਵਾਰੇ॥
ਖਾਂਡਵ ਜਾਰਨ ਕੋ ਅਗਨੀ ਤਿਹ ਪਾਰਥ ਨੈ ਜਨੁ ਮੇਘ ਬਿਡਾਰੇ॥ ੩੨॥

ਕਾਲੇ ਕਾਲੇ ਦੈਂਤ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਦੌੜਕੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬਾਨ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰੇ। ਤਦ ਚੰਡਕਾ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਸਭ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਕੇ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਖਾਂਡਵ ਵਣ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਲੀ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਬੱਦਲ ਆਏ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜਨ ਨੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨਾਲ ਮਾਰਕੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੩੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੈਤ ਕੋਪ ਇਕ ਸਾਮੁਹੇ ਗਇਓ ਤੁਰੰਗਮ ਡਾਰਿ॥
ਸਨਮੁਖ ਦੇਵੀ ਕੇ ਭਇਓ ਸਲਭ ਦੀਪ ਅਨੁਹਾਰ॥ ੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਲਭ=ਪਤੰਗਾ। ਅਨੁਹਾਰ=ਵਾਂਗੂੰ।

ਇਕ ਦੈਂਤ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਘੋੜਾ ਦੁੜਾਕੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਪਤੰਗਾ ਦੀਵੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੩੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਖੀਰ ਬਲੀ ਸਿਰਦਾਰ ਦੈਈਤ ਸੁ ਕ੍ਰੋਧ ਕੈ ਮਜਾਨ ਤੇ ਖੱਗੁ ਨਿਕਾਰਿਓ॥
ਏਕ ਦਇਓ ਤਨ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੈ ਦੂਸਰ ਕੇਹਿਰ ਕੇ ਸਿਰ ਝਾਰਿਓ॥
ਚੰਡ ਸੰਭਾਰ ਤਬੈ ਬਲੁ ਧਾਰਿ ਲਇਓ ਗਹਿ ਨਾਰਿ ਧਰਾ ਪਰ ਮਾਰਿਓ॥
ਜਿਉ ਧੁਬੀਆ ਸਰਤਾ ਤਟ ਜਾਇਕੈ ਲੈ ਪਟ ਕੋ ਪਟ ਸਾਥ ਪਛਾਰਿਓ॥ ੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਰਿ=ਧੌਣ। ਧਰਾ=ਧਰਤੀ।

ਉਸ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਦੇਵੀ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਕਢਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਇਕ ਬੜਾ ਤੇਜ ਵਾਰ ਦੇਵੀ ਤੇ ਕੀਤਾ ਤੇ

ਦੂਸਰਾ ਵਾਰ ਉਸ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਕੀਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਦੈਂਤ ਦੇ ਵਾਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧੌਣ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਉਂ ਪਟਕਾਇਆ ਜਿਵੇਂ ਧੋਬੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕਪੜੇ ਨੂੰ ਪਟੜੇ ਤੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ॥ ੩੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੇਵੀ ਮਾਰਿਓ ਦੈਤ ਇਉ ਲਰਿਓ ਜੁ ਸਨਮੁਖ ਆਇ॥
ਪੁਨਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਕੀ ਸੈਨ ਮੈ ਧਸੀ ਸੁ ਸੰਖ ਬਜਾਇ॥ ੩੫॥

ਦੇਵੀ ਦੇ ਲੜਨ ਲਈ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਹ ਸੰਖ ਵਜਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਜਾ ਧਸੀ॥ ੩੫॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਲੈ ਕਰਿ ਚੰਡ ਕੁਵੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਮਹਾਂ ਬਰਬੰਡ ਤਬੈ ਇਹ ਕੀਨੋ॥
ਏਕ ਹੀ ਬਾਰ ਨਿਹਾਰ ਹਕਾਰ ਸੁਧਾਰ ਬਿਦਾਰ ਸਭੈ ਦਲੁ ਦੀਨੋ॥
ਦੈਤ ਘਨੇ ਰਨ ਮਾਹਿ ਹਨੇ ਲਖਿ ਸ੍ਰੋਨ ਸ੍ਰਮੇ ਕਵਿ ਇਉ ਮਨੁ ਚੀਨੋ॥
ਜਿਉ ਖਗਰਾਜ ਬਡੋ ਅਹਿਰਾਜ ਸਮਾਜ ਕੈ ਕਾਟ ਕਤਾ ਕਰਿ ਲੀਨੋ॥ ੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਗਰਾਜ=ਗਰੁੜ। ਅਹਿਰਾਜ=ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਕਤਾ=ਟੁਕੜੇ।

ਮਹਾਨ ਬਲਵਾਨ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕਰੜਾ ਧਨੁਖ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਵੇਖਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪਿਛੇ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਵੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਉਂ ਜਾਣਿਆਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਗਰੁੜ ਨੇ ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਅਜ਼ਦਹਾ ਨੂੰ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਕੱਟਕੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ॥ ੩੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੇਵੀ ਮਾਰੇ ਦੈਤ ਬਹੁ ਪ੍ਰਬਲ ਨਿਬਲ ਸੇ ਕੀਨ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰ ਕਰਿ ਕਰਨ ਮੈ ਚਮੂੰ ਚਾਲ ਕਰ ਦੀਨ॥ ੩੭॥

ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਮਾਰਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੩੭॥

ਭਜੀ ਚਮੂੰ ਮਹਖਾਸੁਰੀ ਤਕੀ ਸ਼ਰਨਿ ਨਿਜ ਈਸ॥
ਧਾਇ ਜਾਇ ਤਿਨ ਇਉ ਕਹਿਓ ਹਨਿਓ ਪਦਮ ਭਟ ਬੀਸ॥ ੩੮॥

ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਦੀ ਫੌਜ ਭੱਜਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਦੇਵੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵੀਹ ਪਦਮ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ॥ ੩੮॥

ਸੁਨ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮੂੜ ਮਤ ਮਨ ਮੈ ਉਠਿਓ ਰਿਸਾਇ॥
ਆਗਜਾ ਦੀਨੀ ਸੈਨ ਕੋ ਘੇਰੋ ਦੇਵੀ ਜਾਇ॥੩੯॥

ਆਪਣੇ ਸੈਨਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜੰਗ ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਚਾਰ ਸੁਣਕੇ ਮੂਰਖ ਮਤ ਵਾਲਾ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭੜਕ ਉਠਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੈਨਕਾਂ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਹੁਣੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਵੋ॥੩੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਭ ਸੈਨਹਿ ਸੂਰ ਮਿਲੇ ਇਕੁ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਿਓਹੈ॥
ਜਾਇ ਪਰੈਂ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਧਾਇ ਕੈ ਠਾਟ ਇਹੈ ਮਨ ਮੱਧਿ ਧਰਿਓ ਹੈ॥
ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਪਰੇ ਅਸਿ ਲੈ ਕਰਿ ਮੈ ਦਲੁ ਇਉ ਬਿਹਰਿਓ ਹੈ॥
ਘੇਰਿ ਲਈ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਚੰਡ ਸੁ ਚੰਦ ਮਨੋ ਪਰਵੇਖ ਪਰਿਓ ਹੈ॥੪੦॥

ਸਭ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਿਆ। ਫਿਰ ਸਭ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ। ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚਹੁੰ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਜਾ ਪਈਏ। ਉਹ ਦੈਂਤ 'ਮਾਰ ਲੋ-ਮਾਰ ਲੋ' ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਫੌਜੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਇਉਂ ਘੇਰ ਲਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਬਦਲਾਂ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੪੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਦੇਖਿ ਚਮੂੰ ਮਹਖਾਸੁਰ ਕੀ ਕਰਿ ਚੰਡ ਕੁਵੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਧਰਿਓ ਹੈ॥
ਦੱਛਨ ਬਾਮ ਚਲਾਇ ਘਨੇ ਸਰ ਕੋਪ ਭਯਾਨਕ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਹੈ॥
ਭੰਜਨ ਭੇ ਅਰਿ ਕੇ ਤਨ ਤੇ ਛੁਟ ਸ੍ਰੋਨ ਸਮੂਹ ਧਰਾਨ ਪਰਿਓ ਹੈ॥
ਆਠਵੋ ਸਿੰਧ ਪਚਾਯੋ ਹੁਤੋ ਮਨੋ ਯਾ ਰਨ ਮੈ ਬਿਧਿ ਨੇ ਉਗਰਿਓ ਹੈ॥੪੧

ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੀ ਸੈਨਾ ਆਉਂਦੀ ਵੇਖਕੇ ਚੰਡਕਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕਰੜਾ ਧਨੁਖ ਫੜਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸੱਜੇ ਤੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਕੀਤਾ। ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਵਗ ਵਗਕੇ ਸਾਰਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਅੱਠਵਾਂ ਲਹੂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੁਣ ਤਕ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਲੁਕਾਇਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਹੁਣ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਗਲ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ॥੪੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੋਪ ਭਈ ਅਰਿ ਦਲ ਬਿਖੈ ਚੰਡੀ ਚੱਕ੍ਰ ਸੰਭਾਰ॥
ਏਕ ਮਾਰਿ ਕੈ ਦ੍ਵੈ ਕੀਏ ਦ੍ਵੈ ਤੇ ਕੀਨੇ ਚਾਰ॥੪੨॥

ਦੁਰਗਾ ਆਪਣਾ ਚੱਕਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਚੱਕਰ ਨਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਦੋ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਫਿਰ ਦੋ ਦੋ ਟੁਕੜਿਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਚਾਰ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ॥ ੪੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕੋ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਸੁਨਿ ਕੈ ਕਵਲਾਸ ਮੈ ਧਯਾਨ ਛੁਟਿਓ ਹਰਿ ਕਾ॥
ਪੁਨਿ ਚੰਡ ਸੰਭਾਰ ਉਭਾਰ ਗਦਾ ਧੁਨਿ ਸੰਖ ਬਜਾਇ ਕਰਿਓ ਖਰਕਾ॥
ਸਿਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਕੇ ਪਰ ਚੱਕ੍ਰ ਪਰਿਓ ਛੁਟ ਐਸੋ ਬਹਿਓ ਕਰਿ ਕੇ ਬਰਕਾ॥
ਜਨੁ ਖੇਲਨ ਕੋ ਸਰਤਾ ਤਟ ਜਾਇ ਚਲਾਵਤ ਹੈ ਛਿਛਲੀ ਲਰਕਾ॥ ੪੩॥

ਚੰਡੀ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਕਰਨਾ ਸੁਣਕੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਤੇ ਬੈਠੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਭੰਗ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ ਚੰਡੀ ਨੇ ਗਦਾ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਤੇ ਉਭਾਰਿਆ। ਸੰਖ ਵਜਾਕੇ ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਖੜਕਾ ਕੀਤਾ। ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚੱਕਰ ਜਾਕੇ ਪਿਆ। ਉਹ ਦੇਵੀ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਚਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਚੱਕਰ ਇਉਂ ਚਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਜਾਕੇ ਖੇਡਣ ਲਈ ਲੜਕੇ ਪਾਣੀ ਤੇ ਠੀਕਰੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਠੀਕਰੀ ਵਾਂਗੂੰ ਦੇਵੀ ਦਾ ਚੱਕਰ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਦਾ ਹੋਇਆ ਅਗੇ ਹੀ ਅਗੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥ ੪੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੇਖ ਚਮੂੰ ਮਹਿਖਾਸੁਰੀ ਦੇਵੀ ਬਲਹਿ ਸੰਭਾਰਿ॥
ਕਛੂ ਸਿੰਘਹਿ ਕਛੂ ਚੱਕ੍ਰ ਸੋਂ ਡਾਰੇ ਸਭੈ ਸੰਘਾਰਿ॥ ੪੪॥

ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਸੈਨਾ ਆਪਣੇ ਸ਼ੇਰ ਨਾਲ ਤੇ ਕੁਝ ਸੈਨਾ ਚੱਕਰ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ॥ ੪੪॥

ਇਕ ਭਾਜੇ ਨ੍ਰਿਪ ਪੈ ਗਏ ਕਹਿਓ ਹਤੀ ਸਭ ਸੈਨ॥
ਇਉ ਸੁਨਿਕੈ ਕੋਪਿਓ ਅਸੁਰ ਚੜ੍ਹਿ ਆਇਓ ਰਨ ਐਨ॥ ੪੫॥

ਦੇਵੀ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚਕੇ ਕੁਛ ਸੈਨਕ ਰਾਜੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ-ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਦੇਵੀ ਨੇ ਸਾਡੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ॥ ੪੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੂਝ ਪਰੀ ਸਭ ਸੈਨ ਲਖੀ ਜਬ ਤੌ ਮਹਖਾਸੁਰ ਖੱਗ ਸੰਭਾਰਿਓ॥
ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੇ ਸਾਮੁਹ ਜਾਏ ਭਇਆਨਕ ਭਾਲਕ ਜਿਉ ਭਭਕਾਰਿਓ॥
ਮੁਗਦਰੁ ਲੈ ਅਪਨੇ ਕਰਿ ਚੰਡ ਸੁ ਕੇਬਰਿ ਤਾ ਤਨ ਊਪਰ ਡਾਰਿਓ॥
ਜਿਉ ਹਨੂਮਾਨ ਉਖਾਰ ਪਹਾਰ ਕੋ ਰਾਵਨ ਕੇ ਉਰ ਭੀਤਰ ਮਾਰਿਓ॥ ੪੬॥

ਜਦੋਂ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੇ ਇਹ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਬੇਅੰਤ ਸੈਨਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਖੰਡਾ ਫੜ ਲਿਆ। ਕਰੋਧ ਭਰੀ ਚੰਡਕਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾ ਕੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੇ ਬੜੇ ਭਿਆਨਕ ਰਿੱਛ ਵਾਂਗੂੰ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ। ਚੰਡਕਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਮੁਗਦਰ ਲੈ ਕੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਿਆ ਜਿਵੇਂ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੇ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਪੁਟ ਕੇ ਰਾਵਣ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਸੀ॥ ੪੬॥

ਫੇਰ ਸਰਾਸਨ ਕੋ ਗਹਿਕੈ ਕਰ ਬੀਰ ਸਨੇ ਤਿਨ ਪਾਨ ਨ ਮੰਗੇ॥
ਘਾਇਲ ਘੂਮ ਰਹੇ ਰਨ ਮਾਂਹਿ ਕਰਾਹਤ ਹੈਂ ਗਿਰ ਸੇ ਗਜ ਲੰਗੇ॥
ਸੂਰਨ ਕੇ ਤਨ ਕਉਚਨ ਸਾਥਿ ਪਰੇ ਧਰ ਭਾਉ ਉਠੇ ਤਹ ਚੰਗੇ॥
ਜਾਨੋ ਦਵਾ ਬਨ ਮਾਝ ਲਗੇ ਤਹ ਕੀਟਨ ਭੱਛ ਕੌ ਦਉਰੇ ਭੁਜੰਗੇ॥ ੪੭॥

ਫੇਰ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਲੈ ਕੇ ਤੀਰ ਛੱਡੇ। ਉਹ ਤੀਰ ਜਿਸ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਐਸਾ ਡਿੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੁੜਕੇ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਗਦਾ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਰਗੇ ਹਾਥੀ ਲੰਙੇ ਹੋ ਕੇ ਕਰਾਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਜੋਆਂ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗੇ ਪਏ ਵੇਖਕੇ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਪਮਾ ਦੇਣ ਲਈ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਖਿਆਲ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਠੇ ਮਾਨੋ ਵਣ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਸੱਪ ਦੌੜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ॥ ੪੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕੋਪ ਭਰੀ ਰਨ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੁ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ ਸਿੰਘ ਧਸੀ ਰਨ ਮੈ॥
ਕਰ ਵਾਰ ਲੈ ਲਾਲ ਕੀਏ ਅਰਿ ਖੇਤ ਲਗੀ ਬੜਵਾਨਲ ਜਿਉ ਬਨ ਮੈ॥
ਤਬ ਘੇਰਿ ਲਈ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਦੈਤਨ ਇਉ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਮਨ ਮੈ॥
ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਤੇਜੁ ਚਲਿਓ ਜਗ ਮਾਤ ਕੋ ਦਾਮਨ ਜਾਨ ਚਲੇ ਘਨ ਮੈ॥ ੪੮॥

ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰੀ ਹੋਈ ਚੰਡਕਾ ਨੇ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮੋੜਿਆ ਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਜਾ ਧਸੀ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਉਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਵਣ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਤਦ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਚੌਂਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ-ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਸਰੀਰ ਮਨ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੇ ਬਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ॥ ੪੮॥

ਫੂਟ ਗਈ ਧੁਜਨੀ ਸਗਰੀ ਅਸਿ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਜਬੈ ਕਰਿ ਲੀਨੋ॥
ਦੈਤ ਮਰੈ ਨਹਿ ਬੇਖ ਕਰੈ ਬਹੁ ਤਉ ਬਰਬੰਡ ਮਹਾਂਬਲ ਕੀਨੋ॥

ਚੱਕ੍ਰ ਚਲਾਇ ਦਯੋ ਕਰਿ ਤੇ ਸਿਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੋ ਮਾਰ ਜੁਦਾ ਕਰਿ ਦੀਨੋ॥
ਸ੍ਰੋਣਤ ਧਾਰ ਚਲੀ ਨਭ ਕੋ ਜਨੁ ਸੂਰ ਕੋ ਰਾਮ ਜਲਾਂਜਲ ਦੀਨੋ॥ ੪੯॥

ਜਦੋਂ ਚੰਡਕਾ ਨੇ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਖਿੰਡ ਗਈ। ਜਦ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੇ ਬਲ ਨਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਤਦ ਦੈਂਤ ਮਰ ਗਏ, ਹੁਣ ਉਹ ਬਹੁਤੇ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਚੱਕਰ ਚਲਾਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਲਾਹ ਲਾਹ ਕੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤੇ। ਲਹੂ ਦੀ ਧਾਰ ਆਕਾਸ਼ ਵਲ ਚਲਦੀ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਰਾਮ ਨੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਜਲ ਅਰਪਣ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ॥ ੪੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸਭ ਸੂਰ ਸੰਘਾਰ ਦਏ ਤਿਹ ਖੇਤ ਮਹਾਂ ਬਰਬੰਡ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਕੈ॥
ਤਹ ਸ੍ਰੋਣਤ ਸਿੰਧ ਭਇਓ ਧਰਨੀ ਪਰਿ ਪੁੰਜ ਗਿਰੇ ਅਸਿ ਕੈ ਧਮ ਕੈ॥
ਜਗਮਾਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਨੇ ਸੁਰ ਤਾਪ ਸੁ ਦਾਨਵ ਸੈਨ ਗਈ ਜਮ ਕੈ॥
ਬਹੁਰੋ ਅਰਿ ਸਿੰਧੁਰ ਤੇ ਦਲ ਪੈਠ ਕੈ ਦਾਮਨ ਜਿਉ ਦੁਰਗਾ ਦਮਕੈ॥ ੫੦॥

ਮਹਾਨ ਬਲ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਕਰਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸਭ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲਹੂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਮਕ ਨਾਲ ਸਭ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਤਾਪ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਜਮਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੀ ਗਈ। ਫਿਰ ਦੁਰਗਾ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਦਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਦਮਕਣ ਲੱਗੀ॥ ੫੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਬ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਾਰਿਓ ਸਭ ਦੈਤਨ ਕੋ ਰਾਜ॥
ਤਬ ਕਾਇਰ ਭਾਜੇ ਸਭੈ ਛਾਡਿਓ ਸਕਲ ਸਮਾਜ॥ ੫੧॥

ਜਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸਭ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਦ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਦੈਂਤ ਡਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਭੱਜ ਗਏ ਤੇ ਸਭ ਜੰਗੀ ਸਾਜੋ ਸਮਾਨ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਛੱਡ ਗਏ॥ ੫੧॥

ਕਬਿੱਤੁ॥ ਮਹਾਬੀਰ ਕਹਰੀ ਦੁਪਹਰੀ ਕੋ ਭਾਨ ਮਾਨੋ
ਦੇਵਨ ਕੈ ਕਾਜ ਦੇਵੀ ਡਾਰਿਓ ਦੈਤ ਮਾਰਿਕੈ॥
ਅਉਰ ਦਲੁ ਭਾਜਿਓ ਜੈਸੇ ਪਉਨ ਹੂੰ ਤੇ ਭਾਜੇ ਮੇਘ
ਇੰਦ੍ਰ ਦੀਨੋ ਰਾਜ ਬਲੁ ਆਪਨੋ ਸੋ ਧਾਰਿਕੈ॥
ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਨਰੇਸ਼ ਡਾਰੇ ਹੈ ਸੁਰੇਸ਼ ਪਾਇ

ਕੀਨੋ ਅਭਖੇਕ ਸੁਰਮੰਡਲ ਬਿਚਾਰਿ ਕੈ॥
ਈਹਾਂ ਭਈ ਗੁਪਤਿ ਪ੍ਰਗਟ ਜਾਇ ਤਹਾਂ ਭਈ
ਜਹਾਂ ਬੈਠੇ ਹਰਿ ਹਰਿਅੰਬਰਿ ਕੋ ਡਾਰਿਕੈ॥੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਭਖੇਕ=ਰਾਜ ਤਿਲਕ। ਹਰਿ=ਸ਼ਿਵਜੀ। ਹਰਿਅੰਬਰਿ=ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਖੱਲ।

ਜਿਹੜਾ ਮਹਾਂ ਯੋਧਾ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਬੜਾ ਤੇਜਵਾਨ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਵਾਸਤੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜਿਹੜੀ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਬਚ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਹ ਇਉਂ ਭੱਜ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਹਵਾ ਨਾਲ ਬੱਦਲ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਸੁਰਗਪੁਰੀ ਦਾ ਰਾਜ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ, ਇੰਦਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਸੁਰਗਪੁਰੀ ਦਾ ਰਾਜ ਸੌਂਪਕੇ ਦੁਰਗਾ ਇਥੋਂ ਲੋਪ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਜਿਥੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਖੱਲ ਦੇ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠੇ ਤਪੱਸਿਆ ਵਿਚ ਲੀਨ ਸਨ, ਉਸ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ॥੫੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ ਮਹਖਾਸੁਰ ਬਧਹਿ ਨਾਮ ਦੁਤੀਆ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥੨॥੫੨॥ ਅਫਜੂੰ

ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ, ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ, ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਦਾ ਕਤਲ, ਅਧਿਆਏ ਦੂਸਰਾ ਸਮਾਪਤ॥੨॥੫੨॥ ਚਲਦਾ॥

ਅਧਿਆਏ ਤੀਸਰਾ

ਧੂਮਰ ਨੈਨ ਦੈਂਤ ਦਾ ਕਤਲ

ਦੋਹਰਾ॥ ਲੋਪ ਚੰਡਕਾ ਹੋਇ ਗਈ ਸੁਰਪਤਿ ਕੌ ਦੇ ਰਾਜ॥
ਦਾਨਵ ਮਾਰ ਅਭੇਖ ਕਰਿ ਕੀਨੇ ਸੰਤਨ ਕਾਜ॥੫੩॥

ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਸੁਰਗਪੁਰੀ ਦਾ ਰਾਜ ਦੇ ਕੇ ਚੰਡਕਾ ਲੋਪ ਹੋ ਗਈ। ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਸਵਾਰ ਦਿੱਤੇ॥੫੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਯਾਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਹੈ ਮਹਾਂ ਮੁਨਿ ਦੇਵਨ ਕੇ ਤਪ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਵੈਂ॥
ਜੱਗਜ ਕਰੈ ਇਕ ਬੇਦ ਰਰੈ ਭਵ ਤਾਪ ਹਰੈ ਮਿਲਿ ਧਜਾਨਹਿ ਲਾਵੈਂ॥

ਝਾਲਰ ਤਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਉਪੰਗ ਰਬਾਬ ਲੀਏ ਸੁਰ ਸਾਜ ਮਿਲਾਵੈਂ॥
ਕਿੰਨਰ ਗੰਧ੍ਰਪ ਗਾਨ ਕਰੈ ਗਨਿ ਜੱਛ ਅਪੱਛਰ ਨਿਰਤ ਦਿਖਾਵੈਂ॥ ੫੪॥

ਸਭ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਤਪ ਤੇਜ ਵਿਚ ਬੜੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਰਿਸ਼ੀ ਜੱਗ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕਈ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਦੁਖ ਨਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਛੈਣੇ, ਕੈਂਸੀਆਂ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਢੋਲਕ ਤੇ ਰਬਾਬ ਆਦਿ ਸਾਜ ਵਜਾਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸੁਰ ਮਿਲਾਕੇ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਿੰਨਰ, ਗੰਧਰਬ ਤੇ ਜੱਛ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸੁਰਗ ਦੀਆਂ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨਾਚ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੫੪॥

ਸੰਖਨ ਕੀ ਧੁਨ ਘੰਟਨਿ ਕੀ ਕਰਿ ਫੂਲਨਕੀ ਬਰਖਾ ਬਰਖਾਵੈਂ॥
ਆਰਤੀ ਕੋਟਿ ਕਰੈ ਸੁਰ ਸੁੰਦਰ ਪੇਖ ਪੁਰੰਦਰ ਕੇ ਬਲਿ ਜਾਵੈਂ॥
ਦਾਨਤ ਦੱਛਨ ਦੈ ਕੈ ਪ੍ਰਦੱਛਨ ਭਾਲ ਮੈ ਕੁੰਕਮ ਅੱਛਤ ਲਾਵੈਂ॥
ਹੋਤ ਕੁਲਾਸਨ ਦੇਵਪੁਰੀ ਮਿਲਿ ਦੇਵਨ ਕੇ ਕੁਲਿ ਮੰਗਲਿ ਗਾਵੈਂ॥ ੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੁਰੰਦਰ=ਇੰਦਰ।

ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਮਿਲਕੇ ਸੰਖਾਂ ਤੇ ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਧੁਨਿ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਰੋੜਾਂ ਸੁੰਦਰ ਦੇਵਤੇ ਇੰਦਰ ਦੀ ਆਰਤੀ ਉਤਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਦੇਵਤੇ ਇੰਦਰ ਤੋਂ ਵਾਰ ਕੇ ਦਾਨ ਦੇਂਦੇ ਸਨ, ਕਈ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕਈ ਇੰਦਰ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਕੇਸਰ ਤੇ ਚੌਲਾਂ ਦਾ ਤਿਲਕ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਸੁਰਗਪੁਰੀ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਮੰਗਲਮਈ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੫੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਐਸੇ ਚੰਡ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਦੇਵਨ ਬਢਿਓ ਪ੍ਰਤਾਪ॥
ਤੀਨ ਲੋਕ ਜੈ ਜੈ ਕਰੈ ਰਰੈ ਨਾਮ ਸਤਿ ਜਾਪ॥ ੫੬॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਧਿਆ। ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤੇ ਦੇਵਤੇ 'ਦੁਰਗਾ ਸਪਤ ਸਈ' ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਨ॥ ੫੬॥

ਇਸੀ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਦੇਵਤਨ ਰਾਜ ਕੀਯੋ ਸੁਖੁ ਮਾਨ॥
ਬਹੁਰ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ਦੁਇ ਦੈਤ ਬਡੇ ਬਲਿਵਾਨ॥ ੫੭॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਸੁਖ ਭੋਗਿਆ।

ਫਿਰ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨਾਂ ਦੇ ਦੋ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ॥ ੫੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇੰਦ੍ਰਲੋਕ ਕੇ ਰਾਜ ਹਿਤ ਚੜਿ ਧਾਏ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁੰਭ॥
ਸੈਨਾ ਚਤੁਰੰਗਨਿ ਰਚੀ ਪਾਇਕ ਰਥ ਹੈ ਕੁੰਭ॥ ੫੮॥

ਇੰਦਰਲੋਕ ਸੁਰਗਪੁਰੀ ਦਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੁੰਭ ਚਤੁਰੰਗਨੀ ਸੈਨਾ ਭਾਵ ਪੈਦਲ, ਰਥ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਹਾਥੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਆ ਗਿਆ॥ ੫੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਾਜਤ ਡੰਕ ਪਰੀ ਧੁਨ ਕਾਨ ਸੁ ਸੰਕ ਪੁਰੰਦਰ ਮੂੰਦਤ ਪਉਰੈ॥
ਸੂਰਮੈ ਨਾਹਿ ਰਹੀ ਦੁਤ ਦੇਖਿ ਕੈ ਜੁੱਧ ਕੌ ਦੈਤ ਭਏ ਇਕ ਠਉਰੈ॥
ਕਾਂਪ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਉਠੇ ਸਿਗਰੇ ਬਹੁ ਭਾਰ ਭਈ ਧਰਨੀ ਗਤਿ ਅਉਰੈ॥
ਮੇਰੁ ਹਲਿਓ ਦਹਲਿਓ ਸੁਰ ਲੋਕ ਜਬੈ ਦਲ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਕੇ ਦਉਰੈ॥ ੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਉਰੈ=ਦਰਵਾਜ਼ੇ।

ਧੌਂਸਿਆਂ ਤੇ ਨਗਾਰਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਜਦੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਈ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜੇ ਸ਼ੰਕਾਵਾਨ ਹੋਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇੰਦਰਪੁਰੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰ ਲਏ। ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਕਿ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਿਚ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਲੜਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਇਕ ਥਾਂ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਵੇਖਕੇ ਸਭ ਸਮੁੰਦਰ ਕੰਬ ਉਠੇ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵੀ ਭਾਰ ਨਾਲ ਹੋਰ ਦੀ ਹੋਰ ਹੋ ਗਈ। ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਹਿੱਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਡਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮ ਗਿਆ, ਜਦ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਦੀ ਸੈਨਾ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਰ ਪਈ ਹੈ॥ ੫੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੇਵ ਸਭੈ ਮਿਲਿ ਕੈ ਤਬੈ ਗਏ ਸੱਕ੍ਰ ਪਹਿ ਧਾਇ॥
ਕਹਿਓ ਦੈਤ ਆਏ ਪ੍ਰਬਲ ਕੀਜੈ ਕਹਾ ਉਪਾਇ॥ ੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੱਕ੍ਰ=ਇੰਦਰ।

ਤਦ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਇੰਦਰ ਰਾਜਾ ਕੋਲ ਗਏ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਦੈਂਤ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਬਚਾਅ ਦਾ ਉਪਾਅ ਕਰੋ॥ ੬੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਨਿ ਕੋਪਿਓ ਸੁਰਪਾਲ ਤਬ ਕੀਨੋ ਜੁੱਧ ਉਪਾਇ॥
ਸੇਖ ਦੇਵਗਨ ਜੇ ਹੁਤੇ ਤੇ ਸਭ ਲੀਏ ਬੁਲਾਇ॥ ੬੧॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਦੁਖਦਾਈ ਸਮਾਚਾਰ ਸੁਣਕੇ ਇੰਦਰ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਜੁੱਧ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਕੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਦਲ ਸਨ, ਉਸ ਨੇ ਸਭ

ਨੂੰ ਜੁਧ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਬੁਲਾ ਲਿਆ॥ ੯੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਭੂੰਮ ਕੋ ਭਾਰ ਉਤਾਰਨ ਕੋ ਜਗਦੀਸ਼ ਬਿਚਾਰਕੈ ਜੁੱਧੁ ਠਟਾ॥
ਗਰਜੈ ਮਦਮੱਤ ਕਰੀ ਬਦਰਾ ਬਗ ਪੰਤ ਲਸੈ ਜਨ ਦੰਤ ਗਟਾ॥
ਪਹਰੇ ਤਨ ਤ੍ਰਾਨ ਫਿਰੈ ਤਹ ਬੀਰ ਲੀਏ ਬਰਛੀ ਕਰਿ ਬਿੱਜੁ ਛਟਾ॥
ਦਲ ਦੈਤਨ ਕੋ ਅਰਿ ਦੇਵਨ ਪੈ ਉਮਡਿਓ ਮਾਨੋ ਘੋਰ ਘਮੰਡ ਘਟਾ॥ ੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰੀ=ਹਾਥੀ। ਬਾਦਰਾ=ਬੱਦਲ। ਗਟਾ=ਚਟਾਨ। ਤਨ ਤ੍ਰਾਨ=ਸੰਜੋਅ। ਬਿੱਜੁ=ਬਿਜਲੀ।

ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜੁੱਧ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਜੋ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਚਿੰਘਾੜਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਮਾਨੋ ਕਾਲੇ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਗਰਜ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਸਫੈਦੀ ਮਾਨੋ ਬਗਲਿਆਂ ਦੀ ਡਾਰ ਸੀ, ਜੋ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਚਮਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਜੋ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਪਹਿਨਕੇ ਸੂਰਮੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਚਮਕਦਾਰ ਬਰਛੀਆਂ ਸਨ, ਇਹ ਮਾਨੋ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਜੋ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਈਆਂ ਸਨ, ਇਹ ਜਾਣੋ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਵਾਂ ਸਨ॥ ੯੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਗਲ ਦੈਤ ਇਕਠੇ ਭਏ ਕਰਜੋ ਜੁੱਧ ਕੋ ਸਾਜ॥
ਅਮਰ ਪੁਰੀ ਮਹਿ ਜਾਇ ਕੈ ਘੇਰਿ ਲੀਓ ਸੁਰਰਾਜ॥ ੯੩॥

ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜੁੱਧ ਦਾ ਸਾਜੋ ਸਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਸੁਰਗਪੁਰੀ ਵਲ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ॥ ੯੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਖੋਲਿ ਕੈ ਦੁਆਰ ਕਿਵਾਰ ਸਭੈ ਨਿਕਸੀ ਅਸੁਰਾਰ ਕੀ ਸੈਨ ਚਲੀ॥
ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਆਨਿ ਇਕੱਤ੍ਰ ਭਏ ਲਖਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੀ ਪੱਤ੍ਰ ਜਿਉ ਸੈਨ ਹਲੀ॥
ਦ੍ਰੁਮ ਦੀਰਘ ਜਿਉ ਗਜ ਬਾਜ ਹਲੇ ਰਥ ਪਾਇਕ ਜਿਉ ਫਲ ਫੂਲ ਕਲੀ॥
ਦਲ ਸੁੰਭ ਕੋ ਮੇਘ ਬਿਡਾਰਨ ਕੋ ਨਿਕਸਿਓ ਮਘਵਾ ਮਾਨੋ ਪਉਨ ਬਲੀ॥ ੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸੁਰਾਰ=ਦੇਵਤੇ।

ਸੁਰਗਪੁਰੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਆਈਆਂ। ਜਦੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਆਈਆਂ ਤਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਪੱਤਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕੰਬਣ ਲਗੀਆਂ। ਵਡੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ

ਵਾਂਗੂੰ ਹਾਥੀ, ਫਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਘੋੜੇ, ਫੁਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਰਥ ਤੇ ਕਲੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪੈਦਲ ਫੌਜਾਂ ਹਰਕਤ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ। ਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਦੀ ਬੱਦਲਾਂ ਰੂਪੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਾਨੋ ਹਵਾ ਰੂਪ ਇੰਦਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਸੀ॥੬੪॥

ਇਤ ਕੋਪ ਪੁਰੰਦਰ ਦੇਵ ਚੜੇ ਉਤ ਜੁੱਧ ਕੋ ਸੁੰਭ ਚੜੇ ਰਨ ਮੈ॥
ਕਰ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਪਹਿਰੇ ਤਨ ਤ੍ਰਾਨ ਤਬੈ ਤਨ ਮੈ॥
ਤਬ ਮਾਰ ਮਚੀ ਦੁਹੂੰ ਓਰਨ ਤੇ ਨ ਰਹਿਓ ਭ੍ਰਮ ਸੂਰਨ ਕੇ ਮਨ ਮੈ॥
ਬਹੁ ਜੰਬੁਕ ਗ੍ਰਿੱਝ ਚਲੇ ਸੁਨਿ ਕੈ ਅਤਿ ਮੋਦ ਬਢਿਓ ਸ਼ਿਵ ਕੇ ਗਨ ਮੈ॥੬੫॥

ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਪਹੁੰਚਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਬੰਨਿਓਂ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁੰਭ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਗਦਾ ਆਦਿ ਹਥਿਆਰ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਸਰੀਰਾਂ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਤਦ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਜੁੱਧ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਜੰਗ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਵੇਖਕੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗਿੱਦੜ ਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ ਤੇ ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਗਣ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ॥੬੫॥

ਰਾਜ ਪੁਰੰਦਰ ਕੋਪ ਕੀਓ ਇਤ ਜੁੱਧ ਕੋ ਦੈਤ ਜੁਰੇ ਉਤ ਕੈਸੇ॥
ਸਿਆਮ ਘਟਾ ਘੁਮਰੀ ਘਨਘੋਰ ਕੈ ਘੇਰਿ ਲੀਓ ਹਰਿ ਕੋ ਰਵਿ ਤੈਸੇ॥
ਸੱਕ੍ਰ ਕਮਾਨ ਕੇ ਬਾਨ ਲਗੇ ਸਰ ਫੋਕ ਲਸੈ ਅਰਿ ਕੈ ਉਰ ਐਸੇ॥
ਮਾਨੋ ਪਹਾਰ ਕਰਾਰ ਮੈ ਚੋਂਚ ਪਸਾਰ ਰਹੇ ਸਿਸੁ ਸਾਰਕ ਜੈਸੇ॥੬੬॥

ਇਧਰੋਂ ਇੰਦਰ ਰਾਜਾ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਆਇਆ ਤੇ ਓਧਰੋਂ ਜੁੱਧ ਲਈ ਦੈਂਤ ਵੀ ਆ ਜੁੜੇ ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਗਰਜਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਦਰ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਇੰਦਰ ਦੇ ਧਨੁਖ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਤੀਰ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਡੰਡੀ ਸਮੇਤ ਇਉਂ ਧਸ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਪਹਾੜ ਦੀ ਦਰਾੜ ਵਿਚ ਗੁਟਾਰ ਦੇ ਬੱਚੇ ਚੁੰਜ ਪਸਾਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੬੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਾਨ ਲਗੇ ਲਖ ਸੁੰਭ ਦਈਤ ਧਸੇ ਰਨ ਲੈ ਕਰਵਾਰਨ ਕੋ॥
ਰੰਗ ਭੂਮ ਮੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਗਿਰਾਇ ਦਏ ਬਹੁ ਸ੍ਰੋਉਨ ਬਹਿਓ ਅਸੁਰਾਰਨ ਕੋ॥
ਪ੍ਰਗਟੇ ਗਨ ਜੰਬੁਕ ਗ੍ਰਿੱਝ ਪਿਸਾਚ ਸੁ ਯੌ ਰਨ ਭਾਂਤਿ ਪੁਕਾਰਨ ਕੋ॥

ਸੁ ਮਨੋ ਭਟ ਸਾਰਸੁਤੀ ਤਟ ਨ੍ਹਾਤ ਹੈ ਪੂਰਬ ਪਾਪ ਉਤਾਰਨ ਕੋ॥ ੯੭॥

ਜਦੋਂ ਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਦੇ ਸੈਨਕਾਂ ਨੂੰ ਇੰਦਰ ਦੇ ਤੀਰ ਵੱਜੇ, ਤਦ ਉਹ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਧਸ ਗਏ। ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਵਗ ਤੁਰਿਆ। ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿੱਦੜ, ਗਿਰਝਾਂ ਤੇ ਪਿਸਾਚਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਰਸਤੀ ਨਦੀ ਤੇ ਨਹਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੯੭॥

ਜੁੱਧ ਨਿਸੁੰਭ ਭਇਆਨ ਰਚਿਓ ਅਸ ਆਗੇ ਨ ਦਾਨਵ ਕਾਹੂ ਕਰਿਓ ਹੈ॥
ਲੋਥਨ ਊਪਰਿ ਲੋਥ ਪਰੀ ਤਹ ਗੀਧ ਸ੍ਰਿੰਗਾਲਨਿ ਮਾਸੁ ਚਰਿਓ ਹੈ॥
ਗੂਦ ਬਹੈ ਸਿਰ ਕੇਸਨ ਤੇ ਸਿਤ ਪੁੰਜ ਪ੍ਰਵਾਹ ਧਰਾਨ ਪਰਿਓ ਹੈ॥
ਮਾਨਹੁ ਜਟਾ ਧਰ ਕੀ ਜਟ ਤੇ ਜਨੁ ਰੋਸ ਕੈ ਗੰਗ ਕੋ ਨੀਰ ਢਰਿਓ ਹੈ॥ ੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਟਾਧਰ=ਸ਼ਿਵਜੀ।

ਨਿਸੁੰਭ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਦੈਂਤ ਨੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਜੁੱਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਤੇ ਲੋਥਾਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਉਹਨਾਂ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਪਾਟੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚਿੱਟੀ ਚਿੱਟੀ ਮਿੱਝ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਵਾਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਮਿੱਝ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮਾਨੋ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਗੰਗਾ ਦਾ ਜਲ ਵਗ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ॥ ੯੮॥

ਬਾਰ ਸਿਵਾਰ ਭਦੇ ਤਿਹ ਠਉਰ ਸੁ ਫੇਨ ਜਿਉ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰੇ ਤਰਤਾ॥
ਕਰ ਅੰਗੁਲਕਾ ਸਫਰੀ ਤਲਫੈ ਭੁਜ ਕਾਟ ਭੁਜੰਗ ਕਰੇ ਕਰਤਾ॥
ਹਯ ਨੱਕ੍ਰ ਧੁਜਾ ਦ੍ਰੁਮ ਸ੍ਰਉਣਤ ਨੀਰ ਮੈ ਚੱਕ੍ਰ ਜਿਉ ਚੱਕ੍ਰ ਫਿਰੈ ਗਰਤਾ॥
ਤਬ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਦੁਹੂੰ ਮਿਲ ਦਾਨਵ ਮਾਰ ਕਰੀ ਮਨ ਮੈ ਸਰਤਾ॥ ੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰ=ਵਾਲ। ਸਿਵਾਰ=ਜਾਲਾ। ਫੇਨ=ਝੱਗ। ਅੰਗੁਲਕਾ=ਉਂਗਲੀਆਂ। ਸਫਰੀ=ਮੱਛੀ। ਹਯ=ਘੋੜੇ। ਨੱਕ੍ਰ=ਤੰਦੂਏ। ਸਰਤਾ=ਨਦੀ।

(ਇਸ ਸਵੈਯੇ ਵਿਚ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੂਪਕ ਅਲੰਕਾਰ ਦਵਾਰਾ ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਨਦੀ ਦਾ ਰੂਪ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਨ ਲਿਗਆਂ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਚੌਥੀ ਭਾਵ ਅਖੀਰਲੀ ਤੁਕ ਤੋਂ ਅਰਥ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅਲੰਕਾਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਰੂਪਕ ਬੱਝਦਾ ਹੈ।) ਤਦ ਸੁੰਭ

ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਦੋਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਅਜਿਹੀ ਮਾਰ ਮਾਰੀ ਕਿ ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਨਦੀ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੋ ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਵਗ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਵਾਲ ਜਾਲ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਪਾਣੀ ਤੇ ਝੱਗ ਵਾਂਗੂੰ ਤਰਦੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਸਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਕੱਟੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਮੱਛੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਤਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਉਸ ਨਦੀ ਵਿਚ ਸੱਪ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੁਰਦੇ ਘੋੜੇ ਤੰਦੂਏ ਸਨ, ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਝੰਡੇ ਬ੍ਰਿਛ ਸਨ, ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਰਥਾਂ ਦੇ ਚੱਕ੍ਰ ਇੰਝ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਘੇਰੀਆਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ॥ ੬੯ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਸੁਰ ਹਾਰੇ ਜੀਤੇ ਅਸੁਰ ਲੀਨੇ ਸਕਲ ਸਮਾਜ ॥
ਦੀਨੋ ਇੰਦ੍ਰ ਭਜਾਇਕੈ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਬਲ ਦਲ ਸਾਜ ॥ ੭੦ ॥

ਦੇਵਤੇ ਹਾਰ ਗਏ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫ਼ਤਹਿ ਹੋਈ। ਦੇਵਤਿਆ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੰਗੀ ਸਮਾਨ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ॥ ੭੦ ॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਛੀਨ ਭੰਡਾਰ ਲਇਓ ਹੈ ਕੁਬੇਰ ਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਹੁੰ ਤੇ ਮਨਮਾਲ ਛੁਡਾਈ ॥
ਜਿਤ ਲੁਕੇਸ਼ ਦਿਨੇਸ਼ ਨਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਨੇਸ਼ ਜਲੇਸ਼ ਦੀਓ ਹੈ ਭਜਾਈ ॥
ਲੋਕ ਕੀਏ ਤਿਨ ਤੀਨਹੁ ਆਪਨੇ ਦੈਤ ਪਠੈ ਤਹ ਦੈ ਠਕੁਰਾਈ ॥
ਜਾਇ ਬਸੇ ਸੁਰ ਧਾਮ ਤੇਊ ਤਿਨ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਕੀ ਫੇਰੀ ਦੁਹਾਈ ॥ ੭੧ ॥

ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾਕੇ ਕੁਬੇਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਖੋਹ ਲਿਆ ਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਕੋਲੋਂ ਮਣੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਖੋਹ ਲਈ। ਬ੍ਰਹਮਾ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦਰਮਾਂ ਤੇ ਗਣੇਸ਼ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਵਰਣ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਕੇ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਦੈਂਤ ਸੁਰਗਪੁਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਫਿਰਾ ਦਿੱਤੀ। ਭਾਵ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ॥ ੭੧ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਖੇਤ ਜੀਤ ਦੈਤਨ ਲੀਓ ਗਏ ਦੇਵਤੇ ਭਾਜ ॥
ਇਹੈ ਬਿਚਾਰਿਓ ਮਨ ਬਿਖੈ ਲੇਹੁ ਸ਼ਿਵਾ ਤੇ ਰਾਜ ॥ ੭੨ ॥

ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਜੁੱਧ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਤੇ ਸਭ ਦੇਵਤੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਹੁਣ ਦੇਵਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਲੈ ਸਕਾਂਗੇ ॥ ੭੨ ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਦੇਵ ਸੁਰੇਸ਼ ਦਿਨੇਸ਼ ਨਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ ਪੁਰੀ ਮਹਿ ਜਾਇ ਬਸੇ ਹੈ॥
ਭੇਸ ਬੁਰੇ ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਦੁਰੇ ਸਿਰ ਕੇਸ ਜੁਰੇ ਰਨ ਤੇ ਜੁ ਤ੍ਰਸੇ ਹੈ॥
ਹਾਲ ਬਿਹਾਲ ਮਹਾ ਬਿਕਰਾਲ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀ ਜਨੁ ਕਾਲ ਗ੍ਰਸੇ ਹੈ॥
ਬਾਰ ਹੀ ਬਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕਰੀ ਅਤਿ ਆਰਤਵੰਤ ਦਰੀਨ ਧਸੇ ਹੈ॥ ੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਰਤਵੰਤ=ਦੁਖੀ। ਦਰੀਨ=ਪਹਾੜ ਦੀਆਂ ਕੰਦਰਾਂ।

ਦੈਂਤਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਇੰਦਰ, ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਆਦਿਕ ਸਭ ਦੇਵਤੇ ਸ਼ਿਵਪੁਰੀ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸੇ ਸਨ। ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਡਰਕੇ ਭੱਜੇ ਦੇਵਤੇ ਬੁਰੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਪੁਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਲੁਕੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇਸ ਜੁੜਕੇ ਲਿਟਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਦੇਵਤੇ ਹਾਲੋਂ ਬੇਹਾਲ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਬੜੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਸੁੱਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਇਉਂ ਜਾਪਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਨੇ ਗ੍ਰੱਸਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬਾਰ ਬਾਰ ਚੀਕ ਪੁਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਦੇਵਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੭੩॥

ਕਾਨ ਸੁਨੀ ਧੁਨਿ ਦੇਵਨ ਕੀ ਸਭ ਦਾਨਵ ਮਾਰਨ ਕੋ ਪ੍ਰਨ ਕੀਨੋ॥
ਹੁਇ ਕੈ ਪ੍ਰਤੱਛ ਮਹਾ ਬਰਚੰਡ ਸੁ ਕ੍ਰੁੱਧ ਹ੍ਵੈ ਜੁੱਧ ਬਿਖੈ ਮਨ ਦੀਨੋ॥
ਭਾਲ ਕੋ ਫੋਰਿ ਕੈ ਕਾਲੀ ਭਈ ਲਖਿ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਕਬਿ ਕੋ ਮਨ ਭੀਨੋ॥
ਦੈਤ ਸਮੂਹਿ ਬਿਨਾਸਨ ਕੋ ਜਮ ਰਾਜ ਤੇ ਮ੍ਰਿਤ ਮਨੋ ਭਵ ਲੀਨੋ॥ ੭੪॥

ਜਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਦੁੱਖ ਭਰੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਚੰਡਕਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ। ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਪਾੜਕੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕਾਲੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ, ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਵੀ ਦਾ ਮਨ ਉਪਮਾ ਦੇਣ ਲਈ ਲਲਚਾਇਆ ਹੈ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਮਰਾਜ ਤੋਂ ਮੌਤ ਨੇ ਜਨਮ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ੭੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਧਰੇ ਬਲਵਾਨ ਸੁ ਕੋਪ ਕੈ ਬਿੱਜੁਲ ਜਿਉ ਗਰਜੀ ਹੈ॥
ਮੇਰ ਸਮੇਤ ਹਲੇ ਗਰੂਏ ਗਿਰ ਸ਼ੇਸ਼ ਕੇ ਸੀਸ ਧਰਾ ਲਰਜੀ ਹੈ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਧਨੇਸ਼ ਦਿਨੇਸ ਡਰਿਓ ਸੁਨਿਕੈ ਹਰਿ ਕੀ ਛਤੀਆ ਤਰਜੀ ਹੈ॥
ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਖੰਡ ਲੀਏ ਕਰ ਕਾਲਕਾ ਕਾਲ ਹੀ ਜਿਉ ਅਰਜੀ ਹੈ॥ ੭੫॥

ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਬਲਵਾਨ ਕਾਲੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜੀਂ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਕੜਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਾਲੀ ਦੀ ਗਰਜਨਾ ਸੁਣਕੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਦੇ ਸਮੇਤ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪਹਾੜ ਹਿਲ ਗਏ ਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰਲੀ ਧਰਤੀ ਵੀ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਕਾਲੀ ਦੀ ਕੜਕ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਕੁਬੇਰ ਤੇ ਸੂਰਜ ਡਰ ਗਏ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵੀ ਧੜਕਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਕਾਲਕਾ ਬੜੇ ਤੇਜ ਤੇ ਅਖੰਡ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰੀ ਹੋਈ ਕਾਲ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਸੀ॥੭੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਿਰਖ ਚੰਡਕਾ ਤਾਸ ਕੋ ਤਬੈ ਬਚਨ ਇਹ ਕੀਨ॥
ਹੇ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਤੂੰ ਕਾਲਕਾ ਹੋਹੁ ਜੁ ਮੁਝ ਮੈ ਲੀਨ॥੭੬॥

ਜਦੋਂ ਚੰਡਕਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਕਾਲਕਾ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਕਾਲਕਾ ਪੁੱਤਰੀ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਹ"॥੭੬॥

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਯਹ ਚੰਡ ਕੋ ਤਾਂ ਮਹਿ ਗਈ ਸਮਾਇ॥
ਜਿਉ ਗੰਗਾ ਕੀ ਧਾਰ ਮੈ ਜਮਨਾ ਪੈਠੀ ਧਾਇ॥੭੭॥

ਚੰਡੀ ਦਾ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਕਾਲਕਾ ਚੰਡੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਇਉਂ ਸਮਾ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਗੰਗਾ ਦੀ ਧਾਰ ਵਿਚ ਜਮਨਾ ਭੱਜਕੇ ਜਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ॥੭੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬੈਠ ਤਬੈ ਗਿਰਜਾ ਅਰ ਦੇਵਨ ਬੁੱਧਿ ਇਹੈ ਮਨ ਮੱਧਿ ਬਿਚਾਰੀ॥
ਜੁੱਧ ਕੀਏ ਬਿਨੁ ਫੇਰ ਫਿਰੈ ਨਹਿ ਭੂਮ ਸਭੈ ਅਪਨੀ ਅਵਧਾਰੀ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਕਹਿਓ ਅਬ ਢੀਲ ਬਨੇ ਨਹਿ ਮਾਤ ਸੁਨੋ ਯਹ ਬਾਤ ਹਮਾਰੀ॥
ਦੈਤਨ ਕੇ ਬਧ ਕਾਜ ਚਲੀ ਰਣ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਭੁਜੰਗਨਿ ਕਾਰੀ॥੭੮॥

ਤਦ ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਬੈਠਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਰਾਜ ਸਾਥੋਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਹੁਣ ਜੰਗ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ! ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣੋ ਕਿ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਾਲੀ ਨਾਗਨ ਵਾਂਗੂੰ ਦੁਰਗਾ, ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਤੁਰ ਪਈ॥੭੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕੰਚਨ ਸੇ ਤਨ ਖੰਜਨ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਕੰਜਨ ਕੀ ਸੁਖਮਾ ਸਕੁਚੀ ਹੈ॥
ਲੈ ਕਰਤਾਰ ਸੁਧਾ ਕਰ ਮੈ ਮਧੁ ਮੂਰਤ ਸੀ ਅੰਗ ਅੰਗ ਰਚੀ ਹੈ॥
ਆਨਨ ਕੀ ਸਰ ਕੋ ਸਸ ਨਾਹਿਨ ਅਉਰ ਕਛੂ ਉਪਮਾ ਨ ਬਚੀ ਹੈ॥

ਸ੍ਰਿੰਗ ਸੁਮੇਰ ਕੇ ਚੰਡ ਬਿਰਾਜਤ ਮਾਨੋ ਸਿੰਘਾਸਨ ਬੈਠੇ ਸਚੀ ਹੈ॥ ੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੰਚਨ=ਸੋਨਾ। ਖੰਜਨ=ਮਮੋਲਾ। ਸੁਖਮਾ=ਸੁੰਦਰਤਾ।

ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮਮੋਲੇ ਵਰਗੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕੌਲ ਫੁਲ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਬਣਾਕੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਰਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਮੁਖ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਬਚੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸੁੰਦਰ ਚੰਡਕਾ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਦੀ ਚੋਟੀ ਤੇ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਇਉਂ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਇੰਦਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸਚੀ ਬੈਠੀ ਹੋਵੇ॥ ੭੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਐਸੇ ਸ੍ਰਿੰਗ ਸੁਮੇਰ ਕੇ ਸੋਭਤ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ॥
ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਕਰਿ ਬਰ ਧਰੇ ਜਨੁ ਜਮ ਲੀਨੇ ਦੰਡ॥ ੮੦॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਦੀ ਚੋਟੀ ਤੇ ਬੜੇ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਚੰਡਕਾ ਬੈਠੀ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਮਾਨੋ ਜਮਰਾਜ ਡੰਡਾ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ॥ ੮੦॥

ਕਿਸੀ ਕਾਜ ਕੋ ਦੈਤ ਇਕੁ ਆਇਓ ਹੈ ਤਿਹ ਠਾਇ॥
ਨਿਰਖ ਰੂਪ ਬਰਚੰਡ ਕੋ ਗਿਰਓ ਮੂਰਛਾ ਖਾਇ॥ ੮੧॥

ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਦੇ ਟਿਲੇ ਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿ ਦੁਰਗਾ ਬੈਠੀ ਸੀ ਉਸ ਪਾਸੇ ਇਕ ਦੈਂਤ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਡਿਗ ਪਿਆ॥ ੮੧॥

ਉਠਿ ਸੰਭਾਰਿ ਕਰਿ ਜੋਰ ਕੈ ਕਹੀ ਚੰਡ ਸੋ ਬਾਤ॥
ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁੰਭ ਕੋ ਭ੍ਰਾਤ ਹੌਂ ਕਹਯੋ ਬਚਨ ਸੁਕਚਾਤ॥ ੮੨॥

ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਚੰਡਕਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਦਾ ਭਰਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਆਪ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸੰਗਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ॥ ੮੨॥

ਤੀਨ ਲੋਕ ਜਿਨ ਬਸਿ ਕੀਏ ਅਤਿ ਬਲ ਭੁਜਾ ਅਖੰਡ॥
ਐਸੋ ਭੂਪਤਿ ਸੁੰਭ ਹੈ ਤਾਹਿ ਬਰੋ ਬਰਿ ਚੰਡ॥ ੮੩॥

ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਹੂ ਬਲ ਨਾਲ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ

ਐਸਾ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜਾ ਸੁੰਭ ਹੈ। ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ ! ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰ ਲੈ॥ ੯੩॥

ਸਨਿ ਰਾਕਸ਼ ਕੀ ਬਾਤ ਕੋ ਦੇਵੀ ਉੱਤਰ ਦੀਨ॥
ਜੁੱਧ ਕਰੈ ਬਿਨ ਨਹਿ ਬਰੌ ਸੁਨਹੁ ਦੈਤ ਮਤਹੀਨ॥ ੯੪॥

ਉਸ ਦੈਂਤ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਇਹ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੇ ਮੂਰਖ ਦੈਂਤ ! ਮੈਂ ਜੰਗ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਰਾਂਗੀ ਭਾਵ' ਜਿਹੜਾ ਸੂਰਮਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜਿਤੇਗਾ, ਮੈਂ ਉਸੇ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਮੰਨਾਂਗੀ॥ ੯੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਸੁਨ ਦਾਨਵ ਚਪਲ ਗਤਿ ਗਇਓ ਸੁੰਭ ਕੇ ਪਾਸ॥
ਪਰ ਪਾਸਿਨ ਕਰ ਜੋਰ ਕੈ ਕਰੀ ਏਕ ਅਰਦਾਸ॥ ੯੫॥

ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਇਹ ਉੱਤਰ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਦੈਂਤ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਕੋਲ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ॥ ੯੫॥

ਅਉਰ ਰਤਨ ਨ੍ਰਿਪ ਧਾਮ ਤੁਅ ਤ੍ਰਿਆ ਰਤਨ ਤੇ ਹੀਨ॥
ਬਧੂ ਏਕ ਬਨ ਮੈ ਬਸੈ ਤਿਹ ਤੁਮ ਬਰੋ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੯੬॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਰਤਨ ਤਾਂ ਆਪ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸਨ, ਪਰ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਰਤਨ ਤੋਂ ਆਪ ਦਾ ਘਰ ਖਾਲੀ ਹੈ। ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਵਣ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਚਤੁਰ ਰਾਜਨ! ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਆਪ ਦੇ ਵਰਨ ਯੋਗ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰੋ॥ ੯੬॥

ਸੋਰਠ॥ ਸੁਨੀ ਮਨੋਹਰਿ ਬਾਤ ਨ੍ਰਿਪ ਬੂਝਿਓ ਪੁਨਿ ਤਾਹਿ ਕੋ॥
ਮੋਸੋ ਕਹਿਯੈ ਭ੍ਰਾਤ ਬਰਨਨ ਤਾਹਿ ਸਰੀਰ ਕੋ॥ ੯੭॥

ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਭਰਾ ! ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਸੁੰਦਰੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਦੱਸ॥ ੯੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਹਰਿ ਸੋ ਮੁਖ ਹੈ ਹਰਿਤੀ ਦੁਖ ਹੈ ਅਲਿਕੈ ਹਰਿ ਹਾਰ ਪ੍ਰਭਾ ਹਰਨੀ ਹੈ॥
ਲੋਚਨ ਹੈ ਹਰਿਸੇ ਸਰਸੇ ਹਰਿਸੇ ਭਰੁਟੇ ਹਰਿਸੀ ਬਰੁਨੀ ਹੈ॥
ਕੇਹਰਿ ਸੋ ਕਰਹਾ ਚਲਬੋ ਹਰਿ ਪੈ ਹਰਿ ਕੀ ਹਰਿਨੀ ਤਰਨੀ ਹੈ॥
ਹੈ ਕਰ ਮੈ ਹਰਿ ਪੈ ਹਰਿ ਸੋ ਹਰਿ ਰੂਪ ਕੀਏ ਹਰਿ ਕੀ ਧਰਨੀ ਹੈ॥ ੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਿ=ਕਮਲ। ਹਰਿ=ਧਨੁਖ। ਹਰਿ=ਤੀਰ। ਹਰਿ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ। ਹਰਿਤੀ=ਨਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਰਿਹਾਰ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦਾ ਹਾਰ-ਸੱਪ। ਕੇਹਰਿ=ਸ਼ੇਰ। ਹਰਿ=ਹਾਥੀ। - ਹਰਿ=ਤਲਵਾਰ।

ਹਰਿ=ਸ਼ੇਰ। ਹਰਿ=ਸੂਰਜ। ਹਰਿ ਕੀ ਧਰਨੀ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਅਰਧਾਂਗਨੀ=ਦੁਰਗਾ।

ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਸੁਣੋ, ਉਸ ਦਾ ਮੁਖ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਜ਼ੁਲਫਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਏ ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਵਾਂਗੂੰ ਟੇਢੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਸੱਪ ਦੀ ਟੇਢਤਾ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਚੁਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਕੌਲ ਫੁਲ ਵਰਗੀਆਂ ਹਨ, ਭਰਵੱਟੇ ਧਨੁਖ ਵਾਂਗੂੰ ਹਨ ਤੇ ਤੀਰ ਵਰਗੀ ਤਿੱਖੀ ਨਜ਼ਰ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਲੱਕ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਲੱਕ ਵਰਗਾ ਪਤਲਾ ਹੈ। ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਵਰਗੀ ਉਸ ਦੀ ਚਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਾਮ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਰੱਤੀ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਅਸਵਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਵਰਗਾ ਬੜੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਅਰਧਾਂਗਨੀ ਦੁਰਗਾ ਹੈ॥ ੮੮॥

ਕਬਿਤੁ॥ ਮੀਨ ਮੁਰਝਾਨੇ ਕੰਜ ਖੰਜਨ ਖਿਸਾਨੇ ਅਲਿ ਫਿਰਤ ਦਿਵਾਨੇ ਬਨ ਡੋਲੇ ਜਿਤ ਤਿਤਹੀ॥
ਕੀਰ ਅਉ ਕਪੋਤ ਬਿੰਬ ਕੋਕਲਾ ਕਲਾਪੀ ਬਨ ਲੂਟੇ ਫੂਟੇ ਫਿਰੈ ਮਨ ਚੈਨ ਹੂੰ ਨ ਕਿਤਹੀ॥
ਦਾਰਮ ਦਰਕ ਗਇਓ ਪੇਖ ਦਸਨਨਿ ਪਾਂਤ ਰੂਪ ਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਾਂਤ ਜਗ ਫੈਲ ਰਹੀ ਸਿਤਹੀ॥
ਐਸੀ ਗੁਨ ਸਾਗਰ ਉਜਾਗਰ ਸੁ ਨਾਗਰ ਹੈ ਲੀਨੋ ਮਨ ਮੇਰੋ ਹਰਿ ਨੈਨ ਕੋਰ ਚਿਤ ਹੀ॥ ੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਲਾਪੀ=ਆਵਾਜ਼। ਦਾਰਮ=ਅਨਾਰ। ਸਿਤ=ਚਾਂਦਨੀ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਚੰਚਲਤਾ ਵੇਖਕੇ ਮੱਛੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ ਵੇਖਕੇ ਕੌਲ ਫੁਲ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮਮੋਲਾ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮੁਖ ਨੂੰ ਕਮਲ ਦਾ ਫੁਲ ਸਮਝਕੇ ਭੌਰੇ ਦੀਵਾਨੇ ਹੋਏ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਏਧਰ ਉਧਰ ਭਟਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਦੇ ਨੱਕ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਤੋਤੇ ਤੇ ਧੌਣ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਬੂਤਰ, ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕੰਦੂਰੀ ਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਕੋਇਲ ਵਣ ਵਿਚ ਲੁਟੇ ਗਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਪੰਕਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਅਨਾਰ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਫੱਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਰੂਪ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚਾਂਦਨੀ ਬਣਕੇ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਤੱਕਣੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ"॥ ੮੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਾਤ ਦੈਤ ਕੀ ਸੁੰਭ ਸੁਨਿ ਬੋਲਿਓ ਕਛੁ ਮੁਸਕਾਤ॥
ਚਤੁਰ ਦੂਤ ਕੋਊ ਭੇਜੀਏ ਲਖਿ ਆਵੈ ਤਿਹ ਘਾਤ॥ ੯੦॥

ਉਸ ਦੈਂਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਕੇ ਸੁੰਭ ਰਾਜਾ ਕੁਝ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਦੂਤ ਨੂੰ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਾਅ-ਪੇਚ ਵੇਖ ਆਵੇ॥ ੯੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਹੁਰਿ ਕਹੀ ਉਨ ਦੈਤ ਅਬ ਕੀਜੈ ਏਕ ਬਿਚਾਰ॥
ਜੋ ਲਾਇਕ ਭਟ ਸੈਨ ਮੈ ਭੇਜਹੁ ਦੈ ਅਧਿਕਾਰ॥ ੯੧॥

ਫੇਰ ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਹੁਣ ਇਕ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸੂਰਮਾ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਇਸ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਸਮਝਦੇ ਹੋ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਵਲ ਭੇਜ ਦਿਓ॥ ੯੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬੈਠੋ ਹੁਤੋ ਨ੍ਰਿਪ ਮੱਧਿ ਸਭਾ ਉਠਿ ਕੈ ਕਰਿ ਜੋਰ ਕਹਿਓ ਮਮ ਜਾਊਂ॥
ਬਾਤਨ ਤੇ ਰਿਝਵਾਇ ਮਿਲਾਇ ਹੋਂ ਨਾਤਰਿ ਕੇਸਨ ਤੇ ਗਹਿ ਲਿਆਊਂ॥
ਕ੍ਰੁੱਧ ਕਰੈ ਤਬ ਜੁੱਧੁ ਕਰੌਂ ਰਣ ਸ੍ਰੋਣਤ ਕੀ ਸਰਤਾਨ ਬਹਾਊਂ॥
ਲੋਚਨ ਧੂਮ ਕਹੈ ਬਲ ਆਪਨੋ ਸ੍ਵਾਸਨ ਸਾਥ ਪਹਾਰ ਉਡਾਊਂ॥ ੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਤਾਨ=ਨਦੀਆਂ।

ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਨਾਂ ਵਾਲਾ ਇਕ ਦੈਂਤ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਉਠਕੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਜੇ ਆਪ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਮੈਂ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਲਿਆਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਾਵਾਂਗਾ ਤੇ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਨਾ ਮੰਨੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਆਵਾਂਗਾ। ਜੇ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਕਰੋਧ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਵਹਾ ਦਿਆਂਗਾ। ਸਭਾ ਵਿਚ ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਦੈਂਤ ਆਪਣਾ ਬਲ ਇਉਂ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਫੂਕਾਂ ਨਾਲ ਪਹਾੜ ਉਡਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ॥ ੯੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਉਠੇ ਬੀਰ ਕੋ ਦੇਖ ਕੈ ਸੁੰਭ ਕਹੀ ਤੁਮ ਜਾਹੁ॥
ਰੀਝੈ ਆਵੈ ਆਨੀਓ ਖੀਝੈ ਜੁੱਧ ਕਰਾਹੁ॥ ੯੩॥

ਸੁੰਭ ਨੇ ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਵੇਖਕੇ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਤੂੰ ਜਾ ! ਜੇ ਉਹ ਦੁਰਗਾ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਚਲੀ ਆਵੇ ਤਾਂ ਲੈ ਆਵੀਂ ਤੇ ਜੇ ਉਹ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ

ਕੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੂੰ ਜੁੱਧ ਕਰੀਂ॥ ੯੩॥

ਤਹਾ ਧੂਮ੍ਰਲੋਚਨ ਚਲੇ ਚਤੁਰੰਗਨ ਦਲੁ ਸਾਜ॥
ਗਿਰ ਘੇਰਿਓ ਘਨ ਘਟਾ ਜਿਉ ਗਰਜ ਗਰਜ ਗਜਰਾਜ॥ ੯੪॥

ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਦੁਰਗਾ ਵਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਸਾਵਣ ਦੀਆਂ ਘਟਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਉਸ ਨੇ ਜਾਕੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗੂ ਗਰਜਿਆ॥ ੯੪॥

ਧੂਮ੍ਰ ਨੈਨ ਗਿਰਰਾਜ ਤਟ ਊਚੇ ਕਹੀ ਪੁਕਾਰ॥
ਕੈ ਬਰ ਸੁੰਭ ਨ੍ਰਿਪਾਲ ਕੌ ਕੈ ਲਰ ਚੰਡ ਸੰਭਾਰ॥ ੯੫॥

ਧੂਮਰਨੈਨ ਨੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਦੁਰਗਾ! ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚਲਕੇ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਵਰ ਲੈ ਤੇ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰ॥ ੯੫॥

ਰਿਪ ਕੇ ਬਚਨ ਸੁਨੰਤ ਹੀ ਸਿੰਘ ਭਈ ਅਸਵਾਰ॥
ਗਿਰ ਤੇ ਉਤਰੀ ਬੇਗ ਦੈ ਕਰ ਆਯੁਧ ਸਭ ਧਾਰ॥ ੯੬॥

ਵੈਰੀ ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਅਸਵਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਆਈ॥ ੯੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕੋਪ ਕੈ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਚੜੀ ਇਤ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਧੂਮ੍ਰ ਚੜੇ ਉਤ ਸੈਨੀ॥
ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨ ਮਾਰ ਮਚੀ ਤਬ ਦੇਵੀ ਲਈ ਬਰਛੀ ਕਰ ਪੈਨੀ॥
ਦਉਰ ਦਈ ਅਰਿ ਕੇ ਮੁਖਿ ਮੈ ਕਟਿ ਓਠ ਦਏ ਜਿਮੁ ਲੋਹ ਕੌ ਛੈਨੀ॥
ਦਾਂਤ ਗੰਗਾ ਜਮੁਨਾ ਤਨ ਸ੍ਯਾਮ ਸੋ ਲਹੂ ਬਹਿਓ ਤਿਨ ਮਾਹਿ ਤ੍ਰਿਬੈਨੀ॥ ੯੭॥

ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਦੁਰਗਾ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਅਗੇ ਵਧੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਤਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੜੀ ਤਿੱਖੀ ਬਰਛੀ ਫੜ ਲਈ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਦੌੜਕੇ ਬਰਛੀ ਵੈਰੀ ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਧਸਾ ਦਿੱਤੀ। ਬਰਛੀ ਨੇ ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਟ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਛੈਣੀ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਦੇ ਗੰਗਾ ਦੇ ਜਲ ਵਰਗੇ ਚਿੱਟੇ ਦੰਦ ਸਨ, ਜਮਨਾ ਦੇ ਜਲ ਵਰਗਾ ਕਾਲਾ ਸਰੀਰ ਸੀ ਤੇ ਸਰਸੁਤੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਰਗਾ ਲਾਲ ਲਹੂ ਵਗ ਤੁਰਿਆ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਇਥੇ ਹੀ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ ਦਾ ਸੰਗਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ॥ ੯੭॥

ਘਾਉ ਲਗੈ ਰਿਸਕੈ ਦ੍ਰਿਗ ਧੂਮ੍ਰ ਸੁ ਕੈ ਬਲਿ ਆਪਨੋ ਖੱਗੁ ਸੰਭਾਰਿਓ॥
ਬੀਸ ਪਚੀਸਕ ਵਾਰ ਕਰੇ ਤਿਨ ਕੇਹਰਿ ਕੋ ਪਗੁ ਨੈਕੁ ਨ ਹਾਰਿਓ॥
ਧਾਇ ਗਦਾ ਗਹਿ ਫੇਰਿਕੈ ਫਉਜ ਕੋ ਘਾਉ ਸ਼ਿਵਾ ਸਿਰ ਦੈਤ ਕੇ ਮਾਰਿਓ॥
ਸ੍ਰਿੰਗ ਧਰਾ ਧਰ ਊਪਰਿ ਕੋ ਕੋਪ ਪੁਰੰਦ੍ਰ ਨੈ ਬੱਜ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰਿਓ॥੯੮॥

ਜਦੋਂ ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਬਰਛੀ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮ ਲੱਗਾ, ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਲਈ। ਉਸ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਵੀਹ ਪੰਝੀ ਵਾਰ ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਦੇਵੀ ਦਾ ਸ਼ੇਰ ਇਕ ਪੈਰ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਾ ਹਟਿਆ। ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਦੇ ਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਗਦਾ ਫੜ ਲਈ, ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਕੇ ਉਸ ਨੇ ਦੈਂਤ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਗਦਾ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਗਦਾ ਦੈਂਤ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਵੱਜੀ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਇੰਦਰ ਨੇ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ ਤੇ ਆਪਣਾ ਬੱਜਰ ਮਾਰਿਆ ਹੋਵੇ॥੯੮॥

ਲੋਚਨ ਧੂਮ ਉਠੇ ਕਿਲਕਾਰ ਲਏ ਸੰਗ ਦੈਤਨ ਕੇ ਕੁਰਮਾ॥
ਗਹਿ ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਅਚਾਨਕ ਤਾਨ ਲਗਾਈ ਹੈ ਕੇਹਰਿ ਕੇ ਉਰਮਾ॥
ਹਰਿ ਚੰਡ ਲਇਓ ਬਰਿ ਕੈ ਕਰ ਤੇ ਅਰੁ ਮੂੰਡ ਕਟਿਓ ਅਸਰੰ ਪੁਰਮਾ॥
ਮਾਨੋ ਆਂਧੀ ਬਹੇ ਧਰਨੀ ਪਰ ਛੂਟ ਖਜੂਰ ਤੇ ਟੂਟ ਪਰਿਓ ਖੁਰਮਾ॥੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਿ=ਖੰਡਾ। ਖੁਰਮਾ=ਛੁਹਾਰਾ।

ਗਦਾ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਨੇ ਚੀਕ ਮਾਰੀ। ਉਸ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਟੋਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜਕੇ ਬੜੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਮਾਰੀ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੰਡਾ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮਾਰਕੇ ਵੈਰੀ ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਦੈਂਤ ਦਾ ਸਿਰ ਅਸੁਰ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਜਾ ਡਿੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਹਨੇਰੀ ਦੇ ਵਗਣ ਨਾਲ ਖਜੂਰ ਦੇ ਦਰਖਤ ਨਾਲੋਂ ਛੁਹਾਰਾ ਟੁੱਟਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੋਵੇ॥੯੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਧੂਮ੍ਰਨੈਨ ਜਬ ਮਾਰਿਓ ਦੇਵੀ ਇਹ ਪਰਕਾਰ॥
ਅਸੁਰ ਸੈਨ ਬਿਨ ਚੈਨ ਹੁਇ ਕੀਨੋ ਹਾਹਾਕਾਰ॥੧੦੦॥

ਜਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਹਲਚਲ ਮਚ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਕੇ ਹਾਹਾਕਾਰ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ॥੧੦੦॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ ਧੂਮ੍ਰਨੈਣ ਬਧਹਿ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿਤਯ ਧਯਾਇ ਸਮਾਪਤਮ॥੩॥੧੦੦॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨ, ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ, ਧੂਮਰ ਨੈਨ ਦੈਂਤ ਦਾ ਕਤਲ,ਅਧਿਆਏ ਤੀਸਰਾ ਸਮਾਪਤ ॥ ੩ ॥ ੧੦੦ ॥ ਚਲਦਾ ॥

ਅਧਿਆਏ ਚੌਥਾ

ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਕਤਲ

ਸਵੈਯਾ ॥ ਸ਼ੋਰੁ ਸੁਨਿਓ ਜਬ ਦੈਤਨ ਕੋ ਤਬ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤਚੀ ਅਖੀਆਂ ॥
ਹਰਿ ਧਿਆਨੁ ਛੁਟਿਓ ਮੁਨ ਕੋ ਸੁਨਿਕੈ ਧੁਨਿ ਟੂਟਿ ਖਗੇਸ ਗਈ ਪਖੀਆਂ ॥
ਦ੍ਰਿਗ ਜ੍ਵਾਲ ਬਢੀ ਬੜਵਾਨਲ ਜਿਉ ਕਵਿ ਨੇ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਲਖੀਆਂ ॥
ਸਭੁ ਛਾਰੁ ਭਇਓ ਦਲੁ ਦਾਨਵ ਕੋ ਜਿਮੁ ਘੂਮ ਹਲਾਹਲ ਕੀ ਮਖੀਆਂ ॥ ੧੦੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਗੇਸ=ਗਰੁੜ। ਪਖੀਆਂ=ਖੰਭ। ਘੂਮ=ਖੁਮਾਰੀ। ਹਲਾਹਲ=ਜ਼ਹਿਰ। ਤਚੀ=ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਹੋ ਜਾਣੀਆਂ।

ਜਦੋਂ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਸੁਣਿਆਂ ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਜਦੋਂ ਕਰੋਧ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਛੁਟ ਗਈ ਤੇ ਗਰੁੜ ਦੇ ਖੰਭ ਟੁੱਟ ਗਏ। ਦੁਰਗਾ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਤੇਜ ਬੜਵਾ ਅਗਨੀ ਵਾਂਗੂੰ ਵਧ ਗਿਆ। ਕਵੀ ਨੇ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਉਪਮਾ ਸੋਚੀ ਹੈ। ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਸੜਕੇ ਇਉਂ ਸੁਆਹ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਖੁਮਾਰੀ ਅਸਰ ਨਾਲ ਮੱਖੀਆਂ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੧੦੧ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਅਉਰ ਸਕਲ ਸੈਨਾ ਜਰੀ ਬਚਿਓ ਸੁ ਏਕੈ ਪ੍ਰੇਤ ॥
ਚੰਡ ਬਚਾਇਓ ਜਾਨਿਕੈ ਅਉਰਨ ਮਾਰਨ ਹੇਤ ॥ ੧੦੨ ॥

ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਸੜ ਗਈ, ਸਿਰਫ ਇਕੋ ਦੈਂਤ ਬਿਚਆ। ਹੋਰ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਬੁੱਝਕੇ ਬਚਾ ਲਿਆ ॥ ੧੦੨ ॥

ਭਾਜ ਨਿਸਾਚਰ ਮੰਦ ਮਤ ਕਹੀ ਸੁੰਭ ਪਹਿ ਜਾਇ ॥
ਧੂਮ੍ਰ ਨੈਨ ਸੈਨਾ ਸਹਿਤ ਡਾਰਿਓ ਚੰਡ ਖਪਾਇ ॥ ੧੦੩ ॥

ਉਹ ਮੂਰਖ ਦੈਂਤ ਉਥੋਂ ਭੱਜ ਗਿਆ ਤੇ ਜੰਗ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਜਾ ਸੁਣਾਈ ਕਿ

ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਧੂਮਰਨੈਨ ਨੂੰ ਫੌਜ ਸਮੇਤ ਮਾਰਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੧੦੩॥

ਸਕਲ ਕਟੇ ਭਟ ਕਟਕ ਕੇ ਪਾਇਕ ਰੱਥ ਹੈ ਕੁੰਭ॥
ਯੌ ਸੁਨਿ ਬਚਨ ਅਚਰਜ ਹ੍ਵੈ ਕੋਪ ਕੀਓ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁੰਭ॥੧੦੪॥

ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੇ ਜੰਗ ਦਾ ਹੋਰ ਸਮਾਚਾਰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੈਨਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ, ਪੈਦਲ, ਰਥ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਹਾਥੀ ਸਭ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜਾ ਸੁੰਭ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕਰੋਧ ਕੀਤਾ॥੧੦੪।

ਦੋਹਰਾ॥ ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਦ੍ਵੈ ਦੈਤ ਤਬ ਲੀਨੇ ਸੁੰਭ ਹਕਾਰ॥
ਚਲਿ ਆਏ ਨ੍ਰਿਪ ਸਭਾ ਮਹਿ ਕਰਿ ਲੀਨੇ ਅਸਿ ਢਾਰ॥੧੦੫॥

ਸੁੰਭ ਨੇ ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੋ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਦੈਂਤ ਹਥ ਵਿਚ ਢਾਲ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਸੁੰਭ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਆ ਪਹੁੰਚੇ॥੧੦੫॥

ਅਭਬੰਦਨ ਦੋਨੋ ਕੀਓ ਬੈਠਾਏ ਨ੍ਰਿਪ ਤੀਰ॥
ਪਾਨ ਦਏ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਿਓ ਤੁਮ ਦੋਨੋ ਮਮ ਬੀਰ॥੧੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਭਬੰਦਨ=ਨਮਸ਼ਕਾਰ। ਬੀਰ=ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ।

ਦੋਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਮੇਰੇ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਬੀਰ ਹੋ॥੧੦੬॥

ਨਿਜ ਕਟ ਕੋ ਫੈਂਟਾ ਦਇਓ ਅਰੁ ਜਮਧਰ ਕਰ ਵਾਰ॥
ਲਜਾਵਹੁ ਚੰਡੀ ਬਾਂਧ ਕੇ ਨਾ ਤਰ ਡਾਰੋ ਮਾਰ॥੧੦੭॥

ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲੱਕ ਦਾ ਕਰਮਬੰਦ, ਕਟਾਰ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਚੰਡੀ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਬੰਨਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਓ, ਜੇ ਉਹ ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਓ॥੧੦੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕੋਪ ਚੜ੍ਹੇ ਰਨ ਚੰਡ ਅਉ ਮੁੰਡ ਸੁ ਲੈ ਚਤੁਰੰਗਨ ਸੈਨ ਭਲੀ॥
ਤਬ ਸ਼ੇਸ਼ ਕੇ ਸੀਸ ਧਰਾ ਲਰਜੀ ਜਨ ਮੱਧਿ ਤਰੰਗਨਿ ਨਾਵ ਹਲੀ॥
ਖੁਰ ਬਾਜਨ ਧੂਰ ਉਡੀ ਨਭਿ ਕੋ ਕਵਿ ਕੇ ਮਨ ਤੇ ਉਪਮਾ ਨ ਟਲੀ॥

ਭਵ ਭਾਰ ਅਪਾਰ ਨਿਵਾਰਨ ਕੌ ਧਰਨੀ ਮਨੋ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਲੋਕ ਚਲੀ॥ ੧੦੮॥

ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਤੁਰ ਪਦੇ। ਤਦ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰਲੀ ਧਰਤੀ ਇਉਂ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਈ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇੜੀ ਹਿਲਦੀ ਹੈ। ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਨਾਲ ਉਡਕੇ ਜਿਹੜੀ ਧੂੜ ਅਕਾਸ਼ ਵਲ ਨੂੰ ਗਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਪਮਾ ਆਉਣੋਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕੀ ਕਿ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਥਾਹ ਭਾਰ ਨੂੰ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਧਰਤੀ ਫਰਿਆਦ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ੧੦੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਦੈਤਨ ਦੁਹੂੰ ਸਬਲ ਪ੍ਰਬਲ ਦਲੁ ਲੀਨ॥
ਨਿਕਟਿ ਜਾਇ ਗਿਰ ਘੇਰਿਕੈ ਮਹਾਂ ਕੁਲਾਸਨ ਕੀਨ॥ ੧੦੯॥

ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੋਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਦਲ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ। ਫੌਜ ਨੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚਕੇ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਤੇ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਮਚਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੦੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜਬ ਕਾਨ ਸੁਨੀ ਧੁਨਿ ਦੈਤਨ ਕੀ ਤਬ ਕੋਪੁ ਕੀਓ ਗਿਰਜਾ ਮਨ ਮੈ॥
ਚੜ ਸਿੰਘ ਸੁ ਸੰਖ ਬਜਾਇ ਚਲੀ ਸਭਿ ਆਯੁਧ ਧਾਰ ਤਬੈ ਤਨ ਮੈ॥
ਗਿਰ ਤੇ ਉਤਰੀ ਦਲ ਬੈਰਨ ਕੇ ਪਰ ਯੌ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਮਨ ਮੈ॥
ਨਭ ਤੇ ਬਹਰੀ ਲਖ ਛੂਟ ਪਰੀ ਜਨੁ ਕੂਕ ਕੁਲੰਗਨ ਕੇ ਗਨਮੈ॥ ੧੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਹਰੀ=ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ। ਕੂਕ=ਕੂੰਜਾਂ। ਕੁਲੰਗਨ=ਚਿੜੀਆਂ।

ਜਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਰੋਲਾ ਗੋਲਾ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸਜਾ ਲਏ, ਸੰਖ ਦੀ ਧੁਨੀ ਕਰਕੇ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਤੁਰ ਪਈ। ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਦਲ ਤੇ ਝਪਟਨ ਲਈ ਦੁਰਗਾ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰੀ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਉਪਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਬਹਰੀ ਕੂੰਜਾਂ ਤੇ ਚਿੜੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਤੋਂ ਝਪਟਕੇ ਪਈ ਹੋਵੇ॥ ੧੧੦॥

ਚੰਡ ਕੁਵੰਡ ਤੇ ਬਾਨ ਛੁਟੇ ਇਕ ਤੇ ਦਸ ਸਉ ਤੇ ਸਹੰਸ ਤਹ ਬਾਢੇ॥
ਲੱਛਕ ਹੁਇ ਕਰਿ ਜਾਇ ਲਗੇ ਤਨ ਦੈਤਨ ਮਾਂਝ ਰਹੇ ਗਡਿ ਗਾਢੇ॥
ਕੋ ਕਵਿ ਤਾਹਿ ਸਰਾਹ ਕਰੈ ਅਤਿਸੈ ਉਪਮਾ ਜੁ ਭਈ ਬਿਨੁ ਕਾਢੇ॥

ਫਾਗਨ ਪਉਨ ਕੇ ਗਉਨ ਭਏ ਜਨੁ ਪਾਤੁ ਬਿਹੀਨ ਰਹੇ ਤਰੁ ਠਾਢੇ॥ ੧੧੧॥

ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਕਮਾਨ ਤੋਂ ਛੁਟਿਆ ਤੀਰ ਇਕ ਤੋਂ ਦਸ ਤੇ ਦਸ ਤੋਂ ਸੋ ਤੇ ਸੋ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਤੀਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਹੋ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਲੱਗੇ। ਫਿਰ ਉਹ ਤੀਰ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਭ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਲੱਗਣ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਿਹੜਾ ਕਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਵਡੀ ਉਪਮਾ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੀਰ ਐਸੇ ਗੱਡੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਫਗਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਹਵਾ ਚਲਣ ਨਾਲ ਪੱਤਿਆਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਹੋਏ ਬ੍ਰਿਛ ਖੜੋਤੇ ਸਨ॥ ੧੧੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਮੁੰਡ ਲਈ ਕਰਵਾਰ ਹਕਾਰ ਕੈ ਕੇਹਰਿ ਕੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਫੇਰ ਦਈ ਤਨ ਦਉਰ ਕੇ ਗਉਰ ਕੋ ਘਾਇਲ ਕੈ ਨਿਕਸੀ ਅੰਗ ਧਾਰੇ॥
ਸ੍ਰਉਣ ਭਰੀ ਥਹਰੈ ਕਰ ਦੈਤ ਕੇ ਕੋ ਉਪਮਾ ਕਵਿ ਅਉਰ ਬਿਚਾਰੇ॥
ਪਾਨ ਗੁਮਾਨ ਸੋ ਖਾਇ ਅਘਾਇ ਮਨੋ ਜਮੁ ਆਪਨੀ ਜੀਭ ਨਿਹਾਰੇ॥ ੧੧੨॥

ਮੁੰਡ ਦੈਂਤ ਨੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਕੇ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਲਈ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਅੰਗ 'ਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤੇ।

ਫਿਰ ਮੁੰਡ ਦੈਂਤ ਨੇ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਉਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਤਲਵਾਰ ਵਜੱਣ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਸਰੀਰ ਫਟੜ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਲਹੂ ਦੀ ਧਾਰ ਨਿਕਲੀ। ਦੈਂਤ ਦੀ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਤਲਵਾਰ ਉਸ ਦੇ ਹਥ ਵਿਚ ਕੰਬ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਕਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਉਪਮਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਨ ਖਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੀਭ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਹਿਲਾ ਕੇ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੧੧੨॥

ਘਾਉ ਕੈ ਦੈਤ ਚਲਿਓ ਜਬਹੀ ਤਬ ਦੇਵੀ ਨਿਖੰਗ ਤੇ ਬਾਨ ਸੁ ਕਾਢੇ॥
ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਖੈਂਚ ਕਮਾਨ ਚਲਾਵਤ ਏਕ ਅਨੇਕ ਹੁਇ ਬਾਢੇ॥
ਮੁੰਡ ਲੈ ਢਾਲ ਦਈ ਮੁਖ ਓਟ ਧਸੇ ਤਿਹ ਮੱਧਿ ਰਹੇ ਗਡਿ ਗਾਢੇ॥
ਮਾਨਹੁ ਕੂਰਮ ਪੀਠ ਪੈ ਨੀਠ ਭਏ ਹੈ ਸਹਸ ਫਨ ਕੇ ਫਨ ਠਾਢੇ॥ ੧੧੩॥

ਜਦੋਂ ਦੈਂਤ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਕੇ ਮੁੜਿਆ, ਤਦ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਭੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਕੱਢੇ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਕੰਨ ਤਕ ਖਿੱਚਕੇ ਇਕ ਤੀਰ ਚਲਾਇਆ, ਜੋ ਵਧਕੇ ਇਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋ ਗਏ। ਮੁੰਡ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਅਗੇ ਢਾਲ ਦੀ ਓਟ ਕਰ ਲਈ। ਉਹ ਤੀਰ ਢਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸਕੇ ਗੱਡੇ ਰਹੇ। ਢਾਲ ਵਿਚ ਗੱਡੇ ਤੀਰ ਇਉਂ ਜਾਪ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕੱਛੂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦੇ ਫਨ ਖੜੇ ਹੋਣ॥ ੧੧੩॥

ਸਿੰਘਹਿ ਪ੍ਰੇਰਕੈ ਆਗੈ ਭਈ ਕਰਿ ਮੈ ਅਸਿ ਲੈ ਬਰ ਚੰਡ ਸੰਭਾਰਿਓ ॥
ਮਾਰਿਕੈ ਧੂਰਿ ਕੀਏ ਚਕਚੂਰ ਗਿਰੇ ਅਰਿਪੂਰ ਮਹਾਂ ਰਨ ਪਾਰਿਓ ॥
ਫੇਰਿ ਕੈ ਘੇਰਿ ਲਇਓ ਰਨ ਮਾਹਿ ਸੁ ਮੁੰਡ ਕੋ ਮੁੰਡ ਜੁਦਾ ਕਰਿ ਮਾਰਿਓ ॥
ਐਸੇ ਪਰਿਓ ਧਰਿ ਊਪਰ ਜਾਇ ਜਿਉ ਬੇਲਹਿ ਤੇ ਕਦੂਆ ਕਟਿ ਡਾਰਿਓ ॥ ੧੧੪ ॥

ਦੁਰਗਾ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮੋੜਕੇ ਅਗੇ ਵਧੀ, ਹਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਚੰਡੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾਕ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੇ ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਚਕਨਾਚੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮੋੜਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਮੁੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਘੇਰ ਲਿਆ ਤੇ ਇਕ ਭਰਵੇਂ ਵਾਰ ਨਾਲ ਮੁੰਡ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਕੱਟਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਮੁੰਡ ਦਾ ਸਿਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਉਂ ਡਿੱਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਸਾਨ ਵੇਲ ਨਾਲੋਂ ਕੱਦੂ ਕੱਟਕੇ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੧੪ ॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਸਿੰਘ ਚੜੀ ਮੁਖ ਸੰਖ ਬਜਾਵਤ ਜਿਉ ਘਨ ਮੈ ਤੜਤਾ ਦੁਤ ਮੰਡੀ ॥
ਚਕ੍ਰ ਚਲਾਇ ਗਿਰਾਇ ਦਇਓ ਅਰਿ ਭਾਜਤ ਦੈਤ ਬਡੇ ਬਰਬੰਡੀ ॥
ਭੂਤ ਪਿਸਾਚਨਿ ਮਾਸ ਅਹਾਰ ਕਰੈ ਕਿਲਕਾਰ ਖਿਲਾਰ ਕੈ ਝੰਡੀ ॥
ਮੁੰਡ ਕੋ ਮੁੰਡ ਉਤਾਰ ਦਇਓ ਅਬ ਚੰਡ ਕੋ ਹਾਥ ਲਗਾਵਤ ਚੰਡੀ ॥ ੧੧੫ ॥

ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹੀ ਦੁਰਗਾ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਸੰਖ ਵਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਉਹ ਇਉਂ ਫ਼ੱਬ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਚੱਕਰ ਚਲਾਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਬਲਵਾਨ ਦੈਂਤ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਉਠੇ। ਭੂਤ ਤੇ ਪਿਸਾਚ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਸਿਰ ਦੀ ਝੰਡ ਖਿਲਾਰ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਮੁੰਡ ਦੈਂਤ ਦਾ ਸਿਰ ਤਾਂ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ, ਹੁਣ ਉਹ ਚੰਡ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ॥ ੧੧੫ ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥ ਮੁੰਡ ਮਹਾਂ ਰਨ ਮੱਧਿ ਹਨਿਓ ਫਿਰ ਕੈਬਰ ਚੰਡ ਤਬੈ ਇਹ ਕੀਨੋ ॥
ਮਾਰ ਬਿਦਾਰ ਦਈ ਸਭ ਸੈਨ ਸੁ ਚੰਡਕਾ ਚੰਡ ਸੋ ਆਹਵ ਕੀਨੋ ॥
ਲੈ ਬਰਛੀ ਕਰ ਮੈ ਅਰਿ ਕੋ ਸਿਰ ਕੈਬਰ ਮਾਰ ਜੁਦਾ ਕਰਿ ਦੀਨੋ ॥
ਲੈ ਕੈ ਮਹੇਸ਼ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਗਨੇਸ਼ ਕੋ ਰੁੰਡ ਕੀਓ ਜਨ ਮੁੰਡ ਬਿਹੀਨੋ ॥ ੧੧੬ ॥

ਜਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਵੈਰੀ ਮੁੰਡ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਅਗਲਾ ਕੰਮ ਇਹ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਮਾਰ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਚੰਡਕਾ ਨੇ ਚੰਡ ਦੈਂਤ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਰਛੀ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮਾਰਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨ

ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਾਰੇ ਇਹ ਉਪਮਾ ਫੁਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਨਾਲ ਗਣੇਸ਼ ਦੇ ਧੜ ਨੂੰ ਸਿਰ ਤੋਂ ਬਿਹੀਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥ ੧੧੬॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ ਚੰਡਮੁੰਡ ਬਧਿਹ ਚਤ੍ਰਥ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ੪॥ ੧੧੬॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨ, ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ, ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਕਤਲ, ਅਧਿਆਏ ਚੋਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੪॥ ੧੧੬॥ ਚਲਦਾ॥

ਅਧਿਆਏ ਪੰਜਵਾਂ

ਰਕਤਬੀਜ ਦੈਂਤ ਦਾ ਕਤਲ

ਸੋਰਠ॥ ਘਾਇਲ ਘੂਮਤ ਕੋਟ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੇ ਸੁੰਭ ਪੈ॥
ਮਾਰੇ ਦੇਵੀ ਘੋਟ ਸੁਭਟ ਕਟਕ ਕੇ ਬਿਕਟ ਅਤਿ॥ ੧੧੭॥

ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਕਰੋੜਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਦੈਂਤ ਸੁੰਭ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਹਾਲ ਪਾਹਰਿਆ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਦੇਵੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਸੂਰਮੇ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ॥ ੧੧੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਾਜ ਗਾਤ ਕੇ ਬਾਤ ਇਹ ਜੁ ਤਾਹੀ ਠਉਰ॥
ਮਰਿਹੋ ਜੀਅਤਿ ਨ ਛਾਡਿਹੋ ਕਹਿਓ ਸੌਤਿ ਨਹਿ ਅਉਰ॥ ੧੧੮॥

ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ 'ਮੈਂ ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਮਰਾਂਗਾ, ਉਸਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਛਡਾਂਗਾ।' ਅਗੋਂ ਇਹ ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ ਕਿ 'ਸੱਚ ਹੈ, ਝੂਠ ਨਹੀਂ'॥ ੧੧੮॥

ਭਾਵਰਥ- ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਕਠਨ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਵਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ 'ਮਰਾਂ' ਨਾ ਆਖਾਂ, ਤਦ ਤਕ ਮੇਰੀ ਮੌਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਹੁਣ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਚਾਨਕ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਕਿ 'ਮੈਂ ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਮਰਾਂਗਾ'। ਅਗੋਂ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੱਚ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ 'ਮਰਾਂ' ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਤੇਰੀ ਮੌਤ ਅਵੱਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ॥

ਤੂੰਡ ਸੁੰਭ ਕੇ ਚੰਡਕਾ ਚਢਿ ਬੋਲੀ ਇਹ ਭਾਇ॥

ਮਾਨੋ ਅਪਨੀ ਮ੍ਰਿਤ ਕੋ ਲੀਨੋ ਅਸੁਰ ਬੁਲਾਇ॥੧੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁੰਡ=ਮੂੰਹ। ਮ੍ਰਿਤ=ਮੌਤ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਭੜ੍ਹਕੇ ਚੰਡਕਾ ਬੋਲੀ ਸੀ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਦੈਂਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਸੀ॥੧੧੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਸੁ ਦੁਹੂੰ ਮਿਲਿ ਬੈਠ ਮੜ੍ਹੰ ਤਬ ਕੀਨ॥
ਸੈਨਾ ਸਕਲ ਬੁਲਾਇ ਕੈ ਸੁਭਟ ਬੀਰ ਚੁਨ ਲੀਨ॥੧੨੦॥

ਤਦੋਂ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ, ਦੋਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਅਗੋਂ ਚੁਕਣ ਵਾਲੇ ਕਦਮ ਬਾਰੇ ਮਿਲਕੇ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਬੁਲਾਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੋਣਵੇਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਲਿਆ॥੧੨੦॥

ਰਕਤਬੀਜ ਕੋ ਭੇਜੀਏ ਮੰਤ੍ਰਨਿ ਕਹੀ ਬਿਚਾਰ॥
ਪਾਥਰ ਜਿਉ ਗਿਰ ਡਾਰ ਕੈ ਚੰਡਹਿ ਸਨੈ ਹਕਾਰ॥੧੨੧॥

ਸਾਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀਆਂ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰਕੇ ਇਹ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਚੰਡਕਾ ਨੂੰ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਸੁਟ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੧੨੧॥

ਸੋਰਠ॥ ਭੇਜੋ ਕੋਊ ਦੂਤ ਗ੍ਰਹ ਤੇ ਲਿਆਵੈ ਤਾਹਿ ਕੋ॥
ਜੀਤਿਓ ਜਿਨ ਪੁਰਹੂਤ ਭੁਜ ਬਲਿ ਜਾਕੇ ਅਮਿਤ ਹੈ॥੧੨੨॥

ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਦੂਤ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੁਲਾ ਕੇ ਲੈ ਆਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਅਥਾਹ ਬਲ ਹੈ॥੧੨੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ੍ਰੋਣਤ ਬਿੰਦ ਪੈ ਦੈਤ ਇਕੁ ਗਇਓ ਕਰੀ ਅਰਦਾਸ॥
ਰਾਜ ਬੁਲਾਵਤ ਸਭਾ ਮੈ ਬੇਗ ਚਲੋ ਤਿਹ ਪਾਸ॥੧੨੩॥

ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਦਾ ਭੇਜਿਆ ਦੂਤ ਰਕਤਬੀਜ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਸੁੰਭ ਨੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਛੇਤੀ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੋ॥੧੨੩॥

ਰਕਤਬੀਜ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁੰਭ ਕੋ ਕੀਨੋ ਆਨ ਪ੍ਰਨਾਮ॥
ਅਸੁਰ ਸਭਾ ਮਧਿ ਭਾਉ ਕਰਿ ਕਹਿਓ ਕਰਹੁ ਮਮ ਕਾਮ॥੧੨੪॥

ਰਕਤਬੀਜ ਨੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਸੁੰਭ ਨੇ ਰਕਤਬੀਜ

ਦਾ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੜਾ ਮਾਨ ਸਤਕਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਸੂਰਬੀਰ ਰਕਤਬੀਜ ! ਮੇਰਾ ਇਕ ਕੰਮ ਕਰੋ॥੧੨੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸ੍ਰਉਨਤ ਬਿੰਦ ਕੋ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਬੁਲਾਇ ਬੈਠਾਇ ਕੈ ਆਦਰੁ ਕੀਨੋ॥
ਦੈ ਸਿਰ ਤਾਜ ਬਡੇ ਗਜ ਰਾਜ ਸੁ ਬਾਜ ਦਏ ਰਿਝਵਾਇਕੈ ਲੀਨੋ॥
ਪਾਨ ਲੈ ਦੈਤ ਕਹੀ ਇਹ ਚੰਡ ਕੋ ਰੁੰਡ ਕਰੋ ਅਬ ਮੁੰਡ ਬਿਹੀਨੋ॥
ਐਸੇ ਕਹਿਓ ਤਿਨ ਮੌਧ ਸਭਾ ਨ੍ਰਿਪ ਰੀਝਕੈ ਮੇਘ ਅਡੰਬਰ ਦੀਨੋ॥੧੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੇਘ ਅਡੰਬਰ=ਵੱਡਾ ਤੰਬੂ, ਛਤਰੀ ਵਾਲੀ ਹਾਥੀ ਦੀ ਅੰਬਾਰੀ, ਵਡਾ ਨਗਾਰਾ।

ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨੇ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਬੁਲਾਕੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬਿਠਾਇਆ ਤੇ ਬੜਾ ਆਦਰ ਮਾਨ ਕੀਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਓ, ਵਡੇ ਵਡੇ ਹਾਥੀ ਤੇ ਘੋੜੇ ਦਿੱਤੇ। ਇਉਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪਣਾ ਮਨਸ਼ਾ ਦੱਸਿਆ। ਰਕਤਬੀਜ ਨੇ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਕੋਲੋਂ ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਲੈ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਜਾ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਸਿਰ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਰਕਤਬੀਜ ਨੇ ਭਰੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੜੇ ਹੌਂਸਲੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ, ਤਦ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਮੇਘ ਆਡੰਬਰ' ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ॥੧੨੫॥

ਸ੍ਰੋਣਤਬਿੰਦ ਕੋ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਕਹਿਓ ਤੁਮ ਜਾਹੁ ਮਹਾਂ ਦਲੁ ਲੈ ਕੈ॥
ਛਾਰ ਕਰੋ ਗਰੂਏ ਗਿਰ ਰਾਜਹਿ ਚੰਡ ਪਚਾਰ ਹਨੋ ਬੁਲ ਕੈ ਕੈ॥
ਕਾਨਨ ਮੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਸੁਨਿ ਬਾਤ ਰਿਸਾਤ ਚਲਿਓ ਚੜ੍ਹਿ ਊਪਰਿ ਗੈ ਕੈ॥
ਮਾਨੋ ਪ੍ਰਤੱਛ ਹੋਇ ਅੰਤਕ ਦੰਤ ਕੌ ਲੈ ਕੈ ਚਲਿਓ ਰਨ ਹੇਤ ਜੁ ਛੈ ਕੈ॥੧੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਤਕ=ਜਮਰਾਜ।

ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨੇ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਜਾਓ। ਉਸ ਵਡੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਨੂੰ ਖਾਕ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਦੁਰਗਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਬਲ ਨਾਲ ਚੰਡਕਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਕੇ ਰਕਤਬੀਜ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਜਮਰਾਜ ਹਾਥੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਲੈ ਤੁਰਿਆ ਸੀ॥੧੨੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬੀਜਰਕਤ੍ਰ ਸੁ ਬੰਬ ਬਜਾਇ ਕੈ ਆਗੈ ਕੀਏ ਗਜ ਬਾਜ ਰਥਈਆ॥

ਏਕ ਤੇ ਏਕ ਮਹਾਂ ਬਲਿ ਦਾਨਵ ਮੇਰ ਕੋ ਪਾਇਨ ਸਾਥ ਮਥਈਆ॥
ਦੇਖਿ ਤਿਨੈ ਸਭ ਅੰਗ ਸੁ ਦੀਰਘ ਕਉਚ ਸਜੇ ਕਟ ਬਾਂਧਿ ਭਥਈਆ॥
ਲੀਨੇ ਕਮਾਨਨ ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸਮਾਨ ਕੈ ਸਾਥ ਲਏ ਜੁ ਸਥਈਆ॥੧੨੭॥

ਰਕਤਬੀਜ ਧੌਂਸਾ ਵਜਾਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਗੇ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ਲਾ ਲਈ। ਉਹ ਦੈਂਤ ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਵਧਕੇ ਬਲਵਾਨ ਸਨ। ਉਹ ਐਨੇ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਸਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਨੂੰ ਮਿਧਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਵਡੇ ਅੰਗ ਦਿਖਾਈ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੰਜੋਆਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਲੱਕ ਨਾਲ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਭੱਥੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਰਕਤਬੀਜ ਦੇ ਸੈਨਕਾਂ ਨੇ ਕਮਾਨਾਂ, ਤੀਰ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਆਦਿ ਜੰਗੀ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਰਕਤਬੀਜ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਵਧਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੨੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਕਤਬੀਜ ਦਲ ਸਾਜਿਕੈ ਉਤਰੇ ਤਟ ਗਿਰਰਾਜ॥
ਸ੍ਰਵਣ ਕੁਲਾਹਲ ਸੁਨਿ ਸ਼ਿਵਾ ਕਰਿਓ ਜੁੱਧ ਕੋ ਸਾਜ॥੧੨੮॥

ਰਕਤਬੀਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਕੇ ਡੇਰਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਜੁੱਧ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ॥੧੨੮॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਹੁਇ ਸਿੰਘਹਿ ਅਸਵਾਰ ਗ਼ਾਜ ਗ਼ਾਜ ਕੈ ਚੰਡਕਾ॥
ਚਲੀ ਪ੍ਰਬਲ ਅਸਿ ਧਾਰ ਰਕਤਿ ਬੀਜ ਕੇ ਬਧ ਨੀਮਤ॥੧੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗ਼ਾਜ=ਬਿਜਲੀ। ਗ਼ਾਜ=ਕੜਕਕੇ।

ਦੁਰਗਾ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ, ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਕੜਕਦੀ ਹੋਈ, ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜਕੇ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਤੁਰ ਪਈ॥੧੨੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਆਵਤ ਦੇਖ ਕੈ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੋ ਸ੍ਰੋਣਤਬਿੰਦ ਮਹਾ ਹਰਖਿਓ ਹੈ॥
ਆਗੈ ਹ੍ਵੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਧਸੇ ਰਨ ਮੱਧਿ ਸੁ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਜੁੱਧਹਿ ਕੋ ਸਰਖਿਓ ਹੈ॥
ਲੈ ਉਮਡਿਓ ਦਲੁ ਬਾਦਲੁ ਸੋ ਕਵਿ ਨੈਂ ਜਸੁ ਇਆ ਛਬਿ ਕੋ ਪਰਖਿਓ ਹੈ॥
ਤੀਰ ਚਲੇ ਇਮ ਬੀਰਨ ਕੇ ਬਹੁ ਮੇਘ ਮਨੋ ਬਲੁ ਕੈ ਬਰਖਿਓ ਹੈ॥੧੩੦॥

ਜਦੋਂ ਰਕਤਬੀਜ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤੇਜੀ ਨਾਲ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ

ਉਹ ਬਹੁਤ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਅਗੇ ਵੱਧਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਧਸ ਗਿਆ ਤੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਸੈਨਾ ਰੂਪ ਬੱਦਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਇਆ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਹੈ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਇਉਂ ਵਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵਸ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੩੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬੀਰਨ ਕੇ ਕਰ ਤੇ ਛੂਟ ਤੀਰ ਸਰੀਰਨ ਚੀਰ ਕੇ ਪਾਰ ਪਰਾਨੇ॥
ਤੋਰ ਸਰਾਸਨ ਫੋਰਕੈ ਕਉਚਨ ਮੀਨਨ ਕੇ ਰਿਪ ਜਿਉ ਥਹਰਾਨੇ॥
ਘਾਉ ਲਗੇ ਤਨ ਚੰਡ ਅਨੇਕ ਸੁ ਸ੍ਰਉਣ ਚਲਿਓ ਬਹਿ ਕੈ ਸਰਤਾਨੇ॥
ਮਾਨਹੁ ਫਾਰ ਪਹਾਰ ਹੂੰ ਕੋ ਸੁਤ ਤਛੱਕ ਕੇ ਨਿਕਸੇ ਕਰ ਬਾਨੇ॥ ੧੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੀਨਨ ਕੇ ਰਿਪ=ਦੁਧੀਰਾ ਪੰਛੀ। ਸਰਤਾਨੇ=ਨਦੀਆਂ।

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਨਿਕਲਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰਕੇ ਪਾਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਤੀਰ ਮਨੁਖਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰਕੇ, ਸੰਜੋਆਂ ਨੂੰ ਭੰਨਕੇ, ਦਧੀਰੇ ਪੰਛੀ ਵਾਂਗੂੰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਉਪਰ ਮੰਡਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਘਾਉ ਲੱਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਦੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਲਹੂ ਵਹਿ ਤੁਰਿਆ। ਉਹ ਤੀਰ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਭੰਨਕੇ ਸੱਪ ਹੀ ਰੂਪ ਵਟਾ ਵਟਾ ਕੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੩੧॥

ਬੀਰਨ ਕੇ ਕਰ ਤੇ ਛੁਟ ਤੀਰ ਸੁ ਚੰਡਕਾ ਸਿੰਘਨਿ ਜਿਉ ਭਭਕਾਰੀ॥
ਲੈ ਕਰਿ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਗਹਿ ਚਕ੍ਰ ਛੁਰੀ ਅਉ ਕਟਾਰੀ॥
ਕਾਟ ਕੈ ਦਾਮਨ ਛੇਦ ਕੈ ਭੇਦ ਕੈ ਸਿੰਧਰ ਕੀ ਕਰੀ ਭਿੰਨ ਅੰਬਾਰੀ॥
ਮਾਨਹੁ ਆਗ ਲਗਾਇ ਹਨੂ ਗੜ ਲੰਕਾ ਅਵਾਸ ਕੀ ਡਾਰੀ ਅਟਾਰੀ॥ ੧੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੰਧੁਰ=ਹਾਥੀ।

ਜਦੋਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਭੱਬਕ ਮਾਰੀ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤੀਰ, ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰ, ਗਦਾ, ਚੱਕ੍ਰ, ਛੁਰੀ ਤੇ ਕਟਾਰੀ ਆਦਿ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜ ਲਏ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸਾਰੇ ਰੱਸੇ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ, ਤੰਗ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਹਾਥੀ ਦੀ ਅੰਬਾਰੀ ਉਡਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਉਡਦੀ ਅੰਬਾਰੀ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੇ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਲੰਕਾ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚਲੇ ਮਹੱਲ ਦੀ ਅਟਾਰੀ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ॥੧੩੨॥

ਤੋਰਕੈ ਮੋਰਕੈ ਦੈਤਨ ਕੇ ਮੁਖ ਘੋਰਕੈ ਚੰਡ ਮਹਾਂ ਅਸਿ ਲੀਨੋ॥
ਜੋਰ ਕੈ ਕੋਰ ਕੈ ਠੋਰ ਕੈ ਬੀਰ ਸੁ ਰਾਛਸ ਕੋ ਹਤਿ ਕੈ ਤਿਹ ਦੀਨੋ॥

ਖੋਰ ਕੈ ਤੋਰ ਕੈ ਬੋਰਕੈ ਦਾਨਵ ਲੈ ਤਿਨ ਕੇ ਕਰੇ ਹਾਡ ਚਬੀਨੋ॥
ਸ੍ਰੋਣ ਕੋ ਪਾਨ ਕਰਿਓ ਜਿਓ ਦਵਾਹਰਿ ਸਾਗਰ ਕੋ ਜਲ ਜਿਉ ਰਿਖਿ ਪੀਨੋ॥ ੧੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਵਾ=ਅੱਗ। ਹਰਿ=ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ। ਰਿਖਿ=ਅਗਸਤ ਰਿਖੀ। ਤੋਰ ਕੈ ਬੋਰ ਕੈ=ਭੈ ਭੀਤ ਕਰਕੇ। ਖੋਰ=ਨਿਕੰਮਾ।

ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਖੰਡਾ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਖੰਡੇ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਫਾਂ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਕਤਾਰਾ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਰਾਹ ਰੋਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਨੇ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਭੈ ਭੀਤ ਕਰਕੇ ਨਿਕੰਮਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਚੱਬਿਆ ਭਾਵ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ ਕੀਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਇਉਂ ਲਹੂ ਪੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਅੱਗ ਨੂੰ ਤੇ ਅਗਸਤ ਰਿਖੀ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪੀ ਲਿਆ ਸੀ॥ ੧੩੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੁਵੰਡ ਕਰੰ ਗਹਿ ਜੁੱਧ ਕਰਿਓ ਨ ਗਨੇ ਭਟ ਆਨੇ॥
ਮਾਰ ਦਈ ਸਭ ਦੈਤ ਚਮੂੰ ਤਿਹ ਸ੍ਰੋਣਤ ਜੰਬਕ ਗ੍ਰਿੱਝ ਅਘਾਨੇ॥
ਭਾਲ ਭਯਾਨਕ ਦੇਖਿ ਭਵਾਨੀ ਕੋ ਦਾਨਵ ਇਉ ਰਨ ਛਾਡ ਪਰਾਨੇ॥
ਪਉਨਕੇ ਗਉਨ ਕੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਪੀਪਰ ਕੇ ਜਿਉ ਪਾਤ ਉਡਾਨੇ॥ ੧੩੪॥

ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਧਨੁਖ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੂਰਮੇ ਦੀ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਚੰਡੀ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਪੀ ਕੇ ਤੇ ਮਾਸ ਖਾਕੇ ਗਿੱਦੜ ਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਰੱਜ ਗਏ। ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਰੋਹ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਭਿਆਨਕ ਚਿਹਰਾ ਵੇਖਕੇ ਦੈਂਤ ਰਣਭੂਮੀ ਛੱਡ ਕੇ ਇਉਂ ਭੱਜ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਤੇਜ ਹਵਾ ਦੇ ਚਲਣ ਨਾਲ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਸੁੱਕੇ ਪੱਤਰ ਉੱਡ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੧੩੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਆਵਹ ਮੈ ਖਿਝ ਕੈ ਬਰਚੰਡ ਕਰੰ ਧਰ ਕੈ ਹਰਿ ਪੈ ਅਰ ਮਾਰੇ॥
ਏਕਨ ਤੀਰਨ ਚੱਕ੍ਰ ਗਦਾ ਹਤਿ ਏਕਨ ਤਨ ਕੇਹਰਿ ਫਾਰੇ॥
ਹੈ ਦਲ ਗੈ ਦਲ ਪੈ ਦਲ ਘਾਇ ਕੈ ਮਾਰ ਰਥੀ ਕਰ ਡਾਰੇ॥
ਸਿੰਧੁਰ ਐਸੇ ਪਰੇ ਤਿਹ ਠਉਰ ਜਿਉ ਭੂਮ ਮੈ ਭੂਮਿ ਗਿਰੇ ਗਿਰ ਭਾਰੇ॥ ੧੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਹਵ=ਜੁੱਧ। ਹਰਿ=ਖੰਡਾ।

ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਬਲਵਾਨ ਚੰਡਕਾ ਨੇ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੰਡਾ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ

ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰਿਆ। ਕਈਆਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਤੀਰਾਂ, ਚੱਕਰਾਂ ਤੇ ਗਦਾ ਆਦਿ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਪਾੜ ਦਿੱਤੇ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਸੈਨਾ ਨੂੰ, ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਤੇ ਪੈਦਲ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਘਾਇਲ ਕਰਕੇ ਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਰਥ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਹਾਥੀ ਇਉਂ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਭੂਚਾਲ ਆਉਣ ਨਾਲ ਵਡੇ ਵਡੇ ਪਹਾੜ ਡਿੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥੧੩੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਕਤਬੀਜ ਕੀ ਚਮੂੰ ਸਭ ਭਾਗੀ ਕਰਿ ਤਿਹ ਤ੍ਰਾਸ॥
ਕਹਿਓ ਦੈਤ ਪੁਨਿ ਘੇਰਿ ਕੈ ਕਰੋਂ ਚੰਡ ਕੋ ਨਾਸ॥੧੩੬॥

ਰਕਤਬੀਜ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਚੰਡਕਾ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਉਠੀ। ਰਕਤਬੀਜ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਕਿਹਾ ਘਬਰਾਓ ਨਾ ਮੈਂ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ॥੧੩੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਾਨਨ ਮੈ ਸੁਨਿਕੈ ਇਹ ਬਾਤ ਸੁ ਬੀਰ ਫਿਰੇ ਕਰ ਮੈ ਅਸਿ ਲੈ ਕੈ॥
ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੁ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਬਲਿ ਕੈ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਕ੍ਰੋਧੱਤ ਹ੍ਵੈਕੈ॥
ਘਾਉ ਲਗੇ ਤਿਨ ਕੈ ਤਨ ਮੈ ਇਮ ਸ੍ਰੋਉਨ ਗਿਰਿਓ ਧਰਨੀ ਪਰੁ ਚ੍ਵੈ ਕੈ॥
ਆਗ ਲਗੇ ਜਿਮੁ ਕਾਨਨ ਮੈ ਤਨ ਤਿਉ ਰਹੀ ਬਾਨਨ ਕੀ ਧੁਨਿ ਹ੍ਵੈਕੇ॥੧੩੭॥

ਰਕਤਬੀਜ ਦੀ ਇਹ ਲਲਕਾਰ ਜਦੋਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਈ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਮੁੜ ਪਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਬੜੇ ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਜੰਗ ਕੀਤਾ। ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਇਉਂ ਲਹੂ ਚੋ ਚੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪਹਾੜੀ ਝਰਨਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ ਝਾੜੀਆਂ ਤੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਸੜਨ ਨਾਲ ਤੜ ਤੜ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਉਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਕੜ ਕੜ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥੧੩੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਆਇਸ ਪਾਇਕੈ ਦਾਨਵ ਕੋ ਦਲ ਚੰਡ ਕੇ ਸਾਮੁਹਿ ਆਇ ਅਰਿਓ ਹੈ॥
ਢਾਰ ਅਉ ਸਾਂਗ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨਿ ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਬਰ ਬੀਰਨ ਜੁੱਧ ਕਰਿਓ ਹੈ॥
ਫੇਰ ਫਿਰੇ ਨਹਿ ਆਹਵ ਤੇ ਮਨ ਮਹਿ ਤਿਹ ਧੀਰਜ ਗਾਢੋ ਧਰਿਓ ਹੈ॥
ਰੋਕ ਲਈ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਚੰਡ ਸੁ ਭਾਨ ਮਨੋ ਪਰਬੇਖ ਪਰਿਓ ਹੈ॥੧੩੮॥

ਰਕਤਬੀਜ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿਲਣ ਤੇ ਸਾਰੀ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਅੜ ਖੜੋਤੀ। ਦੈਂਤ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਢਾਲਾਂ, ਬਰਛੇ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਆਦਿ

ਲੈ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਪੈਰ ਜਮਾਕੇ ਬੜੇ ਹੌਂਸਲੇ ਨਾਲ ਅੜ ਗਏ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਚੰਡਕਾਂ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਇਉਂ ਘੇਰ ਲਿਆ, ਮਾਨੋ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਬਦਲਾਂ ਢੱਕ ਲਿਆ ਹੋਵੇ॥੧੩੮॥

ਕੋਪ ਕੈ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੁਵੰਡ ਮਹਾ ਬਲ ਕੈ ਬਲਵੰਡ ਸੰਭਾਰਿਓ॥
ਦਾਮਨ ਜਿਉ ਘਨ ਸੇ ਦਲ ਪੈਠਕੈ ਕੈ ਪੁਰਜੇ ਪੁਰਜੇ ਦਲੁ ਮਾਰਿਓ॥
ਬਾਨਨਿ ਸਾਥ ਬਿਦਾਰ ਦਏ ਅਰਿ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਕਵਿ ਭਾਉ ਬਿਚਾਰਿਓ॥
ਸੂਰਜ ਕੀ ਕਿਰਨੇ ਸਰਮਾਸਹਿ ਰੇਨ ਅਨੇਕ ਤਹਾਂ ਕਰਿ ਡਾਰਿਓ॥੧੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਮਾਸਹਿ=ਕੁ ਹੀੜ। ਰੇਨ=ਕਿਨਕੇ।

ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੇ ਬਲ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਬਲਵਾਨ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਬੱਦਲ ਰੂਪ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਧਸ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਉਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਕੁਹੀੜ ਦੇ ਕਿਨਕੇ ਉਡਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਇਸੇਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਉਡਾ ਦਿੱਤੇ॥੧੩੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਚੰਡ ਚਮੂੰ ਬਹੁ ਦੈਤਨ ਕੀ ਹਤਿ ਫੇਰਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੁਵੰਡ ਸੰਭਾਰਿਓ॥
ਬਾਨਨ ਸੋਂ ਦਲ ਫੋਰ ਦਇਓ ਬਲ ਕੈ ਬਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾ ਭਭਕਾਰਿਓ॥
ਮਾਰ ਦਏ ਸਿਰਦਾਰ ਬਡੇ ਧਰ ਸ੍ਰਉਣ ਬਹਾਇ ਬਡੋ ਰਨ ਪਾਰਿਓ॥
ਏਕ ਕੇ ਸੀਸ ਦਇਓ ਧਨ ਯੌ ਜਨੁ ਕੋਪ ਕੇ ਗਾਜ ਕੇ ਮੰਡਪ ਮਾਰਿਓ॥੧੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਾਜ=ਬਿਜਲੀ। ਮੰਡਪ=ਮਹੱਲ।

ਚੰਡੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਸੈਨਾ ਮਾਰਕੇ ਫਿਰ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਆਪਣੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਦੇਵੀ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਦਲ ਨੂੰ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਸ਼ੇਰ ਵੀ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਗਰਜਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਾਰੇ ਸਰਦਾਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਧਰਤੀ ਤੇ ਲਹੂ ਵਗ ਤੁਰਿਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਵੀ ਨੇ ਬੜੇ ਘਮਸਾਣ ਦਾ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਕਈਆਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਧਨੁਖ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਵੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਉਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਮਾਨੋ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਨੇ ਮਹੱਲ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ॥੧੪੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚੰਡ ਚਮੂੰ ਸਭ ਦੈਤ ਕੀ ਐਸੇ ਦਈ ਸੰਘਾਰ॥

ਪਉਨ ਪੂਤ ਜਿਉ ਲੰਕ ਕੋ ਡਾਰਿਓ ਬਾਗ ਉਖਾਰ॥੧੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਉਨ ਪੂਤ=ਹਵਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ-ਹਨੂੰਮਾਨ।

ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਰਕਤਬੀਜ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਇਉਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੇ ਲੰਕਾ ਦੇ ਬਾਗ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥੧੪੧॥।

ਸਵੈਯਾ॥ ਗਾਜ ਕੈ ਚੰਡ ਮਹਾਂਬਲਿ ਮੇਘ ਸੀ ਬੂੰਦਨ ਜਿਉ ਅਰ ਪੈ ਸਰ ਡਾਰੇ॥
ਦਾਮਨ ਸੋ ਖਗ ਲੈ ਕਰਿ ਮੈ ਬਹੁ ਬੀਰ ਅਧੰਧਰ ਕੈ ਧਰ ਮਾਰੇ॥
ਘਾਇਲ ਘੂਮ ਪਰੇ ਤਿਹ ਇਉ ਉਪਮਾ ਮਨ ਮੈ ਕਵਿ ਯੌ ਅਨੁਸਾਰੇ॥
ਸ੍ਰੋਣ ਪ੍ਰਵਾਹ ਮਨੋ ਸਰਤਾ ਤਿਹ ਮੱਧਿ ਧਸੀ ਕਰਿ ਲੋਥ ਕਰਾਰੇ॥੧੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਤਾ=ਨਦੀ। ਕਰਾਰੇ=ਕੰਢੇ। ਕਰਿ=ਹਾਥੀ।

ਮਹਾਨ ਬਲਵਾਨ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਤੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਬੇਅੰਤ ਤੀਰ ਚਲਾਏ। ਬਿਜਲੀ ਵਰਗੀ ਚਮਕਦੀ ਤਲਵਾਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਧੜ ਅੱਧੋ ਅੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਸੂਰਮੇ ਫਟੜ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੇਖਕੇ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਹੈ। ਲਹੂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਇਕ ਨਦੀ ਵਾਂਗ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਪਈਆਂ ਇਉਂ ਜਾਪਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ॥੧੪੨॥

ਐਸੇ ਪਰੇ ਧਰਨੀ ਪਰ ਬੀਰ ਸੁ ਕੈ ਕੈ ਦੁਖੰਡ ਜੁ ਚੰਡਹਿ ਡਾਰੇ॥
ਲੋਥਨ ਊਪਰ ਲੋਥ ਗਿਰੀ ਬਹਿ ਸ੍ਰੋਣ ਚਲਿਓ ਜਨੁ ਕੋਟ ਪਨਾਰੇ॥
ਲੈ ਕਰਿ ਮੈ ਬਜਾਲ ਸੋ ਬਜਾਲ ਬਜਾਵਤ ਸੋ ਉਪਮਾ ਕਵਿ ਯੌ ਮਨ ਧਾਰੇ॥
ਮਾਨੋ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਲਏ ਬਹੇ ਪਉਨ ਸੋ ਆਪਸਿ ਮੈ ਭਿਰਹੈਂ ਗਿਰ ਭਾਰੇ॥੧੪੩॥

ਉਹ ਬੜੇ ਬੜੇ ਸੂਰਬੀਰ ਦੈਂਤ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੋਥਾਂ ਤੇ ਲੋਥਾਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਲਹੂ ਇਉਂ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਰੋੜਾਂ ਪਰਨਾਲੇ ਇਕੱਠੇ ਵਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹਾਥੀ ਨਾਲ ਇਉ ਟਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਮਹਾਂ ਪਰਲੋ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਵਾ ਵਗਣ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਭਾਰੇ ਪਹਾੜ ਆਪਸ ਵਿਚ ਭਿੜ ਰਹੇ ਹੋਣ॥੧੪੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਅਸਿ ਦਾਰੁਨ ਕਾਮ ਕਰੇ ਰਨ ਮੈ ਅਰ ਸੋ ਅਰਨੀ ਹੈ॥
ਸੂਰ ਸਨੈ ਬਲਿਕੈ ਬਲੁਵਾਨ ਸੁ ਸ੍ਰੋਣ ਚਲਿਓ ਬਹਿ ਬੈਤਰਨੀ ਹੈ॥

ਬਾਂਹ ਕਟੀ ਅਧ ਬੀਚ ਤੇ ਸੁੰਡ ਸੀ ਸੋ ਉਪਮਾ ਕਵਿ ਨੇ ਬਰਨੀ ਹੈ॥
ਆਪਸਿ ਮੈ ਲਰ ਕੈ ਸੁ ਮਨੋ ਗਿਰ ਤੇ ਸਰਪ ਕੀ ਦੁਇ ਘਰਨੀ॥ ੧੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਪ ਕੀ ਦੁਇ ਘਰਨੀ=ਸੱਪ ਦੀਆਂ ਦੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ-ਭਾਵ ਦੋ ਸਪਨੀਆਂ।

ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਨ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਫੌਜ ਬੜੇ ਬੜੇ ਕਠਨ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬੜੇ ਬਲ ਨਾਲ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲਹੂ ਇਉਂ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਇਹੋ ਬੈਤਰਨੀ ਨਦੀ ਸੀ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਢ ਵਾਂਗੂੰ ਅੱਧ-ਵਿਚਾਲਿਓਂ ਕੱਟੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਵੀ ਨੇ ਇਉਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਕੇ ਦੋ ਸਪਨੀਆਂ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗ ਪਈਆਂ ਸਨ॥ ੧੪੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਕਲ ਪ੍ਰਬਲ ਦਲ ਦੈਤ ਕੋ ਚੰਡੀ ਦਯੋ ਭਜਾਇ॥
ਪਾਪ ਤਾਪ ਹਰਿ ਜਾਪ ਤੇ ਜੈਸੇ ਜਾਤ ਪਰਾਏ॥ ੧੪੫॥

ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਇਉਂ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਾਪ ਤੇ ਸੰਤਾਪ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੧੪੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਭਾਨ ਤੇ ਜਿਉ ਤਮ ਪਉਨ ਤੇ ਜਿਉ ਘਨ ਮੋਰ ਤੇ ਜਿਉ ਫਨ ਤਿਉ ਸੁਕਚਾਨੇ॥
ਸੂਰ ਤੇ ਕਾਤੁਰੁ ਕੂਰ ਤੇ ਚਾਤੁਰੁ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਤੁਰੁ ਏਣਿ ਡਰਾਨੇ॥
ਸੂਮ ਤੇ ਜਿਉ ਜਸ ਬਿਓਗ ਤੇ ਜਿਉ ਰਸ ਪੂਤ ਕਪੂਤ ਤੇ ਜਿਉ ਬੰਸੁ ਹਾਨੇ॥
ਧਰਮ ਜਿਉ ਕ੍ਰੁੱਧ ਤੇ ਭਰਮ ਸੁਬੁੱਧ ਤੇ ਚੰਡ ਕੇ ਜੁੱਧ ਤੇ ਦੈਤ ਪਰਾਨੇ॥ ੧੪੬॥

ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਹਨੇਰਾ, ਪਉਣ ਦੇ ਵਗਣ ਨਾਲ ਬੱਦਲ ਤੇ ਮੋਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸੱਪ ਨਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਰੋਹ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਦੈਂਤ ਨਸ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਮੇਂ ਤੋਂ ਕਾਇਰ, ਝੂਠ ਤੋਂ ਸਿਆਣਪ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਤੋਂ ਹਿਰਨ ਤੇ ਸਹਿਆ ਡਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੈਂਤ ਦੁਰਗਾ ਤੋਂ ਡਰਕੇ ਨਠ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਸੂਮ ਤੋਂ ਜਸ, ਵਿਛੋੜੇ ਤੋਂ ਮੇਲ ਦੇ ਰਸ ਤੇ ਖੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਤੋਂ ਵੰਸ਼ ਦੀ ਹਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਰੋਧ ਤੋਂ ਧਰਮ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਭਰਮ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਡਕਾ ਦੇ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਦੈਂਤ ਨਸ ਗਏ ਸਨ॥ ੧੪੬॥

ਫੇਰ ਫਿਰੇ ਸਭ ਜੁੱਧ ਕੇ ਕਾਰਨ ਲੈ ਕਰਵਾਰਨ ਕ੍ਰੁੱਧ ਹੁਇ ਧਾਏ॥
ਏਕ ਲੈ ਬਾਨ ਕਮਾਨਨ ਤਾਨ ਕੈ ਤੁਰਤ ਤੇਜ ਤੁਰੰਗ ਤੁਰਾਏ॥
ਧੂਰ ਉਡੀ ਖੁਰ ਪੂਰਨ ਤੇ ਪਥ ਊਰਧ ਹੁਇ ਰਵਿ ਮੰਡਲ ਛਾਏ॥

ਮਾਨਹੁ ਫੇਰ ਰਚੇ ਬਿਧਿ ਲੋਕ ਧਰਾ ਖਟ ਆਠ ਅਕਾਸ਼ ਬਨਾਏ॥ ੧੪੭॥

ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਦੈਂਤ ਫੇਰ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਪਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲਿਆ। ਕਈ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਧਨੁਖਾਂ ਵਿਚ ਬਾਨ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੜਾ ਕੇ ਹੱਲਾ ਕੀਤਾ। ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਧੂੜ ਉਡ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਰਸਤਾ ਭਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਧੂੜ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਲੁਕ ਗਿਆ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਮੁੜਕੇ ਚੋਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਦਫਾ ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਧਰਤੀਆਂ ਛੇ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਅੱਠ ਬਣਾਏ ਸਨ ਭਾਵ ਇਕ ਧਰਤੀ ਧੂੜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਣ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀਆਂ ਛੇ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਅੱਠ ਹੋ ਗਏ ਸਨ॥ ੧੪੭॥

ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੁਵੰਡ ਲੈ ਬਾਨਨਿ ਦੈਤਨ ਕੇ ਤਨ ਤੂਲਿ ਜਿਉ ਤੂੰਬੇ॥
ਮਾਰ ਗਇੰਦ ਦਏ ਕਰਵਾਰ ਲੈ ਦਾਨਵ ਮਾਨ ਗਇਓ ਉਡ ਪੂੰਬੇ॥
ਬੀਰਨ ਕੇ ਸਿਰ ਕੀ ਸਿਤ ਪਾਗ ਚਲੀ ਬਹਿ ਸ੍ਰੋਨਤ ਊਪਰ ਖੂੰਬੇ॥
ਮਾਨਹੁ ਸਾਰਸੁਤੀ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਮੈ ਸੂਰਨ ਕੇ ਜਸ ਕੇ ਉਠੇ ਬੂੰਬੇ॥ ੧੪੮॥

ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜਾ ਕਰੜਾ ਧਨੁਖ ਲੈ ਕੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਰੂੰ ਵਾਂਗੂੰ ਤੂੰਬੇ ਤੂੰਬੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਚੰਡਕਾ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘੁਮੰਡ ਅੱਕ ਦੀਆਂ ਡੋਡੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਰੂੰ ਵਾਂਗੂੰ ਉੱਡ ਗਿਆ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੱਟੀਆਂ ਖੁੰਬ ਪੱਗਾਂ ਲਹੂ ਦੇ ਉਪਰ ਰੁੜ੍ਹੀਆਂ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ-ਮਾਨੋ ਸਰਸੁਤੀ ਨਦੀ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਜਸ ਦੇ ਬੁਲਬੁਲੇ ਉੱਠ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੧੪੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਦੈਤਨ ਸਾਥ ਗਦਾ ਗਹਿ ਹਾਥ ਸੁ ਕ੍ਰੱਧ ਹ੍ਵੈ ਜੁੱਧੁ ਨਿਸ਼ੰਗ ਕਰਿਓ ਹੈ॥
ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲਏ ਬਲਵਾਨ ਸੁ ਮਾਰ ਤਬੈ ਦਲ ਛਾਰ ਕਰਿਓ ਹੈ॥
ਪਾਗ ਸਮੇਤ ਗਿਰਿਓ ਸਿਰ ਏਕ ਕੋ ਭਾਉ ਇਹੈ ਕਬਿ ਤਾਕੋ ਧਰਿਓ ਹੈ॥
ਪੂਰਨ ਭਏ ਨਭ ਤੇ ਸੁ ਮਨੋ ਭੁਅ ਟੂਟ ਨਛੱਤ੍ਰ ਪਰਿਓ ਹੈ॥ ੧੪੯॥

ਫਿਰ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗਦਾ ਲੈ ਕੇ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੋ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਲੀ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਖਾਕ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਦੈਂਤ ਦਾ ਸਿਰ ਪੱਗ ਸਮੇਤ ਕੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਉਂ ਉਪਜੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪੁੰਨਾਂ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਤਾਰਾ ਟੁੱਟ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਆ ਡਿੱਗਾ ਹੋਵੇ। ੧੪੯॥

ਬਾਰਦ ਬਾਰਨ ਜਿਉ ਨਿਰਵਾਰ ਮਹਾਂ ਬਲ ਧਾਰ ਤਬੈ ਇਹ ਕੀਆ॥
ਪਾਨ ਲੈ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕੋ ਤਾਨ ਸੰਘਾਹ ਸਨੇਹ ਤੇ ਸ੍ਰੋਨਤ ਪੀਆ॥
ਏਕ ਗਏ ਕੁਮਲਾਇ ਪਰਾਇ ਕੈ ਏਕਨ ਕੋ ਧਰਕਿਓ ਤਨ ਹੀਆ॥
ਚੰਡ ਕੇ ਬਾਨ ਕਿਧੋ ਕਰ ਭਾਨਹਿ ਦੇਖਿਕੈ ਦੈਤ ਗਈ ਦੁਤ ਦੀਆ॥ ੧੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰਿ=ਕਿਰਨਾਂ। ਭਾਨਹਿ=ਸੂਰਜ। ਦੁਤ=ਰੌਸ਼ਨੀ। ਦੀਆ=ਦੀਵਾ।

ਫਿਰ ਬੱਦਲ ਵਰਗੇ ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜਾ ਬਲ ਧਾਰਕੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਕਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਲਹੂ ਪੀਤਾ। ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖਕੇ ਕਈ ਤਾਂ ਘਬਰਾਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਕਲੇਜੇ ਧੜਕਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਤੀਰ ਮਾਨੋ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੈਂਤ ਰੂਪ ਦੀਵੇ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਫਿੱਕੀ ਪੈ ਗਈ ਸੀ॥੧੫੦॥

ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਅਸਿ ਕੋਪ ਭਈ ਅਤਿ ਧਾਰ ਮਹਾਂਬਲ ਕੋ ਰਨ ਪਾਰਿਓ॥
ਦਉਰ ਕੈ ਠਉਰ ਹਤੇ ਬਹੁ ਦਾਨਵ ਏਕ ਗਇੰਦ੍ਰ ਬਡੋ ਰਨ ਮਾਰਿਓ॥
ਕਉਤਕਿ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਰਨ ਪੇਖ ਤਬੈ ਕਬਿ ਇਉ ਮਲ ਮੱਧਿ ਬਿਚਾਰਿਓ॥
ਸਾਗਰ ਬਾਂਧਨ ਕੇ ਸਮਏ ਨਲ ਮਾਨੋ ਪਹਾਰ ਉਖਾਰ ਕੇ ਡਾਰਿਓ॥ ੧੫੧॥

ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਬਲ ਧਾਰਕੇ ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਦੌੜਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹਾਥੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਜਾ ਮਾਰਿਆ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਸ ਸੁੰਦਰ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਉਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਮਾਨੋ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹਣ ਸਮੇਂ ਨਲ ਨੇ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਪੁੱਟਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ॥੧੫੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਾਰ ਜਬੈ ਸੈਨਾ ਲਈ ਤਬੈ ਦੈਤ ਇਹ ਕੀਨ
ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰ ਕਰ ਚੰਡ ਕੇ ਬਧਿਬੇ ਕੋ ਮਨ ਦੀਨ॥੧੫੨॥

ਜਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਰਕਤਬੀਜ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਮਾਰ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਚੰਡਕਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ॥੧੫੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਾਹਨਿ ਸਿੰਘ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਲਖਿਓ ਸਭ ਦੈਤ ਮਹਾਂ ਡਰਪਾਇਓ॥
ਸੰਖ ਲੀਏ ਕਰ ਚੱਕ੍ਰ ਅਉ ਬੱਕ੍ਰ ਸਰਾਸਨ ਪੱਤ੍ਰ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਬਨਾਇਓ॥

ਧਾਇ ਭੁਜਾ ਬਲ ਆਪਨ ਹ੍ਵੈ ਹਮ ਸੋ ਤਿਨ ਯੌ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਇਓ ॥
ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਸ੍ਰਉਣਤ ਬਿੰਦ ਕਹੈ ਰਨ ਇਆਹੀ ਤੇ ਚੰਡਕਾ ਨਾਮ ਕਹਾਇਓ ॥ ੧੫੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੰਡਕਾ=ਬੜੇ ਉੱਗ੍ਰ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੀ। ਬਾਹਨਿ ਸਿੰਘ=ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ।

ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਡਰ ਗਏ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੰਖ ਤੇ ਚੱਕਰ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਧਨੁਖ ਤੇ ਬਾਣ ਵੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਰਕਤਬੀਜ ਭੱਜਕੇ ਅਗੇ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੇਰੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਬਲ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਜੰਗ ਕਰ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਵਰਗਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਚੰਡਕਾ ਕਹਾਇਆ ਹੈ॥ ੧੫੩ ॥

ਮਾਰਿ ਲਈਓ ਦਲਿ ਅਉਰ ਭਜਿਓ ਤਬ ਕੋਪ ਕੈ ਆਪਨ ਹੀ ਸੁ ਭਿਰਿਓ ਹੈ ॥
ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਸੋ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਅਸ ਹਾਥਿ ਛੁਟਿਓ ਮਨ ਨਾਹਿ ਗਿਰਿਓ ਹੈ ॥
ਲੈ ਕੈ ਕੁਵੰਡ ਕਰੰ ਬਲ ਧਾਰਕੈ ਸ੍ਰੋਨ ਸਮੂਹ ਮੈ ਐਸੇ ਤਰਿਓ ਹੈ ॥
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਮਥਿਓ ਮਾਨੋ ਮੇਰ ਕੋ ਮੌਧ ਧਰਿਓ ਸੁ ਫਿਰਿਓ ਹੈ ॥ ੧੫੪ ॥

ਜਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਫੌਜ ਭੱਜ ਗਈ। ਤਦ ਰਕਤਬੀਜ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਆਪ ਹੀ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਬੜੇ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਰਕਤਬੀਜ ਨੇ ਐਸਾ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਹਥੋਂ ਤਲਵਾਰ ਡਿੱਗ ਪਈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਮਨ ਨਹੀਂ ਹਾਰਿਆ। ਰਕਤਬੀਜ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਲੈ ਕੇ ਬੜਾ ਬਲ ਧਾਰਕੇ ਲਹੂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਇਉਂ ਤਰਿਆ ਜਿਵੇਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਮਥਣ ਸਮੇਂ ਵਿਚਾਲੇ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਧਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਭਾਵ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪਹਾੜ ਫਿਰਦਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਕਤਬੀਜ ਲਹੂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੧੫੪ ॥

ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਜੁੱਧ ਕੋ ਦੈਤ ਬਲੀ ਨਦ ਸ੍ਰੋਨ ਕੈ ਪੈਰ ਕੇ ਪਾਰ ਪਧਾਰਿਓ ॥
ਲੈ ਕਰਵਾਰ ਅਉ ਢਾਰ ਸੰਭਾਰ ਕੇ ਸਿੰਘ ਕੋ ਦਉਰ ਕੈ ਜਾਇ ਹਕਾਰਿਓ ॥
ਆਵਤ ਪੇਖਿਕੈ ਚੰਡ ਕੁਵੰਡ ਤੇ ਬਾਨ ਲਗਿਓ ਤਨ ਮੂਰਛ ਪਾਰਿਓ ॥
ਰਾਮ ਕੇ ਭ੍ਰਾਤਨ ਜਿਉ ਹਨੂਮਾਨ ਕੋ ਸੈਲ ਸਮੇਤ ਧਰਾ ਪਰ ਡਾਰਿਓ ॥ ੧੫੫ ॥

ਬਲਵਾਨ ਦੈਂਤ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਤੇ ਲਹੂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਤਰ ਕੇ ਪਾਰ

ਲੰਘ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਢਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦੌੜਕੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਜਾ ਲਲਕਾਰਿਆ। ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਇਕ ਤੀਰ ਛਡਿਆ, ਤੀਰ ਲਗਣ ਨਾਲ ਰਕਤਬੀਜ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਭਰਥ ਨੇ ਪਹਾੜ ਸਮੇਤ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥੧੫੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਫੇਰਿ ਉਠਿਓ ਕਰ ਲੈ ਕਰਵਾਰ ਕੋ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸਿਉ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਹੈ॥
ਘਾਇਲ ਕੈ ਤਨ ਕੇਹਰਿ ਤੇ ਬਹਿ ਸ੍ਰੋਉਨ ਸਮੂਹ ਧਰਾਨ ਪਰਿਓ ਹੈ॥
ਸੋ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਨੇ ਬਰਨੀ ਮਨ ਕੀ ਹਰਨੀ ਤਿਹ ਨਾਉ ਧਰਿਓ ਹੈ॥
ਗੇਰੂ ਨਗੰ ਪਰ ਕੈ ਬਰਖਾ ਧਰਨੀ ਪਰਿ ਮਾਨਹੁ ਰੰਗ ਢਰਿਓ ਹੈ॥੧੫੬॥

ਰਕਤਬੀਜ ਦੀ ਮੂਰਛਾ ਦੂਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਹ ਫੇਰ ਉਠਿਆ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਵਗ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਉਪਮਾ ਕਵੀ ਨੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ 'ਮਨ ਨੂੰ ਹਰਨ ਵਾਲੀ' ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਗੇਰੂ ਦੇ ਪਹਾੜ ਤੇ ਵਰਖਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪਹਾੜ ਵਿਚੋਂ ਰੰਗ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ॥੧੫੬॥

ਸ੍ਰੋਣਤ ਬਿੰਦੁ ਸੋ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੁ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਰਨ ਮੱਧਿ ਰੁਹੇਲੀ॥
ਪੈ ਦਲ ਮੈ ਦਲ ਮੀਜ ਦਇਓ ਤਿਲ ਤੇ ਜਿਮੁ ਤੇਲ ਨਿਕਾਰਤ ਤੇਲੀ॥
ਸ੍ਰੋਉਨ ਪਰਿਓ ਧਰਨੀ ਪਰ ਚ੍ਵੈ ਰੰਗਰੇਜ਼ ਕੀ ਰੈਨੀ ਜਿਉ ਫੂਟ ਕੈ ਫੈਲੀ॥
ਘਾਉ ਲਸੈ ਤਨ ਦੈਤ ਕੇ ਯੌ ਜਨ ਦੀਪਕ ਮੱਧਿ ਫਨੂਸ ਕੀ ਥੈਲੀ॥੧੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੰਗਰੇਜ=ਲਲਾਰੀ। ਰੈਨੀ=ਰੰਗ ਦੀ ਮਟਕੀ।

ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਭਰੀ ਚੰਡਕਾ ਨੇ ਰਕਤਬੀਜ ਨਾਲ ਬੜਾ ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਜੰਗ ਕੀਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਪਿਆਦਾ ਫੌਜ ਤੇ ਘੋੜ ਅਸਵਾਰ ਰਕਤਬੀਜ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਇਉਂ ਨਪੀੜ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਤੇਲੀ ਤੇਲ ਕਢਣ ਲਈ ਤਿਲਾਂ ਨੂੰ ਕੋਹਲੂ ਵਿਚ ਨਪੀੜ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਘਾਇਲ ਹੋਏ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਇਉਂ ਚੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਲਲਾਰੀ ਦੀ ਰੰਗ ਦੀ ਮਟਕੀ ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਤੇ ਰੰਗ ਧਰਤੀ ਤੇ ਫੈਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਤੇ ਲਗੇ ਜ਼ਖਮ ਇਉਂ ਚਮਕਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਦੀਵਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਫਾਨੂਸ ਦੀ ਥੈਲੀ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ॥੧੫੭॥

ਸ੍ਰੋਉਨਤ ਬਿੰਦ ਕੋ ਸ੍ਰੋਉਨ ਪਰਿਓ ਧਰਿ ਸ੍ਰੋਉਨਤਾ ਬਿੰਦ ਅਨੇਕ ਭਏ ਹੈ॥
ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਕੁਵੰਡਿ ਸੰਭਾਰਿ ਕੈ ਬਾਨਨਿ ਸਾਥ ਸੰਘਾਰ ਦਏ ਹੈ॥

ਸ੍ਰੋਣਿਤ ਸਮੂਹ ਸਮਾਇ ਗਏ ਬਹੁਰੋ ਸੁ ਭਏ ਹਤਿ ਫੇਰਿ ਲਏ ਹੈ॥
ਬਾਰਦ ਧਾਰ ਪਰੈ ਧਰਨੀ ਮਾਨੋ ਬਿੰਬਰ ਹ੍ਵੈ ਮਿਟ ਕੈ ਜੁ ਗਏ ਹੈ॥ ੧੫੮॥

ਰਕਤਬੀਜ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਚੋ ਚੋ ਕੇ ਲਹੂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਪਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਰਕਤਬੀਜ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਧਨੁਖ ਫੜਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਚੰਡਕਾ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਰਕਤਬੀਜ ਮਰ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਲਹੂ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਹੋਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਦੁਰਗਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਰਕਤਬੀਜ ਇਉਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਮਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਵਸਣ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਧਾਰ ਪੈਣ ਨਾਲ ਬੁਲਬੁਲੇ ਬਣਦੇ ਤੇ ਮਿਟਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੫੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੇਤਕ ਸ੍ਰੋਣਿ ਕੀ ਬੂੰਦ ਗਿਰੈ ਰਨ ਤੇਤਕ ਸ੍ਰੋਣਤ ਬਿੰਦ ਹ੍ਵੈ ਆਈ॥
ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਹਕਾਰ ਕੈ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਕੈ ਸਾਮੁਹਿ ਧਾਈ॥
ਪੇਖਿਕੈ ਕੌਤਕਿ ਤਾ ਛਿਨ ਮੈ ਕਵਿ ਨੇ ਮਨ ਮੈ ਉਪਮਾ ਠਹਰਾਈ॥
ਮਾਨਹੁ ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹੱਲ ਕੈ ਬੀਚ ਸੁ ਮੂਰਤਿ ਏਕ ਅਨੇਕ ਕੀ ਝਾਈ॥ ੧੫੯॥

ਰਕਤਬੀਜ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦੀਆਂ ਸਨ, ਓਨੇ ਹੀ ਰਕਤਬੀਜ ਹੋਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। 'ਮਾਰ ਲੋ, ਮਾਰ ਲੋ' ਦੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਰਕਤਬੀਜ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਇਸ ਤਮਾਸ਼ੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਉਪਮਾ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਇਉਂ ਜਾਣੋਂ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਇਕੋ ਮੂਰਤ ਅਨੇਕਾਂ ਮੂਰਤਾਂ ਬਣ ਕੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੋਵੇ॥੧੫੯॥

ਸ੍ਰੋਣਤ ਬਿੰਦ ਅਨੇਕ ਉਠੇ ਰਨ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਜੁੱਧ ਕੋ ਫੇਰ ਜੁਟੈ ਹੈ॥
ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਕਮਾਨ ਤੇ ਬਾਨ ਸੁ ਭਾਨ ਕੀ ਅੰਸ ਸਮਾਨ ਛੁਟੇ ਹੈ॥
ਮਾਰ ਬਿਦਾਰ ਦਏ ਸੁ ਭਏ ਫਿਰ ਲੈ ਮੁੰਗਰਾ ਜਿਮੁ ਧਾਨ ਕੁਟੇ ਹੈ॥
ਚੰਡਦਏ ਸਿਰ ਖੰਡ ਜੁਦੋ ਕਰਿ ਬਿੱਲਨ ਤੇ ਜਨ ਬਿੱਲ ਤੁਟੇ ਹੈ॥ ੧੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਨ ਕੀ ਅੰਸ=ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ।

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਨਵੇਂ ਰਕਤਬੀਜ ਉਠ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਕਰੜੇ ਧਨੁਖ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਤੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਨਵੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਰਕਤਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਫਿਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਦੁਰਗਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਮਾਰਦੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਮੋਹਲਾ ਲੈ ਕੇ ਧਾਨ ਕੁੱਟਦੀ ਹੈ। ਚੰਡਕਾ

ਨੇ ਆਪਣੇ ਖੰਡੇ ਨਾਲ ਰਕਤਬੀਜਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਇਉਂ ਕੱਟ ਕੱਟਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁਟੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਬਿੱਲ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਿੱਲ ਦੇ ਫਲ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ॥੧੬੦॥

ਸ੍ਰਉਨਤ ਬਿੰਦ ਅਨੇਕ ਭਏ ਅਸਿ ਲੈ ਕਰਿ ਚੰਡਿ ਸੁ ਐਸੇ ਉਠੇ ਹੈ॥
ਬੂੰਦਨ ਤੇ ਉਠਿਕੈ ਬਹੁ ਦਾਨਵ ਬਾਨਨ ਬਾਰਦ ਜਾਨ ਵੁਠੇ ਹੈ॥
ਫੇਰਿ ਕੁਵੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਸੰਭਾਰਕੈ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰ ਸੰਘਾਰ ਸੁਟੇ ਹੈ॥
ਐਸੇ ਉਠੇ ਫਿਰ ਸ੍ਰਉਨ ਤੇ ਦੈਤ ਸੁ ਮਾਨਹੁ ਸੀਤ ਤੇ ਰੋਮ ਉਠੇ ਹੈ॥੧੬੧॥

ਅਨੇਕਾਂ ਰਕਤਬੀਜ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜਕੇ ਦੁਰਗਾ ਵਲ ਉੱਠ ਉੱਠ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਤੋਂ ਬੇਅੰਤ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਇਉਂ ਤੀਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਫੜਕੇ, ਤੀਰ ਮਾਰ ਮਾਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਰਕਤਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਰ ਬਾਰ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਦੈਂਤ ਇਉਂ ਖੜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਠੰਢ ਨਾਲ ਰੋਮ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ॥੧੬੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸ੍ਰਉਨਤ ਬਿੰਦ ਭਏ ਇਕਠੇ ਬਰਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੋ ਘੇਰਿ ਲਇਓ ਹੈ॥
ਚੰਡ ਅਉ ਸਿੰਘ ਦੁਹੂ ਮਿਲਿਕੈ ਸਭ ਦੈਤਨ ਕੋ ਦਲ ਮਾਰ ਦਇਓ ਹੈ॥
ਫੇਰਿ ਉਠੇ ਧੁਨ ਕੋ ਕਰਿਕੈ ਸੁਨਿ ਕੇ ਮੁਨਿ ਕੋ ਛੁਟਿ ਧਜਾਨੁ ਗਇਓ ਹੈ॥
ਭੂਲ ਗਏ ਸੁਰ ਕੇ ਅਵਸਾਨ ਗੁਮਾਨ ਨ ਸ੍ਰਉਨਤ ਬਿੰਦ ਗਇਓ ਹੈ॥੧੬੨॥

ਰਕਤ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਤੋਂ ਜਿੰਨੇ ਨਵੇਂ ਰਕਤਬੀਜ ਬਣੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਬੜੇ ਬਲ ਨਾਲ ਚੰਡਕਾ ਨੂੰ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਸ਼ੇਰ, ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਕਤ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਤੋਂ ਫਿਰ ਅਨੇਕਾਂ ਰਕਤਬੀਜ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਉਠ ਖੜੇ ਹੋਏ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਲੇ ਗੁੱਲੇ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਸਮਾਧੀਆਂ ਟੁੱਟ ਗਏ। ਰਕਤਬੀਜ ਦਾ ਇਹ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਹੋਸ਼ ਹਵਾਸ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਰਕਤਬੀਜ ਦਾ ਘੁਮੰਡ ਨਾਸ ਨਾ ਹੋਇਆ॥੧੬੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਕਤਬੀਜ ਸੋ ਚੰਡਕਾ ਇਉ ਕੀਨੋ ਬਰ ਜੁੱਧੁ॥
ਅਗਨਤ ਭਏ ਦਾਨਵ ਤਬੈ ਕਛੁ ਨ ਬਸਾਇਓ ਕ੍ਰੱਧ॥੧੬੩॥

ਰਕਤਬੀਜ ਦੈਂਤ ਨਾਲ ਦੇਵੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਜੰਗ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਕਰੋਧ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਵਸ ਨਾ ਚਲਿਆ॥੧੬੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਪੇਖਿ ਦਸੋ ਦਿਸ ਤੇ ਬਹੁ ਦਾਨਵ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤਚੀ ਅਖੀਆਂ॥
ਤਬ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਜੁ ਕਾਟ ਦਏ ਅਰਿ ਫੂਲ ਗੁਲਾਬ ਕੀ ਜਿਉ ਪਖੀਆ॥
ਸ੍ਰਉਨ ਕੀ ਛੀਟ ਪਰੀ ਤਨ ਚੰਡ ਕੇ ਸੋ ਉਪਮਾ ਕਵਿ ਨੇ ਲਖੀਆਂ॥
ਜਨੁ ਕੰਚਨ ਮੰਦਰ ਮੈ ਜਰੀਆ ਜਰਿ ਲਾਲ ਮਨੀ ਜੁ ਬਨਾ ਰਖੀਆਂ॥ ੧੬੪॥

ਤੇਜਵਾਨ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਲਾਲ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਤਦ ਦੇਵੀ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਕੇ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਬ ਦੀਆਂ ਪੰਖੜੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕੱਟਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਛਿਟਾਂ ਪਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਵੀ ਨੇ ਇਹ ਉਪਮਾ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਸੋਨੇ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਕਾਰੀਗਰ ਨੇ ਲਾਲ ਮਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜੜਕੇ ਫ਼ਬਾਇਆ ਹੋਵੇ ਹੈ॥ ੧੬੪॥

ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਜੁੱਧ ਕਰਿਓ ਬਹੁ ਚੰਡਨ ਏਤੋ ਕਰਿਓ ਮਧੁ ਸੋ ਅਬਿਨਾਸੀ॥
ਦੈਤਨ ਕੇ ਬਧ ਕਾਰਨ ਕੋ ਨਿਜ ਭਾਲ ਤੇ ਜ੍ਵਾਲ ਕੀ ਲਾਟ ਨਿਕਾਸੀ॥
ਕਾਲੀ ਪ੍ਰਤੱਛ ਭਈ ਤਿਹ ਤੇ ਰਨ ਫੈਲ ਰਹੀ ਭਯ ਭੀਰ ਪ੍ਰਭਾ ਸੀ॥
ਮਾਨਹੁ ਸ੍ਰਿੰਗ ਸੁਮੇਰ ਕੋ ਫੋਰਿਕੈ ਧਾਰ ਪਰੀ ਧਰ ਪੈ ਜਮੁਨਾ ਸੀ॥ ੧੬੫॥

ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਚੰਡਕਾ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਮਧੂ ਦੈਂਤ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਭਿਆਨਕ ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਕਢੀ। ਦੇਵੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਉਸ ਲਾਟ ਵਿਚੋਂ ਕਾਲਕਾ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਕਾਲਕਾ ਦੀ ਆਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਾਇਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਡਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮ ਗਏ। ਕਾਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਦੇ ਟਿੱਲੇ ਨੂੰ ਪਾੜਕੇ ਜਮਨਾਂ ਦੀ ਧਾਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਣ ਡਿੱਗੀ ਹੈ॥ ੧੬੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਮੇਰੁ ਹਲਿਓ ਦਹਲਿਓ ਸੁਰ ਲੋਕੁ ਦਸੋ ਦਿਸ ਭੂਧਰ ਭਾਜਤ ਭਾਰੀ॥
ਚਾਲਿ ਪਰਿਓ ਤਿਹ ਚਉਦਹਿ ਲੋਕ ਮੈ ਬ੍ਰਹਮ ਭਇਓ ਮਨ ਮੈ ਭ੍ਰਮ ਭਾਰੀ॥
ਧਜਾਨ ਰਹਿਓ ਨ ਜਟੀ ਸੁ ਫਟੀ ਧਰ ਯੋ ਬਲਿ ਕੈ ਰਨ ਮੈ ਕਿਲਕਾਰੀ॥
ਦੈਤਨ ਕੇ ਬਧਿ ਕਾਰਨ ਕੋ ਕਰਿ ਕਾਲਸੀ ਕਾਲੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੰਭਾਰੀ॥ ੧੬੬॥

ਜਦੋਂ ਕਾਲੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਈ, ਤਦ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਹਿੱਲ ਗਿਆ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਸਹਿਮ ਛਾ ਗਿਆ ਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਪਹਾੜ ਕੰਬਣ ਲਗ ਪਏ। ਤਦੋਂ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹਲਚਲ

ਮਚ ਗਈ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਭਾਰੀ ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਭਾਣਾ ਵਰਤਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ? ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਟੁੱਟ ਗਈ ਤੇ ਧਰਤੀ ਪਾਟ ਗਈ ਜਦੋਂ ਕਾਲੀ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਿਲਕਾਰੀ ਮਾਰੀ। ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਲੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਕਾਲ ਦਾ ਰੂਪ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਲਈ ਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਈ॥੧੬੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚੰਡੀ ਕਾਲੀ ਦੁਹੂੰ ਮਿਲਿ ਕੀਨੋ ਇਹੈ ਬਿਚਾਰ॥
ਹਉ ਹਨਿਹੋ ਤੂੰ ਸ੍ਰਉਨ ਪੀ ਅਰਿ ਦਲਿ ਡਾਰਹਿ ਮਾਰਿ॥੧੬੭॥

ਚੰਡੀ ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਕਾਲੀ ਦੁਹਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਹਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਭਾਵ ਕਾਲੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਾਂਗੀਆਂ॥੧੬੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਾਲੀ ਅਉ ਕੇਹਰਿ ਸੰਗਿ ਲੈ ਚੰਡਿ ਸੁ ਘੇਰੇ ਸਭੈ ਬਨ ਜੈਸੇ ਦਵਾ ਪੈ॥
ਚੰਡ ਕੇ ਬਾਨਨ ਤੇਜ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਦੈਤ ਜਰੈ ਜੈਸੇ ਈਟ ਅਵਾ ਪੈ॥
ਕਾਲਕਾ ਸ੍ਰਉਨ ਪੀਓ ਤਿਨ ਕੋ ਕਵਿ ਨੇ ਮਨ ਮੈ ਲੀਯੋ ਭਾਉ ਭਵਾ ਪੈ॥
ਮਾਨਹੁ ਸਿੰਧ ਕੋ ਨੀਰ ਸਭੈ ਮਿਲਿ ਧਾਇਕੈ ਜਾਇ ਪਰੇ ਹੈ ਤਵਾ ਪੈ॥੧੬੮॥

ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਕਾਲੀ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਰਕਤਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਘੇਰ ਲਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਫੈਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਤੇਜ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਇਉਂ ਸੜਨ ਲਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਆਵੇ ਵਿਚ ਇੱਟਾਂ ਸੜਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਾਲਕਾ ਰਕਤਬੀਜਾਂ ਦਾ ਜਿੰਨਾਂ ਲਹੂ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਨਾਲੋ ਨਾਲ ਪੀਂਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲਹੂ ਦੀ ਇਕ ਬੂੰਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਡਿੱਗਦੀ। ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਾਲੀ ਦੇ ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਇਹ ਅਲੰਕਾਰ ਉਪਜਿਆ ਹੈ ਮਾਨੋ ਸਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਕੇ ਤੱਤੇ ਤਵੇ ਤੇ ਪੈ ਕੇ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਸੁਕ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੬੮॥

ਚੰਡ ਹਨੇ ਅਰੁ ਕਾਲਕਾ ਕੋਪ ਕੈ ਸ੍ਰਉਨਤ ਬਿੰਦਨ ਸੋ ਇਹ ਕੀਨੋ॥
ਖੱਗ ਸੰਭਾਰ ਹਕਾਰ ਤਬੈ ਕਿਲਕਾਰ ਬਿਦਾਰ ਸਭੈ ਦਲੁ ਦੀਨੋ॥
ਆਮਿਖ ਸ੍ਰੋਨ ਅਚਿਓ ਬਹੁ ਕਾਲਕਾ ਤਾ ਛਬਿ ਮੈ ਕਵਿ ਇਉ ਮਨ ਚੀਨੋ॥
ਮਾਨੋ ਛੁਧਾਤਰੁ ਹੁਇਕੈ ਮਨੁੱਛ ਸੁ ਸਾਲਨ ਲਾਸਹਿ ਸੋ ਬਹੁ ਪੀਨੋ॥੧੬੯॥

ਦੁਰਗਾ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਕਾਲਕਾ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਰਕਤਬੀਜ ਨਾਲ ਇਹ ਸਲੂਕ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਾਲਕਾ ਨੇ ਖੜਗ ਫੜਕੇ ਲਲਕਾਰੇ ਤੇ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਕਾਲਕਾ ਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਧਾ ਤੇ ਲਹੂ ਪੀਤਾ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ

ਵੇਖਕੇ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਪਮਾ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋ ਭੁਖ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਸਾਲਣ ਸਲੂਣਾ ਖਾਧਾ ਸੀ ਤੇ ਸ਼ੋਰਬਾ ਪੀਤਾ ਸੀ॥੧੬੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੁੱਧ ਰਕਤ੍ਰ ਬੀਜ ਕਰਿਯੋ ਧਰਨੀ ਪਰ ਯੋ ਸੁਰ ਦੇਖਤ ਸਾਰੇ॥
ਜੇਤਕ ਸ੍ਰੌਨ ਕੀ ਬੂੰਦ ਗਿਰੈ ਉਠਿ ਤੇਤਕ ਰੂਪ ਅਨੇਕਹਿ ਧਾਰੇ॥
ਜੁਗਨਿ ਆਨ ਫਿਰੀ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਸੀਸ ਜਟਾ ਕਰ ਖੱਪਰ ਭਾਰੇ॥
ਸ੍ਰੋਨਦ ਬੂੰਦ ਪਰੈ ਅਚਵੈ ਸਭ ਖੱਗ ਲੈ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੰਘਾਰੇ॥੧੭੦॥

ਰਕਤਬੀਜ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਵੇਖਦੇ ਸਨ। ਰਕਤਬੀਜ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗਦੀਆਂ ਸਨ, ਦੈਂਤ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਉਠ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਜੋਗਨੀਆਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜਟਾਂ ਸਨ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਭਾਰੇ ਖੱਪਰ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਡਿਗਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲਕਾ ਪੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਦੁਰਗਾ-ਖੜਗ ਫੜਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥੧੭੦॥

ਕਾਲੀ ਅਉ ਚੰਡ ਕੁਵੰਡ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਦੈਤ ਸੋ ਜੁੱਧ ਨਿਸ਼ੰਗ ਸਜਿਓ ਹੈ॥
ਮਾਰ ਮਹਾਂ ਰਨ ਮੱਧ ਭਈ ਪਹਰੇਕ ਲਉ ਸਾਰ ਸੋਂ ਸਾਰ ਬਜਿਓ ਹੈ॥
ਸ੍ਰਉਨਤਬਿੰਦ ਗਿਰਿਓ ਧਰਨੀ ਪਰ ਇਉ ਅਸਿ ਸੋ ਅਰਿ ਸੀਸ ਭਜਿਓ ਹੈ॥
ਮਾਨੋ ਅਤੀਤ ਕਰਿਯੋ ਚਿਤ ਕੋ ਧਨਵੰਤ ਸਭੈ ਨਿਜ ਮਾਲ ਤਜਿਓ ਹੈ॥੧੭੧॥

ਕਾਲਕਾ ਤੇ ਚੰਡਕਾ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਧਨੁਖ ਸੰਭਾਲਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ੰਗ ਬੇਖੌਫ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ, ਇਕ ਪਹਿਰ ਤਕ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਖੂਬ ਖੜਕੇ। ਫਿਰ ਚੰਡੀ ਨੇ ਐਸੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਕਤਬੀਜ ਲੱਥ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਧਨਵਾਨ ਨੇ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ॥੧੭੧॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਚੰਡੀ ਦਇਓ ਬਿਦਾਰ ਸ੍ਰਉਨ ਪਾਨ ਕਾਲੀ ਕਰਿਓ॥
ਛਿਨ ਮੈ ਡਾਰਿਓ ਮਾਰ ਸ੍ਰਉਨਤ ਬਿੰਦ ਦਾਨਵ ਮਹਾਂ॥੧੭੨॥

ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਕਾਲਕਾ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਕਤਬੀਜ ਬਲੀ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਚੰਡਕਾ ਤੇ ਕਾਲਕਾ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ॥੧੭੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ ਰਕਤਬੀਜ ਬਧਹਿ ਨਾਮ ਪੰਚਮੋ

ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥੫॥੧੭੨॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨ, ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ, ਰਕਤਬੀਜ ਦੈਂਤ ਦਾ ਕਤਲ, ਅਧਿਆਏ ਪੰਜਵਾਂ ਸਮਾਪਤ॥੫॥੧੭੨॥ ਚਲਦਾ॥

ਅਧਿਆਏ ਛੇਵਾਂ

ਨਿਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਦਾ ਕਤਲ

ਸਵੈਯਾ॥ ਤੁੱਛ ਬਚੇ ਭੱਜ ਕੈ ਰਨ ਤਜਾਗ ਕੈ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਪੈ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੇ॥
ਸ੍ਰੋਉਨਤਬੀਜ ਹਨਿਓ ਦੁਹ ਨੇ ਮਿਲਿ ਅਉਰ ਮਹਾਂ ਭਟ ਮਾਰ ਬਦਾਰੇ॥
ਇਉ ਸੁਨਿਕੈ ਉਨਿ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਤਬ ਬੋਲਿ ਉਠਿਓ ਕਰਿ ਖੱਗ ਸੰਭਾਰੇ॥
ਇਉ ਹਨਿਹੋ ਬਰਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਅਜਾ ਬਨ ਮੈ ਜਿਮ ਸਿੰਘ ਪਛਾਰੇ॥੧੭੩॥

ਰਕਤਬੀਜ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜੇ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਦੈਂਤ ਬਚ ਰਹੇ, ਉਹ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਤੇ ਵਾਪਸ ਪਹੁੰਚਕੇ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਫਰਿਆਦ ਕਰਨ ਲਗੇ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਕਾਲਕਾ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮਾਰਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜਕੇ ਆਏ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਮੂਹੋਂ ਜੁੱਧ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ ਤੇ ਰਕਤਬੀਜ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣਕੇ ਸੁੰਭ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਖੜਗ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਉਠਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਬੱਕਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ॥੧੭੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਕਲ ਕਟਕ ਕੇ ਭਨਟ ਕੋ ਦਇਓ ਜੁੱਧ ਕੋ ਸਾਜ॥
ਸ਼ਸਤਰ ਪਹਰ ਕੈ ਇਉ ਕਹਿਓ ਹਨਿਹੋ ਚੰਡਹਿ ਆਜੁ॥੧੭੪॥

ਸੁੰਭ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜੁੱਧ ਦਾ ਸਮਾਨ ਭਾਵ ਸ਼ਸਤਰ ਆਦਿ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਸ਼ਸਤਰ ਸਜਾਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਅੱਜ ਹੀ ਚੰਡਕਾ ਤੇ ਕਾਲਕਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗਾ॥੧੭੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕੋਪ ਕੈ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਚਢੇ ਧੁਨਿ ਦੁੰਦਭ ਕੀ ਦਸ ਹੂੰ ਦਿਸ ਧਾਈ॥
ਪਾਇਕ ਅਗ੍ਰ ਭਏ ਮਧਿ ਬਾਜ ਰਥੀ ਰਥ ਸਾਜ ਕੈ ਪਾਂਤਿ ਬਨਾਈ॥

ਮਾਤੇ ਮਤੰਗ ਕੇ ਪੁੰਜਨ ਊਪਰਿ ਸੁੰਦਰ ਤੁੰਗ ਧੁਜਾ ਫਹਰਾਈ॥
ਸੱਕ੍ਰ ਸੋ ਜੁੱਧ ਕੇ ਹੇਤ ਮਨੋ ਧਰਿ ਛਾਡਿ ਸਪੱਛ ਉਡੇ ਗਿਰ ਰਾਈ॥੧੭੫॥

ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਨਗਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਸਭ ਤੋਂ ਅਗੇ ਪੈਦਲ ਸੈਨਾ ਲਾਈ ਗਈ, ਵਿਚਕਾਰ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਸੂਰਮੇ ਰਖੇ ਗਏ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਰਥਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾਕੇ ਕਤਾਰ ਬਣਾ ਲਈ। ਮਸਤ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਹੌਦਿਆਂ ਉਤੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਉਚੇ ਝੰਡੇ ਲਹਿਰਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਇੰਦਰ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਬੜੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਪਹਾੜ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਡੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੭੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਬਨਾਇ ਦਲੁ ਘੇਰਿ ਲਇਓ ਗਿਰ ਰਾਜ॥
ਕਵਚ ਅੰਗ ਕਸਿ ਕੋਪ ਕਰਿ ਉਠੇ ਸਿੰਘ ਜਿਉ ਗਾਜ॥੧੭੬॥

ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨੇ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰਾਂ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਗਰਜ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੭੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਸੁ ਬੀਰ ਬਲੀ ਮਨ ਕੋਪ ਭਰੇ ਰਨ ਭੂਮਹਿ ਆਏ॥
ਦੇਖਨ ਮੈ ਸੁਭ ਅੰਗ ਉਤੰਗ ਤੁਰਾ ਕਰਿ ਤੇਜ ਧਰਾ ਪਰ ਧਾਏ॥
ਧੂਰ ਉਡੀ ਤਬ ਤਾ ਛਿਨ ਮੈ ਤਿਹ ਕੇ ਕਨਕਾ ਪਗ ਸੋਂ ਲਪਟਾਏ॥
ਠਉਰ ਅਡੀਠ ਕੇ ਜੈ ਕਰਬੇ ਕਹ ਤੇਜ ਮਨੋ ਮਨ ਸੀਖਨ ਆਏ॥੧੭੭॥

ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਉੱਚੇ ਸਰੀਰ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਤੇ ਭਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਬੜੀ ਤੇਜ ਚਾਲ ਚਲਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੜੀ ਧੂੜ ਉਡੀ। ਧੂੜ ਦੇ ਕਿਨਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਨਾਂ ਦਿੱਸਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਤਹਿ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਤੇਜ਼ੀ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਮਨ ਕਿਨਕਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ॥੧੭੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚੰਡ ਕਾਲਕਾ ਸ੍ਰਵਨ ਮੈ ਤਨਕ ਭਨਕ ਸੁਨਿ ਲੀਨ॥
ਉਤਰ ਸ੍ਰਿੰਗ ਗਿਰ ਰਾਜ ਤੇ ਮਹਾਂ ਕੁਲਾਹਲਿ ਕੀਨ॥੧੭੮॥

ਚੰਡਕਾ ਤੇ ਕਾਲਕਾ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਕੁਝ ਕੁ ਭਿਨਕ ਪੈ ਗਈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਆ ਕੇ ਬਹੁਤ ਰੋਲਾ ਗੋਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੭੮॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਆਵਤ ਦੇਖਿ ਕੈ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਕੋ ਕੋਪ ਕਰਿਓ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਦਾਨੋ ॥
ਨਾਸ ਕਰੋ ਇਹ ਕੋ ਛਿਨ ਮੈ ਕਰਿ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰ ਬਡੋ ਧਨੁ ਤਾਨੋ ॥
ਕਾਲੀ ਕੇ ਬੱਕ੍ਰ ਬਿਲੋਕਨ ਤੇ ਸੁ ਉਠਿਓ ਮਨ ਮੈ ਭ੍ਰਮ ਜਿਉ ਜਮ ਜਾਨੋ ॥
ਬਾਨ ਸਮੂਹ ਚਲਾਇ ਦਏ ਕਿਲਕਾਰ ਉਠਿਓ ਜੁ ਪ੍ਰਲੈ ਘਨ ਮਾਨੋ ॥ ੧੭੯ ॥

ਤੇਜਵਾਨ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖਕੇ ਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਧਨੁਖ ਤੇ ਤੀਰ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚਿਆ। ਕਾਲਕਾ ਦੀ ਭਿਆਨਕ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸੁੰਭ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਰਮ ਅਤੇ ਡਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਲਕਾ ਦਾ ਰੂਪ ਜਮ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਵੀ ਹੌਸਲਾ ਕਰਕੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਉਹ ਇਉਂ ਗਰਜਿਆ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਦੇ ਬੱਦਲ ਗੱਜਦੇ ਸਨ ॥ ੧੭੯ ॥

ਬੈਰਨ ਕੇ ਘਨ ਸੇ ਦਲ ਪੈਠਿ ਲਇਓ ਕਰਿ ਮੈ ਧਨੁ ਸਾਇਕੁ ਐਸੇ ॥
ਸਜਾਮ ਪਹਾਰ ਸੇ ਦੈਤ ਹਨੇ ਤਮ ਜੈਸੇ ਹਰੇ ਰਵਿ ਕੀ ਕਿਰਨੈ ਸੇ ॥
ਭਾਜ ਗਈ ਧੁਜਨੀ ਡਰਿਕੈ ਕਬਿ ਕੋਊ ਕਹੈ ਤਿਹ ਕੀ ਛਬਿ ਕੈਸੇ ॥
ਭੀਮ ਕੋ ਸ੍ਰੋਨ ਭਰਿਓ ਮੁਖ ਦੇਖਿ ਕੈ ਛਾਡਿ ਚਲੇ ਰਨ ਕਉਰਊ ਜੈਸੇ ॥ ੧੮੦ ॥

ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਬੱਦਲ ਵਰਗੀ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਵੜਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਤੇ ਕਮਾਨ ਫੜ ਲਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਕਾਲੇ ਪਹਾੜ ਵਰਗੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਡਰਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਭੱਜ ਗਈ। ਕੋਈ ਕਵੀ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਿਵੇਂ ਵਰਣਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਭੀਮਸੈਨ ਦਾ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਮੂੰਹ ਵੇਖਕੇ ਕੌਰਵ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ ॥ ੧੮੦ ॥

ਕਬਿਤੁ ॥ ਆਗਜਾ ਪਾਇ ਸੁੰਭ ਕੀ ਸੁ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਧੀਰ ਜੋਧੋ ਆਏ ਚੰਡ ਊਪਰ ਸੁ ਕ੍ਰੋਧ ਕੈ ਬਨੀ ਠਨੀ ॥
ਚੰਡਕਾ ਲੈ ਬਾਨ ਅਉ ਕਮਾਨ ਕਾਲੀ ਕਿਰਪਾਨ ਛਿਨ ਮਧਿ ਕੈ ਕੈ ਬਲ ਸੁੰਭ ਕੀ ਸਨੀ ਅਨੀ ॥
ਡਰਤ ਜਿ ਖੇਤ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰੇਤ ਕੀਨੇ ਬਾਨਨ ਸੋ

ਬਿਚਲ ਬਿਥਰ ਐਸੇ ਭਾਜਗੀ ਅਨੀ ਕਨੀ॥
ਜੈਸੇ ਬਾਰੂਥਲ ਮੈ ਸਬੂਹ ਬਹੇ ਪਉਨ ਹੂੰਕੇ ਧੂਰਿ
ਉਡਿ ਚਲੇ ਹੁਇਕੈ ਕੋਟਿਕ ਕਨੀ ਕਨੀ॥੧੯੧॥

ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿਲਣ ਤੇ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਚੰਡਕਾ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਤੇ ਕਾਲੀ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁੰਭ ਦੀ ਬੜੀ ਬਲਵਾਨ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਬਾਕੀ ਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੈਨਾ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਹਿਲਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਰੇਗਸਤਾਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਹਵਾ ਚਲਣ ਨਾਲ ਰੇਤ ਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਕਿਨਕੇ ਉੱਡ ਤੁਰਦੇ ਹਨ॥੧੯੧॥

ਸਵੈਯਾ। ਖੱਗ ਲੈ ਕਾਲੀ ਅਉ ਚੰਡੀ ਕੁਵੰਡਿ ਬਿਲੋਕ ਕੈ ਦਾਨਵ ਇਉ ਦਬਟੇ ਹੈ॥
ਕੇਤਨ ਚਾਬ ਗਈ ਮੁਖਿ ਕਾਲਕਾ ਕੇਤਿਨ ਕੇ ਸਿਰ ਚੰਡਿ ਕਟੇ ਹੈ॥
ਸ੍ਰਉਨਤ ਸਿੰਧ ਭਇਓ ਧਰ ਮੈ ਰਨ ਛਾਡ ਗਏ ਇਕ ਦੈਤ ਫਟੇ ਹੈ॥
ਸੁੰਭ ਪੈ ਜਾਇ ਕਹੀ ਤਿਨ ਇਉ ਬਹੁ ਬੀਰ ਮਹਾਂ ਤਿਹ ਠਉਰ ਲਟੇ ਹੈ॥ ੧੯੨॥

ਕਾਲੀ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਚੰਡਕਾ ਨੇ ਧਨੁਖ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਬਾਇਆ। ਕਈਆਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲਕਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਚਬ ਲਿਆ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲਹੂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਚਲ ਪਿਆ। ਕਈ ਦੈਂਤ ਤਾਂ ਡਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਤੇ ਕਈ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਪਏ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਦੈਂਤ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਡਰਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸਾਡੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬੜੇ ਬੜੇ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮੁਰਦਾ ਹੋਏ ਪਏ ਹਨ॥੧੯੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੇਖਿ ਭਇਆਨਕ ਜੁੱਧ ਕੋ ਕੀਨੋ ਬਿਸ਼ਨ ਬਿਚਾਰ॥
ਸ਼ਕਤਿ ਸਹਾਇਤ ਕੇ ਨਿਮਤ ਭੇਜੀ ਰਨਹਿ ਮੰਝਾਰ॥੧੯੩॥

ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਕਾਲੀ ਦਾ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਵੇਖਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀਆਂ॥੧੯੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਆਇਸ ਪਾਇ ਸਭੈ ਸ਼ਕਤੀ ਚਲਿ ਕੈ ਤਹਾਂ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਪੈ ਆਈ॥

ਦੇਵੀ ਕਹਿਓ ਤਿਨ ਕੋ ਕਰ ਆਦਰੁ ਆਈ ਭਲੇ ਜਨੁ ਬੋਲ ਪਠਾਈ ॥
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਅਤਿ ਹੀ ਕਵਿ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਲਖਿ ਪਾਈ ॥
ਮਾਨਹੁ ਸਾਵਨ ਮਾਸ ਨਦੀ ਚਲਿ ਕੈ ਜਲ ਰਾਸ ਮੈ ਆਨ ਸਮਾਈ ॥ ੧੯੪ ॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਆਪੋ ਆਪਣਿਆਂ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਚਲਕੇ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਤੇਜਵਾਨ ਦੁਰਗਾ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ। ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਆਦਰ ਮਾਣ ਕੀਤਾ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਸੱਦੇ ਹੋਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀਉ ਆਇਆਂ ਆਖੀਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਜੀਉ ਆਇਆਂ' ਕਿਹਾ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਉਪਮਾ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਸਾਵਣ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਨਦੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲੀਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਭਾਵ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੁਰਗਾ ਵਿਚ ਇਉਂ ਲੀਨ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਬਰਸਾਤੀ ਨਦੀਆਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ॥੧੯੪॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਦੇਖਿ ਮਹਾਂ ਦਲੁ ਦੇਵਨ ਕੋ ਬਰ ਬੀਰ ਸੁ ਸਾਮੁਹਿ ਜੁੱਧ ਕੋ ਧਾਏ ॥
ਬਾਨਨਿ ਸਾਥਿ ਸਨੇ ਬਲੁ ਕੈ ਰਨ ਮੈ ਬਹੁ ਆਵਤ ਬੀਰ ਗਿਰਾਏ ॥
ਦਾੜ੍ਹਨ ਸਾਥਿ ਚਬਾਇ ਗਈ ਕਲਿ ਅਉਰ ਗਹੇ ਚਹੂੰ ਓਰ ਬਗਾਏ ॥
ਰਾਵਨ ਸੋ ਰਿਸਕੇ ਰਨ ਮੈਂ ਪਤਿ ਭਾਲਕ ਜਿਉ ਗਿਰ ਰਾਜ ਚਲਾਏ ॥ ੧੯੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਤਿ ਭਾਲਕ=ਜਾਮਵੰਤ।

ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਦੈਂਤ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਕਾਲੀ ਕਈਆਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਦਾਹੜਾਂ ਹੇਠ ਚਬ ਗਈ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਕਾਲੀ ਵਲੋਂ ਸੁਟੇ ਹੋਏ ਦੈਂਤ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਰਾਵਣ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਦਿਆਂ ਜਾਮਵੰਤ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਵਡੇ ਵਡੇ ਪਹਾੜ ਚੁਕ ਕੇ ਸੁਟੇ ਸਨ॥੧੯੫॥

ਫੇਰ ਲੈ ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਦੈਤਨ ਸੋ ਬਹੁ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਹੈ ॥
ਮਾਰ ਬਿਦਾਰ ਸੰਘਾਰ ਦਏ ਬਹੁ ਭੂਮ ਪਰੇ ਭਟ ਸ੍ਰੋਨ ਝਰਿਓ ਹੈ ॥
ਗੂਦ ਬਹਿਓ ਅਰ ਸੀਸਨ ਤੇ ਕਵਿ ਨੇ ਤਿਹ ਕੋ ਇਹ ਭਾਉ ਧਰਿਓ ਹੈ ॥
ਮਾਨੋ ਪਹਾਰ ਕੋ ਸ੍ਰਿੰਗਹੁ ਤੇ ਧਰਨੀ ਪਰ ਆਨ ਤੁਸਾਰ ਪਰਿਓ ਹੈ ॥ ੧੯੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਸਾਰ=ਬਰਫ।

ਅਰਥ - ਕਾਲੀ ਨੇ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਕੀਤਾ। ਕਾਲੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਬੇਅੰਤ ਦੈਂਤ ਮਾਰਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਧਰਤੀ ਤੇ ਤੜਫ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਵੈਰੀਆਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੀ ਮਿੱਝ ਨਿਕਲਕੇ ਵਹਿ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਵੀ ਨੇ ਇਹ ਉਪਮਾ ਬਣਾਈ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋ ਪਹਾੜ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬਰਫ ਆਣਕੇ ਡਿੱਗੀ ਹੋਵੇ॥੧੯੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭਾਜ ਗਈ ਧੁਜਨੀ ਸਭੈ ਰਹਿਓ ਨ ਕਛੂ ਉਪਾਉ॥
ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭਹਿ ਸੋ ਕਹਿਓ ਦਲੁ ਲੈ ਤੁਮਹੂੰ ਜਾਉ॥੧੯੭॥

ਜਦੋਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਉਠੀ, ਤਦੋਂ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨਿਸੁੰਭ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤੂੰ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਾਹ॥੧੯੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਮਾਨ ਕੈ ਸੁੰਭ ਕੋ ਬੋਲ ਨਿਸੁੰਭੁ ਚਲਿਓ ਦਲ ਸਾਜ ਮਹਾਂ ਬਲ ਐਸੇ॥
ਭਾਰਥ ਜਿਉ ਰਨ ਮੈ ਰਿਸ ਪਾਰਥ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਕਰਨੈ ਸੇ॥
ਚੰਡਿ ਕੇ ਬਾਨ ਲਗੇ ਬਹੁ ਦੈਤ ਕਉ ਫੋਰਿਕੈ ਪਾਰ ਭਏ ਤਨ ਕੈਸੇ॥
ਸਾਵਨਮਾਸ ਕ੍ਰਿਸਾਨ ਕੇ ਖੇਤ ਉਗੇ ਮਨੋ ਧਾਨ ਕੇ ਅੰਕੁਰ ਜੈਸੇ॥੧੯੮॥

ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਸੁੰਭ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨਕੇ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਨਿਸੁੰਭ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰ ਪਿਆ।

ਜਿਵੇਂ ਅਰਜਨ ਨੇ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਨਿਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਤੀਰ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਦੈਂਤ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਤੀਰ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਧਾਨ ਦੇ ਅੰਕੁਰ ਉਗੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੧੯੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਾਨਨ ਸਾਥ ਗਿਰਾਇ ਦਏ ਬਹੁਰੋ ਅਸਿ ਲੈ ਕਰਿ ਇਉ ਰਨ ਕੀਨੋ॥
ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰਿ ਦਈ ਧੁਜਨੀ ਸਭ ਦਾਨਵ ਕੋ ਬਲੁ ਹੁਇ ਗਇਓ ਛੀਨੋ॥
ਸ੍ਰਉਨ ਸਮੂਹਿ ਪਰਿਓ ਤਿਹ ਠਉਰ ਤਹਾਂ ਕਵਿ ਨੇ ਜਸੁ ਇਉ ਮਨ ਚੀਨੋ॥
ਸਾਤ ਹੂੰ ਸਾਗਰ ਕੋ ਰਚਿਕੈ ਬਿਧਿ ਆਠਵੋ ਸਿੰਧ ਕਰਿਓ ਹੈ ਨਵੀਨੋ॥੧੯੯॥

ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ. ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ

ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੰਗ ਕੀਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੀ ਕਰਾਰੀ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਘਟ ਗਿਆ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਲਹੂ ਹੀ ਲਹੂ ਡੁੱਲ੍ਹਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਲਹੂ ਦਾ ਅਠਵਾਂ ਨਵਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ॥੧੮੯॥

ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਅਸਿ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੁ ਕ੍ਰੁੱਧ ਭਈ ਰਨ ਮੱਧਿ ਲਰੀ ਹੈ॥
ਫੋਰ ਦਈ ਚਤੁਰੰਗ ਚਮੂੰ ਬਲੁ ਕੈ ਬਹੁ ਕਾਲਕਾ ਮਾਰ ਧਰੀ ਹੈ॥
ਰੂਪ ਦਿਖਾਇ ਭਇਆਨਕ ਇਉ ਅਸੁਰੰਪਤਿ ਭ੍ਰਾਤ ਕੀ ਕ੍ਰਾਂਤ ਹਰੀ ਹੈ॥
ਸ੍ਰਉਨ ਸੋ ਲਾਲ ਭਈ ਧਰਨੀ ਸੁ ਮਨੋ ਅੰਗ ਸੂਹੀ ਕੀ ਸਾਰੀ ਕਰੀ ਹੈ॥੧੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸੁਰੰਪਤਿ ਭ੍ਰਾਤ=ਦੈਂਤ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਦਾ ਭਰਾ--ਨਿਸੁੰਭ।

ਬੜੀ ਤੇਜਵਾਨ ਚੰਡੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੜ ਰਹੀ ਸੀ। ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਮਾਰ ਕੇ ਫਨਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਕਾਲਕਾ ਨੇ ਵੀ ਬੜੇ ਬਲ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਕਾਲਕਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਦਿਖਾਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿਸੁੰਭ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਆਭਾ ਤੇ ਜੋਤ ਨਾਸ ਹੋ ਗਈ। ਧਰਤੀ ਸੂਰਮਿਆ ਦੇ ਲਹੂ ਡੁਲ੍ਹਣ ਨਾਲ ਇਉਂ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਨੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਸਾਹੜੀ ਪਹਿਲੀ ਹੋਈ ਸੀ॥੧੯੦॥

ਦੈਤ ਸੰਭਾਰ ਸਭੈ ਅਪਨੋ ਬਲਿ ਚੰਡਿ ਸੋ ਜੁੱਧੁ ਕੋ ਫੇਰਿ ਅਰੇ ਹੈ॥
ਆਯੁਧ ਧਾਰਿ ਲਰੇ ਰਨ ਇਉ ਜਨੁ ਦੀਪਕ ਮੱਧਿ ਪਤੰਗ ਪਰੇ ਹੈ॥
ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੁਵੰਡ ਸੰਭਾਰ ਸਭੈ ਰਨ ਮੱਧਿ ਦੁ ਟੂਕ ਕਰੇ ਹੈ॥
ਮਾਨੋ ਮਹਾਂ ਬਨ ਮੈ ਬਰ ਬ੍ਰਿੱਛਨ ਕਾਟਿ ਕੈ ਬਾਢੀ ਜੁਦੇ ਕੈ ਧਰੇ ਹੈ॥੧੯੧॥

ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਕੇ ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਡਟ ਗਈ। ਦੈਂਤ ਸ਼ਸਤਰ ਪਹਿਨਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲਾਟ ਉਤੇ ਸੜਨ ਲਈ ਪਤੰਗੇ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕਰੜਾ ਧਨੁਖ ਫੜਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਦੋ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਵੱਢੇ ਪਏ ਦੈਂਤ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਤਰਖਾਣ ਨੇ ਬਨ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ ਵਢ ਵਢ ਕੇ ਵਖੋ ਵਖਰੇ ਕਰਕੇ ਧਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੧੯੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਮਾਰ ਲੀਇਓ ਦਲੁ ਅਉਰ ਭਜਿਓ ਮਨ ਮੈ ਤਬ ਕੋਪ ਨਿਸੁੰਭ ਕਰਿਓ ਹੈ॥

ਚੰਡ ਕੇ ਸਾਮੁਹਿ ਆਨਿ ਅਰਿਓ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਪਗੁ ਨਾਹਿ ਟਰਿਓ ਹੈ॥
ਚੰਡ ਕੇ ਬਾਨ ਲਗਿਓ ਮੁਖ ਦੈਤ ਕੇ ਸ੍ਰੋਨ ਸਮੂਹ ਧਰਾਨ ਪਰਿਓ ਹੈ॥
ਮਾਨਹੁ ਰਾਹੁ ਗ੍ਰਸਿਓ ਨਭ ਭਾਨ ਸੁ ਸ੍ਰੋਨਤ ਕੋ ਅਤ ਬਉਨ ਕਰਿਓ ਹੈ॥ ੧੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਉਨ=ਬਮਨ, ਉਕਾਰੀ, ਉਲਟੀ।

ਜਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਕੁਛ ਸੈਨਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਕੁਛ ਫੌਜ ਭੱਜ ਗਈ, ਤਦ ਨਿਸੁੰਭ ਨੇ ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਨਿਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਣਕੇ ਡਟ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਇਕ ਪੈਰ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਾ ਹਟਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਤੀਰ ਨਿਸੁੰਭ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਲੱਗੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਲਹੂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਣ ਪਿਆ। ਉਹ ਲਹੂ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮਾਨੋ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਾਹੂ ਨੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਗ੍ਰਸ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸੂਰਜ ਨੇ ਲਹੂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਉਲਟੀ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ॥ ੧੯੨॥

ਸਾਂਗ ਸੰਭਾਰ ਕਰੰ ਬਲੁ ਧਾਰ ਕੈ ਚੰਡ ਦਈ ਰਿਪ ਭਾਲ ਮੈ ਐਸੇ॥
ਜੋਰ ਕੇ ਫੋਰ ਗਈ ਸਿਰ ਤ੍ਰਾਨ ਕੋ ਪਾਰ ਭਈ ਪਟ ਫਾਰ ਅਨੈਸੇ॥
ਸ੍ਰੋਨ ਕੀ ਧਾਰ ਚਲੀ ਪਥ ਊਰਧ ਸੋ ਉਪਮਾ ਸੁ ਭਈ ਕਹੁ ਕੈਸੇ॥
ਮਾਨੋ ਮਹੇਸ਼ ਕੇ ਤੀਸਰੇ ਨੈਨ ਕੀ ਜੋਤ ਉਦੋਤ ਭਈ ਖੁਲ ਤੈਸੇ॥ ੧੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿਰਤ੍ਰਾਨ=ਸਿਰ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਲੋਹੇ ਦਾ ਟੋਪ। ਅਨੈਸੇ=ਨੇਜ਼ੇ ਦੀ ਨੋਕ।

ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬਰਛੀ ਫੜਕੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਿਸੁੰਭ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਮਾਰੀ। ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਬਰਛੀ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵੱਜ ਕੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਟੋਪ ਨੂੰ ਪਾੜ ਗਈ ਤੇ ਨੇਜ਼ੇ ਦੀ ਨੋਕ ਪਟਕੇ ਨੂੰ ਪਾੜਕੇ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਈ। ਨਿਸੁੰਭ ਦੇ ਮਥੇ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਦੀ ਧਾਰ ਨਿਕਲਕੇ ਉਪਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਚਲ ਪਈ, ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ? ਮਾਨੋ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਨੇਤ੍ਰ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜੋ ਜੋਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਲਹੂ ਦੀ ਧਾਰਾ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੧੯੩॥

ਦੈਤ ਨਿਕਾਸ ਕੈ ਸਾਂਗ ਵਹੈ ਬਲਿ ਕੈ ਤਬ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੇ ਦੀਨੀ॥
ਜਾਇ ਲਗੇ ਤਿਹ ਕੇ ਮੁਖ ਮੈ ਬਹਿ ਸ੍ਰੋਨ ਪਰਿਓ ਅਤਿ ਹੀ ਛਬਿ ਕੀਨੀ॥
ਇਉ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਮਨ ਮੈ ਕਬਿ ਨੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੋਈ ਕਹਿ ਦੀਨੀ॥
ਮਾਨਹੁ ਸਿੰਗਲ ਦੀਪ ਕੀ ਨਾਰ ਗਰੇ ਮੈ ਤੰਬੋਲ ਕੀ ਪੀਕ ਨਵੀਨੀ॥ ੧੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੰਗਲਦੀਪ ਦੀ ਨਾਰ=ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਪਦਮਨੀ ਇਸਤਰੀ। ਪੀਕ=ਥੁਕ।

ਦੈਂਤ ਨਿਸੁੰਭ ਨੇ ਉਹ ਬਰਛੀ ਆਪਣੇ ਮਥੇ ਵਿਚੋਂ ਕਢਕੇ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਮਾਰੀ। ਉਹ ਬਰਛੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਵੱਜੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਵਗ ਤੁਰਿਆ। ਉਸ ਲਹੂ ਦੀ ਧਾਰ ਨੇ ਬੜੀ ਨਿਰਾਲੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਸ਼ੋਭਾ ਵੇਖਕੇ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਦੀ ਪਦਮਨੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਤਾਜ਼ੇ ਚਬਾਏ ਹੋਏ ਪਾਨ ਦੀ ਪੀਕ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ॥੧੯੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੁੱਧੁ ਨਿਸੁੰਭ ਕਰਿਓ ਅਤਿ ਹੀ ਜਸੁ ਇਆ ਛਬਿ ਕੌ ਕਬਿ ਕੋ ਬਰਨੈ॥
ਨਹਿ ਭੀਖਮ ਦ੍ਰੋਣਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਰੁ ਦ੍ਰੋਣਜ ਭੀਮ ਨ ਅਰਜਨ ਅਉ ਕਰਨੈ॥
ਬਹੁ ਦਾਨਵ ਕੇ ਤਨ ਸ੍ਰਉਨ ਕੀ ਧਾਰ ਛੁਟੀ ਸੁ ਲਗੇ ਸਰ ਕੇ ਫਰਨੈ॥
ਜਨੁ ਰਾਤ ਕੇ ਦੂਰਿ ਬਿਭਾਸ ਦਸੋਦਿਸ ਫੈਲਿ ਚਲੀ ਰਵਿ ਕੀ ਕਿਰਨੈ॥ ੧੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੀਖਮ=ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ। ਦ੍ਰੋਣਿ=ਦਰੋਣਾਚਾਰਜ। ਕ੍ਰਿਪਾ=ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ। ਭੀਮ=ਭੀਮਸੈਨ ਤੇ ਅਰਜਨ।

ਅਰਥ - ਨਿਸੁੰਭ ਨੇ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਜੰਗ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਕਵੀ ਵਰਣਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਨਿਸੁੰਭ ਨੇ ਐਸਾ ਭਿਆਨਕ ਯੁਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ, ਦਰੋਣਾਚਾਰਜ, ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ, ਦ੍ਰੋਣਿ, ਭੀਮਸੈਨ, ਅਰਜਨ ਤੇ ਕਰਣ ਨੇ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਭਿਅੰਕਰ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਖੀਆਂ ਲਗਣ ਨਾਲ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਵਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦਸਾਂ ਦਿਸਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੧੯੫॥

ਚੰਡ ਲੈ ਚੱਕ੍ਰ ਧਸੀ ਰਨ ਮੈ ਰਿਸ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੀਓ ਬਹੁ ਦਾਨਵ ਮਾਰੇ॥
ਫੇਰਿ ਗਦਾ ਗਹਿਕੈ ਲਹਿਕੈ ਚਹਿਕੈ ਰਿਪ ਸੈਨ ਹਤੀ ਲਲਕਾਰੇ॥
ਲੈ ਕਰ ਖੱਗ ਅਦੱਗ ਮਹਾਂ ਸਿਰ ਦੈਤਨ ਕੇ ਬਹੁ ਭੂ ਪਰ ਝਾਰੇ॥
ਰਾਮ ਕੇ ਜੁੱਧ ਸਮੈ ਹਨੂਮਾਨ ਜੁ ਆਨ ਮਨੋ ਗਰੂਏ ਗਿਰ ਡਾਰੇ॥ ੧੯੬॥

ਦੁਰਗਾ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਚੱਕਰ ਲਾ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਧਸ ਗਈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਫੇਰ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਗਦਾ ਫੜਕੇ ਫਿਰਾਈ, ਜੋ ਲਹਿਰਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਚਮਕਦੀ ਸੀ। ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਗਦਾ ਨਾਲ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਝਮਝਮ ਕਰਦਾ ਖੜਗ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਕੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸੂਰਮੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਲਾਹ ਲਾਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ। ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਸਿਰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪਏ ਇਉਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇਂਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਰਾਵਣ

++

ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਸਮੇਂ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਪਹਾੜ ਲਿਆਕੇ ਸੁੱਟੇ ਸਨ॥੧੯੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਦਾਨਵ ਏਕ ਬਡੋ ਬਲਿ ਵਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲੈ ਪਾਨ ਹਕਾਰ ਕੈ ਧਾਇਓ॥
ਕਾਢਕੈ ਖੱਗੁ ਸੁ ਚੰਡਕਾ ਮਿਆਨ ਤੇ ਤਾ ਤਨ ਬੀਚ ਭਲੇ ਬਰ ਲਾਇਓ॥
ਟੂਟ ਪਰਿਓ ਸਿਰ ਵਾ ਧਰ ਤੇ ਜਸੁ ਇਆ ਛਬਿ ਕੋ ਕਵਿ ਕੇ ਮਨ ਆਇਓ॥
ਊਚ ਧਰਾਧਰ ਊਪਰਿ ਤੇ ਗਿਰਿਓ ਕਾਕ ਕਰਾਲ ਭੁਜੰਗਮ ਖਾਇਓ॥ ੧੯੭॥

ਇਕ ਬੜਾ ਬਲੀ ਦੈਂਤ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਰਣਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਭੱਜਕੇ ਆਇਆ। ਅਗੋਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਖੜਗ ਕਢਕੇ ਉਸ ਦੈਤ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਖੜਗ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦੈਂਤ ਦਾ ਸਿਰ ਟੁਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਉਚੇ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਭਿਆਨਕ ਸੱਪ ਦਾ ਖਾਧਾ ਹੋਇਆ ਕਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੋਵੇ॥੧੯੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬੀਰ ਨਿਸੁੰਭ ਕੋ ਦੈਤ ਬਲੀ ਇਕ ਪ੍ਰੇਰ ਤੁਰੰਗ ਗਇਓ ਰਨ ਸਾਮੁਹਿ॥
ਦੇਖਤ ਧੀਰਜ ਨਾਹਿ ਰਹੇ ਅਬਿ ਕੋ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਬਿਕ੍ਰਮ ਜਾ ਮਹਿ॥
ਚੰਡ ਲੈ ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਹਨੇ ਅਰਿ ਫੇਰਿ ਦਈ ਸਿਰ ਦਾਨਵ ਤਾ ਮਹਿ॥
ਮੂੰਡਹਿ ਤੁੰਡਹਿ ਰੁੰਡਹਿ ਚੀਰ ਪਲਾਨ ਕਿਕਾਨ ਧਸੀ ਬਸੁਧਾ ਮਹਿ॥ ੧੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਕ੍ਰਮ=ਹੌਸਲਾ। ਜਾਮਹਿ=ਜਾਣ ਦਾ। ਕਿਕਾਨ=ਘੋੜਾ ।

ਰਾਜੇ ਨਿਸੁੰਭ ਦਾ ਇਕ ਬਹਾਦਰ ਦੈਂਤ ਘੋੜਾ ਦੁੜਾਕੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਵੀ ਧੀਰਜ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਕਿਸੇ ਸੂਰਮੇ ਵਿਚ ਏਨੀ ਤਾਕਤ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਕਰ ਸਕੇ ? ਚੰਡੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜਕੇ ਬੇਅੰਤ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਦੈਂਤ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਵੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। ਦੇਵੀ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ, ਮੂੰਹ ਨੂੰ, ਧੜ ਨੂੰ, ਪਲਾਨ ਤੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਚੀਰਕੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਜਾ ਧਸੀ॥੧੯੮॥

ਇਉ ਜਬ ਦੈਤ ਹਤਿਓ ਬਰ ਚੰਡ ਸੁ ਅਉਰ ਚਲਿਓ ਰਨ ਮੌਧ ਪਚਾਰੇ॥
ਕੇਹਰਿ ਕੇ ਸਮੁਹਾਇ ਰਿਸਾਇ ਕੈ ਧਾਇਕੇ ਘਾਇ ਦੁ ਤੀਨਕ ਝਾਰੇ॥
ਚੰਡਿ ਲਈ ਕਰਵਾਰ ਸੰਭਾਰ ਹਕਾਰਕੈ ਸੀਸ ਦਈ ਬਲੁ ਧਾਰੇ॥
ਜਾਇ ਪਰਿਓ ਸਿਰ ਦੂਰ ਪਰਾਇ ਜਿਉ ਟੂਟਤ ਅੰਬ ਬਯਾਰ ਕੇ ਮਾਰੇ॥ ੧੯੯॥

ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਇਕ ਹੋਰ ਦੈਂਤ

ਬੜੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਜ਼ਖਮ ਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਫੜਕੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਕੇ ਦੈਂਤ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ। ਉਸ ਦੈਂਤ ਦਾ ਸਿਰ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਕੱਟਕੇ ਇਉਂ ਦੂਰ ਜਾ ਡਿੱਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਚਲਣ ਨਾਲ ਬ੍ਰਿਛ ਨਾਲੋਂ ਅੰਬ ਟੁਟਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥੧੯੯॥

ਜਾਨ ਨਿਦਾਨ ਕੋ ਜੁੱਧੁ ਬਨਿਓ ਰਨ ਦੈਤ ਸਬੂਹ ਸਭੈ ਉਠਿ ਧਾਏ॥
ਸਾਰ ਸੋਂ ਸਾਰ ਕੀ ਮਾਰ ਮਚੀ ਤਬ ਕਾਇਰ ਛਾਡ ਕੈ ਖੇਤ ਪਰਾਏ॥
ਚੰਡ ਕੇ ਖੱਗ ਗਦਾ ਲਗ ਦਾਨਵ ਰੰਚਕ ਰੰਚਕ ਹੁਇ ਤਨ ਆਏ॥
ਮੁੰਗਰ ਲਾਇ ਹੁਲਾਇ ਮਨੋ ਤਰੁ ਕਾਛੀ ਨੇ ਪੇਡ ਤੇ ਤੂਤ ਗਿਰਾਏ॥ ੨੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਛੀ=ਮਾਲੀ।

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਮਚਿਆ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਖੜਕਿਆ, ਭਾਵ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਟਕਰਾਏ ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਾਇਰ ਮਨੁੱਖ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ। ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਖੜਗ ਤੇ ਗਦਾ ਆਦਿਕ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਮਾਲੀ ਬ੍ਰਿਛ ਨੂੰ ਮੋਹਲੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਤੇ ਹਿਲਾ ਹਿਲਾ ਕੇ ਦਰਖਤ ਤੋਂ ਤੂਤ ਡੇਗ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ੨੦੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਪੇਖਿ ਚਮੂੰ ਬਹੁ ਦੈਤਨ ਕੀ ਪੁਨਿ ਚੰਡਕਾ ਆਪਨੇ ਸ਼ਸਤਰ ਸੰਭਾਰੇ॥
ਬੀਰਨ ਤੇ ਤਨ ਚੀਰ ਪਚੀਰ ਸੇ ਦੈਤ ਹਕਾਰ ਪਛਾਰ ਸੰਘਾਰੇ॥
ਘਾਉ ਲਗੇ ਤਿਨ ਕੋ ਰਨ ਭੂਮ ਮੈ ਟੂਟ ਪਰੇ ਧਰ ਤੇ ਸਿਰ ਨਜਾਰੇ॥
ਜੁੱਧ ਸਮੈ ਸੁਤ ਭਾਨ ਮਨੋ ਸਸਿ ਕੇ ਸਭ ਟੂਕ ਜੁਦੇ ਕਰ ਡਾਰੇ॥ ੨੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਚੀਰ=ਚੰਦਨ। ਸੁਤ ਭਾਨ=ਛਨਿਛਰ। ਸਸਿ=ਚੰਦਰਮਾਂ।

ਜਦੋਂ ਚੰਡੀ ਨੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਸੈਨਾ ਹੋਰ ਆਉਂਦੀ ਵੇਖੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਚੰਦਨ ਵਰਗੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰ ਚੀਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਕੇ ਪਟਕਾ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਫਟੜ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਸਿਰ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰੇ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇਉਂ ਭਾਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਛਨਿਛਰ ਨੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ॥੨੦੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤਬੈ ਬਲ ਧਾਰ ਸੰਭਾਰ ਲਈ ਕਰਵਾਰ ਕਰੀ ਕਰ॥
ਕੋਪ ਦਈਅ ਨਿਸੁੰਭ ਕੇ ਸੀਸ ਬਹੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ਰਹੀ ਤਰਵਾ ਤਰ॥
ਕਉਨ ਸਰਾਹ ਕਰੈ ਕਹਿ ਤਾ ਛਿਨ ਸੋ ਬਿਬ ਹੋਇ ਪਰੇ ਧਰਨੀ ਪਰ॥
ਮਾਨਹੁ ਸਾਰ ਕੀ ਤਾਰ ਲੈ ਹਾਥ ਚਲਾਈ ਹੈ ਸਾਬਨ ਕੋ ਸਬੁਨੀਗਰ॥ ੨੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਰਵਾ ਤਰ=ਇਧਰ ਤੋਂ ਉਧਰ। ਆਰ ਪਾਰ। ਕਰੀ ਕਰਿ=ਬੜੀ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਸਾਰ ਕੀ ਤਾਰ=ਲੋਹੇ ਦੀ ਤਾਰ। ਸਬੁਨੀਗਰ=ਸਾਬਣ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ।

ਤੇਜਵਾਨ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਲਈ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਨਿਸੁੰਭ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲੀ ਕਿ ਇਧਰ ਤੋਂ ਉਧਰ ਤਕ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਚਲ ਰਹੀ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਤਲਵਾਰ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਨਿਸੁੰਭ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਹੋਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਆਰ ਪਾਰ ਹੋਈ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਿਉਂ ਕਿਸੇ ਸਾਬਣ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਤਾਰ ਨਾਲ ਸਾਬਣ ਨੂੰ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ੨੦੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ ਨਿਸੁੰਭ ਬਧਹਿ ਖਸ਼ਟਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ੬॥ ੨੦੨॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨ, ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ, ਨਿਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਦਾ ਕਤਲ, ਅਧਿਆਏ ਛੇਵਾਂ ਸਮਾਪਤ॥ ੬॥ ੨੦੨॥ ਚਲਦਾ॥

ਅਧਿਆਏ ਸਤਵਾਂ

ਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਦਾ ਕਤਲ

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਬ ਨਿਸੁੰਭ ਰਨ ਮਾਰਿਓ ਦੇਵੀ ਇਹ ਪਰਕਾਰ॥
ਭਾਜ ਦੈਤ ਇਕ ਸੁੰਭ ਪੈ ਗਇਓ ਤੁਰੰਗਮ ਡਾਰਿ॥ ੨੦੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਰੰਗਮ ਡਾਰਿ=ਘੋੜੀ ਦੁੜਾਕੇ।

ਜਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਿਸੁੰਭ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਇਕ ਦੈਂਤ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਖਬਰ ਦੇਣ ਲਈ ਘੋੜੀ ਭਜਾਕੇ ਉਸ ਵਲ ਗਿਆ॥ ੨੦੩॥

ਆਨ ਸੁੰਭ ਪੈ ਤਿਨ ਕਹੀ ਸਕਲ ਜੁੱਧ ਕੀ ਬਾਤ॥

ਤਵ ਭਾਜੇ ਦਾਨਵ ਸਭੈ ਮਾਰਿ ਲਇਓ ਤੁਅ ਭ੍ਰਾਤ॥ ੨੦੪॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਖਬਰ ਦੇਣ ਲਈ ਆਏ ਦੈਂਤ ਨੇ ਜੁੱਧ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਚਾਰ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਆਪ ਦੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਉਠੇ॥ ੨੦੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਹਨਿਓ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਰ ਬੀਰਨ ਕੇ ਚਿਤ ਛੋਭ ਸਮਾਇਓ॥
ਸਾਜ ਚੜਿਓ ਗਜ ਬਾਜ ਸਮਾਜ ਕੈ ਦਾਨਵ ਪੁੰਜ ਲੀਏ ਰਨ ਆਇਓ॥
ਭੂਮ ਭਇਆਨਕ ਲੋਥ ਪਰੀ ਲਖਿ ਸ੍ਰਉਨ ਸਮੂਹ ਮਹਾਂ ਬਿਸਮਾਇਓ॥
ਮਾਨਹੁ ਸਾਰਸੁਤੀ ਉਮਡੀ ਜਲ ਸਾਗਰ ਕੇ ਮਿਲਿਬੇ ਕੱਹ ਧਾਇਓ॥ ੨੦੫॥

ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨਿਸੁੰਭ ਦਾ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਹਥੋਂ ਮਰਨਾ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਰੋਧ ਨਾ ਸਮਾ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰਿਆ ਜੰਗੀ ਸਮਾਨ, ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ-ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਕੇ ਜਦੋਂ ਸੁੰਭ ਨੇ ਭਿਆਨਕ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਤੇ ਲਹੂ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਗਦੇ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰਸੁਤੀ ਨਦੀ ਲਹੂ ਦਾ ਵਹਿਣ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੨੦੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਸੁ ਕੇਹਰਿ ਕਾਲਕਾ ਅਉ ਸ਼ਕਤੀ ਮਿਲਿ ਜੁੱਧ ਕਰਿਓ ਹੈ॥
ਦਾਨਵ ਸੈਨ ਹਤੀ ਹਿਨਹੂੰ ਸਭ ਇਉ ਕਹਿ ਕੈ ਮਨ ਕੋਪ ਭਰਿਓ ਹੈ॥
ਬੰਧ ਕਬੰਧ ਪਰਿਓ ਅਵਲੋਕ ਕੈ ਸ਼ੋਕ ਕੈ ਪਾਇ ਨ ਆਗੈ ਧਰਿਓ ਹੈ॥
ਧਾਇ ਸਕਿਓ ਨ ਭਇਓ ਭਯਭੀਤਹ ਚੀਤਹ ਮਾਨਹੁ ਲੰਗ ਪਰਿਓ ਹੈ॥ ੨੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਬੰਧ=ਧੜ, ਮੁਰਦਾ ਸਰੀਰ।

ਤੇਜਵਾਨ ਦੁਰਗਾ, ਦੇਵੀ ਦੇ ਸ਼ੇਰ, ਕਾਲਕਾ ਤੇ ਦੇਵੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਗ ਕੀਤਾ। ਸੁੰਭ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਕਿ 'ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ' ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਸੁੰਭ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨਿਸੁੰਭ ਦਾ ਧੜ ਪਿਆ ਵੇਖਕੇ ਸ਼ੋਕ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪੈਰ ਅਗੇ ਨਾ ਵਧ ਸਕਿਆ। ਸੁੰਭ ਭੈਭੀਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਅਗੇ ਨਾ ਵਧ ਸਕਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਇਉਂ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਚਿਤਰਾ ਲੰਗੜਾ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਚਲ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਭਾਵ ਭਰਾ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਵੇਖਕੇ ਸੁੰਭ ਦਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਹ ਕੁਛ ਸਮੇਂ ਲਈ ਠਠੰਬਰ ਗਿਆ॥ ੨੦੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਫੇਰ ਕਹਿਓ ਦਲ ਕੋ ਜਬ ਸੁੰਭ ਸੁ ਮਾਨਿ ਚਲੇ ਤਬ ਦੈਤ ਘਨੇ॥

ਗਜ ਰਾਜ ਸੁ ਬਾਜਨ ਕੇ ਅਸਵਾਰ ਰਥੀ ਰਥੁ ਪਾਇਕ ਕਉਨ ਗਨੇ॥
ਤਹਾ ਘੇਰ ਲਈ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਚੰਡ ਮਹਾਂ ਤਿਨ ਕੇ ਤਨ ਦੀਹ ਬਨੇ॥
ਮਨੋ ਭਾਨ ਕੋ ਛਾਇ ਲਇਓ ਉਮਡੇ ਘਨਘੋਰ ਘਮੰਡ ਘਟਾ ਨਿਸ ਨੇ॥ ੨੦੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੀਹ=ਭਾਰੇ, ਵਡੇ ਵਡੇ। ਭਾਨ=ਸੂਰਜ। ਛਾਇ ਲਇਓ=ਢੱਕ ਲਿਆ। ਨਿਸਨੇ=ਗਰਜਦੀਆਂ।

ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਕੁਝ ਚੇਤੰਨਤਾ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਕੇ ਸਭ ਦੈਂਤ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਅਸਵਾਰ, ਰਥਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਸੂਰਮੇ ਤੇ ਪੈਦਲ ਸੈਨਾ ਸਭ ਮੈਦਾਨ ਵਲ ਚਲ ਪਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ ? ਬੜੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮਾਨੋ ਗਰਜਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਾਂ ਨੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਢੱਕ ਲਿਆ ਹੋਵੇ॥ ੨੦੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚਹੂੰ ਓਰ ਘੇਰੋ ਪਰਿਓ ਤਬੈ ਚੰਡ ਇਹ ਕੀਨ॥
ਕਾਲੀ ਸੋ ਹਸਿ ਤਿਨ ਕਹੀ ਨੈਨ ਸੈਨ ਕਰਿ ਦੀਨ॥ ੨੦੮॥

ਜਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੌਹੀ ਪਾਸੀਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਪਿਆ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਾਲਕਾ ਨੂੰ ਹੱਸਕੇ ਕੁਝ ਬਚਨ ਕਹੇ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਭਾਵ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਕਾਲੀ ਨੂੰ ਇਹ ਜਣਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥ ੨੦੮॥

ਕਬਿੱਤੁ॥ ਕੇਤੇ ਮਾਰ ਡਾਰੇ ਅਉਰ ਕੇਤਕ ਚਬਾਇ ਡਾਰੇ ਕੇਤਕ ਬਗਾਇ ਡਾਰੇ ਕਾਲੀ ਕੋਪ ਤਬਹੀ॥
ਬਾਜ ਗਜ ਭਾਰੇ ਤੇਤੋ ਨਖਨ ਸੋਂ ਫਾਰ ਡਾਰੇ ਐਸੋ ਰਨ ਭੈਕਰ ਨ ਭਇਓ ਆਗੇ ਕਬਹੀ॥
ਭਾਗੇ ਬਹੁ ਬੀਰ ਕਾਹੂ ਸੁੱਧ ਨ ਰਹੀ ਸਰੀਰ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪਰੀ ਮਾਰੇ ਆਪਸ ਮੇਂ ਦਬਹੀ॥
ਪੇਖ ਸੁਰਰਾਇ ਮਨ ਹਰਖ ਬਢਾਇ ਸੁਰ ਪੁੰਜਨ ਬੁਲਾਇ ਕਰੈ ਜੈਜੈਕਾਰ ਸਬਹੀ॥ ੨੦੯॥

ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਸਮਝਕੇ ਕਾਲੀ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਕਈ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ

ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਚੱਬ ਲਿਆ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦੂਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਕਾਲਕਾ ਨੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੌਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਚੀਰ ਸੁਟਿਆ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਅਗੇ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਨਾ ਰਹੀ। ਇਹੋ ਜਹੀ ਹਲਚਲ ਮਚੀ ਕਿ ਆਪੋ ਵਿਚ ਟਕਰਾਕੇ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਯੋਧੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਰਦਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਦੇਵੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ॥ ੨੦੯॥

ਕਬਿੱਤੁ॥ ਕ੍ਰੋਧਮਾਨ ਭਇਓ ਕਹਿਓ ਰਾਜਾ ਸਭ ਦੈਤਨ ਕੋ
ਐਸੋ ਜੁੱਧ ਕੀਨੋ ਕਾਲੀ ਡਾਰਿਯੋ ਬੀਰ ਮਾਰ ਕੈ॥
ਬਲ ਕੋ ਸੰਭਾਰ ਕਰ ਲੀਨੀ ਕਰਵਾਰ ਢਾਰ ਪੈਠੋ
ਰਨ ਮੱਧਿ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਇਉਂ ਉਚਾਰ ਕੈ॥
ਸਾਥ ਭਏ ਸੁੰਭ ਕੇ ਸੁ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਧੀਰ ਜੋਧੇ
ਲੀਨੇ ਹਥਿਆਰ ਆਪ ਆਪਨੇ ਸੰਭਾਰ ਕੈ॥
ਐਸੇ ਚਲੇ ਦਾਨੋ ਰਵਿ ਮੰਡਲ ਛਪਾਨੋ ਮਾਨੋ
ਸਲਭ ਉਡਾਨੋ ਪੁੰਜ ਪੰਖਨ ਸੁ ਧਾਰ ਕੈ॥ ੨੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਲਭ=ਟਿੱਡੀ।

ਜੰਗ ਦਾ ਇਹ ਭਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜਾ ਸੁੰਭ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਲੀ ਨੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਘੋਰ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੁੰਭ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਢਾਲ ਫੜ ਲਈ। 'ਮਾਰ ਲੋ--ਮਾਰ ਲੋ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਧਸ ਗਿਆ। ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜਕੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਧੀਰਜਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਸੁੰਭ ਦੇ ਨਾਲ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਮਾਨੋ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਢੱਕਣ ਲਈ ਟਿੱਡੀ ਦਲ ਖੰਭ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉੱਡਕੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੧੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਦਾਨਵ ਸੈਨ ਲਖੈ ਬਲਿਵਾਨ ਸੁ ਬਾਹਨਿ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡਿ ਭ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਚਕ੍ਰ ਅਲਾਤ ਕੀ ਬਾਤ ਬਘੂਰਨ ਛੱਤ੍ਰਨ ਹੀ ਸਮ ਆਉ ਪਰਸਾਨੋ॥
ਤਾਰਨ ਮਾਂਹਿ ਸੁ ਐਸੋ ਫਿਰਿਓ ਜਲ ਭਉਰ ਨਹੀ ਸਰ ਤਾਹਿ ਬਖਾਨੋ॥

ਅਉਰ ਨਹੀ ਉਪਮਾ ਉਪਜੈ ਸੁ ਦੁਹੂੰ ਰੁਖੁ ਕੇਹਰਿ ਕੇ ਮੁਖਿ ਮਾਨੋ॥ ੨੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਕ੍ਰ ਅਲਾਤਕੀ=ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਚਰਖੀ। ਬਾਤ ਬਘੂਰਨ=ਹਵਾ ਦਾ ਵਾਵਰੋਲਾ। ਸਾਨੋ=ਸਾਣ। ਜਲ ਭਉਰ=ਘੁੰਮਨਘੇਰੀ।

ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਬਲਵਾਨ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮੋੜਿਆ। ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਫਿਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਾਂਗੂੰ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਚਰਖੀ, ਵਾਵਰੋਲਾ, ਲਾਤੇ ਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਛੱਤ੍ਰ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਾਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਫਿਰਦੀ। ਉਸ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਾਂਗੂੰ ਦਰਿਆ ਦੀ ਘੁੰਮਨਘੇਰੀ ਵੀ ਫਿਰਦੀ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਫਿਰਨ ਦੀ ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਉਪਮਾ ਨਹੀਂ ਲਭਦੀ ਇਹੋ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਦੋ ਮੂੰਹ ਸਨ ਭਾਵ ਹਰ ਪਾਸੇ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੨੧੧॥

ਜੁੱਧੁ ਮਹਾਂ ਅਸੁਰੰਗਨਿ ਸਾਥ ਭਇਓ ਤਬ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡਹਿ ਭਾਰੀ॥
ਸੈਨ ਅਪਾਰ ਹਕਾਰ ਸੁਧਾਰ ਬਿਦਾਰ ਸੰਘਾਰ ਦਈ ਰਨ ਕਾਰੀ॥
ਖੇਤ ਭਇਓ ਤਹ ਚਾਰ ਸਊ ਕੋਸ ਲਊ ਸੋ ਉਪਮਾ ਕਵਿ ਦੇਖਿ ਬਿਚਾਰੀ॥
ਪੂਰਨ ਏਕ ਘਰੀ ਨ ਪਰੀ ਜਿ ਗਿਰੇ ਧਰ ਪੈ ਬਰ ਜਿਉ ਪਤਿ ਝਾਰੀ॥ ੨੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰ=ਫਲ। ਪਤਿ ਝਾਰੀ=ਪਤਝੜ ਦੀ ਰੁਤ।

ਤਦੋਂ ਬੇਅੰਤ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਤੇਜਵਾਨ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜੰਗ ਹੋਇਆ। ਕਾਲੀ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਕੇ, ਸੁਧਾਰਕੇ ਤੇ ਖਬਰਦਾਰ ਕਰਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਥੇ ਚਾਰ ਸੌ ਕੋਹਾਂ ਤਕ ਜੰਗ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਵੀ ਨੇ ਇਉਂ ਵਿਚਾਰੀ ਹੈ। ਇਕ ਘੜੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੀਤਿਆ ਕਿ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਦੈਂਤ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਉਂ ਡਿੱਗ ਪਏ, ਜਿਵੇਂ ਪਤਝੜ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨਾਲੋਂ ਪੱਤੇ ਝੜ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ॥ ੨੧੨॥

ਮਾਰ ਚਮੂੰ ਚਤੁਰੰਗ ਲਈ ਤਬ ਲੀਨੋ ਹੈ ਸੁੰਭ ਚਮੁੰਡ ਕੋ ਆਗਾ॥
ਚਾਲ ਪਰਿਓ ਅਵਨੀ ਸਿਗਰੀ ਹਰਿਜੂ ਹਰਿ ਆਸਿਨ ਤੇ ਉਠਿ ਭਾਗਾ॥
ਸੂਖ ਗਇਓ ਤ੍ਰਸ ਕੈ ਹਰਿ ਹਾਰਿ ਸੁ ਸੰਕਤਿ ਅੰਕ ਮਹਾਂ ਭਇਓ ਜਾਗਾ॥
ਲਾਗ ਰਹਿਓ ਲਪਟਾਇ ਗਰੇ ਮਧਿ ਮਾਨਹੁ ਮੁੰਡ ਕੀ ਮਾਲ ਕੋ ਤਾਗਾ॥ ੨੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਮੂੰ ਚਤੁਰੰਗ=ਚਾਰ ਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾਂ। ਚਮੁੰਡ=ਦੁਰਗਾ। ਚਾਲ=ਹਲਚਲ। ਅਵਨੀ=ਧਰਤੀ। ਹਰਿ ਜੂ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ। ਹਰਿਆਸਨਿ=ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਖੱਲ। ਹਰਿ ਹਾਰਿ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਹਾਰ ਵਾਂਗੂੰ ਪਿਆ ਸੱਪ।

ਜਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਚੌਂਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ, ਤਦ ਸੁੰਭ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪ ਆ ਗਿਆ। ਸੁੰਭ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹਲਚਲ ਮਚ ਗਈ, ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਟੁੱਟ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਸਣ ਤੋਂ ਉਠਕੇ ਭੱਜ ਤੁਰੇ। ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਹਾਰ ਵਾਂਗੂੰ ਪਿਆ ਸੱਪ ਸੁਕ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਕਰਕੇ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਹ ਸੱਪ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਮਾਨੋ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਦਾ ਇਹ ਧਾਗਾ ਹੈ॥ ੨੧੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਚੰਡਿ ਕੇ ਸਾਮੁਹਿ ਆਇਕੈ ਸੁੰਭ ਕਹਿਓ ਮੁਖਿ ਸੋ ਇਹ ਮੈ ਸਭ ਜਾਨੀ॥
ਕਾਲਿ ਸਮੇਤ ਸਭੈ ਸ਼ਕਤੀ ਮਿਲਿ ਦੀਨੋ ਖਪਾਇ ਸਭੈ ਦਲੁ ਬਾਨੀ॥
ਚੰਡ ਕਹਿਓ ਮੁਖ ਤੇ ਉਨ ਕੋ ਤੇਊ ਤਾ ਛਿਨ ਗਉਰ ਕੇ ਮੱਧਿ ਸਮਾਨੀ॥
ਜਿਉ ਸਰਤਾ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੇ ਬੀਚ ਮਿਲੈ ਬਰਖਾ ਬਹੁ ਬੂੰਦਨ ਪਾਨੀ॥ ੨੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਲਿ ਬਾਨੀ=ਸੈਨਾਪਤੀ

ਸੁੰਭ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਣੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਦੁਰਗਾ ! ਤੂੰ ਕਾਲੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਦੈਵੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸੈਨਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਕੋਈ ਬਹਾਦਰਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਕੱਲੀ ਜੰਗ ਕਰ। ਸੁੰਭ ਦੀ ਇਹ ਵੰਗਾਰ ਸੁਣਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਕਾਲੀ ਤੇ ਹੋਰ ਦੈਵੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਓ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਉਂ ਸਮਾ ਗਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਬਰਸਾਤ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਮੀਂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਦੀ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੧੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕੈ ਬਲਿ ਚੰਡਿ ਮਹਾਂ ਰਨ ਮੱਧਿ ਸੁ ਲੈ ਜਮਦਾੜ ਕੀ ਤਾ ਪਰਿ ਲਾਈ॥
ਬੈਠ ਗਈ ਅਰਿ ਕੇ ਉਰ ਮੈ ਤਿਹ ਸ੍ਰਉਨਤ ਜੁੱਗਨਿ ਪੂਰ ਅਘਾਈ॥
ਦੀਰਘ ਜੁੱਧੁ ਬਿਲੋਕ ਕੈ ਬੁੱਧ ਕਵੀਸ਼ੁਰ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਆਈ॥
ਲੋਥ ਪੈ ਲੋਥ ਗਈ ਪਰ ਇਉ ਸੁ ਮਨੋ ਸੁਰਲੋਗ ਕੀ ਸੀਢੀ ਬਨਾਈ॥ ੨੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਰਲੋਗ=ਸੁਰਗ। ਸੀਢੀ=ਪੌੜੀ।

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜਾ ਬਲ ਧਾਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਟਾਰ ਫੜਕੇ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਮਾਰੀ। ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਚਲਾਈ ਕਟਾਰ ਸੁੰਭ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਧਸ ਗਈ। ਉਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਜੋਗਨੀਆਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਜ ਗਈਆਂ। ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਸੁੰਭ ਦਾ ਇਹ ਭਿਅੰਕਰ ਜੰਗ ਵੇਖਕੇ

ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਉਪਜੀ ਹੈ, ਲੋਥ ਤੇ ਲੋਥ ਇਉਂ ਚੜ੍ਹੀ ਪਈ ਸੀ, ਮਾਨੋ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਪੌੜੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ॥੨੧੫॥

ਸੁੰਭ ਚਮੂੰ ਸੰਗ ਚੰਡਕਾ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਜੁੱਧ ਅਨੇਕਿਨ ਵਾਰ ਮਚਿਓ ਹੈ॥
ਜੰਬਕ ਜੁੱਗਨ ਗ੍ਰਿੱਝ ਮਜੂਰ ਰਕਤ੍ਰ ਕੀ ਕੀਚ ਮੈ ਈਸ, ਨਚਿਓ ਹੈ॥
ਲੁੱਥ ਪੈ ਲੁੱਥ ਸੁਭੀਤੈ ਭਈ ਸਿਤ ਗੂਦ ਅਉ ਮੇਦ ਲੈ ਤਾਹਿ ਗਚਿਓ ਹੈ॥
ਭਉਨ ਰੰਗੀਨ ਬਨਾਇ ਮਨੋ ਕਰਿਮਾਵਿਸ਼ ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਰਚਿਓ ਹੈ॥ ੨੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੀਤੈ--ਕੰਧ। ਸਿਤ=ਕਲੀ--ਚੂਨਾ। ਗੂਦ=ਰਤੂਬਤ। ਮੇਦ=ਚਰਬੀ। ਕਰਮਾਵਿਸੁ=ਵਿਸ਼ਕਰਮਾ। ਬਚਿਤ੍ਰ=ਸੁੰਦਰ।

ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਕਰਕੇ ਸੁੰਭ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰ ਜੰਗ ਕੀਤਾ।

ਗਿੱਦੜ, ਜੋਗਨੀਆਂ, ਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਇਹ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਨ, ਲਹੂ ਦਾ ਗਾਰਾ ਸੀ, ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਘਾਣੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਣਕੇ ਨਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੋ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਤੇ ਲੋਥਾਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ ਇਹ ਕੰਧ ਬਣੀ ਸੀ, ਚਿੱਟੀ ਰਤੂਬਤ ਤੇ ਚਰਬੀ ਦਾ ਕੰਧ ਤੇ ਚਿੱਟਾ ਪਲਸਤਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਰਣਭੂਮੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ ਸੀ ਇਹ ਤਾਂ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਕਰਮਾ ਨੇ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ॥੨੧੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਦੁੰਦ ਸੁ ਜੁੱਧੁ ਭਇਓ ਰਨ ਮੈ ਉਤ ਸੁੰਭ ਇਤੈ ਬਰਚੰਡ ਸੰਭਾਰੀ॥
ਘਾਇ ਅਨੇਕ ਭਏ ਦੁਹੂੰ ਕੇ ਤਨ ਪਉਰਖ ਗਜੋ ਸਭ ਦੈਤ ਕੋ ਹਾਰੀ॥
ਹੀਨ ਭਈ ਬਲ ਤੇ ਭੁਜ ਕਾਂਪਤ ਸੋ ਉਪਮਾ ਕਵਿ ਐਸੇ ਬਿਚਾਰੀ॥
ਮਾਨਹੁ ਗਾਰੁੜ ਕੇ ਬਲ ਤੇ ਲਟੀ ਪੰਚ ਮੁਖੀ ਜੁਗ ਸਾਂਪਨ ਕਾਰੀ॥ ੨੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਉਰਖ=ਬਲ, ਜ਼ੋਰ।

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਦ੍ਵੰਦ ਜੁੱਧ ਮਚਿਆ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਸੁੰਭ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੁਰਗਾ ਬੜੇ ਬਲ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੀ ਸੀ। ਜੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜ਼ਖਮ ਲੱਗੇ, ਸੁੰਭ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੁੰਭ ਦੀਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਬਲਹੀਨ ਹੋ ਕੇ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਵੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਹੈ। ਸੁੰਭ ਦੀਆਂ ਬਲਹੀਨ ਹੋਈਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਮਾਨੋ ਪੰਜ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ ਕਾਲੀਆਂ ਸਪਨੀਆਂ ਗਾਰੜ੍ਹ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਲਟਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੨੧੭॥

ਕੋਪ ਭਈ ਬਰਚੰਡ ਮਹਾਂ ਬਹੁ ਜੁੱਧ ਕਰਿਓ ਰਨ ਮੈ ਬਲ ਧਾਰੀ॥

ਲੈ ਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੈ ਸੁੰਭ ਕੇ ਊਪਰਿ ਝਾਰੀ॥
ਸਾਰ ਸੋ ਸਾਰ ਕੀ ਧਾਰ ਬਜੀ ਝਨਕਾਰ ਉਠੀ ਤਿਹ ਤੇ ਚਿਨਗਾਰੀ॥
ਮਾਨਹੁ ਭਾਦਵ ਮਾਸ ਕੀ ਰੈਨ ਲਸੈ ਪਟਬੀਜਨ ਕੀ ਚਮਤਕਾਰੀ॥ ੨੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਟਬੀਜਨ=ਟਟਹਿਣੇ।

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ ਬੜੀ ਕਰੋਧਵਾਨ ਹੋਈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬਲ ਧਾਰਕੇ ਬੜਾ ਭਿਅੰਕਰ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਬਲਵਾਨ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਫੜਕੇ, ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮਾਰੀ। ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਵਜਕੇ ਬੜੀ ਛਣਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਚਿੰਗਾੜੀਆਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿੰਗਾੜੀਆਂ ਦੀ ਚਮਕ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਭਾਦਰੋਂ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਟਟਹਿਣੇ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੨੧੮॥

ਘਾਇਨ ਤੇ ਬਹੁ ਸ੍ਰਉਨ ਪਰਿਓ ਬਲ ਛੀਨ ਭਇਓ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁੰਭ ਕੋ ਕੈਸੇ॥
ਜੋਤ ਘਟੀ ਮੁਖ ਕੀ ਤਨ ਕੀ ਮਨੋ ਪੂਰਨ ਤੇ ਪਰਿਵਾ ਸਸਿ ਜੈਸੇ॥
ਚੰਡ ਲਇਓ ਕਰਿ ਸੁੰਭ ਉਠਾਇ ਕਹਿਓ ਕਵਿ ਨੇ ਮੁਖਿ ਤੇ ਜਸੁ ਐਸੇ॥
ਰੱਛਕ ਗੋਧਨ ਕੇ ਹਿਤ ਕਾਨ੍ਹ ਉਠਾਇ ਲਇਓ ਗਿਰ ਗੋਧਨੁ ਜੈਸੇ॥ ੨੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੋਧਨਿ=ਗਊਆਂ ਦਾ ਵੱਗ। ਗਿਰ ਗੋਧਨ=ਗੋਵਰਧਨ ਪਰਬਤ।

ਸੁੰਭ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਲਹੂ ਵਗ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਬਲ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਕਰਾਂਤੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਟ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਏਕਮ ਨੂੰ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚੰਡੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਵੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਗਊਆਂ ਦੇ ਵੱਗ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਗੋਵਰਧਨ ਪਰਬਤ ਨੂੰ ਚੁਕ ਲਿਆ ਸੀ॥ ੨੧੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਰ ਤੇ ਗਿਰ ਧਰਨੀ ਪਰਿਓ ਧਰ ਤੇ ਗਇਓ ਅਕਾਸ॥
ਸੁਭ ਸੰਘਾਰਨ ਕੇ ਨਮਿਤ ਗਈ ਚੰਡ ਤਿਹ ਪਾਸ॥ ੨੨੦॥

ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਸੁੰਭ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਲ ਉੱਡਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ॥ ੨੨੦॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬੀਚ ਤਬੈ ਨਭ ਮੰਡਲ ਚੰਡਿਕਾ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿਓ ਜਿਮ ਆਗੇ ਨ ਹੋਊ॥
ਸੂਰਜ ਚੰਦੁ ਨਿੱਛਤ੍ਰ ਸਚੀਪਤਿ ਅਉਰ ਸਭੈ ਸੁਰ ਪੇਖਤ ਸੋਊ॥

ਖੈਚ ਕੈ ਮੂੰਡ ਦਈ ਕਰਵਾਰ ਕੀ ਏਕ ਕੋ ਮਾਰ ਕੀਏ ਤਨ ਦੋਊ॥
ਸੁੰਭ ਦੁ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਭੂਮਿ ਪਰਿਓ ਤਨ ਜਿਉ ਕਲਵਤ੍ਰ ਸੌ ਚੀਰਤ ਕੋਊ॥੨੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਛੱਤ੍ਰ=ਤਾਰੇ। ਸਚੀਪਤਿ=ਸਚੀ ਦਾ ਪਤੀ, ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ।

ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸੁੰਭ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਅਗੇ ਕਦੀ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਤਾਰੇ, ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਵਤੇ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਖਿੱਚਕੇ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਮਾਰੀ ਤੇ ਇਕ ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਸੁੰਭ ਦਾ ਸਰੀਰ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਲਵੱਤ੍ਰ ਆਰਾ ਚੀਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ॥੨੨੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁੰਭ ਮਾਰ ਕੈ ਚੰਡਕਾ ਉਠੀ ਸੁ ਸੰਖ ਬਜਾਇ॥
ਤਬ ਧੁਨਿ ਘੰਟਾ ਕੀ ਕਰੀ ਮਹਾਂ ਮੋਦ ਮਨ ਪਾਇ॥੨੨੨॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸੰਖ ਵਜਾਇਆ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਘੰਟਾ ਵਜਾਇਆ॥੨੨੨॥

ਦੈਤ ਰਾਜ ਛਿਨ ਮੈ ਹਨਿਓ ਦੇਵੀ ਇਹ ਪਰਿਕਾਰ॥
ਅਸ਼ਟ ਕਰਨ ਮਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਹਿ ਸੈਨਾ ਦਈ ਸੰਘਾਰ॥੨੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸ਼ਟ ਕਰਨ=ਅੱਠ ਹੱਥ। ਸੰਘਾਰ=ਨਾਸ।

ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੈਂਤ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਅੱਠਾਂ ਹੱਥਾ ਵਿਚ ਅੱਠ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੨੨੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਚੰਡ ਕੇ ਕੋਪ ਨ ਓਪ ਰਹੀ ਰਨ ਮੈ ਅਸਿ ਧਾਰ ਭਈ ਸਮੁਹਾਈ॥
ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰਿ ਸੰਘਾਰ ਦਏ ਤਬ ਭੂਪ ਬਿਨਾ ਕਰੈ ਕਉਨ ਲਰਾਈ॥
ਕਾਂਪ ਉਠੇ ਅਰਿ ਤ੍ਰਾਸ ਹੀਏ ਧਰਿ ਛਾਡਿ ਦਈ ਸਭ ਪਉਰਖਤਾਈ॥
ਦੈਤ ਚਲੇ ਤਜਿ ਖੇਤ ਇਉ ਜੈਸੇ ਬਡੇ ਗੁਨ ਲੋਭ ਤੇ ਜਾਤ ਪਰਾਈ॥੨੨੪॥

ਜਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਰੋਧ ਅਗੇ ਕਿਸੇ ਦੈਂਤ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਜੰਗ ਕੌਣ ਕਰੇ ? ਵੈਰੀ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਮਨ ਡਰ ਨਾਲ ਕੰਬ ਉਠੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।

ਦੈਂਤ ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ ਲੋਭ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਣ ਦੂਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੨੨੪॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨੇ, ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ ਸੁੰਭ ਬਧਹਿ ਨਾਮ ਸਪਤਮੋ ਧਿਆਯ ਸਪੂੰਰਨ॥ ੭॥ ੨੨੪॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨ, ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ ਉਕਤਿੰ ਬਿਲਾਸ ਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਦਾ ਕਤਲ, ਅਧਿਆਏ ਸੱਤਵਾਂ ਸਮਾਪਤ॥ ੭॥ ੨੨੪॥ ਚਲਦਾ॥

ਅਧਿਆਏ ਅਠਵਾਂ

ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ

ਸਵੈਯਾ॥ ਭਾਜਿ ਗਇਓ ਮਘਵਾ ਜਿਨ ਕੇ ਡਰ ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਆਦਿ ਸਭੈ ਭੈ ਭੀਤੇ॥
ਤੇਈ ਵੈ ਦੈਤ ਪਰਾਇ ਗਏ ਰਨ ਹਾਰ ਨਿਹਾਰ ਭਏ ਬਲੁ ਰੀਤੇ॥
ਜੰਬੁਕ ਗ੍ਰਿਝ ਨਿਰਾਸ ਭਏ ਬਨ ਬਾਸ ਗਏ ਜੁਗ ਜਾਮ ਨ ਬੀਤੇ॥
ਸੰਤ ਸਹਾਇ ਸਦਾ ਜਗ ਮਾਇ ਸੁ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਬਡੇ ਅਰਿ ਜੀਤੇ॥ ੨੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਘਵਾ=ਇੰਦਰ। ਭੈਭੀਤੇ=ਡਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਨਿਹਾਰਿ=ਵੇਖਕੇ। ਬਲੁ ਰੀਤੇ=ਜ਼ੋਰ ਤੋਂ ਖਾਲੀ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਡਰ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਸੁਰਗ ਛਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਭੈ ਭੀਤ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਓਹੋ ਦੈਂਤ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਵੇਖਕੇ ਬਲਹੀਨ ਹੋਏ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਅਜੇ ਦੋ ਪਹਿਰ ਵੀ ਜੰਗ ਹੁੰਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬੀਤੇ ਕਿ ਗਿੱਦੜ ਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਕੇ ਬਨ ਨੂੰ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਭਾਵ ਦੋ ਪਹਿਰ ਬੀਤਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸਭ ਦੈਂਤ ਮਾਰਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਸੰਤਾ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਵਰਗੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ॥ ੨੨੫॥

ਦੇਵ ਸਭੈ ਮਿਲਿਕੈ ਇਕ ਠਉਰ ਸੁ ਅੱਛਤ ਕੁੰਕਮ ਚੰਦਨ ਲੀਨੋ॥
ਤੱਛਨ ਲੱਛਨ ਦੈਕੈ ਪ੍ਰਦੱਛਨ ਟੀਕਾ ਸੁ ਚੰਡ ਕੇ ਭਾਲ ਮੈ ਦੀਨੋ॥
ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਉਪਜਯੋ ਤਹ ਭਾਵ ਇਹੈ ਕਵਿ ਨੇ ਮਨ ਮੈ ਲਖਿ ਲੀਨੋ॥

ਮਾਨਹੁ ਚੰਦ ਕੇ ਮੰਡਲ ਮੈ ਸੁਭ ਮੰਗਲ ਆਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਹਿ ਕੀਨੋ॥ ੨੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੱਛਤ=ਚੌਲ। ਕੁੰਕਮ=ਕੇਸਰ।

ਅਰਥ - ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਚੌਲ, ਕੇਸਰ ਤੇ ਚੰਦਨ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਝਟਪਟ ਹੀ ਦੁਰਗਾ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਦੱਖਣਾਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਜਿੱਤ ਦਾ ਤਿਲਕ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਭਾਵ ਕਵੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਮਸਤਕ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਲੋਂ ਲਾਇਆ ਤਿਲਕ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ੍ਰ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸੁਭ ਮੰਗਲ ਨੇ ਆਕ ਕੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜੋਤਿਸ਼ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚੰਦ੍ਰ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸੁਭ ਮੰਗਲ ਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣਾ, ਮੰਗਲਮਈ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੨੬॥

ਕਬਿੱਤੁ॥ ਮਿਲਿ ਕੈ ਸੁ ਦੇਵਨ ਬਡਾਈ ਕਰੀ ਕਾਲਕਾ ਕੀ
ਏਹੋ ਜਗ ਮਾਤ ਤੈ ਤੋ ਕਟਿਓ ਬਡੋ ਪਾਪੁ ਹੈ॥
ਦੈਤਨ ਕੋ ਮਾਰ ਰਾਜ ਦੀਨੋ ਤੈ ਸੁਰੇਸ਼ ਹੂੰ ਕੋ
ਬਡੋ ਜਸੁ ਲੀਨੋ ਜਗ ਤੇਰੋ ਈ ਪ੍ਰਤਾਪੁ ਹੈ॥
ਦੇਤ ਹੈ ਅਸੀਸ ਦਿਜ ਰਾਜ ਰਿਖ ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ
ਤਹਾ ਹੀ ਪੜਿਓ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਕਉਚ ਹੂੰ ਕੋ ਜਾਪੁ ਹੈ॥
ਐਸੇ ਜਸੁ ਪੂਰ ਰਹਿਓ ਚੰਡਕਾ ਕੋ ਤੀਨ ਲੋਕ
ਜੈਸੇ ਧਾਰ ਸਾਗਰ ਮੈ ਗੰਗਾ ਜੀ ਕੋ ਆਪੁ ਹੈ॥ ੨੨੭॥

ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਕਾਲਕਾ ਮਾਤਾ ਦੀ ਬੜੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਜਗਤਮਾਤਾ ਕਾਲਕਾ ! ਤੂੰ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਗਲੋਂ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਮਾਤਾ! ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਸੁਰਗਪੁਰੀ ਦਾ ਰਾਜ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਜ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਬੜਾ ਜਸ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਹੀ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭ ਬ੍ਰਹਮਰਿਸ਼ੀ ਤੇ ਰਾਜਰਿਸ਼ੀ ਤੇਰੇ ਇਸ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਤੈਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਸੁਭ ਅਸੀਸਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ 'ਬ੍ਰਹਮ ਕੌਚ' ਰੂਪ ਜਾਪ ਜਪ ਰਹੇ ਹਨ।" ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਦਾ ਜਸ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦਾ ਉਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ॥ ੨੨੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਦੇਹਿ ਅਸੀਸ ਸਭੈ ਸੁਰ ਨਾਰਿ ਸੁ ਧਾਰਿ ਕੈ ਆਰਤੀ ਦੀਪ ਜਗਾਇਓ॥
ਫੂਲ ਸੁਗੰਧ ਸੁ ਅੱਛਤ ਦੱਛਨ ਜੱਛਨ ਜੀਤ ਕੋ ਗੀਤ ਸੁ ਗਾਇਓ॥

ਧੂਪ ਜਗਾਇਕੈ ਸੰਖ ਬਜਾਇਕੈ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਕੈ ਬੈਨ ਸੁਨਾਇਓ ॥
ਹੇ ਜਗਮਾਇ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਇ ਤੈ ਸੁੰਭ ਕੋ ਘਾਇ ਬਡੋ ਜਸੁ ਪਾਇਓ ॥ ੨੨੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੱਛਨ=ਵਾਰਨਾ। ਜੱਛਨ=ਜੱਛਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ।

ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਰਤੀ ਦਾ ਥਾਲ ਸਜਾਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਦੀਵੇ ਜਗਾਏ ਸਨ। ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੇ ਫੁਲ ਤੇ ਚੌਲ ਲੈ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੁਰਗਾ ਤੋਂ ਵਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਜੱਛਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਜਿੱਤ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਧੂਪ ਧੁਖਾਕੇ, ਸੰਖ ਵਜਾਕੇ ਤੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਨ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਹੇ ਸਦਾ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ! ਤੁਸੀ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਬੜਾ ਜਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ॥੨੨੮॥

ਸੱਕ੍ਰਹਿ ਸਾਜਿ ਸਮਾਜਿ ਦੈ ਚੰਡ ਸੁ ਮੋਦ ਮਹਾ ਮਨ ਮਾਹਿ ਰਈ ਹੈ ॥
ਸੂਰ ਸਸੀ ਨਭ ਥਾਪਿ ਕੈ ਤੇਜੁ ਦੈ ਆਪ ਤਹਾ ਤੇ ਸੁ ਲੋਪ ਭਈ ਹੈ ॥
ਬੀਚ ਅਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਢਿਓ ਤਹ ਕੀ ਉਪਮਾ ਮਨ ਤੇ ਨ ਗਈ ਹੈ ॥
ਧੂਰ ਕੈ ਪੂਰ ਮਲੀਨ ਹੁਤੋ ਰਵਿ ਮਾਨਹੁ ਚੰਡਕਾ ਓਪ ਦਈ ਹੈ ॥ ੨੨੯ ॥

ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰਗਪੁਰੀ ਦਾ ਰਾਜ ਸਾਜ ਸੌਂਪਕੇ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਮਨ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਖਸ਼ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਓਥੋਂ ਅੰਤਰਧਿਆਨ ਹੋ ਗਈ। ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਵਿਸਰੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਉਪਮਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਉਡੀ ਧੂੜ ਨਾਲ ਮਾਨੋ ਸੂਰਜ ਮਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੇਜ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੨੯।।

ਕਬਿੱਤੁ ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਮਧੁਕੈਟ ਮਦ ਮਥਨ ਮਹਿਖਾਸੁਰੈ
ਮਾਨ ਮਰਦਨ ਕਰਨ ਤਰਨ ਬਰ ਬੰਡ ਕਾ ॥
ਧੂਮ੍ਰ ਦ੍ਰਿਗ ਧਰਨ ਧਰ ਧੂਰ ਧਾਨੀ ਕਰਨ
ਚੰਡ ਅਰੁ ਮੁੰਡ ਕੇ ਮੁੰਡ ਖੰਡ ਖੰਡਕਾ ॥
ਰਕਤਬੀਜ ਹਰਨ ਰਕਤ ਭੱਛਨ ਕਰਨ
ਦਰਨ ਅਨ ਸੁੰਭ ਰਨ ਰਾਰ ਰਿਸ ਮੰਡਕਾ ॥

ਸੁੰਭ ਬਲੁ ਧਾਰ ਸੰਘਾਰ ਕਰਵਾਰ ਕਰਿ ਸਕਲ ਖਲੁ ਅਸੁਰ ਦਲੁ ਜੈਤ ਜੈ ਚੰਡਕਾ॥੨੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਰਨ=ਫੁਰਤੀਲੀ। ਬੰਡਕਾ=ਦੇਣਾ।

ਇਹ ਦੁਰਗਾ ਪਹਿਲਾਂ ਮਧੁ ਤੇ ਕੈਟਭ ਦੈਂਤ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਘੁਮੰਡ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਵਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀਲੀ ਹੈ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਝਟ ਪਟ ਵਰ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ। ਦੁਰਗਾ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਧੂਮ੍ਰ ਦ੍ਰਿਗ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਟਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੈਂਤ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਰਕਤਬੀਜ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਉਸਦਾ ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਲਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਬੜਾ ਕਰੋਧ ਕਰਕੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨਾਲ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜੋ ਬੜੇ ਬਲਧਾਰੀ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜਕੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਮੂਰਖ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਐਸੀ ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋਵੇ॥੨੩੦॥

**ਸਵੈਯਾ॥ ਦੇਹਿ ਸ਼ਿਵਾ ਬਰਮੋਹਿ ਇਹੈ ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ॥
ਨ ਡਰੋਂ ਅਰਿ ਸੋਂ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋਂ ਨਿਸਚੈ ਕਰ ਆਪਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ॥
ਅਰੁ ਸਿੱਖ ਹੌਂ ਆਪਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੌ ਇਹ ਲਾਲਚ ਹਉ ਗੁਨ ਤਉ ਉਚਰੋਂ॥
ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋਂ॥੨੩੧॥**

ਹੇ ਸ਼ਿਵਾ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ! ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵਰ ਬਖਸ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਕਦੀ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਾ ਹਟਾਂ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਮੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਰਾ ਨਾ ਡਰਾਂ ਅਤੇ ਨਿਸਚੇ ਪੂਰਬਕ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਭ ਸਿਖਿਆ ਦੇਵਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਲਾਲਚ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਦਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਆਵੇ ਤਦੋਂ ਮੈਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੜਦਾ ਲੜਦਾ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵਾਂ ਭਾਵ ਧਰਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਲੜਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਵਾਂ॥੨੩੧॥

**ਚੰਡ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਵਿੱਤਨ ਮੈ ਬਰਨਿਓ ਸਭਹੀ ਰਸ ਰੁਦ੍ਰ ਮਈ ਹੈ॥
ਏਕ ਤੇ ਏਕ ਰਸਾਲ ਭਇਓ ਨਖ ਤੇ ਸਿੱਖ ਲਉ ਉਪਮਾ ਸੁ ਨਈ ਹੈ॥
ਕਉਤਕ ਹੇਤ ਕਰੀ ਕਵਿ ਨੇ ਸਤਿਸਯ ਕੀ ਕਥਾ ਇਹ ਪੂਰੀ ਭਈ ਹੈ॥
ਜਾਹਿ ਨਮਿੱਤ ਪੜੈ ਸੁਨਿ ਹੈ ਨਰ ਸੋ ਨਿਸਚੈ ਕਰਿ ਤਾਹਿ ਦਈ ਹੈ॥੨੩੨॥**

ਅਰਥ - ਮੈਂ ਇਹ ਚੰਡੀ ਦੇ ਕੌਤਕ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬੀਰ ਰਸ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਛੰਦ ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਪੈਰ ਦੇ ਨੌਂਹਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਿਰ ਤਕ ਹਰ ਇਕ ਉਪਮਾ ਨਵੀਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਚਿਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਕਥਾ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੁਰਗਾ ਸਪਤਸਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਕਥਾ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਇਥੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਜਿਸ ਭਾਵਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇਗਾ ਜਾਂ ਸੁਣੇਗਾ, ਦੁਰਗਾ ਉਸ ਦੀ ਉਸ ਮਨੋਕਾਮਨਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੇਗੀ॥੨੩੨॥

ਦੁਰਗਾ ਸਪਤਸਈ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਸ ਕਥਾ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਣਨ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਮਹਾਤਮ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ॥ ਗ੍ਰੰਥ ਸਤਿਸਯ ਕੋ ਕਰਿਓ ਜਾ ਸਮ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ॥
ਜਿਹ ਨਮਿੱਤ ਕਵਿ ਨੇ ਕਹਿਓ ਸੁ ਦੇਹ ਚੰਡਕਾ ਸੋਇ॥੨੩੩॥

ਮੈਂ ਇਸ ਸਤਸਇਆ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਰੌਦ੍ਰ ਰਸ ਪੂਰਤ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਿਸ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਦੁਰਗਾ ਮੇਰਾ ਉਹ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਕਰੇ॥੨੩੩॥

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰਕੰਡੇਯ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਿਸ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਕੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮਨੋਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਇਕੋ ਤੁਕ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:-

ਅਰਥਾਤ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਚੁਕੇ ਭਾਰਤਵਾਸੀਆਂ ਵਿਚ ਧਰਮ-ਜੁੱਧ ਦਾ ਚਾਅ ਤੇ ਬੀਰ ਰਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਜੰਗਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਆਪਣੀ ਬੀਰ ਰਸੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਹਾਦਰੀ ਭਰੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣ ਕੇ ਕਾਇਰ ਬਣ ਚੁਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਖੋਲਣ ਲੱਗ ਪਵੇ ਤੇ ਉਹ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈ ਕੇ ਜ਼ੁਲਮ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ ਦੇਵ ਸੁਰੇਸ ਸਹਿਤ ਜੈਕਾਰ ਸਬਦੁ ਕਰਾ ਅਸਟਮੋ ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਨਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੮॥੨੩੩॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨ, ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇੰਦਰ ਸਹਿਤ ਜਗਮਾਤ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਅਧਿਆਏ ਅਠਵਾਂ ਸਮਾਪਤ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੮॥੨੩੩॥ ਸਮੁੱਚਾ ਜੋੜ॥

ਅਥ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੁਤੀਆ ਲਿਖ੍ਯਤੇ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ ਦੂਸਰਾ

ਅਧਿਆਏ ਪਹਿਲਾ

ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਮਹਿਖ ਦਈਤ ਸੂਰਯੰ॥ ਬਢਿਯੋ ਸੁ ਲੋਹ ਪੂਰਯੰ॥
ਸੁ ਦੇਵ ਰਾਜ ਜੀਤਯੰ॥ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਰਾਜ ਕੀਤਯੰ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਢਿਯੋ=ਜ਼ੋਰ ਵਧ ਗਿਆ। ਲੋਹ ਪੂਰਯੰ=ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ। ਦੇਵਰਾਜ=ਇੰਦਰ ਰਾਜਾ। ਤ੍ਰਿਲੋਕ=ਤਿੰਨ ਲੋਕ।

ਜਿਹੜਾ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੂਰਮਾ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਧਰਤੀ, ਪਤਾਲ ਤੇ ਸੁਰਗਪੁਰੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਿਆ॥੧॥

ਭਜੇ ਸੁ ਦੇਵਤਾ ਤਬੈ॥ ਇਕੱਤ੍ਰ ਹੋਇ ਕੈ ਸਭੈ॥
ਮਹੇਸੁਰਾ ਚਲੰ ਬਸੇ॥ ਬਿਸੇਖ ਚਿੱਤ ਮੋ ਤ੍ਰਸੇ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹੇਸਰਾਚਲੰ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ। ਤ੍ਰਸੇ=ਡਰੇ ਹੋਏ।

ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਉਹ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਦੈਂਤਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸੇ॥੨॥

ਜੁਗੇਸ਼ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੈ॥ ਭਜੇ ਹਥਿਆਰ ਡਾਰ ਕੈ॥
ਪੁਕਾਰ ਆਰਤੰ ਚਲੇ॥ ਬਿਸੂਰ ਸੂਰਮਾ ਭਲੇ॥੩॥

ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤਰ ਸੁੱਟਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਦੁੱਖੀ ਹੋਏ ਕਰਲਾਉਂਦੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਵੀ ਡੋਲ ਗਏ ਸਨ॥੩॥

ਬਰਖ ਕਿਤੇ ਤਹਾ ਰਹੇ॥ਸੁ ਦੁੱਖ ਦੇਹ ਮੋ ਸਹੇ॥
ਜਗਤ੍ਰਮਾਤਿ ਧਜਾਇਯੰ॥ਸੁ ਜੈਤ ਪੱਤ੍ਰ ਪਾਇਯੰ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਗਤ੍ਰ ਮਾਤਿ=ਦੁਰਗਾ। ਜੈਤਪੱਤ੍ਰ=ਜਿੱਤ।

ਦੇਵਤੇ ਬੜਾ ਦੁਖ ਸਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਈ ਸਾਲ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਰਹੇ। ਉਨਾਂ ਨੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ॥੪॥

ਪ੍ਰਸੰਨ ਦੇਵਤਾ ਭਏ॥ਚਰੰਨ ਪੂਜਬੇ ਧਏ॥
ਸਨੰਮੁਖਾਨ ਠੱਢੀਯੰ॥ਪ੍ਰਣਾਮ ਪਾਨ ਪੱਢੀਯੰ॥੫॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਤੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਚਰਨ ਪੂਜਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧੇ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਦੇਵੀ ਅੱਗੇ ਆ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਉਸਤਤਿ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗੇ ॥੫॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਤਬੈ ਦੇਵ ਧਾਏ॥ ਸਭੋ ਸੀਸ ਨਿਆਏ॥ ਸੁਮਨ ਧਾਰ ਬਰਖੈ॥ ਸਭੈ ਸਾਧ ਹਰਖੇ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਮਨ=ਫੁਲ। ਸਾਧ=ਦੇਵਤੇ, ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼।

ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਅੱਗੇ ਵਧਕੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਏ ਤੇ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ। ਦੇਵਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ॥੬॥

ਕਰੀ ਦੇਬਿ ਅਰਚਾ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਬੇਦ ਚਰਚਾ॥ ਜਬੈ ਪਾਇ ਲਾਗੇ॥ ਤਬੈ ਸੋਗ ਭਾਗੇ॥ ੭॥

ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਵੇਦ-ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਕ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ॥੭॥

ਬਿਨੰਤੀ ਸੁਨਾਈ॥ ਭਵਾਨੀ ਰਿਝਾਈ॥ ਸਭੈ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰੀ॥ ਕਰੀ ਸਿੰਘ ਸੁਆਰੀ॥ ੮॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਸੁਣਕੇ ਦੁਰਗਾ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਸੁਆਰ ਹੋ ਗਈ॥੮॥

ਕਰੇ ਘੰਟ ਨਾਦੰ॥ ਧੁਨੰ ਨਿਰਬਿਖਾਦੰ॥ ਸੁਣੇ ਦਈਤ ਰਾਜੰ॥ ਸਜਿਯੋ ਜੁੱਧ ਸਾਜੰ॥ ੯॥

ਦੇਵੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਘੰਟੇ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਬੜੀ ਗਰਜਵੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਹੋਈ। ਘੰਟੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੇ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਜੰਗ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀ॥ ੯॥

ਚੜਿਯੋ ਰਾਛਸੇਸੰ॥ ਰਚੇ ਚਾਰ ਅਨੇਸੰ॥ ਬਲੀ ਚਾਮਰੇਵੰ॥ ਹਠੀ ਚਿੱਛਰੇਵੰ॥ ੧੦॥

ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਜੰਗ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਚਾਰ ਸੈਨਾਪਤੀ ਬਣਾਏ ਇਕ 'ਚਮਰਦੇਵ' ਸੂਰਮਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ 'ਚਿੱਛੁਰਦੇਵ'॥ ੧੦॥

ਬਿੜਾਲੱਛ ਬੀਰੰ॥ ਚੜੇ ਬੀਰ ਧੀਰੰ॥ ਬਡੇ ਇੱਖੁ ਧਾਰੀ॥ ਘਟਾ ਜਾਨ ਕਾਰੀ॥ ੧੧॥

ਤੀਜਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਬੜਾ ਬਹਾਦਰ 'ਬਿੜਾਲੱਛ' ਥਾਪਿਆ। ਇਹ ਬੜੇ ਧੀਰਜਵਾਨ ਯੋਧੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਚੜ੍ਹੇ। ਸ੍ਰ਼ਭੇ ਬੜੇ ਧਨੁਖਧਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਇਉਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਚਲੇ, ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਾਣਿ ਜਿਤੇ ਰਾਛਸਨਿ ਮਿਲਿ ਛਾਡਤ ਭਏ ਅਪਾਰ॥
ਫੂਲਮਾਲ ਹ੍ਵੈ ਮਾਤ ਉਰ ਸੋਭੇ ਸਭੇ ਸੁ ਧਾਰ ੧੨॥

ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਜਿੰਨੇ ਤੀਰ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਮਾਰੇ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਦੇਵੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਏ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੧੨॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਜਿਤੇ ਦਾਨਵੌ ਬਾਨ ਪਾਨੀ ਚਲਾਏ॥ ਤਿਤੇ ਦੇਵਤਾ ਆਪ ਕਾਟੇ ਬਚਾਏ॥
ਕਿਤੇ ਢਾਲ ਢਾਹੇ ਕਿਤੇ ਪਾਸ ਪੇਲੇ॥ ਭਰੇ ਬਸਤ੍ਰ ਲੋਹੂ ਜਨੋ ਫਾਗ ਖੇਲੇ॥ ੧੩॥

ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਤੀਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਚਲਾਏ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਕਈਆਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਢਾਲ ਮਾਰਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸਾਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਿਬੜੇ ਇਉਂ ਦਿੱਸ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਹੋਲੀ ਖੇਡਕੇ ਆਏ ਹੋਣ॥ ੧੩॥

ਦੁਰਗਾ ਹੂੰ ਕੀਯੰ ਖੇਤ ਧੁੰਕੇ ਨਗਾਰੇ॥ ਕਰੰ ਪਟਿਸੰ ਪਰਘ ਪਾਸੀ ਸੰਭਾਰੇ॥
ਤਹਾਂ ਗੋਫਨੈ ਗੁਰਜ ਗੋਲੇ ਸੰਭਾਰੇ॥ ਹਠੀ ਮਾਰਹੀ ਮਾਰ ਕੈ ਕੈ ਪੁਕਾਰੇ॥ ੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧੁੰਕੇ=ਵੱਜੇ। ਪਟਿਸੰ=ਪਟੇ। ਪਰਘ=ਕੁਹਾੜਾ। ਗੋਫਨੈ=ਗੋਪੀਏ।

ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣਿਆਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਪਟੇ, ਕੁਹਾੜੇ ਤੇ ਫਾਹੀਆ ਫੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗੋਪੀਆ ਸੀ, ਕਿਸੇ

ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗੁਰਜ ਸੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੋਲੇ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਬੜੇ ਹਠੀਲ ਯੋਧੇ 'ਮਾਰ ਲੌ-ਮਾਰ ਲੋ' ਦਾ ਰੌਲਾ ਗੋਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੪॥

ਤਬੈ ਅਸ਼ਟ ਅਸ਼ਟਾ ਹਥਿਆਰੰ ਸੰਭਾਰੇ॥ ਸਿਰੰ ਦਾਨ ਵੈਂਦ੍ਰਾਨ ਕੇ ਤਾਕਿ ਝਾਰੇ॥
ਬੱਬਕਜੋ ਬਲੀ ਸਿੰਘ ਜੁੱਧੰ ਮਝਾਰੰ॥ ਕਰੇ ਖੰਡ ਖੰਡੰ ਸੁ ਜੋਧਾ ਅਪਾਰੰ॥ ੧੫॥

ਤਦੋਂ ਅਸ਼ਟਭੁਜੀ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੱਠਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਅੱਠਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜ ਲਏ। ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਸ਼ਸਤਰ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ੇਰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਗਰਜਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੫॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥

ਤਬ ਦਾਨਵ ਰੋਸ ਭਰੇ ਸਭ ਹੀ॥ ਜਗਮਾਤਿ ਕੇ ਬਾਨ ਲਗੇ ਜਬ ਹੀ॥
ਬਿਬਿਧਾਯੁਧੁ ਲੈ ਸੁ ਬਲੀ ਹਰਖੇ॥ ਘਨ ਬੂੰਦਨ ਜਯੋਂ ਬਿਸਖੰ ਬਰਖੇ॥ ੧੬॥

ਜਦੋਂ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਬਾਣ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ। ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਦੈਂਤ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜਕੇ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤੇ ਬੱਦਲ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਬੜੇ ਤਿਖੇ ਤੀਰ ਛੱਡਣ ਲੱਗੇ॥੧੬॥

ਜਨੁ ਘੋਰ ਕੈ ਸਿਆਮ ਘਟਾ ਘੁਮਡੀ॥ ਅਸੁਰੇਸ ਅਨੀਕਨਿ ਤਯੋ ਉਮਡੀ॥
ਜਗ ਮਾਤ ਬਿਰੂਥਨਿ ਮੋਂ ਧਸਿਕੈ॥ ਧਨੁ ਸਾਇਕ ਹਾਥ ਗਹਿਯੋ ਹਸਿਕੈ॥ ੧੭॥

ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਗਰਜਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੈਂਤ ਰਾਜ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ। ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਧਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਹਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਫੱੜ ਲਿਆ॥੧੭॥

ਰਣ ਕੁੰਜਰ ਪੁੰਜ ਗਿਰਾਇ ਦੀਏ॥ ਇਕ ਖੰਡ ਅਖੰਡ ਦੁਖੰਡ ਕੀਏ॥
ਸਿਰ ਏਕਨਿ ਚੋਟ ਨਿਫੋਟ ਬਹੀ॥ ਤਰਵਾ ਤਰ ਹ੍ਵੈ ਤਰਵਾਰ ਰਹੀ॥ ੧੮॥

ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਤੀਰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ। ਅਖੰਡ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਇਕ ਤੋਂ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਕਈਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਐਸੀ ਕਰਾਰੀ ਚੋਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰਕੇ ਤਲਵਾਰ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਤਲੀ ਦੇ ਹੇਠੋਂ ਨਿਕਲ ਗਈ॥੧੮॥

ਤਨ ਝੱਝਰ ਹ੍ਵੈ ਰਣ ਭੂਮ ਗਿਰੇ॥ ਇਕ ਭਾਜ ਚਲੇ ਫਿਰਕੈ ਨ ਫਿਰੇ॥
ਇਕਿ ਹਾਥ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਆਨ ਬਹੇ॥ ਲਰਿ ਕੈ ਮਰਿ ਕੈ ਗਿਰਿ ਖੇਤ ਰਹੇ॥ ੧੯॥

ਕਈਆਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਜ਼ਰ ਜ਼ਰਾ ਹੋ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਕਈ ਜੰਗ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਤੇ ਉਹ ਮੁੜਕੇ ਫੇਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਾ ਆਏ। ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਉਹ ਲੜਦੇ ਮਰ ਕੇ ਜੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰ ਗਏ॥੧੯॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥

ਤਹਾਂ ਸੁ ਦੈਤ ਰਾਜਯੰ॥ ਸਜੇ ਸੁ ਸਰਬ ਸਾਜਯੰ॥
ਤੁਰੰਗ ਆਪ ਬਾਹੀਯੰ॥ ਬਧੰ ਸੁ ਮਾਤ ਚਾਹੀਯੰ॥੨੦॥

ਦੈਂਤ ਰਾਜ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੇ ਜੰਗ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸਜਾਇਆ।ਉਹ ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਘੋੜਾ ਦੁੜਾਕੇ ਅਗੇ ਵਧਿਆ॥੨੦॥

ਤਬੈ ਦ੍ਰੁਗਾ ਬਕਾਰਿਕੈ॥ ਕਮਾਣ ਬਾਣ ਧਾਰਿਕੈ॥
ਸੁ ਘਾਵ ਚਾਮਰੰ ਕੀਯੋ॥ ਉਤਾਰ ਹਸਤ ਤੇਂ ਦੀਯੋ॥੨੧॥

ਤਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਏ। ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਕੇ ਹਾਥੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ॥੨੧॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਤਬੈ ਬੀਰ ਕੋਪੰ ਬਿੜਾਲਾਫ਼ ਨਾਮੰ॥ ਸਜੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੇਹੰ ਚਲੇ ਜੁੱਧ ਧਾਮੰ॥
ਸਿਰੰ ਸਿੰਘ ਕੇ ਆਨ ਘਾਯੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ॥ ਬਲੀ ਸਿੰਘ ਸੋ ਹਾਥ ਸੋ ਮਾਰਿ ਡਾਰੰ॥੨੨॥

ਤਦੋਂ ਬਿੜਾਲਾਫ਼ ਨਾਮ ਦਾ ਦੈਂਤ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰ ਸਜਾ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਇਕ ਬੜਾ ਤਕੜਾ ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਘਾਇਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਇਕੋ ਪੰਜਾ ਮਾਰਕੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੨੨॥

ਬਿੜਾਲਾਫ਼ ਮਾਰੇ ਸੁ ਪਿੰਗਾਫ਼ ਧਾਏ॥ ਦ੍ਰੁਗਾ ਸਾਮੁਹੇ ਬੋਲ ਬਾਂਕੇ ਸੁਨਾਏ॥
ਕਰੀ ਔਭ੍ਰ ਜਯੋਂ ਗਰਜ ਕੈ ਬਾਣ ਬਰਖੰ॥ ਮਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰੰ ਭਰੇ ਜੁੱਧ ਹਰਖੰ॥੨੩॥

ਜਦੋਂ ਬਿੜਾਲਾਫ਼ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪੰਗਾਫ਼ ਨਾਂ ਦਾ ਦੈਂਤ ਭੱਜਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਤੀਰ ਵਰਸਾਏ॥੨੩॥

ਤਬੈ ਦੇਵੀਅੰ ਪਾਨ ਬਾਣੰ ਸੰਭਾਰੰ॥ ਸਨਜੋ ਦੁਸ਼ਟ ਕੇ ਘਾਇ ਸੀਸੰ ਮਝਾਰੰ॥

ਗਿਰਜੋ ਝੂਮ ਭੂਮੰ ਗਏ ਪ੍ਰਾਣ ਛੁੱਟੰ॥ ਮਨੋ ਮੇਰੁ ਕੋ ਸਾਤਵੋ ਸ੍ਰਿੰਗ ਟੁੱਟੰ॥ ੨੪॥

ਤਦ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਫੜਕੇ ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਭੁਆਂਟਣੀਆਂ ਖਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਾ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਦੀ ਸਤਵੀਂ ਚੋਟੀ ਡਿੱਗੀ ਪਈ ਹੋਵੇ॥ ੨੪॥

ਗਿਰੇ ਬੀਰ ਪਿੰਗਾਛ ਦੇਬੀ ਸੰਘਾਰੇ॥ ਚਲੇ ਅਉਰੁ ਬੀਰੰ ਹਥਜਾਰੰ ਉਘਾਰੇ॥
ਤਬੈ ਰੋਸ ਦੇਬਿਯੰ ਸਰੋਘੰ ਚਲਾਏ॥ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਾਨ ਕੈ ਜੁੱਧ ਮੱਧੰ ਗਿਰਾਏ॥ ੨੫॥

ਜਦੋਂ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬਹਾਦਰ ਪਿੰਗਾਛ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜਕੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਹੋਰ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਵੇਖਕੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਾਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਨ-ਹੀਨ ਕਰਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ॥ ੨੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੇ ਜੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਾਮੁਹੇ ਆਏ॥ ਸਭੈ ਦੇਵਤਾ ਮਾਰਿ ਗਿਰਾਏ॥
ਸੈਨਾ ਸਕਲ ਜਬੈ ਹਨਿ ਡਾਰੀ॥ ਆਸੁਰੇਸ ਕੋਪਾ ਅਹੰਕਾਰੀ॥ ੨੬॥

ਜਿਹੜਾ ਵੈਰੀ ਵੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਮਾਰਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਦੇਵੀ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਅੰਹਕਾਰੀ ਦੈਂਤ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਇਆ॥ ੨੬॥

ਆਪ ਜੁੱਧ ਤਬ ਕੀਆ ਭਵਾਨੀ॥ ਚੁਨ ਚੁਨ ਹਨੇ ਪਖਰੀਆ ਬਾਨੀ॥
ਕ੍ਰੋਧ ਜ੍ਵਾਲ ਮਸਤਕ ਤੇ ਬਿਗਸੀ॥ ਤਾ ਤੇ ਆਪ ਕਾਲਕਾ ਨਿਕਸੀ॥ ੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਖਰੀਆਂ ਬਾਨੀ=ਸੰਜੋਆਂ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ।

ਕਰੋਧਵਾਨ ਹੋਏ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਆਪ ਜੰਗ ਕੀਤਾ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਸੰਜੋਆਧਾਰੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਕਰੋਧ ਦੀ ਅਗਨੀ ਨਿਕਲੀ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਕਾਲਕਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਈ॥ ੨੭॥

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ॥

ਮੁਖ ਬਮਤ ਜ੍ਵਾਲ॥ ਨਿਕਸੀ ਕਪਾਲ॥ ਮਾਰੇ ਗਜੇਸ॥ ਛੂਟੇ ਹੈਏਸ॥ ੨੮॥

ਦੇਵੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੀ ਕਾਲਕਾ ਨਿਕਲੀ, ਓਹ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਉਗਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਕਾਲਕਾ ਨੇ ਹਾਥੀ ਸਵਾਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਤੇ ਘੋੜ-ਸਵਾਰ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੨੮॥

ਛੁੱਟੰਤ ਬਾਣ॥ ਝਮਕਤ ਕ੍ਰਿਪਾਣ॥ ਸਾਂਗੰ ਪ੍ਰਹਾਰ॥ ਖੇਲਤ ਧਮਾਰ॥ ੨੯॥

ਸੂਰਮੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਦੇ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਧਮਾਲਾਂ ਪਾ ਰਹੇ ਹੋਣ॥ ੨੯॥

ਬਾਹੈਂ ਨਿਸ਼ੰਗ॥ ਉੱਠੈਂ ਝੜੰਗ॥ ਤੁੱਪਕ ਤੜਾਕ॥ ਉੱਠਤ .ਕੜਾਕ॥ ੩੦॥

ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਚਲਣ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਬੰਦੂਕਾਂ ਚਲਣ ਨਾਲ ਤੜ ਤੜ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜਵਾਨਾ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਕਾੜ ਕਾੜ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਦੀ ਸੀ॥ ੩੦॥

ਬਬਕੰਤ ਮਾਇ॥ ਭਭਕੰਤ ਘਾਇ॥ ਜੁੱਝੇ ਜੁਆਣ॥ ਨੱਚੇ ਕਿਕਾਣ॥ ੩੧॥

ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਦੀ ਸੀ। ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੱਕ ਭੱਕ ਕਰਕੇ ਲਹੂ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਸਨ ਤੇ ਘੋੜੇ ਨਚਦੇ ਸਨ॥ ੩੧॥

ਰੂਆਮਲ ਛੰਦ॥

ਧਾਇਯੋ ਅਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਤੱਹ ਨਿਜ ਕੋਪ ਓਪ ਬਢਾਇ॥
ਸੰਗ ਲੈ ਚਤੁਰੰਗ ਸੈਨਾ ਸੁੱਧ ਸ਼ਸਤਰ ਨਚਾਇ॥
ਦੇਬਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲਗੈ ਗਿਰੇ ਰਣ ਰੁੱਝਿ ਜੁੱਝਿ ਜੁਆਣ॥
ਪੀਲ ਰਾਜ ਫਿਰੇ ਕਹੂੰ ਰਣ ਸੁੱਛ ਛੁੱਛ ਕਿਕਾਣ॥ ੩੨॥

ਤਦ ਦੈਂਤ ਰਾਜ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਲਈ। ਸੈਨਕ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਘੁਮਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੈਂਤਾ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦੇ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਸ਼ਸਤਰ ਲਗਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਲੜਦੇ ਮਰਦੇ ਹੋਏ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਹਾਥੀ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਮੁਰਦਾ ਹੋਏ ਪਏ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੇ ਪ੍ਰਾਨ-ਹੀਨ ਹੋ ਕੇ ਲੇਟੇ ਪਏ ਸਨ॥ ੩੨॥

ਚੀਰ ਚਾਮਰ ਪੁੰਜ ਕੁੰਜਰ ਬਾਜ ਰਾਜ ਅਨੇਕ॥
ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤ੍ਰ ਸੁਭੇ ਕਹੂੰ ਸਰਦਾਰ ਸੁਆਰ ਅਨੇਕ॥
ਤੇਗ ਤੀਰ ਤੁਫੰਗ ਤਬਰ ਕੂਹਕ ਬਾਨ ਅਨੰਤ॥
ਬੇਧਿ ਬੇਧਿ ਗਿਰੇ ਬਰੱਛਿਨ ਸੂਰ ਸੋਭਾਵੰਤ॥ ੩੩॥

ਅਰਥ - ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਕੱਪੜੇ, ਚੌਰ, ਅਨੇਕਾਂ ਹਾਥੀ ਤੇ ਘੋੜੇ, ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਤੇ ਸੈਨਾ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸੈਨਾਪਤੀ ਤਲਵਾਰਾਂ, ਤੀਰ, ਬੰਦੂਕਾਂ, ਕੁਹਾੜੇ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਤੱਬਰ ਬਾਣ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਬਰਛੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ॥ ੩੩॥

ਗ੍ਰਿੱਧ ਬ੍ਰਿੱਧ ਉਡੇ ਤਹਾ ਫਿਕਰੰਤ ਸੁਆਨ ਸ੍ਰਿਗ੍ਹਾਲ॥
ਮੱਤ ਦੰਤ ਸਪੱਛ ਪੱਬੈ ਕੰਕ ਬੰਕ ਰਸਾਲ॥
ਛੁੱਦ੍ਰ ਮੀਨ ਛੁਰੱਪ੍ਰਕਾ ਅਰੁ ਚਰਮ ਕਛਪ ਅਨੰਤ॥
ਨੱਕ੍ਰ ਬੱਕ੍ਰ ਸੁਬਰਮ ਸੋਭਿਤ ਸ੍ਰੋਣ ਨੀਰ ਦੁਰੰਤ॥ ੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਫਿਕਰੰਤ=ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਮੱਤ ਦੰਤ=ਮਸਤ ਹਾਥੀ। ਸਪੱਛ=ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ। ਕੰਕ=ਇਕ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਪੰਛੀ। ਛੁਦ੍ਰ ਮੀਨ=ਛੋਟੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ। ਨੱਕ੍ਰ=ਤੰਦੂਏ। ਦੁਰੰਤ=ਅਥਾਹ।

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਗਿਰਝਾਂ ਉੱਡਦੀਆਂ ਸਨ, ਕੁੱਤੇ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਪਹਾੜ ਜਾਪਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਜੋ ਕੰਕ ਪੰਛੀ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਉਹ ਮਾਨੋ ਤਿਖੀਆਂ ਨੋਕਾਂ ਵਾਲੀ ਦੱਭ ਸੀ। ਛੋਟੀਆਂ ਛੁਰੀਆਂ ਮਾਨੋ ਨਿਕੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਸਨ। ਢਾਲਾਂ ਕੱਛੂ ਕੁੰਮੇ ਜਾਪਦੇ ਸਨ। ਸੰਜੋਆਂ ਭਿਆਨਕ ਤੰਦੂਏ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਲਹੂ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਹ ਬੇਅੰਤ ਪਾਣੀ ਦਾ ਦਰਿਆ ਵਗਦਾ ਸਮਝੋ॥ ੩੪॥

ਨਵ ਸੂਰ ਨਵਕਾ ਸੇ ਰਥੀ ਅਤਰਥੀ ਜਾਨ ਜਹਾਜ॥
ਲਾਦਿ ਲਾਦਿ ਮਨੋ ਚਲੇ ਧਨ ਧੀਰ ਬੀਰ ਸਲਾਜ॥
ਮੋਲੁ ਬੀਚ ਫਿਰੈ ਚੁਕਾਤ ਦਲਾਲ ਖੇਤ ਖਤੰਗ॥
ਗਾਹਿ ਗਾਹਿ ਫਿਰੇ ਫਵੱਜਨਿ ਝਾਰਿ ਦਿਰਬ ਨਿਖੰਗ॥ ੩੫॥

ਨਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਮਾਨੋ ਬੇੜੀਆਂ ਸਨ, ਰਥੀ ਬੇੜੇ ਸਨ ਤੇ ਅਤਰਥੀ ਮਾਨੋ ਜਹਾਜ਼ ਸਨ। ਲੱਜਾ ਸਮੇਤ ਯੋਧੇ ਧੀਰਜ ਰੂਪ ਧਨ ਲੱਦ ਲੱਦ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਧੀਰਜ ਰੂਪ ਧਨ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਲਾਲ ਤੀਰ ਸਨ, ਜੋ ਮੈਦਾਨਿ-ਜੰਗ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਜੋ ਭੱਥੇ ਖਾਲੀ ਹੋਏ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਇਹ ਮੁੱਲ ਤਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ॥ ੩੫॥

ਅੰਗ ਭੰਗ ਗਿਰੇ ਕਹੂੰ ਬਹੁ ਰੰਗ ਰੰਗਿਤ ਬਸਤ੍ਰ॥
ਚਰਮ ਬਰਮ ਸੁਭੰ ਕਹੂੰ ਰਣ ਭੂਮ ਸ਼ਸਤਰ ਰੁਅਸਤ੍ਰ॥
ਮੁੰਡ ਤੁੰਡ ਧੁਜਾ ਪਤਾਕਾ ਟੂਕ ਟਾਕ ਅਰੇਕ॥
ਜੂਝ ਜੂਝ ਪਰੇ ਸਭੈ ਅਰਿ ਬਾਚਿਯੋ ਨਹਿ ਏਕ॥ ੩੬॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਅੰਗਹੀਨ ਹੋਇਆ ਡਿੱਗਾ ਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਮੈਦਾਨਿ-ਜੰਗ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਢਾਲਾਂ, ਸੰਜੋਆਂ, ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਅਸਤਰ ਪਏ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸਿਰ, ਕਿਤੇ ਮੂੰਹ, ਕਿਤੇ ਝੰਡਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਝੰਡੀਆਂ ਟੁੱਕੜੇ ਟੁੱਕੜੇ ਹੋਏ ਡਿੱਗੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਮੈਦਾਨਿ-ਜੰਗ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਜਿਊਂਦਾ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਸੀ॥ ੩੬॥

ਕੋਪ ਕੈ ਮਹਿਖੇਸ ਦਾਨੋ ਧਾਇਯੋ 'ਤਿਹ ਕਾਲ॥
ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤਰ ਸੰਭਾਰ ਸੂਰੋ ਰੂਪ ਕੈ ਬਿਕਰਾਲ॥
ਕਾਲ ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲੈ ਤਿਹ ਮਾਰਿਯੋ ਤਤਕਾਲ॥
ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਬਿਖੈ ਮਿਲੀ ਤਜ ਬ੍ਰਹਮ ਰੰਧ੍ਰ ਉਤਾਲ॥ ੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਹਮਰੰਧ੍ਰ=ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਦੀ ਇਕ ਜੀਵਨ ਨਾੜੀ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਅਸਤਰ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਬੜਾ ਡਰਾਉਣਾ ਬਣਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਾਲਕਾ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਝਟ ਪਟ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜੋਤ ਦਸਮ ਦਵਾਰ ਦੀ ਨਾੜੀ ਪਾੜਕੇ ਝਟ ਪਟ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤ ਵਿਚ ਜਾ ਮਿਲੀ॥ ੩੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਹਿਖਾਸਰ ਕੱਹ ਮਾਰ ਕਰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਭੀ ਜਗ ਮਾਇ॥
ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਮਹਿਖੇ ਬਲੈ ਦੇਤ ਜਗਤ ਸੁਖ ਪਾਇ॥ ੩੮॥

ਜਗਤ-ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਾਲਕਾ ਦੇਵੀ ਅਗੇ ਝੋਟੇ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ॥ ੩੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਬਧਹ ਪ੍ਰਥਮ ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਨਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧॥ ੩੮॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ, ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਦਾ ਕਤਲ, ਅਧਿਆਏ ਪਹਿਲਾ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੧॥ ੩੮॥ ਚਲਦਾ॥

ਅਧਿਆਇ ਦੂਸਰਾ

ਧੂਮਰ ਨੈਨ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਕੁਲਕ ਛੰਦ॥

ਦੇਵਿਸ ਤਬ ਗਾਜਿਯ॥ ਅਨਹਦ ਬਾਜਿਯ॥ ਭਈ ਬਧਾਈ॥ ਸਭ ਸੁਖਦਾਈ॥ ੧॥ ੩੯॥

ਤਦੋਂ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਗੱਜੀ। ਇਕ ਰਸ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜੇ। ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ॥ ੧॥ ੩੯॥

ਦੁੰਦਭ ਬਾਜੇ॥ ਸਭ ਸੁਰ ਗਾਜੇ॥ ਕਰਤ ਬਡਾਈ॥ ਸੁਮਨ ਬ੍ਰਖਾਈ॥ ੨॥ ੪੦॥

ਦੇਵਤੇ ਜਿੱਤ ਦੇ ਧੌਂਸੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੇਵੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਦੇਵੀ ਤੇ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੨॥ ੪੦॥

ਕੀਨੀ ਬਹੁ ਅਰਚਾ॥ ਜਸ ਧਨੁ ਚਰਚਾ॥ ਪਾਇਨ ਲਾਗੇ॥ ਸਭ ਦੁਖ ਭਾਗੇ॥ ੩॥ ੪੧॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਜੈਜੈਕਾਰ ਦੀ ਧੁਨੀ ਕੀਤੀ ਉਹ ਦੇਵੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਗਏ॥ ੩॥ ੪੧॥

ਗਾਏ ਜੈ ਕਰਖਾ॥ ਪ੍ਰਹਪਨਿ ਬਰਖਾ॥ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ॥ ਸਭ ਸੁਖ ਪਾਏ॥ ੪॥ ੪੨॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦੇ ਛੰਦ ਗਾਏ ਤੇ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਅਗੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਕੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ॥ ੪॥ ੪੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਲੋਪ ਚੰਡਕਾ ਜੂ ਭਏ ਦੈ ਦੇਵਨ ਕੋ ਰਾਜੁ॥
ਬਹੁਰ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ਦ੍ਵੈ ਦੈਤ ਬਡੇ ਸਿਰਤਾਜ॥ ੫॥ ੪੩॥

ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸੌਂਪਕੇ ਆਪ ਅੰਤਰ-ਧਿਆਨ ਹੋ ਗਈ। ਫੇਰ ਕੁਛ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨੈਸੁੰਭ ਦੋ ਭਰਾ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਬਣੇ, ਜੋ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਗਏ॥ ੫॥ ੪੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਚੜੇ ਲੈਕੈ ਦਲ॥ ਅਰਿ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਜਨ ਜਲ ਥਲ॥
ਦੇਵ ਰਾਜ ਕੋ ਰਾਜ ਛਿਨਾਵਾ॥ ਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਕਟ ਮਨ ਭੇਟ ਪਠਾਵਾ॥ ੬॥ ੪੪॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਸੁਰਗਪੁਰੀ ਦਾ ਰਾਜ ਖੋਹਣ ਲਈ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਲਾਂ ਤੇ ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ

ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇੰਦਰ ਦਾ ਰਾਜ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦੀ ਮਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਵਜੋਂ ਭੇਜੀ॥੬॥੪੪॥

ਛੀਨ ਲਯੋ ਅਲਕੇਸ ਭੰਡਾਰਾ॥ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਜੀਤਿ ਨ੍ਰਿਪਾਰਾ॥
ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਕੱਹ ਦੈਤ ਪਠਾਏ॥ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਜੀਤ ਫਿਰ ਆਏ॥੭॥੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਲਕੇਸ=ਕੁਬੇਰ। ਨ੍ਰਿਪਾਰਾ=ਰਾਜੇ।

ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਨੇ ਕੁਬੇਰ ਦਾ ਖਜਾਨਾਂ ਖੋਹ ਲਿਆ ਤੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਆਪਣੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਦੇਸਾਂ ਬਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ॥੭॥੪੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੇਵ ਸਭੈ ਤ੍ਰਾਸਿਤ ਭਏ ਮਨ ਮੋਂ ਕਿਯੋ ਬਿਚਾਰ॥
ਸ਼ਰਨ ਭਵਾਨੀ ਕੀ ਸਭੈ ਭਾਜਿ ਪਰੇ ਨਿਰਧਾਰ॥੮॥੪੬॥

ਸਭ ਦੇਵਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਤੋਂ ਬੜੇ ਭੈਭੀਤ ਹੋਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਬੇਸਹਾਰਾ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜਕੇ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਜਾ ਪਏ॥੮॥੪੬॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਸੁ ਤ੍ਰਾਸ ਦੇਵ ਭਾਜੀਅੰ॥ ਬਸੇਖ ਲਾਜ ਲਾਜੀਅੰ॥
ਬਿਸਿਖ ਕਾਰਮੰ ਕਸੇ॥ ਸੁ ਦੇਵ ਲੋਕ ਮੋ ਬਸੇ॥੯॥੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਰਮੰ=ਧਨੁਖ। ਬਿਸਿੱਖ=ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਤੀਰ।

ਦੇਵਤੇ ਬੜੇ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧਨੁਖਾ ਵਿਚ ਬੜੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਤੀਰ ਕਸੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸੇ॥੯॥੪੭॥

ਤਬੈ ਪ੍ਰਕੋਪ ਦੇਬ ਹ੍ਵੈ॥ ਚਲੀ ਸੁ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤ੍ਰ ਲੈ॥
ਸੁ ਮੁਦ ਪਾਨ ਪਾਨ ਕੈ॥ ਗਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਾਨ ਲੈ॥੧੦॥੪੮॥

ਦੇਵੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਵੇਖਿਆ ਤਦੋਂ ਉਹ ਬੜੀ ਕਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰ ਸਜਾਕੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲ ਪਈ। ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜਕੇ ਬੜੀ ਗਰਜੀ॥੧੦॥੪੮॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਸੁਣੀ ਦੇਵ ਬਾਨੀ॥ ਚੜ੍ਹੀ ਸਿੰਘ ਰਾਨੀ॥ ਸੁਭੰ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰੇ॥ ਸਭੈ ਪਾਪ ਟਾਰੇ॥੧੧॥੪੯॥

ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਅਸਵਾਰ ਹੋਈ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਗਰਜ ਸਭ ਨੇ ਸੁਣੀ। ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਸਭ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ॥੧੧॥੪੯॥

ਕਰੇ ਨੱਦ ਨਾਦੰ॥ ਮੀਹਾਂ ਮੱਦ ਮਾਦੰ॥ ਭਯੋ ਸੰਖ ਸ਼ੋਰੰ॥ ਸੁਨਿਯੋ ਚਾਰ ਓਰੰ॥ ੧੨॥ ੫੦॥

ਦੇਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਧੌਂਸਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕਰੋ, ਜੋ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਸਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਖ ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਚੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਿਚ ਸੁਣਿਆਂ ਗਿਆ॥੧੨॥੫੦॥

ਉਤੇ ਦੈਤ ਧਾਏ॥ ਬਡੀ ਸੈਨ ਲਿਆਏ॥ ਮੁਖੰ ਰਕਤ ਨੈਣੰ॥ ਬਕੈ ਬੰਕ ਬੈਣੰ॥ ੧੩॥ ੫੧॥

ਓਧਰੋਂ ਦੈਂਤ ਬੇਅੰਤ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਲਾਲ ਸਨ। ਉਹ ਬੜੇ ਤਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੫॥੫੧॥

ਚਵੰ ਚਾਰ ਢੂਕੇ॥ ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਕੂਕੇ॥ ਲਏ ਬਾਣ ਪਾਣੰ॥ ਸੁ ਕਾਤੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ॥ ੧੪॥ ੫੨॥

ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਚੋਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਮੂੰਹੋਂ 'ਮਾਰ ਲੋ-ਮਾਰ ਲੋ' ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਿਆਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤੀਰ, ਛੁਰੀਆਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ॥੧੪॥੫੨॥

ਮੰਡੇ ਮੱਧ ਜੰਗੰ॥ ਪ੍ਰਹਾਰੰ ਖਤੰਗੰ॥ ਕਰਉਤੀ ਕਟਾਰੰ॥ ਉਠੀ ਸ਼ਸਤਰ ਝਾਰੰ॥ ੧੫॥ ੫੩॥

ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਗਏ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਆਦਿ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੜੀ ਚਮਕ ਉੱਠ ਰਹੀ ਸੀ॥੧੫॥੫੩॥

ਮਹਾਂਬੀਰ ਧਾਏ॥ ਸਰੋਘੰ ਚਲਾਏ॥ ਕਰੈਂ ਬਾਰ ਬੈਰੀ॥ ਫਿਰੇ ਜਜੋ ਗੰਗੈਰੀ॥ ੧੬॥ ੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੰਗੈਰੀ=ਜਲ ਭੋਰਾ।

ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਵੈਰੀਆਂ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇ ਜਲ ਭੋਰਾ ਪਾਣੀ ਉਤੇ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ॥੧੬॥੫੪॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਕ੍ਰੋਧਤਸਟਾਯੰ ਉਤੇ ਸਿੰਘ ਧਾਯੋ॥ ਇਤੇ ਸੰਖ ਲੈ ਹਾਥ ਦੇਵੀ ਬਜਾਯੋ॥
ਪੁਰੀ ਚਉਦਹੂਯੰ ਰਹਿਯੋ ਨਾਦ ਪੂਰੰ॥ ਚਮੱਕਯੋ ਮੁਖੰ ਜੁੱਧ ਕੇ ਮੱਧਿ ਨੂਰੰ॥ ੧੭॥ ੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰੋਧਤ=ਉੱਚੀ ਕਰਕੇ। ਸਟਾਯੰ=ਪੂਛ।

ਓਧਰੋਂ ਦੇਵੀ ਦਾ ਸ਼ੇਰ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਪੂਛ ਉਚੀ ਕਰਕੇ ਦੌੜਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ

ਗਿਆ। ਏਧਰੋਂ ਦੇਵੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੰਖ ਲੈ ਕੇ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਵਜਾਇਆ। ਸੰਖ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਈ। ਜੁੱਧ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਮੁਖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਚਮਕਣ ਲੱਗਾ॥੧੭॥੫੫॥

ਤਬੈ ਧੂਮ੍ਰ ਨੈਣੰ ਮਚਿਯੋ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰੀ॥ ਲਏ ਸੰਗ ਜੋਧਾ ਬਡੇ ਬੀਰ ਭਾਰੀ॥
ਲਯੋ ਬੇੜ੍ਹ ਪੱਬੰ ਕੀਯੋ ਨਾਦ ਉੱਚੰ॥ ਸੁਣੇ ਗਰਭਣੀਆਨਿ ਕੇ ਗਰਭ ਮੁੱਚੰ॥ ੧੮॥ ੫੬॥

ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਇਆ ਵੇਖਕੇ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਧੂਮ੍ਰਨੈਣ ਬੜਾ ਗਰਜਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਲਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੌਲੇ ਗੌਲੇ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਗਰਭਵਤੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਗਰਭ ਪਾਤ ਹੋ ਗਏ॥੧੮॥੫੬॥

ਸੁਣਜੋ ਨਾਦ ਸ੍ਰਵਣੰ ਕੀਯੋ ਦੇਵ ਕੋਪੰ॥ ਸਜੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ ਧਰੇ ਸੀਸ ਟੋਪੰ॥
ਭਈ ਸਿੰਘ ਸ੍ਵਾਰੰ ਕੀਯੋ ਨਾਦ ਉੱਚੰ॥ ਸੁਣੇ ਦੀਹ ਦਾਨਵਾਨ ਕੇ ਮਾਨ ਮੁੱਚੰ॥ ੧੯॥ ੫੭॥

ਜਦੋਂ ਦੇਵੀ ਨੇ ਧੂਮ੍ਰਨੈਣ ਦਾ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਢਾਲ ਤੇ ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨ ਲਈ ਸਿਰ ਤੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਟੋਪ ਧਰ ਲਿਆ। ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਸੁਆਰ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਸ਼ਬਦ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਬਹਾਦਰ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਅੰਹਕਾਰ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ॥੧੯॥੫੭॥

ਮਹਾ ਕੋਪ ਦੇਵੀ ਧਸੀ ਸੈਨ ਮੱਧੰ॥ ਕਰੇ ਬੀਰ ਬੰਕੇ ਤਹਾਂ ਅੱਧ ਅੱਧੰ॥
ਜਿਸੈ ਧਾਇ ਕੈ ਸੂਲ ਸੈਹਥੀ ਪ੍ਰਹਾਰਿਯੋ॥ ਤਿਨੇ ਫੇਰਿ ਪਾਣੰ ਨ ਬਾਣੰ ਸੰਭਾਰਿਯੋ॥ ੨੦॥ ੫੮॥

ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਦੈਂਤ ਦੀ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਜਾ ਧਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਾਂਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵਢ ਵਢ ਕੇ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਜਿਸ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਜਾਂ ਸ਼ੈਹਥੀ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਾਣ ਨ ਫੜ ਸਕਿਆ॥੨੦॥੫੮॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਜਿਸੈ ਬਾਣ ਮਾਰਜੋ॥ ਤਿਸੈ ਮਾਰ ਡਾਰਜੋ॥ ਜਿਤੈ ਸਿੰਘ ਧਾਯੋ॥ ਤਿਤੈ ਸੈਨ ਘਾਯੋ॥ ੨੧॥ ੫੯॥

ਦੇਵੀ ਨੇ ਜਿਸ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਵੀ ਦਾ ਸ਼ੇਰ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਪਾਸੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਸੀ॥੨੧॥੫੯॥

ਜਿਤੇ ਘਾਇ ਡਾਲੇ॥ ਤਿਤੇ ਘਾਰਿ ਘਾਲੇ॥ ਸਮੂਹ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਆਯੋ॥ ਸੁ ਜਾਨੇ ਨ ਪਾਯੋ॥ ੨੨॥ ੬੦॥

ਜਿੰਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਨੇ ਮਾਰਿਆਂ, ਉਨਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਖੱਡਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਹੜਾ ਵੈਰੀ ਵੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ, ਉਹ ਜਿਊਂਦਾ ਬਚਕੇ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ॥੨੨॥੬੦॥

ਜਿੱਤੇ ਜੁੱਝ ਰੁੱਝੇ ॥ ਤਿਤੇ ਅੰਤ ਜੁੱਝੇ ॥ ਜਿਨੈ ਸ਼ਸਤਰ ਘਾਲੇ ॥ ਤਿਤੇ ਮਾਰ ਡਾਲੇ ॥ ੨੩ ॥ ੬੧ ॥

ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਓਹ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਜਿਹੜੇ ਦੈਂਤ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜ ਕੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੨੩ ॥ ੬੧ ॥

ਤਬੈ ਮਾਤ ਕਾਲੀ ॥ ਤਪੀ ਤੇਜ ਜ੍ਵਾਲੀ ॥
ਜਿਸੈ ਘਾਵ ਡਾਰਜੋ ॥ ਸੁ ਸੁਰਗੰ ਸਿਧਾਰਜੋ ॥ ੨੪ ॥ ੬੨ ॥

ਤਦੋਂ ਕਾਲਕਾ ਮਾਤਾ ਅਗਨੀ ਵਾਂਗ ਤਪਾਇਮਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਜਿਸ ਤੇ ਵੀ ਵਾਰ ਕੀਤਾ, ਉਹੋ ਸੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਭਾਵ ਮਰ ਗਿਆ॥ ੨੪ ॥ ੬੨ ॥

ਘਰੀ ਅੱਧ ਮੱਧੰ ॥ ਹਨਜੋ ਸੈਨ ਸੁੱਧੰ ॥
ਹਨਜੋ ਧੂਮ੍ਰ ਨੈਣੰ ॥ ਸੁਨਜੋ ਦੇਵ ਗੈਣੰ ॥ ੨੫ ॥ ੬੩ ॥

ਕਾਲਕਾ ਨੇ ਅੱਧੀ ਘੜੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਧੂਮ੍ਰਨੈਨ ਵੀ ਦੇਵੀ ਹਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਭਰੀ ਖਬਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸੁਣੀ॥ ੨੫ ॥ ੬੩ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਭਜੀ ਬਿਰੂਥਨ ਦਾਨਵੀ ਗਈ ਭੂਪ ਕੇ ਪਾਸ ॥
ਧੂਮ੍ਰ ਨੈਣ ਕਾਲੀ ਹਨਜੋ ਭਜੀਯੋ ਸੈਨ ਨਿਰਾਸ ॥ ੨੬ ॥ ੬੪ ॥

ਜਦੋਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਸੈਨਾ ਮਾਰੀ ਗਈ, ਤਦੋਂ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭਜਕੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਕੋਲ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੈਨਕਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਾਲੀ ਨੇ ਧੂਮ੍ਰਨੈਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੀ ਬਾਕੀ ਬਚਦੀ ਸੈਨਾ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਈ ਹੈ।। ੨੬ ॥ ੬੪ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਧੂਮ੍ਰ ਨੈਨ ਬਧਹ ਦੁਤੀਆ ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਨਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ ॥੨ ॥ ੨੬ ॥ ੬੪ ॥ ਅਫਜੂੰ ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ, ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ, ਧੂਮਰ ਨੈਣ ਦੈਂਤ ਦਾ ਕਤਲ, ਅਧਿਆਏ ਦੂਸਰਾ ਸਮਾਪਤ ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ ॥ ੨ ॥ ੨੬ ॥ ੬੪ ॥ ਚਲਦਾ ॥

ਅਧਿਆਏ ਤੀਸਰਾ

ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਬਿਧ ਦੈਤ ਸੰਘਾਰ ਕਰ ਧਵਲਾ ਚਲੀ ਅਵਾਸ॥
ਜੋ ਯਹ ਕਥਾ ਪੜੈ ਸੁਨੈ ਰਿੱਧ ਸਿੱਧ ਗ੍ਰਿਹ ਤਾਸ॥ ੧॥ ੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਵਲਾ=ਦੁਰਗਾ। ਅਵਾਸ=ਘਰ। ਰਿੱਧਿ=ਧਨ ਸੰਪਦਾ। ਸਿੱਧਿ=ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀ.

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਦੁਰਗਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਦੇਵੀ ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਇਸ ਕਥਾ ਦਾ ਇਹ ਮਹਾਤਮ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇਗਾ ਜਾਂ ਸੁਣੇਗਾ, ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਸੰਪਦਾ ਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨਗੀਆਂ॥ ੧॥ ੬੫

ਚੌਪਈ॥ ਧੂਮ੍ਰਨੈਣ ਜਬ ਸੁਣੇ ਸੰਘਾਰੇ॥ ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਤਬ ਭੂਪ ਹਕਾਰੇ॥
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰ ਪਠਏ ਸਨੁਮਾਨਾ॥ ਹੈ ਗੈ ਪਤਿ ਦੀਏ ਰਥ ਨਾਨਾ॥ ੨॥ ੬੬

ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਸੁਣਿਆਂ ਕਿ ਧੂਮ੍ਰਨੈਣ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੋਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਭੇਜਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੈਨਾ ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ, ਪੈਦਲ ਤੇ ਰਥ ਦਿੱਤੇ॥ ੨॥ ੬੬॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਿਰਖਿ ਦੇਬੀਅਹਿ ਜੇ ਆਏ॥ ਤੇ ਧਵਲਾਗਿਰ ਓਰ ਪਠਾਏ॥
ਤਿਨ ਕੀ ਤਨਕ ਭਨਕ ਸੁਨਿ ਪਾਈ॥ ਨਿਸਿਰੀ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸ਼ਤ੍ਰ ਲੈ ਮਾਈ॥ ੩॥ ੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਵਲਾਗਿਰ=ਦੇਵੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ-ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ। ਤਨਕ=ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ। ਭਨਕ=ਕਨਸੋਅ, ਖਬਰ। ਨਿਸਿਰੀ=ਨਿਕਲੀ। ਮਾਈ=ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ।

ਜਿਹੜੇ ਦੈਂਤ ਪਹਿਲੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਹੀਆ ਬਣਾ ਕੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਵਲ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਆਉਣ ਦੀ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਕਨਸੋਅ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਆਈ॥ ੩॥ ੬੭॥

ਰੁਆਲ ਛੰਦ ॥

ਸਾਜਿ ਸਾਜਿ ਚਲੇ ਤਹਾਂ ਰਣ ਰਾਛਸੇਂਦ੍ਰ ਅਨੇਕ ॥
ਅਰਧ ਮੁੰਡਿਤ ਮੁੰਡਿਤੇਕ ਜਟਾ ਧਰੇ ਸੁ ਅਰੇਕ ॥
ਕੋਪਿ ਓਪੰ ਦੈ ਸਭੈ ਕਰ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤ੍ਰ ਨਚਾਇ ॥
ਧਾਇ ਧਾਇ ਕਰੈਂ ਪ੍ਰਹਾਰਿਨ ਤਿੱਛ ਤੇਗ ਕੰਪਾਇ ॥ ੪ ॥ ੬੮ ॥

ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੈਨਾਪਤੀ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਫੌਜੀ ਦਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ-ਬਰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਅੱਧੇ ਸਿਰ ਮੁੰਨੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿਰ ਮੁੰਨੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਕਈ ਜਟਾਧਾਰੀ ਸਨ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤ੍ਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਉਹ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਘੁਮਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਅਗੇ ਵਧ ਕੇ ਤਿੱਖੀਆਂ ਤੇਗਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ॥ ੪ ॥ ੬੮ ॥

ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤ੍ਰ ਲਗੇ ਜਿਤੇ ਸਭ ਫੂਲ ਮਾਲ ਹ੍ਵੈ ਗਏ ॥
ਕੋਪ ਓਪ ਬਿਲੋਕਿ ਅਤਿਭੁਤ ਦਾਨਵੰ ਬਿਸਮੈ ਭਏ ॥
ਦਉਰ ਦਉਰ ਅਨੇਕ ਆਯੁਧ ਫੇਰਿ ਪ੍ਰਹਾਰਹੀਂ ॥
ਜੂਝ ਜੂਝ ਗਿਰੇ ਅਰੇਕ ਸੁ ਮਾਰ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰਹੀਂ ॥ ੫ ॥ ੬੯ ॥

ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤ੍ਰ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਲੱਗੇ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਬਣ ਕੇ ਦੁਰਗਾਂ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ। ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਦੈਂਤ ਇਸ ਅਦਭੁਤ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਦੌੜ ਦੌੜ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਦੈਂਤ ਲੜਦੇ ਮਾਰਦੇ ਮਰ ਗਏ, ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ ਉਹ 'ਮਾਰ ਲੋ, ਮਾਰ ਲੋ' ਪੁਕਾਰਦੇ ਹੀ ਗਏ ॥ ੫ ॥ ੬੯ ॥

ਰੇਲ ਰੇਲ ਚਲੇ ਹਏਂਦ੍ਰਨ ਪੇਲ ਪੇਲ ਗਜੇਂਦ੍ਰ ॥
ਝੇਲ ਝੇਲ ਅਨੰਤ ਆਯੁਧ ਹੇਲ ਹੇਲ ਰਿਪੇਂਦ੍ਰ ॥
ਗਾਹਿ ਗਾਹਿ ਫਿਰੇ ਫਵੱਜਨ ਬਾਹਿ ਬਾਹਿ ਖਤੰਗ ॥
ਅੰਗ ਭੰਗ ਗਿਰੇ ਕਹੂੰ ਰਣ ਰੰਗ ਸੂਰ ਉਤੰਗ ॥ ੬ ॥ ੭੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਹਏਂਦ੍ਰਨ=ਘੋੜ ਸਵਾਰ। ਗਜੇਂਦ੍ਰ=ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਵਾਰ। ਬਾਹਿ=ਬਾਂਹਾਂ। ਬਾਹਿ ਖਤੰਗ=ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਘੋੜ-ਸਵਾਰ ਸੈਨਕ ਅਗੇ ਅਗੇ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਫਿਰ ਹਾਥੀ-ਸਵਾਰ ਸੈਨਕ ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਧੱਕ ਕੇ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਗੋਂ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਸੈਨਕ ਝੱਲਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਗਾਹੁੰਦੇ ਤੇ ਦਬਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਸੂਰਮੇ ਅੰਗਹੀਨ ਹੋਏ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ॥੬॥੭੦॥

ਝਾਰ ਝਾਰ ਫਿਰੇ ਸਰੋਤਮ ਡਾਰਿ ਝਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ॥
ਸੈਲ ਸੇ ਰਣ ਪੁੰਜ ਕੁੰਜਰ ਸੂਰ ਸੀਸ ਬਖਾਨ॥
ਬੱਕ੍ਰ ਨੱਕ੍ਰ ਭੁਜਾ ਸੁ ਸੋਭਤ ਚੱਕ੍ਰ ਸੇ ਰਥ ਚੱਕ੍ਰ॥
ਕੇਸ ਪਾਸ ਸਿਬਾਲ ਸੋਹਤ ਅਸਥ ਚੂਰ ਸਰੱਕ੍ਰ॥੭॥੭੧॥

ਤਿੱਖੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਝਾੜਾਂ ਝਾੜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਝਾੜ ਕੇ ਸੁਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਰਣਭੂਮੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ ਸੀ ਇਹ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਇਸ ਰਣਭੂਮੀ ਰੂਪੀ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਪਹਾੜਾਂ ਵਰਗੇ ਸਨ ਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪੱਥਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਟੇਢੀਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਤੰਦੂਏ ਵਾਂਗੂੰ ਸੋਭ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਰਥਾਂ ਦੇ ਪਹੀਏ ਕੱਛੂਆਂ ਵਰਗੇ ਜਾਪਦੇ ਸਨ। ਫਾਹੀਆਂ ਤੇ ਕੇਸ ਜਾਲੇ ਵਾਂਗੂੰ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਚੂਰਾ ਰੇਤ ਵਰਗਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੭॥੭੧॥

ਸੱਜਿ ਸੱਜਿ ਚਲੇ ਹਥਿਆਰਨ ਗੱਜਿ ਗੱਜਿ ਗਜੇਂਦ੍ਰ॥
ਬੱਜਿ ਬੱਜਿ ਸਬੱਜ ਬਾਜਨ ਭੱਜਿ ਭੱਜਿ ਹਏਂਦ੍ਰ॥
ਮਾਰ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰਕੈ ਹਥਿਆਰ ਹਾਥ ਸੰਭਾਰ॥
ਧਾਇ ਧਾਇ ਪਰੇ ਨਿਸਾਚਰ ਬਾਇ ਸੰਖ ਅਪਾਰ॥੮॥੭੨॥

ਹਾਥੀ - ਸਵਾਰ ਸੂਰਮੇ ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਗੱਜਦੇ ਹੋਏ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਾਜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਘੋੜ-ਸਵਾਰ ਯੋਧੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਭਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾਂ ਵਿਚ ਫੜਕੇ ਮੂੰਹੋਂ 'ਮਾਰ ਲੋ' ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੈਂਤ ਦੌੜ ਕੇ ਅਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਖ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥੮॥੭੨॥

ਸੰਖ ਗੋਯਮ ਗੱਜੀਯੰ ਅਰ ਸੱਜੀਯੰ ਰਿਪ ਰਾਜ॥
ਭਾਜਿ ਭਾਜਿ ਚਲੇ ਕਿਤੇ ਤਜ ਲਾਜ ਬੀਰ ਨ੍ਰਿਲਾਜ॥
ਭੀਮ ਭੇਰੀ ਭੁੰਕੀਐਂ ਅਰੁ ਧੁੰਕੀਐਂ ਸੁ ਨਿਸਾਣ॥

ਗਾਹਿ ਗਾਹਿ ਫਿਰੇ ਫਵੱਜਨ ਬਾਹਿ ਬਾਹਿ ਗਦਾਣ॥੯॥੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੋਯਮ=ਰਣ ਸਿੰਘੇ। ਭੀਮ=ਡਰਾਉਣੀ। ਗਦਾਣ=ਗਦਾ ਆਦਿਕ ਸ਼ਸਤਰ।

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੰਖ ਤੇ ਰਣ ਸਿੰਘੇ ਗੂੰਜ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਸਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ਼ਰਮ ਤੇ ਡਰ ਤਿਆਗਕੇ ਸੂਰਮੇ ਬੜੀ ਨਿਸ਼ੰਗਤਾ ਨਾਲ ਏਧਰ ਓਧਰ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੜੀਆਂ ਡਰਾਉਣੀਆਂ ਭੇਰੀਆਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਧੌਂਸੇ ਖੜਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਥਾਂ ਥਾਂ ਫੌਜਾਂ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਗਦਾ ਆਦਿਕ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾ ਰਹੀਆ ਸਨ॥੯॥੭੩॥

ਬੀਰ ਕੰਗਨੇ ਬੰਧਹੀਂ ਅਰੁ ਅੱਛਰੈ ਸਿਰ ਤੇਲੁ॥
ਬੀਨਿ ਬੀਨਿ ਬਰੇ ਬਰੰਗਨ ਡਾਰਿ ਡਾਰਿ ਫੁਲੇਲ॥
ਘਾਲਿ ਘਾਲਿ ਬਿਵਾਨ ਲੇਗੀ ਫੇਰ ਫੇਰ ਸੁ ਬੀਰ॥
ਕੂਦਿ ਕੂਦਿ ਪਰੇ ਤਹਾਂ ਤੇ ਝਾਗਿ ਝਾਗਿ ਸੁ ਤੀਰ॥੧੦॥੭੪॥

ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਧੇ ਕੰਗਣ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਸਨ ਤੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਤੇਲ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਉਤੇ ਇਤਰ ਫੁਲੇਲ ਸੁਟਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਦੀਆਂ ਸਨ।, ਅਪੱਛਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਬਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬਿਠਾਕੇ ਸੁਰਗ-ਲੋਕ ਨੂੰ ਲਈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਉਹ ਯੋਧੇ ਬਿਬਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਦ ਕੁਦ ਕੇ ਮੁੜ ਕੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਸਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਗੇ ਵੱਧਦੇ ਸਨ॥੧੦॥੭੪॥

ਹਾਂਕਿ ਹਾਂਕਿ ਲਰੇ ਤਹਾਂ ਰਦ ਰੀਝਿ ਰੀਝਿ ਭਟੇਂਦ੍ਰ॥
ਜੀਤਿ ਜੀਤਿ ਲਯੋ ਜਿਨੈ ਕਈ ਬਾਰ ਇੰਦ੍ਰ ਉਪੇਂਦ੍ਰ॥
ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਦਏ ਕਪਾਲੀ ਬਾਂਟਿ ਬਾਂਟਿ ਦਿਸਾਨ॥
ਡਾਟਿ ਡਾਟਿ ਕਰੱਦਲੰ ਸੁਰ ਪੱਗੁ ਪੱਬ ਪਿਸਾਨ॥੧੧॥੭੫॥

.ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਤੇ ਬੜੀ ਰੀਝ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਇੰਦਰ ਤੇ ਉਪਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਜਿੱਤਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ ਸਨ ਜਾਂ ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਡੱਕ ਕੇ ਰਖਿਆ ਸੀ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਪੀਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥੧੧॥੭੫॥

ਧਾਇ ਧਾਇ ਸੰਘਾਰੀਅੰ ਰਿਪੁ ਰਾਜ ਬਾਜ ਅਨੰਤ॥

ਸ੍ਰੋਨ ਕੀ ਸਰਤਾ ਉਠੀ ਰਣ ਮੱਧਿ ਰੂਪ ਦੁਰੰਤ॥
ਬਾਣ ਅਉਰ ਕਮਾਣ ਸੈਹਥੀ ਸੂਲ ਤਿੱਛ ਕੁਠਾਰ॥
ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਹਨੇ ਦੋਊ ਕਰ ਕੋਪ ਕਾਲ ਕ੍ਰਵਾਰ॥੧੨॥੭੬॥

ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਦੌੜ ਦੌੜ ਕੇ ਵੈਰੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਚਲ ਪਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਾਣ, ਕਮਾਨ, ਸੈਹਥੀ, ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਤੇ ਤਿਖੇ ਕੁਹਾੜੇ ਰੁੜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕਾਲਕਾ ਨੇ ਬੜਾ ਕਰੋਧ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਵਾਰ ਨਾਲ ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੋਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੨॥੭੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਮਾਰੇ ਦੋਊ ਕਾਲਿ ਕੋਪ ਕ੍ਰਵਾਰ॥
ਅਉਰ ਜਿਤੀ ਸੈਨਾ ਹੁਤੀ ਛਿਨ ਮੋ ਦਈ ਸੰਘਾਰ॥੧੩॥੭੭॥

ਕਾਲੀ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੋਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੀ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ॥੧੩॥੭੭॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਬਧਹ ਤ੍ਰਿਤੀਯੋ ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਨਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩॥੧੩॥ ੭੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ, ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ, ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਕਤਲ, ਅਧਿਆਇ ਤੀਸਰਾ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੩॥ ੧੩॥ ੭੭॥ਚਲਦਾ॥

ਅਧਿਆਏ ਚੌਥਾ

ਰਕਤ ਬੀਜ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਸੋਰਠਾ॥ ਸੁਨੀ ਭੂਪ ਇਮ ਗਾਥ ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਕਾਲੀ ਹਨੇ॥
ਬੈਠ ਭ੍ਰਾਤ ਸੌਂ ਭ੍ਰਾਤ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਤ ਇਹ ਬਿਧ ਭਏ॥੧॥੭੮॥

ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣੀ ਕਿ ਕਾਲੀ ਨੇ ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨਿਸੁੰਭ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ॥੧॥੭੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਰਕਤਬੀਜ ਤਬ ਭੂਪ ਬੁਲਾਯੋ॥ ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਦੈ ਤਹਾਂ ਪਠਾਯੋ॥
ਬਹੁ ਬਿਧ ਦਈ ਬਿਰੂਥਨ ਸੰਗਾ॥ ਹੈ ਗੈ ਰਥ ਪੈਦਲ ਚਤੁਰੰਗ॥੨॥੭੯॥

ਤਦ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ, ਰਥ ਤੇ ਪੈਦਲ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੀ॥ ੨॥ ੭੯॥

ਰਕਤਬੀਜ ਦੈ ਚਲਿਯੋ ਨਗਾਰਾ॥ ਦੇਵ ਲੋਗ ਲਉ ਸੁਨੀ ਪੁਕਾਰਾ॥
ਕਿੰਪੀ ਭੂਮ ਗਗਨ ਥਹਰਾਨਾ॥ ਦੇਵਨ ਜੁਤਿ ਦਿਵਰਾਜ ਡਰਾਨਾ॥ ੩॥ ੮੦॥

ਰਕਤਬੀਜ ਧੌਂਸਾ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਰਗਪੁਰੀ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਵੇਖਕੇ ਧਰਤੀ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਹਿੱਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਮੇਤ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ ਵੀ ਡਰ ਗਿਆ॥ ੩॥ ੮੦॥

ਧਵਲਾਗਿਰ ਕੇ ਜਬ ਤਟ ਆਏ॥ ਦੁੰਦਭ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜਾਏ॥
ਜਬ ਹੀ ਸੁਨਾ ਕੁਲਾਹਲ ਕਾਨਾ॥ ਉਤਰੀ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤ੍ਰ ਲੈ ਨਾਨਾ॥ ੪॥ ੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਵਲਾ ਗਿਰ=ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ।

ਜਦੋਂ ਦੈਂਤ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਦੇ ਕੋਲ ਆਏ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਗਾਰੇ, ਢੋਲ ਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਆਦਿ ਜੰਗੀ ਵਾਜੇ ਵਜਾਏ। ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਜਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇਵੀ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਈ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਸਜਾਕੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉੱਤਰ ਆਈ॥ ੪॥ ੮੧॥

ਛਹਬਰ ਲਾਇ ਬਰਖੀਯੰ ਬਾਣੰ॥ ਬਾਜ ਰਾਜ ਅਰੁ ਗਿਰੇ ਕਿਕਾਣੰ॥
ਢਹਿ ਢਹਿ ਪਰੇ ਸੁਭਟ ਸਿਰਦਾਰਾ॥ ਜਨੁ ਕਰ ਕਟੇ ਬਿਰਛ ਸੰਗ ਆਰਾ॥ ੫॥ ੮੨॥

ਦੇਵੀ ਨੇ ਮੀਂਹ ਵਾਂਗੂੰ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਅਰਬੀ ਘੋੜੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਬੜੇ ਬੜੇ ਸੂਰਮੇ ਤੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਵੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਆਰੇ ਨਾਲ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਬਿਰਛ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁਟੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੫॥ ੮੨॥

ਜੇ ਜੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਾਮੁਹੇ ਭਏ॥ ਬਹੁਰ ਜੀਅਤ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਨਹੀ ਗਏ॥
ਜਿਹ ਪਰ ਪਰਤ ਭਈ ਤਰਵਾਰਾ॥ ਇਕਿ ਇਕਿ ਤੇਂ ਭਏ ਦੋ ਦੋ ਚਾਰਾ॥ ੬॥ ੮੩॥

ਜਿਹੜਾ ਵੈਰੀ ਲੜਨ ਲਈ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ, ਉਹ ਫਿਰ ਜਿਊਂਦਾ ਘਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਵੱਜੀ, ਉਹ ਇਕ ਇਕ ਤੋਂ ਦੋ ਦੋ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਚਾਰ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ॥ ੬॥ ੮੩॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਝਿਮੀ ਤੇਜ ਤੇਗੰ ਸੁ ਰੋਸੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ॥ ਖਿਮੀ ਦਾਮਨੀ ਜਾਣ ਭਾਦੋ ਮਝਾਰੰ॥
ਉਠੇ ਨੱਦ ਨਾਦੰ ਕੜੱਕੇ ਕਮਾਣੰ॥ ਮਚਜੋ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ ਅਭੂਤੰ ਭਯਾਣੰ॥ ੭॥ ੯੪॥

ਦੇਵੀ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਤਿੱਖੀ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਈ ਸੀ, ਉਹ ਇਉਂ ਚਮਕਦੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਭਾਦਰੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ। ਨਗਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੁੰਜਾਰ ਤੇ ਕਮਾਨਾਂ ਦੀ ਕੜ ਕੜ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਬੜੇ ਅਸਚਰਜ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਲੱਗਦੇ ਸਨ॥ ੭॥ ੯੪॥

ਬਜੇ ਭੇਰ ਭੇਰੀ ਜੁਝਾਰੇ ਝਣੰਕੇ॥ ਪਰੀ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟੰ ਲਗੇ ਧੀਰ ਧੱਕੇ॥
ਚਵੀ ਚਾਵਡੀਯੰ ਨਫੀਰੰ ਰਣੰਕੰ॥ ਮਨੋ ਬਿੰਚਰੰ ਬਾਘ ਬੰਕੇ ਬਬੱਕੰ॥ ੮॥ ੯੫॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੇਰੀਆਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਮਕਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਾਰ ਕੁੱਟ ਤੇ ਧੱਕਮਧੱਕਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਲਾਂ ਬੋਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਤੂਤੀਆਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਭਿਆਨਕ ਸ਼ੇਰ ਭਬਕਦੇ ਹੋਏ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੮॥ ੯੫॥

ਉਤੇ ਕੋਪੀਯੰਗ ਸ੍ਰੋਣ ਬਿੰਦੰ ਸੁ ਬੀਰੰ॥ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਸੋਂ ਆਨ ਤੀਰੰ॥
ਉਤੇ ਦਉਰ ਦੇਵੀ ਕਰਜੋ ਖੱਗ ਪਾਤੰ॥ ਗਿਰਯੋ ਮੂਰਛਾ ਹ੍ਵੈ ਭਯੋ ਜਾਨੁ ਘਾਤੰ॥ ੯॥ ੯੬॥

ਇਧਰੋਂ ਰਕਤਬੀਜ ਸੂਰਮਾ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸਨੇ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਬੜੇ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਚਲਾਏ। ਓਧਰੋਂ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਦੌੜਕੇ ਖੜਗ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਚੋਟ ਨਾਲ ਰਕਤਬੀਜ ਦੈਂਤ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗਾ ਇੰਝ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਮਰ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੯॥ ੯੭॥

ਛੁਟੀ ਮੂਰਛਨਾਯੰ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਗਜੱਯੋ॥ ਘਰੀ ਚਾਰ ਲਉ ਸਾਰ ਸੋ ਸਾਰ ਬੱਜਯੋ॥
ਲਗੇ ਬਾਣ ਸ੍ਰੋਣੰ ਗਿਰਿਯੋ ਭੂਮਿ ਜੁੱਧੰ॥ ਉਠੇ ਬੀਰ ਤੇਤੇ ਕੀਏ ਨਾਦ ਕ੍ਰੁੱਧੰ॥ ੧੦॥ ੯੭॥

ਜਦੋਂ ਰਕਤਬੀਜ ਦੀ ਮੂਰਛਾ ਦੂਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਰ ਉਠਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਗਰਜਿਆ। ਚਾਰ ਘੜੀ ਤਕ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਵੱਜੇ। ਜਦੋਂ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦੇ ਤੀਰ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਿਆ, ਜਿੰਨੀਆਂ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗੀਆਂ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਓਨੇ ਹੀ ਰਕਤਬੀਜ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ, ਜੋ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਗਰਜਨ ਲੱਗੇ॥ ੧੦॥ ੯੭॥

ਉਠੇ ਬੀਰ ਜੇਤੇ ਤਿਤੇ ਕਾਲ ਕੂਟੇ॥ ਪਰੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ ਕਹੂੰ ਗਾਤ ਟੂਟੇ॥
ਜਿਤੀ ਭੂਮ ਮੱਧੰ ਪਰੀ ਸ੍ਰੋਣ ਧਾਰੰ॥ ਜਗੇ ਸੂਰ ਤੇਤੇ ਕੀਏ ਮਾਰ ਮਾਰੰ॥ ੧੧॥ ੯੮॥

ਰਕਤਬੀਜ ਦੇ ਲਹੂ ਤੋਂ ਜਿੰਨੇ ਸੂਰਮੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਓਨਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕਾਲ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲਾਂ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਸੰਜੋਆਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਰਕਤਬੀਜ ਦੇ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਓਨੇ ਹੀ ਹੋਰ ਰਕਤਬੀਜ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਮੂੰਹੋਂ 'ਮਾਰ ਲੈ-ਮਾਰ ਲੈ' ਕਰਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਪਰੀ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟੰ ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ ॥ ਕਹੂੰ ਮੁੰਡ ਤੁੰਡੰ ਕਹੂੰ ਮਾਸੁ ਮੁਛੰ ॥
ਭਯੋ ਚਾਰ ਸੈ ਕੋਸ ਲਉ ਬੀਰ ਖੇਤੰ ॥ ਬਿਦਾਰੇ ਪਰੇ ਬੀਰ ਬ੍ਰਿੰਦੰ ਬਿਚੇਤੰ ॥ ੧੨ ॥ ੮੯ ॥

ਬੜੀ ਕੁੱਟ ਮਾਰ ਹੋਈ, ਤੱਛੇ ਮੁੱਛੇ ਸਰੀਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸਿਰ, ਕਿਤੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਕਿਤੇ ਮਾਸ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਪਏ ਸਨ। ਚਾਰ ਸੌ ਕੋਹਾਂ ਤਕ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਲੜਨ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਮੇ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ ਤੇ ਕਈ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਏ ਪਏ ਸਨ॥੧੨॥੮੯॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

ਚਹੂੰ ਓਰ ਢੂਕੇ ॥ ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਕੂਕੇ ॥ ਝੰਡਾ ਗੱਡ ਗਾਢੇ ॥ ਮਚੇ ਰੋਸ ਬਾਢੇ ॥ ੧੩ ॥ ੯੦ ॥

ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਚੌਂਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਅਗੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਝੰਡੇ ਬੜੀ ਪਕਿਆਈ ਨਾਲ ਗੱਡੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਵਢ ਟੁਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੩॥੯੦॥

ਭਰੇ ਬੀਰ ਹਰਖੰ ॥ ਕਰੀ ਬਾਣ ਬਰਖੰ ॥ ਚਵੰ ਚਾਰ ਢੂੱਕੇ ॥ ਪਛੇ ਆਹੁ ਰੁੱਕੇ ॥ ੧੪ ॥ ੯੧ ॥

ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਚੌਂਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਚਤੁਰੰਗਨੀ ਸੈਨਾ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਲਈ ਲੜ ਰਹੀ ਸੀ॥੧੪॥੯੧॥

ਪਰੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ ॥ ਚਲੀ ਸ੍ਰੋਣ ਧਾਰੰ ॥ ਉਠੇ ਬੀਰ ਮਾਨੀ ॥ ਧਰੇ ਬਾਨ ਪਾਨੀ ॥ ੧੫ ॥ ੯੨ ॥

ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਝਾੜ ਪੈਣ ਨਾਲ ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਬੜੇ ਮਾਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਖੜੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਣ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੧੫॥੯੨॥

ਮਹਾ ਰੋਸ ਗੱਜੇ ॥ ਤੁਰੀ ਨਾਦ ਬੱਜੇ ॥ ਭਰੇ ਰੋਸ ਭਾਰੀ ॥ ਮਚੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ॥ ੧੬ ॥ ੯੩ ॥

ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰੇ ਹੋਏ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤੁਰੀਆਂ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਮਚੇ ਹੋਏ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੬॥੯੩॥

ਹਕੰ ਹਾਕ ਬੱਜੀ ॥ ਫਿਰੈ ਸੈਣ ਭੱਜੀ ॥ ਪਰਜੋ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ ॥ ਛਕੇ ਸੂਰ ਸੋਹੰ ॥ ੧੭ ॥ ੯੪ ॥

ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰੇ ਤੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੈਨਾ ਏਧਰ ਉਧਰ ਦੌੜ ਰਹੀ ਸੀ। ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਬੀਰ ਰਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਏ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੭॥੯੪॥

ਗਿਰੇ ਅੰਗ ਭੰਗੰ ॥ ਦਵੰ ਜਾਨੁ ਦੰਗੰ ॥ ਕੜੰਕਾਰ ਛੁੱਟੇ ॥ ਝਣੰਕਾਰ ਉੱਠੇ ॥ ੧੮ ॥ ੯੫ ॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਅੰਗ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਪਏ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਅੱਗ ਦੇ ਅੰਗਿਆਰ ਪਏ ਸਨ। ਕਾੜ ਕਾੜ ਕਰਦੇ ਬਾਣ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਚਲਣ ਦੀ ਝਣਕਾਰ ਉੱਠ ਰਹੀ ਸੀ॥੧੮॥੯੫॥

ਕਟਾ ਕੱਟ ਬਾਹੈ ॥ ਉਭੈ ਜੀਤ ਚਾਹੈ ॥ ਮਹਾਂ ਮੱਦ ਮਾਂਤੇ ॥ ਤਪੇ ਤੇਜ ਤਾਤੇ ॥ ੧੯ ॥ ੯੬ ॥

ਯੋਧੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬਲਵਾਨ ਬਾਂਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕਟ ਕਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਚਾਹ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਮਸਤ ਤੇ ਅੱਗ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਤੇਜ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਸਨ॥੧੯॥੯੬॥

ਰਸੰ ਰੁਦ੍ਰ ਰਾਚੇ ॥ ਉਭੇ ਜੁੱਧ ਮਾਚੇ ॥ ਕਰੈਂ ਬਾਣ ਅਰਚਾ ॥ ਧਨੁਰ ਬੇਦ ਚਰਚਾ ॥ ੨੦ ॥ ੯੭ ॥

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਰੌਦ੍ਰ ਰਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਏ ਜੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਧਨੁਖ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੨੦॥੯੭॥

ਮਚੇ ਬੀਰ ਬੀਰੰ ॥ ਉਠੀ ਝਾਰ ਤੀਰੰ ॥ ਗਲੋ ਗੱਡ ਫੋਰੈਂ ॥ ਨਹੀ ਨੈਨ ਮੋਰੈਂ ॥ ੨੧ ॥ ੯੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਲੋ ਗੱਡ=ਦੁਰਗਾ ਵਯੂਹ. ਸੈਨਾ ਦੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਖੜੇ ਕਰਨ ਨੂੰ 'ਦੁਰਗ ਵਯੂਹ' ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਸੂਰਮੇ ਸੂਰਮਗਤੀ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਜੋਧੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਦੁਰਗ ਵਯੂਹ ਨੂੰ ਤੋੜਦੇ ਸਨ ਤੇ ਜੰਗ ਵਲੋਂ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦੇ ਸਨ ਭਾਵ ਜੰਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ ਸਨ॥੨੧॥੯੮॥

ਸਮੂਹ ਸ਼ਸਤਰ ਬਰਖੇ ॥ ਮਹਿਖੁਆਸੁ ਕਰਖੇ ॥ ਕਰੈਂ ਤੀਰ ਮਾਰੰ ॥ ਬਹੈਂ ਲੋਹ ਧਾਰੰ ॥ ੨੨ ॥ ੯੯ ॥

ਸੂਰਮੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਮਾਣਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਵਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੨੨॥੯੯॥

ਨਦੀ ਸ੍ਰੋਣ ਪੂਰੰ ॥ ਫਿਰੀ ਗੈਣ ਹੂਰੰ ॥ ਗਜੈ ਗੈਣ ਕਾਲੀ ॥ ਹਸੀ ਖੱਪਰਾਲੀ ॥ ੨੩ ॥ ੧੦੦ ॥

ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਨ ਲਈ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੂਰਾਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਾਲਕਾ ਦੇਵੀ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਗਰਜ ਰਹੀ ਸੀ। ਜੋਗਣੀਆਂ ਖੱਪਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਹੱਸ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੨੩॥੧੦੦॥

ਕਹੂੰ ਬਾਜ ਮਾਰੇ ॥ ਕਹੂੰ ਸੂਰ ਭਾਰੇ ॥ ਕਹੂੰ ਚਰਮ ਟੂਟੇ ॥ ਫਿਰੈ ਗੱਜ ਛੂਟੇ ॥ ੨੪ ॥ ੧੦੧ ॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਘੋੜੇ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਢਾਲਾਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਪਏ ਸਨ॥੨੪॥੧੦੧॥

ਕਹੂੰ ਬਰਮ ਬੇਧੇ ॥ ਕਹੂੰ ਚਰਮ ਛੇਦੇ ॥ ਕਹੂੰ ਪੀਲ ਪਰਮੰ ॥ ਕਟੇ ਬਾਜ ਬਰਮੰ ॥ ੨੫ ॥ ੧੦੨ ॥

ਮੈਦਾਨਿ-ਜੰਗ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਸੰਜੋਆਂ ਵਿੰਨ੍ਹੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਢਾਲਾਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਹਾਥੀ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਪਏ ਸਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਜੋਆਂ ਕੱਟੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ ॥ ੨੫ ॥ ੧੦੨ ॥

ਬਲੀ ਬੈਰ ਰੁੱਝੇ ॥ ਸਮੂਹ ਸਾਰ ਜੁੱਝੇ ॥ ਲਖੇ ਬੀਰ ਖੇਤੰ ॥ ਨਚੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ ॥ ੨੬ ॥ ੧੦੩ ॥

ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਵੈਰ-ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਏ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਜੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਲੜਦਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ ॥ ੨੬ ॥ ੧੦੩ ॥

ਨਚੇ ਮਾਸਹਾਰੀ ॥ ਹਸੇ ਬਯੋਮਚਾਰੀ ॥ ਕਿਲੱਕਾਰ ਕੰਕੰ ॥ ਮਚੇ ਬੀਰ ਬੰਕੰ ॥ ੨੭ ॥ ੧੦੪ ॥

ਮੁਰਦਿਆਂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਣ ਵਾਲੇ ਗਿਰਝਾਂ ਆਦਿ ਜੀਵ ਹੱਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਾਂ ਕਿਲਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਬਾਂਕੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸਨ ॥ ੨੭ ॥ ੧੦੪ ॥

ਛੁਭੇ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ ॥ ਮਹਿਖੁਆਸ ਚਾਰੀ ॥ ਉਠੇ ਛਿੱਛ ਇੱਛੰ ॥ ਚਲੇ ਤੀਰ ਤਿੱਛੰ ॥ ੨੮ ॥ ੧੦੫ ॥

ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਤਿੱਖੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਛਿੱਟਾਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ॥ ੨੮ ॥ ੧੦੫ ॥

ਗਣੰ ਗਾਂਧ੍ਰਬੇਯੰ ॥ ਚਰੰ ਚਾਰਣੇਯੰ ॥ ਹਸੇ ਸਿੰਧ ਸਿੱਧੰ ॥ ਮਚੇ ਬੀਰ ਕ੍ਰੁੱਧੰ ॥ ੨੯ ॥ ੧੦੬ ॥

ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਗਣ, ਗੰਧਰਬ, ਦੂਤ, ਭਟ ਤੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਿੱਧ ਹੱਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭੱਖ ਰਹੇ ਸਨ ॥ ੨੯ ॥ ੧੦੬ ॥

ਡਕਾ ਡੱਕ ਡਾਕੈਂ ॥ ਹਕਾ ਹੱਕ ਹਾਕੈਂ ॥ ਭਕਾ ਭੁੰਕ ਭੇਰੀ ॥ ਡਮਕ ਡਾਮ ਡੇਰੀ ॥ ੩੦ ॥ ੧੦੭ ॥

ਡਾਕਨੀਆਂ ਡਕਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਹੰਕਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਭੇਰੀਆਂ ਭੁੱਕ ਭੁੱਕ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬੋਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਡੌਰੂ ਡੰਮ ਡੰਮ ਕਰਕੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ॥ ੩੦ ॥ ੧੦੭ ॥

ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਗਾਜੇ ॥ ਨਵੰ ਨਾਦ ਬਾਜੇ ॥ ਧਰਾ ਗੋਮ ਗੱਜੇ ॥ ਦੁਰਗਾ ਦੈਤ ਬੱਜੇ ॥ ੩੧ ॥ ੧੦੮ ॥

ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਗਰਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੰਗ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਰਣ ਸਿੰਘੇ ਗੂੰਜ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਦੈਂਤ ਜੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ॥ ੩੧ ॥ ੧੦੮ ॥

ਬਿਜੇ ਛੰਦ ॥

ਜੇਤਕ ਬਾਣ ਚਲੇ ਅਰਿ ਓਰ ਤੇ ਫੂਲ ਕੀ ਮਾਲ ਹ੍ਵੈ ਕੰਠ ਬਿਰਾਜੇ ॥

ਦਾਨਵ ਕੁੰਗਵ ਪੇਖ ਅਚੇਭਵ ਛੋਡ ਭਜੇ ਰਣ ਏਕ ਨ ਗਾਜੇ॥
ਕੁੰਜਰ ਪੁੰਜ ਗਿਰੇ ਤਿੱਹ ਠਉਰ ਭਰੇ ਸਭ ਸ੍ਰੋਨਤ ਪੈ ਗਨ ਤਾਜੇ॥
ਜਾਨੁਕ ਨੀਰਧ ਮੱਧਿ ਛਪੇ ਭ੍ਰਮਿ ਭੂਧਰ ਕੇ ਭਯ ਤੇ ਨਗ ਭਾਜੇ॥ ੩੨ ॥ ੧੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਧਰ=ਇੰਦਰ। ਨਗ=ਪਹਾੜ।

ਦੈਂਤਾਂ ਵਲੋਂ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਬਾਣ ਛਡੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਬਣਕੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ ਜੋਧੇ ਇਹ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ ਵੇਖਕੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ। ਉਹ ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਭੱਜ ਗਏ, ਇਕ ਵੀ ਸੂਰਮਾ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹਾਥੀ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ ਤੇ ਅਰਬੀ ਘੋੜੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਥ ਪਥ ਹੋਏ ਪਏ ਸਨ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਮਾਨੋ ਇੰਦਰ ਦੇ ਡਰ ਕਰਕੇ ਪਹਾੜ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੩੨ ॥ ੧੦੯॥

ਮਨੋਹਰ ਛੰਦ॥

ਸ੍ਰੀ ਜਗਨਾਥ ਕਮਾਨ ਲੈ ਹਾਥ ਪ੍ਰਮਾਥਿਨ ਸੰਖ ਸੁਜਯੋ ਜਬ ਜੁੱਧੰ॥
ਗਾਹਤ ਸੈਨ ਸੰਘਾਰਤ ਸੂਰ ਬਬੱਕਤਿ ਸਿੰਘ ਭ੍ਰਮਯੋ ਰਣ ਕ੍ਰੁੱਧੰ॥
ਕਉਚਹ ਭੇਦ ਅਭੇਦਿਤ ਅੰਗ ਸੁ ਰੰਗ ਉਤੰਗ ਸੋ ਸੋਭਿਤ ਸੁੱਧੰ॥
ਮਾਨੋ ਬਿਸਾਲ ਬੜਵਾਨਲ ਜੁਆਲ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਕੇ ਮੱਧਿ ਬਿਰਾਜਤ ਉੱਧੰ॥ ੩੩ ॥ ੧੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਗਨਾਥ=ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮਾਲਕ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ। ਪ੍ਰਮਾਥਿਨ=ਵਜਾਇਆ।

ਜਦੋਂ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਕਮਾਨ ਫੜਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਖ ਵਜਾਇਆ। ਫਿਰ ਦੇਵੀ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਲਤਾੜਦੀ ਤੇ ਮਾਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਸੀ। ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਸ਼ੇਰ ਵੀ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਗਰਜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਜੋਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੰਜੋਆਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨਾਲ ਚੰਬੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਜੋਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਉਪਰ ਨਿਕਲਕੇ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਮਾਨੋ ਬੜਵਾ ਅਗਨੀ ਦੀ ਲਾਟ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜ ਰਹੀ ਸੀ ਭਾਵ ਸੰਜੋਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਲਹੂ ਬੜਵਾ ਅਗਨੀ ਦੀ ਲਾਟ ਵਾਗੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੩੩ ॥ ੧੧੦॥

ਬਿਜੈ ਛੰਦ॥

ਪੂਰ ਰਹੀ ਭਵ ਪੂਰ ਧਨੁਰ ਧੁਨਿ ਧੂਰ ਉਡੀ ਨਭ ਮੰਡਲ ਛਾਯੋ॥

ਨੂਰ ਭਰੇ ਮੁਖ ਮਾਰ ਗਿਰੇ ਰਣ ਹੂਰਨ ਹੇਰ ਹੀਯੋ ਹੁਲਸਾਯੋ॥
ਪੂਰਣ ਰੋਸ ਭਰੇ ਅਰ ਤੂਰਣ ਪੂਰਿ ਪਰੇ ਰਣ ਭੂਮਿ ਸੁਹਾਯੋ॥
ਚੂਰ ਭਏ ਅਰਿ ਰੂਰੇ ਗਿਰੇ ਭਟ ਚੂਰਣ ਜਾਨੁਕ ਬੈਦ ਬਨਾਯੋ॥ ੩੪॥ ੧੧੧॥

ਧਨੁਖ ਦੀ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫੈਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਭੱਜ ਨੱਠ ਨਾਲ ਜੋ ਧੂੜ ਉਡ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਆਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਢਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਨੂਰ ਭਰੇ ਚਿਹਰੇ ਗਰਦ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਮੂੰਹੋਂ 'ਮਾਰ ਲੋ'-ਮਾਰ ਲੋ' ਕਹਿੰਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰੇ, ਸੂਰਮੇ, ਜੋ ਬੜੀ ਤੇਜੀ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਏ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨਾਲ ਰਣਭੂਮੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਬਾਂਕੇ ਜਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਉਹ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਲਤਾੜੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਚੂਰ ਚੂਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮਾਨੋ ਕਿਸੇ ਵੈਦ ਨੇ ਚੂਰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ॥ ੩੪॥ ੧੧੧॥

ਸੰਗੀਤ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਕਾਗੜਦੰਗ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ ਕੜਾਕੰ॥ ਤਾਗੜ ਦੰਗ ਤੀਰੰ ਤੁਪੱਕੰ ਤੜਾਕੰ॥
ਝਾਗੜਦੰਗ ਨਾਗੜਦੰਗ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਜੇ॥ ਗਾਗੜਦੰਗ ਗਾਜੀ ਮਹਾਂ ਗੱਜ ਗਾਜੇ॥ ੩੫॥ ੧੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੰਗੀਤ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ=ਇਹ ਛੰਦ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਲੈ ਤਾਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਰਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਛੰਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਖਾਸ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਸੰਗੀਤਕ ਲੈ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਛੁਰੀਆਂ ਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਕੜ ਕੜ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਤੀਰ ਤਾੜ ਤਾੜ ਕਰਕੇ ਚਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਤੜਾਕ ਤੜਾਕ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਚੋਟਾਂ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਧੌਂਸੇ ਬੰਮ ਬੰਮ ਕਰਕੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਗੜ ਗੜ ਕਰਕੇ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਗੱਜਦੇ ਸਨ॥ ੩੫॥ ੧੧੨॥

ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੂਰੰ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੋਪੰ॥ ਪਾਗੜਦੰਗ ਪਰਮੰ ਰਣੰ ਪਾਵ ਰੋਪੰ॥
ਸਾਗੜਦੰਗ ਸ਼ਸਤਰੰ ਝਾਗੜਦੰਗ ਝਾਰੈਂ॥ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੀਰੰ ਡਾਗੜਦੰਗ ਡਕਾਰੈਂ॥ ੩੬॥ ੧੧੩॥

ਸੂਰਮੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਕੜਾ ਕੜ ਕੜਕਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬੜੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਪੈਰ ਜਮਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਰੜ ਸਰੜ ਕਰਕੇ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਡਕਾਰ ਮਾਰਦੇ ਸਨ ਭਾਵ ਗਰਜਦੇ ਸਨ॥ ੩੬॥ ੧੧੩॥

ਚਾਗੜਦੰਗ ਚਉਪੇ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੀਰੰ ॥ ਮਾਗੜਦੰਗ ਮਾਰੇ ਤਨੀ ਤਿੱਛ ਤੀਰੰ ॥
ਗਾਗੜਦੰਗ ਗੱਜੇ ਸੁ ਬੱਜੇ ਗਹੀਰੈਂ ॥ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕਵੀਯਾਨ ਕੱਥੇ ਕਥੀਰੈਂ ॥ ੩੭ ॥ ੧੧੪ ॥

ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਵੰਗਾਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਵਡੇ ਵਡੇ ਨਗਾਰੇ ਗੜਗੜ ਕਰਕੇ ਗੱਜਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਦੇ ਛੰਦ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਸਨ॥ ੩੭ ॥ ੧੧੪ ॥

ਦਾਗੜਦੰਗ ਦਾਨੋ ਭਾਗੜਦੰਗ ਭਾਜੇ ॥ ਗਾਗੜਦੰਗ ਗਾਜੀ ਜਾਗੜਦੰਗ ਗਾਜੇ ॥
ਛਾਗੜਦੰਗ ਛਓਹੀ ਛੁਰੇ ਪ੍ਰੋਛੜਾਕੇ ॥ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤੀਰੰ ਤੁਪਕੰ ਤੜਾਕੇ ॥ ੩੮ ॥ ੧੧੫ ॥

ਭਗੌੜੇ ਕਾਇਰ ਦੈਂਤ ਦਗੜ ਦਗੜ ਕਰਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ। ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਗੜਗੜ ਕਰਕੇ ਗੱਜਦੇ ਸਨ। ਛਵੀਆਂ ਤੇ ਛੁਰੀਆਂ ਦੇ ਛੜਾਕੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਤਾੜ ਤਾੜ ਕਰਕੇ ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਸਨ ਤੇ ਤੜਾਕ ਤੜਾਕ ਬੰਦੂਕਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੩੮ ॥ ੧੧੫ ॥

ਗਾਗੜਦੰਗ ਗੋਮਾਯ ਗੱਜੇ ਗਹੀਰੰ ॥ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੰਖੰ ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਫੀਰੰ ॥
ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਜੇ ਬਜੇ ਬੀਰ ਖੇਤੰ ॥ ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਾਚੇ ਸੁ ਭੂਤੰ ਪਰੇਤੰ ॥ ੩੯ ॥ ੧੧੬ ॥

ਰਣਸਿੰਗੇ ਗੜਗੜ ਕਰਕੇ ਗੱਜਦੇ ਸਨ। ਸਾੜ ਸਾੜ ਕਰਕੇ ਸੰਖ ਵੱਜਦੇ ਸਨ ਤੇ ਤੂਤੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨੰਗੇ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਦੇ ਸਨ॥ ੩੯ ॥ ੧੧੬ ॥

ਤਾਗੜਦੰਗ ਤੀਰੰ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਣੰ ॥ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ॥
ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਾਦੰ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਜੇ ॥ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੂਰੰ ਰਾਗੜਦੰਗ ਰਾਜੇ ॥ ੪੦ ॥ ੧੧੭ ॥

ਜਦੋਂ ਕਮਾਣ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਤੀਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਤਦ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂ ਸਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਛੁਰੀਆਂ, ਕਟਾਰਾਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਕੜ ਕੜ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ ਤੇ ਗੂੰਜਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗੀ ਵਾਜਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਜਾਣੂ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਵਾਜਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਕਰਤਬ ਵਖਾਉਂਦੇ ਸਨ॥ ੪੦ ॥ ੧੧੭ ॥

ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੰਖੰ ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਫੀਰੰ ॥ ਗਾਗੜਦੰਗ ਗੋਮਾਯ ਗੱਜੇ ਗਹੀਰੰ ॥
ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਗਾਰੇ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਜੇ ॥ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੋਧਾ ਗਾਗੜਦੰਗ ਗਾਜੇ ॥ ੪੧ ॥ ੧੧੮ ॥

ਸੰਖਾਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਤੇ ਤੂਤੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ । ਰਣ-ਸਿੰਘੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜਦੇ ਸਨ। ਧੌਂਸੇ ਤੇ ਹੋਰ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਸੂਰਮੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜਦੇ ਸਨ॥ ੪੧ ॥ ੧੧੮ ॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

ਜਿਤੇਕ ਰੂਪ ਧਾਰੀਯੰ ॥ ਤਿਤੇਕ ਦੇਬਿ ਮਾਰੀਯੰ ॥
ਜਿਤੇਕ ਰੂਪ ਧਾਰਹੀਂ ॥ ਤਿਤਿਓ ਦ੍ਰੁਗਾ ਸੰਘਾਰਹੀਂ ॥ ੪੨ ॥ ੧੧੯ ॥

ਰਕਤਬੀਜ ਨੇ ਜਿੰਨੇ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਧਾਰੇ, ਉਹ ਸਭ ਦੇਵੀ ਨੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ। ਜਿੰਨੇ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਉਹ ਹੋਰ ਧਾਰਦਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੁਰਗਾ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਸੀ॥ ੪੨ ॥ ੧੧੯ ॥

ਜਿਤੇਕ ਸ਼ਸਤਰਵਾ ਝਰੇ ॥ ਪ੍ਰਵਾਹ ਸ੍ਰੋਨ ਕੇ ਪਰੇ ॥
ਜਿਤੀ ਕਿ ਬਿੰਦ੍ਵਕਾ ਗਿਰੈਂ ॥ ਸੁ ਪਾਨ ਕਾਲਕਾ ਕਰੈਂ ॥ ੪੩ ॥ ੧੨੦ ॥

ਜਿੰਨੇ ਸ਼ਸਤਰ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਉਨੇ ਹੀ ਲਹੂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਦੇ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਡਿੱਗਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਕਾਲੀ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਪੀਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥ ੪੩ ॥ ੧੨੦ ॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

ਹੂਓ ਸ੍ਰੋਣ ਹੀਨੰ ॥ ਭਯੋ ਅੰਗ ਛੀਨੰ ॥ ਗਿਰਿਯੋ ਅੰਤ ਝੂਮੰ ॥ ਮਨੋ ਮੇਘ ਭੂਮੰ ॥ ੪੪ ॥ ੧੨੧ ॥

ਰਕਤਬੀਜ ਦਾ ਸਰੀਰ ਲਹੂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਗ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਏ। ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਉਹ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਮਾਨੋ ਕਾਲਾ ਬੱਦਲ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥ ੪੪ ॥ ੧੨੧ ॥

ਸਭੈ ਦੇਵ ਹਰਖੇ॥ ਸੁਮਨ ਧਾਰ ਬਰਖੇ॥ ਰਕਤਬਿੰਦ ਮਾਰੇ॥ ਸਭੈ ਸੰਤ ਉਬਾਰੇ॥ ੪੫ ॥ ੧੨੨ ॥

ਰਕਤਬੀਜ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਦੇਵਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਤੇ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸਭ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ॥ ੪੫ ॥ ੧੨੨ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਰਕਤਬੀਰਜ ਬਧਹ ਚਤੁਰਥ ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਣਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੪ ॥ ੪੫ ॥ ੧੨੨ ॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ, ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ, ਰਕਤਬੀਜ ਦੈਂਤ ਦਾ ਕਤਲ, ਅਧਿਆਏ ਚੌਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੪ ॥ ੪੫ ॥ ੧੨੨ ॥ ਚਲਦਾ॥

ਅਧਿਆਏ ਪੰਜਵਾਂ

ਨਿਸੁੰਭ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਸੁਣਜੋ ਜਬੈ ਰਕਤਬੀਰਤਜ ਕੋ ਨਾਸ॥
ਆਪ ਚੜਤ ਭੈ ਜੋਰ ਦਲ ਸਜੇ ਪਰਸ ਅਰ ਪਾਂਸਿ॥੧॥੧੨੩॥

ਜਦੋਂ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨੇ ਰਕਤਬੀਜ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀ ਦੁਖਦਾਈ ਖਬਰ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਸੈਨਾ ਇੱਕਠੀ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕੁਹਾੜੇ ਤੇ ਫਾਹੀਆਂ ਆਦਿ ਸ਼ਸਤਰ ਸੈਨਾ ਨੇ ਸਜਾ ਲਏ॥੧॥੧੨੩॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਚੜੇ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ਸੂਰਾ ਅਪਾਰੰ॥ ਉਠੇ ਨੱਦ ਨਾਦੰ ਸੁ ਧਉਸਾ ਧੁਕਾਰੰ॥
ਭਈ ਅਸ਼ਟ ਸੈ ਕੋਸ ਲਉ ਛੱਤ੍ਰ ਛਾਯੰ॥ ਭਜੇ ਚੰਦ ਸੂਰੰ ਡਰਿਯੋ ਦੇਵਰਾਯੰ॥੨॥੧੨੪॥

ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਬੇਅੰਤ ਸੈਨਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਚੜ੍ਹੇ। ਨਗਾਰਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੇ ਧੌਂਸਿਆਂ ਦੀ ਧੁੰਕਾਰ ਉਠ ਰਹੀ ਸੀ। ਅੱਠ ਸੌ ਕੋਹ ਤਕ ਸੈਨਾ ਦੇ ਤੰਬੂਆਂ ਦੀ ਛਾਂ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਵੇਖਕੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਡਰ ਗਿਆ ਸੀ॥੨॥੧੨੪॥

ਭਕਾ ਭੁੰਕ ਭੇਰੀ ਢਕਾ ਢੁੰਕ ਢੋਲੰ॥ ਫਟੀ ਨਖ ਸਿੰਘੰ ਮੁਖੰ ਡੱਢ ਕੋਲੰ॥
ਡਮਾ ਡੰਮਿ ਡਉਰੂ ਡਕਾ ਡੁੰਕ ਡੰਕੰ॥ ਰੜੇ ਗ੍ਰਿੱਧ ਬ੍ਰਿੱਧੰ ਕਿਲੱਕਾਰ ਕੰਕੰ॥੩॥੧੨੫॥

ਭੇਰੀਆਂ ਦੀ ਭੱਕ ਭੱਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਡਗ ਡਗ ਕਰਕੇ ਢੋਲ ਵੱਜਦੇ ਸਨ। ਜਿਹੜੀ ਧਰਤੀ ਸੂਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁੜਾਂ ਉਤੇ ਚੁਕੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਨੌਂਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾਟ ਗਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਡਉਰੂਆਂ ਤੇ ਡੁੰਕ ਡੁੰਕ ਡੱਗਾ ਵੱਜਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਡੰਮ ਡੰਮ ਕਰਕੇ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਗਿਰਝਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕਾਂ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ੩॥੧੨੫॥

ਖੁਰੰ ਖੇਹ ਉੱਠੀ ਰਹਿਯੋ ਗੈਨ ਪੂਰੰ॥ ਦਲੇ ਸਿੰਧ ਬਿੱਧੰ ਭਏ ਪੱਬ ਚੂਰੰ॥
ਸੁਣੇ ਸ਼ੋਰ ਕਾਲੀ ਗਹੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਾਣੰ॥ ਕਿਲੰਕਾਰ ਜੇਮੀ ਹਨੇ ਜੰਗ ਜੁਆਣੰ॥੪॥੧੨੬॥

ਅਰਥ - ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਏਨੀ ਧੂੜ ਉਡੀ ਕਿ ਸਾਰਾ ਅਕਾਸ਼ ਉਸ ਧੂੜ ਨਾਲ ਭਰ

ਗਿਆ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠਾਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਪਰਬਤ ਦਲੇ ਮਲੇ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਪਹਾੜ ਚੂਰ ਚੂਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਕਾਲੀ ਨੇ ਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਸੁਣਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜ ਲਏ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਕਿਲਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੋਈ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥ ੪ ॥ ੧੨੬ ॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

ਗਜੇ ਬੀਰ ਗਾਜੀ ॥ ਤੁਰੇ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ ॥ ਮਹਿਖੁਆਸ ਕਰਖੇ ॥ ਸਰੰ ਧਾਰ ਬਰਖੇ ॥ ੫ ॥ ੧੨੭ ॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜਦੇ ਸਨ। ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਦੌੜਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਧਨੁਖਾਂ ਤੇ ਬਾਣ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਖਿੱਚਦੇ ਸਨ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ॥ ੫ ॥ ੧੨੭ ॥

ਇਤੈ ਸਿੰਘ ਗੱਜਜੋ ॥ ਮਹਾ ਸੰਖ ਬੱਜਜੋ ॥ ਰਹਜੋ ਨਾਦ ਪੂਰੰ ॥ ਛੁਹੀ ਗੈਣਿ ਧੂਰੰ ॥ ੬ ॥ ੧੨੮ ॥

ਇਧਰੋਂ ਦੇਵੀ ਦਾ ਸ਼ੇਰ ਗੱਜਿਆ ਹੈ ਤੇ ਓਧਰੋਂ ਦੇਵੀ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸੰਖ ਵਜਾਇਆ। ਸੰਖ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹਰ ਪਾਸੇ ਗੂੰਜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਧੂੜ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ॥ ੬ ॥ ੧੨੮ ॥

ਸਭੈ ਸ਼ੱਸਤ੍ਰ ਸਾਜੇ ॥ ਘਣੰ ਜੇਮ ਗਾਜੇ ॥ ਚਲੇ ਤੇਜ ਤੈਕੈ ॥ ਅਨੰਤ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੈ ॥ ੭ ॥ ੧੨੯ ॥

ਸਭ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜਦੇ ਸਨ। ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਸਨ॥ ੭ ॥ ੧੨੯ ॥

ਚਹੂੰ ਓਰ ਢੂਕੇ ॥ ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਕੂਕੇ ॥ ਅਨੰਤ ਸ਼ਸਤਰੰ ਬੱਜੇ ॥ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਗੱਜੇ ॥ ੮ ॥ ੧੩੦ ॥

ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸੂਰਮੇ ਅਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਮੂੰਹੋਂ 'ਮਾਰ ਲੋ-ਮਾਰ ਲੋ' ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਸਤਰ ਖੜਕਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ॥ ੮ ॥ ੧੩੦ ॥

ਮੁਖੰ ਨੈਣ ਰਕਤੰ ॥ ਧਰੇ ਪਾਣ ਸ਼ਕਤੰ ॥ ਕੀਏ ਕ੍ਰੋਧ ਉੱਠੇ ॥ ਸਰੰ ਬ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਬੁੱਠੇ ॥ ੯ ॥ ੧੩੧ ॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਲਾਲ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਬਰਛੇ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਉੱਠ ਖੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ॥ ੯ ॥ ੧੩ ॥

ਕਿਤੇ ਦੁਸ਼ਟ ਕੂਟੇ ॥ ਅਨੰਤਾਸ਼ੱਤ੍ਰ ਛੂਟੇ ॥ ਕਰੀ ਬਾਣ ਬਰਖੰ ॥ ਭਰੀ ਦੇਬਿ ਹਰਖੰ ॥ ੧੦ ॥ ੧੩੨ ॥

ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਸ਼ਟ ਮਾਰੇ ਕੁਟੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੇਵੀ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਸੀ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੧੦ ॥ ੧੩੨ ॥

ਬੇਲੀ ਬਿੰਦ੍ਰਮ ਛੰਦ ॥

ਕਹ ਕਹ ਸੁ ਕੂਕਤ ਕੰਕੀਯੰ ॥ ਬਹਿ ਬਹਤ ਬੀਰ ਸੁ ਬੰਕੀਯੰ ॥
ਲਹ ਲਹਤ ਬਾਨਿ ਕ੍ਰਿਪਾਣਯੰ ॥ ਗਹ ਗਹਤ ਪ੍ਰੇਤ ਮਸਾਣਯੰ ॥ ੧੧ ॥ ੧੩੩ ॥

ਕਾਂ ਕਾਂਵਾਂ ਰੌਲੀ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੜੇ ਬੀਰ ਬਾਂਕੇ ਬਾਂਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਬਾਣ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲਹਿ ਲਹਿ ਕਰਕੇ ਚਮਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ ਮਸਾਣ ਗਹ ਗਹ ਕਰਕੇ ਬੋਲਦੇ ਸਨ॥੧੧॥੧੩੩॥

ਡਹ ਡਹਤ ਡਵਰ ਡਮੰਕਯੰ॥ ਲਹ ਲਹਤ ਤੇਗ ਤ੍ਰਮੰਕਯੰ॥
ਧ੍ਰਮ ਧ੍ਰਮਤ ਸਾਂਗ ਧਮੰਕਯੰ॥ ਬਬਕੰਤ ਬੀਰ ਸੁਬੰਕਯੰ॥੧੨॥੧੩੪॥

ਡੋਰੂ ਡਹ ਡਹ ਕਰਕੇ ਡਮਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤੇਗਾਂ ਲਹ ਲਹ ਕਰਕੇ ਚਮਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਬਰਛਿਆਂ ਦਾ ਧਮ ਧਮ ਕਰਕੇ ਧਮਾਕਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬਾਂਕੇ ਸੂਰਮੇ ਗਰਜਦੇ ਸਨ॥੧੨॥੧੩੪॥

ਛੁਟਕੰਤ ਬਾਣ ਕਮਾਣਯੰ॥ ਹਹਰੰਤ ਖੇਤ ਖੜ੍ਹਾਣਯੰ॥
ਡਹਕੰਤ ਡਾਮਰ ਡੰਕਣੀ॥ ਕਹ ਕਹਕ ਕੂਕਤ ਜੁੱਗਣੀ॥੧੩॥੧੩੫॥

ਧਨੁਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਣ ਛੁਟਦੇ ਸਨ। ਜੰਗ ਵਿਚ ਛੋੜ੍ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਡੋਰੂ ਡਗਿਆਂ ਦੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਡਹ ਡਹ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਹ ਕਹ ਕਰਕੇ ਜੋਗਣੀਆਂ ਕੂਕਦੀਆਂ ਸਨ॥੧੩॥੧੩੫॥

ਉਫਟੰਤ ਸ੍ਰੋਣਤ ਛਿੱਛਯੰ॥ ਬਰਖੰਤ ਸਾਇਕ ਤਿੱਛਯੰ॥
ਬਬਕੰਤ ਬੀਰ ਅਨੇਕਯੰ॥ ਫਿਕਰੰਤ ਸਜਾਰ ਬਸੇਖਯੰ॥੧੪॥੧੩੬॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਛਿੱਟਾਂ ਉੱਡਦੀਆਂ ਸਨ। ਬੜੇ ਤਿਖੇ ਤੀਰ ਵਰਸਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਗਰਜਦੇ ਸਨ। ਗਿੱਦੜ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਦੇ ਸਨ॥੧੪॥੧੩੬॥

ਹਰਖੰਤ ਸ੍ਰੋਣਤ ਰੰਗਣੀ॥ ਬਿਹਰੰਤ ਦੇਖਿ ਅਭੰਗਣੀ॥
ਬਬਕੰਤ ਕੇਹਰ ਡੋਲਹੀਂ॥ ਰਣ ਰੰਗ ਅਭੰਗ ਕਲੋਲਹੀਂ॥੧੫॥੧੩੭॥

ਲਹੂ ਵਿਚ ਰੰਗਣ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਦੀ ਵੀ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਫਿਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੇਵੀ ਦਾ ਸ਼ੇਰ ਗਰਜਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੌਤਕ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੫॥੧੩੭॥

ਢਮ ਢੋਮਤ ਢੋਲ ਢਮੱਕਯੰ॥ ਧਮ ਧਮਤ ਸਾਂਗ ਧ੍ਰਮੱਕਯੰ॥
ਬਹ ਬਹਤ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕ੍ਰਿਪਾਣਯੰ॥ ਜੁੱਝੰਤ ਜੋਧ ਜੁਆਣਯੰ॥੧੬॥੧੩੮॥

ਢੋਲਾਂ ਦੀ ਢਮ ਢਮ ਕਰਕੇ ਢਮਕ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਬਰਛਿਆਂ ਦੀ ਧ੍ਰੰਮ ਧ੍ਰੰਮ ਕਰਕੇ ਧਮਕ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਜਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੂਝ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੬॥੧੩੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭਜੀ ਚਮੂੰ ਸਭ ਦਾਨਵੀ ਸੁੰਭ ਨਿਰਖ ਨਿਜ ਨੈਣ॥
ਨਿਕਟ ਬਿਕਟ ਭਟ ਜੇ ਹੁਤੇ ਤਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਬੋਲਜੋ ਬੈਣ॥੧੭॥੧੩੯॥

ਅਰਥ - ਸੁੰਭ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆਂ ਕਿ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਭਜ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਖੜੇ ਲੜਾਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ॥੧੭॥੧੩੯॥

ਨਿਰਾਜ ਛੰਦ॥

ਨਿਸੁੰਭ ਸੁੰਭ ਕੋਪ ਕੈ॥ ਪਠਜੋ ਸੁ ਪਾਵ ਰੋਪ ਕੈ॥
ਕਹਜੋ ਕਿ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਜਾਈਯੋ॥ ਦ੍ਰੁਗਾਹਿ ਬਾਂਧ ਲਜਾਈਯੋ॥੧੮॥੧੪੦॥

ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈਰ ਗੱਡਕੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨਿਸੁੰਭ ਨੂੰ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਝਟ ਪਟ ਜਾਹ ਤੇ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆ॥੧੮॥੧੪੦॥

ਚੜਜੋ ਸੁ ਸੈਣ ਸੱਜਿਕੈ॥ ਸਕੋਪ ਸੂਰ ਗੱਜਿਕੈ॥
ਉਠੇ ਬਜੰਤ੍ਰ ਬਾਜਿਕੈ॥ ਚਲਿਯੋ ਸੁਰੇਸ਼ੁ ਭਾਜਿਕੈ॥੧੯॥੧੪੧॥

ਨਿਸੁੰਭ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜਦੇ ਸਨ ਤੇ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਉਹ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਉਠ ਖੜੇ ਹੋਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਇੰਦਰ ਵੀ ਡਰਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ ਸੀ॥੧੯॥੧੪੧॥

ਅਨੰਤ ਸੂਰ ਸੰਗ ਲੈ॥ ਚਲਿਯੋ ਸੁ ਦੁੰਦਭੀਨ ਦੈ॥
ਹਕਾਰ ਸੂਰਮਾ ਭਰੇ ॥ ਬਿਲੋਕ ਦੇਵਤਾ ਡਰੇ ॥੨੦॥੧੪੨॥

ਨਿਸੁੰਭ ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਬੀਰ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਧੌਂਸੇ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਚੱਲਿਆ। ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵਤੇ ਡਰ ਗਏ॥੨੦॥੧੪੨॥

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ॥

ਕੰਪਜੋ ਸੁਰੇਸ਼॥ ਬੁਲੱਯੋ ਮਹੇਸ਼॥ ਕਿੱਨੋ ਬਿਚਾਰ॥ ਪੁੱਛੇ ਜੁਝਾਰ॥੨੧॥੧੪੩॥

ਨਿਸੁੰਭ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਇਆ ਵੇਖਕੇ ਇੰਦਰ ਕੰਬ ਉਠਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁਛਿਆ॥੨੧॥੧੪੩॥

ਕੀਜੈ ਸੁ ਮਿੱਤ੍ਰ ॥ ਕਉਨੇ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ॥ ਜਾਤੇ ਸੁ ਮਾਇ ॥ ਜੀਤੈ ਬਨਾਇ ॥ ੨੨ ॥ ੧੪੪ ॥

ਹੇ ਮਿੱਤਰ ! ਅਸੀਂ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰੀਏ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ ? ॥ ੨੨ ॥ ੧੪੪ ॥

ਸ਼ਕਤੈ ਨਿਕਾਰ ॥ ਭੇਜੋ ਅਪਾਰ ॥ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਨ ਜਾਇ ॥ ਹਨਿ ਹੈਂ ਰਿਸਾਇ ॥ ੨੩ ॥ ੧੪੫ ॥

ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਲਾਹ ਬਣਾਈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਕੱਢਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦੇਈਏ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ॥ ੨੩ ॥ ੧੪੫ ॥

ਸੋਇ ਕਾਮ ਕੀਨ ॥ ਦੇਵਨ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ਸ਼ਕਤੈ ਨਿਕਾਰ ॥ ਭੇਜੀ ਅਪਾਰ ॥ ੨੪ ॥ ੧੪੬ ॥

ਇਹ ਸਲਾਹ ਪੱਕੀ ਕਰਕੇ ਸਭ ਚਤੁਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇਹੋ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਕਢਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀਆਂ ॥ ੨੪ ॥ ੧੪੬ ॥

ਬਿਰਧ ਨਿਰਾਜ ਛੰਦ ॥

ਚਲੀ ਸ਼ਕੱਤ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣਿ ਪਾਣਿ ਧਾਰਕੈ ॥
ਉਠੇ ਸੁ ਗ੍ਰਿੱਧ ਬ੍ਰਿੱਧ ਡਉਰ ਡਾਕਣੀ ਡਕਾਰਕੈ ॥
ਹਸੇ ਸੁ ਕੰਕ ਬੰਕਯੰ ਕਬੰਧ ਅੰਧ ਉੱਠਹੀ ॥
ਬਿਸੇਖ ਦੇਵਤਾਰੁ ਬੀਰ ਬਾਣ ਧਾਰ ਬੁੱਠਹੀ ॥ ੨੫ ॥ ੧੪੭ ॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਝਟ ਪਟ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਚਲ ਪਈਆਂ। ਬੜੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਗਿਰਝਾਂ ਤੇ ਡਾਕਨੀਆਂ ਡਕਾਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਉੱਠ ਤੁਰੀਆਂ। ਬੜੇ ਭਿਆਨਕ ਕਾਂ ਹੱਸੇ ਤੇ ਅੰਧਾ ਧੁੰਦ ਨਸ ਤੁਰੇ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਮੀਂਹ ਵਾਂਗੂੰ ਤੀਰ ਵਰਸਾਉਣ ਲੱਗੇ ॥ ੨੫ ॥ ੧੪੭ ॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

ਸਭੈ ਸ਼ਕਤ ਐਕੇ ॥ ਚਲੀ ਸੀਸ ਨਿਐਕੈ ॥ ਮਹਾਂ ਅਸਤ੍ਰ ਧਾਰੇ ॥ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਮਾਰੇ ॥ ੨੬ ॥ ੧੪੮ ॥

ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਆ ਗਈਆਂ ਤੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਚਲ ਪਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਵਡੇ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ॥ ੨੬ ॥ ੧੪੮ ॥

ਮੁਖੰ ਰਕਤ ਨੈਣੰ ॥ ਬਕੈ ਬੰਕ ਬੈਣੰ ॥ ਧਰੇ ਅਸਤ੍ਰ ਪਾਣੰ ॥ ਕਟਾਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ॥ ੨੭ ॥ ੧੪੯ ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਮੂੰਹ ਲਾਲ ਸਨ। ਉਹ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਬੜੇ ਕਠੋਰ ਸ਼ਬਦ

ਬੋਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਕਟਾਰਾਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ॥੨੭॥੧੪੯॥

ਉਤੈ ਦੈਤ ਗਾਜੇ॥ ਤੁਰੀ ਨਾਦ ਬਾਜੇ॥ ਧਰੇ ਚਾਰ ਚਰਮੰ॥ ਸਜੇ ਕ੍ਰੂਰ ਬਰਮੰ॥ ੨੮॥ ੧੫੦॥

ਓਧਰੋਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਦੈਂਤ ਗੱਜਦੇ ਸਨ। ਤੁਰੀਆਂ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ। ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਢਾਲਾਂ ਫੜੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਬੜੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਸੰਜੋਆਂ ਸਜਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ॥੨੮॥੧੫੦॥

ਚਹੂੰ ਓਰ ਗਰਜੇ॥ ਸਭੈ ਦੇਵ ਲਰਜੇ॥ ਛੁਟੇ ਤਿੱਛ ਤੀਰੰ॥ ਕਟੇ ਚਉਰ ਚੀਰੰ॥ ੨੯॥ ੧੫੧॥

ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਅਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਦੈਂਤ ਗਰਜਦੇ ਸਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ ਦੇਵਤੇ ਕੰਬਦੇ ਸਨ। ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਸਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਚੌਰ ਤੇ ਕੱਪੜੇ ਕਟੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੨੯॥੧੫੧॥

ਰਸੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਰੱਤੇ॥ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਤੱਤੇ॥ ਕਰੀ ਬਾਣ ਬਰਖੰ॥ ਭਰੀ ਦੇਬਿ ਹਰਖੰ॥ ੩੦॥ ੧੫੨॥

ਦੈਂਤ ਰੋਦ੍ਰ ਰਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸਨ ਤੇ ਅੱਗ ਵਾਂਗੂੰ ਤੇਜ ਤੇ ਤੱਤੇ ਸਨ। ਉਹ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸੀ॥੩੦॥੧੫੨॥

ਇਤੇ ਦੇਬਿ ਮਾਰੈ॥ ਉਤੈ ਸਿੰਘੁ ਫਾਰੈ॥ ਗਣੰ ਗੂੜ ਗਰਜੈਂ॥ ਸਭੈ ਦੈਤ ਲਰਜੈਂ॥ ੩੧॥ ੧੫੩॥

ਇਧਰੋਂ ਦੇਵੀ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਧਰੋਂ ਦੇਵੀ ਦਾ ਸ਼ੇਰ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾੜਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਗਣ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਗਰਜਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰਜਨਾ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਕੰਬਦੇ ਸਨ॥੩੧॥੧੫੩॥

ਭਈ ਬਾਣ ਬਰਖਾ॥ ਗਏ ਜੀਤਿ ਕਰਖਾ॥ ਸਭੈ ਦੁਸ਼ਟ ਮਾਰੇ॥ ਮਈਯਾ ਸੰਤ ਉਬਾਰੇ॥ ੩੨॥ ੧੫੪॥

ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਫ਼ਤਹਿ ਦੇ ਛੰਦ ਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸਭ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਸੀ॥੩੨॥੧੫੪॥

ਨਿਸੁੰਭੰ ਸੰਘਾਰਯੋ॥ ਦਲੰ ਦੈਤ ਮਾਰਯੋ॥ ਸਭੈ ਦੁਸ਼ਟ ਭਾਜੇ॥ ਇਤੈ ਸਿੰਘੁ ਗਾਜੇ॥ ੩੩॥ ੧੫੫॥

ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਨਿਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਭ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਟ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ। ਏਧਰ ਦੇਵੀ ਦਾ ਸ਼ੇਰ ਗਰਜ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੩੩॥੧੫੫॥

ਭਈ ਪੁਹਪ ਬਰਖਾ॥ ਗਏ ਜੀਤ ਕਰਖਾ॥ ਜਯੰ ਸੰਤ ਜੰਪੇ॥ ਤ੍ਰਸੇ ਦੈਤ ਕੰਪੇ॥ ੫॥ ੩੪॥ ੧੫੬॥

ਦੇਵੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਜਿੱਤ ਦੇ ਛੰਦ ਗਾਏ। ਸੰਤ, ਭਗਤ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਜੈਜੈਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਦੈਂਤ ਕੰਬਦੇ ਸਨ॥੫॥ ੩੪॥੧੫੬॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਨਿਸੁੰਭ ਬਧਹ ਪੰਚਮੋ ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਨਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ

ਸੁਤ ॥ ੫ ॥ ੩੪ ॥ ੧੫੬ ॥ ਅਫਜੂੰ ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ, ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ, ਨਿਸੰਭ ਦੈਂਤ ਦਾ ਕਤਲ, ਅਧਿਆਏ ਪੰਜਵਾਂ ਸਮਾਪਤ ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ ॥ ੫ ॥ ੩੪ ॥ ੧੫੬ ॥ ਚਲਦਾ ॥

ਅਧਿਆਏ ਛੇਵਾਂ

ਸੁੰਭ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਤ ॥

ਲਘੂ ਭ੍ਰਾਤ ਜੂਝਜੋ ਸੁਨਿਯੋ ਸੁੰਭ ਰਾਯੰ ॥ ਸਜੇ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਚੜਿਯੋ ਚਉਪ ਚਾਯੰ ॥
ਭਯੋ ਨਾਦ ਉਚੰ ਰਹਿਯੋ ਪੂਰ ਗੈਣੰ ॥ ਤ੍ਰਸੇ ਦੇਵਤਾ ਦੈਤ ਕੰਪਜੋ ਤ੍ਰਿਨੈਣੰ ॥ ੧ ॥ ੧੫੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਘੂ ਭ੍ਰਾਤ=ਛੋਟਾ ਭਰਾ। ਗੈਣੰ=ਆਕਾਸ਼। ਤ੍ਰਿਨੈਣੰ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ।

ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਨਿਸੁੰਭ ਦੇਵੀ ਹਥੋਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੰਗ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤ੍ਰ ਸਜਾਕੇ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਨਾਦ ਸ਼ਬਦ ਗੂੰਜਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਗੂੰਜ ਆਕਾਸ਼ ਤਕ ਫੈਲ ਗਈ। ਦੈਂਤ ਸੁੰਭ ਦੀ ਗਰਜ ਸੁਣਕੇ ਦੇਵਤੇ ਡਰ ਗਏ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਵੀ ਕੰਬ ਉਠਿਆ ॥ ੧ ॥ ੧੫੭ ॥

ਡਰਿਯੋ ਚਾਰ ਬਕਤ੍ਰੰ ਟਰਿਓ ਦੇਵਰਾਜੰ ॥ ਡਿਗੇ ਪੱਬ ਸਰਬੰ ਸੂਜੇ ਸੂਭ੍ਰ ਸਾਜੰ ॥
ਪਰੇ ਹੂਹ ਦੈ ਕੈ ਭਰੇ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ ॥ ਮਨੋ ਮੇਰ ਕੋ ਸਾਤਵੋ ਸ੍ਰਿੰਗ ਸੋਹੰ ॥ ੨ ॥ ੧੫੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਾਰ ਬਕਤ੍ਰ=ਚਾਰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ-ਬ੍ਰਹਮਾ। ਦੇਵਰਾਜੰ=ਇੰਦਰ। ਪੱਬ=ਪਹਾੜ। ਮੇਰ=ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ। ਸ੍ਰਿੰਗ=ਚੋਟੀ।

ਸੁੰਭ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਵੇਖਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਡਰ ਗਿਆ ਤੇ ਇੰਦਰ ਦੀ ਗੱਦੀ ਵੀ ਹਿੱਲ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਪਹਾੜ ਡਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਸਭ ਜੰਗੀ ਸਮਾਨ ਸਜਾ ਲਏ। ਉਹ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੱਦ ਏਨੇ ਉੱਚੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਦਾ ਸਤਵਾਂ ਟਿੱਲਾ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਸੀ ॥ ੨ ॥ ੧੫੮ ॥

ਸਜਿਯੋ ਸੈਣ ਸੁੰਭੰ ਕੀਯੋ ਨਾਦ ਉੱਚੰ ॥ ਸੁਣੇ ਗਰਭਣੀਆਨ ਕੇ ਗਰਭ ਮੁੱਚੰ ॥
ਪਰਿਯੋ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ ਉਠੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ ॥ ਚਵੀ ਚਾਵਡੀ ਡਾਕਣੀਯੰ ਡਕਾਰੰ ॥ ੩ ॥ ੧੫੯ ॥

ਸੁੰਭ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਅਸ਼ਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਤੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਨਾਦ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਗਰਭਵਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਗਰਭ ਪਾਤ ਹੋ ਗਏ। ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਭਿੜਨ ਨਾਲ ਅੱਗ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗੀ। ਚੁੜੇਲਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਡੈਣਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਡਕਾਰਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੩॥੧੫੯॥

ਬਹੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਕਟੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ॥ ਭਲੇ ਕੈ ਨਿਬਾਹਿਯੋ ਭਟੰ ਸ੍ਵਾਮਿ ਧਰਮੰ॥
ਉਠੀ ਕੂਹ ਜੂਹੰ ਗਿਰੇ ਚਉਰ ਚੀਰੰ॥ ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ ਪਰੀ ਗੱਛ ਤੀਰੰ॥ ੪॥ ੧੬੦॥

ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਚਲਣ ਨਾਲ ਢਾਲਾਂ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਕਟੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸੁਆਮੀ-ਧਰਮ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਬਾਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਢੇ ਟੁਕੇ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬੁਛਾੜ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੪॥੧੬੦॥

ਗਿਰੇ ਅੰਕੁਸੰ ਬਾਰੁਣੰ ਬੀਰ ਖੇਤੰ॥ ਨਚੇ ਕੰਧ ਹੀਣੰ ਕਬੰਧੰ ਅਚੇਤੰ॥
ਉਡੈਂ ਗਿ੍ਧ ਬ੍ਰਿਧੰ ਰੜੈਂ ਕੰਕ ਬੰਕੰ॥ ਭਕਾ ਭੁੰਕ ਭੇਰੀ ਡਹਾ ਡੂਹ ਡੰਕੰ॥ ੫॥ ੧੬੧॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਅੰਕਸ, ਹਾਥੀ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਸਿਰ ਲਥੇ ਧੜ ਅਚੇਤ ਨਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਗਿਰਝਾਂ ਉਡਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਕਾਂ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਭੱਕ ਭੱਕ ਕਰਕੇ ਭੇਰੀਆਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਡਗਿਆਂ ਦੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਡਫਾਂ ਡੁਹ ਡੁਹ ਕਰਕੇ ਬੋਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੫॥੧੬੧॥

ਟਕਾ ਟੁੱਕ ਟੋਪੰ ਢਕਾ ਢੁੱਕ ਢਾਲੰ॥ ਤਛਾ ਮੁੱਛ ਤੇਗੰ ਬਕੇ ਬਿੱਕਰਾਲੰ॥
ਸਨਾ ਚਾਲ ਬੀਰੰ ਧਮਾ ਧੰਮਿ ਸਾਂਗੰ॥ ਪਰੀ ਹਾਲ ਹੂਲੰ ਸੁਣਿਓ ਲੋਗ ਨਾਗੰ॥ ੬॥ ੧੬੨॥

ਟੋਪਾਂ ਦੀ ਟਕਾ ਟੁਕ ਤੇ ਢਾਲਾਂ ਦੀ ਢਕਾ ਢੁਕ ਆਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੱਢਾ ਟੁਕੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਿਚ ਹਲਚਲ ਮਚੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਬਰਛਿਆਂ ਦੇ ਧਮਾਕੇ ਮੁਨਾਦੀ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਏਨਾ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ ਮਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਨਾਗ ਲੋਕ ਭਾਵ ਪਤਾਲ ਤਕ ਸੁਣਿਆਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੬॥੧੬੨॥

ਡਕੀ ਡਾਕਣੀ ਜੋਗਣੀਯੰ ਬਿਤਾਲੰ॥ ਨਚੇ ਕੰਧ ਹੀਣੰ ਕਬੰਧੰ ਕਪਾਲੰ॥
ਹਸੇ ਦੇਵ ਸਰਬੰ ਰਿਸਿਯੋ ਦਾਨਵੇਸੰ॥ ਕਿਧੌ ਅਗਨ ਜ੍ਵਾਲੰ ਭਯੋ ਆਪ ਭੇਸੰ॥ ੭॥ ੧੬੩॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡੈਣਾਂ, ਜੋਗਣੀਆਂ ਤੇ ਬੈਤਾਲ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਸਿਰ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਧੜ ਨਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵਤੇ ਹਸ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੁੰਭ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇ ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥ ੭॥੧੬੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁੰਭਾਸੁਰ ਜੇਤਿਕ ਅਸੁਰ ਪਠਏ ਕੋਪੁ ਬਢਾਇ॥
ਤੇ ਦੇਬੀ ਸੋਖਤ ਕਰੇ ਬੂੰਦ ਤਵਾ ਕੀ ਨਜਾਇ॥ ੮॥ ੧੬੪॥

ਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਜਿੰਨ੍ਹੇ ਵੀ ਦੈਂਤ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੇਜੇ, ਦੇਵੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਤੱਤੇ ਤਵੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਪੈ ਕੇ ਸੁਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੮॥ ੧੬੪॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥

ਸੁ ਬੀਰ ਸੈਣ ਸੱਜਿਕੈ॥ ਚੜਿਯੋ ਸੁ ਕੋਪ ਗੱਜਿਕੈ॥
ਚਲਿਯੋ ਸੁ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਕੈ॥ ਪੁਕਾਰ ਮਾਰ ਮਾਰਕੈ॥ ੯॥ ੧੬੫॥

ਸੁੰਭ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਕੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਿਆ । ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੯॥ ੧੬੫॥

ਸੰਗੀਤ ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ

ਕਾਗੜਦੰ ਕੜਾਕ॥ ਤਾਗੜਦੰ ਤੜਾਕ॥ ਸਾਗੜਦੰ ਸੁ ਬੀਰ॥ ਗਾਗੜਦੰ ਗਹੀਰ॥ ੧੦॥ ੧੬੬॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਕਾੜ ਕਾੜ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਤਾੜ ਤਾੜ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਬਰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਡੂੰਘੇ ਧਸਾ ਦੇਂਦੇ ਸਨ॥ ੧੦॥ ੧੬੬॥

ਨਾਗੜਦੰ ਨਿਸ਼ਾਣ॥ ਜਾਗੜਦੰ ਜੁਆਣ॥ ਨਾਗੜਦੀ ਨਿਹੰਗ॥ ਪਾਗੜਦੀ ਪਲੰਗ॥ ੧੧॥ ੧੬੭॥

ਅਰਥ - ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਧੌਂਸੇ ਗੂੰਜਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮਗਰਮੱਛਾ ਵਾਂਗੂੰ ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਫੜਦੇ ਸਨ ਤੇ ਚਿਤਰਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਉਛਲ ਉਛਲ ਪੈਂਦੇ ਸਨ॥ ੧੧॥ ੧੬੭॥

ਤਾਗੜਦੀ ਤਮੱਕ॥ ਲਾਗੜਦੀ ਲਹੱਕ॥ ਕਾਗੜਦੰ ਕ੍ਰਿਪਾਣ॥ ਬਾਹੈਂ ਜੁਆਣ॥ ੧੨॥ ੧੬੮॥

ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਘੂਰਦੇ ਸਨ। ਤਲਵਾਰ ਲਹਿ ਲਹਿ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਬੜੀਆਂ ਤਿੱਖੀਆਂ ਤੇ ਕਰੜੀਆਂ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੂਰਮੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ॥ ੧੨॥ ੧੬੮॥

ਖਾਗੜਦੀ ਖਤੰਗ॥ ਨਾਗੜਦੀ ਨਿਹੰਗ॥ ਛਾਗੜਦੀ ਛੁਟੰਤ॥ ਆਗੜਦੀ ਉਡੰਤ॥ ੧੩॥ ੧੬੯॥

ਮਗਰਮੱਛਾਂ ਵਰਗੇ ਚੌੜੇ ਤੇ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਤੀਰ ਛਰੜ ਛਰੜ ਕਰਕੇ ਛੁਟਦੇ ਸਨ ਤੇ ਅਗੇ ਖੜੋਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ॥ ੧੩॥ ੧੬੯॥

ਪਾਗੜਦੀ ਪਵੰਗ ॥ ਸਾਗੜਦੀ ਸੁਭੰਗ ॥ ਜਾਗੜਦੀ ਜੁਆਣ ॥ ਝਾਗੜਦੀ ਝੁਝਾਣ ॥ ੧੪ ॥ ੧੭੦ ॥

ਪੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਚੰਗੇ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਘੋੜ-ਸਵਾਰ ਸੂਰਮੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੂਝਦੇ ਸਨ॥ ੧੪ ॥ ੧੭੦ ॥

ਝਾਗੜਦੀ ਝੜੰਗ ॥ ਕਾਗੜਦੀ ਕੜੰਗ ॥ ਤਾਗੜਦੀ ਤੜਾਕ ॥ ਚਾਗੜਦੀ ਚਟਾਕ ॥ ੧੫ ॥ ੧੭੧ ॥

ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਝਾੜ ਝਾੜ ਕੇ ਸੁਟੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕਮਾਨ ਕੜ ਕੜ ਕਰਕੇ ਟੁੱਟਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤੜ ਤੜ ਕਰਕੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਬਰਛਿਆਂ ਦੀ ਚੜ ਚੜ ਕਰਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ॥ ੧੫ ॥ ੧੭੧ ॥

ਘਾਗੜਦੀ ਘਬਾਕ ॥ ਭਾਗੜਦੀ ਭਭਾਕ ॥ ਕਾਗੜਦੰ ਕਪਾਲਿ ॥ ਨੱਚੀ ਬਿਕ੍ਰਾਲ ॥ ੧੬ ॥ ੧੭੨ ॥

ਗੋਪੀਏ ਵਿਚੋਂ ਘਾੜ ਘਾੜ ਕਰਕੇ ਗੋਲੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਜ਼ਖਮਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਭੱਭਕ ਭੱਭਕ ਕੇ ਖੁੱਲ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਕਪਾਲੀ ਕੜਕਦੀ ਸੀ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਨਚਦੀ ਸੀ॥ ੧੬ ॥ ੧੭੨ ॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥ ਅਨੰਤ ਦੁਸ਼ਟ ਮਾਰੀਯੰ ॥ ਬਿਅੰਤ ਸ਼ੋਕ ਟਾਰੀਯੰ ॥ ਕਮੰਧ ਅੰਧ ਉੱਠੀਯੰ ॥ ਬਿਸੇਖ ਬਾਣ ਬੁੱਠੀਯੰ ॥ ੧੭ ॥ ੧੭੩ ॥

ਅਰਥ - ਦੇਵੀ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ੋਕ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਧੜ ਅੰਧਾ ਧੁੰਧ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ॥ ੧੭ ॥ ੧੭੩ ॥

ਕੜਾਕ ਕਰਮੁਕੰ ਉੱਧੰ ॥ ਸੜਾਕ ਸੈਹਥੀ ਜੁੱਧੰ ॥ ਬਿਅੰਤ ਬਾਣਿ ਬਰਖਯੰ ॥ ਬਿਸੇਖ ਬੀਰ ਪਰਖਯੰ ॥ ੧੮ ॥ ੧੭੪ ॥

ਧਨੁਖਾਂ ਦੀ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਸੈਹਥੀਆਂ ਦੀ ਸੜ ਸੜ ਕਰਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਬਿਅੰਤ ਤੀਰ ਵਰਸਦੇ ਸਨ ਤੇ ਚੰਗੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪਰਖ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੧੮ ॥ ੧੭੪ ॥

ਸੰਗੀਤ ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥ ਕੜਾ ਕੜੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣਯੰ ॥ ਜਟਾ ਜੁਟੀ ਜੁਆਣਯੰ ॥ ਸੁ ਬੀਰ ਜਾਗੜਦੰ ਜਗੇ ॥ ਲੜਾਕ ਲਾਗੜਦੰ ਪਗੇ ॥ ੧੯ ॥ ੧੭੫ ॥

ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਚਲਣ ਕਰਕੇ ਕਾੜ ਕਾੜ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਗੁੱਥਮਗੁੱਥਾ ਹੋਏ ਸਨ । ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਸੂਰਮੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਜਾਗੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਲੜਾਕੇ ਜੋਧੇ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ॥ ੧੯ ॥ ੧੭੫ ॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਝਮੀ ਤੇਗ ਝੱਟੰ॥ ਛੁਰੀ ਛਿੱਪ੍ਰ ਛੁੱਟੇ॥ ਗੁਰੰ ਗੁਰਜ ਗੱਟੰ॥ ਪਲੰਗੰ ਪਿਸੱਟੰ॥ ੨੦॥ ੧੭੬॥

ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਛੁਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਗੁਰਜ ਪਿੱਠ ਤੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ॥ ੨੦॥ ੧੭੬॥

ਕਿਤੇ ਸ੍ਰੋਣ ਚੱਟੰ॥ ਕਿਤੇ ਸੀਸ ਫੁੱਟੰ॥ ਕਹੂੰ ਹੂਹ ਛੁੱਟੰ॥ ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਉੱਠੰ॥ ੨੧॥ ੧੭੭॥

ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਗਿੱਦੜ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਚੱਟਦੇ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਿਰ ਭੰਨਦੇ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗ ਡਿੱਗ ਕੇ ਉਠਦੇ ਸਨ॥ ੨੧॥ ੧੭੭॥

ਕਹੂ ਧੂਰਿ ਲੱਟੰ॥ ਕਿਤੇ ਮਾਰ ਰੱਟੰ॥ ਭਣੈ ਜੱਸ ਭੱਟੰ॥ ਕਿਤੇ ਪੇਟ ਫੱਟੰ॥ ੨੨॥ ੧੭੮॥

ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਸੂਰਮੇ ਧੂੜ ਵਿਚ ਲੋਟੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਤੇ ਭੱਟ ਜਸ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਪੇਟ ਪਏ ਸਨ॥ ੨੨॥ ੧੭੮॥

ਭਜੇ ਛੱਤ੍ਰ ਥੱਟੰ॥ ਕਿਤੇ ਖੂਨ ਖੱਟੰ॥ ਕਿਤੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦੱਟੰ॥ ਫਿਰੇ ਜਜੋਂ ਹਰੱਟੰ॥ ੨੩॥ ੧੭੯॥

ਕਿਤੇ ਬੜੇ ਠਾਠ ਵਾਲੇ ਖੱਤਰੀ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਡਾਂਟਦੇ ਸਨ ਤੇ ਖੂਹ ਵਾਂਗੂੰ ਏਧਰ ਓਧਰ ਭਉਂਦੇ ਸਨ॥ ੨੩॥ ੧੭੯॥

ਸਜੇ ਸੂਰ ਸਾਰੇ॥ ਮਹਿਖੁਆਸ ਧਾਰੇ॥ ਲਏ ਖੱਗਆਰੇ॥ ਮਹਾ ਰੋਹ ਵਾਰੇ॥ ੨੪॥ ੧੮੦॥

ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਫੜਕੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਸੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਬੜੇ ਤਿੱਖੇ ਖੰਡੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੨੪॥ ੧੮੦॥

ਸਹੀ ਰੂਪ ਕਾਰੇ॥ ਮਨੋ ਸਿੰਧੁ ਖਾਰੇ॥ ਕਈ ਵਾਰ ਗਾਰੇ॥ ਸੁ ਮਾਰੰ ਉਚਾਰੇ॥ ੨੫॥ ੧੮੧॥

ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਲੇ ਸਨ, ਮਾਨੋਂ ਖਾਰਾ ਸਮੁੰਦਰ ਸੀ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ 'ਮਾਰ ਲੈ-ਮਾਰ ਲੈ' ਪੁਕਾਰਦੇ ਸਨ॥ ੨੫॥ ੧੮੧॥

ਭਵਾਨੀ ਪਛਾਰੇ॥ ਜਵਾ ਜੇਮਿ ਜਾਰੇ॥ ਬਡੇਈ ਲੁਝਾਰੇ॥ ਹੁਤੇ ਜਿ ਹੀਏ ਵਾਰੇ॥ ੨੬॥ ੧੮੨॥

ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਬੜੇ ਲੜਾਕੇ ਤੇ ਹੌਂਸਲੇ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਗਰਮੀ ਜੌਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇਂਦੀ ਹੈ॥ ੨੬॥ ੧੮੨॥

ਇਕੰ ਬਾਰ ਟਾਰੇ॥ ਠਮੰ ਠੋਕ ਠਾਰੇ॥ ਬਲੀ ਮਾਰ ਡਾਰੇ॥ ਢਮੱਕੇ ਢਢਾਰੇ॥ ੨੭॥ ੧੮੩॥

ਦੇਵੀ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਵਾਰ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ

ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਠੰਢਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਢਮ ਢਮ ਕਰਕੇ ਢੋਲਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥੨੭॥੧੮੩॥

ਬਹੇ ਬਾਣਣਿਆਰੇ॥ ਕਿਤੈ ਤੀਰ ਤਾਰੇ॥ ਲਖੇ ਹਾਥ ਬਾਰੇ॥ ਦਿਵਾਨੇ ਦਿਦਾਰੇ॥ ੨੮॥ ੧੮੪॥

ਬੜੀਆਂ ਤਿੱਖੀਆਂ ਅਣੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦੀ ਨਦੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਹੜੇ ਹਥ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਵਾਲੇ ਦਿੱਸਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਦੇਵੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਦੀਵਾਨੇ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ॥੨੮॥੧੮੪॥

ਹਣੇ ਭੂਮਿ ਪਾਰੇ॥ ਕਿਤੇ ਸਿੰਘ ਫਾਰੇ॥ ਕਿਤੇ ਆਪੁ ਬਾਰੇ॥ ਜਿਤੇ ਦੈਤ ਭਾਰੇ॥ ੨੯॥ ੧੮੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਮਿ ਪਾਰੇ=ਰਾਜੇ। ਆਪੁ ਬਾਰੇ=ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੇ।

ਕਈ ਰਾਜੇ ਦੇਵੀ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਬੜੇ ਹੰਕਾਰੀ ਤੇ ਬਲਵਾਨ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਨੇ ਜਿੱਤ ਲਿਆ॥੨੯॥੧੮੫॥

ਤਿਤੇ ਅੰਤ ਹਾਰੇ॥ ਬਡੇਈ ਅੜਿਆਰੇ॥ ਖਰੇਈ ਬਰਿਆਰੇ॥ ਕਰੂਰੰ ਕਰਾਰੇ॥ ੩੦॥ ੧੮੬॥

ਜਿਹੜੇ ਦੈਂਤ ਬੜੇ ਹਠ ਵਾਲੇ, ਧੱਕਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਖੋਟੇ ਤੇ ਕਰੜੇ ਸਨ, ਉਹ ਅੰਤ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਹਾਰ ਗਏ॥੩੦॥੧੮੬॥

ਲਪੱਕੇ ਲਲਾਰੇ॥ ਅਰੀਲੇ ਅਰਿਆਰੇ॥ ਹਣੇ ਕਾਲ ਕਾਰੇ॥ ਭਜੇ ਰੋਹ ਵਾਰੇ॥ ੩੧॥ ੧੮੭॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਚਮਕਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਬੜੇ ਹਠ ਵਾਲੇ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਕਾਲੇ ਕਾਲੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲਕਾ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ॥੩੧॥੧੮੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਦੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਜਾਰਕੈ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤ੍ਰ ਕਰ ਲੀਨ॥
ਬਾਣ ਬੂੰਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਬਰਖ ਸਿੰਘ ਨਾਦ ਪੁਨ ਕੀਨ॥ ੩੨॥ ੧੮੮॥

ਦੇਵੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਟ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਫੜ ਲਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੀਂਹ ਵਾਂਗੂੰ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਫਿਰ ਸਿੰਘ ਨਾਦ ਕੀਤਾ ਭਾਵ ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ॥੩੨॥੧੮੮॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਸੁਣਜੋ ਸੁੰਭ ਰਾਯੰ॥ ਚੜ੍ਹਜੋ ਚਉਪ ਚਾਯੰ॥ ਸਜੇ ਸ਼ਸਤਰ ਪਾਣੰ॥ ਚੜੇ ਜੰਗ ਜੁਆਣੰ॥ ੩੩॥ ੧੮੯॥

ਜਦੋਂ ਸੁੰਭ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜੰਗ ਦਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਆਪ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਆਪਣਿਆਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਜਵਾਨ

ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਰ ਪਏ॥ ੩੩॥੧੮੯॥

ਲਗੇ ਢੋਲ ਢੰਕੇ॥ ਕਮਾਣੰ ਕੜੰਕੇ॥ ਭਏ ਨੱਦ ਨਾਦੰ॥ ਧੁਣੰ ਨਿਰਬਿਖਾਦੰ॥ ੩੪॥ ੧੯੦॥

ਡਗਿਆਂ ਦੇ ਲਗਣ ਨਾਲ ਢੋਲ ਵੱਜੇ ਤੇ ਕਮਾਨਾਂ ਕੜ ਕੜ ਕਰਕੇ ਕੜਕੀਆਂ। ਧੌਂਸਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਲਗਾਤਾਰ ਗੂੰਜਣ ਲਗੀ॥ ੩੪॥੧੯੦॥

ਚਮੱਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ॥ ਹਠੇ ਤੇਜ ਮਾਣੰ॥ ਮਹਾਬੀਰ ਹੁੰਕੇ॥ ਸੁ ਨੀਸਾਣ ਦ੍ਰੰਕੇ॥ ੩੫॥ ੧੯੧॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਬੜੇ ਤੇਜ ਤੇ ਮਾਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਧੌਂਸਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਉਠ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੩੫॥੧੯੧॥

ਚਹੂੰ ਓਰ ਗਰਜੇ॥ ਸਭੈ ਦੇਵ ਲਰਜੇ॥ ਸਰੰ ਧਾਰ ਬਰਖੇ॥ ਮਈਯਾ ਪਾਣ ਪਰਖੇ॥ ੩੬॥ ੧੯੨॥

ਦੈਂਤ ਚੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਗਰਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਭ ਦੇਵਤੇ ਕੰਬ ਰਹੇ ਸਨ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਦੈਂਤ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਹੱਥ ਪਰਖ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੬॥੧੯੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੇ ਲਏ ਸ਼ਸਤਰ ਸਾਮੁਹੇ ਧਏ॥ ਤਿਤੇ ਨਿਧਨ ਕਹੁੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭਏ॥
ਝਮਕਤ ਭਈ ਅਸਨ ਕੀ ਧਾਰਾ॥ ਭਭਕੇ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਬਿਕਰਾਰਾ॥ ੩੭॥ ੧੯੩॥

ਜਿਹੜੇ ਦੈਂਤ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜਕੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਏ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਬੜੇ ਡਰਾਉਣੇ ਧੜ ਤੇ ਸਿਰ ਭਬਕ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੭॥੧੯੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਹੈ ਗੈ ਰਥ ਪੈਦਲ ਕਟੇ ਬਚਿਯੋ ਨ ਜੀਵਤ ਕੋਇ॥
ਤਬ ਆਪੇ ਨਿਕਸਯੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁੰਭ ਕਰੈ ਸੋ ਹੋਇ॥ ੩੮॥ ੧੯੪॥

ਜਦੋਂ ਸੁੰਭ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਚਾਰੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ, ਰਥ ਤੇ ਪੈਦਲ ਮਾਰੀ ਗਈ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ, ਤਦ ਉਹ ਆਪ ਜੰਗ ਕਰਨ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੁਣ ਜੋ ਸੁੰਭ ਕਰੇਗਾ, ਉਹੋ ਹੋਵੇਗਾ॥ ੩੮॥੧੯੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਸ਼ਿਵ ਦੂਤੀ ਇਤ ਦ੍ਰੂਗਾ ਬੁਲਾਈ॥ ਕਾਨ ਲਾਗ ਨੀਕੈ ਸਮੁਝਾਈ॥
ਸ਼ਿਵ ਕੋ ਭੇਜ ਦੀਜੀਐ ਤਹਾਂ॥ ਦੈਤ ਰਾਜ ਇਸਥਿਤ ਹੈ ਜਹਾਂ॥ ੩੯॥ ੧੯੫॥

ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਇਕ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਦੂਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਭੇਜ ਦੇਹ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੁੰਭ ਖੜਾ ਹੈ॥ ੩੯॥੧੯੫॥

ਸ਼ਿਵ ਦੂਤੀ ਜਬ ਇਮ ਸੁਨ ਪਾਵਾ॥ ਸ਼ਿਵਹਿ ਦੂਤ ਕਰਿ ਉਤੈ ਪਠਾਵਾ॥

ਸ਼ਿਵ ਦੂਤੀ ਤਾ ਤੇ ਭਯੋ ਨਾਮਾ ॥ ਜਾਨਤ ਸਕਲ ਪੁਰਖ ਅਰੁ ਬਾਮਾ ॥ ੪੦ ॥ ੧੯੬ ॥

ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਦੂਤੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੂੰ ਦੂਤ ਬਣਾਕੇ ਸੁੰਭ ਵਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਨਾਂ 'ਸ਼ਿਵਦੂਤੀ' ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਜਾਣਦੀਆਂ ਸਨ ॥ ੪੦ ॥ ੧੯੬ ॥

ਸ਼ਿਵ ਕਹੀ ਦੈਤ ਰਾਸ ਸੁਨਿ ਬਾਤਾ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਹ੍ਯੋ ਤੁਮਹੁ ਜਗਮਾਤਾ ॥
ਦੇਵਨ ਕੌ ਦੈ ਕੈ ਠਕੁਰਾਈ ॥ ਕੈ ਮਾਂਡਹੁ ਹਮ ਸੰਗ ਲਰਾਈ ॥ ੪੧ ॥ ੧੯੭ ॥

ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਦੈਂਤ ਰਾਜ ਸੁੰਭ! ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ। ਤੈਨੂੰ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਘਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਦਾ ਰਾਜ ਸੌਂਪਕੇ ਸੁਰਗਪੁਰੀ ਤੋਂ ਚਲ ਜਾਹ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰ ॥ ੪੧ ॥ ੧੯੭ ॥

ਦੈਤ ਰਾਜ ਇਹ ਬਾਤ ਨ ਮਾਨੀ ॥ ਆਪ ਚਲੇ ਜੂਝਨ ਅਭਿਮਾਨੀ ॥
ਗਰਜਤ ਕਾਲਿ ਕਾਲ ਜਯੋਂ ਜਹਾਂ ॥ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਯੋ ਅਸੁਰ ਪਤਿ ਤਹਾਂ ॥ ੪੨ ॥ ੧੯੮ ॥

ਅਭਿਮਾਨੀ ਦੈਂਤ ਰਾਜ ਸੁੰਭ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਉਹ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਕਾਲਕਾ ਦੇਵੀ ਕਾਲ ਵਾਂਗੂੰ ਗਰਜ ਰਹੀ ਸੀ, ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੁੰਭ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ॥ ੪੨ ॥ ੧੯੮ ॥

ਚਮਕੀ ਤਹਾਂ ਅਸਨ ਕੀ ਧਾਰਾ ॥ ਨਾਚੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਬੈਤਾਰਾ ॥
ਫਰਕੇ ਅੰਧ ਕਬੰਧ ਅਚੇਤਾ ॥ ਭਿਭਰੇ ਭਈਰਵ ਭੀਮ ਅਨੇਕਾ ॥ ੪੩ ॥ ੧੯੯ ॥

ਉਥੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਧਾਰ ਚਮਕੀ ਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ ਬੇਤਾਲ ਨੱਚੇ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਧੜ ਅੰਧੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਤੜਫ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਬੜੇ ਭਿਆਨਕ ਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਭੈਰੋਂ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ ॥ ੪੩ ॥ ੧੯੯ ॥

ਤੁਰਹੀ ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਬਾਜੇ ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਜੋਧਾ ਰਣ ਗਾਜੇ ॥
ਢਡਿ ਡਫ ਡਮਰੁ ਡੁਗਡੁਗੀ ਘਨੀ ॥ ਨਾਇ ਨਫੀਰੀ ਜਾਤ ਨ ਗਨੀ ॥ ੪੪ ॥ ੨੦੦ ॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਤੁਰੀਆਂ, ਢੋਲ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਭਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ, ਢੱਡਾਂ, ਡੱਫਾਂ, ਡੌਰੂ, ਡੁਗਡੁਗੀਆਂ, ਸ਼ਹਿਨਾਈਆਂ ਤੇ ਤੂਤੀਆਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ॥ ੪੪ ॥ ੨੦੦ ॥

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ ॥

ਹੁੰਕੇ ਕਿਕਾਣ ॥ ਧੁੰਕੇ ਨਿਸ਼ਾਣ ॥ ਸੱਜੇ ਸੁ ਬੀਰ ॥ ਗੱਜੇ ਗਹੀਰ ॥ ੪੫ ॥ ੨੦੧ ॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਸਨ। ਧੌਂਸੇ ਵਜਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਗੱਜਦੇ ਸਨ॥ ੪੫॥ ੨੦੧॥

ਝੁੱਕੇ ਨਿਝੱਕ॥ ਬੱਜੇ ਉਬੱਕ॥ ਸੱਜੇ ਸੁਬਾਹ॥ ਅੱਛੈ ਉਛਾਹ॥ ੪੬॥ ੨੦੨॥

ਸੂਰਮੇ ਨਿਝੱਕ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਝੁਕੇ ਸਨ। ਬੜੇ ਫੁਰਤੀਲੇ ਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਯੋਧੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਟਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਸੁੰਦਰ ਜੋਧੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਲਈ ਤਿਆਰ ਵੇਖਕੇ ਪਰੀਆਂ ਦਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੪੬॥ ੨੦੨॥

ਕੱਟੇ ਕਿਕਾਣ॥ ਫੁੱਟੇ ਚਵਾਣ॥ ਸੂਲੰ ਸੜਾਕ॥ ਉੱਠੇ ਕੜਾਕ॥ ੪੭॥ ੨੦੩॥

ਅਨੇਕਾਂ ਘੋੜੇ ਵੱਢੇ ਗਏ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਪਾਟ ਗਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਤ੍ਰਿਸੂਲਾਂ ਦੇ ਚਲਣ ਦੀ ਸਰੜ ਸਰੜ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਣ ਦੀ ਕੜ ਕੜ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੪੭॥ ੨੦੩॥

ਗੱਜੇ ਜੁਆਣ॥ ਬੱਜੇ ਨਿਸ਼ਾਣ॥ ਸੱਜੇ ਰਜੇਂਦ੍ਰ॥ ਗੱਜੇ ਗਜੇਂਦ੍ਰ॥ ੪੮॥ ੨੦੪॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ । ਰਾਜੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਸੈਨਾਪਤੀ ਗਰਜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੮॥ ੨੦੪॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਫਿਰੇ ਬਾਜੀਯੰ ਤਾਜੀਯੰ ਇੱਤ ਉੱਤੰ॥ ਗਜੇ ਬਾਰਣੰ ਦਾਰੁਣੰ ਰਾਜ ਪੁੱਤ੍ਰੰ॥
ਬਜੇ ਸੰਖ ਭੇਰੀ ਉਠੇ ਸੰਖ ਨਾਦੰ॥ ਰਣੰਕੈ ਨਫੀਰੀ ਧੁਣੰ ਨਿਰਬਿਖਾਦੰ॥ ੪੯॥ ੨੦੫॥

ਮੈਦਾਨਿ-ਜੰਗ ਵਿਚ ਅਰਬੀ ਘੋੜੇ ਏਧਰ ਓਧਰ ਦੌੜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਭਿਆਨਕ ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਗਰਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਖ ਤੇ ਭੇਰੀਆਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਸੰਖਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਸੀ। ਤੂਤੀਆਂ ਬੋਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਲਗਾਤਾਰ ਆ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੪੯॥ ੨੦੫॥

ਕੜੱਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਸੜੱਕਾਰ ਸੇਲੰ॥ ਉਠੀ ਕੂਹ ਜੂਹੰ ਭਈ ਰੇਲਪੇਲੰ॥
ਰੁਲੇ ਤੱਤ ਮੁੱਛੰ ਗਿਰੇ ਚਉਰ ਚੀਰੰ॥ ਕਹੂੰ ਹੱਥ ਮੱਥੰ ਕਹੂੰ ਬਰਮ ਬੀਰੰ॥ ੫੦॥ ੨੦੬॥

ਤਲਵਾਰਾਂ ਕੜਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਬਰਛੇ ਸਰੜ ਸਰੜ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੜੀ ਕੂਕ ਪੁਕਾਰ ਤੇ ਧੱਕਮਧੱਕਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਵੱਢੇ ਟੁਕੇ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਚੌਰ ਤੇ ਚੀਰੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਵਢੇ ਹੋਏ ਹੱਥ ਤੇ ਸਿਰ ਪਏ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਰੁਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੫੦॥ ੨੦੬॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

ਬਲੀ ਬੈਰ ਰੁੱਝੇ ॥ ਸਮੂਹ ਸਾਰ ਜੁੱਝੇ ॥ ਸੰਭਾਰੇ ਹਥਿਯਾਰੰ ॥ ਬਕੇ ਮਾਰ ਮਾਰੰ ॥ ੫੧ ॥ ੨੦੭ ॥

ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਵੈਰ ਭਾਵਨਾਂ ਨਾਲ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜਕੇ ਲੜਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਥਿਆਰ ਫੜਕੇ ਮੂੰਹੋਂ 'ਮਾਰ ਲੋ-ਮਾਰ ਲੋ' ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੫੧ ॥ ੨੦੭ ॥

ਸਭੈ ਸ਼ਸਤਰ ਸੱਜੇ ॥ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਗੱਜੇ ॥ ਸਰੰ ਓਘ ਛੁੱਟੇ ॥ ਕੜੱਕਾਰੁ ਉੱਠੇ ॥ ੫੨ ॥ ੨੦੮ ॥

ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤਰ ਸਜਾਕੇ ਗਰਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੇਅੰਤ ਤੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਚਲਣ ਦੀ ਕਾੜ ਕਾੜ ਆਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੫੨ ॥ ੨੦੮ ॥

ਬਜੈਂ ਬਾਦ੍ਰਿਤੇਐਂ ॥ ਹਸੈਂ ਗਾਂਧ੍ਰਬੇਐਂ ॥ ਝੰਡਾ ਗੱਡ ਜੁੱਟੇ ॥ ਸਰੰ ਸੰਜ ਫੁੱਟੇ ॥ ੫੩ ॥ ੨੦੯ ॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੰਧਰਬ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਹੱਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਝੰਡੇ ਗੱਡਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਸੰਜੋਆਂ ਫੁਟ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੫੩ ॥ ੨੦੯ ॥

ਚਹੂੰ ਓਰੰ ਉੱਠੇ ॥ ਸਰੰ ਬ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੁੱਠੇ ॥ ਕਰੋਧੀ ਕਰਾਲੰ ॥ ਬਕੈਂ ਬਿੱਕਰਾਲੰ ॥ ੫੪ ॥ ੨੧੦ ॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਚੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਏ ਯੋਧੇ ਭਿਆਨਕ ਬੋਲੀਆਂ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੫੪ ॥ ੨੧੦ ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਕਿਤੇ ਕੁੱਠੀਐਂ ਬੁੱਠੀਐਂ ਬ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬਾਣੰ ॥ ਰਣੰ ਡੁੱਲੀਯੰ ਬਾਜ ਖਾਲੀ ਪਲਾਣੰ ॥
ਜੁੜੇ ਜੋਧਯੰ ਬੀਰ ਦੇਵੰ ਅਦੇਵੰ ॥ ਸੁਭੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਾਜਾ ਮਨੋ ਸ਼ਾਂਤਨੇਵੰ ॥ ੫੫ ॥ ੨੧੧ ॥

ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਮਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਕਾਠੀਆਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਘੋੜੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤਰ ਸਜਾਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਸ਼ੋਭਦਾ ਸੀ॥ ੫੫ ॥ ੨੧੧ ॥

ਗਜੇ ਗੱਜੀਯੰ ਸਰਬ ਸੱਜੇ ਪਵੰਗੰ ॥ ਜੁਧੰ ਜੁਟੀਯੰ ਜੋਧ ਛੁੱਟੇ ਖਤੰਗੰ ॥
ਤੜੱਕੇ ਤਬੱਲੰ ਝੜੰਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ॥ ਸੜੱਕਾਰ ਸੇਲੰ ਰਣੰਕੇ ਨਿਸ਼ਾਣੰ ॥ ੫੬ ॥ ੨੧੨ ॥

ਸਜੇ ਹੋਏ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਯੋਧੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਤੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਤਬਲੇ ਵਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਬਰਛੇ ਸਰੜ ਸਰੜ ਕਰਕੇ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਧੌਂਸੇ ਗੂੰਜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੫੬ ॥ ੨੧੨ ॥

ਢਮਾ ਢੱਮ ਢੋਲੰ ਢਲਾ ਢੁੱਕ ਢਾਲੰ ॥ ਗਹਾ ਜੂਹ ਗੱਜੇ ਹਯੰ ਹੱਲ ਚਾਲੰ ॥
ਸਟਾ ਸੱਟ ਸੇਲੰ ਖਹਾ ਖੂਨਿ ਖੱਗੰ ॥ ਤੁਟੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ ਉਠੇ ਨਾਲ ਅੱਗੰ ॥ ੫੭ ॥ ੨੧੩ ॥

ਅਰਥ - ਢੋਲਾਂ ਦੀ ਢੰਮ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਢਾਲਾਂ ਨਾਲ ਢਾਲਾਂ ਖੜਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਵਿਚ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਹਲਚਲ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਬਰਛਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਟਾਂ ਤੇ ਚੋਟਾਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਖੂਨੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਖਹਿ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਜੋਆਂ ਤੇ ਢਾਲਾਂ ਟੁੱਟ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੫੭ ॥ ੨੧੩ ॥

ਉਠੇ ਅੱਗਿ ਨਾਲੰ ਖਹੇ ਖੋਲ ਖੱਗੰ ॥ ਨਿਸਾ ਮਾਵਸੀ ਜਾਣੁ ਮਾਸਾਣ ਜੱਗੰ ॥
ਡਕੀ ਡਾਕਣੀ ਡਾਮਰੂ ਡਉਰ ਡੱਕੰ ॥ ਨਚੇ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਭੂਤੰ ਭਭੱਕੰ ॥ ੫੮ ॥ ੨੧੪ ॥

ਟੋਪਾਂ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰਾਂ ਵੱਜਣ ਕਰਕੇ ਅੱਗ ਦੇ ਚੰਗਿਆੜੇ ਨਿਕਲਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਮਾਨੋਂ ਮਸਿਆ ਦੀ ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਮਸਾਣ ਜੱਗਦੇ ਸਨ। ਡੈਣਾਂ ਮੁਰਦੇ ਖਾ ਕੇ ਡਕਾਰਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਡਮਰੂ ਤੇ ਡੌਰੂ ਵੱਜਦੇ ਸਨ। ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਬੀਰ, ਬੈਤਾਲ ਤੇ ਭੂਤ ਪਰੇਤ ਬੋਲਦੇ ਸਨ॥ ੫੮ ॥ ੨੧੪ ॥

ਬੇਲੀ ਬਿੰਦ੍ਰਮ ਛੰਦ ॥

ਸੂਬ ਸ਼ੱਸਤ੍ਰ ਆਵਤ ਭੇ ਜਿਤੇ ॥ ਸਭ ਕਾਟਿ ਦੀਨ ਦ੍ਰੁਗਾ ਤਿਤੇ ॥
ਅਰਿ ਅਉਰ ਜੇਤਿਕ ਡਾਰੀਅੰ ॥ ਤੇਊ ਕਾਟਿ ਭੂਮਿ ਉਤਾਰੀਅੰ ॥ ੫੯ ॥ ੨੧੫ ॥

ਜਿੰਨੇ ਸ਼ਸਤਰ ਦੇਵੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਜਿੰਨੇ ਸ਼ਸਤਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਦੁਰਗਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦੀ ਸੀ॥ ੫੯ ॥ ੨੧੫ ॥

ਸਰ ਆਪ ਕਾਲੀ ਛੰਡੀਅੰ ॥ ਸਰਬਾ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤਰ ਬਿਹੰਡੀਅੰ ॥
ਸ਼ਸਤਰ ਹੀਨ ਜਬੈ ਨਿਹਾਰਿਯੋ ॥ ਜੈ ਸ਼ਬਦ ਦੇਵਨ ਉਚਾਰੀਯੋ ॥ ੬੦ ॥ ੨੧੬ ॥

ਕਾਲੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਆਪ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤ੍ਰ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਵੇਖਿਆਂ, ਤਦ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੀ ਜੈਜੈਕਾਰ ਬੁਲਾਈ॥ ੬੦ ॥ ੨੧੬ ॥

ਨਭਿ ਮੌਧ ਬਾਜਨ ਬਾਜਹੀਂ ॥ ਅਵਿਲੋਕਿ ਦੇਵਾ ਗਾਜਹੀਂ ॥
ਲਖਿ ਦੇਵ ਬਾਰੰਬਾਰਹੀਂ ॥ ਜੈ ਸ਼ਬਦ ਸਰਬ ਪੁਕਾਰਹੀਂ ॥ ੬੧ ॥ ੨੧੭ ॥

ਅਰਥ - ਦੇਵਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਦੇਵਤੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਗੱਜਦਾ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵਤੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਜੈਜੈਕਾਰ ਬੋਲਦੇ ਸਨ॥੬੧॥੨੧੭॥

ਰਣ ਕੋਪ ਕਾਲ ਕਰਾਲੀਯੰ॥ ਖਟ ਅੰਗ ਪਾਣ ਉਛਾਲੀਯੰ॥
ਸਿਰ ਸੁੰਭ ਹੱਥ ਦੁਹੰਡੀਯੰ॥ ਇਕ ਚੋਟ ਦੁਸ਼ਟ ਬਿਹੰਡੀਯੰ॥੬੨॥੨੧੮॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕਾਲੀ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸੁੰਭ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਚੁਕਕੇ ਉਤਾਂਹ ਉਛਾਲਿਆ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸੁੰਭ ਉਪਰ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਆਇਆ, ਤਦ ਕਾਲੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮਾਰੇ, ਕਾਲੀ ਨੇ ਇਕੋ ਚੋਟ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਟ ਦੈਂਤ ਸੁੰਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੬੨॥੨੧੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਿਮ ਸੁੰਭਾਸੁਰ ਕੋ ਹਨਾ ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਕੈ ਕਾਲ॥
ਤਜੋਂ ਸਾਧਨ ਕੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਭ ਚਾਬਤ ਜਾਂਹਿ ਕਰਾਲ॥੬੩॥੨੧੯॥

ਹੇ ਕਾਲਕਾ ਮਾਤਾ! ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਬੜਾ ਕਰੋਧ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਚਬਦੀ ਜਾਇਆ ਕਰ॥੬੩॥੨੧੯॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਸੁੰਭ ਬਧਹ ਖਸਟਮੋ ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਨਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੬॥੨੧੯॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ, ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ, ਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਦਾ ਕਤਲ, ਅਧਿਆਏ ਛੇਵਾਂ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੬॥੨੧੯॥ ਚਲਦਾ॥

ਅਧਿਆਏ ਸਤਵਾਂ

ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਵਰਣਨ

ਬੇਲੀ ਬਿੰਦ੍ਰਮ ਛੰਦ॥

ਜੈ ਸ਼ਬਦ ਦੇਵ ਪੁਕਾਰ ਹੀਂ॥ ਸਭ ਫੂਲ ਫੂਲਨ ਡਾਰਹੀਂ॥
ਘਨਸਾਰ ਕੁੰਕਮ ਲਜਾਇਕੈ॥ ਟੀਕਾ ਦੀਯੋ ਹਰਖਾਇਕੈ॥੧॥੨੨੦॥

ਦੇਵਤੇ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਮਰਿਆ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈ ਬੋਲਦੇ ਸਨ ਤੇ ਫੂਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਦੇ

ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚੰਦਨ ਤੇ ਕੇਸਰ ਲਿਆਕੇ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਦੇਵੀ ਦੇ ਮਸਤਕ ਤੇ ਜਿੱਤ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਲਾਇਆ॥ ੧॥ ੨੨੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਉਸਤਤ ਸਭ ਹੂੰ ਕਰੀ ਅਪਾਰਾ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਕਵਚ ਕੋ ਜਾਪ ਉਚਾਰਾ॥
ਸੰਤ ਸੰਬੂਹ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਭਏ॥ਦੁਸ਼ਟ ਅਰਿਸ਼ਟ ਨਾਸ ਹੈ ਗਏ॥ ੨॥ ੨੨੧॥

ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇਕੱਠਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਦੇਵੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਉਸਤਤੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਕਉਚ ਦਾ ਜਾਪ ਕੀਤਾ। ਸਭ ਸੰਤ ਭਗਤ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ॥ ੨॥ ੨੨੧॥

ਸਾਧਨ ਕੋ ਸੁਖ ਬਢੇ ਅਨੇਕਾ॥ ਦਾਨਵ ਦੁਸ਼ਟ ਨ ਬਾਚਾ ਏਕਾ॥
ਸੰਤ ਸਹਾਇ ਸਦਾ ਜਗ ਮਾਈ॥ ਜਹ ਤਹ ਸਾਧਨ ਹੋਇ ਸਹਾਈ॥ ੩॥ ੨੨੨॥

ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੁਖ ਵਧ ਗਏ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਖਦਾਈ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦੈਂਤ ਇਕ ਵੀ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਸੀ। ਜਗਤ-ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਦਾ ਹੀ ਸਹਾਇਕ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ॥ ੩॥ ੨੨੨॥

ਦੇਵੀ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਨਮੋ ਜੋਗ ਜ੍ਵਾਲੰ ਧਰੀਯੰ ਜੁਆਲੰ॥ ਨਮੋ ਸੁੰਭ ਹੰਤੀ ਨਮੋ ਕ੍ਰੂਰ ਕਾਲੰ॥
ਨਮੋ ਸ੍ਰੋਣ ਬੀਰਜਾਰਦ੍ਰਨੀ ਧੂਮ੍ਰਹੰਤੀ॥ ਨਮੋ ਕਾਲਕਾ ਰੂਪ ਜ੍ਵਾਲਾ ਜਯੰਤੀ॥ ੪॥ ੨੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜ੍ਵਾਲ=ਅਗਨੀ। ਹੰਤੀ=ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ। ਸ੍ਰੋਣ ਬੀਰਜਾਰਦ੍ਰਨੀ=ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ।

ਜੋਗ ਅਗਨੀ ਤੇ ਉਸ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਕਾਲ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਰਕਤਬੀਜ ਤੇ ਧੂਮ੍ਰਨੈਨ ਵਰਗੇ ਭਿਆਨਕ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਕਾਲਕਾ ਰੂਪ, ਜੁਆਲਾ ਰੂਪ ਤੇ ਜਯੰਤੀ ਰੂਪ ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੪॥ ੨੨੩॥

ਨਮੋ ਅੰਬਕਾ ਜੰਭਹਾ ਜੋਤਿ ਰੂਪਾ॥ ਨਮੋ ਚੰਡ ਮੁੰਡਾਰਦਨੀ ਭੂਪਿ ਭੂਪਾ॥
ਨਾਮ ਚਾਮਰੰ ਚੀਰਣੀ ਚਿੱਤ੍ਰ ਰੂਪੰ॥ ਨਮੋ ਪਰਮ ਪ੍ਰਗਜਾ ਬਿਰਾਜੈ ਅਨੂਪੰ॥ ੫॥ ੨੨੪॥

ਅਰਥ - ਅੰਬਕਾ, ਜੰਭਹਾ ਤੇ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਨੂੰ ਮਾਰਨ

ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਰਾਜ ਰਾਜੇਸ਼ਵਰੀ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਚਾਮਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਚੀਰਨ ਵਾਲੀ ਚੰਡੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਚਿਤ੍ਰ ਸਰੂਪ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਉੱਤਮ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜ ਰਹੀ ਹੈ।੫॥੨੨੪॥

ਨਮੋ ਪਰਮ ਰੂਪਾ ਨਮੋ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮਾ॥ ਨਮੋ ਰਾਜਸਾ ਸਾਤਕਾ ਪਰਮ ਬਰਮਾ॥
ਨਮੋ ਮਹਿਖ ਦਈਤੇਸ ਕੋ ਅੰਤ ਕਰਣੀ॥ ਨਮੋ ਤੋਖਣੀ ਸੋਖਣੀ ਸਰਬ ਇਰਣੀ॥ ੬॥ ੨੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮੋਂ=ਭਿਆਨਕ ਕਰਮ। ਤੋਖਣੀ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਸੋਖਣੀ=ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲੀ। ਇਰਣੀ=ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

ਪਰਮ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਭਿਆਨਕ, ਡਰਾਉਣੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਰਜੋ ਤੇ ਸਤੋ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸਭ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥੬॥੨੨੫॥

ਬਿੜਾਲਾਛ ਹੰਤੀ ਕਰੂਰਾਛ ਘਾਯਾ॥ ਦਿਜਗਿ ਦਯਾਰ ਦਨੀਅੰ ਨਮੋ ਜੋਗ ਮਾਯਾ॥
ਨਮੋ ਭਈਰਵੀ ਭਾਰਗਵੀਅੰ ਭਵਾਨੀ॥ ਨਮੋ ਜੋਗ ਜ੍ਵਾਲੰਧਰੀ ਸਰਬ ਮਾਨੀ॥ ੭॥ ੨੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਜਗਿ ਦਯਾਰਦਨੀਅੰ=ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਕੇ ਪਸੀਜਨ ਵਾਲੀ।

ਬਿੜਾਲਾਛ ਤੇ ਕਰੂਰਾਛ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਕੇ ਪਸੀਜਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਜੋਗ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਭੈ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਭਾਰਗਵੀ ਤੇ ਭਵਾਨੀ ਨਾਂ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਜੋਗ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਮਾਨ ਰੂਪ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥੭॥੨੨੬॥

ਅਧੀ ਉਰਧਵੀ ਆਪ ਰੂਪਾ ਅਪਾਰੀ॥ ਰਮਾ ਰਸਟਰੀ ਕਾਮ ਰੂਪਾ ਕੁਮਾਰੀ॥
ਭਵੀ ਭਾਵਨੀ ਭਈਰਵੀ ਭੀਮ ਰੂਪਾ॥ ਨਮੋ ਹਿੰਗੁਲਾ ਪਿੰਗੁਲਾਯੰ ਅਨੂਪਾ॥ ੮॥ ੨੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਧੀ=ਪਤਾਲ। ਉਰਧਵੀ=ਅਕਾਸ਼। ਰਮਾ=ਅਨੰਦ ਰੂਪ। ਰਸਟਰੀ=ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਕਾਮ ਰੂਪਾ=ਸੁੰਦਰ। ਭਵੀ=ਸ਼ਕਤੀ। ਭਵਾਨੀ=ਸ਼ਰਧਾ।

ਪਤਾਲ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੋ ਕੇ ਵਸਣ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ, ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਕਾਮ ਵਰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸ਼ਕਤੀ, ਸ਼ਰਧਾ, ਭੈਰਵੀ ਤੇ ਭੀਮ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਹਿੰਗੁਲਾ, ਪਿੰਗੁਲਾ ਤੇ ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥੮॥੨੨੭॥

ਨਮੋ ਜੁੱਧਨੀ ਕ੍ਰੁੱਧਨੀ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮਾ ॥ ਮਹਾ ਬ੍ਰੁੱਧਨੀ ਸਿੱਧਨੀ ਸੁੱਧ ਕਰਮਾ ॥
ਪਰੀ ਪਦਮਨੀ ਪਾਰਬਤੀ ਪਰਮ ਰੂਪਾ ॥ ਸਿਵੀ ਬਾਸਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮੀ ਰਿੱਧ ਕੂਪਾ ॥ ੯ ॥ ੨੨੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੁੱਧਨੀ=ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਕ੍ਰੁੱਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ ॥ ਕ੍ਰੁੱਧਨੀ=ਕਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਬ੍ਰੁੱਧਨੀ=ਬੁਧੀਵਾਨ। ਸਿੱਧਨੀ=ਸਿੱਧੀਆਂ ਵਾਲੀ।

ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਕਰੋਧ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤ ਕਰੂਰ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ • ?ਤਮ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੀ, ਸਿੱਧੀਆਂ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ, ਇੰਦਰ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਕੁਬੇਰ ਆਦਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ॥ ੯ ॥ ੨੨੮ ॥

ਮਿੜਾ ਮਾਰਜਨੀ ਸੂਰਤਵੀ ਮੋਹ ਕਰਤਾ ॥ ਪਰਾ ਪਸ਼ਟਣੀ ਪਾਰਬਤੀ ਦੁਸ਼ਟ ਹਰਤਾ ॥
ਨਮੋ ਹਿੰਗੁਲਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਤੋਤਲਾਯੰ ॥ ਨਮੋ ਕਰਤਿਕਜਾਨੀ ਸ਼ਿਵਾ ਸੀਤਲਾਯੰ ॥ ੧੦ ॥ ੨੨੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਿੜਾ=ਸ਼ਿਵ ਦੀ, ਇਸਤ੍ਰੀ-ਸ਼ਕਤੀ। ਮਾਰਜਨੀ=ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਸੂਰਤਵੀ=ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਪਰਾ=ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਦਾਤੀ। ਪਸਟਣੀ=ਖੁਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੀ।

ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਦਿਆਲੂ ਤੇ ਮੋਹ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਹਿੰਗੁਲਾ, ਪਿੰਗੁਲਾ ਤੇ ਤੋਤਲੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਖੜਨਾਨ ਸ਼ਕਤੀ, ਸ਼ਿਵ ਤੇ ਸੀਤਲ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ॥ ੧੦ ॥ ੨੨੯ ॥

ਭਵੀ ਭਾਰਗਵੀਯੰ ਨਮੋ ਸ਼ਸਤਰ ਪਾਣੰ ॥ ਨਮੋ ਅਸਤ੍ਰ ਧਰਤਾ ਨਮੋ ਤੇਜ ਮਾਣੰ ॥
ਜਯਾ ਆਜਯਾ ਚਰਮਣੀ ਚਾਵੱਡਾਯੰ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਾਲਕਾਯੰ ਨਯੰ ਨਿਤਿ ਨਯਾਯੰ ॥ ੧੧ ॥ ੨੩੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਵੀ=ਜਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ। ਭਾਰਗਵੀਯੰ=ਭ੍ਰਿਗੂ ਸ਼ਕਤੀ। ਜਯਾ=ਫ਼ਤਹਿ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਆਜਯਾ=ਅਜਿੱਤ।

ਜਮ ਸ਼ਕਤੀ, ਭ੍ਰਿਗੂ-ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸ਼ਸ਼ਤ੍ਰਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਅਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਤੇਜ ਤੇ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਫ਼ਤਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਚੁੜੇਲਾਂ ਨੂੰ ਚੱਥਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਕਾਲਕਾ ਰੂਪ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਨਵੀਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਨਿਆਇ ਸਰੂਪ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ॥ ੧੧ ॥ ੨੩੦ ॥

ਨਮੋ ਚਾਪਣੀ ਚਰਮਣੀ ਖੜਗ ਪਾਣੰ ॥ ਗਦਾ ਪਾਣਿਣੀ ਚੱਕ੍ਰਣੀ ਚਿੱਤ੍ਰਮਾਣੰ ॥
ਨਮੋ ਸੂਲਣੀ ਸੈਹਥੀ ਪਾਣਿ ਮਾਤਾ ॥ ਨਮੋ ਗਯਾਨ ਬਿਗਯਾਨ ਕੀ ਗਯਾਨ ਗਯਾਤਾ ॥ ੧੨ ॥ ੨੩੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਾਪਣੀ=ਧਨੁਸ਼ ਵਾਲੀ। ਚਰਮਣੀ=ਢਾਲ ਵਾਲੀ। ਗਿਆਤਾ=ਜਾਣਨ ਵਾਲੀ।

ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ, ਢਾਲ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਫੜਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਗਦਾ ਫੜਨ ਵਾਲੀ, ਚੱਕਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਚਿੱਤ੍ਰ-ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਤੇ ਸੈਹਥੀ ਫੜਨ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥੧੨॥੨੩੧॥

ਨਮੋ ਪੋਖਣੀ ਸੋਖਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾਲੀ॥ ਨਮੋ ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖਾਰਦਨੀ ਰੂਪ ਕਾਲੀ॥
ਨਮੋ ਜੋਗ ਜ੍ਵਾਲਾ ਨਮੋ ਕਾਰਤਿਕਜਾਨੀ॥ ਨਮੋ ਅੰਬਕਾ ਤੋਤਲਾ ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ॥ ੧੩॥ ੨੩੨॥

ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਮੁਰਦਬਾਹਨੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਾਲੀ ਰੂਪ ਕਾਲਕਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ਜੋਗ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਾਰਤਕ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਅੰਬਕਾ, ਤੋਤਲਾ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥੧੩॥੨੩੨॥

ਨਮੋ ਦੋਖ ਦਾਹੀ ਨਮੋ ਦੁੱਖਜ ਹਰਤਾ॥ ਨਮੋ ਸ਼ਸਤਰਣੀ ਅਸਤ੍ਰਣੀ ਕਰਮ ਕਰਤਾ॥
ਨਮੋ ਰਿਸ਼ਟਣੀ ਪੁਸ਼ਟਣੀ ਪਰਮ ਜ੍ਵਾਲਾ॥ ਨਮੋ ਤਾਰੁਣੀਅੰ ਨਮੋ ਬ੍ਰਿੱਧ ਬਾਲਾ॥ ੧੪॥ ੨੩੩॥

ਆਪਣਿਆਂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸ਼ਸ਼ਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ਭਾਵ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਸ਼ਤ੍ਰ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਰਿਸ਼ਟ ਤੇ ਪੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਮਹਾਨ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਜੁਆਨ ਰੂਪ, ਬ੍ਰਿਧ ਰੂਪ ਤੇ ਬਾਲ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥੧੪॥੨੩੩॥

ਨਮੋ ਸਿੰਘ ਬਾਹੀ ਨਮੋ ਦਾੜ੍ਹ ਗਾੜ੍ਹੰ॥ ਨਮੋ ਖੱਗ ਦੱਗੰ ਝਮਾ ਝੱਮ ਬਾੜ੍ਹੰ॥
ਨਮੋ ਰੂੜ੍ਹ ਗੂੜ੍ਹੰ ਨਮੋ ਸਰਬ ਬਿਆਪੀ॥ ਨਮੋ ਨਿੱਤ ਨਾਰਾਇਣੀ ਦੁਸ਼ਟ ਖਾਪੀ॥ ੧੫॥ ੨੩੪॥

, ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਮਜ਼ਬੂਤ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਚਮਕਦਾ ਖੜਗ ਫੜਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਖੜਗ ਦੀ ਧਾਰ ਝਮ ਝਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਸਦਾ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥੧੫॥੨੩੪॥

ਨਮੋ ਰਿੱਧ ਰੂਪੰ ਨਮੋ ਸਿੱਧ ਕਰਣੀ॥ ਨਮੋ ਪੋਖਣੀ ਸੋਖਣੀ ਸਰਬ ਭਰਣੀ॥
ਨਮੋ ਆਰਜਨੀ ਮਾਰਜਨੀ ਕਾਲ ਰਾੜ੍ਹੀ॥ ਨਮੋ ਜੋਗ ਜ੍ਵਾਲੰਧਰੀ ਸਰਬ ਦਾੜ੍ਹੀ॥ ੧੬॥ ੨੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਰਜਨੀ=ਉਜਲ ਰੂਪ ਵਾਲੀ।

ਰਿੱਧੀ ਰੂਪ ਤੇ ਸਿੱਧੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸੇਵਕ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਭਰਨ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਉਜਲ ਰੂਪ ਵਾਲੀ, ਮਾਰਜਨੀ ਤੇ ਕਾਲ ਰਾਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਜੋਗ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤ੍ਰੀ ਵਾਂਗੂੰ ਕਟਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥੧੬॥੨੩੫॥

ਨਮੋ ਪਰਮ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰੀ ਧਰਮ ਕਰਣੀ॥ ਨਈ ਨਿੱਤ ਨਾਰਾਇਣੀ ਦੁਸ਼ਟ ਦਰਣੀ॥
ਛਲਾ ਆਛਲਾ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਜੋਗ ਜ੍ਵਾਲੀ॥ ਨਮੋ ਬਰਮਣੀ ਚਰਮਣੀ ਕ੍ਰੂਰ ਕਾਲੀ॥ ੧੭॥ ੨੩੬॥

ਵਡੇ ਐਸ਼ਵਰਜ ਵਾਲੀ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਸਦਾ ਨਵੀਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਦਲਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਛਲਾਂ ਤੋਂ ਅਛਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ, ਈਸ਼ਵਰੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋਗ ਅਗਨੀ ਵਾਲੀ, ਸੰਜੋਅ ਤੇ ਢਾਲ ਵਾਲੀ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਕਾਲਕਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥੧੭॥੨੩੬॥

ਨਮੋ ਰੇਚਕਾ ਪੂਰਕਾ ਪ੍ਰਾਤ ਸੰਧਿਆ॥ ਜਿਨੈ ਮੋਹ ਕੈ ਚਉਦਹੂੰ ਲੋਕ ਬੰਧਿਆ॥
ਨਮੋ ਅੰਜਨੀ ਗੰਜਨੀ ਸਰਬ ਅਸਤ੍ਰਾ॥ ਨਮੋ ਧਾਰਣੀ ਬਾਰਣੀ ਸਰਬ ਸ਼ਸਤਰਾ॥ ੧੮॥ ੨੩੭॥

ਰੇਚਕਾ, ਪੂਰਕਾ, ਪ੍ਰਾਤ ਤੇ ਸੰਧਿਆ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇਂ ਮੋਹ ਨਾਲ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ ਚੰਚਲ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਹਾਥੀ ਦੀ ਖੱਲ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੀ ਸਭ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥੧੮॥੨੩੭॥

ਨਮੋ ਅੰਜਨੀ ਗੰਜਨੀ ਦੁਸ਼ਟ ਗਰਬਾ॥ ਨਮੋ ਤੋਖਣੀ ਪੋਖਣੀ ਸੰਤ ਸਰਬਾ॥
ਨਮੋ ਸ਼ਕਤਣੀ ਸੂਲਣੀ ਖੜਗ ਪਾਣੀ॥ ਨਮੋ ਤਾਰਣੀ ਕਾਰਣੀਅੰ ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ॥ ੧੯॥ ੨੩੮॥

ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਰਛੀ, ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਤੇ ਖੜਗ ਫੜਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਆਪਣਿਆਂ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਸਭ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥੧੯॥੨੩੮॥

ਨਮੋ ਰੂਪ ਕਾਲੀ ਕਪਾਲੀ ਅਨੰਦੀ॥ ਨਮੋ ਚੰਦ੍ਰਣੀ ਭਾਨਵੀ ਅੰਗੁ ਬਿੰਦੀ॥
ਨਮੋ ਛੈਲ ਰੂਪਾ ਨਮੋ ਦੁਸ਼ਟ ਦਰਣੀ॥ ਨਮੋ ਕਾਰਣੀ ਤਾਰਣੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਭਰਣੀ॥ ੨੦॥ ੨੩੯॥

ਕਾਲੀ ਕਾਲਕਾ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਖਪਰ ਰੋੜਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਛੈਲ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ

ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਦਲਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਪਾਲਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੨੦॥ ੨੩੯॥

ਨਮੋ ਹਰਖਣੀ ਬਰਖਣੀ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਾ॥ ਨਮੋ ਤਾਰਣੀ ਕਾਰਣੀਯੰ ਅਪਾਰਾ॥
ਨਮੋ ਜੋਗਣੀ ਭੋਗਣੀ ਪਰਮ ਪ੍ਰੱਗਜਾ॥ ਨਮੋ ਦੇਵ ਦਈਤਜਾਇਣੀ ਦੇਵਿ ਦੁਰਗਜਾ॥ ੨੧॥ ੨੪੦॥

ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮੀਂਹ ਵਾਂਗੂੰ ਵਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਭਵ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਜੋਗ ਵਾਲੀ, ਭੋਗ ਪਦਾਰਥ ਵਾਲੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੨੧॥ ੨੪੦॥

ਨਮੋ ਘੋਰ ਰੂਪਾ ਨਮੋ ਚਾਰ ਨੈਣਾ॥ ਨਮੋ ਸੂਲਣੀ ਸੈਥਣੀ ਬੱਕ੍ਰ ਬੈਣਾ॥
ਨਮੋ ਬ੍ਰਿੱਧ ਬੁੱਧੰ ਕਰੀ ਜੋਗ ਜ੍ਵਾਲਾ॥ ਨਮੋ ਚੰਡ ਮੁੰਡੀ ਮ੍ਰਿੜਾ ਕ੍ਰੂਰ ਕਾਲਾ॥ ੨੨॥ ੨੪੧॥

ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਸੁੰਦਰ ਨੇਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਸੂਲ, ਸੈਹਥੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਭੀਖਮ ਬਚਨਾਂ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਉੱਤਮ ਬੁਧੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਜੋਗ ਅਗਨੀ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਮੁਰਦਾਬਾਸਨੀ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਕਾਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੨੨॥ ੨੪੧॥

ਨਮੋ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਸ਼ਟਾਰਦਨੀ ਛੇਮ ਕਰਣੀ॥ ਨਮੋ ਦਾੜ੍ਹ ਗਾੜ੍ਹ ਧਰੀ ਦੁਖਜ ਹਰਣੀ॥
ਨਮੋ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਤਾ ਨਮੋ ਸ਼ਸਤਰ ਗਾਮੀ॥ ਨਮੋ ਜੱਛ ਬਿੱਦਿਆ ਧਰੀ ਪੂਰਨ ਕਾਮੀ॥ ੨੩॥ ੨੪੨॥

ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਕਲਿਆਨਕਾਰੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਬੜੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸਭ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਆਤਾ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਜੱਛ ਰੂਪ, ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸਭ ਕਾਮਨਾਂ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੨੩॥ ੨੪੨॥

ਰਿਪੰ ਤਾਪਣੀ ਜਾਪਣੀ ਸਰਬ ਲੋਗਾ॥ ਥਪੇ ਖਾਪਣੀ ਥਾਪਣੀ ਸਰਬ ਸੋਗਾ॥
ਨਮੋ ਲੰਕੁੜੇ ਸੀ ਨਮੋ ਸ਼ਕਤਿ ਪਾਣੀ॥ ਨਮੋ ਕਾਲਕਾ ਖੜਗ ਪਾਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ॥ ੨੪॥ ੨੪੩॥

ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਵਾਂਗੂੰ ਤਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਜਪਣ ਯੋਗ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਬਣੀ ਹੋਈ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਤੇ ਸਭ ਰੋਗਾਂ ਸੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਹਨੂੰਮਾਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਰਛੀ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੜਗ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਕਾਲਕਾ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੨੪॥ ੨੪੩॥

ਨਮੋ ਲੰਕੁੜੇਸਾ ਨਮੋ ਨਾਗ੍ਰ ਕੋਟੀ॥ ਨਮੋ ਕਾਮ ਰੂਪਾ ਕਮੱਛਿਆ ਕਰੋਟੀ॥
ਨਮੋ ਕਾਲ ਰਾਤ੍ਰੀ ਕਪਰਦੀ ਕਲਿਆਣੀ॥ ਮਹਾਂ ਰਿੱਧਣੀ ਸਿੱਧ ਦਾਤੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ॥ ੨੫॥ ੨੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੰਕੁੜੇਸਾ=ਲੋਂਕੜੇ ਦੀ ਸ੍ਵਾਮਿਨੀ=ਦੁਰਗਾ। ਨਾਗ੍ਰਕੋਟੀ=ਜਵਾਲਾ ਮੁਖੀ। ਕਮੱਛਿਆ=ਕਾਮੱਖਜਾ। ਕਰੋਟੀ=ਹਥ ਵਿਚ ਖੱਪਰ ਰਖਣ ਵਾਲੀ। ਕਪਰਦੀ=ਸਿਰ ਪੁਰ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ। ਕਲਿਆਣੀ=ਪ੍ਰਯਾਗ ਦੇਵੀ।

ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਜਵਾਲਾ ਮੁਖੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਕਾਮਰੂਪ ਤੇ ਕਾਮੱਖਜਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਕਾਲਰਾਤ੍ਰੀ, ਸਿਰ ਪੁਰ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾਂ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ 'ਕਲਿਆਨੀ ਦੇਵੀ' ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਰਿੱਧੀਆਂ ਤੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੨੫॥ ੨੪੪॥

ਨਮੋ ਚਤੁਰਬਾਹੀ ਨਮੋ ਅਸ਼ਟ ਬਾਹਾ॥ ਨਮੋ ਪੋਖਣੀ ਸਰਬ ਆਲਮ ਪਨਾਹਾ॥
ਨਮੋ ਅੰਬਕਾ ਜੰਭਹਾ ਕਾਰਤਿਕਯਾਨੀ॥ ਮ੍ਰਿੜਾਲੀ ਕਪਰਦੀ ਨਮੋ ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ॥ ੨੬॥ ੨੪੫॥

ਚਤੁਰਭੁਜੀ ਭਾਵ ਚਾਰ ਬਾਹਾ ਵਾਲੀ ਤੇ ਅਸ਼ਟਭੁਜੀ ਭਾਵ ਅੱਠ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਅਤੇ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਮੁਰਦਬਾਸਨੀ ਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੨੬॥ ੨੪੫॥

ਨਮੋ ਦੇਵ ਅਰਦਜਾਰਦਨੀ ਦੁਸ਼ਟ ਹੰਤੀ॥ ਸਿਤਾ ਔਸਿਤਾ ਰਾਜ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਅਨੰਤੀ॥
ਜੁਆਲਾ ਜਯੰਤੀ ਅਲਾਸੀ ਅਨੰਦੀ॥ ਨਮੋ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੀ ਹਰੀ ਸੀ ਮੁਕੰਦੀ॥ ੨੭॥ ੨੪੬॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸਿਤਾ ਚਿੱਟੀ-ਸੁੰਦਰ, ਅਸਿਤਾ ਕਾਲੀ-ਕਾਲਕਾ ਰਾਜ ਸ਼ੋਭਾ ਤੇ ਅਨੰਤ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਜੁਆਲ ਰੂਪ, ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਅਲਾਸੀ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਅਨੰਦ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਤੇ ਹਰੀ ਵਰਗੀ ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੨੭॥ ੨੪੬॥

ਜਯੰਤੀ ਨਮੋ ਮੰਗਲਾ ਕਾਲਕਾਯੰ॥ ਕਪਾਲੀ ਨਮੋ ਭੱਦ੍ਰਕਾਲੀ ਸਿਵਾਯੰ॥
ਦ੍ਰੁਗਾਯੰ ਛਿਮਾਯੰ ਨਮੋ ਧਾਤ੍ਰੀਏਯੰ॥ ਸੁਆਹਾ ਸੁਧਾਯੰ ਨਮੋ ਸੀਤਲੇਯੰ॥ ੨੮॥ ੨੪੭॥

ਜਯੰਤੀ, ਮੰਗਲਾ ਤੇ ਕਾਲਕਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਕਪਾਲੀ, ਭੱਦ੍ਰਕਾਲੀ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਦੁਰਗਾ, ਸ਼ਾਂਤ ਚਿਤ ਵਾਲੀ ਵੈਸ਼ਨਵੀ ਦੇਵੀ ਤੇ ਧਾਤ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸ੍ਵਾਹਾ, ਸ੍ਵਧਾ ਤੇ ਸੀਤਲਾ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੨੮॥ ੨੪੭॥

ਨਮੋ ਚਰਬਣੀ ਸਰਬ ਧਰਮੰ ਧੁਜਾਯੰ ॥ ਨਮੋ ਹਿੰਗੁਲਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਅੰਬਕਾਯੰ ॥
ਨਮੋ ਦੀਰਘ ਦਾੜ੍ਹਾ ਨਮੋ ਸਿਆਮ ਬਰਣੀ ॥ ਨਮੋ ਅੰਜਨੀ ਗੰਜਨੀ ਦੈਤ ਦਰਣੀ ॥ ੨੯ ॥ ੨੪੮ ॥

ਸਭ ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਚਬ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਧੁਜਾ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਹਿੰਗੁਲਾ, ਪਿੰਗੁਲਾ ਤੇ ਅੰਬਕਾ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਵੱਡੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੀ ਤੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਕਾਲਕਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਅੰਜਨੀ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦਲਣ ਵਾਲੀ ਗੰਜਨੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੨੯ ॥ ੨੪੮ ॥

ਨਮੋ ਅਰਧ ਚੰਦ੍ਰਾਇਣੀ ਚੰਦ੍ਰ ਚੂੜੰ ॥ ਨਮੋ ਇੰਦ੍ਰ ਊਰਧਾ ਨਮੋ ਦਾੜ੍ਹ ਗੂੜੰ ॥
ਸਸੰ ਸੇਖਰੀ ਚੰਦ੍ਰ ਭਾਲਾ ਭਵਾਨੀ ॥ ਭਵੀ ਭੈਹਰੀ ਭੂਤਰਾਟੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨੀ ॥ ੩੦ ॥ ੨੪੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰਧ ਚੰਦ੍ਰਾਇਣੀ=ਮੱਥੇ ਪੁਰ ਅੱਧਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਚੰਦ੍ਰ ਚੂੜੰ=ਮੁਕਟ ਵਿਚ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

ਅਰਧ ਚੰਦ੍ਰਾਇਣੀ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰ ਚੂੜ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਇੰਦ੍ਰ ਊਰਧਾ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਚੰਦ੍ਰਸ਼ੇਖਰੀ, ਚੰਦ੍ਰਭਾਲਾ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਭਵੀ, ਭੈ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਭੂਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੩੦ ॥ ੨੪੯ ॥

ਕਲੀ ਕਾਰਣੀ ਕਰਮ ਕਰਤਾ ਕਮੱਛ੍ਹਜਾ ॥ ਪਰੀ ਪਦਮਨੀ ਪੂਰਣੀ ਸਰਬ ਇੱਛਜਾ ॥
ਜਯਾ ਜੋਗਨੀ ਜੱਗ ਕਰਤਾ ਜਯੰਤੀ ॥ ਸੁਭ ਸੁਆਮਣੀ ਸਿਸ਼ਟਜਾ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਹੰਤੀ ॥ ੩੧ ॥ ੨੫੦ ॥

ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਕਮੱਖਯਾ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਪਰੀ ਅਪੱਛਰਾਂ ਰੂਪ, ਪਦਮਨੀ ਵਰਗੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਭ ਇੱਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਜੋਗਣੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਜੱਗ ਆਦਿ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜਯੰਤੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਆਮਣੀ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੩੧ ॥ ੨੫੦ ॥

ਪਵਿਤ੍ਰੀ ਪੁਨੀਤਾ ਪੁਰਾਣੀ ਪਰੇਯੰ ॥ ਪ੍ਰਭੀ ਪੂਰਣੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੀ ਅਜੇਯੰ ॥
ਅਰੂਪੰ ਅਨੂਪੰ ਅਨਾਮੰ ਅਠਾਮੰ ॥ ਅਭੀਤੰ ਅਜੀਤੰ ਮਹਾਂ ਧਰਮ ਧਾਮੰ ॥ ੩੨ ॥ ੨੫੧ ॥

ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਅਤੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ, ਪੁਨੀਤ ਹੈ, ਸਨਾਤਨ ਭਾਵ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੈ ਤੇ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਤੇ ਅਜਿੱਤ ਹੈ। ਉਹ ਰੂਪ ਰਹਿਤ ਤੇ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਇਕ ਖਾਸ ਥਾਂ ਹੈ ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਉਹ ਨਿਡਰ ਹੈ, ਅਜਿੱਤ ਹੈ

ਤੇ ਮਹਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਐਸੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੩੨ ॥ ੨੫੧ ॥

ਅਛੇਦੰ ਅਭੇਦੰ ਅਕਰਮੰ ਸੁ ਧਰਮੰ॥ ਨਮੋ ਬਾਣ ਪਾਣੀ ਧਰੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ॥

ਅਜੇਯੰ ਅਭੇਯੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਿਤ੍ਯੰ॥ ਨਿਰੂਪੰ ਨ੍ਰਿਬਾਣੰ ਨਮਿਤ੍ਯੰ ਅਕ੍ਰਿਤ੍ਯੰ॥ ੩੩ ॥ ੨੫੨ ॥

ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਕੱਟੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਕਰਮ ਰਹਿਤ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਧਰਮ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਾਣ ਤੇ ਢਾਲ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਜਿੱਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਨਿਰਅਕਾਰ ਤੇ ਨਿੱਤ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਉਹ ਰੂਪ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸੁਭਾਵ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਕਾਰਨ ਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਕਾਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। ਐਸੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੩੩ ॥ ੨੫੨ ॥

ਗੁਰੀ ਗਉਰਜਾ ਕਾਮਗਾਮੀ ਗੁਪਾਲੀ॥ ਬਲੀ ਬੀਰਣੀ ਬਾਵਨਾ ਜੱਗਜ ਜੁਆਲੀ॥

ਨਮੋ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਚਰਬਾਇਣੀ ਗਰਬ ਹਰਣੀ॥ ਨਮੋ ਤੋਖਣੀ ਸੋਖਣੀ ਸਰਬ ਭਰਣੀ॥ ੩੪ ॥ ੨੫੩ ॥

ਗੌਰੀ, ਗੌਰਜਾ, ਸੁੰਦਰ ਚਾਲ ਵਾਲੀ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਬਲਵਾਨ, ਸੂਰਬੀਰ, ਬਾਵਨੀ ਤੇ ਜਗਮਗ ਕਰਦੀ ਲਾਟ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚਬਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੩੪ ॥ ੨੫੩ ॥

ਪਿਲੰਗੀ ਪਵੰਗੀ ਨਮੋ ਚਰ ਚਿਤੰਗੀ॥ ਨਮੋ ਭਾਵਨੀ ਭੂਤ ਹੰਤਾ ਭੜਿੰਗੀ॥

ਨਮੋ ਭੀਮਿ ਰੂਪਾ ਨਮੋ ਲੋਕ ਮਾਤਾ॥ ਭਵੀ ਭਾਵਨੀ ਭਵਿੱਖਜਾਤਾ ਬਿਧਾਤਾ॥ ੩੫ ॥ ੨੫੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਿਲੰਗੀ=ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਪਵੰਗੀ=ਘੋੜੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਚਰ ਚਿਤੰਗੀ=ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਰੂਪ ਵਾਲੀ।

ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਤੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪ, ਭੂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਭਿੜਨ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪ, ਸ਼ਿਵ-ਸ਼ਕਤੀ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੇ ਸਭ ਬਿਧੀਆਂ ਦੇ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੩੫ ॥ ੨੫੪ ॥

ਪ੍ਰਭਾ ਪੂਰਣੀ ਪਰਮ ਰੂਪੰ ਪਵਿਤ੍ਰੀ॥ ਪਰੀ ਪੋਖਣੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੀ ਗਇੱਤ੍ਰੀ॥

ਜਟੀ ਜ੍ਵਾਲ ਪਰਚੰਡ ਮੁੰਡੀ ਚਮੁੰਡੀ॥ ਬਰੰਦਾਇਣੀ ਦੁਸ਼ਟ ਖੰਡੀ ਅਖੰਡੀ॥ ੩੬ ॥ ੨੫੫ ॥

ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਬੜੇ ਭਰਪੂਰ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਪਰਮ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਤੇ ਅਤੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ। ਪਰੀ ਅਪੱਛਰਾਂ ਰੂਪ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ

ਤੇ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਵਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਨਾ ਖੰਡਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਐਸੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੩੬॥ ੨੫੫॥

ਸਭੈ ਸੰਤ ਉਬਾਰੀ ਬਰੰ ਬਯੂਹ ਦਾਤਾ॥ ਨਮੋ ਤਾਰਣੀ ਕਾਰਣੀ ਲੋਕ ਮਾਤਾ॥
ਨਮਸਤਜੰ ਨਮਸਤਜੰ ਨਮਸਤਜੰ ਭਵਾਨੀ॥ ਸਦਾ ਰਾਖ ਲੈ ਮੁਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨੀ॥ ੩੭॥ ੨੫੬॥

ਸਭ ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਰਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਆਪਣਿਆਂ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸਭ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਹੇ ਭਵਾਨੀ ਮਾਤਾ! ਮੇਰੀ ਮਨ ਕਰਕੇ ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਤੇ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਮਾਤਾ! ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਦੁਖਾ, ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਕਸ਼ਟਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਕੇ ਰਖ ਲੈ॥ ੩੭॥ ੨੫੬॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਦੇਵੀ ਜੂ ਕੀ ਉਸਤਤ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਸਪਤਮੋ ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਣਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੭॥ ੩੭॥ ੨੫੬॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ, ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ, ਦੇਵੀ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ, ਅਧਿਆਏ ਸੱਤਵਾਂ ਸੰਪੂਰਣ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੭॥ ੩੭॥ ੨੫੬॥ ਚਲਦਾ॥

ਅਧਿਆਏ ਅਠਵਾਂ

ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ ਉਸਤਤਿ ਵਰਣਨ

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਭਰੇ ਜੋਗਣੀ ਪੱਤ੍ਰ ਚਉਸਠ ਚਾਰੰ॥ ਚਲੀ ਠਾਮ ਠਾਮੰ ਡਕਾਰੰ ਡਕਾਰੰ॥
ਭਰੇ ਨੇਹ ਗੇਹੰ ਗਏ ਕੰਕ ਬੰਕੰ॥ ਰੁਲੇ ਸੂਰਬੀਰੰ ਅਹਾੜੰ ਨ੍ਰਿਸੰਕੰ॥ ੧॥ ੨੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੰਕ=ਕਾਂ। ਬੰਕੰ=ਛੋਟੀਆਂ ਗਿਰਝਾਂ। ਅਹਾੜੰ=ਰਣਭੂਮੀ। ਨ੍ਰਿਸੰਕੰ=ਨਿਸ਼ੰਗ।

ਚੌਹਠ ਜੋਗਣੀਆਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਖੱਪਰ ਨਕੋ ਨਕ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਲਹੂ ਨਾਲ ਰਜ ਕੇ ਡਕਾਰ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆ ਆਪੋ ਆਪਣਿਆਂ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ ਖਿੱਚੇ ਹੋਏ ਕਾਂ ਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਵੀ ਘਰ ਵਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸੂਰਬੀਰ ਨਿਸ਼ੰਗ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੧॥ ੨੫੭॥

ਚਲੇ ਨਾਰਦਊ ਹਾਥ ਬੀਨਾ ਸੁਹਾਏ॥ ਬਨੇ ਬਾਰਦੀ ਡੰਕ ਡਉਰ ਬਜਾਏ॥
ਗਿਰੇ ਬਾਜ ਗਾਜੀ ਗਜੀ ਬੀਰ ਖੇਤੰ॥ ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ ਨਚੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ॥ ੨॥ ੨੫੮॥

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਵੀਣਾ ਸੋਭ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਵੀ ਜੰਗ ਖਤਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਜੇ ਹੋਏ ਬਲਦ ਤੇ ਸਵਾਰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਡਉਰੂ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਘੋੜ-ਸਵਾਰ ਯੋਧੇ ਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਸੂਰਬੀਰ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਵੱਢੇ ਟੁਕੇ ਮੂਰਛਾ ਹੋਏ ਜੋਧੇ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੨॥ ੨੫੮॥

ਨਚੇ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਅੱਧੰ ਕਮੱਧੰ॥ ਬਧੇ ਬੱਧ ਗੋਪਾ ਗੁਲਿਤ੍ਰਾਣ ਬੱਧੰ॥
ਭਏ ਸਾਧੁ ਸੰਬ੍ਰਹ ਭੀਤੰ ਅਭੀਤੇ॥ ਨਮੋ ਲੋਕ ਮਾਤਾ ਭਵੇ ਸ਼ਤ੍ਰ ਜੀਤੇ॥ ੩॥ ੨੫੯॥

ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਅੱਧੇ ਹੋਏ ਧੜ ਤੜਫ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਗੋਪੀਏ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਹਥਾਂ ਦੇ ਬਚਾਅ ਵਾਸਤੇ ਦਸਤਾਨੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਸੰਤ, ਭਗਤ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਡਰ ਤਿਆਗਕੇ ਨਿਡਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ । ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ, ਸੰਤ ਭਗਤ, ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ - ਜਗਤ-ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੩॥ ੨੫੯॥

ਪੜੇ ਮੂੜ੍ਹ ਯਾਕੋ ਧਨੰ ਧਾਮ ਬਾਢੇ॥ ਸੁਨੈ ਸੂਮ ਸੋਫੀ ਲਰੈ ਜੁੱਧ ਗਾਢੇ॥
ਜਗੈ ਰੈਣ ਜੋਗੀ ਜਪੈ ਜਾਪ ਯਾਕੋ॥ ਧਰੈ ਪਰਮ ਜੋਗੰ ਲਹੈ ਸਿੱਧਤਾ ਕੋ॥ ੪॥ ੨੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੂਮ ਸੋਫੀ=ਮਹਾਂ ਕਾਇਰ।

ਜਿਹੜਾ ਮੂਰਖ ਇਸ 'ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇਗਾ, ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਧਨ ਸੰਪਦਾ ਵਧੇਗੀ। ਜਿਹੜਾ ਮਹਾਂ ਕਾਇਰ ਇਸ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤਰ ਨੂੰ ਸੁਣੇਗਾ, ਉਹ ਸੂਰਬੀਰ ਬਣਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਅਗੇ ਵਧ ਕੇ ਲੜੇਗਾ। ਜਿਹੜਾ ਜੋਗੀ ਇਸ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੇਗਾ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਾਗਦਾ ਰਹੇਗਾ ਭਾਵ ਉਹ ਚੇਤੰਨ ਰਹੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਲਸ ਨਹੀਂ ਘੇਰੇਗਾ। ਉਹ ਜੋਗੀ ਉਤਮ ਜੋਗ ਤੇ ਸਿੱਧਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ॥ ੪॥ ੨੬੦॥

ਪੜੈ ਯਾਹਿ ਬਿੱਦਯਾਰਥੀ ਬਿਦਯ ਹੇਤੰ॥ ਲਹੈ ਸਰਬ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਨ ਕੋ ਮੱਦ ਚੇਤੰ॥
ਜਪੈ ਜੋਗ ਸੰਨਯਾਸ ਬੈਰਾਗ ਕੋਈ॥ ਤਿਸੈ ਸਰਬ ਪੁੰਨਯਾਨ ਕੋ ਪੁੰਨ ਹੋਈ॥ ੫॥ ੨੬੧॥

ਜਿਹੜਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇਗਾ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਗਾ। ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਜੋਗੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ ਜਾਂ ਬੈਰਾਗੀ ਇਸ 'ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ ਨੂੰ ਜਪੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡੇ ਪੁੰਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ॥ ੫॥ ੨੬੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੇ ਜੇ ਤੁਮਰੇ ਧਿਆਨ ਕੋ ਨਿਤ ਉਠਿ ਧਿਐ ਹੈਂ ਸੰਤ॥
ਅੰਤ ਲਹੈਂਗੇ ਮੁਕਤਿ ਫਲੁ ਪਾਵਹਿੰਗੇ ਭਗਵੰਤ॥੬॥੨੬੨॥

ਹੇ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ! ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਸੰਤ ਭਗਤ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਕੇ ਤੇਰੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨਗੇ, ਉਹ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਮੁਕਤੀ-ਫਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਛੁਟ ਜਾਣਗੇ॥੬॥੨੬੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ, ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਸਤਤ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸਟਮੋ ਧਿਆਇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਟੀਕ ਸੰਪੂਰਨਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੮॥੬॥੨੬੨॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ, ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ, ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ ਉਸਤਤਿ ਵਰਣਨ, ਅਧਿਆਏ ਅੱਠਵਾਂ ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ ਸਟੀਕ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੮॥੬॥੨੬੨॥ ਸਮੁੱਚਾ ਜੋੜ॥

ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ

ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਪਉੜੀ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗਉਤੀ ਸਿਮਰਿਕੈ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਲਈ ਧਿਆਇ॥
ਫਿਰ ਅੰਗਦ ਗੁਰ ਤੇ ਅਮਰਦਾਸ ਰਾਮਦਾਸੈ ਹੋਈ ਸਹਾਇ॥
ਅਰਜਨ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਨੂੰ ਸਿਮਰੌ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਰਾਇ॥
ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਇਐ ਜਿਸੁ ਡਿੱਠੇ ਸਭ ਦੁਖ ਜਾਇ॥
ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਿਮਰੀਐ ਘਰ ਨਉਨਿਧਿ ਆਵੈ ਧਾਇ॥
ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੋਇ ਸਹਾਇ॥੧॥

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਭਗਉਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣਗੇ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਭ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨੌਂ ਨਿਧਾਂ ਭਾਵ ਸਭ ਸੰਸਾਰਕ ਸੁਖ ਤੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੇ ਸਭ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਤਾਂਕਿ ਮੈਂ ਇਹ 'ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ' ਨਿਰਵਿਘਨ ਸ਼ਮਾਪਤ ਕਰ ਸਕਾਂ॥੧॥

ਪਉੜੀ॥ ਖੰਡਾ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸਾਜਿਕੈ ਜਿਨ ਸਭ ਸੈਸਾਰੁ ਉਪਾਇਆ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨ ਮਹੇਸ਼ ਸਾਜਿ ਕੁਦਰਤਿ ਦਾ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇ ਬਣਾਇਆ॥

ਸਿੰਧ ਪਰਬਤ ਮੇਦਨੀ ਬਿਨੁ ਥੰਮਾ ਗਗਨਿ ਰਹਾਇਆ॥
ਸਿਰਜੇ ਦਾਨੋ ਦੇਵਤੇ ਤਿਨ ਅੰਦਰਿ ਬਾਦੁ ਰਚਾਇਆ॥
ਤੈ ਹੀ ਦੁਰਗਾ ਸਾਜਿ ਕੈ ਦੈਂਤਾ ਦਾ ਨਾਸੁ ਕਰਾਇਆ॥
ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਬਲੁ ਰਾਮ ਲੈ ਨਾਲ ਬਾਣਾ ਦਹਸਿਰੁ ਘਾਇਆ॥
ਤੈਥੋ ਹੀ ਬਲੁ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੈ ਕੰਸੁ ਕੇਸੀ ਪਕੜਿ ਗਿਰਾਇਆ॥
ਬਡੇ ਬਡੇ ਮੁਨਿ ਦੇਵਤੇ ਕਈ ਜੁਗ ਤਿਨੀ ਤਨੁ ਤਾਇਆ॥
ਕਿਨੀ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ॥ ੨॥

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਖੰਡਾ ਰੂਪੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਚਿਆ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਖੇਡ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ। ਫਿਰ ਸਮੁੰਦਰ, ਪਹਾੜ, ਧਰਤੀ ਆਦਿ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਥੰਮ੍ਹਾ ਤੋਂ ਇਹ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਤੰਬੂ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਝਗੜਾ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਤੁਸਾਂ ਆਪ ਹੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਰਚਿਆ ਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਦੁਖਦਾਈ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਰਵਾਇਆ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਆਪ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਤਾਕਤ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਾਣਾਂ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਟ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ। ਹੇ ਮਹਾਨ ਸ਼ਕਤੀ! ਆਪ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਾਲਮ ਕੰਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਮਾਰਿਆ। ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ! ਆਪ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਅੰਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਬੜੇ ਬੜੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ, ਮੁਨੀਆਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਕਈ ਜੁਗਾਂ ਤਕ ਬੜੀ ਕਠਨ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਆਪ ਦਾ ਅੰਤ ਨਾ ਪਾ ਸਕਿਆ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ॥ ੨॥

ਸਾਧੂ ਸਤਿਜੁਗੁ ਬੀਤਿਆ ਅਧਸੀਲੀ ਤ੍ਰੇਤਾ ਆਇਆ॥
ਨੱਚੀ ਕੱਲ ਸਰੋਸਰੀ ਕਲ ਨਾਰਦ ਡਊਰ ਵਾਇਆ॥
ਅਭਿਮਾਨੁ ਉਤਾਰਨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਸੁੰਭ ਉਪਾਇਆ॥
ਜੀਤਿ ਲਏ ਤਿਨ ਦੇਵਤੇ ਤਿਹੁ ਲੋਕੀ ਰਾਜੁ ਕਮਾਇਆ॥
ਵੱਡਾ ਬੀਰੁ ਅਖਾਇਕੈ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇਆ॥
ਦਿੱਤਾ ਇੰਦ੍ਰ ਨਿਕਾਲ ਕੈ ਤਿਨ ਗਿਰ ਕੈਲਾਸ਼ੁ ਤਕਾਇਆ॥

ਡਰਿਕੈ ਹੱਥੋ ਦਾਨਵੀ ਦਿਲ ਅੰਦਰਿ ਤ੍ਰਾਸ ਵਧਾਇਆ॥
ਪਾਸ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰ ਆਇਆ॥ ੩ ॥

ਸੱਚ ਦਾ ਜੁਗ, ਸਤਜੁਗ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਅੱਧੇ ਸ਼ੀਲ ਸੁਭਾ ਵਾਲਾ ਤ੍ਰੇਤਾ ਜੁਗ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ। ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਲ, ਕਲ੍ਹਾ-ਕਲੇਸ਼ ਸਭ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਣ ਲਗ ਪਈ ਤੇ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਇਸ ਨਾਚ ਨੂੰ ਤਿੱਖਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣਾ ਡਉਰੂ ਵਜਾਇਆ, ਭਾਵ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਰਜੋ ਗੁਣ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਲੜਾਈਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ।ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਤੇ ਸੁੰਭ ਆਦਿ ਮਹਾਨ ਬਲੀ ਯੋਧੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ। ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਤੇ ਸੁੰਭ ਆਦਿ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਸ੍ਵਰਗ ਲੋਕ, ਮਾਤ ਲੋਕ ਤੇ ਪਤਾਲ ਲੋਕ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਿਆ। ਮਹਿਖਾਸਰ ਦੈਂਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੂਰਬੀਰ ਅਖਵਾਕੇ ਤੇ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜਾ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤਰ ਝੁਲਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਸ੍ਵਰਗ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਲੱਗਾ। ਇੰਦਰ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਦੈਂਤ ਦਾ ਭੈ ਵਧ ਗਿਆ। ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਕੋਲੋਂ ਸ੍ਵਰਗ ਲੋਕ ਦਾ ਰਾਜ ਖੁਹਾ ਕੇ ਇੰਦਰ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਇਆ॥ ੩॥

ਪਉੜੀ॥ ਇਕ ਦਿਹਾੜੇ ਨਾਵਣ ਆਈ ਦੁਰਗਸ਼ਾਹ॥
ਇੰਦਰ ਬ੍ਰਿਥਾ ਸੁਣਾਈ ਅਪਣੇ ਹਾਲ ਦੀ॥
ਛੀਨ ਲਈ ਠਕੁਰਾਈ ਸਾਤੇ ਦਾਨਵੀ॥
ਲੋਕੀ ਤਿਹ ਫਿਰਾਈ ਦੋਹੀ ਆਪਣੀ॥
ਬੈਠੇ ਵਾਇ ਵਧਾਈ ਤੇ ਅਮਰਾਵਤੀ॥
ਦਿੱਤੇ ਦੇਵ ਭਜਾਈ ਸਭਨਾ ਰਾਕਸ਼ਾਂ॥
ਕਿਨੇ ਨ ਜਿੱਤਾ ਜਾਈ ਮਹਖੇ ਦੈਤ ਨੂੰ॥
ਤੇਰੀ ਸਾਮ ਤਕਾਈ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਸ਼ਾਹ॥ ੪ ॥

ਇਕ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਨਦੀ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਈ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਜਾਣ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਇੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਬੀਤੀ ਸਾਰੀ ਦੁਖ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ। ਇੰਦਰ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਮਾਤਾ! ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨਾਲ ਸਾਥੋਂ ਸ੍ਵਰਗ ਲੋਕ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਖੋਹ ਲਈ ਹੈ

ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਪਰਬਤਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਫੇਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਭਾਵ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜੇ ਬਣ ਕੇ ਰਾਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਰਾਖਸ਼ ਇਸ ਸਮੇਂ ਇੰਦਰਪੁਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਮੌਜਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ ਸਕਿਆ। ਹੇ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ! ਅਸੀਂ ਸਭ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬੇਆਸ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋ॥ ੪॥

ਪਉੜੀ॥ ਦੁਰਗਾ ਬੈਣ ਸੁਣੰਦੀ ਹੱਸੀ ਹੜਹੜਾਇ॥
ਓਹੀ ਸ਼ੀਹੁ ਮੰਗਾਇਆ ਰਾਖਸ਼ ਭੱਖਣਾ॥
ਚਿੰਤਾ ਕਰਹੁ ਨ ਕਾਈ ਦੇਵਾ ਨੂੰ ਆਖਿਆ॥
ਰੋਹ ਹੋਈ ਮਹਾ ਮਾਈ ਰਾਕਸ਼ਿ ਮਾਰਣੇ॥ ੫॥

ਇੰਦਰ ਦੀ ਦੁਖ ਭਰੀ ਵਾਰਦਾਤ ਸੁਣ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਖਿੜ ਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸ ਪਈ। ਫਿਰ ਦੁਰਗਾ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਹੋ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਆਪਣਾ ਸ਼ੇਰ ਮੰਗਵਾਇਆ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਦੁਖ ਨਵਿਰਤ ਕਰਾਂਗੀ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਸੁਣ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਭਰ ਗਈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ॥ ੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਾਕਸ਼ਿ ਆਏ ਰੋਹਲੇ ਖੇਤ ਭਿੜਨ ਕੇ ਚਾਇ॥
ਲਿਸ਼ਕਨ ਤੇਗਾਂ ਬਰਛੀਆਂ ਸੂਰਜੁ ਨਦਰਿ ਨ ਪਇ॥ ੬॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਆਈ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਖਸ਼ ਲੜਨ ਦੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਲਿਸ਼ਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ , ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਕਰ ਕੇ ਸੂਰਜ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ॥ ੬॥

ਪਉੜੀ॥ ਦੁਹਾਂ ਕੰਧਾਰਾਂ ਮੁਹਿ ਜੁੜੇ ਢੋਲ ਸੰਖ ਨਗਾਰੇ ਬੱਜੇ॥
ਰਾਕਸ਼ ਆਏ ਰੋਹਲੇ ਤਰਵਾਰੀ ਬਖਤਰ ਸੱਜੇ॥
ਜੁੱਟੇ ਸਉਹੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਇਕ ਜਾਤ ਨ ਜਾਣਨ ਭੱਜੇ॥
ਖੇਤ ਅੰਦਰਿ ਜੋਧੇ ਗੱਜੇ॥ ੭॥

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਡਟੇ ਤੇ ਢੋਲ, ਸੰਖ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਨਾਲ ਸੱਜੇ ਹੋਏ ਤੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਰਾਖਸ਼ ਜੰਗ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਇਹ ਜੋਧੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਹ ਇਕ ਪੈਰ ਵੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਪਿਛੇ ਭੱਜਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥੭॥

ਪਉੜੀ॥ ਜੰਗ ਮੁਸਾਫਾ ਬੱਜਿਆ ਰਣ ਘੁਰੇ ਨਗਾਰੇ ਚਾਵਲੇ॥
ਝੂਲਨ ਨੇਜੇ ਬੈਰਕਾ ਨੀਸਾਣ ਲਸਨਿ ਲਸਾਵਲੇ॥
ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਪਉਣ ਦੇ ਊਂਘਣ ਜਾਣ ਜਟਾਵਲੇ॥
ਦੁਰਗਾ ਦਾਨੋ ਡਹੇ ਰਣ ਨਾਦ ਵੱਜਨ ਖੇਤੁ ਭੀਹਾਵਲੇ॥
ਬੀਰ ਪਰੋਤੇ ਬਰਛੀਏਂ ਜਣ ਡਾਲ ਚਮੁੱਟੇ ਆਵਲੇ॥
ਇਕ ਵੱਢੇ ਤੇਗੀ ਤੜਫੀਅਨ ਮਦ ਪੀਤੇ ਲੋਟਨਿ ਬਾਵਲੇ॥
ਇਕ ਚੁਣ ਚੁਣ ਝਾੜਉ ਕਢੀਅਨ ਰੇਤ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਇਨਾ ਡਾਵਲੇ॥
ਗਦਾ ਤ੍ਰਿਸੂਲਾਂ ਬਰਛੀਆਂ ਤੀਰ ਵੱਗਨ ਖਰੇ ਉਤਾਵਲੇ॥
ਜਣ ਡਸੇ ਭੁਜੰਗਮ ਸਾਵਲੇ ਮਰ ਜਾਵਨ ਬੀਰ ਰੁਹਾਵਲੇ॥੮॥

ਪਹਿਲਾਂ ਜੰਗ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਦਾ ਧੌਂਸਾ ਵੱਜਿਆ, ਫਿਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜੇ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਨੇਜ਼ਿਆਂ ਅਗੇ ਬਧੀਆਂ ਝੰਡੀਆਂ ਝੁਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਝੰਡੇ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਢੋਲਾਂ ਨਗਾਰਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਜਟਾਧਾਰੀ ਸਾਧੂ ਅਮਲੀ ਹੋਏ ਪੋਣ ਦੇ ਝੋਂਕਿਆਂ ਨਾਲ ਝੂਮਦੇ ਹਨ। ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਦੈਂਤ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਪਏ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋਸ਼ ਦਿਵਾਣ ਲਈ ਬੜੇ ਭਿਆਨਕ ਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਬਰਛੀਆਂ ਨਾਲ ਇਉਂ ਪਰੋਤੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਨਾਲ ਔਲੇ ਲੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਪਏ ਤੜਫ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਮਸਤ ਹੋਏ ਸ਼ਰਾਬੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਲੋਟਣ ਪੋਟਣ ਹੋ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਡਰਪੋਕ, ਜੋ ਜੰਗ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਝਾੜੀਆਂ ਓਹਲੇ ਲੁਕ ਗਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਬੁਜ਼ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਰੇਤ ਵਿਚੋਂ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਗਦਾ, ਤ੍ਰਿਸੂਲ, ਬਰਛੀਆਂ ਤੇ ਤੀਰ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਬੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਸੱਪ ਡਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਹੋ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥੮॥

ਪਉੜੀ॥ ਦੇਖਨ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਨੂੰ ਰਣ ਘੁਰੇ ਨਗਾਰੇ॥
ਧਾਇ ਰਾਕਸ਼ਿ ਰੋਹਲੇ ਚਉਗਿਰਦੇ ਭਾਰੇ॥
ਹੱਥੀ ਤੇਗਾਂ ਪਕੜਿਕੈ ਰਣ ਭਿੜੇ ਕਰਾਰੇ॥
ਕਦੇ ਨ ਨੱਠੇ ਜੁੱਧ ਤੇ ਜੋਧੇ ਜੁੱਝਾਰੇ॥
ਦਿਲ ਵਿਚ ਰੋਹ ਬਢਾਇਕੈ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਪੁਕਾਰੇ॥
ਮਾਰੇ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਨੈ ਬੀਰ ਖੇਤ ਉਤਾਰੇ॥
ਮਾਰੇ ਜਾਪਨ ਬਿੱਜੁਲੀ ਸਿਰ ਭਾਰ ਮੁਨਾਰੇ॥ ੯ ॥

ਬੜੇ ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਚੰਡਕਾ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਧੌਂਸੇ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਭਰੇ ਹੋਏ ਰਾਖਸ਼ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਚੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਭੱਜ ਭੱਜ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜ ਕੇ ਬੜਾ ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਜੁੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਰਾਖਸ਼ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਸਨ, ਜੋ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਪਿੱਠ ਦਿਖਾ ਕੇ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਨੱਠੇ ਸਨ। ਰਾਖਸ਼ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਵਧਾ ਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ 'ਮਾਰ ਲੋ-ਮਾਰ ਲੋ' ਦਾ ਰੌਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਤੇਜਵਾਨ ਚੰਡਕਾ ਨੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਇਉਂ ਲੋਥਾਂ ਦਾ ਢੇਰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸਾਨ ਖੇਤ ਵਿਚ ਵਾਢੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਡਿਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਨੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਮੁਨਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡੇਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੯ ॥

ਪਉੜੀ॥ ਚੋਟ ਪਈ ਦਮਾਮੇ ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ॥
ਦੇਵੀ ਦਸਤ ਨਚਾਈ ਸੀਹਣਿ ਸਾਰ ਦੀ॥
ਪੇਟ ਮਲੰਦੇ ਲਾਈ ਮਹਖੇ ਦੈਤ ਨੂੰ॥
ਗੁਰਦੇ ਆਂਦਾਂ ਖਾਈ ਨਾਲੇ ਰੁੱਕੜੇ॥
ਜੇਹੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਆਈ ਕਹੀ ਸੁਣਾਇਕੈ॥
ਚੋਟੀ ਜਾਣੁ ਦਿਖਾਈ ਤਾਰੇ ਧੂਮਕੇਤ॥ ੧੦ ॥

ਜੰਗ ਦਾ ਧੌਂਸਾ ਵਜਿਆ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਭੇੜ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਾਲੀ ਫੌਲਾਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਘੁਮਾਇਆ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਐਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਕਿ ਉਸ ਰਾਖਸ਼ ਦੇ ਗੁਰਦੇ, ਆਂਦਰਾਂ ਤੇ ਪਸਲੀਆਂ ਚੀਰੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਚਲ ਰਹੀ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸ਼ੋਭਾ ਭਾਵ ਉਪਮਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਲਵਾਰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਉਂ ਜਾਣੋ ਕਿ ਇਹ ਬੋਦੀ ਵਾਲੇ ਤਾਰੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੋਦੀ ਵਿਖਾਈ ਸੀ॥੧੦॥

ਪਉੜੀ॥ ਚੋਟਾਂ ਪਵਨ ਨਗਾਰੇ ਅਣੀਆਂ ਜੁੱਟੀਆਂ॥
ਧੂਹ ਲਈਆਂ ਤਰਵਾਰੀ ਦੇਵਾਂ ਦਾਨਵੀ॥
ਵਾਹਨ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ ਸੂਰੇ ਸੰਘਰੇ॥
ਵਗੈ ਰੱਤੁ ਝੁਲਾਰੀ ਜਿਉ ਗੇਰੂ ਬਸਤਰਾ॥
ਦੇਖਨ ਬੈਠ ਅਟਾਰੀ ਨਾਰੀ ਰਾਕਸ਼ਾਂ॥
ਪਾਈ ਧੂਮ ਸਵਾਰੀ ਦੁਰਗਾ ਦਾਨਵੀ॥੧੧॥

ਨਗਾਰਿਆਂ ਤੇ ਚੋਟਾਂ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਪਈਆਂ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਤਲਵਾਰਾਂ ਮਿਆਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲਈਆਂ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਖ਼ੂਨ ਦੀਆਂ ਝਲਾਰਾਂ ਵਗ ਰਹੀਆ ਸਨ ਜਿਹਤੀਆਂ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਗੇਰੂ ਰੰਗਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆ ਅਟਾਰੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਸ ਜੰਗ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀਆ ਸਵਾਰੀਆਂ ਭਾਵ ਰਥਾਂ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੋਰ ਮਚ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੧॥

ਪਉੜੀ॥ ਲੱਖ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਣ ਆਮੋ ਸਾਮ੍ਹਣੇ॥
ਰਾਕਸ਼ ਰਣੋ ਨ ਭੱਜਣ ਰੋਹੇ ਰੋਹਲੇ॥
ਸ਼ੀਹਾਂ ਵਾਂਗੂ ਗੱਜਣ ਸਭੇ ਸੂਰਮੇ॥
ਤਣਿ ਤਣਿ ਕੈਬਰ ਛੱਡਣ ਦੁਰਗਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ॥੧੨॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਖਸ਼ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਏਨੇ ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਜੰਗ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਟੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਇਰ ਬਣ ਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜਣ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੈਂਦਾ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਖਸ਼ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਵਲ ਤੀਰ ਛੱਡ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੨॥

ਪਉੜੀ॥ ਘੁਰੇ ਨਗਾਰੇ ਦੋਹਰੇ ਰਣ ਸੰਗਲੀਆਲੇ॥
ਧੂੜਿ ਲਪੇਟੇ ਧੂਹਰੇ ਸਿਰਦਾਰ ਜਟਾਲੇ॥

ਉਖਲੀਆਂ ਨਾਸਾਂ ਜਿਨਾ ਮੁਹਿ ਜਾਪਨ ਆਲੇ॥
ਧਾਏ ਦੇਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਬੀਰ ਮੁਛਲੀਆਲੇ॥
ਸੁਰਪਤ ਜੇਹੇ ਲੜ ਹਟੇ ਬੀਰ ਟਲੇ ਨ ਟਾਲੇ॥
ਗੱਜੇ ਦੁਰਗਾ ਘੇਰਿ ਕੈ ਜਣੁ ਘਣੀਅਰ ਕਾਲੇ॥੧੩॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਦੋਹਰੇ ਸੰਗਲਾਂ ਵਾਲੇ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜਟਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰ ਧੂੜ ਨਾਲ ਲੱਥ ਪੱਥ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਸਾਂ ਇਉਂ ਲਗਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਉੱਖਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਮੂੰਹ ਆਲਿਆਂ ਵਰਗੇ ਸਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਡਰਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਾਲੇ ਉਹ ਰਾਖਸ਼ ਸਨ। ਬੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਬੀਰ ਰਾਖਸ਼ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ। ਉਹ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਸਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇੰਦਰ ਵੀ ਹਾਰ ਮੰਨ ਚੁਕਾ ਸੀ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਟਾਇਆਂ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹੱਟਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਰਾਖਸ਼ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਇਉਂ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਦੇ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਗੱਜਦੇ ਹਨ॥੧੩॥

ਪਉੜੀ॥ ਚੋਟ ਪਈ ਖਰਚਾਮੀ ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ॥
ਘੇਰ ਲਈ ਵਰਿਆਮੀ ਦੁਰਗਾ ਆਇਕੈ॥
ਰਾਕਸ਼ ਵਡੇ ਅਲਾਮੀ ਭੱਜ ਨ ਜਾਣਦੇ॥
ਅੰਤ ਹੋਏ ਸੁਰਗਾਮੀ ਮਾਰੇ ਦੇਵਤਾ॥੧੪॥

ਖੋਤੇ ਦੇ ਚੰਮ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਧੌਂਸਿਆਂ ਤੇ ਚੋਟਾਂ ਪਈਆਂ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਹਾਦਰ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਇਹ ਰਾਖਸ਼ ਜੰਗ ਦੇ ਬੜੇ ਤਜਰਬਾਕਾਰ ਤੇ ਸਿਆਣੇ ਸਨ। ਇਹ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਨਸਣਾ ਤਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਐਨਾ ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਐਨੀ ਮਾਰ ਮਾਰੀ ਕਿ ਉਹ ਮਰ ਮਰ ਕੇ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੱਗੇ॥੧੪॥

ਪਉੜੀ॥ ਅਗਣਤ ਘੁਰੇ ਨਗਾਰੇ ਦਲਾਂ ਭਿੜੰਦਿਆਂ॥
ਪਏ ਮਹਖਲ ਭਾਰੇ ਦੇਵਾਂ ਦਾਨਵਾਂ॥
ਵਾਹਨ ਫੱਟ ਕਰਾਰੇ ਰਾਕਸ਼ਿ ਰੋਹਲੇ॥
ਜਾਪਨ ਤੇਗੀ ਆਰੇ ਮਿਆਨੋ ਧੂਹੀਆਂ॥
ਜੋਧੇ ਵਡੇ ਮੁਨਾਰੇ ਜਾਪਨ ਖੇਤ ਵਿਚਿ॥

ਦੇਵੀ ਆਪ ਸਵਾਰੇ ਪੱਬ ਜਵੇਹਣੇ॥
ਕਦੇ ਨ ਆਖਣ ਹਾਰੇ ਧਾਵਨ ਸਾਮ੍ਹਣੇ॥
ਦੁਰਗਾ ਸਭ ਸੰਘਾਰੇ ਰਾਕਸ਼ਿ ਖੜਗ ਲੈ॥੧੫॥

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਭਿੜ ਰਹੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਬੇਅੰਤ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭੇਡਿਆਂ ਦੇ ਭੇੜ ਵਰਗਾ ਜੁੱਧ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਰਾਖਸ਼ ਬੜੀਆਂ ਸਖਤ ਚੋਟਾਂ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਿਆਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਆਰਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਲਗਦੀਆਂ ਸਨ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਉੱਚੇ ਕੱਦ ਕਾਠ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਭਿੜ ਰਹੇ ਦਿਸਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਮੁਨਾਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰਬਤਾਂ ਵਰਗੇ ਉੱਚੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਸਵਾਰਿਆ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬਹਾਦਰ ਰਾਖਸ਼ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਵੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੀ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨੀ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਖੜਗ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੫॥

ਪਉੜੀ॥ ਉੱਮਲ ਲੱਥੇ ਜੋਧੇ ਮਾਰੂ ਬੱਜਿਆ॥
ਬੱਦਲ ਜਿਉ ਮਹਿਖਸੁਰ ਰਣ ਵਿਚਿ ਗੱਜਿਆ॥
ਇੰਦਰ ਜੇਹਾ ਜੋਧਾ ਮੈਥਉ ਭੱਜਿਆ॥
ਕਉਣੁ ਵਿਚਾਰੀ ਦੁਰਗਾ ਜਿਨ ਰਣੁ ਸੱਜਿਆ॥੧੬॥

ਜਦੋਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੰਗ ਦਾ ਮਾਰੂ ਵਾਜਾ ਵੱਜਿਆ, ਤਦੋਂ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਆਏ। ਬੜਾ ਬਲੀ ਜੋਧਾ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜਣ ਲੱਗਾ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ - ਇੰਦਰ ਵਰਗਾ ਸੂਰਮਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਨਿਮਾਣੀ ਦੁਰਗਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ?॥੧੬॥

ਪਉੜੀ॥ ਵੱਜੇ ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ॥
ਤੀਰ ਫਿਰੈ ਰੈਬਾਰੇ ਆਮ੍ਹੋ ਸਾਮ੍ਹਣੇ॥
ਅਣਗਤ ਬੀਰ ਸੰਘਾਰੇ ਲਗਦੀ ਕੈਬਰੀ॥
ਡਿੱਗੇ ਜਾਣਿ ਮੁਨਾਰੇ ਮਾਰੇ ਬਿੱਜੁ ਦੇ॥
ਖੁਲੀ ਵਾਲੀਂ ਦੈਂਤ ਅਹਾੜੇ ਸੱਭੇ ਸੂਰਮੇ॥
ਸੁੱਤੇ ਜਾਨ ਜਟਾਲੇ ਭੰਗਾਂ ਖਾਇਕੈ॥੧੭॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਢੋਲ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਭੇੜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਚਲ ਰਹੇ ਤੀਰ ਇਉਂ ਜਾਪਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਚਲ ਰਹੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਸੂਰਮੇ ਮਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਇਉਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਪੈਣ ਨਾਲ ਵਡੇ ਵਡੇ ਬੁਰਜ ਢੱਠੇ ਪਏ ਸਨ। ਖੁਲ੍ਹੇ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਖਸ਼ ਝੋਟਿਆਂ ਵਾਂਗੂ ਅਰੜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਾਲ ਪਾਹਰਿਆਂ ਕਰ ਕੇ ਖੌਰੂ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਮਰੇ ਪਏ ਸੂਰਮੇ ਇਉਂ ਲੱਗਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਜਟਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਭੰਗਾਂ ਪੀ ਕੇ ਲੰਮੇ ਪਏ ਹੋਣ॥੧੭॥

ਪਉੜੀ॥ ਦੁਹਾਂ ਕੰਧਾਰਾਂ ਮੁਹਿ ਜੁੜੇ ਨਾਲਿ ਧਉਸਾ ਭਾਰੀ॥
ਕੜਕ ਉਠਿਆ ਫਉਜ ਤੇ ਵਡਾ ਅੰਹਕਾਰੀ॥
ਲੈ ਕੇ ਚਲਿਆ ਸੂਰਮੇ ਨਾਲਿ ਵਡੇ ਹਜਾਰੀ॥
ਮਿਆਨੋ ਖੰਡਾ ਧੂਹਿਆ ਮਹਖਾਸੁਰ ਭਾਰੀ॥
ਉਮਲ ਲਥੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਮਚੀ ਕਰਾਰੀ॥
ਜਾਪੇ ਚੱਲੇ ਰਤ ਦੇ ਸਲਲੇ ਜਟਧਾਰੀ॥੧੮॥

ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਬੜਾ ਹੰਕਾਰੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਫੌਜਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕੜਕਿਆ ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲ ਗਜਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧੇ ਲੈ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਤੁਰਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੇ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਖੰਡਾ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਖਿੱਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ। ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਆਏ ਤੇ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਖੂਨ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜਟਾਂ ਵਿਚ ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਵਹਿ ਰਹੀ ਹੋਵੇ॥੧੮॥

ਪਉੜੀ॥ ਸੱਟ ਪਈ ਜਮਧਾਣੀ ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ॥
ਧੂਹਿ ਲਈ ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ ਦੁਰਗਾ ਮਿਆਨ ਤੇ॥
ਚੰਡੀ ਰਾਕਸ਼ਿ ਖਾਣੀ ਵਾਹੀ ਦੈਂਤ ਨੂੰ॥
ਕੋਪਰ ਚੂਰ ਚਵਾਣੀ ਲੱਥੀ ਕਰਗ ਲੈ॥
ਪਾਖਰ ਤੁਰਾ ਪਲਾਣੀ ਰੜਕੀ ਧਰਤ ਜਾਇ॥

ਲੈਂਦੀ ਅਘਾ ਸਿਧਾਣੀ ਸਿੰਗਾਂ ਧਉਲਦਿਆਂ॥
ਕੂਰਮ ਸਿਰ ਲਹਿਲਾਣੀ ਦੁਸਮਨ ਮਾਰਕੈ॥
ਵੱਢੇ ਗੱਨ ਤ੍ਰਿਖਾਣੀ ਮੂਏ ਖੇਤ ਵਿਚ॥
ਰਣ ਵਿਚ ਘੱਤੀ ਘਾਣੀ ਲੋਹੂ ਮਿੱਝ ਦੀ॥
ਚਾਰੇ ਜੁਗ ਕਹਾਣੀ ਚੱਲਗ ਤੇਗ ਦੀ॥
ਬਿੱਧਣ ਖੇਤ ਵਿਹਾਣੀ ਮਹਖੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ॥੧੯॥

ਜਮ ਦੇ ਵਾਹਨ ਭੋਟੇ ਦੀ ਖਲ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਧੌਂਸੇ ਤੇ ਜਦ ਡੱਗਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਲਈ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਮਹਿਖੇ ਦੈਂਤ ਉਪਰ ਕੀਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਮਾਰੀ ਤਲਵਾਰ ਮਹਿਖੇ ਦੈਂਤ ਦੀ ਖੋਪਰੀ ਨੂੰ ਚੂਰ ਚੂਰ ਕੇ ਮੂੰਹ ਥਾਣੀ ਨਿਕਲ ਕੇ ਪਿੰਜਰ ਵਿਚ ਧੱਸ ਗਈ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਕਾਠੀ ਤੇ ਤਾਹਰੂ ਨੂੰ ਚੀਰਦੀ ਹੋਈ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਜਾ ਟਕਰਾਈ। ਫਿਰ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਚੁਕਣ ਵਾਲੇ ਬਲਦ ਦੇ ਸਿੰਙਾਂ ਉੱਤੇ ਜਾ ਵੱਜੀ। ਦੁਸ਼ਮਨ ਮਹਿਖੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਕੱਛੂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜਾ ਲੱਗੀ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਰਾਖਸ਼ ਇਉਂ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਤਰਖਾਣ ਨੇ ਰੁਖ ਵਢ ਵਢ ਕੇ ਸੁੱਟੇ ਹੋਣ। ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਲਹੂ ਤੇ ਚਰਬੀ ਦੀ ਘਾਣੀ ਬਣ ਹੋਈ ਸੀ। ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਵਾਹੀ ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਕਥਾ ਚੌਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਚਲਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਸਖਤ ਘੜੀ ਬੀਤੀ॥੧੯॥

ਪਉੜੀ॥ ਇਤੀ ਮਹਖਾਸਰ ਦੈਤ ਮਾਰੇ ਦੁਰਗਾ ਆਇਆ॥
ਚਉਦਹ ਲੋਕਾ ਰਾਣੀ ਸਿੰਘੁ ਨਚਾਇਆ॥
ਮਾਰੇ ਵੀਰ ਜਟਾਣੀ ਦਲ ਵਿਚ ਅੱਗਲੇ॥
ਮੰਗਣ ਨਾਹੀ ਪਾਣੀ ਦਲੀ ਹੰਕਾਰਕੈ॥
ਜਣ ਕਰੀ ਸਮਾਇ ਪਠਾਣੀ ਸੁਣਿਕੈ ਰਾਗ ਨੂੰ॥
ਰੱਤੂ ਦੇ ਹੜਵਾਣੀ ਚਲੇ ਬੀਰ ਖੇਤ॥
ਪੀਤਾ ਫੁੱਲੁ ਇਆਣੀ ਘੂਮਣ ਸੂਰਮੇ॥੨੦॥

ਇਸ ਜਿੱਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਨਚਾਇਆ।

ਬੜੇ ਬੜੇ ਜਟਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਸੂਰਮੇ ਦੁਰਗਾਂ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਹੰਕਾਰ ਵਸ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਅ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਮਸਤ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਮਾਨੋਂ ਪਠਾਣ ਰਾਗ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਝੂਮਦੇ ਹਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਵਾਂਗੂੰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਸਤ ਹੋਏ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਨਿਆਣਾ ਪੋਸਤ ਪੀ ਕੇ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਦਾ ਹੈ॥ ੨੦॥

ਪਉੜੀ॥ ਹੋਈ ਅਲੋਪੁ ਭਵਾਨੀ ਦੇਵਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੁ ਦੇ॥
ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਬਰਦਾਨੀ ਹੋਈ ਜਿੱਤ ਦਿਨ॥
ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਗੁਮਾਨੀ ਜਨਮੇ ਸੂਰਮੇ॥
ਇੰਦਰ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਤੱਕੀ ਜਿੱਤਣੀ॥ ੨੧॥

ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਦਾ ਰਾਜ ਸੌਂਪ ਕੇ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਅਲੋਪ ਭਾਵ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਗਈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਵਰ ਦਾਨ ਦੀ ਘੜੀ ਆਈ ਉਸ ਦਿਨ ਬੜੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਭਰੇ ਦੋ ਰਾਖਸ਼ ਸੂਰਮੇ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇੰਦਰ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਪੱਕਾ ਕਰ ਲਿਆ॥ ੨੧॥

ਪਉੜੀ॥ ਇੰਦ੍ਰਪੁਰੀ ਤੇ ਧਾਵਣਾ ਵਡ ਜੋਧੀ ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ॥
ਸੰਜ ਪਟੇਲਾ ਪਾਖਰਾ ਭੇੜ ਸੰਦਾ ਸਾਜੁ ਬਣਾਇਆ॥
ਜੰਮੇ ਕਟਕ ਅਛੂਹਣੀ ਅਸਮਾਨੁ ਗਰਦੀ ਛਾਇਆ॥
ਰੋਹ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਸਿਧਾਇਆ॥ ੨੨॥

ਇੰਦਪੁਰੀ ਭਾਵ ਸੁਰਗ ਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲਣ ਦੀ ਇਹਨਾਂ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਬਣਾ ਲਈ। ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਜੋਆਂ, ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਜਾਲੀਆਂ ਤੇ ਪਾਖਰ ਆਦਿ ਜੰਗੀ ਸਮਾਨ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇੱਕਠਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਈ ਖੂਹਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਤੁਰ ਪਈਆਂ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਣ ਨਾਲ ਜੋ ਧੂੜ ਉੱਡਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਧੂੜ ਨਾਲ ਅਸਮਾਨ ਢਕਿਆ ਗਿਆ। ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ, ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਲੈ ਕੇ ਇੰਦਰਪੁਰੀ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਰ ਪਏ॥ ੨੨॥

ਪਉੜੀ॥ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਅਲਾਇਆ ਵਡਜੋਧੀ ਸੰਘਰਵਾਏ॥
ਰੋਹ ਦਿਖਾਲੀ ਦਿੱਤੀਆ ਵਰਿਆਮੀ ਤੁਰੇ ਨਚਾਏ॥
ਘੁਰੇ ਦਮਾਮੇ ਦੋਹਰੇ ਜਮ ਬਾਹਣ ਜਿਉ ਅਰੜਾਏ॥

ਦੇਉ ਦਾਨੋ ਲੁੱਝਣ ਆਏ॥ ੨੩॥

ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨੇ ਸਭ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਚਲਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਜੰਗੀ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵਜਾਏ। ਜੰਗ ਦੇ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਭਾਵ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਅੰਦਰ ਜੋਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਹ ਘੋੜਿਆ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਚਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਦੋਹਰੇ ਧੌਂਸਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਗੂੰਜਣ ਲਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਜਮ ਦਾ ਵਾਹਣ, ਝੋਟਾ ਅਰੜਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਏ॥ ੨੩॥

ਪਉੜੀ॥ ਦਾਨੋ ਦੇਉ ਅਨਾਗੀ ਸੰਘਰੁ ਰੋਚਿਆ॥
ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਜਣ ਬਾਗੀਂ ਬਾਣੇ ਜੋਧਿਆਂ॥
ਭੂਤਾਂ ਇਲਾਂ ਕਾਗੀਂ ਗੋਸ਼ਤ ਭੌਖਿਆ॥
ਹੁੰਮੜ ਧੁੰਮੜ ਜਾਗੀ ਘੱਤੀ ਸੂਰਿਆ॥ ੨੪॥

ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਰਸ ਭਾਵ ਲਗਾਤਾਰ ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਰੰਗ ਬਰੰਗੀਆਂ ਵਰਦੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਉਂ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਫੁਲ ਖਿੜੇ ਸਨ। ਭੂਤਾਂ, ਇਲਾਂ ਤੇ ਕਾਵਾਂ ਨੇ ਮਰੇ ਪਏ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਧਾ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਰੌਲਾ ਪਾ ਪਾ ਕੇ ਊਧਮ ਧੁੰਮ ਮਚਾਈ ਹੋਈ ਸੀ॥ ੨੪॥

ਪਉੜੀ॥ ਸੱਟ ਪਈ ਨਗਾਰੇ ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ॥
ਦਿੱਤੇ ਦੇਉ ਭਜਾਈ ਮਿਲਿਕੈ ਰਾਕਸ਼ੀ॥
ਲੋਕੀ ਤਿਹੀ ਫਿਰਾਈ ਦੋਹੀ ਆਪਣੀ॥
ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਤਕਾਈ ਦੇਵਾ ਡਰਦਿਆਂ॥
ਆਂਦੀ ਚੰਡਿ ਚੜ੍ਹਾਈ ਉਤੇ ਰਾਕਸ਼ਾਂ॥ ੨੫॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਆ ਗਈਆਂ ਤੇ ਨਗਾਰਿਆਂ ਤੇ ਡੱਗੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਦਲਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕਰੜਾ ਹੱਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੇਵਤੇ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਨਸ ਪਏ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਫਿਰਾ ਦਿੱਤੀ ਭਾਵ ਹਰ ਪਾਸੇ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਿਆ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਤੱਕੀ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਣ ਲਈ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਗਏ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਚੰਡੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੁਖ ਦੱਸ ਕੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ॥ ੨੫॥

ਪਉੜੀ॥ ਆਈ ਫੇਰਿ ਭਵਾਨੀ ਖਬਰੀ ਪਾਈਆਂ॥
ਦੈਤ ਵਡੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਹੋਏ ਏਕਠੇ॥
ਲੋਚਨ ਧੂਮ ਗੁਮਾਨੀ ਰਾਇ ਬੁਲਾਇਆ॥
ਜਗ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਦਾਨੋ ਆਪ ਕਹਾਇਆ॥
ਸੱਟ ਪਈ ਖਰਚਾਮੀ ਦੁਰਗਾ ਲਿਆਵਣੀ॥ ੨੬॥

ਭਵਾਨੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਖਬਰ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਵਡੇ ਵਡੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਰਾਖਸ਼, ਦੇਵੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਬੜੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਸੂਰਮੇ ਲੋਚਨ ਧੂਮ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਦਦ ਲਈ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬੜਾ ਬਲੀ ਸੂਰਮਾ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਮੁਤਾ ਪੱਕਾ ਕਰਕੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾ ਕੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ॥ ੨੬॥

ਪਉੜੀ॥ ਕੜਕ ਉਠੀ ਰਣ ਚੰਡੀ ਫਉਜਾਂ ਦੇਖਿਕੈ॥
ਧੂਹਿ ਮਿਆਨੋ ਖੰਡਾ ਹੋਈ ਸਾਹਮਣੇ॥
ਸੱਭੇ ਬੀਰ ਸੰਘਾਰੇ ਧੂਮਰਨੈਣ ਦੇ॥
ਜਣਿ ਲੈ ਕੱਟੇ ਆਰੇ ਦਰਖਤ ਬਾਢੀਆਂ॥ ੨੭॥

ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਰਾਖਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਫੋਜਾਂ ਵੇਖਕੇ ਦੁਰਗਾ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਕੜਕੀ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਖੰਡਾ ਧੂਹ ਲਿਆ ਤੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਈ। ਪਲ ਵਿਚ ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇਉਂ ਕਟਾ ਵਢੀ ਕੀਤੀ ਜਿਵੇਂ ਤਰਖਾਣ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ ਆਰੇ ਨਾਲ ਵੱਢ ਵੱਢ ਕੇ ਸੁਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ॥ ੨੭॥

ਪਉੜੀ॥ ਚੋਬੀ ਧਉਂਸ ਬਜਾਈ ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ॥
ਰੋਹ ਭਵਾਨੀ ਆਈ ਉੱਤੇ ਰਾਕਸ਼ਾਂ॥
ਖੱਬੇ ਦਸਤ ਨਚਾਈ ਸ਼ੀਹਣ ਸਾਰ ਦੀ॥
ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੇ ਤਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਰੰਗੁਲੀ॥
ਭਾਈਆਂ ਮਾਰਨ ਭਾਈ ਦੁਰਗਾ ਜਾਣਿਕੈ॥

ਰੋਹ ਹੋਇ ਚਲਾਈ ਰਾਕਸ਼ਿ ਰਾਇ ਨੂੰ॥
ਜਮਪੁਰ ਦੀਆ ਪਠਾਈ ਲੋਚਨ ਧੂਮ ਨੂੰ॥
ਜਾਪੇ ਦਿੱਤੀ ਸਾਈ ਮਾਰਨ ਸੁੰਭ ਦੀ॥੨੮॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਗਾਰਚੀਆਂ ਨੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਏ ਤੇ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਤੇ ਚੜਾਈ ਕਰ ਕੇ ਆ ਗਈ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਫੌਲਾਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਘੁਮਾਇਆ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਟੁਕ ਕੇ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਰੰਗਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਕਾਰਨ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਏਨੀ ਖਲਬਲੀ ਮਚ ਗਈ ਕਿ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਘਬਰਾਹਟ ਫੈਲ ਗਈ। ਉਹ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਆਪਣੇ ਫੌਜੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸੈਨਾਪਤੀ ਲੋਚਨ ਧੂਮ ਉਪਰ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਸਖਤ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲੋਚਨ ਧੂਮ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਜਮਪੁਰੀ ਵਲ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਲੋਚਨ ਧੂਮ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਨੋ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸਾਈ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਭਾਵ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਖਬਰ ਭੇਜੀ ਸੀ॥੨੮॥

ਪਉੜੀ॥ ਭੱਨੈ ਦੈਤ ਪੁਕਾਰੇ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਥੈ॥
ਲੋਚਨ ਧੂਮ ਸੰਘਾਰੇ ਸਣੈ ਸਿਪਾਹੀਆਂ॥
ਚੁਣਿ ਚੁਣਿ ਜੋਧੇ ਮਾਰੇ ਅੰਦਰ ਖੇਤ ਦੈ॥
ਜਾਪਨ ਅੰਬਰਿ ਤਾਰੇ ਡਿੱਗਨਿ ਸੂਰਮੇ॥
ਗਿਰੇ ਪਰਬੱਤ ਭਾਰੇ ਮਾਰੇ ਬਿੱਜੂ ਦੇ॥
ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਦਲ ਹਾਰੇ ਦਹਸ਼ਤ ਖਾਇਕੈ॥
ਬਚੇ ਸੁ ਮਾਰੇ ਮਾਰੇ ਰਹਦੇ ਰਾਇ ਥੈ॥੨੯॥

ਲੋਚਨ ਧੂਮ ਦੈਂਤ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ ਭੱਜ ਉਠੇ ਤੇ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਲੋਚਨ ਧੂਮ ਨੂੰ ਸਣੇ ਸੈਨਕਾ ਦੇ ਮਾਰ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਯੋਧੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਮਰ ਮਰ ਕੇ ਇਉਂ ਡਿਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਅਸਮਾਨ ਤੋਂ ਤਾਰੇ ਟੁੱਟਦੇ ਸਨ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਪੈਣ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪਹਾੜ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਡਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਛੱਡ ਬੈਠੀਆਂ। ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਮਾੜੇ ਮੋਟੇ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾ ਕੇ ਨਿਕਲ ਆਏ ਸਨ, ਉਹੋ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ॥੨੯॥

ਪਉੜੀ॥ ਰੋਹ ਹੋਇ ਬੁਲਾਏ ਰਾਕਸ਼ਿ ਰਾਇ ਨੇ॥
ਬੈਠੇ ਮਤਾ ਪਕਾਏ ਦੂਰਗਾ ਲਿਆਵਣੀ॥
ਚੰਡ ਅਰ ਮੁੰਡ ਪਠਾਏ ਬਹੁਤਾ ਕਟਕੁ ਦੈ॥
ਜਾਪੇ ਛੱਪਰ ਛਾਏ ਬਣੀਆ ਕੇ ਜਮਾ॥
ਜੇਤੇ ਰਾਇ ਬੁਲਾਏ ਚੱਲੇ ਜੁੱਧ ਨੋ॥
ਜਣ ਜਮ ਪੁਰ ਪਕੜ ਚਲਾਏ ਸਭੇ ਮਾਰਨੇ॥ ੩੦॥

ਯੁੱਧ ਦੀ ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਸਭ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਸਭ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਹ ਸਲਾਹ ਪਕਾਈ ਕਿ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦੀ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੋ ਬਲੀ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਤੋਰਿਆ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਛੱਪਰ ਵਾਂਗੂੰ ਛਾਈਆਂ ਜਾਪਦੀਆਂ ਸਨ। ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਜਿੰਨੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਰ ਪਏ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਮ ਰਾਜ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਮਪੁਰੀ ਵਲ ਘਲਣ ਲਈ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਲ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥ ੩੦॥

ਪਉੜੀ॥ ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਵਾਏ ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ॥
ਰੋਹ ਰੁਹੇਲੇ ਆਏ ਉਤੇ ਰਾਕਸ਼ਾਂ॥
ਸਭਨੀ ਤੁਰੇ ਨਚਾਏ ਬਰਛੇ ਪਕੜ ਕੈ॥
ਬਹੁਤੇ ਮਾਰ ਗਿਰਾਏ ਅੰਦਰ ਖੇਤ ਦੈ॥
ਤੀਰੀ ਛਹਬਰ ਲਾਏ ਬੁੱਠੀ ਦੇਵਤਾ॥ ੩੧॥

ਢੋਲਾਂ ਤੇ ਨਗਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਜੱਣ ਨਾਲ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਰਾਖਸ਼ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਨੇਜ਼ੇ ਫੜ ਕੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਚਾਇਆ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਮੀਂਹ ਵਾਂਗੂੰ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਛਹਿਬਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਭਾਵ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਤੀਰ ਚਲਾਏ॥ ੩੧॥

ਪਉੜੀ॥ ਭੇਰੀ ਸੰਖ ਵਜਾਏ ਸੰਘਰਿ ਰਚਿਆ॥
ਤਣਿ ਤਣਿ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਦੁਰਗਾ ਧਨਖ ਲੈ॥

ਜਿਨੀ ਦਸਤ ਉਠਾਏ ਰਹੇ ਨ ਜੀਵਦੇ॥
ਚੰਡ ਅਰੁ ਮੁੰਡ ਖਪਾਏ ਦੋਨੋ ਦੇਵਤਾ॥ ੩੨॥

ਸ਼ਹਿਨਾਈਆਂ ਤੇ ਸੰਖ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਲੈ ਕੇ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾਏ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਰਾਖਸ਼ ਨੇ ਦੇਵੀ ਤੇ ਹੱਥ ਉਠਾਇਆ ਭਾਵ ਜੰਗ ਲਈ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਹੋਰ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਸੈਨਾਪਤੀਆਂ ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੩੨॥

ਪਉੜੀ॥ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਰਿਸਾਏ ਮਾਰੇ ਦੈਤ ਸੁਣ॥
ਜੋਧੇ ਸਭ ਬੁਲਾਏ ਅਪਣੇ ਮਜਲਸੀ॥
ਜਿਨੀ ਦੇਉ ਭਜਾਏ ਇੰਦਰ ਜੇਹਵੇ॥
ਤੇਈ ਮਾਰ ਗਿਰਾਏ ਪਲ ਵਿਚ ਦੇਵਤਾ॥
ਉਨੀ ਦਸਤੀ ਦਸਤਿ ਵਜਾਏ ਤਿੰਨਾ ਚਿਤ ਕਰਿ॥
ਫਿਰ ਸ੍ਰੋਣਵਤ ਬੀਜ ਚਲਾਏ ਬੀੜੇ ਰਾਇ ਦੇ॥
ਸੰਜ ਪਟੇਲਾ ਪਾਏ ਚਿਲਕਤ ਟੋਪੀਆਂ॥
ਲੁੱਝਣ ਨੋ ਅਰੜਾਏ ਰਾਕਸ਼ ਰੋਹਲੇ॥
ਕਦੇ ਨ ਕਿਨੈ ਹਟਾਏ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਕੈ॥
ਮਿਲ ਤੇਈ ਦਾਨੋ ਆਏ ਹੁਣ ਸੰਘਰਿ ਦੇਖਣਾ॥ ੩੩॥

ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨੇ ਜਦੋਂ ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਤੇ ਹੋਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਮਰਨਾ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਭਰ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸਭ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ ਵਰਗੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਨਸਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਨੇ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀ ਖਬਰ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਸਭ ਨੇ ਬੜੇ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਹੱਥਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰੇ ਭਾਵ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਲੇ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਸੁੰਭ ਨੇ ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਦੇ ਕੇ ਸ੍ਰੋਣਵਤ ਬੀਜ ਭਾਵ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਰਕਤਬੀਜ ਨੇ ਸੰਜੋਅ, ਲੋਹੇ ਦੀ ਜਾਲੀ ਤੇ ਚਮਕਦਾਰ ਟੋਪ ਪਹਿਨਿਆ। ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਰਾਖਸ਼ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਬੜਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਲਈ ਤੁਰੇ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਅੱਜ ਤਕ ਕੋਈ ਵੀ ਭਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਿਆ। ਇਹ ਰਾਖਸ਼ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ

ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯੁੱਧ ਵੇਖੋ ਕਿ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ॥ ੩੩॥

ਪਉੜੀ॥ ਦੈਤੀ ਡੰਡ ਉਭਾਰੀ ਨੇੜੈ ਆਇਕੈ॥
ਸਿੰਘੁ ਕਰੀ ਅਸਵਰੀ ਦੁਰਗਾ ਸ਼ੋਰ ਸੁਣ॥
ਖੱਬੈ ਦਸਤ ਉਭਾਰੀ ਗਦਾ ਫਿਰਾਇਕੈ॥
ਸੈਨਾ ਸਭ ਸੰਘਾਰੀ ਸ੍ਰਣਵਤ ਬੀਜ ਦੀ॥
ਜਣ ਮਦ ਖਾਇ ਮਦਾਰੀ ਘੂਮਨ ਸੂਰਮੇ॥
ਅਗਣਤ ਪਾਉ ਪਸਾਰੀ ਰੁਲੇ ਅਹਾੜ ਵਿਚਿ॥
ਜਾਪੈ ਖੇਡ ਖਿਡਾਰੀ ਸੁੱਤੇ ਫਾਗ ਨੂੰ॥ ੩੪॥

ਰਣਭੂਮੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦਾ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਸੁਣ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਬੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗਦਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘੁਮਾਇਆ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸ੍ਰਣਵਤ ਬੀਜ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਇਉਂ ਮਸਤ ਹੋਏ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ , ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਲੋਟ ਪੋਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪੈਰ ਪਸਾਰ ਕੇ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ ਭਾਵ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮੁਰਦਾ ਹੋਏ ਪਏ ਸਨ। ਮੁਰਦਾ ਹੋਏ ਪਏ ਰਾਖਸ਼ ਇਉਂ ਜਾਪਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਹੋਲੀਆਂ ਖੇਡ ਕੇ ਖਿਡਾਰੀ ਥੱਕ ਕੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਹੋਣ॥ ੩੪॥

ਪਉੜੀ॥ ਸ੍ਰਣਵਤ ਬੀਜ ਹਕਾਰੇ ਰਹਦੇ ਸੂਰਮੇ॥
ਜੋਧੇ ਜੇਡੁ ਮੁਨਾਰੇ ਦਿਸੱਣ ਖੇਤ ਵਿਚਿ॥
ਸਭਨੀ ਦਸਤ ਉਭਾਰੇ ਤੇਗਾਂ ਧੂਹਿ ਕੈ॥
ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰੇ ਆਏ ਸਾਮ੍ਹਣੇ॥
ਸੰਜਾ ਤੇ ਠਣਿਕਾਰੇ ਤੇਗੀਂ ਉਭਰੇ॥
ਘਾਟ ਘੜਨਿ ਠਠਿਆਰੇ ਜਾਣਿ ਬਣਾਇਕੈ॥ ੩੫॥

ਸ੍ਰਵਣਤ ਬੀਜ ਨੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੂਰਮੇ ਵੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬੁਲਾ ਲਏ। ਇਹ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੜੋਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਮੁਨਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਰਾਖਸ਼ ਤਲਵਾਰਾਂ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਆਪੁਣਿਆਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਾ ਰਹੇ ਸਨ। 'ਮਾਰ ਲੋ, ਮਾਰ ਲੋ' ਕਰਦੇ ਰਾਖਸ਼ ਦੁਰਗਾ

ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਸੰਜੋਆਂ ਤੇ ਪੈਂਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਠਠਿਆਰ ਭਾਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾ ਸਵਾਰਕੇ ਘੜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੫॥

ਪਉੜੀ॥ ਸੱਟ ਪਈ ਜਮਧਾਣੀ ਦਲਾ ਮੁਕਾਬਲਾ॥
ਘੂਮਰ ਬਰਗਸਤਾਣੀ ਦਲ ਵਿਚਿ ਘੱਤੀਓ॥
ਸਣੇ ਤੁਰਾ ਪਲਾਣੀ ਡਿੱਗਣ ਸੂਰਮੇ॥
ਉਠਿ ਉਠਿ ਮੰਗਣਿ ਪਾਣੀ ਘਾਇਲ ਘੂਮਦੇ॥
ਏਵਡੁ ਮਾਰ ਵਿਹਾਣੀ ਉੱਪਰ ਰਾਕਸ਼ਾਂ॥
ਬਿੱਜਲ ਜਿਉ ਝਰਲਾਣੀ ਉੱਠੀ ਦੇਵਤਾ॥ ੩੬॥

ਧੌਂਸਿਆਂ ਤੇ ਚੋਟਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਤਾਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚ ਉਧਮ ਧੁੰਮੀ ਮਚ ਗਈ ਤੇ ਭਾਜੜ ਪੈ ਗਈ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਜੋਧੇ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਕਾਠੀਆਂ ਸਮੇਤ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਰ ਮਰ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਫੱਟੜ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਚੱਕਰ ਖਾ ਖਾ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਫਿਰ ਉਠ ਉਠ ਕੇ ਪਾਣੀ ਮੰਗਦੇ ਸਨ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਏਨੀ ਮਾਰ ਮਾਰੀ ਜੋ ਕਹਿਣ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ ਇਉਂ ਕੜਕ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਕੜਕਦੀ ਹੈ॥ ੩੬॥

ਪਉੜੀ॥ ਚੋਬੀ ਧਉਸ ਉਭਾਰੀ ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ॥
ਸਭੋ ਸੈਨਾ ਮਾਰੀ ਪਲ ਵਿਚਿ ਦਾਨਵੀ॥
ਦੁਰਗਾ ਦਾਨੋ ਮਾਰੇ ਰੋਹ ਬਢਾਇਕੈ॥
ਸਿਰ ਵਿਚਿ ਤੇਗ ਵਗਾਈ ਸ੍ਰਣਵਤਬੀਜ ਦੇ॥ ੩੭॥

ਜਦੋਂ ਨਗਾਰਚੀਆਂ ਨੇ ਧੌਂਸਿਆਂ ਤੇ ਚੋਟਾਂ ਲਾਈਆਂ, ਤਦੋਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰ ਕੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਰਕਤਬੀਜ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਭਰਵਾਂ ਵਾਰ ਕੀਤਾ॥ ੩੭॥

ਪਉੜੀ॥ ਅਗਣਤ ਦਾਨੋ ਭਾਰੇ ਹੋਏ ਲੋਹੂਆ॥
ਜੋਧੇ ਜੇਡੁ ਮੁਨਾਰੇ ਅੰਦਰਿ ਖੇਤ ਦੈ॥
ਦੁਰਗਾ ਨੋ ਲਲਕਾਰੇ ਆਵਣ ਸਾਮ੍ਹਣੇ॥

ਦੁਰਗਾ ਸਭ ਸੰਘਾਰੇ ਰਾਕਸ਼ ਆਂਵਦੇ॥
ਰਤੂ ਦੇ ਪਰਨਾਲੇ ਤਿਨ ਤੇ ਭੁਇ ਪਏ॥
ਉਠਿ ਕਾਰਣਿਆਰੇ ਰਾਕਸ਼ ਹੜਹੜਾਇ॥ ੩੮॥

ਸ੍ਰਣਵਤ ਬੀਜ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਖਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਉਹ ਰਾਖਸ਼ ਮੁਨਾਰਿਆਂ ਜਿਡੇ ਉੱਚੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਰਾਖਸ਼ ਲਲਕਾਰਦੇ ਹੋਏ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਸਭ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਦੇ ਪਰਨਾਲੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਚਲਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਲਹੂ ਵਿਚੋਂ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਹੱਸਦੇ ਹੱਸਦੇ ਹੋਰ ਰਾਖਸ਼ ਉੱਠ ਖੜੇ ਹੋਏ॥ ੩੮॥

ਪਉੜੀ॥ ਧਗਾ ਸੰਗਲੀਆਲੀ ਸੰਘਰ ਵਾਇਆ॥
ਬਰਛੀ ਬੰਬਲੀਆਲੀ ਸੂਰੇ ਸੰਘਰੇ॥
ਭੇੜਿ ਮਚਿਆ ਬੀਰਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਦਾਨਵੀਂ॥
ਮਾਰ ਮਚੀ ਮੁਹਰਾਲੀ ਅੰਦਰਿ ਖੇਤ ਦੈ॥
ਜਣ ਨਟ ਲੱਥੇ ਛਾਲੀ ਢੋਲਿ ਬਜਾਇਕੈ॥
ਲੋਹੂ ਫਾਥੀ ਜਾਲੀ ਲੋਥੀ ਜਮਧੜੀ॥
ਘਣ ਵਿਚਿ ਜਿਉ ਛੰਛਾਲੀ ਤੇਗਾਂ ਹਸੀਆਂ॥
ਘੁੰਮਰਆਰਿ ਸਿਆਲੀ ਬਣੀਆਂ ਕੇ ਜਮਾਂ॥ ੩੯॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੰਗਲਾਂ ਵਾਲੇ ਧੌਂਸੇ ਵਜਾਏ ਗਏ। ਚਮਕੀਲੀਆਂ ਬਰਛੀਆਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਗਏ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਤੇ ਦੁਰਗਾ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਮਚ ਗਿਆ। ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸੈਨਾ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਵਲੋਂ ਬੜੀ ਸਖਤ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਮਚ ਉਠੀ ਭਾਵ ਘਮਸਾਣ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਸੂਰਮੇ ਇਉਂ ਉਛਲ ਉਛਲ ਕੇ ਜੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਢੋਲ ਵਜਾ ਕੇ ਬਾਜੀਗਰ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਬਰਛੀਆਂ ਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਇਉਂ ਧਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਇਉ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਹੈ। ਸਿਆਲ ਦੀ ਧੁੰਦ ਵਾਂਗੂੰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਹੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਛਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ॥ ੩੯॥

ਪਉੜੀ॥ ਧੱਗਾ ਸੂਲਿ ਬਜਾਈਆਂ ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ॥
ਧੂਹਿ ਮਿਆਨੋ ਲਈਆਂ ਜੁਆਨੀ ਸੂਰਮੀ॥
ਸ੍ਰਣਵਤ ਬੀਜ ਬਧਾਈਆਂ ਅਗਣਤ ਸੂਰਤਾਂ॥
ਦੁਰਗਾ ਸਉਹੇ ਆਈਆਂ ਰੋਹ ਬਢਾਇਕੈ॥
ਸਭਨੀ ਆਨ ਵਗਾਈਆਂ ਤੇਗਾਂ ਧੂਹਿਕੈ॥
ਦੁਰਗਾ ਸਭ ਬਚਾਈਆਂ ਢਾਲ ਸੰਭਾਲਕੈ॥
ਦੇਵੀ ਆਪ ਚਲਾਈਆਂ ਤਕਿ ਤਕਿ ਦਾਨਵੀ॥
ਲੋਹੂ ਨਾਲਿ ਡੁਬਾਈਆਂ ਤੇਗਾਂ ਨੰਗੀਆਂ॥
ਸਾਰਸੁਤੀ ਜਣ ਨ੍ਹਾਈਆਂ ਮਿਲਕੈ ਦੇਵੀਆਂ॥
ਸਭੇ ਮਾਰ ਗਿਰਾਈਆਂ ਅੰਦਰਿ ਖੇਤ ਦੈ॥
ਤਿਦੂੰ ਫੇਰਿ ਸਵਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੂਰਤਾਂ॥ ੪੦॥

ਚੋਟਾਂ ਲਾ ਕੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਏ ਗਏ ਤੇ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੂਰਬੀਰ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਆਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਧੂਹ ਲਈਆਂ। ਸ੍ਰਵਣਤ ਬੀਜ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਧਾ ਲਈਆਂ ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਡਿੱਗੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਰਾਖਸ਼ ਬਣ ਬਣ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸ੍ਰਵਣਤ ਬੀਜ ਦੇ ਲਹੂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਰਾਖਸ਼ ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਜੁਧ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਸਭ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਕੋ ਵਾਰ ਹੀ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾ ਚਲਾਈਆਂ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸਭ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਆਪਣੀ ਢਾਲ ਤੇ ਰੋਕੇ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸਭ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਵਾਰ ਕੀਤੇ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆ ਨੰਗੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲਹੂ ਨਾਲ ਤਰ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸਭ ਦੇਵੀਆਂ ਮਿਲ ਕੇ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸ੍ਰਣਵਤ ਬੀਜ ਦੇ ਲਹੂ ਤੋਂ ਬਣੀਆਂ ਸਭ ਸ਼ਕਲਾਂ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਸ੍ਰਣਵਤ ਬੀਜ ਦੀਆਂ ਇਹ ਸ਼ਕਲਾਂ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈਆਂ।ਉਸ ਦੇ ਲਹੂ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਬੂੰਦ ਤੋਂ ਇਕ ਇਕ ਰਾਖਸ਼ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥ ੪੦॥

ਪਉੜੀ॥ ਸੁਰੀ ਸੰਘਰਿ ਰਚਿਆ ਢੋਲ ਸੰਖ ਨਗਾਰੇ ਵਾਇਕੈ॥
ਚੰਡ ਚਿਤਾਰੀ ਕਾਲਕਾ ਮਨ ਬਾਹਲਾ ਰੋਸੁ ਬਢਾਇਕੈ॥

ਨਿਕਲੀ ਮੱਥਾ ਫੋੜਿਕੈ ਜਨ ਫਤੇ ਨੀਸ਼ਾਣ ਬਜਾਇਕੈ॥
ਜਾਗ ਸੁ ਜੰਮੀ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਜਰਵਾਣਾ ਜਣ ਮਰੜਾਇਕੈ॥
ਦਲ ਵਿਚਿ ਘੇਰਾ ਘੱਤਿਆ ਜਨ ਸ਼ੀਂਹ ਤੁਰਿਆ ਗਣਿਣਾਇਕੈ॥
ਆਪ ਵਿਸੂਲਾ ਹੋਇਆ ਤਿਹੁ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਖੁਣਸਾਇਕੈ॥
ਰੋਹ ਸਿਧਾਈਆਂ ਚਕ੍ਰਪਾਣ ਕਰ ਨਿੰਦਾ ਖੜਗ ਉਠਾਇਕੈ॥
ਅਗੈ ਰਾਕਸ਼ ਬੈਠੇ ਰੋਹਲੇ ਤੀਰੀ ਤੇਗੀ ਛਹਬਰ ਲਾਇਕੈ॥
ਪਕੜ ਪਛਾੜੇ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਦਲ ਦੈਤਾ ਅੰਦਰਿ ਜਾਇਕੈ॥
ਬਹੁ ਕੇਸੀ ਪਕੜਿ ਪਛਾੜਿਅਨਿ ਤਿਨ ਅੰਦਰਿ ਧੂਮ ਰਚਾਇਕੈ॥
ਬਡੇ ਬਡੇ ਚੁਣ ਸੂਰਮੇ ਗਹਿ ਕੋਟੀ ਦਏ ਚਲਾਇਕੈ॥
ਰਣ ਕਾਲਿ ਗੁੱਸਾ ਖਾਇਕੈ॥ ੪੧॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਢੋਲ, ਸੰਖ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾ ਕੇ ਜੰਗ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗੁਸਾ ਵਧਾ ਕੇ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਚਿਤਾਰਿਆ ਭਾਵ ਕਾਲਕਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸਦਿਆ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਮੱਥਾ ਪਾੜ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਫ਼ਤਹਿ ਦਾ ਨਗਾਰਾ ਵਜਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਕਾਲਕਾ ਆਈ ਹੈ। ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਜੰਮਦਿਆਂ ਸਾਰ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਇਉਂ ਗਰਜਦੀ ਆਈ ਜਿਵੇਂ ਬੀਰਭੱਦਰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗਰਜਦਾ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਗਰਜਦਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ੇਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਬੜਾ ਕਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰੀ ਹੋਈ ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੱਕਰ ਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਰ ਪਈ। ਅਗੋ ਰਾਖਸ਼ ਵੀ ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਭਰੇ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਾਲਕਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਛਹਿਬਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚ ਕਾਲਕਾ ਨੇ ਪ੍ਰਵੇਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਟਕਾ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰਿਆ। ਕਾਲਕਾ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚ ਗਰਜਦੀ ਹੋਈ ਪਹੁੰਚੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਵਗਾਹ ਵਗਾਹ ਮਾਰਿਆ। ਤੀਰ ਚਲਾ ਚਲਾ ਕੇ ਕਾਲਕਾ ਨੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਕੀਤਾ॥ ੪੧॥

ਪਉੜੀ॥ ਦੁਹਾ ਕੰਧਾਰਾਂ ਮੁਹਿ ਜੁੜੇ ਅਣੀਆਰਾ ਚੋਈਆਂ॥
ਧੂਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਤਿੱਖੀਆਂ ਨਾਲ ਲੋਹੂ ਧੋਈਆਂ॥
ਹੂਰਾਂ ਸ੍ਰਣਵਤਬੀਜ ਨੂੰ ਘਤਿ ਘੇਰਿ ਖਲੋਈਆਂ॥
ਲਾੜਾ ਦੇਖਨ ਲਾੜੀਆਂ ਚਉਗਿਰਦੈ ਹੋਈਆਂ॥ ੪੨॥

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਡਟੀਆਂ ਤੇ ਨੇਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਤਿੱਖਿਆਂ ਮੂੰਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਚੋਣ ਲੱਗਾ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਮਿਆਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਧੂਹ ਲਈਆਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਹੂ ਨਾਲ ਧੋਤਾ ਭਾਵ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਲਹੂ ਵਿਚ ਤਰ ਕੀਤਾ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਤਿੱਖੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਸੁਰਗ ਦੀਆਂ ਅਪੱਛਰਾਂ ਸਨ ਜੋ ਸ੍ਰਣਵਤ ਬੀਜ ਨੂੰ ਵਰਨ ਲਈ ਘੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਖਲੋਤੀਆਂ ਸਨ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਜਾਣੋ ਕਿ ਇਹ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲਾੜੀਆਂ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲਾੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ॥ ੪੨॥

ਪਉੜੀ॥ ਚੋਬੀ ਧਉਸਾ ਪਾਈਆਂ ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ॥
ਦਸਤੀ ਧੂਹ ਨਚਾਈਆਂ ਤੇਗਾਂ ਨੰਗੀਆਂ॥
ਸੂਰਿਆਂ ਦੇ ਤਨ ਲਾਈਆਂ ਗੋਸ਼ਤ ਗਿੱਧੀਆਂ॥
ਬਿੱਧਣਰਾਤੀ ਆਈਆਂ ਮਰਦਾਂ ਘੋੜਿਆਂ॥
ਜੋਗਣੀਆਂ ਮਿਲਿ ਧਾਈਆਂ ਲੋਹੂ ਭੱਖਣਾ॥
ਫੌਜਾਂ ਮਾਰ ਹਟਾਈਆਂ ਦੇਵਾਂ ਦਾਨਵਾਂ॥
ਭੁਜਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈਆਂ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਥੈ॥
ਭੁਈਂ ਨ ਪਉਣੈ ਪਾਈਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਰਕਤ ਦੀਆਂ॥
ਕਾਲੀ ਖੇਤ ਖਪਾਈਆਂ ਸੱਭੇ ਸੂਰਤਾਂ॥
ਬਹੁਤੀ ਸਿਰੀ ਬਿਹਾਈਆਂ ਘੜੀਆਂ ਕਾਲ ਕੀਆਂ॥
ਜਾਣਿ ਨ ਜਾਏ ਮਾਈਆਂ ਜੂਝੇ ਸੂਰਮੇ॥ ੪੩॥

ਨਗਾਰਿਆਂ ਤੇ ਚੋਟਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਤੇ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣਿਆਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਨੰਗੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜ ਲਈਆਂ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘੁਮਾਇਆ। ਉਹ ਤਲਵਾਰਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਾਸ ਖਾਣ ਗਿਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ

ਖੋਭੀਆਂ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਐਸੀ ਕਟਾ ਵਢ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੂਰਮਿਆਂ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਲਈ ਦੁਖਦਾਈ ਰਾਤ ਆ ਗਈ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਣ ਲਈ ਜੋਗਣੀਆਂ ਇੱਕਠਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਮਚਾ ਕੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭਜ ਕੇ ਗਏ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਮਾਚਾਰ ਜਾਕੇ ਸੁਣਾਏ। ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆਂ ਕਿ ਰਕਤ ਬੀਜ ਦੇ ਖੂਣ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਡਿੱਗਣ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਉਸ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਲਕਾ ਪੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਕਾਲੀ ਨੇ ਰਕਤਬੀਜ ਦੇ ਲਹੂ ਤੋਂ ਬਣੀਆਂ ਸਭ ਰਾਖਸ਼ ਸ਼ਕਲਾਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਆ ਪਹੁੰਚੀਆਂ। ਸੂਰਮੇ ਮਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਉਂ ਪਏ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੰਮਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ॥ ੪੩॥

ਪਉੜੀ॥ ਸੁੰਭ ਸੁਣੀ ਕਰਹਾਲੀ ਸ੍ਰਣਵਤ ਬੀਜ ਦੀ॥
ਰਣ ਵਿਚਿ ਕਿਨੈ ਨ ਝਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਆਂਵਦੀ॥
ਬਹੁਤੇ ਬੀਰ ਜਟਾਲੀ ਉੱਠੇ ਆਖਕੈ॥
ਚੋਟਾਂ ਪਾਨ ਤਬਾਲੀ ਜਾਸਨ ਜੁੱਧ ਨੂੰ॥
ਥਰਿ ਥਰਿ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਹਾਲੀ ਦਲਾਂ ਚੜ੍ਹੰਦਿਆਂ॥
ਨਾਉ ਜਿਵੇ ਹੈ ਹਾਲੀ ਸ਼ਹੁ ਦਰੀਆਉ ਵਿਚਿ॥
ਧੂੜਿ ਉਤਾਹਾਂ ਘਾਲੀ ਛੜੀ ਤੁਰੰਗਮਾਂ॥
ਜਾਣਿ ਪੁਕਾਰੂ ਚਾਲੀ ਧਰਤੀ ਇੰਦ੍ਰ ਥੈ॥ ੪੪॥

ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰਣਵਤ ਬੀਜ ਦੀ ਹੋਈ ਦੁਰਦਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸੁਣਿਆਂ ਕਿ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਿਆ। ਜੰਗ ਦੇ ਦੁਖਦਾਈ ਸਮਾਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਜਟਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਬੀਰ ਰਾਖਸ਼ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਉਠ ਖੜੇ ਹੋਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਗਾਰਚੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧੌਂਸਿਆਂ ਤੇ ਚੋਟਾਂ ਲਾਓ! ਸੂਰਮੇ ਜੁਧ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਾਣਗੇ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਲ ਚਲਣ ਸਮੇਂ ਧਰਤੀ ਥਰ ਥਰ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਧਰਤੀ ਇਉਂ ਕੰਬ ਉਠੀ ਜਿਵੇਂ ਡੂੰਘੇ ਦਰਿਆ ਦੀਆਂ ਘੁੰਮਣਘੇਰੀਆਂ ਵਿਚ ਫਸੀ ਬੇੜੀ ਡੋਲਦੀ ਹੈ। ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸੁੰਮਾਂ ਨਾਲ ਉਡਿਆ ਘੱਟਾ ਅਸਮਾਨ ਤਕ ਛਾ ਗਿਆ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਇੰਦਰ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਦੁਖ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੪੪॥

ਪਉੜੀ॥ ਆਹਰਿ ਮਿਲਿਆ ਆਹਰੀਆਂ ਸੈਣ ਸੂਰਿਆਂ ਸਾਜੀ॥

ਚੱਲੇ ਸਉਹੇ ਦੁਰਗਸ਼ਾਹ ਜਣ ਕਾਬੈ ਹਾਜੀ॥
ਤੀਰੀ ਤੇਗੀ ਜਮਧੜੀ ਰਣ ਵੰਡੀ ਭਾਜੀ॥
ਇਕ ਘਾਇਲ ਘੂਮਨ ਸੂਰਮੇ ਜਣ ਮਕਤਬ ਕਾਜੀ॥
ਇਕ ਬੀਰ ਪਰੋਤੇ ਬਰਛੀਏ ਜਿਉ ਝੁਕ ਪਉਨ ਨਿਵਾਜੀ॥
ਇਕ ਦੁਰਗਾ ਸਉਹੇ ਖੁਨਸਕੈ ਖੁਨਸਾਇਨ ਤਾਜੀ॥
ਇਕ ਧਾਵਨ ਦੁਰਗਾ ਸਾਮ੍ਣੇ ਜਿਉ ਭੁਖਿਆਏ ਪਾਜੀ॥
ਕਦੇ ਨ ਰੱਜੇ ਜੁੱਝ ਤੇ ਰੱਜ ਹੋਏ ਰਾਜੀ॥੪੫॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਆਹਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਇਉਂ ਚਲ ਪਈਆਂ ਮਾਨੋ ਕਾਅਬੇ ਦਾ ਹੱਜ ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਜੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਿਚ ਤੀਰਾਂ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕਟਾਰਾ ਦੀ ਭਾਜੀ ਵੰਡੀ ਭਾਵ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰ ਦਿੱਤੇ। ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਇਉਂ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਮਦਰਸੇ ਵਿਚ ਕਾਜੀ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਹਿਲਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਰਾਨ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਬਰਛੀ ਵਿਚ ਪਰੋਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਨਮਾਜ਼ੀ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਧਰਤੀ ਤੇ ਝੁਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਨਚਾਉਂਦੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਰਾਖਸ਼ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਭੁਖਾ ਖਾਣਾ ਵੇਖ ਕੇ ਭੱਜ ਕੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਜਿਹੜੇ ਕਦੀ ਜੰਗ ਕਰ ਕੇ ਰੱਜਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਉਹ ਅੱਜ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਰੱਜ ਗਏ ਸਨ ਭਾਵ ਥਕ ਗਏ ਸਨ॥੪੫॥

ਪਉੜੀ॥ ਬੱਜੇ ਸੰਗਲੀਆਲੇ ਸੰਘਰ ਡੋਹਰੇ॥
ਡਹੇ ਜੁ ਖੇਤ ਜਟਾਲੇ ਹਾਠਾਂ ਜੋੜਿਕੈ॥
ਨੇਜੇ ਬੰਬਲੀਆਲੇ ਦਿੱਸਨ ਓਰੜੇ॥
ਚੱਲੇ ਜਾਣ ਜਟਾਲੇ ਨਾਵਣ ਗੰਗ ਨੂੰ॥੪੬॥

ਸੰਗਲਾਂ ਵਾਲੇ ਦੂਹਰੇ ਨਗਾਰੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਵੱਜੇ। ਜੱਟਾਧਾਰੀ ਰਾਖਸ਼ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਗਈਆਂ। ਝੰਡੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੇਜ਼ੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਝੁਕੇ ਹੋਏ ਦਿੱਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੁਰਗਾ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਂਦੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਜੱਟਾਧਾਰੀ ਸਾਧੂ ਗੰਗਾ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੪੬॥

ਪਉੜੀ॥ ਦੁਰਗਾ ਅਤੈ ਦਾਨਵੀ ਸੂਲ ਹੋਈਆਂ ਕੰਗਾਂ॥
ਵਾਛੜ ਘੱਤੀ ਸੂਰਿਆਂ ਵਿਚ ਖੇਤ ਖਤੰਗਾਂ॥
ਧੂਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾਣਾ ਤਿੱਖੀਆਂ ਬਢ ਲਾਹਨਿ ਅੰਗਾਂ॥
ਪਹਿਲਾਂ ਦਲਾਂ ਮਿਲੰਦਿਆਂ ਭੇੜ ਪਇਆ ਨਿਹੰਗਾਂ॥ ੪੭॥

ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰ ਕੇ ਜੰਗ ਲਈ ਫਿਕਰਮੰਦ ਹੋਈਆਂ ਭਾਵ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰਸਾ ਦਿੱਤਾ। ਸੂਰਮੇ ਤੇਜ਼ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਵੱਢ ਵੱਢ ਕੇ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਣ ਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਮਚ ਗਿਆ॥ ੪੭॥

ਪਉੜੀ॥ ਓਰੜ ਫਉਜਾਂ ਆਈਆਂ ਬੀਰ ਚੜੇ ਕੰਧਾਰੀ॥
ਸੜਕ ਮਿਆਨੋ ਕਢੀਆਂ ਤਿਖੀਆਂ ਤਰਵਾਰੀ॥
ਕੜਕ ਉਠੇ ਰਣ ਮੱਚਿਆ ਵੱਡੇ ਹੰਕਾਰੀ॥
ਸਿਰ ਧੜ ਬਾਹਾਂ ਗੰਨਲ ਫੁਲ ਜੇਹੈ ਬਾੜੀ॥
ਜਾਪੇ ਕਟੇ ਬਾਢੀਆਂ ਰੁਖ ਚੰਦਨਿ ਆਰੀ॥ ੪੮॥

ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਫੌਜਾਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਕਤਾਰਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਸਰ ਸਰ ਕਰਦੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਤਲਵਾਰਾਂ ਮਿਆਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲਈਆਂ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਰਾਖਸ਼ ਜੰਗ ਤੇਜ਼ ਹੋਣ ਤੇ ਗੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਸਿਰਾਂ, ਧੜਾਂ ਤੇ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪਏ ਇਉਂ ਜਾਪਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਬਾਗ ਵਿਚ ਮਾਲੀ ਨੇ ਫੁਲ ਤੋੜ ਕੇ ਢੇਰ ਲਾਏ ਸਨ। ਜਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਕਟੇ ਪਏ ਅੰਗ ਇਉਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਤਰਖਾਣ ਨੇ ਆਰੀ ਨਾਲ ਚੰਦਨ ਦੇ ਰੁਖ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟੇ ਸਨ॥ ੪੮॥

ਪਉੜੀ॥ ਦੁਹਾਂ ਕੰਧਾਰਾਂ ਮਹਿ ਜੁੜੇ ਜਾ ਸੱਟ ਪਈ ਖਰਵਾਰ ਕੌਉ॥
ਤਕ ਤਕ ਕੈਬਰਿ ਦੁਰਗਸ਼ਾਹ ਤਕ ਮਾਰੇ ਭਲੇ ਜੁਝਾਰ ਕੌਉ॥
ਪੈਦਲ ਮਾਰੇ ਹਾਥੀਆਂ ਸੰਗ ਰਥ ਗਿਰੇ ਅਸਵਾਰ ਕੌਉ॥
ਸੋਹਣ ਸੰਜਾ ਬਾਗੜਾ ਜਣੁ ਲੱਗੇ ਫੁੱਲ ਅਨਾਰ ਕੌਉ॥
ਗੁੱਸੇ ਆਈ ਕਾਲਕਾ ਹਥਿ ਸੱਜੇ ਲੈ ਤਰਵਾਰ ਕੌਉ॥
ਏਦੂੰ ਪਾਰਉ ਓਤ ਪਾਰ ਹਰਿਨਾਕਸ਼ਿ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਕੌਉ॥

ਜਿਣ ਇੱਕ ਰਹੀ ਕੰਧਾਰ ਕਉਂ॥
ਸਦ ਰਹਮਤ ਤੇਰੇ ਵਾਰ ਕਉ॥੪੯॥

ਜਦੋਂ ਖੋਤੇ ਦੇ ਚੰਮ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਨਗਾਰੇ ਤੇ ਚੋਟਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਈਆਂ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਤੱਕ ਤੱਕ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਪੈਦਲ ਫੌਜਾਂ, ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਰਥਾਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਜੋਆਂ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਫੁਲ ਇਉਂ ਲਗਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਅਨਾਰਾਂ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਲ ਫੁਲ ਲਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਾਲਕਾ ਦੇਵੀ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਲਈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤਕ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਵਰਗੇ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਇੱਕਲੀ ਦੇਵੀ ਜਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਹੇ ਦੁਰਗਾ ! ਤੇਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਵਾਰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਹੈ॥੪੯॥

ਪਉੜੀ॥ ਦੁਹਾਂ ਕੰਧਾਰਾਂ ਮੁਹਿ ਜੁੜੇ ਸੱਟ ਪਈ ਜਮਧਾਣ ਕਉਂ॥
ਤਦ ਖਿੰਗ ਨਸੁੰਭ ਨਚਾਇਆ ਡਾਲ ਉਪਰਿ ਬਰਗਸਤਾਣ ਕਉਂ॥
ਫੜੀ ਬਿਲੰਦ ਮੰਗਾਇਓਸ ਫੁਰਮਾਇਸ ਕਰਿ ਮੁਲਤਾਨ ਕਉਂ॥
ਗੁੱਸੇ ਆਈ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਣ ਅੰਦਰਿ ਘੱਤਣ ਘਾਣ ਕਉ॥
ਅਗੈ ਤੇਗ ਵਗਾਈ ਦੁਰਗਸ਼ਾਹ ਬੱਢ ਸੁੰਭਨ ਬਹੀ ਪਲਾਣ ਕਉ॥
ਰੜਕੀ ਜਾਇ ਕੈ ਧਰਤ ਕਉ ਬੱਢ ਪਾਖਰ ਬੱਢ ਕਿਕਾਣ ਕਉਂ॥
ਬੀਰ ਪਲਾਣੋ ਡਿੱਗਿਆ ਕਰਿ ਸਿਜਦਾ ਸੁੰਭ ਸੁਜਾਣ ਕਉ॥
ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਸਲੋਣੇ ਖਾਣ ਕਉ॥
ਸਦਾ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਤੇਰੇ ਤਾਣ ਕਉਂ॥
ਤਾਰੀਫਾਂ ਪਾਨ ਚਬਾਣ ਕਉ॥
ਸਦ ਰਹਮਤ ਕੈਫਾਂ ਖਾਨ ਕਉਂ॥
ਸਦ ਰਹਮਤ ਤੁਰੇ ਨਚਾਣ ਕਉਂ॥੫੦॥

ਜਮ ਰਾਜਾ ਦੇ ਵਾਹਣ ਝੋਟੇ ਦੇ ਚੰਮ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨਗਾਰੇ ਤੇ ਚੋਟਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਗਈਆਂ। ਤਦ ਨਿਸੁੰਭ ਨੇ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਜਾਲੀਦਾਰ

ਬਣਿਆ ਭੁਲ ਪਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਚਾਇਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਧਨੁਖ ਫੜ ਲਿਆ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੇ ਫ਼ੁਰਮਾਇਸ਼ ਪਾ ਕੇ ਮੁਲਤਾਨ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਇਆ ਸੀ। ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਜਦੋਂ ਨਿਸੁੰਭ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖਿਆ ਤਦ ਉਹ ਬੜਾ ਘਮਸਾਣ ਦਾ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਅਗੇ ਵਧ ਕੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨੂੰ ਐਸੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਕਿ ਤਲਵਾਰ ਘੋੜੇ ਤੇ ਕਾਠੀ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜਾ ਲੱਗੀ। ਘੋੜੇ ਤੇ ਪਲਾਣ ਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਜਾ ਟਕਰਾਈ। ਬਹਾਦਰ ਨਿਸੁੰਭ ਘੋੜੇ ਦੀ ਕਾਠੀ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਇੰਜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੇ ਸੁੰਦਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਹੈ। ਹੇ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧੇ! ਤੇਰੇ ਬਲ ਨੂੰ ਸੈਂਕੜੇ ਵਾਰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਪਾਨ ਬੀੜੇ ਚੱਬਣ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਹੈ ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਲੜਾਈ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਤੇ ਵੀ ਸੈਂਕੜੇ ਵਾਰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਹੈ। ਸੋਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਨਚਾਉਣ ਤੇ ਵੀ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਹੈ ਭਾਵ ਤੇਰਾ ਹਰ ਕੰਮ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਯੋਗ ਹੈ॥ ੫੦॥

ਪਉੜੀ॥ ਦੁਰਗਾ ਅੱਤੈ ਦਾਨਵੀ ਗਹ ਸੰਘਰਿ ਕੱਥੇ॥
ਓਰੜ ਉੱਠੇ ਸੂਰਮੇ ਆ ਡਾਹੇ ਮੱਥੇ॥
ਕੱਟ ਤੁਫੰਗੀ ਕੈਬਰੀ ਦਲ ਗਾਹਿ ਨਿਕੱਥੇ॥
ਦੇਖਨਿ ਜੰਗ ਫਰੇਸ਼ਤੇ ਅਸਮਾਨੋ ਲੱਥੇ॥ ੫੧॥

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੁੱਧ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਰਬੀਰ ਉਲਰ ਪਏ ਤੇ ਉਹ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਡਟੇ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਵੱਢ ਕੇ ਅਗੇ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਇਸ ਘਮਸਾਨ ਦੇ ਮਚੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਏ॥ ੫੧॥

ਪਉੜੀ॥ ਦੁਹਾਂ ਕੰਧਾਰਾਂ ਮੁਹ ਜੁੜੇ ਦਲ ਘੁਰੇ ਨਗਾਰੇ॥
ਓਰੜ ਆਏ ਸੂਰਮੇ ਸਿਰਦਾਰ ਰਣਿਆਰੇ॥
ਲੈ ਕੈ ਤੇਗਾਂ ਬਰਛੀਆਂ ਹਥਿਆਰ ਉਭਾਰੇ॥
ਟੋਪ ਪਟੇਲਾ ਪਾਖਰਾਂ ਗਲਿ ਸੰਜ ਸਵਾਰੇ॥
ਲੈ ਕੇ ਬਰਛੀ ਦੁਰਗਸ਼ਾਹ ਬਹੁ ਦਾਨਵ ਮਾਰੇ॥
ਚੜੇ ਰਥੀ ਗਜ ਘੋੜਿਈ ਮਾਰ ਭੁਇ ਤੇ ਡਾਰੇ॥
ਜਣ ਹਲਵਾਈ ਸੀਖ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਵੜੇ ਉਤਾਰੇ॥ ੫੨॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਜੰਗ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਰਦਾਰ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਿਆਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ, ਬਰਛੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਉੱਚੇ ਕੀਤੇ। ਉਹਨਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਸਿਰ ਤੇ ਟੋਪ, ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਜਾਲੀਆਂ, ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਕਾਠੀਆਂ ਤੇ ਆਪਣਿਆਂ ਸਰੀਰਾਂ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਸਨ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ੍ਹਕੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਰਛੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਖਸ਼ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਰਥਾਂ, ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਬਰਛੀ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਲਵਾਈ ਨੇ ਵੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੀਖ ਵਿਚ ਪਰੋਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੫੨॥

ਪਉੜੀ॥ ਦੁਹਾਂ ਕੰਧਾਰਾਂ ਮੁਹਿ ਜੁੜੇ ਨਾਲ ਧਉਸਾ ਭਾਰੀ॥
ਲਈ ਭਗਉਤੀ ਦੁਰਗ ਸ਼ਾਹ ਵਰ ਜਾਗਨ ਭਾਰੀ॥
ਲਾਈ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੋ ਰਤੁ ਪੀਐ ਪਿਆਰੀ॥
ਸੁੰਭ ਪਲਾਣੋ ਡਿੱਗਿਆ ਉਪਮਾ ਬੀਚਾਰੀ॥
ਡੁਬ ਰਤੂ ਨਾਲਹੁ ਨਿਕਲੀ ਬਰਛੀ ਦੁੱਧਾਰੀ॥
ਜਾਣ ਰਜਾਦੀ ਉਤਰੀ ਪੈਨ੍ਹ ਸੂਹੀ ਸਾਰੀ॥੫੩॥

ਜਦੋਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਨਗਾਰਾ ਵਜਿਆ ਤਦੋਂ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਬੜੀ ਚਮਕਦਾਰ ਤੇ ਤਿੱਖੀ ਤਲਵਾਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਈ। ਉਹ ਤਿੱਖੀ ਤਲਵਾਰ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਮਾਰੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਲਹੂ ਨੂੰ ਪਿਆਸਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪੀਤਾ। ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਵਾਰ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਸੁੰਭ ਘੋੜੇ ਦੀ ਕਾਠੀ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਉਪਮਾ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਖ਼ੂਨ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਬਰਛੀ ਸੁੰਭ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਇਉਂ ਨਿਕਲੀ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀ ਲਾਲ ਸਾੜ੍ਹੀ ਪਹਿਨ ਕੇ ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰੀ ਹੋਵੇ॥੫੩॥

ਪਉੜੀ॥ ਦੁਰਗਾ ਅਤੇ ਦਾਨਵੀ ਭੇੜ ਪਇਆ ਸਬਾਹੀਂ॥
ਸ਼ਸਤਰ ਪਜੂਤੇ ਦੁਰਗਸ਼ਾਹ ਗਹ ਸਭਨੀ ਬਾਹੀਂ॥
ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਸੰਘਾਰਿਆ ਵਥ ਜੇਹੇ ਸਾਹੀਂ॥
ਫਉਜਾਂ ਰਾਕਸ਼ਿਆਰੀਆਂ ਦੇਖਿ ਰੋਵਨਿ ਧਾਹੀਂ॥
ਮੋਹਿ ਕੁਚੂਚੇ ਘਾਹ ਦੇ ਛੱਡ ਘੋੜੇ ਰਾਹੀਂ॥

ਭਜਦੇ ਹੋਏ ਮਾਰੀਅਨ ਮੁੜ ਝਾਕਨ ਨਾਹੀ॥ ੫੪॥

ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜ ਲਏ। ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ, ਜੋ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਵਸਤੂਆਂ ਤੇ ਐਸ਼ਰਜ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨੂੰ ਮਰਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਰੋਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੇ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨ ਆਪਣਿਆਂ ਮੂੰਹਾਂ ਵਿਚ ਘਾਹ ਦੀਆਂ ਤਿੜਾਂ ਫੜ ਕੇ ਤੇ ਆਪਣਿਆਂ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਉਠੇ। ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਐਸੀ ਮਾਰ ਮਾਰੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਮੁੜਕੇ ਵੇਖਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦੀ॥ ੫੪॥

ਪਉੜੀ॥ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਪਠਾਇਆ ਜਮ ਦੇ ਧਾਮ ਨੋ॥
ਇੰਦਰ ਸੱਦ ਬੁਲਾਇਆ ਰਾਜ ਅਭਖੇਖ ਨੋ॥
ਸਿਰ ਪਰ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇਆ ਰਾਜੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੈ॥
ਚਉਦਹ ਲੋਕਾਂ ਛਾਇਆ ਜਸੁ ਜਗਮਾਤ ਦਾ॥
ਦੁਰਗਾ ਪਾਠ ਬਣਾਇਆ ਸਭੇ ਪਉੜੀਆਂ॥
ਫੇਰ ਨ ਜੂਨੀ ਆਇਆ ਜਿਨ ਇਹ ਗਾਇਆ॥ ੫੫॥

ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਜਮਲੋਕ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਸੁਰਗਪੁਰੀ ਦਾ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਦੇਣ ਲਈ ਦੇਵੀ ਨੇ ਸੱਦ ਲਿਆ। ਰਾਜੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਦਾ ਰਾਜ ਸੌਂਪ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤਰ ਝੁਲਾਇਆ। ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਸੁਰਗਪੁਰੀ ਦਾ ਰਾਜ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਵੇਖ ਕੇ ਜਗਤਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਜਸ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਛਾ ਗਿਆ। ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਇਸ ਜਿੱਤ ਦਾ ਜਸ ਅਸਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਇਸ ਜਸਮਈ ਵਾਰ ਨੂੰ ਗਾਇਗਾ , ਉਹ ਫਿਰ ਜਨਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਗਾ ਭਾਵ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਉਹ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ॥੫੫॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਵਾਰ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ (ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ) ਸਟੀਕ ਸੰਪੂਰਨਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧॥ ੫੫॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ (ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ) ਸਟੀਕ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੧॥ ੫੫॥ ਸਮੁੱਚਾ ਜੋੜ॥

ਅਥ ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਯਤੇ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

੧- ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਨਮੋ ਨਾਥ ਪੂਰੇ ਸਦਾ ਸਿੱਧ ਕਰਮੰ॥ ਛੇਦੀ ਅਭੇਦੀ ਸਦਾ ਏਕ ਧਰਮੰ॥
ਕਲੰਕੰ ਬਿਨਾ ਨਿਹਲੰਕੀ ਸਰੂਪੇ॥ ਅਛੇਦੰ ਅਭੇਦੰ ਅਖੇਦੰ ਅਨੂਪੇ॥੧॥

ਹੇ ਸਦਾ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੂਰਨ ਸੁਆਮੀ ਜੀ! ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਤੇਰੀ ਧਰਮ ਮਰਿਆਦਾ ਸਦਾ ਇਕ ਰਸ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਿਹਕਲੰਕੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਛੇਦ ਰਹਿਤ, ਭੇਦ ਰਹਿਤ, ਦੁੱਖ ਰਹਿਤ ਤੇ ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ॥੧॥

ਨਮੋ ਲੋਕ ਲੋਕੇਸ੍ਵਰੰ ਲੋਕ ਨਾਥੇ॥ ਸਦੈਵੰ ਸਦਾ ਸਰਬ ਸਾਥੰ ਅਨਾਥੇ॥
ਨਮੋ ਏਕ ਰੂਪੰ ਅਨੇਕੰ ਸਰੂਪੇ॥ ਸਦਾ ਸਰਬ ਸ਼ਾਹੰ ਸਦਾ ਸਰਬ ਭੂਪੇ॥੨॥

ਲੋਕ, ਲੋਕ-ਪਾਲ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਜੋ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਤਕ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਭ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹੈ ਤੇ ਮਾਲਕ ਰਹਿਤ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਜੋ ਇਕ ਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਅਨੇਕਾਂ ਸਰੂਪਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਭ ਦਾ ਸ਼ਾਹ ਹੈ ਤੇ ਸਦਾ ਸਭ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ॥੨॥

ਅਛੇਦੰ ਅਭੇਦੰ ਅਨਾਮੰ ਅਠਾਮੰ॥ ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਸਿੱਧਦਾ ਬੁੱਧ ਧਾਮੰ॥
ਅਜੰਤ੍ਰੰ ਅਮੰਤ੍ਰੰ ਅਕੰਤ੍ਰੰ ਅਭਰੰਮੰ॥ ਅਖੇਦੰ ਅਭੇਦੰ ਅਛੇਦੰ ਅਕਰਮੰ॥੩॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਛੇਦ ਤੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਂ ਤੇ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਸਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਧੀ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਜੰਤ੍ਰ ਨਾਲ, ਮੰਤ੍ਰ ਨਾਲ

ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖ਼ੇਦ ਨਹੀਂ, ਭੇਦ ਨਹੀਂ, ਛੇਦ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ॥ ੩॥

ਅਗਾਧੇ ਅਬਾਧੇ ਅਗੰਤੰ ਅਨੰਤੰ॥ ਅਲੇਖੰ ਅਭੇਖੰ ਅਭੂਤੰ ਅਗੰਤੰ॥
ਨ ਰੰਗੰ ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਜਾਤੰ ਨ ਪਾਤੰ॥ ਨ ਸੱਤ੍ਰੋ ਨ ਮਿੱਤ੍ਰੋ ਨ ਪੁੱਤ੍ਰੋ ਨ ਮਾਤੰ॥ ੪॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਗਾਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਹ ਗਮਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਰੂਪ ਨਹੀਂ, ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਬਰਾਦਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਨਹੀਂ, ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ, ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਮਾਤਾ ਹੈ॥ ੪॥

ਅਭੂਤੰ ਅਭੰਗੰ ਅਭਿੱਖੰ ਭਵਾਨੰ॥ ਪਰੇਯੰ ਪੁਨੀਤੰ ਪਵਿਤ੍ਰੰ ਪ੍ਰਧਾਨੰ॥
ਅਗੰਜੇ ਅਭੰਜੇ ਅਕਾਮੰ ਅਕਰਮੰ॥ ਅਨੰਤੇ ਬਿਅੰਤੇ ਅਭੂਮੇ ਅਭਰਮੰ॥ ੫॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਾਸ ਰਹਿਤ, ਭਵਿੱਖ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਪੁਨੀਤ ਹੈ, ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਤੇ ਸਭ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਵ ਮੁਖੀ ਹੈ। ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਕਾਮਨਾ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਹੈ ਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ। ਅੰਤ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਉਹ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ॥ ੫॥

ਨਹੀ ਜਾਨ ਜਾਈ ਕਛੂ ਰੂਪ ਰੇਖੰ॥ ਕਹਾ ਬਾਸੁ ਤਾ ਕੋ ਫਿਰੈ ਕਉਨ ਭੇਖੰ॥
ਕਹਾ ਨਾਮ ਤਾ ਕੋ ਕਹਾ ਕੈ ਕਹਾਵੈ॥ ਕਹਾ ਮੈ ਬਖਾਨੋ ਕਹੈ ਮੋ ਨ ਆਵੈ॥ ੬॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਵੇਸ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿਚ ਵਿਰਦਾ ਹੈ? ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ? ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿਕੇ ਸਦਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੀਹ ਦੱਸਾਂ? ਕੁਛ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ॥ ੬॥

ਅਜੋਨੀ ਅਜੈ ਪਰਮ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਧਾਨੇ॥ ਅਛੇਦੀ ਅਭੇਦੀ ਅਰੂਪੀ ਮਹਾਨੈ॥
ਅਸਾਧੇ ਅਗਾਧੇ ਅਗੰਜੁਲ ਗਨੀਮੇ॥ ਅਰੰਜਲ ਅਰਾਧੇ ਰਹਾਕੁਲ ਰਹੀਮੇ॥ ੭॥

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਸੇ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਅਜਿੱਤ ਹੈ, ਮਹਾਨ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਖੀ ਹੈ। ਉਹ ਛੇਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਮਹਾਨ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਧਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਅਗਾਧ ਭਾਵ ਅਥਾਹ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਕ ਰਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਹੈ॥ ੭॥

ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਸਿੱਧ ਦਾ ਬੁੱਧਿ ਦਾਤਾ॥ ਨਮੋ ਲੋਕ ਲੋਕੇਸ੍ਵਰੰ ਲੋਕ ਗਜਾਤਾ॥
ਅਭੇਦੀ ਅਭੈ ਆਦਿ ਰੂਪੰ ਅਨੰਤੰ॥ ਅਛੇਦੀ ਅੱਛੈ ਆਦਿ ਅਦ੍ਵੈ ਦੁਰੰਤੰ॥ ੮॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਸਿੱਧੀਆਂ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉੱਤਮ ਬੁੱਧੀ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ, ਲੋਕ-ਪਾਲ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਭੇਦ ਰਹਿਤ, ਨਿਡਰ, ਸਭ ਦਾ ਆਦਿ ਰੂਪ ਤੇ ਅੰਤ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਕਟਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਦ੍ਵੈਤ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨੀ ਬੜੀ ਕਠਨ ਹੈ॥ ੮॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥

ਅਨੰਤ ਆਦਿ ਦੇਵ ਹੈਂ॥ ਬਿਅੰਤ ਭਰਮ ਭੇਵ ਹੈਂ॥
ਅਗਾਧਿ ਬਜਾਧਿ ਨਾਸ ਹੈਂ॥ ਸਦੇਵ ਸਰਬ ਪਾਸ ਹੈਂ॥ ੯॥

ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ! ਤੂੰ ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਤੇ ਭਰਮ ਭੇਦ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਗਾਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਵਸਦਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਤੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰ ਜੀਵ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ॥ ੯॥

ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਚਿੱਤ੍ਰ ਚਾਪ ਹੈਂ॥ ਅਖੰਡ ਦੁਸ਼ਟ ਖਾਪ ਹੈਂ॥
ਅਭੇਦ ਆਦਿ ਕਾਲ ਹੈਂ॥ ਸਦੈਵ ਸਰਬ ਪਾਲ ਹੈਂ॥ ੧੦॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਅਲੌਕਿਕ ਸਰੂਪ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਧਨੁਸ਼ ਮੂਰਤੀ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਟੁੱਟਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਨਾ ਭੇਦੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਤੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਭ ਜੀਵ ਜੰਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥ ੧੦॥

ਅਖੰਡ ਚੰਡ ਰੂਪ ਹੈਂ॥ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸਰਬ ਸ੍ਰੂਪ ਹੈਂ॥
ਕਾਲ ਹੂੰ ਕੇ ਕਾਲ ਹੈਂ॥ ਸਦੈਵ ਰੱਛਪਾਲ ਹੈਂ॥ ੧੧॥

ਹੇ ਪਰਮ ਪਰਮਾਤਮਾ! ਤੂੰ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਤੇਜ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਮਹਾਨ ਤੇਜਮਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਰੂਪਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਾਲ ਦਾ ਵੀ ਕਾਲ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੧੧॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਿਆਲ ਰੂਪ ਹੈਂ॥ ਸਦੇਵ ਸਰਬ ਭੂਪ ਹੈਂ॥
ਅਨੰਤ ਸਰਬ ਆਸ ਹੈਂ॥ ਪਰੇਵ ਪਰਮ ਪਾਸ ਹੈਂ॥ ੧੨॥

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਤੂੰ ਸਭ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਰੂਪ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਲਈ ਰਾਜਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਵੀ ਤੂੰ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ॥ ੧੨॥

ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅੰਤ੍ਰ ਧਿਆਨ ਹੈਂ॥ਸਦੇਵ ਸਰਬ ਮਾਨ ਹੈਂ॥
ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕਾਲ ਹੀਨ ਹੈਂ॥ਸਦੇਵ ਸਾਧ ਅਧੀਨ ਹੈਂ॥੧੩॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਦਾ ਸਭ ਦੇ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਤੇ ਮੌਤ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੧੩॥

ਭਜਸ ਤੁਯੰ॥ ਭਜਸ ਤੁਯੰ॥ ਰਹਾਉ॥
ਅਗਾਧਿ ਬਯਾਧਿ ਨਾਸਨੰ॥ਪਰੇਯ ਪਰਮ ਉਪਾਸਨੰ॥
ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਲੋਕ ਮਾਨ ਹੈਂ॥ਸਦੇਵ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈਂ॥੧੪॥

ਅਰਥ -ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ! ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਠਹਿਰਾਓ। ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਗਾਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਰੇ ਅਲੇਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈਂ। ਲੋਕ ਤੇਰੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੁਖੀ ਪਰੁਖ ਹੈਂ॥੧੪॥

ਤਥਸ ਤੁਯੰ॥ ਤਥਸ ਤੁਯੰ॥ ਰਹਾਉ॥
ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਯਾਲ ਕਰਮ ਹੈਂ॥ਅਗੰਜ ਭੰਜ ਭਰਮ ਹੈਂ॥
ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਲੋਕ ਪਾਲ ਹੈਂ॥ਸਦੇਵ ਸਰਬ ਦਿਆਲ ਹੈਂ॥੧੫॥

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ! ਤੂੰ ਹੀ ਐਸਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਠਹਿਰਾਓ। ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ! ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨੀ ਹੀ ਤੇਰਾ ਕਰਮ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ! ਤੂੰ ਸਭ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵ ਹਰ ਸਮੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਦਾ ਸਭ ਉਤੇ ਦਿਆਲੂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ॥੧੫॥

ਜਪਸ ਤੁਯੰ॥ ਜਪਸ ਤੁਯੰ॥ ਰਹਾਉ॥
ਮਹਾਨ ਮੋਨ ਮਾਨ ਹੈਂ॥ਪਰੇਵ ਪਰਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈਂ॥
ਪੁਰਾਨ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਸਨੰ॥ਸਦੇਵ ਸਰਬ ਪਾਸਨੰ॥੧੬॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ। ਠਹਿਰਾਓ। ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਵਡਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੁਖੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਪਰੇਤਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ॥੧੬॥

ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਖੰਡ ਮੰਡਲੀ॥ ਉਦੰਡ ਰਾਜ ਸੁ ਥਲੀ॥
ਜਗੰਤ ਜੋਤਿ ਜ੍ਵਾਲ ਕਾ॥ ਜਲੰਤ ਦੀਪਮਾਲ ਕਾ॥੧੭॥

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ! ਤੇਰੀ ਮੰਡਲੀ ਸਭਾ ਬੜੇ ਤੇਜ਼ ਵਾਲੀ ਤੇ ਅਖੰਡ ਹੈ ਤੇਰੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸਭ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ ਜੁਆਲਾ ਇਉਂ ਜਗਮਗ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਦੀਪਮਲਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋਵੇ॥੧੭॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਯਾਲ ਲੋਚਨੰ॥ ਮਚੰਕ ਬਾਣ ਮੋਚਨੰ॥
ਸਿਰੰ ਕਿਰੀਟ ਧਾਰੀਯੰ॥ ਦਿਨੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਹਾਰੀਯੰ॥੧੮॥

ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਤੇ ਦਿਆਲੂ ਈਸ੍ਵਰ! ਤੇਰੇ ਨੇਤਰਾ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਬਾਣ ਵੀ ਖੰਡਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਤੁਸਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਐਸਾ ਸੁੰਦਰ ਮੁਕਟ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਤੇਜ ਵੀ ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੮॥

ਬਿਸਾਲ ਲਾਲ ਲੋਚਨੰ॥ ਮਨੋਜ ਮਾਨ ਮੋਚਨੰ॥
ਸੁਭੰਤ ਸੀਸ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ॥ ਚਕ੍ਰਤ ਚਾਰੁ ਚੰਦ੍ਰਕਾ॥੧੯॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਆਪ ਦੇ ਨੇਤਰ ਐਸੇ ਚੌੜੇ ਤੇ ਲਾਲ ਹਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮ ਦਾ ਮਾਨ ਵੀ ਟੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੇ ਸੀਸ ਦੀ ਚਮਕ ਐਸੀ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚਾਂਦਨੀ ਵੀ ਅਸਚਰਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥ ੧੯॥

ਜਗੰਤ ਜੋਤ ਜ੍ਵਾਲਕਾ॥ ਛਕੰਤ ਰਾਜ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ॥
ਜਗੰਤ ਜੋਤਿ ਜੈਤਸੀ॥ ਬਦੰਤ ਕ੍ਰਿਤ ਈਸੁਰੀ॥੨੦॥

ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ! ਆਪ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ ਜੋਤ ਐਸੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਜਗ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜਸੀ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਜੋਤ ਐਸੀ ਜਗ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਪਾਰਬਤੀ ਕਥਨ ਕਰਦੀ ਹੈ॥੨੦॥

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਅਨਕਾਦ ਸਰੂਪੰ ਅਮਿਤ ਬਿਭੂਤੰ ਅਚਲ ਸਰੂਪ ਬਿਸੁ ਕਰਣੰ॥
ਜਗ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸੰ ਆਦਿ ਅਨਾਸੰ ਅਮਿਤ ਅਗਾਸੰ ਸ੍ਰਬ ਭਰਣੰ॥
ਅਨਗੰਜ ਅਕਾਲੰ ਬਿਸ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੰ ਦੀਨ ਦਿਆਲੰ ਸੁਭ ਕਰਣੰ॥
ਆਨੰਦ ਸਰੂਪੰ ਅਨਹਦ ਰੂਪੰ ਅਮਿਤ ਬਿਭੂਤੰ ਤਵ ਸਰਣੰ॥੨੧॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਦੁਖ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਬਿਭੂਤੀ ਸਮੱਗਰੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਚਲਾਇਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸੇ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਅਕਾਸ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਅਮਿਤ ਅਤੇ ਮਿਣਤੀ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਦੀਨਾ, ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹੇ ਆਨੰਦਮਈ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹੇ ਅਨਹਦ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਹੇ ਅਮਿਤ ਸਮੱਗਰੀ ਵਾਲੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਹਾਂ॥੨੧॥

ਬਿਸੰਭਰ ਭਰਣੰ ਜਗਤ ਪ੍ਰਕਰਣੰ ਅਧਰਣ ਧਰਣੰ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰੰ॥
ਆਨੰਦ ਸਰੂਪੀ ਅਨਹਦ ਰੂਪੀ ਅਮਿਤ ਬਿਭੂਤੀ ਤੇਜ ਬਰੰ॥
ਅਨਖੰਡ ਪ੍ਰਤਾਪੰ ਸਭ ਜਗ ਥਾਪੰ ਅਲਖ ਅਤਾਪੰ ਬਿੱਸੁ ਕਰੰ॥
ਅਦ੍ਵੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ਸਰਬ ਉਦਾਸੀ ਏਕ ਹਰੰ॥੨੨॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਚਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਭਲਿਆਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਅਨਹਦ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਅਮਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਸਰੇਸ਼ਟ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਥਾਪਨਾ ਭਾਵ ਸਿਰਜਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਕਰਨਹਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਈਸ਼ਰ ਦਵੈਤ ਰਹਿਤ ਹੈ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਬੜੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਐਸੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਇਕੋ ਹਰੀ ਹੈ॥੨੨॥

ਅਨਖੰਡ ਅਮੰਡੰ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡੰ ਜੋਤਿ ਉਦੰਡੰ ਅਮਿਤ ਮਤੰ॥
ਅਨਭੈ ਅਨਗਾਧੰ ਅਲਖ ਅਬਾਧੰ ਬਿੱਸੁ ਪ੍ਰਸਾਧੰ ਅਮਿਤ ਗਤੰ॥
ਆਨੰਦ ਸਰੂਪੀ ਅਨਹਦ ਰੂਪੀ ਅਚਲ ਬਿਭੂਤੀ ਭਵ ਤਰਣੰ॥
ਅਨਗਾਧਿ ਅਬਾਧੰ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਾਧੰ ਸਰਬ ਅਰਾਧੰ ਤਵ ਸ਼ਰਣੰ॥੨੩॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਖੰਡਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਮੰਡਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਬੜੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਬੜੇ ਉਗਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਮਤ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਿਡਰ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਗਾਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਗਤੀ ਅਮਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਨਹਦ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਅਚਲ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣਿਆਂ ਭਗਤਾਂ

ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹੇ ਅਗਾਧ! ਹੇ ਅਬਾਧ! ਹੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧਣ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਸਭ ਦੇ ਅਰਾਧਨ ਯੋਗ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਣ ਹਾਂ॥੨੩॥

ਅਕਲੰਕ ਅਬਾਧੰ ਬਿੱਸੁ ਪ੍ਰਸਾਧੰ ਜਗਤ ਅਰਾਧੰ ਭਵ ਨਾਸੰ॥
ਬਿਸ੍ੰਭਰ ਭਰਣੰ ਕਿਲਵਿਖ ਹਰਣੰ ਪਤਿਤ ਉਧਰਣੰ ਸਭ ਸਾਥੰ॥
ਅਨਾਥਨ ਨਾਥੇ ਅਕ੍ਰਿਤ ਅਗਾਥੇ ਅਮਿਤ ਅਨਾਥੇ ਦੂਖ ਹਰਣੰ॥
ਅਗੰਜ ਅਬਿਨਾਸੀ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ਜਗਤ ਪ੍ਰਣਾਸੀ ਤੁਯ ਸਰਣੰ॥੨੪॥

ਹੇ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ! ਹੇ ਕਿਸੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਨਾ ਬਝਨ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਧਣ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਰਾਧਨ ਯੋਗ ਤੇ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ, ਹੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਭਰਨ ਵਾਲੇ, ਹੇ ਸਮੂਹ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਸਭ ਦੇ ਸਾਥੀ, ਹੇ ਅਨਾਥਾਂ ਦੇ ਨਾਥ! ਹੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ! ਹੇ ਨਾ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਮਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ! ਹੇ ਸੁਆਮੀ ਰਹਿਤ! ਹੇ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਹੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ। ਹੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਜੋਤ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਮੈ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਣ ਹਾਂ॥੨੪॥

ਕਲਸ॥ ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਜਗ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸੀ॥ ਆਦਿ ਅਛੇਦ ਅੱਛੈ ਅਬਿਨਾਸੀ॥
ਪਰਮ ਤੱਤ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸੀ॥ ਆਦਿ ਸਰੂਪ ਅਖੰਡ ਉਦਾਸੀ॥੨੫॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਤੇਜ ਮਿਣਤੀ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਗਮਗ ਜਗਮਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਛੇਦ ਰਹਿਤ, ਡਰ ਰਹਿਤ ਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮ ਤੱਤ ਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਦਾ ਮੁਢ ਸਰੂਪ, ਅਖੰਡ ਤੇ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੨੫॥

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ॥

ਅਖੰਡ ਉਦਾਸੀ ਪਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ਆਦਿ ਅਨਾਸੀ ਬਿਸ੍ਵ ਕਰੰ॥
ਜਗਤਾਵਲ ਕਰਤਾ ਜਗਤ ਪ੍ਰਹਰਤਾ ਸਭ ਜਗ ਭਰਤਾ ਸਿੱਧ ਭਰੰ॥
ਅੱਛੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ਰੂਪ ਸੁਰਾਸੀ ਸਰਬ ਛਿਤੰ॥
ਆਨੰਦ ਸਰੂਪੀ ਅਨਹਦ ਰੂਪੀ ਅਲਖ ਬਿਭੂਤੀ ਅਮਿਤ ਗਤੰ॥੨੬॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਖੰਡ ਤੇ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਆਦਿ

ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਲੜੀ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈ, ਜਗਤ ਨੂੰ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਭਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਧ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਛੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਭਾਵ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਬੜੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਦੀ ਰਾਸ ਪੂੰਜੀ ਹੈ। ਉਹ ਈਸ਼੍ਵਰ ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ ਤੇ ਅਨਹਦ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਜਾਣਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸਦੀ ਗਤੀ ਅਮਿਤ ਹੈ॥੨੬॥

ਕਲਸ॥ ਆਦਿ ਅਭੈ ਅਨਗਾਧਿ ਸਰੂਪੰ॥ ਰਾਗ ਰੰਗਿ ਜਿਹ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪੰ॥
ਰੰਕ ਭਯੋ ਰਾਵਤ ਕਹੂੰ ਭੂਪੰ॥ ਕਹੂੰ ਸਮੁੰਦ ਸਰਤਾ ਕਹੂੰ ਕੂਪੰ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਵਟ=ਚੌਧਰੀ, ਸਰਦਾਰ। ਸਰਤਾ=ਨਦੀ। ਕੂਪੰ=ਖੂਹ।

ਅਰਥ - ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ, ਡਰ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਸਰੂਪ ਨਾ ਗਾਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰਾਗ, ਰੰਗ, ਰੂਪ ਤੇ ਰੇਖ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕਿਤੇ ਗਰੀਬ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਚੌਧਰੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਰਾਜਾ ਬਣਿਆ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਨਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਖੂਹ ਹੈ॥੨੭॥

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ॥

ਸਰਤਾ ਕਹੂੰ ਕੂਪੰ ਸਮੁੰਦ ਸਰੂਪੰ ਅਲਖ ਬਿਭੂਤੰ ਅਮਿਤ ਗਤੰ॥
ਅਦ੍ਵੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ਤੇਜ ਸੁਰਾਸੀ ਅਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤੰ॥
ਜਿਹ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖੰ ਅਲਖ ਅਭੇਖੰ ਅਮਿਤ ਅਦ੍ਵੈਖੰ ਸਰਬ ਮਈ॥
ਸਭ ਕਿਲਵਿਖ ਹਰਣੰ ਪਤਿਤ ਉਧਰਣੰ ਅਸਰਣਿ ਸਰਣੰ ਏਕ ਦਈ॥੨੮॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਿਤੇ ਨਦੀ, ਖੂਹ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸੰਪਦਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਗਤੀ ਅਮਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦ੍ਵੈਤ ਰਹਿਤ ਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਬੜੇ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ, ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਤੇਜ ਰਾਸ਼ੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਸਰੂਪਾਂ ਦਾ ਕਰਨਹਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਨਹੀਂ, ਰੇਖ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਖ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਅਮਿਤ ਮਿਣਤੀ ਰਹਿਤ ਦਵੈਸ਼ ਰਹਿਤ ਤੇ ਸਭ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਭ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਕ ਹੈ॥੨੮॥

ਕਲਸ॥ ਆਜਾਨੁ ਬਾਹੁ ਸਾਰੰਗ ਕਰ ਧਰਣੰ॥ ਅਮਿਤ ਜੋਤਿ ਜਗ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਰਣੰ॥

ਖੜਗ ਪਾਨ ਖਲ ਦਲ ਬਲ ਹਰਣੰ॥ ਮਹਾਬਾਹੁ ਬਿਸ੍ਵੰਭਰ ਭਰਣੰ॥ ੨੯॥

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਮਿਤ ਜੋਤੀ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਥ ਵਿਚ ਤਲ਼ਵਾਰ ਰਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੂਰਖਾਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਦਾ ਬਲ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਹਾਂ ਬਾਹੂ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਭਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੨੯॥

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ॥

ਖਲ ਦਲ ਬਲ ਹਰਣੰ ਦੁਸ਼ਟ ਬਿਦਰਣੰ ਅਸਰਨ ਸਰਣੰ ਅਮਿਤ ਗਤੰ॥
ਚੰਚਲ ਚਖ ਚਾਰਨ ਮੱਛ ਬਿਡਾਰਨ ਪਾਪ ਪ੍ਰਹਾਰਨ ਅਮਿਤ ਮਤੰ॥
ਆਜਾਨ ਸੁ ਬਾਹੰ ਸ਼ਾਹਨ ਸ਼ਾਹੰ ਮਹਿਮਾ ਮਾਹੰ ਸਰਬਮਈ॥
ਜਲ ਥਲ ਬਨ ਰਹਿਤਾ ਬਨ ਤ੍ਰਿਨਿ ਕਹਿਤਾ ਖਲ ਦਲਿ ਦਹਿਤਾ ਸੁ ਨਰਿ ਸਹੀ॥ ੩੦॥

ਉਹ ਈਸ਼੍ਵਰ ਮੂਰਖਾਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਦਾ ਬਲ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਮਿਤ ਗਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨੇਤਰ ਐਸੇ ਚੰਚਲ ਹਨ ਕਿ ਮੱਛੀ ਦੀ ਚੰਚਲਤਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਤ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਮਿਤ ਬੁਧੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜਲਾਂ, ਥਲਾਂ ਤੇ ਬਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਵਣ ਤ੍ਰਿਣ ਉਸ ਦਾ ਜਸ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ । ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਹੀ ਤੋਰ ਤੇ ਮੂਰਖਾਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੩੦॥

ਕਲਸ॥ ਅਤਿ ਬਲਿਸ਼ਟ ਦਲ ਦੁਸ਼ਟ ਨਿਕੰਦਨ॥ ਅਮਿਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਗਲ ਜਗ ਬੰਦਨ॥
ਸੋਹਤ ਚਾਰ ਚਿਤ੍ਰ ਕਰ ਚੰਦਨ॥ ਪਾਪ ਪ੍ਰਹਰਨ ਦੁਸ਼ਟ ਦਲ ਦੰਡਨ॥ ੩੧॥

ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਤਿ ਬਲਵਾਨ ਹੈ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਮਿਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮਸਤਕ ਤੇ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਚੰਦਨ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੩੧॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਬੇਦ ਭੇਦ ਨਹਿ ਲਖੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨਹੀ ਬੁਝੈ॥
ਬਿਆਸ ਪਰਾਸੁਰ ਸੁਕ ਸੁਨਾਦਿ ਸ਼ਿਵ ਅੰਤੁ ਨ ਸੁਝੈ॥
ਸਨਤਿ ਕੁਅਰ ਸਨਕਾਦਿ ਸਰਬ ਜਉ ਸਮਾ ਨ ਪਾਵਹਿ॥

ਲਖ ਲਖਮੀ ਲਖ ਬਿਸ਼ਨ ਕਿਸ਼ਨ ਕਈ ਨੇਤ ਬਤਾਵਹਿ॥
ਅਸੰਭ ਰੂਪ ਅਨਭੈ ਪ੍ਰਭਾ ਅਤਿ ਬਲਿਸ਼ਟ ਜਲਿ ਥਲਿ ਕਰਣ॥
ਅਚੁਤ ਅਨੰਤ ਅਦ੍ਵੈ ਅਮਿਤ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ ਤਵ ਸ਼ਰਣ॥ ੩੨॥

ਬ੍ਰਹਮ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਵੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਿਆ। ਬਿਆਸ ਮੁਨੀ, ਪਰਾਸੁਰ ਸੁਕਦੇਵ ਤੇ ਨੰਦੀ ਗਣ ਦੇ ਸਹਿਤ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਵੀ ਉਸ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕੇ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨਕ, ਸਨੰਦਨ, ਸਨਾਤਨ ਤੇ ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ ਆਦਿਕ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਸਮੇਂ ਭਾਵ ਕਾਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕੇ। ਲੱਖਾਂ ਲਖਮੀਆਂ, ਲੱਖਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਕਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੁਤੇ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਅਤੀ ਬਲਵਾਨ ਹੈ ਤੇ ਜਲ ਥਲ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਚੁਤ ਹੈ, ਅੰਤ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਦ੍ਵੈਸ਼ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਅਮਿਤ ਭਾਵ ਮਿਣਤੀ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਹੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਸੁਆਮੀ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਹਾਂ॥ ੩੨॥

ਅਚੁਤ ਅਭੈ ਅਭੇਦ ਅਮਿਤ ਆਖੰਡ ਅਤੁਲ ਬਲ॥
ਅਟਲ ਅਨੰਤ ਅਨਾਦਿ ਅਖੈ ਆਖੰਡ ਪ੍ਰਬਲ ਦਲ॥
ਅਮਿਤ ਅਮਿਤ ਅਨਤੋਲ ਅਭੂ ਅਨਭੇਦ ਅਭੰਜਨ॥
ਅਨਬਿਕਾਰ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨ ਰੰਜਨ॥
ਅਬਿਕਾਰ ਰੂਪ ਅਨਭੈ ਸਦਾ ਮਨੁ ਜਨ ਬੰਦਤ ਚਰਨ॥
ਭਵ ਭਰਨ ਕਰਨ ਦੁਖ ਦੋਖ ਹਰਨ ਅਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਹਰਨ॥ ੩੩॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਦਾ ਇਕ ਰਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਮਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਬਲ ਤੋਲ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਅਟੱਲ ਹੈ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਦੇ ਟਾਲਿਆਂ ਟਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਅਨਾਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਉਹ ਖੈ ਭਾਵ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਦਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਮਿਤ ਹੈ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬਣਾਈ ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਭਾਵ ਸੀਮਾ ਹੈ। ਉਹ ਤੋਲ ਰਹਿਤ ਤੇ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਭੰਜਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਦੇਵਤਿਆਂ, ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਮੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸ਼ੁੱਧ ਤੇ ਗਿਆਨਮਈ ਹੈ। ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ, ਤੇ ਗਣ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸਦਾ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉ

ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਬੜੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਭਰਮ ਤੇ ਡਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੩੩॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਮੁਖ ਮੰਡਲ ਪਰਿ ਲਸਤ ਜੋਤਿ ਉਦੋਤ ਅਮਿਤ ਗਤਿ॥
ਜਟਿਤ ਜੋਤ ਜਗਮਗਤ ਲਜਤ ਲਖ ਕੋਟਿ ਨਿਖਤ੍ਰਿ ਪਤਿ॥
ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਚੱਕ੍ਰਵੈ ਚੱਕ੍ਰਤ ਚਉਚੱਕ੍ਰ ਕਰਿ ਧਰਿ॥
ਪਦਮ ਨਾਥ ਪਦਮਾਛ ਨਵਲ ਨਾਰਾਇਣ ਨਰ ਹਰਿ॥
ਕਾਲਖ ਬਿਹੰਡਣ ਕਿਲਬਿਖ ਹਰਣ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨ ਬੰਦਤ ਚਰਣ॥
ਖੰਡਣ ਅਖਮੰਡ ਮੰਡਣ ਅਭੈ ਨਮੋ ਨਾਥ ਭਵ ਭੈ ਹਰਣ॥ ੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਖਤ੍ਰਿ ਪਤਿ=ਚੰਦਰਮਾਂ।

ਉਸ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੇ ਮੁਖ ਮੰਡਲ ਤੇ ਅਮਿਤ ਗਤੀ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸਮਈ ਜੋਤ ਚਮਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਜੋਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਐਸਾ ਚਮਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਰੋੜਾਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਹੇਠ ਚੌਹਾਂ ਚਕਾਂ ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜੇ ਅਸਚਰਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ ਕਮਲ ਵਰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਹਨ, ਉਹ ਸਭ ਨਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇ ਭਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਾਲਖ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਅੰਧੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾ ਖੰਡਣ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਭੈ ਰਹਿਤ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭੈ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ॥ ੩੪॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਨਮੋ ਨਾਥ ਨ੍ਰਿੱਦਾਇਕ ਨਮੋ ਨਿਮ ਰੂਪ ਨਿਰੰਜਨ॥
ਅਗੰਜਾਣ ਅਗੰਜਣ ਅਭੰਜ ਅਨਭੇਦ ਅਭੰਜਨ॥
ਅੱਛੈ ਅਖੈ ਅਬਿਕਾਰ ਅਭੈ ਅਨਭਿੱਜ ਅਭੇਦਨ॥
ਅਖੈ ਦਾਨ ਖੇਦਨ ਅਖਿੱਜ ਅਨਛਿੱਦ੍ਰ ਅਛੇਦਨ॥
ਅਜਾਨ ਬਾਹੁ ਸਾਰੰਗ ਧਰ ਖੜਗ ਪਾਨ ਦੁਰਜਣ ਦਲਣ॥
ਨਰ ਵਰ ਨਰੇਸ਼ ਨਾਇਕ ਨ੍ਰਿਪਣਿ ਨਮੋ ਨਵਲ ਜਲ ਥਲ ਰਵਣ॥ ੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਦਾਇਕ=ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਨਿਮ=ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ। ਨ੍ਰਿਪਣਿ=ਫੌਜਾਂ। ਨਵਲ=ਨਵਾਂ।

ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਤੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਜੋ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਅਗੇ ਝੁਕਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਤੇ ਉਹ ਟੁੱਟਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਕਾਲ ਰਹਿਤ ਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਬੇਡਰ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਤੇ ਅਭੇਦ ਹੈ। ਉਹ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਰੂਪ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਲੰਕ ਨਹੀਂ ਪੋਂਹਦਾ ਤੇ ਉਹ ਅਛੇਦ ਹੈ। ਉਸ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਸਨ, ਉਹ ਧਨੁਸ਼ਧਾਰੀ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਈਸ਼੍ਵਰ ਉੱਤਮ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਨਾਇਕ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਸਦਾ ਨਵੀਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਲ ਥਲ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੩੫॥

ਦੀਨ ਦਜਾਲ ਦੁਖ ਹਰਣ ਦੁਰਮਤ ਹੰਤਾ ਦੁਖ ਖੰਡਣ॥
ਮਹਾਂ ਮੋਨ ਮਨ ਹਰਨ ਮਦਨ ਮੂਰਤ ਮਹਿ ਮੰਡਨ॥
ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਅਬਿਕਾਰ ਅਖੈ ਆਭੰਜ ਅਮਿਤ ਬਲ॥
ਨਿਰਭੰਜ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ ਨਿਰਜੁਰ ਨ੍ਰਿਪ ਜਲ ਥਲ॥
ਅੱਛੈ ਸਰੂਪ ਅੱਛੂ ਅਛਿਤ ਅੱਛੈ ਅਛਾਨ ਅੱਛੈ ਅਛਰ॥
ਅਦ੍ਵੈ ਸਰੂਪ ਅਦਿਯ ਅਮਰ ਅਭਿਬੰਦਤ ਸੁਰ ਨਰ ਅਸੁਰ॥ ੩੬॥

ਉਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੀਨਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਖੋਟੀ ਮਤ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਮਹਾਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਰੂਪ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕਾਮਦੇਵ ਵਰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਤੇਜ ਵਾਲਾ, ਵਿਕਾਰਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਾਸ ਰਹਿਤ, ਕਿਸੇ ਅਗੇ ਨਾ ਝੁਕਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਮਿਤ ਬਲ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਟੁੱਟਣ ਰਹਿਤ, ਬੇਡਰ, ਵੈਰ ਹੀਨ, ਤਾਪਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਜਲ ਥਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ, ਛੋਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹੋਂਦ ਰੂਪ, ਛੁਪਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਛਲ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਛਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ, ਅਦੁਤੀ ਤੇ ਅਮਰ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਦੇਵਤੇ, ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਦੈਂਤ ਮਨ ਕਰਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ॥ ੩੬॥

ਕੁਲ ਕਲੰਕ ਕਰਿ ਹੀਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਾਗਰ ਕਰੁਣਾ ਕਰ॥
ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰੱਥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀ ਸੂਰਤ ਕ੍ਰਿਤ ਧਰ॥

ਕਾਲ ਕਰਮ ਕਰ ਹੀਨ ਕ੍ਰਿਆ ਜਿਹ ਕੋਈ ਨ ਬੂੜੈ॥
ਕਹਾ ਕਹੈ ਕਹ ਕਰੈ ਕਹਾ ਕਾਲਨ ਕੈ ਸੁਝੈ॥
ਕੰਜਲਕ ਨੈਨ ਕੰਬੂ ਗ੍ਰੀਵਹਿ ਕਟਿ ਕੇਹਰ ਕੁੰਜਰ ਗਵਨ॥
ਕਦਲੀ ਕੁਰੰਕ ਕਰਪੂਰ ਗਤ ਬਿਨ ਅਕਾਲ ਦੂੱਜੋ ਕਵੰਨ॥ ੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਦਲੀ=ਕੇਲਾ। ਕੁਰੰਕ=ਹਿਰਨ। ਕਰਪੂਰ=ਕਪੂਰ। ਕੰਜਲਕ=ਕਮਲ। ਕੰਬੂ=ਸੰਖ। ਗ੍ਰੀਵਹਿ=ਗਰਦਨ।

ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਲੰਕਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਦਿਆਲਤਾ ਦੀ ਖਾਣ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਕੰਮ ਦੇ ਕਰਨ ਤੇ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਕਿਰਪਾ ਦੀ ਸੂਰਤ ਸ਼ਕਲ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਕਾਲ ਮੌਤ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬੁੱਝ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਕੀ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਤੇ ਕਿੰਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਕਮਲ ਵਰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਨੇਤ੍ਰ ਹਨ , ਸੰਖ ਵਰਗੀ ਗਰਦਨ ਹੈ, ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਲੱਕ ਤੇ ਹਾਥੀ ਵਰਗੀ ਮਸਤ ਚਾਲ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੇਲੇ ਵਰਗੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਹਨ, ਹਿਰਨ ਵਰਗੀ ਚੁਸਤੀ ਹੈ, ਕਪੂਰ ਵਰਗਾ ਸੁੰਗਧਤ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਭਾਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ॥ ੩੭॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਅਲਖ ਅਰੂਪ ਅਲੇਖ ਅਭੈ ਅਨਭੂਤ ਅਭੰਜਨ॥
ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਅਬਿਕਾਰ ਅਜੈ ਅਨਗਾਧ ਅਗੰਜਨ॥
ਨਿਰਬਿਕਾਰ ਨਿਰਜੁਰ ਸਰੂਪ ਨਿਰ ਦ੍ਵੈਖ ਨਿਰੰਜਨ॥
ਅਭੰਜਾਨ ਭੰਜਨ ਅਨਭੇਦ ਅਨਭੂਤ ਅਭੰਜਨ॥
ਸ਼ਾਹਾਨ ਸ਼ਾਹ ਸੁੰਦਰ ਸੁਮਤਿ ਬਡ ਸਰੂਪ ਬਡਵੈ ਬਖਤ॥
ਕੋਟਿਕ ਪ੍ਰਤਾਪ ਭੂਅ ਭਾਨ ਜਿਮ ਤਪਤ ਤੇਜ ਇਸਥਿਤ ਤਖਤ॥ ੩੮॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਅਲਖ ਭਾਵ ਨਾ ਜਾਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਉਸ ਦੀ ਬਣਤਰ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਅਗੇ ਝੁਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਜਿੱਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਗਾਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਤਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਦਵੈਸ਼ ਰਹਿਤ ਤੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ

ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਭਜਦੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਵਡੇ ਸਰੂਪ ਭਾਵ ਆਕਾਰ ਵਾਲਾ ਤੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਰੋੜਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਭਾਵ ਤੇਜ ਧਰਤੀ ਤੇ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਤੇਜ ਹਰ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੩੮॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਚੱਕ੍ਰਤ ਚਾਰ ਚੱਕ੍ਰਵੈ ਚੱਕਤ੍ਰ ਚਉਕੁੰਟ ਚਵੱਗਨ॥
ਕੋਟ ਸੂਰ ਸਮ ਤੇਜ ਤੇਜ ਨਹੀ ਦੂਨ ਚਵੱਗਨ॥
ਕੋਟ ਚੰਦ ਚਕ ਪਰੈ ਤੁੱਲ ਨਹੀ ਤੇਜ ਬਿਚਾਰਤ॥
ਬਿਆਸ ਪਰਾਸੁਰ ਬ੍ਰਹਮ ਭੇਦ ਨਹਿ ਬੇਦ ਉਚਾਰਤ॥
ਸ਼ਾਹਾਨ ਸ਼ਾਹ ਸਾਹਿਬ ਸੁਘਰਿ ਅਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੁੰਦਰ ਸਬਲ॥
ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਸਬਲ ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਅੱਛੈ ਅਛਲ॥ ੩੯॥

ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਰਾਜੇ ਵੀ ਡਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਚਹੁੰਕੂੰਟਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੋੜਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦੂਣਾ ਚੌਣਾ ਹੈ। ਕਰੋੜਾਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਬਿਆਸ ਮੁਨੀ, ਪਰਾਸੁਰ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਵੇਦ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਸੁਘੜਤਾ ਦਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਵਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ, ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਬੜੇ ਬਲ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਤੇ ਬਲਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿਰਤਾਜ ਹੈ। ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਤੇਜ ਵਾਲਾ, ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਤੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਛਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ॥ ੩੯॥

ਕਬਿੱਤ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਗਹਿਓ ਜੋ ਨ ਜਾਇ ਸੋ ਅਗਾਹ ਕੈ ਕੈ ਗਾਈਅਤੁ
ਛੇਦਿਓ ਜੋ ਨ ਜਾਇ ਸੋ ਅਛੇਦ ਕੈ ਪਛਾਨੀਐ॥
ਗੰਜਿਓ ਜੋ ਨ ਜਾਇ ਸੋ ਅਗੰਜ ਕੈ ਕੈ ਜਾਨੀਅਤੁ ਭੰਜਿਓ
ਜੋ ਨ ਜਾਇ ਸੋ ਅਭੰਜ ਕੈ ਕੈ ਮਾਨੀਐ॥

ਸਾਧੀਓ ਜੋ ਨ ਜਾਇ ਸੋ ਅਸਾਧਿ ਕੈ ਕੈ ਸਾਧ ਕਰਿ ਛਲਿਓ ਜੋ ਨ ਜਾਇ ਸੋ ਅਛਲ ਕੈ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥ ਮੰਤ੍ਰ ਮੈ ਨ ਆਵੈ ਸੋ ਅਮੰਤ੍ਰ ਕੈ ਕੈ ਮਾਨੁ ਮਨ ਜੰਤ੍ਰ ਮੈ ਨ ਆਵੈ ਸੋ ਅਜੰਤ੍ਰ ਕੈ ਕੈ ਜਾਨੀਐ॥ ੪੦॥

ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਫੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਅਗਾਹ' ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਛੇਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਅਛੇਦ ਕਰਕੇ ਪਛਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਜਿਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਅਗੰਜ' ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਭੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਅਭੰਜ' ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਸਾਧਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਸਾਧ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਛਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਅਛਲ' ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਜਿਹੜਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਸੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਜਪਣ ਨਾਲ ਵਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਅਮੰਤ੍ਰ' ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਜੰਤਰਾਂ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਸ ਨੂੰ 'ਅਜੰਤ੍ਰ' ਕਰਕੇ ਜਾਣ॥ ੪੦॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਜਾਤ ਮੈ ਨ ਆਵੈ ਸੋ ਅਜਾਤ ਕੈ ਕੈ ਜਾਨੁ ਜੀਅ ਪਾਤ ਮੈ ਨ ਆਵੈ ਸੋ ਅਪਾਤ ਕੈ ਬੁਲਾਈਐ॥ ਭੇਦ ਮੈ ਨ ਆਵੈ ਸੋ ਅਭੇਦ ਕੈ ਕੈ ਭਾਖੀਅਤੁ ਛੇਦਯੋ ਜੋ ਨ ਜਾਇ ਸੋ ਅਛੇਦ ਕੈ ਸੁਨਾਈਐ॥ ਖੰਡਿਓ ਜੋ ਨ ਜਾਇ ਸੋ ਅਖੰਡ ਜੂਕੋ ਖਿਆਲੁ ਕੀਜੈ ਖਿਆਲ ਮੈ ਨ ਆਵੈ ਗੁੰਮ ਤਾਕੋ ਸਦਾ ਖਾਈਐ॥ ਜੰਤ੍ਰ ਮੈ ਨ ਆਵੈ ਸੋ ਅਜੰਤ੍ਰ ਕੈ ਕੈ ਜਾਪੀਅਤੁ ਧਿਆਨ ਮੈ ਨ ਆਵੈ ਤਾਕੋ ਧਿਆਨੁ ਕੀਜੈ ਧਿਆਈਐ॥ ੪੧॥

ਜਿਹੜਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਿਸੇ ਜਾਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ 'ਅਜਾਤ' ਕਰਕੇ ਜਾਣੋ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਪਾਤ ਕੁਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਅਪਾਤ' ਕਰਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਅਭੇਦ' ਕਰਕੇ ਸਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਛੇਦਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਅਛੇਦ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸ 'ਅਖੰਡ' ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰੋ। ਜੋ ਖਿਆਲ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਸ ਦਾ ਸਦਾ ਖੌਫ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਜੰਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ,

ਉਸ ਨੂੰ 'ਅਜੰੜ੍ਹ' ਕਰਕੇ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕਿਸੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਧਿਆਉਣਾ ਯੋਗ ਹੈ॥ ੪੧॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ ਛੱਤ੍ਰੀਪਤਿ ਛੈਲਰੂਪ ਛਿਤਨਾਥ ਛੌਣੀ ਕਰ ਛਾਇਆ ਬਰ ਛੱਤ੍ਰੀਪਤ ਗਾਈਐ॥ ਬਿਸ੍ਵਨਾਥ ਬਿਸੰਭਰ ਬੇਦਨਾਥ ਬਾਲਾ ਕਰ ਬਾਜੀਗਰਿ ਬਾਨ ਧਾਰੀ ਬੰਧਨ ਬਤਾਈਐ॥ ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਦੂਧਾਧਾਰੀ ਬਿਦਿਆਧਰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਧਯਾਨ ਕੋ ਲਗਾਵੈ ਨੈਕ ਧਯਾਨ ਹੂੰ ਨ ਪਾਈਐ॥ ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਜਾ ਮਹਾਰਾਜਨ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਐਸੋ ਰਾਜ ਛੋਡਿ ਅਉਰ ਦੂਜਾ ਕਉਨ ਧਿਆਈਐ॥ ੪੨॥

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਤੇ ਉੱਤਮ ਛਾਇਆ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਤ੍ਰਪਤੀ ਰਾਜਾ ਕਰਕੇ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਤੇ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਤੇ ਅਤੀ ਵੱਡਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬਾਜੀਗਰ ਵਾਂਗੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਬੰਧਨ ਬੰਧਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਉਲੀ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਗੀ, ਦੂਧਾਧਾਰੀ ਦੁੱਧ ਪੀ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਉਸ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਰਤੀ ਮਾਤ੍ਰ ਵੀ ਉਸਦੇ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜਿਆ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਧਿਆਈਏ? ॥ ੪੨॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਜੁੱਧ ਕੇ ਜਿਤਈਆ ਰੰਗ ਭੂਮਕੇ ਭਵਈਆ ਭਾਰਭੂਮ ਕੇ ਮਿਟਈਆ ਨਾਥ ਤੀਨ ਲੋਕ ਗਾਈਐ॥ ਕਾਹੂ ਕੇ ਤਨਈਆ ਹੈ ਨ ਮਈਆ ਜਾ ਕੇ ਭਈਆ ਕੋਊ ਛਉਨੀ ਹੂ ਕੇ ਛਈਆ ਛੋਡ ਕਾ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤ ਲਾਈਐ॥ ਸਾਧਨਾ ਸਧਈਆ ਧੂਲ ਧਾਨੀ ਕੇ ਧੁਜਈਆ ਧੋਮਧਾਰ ਕੇ ਧਰਈਆ ਧਯਾਨ ਤਾਕੋ ਸਦਾ ਲਾਈਐ॥

ਆਉ ਕੇ ਬਢਈਆ ਏਕ ਨਾਮ ਕੇ ਜਪਈਆ
ਅਉਰ ਕਾਮ ਕੇ ਕਰਈਆ ਛੋਡ ਅਉਰ ਕਉਨ ਧਿਆਈਐ॥ ੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧੂਲਧਾਨੀ=ਧਰਤੀ। ਧੋਮਧਾਰ=ਆਕਾਸ਼।

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੁਧ ਦੇ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਰੰਗ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਅਕਾਸ਼, ਪਤਾਲ ਤੇ ਮਾਤਲੋਕ ਸੁਆਮੀ ਕਹਿਕੇ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਮਾਤਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਭਰਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਇਸਥਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਲਾਈਏ? ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਟਿਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਖੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਸਦਾ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਪਮਾ ਦੇ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਇਕ ਨਾਮ ਦੇ ਜਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰੀਏ?॥ ੪੩॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਕਾਮ ਕੋ ਕੁਨਿੰਦਾ ਖੈਰ ਖੂਬੀ ਕੋ ਦਹਿੰਦਾ
ਗਜ ਗਾਜੀ ਕੋ ਗਜਿੰਦਾ ਸੋ ਕੁਨਿੰਦਾ ਕੈ ਬਤਾਈਐ॥
ਚਾਮ ਕੇ ਚਲਿੰਦਾ ਘਾਉ ਘਾਮ ਤੇ ਬਚਿੰਦਾ
ਛੱਤ੍ਰ ਛੋਨੀ ਕੇ ਛਲਿੰਦਾ ਸੋ ਦਹਿੰਦਾ ਕੈ ਮਨਾਈਐ॥
ਜਰ ਕੇ ਦਹਿੰਦਾ ਜਾਨਮਾਨ ਕੋ ਜਨਿੰਦਾ
ਜੋਤ ਜੇਬ ਕੋ ਗਜਿੰਦਾ ਜਾਨ ਮਾਨ ਜਾਨ ਗਾਈਐ॥
ਦੋਖ ਕੇ ਦਲਿੰਦਾ ਦੀਨ ਦਾਨਸ਼ ਦਹਿੰਦਾ ਦੋਖ
ਦੂਜਨ ਦਲਿੰਦਾ ਧਜਾਇ ਦੂਜੇ ਕਉਨ ਧਿਆਈਐ॥ ੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁਨਿੰਦਾ=ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਖੈਰ=ਸੁਖ। ਗਜ=ਗਜਾਸੁਰ। ਕੁਨਿੰਦਾ=ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਚਾਪ=ਧਨੁਸ਼। ਛੋਨੀ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ। ਜਰ=ਧਨ, ਸੰਪਦਾ। ਜੇਬ=ਸ਼ੋਭਾ। ਗਜਿੰਦਾ=ਚੋਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਦੀਨ=ਧਰਮ। ਦਾਨਸ਼=ਅਕਾਲ।

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸੁਖਾਂ ਤੇ ਵਡਿਆਈਆਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਗਜਾਸੁਰ ਤੇ ਗਜਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਗਰਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਨਹਾਰ ਕਹਿਕੇ ਸੱਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਧਨਸ਼ ਦੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜ਼ਖਮ

ਤੇ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਛੱਤ੍ਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਫਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦਾਤਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦੇ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਸਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਜਾਨ ਕਹਿਕੇ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਤੇ ਦਨਾਈ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੇ ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਲਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨਾਂ ਛਡਕੇ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥ ੪੪॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਸਾਲਿਸ ਸਹਿੰਦਾ ਸਿੱਧਤਾਈ ਕੋ ਸਧਿੰਦਾ
ਅੰਗ ਅੰਗ ਮੈ ਅਵਿੰਦਾ ਏਕੁ ਏਕੋ ਨਾਥ ਜਾਨੀਐ॥
ਕਾਲਖ ਕਟਿੰਦਾ ਖੁਰਾਸਾਨ ਕੋ ਖੁਨਿੰਦਾ
ਗ੍ਰਬ ਗਾਫਲ ਗਲਿੰਦਾ ਗੋਲ ਗੰਜਖ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਗਾਲਬ ਗਰਿੰਦਾ ਜੀਤ ਤੇਜ ਕੇ ਦਹਿੰਦਾ
ਚਿਤ੍ਰ ਚਾਪ ਕੇ ਚਲਿੰਦਾ ਛੋਡ ਅਉਰ ਕਉਨ ਆਨੀਐ॥
ਸੱਤਤਾ ਦਹਿੰਦਾ ਸਤਤਾਈ ਕੋ ਸੁਖਿੰਦਾ
ਕਰਮ ਕਾਮ ਕੋ ਕੁਨਿੰਦਾ ਛੋਡ ਦੂਜਾ ਕਉਨ ਮਾਨੀਐ॥ ੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਲਿਸ=ਸਾਲਸੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸਹਿੰਦਾ=ਸਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਅਵਿੰਦਾ=ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਾਲਖ=ਪਾਪ। ਖੁਰਾਸਾਨ=ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ। ਖੁਨਿੰਦ=ਪਸੰਦ। ਗਲਿੰਦਾ=ਨਿਗਲਣ ਵਾਲਾ। ਗੋਲ=ਸਮੂਹ। ਗੰਜਖ=ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਚਿਤ੍ਰ ਚਾਪ=ਅਲੌਕਿਕ ਧਨੁਸ਼। ਸੱਤਤਾ=ਸਚਾਈ। ਸੱਤਤਾਈ=ਝੂਠ। ਕਰਮ=ਬਖਸ਼ਿਸ਼।

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਾਲਸ ਬਣ ਕੇ ਠੀਕ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਿੱਧਤਾ ਨੂੰ ਸਾਧਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਕੋ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਸੁਆਮੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਖੁਰਾਸਾਨ ਦੇਸ ਨੂੰ ਬਿਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਉਹ ਘੁਮੰਡੀ ਤੇ ਗਾਫਲ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਿਗਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਮੂਹ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਅਨਾਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਬੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਜਿੱਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਡੇਗਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿੱਤ ਦੇ ਤੇਜ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਬੜੇ ਅਲੌਕਿਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਧਨੁਸ਼ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਚਾਈ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਝੂਠ ਨੂੰ ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੰਨੀਏ?॥ ੪੫॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਜੋਤ ਕੋ ਜਗਿੰਦਾ ਜੰਗ ਜਾਫਰੀ ਦਹਿੰਦਾ
ਮਿਤ੍ਰ ਮਾਰੀ ਕੇ ਮਲਿੰਦਾ ਪੈ ਕੁਨਿੰਦਾ ਕੈ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਪਾਲਕ ਪੁਨਿੰਦਾ ਪਰਮ ਪਾਰਸੀ ਪ੍ਰਗਿੰਦਾ
ਰੰਗ ਰਾਗ ਕੇ ਸੁਨਿੰਦਾ ਪੈ ਅਨੰਦਾ ਤੇਜ ਮਾਨੀਐ॥
ਜਾਪ ਕੇ ਜਪਿੰਦਾ ਖੈਰ ਖੂਬੀ ਕੇ ਦਹਿੰਦਾ
ਖੂਨ ਮਾਫ ਕੇ ਕੁਨਿੰਦਾ ਹੈ ਅਭਿੱਜ ਰੂਪ ਠਾਨੀਐ॥
ਆਰਜਾ ਦਹਿੰਦਾ ਰੰਗ ਰਾਗ ਕੇ ਬਢਿੰਦਾ
ਦੁਸ਼ਟ ਦ੍ਰੋਹ ਕੇ ਦਲਿੰਦਾ ਛੋਡ ਦੂਜੋ ਕੌਨ ਮਾਨੀਐ॥ ੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਗਿੰਦਾ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਜਾਫਰੀ=ਫ਼ਤਹਿ। ਮਿਤ੍ਰ ਮਾਰੀ=ਮਿੱਤਰ ਘਾਤੀ। ਪੁਨਿੰਦਾ=ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਪਾਰਸੀ=ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ। ਪਗਿੰਦਾ=ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਅਨੰਦਾ=ਅਨੰਦ ਦਾਤਾ। ਆਰਜਾ=ਉਮਰ। ਬਢਿੰਦਾ=ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ।

ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਭ ਜੋਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੰਗ ਵਿਚ ਫਤਹਿ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਮਿੱਤਰ-ਮਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਨਹਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਮਹਾਨ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਗੱਲ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਰਾਗ ਰੰਗ ਦਾ ਸਰੋਤਾ ਹੈ, ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸੁਖ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਖ਼ੂਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਅਭਿੱਜ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਰੰਗ ਤੇ ਰਾਗ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਤੇ ਧਰੋਹੀਆਂ ਨੂੰ ਦਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੰਨੀਏ॥ ੪੬॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਾਹਿ ਸਿੱਧਤਾ ਸਰੂਪ ਤਾਹਿ
ਬੁੱਧਤਾ ਬਿਭੂਤ ਜਾਹਿ ਸਿੱਧਤਾ ਸਭਾਉ ਹੈ॥
ਰਾਗ ਭੀ ਨ ਰੰਗ ਤਾਹਿ ਰੂਪ ਭੀ ਨ ਰੇਖ ਜਾਹਿ
ਅੰਗ ਭੀ ਸੁਰੰਗ ਤਾਹਿ ਰੰਗ ਕੇ ਸਭਾਉ ਹੈ॥
ਚਿਤ੍ਰ ਸੋ ਬਿਚਿੱਤ੍ਰ ਹੈ ਪਰਮਤਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ

ਸੁ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੂੰ ਕੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੈ ਬਿਭੂਤ ਕੋ ਉਪਾਉ ਹੈ॥ ਦੇਵਨ ਕੋ ਦੇਵ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਹਾਨ ਕੋ ਸ਼ਾਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਨ ਕੋ ਰਾਜ ਹੈ ਕਿ ਰਾਵਨ ਕੋ ਰਾਉ ਹੈ॥੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਤਮਾ=ਆਪਣਾ ਆਪ। ਸਿੱਧਤਾ=ਕਲਿਆਣ। ਸਿੱਧਤਾ=ਮੁਕਤੀ। ਸੁਭਾਉ=ਵਾਦੀ।

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੁਖ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਸਰੂਪ ਕਲਿਆਣ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਉੱਚੀ ਬੁੱਧੀ ਉਸ ਦੀ ਸੰਪਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁਕਤ ਕਰਨਾ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ। ਉਸ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮੋਹ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਨਹੀਂ, ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਤੇ ਰੇਖ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਮੂਰਤੀ ਬੜੀ ਅਲੌਕਿਕ ਹੈ, ਉਹ ਮਹਾਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ, ਉਹ ਦੋਸਤ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੀ ਧਨ ਸੰਪਦਾ ਦਾ ਕਰਨਹਾਰ ਵੀ ਉਹੋ ਹੈ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਜਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਰਾਵਾਂ ਦਾ ਰਾਇ ਹੈ॥ ੪੭॥

ਬਹਿਰ ਤਵੀਲ ਛੰਦ ਪਸਚਮੀ

ੴ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਕਿ ਅਰੰਜਸ॥ ਕਿ ਅੰਭਜਸ॥ ਕਿ ਅਰੂਪਸ॥ ਕਿ ਅੰਰਜਸ॥ ੪੮॥

ਇਹ ਛੰਦ ਖਸ਼ਤੋ ਦੇ ਗੀਤ ਦੇ ਵਜ਼ਨ ਤੇ ਗਾਇਨ ਕਰਨ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਉਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਅਜਿੱਤ ਹੈ, ਉਹ ਭਜਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਰੰਜ ਜਾਂ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ॥ ੪੮॥

ਕਿ ਅਛੇਦਸ॥ ਕਿ ਅਭੇਦਸ॥ ਕਿ ਅਨਾਮਸ॥ ਕਿ ਅਕਾਮਸ॥ ੪੯॥

ਉਹ ਛੇਦ ਰਹਿਤ ਤੇ ਭੇਦ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਨਾਂ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ॥ ੪੯॥

ਕਿ ਅਭੇਖਸ॥ ਕਿ ਅਲੇਖਸ॥ ਕਿ ਅਨਾਦਸ॥ ਕਿ ਅਗਾਧਸ॥ ੫੦॥

ਉਹ ਭੇਖ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦੇ ਆਰੰਭ ਮੁਢ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਹ ਅਗਾਧ ਅਤੇ ਅਥਾਹ ਹੈ॥ ੫੦॥

ਕਿ ਅਰੂਪਸ॥ ਕਿ ਅਭੂਤਸ॥ ਕਿ ਅਦਾਗਸ॥ ਕਿ ਅਰਾਗਸ॥ ੫੧॥

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਰੂਪ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਉਹ ਦਾਗ ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ ਤੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ॥ ੫੧॥

ਕਿ ਅਭੇਦਸ ॥ ਕਿ ਅਛੇਦਸ ॥ ਕਿ ਅਛਾਦਸ ॥ ਕਿ ਅਗਾਧਸ ॥ ੫੨ ॥

ਉਹ ਭੇਦ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਛੇਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਹ ਗੁਪਤ ਹੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਭਾਵ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਉਸੇ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਹਾਨ ਡੂੰਘਾ ਹੈ॥ ੫੨॥

ਕਿ ਅਗੰਜਸ ॥ ਕਿ ਅਭੰਜਸ ॥ ਕਿ ਅਭੇਦਸ ॥ ਕਿ ਅਛੇਦਸ ॥ ੫੩ ॥

ਉਹ ਅਗੰਜ ਭਾਵ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਅਭੰਜ ਭੱਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਭੇਦ ਰਹਿਤ ਤੇ ਛੇਦ ਰਹਿਤ ਹੈ॥ ੫੩ ॥

ਕਿ ਅਸੇਅਸ ॥ ਕਿ ਅਧੇਅਸ ॥ ਕਿ ਅਗੰਜਸ ॥ ਕਿ ਇਕੰਜਸ ॥ ੫੪ ॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸੇਕ ਰਹਿਤ ਤੇ ਧਿਆਨ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਅਦੁਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੫੪ ॥

ਕਿ ਉਕਾਰਸ ॥ ਕਿ ਨਿਕਾਰਸ ॥ ਕਿ ਅਖੰਜਸ ॥ ਕਿ ਅਭੰਜਸ ॥ ੫੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਕਾਰ=ਸਰਗੁਨ। ਨਿਕਰਸ=ਨਿਰਗੁਨ।

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਰਗੁਨ ਸਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਨਿਰਗੁਨ ਸਰੂਪ ਵੀ ਉਹੋ ਹੈ। ਉਹ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਖਿੱਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਭਿੱਜਦਾ ਹੈ॥ ੫੫ ॥

ਕਿ ਅਘਾਤਸ ॥ ਕਿ ਅਕਿਆਤਸ ॥ ਕਿ ਅਚਲਸ ॥ ਕਿ ਅਛਲਸ ॥ ੫੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਾਤ=ਦਾਅ, ਫਰੇਬ। ਅਕਿਆਤਸ=ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ।

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਾਉ ਫਰੇਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਚਲ ਹੈ ਭਾਵ ਡੋਲਦਾ ਨਹੀਂ ਤ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਛਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ॥ ੫੬ ॥

ਕਿ ਅਜਾਤਸ ॥ ਕਿ ਅਝਾਤਸ ॥ ਕਿ ਅਛਲਸ ॥ ਕਿ ਅਟਲਸ ॥ ੫੭ ॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਅਜਾਤ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਅਝਾਤ ਹੈ ਭਾਵ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਅਛਲ ਤੇ ਅਟਲ ਹੈ॥ ੫੭॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਅਟਾਟਸਚ ॥ ਅਡਾਟਸਚ ॥ ਅੰਡਗਸਚ ॥ ਅਣੰਗਸਚ ॥ ੫੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਟਾਟ=ਬਿਰਾਦਰੀ। ਡਾਟ=ਤਾੜਨਾ। ਅੰਗ=ਦੇਹ।

ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕੋਈ ਕੁਲ ਜਾਂ ਬਿਰਾਦਰੀ ਨਹੀਂ, ਤਾੜਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਡੰਗ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ॥ ੫੮ ॥

ਅਤਾਨਸਚ ॥ ਅਥਾਨਸਚ ॥ ਅਦੰਗਸਚ ॥ ਅਨੰਗਸਚ ॥ ੫੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਾਨ=ਬਲ। ਥਾਨ=ਟਿਕਾਣਾ। ਦੰਗ=ਝਗੜਾ। ਨੰਗ=ਐਬ।

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਲ ਰਹਿਤ ਤੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਟਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਝਗੜੇ ਬਖੇੜੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਬ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ॥੫੯॥

ਅਪਾਰਸਚ॥ ਅਫਾਰਸਚ॥ ਅਬੇਅਸਤੁ॥ ਅਭੇਅਸਤੁ॥ ੬੦॥

ਉਹ ਕਰਤਾਰ ਅਪਾਰ ਸੱਚ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇਖੌਫ ਹੈ॥੬੦॥

ਅਮਾਨਸਚ॥ ਅਹਾਨਸਚ॥ ਅੰੜਗਸਚ॥ ਅਤ੍ਰੰਗਸਚ॥ ੬੧॥

ਉਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਮਾਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਬਰਬਾਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਅੜਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਉਹ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਅੜਿੱਕਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਦਿਲੀ ਮਿੱਤਰ ਹੈ॥ ੬੧॥

ਅਰਾਮਸਚ॥ ਅਲਾਮਸਚ॥ ਅਜੋਧਸਚ॥ ਅਵੋਜਸਚ॥ ੬੨॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਬਾਗ-ਬਗੀਚਾ ਹੈ, ਵਿਦਵਾਨ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜੁਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤੇ ਉਹ ਬਲ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੬੨॥

ਪਸਚਮੀ॥ ਅਸੇਅਸਤੁ॥ ਅਭੇਅਸਤੁ॥ ਆ ਅੰਗਸਤੁ॥ ਇਅੰਗਸਤੁ॥ ੬੩॥

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਡਰ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੬੩॥

ਉਕਾਰਸਤੁ॥ ਅਕਾਰਸਤੁ॥ ਅਖੰਡਸਤੁ॥ ਅਡੰਗਸਤੁ॥ ੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਕਾਰ=ਫੁਰਨਾ। ਅਕਾਰ=ਬਣਾਵਟ।

ਉਹ ਈਸ਼ਵਰ ਫੁਰਨਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਸਭ ਬਣਾਵਟ ਉਸੇ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਖੰਡ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤੇ ਅਡੰਗ ਹੈ ਭਾਵ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡੰਗ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦਾ॥੬੪॥

ਕਿ ਅਤਾਪਹਿ॥ ਕਿ ਅਥਾਪਹਿ॥ ਕਿ ਅੰਦਗਹਿ॥ ਕਿ ਅਨੰਗਹਿ॥ ੬੫॥

ਉਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਤਾਪ ਦੁਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਥਾਪਿਆ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਹੈ॥੬੫॥

ਕਿ ਅਤਾਪਹਿ॥ ਕਿ ਅਥਾਪਹਿ॥ ਕਿ ਅਨੀਲਹਿ॥ ਕਿ ਸੁਨੀਲਹਿ॥ ੬੬॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਾਪ ਦੁਖ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਥਾਪਿਆ ਬਣਾਇਆ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੬੬॥

ਅਰਧ ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਸਜਸ ਤੁਯੰ॥ ਧਜਸ ਤੁਯੰ॥ ਅਲਸ ਤੁਯੰ॥ ਇਕਸ ਤੁਯੰ॥ ੬੭॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਸੌਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਧੁਜਾ ਅਤੇ ਝੰਡੇ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ਸਭ ਥਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਅਲ ਪੂਰਨ ਹੈਂ ਤੇ ਇਕ ਰਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈ॥ ੬੭॥

ਜਲਸ ਤੁਯੰ॥ ਥਲਸ ਤੁਯੰ॥ ਪੁਰਸ ਤੁਯੰ॥ ਬਨਸ ਤੁਯੰ॥ ੬੮॥

ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਜਲ ਤੂੰ ਹੈ, ਥਲ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ, ਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੂੰ ਹੈਂ, ਤੇ ਵਣ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈ॥ ੬੮॥

ਗੁਰਸ ਤੁਯੰ॥ ਗੁਫਸ ਤੁਯੰ॥ ਨਿਰਸ ਤੁਯੰ॥ ਨਿਦਸ ਤੁਯੰ॥ ੬੯॥

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ! ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਗੁਫਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਰਸ-ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਤੇ ਤੂੰ ਥਕਾਵਟ ਰਹਿਤ ਹੈ॥ ੬੯॥

ਰਵਸ ਤੁਯੰ॥ ਸਸਸ ਤੁਯੰ॥ ਰਜਸ ਤੁਯੰ॥ ਤਮਸ ਤੁਯੰ॥ ੭੦॥

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਤੂੰ ਹੀ ਸੂਰਜ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਰਜੋ ਗੁਣ ਚਾਨਣਾ ਹੈਂ, ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਤਮੋ ਗੁਣ ਅੰਧਕਾਰ ਹੈਂ॥ ੭੦॥

ਧਨਸ ਤੁਯੰ॥ ਮਨਸ ਤੁਯੰ॥ ਬ੍ਰਿਛਸ ਤੁਯੰ॥ ਬਨਸ ਤੁਯੰ॥ ੭੧॥

ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ! ਤੂੰ ਧਨ-ਸੰਪਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਮਨ ਹੈ, ਤੂੰ ਬ੍ਰਿਛ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਵਣ ਹੈਂ॥ ੭੧॥

ਮਤਸ ਤੁਯੰ॥ ਗਤਸ ਤੁਯੰ॥ ਬ੍ਰਤਸ ਤੁਯੰ॥ ਚਿਤਸ ਤੁਯੰ॥ ੭੨॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਹੀ ਉੱਜਲ ਬੁੱਧੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਬਰਤ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਚੇਤਨ-ਰੂਪ ਹੈਂ॥ ੭੨॥

ਪਿਤਸ ਤੁਯੰ॥ ਸੁਤਸ ਤੁਯੰ॥ ਮਤਸ ਤੁਯੰ॥ ਗਤਸ ਤੁਯੰ॥ ੭੩॥

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ! ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਪਿਤਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਪੁੱਤਰ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦੀ ਮਾਤਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਖੇਡ ਹੈਂ॥ ੭੩॥

ਨਰਸ ਤੁਯੰ॥ ਤ੍ਰਿਯਸ ਤੁਯੰ॥ ਪਿਤਸ ਤੁਯੰ॥ ਬ੍ਰਿਦਸ ਤੁਯੰ॥ ੭੪॥

ਹੇ ਈਸ਼ਵਰ! ਤੂੰ ਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਪਿਤਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਭਾਈ ਹੈਂ ਅਥਵਾ ਤੂੰ ਹੀ ਧਰਮ ਹੈਂ॥ ੭੪॥

ਹਰਸ ਤੁਯੰ॥ ਕਰਸ ਤੁਯੰ॥ ਛਲਸ ਤੁਯੰ॥ ਬਲਸ ਤੁਯੰ॥ ੭੫॥

ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ! ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ

ਛਲ ਰੂਪ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਬਲ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈਂ॥੭੫॥

ਉਡਸ ਤੁਯੰ॥ ਪ੍ਰਡਸ ਤੁਯੰ॥ ਗਡਸ ਤੁਯੰ॥ ਦਧਸ ਤੁਯੰ॥ ੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਡ=ਤਾਰੇ। ਪ੍ਰਡ=ਅਕਾਸ। ਗਡ=ਪਹਾੜ। ਦਧ=ਸਮੁੰਦਰ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਤਾਰੇ ਹੋ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਅਕਾਸ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਪਰਬਤ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈਂ॥੭੬॥

ਰਵਸ ਤੁਯੰ॥ ਛਪਸ ਤੁਯੰ॥ ਗਰਬਸ ਤੁਯੰ॥ ਦਿਰਬਸ ਤੁਯੰ॥ ੭੭॥

ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ! ਤੂੰ ਸੂਰਜ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਧੁਪ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਗਰਬ ਹੰਕਾਰ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਧਨ ਦੌਲਤ ਹੈਂ॥੭੭॥

ਜੈਅਸ ਤੁਯੰ॥ ਖੈਅਸ ਤੁਯੰ॥ ਪੈਅਸ ਤੁਯੰ॥ ਤ੍ਰੈਅਸ ਤੁਯੰ॥ ੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰੈਅਸ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਪੈਅਸ਼=ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਵੀਰਜ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਹੀ ਫ਼ਤਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਵੀਰਜ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ ਤੇ ਉਸ ਵੀਰਜ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ॥੭੮॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਚੰਕਤ ਚਾਰ ਚੰਦ੍ਰਕਾ॥ ਸੁਭੰਤ ਰਾਜ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ॥
ਦਵੰਤ ਦੁਸ਼ਟ ਮੰਡਲੀ॥ ਸੁਭੰਤ ਰਾਜ ਸੁ ਥਲੀ॥ ੭੯॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਆਪ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਆਪ ਜੀ ਰਾਜਸੀ ਪ੍ਰਭਾ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ, ਆਪ ਦੀ ਆਭਾ ਸਾਹਮਣੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਦਬ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ॥੭੯॥

ਚਲੰਤ ਚੰਡ ਮੰਡਕਾ॥ ਅਖੰਡ ਖੰਡ ਦੁਪਲਾ॥
ਖਿਵੰਤ ਬਿਜੁ ਜ੍ਵਾਲਕਾ॥ ਅਨੰਤ ਗੌਦ ਬਿੱਦਸਾ॥ ੮੦॥

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਆਪ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਮੰਡਲ ਹਰ ਪਾਸੇ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾ ਟੁਕੜੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੇ ਤੇਜ ਦੀ ਜੁਆਲਾ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕਦੀ ਹੈ। ਚਾਰੋਂ ਤਰਫ ਆਪ ਦੇ ਅਨੰਦਮਈ ਸ਼ਬਦ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥੮੦॥

ਲਸੰਤ ਭਾਵ ਉੱਜਲੰ॥ ਦਲੰਤ ਦੁੱਖ ਦੁੱਦਲੰ॥
ਪਵੰਗ ਪਾਤ ਸੋਹੀਯੰ॥ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਬਾਜ ਲੋਹੀਯੰ॥ ੮੧॥

ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ! ਆਪ ਦਾ ਉੱਜਲ ਭਾਵ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਦੋ ਭਿਆਨਕ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿੱਕਲਿਆ ਘੋੜਾ ਉਚੈਸ੍ਰਵਾ ਵੀ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੯੧॥

ਨਿਨੰਦ ਗੇਦ ਬ੍ਰਿਦਯੰ॥ ਅਖੇਦ ਨਾਦ ਦੁੱਧਰੰ॥
ਅਠੱਟ ਬੱਟ ਬੱਟਕੰ॥ ਅਘੱਟ ਨੱਟ ਸੁੱਖਲੰ॥ ੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਨੰਦ=ਨਿੰਦਾ ਰਹਿਤ। ਗੇਦ=ਗੇਂਦ। ਬ੍ਰਿਦਯੰ=ਸਾਰੇ। ਦੁੱਧਰੰ=ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ। ਅਘਟ=ਨਾ ਘਟਣ ਵਾਲਾ।

ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਆਪ ਦੇ ਰਚੇ ਗੇਂਦ ਵਾਂਗੂੰ ਗੋਲ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨਿੰਦਾ ਰਹਿਤ ਹਨ। ਆਪ ਦੇ ਆਨੰਦਮਈ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਰੂਪ ਗੋਲੀ, ਜੋ ਨਾ ਠਟ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਰਚਦੇ ਹੋ। ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਸੁਖ ਨਾਲ ਆਪ ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਹੋ॥ ੯੨॥

ਅਖੁੱਟ ਤੁੱਟ ਦਿੱਬਕੰ॥ ਅਜੁੱਟ ਛੁੱਟ ਸੁੱਛਕੰ॥
ਅਘੁੱਟ ਤੁੱਟ ਆਸਨੰ॥ ਅਲੇਖ ਅਭੇਖ ਅਨਾਸਨੰ॥ ੫॥ ੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਬੱਕੰ=ਧਨ। ਸੁੱਛਕੰ=ਸੁਤੰਤਰ। ਅਨਾਸਨੰ=ਭੋਜਨ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਆਪ ਦਾ ਧਨ ਅਖੁਟ ਨਾ ਘਟਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਮੁਕ ਹੈ। ਆਪ ਦਾ ਰੂਪ ਨਾ ਜੁੜਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ। ਆਪ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਟਿਕਾਣਾ ਨਾ ਘਟਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਟੁੱਟ ਹੈ। ਆਪ ਦਾ ਸਰੂਪ ਲੇਖੇ ਰਹਿਤ, ਭੇਖ ਰਹਿਤ ਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ॥ ੯੩॥

ਸੁਭੰਤ ਦੰਤ ਪਦੂਕੰ॥ ਜਲੰਤ ਸਾਮ ਸੁਘਟੰ॥
ਸੁਭੰਤ ਛੂਦ੍ਰ ਘੰਟਕਾ॥ ਜਲੰਤ ਭਾਰ ਕੱਛਟਾ॥ ੯੪॥

ਹੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਆਪ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਪੰਗਤੀ ਸੋਭਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਵੀ ਲੱਜਾ ਨਾਲ ਸੜਦੀਆਂ ਸਨ । ਆਪ ਦੀ ਤੜਾਗੀ ਨਾਲ ਲਗੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਘੁੰਘਰੀਆਂ ਸੋਭ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਆਪ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਤੇਜ ਵੀ ਲਜਾਵਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਫਿਕਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੯੪॥

ਸਿਰੀਸ੍ਰ ਸੀਸ ਸੁੱਭੀਯੰ॥ ਘਟਾਕ ਬਾਨ ਉੱਭੀਯੰ॥
ਸੁਭੰਤ ਸੀਸ ਸਿਧਰੰ॥ ਜਲੰਤ ਸਿੱਧਰੀ ਨਰੰ॥ ੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿਰੀਸ੍ਰ=ਕਲਗੀ। ਬਾਨ=ਇੰਦ੍ਰ ਧਨੁਸ਼। ਸਿਧਰ=ਮੁਕਟ। ਸਿੱਧਰੀ ਨਰੰ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ! ਆਪ ਦੇ ਸੀਸ ਤੇ ਲਗੀ ਕਲਗੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਇੰਦਰ ਧਨੁਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਆਪ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮੁਕਟ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੮੫॥

ਚਲੰਤ ਦੰਤ ਪੱਤਕੰ॥ਭਜੰਤ ਦੇਖਿ ਦੂ ਦਲੰ॥
ਤਜੰਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰਕੰ॥ਚਲੰਤ ਚੱਕ੍ਰ ਚਉਦਿਸੰ॥੮੬॥

ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਸ਼ਤ੍ਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਉਦੋਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਦਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਦਲ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਆਪ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਚੱਕਰ ਚੋਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥੮੬॥

ਅਗੰਮ ਤੇਜ ਸੋਭੀਯੰ॥ਰਿਖੀਸ਼ ਈਸ ਲੋਭੀਯੰ॥
ਅਨੇਕ ਬਾਰ ਧਿਆਵਹੀ॥ਨ ਤਤ੍ਰ ਪਾਰ ਪਾਵਹੀ॥੮੭॥

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਆਪ ਦਾ ਅਗੰਮ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਰ ਪਾਸੇ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਲਲਚਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਉਹ ਆਪ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਵਾਰੀ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ , ਪਰ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ॥੮੭॥

ਅਧੋ ਸੁ ਧੂਮ ਧੂਮ ਹੀ॥ਅਘੂਰ ਨੇਤ੍ਰ ਘੂਮ ਹੀ॥
ਸੁ ਪੰਚ ਅਗਨ ਸਾਧੀਯੰ॥ਨ ਤਾਮ ਪਾਰ ਲਾਧੀਯੰ॥੮੮॥

ਅਨੇਕਾਂ ਤਪੱਸਵੀ ਮੂਧੇ ਮੂੰਹ ਹੋ ਕੇ ਧੂਣੀਆਂ ਤਪਦੇ ਹਨ , ਅਨੇਕਾਂ ਅਚਲ ਨੇਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਘੁੰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ , ਬਹੁਤ ਤਪੀ ਪੰਜ ਅਗਨੀਆਂ ਦਾ ਤਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ , ਪਰ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਹ ਆਪ ਦਾ ਅੰਤ ਤਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕੇ॥੮੮॥

ਨਿਵਲ ਆਦਿ ਕਰਮਣੰ॥ਅਨੰਤ ਦਾਨ ਧਰਮਣੰ॥
ਅਨੰਤ ਤੀਰਥ ਬਾਸਨੰ॥ਨ ਏਕ ਨਾਮ ਕੇ ਸਮੰ॥੮੯॥

ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿੰਨੇ ਨਿਉਲੀ ਆਦਿ ਯੋਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਫਿਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦਾਨ ਆਦਿਕ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਅਨੇਕਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰੇ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹਨ॥੮੯॥

ਅਨੰਤ ਜੱਗਯ ਕਰਮਣੰ॥ਗਜਾਦਿ ਆਦਿ ਧਰਮਣੰ॥
ਅਨੇਕ ਦੇਸ ਭਰਮਣੰ॥ਨ ਏਕ ਨਾਮ ਕੇ ਸਮੰ॥੯੦॥

ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਅਨੇਕਾਂ ਯੱਗ ਆਦਿ ਕਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਧਰਮ ਕਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਮੁਸਾਫਰ ਬਣਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਭੌਂਦਾ

ਫਿਰੇ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹਨ॥ ੯੦॥

ਇਕੰਤ ਕੂੰਟ ਬਾਸਨੰ॥ ਭ੍ਰਮੰਤ ਕੋਟਕੰ ਬਨੰ॥
ਉਚਾਟ ਨਾਦ ਕਰਮਣੰ॥ ਅਨੇਕ ਉਦਾਸ ਭਰਮਣੰ॥ ੯੧॥

ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਤਪੀਆ ਇਕਾਂਤ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਰੋੜਾਂ ਵਣਾਂ ਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਭੌਂਦਾ ਫਿਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਉਚਾਟ ਹੋਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਰਦਾ ਫਿਰੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਉਦਾਸੀ ਬਣਕੇ ਅਨੇਕ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਭਰਮਦਾ ਫਿਰੇ॥ ੯੧॥

ਅਨੇਕ ਭੇਖ ਆਸਨੰ॥ ਕਰੋਰ ਕੋਟਕੰ ਬ੍ਰਤੰ॥
ਦਿਸਾ ਦਿਸਾ ਭ੍ਰਮੇਸਨੰ॥ ਅਨੇਕ ਭੇਖ ਪੇਖਨੰ॥ ੯੨॥

ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਅਨੇਕਾਂ ਯੋਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਭੇਖ ਬਣਾਕੇ ਆਸਣ ਲਾਉਂਦਾ ਫਿਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਰੋੜਾਂ ਵਰਤ ਰੱਖਦਾ ਫਿਰੇ, ਭਾਵੇ ਕੋਈ ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭੌਂਦਾ ਫਿਰੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਅਨੇਕਾਂ ਭੇਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਫਿਰੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਦਾ ਫਿਰੇ॥ ੯੨॥

ਕਰੋਰ ਕੋਟ ਦਾਨਕੰ॥ ਅਨੇਕ ਜਗਜ ਕ੍ਰਿਤੱਬਜੰ॥
ਸਨਜਾਸ ਆਦਿ ਧਰਮਣੰ॥ ਉਦਾਸ ਨਾਮ ਕਰਮਣੰ॥ ੯੩॥

ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਰੋੜਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾਨ ਕਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਅਨੇਕਾਂ ਯੱਗ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਸੰਨਿਆਸ ਆਦਿ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕਰੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਉਦਾਸੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰੇ॥ ੯੩॥

ਅਨੇਕ ਪਾਠ ਪਾਠਨੰ॥ ਅਨੰਤ ਠਾਟ ਠਾਟਨੰ॥
ਨ ਏਕ ਨਾਮ ਕੇ ਸਮੰ॥ ਸਮੱਸਤ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕੇ ਭ੍ਰਮੰ॥ ੯੪॥

ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹੇ, ਭਾਵੇ ਕੋਈ ਅਨੇਕਾਂ ਠਾਠ ਬਣਾਉਂਦਾ ਫਿਰੇ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਉਪਰ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫਿਰਕੇ ਵੇਖ ਲਵੇ॥ ੯੪॥

ਜਗਾਦਿ ਆਦਿ ਧਰਮਣੰ॥ ਬੈਰਾਗ ਆਦਿ ਕਰਮਣੰ॥
ਦਯਾਦਿ ਆਦਿ ਕਾਮਣੰ॥ ਅਨਾਦ ਸੰਜਮੰ ਬ੍ਰਿਦੰ॥ ੯੫॥

ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਯੱਗ ਆਦਿ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਭਾਵੇ ਕੋਈ ਵੈਰਾਗ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਵੈਰਾਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਦਇਆ ਧਰਮ ਤੇ ਟੂਣੇ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਅੰਨ ਆਦਿ ਦਾ ਸੰਜਮ ਰਖ ਕੇ ਵਰਤ ਆਦਿ ਰਖੇ॥ ੯੫॥

ਅਨੇਕ ਦੇਸ ਭ੍ਰਮਣੰ ॥ ਕਰੋਰ ਦਾਨ ਸੰਜਮੰ ॥
ਅਨੇਕ ਗੀਤ ਗਿਆਨਨੰ ॥ ਅਨੰਤ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨਨੰ ॥ ੯੬ ॥

ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦਾ ਭ੍ਰਮਣ ਕਰਦਾ ਫਿਰੇ, ਭਾਵੇ ਕੋਈ ਕਰੋੜਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰੇ ਤੇ ਸੰਜਮ ਆਦਿ ਧਾਰਨ ਕਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਗੀਤਾ ਵਰਗੇ ਅਨੇਕ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨਾਂ ਤੇ ਧਿਆਨਾਂ ਦਾ ਜਾਣੂ ਹੋਵੇ ॥ ੯੬ ॥

ਅਨੰਤ ਗਿਆਨ ਸੁੱਤਮੰ ॥ ਅਨੇਕ ਕ੍ਰਿਤ ਸੁ ਬ੍ਰਿਤੰ ॥
ਬਿਆਸ ਨਾਰਦ ਆਦਕੰ ॥ ਸੁ ਬ੍ਰਹਮੁ ਮਰਮ ਨਹਿ ਲਹੰ ॥ ੯੭ ॥

ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਉਤਮ ਪੁਰਸ਼ ਬਣੇ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਰਖੇ, ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਤੇ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਆਦਿ ਸਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਵੀ ਉਸ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕੇ ॥ ੯੭ ॥

ਕਰੋਰ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰਣੰ ॥ ਅਨੰਤ ਤੰਤ੍ਰਣੰ ਬਣੰ ॥
ਬਸੇਖ ਬਿਆਸ ਨਾਸਨੰ ॥ ਅਨੰਤ ਨਿਆਸ ਪ੍ਰਾਸਨੰ ॥ ੯੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਆਸਨਾਸਨੰ=ਬਿਆਸ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਣਾ। ਨਿਆਸ=ਤਿਆਗ। ਪ੍ਰਸੰਨ=ਭੋਜਨ।

ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਰੋੜਾਂ ਜੰਤ੍ਰ ਲਿਖੇ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਅਨੇਕਾਂ ਤੰਤ੍ਰ ਬਣਾਵੇ। ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੇ ॥ ੯੮ ॥

ਜਪੰਤ ਦੇਵ ਦੈਤਨੰ ॥ ਥਪੰਤ ਜਛ ਗੰਧ੍ਰਬੰ ॥
ਬਦੰਤ ਬਿੱਦਣੋ ਧਰੰ ॥ ਗਣੰਤ ਸੇਸ ਉਰਗਣੰ ॥ ੯੯ ॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਜਪਦੇ ਹਨ। ਜੱਛ ਤੇ ਗੰਧਰਬ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਧਰ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਜਸ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਆਦਿਕ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥੯੯ ॥

ਜਪੰਤ ਪਾਰਵਾਰਯੰ ॥ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਸਪਤ ਧਾਰਯੰ ॥
ਜਣੰਤ ਚਾਰ ਚੱਕ੍ਰਣੰ ॥ ਧ੍ਰਮੰਸ ਚੱਕ੍ਰ ਬੱਕ੍ਰਣੰ ॥ ੧੦੦ ॥

ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਉਰਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਜਪਦੇ ਸਨ । ਉਸਨੇ ਸਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਚੋਹਾਂ ਚਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਟੇਢੇ ਚੱਕਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੧੦੦ ॥

ਜਪੰਤ ਪੰਨਗੰਨਕੰ ॥ ਬਰੰਨਰੰ ਬਨਸਪਤੰ ॥
ਅਕਾਸ ਉਰਬੀਅੰ ਜਲੰ ॥ ਜਪੰਤ ਜੀਵ ਜਲ ਥਲੰ ॥ ੧੦੧ ॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸੱਪ ਤੇ ਤੰਦੂਏ ਆਦਿ ਜਪਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਬਨਾਸਪਤੀ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵਰਣਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਕਾਸ਼, ਧਰਤੀ, ਪਤਾਲ ਤੇ ਜਲਾਂ ਥਲਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਉਸ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ॥ ੧੦੧॥

ਸੁ ਕੋਟ ਚਕ੍ਰ ਬੱਕਤ੍ਰਣੰ ॥ ਬਦੰਤ ਬੇਦ ਚਤ੍ਰਕੰ ॥
ਅਸੰਭ ਅਸੰਭ ਮਾਨੀਐ ॥ ਕਰੋਰ ਬਿਸ਼ਨ ਠਾਨੀਐ ॥ ੧੦੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਕ੍ਰ ਬੱਕਤ੍ਰਣੰ=ਚਾਰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ, ਬ੍ਰਹਮਾ। ਅਸੰਭ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ। ਅਸੰਭ=ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ।

ਕਰੋੜਾਂ ਚਾਰ ਮੂੰਹ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਚੋਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਉਸ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਕਰੋੜਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ॥ ੧੦੨॥

ਅਨੰਤ ਸੁਰਸੁਤੀ ਸਤੀ ॥ ਬਦੰਤ ਕ੍ਰਿਤ ਈਸੁਰੀ ॥
ਅਨੰਤ ਅਨੰਤ ਭਾਖੀਐ ॥ ਅਨੰਤ ਅਨੰਤ ਲਾਖੀਐ ॥ ੧੦੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਰਸਤੀ=ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਇਸਤਰੀ, ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਦੇਵੀ। ਸਤੀ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ। ਕ੍ਰਿਤ=ਕੀਰਤੀ। ਈਸੁਰੀ=ਲਛਮੀ। ਅਨੰਤ=ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ।

ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸੁਰਸਤੀ, ਸੱਤੀ ਤੇ ਲਛਮੀ ਕੀਰਤੀ ਭਾਵ ਜਸ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿ ਕੇ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੦੩ ॥

ਬ੍ਰਿਧ ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਬਿਆਧਿ ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਕੋ ਮਨਾਈਐ ॥
ਅਗੰਜ ਅਭੰਜ ਅਰੰਜ ਅਗੰਜ ਗੰਜ ਕਉ ਧਿਆਈਐ ॥
ਅਲੇਖ ਅਭੇਖ ਅਦ੍ਵੈਖ ਅਰੇਖ ਅਸੇਖ ਕੋ ਪਛਾਨੀਐ ॥
ਨ ਭੂਲ ਜੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਭਰਮ ਭੇਖ ਠਾਨੀਐ ॥ ੧੦੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਾਦਿ=ਮੁਢ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਬਿਆਧਿ ਆਦਿ=ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ।

ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਅਥਾਹ ਤੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਤੇ ਆਦਿ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ, ਰੰਜ

ਰਹਿਤ ਭਾਵ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਤੇ ਅਖੁਟ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਿਸੇ ਲੇਖੇਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਭੇਖ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਦਵੈਸ਼ ਰਹਿਤ, ਰੇਖ ਰਹਿਤ ਤੇ ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਕਰਕੇ ਪਛਾਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭੁਲਕੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਜੰਤ੍ਰ, ਤੰਤ੍ਰ ਜਾਂ ਮੰਤਰ ਦੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਭਣਾ ਚਾਹੀਦਾ॥ ੧੦੪॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਲਾਲ ਅਕਾਲ ਅਪਾਲ ਦਇਆਲ ਕੋ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਅਧਰਮ ਕਰਮ ਧਰਮ ਭਰਮ ਕਰਮ ਮੈ ਬਿਚਾਰੀਐ॥
ਅਨੰਤ ਦਾਨ ਧਜਾਨ ਗਜਾਨ ਧਜਾਨਵਾਨ ਪੇਖੀਐ॥
ਅਧਰਮ ਕਰਮ ਕੇ ਬਿਨਾ ਸੁ ਧਰਮ ਕਰਮ ਲੇਖੀਐ॥੧੦੫॥

ਅਰਥ - ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਸਭ ਦਾ ਪਿਆਰਾ, ਕਾਲ ਰਹਿਤ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਉਸ ਦਿਆਲੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ, ਧਰਮਾਂ, ਭਰਮਾਂ ਤੇ ਨਿਸ਼ਕਮ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਨਾਂ, ਧਿਆਨਾਂ, ਗਿਆਨ ਤੇ ਧਿਆਨਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਧਰਮ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੧੦੫॥

ਬ੍ਰਤਾਦਿ ਦਾਨ ਸੰਜਮਾਦਿ ਤੀਰਥ ਦੇਵ ਕਰਮਣੰ॥
ਹੈਆਦਿ ਕੁੰਜਮੇਦ ਰਾਜਸੂ ਬਿਨਾ ਨ ਭਰਮਣੰ॥
ਨਿਵਲ ਆਦਿ ਕਰਮ ਭੇਖ ਅਨੇਕ ਭੇਖ ਮਾਨੀਐ॥
ਅਦੇਖ ਭੇਖ ਕੇ ਬਿਨਾ ਸੁ ਕਰਮ ਭਰਮ ਜਾਨੀਐ॥੧੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੈ ਆਦਿ=ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਯੱਗ। ਕੁੰਜਮੇਦ=ਕੁੰਜਰ ਮੇਧ ਯੱਗ। ਰਾਜਸੂ=ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ।

ਬ੍ਰਤ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕਰਨੇ, ਦਾਨ ਕਰਨੇ, ਸੰਜਮ, ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਅਸ੍ਵਮੇਧ, ਹਾਥੀ ਮੇਧ ਤੇ ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ ਕਰਨੇ, ਯੋਗ ਮਤ ਦੇ ਦਸੇ ਨਿਉਲੀ ਆਦਿ ਧਰਮ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਭੇਖਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ; ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਉਸ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ ਤੇ ਭੇਖ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਭਰਮ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣੋ॥੧੧੬॥

ਅਜਾਤ ਪਾਤ ਅਮਾਤ ਤਾਤ ਅਜਾਤਿ ਸਿੱਧ ਹੈ ਸਦਾ॥
ਅਸਤ੍ਰੂ ਮਿਤ੍ਰ ਪੁਤ੍ਰ ਪਉਤ੍ਰ ਜਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਸਰਬਦਾ॥

ਅਖੰਡ ਮੰਡ ਚੰਡ ਉਦੰਡ ਅਖੰਡ ਖੰਡੁ ਭਾਖੀਐ॥
ਨ ਰੂਪ ਰੰਗ ਰੇਖ ਅਲੇਖ ਭੇਖ ਮੈ ਨ ਰਾਖੀਐ॥੧੦੭॥

ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਕੁਲ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਮਾਤਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸੱਦਾ ਸਿੱਧ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਨਹੀਂ, ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ, ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਪੋਤ੍ਰਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਸਦਾ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਉਹ ਨਾਸ ਰਹਿਤ, ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ, ਡਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਨਾ ਖੰਡਨਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਰੂਪ, ਰੰਗ ਤੇ ਰੇਖ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਕਿਸੇ ਭੇਖ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੦੭॥

ਅਨੰਤ ਤੀਰਥ ਆਦਿ ਆਸਨਾਦਿ ਨਾਰਦ ਆਸਨੰ॥
ਬੈਰਾਗ ਅਉ ਸੰਨਿਆਸ ਅਉ ਅਨਾਦਿ ਜੋਗ ਪ੍ਰਾਸਨੰ॥
ਅਨਾਦਿ ਤੀਰਥ ਸੰਜਮਾਦਿ ਬਰਤ ਨੇਮ ਪੇਖੀਐ॥
ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਕੇ ਬਿਨਾ ਸਮੱਸਤ ਭਰਮ ਲੇਖੀਐ॥੧੦੮॥

ਅਨੇਕਾ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨੇ, ਯੋਗ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਆਸਣ ਲਾਉਣੇ, ਨਾਰਦ ਦੀ ਦੱਸੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ, ਬੈਰਾਗ ਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਮਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ ਤੇ ਅੰਨ ਆਦਿ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਭੋਜਨ ਕਰਨੇ, ਅਨਾਦੀ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨੀ, ਸੰਜਮ ਆਦਿ ਕਰਮ ਤੇ ਬਰਤ ਆਦਿ ਕਰਮ ਜੋ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਦਿ ਰਹਿਤ ਤੇ ਨਾ ਗਾਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਪਰ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਧਰਮ, ਭਰਮ ਰੂਪ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੧੦੮॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਦਇਆਦਿ ਆਦਿ ਧਰਮੰ॥ ਸੰਨਿਆਸ ਆਦਿ ਕਰਮੰ॥ ਗਜਾਦਿ ਆਦਿ ਦਾਨੰ॥ ਹਯਾਦਿ ਆਦਿ ਥਾਨੰ॥ ੧੦੯॥

ਸਮੂੰਹ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਜੋ ਦਇਆ ਆਦਿ ਧਰਮ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਧਰਮ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦਾਨਾਂ ਤੋਂ ਉਤਮ ਜੋ ਹਾਥੀ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਯੱਗਾਂ ਤੋਂ ਸਰੇਸ਼ਟ ਜੋ ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਯੱਗ ਹੈ॥੧੦੯॥

ਸੁਵਰਨ ਆਦਿ ਦਾਨੰ॥ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਆਦਿ ਸ਼ਨਾਨੰ॥ ਬਿਸੁਵਾਦਿ ਆਦਿ ਭਰਮੰ॥ ਬ੍ਰਿਕਤਾਦਿ ਆਦਿ ਕਰਮੰ॥ ੧੧੦॥

ਸੋਨਾ ਆਦਿ ਬਹੁਮੁਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰਨਾ, ਸਮੁੰਦਰ ਆਦਿਕ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ, ਰਾਮੇਸ਼੍ਵਰ ਆਦਿਕ ਸਰੇਸ਼ਟ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਭੌਂਦੇ ਫਿਰਨਾ, ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਕੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ॥੧੧੦॥

ਨਿਵਲ ਆਦਿ ਕਰਣੰ॥ ਸੁਨੀਲ ਆਦਿ ਬਰਣੰ॥ ਅਨੀਲ ਆਦਿ ਧਯਾਨੰ॥ ਜਪਤ ਤੱਤ ਪ੍ਰਧਾਨੰ॥ ੧੧੧॥

ਯੋਗ ਮਤ ਦੇ ਦੱਸੇ ਨਿਉਲੀ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕਰਨੇ, ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਬਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਨਣਾ, ਸਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਆਦਿਕ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨਾ, ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗਕੇ ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਵ ਮੁਖੀ ਹੈ॥ ੧੧੧॥

ਅਮਿਤਕਾਦਿ ਭਗਤੰ॥ ਅਵਿਕਤਾਦਿ ਬ੍ਰਕਤੰ॥ ਪ੍ਰਸਿਤੁਵਾ ਪ੍ਰਜਾਪੰ॥ ਪ੍ਰਭਗਤਾ ਅਥਾਪੰ॥ ੧੧੨॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਅਮਿਤ ਸੋਭਾ, ਬਲ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੇਹ ਰਹਿਤ ਤੇ ਸਨੇਹ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਜਗਿਆਸਾ ਆਦਿ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਅਥਾਪ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਥਾਪਿਆ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਆ ਹੈ॥ ੧੧੨॥

ਸੁ ਭਗਤੁ ਆਦਿ ਕਰਣੰ॥ ਅਜਗਤੁਆ ਪ੍ਰਹਰਣੰ॥ ਬਿਰਕਤੁਆ ਪ੍ਰਕਾਸੰ॥ ਅਵਿਗਤੁਆ ਪ੍ਰਣਾਸੰ॥ ੧੧੩॥

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਦਿ ਕਾਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਚੰਗੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਜੁੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਅਸਚਰਜਤਾ ਵੀ ਅਸਚਰਜ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਰਕਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਖੋਟੀ ਚਾਲ ਵਾਲਿਆ ਨੂੰ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੧੧੩॥

ਸਮਸਤੁਆ ਪ੍ਰਧਾਨੰ॥ ਧੁਜਸਤੁਆ ਧੁਰਾਨੰ॥ ਅਵਿਕ ਤੁਆ ਅਭੰਗੰ॥ ਇਕਸਤੁਆ ਅਨੰਗੰ॥ ੧੧੪॥

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਮੁਖੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਧੁਜਾਂ ਦਾ ਧੁਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਦੇਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹਨ॥ ੧੧੪॥

ਉਅਸਤੁਆ ਅਕਾਰੰ॥ ਕ੍ਰਿਪਸਤੁਆ ਕ੍ਰਿਪਾਰੰ॥ ਖਿਤਸਤੁਆ ਅਖੰਡੰ॥ ਗਤਸੁਆ ਅਗੰਡੰ॥ ੧੧੫॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਓਂਕਾਰ ਰੂਪ ਹੈ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ! ਤੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਖੰਡਾਂ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਹਰ ਪਾਸੇ ਗਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ॥ ੧੧੫॥

ਘਰਸਤੁਆ ਘਰਾਨੰ॥ ੜ੍ਰਿਅਸਤੁਆ ੜ੍ਰਿਹਾਲੰ॥ ਚਿਤਸਤੁਆ ਅਤਾਪੰ॥ ਛਿਤਸਤੁਆ ਅਛਾਪੰ॥ ੧੧੬॥

ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਘਰ ਵਾਲਾ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਹੈਂ। ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਚੇਤੰਨ ਸਰੂਪ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਤਾਪਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਤੇ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈਂ॥ ੧੧੬॥

ਜਿਤਸਤੁਆ ਅਜਾਪੰ॥ ਝਿਕਤਸੁਆ ਅਝਾਪੰ॥ ਵਿਕਸਤੁਆ ਅਨੇਕੰ॥ ਟੁਟਸਤੁਆ ਅਟੇਟੰ॥ ੧੧੭॥

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਤੂੰ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਜਾਪ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਝਿਜਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਤੂੰ ਹੀ ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪ ਤੂੰ ਅਟੁੱਟ ਹੈਂ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਟੁੱਟਦਾ ਨਹੀਂ॥ ੧੧੭॥

ਠਟਸਤੁਆ ਅਠਾਟੰ ॥ ਡਟਸਤੁਆ ਅਡਾਟੰ ॥ ਢਟਸਤੁਆ ਅਢਾਪੰ ॥ ਣਕਸਤੁਆ ਅਣਾਪੰ ॥ ੧੧੮ ॥

ਹੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ! ਤੂੰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਠਾਠਾਂ ਬਾਠਾਂ ਵਾਲਾ ਤੇ ਠਾਠ ਰਹਿਤ ਵੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਡੱਟਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਤਾੜਨਾ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਤੋਂ ਢਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਨਾਪਣ ਵਾਲਾ ਪਰ ਆਪ ਨਾਪ ਰਹਿਤ ਹੈ॥੧੧੮॥

ਤਪਸਤੁਆ ਅਤਾਪੰ ॥ ਥਪਸਤੁਆ ਅਥਾਪੰ ॥ ਦਲਸਤੁਆ ਦਿਦੋਖੰ ॥ ਨਹਿਸਤੁਆ ਅਨੋਖੰ ॥ ੧੧੯ ॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਤਾਪਾਂ ਤੋਂ ਅਤਾਪ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਥਾਪੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਅਥਾਪ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਅਨੋਖਾ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ॥੧੧੯॥

ਅਪਕਤੁਆ ਅਪਾਨੰ ॥ ਫਲਕਤੁਆ ਫਲਾਨੰ ॥ ਬਦਕਤੁਆ ਬਿਸੇਖੰ ॥ ਭਜਸਤੁਆ ਅਭੇਖੰ ॥ ੧੨੦ ॥

ਹੇ ਕਰਤਾਰ ਤੂੰ ਪਕਣ ਅਤੇ ਪੀਣ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰ ਫਲਾਂ ਦਾ ਫਲ ਹੈ। ਬਦੀ ਕਰਤਿਆਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਬਦੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਭੇਸ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈਂ॥੧੨੦॥

ਮਤਸਤੁਆ ਫਲਾਨੰ ॥ ਹਰਿਕਤੁਆ ਹਿਰਦਾਨੰ ॥ ਅੜਕਤੁਆ ਅੜੰਗੰ ॥ ਤ੍ਰਿਕਸਤੁਆ ਤ੍ਰਿਭੰਗੰ ॥ ੧੨੧ ॥

ਹੇ ਸਿਰਜਨਹਾਰ! ਤੂੰ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲਾਂ ਵਿਚ ਮਸਤੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਉਦਮ ਰੂਪ ਹੈਂ। ਅੜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਹੀ ਅੜਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਵੀ ਤੂੰ ਹੀ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਭੰਨਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ॥੧੨੧॥

ਰੰਗਸਤੁਆ ਅਰੰਗੰ ॥ ਲਵਸਤੁਆ ਅਲੰਗੰ ॥ ਯਕਸਤੁਆ ਯਕਾਪੰ ॥ ਇਕਸਤੁਆ ਇਕਾਪੰ ॥ ੧੨੨ ॥

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ! ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ ਤੇ ਰੰਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਹੈਂ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ। ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਇਕ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ। ਹੁਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਤੂੰ ਹੀ ਇਕੋ ਹੈਂ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਹੀ ਇਕ ਹੋਵੇਂਗਾ॥੧੨੨॥

ਵਦਿਸਤੁਆ ਵਰ ਦਾਨੰ ॥ ਯਕਸਤੁਆ ਇਕਾਨੰ ॥ ਲਵਸਤੁਆ ਅਲੇਖੰ ॥ ਰਗਿਸਤੁਆ ਅਰੇਖੰ ॥ ੧੨੩ ॥

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਵਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਇਕ ਰੂਪ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਵੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੨੩॥

ਤ੍ਰਿਆਸਤੁਆ ਤ੍ਰਿਭੰਗੇ ॥ ਹਰਿਸਤੁਆ ਹਰੰਗੇ ॥ ਮਹਿਸਤੁਆ ਮਹੇਸੰ ॥ ਭਜਸਤੁਆ ਅਭੇਸੰ ॥ ੧੨੪ ॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ

ਵਾਲਾ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇ ਭਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਰੰਗ ਵਿਚ ਤੂੰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਮਹੇਸ਼ ਦਾ ਵੀ ਮਹੇਸ਼ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਭੇਖ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਸਭ ਜੀਵ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ॥੧੨੪॥

ਬਰਸਤੁਆ ਬਰਾਨੰ॥ ਪਲਸਤੁਆ ਪਲਾਨੰ॥ ਨਰਸਤੁਆ ਨਰੇਸੰ॥ ਦਲਸਤੁਆ ਦਲੇਸੰ॥੧੨੫॥

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ! ਤੈਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਪਲ ਵਿਚ ਝਟ ਪਟ ਫਲ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਸਭ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਤੂੰ ਹੀ ਰਾਜਾ ਹੈਂ। ਸਭ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਭਾਵ ਰਾਜਿਆਂ-ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਹੀ ਦਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧੨੫॥

ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਪ੍ਰੱਥਮ ਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸੁਤ॥੧॥੧੨੫॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਪਹਿਲਾ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੧॥ ੧੨੫॥ ਚਲਦਾ॥

੨-ਜੀਵਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਦਿਨ ਅਜਬ ਏਕ ਆਤਮਾ ਰਾਮ॥ ਅਨਭਉ ਸਰੂਪ ਅਨਹਦ ਅਕਾਮ॥
ਅਨਛਿੱਜ ਤੇਜ ਆਜਾਨ ਬਾਹੁ॥ ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ ਸ਼ਾਹਾਨ ਸ਼ਾਹੁ॥੧॥੧੨੬॥

ਇਕ ਦਿਨ ਜੀਵਆਤਮਾ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਾਸੋਂ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ, ਇਕ ਰਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ ਤੋਂ ਇਕ ਅਜੀਬ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁਛਿਆ॥੧॥੧੨੬॥

ਉਚਰਿਓ ਆਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸੰਗ॥ ਉਤਭੁਜ ਸਰੂਪ ਅਬਿਗਤ ਅਭੰਗ॥
ਇਹ ਕਉਣ ਆਹਿ ਆਤਮਾ ਸਰੂਪ॥ ਜਿਹ ਅਮਿਤ ਤੇਜਿ ਅਤਿਭੁਤਿ ਬਿਭੂਤਿ॥੨॥੧੨੭॥

ਜੀਵਾਤਮਾ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਉਤਭਜ ਸਰੂਪ, ਗਤੀ ਰਹਿਤ ਨਾਸ ਰਹਿਤ, ਬੇ ਹੱਦ ਤੇਜ਼ ਵਾਲਾ ਅਸਚਰਜ ਸੰਪਦਾ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ?॥੧੨੭॥

ਪਰਮਾਤਮਾ ਬਾਚ॥

ਯਹਿ ਬ੍ਰਹਮ ਆਹਿ ਆਤਮਾ ਰਾਮ॥ ਜਿਹ ਅਮਿਤ ਤੇਜਿ ਅਬਿਗਤ ਅਕਾਮ॥

ਜਿਹ ਭੇਦ ਭਰਮ ਨਹੀ ਕਰਮ ਕਾਲ ॥ ਜਿਹ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸਰਬਾ ਦਿਆਲ ॥ ੩ ॥ ੧੨੮ ॥

ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ-ਹੇ ਜੀਵਾਤਮਾ! ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਮਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਗਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ, ਭਰਮ ਨਹੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਕਰਮ ਤੇ ਕਾਲ ਹੈ। ਜੋ ਵੈਰੀ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੩॥ ੧੨੮॥

ਡੋਬਿਯੋ ਨ ਡੁਬੈ ਸੋਖਿਯੋ ਨ ਜਾਇ ॥ ਕੱਟਯੋ ਨ ਕਟੈ ਬਾਰਿਯੋ ਨ ਬਰਾਇ ॥
ਛਿੱਜੈ ਨ ਨੈਕ ਸਤ ਸ਼ਸਤਰ ਪਾਤ ॥ ਜਿਹ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨਹੀ ਜਾਤ ਪਾਤ ॥ ੪ ॥ ੧੨੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰ=ਅੱਗ। ਸਤ=ਸੈਂਕੜੇ। ਪਤ=ਵੱਜਣ।

ਜੋ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੋਬਣ ਨਾਲ ਡੁਬਦਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਹਵਾ ਨਾਲ ਸੁਕਾਉਣ ਨਾਲ ਸੁਕਦਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਟਣ ਨਾਲ ਕਟਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਜੋ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸਾੜਨ ਨਾਲ ਸੜਦਾ ਨਹੀਂ। ਸੈਂਕੜੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਨਾਲ ਜੋ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਛਿੱਜਦਾ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨਹੀਂ, ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤ ਬਰਾਦਰੀ ਹੈ॥ ੪॥ ੧੨੯॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਹੰਸ ਸਤਿ ਸਤਿ ਪ੍ਰਘਾਇ ॥ ਛਿਜੈ ਨ ਨੈਕ ਖੰਡਿਓ ਨ ਜਾਇ ॥
ਨਹੀ ਜਰੈ ਨੈਕ ਪਾਵਕ ਮੰਝਾਰ ॥ ਬੋਰੈ ਨ ਸਿੰਧ ਸੋਖੈ ਨ ਬਜਾਰ ॥ ੫ ॥ ੧੩੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਹੰਸ ਸਤਿ=ਲੱਖ। ਪ੍ਰਘਾਇ=ਵਾਰ ਕਰਨ। ਪਾਵਕ=ਅੱਗ। ਬਯਾਰ=ਹਵਾ।

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਉਤੇ ਭਾਵੇਂ ਵੈਰੀ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕਰਨ, ਉਸਦਾ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ ਪਾਸਾ ਵੀ ਛਿੱਜਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਖੰਡਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅੱਗ ਵਿਚ ਪਾਇਆਂ ਵੀ ਰਤੀ ਮਾਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਸੜਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਡੋਬ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਵਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਕਾ ਸਕਦੀ ਹੈ॥ ੫॥ ੧੩੦॥

ਇਕ ਕਰਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਆਤਮਾ ਦੇਵ ॥ ਅਨਭੰਗ ਰੂਪ ਅਨਭਉ ਅਭੇਵ ॥
ਯਹਿ ਚਤੁਰ ਵਰਗ ਸੰਸਾਰ ਦਾਨ ॥ ਕਿਹੁ ਚਤੁਰ ਵਰਗ ਕਿੱਜੈ ਵਖਿਆਨ ॥ ੬ ॥ ੧੩੧ ॥

ਆਤਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਫਿਰ ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਆਪ ਨਾਸ ਰਹਿਤ, ਨਿਡਰ ਤੇ ਭੇਦ ਰਹਿਤ ਹੋ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਦਾਨ ਆਦਿਕ ਚਾਰ ਵਰਗ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਉਹ ਚਾਰ ਵਰਗ ਕਿਹੜੇ ਹਨ ?॥ ੬॥ ੧੩੧॥

ਇਕ ਰਾਜੁ ਧਰਮ ਇਕ ਦਾਨ ਧਰਮ ॥ ਇਕ ਭੋਗ ਧਰਮ ਇਕ ਮੋਛ ਕਰਮ ॥
ਇਕ ਚਤੁਰ ਵਰਗ ਸਭ ਜਗ ਭਣੰਤ ॥ ਸੇ ਆਤਮਾਹ ਪਰਾਤਮਾ ਪੁਛੰਤ ॥ ੭ ॥ ੧੩੨ ॥

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਕ ਰਾਜ ਧਰਮ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੈ। ਇਕ ਦਾਨ ਧਰਮ ਦੀ ਨੀਤੀ ਹੈ। ਇਕ ਭੋਗ-ਧਰਮ ਭਾਵ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਦੀ ਨੀਤੀ ਹੈ। ਇਕ ਮੋਖ-ਕਰਮ ਭਾਵ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਨੀਤੀ

ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਚਾਰ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਚਾਰ ਵਰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਆਤਮਾ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਫੇਰ ਪੁਛਿਆ॥੭॥੧੩੨॥

ਇਕ ਰਾਜ ਧਰਮ ਇਕ ਧਰਮ ਦਾਨ॥ ਇਕ ਭੋਗ ਧਰਮ ਇਕ ਮੋਛ ਵਾਨ॥
ਤੁਮ ਕਹੋ ਚਤ੍ਰ ਚਤ੍ਰੈ ਵਿਚਾਰ॥ ਜੇ ਜੇ ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਭਏ ਜੁਗ ਅਪਾਰ॥ ੮॥ ੧੩੩॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਤੁਸਾਂ ਇਕ ਰਾਜ ਧਰਮ, ਇਕ ਦਾਨ ਧਰਮ, ਇਕ ਭੋਗ ਧਰਮ ਤੇ ਇਕ ਮੋਖ ਧਰਮ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਸੁਜਾਨ ਜੀ! ਤੁਸੀ ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਚੋਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਬਕ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। ਜਿਹੜੇ ਤਿੰਨ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਅਪਾਰ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ॥੮॥੧੩੩॥

ਬਰਨੰਨ ਕਰੋ ਤੁਮ ਪ੍ਰਿਥਮ ਦਾਨ॥ ਜਿਮ ਦਾਨ ਧਰਮ ਕਿੰਨੈ ਨ੍ਰਿਪਾਨ॥
ਸਤਿਜੁਗ ਕਰਮ ਸੁਰ ਦਾਨ ਦੰਤ॥ ਭੂਮਾਦਿ ਦਾਨ ਕੀਨੇ ਅਕੰਥ॥ ੯॥ ੧੩੪॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦਾਨ ਧਰਮ ਦਾ ਵਰਣੰਨ ਕਰੋ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਦਸੋਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਾਨ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾਂ ਨੇ ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਬੇਅੰਤ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਕਥਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਦਿਕ ਦੇ ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ ਸਨ॥੯॥੧੩੪॥

ਤ੍ਰੈ ਜੁਗ ਮਹੀਪ ਬਰਨੇ ਨ ਜਾਤ॥ ਗਾਥਾ ਅਨੰਤ ਉਪਮਾ ਅਗਾਤ॥
ਜੇ ਕੀਏ ਜਗਤ ਮੈ ਜੱਗ ਧਰਮ॥ ਬਰਨੇ ਨ ਜਾਹਿ ਤੇ ਅਮਿਤ ਕਰਮ॥ ੧੦॥ ੧੩੫॥

ਤਿੰਨਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਕਥਾਵਾਂ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਯੱਗ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਜਿਹੜੇ ਬੇਅੰਤ ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ॥੧੦॥੧੩੫॥

ਕਲਜੁਗ ਤੇ ਆਦਿ ਜੋ ਭਏ ਮਹੀਪ॥ ਇਹਿ ਭਰਥ ਖੰਡਿ ਮਹਿ ਜੰਬੂ ਦੀਪ॥
ਤ੍ਵ ਬਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਰਣੌ ਸੁ ਤ੍ਰੈਣ॥ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟ੍ਰ ਭੂ ਭਰਥ ਏਣ॥ ੧੧॥ ੧੩੬॥

ਕਲਿਜੁਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਖੰਡ ਦੇ ਜੰਬੂ ਦੀਪ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਬਲ ਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ ਤੇ ਪਰਜਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ॥੧੧॥੧੩੬॥

ਖੰਡੇ ਅਖੰਡ ਜਿੱਹ ਚਤੁਰ ਖੰਡ॥ ਕੈਰੋ ਕੁਰਖੇਤ੍ਰ ਮਾਰੇ ਪ੍ਰਚੰਡ॥

ਜਿਹ ਚਤੁਰ ਕੁੰਡ ਜਿਤਿਯੋ ਦੁਬਾਰ ॥ ਅਰਜਨ ਭੀਮਾਦਿ ਭ੍ਰਾਤਾ ਭੁਜਾਰ ॥ ੧੨ ॥ ੧੩੭ ॥

ਜਿਸ ਰਾਜੇ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਚੌਹਾਂ ਕੁੰਟਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਖੰਡੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਰਖੇਤਰ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਲ ਨਾਲ ਕੌਰ ਕੁਲ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਚੋਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਆਕੀ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋ ਵਾਰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਅਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਜਨ, ਭੀਮ, ਨਕੁਲ ਤੇ ਸਹਿਦੇਵ ਵਰਗੇ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਭਰਾ ਸਨ॥ ੧੨ ॥ ੧੩੭ ॥

ਅਰਜਨ ਪਠਿਯੋ ਉੱਤਰ ਦਿਸਾਨ ॥ ਭੀਮਹਿ ਕਰਾਇ ਪੂਰਬ ਪਜਾਨ ॥
ਸਹਿਦੇਵ ਪਠਿਯੋ ਦੱਛਣ ਸੁ ਦੇਸ ॥ ਨੁਕਲਹਿ ਪਠਾਇ ਪੱਛਮ ਪ੍ਰਵੇਸ ॥ ੧੩ ॥ ੧੩੮ ॥

ਰਾਜੇ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਉਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਭੀਮਸੈਨ ਨੂੰ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਸਤੇ ਤੋਰਿਆ। ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਦੇਵ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆਂ ਤੇ ਪੱਛਮ ਦੇਸ਼ ਵਲ ਨਕੁਲ ਨੂੰ ਤੋਰਿਆਂ॥ ੧੩ ॥ ੧੩੮ ॥

ਮੰਡੇ ਮਹੀਪ ਖੰਡਜੋ ਖਤ੍ਰਾਣ॥ ਜਿੱਤੇ ਅਜੀਤ ਮੰਡੇ ਮਹਾਨ॥
ਖੰਡਿਯੋ ਸੁ ਉੱਤ੍ਰ ਖੁਰਾਸਾਨ ਦੇਸ॥ ਦੱਛਨ ਪੂਰਬ ਜੀਤੇ ਨਰੇਸ਼॥ ੧੪ ॥ ੧੩੯ ॥

ਰਾਜੇ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦੇ ਭੇਜੇ ਚੌਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਖੱਤਰੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਲ ਸੁਟਿਆ। ਮਹਾਨ ਜੁਧ ਕਰਕੇ ਅਜਿੱਤ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਖੁਰਾਸਾਨ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਦੱਖਣ ਤੇ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ॥ ੧੪ ॥ ੧੩੯ ॥

ਖਗ ਖੰਡ ਜੀਤੇ ਮਹੀਪ॥ ਬੱਜਿਯੋ ਨਿਸ਼ਾਨ ਇਹ ਜੰਬੂਦੀਪ॥
ਇਕ ਠਉਰ ਕੀਏ ਸਭ ਦੇਸ ਰਾਉ॥ ਮਖ ਰਾਜਸੂਅ ਕੋ ਕੀਓ ਚਾਉ॥ ੧੫ ॥ ੧੪੦ ॥

ਅਰਜਨ, ਭੀਮਸੈਨ ਆਦਿ ਜੋਧਿਆਂ ਨੇ ਸਭ ਖੰਡਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਜੰਬੂ ਦੀਪ ਵਿਚ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦੇ ਨਾਂ ਦੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਣ ਲਗੇ। ਸਭ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਇੱਕਠੇ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ ਦਾ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ॥ ੧੪੦ ॥

ਸਭ ਦੇਸ ਦੇਸ ਪਠੇ ਸੁ ਪੱਤ੍ਰ॥ ਜਿਤ ਜਿਤ ਗੁਨਾਢ ਕੀਏ ਇਕੱਤ੍ਰ॥
ਮਖ ਰਾਜਸੂਅ ਕੋ ਕੀਯੋ ਅਰੰਭ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਬਹੁ ਬੁਲਾਇ ਜਿੱਤੇ ਅਸੰਭ॥ ੧੬ ॥ ੧੪੧ ॥

ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਸਭ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਚਿੱਠੀਆਂ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜਿਥੇ ਵੀ ਗੁਣਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕਰ ਲਿਆ। ਰਾਜਸੂ ਯਗ ਦਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ॥੧੯॥੧੪੧॥

ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥੇ ਜੀਵਾਤਮਾ ਕਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਧਿਆਏ ਦੁਤੀਆ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨॥੧੬॥੧੪੧॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ, ਜੀਵਾਤਮਾ ਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਅਧਿਆਏ ਦੂਸਰਾ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੨॥੧੬॥੧੪੧॥

੩- ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦਾ ਰਾਜ ਵਰਣਨ

ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਵਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ ਕਰਨਾ

**ਰੂਆਲ ਛੰਦ॥ ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਬੁਲਾਇ ਰਿੱਤਜ ਕੋਟਿ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁਲਾਇ॥
ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਬਨਾਇ ਬਿੰਜਨ ਭੋਗੀਅਹਿ ਬਹੁ ਭਾਇ॥
ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਸਮਗ੍ਰਕਾ ਕਹੂੰ ਲਾਗ ਹੈ ਨ੍ਰਿਪਰਾਇ॥
ਰਾਜਸੂਇ ਕਰਹਿ ਲਗੇ ਸਭ ਧਰਮ ਕੋ ਚਿਤ ਚਾਇ॥੧॥੧੪੨॥**

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿੱਤਜ=ਯੱਗ ਨੂੰ ਵਿਧੀ ਪੂਰਬਕ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ਬ੍ਰਹਮ=ਬ੍ਰਹਮਾ। ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ਬਿੰਜਨ=ਭੋਜਨ।

ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਕਈ ਕਰੋੜਾਂ ਰਿੱਤਜ ਬੁਲਾ ਲਏ ਤੇ ਕਈ ਕਰੋੜਾਂ ਚੋਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬੁਲਾ ਲਏ। ਕਈ ਕਰੋੜਾਂ ਭਾਂਤ ਦੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮਹਿਮਾਨ ਬੜੇ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਖਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਯੱਗ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਭ ਰਾਜੇ ਲੱਗ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧਰਮ ਕਰਮ ਦਾ ਚਾਅ ਸੀ, ਉਹ ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ॥੧॥੧੪੨॥

**ਏਕ ਏਕ ਸੁਵਰਨ ਕੋ ਦਿਜ. ਏਕ ਦੀਜੈ ਭਾਰ॥
ਏਕ ਸਉ ਗਜ ਏਕ ਸਉ ਰਥਿ ਦੁਇ ਸਹੰਸ੍ਰ ਤੁਖਾਰ॥
ਸਹੰਸ ਚਤੁਰ ਸੁਵਰਨ ਸਿੰਗੀ ਮਹਿਖ ਦਾਨ ਅਪਾਰ॥
ਏਕ ਏਕਹਿ ਦੀਜੀਐ ਸੁਨ ਰਾਜ ਰਾਜ ਅਉਤਾਰ॥੨॥੧੪੩॥**

+

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਜ=ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ਭਾਰ=ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਲੇ ਦਾ ਇਕ ਭਾਰ। ਤੁਖਾਰ=ਘੋੜੇ। ਸੁਵਰਨ ਸਿੰਗੀ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗਊਆਂ ਦੇ ਸਿੰਗਾਂ ਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਖੋਲ ਚੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਹਿਖ=ਮੱਝਾਂ।

ਯੱਗ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਭਾਰ ਸੋਨਾ ਦਾਨ ਦਿਓ ਇਕ ਸੌ ਹਾਥੀ, ਇਕ ਸੌ ਰਥ ਤੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਘੋੜੇ ਵੀ ਦਿਓ। ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸਿੰਗਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਗਊਆਂ ਤੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਮਝਾਂ ਦਿਓ। ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਰਾਜ ਅਵਤਾਰ! ਏਨਾ ਦਾਨ ਇਕ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦਿਓ॥੨॥੧੪੩॥

ਸੁਵਰਨ ਦਾਨ ਸੁ ਰੁਕਮ ਦਾਨ ਸੁ ਤਾਂਬ੍ਰਦਾਨ ਅਨੰਤ॥
ਅੰਨ ਦਾਨ ਅਨੰਤ ਦੀਜਤ ਦੇਖ ਦੀਨ ਦੁਰੰਤ॥
ਬਸਤ੍ਰ ਦਾਨ ਪਟੰਬ੍ਰ ਦਾਨ ਸੁ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦਾਨ ਦਿਜੰਤ॥
ਭੂਪ ਭਿੱਛਕ ਹੁਇ ਗਏ ਸਭ ਦੇਸ ਦੇਸ ਦੁਰੰਤ॥੩॥੧੪੪॥

ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਚਾਂਦੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਤਾਂਬਾ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਜੋ ਦੀਨ ਦੁਖੀ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਨ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਆਮ ਕੱਪੜੇ, ਰੇਸ਼ਮੀ ਬਸਤਰ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਸਭ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਤੋਂ ਬੇਅੰਤ ਦਾਨ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜੇ ਬਣ ਗਏ॥੩॥੧੪੪॥

ਚਤ੍ਰ ਕੋਸ ਬਨਾਇ ਕੁੰਡਕ ਸੰਹਸ੍ਰ ਲਾਇ ਪਰਨਾਰ॥
ਸੰਹਸ੍ਰ ਹੋਮ ਕਰੈ ਲਗੈ ਦਿਜ ਬੇਦ ਬਿਆਸ ਅਉਤਾਰ॥
ਹਸਤ ਸੁੰਡ ਪ੍ਰਮਾਨ ਘ੍ਰਿਤ ਕੀ ਪਰਤ ਧਾਰ ਅਪਾਰ॥
ਹੋਤ ਭਸਮ ਅਨੇਕ ਬਿੰਜਨ ਲਪਟ ਝਪਟ ਕਰਾਲ॥੪॥੧੪੫॥

ਯੱਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚਾਰ ਕੋਹਾਂ ਤਕ ਹੋਮ ਕੁੰਡ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਘਿਉ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਪਰਨਾਲੇ ਲਾਏ ਗਏ। ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜੋ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਵੇਦ ਬਿਆਸ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਸਨ, ਹੋਮ ਕਰਨ ਲਗੇ। ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਡ ਜਿੰਨੀ ਮੋਟੀ ਘਿਉ ਦੀ ਧਾਰ ਹੋਮ ਦੇ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪੈਣ ਲਗੀ। ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਪਦਾਰਥ ਵੀ ਘਿਉ ਦੇ ਨਾਲ ਪੈਣ ਲਗੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਦੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਲਾਟਾਂ ਭਸਮ ਕਰਨ ਲਗੀਆਂ॥੪॥੧੪੫॥

ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਸਭ ਤੀਰਥ ਕੀ ਸਭ ਤੀਰਥ ਕੋ ਲੈ ਬਾਰ॥
ਕਾਸਟਕਾ ਸਭ ਦੇਸ ਕੀ ਸਭ ਦੇਸ ਕੀ ਜਿਉ ਨਾਰ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਕੇ ਮਹਾਂ ਰਸ ਹੋਮੀਐ ਤਿਹ ਮਾਹਿ॥

ਦੇਖ ਚਕ੍ਰਤ ਰਹੈ ਦਿਜੰਬਰ ਰੀਝ ਹੀ ਨਰ ਨਾਹਿ॥ ੫ ॥ ੧੪੬ ॥

ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਜਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਲਕੜਾਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਪਦਾਰਥ ਹੋਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪਾਏ ਜਾਣ ਲੱਗੇ। ਇਹਨਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਸਰੇਸ਼ਟ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥ ੫ ॥ ੧੪੬ ॥

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਅਨੇਕ ਬਿੰਜਨ ਹੋਮੀਐ ਤਿਹ ਆਨ॥
ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਪੜ੍ਹੈ ਚੜ੍ਹ ਸਭ ਬਿੱਪ ਬਜਾਸ ਸਮਾਨ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਅਨੇਕ ਭੂਪਤ ਦੇਤ ਦਾਨ ਅਨੰਤ॥
ਭੂਮ ਭੂਰ ਉਠੀ ਜਜਤ ਧੁਨਿ ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਦੁਰੰਤ॥ ੬ ॥ ੧੪੭ ॥

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਵਾਦੀ ਪਦਾਰਥ ਯੱਗ ਦੇ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਹੋਮ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੁੰਡ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲ ਬੈਠੇ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਵਰਗੇ ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਜੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਯੱਗ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਦੀ ਧੁਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੬ ॥ ੧੪੭ ॥

ਜੀਤ ਜੀਤ ਮਵਾਸ ਆਸਨ ਅਰਬ ਖਰਬ ਛਿਨਾਇ॥
ਆਨਿ ਆਨਿ ਦੀਏ ਦਿਜਾਨਨ ਜੱਗ ਮੈ ਕੁਰਰਾਇ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਅਨੇਕ ਧੂਮ ਸੁ ਧੂਪੀਐ ਤਿਹ ਆਨ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਉਠੀ ਜਯੰ ਧੁਨਿ ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਦਿਸਾਨ॥ ੭ ॥ ੧੪੮ ॥

ਬੜੇ ਬੜੇ ਆਕੀ ਰਾਜਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਆਦਿ ਖੋਹ ਖੋਹ ਕੇ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕੀਤੇ। ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧੂਪ ਆਦਿ ਧੁਖਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਹਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੭ ॥ ੧੪੮ ॥

ਜਰਾਸਿੰਧਹ ਮਾਰ ਕੈ ਪੁਨਿ ਕੈਰਵਾ ਹਥਿ ਪਾਇ॥
ਰਾਜਸੂਇ ਕੀਓ ਬਡੋ ਮਖਿ ਕਿਸ਼ਨ ਕੇ ਮਤਿ ਭਾਇ॥
ਰਾਜਸੂਇ ਸੁ ਕੈ ਕਿਤੇ ਦਿਨ ਜੀਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਅਨੰਤ॥
ਬਾਜਮੇਧ ਅਰੰਭ ਕੀਨੋ ਬੇਦ ਬਜਾਸ ਮਤੰਤ॥ ੮ ॥ ੧੪੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਥਿ ਪਾਇ=ਅਧੀਨ ਕਰਕੇ। ਮਤਿ ਭਾਇ=ਸਲਾਹ ਅਨੁਸਾਰ।

ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਤੇ ਕੋਰਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਕਰਕੇ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਯੱਗ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਗਿਆ॥ ੮॥ ੧੪੯॥

ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਵਲੋਂ ਦੂਸਰਾ ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਜੱਗ, ਚਿੱਟੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਕਤਲ

ਚੰਦ੍ਰ ਬਰਣੀ ਸੁਕਰਨਿ ਸਜਾਮ ਸੁਵਰਨ ਪੂਛ ਸਮਾਨ॥
ਰਤਨ ਤੁੰਗ ਉਤੰਗ ਬਾਜਤ ਉਚ ਸ੍ਵਾਹ ਸਮਾਨ॥
ਨਿਰਤ ਕਰਤ ਚਲੈ ਧਰਾ ਪਰਿ ਕਾਮ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭਾਇ॥
ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਛਕੈ ਸਭੈ ਨ੍ਰਿਪ ਰੀਝਿ ਇਉ ਨ੍ਰਿਪਰਾਇ॥ ੯॥ ੧੫੦॥

ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਜਿੱਤ ਦਾ ਘੋੜਾ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਫੇਰਿਆ ਗਿਆ ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

ਉਹ ਘੋੜਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਰਗਾ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਕੰਨ ਕਾਲੇ ਤੇ ਪੂਛ ਸੁਨਿਹੀਰੀ ਸੀ। ਬੜੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਉੱਚੀ ਗਰਦਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਘੋੜੇ ਸਮਾਨ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਸੀ। ਉਹ ਨਚਦਾ ਕੁੱਦਦਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਰਗਾ ਸੀ। ਉਸ ਘੋੜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਸਭ ਰਾਜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੯॥ ੧੫੦॥

ਘੋੜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਯੋਧੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਸਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਜਾਉਂਦੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਬੀਨ ਬੇਣ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਾਜਤ ਬਾਸੁਰੀ ਸੁਰਨਾਇ॥
ਮੂਰਜ ਤੂਰ ਮੁਚੰਗ ਮੰਦਲ ਚੰਗ ਬੰਗ ਸਨਾਇ॥
ਢੋਲ ਢੋਲਕ ਖੰਜਕਾ ਡਫ ਝਾਂਝ ਕੋਟ ਬਜੰਤ॥
ਜੰਗ ਘੁੰਘਰੂ ਟੱਲਕਾ ਉਪਜੰਤ ਰਾਗ ਅਨੰਤ॥ ੧੦॥ ੧੫੧॥

ਵੀਣਾ, ਬੇਣ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਬੰਸਰੀਆਂ, ਭੇਰੀਆਂ, ਮੂਰਜ, ਤੂਰ, ਮੁਚੰਗ, ਚੰਗ-ਬੰਗ, ਢੋਲ ਤੇ ਢੋਲਕੀਆਂ, ਖੰਜਕਾ, ਡਫ ਤੇ ਝਾਂਝ ਆਦਿ ਕਰੋੜਾਂ ਸਾਜ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਵੱਡਾ ਟੱਲ ਘੁੰਘਰੂ ਤੇ ਟਲੀਆਂ ਆਦਿ ਸਾਜਾਂ ਦੇ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੧੦॥ ੧੫੧॥

ਅਮਿਤ ਸ਼ਬਦ ਬਜੰਤ੍ਰ ਭੇਰ ਹਰੰਤ ਬਾਜ ਅਪਾਰ॥
ਜਾਤ ਜਉਨ ਦਿਸਾਨ ਕੋ ਪਛ ਲਾਗ ਹੀ ਸਿਰਦਾਰ॥
ਜਉਨ ਬਾਧ ਤੁਰੰਗ ਜੂਝਤ ਜੀਤੀਐ ਕਰਿ ਜੁੱਧ॥
ਆਨ ਜੌਨ ਮਿਲੈ ਬਚੈ ਨਹਿ ਮਾਰੀਐ ਕਰਿ ਕ੍ਰੁੱਧ॥੧੧॥੧੫੨॥

ਭੇਰੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਜਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਘੋੜਾ ਜਿਹੜੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਸੈਨਕ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਰਾਜਾ ਆਕੀ ਹੋ ਕੇ ਫੜਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਸੀ, ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦੀ ਅਧੀਨਗੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਅਗੋਂ ਆ ਕੇ ਮਿਲਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੧੧॥੧੫੨॥

ਹਯ ਫੇਰ ਚਾਰ ਦਿਸਾਨ ਮੈ ਸਭ ਜੀਤ ਕੇ ਛਿਤਪਾਲ॥
ਬਾਜਮੇਧ ਕਰਜੋ ਸਪੂਰਨ ਅਮਿਤ ਜੱਗ ਰਿਸਾਲ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਅਨੇਕ ਦਾਨ ਸੁ ਦੀਜੀਅਹਿ ਦਿਜਰਾਜ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਪਟੰਬਰਾਦਿਕ ਬਾਜਿ ਯੋ ਗਜ ਰਾਜ॥੧੨॥੧੫੩॥

ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨੇ ਚੋਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਯੱਗ ਦੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਫੇਰਕੇ ਸਭ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਸ਼ੁਮੇਧ ਯੱਗ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਕਪੜੇ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਹਾਥੀ ਆਦਿਕ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ॥੧੨॥੧੫੩॥

ਅਨੇਕ ਦਾਨ ਦੀਏ ਦਿਜਾਨਨ ਅਮਿਤ ਦਰਬ ਅਪਾਰ॥
ਹੀਰ ਚੀਰ ਪਟੰਬਰਾਦਿ ਸੁਵਰਨ ਕੇ ਬਹੁ ਭਾਰ॥
ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਸ਼ਟ ਤ੍ਰਸੇ ਸਭੈ ਥਰਹਰਿਓ ਸੁਨਿ ਗਿਰਰਾਇ॥
ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਨ ਦੈ ਦ੍ਵਿਜੈ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਂਟ ਬਾਂਟ ਲੁਟਾਇ॥੧੩॥੧੫੪॥

ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਹੀਰੇ, ਲਾਲ ਤੇ ਜਵਾਹਰ ਕਪੜੇ, ਰੇਸ਼ਮੀ ਬਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰ ਵੀ ਦਾਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਵੈਰੀ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵੇਖਕੇ ਡਰ ਗਏ ਤੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਵੀ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਮੈਨੂੰ ਕਟ ਕਟ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਵੰਡ ਦੇਵੇ ॥੧੩॥੧੫੪॥

ਫੇਰ ਕੈ ਸਭ ਦੇਸ ਮੈ ਹਯ ਮਾਰਿਓ ਮਖ ਜਾਇ॥
ਕਾਟਿ ਕੇ ਤਿਹ ਕੋ ਤਬੈ ਪਲ ਕੈ ਕਰੈ ਚਤੁ ਭਾਇ॥
ਏਕ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਏਕ ਛੱਤ੍ਰਨ ਏਕ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਦੀਨ॥
ਚਤ੍ਰ ਅੰਸ ਬਚਿਯੋ ਜੁ ਤਾ ਤੇ ਹੋਮ ਮੈ ਵਹਿ ਕੀਨ॥ ੧੪ ॥ ੧੫੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਖ ਜਾਇ=ਯੱਗ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ -ਯੱਗਸ਼ਾਲਾ। ਪਲ=ਮਾਸ। ਚਤ੍ਰਅੰਸ=ਚੌਥਾ ਹਿਸਾ।

ਯੱਗ ਦੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਫੇਰਕੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਯੱਗਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਾਸ ਦੇ ਚਾਰ ਹਿਸੇ ਕੀਤੇ। ਇਕ ਹਿਸਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ, ਇਕ ਹਿਸਾ ਛੱਤ੍ਰੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇ ਇਕ ਹਿਸਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਕੀ ਦਾ ਬਚਦਾ ਚੌਥਾ ਹਿਸਾ ਹੋਮ ਵਿਚ ਅਹੂਤੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ॥ ੧੪ ॥ ੧੫੫ ॥

ਪੰਚ ਸੈ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨ ਸੁ ਰਾਜ ਕੈ ਇਹ ਦੀਪ॥
ਅੰਤ ਜਾਇ ਗਿਰੇ ਰਸਾਤਲ ਪੰਡ ਪੁੱਤਰ ਮਹੀਪ॥
ਭੂਪ ਭਰਥ ਭਏ ਪਰੀਛਤ ਪਰਮ ਰੂਪ ਮਹਾਨ॥
ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਉਦਾਰ ਦਾਨ ਅਛਿੱਜ ਤੇਜ ਨਿਧਾਨ॥ ੧੫ ॥ ੧੫੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਸਤਾਲ=ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ। ਸਤਵਾਂ ਪਤਾਲ।

ਪੰਡੂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਪਾਂਡਵ ਰਾਜੇ ਇਸ ਦੀਪ ਤੇ ਪੰਜ ਸੌ ਵਰ੍ਹਾ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਗਲ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਾਲਕ ਅਭਿਮੰਨੂੰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰੀਛਤ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਪਰਮ ਸੁੰਦਰ, ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਉਦਾਰ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਛਿੱਜਣ ਵਾਲੇ ਤੇਜ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੀ॥ ੧੫ ॥ ੧੫੬ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥੇ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟ੍ਰ ਕੋ ਰਾਜ ਬਰਨਨੰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੫ ॥ ੧੫੬ ॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦਾ ਰਾਜ ਵਰਣਨ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੩ ॥ ੧੫ ॥ ੧੫੬ ॥ ਚਲਦਾ॥

੪-ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੀਛਤ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਵਰਣਨ

ਰੁਆਲ ਛੰਦ॥ ਏਕ ਦਿਵਸ ਪਰੀਛਤਹਿ ਮਿਲਿ ਕੀਯੋ ਮੰਤ੍ਰ ਮਹਾਨ॥
ਗਜਾਮੇਧ ਸੁ ਜੱਗ ਕੋ ਕਿਉ ਕੀਜੀਐ ਸਵਧਾਨ॥
ਬੋਲਿ ਬੋਲਿ ਸੁਮਿੱਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰਨ ਮੰਤ੍ਰ ਕੀਓ ਬਿਚਾਰ॥
ਸੇਤ ਦੰਤ ਮੰਗਾਇਕੈ ਬਹੁ ਜਗਤ ਸੌ ਅਬਿਚਾਰ॥੧॥੧੫੭॥

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੀਛਤ ਨੇ ਸਭ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਇਹ ਸਲਾਹ ਪੁਛੀ ਕਿ ਗਜਾ ਮੇਧ ਯੱਗ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਸਿਆਣੇ ਮਿੱਤਰ ਤੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਇਸ ਯੱਗ ਸਬੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਝਟ ਪਟ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚਿਟੇ ਹਾਥੀ ਮੰਗਵਾ ਲਏ॥੧॥੧੫੭॥

ਜੱਗ ਮੰਡਲ ਕੋ ਰਚਿਯੋ ਤਹਿ ਕੋਸ ਅਸ਼ਟ ਪ੍ਰਮਾਨ॥
ਅਸ਼ਟ ਸੰਹਸ੍ਰ ਬੁਲਾਇ ਰਿੱਤੁਜੁ ਅਸ਼ਟ ਲੱਛ ਦਿਜਾਨ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਬਨਾਇਕੈ ਤਹਾਂ ਅਸ਼ਟ ਸੰਹਸ੍ਰ ਪ੍ਰਨਾਰ॥
ਹਸਤ ਸੁੰਡ ਪ੍ਰਮਾਨ ਤਾ ਮਹਿ ਹੋਮੀਐ ਘ੍ਰਿਤ ਧਾਰ॥੨॥੧੫੮॥

ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੀਛਤ ਨੇ ਅੱਠਾਂ ਕੋਹਾਂ ਵਿਚ ਯੱਗ ਮੰਡਲ ਬਣਵਾਇਆ। ਯੱਗ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਰਿੱਤਜ ਤੇ ਅੱਠ ਲੱਖ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਯੱਗ ਦੇ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਨਾਲ ਵਖੋ ਵਖਰੇ ਢੰਗ ਦੇ ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਪ੍ਰਨਾਲੇ ਘਿਉ ਪੈਣ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਡ ਜਿੰਨੀ ਮੋਟੀ ਘਿਉ ਦੀ ਧਾਰ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਸੀ॥੨॥੧੫੮॥

ਦੇਸ ਦੇਸ ਬੁਲਾਇਕੈ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਨ੍ਰਿਪਾਲ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਕੇ ਦੀਏ ਬਹੁ ਦਾਨ ਮਾਨ ਰਸਾਲ॥
ਹੀਰ ਚੀਰ ਪਟੰਬਰਾਦਿਕ ਬਾਜ ਅਉ ਗਜਰਾਜ॥
ਸਾਜ ਸਾਜ ਸਭੈ ਦੀਏ ਬਹੁ ਰਾਜ ਕੌ ਨ੍ਰਿਪਰਾਜ॥੩॥੧੫੯॥

ਹਰ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਬੁਲਾ ਲਏ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਹੀਰੇ, ਕਪੜੇ, ਰੇਸ਼ਮੀ ਬਸਤ੍ਰ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਹਾਥੀ ਸਾਜਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾ ਕੇ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੀਛਤ ਨੇ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਕੀਤੇ ॥੩॥੧੫੯॥

ਐਸਿ ਭਾਂਤ ਕੀਓ ਤਹਾਂ ਬਹੁ ਬਰਖ ਲਉ ਤਿਹ ਰਾਜ॥
ਕਰਨ ਦੇਵ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਅਰ ਜੀਤ ਕੈ ਬਹੁ ਸਾਜ॥
ਏਕ ਦਿਵਸ ਚੜਿਓ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ ਸੈਲ ਕਾਜ ਅਖੇਟ॥
ਦੇਖ ਮ੍ਰਿਗ ਭਇਓ ਤਹਾਂ ਮੁਨਿਰਾਜ ਸਿਉ ਭਈ ਭੇਟ॥ ੪ ॥ ੧੬੦ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੀਛਤ ਨੇ ਗਜਾਮੇਧ ਯੱਗ ਸਮਾਪਤ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਸਾਲ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਕਰਨ ਰਾਜੇ ਵਰਗੇ ਬਲੀ ਤੇ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮੰਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਾਜੋ ਸਮਾਨ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੀਛਤ ਸੈਰ ਕਰਨ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਲਈ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਤੁਰਿਆ। ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮੇਲ ਇਕ ਮੁਨੀਰਾਜ ਨਾਲ ਹੋਇਆ॥ ੪ ॥ ੧੬੦ ॥

ਪੈਡ ਯਾਹਿ ਗਯੋ ਨਹੀ ਮ੍ਰਿਗ ਰੇ ਰਖੀਸਰੁ ਬੋਲ॥
ਉਤ੍ਰ ਭੂਪਹਿ ਨ ਦੀਓ ਮੁਨਿ ਆਂਖਿ ਭੀ ਇਕ ਖੋਲ॥
ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰਪ ਨਿਹਾਰਕੈ ਜਿਹ ਅਗ੍ਰ ਤਾਹ ਉਠਾਇ॥
ਤਉਨ ਕੇ ਗਰ ਡਾਰਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਤ ਭਯੋ ਨ੍ਰਿਪਰਾਇ॥ ੫ ॥ ੧੬੧ ॥

ਹਿਰਨ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੇ ਰਿਖੀਰਾਜ! ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਇਸ ਰਸਤੇ ਕੋਈ ਹਿਰਨ ਲੰਘਿਆ ਹੈ, ਅਗੋਂ ਮੁਨੀ ਨੇ ਨਾ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮੁਨੀ ਦੀ ਇਹ ਹਰਕਤ ਵੇਖਕੇ ਬੜਾ ਕਰੋਧ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਮੁਰਦਾ ਸੱਪ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਮਾਨ ਦੇ ਗੋਸ਼ੇ ਨਾਲ ਚੁਕ ਕੇ ਉਸ ਮੁਨੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪ੍ਰੀਛਤ ਉਥੋਂ ਅਗੇ ਚਲਾ ਗਿਆ॥ ੫ ॥ ੧੬੧ ॥

ਆਂਖ ਉਘਾਰ ਲਖੈ ਕਹਾ ਮੁਨਿ ਸਰਪ ਦੇਖ ਡਰਾਨ॥
ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਤ ਭਯੋ ਤਹਾਂ ਦ੍ਵਿਜ ਰਕਤ ਨੇਤ੍ਰ ਚੁਚਾਨ॥
ਜਉਨ ਮੋ ਗਰਿ ਡਾਰਿ ਗਯੋ ਤਿਹ ਕਾਟਿ ਹੈ ਅਹਿਰਾਇ॥
ਸਪਤ ਦਿਵਸਨ ਮੈ ਮਰੈ ਯਹਿ ਸੌਤਿ ਸ੍ਰਾਪ ਸਦਾਇ॥ ੬ ॥ ੧੬੨ ॥

ਮੁਨੀ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿਚ ਮੁਰਦਾ ਸੱਪ ਵੇਖਕੇ ਡਰ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕਰੋਧ ਜਾਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਚੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਭਾਵ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਮੁਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ

ਆਦਮੀ ਮੇਰੇ ਗਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸੱਪ ਪਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਤੱਛਕ ਨਾਗ ਕਟੇਗਾ ਤੇ ਉਹ ਸੱਤਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮਰ ਜਾਏਗਾ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਸਰਾਪ ਸੱਚਾ ਹੋਵੇਗਾ॥ ੬॥ ੧੬੨॥

ਸ੍ਰਾਪ ਕੋ ਸੁਨਿਕੈ ਡਰਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਮੰਦ੍ਰ ਏਕ ਉਸਾਰ॥
ਮੱਧ ਗੰਗ ਰਚਯੋ ਧਉਲ ਹਰਿ ਛੁਇ ਸਕੈ ਨ ਬਿਆਰ॥
ਸਰਪ ਕੀ ਤਹ ਗੰਮਤਾ ਕੋ ਕਾਟਿ ਹੈ ਤਿਹ ਜਾਇ॥
ਕਾਲ ਪਾਇ ਕਟਯੋ ਤਬੈ ਤਹਿ ਆਨ ਕੈ ਅਹਿਰਾਏ॥ ੭॥ ੧੬੩॥

ਅਰਥ - ਮੁਨੀ ਦੇ ਇਸ ਸਰਾਪ ਨੂੰ ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਸਰਾਪ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਮੰਦਰ ਬਣਵਾਇਆ। ਉਹ ਮੰਦਰ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਵਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੂਹ ਸਕਦੀ। ਉਸ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਸੱਪ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਕਿਥੇ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੱਟ ਸਕੇ? ਪਰ ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਤੱਛਕ ਨਾਗ ਨੇ ਉਸ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੱਟਿਆ॥ ੭॥ ੧੬੩॥

ਸਾਠ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਦੁਇ ਮਾਸ ਯੌ ਦਿਨ ਚਾਰ॥
ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਬਿਖੈ ਰਲੀ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ ਕੀ ਕਰਤਾਰ॥
ਭੂਮ ਭਰਥ ਭਏ ਤਬੈ ਜਨਮੇਜ ਰਾਜ ਮਹਾਨ॥
ਸੂਰਬੀਰ ਹਠੀ ਤਪੀ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨ॥ ੮॥ ੧੬੪॥

ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੀਛਤ ਨੇ ਸੱਠ ਸਾਲ, ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਦੀ ਜੋਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤ ਨਾਲ ਰਲ ਗਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਪਾਲਕ ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ, ਜੋ ਬੜਾ ਸੂਰਬੀਰ, ਹਠੀ, ਤਪੀ, ਚਤੁਰ ਤੇ ਚੋਦਾਂ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੀ॥ ੮॥ ੧੬੪॥

ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥੇ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੀਛਤ ਕੋ ਰਾਜ ਕਥਨੰ ਚਤੁਰਥ ਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੪॥ ੮॥ ੧੬੪॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੀਛਤ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਵਰਣਨ ਸਮਾਪਤ, ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੪॥ ੮॥ ੧੬੪॥ ਚਲਦਾ॥

੫-ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਵਰਣਨ

ਰੁਆਲ ਛੰਦ ॥ ਰਾਜ ਕੋ ਗ੍ਰਿਹ ਪਾਇਕੈ ਜਨਮੇਜ ਰਾਜ ਮਹਾਨ ॥
ਸੂਰਬੀਰ ਹਠੀ ਤਪੀ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨ ॥
ਪਿਤਰ ਕੇ ਬਧ ਕੋਪ ਤੇ ਸਭ ਬਿਪ੍ਰ ਲੀਨ ਬੁਲਾਇ ॥
ਸਰਪ ਮੇਧ ਕਰਜੋ ਲਗੇ ਮਖ ਧਰਮ ਕੇ ਚਿਤ ਚਾਇ ॥ ੧ ॥ ੧੬੫ ॥

ਮਹਾਨ ਰਾਜੇ ਜਨਮੇਜੇ ਨੇ ਰਾਜਗੱਦੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਬੜਾ ਬਹਾਦਰ, ਹਠੀ, ਤਪੀ, ਸਿਆਣਾ ਤੇ ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਿਆਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਿਛਤ ਦਾ ਸਰਪ ਹਥੋਂ ਕਟੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਚਾਰ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬੜਾ ਕਰੋਧ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਭ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਧਰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਉਹ ਸਰਪ ਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ॥ ੧ ॥ ੧੬੫ ॥

ਏਕ ਕੋਸ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਮਖ ਕੁੰਡ ਕੀਨ ਬਨਾਇ ॥
ਮੰਤ੍ਰ ਸ਼ਕਤ ਕਰਨੈ ਲਗੇ ਤਹਿ ਹੋਮ ਬਿਪ੍ਰ ਬਨਾਇ ॥
ਆਨ ਆਨ ਗਿਰੈ ਲਗੇ ਤਹਿ ਸਰਪ ਕੋਟ ਅਪਾਰ ॥
ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਉਠੀ ਜੈਤ ਧੁਨ ਭੂਮ ਭੂਰ ਉਦਾਰ ॥ ੨ ॥ ੧੬੬ ॥

ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਨੇ ਸਰਪ ਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਕੋਹ ਤੱਕ ਲੰਮਾ ਚੌੜਾ ਯੱਗ ਦਾ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਬਣਵਾਇਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੇਦ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵਿਧੀ ਪੂਰਬਕ ਹੋਮ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਸ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਕਰੋੜਾਂ ਸੱਪ ਆ ਕੇ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗੇ। ਧਰਤੀ ਦੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਉਦਾਰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ॥ ੨ ॥ ੧੬੬ ॥

ਹਸਤ ਏਕ ਦੁ ਹਸਤ ਤੀਨ ਚਊ ਹਸਤ ਪੰਚ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥
ਬੀਸ ਹਾਥ ਇਕੀਸ ਹਾਥ ਪਚੀਸ ਹਾਥ ਸਮਾਨ ॥
ਤੀਸ ਹਾਥ ਬਤੀਸ ਹਾਥ ਛਤੀਸ ਹਾਥ ਗਿਰਾਹਿ ॥
ਆਨ ਆਨ ਗਿਰੈ ਤਹਾ ਸਭ ਭਸਮ ਭੂਤ ਹੋਇ ਜਾਹਿ ॥ ੩ ॥ ੧੬੭ ॥

ਇਕ ਹੱਥ, ਦੋ ਹੱਥ, ਤਿੰਨ, ਚਾਰ ਤੇ ਪੰਜ ਹੱਥ ਜਿਡੇ ਲੰਮੇ ਸੱਪ, ਵੀਹ ਹੱਥ, ਇਕੀ ਤੇ ਪੰਝੀ ਹੱਥ ਦੇ ਬਰਾਬਰ, ਤੀਹ ਹੱਥ, ਬੱਤੀ ਹੱਥ ਤੇ ਛੱਤੀ ਹੱਥ ਜਿੱਡੇ ਸੱਪ ਆ ਕੇ ਉਸ ਹਵਨ ਕੁੰਡ

ਵਿਚ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ ਤੇ ਭਸਮ ਭੂਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੩॥੧੯੭॥

ਏਕ ਸੌ ਹਸਤ ਪ੍ਰਮਾਨ ਦੋ ਸੌ ਹਸਤ ਪ੍ਰਮਾਨ॥
ਤੀਨ ਸੌ ਹਸਤ ਪ੍ਰਮਾਨ ਚਤ੍ਰ ਸੈ ਸੁ ਸਮਾਨ॥
ਪਾਂਚ ਸੈ ਖਟ ਸੈ ਲਗੇ ਤਹਿ ਬੀਚ ਆਨ ਗਿਰੰਤ॥
ਸੰਹਸ ਹਸਤ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਸਭ ਹੋਮ ਹੋਤ ਅਨੰਤ॥ ੪ ॥੧੯੮॥

ਇਕ ਸੋ ਹੱਥ, ਤੇ ਦੋ ਸੈ ਹੱਥ ਜਿੱਡੇ ਸਰਪ, ਤਿੰਨ ਸੋ ਹੱਥ ਤੇ ਚਾਰ ਸੈ ਹੱਥ ਦੇ ਬਰਾਬਰ, ਪੰਜ ਸੋ ਤੇ ਛੇ ਸੋ ਹੱਥ ਜਿੱਡੇ ਸੱਪ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ। ਹਜ਼ਾਰ ਹੱਥ ਜਿਡੇ ਲੰਮੇ ਸੱਪ ਆ ਕੇ ਹੋਮ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਸਵਾਹ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੪॥੧੯੮॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਰਚਿਯੋ ਸਰਪ ਮੇਧੰ ਬਡੋ ਜੱਗ ਰਾਜੰ॥
ਕਰੈ ਬਿੱਪ ਹੋਮੈ ਸਰੈ ਸਰਬ ਕਾਜੰ॥
ਦਹੇ ਸਰਬ ਸਰਪੰ ਅਨੰਤੰ ਪ੍ਰਕਾਰੰ॥
ਭੁਜੈ ਭੋਗ ਅਨੰਤੰ ਜੁਰੈ ਰਾਜ ਦੁਆਰੰ॥ ੫ ॥੧੯੯॥

ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਨੇ ਸਰਪ ਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰਾਉਣਾ ਆਰੰਭਿਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਹੋਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਭ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਭ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਪ ਦਗਧ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਸੱਪ ਵੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦੁਆਰ ਤੇ ਆਏ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਭੁਜ ਗਏ॥ ੫॥੧੯੯॥

ਕਿਤੇ ਅਸ਼ਟ ਹਸਤੰ ਸਤੰ ਪ੍ਰਾਇ ਨਾਰੰ॥
ਕਿਤੇ ਦੁਆਦਿਸੇ ਹਸਤ ਲੌ ਪਰਮ ਭਾਰੰ॥
ਕਿਤੇ ਦ੍ਵੈ ਸੰਹਸਰ ਕਿਤੇ ਜੋਜਨੇਕੰ॥
ਗਿਰੇ ਹੋਮ ਕੁੰਡੰ ਅਪਾਰੰ ਅਚੇਤੰ॥ ੬ ॥੨੦੦॥

ਕਿੰਨੇ ਅੱਠ ਹੱਥ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਸੱਤ ਹੱਥ ਜਿੱਡੀ ਮੋਟੀ ਗਰਦਨ ਵਾਲੇ ਸੱਪ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਬਾਰਾਂ ਹੱਥ ਜਿਡੇ ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਸੱਪ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਹੱਥ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਇਕ ਜੋਜਨ ਜਿੰਨੇ ਲੰਮੇ ਚੌੜੇ ਤੇ ਭਾਰੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੱਪ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੬॥੨੦੦॥

ਕਿਤੇ ਜੋਜਨੇ ਦੁਇ ਕਿਤੇ ਤੀਨ ਜੋਜਨ॥
ਕਿਤੇ ਚਾਰ ਜੋਜਨ ਦਹੇ ਭੂਮ ਭੋਗਨ॥
ਕਿਤੇ ਮੁਸ਼ਟ ਅੰਗੁਸ਼ਟ ਗ੍ਰਿਸ਼ਟੰ ਪ੍ਰਮਾਨੰ॥
ਕਿਤੇ ਡੇਢੁ ਗਿਸ਼ਟ ਅੰਗੁਸ਼ਟੰ ਅਰਧਾਨੰ॥੭॥੧੭੧॥

ਕਿੰਨੇ ਦੋ ਜੋਜਨ ਕਿੰਨੇ ਤਿੰਨ ਜੋਜਨ ਜਿੱਡੇ ਲੰਮੇ ਸੱਪ, ਕਿੰਨੇ ਚਾਰ ਜੋਜਨ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸੱਪ ਆ ਕੇ ਸੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿੰਨੇ ਇਕ ਮੁਠ ਜਿੱਡੇ, ਕਿੰਨੇ ਅੰਗੂਠੇ ਜਿੱਡੇ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਇਕ ਗਿੱਠ ਜਿਡੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਕਿੰਨੇ ਡੇਢ ਗਿਠ ਜਿੱਡੇ, ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਅੱਧੇ ਅਗੂੰਠੇ ਜਿੱਡੇ ਨਿਕੇ ਸੱਪ ਹਵਨ, ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਸੜ ਰਹੇ ਸਨ॥੭॥੧੭੧॥

ਕਿਤੇ ਚਾਰ ਜੋਜਨ ਲਉ ਚਾਰ ਕੋਸੰ॥
ਛੁਐ ਘ੍ਰਿਤ ਜੈਸੇ ਕਰੈ ਅਗਨ ਹੋਮੰ॥
ਫਣੰ ਫਟਕੈ ਫੇਣਕਾ ਫੰਤ ਕਾਰੰ॥
ਛੁਟੈ ਲਪਟ ਜ੍ਵਾਲਾ ਬਸੈ ਬਿਖ ਧਾਰੰ॥੮॥੧੭੨॥

ਕਿੰਨੇ ਚਾਰ ਜੋਜਨ ਜਿੱਡੇ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਚਾਰ ਕੋਹਾਂ ਜਿੱਡੇ ਲੰਮੇ ਚੌੜੇ ਸੱਪ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਇਉਂ ਸੜਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਘਿਉਂ ਪੈਣ ਨਾਲ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦੇ ਸੱਪ ਫਣ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਝਗ ਸੁਟਦੇ ਸਨ ਤੇ ਫੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਸੱਪ ਅੱਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ, ਤਦੋਂ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਪਟਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਸਨ॥੮॥੧੭੨॥

ਕਿਤੇ ਸਪਤ ਜੋਜਨ ਲੌ ਕੋਸ ਅਸ਼ਟੰ॥
ਕਿਤੇ ਅਸ਼ਟ ਜੋਜਨ ਮਹਾ ਪਰਮ ਪੁਸ਼ਟੰ॥
ਭਯੋ ਘੋਰ ਬਧੰ ਜਰੇ ਕੋਟ ਨਾਗੰ॥
ਭਜਜੋ ਤੱਛਕੰ ਭੱਛਕੰ ਜੇਮ ਕਾਗੰ॥੯॥੧੭੩॥

ਕਿੰਨੇ ਸਤ ਜੋਜਨਾਂ ਜਿੱਡੇ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਅੱਠ ਕੋਹਾਂ ਜਿੱਡੇ ਲੰਮੇ ਚੌੜੇ ਸੱਪ, ਕਿੰਨੇ ਅੱਠ ਜੋਜਨਾਂ ਜਿੱਡੇ ਲੰਮੇ ਤੇ ਮੋਟੇ ਭਾਰੇ ਸੱਪ ਜਦੋਂ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੱਪ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪੈ ਪੈ ਕੇ ਸੜ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਦੋਂ ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੇਖ ਕੇ ਤੱਛਕ ਨਾਗ ਇਉਂ ਭੱਜ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਾਂ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੯॥੧੭੩॥

ਕੁਲੰ ਕੋਟ ਹੋਮੈ ਬਿਖੈ ਹਵਣ ਕੁੰਡੰ॥

ਬਚੇ ਬਾਧ ਡਾਰੇ ਘਨੇ ਕੁੰਡ ਭੁੰਡੰ ॥
ਭਜ੍ਯੋ ਨਾਗ ਰਾਜੰ ਤਕ੍ਯੋ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕੰ ॥
ਜਰ੍ਯੋ ਬੇਦ ਮੰਤ੍ਰੰ ਭਰ੍ਯੋ ਸੱਕ੍ਰ ਸੋਕੰ ॥੧੦॥੧੭੪॥

ਸੱਪਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰੋੜਾਂ ਕੁਲਾਂ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪੈ ਪੈ ਕੇ ਸੜ ਗਈਆਂ। ਜਿਹੜੇ ਕੁਝ ਸੱਪ ਨਠ ਭੱਜਕੇ ਬਚ ਗਏ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਤੱਛਕ ਨਾਗ ਕਰੋੜਾਂ ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ ਸੜਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ ਲੋਕ ਵਿਚ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵੀ ਸੜਨ ਲੱਗ ਪਈ ਤੇ ਇੰਦਰ ਵੀ ਸ਼ੋਕ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਭਾਵ ਇੰਦਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ॥੧੦॥੧੭੪॥

ਬਧ੍ਯੋ ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰੰ ਗਿਰ੍ਯੋ ਭੂਮ ਮੱਧੰ ॥
ਅੜਿਓ ਆਸਤੀਕੰ ਮਹਾ ਬਿੱਪ੍ਰ ਸਿੱਧੰ ॥
ਭਿੜਯੋ ਭੇੜ ਭੂਪੰ ਝਿਣ੍ਯੋ ਝੇੜ ਝਾੜੰ ॥
ਮਹਾ ਕ੍ਰੋਧ ਉਠਯੋ ਤਣੀ ਤੋੜ ਤਾੜੰ ॥੧੧॥੧੭੫॥

ਤੱਛਕ ਨਾਗ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਬੜੀ ਨੱਠ ਭੱਜ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਹ ਵੀ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਡਿੱਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਸਿੱਧ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਸਤੀਕ, ਰਾਜੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅੜ ਖੜੋਤਾ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਝਗੜਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬੜਾ ਖਿਝ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕਰੋਧ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਾਮੇ ਦੀਆਂ ਤਣੀਆਂ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਤਾੜਨ ਲੱਗਾ ॥੧੧॥੧੭੫॥

ਤਜਯੋ ਸਰਪ ਮੇਧੰ ਭਜ੍ਯੋ ਏਕ ਨਾਥੰ ॥
ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੰਤ੍ਰ ਸੂਝੈ ਸਭੈ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਾਜੰ ॥
ਸੁਨਹੁ ਰਾਜ ਸਰਦੂਲ ਬਿਦ੍ਯਾ ਨਿਧਾਨੰ ॥
ਤਪੈ ਤੇਜ ਸਾਵੰਤ ਜ੍ਵਾਲਾ ਸਮਾਨੰ ॥੧੨॥੧੭੬॥

ਆਸਤੀਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਯੱਗ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦੇਹ ਅਤੇ ਇਕ ਸਭ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਸਾਜੇ ਸਮਾਨ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਸਮਾਨ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਰਾਜਨ! ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਬਚਨ ਮੰਨੇਗਾ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਤੇਜ ਸੂਰਜ ਤੇ ਅਗਨੀ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ॥੧੨॥੧੭੬॥

ਮਹੀ ਮਾਹ ਰੂਪੰ ਤਪੈ ਤੇਜ ਭਾਨੰ॥
ਦਸੰ ਚਾਰ ਚਉਦਾਹ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨੰ॥
ਸੁਨਹੁ ਰਾਜ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੱਗ ਸਾਰੰਗ ਪਾਨੰ॥
ਤਜਹੁ ਸਰਪ ਮੇਧੰ ਦਿਜੈ ਮੋਹਿ ਦਾਨੰ॥੧੩॥੧੭੭॥

ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਹ ਕਰਮ ਤਿਆਗਣ ਨਾਲ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਤੇਰਾ ਤੇਜ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕੇਗਾ। ਤੂੰ ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਿਆਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੋਵੇਂਗਾ। ਹੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਤੇ ਧਨੁਸ਼ਧਾਰੀ ਰਾਜਨ! ਮੇਰਾ ਬਚਨ ਸੁਣ ਤੇ ਇਸ ਸਰਪ ਮੇਧ ਯੱਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਾਨ ਬਖਸ਼ੋ॥੧੩॥੧੭੭॥

ਤਜਹੁ ਜੋ ਨ ਸਰਪੰ ਜਰੌ ਅਗਨ ਆਪੰ॥
ਕਰੌ ਦਗਧ ਤੋਕੌ ਦਿਵੈ ਐਸ ਸ੍ਰਾਪੰ॥
ਹਣਜੋ ਪੇਟ ਮੱਧੰ ਛੁਰੀ ਜਮ ਦਾੜੰ॥
ਲਗੇ ਪਾਪ ਤੋਕੋ ਸੁਨਹੁ ਰਾਜਗਾੜੰ॥੧੪॥੧੭੮॥

ਹੇ ਰਾਜਨ! ਜੇ ਤੂੰ ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਨਾ ਲਾ ਛਡਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਇਸ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਆਪ ਸੜ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਸਰਾਪ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿਆਂਗਾ। ਜਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣ ਮੇਰੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਤੈਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਹਤਿਆ ਦਾ ਪਾਪ ਲਗੇਗਾ॥੧੪॥੧੭੮॥

ਸੁਨੇ ਬਿੱਪ ਬੋਲੰ ਉਠਯੋ ਆਪ ਰਾਜੰ॥
ਤਜਯੋ ਸਰਪ ਮੇਧੰ ਪਿਤਾ ਬੈਰ ਕਾਜੰ॥
ਬੁਲਯੋ ਬਜਾਸ ਪਾਸੰ ਕਰਜੋ ਮੰਤ੍ਰ ਚਾਰੰ॥
ਮਹਾ ਬੇਦ ਬਜਾਕਰਣ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰੰ॥੧੫॥੧੭੯॥

ਉਹ ਆਸਤੀਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜਾ ਯੱਗ ਦੇ ਆਸਣ ਤੋਂ ਉਠ ਬੈਠਾ। ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਵੈਰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹੜਾ ਉਸਨੇ ਸਰਪ ਮੇਧ ਯੱਗ ਆਰੰਭਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਿਆਸ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਹੜਾ ਮੁਨੀ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਤੇ ਵਿਆਕਰਣ-ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਮਹਾਨ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੧੫॥੧੭੯॥

ਸੁਨੀ ਪੁਤ੍ਰਕਾ ਦੁਇ ਗ੍ਰਿਹੰ ਕਾਸਿ ਰਾਜੰ॥

ਮਹਾ ਸੁੰਦਰੀ ਰੂਪ ਸੋਭਾ ਸਮਾਜੰ॥
ਜਿਣਉ ਜਾਇ ਤਾ ਕੋ ਹਣੋ ਦੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਸ਼ਟੰ॥
ਕਰਯੋ ਧਿਆਨ ਤਾਨੇ ਲਦੇ ਭਾਰ ਉਸ਼ਟੰ॥੧੬॥੧੯੦॥

ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਦੋ ਲੜਕੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭਾ ਰੂਪ ਹਨ। ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਆਈ, ਕਿ ਮੈਂ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਵਾਂ ਤੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮਿਆਂ ਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਆਂ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸਾਜੋ ਸਮਾਨ ਨਾਲ ਉਠ ਲੱਦ ਲਏ॥੧੬॥੧੯੦॥

ਚਲੀ ਸੈਨ ਸੂਕਰ ਪਰਾਚੀ ਦਿਸਾਨੰ॥
ਚੜੇ ਬੀਰ ਧੀਰੰ ਹਠੇ ਸ਼ਸਤਰ ਪਾਨੰ॥
ਦੁਰਯੋ ਜਾਇ ਦੁਰਗੰ ਸੁ ਬਾਰਾਣਸੀਸੰ॥
ਘੇਰਯੋ ਜਾਇ ਫਉਜੰ ਭਜਿਓ ਏਕ ਈਸੰ॥੧੭॥੧੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੂਕਰ=ਤੇਜ਼ ਹਵਾ। ਪਰਾਚੀ=ਚੜ੍ਹਦੇ ਵਲ। ਦੁਰਗ=ਕਿਲ੍ਹਾ। ਬਾਰਾਣਸੀਸੰ=ਕਾਂਸ਼ੀ ਦਾ ਰਾਜਾ।

ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਦੀ ਸੈਨਾ ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਵਾਂਗੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਚਲ ਪਈ। ਇਸ ਫੌਜ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹਠੀ ਸੂਰਮੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜ ਕੇ ਚੜ੍ਹੇ। ਫੌਜ ਆਉਂਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਲੁਕ ਗਿਆ। ਰਾਜੇ ਜਨਮੇਜੇ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਲੈ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ॥ ੧੭॥੧੯੧॥

ਮਚਯੋ ਜੁੱਧ ਸੁੱਧੰ ਬਹੈ ਸ਼ਸਤਰ ਘਾਤੰ॥
ਗਿਰੇ ਅੱਧ ਵੱਧੰ ਸਨੱਧੰ ਬਿਪਾਤੰ॥
ਗਿਰੇ ਹੀਰ ਚੀਰੰ ਸੁ ਬੀਰੰ ਰਜਾਣੰ॥
ਕਟੇ ਅੱਧੁ ਅੱਧੰ ਛੁਟੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਧਜਾਨੰ॥੧੯॥੧੯੨॥

ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਣ ਲੱਗੇ। ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਲਗਣ ਨਾਲ ਅੱਧੋ ਅੱਧ ਹੋ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗੇ। ਕਈ ਹੀਰੇ, ਚੀਰੇ ਤੇ ਰਾਜਪੂਤ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗੇ, ਜੋ ਦੋ ਟੋਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਵੀ ਟੁੱਟ ਗਈ ॥ ੧੮॥੧੯੨॥

ਗਿਰੇ ਖੇੜ੍ਹ ਖੱੜ੍ਹਾਨ ਖੱੜ੍ਹੀ ਖੱੜ੍ਹਾਣੰ॥
ਬਜੀ ਭੇਰ ਭੁੰਕਾਰ ਦ੍ਰੁਕਿਆ ਨਿਸ਼ਾਣੰ॥
ਕਰੇ ਪੈਜ ਵਾਰੰ ਪ੍ਰਚਾਰੈ ਸੁ ਬੀਰੰ॥
ਫਿਰੇ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ਤਣੰ ਤੱਛ ਤੀਰੰ॥੧੯॥੧੯੩॥

ਬੜੀ ਆਨ ਸ਼ਾਨ ਵਾਲੇ ਖੜ੍ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਭੇਰੀਆਂ ਦੇ ਵੱਜਣ ਦੀ ਭੂੰਭੂੰਕਾਰ ਤੇ ਧੌਂਸਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਣ ਪਾਲਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਧੜ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨੇ ਸਰੀਰ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ॥੧੯॥੧੯੩॥

ਖਿਭੇ ਦੰਤ ਵਰਮੰ ਪ੍ਰਛੇ ਦੈਤ ਨਾਨੰ॥
ਕਰੈ ਮਰਦਨੰ ਅਰਦਨੰ ਮਰਦ ਮਾਨੰ॥
ਕਟੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ ਛੁਟੇ ਚਉਰ ਚਾਰੰ॥
ਗਿਰੇ ਬੀਰ ਧੀਰੰ ਛੁਟੇ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰੰ॥੨੦॥੧੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੰਤ ਵਰਮੰ=ਹਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਜੋਆ।

ਹਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਜੋਆਂ ਵਿੰਨ੍ਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਦਲ ਮਲ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਢਾਲਾਂ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਚੌਰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੁਲ ਗਏ। ਬੜੇ ਧੀਰਜਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੨੦॥੧੯੪॥

ਜਿਣਜੋ ਕਾਸ਼ਕੀਸ਼ੰ ਹਣਜੋ ਸਰਬ ਸੈਨੰ॥
ਬਰੀ ਪੁਤ੍ਰਕਾ ਤਾਹ ਕੰਪਜੋ ਤ੍ਰਿਨੈਨੰ॥
ਭਇਓ ਮੇਲ ਗ਼ੇਲੰ ਮਿਲੇ ਰਾਜ ਰਾਜੰ॥
ਭਈ ਮਿਤ੍ਰਚਾਰੰ ਸਰੇ ਸਰਬ ਕਾਜੰ॥੨੧॥੧੯੫॥

ਰਾਜੇ ਜਨਮੇਜੇ ਨੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਮਾਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨਾਲ ਜਨਮੇਜੇ ਨੇ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਕੰਬ ਗਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਰਾਜਿਆ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮੇਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਰਾਜ ਵਾਪਸ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਦੋਸਤੀ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ

ਹੋ ਗਏ॥੨੧॥੧੯੫॥

ਮਿਲੀ ਰਾਜ ਦਾਜੰ ਸੁ ਦਾਸੀ ਅਨੂਪੰ॥
ਮਹਾਂ ਬਿੱਦਜਵੰਤੀ ਅਪਾਰੰ ਸਰੂਪੰ॥
ਮਿਲੀ ਹੀਰ ਚੀਰੰ ਕਿਤੇ ਸਿਆਉ ਕਰਨੰ॥
ਮਿਲੇ ਮੱਤਦੰਤੀ ਕਿਤੇ ਸੇਤ ਬਰਨੰ॥੨੨॥੧੯੬॥

ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਦਾਜ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਦਾਸੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਬੜੇ ਅਨੂਪਮ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਉਹ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਬੜੀ ਵਿਦਿਆ ਵਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀਰੇ, ਲਾਲ, ਜਵਾਹਰ, ਬੜੇ ਕੀਮਤੀ ਬਸਤ੍ਰ ਤੇ ਕਾਲੇ ਕੰਨਾਂ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਦਿੱਤੇ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਚਿੱਟੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਦਿੱਤੇ॥੨੨॥੧੯੬॥

ਕਰਜੋ ਬਜਾਹ ਰਾਜਾ ਭਇਓ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨੰ॥
ਭਲੀ ਭਾਤ ਪੋਖੇ ਦਿਜੰ ਸਰਬ ਅੰਨੰ॥
ਕਰੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤੰ ਮਹਾ ਗੱਜ ਦਾਨੰ॥
ਭਏ ਦੋਇ ਪੁਤ੍ਰੰ ਮਹਾਂ ਰੂਪ ਮਾਨੰ॥੨੩॥੧੯੭॥

ਕਾਂਸ਼ੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਥੀ ਤੇ ਘੋੜੇ ਦਾਨ ਕੀਤੇ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ॥੨੩॥੧੯੭॥

ਲਖੀ ਰੂਪਵੰਤੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾਸੀ॥
ਮਨੋ ਚੀਰਕੈ ਚਾਰ ਚੰਦ੍ਰਾ ਨਿਕਾਸੀ॥
ਲਹੈਂ ਚੰਚਲਾ ਚਾਰ ਬਿਦਿਆ ਲਤਾਸੀ॥
ਕਿਧੌ ਕੰਜਕੀ ਮਾਂਝ ਸੋਭਾ ਪ੍ਰਕਾਸੀ॥੨੪॥੧੯੮॥

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਨੇ ਦਾਜ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਉਹ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰਕੇ ਸੁੰਦਰ ਚਾਂਦਨੀ ਕਢੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਜਾਣਿਆਂ ਕਿ ਇਹ ਦਾਸੀ ਸੁੰਦਰ ਬਿਜਲੀ ਹੈ ਜਾਂ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਵੇਲ ਫਿਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੌਲ ਫੁਲ ਵਿਚਲੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੨੪॥੧੯੮॥

ਕਿਧੌ ਫੂਲ ਮਾਲਾ ਲਖੈ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸੀ॥

ਕਿਧੌ ਪਦਮਨੀ ਮੈ ਬਨੀ ਮਾਲਤੀ ਸੀ॥
ਕਿਧੌ ਪੁਹਪ ਧੰਨਿਆ ਫੂਲੀ ਰਾਇ ਬੇਲੰ॥
ਤਜੇ ਅੰਗ ਤੇ ਬਾਸੁ ਚੰਪਾ ਫੁਲੇਲੰ॥੨੫॥੧੮੯॥

ਉਹ ਦਾਸੀ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਸੀ ਜਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਉਹ ਪਦਮਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ ਜਾਂ ਮਾਲਤੀ ਵੇਲ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ? ਇਸ ਨੂੰ ਫੁਲਾਂ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਾਂ ਰਾਇਬੇਲ ਖਿੜੀ ਹੋਈ ਸੀ? ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੰਬੇ ਤੇ ਫੁਲੇਲ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥੨੫॥੧੮੯॥

ਕਿਧੌ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆ ਪ੍ਰਿਥੀ ਲੋਕ ਡੋਲੈ॥
ਕਿਧੌ ਜੱਛਨੀ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ ਸਿਉ ਕਲੋਲੈ॥
ਕਿਧੌ ਰੁਦ੍ਰ ਬੀਜੰ ਫਿਰੈ ਮੱਧਿ ਬਾਲੰ॥
ਕਿਧੌ ਪਤ੍ਰ ਪਾਨੰ ਨਚੈ ਕਉਲ ਨਾਲੰ॥੨੬॥੧੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੁਦ੍ਰ ਬੀਜ=ਪਾਰਾ। ਕਉਲ ਨਾਲੰ=ਕੋਲ ਫੁਲ ਦੀ ਕੋਮਲ ਡੰਡੀ।

ਕਿਤੇ ਇਹ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਫਿਰ ਰਹੀ ਸੀ? ਜਾਂ ਇਹ ਜੱਛ ਕੰਨਿਆਂ ਜਾਂ ਕਿੰਨਰ ਕੰਨਿਆਂ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋ ਕੇ ਕਲੋਲ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ? ਕੀ ਇਹ ਪਾਰਾ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਾਂ ਪਾਨ ਦਾ ਪੱਤ੍ਰ ਸੀ ਜਾਂ ਕੋਲ ਫੁਲ ਦੀ ਕੋਮਲ ਡੰਡੀ ਬਣ ਕੇ ਨੱਚ ਰਹੀ ਸੀ?॥੨੬॥੧੯੦॥

ਕਿਧੌ ਰਾਗਮਾਲਾ ਰਚੀ ਰੰਗ ਰੂਪੰ॥
ਕਿਧੌ ਇਸਤ੍ਰਿ ਰਾਜਾ ਰਚੀ ਭੂਪ ਭੂਪੰ॥
ਕਿਧੌ ਨਾਗ ਕੰਨਿਆ ਕਿਧੌ ਬਾਸਵੀ ਹੈ॥
ਕਿਧੌ ਸੰਖਨੀ ਚਿਤ੍ਰਨੀ ਪਦਮਨੀ ਹੈ॥੨੭॥੧੯੧॥

ਕਿਤੇ ਰਾਗ ਦੀ ਮਾਲਾ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਰੰਗ ਰੂਪ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ? ਕਿਤੇ ਈਸ਼ਵਰ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ? ਇਹ ਨਾਗ ਕੰਨਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਇੰਦਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਬਾਸਵੀ ਸੀ? ਜਾਂ ਇਹ ਸੰਖਨੀ, ਚਿਤ੍ਰਨੀ ਤੇ ਪਦਮਨੀ ਜਾਤ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ? ੨੭॥੧੯੧॥

ਲਸੈ ਚਿਤ੍ਰ ਰੂਪੰ ਬਚਿਤ੍ਰੰ ਅਪਾਰੰ॥
ਮਹਾ ਰੂਪਵੰਤੀ ਮਹਾਂ ਜੋਬਨਾਰੰ॥
ਮਹਾ ਗਜਾਨਵੰਤੀ ਸੁ ਬਿਗਿਆਨ ਕਰਮੰ॥

ਪੜੈ ਕੰਠਿ ਬਿੱਦਿਆ ਸੁ ਬਿੱਦਜਾਦਿ ਧਰਮੰ॥ ੨੮ ॥ ੧੯੨ ॥

ਇਸ ਦਾਸੀ ਦਾ ਅਲੌਕਿਕ ਰੂਪ ਕਿਸੇ ਸੁੰਦਰ ਚਿੜ੍ਹ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਪੂਰਨ ਜਵਾਨੀ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਇਹ ਬੜੇ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਵਿਦਿਆ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਸੀ, ਇਹ ਜ਼ਬਾਨੀ ਹੀ ਸਾਰੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਦੀ ਸੀ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਆਦਿ ਦੇ ਧਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ॥ ੨੮ ॥ ੧੯੨ ॥

ਲਖੀ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆਨ ਤੇ ਰੂਪਵੰਤੀ॥
ਲਸੈ ਜੋਤ ਜ੍ਵਾਲਾ ਅਪਾਰੰ ਅਨੰਤੀ॥
ਲਖ੍ਯੋ ਤਾਹਿ ਜਨਮੇਜਏ ਆਪ ਰਾਜੰ॥
ਕਰੇ ਪਰਮ ਭੋਗੰ ਦੀਏ ਸਰਬ ਸਾਜੰ॥ ੨੯ ॥ ੧੯੩ ॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸੁੰਦਰ ਜਾਣਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਅਗਨੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਤੇਜਮਈ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਇਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ। ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦਾਸੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦਿੱਤੇ॥ ੨੯ ॥ ੧੯੩ ॥

ਬਢਿਓ ਨੇਹੁ ਤਾਸੋ ਤਜੀ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆ॥
ਹੁਤੀ ਸ਼ਿਸਟ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਮਹਿ ਪੁਸ਼ਟ ਧੰਨਿਆ॥
ਭਇਓ ਏਕ ਪੁਤ੍ਰੰ ਮਹਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥
ਦਸੰ ਚਾਰ ਚਉਦਾਹ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰੀ॥ ੩੦ ॥ ੧੯੪ ॥

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਦਾ ਉਸ ਦਾਸੀ ਨਾਲ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੱਧ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਹੜੀ ਕੰਨਿਆ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਦਾਸੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਣ ਵਡੇ ਭਾਲਾਂ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਦਾਸੀ ਦੀ ਕੁਖ ਤੋਂ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਜਨਮਿਆ, ਜੋ ਬੜਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਸੂਰਮਾ ਬਣਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਡੇ ਹੋ ਕੇ ਚੋਦਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਈਆਂ॥ ੩੦ ॥ ੧੯੪ ॥

ਧਰਿਓ ਅਸੁਮੇਧੰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾਮੰ॥
ਭਇਓ ਅਸਮੇਧਾਨ ਦੂਜੋ ਪ੍ਰਧਾਨੰ॥
ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਰਾਖ੍ਯੋ ਰਜੀ ਪੁਤ੍ਰ ਸੂਰੰ॥
ਮਹਾਂ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਮਹਾਂ ਜਸ ਪੂਰੰ॥ ੩੧ ॥ ੧੯੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਜੀ=ਦਾਸੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਰੱਜੀ' ਸੀ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਂ ਅਸੁਮੇਧ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਅਸਮੇਧਾਨ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਦਾਸੀ ਦੀ ਕੁਖ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਂ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਰੱਖਿਆ, ਜੋ ਬੜਾ ਸੂਰਬੀਰ, ਜੰਗ ਦਾ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ ਤੇ ਬੜੇ ਜਸ ਵਾਲਾ ਸੀ॥ ੩੧॥੧੯੫॥

ਭਇਓ ਤਨਦੁਰੁਸਤੰ ਬਲਿਸ਼ਟੰ ਮਹਾਨੰ॥
ਮਹਾਂ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਸੁ ਸ਼ਸਤਰੰ ਪ੍ਰਧਾਨੰ॥
ਹਣੈ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਸ਼ਟੰ ਮਹਾਂ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰੰ॥
ਬਡੇ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਜੀਤੇ ਜਿਵੇ ਰਾਵਣਾਰੰ॥ ੩੨ ॥੧੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਨਦੁਰੁਸਤੰ=ਅਰੋਗ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ। ਰਾਵਣਾਰੰ=ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ।

ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਅਰੋਗ ਤੇ ਬਲਵਾਨ ਸੀ, ਜੋ ਜੰਗ ਦਾ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਬੜਾ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਧਾਰ ਨਾਲ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਵਾਂਗੂੰ ਵਡੇ ਵਡੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ॥ ੩੨॥੧੯੬॥

ਚੜਿਓ ਏਕ ਦਿਵਸੰ ਅਖੇਟੰ ਨਰੇਸ਼ੰ॥
ਲਖੇ ਮ੍ਰਿਗ ਧਾਯੋ ਗਯੋ ਅਉਰ ਦੇਸੰ॥
ਸ੍ਰਮਿਓ ਪਰਮ ਬਾਟੰ ਤਕਿਓ ਏਕ ਤਾਲੰ॥
ਤਹਾ ਦਉਰ ਕੈ ਪੀਨ ਪਾਨੰ ਉਤਾਲੰ॥ ੩੩ ॥੧੯੭॥

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਲਈ ਜੰਗਲ ਵਲ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਹਿਰਨ ਵੇਖਿਆ। ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਤੁਰਿਆ, ਇਉਂ ਰਾਜਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਪੈਂਡਾ ਕਰਕੇ ਥੱਕ ਗਿਆ ਤੇ ਅਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਠਹਿਰ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਪਾਣੀ ਦਾ ਤਲਾਬ ਵੇਖਿਆ। ਰਾਜਾ ਦੋੜਕੇ ਤਲਾਬ ਤੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲਈ ਗਿਆ॥ ੩੩॥੧੯੭॥

ਕਰਿਓ ਰਾਜ ਸੈਨੰ ਕਢਿਓ ਬਾਰ ਬਾਜੰ॥
ਤਕੀ ਬਾਜਨੀ ਰੂਪ ਰਾਜੰ ਸਮਾਜੰ॥
ਲਗਜੋ ਆਨ ਤਾਕੋ ਰਹਜੋ ਤਾਹਿ ਗਰਭੰ॥
ਭਇਓ ਸਜਾਮ ਕਰਣੰ ਸੁ ਬਾਜੀ ਅਦਰਬੰ॥ ੩੪ ॥੧੯੮॥

ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਥਕਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਪੀਕੇ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਤਦ ਹੋਣੀ ਨੇ ਉਸ ਜਲ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਘੋੜਾ ਕਢਿਆ। ਉਸ ਘੋੜੇ ਨੇ ਇਕ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਰਾਜ ਸਾਜ ਵਾਲੀ ਘੋੜੀ ਵੇਖੀ। ਉਸ ਘੋੜੇ ਨੇ ਘੋੜੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਘੋੜੀ ਗਰਭਵਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਘੋੜੀ ਤੋਂ ਇਕ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਬੜਾ ਅਮੋਲਕ ਘੋੜਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ॥ ੩੪॥ ੧੯੮

ਕਰਜੋ ਬਾਜ ਮੇਧੰ ਬਡੋ ਜੱਗ ਰਾਜਾ॥
ਜਿਣੇ ਸਰਬ ਭੂਪੰ ਸਰੇ ਸਰਬ ਕਾਜਾ॥
ਗਡਜੋ ਜੱਗ ਥੰਭੇ ਕਰਜੋ ਹੋਮ ਕੁੰਡੇ॥
ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਪੋਖੇ ਬਲੀ ਬਿਪ੍ਰ ਝੁੰਡੰ॥ ੩੫॥ ੧੯੯॥

ਰਾਜੇ ਜਨਮੇਜੇ ਨੇ ਇਕ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰਨ ਦਾ ਉੱਦਮ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਹੋ ਗਏ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਯੱਗ ਦਾ ਥੰਭਾ ਗੱਡ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਬਣਵਾ ਲਏ। ਉਸਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਜਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੩੫॥ ੧੯੯॥

ਦਏ ਕੋਟ ਦਾਨੰ ਪਕੇ ਪਰਮ ਪਾਕੰ॥
ਕਲੂ ਮੱਧਿ ਕੀਨੋ ਬਡੋ ਧਰਮ ਸਾਕੰ॥
ਲਗੀ ਦੇਖਨੇ ਆਪ ਜਿਉ ਰਾਜ ਬਾਲਾ॥
ਮਹਾ ਰੂਪਵੰਤੀ ਮਹਾ ਜ੍ਵਾਲ ਆਲਾ॥ ੩੬॥ ੨੦੦॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਕਰੋੜਾਂ ਪਦਾਰਥ ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਖਾਣੇ ਖੁਆਏ। ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਜਨਮੇਜੇ ਨੇ ਇਹ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਸਤਰੀ, ਜੋ ਬੜੀ ਰੂਪਵਤੀ ਤੇ ਤੇਜ ਦਾ ਘਰ ਸੀ, ਜਿਉਂ ਹੀ ਯੱਗ ਵੇਖਣ ਲਈ ਆਈ॥ ੩੬॥ ੨੦੦॥

ਉਡਜੋ ਪਉਨ ਕੇ ਬੇਗ ਸਿਉ ਅੱਗ੍ਰ ਪੱਤ੍ਰੰ॥
ਹਸੇ ਦੇਖ ਨਗਨੰ ਤ੍ਰੀਯੰ ਬਿਪ੍ਰ ਛੱਤ੍ਰੰ॥
ਭਇਓ ਕੋਪ ਰਾਜਾ ਗਹੇ ਬਿਪ੍ਰ ਸਰਬੰ॥
ਦਹੇ ਖੀਰ ਖੰਡੰ ਬਡੇ ਪਰਮ ਗਰਬੰ॥ ੩੭॥ ੨੦੧॥

ਤਦੋਂ ਤੇਜ ਹਵਾ ਦੇ ਬੁਲੇ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਦੇ ਅਗਲੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਉੱਡ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਣੀ ਨੰਗੀ ਹੋ ਗਈ। ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਨੰਗੀ ਹੋਇਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਸਭ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਹੱਸ ਪਏ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ

ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਮਾਨ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲੇ ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਗਰਮ ਗਰਮ ਖੀਰ ਤੇ ਖੰਡ ਨਾਲ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ॥ ੩੭॥ ੨੦੧॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਾਂਧਿ ਕੈ ਸਰਬ ਮੂੰਡੇ ਮੁੰਡਾਏ॥
ਪੁਨਰ ਏਡੂਆ ਸੀਸ ਤਾਕੇ, ਟਿਕਾਏ॥
ਪੁਨਰ ਤਪਤ ਕੈ ਖੀਰ ਕੇ ਮੱਧਿ ਡਾਰਿਓ॥
ਇਮੰ ਸਰਬ ਬਿੱਪ੍ਰਾਨ ਕਉ ਜਾਰਿ ਮਾਰਿਓ॥ ੩੮॥ ੨੦੨॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਮੁਨਾ ਦਿੱਤੇ। ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾ ਤੇ ਇੰਨੂ ਧਰ ਦਿੱਤੇ। ਫੇਰ ਤੱਤੀ ਤੱਤੀ ਖੀਰ ਉਹਨਾਂ ਇੰਨੂਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਖੀਰ ਨਾਲ ਸਾੜ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੩੮॥ ੨੦੨॥

ਕਿਤੇ ਬਾਂਧਿ ਕੈ ਬਿਪ੍ਰ ਬਾਚੇ ਦਿਵਾਰੰ॥
ਕਿਤੇ ਬਾਂਧ ਫਾਸੀ ਦੀਏ ਬਿਪ੍ਰ ਭਾਰੰ॥
ਕਿਤੇ ਬਾਰਿ ਬੋਰੇ ਕਿਤੇ ਅਗਨਿ ਜਾਰੇ॥
ਕਿਤੇ ਔਧ ਚੀਰੇ ਕਿਤੇ ਬਾਂਧ ਫਾਰੇ॥ ੩੯॥ ੨੦੩॥

ਕਿੰਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਵਡੇ ਵਡੇ ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੋਬ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਚੀਰ ਕੇ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਦੋ ਫਾੜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੩੯॥ ੨੦੩॥

ਲਾਗਯੋ ਦੋਖ ਭੂਪੰ ਬਢਿਓ ਕੁਸ਼ਟ ਦੇਹੀ॥
ਸਭੈ ਬਿੱਪ੍ਰ ਬੋਲੇ ਕਰਿਯੋ ਰਾਜ ਨੇਹੀ॥
ਕਹੋ ਕਉਨ ਸੋ ਬੈਠਿ ਕੀਜੈ ਬਿਚਾਰੰ॥
ਦਹੈ ਦੇਹ ਦੋਖੰ ਮਿਟੈ ਪਾਪ ਭਾਰੰ॥ ੪੦॥ ੨੦੪॥

ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਜਨਮੇਜੇ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਹਤਿਆ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕੋਹੜ ਦਾ ਰੋਗ ਵਧ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੁਖ ਤੋਂ ਲਾਚਾਰ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦਸੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਉਸ ਭਾਰੀ

ਪਾਪ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਕਿਹੜੇ ਉਪਾਅ ਨਾਲ ਦੂਰ ਹੋਵੇਗਾ॥ ੪੦॥ ੨੦੪॥

ਬੋਲੇ ਰਾਜ ਦ੍ਵਾਰੰ ਸਭੈ ਬਿੱਪ੍ਰ ਆਏ॥
ਬਡੇ ਬਿਆਸ ਤੇ ਆਦਿ ਲੈ ਕੇ ਬੁਲਾਏ॥
ਦਿਖੈ ਲਾਗ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੰ ਬੋਲੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਸਰਬੰ॥
ਕਰਜੋ ਬਿੱਪ੍ਰ ਮੇਧੰ ਬਢਿਓ ਭੂਪ ਗਰਬੰ॥ ੪੧॥ ੨੦੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੇਧੰ=ਬਲੀ। ਗਰਬੰ=ਹੰਕਾਰ।

ਰਾਜੇ ਦੇ ਸੱਦੇ ਤੇ ਸਭ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਾਜ-ਸਭਾ ਵਿਚ ਆਏ। ਬਿਆਸ ਮੁਨੀ ਨੇ ਹੋਰ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਭ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਹੰਕਾਰ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ॥ ੪੧॥ ੨੦੫॥

ਸੁਨਹੁ ਰਾਜ ਸਰਦੂਲ ਬਿਦਿਆ ਨਿਧਾਨੰ॥
ਕਰਜੋ ਬਿਪ੍ਰ ਮੇਧੰ ਸੁ ਜੱਗੰ ਪ੍ਰਮਾਨੰ॥
ਭਇਓ ਅਕਸਮੰਤ੍ਰੰ ਕਹਿਓ ਨਾਹਿ ਕਉਨੈ॥
ਕਰੀ ਜਉਨ ਹੋਤੀ ਭਈ ਬਾਤ ਤਉਨੈ॥ ੪੨॥ ੨੦੬॥

ਸਭ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੇ- ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਰੂਪ ਮਹਾਰਾਜ! ਹੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਖਜਾਨੇ ਰਾਜਨ! ਤੁਸਾਂ ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰਦਿਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬੁਰਾ ਕਰਮ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਭੁਲ ਭੁਲੇਖੇ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਬੁਰਾ ਕਰਮ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਨਾ ਕਰੋ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਤੁਹਾਡੇ ਵਸ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਵਰਤਾਈ ਹੈ, ਉਹੋ ਹੋਈ ਹੈ॥ ੪੨॥ ੨੦੬॥

ਸੁਨਹੁ ਬਿਆਸ ਤੇ ਪਰਬ ਅਸ਼ਟੰ ਦਸਾਨੰ॥
ਦਹੈ ਦੇਹ ਤੇ ਕੁਸ਼ਟ ਸਰਬ ਨ੍ਰਿਪਾਨੰ॥
ਬੋਲੇ ਬਿਪ੍ਰ ਬਿਆਸੰ ਸੁਨੈ ਲਾਗ ਪਰਬੰ॥
ਪਰਜੋ ਭੂਪ ਪਾਇਨ ਤਜੇ ਸਰਬ ਗਰਬੰ॥ ੪੩॥ ੨੦੭॥

ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਪ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਾਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੁਸੀਂ ਬਿਆਸ ਮੁਨੀ ਤੋਂ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਠਾਰਾਂ ਪਰਬਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣੋ, ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ

ਕੌਹੜ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸਲਾਹ ਮੰਨਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬਿਆਸ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੁਨੀ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਨ ਲੱਗਾ॥੪੩॥੨੦੭॥

ਸੁਨਹੁ ਰਾਜ ਸਰਦੂਲ ਬਿਦਿਆ ਨਿਧਾਨੰ॥
ਹੂਓ ਭਰਥ ਕੇ ਬੰਸ ਮੈ ਰੱਘੁਰਾਨੰ॥
ਭਇਓ ਤਊਨ ਕੇ ਬੰਸ ਮੈ ਰਾਮ ਰਾਜਾ॥
ਦੀਜੈ ਛਤ੍ਰ ਦਾਨੰ ਨਿਧਾਨੰ ਬਿਰਾਜਾ॥੪੪॥੨੦੮॥

ਬਿਆਸ ਮੁਨੀ ਜੀ ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਨਾਉਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਰੂਪ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ. ਮਹਾਰਾਜ ਭਰਥ ਦੀ ਵੰਸ ਵਿਚ ਇਕ ਰਘੁ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਗੋਂ ਉਸਦੀ ਵੰਸ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਹੋਏ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਰਸਰਾਮ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਾਜ. ਖਜ਼ਾਨੇ ਤੇ ਸੁਖ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ ॥੪੪॥੨੦੮॥

ਭਇਓ ਤਊਨ ਕੀ ਜੱਦ ਮੈ ਜੱਦੂ ਰਾਜੰ॥
ਦਸੰ ਚਾਰ ਚੌਦਹ ਸੁ ਬਿੱਦਿਆ ਸਮਾਜੰ॥
ਭਇਓ ਤਊਨ ਕੇ ਬੰਸ ਮੈ ਸੰਤਨੇਅੰ॥
ਭਏ ਤਾਹਿ ਕੇ ਕਉਰਓ ਪਾਂਡਵੇਅੰ॥੪੫॥੨੦੯॥

ਉਸਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਯਦੂ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਚੋਦਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਬੜਾ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਵੰਸ ਵਿਚ ਸਤਨੇਯ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ, ਅਗੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਕੁਰੂ ਤੇ ਪਾਂਡੋ ਹੋਏ ਸਨ॥੪੫॥੨੦੯॥

ਭਏ ਤਊਨ ਕੇ ਬੰਸ ਮੈ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰੰ॥
ਮਹਾ ਜੁੱਧ ਜੋਧਾ ਪ੍ਰਬੋਧਾ ਮਹਾ ਸ਼ਤ੍ਰੰ॥
ਭਏ ਤਊਨ ਕੇ ਕਉਰਵੰ ਕੂਰ ਕਰਮੰ॥
ਕੀਓ ਛੱਤ੍ਰਣੰ ਜੈਨ ਕੁਲ ਛੈਣ ਕਰਮੰ॥੪੬॥੨੧੦॥

ਉਸ ਕੁਰੂ ਦੀ ਵੰਸ ਵਿਚ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਜੁੱਧ ਦਾ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ ਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਘਰ ਖੋਟੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੋਰਵ ਪੈਦਾ

++

ਹੋਏ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਕੁਲ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਛੈਣੀ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਭਾਵ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੈਣੀ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਰਵਾਂ ਨੇ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਕੁਲ ਨੂੰ ਕਟ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ॥ ੪੬ ॥ ੨੧੦ ॥

ਕੀਓ ਭੀਖਮੇ ਅੱਗ੍ਰ ਸੈਨਾ ਸਮਾਜੰ ॥
ਭਇਓ ਕ੍ਰੂਧ ਜੁੱਧੰ ।ਸਮੂਹ ਪੰਡ੍ਰ ਰਾਜੰ ॥
ਤਹਾਂ ਗਰਜਿਓ ਅਰਜਨੰ ਪਰਮ ਬੀਰੰ ॥
ਧਨੁਰ ਬੇਦ ਗਜਾਤਾ ਤਜੇ ਪਰਮ ਤੀਰੰ ॥ ੪੭ ॥ ੨੧੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੱਗ੍ਰ=ਆਗੂ, ਸੈਨਾਪਤੀ। ਸਮੂਹਪੰਡ੍ਰਰਾਜੰ=ਪੰਡੁਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ। ਧਨੁਰ ਬੇਦ ਗਿਆਤਾ=ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਗਿਆਤਾ।

ਕੋਰਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ। ਕੈਰਵਾ ਦਾ ਪੰਡੂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ ਅਰਜਨ ਗਰਜਿਆ। ਉਸ ਸਸ ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਅਰਜਨ ਨੇ ਬੜੇ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ॥ ੪੭ ॥ ੨੧੧ ॥

ਤੱਜੋ ਬੀਰ ਬਾਨਾ ਵਰੀ ਬੀਰ ਖੇਤੰ ॥
ਹਣਿਓ ਭੀਖਮੰ ਸਭੈ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤੰ ॥
ਦਈ ਬਾਣ ਸਿਹਜਾ ਗਰੇ ਭੀਖਮੈਣੰ ॥
ਜਯੱ ਪੱਤ੍ਰ ਪਾਇਓ ਸੁਖੰ ਪਾਂਡਵੈਣੰ ॥ ੪੮ ॥ ੨੧੨ ॥

ਬਹਾਦਰ ਅਰਜਨ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਛੋੜ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਰਜਨ ਨੇ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਤੇ ਉਹ ਲੇਟ ਗਿਆ। ਇਉਂ ਅਰਜਨ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ॥ ੪੮ ॥ ੨੧੨ ॥

ਭਏ ਦ੍ਰੋਣ ਸੈਨਾਪਤੀ ਸੈਨ ਪਾਲੰ ॥
ਭਇਓ ਘੋਰ ਜੁੱਧੰ ਤਹਾਂ ਤਉਨ ਕਾਲੰ ॥
ਹਣਿਓ ਧ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦੋਨੰ ਤਜੇ ਦ੍ਰੋਣ ਪ੍ਰਾਣੰ ॥
ਕਰਿਓ ਜੁੱਧ ਤੇ ਦੇਵ ਲੋਕੰ ਪਿਯਾਣੰ ॥ ੪੯ ॥ ੨੧੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧ੍ਰਿਸਟਦੋਣੰ=ਧ੍ਰਿਸਟ ਦਯੁਮਨ, ਦਰੋਪਤੀ ਦਾ ਭਰਾ। ਦੇਵਲੋਕੰ=ਸੁਰਗ।

ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕੋਰਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦਰੋਣਾਚਾਰਯ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਬਣਾਇਆ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਹੋਇਆ। ਧ੍ਰਿਸਟ ਦਯੁਮਨ ਨੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਦਰੋਣਾਚਾਰਯ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ। ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਰਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਨੂੰ ਗਿਆ॥ ੪੯॥ ੨੧੩॥

ਭਏ ਕਰਣ ਸੈਨਾਪਤੀ ਛਤ੍ਰਪਾਲੰ॥
ਮਚਯੋ ਜੁੱਧ ਕ੍ਰੁੱਧੰ ਮਹਾਂ ਬਿਕਰਾਲੰ॥
ਹਣਿਓ ਤਾਹਿ ਪੰਥੰ ਸਦੰ ਸੀਸੁ ਕੱਪਿਓ॥
ਗਿਰਿਓ ਤਉਣ ਜੁੱਧਿਸ਼ਟਰੰ ਰਾਜੁ ਥੱਪਿਓ॥ ੫੦॥ ੨੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੰਥੰ=ਅਰਜਨ। ਸਦੰ=ਝਟ ਪਟ।

ਦਰੋਣਾਚਾਰਯ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਰਵਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਤੀਜਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਰਾਜਾ ਕਰਣ ਬਣਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਅਰਜਨ ਨੇ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਕਰਣ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਰਣ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੫੦॥ ੨੧੪॥

ਭਏ ਸੈਣ ਪਾਲੰ ਬਲੀ ਸੂਲ ਸੱਲਯੰ॥
ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਕੁਪਿਓ ਬਲੀ ਪੰਡ ਦਲਯੰ॥
ਪੁਨਰ ਹਸਤ ਜੁਧਿੱਸ਼ਟਰੰ ਸ਼ਕਤ ਬੇਧੰ॥
ਗਿਰਯੋ ਜੁੱਧ ਭੂਪੰ ਬਲੀ ਭੂਪ ਬੇਦੰ॥ ੫੧॥ ੨੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੱਲਿਅੰ=ਮਦ੍ਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੱਲਯ। ਹਸਤ=ਹਾਥੀ। ਸਕਤਿ=ਬਰਛੀ।

ਕੌਰਵਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਚੋਥਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਬੜਾ ਸੂਰਮਾ ਰਾਜਾ ਸੱਲਯ ਬਣਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਕਰਾਰੀ ਮਾਰ ਮਾਰੀ। ਰਾਜੇ ਸੱਲਯ ਨੇ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਬਰਛੀ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਹਾਥੀ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਉਠਕੇ ਰਾਜਾ ਸੱਲਯ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੫੧॥ ੨੧੫॥

ਚੌਪਈ ॥ ਸਲ ਰਾਜਾ ਜਉਨੈ ਦਿਨ ਜੂਝਾ॥ ਕਉਰਉ ਹਾਰ ਤਵਨ ਤੇ ਸੂਝਾ ॥
ਜੂਝਤ ਸੱਲ ਭਇਓ ਅਸਤਾਮਾ॥ ਕੂਟਿਓ ਕੋਟ ਕਟਕੁ ਇਕ ਜਾਮਾ॥ ੫੨ ॥ ੨੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸਤਾਮਾ=ਅਸ਼੍ਵਸਥਾਮਾ। ਇਕ ਜਾਮਾ=ਇਕ ਪਹਿਰ।

ਜਿਸ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦੇ ਹਥੋਂ ਸੱਲਯ ਰਾਜਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਕੋਰਵਾਂ ਨੂੰ ਉਸ

ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਸੁਝ ਗਈ। ਸੱਲਜ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸ੍ਵਥਾਮਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਬਣਿਆਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਪਹਿਰ ਤਕ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਿਆ॥ ੫੨ ॥ ੨੧੬ ॥

ਧ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦੋਨੁ ਮਾਰਿਓ ਅਤਿ ਰਥੀ॥ ਪਾਂਡਵ ਸੈਨ ਭਲੇ ਕਰਿ ਮਥੀ॥
ਪਾਂਡਵ ਕੇ ਪਾਂਚੋ ਸੁਤ ਮਾਰੇ॥ ਦੁਆਪੁਰ ਮੈ ਬਡ ਕੀਨ ਅਖਾਰੇ॥ ੫੩ ॥ ੨੧੭ ॥

ਅਸ੍ਵਸਥਾਮਾ ਨੇ ਸੁਘੜ ਰਥਵਾਨ ਧ੍ਰਿਸਟ ਦਯੁਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰੀ। ਉਸ ਨੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸ੍ਵਸਥਾਮਾ ਨੇ ਦੁਆਪੁਰ ਜੁੱਗ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਕੀਤਾ॥ ੫੩ ॥ ੨੧੭ ॥

ਕਉਰਉ ਰਾਜ ਕੀਓ ਤਬ ਜੁੱਧਾ॥ ਭੀਮ ਸੰਗਿ ਹੁਇਕੈ ਅਤਿ ਕ੍ਰੁੱਧਾ॥
ਜੁੱਧ ਕਰਤ ਕਬਹੂ ਨਹੀ ਹਾਰਾ॥ ਕਾਲ ਬਲੀ ਤਿਹ ਆਨ ਸੰਘਾਰਾ॥ ੫੪ ॥ ੨੧੮ ॥

ਕੌਰਵਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੁਰੋਯਧਨ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਭੀਮਸੈਨ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਕਰਦਿਆਂ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹਾਰਿਆ। ਬਲੀ ਕਾਲ ਨੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੫੪ ॥ ੨੧੮ ॥

ਭੁੰਜਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਤਹਾ ਭੀਮ ਕੁਰਰਾਜ ਸਿਉ ਜੁੱਧ ਮੱਚਿਓ॥
ਛੁਟੀ ਬ੍ਰਹਮ ਤਾਰੀ ਮਹਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰ ਨੱਚਿਓ॥
ਉਠੈ ਸ਼ਬਦ ਨਿਰਘਾਤ ਆਘਾਤ ਬੀਰੰ॥
ਭਏ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ਤਣੰ ਤੱਛ ਤੀਰੰ॥ ੫੫ ॥ ੨੧੯ ॥

ਕੌਰਵਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਰਯੋਧਨ ਦਾ ਭੀਮ ਸੈਨ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਮਚਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਸਮਾਧੀ ਟੁੱਟ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਉੱਠਕੇ ਨੱਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਧੜ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਹੋ ਗਏ॥ ੫੫ ॥ ੨੧੯ ॥

ਗਿਰੇ ਬੀਰ ਏਕੰ ਅਨੇਕੰ ਪ੍ਰਕਾਰੰ॥
ਗਿਰੇ ਅੱਧ ਅੱਧੰ ਛੁਧੰ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰੰ॥
ਕਟੇ ਕਉਰਵੰ ਦੂਰ ਸਿੰਦੂਰ ਖੇਤੰ॥
ਨਚੇ ਗਿੱਧ ਆਵੱਧ ਸਾਵੰਤ ਖੇਤੰ॥ ੫੬ ॥ ੨੨੦ ॥

ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਧਾਰ ਦੇ ਭੁਖੇ ਸੂਰਮੇ ਅੱਧ ਅੱਧ ਹੋਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ। ਕੋਰਵਾਂ ਦੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਵਢੇ ਗਏ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਪਈਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਗਿਰਝਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੫੬॥ ੨੨੦॥

ਬਲੀ ਮੰਡਲਾਕਾਰ ਜੁੱਝੇ ਬਿਰਾਜੈ॥
ਹਸੈ ਗਰਜ ਠੋਕੈ ਭੁਜਾਂ ਹਰ ਦੂ ਗਾਜੈ॥
ਦਿਖਾਵੈ ਬਲੀ ਮੰਡਲਾਕਾਰ ਬਾਨੈ॥
ਉਭਾਰੈ ਭੁਜਾ ਅਉ ਫਟਾਕੈ ਗਜਾਨੈ॥ ੫੭॥ ੨੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੰਡਲਾਕਾਰ=ਗੋਲ ਘੇਰੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਣਾਕੇ। ਬਿਰਾਜੈ=ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ। ਗਜਾਨੈ=ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ।

ਸੂਰਮੇ ਗੋਲ ਘੇਰੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਣਾਕੇ ਲੜਦੇ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਯੋਧੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਬਾਹਾਂ ਠੋਕਦੇ ਸਨ ਤੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਗੋਲ ਘੇਰੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਬਾਹਾਂ ਉਲਾਰਕੇ ਗੁਰਜਾਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਅਥਵਾ ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਸਨ॥ ੩॥ ੨੨੧॥

ਸੁਭੈ ਸ੍ਵਰਨ ਕੇ ਪੱਤ੍ਰ ਬਾਂਧੇ ਗਜਾ ਮੈ॥
ਭਈ ਅਗਨਿ ਸੋਭਾ ਲਖੀ ਕੈ ਧੁਜਾ ਮੈ॥
ਭਿੜਾ ਮੈ ਭ੍ਰਮੈ ਮੰਡਲਾਕਾਰ ਬਾਹੈ॥
ਅਪੋ ਆਪ ਮੈ ਨੇਕ ਘਾਇਓਂ ਸਰਾਹੈ॥ ੫੮॥ ੨੨੨॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੁਰਜਾਂ ਨਾਲ ਬੱਧੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਪੱਤਰੇ ਸੋਭਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਗੁਰਜਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਮਾਨੋ ਗੁਰਜਾਂ ਦੇ ਸਿਰਿਆਂ ਵਿਚ ਅਗਨੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਗੋਲ ਚਕਰ ਬਨਾਕੇ ਭਿੜਦੇ ਸਨ, ਇਧਰ ਉਧਰ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸ਼ਸ਼ਤ੍ਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦੇ ਸਨ॥ ੫੮॥ ੨੨੨॥

ਤਹਾਂ ਭੀਮ ਭਾਰੀ ਭੁਜਾ ਸ਼ਸਤਰ ਬਾਹੈ॥
ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਕੈ ਕੈ ਭਲੈ ਸੈਨ ਗਾਹੈ॥
ਉਤੈ ਕਉਰ ਪਾਲੰ ਧਰੈ ਛੱਤ੍ਰ ਧਰਮੰ॥
ਕਰੈ ਚਿੱਤ੍ਰ ਪਾਵਿੱਤ੍ਰ ਬਾਚਿੱਤ੍ਰ ਕਰਮੰ॥ ੫੯॥ ੨੨੩॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੜੀਆਂ ਭਾਰੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਭੀਮ ਸੇਨ, ਸਸਤਰ ਚਲਾਕੇ ਕੋਰਵਾ ਦੀਆਂ ਸੈਨਾ

ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ. ਉਧਰ ਦਰਯੋਧਨ ਵੀ ਛੱਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ. ਜੋ ਅਲੌਕਿਕ ਚਿਤ੍ਰ ਰੂਪ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਭਾਵ ਜੁੱਧ ਵਰਗਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਛੱਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੫੯॥ ੨੨੩॥

ਸੁਭੈ ਬਾਜਵੰਦੰ ਛਕੈ ਭੂਪਨਾਣੰ॥
ਲਸੈ ਮੁਕਤ ਕਾ ਹਾਰ ਦੁਮਲਿਅੰ ਹਾਣੰ॥
ਦੋਊ ਮੀਰ ਧੀਰੰ ਦੋਊ ਪਰਮ ਓਜੰ॥
ਦੋਊ ਮਾਨਧਾਤਾ ਮਹੀਪੰ ਕਿ ਭੋਜੰ॥ ੬੦॥ ੨੨੪॥

ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਬਾਜੂਬੰਦ ਆਦਿ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਸੋਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਾਣ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਚਮਕਦੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮਹਾਨ ਬਲ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਮਾਨਧਾਤਾ ਰਾਜੇ ਦਾ ਰੂਪ ਸਨ ਜਾਂ ਭੋਜ ਰਾਜਾ ਵਰਗੇ ਸਨ? ॥ ੬੦ ॥ ੨੨੪ ॥

ਦੋਊ ਬੀਰਬਾਨਾ ਬਧੈ ਅੱਧ ਅੱਧੰ॥
ਦੋਊ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰੀ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਕ੍ਰੁੱਧੰ॥
ਦੋਊ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮੰ ਦੋਊ ਜਾਨ ਬਾਹੰ॥
ਦੋਊ ਹੱਦ ਹਿੰਦੂਨ ਸ਼ਾਹਾਨ ਸ਼ਾਹੰ॥ ੬੧॥ ੨੨੫॥

ਦੋਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਜੰਗੀ ਬਾਣਾ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਟੋਟੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਤੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਬੜੇ ਭਿਆਨਕ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ਤੇ ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਹੱਦ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਨ॥ ੬੧॥ ੨੨੫॥

ਦੋਊ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰੰ ਦੋਊ ਪਰਮ ਦਾਨੰ॥
ਦੋਊ ਢਾਲ ਢੀਚਾਲ ਹਿੰਦੂ ਹਿੰਦਾਨੰ॥
ਦੋਊ ਸ਼ਸਤਰ ਵਰਤੀ ਦੋਊ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥
ਦੋਊ ਪਰਮ ਜੋਧਾ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਕਾਰੀ॥ ੬੨॥ ੨੨੬॥

ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ-ਦਰਯੋਧਨ ਤੇ ਭੀਮਸੈਨ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮਹਾਨ ਦਾਨੀ ਸਨ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਬੀਰਤਾ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਛਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਮਹਾਨ ਯੋਧੇ ਤੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ॥ ੬੨॥ ੨੨੬॥

ਦੋਊ ਖੰਡ ਖੰਡੀ ਦੋਊ ਮੰਡ ਮੰਡੰ॥

ਦੋਊ ਜੋਧ ਜੈਤਵਾਰੁ ਜੋਧਾ ਪ੍ਰਚੰਡੰ॥
ਦੋਊ ਬੀਰ ਬਾਨੀ ਦੋਊ ਬਾਹ ਸਾਹੰ॥
ਦੋਊ ਸੂਰ ਸੈਨੰ ਦੋਊ ਸੂਰ ਮਾਹੰ॥੬੩॥੨੨੭॥

ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇਂ ਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਣਤ੍ਰਾਂ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਬੜੇ ਬੜੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਜੋਧੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਸਨ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜ ਦੀ ਬਾਂਹ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਸਨ॥੬੩॥੨੨੭॥

ਦੋਊ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਦੋਊ ਸ਼ਸਤਰ ਬੇਤਾ॥
ਦੋਊ ਜੰਗ ਜੋਧੀ ਦੋਊ ਜੰਗ ਜੇਤਾ॥
ਦੋਊ ਚਿੱਤ੍ਰ ਜੋਤੀ ਦੋਊ ਚਿਤ੍ਰ ਚਾਪੰ॥
ਦੋਊ ਚਿਤ੍ਰ ਵਰਮਾ ਦੋਊ ਦੁਸ਼ਟ ਤਾਪੰ॥੬੪॥੨੨੮॥

ਦੋਵੇਂ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜੇ ਸਨ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਜਾਣਕਾਰ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਫ਼ਤਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਮੂਰਤ ਸਨ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਧਨੁਖ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਢਾਲ ਦੀ ਮੂਰਤ ਸਨ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਤਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਭਾਵ ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ॥੬੪॥੨੨੮॥

ਦੋਊ ਖੰਡ ਖੰਡੀ ਦੋਊ ਮੰਡ ਮੰਡੰ॥
ਦੋਊ ਚਿੱਤ੍ਰ ਜੋਤੀ ਸੁ ਜੋਧਾ ਪ੍ਰਚੰਡੰ॥
ਦੋਊ ਮੱਤ ਬਾਰੁੰਨ ਬਿਕ੍ਰਮ ਸਮਾਨੰ॥
ਦੋਊ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬੇਤਾ ਦੋਊ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਾਨੰ॥੬੫॥੨੨੯॥

ਦੋਵੇਂ ਖੰਡਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਬਣਤਰਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਮੂਰਤ ਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜਵਾਨ ਯੋਧੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਮਸਤ ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਮਸਤਾਨੇ ਸਨ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜਾ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਵਰਗੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਤੇ ਦਾਨੀ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਸਨ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੬੫॥੨੨੯॥

ਦੋਊ ਪਰਮ ਜੋਧੀ ਦੋਊ ਕ੍ਰੁੱਧਵਾਨੰ॥
ਦੋਊ ਸ਼ਸਤਰ ਬੇਤਾ ਦੋਊ ਰੂਪ ਖਾਨੰ॥

ਦੋਊ ਛਤ੍ਰਪਾਲੰ ਦੋਊ ਛੱਤ੍ਰ ਧਰਮੰ॥
ਦੋਊ ਜੁੱਧ ਜੋਧਾ ਦੋਊ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮੰ॥੯੬॥੨੩੦॥

ਦੋਵੇਂ ਮਹਾਨ ਸੂਰਮੇ ਸਨ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਸਨ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਖਾਨ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਛਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਜੰਗ ਦੇ ਜੋਧੇ ਸਨ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਭਿਆਨਕ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ॥੯੬॥੨੩੦॥

ਦੋਊ ਮੰਡਲਾ ਕਾਰ ਜੂਝੈ ਬਿਰਾਜੈ॥
ਹਥੈ ਹਰ ਦੂ ਠੋਕੈ ਭੁਜਾ ਪਾਇ ਗਾਜੈ॥
ਦੋਊ ਖੱਤ੍ਰਹਾਣੰ ਦੋਊ ਖਤ੍ਰ ਖੰਡੰ॥
ਦੋਊ ਖੱਗ ਪਾਣੰ ਦੋਊ ਛੇਤ੍ਰ ਮੰਡੰ॥੯੭॥੨੩੧॥

ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਗੋਲ ਚੱਕ੍ਰ ਬਣਾਕੇ ਜੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਆਪਣਿਆਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਨੂੰ ਠੋਕਦੇ ਸਨ ਤੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਖੱਤ੍ਰੀਪੁਣੇ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸਨ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਖੱਤ੍ਰੀਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਦੋਵੇ ਰਣਭੂਮੀ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਨ॥੯੭॥੨੩੧॥

ਦੋਊ ਚਿਤ੍ਰ ਜੋਤੀ ਦੋਊ ਚਾਰ ਬਿਚਾਰੰ॥
ਦੋਊ ਮੰਡਲਾਕਾਰ ਖੰਡਾ ਅਬਾਰੰ॥
ਦੋਊ ਖੱਗ ਖੂਨੀ ਦੋਊ ਖੱਤ੍ਰਹਾਣੰ॥
ਦੋਊ ਖਤ੍ਰ ਖੇਤਾ ਦੋਊ ਛੱਤ੍ਰ ਪਾਣੰ॥੯੮॥੨੩੨॥

ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਸੁੰਦਰ ਜੋਤੀ ਵਾਲੇ ਸਨ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ੁਭ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਗੋਲ ਚੱਕਰ ਬਣਾਕੇ ਬੇਰੋਕ ਟੋਕ ਖੰਡੇ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਥ ਪਥ ਸਨ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਖੱਤ੍ਰੀਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਖਤ੍ਰਾਨੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਛੱਤ੍ਰਪੁਣਾ ਭਾਵ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਸੀ॥੯੮॥੨੩੨॥

ਦੋਊ ਬੀਰ ਬਿਬ ਆਸਤ ਧਾਰੇ ਨਿਹਾਰੇ॥
ਰਹੇ ਬਜੋਮ ਮੈ ਭੂਪ ਗਊਨੈ ਹਕਾਰੇ॥
ਹੱਕਾ ਹੱਕ ਲਾਗੀ ਧਨੰ ਧੰਨ ਜੰਪਜੇ॥

ਚਕਜੋ ਜੱਛ ਰਾਜੰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਲੋਕ ਕੰਪਜੋ॥੬੯॥੨੩੩॥

ਦੋਹਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਦੂਹਰੇ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਰਾਜੇ ਮਰਕੇ ਆਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਆਕਾਸ਼ ਵਾਸੀ ਰਾਜੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਜੱਛਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕੁਬੇਰ ਅਸਚਰਜ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਰਹੀ ਸੀ॥੬੯॥੨੩੩॥

ਹਨਿਓ ਰਾਜ ਦੁਰਜੋਧਨੰ ਜੁੱਧ ਭੂਮੰ॥
ਭਜੇ ਸਭੈ ਜੋਧਾ ਚਲੀ ਧਾਮ ਧੂਮੰ॥
ਕਰਯੋ ਰਾਜ ਨਿਹਕੰਟਕੰ ਕਉਰਪਾਲੰ॥
ਪੁਨਰ ਜਾਇਕੈ ਮੰਝਿ ਸਿੱਝੈ ਹਿਵਾਲੰ॥੭੦॥੨੩੪॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਭੀਮ ਦੇ ਹਥੋਂ ਦੁਰਯੋਧਨ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਜੰਗ ਵਿਚ ਬੜੀ ਧੂਮ ਧਾਮ ਮਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਭ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਉਠੇ। ਦੁਰਯੋਧਨ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਆਖੀਰ ਸਮੇਂ ਪੰਜੇ ਪਾਂਡਵ ਭਰਾ ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਵਿਚ ਗਲ ਕੇ ਮਰ ਗਏ॥੭੦॥੨੩੪॥

ਤਹਾ ਏਕ ਗੰਧ੍ਰਬ ਸਿਉ ਜੁੱਧ ਮੱਚਜੋ॥
ਤਹਾ ਭੂਰਪਾਲੰ ਧੂਰਾਰੰਗੁ ਰੱਚਜੋ॥
ਤਹਾ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੇ ਭੀਮ ਹਸਤੀ ਚਲਾਏ॥
ਫਿਰੈ ਮੱਧਿ ਗੈਣੰ ਅਜਊ ਲਉ ਨ ਆਏ॥੭੧॥੨੩੫॥

ਤਦੋਂ ਇਕ ਗੰਧ੍ਰਬ ਨਾਲ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਮਚਿਆ। ਉਥੇ ਭੂਰਪਾਲ ਗੰਧ੍ਰਬ ਨੇ ਧੁੰਧ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਭੀਮਸੈਨ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੇ ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਕ ਕੇ ਉਪਰ ਅਕਾਸ਼ ਵਲ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਹਾਥੀ ਅਜੇ ਤਕ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਹੇਠਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਏ॥੭੧॥੨੩੫॥

ਸੁਨੈ ਬੈਨ ਕਉ ਭੂਪ ਇਉ ਐਂਠ ਨਾਕੰ॥
ਕਰਯੋ ਹਾਸ ਮੰਦੈ ਬੁਲਜੋ ਇਮ ਬਾਕੰ॥
ਰਹਜੋ ਨਾਕ ਮੈ ਕੁਸ਼ਟ ਛੜ੍ਰੀ ਸਵਾਨੰ॥
ਭਈ ਤਉਨ ਹੀ ਰੋਗ ਤੇ ਭੂਪ ਹਾਨੰ॥੭੨॥੨੩੬॥

ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਜਨਮੇਜੇ ਨੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸੁੱਟੇ ਜਾਣ ਦਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਨਫਰਤ ਨਾਲ ਨੱਕ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਤੇ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁਸਕਰਾਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਗੱਪ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਚਾਈ ਨਹੀਂ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਏਨਾ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਛੱਤੀਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਕੋਹੜ ਨੱਕ ਤੇ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਉਹ ਦੂਰ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਏਸੇ ਰੋਗ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ॥੭੨॥੨੩੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਮ ਚਉਰਾਸੀ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨੰ॥ ਸਪਤ ਮਾਹ ਚਉਬੀਸ ਦਿਨਾਨੰ॥
ਰਾਜੁ ਕੀਓ ਜਨਮੇਜਾ ਰਾਜਾ॥ ਕਾਲ ਨੀਸ਼ਾਨੁ ਬਹੁਰਿ ਸਿਰਿ ਗਾਜਾ॥ ੭੩॥ ੨੩੭॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਜਨਮੇਜਾ ਨੇ ਚੌਰਾਸੀ ਸਾਲ, ਸਤ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਚਵੀ ਦਿਨ ਤਕ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕਾਲ ਦਾ ਨਗਾਰਾ ਵੱਜ ਗਿਆ ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਹੋ ਗਈ॥੭੩॥੨੩੭॥ਚਲਦਾ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਰਾਜ ਬਰਨਨੰ ਪੰਚਮੋ ਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੫॥੭੩॥੨੩੭॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਜੇ ਜਨਮੇਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ਪੰਜਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੫॥੭੩॥੨੩੭॥ ਚਲਦਾ॥

੬-ਰਾਜਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਵਰਣਨ

ਚੌਪਈ॥ ਅਸੁਮੇਧ ਅਰੁ ਅਸਮੇਦ ਹਾਰਾ॥ ਮਹਾ ਸੂਰ ਸਤਵਾਨ ਅਪਾਰਾ॥
ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਬਰਿਆਰ ਧਨਖ ਧਰ॥ ਗਾਵਤ ਕੀਰਤਿ ਦੇਸ ਸਭ ਘਰ ਘਰ॥ ੧॥ ੨੩੮॥

ਰਾਜੇ ਜਨਮੇਜੇ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਅਸੁਮੇਧ ਤੇ ਅਸਮੇਦ ਸਨ, ਜੋ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਤੇ ਸਤਿਆਵਾਨ ਸਨ। ਉਹ ਬੜੇ ਬਲੀ, ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਧਨੁਖਧਾਰੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੧॥੧੩੮॥

ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਅਰੁ ਮਹਾਂ ਧਨਖ ਧਰ॥ ਕਾਂਪਤ ਤੀਨ ਲੋਕ ਜਾ ਕੇ ਡਰ॥
ਬਡ ਮਹੀਪ ਅਰੁ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਤਾਪਾ॥ ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਜਾਪਤ ਜਗ ਜਾਪਾ॥ ੨॥ ੨੩੯॥

ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਬੜੇ ਬਹਾਦੁਰ ਤੇ ਧਨੁਖਧਾਰੀ ਸਨ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਤਿੰਨੇ ਲੋਕ ਕੰਬਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਅਖੰਡ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਹ ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਸ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਸਨ॥੨॥੨੩੯॥

ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਉਤ ਸੂਰ ਮਹਾਨਾ॥ ਬਡ ਮਹੀਪ ਦਸ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨਾ॥

ਅਨਿਬਿਕਾਰ ਅਨਤੋਲ ਅਤੁਲ ਬਲ ॥ ਅਰ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਦਲ ਮਲ ॥ ੩ ॥ ੨੪੦ ॥

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਮਹਾਨ ਸੂਰਮਾ ਸੀ। ਜੋ ਬੜਾ ਵਡਾ ਰਾਜਾ ਤੇ ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਿਆਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੀ। ਉਹ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਤੋਲ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਤੁਲ ਬਲ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਲ ਮਲ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥ ੩ ॥ ੨੪੦ ॥

ਜਿਨ ਜੀਤੇ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਅਨੇਕਾ ॥ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤ੍ਰ ਧਰਿ ਛਾਡਨ ਏਕਾ ॥
ਮਹਾ ਸੂਰ ਗੁਨਵਾਨ ਮਹਾਨਾ ॥ ਮਾਨਤ ਲੋਕ ਸਕਲ ਜਿਹ ਆਨਾ ॥ ੪ ॥ ੨੪੧ ॥

ਜਿਸ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਇਕ ਵੀ ਸੂਰਮਾ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਮਹਾਨ ਸੂਰਬੀਰ ਤੇ ਮਹਾਨ ਗੁਣਵਾਨ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਸ ਦੀ ਈਨ ਮੰਨਦੇ ਸਨ॥ ੪ ॥ ੨੪੧ ॥

ਮਰਨ ਕਾਲ ਜਨਮੇਜੇ ਰਾਜਾ ॥ ਮੰਤ੍ਰ ਕੀਓ ਮੰਤ੍ਰੀਨ ਸਮਾਜਾ ॥
ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਭੂਪਤ ਅਭਖੇਖਾ ॥ ਨਿਰਖਤ ਭਏ ਨ੍ਰਿਪਤ ਕੀ ਰੇਖਾ ॥ ੫ ॥ ੨੪੨ ॥

ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਦਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਜ਼ੀਰ ਮੰਡਲੀ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਦੱਸੋ ਇਹ ਗੱਦੀ ਦਾ ਤਿਲਕ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ? ਰਾਜੇ ਜਨਮੇਜੇ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਵਿਚਾਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਕਿਸ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੈ? ॥ ੫ ॥ ੨੯੨ ॥

ਇਨ ਮਹਿ ਰਾਜ ਕਵਨ ਕਉ ਦੀਜੈ ॥ ਕਉਨ ਨ੍ਰਿਪਤ ਸੁਤ ਕਉ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀਜੈ ॥
ਰਜੀਆ ਪੂਤ ਨ ਰਾਜ ਕੀ ਜੋਗਾ ॥ ਯਾਹਿ ਕੇ ਜੋਗ ਨ ਰਾਜ ਕੇ ਭੋਗਾ ॥ ੬ ॥ ੨੪੩ ॥

ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਾਜ ਗੱਦੀ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੇਈਏ? ਰਾਜੇ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬਣਾਈਏ? ਰਜੀਆ ਦਾਸੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਤਾਂ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਰਾਜ ਦੇ ਭੋਗ ਭੋਗਣ ਦੇ ਲਾਇਕ ਨਹੀਂ॥ ੬ ॥ ੨੪੩ ॥

ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਕਹੁ ਦੀਨੋ ਰਾਜਾ ॥ ਜੈ ਪਤਿ ਭਾਖਜੋ ਸਕਲ ਸਮਾਜਾ ॥
ਜਨਮੇਜਾ ਕੀ ਸੁਗਤਿ ਕਰਾਈ ॥ ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਕੈ ਵਜੀ ਵਧਾਈ ॥ ੭ ॥ ੨੪੪ ॥

ਸਾਰਿਆਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦੇ ਵਡੇ ਪੁੱਤਰ ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਮੰਨਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜਨਮੇਜਾ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ ਕਰਾਈ। ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਦੇ ਘਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲਣ ਲੱਗੀਆਂ॥ ੭ ॥ ੨੪੪ ॥

ਦੂਸਰ ਭਾਇ ਹੁਤੋ ਜੋ ਏਕਾ॥ ਰਤਨ ਦੀਏ ਤਿਹ ਦਰਬ ਅਨੇਕਾ॥
ਮੰਤ੍ਰੀ ਕੈ ਅਪਨਾ ਠਹਿਰਾਇਓ॥ ਦੂਸਰ ਠਉਰ ਤਿਸਹਿ ਬੈਠਾਇਓ॥ ੮॥ ੨੪੫॥

ਅਸੁਮੇਧ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਦੌਲਤ ਤੇ ਹੀਰੇ,ਜਵਾਹਰ ਤੇ ਰਤਨ ਆਦਿ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਵਜ਼ੀਰ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਪਦਵੀ ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ॥ ੮॥ ੨੪੫॥

ਤੀਸਰ ਜੋ ਰਜੀਆ ਸੁਤ ਰਹਾ॥ ਸੈਨਪਾਲ ਤਾਕੋ ਪੁਨ ਕਹਾ॥
ਬਖਸ਼ੀ ਕਰਿ ਤਾਕੌ ਠਹਿਰਾਇਓ॥ ਸਭ ਦਲ ਕੋ ਤਿਹ ਕਾਮੁ ਚਲਾਇਓ॥ ੯॥ ੨੪੬॥

ਰਾਜੇ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪੁੱਤਰ, ਜੋ ਰਜੀਆ ਦਾਸੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੈਨਾਪਤੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ 'ਬਖਸ਼ੀ' ਦੀ ਪਦਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਬਣ ਕੇ ਫੌਜ ਦਾ ਕੰਮ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾਇਆ॥ ੯॥ ੨੪੬॥

ਰਾਜੁ ਪਾਇ ਸਭਹੂ ਸੁੱਖ ਪਾਇਓ॥ ਭੂਪਤ ਕਉ ਨਾਚਬ ਸੁਖ ਆਇਓ॥
ਤੇਰਹ ਸੈ ਚੌਸਠ ਮਰਦੰਗਾ॥ ਬਾਜਤ ਹੈ ਕਈ ਕੋਟ ਉਪੰਗਾ॥ ੧੦॥ ੨੪੭॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਹੈਸੀਅਤ ਮੁਤਾਬਕ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਪਦਵੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ। ਰਾਜਾ ਅਸੁਮੇਧ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਚ ਵੇਖਕੇ ਆਨੰਦ ਮਾਣਨ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਸੋ ਚੌਹਠ ਮਰਦੰਗ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਉਪੰਗ ਆਦਿ ਸਾਜ਼ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ॥ ੧੦॥ ੨੪੭॥

ਦੂਸਰ ਭਾਇ ਭਏ ਮਦ ਅੰਧਾ॥ ਦੇਖਤ ਨਾਚਤ ਲਾਇ ਸੁਗੰਧਾ॥
ਰਾਜ ਸਾਜ ਦੁਹਹੂੰ ਤੇ ਭੂਲਾ॥ ਵਾਹੀ ਕੈ ਜਾਇ ਛਤ੍ਰ ਸਿਰ ਝੂਲਾ॥ ੧੧॥ ੨੪੮॥

ਰਾਜੇ ਅਸੁਮੇਧ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ, ਜੋ ਵੱਡਾ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਿਆ ਸੀ ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਅਤਰ ਫੁਲੇਲ ਆਦਿ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਚ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਨਾਚ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਾਜ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਭੁੱਲ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਜੇ ਭਰਾ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਛੱਤ੍ਰ ਝੂਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ॥ ੧੧॥ ੨੪੮॥

ਕਰਤ ਕਰਤ ਬਹੁ ਦਿਨ ਅਸ ਰਾਜਾ॥ ਉਨ ਦੁਹੂੰ ਭੂਲਿਓ ਰਾਜ ਸਮਾਜਾ॥
ਮਦ ਕਰਿ ਅੰਧ ਭਏ ਦੋਊ ਭ੍ਰਾਤਾ॥ ਰਾਜ ਕਰਨ ਕੀ ਬਿਸਰੀ ਬਾਤਾ॥ ੧੨॥ ੨੪੯॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ ਅਤੇ ਦੁਹਾਂ ਵੱਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਵਿਸਰ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮਸਤ

ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਈ॥੧੨॥੨੪੯॥

**ਦੋਹਰਾ॥ ਜਿਹ ਚਾਹੇ ਤਾਕੋ ਹਨੇ ਜੋ ਬਾਛੈ ਸੋ ਲੇਇ॥
ਜਿਹ ਰਾਖੈ ਸੋਈ ਰਹੈ ਜਿਹ ਜਾਨੈ ਤਿਹ ਦੇਇ॥੧੩॥੨੫੦॥**

ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਾਜ ਕਾਜ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਉਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਵਸਤੂ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹੋ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਰਖਦਾ ਸੀ, ਉਹੋ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਹਿਮੈਤੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਪੱਦਵੀ ਦੇਂਦਾ ਸੀ॥੧੩॥੨੫੦॥

**ਚੌਪਈ॥ ਐਸੀ ਭਾਂਤ ਕੀਨੋ ਇਹ ਜਬ ਹੀ॥ ਪ੍ਰਜਾ ਲੋਕ ਸਭ ਬਸ ਭਏ ਤਬ ਹੀ॥
ਅਉ ਬਸਿ ਹੋਇ ਗਏ ਨੇਬ ਖਵਾਸਾ॥ ਜੋ ਰਾਖਤ ਥੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਆਸਾ॥੧੪॥੨੫੧॥**

ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਓ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਤਦ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਗਈ। ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨੈਬ ਤੇ ਖਵਾਸ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਵਸ ਹੋ ਗਏ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਆਸ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਭਾਵ ਜਿਹੜੇ ਵਜ਼ੀਰ ਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਮੰਨਣ ਲੱਗ ਪਏ॥੧੪॥੨੫੧॥

**ਏਕ ਦਿਵਸ ਤਿਹੂੰ ਭ੍ਰਾਤ ਸੁਜਾਨਾ॥ ਮੰਡਸ ਚੌਪਰ ਖੇਲ ਖਿਲਾਨਾ॥
ਦਉ ਸਮੈ ਕਛੁ ਰਸ਼ਕ ਬਿਚਾਰਿਓ॥ ਅਜੈ ਸੁਨਤ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰਿਓ॥੧੫॥੨੫੨॥**

ਇਕ ਦਿਨ ਤਿੰਨਾ ਚਤੁਰ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਚੋਪਤ ਦੀ ਖੇਡ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਚੋਪੜ ਦੀ ਚਾਲ ਚਲਣ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰੋਸ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਵਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ॥੧੫॥੨੫੨॥

**ਦੋਹਰਾ॥ ਕਹਾ ਕਰੈ ਦਾ ਕਹ ਪਰੈ ਕਹ ਯਹ ਬਾਧੈ ਸੂਤ॥
ਕਹਾ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਯਾਤੇ ਮਰੈ ਜੋ ਰਜੀਆ ਕਾ ਪੂਤ॥੧੬॥੨੫੩॥**

ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਕਹਿਣ ਲਗੇ-ਵੇਖੀਏ! ਹੁਣ ਇਹ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਕਿਹੜਾ ਦਾਅ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਚਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ? ਇਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਵੈਰੀ ਕਿਵੇਂ ਮਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਆਪ ਹੀ ਦਾਸੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ॥੧੬॥੨੫੩॥

**ਚੌਪਈ॥ ਯਹੈ ਆਜ ਹਮ ਖੇਲ ਬਿਚਾਰੀ॥ ਸੋ ਭਾਖਤ ਹੈ ਪ੍ਰਗਟ ਪੁਕਾਰੀ॥
ਏਕਹਿ ਰਤਨ ਰਾਜ ਧਨੁ ਲੀਨਾ॥ ਦੁਤੀਐ ਅਸੁ ਉਸ਼ਟ ਗਜ ਲੀਨਾ॥੧੭॥੨੫੪॥**

ਦੋਵੇਂ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅੱਜ ਅਸਾਂ ਚੋਪੜ ਦੀ ਖੇਡ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ

ਕੀੜੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਅਸੀਂ ਖੇਡ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਇਸ ਖੇਡ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਈਏ। ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਇਕ ਨੇ ਰਤਨ ਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਧਨ ਲੈ ਲਿਆ। ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਊਠ ਤੇ ਹਾਥੀ ਦੇ ਦਿੱਤੇ॥੧੭॥੨੫੪॥

ਕੁਅਰੈ ਬਾਟ ਸੈਨ ਸਭ ਲੀਆ॥ ਤੀਨਹੁ ਬਾਟ ਤੀਨ ਕਰ ਕੀਆ॥
ਪਾਸਾ ਢਾਰ ਧਰੈ ਕਸ ਦਾਵਾ॥ ਕਹਾ ਖੇਲ ਪੌ ਕਰੈ ਕਰਾਵਾ॥੧੮॥੨੫੫॥

ਤਿੰਨਾਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਵੰਡ ਲਈ। ਤਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੰਡ ਕੇ ਸੈਨਾ ਦੇ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸੇ ਕਰ ਲਏ। ਫਿਰ ਉਹ ਖੇਡ ਦੀ ਚਾਲ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲਗੇ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਚਾਲ ਚਲਕੇ ਪਾਸਾ ਸੁਟੀਏ? ਕੀ ਪਤਾ ਇਸ ਨੇ ਖੇਡਦਿਆਂ ਕਿਹੜੀ ਚਾਲ ਚਲਣੀ ਹੈ?॥੧੮॥੨੫੫॥

ਚਉਪਰ ਖੇਲ ਪਰੀ ਤਿਹ ਮਾਹਾ॥ ਦੇਖਤ ਊਚ ਨੀਚ ਨਰ ਨਾਹਾ॥
ਜ੍ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਸੁਪਰਧਾ ਬਾਢੀ॥ ਭੂਪਨ ਫਿਰਤ ਸੰਘਾਰਤ ਕਾਢੀ॥੧੯॥੨੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਰ ਨਾਹਾ=ਚੌਧਰੀ। ਸੁਪਰਧਾ=ਈਰਖਾ।

ਉਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਚੌਪੜ ਦੀ ਖੇਡ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਖੇਡ ਨੂੰ ਸਭ ਵਡੇ ਛੋਟੇ ਤੇ ਚੌਧਰੀ ਵੇਖਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਈਰਖਾ ਦੀ ਅਗਨੀ ਵਧਣ ਲੱਗੀ, ਜੋ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥੧੯॥੨੫੬॥

ਤਿਨ ਕੈ ਬੀਚ ਪਰੀ ਅਸ ਖੇਲਾ॥ ਕਟਨ ਸੁਹਿਤ ਭਇਓ ਮਿਟਨ ਦੁਹੇਲਾ॥
ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਰਤਨ ਦ੍ਰਬ ਬਹੁ ਲਾਯੋ॥ ਬਸਤ੍ਰ ਬਾਜ ਗਜ ਬਹੁਤ ਹਰਾਯੋ॥੨੦॥੨੫੭॥

ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਚੌਪੜ ਦੀ ਖੇਡ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਰਨ ਮਾਰਨ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਝਗੜਾ ਮਿਟਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਰਤਨ ਤੇ ਧਨ ਦਾਅ ਉਤੇ ਲਾਇਆ। ਫਿਰ ਕਪੜੇ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਹਾਥੀ ਦਾਅ ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਹਾਰ ਦਿੱਤੇ॥੨੦॥੨੫੭॥

ਦੁਹੂੰਅਨ ਬੀਚ ਸੁਪਰਧਾ ਬਾਢਾ॥ ਦੁਹਦਿਸ ਉਠੇ ਸੁਭਟ ਅਸਿ ਕਾਢਾ॥
ਚਮਕਹਿ ਕਹੂੰ ਅਸਨ ਕੀ ਧਾਰਾ॥ ਬਿਫ ਗਈ ਲੋਥ ਅਨੇਕ ਅਪਾਰਾ॥੨੧॥੨੫੮॥

ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਈਰਖਾ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਝਗੜਾ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਕਢ ਕੇ ਲੜਨ ਲਈ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਕਿਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਭਿਆਨਕ ਲੜਾਈ ਹੋਣ ਨਾਲ ਲਾਸ਼ਾਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਖਿਲਰ ਗਈਆਂ॥੨੧॥੨੫੮॥

ਜੁਗਨ ਦੈਤ ਫਿਰਹਿ ਹਰਖਾਨੇ॥ ਗੀਧ ਸਿਵਾ ਬੋਲਹਿ ਅਭਿਮਾਨੇ॥

ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਚਹਿ ਅਰੁ ਗਾਵਹਿ ॥ ਕਹੂੰ ਕਹੂੰ ਸ਼ਬਦ ਬੈਤਾਲ ਸੁਨਾਵਹਿ ॥ ੨੨ ॥ ੨੫੯ ॥

ਕਲਜੋਗਣੀਆਂ ਤੇ ਦੈਂਤ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਵਿਰਦੇ ਸਨ। ਗਿਰਝਾਂ ਤੇ ਗਿਦੜੀਆਂ ਬੜੇ ਘੁਮੰਡ ਨਾਲ ਬੋਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਭੂਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨੱਚਦੇ ਤੇ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਬੈਤਾਲਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵੀ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੨੨ ॥ ੨੫੯ ॥

ਚਮਕਤ ਕਹੂੰ ਖਗਨ ਕੀ ਧਾਰਾ ॥ ਬਿਥ ਗਏ ਰੁੰਡ, ਭਸੁੰਡ ਅਪਾਰਾ ॥
ਚਿੰਸਤ ਕਹੂੰ ਗਿਰੇ ਗਜ ਮਾਤੇ ॥ ਸੋਵਤ ਕਹੂੰ ਸੁਭਟ ਰਣ ਤਾਤੇ ॥ ੨੩ ॥ ੨੬੦ ॥

ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਤਲਵਾਰ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡਾਂ ਖਿਲਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਕਰੋਧੀ ਸੂਰਮੇ ਲੇਟੇ ਹੋਏ ਸਨ ਭਾਵ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ॥ ੨੩ ॥ ੨੬੦ ॥

ਹਿੰਸਤ ਕਹੂੰ ਗਿਰੇ ਹਯ ਘਾਏ ॥ ਸੋਵਤ ਕੂਰ ਸਲੋਕ ਪਠਾਏ ॥
ਕਟਿ ਗਏ ਕਹੂੰ ਕਊਚ ਅਰੁ ਚਰਮਾ ॥ ਕਟਿ ਗਏ ਗਜ ਬਾਜਨ ਕੇ ਬਰਮਾ ॥ ੨੪ ॥ ੨੬੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਲੋਕ=ਸੁਰਗ ਲੋਕ।

ਕਿਤੇ ਹਿਣਕਦੇ ਘੋੜੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਡਿਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਬੜੇ ਭਿਆਨਕ ਸੂਰਮੇ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੰਜੋਅ ਕਟੀ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਢਾਲ ਟੁੱਟ ਗਈ ਸੀ। ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਕਵਚ ਕੱਟੇ ਗਏ ਸਨ॥ ੨੪ ॥ ੨੬੧ ॥

ਜੁੱਗਨ ਦੇਤ ਕਹੂੰ ਕਿਲ ਕਾਰੀ ॥ ਨਾਚਤ ਭੂਤ ਬਜਾਵਤ ਤਾਰੀ ॥
ਬਾਵਨ ਬੀਰ ਫਿਰੈ ਚਹੂੰ ਓਰਾ ॥ ਬਾਜਤ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਸਿੰਧਉਰਾ ॥ ੨੫ ॥ ੨੬੨ ॥

ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਕਲਜੋਗਣੀਆਂ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਭੂਤ ਤਾੜੀਆਂ ਵਜਾ ਕੇ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਵੰਜਾ ਬੀਰ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਤੇ ਸੰਦੂਰੀਆ ਰਾਗ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸੀ ਭਾਵ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੨੫ ॥ ੨੬੨ ॥

ਰਣ ਅਸ ਕਾਲ ਜਲਧ ਜਿਮ ਗਾਜਾ ॥ ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਭੀਰ ਭੈ ਭਾਜਾ ॥
ਰਣ ਮਾਰੂ ਇਹ ਦਿਸ ਤੇ ਬਾਜਜੋ ॥ ਕਾਇਰੁ ਹੁਤੋ ਸੋ ਭੀ ਨਹਿ ਭਾਜਜੋ ॥ ੨੬ ॥ ੨੬੩ ॥

ਕਾਲ ਖੰਡਾ ਫੜਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭੂਤਾਂ ਪਿਸਾਚਾਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਵੀ ਭੱਜ ਗਈ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ, ਜਿਹੜੇ ਕਾਇਰ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਨਾ ਭੱਜੇ ਭਾਵ ਕਾਇਰ ਵੀ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ॥ ੨੬ ॥ ੨੬੩ ॥

ਰਹਿ ਗਈ ਸੂਰਨ ਖਗ ਕੀ ਟੇਕਾ॥ ਕਟਿ ਗਏ ਸੁੰਡ ਭਸੁੰਡ ਅਨੇਕਾ॥
ਨਾਚਤ ਜੋਗਨ ਕਹੂੰ ਬਿਤਾਰਾ॥ ਧਾਵਤ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਬਿਕਰਾਰਾ॥ ੨੭॥ ੨੬੪॥

ਹੁਣ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਅਨੇਕਾਂ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡਾਂ ਕਟੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਕਿਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੋਗਣੀਆਂ ਤੇ ਬੇਤਾਲ ਨਚਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਪ੍ਰੇਤ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ॥ ੨੭॥ ੨੬੪॥

ਧਾਵਤ ਅੱਧ ਕਮੱਧ ਅਨੇਕਾ॥ ਮੰਡਿ ਰਹੇ ਰਾਵਤ ਗਡਿ ਟੇਕਾ॥
ਅਨਹਦ ਰਾਗ ਅਨਾਹਦ ਬਾਜਾ॥ ਕਾਇਰੁ ਹੁਤਾ ਵਹੈ ਨਹੀ ਭਾਜਾ॥ ੨੮॥ ੨੬੫॥

ਅਨੇਕਾਂ ਅੱਧੇ ਅੱਧ ਹੋਏ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਧੜ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਦੌੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਜੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਓਟ ਪੱਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਜਿਹੜੇ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਆਦਮੀ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਭੱਜਣ ਤੋਂ ਰਹਿ ਗਏ॥ ੨੮॥ ੨੬੫॥

ਮੰਦਰ ਤੂਰ ਕਰੂਰ ਕਰੋਰਾ॥ ਗਾਜ ਸਰਾਵਤ ਰਾਗ ਸੰਦੋਰਾ॥
ਝਮਕਸਿ ਦਾਮਨ ਜਿਮ ਕਰਵਾਰਾ॥ ਬਰਸਤ ਬਾਨਨ ਮੇਘ ਅਪਾਰਾ॥ ੨੯॥ ੨੬੬॥

ਕਰੋੜਾਂ ਢੋਲ ਤੇ ਤੂਰ ਆਦਿਕ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸੰਦੂਰੀਆ ਰਾਗ ਵਿਚ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੨੯॥ ੨੬੬॥

ਘੂਮਹਿ ਘਾਇਲ ਲੋਹ ਚੁਚਾਤੇ॥ ਖੇਲ ਬਸੰਤ ਮਨੋ ਮਦ ਮਾਤੇ॥
ਗਿਰ ਗਏ ਕਹੂੰ ਜਿਰਹ ਅਰੁ ਜ੍ਵਾਨਾ॥ ਗਰਜਤ ਗਿੱਧ ਪੁਕਾਰਤ ਸ੍ਵਾਨਾ॥ ੩੦॥ ੨੬੭॥

ਘਾਇਲ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਲਹੂ ਵਗਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਇਉਂ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਏ ਲੋਕ ਹੋਲੀ ਖੇਡਦੇ ਸਨ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਜੁਆਨ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਗਿਰਝਾਂ ਬੋਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕੁੱਤੇ ਭੌਂਕ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੦॥ ੨੬੭॥

ਉਨ ਦਲ ਦੂਹੂੰ ਭਾਇਨ ਕੋ ਭਾਜਾ॥ ਠਾਢ ਨ ਸਕਿਓ ਰੰਕੁ ਅਰੁ ਰਾਜਾ॥
ਤਕਿਓ ਓਡਛਾ ਦੇਸ ਬਿਚੱਛਨ॥ ਰਾਜਾ ਨ੍ਰਿਪਤ ਤਿਲਕ ਸੁਭ ਲੱਛਨ॥ ੩੧॥ ੨੬੮॥

ਦੋਹਾਂ ਵੱਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਭੱਜ ਉਠੀ। ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੰਗਾਲ ਜਾਂ ਰਾਜਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਾ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕਿਆ। ਭੱਜ ਰਹੀ ਸੈਨਾ ਨੇ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਉੜੀਸਾ ਦੇਸ਼ ਜਾ ਵੇਖਿਆ, ਜਿਥੋ ਦਾ ਸ਼ੁਭ ਲਛਣਾਂ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਤਿਲਕ ਸੈਨ ਸੀ॥ ੩੧॥ ੨੬੮॥

ਮਦ ਕਰਿ ਮੱਤ ਭਏ ਜੇ ਰਾਜਾ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਗਏ ਐਸ ਹੀ ਕਾਜਾ॥
ਛੀਨ ਛਾਨ ਛਿਤ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਯੋ॥ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਹੀ ਕਹਾਯੋ॥ ੩੨॥ ੨੬੯॥

ਜਿਹੜੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੋਂਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਕੋਲੋਂ ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਾਜ ਖੋਹ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਹਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ॥ ੩੨॥ ੨੬੯॥

ਆਗੇ ਚਲੇ ਅਸੁਮੇਧ ਹਾਰਾ॥ ਧਾਵਹਿ ਪਾਛੇ ਫਉਜ ਅਪਾਰਾ॥
ਗੇਜਹਿ ਨ੍ਰਿਪਤ ਤਿਲਕ ਮਹਾਰਾਜਾ॥ ਰਾਜ ਪਾਟ ਵਾਹੂ ਕਉ ਛਾਜਾ॥ ੩੩॥ ੨੭੦॥

ਅਰਥ - ਅਸੁਮੇਧ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਭੱਜ ਉਠੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਬੇਅੰਤ ਫੌਜ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਤੁਰੀ। ਉਹ ਭੱਜਦੇ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਰਾਜਾ ਤਿਲਕਸੈਨ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪਾਟ ਉਸ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੋਭਦਾ ਸੀ॥ ੩੩॥ ੨੭੦॥

ਤਹਾ ਇਕ ਆਹਿ ਸਨਉਢੀ ਬ੍ਰਹਮਨ॥ ਪੰਡਤ ਬਡੋ ਮਹਾ ਬਡ ਗੁਨ ਜਨ॥
ਭੂਪਹਿ ਕੋ ਗੁਰ ਸਭਹੂੰ ਕੀ ਪੂਜਾ॥ ਤਿਹ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਮਾਨਹਿ ਦੂਜਾ॥ ੩੪॥ ੨੭੧॥

ਰਾਜਾ ਤਿਲਕ ਸੈਨ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਕ ਸਨਢੀ ਗੋਤ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਮਹਾਨ ਪੰਡਤ ਤੇ ਬੜਾ ਗੁਣੀ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ। ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਥੋਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸੀ ਤੇ ਲੋਕ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਪੰਡਤ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨਦਾ॥ ੩੪॥ ੨੭੧॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਨੀ ਕਰਹਿ ਬੇਦ ਚਰਚਾ॥ ਕਹੂੰ ਬਿਪ੍ਰ ਬੈਠੇ ਕਰਹਿ ਬ੍ਰਹਮ ਅਰਚਾ॥
ਤਹਾ ਬਿਪ੍ਰ ਸੱਨੌਢ ਤੇ ਇਕ ਲੱਛਨ॥ ਕਰੈ ਬਕਲ ਬਸਤ੍ਰੰ ਫਿਰੈ ਬਾਇ ਭੱਛਨ॥ ੩੫॥ ੨੭੨॥

ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਵੇਦਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬੈਠੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਨੌਢੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਕੋਲ ਕੁਝ ਐਸੇ ਲਛਣਾ ਵਾਲੇ ਚੇਲੇ ਸਨ, ਜੋ ਸਰੀਰ ਤੇ ਭੋਜ ਪੱਤਰ ਦੇ ਬਸਤਰ ਧਾਰਕੇ ਪੌਣ ਅਹਾਰੀ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ॥ ੩੫॥ ੨੭੨॥

ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਸਯਾਮੰ ਸੁਰੰ ਸਾਥ ਗਾਵੈ॥ ਕਹੂੰ ਜੁਜਰ ਬੇਦੰ ਪੜੈ ਮਾਨ ਪਾਵੈ॥
ਕਹੂੰ ਰਿਗੰ ਬਾਚੈ ਮਹਾ ਅਥਰ ਬੇਦੰ॥ ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਸਿੱਛਾ ਕਹੂੰ ਬਿਸ਼ਨ ਭੇਦੰ॥ ੩੬॥ ੨੭੩॥

ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਯਾਮ ਵੇਦ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਜੁਜਰ ਵੇਦ

ਪੜ੍ਹਕੇ ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਰਿਗ ਵੇਦ ਨੂੰ ਵਾਚਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਅਥਰਬਨ ਵੇਦ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸੂਤਰਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਭੇਦਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੩੬॥ ੨੭੩॥

ਕਹੂੰ ਅਸ਼ਟ ਦ੍ਵੈ ਅਵਤਾਰ ਕੱਥੈ ਕਥਾਨੰ॥ ਦਸੰ ਚਾਰ ਚਉਦਾਹ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨੰ॥
ਤਹਾ ਪੰਡਤੰ ਬਿੱਪ੍ਰ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਬੀਨੰ॥ ਰਹੇ ਏਕ ਆਸੰ ਨਿਰਾਸੰ ਬਿਹੀਨੰ॥ ੩੭॥ ੨੭੪॥

ਕਿਤੇ ਦਸਾਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਸਨੌਢੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਚਤੁਰ ਪੰਡਤ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਆਸ ਰਖਦੇ ਸਨ ਤੇ ਜਗਤ ਵਲੋਂ ਨਿਰਾਸ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਭਾਵ ਉਹ ਪੰਡਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਵਾਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਨ॥ ੩੭॥ ੨੭੪॥

ਕਹੂੰ ਕੋਕਸਾਰੰ ਪੜੈ ਨੀਤ ਧਰਮੰ॥ ਕਹੂ ਨਜਾਇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੰ ਪੜੈ ਛਤ੍ਰ ਕਰਮੰ॥
ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿੱਦਿਆ ਪੜੈ ਬ੍ਯੋਮ ਬਾਨੀ॥ ਕਹੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿਉ ਪਾਠ ਪਠਿਐ ਪਿੜਾਨੀ॥ ੩੮॥ ੨੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਿੜਾਨੀ=ਚੰਡੀ।

ਕਿਤੇ ਕੋਕਸਰ ਤੇ ਕਿਤੇ ਨੀਤੀ ਧਰਮ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਨਿਆਇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮ ਭਾਵ ਸ਼ਸ਼ਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆਂ ਸਿਖਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਖਗੋਲ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਚੰਡੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੩੮॥ ੨੭੫॥

ਕਹੂੰ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੰ ਨਾਗ ਭਾਖਾ ਉਚਾਰਹਿ॥ ਕਹੂੰ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤ ਬ੍ਯੋਮ ਬਾਨੀ ਬਿਚਾਰਹਿ॥
ਕਹੂੰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸੰਗੀਤ ਮੈ ਗੀਤ ਗਾਵੈ॥ ਕਹੂੰ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਬਿੱਦਿਆ ਬਤਾਵੈ॥ ੩੯॥ ੨੭੬॥

ਕਿਤੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਕਿਤੇ ਨਾਗ ਭਾਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਜੋਤਿਸ਼ ਵਿਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਜੱਛ ਤੇ ਗੰਧਰਬ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੩੯॥ ੨੭੬॥

ਕਹੂੰ ਨਿਆਇ ਮੀਮਾਸਕਾ ਤਰਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੰ॥ ਕਹੂੰ ਅਗਨਿ ਬਾਣੀ ਪੜੈ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਤ੍ਰੰ॥
ਕਹੂੰ ਬੇਦ ਪਾਤੰਜਲੈ ਸ਼ੇਖ ਕਾਨੰ॥ ਪੜੈ ਚੱਕ੍ਰ ਚਵਦਾਹ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨੰ॥ ੪੦॥ ੨੭੭॥

ਕਿਤੇ ਨਿਆਇ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਕਿਤੇ ਮੀਮਾਂਸਾ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੇ ਕਿਤੇ ਤਰਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਅਗਨੀ ਬਾਣ ਤੇ ਕਿਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਤ੍ਰ ਦੇ ਮੰਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਪਾਤੰਜਲੀ ਰਿਖੀ ਤੇ ਪਾਤੰਜਲੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਚੋਦਾਂ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਸਨੌਢੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਵੈਦਿਕ ਦਾ ਚੱਕ੍ਰਦੱਤ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੪੦॥ ੨੭੭॥

++

ਕਹੂੰ ਭਾਖ ਬਾਚੈ ਕਹੂੰ ਕੋਮਦੀਅੰ ॥ ਕਹੂੰ ਸਿੱਧਕਾ ਚੰਦ੍ਰਕਾ ਸਾਰਸੁਤੀਯੰ ॥
ਕਹੂੰ ਬਜਾਕਰਣ ਬੈਸਿਕਾਲਾਪ ਕੱਥੈ ॥ ਕਹੂੰ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਆ ਕਾਸਕਾ ਸਰਬ ਮੱਥੈ ॥ ੪੧ ॥ ੨੭੮ ॥

ਉਸ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਪਾਤੰਜਲੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਮਹਾਂ ਭਾਸ਼ਯ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਪਾਣਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਵਿਆਕਰਣ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸਿਧਾਂਤ ਕੋਮਦੀ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਚੰਦ੍ਰਕਾ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਵਿਆਕਰਣ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਰਸੁਤ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਵੈਸੇਖਿਕ ਲਾਸ਼ਯ, ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਆ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਕਾਸਿਕਾ ਦਾ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੪੧ ॥ ੨੭੮ ॥

ਕਹੂ ਬੈਠ ਮਾਨੋਰਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਚੈ ॥ ਕਹੂੰ ਗਾਇ ਸੰਗੀਤ ਮੈ ਗੀਤ ਨਾਚੈ ॥
ਕਹੂੰ ਸ਼ਸਤਰ ਕੀ ਸਰਬ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰੈ ॥ ਕਹੂੰ ਅਸਤ੍ਰ ਬਿੱਦਿਆ ਬਾਚੈ ਸ਼ੋਕ ਟਾਰੈ ॥ ੪੨ ॥ ੨੭੯ ॥

ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਬੈਠਾ ਮਨੋਰਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਵਾਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸੰਗੀਤ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਅਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਵਾਚਕੇ ਸ਼ੋਕ ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੪੨ ॥ ੨੭੯ ॥

ਕਹੂੰ ਗਦਾ ਕੋ ਜੁੱਧ ਕੈ ਕੈ ਦਿਖਾਵੈ ॥ ਕਹੂੰ ਖੜਗ ਬਿੱਦਿਆ ਜੁਝੈ ਮਾਨੁ ਪਾਵੈ ॥
ਕਹੂੰ ਬਾਂਕ ਬਿਦਿਆਹਿ ਛੋਰੈਂ ਪ੍ਰਬਾਨੰ ॥ ਕਹੂੰ ਜਲਤ੍ਰੁੰ ਬਾਕ ਬਿੱਦਿਆ ਬਖਾਨੰ ॥ ੪੩ ॥ ੨੮੦ ॥

ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਗਦਾ ਸ਼ਸਤਰ ਦਾ ਜੁੱਧ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਅਲੰਕਾਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਜਲ ਵਿਚ ਤਰਨ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਸਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸਾਹਿਤ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੪੩ ॥ ੨੮੦ ॥

ਕਹੂੰ ਬੈਠਕੇ ਗਾਰੜੀ ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਚੈ ॥ ਕਹੂੰ ਸਾਂਭਵੀ ਰਾਸ ਭਾਖਾ ਸੁ ਰਾਚੈ ॥
ਕਹੂੰ ਜਾਮਨੀ ਤੋਰਕੀ ਬੀਰ ਬਿੱਦਿਆ ॥ ਕਹੂੰ ਪਾਰਸੀ ਕੋਚ ਬਿਦਿਆ ਅੱਭਿਦਆ ॥ ੪੪ ॥ ੨੮੧ ॥

ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗਾਰੁੜ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਵਾਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸਾਂਭਵੀ ਤੰਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਸਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਰਾਸ ਭਾਸ਼ਾ ਨਟਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸਿਖਣ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਯੂਨਾਨੀ ਤੇ ਅਰਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਨ ਲਈ ਬੀਰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਫ਼ਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕੋਚ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਸਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੪੪ ॥ ੨੮੧ ॥

ਕਹੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੀ ਘਾਉ ਬਿਦਿਆ ਬਤੈਗੋ ॥ ਕਹੂੰ ਅਸਤ੍ਰ ਕੋ ਪਾਤਕਾ ਪੈ ਚਲੈਗੋ ॥
ਕਹੂੰ ਚਰਮ ਕੀ ਚਾਰ ਬਿੱਦਿਆ ਬਤਾਵੈ ॥ ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿੱਦਿਆ ਕਰੈ ਦਰਬ ਪਾਵੈ ॥ ੪੫ ॥ ੨੮੨ ॥

ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਲੱਗੇ ਜ਼ਖਮ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਢਾਲ ਵਰਤਣ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਵੇਦਾਂਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਕੇ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੪੫॥ ੨੯੨॥

ਕਹੂੰ ਨ੍ਰਿੱਤ ਬਿੱਦਿਆ ਕਹੂ ਨਾਦ ਭੇਦੰ॥ ਕਹੂੰ ਪਰਮ ਪੌਰਾਨ ਕੱਥੈ ਕਤੇਬੰ॥
ਸਭੈ ਅੱਛ੍ਰ ਬਿੱਦਿਆ ਸੱਭੈ ਦੇਸ ਬਾਨੀ॥ ਸਭੈ ਦੇਸ ਪੂਜਾ ਸਮਸਤੋ ਪ੍ਰਧਾਨੀ॥ ੪੬॥ ੨੯੩॥

ਕਿਤੇ ਨਾਚ ਵਿਦਿਆ ਸਿਖਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਭੇਦ ਦੱਸੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਪੱਛਮੀ ਮਤ ਦੀਆਂ ਕਤਾਬਾਂ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਖਰਾਂ ਲਿਪੀਆਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆਂ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸਭ ਦੇਸਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਸਿਖਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਏਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਆ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਸ ਸਨੌਢੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੁਖੀ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥ ੪੬॥ ੨੯੩॥

ਕਹੂੰ ਸਿੰਘਨੀ ਦੂਧ ਬੱਛੈ ਚੁੰਘਾਵੈ॥ ਕਹੂੰ ਸਿੰਘ ਲੈ ਸੰਗ ਗਊਆਂ ਚਰਾਵੈ॥
ਫਿਰੈ ਸਰਪ ਨ੍ਰਿਕ੍ਰੁੱਧ ਤੇ ਨਿਸਥਲਾਨੰ॥ ਕਹੂੰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੱਥੈ ਕਥਾਨੰ॥ ੪੭॥ ੨੯੪॥

ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਤਪੋ ਬਲ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵੀ ਵਰਤਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਸ਼ੇਰਨੀਆਂ ਵੱਛਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸ਼ੇਰ ਗਊਆਂ ਦੇ ਵਗ ਨੂੰ ਚਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸੱਪ ਕਰੋਧ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੇ ਜਸ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੭॥ ੨੯੪॥

ਤਥਾ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰੰ ਤਥਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੱਤ੍ਰੰ॥ ਜਥਾ ਏਕ ਛੱਤ੍ਰੀ ਤਥਾ ਪਰਮ ਛੱਤ੍ਰੰ॥
ਤਹਾਂ ਗਯੋ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਸੂਰਾ ਸੁ ਕ੍ਰੁੱਧੰ॥ ਹਨਿਯੋ ਅੱਸਮੇਧੰ ਕਰਿਓ ਪਰਮ ਜੁੱਧੰ॥ ੪੮॥ ੨੯੫॥

ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਜੈਸਾ ਵੈਰੀ ਸੀ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸੀ। ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਛੱਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਵੱਡਾ ਛੱਤ੍ਰੀ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਭਾਵ ਉਸ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਵਡੇ ਛੋਟੇ ਦਾ ਕੋਈ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਹਾਰ ਖਾਕੇ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੇ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮਾ ਵੀ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਉਥੇ ਪੁਜ ਗਿਆ, ਜੋ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਅਸ਼ਮੇਧ ਤੇ ਉਸਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ॥ ੪੮॥ ੨੯੫॥

ਰਜੀਆ ਪੁਤ ਦਿੱਖਿਯੋ ਡਰੇ ਦੋਇ ਭ੍ਰਾਤੰ॥ ਗਹੀ ਸ਼ਰਣ ਬਿੱਪੰ ਬੁਲਿਯੋ ਏਵ ਬਾਤੰ॥
ਗੁਣਾ ਹੇਮ ਸਰਬੰ ਮਿਲੇ ਪ੍ਰਾਨ ਦਾਨੰ॥ ਸੱਰਨੰ ਸੱਰਨੰ ਸੱਰਨੰ ਗੁਰਾਨੰ॥ ੪੯॥ ੨੯੬॥

ਜਦੋਂ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਦਾਸੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਥੇ ਆਇਆ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਡਰ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਤੱਕੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲਗੇ-ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ! ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਓ, ਆਪ ਨੂੰ ਗਊਆਂ ਤੇ ਸੋਨਾ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਪੁੰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ॥੪੯॥੨੮੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਭੂਪਤਿ ਤਹ ਦੂਤ ਪਠਾਏ॥ ਤ੍ਰਿਪਤ ਸਕਲ ਦਿਜ ਕੀਏ ਰਿਝਾਏ॥
ਅੱਸੁਮੇਧ ਅਰੁ ਅਸੁਮੇਦ ਹਾਰਾ॥ ਭਾਜ ਪਰੇ ਘਰ ਤਾਕ ਤਿਹਾਰਾ॥੫੦॥੨੮੭॥

ਰਾਜਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਪਾਹੀ ਉਸ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਭੇਜੇ। ਸਭ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਛਕਾਕੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੁਮੇਧ ਤੇ ਅਸੁਮੇਦ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਭੱਜਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਹਨ॥੫੦॥੨੮੭॥

ਕੈ ਦਿਜ ਬਾਂਧ ਦੇਹੁ ਦ੍ਵੈ ਮੋਹੂ॥ ਨਾ ਤਰ ਧਰੋ ਦੁਜਨਵਾ ਤੋਹੂ॥
ਕਰਉ ਨ ਪੂਜਾ ਦੇਉ ਨ ਦਾਨਾ॥ ਤੋ ਕੋ ਦੁਖ ਦੇਵੋ ਦਿਜ ਨਾਨਾ॥੫੧॥੨੮੮॥

ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਪੰਡਤ ਜੀ! ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਮੇਰੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਹ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਫਿਰ ਨਾ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਦਾਨ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੋਸ਼ ਬਦਲੇ ਤੈਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਦੇਵਾਂਗਾ॥੫੧॥੨੮੮॥

ਕਹਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੁਇ ਕੰਠ ਲਗਾਏ॥ ਦੇਹੁ ਹਮੈ ਤੁਮ ਕਹਾ ਲਜਾਏ॥
ਜਉ ਦ੍ਵੈ ਏ ਤੁਮ ਦੇਹੁ ਨ ਮੋਹੂ॥ ਤਉ ਹਮ ਸਿੱਖ ਨ ਹੋਇ ਹੈ ਤੋਹੂ॥੫੨॥੨੮੯॥

ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਆਪਣੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਹ, ਇਸ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਦਾ ਡਰ ਹੈ? ਜੇ ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਹਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕਰੇਂਗਾ ਤ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਅਗੇ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਰਹਾਂਗਾ॥੫੨॥੨੮੯॥

ਰਾਜਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਧਮਕੀ ਸੁਣ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੈਂ ਜਾਕੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਪਤਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮੈਂ ਕੱਲ੍ਹ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿਆਂਗਾ। ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਪੰਡਤ ਆਪਣੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਚਲਾ ਆਇਆ।

ਤਬ ਦਿਜ ਪ੍ਰਾਤ ਕੀਓ ਇਸ਼ਨਾਨਾ॥ ਦੇਵ ਪਿਤ੍ਰ ਤੋਖੇ ਬਿਧ ਨਾਨਾ॥
ਚੰਦਨ ਕੁੰਕਮ ਖੋਰ ਲਗਾਏ॥ ਚਲ ਕਰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈ ਆਏ॥੫੩॥੨੯੦॥

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਪੰਡਤ ਨੇ ਪ੍ਰਾਤਾਕਾਲ ਉੱਠਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਪਿਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਕਈ

ਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਚੰਦਨ ਤੇ ਕੇਸਰ ਦੇ ਤਿਲਕ ਲਾਏ ਤੇ ਚਲਕੇ ਰਾਜਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ॥ ੫੩॥ ੨੯੦॥

ਦਿਜੋ ਬਾਚ॥ ਹਮਰੀ ਵੈ ਨ ਪਰੈ ਦ੍ਵੈ ਡੀਠਾ॥ ਹਮਰੀ ਆਇ ਪਰੈ ਨਹੀ ਪੀਠਾ॥
ਝੂਠ ਕਹਜੋ ਜਿਨ ਤੋਹਿ ਸੁਨਾਈ॥ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਈ॥ ੫੪॥ ੨੯੧॥

ਪੰਡਤ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਮੇਰੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਏ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਮੇਰੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਪਏ ਸਨ । ਜਿਸ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਝੂਠੀ ਖਬਰ ਸੁਣਾਈ ਹੈ॥ ੫੪॥ ੨੯੧॥

ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਜਾ॥ ਨਾਇਕ ਅਖਲ ਧਰਣ ਸਿਰ ਤਾਜਾ॥
ਹਮ ਬੈਠੇ ਤੁਮ ਦੇਹ ਅਸੀਸਾ॥ ਤੁਮ ਰਾਜਾ ਰਾਜਨ ਕੇ ਈਸਾ॥ ੫੫॥ ੨੯੨॥

ਅਰਥ - ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ! ਤੁਸੀਂ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋ। ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਆਸ਼ਰਮ ਬਣਾਕੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਰਾਜੇ ਹੋ॥ ੫੫॥ ੨੯੨॥

ਰਾਜਾ ਬਾਚ॥ ਭਲਾ ਚਹੋ ਆਪਨ ਜੋ ਸਭ ਹੀ॥ ਵੈ ਦੁਇ ਬਾਂਧ ਦੇਹੁ ਮੁਹਿ ਅਬ ਹੀ॥
ਸਭ ਹੀ ਕਰੋਂ ਅਗਨ ਕਾ ਭੁਜਾ॥ ਤੁਮਰੀ ਕਰਉ ਪਿਤਾ ਜਿਉ ਪੂਜਾ॥ ੫੬॥ ੨੯੩॥

ਰਾਜਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਪਣਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਮੇਰੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਓ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਅਗਨੀ ਦਾ ਭੋਜਨ ਬਣਾ ਦਿਆਂਗਾ। ਭਾਵ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜਕੇ ਸੁਆਹ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਵਾਂਗੂੰ ਪੂਜਾ ਕਰਾਂਗਾ॥ ੫੬॥ ੨੯੩॥

ਜੋ ਨਾ ਪਰੈ ਵੈ ਭਾਜ ਤਿਹਾਰੇ॥ ਕਹੇ ਲਗੋ ਤੁਮ ਆਜੁ ਹਮਾਰੇ॥
ਹਮ ਤੁਮ ਕੋ ਬਿੰਜੁਨਾਦਿ ਬਨਾਵੈ॥ ਹਮ ਤੁਮ ਵੈ ਤੀਨੋ ਮਿਲ ਖਾਵੈਂ॥ ੫੭॥ ੨੯੪॥

ਹੇ ਪੰਡਤ ਜੀ! ਜੇਕਰ ਉਹ ਭੱਜ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲੁਕੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨੋ ਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰੋ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੱਚਾ ਭੋਜਨ ਬਣਵਾਕੇ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਮੈਂ, ਤੁਸੀ ਤੇ ਉਹ ਤਿੰਨੇ ਇੱਕਠੇ ਬੈਠਕੇ ਖਾਈਏ॥ ੫੭॥ ੨੯੪॥

ਦਿਜ ਸੁਨ ਬਾਤ ਚਲੇ ਸਭ ਧਾਮਾ॥ ਪੂਛੈ ਭ੍ਰਾਤ ਸੁਪੂਤ ਪਿਤਾਮਾ॥
ਬਾਂਧ ਦੇਹੁ ਤਉ ਛੂਟੇ ਧਰਮਾ॥ ਭੋਜ ਭੁਜੇ ਤਉ ਛੂਟੇ ਕਰਮਾ॥ ੫੮॥ ੨੯੫॥

ਰਾਜਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਸਭ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਇਜਾਜ਼ਤ

ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਸਾਰੇ ਪੰਡਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ, ਪੁੱਤਰਾਂ ਤੇ ਦਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਿਆਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਦੋਹਾਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨਾਲ ਕੱਚਾ ਭੋਜਨ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਵਾਲਾ ਕਰਮ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਦੱਸੋ॥੫੮॥੨੯੫॥

ਯਹਿ ਰਜੀਆ ਕਾ ਪੂਤ ਮਹਾ ਬਲ॥ ਜਿਨ ਜੀਤੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਗਨ ਦਲ ਮਲ॥
ਛੱਤ੍ਰਾਪਨ ਆਪਨ ਬਲ ਲੀਨਾ॥ ਇਕ ਕੋ ਕਾਢਿ ਧਰਨ ਤੇ ਦੀਨਾ॥ ੫੯॥ ੨੯੬॥

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਦਾਸੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਬਲਵਾਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਦਲ ਮਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨਾਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਭਾਵ ਰਾਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੫੯॥੨੯੬॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ ਇਮ ਬਾਤ ਜਬੈ ਨ੍ਰਿਪ ਤੇ ਸੁਨਿਯੰ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬੈਠ ਸਭੈ ਦਿਜ ਮੰਤ੍ਰ ਕੀਯੰ॥
ਅਜ ਸੈਨ ਅਜੈ ਭਟ ਦਾਸ ਸੁਤੰ॥ ਅਤਿ ਦੁਹਕਰ ਕੁਤਸਿਤ ਕ੍ਰੂਰ ਮਤੰ॥ ੬੦॥ ੨੯੭॥

ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਸਾਰੇ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਇਹ ਦਾਸੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਅਜਿੱਤ ਸੂਰਮਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਫੌਜ ਵੀ ਅਜਿੱਤ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਬੜਾ ਕਠੋਰ, ਖੋਟਾ ਤੇ ਬੁਰੀ ਮੱਤ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੬੦॥੨੯੭॥

ਮਿਲ ਖਾਇ ਤਉ ਖੋਵੈ ਜਨਮ ਜਗੰ॥ ਨਹਿ ਖਾਤ ਤੁ ਜਾਤ ਹੈ ਕਾਲ ਮਗੰ॥
ਮਿਲ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੁ ਕੀਜੈ ਕਉਨ ਮਤੰ॥ ਜਿਹ ਭਾਂਤ ਰਹੇ ਜਗ ਆਜ ਪਤੰ॥ ੬੧॥ ੨੯੮॥

ਜੇ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਅਸੀਂ ਭੋਜਨ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਨਮ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਰਸਤੇ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਹੇ ਸਾਜਣ! ਮਿਲਕੇ ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅੱਜ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਇੱਜ਼ਤ ਰਹਿ ਜਾਏ?॥੬੧॥੨੯੮॥

ਸੁਨ ਰਾਜਨ ਰਾਜ ਮਹਾਨ ਮਤੰ॥ ਅਨਭੀਤ ਅਜੀਤ ਸਮਸਤ ਛਿਤੰ॥
ਅਨਗਾਹ ਅਥਾਹ ਅਨੰਤ ਦਲੰ॥ ਅਨਭੰਜ ਅਗੰਜ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਬਲੰ॥ ੬੨॥ ੨੯੯॥

ਚੰਗੀ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਰਾਜਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ! ਹੇ ਉੱਤਮ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ! ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਕ ਤੂੰ ਹੀ ਨਿਡੱਰ ਤੇ ਅਜਿੱਤ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਸੈਨਾ ਨਾ ਗਾਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਹੈ। ਜੋ ਬੜੀ ਬਲਵਾਨ, ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ॥੬੨॥੨੯੯॥

ਇਹ ਠਉਰ ਨ ਛਤ੍ਰੀ ਏਕ ਨਰੰ ॥ ਸੁਨ ਸਾਚੁ ਮਹਾ ਨ੍ਰਿਪਰਾਜ ਬਰੰ ॥
ਕਹਿਕੈ ਦਿਜ ਯੌਊ ਉਠਿ ਜਾਤ ਭਏ ॥ ਵੇਹ ਆਨਿ ਜਸੂਸ ਬਤਾਇ ਦਏ ॥ ੬੩ ॥ ੩੦੦ ॥

ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਸੁਣੋ, ਅਸੀਂ ਸਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਛੱਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।" ਇਹ ਗੱਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿਕੇ ਸਭ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉੱਠਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਲ ਚਲ ਪਏ। ਉਧਰੋਂ ਸੂਹੀਏ ਨੇ ਆਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆਂ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਇਸ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ ॥ ੬੩ ॥ ੩੦੦ ॥

ਤਹਾਂ ਸਿੰਘ ਅਜੈ ਮਨਿ ਰੋਸ ਬਢੀ ॥ ਕਰਿ ਕੋਪ ਚਮੂੰ ਚਤੁਰੰਗ ਚਢੀ ॥
ਤੱਹ ਜਾਇ ਪਰੀ ਜੱਹ ਖੱਤ੍ਰ ਬਰੰ ॥ ਬਹੁ ਕੂਦਿ ਪਰੇ ਦਿਜ ਸਾਮ ਘਰੰ ॥ ੬੪ ॥ ੩੦੧ ॥

ਸੂਈਏ ਤੋਂ ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣਕੇ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਆਸ਼ਰਮ ਵਲ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੌਜ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾ ਪਈ ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਖੱਤ੍ਰੀ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਲੁਕੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਟੱਪਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪੈ ਗਏ ॥ ੬੪ ॥ ੩੦੧ ॥

ਦਿਜ ਮੰਡਲ ਬੈਠਿ ਬਿਚਾਰੁ ਕੀਯੋ ॥ ਸਭ ਹੀ ਦਿਜ ਮੰਡਲ ਗੋਦ ਲੀਯੋ ॥
ਕਹੁ ਕਉਨ ਸੁ ਬੈਠਿ ਬਿਚਾਰ ਕਰੈਂ ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਸਾਥ ਰਹੈਂ ਨਹੀ ਦੋਊ ਮਰੈਂ ॥ ੬੫ ॥ ੩੦੨ ॥

ਸਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਨੇ ਬੈਠਕੇ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਮ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਸੋਚਣ ਲਗੇ ਕਿ ਐਸਾ ਕਿਹੜਾ ਉਪਾਅ ਕਰੀਏ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਾਥ ਬਣਿਆਂ ਰਹੇ ਤੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਵੀ ਨਾ ਮਰਨ? ॥ ੬੫ ॥ ੩੦੨ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹੀ ਤਿਹ ਤਾਹਿ ਸਭੈ ॥ ਤੁਮ ਤੋਰ ਜਨੇਵਨ ਦੇਹੁ ਅਬੈ ॥
ਜੋਊ ਮਾਨਿ ਕਹਜੋ ਸੋਈ ਲੇਤ ਭਏ ॥ ਤੇਊ ਬੈਸ ਹੁਇ ਬਾਨਜ ਕਰਤ ਭਏ ॥ ੬੬ ॥ ੩੦੩ ॥

ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਆਪੋ ਆਪਣਿਆਂ ਜਨੇਊਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿਉ ਕਿਉਂਕਿ ਜਨੇਊਆਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਖਤਰੀ ਦਾ ਫਰਕ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਨੇਊ ਲਾਹ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ ਫਿਰ ਵੈਸ਼ ਬਣਕੇ ਵਣਜ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ॥ ੬੬ ॥ ੩੦੩

ਜਿਹ ਤੋਰ ਜਨੇਊ ਨ ਕੀਨ ਹਠੰ ॥ ਤਿਨ ਸਿਉ ਉਨ ਭੋਜੁ ਕੀਓ ਇਕਠੰ ॥
ਫਿਰ ਜਾਇ ਜਸੂਸਹਿ ਐਸ ਕਹਿਓ ॥ ਇਨ ਮੈ ਉਨ ਮੈ ਇਕ ਭੇਦੁ ਰਹਿਓ ॥ ੬੭ ॥ ੩੦੪ ॥

ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਹਠ ਕਰਕੇ ਜਨੇਊ ਨਹੀਂ ਤੋੜੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਬੈਠਕੇ ਉਹਨਾਂ

ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਭੋਜਨ ਖਾਧਾ। ਫਿਰ ਸੁਹੀਏ ਨੇ ਜਾਕੇ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਇੱਕਠੇ ਬੈਠਕੇ ਭੋਜਨ ਤਾਂ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਫਰਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੂਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥ ੬੭॥ ੩੦੪॥

ਪੁਨਿ ਬੋਲਿ ਉਠਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸਰਬ ਦਿਜੰ॥ ਨਹਿ ਛੱਤ੍ਰ੍ਰੁ ਦੇਹ ਸੁ ਤਾਹਿ ਤੁਅੰ॥
ਮਰਿ ਗੇ ਸੁਨਿ ਬਾਤ ਮਨੋ ਸਭ ਹੀ॥ ਉਠਿ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਤ ਭਏ ਤਬ ਹੀ॥ ੬੮॥ ੩੦੫॥

ਫਿਰ ਰਾਜਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਖੱਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹੋ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਮਾਨੋ ਜੀਉਂਦੇ ਮਰ ਗਏ ਤੇ ਸਾਰੇ ਉਥੋਂ ਉਠਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ॥ ੬੮॥ ੩੦੫॥

ਸਭ ਬੈਠਿ ਬਿਚਾਰਨ ਮੰਤ੍ਰ ਲਗੇ॥ ਸਭ ਸ਼ੋਕ ਕੇ ਸਾਗਰ ਬੀਚ ਡੁਬੇ॥
ਵਹਿ ਬਾਧ ਬਹਿਠ ਅਤਿ ਤੇਊ ਹਠੰ॥ ਹਮ ਏ ਦੋਊ ਭ੍ਰਾਤ ਚਲੈ ਇਕਠੰ॥ ੬੯॥ ੩੦੬॥

ਸ਼ੋਕ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਡੁਬੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬੈਠਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਾਜਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਇਹਨਾਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਪੰਡਤ ਸਨ, ਜੋ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਇੱਕਠੇ ਹੀ ਚਲਾਂਗੇ। ਭਾਵ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛਡਾਂਗੇ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਸਲੂਕ ਰਾਜਾ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕਰੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਹਿਨ ਕਰਾਂਗੇ॥ ੬੯॥ ੩੦੬॥

ਹਠ ਕੀਨ ਦਿਜੈ ਤਿਨ ਲੀਨ ਸੁਤਾ॥ ਅਤਿ ਰੂਪ ਮਹਾਂ ਛਬਿ ਪਰਮ ਪ੍ਰਭਾ॥
ਤ੍ਰਿਯੋ ਪੇਟ ਸਨੋਢ ਤੇ ਪੂਤ ਭਏ॥ ਵਹਿ ਜਾਤਿ ਸਨੋਢ ਕਹਾਤ ਭਏ॥ ੭੦॥ ੩੦੭॥

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਹਠ ਕੀਤਾ। ਤਦ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਲੜਕੀ ਲੈ ਲਈ, ਜੋ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲੀ, ਅਤੀ ਛਬੀਲੀ ਤੇ ਬੜੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਨੋਢ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਕੁਖ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਉਹ ਸਨੋਢ ਜਾਤ ਦੇ ਕਹਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ॥ ੭੦॥ ੩੦੭॥

ਸੁਤ ਅਉਰਨ ਕੇ ਉਹ ਠਾਂ ਜੁ ਅਹੇ॥ ਉਤ ਛਤ੍ਰੀਅ ਜਾਤਿ ਅਨੇਕ ਭਏ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸੰਗਿ ਜੋ ਮਿਲਿ ਜਾਤੁ ਭਏ॥ ਨਰ ਸੋ ਰਜਪੂਤ ਕਹਾਤ ਭਏ॥ ੭੧॥ ੩੦੮॥

ਹੋਰ ਖਤਰੀਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਜੋ ਉਸ ਥਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਉਹਨਾਂ ਲੜਕੀਆਂ ਤੋਂ ਜੋ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਛੋਟੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ। ਜੇਹੜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਖਾ ਪੀ ਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਏ, ਉਹ ਰਾਜਪੂਤ ਕਹਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ॥ ੭੧॥ ੩੦੮॥

ਤਿਨ ਜੀਤ ਬਿਜੈ ਕਹ ਰਾਉ ਚੜ੍ਯੋ॥ ਅਤਿ ਤੇਜੁ ਪ੍ਰਚੰਡੁ ਪ੍ਰਤਾਪੁ ਬਢ੍ਯੋ॥
ਜੋਊ ਆਨਿ ਮਿਲੇ ਅਰੁ ਸਾਕ ਦਏ॥ ਨਰ ਤੇ ਰਜਪੂਤ ਕਹਾਤ ਭਏ॥ ੭੨॥ ੩੦੯॥

ਇਸ ਥਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਹੋਰ ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਸਤੇ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਬੜਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਧ ਗਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਅਗੋਂ ਆਣ ਮਿਲਦੇ ਸਨ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਲੋਕ ਵੀ ਰਾਜਪੂਤ ਕਹਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ॥ ੭੨॥ ੩੦੯॥

ਜਿਨ ਸਾਕ ਦਏ ਨਹਿ ਗਰਿ ਬਢੀ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਇਨ ਲੈ ਜੜ ਮੂਲ ਕਢੀ॥
ਦਲ ਤੇ ਬਲ ਤੇ ਧਨ ਟੂਟਿ ਗਏ॥ ਵਹਿ ਲਾਗਤ ਬਾਨਜ ਕਰਮ ਭਏ॥ ੭੩॥ ੩੧੦॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਧੀਨਗੀ ਕਬੂਲ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਸਾਕ ਨਾ ਦਿੱਤੇ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਹੋਏ। ਰਾਜਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਮੂਲੋ ਹੀ ਪੁੱਟ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਹੜੀ ਰਾਜੇ ਸੈਨਾ ਵਲੋਂ ਬਲ ਵਲੋ ਤੇ ਧਨ ਵਲੋਂ ਟੁੱਟ ਗਏ, ਉਹ ਵਣਜ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਤੇ ਵਣਜਾਰੇ ਬਣ ਗਏ॥ ੭੩॥ ੩੧੦॥

ਜੋਊ ਆਨਿ ਮਿਲੇ ਨਹਿ ਜੋਰਿ ਲਰੇ॥ ਵਹਿ ਬਾਧ ਮਹਾਂਗਨਿ ਹੋਮ ਕਰੇ॥
ਅਨਗੰਧ ਜਰੇ ਮਹਾਂ ਕੁੰਡ ਅਨਲੰ॥ ਭਇਓ ਛਤ੍ਰਿਅ ਮੇਧ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਬਲੰ॥ ੭੪॥ ੩੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹਾਂਗਨਿ=ਬੜੀ ਤੇਜ਼ ਅਗਨੀ। ਅਨਗੰਧ=ਬੂ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ। ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਮੇਧੁ=ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਵਾਲਾ ਯੱਗ।

ਜਿਹੜੇ ਰਾਜੇ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਗੋਂ ਆਣਕੇ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਿੱਤਕੇ ਤੇ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਬੜੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਹੋਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਅੱਗ ਦੇ ਕੁੰਡਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾੜਨ ਦੀ ਖਬਰ ਤਕ ਨਾ ਹੋਈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਾਜਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਵਾਲਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਯੱਗ ਕੀਤਾ॥ ੭੪॥ ੩੧੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥੇ ਰਾਜਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਰਾਜ ਬਰਨਨੰ ਖਸਟਮੋ ਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੬॥ ੭੪॥ ੩੧੧॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ ਰਾਜਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਰਾਜ ਵਰਣਨ ਛੇਵਾ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੬॥ ੭੪॥ ੩੧੧॥ ਚਲਦਾ॥

੭-ਰਾਜੇ ਜਗ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਵਰਣਨ

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਬਿਆਸੀ ਬਰਖ ਪਰਮਾਨ॥ ਦਿਨ ਦੋਇ ਮਾਸ ਅਸ਼ਟਾਨ॥
ਬਹੁ ਰਾਜੁ ਭਾਗੁ ਕਮਾਇ॥ ਪੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਇ॥ ੧॥ ੩੧੨॥

ਬਿਆਸੀ ਸਾਲ, ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਦੋ ਦਿਨ ਤਕ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ॥ ੧॥ ੩੧੨॥

ਸੁਨ ਰਾਜ ਰਾਜ ਮਹਾਨ॥ ਦਸ ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ ਨਿਧਾਨ॥
ਦਸ ਦੋਇ ਦੁਆਦਸ ਮੰਤ॥ ਧਰਨੀ ਧਰਾਨ ਮਹੰਤ॥ ੨॥ ੩੧੩॥

ਸੁਣੋ, ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੀ। ਉਹ ਦਸ ਤੇ ਦੋ ਬਾਰਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲਾ ਮੰਤ੍ਰ 'ਓਨਮੋ ਭਾਗਵਤੇ ਵਾਸੁਦੇਵਯ' ਦੇ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਜਿਆ ਗਿਆ॥ ੨॥ ੩੧੩॥

ਪੁਨਿ ਭਜੋ 'ਉਦੋਤ' ਨ੍ਰਿਪਾਲ॥ ਰਸ ਰੀਤਿ ਰੂਪ ਰਸਾਲ॥
ਅਤਿ ਭਾਨ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡ॥ ਅਨਖੰਡ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡ॥ ੩॥ ੩੧੪॥

ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਫਿਰ ਰਾਜਾ ਜੱਗ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਰਸੀਆ ਤੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਪ ਸੂਰਜ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਅਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਸੀ॥ ੩॥ ੩੧੪॥

ਤਿਨਿ ਬੋਲਿ ਬਿੱਪ੍ਰ ਮਹਾਨ॥ ਪਸੁ ਮੇਧ ਜੱਗ ਰਚਾਨ॥
ਦਿਜ ਪ੍ਰਾਗ ਜੋਤ ਬੁਲਾਇ॥ ਅਪਿ ਕਾਮ ਰੂਪ ਕਹਾਇ॥ ੪॥ ੩੧੫॥

ਰਾਜਾ ਜੱਗ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਪਸੂ ਮੇਧ ਯੱਗ ਆਰੰਭ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ 'ਪ੍ਰਾਗ ਜੋਤੀ' ਨਾਂ ਵਾਲੇ ਵਡੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਸਾਮ ਦੇ ਕਾਮ ਰੂਪ ਤੀਰਥ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ ਕਹਾਉਂਦਾ ਸੀ॥ ੪॥ ੩੧੫॥

ਦਿਜ ਕਾਮ ਰੂਪ ਅਨੇਕ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਬੋਲਿ ਲੀਨ ਬਿਸੇਖ॥
ਸਭ ਜੀਅ ਜੱਗ ਅਪਾਰ॥ ਮਖ ਹੋਮ ਕੀਨ ਅਬਿਚਾਰ॥ ੫॥ ੩੧੬॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਾਮ ਰੂਪ ਤੀਰਥ ਦੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।

ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਜੀਵ ਪਸ਼ੂ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਯੱਗ ਵਿਚ ਹੋਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੫॥ ੩੧੬॥

ਪਸੁ ਏਕ ਪੈ ਦਸ ਬਾਰ॥ ਪੜਿ ਬੇਦ ਮੰਤ੍ਰ ਅਬਿਚਾਰ॥
ਅਬਿ ਮੱਧਿ ਹੋਮ ਕਰਾਇ॥ ਧਨੁ ਭੂਪ ਤੇ ਬਹੁ ਪਾਇ॥ ੬॥ ੩੧੭॥

ਪੰਡਤਾਂ ਨੇ ਇਕ ਇਕ ਪਸ਼ੂ ਤੇ ਦਸ ਦਸ ਵਾਰ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਹੋਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੇ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਕੋਲੋਂ ਬਹੁਤ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ॥ ੬॥ ੩੧੭॥

ਪਸੁ ਮੇਧ ਜੱਗ ਕਰਾਇ॥ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਰਾਜੁ ਸੁਹਾਇ॥
ਬਰਖ ਅਸੀਹ ਅਸ਼ਟ ਪ੍ਰਮਾਨ॥ ਦੁਇ ਮਾਸ ਰਾਜੁ ਕਮਾਨ॥ ੭॥ ੩੧੮॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਾਜਾ ਜੱਗ ਨੇ ਪਸ਼ੂ ਮੇਧ ਅਥਵਾ ਅਜਾ ਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰਾਕੇ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਕੀਤਾ। ਅਠਾਸੀ ਵਰ੍ਹੇ ਤੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਰਾਜਾ ਜੱਗ ਨੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ॥ ੭॥ ੩੧੮॥

ਪੁਨ ਕਠਨ ਕਾਲ ਕਰਵਾਲ॥ ਜਗ ਜਾਰੀਆ ਜਿਹ ਜ੍ਵਾਲ॥
ਵਹਿ ਖੰਡੀਆ ਅਨਖੰਡ॥ ਅਨਖੰਡ ਰਾਜ ਪ੍ਰਚੰਡ॥ ੮॥ ੩੧੯॥

ਫਿਰ ਭਿਆਨਕ ਕਾਲ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨੇ, ਜਿਸ ਕਾਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਾਜਾ ਜੱਗ ਨੂੰ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ॥ ੮॥ ੩੧੯॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਜਾ ਜੱਗ ਕਾ ਰਾਜ ਬਰਨਨੰ ਸਪਤਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੭॥ ੮॥ ੩੧੯॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਜਾ ਜੱਗ ਦਾ ਰਾਜ ਵਰਣਨ, ਸੱਤਵਾਂ ਅਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੭॥ ੮॥ ੩੧੯॥ ਚਲਦਾ॥

੮-ਰਾਜਾ ਮੁਨੀ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਵਰਣਨ

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਪੁਨ ਭਏ ਮੁਨੀ ਛਿਤਰਾਇ॥ ਇਹ ਲੋਕ ਕੇਹਰਿ ਰਾਇ॥
ਅਰਿ ਜੀਤਿ ਜੀਤਿ ਅਖੰਡ॥ ਮਹਿ ਕੀਨ ਰਾਜੁ ਪ੍ਰਚੰਡ॥ ੧॥ ੩੨੦॥

ਰਾਜਾ ਜੱਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਨੀ ਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਨਿਰਭੈ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬੜਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰਾਜ ਕੀਤਾ॥ ੧॥ ੩੨੦॥

ਅਰਿ ਘਾਇ ਘਾਇ ਅਨੇਕ॥ ਰਿਪੁ ਛਾਡਿਯੋ ਨਹੀ ਏਕ॥
ਅਨਖੰਡ ਰਾਜੁ ਕਮਾਇ॥ ਛਿਤ ਛੀਨ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇ॥ ੨॥ ੩੨੧॥

ਮੁਨੀ ਰਾਜਾ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇਕ ਦੁਸ਼ਮਨ ਵੀ ਜੀਉਂਦਾ ਨਾ ਛੱਡਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਖੰਡ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹੋਰ ਰਾਜਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਾਜ ਖੋਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇਆ॥ ੨॥ ੩੨੧॥

ਅਨਖੰਡ ਰੂਪ ਅਪਾਰ॥ ਅਨਮੰਡ ਰਾਜੁ ਜੁਝਾਰ॥
ਅਬਿਕਾਰ ਰੂਪ ਪ੍ਰਚੰਡ॥ ਅਨਖੰਡ ਰਾਜ ਅਮੰਡ॥ ੩॥ ੩੨੨॥

ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਜੰਗ ਤੋਂ ਨਾ ਮੁੜਨ ਵਾਲਾ ਬੜਾ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧਾ ਸੀ। ਉਹ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਰਾਜ ਅਖੰਡ ਤੇ ਅਚਲ ਸੀ॥ ੩॥ ੩੨੨॥

ਬਹੁ ਜੀਤਿ ਜੀਤਿ ਨ੍ਰਿਪਾਲ॥ ਬਹੁ ਛਾਡਿ ਕੈ ਸਰ ਜਾਲ॥
ਅਰਿ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਅਨੰਤ॥ ਛਿਤ ਕੀਨ ਰਾਜ ਦੁਰੰਤ॥ ੪॥ ੩੨੩॥

ਰਾਜਾ ਮੁਨੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਜਿੱਤਕੇ, ਜੰਗ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਤੀਰ ਛੱਡ ਛੱਡ ਕੇ, ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬੇਹੱਦ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ੪॥ ੩੨੩।

ਬਹੁ ਰਾਜ ਭਾਗ ਕਮਾਇ॥ ਇਮ ਬੋਲਿਓ ਨ੍ਰਿਪਰਾਇ॥
ਇਕ ਕੀਜੀਐ ਮਖਸਾਲ॥ ਦਿਜ ਬੋਲਿ ਲੇਹੁ ਉਤਾਲ॥ ੫॥ ੩੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਖਸਾਲ=ਯੱਗਸ਼ਾਲਾ। ਉਤਾਲ=ਛੇਤੀ।

ਰਾਜੇ ਮੁਨੀ ਨੇ ਬੜਾ ਸਮਾਂ ਰਾਜ ਭੋਗ ਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਤੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਯੱਗਸ਼ਾਲਾ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਯੱਗ ਕਰਨ ਲਈ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆਓ॥ ੫॥ ੩੨੪॥

ਦਿਜ ਬੋਲਿ ਲੀਨ ਅਨੇਕ॥ ਗ੍ਰਿਹ ਛਾਡਿਓ ਨਹੀ ਏਕ॥
ਮਿਲਿ ਮੰਤ੍ਰ ਕੀਨ ਬਿਚਾਰ॥ ਮਤਿ ਮਿਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰ॥ ੬॥ ੩੨੫॥

ਰਾਜੇ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਵੀ ਘਰ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਯੱਗ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਸਭ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬੁਧੀਵਾਨ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨਾਂ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਦੱਸੋ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ? ॥ ੬॥ ੩੨੫॥

ਤਬ ਬੋਲਿਓ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਇ॥ ਕਰਿ ਜੱਗ ਕੋ ਚਿਤ ਚਾਇ॥
ਕਿਵ ਕੀਜੀਐ ਮਖਸਾਲ॥ ਕਹੁ ਮੰਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਉਤਾਲ॥ ੭॥ ੩੨੬॥

ਮਿੱਤ੍ਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਯੱਗ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਅ ਹੈ। ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਯੱਗਸ਼ਾਲਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਏ? ਹੇ ਮਿੱਤਰ ਪੰਡਤ ਜੀ! ਇਸ ਬਾਰੇ ਛੇਤੀ ਦੱਸੋ॥ ੭॥ ੩੨੬॥

ਤਬ ਮੰਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰਨ ਕੀਨ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਸੰਗ ਯੌਂ ਕਹਿ ਦੀਨ॥
ਸੁਨਿ ਰਾਜ ਰਾਜ ਉਦਾਰ॥ ਦਸ ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ ਅਪਾਰ॥ ੮॥ ੩੨੭॥

ਤਦ ਮਿੱਤਰ ਪੰਡਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਰਾਜਨ ਰਾਜ! ਸੁਣ, ਤੁਸੀਂ ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦੇ ਅਪਾਰ ਮਾਲਕ ਹੋ॥ ੮॥ ੩੨੭॥

ਸਤਿਜੁੱਗ ਮੈ ਸੁਨਿ ਰਾਇ॥ ਮਖ ਕੀਨ ਚੰਡ ਬਨਾਇ॥
ਅਰਿ ਮਾਰਕੈ ਮਹਿਖੇਸ਼॥ ਬਹੁ ਤੋਖ ਕੀਨ ਪਸੇਸ਼॥ ੯॥ ੩੨੮॥

ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਚੰਡੀ ਨੇ ਯੱਗ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ॥ ੯॥ ੩੨੮॥

ਮਹਿਖੇਸ਼ ਕਉ ਰਣ ਘਾਇ॥ ਸਿਰਿ ਇੰਦ੍ਰ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇ॥
ਕਰਿ ਤੋਖ ਜੋਗਨਿ ਸਰਬ॥ ਕਰਿ ਦੂਰ ਦਾਨਵ ਗਰਬ॥ ੧੦॥ ੩੨੯॥

ਚੰਡੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇੰਦਰ

ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਜੋਗਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥੧੦॥੩੨੯॥

ਮਹਿਖੇਸ਼ ਕਉ ਰਣਿ ਜੀਤਿ॥ਦਿਜ ਦੇਵ ਕੀਨ ਅਭੀਤ॥
ਤ੍ਰਿਦਸ਼ੇਸ਼ ਲੀਨ ਬੁਲਾਇ॥ਛਿਤ ਛੀਨ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇ॥੧੧॥੩੩੦॥

ਚੰਡਕਾ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਤ੍ਰਿਦਸੇਸ ਭਾਵ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਤੋਂ ਰਾਜ ਖੋਹਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤਰ ਫਿਰਾਇਆ ਸੀ॥੧੧॥੩੩੦॥

ਮੁਖ ਚਾਰ ਲੀਨ ਬੁਲਾਇ॥ਚਿਤ ਚਉਪ ਸਿਉ ਜੱਗ ਮਾਇ॥
ਕਰਿ ਜੱਗ ਕੋ ਆਰੰਭ॥ਅਨਖੰਡ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡ॥੧੨॥੩੩੧॥

ਫਿਰ ਦੇਵੀ ਨੇ ਚਾਰ ਮੂੰਹ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਚਿਤ ਦੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਯੱਗ ਦਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਵੀ ਦਾ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਬੜਾ ਤਿੱਖਾ ਤੇਜ ਸੀ॥੧੨॥੩੩੧॥

ਤਬ ਬੋਲਿਯੋ ਮੁਖਚਾਰ॥ਸੁਨਿ ਚੰਡਿ ਚੰਡਿ ਜੁਹਾਰ॥
ਜਿਮ ਹੋਇ ਆਇਸ ਮੋਹਿ॥ਤਿਮ ਭਾਖਊ ਮਤ ਤੋਹਿ॥੧੩॥੩੩੨॥

ਤਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਚੰਡਕਾ ਦੇਵੀ! ਆਪ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਹੋ ਸਲਾਹ ਆਪ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ॥੧੩॥੩੩੨॥

ਜਗ ਜੀਅ ਜੰਤ ਅਪਾਰ॥ਨਿਜ ਲੀਨ ਦੇਵ ਹਕਾਰ॥
ਅਰਿ ਕਾਟਿ ਕੈ ਪਲ ਖੰਡ॥ਪੜਿ ਬੇਦ ਮੰਤ੍ਰ ਉਦੰਡ॥੧੪॥੩੩੩॥

ਦੇਵੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਟ ਕਟ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਸ ਉਤੇ ਉਚੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਹੋਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੪॥੩੩੩॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਬੋਲਿ ਬਿੱਪਨ ਮੰਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰਨ ਜੱਗ ਕੀਨ ਅਪਾਰ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਅਉਰ ਉਪਿੰਦ੍ਰ ਲੈ ਕੈ ਬੋਲਿਕੈ ਮੁਖ ਚਾਰ॥
ਕਉਨ ਭਾਂਤਨ ਕੀਜੀਐ ਅਬ ਜੱਗ ਕੋ ਆਰੰਭ॥
ਆਜਿ ਮੋਹਿ ਉਚਾਰੀਐ ਸੁਨਿ ਮਿੱਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਅਸੰਭ॥੧੫॥੩੩੪॥

ਮੁਨੀ ਨੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ, ਮੰਤ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਯੱਗ ਕੀਤਾ। ਇੰਦਰ, ਬਾਵਨ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਸ ਯੱਗ ਨੂੰ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਹੇ ਮਿੱਤਰੋ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਸਚਰਜ ਰਾਇ ਦੱਸੋ॥੧੫॥੩੩੪॥

ਸਭ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਯੱਗ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਦੱਸਿਆ। ਮੁਨੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਨੁਸਾਰ ਯੱਗ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ।

ਮਾਸ ਕੇ ਪਲ ਕਾਟਿਕੈ ਪੜਿ ਬੇਦ ਮੰਤ੍ਰ ਅਪਾਰ॥
ਅਗਨਿ ਭੀਤਰ ਹੋਮੀਐ ਸੁਨਿ ਰਾਜ ਰਾਜ ਅਬਿਚਾਰ॥
ਛੇਦਿ ਚਿੱਛੁਰ ਬਿੜਾਰਾਸੁਰ ਧੂਲਿ ਕਰਣਿ ਖਪਾਇ॥
ਮਾਰ ਦਾਨਵ ਕਉ ਕਰਿਓ ਮਖ ਦੈਤ ਮੇਧ ਬਨਾਇ॥੧੬॥੩੩੫॥

ਮਾਸ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਕਈ ਦਫਾ ਵੇਦ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਹੋਮ ਕਰੋ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਦੇਵੀ ਨੇ ਤਾਂ ਚਿਛਰਾਸੁਰ, ਬਿੜਾਰਾਸੁਰ, ਆਦਿ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੈਂਤ ਮੇਧ ਯੱਗ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਯੱਗ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਇਹ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਦੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਚਿੱਛੁਰ ਤੇ ਬਿੜਾਲ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਧੂਲੀਕਰਣ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਦੇਵੀ ਨੇ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ 'ਦੈਂਤ ਮੇਧ' ਯੱਗ ਕੀਤਾ॥੧੬॥੩੩੫॥

ਤੈਸ ਹੀ ਮਖ ਕੀਜੀਐ ਸੁਨਿ ਰਾਜ ਰਾਜ ਪ੍ਰਚੰਡ॥
ਜੀਤਿ ਦਾਨਵ ਦੇਸ ਕੇ ਬਲਵਾਨ ਪੁਰਖ ਅਖੰਡ॥
ਤੈਸ ਹੀ ਮਖ ਮਾਰ ਕੈ ਸਿਰਿ ਇੰਦ੍ਰ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇ॥
ਜੈਸ ਸੁਰ ਸੁਖੁ ਪਾਇਓ ਤਿਵ ਸੰਤ ਹੋਹਿ ਸਹਾਇ॥੧੭॥੩੩੬॥

ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬੜੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਵੀ ਵਾਂਗੂੰ ਯੱਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਦੇ ਦੈਂਤਾਂ ਵਰਗੇ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਅਖੰਡ ਰਾਜੇ ਬਣੇ ਹੋ। ਜਿਵੇਂ ਦੇਵੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇ ਸਿਰ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਦਾ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਵੀ ਯੱਗ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਬਣੋ॥੧੭॥੩੩੬॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਜਾ ਮੁਨੀ ਰਾਜ ਬਰਨਨੰ ਅਸ਼ਟਮੋ ਸਮਾਪਤੰ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੮॥੧੭॥੩੩੬ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਜਾ ਮੁਨੀ ਵਰਣਨ ਅੱਠਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ

****

ਸਤ॥ ੮॥ ੧੭॥ ੩੩੯॥ ਸਮੁੱਚਾ ਜੋੜ॥

ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸ ਰਚੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਬਾਣੀ 'ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ' ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਨਿਰਗੁਨ ਤੇ ਸਰਗੁਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵਸਤੂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮੰਗਲ ਹੈ।

ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਹਾ ਭਾਰਤ ਆਦਿ ਦੀ ਕਥਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਦਾ ਜੰਗ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋ ਗਈ। ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਧਰਮਪੁਤ੍ਰ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹੋਈ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਰਾਜ ਕਾਜ ਵਲੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆਂ ਕਿ ਏਨੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕਿਸ ਕੰਮ ਹੈ। ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਕੋਲ ਲੈ ਗਏ। ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਸੇਜਾ ਤੇ ਲੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕੋਲ ਬੈਠਕੇ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਪਿਤਾਮਾ ਜੀ! ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਆਪ ਤੋਂ ਸ਼ੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਣ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹੋਈ ਤਬਾਹੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੈ। ਮੈਂ ਰਾਜ ਕਾਜ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਓ।

ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ! ਤੂੰ ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਕੇ ਉਪਰਾਮ ਨਾ ਹੋ। ਤੂੰ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪਰਜਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ। ਤੇਰੇ ਲਈ ਇਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਹੈ। ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਨੇ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਰ ਤੇ ਚਾਰ ਧਰਮ ਦੱਸੇ। ਇਹਨਾਂ ਚੋਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦਾਨ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦਾਨ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁੱਖ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦਾਨ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਰਾਜ ਕਾਜ ਦਾ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸਵਮੇਧ ਯੱਗ ਤੇ ਫਿਰ ਰਾਜਸੂਯ ਯੱਗ ਕੀਤਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਅਰਜਨ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਪਰੀਖਸ਼ਤ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜੇ ਪਾਂਡਵ ਭਰਾ, ਸਣੇ ਦਰੋਪਦੀ, ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਵਿਚ ਗਲਕੇ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਗਏ। ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਧਰਮ ਪੂਰਬਕ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪਰਜਾ ਦੀ ਪੁੱਤਰਾਂ ਸਮਾਨ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ। ਅੱਜ ਤਕ ਉਸ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਜਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਪਰੀਖਿਤ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਪਰੀਖਿਤ ਰਾਜਾ ਸ੍ਰਿੰਗੀ ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਸਰਾਪ ਕਰਕੇ ਤੱਛਕ ਨਾਗ ਦੇ ਡੱਸਣ ਕਰਕੇ ਮਰ ਗਿਆ। ਸੱਠ ਸਾਲ ਦੋ ਮਹੀਨੇ, ਚਾਰ ਦਿਨ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਪਰੀਖਿਤ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਪਰੀਖਤ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜਨਮੇਜਾ ਰਾਜਾ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਸੱਪਾਂ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੇ _

ਪਿਤਾ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸਰਪ ਮੇਧ ਯੱਗ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਸਤੀਕ ਮੁਨੀ ਨੇ ਜਨਮੇਜੇ ਨੂੰ ਸਪਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਹਤਿਆ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਕੋਹੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਬਿਆਸ ਮੁਨੀ ਜੀ ਤੋਂ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਕੋਹੜ ਦੂਰ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਰਾਜਾ ਚੁਰਾਸੀ ਸਾਲ, ਸੱਤ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਚਵੀ ਦਿਨ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ।

ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਬਣਿਆ। ਇਹ ਬੜਾ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਧਰਮ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਚਲਾਣਾ-ਕਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜਾ ਜੱਗ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ। ਇਸ ਨੇ ਕਾਮ ਰੂਪ ਤੀਰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਾਗਜੋਤੀ ਨਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਯੱਗ ਕਰਵਾਇਆ। ਅਠਾਸੀ ਸਾਲ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਇਹ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਗਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਰਾਜਾ ਮੁਨੀ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਬੈਠਾ। ਇਸ ਨੇ ਚੰਗਾ ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪਰਜਾ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨੇ ਮਿਤ੍ਰ ਨਾਂ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸੱਦਕੇ ਯੱਗ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਕਿਹਾ :- ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੁਸੀਂ ਯੱਗ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ। ਚੰਡੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਯੱਗ ਕਰਕੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਤੇ ਫ਼ਤਿਹ ਪਾਈ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਯੱਗ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੋ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਥਾ ਲਿਖਕੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਜਿਲਦ ਪਹਿਲੀ ਸਮਾਪਤ

ISBN 81-7601-231-

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਦੀ ਰਚਨਾ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

(ਸੈਂਚੀ ਦੂਜੀ)

ਟੀਕਾਕਾਰ :-

ਪੰਡਿਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ

ਵਿਦਯਾ ਮਾਰਤੰਡ, ਮੁਜੰਗਾ ਵਾਲੇ (ਲਾਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :-

ਭਾ: ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

ਜਿਲਦ ਦੂਜੀ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਰਚਿਤ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

ਜਿਲਦ ਦੂਜੀ

(ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੧੫੫ ਤੋਂ ੨੫੪ ਤਕ)
ਇਸ ਵਿਚ ਉਨੀ ਅਵਤਾਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ
ਲਿਖੀ ਸੰਪੂਰਨ ਰਾਮਾਇਣ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ।

ਟੀਕਾਕਾਰ :-
ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਂਨ ਗਿਆਨੀ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਸੋਧਕ :-
ਡਾ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਐਮ.ਏ., ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ.

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :-
ਭਾ: ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਇੰਡੀਆ)।

© ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

SRI DASAM GRANTH SAHIB STEEK

Punjabi Translation Volume 2

ISBN 81-7601-045-6
ISBN 81-7601-046-4 (ਸੈਟ 8 ਭਾਗ)

ਚੌਥੀ ਵਾਰ ਅਗਸਤ 2004

ਪੰਜਵੀਂ ਵਾਰ ਅਪ੍ਰੈਲ 2008

ਭੇਟਾ : 200-00

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :-

ਭਾ: ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਇੰਡੀਆ)।

ਟੈਲੀ-ਫੈਕਸ : (0183) 2542346, 2547974, 2557973

E-mail : csjs@vsnl.com

Visit our Website : www.csjs.com

(Printed in India)

ਪ੍ਰਿੰਟਰ : ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, 312 ਈਸਟ ਮੋਹਨ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਫੋਨ : 2705003, 5095774

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ
ਜਿਲਦ ਦੂਜੀ

ਤਤਕਰਾ

ਸਿਰਲੇਖ	ਪੰਨਾ
ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ	
ਅਥ ਸ੍ਰੀ ਬਿਸ਼ਨ ਅਉਤਾਰ ਚਉਬੀਸ ਲਿਖ੍ਯਤੇ	
ਚੌਵੀ ਅਵਤਾਰ	੯
ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ	੯
ਪਹਿਲਾ ਅਵਤਾਰ 'ਮੱਛ'	੧੯
ਦੂਸਰਾ ਅਵਤਾਰ 'ਕੱਛੂ'	੨੪
ਤੀਸਰਾ ਅਤੇ ਚੌਥਾ ਅਵਤਾਰ 'ਨਰ' ਅਤੇ 'ਨਾਰਾਇਣ'	੨੬
ਪੰਜਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਮਹਾ ਮੋਹਨੀ'	੩੩
ਛੇਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਵੈਰਾਹ'	੩੬
ਸੱਤਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਨਰਸਿੰਘ'	੪੦
ਅੱਠਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਬਾਵਨ'	੫੦
ਨੌਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਪਰਸ ਰਾਮ'	੫੯
ਦਸਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਬ੍ਰਹਮਾ'	੬੯
ਗਿਆਰ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਸ਼ਿਵ'	੭੧
ਬਾਰ੍ਹਵਾ ਅਵਤਾਰ 'ਜਲੰਧਰ'	੯੦
ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਵਿਸ਼ਨੂੰ'	੧੦੨
ਚੌਦਵਾ ਅਵਤਾਰ 'ਵਿਸ਼ਨੂੰ'	੧੦੪
ਪੰਦਰ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਅਰਹੰਤ ਦੇਵ'	੧੦੭
ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਰਾਜਾ ਮਨੁ'	੧੧੩
ਸਤਾਰ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਧਨੰਤਰ ਵੈਦ'	੧੧੫
ਅਠਾਰ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਸੂਰਜ'	੧੧੮
ਉਨ੍ਹੀਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਚੰਦ'	੧੨੫
ਵੀਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ'	
ਪਹਿਲਾ ਅਧਿਆਏ 'ਸੁਬਾਹ ਮਰੀਚ ਕਤਲ'	੧੩੦
ਦੂਸਰਾ ਅਧਿਆਏ 'ਸੀਤਾ ਸੁਅੰਬਰ'	੧੫੨
ਤੀਸਰਾ ਅਧਿਆਏ 'ਅਉਧ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਵਰਨਨ'	੧੬੩

ਸਿਰਲੇਖ	ਪੰਨਾ
ਚੌਥਾ ਅਧਿਆਏ 'ਬਨਵਾਸ ਵਰਣਨ'	੧੯੦
ਪੰਜਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਵਣ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਵਰਣਨ'	੨੦੬
ਛੇਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਖਰ ਅਤੇ ਦੂਖਣ ਦੈਂਤ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ'	੨੦੮
ਸੱਤਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਸੀਤਾ ਹਰਨ ਵਰਣਨ'	੨੧੧
ਅੱਠਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਸੀਤਾ ਖੋਜ ਵਰਣਨ'	੨੧੪
ਨੌਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਹਨੂਮਾਨ ਲੰਕਾ ਭੇਜਣਾ'	੨੧੭
ਦਸਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਪ੍ਰਹਸਤ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ'	੨੩੧
ਗਿਆਰ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਤ੍ਰਿਮੁੰਡ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ'	੨੪੧
ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਮਹੋਦਰ ਮੰਤਰੀ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ'	੨੪੨
ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਮੇਘਨਾਦ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ'	੨੪੬
ਚੌਦਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਅਤਿਕਾਇ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ'	੨੫੦
ਪੰਦਰ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਮਕਰਾਛ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ'	੨੫੭
ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਲਛਮਣ ਮੂਰਛਾ ਵਰਣਨ'	੨੫੮
ਸਤਾਰ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਰਾਵਣ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ'	੨੬੫
ਅਠਾਰ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਸੀਤਾ ਮਿਲਾਪ'	੨੮੨
ਉਨ੍ਹੀਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਸੀਤਾ ਅਯੁੱਧਿਆ ਆਗਮਨ'	੨੮੭
ਵੀਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਮਾਤਾ ਮਿਲਾਪ'	੨੯੦
ਇੱਕੀਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਸੀਤਾ ਬਨਵਾਸ'	੨੯੯
ਬਾਈਵਾ ਅਧਿਆਏ 'ਸ਼ਤਰੂਘਣ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ'	੩੦੪
ਤੇਈਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਲਛਮਣ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ'	੩੦੭
ਚੌਵੀਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਭਰਥ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ'	੩੧੦
ਪੱਚੀਵਾ ਅਧਿਆਏ 'ਰਾਮ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ'	੩੧੬
ਛੱਬੀਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਸੀਤਾ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਤ ਕੀਤੇ'	੩੨੦
ਸਤਾਈਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਸੀਤਾ ਦਾ ਦੋਵਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਸਹਿਤ ਅਵਧ ਪ੍ਰਵੇਸ਼'	੩੨੨
ਅਠਾਈਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਤਿੰਨੇ ਭਰਾ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਹਿਤ ਮਰ ਗਏ'	੩੨੭
ਉਣੱਤੀਵਾਂ ਅਧਿਆਏ 'ਕਵੀ ਵਲੋਂ ਸੰਦੇਸ਼'	੩੨੯

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ

ਅਥ ਸ੍ਰੀ ਬਿਸ਼ਨ ਅਉਤਾਰ ਚਉਬੀਸ ਲਿਖਯਤੇ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਚੌਵੀ ਅਵਤਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਚੌਪਈ॥ ਅਥ ਚਉਬੀਸ ਉਚਰੌਂ ਅਵਤਾਰਾ॥ ਜਿਹ ਬਿਧ ਤਿਨ ਕਾ ਲਖਾ ਅਖਾਰਾ॥
ਸੁਨੀਅਹੁ ਸੰਤ ਸਭੈ ਚਿਤ ਲਾਈ॥ ਬਰਨਤ ਸਜਾਮ ਜਥਾ ਮਤ ਭਾਈ॥੧॥

ਹੁਣ ਮੈਂ ਚੌਵੀ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਲੀਲਾ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਤ ਜਣੋ! ਮਨ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣੋ। ਕਵੀ "ਸਯਾਮ" ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਅਕਲ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ॥੧॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਬਵੰਜਾ ਕਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਬਵੰਜਾ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਦੇ ਕੇ ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਕਵੀ "ਸਯਾਮ" ਤੇ ਉਣੰਜਵਾਂ ਕਵੀ "ਰਾਮ" ਕਿਹਾ ਹੈ। ਗਿਆਨੀ ਬਿਬੇਕਾ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ "ਸਯਾਮ" ਤੇ "ਰਾਮ" ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਉਪ ਨਾਮ ਰਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਕਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤਖ਼ੱਲਸ ਰਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ "ਰਾਮ" ਜਾਂ "ਸਯਾਮ" ਪਦ ਛਾਪ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਈ ਹੋਰ ਵਿਦਿਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵੀ ਇਹੋ ਵੀਚਾਰ ਹਨ।

ਜਬ ਜਬ ਹੋਤ ਅਰਿਸ਼ਟ ਅਪਾਰਾ॥ ਤਬ ਤਬ ਦੇਹ ਧਰਤ ਅਵਤਾਰਾ॥
ਕਾਲ ਸਭਨ ਕੋ ਪੇਖ ਤਮਾਸਾ॥ ਅੰਤਹ ਕਾਲ ਕਰਤ ਹੈ ਨਾਸਾ॥੨।

ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਤਦੋਂ ਤਦੋਂ ਦੇਹ ਨੂੰ ਧਾਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ 'ਅਵਤਾਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਨੂੰ 'ਕਾਲ' ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਅਖੀਰ ਸਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕਾਲ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ॥੨॥

ਕਾਲ ਸਭਨ ਕਾ ਕਰਤ ਪਸਾਰਾ॥ ਅੰਤ ਕਾਲ ਸੋਈ ਖਾਪਨ ਹਾਰਾ॥
ਆਪਨ ਰੂਪ ਅਨੰਤਨ ਧਰਹੀ॥ ਆਪਹਿ ਮਧ ਲੀਨ ਪੁਨ ਕਰਹੀ॥੩॥

ਸਭ ਦਾ ਪਸਾਰ, 'ਕਾਲ' ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਕਾਲ' ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕਈ ਰੂਪ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਧਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਭਾਵ ਅਭੇਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥ ੩॥

ਇਨ ਮਹਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸੁ ਦਸ ਅਵਤਾਰਾ॥ ਜਿਨ ਮਹਿ ਰਮਿਯਾ ਰਾਮ ਹਮਾਰਾ॥
ਅਨਤ ਚਤੁਰਦਸ ਗਨ ਅਵਤਾਰੂ॥ ਕਹੋ ਜੁ ਤਿਨ ਤਿਨ ਕੀਏ ਅਖਾਰੂ॥੪॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਚੌਦਾਂ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਖੇਡ ਤਮਾਸ਼ੇ ਕੀਤੇ ਸਨ॥ ੪॥

ਕਾਲ ਆਪਨੋ ਨਾਮੁ ਛਪਾਈ॥ ਅਵਰਨ ਕੇ ਸਿਰਿ ਦੈ ਬੁਰਿਆਈ॥
ਆਪਨ ਰਹਤ ਨਿਰਾਲਮ ਜਗ ਤੇ॥ ਜਾਨ ਲਏ ਜਾ ਨਾਮੈ ਤਬ ਤੇ॥੫॥

'ਕਾਲ' ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਛੁਪਾ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨੇਕੀ, ਬਦੀ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪ ਨਿਰਾਲਮ ਅਤੇ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਵੇਗਾ, ਤਦ ਹੀ ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਹੋਵੇਗਾ॥ ੫॥

ਆਪ ਰਚੈ ਆਪੇ ਕਲ ਘਾਏ॥ ਅਵਰਨ ਕੈ ਦੈ ਮੂੰਡ ਹਤਾਏ॥
ਆਪ ਨਿਰਾਲਮੁ ਰਹਾ ਨ ਪਾਯਾ॥ ਤਾਂਤੇ ਨਾਮੁ ਬਿਅੰਤ ਕਹਾਯਾ॥੬॥

ਆਪ ਕਾਲ ਰਚਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਹਰ ਇਕ ਗੱਲ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ 'ਬੇਅੰਤ' ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੬॥

ਜੋ ਚਉਬੀਸ ਅਵਤਾਰ ਕਹਾਏ॥ ਤਿਨ ਭੀ ਤੁਮ ਪ੍ਰਭ ਤਨਕ ਨ ਪਾਏ॥
ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਭਰਮੇ ਭਵ ਰਾਯੰ॥ ਤਾ ਤੇ ਨਾਮੁ ਬਿਅੰਤ ਕਹਾਯੰ॥੭॥

ਜੋ ਚੌਵੀ ਅਵਤਾਰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਹਾਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਮ ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਬੇਅੰਤ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੭॥

ਸਭ ਹੀ ਛਲਤ ਨ ਆਪ ਛਲਾਯਾ॥ ਤਾ ਤੇ ਛਲੀਆ ਆਪ ਕਹਾਯਾ॥
ਸੰਤਨ ਦੁਖੀ ਨਿਰਖ ਅਕੁਲਾਵੈ॥ ਦੀਨਬੰਧ ਤਾ ਤੇ ਕਹਲਾਵੈ॥੮॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਛਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈਂ ਪਰ ਆਪ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਛਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਆਪ

ਨੂੰ ਇਸੇ ਕਰਕੇ 'ਛਲੀਆ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਦੁਖੀ ਵੇਖ ਕੇ ਘਬਰਾ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ 'ਦੀਨਬੰਧੂ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੮॥

ਅੰਤ ਕਰਤ ਸਭ ਜਗ ਕੋ ਕਾਲਾ॥ ਨਾਮੁ ਕਾਲ ਤਾ ਤੇ ਜਗ ਡਾਲਾ॥
ਸਮੈ ਸੰਤ ਪਰ ਹੋਤ ਸਹਾਈ॥ ਤਾ ਤੇ ਸੰਖਜਾ ਸੰਤ ਸੁਨਾਈ॥੯॥

ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਨੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਕਾਲ' ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੁਸੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ॥੯॥

ਨਿਰਖ ਦੀਨ ਪਰ ਹੋਤ ਦਿਆਰਾ॥ ਦੀਨਬੰਧ ਹਮ ਤਬੈ ਬਿਚਾਰਾ॥
ਸੰਤਨ ਪਰ ਕਰੁਣਾ ਰਸ ਢਰਈ॥ ਕਰੁਣਾਨਿਧਿ ਜਗ ਤਬੈ ਉਚਰਈ॥੧੦॥

ਤੁਸੀਂ ਦੀਨਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦਿਆਲਤਾ ਵਖਾਉਂਦੇ ਹੋ. ਇਹੋ ਵੇਖਕੇ ਅਸੀ ਤੁਹਾਨੂੰ 'ਦੀਨਬੰਧੂ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡਾ ਕਰੁਣਾਂ ਰਸ ਸੰਤਾਂ ਉਤੇ ਵਰਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਨੂੰ 'ਕਰੁਣਾਨਿਧ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੧੦॥

ਸੰਕਟ ਹਰਤ ਸਾਧਵਨ ਸਦਾ॥ ਸੰਕਟਹਰਨ ਨਾਮੁ ਭਯੋ ਤਦਾ॥
ਦੁਖ ਦਾਹਤ ਸੰਤਨ ਕੇ ਆਯੋ॥ ਦੁਖਦਾਹਨ ਪ੍ਰਭ ਤਦਿਨ ਕਹਾਯੋ॥੧੧॥

ਤੂੰ ਸਦਾ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਸੰਕਟ ਹਰਨ' ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮੁਢ ਤੋਂ ਦੁੱਖ ਸਾੜਦਾ ਆਇਆ ਹੈਂ. ਤਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਤੂੰ 'ਦੁੱਖ ਦਾਹਨ' ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈਂ॥੧੧॥

ਰਹਾ ਅਨੰਤ ਅੰਤ ਨਹੀ ਪਾਯੋ॥ ਯਾਤੇ ਨਾਮੁ ਬਿਅੰਤ ਕਹਾਯੋ॥
ਜਗ ਮੋ ਰੂਪ ਸਭਨ ਕੇ ਧਰਤਾ॥ ਯਾਤੇ ਨਾਮੁ ਬਖਨੀਯਤ ਕਰਤਾ॥੧੨॥

ਪ੍ਰਭੂ ਅਨੰਤ ਹੈ. ਉਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। 'ਬੇਅੰਤ' ਨਾਮ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਗ ਵਿਚ ਸਭ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕਰਤਾ' ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੨॥

ਕਿਨਹੂੰ ਕਹੂੰ ਨ ਤਾਹਿ ਲਖਾਯੋ॥ ਇਹ ਕਰ ਨਾਮੁ ਅਲੱਖ ਕਹਾਯੋ॥
ਜੋਨ ਜਗਤ ਮੈ ਕਬਹੂੰ ਨ ਆਯਾ॥ ਯਾਤੇ ਸਭੋਂ ਅਜੋਨ ਬਤਾਯਾ॥੧੩॥

ਕਦੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ 'ਅਲਖ' ਨਾਮ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। 'ਜੋਨਿ' ਦੇ ਰਸਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ. ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ

'ਅਜੋਨੀ' ਕਿਹਾ ਹੈ॥੧੩॥

ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਸਭ ਹੀ ਪਚਹਾਰੇ॥ ਬਿਸ਼ਨ ਮਹੇਸ੍ਰ ਕਉਨ ਬਿਚਾਰੇ॥
ਚੰਦ ਸੂਰ ਜਿਨ ਕਰੇ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਤਾ ਤੇ ਜਨੀਯਤ ਹੈ ਕਰਤਾਰਾ॥੧੪॥

ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਆਦਿ ਵਿਚਾਰੇ ਤੇਰਾ ਰਹਿਸ ਜਾਣਦੇ ਜਾਣਦੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ। ਚੰਦ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਵੀ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਕਰਤਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੪॥

ਸਦਾ ਅਭੇਖ ਅਭੇਖੀ ਰਹਈ॥ ਤਾ ਤੇ ਜਗਤ ਅਭੇਖੀ ਕਹਈ॥
ਅਲਖ ਰੂਪ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹਿ ਜਾਨਾ॥ ਤਿਹ ਕਰ ਜਾਤ ਅਲੇਖ ਬਖਾਨਾ॥੧੫॥

ਤੂੰ, ਸਦਾ ਹੀ ਅਭੇਖ ਹੈ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਤੁਹਾਨੂੰ 'ਅਭੇਖੀ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਅਲਖ ਰੂਪ ਨੂੰ , ਅਜੇ ਤਕ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਿਆ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਅਲੇਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੧੫॥

ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪ ਅਪਾਰਾ॥ ਭੇਖ ਅਭੇਖ ਸਭਨ ਤੇ ਨਯਾਰਾ॥
ਦਾਇਕ ਸਭੋ ਅਜਾਚੀ ਸਭ ਤੇ॥ ਜਾਨ ਲਯੋ ਕਰਤਾ ਹਮ ਤਬ ਤੇ॥੧੬॥

ਤੁਹਾਡਾ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਹੈ , ਤੇ ਸਰੂਪ ਅਪਾਰ ਹੈ। ਭੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਸੀਂ ਤਦੇ 'ਕਰਤਾ' ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ॥੧੬॥

ਲਗਨ ਸਗਨ ਤੇ ਰਹਤ ਨਿਰਾਲਮ॥ ਹੈ ਯਹ ਕਥਾ ਜਗਤ ਮੈ ਮਾਲਮ॥
ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ ਨ ਰਿਝਾਯਾ॥ ਭੇਖ ਕਰਤ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹਿ ਪਾਯਾ॥੧੭॥

ਤੂੰ ਲਗਨ ਤੇ ਸਗਨ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲਮ ਭਾਵ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਮਲੂਮ ਹੈ। ਜੰਤ੍ਰ, ਮੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ, ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਭੇਖ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਾਇਆ ਨਹੀਂ॥੧੭॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਜੋਤਿਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ 'ਲਗਨ' ਦਿਨ ਦਾ ਓਨਾਂ ਸਮਾ ਹੈ, ਜਿੰਨੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਇਕ ਰਾਸ਼ੀ ਦਾ ਉਦੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਆਪਣੇ ਧੁਰੇ ਤੇ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ ਵਾਰ ਬਾਰਾਂ ਰਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਉਹ ਇਕ ਰਾਸੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਓਨੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਉਸ ਰਾਸ਼ੀ ਦਾ 'ਲਗਨ' ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਘਟ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੱਧ ਲਗਦਾ ਹੈ। ੨੪ ਮਿੰਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦੰਡ ਜਾਂ ਘੜੀ ਹੈ। ਜੇਹਾ ਕਿ-ਮੀਨ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਪੋਣੇ ਚਾਰ ਦੰਡ, ਕੰਨਿਆ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਦੰਡ, ਬ੍ਰਿਸ਼ਚਿਕ ਵਿਚ ਪੌਣੇ ਛੇ ਦੰਡ

ਦੇ ਕਰੀਬ ਲਗਦੇ ਹਨ। ੨੪ ਮਿੰਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦੰਡ ਜਾਂ ਘੜੀ ਹੈ। ਬਾਲਕ ਦੀ ਜਨਮ-ਪੱਤਰੀ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਹੂਰਤ ਕੱਢਣ, ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਲਗਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਗ ਆਪਨ ਆਪਨ ਉਰਝਾਨਾ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾਹੂ ਨ ਪਛਾਨਾ॥
ਇਕ ਮੜੀਅਨ ਕਬਰਨ ਵੇ ਜਾਂਹੀ॥ ਦੁਹੂੰਅਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸ੍ਰ ਨਾਹੀ॥ ੧੮॥

ਜਗ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸਵਾਰਥ ਵਿਚ ਉਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਿੰਦੂ ਮੜੀਆਂ ਪੂਜਦੇ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਬਰਾਂ ਪੂਜਦੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ॥੧੮॥

ਏ ਦੋਊ ਮੋਹ ਬਾਦ ਮੋ ਪਚੇ॥ ਇਨ ਤੇ ਨਾਥ ਨਿਰਾਲੇ ਬਚੇ॥
ਜਾ ਤੇ ਛੂਟਿ ਗਯੋ ਭ੍ਰਮ ਉਰ ਕਾ॥ ਤਿਹ ਆਗੈ ਹਿੰਦੂ ਕਿਆ ਤੁਰਕਾ॥ ੧੯॥

ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮੋਹ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਸੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਨਾਥ ਭਾਵ ਸੁਆਮੀ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲੇ ਰਹਿ ਕੇ, ਝਗੜਿਆਂ ਦੀ ਅੱਗ ਤੋਂ ਬਚੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਭਰਮ ਮਿੱਟ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਕੀ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਕੀ ਤੁਰਕ ਭਾਵ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹਨ॥੧੯॥

ਇਕ ਤਸਬੀ ਇਕ ਮਾਲਾ ਧਰਹੀ॥ ਏਕ ਕੁਰਾਨ ਪੁਰਾਨ ਉਚਰਹੀ॥
ਕਰਤ ਬਿਰੁੱਧ ਗਏ ਮਰ ਮੂੜਾ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਰੰਗੁ ਨ ਲਾਗਾ ਗੂੜਾ॥ ੨੦॥

ਇਕ ਪਾਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਤਸਬੀ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਮਾਲਾ ਧਾਰਣ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਕ ਕੁਰਾਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪੁਰਾਨ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਆਪੋ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਮੂਰਖ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਰੰਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ॥੨੦॥

ਜੋ ਜੋ ਰੰਗ ਏਕ ਕੇ ਰਾਚੇ॥ ਤੇ ਤੇ ਲੋਕ ਲਾਜ ਤਜਿ ਨਾਚੇ॥
ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਜਿਨ ਏਕੁ ਪਛਾਨਾ॥ ਦੁਤੀਆ ਭਾਵ ਨ ਮਨ ਮਹਿ ਆਨਾ॥ ੨੧॥

ਜਿਹੜੇ-ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਚ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਲਾਜ ਛੱਡ ਕੇ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ॥੨੧॥

ਜੋ ਜੋ ਭਾਵ ਦੁਤਿਯ ਮਹਿ ਰਾਚੇ॥ ਤੇ ਤੇ ਮੀਤ ਮਿਲਨ ਤੇ ਬਾਚੇ॥
ਏਕ ਪੁਰਖ ਜਿਨ ਨੈਕ ਪਛਾਨਾ॥ ਤਿਨ ਹੀ ਪਰਮ ਤੱਤ ਕਹ ਜਾਨਾ॥ ੨੨॥

ਜਿਹੜੇ-ਜਿਹੜੇ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ

ਬਚੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਮਾਤਰ ਵੀ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਪਰਮ ਤੱਤ੍ਵ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ॥੨੨॥

ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੈ ਜੇਤੇ॥ ਮੁੰਡੀਆ ਮੁਸਲਮਾਨ ਗਨ ਕੇਤੇ॥
ਭੇਖ ਧਰੇ ਲੂਟਤ ਸੰਸਾਰਾ॥ ਛਪਤ ਸਾਧ ਜਿਂਹ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰਾ॥ ੨੩ ॥

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਜੋਗੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਸਰੇਵੜੇ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਗਨ ਭਾਵ ਝੁੰਡ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਭੇਖ ਧਾਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਧ ਲੁਕ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ॥੨੩॥

ਪੇਟ ਹੇਤ ਨਰ ਡਿੰਭੁ ਦਿਖਾਹੀਂ॥ ਡਿੰਭ ਕਰੇ ਬਿਨੁ ਪਈਯਤ ਨਾਹੀਂ॥
ਜਿਨ ਨਰ ਏਕ ਪੁਰਖ ਕੱਹ ਧਯਾਯੋ॥ ਤਿਨ ਕਰ ਡਿੰਭ ਨ ਕਿਸੀ ਦਿਖਾਯੋ॥ ੨੪ ॥

ਮਨੁੱਖ ਪੇਟ ਵਾਸਤੇ ਪਖੰਡ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਖੰਡ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਧਨ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਖੰਡ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਇਆ॥੨੪॥

ਡਿੰਭ ਕਰੇ ਬਿਨੁ ਹਾਥਿ ਨ ਆਵੈ॥ ਕੋਊ ਨ ਕਾਹੂ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵੈ॥
ਜੋ ਇਹੁ ਪੇਟ ਨ ਕਾਹੂ ਹੋਤਾ॥ ਰਾਵ ਰੰਕ ਕਾਹੂ ਕੋ ਕਹਤਾ॥ ੨੫ ॥

ਪਖੰਡ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਧਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਪੇਟ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਲੱਗਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਜਾਂ ਕੰਗਾਲ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ? ॥੨੫॥

ਜਿਨ ਪ੍ਰਭ ਏਕ ਵਹੈ ਠਹਰਾਯੋ॥ ਤਿਨ ਕਰ ਡਿੰਭ ਨ ਕਿਸੂ ਦਿਖਾਯੋ॥
ਸੀਸ ਦੀਯੋ ਉਨ ਸਿਰਰ ਨ ਦੀਨਾ॥ ਰੰਚ ਸਮਾਨ ਦੇਹ ਕਰਿ ਚੀਨਾ॥ ੨੬ ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਇਕ ਆਪਣਾ ਮਾਲਕ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਖੰਡ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਖਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਰੜ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਤੁੱਛ ਸਮਾਨ ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ॥੨੬॥

ਕਾਨ ਛੇਦ ਜੋਗੀ ਕਹਵਾਯੋ॥ ਅਤਿ ਪ੍ਰਪੰਚ ਕਰ ਬਨਹਿ ਸਿਧਾਯੋ॥
ਏਕ ਨਾਮੁ ਕੋ ਤੱਤੁ ਨ ਲਯੋ॥ ਬਨ ਕੋ ਭਯੋ ਨ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਭਯੋ॥ ੨੭ ॥

ਕੰਨ ਪੜਵਾ ਕੇ ਜੋਗੀ ਕਹਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਵੱਡਾ ਪਖੰਡ ਕਰਕੇ ਵਣ ਵਿਚ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਨਾਮ ਦੇ ਤੱਤ੍ਵ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਨਾ ਜੰਗਲ ਜੋਗਾ ਹੋਇਆ ਨਾ ਘਰ ਜੋਗਾ

ਰਿਹਾ॥ ੨੭॥

ਕਹਾ ਲਗੈ ਕਬ ਕਥੈ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਰਸਨਾ ਏਕ ਨ ਪਇਯਤ ਪਾਰਾ॥
ਜਿਹਬਾ ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਕੋਊ ਧਰੈ॥ ਗੁਣ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਤ੍ਰੈ ਪਾਰ ਨ ਪਰੈ॥ ੨੮॥

ਕਵੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਕਹੇ? ਜੀਭ ਇਕ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਸਰੀਰ ਉਪਰ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸਿਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋੜ ਕ੍ਰੋੜ ਜੀਭ ਧਾਰ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ॥ ੨੮॥

ਪ੍ਰਥਮ ਕਾਲ ਸਭ ਜਗ ਕੋ ਤਾਤਾ॥ ਤਾਤੇ ਭਯੋ ਤੇਜ ਬਿਖਜਾਤਾ॥
ਸੋਈ ਭਵਾਨੀ ਨਾਮੁ ਕਹਾਈ॥ ਜਿਨ ਸਿਗਰੀ ਯਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਉਪਾਈ॥ ੨੯॥

ਅਰੰਭ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਜੋ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਤਾਤਾ ਭਾਵ ਪਿਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਇਕ ਤੇਜ ਭਾਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ। ਓਹੀ ਭਵਾਨੀ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤ ਨਾਮ ਕਹਾਉਣ ਲੱਗੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ॥ ੨੯॥

ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਓਅੰਕਾਰ ਤਿਨ ਕਹਾ॥ ਸੋ ਧੁਨ ਪੂਰ ਜਗਤ ਮੋ ਰਹਾ॥
ਤਾ ਤੇ ਜਗਤ ਭਯੋ ਬਿਸਥਾਰਾ॥ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਜਬ ਦੁਹੂੰ ਬਿਚਾਰਾ॥ ੩੦॥

ਪਹਿਲੇ ਉਸ ਜਗਤ ਪਿਤਾ ਨੇ 'ਓਅੰਕਾਰ' ਕਿਹਾ, ਉਹ ਓਅੰਕਾਰ ਰੂਪ 'ਧੁਨ' ਜਗਤ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਈ। ਫਿਰ ਪੁਰਖ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਜਦ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਤਦ ਇਸ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੩੦॥

ਜਗਤ ਭਯੋ ਤਾ ਤੇ ਸਭ ਜਨੀਯਤ॥ ਚਾਰ ਖਾਨ ਕਰ ਪ੍ਰਗਟ ਬਖਨੀਯਤ॥
ਸ਼ਕਤ ਇਤੀ ਨਹੀ ਬਰਨ ਸੁਨਾਊਂ॥ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਰ ਨਾਮ ਬਤਾਊਂ॥ ੩੧॥

ਉਸ ਪੁਰਖ ਤੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਚਹੁੰ ਖਾਣਿਆਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਤਨੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਜੋ ਉਸ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਸੁਣਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਕਰ ਕੇ ਨਾਮ ਦੱਸ ਦੇਵਾਂ? ॥ ੩੧॥

ਬਲੀ ਅਬਲੀ ਦੋਊ ਉਪਜਾਏ॥ ਊਚ ਨੀਚ ਕਰ ਭਿੰਨ ਦਿਖਾਏ॥
ਬਪੁ ਧਰ ਕਾਲ ਬਲੀ ਬਲਵਾਨਾ॥ ਆਪਨ ਰੂਪ ਧਰਤ ਭਯੋ ਨਾਨਾ॥ ੩੨॥

ਬਲੀ ਦੈਂਤ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਦੇਵਤੇ, ਦੋਵੇਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ, ਉੱਚੇ ਨੀਵੇਂ ਬਣਾ ਕੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਵਿਖਾਏ ਹਨ। ਬਲਵਾਨ 'ਕਾਲ' ਨੇ 'ਬਲੀ' ਸਰੀਰ ਧਾਰਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਉਸਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੩੨॥

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਜਿਮੁ ਦੇਹ ਧਰਾਏ ॥ ਤਿਮੁ ਤਿਮੁ ਕਰ ਅਵਤਾਰ ਕਹਾਏ ॥
ਪਰਮ ਰੂਪ ਜੋ ਏਕ ਕਹਾਯੋ ॥ ਅੰਤ ਸਭੋ ਤਿਹ ਮੱਧਿ ਮਿਲਾਯੋ ॥ ੩੩ ॥

ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਦੇਹਾਂ ਧਰੀਆਂ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਉਹ 'ਅਵਤਾਰ' ਨਾਮ ਕਰ ਕੇ ਕਹਾਇਆ ਹੈ। ਜੋ 'ਇਕ ਪਰਮ ਰੂਪ' ਕਰਕੇ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਅਵਤਾਰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੩੩॥

ਜਿਤਿਕ ਜਗਤਿ ਕੇ ਜੀਵ ਬਖਾਨੋ ॥ ਏਕ ਜੋਤ ਸਭ ਹੀ ਮਹਿ ਜਾਨੋ ॥
ਕਾਲ ਰੂਪ ਭਗਵਾਨ ਭਨੈਬੋ॥ ਤਾ ਮਹਿ ਲੀਨ ਜਗਤਿ ਸਭ ਹ੍ਵੈਬੋ॥ ੩੪ ॥

ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਕੋ ਹੀ 'ਜੋਤ' ਸਭ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਜਾਣ ਲਵੋ। ਜੋ 'ਕਾਲ ਰੂਪ' ਜਾਂ 'ਭਗਵਾਨ' ਨਾਮ ਕਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਣ ਹੋ ਜਾਣਗੇ॥ ੩੪॥

ਜੋ ਕਿਛੁ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਗੋਚਰ ਆਵਤ ॥ ਤਾਕਹੁ ਮਨ ਮਾਯਾ ਠਹਰਾਵਤ ॥
ਏਕਹਿ ਆਪ ਸਭਨ ਮੋ ਬ੍ਯਾਪਾ॥ ਸਭ ਕੋਈ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਰ ਥਾਪਾ॥ ੩੫ ॥

ਜੋ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ 'ਮਾਯਾ' ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਹੈ. ਦਿੱਸਨ ਵਾਲੇ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਹੀ ਮਾਇਆ ਹਨ। ਇਕੋ ਆਪ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਭ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੩੫॥

ਸਭ ਹੀ ਮਹਿ ਰਮ ਰਹਜੋ ਅਲੇਖਾ॥ ਮਾਗਤ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਤੇ ਲੇਖਾ॥
ਜਿਨ ਨਰ ਏਕ ਵਹੈ ਠਹਰਾਯੋ॥ ਤਿਨਹੀ ਪਰਮ ਤੱਤੁ ਕਹ ਪਾਯੋ॥ ੩੬ ॥

ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਲੇਖ ਹੀ ਰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਹਿਸਾਬ ਵੀ ਓਹੀ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਕੋ ਉਸੇ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੇ ਹੀ ਪਰਮ ਤੱਤ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੩੬॥

ਏਕਹਿ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪਾ॥ ਰੰਕ ਭਯੋ ਰਾਵ ਕਹੂੰ ਭੂਪਾ॥
ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸਭਹਨ ਉਰਝਾਯੋ॥ ਸਭ ਤੇ ਜੁਦੋ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਪਾਯੋ॥ ੩੭॥

ਇਕ ਰੂਪ ਤੇ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਰੰਕ, ਕਿਤੇ ਰਾਵ ਤੇ ਕਿਤੇ ਰਾਜਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਆਪ ਸਭ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ॥ ੩੭॥

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸਭਹੂੰ ਉਪਜਾਯੋ॥ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਰ ਤਿਨੋ ਖਪਾਯੋ॥
ਆਪ ਕਿਸੂ ਕੋ ਦੋਸ਼ ਨ ਲੀਨਾ॥ ਅਉਰਨ ਸਿਰ ਬੁਰਿਆਈ ਦੀਨਾ॥ ੩੮॥

ਸਭ ਨੂੰ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਿਆ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਬੁਰਿਆਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ॥ ੩੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਚਉਬੀਸ ਅਉਤਾਰ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੩੮॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਚੌਵੀ ਅਵਤਾਰ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੩੮॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਪਹਿਲਾ ਅਵਤਾਰ ਮੱਛ

ਚੌਪਈ॥ ਸੰਖਾਸੁਰ ਦਾਨਵ ਪੁਨ ਭਯੋ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕੈ ਜਗ ਕੋ ਦੁਖ ਦਯੋ॥
ਮੱਛ ਅਵਤਾਰ ਆਪ ਪੁਨ ਧਰਾ॥ ਆਪਨ ਜਾਪ ਆਪ ਮੋ ਕਰਾ॥ ੩੯॥

ਫਿਰ ਇਕ 'ਸੰਖਾਸੁਰ' ਦੈਂਤ ਹੋਇਆ। ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦੁੱਖੀ ਕੀਤਾ। ਕਾਲ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਸ ਲਈ ਆਪ 'ਮੱਛ ਅਵਤਾਰ' ਧਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਖ਼ੁਦ ਆਪਣਾ ਜਾਪ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇਂ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ॥ ੩੯॥

ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਤੁੱਛ ਮੀਨ ਬਪੁ ਧਰਾ॥ ਪੈਠ ਸਮੁੰਦ ਝਕਝੋਰਨ ਕਰਾ॥
ਪੁਨਿ ਪੁਨਿ ਕਰਤ ਭਯੋ ਬਿਸਥਾਰਾ॥ ਸੰਖਾਸੁਰ ਤਬ ਕੋਪ ਬਿਚਾਰਾ॥ ੪੦॥

ਪਹਿਲੇ ਮੱਛ ਨੇ ਛੋਟਾ ਸਰੀਰ ਧਾਰਿਆ, ਮਗਰੋਂ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਲੂਣਿਆਂ। ਫਿਰ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ 'ਸੰਖਾਸੁਰ' ਦੈਂਤ ਨੇ ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ॥ ੪੦॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਤਬੈ ਕੋਪ ਗਰਜਿਯੋ ਬਲੀ ਸੰਖ ਬੀਰੰ॥ ਧਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਸਜੇ ਲੋਹ ਚੀਰੰ॥
ਚਤ੍ਰ ਬੇਦ ਪਾਤੰ ਕੀਯੋ ਸਿੰਧ ਮੱਧੰ॥ ਤ੍ਰਸਯੋ ਅਸ਼ਟਨੈਣੰ ਕਰਿਯੋ ਜਾਪੁ ਸੁੱਧੰ॥ ੪੧॥

ਤਦੋਂ 'ਸੰਖ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਬਹਾਦਰ ਦੈਂਤ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਸ ਨੇ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੋਬ ਦਿਤੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਡਰੇ ਹੋਏ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਸੁੱਧ ਸਰੂਪ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ॥ ੪੧॥

ਤਬੈ ਸੰਭਰੇ ਦੀਨ ਹੇਤੰ ਦਿਆਲੰ॥ ਧਰੇ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ॥
ਮਹਾ ਅਸਤ੍ਰ ਪਾਤੰ ਕਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਘਾਤੰ॥ ਟਰੇ ਦੇਵ ਸਰਬੰ ਗਿਰੇ ਲੋਕ ਸਾਤੰ॥ ੪੨॥

ਤਦੋਂ ਦਿਆਲੂ ਨੇ ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਹੇਤੂ, ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਰੂਪ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਅਤੇ

ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਬਹੁਤ ਅਸਤਰ ਚਲਾਏ, ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਕੀਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਹਿਲ ਗਏ ਅਤੇ ਸੱਤੇ ਲੋਕ ਮੂਰਛਤ ਹੋ ਗਏ॥ ੪੨॥

ਭਏ ਅੱਤ੍ਰਘਾਤੰ ਗਿਰੇ ਚਉਰ ਚੀਰੰ॥ ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ ਉਠੇ ਤਿੱਛ ਤੀਰੰ॥
ਗਿਰੇ ਸੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ਰਣੰ ਭੀਮ ਰੂਪੰ॥ ਮਨੋ ਖੇਲ ਪਉਢੇ ਹਠੀ ਫਾਗ ਜੂਪੰ॥ ੪੩॥

ਕਿਤੇ ਅਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਪਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਚੌਰ ਤੇ ਚੀਰੇ ਭਾਵ ਪਗੜੀਆਂ ਡਿੱਗੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਵੱਢੇ ਟੁੱਕੇ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸੁੰਡ ਤੇ ਸਿਰ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਡਰਾਉਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਹਠੀ ਪੁਰਸ਼ ਜੂਆ ਤੇ ਹੋਲੀ ਖੇਡ ਕੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਸਨ॥ ੪੩॥

ਬਹੇ ਖੱਗਯੰ ਖੇਤ ਖਿੰਗੰ ਸੁ ਧੀਰੰ॥ ਸੁਭੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਜਾਨ ਸੋ ਸੂਰਬੀਰੰ॥
ਗਿਰੇ ਗਉਰ ਗਾਜੀ ਖੁਲੇ ਹੱਥ ਬੱਥੰ॥ ਨਚਿਯੋ ਰੁਦ੍ਰ ਰੁਦ੍ਰੰ ਨਚੇ ਮੱਛ ਮੱਥੰ॥ ੪੪॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਅਤੇ ਚੁਪਾਦੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਅਤੇ ਲੱਤਾ ਖਿਲਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਡਰਾਉਣਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ 'ਮੱਛ' ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਮੱਥ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੪੪॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਮਹਾ ਬੀਰ ਗੱਜੇ॥ ਸੁਭੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੱਜੇ॥ ਬਧੇ ਗੱਜ ਗਾਹੰ॥ ਸੁ ਹੂਰੰ ਉਛਾਹੰ॥ ੪੫॥

ਬਹਾਦਰ ਯੋਧੇ ਗੱਜਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਸ਼ਸ਼ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸੋਭਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ 'ਗਜ ਗਾਹਾ' ਭਾਵ ਗਹਿਣੇ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੂਰਾਂ ਉਤੇਜਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੪੫॥

ਢਲਾ ਢੁੱਕ ਢਾਲੰ॥ ਝਮੀ ਤੇਗ ਕਾਲੰ॥ ਕਟਾ ਕਾਟ ਬਾਹੈਂ॥ ਉਭੈ ਜੀਤ ਚਾਹੈਂ॥ ੪੬॥

ਢਾਲਾਂ ਦੀ 'ਢੱਕ ਢੱਕ' ਅਵਾਜ਼ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ। ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਤੇਗਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਟਾ ਵੱਢ ਕਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ॥ ੪੬॥

ਮੁਖੰ ਮੁੱਛ ਬੰਕੀ॥ ਤਮੰ ਤੇਗ ਅਤੰਕੀ॥ ਫਿਰੈਂ ਗਉਰ ਗਾਜੀ॥ ਨਚੈਂ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ॥ ੪੭॥

ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਉਤੇ ਟੇਡੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੀਆਂ ਅਤੇ ਡਰਾਉਣੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਭਰੇ ਘੋੜੇ ਨੱਚਦੇ ਸਨ॥ ੪੭॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਭਰਜੋ ਰੋਸ ਸੰਖਾਸੁਰੰ ਦੇਖ ਸੈਣੰ॥ ਤਪੇ ਬੀਰ ਬਕਤ੍ਰੰ ਕੀਏ ਰਕਤ ਨੈਣੰ॥
ਭੁਜਾ ਠੋਕ ਭੂਪੰ ਕਰਜੋ ਨਾਦ ਉੱਚੰ॥ ਸੁਣੇ ਗਰਭਣੀਆਨ ਕੇ ਗਰਭ ਮੁੱਚੰ॥੪੮॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਵੇਖ ਕੇ 'ਸੰਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ' ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਬਕਤਰ ਭਾਵ ਮੂੰਹ ਤਪ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਬਾਹਾਂ ਉਤੇ ਥਾਪੀ ਮਾਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਸੰਖਾਸੁਰ ਨੇ ਉੱਚੀ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਸਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਕਈ ਗਰਭਵਤੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਗਰਭ ਪਾਤ ਹੋ ਗਏ॥੪੮॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਲਗੇ ਠਾਮ ਠਾਮੰ ਦਮਾਮੰ ਦਮੰਕੇ॥ ਖੁਲੇ ਖੇਤ ਮੋ ਖੱਗ ਖੂਨੀ ਖਿਮੰਕੇ॥
ਭਏ ਕ੍ਰੂਰੰ ਭਾਂਤੰ ਕਮਾਣੰ ਕੜੱਕੇ॥ ਨਚੇ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਭੂਤੰ ਭੁੜੱਕੇ॥੪੯॥

ਜਗ੍ਹਾਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਦਮਾਮੇਂ ਭਾਵ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਲਹੂ ਭਰੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕਣ ਲਗੀਆਂ। ਯੋਧੇ ਡਰਾਉਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਕਮਾਨਾਂ ਕੜਕਨ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਬੀਰਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨੱਚਣ ਲੱਗੇ॥੪੯॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਗਿਰਜੋ ਆਯੁਧੰ ਸਾਯੁਧੰ ਬੀਰ ਖੇਤੰ॥ ਨਚੇ ਕੰਧ ਹੀਣੰ ਕਮੱਧੰ ਅਚੇਤੰ॥
ਖੁਲੇ ਖੱਗ ਖੂਨੀ ਖਿਆਲੰ ਖਤੰਗੰ॥ ਭਜੇ ਕਾਤਰੰ ਸੂਰ ਬੱਜੇ ਨਿਹੰਗੰ॥੫੦॥

ਕਈ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਅਸਤਰਾਂ ਸਣੇ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ ਕਿਤੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਧੜ ਬੇ ਖਬਰ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਖੂਨ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਨੰਗੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਕੇ, ਕਾਇਰ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਿਧੜਕ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ॥੫੦॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਕਟੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ ਗਿਰਿਯੋ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਸਤ੍ਰੰ॥ ਭਕੇ ਭੈ ਭਰੇ ਭੂਤ ਭੂਮੰ ਨ੍ਰਿਸਤ੍ਰੰ॥
ਰਣੰ ਰੰਗ ਰਤੇ ਸਭੀ ਰੰਗ ਭੂਮੰ॥ ਗਿਰੇ ਜੁਧ ਮੱਧੰ ਬਲੀ ਝੂਮ ਝੂਮੰ॥੫੧॥

ਸੰਜੋਆਂ ਤੇ ਢਾਲਾਂ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ, ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਭੈ ਭਾਵ ਡਰ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਅਤੇ ਨ੍ਰਿਸਤ੍ਰੰ ਭਾਵ ਅਸਤਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਯੁੱਧ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਝੂਮ ਝੂਮਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ॥੫੧॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਭਯੋ ਦ੍ਵੰਦ ਜੁੱਧੰ ਰਣੰ ਸੰਖ ਮੱਛੰ॥ ਮਨੋ ਦੋ ਗਿਰੰ ਜੁੱਧ ਜੁੱਟੇ ਸਪੱਛੰ॥
ਕਟੇ ਮਾਸ ਟੁੱਕੰ ਭਖੇ ਗਿੱਧ ਬ੍ਰਿਧੰ॥ ਹਸੀ ਜੋਗਣੀ ਚਉਸਠਾ ਸੂਰ ਸੁੱਧੰ॥੫੨॥

ਸੰਖਾਸੁਰ ਤੇ 'ਮੱਛ' ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਰਣ ਵਿਚ ਦ੍ਵੰਦ ਯੁੱਧ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਜੋ ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਿ ਮਾਨੋ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਦੋ ਪਹਾੜ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੱਛ ਨੇ ਸੰਖ ਦੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਮਾਸ

ਕੌਟਿਆ ਜੋ ਵੱਡੀਆਂ ਇਲਾਂ ਖਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਚੌਸਠ ਕਲਜੋਗਣੀਆਂ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਜੰਗ ਵੇਖ ਦੇ ਹੱਸ ਰਹੇ ਸਨ॥੫੨॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਕੀਯੋ ਉਧਾਰ ਬੇਦੰ ਹਣੇ ਸੰਖ ਬੀਰੰ॥ ਤਜਯੋ ਮੱਛ ਰੂਪੰ ਸਜਯੋ ਸੁੰਦ੍ਰ ਚੀਰੰ॥
ਸਭੈ ਦੇਵ ਥਾਪੇ ਕੀਯੋ ਦੁਸ਼ਟ ਨਾਸੰ॥ ਟਰੇ ਸਰਬ ਦਾਨੋ ਭਰੇ ਜੀਵ ਤ੍ਰਾਸੰ॥ ੫੩॥

ਦੈਂਤ 'ਸੰਖ' ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਮੱਛ ਜੀ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮੱਛ ਰੂਪ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬਸਤਰ ਸਜਾ ਲਏ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਸਿਰ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਮਿਟ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੫੩॥

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ॥ ਸੰਖਾਸੁਰ ਮਾਰੇ ਬੇਦ ਉਧਾਰੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸੰਘਾਰੇ ਜਸੁ ਲੀਨੋ॥
ਦੇਵੇ ਸੁ ਬੁਲਾਯੋ ਰਾਜ ਬਿਠਾਯੋ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰਾਯੋ ਸੁਖ ਦੀਨੋ॥
ਕੋਟੰ ਬਜੇ ਬਾਜੇ ਸੁਰ ਸਭ ਗਾਜੇ ਸੁੰਭ ਘਰਿ ਸਾਜੇ ਸ਼ੋਕ ਹਰੇ॥
ਦੈ ਕੋਟਕ ਦਛਨਾ ਕ੍ਰੋਰ ਪ੍ਰਦਛਨਾ ਆਨਿ ਸੁ ਮੱਛ ਕੇ ਪਾਇ ਪਰੇ॥ ੫੪॥

'ਸੰਖ' ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਮੱਛ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ, ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਵਡਾ ਜਸ ਖਟਿਆ। ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਰਾਜ ਤਖਤ ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ। ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇਆ ਤੇ ਸੁੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜੇ। ਘਰ ਵਿਚ ਸ਼ੁਭ ਕਾਜ ਹੋਏ ਤੇ ਸ਼ੋਕ ਮਿਟ ਗਏ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਭੇਟਾ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪ੍ਰਦਖਣਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਆਣ ਕੇ ਮੱਛ ਜੀ ਦੇ ਪਾਇ ਭਾਵ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ॥੫੪॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਸੰਖ ਵਿਚੋਂ ਜੰਮਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਕ ਦੈਂਤ 'ਸੰਖਾਸੁਰ' ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਕਲਪ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ, ਜਦ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਸੰਖਾਸੁਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ, ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸਤਪਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਹਯਗ੍ਰੀਵ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ 'ਹਯਗ੍ਰੀਵ' ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਹੜੱਪ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੁਟਕਾਰੇ ਲਈ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਹਿਲਸ਼ਾ ਨਾਮ ਦੇ ਮੱਛ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਾਜਰਿਖੀ ਸਤਜਬ੍ਰਤ ਭਗਵਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੇਵਲ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਕਠਨ ਤਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਕ੍ਰਿਤ-ਮਾਲਾ ਨਦੀ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਤਪ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸਦੇ ਚੁੱਕ ਵਿਚ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਮੱਛੀ ਆ ਗਈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਲਾਂਜਲਿ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਨਦੀ ਦੇ ਵਿਚ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਉਹ ਮੱਛੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ :-

ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੱਛੀ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਜੰਤੂਆਂ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਜਬ੍ਰਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਲੈ ਆਇਆ। ਉਥੇ ਆਣ ਕੇ ਉਹ ਇਕ ਹੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਏਨੀ ਵਧ ਗਈ, ਕਿ ਕਮੰਡਲ ਵਿਚ

ਨਾ ਸਮਾਈ ਤਾਂ ਰਾਜ ਰਿਖੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ। ਉਥੇ ਉਹ ਤਿੰਨ ਹੀ ਘੜੀਆਂ ਵਿਚ ਖੂਹ ਜੇਡੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਰਾਜ ਰਿਖੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌ ਜੋਜਨ ਲੰਬੇ, ਚੌੜੇ ਤਲਾਉ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਉਥੇ ਵੀ ਉਹ ਏਨੀ ਵਧ ਗਈ ਕਿ ਤਲਾਉ ਉਸ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜ ਰਿਖੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ-ਭਗਵਾਨ! ਆਪ ਕੌਣ ਹੋ? ਇਕ ਹੀ ਦਿਨ ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਏਡੇ ਵਡੇ ਲੰਮੇ ਚੌੜੇ ਤਲਾਉ ਨੂੰ ਢੱਕ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਕੋਈ ਅਵਤਾਰ ਹੋਵੋ?

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮੱਛੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ-"ਅੱਜ ਤੋਂ ਸਤਵੇਂ ਦਿਨ ਇਹ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਹੇਠਲੇ ਉਪਰਲੇ ਲੋਕਾਂ ਸਣੇ ਜਲ ਨਾਲ ਜਲ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਇਕ ਬੇੜੀ ਆਵੇਗੀ। ਉਸ ਦੇ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਤੂੰ ਉਸ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਿੰਙ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਵੀਂ।" ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਮੱਛੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈ।

ਸਤਵੇਂ ਦਿਨ ਸਤਯਬ੍ਰਤ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਮੱਛਾਵਤਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਸਮੁੰਦਰ ਉਛਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਬੜਾ ਮੀਂਹ ਵਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਜਲ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਏਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਬੇੜੀ ਆਈ, ਉਸ ਵਿਚ ਸੱਤਾਂ ਰਿਖੀਆਂ ਸਣੇ ਸਤਯਬ੍ਰਤ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਸਿੰਙਾਂ ਵਾਲਾ ਵਡਾ ਮੱਛ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਾ ਰਿਖੀ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਸਿੰਙ ਨਾਲ ਬੇੜੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਵੇਗ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮੀ ਨਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਤ੍ਵ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਹਯਗ੍ਰੀਵ ਸੰਖਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਵੇਦ ਲਿਆ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਆਪ ਮੱਛ ਰੂਪ ਤੋਂ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਨਿਜ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਮੱਛ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਜੋ ਤਤ੍ਵ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਮਤਸ ਪੁਰਾਣ' ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਠਾਰਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਹੈ।

ਇਹ ਮੱਛ ਅਵਤਾਰ ਸਤਯੁਗ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਧੜ ਰੋਹੂ ਮੱਛੀ ਜਿਹਾ, ਉਪਰਲਾ ਹਿਸਾ ਮਨੁਖ ਜਿਹਾ ਅਤੇ ਰੰਗ ਕਾਲਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਸਿੰਙ ਸਨ, ਚਾਰ ਹੱਥ ਸਨ। ਛਾਤੀ ਤੇ ਲਛਮੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਕਮਲ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਨ।

ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਵਿਵਸ੍ਵਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਵੈਵਸ੍ਵਤ ਮਨੁ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਅਤੇ ਵਡੇ ਤਪਸ੍ਵੀ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ ਛੋਟੀ ਮੱਛੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - 'ਮੈਨੂੰ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਤਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ।' ਮਨੁ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਘੜੇ ਵਿਚ ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਵਧਣ ਲੱਗੀ। ਜਦ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਈ, ਤਦ ਮਨੁ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਖੂਹ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਉਹ ਹੋਰ ਵਡੀ ਹੋਈ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਛਡ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਵੀ ਕੱਢ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਮੱਛੀ ਨੇ ਹੱਸਦੇ ਹੱਸਦੇ ਕਿਹਾ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪ੍ਰਲੋਯ ਕਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਇਕ ਚੰਗੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬੇੜੀ ਬਣਵਾ ਲਵੋ ਅਤੇ ਸੱਤਾਂ ਰਿਖੀਆਂ ਸਮੇਤ ਉਸ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਜਾਓ। ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬੀਜ

ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰਖ ਲੋ ਅਤੇ ਉਸ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਮੇਰੀ ਉਡੀਕ ਕਰੋ। ਵੈਵਸ੍ਵਤ ਮਨੁ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਪ੍ਰਲੋਅ ਕਾਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਲ ਵਿਚ ਲੁਪਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਦ ਉਹ ਲੰਮੀ-ਚੌੜੀ ਮੱਛੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੇੜੀ ਉਸ ਮੱਛੀ ਦੇ ਸਿੰਙ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਮੱਛੀ ਉਸ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਹਿਮਾਲੇ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਸਿਖਰ ਤੇ ਲੈ ਗਈ। ਉਥੇ ਵੈਵਸ੍ਵਵ ਮਨੁ ਅਤੇ ਸੱਤਾਂ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਮੱਛੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਬੇੜੀ ਉਸ ਦੇ ਸਿਖਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਸਿਖਰ ਅਜ ਤਕ 'ਨੌਕਾ ਬੰਧਨਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਮੱਛੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਮੈਂ ਆਪ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੁਸਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੱਛ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਏਹੀ ਮਨੁ ਦੁਬਾਰਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨਗੇ।' ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਮੱਛ ਉਥੇ ਹੀ ਅੰਤਰਧਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ।

ਮਤਸਜ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ 'ਮਨੁ' ਨਾਮਕ ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਘੋਰ ਤਪਸਿਆ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੋਂ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਕਿ ਜਦ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਲੋਅ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਮੈਂ ਹੀ ਮੁੜ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਤਦੋਂ ਪ੍ਰਲੋਅ ਕਾਲ ਆਉਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵਕਤ ਪਹਿਲੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਉਕਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੱਛ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਆਏ ਸਨ। ਭਾਗਵਤ ਆਦਿਕ ਪੁਰਾਣਾ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਥਾ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸੁਣੀਆਂ ਵੀ ਹਨ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪ੍ਰਥਮ ਮੱਛ ਅਉਤਾਰ ਸੰਖਾਸੁਰ ਬੱਧਹ ਕਥਨੰ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧॥੫੪॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਪਹਿਲਾ ਅਵਤਾਰ 'ਮੱਛ' ਅਤੇ ਸੰਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੧॥੫੪॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਦੂਸਰਾ ਅਵਤਾਰ 'ਕੱਛੂ'

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਕਿਤੋ ਕਾਲ ਬੀਤਯੋ ਕਰਯੋ ਦੇਵ ਰਾਜੰ॥ ਭਰੇ ਰਾਜ ਧਾਮੰ ਸੁਭੰ ਸਰਬ ਸਾਜੰ॥
ਗਜੰ ਬਾਜ ਬੀਨੰ ਬਿਨਾ ਰਤਨ ਭੂਪੰ॥ ਕਰਯੋ ਬਿਸ਼ਨ ਬੀਚਾਰ ਚਿੱਤੰ ਅਨੂਪੰ॥ ੧॥

ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਰਦਿਆਂ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਚੰਗੇ ਸਾਜੋ ਸਮਾਨ ਨਾਲ ਰਾਜ ਭਵਨ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਰਾਜਾ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਵਾਜੇ ਆਦਿਕ ਰਤਨਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ॥ ੧॥

ਸਭੈ ਦੇਵ ਏਕਤ੍ਰ ਕੀਨੇ ਪੁਰਿੰਦ੍ਰੰ॥ ਸਸੰ ਸੂਰਜੰ ਆਦਿ ਲੈ ਕੇ ਉਪਿੰਦ੍ਰੰ॥
ਹੁਤੇ ਦਈਤ ਜੇ ਲੋਕ ਮੱਧਜੰ ਹੰਕਾਰੀ॥ ਭਏ ਏਕਠੇ ਭ੍ਰਾਤਿ ਭਾਵੰ ਬਿਚਾਰੀ॥ ੨॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਸੂਰਜ ਆਦਿਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਪਿੰਦ੍ਰ ਆਦਿ ਤਕ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਹੰਕਾਰੀ ਦੈਂਤ ਲੋਕ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਭ੍ਰਾਤ੍ਰੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਗਏ॥ ੨॥

ਬਦਯੋ ਅਰਧ ਅਰਧੰ ਦੁਹੂ ਬਾਟਿ ਲੀਬੋ॥ ਸਭੋ ਬਾਤ ਮਾਨੀ ਯਹੈ ਕਾਮ ਕੀਬੋ॥
ਕਰੋ ਮੱਥਨੀ ਕੂਟ ਮੰਦ੍ਰਾਚਲੇਯੰ॥ ਤਕਯੋ ਛੀਰ ਸਾਮੁੰਦ੍ਰ ਦੇਅੰ ਅਦੇਯੰ॥ ੩॥

ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਨਿਕਲੇਗਾ ਅੱਧੋ ਅੱਧ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮਨ ਲਈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਮੰਦ੍ਰਾਚਲ ਪਰਬਤ ਨੂੰ ਮਧਾਣੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੱਕੀ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ॥ ੩॥

ਕਰੀ ਮੱਥਕਾ ਬਾਸਕੰ ਸਿੰਧ ਮੱਧੰ॥ ਮਥੈ ਲਾਗ ਦੋਊ ਭਏ ਅੱਧ ਅੱਧੰ॥
ਸਿਰੰ ਦੈਤ ਲਾਗੇ ਗਹੀ ਪੂਛ ਦੇਵੰ॥ ਮਥਯੋ ਛੀਰ ਸਿੰਧੈ ਮਨੋ ਮਾਟਕੇਵੰ॥ ੪॥

ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜੋ ਮੰਦ੍ਰਾਚਲ ਮਧਾਣੀ ਪਈ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬਾਸਕ

++

ਨਾਗ ਨੂੰ ਨੇਤ੍ਰਾ ਬਣਾਇਆ। ਇਉਂ ਦੋਵੇਂ ਅੱਧੋ ਅੱਧ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਰਿੜਕਣ ਲੱਗੇ। ਸਿਰ ਵਲੋਂ ਦੈਂਤ ਲਗੇ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਪੂਛ ਫੜੀ। ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਇਉਂ ਰਿੜਕਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਚਾਟੀ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਰਿੜਕੀਦਾ ਹੈ॥੪॥

ਇਸੋ ਕਉਣ ਬੀਯੋ ਧਰੇ ਭਾਰੁ ਪੱਬੰ॥ ਉਠੇ ਕਾਂਪ ਬੀਰੰ ਦਿੱਤਜਾਦਿੱਤਜ ਸੱਬੰ॥
ਤਬੈ ਆਪ ਹੀ ਬਿਸ਼ਨ ਮੰਤ੍ਰੰ ਬਿਚਾਰਜੋ॥ ਤਰੇ ਪਰਬਤੰ ਕੱਛਪੰ ਰੂਪ ਧਾਰਜੋ॥੫॥

ਦੂਜਾ ਅਜੇਹਾ ਕੋਣ ਹੈ ਜੋ ਪਰਬਤ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਸਹਾਰੇਗਾ ? ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਸੂਰਮੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਕੰਬ ਉਠੇ। ਤਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਠੱਲਾਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੰਦਰਾਚਲ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਜਾਏਗਾ। ਇਹ ਸੋਚਦਿਆਂ ਉਹ ਪਹਾੜ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਕੱਛੂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਿਆ॥੫॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਬਾਸ਼ਕ ਨੂੰ ਨੇਤ੍ਰਾ ਤੇ ਮੰਦ੍ਰਾਚਲ ਨੂੰ ਮਧਾਣੀ ਬਣਾਇਆ। ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕਿਆ। ਮੰਦ੍ਰਾਚਲ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਡੁਬੋਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਜਾਨ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਵੇਖਕੇ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਕੰਬ ਗਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਕੱਛੂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਮੰਦ੍ਰਾਚਲ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਥੰਮ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਰਿੜਕਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਕੱਛੂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਇਕ ਲਖ ਜੋਜਨ ਦੀ ਸੀ। ਕਈ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਕੰਨ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਮਧੁ ਤੇ ਕੈਟਭ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਦੌੜੇ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿੱਝ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਧਰਤੀ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਤੋਂ ਪਹਾੜ ਬਣਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਡੱਕੋ ਡੋਲੇ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਤਦ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਕੱਛੂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਰਖਣ ਲਈ ਧਰਤੀ ਹੇਠਾਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦਾ ਏਹੀ ਦੂਜਾ ਅਵਤਾਰ ਹੈ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਦੁਤੀਆ ਕੱਛ ਅਉਤਾਰ ਸੰਪੂਰਨੰ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨॥੫॥੫੯॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਦੂਸਰਾ ਅਵਤਾਰ 'ਕੱਛੂ' ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੨॥੫॥੫੯॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਤੀਸਰਾ ਤੇ ਚੌਥਾ ਅਵਤਾਰ 'ਨਰ' 'ਨਰਾਇਣ'

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥ ਮਿਲਿ ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਸਿੰਧ ਮਥ੍ਯੋ ॥ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਕਵਿੱਤਨ ਮੱਧ ਕਥ੍ਯੋ ॥
ਤਬ ਰਤਨ ਚਤੁਰਦਸ ਯੋਂ ਨਿਕਸੇ ॥ ਅਸਤਾਨਿ ਸਮੇ ਸਸ ਸੇ ਬਿਗਸੇ ॥੧॥

ਮਿਲ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕਿਆ। ਉਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ 'ਸ੍ਯਾਮ' ਕਵੀ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਦੋਂ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਕਲੇ, ਜਿਵੇਂ ਸੰਧਿਆ ਦੇ ਸਮੇਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਏ ਹੋਣ ॥੧॥

ਅਮਰਾਂਤਕ ਸੀਸ ਕੀ ਓਰ ਹੂਅੰ ॥ ਮਿਲਿ ਪੂਛ ਗਹੀ ਦਿਸ ਦੇਵ ਦੂਅੰ ॥
ਰਤਨੰ ਨਿਕਸੇ ਬਿਗਸੇ ਸਸਿ ਸੇ ॥ ਜਨੁ ਘੂਟਨ ਲੇਤ ਅਮੀ ਰਸ ਕੇ ॥੨॥

ਦੈਂਤ ਬਾਸਕ ਨਾਗ ਦੇ ਸਿਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂਛ ਫੜੀ ਸੀ। ਇਉਂ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਦਿਆਂ ਜੋ ਰਤਨ ਨਿਕਲੇ, ਉਹ ਇੰਝ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਮਾਨੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਦੇ ਘੁੱਟ ਪੀ ਰਹੇ ਸਨ ॥੨॥

ਨਿਕਸ੍ਯੋ ਧਨੁ ਸਾਇਕ ਸੁੱਧ ਸਿਤੰ ॥ ਮਦੁ ਪਾਨ ਕਢ੍ਯੋ ਘਟ ਮਦ੍ਯ ਮਤੰ ॥
ਗਜ ਬਾਜ ਸੁਧਾ ਲਛਮੀ ਨਿਕਸੀ ॥ ਘਨ ਮੋ ਮਨੋ ਬਿੱਦੁਲਤਾ ਬਿਗਸੀ ॥੩॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿਰੋਲ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਨਿਕਲਿਆ, ਫਿਰ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਘੜਾ ਨਿਕਲਿਆ, ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਐਰਾਵਤਿ ਹਾਥੀ, ਉਚੀਸ੍ਰਵਾ ਘੋੜਾ ਅਤੇ ਲਛਮੀ ਇੰਝ ਨਿਕਲੀ ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕੀ ਹੋਵੇ ॥੩॥

ਕਲਪਾਦ੍ਰੁਮ ਮਾਹੁਰ ਅਉ ਰੰਭਾ ॥ ਜਿਹ ਮੋਹਿ ਰਹੈ ਲਖ ਇੰਦ੍ਰ ਸਭਾ ॥
ਮਣਿ ਕੌਸਤਕੰ ਸਸਿ ਰੂਪ ਸੁਭੰ ॥ ਜਿਹ ਭੱਜਤ ਦੈਤ ਬਿਲੋਕ ਜੁਧੰ ॥੪॥

ਫਿਰ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ, ਜ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਰੰਭਾ ਨਾਮ ਦੀ ਅਪੱਛਰਾ ਨਿਕਲੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਇੰਦਰ ਦੀ ਸਭਾ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ ਕੌਤਕ ਮਨੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨਿਕਲਿਆ,

ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਦੈਂਤ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਭੱਜ ਤੁਰੇ॥੪॥

ਨਿਕਸੀ ਗਵਰਾਜ ਸੁ ਧੇਨ ਭਲੀ॥ ਜਿਹ ਛੀਨ ਲਯੋ ਸਹਸਾਸਤ੍ਰ ਬਲੀ॥
ਗਨ ਰਤਨ ਗਨਉ ਉਪਰਤਨ ਅਬੈ॥ ਤੁਮ ਸੰਤ ਸੁਨੋ ਚਿਤ ਲਾਇ ਸਭੈ॥੫॥

ਮਗਰੋਂ ਰਾਜ ਗਊ ਕਾਮਧੇਨੁ ਨਿਕਲੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਹਸ੍ਰ ਬਾਹੂ ਬਲੀ ਨੇ ਜਮਦਗਨਿ ਰਿਖੀ ਪਾਸੋਂ ਖੋਹ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹੋਏ ਰਤਨ ਗਿਣੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਪ ਰਤਨ ਗਿਣਦਾ ਹਾਂ ਹੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤੋ! ਤੁਸੀਂ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣੋ॥੫॥

ਗਨ ਜੋਕ ਹਰੀਤਕੀ ਓਰ ਮਧੰ॥ ਜਨ ਪੰਚ ਸੁ ਨਾਮਯ ਸੰਖ ਸੁਭੰ॥
ਸਸ ਬੇਲ ਬਿਜਿਯਾ ਅਰ ਚੱਕ੍ਰ ਗਦਾ॥ ਜੁਵਰਾਜ ਬਿਰਾਜੱਤ ਪਾਨ ਸਦਾ॥੬॥

ਜੋਕ, ਹਰੀੜ, ਹਕੀਕ, ਸ਼ਹਿਦ, ਪੰਚਜਨ ਨਾਮਾ ਸੰਖ, ਸੋਮ ਲਤਾ, ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ, ਤੇ ਗਦਾ, ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਜੁਵਰਾਜ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਪਾਣਿ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਦੇ ਹਨ॥੬॥

ਧਨੁ ਸਾਰੰਗ ਨੰਦਗ ਖੱਗ ਭਣੰ॥ ਜਿਨ ਖੰਡਿ ਕਰੈ ਗਨ ਦਈਤ ਰਣੰ॥
ਸ਼ਿਵ ਸੂਲ ਬੜਵਾਨਲ ਕਪਲ ਮੁਨੰ॥ ਤ ਧਨੰਤਰ ਚਉਦਸਵੋ ਰਤਨੰ॥੭॥

ਸਾਰੰਗ ਧਨੁਖ, ਤਲਵਾਰ, ਜਿਸ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨਾਸ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਪਿਨਾਕ ਨਾਮ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸੂਲ, ਬੜਵਾ ਅਗਨੀ, ਕਪਿਲ ਮੁਨੀ ਅਤੇ ਧਨੰਤਰ ਚੌਦ੍ਹਵਾਂ ਰਤਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਕਲਿਆ॥੭॥

ਗਨ ਰਤਨ ਉਪਰਤਨ ਐ ਧਾਤ ਗਨੋ॥ ਕਹਿ ਧਾਤ ਸਭੈ ਉਪਧਾਤ ਭਨੋ॥
ਸਭ ਨਾਮ ਜਥਾ ਮਤ ਸਜਾਮ ਧਰੇ॥ ਘਟ ਜਾਨ ਕਵੀ ਜਿਨ ਨਿੰਦ ਕਰੋ॥੮॥

ਰਤਨ ਤੇ ਉਪਰਤਨ ਗਿਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਧਾਤਾਂ ਗਿਣਦਾ ਹਾਂ, ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਧਾਤਾਂ ਦੱਸ ਕੇ ਉਪਧਾਤਾਂ ਕਹਾਂਗਾ। ਸਜਾਮ ਕਵੀ ਆਪਣੀ ਬੁਧਿ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਕਵੀਓ! ਜੇ ਕੋਈ ਨਾਮ ਘਟ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਿੰਦਾ ਨਾ ਕਰਨੀ॥੮॥

ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਗਨ ਲੋਹ ਸਿਕਾ ਸ੍ਵਰਨੰ॥ ਚਤੁਰਥ ਭਨ ਧਾਤ ਸਿਤੰ ਰੁਕਮੰ॥
ਬਹੁਰੋ ਕਥ ਤਾਂਬਰ ਕਲੀ ਪਿਤਰੰ॥ ਕਥਿ ਅਸ਼ਟਮ ਜਿਸਤੁ ਹੈ ਧਾਤ ਧਰੰ॥੯॥

ਪਹਿਲੇ ਲੋਹਾ ਗਿਣੋ, ਫਿਰ ਸਿੱਕਾ ਤੇ ਸੋਨਾ, ਚੌਥੀ ਧਾਤ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੀ ਚਾਂਦੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਤਾਬਾ ਕਲੀ ਤੇ ਪਿਤਲ ਆਖੋ, ਅਠਵੀਂ ਧਾਤ ਜਿਸਤ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥੯॥

ਉਪਧਾਤ ਕਥਨੰ॥ ਸੁਰਮੰ ਸ਼ਿੰਗਰਫ ਹਰਤਾਲ ਗਣੰ॥ ਚਤੁਰਥ ਤਹ ਸਿੰਬਲ ਖਾਰ ਭਣੰ॥

ਮਿਤ੍ਰ ਸੰਖ ਮਨਾਸਿਲ ਅਭ੍ਰਕਯੰ॥ ਭਨ ਅਸ਼ਟਮ ਲੋਣ ਰਸੰ ਲਵਣੰ॥੧੦॥

ਸੁਰਮਾ, ਸਿੰਗਰਫ, ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰਤਾਲ, ਚੌਥਾ ਸਿੰਮਲਖਾਰ, ਮਿਤ੍ਰ ਸੰਖ ਮਨਾਸਿਲ ਤੇ ਅਭ੍ਰਕ ਅਠਵਾਂ ਖਾਰੇ ਸੁਆਦ ਵਾਲਾ ਲੂਣ। ਇਹ ਅੱਠ ਉਪਧਾਤਾਂ ਕਹਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਧਾਤ ਉਪਧਾਤ ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਸੋ ਹੌਂ ਕਹੀ ਬਨਾਇ॥
ਖਾਨਨ ਮਹਿ ਭੀ ਹੋਤ ਹੈ ਕੋਈ ਕਹੂੰ ਕਮਾਇ॥੧੧॥

ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ ਤੇ ਅੱਠ ਉਪਧਾਤਾਂ, ਇਹ ਸੋਲਾਂ ਹੀ ਵਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਕਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਖਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿਤੋਂ ਲਿਆਵੇ॥੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਰਤਨ ਉਪਰਤਨ ਨਿਕਾਸੇ ਤਬ ਹੀ॥ ਧਾਤ ਉਪਧਾਤ ਦਿਰਬ ਮੋ ਸਭ ਹੀ॥
ਤਿਹ ਤਬ ਹੀ ਬਿਸ਼ਨਹਿ ਹਿਰ ਲਯੋ॥ ਅਵਰਿਨ ਬਾਟ ਅਵਰਨਹਿ ਦਯੋ॥੧੨॥

ਰਤਨ, ਉਪਰਤਨ, ਧਾਤ, ਉਪਧਾਤ ਆਦਿ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਨਿਕਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ॥੧੨॥

ਚੌਪਈ ॥ ਸਾਰੰਗ ਸਰ ਅਸ ਚਕ੍ਰ ਗਦਾ ਲੀਅ॥ ਪਾਂਚਾਮਰ ਲੈ ਨਾਦ ਅਧਿਕ ਕੀਅ॥
ਸੂਲ ਪਿਨਾਕ ਬਿਸਹ ਕਰ ਲੀਨਾ॥ ਸੋ ਲੈ ਮਹਾਂਦੇਵ ਕਉ ਦੀਨਾ॥੧੩॥

ਸਾਰੰਗ ਧਨੁਖ ਤੇ ਤੀਰ, ਨੰਦਗ ਨਾਮ ਦੀ ਤਲਵਾਰ, ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਤੇ ਗਦਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਆਪ ਧਾਰ ਲਏ ਅਤੇ ਪੰਚ ਜਨ ਨਾਮਾ ਸੰਖ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵਜਾਇਆ ਫਿਰ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਪਿਨਾਕ ਨਾਮ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਹਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ, ਜੋ ਮਗਰੋਂ ਮਹਾਂਦੇਵ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥੧੩॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਦੀਯੋ ਇੰਦ੍ਰ ਐਰਾਵਤੰ ਬਾਜ ਸੂਰੰ॥ ਉਠੇ ਦੀਹ ਦਾਨੋ ਜੁਧੰ ਲੋਹ ਪੂਰੰ॥
ਅਨੀ ਦਾਨਵੀ ਦੇਖ ਉੱਠੀ ਅਪਾਰੰ॥ ਤਬੈ ਬਿਸ਼ਨ ਜੂ ਚਿੱਤ ਕੀਨੋ ਬਿਚਾਰੰ॥੧੪॥

ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਐਰਾਵਤਿ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਉੱਚਸ੍ਰਵਾ ਘੋੜਾ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਦੈਂਤ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਜੁੱਧ ਲਈ ਉਠ ਖੜੇ ਹੋਏ। ਤਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ॥੧੪॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਨਰੰ ਅਉਰ ਨਾਰਾਇਣੰ ਰੂਪ ਧਾਰੀ॥ ਭਯੋ ਸਾਮੁਹੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਸੰਭਾਰੀ॥
ਭਟੰ ਐਂਠ ਫੈਂਟੇ ਭੁਜੰ ਠੋਕ ਭੂਪੰ॥ ਬਜੇ ਸੂਲ ਸੇਲੰ ਭਏ ਆਪ ਰੂਪੰ॥੧੫॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨਰ ਅਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਦੋ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ, ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਸੰਭਾਰ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫੌਜ

ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਇਆ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਘੁਟ ਕੇ ਕਮਰਕਸੇ ਕਰ ਲਏ। ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਥਾਪੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਤੇ ਨੇਜੇ ਖੜਕਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਯੁੱਧ ਮੱਚ ਗਿਆ॥੧੫॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ਪਰਜੋ ਆਪ ਮੋ ਲੋਹ ਕ੍ਰੋਹੰ ਅਪਾਰੰ॥ਧਰਜੋ ਐਸ ਕੈ ਬਿਸ਼ਨ ਤ੍ਰਿਤੀਆਵਤਾਰੰ॥
ਨਰੰ ਏਕ ਨਾਰਾਇਣੰ ਦੁਐ ਸਰੂਪੰ॥ਦਿਪੈ ਜੋਤਿ ਸਉਦਰ ਜੁ ਧਾਰੇ ਅਨੂਪੰ॥੧੬॥

ਵੱਡੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੋਹਾ ਵਰਸਿਆ, ਵਿਸਨੂੰ ਨੇ ਤੀਜਾ ਅਵਤਾਰ ਇਸ ਲਈ ਧਾਰਿਆ। ਇਕ ਨਰ ਤੇ ਦੂਜਾ ਨਾਰਾਇਨ ਦੇ ਸਰੂਪ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚਮਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰਤਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ॥੧੬॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ਉਠੇ ਟੂਕ ਟੋਪੰ ਗੁਰਜੰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥ਜੁਟੇ ਜੰਗ ਕੋ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਜੁਝਾਰੇ॥
ਉਡੀ ਧੂਰਿ ਪੂਰੰ ਛੁਹੀ ਐਨ ਗੈਨੰ॥ਡਿਗੇ ਦੇਵਤਾ ਦੈਤ ਕੰਪਿਯੋ ਤ੍ਰਿਨੈਨੰ॥੧੭॥

ਸੂਰਮੇ ਖੜੇ ਹੋਏ ਗੁਰਜਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਟੋਪ ਟੁਕੜੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜੰਗ ਦੇ ਲੜਾਕੇ ਜੋਧੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜੋ ਗਰਦ ਉੱਡੀ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੋਹ ਲਿਆ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਤ ਜ਼ਿਮੀ ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤਿੰਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਗਿਆ॥੧੭॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ਗਿਰੇ ਬੀਰ ਏਕੰ ਅਨੇਕੰ ਪ੍ਰਕਾਰੰ॥ਸੁਭੇ ਜੰਗ ਮੋ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਜੁਝਾਰੰ॥
ਪਰੀ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ ਸੁਭੇ ਅੰਗ ਭੰਗੰ॥ ਮਨੋ ਪਾਨ ਕੈ ਭੰਗ ਪੌਢੇ ਮਲੰਗੰ॥੧੮॥

ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਜੰਗ ਦੇ ਲੜਾਕੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਫੌਜ ਵੱਢੀ ਟੁਕੀ ਪਈ ਸੀ ਅਤੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਭੰਗ ਪੀ ਕੇ ਮਲੰਗ ਸੁਤੇ ਪਏ ਸਨ॥੧੮॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਦਿਸਾ ਮਉ ਨ ਆਈ ਅਨੀ ਦੈਤ ਰਾਜੰ॥ਭਜੇ ਸਰਬ ਦੇਵੰ ਤਜੇ ਸਰਬ ਸਾਜੰ॥
ਗਿਰੇ ਸੰਜ ਪੁੰਜੰ ਸਿਰੰ ਬਾਹੁ ਬੀਰੰ॥ਸੁਭੇ ਬਾਨ ਜਿਉ ਚੇਤ ਪੁਹਪੰ ਕਰੀਰੰ॥੧੯॥

ਦੈਂਤ ਰਾਜ ਦੀ ਫੌਜ ਦਿਸਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ ਭਾਵ ਦੈਂਤ ਸੈਨਾ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਈ। ਉਧਰੋਂ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸਿਰ, ਬਾਹਾਂ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਦੇ ਪੁੰਜ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖੁੱਭੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਚੇਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਕਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਫੁੱਲ ਸੋਹਦੇ ਹਨ॥੧੯॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਸੁਰੇ ਜੰਗ ਹਾਰਿਯੋ ਕੀਯੋ ਬਿਸ਼ਨ ਮੰਤ੍ਰੰ॥ ਭਯੋ ਅੰਤ੍ਰ ਧਯਾਨੰ ਕਰਯੋ ਜਾਨ ਤੰਤ੍ਰੰ॥ ਮਹਾਂ ਮੋਹਨੀ ਰੂਪ ਧਾਰਯੋ ਅਨੂਪੰ॥ ਛਕੇ ਦੇਖ ਦੋਊ ਦ੍ਰੈਤਯਾਦਿੱਤ ਭੂਪੰ॥ ੨੦॥

ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਜੰਗ ਹਾਰ ਗਈਆਂ ਤਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਸਮਝੋ ਉਸਨੇ ਤੰਤ੍ਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਝਟ ਹੀ ਇਕ ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਮਹਾਂ ਮੋਹਨੀ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਕੁਲ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ॥੨੦॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਕੱਛਪ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਜਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਮੰਦ੍ਰਾਚਲ ਨੂੰ ਥੰਮ ਲਿਆ ਤਾਂ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿੜਕਣ ਲੱਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿੜਕਣ ਨਾਲ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ- ਧਨੁੱਖ, ਸ਼ਰਾਬ, ਹਾਥੀ, ਘੋੜਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਲਛਮੀ, ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ, ਕਾਲ ਕੂਟ, ਰੰਭਾ, ਕੌਸਤਕ ਮਣੀ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਕਾਮਧੇਨ ਅਤੇ ਧਨੰਤਰਿ ਨਿਕਲੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ- ਜੋਕ, ਹਰੜ , ਹਕੀਕ, ਸ਼ਹਿਦ, ਸੰਖ, ਸੋਮਲਤਾ, ਭੰਗ, ਚੱਕ੍ਰ, ਗਦਾ, ਸਾਰੰਗ - ਧਨੁਖ, ਨੰਦਗ-ਖੜਕ ਪਿਨਾਕ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਬਰਾਮਦ ਹੋਏ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ- ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ, ਤਾਂਬਾ, ਕਲੀ, ਪਿੱਤਲ, ਲੋਹਾ, ਸਿੱਕਾ ਅਤੇ ਜਿਸਤ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ।

ਉਪ ਧਾਤਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਮਾ, ਸਿੰਗਰਫ, ਹੜਤਾਲ, ਸਿਮੰਲਖਾਰ, ਮੁਰਦਾ ਸੰਖ, ਮਨਸਿਲ, ਅਭਰਕ ਅਤੇ ਲੂਣ ਆਦਿਕ ਪਦਾਰਥ ਨਿਕਲੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੰਡਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਤਿਆਰ ਹੋਏ। ਪਰ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਾ ਹੋਈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਜੰਗ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਮਝਾਇਆ ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਸਮਝੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪ ਨੇ 'ਨਰ' ਤੇ 'ਨਾਰਾਇਣ' ਨਾਮ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ।

ਇਹ ਜੰਗ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਫਲ ਕੁਝ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ, ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹਾਰ ਗਏ। ਦੇਵਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਸਮਝ ਕੇ ਨਸ ਗਏ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਫ਼ਤਹਿ ਜਾਣ ਕੇ ਦੌੜ ਗਏ। ਉਹ ਪਦਾਰਥ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪਏ ਰਹੇ- ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰਨ ਲਈ 'ਮਹਾਮੋਹਨੀ' ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਜਿਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲਾ ਬੈਠੇ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਬਾਵੇ ਬਣ ਕੇ ਕਤਾਰਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਮੋਹਨੀ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਨੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਜਾਣੇ। ਅਜੇਹੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਮੋਹਨੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸਕੰਦ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਦੈਂਤਾ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਿਆਂ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਕੁੰਭ ਘੜਾ ਲੈ ਕੇ ਧਨੰਤਰਿ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ। ਧਨੰਤਰੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਕਲਸ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਜਯੰਤ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਭ' ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਹੁ। ਦੈਂਤ ਗੁਰੂ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਨੇ ਦੈਤਾਂ ਨੂੰ ਭੜਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਸ! ਦੈਂਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਘੜਾ ਖੋਹਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਯੁੱਧ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ

ਤਕ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਜੰਗ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਭ ਦੀ ਖੋਹਾ-ਖੋਹੀ ਵੇਲੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਜਗ੍ਹਾ ਹਰਿਦਵਾਰ, ਪ੍ਰਯਾਗ, ਨਾਸਿਕ ਤੇ ਉਜੈਨ-ਉਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਡੁਲ੍ਹਾ। ਇਸ ਲਈ ਚੋਹਾਂ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ 'ਕੁੰਭ' ਨਾਮ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਕਰਕੇ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਕੁੰਭ ਪੁਰਬ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਖੋਹਾ-ਖੋਹੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਮਿਟਦੀ ਨਾ ਵੇਖ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਮੋਹਨੀ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਤੇ ਸੁੱਧਾਂ ਭੁਲ ਗਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਮੋਹਨੀ' ਨੂੰ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੰਡ ਕੇ ਪਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਦਰਖਾਸਤ ਕੀਤੀ। ਮੋਹਣੀ ਨੇ ਝਟ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਕਲਸ ਭਰ ਲਏ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਕਪਟ ਵੇਸ-ਧਾਰੀ ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਦੈਂਤ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਨਾਲ ਰਾਹੂ ਦਾ ਸਿਰ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਸਿਰ ਕਟੇ ਜਾਣ ਪੁਰ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸੂਰਜ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਹਿੰਦੂ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਰਾਹੂ ਹੀ 'ਰਾਹੂ ਤੇ ਕੇਤੂ' ਹੋ ਕੇ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਚੰਬੜਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

'ਨਰ' ਤੇ 'ਨਾਰਾਇਣ' ਦੋਵੇਂ ਧਰਮ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ, ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਅਤੇ 'ਹਰਿ' ਸੀ। 'ਨਰ' ਤੇ 'ਨਾਰਾਇਣ' ਜੰਗ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਕੇ ਗੰਧਮਾਦਨ ਪਰਬਤ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਘੋਰ ਤਪਸਿਆ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਮਾਦਨ ਹਿਮਾਲਯ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਨਰ-ਨਾਰਾਇਣ ਦੀ ਤਪਸਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਨਾਰਦ ਨੂੰ ਭਰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਦਾ ਕੀ ਮਨੋਰਥ ਹੈ?

ਇਸ ਭਰਮ ਵੱਸ ਹੋਕੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਕ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਨਾਰਦ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ - ਸਾਡਾ ਵੀ ਇਕ ਮੂਲ ਪੁਰਖ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰਾਤਮਾਂ ਹੈ। ਅਵਿਜਕਤ ਅਚਲ ਅਤੇ ਸਨਾਤਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਇੰਦਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਮਹਾਨ ਸਰੂਪ ਹੈ।

ਨਰ ਅਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਨਾਮ ਦੇ ਰਿਖੀ ਸਨ, ਜੋ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭਾਈ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਨਰ ਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਗੰਧਮਾਦਨ ਪਰਬਤ ਤੇ ਤਪਸਿਆ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੱਖਜ ਦਾ ਯੱਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਯੱਗਜ ਵਿਚ ਦੱਖਜ ਨੇ ਰੁਦਰ ਦੇ ਭਾਗ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਦੱਖਜ ਦਾ ਯੱਗ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰੁੱਦਰ ਨੇ ਇਕ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਯੱਗ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਜਾ ਕੇ ਵਡੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਾਰਾਇਣ ਦੀ ਵੱਖੀ ਤੇ ਜਾ ਡਿੱਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾਰਾਇਣ ਦੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਤੋਂ ਹਾਰ ਕੇ ਅਤੇ ਖੁੰਡਾ ਹੋ ਕੇ, ਫਿਰ ਸ਼ੰਕਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਰੁਦਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਨਰ-ਨਾਰਾਇਣ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਦੌੜਿਆ। ਨਾਰਾਇਣ ਨੇ ਤਾਂ ਰੁਦਰ ਦਾ ਗਲ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਨਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ

ਇਕ ਸੀਖ ਚੁੱਕੀ, ਜੋ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਪਸ਼ੂ ਬਣ ਗਈ। ਨਾਰਾਇਣ ਤੇ ਰੁਦ੍ਰ ਦਾ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦ੍ਰਵ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਜਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਆ ਕੇ ਰੁਦ੍ਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਆਪ ਨਾਰਾਇਣ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਤੋਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਤਦ ਰੁਦ੍ਰ ਨੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਕਰ ਕੇ ਨਾਰਾਇਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਰੁਦ੍ਰ ਨਾਲ ਨਰ-ਨਾਰਾਇਣ ਦੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ ਹੋ ਗਈ। ਮਹਾਂਭਰਤ ਦੇ ਨਾਰਾਇਣੀ ਯਾਖਯਾਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਨਰ ਅਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਨਾਮਕ ਦੋ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਨਾਰਾਇਣੀ ਅਰਥਾਤ ਭਾਗਵਤ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਜਦ ਨਾਰਦ ਰਿਖੀ ਸ੍ਵੇਤ ਦੀਪ ਗਏ ਸਨ, ਤਦ ਆਪ ਭਗ੍ਵਾਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਦੇਵੀ ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ 'ਧਰਮ' ਨੇ ਦੱਖਜ ਦੀਆਂ ਦਸ ਧੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਹਰਿ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਨਰ ਅਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਨਾਮ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰਿ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤਾਂ ਯੋਗਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਰ ਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਹਿਮਾਲਯ ਤੇ ਕਠਨ ਤਪਸਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੰਦਰ ਨੇ ਡਰ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਤਪਸਿਆ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਅਤੇ ਲੋਭ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਰ-ਨਾਰਾਇਣ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭੇਜਿਆ, ਪਰ ਨਰ- ਨਾਰਾਇਣ ਦੀ ਤਪਸਿਆ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਤਦ ਇੰਦਰ ਨੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਲਈ। ਕਾਮਦੇਵ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬਸੰਤ ਅਤੇ ਰੰਭਾ, ਤਿਲੋਤਮਾਂ ਆਦਿਕ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਨਰ-ਨਾਰਾਇਨ ਦੇ ਪਾਸ ਪੁੱਜਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਆਦਿਕ ਦੇ ਗਾਉਣੇ ਨਾਲ ਨਰ-ਨਾਰਾਇਣ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਲਾਂ ਸਮਝ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਲੱਤ ਤੋਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਅਪੱਛਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਉਰਵਸ਼ੀ ਪਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੰਦਰ ਦੀਆਂ ਭੇਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅਪੱਛਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸੋਹਣੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨੇ ਨਰ-ਨਾਰਾਇਣ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਵਰ ਮੰਗਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਆਪ ਸਾਡੇ ਪਤੀ ਹੋਵੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਕੇ ਨਰ-ਨਾਰਾਇਣ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦ੍ਵਾਪੁਰ ਵਿਚ ਜਦ ਅਸੀਂ ਅਵਤਾਰ ਲਵਾਂਗੇ ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜ ਕੁਲ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲਵੋਗੀਆਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ 'ਨਾਰਾਇਣ' ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਤੇ 'ਨਰ' ਅਰਜਨ ਹੋਏ ਸਨ।

ਏਹੀ ਨਰ-ਨਾਰਾਇਣ ਰਿਖੀ ਹੀ ਦੁਆਪਰ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਜਨ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਸਨ। ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਅਤੇ ਭਾਗਵਤ ਆਦਿਕ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਤ੍ਰਿਤੀਯ ਨਰ ਅਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਚਤੁਰਥ ਅਵਤਾਰ ਸੰਪੂਰਨੰ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੩॥ ੪॥ ੨੦॥ ੭੯॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਤੀਸਰਾ 'ਨਰ' ਅਤੇ ਚੌਥਾ 'ਨਾਰਾਇਨ' ਅਵਤਾਰ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੩॥ ੪॥ ੨੦॥ ੭੯॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਪੰਜਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਮਹਾ ਮੋਹਨੀ'

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਮਹਾ ਮੋਹਨੀ ਰੂਪ ਧਾਰਜੋ ਅਪਾਰੰ॥ ਰਹੇ ਮੋਹਿਕੈ ਦਿਤਿ ਆਦਿਤਿਯ ਕੁਮਾਰੰ॥ ਛਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਜੋਗੰ ਰਹੇ ਰੀਝ ਸਰਬੰ॥ ਤਜੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਦੀਯੋ ਛੋਰ ਗਰਬੰ॥ ੧॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਮਹਾ ਮੋਹਨੀ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥੧॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਫੰਧੇ ਪ੍ਰੇਮਫਾਂਧੰ ਭਯੋ ਕੋਪ ਹੀਣੰ॥ ਲਗੈ ਨੈਨ ਬਾਨੰ ਧਯੋ ਪਾਨ ਪੀਣੰ॥ ਗਿਰੇ ਝੂਮਿ ਭੂਮੰ ਛੁਟੇ ਜਾਨ ਪ੍ਰਾਣੰ॥ ਸਭੈ ਚੇਤ ਹੀਣੰ ਲਗੇ ਜਾਨ ਬਾਣੰ॥ ੨॥

ਸਭ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ, ਕ੍ਰੋਧ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਏ। ਮੋਹਨੀ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਤੀਰ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਮਾਨੋ ਸ਼ਰਾਬੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਝੂਮ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿਗਦੇ ਸਨ, ਜਾਨੋਂ ਪ੍ਰਾਣ ਨਿਕਲ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਚੇਤਨਾ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਤੀਰ ਵੱਜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥੨॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਲਖੇ ਚੇਤ ਹੀਣੰ ਭਏ ਸੂਰ ਸਰਬੰ॥ ਛੁਟੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਸਭੈ ਅਰਬ ਖਰਬੰ॥ ਭਯੋ ਪ੍ਰੇਮ ਜੋਗੰ ਲਗੇ ਨੈਨ ਐਸੇ॥ ਮਨੋ ਫਾਂਧ ਫਾਂਧੇ ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਾਜ ਜੈਸੇ॥ ੩॥

ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਚੇਤਨਤਾ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋਏ ਜਾਪਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਸੂਰਮੇ ਸਨ, ਉਨਾ ਸਭਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਅਸਤਰ ਛੁੱਟ ਗਏ ਸਨ। ਅੱਖਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਆਸ਼ਕ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀਰੇ ਹਿਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਹਿਰਨੀਆਂ ਫਸੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ॥੩॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਜਿਨੇ ਰਤਨ ਬਾਂਟੇ ਤੁਮੂੰ ਤਾਹਿ ਜਾਨੋ॥ ਕਥਾ ਬ੍ਰਿੱਧ ਤੇ ਬਾਤ ਥੋਰੀ ਬਖਾਨੋ॥

ਸਭੈ ਪਾਂਤ ਪਾਂਤੰ ਬਹਿੱਠੇ ਸੁ ਬੀਰੰ॥ ਕਟੰ ਪੇਚ ਛੋਰੇ ਤਜੇ ਤੇਗ ਤੀਰੰ॥੪॥

ਮੋਹਨੀ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਤਨ ਵੰਡੇ ਸਨ, ਉਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ। ਕਥਾ ਵਧ ਜਾਏਗੀ ਇਸ ਲਈ ਥੋੜੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਸੂਰਮੇ ਕਤਾਰੇ ਕਤਾਰ ਬੈਠ ਗਏ। ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਕਮਰਕਸੇ ਖੋਹਲ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਤੀਰ ਤਲਵਾਰਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ॥੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਭ ਜਗ ਕੋ ਜੁ ਧਨੰਤਰਿ ਦੀਆ॥ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਲਛਮੀ ਕਰ ਲੀਆ॥
ਸ਼ਿਵ ਮਾਹੁਰ ਰੰਭਾ ਸਭ ਲੋਕਨ॥ ਸੁਖ ਕਰਤਾ ਹਰਤਾ ਸਭ ਸੋਕਨ॥੫॥

ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧਨੰਤਰੀ ਵੈਦ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਸਵਰਗ ਲਈ ਦਿੱਤਾ। ਕਾਲਕੂਟ ਜ਼ਹਿਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਰੰਭਾ ਨਾਮ ਦੀ ਵੇਸਵਾ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੋਗਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਸੁਖ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ॥੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਸਿ ਕ੍ਰਿਸ ਦੇ ਕਰਖੇ ਨਮਿਤ ਮਨਿ ਲਛਮੀ ਕਰ ਲੀਨ॥
ਉਰ ਰਾਖੀ ਤਿਹ ਤੇ ਚਮਕ ਪ੍ਰਗਟ ਦਿਖਾਈ ਦੀਨ॥੬॥

ਖੇਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਪੱਕ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਨੀ ਤੇ ਲਛਮੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਲ ਦਾ ਹਾਰ ਬਣਾਇਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਚਮਕ ਵਿਖਾਈ ਦੇਂਦੀ ਸੀ॥੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਗਾਇ ਰਖੀਸ਼ਨ ਕਉ ਦਈ ਕਹ ਲਉ ਕਰੌਂ ਬਿਚਾਰ॥
ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸੋਧ ਕਬੀਅਨ ਮੁਖਨ ਲੀਜਹੁ ਪੂਛ ਸੁਧਾਰ॥੭॥

ਰਿਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਮਧੇਨੁ ਗਊ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਾਂ? ਹੇ ਪਾਠਕ ਜਨੋਂ! ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੋ ਜਾਂ ਉੱਤਮ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੭॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਰਹੇ ਰੀਝ ਐਸੇ ਸਭੈ ਦੇਵ ਦਾਨੰ॥ ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਾਜ ਜੈਸੇ ਸੁਨੇ ਨਾਦ ਕਾਨੰ॥
ਬਟੇ ਰਤਨ ਸਰਬੰ ਗਈ ਛੂਟ ਰਾਰੰ॥ ਧਰਜੋ ਐਸ ਸ੍ਰੀ ਬਿਸ਼ਨ ਪੰਚਮ ਵਤਾਰੰ॥੮॥

ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਸਾਰੇ ਇਸ ਵੰਡ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਦ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਹੀਰਾ ਹਿਰਨ ਮਸਤ ਹੋ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਰਤਨ ਵੰਡੇ ਗਏ। ਲੜਾਈ ਮੁਕ ਗਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਮੋਹਨੀ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਧਰਿਆ॥੮॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਇਸਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇਗਾ, ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਅਧੋ ਅੱਧ ਵੰਡ ਲੈਣਗੀਆਂ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਿਆ॥ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ, ਚੌਦਾਂ ਉਪਰਤਨ, ਅੱਠ ਧਾਤਾਂ ਤੇ ਅੱਠ ਉਪਧਾਤਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ

ਘੋੜਾ ਸੂਰਜ ਨੂੰ, ਹਾਥੀ ਇੰਦਰ ਨੂੰ, ਧਨੁਖ, ਗਦਾ ਤੇ ਸੰਖ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ, ਜ਼ਹਿਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਤਨੀ ਵੰਡ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਤ ਚਿੱਤ ਨਾਲ ਵੇਖੀ। ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ। ਇਸ ਉਤੇ ਝਗੜਾ ਹੋ ਪਿਆ। ਤੀਰਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲ ਪਈਆਂ। ਦੇਵਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਨਰ-ਨਰਾਇਣ ਪ੍ਰਗਟੇ। ਪਰ ਫਲ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਤੇ ਜਿੱਤ ਮੰਨ ਕੇ ਪਾਸੇ ਹਟ ਗਈਆਂ। ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਤਾੜ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਿਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਦੋੱਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਲੜਾਕੇ ਬੀਰ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਏ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ - "ਸਾਡਾ ਇਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵੰਡਣ ਦਾ ਝਗੜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸਾਡਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਨੇ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੁਣ ਵੰਡਿਆ ਹੈ, ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਅਗੇ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਵੰਡ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ। ਬਾਕੀ ਜੋ ਕੁਝ ਹੈ ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਵੰਡ ਦਿਓ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ।"

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮੋਹਨੀ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕਤਾਰੇ ਕਤਾਰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਈ। ਜਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗਊ ਰਿਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਕਿ ਯੱਗ ਆਦਿਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾਂ ਮੁਤਾਜ ਨਾ ਹੋਣਾ ਪਵੇ। ਜਿਸ ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਕਾਮਧੇਨ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹਨੀ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਗਊ ਰਿਖੀਆਂ ਨੂੰ, ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਸੁਰਗ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਲਈ, ਮਨੀ ਤੇ ਲਛਮੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਲ ਦਾ ਹਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਇਉਂ ਚੋਦਾਂ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝੀਆਂ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਗ੍ਰੰਥੇ 'ਮਹਾ ਮੋਹਨੀ' ਪੰਚਮ ਅਵਤਾਰ ਸੰਪੂਰਨੰ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੫॥੮॥੯੭॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਜਵਾ ਅਵਤਾਰ 'ਮਹਾ ਮੋਹਨੀ' ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੫॥੮॥੯੭॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਛੇਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਵੈਰਾਹ'

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਦਯੋ ਬਾਂਟ ਮੱਦਿਯੰ ਅਮੱਦਿਯੰ ਭਗਵਾਨੰ ॥ ਗਏ ਠਾਮ ਠਾਮੰ ਸਭੈ ਦੇਵ ਦਾਨੰ ॥
ਪੁਨਰ ਦ੍ਰੋਹ ਬਢਯੋ ਸੁ ਆਪੰ ਮਝਾਰੰ ॥ ਭਜੇ ਦੇਵਤਾ ਦਈਤ ਜਿੱਤੇ ਜੁਝਾਰੰ ॥ ੧ ॥

ਭਗਵਾਨ ਮੋਹਨੀ ਸਰੂਪ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਦੁਬਾਰਾ ਫੇਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਵੱਧ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੇਵਤੇ ਹਾਰ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਲੜਾਕੇ ਦੈਂਤ ਜਿੱਤ ਗਏ ॥ ੧ ॥

ਭੁਜੰਗ ॥ ਹਿਰਿਨਜੋ ਹਿਰੰਨਾਛਸੰ ਦੋਇ ਬੀਰੰ ॥ ਸਭੈ ਲੋਕ ਕੈ ਜੀਤ ਲੀਨੇ ਗਹੀਰੰ ॥
ਜਲੰ ਬਾ ਥਲੇਯੰ ਕੀਯੋ ਰਾਜ ਸਰਬੰ ॥ ਭੁਜਾ ਦੇਖ ਭਾਰੀ ਬਢਯੋ ਤਾਹਿ ਗਰਬੰ ॥ ੨ ॥

ਹਿਰਨਕਸ਼ਪ ਤੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਰਾਕਸ਼ ਭਰਾ ਸੂਰਮੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਹਰ ਥਾਂ ਜਲ ਤੇ ਥਲ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਿਆ। ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਬਲ ਵੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਵੱਧ ਗਿਆ ॥ ੨ ॥

ਭੁਜੰਗ ॥ ਚਹੈ ਜੁੱਧੁ ਮੋ ਸੋ ਕਰੇ ਆਨ ਕੋਊ ॥ ਬਲੀ ਹੋਇ ਵਾ ਸੋ ਭਿਰੇ ਆਨ ਸੋਊ ॥
ਚੜਯੋ ਮੇਰ ਸ੍ਰਿੰਗੰ ਪਰੀ ਗੁਸ਼ਟ ਸੰਗੰ ॥ ਹਰੇ ਬੇਦ ਭੂਮੰ ਕੀਏ ਸਰਬ ਭੰਗੰ ॥ ੩ ॥

ਦੋਵੇਂ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆਣ ਕੇ ਕੋਈ ਜੁੱਧ ਕਰੇ। ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਲੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਓਹੀ ਆ ਕੇ ਲੜੇਗਾ। ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੜਦਾ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਹਿਰਨਕਸ਼ਪ ਸੁਮੇਰ ਦੀ ਚੋਟੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਰ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਨਾਲ ਬੱਲੇ ਨੂੰ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਵੇਦ ਖੋਹ ਲਏ। ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਜਗ ਆਦਿਕ ਕਰਮ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ॥ ੩ ॥

ਧਸੀ ਭੂਮ ਬੇਦੰ ਰਹੀ ਹ੍ਵੈ ਪਤਾਰੰ ॥ ਧਰਯੋ ਬਿਸ਼ਨ ਤਉ ਦਾੜ ਗਾੜ੍ਹਾ ਵਤਾਰੰ ॥
ਧਸਯੋ ਨੀਰ ਮੱਧੰ ਕੀਯੋ ਊਚ ਨਾਦੰ ॥ ਰਹੀ ਧੂਰਿ ਪੂਰੰ ਧੁਨੰ ਨਿਰਬਿਖਾਦੰ ॥ ੪ ॥

ਸੁਮੇਰ ਦੀ ਚੋਟੀ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਕਰਕੇ ਵੇਦਾਂ ਸਣੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਜਲ ਵਿਚ ਧਸ ਗਈ, ਅਤੇ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਸਥਿਰ ਹੋ ਗਈ। ਤਦੋਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਦਾੜ੍ਹ ਗਾੜ੍ਹਾ ਭਾਵ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੱਡਾਂ ਵਾਲਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਵਰਾਹ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜ਼ਲ ਵਿਚ ਧਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਧੁਨ ਅਖੰਡ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਸੀ॥੪॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਬਜੇ ਡਾਕ ਡਉਰੂ ਦੋਊ ਬੀਰ ਜਾਗੇ॥ ਸੁਣੇ ਨਾਦਿ ਬੰਕੇ ਮਹਾਂ ਭੀਰ ਭਾਗੇ॥ ਝਿਮੀ ਤੇਗ ਤੇਜੰ ਸਰੋਸੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ॥ ਖਿਵੀ ਦਾਮਨੀ ਜਾਣ ਭਾਦੋਂ ਮਝਾਰੰ॥ ੫॥

ਡੱਗਾ ਡੱਗ ਡੌਰੂ ਵੈਰਾਹ ਨੇ ਵਜਾਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਦੋਂਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਜਾਗ ਪਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਨਾਦ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜੋਧੇ ਵੀ ਕਾਇਰ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜ ਉਠੇ। ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਜੋ ਤਿੱਖੀਆਂ ਤੇਗਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਹਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਉਹ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਸਨ ਮਾਨੋ ਭਾਦਰੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ॥੫॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਮੁਖੰ ਮੁੱਛ ਬੰਕੀ ਬਕੈ ਸੂਰਬੀਰੰ॥ ਤੜੰਕਾਰ ਤੇਗੰ ਸੜੰਕਾਰ ਤੀਰੰ॥ ਧਮੱਕਾਰ ਸਾਂਗੰ ਖੜੱਕਾਰ ਖੱਗੰ॥ ਟੂਟੇ ਟੂਕ ਟੋਪੰ ਉਠੇ ਨਾਲ ਅੱਗੰ॥ ੬॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਟੇਢੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਸਨ, ਉਹ ਸੂਰਬੀਰ ਲਲਕਾਰਦੇ ਸਨ, ਤੇਗਾਂ ਤਾੜ ਤਾੜ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਤੀਰ ਸੜ ਸੜ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਸਾਂਗ ਸੇਲਿਆਂ ਦਾ ਧਮਕਾਰ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਖੜਗਾਂ ਦਾ ਖੜਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਟੋਪ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਟੁੱਟਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ॥੬॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਉਠੇ ਨੱਦ ਨਾਦੰ ਢਮੱਕਾਰ ਢੋਲੰ॥ ਢਲੰਕਾਰ ਢਾਲੰ ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਬੋਲੰ॥ ਖਹੇ ਖੱਗ ਖੂਨੀ ਖੁਲੇ ਬੀਰ ਖੇਤੰ॥ ਨਚੇ ਕੰਧਿ ਹੀਣੰ ਕਮੱਧੰ ਨ੍ਰਿਚੇਤੰ॥ ੭॥

ਢਮਾ ਢੰਮ ਢੋਲਾਂ ਦਾ ਘੋਰ ਨਾਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਢੱਕਾ ਢੱਕ ਢਾਲਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ, ਮੂੰਹੋਂ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਕੂਕਦੇ ਸਨ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੂਨ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਨੰਗੇ ਖੜਗਾਂ ਨਾਲ ਖੜਗ ਠਹਿਕਦੇ ਸਨ। ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਧੜ, ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋ ਕੇ ਨਚ ਰਹੇ ਸਨ॥੭॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਭਰੇ ਜੋਗਣੀ ਪੱਤ੍ਰ ਚਉਸਠ ਚਾਰੀ॥ ਨਚੀ ਖੋਲ ਸੀਸੰ ਬਕੀ ਬਿਕਰਾਰੀ॥ ਹਸੈ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ ਮਹਾ ਬਿਕਰਾਲੰ॥ ਬਜੇ ਡਾਕ ਡਊਰ ਕਰੂਰੰ ਕਰਾਲੰ॥ ੮॥

ਖੂਨ ਦੇ ਖੱਪਰ ਭਰ ਕੇ ਚੌਸਠ ਕਲਜੋਗਣੀਆਂ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਖੋਹਲ ਕੇ ਨੱਚਦੀਆਂ ਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਬੋਲ ਬੋਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਵਡੇ ਡਰਾਉਣੇ ਭੂਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਹੱਸਦੇ ਸਨ। ਭੈੜੇ ਅਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਡੌਰੂ ਡੱਕ ਡੱਕ ਕਰਕੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ॥੮॥

ਭੁਜੰਗ ॥ ਪ੍ਰਹਾਰੰਤ ਮੁਸਟੰ ਕਰੈ ਪਾਵ ਘਾਤੰ ॥ ਮਨੋ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘੰ ਡਹੇ ਗਜ ਮਾਤੰ ॥
ਛੁਟੀ ਈਸ ਤਾੜੀ ਡਗਿਯੋ ਬ੍ਰਹਮ ਧਿਆਨੰ ॥ ਭੱਜਯੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਕਾਂਪ ਭਾਨੰ ਮਧਯਾਨੰ ॥ ੯

ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਹਿਰਨਕਸ਼ਪ ਤੇ ਵੈਰਾਹ ਮੁੱਕੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰ ਜਾਂ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਭਿੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਜੇਹਾ ਘੋਰ ਸ਼ਬਦ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ ਤੇ ਉਸਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਧਿਆਨ ਹੱਟ ਗਿਆ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੁਪਹਿਰਾਂ ਵੇਲੇ ਹੀ ਕੰਬਦੇ ਹੋਏ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ॥ ੯ ॥

ਭੁਜੰਗ ॥ ਜਲੇ ਬਾ ਥਲੇਯੰ ਥਲੰ ਤਥ ਨੀਰੰ ॥ ਕਿਧੋ ਸੰਧਿਯੰ ਬਾਨ ਰਘੁ ਇੰਦ੍ਰ ਬੀਰੰ ॥
ਕਰੈ ਦੈਤ ਆਘਾਤ ਮੁਸਟੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ ॥ ਮਨੋ ਚੋਟ ਬਾਹੈ ਘਰਿਯਾਰੀ ਘਰਿਯਾਰੰ ॥ ੧੦ ॥

ਜਲ ਤੋਂ ਥਲ ਅਤੇ ਥਲ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਜਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਸਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਥਾਣ ਖਿੱਚਿਆ ਹੋਵੇ। ਹਿਰਨਾਖਸ ਜੋ ਵੈਰਾਹ ਉਤੇ ਮੁੱਕੀ ਮਾਰਣ ਦਾ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਘੜਿਆਲੀਆ ਘੜਿਆਲ ਤੇ ਠੋਕਰ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੦ ॥

ਬਜੇ ਡੰਕ ਬੰਕੇ ਸੁ ਕ੍ਰੂਰੰ ਕਰਾਰੇ ॥ ਮਨੋ ਗਜ ਜੁੱਟੇ ਦੰਤਾਰੇ ਦੰਤਾਰੇ ॥
ਢਮੰਕਾਰ ਢੋਲੰ ਰਣੰਕੇ ਨਫੀਰੰ ॥ ਸੜੱਕਾਰ ਸਾਂਗੰ ਤੜੱਕਾਰ ਤੀਰੰ ॥ ੧੧ ॥

ਬਾਂਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਭੈੜੇ ਤੇ ਕਰੜੇ ਡੰਗ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਲੰਮੇ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲੇ ਹਾਥੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਢੋਲਾਂ ਦੀ ਕੜਕੁਟ ਅਤੇ ਨਫੀਰੀਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਰੜ ਸਰੜ ਕਰਦੇ ਬਰਛੇ ਅਤੇ ਤੜ ਤੜ ਕਰਦੇ ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਸਨ॥ ੧੧ ॥

ਭੁਜੰਗ ॥ ਦਿਨੰ ਅਸ਼ਟ ਜੁੱਧੰ ਭਯੋ ਅਸ਼ਟ ਰੈਣੰ ॥ ਡਗੀ ਭੂਮ ਸਰਬੰ ਉਠਯੋ ਕਾਂਪ ਗੈਣੰ ॥
ਰਣੰ ਰੰਗ ਰੱਤੇ ਸਭੈ ਰੰਗ ਭੂਮੰ ॥ ਹਣਿਯੋ ਬਿਸ਼ਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰੰ ਗਿਰਯੋ ਅੰਤ ਝੂਮੰ ॥ ੧੨ ॥

ਅੱਠ ਦਿਨ ਅਤੇ ਅੱਠ ਰਾਤਾਂ ਜੰਗ ਹੋਇਆ। ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਗਈ ਅਤੇ ਸਵਰਗ ਵੀ ਕੰਬ ਗਿਆ। ਜੋ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਜੰਗ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਅੰਤ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ, ਉਹ ਭੁਆਟਨੀ ਖਾ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ॥ ੧੨ ॥

ਭੁਜੰਗ ॥ ਧਰੇ ਦਾੜ੍ਹ ਅਗ੍ਰੰ ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਤਬੰ ॥ ਹਠੀ ਦੁਸ਼ਟ ਜਿੱਤੇ ਭਜੇ ਦੈਤ ਸਬੰ ॥
ਦਈ ਬ੍ਰਹਮ ਆਗਯਾ ਧਨੁਰ ਬੇਦ ਕੀਯੰ ॥ ਸਭੈ ਸੰਤਨੰ ਤਾਨ ਕੋ ਸੁਖ ਦੀਯੰ ॥ ੧੩ ॥

ਵੈਰਾਹ ਰੂਪ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੁੱਡ ਦੇ ਅਗੇ ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਚੁਕ ਕੇ ਲੈ ਆਂਦਾ, ਇਕ ਹਠੀਏ

ਦੁਸ਼ਟ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦੇ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਭੱਜ ਗਏ। ਫਿਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾਂ, ਉਸ ਨੇ 'ਧਨੁਰ ਵੇਦ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਿੱਤਾ॥੧੩॥

ਭੁਜੰਗ ॥ ਧਰਜੋ ਖਸ਼ਟਮੰ ਬਿਸ਼ਨ ਐਸਾਵਤਾਰੰ ॥ ਸਭੈ ਦੁਸ਼ਟ ਜਿਤੇ ਕੀਯੋ ਬੇਦ ਉਧਾਰੰ ॥ ਥਟਜੋ ਧਰਮਰਾਜੰ ਜਿਤੇ ਦੇਵ ਸਰਬੰ ॥ ਉਤਾਰਜੋ ਭਲੀਭਾਂਤ ਸੋਂ ਤਾਹਿ ਗਰਬੰ ॥ ੧੪ ॥

ਛੇਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਧਰਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇੰਦਰ ਦਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਜਿੱਤ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੰਕਾਰ ਉਤਾਰਿਆ ਸੀ॥੧੪॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਖਸ਼ਟਮੰ ਅਵਤਾਰ 'ਬੈਰਾਹ' ਸਮਾਪਤੰ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੬॥੧੪॥੧੦੧॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਛੇਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਵੈਰਾਹ' ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੬॥੧੪॥ ੧੦੧॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਸੱਤਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਨਰਸਿੰਘ'

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਕੀਯੋ ਦਿਵਰਾਜ ਰਾਜ॥ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਸੁਭ ਸਰਬ ਸਾਜ॥
ਜਬ ਦੇਵਤਾਨ ਬਢਿਯੋ ਗਰੂਰ॥ ਬਲਵੰਤ ਦੈਤ ਉੱਠੇ ਕਰੂਰ॥ ੧॥

ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਵਰਾਜ ਇੰਦਰ ਨੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਭਰੇ ਗਏ ਤਾਂ ਦੇਵਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਗਏ। ਜਦ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਵੱਧ ਗਿਆ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਨ ਤੋੜਨ ਲਈ ਕਰੂਰ ਦੈਂਤ ਬਲਵਾਨ ਤਿਆਰ ਹੋ ਪਏ॥ ੧॥

ਲਿੱਨੋ ਛਿਨਾਇ ਦਿਵਰਾਜ ਰਾਜ॥ ਬਾਜਿੱਤ੍ਰ ਨੇਕ ਉਠੇ ਸੁ ਬਾਜ॥
ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਜਗਤ ਦੋਹੀ ਫਿਰਾਇ॥ ਜਲੰ ਬਾ ਥਲੇਅੰ ਹਿਰਨਾਛਰਾਇ॥ ੨॥

ਇੰਦਰ ਦਾ ਰਾਜ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਵਜਾਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਫਿਰਾ ਲਈ, ਕਿ ਜਲ ਤੇ ਥਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹਿਰਨਾਖਸ਼ ਹੈ॥ ੨॥

ਇਕ ਦਯੋਸ ਗਯੋ ਨਿਜ ਨਾਰਿ ਤੀਰ॥ ਸਜਿ ਸੁੱਧ ਸਾਜ ਨਿਜ ਅੰਗ ਬੀਰ॥
ਕਿਹ ਭਾਂਤ ਸੁ ਤ੍ਰਿਯ ਮੋ ਭਯੋ ਨਿਰੁਕਤ॥ ਤਬ ਭਯੋ ਦੁਸ਼ਟ ਕੋ ਬੀਰਜ ਮੁਕਤ॥ ੩॥

ਰਾਜਾ ਹਿਰਨਾਖਸ਼ ਇਕ ਦਿਨ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕੋਲ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਜਾਓ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਮਗਨ ਹੋਇਆ ਤਦੋਂ ਹੀ ਦੁਸ਼ਟ ਦਾ ਬੀਰਜ ਪਾਤ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੩॥

ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਭਗਤ ਲੀਨੋ ਵਤਾਰ॥ ਸਭ ਕਰਨਿ ਕਾਜ ਸੰਤਨ ਉਧਾਰ॥
ਚਟਸਾਰ ਪੜਨ ਸਉਪਜੋ ਨ੍ਰਿਪਾਲ॥ ਪਟੀਯਹਿ ਕਹਿਯੋ ਲਿਖਦੈ ਗੁਪਾਲ॥ ੪॥

ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਭਗਤ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਲਿਜਾ ਕੇ ਪਾਂਧੇ ਦੇ ਸਪੁੱਰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੇ ਪਾਂਧੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਮੇਰੀ ਪੱਟੀ ਉਤੇ ਗੁਪਾਲ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖ ਦੇਵੋ"॥ ੪॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ ਇਕਿ ਦਦ੍ਯੋਸ ਗਯੋ ਚਟਸਾਰ ਨ੍ਰਿਪੰ॥ ਚਿਤ ਚੌਕ ਰਹਿਯੋ ਸੁਭ ਦੇਖ ਸੁਤੰ॥
ਜੁ ਪੜਯੋ ਦਿਜ ਤੇ ਸੁਨਿ ਤਾਹਿ ਰੜੋ॥ ਨਿਰਭੈ ਸਿਸ ਨਾਮੁ ਗੁਪਾਲ ਪੜੋ। ੫।

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਗਿਆ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਉਤਸਾਹਤ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਹੇ ਪੁੱਤਰ! ਜੋ ਤੂੰ ਪੰਡਤ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਓਹੀ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੜ੍ਹ। ਪਿਤਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਬੱਚਾ ਗੁਪਾਲ ਦਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗਾ॥੫॥

ਸੁਨਿ ਨਾਮੁ ਗੁਪਾਲ ਰਿਸਯੋ ਅਸੁਰੰ॥ ਬਿਨੁ ਮੋਹਿ ਸੁ ਕਉਨੁ ਭਜੋ ਦੁਸਰੰ॥
ਜੀਯ ਮਾਹਿ ਧਰੋ ਸਿਸ ਯਾਹਿ ਹਨੋ॥ ਜੜ ਕਿਉ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਨਾਮ ਭਨੋ॥ ੬॥

ਗੁਪਾਲ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਕੌਣ ਰਬ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈਂ? ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਠਾਨ ਲਿਆ, ਕਿ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦੇਵਾਂ, ਬੇਸਮਝ! ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਜਪਦਾ ਹੈ॥੬॥

ਜਲ ਅਉਰ ਥਲੰ ਇਕ ਬੀਰ ਮਨੰ॥ ਇਹ ਕਾਹਿ ਗੁਪਾਲ ਕੋ ਨਾਮੁ ਭਣੰ॥
ਤਬ ਹੀ ਤਿੱਹ ਬਾਂਧਤ ਥੰਮ ਭਏ॥ ਸੁਨ ਸ੍ਰਵਨਨ ਦਾਨਵ ਬੈਨ ਧਏ॥੭॥

ਜਲ ਅਤੇ ਥਲ ਵਿਚ ਇਕੋ ਮੈਂ ਹੀ ਸੂਰਮਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਗੁਪਾਲ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਜਪਦਾ ਹੈ? ਤਦੋਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਥੰਮ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ, ਰਾਜੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੰਨੀ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਭੱਜੇ ਆਏ॥੭॥

ਗਹਿ ਮੂੜ ਚਲੇ ਸਿਸ ਮਾਰਨ ਕੌਂ॥ ਨਿਕਸਜੋਬ ਗੁਪਾਲ ਉਬਾਰਨ ਕੌਂ॥
ਚਕ ਚਉਂਧ ਰਹੇ ਜਨੁ ਦੇਖ ਸਭੈ॥ ਨਿਕਸਜ ਹਰਿ ਫਾਰਿ ਕਿਵਾਰ ਜਬੈ॥ ੮॥

ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਦੈਂਤ ਮਾਰਨ ਲਈ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਚਲੇ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਗੁਪਾਲ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਪੁਰਖ ਹੱਕੇ ਬੱਕੇ ਹੋ ਰਹੇ, ਜਦੋਂ ਨਰਸਿੰਘ ਕੰਧ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ॥੮॥

ਲਖਿ ਦੇਵ ਦਿਵਾਰ ਸਬੈ ਥਹਰੇ॥ ਅਵਿਲੋਕ ਚਰਾਚਰ ਹੂਹਿ ਹਿਰੇ॥
ਗਰਜੇ ਨਰਸਿੰਘ ਨਰਾਂਤ ਕਰੰ॥ ਦ੍ਰਿਗ ਰੱਤ ਕੀਏ ਮੁਖ ਸ੍ਰੋਣ ਭਰੰ॥ ੯॥

ਕੰਧ ਨੂੰ ਫਟਿਆ ਜਾਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਕੰਬ ਗਏ ਅਤੇ ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜੜ੍ਹ ਤੇ ਚੇਤਨ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ। ਰੋਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਰਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਰਸਿੰਘ ਨੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਮੂੰਹ ਲਹੂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੯॥

ਲਖ ਦਾਨਵ ਭਾਜ ਚਲੇ ਸਭ ਹੀ॥ ਗਰਜਜੋ ਨਰਸਿੰਘ ਰਣੰ ਜਬ ਹੀ॥
ਇਕ ਭੂਪਤਿ ਠਾਢਿ ਰਹਜੋ ਰਣ ਮੈਂ॥ ਗਹਿ ਹਾਥ ਗਦਾ ਨਿਰਭੈ ਮਨ ਮੈ॥ ੧੦॥

ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੈਂਤ ਨਰ ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਭੱਜ ਚਲੇ, ਜਦ ਨਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੰਗ ਲਈ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ। ਇਕੋ ਰਾਜਾ ਹਰਨਾਖਸ਼, ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਤਾ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਗੱਦਾ ਲੈ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੜਾ ਰਿਹਾ॥੧੦॥

ਲਰਜ਼ੇ ਸਭ ਸੂਰ ਨ੍ਰਿਪੰ ਗਰਜੇ॥ ਸਮੁਹਾਤ ਭਏ ਭਟ ਕੇਹਰ ਕੇ॥
ਜੁ ਗਏ ਸਮੁਹੇ ਛਿਤ ਤੈ ਪਟਕੇ॥ ਰਣ ਤੇ ਰਣ ਧੀਰ ਬਟਾ ਨਟ ਕੇ॥ ੧੧॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ, ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਕੰਬ ਗਏ ਤੇ ਨਰਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਏ। ਜੋ ਭੀ ਸਾਹਮਣੇ ਗਏ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਨਟ ਤੇ ਵੱਟ ਵਾਂਗੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਟਕੇ ਗਏ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ ਨਟ ਦਾ ਗੋਲਾ ਝਟ ਕਰਦਾ ਜ਼ਿਮੀਂ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜੋਧੇ ਭੀ ਨਰਸਿੰਘ ਦੀ ਚੁਪੇੜ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਟਕੇ ਗਏ॥੧੧॥

ਬਬਕੇ ਰਣ ਧੀਰ ਸੁਬੀਰ ਘਣੇ॥ ਰਹਿਗੇ ਮਨੋ ਕਿੰਸਕ ਸ੍ਰੋਣ ਸਣੇ॥
ਉਮਗੇ ਚਹੂੰ ਓਰਨ ਤੇ ਰਿਪੁ ਯੋਂ॥ ਬਰਸਾਤ ਬହਾਰਨ ਅਭ੍ਰਨ ਜਯੋਂ॥ ੧੨॥

ਬਹੁਤੇ ਜੰਗੀ ਜੋਧੇ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰਦੇ ਸਨ, ਲਹੂ ਦੇ ਭਿਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੜੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ ਕੇਸੂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੁਸ਼ਮਨ ਚੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਮਡੇ, ਜਿਵੇਂ ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਬਹਾਰ ਵਿਚ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਘਟਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ॥੧੨॥

ਬਰਖੇ ਸਰ ਸੁੱਧਿ ਸਿਲਾ ਸਿਤਯੰ॥ ਉਮਡੇ ਬਰ ਬੀਰ ਦਸੋ ਦਿਸਯੰ॥
ਚਮਕੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਸੁ ਬਾਣ ਜੁਧੰ॥ ਫਹਰੰਤ ਧੁਜਾ ਜਨੁ ਬੀਰ ਕ੍ਰੁਧੰ॥ ੧੩॥

ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਸਤਰ ਸਿਲਾ ਉਤੇ ਸੋਧ ਕੇ ਚਿੱਟੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਤੀਰ ਵਰ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਰਥਾਤ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਲਵਾਨ ਯੋਧੇ ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਉਛਲੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਤੀਰ ਚਮਕਦੇ ਸਨ, ਝੰਡੇ ਝੂਲਦੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਝੂਲ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੩॥

ਹਹਰੰਤ ਹਠੀ ਬਰਖੰਤ ਸਰੰ॥ ਜਨ ਸਾਵਣ ਮੇਘ ਬੁਠਜੋ ਦੁਸਰੰ॥
ਫਹਰੰਤ ਧੁਜਾ ਹਹਰੰਤ ਹਯੰ॥ ਉਪਜਜੋ ਜੀਅ ਦਾਨਵ ਰਾਇ ਭਯੰ॥ ੧੪॥

ਹਠੀ ਸੂਰਮੇ ਬੋਲਦੇ ਸਨ, ਤੀਰ ਵਰਸਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦਾ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਮੀਂਹ ਵਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਝੰਡੇ ਝੂਲਦੇ ਸਨ, ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਦੈਂਤ ਰਾਜ

ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ॥੧੪॥

ਹਹਨਾਤ ਹਯੰ ਗਰਜੰਤ ਗਜੰ॥ ਭਟ ਬਾਂਹ ਕਟੀ ਜਨੁ ਇੰਦ੍ਰ ਧੁਜੰ॥
ਤਰਫੰਤ ਭਟੰ ਗਰਜੰਤ ਗਜੰ॥ ਸੁਣਿ ਕੈ ਧੁਨਿ ਸਾਵਣ ਮੇਘ ਲਜੰ॥੧੫॥

ਹਾਥੀ ਚਿੰਘਾੜਦੇ ਸਨ, ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਸਨ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਕੱਟੀ ਹੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਇੰਦਰ ਦੀ ਧੁਜਾ ਡਿੱਗ ਪਈ ਹੈ। ਸੂਰਮੇ ਤੜਫਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗਾਜ਼ੀ ਲਲਕਾਰਦੇ ਸਨ, ਸਾਵਣ ਦੇ ਬਦਲ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥੧੫॥

ਬਿਦਲਜੋ ਪਗ ਦ੍ਵੈਕ ਫਿਰਜੋ ਪੁਨ ਜਜੌਂ॥ ਕਰ ਪੁੰਛ ਲਗੇ ਅਹਿ ਕ੍ਰੁੱਧਤ ਜਜੌਂ॥
ਰਣ ਰੰਗ ਸਮੈ ਮੁਖ ਯੌ ਚਮਕਜੋ॥ ਲਖ ਸੂਰ ਸਰੋਰੁਹੁ ਸੋ ਦਮਕਜੋ॥੧੬॥

ਰਣ ਤੋਂ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਭੱਜ ਕੇ ਦੋ ਕੁ ਕਦਮ ਪਿਛੇ ਮੁੜਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੜ ਆਇਆ, ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ ਦੀ ਪੂਛ ਉਤੇ ਹੱਥ ਲੱਗ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਮੁੜਦਾ ਹੈ। ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੂੰਹ ਦਾ ਰੰਗ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਮਲ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ॥੧੬॥

ਰਣ ਰੰਗ ਤੁਰੰਗਨ ਐਸ ਭਯੋ॥ ਸ਼ਿਵ ਧਜਾਨ ਛੁਟੱਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਗਯੋ॥
ਸਰ ਸੈਲ ਸਿਲਾ ਸਿਤ ਐਸ ਬਹੇ॥ ਨਭ ਅਉਰ ਧਰਾ ਦੋਊ ਪੂਰ ਰਹੇ॥੧੭॥

ਰੰਗ=ਜਗ੍ਹਾ। ਤੁਰੰਗਨ=ਧਨੁਖ ਦੀ ਟੰਕਾਰ, ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵੇਲੇ ਚਿੱਲੇ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਅਵਾਜ਼ ਦਾ ਨਾਮ 'ਤੁਰੰਗਨ' ਹੈ।

ਧਨੁਖਾਂ ਦੀ ਟੰਕਾਰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਛੁਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਹਿੱਲ ਗਿਆ। ਪੱਥਰ ਤੇ ਘਸਾ ਕੇ ਚਿਟੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਤੇ ਬਰਛੇ ਚਲਦੇ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੋਹਾਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਢੱਕ ਛਡਿਆ ਸੀ॥੧੭॥

ਗਨ ਗੰਧ੍ਰਬ ਦੇਖ ਦੋਊ ਹਰਖੇ॥ ਪੁਹਪਾਵਲਿ ਦੇਵ ਸਬੈ ਬਰਖੇ॥
ਮਿਲਿ ਗੇ ਭਟ ਆਪ ਬਿਖੈ ਦੋਊ ਯੋਂ॥ ਸਿਸ ਖੇਲਤ ਰੈਣ ਹੁਡੂ ਹੁਡ ਜਜੋਂ॥੧੮॥

ਗਨ ਤੇ ਗੰਧਰਬ ਦੋਵੇਂ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਬਰਸਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਲੜਦੇ ਲੜਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ ਮੁੰਡੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਖਿਦੋ ਖੂੰਡੀ ਖੇਡਦੇ ਹਨ॥੧੮॥

ਬੇਲੀ ਬਿੰਦ੍ਰਮ ਛੰਦ॥

ਰਣ ਧੀਰ ਬੀਰ ਸੁ ਗੱਜਹੀਂ॥ ਲਖਿ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸੁ ਲੱਜਹੀਂ॥

ਇਕ ਸੂਰ ਘਾਇਲ ਘੂੰਮਹੀਂ॥ ਜਨ ਧੂਮ ਅਧੋ ਮੁਖ ਧੂਮਹੀਂ॥੧੯॥

ਧੀਰਜਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਦੇ ਵਿਚ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਮੂਧੇ ਲਟਕ ਪਏ ਸਨ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਸਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਧੂਆਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਮੂਧੇ ਮੂੰਹ ਹੋ ਕੇ ਧੂੰਆਂ ਪੀਂਦੇ ਹਨ॥੧੯॥

ਭਟ ਏਕ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ॥ ਜੁੱਝੇ ਅਜੁੱਝ ਜੁਝਾਰ ਹੀ॥
ਫਹਰੰਤ ਬੈਰਕ ਬਾਣਯੰ॥ ਠਹਰੰਤ ਜੋਧ ਕਿਕਾਣਯੰ॥੨੦॥

ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਰਣ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਝੰਡੇ ਤੇ ਤੀਰ ਉੱਡ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛਕ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਯੋਧੇ ਠਠੰਬਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੨੦॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਹਿਹਣਾਤ ਕੋਟ ਕਿਕਾਨ॥ ਬਰਖੰਤ ਸੇਲ ਜੁਆਨ॥
ਛੁਟਕੰਤ ਸਾਇਕ ਸੁੱਧ॥ ਮਚਯੋ ਅਨੂਪਮ ਜੁੱਧ॥੨੧॥

ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਸਨ, ਸੂਰਮੇ ਬਰਛਿਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਸਾਰ ਤੀਰ ਛੁਟ ਰਹੇ ਸਨ, ਬੇਮਿਸਾਲ ਜੰਗ ਮੱਚਿਆ ਸੀ॥੨੧॥

ਭਟ ਏਕ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ॥ ਜੁੱਝੇ ਅਨੰਤ ਸ੍ਵਾਰ॥
ਬਾਹੈ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਨਿਸ਼ੰਗ॥ ਮਚਜੋ ਅਪੂਰਬ ਜੰਗ॥੨੨॥

ਇਕ ਸੂਰਮਾ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਸੀ, ਅਨੇਕਾਂ ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਐਸਾ ਅਲੌਕਿਕ ਜੰਗ ਮੱਚਿਆ ਸੀ ਜੈਸਾ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੨੨॥

ਦੋਧਕ ਛੰਦ॥ ਬਾਹ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਸੁਬਾਣ ਭਟਗਣ॥ ਅੰਗ ਗਿਰੇ ਪੁਨਿ ਜੂਝ ਮਹਾਂ ਰਣ॥
ਘਾਇ ਲਗੈ ਇਮ ਘਾਇਲ ਝੂਲੇ॥ ਫਾਗੁਨਿ ਅੰਤਿ ਬਸੰਤ ਸਫੂਲੈ॥੨੩॥

ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਤੀਰ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮ ਲੱਗੇ ਸਨ ਉਹ ਜ਼ਖਮੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਫੱਗਣ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਬਸੰਤ ਬਹਾਰ ਖਿੜੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ॥੨੩॥

ਬਾਹਿ ਕਟੀ ਭਟ ਏਕਨ ਐਸੀ॥ ਸੁੰਡ ਮਨੋ ਗਜ ਰਾਜਨ ਜੈਸੀ॥
ਸੋਹਤ ਏਕ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰੰ॥ ਫੂਲ ਖਿਰੇ ਜਮੁ ਮੌਧ ਫੁਲਵਾਰੰ॥੨੪॥

ਕਈਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਕੱਟੀ ਬਾਂਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਥੀ ਰਾਜ ਦੀ ਸੁੰਡ ਡਿੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਫੁਲਵਾੜੀ ਵਿਚ ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੨੪॥

ਸ੍ਰੋਣ ਰੰਗੇ ਅਰ ਏਕ ਅਨੇਕੰ॥ ਫੂਲ ਰਹੇ ਜਨੁ ਕਿੰਸੁਕ ਨੇਕੰ॥
ਧਾਵਤ ਘਾਵ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਪ੍ਰਹਾਰੰ॥ਜਾਨਕ ਕੋਪੁ ਪ੍ਰਤੱਛ ਦਿਖਾਰੰ॥੨੫॥

ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੇਸੂ ਫੁੱਲ ਖਿੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਲਹੂ ਜ਼ਖਮਾਂ ਤੋਂ ਵੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੨੫॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ ਜੂਝ ਗਿਰੇ ਅਰ ਏਕ ਅਨੇਕੰ॥ ਘਾਇ ਲਗੇ ਬਿਸੰਭਾਰ ਬਿਸੇਖੰ॥
ਕਾਟਿ ਗਿਰੇ ਭਟ ਏਕਹ ਵਾਰੰ॥ਸਾਬਨ ਜਾਨ ਗਈ ਬਹ ਤਾਰੰ॥੨੬॥

ਕਈ ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਡਿਗ ਪਏ ਸਨ। ਇਤਨੇ ਜ਼ਖਮ ਲੱਗੇ ਸਨ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਸਨ। ਇਕੋ ਵਾਰ ਨਾਲ ਨਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਕਟ ਕੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤੇ, ਮਾਨੋ ਸਾਬਨ ਵਿਚ ਦੀ ਤਾਰ ਲੰਘ ਗਈ ਹੋਵੇ॥ ੨੬॥

ਪੂਰ ਪਰੇ ਭਏ ਚੂਰਿ ਸਿਪਾਹੀ॥ ਸ੍ਵਾਮਿ ਕੇ ਕਾਜ ਕੀ ਲਾਜ ਨਿਬਾਹੀ॥
ਬਾਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾਣਨ ਬਾਣ ਸੁ ਬੀਰੰ॥ਅੰਤ ਭਜੇ ਭਯ ਮਾਨ ਅਧੀਰੰ॥੨੭॥

ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਚੂਰਨ ਹੋ ਕੇ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਲਾਜ਼ ਪਾਲੀ ਸੀ। ਕਈ ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਭੈ ਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਧੀਰਜ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਸਨ॥ ੨੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਜਾਗ ਚਲੇ ਰਣ ਕੌ ਸਭ ਬੀਰਾ॥ਲਾਜ ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਭਏ ਅਧੀਰਾ॥
ਹਿਰਨਾਛਸ ਤਬ ਆਪ ਰਿਸਾਨਾ॥ ਬਾਂਧਿ ਚਲਜੋ ਰਣ ਕੋ ਕਰ ਗਾਨਾ॥੨੮॥

ਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਚਲੇ, ਲਾਜ ਪਾਲਣ ਦੀ ਗੱਲ ਭੁੱਲ ਗਈ ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋ ਗਏ। ਤਦ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੇ ਆਪ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਗਾਨਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਚਲਿਆ॥ ੨੮॥

ਭਰਜੋ ਰੋਸ ਨਰਸਿੰਘ ਸਰੂਪੰ॥ ਆਵਤ ਦੇਖ ਸਮੁਹਿ ਰਣ ਭੂਪੰ॥
ਨਿਜ ਘਾਵਨ ਕੋ ਰੋਸ ਨ ਮਾਨਾ॥ ਨਿਰਖ ਸੇਵਕਹਿ ਦੁਖੀ ਰਸਾਨਾ॥੨੯॥

ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਰਸਿੰਘ ਸਰੂਪ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਰਣ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ

ਆਉਂਦਾ ਵੇਖਿਆ। ਆਪਣੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਦਾ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ ਪਰ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੨੯॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਕੰਪਾਈ ਸਟਾ ਸਿੰਘ ਗਰਜਜੋ ਕ੍ਰੂਰੰ॥ ਉਡਜੋ ਹੇਰਿ ਬੀਰਾਨ ਕੇ ਮੁਖ ਨੂਰੰ॥
ਉਠਜੋ ਨਾਦਿ ਬੰਕੇ ਛੁਹੀ ਗੈਣ ਰੱਜੰ॥ ਹਸੇ ਦੇਵ ਸਰਬੰ ਭਏ ਦੈਤ ਲੱਜੰ॥ ੩੦॥

ਗਰਦਨ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਨਰਸਿੰਘ ਨੇ ਹਿਲਾਇਆ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਭੱਬਕ ਮਾਰੀ. ਉਸ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮੁਖ ਦਾ ਨੂਰ ਉੱਡ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਹਾ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਉਡੀ ਹੋਈ ਗਰਦ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਢੱਕ ਲਿਆ ਅਜੇਹਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਹੱਸ ਪਏ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋ ਗਏ॥ ੩੦॥

ਮਚਜੋ ਦੂੰਦ ਜੁੱਧੰ ਮਚੇ ਦੁਇ ਜੁਆਣੰ॥ ਤੜੱਕਾਰ ਤੇਗੰ ਕੜੱਕੇ ਕਮਾਣੰ॥
ਭਿਰਿਯੋ ਕੋਪ ਕੈ ਦਾਨਵੰ ਸੁਲਤਾਣੰ॥ ਹੜੰ ਸ੍ਰੋਨ ਚਲੇ ਮਧੰ ਮੁਲਤਾਣੰ॥ ੩੧॥

ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਜੰਗ ਮਚਿਆ, ਦੋਵੇਂ ਜੋਧੇ ਚਮਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਖੜਕਾਰ ਅਤੇ ਕਮਾਣ ਦੇ ਕੜਾਕੇ ਨਿਕਲਦੇ ਸਨ। ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਲੜਿਆ, ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਚ ਲਹੂ ਦਾ ਹੜ ਵਗ ਤੁਰਿਆ॥ ੩੧॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਕੜੱਕਾਰ ਤੇਗੰ ਤੜੱਕਾਰ ਤੀਰੰ॥ ਭਏ ਟੂਕ ਟੂਕੰ ਰਣੰ ਬੀਰ ਧੀਰੰ॥
ਬਜੇ ਸੰਖ ਤੂਰੰ ਸੁ ਢੋਲੰ ਢਮੰਕੇ॥ ਰੜੰ ਕੰਕ ਬੰਕੇ ਡਹੇ ਬੀਰ ਬੰਕੇ॥ ੩੨॥

ਤਲਵਾਰਾਂ ਦਾ ਖੜਾਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਤੀਰ ਤਾੜ ਤਾੜ ਵੱਜਦੇ ਸਨ। ਰਣ ਦੇ ਧੀਰਜਵਾਨ ਜੋਧੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਸੰਖ ਤੇ ਤੁਰੀਆਂ ਵੱਜਦੀਆਂ ਸਨ, ਢੋਲਾਂ ਦਾ ਢਮਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਾਂ ਤੇ ਬਗਲੇ ਬੋਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੩੨॥

ਭਜੇ ਬਾਜ ਗਾਜੀ ਸਿਪਾਹੀ ਅਨੇਕੰ॥ ਰਹੇ ਠਾਢ ਭੂਪਾਲ ਆਗੇ ਨ ਏਕੰ॥
ਫਿਰਜੋ ਸਿੰਘ ਸੂਰੰ ਸੁ ਕ੍ਰੂਰੰ ਕਰਾਲੰ॥ ਕੰਪਾਈ ਸਟਾ ਪੂਛ ਫੇਰੀ ਬਿਸਾਲੰ॥ ੩੩॥

ਗਾਜ਼ੀ ਤੇ ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿਪਾਹੀ ਭੱਜ ਪਏ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਇਕ ਵੀ ਖੜੋਤਾ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਨਰਸਿੰਘ ਸੂਰਮਾ ਕਰੂੜ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਗਰਦਨ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਛੰਡਿਆ ਤੇ ਲੰਮੀ ਪੂਛ ਨੂੰ ਘੁਮਾਇਆ॥ ੩੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਗਰਜਤ ਰਣ ਨਰਸਿੰਘ ਕੇ ਭੱਜੇ ਸੂਰ ਅਨੇਕ॥

ਏਕ ਟਿਕਜੋ ਹਿਰਨਾਛ ਤਹ ਅਵਰੁ ਨ ਜੋਧਾ ਏਕ॥ ੩੪॥

ਨਰਸਿੰਘ ਜਦੋਂ ਰਣ ਵਿਚ ਗਜਿਆ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਉਥੋਂ ਇਕ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਖੜਾ ਰਿਹਾ, ਹੋਰ ਇਕ ਵੀ ਬਹਾਦਰ ਨਾ ਰਿਹਾ॥ ੩੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਮੁਸਟ ਜੁੱਧ ਜੁੱਟੇ ਭਟ ਦੋਊ॥ ਤੀਸਰ ਤਾਹਿ ਨ ਪੇਖੀਅਤ ਕੋਊ॥
ਭਏ ਦੁਹਨ ਕੇ ਰਾਤੇ ਨੈਣਾ॥ ਦੇਖਤ ਦੇਵ ਤਮਾਸ਼ੇ ਗੈਣਾ॥ ੩੫॥

ਮੁੱਕਿਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਜੋਧੇ ਜੁੱਟ ਗਏ। ਤੀਜਾ ਉਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਅਕਾਸ਼ ਪੁਰ ਖੜੇ ਦੇਵਤੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੫॥

ਅਸ਼ਟ ਦਿਵਸ ਅਸ਼ਟੇ ਨਿਸੁ ਜੁੱਧਾ॥ ਕੀਨੋ ਦੁਹੂੰ ਭਟਨ ਮਿਲਿ ਕ੍ਰੁੱਧਾ॥
ਬਹੁਰੋ ਅਸੁਰ ਕਿਛਕੁ ਮੁਰਝਾਨਾ॥ ਗਿਰਜੋ ਭੂਮ ਜਨ ਬ੍ਰਿਛ ਪੁਰਾਨਾ॥ ੩੬॥

ਅੱਠ ਦਿਨ ਅਤੇ ਅੱਠ ਰਾਤਾਂ, ਦੋਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਦੈਂਤ ਕੁਝ ਮੁਰਝਾ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਣਾ ਦਰਖਤ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ॥ ੩੬॥

ਸੀਂਚ ਬਾਰ ਪੁਨ ਤਾਹਿ ਜਗਾਯੋ॥ ਜਗੇ ਮੂਰਛਨਾ ਪੁਨ ਜੀਅ ਆਯੋ॥
ਬਹੁਰੋ ਭਿਰੇ ਸੂਰ ਦੋਈ ਕ੍ਰੁੱਧਾ॥ ਮੰਡਜੋ ਬਹੁਰ ਆਪ ਮਹਿ ਜੁੱਧਾ॥ ੩੭॥

ਪਾਣੀ ਦੇ ਛਿਟੇ ਮਾਰ ਕੇ, ਨਰਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਜਗਾਇਆ। ਜਦ ਉਹ ਮੂਰਛਨਾ ਤੋਂ ਜਾਗਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਵਿਚ ਹੌਸਲਾ ਆ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇਂ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਲੜੇ, ਦੁਬਾਰਾ ਫੇਰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੰਗ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੩੭॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਹਲਾ ਚਾਲ ਕੈ ਕੈ ਪੁਨਰ ਬੀਰ ਢੂਕੇ॥ ਮਚਜੋ ਜੁੱਧ ਜਯੋਂ ਕਰਨ ਸੰਗੰ ਘਟੂਕੇ॥
ਨਖੰ ਪਾਤ ਦੋਊ ਕਰੇ ਦੈਤ ਘਾਤੰ॥ ਮਨੋ ਗੱਜ ਜੁੱਟੇ ਬਨੰ ਮਸਤ ਮਾਤੰ॥ ੩੮॥

ਉੱਧੜ ਧੁੰਮੀ ਮਚਾ ਕੇ, ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਢੁੱਕੇ ਅਜਿਹਾ ਜੰਗ ਮੱਚਿਆ ਜਿਵੇਂ 'ਕਰਣ' ਨਾਲ 'ਘਟੋਤਕਚ' ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਨਰਸਿੰਘ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਨੌਂਹ ਮਾਰ ਕੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਵਣ ਵਿਚ ਮਸਤੀ ਦੇ ਮੱਤੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਭਿੜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੮॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਪੁਨਰ ਨਾਰ ਸਿੰਘੰ ਧਰਾ ਤਾਂਹਿ ਮਾਰਜੋ॥ ਪੁਰਾਨੋ ਪਲਾਸੀ ਮਨੋ ਬਾਇ ਡਾਰਜੋ॥
ਹਨਜੋ ਦੇਖ ਦੁਸ਼ਟੰ ਭਈ ਪੁਹਪ ਬਰਖੰ॥ ਕੀਏ ਦੇਵਤਜੋ ਆਨਕੈ ਜੀਤ ਕਰਖੰ॥ ੩੯॥

ਨਰਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਟਕਾਇਆ, ਮਾਨੋ ਪਲਾਸੀ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬ੍ਰਿਛ ਨੂੰ ਹਵਾ

ਨੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਦੁਸ਼ਟ ਨੂੰ ਮਰਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਹੋਈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਆਣ ਕੇ ਜਿੱਤ ਦੇ ਗੀਤ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ॥ ੩੯॥

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ॥ ਕੀਨੋ ਨ੍ਰਸਿੰਘ ਦੁਸ਼ਟੰ ਸੰਘਾਰ॥ ਧਰਜੋ ਸੁ ਬਿਸ਼ਨ ਸਪਤਮ ਵਤਾਰ॥
ਲਿੱਨੋ ਸੁ ਭਗਤ ਅਪਨੋ ਛਿਨਾਇ॥ ਸਭ ਸਿਸ਼ਟ ਧਰਮ ਕਰਮਨ ਚਲਾਇ॥ ੪੦॥

ਨਰਸਿੰਘ ਨੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਸੱਤਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਧਰਿਆ। ਵੈਰੀ ਦੇ ਹੱਥੋ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ॥ ੪੦॥

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ॥ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਕਰਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਛੱਤ੍ਰ ਫੇਰ॥ ਦੀਨੋ ਸੰਘਾਰ ਸਭ ਇਮ ਅੰਧੇਰ॥
ਸਭ ਦੁਸ਼ਟ ਅਰਿਸ਼ਟ ਦਿੱਨੇ ਖਪਾਇ॥ ਪੁਨ ਲਈ ਜੋਤ ਜੋਤਹਿ ਮਿਲਾਇ॥ ੪੧।

ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਝੁਲਾਇਆ। ਸਾਹਾ ਹਨੇਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਦੁਸ਼ਟ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਨਰਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਜੋਤ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲਿਆ॥ ੪੧॥

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ॥ ਸਭ ਦੁਸ਼ਟ ਮਾਰ ਕੀਨੇ ਅਭੇਖ॥ ਪੁਨਿ ਮਿਲਿਯੋ ਜਾਇ ਭੀਤਰ ਅਲੇਖ॥
ਕਬਿ ਜਥਾ ਮੱਤ ਕਥਜੋ ਬਿਚਾਰ॥ ਇਮ ਧਰਜੋ ਬਿਸ਼ਨ ਸਪਤਮਵਤਾਰ॥ ੪੨॥

ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਰਸਿੰਘ ਨੇ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਫਿਰ ਅਲੇਖ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਸਜਾਮ ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜੈਸੀ ਬੁਧੀ ਸੀ, ਤੈਸਾ ਹੀ ਵੀਚਾਰ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਸੱਤਵਾਂ ਨਰਸਿੰਘ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਸੀ॥ ੪੨॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਹਰਵੰਸ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੁਰਖ ਹਿਰਨਕਸ਼ਪ ਨੇ ਘੋਰ ਤਪ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੋਂ ਵਰ ਮੰਗ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਾ ਮੈਂ ਦੇਵ, ਦੈਂਤ, ਗੰਧਰਬ, ਨਾਗ ਰਾਖਸ਼, ਮਨੁੱਖ ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ ਦੇ ਹਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਾਂ। ਨਾ ਸ਼ਸਤਰ, ਅਸ਼ਤ੍ਰਰ, ਦਰਖਤ, ਪੱਥਰ, ਸੁੱਕੇ ਜਾਂ ਗਿੱਲੇ ਪਦਾਰਥ ਨਾਲ ਮਰਾਂ ਨਾ ਸਵਰਗ, ਮਾਤਲੋਕ, ਪਤਾਲ ਆਦਿਕ ਕਿਸੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਮਰਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਆਦਿਕ ਕਿਸੇ ਕਾਲ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਮੌਤ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਵਰ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਵੱਡਾ ਉਪੱਦਰਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਵਰਗ ਆਦਿਕ ਖੋਹ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਲੱਗਾ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਗਏ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਭੈ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ, ਵੱਡੀ ਭਿਆਨਕ ਮੂਰਤੀ ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਅੱਧਾ ਸਰੀਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਤੇ ਅੱਧਾ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਸੀ।

ਜਦ ਨਿਰਸਿੰਘ ਸਰੂਪ ਹਿਰਨਕਸ਼ਪ ਦੇ ਕੋਲ ਪੁਜਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਨਰਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਜਿੰਨੇ ਦੈਂਤ ਮਾਰਨ ਲਈ ਗਏ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ; ਅਖੀਰ ਵਿਚ

ਹਿਰਨਕਸ਼ਪ ਆਪ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਹਿਰਨਕਸ਼ਪ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੇ ਨੇਤਰਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਖੋਲਣ ਲੱਗਾ, ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਹੋ ਗਈ, ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚ ਗਿਆ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਦੁੱਖ ਭਰੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਨਰਸਿੰਘ ਭਗਵਾਨ ਅਤਿਅੰਤ ਭਿਆਨਕ ਗਰਜਨਾਂ ਕਰਕੇ ਦੈਂਤ ਤੇ ਝਪਟੇ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨੌਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਪੇਟ ਪਾੜ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਭਾਗਵਤ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਇਹੀ ਕਥਾ ਹੈ। ਪਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਧੀਕ ਹੈ। ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਿਰਨਕਸ਼ਪ ਵਰ ਪਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਇਆ। ਸਵਰਗ ਆਦਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤ ਕੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਭਗਤ ਸੀ। ਸ਼ੁਕਰਾਚਾਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਦੈਂਤਰਾਜ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਹਿਰਨਾਕਸ਼ਪ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਤੇ ਦੈਂਤਰਾਜ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਕਟੜ ਵੈਰੀ ਸੀ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਭਗਤੀ ਰੋਜ਼ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਵਲੋਂ ਦੁੱਖ ਤਸੀਹੇ ਵੀ ਮਿਲੇ। ਪਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਿਹਾ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁੰਡੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੇ ਸਾਥੀ ਹੋ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਇਕ 'ਬਾਲਕ-ਵਿਸ਼ਨੂੰ-ਭਗਤ ਮੰਡਲੀ' ਬਣ ਗਈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੈਂਤਰਾਜ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, "ਤੂੰ ਕਿਸ ਦੇ ਬਲ ਉਤੇ ਏਨਾਂ ਕੁੱਦ ਰਿਹਾ ਹੈਂ?"

ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਨਿਯਮਾਂ ਤੇ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਉਸੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਦੈਂਤਰਾਜ ਨੇ ਫੇਰ ਪੁੱਛਿਆ - "ਤੇਰਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਥੇ ਹੈ?" ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ। ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੇ ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ ਕੀ ਇਥੇ ਵੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹਾਂ ਇਥੇ ਵੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਥੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਥੰਮ ਹੈ। ਥੰਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ। ਤਾਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਬੇਸ਼ਕ ਥੰਮ ਹੈ, ਪਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਥੰਮ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਇਹ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਦੈਂਤ ਰਾਜ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਵਾਰ ਥੰਮ ਉਤੇ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਝਟ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਗਰਜਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਨਰਸਿੰਘ ਭਗਵਾਨ ਥੰਮ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਵਿਚ ਲੈ ਆਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੱਟਾਂ ਤੇ ਪਾ ਕੇ ਕਹਿਣਾ ਲੱਗਾ, "ਹੇ ਦੈਂਤ ਰਾਜ! ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਤੂੰ ਵਰ ਲਏ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਪੂਰੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਫਿਰ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨੌਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ।

ਇਤਿ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, 'ਨਰਸਿੰਘ' ਸਪਤਮੋ ਅਵਤਾਰ ਸਮਾਪਤੰ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੭॥੪੨॥੧੪੩॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਸੱਤਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਨਰਸਿੰਘ' ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੭॥ ੪੨॥੧੪੩॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਅੱਠਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਬਾਵਨ'

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਭਏ ਦਿਵਸ ਕੇਤੇ ਨਰ ਸਿੰਘਾਵਤਾਰੰ॥ ਪੁਨਰ ਭੂੰਮ ਸੋਂ ਪਾਪ ਬਾਢਯੋ ਅਪਾਰੰ॥
ਕਰੇ ਲਾਗ ਜੱਗੰ ਪੁਨਰ ਦੈਤ ਦਾਨੰ॥ ਬਲ ਰਾਜ ਕੀ ਦੇਹ ਬੱਢਯੋ ਗੁਮਾਨੰ॥ ੧॥

ਕਈ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ ਨਰਸਿੰਘ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਨੂੰ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਫੇਰ ਬਹੁਤ ਪਾਪ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਦੈਂਤ ਤੇ ਦਾਨਵ ਮੁੜ ਕੇ 'ਜੱਗ ਆਦਿਕ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਹੰਕਾਰ ਵੱਧ ਗਿਆ॥ ੧॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਨ ਪਾਵੈ ਬਲੰ ਦੇਵਤਾ ਜਗ ਬਾਸੰ॥ ਭਈ ਇੰਦ੍ਰ ਕੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਿਨਾਸੰ॥
ਕਰੀ ਜੋਗ ਆਰਾਧਨਾ ਸਰਬ ਦੇਵੰ॥ ਪ੍ਰਸੰਨੰ ਭਏ ਕਾਲ ਪੁਰਖੰ ਅਭੇਵੰ॥ ੨॥

ਦੇਵਤੇ ਜੱਗ ਵਸਤੂ ਦੀ ਬਲੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਾ ਸਕਦੇ, ਸਭ ਕੁਝ ਦੈਂਤ ਖੋਹ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਨਾਸ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਜੋਗ ਅਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਭੇਵ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ॥ ੨॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਦੀਯੋ ਆਇਸੰ ਕਾਲ ਪੁਰਖੰ ਅਪਾਰੰ॥ ਧਰੋ ਬਾਵਨਾ ਬਿਸ਼ਨ ਅਸ਼ਟਮ ਵਤਾਰੰ॥
ਲਈ ਬਿਸ਼ਨ ਆਗਜਾ ਚਲਿਯੋ ਧਾਇ ਐਸੇ॥ ਲਹਯੋ ਦਾਰਦੀ ਭੂਪ ਭੰਡਾਰ ਜੈਸੇ॥ ੩॥

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਹੇ ਬਿਸ਼ਨ ਹੁਣ ਅੱਠਵਾਂ ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਜਾ ਕੇ ਧਾਰੋ। ਵਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਗਿਆ ਲਈ, ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਈ ਕਰਕੇ ਚਲਿਆ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਨਮ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਗਾਲ! ਸ਼ਾਹੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲਭ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਭੱਜ ਕੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥ ੩॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਸਰੂਪ ਛੋਟ ਧਾਰਿਕੈ॥ ਚਲਯੋ ਤਹਾਂ ਬਿਚਾਰਿਕੈ॥
ਸਭਾ ਨਰੇਸ਼ ਜਾਨਯੋ॥ ਤਹੀ ਸੁ ਪਾਵ ਠਾਨਯੋ॥ ੪॥

ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਉਥੇ ਚਲੇ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਬਲ ਰਾਜੇ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਲੱਗਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਪੂਰਬਕ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੪॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਸੁ ਬੇਦ ਚਾਰ ਉਚਾਰਕੈ॥ ਸੁਣਜੋ ਨ੍ਰਿਪੰ ਸੁਧਾਰ ਕੈ॥
ਬੁਲਾਇ ਬਿੱਪ ਕੋ ਲਯੋ॥ ਮਲਜਾਗਰ ਮੂੜਕਾ ਦਯੋ॥ ੫॥

ਚਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣਿਆ। ਫਿਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰੂਪ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਚੰਦਨ ਦੀ ਚੌਂਕੀ ਬੈਠਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ॥ ੫॥

ਪਦਾਰਘ ਦੀਤ ਦਾਨ ਦੈ॥ ਪ੍ਰਦੱਛਨ ਅਨੇਕ ਕੈ॥
ਕਰੋਰਿ ਦੱਛਨਾ ਦਈ॥ ਨ ਹਾਥ ਬਿੱਪ ਨੈ ਲਈ॥ ੬॥

ਪੈਰ ਧੋਣ ਲਈ ਜਲ ਲਿਆਂਦਾ, ਆਰਤੀ ਕੀਤੀ, ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਦੱਖਣਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਫਿਰ ਇਕ ਕ੍ਰੋੜ ਰੁਪਇਆ, ਭੇਟਾ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਬਾਵਨ ਰੂਪ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਉਸ ਭੇਟਾ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵੀ ਨਾ ਲਾਇਆ॥ ੬॥

ਕਹਜੋ ਨ ਮੋਰ ਕਾਜ ਹੈ॥ ਮਿਥਜਾ ਇਹ ਤੋਰ ਸਾਜ ਹੈ॥
ਅਢਾਇ ਪਾਵ ਭੂੰਮ ਦੈ॥ ਬਸੇਖ ਪੂਰ ਕੀਰਤ ਲੈ॥ ੭॥

ਬੌਣੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਹ ਰੁਪੈ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤੇਰੇ ਸਾਜ, ਝੂਠੇ ਹਨ। ਅਢਾਈ ਪੈਰ ਜਿੰਨੀ ਧਰਤੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਣ ਕੇ ਦੇਹ, ਅਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਜਸ ਕੀਰਤੀ ਲੈ ਲਵੋ॥ ੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਦਿਜ ਐਸ ਬਖਾਨੀ ਬਾਨੀ॥ ਭੂਪਤ ਸਹਤ ਨ ਜਾਨਜੋ ਰਾਨੀ॥
ਪੈਰ ਅਢਾਇ ਭੂੰਮਦੇ ਕਹੀ॥ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਿ ਬਾਤ ਦਿਜੋਤਮ ਗਹੀ॥ ੮॥

ਜਦ, ਬਾਵਨ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਸਮੇਤ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਾ ਜਾਣਿਆ। 'ਅਢਾਈ ਪੈਰ ਧਰਤੀ ਦੇਹ' ਇਹ ਗੱਲ ਬਾਵਨ ਨੇ ਕਹੀ ਅਤੇ ਬਾਵਨ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਇਹੋ ਗਲ ਪਕੀ ਕਰਕੇ ਫੜ ਛੱਡੀ॥ ੮॥

ਦਿਜਬਰ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਹੁਤੋ ਨ੍ਰਿਪ ਤੀਰਾ॥ ਜਾਨ ਗਯੋ ਸਭ ਭੇਦੁ ਵਜੀਰਾ॥
ਜਜੋ ਜਜੋ ਦੇਨ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹੈ॥ ਤਿਮੁ ਤਿਮੁ ਨਾਹਿ ਪ੍ਰੋਹਤੁ ਗਹੈ॥ ੯॥

ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਪ੍ਰੋਹਤ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਰਾਜੇ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਓਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਬਲਿ ਰਾਜਾ ਬਾਵਨ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਪ੍ਰੋਹਤ ਨਾਂਹ ਨਾਂਹ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਪੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥ ੯॥

ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਦੇਨ ਧਰਾ ਮਨ ਕੀਨਾ॥ ਤਬ ਹੀ ਉੱਤ੍ਰ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਇਮ ਦੀਨਾ॥
ਲਘੁ ਦਿਜ ਯਾਹਿ ਨ ਭੂਪ ਪਛਾਨੋ॥ ਬਿਸ਼ਨ ਵਤਾਰ ਇਸੀ ਕਰ ਮਾਨੋ॥ ੧੦॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਧਰਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਜਦੋਂ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਤਦ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਸ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਾ ਪਛਾਣ, ਇਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਜਾਣ। ਤੇਰੇ ਜੱਗ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਹੈ॥੧੦॥

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਦਾਨਵ ਸਭ ਹਸੇ॥ ਉਚਰਤ ਸ਼ੁੱਕ੍ਰ ਕਹਾ ਘਰ ਬਸੇ॥
ਸਸਿਕ ਸਮਾਨ ਨ ਦਿਜ ਮਹਿ ਮਾਸਾ॥ਕਸ ਕਰ ਹੈ ਇਹ ਜੱਗ ਬਿਨਾਸਾ॥੧੧॥

ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਸ਼ੁਕਰ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਹਸ ਪਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, "ਸ਼ੁਕਰ ਜੀ! ਤੁਹਾਡੀ ਸੁਰਤ ਕਿਹੜੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਵਸਦੀ ਹੈ? ਵੇਖੋ ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਚ, ਸਹੇ ਜਿੰਨਾਂ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੱਗ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ?"॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ਼ੁੱਕ੍ਰਬਾਚ॥ ਜਿਮ ਚਿਨਗਾਰੀ ਅਗਨ ਕੀ ਗਿਰਤ ਸਘਨ ਬਨ ਮਾਹਿ॥
ਅਧਿਕ ਤਨਕ ਤੇ ਹੋਤ ਹੈ ਤਿਮ ਦਿਜਬਰ ਨਰ ਨਾਹਿ॥੧੨॥

ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰਾਜਨ! ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਦੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਚਿੰਗਾਰੀ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਥੋੜੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ, ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਇਕ ਦਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ॥੧੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਹਸ ਭੂਪਤ ਇਹ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ॥ ਸੁਨਹੁ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਤੁਮ ਬਾਤ ਨ ਜਾਨੀ॥
ਫੁਨਿ ਇਹ ਸਮੋ ਸਭੋ ਛਲ ਜੈਹੈ॥ ਹਰਿ ਸੋ ਫੇਰਿ ਨ ਭਿੱਛਕ ਐਹੈ॥੧੩॥

ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ, "ਹੇ ਸ਼ੁਕਰ ਸੁਣ! ਤੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀ ਜਾਣਿਆ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਛਲ ਜਾਏਗਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਵਰਗਾ ਮੰਗਤਾ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ"॥੧੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਮਨ ਮਹਿ ਬਾਤ ਇਹੈ ਠਹਰਾਈ॥ ਮਨ ਮੋ ਧਰੀ ਨ ਕਿਸੂ ਬਤਾਈ॥
ਭ੍ਰਿਤ ਤੇ ਮਾਂਗ ਕਮੰਡਲ ਏਸਾ॥ ਲਗਜੋ ਦਾਨ ਤਿਹ ਦੇਨ ਨਰੇਸਾ॥੧੪॥

ਇਹ ਗੱਲ ਮਨ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਜਾਣ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰਖੀਂ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸੀ ਨਹੀਂ। ਰਾਜੇ ਨੇ, ਨੌਕਰ ਤੋਂ ਜਲ ਦਾ ਕਮੰਡਲ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ। ਰਾਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਲੱਗਾ॥੧੪॥

ਸ਼ੁੱਕ੍ਰ ਬਾਤ ਮਨ ਮੋ ਪਹਿਚਾਨੀ॥ ਭੇਦ ਨ ਲਹਤ ਭੂਪ ਅਗਿਆਨੀ॥
ਧਾਰ ਮਕਰ ਕੇ ਜਾਰ ਸਰੂਪਾ॥ ਪੈਠਿਯੋ ਮੱਧ ਕਮੰਡਲ ਭੂਪਾ॥੧੫॥

ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਕਰ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਬੇਸਮਝ ਰਾਜਾ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਸ਼ੁੱਕਰ ਨੇ ਮਕੜੀ ਦੇ ਜਾਲੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ

ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚਲੇ ਕਮੰਡਲ ਦੀ ਟੂਟੀ ਵਿਚ ਵੜ ਗਿਆ॥੧੫॥

ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ ਪਾਨ ਸੁਰਾਹੀ ਲਈ॥ ਦਾਨ ਸਮੈ ਦਿਜਬਰ ਕੀ ਭਈ॥
ਦਾਨ ਹੇਤ ਜਬ ਹਾਥ ਚਲਾਯੋ॥ ਨਿਕਸ ਨੀਰ ਕਰ ਤਾਹਿ ਨ ਆਯੋ॥੧੬॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੁਰਾਹੀ ਫੜ ਲਈ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ। ਦਾਨ ਭਾਵ ਸੰਕਲਪ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੱਥ ਵਧਾਇਆ, ਤਾਂ ਕਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਨਿਕਲ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਤੇ ਨ ਆਇਆ॥੧੬॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਚਮਕਜੋ ਤਬੈ ਦਿਜ ਰਾਜ॥ ਕਰੀਐ ਨ੍ਰਿਪੇ ਸੁ ਇਲਾਜ॥
ਤਿਨਕਾ ਮਿਲੇ ਇਹ ਬੀਚ॥ ਇਕ ਚੱਛ ਹੁਐ ਹੈ ਨੀਚ॥੧੭॥

ਬਾਵਨ ਭਗਵਾਨ ਤਦੋਂ ਚਮਕਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ - ਰਾਜਨ! ਇਸ ਦਾ ਉਪਾਓ ਕਰੋ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਤੀਲਾ ਫਿਰ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਨਿਕਲ ਆਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਬਾਵਨ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨੀਚ ਸ਼ੁਕਰ ਇਕ ਅੱਖ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ॥੧੭॥

ਤੋਮਰ॥ ਤੁਨਕਾ ਨ੍ਰਿਪਤ ਕਰ ਲੀਨ॥ ਭੀਤਰ ਕਮੰਡਲ ਦੀਨ॥
ਸ਼ੁੱਕ੍ਰ ਆਂਖ ਲਗੀਆ ਜਾਇ॥ ਇਕ ਚੱਛ ਭਯੋ ਦਿਜ ਰਾਇ॥੧੮॥

ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਨੇ ਤੀਲਾ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਕਮੰਡਲ ਦੀ ਟੂਟੀ ਵਿਚ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਤੀਲਾ ਸ਼ੁੱਕਰ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਲੱਗਾ, ਉਸ ਨਾਲ ਸ਼ੁਕਰ ਪ੍ਰੋਹਤ, ਇਕ ਅੱਖ ਤੋਂ ਕਾਣਾ ਹੋ ਗਿਆ॥੧੮॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਨੇਤ੍ਰ ਤੇ ਜੁ ਗਿਰਯੋ ਨੀਰ॥ ਸੋਈ ਲੀਯੋ ਕਰ ਦਿਜ ਬੀਰ॥
ਕਰਿ ਨੀਰ ਚੁਵੰਨ ਨ ਦੀਨ॥ ਇਮ ਸ੍ਵਾਮਿ ਕਾਰਜ ਕੀਨ॥੧੯॥

ਜਿਹੜਾ ਪਾਣੀ ਸ਼ੁੱਕਰ ਦੀ ਅੱਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ, ਬਾਵਨ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਓਹੀ ਜਲ ਲੈ ਲਿਆ। ਸ਼ੁੱਕਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੱਖ ਕਢਵਾ ਲਈ, ਪਰ ਟੂਟੀ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਵਗਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਾ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਕੇ ਸਵਾਮੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ॥੧੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਚੱਛ ਨੀਰ ਕਰ ਭੀਤਰ ਪਰਾ॥ ਵਹੈ ਸੰਕਲਪ ਦਿਜਹ ਕਰਿ ਧਰਾ॥
ਐਸ ਤਬੈ ਨਿਜ ਦੇਹ ਬਢਾਯੋ॥ ਲੋਕ ਛੇਦ ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਯੋ॥੨੦॥

ਜਦ ਬਲ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਉਤੇ ਸ਼ੁੱਕਰ ਦੀ ਅੱਖ ਦਾ ਪਾਣੀ ਡਿੱਗਾ, ਤਾਂ ਬਾਵਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਓਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜੇ ਪਾਸੋਂ ਢਾਈ ਕਰਮ ਧਰਤੀ ਸੰਕਲਪ ਕਰਵਾ ਲਈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਦ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਮਿਣਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਬੌਣੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਏਨਾ ਸਰੂਪ ਵਧਾ ਲਿਆ ਜੋ ਇਸ ਲੋਕ ਨੂੰ ਲੰਘ ਕੇ ਪਰਲੋਕ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ॥੨੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਨਿਰਖ ਲੋਗ ਅਦਭੁਤ ਬਿਸਮਏ॥ ਦਾਨਵ ਪੇਖ ਮੂਰਛਨਾ ਭਏ॥
ਪਾਵ ਪਤਾਰ ਛੁਯੋ ਸਿਰ ਕਾਸਾ॥ ਚਕ੍ਰਤ ਭਏ ਲਖਿ ਲੋਕ ਤਮਾਸਾ॥੨੧॥

ਇਹ ਅਦਭੁਤ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਵੇਖ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਉਨੇ ਦੇ ਪੈਰ ਪਤਾਲ ਨਾਲ ਤੇ ਸਿਰ ਅਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਜਾ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ॥੨੧॥

ਏਕੈ ਪਾਵ ਪਤਾਰਹ ਛੂਆ॥ ਦੂਸਰ ਪਾਵ ਗਗਨ ਲਉ ਹੂਆ॥
ਭਿਦਯੋ ਅੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਅਪਾਰਾ॥ ਤਿਹ ਤੇ ਗਿਰੀ ਗੰਗ ਕੀ ਧਾਰਾ॥੨੨॥

ਇਕ ਪੈਰ ਪਤਾਲ ਨੂੰ ਜਾ ਲੱਗਾ, ਦੂਜਾ ਕਦਮ ਅਕਾਸ਼ ਤਕ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ। ਅੰਡ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਉਹ ਦੋ ਕਦਮਾਂ ਵਿਚ ਮਿਣ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਬਾਵਨ ਤੋਂ ਗੰਗਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਦੀ ਧਾਰਾ ਭਗੀਰਥ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗੀ ਸੀ॥੨੨॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਭੂਪ ਅਚੰਭਵ ਲਹਾ॥ ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚਨ ਚਕ੍ਰਤ ਹ੍ਵੈ ਰਹਾ॥
ਸੁ ਕਛੁ ਭਯੋ ਜੋਊ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਉਚਾਰਾ॥ ਸੋ ਅਖੀਯਨ ਹਮ ਆਜ ਨਿਹਾਰਾ॥੨੩॥

ਰਾਜੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ, ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਬਲਿ ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਜੋ ਕੁਝ ਸ਼ੁਕਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ, ਓਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਅੱਜ ਮੈਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ॥੨੩॥

ਅਰਧਿ ਦੇਹਿ ਅਪਨੋ ਮਿਨ ਦੀਨਾ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕੈ ਭੂਪਤ ਜਸੁ ਲੀਨਾ॥
ਜਬ ਲਉ ਗੰਗ ਜਮਨ ਕੋ ਨੀਰਾ॥ ਤਬ ਲਉ ਚਲੀ ਕਥਾ ਜਗ ਧੀਰਾ॥੨੪॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਅੱਧੇ ਕਦਮ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਦੇਹੀ ਮਿਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਸ ਖੱਟ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਗੰਗਾ ਤੇ ਜਮਨਾ ਦਾ ਜਲ ਧਰਤੀ ਤੇ ਕਾਇਮ ਹੈ ਤਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਕਥਾ ਜਗਤ ਉਤੇ ਤੁਰੀ ਚਲੇਗੀ॥੨੪॥

ਬਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਪ੍ਰਤੱਛ ਹ੍ਵੈ ਕਹਾ॥ ਚੋਬਦਾਰੁ ਦੁਆਰੇ ਹ੍ਵੈ ਰਹਾ॥
ਕਹਯੋ ਚਲੇ ਤਬ ਲਗੈ ਕਹਾਨੀ॥ ਜਬ ਲਗ ਗੰਗ ਜਮੁਨ ਕੋ ਪਾਨੀ॥੨੫॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੇ ਮੈਂ ਚੋਬਦਾਰ ਹੋ ਕੇ ਰਹਾਂਗਾ, ਅਤੇ ਜਦ ਤਕ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਗੰਗਾ ਜਮਨਾ ਵਗਦੀ ਰਹੇਗੀ ਤੇਰੀ ਇਹ ਕਥਾ ਚਲਦੀ ਰਹੇਗੀ॥੨੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਹੱ ਸਾਧਨ ਸੰਕਟ ਪਰੈ ਤਹੱ-ਤਹੱ ਭਏ ਸਹਾਇ॥
ਦੁਆਰਪਾਲ ਹ੍ਵੈ ਦਰ ਬਸੇ ਭਗਤ ਹੇਤ ਹਰਿ ਰਾਇ॥੨੬॥

ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਬਿਪਤਾ ਜਿਥੇ ਵੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਉਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵੇਖੋ! ਹਰੀ, ਰਾਜੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ ਦੁਆਰਪਾਲ ਚੌਕੀਦਾਰ ਹੋ ਕੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ॥੨੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਸ਼ਟਮ ਅਵਤਾਰ ਬਿਸ਼ਨ ਅਸ ਧਰਾ॥ ਸਾਧਨ ਸਭੈ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕਰਾ॥
ਅਬ ਨਵਮੋਂ ਬਰਨੋਂ ਅਵਤਾਰਾ॥ ਸੁਨਹੁ ਸੰਤ ਚਿਤ ਲਾਇ ਸੁਧਾਰਾ॥੨੭॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਅੱਠਵਾਂ ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਅੱਗੇ ਨੌਵੇਂ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਹੇ ਸੰਤੋ! ਉਸ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣੋ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰੋ॥੨੭॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਭਗਤ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੁਵਰਣਾ' ਸੀ, ਬੰਗਾਲੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੁਵਰਣ ਲਤਾ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪੇਟੋਂ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜ ਪੁੱਤਰ ਹੋਏ। ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਉਦਯੋਗ ਪਰਵ ਦੇ ੩੫ਵੇਂ ਅਧਿਆਏ ਵਿਚ ਜੋ ਕਥਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਇਕੋ ਵਿਰੋਚਨ ਨਾਮ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਨੇ 'ਵਿਰੋਚਨ' ਅਤੇ 'ਗਵਿਸ਼ਠ' ਨਾਮ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਪਦਕ ਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਆਯੁਖਮਾਨ', 'ਸ਼ਿਵਿ', 'ਵਾਸ਼ਕਲਿ' , ਅਤੇ 'ਵਿਰੋਚਨ' ਸਨ। ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ 'ਵਿਰੋਚਨ', 'ਜੰਭ' ਅਤੇ 'ਕੁਜੰਭ' ਨਾਮ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਹਨ।

ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਂ ਦਾ ਹੀ ਕੁਝ ਪਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲਾ 'ਵਿਰੋਚਨ' , ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਡਾ ਗਿਆਨੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਵਡਾ ਅਭਿਮਾਨੀ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਗਵਿਸ਼ਠ ਜਾਂ ਗਵੇਸ਼ਠ, ਜੋ ਵੱਡਾ ਸੂਰਬੀਰ ਜੋਧਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਾ ਭਾਰ ਦੇ ਕੇ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਬਾਨਪ੍ਰਸਥ ਆਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਬਨ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਗਵੇਸ਼ਠ ਦੇ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨਾਮ ਦੇ ਦੋ ਮਹਾਨ ਯੋਧੇ ਪੁੱਤਰ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਲਚਲੀ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਜੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਹਥੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਹਥੋਂ ਮਰਨ ਵਾਲੇ 'ਸੁੰਭ ਅਤੇ ਨਸੁੰਭ' ਨਾਮ ਦੇ ਦੈਂਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਭਗਤ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਪੋਤਰੇ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਤੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ। 'ਵਿਰੋਚਨ' ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਪਰਮ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਦਾਨ ਬੀਰ 'ਰਾਜਾ ਬਲਿ' ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਵਡੇ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਕੰਬਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਯੱਗਾਂ ਦੇ ਕਤਰਬ ਨਾਲ ਦੇਵਰਾਜ ਇੰਦਰ ਘਬਰਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਾਨ ਬੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜ

ਨੂੰ ਵਾਮਨ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਪਨ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਪਤਾਲ ਦਾ ਵਸਣਾ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹ 'ਰਾਜਾ ਬਲਿ' ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਸੀ।

ਰਾਜੇ ਬਲਿ ਨੂੰ ਇੰਦਰ ਲੋਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇਛਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਲੋਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੀ ਇੰਦਰ ਪਦ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਯੱਗ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਇਸ ਨੇ ਸੌ ਯੱਗ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸੋ ਯਗਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਜੇਕਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਯੱਗ ਹੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਬਲਿ 'ਇੰਦਰ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਆਪਣੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸੌ ਯੱਗ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਨੇ ਇਕੋਤਰ ਸੌਵਾਂ ਯੱਗ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਕ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ - ਬਹੱਤਰ ਚੋਕੜੀਆਂ ਯੁਗ ਇੰਦਰ ਦਾ ਰਾਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਬਹੱਤਰ ਵੇਰੀ ਸਤਯੁਗ, ਤਰੇਤਾ, ਦੁਆਪਰ ਤੇ ਕਲਜੁਗ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਣ, ਤਦ ਇੰਦਰ ਦੇ ਰਾਜ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਬਲਿ ਇਕੋਤਰ ਸੋਵਾਂ ਯੱਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਜੇ ਇੰਦਰ ਨੇ ਪੰਤਾਲੀ ਕੁ ਚੌਕੜੀਆਂ ਯੁਗ ਤਕ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇੰਦਰ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੋਲ ਫਰਿਆਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਜੇ ਮੇਰੇ ਰਾਜ਼ ਦਾ ਸਮਾਂ ਪੂਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਇੰਦਰ ਪਦ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬਲਿ ਮੈਥੋਂ ਖੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਹੌਂਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਲੋਕ ਵਿਚ ਪੁਜਾ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇ ਦੁਖ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਕੀਤੀ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦੇ ਕੇ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ।

ਇਧਰ ਕੱਸ਼ਪ ਰਿਖੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਅਦਿਤੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ 'ਇੰਦਰ' ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮਨ ਜੋੜ ਕੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਪੇਟੋਂ ਹੀ 'ਬਾਵਨ' ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਚਲ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬਲਿ ਦੇ ਦੁਆਰ ਤੇ ਆਇਆ। ਬੂਹੇ ਵਿਚ ਖਲੋ ਕੇ ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਵਿਧਿ ਪੂਰਬਕ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਵੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਸੁਣ ਕੇ ਬਲਿ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਬਾਵਨ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾਇਆ। ਚੰਦਨ ਦੀ ਚੌਂਕੀ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ, ਚਰਨ ਧੋਤੇ। ਆਰਤੀ ਉਤਾਰੀ, ਅਤੇ ਖੋੜਸ਼ੋਪਚਾਰ ਦਾ ਦੁਆਰਾ ਪੂਜਨ ਕਰਕੇ ਇਕ ਕ੍ਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਦੱਖਨਾ ਵਜੋਂ ਨਜ਼ਰ ਕੀਤਾ। ਬਾਵਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਰਾਜਨ ! ਮੇਰੇ ਇਹ ਕਿਸ ਕੰਮ ਹੈ, ਮੈਂ ਅਨਾਥ ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਕੁਝ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਢਾਈ ਕਦਮ ਧਰਤੀ ਦੇਹੁ, ਜਿਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਤੇਰੇ ਜਸ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਾਂ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਦਰ ਦਾ ਚੌਂਕੀਦਾਰ ਬਣਿਆ ਰਹਾਂ। ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਬਲਿ ਨੇ ਕਿਹਾ ਬਹੁਤ ਹੱਛਾ, ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਢਾਈ ਕਦਮ ਧਰਤੀ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।"

ਰਾਜਾ ਬਲਿ ਦਾ ਪ੍ਰੋਹਤ ਸ਼ੁਕਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਮੰਤਰੀ ਸੀ। ਇਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਰਾਜਨ! ਇਹ ਬਾਉਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਜੱਗ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਨਾ ਦੇਹ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।"

ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬਲਿ ਸਣੇ ਹੱਸ ਪਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ- ਇਸ

ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਸਹੇ ਜਿੰਨਾ ਮਾਸ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀ ਠੱਗੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਪਰ ਸ਼ੁਕਰ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਇਸ ਦੀ ਠੱਗੀ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਜਾਵੀਂ। ਜਿਵੇਂ ਰਤਾ ਜਿੰਨੀ ਚਿੰਗਾਰੀ ਸੰਘਣੇ ਬਨ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਛਿਨ ਵਿਚ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵਧ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਢਾਈ ਕਦਮ ਧਰਤੀ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਨਾ ਕਰ। ਪਰ ਰਾਜਾ ਬਲ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਪ੍ਰੋਹਤ ਜੀ! ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਲਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ, ਜੋ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਮੰਗਤਾ ਹੋ ਕੇ ਮੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਆਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜੋ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਅਤੇ ਨੌਕਰ ਕੋਲੋਂ ਗੰਗਾ ਸਾਗਰ ਲੈ ਕੇ ਸੰਕਲਪ ਕਰਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਇਧਰ ਸ਼ੁੱਕਰ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਜਜਮਾਨ ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ ਆਪਣਾ ਬੁਰਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਵਾਂ। ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਝਟ ਜਾਲੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਗੰਗਾ ਸਾਗਰ ਦੀ ਟੂਟੀ ਵਿਚ ਵੜ ਬੈਠਾ, ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਲਿਆ। ਜਦ ਟੂਟੀ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਨਾ ਡਿੱਗਾ ਤਾਂ ਬਾਵਨ ਜੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਡਿੱਗਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਕਾਰਨ ਕੇਵਲ ਸ਼ੁਕਰ ਦੀ ਕੂਟਲਨੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਣਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਅਜਿਹਾ ਨਿਸਚਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜਾ ਬਲਿ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੀਲਾ ਲੈ ਕੇ ਟੂਟੀ ਵਿਚ ਫੇਰੇ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਲੱਗ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬਲਿ ਨੇ ਤੀਲਾ ਲੈ ਕੇ ਟੂਟੀ ਵਿਚ ਫੇਰਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ੁਕਰ ਦੀ ਇਕ ਅੱਖ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੁਕਰ ਦੀ ਇਕ ਅੱਖ ਮਾਰੀ ਗਈ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ 'ਪਰਾਏ ਹਿਤ' ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ 'ਗੜਵੇ' ਦਾ ਪਾਣੀ ਫਿਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਦੀ ਅੱਖ ਤੋਂ ਜਿਹੜਾ ਪਾਣੀ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ, ਬਾਵਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਜਲ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਸਕੰਲਪ ਕਰਾ ਲਈ।

ਸੰਕਲਪ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਧਰਤੀ ਮਿਣਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਆਇਆ। ਬਾਵਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਏਡੀ ਵਧਾ ਲਈ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਪਤਾਲ ਤੇ ਦੂਜਾ ਕਦਮ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਵਿਚ ਪੁੱਜਾ। ਤਿੰਨੇ ਲੋਕ ਦੋ ਕਦਮਾਂ ਵਿਚ ਮਿਣੇ ਗਏ। ਹੁਣ ਹੋਰ ਧਰਤੀ ਨਹੀਂ, ਅੱਧਾ ਕਦਮ ਕਿਥੋਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਫਿਰ ਰਾਜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਸ਼ੁੱਕਰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹੀ ਹੋਇਆ। ਉਧਰ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਹੈਰਾਨ ਖੜੇ ਸਨ, ਕਿ ਅਸਲ ਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹੋ ਕੀ ਗਿਆ ਹੈ?

ਏਨੇ ਵਿਚ ਬਾਵਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਰਾਜਨ! ਤੂੰ ਢਾਈ ਕਰਮਾਂ ਧਰਤੀ ਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤੇ ਧਰਤੀ ਮਿਣਨ ਤੇ ਦੋ ਕਰਮਾਂ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅੱਧਾ ਕਰਮ ਧਰਤੀ ਹੋਰ ਦੇਹ, ਜਾਂ ਦਿੱਤਾ ਦਾਨ ਮੋੜ ਲੈ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪੰਡਿਤ ਜੀ! ਧਰਮ ਵੱਡਾ ਹੈ ਜਾਂ ਧਰਮੀ?

ਬਾਵਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਧਰਮ ਨਾਲੋਂ ਧਰਮੀ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਧਰਮ ਟਿਕਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਜੇ ਬਲਿ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਢਾਈ ਕਰਮ ਧਰਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਧਰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਧਰਤੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਬਾਕੀ ਅੱਧੇ ਕਰਮ ਲਈ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਮਿਣ

ਲਵੇ।"

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪ ਜ਼ਿਮੀਂ ਤੇ ਲੰਮਾ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਵਨ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਤੇ ਪੈਰ ਰਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾਲ ਭੇਜ ਕੇ ਉਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜ ਪਦ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਜਦ ਬਾਵਨ ਪੈਰ ਚੁਕਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਬਲਿ ਨੇ ਪੈਰ ਫੜ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਟੀਆ ਬਣਾ ਕੇ ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਰਹਾਂਗਾ। ਹੁਣ ਆਪ ਜਾਂਦੇ ਕਿਥੇ ਹੋ?" ਜੋ ਬਲਿ ਨੂੰ ਛਲਣ ਆਇਆ ਸੀ ਉਹ ਆਪ ਛਲਿਆ ਗਿਆ. ਹੁਣ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰਾ ਭਰ ਲਈ ਚੌਕੀਦਾਰ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਆਪ ਚੌਂਕੀਦਾਰ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ ਅਤੇ ਅਜ ਤਕ ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਯਥਾ:- "ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਭਗਤਿ ਬਸਿ ਕੇਸਵ ਅਜਹੂੰ ਬਲਿ ਕੇ ਦੁਆਰਿ ਖਰਿਓ॥"

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ 'ਬਾਵਨ' ਅਵਤਾਰ ਅਸ਼ਟਮੋ ਕਥਨੰ ਬਲਿ ਛਲਨ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੮॥੨੭॥੧੭੦॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਅੱਠਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਬਾਵਨ' ਰਾਜਾ ਬੱਲ ਨੂੰ ਛੱਲਣਾ, ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੮॥੨੭॥੧੭੦॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਨੌਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਪਰਸ ਰਾਮ'

ਚੌਪਈ॥ ਪੁਨ ਕੇਤਕ ਦਿਨ ਭਏ ਬਿਤੀਤਾ॥ ਛੱਤ੍ਰਨਿ ਸਕਲ ਧਰਾ ਕੱਹ ਜੀਤਾ॥
ਅਧਿਕ ਜਗਤ ਸਹਿ ਊਚ ਜਨਾਯੋ॥ ਬਾਸਵ ਬਲਿ ਕਹੂੰ ਲੈਨ ਨ ਪਾਯੋ॥ ੧॥

ਕਈ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ। ਖੱਤਰੀਆਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲਿਆ। ਖੱਤਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਖਵਾਇਆ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਲੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ ਸੀ॥ ੧॥

ਬਿਆਕਲ ਸਕਲ ਦੇਵਤਾ ਭਏ॥ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਬਾਸਵ ਪੈ ਗਏ॥
ਛੱਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਧਰੇ ਸਭੁ ਅਸੁਰਨ॥ ਆਵਤ ਕਹਾ ਭੂਪ ਤੁਮਰੇ ਮਨ॥ ੨॥

ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਏ, ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇ ਕੋਲ ਗਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਖੱਤਰੀਆਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ?॥ ੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਭ ਦੇਵਨ ਮਿਲਿ ਕਰਜੋ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਛੀਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਕਹੁ ਚਲੇ ਸੁਧਾਰਾ॥
ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਕਰੀ ਬਡਾਈ॥ ਇਮ ਆਗਿਆ ਤਹਤੇ ਤਿਨ ਆਈ॥੩॥

ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਸ ਜਾਈਏ, ਝਟ ਉਥੇ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ, ਉਥੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਆਇਆ॥ ੩॥

ਦਿਜ ਜਮਦਗਨ ਜਗਤ ਮੋ ਸੋਹਤ॥ ਨਿਤ ਉਠਿ ਕਰਤ ਅਘਨ ਓਘਨ ਹਤ॥
ਤਹ ਤੁਮ ਧਰੋ ਬਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰਾ॥ ਹਨਹੁ ਸ਼ੱਕ੍ਰ ਕੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸੁਧਾਰਾ॥ ੪॥

'ਜਮ ਦਗਨਿ' ਮੁਨੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸੋਭਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠ ਕੇ ਭਜਨ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ! ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰੋ, ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰੋ॥ ੪॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਜਯੋ ਜਾਮਦਗਨੰ ਦਿਜੰ ਆਵਤਾਰੀ॥ ਭਯੋ ਰੇਣਕਾ ਤੇ ਕਵਾਚੀ ਕੁਠਾਰੀ॥
ਧਰਜੋ ਛਤ੍ਰੀਯਾਪਾਤ ਕੋ ਕਾਲ ਰੂਪੰ॥ ਹਨਜੋ ਜਾਇ ਜਉਨੇ ਸਹੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਭੂਪੰ॥ ੫॥

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਮਦਗਨਿ ਦੇ ਘਰ ਅਵਤਾਰੀ ਪੁਰਖ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਰੇਣਕਾ ਦੇ ਪੇਟੋਂ ਕਵਚ ਧਾਰੀ ਅਤੇ ਕੁਹਾੜਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਉਂ ਜਾਣੋਂ ਕਿ ਖੱਤਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਾਲ ਨੇ ਹੀ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਜਾ ਕੇ ਸਹਸ੍ਰ ਬਾਹੂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ॥ ੫॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਕਹਾ ਗੰਮ ਏਤੀ ਕਥਾ ਸਰਬ ਭਾਖਉ॥ ਕਥਾ ਬ੍ਰਿੱਧ ਤੇ ਥੋਰੀਐ ਬਾਤ ਰਾਖਉ॥
ਭਰੇ ਗਰਬ ਛੱਤ੍ਰੀ ਨਰੇਸ਼ੰ ਅਪਾਰੰ॥ ਤਿਨੈ ਨਾਸ ਕੋ ਪਾਣ ਧਾਰਜੋ ਕੁਠਾਰੰ॥ ੬॥

ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਕਹਾਂ ਤਾਂ ਕਥਾ ਵੱਧ ਜਾਏਗੀ, ਇਸ ਲਈ ਥੋੜ੍ਹੀ ਗੱਲ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ। ਬੇਅੰਤ ਖੱਤਰੀ ਰਾਜੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਪਰਸ ਰਾਮ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੁਹਾੜਾ ਫੜਿਆ ਸੀ॥ ੬॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਹੁਤੀ ਨੰਦਨੀ ਸਿੰਧ ਜਾਕੀ ਸੁਪੁੱਤ੍ਰੀ॥ ਤਿਸੈ ਮਾਂਗ ਹਾਰਜੋ ਸਹੰਸਾਸਤ੍ਰ ਛੱਤ੍ਰੀ॥
ਲੀਯੋ ਛੀਨ ਗਾਯੰ ਹਤਜੋ ਰਾਮ ਤਾਤੰ॥ ਤਿਸੀ ਬੈਰ ਕੀਨੇ ਸਭੈ ਭੂਪ ਪਾਤੰ॥ ੭॥

ਲੜਾਈ ਦਾ ਮੁੱਢ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੰਦਨੀ ਭਾਵ ਕਾਮਧੇਨ ਗਾਂ ਜਮਦਗਨਿ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਵਰਗੀ ਸੀ। ਸਹੰਸਰ ਬਾਹੂ ਉਸ ਗਊ ਨੂੰ ਜਮਦਗਨਿ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਦਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਲੜਾਈ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਹਾਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੌਕਾ ਪਾ ਕੇ ਗਊ ਖੋਹ ਲਈ ਤੇ ਪਰਸਰਾਮ ਦੇ ਪਿਓ ਜਮਦਗਨਿ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸੇ ਵੈਰ ਕਰ ਕੇ ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕੀ ਵਾਰ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਭੁਜੰਗ॥ ਗਈ ਬਾਲ ਤਾਤੇ ਲੀਯੋ ਸੋਧ ਤਾਕੋ॥ ਹਨਜੋ ਤਾਤ ਮੇਰੋ ਕਹੋ ਨਾਮੁ ਵਾਕੋ॥
ਸਹੰਸਾਸਤ੍ਰ ਭੂਪੰ ਸੁਣਜੋ ਸ੍ਰਉਣ ਨਾਮੰ॥ ਗਹੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਚਲਜੋ ਤਉਨ ਠਾਮੰ॥ ੮॥

ਜਮਦਗਨਿ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਰੇਨਕਾ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲਿਆ। ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਤਾਂ ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ। ਰੇਨਕਾ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ ਕਾਰਤਿਕ ਬੀਰਜ ਅਰਜਨ ਨੇ ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਸਹਸ੍ਰ ਬਾਹੂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਕੰਨੀ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਫੜ ਕੇ ਉਸਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਗਿਆ॥ ੮॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਕਹੋ ਰਾਜ ਮੇਰੋ ਹਨਜੋ ਤਾਤ ਕੈਸੇ॥ ਅਬੈ ਜੁੱਧੁ ਜੀਤੋ ਹਨੋ ਤੋਹਿ ਤੈਸੇ॥
ਕਹਾ ਮੂੜ ਬੈਠੇ ਸੁ ਅਸਤ੍ਰੰ ਸੰਭਾਰੋ॥ ਚਲੋ ਭਾਜ ਨਾ ਤੋ ਸਭੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਡਾਰੋ॥ ੯॥

ਦੱਸੋ, ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੁਸਾਂ ਮੇਰੇ ਪਿਉ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰਿਆ ਹੈ? ਹੁਣੇ ਹੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜਿਤਾਂਗਾ ਅਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਾਂਗਾ। ਓ ਮੂਰਖ! ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਬੈਠਾ ਹੈਂ? ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਹ॥੯॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਸੁਨੇ ਬੋਲ ਬੰਕੇ ਭਰਜੋ ਭੂਪ ਕੋਪੰ॥ ਉਠਜੋ ਰਾਜ ਸਰਦੂਲ ਲੈ ਪਾਨ ਧੋਪੰ॥
ਹਠਜੋ ਖੇਤ ਖੂਨੀ ਦਿਜੰ ਖੇਤ੍ਰ ਹਾਯੋ॥ ਚਹੇ ਆਜ ਹੀ ਜੁੱਧ ਮੋ ਸੋ ਮਚਾਯੋ॥ ੧੦॥

ਚੁੱਭਵੇਂ ਬਚਨ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਸ਼ੇਰ ਰੂਪ ਰਾਜਾ ਹੱਥ 'ਚ ਸਿਧੀ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ-ਹੇ ਜੰਗ ਦੇ ਹਠੀਓ! ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਇਸ ਖੂਨੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅੱਜ ਜੁੱਧ ਮਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੧੦॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਧਏ ਸੂਰ ਸਰਬੰ ਸੁਨੇ ਬੈਨ ਰਾਜੰ॥ ਚੜਯੋ ਕ੍ਰੁੱਧ ਜੁੱਧੰ ਸੂਜੇ ਸਰਬ ਸਾਜੰ॥
ਗਦਾ ਸੈਹਥੀ ਸੂਲ ਸੇਲੰ ਸੰਭਾਰੀ॥ ਚਲੇ ਜੁੱਧ ਕਾਜੰ ਬਡੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥ ੧੧॥

ਰਾਜੇ ਦੇ ਜਦੋਂ ਬਚਨ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਜੁੱਧ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਜ ਸਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹ ਪਏ। ਕਿਸੇ ਗਦਾ, ਕਿਸੇ ਸੈਹਥੀ, ਕਿਸੇ ਸੂਲ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇਜ਼ਾ ਫੜ ਲਿਆ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਛੱਤਰ ਧਾਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਬੱਧ ਹੋ ਕੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਰ ਪਏ॥੧੧॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਾਨ ਧਾਰਿ ਕੈ॥ ਚਲੇ ਬਲੀ ਪੁਕਾਰਿ ਕੈ॥
ਸੁ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਭਾਖਹੀ॥ ਸਰੋਘ ਸ੍ਰੋਣ ਚਾਖਹੀ॥੧੨॥

ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ, ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰਦੇ ਹੋਏ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਬੋਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਵੈਰੀ ਦਾ ਲਹੂ ਚੱਖਦੇ ਸਨ॥੧੨॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਸੰਜੋਇ ਸੈਹਥੀਨ ਲੈ॥ ਚੜੇ ਸੁ ਬੀਰ ਰੋਸ ਕੈ॥
ਚਟਾਕ ਚਾਬਕੰ ਉਠੇ॥ ਸਹੰਸ੍ਰ ਸਾਇਕੰ ਬੁਠੇ॥੧੩॥

ਸੰਜੋਆਂ ਸਰੀਰਾਂ ਉੱਤੇ ਪਹਿਨਕੇ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸੈਹਥੀਆਂ ਲੈ ਕੇ, ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਬਾਂਕੇ ਜਵਾਨ ਝਟ ਪਟ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੀਰ ਮੀਂਹ ਵਾਂਗੂੰ ਵਰਸਾਉਂਦੇ ਸਨ॥੧੩॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

ਭਏ ਏਕ ਠਉਰੇ ॥ ਸਭੈ ਸੂਰ ਦਉਰੇ ॥ ਲਯੋ ਘੇਰ ਰਾਮੰ ॥ ਘਟਾ ਸੂਰ ਸਤਾਮੰ ॥ ੧੪ ॥

ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਪਰਸਰਾਮ ਨੂੰ ਭੱਜ ਕੇ ਘੇਰ ਲਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਢੱਕ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ॥੧੪॥

ਕਮਾਣੰ ਕੜੰਕੇ ॥ ਭਏ ਨਾਦ ਬੰਕੇ ॥ ਘਟਾ ਜਾਨਿ ਸਜਾਹੰ ॥ ਚੜਿਓ ਤਿਉ ਸਿਪਾਹੰ ॥ ੧੫ ॥

ਕਮਾਣਾਂ ਕੜਕਦੀਆਂ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਨਾਦ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਸਿਪਾਹੀ ਚੜ੍ਹੇ ਸਨ॥੧੫॥

ਭਏ ਨਾਦ ਬੰਕੇ ॥ ਸੁ ਸੇਲੰ ਧਮੰਕੇ ॥ ਗਜਾ ਜੂਹ ਗੱਜੇ ॥ ਸੁਭੰ ਸੰਜ ਸੱਜੇ ॥ ੧੬ ॥

ਬੜੇ ਡਰਾਉਣੇ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਨੇਜਿਆਂ ਦੀ ਧਮਕ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਗੱਜਦਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸੰਜੋਆਂ ਸਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ॥੧੬॥

ਚਹੂੰ ਓਰ ਢੂਕੇ ॥ ਗਜੰ ਜੂਹ ਝੂਕੇ ॥ ਸਰੰ ਬਜ੍ਰਹ ਛੂਟੇ ॥ ਰਿਪੰ ਸੀਸ ਫੂਟੇ ॥ ੧੭ ॥

ਸੂਰਮੇ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਝੋਕਦੇ ਸਨ। ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਤੀਰ ਛੁੱਟਦੇ ਸਨ। ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਫੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੭॥

ਉਠੇ ਨਾਦ ਭਾਰੀ ॥ ਰਿਸੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ॥ ਘਿਰਜੋ ਰਾਮ ਸੈਨੰ ॥ ਸ਼ਿਵੰ ਜੇਮ ਮੈਨੰ ॥ ੧੮ ॥

ਭਾਰੀ ਖੜਾਕ ਉਠਦੇ ਸਨ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਛੱਤਰਧਾਰੀ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਸੈਨਾ ਨੇ ਪਰਸਰਾਮ ਨੂੰ ਇਉਂ ਘੇਰ ਲਿਆ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕਾਮ ਨੇ ਘੇਰ ਲਿਆ ਸੀ॥੧੮॥

ਰਣੰ ਰੰਗ ਰੱਤੇ ॥ ਤ੍ਰਸੇ ਤੇਜ ਤੱਤੇ ॥ ਉਠੀ ਸੈਣ ਧੂਰੰ ॥ ਰਹਜੋ ਗੈਣ ਪੂਰੰ ॥ ੧੯ ॥

ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਧ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਈ ਡਰੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕਈ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਲਾਲੋਂ ਲਾਲ ਸਨ। ਸੈਨਾ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਧੂੜੀ ਉੱਡੀ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਢੱਕ ਲਿਆ ਸੀ॥੧੯॥

ਘਣੇ ਢੋਲ ਬੱਜੇ ॥ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਗੱਜੇ ॥ ਮਨੋ ਸਿੰਘ ਛੁੱਟੇ ॥ ਇਮੰ ਬੀਰ ਜੁੱਟੇ ॥ ੨੦ ॥

ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਤੰਬੂਰੇ ਤੇ ਢੋਲ ਵਜਦੇ ਸਨ, ਬਹਾਦਰ ਯੋਧੇ ਲਲਕਾਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਮਾਨੋ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਸ਼ੇਰ ਛੁੱਟ ਗਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੨੦॥

ਕਰੈ ਮਾਰਿ ਮਾਰੰ ॥ ਬਕੈ ਬਿਕਰਾਰੰ ॥ ਗਿਰੇ ਅੰਗ ਭੰਗੰ ॥ ਦਵੰ ਜਾਨ ਦੰਗੰ ॥ ੨੧ ॥

ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਡਰਾਉਣਾ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਟੁਟ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਸਨ, ਜੋ ਲਹੂ ਦੇ ਲਿਬੜੇ ਹੋਏ ਏਦਾਂ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਦੱਗ ਰਹੀ ਹੋਵੇ॥ ੨੧॥

ਗਏ ਛੂਟ ਅਸਤ੍ਰੰ॥ ਭਜੇ ਹ੍ਵੈ ਨ੍ਰਿਅਸਤ੍ਰੰ॥ ਖਿਲੇਂ ਸਾਰ ਬਾਜੀ॥ ਤੁਰੇ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ॥ ੨੨॥

ਅਸਤਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਛੁੱਟ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ ਅਸ਼ਤਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ, ਕਈ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਖੇਡਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਗੁਸੈਲੇ ਘੋੜੇ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ॥ ੨੨॥

ਭੁਜਾ ਠੋਕ ਬੀਰੰ॥ ਕਰੇ ਘਾਇ ਤੀਰੰ॥ ਨੇਜੇ ਗੱਡ ਗਾਢੇ॥ ਮਚੇ ਬੈਰ ਬਾਢੇ॥ ੨੩॥

ਥਾਪੀਆਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨੇਜੇ ਨੂੰ ਡੂੰਘਾ ਗੱਡ ਦੇਂਦੇ ਸਨ, ਵੈਰ ਵਿਚ ਮੱਚੇ ਹੋਏ ਜੋਧੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵੱਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੨੩॥

ਘਣੰ ਘਾਇ ਪੇਲੇਂ॥ ਮਨੋ ਫਾਗ ਖੇਲੇਂ॥ ਕਰੇਂ ਬਾਣ ਬਰਖਾ॥ ਭਏ ਜੀਤ ਕਰਖਾ॥ ੨੪॥

ਅਨੇਕ ਜ਼ਖਮ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਘਾਇਲ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋ ਹੋਲੀ ਖੇਡਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਜਿੱਤ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੨੪॥

ਗਿਰੇ ਅੰਤ ਘੂਮੰ॥ ਮਨੋ ਬ੍ਰਿਛ ਝੂਮੰ॥ ਟੂਟੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ॥ ਭਜੇ ਹੁਐ ਨ੍ਰਿਅਸਤ੍ਰੰ॥ ੨੫॥

ਅੰਤ ਨੂੰ ਕਈ ਘੇਰਨੀ ਖਾ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਦਰਖਤ ਝੂਮ ਕੇ ਡਿੱਗਾ ਹੋਵੇ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਅਸਤਰ ਟੁੱਟ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ ਅਸਤਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੨੫॥

ਜਿਤੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਆਏ॥ ਤਿਤੇ ਰਾਮ ਘਾਏ॥ ਚਲੇ ਭਾਜ ਸਰਬੰ॥ ਭਯੋ ਦੂਰ ਗਰਬੰ॥ ੨੬॥

ਵੈਰੀ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਹੜੇ ਬਚੇ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਭੱਜ ਉੱਠੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ॥ ੨੬॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਮਹਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੇ ਚਲਯੋ ਆਪ ਭੂਪੰ॥ ਲਏ ਸਰਬ ਸੈਨਾ ਕੀਏ ਆਪ ਰੂਪੰ॥
ਅਨੰਤ ਅਸਤ੍ਰ ਛੋਰੇ ਭਯੋ ਜੁੱਧੁ ਮਾਨੰ॥ ਪ੍ਰਭਾ ਕਾਲ ਮਾਨੋ ਸਭੈ ਰਸਮ ਭਾਨੰ॥ ੨੭॥

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਆਪ ਜੰਗ ਲਈ ਤੁਰਿਆ। ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਡਰਾਉਣੀ ਸ਼ਕਲ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਅਸਤਰ ਭਾਵ ਤੀਰ ਛੱਡੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਤੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾ ਕੇ ਚੁੱਭਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ, ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਚੁੱਭਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੨੭॥

ਭੁਜਾ ਠੋਕ ਭੂਪੰ ਕੀਯੋ ਜੁੱਧੁ ਐਸੇ॥ ਮਨੋ ਬੀਰ ਬ੍ਰਿਤ੍ਰਾਸੁਰੇ ਇੰਦ੍ਰ ਜੈਸੇ॥

ਸਭੈ ਕਾਟ ਰਾਮੰ ਕੀਯੋ ਬਾਂਹਿ ਹੀਨੰ॥ ਹਤੀ ਸਰਬ ਸੈਨਾ ਭਯੋ ਗਰਬ ਛੀਨੰ॥ ੨੮॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥਾਪੀ ਮਾਰ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਜੰਗ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਨੋ ਸੂਰਮੇ ਬ੍ਰਿਤਰਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਤੇ ਇੰਦਰ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਕਾਰਤਿਕ ਬੀਰਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਕੱਟ ਕੇ ਟੁੰਡਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਫੌਜ ਵੀ ਸਾਰੀ ਮਾਰੀ ਗਈ, ਤਦ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹੰਕਾਰ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੨੮॥

ਗਹਜੋ ਰਾਮ ਪਾਣੰ ਕੁਠਾਰੰ ਕਰਾਲੰ॥ ਕਟੀ ਸੁੰਡ ਸੀ ਰਾਜ ਬਾਹੰ ਬਿਸਾਲੰ॥
ਭਏ ਅੰਗ ਭੰਗੰ ਕਰੰ ਕਾਲ ਹੀਣੰ॥ ਗਯੋ ਗਰਬ ਸਰਬੰ ਭਈ ਸੈਣ ਛੀਣੰ॥ ੨੯॥

ਭਿਆਨਕ ਕੁਹਾੜਾ ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਿਆ, ਉਸ ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਦੇ ਸੁੰਡ ਵਰਗੀਆਂ ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਅੰਗ ਭੰਗ ਹੋ ਗਏ ਜਾਣੋਂ ਕਾਲ ਨੇ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਤਦ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹੰਕਾਰ ਵੀ ਮਿਟ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਨਾਸ ਹੋ ਗਈ॥ ੨੯॥

ਰਹਜੋ ਅੰਤ ਖੇਤੰ ਅਚੇਤੰ ਨਰੇਸ਼ੰ॥ ਬਚੇ ਬੀਰ ਜੇਤੇ ਗਏ ਭਾਜ ਦੇਸੰ॥
ਲਈ ਛੀਨ ਛਉਨੀ ਕਰੇ ਛੱਤ੍ਰ ਘਾਤੰ॥ ਚਿਰੰਕਾਲ ਪੂਜਾ ਕਰੀ ਲੋਗ ਮਾਤੰ॥ ੩੦॥

ਰਾਜਾ ਅੰਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣ ਹੋ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਜਿਹੜੇ ਯੋਧੇ ਜੀਉਂਦੇ ਬਚੇ ਰਹੇ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਭਜ ਗਏ। ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਛੱਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਖੋਹ ਲਈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤਕ ਉਸ ਨੇ ਲੋਕ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਰੂਪ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ॥ ੩੦॥

ਲਈ ਛੀਨ ਛਉਨੀ ਕਰੇ ਬਿੱਪ ਭੂਪੰ॥ ਹਰੀ ਫੇਰ ਛੱਤ੍ਰਨ ਦਿਜੰ ਜੀਤ ਜੂਪੰ॥
ਦਿਜੰ ਆਰਤੰ ਤੀਰ ਰਾਮੰ ਪੁਕਾਰੰ॥ ਚਲਿਯੋ ਰੋਸ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਲੀਨੇ ਕੁਠਾਰੰ॥ ੩੧॥

ਖੱਤਰੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਧਰਤੀ ਖੋਹ ਲਈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਫਿਰ ਖੱਤਰੀਆਂ ਨੇ ਜੂਏ ਦੀ ਜਿੱਤ ਵਾਂਗੂੰ ਧਰਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਤੋਂ ਖੋਹ ਲਈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਪਰਸਰਾਮ ਕੋਲ ਫਰਿਆਦੀ ਹੋਏ। ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਕੁਹਾੜਾ ਲੈ ਕੇ ਪਰਸਰਾਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਫਿਰ ਚਲ ਪਿਆ॥ ੩੧॥

ਭੁਜੰਗ॥ ਸੁਨਜੋ ਸਰਬ ਭੂਪੰ ਹਠੀ ਰਾਮ ਆਏ॥ ਸਭੰ ਜੁੱਧ ਕੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਬਨਾਏ॥
ਚੜੈ ਚਉਪ ਕੈਕੈ ਕੀਏ ਜੁੱਧ ਐਸੇ॥ ਰਾਮ ਸੋ ਰਾਵਣੰ ਲੰਕ ਜੈਸੇ॥ ੩੨॥

ਸਭ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਪਰਸਰਾਮ ਯੋਧਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਸਤਰ, ਅਸਤਰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਏ। ਉਹ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹੇ, ਤੇ ਇਸ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਯੁਧ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੰਕਾ ਵਿਚ ਰਾਮ ਦਾ ਰਾਵਨ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੩੨॥

ਲਗੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਲਖੇ ਰਾਮ ਅੰਗੰ॥ਗਹੇ ਬਾਨ ਪਾਨੰ ਕੀਏ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਭੰਗੰ॥
ਭੁਜਾਹੀਨ ਏਕੰ ਸਿਰੰ ਹੀਣ ਕੇਤੇ॥ ਸਭੈ ਮਾਰ ਡਾਰੇ ਗਏ ਬੀਰ ਜੇਤੇ॥੩੩॥

ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਜਦ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਅਸਤਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਫੜ ਕੇ, ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਤੋਂ ਸਖਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਿਹੜੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਗਏ ਸਨ॥ ੩੩॥

ਕਰੀ ਛੱਤ੍ਰਹੀਣੰ ਛਿਤੰ ਕੀਸ ਬਾਰੰ॥ ਹਣੇ ਐਸ ਹੀ ਭੂਪ ਸਰਬੰ ਸੁਧਾਰੰ॥
ਕਥਾ ਸਰਬ ਜਉ ਛੋਰ ਤੇ ਲੈ ਸੁਨਾਊਂ॥ ਹ੍ਰਿਦੈ ਗ੍ਰੰਥ ਕੇ ਬਾਢਬੇ ਤੇ ਡਰਾਊਂ॥੩੪॥

ਇੱਕੀ ਵੇਰੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਖੱਤਰੀਆਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰਿਆ। ਜੇਕਰ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਸੁਣਾਵਾਂ ਤਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਧ ਜਾਏਗਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਡਰਦਾ ਹਾਂ॥ ੩੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਰਿ ਜਗ ਮੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਅਖਾਰਾ॥ ਨਵਮ ਵਤਾਰ ਬਿਸ਼ਨ ਇਮ ਧਾਰਾ॥
ਅਬ ਬਰਨੌ ਦਸਮੋ ਅਵਤਾਰਾ॥ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਾ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ॥੩੫॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਖੇਡ ਕਰਨ ਲਈ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਇਹ ਨੌਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਧਰਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਦਸਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਅਤੇ ਅਧਾਰ ਹੈ॥ ੩੫॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਂਤੀ ਪਰਵ ਅਤੇ ਹਰਿਵੰਸ ਅਤੇ ਵਿਸਨ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਜਮਦਗਨਿ ਰਿਖੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਜਨਮ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਰਿਚੀਕ ਰਿਖੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਸਤਜਵਤੀ ਜੋ ਰਾਜੇ ਗਾਧਿ ਦੀ ਲੜਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਆਪਣੀ ਸੱਸ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਦੋ ਦਿਵ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਦਿਵ ਭੋਜਨ ਤੁਸੀਂ ਖਾ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਦਿਵਜ ਭੋਜਨ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਖੁਆ ਦੇਣਾ।

ਸਤਜਵਤੀ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਦਿਵਜ ਭੋਜਨ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਕਿ ਰਿਚੀਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦਿਵਜ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸ ਲਈ, ਉਸ ਦਾ ਦਿਵਜ ਭੋਜਨ ਆਪ ਖਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਆ ਦਿੱਤਾ।

ਜਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਗਰਭਵਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਤਦ ਰਿਚੀਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ [illegible] ਕੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਖਾਣ ਵੇਲੇ ਦਿਵਜ ਭੋਜਨ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਰਿਚੀਕ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਸ਼ਠ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਤੇਰੀ ਮਾਤਾ ਤੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਛਾਤ੍ਰਿ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ

ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦ੍ਰਿੱਵਜ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਸਨ ਪਰ ਤੁਸਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਦਿਵਜ ਭੋਜਨ ਬਦਲ ਕੇ ਖਾਧੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਪੁੱਤਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਜਵਤੀ ਨੇ ਦੁੱਖੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਵਾਮੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਯਤਨ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਉਗਰ ਛਾਤ੍ਰਿ ਗੁਣ ਯੁਕਤਿ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੇ ਉਸ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਰੁਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਪੋਤਰਾ ਭਾਵੇਂ ਅਜਿਹੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਮੰਨ ਕੇ, ਰਿਚੀਕ ਨੇ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਤਜਵਤੀ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਜਮਦਗਨਿ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿੱਤ੍ਰ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜਮਦਗਨਿ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਖੱਤਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਸਨ।

ਪ੍ਰਸੇਨਜਿਤ ਦੀ ਲੜਕੀ 'ਰੇਣੁਕਾਂ' ਨਾਲ ਜਮਦਗਨਿ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਪੁੱਤਰ - ਰੁਮੰਵਾਨ, ਸੁਵੇਣ, ਬਹੁ, ਵਿਸ੍ਵਾਦਵਹੁ ਅਤੇ ਪਰਸਰਾਮ ਹੋਏ ਸਨ। ਰਿਚੀਕ ਦੇ ਦਿਵਜ ਭੋਜਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਰਸਰਾਮ ਵਿਚ ਉਗਰਾਛਤ੍ਰਿ ਗੁਣ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਪਰਸ ਰਾਮ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਚੇਲਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਪੂਰਣ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਸਿਖਾਈ ਅਤੇ ਇਕ ਦਿਵਜ ਪਰਸੁ ਭਾਵ ਕੁਹਾੜਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਪਰਸਰਾਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਵੇਰੀ ਰੇਣੁਕਾ ਗੰਗਾ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਗਈ ਉਥੇ ਰਾਜਾ ਚਿਤ੍ਰਰਥ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਜਲ-ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਰੇਣੁਕਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਾਮ-ਵਿਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਮੁੜ ਆਈ ਤਾਂ ਜਮਦਗਨਿ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਰਿਖੀ ਜੀ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਹੋਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਵਡਿਆਂ ਚੋਹਾਂ ਨੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਇਹ ਹੁਕਮ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਪਰ ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਉੱਠ ਕੇ ਝਟ ਕੁਹਾੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਜਮਦਗਨਿ ਜੀ ਪਰਸਰਾਮ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਵਰ ਮੰਗਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਕੀਤੀ, ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਬਖਸ਼ੋ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਅਪਰਾਧ ਵੀ ਚੇਤੇ ਨਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਵੀ ਨਾ ਸਕੇ।

ਪਰਸਰਾਮ ਨੂੰ ਮਤਸ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਛੇਵਾਂ ਅਤੇ ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਹਰਿਵੰਸ ਤੇ ਦੇਵੀ ਭਾਗਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਨੌਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਹੈ। ਤਰੇਤਾ ਜੁਗ ਵਿਚ ਇਸ ਨੇ ਖੱਤਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ। ਖਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਦੀ ਕਥਾ ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੇ 'ਸਮੁੰਦਰ ਮਥਨ' ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖ ਚੁਕੇ ਹਾਂ॥ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਥੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਾਰਤਿਕ ਵੀਰਜ ਸਹਸਰ ਬਾਹੂ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਤੀ ਦੇ ਮਰਨ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਤਿੰਨ ਹੱਥੜ ਪਿਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਸੱਤ ਵਾਰ ਉਸ ਨੇ ਛਾਤੀ ਤੇ, ਸੱਤ ਵਾਰ ਮੱਥੇ ਤੇ ਅਤੇ ਸੱਤ ਵਾਰ ਪੱਟਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਸਹਸਰ ਬਾਹੂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਵੈਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇੱਕੀ ਵਾਰ ਖੱਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਕੇ ਮਾਤਾ

ਦੇ ਪਿੱਟਣ ਦਾ ਪ੍ਰਾਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ। ਸਹਸਰ ਬਾਹੂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਹੋਰਨਾਂ ਛੱਤਰੀਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਖੋਹ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪਰਸਰਾਮ ਦੀ ਬੇ ਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਖੱਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਨਿੰਦਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਪਰਸਰਾਮ ਉਪਰਾਮ ਚਿੱਤ ਹੋਕੇ ਵਣ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਵਣ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਤਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਸ਼ਾਮਿੱਤ੍ਰ ਦੇ ਪੋਤੇ ਪਰਾਵਸ ਨੇ ਪਰਸਰਾਮ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਜੋ ਜੱਗ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜੇ ਆਏ ਸਨ, ਤੁਸਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਖਤਰੀਆਂ ਤੋਂ ਹੀਣ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਗਜਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਭ ਝੂਠੀ ਸੀ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਪਰਸਰਾਮ ਜੀ ਫਿਰ ਨਿਕਲੇ। ਜਿਹੜੇ ਖਤਰੀ ਬਚੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਸਣੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗਰਭਵਤੀਆਂ ਨੇ ਲੁਕ ਛਿਪ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਸੀ। ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਖੱਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਦੇ ਸਮੰਤ ਨਾਮਕ ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਹੀ ਮਾਲਾਬਾਰ ਦੇਸ ਵਸਾਇਆ ਸੀ। ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਵਰੁਣ ਨੇ ਇਹ ਦੇਸ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕਈ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਹਟਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਕਈ ਵਸਤੀਆਂ ਵਸਾਈਆਂ ਸਨ।

ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਖੱਤਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਅਸੁਮੇਧ ਯੱਗ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਕੱਸ਼ਪ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕੱਸ਼ਪ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਇਹ ਧਰਤੀ ਮੇਰੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਦਖਣੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਲ ਚਲੇ ਜਾਉ। ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਨਵਮੋ ਅਵਤਾਰ 'ਪਰਸ ਰਾਮ' ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੯॥ ੩੫॥ ੨੦੫॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਨੌਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਪਰਸ ਰਾਮ' ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੯॥ ੩੫॥ ੨੦੫॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਦਸਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਬ੍ਰਹਮਾ'

**ਚੌਪਈ॥ਅਬ ਉਚਰੋ ਮੈ ਕਥਾ ਚਿਰਾਨੀ॥ਜਿਮ ਉਪਜਯੋ ਬ੍ਰਹਮਾਸੁਰ ਗਯਾਨੀ॥
ਚਤੁਰਾਨਨ ਅਘ ਓਘਨ ਹਰਤਾ॥ਉਪਜਯੋ ਸਕਲ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੋ ਕਰਤਾ॥੧॥**

ਮੈ ਹੁਣ ਪੁਰਾਤਨ ਕਥਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨੀ ਦੇਵਤਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜੋ ਚੋਹਾਂ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੧॥

**ਜਬ ਜਬ ਬੇਦ ਨਾਸ ਹੋਇ ਜਾਹੀ॥ ਤਬ ਤਬ ਪੁਨ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪ੍ਰਗਟਾਹੀ॥
ਤਾ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨ ਬ੍ਰਹਮ ਬਪੁ ਧਰਾ॥ ਚਤੁਰਾਨਨ ਕਰ ਜਗਤ ਉਚਰਾ॥੨॥**

ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਵੇਦ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਦੋਂ ਤਦੋਂ ਮੁੜ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਹੀ 'ਬ੍ਰਹਮਾ' ਦਾ ਸਰੀਰ ਧਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਗਤ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਚਤੁਰਾਨਨ' ਭਾਵ ਚਾਰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ॥੨॥

**ਜਬ ਹੀ ਬਿਸ਼ਨ ਬ੍ਰਹਮ ਬਪੁ ਧਰਾ॥ ਤਬ ਸਭ ਬੇਦ ਪ੍ਰਚੁਰ ਜਗ ਕਰਾ॥
ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਕਲ ਬਨਾਏ॥ਜੀਵ ਜਗਤ ਕੇ ਪੰਥ ਲਗਾਏ॥੩॥**

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜਦੋਂ 'ਬ੍ਰਹਮਾ' ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਧਰਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਸਭ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਰਸਤੇ ਤੋਰਦਾ ਹੈ॥੩॥

**ਜੇ ਜੇ ਹੁਤੇ ਅਘਨ ਕੇ ਕਰਤਾ॥ ਤੇ ਤੇ ਭਏ ਪਾਪ ਤੇ ਹਰਤਾ॥
ਪਾਪ ਕਰਮੁ ਕੱਹ ਪ੍ਰਗਟਿ ਦਿਖਾਏ॥ ਧਰਮ ਕਰਮ ਸਭ ਜੀਵ ਚਲਾਏ॥੪॥**

ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਪ ਕਰਮ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਤੋਰਦਾ ਹੈ॥੪॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਯੋ ਬ੍ਰਹਮ ਅਵਤਾਰਾ॥ ਸਭ ਪਾਪਨ ਕੋ ਮੇਟਨਹਾਰਾ॥
ਪ੍ਰਜਾ ਲੋਕੁ ਸਭ ਪੰਥ ਚਲਾਏ॥ ਪਾਪ ਕਰਮ ਤੇ ਸਭੈ ਹਟਾਏ॥੫॥

ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਇਸ ਲਈ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਮੇਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਰਸਤੇ ਤੋਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪਾਪ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ॥੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਪ੍ਰਜਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰ ਧਰਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਅਵਤਾਰ॥
ਧਰਮ ਕਰਮ ਲਾਗੇ ਸਭੈ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕੱਹ ਡਾਰ॥੬॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ਨੂੰ 'ਬ੍ਰਹਮਾ' ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਪਾਪ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ॥੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਦਸਮ ਅਵਤਾਰ ਬਿਸ਼ਨ ਕੌ ਬ੍ਰਹਮਾ॥ ਧਰਜੋ ਜਗਤਿ ਭੀਤਰਿ ਸੁਭ ਕਰਮਾ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸ਼ਨ ਮਹਿ ਭੇਦੁ ਨ ਲਹੀਐ॥ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਭੀਤਰ ਇਮ ਕਹੀਐ॥੭॥

ਦਸਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈ ਜੋ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਤੋਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਧਰਿਆ ਸੀ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਵਿਚ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਹੀ ਹੈ॥੭॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਮਨੂ ਸਿੰਮਰਤੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਵਜੰਭੂ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਪਰਜਾ ਉਤਪਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਪਹਿਲੇ ਜਲ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਬੀਜ ਸੁੱਟਿਆ। ਬੀਜ ਪੈਂਦਿਆਂ ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ 'ਸਵਰਨ ਅੰਡਾ' ਜਾਂ ਗੋਲਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਗੋਲੇ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਭਾਗਵਤ ਆਦਿ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਮਹਤਤ੍ਵ, ਅਹੰਕਾਰ ਤੇ ਤਨ ਮਾਤਰਾ ਦਵਾਰਾ ਯਾਰਾਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਤੇ ਪੰਜ ਮਹਾਂ ਭੂਤ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਕਲਾਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਸ਼ ਵਿਰਾਟ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧੁੰਨੀ ਤੋਂ ਜੋ ਕਮਲ ਨਿਕਲਿਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੋਈ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਜਦ ਇਕ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਕੰਨਿਆ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਤਦ ਉਹ ਉਸ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੱਕਣ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਫਿਰਨ ਲੱਗੀ। ਜਿਧਰ ਉਹ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸਿਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਮੂੰਹ ਹੋ ਗਏ। ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੇ ਦਸ ਮਾਨਸੀ ਪੁੱਤਰ ਹੋਏ- ਮਰੀਚਿ, ਆਤਿਰ, ਅੰਗਿਰਾ, ਪੁਲਸਤ, ਪੁਲਹ, ਕ੍ਰਤੁ, ਪ੍ਰਚੇਤਾ, ਵਿਸ਼ਸਠ, ਭਰਗ ਅਤੇ ਨਾਰਦ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਜਾਪਤਿ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਜੀ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਤਾ ਕਹੇ ਹਨ, ਕਰਮਾਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਫਲ ਜਾਂ ਭਾਗ ਨੂੰ ਗਰਭ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਥਿਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੇ ਸਿੰਮਰਤੀ ਦੇ ਕਰਤਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ

ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ 'ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਅਵਤਾਰ' ਨਾਮਕ ਵਖਰੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਤੀਜੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਹੈ।

ਗੌੜੀਯ ਵੈਸ਼ਣਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਪੁਸਤਕ 'ਸ੍ਰੀ ਚੈਤੰਨਯ ਚਰਿਤਾਮ੍ਰਤ' ਵਿਚ ਇਕ ਕਥਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੀ ਹੈ -

ਦਵਾਰਕਾ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਆਏ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਦ੍ਵਾਰਪਾਲ ਨੇ ਜਾਕੇ ਖਬਰ ਦਿੱਤੀ। ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਦ੍ਵਾਰਪਾਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ.

"ਜਾ ਕੇ ਪੁਛੋ, ਕਿਹੜਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਇਆ ਹੈ? ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ?"

ਦ੍ਵਾਰਪਾਲ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਪੁੱਛੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਚੌਹ ਮੂੰਹ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਚੱਕ੍ਰਤ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ,

ਮੈਂ ਹੀ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਜਾ ਕੇ ਕਹੋ ਕਿ ਸਨਕਾਦਿਕਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਚਾਰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਇਆ ਹੈ।"

ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲਣ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਅੰਦਰ ਗਏ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ, "ਭਗਵਾਨ! ਆਪ ਦੇ ਇਸ ਪੁੱਛਣ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਸੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਿਹੜਾ ਆਇਆ ਹੈ? ਮੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਦੂਸਰਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੌਣ ਹੈ?"

ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ।

ਉਸੇ ਵਕਤ ਉਥੇ ਅਣਗਿਣਤ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆ ਕੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ।

ਚੈਤੰਨ ਚਰਿਤਾਮ੍ਰਿਤਕਾਰ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨਗਿਣਤ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀਹ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਸੌ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਲੱਖ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਕ੍ਰੋੜ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਰਬ ਮੂੰਹ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਮੂੰਹ ਵਾਲੇ ਰੁਦਰ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਇੰਦਰ ਵੀ ਆਏ। ਚੌਹਾਂ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਦਸਮੋ ਅਵਤਾਰ 'ਬ੍ਰਹਮਾ' ਕਥਨੰ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੦॥੭॥੨੧੨॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਦਸਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਬ੍ਰਹਮਾ' ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੧੦॥੭॥੨੧੨॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਗਿਆਰ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਸ਼ਿਵ'

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ ਸਭ ਹੀ ਜਨ ਧਰਮ ਕੇ ਕਰਮ ਲਗੇ॥ ਤਜ ਜੋਗ ਕੀ ਰੀਤ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਭਗੇ॥
ਜਬ ਧਰਮ ਚਲੇ ਤਬ ਜੀਉ ਬਢੇ॥ ਜਨ ਕੋਟ ਸਰੂਪ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮੁ ਗਢੇ॥ ੧॥

ਸਾਰੇ ਪੁਰਖ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਏ। ਜੋਗ ਦੀ ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਗਏ। ਜਦ ਧਰਮ ਚਲ ਪਿਆ ਤਾਂ ਜੀਵ ਵਧ ਗਏ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਰਬ ਬਣਾ ਲਏ॥ ੧॥

ਜਗਜੀਵਨ ਭਾਰ ਭਰੀ ਧਰਣੀ॥ ਦੁਖ ਆਕਲ ਜਾਤ ਨਹੀ ਬਰਣੀ॥
ਧਰ ਰੂਪ ਗਊ ਦਧ ਸਿੰਧ ਗਈ॥ ਜਗਨਾਇਕ ਪੈ ਦੁਖੁ ਰੋਤ ਭਈ॥ ੨॥

ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਭਰ ਗਈ, ਦੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਐਸੀ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਈ, ਜੋ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਫਿਰ ਧਰਤੀ ਗਊ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਗਈ, ਅਤੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਰੋ ਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੇ॥ ੨॥

ਹੱਸ ਕਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਭਏ ਤਬ ਹੀ॥ ਦੁਖ ਸ੍ਰਉਨਨ ਭੂਮ ਸੁਨਜੋ ਜਬ ਹੀ॥
ਢਿਗ ਬਿਸ਼ਨ ਬੁਲਾਇ ਲਯੋ ਅਪਨੇ॥ ਇਹ ਭਾਤ ਕਹਜੋ ਤਿਹੱਕੋ ਸੁ ਪਨੇ॥ ੩॥

ਜਦ ਕਾਲ ਜੀ ਨੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਦੁੱਖ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਹੱਸ ਪਏ। ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ॥ ੩॥

ਸੁ ਕਹਜੋ ਤੁਮ ਰੁਦ੍ਰ ਸਰੂਪ ਧਰੋ॥ ਜਗਜੀਵਨ ਕੋ ਚਲਿ ਨਾਸ ਕਰੋ॥
ਤਬ ਹੀ ਤਿਹ ਰੁਦ੍ਰ ਸਰੂਪ ਧਰਜੋ॥ ਜਗ ਜੰਤ ਸੰਘਾਰ ਕੈ ਜੋਗ ਕਰਜੋ॥ ੪॥

ਹੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ! ਤੂੰ ਸ਼ਿਵ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ, ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਨਾਸ ਕਰ। ਤਦੋਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਰੁਦਰ ਭਾਵ ਸ਼ਿਵ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੪॥

ਕਹਿਹੋਂ ਸ਼ਿਵ ਜੈਸਕ ਜੁੱਧ ਕੀਏ॥ ਸੁਖ ਸੰਤਨ ਕੋ ਜਿਹ ਭਾਂਤ ਦੀਏ॥

ਗਨਿ ਹੌਂ ਜਿਹ ਭਾਂਤ ਬਰੀ ਗਿਰਜਾ॥ ਜਗਜੀਤ ਸੁਯੰਬਰ ਮੋ ਸਪ੍ਰਭਾ॥ ੫॥

ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਹ ਕਥਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਗ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਦਸਾਂਗੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਰਜਾ ਭਾਵ ਪਾਰਬਤੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭਾ ਭਾਵ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਸੁਅੰਬਰ ਵਿਚ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਸੀ॥ ੫॥

ਜਿਮ ਅੰਧਕ ਸੌਂ ਹਰਿ ਜੁੱਧੁ ਕਰਜੋ॥ ਜਿਹ ਭਾਂਤ ਮਨੋਜ ਕੋ ਮਾਨ ਹਰਜੋ॥
ਦਲ ਦੈਤ ਦਲੇ ਕਰ ਕੋਪ ਜਿਮੰ॥ ਕਹਿਹੋਂ ਸਭ ਛੋਰਿ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਮੰ॥ ੬॥

ਜਿਵੇਂ ਅੰਧਕ ਦੈਂਤ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਨੋਜ ਭਾਵ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਮਾਨ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ॥ ੬॥

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ॥ ਜਬ ਹੋਤ ਧਰਨ ਭਾਰਾ ਕਰਾਂਤ॥ ਤਬ ਪਰਤ ਨਾਹਿ ਤਿਹੱ ਹ੍ਰਿਦੇ ਸ਼ਾਂਤ॥
ਚਲ ਦਧ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਕਰਈ ਪੁਕਾਰ॥ ਤਬ ਧਰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਰੁਦ੍ਰਾਵਤਾਰ॥ ੭॥

ਜਦੋਂ ਭਾਰ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਦ ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀ ਆਉਂਦੀ, ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਬਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰੁਦਰ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਦੇ ਹਨ॥ ੭॥

ਤਬ ਕਰਤ ਸਕਲ ਦਾਨਵ ਸੰਘਾਰ॥ ਕਰ ਦਨੁਜ ਪ੍ਰਲਵ ਸੰਤਨ ਉਧਾਰ॥
ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸਕਲ ਕਰਿ ਦੁਸ਼ਟ ਨਾਸ॥ ਪੁਨਿ ਕਰਤਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਭਗਤਾਨ ਬਾਸ॥ ੮॥

ਤਦ ਰੁਦਰ ਸਾਰੇ ਦਾਨਵਾਂ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪਰਲੋ ਕਰ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਬਚਾਉ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਫਿਰ ਨਿਵਾਸ ਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੮॥

ਤੋਟਕ ॥ ਤ੍ਰਿਪੁਰੇ ਇਕ ਦੈਤ ਬਢਿਯੋ ਤ੍ਰਿਪੁਰੰ॥ ਜਿਹ ਤੇਜ ਤਪੈ ਰਵਿ ਜਿਉ ਤ੍ਰਿਪੁਰੰ॥
ਬਰਦਾਇ ਮਹਾਸੁਰ ਐਸ ਭਯੋ॥ ਜਿਨ ਲੋਕ ਚਤੁਰ ਦਸ ਜੀਤ ਲਯੋ॥ ੯॥

ਇਕ ਦੈਂਤ ਤ੍ਰਿਪੁਰ ਨਾਮ ਦਾ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁਰਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਤੇਜ ਕਰ ਕੇ ਤਿੰਨੇ ਪੁਰ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਤਪਦੇ ਸਨ। ਐਸਾ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਦੈਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ॥ ੯॥

ਜੋਊ ਏਕ ਹੀ ਬਾਣ ਹਣੈ ਤ੍ਰਿਪੁਰੰ॥ ਸੋਊ ਨਾਸ ਕਰੈ ਤਿਹ ਦੈਤ ਦੁਰੰ॥

ਅਸ ਕੋ ਪ੍ਰਗਟਜੋ ਕਬ ਤਾਹਿ ਗਨੈ ॥ ਇਕ ਬਾਣ ਹੀ ਸੋ ਪੁਰ ਤੀਨ ਹਨੈਂ ॥ ੧੦ ॥

ਇਕੋ ਤੀਰ ਨਾਲ ਜੇਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਓਹੋ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਿਆਨਕ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੇਗਾ। ਅਜੇਹਾ ਕੌਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਕਵੀ ਉਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਇਕੋ ਤੀਰ ਨਾਲ ਸੋਨੇ, ਚਾਂਦੀ ਤੇ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨੇ ਪੁਰੀਆਂ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ॥ ੧੦ ॥

ਸ਼ਿਵ ਧਾਇ ਚਲਜੋ ਤਿਹ ਮਾਰਨ ਕੋ ॥ ਜਗ ਕੇ ਸਭ ਜੀਵ ਉਧਾਰਨ ਕੋ ॥
ਕਰ ਕੋਪ ਤਜਜੋ ਸਿਤ ਸੁੱਧ ਸਰੰ ॥ ਇਕ ਬਾਰ ਹੀ ਨਾਸ ਕੀਯੋ ਤ੍ਰਿਪੁਰੰ ॥ ੧੧ ॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਚਲਿਆ। ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਉਸ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚਮਕ ਵਾਲਾ ਤੀਰ ਛੱਡਿਆ ਜਿਸ ਇਕੋ ਵਾਰ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ॥ ੧੧ ॥

ਲਖ ਕਉਤਕ ਸਾਧ ਸਭੈ ਹਰਖੇ ॥ ਸੁਮਨੰ ਬਰਖਾ ਨਭ ਤੇ ਬਰਖੇ ॥
ਧੁਨਿ ਪੂਰਿ ਰਹੀ ਜਯ ਸੱਦ ਹੂਅੰ ॥ ਗਿਰ ਹੇਮ ਹਲਾਚਲ ਕੰਪ ਭੂਅੰ ॥ ੧੨ ॥

ਸਾਰੇ ਸਾਧ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ, ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਵਸਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਗੂੰਜ ਉਠੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੇਮ ਪਰਬਤ ਹਿੱਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਗਈ ॥ ੧੨ ॥

ਦਿਨ ਕੇਤਕ ਬੀਤ ਗਏ ਜਬ ਹੀ ॥ ਅਸੁਰੰਧਕ ਬੀਰ ਬੀਯੋ ਤਬ ਹੀ ॥
ਤਬ ਬੈਲ ਚੜਜੋ ਗਹਿ ਸੂਲ ਸ਼ਿਵੰ ॥ ਸੁਰ ਚਉਕ ਚਲੇ ਹਰਿ ਕੋਪ ਕਿਵੰ ॥ ੧੩ ॥

ਕਈ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਬੀਤ ਗਏ, ਤਦੋਂ ਅੰਧਕ ਨਾਮ ਦਾ ਦੈਂਤ ਦੂਜਾ ਯੋਧਾ ਹੋਇਆ। ਤਦੋਂ ਬੈਲ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਫੜ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਚਲਿਆ। ਤਦੋਂ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵੇਖ ਕੇ ਤ੍ਰਿੱਬਕ ਗਏ ॥ ੧੩ ॥

ਗਣ ਗੰਧ੍ਰਬ ਜੱਛ ਸਭੈ ਉਰਗੰ ॥ ਬਰ ਦਾਨ ਦਯੋ ਸ਼ਿਵ ਕੋ ਦੁਰਗੰ ॥
ਹਨਿਹੋ ਨਿਰਖੰਤ ਮੁਰਾਰ ਸੁਰੰ ॥ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰ ਹਨਜੋ ਜਿਮ ਕੈ ਤ੍ਰਿਪੁਰੰ ॥ ੧੪ ॥

ਸਾਰੇ ਗਣਾਂ, ਗੰਧਰਬਾਂ, ਜੱਛਾਂ, ਸੱਪਾਂ ਅਤੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਵਰਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਭ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਅੰਧਕ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰੋਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰ ਭਾਵ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁਰਾਂ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁਰਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ॥ ੧੪ ॥

ਉਹੁ ਓਰ ਚੜੇ ਦਲ ਲੈ ਦੁਜਨੰ ॥ ਇਹ ਓਰ ਰਿਸਜੋ ਗਹਿ ਸੂਲ ਸ਼ਿਵੰ ॥

ਰਣ ਰੰਗ ਰੰਗੇ ਰਣ ਧੀਰ ਰਣੰ॥ ਜਨ ਸੋਭਤ ਪਾਵਕ ਜ੍ਵਾਲ ਬਣੰ॥੧੫॥

ਉਸ ਪਾਸੇ ਵੈਰੀ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਫੜ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਰਣਧੀਰ ਜੰਗ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਰਣ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਏਦਾਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਬਲਦੀ ਹੋਈ ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਸੀ॥੧੫॥

ਦਨੁ ਦੇਵ ਦੋਊ ਰਣ ਰੰਗ ਰਚੇ॥ ਗਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਭੈ ਰਸ ਰੁਦ੍ਰ ਮਚੇ॥
ਸਰ ਛਾਡਤ ਬੀਰ ਦੋਊ ਹਰਖੇ॥ ਜਨੁ ਅੰਤ ਪ੍ਰਲੈ ਘਨ ਸੇ ਬਰਖੇ॥੧੬॥

ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਦੋਵੇਂ ਜੰਗ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਸ਼ਸਤਰ ਫੜ ਕੇ ਸਾਰੇ ਰੁਦਰ ਰਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਪਰਲੋ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਵਸਦੇ ਸਨ॥੧੬॥

ਰੁਆਮਲ ਛੰਦ॥

ਘਾਇ ਖਾਇ ਭਜੇ ਸੁਰਾਰਦਨ ਕੋਪੁ ਓਪ ਮਿਟਾਇ॥
ਅੰਧਿ ਕੰਧਿ ਫਿਰਜੋ ਤਬੈ ਜਯ ਦੁੰਦਭੀਨ ਬਜਾਇ॥
ਸੂਲ ਸੈਹਥ ਪਰਘ ਪਟਸਿ ਬਾਣ ਓਘ ਪ੍ਰਹਾਰ॥
ਪੇਲ ਪੇਲ ਗਿਰੇ ਸੁ ਬੀਰਨ ਕੇਲ ਜਾਨ ਧਮਾਰ॥੧੭॥

ਅੰਧਿ ਕੰਧਿ= ਅੰਧਕ ਦੈਂਤ ਮਦ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ। ਸੂਲ ਸੈਹਥ ਪਰਘ ਪਟਿਸ=ਇਹ ਸ਼ਸਤਰਾ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ "ਭਾਗ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ" ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਵੇਖੋ।

ਦੈਂਤ ਲੋਕ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਖਾ ਕੇ, ਅਤੇ ਤੇਜਹੀਨ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅੰਧਕ ਦੈਂਤ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਦ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਜਿਤ ਦੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਉਂਦਾ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵੱਲ ਵਧ ਆਇਆ। ਸੂਲ ਸੈਹਥੀ ਪਰਘ, ਪੱਟੇ ਤੇ ਬਾਣ ਇਤਿਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਝੂਮ ਝੂਮ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿਗਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਧਮਾਰ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹੋਣ॥੧੭॥

ਸੇਲ ਰੇਲ ਭਈ ਤਹਾ ਅਰ ਤੇਗ ਤੀਰ ਪ੍ਰਹਾਰ॥
ਗਾਹਿ ਗਾਹਿ ਫਿਰੇ ਫਵੱਜਨ ਬਾਹਿ ਬਾਹਿ ਹਥਿਯਾਰ॥
ਅੰਗ ਭੰਗ ਪਰੇ ਕਹੂੰ ਸਰਬੰਗ ਸ੍ਰੋਣਤ ਪੂਰ॥
ਏਕ ਏਕ ਬਰੀ ਅਨੇਕਨ ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਸੁ ਹੂਰ॥੧੮॥

ਉਥੇ ਬਰਛੀਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਹੋਏ। ਥਾਉਂ ਥਾਈਂ ਫੌਜੀ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵਾਹੋ ਦਾਹੀ ਹਥਿਆਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅੰਗ ਵਢੇ ਪਏ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਸਾਰੀ ਦੇਹ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲੱਥ ਪੱਥ ਹੋਈ ਪਈ ਸੀ। ਇਕ ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸੁੰਦਰ ਹੂਰਾਂ ਵਿਆਹੀਆਂ ਸਨ॥੧੮॥

ਚਉਰ ਚੀਰ ਰਥੀ ਰਥੋ ਤਮ ਬਾਜ ਰਾਜ ਅਨੰਤ॥
ਸ੍ਰੋਣ ਕੀ ਸਰਤਾ ਉਠੀ ਸੁ ਬਿਅੰਤ ਰੂਪ ਦੁਰੰਤ॥
ਸਾਜ ਬਾਜ ਕਟੇ ਕਹੂੰ ਗਜਰਾਜ ਤਾਜ ਅਨੇਕ॥
ਉਸ਼ਟਿ ਪੁਸ਼ਟਿ ਗਿਰੇ ਕਹੂੰ ਰਿਪ ਬਾਚੀਯੰ ਨਹੀ ਏਕ॥੧੯॥

ਕਿਤੇ ਚੋਰ, ਚੀਰੇ ਪੱਗਾਂ , ਕਿਤੇ ਰਥੀ, ਕਿਤੇ ਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸੈਨਾਪਤਿ ਕਿਤੇ ਰਾਜ ਘੋੜੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬੜੇ ਡਰਾਉਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਵਗ ਤੁਰੀ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸਾਜ ਕੱਟੇ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਰਾਜ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਤਾਜ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਮੋਟੇ ਤਾਜ਼ੇ ਊਠ ਵੀ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਵੈਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਸੀ॥੧੯॥

ਛਾਡਿ ਛਾਡਿ ਚਲੇ ਤਹਾ ਨ੍ਰਿਪ ਸਾਜ ਬਾਜ ਅਨੰਤ॥
ਗਾਜ ਗਾਜ ਹਨੇ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵ ਸੂਰਬੀਰ ਦੁਰੰਤ॥
ਭਾਜ ਭਾਜ ਚਲੇ ਹਠੀ ਹਥਿਆਰ ਹਾਥਿ ਬਿਸਾਰ॥
ਬਾਣ ਪਾਣ ਕਮਾਣ ਛਾਡਿ ਸੁ ਚਰਮ ਬਰਮ ਬਿਸਾਰ॥੨੦॥

ਰਾਜੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸਮਾਨ ਤੇ ਘੋੜੇ ਛੱਡ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਕੜਕ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਭਿਆਨਕ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਰਣ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਭੱਜ ਕੇ ਜੋਧੇ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਹੱਥ ਦੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ, ਕਈ ਢਾਲਾਂ ਤੇ ਸੰਜੋਯਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਹੀਣੇ ਹੋ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ॥੨੦॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥

ਜਿਤੇਕ ਸੂਰ ਧਾਈਯੰ॥ ਤਿਤੇਕ ਰੁਦ੍ਰ ਘਾਈਯੰ॥ ਜਿਤੇਕ ਅਉਰ ਧਾਵਹੀ॥ ਤਿਤਜੋ ਮਹੇਸ਼ ਘਾਵਹੀ॥ ੨੧॥

ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਸੂਰਮੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਿੰਨੇ ਹੋਰ ਧਾਵਾ ਕਰਨਗੇ, ਓਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਫਿਰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ॥੨੧॥

ਕਮੰਧ ਅੰਧ ਉਠਹੀ॥ ਬਸੇਖ ਬਾਣ ਬੁਠਹੀ॥ ਪਿਨਾਕ ਪਾਨ ਤੇ ਹਣੇ॥ ਅਨੰਤ ਸੂਰਮਾ ਬਣੇ॥੨੨॥

ਅੰਧਾ ਧੁੰਧ ਧੜ ਭਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਬੇਅੰਤ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ॥੨੨॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਸਿਲਹ ਸੰਜਿ ਸੱਜੇ॥ ਚਹੂੰ ਓਰ ਗੱਜੇ॥ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਬੰਕੇ॥ ਮਿਟੈ ਨਾਹਿ ਡੰਕੇ॥੨੩॥

ਸੰਜੋਆਂ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਚੌਂਹ ਪਾਸੀਂ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹੋ ਜੇਹੇ ਬਾਂਕੇ ਸੂਰਬੀਰ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡੰਕਾ ਮਿਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ॥੨੩॥

ਬਜੇ ਘੋਰਿ ਬਾਜੰ॥ ਸਜੇ ਸੂਰ ਸਾਜੰ॥ ਘਣੰ ਜੇਮ ਗੱਜੇ॥ ਮਹਿਖੁਆਸ ਸੱਜੇ॥੨੪॥

ਵਾਜੇ ਬੜੀ ਗੂੰਜ ਨਾਲ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਸੂਰਮੇ ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜਦੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਧਨੁੱਖ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਸਨ॥੨੪॥

ਮਹਿਖੁਆਸ ਧਾਰੀ॥ ਚਲੇ ਬਜੋਮ ਚਾਰੀ॥ ਸੁਭੰ ਸੂਰ ਹਰਖੇ॥ ਸਰੰਧਾਰ ਬਰਖੇ॥੨੫॥

ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਧਨੁੱਖ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਉਹ ਬਿਓਮਚਾਰੀ ਭਾਵ ਦੇਵਤੇ ਚਲੇ ਆਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਅਨੰਦ ਮਈ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੨੫॥

ਧਰੇ ਬਾਣ ਪਾਣੰ॥ ਚੜੇ ਤੇਜ ਮਾਣੰ॥ ਕਟਾ ਕੋਟ ਬਾਹੈਂ॥ ਅਧੋ ਅੰਗ ਲਾਹੈਂ॥੨੬॥

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਧਨੁੱਖ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਬੜੇ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਲੱਕ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਕਟਾਰਾਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਵੈਰੀ ਦਾ ਅੱਧਾ ਅੰਗ ਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਿਰ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ॥੨੬॥

ਰਿਸੇ ਰੋਸ ਰੁਦ੍ਰੰ॥ ਚਲੈ ਭਾਜ ਛੁਦ੍ਰੰ॥ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਗੱਜੇ॥ ਸਿਲਹਿ ਸੰਜਿ ਸੱਜੇ॥੨੭॥

ਸੂਰਮੇ ਰੁਦਰ ਰੋਸ ਵਿਚ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਇਰ ਭੱਜ ਚਲੇ ਸਨ। ਮਹਾਨ ਜੋਧੇ ਗੱਜਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਨਾਲ ਸੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੨੭॥

ਲਏ ਸ਼ਕਤ ਪਾਣੰ॥ ਚੜੇ ਤੇਜ ਮਾਣੰ॥ ਰਣੰ ਗਾੜ ਗਾਜੇ॥ ਰਣੰ ਰੁਦ੍ਰ ਰਾਜੇ॥੨੮॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਰਛੀ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇਜਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਗੜ ਗੜ ਗੱਜਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਰੁਦਰ ਜੀ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੨੮॥

ਭਭੰਕੰਤ ਘਾਯੰ॥ ਲਰੇ ਚਉਪ ਚਾਯੰ॥ ਡਕੀ ਡਾਕਣੀਯੰ॥ ਰੜੇ ਕਾਕਣੀਯੰ॥੨੯॥

ਭੱਕ ਭੱਕ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਰਿਸਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ।

ਲਹੂ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਡਾਕਨੀਆਂ ਡਕਾਰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਮਾਸ ਖਾਣੀਆਂ, ਗਿਰਝਾਂ, ਬੋਲਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੨੯॥

ਭਯੰ ਰੋਸ ਰੁੱਦ੍ਰੰ॥ ਹਣੇ ਦੈਤ ਛੁੱਦ੍ਰੰ॥ ਕਟੇ ਅਧ ਅੱਧੰ॥ ਭਈ ਸੈਣ ਬੱਧੰ॥੩੦॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਦੈਂਤ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ, ਜੋ ਅੱਧੇ ਅੱਧੇ ਵੱਢੇ ਗਏ ਸਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਫੌਜ ਕਤਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ॥ ੩੦॥

ਰਿਸਜੋ ਸੂਲ ਪਾਨੰ॥ ਹਣੇ ਦੈਤ ਭਾਨੰ॥ ਸਰੰ ਓਘ ਛੁਟੇ॥ ਘਣੰ ਜੇਮ ਟੁੱਟੇ॥੩੧॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਉਸ ਨੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਦੈਂਤ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਸਭ ਪਾਸੇ ਤੀਰ ਏਦਾਂ ਛੱਡੇ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲ ਟੁੱਟ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥ ੩੧॥

ਰਣੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਗੱਜੇ॥ ਤਬੈ ਦੈਤ ਭੱਜੇ॥ ਤਜੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਰਬੰ॥ ਮਿਟਿਓ ਦੇਹ ਗਰਬੰ॥੩੨॥

ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਗੱਜਿਆ ਤਦੋਂ ਦੈਂਤ ਭੱਜ ਗਏ। ਸਭ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮਾਨ ਮਿਟ ਗਿਆ ਸੀ॥ ੩੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਧਾਯੋ ਤਬੈ ਅੰਧਿਕ ਬਲਵਾਨਾ॥ ਸੰਗ ਲੈ ਸੈਨ ਦਾਨਵੀ ਨਾਨਾ॥
ਅਮਿਤ ਬਾਣ ਨੰਦੀ ਕਹੱ ਮਾਰੇ॥ ਬੇਧ ਅੰਗ ਕਹ ਪਾਰ ਪਧਾਰੇ॥੩੩॥

ਅੰਧਕ ਸੂਰਮਾ ਤਦੋਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਵਾਲੇ ਨੰਦੀ ਬੈਲ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਤੀਰ ਮਾਰੇ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਨਿਕਲ ਗਏ॥ ੩੩॥

ਜਬ ਹੀ ਬਾਣ ਲਗੇ ਬਾਹਨ ਤਨ॥ ਰੋਸ ਜਗਯੋ ਤਬ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਕੇ ਮਨ॥
ਅਧਿਕ ਰੋਸ ਕਰ ਬਿਸਖ ਚਲਾਏ॥ ਭੂਮ ਅਕਾਸ਼ ਛਿਨਕ ਮਹਿ ਛਾਏ॥੩੪॥

ਜਦੋਂ ਹੀ ਸਵਾਰੀ ਵਾਲੇ ਬੈਲ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤੀਰ ਵੱਜੇ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਜਾਗ ਪਿਆ। ਵੱਡਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਤੀਰ ਚਲਾਏ, ਜੋ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਏ॥ ੩੪॥

ਬਾਣਾਵਲੀ ਰੁਦ੍ਰ ਜਬ ਸਾਜੀ॥ ਤਬ ਹੀ ਸੈਣ ਦਾਨਵੀ ਭਾਜੀ॥
ਤਬ ਅੰਧਿਕ ਸ਼ਿਵ ਸਾਮੁਹਿ ਧਾਯੋ॥ ਦੁੰਦ ਜੁੱਧੁ ਰਣ ਮੱਧਿ ਮਚਾਯੋ॥੩੫॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਜਦੋਂ ਲੜੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਭੱਜ ਗਈ। ਫਿਰ ਅੰਧਕ ਸੂਰਮਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਮਾਹਮਣੇ ਭੱਜ ਕੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਦ੍ਵੰਦ ਯੁੱਧ ਮਚਾਇਆ॥ ੩੫॥

ਅੜਿਲ॥ ਬੀਸ ਬਾਣ ਤਿਨ ਸ਼ਿਵਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ਕੋਪ ਕਰ॥
ਲਗੇ ਰੁਦ੍ਰ ਕੇ ਗਾਤ ਗਏ ਓਹ ਘਾਨਿ ਕਰ॥
ਗਹਿ ਪਿਨਾਕ ਕਹ ਪਾਣ ਪਿਨਾਕੀ ਧਾਇਯੋ॥
ਹੋ ਤੁਮਲ ਜੁੱਧੁ ਦੁਹੂੰਅਨ ਰਣ ਮੌਧ ਮਚਾਇਯੋ॥ ੩੬॥

ਵੀਹ ਤੀਰ ਉਸ ਨੇ ਗੁੱਸਾ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰੇ। ਜੇਹੜੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਨਿਕਲੇ। ਤਦ ਸ਼ਿਵਜੀ ਪਿਨਾਕ ਧਨੁੱਖ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪਿਆ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਤੁਮਲ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ॥ ੩੬॥

ਤਾੜੰ ਸਤ੍ਰੁ ਕਹੱ ਬਹੁਰਿ ਪਿਨਾਕੀ ਕੋਪੁ ਹੁਐ॥
ਹਣੇ ਦੁਸ਼ਟ ਕਹ ਬਾਣ ਨਿਖੰਗ ਤੇ ਕਾਢ ਦੁਐ॥
ਗਿਰਿਯੋ ਭੂਮ ਭੀਤਰਿ ਸਿਰ ਸਤ੍ਰੁ ਪ੍ਰਹਾਰਿਯੋ॥
ਹੋ ਜਨਕ ਗਾਜ ਕਰਿ ਕੋਪ ਬੁਰਜ ਕਹੱ ਮਾਰਿਯੋ॥ ੩੭॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ, ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਭੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਤੀਰ ਕੱਢ ਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਨੂੰ ਮਾਰੇ। ਜੋ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੱਜੇ ਤੇ ਉਹ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਮਾਨੋ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਬੁਰਜ ਨੂੰ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ॥ ੩੭॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ ਘਟ ਏਕ ਬਿਖੈ ਰਿਪ ਚੇਤ ਭਯੋ॥ ਧਨ ਬਾਣ ਬਲੀ ਪੁਨ ਪਾਣ ਲਯੋ॥
ਕਰ ਕੋਪ ਕੁਵੰਡ ਕਰੰ ਕਰਖ੍ਯੋ॥ ਸਰ ਧਾਰ ਬਲੀ ਘਨ ਜ੍ਯੋਂ ਬਰਖ੍ਯੋ॥ ੩੮॥

ਇਕ ਘੜੀ ਵਿਚ ਵੈਰੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਇਆ, ਫਿਰ ਉਠ ਕੇ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਲੈ ਲਿਆ। ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਖਿੱਚਿਆ ਅਤੇ ਬਦਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਉਣ ਲੱਗਾ॥ ੩੮॥

ਕਰ ਕੋਪ ਬਲੀ ਬਰਖ੍ਯੋ ਬਿਸਖੰ॥ ਇਹ ਓਰ ਲਗੇ ਨਿਸਰੇ ਦੁਸਰੰ॥
ਤਬ ਕੋਪ ਕਰੰ ਸ਼ਿਵ ਸੂਲ ਲੀਯੋ॥ ਅਰ ਕੋ ਸਿਰ ਕਾਟ ਦੁਖੰਡ ਕੀਯੋ॥ ੩੯॥

ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਸੂਰਮਾ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਜੋ ਇਕ ਪਾਸੇ ਲੱਗ ਕੇ ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ ਜਾ ਨਿਕਲਦੇ ਸਨ। ਤਦੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੩੯॥

ਗਊਰਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਕਥਾ

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥ ਸੁਰ ਰਾਜ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਭਏ ਤਬਹੀ ॥ਅਰ ਅੰਧਕ ਨਾਸ ਸੁਨਿਯੋ ਜਬ ਹੀ ॥ ਇਮ ਕੈ ਦਿਨ ਕੇਤਕ ਬੀਤ ਗਏ ॥ ਸ਼ਿਵਧਾਮ ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਜਾਤ ਭਏ ॥ ੪੦ ॥

ਓਦੋਂ ਇੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਅੰਧਕ ਵੈਰੀ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਣਾ ਸੁਣਿਆ। ਕਈ ਦਿਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਤ ਗਏ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਇੰਦਰ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ॥ ੪੦ ॥

ਤਬ ਰੁਦ੍ਰ ਭਯਾਨਕ ਰੂਪ ਧਰਜੋ ॥ ਹਰਿ ਹੇਰਿ ਹਰੰ ਹਥਿਯਾਰ ਹਰਜੋ ॥ ਤਬ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਕੋਪ ਅਖੰਡ ਕੀਯੋ ॥ ਇਕ ਜਨਮ ਅੰਗਾਰ ਅਪਾਰ ਲੀਯੋ ॥ ੪੧ ॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਓਦੋਂ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇੰਦਰ ਨੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਹਥਿਆਰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ। ਤਦੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਵੀ ਅਖੰਡ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਕ ਅੱਗ ਦੇ ਵੱਡੇ ਅੰਗਾਰ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ॥ ੪੧ ॥

ਤਿਹ ਤੇਜ ਜਰੇ ਜਗਜੀਵ ਸਬੈ ॥ ਤਿਹ ਡਾਰ ਦਯੋ ਮਧਿ ਸਿੰਧ ਤਬੈ ॥ ਸੋਊ ਡਾਰ ਦਯੋ ਸਿੰਧ ਮਹਿ ਨ ਗਯੋ ॥ ਤਿਹ ਆਨ ਜਲੰਧਰ ਰੂਪ ਲਯੋ ॥ ੪੨ ॥

ਉਸਦੇ ਤੇਜ ਨਾਲ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਸੜਨ ਲੱਗੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣ ਨਾਲ ਉਹ ਡੁੱਬਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੇ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਆਣ ਕੇ ਜਲੰਧਰ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ॥ ੪੨ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਯੋ ਅਸੁਰ ਬਲਵਾਨਾ ॥ ਲਯੋ ਕੁਬੇਰ ਕੋ ਲੂਟ ਖਜਾਨਾ ॥ ਪਕਰ ਸਮਸਤੇ ਬ੍ਰਹਮੁ ਰੁਵਾਯੋ॥ ਇੰਦ੍ਰ ਜੀਤ ਸਰਿ ਛੱਤ੍ਰ ਢੁਰਾਯੋ॥ ੪੩ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਲਵਾਨ ਦੈਂਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਬੇਰ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਸੀ। ਦਾੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਰੁਵਾਇਆ, ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਜਿਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਝੁਲਵਾਇਆ॥ ੪੩ ॥

ਜੀਤ ਦੇਵਤਾ ਪਾਇ ਲਯਾਏ॥ ਰੁਦ੍ਰ ਬਿਸ਼ਨ ਨਿਜ ਪੁਰੀ ਬਸਾਏ ॥ ਚਉਦਹ ਰਤਨ ਆਨ ਰਾਖੇ ਗ੍ਰਿਹ॥ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਬੈਠਾਏ ਨਵ ਗ੍ਰਿਹ ॥ ੪੪ ॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨੀਂ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਵਸਾਇਆ। ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ ਲਿਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰੱਖ ਲਏ ਅਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਉਸਨੇ ਨੌਂ ਗ੍ਰਹਿ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ॥ ੪੪ ॥

**ਦੋਹਰਾ॥ ਜੀਤ ਬਸਾਏ ਨਿਜ ਪੁਰੀ ਅਸੁਰ ਸਕਲ ਅਸੁਰਾਰ॥
ਪੂਜਾ ਕਰੀ ਮਹੇਸ਼ ਕੀ ਗਿਰ ਕੈਲਾਸ਼ ਮਝਾਰ॥੪੫॥**

ਸਭ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਲਿਆ ਵਸਾਇਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਮਹੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਰਚਨਾ ਕੀਤੀ॥੪੫॥

**ਚੌਪਈ॥ ਧਯਾਨ ਬਿਧਾਨ ਕਰੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤਾ॥ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਅਧਿਕ ਦਿਨ ਰਾਤਾ॥
ਐਸ ਭਾਤ ਤਿਹ ਕਾਲ ਬਿਤਾਯੋ॥ ਅਬ ਪ੍ਰਸੰਗਿ ਸ਼ਿਵ ਊਪਰ ਆਯੋ॥ ੪੬॥**

ਜਲੰਧਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਧੀਆਂ ਪੂਰਬਕ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਇਕ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਉਪਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਭਾਵ-ਜਲੰਧਰ ਤਾਂ ਤਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਧਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣੋ॥੪੬॥

**ਭੂਤਰਾਟ ਕੋ ਨਿਰਖ ਅਤੁਲ ਬਲ॥ ਕਾਂਪਤ ਭਏ ਅਨਿਕ ਅਰਿ ਜਲ ਥਲ॥
ਦੱਛ ਪ੍ਰਜਾਪਤ ਹੋਤ ਨ੍ਰਿਪਤ ਬਰ॥ ਦਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਦੁਹਿਤਾ ਤਾਕੇ ਘਰ॥ ੪੭॥**

ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਅਤੁੱਲ ਬਲ ਵੇਖਕੇ, ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀ ਜਲ ਥਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਕੰਬ ਗਏ। ਉਸ ਵਕਤ ਦੱਛ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਭਾਵ ਇਕ ਚੰਗਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਘਰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਲੜਕੀਆਂ ਸਨ॥੪੭॥

**ਤਿਨ ਇਕਬਾਰ ਸੁਯੰਬਰ ਕੀਯਾ॥ ਦਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਦੁਹਿਤਾ ਇਸ ਦੀਯਾ॥
ਜੋ ਬਰੁ ਰੁਚੈ ਬਰਹੁ ਅਬ ਸੋਈ॥ ਊਚ ਨੀਚ ਰਾਜਾ ਹੁਇ ਕੋਈ॥ ੪੮॥**

ਇਕ ਵੇਰੀ ਉਸ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਨੇ ਸੁਅੰਬਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੋ ਵਰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਉਸੇ ਨੂੰ ਵਰ ਲਵੋ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਗਰੀਬ ਅਮੀਰ ਰਾਜਾ ਜਾਂ ਕੰਗਾਲ ਹੋਵੇ॥੪੮॥

**ਜੋ ਜੋ ਜਿਸੈ ਰੁਚਾ ਤਿਨਿ ਬਰਾ॥ ਸਭ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਹੀ ਜਾਤ ਉਚਰਾ॥
ਜੋ ਬਿਰਤਾਂਤ ਕਹਿ ਛੋਰ ਸੁਨਾਊਂ॥ ਕਥਾ ਬ੍ਰਿਧ ਤੇ ਅਧਿਕ ਡਰਾਊਂ॥ ੪੯॥**

ਜੋ ਜੋ ਜਿਸਨੂੰ ਵਰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ, ਉਸੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰ ਲਿਆ, ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇਕਰ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਵਾਂ, ਤਾਂ ਕਥਾ ਵਧ ਜਾਏਗੀ, ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ॥੪੯॥

ਚਾਰ ਸੁਤਾ ਕੱਸ਼ਪ ਕਹ ਦੀਨੀ॥ ਕੇਤਕ ਬਜਾਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਲੀਨੀ॥ ਕੇਤਕ ਗਈ ਅਉਰ ਦੇਸਨ ਮਹਿ॥ ਬਰਜੋ ਗਉਰਜਾ ਏਕ ਰੁਦ੍ਰ ਕਹਿ॥ ੫੦॥

ਚਾਰ ਧੀਆਂ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਨੇ ਕੱਸ਼ਪ ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਲੜਕੀਆਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੇ ਵਿਆਹ ਲਈਆਂ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਕ ਲੜਕੀ ਗਉਰਾਂ ਨੇ ਰੁਦ੍ਰ ਨੂੰ ਪਤਿ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ॥ ੫੦॥

ਜਬ ਹੀ ਬਜਾਹ ਰੁਦ੍ਰ ਗ੍ਰਿਹ ਆਨੀ॥ ਚਲੀ ਜਗ ਕੀ ਬਹੁਰਿ ਕਹਾਨੀ॥ ਸਭ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਹ ਬੋਲ ਪਠਾਈ॥ ਲੀਨੇ ਸੰਗ ਭਤਾਰਨ ਆਈ॥ ੫੧॥

ਜਦੋਂ ਗੌਰਜਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ ਤਾਂ, ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਦੱਛ ਦੇ ਘਰ ਜੱਗ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਚਲੀ। ਉਸ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ, ਸਭ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਈਆਂ॥ ੫੧॥

ਜੇ ਜੇ ਹੁਤੇ ਦੇਸ ਪਰਦੇਸਾ॥ ਜਾਤ ਭਏ ਸਸੁਰਾਰ ਨਰੇਸਾ॥ ਨਿਰਖ ਰੁਦ੍ਰ ਕੋ ਅਉਰ ਪ੍ਰਕਾਰਾ॥ ਕਿਨਹੂ ਨ ਭੂਪਤ ਤਾਹਿ ਚਿਤਾਰਾ॥ ੫੨॥

ਰਾਜੇ ਦੱਛ ਦੇ ਜੁਆਈ ਜੇਹੜੇ-ਜੇਹੜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੌਹਰੇ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਸਣੇ ਕਿਸ ਹੋਰ ਨੇ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ॥ ੫੨॥

ਨਹਨ ਗਉਰਜਾ ਦੱਛ ਬੁਲਾਈ॥ ਸੁਨਿ ਨਾਰਦ ਤੇ ਹ੍ਰਿਦੈ ਰਿਸਾਈ॥ ਬਿਨ ਬੋਲੇ ਪਿਤ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਗਈ॥ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੇਜ ਤਨ ਤਈ॥ ੫੩॥

ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਗੌਰਜਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੱਛ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੱਦਿਆ ਸੀ, ਨਾਰਦ ਪਾਸੋਂ ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਜੱਗ ਦਾ ਅਰੰਭ ਸੁਣ ਕੇ ਗੌਰਜਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਨਰਾਜ ਹੋਈ। ਸੱਦੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਉਹ ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਮਾਤਾ, ਭੈਣਾਂ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਰੁੱਖਾ ਜਿਹਾ ਵਰਤਾਵ ਵੇਖ ਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਤਪ ਗਈ॥ ੫੩॥

ਜੱਗ ਕੁੰਡ ਮਹਿ ਪਰੀ ਉਛਰ ਕਰ॥ ਸਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪਾਵਕ ਭਈ ਸੀਤਰਿ॥ ਜੋਗ ਅਗਨ ਕਹੁ ਬਹੁਰਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ॥ ਤਾ ਤਨ ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਾਨ ਕੋ ਨਾਸਾ॥ ੫੪॥

ਗੌਰਜਾਂ ਉੱਛਲ ਕੇ ਜੱਗ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਜਾ ਪਈ, ਗੌਰਜਾਂ ਦੇ ਸੱਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਅਗਨੀ ਠੰਡੀ ਹੋ ਗਈ। ਫੇਰ ਗੌਰਜਾਂ ਨੇ ਜੋਗ ਅਗਨੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੌਰਜਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੫੪॥

ਆਇ ਨਾਰਦ ਇਮ ਸ਼ਿਵਹਿ ਜਤਾਈ ॥ ਕਹਾਂ ਬੈਠਿਹੋ ਭਾਂਗ ਚੜਾਈ ॥
ਛੁਟਜੋ ਧਯਾਨ ਕੋਪੁ ਜਿਯ ਜਾਗਾ ॥ ਗਹਿ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਤਿਹ ਕੋ ਉਠਿ ਭਾਗਾ ॥ ੫੫ ॥

ਨਾਰਦ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ, ਕਿ ਏਧਰ ਤੁਸੀਂ ਭੰਗ ਪੀ ਕੇ ਬੈਠ ਰਹੇ ਹੋ, ਓਧਰ ਤੁਹਾਡੀਂ ਅਰਧੰਗੀ ਤਾਂ ਜੱਗ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਡਿੱਗਕੇ ਸੜ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਛੁਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਫੜ ਕੇ ਉਧਰ ਉੱਠ ਭੱਜਿਆ ॥ ੫੫ ॥

ਜਬ ਹੀ ਜਾਤ ਭਯੋ ਤਿਹ ਥਲੈ ॥ ਲਯੋ ਉਠਾਇ ਸੂਲ ਕਰ ਬਲੈ ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਤਿਨ ਕਰੇ ਪ੍ਰਹਾਰਾ ॥ ਸਕਲ ਬਿਧੰਸ ਜੱਗ ਕਰ ਡਾਰਾ ॥ ੫੬ ॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਜਦੋਂ ਹੀ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਗਿਆ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੁਕ ਲਿਆ, ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਯੱਗ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ॥ ੫੬ ॥

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਤਨ ਭੂਪ ਸੰਘਾਰੇ ॥ ਇਕ ਇਕ ਤੇ ਕਰ ਦੁਇ ਦੁਇ ਡਾਰੇ ॥
ਜਾਕਹੁੱ ਪਹੁਚ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਪ੍ਰਹਾਰਾ ॥ ਤਾ ਕਹੁ ਮਾਰ ਠਉਰ ਹੀ ਡਾਰਾ ॥ ੫੭ ॥

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਮਾਰ ਦਿਤੇ, ਇਕ ਇਕ ਤੋਂ ਦੋ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰ ਸੁਟਿਆ ਜਿਸਨੂੰ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਮਾਰਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਉਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ॥ ੫੭ ॥

ਜੱਗ ਕੁੰਡ ਨਿਰਖਤ ਭਯੋ ਜਬ ਹੀ ॥ ਜੂਟ ਜਟਾਨ ਉਖਾਰਸ ਤਬ ਹੀ ॥
ਬੀਰ ਭਦ੍ਰ ਤਬ ਕੀਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ ॥ ਉਪਜਤ ਕਰੋ ਨਰੇਸ਼ਨ ਨਾਸਾ ॥ ੫੮ ॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਜੱਗ ਕੁੰਡ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਜੂੜੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਜਟਾ ਉਖਾਰ ਲਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ 'ਬੀਰ ਭੱਦ੍ਰ' ਨਾਮ ਦਾ ਗਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹੀ 'ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ॥ ੫੮ ॥

ਕੇਤਕ ਕਰੇ ਦੁਖੰਡ ਨ੍ਰਿਪਤ ਬਰ ॥ ਕੇਤਕ ਪਠੈ ਦਏ ਜਮ ਕੇ ਘਰ ॥
ਕੇਤਕ ਗਿਰੇ ਧਰਣ ਬਿਕਰਾਰਾ ॥ ਜਨ ਸਰਤਾ ਕੇ ਗਿਰੇ ਕਨਾਰਾ ॥ ੫੯ ॥

ਕਈ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੀਰ ਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਦੋ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਜਮ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇੰਝ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਮਾਨੋਂ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਢਹਿ ਰਹੇ ਹੋਣ ॥ ੫੯ ॥

ਤਬ ਲਉ ਸ਼ਿਵਹ ਚੇਤਨਾ ਆਈ। ਗਹਿ ਪਿਨਾਕ ਕਹੁੱ ਪਰੋ ਰਿਸਾਈ ॥

ਜਾ ਕੇ ਤਾਣ ਬਾਣ ਤਨ ਮਾਰਾ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜੇ ਤਿਨ ਪਾਨਨੁਚਾਰਾ॥ ੬੦॥

ਓਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਫੇਰ ਸਤੀ ਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਚੇਤਾ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਧਾਈ ਕਰਕੇ ਪਿਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤੀਰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਮਾਰਿਆ, ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਵੀ ਨਾ ਮੰਗਿਆ॥ ੬੦॥

ਡੱਮਾ ਡੱਮ ਡਉਰੂ ਬਹੁ ਬਾਜੇ॥ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਦਸਊ ਦਿਸ ਗਾਜੇ॥
ਝਿੱਮ ਝਿੱਮ ਕਰਤ ਅਸਨ ਕੀ ਧਾਰਾ॥ ਨਾਚੇ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਬਿਕਰਾਰਾ॥ ੬੧॥

ਡੱਮ ਡੱਮ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਡੌਰੂ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਧਾਰ ਝਿੰਮ-ਝਿੰਮ ਕਰਕੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦੀ ਸੀ, ਡਰੌਣੇ ਰੁੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨੱਚਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ॥ ੬੧॥

ਬੱਜੇ ਢੋਲ ਸਨਾਇ ਨਗਾਰੇ॥ ਜੁਟੇ ਜੰਗ ਕੋ ਜੋਧ ਜੁਝਾਰੇ॥
ਖਹਿ ਖਹਿ ਮਰੇ ਅਪਰ ਰਿਸ ਬਢੇ॥ ਬਹੁਰਿ ਨ ਦੇਖੀਯਤ ਤਾਜੀਅਨ ਚਢੇ॥ ੬੨॥

ਡੱਫਾਂ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਲੜਾਕੇ ਜੁਆਨ ਜੰਗ ਨੂੰ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਖਹਿ ਖਹਿ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਚੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੁੜ ਕੇ ਘੋੜੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਸਿਆ॥ ੬੨॥

ਜਾ ਪਰ ਮੁਸ਼ਟ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਪ੍ਰਹਾਰਾ॥ ਤਾਕਹੁੱ ਠਉਰ ਮਾਰ. ਹੀ ਡਾਰਾ॥
ਐਸੋ ਭਯੋ ਬੀਰ ਘਮਸਾਨਾ॥ ਭਕ ਭਕਾਇ ਤਹ ਜਗੇ ਮਸਾਨਾ॥ ੬੩॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਭਾਵ ਹੈਂਡਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ, ਉਸਨੂੰ ਉਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਮਸਾਨ ਜੰਗ ਹੋਇਆ, ਕਿ ਓਥੇ ਭੱਕ ਭੱਕ ਕਰਕੇ ਮਸਾਨ ਜਾਗ ਪਏ ਸਨ॥ ੬੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤੀਰ ਤਬਰ ਬਰਛੀ ਬਿਛੂਅ ਬਰਸੇ ਬਿਸਖ ਅਨੇਕ॥
ਸਭ ਸੂਰਾ ਜੂਝਤ ਭਏ ਸਾਬਤ ਬਚਾ ਨ ਏਕ॥ ੬੪॥

ਤੀਰ, ਕੁਹਾੜੇ, ਬਰਛੀਆਂ, ਬਿਛੂਏ ਅਤੇ ਜਹਿਰ ਦੀ ਪਾਨ ਵਾਲੇ ਤੀਰ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਚੱਲੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਲੜਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਜੀਊਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਚਿਆ॥ ੬੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਟਿ ਕਟਿ ਮਰੇ ਨਰੇਸ਼ ਦੁਖੰਡਾ॥ ਬਾਇ ਹਨੇ ਗਿਰ ਗੇ ਜਨ ਝੰਡਾ॥
ਸੂਲ ਸੰਭਾਰ ਰੁਦ੍ਰ ਜਬ ਪਰਯੋ॥ ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਅਯੋਧਨ ਕਰਯੋ॥ ੬੫॥

ਰਾਜੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕੱਟ ਵੱਢ ਕਰਕੇ ਦੋ ਦੋ ਟੋਟੇ ਹੋਕੇ ਮਰ ਗਏ ਸਨ, ਜੋ ਇਉਂ ਭਾਸਦੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਹਵਾ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਝੰਡੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਜਦ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੈਰੀ ਦਲ ਤੇ ਜਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਲੋਕਿਕ ਨਜ਼ਾਰੇ ਵਾਲਾ ਜੰਗ ਕੀਤਾ॥ ੬੫॥

ਭਾਜ ਭਾਜ ਤਬ ਚਲੇ ਨਰੇਸਾ॥ ਜੱਗ ਬਿਸਾਰ ਸੰਭਾਰਯੋ ਦੇਸਾ॥
ਜਬ ਰਣ ਰੁਦ੍ਰ ਰੁਦ੍ਰ ਹੂਐ ਧਾਏ॥ ਭਾਜਤ ਭੂਪ ਨ ਬਾਚਨ ਪਾਏ॥ ੬੬॥

ਉਸ ਵਕਤ ਰਾਜੇ ਭੱਜ ਭੱਜ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਦੱਛ ਦੇ ਜੱਗ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ ਲਿਆ ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪਿਆ, ਤਦੋਂ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਰਾਜੇ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਨਾ ਬਚ ਸਕੇ॥ ੬੬॥

ਤਬ ਸਭ ਭਰੇ ਤੇਜ ਤਨੁ ਰਾਜਾ॥ ਬਾਜਨ ਲਗੇ ਅਨੰਤਨ ਬਾਜਾ॥
ਮਚਯੋ ਬਹੁਰਿ ਘੋਰਿ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ॥ ਜਮ ਕੋ ਭਰਾ ਛਿਨਕ ਮਹਿ ਧਾਮਾ॥ ੬੭॥

ਤਦੋਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ ਅਤੇ ਬਿਅੰਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਫੇਰ ਘੋਰ ਸੰਗਰਾਮ ਮੱਚ ਗਿਆ। ਜਮ ਦਾ ਘਰ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ॥ ੬੭॥

ਭੂਪਤ ਫਿਰੇ ਜੁੱਧ ਕੇ ਕਾਰਨ॥ ਲੈ ਬਾਣ ਪਾਣ ਹਥਿਯਾਰਨ॥
ਧਾਇ ਧਾਇ ਅਰ ਕਰਤ ਪ੍ਰਹਾਰਾ॥ ਜਨ ਕਰ ਚੋਟ ਪਰਤ ਘਰੀਯਾਰਾ॥ ੬੮॥

ਰਾਜੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਜੰਗ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਫਿਰ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਪਏ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਲੈਕੇ, ਭੱਜ ਭੱਜ ਕੇ ਵੈਰੀ ਉੱਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਘੜਿਆਲ ਉਤੇ ਸੱਟਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੬੮॥

ਖੰਡ ਖੰਡ ਰਣ ਗਿਰੇ ਅਖੰਡਾ॥ ਕਾਂਪਯੋ ਖੰਡ ਨਵੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾ॥
ਛਾਡਿ ਛਾਡਿ ਅਸ ਗਿਰੇ ਨਰੇਸ਼ਾ॥ ਮੱਚਿਯੋ ਜੁੱਧੁ ਸੁਯੰਬਰ ਜੈਸਾ॥ ੬੯॥

ਨਾ ਟੋਟੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਏ, ਨੌ ਖੰਡਾਂ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕੰਬ ਗਿਆ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਛੱਡ ਛੱਡ ਕੇ ਰਾਜੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਸੁਅੰਬਰ ਵਰਗਾ ਜੰਗ ਮਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੬੯॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥

ਅਰੁੱਝੇ ਕਿਕਾਣੀ॥ ਧਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਾਣੀ॥ ਪਰੀ ਮਾਰ ਬਾਣੀ॥ ਕੜੱਕੇ ਕਮਾਣੀ॥ ੭੦॥

ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੇ ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜੇ ਹੋਏ

ਸਨ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਪਈ ਅਤੇ ਕਮਾਨਾਂ ਕੜਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੭੦॥

ਝੜੱਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ॥ ਧਰੇ ਧੂਰ ਧਾਣੀ॥ ਚੜੇ ਬਾਨ ਸਾਣੀ॥ ਰਟੇ ਏਕ ਪਾਣੀ॥ ੭੧॥

ਤਲਵਾਰਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਉਤੇ ਝਾੜਦੇ ਸਨ, ਬੰਦੂਕਾਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਸਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਤਿਖੇ ਤੀਰ ਦੂਰ ਤੀਕਰ ਮਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਜ਼ਖਮੀ ਪਾਣੀ ਮੰਗ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੭੧॥

ਰਵੀ ਚਾਂਵਡਾਣੀ॥ ਜੁਟੇ ਹਾਨ ਹਾਣੀ॥ ਹਸੀ ਦੇਵ ਰਾਣੀ॥ ਝਮੱਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ॥ ੭੨॥

ਚੁੜੇਲਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ ਸਨ, ਹਾਣੀ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਦੇਵਰਾਣੀਆਂ ਅਪੱਛਰਾਂ ਹੱਸਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਝਮੱਕਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੭੨॥

ਬ੍ਰਿਧ ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਸੁ ਮਾਰ ਮਾਰ ਸੂਰਮਾ ਪੁਕਾਰ ਮਾਰ ਕੈ ਚਲੇ॥
ਅਨੰਤ ਰੁਦ੍ਰ ਕੇ ਗਣੋ ਬਿਅੰਤ ਬੀਰਹਾ ਦਲੇ॥
ਘਮੰਡ ਘੋਰ ਸਾਵਣੀ ਅਘੋਰ ਜਿਉ ਘਟਾ ਉਠੀ॥
ਅਨੰਤ ਬੂੰਦ ਬਾਣ ਧਾਰ ਸੁੱਧ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਬੁਠੀ॥ ੭੩॥

ਮਾਰ ਲੋ, ਮਾਰ ਲੋ, ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਏਧਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਣਾਂ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਘਨਘੋਰ ਘਟਾ ਉੱਠਦੀ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੋਰ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੭੩॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਬਿਅੰਤ ਸੂਰ ਧਾਵਹੀ॥ ਸੁ ਮਾਰ ਮਾਰ ਘਾਵਹੀ॥
ਅਘਾਇ ਘਾਇ ਉੱਠਹੀਂ॥ ਅਨੇਕ ਬਾਣ ਬੁੱਠਹੀਂ॥ ੭੪॥

ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਜ਼ਖਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜੋਧੇ ਜ਼ਖਮ ਖਾ ਕੇ ਉੱਠ ਖਲੋਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੭੪॥

ਅਨੰਤ ਅਸਤ੍ਰ ਸੱਜਕੈ॥ ਚਲੇ ਸੁ ਬੀਰ ਗੱਜਕੈ॥
ਨਿਰਭੈ ਹਥਜਾਰ ਝਾਰਹੀਂ॥ ਸੁ ਮਾਰ ਮਾਰ ਉਚਾਰਹੀਂ॥ ੭੫॥

ਅਨੰਤ ਸੂਰਮੇ ਅਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜ ਕੇ ਅਤੇ ਵੱਜ ਗੱਜ ਕੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਰਹੇ ਸਨ। ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਬੋਲਦੇ ਸਨ॥ ੭੫॥

ਘਮੰਡ ਘੋਰ ਜਿਉ ਘਟਾ॥ ਚਲੇ ਬਨਾਇ ਤਿਉ ਥਟਾ॥
ਸੁ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੂਰ ਸੋਭਹੀਂ॥ ਸੁਤਾ ਸੁਰਾਨ ਲੋਭਹੀਂ॥ ੭੬॥

ਸਾਵਣ ਦੀਆਂ ਘਨਘੋਰ ਘਟਾਂ ਜਿਵੇਂ ਉਮਡਕੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਇਹ ਥਾਟ ਬਣਾਕੇ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੋਭ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੰਨਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੧੬॥

ਸੁ ਬੀਰ ਬੀਨ ਕੈ ਬਰੈਂ॥ ਸੁਰੇਸ਼ ਲੋਗ ਬਿਚਰੈਂ॥
ਸੁ ਤ੍ਰਾਸ ਭੂਪ ਜੇ ਭਜੇ॥ ਸੁਦੇਵ ਪੁਤ੍ਰਕਾ ਤਜੇ॥ ੧੭॥

ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਵਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਇੰਦਰ ਲੋਕ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜੇ ਡਰ ਨਾਲ ਜੰਗ ਤੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆਵਾਂ ਨੇ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥ ੧੭॥

ਬ੍ਰਿਧ ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਸੁ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਸੱਜਕੇ ਪਰੇ ਹਕਾਰ ਕੈ ਹਠੀ॥
ਬਿਲੋਕ ਰੁੱਦ੍ਰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕੋ ਬਨਾਇ ਸੈਣ ਏਕਠੀ॥
ਅਨੰਤ ਘੋਰ ਸਾਵਣੀ ਦੁਰੰਤ ਜਜੋ ਉਠੀ ਘਟਾ॥
ਸੁ ਸੋਭ ਸੂਰਮਾ ਨਚੈ ਸੁ ਛੀਨ ਛਤ੍ਰ ਕੀ ਛਟਾ॥ ੧੮॥

ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਸਜਾ ਕੇ, ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਫੌਜ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਸਾਵਣ ਦੀ ਜਿਵੇਂ ਘਨਘੋਰ ਘਟਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਇਹ ਅਨੰਤ ਸੂਰਬੀਰ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮੇਟਦੇ ਹੋਏ, ਸੂਰਮੇ ਮਦਮਸਤ ਹੋਕੇ ਨਾਚ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥ ੧੮॥

ਕਿ ਪਾਇ ਖੱਗ ਪਾਣ ਮੋ ਤ੍ਰਪਾਇ ਤਾਜੀਯਨ ਤਹਾਂ॥
ਜੁਆਨ ਆਨਕੈ ਪਰੇ ਸੁ ਰੁਦ੍ਰ ਠਾਢਬੋ ਜਹਾਂ॥
ਬਿਅੰਤ ਬਾਣ ਸੈਹਥੀ ਪ੍ਰਹਾਰ ਆਨਕੇ ਕਰੈਂ॥
ਧਕੇਲ ਰੇਲ ਲੈ ਚਲੈ ਪਛੇਲ ਪਾਵ ਨਾ ਟਰੈਂ॥ ੧੯॥

ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਘੁਮਾ ਕੇ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਚਾ ਕੇ, ਸੂਰਮੇ ਉਥੇ ਆਣ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਪੈ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਖੜਾ ਸੀ। ਬੇਅੰਤ ਵਾਰ ਤੀਰਾਂ ਅਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਦੇ ਆਣਕੇ ਮਾਰੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਧੱਕ ਕੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਲੈ ਚਲੇ। ਉਹ ਇਕ ਪੈਰ ਵੀ ਪਿਛੇ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਹਟੇ ਸਨ॥ ੧੯॥

ਸੜੱਕ ਸੂਲ ਸੈਹਥੀ ਤੜੱਕ ਤੇਗ ਤੀਰਯੰ॥
ਬਬੱਕ ਬਾਘ ਜਜੋਂ ਬਲੀ ਭਭੱਕ ਘਾਇ ਬੀਰਯੰ॥

ਅਘਾਇ ਘਾਇਕੈ ਗਿਰੇ ਪਛੇਲ ਪਾਵ ਨਾ ਟਰੇ॥
ਸੁ ਬੀਨਬੀਨ ਅੱਛਰੇ ਪ੍ਰਬੀਨ ਦੀਨ ਹੁਐ ਬਰੇ॥ ੮੦॥

ਸੜੱਕ ਕਰ ਕੇ ਨੇਜ਼ੇ ਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਵੱਜਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤੇਗਾਂ ਤੇ ਤੀਰ ਤੜੱਕ ਕਰਕੇ ਚਲਦੇ ਸਨ, ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਸੂਰਮੇ ਭੱਬਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਭੱਕ ਭੱਕ ਕਰਕੇ ਬੋਲਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜ਼ਖਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਾ, ਉਹ ਜ਼ਖਮ ਖਾ ਕੇ ਡਿਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹਟਾਉਂਦੇ। ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਚੱਤਰ ਅਪੱਛਰਾਂ ਦੀਨ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੮੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਜੂਝ ਗਿਰਜੋ ਸਭ ਸਾਥਾ॥ ਰਹਿਗਜੋ ਦੱਛ ਅਕੇਲ ਅਨਾਥਾ॥
ਬਚੇ ਬੀਰ ਤੇ ਬਹੁਰਿ ਬੁਲਾਇਸ॥ ਪਹਰ ਕਵਚ ਦੁੰਦਭੀ ਬਜਾਇਸ॥ ੮੧॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਡਿੱਗ ਪਿਏ, ਇਕੱਲਾ ਦੱਛ ਹੀ ਅਨਾਥ ਜਿਹਾ ਹੋਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੇਹੜੇ ਕੋਈ ਸੂਰਮੇ ਲੁਕ ਛਿਪ ਕੇ ਬਚੇ ਸਨ, ਉਹ ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਬੁਲਾ ਲਏ, ਸੰਜੋਆ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਪਹਿਨਕੇ ਜੰਗ ਲਈ ਆ ਧੌਂਸਾ ਵਜਾਇਆ॥ ੮੧॥

ਆਪਨ ਚਲਾ ਜੁੱਧ ਕਹੁੱ ਰਾਜਾ॥ ਜੋਰ ਕਰੋਰ ਅਯੋਧਨ ਸਾਜਾ॥
ਛੂਟਤ ਬਾਣ ਕਮਾਣ ਅਪਾਰਾ॥ ਜਨੁ ਦਿਨ ਤੇ ਹੁਐ ਗਯੋ ਅੰਧਾਰਾ॥ ੮੨॥

ਰਾਜਾ ਆਪ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਚਲਿਆ, ਇਕ ਕ੍ਰੋੜ ਸੂਰਮਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਜੰਗ ਸਾਜਿਆ। ਅਪਾਰਾਂ ਕਮਾਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਸਨ, ਏਦਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਦਿਨ ਤੋਂ ਰਾਤ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੮੨॥

ਭੂਤ ਪਰੇਤ ਮਸਾਣ ਹਕਾਰੇ॥ ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਡਉਰੂ ਡਮਕਾਰੇ॥
ਮਹਾਂ ਘੋਰ ਮੱਚਜੋ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ॥ ਜੈਸਕ ਲੰਕ ਰਾਵਣ ਅਰੁ ਰਾਮਾ॥ ੮੩॥

ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ ਮਸਾਣ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ, ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਡੌਰੂ ਡੰਮ ਡੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਵੱਡਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਮੱਚਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੰਕਾ ਵਿਚ ਰਾਵਣ ਅਤੇ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੮੩॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਭਯੋ ਰੁਦ੍ਰ ਕੋਪੰ ਧਰਯੋ ਸੂਲ ਪਾਣੰ॥ ਕਰੇ ਸੂਰਮਾ ਸਰਬ ਖਾਲੀ ਪਲਾਣੰ॥
ਉਤੇ ਏਕ ਦੱਛੰ ਇਤੇ ਰੁਦ੍ਰ ਏਕੰ॥ ਕਰਯੋ ਕੋਪ ਕੈ ਜੁੱਧੁ ਭਾਂਤੰ ਅਨੇਕੰ॥ ੮੪॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਪਲਾਣੇ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਧਰ ਇਕੋ ਦੱਛ ਸੀ ਅਤੇ ਇਧਰ ਇਕ

ਰੁਦਰ ਸੀ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ॥ ੮੪॥

ਗਿਰਯੋ ਜਾਨ ਕੂਟ ਸਥਲੀ ਬ੍ਰਿਛ ਮੂਲੰ॥ ਗਿਰਯੋ ਦੱਛ ਤੈਸੇ ਕਟਯੋ ਸੀਸ ਸੂਲੰ॥
ਪਰਿਯੋ ਰਾਜ ਰਾਜੰ ਭਯੋ ਦੇਹ ਘਾਤੰ॥ ਹਨਯੋ ਜਾਨ ਬੱਜ੍ਰੰ ਭਯੋ ਪੱਬ ਪਾਤੰ॥ ੮੫॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ ਉਤੋਂ ਮੁੱਢੋਂ ਪੁਟਿਆ ਬ੍ਰਿਛ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਛ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਦੱਛ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਦੇਹ ਪਈ ਹੋਈ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਇੰਦਰ ਦੇ ਬੱਜਰ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪਹਾੜ ਡਿੱਗਾ ਪਿਆ ਸੀ॥ ੮੫॥

ਗਯੋ ਗਰਬ ਸਰਬੰ ਭਜੇ ਸੂਰ ਬੀਰੰ॥ ਚਲਯੋ ਭਾਜ ਅੰਤਹਪੁਰੰ ਹ੍ਵੈ ਅਧੀਰੰ॥
ਗਰੇ ਡਾਰ ਅੰਚਰ ਪਰੇ ਰੁਦ੍ਰ ਪਾਯੰ॥ ਅਹੋ ਰੁਦ੍ਰ ਕੀਜੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੈ ਸਹਾਯੰ॥ ੮੬॥

ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਮਿਟ ਗਿਆ, ਸੂਰਬੀਰ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਅਤੇ ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ਨਾਨ-ਖਾਨੇ ਅੰਦਰ ਭੱਜ ਚਲੇ। ਗਲ ਵਿਚ ਪਲੇ ਪਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਹੇ ਰੁਦ੍ਰ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ" ॥ ੮੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਹਮ ਤੁਮਰੋ ਹਰਿ ਓਜ ਨ ਜਾਨਾ॥ ਤੁਮਹੋ ਮਹਾਂ ਤਪੀ ਬਲਵਾਨਾ॥
ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਭਏ ਰੁਦ੍ਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ॥ ਅਜਾ ਸੀਸ ਨ੍ਰਿਪ ਜੋਰ ਉਤਾਲਾ॥ ੮੭॥

"ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਸੀ ਤੁਸੀਂ ਵਡੇ ਤਪੀ ਤੇ ਬਲਵਾਨ ਹੋ"। ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਦਿਆ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਿਆਲੂ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜੀਵਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੮੭॥

ਰੁਦ੍ਰ ਕਾਲ ਕੋ ਧਰਾ ਧਿਆਨਾ॥ ਬਹੁਰਿ ਜੀਯਾਇ ਨਰੇਸ਼ ਉਠਾਨਾ॥
ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਪਤ ਸਕਲ ਜਿਯਾਏ॥ ਕਉਤਕ ਨ੍ਰਿਖ ਸੰਤ ਤ੍ਰਿਪਤਾਏ॥ ੮੮॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ 'ਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੱਛ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਉਠਾ ਦਿੱਤਾ ਫਿਰ ਦੱਛ ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਤੀ ਜਿਵਾ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿੱਤ ਹੋ ਗਏ॥ ੮੮॥

ਨਾਰ ਹੀਨ ਸ਼ਿਵ ਕਾਮ ਖਿਝਾਯੋ॥ ਤਾ ਤੇ ਸੰਭੁ ਘਨੋ ਦੁਖੁ ਪਾਯੋ॥
ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਕੈ ਕਾਮ ਜਰਾਯਸ॥ ਬਿਤਨ ਨਾਮ ਤਿਹੱ ਤਦਿਨ ਕਹਾਯਸ॥ ੮੯॥

ਗਉਰਾਂ ਦੇ ਗੁਚਰਨ ਮਗਰੋਂ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਜਦੋਂ ਇਸਤਰੀ ਤੋਂ ਹੀਨਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਓਦੋਂ ਕਾਮ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖਿਝਾਇਆ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਪਾਇਆ। ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ

ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕਾਮ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਾਮ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬਿਤਨ, ਤਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਾਂ 'ਅਨੰਗ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੮੯॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਗਿਆਰਮੋ ਅਉਤਾਰ 'ਰੁਦ੍ਰ' ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੧॥ ੮੯॥ ੩੦੧॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਗਿਆਰਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਸ਼ਿਵ' ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੧੧॥ ੮੯॥ ੩੦੧॥ ਚਲਦਾ॥

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਾਹ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਜਲੰਧਰ'

ਚੌਪਈ॥ ਵਹੁ ਜੋ ਜਰੀ ਰੁਦ੍ਰ ਕੀ ਦਾਰਾ॥ ਤਿਨ ਹਿਮ ਗ੍ਰਹਿ ਲਿਯੋ ਅਵਤਾਰਾ॥
ਛੂਟੀ ਬਾਲਤਾ ਜਬ ਸੁਧਿ ਆਈ॥ ਬਹੁਰੋ ਮਿਲੀ ਨਾਥ ਕਹ ਜਾਈ॥ ੧॥

ਜੇਹੜੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਸੜ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਹਿਮਾਚਲ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਸਦੀ ਬਾਲਾਵਸਥਾ ਹਟੀ ਤੇ ਜੁਆਨੀ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲ ਪਈ॥ ੧॥

ਜਿਹ ਬਿਧ ਮਿਲੀ ਰਾਮ ਸੋ ਸੀਤਾ॥ ਜੈਸਕ ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਤਨ ਗੀਤਾ॥
ਜੈਸੇ ਮਿਲਤ ਸਿੰਧ ਤਨ ਗੰਗਾ॥ ਤਜੌਂ ਮਿਲਿ ਗਈ ਰੁਦ੍ਰ ਕੈ ਸੰਗਾ॥ ੨॥

ਜਿਵੇਂ ਰਾਮ ਜੀ ਨਾਲ ਸੀਤਾ ਮਿਲੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਚੌਂਹ ਵੇਦਾਂ ਨਾਲ ਗੀਤਾ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਨਾਲ ਗੰਗਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਪਾਰਬਤੀ ਰੁਦ੍ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ॥ ੨॥

ਜਬ ਤਿਹ ਬਜਾਹ ਰੁਦ੍ਰ ਘਰ ਆਨਾ॥ ਨਿਰਖ ਜਲੰਧਰ ਤਾਹਿ ਲੁਭਾਨਾ॥
ਦੂਤ ਏਕ ਤਹ ਦੀਯੋ ਪਠਾਈ॥ ਲਿਆਉ ਰੁਦ੍ਰ ਤੇ ਨਾਰ ਛਿਨਾਈ॥ ੩॥

ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਘਰ ਲੈ ਆਂਦਾ, ਤਾਂ ਜਲੰਧਰ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਦੂਤ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਸ਼ਿਵਜੀ ਕੋਲੋਂ ਇਸਤਰੀ ਖੋਹ ਲਿਆਓ" ॥ ੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਲੰਧਰ ਬਾਚ॥

ਕੈ ਸ਼ਿਵ ਨਾਰਿ ਸੀਂਗਾਰਕੈ ਮਮ ਗ੍ਰਿਹ ਦੇਹ ਪਠਾਇ॥
ਨਾਤਰ ਸੂਲ ਸੰਭਾਰਕੈ ਸੰਗ ਲਰਹੁ ਮੁਰ ਆਇ॥ ੪॥

ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਜਲੰਧਰ ਨੇ ਦੂਤ ਹੱਥ ਭੇਜਿਆ - "ਹੇ ਸ਼ਿਵ! ਜਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦੇਹ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਫੜਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਜੰਗ ਕਰ" ॥ ੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਥਾ ਭਈ ਇਹ ਦਿਸ ਇਹ ਭਾਤਾ॥ ਅਬ ਕਹੋ ਬਿਸ਼ਨ ਤ੍ਰੀਆ ਕੀ ਬਾਤਾ॥ ਬ੍ਰਿੰਦਾਰਿਕ ਦਿਨ ਏਕ ਪਕਾਏ॥ ਦੈਤ ਸਭਾ ਤੈ ਬਿਸ਼ਨ ਬੁਲਾਏ॥੫॥

ਇਧਰ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਹੋਈ, ਹੁਣ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਲਛਮੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਲਛਮੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਬੈਂਗਨ ਰਿੱਧੇ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆ ਸੀ॥੫॥

ਆਇ ਗਯੋ ਤਹ ਨਾਰਦ ਰਿਖ ਬਰ॥ ਬਿਸ਼ਨ ਨਾਰ ਕੇ ਧਾਮ ਛੁਧਾਤਰ॥ ਬੈਂਗਨ ਨਿਰਖ ਅਧਿਕ ਲਲਚਾਯੋ॥ ਮਾਂਗ ਰਹਿਯੋ ਪਰੁ ਹਾਥ ਨ ਆਯੋ॥੬॥

ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਿਖੀ ਨਾਰਦ, ਉਸ ਸਮੇ ਭੁਖ ਨਾਲ ਦੁੱਖੀ ਹੋਇਆ, ਲਛਮੀ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਬੈਂਗਨ ਰਿੱਧੇ ਵੇਖਕੇ ਬਹੁਤ ਲਲਚਾਇਆ ਅਤੇ ਲਛਮੀ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ ਮੰਗ ਥੱਕ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਨ ਲੱਗੇ॥੬॥

ਨਾਥ ਹੇਤ ਮੈ ਭੋਗ ਪਕਾਯੋ॥ ਮਨੁਛ ਪਠੈ ਕਰ ਬਿਸ਼ਨ ਬੁਲਾਯੋ॥ ਨਾਰਦ ਖਾਇ ਜੂਠ ਹੋ ਜੈਹੈ॥ ਪੀਅ ਕੁਪਤ ਹਮਰੇ ਪਰ ਹੁਐਹੈ॥੭॥

ਲਛਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਸੁਾਮੀ ਵਾਸਤੇ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਰਦ ! ਜੇ ਤੂੰ ਖਾ ਲਏਂਗਾ ਤਾਂ ਭੋਜਨ ਜੂਠਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਫਿਰ ਸੁਆਮੀ ਮੈਨੂੰ ਗੁੱਸੇ ਹੋਵੇਗਾ॥੭॥

ਨਾਰਦ ਬਾਚ॥ ਮਾਂਗ ਥਕਯੋ ਮੁਨ ਭੋਜ ਨ ਦੀਆ॥ ਅਧਿਕ ਰੋਸੁ ਮੁਨਬਰ ਤਬ ਕੀਆ॥ ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਨਾਮ ਰਾਛਸੀ ਬਪੁ ਧਰ॥ ਤ੍ਰੀਅ ਹੁਐ ਬਸੋ ਜਲੰਧਰ ਕੇ ਘਰ॥੮॥

ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਮੰਗ ਥੱਕਾ, ਪਰ ਲਛਮੀ ਨੇ ਭੋਜਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਨਾਰਦ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ-ਲਛਮੀ ! ਤੂੰ ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਨਾਮ ਦੀ ਰਾਖਸ਼ਣੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਨਮ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਜਲੰਧਰ ਦੈਂਤ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਬਣ ਕੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਸੇਂਗੀ॥੮॥

ਦੇਕਰ ਸ੍ਰਾਪ ਜਾਤ ਭਯੋ ਰਿਖਬਰ॥ ਆਵਤ ਭਯੋ ਬਿਸ਼ਨ ਤਾਕੇ ਘਰ॥ ਸੁਨਤ ਸ੍ਰਾਪ ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਖ ਪਾਯੋ॥ ਬਿਹਸ ਬਚਨ ਤ੍ਰਿਯ ਸੰਗ ਸੁਨਾਯੋ॥੯॥

ਇਹ ਸਰਾਪ ਦੇ ਕੇ, ਮਹਾਂ ਰਿਖੀ ਨਾਰਦ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਉਧਰੋਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਘਰ ਚਲ ਆਇਆ। ਰਿਖੀ ਪਾਸੋਂ ਸਰਾਪ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਇਸਤਰੀ ਪਾਸੋਂ ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦਿੱਤਾ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਛਾਯਾ ਲੈ ਤਬੈ ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਰਚੀ ਬਨਾਇ॥
ਧੂਮ੍ਰਕੇਸ ਦਾਨਵ ਸਦਨ ਜਨਮ ਧਰਤ ਭਈ ਜਾਇ॥੧੦॥

ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਲੈ ਕੇ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸਦੀ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ 'ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਨੇ ਧੂਮ੍ਰਕੇਸ ਦਾਨਵ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਜਨਮ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ॥੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੈਸਕ ਰਹਤ ਕਮਲ ਜਲ ਭੀਤਰ॥ ਪੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਬਸੀ ਜਲੰਧਰ ਕੇ ਘਰ।ਤਿਹ ਨਿਮਿਤ ਜਲੰਧਰ ਅਵਤਾਰਾ॥ਧਰ ਹੈ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਮੁਰਾਰਾ॥੧੧॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕਮਲ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੇ ਧੂਮ੍ਰਕੇਸ ਦੈਂਤ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫੇਰ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਵੱਸੀ। ਉਸਦੇ ਉਧਾਰ ਵਾਸਤੇ, ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਮੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਜਲੰਧਰ ਰੂਪ ਧਾਰਨਗੇ॥੧੧॥

ਕਥਾ ਐਸ ਇਹ ਦਿਸ ਮੋ ਭਈ॥ਅਬ ਚਲ ਬਾਤ ਰੁਦ੍ਰ ਪਰ ਗਈ॥
ਮਾਂਗ ਨਾਰ ਨ ਦੀਨੀ ਰੁੱਦ੍ਰਾ॥ਤਾਂ ਤੇ ਕੋਪ ਅਸੁਰ ਪਤ ਛੁੱਦ੍ਰਾ॥੧੨॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਏਧਰ ਹੋਈ, ਹੁਣ ਪ੍ਰਸੰਗ ਚਲਕੇ ਰੁਦ੍ਰ ਵੱਲ ਆਇਆ। ਜਲੰਧਰ ਨੇ ਨਾਰੀ ਮੰਗੀ, ਪਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਨਾ ਦਿੱਤੀ, ਇਸੇ ਲਈ ਜਲੰਧਰ ਝਟਪਟ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਗਿਆ॥੧੨॥

ਬੱਜੇ ਢੋਲ ਨਫੀਰਿ ਨਗਾਰੇ॥ ਦੁਹੂ ਦਿਸਾ ਡਮਰੂ ਡਮਕਾਰੇ॥
ਮਾਚਤ ਭਯੋ ਲੋਹ ਬਿਕਰਾਰਾ॥ ਝਮਕਤ ਖੱਗ ਅਦੱਗ ਅਪਾਰਾ॥੧੩॥

ਤੂਤੀਆਂ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜੇ, ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਡੌਰੂ ਡੰਮ ਡੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਵੱਡਾ ਡਰੌਣਾਂ ਜੰਗ ਮੱਚਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਦੱਗ ਭਾਵ ਵੱਡੀ ਚਮਕ ਵਾਲੇ ਅਪਾਰਾਂ ਖੜਗ ਚਮਕਣ ਲੱਗੇ॥੧੩॥

ਗਿਰ ਗਿਰ ਪਰਤ ਸੁਭਟ ਰਣ ਮਾਹੀਂ॥ਧੁਕ ਧੁਕ ਉਠਤ ਮਸਾਣ ਤਹਾਹੀਂ॥
ਗਜੀ ਰਥੀ ਬਾਜੀ ਪੈਦਲ ਰਣ॥ਜੂਝ ਗਿਰੇ ਰਣ ਕੀ ਛਿਤ ਅਨਗਣ॥੧੪॥

ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਹੀ ਧੁਖ ਧੁਖਕੇ ਮਸਾਣ ਉੱਠਦੇ ਸਨ। ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਵਾਰ, ਰਥਾਂ ਦੇ ਸਵਾਰ, ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸਵਾਰ ਅਤੇ ਪੈਦਲ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਜੰਗ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੪॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ਖਿਚਰੇ ਰਣਬੀਰ ਸੁ ਧੀਰ ਕ੍ਰੁਧੰ॥ਮੌਚਿਯੋ ਤਿਹ ਦਾਰੁਣ ਭੂਮ ਜੁਧੰ॥
ਹਹਰੰਤ ਹਯੰ ਗਰਜੰਤ ਗਜੰ॥ਸੁਣਕੈ ਧੁਨ ਸਾਵਣ ਮੇਘ ਲਜੰ॥੧੫॥

ਧੀਰਜਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵੱਡਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਮੱਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਸਨ, ਹਾਥੀ ਚਿੰਘਾੜਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ

ਸਾਵਣ ਦੇ ਬੱਦਲ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥੧੫॥

ਬਰਖੈ ਰਣ ਬਾਣ ਕਮਾਣ ਖਗੰ॥ ਤਹ ਘੋਰ ਭਯਾਨਕ ਜੁੱਧ ਜਗੰ॥
ਗਿਰ ਜਾਤ ਭੁਟੰ ਹਹਰੰਤ ਹਠੀ॥ ਉਮਗੀ ਰਿਪ ਸੈਣ ਕੀਏ ਇਕਠੀ॥ ੧੬॥

ਰਣ ਵਿਚ ਕਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਤੀਰ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਸਦੀਆਂ ਸਨ। ਰਣ ਵਿਚ ਵੜਾ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਹਠੀਏ ਹਾਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਆਪਣੀ ਖਿੰਡੀ ਪੁੰਡੀ ਹੋਈ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦਾ ਸੀ॥੧੬॥

ਚਹੂੰ ਓਰ ਘਿਰਯੋ ਸਰ ਸੋਧਿ ਸ਼ਿਵੰ॥ ਕਰਿ ਕੋਪ ਘਨੋ ਅਸੁਰਾਰ ਇਵੰ॥
ਦੁਹੂੰ ਓਰਨ ਤੇ ਇਮ ਬਾਣ ਬਹੇ॥ ਨਭ ਅਉਰ ਧਰਾ ਦੋਊ ਛਾਇ ਰਹੇ॥ ੧੭॥

ਚੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਸੋਧ ਕੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਦੈਂਤ ਰਾਜ ਜਲੰਧਰ ਨੇ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਦੇ ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੋਂਹਾ ਨੂੰ ਢੱਕ ਲਿਆ ਸੀ॥੧੭॥

ਗਿਰਗੇ ਤਹ ਟੋਪਹਿ ਫੂਕ ਘਨੇ॥ ਰਹਗੇ ਜਨ ਕਿੰਸਕ ਸ੍ਰੋਣ ਸਨੇ॥
ਰਣ ਹੇਰ ਅਗੰਮ ਅਨੂਪ ਹਰੰ॥ ਜੀਯ ਮੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬਚਾਰ ਕਰੰ॥ ੧੮॥

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਟੁਕੜੇ ਉਥੇ ਟੋਪਾਂ ਦੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਜੋ ਲਹੂ ਦੇ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਮਾਨੋਂ ਕੇਸੂ ਝੜੇ ਪਏ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਅਥਾਹ ਜੰਗ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਸੀ॥੧੮॥

ਜੀਯ ਮੋ ਸ਼ਿਵ ਦੇਖ ਰਹਾ ਚਕ ਕੈ॥ ਦਲ ਦੈਤਨ ਮੋਧਿ ਪਰਾ ਹਕ ਕੈ॥
ਰਣ ਸੂਲ ਸੰਭਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਰੰ॥ ਸੁਣਕੈ ਧੁਨਿ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਡਰੰ॥ ੧੯॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਜੰਗ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਲਲਕਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਦਲ ਵਿਚ ਜਾ ਪਿਆ। ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਣ ਵਿਚ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਲਲਕਾਰੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਡਰ ਗਏ ਸਨ॥੧੯॥

ਜੀਯ ਮੋ ਸ਼ਿਵ ਧਯਾਨ ਧਰਾ ਜਬ ਹੀ॥ ਕਲ ਕਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਭਏ ਤਬ ਹੀ॥
ਕਹਯੋ ਬਿਸ਼ਨ ਜਲੰਧਰ ਰੂਪ ਧਰੋ॥ ਪੁਨਿ ਜਾਇ ਰਿਪੇਸ਼ ਕੋ ਨਾਸ ਕਰੋ॥ ੨੦॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਦੋਂ 'ਕਾਲ' ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ। ਤਦੋਂ ਹੀ ਕਾਲ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਕੇ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਰੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਾ ਕੇ ਵਡੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੋ"॥੨੦॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਦਈ ਕਾਲ ਆਗਜਾ ਧਰਿਯੋ ਬਿਸ਼ਨ ਰੂਪੰ ॥ ਸਜੇ ਸਾਜ ਸਰਬੰ ਬਨਿ ਯੋ ਜਾਨ ਭੂਪੰ ॥
ਕਰਜੋ ਨਾਥ ਯੋਂ ਆਪ ਨਾਰੰ ਓਧਾਰੰ ॥ ਤ੍ਰਿਯਾ ਰਾਜ ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਸਤੀ ਸੱਤ ਟਾਰੰ ॥ ੨੧ ॥

ਕਾਲ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ। ਜੰਗ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਜ਼ ਬਣਾ ਲਏ। ਜੋ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਰਾਜਾ ਜਲੰਧਰ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਲੰਧਰ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਦਾ ਸਤ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ॥ ੨੧ ॥

ਤਜਜੋ ਦੇਹਿ ਦੈਤੰ ਭਈ ਬਿਸ਼ਨ ਨਾਰੰ ॥ ਧਰਜੋ ਦੁਆਦਸਮੰ ਬਿਸ਼ਨ ਦਈਤਾਵਤਾਰੰ ॥
ਪੁਨਰ ਜੁੱਧੁ ਸੱਜਜੋ ਗਹੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਾਣੰ ॥ ਗਿਰੇ ਭੂਮ ਮੋ ਸੂਰ ਸੋਭੇ ਬਿਮਾਣੰ ॥ ੨੨ ॥

ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਨੇ ਦੈਂਤ ਦੇਹ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਲੱਛਮੀ ਰੂਪ ਹੋ ਗਈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ ਜਲੰਧਰ ਦੈਂਤ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਸੀ। ਜਦ ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਸਤ ਤੋਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਜੰਗ ਜੁਤਿਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਸ਼ਸਤਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਏ। ਜੋ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ, ਉਹ ਬਿਮਾਣਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ ॥ ੨੨ ॥

ਮਿਟਜੋ ਸਤਿ ਨਾਰੰ ਕਟਜੋ ਸੈਨ ਸਰਬੰ ॥ ਮਿਟਜੋਭੂਪ ਜਾਲੰਧਰੰ ਦੇਹ ਗਰਬੰ ॥
ਪੁਨਰ ਜੁੱਧੁ ਸਜਯੋ ਹਠੇ ਤੇਜ ਹੀਣੰ ॥ ਭਜੇ ਛਾਡ ਕੈ ਸੰਗ ਸਾਥੀ ਅਧੀਣੰ ॥ ੨੩ ॥

ਜਦ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਸਤ ਭੰਗ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਕਟੀ ਗਈ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਦੇਹ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹੰਕਾਰ ਮਿਟ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਤੇਜ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਜਲੰਧਰ ਨੇ ਹਠ ਨਾਲ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ॥ ੨੩ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਦੁਹੂੰ ਜੁੱਧੁ ਕੀਨਾ ਰਣ ਮਾਹੀ ॥ ਤੀਸਰ ਅਵਰੁ ਤਹਾਂ ਕੋ ਨਾਹੀ ॥
ਕੇਤਕ ਮਾਸ ਮਚਜੋ ਤਹ ਜੁੱਧਾ ॥ ਜਾਲੰਧਰ ਹੂਐ ਸ਼ਿਵ ਪਰ ਕ੍ਰੁੱਧਾ ॥ ੨੪ ॥

ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਤੀਜਾ ਉਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਜੰਗ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਲੰਧਰ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਉਤੇ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ॥ ੨੪ ॥

ਤਬ ਸ਼ਿਵ ਧਿਆਨ ਸ਼ਕਤ ਕੌ ਧਰਾ ॥ ਤਾ ਤੇ ਸ਼ਕਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਹ ਕਰਾ ॥
ਤਾ ਤੇ ਭਯੋ ਰੁਦ੍ਰ ਬਲਵਾਨਾ ॥ ਮੰਡਜੋ ਜੁੱਧੁ ਬਹੁਰਿ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ ॥ ੨੫ ॥

ਤਦੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ

ਦਿੱਤਾ॥੨੫॥

ਉਤ ਹਰਿ ਲਯੋ ਨਾਰਿ ਰਿਪ ਸਤ ਹਰਿ॥ ਇਤ ਸ਼ਿਵ ਭਯੋ ਤੇਜ ਦੇਬੀ ਕਰਿ॥
ਛਿਨਮੋ ਕੀਯੋ ਅਸੁਰ ਕੋ ਨਾਸਾ॥ ਨਿਰਖ ਰੀਝ ਭਟ ਰਹੇ ਤਮਾਸਾ॥੨੬॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਉਧਰ ਵੈਰੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਦਾ ਸਤ ਹਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਧਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਵਰ ਨਾਲ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਦੈਂਤ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੂਰਮੇ ਇਹ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥੨੬॥

ਜਾਲੰਧਰੀ ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਨਾਮਾ॥ ਜਪਹੁ ਚੰਡਕਾ ਕੋ ਸਭ ਜਾਮਾ॥
ਤਾ ਤੇ ਹੋਤ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਰੀਰਾ॥ ਜਿਮ ਨਾਏ ਜਲ ਗੰਗ ਗਹੀਰਾ॥੨੭॥

ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਲੰਧਰੀ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੰਡਿਕਾ ਨੂੰ ਇਸੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਭ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਜਪੋ। ਤਦ ਸਰੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੰਗਾ ਜਲ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਨ੍ਹਾਤਿਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੨੭॥

ਤਾਤੇ ਕਹੀ ਨ ਰੁਦ੍ਰ ਕਹਾਨੀ॥ ਗ੍ਰੰਥ ਬਢਨ ਕੀ ਚਿੰਤ ਪਛਾਨੀ॥
ਤਾ ਤੇ ਕਥਾ ਥੋਰ ਹੀ ਭਾਸੀ॥ ਨਿਰਖ ਭੂਲਿ ਕਬਿ ਕਰੋ ਨ ਹਾਸੀ॥੨੮॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਹੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਧ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਚਿੰਤਾ ਲੱਗੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜੇਹੀ ਕਥਾ ਕਹੀ ਹੈ। ਹੇ ਕਵੀਓ ! ਕਿਤੇ ਭੁਲ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਹਾਸੀ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਅਰਥਾਤ ਅਸਾਂ ਭੁੱਲ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਹੀਂ ਛੱਡੇ, ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਕਈ ਪ੍ਰਸੰਗ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਟੂਕਾਂ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਪਰਕਰਣ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜੇ ਐਸਾ ਨਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਧ ਜਾਣਾ ਸੀ॥੨੮॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਕੂਰਮ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਤਪਸਿਆ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਤਪੰਨ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਚੋਂ ਹੰਝੂ ਵਗ ਤੁਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੰਝੂਆਂ ਤੋਂ ਭੂਤਾ, ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਤਦੋਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਯਾਰਾਂ ਰੁਦਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਇਹ ਜੰਮਦੇ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਰੋਣ ਲੱਗੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੁੱਦਰ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ।

ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਦੇਵਤਾ, ਜੋ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪੌਰਾਣਿਕ ਤ੍ਰਿਮੂਰਤਿ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਦੇਵਤਾ ਕਹੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੈਦਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਏਹੀ ਰੁਦਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੂਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਪੌਰਾਣਿਕ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ੰਕਰ, ਮਹਾਂਦੇਵ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਆਦਿਕ ਨਾਮਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋਏ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ- ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਗੰਗਾ, ਮੱਥੇ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਤੀਜਾ ਨੇਤ੍ਰ, ਗਲ ਵਿਚ ਸੱਪ ਅਤੇ

ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਗੰਗਾ, ਮੱਥੇ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਤੀਜਾ ਨੇਤ੍ਰ, ਗਲ ਵਿਚ ਸੱਪ ਅਤੇ ਰੁੰਡਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਭਸਮ, ਹਾਥੀ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਖੱਲ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ, ਖਬੇ ਅੰਗ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਪਾਰਬਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਗਣੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਵਾਮੀ ਕਾਰਤਿਕ ਹਨ। ਭੂਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਫੌਜ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼ਸਤਰ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਅਤੇ ਬੈਲ ਦੀ ਸਵਾਰੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਨੰਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਧਨੁਖ ਦਾ ਨਾਮ ਪਿਨਾਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਨਾਕੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਇਕ ਪਾਸੁਪਤਿ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿਧ ਅਸ਼ਤਰ ਸੀ, ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਤਪਸਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਣ ਵੇਲੇ ਜੋ ਜ਼ਹਿਰ ਨਿਕਲੀ ਸੀ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਪੀਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਵਿਖ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਖਿਆ, ਹੇਠਾਂ ਪੇਟ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਗਲਾ ਨੀਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਤੇ 'ਨੀਲ ਕੰਠ' ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਪੈ ਗਿਆ। ਪਰਸ ਰਾਮ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਿਖੀ ਸੀ। ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਨਾਚ ਦੇ ਵੀ ਏਹੀ ਕਰਤਾ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਾਣਨੀ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਡੋਰੂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਤੋਂ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਸੂਤ੍ਰ ਰਚਕੇ 'ਪਾਣਨੀ ਅਸ਼੍ਰਾਧਜਾਯੀ' ਅਦਭੁਤ ਵਯਾਕਰਣ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।

ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤਾਰਕ ਦੈਂਤ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ-ਤਾਰਕਾਖਛਜ, ਕਮਲਾਖਛਜ ਤੇ ਵਿਦਯੁਨ ਮਾਲੀ ਲਈ ਮਯ ਦਾਨਵ ਨੇ ਤਿੰਨ ਪੁਰੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੋਨੇ ਦੀ ਸਵਰਗ ਵਿਚ, ਦੂਜੀ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਲੋਹੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਪੁਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁਰੀਆਂ ਦਾ ਸੌ ਸੌ ਜੋਜਨ ਵਿਸਥਾਰ ਸੀ। ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਸਦਾ ਘੁੰਮਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਇਕ ਸੇਧ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਤਪ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਕਿ ਜੋ ਕੋਈ ਇਕ ਤੀਰ ਨਾਲ ਸਾਡੀਆਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਦਨ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ ਦੇ ਹਥੋਂ ਸਾਡੀ ਮੌਤ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਵਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵਡਾ ਹੀ ਤੰਗ ਕੀਤਾ। ਤਦ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਸੁਰ ਨਾਲ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਨਾਕ ਧਨਕ ਦੇ ਵਿਚ ਤੀਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਜੋੜ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਤਿੰਨੇ ਪੁਰੀਆਂ ਭੇਦਨ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਕੱਸ਼ਪ ਤੇ ਦਿਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅੰਧਕ, ਜਿਸਦਾ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿਰ ਤੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਹਵਾਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਧਕ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੁੰਦਿਆਂ ਮਦ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਤੁਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਇੰਦਰ ਦੇ ਨੰਦਨ ਬਾਗ ਤੋਂ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਲੈ ਆਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਸਨ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਮੇਟਣ ਲਈ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਅੰਧਕ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਅੰਧਕ ਨੂੰ ਜਿਤਣ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਇੰਦਰ ਲੋਕ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇੰਦਰ ਨੇ ਡਰ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਉਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਦਾ ਪ੍ਰਹਾਰ

ਕੀਤਾ। ਅਗੋਂ ਰੁਦਰ ਨੇ ਵੀ ਅਖੰਡ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਕ ਅੱਗ ਦਾ ਅੰਗਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਤੇਜ ਨਾਲ ਤਿੰਨੇ ਲੋਕ ਸੜਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਚੁਕ ਕੇ ਉਹ ਅੰਗਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਕ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ।

ਪਦਮ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੈਂਤ ਜੰਮਦਾ ਹੀ ਏਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਰੋਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਡਰ ਗਏ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸਮੁੰਦਰ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ-ਇਹ ਕਿਸ ਦਾ ਲੜਕਾ ਹੈ? ਸਮੁੰਦਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਹ ਮੇਰਾ ਲੜਕਾ ਹੈ ਆਪ ਇਸਨੂੰ ਲੈ ਜਾਈਏ। ਜਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਉਸ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਚੁਕ ਲਿਆ ਤਾਂ ਬਾਲਕ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਏਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਖਿੱਚੀ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਜਲ ਨਿਕਲ ਆਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜਲੰਧਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਰਾਮਾਇਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਸੀਤਾ ਵਿਜੋਗ ਵਿਚ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਏ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ 'ਜੈ ਸਤਚਿਤ ਭਾਵ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪੇ' ਕਿਹਾ, ਤਾਂ ਸਤੀ ਨੂੰ ਸੰਦੇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ? ਅੰਤ ਨੂੰ ਸੰਦੇਹ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵੀ ਕੀਤਾ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਇਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨਹੀਂ, ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਨੁਖੀ ਨਾਟ ਪੂਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਉੱਤਰ ਨਾਲ ਸੰਤੋਖ ਨਾ ਆਇਆ। ਤਦ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੇ ਮੇਰੇ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਸੰਦੇਹ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਆਪੇ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰ ਆਓ, ਹੁਕਮ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਸਤੀ ਬਣ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਇਕ ਦਰਖਤ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠ ਰਹੀ, ਉਧਰੋਂ ਆਏ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਮਾਤਾ ਤੂੰ ਇਕੱਲੀ ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਬੈਠੀ ਹੈਂ? ਸ਼ਿਵ ਭਗਵਾਨ ਕਿਥੇ ਹਨ? ਸੀਤਾ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਸਤੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ, ਹੁਣ ਸਤੀ ਨੂੰ ਮਰਣ ਵੇਹਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੀ, ਇਸਨੇ ਤਾਂ ਜਾਣਿਆਂ ਸੀ, ਜੋ ਇਕ ਵਿਸ਼ਈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਝਟ ਉਸ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਰਾਮ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਸੀਤਾ ਜਾਣ ਕੇ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਜਾਣਗੇ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਕਰਾਂਗੀ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਇਕ ਸਾਧਾਰਣ ਪੁਰਖ ਹੈ। ਇਥੇ ਗੱਲ ਹੀ ਹੋਰ ਹੋਈ, ਸਤੀ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਹੋ ਗਈ, ਅੰਤ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੱਲ ਮੁੜੀ, ਉਧਰ ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਵੀ ਇਸਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ, ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ, ਮੇਰੀ ਪੂਜਨੀਕ ਦੇਵੀ ਸੀਤਾ ਦਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀ ਵਾਲਾ ਵਰਤਾਵ ਕਰਾਂ, ਤਦ ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਨਰਾਦਰੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇ ਨਾ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ਼ਟ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਸਰੀਰ ਨੇ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਰੀਰ ਮੇਰੀ ਇਸਤਰੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸੋਚ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿ ਉਧਰੋਂ ਸਤੀ ਆ ਗਈ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਉਸਨੂੰ ਖੱਬੇ ਆਸਣ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਜਿਤਨਾਂ ਚਿਰ ਸਤੀ ਦਾ ਇਹ

ਸਰੀਰ ਰਹੇਗਾ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀ ਵਾਲਾ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ. ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਸਤੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਦੁਖੀ ਹੋਈ. ਪਰ ਭੁੱਲ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਸੀ. ਜਿਸਦਾ ਹੁਣ ਕੋਈ ਹੋਰ ਉਪਾਅ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਾਜਾ ਦੱਖ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਜੱਗ ਕਰਾਂ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭ ਛੋਟੇ ਵਡੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਵਾਂ, ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਨਾ ਬੁਲਾਵਾਂ, ਸਭ ਦੀਆਂ ਬਲੀਆਂ ਕੱਢਾਂ, ਪਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਬਲੀ ਕੋਈ ਨਾ ਕੱਢਾਂ। ਬਸ! ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਬੰਦ ਹੋਈ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਵੱਡਿਆਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਕਦਮ ਤੇ ਛੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ ਚਲਦੇ ਹਨ'। ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਉਸਨੇ ਅਸ਼ੁਮੇਧ ਯੱਗ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਧੀਆਂ ਸਣੇ ਬੁਲਾਇਆ ਪਰ ਰੁੱਦਰ ਨੂੰ ਨਾ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਰੁੱਦਰ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਕਰਕੇ ਸਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਸੱਦਿਆ। ਜਦ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਬਿਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਦੱਖ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਨਾਰਦ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਭਾਰੀ ਉਤਸ਼ਵ ਹੈ, ਤੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀਆਂ ਸਮੇਤ ਪਿਤਾ ਘਰ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ. ਤੂੰ ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਬੈਠੀ ਹੈਂ? ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਤੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਗਉਰਾ! ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਰਾਜ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਨਰਾਜਗੀ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸੱਦੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਓਥੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਅਨੱਰਥ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੁਖ ਦੀ ਬੂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਗਉਰਾਂ ਨੇ ਪਤੀ ਦਾ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ, ਆਪਣੇ ਹਠ ਨਾਲ ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ, ਅੱਗੇ ਜੱਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਆਸਣਾਂ ਤੇ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਆਸਣ ਨਹੀਂ ਵਿਛਿਆ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਸਤੀ ਨੂੰ ਨਾ ਬੁਲਾਇਆ, ਉਸ ਘਰ ਮਾਤਾ ਕੋਲ ਗਈ, ਮਾਤਾ ਨੇ ਵੀ ਸਿੱਧੇ ਮੂੰਹ ਨਾ ਲਾਇਆ, ਭੈਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਭੈਣ ਨੇ ਵੀ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਇਸ ਵਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਸਭ ਵਲੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੁੱਖਾ ਵਰਤਾਵ ਵੇਖਕੇ ਗਉਰਾਂ ਬਹੁਤ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਯੱਗ ਕੁੰਡ ਕੋਲ ਆ ਗਈ। ਇਥੇ ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਬਲੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਬਲੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੀ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਗਉਰਾਂ ਨੇ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਭਾਵ ਨਾਲ ਕਿਹਾ-ਪਿਤਾ ਜੀ! ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਮਹਾਂਦੇਵ, ਸ਼ਿਵ ਸ਼ੰਕਰ ਦੀ ਬਲੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੀ? ਤਾਂ ਅਗੋਂ ਦੱਖਛ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਕੁੜੀਏ! ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠੀ ਰਹੁ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਘਰ ਹੈ, ਇਥੋਂ ਉਸ ਭੰਗੜ ਦੀ ਬਲੀ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕੁਲ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਬਲੀ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਫਿਰ ਕੁਲ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਬਲੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਗਉਰਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਲੋਹੇ ਲਾਖੀ ਹੋ ਗਈ, ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਜੱਗ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਕੁਦ ਪਈ, ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਗਉਰਾਂ ਦੇ ਡਿੱਗਦਿਆਂ ਕੁੰਡ ਦੀ ਅਗਨ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੋ ਗਈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਗਉਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਨਿ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੜਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਧਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗੁਪਤ ਦੂਤ ਅਤੇ ਨਾਰਦ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ- ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਮਸਤ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਹੋ, ਉਧਰ ਗਉਰਾਂ ਤਾਂ ਜੱਗ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਸੜ ਮੋਈ ਹੈ, ਇਹ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਭੱਜੇ ਆਏ। ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਜਟਾਂ ਪੁੱਟ ਕੇ ਵੀਰ ਭੱਦ੍ਰ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਨੇ ਸਾਰੇ

ਯੱਗ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਅਤੇ ਦੱਖਛ ਦੇ ਜਵਾਈਆਂ ਆਦਿਕਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਕੱਟ ਵੱਢ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹਾਰ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀ ਪਏ, ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੱਕਰੇ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਦੱਖਛ ਦੇ ਧੜ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਜੁਆਈਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੱਖਛ ਨੇ ਬੱਕਰੇ ਦਾ ਸਿਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਜ ਕਲ ਵੀ ਸ਼ਿਵ ਭਗਤ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਅੱਗੇ ਬੱਕਰਾ ਬੁਲਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਉਰਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਜੱਗ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਸੜਨ ਕਰਕੇ ਸਤੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਹਿਮਾਲਾ ਦੇ ਘਰ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਲੈਕੇ ਫਿਰ ਰੁਦਰ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ। ਏਥੇ ਇਸਦਾ ਨਾਂ ਪਾਰਵਤੀ ਸੀ।

ਇਧਰ ਜਦੋਂ ਜਲੰਧਰ ਦੈਂਤ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਈ, ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਕੁਬੇਰ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲੁਟ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਕੋਲ ਉਸ ਦਾ ਦੂਤ ਗਿਆ। ਦੂਤ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ-ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਇਸਤਰੀ ਪਾਰਵਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਾ ਕੇ ਮੇਰੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦੇਹੁ, ਜਾਂ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਈ ਬਰਸਾਂ ਤਕ ਜੰਗ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਬ੍ਰਿੰਦਾ "ਪਤੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਵੇ", ਇਸ ਕਾਮਨਾਂ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਤੀ ਰੂਪ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਖੜੀ ਹੋਈ। ਪੂਜਨ ਛੁਟਦਿਆਂ ਹੀ ਜਲੰਧਰ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ।

ਇਕ ਗੱਲ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਹੋਰ ਭੇਦ ਵਾਲੀ ਆਈ ਹੈ। ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਲਛਮੀ ਦੀ ਛਾਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਰਦ ਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਤੋਰਨ ਕਰਕੇ ਨਾਰਦ ਨੇ ਕੁਪਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮਰਿਆਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਅਰਧੰਗੀ ਹੋ ਕੇ ਅਤਿਥੁ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਖਸ਼ ਜੋਨੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈਂ। ਇਹ ਸਤਿ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਦਾ ਕੀਤਾ ਮਿਟ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹਰੀ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਨਾਰਦ ਦੇ ਸਰਾਪ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਇਆ ਦੀ ਛਾਇਆ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਕੇ, ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾਇਆ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਜਾਣ ਕੇ, ਉਸ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ।

ਜਦੋਂ ਗਉਰਾਂ ਪਿਤਾ ਦੇ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਕੇ ਮਰ ਗਈ, ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਸਭ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਰੋਕ ਕੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਤੇ ਅਖੰਡ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਹੋ ਗਏ। ਉਧਰ ਗਉਰਾਂ ਨੇ ਹਿਮਾਚਲ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਪਾ ਕੇ, ਪਾਰਬਤੀ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਪਤੀ ਧਾਰਨ ਦੀ ਇਛਾ ਨਾਲ ਹਿਮਾਲੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਤਪ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਸ਼ਿਵ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ 'ਤਾਰ' ਦੈਂਤ ਦਾ ਪੁੱਤਰ 'ਤਾਰਕਾਸੁਰ' ਘੋਰ ਤਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਾ

ਕਠਨ ਤਪ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਫਲ ਕੁਝ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਤਦ ਇਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੋਂ ਇਕ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਨਿਕਲਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੇਵਤੇ ਆਦਿਕ ਦੁਖੀ ਹੋਣ ਲੱਗੇ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬੈਠਾ ਬੈਠਾ ਹੀ ਖਿੱਚੇ ਜਾਣ ਲਗਿਆ। ਤਦ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਮੰਨ ਕੇ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਤਾਰਕਾਸੁਰ ਨੂੰ ਵਰ ਦੇਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ। ਤਾਰਕਾਸੁਰ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੋਂ ਦੋ ਵਰ ਮੰਗੇ ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ-ਮੇਰੇ 'ਬਰਾਬਰ ਕੋਈ ਬਲਵਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ।' ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ-'ਮੇਰੀ ਮੌਤ ਉਸ ਦੇ ਹਥੋਂ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਬੀਰਜ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ।' ਇਹ ਵਰ ਉਸ ਨੇ ਇਸੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੰਗਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਗਊਰਾਂ ਮਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਮੁੜ ਕੇ ਨਾ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਨਾ ਸਮਾਧੀ ਖੋਹਲਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਮੌਤ ਹੋਵੇਗੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਵਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਕੇ ਘੋਰ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਕਰਨ ਲਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੋਲ ਗਏ। ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ-'ਸ਼ਿਵ ਪੁਤਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਰਕਾਸੁਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।' ਇਸ ਵੇਲੇ ਪਾਰਬਤੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਪਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਤੇ ਤਪ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਉਪਾਉ ਕਰੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁਲ੍ਹੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਮ-ਭਾਵਨਾਂ ਜਾਗੇ। ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਰਬਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਕਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ। ਕਾਮਦੇਵ ਇਕ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਰੱਤੀ ਹੈ। ਸਾਥੀ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਹੈ। ਘੋੜਾ ਕੋਇਲ ਹੈ, ਅਸਤਰ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਹੈ, ਮੋਹਨ ਉਚਾਰਨ ਵਸੀਕਰਨ ਆਦਿਕ ਪੰਜ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਤੀਰ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਝੰਡੇ ਉਤੇ ਮੱਛੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾਂ ਨਾਲ ਕਾਮਦੇਵ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੋਹਲਣ ਕੈਲਾਸ਼ 'ਤੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਤੀਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁਲ੍ਹੀ, ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੀਸਰੇ ਨੇਤਰ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਕ੍ਰੋਧ ਅਗਨਿ ਨਾਲ ਕਾਮਦੇਵ ਸੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਾਮਦੇਵ ਸੜ ਗਿਆ, ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਦੁਖ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਰੱਤੀ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾ ਕੇ ਰੋਈ ਪਿੱਟੀ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਕਰੁਣਾ ਰਸ ਵਿਚ ਢਲੇ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ-ਰਤੀ! ਅਗੇ ਪਤੀ ਤੈਨੂੰ ਇਕੋ ਦੇਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ 'ਬਿਤਨ' ਤਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਵਸਥਾ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਦੁਆਪਰਿ ਜੁਗ ਵਿਚ ਦਵਾਰਕਾ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਦੁਮਨ ਦੇ ਘਰ ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਦੁਮਨ ਦੇ ਪੁਤਰ ਅਨੁਰੁਧ ਨੂੰ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਜਦ ਸਮਾਧੀ ਖੁਲ੍ਹੀ, ਰਤੀ ਨੂੰ ਵਰ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਕਰੁਣਾ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਤਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਇੱਛਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪ ਦਾ ਵਿਆਹ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਪਾਰਬਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੇਲ-ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਮੁੱਦਤਾਂ ਬੀਤ ਗਈਆਂ, ਪਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਬੀਰਜ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਇਧਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਕਾਸੁਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਦੁੱਖ ਸਤਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਅਗਨਿ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਭੇਜਿਆ। ਅਗਨਿ

ਕਬੂਤਰ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਕੇਲ-ਕ੍ਰੀੜਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਸਨ। ਅਗਨਿ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਪਾਰਬਤੀ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਬੀਰਜ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਧਾਰਨ ਕਰ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਬੀਰਜ ਅਗਨਿ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਬੀਰਜ ਤੋਂ ਕਾਰਤਿਕੇਯ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸੈਨਾਪਤਿ ਹੋ ਕੇ, ਤਾਰਕਾਸੁਰ ਨਾਲ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਤਾਰਕਾਸੁਰ ਕਾਰਤਿਕੇਯ ਦੇ ਹਥੋਂ ਹੀ ਮੋਇਆ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਸੁਖੀ ਹੋ ਗਏ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹਨ, ਜੋ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਇਕ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰੇ ਮਾਤ੍ਰ ਪਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਇਤਿ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, 'ਜਲੰਧਰ' ਅਵਤਾਰ ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੨॥੨੮॥੩੨੯॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਜਲੰਧਰ' ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੧੨॥ ੨੮॥੩੨੯॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਵਿਸ਼ਨੂੰ'

ਚੌਪਈ॥ ਅਬ ਮੈ ਗਨੋ ਬਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰਾ॥ ਜੈਸਕ ਧਰਜੋ ਸਰੂਪ ਮੁਰਾਰਾ॥
ਬਿਆਕੁਲ ਹੋਤੁ ਧਰਨ ਜਬ ਭਾਰਾ॥ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਹਿ ਕਰਤ ਪੁਕਾਰਾ॥ ੧॥

ਹੁਣ ਮੈਂ ਬਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਰਾਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੂਪ ਧਾਰਦਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਵਿਆਕੁਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਾਸ ਪੁਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ॥੧॥

ਅਸੁਰ ਦੇਵਤਨ ਦੇਤਿ ਭਜਾਈ॥ ਛੀਨ ਲੇਤ ਭੂਅ ਕੀ ਠਕੁਰਾਈ॥
ਕਰਤ ਪੁਕਾਰ ਧਰਨ ਭਰ ਭਾਰਾ॥ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤਬ ਹੋਤ ਕ੍ਰਿਪਾਰਾ॥ ੨॥

ਦੈਂਤ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਭਜਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਦੇਵਤਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਖੋਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਤਦੋਂ ਧਰਤੀ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਭਰਕੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਧਰਤੀ ਤੇ ਦਿਆਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥ ੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਭ ਦੇਵਨ ਕੋ ਅੰਸ ਲੈ ਤਤ ਆਪਨ ਠਹਰਾਇ॥
ਬਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਧਾਰਤ ਤਦਿਨ ਗ੍ਰਿਹ ਅਦਿੱਤ ਕੇ ਆਇ॥ ੩॥

ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਸ ਲੈ ਕੇ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਉਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਤੱਤ੍ਹ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਬਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਧਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਿਤਿ ਦੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਆਨ ਹਰਤ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕੋ ਭਾਰਾ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਅਸੁਰਨ ਕਰਤ ਸੰਘਾਰਾ॥
ਭੂਮ ਭਾਰ ਹਰ ਸੁਰ ਪੁਰ ਜਾਈ॥ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮੋ ਰਹਤ ਸਮਾਈ॥ ੪॥

ਜਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਭਾਰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਭਾਰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸੁਰਪੁਰੀ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥ ੪॥

ਸਕਲ ਕਥਾ ਜਉ ਛੋਰ ਸੁਨਾਊਂ॥ ਬਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਹਤ ਸ੍ਰਮ ਪਾਊਂ॥

ਤਾ ਤੇ ਥੋਰੀਐ ਕਥਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ॥ ਰੋਗ ਸੋਗ ਤੇ ਰਾਖਿ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ॥ ੫ ॥

ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਜੇਕਰ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਸੁਣਾਵਾਂ, ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਭਾਵ ਗ੍ਰੰਥ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਥੋੜੀ ਕਥਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਰੋਗਾਂ ਸੋਗਾਂ ਤੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰਖਿਆ ਕਰੇ॥੫॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਤੇਰਵਾਂ 'ਬਿਸ਼ਨੁ' ਅਵਤਾਰ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੩॥ ੫॥ ੩੩੪॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਵਿਸ਼ਨੂੰ' ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੧੩॥ ੫॥੩੩੪॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਚੌਦੁਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਵਿਸ਼ਨੂੰ'

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਦੇਹਿ ਮੋ ਕੋਟਿਕ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ਼॥
ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਿਤੇ ਰਵਿ ਮਾਸ ਕ੍ਰੋਰ ਜਲੇਸ਼॥੧॥

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਹਨ। ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਇੰਦਰ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹਨ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ ਵਰਣ ਦੇਵਤਾ ਹਨ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਸ੍ਰਮਿਤ ਬਿਸ਼ਨ ਤੱਹ ਰਹਤ ਸਮਾਈ॥ ਸਿੰਧ ਬਿੰਧ ਜੱਹ ਗਨਜੋ ਨ ਜਾਈ॥
ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਸੇ ਕੋਟਕ ਤਹਾਂ॥ ਸੋਵਤ ਸੈਨ ਸਰਪ ਕੀ ਜਹਾਂ॥੨॥

ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਸਾਗਰ ਅਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਧਰਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜਿਸ ਸੇਜ ਤੇ ਸੌਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ ਕਰੋੜਾਂ ਸ਼ੇਸਨਾਗ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥੨॥

ਸਹੰਸ੍ਰ ਸੀਸ ਤਬ ਧਰਤਨ ਜੰਗਾ॥ ਸਹੰਸ੍ਰ ਪਾਵ ਕਰ ਸਹੰਸ ਅਭੰਗਾ॥
ਸਹੰਸ੍ਰ ਰਾਫ਼ ਸੋਭਤ ਹੈਂ ਤਾਕੇ॥ ਲਛਮੀ ਪਾਵ ਪਲੋਸਤ ਵਾਕੇ॥੩॥

ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਤਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੈਰ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੱਥ ਨਾ ਟੁਟਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅੱਖਾਂ ਸ਼ੋਭਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲਛਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਪਲੋਸਦੀ ਹੈ॥੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਧੁ ਕੀਟਭ ਕੇ ਬਧ ਨਮਿਤ ਜਾ ਦਿਨ ਜਗਤ ਮੁਰਾਰ॥
ਸੁ ਕਬਿ ਸਜਾਮਿ ਤਾਕੋ ਕਹੇ ਚੌਦਸਵੋਂ ਅਵਤਾਰ॥੪॥

ਮਧੁ ਅਤੇ ਕੈਟਭ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੁਰਾਰੀ ਭਾਵ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਸੀ, ਕਵੀ ਸਜਾਮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਚੌਦਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਸੀ॥੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਸ੍ਰਵਣ ਮੈਲ ਤੇ ਅਸੁਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ॥ ਚੰਦ ਸੂਰ ਜਨ ਦੁਤਿਯ ਪ੍ਰਭਾਸ਼ਤ॥

ਮਾਯਾ ਤਜਤ ਬਿਸ਼ਨ ਕਹ ਤਬ ਹੀ॥ ਕਰਤ ਉਪਾਧ ਅਸੁਰ ਮਿਲਿ ਜਬ ਹੀ॥ ੫॥

ਕੰਨਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਮਧੁ ਤੇ ਕੈਟਭ ਦੋ ਬਹੁਤ ਤੇਜਸਵੀ ਦੈਂਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ, ਮਾਨੋ ਦੂਜੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਫਿਰ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਉਪੱਦਰ ਮਚਾਉਣਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੫॥

ਤਿਨ ਸੌਂ ਕਰਤ ਬਿਸ਼ਨ ਘਮਾਸਾਨਾ॥ ਬਰਖ ਹਜਾਰ ਪੰਚ ਪਰਮਾਨਾ॥
ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤਬ ਹੋਤ ਸਹਾਈ॥ ਦੁਹੂੰਅਨਿ ਹਨਤ ਕ੍ਰੋਧ ਉਪਜਾਈ॥ ੬॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ ਮੱਲ ਯੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਘੋਲ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਚਲਿਆ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋਇਆ। ਤਦ ਕ੍ਰੋਧ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਧਾਰਤ ਹੈ ਐਸੋ ਬਿਸ਼ਨ ਚੌਦਸਵੋਂ ਅਵਤਾਰ॥
ਸੰਤ ਸੰਬੂਹਨਿ ਸੁਖ ਨਮਿਤ ਦਾਨਵ ਦੂਹੂੰ ਸੰਘਾਰ॥ ੭॥

ਸਾਰੇ ਸੰਤਾ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ, ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚੌਦ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਦਾ ਹੈ॥ ੭॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਕਾਲਿਕਾ ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜਲ ਵਿਚ ਸੁਤਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਦੈਂਤ ਮਧੂ ਤੇ ਕੈਟਭ ਨਿਕਲੇ ਤੇ ਕਮਲ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਦੌੜੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾਂ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਾ ਘੋਲ ਕੀਤਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੋ ਜਣੇ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਇਕੱਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਾਥੋਂ ਵੱਡਾ ਬਲਵਾਨ ਹੈਂ। ਤੇਰੇ ਬਲ ਤੇ ਅਸੀਂ ਰੀਝੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਵਰ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਚਾਹੇਂ ਮੰਗ ਲੈ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਜੇ ਦਾਨ ਦੇਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦਿਓ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਸਿਰ ਬੇਸ਼ਕ ਕੱਟ ਲੈ, ਪਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸਿਰ ਨਾ ਕਟੀਂ, ਚੂੰਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਭ ਪਾਸੇ ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਾਣੀ ਸੀ, ਅਜੇ ਧਰਤੀ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਜਲ ਉਪਰ ਚੌਕੜਾ ਮਾਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਧੂ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਪੱਟ ਤੇ, ਅਤੇ ਕੈਟਭ ਨੂੰ ਖੱਬੇ ਪੱਟ ਤੇ ਲਿਟਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕੱਟ ਲਏ। ਮਧੂ ਅਤੇ ਕੈਟਭ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿੱਝ, ਜੋ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਫੈਲੀ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਬਣੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਮੇਦਨੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਵੀ ਭਾਗਵਤ ਸਕੰਧ ੯, ਅਧਯਾ: ੩, ਸਲੋਕ ੭ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਕਿੰਨਕਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਹਰੇਕ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਹੀ ਅਨਗਿਣਤ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਗਿਣਤੀ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਲਿੰਗ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-ਅਸੰਖ ਰੁਦ੍ਰ, ਅਸੰਖ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਅਸੰਖ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਹਨ, ਪਰ ਮਹੇਸ੍ਵਰ ਇਕੋ ਹੈ। ਇਸੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ-

'ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਦੇਹਿ ਮੈ ਕੋਟਿਕ ਬਿਸ਼ਨ ਮਹੇਸ਼॥
ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਿਤੇ ਰਵਿ ਸਸਿ ਕ੍ਰੋਰ ਜਲੇਸ਼॥'

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਚਤ੍ਰ ਦਸਵੋਂ 'ਵਿਸ਼ਨੂੰ' ਅਵਤਾਰ ਸਮਾਪਤੰ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੪॥੭॥੩੪੧॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਚੌਦ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਵਿਸ਼ਨੂੰ' ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੧੪॥ ੭॥੩੪੧॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਪੰਦ੍ਰਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਅਰਹੰਤ ਦੇਵ'

ਚੌਪਈ ॥ ਜਬ ਜਬ ਦਾਨਵ ਕਰਤ ਪਸਾਰਾ ॥ ਤਬ ਤਬ ਬਿਸ਼ਨ ਕਰਤ ਸੰਘਾਰਾ ॥
ਸਕਲ ਅਸੁਰ ਇਕਠੇ ਤਹਾਂ ਭਏ ॥ ਸੁਰ ਅਰੁ ਗੁਰ ਮੰਦਰ ਚਲ ਗਏ ॥ ੧ ॥

ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਦੈਂਤ ਪਸਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਦੋਂ ਤਦੋਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਗੁਰੂ ਸ਼ੁਕ੍ਰਾਚਾਰਯ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ॥ ੧ ॥

ਸਭਹੂੰ ਮਿਲਿ ਅਸ ਕਰਜੋ ਬਿਚਾਰਾ ॥ ਦਈਤਨ ਕਰਤ ਘਾਤ ਅਸੁਰਾਰਾ ॥
ਤਾ ਤੇ ਐਸ ਕਰੌ ਕਿਛੁ ਘਾਤਾ ॥ ਜਾ ਤੇ ਬਨੇ ਹਮਾਰੀ ਬਾਤਾ ॥ ੨ ॥

ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਅਜੇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਦਾ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਅਜੇਹੀ ਚਾਲ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਬਣ ਜਾਏ ॥ ੨ ॥

ਦਈਤ ਗੁਰੂ ਇਮ ਬਚਨ ਬਖਾਨਾ ॥ ਤੁਮ ਦਾਨਵੋ ਨ ਭੇਦ ਪਛਾਨਾ ॥
ਵੇ ਮਿਲਿ ਜੱਗ ਕਰਤ ਬਹੁ ਭਾਂਤਾ ॥ ਕੁਸ਼ਲ ਹੋਤੁ ਤਾ ਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤਾ ॥ ੩ ॥

ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਦੈਂਤੋ ! ਤੁਸਾਂ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਮਿਲ ਕੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯੱਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ॥ ੩ ॥

ਤੁਮਹੂੰ ਕਰੋ ਜੱਗ ਆਰੰਭਨ ॥ ਬਿਜੈ ਹੋਇ ਤੁਮਰੀ ਤਾ ਤੇ ਰਣ ॥
ਜੱਗ ਅਰੰਭਜ ਦਾਨਵਨ ਕਰਾ ॥ ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਸੁਰ ਪੁਰ ਥਰਹਰਾ ॥ ੪ ॥

ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਯੱਗ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਵੋ, ਤਾਂ ਤੇ ਜਗ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਜਿੱਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਯੱਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਯੱਗ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਦੇਵ ਲੋਕ ਕੰਬ ਗਿਆ ॥ ੪ ॥

ਬਿਸ਼ਨ ਬੋਲ ਕਰਿ ਕਰੋ ਬਿਚਾਰਾ ॥ ਅਬ ਕਛੁ ਕਰੋ ਮੰਤ੍ਰ ਅਸੁਰਾਰਾ ॥

ਬਿਸ਼ਨ ਨਵੀਨ ਕਹਜੋ ਬਪੁ ਧਰਿਹੋ॥ ਜੋਗ ਬਿਘਨ ਅਸੁਰਨ ਕੋ ਕਰਿਹੋ॥ ੫॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਦੈਂਤ ਘਾਤਕ! ਹੁਣ ਕੁਝ ਉਪਾਅ ਕਰੋ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਮੈਂ ਹੁਣ ਨਵਾਂ ਸਰੀਰ ਧਾਰਦਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਯੱਗ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਾਵਾਂਗਾ॥ ੫॥

ਬਿਸ਼ਨ ਅਧਿਕ ਕੀਨੋ ਇਸ਼ਨਾਨਾ॥ ਦੀਨੇ ਅਮਿਤ ਦਿਜਨ ਕਹ ਦਾਨਾ॥
ਮਨ ਮੋ ਕਵਲਾ ਸਿਰਜੋ ਗਜਾਨਾ॥ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਧਰਯੋ ਧਜਾਨਾ॥ ੬॥

ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤੇ, ਅਨੇਕਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਮਲ ਫੁੱਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ॥ ੬॥

ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤਬ ਭਏ ਦਇਆਲਾ॥ ਦਾਸ ਜਾਨ ਕਹ ਬਚਨ ਰਿਸਾਲਾ॥
ਧਰ ਅਰਹੰਤ ਦੇਵ ਕੋ ਰੂਪਾ॥ ਨਾਸ ਕਰੋ ਅਸੁਰਨ ਕੇ ਭੂਪਾ॥ ੭॥

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਤਦ ਦਿਆਲ ਹੋਏ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਾਸ ਜਾਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਬਚਨ ਕਹੇ ਕਿ ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਅਰਹੰਤ ਦੇਵ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਯੱਗ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਵੋ॥ ੭॥

ਬਿਸ਼ਨ ਦੇਵ ਆਗਯਾ ਜਬ ਪਾਈ॥ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਕਰੀ ਬਡਾਈ॥
ਭੂਅ ਅਰਹੰਤ ਦੇਵ ਬਨ ਆਯੋ॥ ਆਨ ਅਉਰ ਹੀ ਪੰਥ ਚਲਾਯੋ॥ ੮॥

ਬਿਸ਼ਨ ਦੇਵ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਹੁਕਮ ਮਿਲਿਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਅਰਹੰਤ ਦੇਵ ਬਣ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਆਣ ਕੇ ਇਕ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਪੰਥ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੮॥

ਜਬ ਅਸੁਰਨ ਕੋ ਭਯੋ ਗੁਰੁ ਆਈ॥ ਬਹੁਤਿ ਭਾਂਤਿ ਨਿਜ ਮਤਹਿ ਚਲਾਈ॥
ਸ੍ਰਾਵਗ ਮਤ ਉਪਰਾਜਨ ਕੀਆ॥ ਸੰਤ ਸਬੂਹਨ ਕੋ ਸੁਖ ਦੀਆ॥ ੯॥

ਜਦੋਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਣ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅਰਹੰਤ ਦੇਵ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਤੋਰ ਦਿੱਤੇ, ਸਰੇਵੜਿਆਂ ਦਾ ਮੱਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੯॥

ਸਭਹੂੰ ਹਾਥ ਮੋਚਨਾ ਦੀਏ॥ ਸਿਖਾ ਹੀਣ ਦਾਨਵ ਬਹੁ ਕੀਏ॥
ਸਿਖਾ ਹੀਣ ਕੋਈ ਮੰਤ੍ਰ ਨ ਫੁਰੈ॥ ਜੋ ਕਈ ਜਪੈ ਉਲਟ ਤਿਹ ਪਰੈ॥ ੧੦॥

ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਵਾਲ ਪੁਟਣ ਵਾਲੇ ਮੋਚਨੇ ਫੜਾ ਦਿੱਤੇ। ਬਹੁਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਚੋਟੀ ਵੀ ਕਟਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਦਾ ਜਪਿਆ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਵੀ ਮੰਤਰ ਫਲ-ਦਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਜੋ ਕੋਈ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਮੰਤਰ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਮੰਤਰ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਉਲਟਾ ਹੋ ਕੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥੧੦॥

ਬਹੁਰ ਜੱਗ ਕੋ ਕਰਬ ਮਿਟਾਯੋ॥ ਜੀਅ ਹਿੰਸਾ ਤੇ ਸਭਹੂੰ ਹਟਾਯੋ॥
ਬਿਨ ਹਿੰਸਾ ਕੀਅ ਜੱਗ ਨ ਹੋਈ॥ ਤਾ ਤੇ ਜੱਗ ਕਰੈ ਨਾ ਕੋਈ॥੧੧॥

ਫਿਰ ਯੱਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੀਵ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਜੀਵ ਮਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਯੱਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਯੱਗ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ॥੧੧॥

ਯਾਤੇ ਭਯੋ ਜਗਨ ਕੋ ਨਾਸਾ॥ ਜੋ ਜੀਯ ਹਨੇ ਹੋਇ ਉਪਹਾਸਾ॥
ਜੀਅ ਮਰੇ ਬਿਨੁ ਜੱਗ ਨ ਹੋਈ॥ ਜੱਗ ਕਰੈ ਪਾਵੈ ਨਹੀ ਕੋਈ॥੧੨॥

ਇਸ ਕਰਕੇ ਯੱਗਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਨਿੰਦਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਜੀਵ ਮਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਯੱਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਯੱਗ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ॥੧੨॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਦੀਯੋ ਸਭਨ ਉਪਦੇਸਾ॥ ਜੱਗ ਸਕੈ ਕੋ ਕਰ ਨ ਨਰੇਸ਼ਾ॥
ਅਪੰਥ ਪੰਥ ਸਭ ਲੋਗਨ ਲਾਯਾ॥ ਧਰਮ ਕਰਮ ਕੋਊ ਕਰਨ ਨ ਪਾਯਾ॥੧੩॥

ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਵੀ ਜੱਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕੁਮਾਰਗ ਦੇ ਰਸਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੋਈ ਭੀ ਧਰਮ ਦਾ ਕਰਮ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ॥੧੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅੰਨਿ ਅੰਨਿ ਤੇ ਹੋਤੁ ਜਯੋ ਘਾਸਿ ਘਾਸਿ ਤੇ ਹੋਇ॥
ਤੈਸੇ ਮਨੁਛ ਮਨੁਛ ਤੇ ਅਵਰੁ ਨ ਕਰਤਾ ਕੋਇ॥੧੪॥

ਅੰਨ ਤੋਂ ਅੰਨ ਜਿਵੇਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਘਾਸ ਤੋਂ ਘਾਸ ਜਿਵੇਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਤਿਵੇਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੧੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਐਸ ਗਿਆਨ ਸਭਹੂੰਨ ਦ੍ਰਿੜਾਯੋ॥ ਧਰਮ ਕਰਮ ਕੋਊ ਕਰਨ ਨ ਪਾਯੋ॥
ਇਹ ਬ੍ਰਿਤ ਬੀਚ ਸਭੋ ਚਿਤ ਦੀਨਾ॥ ਅਸੁਰ ਬੰਸ ਤਾਤੇ ਭਯੋ ਛੀਨਾ॥੧੫॥

ਇਹੋ ਗਿਆਨ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਅਰਹੰਤ ਨੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕੋਈ ਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਚਿੱਤ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ

ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਈ॥੧੫॥

ਨਾਵਨ ਦੈਤ ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਈ॥ ਬਿਨੁ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨ ਹੋਈ॥
ਬਿਨੁ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੋਈ ਫੁਰੇ ਨ ਮੰਤ੍ਰਾ॥ ਨਿਫਲ ਭਏ ਤਾ ਤੈ ਸਭ ਜੰਤ੍ਰਾ॥੧੬॥

ਕੋਈ ਦੈਂਤ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਵਿਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪਵਿਤਰ ਹੋਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਮੰਤਰ ਨਹੀਂ ਫੁਰਦਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਜੰਤਰ ਵੀ ਨਿਸਫਲ ਹੋ ਗਏ॥੧੬॥

ਦਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਬਰਖ ਕੀਅ ਰਾਜਾ॥ ਸਭ ਜਗ ਮੋ ਮਤ ਐਸੁ ਪਰਾਜਾ॥
ਧਰਮ ਕਰਮ ਸਭ ਹੀ ਮਿਟਿ ਗਯੋ॥ ਤਾ ਤੇ ਛੀਨ ਅਸੁਰ ਕੁਲ ਭਯੋ॥੧੭॥

ਅਰਹੰਤ ਨੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਾ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਹ ਮੱਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮ ਸਾਰੇ ਮਿਟ ਗਏ। ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਹੀ ਖੋਹ ਲਈ॥੧੭॥

ਦੇਵ ਰਾਇ ਜੀਅ ਮੋ ਭਲ ਮਾਨਾ॥ ਬਡਾ ਕਰਮੁ ਅਬ ਬਿਸ਼ਨ ਕਰਾਨਾ॥
ਆਨੰਦ ਬਢਾ ਸ਼ੋਕੁ ਮਿਟ ਗਯੋ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਸਭਹੂੰ ਬਧਾਵਾ ਭਯੋ॥੧੮॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇੰਦਰ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਮੰਨਿਆ, ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਹੁਣ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਨੰਦ ਵਧ ਗਿਆ ਤੇ ਸ਼ੋਕ ਮਿਟ ਗਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ॥੧੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਿਸ਼ਨ ਐਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੈ ਸਭਹੂੰ ਧਰਮ ਛੁਡਾਇ॥
ਅਮਰਾਵਤਿ ਸੁਰ ਨਗਰ ਮੋ ਬਹੁਰਿ ਬਿਰਾਜਯੋ ਜਾਇ॥੧੯॥

ਬਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ, ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਧਰਮ ਛੁੜਵਾ ਕੇ, ਆਪ ਮੁੜਕੇ ਇੰਦਰ ਪੁਰੀ ਤੋਂ ਉਪਰ, ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬਿਰਾਜ ਗਏ॥੧੯॥

ਸ੍ਰਾਵਗੇਸ਼ ਕੋ ਰੂਪ ਧਰ ਦੈਤ ਕੁਪੰਥ ਸਭ ਡਾਰ॥
ਪੰਦ੍ਰਸਵੋਂ ਅਵਤਾਰ ਇਮ ਧਾਰਤ ਭਯੋ ਮੁਰਾਰ॥੨੦॥

ਸ੍ਰਾਵਕਾਂ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਅਰਹੰਤ ਦੇਵ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਠੇ ਰਸਤੇ ਪਾਉਣ ਲਈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੰਦਰ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਮੁਰਾਰੀ ਨੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ॥੨੦॥

ਭਾਵਾਰਥ : - ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਵੈਦਿਕ ਧਰਮ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੈਦਿਕ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਅਰਹੰਤ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦਾ ਆਦਿ ਅਚਾਰਜ ਰੂਪ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੈਦਿਕ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਜੈਨ ਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲਾ

ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦਾ ਆਦਿ ਅਚਾਰਜ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ? ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹੋ, ਜੈਨ ਧਰਮ ਕਿੰਨਾਂ ਕੁ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਹੈ ? ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਠੀਕ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੈਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਖੀਰਲਾ ਤੀਰਥੰਕਰ ਮਹਾਂਵੀਰ ਜਾਂ ਵਰਧਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਈਸਾ ਤੋਂ ੫੨੭ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲੇ ਨਿਰਵਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ, ਕੁਝ ਲੋਕ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਯੂਰਪੀਨ ਵਿਦਵਾਨ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਹੋਣਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਧਰਮ-ਬੋਧ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ, ਉਸੇ ਦੇ ਕੁਝ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਮਿਲਾਕੇ-ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਧੀਆਂ ਵਿਚ ੨੪ ਬੁੱਧ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੈਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ੨੪ ਤੀਰਥੰਕਰ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਾਂਗੂ ਜੈਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਆਗਮ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜੇਕੋਬੀ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਨਿਸਚੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੈਨ ਧਰਮ ਬੋਧ ਧਰਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਉਦਯਗਿਰਿ, ਜੂਨਾਂ ਗਢ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜੱਗਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਣੀ ਆਦਿ ਵੇਖਕੇ, ਜੋ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਬੀਜ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਉਸੇ ਨੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਭਾਰਤੀਯ ਜੋਤਿਸ਼ ਵਿਚ ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਦੀ ਪੱਧਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਕ੍ਰਮੀ ਸੰਮਤ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਮੂਲ ਗ੍ਰੰਥ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਯੂਨਾਨੀ ਜੋਤਿਸ਼ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਅਭਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਵੇਦ ਸੰਹਿਤਾ ਵਿਚ ਪੰਚ ਵਰਖਾਤਮਕ ਯੁਗ ਹੈ ਤੇ ਕ੍ਰਿਤਕਾ ਤੋਂ ਨਛੱਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨਤਾ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੈਨੀ ਲੋਗ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਤਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਜਿੰਨ ਜਾਂ ਅਰਹੰਤ ਨੂੰ ਹੀ ਈਸ਼ਵਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨਾਂ ਦੇ ਨਮਿਤ ਮੰਦਰ ਆਦਿ ਬਣਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿੰਨ ੨੪ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਏਹ ਹਨ -

ਰਿਖਭ ਦੇਵ, ਅਜਿਤ ਨਾਥ, ਸੰਭਵ ਨਾਥ, ਅਭਿਨੰਦਨ, ਸੁਮਤਿ ਨਾਥ, ਪਦਮ ਪ੍ਰਭ, ਸੁਪਾਰਸ੍ਵ, ਚੰਦਰ ਪ੍ਰਭ, ਸੁਵਿਧਿ ਨਾਥ, ਅਰ ਨਾਥ, ਮਲਿ ਨਾਥ, ਮੁਨਿਸੁਵ੍ਰਤ ਸਵਾਮੀ, ਨਮਿ ਨਾਥ, ਨੇਮਿ ਨਾਥ, ਪਾਰਸ੍ਵ ਨਾਥ, ਮਹਾਂਵੀਰ ਸਵਾਮੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਮਹਾਂਵੀਰ ਸਵਾਮੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਈਸਾ ਤੋਂ ੫੨੭ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲੇ ਹੋਣਾ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਾਕੀਆਂ ਬਾਰੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਲੌਕਿਕ ਤੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕਥਾਵਾਂ ਹਨ। ਰਿਖਭ ਦੇਵ ਦੀ ਕਥਾ ਭਾਗਵਤ ਆਦਿਕ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ੨੪ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ 'ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵੰਡ ਮਨੁੰਤਰ ਤੇ ਕਲਪ ਆਦਿ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੈਨੀਆਂ ਵਿਚ 'ਕਾਲ' ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਉਤਸ ਪਿਰਣੀ ਅਤੇ ਅਵਸ ਪਿਰਣੀ। ਹਰੇਕ ਉਤਸ ਪਿਰਣੀ ਤੇ ਅਵਸ ਪਿਰਣੀ ਵਿਚ ੨੪-੨੪ ਜਿੰਨ ਜਾਂ ਤੀਰਥੰਕਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਪਰ ਜੋ ੨੪ ਤੀਰਥੰਕਰ ਗਿਣੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਹ ਵਰਤਮਾਨ ਅਵਸਪਿਰਣੀ ਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਇਕ ਵਾਰ ਤੀਰਥੰਕਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਫਿਰ ਦੂਸਰੀ ਉਤਸਪਿਰਣੀ ਜਾਂ ਅਵਸਪਿਰਣੀ ਵਿਚ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਹਰੇਕ ਉਤਸਪਿਰਣੀ ਜਾਂ ਅਵਸਪਿਰਣੀ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਜੀਵ ਤੀਰਥੰਕਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗਣਧਰ ਲੋਕ ਬਾਰਾਂ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਾਰਾਂ

ਅੰਗ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੇ ਮੂਲ ਗ੍ਰੰਥ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਹ ਹਨ-ਅਚਾਰਾਂਗ, ਸੂਤ੍ਰਕ੍ਰਿਤਾਂਗ, ਸਥਾਨਾਂਗ, ਸਮਵਾਯਾਂਗ, ਭਗਵਤੀ, ਸੂਤਰ, ਸਜਾਤਾਧਰਮ ਕਥਾ, ਉਪਾਸਕ ਦਸਾਂਗ, ਅੰਤਕ੍ਰਿਤ ਦਸਾਂਗ, ਅਨੁੱਤਰੋਪਪਾਤਿਕ ਦਸਾਂਗ, ਪ੍ਰਸਨਵਜਾਕਰਣ, ਵਿਪਾਕ ਸ੍ਰੁਤ, ਦ੍ਰਿਸਟਿਵਾਦ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਯਾਰਾਂ ਅੰਗ ਤਾਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਾਰਵਾਂ 'ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿਵਾਦ' ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਅਰਧਮਾਗਧੀ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵੀਹ-ਬਾਈ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਗਮਾਂ ਜਾਂ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਵੇਤਾਂਬਰ ਜੈਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਦਿਗਾਂਬਰ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਵਖਰੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ੨੪ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੇ ਤੱਤ੍ਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਵੀਰ ਸਵਾਮੀ ਹੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਡੇ ਚੇਲੇ ਇੰਦਰਭੂਤਿ ਜਾਂ ਗੋਤਮ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਯੂਰਪੀਅਨ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਭੁਲ ਨਾਲ ਸ਼ਾਕਜ ਮੁਨੀ, ਗੋਤਮ ਬੁੱਧ ਸਮਝਿਆ ਸੀ। ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਹਨ ਸਵੇਤਾਂਬਰ ਅਤੇ ਦਿਗੰਬਰ। ਸਵੇਤਾਂਬਰ ਯਾਰਾਂ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਧਰਮ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਿਗੰਬਰ ੨੪ ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਵੇਤਾਂਬਰ ਲੋਕ ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਛ ਜਾਂ ਲੰਗੋਟ ਪਹਿਨਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਦਿਗੰਬਰ ਲੋਕ ਨੰਗੀਆਂ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਰਹੰਤ ਦੇਵ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵ੍ਯਵਜਾਰਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਨਾਦਿ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਜਗਤ ਦਾ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਰਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵ ਸੁਖ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੀਵ ਜਾਂ ਆਤਮਾ ਦਾ ਮੂਲ ਸੁਭਾਵ ਸੁਧ, ਬੁੱਧ, ਸੱਤ ਚਿਤ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਕਰਮ ਦੇ ਪੜਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਮੂਲ ਸ੍ਰੂਪ ਢਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਪੌਦਗਿਲਕ ਭਾਵ ਅਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ 'ਆਤਮਾ' ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਉਚ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੈਨ ਮਤ ਸਜਾਤਵਾਦ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਭੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ। ਸਜਾਤਵਾਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਅਨੇਕਾਂਤਵਾਦ ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਹੀ ਪਦਾਰਥ ਵਿ ਨਿਤੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਅਨਿੱਤ੍ਰਤ੍ਰ, ਸਾਦ੍ਰਿਸਜ ਤੇ ਵਿਰੂਪਤ੍ਰ, ਸਤਜ ਤੇ ਅਸਤਜ ਅਭਿਲਾਸਜਤ੍ਰ ਤੇ ਅਨਭਿਲਾਸ਼ਜਤ੍ਰ ਆਦਿ ਪਰਸਪਰ ਭਿੰਨ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਸਾਪੇਖਛਜ ਸਵੀਕਾਰ, ਇਸ ਮਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੀਵੇ ਤਕ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਨਿੱਤ ਅਤੇ ਅਨਿੱਤ ਆਦਿਕ ਦੋਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਸੰਜੁਕਤ ਹਨ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪੰਦਰਵੋਂ 'ਅਰਹੰਤ ਦੇਵ' ਅਵਤਾਰ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੫॥੨੦॥੩੬੧॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਦਰ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਅਰਹੰਤ ਦੇਵ' ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੧੫॥੨੦॥੩੬੧॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਰਾਜਾ ਮਨੁ'

ਚੌਪਈ ॥ ਸ੍ਰਾਵਗ ਮਤ ਸਭ ਹੀ ਜਨ ਲਾਗੇ ॥ ਧਰਮ ਕਰਮ ਸਭ ਹੀ ਤਜ ਭਾਗੇ ॥
ਤਜਾਗ ਦਈ ਸਭ ਹੂੰ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ॥ ਕੋਈ ਨ ਮਾਨਤ ਭੇ ਗੁਰਦੇਵਾ ॥ ੧ ॥

ਜੈਨ ਮੱਤ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਲੱਗ ਗਏ, ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ। ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪੂਜਾ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ॥ ੧ ॥

ਸਾਧਿ ਅਸਾਧਿ ਸਭੈ ਹੁਐ ਗਏ ॥ ਧਰਮ ਕਰਮ ਸਭ ਹੂੰ ਤਜ ਦਏ ॥
ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਗਯਾ ਤਬ ਦੀਨੀ ॥ ਬਿਸ਼ਨ ਚੰਦ ਸੋਈ ਬਿਧਿ ਕੀਨੀ ॥ ੨ ॥

ਸਾਰੇ ਸਾਧ ਵੀ ਅਸਾਧ ਹੋ ਗਏ, ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਤਦੋਂ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਰੂਪ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਉਹੀ ਜੁਗਤੀ ਕੀਤੀ ॥ ੨ ॥

ਮਨੁ ਹੈ ਰਾਜਵਤਾਰ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਮਨੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤਹਿ ਪ੍ਰਚੁਰ ਜਗ ਕਰਾ ॥
ਸਕਲ ਕੁਪੰਥੀ ਪੰਥ ਚਲਾਏ ॥ ਪਾਪ ਕਰਨ ਤੇ ਲੋਕ ਹਟਾਏ ॥ ੩ ॥

ਮਨੁ ਰਾਜੇ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ, ਮਨੂ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਜਿਸ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੇ ਕੁਪੰਥੀ ਭਾਵ ਜੈਨ ਮਾਰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਵੈਸ਼ਨਵ ਧਰਮ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੋਰਿਆ, ਅਤੇ ਪਾਪ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ॥ ੩ ॥

ਰਾਜ ਅਵਤਾਰ ਭਯੋ ਮਨੁ ਰਾਜਾ ॥ ਸਭ ਹੀ ਸਜੇ ਧਰਮ ਕੇ ਸਾਜਾ ॥
ਪਾਪ ਕਰਾ ਤਾਕੋ ਗਹਿ ਮਾਰਾ ॥ ਸਗਲ ਪ੍ਰਜਾ ਕਹੁੱ ਮਾਰਗ ਡਾਰਾ ॥ ੪ ॥

ਰਾਜ ਅਵਤਾਰ ਰੂਪ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਮਨੂ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸਨੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਧਰਮ ਦੇ ਸਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਸ ਨੇ ਕੋਈ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਫੜ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ ॥ ੪ ॥

ਪਾਪ ਕਰਾ ਜਾਹੀ ਤੱਹ ਮਾਰਸ ॥ ਸਕਲ ਪ੍ਰਜਾ ਕਹੁੱ ਧਰਮ ਸਿਖਾਰਸ ॥
ਨਾਮ ਦਾਨ ਸਭਹੂੰਨ ਸਿਖਾਰਾ ॥ ਸ੍ਰਾਵਗ ਪੰਥ ਦੂਰ ਕਰ ਡਾਰਾ ॥ ੫ ॥

ਜਿਥੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਾਪ ਕੀਤਾ, ਉਥੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਹ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਭ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਜੈਨ ਮੱਤ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੫॥

ਜੇ ਜੇ ਭਾਜ ਦੂਰ ਕਹੁੱ ਗਏ॥ ਸ੍ਰਾਵਗ ਧਰਮ ਸੋਊ ਰਹਿ ਗਏ॥
ਅਉਰ ਪ੍ਰਜਾ ਸਭ ਮਾਰਗ ਲਾਈ॥ ਕੁਪੰਥ ਪੰਥ ਤੇ ਸੁਪੰਥ ਚਲਾਈ॥੬॥

ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਭੱਜ ਕੇ ਦੂਰ ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ, ਜੈਨ ਮੱਤ ਵਿਚ ਓਹੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਵੈਦਿਕ ਰਸਤੇ ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਹਟਾਂ ਕੇ ਸ਼ੁਭ ਰਸਤੇ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ॥੬॥

ਰਾਜ ਅਵਤਾਰ ਭਯੋ ਮਨੁ ਰਾਜਾ॥ ਕਰਮ ਧਰਮ ਜਗ ਮੋ ਭਲ ਸਾਜਾ॥
ਸਕਲ ਕੁਪੰਥੀ ਪੰਥ ਚਲਾਏ॥ ਪਾਪ ਕਰਮ ਤੇ ਧਰਮ ਲਗਾਏ॥੭॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਅਵਤਾਰ ਰੂਪ ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਕਰਮ ਚੰਗਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੇ ਕੁਪੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਰਸਤੇ ਤੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਾਪ ਦੇ ਕੰਮਾ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਾ ਦਿੱਤਾ॥੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪੰਥ ਕੁਪੰਥੀ ਸਭ ਲਗੇ ਸ੍ਰਾਵਗ ਮਤ ਭਯੋ ਦੂਰ॥
ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਕੋ ਜਗਤ ਮੋ ਰਹਿਯੋ ਸੁ ਜਸੁ ਭਰਪੂਰ॥੮॥

ਸਾਰੇ ਜੈਨ ਮਾਰਗੀਏ ਵੈਦਿਕ ਧਰਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਜੈਨ ਮਤ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਜਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੮॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁ ਨੂੰ ਯੱਗਾਂ ਦਾ ਆਦਿ ਪ੍ਰਵਿਤਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਰਹੰਤ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜਗਤ ਤੋਂ ਯੱਗਾਂ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਮਨੁ ਨੇ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਜੋ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਯੱਗ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣ-ਦੰਡ ਦੇ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਵੈਸ਼ਨਵ ਧਰਮ ਵਿਚ ਰੋਕ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਅੰਤ ਇਹ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁ ਯੱਗਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਿਰਤਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਰਿਗ ਵੇਦ ਵਿਚ ਕਨੁ ਤੇ ਅਤ੍ਰਿ ਨੂੰ ਯੱਗ ਪ੍ਰਵਿਰਤਨ ਵਿਚ ਮਨੁ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਸੋਲ੍ਹਵੇਂ ਅਵਤਾਰ 'ਮਨੁ ਰਾਜਾ' ਸਮਾਪਤਮ॥੧੬॥੮॥੩੬੯॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਰਾਜਾ ਮਨੁ ਸਮਾਪਤ॥੧੬॥੮॥੩੬੯॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਸਤਾਰ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਧਨੰਤਰ ਵੈਦ'

ਚੌਪਈ॥ ਸਭ ਧਨਵੰਤ ਭਏ ਜਗ ਲੋਗਾ॥ ਏਕ ਨ ਰਹਾ ਤਿਨੋ ਤਨ ਸੋਗਾ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਭੱਛਤ ਪਕਵਾਨਾ॥ ਉਪਜਤ ਰੋਗ ਦੇਹ ਤਿਨ ਨਾਨਾ॥੧॥

ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਲੋਗ ਧਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਫਿਕਰ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਰੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਪਕਵਾਨ ਭਾਵ ਘਿਉ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥ ਖਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ॥੧॥

ਰੋਗਾਕੁਲ ਸਭ ਹੀ ਭਏ ਲੋਗਾ॥ ਉਪਜਾ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਜਾ ਕੋ ਸੋਗਾ॥
ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੀ ਕਰੀ ਬਡਾਈ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਤਿਨ ਪਰ ਹਰਿ ਰਾਈ॥੨॥

ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੋਗ ਰੋਗ ਨਾਲ ਬੜੇ ਦੁੱਖੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਸੋਗ ਭਾਵ ਗ਼ਮ ਫਿਕਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਫਿਰ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ॥੨॥

ਬਿਸ਼ਨ ਚੰਦ ਕੋ ਕਹਾ ਬੁਲਾਈ॥ ਧਰ ਅਵਤਾਰ ਧਨੰਤਰ ਜਾਈ॥
ਆਯੁਰਬੇਦ ਕੋ ਕਰੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ॥ ਰੋਗ ਪ੍ਰਜਾ ਕੋ ਕਰਿਯਹੁ ਨਾਸਾ॥੩॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਧਨੰਤਰੀ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਾਓ। ਜਗਤ ਵਿਚ 'ਆਯੁਰ ਵੇਦ' ਵੈਦਿਕ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਪਰਜਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰੋ॥੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਾ ਤੇ ਦੇਵ ਇਕਤ੍ਰ ਹੁਐ ਮਥਜੋ ਸਮੁੰਦ੍ਰਹਿ ਜਾਇ॥
ਰੋਗ ਬਿਨਾਸਨ ਪ੍ਰਜਾ ਹਿਤ ਕਢਜੋ ਧਨੰਤਰ ਰਾਇ॥੪॥

ਇਸ ਲਈ ਦੇਵਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਰਿੜਕਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਧਨੰਤਰੀ ਵੈਦ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਿਆਂਦਾ॥੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਆਯੁਰਬੇਦ ਤਿਨ ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ॥ ਜਗ ਕੇ ਰੋਗ ਕਰੇ ਸਭ ਨਾਸਾ॥

ਬਈਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕਹੁ ਪ੍ਰਗਟ ਦਿਖਾਵਾ॥ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਅਉਖਧੀ ਬਤਾਵਾ॥ ੫॥

'ਆਯੁਰ ਵੇਦ' ਉਸ ਧਨੰਤਰੀ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵੈਦਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖਰੇ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦੱਸੀ ਹੈ॥੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰੋਗ ਰਹਤ ਕਰ ਅਉਖਧੀ ਸਭ ਹੀ ਕਰੋ ਜਹਾਨ॥
ਕਾਲ ਪਾਇ ਤੱਛਕ ਹਨਿਯੋ ਸੁਰ ਪੁਰ ਕੀਯੋ ਪਯਾਨ॥ ੬॥

ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦਵਾਈ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਪਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੱਛਕ ਨਾਗ ਨੇ ਡੰਗ ਮਾਰਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਕੂਚ ਕਰ ਗਿਆ॥ ੬॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਹਰਿਵੰਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਧਨੰਤਰੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੇਜ ਨਾਲ ਅਠੇ ਦਿਸ਼ਾ ਜਗਮਗ ਕਰ ਉਠੀਆਂ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਠਠੰਬਰ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਅਵਜ' ਨਾਮ ਨਾਲ ਬੁਲਾਇਆ। ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਬੁਲਾਵਣ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ 'ਜੱਗ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਭਾਗ ਤੇ ਸਥਾਨ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।' ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਭਾਗ ਤੇ ਸਥਾਨ ਤਾਂ ਵੰਡੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਦੂਜੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਖਾਸ ਸਿੱਧਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋਗੇ। ਅਣਮਾਦਿਕ ਸਿੱਧੀਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਹਿਣਗੀਆਂ, ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਆਯੁਰਵੇਦ ਨੂੰ ਅੱਠਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਓਗੇ।'

ਦ੍ਵਾਪੁਰ ਜੁਗ ਵਿਚ ਕਾਸ਼ਿਰਾਜ 'ਧਨ੍ਹ' ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਵਾਸਤੇ 'ਅਵਜ' ਦੇਵ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾਂ ਕੀਤੀ। ਅਵਜ ਦੇਵ ਨੇ ਧਨ੍ਹ ਦੇ ਘਰ ਆਪ ਹੀ ਅਵਤਾਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਭਾਰਦ੍ਵਾਜ ਰਿਖਿ ਤੋਂ ਆਯੁਰ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪ੍ਰਜਾ ਨੂੰ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕੀਤਾ। ਭਾਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦਰ ਨੇ ਆਯੁਰ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਖਾ ਕੇ ਧਨੰਤਰਿ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਧਰਤ ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਧਨੰਤਰਿ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਵਰ ਨਾਲ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜਾ ਬਣੇ ਸਨ।

ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ, ਜਦ ਪ੍ਰੀਛਤ ਨੇ ਭ੍ਰਿੰਗੀ ਰਿਖੀ ਦੇ ਗਲ਼ ਵਿਚ ਮੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੱਪ ਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਿੰਙੀ ਰਿਖੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਤੱਛਕ ਦੇ ਡੰਗ ਨਾਲ ਮਰਨ ਦਾ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਤਦੋਂ ਸਰਾਪ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਤੱਛਕ ਪ੍ਰੀਛਤ ਨੂੰ ਡੰਗਣ ਲਈ ਤੁਰਿਆ। ਉਧਰੋਂ ਧਨੰਤਰ ਵੀ ਪ੍ਰੀਛਤ ਨੂੰ ਤੱਛਕ ਦੇ ਡੰਗ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਤੁਰਿਆ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪੋ ਵਿਚ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਵਿਚ ਤੱਛਕ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਮੇਰਾ ਡੰਗਿਆ ਕਦੇ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਧਨਵੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਮੇਰਾ ਮੰਤ੍ਰਿਆ ਕਦੇ ਕੋਈ ਮਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਉਤੇ ਜ਼ਿੱਦ ਬੱਝ ਗਈ। ਤਾਂ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਅਜ਼ਮਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਤੱਛਕ

ਨੇ ਇਕ ਬੋਹੜ ਦੇ ਦ੍ਰਖਤ ਨੂੰ ਜਿਸ ਉਤੇ ਕਈ ਜਾਨਵਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ ਡੰਗ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਧਨੰਤਰਿ ਨੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜਲ ਦਾ ਛੱਟਾ ਦਿੱਤਾ, ਤਾ ਬੋਹੜ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਚਮਤਕਾਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੱਛਕ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਧਨੰਤਰਿ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਤੂੰ ਜਿਤਨਾ ਧਨ ਚਾਹੇਂ, ਲੈ ਕੇ ਮੁੜ ਜਾਹ। ਪਰ ਧਨੰਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਨ ਲੈ ਕੇ ਪਾਪੀ ਬਣਕੇ ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਤੱਛਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਸੋਟੀ ਬਣ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਧਰੋਂ ਧਨਵੰਤਰਿ ਨੇ ਸੋਟੀ ਕੋਲ ਪੁਜ ਕੇ ਸੋਟੀ ਚੁਕ ਲਈ ਅਤੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਅਗੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਧਨਵੰਤਰਿ ਦੀਆਂ ਮੌਰਾਂ ਵਿਚ ਖੁਰਕ ਹੋਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਧਨਵੰਤਰਿ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਮਤ ਮਾਰੀ ਗਈ, ਜੋ ਸੋਟੀ ਨਾਲ ਖੁਰਕੱਣ ਲੱਗਾ। ਮੌਕਾ ਪਾ ਕੇ ਤੱਛਕ ਨੇ ਧਨੰਤਰਿ ਦੀ ਪਿੱਠ ਵਿਚ ਡੰਗ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਧਨੰਤਰਿ ਨੇ ਤੱਛਕ ਦਾ ਡੰਗ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਹੁਣ ਮੈਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਾਂਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੇ ਤੱਛਕ ਨੇ ਡੰਗ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਮੇਰੀ ਨਿਗਾਹ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਅਤੇ ਨਿਗਾਹ ਪੁਜੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸਾੜਨਾਂ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮੈਨੂੰ ਰਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਖਾ ਲੈਣਾ, ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਵਿਦਿਆ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਫਿਰ ਤੱਛਕ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਹੱਛਾ, ਇਕ ਧਨੰਤਰਿ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਇਹ ਮੇਰੇ ਬਹੱਤਰ ਚੇਲੇ ਵੀ ਧਨੰਤਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਧਨੰਤਰਿ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿੰਨਣਾ ਧਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਤੱਛਕ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਲੱਗਾ, ਉਹ ਬੁੱਢੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੀ ਰਿੰਨਦੇ ਹੋ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਭ ਸੱਚ ਸੱਚ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰੂਪ ਤੱਛਕ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਮਨੁਖ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਹੈ ਇਹ ਸੁਟ ਦਿਓ। ਪਰ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਕਿਹਾ ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰੂਪਧਾਰੀ ਤੱਛਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ ਤੇਰੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਘੋਰ ਉਪੱਦਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਫਲਾਣੀ ਥਾਂ ਤੇ ਕਈ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ, ਉਸਦਾ ਮਾਸ ਰਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਖਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਸਤ ਕੁਲਾਂ ਨਰਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੀ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ, ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਾਓ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਅਚਾਰਜ ਦਾ ਮਾਸ ਖੋਹ ਕੇ ਕਾਵਾਂ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾ ਦਿਓ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਨੰਤਰ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਪਾਸੋਂ, ਧਨੰਤਰ ਦਾ ਮਾਸ ਖੋਹ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਮਾਸ ਨੂੰ ਕਾਂ-ਕੁੱਤੇ ਤੇ ਇੱਲਾਂ ਕੀੜੀਆਂ ਨੇ ਖਾ ਲਿਆ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਸਤਾਰਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਧਨੰਤਰ ਬੈਦ' ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੭॥੬॥੩੭੫॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਸਤਾਰ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਧਨੰਤਰ ਵੈਦ' ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੧੭॥੬॥੩੭੫॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਅਠਾਰਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਸੂਰਜ'

ਚੌਪਈ ॥ ਬਹੁਰ ਬਢੇ ਦਿਤਿ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੁਲਿ ਬਲਿ ॥ ਅਰਿ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਜਲ ਥਲ ॥
ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਆਗਜਾ ਪਾਈ ॥ ਰਵਿ ਅਵਤਾਰ ਧਰਯੋ ਹਰਿ ਰਾਈ ॥੧॥

ਫੇਰ ਦਿੱਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਭਾਵ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਅਤੁੱਲ ਬਲ ਵਧ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀ ਜਲ ਥਲ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਲਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਸੂਰਜ ਅਵਤਾਰ ਆਣ ਧਰਿਆ ॥੧॥

ਜੇ ਜੇ ਹੋਤ ਅਸੁਰ ਬਲਵਾਨਾ ॥ ਰਵਿ ਮਾਰਤ ਤਿਨ ਕੋ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ ॥
ਅੰਧਕਾਰ ਧਰਨੀ ਤੇ ਹਰੇ ॥ ਪ੍ਰਜਾ ਕਾਜ ਗ੍ਰਿਹ ਕੇ ਉਠਿ ਪਰੇ ॥੨॥

ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਦੈਂਤ ਬਲਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਸੂਰਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਦਾ ਸੀ। ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਰਜਾ ਉੱਠ ਕੇ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ ॥੨॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

ਬਿਸਾਰ ਆਲਸੰ ਸਭੈ ਪ੍ਰਭਾਤ ਲੋਗ ਜਾਗਹੀਂ ॥
ਅਨੰਤ ਜਾਪ ਕੋ ਜਪੈਂ ਬਿਅੰਤ ਧਯਾਨ ਪਾਗਹੀਂ ॥
ਦੁਰੰਤ ਕਰਮ ਕੋ ਕਰੈਂ ਅਥਾਪ ਥਾਪ ਥਾਪਹੀਂ ॥
ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਸੰਧਿਯਾਨ ਕੈ ਅਜਾਪ ਜਾਪ ਜਾਪਹੀਂ ॥੩॥

ਆਲਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਦੇ ਸਨ। ਬੇਅੰਤ ਆਦਮੀ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਨਾ ਥਾਪੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਥਾਪਦੇ ਸਨ। ਸੰਧਿਆ ਬੰਦਨ ਤੇ ਗਾਇਤਰੀ ਦੇ ਅਜਾਪ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਸਨ ॥੩॥

ਸੁ ਦੇਵ ਕਰਮ ਆਦਿ ਲੈ ਪ੍ਰਭਾਤ ਜਾਗ ਕੈ ਕਰੈਂ॥
ਸੁ ਜੱਗ ਧੂਪ ਦੀਪ ਹੋਮ ਬੇਦ ਬਯਾਕਰਨੁ ਚਰੈਂ॥
ਸੁ ਪਿਤ੍ਰ ਕਰਮ ਹੈਂ ਜਿਤੇ ਸੋ ਬ੍ਰਿਤਬ੍ਰਿਤ ਕੋ ਕਰੈਂ॥
ਜੁ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਉਚਰੰਤ ਸੁ ਧਰਮ ਧਯਾਨ ਕੋ ਧਰੈਂ॥੪॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜ਼ਾਗ ਕੇ ਲੋਕੀਂ ਦੇਵ ਕਰਮ ਆਦਿਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਯੱਗ, ਧੂਪ, ਦੀਪ, ਹੋਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਵੇਦ ਤੇ ਵਿਆਕਰਣ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਜਿੰਨੇ ਪਿਤ੍ਰੀ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਵਿਧੀ ਪੂਰਬਕ ਬ੍ਰਿਤ ਭਾਵ ਸੁਰਤਿ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਾਸਤਰ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਸਨ॥੪॥

ਅਰਧ ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਸੁ ਧੂੰਮ ਧੂੰਮ ਧੂੰਮ ਹੀ॥ ਕਰੰਤ ਸੈਨ ਭੂੰਮ ਹੀ॥
ਬਿਅੰਤ ਧਯਾਨ ਧਯਾਵਹੀਂ॥ ਦੁਰੰਤ ਠਉਰ ਪਾਵਹੀਂ॥੫॥

ਕਈ ਧੂਣੀਆਂ ਤਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਧੂਣੀਆਂ ਹੀ ਤਪਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਕਈ ਜ਼ਿਮੀ ਤੇ ਹੀ ਸੌਂਦੇ ਸਨ। ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠ ਕੇ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਸਨ, ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਸਨ॥੫॥

ਅਨੰਤ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਰੈਂ॥ ਸੁ ਜੋਗ ਜਾਪਨਾ ਕਰੈਂ॥
ਨ੍ਰਿਬਾਨ ਪੁਰਖ ਧਯਾਵਹੀਂ॥ ਬਿਮਾਨ ਅੰਤਿ ਪਾਵਹੀਂ॥੬॥

ਅਨੰਤ ਹੀ ਮੰਤਰ ਸਿਮਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਜੋਗ ਜਾਪ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਿਰਬਾਨ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਦੇਵ ਪਦਵੀ ਪਾਉਂਦੇ ਭਾਵ ਦੇਵ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਇਮ ਬੀਤਯੋ ਕਰਤ ਧਰਮੁ ਅਰੁ ਦਾਨ॥
ਬਹੁਰਿ ਅਸੁਰਿ ਬਢਿਯੋ ਪ੍ਰਬਲ ਦੀਰਘੁ ਕਾਇ ਦੁਤ ਮਾਨ॥੭॥

ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਅਤੇ ਦਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਇਕ ਦੈਂਤ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਫੜਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦੀਰਘ ਕਾਇ' ਸੀ, ਅਤੇ ਜੋ ਵੱਡੇ ਦੁਤ ਮਾਨ ਭਾਵ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਾਨ ਪ੍ਰਜੰਤ ਬਢਪ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਤਨ॥ ਨਿਸ ਦਿਨ ਘਾਤ ਕਰਤ ਦਿਜ ਦੇਵਨ॥
ਦੀਰਘੁਕਾਇਐ ਸੋ ਰਿਪੁ ਭਯੋ॥ ਰਵਿ ਰਥ ਹਟਕ ਚਲਨ ਤੇ ਗਯੋ॥੮॥

ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਕ ਗਜ ਭਰ ਉਸ ਦੀਰਘ ਕਾਇ ਦੈਂਤ ਦਾ ਸਰੀਰ ਵਧਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਰਾਤ

ਦਿਨ ਉਹ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਰਘ ਕਾਇ ਨਾਮ ਦਾ ਰਾਖਸ਼ ਸੂਰਜ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਲੰਬਾਈ ਕਰਕੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਰਥ ਚੱਲਣ ਤੋਂ ਰੁਕ ਗਿਆ॥ ੮॥

ਅੜਿਲ॥ ਹਟਕ ਚਲਤ ਰਥੁ ਭਯੋ ਭਾਨ ਕੋਪਜੋ ਤਬੈ॥
ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਚਲਜੋ ਸੰਗ ਲੈ ਦਲ ਸਭੈ॥
ਮੰਡਜੋ ਬਿਬਧ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਹਾਂ ਰਣ ਜਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਨਿਰਖ ਦੇਵ ਅਰੁ ਦੈਤ ਰਹੇ ਉਰਝਾਇਕੈ॥ ੯॥

ਸੂਰਜ ਦਾ ਚਲਦਾ ਚਲਦਾ ਰਥ ਜਦ ਅਟਕ ਗਿਆ, ਤਦੋਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸ਼ਤਰ ਲੈ ਕੇ, ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਵੀ ਉਲਝ ਗਏ॥ ੯॥

ਗਹ ਗਹੰ ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਦੁਬਹੀਯਾ ਰਣ ਭਿਰੇ॥
ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੁਐ ਗਿਰੇ ਨ ਪਗ ਪਾਛੇ ਫਿਰੇ॥
ਅੰਗਨਿ ਸੋਭੇ ਘਾਇ ਪ੍ਰਭਾ ਅਤ ਹੀ ਬਢੇ॥
ਹੋ ਬਸਤ੍ਰ ਮਨੋ ਛਿਟਕਾਇ ਜਨੇਤੀ ਸੇ ਚਢੇ॥ ੧੦॥

ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜ ਫੜ ਕੇ, ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਲੜਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ, ਪਰ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਪੈਰ ਨਾ ਮੋੜਿਆ। ਸਰੀਰ ਉਪਰਲੇ ਜ਼ਖਮ ਸ਼ੋਭਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਗ ਰਹੇ ਲਹੂ ਕਰਕੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਫੱਬ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਚਮਕਦਾਰ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਜਾਂਞੀ ਲੋਕ ਜੰਞ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹੇ ਸਨ॥ ੧੦॥

ਅਨਭਵ ਛੰਦ॥

ਅਨਹਦ ਬੱਜੇ॥ ਧੁਨ ਘਣ ਲੱਜੇ॥ ਘਣ ਹਣ ਘੋਰੰ॥ ਜਣ ਬਣ ਮੋਰੰ॥ ੧੧॥

ਧੌਂਸੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਗੇ ਬੱਦਲ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਡੱਗਿਆਂ ਦੇ ਵੱਜਣ ਤੋਂ ਜੋ ਗੂੰਜ ਉਠਦੀ ਸੀ, ਏਦਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਮੋਰ ਕੂਕਦੇ ਸਨ॥ ੧੧॥

ਮਧੁਰ ਧੁਨ ਛੰਦ॥

ਢਲ ਹਲ ਢਾਲੰ॥ ਜਿਮ ਗੁਲ ਲਾਲੰ॥ ਖੜ ਭੜ ਬੀਰੰ॥ ਤੜ ਸੜ ਤੀਰੰ॥ ੧੨॥

ਢਾਲਾਂ ਉਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਇੰਝ ਚਿੰਗਾੜੇ ਨਿਕਲਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਨਾਲ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁਲ ਹੋਣ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਿਚ ਖਲਬਲੀ ਮਚੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਤੜ ਸੜ ਅਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ॥੧੨॥

ਰੁਣ ਝੁਣ ਬਾਜੇ॥ ਜਣ ਘਣ ਗਾਜੇ॥ ਢੰਮਕ ਢੋਲੰ॥ ਖੜ ਰੜ ਖੋਲੰ॥੧੩॥

ਵਾਜੇ ਰੁਣ ਝੁਣ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਾਣੋਂ ਬੱਦਲ ਗੱਜਦੇ ਹਨ। ਢੋਲਾਂ ਦੀ ਢਮਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਖੋਲਾਂ ਦੀ ਖੜ ਖੜ ਅਵਾਜ਼ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ॥੧੩॥

ਥਰ ਹਰ ਕੰਪੈ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜੰਪੈ॥ ਰਣ ਰੰਗ ਰੱਤੇ॥ ਜਣ ਗਣ ਮੱਤੇ॥੧੪॥

ਡਰਪੋਕ ਥਰ ਥਰ ਕੰਬਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਦੇ ਸਨ, ਜੰਗ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਰੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਮਾਨੋਂ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਘੂਲ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੪॥

ਥਰਕਤ ਸੂਰੰ॥ ਨਿਰਖਤ ਹੂਰੰ॥ ਸਰਬਰ ਛੂਟੇ॥ ਕਟ ਭਟ ਲੁਟੇ॥੧੫॥

ਸੂਰਮੇ ਏਧਰ ਓਧਰ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਹੂਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕੱਟੇ ਸੂਰਮੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲੁਟਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੫॥

ਚਮਕਤ ਬਾਣੰ॥ ਫਰਹ ਨਿਸਾਣੰ॥ ਚਟ ਪਟ ਜੂਟੇ॥ ਅਰ ਉਰ ਫੂਟੇ॥੧੬॥

ਤੀਰ ਚਮਕਦੇ ਸਨ, ਝੰਡੇ ਝੂਲਦੇ ਸਨ। ਝਟ ਪਟ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਪਾੜ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੬॥

ਨਰ ਬਰ ਗੱਜੇ॥ ਸਰ ਬਰ ਸੱਜੇ॥ ਸਿਲਹੱ ਸੰਜੋਯੰ॥ ਸੁਰ ਪੁਰ ਪੋਯੰ॥੧੭॥

ਬਲਵਾਨ ਬੰਦੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਤੀਰਾਂ ਕਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸੰਜੋਆਂ ਨਾਲ ਸੱਜੇ ਹੋਏ ਸੁਰਗ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੧੭॥

ਸਰਬਰ ਛੂਟੇ॥ ਅਰ ਉਰ ਫੂਟੇ॥ ਚਟ ਪਟ ਚਰਮੰ॥ ਫਟ ਫੁਟ ਬਰਮੰ॥੧੮॥

ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਸਨ, ਵੈਰੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਪਾੜ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਢਾਲਾਂ ਨੂੰ ਫਟ ਪਾੜ ਦੇਂਦੇ ਅਤੇ ਕਵਚ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦੇਂਦੇ ਸਨ॥੧੮॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਦਿਨੇਸ਼ ਬਾਣ ਪਾਣ ਲੈ ਰਿਪੇਸ਼ ਤਾਕ ਧਾਈਯੰ॥
ਅਨੰਤ ਜੁੱਧ ਕ੍ਰੁੱਧ ਸੁੱਧੁ ਭੂਮ ਮੈ ਮਚਾਈਯੰ॥
ਕਿਤੇਕ ਭਾਜ ਚਾਲੀਯੰ ਸੁਰੇਸ਼ ਲੋਗ ਕੋ ਗਏ॥
ਨਿਸੰਤ ਜੀਤ ਜੀਤ ਕੈ ਅਨੰਤ ਸੂਰਮਾ ਲਏ॥੧੯॥

ਸੂਰਜ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ ਵੱਡੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਭੱਜਿਆ। ਜੁੱਧ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਮਚਾਇਆ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੈਂਤ ਭੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਰ ਕੇ ਇੰਦਰ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੰਤ ਸੂਰਮੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਜ ਨੇ ਜਿੱਤ ਲਿਆ॥੧੯॥

ਸਮੱਟ ਸੇਲ ਸਾਮੁਹੇ ਸਰੱਕ ਸੂਰ ਝਾੜਹੀਂ॥
ਬਬੱਕ ਬਾਘ ਜਿਉਂ ਬਲੀ ਹਲੱਕ ਹਾਕ ਮਾਰਹੀਂ॥
ਅਭੰਗ ਅੰਗ ਭੰਗ ਹ੍ਵੈ ਉਤੰਗ ਜੰਗ ਮੋ ਗਿਰੇ॥
ਸੁਰੰਗ ਸੂਰਮਾ ਸਭੈ ਨਿਸ਼ੰਗ ਜਾਨ ਕੈ ਅਰੇ॥੨੦॥

ਸੂਰਮੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਸਰ ਸਰ ਕਰਦਾ ਬਰਛਾ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਬਾਘ ਵਾਂਗੂੰ ਸੂਰਮੇ ਬੜਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਕਦੇ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਭੰਗ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਉੱਛਲ ਉੱਛਲ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸੂਹੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਅੜੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੨੦॥

ਅਰਧ ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਨਵੰ ਨਿਸ਼ਾਣ ਬਾਜੀਯੰ॥ ਘਟਾ ਘਮੰਡ ਲਾਜੀਯੰ॥
ਤਬੱਲ ਤੁੰਦਰੰ ਬਜੇ॥ ਸੁਣੰਤ ਸੂਰਮਾ ਗਜੇ॥੨੧॥

ਨਵੇਂ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਘਮੰਡ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਅਗੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਸੇ ਹੋਏ ਤਬੱਲ ਭਾਵ ਛੋਟੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਣ ਲਗੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜਣ ਲੱਗ ਪਏ॥੨੧॥

ਸੁ ਜੂਝਿ ਜੂਝਿ ਕੈ ਪਰੈਂ॥ ਸੁਰੇਸ਼ ਲੋਗ ਬਿਚਰੈਂ॥
ਚੜੈ ਬਿਵਾਨ ਸੋਭਹੀ॥ ਅਦੇਵ ਦੇਵ ਲੋਭਹੀ॥੨੨

ਲੜਾਕੇ ਸੂਰਬੀਰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਬਿਮਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੈਂਤ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਉਸ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥੨੨॥

ਬੇਲੀ ਬਿੰਦ੍ਰਮ ਛੰਦ॥

ਡਹ ਡਹ ਸੁ ਡਾਮਰ ਡੰਕਣੀ॥ ਕਹ ਕਹ ਸੁ ਕੂਕਤ ਜੋਗਣੀ॥
ਝਮ ਝਮਕ ਸਾਂਗ ਝਮੱਕੀਯੰ॥ ਰਣ ਗਜ ਬਾਜ ਉੱਥਕੀਯੰ॥੨੩॥

ਡਾਕਣੀ 'ਡਾਹ ਡਾਹ' ਕਰਦਾ ਡਮਰੂ ਵਜਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਅਤੇ 'ਕਹ ਕਹ' ਕਰਕੇ ਹੱਸਦੀ ਹੋਈ ਕਲਜੋਗਣੀ ਕੂਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਸੀ। ਝਮ ਝਮ ਕਰਕੇ ਬਰਛੇ ਚਮਕਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਕੇ ਸੁਟ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੨੩॥

ਢਮ ਢਮਕ ਢੋਲ ਢਮੱਕੀਯੰ॥ ਝਲ ਝਲਕ ਤੇਗ ਝਲੱਕੀਯੰ॥
ਜਟ ਛੋਰ ਰੁਦ੍ਰ ਤਹ ਨੱਚੀਯੰ॥ ਬਿਕ੍ਰਾਰ ਮਾਰ ਜਹ ਮੱਚੀਯੰ॥ ੨੪॥

ਢੰਮ ਢੰਮ ਕਰਕੇ ਢੋਲ ਖੜਕਦੇ ਸਨ, ਝਲ ਝਲ ਕਰਦੇ ਤੇਗੇ ਝਲਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਿਰ ਦਾ ਜੂੜਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਉਥੇ ਨੱਚਦਾ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਡਰੌਣੀ ਮਾਰ ਮੱਚੀ ਹੋਈ ਸੀ॥ ੨੪॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ ਉਥਕੇ ਰਣ ਬੀਰਣ ਬਾਜ ਬਰੰ॥ ਝਮਕੀ ਘਣ ਬਿੱਜੁ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਕਰੰ॥
ਲਹਕੇ ਰਣ ਧੀਰਣ ਬਾਣ ਉਰੰ॥ ਰੰਗ ਸ੍ਰੋਣਤ ਰੱਤ ਕਢੇ ਦੁਸਰੰ॥ ੨੫॥

ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਵਿਚ ਬਲ ਨਾਲ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਸੁਟਦੇ ਸਨ, ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਬਿੱਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਇਵੇਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਰਣ ਦੇ ਧੀਰਜਵਾਨ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਣ ਲੰਘ ਕੇ, ਲਹੂ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਰੱਤੇ ਹੋ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਨਿਕਲਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੨੫॥

ਫਰਹੰਤ ਧੁਜਾ ਥਹਰੰਤ ਭਟੰ॥ ਨਿਰਖੰਤ ਲਜੀ ਛਬਿ ਸਜਾਮ ਘਟੰ॥
ਚਮਕੰਤ ਸੁ ਬਾਣ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਰਣੰ॥ ਜਿਮ ਕਉਂਧਿਤ ਸਾਵਣ ਬਿੱਜੁ ਘਣੰ॥ ੨੬॥

ਝੰਡੇ ਝੂਲਦੇ ਸਨ, ਸੂਰਮੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਜੰਗ ਵਿਚ ਤੀਰ ਤਲਵਾਰ ਇੰਝ ਚਮਕਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ॥ ੨੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਥਾ ਬ੍ਰਿਧ ਤੇ ਮੈ ਡਰੋ ਕਹਾਂ ਕਰੋ ਬਖਜਾਨ॥
ਨਿਸਾਹੰਤ ਅਸੁਰੇਸ਼ ਸੋਸਰ ਤੇ ਭਯੋ ਨਿਧਾਨ॥ ੨੭॥

ਕਥਾ ਵਧ ਜਾਏਗੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ, ਬਹੁਤਾ ਕਥਨ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਸਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਤ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਦੈਂਤ ਰਾਜ ਦੀਰਘ ਕਾਇ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੨੭॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਸੂਰਜ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਚਾਰ ਕ੍ਰੋੜ ਪੈਂਹਠ ਲੱਖ ਮੀਲ ਦੂਰ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਿਆਸ ਨਾਲੋਂ ੧੦੮ ਗੁਣਾਂ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਘਨ ਫਲ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਜਿੰਨੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਨੇ ਘੇਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਓਨੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ੧੨੫੦੦੦੦ ਗੋਲੇ ਆਉਣਗੇ। ਸਾਰ ਅੰਸ਼ ਇਹ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਧਰਤੀ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਪਰ ਸੂਰਜ ਜਿੰਨਾਂ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਓਨਾ ਬੋਝਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਭਾਰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਚੁਥਾਈ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਕ

ਟੁਕੜਾ ਧਰਤੀ ਦਾ, ਅਤੇ ਓਨਾਂ ਹੀ ਵਡਾ ਟੁਕੜਾ ਸੂਰਜ ਦਾ ਲੈ ਲਈਦੇ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਤੋਲ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਨਾਲੋਂ ਚੋਗੁਣਾਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੂਰਜ ਧਰਤੀ ਵਾਂਗੂੰ ਨਿਗਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਤਰਲ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਦ੍ਰਵ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਤਲ ਤੇ ਜਿੰਨੀ ਗਰਮੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਸਦੀ ਗਰਮੀ ੨੦੦੦੦ ਡਿਗਰੀ ਤਕ ਅਨੁਮਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਗਰਮੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦੇ ਬੇਹੱਦ ਉਜਾਲੇ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਅਸਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦਾ ਤਲਾ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ ਤੇ ਨਿਸ਼ਕਲੰਕ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਲੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਵਚਿਤ੍ਰਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਘਟਦੇ ਵਧਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਦੇ ਕਾਲੇ ਦਾਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਦੇ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਤੇ ਚੁੰਬਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਖਜੋਭ ਬਹੁਤ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕਈ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾਗਾਂ ਦਾ ਬਰਖਾ ਨਾਲ ਵੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਇਹ ਦਾਗ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਸਾਲ ਬਰਖਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪੋਰਾਣਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੀਰਘ ਕਾਇ ਜੋ ਇਕ ਗਜ ਰੋਜ਼ ਵਧਦਾ ਸੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ। ਨਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਵੀ ਏਹੀ ਦੌਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੀਰਘ ਕਾਇ ਦੇ ਨਿੱਤ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਰਥ ਦਾ ਰਾਹ ਰੋਕ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਧਨੁਰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਅਚਾਰਜ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਦੀਆਂ ਕਈ ਅਲੌਕਿਕ ਕਥਾਵਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੈਸਾ ਕਿ ਵਿਸ਼੍ਵਕਰਮਾਂ ਨੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਖਰਾਦ ਤੇ ਧਰ ਕੇ ਛਿਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਲਥੇ ਹੋਏ ਬੂਰੇ ਤੋਂ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚਕਰ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਆਦਿਕ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। "ਨਾਰਾਇਣ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੋਂ ਮਰੀਚਿ, ਮਰੀਚਿ ਤੋਂ ਕਸ਼ਯਪ, ਕਸ਼ਯਪ ਤੋਂ ਸੂਰਜ, ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਵੈਵਸ੍ਵਤ ਮਨੁ ਅਤੇ ਵੈਵਸ੍ਵਤ ਮਨੁ ਤੋਂ ਇਕ੍ਸ਼੍ਵਾਕੁ ਹੋਏ। ਅਗੇ ਇਸ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਆਦਿਕ ਚਾਰੇ ਭਾਈ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਵੀ ਇਸੇ ਬੰਸ ਨਾਲ ਸਿਲਸਿਲਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਯਮ ਤੇ ਸ਼ਨੀ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪੁੱਤਰ, ਮ੍ਰਿਤੂ ਤੇ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕੰਨਿਆ ਹੈ। ਉਧਰ ਪੰਡੂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਕੁੰਤੀ ਨੇ ਕੁਆਰਪੁਣੇ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਕਰਣ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਆਦਿਕ ਕਈ ਪ੍ਰਕਰਣ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ 'ਸੂਰਜ' ਅਸ਼ਟ ਦਸਮੋ ਅਵਤਾਰ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੮॥੨੭॥੪੦੨॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਅਠਾਰ੍ਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਸੂਰਜ' ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੧੮॥ ੨੭॥੪੦੨॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਉਨ੍ਹੀਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਚੰਦ'

ਦੋਧਕ ਛੰਦ॥ ਫੇਰਿ ਗਨੋ ਨਿਸਰਾਜ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਜੈਸ ਧਰਜੋ ਅਵਤਾਰ ਮੁਰਾਰਾ॥
ਬਾਤ ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਖ ਸੁਨਾਊਂ॥ ਜਾ ਤੇ ਕਬ ਕੁਲ ਸਰਬ ਰਿਝਾਊਂ॥੧॥

ਹੁਣ ਮੈਂ ਰਾਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਚੰਦ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਚੰਦ ਅਵਤਾਰ ਧਰਿਆ ਸੀ ਉਹ ਪੁਰਾਣੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਣਗੇ॥੧॥

ਨੈਕ ਕ੍ਰਿਸਾ ਕਹੁ ਠਉਰ ਨ ਹੋਈ॥ ਭੂਖਨ ਲੋਗ ਮਰੈ ਸਭ ਕੋਈ॥
ਅੰਧਿ ਨਿਸਾ ਦਿਨ ਭਾਨੁ ਜਰਾਵੈ॥ ਤਾਤੇ ਕ੍ਰਿਸ ਕਹੂੰ ਹੋਨ ਨ ਪਾਵੈ॥੨॥

ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿੰਨੀ ਖੇਤੀ ਵੀ, ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਮਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਬੀਤਨ ਮਗਰੋਂ ਦਿਨੇ ਸੂਰਜ ਖੇਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ॥੨॥

ਲੋਗ ਸਭੈ ਇਹ ਤੇ ਅਕੁਲਾਨੇ॥ ਭਾਜਿ ਚਲੇ ਜਿਮ ਪਾਤ ਪੁਰਾਨੇ॥
ਭਾਂਤ ਹੀ ਭਾਂਤ ਕਰੇ ਹਰਿ ਸੇਵਾ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਗੁਰਦੇਵਾ॥੩॥

ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਤੁਰੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਪੱਤਰ ਹਵਾ ਦੇ ਨਾਲ ਉੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ॥੩॥

ਨਾਰਿ ਨ ਸੇਵ ਕਰੈਂ ਨਿਜ ਨਾਥੰ॥ ਲੀਨੇ ਹੀ ਰੋਸੁ ਫਿਰੈਂ ਜੀਅ ਸਾਥੰ॥
ਕਾਮਨਿ ਕਾਮੁ ਕਹੂੰ ਨ ਸੰਤਾਵੈ॥ ਕਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋਊ ਕਾਮੁ ਨ ਭਾਵੈ॥੪॥

ਇਸਤਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਜੀਅ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਲਈ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕਾਮ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਦਾ॥੪॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਪੂਜੇ ਨ ਕੋ ਤ੍ਰੀਯਾ ਨਾਥੰ॥ ਐਂਠੀ ਫਿਰੈ ਜੀਅ ਸਾਥੰ॥
ਦੂਖੁ ਵੈ ਨ ਤਿਨ ਕਹੁ ਕਾਮ॥ ਤਾਤੇ ਨ ਬਿਨਵਤ ਬਾਮ॥੫॥

ਕੋਈ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਪਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੀ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਆਕੜੀ ਫਿਰਦੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਂਦਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸਤਰੀ ਪਤੀ ਅੱਗੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਧਾਰਦੀ ਸੀ॥੫॥

ਕਰ ਹੈ ਨ ਪਤਿ ਕੀ ਸੇਵ॥ ਪੂਜੇ ਨ ਗੁਰ ਗੁਰਦੇਵ॥
ਧਰ ਹੈਂ ਨ ਹਰਿ ਕੋ ਧਯਾਨ॥ ਕਰਿ ਹੈਂ ਨ ਨਿਤ ਇਸ਼ਨਾਨ॥੬॥

ਪਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰਦੇਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਹਰੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਧਰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ॥੬॥

ਤਬ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬੁਲਾਇ॥ ਬਿਸ਼ਨੈ ਕਹਜੋ ਸਮਝਾਇ॥
ਸਸਿ ਕੋ ਧਰਹੁ ਅਵਤਾਰ॥ ਨਹੀ ਆਨ ਬਾਤ ਬਿਚਾਰ॥੭॥

ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਜਗਤ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖੀ ਤਦੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸਮਝਾ ਕੇ ਕਿਹਾ-ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਚੰਦ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰੋ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕਰੋ॥੭॥

ਤਬ ਬਿਸ਼ਨ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ॥ ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਕਹੀ ਬਨਾਇ॥
ਧਰਿਹੋਂ ਦਿਨਾਂਤ ਵਤਾਰ॥ ਜਿਤ ਹੋਇ ਜਗਤ ਕੁਮਾਰ॥੮॥

ਤਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ ਅਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ-ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚੰਦ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪੁਰਖ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਵੇਗੀ॥੮॥

ਤਬ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਮੁਰਾਰ॥ ਧਰਿਯੋ ਸੁ ਚੰਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰ॥
ਤਨ ਕੈ ਮਦਨ ਕੋ ਬਾਨ॥ ਮਾਰਿਯੋ ਤ੍ਰੀਯਨ ਕਹ ਤਾਨ॥੯॥

ਤਦੋਂ ਵੱਡੇ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ, ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਚੰਦਰਮਾ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਨੇ ਕਾਮ ਦਾ ਤੀਰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੯॥

ਤਾ ਤੇ ਭਈ ਤ੍ਰੀਯ ਦੀਨ॥ ਸਭ ਗਰਬ ਹੁਐ ਗਯੋ ਛੀਨ॥
ਲਾਗੀ ਕਰਨ ਪਤਿ ਸੇਵ॥ ਯਾਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਭਏ ਦੇਵ॥੧੦॥

ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀਨ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਾਰਾ ਹੀ ਹੰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਤੀ ਦੇਵ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ॥੧੦॥

ਬਹੁ ਕ੍ਰਿਸਾ ਲਾਗੀ ਹੋਨ॥ ਲਖ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਕੀ ਜੋਨ॥
ਸਭ ਭਏ ਸਿਧ ਬਿਚਾਰ॥ ਇਮ ਭਯੋ ਚੰਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰ॥੧੧॥

ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਖੇਤੀਆਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਸਾਰੇ ਬਿਚਾਰ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ॥੧੧॥

ਇਮ ਹਰਿ ਧਰਾ ਚੰਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰਾ॥ ਬਢਿਯੋ ਗਰਬ ਲਹਿ ਰੂਪ ਅਪਾਰਾ॥
ਆਨ ਕਿਸੂ ਕਹੁ ਚਿਤ ਨ ਲਿਆਯੋ॥ ਤਾਤੇ ਤਾਹਿ ਕਲੰਕ ਲਗਾਯੋ॥੧੨॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚੰਦਰਮਾ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਗਰਬ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਵਧ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਚੇਤੇ ਵੀ ਨਾ ਲਿਆਂਦਾ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਕਲੰਕ ਲੱਗ ਗਿਆ॥੧੨॥

ਭਜਤ ਭਯੋ ਅੰਬਰ ਕੀ ਦਾਰਾ॥ ਤਾ ਤੇ ਕੀਯ ਮੁਨ ਰੋਸ ਅਪਾਰਾ॥
ਕਿਸਨਾਰਜੁਨ ਮ੍ਰਿਗ ਚਰਮ ਚਲਾਯੋ॥ ਤ੍ਰਿਹੱ ਕਰਿ ਤਾਹਿ ਕਲੰਕ ਲਗਾਯੋ॥੧੩॥

ਗੌਤਮ ਰਿਸ਼ੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਚੰਦਰਮਾ ਨੇ ਕੇਲ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੁਨੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਕਾਲੇ ਹਿਰਨ ਦੀ ਖਲੜੀ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਦਾਗ਼ ਲੱਗ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਕਲੰਕਤ ਹੋ ਗਿਆ॥੧੩॥

ਸ੍ਰਾਪ ਲਗਯੋ ਤਾਂਕੋ ਮੁਨ ਸੰਦਾ॥ ਘਟਤ ਬਢਤ ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਚੰਦਾ॥
ਲਜਿਤ ਅਧਿਕ ਹਿਰਦੇ ਮੋ ਭਯੋ॥ ਗਰਬ ਅਖਰਬ ਦੂਰ ਹੁਐ ਗਯੋ॥੧੪

ਦੂਜਾ ਗੌਤਮ ਮੁਨੀ ਦਾ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਸਰਾਪ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਧਦਾ ਘਟਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਚੰਦਰਮਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੰਕਾਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ॥੧੪॥

ਤਪਸਾ ਕਰੀ ਬਹੁਰੁ ਤਿਹ ਕਾਲਾ॥ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪੁਨ ਭਯੋ ਦਿਆਲਾ॥
ਛਈ ਰੋਗ ਤਿਹ ਸਕਲ ਬਿਨਾਸਾ॥ ਭਯੋ ਸੂਰ ਤੇ ਊਚ ਨਿਵਾਸਾ॥੧੫॥

ਫਿਰ ਚੰਦਰਮਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੱਕ ਤਪਸਿਆ ਕੀਤੀ। ਤਦ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਉਸ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਦਾ ਸਾਰਾ ਖਈ ਰੋਗ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਉੱਚੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਵਾਸਾ ਮਿਲਿਆ॥੧੫॥

ਭਾਵਾਰਥ-ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਨੇ ਸੂਰਜ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਰਾਣਾਂ ਨਾਲੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਮੱਤ ਕਹਿ ਕੇ ਮਗਰੋਂ ਪੌਰਾਣਿਕ ਮੱਤ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂਗੇ।

ਸਾਇੰਸ ਅਨੁਸਾਰ ਚੰਦਰਮਾਂ ਇਕ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚਮਕਣ ਵਾਲਾ ਉਪਗ੍ਰਿਹ ਹੈ। ਜੋ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵੇਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਚਮਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਪਗ੍ਰਿਹ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ੨੩੮੮੦੦ ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਿਆਸ ੨੧੬੨ ਮੀਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਪਰਿਮਾਣ ਧਰਤੀ ਦਾ ੧੪੯ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਬੋਝ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਬੋਝ ਦਾ ੧੮੦ ਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਦੇ ਚੁਗਿਰਦੇ ਫਿਰਨ ਵਿਚ ੨੭ ਦਿਨ, ੭ ਘੰਟੇ, ੪੩ ਮਿੰਟ ਅਤੇ ਸਾਢੇ ੧੧ ਸੈਕੰਡ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਪਰਵਰਤਨ ਵਿਚ ਜੋ ਮਹੀਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ੨੯ ਦਿਨ, ੧੨ ਘੰਟੇ, ੪੪ ਮਿੰਟ ਅਤੇ ੨.੭ ਸੈਕੰਡ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਫਿਰਨ ਦੀ ਗਤਿ ਚਾਲ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਭੇਦ ਪੈਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਚੰਦਰਮਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹੀ ਪਾਸਾ ਧਰਤੀ ਵੱਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਲੱਖਣਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਧੁਰੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਚੰਦ੍ਰ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਧੱਬੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣਾਂਨੁਸਾਰ ਸਾਧਾਰਣ ਲੋਕੀਂ ਕਲੰਕ ਆਦਿਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਕ ਚੰਗੀ ਦੂਰਬੀਨ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਇਹ ਧੱਬੇ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਗ੍ਹਾ ਪੁਰ ਪਹਾੜ, ਘਾਟੀਆਂ, ਟੋਏ, ਜੁਆਲਾਮੁਖੀ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਮੋਘੇ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ ਪਦਾਰਥ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿਸਾ ਤਲ ਧਰਤੀ ਦੇ ਜ੍ਵਾਲਾ ਮੁਖੀ ਪਹਾੜਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਇਲਾਕੇ ਜੇਹਾ ਹੈ। ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਿਚ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬੱਦਲ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਹੈ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਗਰਮੀ ਬਹੁਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜ਼ੋਤਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਮੱਤ ਨਾਲ ਵੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਇਕ ਗ੍ਰਹਿ ਹੈ, ਜੋ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਕਰਾਚਾਰਜ ਦੇ ਮਤ ਨਾਲ ਵੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਇਕ ਗ੍ਰਹਿ ਹੈ, ਜੋ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਕਰਾਚਾਰਜ ਦੇ ਮੱਤ ਨਾਲ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜਲ ਰੂਪ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਤੇਜ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਜਿੰਨਾਂ ਹਿੱਸਾ ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਨਾ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਘੜਾ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਪਾਸਾ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਪਾਸਾ ਉਸੇ ਦੇ ਛਾਂ ਨਾਲ ਅਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਹਿਸੇ ਪੁਰ ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਹਿਸੇ ਪੁਰ ਜੋ ਸਾਡੇ ਵੱਲੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਮਸਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਤਦੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਇਕ ਰਾਸਿ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਅਰਥਾਤ ਸਮ ਸੂਤ੍ਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੇਧ ਨਾਲੋਂ ਪੂਰਬ ਵੱਲੇ ਹੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਕਲਾ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੇਧ ਸਮ ਸੂਤਰ ਪਾਤ ਨਾਲੋਂ ਜਿੰਨਾਂ ਬਹੁਤਾ ਹਟਦਾ ਜਾਏਗਾ, ਉਸ ਦਾ ਓਨਾ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹਿਸਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਜਾਏਗਾ। ਦੂਜ ਦੇ ਦਿਨ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਹਿਸੇ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਜਿੰਨਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਓਨਾ ਹਿੱਸਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਮਤਾਨੁਸਾਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੇਧ

ਨਾਲੋਂ ੬ ਰਾਸਿ ਪੁਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਉਸਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਚੰਦਰਮਾ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵੱਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੇਧ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਫਾਸਲਾ ਘਟ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੇਧ ਦੀ ਤਰਫ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਿਸਾ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਾਰ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਮਤਾਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਘਟਣ ਅਤੇ ਵੱਧਣ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਏਹੀ ਮੱਤ ਆਰਯਾ ਭੱਟ, ਸ੍ਰੀ ਪੱਤਿ, ਗਜਾਨ ਰਾਜ, ਲਲ, ਬ੍ਰਹਮ ਗੁਪਤ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਪੁਰਾਣੇ ਜੋਤਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਹੈ।

ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚੰਦਰਮਾ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਣ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਚੋਦਾਂ ਰਤਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਰਤਨ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿਚ ਗਿਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਰਾਹੂ ਨਾਮੀਂ ਦੈਂਤ ਦੇਵਤਾ ਰੂਪ ਬਣ ਕੇ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਚੁਪ ਚਾਪ ਬੈਠ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਦ ਚੰਦਰਮਾ ਨੇ ਇਹ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਉਸ ਅਸੁਰ ਦੇ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਜੋ ਰਾਹੂ ਅਤੇ ਕੇਤੂ ਹੋਏ। ਉਸੇ ਪੁਰਾਣੇ ਵੈਰ ਦੇ ਸਬੱਬ ਰਾਹੂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਸਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਧੱਬਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹਨ। ਕਈ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੱਖ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਦੇ ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਖਈ ਰੋਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸੇ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਲਾ ਹਿਰਨ ਲਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੱਤ ਵਿਚ ਇਉਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਚੰਦਰਮਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੁਰੂ-ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕਾਲਾ ਦਾਗ ਪੈ ਗਿਆ। ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਇਹ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਇੰਦਰ ਨੇ ਅਹਿਲਯਾ ਦਾ ਸਤ੍ਰ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਤਦ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਗੋਤਮ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਰਮੰਡਲ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਗ ਚਰਤ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਾਗ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਪੈ ਗਏ ਸਨ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸ੍ਰੀ ਉਨੀਸਵੋਂ ਅਵਤਾਰ 'ਚੰਦ੍' ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੯॥੧੫॥੪੧੭॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਉਨ੍ਹੀਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਚੰਦ' ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੧੯॥੧੫॥੪੧੭॥ ਚਲਦਾ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਾਹ ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਵੀਹਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ'

ਅਧਿਆਏ ਪਹਿਲਾ

ਸੁਬਾਹ ਮਰੀਚ ਕਤਲ

ਚੌਪਈ॥ ਅਬ ਮੈ ਕਹੌ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰਾ॥ ਜੈਸ ਜਗਤ ਮੋ ਕਰਾ ਪਸਾਰਾ॥
ਬਹੁਤੁ ਕਾਲ ਬੀਤਤ ਭਯੋ ਜਬੈ॥ ਅਸੁਰਨ ਬੰਸ ਪ੍ਰਗਟ ਭਯੋ ਤਬੈ॥ ੧॥

ਹੁਣ ਮੈਂ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਜਦ ਬੀਤ ਗਿਆ, ਤਦ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ॥ ੧॥

ਅਸੁਰ ਲਗੇ ਬਹੁ ਕਰੈ ਬਿਖਾਧਾ॥ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਤਿਨੈ ਤਨਕ ਮੈ ਸਾਧਾ॥
ਸਕਲ ਦੇਵ ਇਕਠੇ ਤਬ ਭਏ॥ ਛੀਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਜਹ ਥੇ ਤਿਹ ਗਏ॥ ੨॥

ਦੈਂਤ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਿਨ ਵਿਚ ਸਿੱਧਾ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਾਸ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਚਲੇ ਗਏ॥ ੨॥

ਬਹੁ ਚਿਰ ਬਸਤ ਭਏ ਤਿਹ ਠਾਮਾ॥ ਬਿਸ਼ਨ ਸਹਿਤ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜਿਹ ਨਾਮਾ॥
ਬਾਰ ਬਾਰ ਹੀ ਦੁਖਤ ਪੁਕਾਰਤ॥ ਕਾਨ ਪਰੀ ਕਲ ਕੇ ਧੁਨਿ ਆਰਤ॥ ੩॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਸਮੇਤ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤੇ ਜਿਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਓਥੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਰਹੇ ਅਤੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਹੀ ਦੁੱਖ ਭਰੀ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੁੱਖ ਭਰੀ ਪੁਕਾਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਪਈ, ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਲਈ॥ ੩॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ ਬਿਸ਼ਨਾਦਕ ਦੇਵ ਲਖੇ ਬਿਮਨੰ॥ ਮ੍ਰਿਦ ਹਾਸ ਕਰੀ ਕਰ ਕਾਲ ਧੁਨੰ॥
ਵਤਾਰ ਧਰੋ ਰਘੁਨਾਥ ਹਰੰ॥ ਚਿਰ ਰਾਜ ਕਰੋ ਸੁਖ ਸੋ ਅਵਧੰ॥ ੪॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਤੁਸੀਂ ਡਰੋ ਨਾ, ਮੈਂ ਆਪ ਰਘੂਕੁਲ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਾਂਗਾ। ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤਕ ਅਯੁਧਿਆ ਵਿਚ ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਰਾਜ ਕਰਾਂਗਾ॥੪॥

ਬਿਸ਼ਨੇਸ਼ ਧੁਣੰ ਸੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਮੁਖੰ॥ ਅਬ ਸੁੱਧ ਚਲੀ ਰਘੁਬੰਸ ਕਥੰ॥
ਜੁ ਪੈ ਛੋਰ ਕਥਾ ਕਵਿ ਯਾਹਰਵੈ॥ ਇਨ ਬਾਤਨ ਕੋ ਇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਬਢੈ॥੫॥

ਜਦ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਸੁਣ ਲਈ, ਤਾਂ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਹੁਣ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਨਿਰੋਲ ਰਘੁਬੰਸ ਦੀ ਕਥਾ ਤੁਰੀ ਹੈ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੇ ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਕਥਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਗ੍ਰੰਥ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ॥੫॥

ਤਿਹ ਤੇ ਕਹੀ ਥੋਰੀਐ ਬੀਨ ਕਥਾ॥ ਬਲਿ ਤ੍ਰੈ ਉਪਜੀ ਬੁਧ ਮੱਧਿ ਜਥਾ॥
ਜਹ ਭੂਲਿ ਭਈ ਹਮ ਦੇ ਲਹੀਯੋ॥ ਸੁ ਕਥੋ ਤਹ ਅੱਛ੍ਰ ਬਨਾ ਕਹੀਯੋ॥੬॥

ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੰਖੇਪ ਕਥਾ ਕਹੀ ਹੈ, ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੇਰੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ, ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ 'ਭੁਲ ਹੋਈ' ਹੋਵੇ, ਉਹ ਮੇਰੀ ਮੰਨਣਾ ਹੇ ਕਵੀਓ! ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਬਣਾ ਕੇ ਕਥਨ ਕਰਨਾ॥੬॥

ਰਘੁਰਾਜ ਭਯੋ ਰਘੁਬੰਸ ਮਣੰ॥ ਜਿਹ ਰਾਜ ਕਰਯੋ ਪੁਰ ਅਉਧ ਘਣੰ॥
ਸੋਊ ਕਾਲ ਜਿਣਯੋ ਨ੍ਰਿਪਰਾਜ ਜਬੰ॥ ਭੂਅ ਰਾਜ ਕਰਯੋ ਅਜ ਰਾਜ ਤਬੰ॥੭

ਇਸ ਰਾਘਵ ਕੁਲ ਵਿਚ ਮਣੀ ਸਮਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ 'ਰਘੁ' ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਅਯੁਧਿਆ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਮਹਾਰਾਜੇ ਰਘੁ ਨੂੰ ਕਾਲ ਨੇ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਾਜ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ 'ਅਜ ਰਾਜ' ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ॥੭॥

ਅਜ ਰਾਜ ਹਣਯੋ ਜਬ ਕਾਲ ਬਲੀ॥ ਸੁ ਨ੍ਰਿਪਤ ਕਥਾ ਦਸਰਥ ਚਲੀ॥
ਚਿਰ ਰਾਜ ਕਰੋ ਸੁਖ ਸੋਂ ਅਵਧੰ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਮਾਰ ਬਿਹਾਰ ਬਣੰ ਸੁ ਪ੍ਰਭੰ॥੮॥

'ਅਜ' ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਬਲੀ ਕਾਲ ਨੇ ਮਾਰ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ਦਸਰਥ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਤੁਰੀ ਅਰਥਾਤ ਫਿਰ ਦਸਰਥ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਬੜਾ ਚਿਰ ਅਯੁਧਿਆ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਰਾਜਾ ਹਿਰਨ ਮਾਰਨ ਲਈ ਬਣ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥੮॥

ਜਗ ਧਰਮ ਕਥਾ ਪ੍ਰਚੁਰੀ ਤਬ ਤੇ॥ ਸੁ ਮਿਤ੍ਰੇਸ਼ ਮਹੀਪ ਭਯੋ ਜਬ ਤੇ॥
ਦਿਨ ਰੈਣ ਬਨੈਸਨ ਬੀਚ ਫਿਰੈ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਜ ਕਰੀ ਮ੍ਰਿਗ ਨੇਤ ਹਰੈ॥੯॥

ਜਗ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੀ ਕਥਾ ਤਦ ਤੋਂ ਫੈਲ ਗਈ, ਜਦ ਤੋਂ ਦਸਰਥ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਘੋਰ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਭਾਵ ਸ਼ੇਰ, ਕਰੀ ਭਾਵ ਹਾਥੀ ਤੇ ਹਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਤ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥੯॥

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਥਾ ਉਹ ਠੌਰ ਭਈ॥ਅਬ ਰਾਮ ਜਯਾ ਪਰ ਬਾਤ ਗਈ॥
ਕੁਹੜਾਮ ਜਹਾਂ ਸੁਨੀਐ ਸ਼ਹਰੰ॥ ਤਹੱ ਕੌਸਲ ਰਾਜ ਨ੍ਰਿਪੇਸ਼ ਬਰੰ॥੧੦॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਤਾਂ ਉਸ ਪਾਸੇ ਹੋਈ, ਹੁਣ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਪੁਰ ਵਾਰਤਾ ਆ ਗਈ। ਜਿਹੜਾ 'ਕੁਹੜਾਮ ਸ਼ਹਿਰ ਸੁਣੀਂਦਾ ਹੈ, ਕੌਸ਼ਲ ਰਾਜ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੀ ਉਥੋਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ॥੧੦॥

ਭਾਵਾਰਥ : - ਘਾਘਰਾ ਤੇ ਸਰਜੂ, ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕੌਸ਼ਲ' ਹੈ, ਇਥੋਂ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਅਯੁਧਿਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਅਯੁਧਿਆ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹੀ 'ਕੁਹੜਾਮ' ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ।

ਉਪਜੀ ਤਹ ਧਾਮ ਸੁਤਾ ਕੁਸ਼ਲੰ॥ ਜਿਹ ਜੀਤ ਲਈ ਸਸ ਅੰਗ ਕਲੰ॥
ਜਬ ਹੀ ਸੁਧ ਪਾਇ ਸੁਯੰਬ੍ਰ ਕ੍ਰਿਓ॥ਅਵਧੇਸ਼ ਨਰੇਸ਼ਹ ਚੀਨ੍ ਬਰਿਓ॥੧੧॥

ਉਸ 'ਕੁਹੜਾਮ ਪਤਿ' ਦੇ ਘਰ ਕੁਸ਼ਲਿਆ ਨਾਮ ਦੀ ਇਕ ਕੰਨਿਆ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਜਿਸ ਨੇ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀਆਂ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਕਲਾਂ ਜਿਤ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਕੰਨਿਆਂ ਨੇ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲੀ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸ੍ਵਯੰਬਰ ਰਚਾ ਦਿੱਤਾ, ਕੁਸ਼ਲਿਆ ਨੇ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਅਵਧੇਸ਼ ਅਯੁਧਿਆ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਨੂੰ ਵਰ ਲਿਆ॥੧੧॥

ਪੁਨਿ ਸੈਨ ਸਮਿੱਤ੍ਰ ਨਰੇਸ਼ ਬਰੰ॥ ਜਿਹ ਜੁਧ ਲਯੋ ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ ਹਰੰ॥
ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ ਤਿਹ ਧਾਮ ਭਈ ਦੁਹਿਤਾ॥ਜਿਹ ਜੀਤ ਲਈ ਸਸ ਸੂਰ ਪ੍ਰਭਾ॥੧੨॥

ਫਿਰ ਇਕ 'ਸੁਮਿਤ੍ਰ ਸੈਨ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਯੁਧ ਕਰਕੇ ਮੱਦਰ ਦੇਸ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ 'ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ' ਨਾਂ ਦੀ ਕੰਨਿਆ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਚੰਦਰਮਾ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ॥੧੨॥

ਸੋਊ ਬਾਰਿ ਸਬੁੱਧ ਭਈ ਜਬ ਹੀ॥ ਅਵਧੇਸ਼ਹ ਚੀਨ ਬਰਿਓ ਤਬ ਹੀ॥
ਗਨ ਯਾਹ ਭਯੋ ਕਸ਼ਟੁਆਰ ਨ੍ਰਿਪੰ॥ਜਿਹੱ ਕੇਕਈ ਧਾਮ ਸੁ ਤਾਸੁ ਪ੍ਰਭੰ॥੧੩॥

ਓਹ ਲੜਕੀ ਜਦੋਂ ਹੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੋਈ, ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਵਰ ਲਿਆ। ਇਹ ਗਿਣ ਕੇ ਹੁਣ ਕਸ਼ਟੁਆਰ ਰਾਜੇ ਦਾ ਹਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸਦੇ ਘਰ ਕੇਕਈ ਨਾਮ ਦੀ ਲੜਕੀ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥੧੩॥

ਇਨ ਤੇ ਗ੍ਰਹ ਮੋ ਸੁਤ ਜਉਨ ਥੀਓ॥ ਤਬ ਬੈਠ ਨਰੇਸ ਬਿਚਾਰ ਕੀਓ॥
ਤਬ ਕੇਕਈ ਨਾਰ ਬਿਚਾਰ ਕਰੀ॥ ਜਿਹੱ ਤੇ ਸਸ ਸੂਰਜ ਸੋਭ ਧਰੀ॥ ੧੪॥

ਜਦੋਂ ਦਸਰਥ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਕੇਕਈ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਕਸਟੁਆਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਇਸ ਦੇ ਪੇਟ ਤੋਂ ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜੇਹੜਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹੀ ਰਾਜ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਇਹ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਲੜਕੀ ਵਿਆਹ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਦਸਰਥ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਕੇਕਈ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ। ਤਾਂ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਤੋਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਨੇ ਸੋਭਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਦਸਰਥ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੇਕਈ ਚੰਦਰਮਾਂ ਸੂਰਜ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਨਜ਼ਰ ਆਈ॥ ੧੪॥

ਤਿਹ ਬਜਾਹਤ ਮਾਂਗ ਲਏ ਦੁ ਬਰੰ॥ ਜਿਹ ਤੇ ਅਵਧੇਸ਼ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹਰੰ॥
ਸਮਝੀ ਨ ਨਰੇਸ਼ੁਰ ਬਾਤ ਹੀਏ॥ ਤਬ ਹੀ ਤਹ ਕੋ ਬਰ ਦੋਇ ਦੀਏ॥ ੧੫॥

ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਕੇਕਈ ਨੇ ਦੋ ਵਰ ਮੰਗ ਲਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨਾਸ ਹੋਏ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਸਮਝੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋ ਵਰ ਦੇਣੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਏ॥ ੧੫॥

ਭਾਵਾਰਥ : - ਰਾਮਾਯਣਾਂਕ ਦੇ ਸਫਾ ੫੭ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ "ਭਰਤ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ, ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਕੇਕਈ ਦੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਨੇ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਕਰਾ ਲਈ ਸੀ, ਕਿ ਕੇਕਈ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਰਾਜ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਸ਼ਰਤ ਤੇ ਕੇਕਈ ਦਾ ਵਿਵਾਹ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦਸਰਥ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਮੀਪਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਰਥ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪਟਰਾਣੀਆਂ ਸਨ, ਤੀਜੀ ਪਟਰਾਣੀ ਕੇਕਈ ਨੇ ਤਦੋ ਇਹ ਵਰ ਮੰਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪੁਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਵੱਡਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਨਬਾਸ ਮਿਲੇ। ਦਸਰਥ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵਰ ਦੇ ਦੇਣੇ ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਦੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ। ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਹੋ ਵਰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੋਏ।

ਪੁਨ ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਜੁੱਧ ਪਰੋ॥ ਜਹ ਜੁੱਧ ਘਣੋ ਨ੍ਰਿਪ ਆਪ ਕਰੋ॥
ਹਤ ਸਾਰਥੀ ਸਜੰਦਨ ਨਾਰ ਹਕਿਯੋ॥ ਯਹ ਕੌਤਕ ਦੇਖ ਨਰੇਸ਼ ਚਕਿਯੋ॥ ੧੬॥

ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਫਿਰ ਇਕ ਸਮੇਂ ਜੰਗ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਜੰਗ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਦਾ, ਰਥਵਾਹੀ, ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਸਰਥ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਕੇਕਈ ਰਾਣੀ ਨੇ, ਰੱਥ ਨੂੰ ਆਪ ਹੱਕਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ

ਚੌਕ੍ਰਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ॥੧੬॥

ਪੁਨ ਰੀਝ ਦਏ ਦੋਊ ਤੀਅ ਬਰੰ॥ ਚਿਤ ਮੋ ਸੁ ਬਿਚਾਰ ਕਛੂ ਨ ਕਰੰ॥
ਕਹੀ ਨਾਟਕ ਮੱਧ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਥਾ॥ ਜਯ ਦੀਨ ਸੁਰੇਸ਼ ਨਰੇਸ਼ ਜਥਾ॥੧੭॥

ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਦੋ ਵਰ ਦੇਣੇ ਮੰਨ ਲਏ, ਚਿਤ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਕਥਾ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨਾਟਕ, ਅਤੇ ਰਾਮਾਇਣ ਆਦਿਕ ਰਾਮ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਕਹੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਰਥ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਦੈਂਤਾਂ ਤੋਂ ਜਿੱਤ ਲੈ ਦਿੱਤੀ ਸੀ॥੧੭॥

ਭਾਵਾਰਥ : - ਪਿਛੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੇਕਈ ਦੇ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੋ ਵਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਦੇਵਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਕੇਕਈ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੋ ਵਰ ਦੇਣੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਨਾਟਕ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

ਅਰਿ ਜੀਤਿ ਅਨੇਕ ਅਨੇਕ ਬਿਧੰ॥ ਸਭ ਕਾਜ ਨਰੇਸ੍ਵਰ ਕੀਨ ਸਿਧੰ॥
ਦਿਨ ਰੈਣ ਬਿਹਾਰਤ ਮੱਧ ਬਣੰ॥ ਜਲ ਨੈਨ ਦਿਜਾਇ ਤਹਾਂ ਸ੍ਰਵਣੰ॥੧੮॥

ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀ ਜਿੱਤ ਲਏ, ਰਾਜੇਸ੍ਵਰ ਦਸਰਥ ਨੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਿੱਧ ਕਰ ਲਏ। ਦਸਰਥ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਥੇ ਹੀ ਸ੍ਰਵਣ ਨਾਮ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਲ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆ ਗਿਆ॥੧੮॥

ਪਿਤ ਮਾਤ ਤਜੇ ਦੋਊ ਅੰਧ ਭੁਯੰ॥ ਗਹਿ ਪਾਤ੍ਰ ਚਲਿਯੋ ਜਲੁ ਲੈਨ ਸੁਯੰ॥
ਮੁਨਿ ਨੋ ਦਿਤ ਕਾਲ ਸਿਧਾਰ ਤਹਾਂ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਬੈਠ ਪਤਊਵਨ ਬਾਂਧ ਜਹਾਂ॥੧੯॥

ਸ੍ਰਵਣ ਆਪਣੇ ਦੋਹਾਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਵੈਂਹਗੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਛੱਡ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਆਪ ਬਰਤਨ ਫੜ ਕੇ ਜਲ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਚਲਾ ਆਇਆ ਸੀ। ਸ੍ਰਵਣ ਮੁਨੀ ਕਾਲ ਦਾ, ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਉਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਦਸਰਥ ਰਾਜਾ, ਸ਼ਿਸ਼ਤ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬੈਠਾ ਸੀ॥੧੯॥

ਭਭਕੰਤ ਘਟੰ ਅਤਿ ਨਾਦਿ ਹੁਅੰ॥ ਧੁਨਿ ਕਾਨ ਪਰੀ ਅਜ ਰਾਜਸੁਅੰ॥
ਗਹਿ ਪਾਨ ਸੁ ਬਾਣਹਿ ਤਾਨ ਧਨੰ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਜਾਣ ਦਿਜੰ ਸਰ ਸੁੱਧ ਹਨੰ॥੨੦॥

ਘੜੇ ਦਾ ਭੱਕ ਭੱਕ ਕਰ ਕੇ ਜਦੋਂ ਵੱਡਾ ਸ਼ਬਦ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਅਜ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਦਸਰਥ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਉਹ ਅਵਾਜ਼ ਪਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਫੜ ਕੇ, ਧਨੁੱਖ ਖਿਚਿਆ ਅਤੇ ਹਿਰਨ ਸਮਝ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੨੦॥

ਗਿਰ ਗਜੋ ਸੁ ਲਗੇ ਸਰ ਸੁੱਧ ਮੁਨੰ ॥ ਨਿਸਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਹਹਕਾਰ ਧੁਨੰ ॥
ਮ੍ਰਿਗਨਾਂਤ ਕਹਾ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਇ ਲਹੈ ॥ ਦਿਜ ਦੇਖ ਦੋਊ ਕਰ ਦਾਂਤ ਗਹੈ ॥ ੨੧ ॥

ਤੀਰ ਦੇ ਲੱਗਦਿਆਂ ਹੀ ਮੁਨੀ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ 'ਹਾਇ ਹਾਇ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਿਕਲੀ। ਕਿਥੇ ਹਿਰਨ ਮਰਿਆ ਹੈ ਇਹ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ ਰਾਜਾ ਤਲਾਬ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕੰਢੇ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਦੰਦਾ ਨਾਲ ਫੜ ਲਏ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜਾ ਗ਼ਮ ਨਾਲ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ॥ ੨੧ ॥

ਸਰਵਣ ਬਾਚਿ ॥ ਕਛੁ ਪ੍ਰਾਨ ਰਹੇ ਤਿਹ ਮੱਧ ਤਨੰ ॥ ਨਿਕਰੰਤ ਕਹਾ ਜੀਅ ਬਿੱਪ ਨ੍ਰਿਪੰ ॥
ਮੁਰ ਤਾਤਰੁ ਮਾਤ ਨ੍ਰਿਚੱਛ ਪਰੇ ॥ ਤਿਹ ਪਾਨ ਪਿਆਇ ਨ੍ਰਿਪਾਧ ਮਰੇ ॥ ੨੨ ॥

ਸ੍ਰਵਣ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਣ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੇ ਦੇਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਨੀਚ ਰਾਜੇ! ਮੇਰੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਮਾਤਾ ਤੇ ਪਿਤਾ ਫਲਾਣੀ ਥਾਂ ਤੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆ ਦੇਹੁ ॥ ੨੨ ॥

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ॥ ਬਿਨ ਚੱਛ ਭੂਪ ਦੋਊ ਤਾਤ ਮਾਤ ॥ ਤਿਨ ਦੇਹ ਪਾਨ ਤੁਹ ਕਹੌ ਬਾਤ ॥
ਮਮ ਕਥਾ ਨ ਤਿਨ ਕਹੀਯੋ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ਸੁਨਿ ਮਰਜੋ ਪੁਤ੍ਰ ਤੇਊ ਹੋਹਿ ਛੀਨ ॥ ੨੩ ॥

ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ, ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਇਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਪਿਆ ਦੇਹੁ। ਹੇ ਚਤੁਰ! ਮੇਰੀ ਕਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਦੱਸੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਮਰਨਾ ਸੁਣਦਿਆਂ ਦੋਵੇਂ ਮਰ ਜਾਣਗੇ ॥ ੨੩ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਜਬੈ ਦਿਜ ਕਹੈ ਬੈਨ ॥ ਜਲ ਸੁਨਤ ਭੂਪ ਚੁਐ ਚਲੇ ਨੈਨ ॥
ਧ੍ਰਿਗ ਮੋਹ ਜਿਨ ਸੁ ਕੀਨੋ ਕੁਕਰਮ ॥ ਹਤਿ ਭਯੋ ਰਾਜ ਅਰੁ ਗਯੋ ਧਰਮ ॥ ੨੪ ॥

ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹੇ ਤਾਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾ ਤੋਂ ਜਲ ਵੱਗ ਤੁਰਿਆ। ਦਸਰਥ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਐਸਾ ਬੁਰਾ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਰਮ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ॥ ੨੪ ॥

ਜਬ ਲਯੋ ਭੂਪ ਤਿਹ ਸਰ ਨਿਕਾਰ ॥ ਤਬ ਤਜੇ ਪ੍ਰਾਣ ਮੁਨ ਬਰ ਉਦਾਰ ॥
ਪੁਨ ਭਯੋ ਰਾਵ ਮਨ ਮੈ ਉਦਾਸ ॥ ਗ੍ਰਿਹ ਪਲਟ ਜਾਨ ਕੀ ਤਜੀ ਆਸ ॥ ੨੫ ॥

ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਕਢ ਲਿਆ, ਤਦੋਂ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ। ਫਿਰ ਰਾਜਾ ਮਨ ਵਿਚ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਘਰ ਮੁੜ ਜਾਣ ਦੀ ਆਸਾ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ॥ ੨੫ ॥

ਜੀਅ ਠਟੀ ਕਿ ਧਾਰੋ ਜੋਗ ਭੇਸ॥ ਕਹੂੰ ਬਸੋ ਜਾਇ ਬਨਿ ਤਿਆਗਿ ਦੇਸ॥
ਕਿਹ ਕਾਜ ਮੋਰ ਯਹ ਰਾਜ ਸਾਜ॥ ਦਿਜ ਮਾਰਿ ਕੀਯੋ ਜਿਨ ਅਸ ਕੁਕਾਜ॥ ੨੬॥

ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰ ਲਈ, ਕਿ ਜੋਗ ਭੇਸ ਨੂੰ ਧਾਰ ਲਵਾਂ, ਅਤੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਕਿਤੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵਾਸਾ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇਹ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਕਿਸ ਕੰਮ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੨੬॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹੀ ਪੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ਸਭ ਜਗਤਿ ਕਾਲ ਕਰ ਮੈ ਅਧੀਨ॥
ਅਬ ਕਰੋ ਕਛੂ ਐਸੋ ਉਪਾਇ॥ ਜਾ ਤੇ ਸੁ ਬਚੈ ਤਿਹ ਤਾਤ ਮਾਇ॥ ੨੭॥

ਚਤੁਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਕਿ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ, ਕ੍ਰਿਆ ਕਾਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਹੁਣ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਉਪਾ ਕਰਾਂ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਬਚ ਜਾਣ॥ ੨੭॥

ਭਰਿ ਲਯੋ ਕੁੰਭ ਸਿਰ ਪੈ ਉਠਾਇ॥ ਤੱਹ ਗਯੋ ਜਹਾਂ ਦਿਜ ਤਾਤ ਮਾਇ॥
ਜਬ ਗਯੋ ਨਿਕਟ ਤਿਨ ਕੇ ਸੁ ਧਾਰ॥ ਤਬ ਲਖੀ ਦੁਹੂੰ ਤਿਹ ਪਾਵ ਚਾਰ॥ ੨੮॥

ਘੜਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਭਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚੁਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਥੇ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਸਨ। ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਖੜਾਕ ਨੂੰ ਸੁਣ ਲਿਆ॥ ੨੮॥

ਦਿਜ ਬਾਚ ਰਾਜਾ ਸੋਂ॥ ਕੱਹ ਕਹੋ ਪੁਤ੍ਰ ਲਾਗੀ ਅਵਾਰ॥ ਸੁਨਿ ਰਹਿਓ ਮੋਨ ਭੂਪਤ ਉਦਾਰ॥
ਫਿਰਿ ਕਹ੍ਯੋ ਕਾਹਿ ਬੋਲਤ ਨ ਪੂਤ॥ ਚੁਪ ਰਹੇ ਰਾਜ ਲਹਿਕੈ ਕਸੂਤ॥ ੨੯॥

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਦੱਸੋ ਪੁੱਤਰ, ਦੇਰੀ ਕਿਉਂ ਲੱਗੀ ਹੈ ? ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਭਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਰਾਜਾ, ਚੁਪ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਬੁੱਢੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਮੁੜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ! ਬੋਲਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਕੀ ਬੋਲਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਚੁਪ ਰਿਹਾ॥ ੨੯॥

ਨ੍ਰਿਪ ਦੀਓ ਪਾਨ ਤਿਹ ਪਾਨ ਜਾਇ॥ ਚਕਿ ਰਹੇ ਅੰਧ ਤਿੱਹ ਕਰ ਛੁਹਾਇ॥
ਕਰ ਕੋਪ ਕਹਿਯੋ ਤੂ ਆਹਿ ਕੋਇ॥ ਇਮ ਸੁਨਤ ਸ਼ਬਦ ਨ੍ਰਿਪ ਦਯੋ ਰੋਇ॥ ੩੦॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਸ ਦਸਰਥ ਦੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਛੋਹ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੱਚ ਦੱਸ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈ ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਸੁਣਦਿਆਂ ਰਾਜਾ ਰੋ ਪਿਆ॥ ੩੦॥

ਰਾਜਾ ਬਾਚ ਦਿਜ ਸੋਂ ॥

ਹੱਉ ਪੁਤ੍ਰ ਘਾਤ ਤਵ ਬ੍ਰਹਮਣੇਸ਼॥ ਜਿਹ ਹਨਿਯੋ ਸ੍ਰਵਣ ਤਵ ਸੁਤ ਸੁਦੇਸ਼॥
ਮੈ ਪਰਜੋ ਸਰਣ ਦਸਰਥ ਰਾਇ॥ ਚਾਹੋ ਸੁ ਕਰੋ ਮੋਹਿ ਬਿੱਪ ਆਇ॥ ੩੧॥

ਹੇ ਰਾਜ ਰਿਖੀ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਤੇਰੇ ਸਰਵਣ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਦਸਰਥ ਰਾਜਾ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਣੀ ਪਿਆ ਹਾਂ, ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ! ਜੋ ਕਰਨਾ ਚਾਹੋ, ਉਹੀ ਵਰਤਾਉ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਰੋ॥ ੩੧॥

ਰਾਖੈ ਤੁ ਰਾਖ ਮਾਰੈ ਤੁ ਮਾਰ॥ ਮੈ ਪਰੋ ਸ਼ਰਣ ਤੁਮਰੈ ਦੁਆਰ॥
ਤਬ ਕਹੀ ਤਿਨੋ ਦਸਰਥ ਰਾਇ॥ ਬਹੁ ਕਾਸ਼ਟ ਅਗਨ ਦ੍ਵੈ ਦੇਇ ਮੰਗਾਇ॥ ੩੨॥

ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਰਖਿਆ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਰਖੋ, ਮਾਰਿਆ ਚਾਹੋ ਤਾ ਮਾਰੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਣੀ ਪਿਆ ਹਾਂ। ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਦਸਰਥ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਲਕੜਾਂ ਅਤੇ ਅੱਗ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੰਗਵਾ ਦੇਹ॥ ੩੨॥

ਤਬ ਲੀਯੋ ਅਧਿਕ ਕਾਸ਼ਟ ਮੰਗਾਇ॥ ਚੜ ਬੈਠੇ ਤਹਾਂ ਸਲ੍ਹ ਕੰਉ ਬਨਾਇ॥
ਚਹੂੰ ਓਰ ਦਈ ਜੁਆਲਾ ਜਗਾਇ॥ ਦਿਜ ਜਾਨ ਗਈ ਪਾਵਕ ਸਿਰਾਇ॥ ੩੩॥

ਤਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਲਕੜਾਂ ਮੰਗਵਾ ਲਈਆਂ, ਉਸ ਦੀ ਚਿਖਾ ਬਣਾ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਬੈਠੇ। ਚੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਅੱਗ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਅੱਗ ਠੰਡੀ ਹੋ ਗਈ॥ ੩੩॥

ਤਬ ਜੋਗ ਅਗਨਿ ਤਨ ਤੇ ਉਪ੍ਰਾਜ॥ ਦੂਹੂੰ ਮਰਨ ਜਰਨ ਕੋ ਸਜਿਯੋ ਸਾਜ॥
ਤੇ ਭਸਮ ਭਏ ਤਿਹ ਬੀਚ ਆਪ॥ ਤਿਹ ਕੋਪ ਦੂਹੂੰ ਨ੍ਰਿਪ ਦੀਯੋ ਸ੍ਰਾਪ॥ ੩੪॥

ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋਗ ਅਗਨਿ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਸੜ ਕੇ ਮਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਬਣਾ ਲਈ। ਉਸ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪ ਸੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥ ੩੪॥

ਦਿਜ ਬਾਚ ਰਾਜਾ ਸੋਂ ॥

ਜਿਮ ਤਜੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹਮ ਸੁਤਿ ਬਿਛੋਹ॥ ਤਿਮ ਲਗੋ ਸ੍ਰਾਪ ਸੁਨ ਭੂਪ ਤੋਹ॥
ਇਮ ਭਾਖ ਜਰਜੋ ਦਿਜ ਸਹਿਤ ਨਾਰਿ॥ ਤਜ ਦੇਹ ਕੀਯੋ ਸੁਰਪੁਰ ਬਿਹਾਰ॥ ੩੫॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗੇ ਹਨ। ਹੇ ਰਾਜਨ!

ਸੁਣੋ, ਤੈਨੂੰ ਸਾਡਾ ਇਹ ਸਰਾਪ ਲੱਗੇ, ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਵੀ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗੇਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਹਿ ਕੇ, ਇਸਤਰੀ ਸਮੇਤ ਸੜ ਗਿਆ। ਦੇਹ ਤਿਆਗ ਕੇ, ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ॥ ੩੫॥

ਰਾਜਾ ਬਾਚ॥ ਤਬ ਚਹੀ ਭੂਪ ਹਉਂ ਜਰੋਂ ਆਜ॥ ਕੈ ਅਤਿਥ ਹੋਊਂ ਤਜ ਰਾਜ ਸਾਜ॥
ਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਜੈ ਕੈ ਕਰਹੋਂ ਉਚਾਰ॥ ਮੈ ਦਿਜ ਆਯੋ ਨਿਜ ਕਰ ਸੰਘਾਰ॥੩੬॥

ਤਦ ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅੱਜ ਮੈਂ ਵੀ ਸੜ ਜਾਵਾਂ? ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਾਜ ਛੱਡ ਕੇ, ਜੋਗੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂ? ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਜਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਵਾਂ ਕਿ 'ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ'॥ ੩੬॥

ਦੇਵ ਬਾਨੀ ਬਾਚ॥ ਤਬ ਭਈ ਦੇਵ ਬਾਨੀ ਬਨਾਇ॥ ਜਿਨ ਕਰੋ ਦੁੱਖ ਦਸਰਥ ਰਾਇ॥
ਤਵ ਧਾਮ ਹੋਹਿਗੇ ਪੁਤ੍ਰ ਬਿਸ਼ਨ॥ ਸਭ ਕਾਜ ਆਜ ਸਿਧ ਭਏ ਜਿਸਨ॥੩੭॥

ਤਦੋਂ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ-ਹੇ ਦਸਰਥ ਰਾਜੇ! ਤੁਸੀਂ ਦੁਖੀ ਨਾ ਹੋਵੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣਗੇ। ਅਜ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੩੭॥

ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਸੁ ਨਾਮ ਰਾਮਾਵਤਾਰ॥ ਕਰ ਹੈ ਸੁ ਸਕਲ ਜਗ ਕੋ ਉਧਾਰ॥
ਕਰ ਹੈ ਸੁ ਤਨਕ ਮੈ ਦੁਸ਼ਟ ਨਾਸ॥ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕੀਰਤ ਕਰ ਹੈ ਪ੍ਰਕਾਸ॥੩੮॥

ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ 'ਰਾਮ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏਗਾ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰੇਗਾ। ਉਹ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੇਗਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਗਤ ਤੇ ਆਪਣੀ ਕੀਰਤੀ ਦਾ ਉਜਾਲਾ ਕਰੇਗਾ॥ ੩੮॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਨਚਿੰਤ ਭੂਪ ਚਿੰਤ ਧਾਮ ਰਾਮ ਰਾਇ ਆਇ ਹੈਂ॥
ਦੁਰੰਤ ਦੁਸ਼ਟ ਜੀਤ ਕੈ ਸੁ ਜੈਤ ਪੱਤ੍ਰ ਪਾਇ ਹੈਂ॥
ਅਖਰਬ ਗਰਬ ਜੇ ਭਰੇ ਸੁ ਸਰਬ ਗਰਬ ਘਾਲ ਹੈਂ॥
ਫਿਰਾਇ ਛੱਤ੍ਰ ਸੀਸ ਪੈ ਛਤੀਸ ਛੋਣ ਪਾਲ ਹੈਂ॥੩੯॥

ਰਾਜਨ! ਚਿੱਤ ਤੋਂ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਜਾਓ, ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਰਾਮ ਰਾਜਾ ਆਵੇਗਾ ਜੋ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ, ਵਿਜੈ ਪੱਤਰ ਪਾਵੇਗਾ। ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹੰਕਾਰ ਨਾਸ ਕਰੇਗਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਛੱਤਰ ਫਿਰਾਏਗਾ, ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇਗਾ॥ ੩੯॥

ਅਖੰਡ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕੈ ਅਡੰਡ ਡੰਡ ਦੰਡ ਹੈਂ॥
ਅਜੀਤ ਜੀਤ ਜੀਤ ਕੈ ਬਿਸੇਖ ਰਾਜ ਮੰਡ ਹੈਂ॥
ਕਲੰਕ ਦੂਰ ਕੈ ਸਭੈ ਨਿਸ਼ੰਕ ਲੰਕ ਘਾਇ ਹੈਂ॥
ਸੁ ਜੀਤ ਬਾਹ ਬੀਸ ਗਰਬ ਈਸ ਕੋ ਮਿਟਾਇ ਹੈਂ॥੪੦॥

ਉਹ ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰੇਗਾ। ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਦੰਡ ਹੀਣਿਆਂ ਨੂੰ ਡੰਡ ਦੇਵੇਗਾ। ਨਾ ਜਿਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਜਿੱਤ ਕੇ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰੇਗਾ। ਸਾਰੇ ਕਲੰਕ ਦੂਰ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੋ ਕੇ ਲੰਕਾ ਨੂੰ ਮਾਰੇਗਾ। ਵੀਹ ਬਾਹਵਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਜਿਤ ਕੇ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਮਿਟਾਵੇਗਾ॥ ੪੦॥

ਸਿਧਾਰ ਭੂਪ ਧਾਮ ਕੋ ਇਤੋ ਨ ਸ਼ੋਕ ਕੋ ਧਰੋ॥
ਬੁਲਾਇ ਬਿੱਪ ਛੋਣ ਕੇ ਅਰੰਭ ਜੱਗ ਕੋ ਕਰੋ॥
ਸੁਣੰਤ ਬੈਣ ਰਾਵ ਰਾਜਧਾਨੀਐ ਸਿਧਾਰੀਅੰ॥
ਬੁਲਾਇਕੈ ਬਸ਼ਿਸ਼ਟ ਰਾਜਸੂਇ ਕੋ ਸੁਧਾਰੀਅੰ॥੪੧॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਘਰ ਜਾਓ, ਰਤਾ ਮਾਤ੍ਰ ਵੀ ਸ਼ੋਕ ਨਾ ਮੰਨੋ, ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਜੱਗ ਨੂੰ ਅਰੰਭ ਕਰੋ। ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਇਹਨਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਰਾਜਧਾਨੀ ਅਯੁਧਿਆ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਰਾਜਸੂਅ ਜੱਗ ਕਰਨ ਲੱਗਾ॥ ੪੧॥

ਅਨੇਕ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਨਰੇਸ਼ ਬੋਲਕੈ ਲਏ॥
ਦਿਜੇਸ਼ ਬੇਸ ਬੇਸ ਕੇ ਛਿਤੇਸ਼ ਧਾਮ ਆ ਗਏ॥
ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਮਾਨ ਕੈ ਦਿਵਾਨ ਬੋਲਕੈ ਲਏ॥
ਸੁ ਜੱਗ ਰਾਜਸੂਇ ਕੋ ਅਰੰਭ ਤਾ ਦਿਨਾ ਭਏ॥੪੨॥

ਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਨੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਬੁਲਾ ਲਏ ਅਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਏ। ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਦੇ ਕੇ, ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ, ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਰਾਜਸੂਅ ਯੱਗ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੪੨॥

ਸੁ ਪਾਦਿ ਅਰਘ ਆਸਨੰ ਅਨੇਕ ਧੂਪ ਦੀਪ ਕੈ॥
ਪਖਾਰ ਪਾਇ ਬ੍ਰਹਮਣੰ ਪ੍ਰਦੱਛਨਾ ਬਿਸੇਖ ਦੈ॥

ਕਰੋਰ ਕੋਰ ਦੱਛਨਾਦਿ ਏਕ ਏਕ ਕਉ ਦਈ॥
ਸੁ ਜੱਗ ਰਾਜਸੂਇ ਕੀ ਅਰੰਭ ਤਾ ਦਿਨਾ ਭਈ॥੪੩॥

ਚਰਣ ਧੋਣ ਲਈ ਪਾਣੀ, ਆਸਣ ਤੇ ਧੂਪ ਦੀਪ ਦੇ ਕੇ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਧੋ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਕ੍ਰੋੜ ਕ੍ਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਦਛਣਾਂ ਇਕ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਰਾਜਸੂਯ ਯੱਗ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ॥੪੩॥

ਨਟੇਸ਼ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਅਨੇਕ ਗੀਤ ਗਾਵਹੀ॥
ਅਨੰਤ ਦਾਨ ਮਾਨ ਲੈ ਬਿਸੇਖ ਸੋਭ ਪਾਵਹੀ॥
ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਲੋਗ ਜੇ ਭਏ ਸੁ ਜਾਤ ਕਉਨ ਤੇ ਕਹੇ॥
ਬਿਮਾਨ ਆਸਮਾਨ ਕੇ ਪਛਾਨ ਮੋਨ ਹੁਐ ਰਹੇ॥੪੪

ਨਟ-ਰਾਜ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਏ ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਤੋਂ ਬੇਅੰਤ ਦਾਨ ਤੇ ਮਾਣ ਲੈ ਕੇ ਵਡੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿੰਨੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਕਿਸ ਪਾਸੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਦੇਵਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਚੁਪ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥੪੪॥

ਹੁਤੀ ਜਿਤੀ ਅਪੱਛਰਾ ਚਲੀ ਸੁਵਰਗ ਛੋਰ ਕੈ॥
ਬਿਸੇਖ ਹਾਇ ਭਾਇ ਕੈ ਨਚੰਤ ਅੰਗ ਮੋਰ ਕੈ॥
ਬਿਅੰਤ ਭੂਪ ਰੀਝਹੀ ਅਨੰਤ ਦਾਨ ਪਾਵਹੀਂ॥
ਬਿਲੋਕ ਅੱਛਰਾਨ ਕੋ ਅਪੱਛਰਾ ਲਜਾਵਹੀਂ॥੪੫॥

ਇੰਦਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਅਪੱਛਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਸਭ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਚਲੀਆਂ ਆਈਆਂ। ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਕਰਕੇ, ਅੰਗ ਮੋੜ ਮੋੜ ਕੇ ਨੱਚਦੀਆਂ ਸਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਚ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨੱਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬੇਅੰਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਨ ਅਤੇ ਇਨਾਮ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੱਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੁਰਗ ਦੀਆਂ ਅਪੱਛਰਾਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੪੫॥

ਅਨੰਤ ਦਾਨ ਮਾਨ ਦੈ ਬੁਲਾਇ ਸੂਰਮਾ ਲਏ॥
ਦੁਰੰਤ ਸੈਨ ਸੰਗ ਦੈ ਦਸੋ ਦਿਸਾ ਪਠੈ ਦਏ॥
ਨਰੇਸ਼ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਨ੍ਰਿਪੇਸ਼ ਪਾਇ ਪਾਰੀਅੰ॥
ਮਹੇਸ਼ ਜੀਤ ਕੈ ਸਭੈ ਸੁ ਛਤ੍ਰਪਤ੍ਰ ਢਾਰੀਅੰ॥੪੬॥

ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਨਾਮ ਤੇ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਤ ਫੌਜ ਨਾਲ ਦੇ ਕੇ, ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਦੇ ਚਰਣੀਂ ਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਮਹੇਸ ਭਾਵ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਦਸਰਥ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਪੁਰ ਛੱਤ੍ਰ ਤੇ ਪੱਤ੍ਰ ਝੁਲਵਾਇਆ॥ ੪੬॥

ਰੂਆਮਲ ਛੰਦ॥ ਜੀਤ ਜੀਤ ਨ੍ਰਿਪੰ ਨਰੇਸੁਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਬੁਲਾਇ॥
ਬਿਪ੍ਰ ਆਦਿ ਬਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਤੇ ਲੈ ਕੈ ਸਭੈ ਰਿਖਰਾਇ॥
ਕ੍ਰੁੱਧ ਜੁੱਧ ਕਰੇ ਘਨੇ ਅਵਗਾਹਿ ਗਾਹਿ ਸੁਦੇਸ਼॥
ਆਨ ਆਨ ਅਵਧੇਸ਼ ਕੇ ਪਗ ਲਾਗੀਅੰ ਅਵਨੇਸ਼॥ ੪੭॥

ਦਸਰਥ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਜਿੱਤ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਮਿੱਤਰ ਤੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੁਲਾ ਲਏ। ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਆਦਿ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਰਿਖੀ ਬੁਲਾ ਲਏ। ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਬੜੇ ਜੁੱਧ ਕੀਤੇ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਗਾਹ ਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਅਯੁਧਿਆ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦਸਰਥ ਰਾਜੇ ਦੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗੇ॥ ੪੭॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿਨ ਦੈ ਲਏ ਸਨਮਾਨ ਆਨ ਨ੍ਰਿਪਾਲ॥
ਅਰਬ ਖਰਬਨ ਦਰਬ ਦੈ ਗਜ ਰਾਜ ਬਾਜ ਬਿਸਾਲ॥
ਹੀਰ ਚੀਰ ਨ ਕੋ ਸਕੈ ਗਨ ਜਟਤ ਜੀਨ ਜਰਾਇ॥
ਭਾਉ ਭੂਖਨ ਕੋ ਕਹੈ ਬਿਧ ਤੇ ਨ ਜਾਤ ਬਤਾਇ॥ ੪੮॥

ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਧਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਦਿੱਤੇ। ਹੀਰ ਵਸਤਰ ਅਤੇ ਮਣੀਆ ਜੜਤ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਠੀਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਗਿਣਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੇ ਸਹੱਪਣ ਦਾ ਵਰਣਨ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ॥ ੪੮॥

ਪਸ਼ਮ ਬਸਤ੍ਰ ਪਟੰਬਰਾਦਿਕ ਦੀਏ ਭੂਖਨ ਭੂਪ॥
ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਸਰੂਪ ਸੋਭਿਤ ਕਉਨ ਇੰਦ੍ਰ ਕਰੂਪ॥
ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਸ਼ਟ ਤ੍ਰਸੈ ਸਭੈ ਥਰਹਰਜੋ ਸੁਨਿ ਗਿਰਰਾਇ॥
ਕਾਟਿ ਕਾਟਿਨ ਦੈ ਮੁੜੇ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਂਟਿ ਬਾਂਟਿ ਲੁਟਾਇ॥ ੪੯॥

ਪਸ਼ਮ ਦੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਕਪੜੇ, ਤੇ ਪੱਟ ਦੇ ਬਸਤ੍ਰ ਵੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਬੁਲਾਏ

ਗਏ ਰਾਜੇ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੀਆ ਸ਼ੋਭਾ ਸਾਹਮਣੇ ਇੰਦ੍ਰ ਵੀ ਭੈੜੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ? ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵੈਰੀ ਕੰਬ ਗਏ, ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਦੇ ਦਾਨ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸੁਮੇਰ ਪ੍ਰਬਤ ਕੰਬ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਕਿਤੇ ਵੰਡ ਨਾ ਦੇਵੇ, ॥੪੯॥

ਬੇਦ ਧੁਨ ਕਰਿ ਕੈ ਸਭੈ ਦਿਜ ਕੀਅਸ ਜੱਗ ਅਰੰਭ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬੁਲਾਇ ਹੋਮਤ ਰਿੱਤ ਜਾਨ ਅਸੰਭ॥
ਅਧਿਕ ਮੁਨਿਬਰ ਜਉ ਕੀਯੋ ਬਿਧ ਪੂਰਬ ਹੋਮ ਬਨਾਇ॥
ਜੱਗ ਕੁੰਡਹੁੱ ਤੇ ਉਠੇ ਤਬ ਜੱਗ ਪੁਰਖ ਅਕੁਲਾਇ॥੫੦॥

ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਧੁਨਿ ਕਰ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਪੰਡਤਾਂ ਨੇ ਜੱਗ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ, ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿੱਤਜ ਬੁਲਾਏ, ਜੋ ਅਮੋਲਕ ਪਦਾਰਥ ਹੋਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਵਡੇ ਵਡੇ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਵਿਧਿ ਪੂਰਬਕ ਬਣਾ ਕੇ ਬਲੀਆਂ ਹੋਮ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਵਿਧੀ ਪੂਰਬਕ ਜੱਗ ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਜੱਗ ਕੁੰਡ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੇ ਪੁਰਖ ਬੜੇ ਵੇਗ ਨਾਲ ਉਠੇ॥੫੦॥

ਖੀਰ ਪਾਤ੍ਰ ਕਢਾਇ ਲੈ ਕਰਿ ਦੀਨ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਆਨ॥
ਭੂਪ ਪਾਇ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਭਯੋ ਜਿਮੁ ਦਾਰਦੀ ਲੈ ਦਾਨ॥
ਚਤ੍ਰ ਭਾਗ ਕਰਯੋ ਤਿਸੈ ਨਿਜ ਪਾਨ ਲੈ ਨ੍ਰਿਪਰਾਇ॥
ਏਕ ਏਕ ਦਯੋ ਦੁਹੂ ਤ੍ਰੀਅ ਏਕ ਕੋ ਦੁਇ ਭਾਇ॥੫੧॥

ਜੱਗ ਪੁਰਖ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੀਰ ਦਾ ਬਰਤਨ ਕਢ ਲਿਆਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਣ ਕੇ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਨਮ ਦਾ ਕੰਗਲਾ ਦਾਨ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਹਿਸੇ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਇਕ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਦੋਹਾਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਇਕ ਰਾਣੀ ਸੁਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ, ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ॥੫੧॥

ਭਾਵਾਰਥ : - ਜੱਗ ਕੁੰਡ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਖੀਰ ਦੇ ਪਹਿਲੋਂ ਦੋ ਹਿਸੇ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਰਾਣੀਆਂ-ਕੋਸ਼ੱਲਿਆ ਅਤੇ ਕੇਕਈ-ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਸੁਮਿਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆਉਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਥੋੜਾ ਥੋੜਾ ਉਤਾਰ ਲਿਆ। ਅਤੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਟੁਕੜੇ ਸੁਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਸੀ, ਜੋ ਸੁਮਿਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ-ਲਛਮਣ ਤੇ ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਦਾ-ਭ੍ਰਾਤਿ ਭਾਵ, ਇਕ ਦਾ ਰਾਮ ਨਾਲ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਭਰਤ ਨਾਲ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ੍ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਛਮਣ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਦਾ ਭਰਤ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸੀ।

ਗਰਭਵੰਤ ਭਈ ਤ੍ਰਿਯੋ ਤ੍ਰਿਯ ਛੀਰ ਕੋ ਕਰਿ ਪਾਨ॥
ਤਾਹਿ ਰਾਖਤ ਭੀ ਭਲੋ ਦਸ ਦੋਇ ਮਾਸ ਪ੍ਰਮਾਨ॥
ਮਾਸ ਤ੍ਰਿਉਦਸਮੋ ਚਢਜੋ ਤਬ ਸੰਤਨ ਹੇਤ ਉਧਾਰ॥
ਰਾਵਣਾਰਿ ਪ੍ਰਗਟ ਭਏ ਜਗ ਆਨ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ॥੫੨॥

ਉਸ ਖੀਰ ਨੂੰ ਖਾਣ ਕਰ ਕੇ, ਤਿੰਨੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਗਰਭ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਬਾਰਾ ਮਹੀਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਗਰਭ ਦੀ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ, ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਮਹੀਨਾਂ ਜਦ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਤਦ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਵਾਸਤੇ, ਰਾਵਣ ਦੇ ਵੈਰੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਜੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ॥੫੨॥

ਭਰਥ ਲਛਮਨ ਸ਼ਤ੍ਰੁਘਨ ਪੁਨ ਭਏ ਤੀਨ ਕੁਮਾਰ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿਨ ਬਾਜੀਯੰ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ ਬਾਜਨ ਦੁਆਰ॥
ਪਾਇ ਲਾਗ ਬੁਲਾਇ ਬਿਪੱਨ ਦੀਨ ਦਾਨ ਦੁਰੰਤਿ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਨਾਸਤ ਹੋਹਿਗੇ ਸੁਖ ਪਾਇ ਹੈਂ ਸਭ ਸੰਤ॥੫੩॥

ਫਿਰ ਭਰਤ, ਲਛਮਨ ਤੇ ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਇਹ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਹੋਰ ਹੋਏ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰੇ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਲੱਗ ਕੇ ਅਤਿਅੰਤ ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ। ਹੁਣ ਵੈਰੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤ ਸੁਖ ਪਾਉਣਗੇ, ਹਰ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ॥੫੩॥

ਲਾਲ ਜਾਲ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਟ ਰਿਖਬਰ ਬਾਜ ਰਾਜ ਸਮਾਜ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿਨ ਦੇਤ ਭਜੋ ਦਿਜ ਪਤਨ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪਰਾਜ॥
ਦੇਸ ਅਉਰ ਬਿਦੇਸ ਭੀਤਰਿ ਠਉਰ ਠਉਰ ਮਹੰਤ॥
ਨਾਚ ਨਾਚ ਉਠੇ ਸਭੈ ਜਨੁ ਆਜ ਲਾਗ ਬਸੰਤ॥੫੪॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਲਾਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਰਿਖੀ ਸਮਾਜ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਦੇਸਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਲੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਦੇ ਮਹੰਤ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਬਸੰਤ ਆ ਗਈ ਹੋਵੇ॥੫੪॥

ਕਿੰਕਣੀਨ ਕੇ ਜਾਲ ਭੂਖਿਤ ਬਾਜ ਅਉ ਗਜਰਾਜ॥
ਸਾਜ ਸਾਜ ਦਏ ਦਿਜੇਸ਼ਨ ਆਜ ਕਉਸ਼ਲ ਰਾਜ॥

ਰੰਕ ਰਾਜ ਭਏ ਘਨੇ ਤਹ ਰੰਕ ਰਾਜਨ ਜੈਸ॥
ਰਾਮ ਜਨਮਤ ਭਯੋ ਉਤਸਵ ਅਉਧ ਪੁਰ ਮੈ ਐਸ॥ ੫੫॥

ਘੁੰਘਰੀਆਂ ਦੇ ਜਾਲ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਹੋਏ, ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਹਾਥੀ, ਸਜਾ ਸਜਾ ਕੇ ਅੱਜ ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਕੰਗਲੇ ਲੋਕ ਰਾਜਿਆਂ ਵਰਗੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਰਾਮ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਉਤਸ਼ਵ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਯੁਧਿਆ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੫੫॥

ਦੁੰਦਭ ਅਉਰ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਤੂਰ ਤੁਰੰਗ ਤਾਨ ਅਨੇਕ॥
ਬੀਨ ਬੀਨ ਬਜੰਤ ਛੀਨ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬੀਨ ਬਿਸੇਖ॥
ਝਾਂਝ ਬਾਰ ਤਰੰਗ ਤੁਰਹੀ ਭੇਰਨਾਦਿ ਨਿਯਾਨਿ॥
ਮੋਹਿ ਮੋਹਿ ਗਿਰੇ ਧਰਾ ਪਰ ਸਰਬ ਬਯੋਮ ਬਿਵਾਨ॥ ੫੬॥

ਧੌਂਸੇ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਤੂਰ, ਤਾਨ ਤਰੰਗ ਤੇ ਬੀਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਨਮੋਹਨ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ। ਵੀਣਾ ਉਤੇ ਚੋਣਵੇਂ ਮਨੋਹਰ ਗੀਤ ਵਜਾਏ ਗਏ। ਝੰਝ, ਬਾਰ ਜਲ ਤਰੰਗ, ਤੁਰੀ ਭੇਰੀ ਅਤੇ ਸੁਤਰੀ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ। ਐਸੇ ਰਾਗ ਰੰਗ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਕੇ ਬਿਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ॥ ੫੬॥

ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਬਿਦੇਸ ਦੇਸਨ ਹੋਤ ਮੰਗਲਚਾਰ॥
ਬੈਠ ਬੈਠ ਕਰੈ ਲਗੇ ਸਭ ਬਿਪ੍ਰ ਬੇਦ ਬਿਚਾਰ॥
ਧੂਪ ਦੀਪ ਮਹੀਪ ਗ੍ਰੇਹ ਸਨੇਹ ਦੇਤ ਬਨਾਇ॥
ਫੂਲ ਫੂਲ ਫਿਰੈ ਸਭੈ ਗਣ ਦੇਵ ਦੇਵਨ ਰਾਇ॥ ੫੭॥

ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਭ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਰਾਜ ਭਵਨ ਪੁਰ ਧੂਪ ਅਤੇ ਦੀਵੇ ਜਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕੀਂ ਸਨੇਹ ਦਾ ਤੇਲ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੇਵਤੇ, ਗਣ ਤੇ ਇੰਦਰ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗੂੰ ਫੂਲੇ ਖਿੜੇ ਮਥੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿੱਤ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੫੭॥

ਆਜ ਕਾਜ ਭਏ ਸਭੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬੋਲਤ ਬੈਨ॥
ਭੂੰਮ ਭੂਰ ਉਠੀ ਜਯਤ ਧੁਨ ਬਾਜ ਬਾਜਤ ਗੈਨ॥
ਐਨ ਐਨ ਧੁਜਾ ਬਧੀ ਸਭ ਬਾਟ ਬੰਦਨਵਾਰ॥
ਲੀਪ ਲੀਪ ਧਰੇ ਮੱਲਜਾਗਰ ਹਾਟ ਪਾਟ ਬਜਾਰ॥ ੫੮॥

'ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ' ਦੇਵਤੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਸ ਤੌਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਡੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ। ਘਰ ਘਰ ਉਤੇ ਝੰਡੀਆਂ ਬੱਧੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦਨਵਾਰ ਕੀਤੀ ਮੱਕੜੀ ਤਾਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੱਟੀਆਂ ਦੇ ਤਖਤੇ ਚੰਦਨ ਨਾਲ ਲਿੰਬ ਪੋਚ ਕੇ ਸੁਥਰੇ ਕੀਤੇ ਸਨ॥ ੫੮॥

ਸਾਜ ਸਾਜ ਤੁਰੰਗ ਕੰਚਨ ਦੇਤ ਦੀਨਨ ਦਾਨ॥
ਮਸਤ ਹਸਤ ਦਏ ਅਨੇਕਨ ਇੰਦ੍ਰ ਦੁਰਦ ਸਮਾਨ॥
ਕਿੰਕਣੀ ਕੇ ਜਾਲ ਭੂਖਤ ਦਏ ਸਜੰਦਨ ਸੁੱਧ॥
ਗਾਇਨਨ ਕੇ ਪੁਰ ਮਨੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਆਵਤ ਬੁੱਧ॥ ੫੯॥

ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸਾਜਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾ ਕੇ ਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਦਿਤੇ ਸਨ, ਜੋ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਹਾਥੀ ਸਮਾਨ ਸਨ। ਘੁੰਘਰੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਚੰਗੇ ਰੱਥ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਮਾਨੋ ਇਹ ਗਵੱਯਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ॥ ੫੯॥

ਬਾਜ ਸਾਜ ਦਏ ਇਤੇ ਜਿਹ ਪਾਈਐ ਨਹੀ ਪਾਰ॥
ਦਯੋਸ ਦਯੋਸ ਬਢੈ ਲਗਯੋ ਰਨਧੀਰ ਰਾਮਵਤਾਰ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਨ ਕੀ ਸਭੈ ਬਿਧ ਦੀਨ ਤਾਹਿ ਸੁਧਾਰ॥
ਅਸ਼ਟ ਦਯੋਸਨ ਮੋ ਗਏ ਲੈ ਸਰਬ ਰਾਮਕੁਮਾਰ॥ ੬੦॥

ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਮਾਨ ਏਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਰਣਧੀਰ, ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਜੀ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਧਣ ਲੱਗੇ। ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਇਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਨਰ, ਇਲਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ॥ ੬੦॥

ਬਾਨ ਪਾਨ ਕਮਾਨ ਲੈ ਬਿਹਰੰਤ ਸਰਜੂ ਤੀਰ॥
ਪੀਤ ਪੀਤ ਪਿਛੌਰ ਕਾਰਨ ਧੀਰ ਚਾਰਹੂੰ ਬੀਰ॥
ਬੇਖ ਬੇਖ ਨ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇ ਬਿਹਰੰਤ ਬਾਲਕ ਸੰਗ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਕੇ ਧਰੇ ਤਨ ਚੀਰ ਰੰਗ ਤਰੰਗ॥ ੬੧॥

ਧਨੁੱਖ ਬਾਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਚਾਰੇ ਭਰਾ ਸਰਜੂ ਨਦੀ ਕੇ ਕੰਢੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੀਲੇ

ਪੀਲੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਚਾਰੇ ਭਰਾ ਰਣ ਦੇ ਧੀਰਜਵਾਨ ਸਨ। ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਵੇਸ ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਚਾਰੇ ਭਰਾ ਬਾਲਕਾਂ ਨਾਲ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਬਸਤਰ ਤਨ ਤੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥੬੧॥

ਐਸ ਬਾਤ ਭਈ ਇਤੈ ਉਹ ਓਰ ਬਿਸ੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ॥
ਜੱਗ ਕੋ ਸੁ ਕਰਜੋ ਅਰੰਭਨ ਤੋਖਨਾਰਥ ਪਿਤ੍ਰ॥
ਹੋਮ ਕੀ ਲੈ ਬਾਸਨਾ ਉਠ ਧਾਤ ਦੈਤ ਦੁਰੰਤ॥
ਲੂਟ ਖਾਤ ਸਭੈ ਸਮਗਰੀ ਮਾਰ ਕੂਟ ਮਹੰਤ॥੬੨॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਏਧਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਾਮਿੱਤ੍ਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜੱਗ ਨੂੰ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹੋਮ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਦੈਂਤ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਆ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸਮਗਰੀ ਲੁਟ ਖਾਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੬੨॥

ਲੂਟ ਖਾਤ ਹਵਿਖਜ ਜੇ ਤਿਨ ਪੈ ਕਛੂ ਨ ਬਸਾਇ॥
ਤਾਕ ਅਉਧਹ ਆਇਯੋ ਤਬ ਰੋਸ ਕੈ ਮੁਨਿ ਰਾਇ॥
ਆਇ ਭੂਪਤ ਕੱਉ ਕਹਾ ਸੁਤ ਦੇਹੁ ਮੋਕਉ ਰਾਮ॥
ਨਾਤ੍ਰ ਤੋਕੱਉ ਭਸਮ ਕਰਿ ਹੱਉ ਆਜ ਹੀ ਇਹ ਠਾਮ॥੬੩॥

ਯੱਗ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਲੁਟ ਖਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਮੁਨੀ ਦਾ ਕੁਝ ਵੱਸ ਨਹੀ ਚਲਦਾ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਮੁਨੀ ਮਹਾਰਾਜ ਅਯੁਧਿਆ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਵੱਡਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਵਿਸ਼ਾਮਿਤ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ-ਯੱਗ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ 'ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ' ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤੋਰ ਦੇਹੁ! ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਇਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਸਰਾਪ ਦੇ ਕੇ ਭਸਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ॥੬੩॥

ਕੋਪ ਦੇਖ ਮੁਨੀਸ਼ ਕੱਉ ਨ੍ਰਿਪ ਪੂਤ ਤਾ ਸੰਗ ਦੀਨ॥
ਜੱਗ ਮੰਡਲ ਕੱਉ ਚਲਯੋ ਲੈ ਤਾਹਿ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਬੀਨ॥
ਏਕ ਮਾਰਗ ਦੂਰ ਹੈ ਇਕ ਨੇਰਿ ਹੈ ਸੁਨਿ ਰਾਮ॥
ਰਾਹ ਮਾਰਤ ਰਾਛਸੀ ਜਿਹ ਤਾਰਕਾ ਗਨਿ ਨਾਮ॥੬੪॥

ਮੁਨੀਰਾਜ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵੇਖ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਨੇ ਰਾਮ ਤੇ ਲਛਮਨ ਦੋਵੇਂ ਪੁੱਤਰ ਉਸ ਦੇ

ਨਾਲ ਤੋਰ ਦਿੱਤੇ। ਵਡਾ ਚਤੁਰ ਮੁਨੀ ਵਿਸ੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜੱਗ ਮੰਡਲ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਤੁਰ ਚਲਿਆ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮੁਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਰਾਮ ਜੀ! ਸੁਣੋ, ਇਕ ਦੂਰ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਨੇੜੇ ਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਨੇੜੇ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਖਸ਼ਨੀ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਤਾੜਿਕਾ' ਹੈ॥੬੪॥

ਜਉਨ ਮਾਰਗ ਤੀਰ ਹੈ ਤਿਹ ਰਾਹ ਚਾਲਹੁ ਆਜ॥
ਚਿੱਤ ਚਿੰਤ ਨ ਕੀਜੀਐ ਦਿਵ ਦੇਵ ਕੇ ਹੈਂ ਕਾਜ॥
ਬਾਟਿ ਚਾਪੈ ਜਾਤ ਹੈਂ ਤਬ ਲਉ ਨਿਸਾਚਰ ਆਨ॥
ਜਾਹੁਗੇ ਕਤ ਰਾਮ ਕਹਿ ਮਗਿ ਰੋਕਿਯੋ ਤਜਿ ਕਾਨ॥੬੫॥

ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਜਿਹੜਾ ਰਸਤਾ ਨੇੜੇ ਦਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਉਸੇ ਰਸਤੇ ਚੱਲੋ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਨ ਕਰੋ, ਦੇਵ ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਕੰਮ ਪੂਰੇ ਕਰੇਗਾ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਤਦ ਨੂੰ ਰਾਖਸ਼ਣੀ ਆ ਗਈ। ਕਹਿਣ ਲਗੀ-ਹੇ ਰਾਮ ਕਿਥੇ ਜਾਓਗੇ? ਅੰਤ ਪ੍ਰਵਾਹ ਛੱਡ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਸਤਾ ਉਸ ਨੇ ਰੋਕ ਲਿਆ॥੬੫॥

ਦੇਖ ਰਾਮ ਨਿਸਾਚਰੀ ਗਹਿ ਲੀਨ ਬਾਨ ਕਮਾਨ॥
ਭਾਲ ਮਧ ਪ੍ਰਹਾਰਿਯੋ ਸੁਰ ਤਾਨ ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ॥
ਬਾਨ ਲਾਗਤ ਹੀ ਗਿਰੀ ਬਿਸੰਭਾਰੁ ਦੇਹਿ ਬਿਸਾਲ॥
ਹਾਥਿ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਨਾਥ ਕੇ ਭਯੋ ਪਾਪਨੀ ਕੋ ਕਾਲ॥੬੬॥

ਰਾਖਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਮ ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੰਨ ਤੱਕ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੀਰ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਤੀਰ ਵੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਦੇਹ ਵਾਲੀ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਪਾਪਨੀ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਹਥੋਂ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ॥੬੬॥

ਐਸ ਤਾਹਿ ਸੰਘਾਰ ਕੈ ਕਰ ਜੱਗ ਮੰਡਲ ਮੰਡ॥
ਆਇਗੇ ਤਬ ਲਉ ਨਿਸਾਚਰ ਦੀਹ ਦੋਇ ਪ੍ਰਚੰਡ॥
ਭਾਜ ਭਾਜ ਚਲੇ ਸਭੈ ਰਿਖ ਠਾਢ ਭੇ ਹਠਿ ਰਾਮ॥
ਜੁੱਧ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕਰਯੋ ਤਿਹੂੰ ਤਿਹ ਠਉਰ ਸੋਰਹ ਜਾਮ॥੬੭॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਯੱਗ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ, ਯੱਗ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਇਹ ਤੱਕ ਕੇ ਤਦੋਂ ਵਡੇ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਦੋ ਨਿਸਾਚਰ ਆ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਰਿਖੀ ਡਰ

ਕੇ ਭੱਜ ਚਲੇ, ਪਰ ਹਠ ਵਾਲੇ ਰਾਮ ਜੀ ਉਥੇ ਹੀਂ ਖੜੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਧਾਰ ਕੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਪਹਿਰ ਤਕ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ॥ ੬੭॥

ਮਾਰ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਦਾਨਵ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ॥
ਬਾਨ ਪਾਨ ਕਮਾਨ ਕੱਉ ਧਰ ਤਬਰ ਤਿੱਛ ਕੁਠਾਰ॥
ਘੇਰਿ ਘੇਰਿ ਦਸੋ ਦਿਸ਼ਾ ਨਹਿ ਸੂਰਬੀਰ ਪ੍ਰਮਾਥ॥
ਆਇਕੈ ਜੂਝੇ ਸਭੈ ਰਣ ਰਾਮ ਏਕਲ ਸਾਥ॥ ੬੮॥

ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਸੰਭਾਰ ਕੇ ਦੈਂਤ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਬਾਣ, ਤਿਖੇ ਗੰਡਾਸੇ ਤੇ ਕੁਹਾੜੇ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੇ ਘੇਰਾ ਘੱਤਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੬੮॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਰਣੰ ਪੇਖ ਰਾਮੰ॥ ਧੁਜੰ ਧਰਮ ਧਾਮੰ॥ ਚਹੂੰ ਓਰ ਢੂਕੇ॥ ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਕੂਕੇ॥ ੬੯॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਅਡੋਲ ਖੜੇ ਦਿੱਸ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਧਰਮ ਸਥਾਨ ਦਾ ਝੰਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਰਾਖਸ਼ ਨੇੜੇ ਢੁਕੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰ ਲੌ, ਮਾਰ ਲੋ ਬੋਲਦੇ ਸਨ॥ ੬੯॥

ਬਜੇ ਘੋਰ ਬਾਜੇ॥ ਧੁਣੰ ਮੇਘ ਲਾਜੇ॥ ਝੰਡਾ ਗੱਡ ਗਾੜੇ॥ ਮੰਡੇ ਬੈਰ ਬਾੜੇ॥ ੭੦॥

ਘੋਰ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ ਅੱਗੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਧੁਣੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪੱਕੇ ਝੰਡੇ ਗੱਡ ਕੇ ਤੇ ਵੈਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਲੜਦੇ ਸਨ॥ ੭੦॥

ਕੜੱਕੇ ਕਮਾਣੰ॥ ਝੜੱਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ॥ ਢਲਾ ਢੁੱਕ ਢਾਲੈ॥ ਚਲੀ ਪੀਤ ਪਾਲੈ॥ ੭੧॥

ਕਮਾਣਾਂ ਕੜਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਝਟਕ ਝਟਕ ਵ੍ਰਰਨ ਲੱਗੀਆਂ। ਢਾਲਾਂ ਖੜਕ ਖੜਕ ਖੜਕਣ ਲੱਗੀਆਂ, ਪਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਲਾਂ ਹੀ ਵੱਢੀਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗੀਆਂ॥ ੭੧॥

ਰਣੰ ਰੰਗ ਰੱਤੇ॥ ਮਨੋ ਮੱਲ ਮੱਤੇ॥ ਸਰੰ ਧਾਰ ਬਰਖੇ॥ ਮਹਿਖੁਆਸ ਕਰਖੇ॥ ੭੨॥

ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਰਣ ਰੰਗ ਵਿਚ ਇੰਝ ਰੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਮਸਤ ਮਲ ਘੁਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵੱਸਦਾ ਸੀ, ਧਨੁਖਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦੇ ਸਨ॥ ੭੨॥

ਕਰੀ ਬਾਨ ਬਰਖਾ॥ ਸੁਣੇ ਜੀਤ ਕਰਖਾ॥ ਸੁਬਾਹੰ ਮਰੀਚੰ॥ ਚਲੇਂ ਬਾਛ ਮੀਚੰ॥ ੭੩॥

ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੁਬਾਹੂ ਤੇ ਮਰੀਚ ਨਾਮੀਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਜਿੱਤ ਹੁੰਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਖਿਚ ਖਿੱਚ ਤੀਰ ਮਾਰੇ। ਮੌਤ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਛੱਡ ਕੇ ਉਹ ਰਾਮ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ॥ ੭੩॥

ਇਕੈ ਬਾਰ ਟੂਟੇ॥ ਮਨੋ ਬਾਜ ਛੂਟੇ॥ ਲਯੋ ਘੇਰਿ ਰਾਮੰ॥ ਸਸੰ ਜੇਮ ਕਾਮੰ॥ ੭੪॥

ਦੋਵੇਂ ਦੈਂਤ ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁਟ ਕੇ ਆ ਪਏ, ਮਾਨੋ ਬਾਜ ਛੁਟ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਇਉਂ ਰਾਮ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ, ਕਾਮਦੇਵ ਘੇਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥ ੭੪॥

ਘਿਰਯੋ ਦੈਤ ਸੈਣੰ॥ ਜਿਮੰ ਰੁਦ੍ਰ ਮੈਣੰ॥ ਰੁਕੇ ਰਾਮ ਜੰਗੰ॥ ਮਨੋ ਸਿੰਧ ਗੰਗੰ॥ ੭੫॥

ਇਉਂ ਦੈਂਤ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੇ ਰਾਮ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਵੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਗੰਗਾ ਮਿਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥ ੭੫॥

ਰਣੰ ਰਾਮ ਬੱਜੇ॥ ਧੁਣੰ ਮੇਘ ਲੱਜੇ॥ ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ॥ ਗਿਰੇ ਸੂਰ ਸ੍ਵੱਛੰ॥ ੭੬॥

ਰਾਮ ਜੀ ਰਣ ਵਿਚ ਲਲਕਾਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਅੱਗੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਲੱਜਾਵਾਨ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਵੱਢੇ ਟੁਕੇ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੭੬॥

ਚਲੈ ਐਂਠ ਮੁੱਛੈ॥ ਕਹਾਂ ਰਾਮ ਪੁੱਛੈ॥ ਅਬੈ ਹਾਥਿ ਲਾਗੇ॥ ਕਹਾ ਜਾਹੁ ਭਾਗੇ॥ ੭੭॥

ਮੁੱਛਾਂ ਨੂੰ ਵੱਟ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਪੁਛਦੇ ਸਨ-ਰਾਮ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਜੇ ਹੁਣ ਹੱਥ ਆ ਲੱਗਣਗੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਿਥੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ? ਸਾਡੇ ਹਥੋਂ ਜੀਊਂਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ॥ ੭੭॥

ਰਿਪੰ ਪੇਖ ਰਾਮੰ॥ ਹਠਯੋ ਧਰਮ ਧਾਮੰ॥ ਕਰੇ ਨੈਣ ਰਾਤੰ॥ ਧੁਨਰ ਬੇਦ ਗਯਾਤੰ॥ ੭੮॥

ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ, ਜੋ ਰਾਮ ਧਰਮ ਦਾ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਹਠੀ ਯੋਧਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਨੈਣ ਰੱਤੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜੋ ਧਨੁਸ਼ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਸੀ॥ ੭੮॥

ਧਨੰ ਉਗ੍ਰ ਕਰਖਯੋ॥ ਸਰੰਧਾਰ ਬਰਖਯੋ॥ ਹਣੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸੈਣੰ॥ ਹਸੇ ਦੇਵ ਗੈਣੰ॥ ੭੯॥

ਉਸ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕਠੋਰ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚਿਆ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਸੈਨਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਖੜੇ ਦੇਵਤੇ ਹੱਸ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੭੯॥

ਭਜੀ ਸਰਬ ਸੈਣੰ॥ ਲਖੀ ਮ੍ਰਿਚ ਨੈਣੰ॥ ਫਿਰਿਯੋ ਰੋਸ ਪ੍ਰੇਰਯੋ॥ ਮਨੋ ਸਾਪ ਛੇੜਯੋ॥ ੮੦॥

ਸੈਨਾ ਸਾਰੀ ਭੱਜ ਗਈ, ਅਤੇ ਮਰੀਚ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੜਿਆ ਮਾਨੋ ਕਿਸੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਛੇੜਿਆ ਹੋਵੇ॥ ੮੦॥

ਹਣਯੋ ਰਾਮ ਬਾਣੰ॥ ਕਰਯੋ ਸਿੰਧ ਪਯਾਣੰ॥ ਤਜਯੋ ਰਾਜ ਦੇਸੰ॥ ਲਯੋ ਜੋਗ ਭੇਸੰ॥ ੮੧॥

ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਮੁਖੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਖਾਲੀ ਤੀਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਮਰੀਚ ਉੱਡ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਜਾ ਡਿੱਗਾ। ਉਹ ਇਥੋਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਦੇਸ ਛੱਡ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ

ਜੋਗ ਭੇਸ ਨੂੰ ਧਾਰ ਲਿਆ॥ ੮੧॥

ਸੁ ਬਸੰਤ੍ਰ ਉਤਾਰੇ॥ ਭਗਵੇ ਬਸਤ੍ਰ ਧਾਰੇ॥ ਬਸਜੋ ਲੰਕ ਬਾਗੰ॥ ਪੁਨਰ ਦ੍ਰੋਹ ਤਿਆਗੰ॥ ੮੨॥

ਸੁੰਦਰ ਕਪੜੇ ਮਰੀਚ ਨੇ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤੇ, ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਭਗਵੇਂ ਬਸਤਰ ਪਾ ਲਏ। ਲੰਕਾ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੱਸਣ ਲੱਗਾ, ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਰਾਮ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ॥ ੮੨॥

ਸਰੋਸੰ ਸੁਬਾਹੰ॥ ਚੜਜੋ ਲੈ ਸਿਪਾਹੰ॥ ਠਟਜੋ ਆਣ ਜੁਧੰ॥ ਭਯੋ ਨਾਦ ਉੱਧੰ॥ ੮੩॥

ਸੁਬਾਹੂ ਜੋ ਗੁਸੇ ਨਾਲ, ਏਧਰ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਣ ਕੇ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਵਡੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ॥ ੮੩॥

ਸੁਭੰ ਸੈਣ ਸਾਜੀ॥ ਤੁਰੇ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ॥ ਗਜਾ ਜੂਹ ਗੱਜੇ॥ ਧੁਣੰ ਮੇਘ ਲੱਜੇ॥ ੮੪॥

ਸੋਹਣੀ ਸੈਨਾ ਉਸ ਨੇ ਸਜਾਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੇ ਘੋੜੇ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਹਾਥੀ ਚਿੰਘਾੜਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਅੱਗੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਧੁਨ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੮੪॥

ਢਕਾ ਢੁੱਕ ਢਾਲੰ॥ ਸੁਭੀ ਪੀਤ ਲਾਲੰ॥ ਗਹੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਉੱਠੇ॥ ਸਰੰਧਾਰ ਬੁੱਠੇ॥ ੮੫॥

ਸੂਰਮੇ ਨੇੜੇ ਢੁਕੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਢਾਲਾਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਠਹਿਕਣ ਲੱਗੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੀਲੀਆਂ ਤੇ ਲਾਲ ਬਰਦੀਆਂ ਸੋਭਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਜੋਧੇ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜ ਕੇ ਖੜੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਉਂਦੇ ਸਨ॥ ੮੫॥

ਬਹੈ ਅਗਨ ਅਸਤ੍ਰੰ॥ ਛੁਟੇ ਸਰਬ ਸ਼ਸਤ੍ਰੰ॥ ਰੰਗੇ ਸ੍ਰੋਣ ਐਸੇ॥ ਚੜੇ ਬਜਾਹ ਜੈਸੇ॥ ੮੬॥

ਜਿੰਦਾਂ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਹਵਾਈਆਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਏਦਾਂ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਦੇ ਸਨ। ਲਹੂ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਏਦਾਂ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹੇ ਸਨ॥ ੮੬॥

ਘਣੇ ਘਾਇ ਘੁਮੇ॥ ਮਦੀ ਜੈਸ ਝੂਮੇ॥ ਗਹੇ ਬੀਰ ਐਸੇ॥ ਫੁਲੇ ਫੂਲ ਜੈਸੇ॥ ੮੭॥

ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੁੰਮਦੇ ਸਨ, ਸ਼ਰਾਬੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਮਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮੇ ਸੋਭ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਲ ਗੁਲਾਬ ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥ ੮੭॥

ਹਨਜੋ ਦਾਨਵੇਸੰ॥ ਭਯੋ ਆਪ ਭੇਸੰ॥ ਬਜੇ ਘੋਰ ਬਾਜੇ॥ ਧੁਣੰ ਅੱਭ੍ਰ ਲਾਜੇ॥ ੮੮॥

ਦੈਂਤ ਰਾਜ ਸੁਬਾਹੂ ਹਠ ਨਾਲ 'ਆਪ ਰੂਪ' ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਘੋਰ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧੁਨ ਅਗੇ ਬੱਦਲ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥ ੮੮॥

ਰਥੀ ਨਾਗ ਕੂਟੇ॥ ਫਿਰੈਂ ਬਾਜ ਛੂਟੇ॥ ਭਯੋ ਜੁੱਧ ਭਾਰੀ॥ ਛੁਟੀ ਰੁਦ੍ਰ ਤਾਰੀ॥ ੮੯॥

ਰਥਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹਾਥੀ ਮਾਰ ਸੁਟੇ ਸਨ, ਕਈ ਘੋੜੇ ਛੁਟੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਭਾਰਾ ਜੰਗ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ॥ ੮੯॥

ਬਜੇ ਘੰਟ ਭੇਰੀ॥ ਡਹੇ ਡਾਮ ਡੇਰੀ॥ ਰਣੰਕੇ ਨਿਸ਼ਾਣੰ॥ ਕਣੰਕੇ ਕਿਕਾਣੰ॥੯੦॥

ਘੰਟੇ ਦੇ ਭੇਰੀਆਂ ਵਜਦੇ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਡਹੇ ਡਹੇ ਡੰਮ ਡੰਮ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ। ਧੌਂਸੇ, ਗੂੰਜਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਸਨ॥੯੦॥

ਧਹਾ ਧੂਹ ਧੋਪੰ॥ ਟਕਾ ਟੂਕ ਟੋਪੰ॥ ਕਟੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ॥ ਪਲਿਯੋ ਛਤ੍ਰ ਧਰਮੰ॥੯੧

ਠਾਹ ਠਾਹ ਕਰਕੇ ਧੌਪ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, 'ਟਕਾ ਟਕ' ਕਰ ਕੇ ਟੋਪਾਂ ਦਾ ਖੜਾਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਢਾਲਾਂ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਕੱਟੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾਲਿਆ ਸੀ॥੯੧॥

ਭਯੋ ਦੂੰਦ ਜੁੱਧੰ॥ ਭਰਜੋ ਰਾਮ ਕ੍ਰੁੱਧੰ॥ ਕਟੀ ਦੁਸ਼ਟ ਬਾਹੰ॥ ਸੰਘਾਰਜੋ ਸੁਬਾਹੰ॥੯੨॥

ਜਦ ਦੋਹਾਂ-ਰਾਮ ਤੇ ਸੁਬਾਹੂ ਦਾ ਦ੍ਵੰਦ ਜੰਗ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਰਾਮ ਜੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦੀਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸੁਬਾਹੂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੯੨॥

ਤ੍ਰਸੈ ਦੈਤ ਭਾਜੇ॥ ਰਣੰ ਰਾਮ ਗਾਜੇ॥ ਭੂਅੰ ਭਾਰ ਉਤਾਰਜੋ॥ ਰਿਖੀਸ਼ੰ ਉਬਾਰਜੋ॥੯੩॥

ਦੈਂਤ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਭੱਜ ਗਏ, ਰਣ ਵਿਚ ਰਾਮ ਜੀ ਗੱਜਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਭਾਰ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਿਖੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਸੀ॥੯੩॥

ਸਭੈ ਸਾਧ ਹਰਖੇ॥ ਭਏ ਜੀਤ ਕਰਖੇ॥ ਕਰੈ ਦੇਵ ਅਰਚਾ॥ ਰਰੈ ਬੇਦ ਚਰਚਾ॥੯੪॥

ਸਾਰੇ ਸਾਧ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਤ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੇਵਤੇ ਨਿਧੱੜਕ ਹੋ ਕੇ ਜੱਗ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਵੇਦ ਮੰਤਰ ਉਚਾਰਨ ਲੱਗੇ॥੯੪॥

ਭਯੋ ਜੱਗ ਪੂਰੰ॥ ਗਏ ਪਾਪ ਦੂਰੰ॥ ਸੁਰੰ ਸਰਬ ਹਰਖੇ॥ ਧਨੰ ਧਾਰ ਬਰਖੇ॥੯੫॥

ਵਿਸ੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਦਾ ਜੱਗ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਸਾਰ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਉਣ ਲੱਗੇ॥੯੫॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਕਥਾ 'ਸਬਾਹੁ ਮਰੀਚ' ਬੱਧਹ 'ਜਗਯ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨੰ ਪ੍ਰਥਮ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਹਿ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧॥੯੫॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਕਥਾ, 'ਸਬਾਹੂ ਮਰੀਚ' ਕਤਲ, ਜੱਗ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇਆ, ਪਹਿਲਾ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੧॥੯੫॥ ਚਲਦਾ॥

ਅਧਿਆਇ ਦੂਸਰਾ

ਸੀਤਾ ਸੁਅੰਬਰ

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ

ਰਚਯੋ ਸੁਯੰਬ੍ਰ ਸੀਤਾ ॥ ਮਹਾਂ ਸੁੱਧ ਗੀਤਾ ॥ ਬਿਧੰ ਚਾਰ ਬੈਣੀ ॥ ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਾਜ ਨੈਣੀ ॥ ੯੬ ॥

ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀਤਾ, ਜਿਹੜੀ ਗੀਤਾ ਵਾਂਗ ਪਾਕ ਪਵਿਤਰ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਮਿੱਠੇ ਬੋਲਾਂ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਿਰਨ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਸਨ, ਉਸ ਦਾ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ॥ ੯੬ ॥

ਸੁਣਯੋ ਮੋਨਨੇਸੰ ॥ ਚਤੁਰ ਚਾਰ ਦੇਸੰ ॥ ਲਯੋ ਸੰਗਰਾਮੰ ॥ ਚਲਯੋ ਧਰਮ ਧਾਮੰ ॥ ੯੭ ॥

ਮੁਨੀਸ਼ਵਰ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿੱਤਰ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ, ਨੇ ਸੁਅੰਬਰ ਦੀ ਬਾਬਤ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਰਾਮ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਧਰਮ ਦੀ ਨਗਰੀ ਜਨਕ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਚਲ ਪਿਆ ॥ ੯੭ ॥

ਸੁਨੋ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ॥ ਚਲੋ ਸਾਥ ਹਮਾਰੇ ॥ ਸੀਆ ਸੁਯੰਬ੍ਰ ਕੀਨੋ ॥ ਨ੍ਰਿਪੰ ਬੋਲ ਲੀਨੋ ॥ ੯੮ ॥

ਵਿਸ੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਰਾਮ ਜੀ ! ਸੁਣੋ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜਨਕ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਚਲੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੀਤਾ ਦਾ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੯੮ ॥

ਤਹਾ ਪ੍ਰਾਤ ਜੱਈਐ ॥ ਸੀਆ ਜੀਤ ਲੱਈਐ ॥ ਕਹੀ ਮਾਨ ਮੇਰੀ ॥ ਬਨੀ ਬਾਤ ਤੇਰੀ ॥ ੯੯ ॥

ਉਥੇ ਪ੍ਰਾਤਾਕਾਲ ਚਲੋ, ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆਓ। ਮੇਰੀ ਕਹੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲੋ, ਇਹ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਗੱਲ ਬਣੀ ਹੈ ॥ ੯੯ ॥

ਬਲੀ ਪਾਨ ਬਾਂਕੇ ॥ ਨਿਪਾਤੋ ਪਿਨਾਕੇ ॥ ਸੀਆ ਜੀਤ ਆਨੋ ॥ ਹਨੋ ਸਰਬ ਦਾਨੋ ॥ ੧੦੦ ॥

ਆਪਣੇ ਬਲੀ ਤੇ ਬਾਂਕੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਭੰਨ ਤੋੜ ਦਿਓ। ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆਓ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਓ ॥ ੧੦੦ ॥

ਚਲੇ ਰਾਮ ਸੰਗੰ ॥ ਸੁਹਾਏ ਨਿਖੰਗੰ ॥ ਭਏ ਜਾਇ ਠਾਢੇ ॥ ਮਹਾਂ ਮੋਦ ਬਾਢੇ ॥ ੧੦੧ ॥

ਰਾਮ ਲਛਮਣ ਵਿਸ੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਨਾਲ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਪਿਛੇ ਭੱਥੇ ਸੋਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਨਕਪੁਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਨਮਾਨ ਸਹਿਤ ਉੱਚੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ ॥ ੧੦੧ ॥

ਪੁਰੰ ਨਾਰ ਦੇਖੈ ॥ ਸਹੀ ਕਾਮ ਲੇਖੈ ॥ ਰਿਪੰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਜਾਨੈ ॥ ਸਿਧੰ ਸਾਧ ਮਾਨੈ ॥ ੧੦੨ ॥

ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਨਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਚਾ ਕਾਮ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆਂ। ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਰੂਪ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆਂ, ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸਾਧੂ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ॥੧੦੨॥

ਸਿਸੰ ਬਾਲ ਰੂਪੰ॥ਲਹਜੋ ਭੂਪ ਭੂਪੰ॥ਤਪਜੋ ਪਉਨ ਹਾਰੀ॥ਭਟੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥੧੦੩॥

ਬਾਲਕਾਂ ਨੇ ਬਾਲ ਰੂਪ ਕਰ ਕੇ, ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਰਾਜਾ ਕਰ ਕੇ, ਤਪੀਆਂ ਨੇ ਪੌਣ ਹਾਰੀ ਭਾਵ ਤਪੀਆ ਕਰ ਕੇ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਭਾਵ ਸੂਰਮਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਸੀ॥੧੦੩॥

ਨਿਸਾ ਚੰਦ ਜਾਨਜੋ॥ਦਿਨੰ ਭਾਨ ਮਾਨਜੋ॥ਗਣੰ ਰੁਦ੍ਰ ਰੇਖਯੋ॥ਸੁਰੰ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਖਜੋ॥੧੦੪॥

ਰਾਤ ਨੇ ਰਾਮ ਨੂੰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਰੂਪ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆਂ, ਦਿਨ ਨੇ ਸੂਰਜ ਰੂਪ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਿਆ, ਗਣਾਂ ਨੇ ਰੁਦ੍ਰ ਰੂਪ ਸਮਝਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇੰਦਰ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ॥੧੦੪॥

ਸ੍ਰੁਤੰ ਬ੍ਰਹਮ ਜਾਨਜੋ॥ਦਿਜੰ ਬਜਾਸ ਮਾਨਜੋ॥ਹਰੀ ਬਿਸ਼ਨ ਲੇਖੇ॥ਸੀਆ ਰਾਮ ਦੇਖੇ॥੧੦੫॥

ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਸੀ, ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ ਬਿਆਸ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਸੀ। ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਨੇ ਰਾਮ ਭਾਵ ਸੁਾਮੀ ਰੂਪ ਕਰ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਸੀ॥੧੦੫॥

ਸੀਆ ਪੇਖ ਰਾਮੰ॥ਬਿਧੀ ਬਾਣ ਕਾਮੰ॥ਗਿਰੀ ਝੂਮਿ ਭੂਮੰ॥ਮਦੀ ਜਾਣੁ ਘੂਮੰ॥੧੦੬॥

ਸੀਤਾ ਨੇ ਰਾਮ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਤੇ ਕਾਮ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਉਹ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਗਈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੇਰਨੀ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ, ਜਾਣੋ ਸ਼ਰਾਬੀ ਨੇ ਘੇਰਨੀ ਖਾਧੀ ਹੋਵੇ॥੧੦੬॥

ਉਠੀ ਚੇਤ ਐਸੇ॥ਮਹਾਂਬੀਰ ਜੈਸੇ॥ਰਹੀ ਨੈਨ ਜੋਰੀ॥ਸਸੰ ਜਿਉ ਚਕੋਰੀ॥੧੦੭॥

ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਠੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧਾ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਜਾਗਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਵੱਲ ਅੱਖਾਂ ਜੋੜ ਕੇ ਇਉਂ ਖਲੋ ਰਹੀ, ਜਿਵੇਂ ਚਕੋਰੀ ਚੰਦਰਮਾ ਵੱਲੇ ਅੱਖਾਂ ਜੋੜ ਖਲੋਂਦੀ ਹੈ॥੧੦੭॥

ਰਹੇ ਮੋਹ ਦੋਨੋ॥ਟਰੇ ਨਾਹਿ ਕੋਨੋ॥ਰਹੇ ਠਾਂਢ ਐਸੇ॥ਰਣੰ ਬੀਰ ਜੈਸੇ॥੧੦੮॥

ਸੀਤਾ ਤੇ ਰਾਮ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਏ। ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਿਛੇ ਵਲ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਮੁੜਿਆ। ਏਦਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵੱਲੇ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਖਲੋ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਨ ਵਾਸਤੇ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੧੦੮॥

ਪਠੇ ਕੋਟ ਦੂਤੰ॥ਚਲੇ ਪਉਨ ਪੂਤੰ॥ਕੁਵੰਡਾਨ ਡਾਰੇ॥ਨਰੇਸ਼ੋ ਦਿਖਾਰੇ॥੧੦੯॥

ਸੀਤਾ ਦੇ ਸੁਅੰਬਰ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਦੇ ਕੇ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਨੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਦੂਤ ਭੇਜੇ ਸਨ। ਜੋ ਪੌਣ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਵਾਂਗ ਤੁਰੇ। ਜਦ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ॥੧੦੯॥

ਨੋਟ-ਜਨਕ ਪ੍ਰੋਹਤ ਸਤਾ ਨੰਦ ਨੇ ਉਹ ਸ਼ਿਵ ਧਨੁੱਖ ਸਭ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਕੇ, ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ

ਇਹ ਕਿਹਾ, ਕਿ 'ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਇਸ ਸ਼ਿਵ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤੋੜੇਗਾ, ਉਹ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ, ਪਰ ਧਨੁਖ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਨਾ ਹਿਲਿਆ, ਤਾਂ ਅੰਤ ਨੂੰ-

ਲਯੋ ਰਾਮ ਪਾਨੰ ॥ ਭਰਯੋ ਬੀਰ ਮਾਨੰ ॥ ਹਸਯੋ ਐਚ ਲੀਨੋ ॥ ਉਭੈ ਟੂਕ ਕੀਨੋ ॥੧੧੦॥

ਰਾਮ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੁਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਭਰਪੂਰ ਮਾਨ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗੰਡੀਵ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚੁਕ ਲਿਆ।ਉਹ ਫਿਰ ਹੱਸਿਆ ਤੇ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਚਿੱਲਾ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ॥੧੧੦॥

ਸਭੈ ਦੇਵ ਹਰਖੇ ॥ ਘਨੰ ਪੁਹਪ ਬਰਖੇ ॥ ਲਜਾਨੇ ਨਰੇਸੰ ॥ ਚਲੇ ਆਪ ਦੇਸੰ ॥੧੧੧॥

ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ, ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਫੁੱਲ ਵਰਸਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਫਿਰ ਇੱਕਠੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਏ॥੧੧੧॥

ਤਬੈ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆ ॥ ਤਿਹ ਲੋਕ ਧੰਨਿਆ ॥ ਧਰੇ ਫੂਲ ਮਾਲਾ ॥ ਬਰਯੋ ਰਾਮ ਬਾਲਾ ॥੧੧੨॥

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰਾਜ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀਤਾ, ਜੋ ਤਿੰਨਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਧੰਨ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਹਿਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਰਾਮ ਨੂੰ ਵਰ ਲਿਆ ਸੀ॥੧੧੨॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਕਿਧੌ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆਂ ਕਿਧੌ ਬਾਸਵੀ ਹੈ ॥ ਕਿਧੌ ਜੱਛਨੀ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ ਨਾਗਨੀ ਹੈ ॥
ਕਿਧੌ ਗੰਧ੍ਰਬੀ ਦੈਤ ਜਾ ਦੇਵਤਾ ਸੀ। ਕਿਧੌ ਸੂਰਜਾ ਸੁਧ ਸੋਧੀ ਸੁਧਾ ਸੀ ॥੧੧੩॥

ਇਹ ਸੀਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਤੇ ਦੇਵ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜੱਛਨੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿੰਨਰਨੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਾਗ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਗੰਧਰਬ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਦੈਂਤ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸੂਰਜ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸੋਧੀ ਹੋਈ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾਈ ਹੈ ਜਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ?॥੧੧੩॥

ਕਿਧੌ ਜੱਛ ਬਿੱਦਿਆ ਧਰੀ ਗੰਧ੍ਰਬੀ ਹੈ ॥ ਕਿਧੌ ਰਾਗਨੀ ਭਾਗ ਪੂਰੇ ਰਚੀ ਹੈ ॥
ਕਿਧੌ ਸੁਵਰਨ ਕੀ ਚਿਤ੍ਰ ਕੀ ਪੁੱਤ੍ਰਕਾ ਹੈ ॥ ਕਿਧੌ ਕਾਮ ਕੀ ਕਾਮਨੀ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ॥੧੧੪॥

ਕੀ ਇਹ ਜੱਛ ਕੰਨਿਆ, ਬਿੱਦਿਆ ਧਰ ਕੰਨਿਆ ਜਾਂ ਗੰਧ੍ਰਬ ਕੰਨਿਆ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਪੂਰੇ ਭਾਗ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਕੋਈ ਸੁਰੀਲੀ ਰਾਗਨੀ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਸੋਨੇ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਹੈ? ਜਾਂ ਕੀ ਇਹ ਕਾਮ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਰੱਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ॥੧੧੪॥

ਕਿਧੌ ਚਿੱਤ੍ਰ ਕੀ ਪੁੱਤ੍ਰਕਾ ਸੀ ਬਨੀ ਹੈ ॥ ਕਿਧੌ ਸੰਖਨੀ ਚਿੱਤ੍ਰਨੀ ਪਦਮਨੀ ਹੈ ॥
ਕਿਧੌ ਰਾਗ ਪੂਰੇ ਭਰੀ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ॥ ਬਰੀ ਰਾਮ ਤੈਸੀ ਸੀਆ ਆਜ ਬਾਲਾ ॥੧੧੫॥

ਕੀ ਇਹ ਮੂਰਤ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਜੇਹੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਾਂ ਸੰਖਨੀ ਜਾਂ ਚਿੱਤ੍ਰਨੀ ਜਾਂ ਪਦਮਨੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਪੂਰੇ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਹੈ ? ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਜ ਰਾਮ ਨੇ ਸੀਤਾ ਇਸਤਰੀ ਵਿਆਹੀ ਹੈ॥੧੧੫॥

ਛਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੋਨੋ ਲਗੇ ਨੈਨ ਐਸੇ॥ ਮਨੋ ਫਾਂਧ ਫਾਂਧੈ ਮ੍ਰਿਗੀਰਾਜ ਜੈਸੇ॥
ਬਿਧੰ ਬਾਕ ਬੈਣੀ ਕਟੰ ਦੇਸ ਛੀਣੰ॥ ਰੰਗੇ ਰੰਗ ਰਾਮੰ ਸੁਨੈਣੰ ਪ੍ਰਬੀਣੰ॥੧੧੬ ॥

ਦੋਵੇਂ ਸੀਤਾ ਤੇ ਰਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੈਣ ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਨੋ ਫਾਂਧੀ ਨੇ ਮ੍ਰਿਗੀਰਾਜ ਭਾਵ ਹੀਰੇ ਹਰਨ ਨੂੰ ਫਸਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜੇਹਾ ਮੁਖ ਹੈ। ਸੁਰਸ੍ਵਤੀ ਸਮਾਨ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਲੱਕ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਪਤਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਦੇ ਰੰਗ ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪੁਰਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਰੰਗੇ ਗਏ ਸਨ॥੧੧੬॥

ਜਿਣੀ ਰਾਮ ਸੀਤਾ ਸੁਣੀ ਸ੍ਰਉਣ ਰਾਮੰ॥ ਗਹੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਰਿਸਜੋ ਤਉਨ ਜਾਮੰ॥
ਕਹਾ ਜਾਤ ਭਾਖਜੋ ਰਹੋ ਰਾਮ ਠਾਢੇ॥ ਲਖੋ ਆਜ ਕੈਸੇ ਭਏ ਬੀਰ ਗਾਢੇ॥੧੧੭॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਸੀਤਾ ਜਿੱਤ ਲਈ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੰਨੀ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜ ਲਏ। ਫਿਰ ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ-ਹੇ ਰਾਮ ! ਕਿਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ ? ਖੜਾ ਰਹੁ ਤਾਂਕਿ ਮੈਂ ਅੱਜ ਵੇਖ ਲਵਾਂ, ਜੋ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧੇ ਹੋ॥੧੧੭॥

ਭਾਖਾ ਪਿੰਗਲ ਦੀ॥ ਸੁੰਦਰੀ ਛੰਦ॥

ਭਟ ਹੁੰਕੇ ਧੁੰਕੇ ਬੰਕਾਰੇ॥ ਰਣ ਬੱਜੇ ਗੱਜੇ ਨੱਗਾਰੇ॥
ਰਣ ਹੁੱਲ ਕਲੋਲੰ ਹੁੱਲਾਲੰ॥ ਢਾਲ ਹੱਲੰ ਢੱਲੰ ਉੱਛਾਲੰ॥੧੧੮॥

ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਅਤੇ ਜੈ ਕਾਰੇ ਛੱਡਦੇ ਸਨ, ਰਣ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਧੱਕਮ ਧੱਕੀ ਦਾ ਰੌਲਾ ਗੋਲਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਢਾਲਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਦੇ ਕੇ, ਢਾਲਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਉਛਾਲਦੇ ਸਨ॥੧੧੮॥

ਰਣ ਉੱਠੇ ਕੁੱਠੇ ਮੁੱਛਾਲੇ॥ ਸਰ ਛੁੱਟੇ ਜੁੱਟੇ ਭੀਹਾਲੇ॥
ਰਤੁ ਡਿੱਗੇ ਭਿੱਗੇ ਜੋਧਾਣੰ॥ ਕਣਣੰਛੇ ਕੱਛੇ ਕਿਕਾਣੰ॥੧੧੯॥

ਰਣ ਵਿਚ ਮੁਛਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਜੰਗ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ, ਤੀਰ ਚਲਣ ਲੱਗੇ, ਡਰੌਣੇ ਯੋਧੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਪਏ। ਲਹੂ ਨਾਲ ਲੱਥ ਪੱਥ ਕਈ ਯੋਧੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ,

ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਹੋਏ ਫਿਰਨ ਲੱਗੇ॥੧੧੯॥

ਭੀਖਣੀਯੰ ਭੇਰੀ ਭੁੰਕਾਰੰ॥ ਝਲ ਲੰਕੇ ਖੰਡੇ ਦੁੱਧਾਰੰ॥
ਜੁੱਧੰ ਜੁੱਝਾਰੰ ਬੁੱਬਾੜੇ॥ ਰੁੱਲੀਏ ਪਖਰੀਏ ਆਹਾੜੇ॥੧੨੦॥

ਭੂਤਨੀਆਂ ਡਰੌਣੀਆਂ 'ਭੂੰ-ਭੂੰ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਦੁੱਧਾਰੇ ਖੰਡੇ ਲਿਸ਼ਕਦੇ ਸਨ, ਲੜਾਕੇ ਯੋਧੇ ਲਲਕਾਰਦੇ ਸਨ, ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੇ ਸੂਰਮੇ ਮੁਰਦੇ ਹੋ ਕੇ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੨੦॥

ਬੱਕੇ ਬੱਬਾੜੇ ਬੰਕਾਰੰ॥ ਨੱਚੇ ਪੱਖਰੀਏ ਜੁਝਾਰੰ॥
ਬੱਜੇ ਸੰਗਲੀਏ ਭੀਹਾਲੇ॥ ਰਣ ਰੱਤੇ ਮੱਤੇ ਮੁੱਛਾਲੇ॥੧੨੧॥

ਯੋਧੇ ਬੜ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਲੜਾਕੇ ਸੂਰਮੇ ਕਾਠੀਆਂ ਵਾਲੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਚਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਸੰਗਲਾਂ ਨਾਲ ਬੰਧੇ ਹੋਏ ਡਰੌਣੇ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਰਣ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਸਤ ਮੁਛਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ॥੧੨੧॥

ਉਛਲੀਏ ਕੱਛੀ ਕੱਛਾਲੇ॥ ਉੱਡੇ ਜਣੁ ਪੱਬੰ ਪੱਛਾਲੇ॥
ਜੁੱਟੇ ਭੱਟ ਛੁੱਟੇ ਮੁੱਛਾਲੇ॥ ਰੁਲੀਏ ਆਹਾੜੰ ਪਖਰਾਲੇ॥੧੨੨॥

ਕੱਛ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਉੱਛਲ ਰਹੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਪਹਾੜ ਉੱਡੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਭੱਟ ਮੁੱਛਾਂ ਨੂੰ ਤਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਬੰਬਲਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇਜ਼ੇ ਚਲਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਕਵਚਧਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੁੱਲ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੨੨॥

ਬੱਜੇ ਸੰਧੂਰੰ ਨੱਗਾਰੇ॥ ਕੱਛੇ ਕੱਛੀਲੇ ਲੁੱਝਾਰੇ॥
ਗਣ ਹੂਰੰ ਪੂਰੰ ਗੈਣਾਯੰ॥ ਅੰਜਨਯੰ ਅੰਜੇ ਨੈਣਾਯੰ॥੧੨੩॥

ਰਣ ਸਿੰਘੇ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਲੜਾਕੇ ਬੀਰ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਸਾਰਾ ਆਕਾਸ਼ ਹੂਰਾਂ ਦੇ ਝੂੰਡਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੰਜਨ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੧੨੩॥

ਰਣ ਣੱਕੇ ਨਾਦੰ ਨਾਫੀਰੰ॥ ਬੱਬਾੜੇ ਬੀਰੰ ਹਾਬੀਰੰ॥
ਉੱਘੇ ਜਣ ਨੇਜੇ ਜੱਟਾਲੇ॥ ਛੁੱਟੇ ਸਿਲ ਸਿਤਿਯੰ ਮੁੱਛਾਲੇ॥੧੨੪॥

ਨਫੀਰੀਆਂ ਤੇ ਨਾਦ ਭਾਵ ਛੋਟੇ ਨਗਾਰੇ ਗੂੰਜਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰਦੇ ਸਨ। ਨੰਗੇ ਨੇਜ਼ੇ ਇਉਂ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਮਾਣੋ ਜਟਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਖੜੇ ਸਨ। ਬੰਬਲਾ ਵਾਲੇ ਚਮਕਦਾਰ ਸੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਛੁਟ ਗਏ ਸਨ॥੧੨੪॥

ਭਟ ਡਿੱਗੇ ਘਾਯੰ ਅੱਘਾਯੰ॥ ਤਨ ਸੁੱਭੇ ਅੱਧੋ ਅੱਧਾਯੰ॥
ਦਲ ਗੱਜੇ ਬੱਜੇ ਨੀਸ਼ਾਣੰ॥ ਚੰਚਲੀਏ ਤਾਜੀ ਹੀਹਾਣੰ॥੧੨੫॥

ਜ਼ਖਮ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਸੂਰਮੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਨ ਅੱਧੇ ਅੱਧ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਫੌਜਾਂ ਗਜਦੀਆਂ ਸਨ, ਧੌਂਸੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ। ਚੰਚਲ ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਸਨ॥੧੨੫॥

ਚਵ ਦਿਸਜੰ ਚਿੰਕੀ ਚਾਵੰਡੈ॥ ਖੰਡੇ ਖੰਡੇ ਕੈ ਆਖੰਡੈ॥
ਰਣ ਡੰਕੇ ਗਿੱਧੰ ਉੱਧਾਣੰ॥ ਜੈ ਜੰਪੈ ਸਿੱਧੰ ਸੁੱਧਾਣੰ॥੧੨੬॥

ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਇੱਲਾਂ ਚੀਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਸਾਬਤਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਨਾਲ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉੱਚੇ ਬੈਠ ਕੇ ਗਿੱਧਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਬੋਲਦੀਆਂ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਸੁਧ ਸਿਧੀਆਂ ਜੈ ਜੈ ਜਪਦੀਆਂ ਸਨ॥੧੨੬॥

ਫੁੱਲੇ ਜਣ ਕਿੱਸਕ ਬਾਸੰਤੰ॥ ਰਣ ਰੱਤੇ ਸੂਰਾ ਸਾਮੰਤੰ॥
ਡਿੱਗੇ ਰਣ ਸੁੰਡੀ ਸੁੰਡਾਣੰ॥ ਧਰ ਭੂਰੰ ਪੂਰੰ ਮੁੰਡਾਣੰ॥੧੨੭॥

ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਵਿਚ ਮਾਨੋ ਕੇਸੂ ਫੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਬਹਾਦਰ-ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਵਿਚ ਲਾਲ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਰਣ ਵਿਚ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸੁੰਡ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਧਰਤੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸਿਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ॥੧੨੭॥

ਮਧੁਰ ਧੁਨ ਛੰਦ॥

ਤਰ ਭਰ ਰਾਮੰ॥ ਪਰਹਰ ਕਾਮੰ॥ ਧਰ ਬਰ ਧੀਰੰ॥ ਪਰਹਰਿ ਤੀਰੰ॥੧੨੮॥

ਰਾਮ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਤਰਥੱਲੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ, ਅਤੇ ਸਭ ਇੱਛਾਵਾਂ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਤੀਰ ਮਾਰੇ॥੧੨੮॥

ਦਰ ਬਰ ਗਯਾਨੰ॥ ਪਰ ਹਰਿ ਧਯਾਨੰ॥ ਥਰਹਰ ਕੰਪੈ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜੰਪੈ॥੧੨੯॥

ਰਾਮ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਦਲ ਦਾ ਬਲ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਧਿਆਨ, ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਥਰ ਥਰ ਕੰਬਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ ਜਪਦੇ ਸਨ॥੧੨੯॥

ਕ੍ਰੋਧੰ ਗਲਿਤੰ॥ ਬੋਧੰ ਦਲਿਤੰ॥ ਕਰ ਸਰ ਸਰਤਾ॥ ਧਰਮਰ ਹਰਤਾ॥੧੩੦॥

ਸੂਰਮੇ ਰਾਮ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਪੀ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਮ ਦੇ ਸਰ ਸਰ ਕਰਦੇ ਤੀਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੱਜਦੇ ਉਹੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਲੇਟ ਜਾਂਦਾ॥੧੩੦॥

ਸਰਬਰ ਪਾਣੰ॥ ਧਰ ਕਰ ਮਾਣੰ॥ ਅਰ ਉਰ ਸਾਲੀ॥ ਧਰ ਉਰ ਮਾਲੀ॥੧੩੧॥

ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚਲੇ ਚੰਗੇ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ, ਕਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਧਰ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਛਾਤੀ

ਵਿਚ ਛੇਕ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਛਾਤੀ, ਮਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਰਥਾਤ ਧਰਤੀ ਤੇ ਤੜਫ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੩੧॥

ਕਰ ਬਰ ਕੋਪੰ॥ ਥਰਹਰ ਧੋਪੰ॥ ਗਰ ਬਰ ਕਰਣੰ॥ ਘਰ ਬਰ ਹਰਣੰ॥੧੩੨॥

ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰੇ ਬਲਵਾਨ ਰਾਮ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਨੂੰ ਥਰਥਰ ਕੰਬਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ, ਘਬਰਾ ਕੇ ਭੱਜਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੩੨॥

ਛਰ ਹਰ ਅੰਗੰ॥ ਚਰ ਖਰ ਸੰਗੰ॥ ਜਰ ਬਰ ਜਾਮੰ॥ ਝਰ ਹਰ ਰਾਮੰ॥੧੩੩॥

ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦਾ ਹਰ ਅੰਗ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਰਾਮ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ੧੩੩॥

ਟਰ ਧਰ ਜਾਯੰ॥ ਠਰ ਹਰਿ ਪਾਯੰ॥ ਢਰ ਹਰ ਢਾਲੰ॥ ਥਰਹਰ ਕਾਲੰ॥੧੩੪॥

ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਸੂਰਮਾ ਉਸ ਵੱਲ ਵਧੱਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਢਾਲਾਂ ਦੀ ਗੜਗੜਾਹਟ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਕਾਲ ਦੇਵਤਾ ਵੀ ਕੰਬਣ ਲੱਗਾ॥੧੩੪॥

ਅਰ ਬਰ ਦਰਣੰ॥ ਨਰ ਬਰ ਹਰਣੰ॥ ਧਰ ਬਰ ਧੀਰੰ॥ ਫਰ ਹਰ ਤੀਰੰ॥੧੩੫॥

ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਲਣ ਵਾਲਾ, ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਧੀਰਜਧਾਰੀ ਰਾਮ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁਆਉਣ ਲੱਗਾ॥੧੩੫॥

ਬਰ ਨਰ ਦਰਣੰ॥ ਭਰ ਹਰ ਕਰਣੰ॥ ਹਰ ਹਰ ਰੜਤਾ॥ ਬਰ ਹਰ ਗੜਤਾ॥੧੩੬॥

ਬੁਰੇ ਮਨੁਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਆਪਣਾ ਕਰਤਵ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੋਂ ਹਰ ਹਰ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਰੌਲਾ ਪਾ ਪਾ ਗੱਜਣ ਲੱਗਾ॥੧੩੬॥

ਸਰਬਰ ਹਰਤਾ॥ ਚਰਮਰ ਧਰਤਾ॥ ਬਰਮਰ ਪਾਣੰ॥ ਕਰਬਰ ਜਾਣੰ॥੧੩੭॥

ਰਾਮ ਦੇ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਲੀ ਹਥਾਂ ਦਾ ਸੁਆਦ ਚੱਖ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੇਟ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਮੌਤ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਲੈਂਦਾ॥੧੩੭॥

ਹਰਬਰ ਹਾਰੰ॥ ਕਰ ਬਰ ਬਾਰੰ॥ ਗਡਬਡ ਰਾਮੰ॥ ਗੜਬੜ ਧਾਮੰ॥੧੩੮॥

ਹਰੇਕ ਦੇ ਬਲ ਨੂੰ ਹਰਨ ਵਾਲਾ, ਬਲ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਮ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਲਲਕਾਰਿਆ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਖਲਬਲੀ ਮਚੀ ਹੋਈ ਸੀ॥੧੩੮॥

ਚਰਪਟ ਛੀਗਾ ਕੇ ਆਦ ਕ੍ਰਿਤ ਛੰਦ॥

ਖੱਗੰ ਖਜਾਤਾ॥ ਗਜਾਨੰ ਗਜਾਤਾ॥ ਛਿੱਤ੍ਰੰ ਬਰਮਾ॥ ਚਾਰੰ ਚਰਮਾ॥੧੩੯॥

ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਵਚਿੱਤਰ ਸੰਜੋਅ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਢਾਲ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ॥੧੩੯॥

ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੰ ਗਜਾਤਾ॥ ਸ਼ਸਤ੍ਰੰ ਖਜਾਤਾ॥ ਚਿਤ੍ਰੰ ਜੋਧੀ॥ ਜੁੱਧੰ ਕ੍ਰੋਧੀ॥੧੪੦॥

ਉਹ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਸੀ. ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵਚਿਤ੍ਰ ਸੂਰਮਾ ਸੀ. ਅਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੧੪੦॥

ਬੀਰੰ ਬਰਣੰ॥ ਭੀਰੰ ਭਰਣੰ॥ ਸ਼ਤ੍ਰੰ ਹਰਤਾ॥ ਅੱਤ੍ਰੰ ਧਰਤਾ॥੧੪੧॥

ਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਣ ਵਿਚ ਕਾਇਰਾਂ ਨੂੰ ਭੈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੀ. ਸ਼ੱਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੧੪੧॥

ਬਰਮੰ ਬੇਧੀ॥ ਚਰਮੰ ਛੇਦੀ॥ ਛੱਤ੍ਰੰ ਹੰਤਾ॥ ਅੱਤ੍ਰੰ ਗੰਤਾ॥੧੪੨॥

ਰਾਮ ਸੰਜੋਆਂ ਨੂੰ ਭੰਨਣ ਵਾਲਾ ਢਾਲਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਸੀ. ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੧੪੨॥

ਜੁੱਧੰ ਧਾਮੀ॥ ਬੁੱਧੰ ਗਾਮੀ॥ ਸ਼ਸਤ੍ਰੰ ਖਜਾਤਾ॥ ਅਸਤ੍ਰੰ ਗਜਾਤਾ॥੧੪੩॥

ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ. ਬੁਧੀਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੧੪੩॥

ਜੁੱਧਾ ਮਾਲੀ॥ ਕੀਰਤ ਸਾਲੀ॥ ਧਰਮੰ ਧਾਮੰ॥ ਰੂਪੰ ਰਾਮੰ॥੧੪੪॥

ਜੁੱਧ ਦੀ ਮਾਲੀ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਸੀ. ਕੀਰਤੀ ਦਾ ਸਥਾਨ, ਧਰਮ ਦਾ ਘਰ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੧੪੪॥

ਧੀਰੰ ਧਰਤਾ॥ ਬੀਰੰ ਹਰਤਾ॥ ਜੁੱਧੰ ਜੇਤਾ॥ ਸ਼ਸਤ੍ਰੰ ਨੇਤਾ॥੧੪੫॥

ਉਹ ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਯੋਧਿਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੧੪੫॥

ਦੂਰਦੰ ਗਾਮੀ॥ ਧਰਮੰ ਧਾਮੀ॥ ਜੋਗੰ ਜ੍ਵਾਲੀ॥ ਜੋਤੰ ਮਾਲੀ॥੧੪੬॥

ਉਹ ਹਾਥੀ ਦੀ ਮਸਤ ਚਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਘਰ ਸੀ. ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਆਲਾ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੧੪੬॥

ਪਰਸਰਾਮ ਬਾਚ॥ ਸ੍ਵੈਯਾ॥

ਤੂਣਿ ਕਸੇ ਕਟ ਚਾਂਪ ਧਰੇ ਕਰ ਕੋਪ ਕਹੀ ਦਿਜ ਰਾਮ ਅਹੋ॥
ਗ੍ਰਹ ਤੋਰ ਸਰਾਸਨ ਸ਼ੰਕਰ ਕੋ ਸੀਅ ਜਾਤ ਹਰੇ ਤੁਮ ਕਉਨ ਕਹੋ॥

ਬਿਨ ਸਾਚ ਕਹੇ ਨਹੀ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚੇ ਜਿਨ ਕੰਠ ਕੁਠਾਰ ਕੀ ਧਾਰ ਸਹੋ॥
ਘਰ ਜਾਹੁ ਚਲੇ ਤਜ ਰਾਮ ਰਣੰ ਜਿਨ ਜੂਝ ਮਰੋ ਪਲ ਠਾਢ ਰਹੋ॥ ੧੪੭॥

ਰਾਮ ਨੇ ਲੱਕ ਨਾਲ ਭੱਥਾ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤੇ ਪਰਸਰਾਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰਾਮ! ਘਰ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ, ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਦੱਸ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ? ਸੱਚ ਦੱਸੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨਹੀਂ ਬਚਣਗੇ। ਨਹੀ ਤਾਂ ਗਲੇ ਉਤੇ ਕੁਹਾੜੇ ਦੀ ਧਾਰ ਨੂੰ ਸਹਾਰ ਲੈ। ਹੇ ਰਾਮ ਤੂੰ ਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਜਾਹ, ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਮਰ ਨਾ, ਜੇ ਇਕ ਵੀ ਪਲ ਖੜਾ ਰਹੇਂਗਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਮਾਰਿਆ ਜਾਏਂਗਾ ॥੧੪੭॥

ਜਾਨਤ ਹੋ ਅਵਿਲੋਕ ਮੁਝੈ ਹਠਿ ਏਕ ਬਲੀ ਨਹੀ ਠਾਢ ਰਹੈਂਗੇ॥
ਤਾਤਿ ਗਹਯੋ ਜਿਨ ਕੇ ਤ੍ਰਿਣ ਦਾਂਤਨ ਤੇਨ ਕਹਾ ਰਣ ਆਜ ਗਹੈਂਗੇ॥
ਬੰਬ ਬਜੇ ਰਣ ਖੰਭ ਗਡੇ ਗਹਿ ਹਾਥ ਹਥਿਆਰ ਕਹੂੰ ਉਮਹੈਂਗੇ॥
ਭੂਮ ਅਕਾਸ਼ ਪਤਾਲ ਦੁਰੈਬੇ ਕਉ ਰਾਮ ਕਹੋ ਕਹਾਂ ਠਾਮ ਲਹੈਂਗੇ॥ ੧੪੮॥

ਇਹ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਹਠੀ ਜਾਂ ਬਲੀ, ਇਕ ਵੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੜਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਪ ਨੇ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਘਾਹ ਲੈ ਕੇ, ਮੈਥੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਇਆ ਹੋਵੇ, ਕੀ ਉਹਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਜ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਹਥਿਆਰ ਫੜ ਸਕੇਗਾ? ਜਦੋਂ ਧੌਂਸਾ ਵੱਜੇਗਾ ਤੇ ਰਣ ਵਿਚ ਪਰਸਰਾਮ ਖੰਭੇ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਡਿਆ ਜਾਏਗਾ, ਤਦੋਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਫੜਨ ਦੀ ਉਮੰਗ ਕਿਸ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗੀ? ਹੇ ਰਾਮ! ਦੱਸ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲੁਕਣ ਵਾਸਤੇ ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਜਗ੍ਹਾ ਕਿਥੋਂ ਲਭੇਂਗਾ॥੧੪੮॥

ਕਬਿ ਬਾਚ॥ ਯੌ ਜਬ ਬੈਨ ਸੁਨੇ ਅਰਿ ਕੇ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬੀਰ ਬਲੀ ਬਲਕਾਨੇ॥
ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰਨ ਲੌ ਗਰਵੇ ਗਿਰ ਭੂਮ ਅਕਾਸ਼ ਦੋਊ ਥਹਰਾਨੇ॥
ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾਨ ਕੇ ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਦੁਹੂੰ ਡਰ ਮਾਨੇ॥
ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਨਾਥ ਕਮਾਨ ਲੇ ਹਾਥ ਕਹੌ ਰਿਸਕੈ ਕਿਹ ਪੈ ਸਰ ਤਾਨੇ॥ ੧੪੯॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਜਦੋਂ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸੁਣੇ, ਤਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਸੂਰਮੇ ਬਲਵਾਨ ਬੋਲੇ, "ਮੈਥੋਂ ਡਰਦੇ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਤਕ ਪਹਾੜ ਦਬ ਗਏ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੋਵੇਂ ਕੰਬਦੇ ਹਨ। ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੇ ਚੌਹਾਂ ਕੋਨਿਆਂ ਦੇ ਜੱਛ ਤੇ ਭੁਜੰਗ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਦੋਵੇਂ ਡਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੰਖ ਲੈ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ-ਦੱਸ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਕਿਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਤੀਰ

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਲੈ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ-ਦੱਸ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਕਿਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਤੀਰ ਖਿੱਚੀਦੇ ? ਹੇ ਪਰਸਰਾਮ ! ਤੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਤੇ ਤੀਰ ਖਿੱਚਣਾ ਛੱਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੈ॥੧੪੯॥

ਪਰਸਰਾਮ ਬਾਚ ਰਾਮ ਸੋਂ॥

ਜੇਤਕ ਬੈਨ ਕਹੇ ਸੁ ਕਹੇ ਜੁ ਪੈ ਫੇਰਿ ਕਹੈ ਤੁ ਪੈ ਜੀਤ ਨ ਜੈ ਹੋ॥
ਹਾਥ ਹਥਿਆਰ ਗਹੇ ਸੁ ਗਹੇ ਜੁ ਪੈ ਫੇਰਿ ਗਹੇ ਤੁ ਪੈ ਫੇਰਿ ਨ ਲੈ ਹੋ॥
ਰਾਮ ਰਿਸੈ ਰਣ ਮੈ ਰਘੁਬੀਰ ਕਹੋ ਭਜਿਕੈ ਕਤ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚੈਹੋ॥
ਤੋਰ ਸਰਾਸਨ ਸ਼ੰਕਰ ਕੋ ਹਰਿ ਸੀਅ ਚਲੇ ਘਰਿ ਜਾਨ ਨ ਪੈਹੋ॥੧੫੦॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਬਚਨ ਪਿਛੇ ਤੂੰ ਕਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਹਿ ਲਏ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਫਿਰ ਉਹੀ ਕਹੇਂਗਾ ਤਾਂ ਜੀਉਂਦਾ ਨਾ ਜਾਏਂਗਾ। ਹਥ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਜਿਹੜੇ ਫੜ ਲਏ, ਸੋ ਫੜ ਲਏ ਪਰ ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਮੁੜ ਕੇ ਫੜੇਂਗਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੁੜ ਕੇ ਨਾ ਲਭੇਂਗਾ। ਜਦੋਂ ਪਰਸਰਾਮ ਰਣ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰੇਗਾ, ਤਦ ਹੇ ਰਘੁਬੀਰ ! ਦੱਸ ਭੱਜ ਕੇ ਕਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਵੇਂਗਾ ? ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਧਨੁੱਖ ਤੋੜ ਕੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਲੈ ਚਲਿਆ ਹੈਂ, ਪਰ ਘਰ ਤਕ ਜਾਣ ਨਾ ਪਾਏਂਗਾ॥੧੫੦॥

ਰਾਮ ਬਾਚ ਪਰਸਰਾਮ ਸੋਂ॥

ਬੋਲ ਕਹੇ ਸੁ ਸਹੇ ਦਿਜ ਜੂ ਜੁ ਫੇਰਿ ਕਹੇ ਤੁ ਪੈ ਪ੍ਰਾਨ ਖ੍ਵੈਹੋ॥
ਬੋਲਤ ਐਂਟਕਹਾ ਸਠ ਜਿਉ ਸਭ ਦਾਂਤ ਤੁਰਾਇ ਅਬੈ ਘਰਿ ਜੈਹੋ॥
ਧੀਰ ਤਬੈ ਲਹਿਹੈ ਤੁਮ ਕੌਉ ਜਦ ਭੀਰ ਪਰੀ ਇਕ ਤੀਰ ਚਲੈਹੋ॥
ਬਾਤ ਸੰਭਾਰ ਕਹੋ ਮੁਖਿ ਤੇ ਇਨ ਬਾਤਨ ਕੋ ਅਬੀ ਹੀ ਫਲਿ ਪੈਹੋ॥੧੫੧॥

ਪਰਸਰਾਮ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ! ਜੇਹੜੇ ਬਚਨ ਤੁਸਾਂ ਕਹੇ, ਉਹ ਮੈਂ ਸਹਾਰ ਲਏ, ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਫੇਰ ਕੋਈ ਬਚਨ ਕਹੋਂਗੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਗੁਆ ਲਓਗੇ। ਮੂਰਖ ਵਾਂਗੂੰ ਆਕੜ ਕੇ ਕਿਉਂ ਬੋਲਦੇ ਹੋ, ਹੁਣੇ ਸਾਰੇ ਦੰਦ ਭੰਨਾ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਓਗੇ। ਤਦ ਤੈਨੂੰ ਜੋਧਾ ਜਾਣਾਂਗੇ, ਜਦ ਭੀੜ ਦੇ ਪਿਆਂ ਇਕ ਤੀਰ ਵੀ ਚਲਾ ਸਕੇਂ। ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਗੱਲ ਮੂੰਹੋਂ ਆਖੀਂ, ਚੇਤੇ ਰੱਖ, ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਫਲ ਹੁਣ ਹੀ ਪਾ ਲਵੇਂਗਾ॥" ੧੫੧॥

ਪਰਸਰਾਮ ਬਾਚ॥

ਤਉ ਤੁਮ ਸਾਚ ਲਖੋ ਮਨ ਮੈ ਪ੍ਰਭ ਜਉ ਤੁਮ ਰਾਮਵਤਾਰ ਕਹਾਓ॥

ਰੁਦ੍ਰ ਕੁਵੰਡ ਬਿਹੰਡਿਯ ਜਿਉ ਕਰ ਤਿਉ ਅਪਨੋ ਬਲ ਮੋਹਿ ਦਿਖਾਓ ॥
ਤਉਹੀ ਗਦਾ ਕਰ ਸਾਰੰਗ ਚਕ੍ਰ ਲਤਾ ਭ੍ਰਿਗੁ ਕੀ ਉਰ ਮੱਧ ਸੁਹਾਓ ॥
ਮੇਰੋ ਉਤਾਰ ਕੁਵੰਡ ਮਹਾਂਬਲ ਮੋਹੂ ਕੌਉ ਆਜ ਚੜਾਇ ਦਿਖਾਓ ॥ ੧੫੨ ॥

ਫਿਰ ਪਰਸਰਾਮ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, "ਮੈਂ ਤਦ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਭੂ ਜਾਣਾਂਗਾ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਚ ਮੁਚ ਹੀ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਤੁਸਾਂ ਧਨੁੱਖ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਦਿਖਾਓ। ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗਦਾ, ਸਾਰੰਗ, ਧਨੁੱਖ ਤੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ, ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਭ੍ਰਿਗੁਲਤਾ ਨਾਲ ਸੋਭਾ ਵਾਲੇ ਹੋਵੋ। ਅਰਥਾਤ ਚਤਰਭੁਜ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵੋ। ਹੇ ਵਡੇ ਬਲ ਵਾਲੇ! ਮੇਰੇ ਇਸ ਧਨੁੱਖ ਦਾ ਚਿਲਾ ਅੱਜ ਉਤਾਰਕੇ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਦਿਖਾ ਦੇਵੋ॥੧੫੨॥

ਕਬਿ ਬਾਚ ॥

ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬੀਰ ਸਿਰੋਮਨ ਸੂਰ ਕੁੰਵਡ ਲਯੋ ਕਰ ਮੈ ਹਸਿਕੈ ॥
ਲੀਅ ਚਾਂਪ ਚਟਾਕ ਚੜਾਇ ਬਲੀ ਖਟ ਟੂਕ ਕਰਜੋ ਛਿਨ ਮੈ ਕਸਿਕੈ ॥
ਨਭ ਕੀ ਗਤਿ ਤਾਹਿ ਹਤੀ ਸਰ ਸੋ ਅਧ ਬੀਚ ਹੀ ਬਾਤ ਰਹੀ ਬਸਿ ਕੈ ॥
ਨ ਬਸਾਤ ਕਛੂ ਨਟ ਕੇ ਬਟ ਜਯੋਂ ਭਵ ਪਾਸ ਨਿਸ਼ੰਗਿ ਰਹੈ ਫਸਿਕੈ ॥ ੧੫੩ ॥

ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਪਰਸਰਾਮ ਨੇ ਇਹ ਕਥਨ ਕੀਤਾ, ਤਦ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਉਸਦਾ ਧਨੁੱਖ, ਹਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ। ਬਲ ਕਰ ਕੇ ਚਟੱਕ ਹੀ ਧਨੁੱਖ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਖਿੱਚ ਕੇ ਛੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਧਨੁੱਖ ਦੇ ਟੁਟਦਿਆਂ ਹੀ ਏਨੀ ਭਿਅੰਕਰ ਆਵਾਜ਼ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਮਾਨੋ ਆਕਾਸ਼ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਤੀਰ ਜਾਂ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਫੱਟ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੱਟ ਦੇ ਰਸੇ ਨੱਟ ਉੱਛਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਧਨੁੱਖ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਨਾਲ ਹਿਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਧਨੁੱਖ ਦੇ ਦੋਵਾਂ ਟੁਕੜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਫੱਸ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ॥੧੫੩॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਸੀਤਾ ਸੁਅੰਬਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੁੱਧ ਜਯਤ' ਦੁਤੀਆ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨॥੧੫੩॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ, 'ਸੀਤਾ ਸੁਅੰਬਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੁੱਧ ਵਿਜੈ' ਦੂਸਰਾ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ੍ਰ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੨॥੧੫੩॥ ਚਲਦਾ॥

ਅਧਿਆਏ ਤੀਸਰਾ

ਅਉਧ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਵਰਣਨ

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਭੇਟ ਭੁਜਾ ਭਰ ਅੰਕ ਭਲੇ ਭਰਿ ਨੈਨ ਦੋਊ ਨਿਰਖੇ ਰਘੁਰਾਈ॥
ਗੁੰਜਤ ਭ੍ਰਿੰਗ ਕਪੋਲਨ ਊਪਰ ਨਾਗ ਲਵੰਗ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਈ॥
ਕੰਜ ਕੁਰੰਗ ਕਲਾ ਨਿਧ ਕੇਹਰਿ ਕੋਕਲ ਹੇਰ ਹੀਏ ਹਹਰਾਈ॥
ਬਾਲ ਲਖੈਂ ਛਬ ਖਾਟ ਪਰੈਂ ਨਹਿ ਬਾਟ ਚਲੈ ਨਿਰਖੇ ਅਧਿਕਾਈ॥੧੫੪॥

ਪਰਸਰਾਮ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ਤੇ ਗਲ ਲਗਾ ਕੇ ਮਿਲੇ, ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀਆਂ ਟੇਢੀਆਂ ਜ਼ੁਲਫਾਂ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਲਟਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕੇਲਾ, ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁਰੰਗ, ਮੁੱਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਲੱਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਅਤੇ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਕੋਇਲ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪਸ਼ੇਮਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਜੋ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਛਬਿ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਜੀ ਤੇ ਲੇਟਣਾ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਰਾਹੀ ਦੇਖਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਰਸਤਾ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੧੫੪॥

ਸੀਅ ਰਹੀ ਮੁਰਝਾਇ ਮਨੈ ਮਨ ਰਾਮ ਕਹਾ ਮਨ ਬਾਤ ਧਰੈਂਗੇ॥
ਤੋਰ ਸਰਾਸਨਿ ਸ਼ੰਕਰ ਕੋ ਜਿਮ ਮੋਹਿ ਬਰਿਓ ਤਿਮ ਅਉਰ ਬਰੈਂਗੇ॥
ਦੂਸਰ ਬਜਾਹ ਬਧੂ ਅਬ ਹੀ ਮਨ ਤੇ ਮੁਹਿ ਨਾਥ ਬਿਸਾਰ ਡਰੈਂਗੇ॥
ਦੇਖਤ ਹੌ ਨਿਜ ਭਾਗ ਭਲੇ ਬਿਧ ਆਜ ਕਹਾ ਇਹ ਠੌਰ ਕਰੈਂਗੇ॥੧੫੫॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਪਰਸਰਾਮ ਦਾ ਜਦ ਧਨੁੱਖ ਚੜ੍ਹਾਇਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੀਤਾ ਮਨ ਵਿਚ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ, ਕਿ ਕੀ ਸੁਾਮੀ ਜੀ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੱਸਾ ਲੈਣਗੇ? ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਧਨੁੱਖ ਤੋੜਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵਿਆਹਿਆ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਇਸ ਦੇ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤੋੜਕੇ ਇਕ ਹੋਰ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਆਹ ਲਿਆਉਣਗੇ? ਜੇਕਰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਜੀ ਇਸਤਰੀ ਵਿਆਹ ਲਈ, ਤਦ ਤਾਂ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦੇਣਗੇ। ਕੀ ਅੱਜ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਦੇਖ ਰਹੀ ਹਾਂ? ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਵਿੱਧ ਮਾਤਾ ਕੀ ਕਰਦੀ ਹੈ?॥੧੫੫॥

ਤਉ ਹੀ ਲਉ ਰਾਮ ਜਿਤੇ ਦਿਜ ਕਉ ਅਪਨੇ ਦਲ ਆਇ ਬਜਾਇ ਬਧਾਈ॥
ਭੱਗੁਲ ਲੋਕ ਫਿਰੇ ਸਭ ਹੀ ਰਣ ਮੋ ਲਖ ਰਾਘਵ ਕੀ ਅਧਿਕਾਈ॥

ਸੀਅ ਰਹੀ ਰਨ ਰਾਮ ਜਿਤੇ ਅਵਧੇਸ਼ਰ ਬਾਤ ਜਬੈ ਸੁਨਿ ਪਾਈ॥
ਫੂਲਿ ਗਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਮੈ ਧਨ ਕੇ ਘਨ ਕੀ ਬਰਖਾ ਬਰਖਾਈ॥੧੫੬॥

ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਰਾਮ ਜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦਲ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਵਜੰਤਰੀਆਂ ਨੇ ਵਧਾਈ ਵਜਾ ਦਿੱਤੀ। ਭਗੌੜੇ ਲੋਕ ਜੋ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਉੱਠ ਭਜੇ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਆਏ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਦੀ ਜਿੱਤ ਸੁਣੀ। 'ਸੀਤਾ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਰਸਰਾਮ ਨਾਲ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰਾਮ ਜੀ ਜਿੱਤੇ ਹਨ'. ਇਹ ਗੱਲ ਜਦੋਂ ਦਸਰਥ ਨੇ ਸੁਣ ਲਈ ਤਦੋਂ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਬੱਦਲ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਧਨ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾ ਦਿੱਤਾ॥੧੫੬॥

ਬੰਦਨਵਾਰ ਬਧੀ ਸਭ ਹੀ ਦਰ ਚੰਦਨ ਸੌ ਛਿਰਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸਾਰੇ॥
ਕੇਸਰ ਡਾਰਿ ਬਰਾਤਨ ਪੈ ਸਭ ਹੀ ਜਨ ਹੁਇ ਪੁਰਹੂਤ ਪਧਾਰੇ॥
ਬਾਜਤ ਤਾਲ ਮੁਚੰਗ ਪਖਾਵਜ ਨਾਚਤ ਕੋਟਨਿ ਕੋਟਿ ਅਖਾਰੇ॥
ਆਨਿ ਮਿਲੇ ਸਭ ਹੀ ਅਗੂਆ ਸੁਤ ਕੌਉ ਪਿਤੁ ਲੈ ਪੁਰ ਅਉਧ ਸਿਧਾਰੇ॥੧੫੭॥

ਸਾਰਿਆਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬੂਹਿਆਂ ਉਤੇ ਬੰਧਨ ਵਾਰ ਬੱਧੀ ਗਈ, ਚੰਦਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਘਰ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਕੇਸਰ ਘੋਲ ਕੇ ਜਾਂਞੀਆਂ ਉੱਪਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਇੰਦਰ ਵਾਂਗੂੰ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰੇ। ਕੈਂਸੀਆਂ ਸਰੰਗੀ ਤੇ ਜੋੜੀ ਵੱਜਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ ਅਖਾਰੇ ਨਚਦੇ ਸਨ। ਪੇਸ਼ਵਾਈ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਅਗੋਂ ਆਣ ਕੇ ਮਿਲੇ, ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਿਤਾ ਅਯੁਧਿਆਂ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ॥੧੫੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਭਹੂ ਮਿਲਿ ਗਿਲ ਕੀਯੋ ਉਛਾਹਾ॥ ਪੂਤ ਤਿਹੂੰ ਕਉ ਰਚਯੋ ਬਿਯਾਹਾ॥
ਰਾਮ ਸੀਅ ਬਰ ਕੈ ਘਰਿ ਆਏ॥ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸਨ ਹੋਤ ਬਧਾਏ॥੧੫੮॥

ਸਭ ਨੇ ਮਿਲ ਗਿਲ ਕੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਕੀਤਾ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਰਚਾਇਆ। ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਰਾਮ ਜੀ ਘਰ ਆਏ। ਦੇਸਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥੧੫੮॥

ਜਹ ਤਹ ਹੋਤ ਉਛਾਹ ਅਪਾਰੂ॥ ਤਿਹੂੰ ਸੁਤਨ ਕੋ ਬਜਾਹ ਬਿਚਾਰੂ॥
ਬਾਜਤ ਤਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਅਪਾਰੰ॥ ਨਾਚਤ ਕੋਟਨ ਕੋਟ ਅਖਾਰੰ॥੧੫੯॥

ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਉੱਤਸਵ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਹੀ ਚਰਚਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਕੈਂਸੀਆਂ ਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵੱਜਦੇ ਸਨ। ਕਰੋੜਾਂ ਨਾਚੀਆਂ ਨਾਚੋ ਨਾਚ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੫੯॥

ਬਨ ਬਨ ਬੀਰ ਪਖਰੀਆ ਚਲੇ॥ ਜੋਬਨਵੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਭਲੇ॥

ਭਏ ਜਾਇ ਇਸਥਤ ਨ੍ਰਿਪ ਦਰ ਪਰ॥ ਮਹਾਰਥੀ ਅਰੁ ਮਹਾ ਧਨੁਰਧਰ॥ ੧੬੦॥

ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੇ ਸੂਰਮੇ ਬਣ ਠਣ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਜੋਬਨ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ ਸਿਪਾਹੀ ਸਨ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਜਿਹੜੇ ਮਹਾਂਰਥੀ ਤੇ ਵੱਡੇ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ॥ ੧੬੦॥

ਬਾਜਤ ਜੰਗ ਮੁਚੰਗ ਅਪਾਰੰ॥ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸੁਧਾਰੰ॥
ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਚੰਚਲਾ ਨਾਰੀ॥ ਨੈਨ ਨਚਾਇ ਬਜਾਵਤ ਤਾਰੀ॥ ੧੬੧॥

ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਜੰਗ ਦੇ ਟਲ ਤੇ ਮੁਚੰਗ ਵੱਜਦੇ ਸਨ। ਢੋਲ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਤੇ ਸੁਰੰਗੀ ਦੀ ਸੁਰ ਵੀ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਚੰਚਲ ਨਾਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਮਟਕਾ ਮਟਕਾ ਕੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਤਾਲੀ ਵਜਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੧੬੧॥

ਭਿੱਛਕਨ ਹਵਸ ਨ ਧਨ ਕੀ ਰਹੀ॥ ਦਾਨ ਸ੍ਵਰਨ ਸਰਤਾ ਹੁਇ ਬਹੀ॥
ਏਕ ਬਾਤ ਮਾਗਨ ਕੌਉ ਆਵੈ॥ ਬੀਸਕ ਬਾਤ ਘਰੈ ਲੈ ਜਾਵੈ॥ ੧੬੨॥

ਮੰਗਤਿਆਂ ਨੂੰ ਧਨ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਭਾਵ ਇੱਛਾ ਨਾ ਰਹੀ। ਦਾਨ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਮਾਨੋਂ ਸੋਨੇ ਦੀ ਨਦੀ ਹੋ ਕੇ ਵੱਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮੰਗਣ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਵੀਹ ਕੁ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥ ੧੬੨॥

ਬਨ ਬਨ ਚਲਤ ਭਏ ਰਘੁਨੰਦਨ॥ ਫੂਲੇ ਪੁਹਪ ਬਸੰਤ ਜਾਨੁ ਬਨ॥
ਸੋਭਤ ਕੇਸਰ ਅੰਗ ਡਰਾਯੋ॥ ਆਨੰਦ ਹੀਏ ਉਛਰ ਜਨ ਆਯੋ॥ ੧੬੩॥

ਰਘੂ ਰਾਜਾ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਬਨ-ਠਨ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਸਨ, ਮਾਨੋਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕੇਸਰ ਏਦਾਂ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮਾਨੋ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਅਨੰਦ ਉਛਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਹੋਵੇ॥ ੧੬੩॥

ਸਾਜਤ ਭਏ ਅਮਿਤ ਚਤੁਰੰਗਾ॥ ਉਮੰਡ ਚਲਤ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਕਰਿ ਗੰਗਾ॥
ਭਲ ਭਲ ਕੁਅਰ ਚੜ੍ਹੇ ਸਜ ਸੈਨਾ॥ ਕੋਟਕ ਚੜ੍ਹੇ ਸੂਰਜਨੁ ਗੈਨਾ॥ ੧੬੪॥

ਬੇਅੰਤ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਸਜਾ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੰਗਾ ਉੱਛਲ ਕੇ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਕੁਮਾਰ ਸੈਨਾ ਸਜਾ ਕੇ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸੂਰਜ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੧੬੪॥

ਭਰਥ ਸਹਿਤ ਸੋਭਤ ਸਭ ਭ੍ਰਾਤਾ॥ ਕਹਿ ਨ ਪਰਤ ਮੁਖ ਤੇ ਕਛੁ ਬਾਤਾ॥
ਮਾਤਨ ਮਨ ਸੁੰਦਰ ਸੁਤ ਮੋਹੈਂ॥ ਜਨੁ ਦਿਤ ਗ੍ਰਹ ਰਵਿ ਸਸ ਦੋਊ ਸੋਹੈਂ॥ ੧੬੫॥

ਭਰਤ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਭਰਾ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਕਵੀ ਜਨ ਮੁਖ ਤੋਂ ਕੁਝ ਉਪਮਾ ਦੀ ਗੱਲ

ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ। ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਰ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਹੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਦਿੱਤੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੬੫॥

ਇਹੱ ਬਿਧਿ ਕੈ ਸਜ ਸੁੱਧ ਬਰਾਤਾ॥ ਕਛੁ ਨ ਪਰਤ ਕਹਿ ਤਿਨਕੀ ਬਾਤਾ॥
ਬਾਢਤ ਕਹਤ ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਤਨ ਕਰ॥ ਬਿਦਾ ਹੋਨ ਸਿਸ ਚਲੇ ਤਾਤ ਘਰ॥ ੧੬੬॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਸੋਹਣੀ ਜੰਞ ਸਜੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਉਪਮਾਂ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਕਰ ਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵੱਧ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਾਰੇ ਪੁੱਤਰ, ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਵਿਦਾ ਲੈਣ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੬੬॥

ਆਇ ਪਿਤਾ ਕਹੁ ਕੀਨ ਪ੍ਰਨਾਮਾ॥ ਜੋਰ ਪਾਨ ਠਾਢੇ ਬਲ ਧਾਮਾ॥
ਨਿਰਖ ਪੁਤ੍ਰ ਆਨੰਦ ਮਨ ਭਰੇ॥ ਦਾਨ ਬਹੁਤ ਬਿੱਪਨ ਕਹ ਕਰੇ॥ ੧੬੭॥

ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਬਲ ਦੇ ਘਰ ਤਿੰਨੇ ਪੁੱਤਰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਮਨ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ॥੧੬੭॥

ਤਾਤ ਮਾਤ ਲੈ ਕੰਠਿ ਲਗਾਏ॥ ਜਨ ਦੁਇ ਰਤਨ ਨਿਰਧਨੀ ਪਾਏ॥
ਬਿਦਾ ਮਾਂਗ ਜਬ ਗਏ ਰਾਮ ਘਰ॥ ਸੀਸ ਰਹੇ ਧਰ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਰ॥ ੧੬੮॥

ਮਾਤਾ ਤੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ, ਮਾਨੋ ਜਨਮ ਦੇ ਕੰਗਲਿਆਂ ਨੇ ਦੋ ਰਤਨ ਲਭ ਲਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਬਿਦਾ ਮੰਗਣ ਗਏ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਧਰ ਦਿੱਤੇ॥੧੬੮॥

ਕਬਿੱਤ॥ ਰਾਮ ਬਿਦਾ ਕਰੇ ਸਿਰ ਚੂਮਜੇ ਪਾਨ ਪੀਠ ਧਰੇ
ਆਨਦ ਸੋ ਭਰੇ ਲੈ ਤੰਬੋਰ ਆਗੇ ਧਰੇ ਹੈਂ॥
ਦੁੰਦਭੀ ਬਜਾਇ ਤੀਨੋ ਭਾਈ ਯੌ ਚੜਤ ਭਏ
ਮਾਨੋ ਸੂਰ ਚੰਦ ਕੋਟਿ ਆਨ ਅਵਤਰੇ ਹੈਂ॥
ਕੇਸਰ ਸੋ ਭੀਜੇ ਪਟ ਸੋਭਾ ਦੇਤ ਐਸੀ ਭਾਂਤ
ਮਾਨੋ ਰੂਪ ਰਾਗ ਕੇ ਸੁਹਾਗ ਭਾਗ ਭਰੇ ਹੈਂ॥
ਰਾਜਾ ਅਵਧੇਸ਼ ਕੇ ਕੁਮਾਰ ਐਸੇ ਸੋਭਾ ਦੇਤ
ਕਾਮ ਜੂਨੇ ਕੋਰਿਕ ਕਲਿਯੋਰਾ ਕੈਧੌ ਕਰੇ ਹੈਂ॥ ੧੬੯॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਚੁੰਮਿਆ ਅਤੇ ਪਿੱਠ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਿਆ। ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ, ਪਾਨਾਂ ਦੇ ਬੀੜੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲਿਆ ਰਖੇ। ਧੌਂਸਾ ਵਜਵਾ ਕੇ ਤਿੰਨੇ ਭਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰ ਪਏ, ਮਾਨੋ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਰੂਪ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕੇਸਰ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਕਪੜੇ ਏਦਾਂ ਸੋਭਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਰੂਪ, ਰਾਗ, ਸੁਹਾਗ ਤੇ ਭਾਗ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਕਾਮ ਨੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸਰੀਰ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੧੬੯॥

ਅਉਧ ਤੇ ਨਿਸਰ ਚਲੇ ਲੀਨੇ ਸੰਗਿ ਸੂਰ ਭਲੇ
ਰਨ ਤੇ ਨ ਟਲੇ ਪਲੇ ਸੋਭਾ ਹੂੰ ਕੇ ਧਾਮ ਕੇ॥
ਸੁੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਉਰਹਾਰ ਸੋਭਤ ਅਪਾਰ
ਤੀਨੋ ਲੋਗ ਮੱਧ ਕੀ ਮੁੱਹਯਾ ਸਭ ਬਾਮ ਕੇ॥
ਦੁਰਜਨ ਦਲੱਯਾ ਤੀਨੋ ਲੋਕ ਕੇ ਜਿੱਤਯਾ ਤੀਨੋ
ਰਾਮ ਜੂ ਕੇ ਭੱਯਾ ਹੈਂ ਚਹੱਯਾ ਹਰ ਨਾਮ ਕੇ॥
ਬੁੱਧ ਕੇ ਉਦਾਰ ਹੈਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਅਵਤਾਰ ਦਾਨ
ਸੀਲ ਕੇ ਪਹਾਰ ਕੈ ਕੁਮਾਰ ਬਨੇ ਕਾਮ ਕੇ॥੧੭੦॥

ਉਹ ਅਯੁਧਿਆ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ, ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਸੂਰਮੇ ਲਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਜੰਗ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਕਦੇ ਟਲਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਸੋਭਾ ਦੇ ਘਰ ਸਨ। ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਹਿਜਾਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਹਾਰ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਮੋਹਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਤਿੰਨੇ ਭਰਾ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਲ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਭਰਾ ਅਜਿਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਬੁੱਧਿ ਦੇ ਉਦਾਰ ਸਨ, ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਸਨ, ਦਾਨ ਤੇ ਸੀਲ ਦੇ ਪਹਾੜ ਸਨ, ਜਾਂ ਕਾਮ ਦੇ ਕੁਮਾਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੧੭੦॥

ਅਸ੍ਵ ਬਰਨਨੰ॥

ਨਾਗਰਾ ਕੇ ਨੈਨ ਹੈਂ ਕਿ ਚਾਤਰਾ ਕੇ ਬੈਨ ਹੈਂ
ਬਘੂਲਾ ਮਾਨੋ ਗੈਨ ਕੈਸੇ ਤੈਸੇ ਥਰਹਤ ਹੈਂ॥
ਨ੍ਰਿਤਕਾ ਕੇ ਪਾਉ ਹੈਂ ਕਿ ਜੂਪ ਕੈਸੇ ਦਾਉ ਹੈਂ

ਕਿ ਛਲ ਕੋ ਦਿਖਾਉ ਕੋਊ ਤੈਸੇ ਬਿਹਰਤ ਹੈਂ॥
ਹਾਕੇ ਬਾਜ ਬੀਰ ਹੈਂ ਤੁਫੰਗ ਕੈਸੇ ਤੀਰ ਹੈਂ
ਕਿ ਅੰਜਨੀ ਕੇ ਧੀਰ ਹੈਂ ਕਿ ਧੁਜਾ ਸੇ ਫਹਰਤ ਹੈਂ॥
ਲਹਰੈਂ ਅਨੰਗ ਕੀ ਤਰੰਗ ਜੈਸੇ ਗੰਗ ਕੀ
ਅਨੰਗ ਕੈਸ ਅੰਗ ਜਯੋਂ ਨ ਕਹੂੰ ਠਹਰਤ ਹੈਂ॥੧੭੧॥

ਫਿਰ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਚਪਲਤਾ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-ਘੋੜੇ ਨਹੀਂ, ਮਾਨੋ ਚੰਚਲ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ ਸਨ, ਜਾਂ ਚਤਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸਨ ਜਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਵਾ-ਵਰੋਲਾ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਪਲਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਘੋੜੇ ਨਹੀਂ ਮਾਨੋ ਨੱਚਣ ਵਾਲੀ ਦੇ ਪੈਰ ਸਨ, ਜਾਂ ਜੂਏ ਦੇ ਦਾਉ ਸਨ, ਜਾਂ ਛਲ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਜਦ ਸੂਰਮੇ ਬਾਜ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਕਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਏਡੀ ਛੇਤੀ ਭੱਜ ਉੱਠਦੇ ਸਨ ਕਿ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਜੋ ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਗੋਲੀ ਸਨ, ਜਾਂ ਧਨੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਤੀਰ ਸਨ, ਜਾਂ ਅੰਜਨੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ, ਜਾਂ ਧੁਜਾ ਦਾ ਫਰਹਾ ਸਨ। ਕਾਮ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਸਨ, ਜਾਂ ਗੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਮੌਜਾਂ ਸਨ ਜਾਂ ਕਾਮ ਦਾ ਹੀ ਸਰੀਰ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਤੇ ਠਹਿਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ॥੧੭੧॥

ਨਿਸਾ ਨਿਸਨਾਥਿ ਜਾਨੈ ਦਿਨ ਦਿਨਪਤਿ ਮਾਨੈ
ਭਿੱਛਕਨ ਦਾਤਾ ਕੈ ਪ੍ਰਮਾਨੇ ਮਹਾਂ ਦਾਨ ਹੈਂ॥
ਅਉਖਧੀ ਕੈ ਰੋਗਨ ਅਨੰਤ ਰੂਪ ਜੋਗਨ
ਸਮੀਪ ਕੈ ਬਿਯੋਗਨ ਮਹੇਸ਼ ਮਹਾਮਾਨ ਹੈਂ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੈ ਖੱਗ ਖਜਾਤ੍ਰਾ ਸਿਸ ਰੂਪਨ ਕੇ ਮਾਤ੍ਰਾ ਮਹਾਂ
ਗਜਾਨੀ ਗਜਾਨ ਗਜਾਤਾ ਕੈ ਬਿਧਾਤਾ ਕੈ ਸਮਾਨ ਹੈਂ॥
ਗਨਨ ਗਨੇਸ਼ ਮਾਨੇ ਸੁਰਨ ਸੁਰੇਸ਼ ਜਾਨੇ
ਜੈਸੇ ਪੇਖੇ ਤੈਸੇ ਈ ਲਖੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈਂ॥੧੭੨॥

ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਨੇ ਚੰਦਰਮਾ ਕਰਕੇ, ਸਗੋਂ ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਦਾਨੀ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਸੀ, ਦਿਨ ਨੇ ਸੂਰਜ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਸੀ। ਮੰਗਤਿਆਂ ਨੇ ਦਾਤਾ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਿਆ ਰੋਗੀਆਂ ਨੇ ਔਖਧੀ ਕਰ ਕੇ, ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੰਤ ਰੂਪ ਕਰਕੇ, ਵਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ 'ਸਮੀਪ' ਮਹੇਸ ਸਵਾਮੀ ਕਰਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਸੀ। ਸ਼ੱਤਰੂਆਂ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਚਮਕ ਕਰਕੇ, ਬਾਲਕਾਂ ਨੇ ਮਾਤਾ ਕਰ ਕੇ, ਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਗਿਆਨ-

ਗਿਆਤਾ ਕਰ ਕੇ ਜਾਂ ਬਿਧਾਤਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਮੰਨਿਆ ਸੀ। ਗਨਾਂ ਨੇ ਗਣੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇੰਦਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਸੀ. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖੋ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੧੭੨॥

ਸੁਧਾ ਸੌਂ ਸੁਧਾਰੇ ਰੂਪ ਸੋਭਤ ਉਜਿਯਾਰੇ ਕਿਧੌ
ਸਾਚੇ ਬੀਚ ਢਾਰੇ ਮਹਾ ਸੋਭਾ ਕੈ ਸੁਧਾਰ ਕੈ॥
ਕਿਧੌ ਮਹਾ ਮੋਹਨੀ ਕੇ ਮੋਹਬੇ ਨਮਿੱਤ ਬੀਰ
ਬਿਧਨਾ ਬਨਾਏ ਮਹਾਂ ਬਿਧ ਸੋ ਬਿਚਾਰ ਕੈ॥
ਕਿਧੌ ਦੇਵ ਦੈਤਨ ਬਿਬਾਦ ਛਾਡ ਬਡੇ ਚਿਰ
ਮਥ ਕੈ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਛੀਰ ਲੀਨੇ ਹੈ ਨਿਕਾਰ ਕੈ॥
ਕਿਧੌ ਬਿਸ੍ਵਨਾਥ ਜੂ ਬਨਾਏ ਨਿਜ ਪੇਖਬੇ ਕਉ
ਅਉਰ ਨ ਸਕਤ ਐਸੀ ਸੂਰਤੈ ਸੁਧਾਰ ਕੈ॥੧੭੩॥

ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਜਿਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਸੁਧਾਰੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਉੱਜਲ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਾਂ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ. ਇਹ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਅਥਵਾ ਮਹਾਂ ਮੋਹਨੀ ਨੂੰ ਮੋਹਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ. ਬਿਧਾਤੇ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਵੱਡੀ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਬਣਾਏ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਦਾ ਝਗੜਾ ਛੱਡ ਕੇ. ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤਕ ਰਿੜਕਕੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਢ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹੋ ਕਿ ਜਗਤ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਇਹ ਬਣਾਏ ਸਨ. ਤੇ ਅਜੇਹੀਆਂ ਸੂਰਤਾ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਹੋਰ ਤਾਕਤ ਉਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੧੭੩॥

ਸੀਮ ਤਜ ਆਪਨੀ ਬਿਰਾਨੇ ਦੇਸ ਲਾਂਘ ਲਾਂਘ
ਰਾਜਾ ਮਿਥਲੇਸ ਕੇ ਪਹੂਚੇ ਦੇਸ ਆਨ ਕੈ॥
ਤੂਰਹੀ ਅਨੰਤ ਬਾਜੈ ਦੂੰਦਭੀ ਅਪਾਰ ਗਾਜੈ
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਾਜਨ ਬਜਾਏ ਜ਼ੋਰ ਜਾਨ ਕੈ॥
ਆਗੈ ਆਨਿ ਤੀਨੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਠ ਲਾਇ ਲੀਨੇ
ਰੀਤ ਰੂੜ ਸਭੈ ਕੀਨੇ ਬੈਠੇ ਬੇਦ ਕੈ ਬਿਧਾਨ ਕੈ॥

ਬਰਖਿਯੋ ਧਨ ਕੀ ਧਾਰ ਪਾਇਯਤ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰ
ਭਿੱਛਕ ਭਏ ਨ੍ਰਿਪਾਰ ਐਸੇ ਪਾਇ ਦਾਨ ਕੈ॥੧੭੪॥

ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹੱਦ ਛੱਡ ਕੇ, ਬਿਗਾਨੇ ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘ ਲੰਘ ਕੇ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਮਿਥਲੇਸ ਭਾਵ ਜਨਕ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਅਨੇਕਾਂ ਤੁਰੀਆਂ ਵੱਜਦੀਆਂ ਸਨ, ਅਪਾਰਾਂ ਧੌਂਸੇ ਗੂੰਜਦੇ ਸਨ, ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ, ਜਾਣ ਕੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵਜਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਅਗੋਂ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਨੇ ਆਣ ਕੇ ਤਿੰਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ, ਸਭ ਰੀਤਾਂ ਰਸਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਅਤੇ ਬੇਦ ਦੀਆਂ ਬਿਧੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬੈਠ ਗਏ। ਧਨ ਦਾ ਇਤਨਾ ਮੀਂਹ ਵੱਸਿਆ, ਜਿਸਦਾ ਆਰ ਪਾਰ ਆਦਿ-ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਐਸੇਂ ਸਮੇਂ ਦਾਨ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਮੰਗਤੇ ਵੀ ਰਾਜੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ॥੧੭੪॥

ਬਾਨੇ ਫਹਰਾਨੇ ਘਹਰਾਨੇ ਦੁੰਦਭ ਅਰਰਾਨੇ
ਜਨਕ ਪੁਰੀ ਕੌ ਨੀਅਰਾਨੇ ਬੀਰ ਜਾਇ ਕੈ॥
ਕਹੂੰ ਚਊਰ ਢਾਰੈ ਕਹੂੰ ਚਾਰਣ ਉਚਾਰੈ
ਕਹੂੰ ਭਾਟਜੁ ਪੁਕਾਰੈ ਛੰਦ ਸੁੰਦਰ ਬਨਾਇ ਕੈ॥
ਕਹੂੰ ਬੀਨ ਬਾਜੈ ਕੋਊ ਬਾਸੁਰੀ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਸਾਜੈ
ਦੇਖੇ ਕਾਮ ਲਾਜੈ ਰਹੇ ਭਿੱਛਕ ਅਘਾਇਕੈ॥
ਰੰਕ ਤੇ ਸੁ ਰਾਜਾ ਭਏ ਆਸਿਖ ਅਸੇਖ ਦਏ
ਮਾਂਗਤ ਨ ਭਏ ਫੇਰ ਐਸੋ ਦਾਨ ਪਾਇਕੈ॥੧੭੫॥

ਰੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਲਹਰਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਜਨਕ ਪੁਰੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਧੌਂਸਿਆਂ ਨੂੰ ਗੂੰਜਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਤੇ ਚੌਰ ਝੁਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਚਾਰਣ ਬੋਲਦੇ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਭਟ ਸੁੰਦਰ ਛੰਦ ਬਣਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਬੀਨ ਵੱਜਦੀ ਸੀ, ਕਿਤੇ ਬੰਸਰੀ ਨਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਸੱਜ ਰਹੀ ਸੀ। ਐਸੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਾਮ ਸ਼ਰਮਸ਼ਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੰਗਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਰੱਜ ਗਏ ਸਨ। ਕੰਗਾਲ ਤੋਂ ਰਾਜਾ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਅਨੇਕਾਂ ਅਸੀਸਾਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਐਸੇ ਸਮੇਂ ਦਾਨ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਫਿਰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਮੰਗਣ ਨਹੀਂ ਗਏ ਸਨ॥੧੭੫॥

ਆਨਕੈ ਜਨਕ ਲੀਨੋ ਕੰਠ ਸੋ ਲਗਾਇ ਤਿਹੂੰ
ਆਦਰ ਦੁਰੰਤ ਕੈ ਅਨੰਤ ਭਾਂਤ ਲਏ ਹੈਂ॥
ਬੇਦ ਕੇ ਬਿਧਾਨ ਕੈਕੈ ਬਜਾਸ ਤੇ ਬਧਾਈ ਬੇਦ

ਏਕ ਏਕ ਬਿਪ੍ਰ ਕਉ ਬਿਸੇਖ ਸ੍ਰਨ ਦਏ ਹੈਂ॥ ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਸਭੈ ਪਹਿਰਾਇ ਸਿਰਪਾਇਨ ਤੇ ਮੋਤੀ ਮਾਨਕਨ ਕੇ ਬਰਖ ਮੇਘ ਗਏ ਹੈਂ॥ ਦੰਤੀ ਸ੍ਵੇਤ ਦੀਨੇ ਕੇਤੇ ਸਿੰਧਲੀ ਤੁਰੇ ਨਵੀਨੇ ਰਾਜਾ ਕੇ ਕੁਮਾਰ ਤੀਨੋ ਬਜਾਹ ਕੈ ਪਠਏ ਹੈਂ॥੧੭੬॥

ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਨਕ ਨੇ ਆਣਕੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ, ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਤਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਵੇਦ ਦੀ ਬਿਧੀ ਮੁਤਾਬਕ ਦੱਸੀਆਂ ਰੀਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਧਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਇਕ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਸੁਰਨ ਭਾਵ ਮੋਹਰਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨਾਏ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੋਤੀਆਂ ਤੇ ਮਾਣਕਾ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵੱਸ ਗਿਆ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਚਿੱਟੇ ਹਾਥੀ ਦਿੱਤੇ ਸਿੰਧ ਦੇਸ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਨਵੇਂ ਘੋੜੇ ਦਿੱਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਿੰਨਾਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਭੇਜਿਆ॥੧੭੬॥

ਦੋਧਕ ਛੰਦ॥ ਬਜਾਹ ਸੁਤਾ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਨ੍ਰਿਪਬਾਲੰ॥ ਮਾਂਗ ਬਿਦਾ ਮੁਖਿ ਲੀਨ ਉਤਾਲੰ॥ ਸਾਜਨ ਬਾਜ ਚਲੇ ਗਜ ਸੰਜੁਤ॥ ਏਸ਼ਨਏਸ਼ ਨਰੇਸ਼ਨ ਕੇ ਜੁਤ॥੧੭੭॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਪਾਸੋਂ ਵਿਦਾ ਮੰਗ ਲਈ। ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਹਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ, ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸਣੇ ਤੁਰ ਪਏ॥੧੭੭॥

ਦਾਜ ਸੁਮਾਰ ਸਕੈ ਕਰ ਕਉਨੈ॥ ਬੀਨ ਸਕੈ ਬਿਧਨਾ ਨਹੀ ਤਉਨੈ॥ ਬੇਸਨ ਬੇਸਨ ਬਾਜ ਮਹਾ ਮਤ॥ ਭੇਸਨ ਭੇਸ ਚਲੇ ਗਜ ਗੱਜਤ॥੧੭੮॥

ਜਨਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜੋ ਦਾਜ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਿਣ ਸਕਦਾ, ਰੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮਸਤ ਘੋੜੇ ਸਨ, ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਥੀ ਚਿੰਘਾਰਦੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੧੭੮॥

ਬਾਜਤ ਨਾਦ ਨਫੀਰਨ ਕੇ ਗਨ॥ ਗਾਜਤ ਸੂਰ ਪ੍ਰਮਾਥ ਮਹਾ ਮਨ॥ ਅਉਧ ਪੁਰੀ ਨੀਅਰਾਨ ਰਹੀ ਜਬ॥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭਏ ਰਘੁਨੰਦ ਤਹੀ ਤਬ॥੧੭੯॥

ਸੰਖ ਤੇ ਨਫੀਰੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਮਹਾਂ ਮਨ-ਪ੍ਰਮਾਥ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਜੰਞ ਅਯੁਧਿਆ ਪੁਰੀ ਨੇੜੇ ਆ ਗਈ, ਤਦ ਅਗੋਂ ਰਘੁਨੰਦਨ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ॥੧੭੯॥

ਮਾਤਨ ਵਾਰ ਪੀਯੋ ਜਲ ਪਾਨੰ॥ ਦੇਖ ਨਰੇਸ਼ ਰਹੇ ਛਬਿ ਮਾਨੰ॥
ਭੂਪ ਬਿਲੋਕਤ ਲਾਇ ਲਏ ਉਰ॥ ਨਾਚਤ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਭਏ ਪੁਰ॥ ੧੯੦॥

ਮਾਵਾਂ ਨੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਵਾਰ ਕੇ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ। ਨੂੰਹਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਨਗਰ ਵਾਸੀ ਨੱਚਦੇ ਤੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ॥ ੧੯੦॥

ਭੂਪਜ ਬਯਾਹ ਜਬੈ ਗ੍ਰਿਹ ਆਏ॥ ਬਾਜਤ ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕ ਬਧਾਏ॥
ਤਾਤ ਬਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੁਮਿਤ੍ਰ ਬੁਲਾਏ॥ ਅਉਰ ਅਨੇਕ ਤਹਾਂ ਰਿਖ ਆਏ॥ ੧੯੧॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਜਦੋਂ ਘਰ ਆਏ ਤਾਂ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਦਿਆਣੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਅਤੇ ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ ਤੌਰ ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਰਿਖੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਆ ਗਏ॥ ੧੯੧॥

ਘੋਰ ਉਠੀ ਘਹਰਾਇ ਘਟਾ ਤਬ॥ ਚਾਰੋ ਦਿਸ ਦਗ ਦਾਹ ਲਖਯੋ ਸਭ॥
ਮੰਤ੍ਰੀ ਮਿਤ੍ਰ ਸਭੈ ਅਕੁਲਾਨੇ॥ ਭੂਪਤ ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬਖਾਨੇ॥ ੧੯੨॥

ਤਦ ਭਿਆਨਕ ਘਟਾਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਗੱਜਣ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਚੌਹਾਂ ਦਿਸਾਂ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਵੇਖੀ। ਮੰਤ੍ਰੀ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵੇਖ ਕੇ ਘਬਰਾ ਗਏ, ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ॥ ੧੯੨॥

ਹੋਤ ਉਤਪਾਤ ਬਡੇ ਸੁਨ ਰਾਜਨ॥ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰੋ ਰਿਖ ਜੋਰ ਸਮਾਜਨ॥
ਬੋਲਹੁ ਬਿੱਪ ਬਿਲੰਬ ਨ ਕੀਜੈ॥ ਹੈ ਕ੍ਰਿਤ ਜੱਗ ਅਰੰਭਨ ਕੀਜੈ॥ ੧੯੩॥

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਉਪਦੱਰ ਹੋਣਗੇ; ਹੇ ਰਾਜਨ ਸੁਣੋ-ਰਿਖੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰੋ। ਦੇਰ ਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ, ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਜੱਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਓ॥ ੧੯੩॥

ਆਇਸ ਰਾਜ ਦਯੋ ਤਤਕਾਲਹ॥ ਮੰਤ੍ਰ ਸੁਮਿੱਤ੍ਰਹ ਬੁੱਧ ਬਿਸਾਲਹ॥
ਹੈ ਕ੍ਰਿਪ ਜੱਗ ਅਰੰਭਨ ਕੀਜੈ॥ ਆਇਸ ਬੇਗ ਨਰੇਸ਼ ਕਰੀਜੈ॥ ੧੯੪॥

ਝਟਪਟ ਹੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਤੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਛੇਤੀ ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਜੱਗ ਆਰੰਭ ਕਰੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੯੪॥

ਬੋਲ ਬਡੇ ਰਿਖ ਲੀਨ ਮਹਾਂ ਦਿਜ॥ ਹੈ ਤਿਨ ਬੋਲ ਲਯੋ ਜੁਤ ਰਿੱਤਜ॥

ਪਾਵਕ ਕੁੰਡ ਖੁਦਜੋ ਤਿਹ ਅਉਸਰ॥ ਗਾਡਿਯ ਖੰਭ ਤਹਾਂ ਧਰਮੰ ਧਰ॥ ੧੮੫॥

ਰਿਖੀ ਤੇ ਮਹਾਂ ਪੰਡਿਤ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੱਦ ਲਏ. ਉਹਨਾ ਨੇ ਘੋੜੇ ਸਮੇਤ ਰਿੱਤ੍ਰਜ ਬੁਲਾ ਲਏ। ਅਗਨਿ ਕੁੰਡ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪੁਟਿਆ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਹੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ 'ਧਰਮ ਖੰਭਾ' ਗੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ॥ ੧੮੫॥

ਛੋਰਿ ਲਯੋ ਹਯ ਸਾਰਹ ਤੇ ਹਯ॥ ਅਸਿਤ ਕਰਨ ਪ੍ਰਭਾਸਤ ਕੇ ਕਯ॥
ਦੇਸਨ ਦੇਸ ਨਰੇਸ਼ ਦਏ ਸੰਗਿ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰ ਸੁਰੰਗ ਸੁਭੈ ਅੰਗ॥ ੧੮੬॥

ਘੋੜ ਸ਼ਾਲਾ ਤੋਂ ਘੋੜਾ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਲੇ ਕੰਨ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਆਭਾ ਨੀਲੀ ਸੀ। ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਜੋ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਮੇ ਅੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸੋਭਦੇ ਸਨ॥ ੧੮੬॥

ਸਮਾਨਕਾ ਛੰਦ॥ ਨਰੇਸ਼ ਸੰਗਿ ਕੈ ਦਏ॥ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬੀਨ ਕੈ ਲਏ॥
ਸਨੱਧਬੱਧ ਹੁਇ ਚਲੇ॥ ਸੁ ਬੀਰ ਬੀਰ ਹਾ ਭਲੇ॥ ੧੮੭॥

ਘੋੜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਰਾਜੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਨਾਲ ਲੈ ਲਏ। ਜੋ ਹਥਿਆਰ ਬੱਧ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰੇ। ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ ਸੂਰਬੀਰ ਸਨ॥ ੧੮੭॥

ਬਿਦੇਸ ਦੇਸ ਗਾਹਕੈ॥ ਅਦਾਹ ਠਉਰ ਦਾਹਕੈ॥
ਫਿਰਾਇ ਬਾਜ ਰਾਜ ਕੌਉ॥ ਸੁਧਾਰ ਰਾਜ ਕਾਜ ਕੌਉ॥ ੧੮੮॥

ਫਿਰ ਉਹ ਦੇਸਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਗਾਹ ਕੇ. ਅਦਾਹ ਜਗ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਹ ਕੇ. ਰਾਜੇ ਦੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਫਿਰਾ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ॥ ੧੮੮॥

ਨਰੇਸ਼ ਪਾਇ ਲਾਗੀਯੰ॥ ਦੁਰੰਤ ਦੋਖ ਭਾਗੀਯੰ॥
ਸੁਪੂਰ ਜੱਗ ਕੋ ਕਰਜੋ॥ ਨਰੇਸ਼ ਤ੍ਰਾਸ ਕਉ ਹਰਜੋ॥ ੧੮੯॥

ਰਾਜੇ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਜੋ ਆ ਲਗੇ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੋਖ ਵੀ ਮਿਟ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੱਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦਰਸਥ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੮੯॥

ਅਨੰਤ ਦਾਨ ਪਾਇਕੈ॥ ਚਲੇ ਦਿਜੰ ਅਘਾਇ ਕੈ॥
ਦੁਰੰਤ ਆਸਿਖੈਂ ਰੜੈਂ॥ ਰਿਚਾ ਸੁ ਬੇਦ ਕੀ ਪੜੈਂ॥ ੧੯੦॥

ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਪਾਕੇ ਪੰਡਤ ਧਨ ਨਾਲ ਰਜ ਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਵੱਡੀਆਂ ਉੱਤਮ ਅਸੀਸਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਵੇਦ ਦੀਆਂ ਰਿਚਾ ਨੂੰ ਉਹ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ॥ ੧੯੦॥

ਨਰੇਸ਼ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ॥ ਸੁਭੰਤ ਬੇਸ ਬੇਸ ਕੇ॥

ਬਿਸੇਖ ਸੂਰ ਸੋਭਹੀਂ॥ ਸੁਸ਼ੀਲ ਨਾਰਿ ਲੋਭਹੀਂ॥੧੯੧॥

ਉਹ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਰੂਪ ਰੰਗ ਕਰਕੇ ਸੋਭਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਖਾਸ ਸੋਭਾ ਵਾਲੇ ਸਨ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੁਸ਼ੀਲ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵੀ ਲਲਚਾਅ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੧੯੧॥

ਝਜੰਤ੍ਰ ਕੋਟ ਬਾਜਹੀਂ॥ ਸਨਾਇ ਭਰੇ ਸਾਜਹੀਂ॥
ਬਨਾਇ ਦੇਵਤਾ ਧਰੈਂ॥ ਸਮਾਨ ਜਾਇ ਪਾ ਪਰੈਂ॥੧੯੨॥

ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਸਨਾਇ ਤੇ ਭੇਰੀਆਂ ਸਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਦੇਵਤੇ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਾਕੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੇ ਸਨ॥੧੯੨॥

ਕਰੈ ਡੰਡਉਤ ਪਾ ਪਰੈਂ॥ ਬਿਸੇਖ ਭਾਵਨਾ ਧਰੈਂ॥
ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ ਜਾਪੀਐ॥ ਦੁਰੰਤ ਥਾਪ ਥਾਪੀਐ॥੧੯੩॥

ਡੰਡੌਤ ਬੰਧਨਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੇ ਸਨ, ਖਾਸ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਰਖਦੇ ਸਨ. ਮੰਤ੍ਰ ਜਪਦੇ ਸਨ. ਅਤੇ ਜੰਤ੍ਰ ਲਿਖਦੇ ਸਨ, ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਥਾਪਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਦੇ ਸਨ॥੧੯੩॥

ਨਚਾਤ ਚਾਰੁ ਮੰਗਨਾ॥ ਸੁਜਾਨ ਦੇਵ ਅੰਗਨਾ॥
ਕਮੀ ਨ ਕਉਨ ਕਾਜ ਕੀ॥ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਾਮਰਾਜ ਕੀ॥੧੯੪॥

ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨਾਚ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਸੀ. ਇਹ ਸਭ ਰਾਮ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੀ॥੧੯੪॥

ਸਾਰਸੁਤੀ ਛੰਦ॥ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਕੀ ਕ੍ਰਿਆ ਸਿਖਵੰਤ ਹੈਂ ਦਿਜ ਏਕ॥
ਬਾਨ ਅਉਰ ਕਮਾਨ ਕੀ ਬਿਧ ਦੇਤ ਆਨ ਅਨੇਕ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਸੋਂ ਪੜ੍ਹਾਵਤ ਬਾਰ ਨਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ॥
ਕੋਕ ਕਾਬਜ ਪੜੈ ਕਹੂੰ ਬਜਾਕਰਨ ਬੇਦ ਬਿਚਾਰ॥੧੯੫॥

ਇਕ ਹੋਰ ਪੰਡਿਤ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰ ਅਤੇ ਕਮਾਨ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਕੋਈ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਵਿਆਕਰਣ. ਤੇ ਕੋਈ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ॥੧੯੫॥

ਰਾਮ ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ ਰਘੁਬੰਸ ਕੇ ਅਵਤਾਰ॥
ਦੁਸ਼ਟ ਦੈਤਨ ਕੇ ਸੰਘਾਰਕ ਸੰਤ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰ॥

ਦੇਸਿ ਦੇਸਿ ਨਰੇਸ਼ ਜੀਤ ਅਸੇਸ ਕੀਨ ਗੁਲਾਮ॥
ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਧੁਜਾ ਬਧੀ ਜੈਪੱਤ੍ਰ ਕੀ ਸਭ ਧਾਮ॥੧੯੬॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਰਘੁ ਕੁਲ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਸਨ। ਦੁਸਟ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਸਨ। ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ, ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਉਤੇ, ਜਿੱਤ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਰੂਪ ਝੰਡੇ ਲਹਿਰਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੯੬॥

ਬਾਂਟ ਤੀਨ ਦਿਸ਼ਾ ਤਿਹੂੰ ਸੁਤ ਰਾਜਧਾਨੀ ਰਾਮ॥
ਬੋਲ ਰਾਜ ਬਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਕੀਨ ਬਿਚਾਰ ਕੇਤਕ ਜਾਮ॥
ਸਾਜ ਰਾਘਵ ਰਾਜ ਕੇ ਘਟ ਪੂਰ ਰਾਖਸ਼ਿ ਏਕ॥
ਆਂਬ੍ਰ ਮਉਲਨ ਦੀਸੁ ਉਦਕੰ ਅਉਰ ਪੁਹਪ ਅਨੇਕ॥੧੯੭॥

ਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਨੇ ਤਿੰਨੇ ਦਿਸ਼ਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਅਤੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਰਾਮ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵਿਸ਼ਿਸਟ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ, ਕਿੰਨੇ ਪਹਿਰਾਂ ਤੱਕ ਉਸ ਨਾਲ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ। ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨੂੰ ਇਕ ਘੜੇ ਵਿਚ ਭਰ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਜੋ ਅੰਬ ਦਾ ਮੌਲ (ਬੂਰ) ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਫੁਲ ਆਦਿਕ ਸਨ॥੧੯੭॥

ਥਾਰ ਚਾਰ ਅਪਾਰ ਕੁੰਕਮ ਚੰਦਨਾਦਿ ਅਨੰਤ॥
ਰਾਜ ਸਾਜ ਧਰੇ ਸਭੈ ਤਹ ਆਨ ਆਨ ਦੁਰੰਤ॥
ਮੰਥਰਾ ਇਕ ਗਾਂਧ੍ਰਬੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਠੀ ਤਿਹ ਕਾਲ॥
ਬਾਜ ਸਾਜ ਸਣੈ ਚੜੀ ਸਭ ਸੁਭ੍ਰ ਧਉਲ ਉਤਾਲ॥੧੯੮॥

ਕੇਸਰ ਤੇ ਚੰਦਨ ਲਿਆ ਕੇ ਚਾਰ ਥਾਲਾਂ ਵਿਚ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਦੀ ਸਮਗ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਇਕ ਮੰਥਰਾ ਨਾਮ ਦੀ ਗਾਂਧਰਬਨੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਮਾਨ ਸਮੇਤ ਵਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਜਦਾ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਮੰਥਰਾ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਰ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਗਈ॥੧੯੮॥

ਬੇਣ ਬੀਨ ਮ੍ਰਦੰਗ ਬਾਜ ਸੁਣੇ ਰਹੀ ਚਕ ਬਾਲ॥
ਰਾਮਰਾਜ ਉਠੀ ਜਯਤ ਧੁਨਿ ਭੂਮ ਭੂਰ ਬਿਸਾਲ॥
ਜਾਤ ਹੀ ਸੰਗਿ ਕੇਕਈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬੋਲੀ ਬਾਤਿ॥

ਹਾਥ ਬਾਤ ਛੂਟੀ ਚਲੀ ਬਰ ਮਾਂਗ ਹੈਂ ਕਿੱਹ ਰਾਤਿ॥੧੯੯॥

ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਬੰਸਰੀ, ਬੀਣਾ ਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਆਦਿਕ ਵਾਜੇ ਸੁਣੇ, ਤਾਂ ਮੰਥਰਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੀ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉੱਤੋਂ ਵੱਡੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ 'ਰਾਮ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਜੈ ਦੀ ਧੁਨਿ' ਉੱਠੀ। ਮੰਥਰਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰੀ, ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਕੇਕਈ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ। ਹੁਣ ਗੱਲ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲ ਚਲੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਸੁਆਮੀ ਪਾਸੋਂ ਉਹ ਵਰ ਕਿਹੜੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੰਗੇਂਗੀ॥੧੯੯॥

ਕੇਕਈ ਇਮ ਜਉ ਸੁਨੀ ਭਈ ਦੁੱਖਤਾ ਸਰਬੰਗ॥
ਝੂਮ ਭੂਮ ਗਿਰੀ ਮ੍ਰਿਗੀ ਜਿਮ ਲਾਗ ਬਾਣ ਸੁਰੰਗ॥
ਜਾਤ ਹੀ ਅਵਧੇਸ਼ ਕੌਉ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬੋਲੀ ਬੈਨ॥
ਦੀਜੀਏ ਬਰ ਭੂਪ ਮੋਕਉ ਜੋ ਕਹੇ ਦੁਇ ਦੈਨ॥੨੦੦॥

ਕੇਕਈ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਹਰ ਪਖੋਂ ਦੁੱਖੀ ਹੋਈ। ਗਸ਼ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗ ਪਈ, ਜਿਵੇਂ ਸੋਹਣੀ ਹਿਰਨੀ ਤੀਰ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਡਿੱਗਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੁਰਤ ਆਈ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਗਈ, ਅਤੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ- ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੈਨੂੰ ਵਰ ਦੇਵੋ ਜੋ ਆਪ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਵਰ ਦੇਣੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਹਨ॥੨੦੦॥

ਰਾਮ ਕੋ ਬਨ ਦੀਜੀਐ ਮਮ ਪੂਤ ਕਉ ਨਿਜ ਰਾਜ॥
ਰਾਜ ਸਾਜ ਸੁ ਸੰਪਦਾ ਦੋਊ ਚਉਰ ਛੱਤ੍ਰ ਸਮਾਜ॥
ਦੇਸ ਅਉਰਿ ਬਿਦੇਸ ਕੀ ਠਕੁਰਾਇ ਦੈ ਸਭ ਮੋਹਿ॥
ਸੱਤ ਸੀਲ ਸਤੀ ਜਤਿੱਬ੍ਰਤ ਤਉ ਪਛਾਨੋ ਤੋਹਿ॥੨੦੧॥

ਰਾਮ ਨੂੰ ਬਨਵਾਸ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਦੇਵੋ। ਰਾਜ ਦਾ ਸਾਮਾਨ, ਸੰਪਦਾ ਦੋਵੇਂ-ਚੌਰ ਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਇਹ ਸਭ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦੇਵੋ। ਤਦ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸੱਤ, ਸ਼ੀਲ, ਜਤ ਤੇ ਬਰਤ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਸਤੀ ਪਛਾਣਾਂਗੀ॥੨੦੧॥

ਰਾਜਾ ਬਾਚ॥ ਪਾਪਨੀ ਬਨ ਰਾਮ ਕੋ ਪੈਹੈਂ ਕਹਾ ਜਸ ਕਾਢ॥
ਭਸਮ ਆਨਨ ਤੇ ਗਈ ਕਹਿ ਕੈ ਸਕੇ ਅਸਿ ਬਾਢ॥
ਕੋਪ ਭੂਪ ਕੁਅੰਡ ਲੈ ਤੁਹਿ ਕਾਟੀਐ ਇਹ ਕਾਲ॥
ਨਾਸ ਤੋਰਨ ਕੀਜੀਐ ਤਕ ਛਾਡੀਐ ਤੁਹਿ ਬਾਲ॥੨੦੨॥

ਦਸਰਥ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਪਾਪਣ ਵਨ ਵਿਚ ਰਾਮ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਕੀ ਜਸ ਪਾਵੇਂਗੀ ? ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਸਵਾਹ ਪੈ ਗਈ, ਇਹ ਤਲਵਾਰ ਵਰਗੀ ਤਿੱਖੀ ਗੱਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ? ਫਿਰ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਧਨੁੱਖ ਲੈ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ-ਇਸੇ ਵੇਲੇ ਤੇਰਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦੇਵਾਂ, ਪਰ ਤੇਰਾ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੇਖ ਕੇ ਛੱਡਦਾ ਹਾਂ॥੨੦੨॥

ਨਗ ਸਰੂਪੀ ਛੰਦ॥ ਨਰਦੇਵ ਦੇਵ ਰਾਮ ਹੈ॥ ਅਭੇਵ ਧਰਮ ਧਾਮ ਹੈ॥
ਅਬੁੱਧ ਨਾਰਿ ਤੈ ਮਨੈ॥ ਬਿਸੁੱਧ ਬਾਤ ਕੋ ਭਨੈ॥੨੦੩॥

ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆ ਦਾ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਹੈ ਅਤੇ ਭੇਤ ਭਾਵ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਧਰਮ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਹੇ ਬੇਅਕਲ ਇਸਤਰੀ ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ॥੨੦੩॥

ਅਗਾਧਿ ਦੇਵ ਅਨੰਤ ਹੈ॥ ਅਭੂਤ ਸੋਭਵੰਤ ਹੈ॥
ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕਰਮ ਕਾਰਣੰ॥ ਬਿਹਾਲ ਦਿਆਲ ਤਾਰਣੰ॥੨੦੪॥

ਰਾਮ ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਗਾਧ ਦੇਵ ਹੈ, ਤੱਤ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਤੇ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਦਿਆਲੂ ਹੈ॥੨੦੪॥

ਅਨੇਕ ਸੰਤ ਤਾਰਣੰ॥ ਅਦੇਵ ਦੇਵ ਕਾਰਣੰ॥
ਸੁਰੇਸ਼ ਭਾਇ ਰੂਪਣੰ॥ ਸਮਿੱਧ੍ਰ ਸਿੱਧ ਕ੍ਰੂਪਣੰ॥੨੦੫॥

ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਣ ਵਾਲਾ (ਰਾਮ) ਹੈ, ਦੈਂਤਾਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇੰਦਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਵੱਡੀ ਸੰਪਦਾ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਾਜਾ ਹੈ॥੨੦੫॥

ਬਰੰ ਨਰੇਸ਼ ਦੀਜੀਐ॥ ਕਹੇ ਸੁ ਪੂਰ ਕੀਜੀਐ॥
ਨ ਸੰਕ ਰਾਜ ਧਾਰੀਐ॥ ਨ ਬੋਲ ਬੋਲ ਹਾਰੀਐ॥੨੦੬॥

ਫਿਰ ਕੇਕਈ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਮੈਨੂੰ ਵਰ ਦੇਵੋ, ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ: ਉਹ ਪੂਰਾ ਕਰੋ। ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਧਾਰੋ, ਬਚਨ ਕਹਿ ਕੇ ਬਚਨ ਤੋਂ ਨਾ ਮੁਕਰੋ॥੨੦੬॥

ਨਗ ਸਰੂਪੀ ਅੱਧਾ ਛੰਦ॥

ਨ ਲਾਜੀਐ॥ ਨ ਭਾਜੀਐ॥ ਰਘੁਏਸ਼ ਕੋ॥ ਬਨੇਸ਼ ਕੋ॥੨੦੭॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਲੱਜਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਬਚਨ ਤੋਂ ਨਾ ਫਿਰੋ, ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਤਪੋਬਨ ਨੂੰ ਭੇਜੋ॥੨੦੭॥

ਬਿਦਾ ਕਰੋ॥ ਧਰਾ ਹਰੋ॥ ਨ ਭਾਜੀਐ॥ ਬਿਰਾਜੀਐ॥੨੦੮॥

ਉਸਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦੇਵੋ, ਧਰਤੀ ਦਾ ਭਾਰ ਦੂਰ ਕਰੋ, ਬਚਨ ਤੋਂ ਨਾ ਫਿਰੋ, ਕਾਇਮ

ਹੋਵੇ॥੨੦੮॥

ਬਸ਼ਿਸ਼ਟ ਕੋ॥ ਦਿਜਿਸ਼ਟ ਕੋ॥ ਬੁਲਾਈਐ॥ ਪਠਾਈਐ॥੨੦੯॥

ਹੇ ਰਾਜਨ! ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਨੂੰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰੋਹਤ ਨੂੰ ਸਦਵਾ ਲਵੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਬਨ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜ ਦੇਵੋ॥੨੦੯॥

ਨਰੇਸ਼ ਜੀ॥ ਉਸੇਸ ਲੀ॥ ਘੁਮੇ ਘਿਰੇ॥ ਧਰਾ ਗਿਰੇ॥੨੧੦॥

ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਜੀ ਨੇ ਠੰਡਾ ਸਾਹ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਘੇਰਨੀ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ॥੨੧੦॥

ਸੁਚੇਤ ਭੇ॥ ਅਚੇਤ ਤੇ॥ ਉਸਾਸ ਲੈ॥ ਉਦਾਸ ਹ੍ਵੈ॥੨੧੧॥

ਜਦ ਸੁਚੇਤ ਹੋਏ ਤਾਂ ਅਜਾਨਪਣੇ ਨਾਲ ਹਉਕਾ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਏ॥੨੧੧॥

ਉਗਾਧ ਛੰਦ॥

ਸਬਾਰ ਨੈਣੰ॥ ਉਦਾਸ ਬੈਣੰ॥ ਕਹਿਯੋ ਕੁਨਾਰੀ॥ ਕੁਬ੍ਰਿਤਕਾਰੀ॥੨੧੨॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਲ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ, ਅਤੇ ਉਦਾਸ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਬੁਰੀ ਇਸਤਰੀ! ਹੇ ਭੈੜੀ ਮੱਤ ਵਾਲੀਏ॥੨੧੨॥

ਕਲੰਕ ਰੂਪਾ॥ ਕੁਵਿਰਤ ਕੂਪਾ॥ ਨਿਲੱਜ ਨੈਣੀ॥ ਕੁਬਾਕ ਬੈਣੀ॥੨੧੩॥

ਹੇ ਕਲੰਕ ਰੂਪ! ਹੇ ਬੁਰੇ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਖੂਹ! ਹੇ ਬੇਸ਼ਰਮ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ! ਹੇ ਬੁਰੇ ਬਚਨ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ॥੨੧੩॥

ਕਲੰਕ ਕਰਣੀ॥ ਸਮ੍ਰਿੱਧ ਹਰਣੀ॥ ਅਕ੍ਰਿੱਤ ਕਰਮਾ॥ ਨਿਲੱਜ ਧਰਮਾ॥੨੧੪॥

ਕਲੰਕ ਦੇਣ ਵਾਲੀ! ਹੇ ਰਾਜ ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ! ਹੇ ਅਯੋਗ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ! ਹੇ ਬੇਸ਼ਰਮ ਧਰਮ ਵਾਲੀ॥੨੧੪॥

ਅਲੱਜ ਧਾਮੰ॥ ਨਿਲੱਜ ਬਾਮੰ॥ ਅਸੋਭ ਕਰਣੀ॥ ਸਸੋਭ ਹਰਣੀ॥੨੧੫॥

ਤੂੰ ਨਿਰਲੱਜ ਇਸਤਰੀ ਹੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕੁਲ ਦੀ ਲਾਜ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਸ਼ੋਭਾ ਖਟਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸ਼ੋਭਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ॥੨੧੫॥

ਨਿਲੱਜ ਨਾਰੀ॥ ਕੁਕਰਮ ਕਾਰੀ॥ ਅਧਰਮ ਰੂਪਾ॥ ਅਕੱਜ ਕੂਪਾ॥੨੧੬॥

ਹੇ ਬੇਸ਼ਰਮ ਔਰਤ, ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਧਰਮ ਦਾ ਰੂਪ ਤੂੰ ਨਾ ਕੱਜੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਖੂਹ ਹੈਂ॥੨੧੬॥

ਪਹਪਿਟਆਰੀ॥ ਕੁਕਰਮ ਕਾਰੀ॥ ਮਰੈ ਨ ਮਰਣੀ॥ ਅਕਾਜ ਕਰਣੀ॥੨੧੭॥

ਹੇ ਧੋਖੇ ਬਾਜ਼, ਖੋਟੀ ਇਸਤਰੀ, ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੈਨੂੰ ਮੌਤ ਆ ਜਾਵੇ॥੨੧੭॥

ਕੇਕਈ ਬਾਚ॥ਨਰੇਸ਼ ਮਾਨੋ॥ਕਹਜੋ ਪਛਾਨੋ॥ਬਦਜੋ ਸੁ ਦੇਹੂ॥ਬਰੰ ਦੁ ਮੋਹੂ॥੨੧੮॥

ਕੇਕਈ ਨੇ ਰਾਜਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨੋ, ਆਪਣਾ ਕਿਹਾ ਯਾਦ ਕਰੋ, ਜੋ ਮੈ ਬਚਨ ਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਦੇਵੇ, ਦੋ ਵਰ ਮੈਂ ਲੈਣੇਂ ਹਨ॥੨੧੮॥

ਚਿਤਾਰ ਲੀਜੈ॥ਕਹਜੋ ਸੁ ਦੀਜੈ॥ਨ ਧਰਮ ਹਾਰੋ॥ਨ ਭਰਮ ਟਾਰੋ॥੨੧੯॥

ਹੇ ਰਾਜਨ! ਚੇਤੇ ਕਰ ਲੌ, ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਦੇਵੋ, ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਾ ਹਾਰ ਭਰਮ ਦੇ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਪ੍ਰਣ ਨਾ ਟਾਲੋ॥੨੧੯॥

ਬੁਲੈ ਬਸ਼ਿਸ਼ਟੈ॥ ਅਪੂਰਬ ਇਸ਼ਟੈ॥ ਕਹੀ ਸੀਏਸੈ॥ ਨਿਕਾਰ ਦੇਸੈ॥੨੨੦॥

ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਰਾਮ ਨੂੰ ਬਨਵਾਸ ਦੇਵੋ॥੨੨੦॥

ਬਿਲਮ ਨ ਕੀਜੈ॥ ਸੁ ਮਾਨ ਲੀਜੈ॥ ਰਿਖੇਸ਼ ਰਾਮੰ॥ ਨਿਕਾਰ ਧਾਮੰ॥੨੨੧॥

ਦੇਰੀ ਨਾ ਕਰੋ, ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਲਵੋ, ਰਾਮ ਨੂੰ ਰਿਖੀ ਵੇਸ ਧਰਾ ਕੇ ਘਰ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦਿਓ॥੨੨੧॥

ਰਹੇ ਨ ਇਆਨੀ॥ਭਈ ਦਿਵਾਨੀ॥ਚੁਪੈ ਨ ਬਉਰੀ॥ਬਕੈਤ ਡਉਰੀ॥੨੨੨॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਮੂਰਖ! ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ? ਤੂੰ ਦਿਵਾਨੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈਂ? ਪਾਗਲੇ! ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ? ਬਕਵਾਸ ਕਿਉਂ ਕਰਦੀ ਹੈਂ?॥੨੨੨॥

ਧ੍ਰਿਗੰ ਸਰੂਪਾ॥ਨਿਖੇਧ ਕੂਪਾ॥ਦੁਬਾਕ ਬੈਣੀ॥ਨਰੇਸ਼ ਛੈਣੀ ੨੨੩॥

ਤੇਰੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਧ੍ਰਿਗ ਹੈ, ਤੂੰ ਨੀਚਤਾ ਦਾ ਖੂਹ ਹੈਂ, ਬੁਰੇ ਬਚਨ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਛੈਣੀ ਹੈਂ॥੨੨੩॥

ਨਿਕਾਰ ਰਾਮੰ॥ ਅਧਾਰ ਧਾਮੰ॥ ਹਤਜੋ ਨਿਜੇਸ਼ੰ॥ ਕੁਕਰਮ ਭੇਸੰ॥੨੨੪॥

ਰਾਮ ਨੂੰ ਬਨਵਾਸ ਦੇ ਕੇ, ਤੂੰ ਮੈਥੋਂ ਇਹ ਕੁਕਰਮ ਅਤੇ ਅਧਰਮ ਕਰਵਾਉਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈਂ। ਕੀ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਸਵਾਮੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈਂ?। ੨੨੪॥

ਉਗਾਥਾ ਛੰਦ॥

ਅਜਿੱਤ ਜਿੱਤੇ ਅਬਾਹ ਬਾਹੇ॥ ਅਖੰਡ ਖੰਡੇ ਅਦਾਹ ਦਾਹੇ॥
ਅਭੰਡ ਭੰਡੇ ਅਡੰਗ ਡੰਗੇ॥ ਅਮੁੰਨ ਮੁੰਨੇ ਅਭੰਗ ਭੰਗੇ॥੨੨੫॥

ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ। ਨਾ ਬਾਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬਾਹ ਲਏ ਹਨ। ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਖੰਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਨਾ ਸੜਨ ਵਾਲੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਨਾ ਭੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਭੰਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਨਾ ਡੰਗੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਡੰਗ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਨਾ ਮੁੰਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੁੰਨ ਲਏ ਹਨ, ਨਾ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ॥ ੨੨੫॥

ਅਕਰਮ ਕਰਮੰ ਅਲੱਖ ਲੱਖੇ॥ ਅਡੰਡ ਡੰਡੇ ਅਭੱਖ ਭੱਖੇ॥
ਅਥਾਹ ਥਾਹੇ ਅਦਾਹ ਦਾਹੇ॥ ਅੰਭਗ ਭੰਗੇ ਅਬਾਹ ਬਾਹੇ॥੨੨੬॥

ਇਸ ਭੈੜੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਲਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲਖ ਲਏ ਹਨ। ਨਾ ਡੰਡ ਹੇਠਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਡੰਡ ਹੇਠ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਖਾਧੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਨਾ ਥਾਹ ਮਿਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਥਾਹ ਪਾ ਲਈ ਹੈ, ਨਾ ਸੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਾ ਭੱਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਫੜੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੨੨੬॥

ਅਭਿੱਜ ਭਿੱਜੇ ਅਜਾਲ ਜਾਲੇ॥ ਅਖਾਪ ਥਾਪੇ ਅਚਾਲ ਚਾਲੇ॥
ਅਭਿੰਨ ਭਿੰਨੇ ਅਡੰਡ ਡਾਂਡੇ॥ ਅਕਿੱਤ ਕਿੱਤੇ ਅਮੁੰਡ ਮਾਂਡੇ॥੨੨੭॥

ਇਸ ਨੇ ਨਾ ਭਿੱਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭਿਉਂ ਲਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਫਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫਸਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਨਾ ਖੋਹਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਚਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਾ ਭਿੱਦਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੇਦ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਾ ਡੰਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਡੰਨ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਮੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੨੨੭॥

ਅਛਿੱਨ ਛਿੱਦੇ ਅਦੱਗ ਦਾਗੇ॥ ਅਚੋਰ ਚੋਰੇ ਅਠੱਗ ਠਾਗੇ॥
ਅਭਿੱਦ ਭਿੱਦੇ ਅਫੋੜ ਫੋੜੇ॥ ਅਕੱਜ ਕੱਜੇ ਅਜੋੜ ਜੋੜੇ॥੨੨੮॥

ਇਸ ਨੇ ਨਾ ਛਿਦਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੇਦ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਦਾਗੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਾਗ ਲਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਚੁਰਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਠੱਗੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਠੱਗ ਲਿਆ ਹੈ। ਨਾ ਪਾਟਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਫਿਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫੇਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੱਜੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਜ ਲਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਜੋੜੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੨੨੮॥

ਅਦੱਗ ਦੱਗੇ ਅਮੋੜ ਮੋੜੇ॥ ਅਖਿੱਚ ਖਿੱਚੇ ਅਜੋੜ ਜੋੜੇ॥
ਅਕੱਢ ਕੱਢੇ ਅਸਾਧ ਸਾਧੇ॥ ਅਫੱਟ ਫੱਟੇ ਅਫਾਧ ਫਾਧੇ॥੨੨੯॥

ਇਸ ਨੇ ਬੇਦਾਗਾਂ ਨੂੰ ਦਾਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਮੋੜਾਂ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਖਿੱਚਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਹੈ। ਅਜੋੜਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਨਾ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧ

ਲਿਆ ਹੈ, ਅਫੱਟਾਂ ਨੂੰ ਫੱਟ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਫਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫਸਾ ਲਿਆ ਹੈ॥੨੨੯॥

ਅਧੰਧ ਧੰਧੇ ਅਕੱਜ ਕੱਜੇ॥ ਅਭਿੰਨ ਭਿੰਨੇ ਅਭੱਜ ਭੱਜੇ॥
ਅਛੇੜ ਛੇੜੇ ਅਲੱਧ ਲੱਧੇ॥ ਅਜਿੱਤ ਜਿੱਤੇ ਅਬੱਧ ਬੱਧੇ॥੨੩੦॥

ਇਸ ਨੇ ਧੰਧੇ ਤੋਂ ਹੀਣਿਆਂ ਨੂੰ ਧੰਧੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਅਕੱਜਾਂ ਨੂੰ ਕੱਜਿਆ ਹੈ ਅਭਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਭਿੰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਭੱਜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਾ ਛਿੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੇੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਲੱਭਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਜਿਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਬੱਝਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੨੩੦॥

ਅਚੀਰ ਚੀਰੇ ਅਤੋੜ ਤਾੜੇ॥ ਅਠੱਟ ਠੱਟੇ ਅਪਾੜ ਪਾੜੇ॥
ਅਧੱਕ ਧੱਕੇ ਅਪੰਗ ਪੰਗੇ॥ ਅਜੁੱਧ ਜੁੱਧੇ ਅਜੰਗ ਜੰਗੇ॥੨੩੧॥

ਇਸ ਨੇ ਨਾ ਚੀਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚੀਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਤਾੜੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾੜਿਆ ਹੈ। ਅਠੱਟ ਨੂੰ ਠੱਟਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਪਾਟਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾੜਿਆ ਹੈ। ਨਾ ਧੱਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧਕਿਆ ਹੈ, ਅਪਿੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਗਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਹੀਣਿਆਂ ਨੂੰ ਜੁੱਧ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਜੰਗ ਤੋਂ ਹੀਣਿਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਫਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੨੩੧॥

ਅਕੁੱਟ ਕੁੱਟੇ ਅਘੁੱਟ ਘਾਏ॥ ਅਚੂਰ ਚੂਰੇ ਅਦਾਵ ਦਾਏ॥
ਅਭੀਰ ਭੀਰੇ ਅਭੰਗ ਭੰਗੇ॥ ਅਟੁੱਕ ਟੁੱਕੇ ਅਕੰਗ ਕੰਗੇ॥੨੩੨॥

ਨਾ ਕੁਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁੱਟਿਆ ਹੈ: ਨਾ ਘੁੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਘੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਨਾ ਚੂਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਦਾਅ ਵਿਚ ਫਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਾਅ ਵਿਚ ਲੈ ਫਸਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਬਹਾਦਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਭੰਗਾਂ ਨੂੰ ਭੰਨਿਆ ਹੈ। ਅਟੁੱਕਾਂ ਨੂੰ ਟੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਅਕੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੰਗਿਆ ਹੈ॥੨੩੨॥

ਅਖਿੱਦ ਖੇਦੇ ਅਫਾਹ ਫਾਹੇ॥ ਅਗੰਜ ਗੰਜੇ ਅਬਾਹ ਬਾਹੇ॥
ਅਮੁੰਨ ਮੁੰਨੇ ਅਹੇਹ ਹੇਹੇ॥ ਵਿਰੰਚਨ ਨਾਰੀ ਤੇ ਸੁੱਖ ਕੇਹੇ॥੨੩੩॥

ਨਾ ਦੁਖੀ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ ਹੈ: ਨਾ ਫਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫਾਹਿਆ ਹੈ। ਨਾ ਗੰਜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੰਜਨ ਕੀਤਾ ਹੈ: ਨਾ ਪਕੜੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਹੈ। ਨਾ ਮੁੰਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨਿਆ ਤੇ, ਨਾ ਧੱਕੇ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹਨ, ਤਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਕੇਹਾ ਹੈ ? ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਸੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ॥੨੩੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕੇਕਈ ਹਠ ਗਹਜੋ ਬਰ ਮਾਂਗਨ ਨ੍ਰਿਪ ਤੀਰ॥
ਅਤਿ ਆਤਰ ਕਿਆ ਕਹਿ ਸਕੈ ਬਿਧਜੋ ਕਾਮ ਕੇ ਤੀਰ॥ ੨੩੪॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੇਕਈ ਨੇ ਰਾਜੇ ਪਾਸੋਂ ਵਰ ਮੰਗਣ ਲਈ ਹਠ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਾਮ ਦੇ ਤੀਰ ਦਾ ਵਿੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਵੱਡਾ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ. ਪਰ ਕਹਿ ਕੀ ਸਕਦਾ ਸੀ॥ ੨੩੪॥

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਪਰ ਪਾਇਨ ਰਹੇ ਮੋਰੇ ਬਚਨ ਅਨੇਕ॥
ਗਹਿਅਉ ਹਠਿ ਅਬਲਾ ਰਹੀ ਮਾਨਜੋ ਬਚਨ ਨ ਏਕ॥ ੨੩੫॥

ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕੇ ਰਾਜਾ ਰਾਣੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਨਾ ਨਾ ਦੇ ਬਚਨ ਵੀ ਕਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੱਡੇ ਹਠ ਨੂੰ ਫੜ ਰਹੀ ਸੀਃ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਬਚਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ॥ ੨੩੫॥

ਬਰ ਦਜੋ ਮੈ ਛੋਰੋ ਨਹੀ ਤੈਂ ਕਰਿ ਕੋਟਿ ਉਪਾਇ॥
ਘਰ ਮੋ ਸੁਤ ਕਉ ਦੀਜੀਐ ਬਨਬਾਸੈ ਰਘੁਰਾਇ॥ ੨੩੬॥

ਪਰ ਕੇਕਈ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ. ਹੁਣ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗੀ. ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਉਪਾਉ ਕਰੋ। ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਰਾਜ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਬਨਵਾਸ ਦਿਓ॥ ੨੩੬॥

ਭੂਪ ਧਰਨ ਬਿਨ ਬੁੱਧਿ ਗਿਰਜੋ ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕਾਨ॥
ਜਿਮ ਮ੍ਰਿਗੇਸ਼ ਬਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਬਧਜੋ ਬਧ ਕਰਿ ਬਾਨ॥ ੨੩੭॥

ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਬਚਨ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਜਾ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਨ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸ਼ੇਰ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੩੭॥

ਤਰਫਰਾਤ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਰਜੋ ਸੁਨਿ ਬਨ ਰਾਮ ਉਚਾਰ॥
ਪਲਕ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜਾਗੇ ਤਜਤ ਮੀਂਧ ਸਫਰਿ ਸਰ ਬਾਰ ॥ ੨੩੮॥

ਰਾਮ ਨੂੰ ਬਣ ਵਿਚ ਭੇਜਣ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੜਫਿਆ ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਪਈ ਮੱਛੀ ਤੜਫਦੀ ਹੈ॥ ੨੩੮॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਸ੍ਰਵਨਨ ਸੁਣਜੋ ਉਠਿ ਥਿਰ ਭਯੋ ਸੁਚੇਤ॥
ਜਨੁ ਰਣ ਸੁਭਟ ਗਿਰਜੋ ਉਠਜੋ ਗਹਿ ਅਸ ਨਿਡਰ ਸੁਚੇਤ॥ ੨੩੯॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ. ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਉਠ ਬੈਠਾ!

ਮਾਨੋ। ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਡਿੱਗਾ ਘਾਇਲ ਹੋਇਆ ਸੂਰਮਾ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ॥ ੨੩੯॥

ਪ੍ਰਾਨ ਪਤਨ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ ਸਹੋ ਧਰਮ ਨ ਛੋਰਾ ਜਾਇ॥
ਦੈਨ ਕਹੇ ਜੋ ਬਰ ਹੁਤੇ ਤਨ ਜੁਤ ਦਏ ਉਠਾਇ॥ ੨੪੦॥

ਰਾਮ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਾਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜਾਣ, ਪਰ ਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੇ ਦੋ ਵਰ ਆਪਣੇ ਕੈਕਈ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਦੇਣੇ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਤਨ ਬਲ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਕਰੋ॥ ੨੪੦॥

ਕੇਕਈ ਬਾਚ ਨ੍ਰਿਪੋ ਬਾਚ॥ ਬਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੋਂ॥

ਰਾਮ ਪਯਾਨੋ ਬਨ ਕਰੈ ਭਰਥ ਕਰੈ ਠਕੁਰਾਇ॥
ਬਰਖ ਚਤਰ ਦਸ ਕੇ ਬਿਤੇ ਫਿਰਿ ਰਾਜਾ ਰਘੁਰਾਇ॥ ੨੪੧॥

ਕੇਕਈ ਨੇ ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਸਟ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਰਾਮ ਬਨ ਵਿਚ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਭਰਥ ਰਾਜ ਕਰੇ। ਚੌਦਾਂ ਬਰਸ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਰਾਜਾ ਹੋਵਣਗੇ॥ ੨੪੧॥

ਕਹੀ ਬਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੁਧਾਰ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬੀਰ ਸੋ ਜਾਇ॥
ਬਰਖ ਚਤੁਰ ਦਸ ਭਰਥ ਨ੍ਰਿਪ ਪੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਇ॥ ੨੪੨॥

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਵਸ਼ਿਸਟ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਆਖੀ ਕਿ ਚੌਦਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਭਰਥ ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ, ਮਗਰੋਂ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜਾ ਹੋਵੋਗੇ॥ ੨੪੨॥

ਸੁਨਿ ਬਸ਼ਿਸ਼ਟ ਕੋ ਬਚ ਸ੍ਰਵਣ ਰਘੁਪਤਿ ਫਿਰੇ ਸਸੋਗ॥
ਉਤ ਦਸਰਥ ਤਨ ਕੋ ਤਜਯੋ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬੀਰ ਬਿਯੋਗ॥ ੨੪੩॥

ਵਸ਼ਿਸਟ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਏ। ਉਧਰ ਦਸਰਥ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ॥ ੨੪੩॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਵਤ ਰਘੁਰਾਇ ਸਭੁ ਧਨ ਦੀਯੋ ਲੁਟਾਇ ਕੈ॥
ਕਟਿ ਤਰਕਸ਼ੀ ਸੁਹਾਇ ਬੋਲਤ ਭੇ ਸੀਅ ਸੋ ਬਚਨ॥ ॥ ੨੪੪॥

ਘਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੁਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੱਕ ਨਾਲ ਛੋਟੀ ਜੇਹੀ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਭੱਥੀ ਸੋਭਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ॥ ੨੪੪॥

ਸੁਨਿ ਸੀਅ ਸੁਜੱਸ ਸੁਜਾਨ ਰਹੌ ਕੌਸ਼ੱਲਿਆ ਤੀਰ ਤੁਮ॥
ਰਾਜ ਕਰਉ ਫਿਰਿ ਆਨ ਤੋਹਿ ਸਹਿਤ ਬਨਬਾਸ ਬਸਿ॥ ੨੪੫॥

ਹੇ ਸਿਆਣੀ ਸੁਜਾਨ ਸੀਤਾ! ਸੁਣੋਂ, ਤੂੰ ਕੌਸ਼ਲਿਆ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹੋ, ਮੈਂ ਚੌਦਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਬਨਵਾਸ ਵੱਸ ਕੇ ਫੇਰ ਆਣ ਕੇ ਤੇਰੇ ਸਹਿਤ ਰਾਜ ਕਰਾਂਗਾ॥ ੨੪੫॥

ਸੀਤਾ ਬਾਚ ਰਾਮ ਸੋਂ॥

ਮੈ ਨ ਤਜੋਂ ਪੀਅ ਸੰਗਿ ਕੈਸੋਈ ਦੁਖ ਜੀਅ ਪੈ ਪਰੋ।
ਤਨਕ ਨ ਮੋਰਉ ਅੰਗਿ ਅੰਗਿ ਤੇ ਹੋਇ ਅਨੰਗ ਕਿਨ॥ ੨੪੬॥

ਸੀਤਾ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਸ੍ਵਾਮੀ ਜੀ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗੀ, ਭਾਵੇਂ ਕੈਸਾ ਵੀ ਦੁੱਖ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਛਿਨ ਭਰ ਭੀ ਤੁਹਾਥੋਂ ਅੰਗ ਭਾਵ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਾਂਗੀ। ਚਾਹੇ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਨਾ ਰਹੇ॥ ੨੪੬॥

ਰਾਮ ਬਾਚ ਸੀਤਾ ਪ੍ਰਤਿ॥ ਮਨੋਹਰ ਛੰਦ॥

ਜਉ ਨ ਰਹਉ ਸਸੁਰਾਰ ਕ੍ਰਿਸੋਦਰ ਜਾਹਿ ਪਿਤਾ ਗ੍ਰਿਹ ਤੋਹਿ ਪਠੈ ਦਿਉ॥
ਨੇਕ ਸੁ ਭਾਨਨ ਤੇ ਹਮ ਕਉ ਜੋਈ ਠਾਟ ਕਹੋ ਸੋਈ ਗਾਠ ਗਿਠੈ ਦਿਉ॥
ਜੇ ਕਿਛੁ ਚਾਹ ਕਰੋ ਧਨ ਕੀ ਟੁਕ ਮੋਹ ਕਹੋ ਸਭ ਤੋਹਿ ਉਠੈ ਦਿਉ॥
ਕੇਤਕ ਅਉਧ ਕੋ ਰਾਜ ਸਲੋਚਨ ਰੰਕ ਕੋ ਲੰਕ ਨਿਸ਼ੰਕ ਲੁਟੈ ਦਿਉ॥ ੨੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਸੁਰਾਨ=ਸਹੁਰਾ ਘਰ। ਕ੍ਰਿਸੋਦਰਿ=ਪਤਲੇ ਲੱਕ ਵਾਲੀ। ਸੁ ਭਾਨਨ=ਸੋਹਣਾ ਮੁਖ। ਗਾਠ=ਜੋੜ। ਕੇਤਕ=ਕੀ ਹੈ? ਅਉਧ=ਅਯੁਧਜਾ। ਸਲੋਚਨਾ=ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀਏ!

ਰਾਮ ਨੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਪਤਲੇ ਲੱਕ ਵਾਲੀ ਸੀਤਾ! ਜੇ ਤੂੰ ਇਥੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੇਂ ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀ ਜਾਹੁ, ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਸੋਹਣੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਕਹੇਂਗੀ, ਮੈਂ ਉਹੀ ਜੋੜ, ਜੋੜ-ਦੇਵਾਂਗਾ, ਜੇ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧਨੁ ਦੀ ਕੁਝ ਚਾਹ ਹੈ? ਤਾਂ ਰਤਾ ਮਾਤ੍ਰ ਮੈਨੂੰ ਕਹੋ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਧਨ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂ? ਹੇ ਸੁਲੋਚਨੀ! ਅਯੁਧਿਆ ਦਾ ਰਾਜ ਕੀ ਹੈ, ਜੇ ਤੂੰ ਕਹੇਂ ਤਾਂ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਕੰਗਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲੁਟਵਾ ਦੇਵਾਂ? ॥ ੨੪੭॥

ਘੋਰ ਸੀਅ ਬਨ ਤੂੰ ਸੁ ਕੁਮਾਰ ਕਹੋ ਹਮਸੋਂ ਕਸ ਤੈ ਨਿਬਹੈ ਹੈ॥
ਗੁੰਜਤ ਸਿੰਘ ਡਕਾਰਤ ਕੋਲ ਭਯਾਨਕ ਭੀਲ ਲਖੈ ਭ੍ਰਮ ਐਹੈ॥
ਸੂੰਕਤ ਸਾਪ ਬਕਾਰਤ ਬਾਘ ਭਕਾਰਤ ਭੂਤ ਮਹਾ ਦੁਖ ਪੈਹੈ॥
ਤੂੰ ਸੁ ਕੁਮਾਰ ਰਚੀ ਕਰਤਾਰ ਬਿਚਾਰ ਚਲੇ ਤੁਹਿ ਕਿਉਂ ਬਨਿ ਐਹੈ॥ ੨੪੮॥

ਹੇ ਸੀਤਾ ! ਜੰਗਲ ਡਰਾਉਣਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਹੈਂ, ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ, ਤੇਰਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਬਾਹ ਹੋਵੇਗਾ ? ਸ਼ੇਰ ਗੂੰਜਦੇ ਹਨ, ਸੂਰ ਡਕਾਰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਡਰੌਣੇ ਭੀਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰ ਆਵੇਗਾ। ਸੱਪ ਸੂਕਦੇ ਹਨ, ਚਿੱਤਰੇ ਬਕਾਰਦੇ ਹਨ, ਭੂਤ ਭਕਾਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤਾ ਦੁੱਖ ਪਾਵੇਂਗੀ। ਤੂੰ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਹੈਂ, ਤੇਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਐਸਾ ਹੀ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਤੁਰ, ਕਿ ਉਥੇ ਤੇਰੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਿ ਆਵੇਗੀ ? ॥ ੨੪੮ ॥

ਸੀਤਾ ਵਾਚ ਰਾਮ ਸੌਂ ॥

ਸੂਲ ਸਹੋਂ ਤਨ ਸੂਕ ਰਹੌਂ ਪਰ ਸੀ ਨ ਕਹੌਂ ਸਿਰ ਸੂਲ ਸਹੋਂਗੀ ॥
ਬਾਘ ਬੁਕਾਰ ਫਨੀਨ ਫੁਕਾਰ ਸੁ ਸੀਸ ਗਿਰੋ ਪਰ ਸੀ ਨ ਕਹੌਂਗੀ ॥
ਬਾਸ ਕਹਾ ਬਨਬਾਸ ਭਲੋ ਨਹੀ ਪਾਸ ਤਜੋ ਪੀਯ ਪਾਇ ਗਹੋਂਗੀ ॥
ਹਾਸ ਕਹਾ ਇਹ ਉਦਾਸ ਸਮੈ ਗ੍ਰਿਹਆਸ ਰਹੋ ਪਰ ਮੈ ਨ ਰਹੌਂਗੀ ॥ ੨੪੯ ॥

ਸੂਲ ਸਹਾਰਾਂਗੀ, ਤਨ ਸੁੱਕ ਜਾਵੇ, ਸਾਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰਾਂਗੀ, ਪਰ 'ਸੀ' ਮੁੱਖੋਂ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗੀ। ਸ਼ੇਰਾਂ ਦਾ ਬੋਲਣਾ, ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਸ਼ੂਕਨਾ ਆਦਿਕ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਪਹਾੜ ਸਿਰ ਉਤੇ ਡਿਗ ਪਵੇ, ਪਰ ਮੈਂ 'ਸੀ' ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗੀ। ਮਹਲ ਨਾਲੋਂ, ਵਣ ਦਾ ਵਸਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਪਤੀ ਜੀ ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨ ਫੜਾਂਗੀ। ਇਸ ਦੁੱਖ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਦ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਵਣ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮੰਨਾਵਾਂ, ਹੇ ਪਤੀ ਦੇਵ ! ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮੈਥੋਂ ਆਸ ਨ ਰੱਖੋ ॥ ੨੪੯ ॥

ਰਾਮ ਵਾਚ ਸੀਤਾ ਪ੍ਰਤਿ ॥

ਰਾਸ ਕਹੋ ਤੁਹਿ ਬਾਸ ਕਰੋ ਗ੍ਰਿਹ ਸਾਸੁ ਕੀ ਸੇਵ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਕੀਜੈ ॥
ਕਾਲ ਹੀ ਬਾਸ ਬਨੈ ਮ੍ਰਿਗ ਲੋਚਨਿ ਰਾਜ ਕਰੌਂ ਤੁਮ ਸੋ ਸੁਨ ਲੀਜੈ ॥
ਜੌਨ ਲਗੈ ਜੀਯ ਅਉਧ ਸੁਭਾਂਨਨਿ ਜਾਹਿ ਪਿਤਾ ਗ੍ਰਿਹ ਸਾਚ ਭਨੀਜੈ ॥
ਤਾਤ ਕੀ ਬਾਤ ਗਡੀ ਜੀਯ ਜਾਤ ਸਿਧਾਤ ਬਨੈ ਮੁਹਿ ਆਇਸ ਦੀਜੈ ॥ ੨੫੦ ॥

ਰਾਮ ਨੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਸੀਤਾ ! ਮੈਂ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੱਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ। ਹੇ ਮ੍ਰਿਗ ਨੇਣੀ ! ਸੁਣੋ ਬਨਵਾਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਗੁਜਾਰ ਕੇ ਕੱਲ ਹੀ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਰਾਜ ਕਰਾਂਗਾ। ਹੇ ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖੀ ! ਜੇਕਰ ਜੀਅ ਅਯੁਧਿਆ ਵਿਚ ਨਾ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਜਾਓ, ਮੈਂ ਸਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵੱਸ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਵਣ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿਓ॥ ੨੫੦॥

ਲਛਮਨ ਵਾਚ॥

ਬਾਤ ਇਤੈ ਇਹੁ ਭਾਂਤ ਭਈ ਸੁਨ ਆਇਗੇ ਭ੍ਰਾਤ ਸਰਾਸਨ ਲੀਨੇ॥
ਕਉਨ ਕੁਪੂਤ ਭਯੋ ਕੁਲ ਮੈ ਜਿਨ ਰਾਮਹਿ ਬਾਸ ਬਨੈ ਕਹੁ ਦੀਨੇ॥
ਕਾਮ ਕੇ ਬਾਨ ਬਧਿਯੋ ਬਸ ਕਾਮਨ ਕੂਰ ਕੁਚਾਲ ਮਹਾ ਮਤਿ ਹੀਨੇ॥
ਰਾਂਡ ਕੁਭਾਂਡ ਕੇ ਹਾਥ ਬਿਕਿਯੋ ਕਪਿ ਨਾਚਤ ਨਾਚ ਛਰੀ ਜਿਮ ਚੀਨੇ॥ ੨੫੧॥

ਇਧਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਭਰਾਤਾ ਲਛਮਣ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਨ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ-ਸੂਰਜ ਕੁਲ ਵਿਚ ਕੌਣ ਕਪੁੱਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਮ ਨੂੰ ਬਨਵਾਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਾਮ ਦੇ ਬਾਣ ਦਾ ਵਿੰਨਿਆ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਵਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਮਤ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਮਾੜੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਏਦਾਂ ਨੱਚਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸੋਟੀ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਬਾਂਦਰ ਨੱਚਦਾ ਹੈ॥ ੨੫੧॥

ਕਾਮ ਕੋ ਡੰਡ ਲੀਏ ਕਰ ਕੇਕਈ ਬਾਨਰ ਜਿਉ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਚ ਨਚਾਵੈ॥
ਐਠਨ ਐਠ ਅਮੈਠ ਲੀਏ ਢਿਗ ਬੈਠ ਸੂਆ ਜਿਮ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਵੈ॥
ਸਉਤਨ ਸੀਸ ਹ੍ਵੈ ਈਸਕ ਈਸ ਪ੍ਰਿਥੀਸ ਜਿਉ ਚਾਮ ਕੇ ਦਾਮ ਚਲਾਵੈ॥
ਕੂਰ ਕਜਾਤ ਕੁਪੰਥ ਦੁਰਾਨਨ ਲੋਗ ਗਯੋ ਪਰਲੋਕ ਗਵਾਵੈ॥ ੨੫੨॥

ਕਲੰਦਰ ਰੂਪ ਕੇਕਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਾਮ ਦੀ ਸੋਟੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ, ਬਾਂਦਰ ਵਾਂਗੂੰ ਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਨੂੰ ਨਾਚ ਨਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਭਿਮਾਨ ਦੀ ਭਰੀ ਅਭਿਮਾਨਨੀ ਨੇ ਅਮੇਂੜਤਾ ਧਾਰ ਕੇ ਤੇ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਤੋਤੇ ਵਾਂਗੂੰ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਹੈ। ਸੁਾਮੀ ਦਾ ਸੁਾਮੀ ਹੋ ਕੇ, ਸੌਂਕਣਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਰਾਜੇ ਵਾਂਗੂੰ ਚੰਮ ਦੇ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਕੇਕਈ ਪਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋ ਕੇ, ਸੌਂਕਣਾ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਰਦੀ ਹੈ। ਭੈੜੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ, ਝੂਠੀ, ਨੀਚ ਜਾਤ ਵਾਲੀ, ਭੈੜੇ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲ ਕੇ ਇਸ ਲੋਕ ਨੂੰ ਤਾਂ ਗੁਵਾ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਪ੍ਰਲੋਕ ਨੂੰ ਗੁਆਉਣ ਲੱਗੀ ਹੈ॥ ੨੫੨॥

ਲੋਗ ਕੁਟੇਵ ਲਗੇ ਉਨ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਵ ਤਜੇ ਮੁਹਿ ਕਜੋ ਬਨ ਐਹੈ॥
ਜਿਉ ਹਟ ਬੈਠ ਰਹੋ ਘਰਿ ਮੋ ਜਸ ਕਜੋ ਚਲਿਹੈ ਰਘੁਬੰਸ ਲਜੈ ਹੈ॥
ਕਾਲ ਹੀ ਕਾਲ ਉਚਾਰਤ ਕਾਲ ਗਯੋ ਇਹ ਕਾਲ ਸਭੋ ਛਲ ਜੈਹੈ॥
ਧਾਮ ਰਹੋ ਨਹੀ ਸਾਚ ਕਹੋਂ ਇਹ ਘਾਤ ਗਈ ਫਿਰ ਹਾਥ ਨ ਐਹੈ॥ ੨੫੩॥

ਲਛਮਣ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਭੈੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹੋ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਕਿਉਂ ਵਣ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ? ਘਰ ਵਿਚ ਰਹੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਰਘੁਕੁਲ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਆਪ ਦੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਸਾਰੇ ਕਾਲ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਹੇ ਭਾਈ! ਮੈਂ ਇਹ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕੈਕਈ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਵਾਰ ਜੇ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ॥੨੫੩॥

ਚਾਂਪ ਧਰੈ ਕਰ ਚਾਰ ਕੁ ਤੀਰ ਤੁਨੀਰ ਕਸੇ ਦੋਊ ਬੀਰ ਸੁਹਾਏ॥
ਆਵਧ ਰਾਜ ਤ੍ਰੀਯਾ ਜਿਹ ਸੋਭਤ ਹੋਨ ਬਿਦਾ ਤਿਹ ਤੀਰ ਸਿਧਾਏ॥
ਪਾਇ ਪਰੇ ਭਰ ਨੈਨ ਰਹੇ ਭਰ ਮਾਤ ਭਲੀ ਬਿਧ ਕੰਠ ਲਗਾਏ॥
ਬੋਲੇ ਤੇ ਪੂਤ ਨ ਆਵਤ ਧਾਮ ਬੁਲਾਇ ਲਿਉਂ ਆਪਨ ਤੇ ਕਿਮੁ ਆਏ॥ ੨੫੪॥

ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਧਰਿ ਲਿਆ ਸੁੰਦਰ ਛੋਟੀ ਤਲਵਾਰ ਅਤੇ ਭੱਥਾ ਲੱਕ ਨਾਲ ਕੱਸ ਲਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਭਾਈ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਦੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਕੁਸ਼ਲਿਆ ਤੇ ਸੁਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਜਿਥੇ ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ, ਬਿਦਾ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੇ ਆਏ ਸਨ। ਜਾ ਕੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਜਲ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਸਨ। ਗਲਵਕੜੀ ਭਰ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੁਟ ਕੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਬੁਲਾਉਣ ਤੇ ਵੀ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਸੀ, ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਿਵੇਂ ਆਏ ਹੋ॥੨੫੪॥

ਰਾਮ ਬਾਚ ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਤਿ॥

ਤਾਤ ਦਯੋ ਬਨਬਾਸ ਹਮੈ ਤੁਮ ਦੇਹ ਰਜਾਇ ਅਬੈ ਤਹ ਜਾਊ॥
ਕੰਟਕ ਕਾਨਨ ਬੇਹੜ ਗਾਹਿ ਤ੍ਰਿਯੋਦਸ ਬਰਖ ਬਿਤੇ ਫਿਰੇ ਆਊ॥
ਜੀਤ ਰਹੇ ਤੁ ਮਿਲੋ ਫਿਰਿ ਮਾਤ ਮਰੇ ਗਏ ਭੂਲਿ ਪਰੀ ਬਖਸਾਊ॥
ਭੂਪਹ ਕੈ ਅਰਿਣੀ ਬਰ ਤੇ ਬਸ ਕੇ ਬਨ ਮੋ ਫਿਰਿ ਰਾਜ ਕਮਾਊ॥ ੨੫੫॥

ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ-ਮੈਨੂੰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬਨਵਾਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਆਗਿਆ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮੈਂ ਉਥੇ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂ। ਜੰਗਲ ਦੇ ਕੰਡੇ ਤੇ ਔਖੀਆਂ ਘਾਟੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਹਕੇ, ਤੇਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤਨ ਮਗਰੋਂ ਮੁੜ ਕੇ ਆ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਜੀਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਹੇ ਮਾਤਾ! ਮੁੜਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਣ ਮਿਲਾਂਗਾ। ਜੇ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ ਕੋਈ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਹੁਣੇ ਹੀ ਤੁਹਾਥੋਂ ਬਖਸ਼ਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਨੂੰ ਕੇਕਈ ਦੇ ਵਰ ਰੂਪ ਰਿਣ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ, ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਾਸ ਮਗਰੋਂ ਫੇਰ ਆ ਕੇ ਰਾਜ ਭੋਗਾਂਗਾ॥੨੫੫॥

ਮਾਤਾ ਬਾਚ ਰਾਮ ਸੋਂ ॥

ਮਾਤ ਸੁਨੀ ਇਹ ਬਾਤ ਜਬੈ ਤਬ ਰੋਵਤ ਹੀ ਸੁਤ ਕੇ ਉਰ ਲਾਗੀ ॥
ਹਾ ਰਘੁਬੀਰ ਸਿਰੋਮਨ ਰਾਮ ਚਲੇ ਬਨ ਕਉ ਮੁਹਿ ਕੌਉ ਕਤ ਤਿਆਗੀ ॥
ਨੀਰ ਬਿਨਾ ਜਿਮ ਮੀਨ ਦਸ਼ਾ ਤਿਮ ਭੂਖ ਪਿਆਸ ਗਈ ਸਭ ਭਾਗੀ ॥
ਝੂਮ ਝਰਾਕ ਝਰੀ ਝਟ ਬਾਲ ਬਿਸਾਲ ਦਵਾ ਉਨ ਕੀ ਉਰ ਲਾਗੀ ॥ ੨੫੬ ॥

ਮਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਰੋਂਦਿਆਂ ਰੋਂਦਿਆਂ ਉਹ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਗਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਹੇ! ਰਘੂਕੁਲ ਦੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਰਾਮ! ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਛੱਡ ਕੇ ਵਣ ਨੂੰ ਚਲੇ ਹੋ? ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮੱਛੀ ਦੀ ਜੋ ਹਾਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਕੁਸ਼ੱਲਿਆ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ, ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸਾਰੀ ਭੁੱਖ ਤਰੇਹ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ। ਘੇਰਨੀ ਦਾ ਝਟਕਾ ਖਾ ਕੇ ਉਹ ਝਟ ਡਿੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰਾਮ ਤੇ ਲਛਮਣ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ॥ ੨੫੬ ॥

ਜੀਵਤ ਪੂਤ ਤਵਾਨਨ ਪੇਖ ਸੀਅ ਤੁਮਰੀ ਦੁਤ ਦੇਖ ਅਘਾਤੀ ॥
ਚੀਨ ਸੁਮਿਤ੍ਰਜ ਕੀ ਛਬ ਕੋ ਸਭ ਸ਼ੋਕ ਬਿਸਾਰ ਹੀਏ ਹਰਖਾਤੀ ॥
ਕੇਕਈ ਆਦਿਕ ਸਉਤਨ ਕੌਉ ਲਖਿ ਭਉਹ ਚੜਾਇ ਸੁਦਾ ਗਰਬਾਤੀ ॥
ਤਾਕਹੁ ਤਾਤ ਅਨਾਥ ਜਿਉ ਆਜ ਚਲੇ ਬਨ ਕੋ ਤਜਿ ਕੈ ਬਿਲਲਾਤੀ ॥ ੨੫੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਵਾਨਨ=ਤੇਰਾ ਮੁਖ। ਦੁਤ=ਸੁੰਦਰਤਾਈ। ਹਰਖਾਈ=ਅਨੰਦਮਈ ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਗਰਬਾਤੀ=ਮਾਨ ਕਰਦੀ ਹਾਂ।

ਹੇ ਪੁੱਤਰ! ਤੇਰਾ ਮੁੱਖ ਵੇਖਕੇ ਜੀਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਹੇ ਸੀਤਾ! ਤੇਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੈਂ ਰੱਜਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਲੱਛਮਣ ਦੀ ਛਬ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਸਾਰੇ ਸ਼ੋਕ ਭੁਲਾਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਨੰਦਮਈ ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਕੇਕਈ ਆਦਿਕ ਸੌਂਕਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਭੌਹਾਂ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਸਦਾ ਹੀ ਮਾਨ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਹੇ ਪੁੱਤਰ! ਤਦੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਅਨਾਥ ਵਾਂਗੂੰ ਰੋਂਦੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਵਣ ਨੂੰ ਤੁਰ ਚਲੇ ਹੋ॥ ੨੫੭॥

ਹੋਰ ਰਹੇ ਜਨ ਕੋਰ ਕਈ ਮਿਲਿ ਜੋਰ ਰਹੇ ਕਰ ਏਕ ਨ ਮਾਨੀ ॥
ਲੱਛਨ ਮਾਤ ਕੇ ਧਾਮ ਬਿਦਾ ਕਹੁ ਜਾਤ ਭਏ ਜੀਅ ਮੋ ਇਹ ਠਾਨੀ ॥
ਸੋ ਸੁਨਿ ਬਾਤ ਪਪਾਤ ਧਰਾ ਪਰ ਘਾਤ ਭਲੀ ਇਹ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ ॥
ਜਾਨੁਕ ਸੇਲ ਸੁਮਾਰ ਲਗੇ ਛਿਤ ਸੋਵਤ ਸੂਰ ਵਡੋ ਅਭਿਮਾਨੀ॥ ੨੫੮ ॥

ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਮਿਲਕੇ ਆਦਮੀ ਵਣ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋਰ ਵੀ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ। ਫਿਰ ਲੱਛਮਣ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਠਾਨ ਲਈ, ਕਿ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਵਿਦਾ ਮੰਗ ਲਈਏ। ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਦੀ ਇਹ ਉਪਮਾ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਬਰਛੇ ਦੀ ਮਾਰ ਲੱਗਦਿਆਂ ਹੀ ਵੱਡਾ ਅਭਿਮਾਨੀ ਸੂਰਮਾ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੌਂ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ॥ ੨੫੮॥

ਕਉਨ ਕੁਜਾਤ ਕੁਕਾਜ ਕੀਯੋ ਜਿਨ ਰਾਘਵ ਕੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬਖਾਨਜੋ॥
ਲੋਕ ਅਲੋਕ ਗਵਾਇ ਦੁਰਾਨਨ ਭੂਪ ਸੰਘਾਰ ਮਹਾਂ ਸੁਖ ਮਾਨਜੋ॥
ਭਰਮ ਗਯੋ ਉਡ ਕਰਮ ਕਰਜੋ ਘਟ ਧਰਮ ਕੋ ਤਿਆਗਿ ਅਧਰਮ ਪ੍ਰਮਾਨਜੋ॥
ਨਾਕ ਕਟੀ ਨਿਰਲਾਜ ਨਿਸਾਚਰ ਨਾਹਨਿ ਪਾਤਤ ਨੇਹੁ ਨ ਮਾਨਜੋ॥ ੨੫੯॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਕਿਸ ਨੀਚਣੀ ਨੇ ਇਹ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ: ਜੋ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਭੈੜੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ਨੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਨੂੰ ਗਵਾਕੇ: ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ, ਵੱਡਾ ਸੁਖ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਭੁਲੇਖਾ ਮਿਟ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਨੀਚ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਅਧਰਮ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਬੇਸ਼ਰਮ ਰਾਖਸ਼ਨੀ ਕੁਲ ਦੀ ਨੱਕ ਵੱਢ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਨੇਹੁ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ॥ ੨੫੯॥

ਸੁਮਿਤ੍ਰਾਂ ਬਾਚ॥ ਲਛਮਨ ਸੋਂ॥

ਦਾਸ ਕੋ ਭਾਵ ਧਰੇ ਰਹੀਯੋ ਸੁਤ ਮਾਤ ਸਰੂਪ ਸੀਅ ਪਹਿਚਾਨੋ॥
ਤਾਤ ਕੀ ਤੁੱਲਿ ਸੀਆਪਤਿ ਕੌਉ ਕਰਿ ਕੈ ਇਹ ਬਾਤ ਸਹੀ ਕਰਿ ਮਾਨੋ॥
ਜੇਤਕ ਕਾਨਨ ਕੇ ਦੁਖ ਹੈ ਸਭ ਸੋ ਸੁਖ ਕੈ ਤਨ ਪੈ ਅਨਮਾਨੋ॥
ਰਾਮ ਕੇ ਪਾਇ ਗਹੇ ਰਹੀਯੋ ਬਨ ਕੈ ਘਰ ਕੋ ਘਰ ਕੈ ਬਨੁ ਜਾਨੋ॥ ੨੬੦॥

ਲੱਛਮਣ ਨੂੰ ਸੁਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਪੁੱਤਰ! ਦਾਸ ਭਾਵ ਨੂੰ ਧਾਰੀ ਰਹਿਣਾ। ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਸਰੂਪ ਸਮਝਣਾ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੀਤਾ ਦੇ ਪਤੀ (ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ) ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਹੀ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨੋ, ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਜੰਗਲ ਦੇ ਦੁੱਖ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਨ ਉਤੇ ਸੁਖ ਵਿਚਾਰ ਲੈਣਾ। ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜੀ ਰਹਿਨਾ, ਘਰ ਨੂੰ ਵਣ ਬਣਾ ਲੈ, ਅਤੇ ਵਣ ਨੂੰ ਘਰ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣ ਲੈਣਾ॥ ੨੬੦॥

ਰਾਜੀਵ ਲੋਚਨ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਚਲੇ ਬਨ ਕੌਉ ਸੰਗਿ ਭ੍ਰਾਤਿ ਸੁਹਾਯੋ॥
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਨਿਛੱਤ੍ਰ ਸਚੀਪਤ ਚੌਉਕ ਚਕੇ ਮਨ ਮੋਦ ਬਢਾਯੋ॥

ਆਨਨ ਬਿੰਬ ਪਰਯੋ ਬਸੁਧਾ ਪਰ ਫੈਲਿ ਰਹਿਯੋ ਫਿਰਿ ਹਾਥਿ ਨ ਆਯੋ ॥
ਬੀਚ ਅਕਾਸ਼ ਨਿਵਾਸ ਕੀਯੋ ਤਿਨ ਤਾਹੀ ਤੇ ਨਾਮ ਮਯੰਕ ਕਹਾਯੋ ॥ ੨੯੧ ॥

ਆਨਨ ਬਿੰਬ=ਮੂੰਹ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਦਾ। ਬਸੁਧਾ=ਧਰਤੀ। ਮਯੰਕ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ।

ਕਮਲ ਸਮਾਨ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਵਣ ਨੂੰ ਚਲ ਪਏ, ਨਾਲ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤਾਂ, ਨੱਛਤਰ ਤੇ ਇੰਦਰ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਚੌਂਕ ਕੇ ਚਕ੍ਰਿਤ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਵਧਾਇਆ ਜਿਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈ ਕੇ ਫੈਲ ਗਿਆ ਪਰ ਮੁੜ ਕੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਨਾਮ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਕਹਾਇਆ ਹੈ॥ ੨੯੧ ॥

ਕਵਿਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਮਯੰਕ=ਨੂੰ 'ਮਹੀਅੰਕ' ਬਣਾ ਕੇ, ਭਾਵ ਕਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਪ੍ਰਛਾਵੇਂ ਦਾ ਅਕਸ ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ ॥ ਪਿਤ ਆਗਿਆ ਤੇ ਬਨ ਚਲੇ ਤਜਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ॥
ਸੰਗ ਸੀਆ ਮ੍ਰਿਗਲੋਚਨੀ ਜਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਅਪਾਰ ॥ ੨੯੨ ॥

ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਣ ਨੂੰ ਚਲੇ ਸਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਮ੍ਰਿਗਨੈਨੀ ਸੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸੀ॥ ੨੯੨ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਅਵਤਾਰ 'ਅਉਧ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਥਨੰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਬਨਬਾਸ ਦੀਬੋ' ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੩ ॥ ੨੯੨ ॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, ਕਥਾ 'ਅਉਧ ਪ੍ਰਵੇਸ਼, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਨੂੰ ਬਨਬਾਸ ਦੇਣਾ' ਤੀਸਰਾ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੩ ॥ ੨੯੨ ॥ ਚਲਦਾ॥

ਚੌਥਾ ਅਧਿਆਏ

ਬਨਵਾਸ ਵਰਣਨ

ਸੀਤਾ ਅਨਮਾਨ ਬਾਚ॥ ਬਿਜੈ ਛੰਦ॥

ਚੰਦ ਕੀ ਅੰਸ ਚਕੋਰਨ ਕੈ ਕਰਿ ਮੋਰਨ ਬਿੱਦੁਲਤਾ ਅਨਮਾਨੀ॥
ਮੱਤ ਗਏਂਦਨ ਇੰਦ੍ਰ ਬਧੂ ਭੁਨਸਾਰ ਛਟਾ ਰਵਿ ਕੀ ਜੀਅ ਜਾਨੀ॥
ਦੇਵਨ ਦੋਖਨ ਕੀ ਹਰਤਾ ਅਰ ਦੇਵਨ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰ ਮਾਨੀ॥

ਦੇਸਨ ਸਿੰਧ ਦਿਸੇਸਨ ਬਿੰਧ ਜੋਗੇਸਨ ਗੰਗ ਕੈ ਰੰਗ ਪਛਾਨੀ॥ ੨੬੩॥

ਚਕੋਰਾਂ ਨੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਅੰਸ ਕਰ ਕੇ, ਮੋਰਾਂ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰਿਆ। ਇੰਦਰ ਨੇ ਸੱਚੀ ਰੂਪ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਤਾਕਾਲ ਨੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਛਟਾ ਰੂਪ ਕਰਕੇ, ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਜੀਅ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਦੋਖਾਂ ਦੀ ਹਰਤਾ ਕਰਕੇ, ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਕਾਲ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ। ਦੇਸਾਂ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਕਰ ਕੇ, ਦਿੱਗਜਾਂ ਬਿੰਧਯਾਚਲ ਪਰਬਤ ਕਰ ਕੇ, ਅਤੇ ਜੋਗੀਸਰਾਂ ਨੇ ਗੰਗਾ ਦੇ ਰੰਗ ਕਰ ਕੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ॥ ੨੬੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਉਤ ਰਘੁਬਰ ਬਨ ਕੋ ਚਲੇ ਸੀਅ ਸਹਿਤ ਤਜਿ ਗ੍ਰੇਹ॥
ਇਤੈ ਦਸ਼ਾ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਭਈ ਸਕਲ ਸਾਧ ਸੁਨਿ ਲੇਹ॥ ੨੬੪॥

ਉਧਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਸੀਤਾ ਸਮੇਤ ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਣ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਧਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ, ਸਾਰੇ ਸੰਤੋ ਉਹ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ ਲਵੋ॥ ੨੬੪॥

ਮਾਤਾ ਬਾਚ॥ ਕਬਿੱਤ॥

ਸਭੈ ਸੁਖ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਗਾੜੋ ਦੁਖ ਦੇਤ ਭਏ
ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਜੂ ਕੌਉ ਕੈ ਕੈ ਆਜ ਪਾਤ ਹੋ॥
ਅਜ ਹੂੰ ਨ ਛੀਜੈ ਬਾਤ ਮਾਨ ਲੀਜੈ ਰਾਜ ਕੀਜੈ
ਕਹੋ ਕਾਜ ਕਉਨ ਕੌ ਹਮਾਰੇ ਸ੍ਰੋਣ ਨਾਥ ਹੋ॥
ਰਾਜਸੀ ਕੇ ਧਾਰੋ ਸਾਜ ਸਾਧਨ ਕੈ ਕੀਜੈ ਕਾਜ
ਕਹੋ ਰਘੁਰਾਜ ਆਜ ਕਾਹੇ ਕੌਉ ਸਿਧਾਤ ਹੋ॥
ਤਾਪਸੀ ਕੇ ਭੇਸ ਕੀਨੇ ਜਾਨਕੀ ਕੌ ਸੰਗ ਲੀਨੇ
ਮੇਰੇ ਬਨਬਾਸੀ ਮੋ ਉਦਾਸੀ ਦੀਏ ਜਾਤ ਹੋ॥ ੨੬੫॥

ਆਪਣੇ ਆਪ ਮਾਤਾ ਕੁਸ਼ਲਿਆ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ, "ਸਾਰੇ ਸੁੱਖ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਭਾਰੇ ਦੁੱਖ ਦੇ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਜੀ ਨੂੰ ਅੱਜ ਨਾਸ ਕਰ ਗਏ ਹਨ। ਅਜੇ ਵੀ ਗੱਲ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲੋ, ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਰੋ, ਦੱਸੋ ਕਿਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡੇ ਲਹੂ ਵਿਚ ਨਹਾਉਂਦੇ ਹੋ? ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਸਾਜ ਧਾਰੋ, ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰੋ, ਦੱਸੋ, ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਅੱਜ ਵਣ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ? ਤਪਸੀਆਂ ਦਾ ਭੇਸ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਬਨਵਾਸੀ ਪੁੱਤਰ! ਮੈਨੂੰ ਉਦਾਸੀ ਦੇਈ ਜਾਂਦੇ ਹੋ॥ ੨੬੫॥

ਕਾਰੇ ਕਾਰੇ ਕਰਿ ਬੇਸ ਰਾਜਾ ਜੂ ਕੋ ਛੋਰਿ ਦੇਸ
ਤਾਪਸੀ ਕੋ ਕੈ ਕੈ ਭੇਸ ਸਾਥਿ ਹੀ ਸਿਧਾਰਿ ਹੌਂ॥
ਕੁਲ ਹੂ ਕੀ ਕਾਨ ਛੋਰੋਂ ਰਾਜਸੀ ਕੇ ਰਾਜ ਤੋਰੋਂ
ਸੰਗਿ ਤੇ ਨ ਮੋਰੋਂ ਮੁਖ ਐਸੋ ਕੈ ਬਿਚਾਰਿ ਹੌਂ॥
ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਕਾਨ ਧਾਰੋਂ ਸਾਰੇ ਮੁਖ ਪੈ ਬਿਭੂਤਿ ਡਾਰੋਂ
ਹਠਿ ਕੋ ਨ ਹਾਰੈ ਪੂਤ ਰਾਜ ਸਾਜ ਜਾਰਿ ਹੌਂ॥
ਜੁਗੀਆ ਕੋ ਕੀਨੋ ਬੇਸ ਕਉਸ਼ਲ ਕੇ ਛੋਰ ਕ੍ਰੇਸ
ਰਾਂਜਾ ਰਾਮਚੰਦ ਜੂਕੇ ਸੰਗਿਹੀ ਸਿਧਾਰਿ ਹੌਂ॥੨੬੬॥

ਕਾਲਾ ਕਾਲਾ ਮੈਂ ਵੇਸ ਕਰ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਦਾ ਦੇਸ ਛੱਡ ਕੇ, ਤਪੱਸੀਆਂ ਦਾ ਵੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲਦੀ ਹਾਂ। ਕੁਲ ਦੀ ਕਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡਦੀ ਹਾਂ: ਰਾਜਸੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਤੋੜਦੀ ਹਾਂ, ਤੇ ਸਾਥ ਨਾਲੋਂ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਾਂਗੀ। ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁੰਦਰਾਂ ਪਾ ਲਵਾਂ, ਸਾਰੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਸੁਆਹ ਮਲ ਲਵਾਂ, ਹੇ ਪੁੱਤਰ ! ਹਠ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਾਰਾਂਗੀ, ਰਾਜ ਦੇ ਵਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਦੀ ਹਾਂ। ਜੋਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਭੇਸ ਕਰ ਲਵਾਂ ਕੋਸ਼ਲ ਦੇਸ ਦੇ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਵਾਂ, ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਣ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂਗੀ॥੨੬੬॥

ਅਪੂਰਬ ਛੰਦ॥

ਕਾਨਨੇ ਗੇ ਰਾਮ॥ ਧਰਮ ਕਰਮੰ ਧਾਮ॥ ਲੱਛਨੈ ਲੈ ਸੰਗਿ॥ ਜਾਨਕੀ ਸੁਭੰਗਿ॥ ੨੬੭॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹਨ, ਲੱਛਮਣ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਵੀ ਨਾਲ ਸੋਭਦੀ ਹੈ॥੨੬੭॥

ਤਾਤ ਤਿਆਗੇ ਪ੍ਰਾਨ॥ ਉੱਤਰੇ ਬਜੋਮਾਨ॥ ਬਿੱਚਰੇ ਬਿਚਾਰ॥ ਮੰਤ੍ਰੀਯੰ ਅਪਾਰ॥ ੨੬੮॥

ਪਿਤਾ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਉਸ ਲਈ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਤੋਂ ਬਿਮਾਨ ਉਤਰੇ ਸਨ ਇਧਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮੰਤਰੀ ਬੈਠਕੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚਾਰਦੇ ਸਨ॥੨੬੮॥

ਬੈਠਜੋ ਬਸ਼ਿਸ਼ਟ॥ ਸਰਬ ਬਿੱਪ ਇਸ਼ਟ॥ ਮੁਕੌਲਯੋ ਕਾਗਦ॥ ਪੱਠਏ ਮਾਗਧ॥ ੨੬੯॥

ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਜੀ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਪੂਜਨੀਕ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਮਾਗਧ ਦੂਤ ਦੇ ਹੱਥ ਗਿਆ ਸੀ॥੨੬੯॥

ਸੰਕੜੇ ਸਾਵੰਤ॥ ਮੱਤਏ ਮੱਤੰਤ॥ ਮੁੱਕਲੇ ਕੇ ਦੂਤ॥ ਪਉਨ ਕੇ ਸੇ ਪੂਤ॥ ੨੭੦॥

ਸੈਂਕੜੇ ਸੂਰਮੇ, ਬੈਠ ਕੇ ਮਤੇ ਪਕਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਦੂਤ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਜੋ ਪੌਣ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਵਾਂਗੂੰ ਤੇਜ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਨ॥ ੨੭੦॥

ਅਸ਼ਟਨ ਦਜੰ ਲਾਖ॥ ਦੂਤ ਗੇ ਚਰਬਾਖ॥ ਭਰਤ ਆਗੇ ਜਹਾਂ॥ ਜਾਤ ਭੇ ਤੇ ਤਹਾਂ॥ ੨੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਾਖ=ਲੰਘ ਕੇ। ਚਰਬਾਖ=ਚਲਾਕ

ਅੱਠ ਨਦੀਆਂ ਲੰਘਕੇ, ਚਲਾਕ ਦੂਤ ਚਲੇ ਗਏ, ਅੱਗੇ ਭਰਤ ਜਿਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਦੂਤ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ॥ ੨੭੧॥

ਉਚਰੇ ਸੰਦੇਸ਼॥ ਊਰਧ ਗੇ ਅਉਧੇਸ਼॥ ਪੱਤ੍ਰ ਬਾਚੇ ਭਲੇ॥ ਲਾਗ ਸੰਗੰ ਚਲੇ॥ ੨੭੨॥

ਭਰਤ ਨੂੰ ਦੂਤ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਸੁਰਗ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਭਰਤ ਨੇ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹ ਲਏ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ॥ ੨੭੨॥

ਕੋਪ ਜੀਯੰ ਜਗਜੇ॥ ਧਰਮ ਭਰਮੰ ਭਗਜੇ॥ ਕਾਸ਼ਮੀਰੰ ਤਜਜੇ॥ ਰਾਮ ਰਾਮੰ ਭਜਜੇ॥ ੨੭੩॥

ਭਰਤ ਦੇ ਜੀਅ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਜਾਗ ਪਿਆ, ਧਰਮ ਦਾ ਭਰਮ ਮਿਟ ਗਿਆ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਜਪਣ ਲੱਗਾ॥ ੨੭੩॥

ਪੁੱਜਏ ਅਵੱਧ॥ ਸੂਰਮਾ ਸਨੱਧ॥ ਹੇਰਿਓ ਅਉਧੇਸ਼॥ ਮ੍ਰਿਤਕੰ ਕੇ ਭੇਸ॥ ੨੭੪॥

ਅਯੁਧਿਆ ਵਿਚ ਸਨੱਧ ਬੱਧ ਸੂਰਮੇ ਭਰਤ ਤੇ ਸ਼ਤ੍ਰੂਘਨ ਜੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਮੁਰਦਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ॥ ੨੭੪॥

ਭਰਥ ਬਾਚ ਕੇਕਈ ਸੋਂ॥

ਲਖਜੇ ਕਸੂਤ॥ ਬੁੱਲਜੇ ਸਪੂਤ॥ ਧ੍ਰਿਗ ਮਈਯਾ ਤੋਹਿ॥ ਲਜਿ ਲਈਯਾ ਮੋਹਿ॥ ੨੭੫॥

ਭਰਤ ਨੇ ਕੇਕਈ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਮਾਂ ! ਜਦ ਤੂੰ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਮਹਾਂ ਕੁਕਰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਧਿਰਕਾਰ ਹੈ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕਾਸੇ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ॥ ੨੭੫॥

ਕਾ ਕਰਜੇ ਕੁਕਾਜ॥ ਕਜੋ ਜੀਐ ਨਿਲਾਜ॥ ਮੋਹਿ ਜੈਬੇ ਤਹੀ॥ ਰਾਮ ਹੈਗੇ ਜਹੀ॥ ੨੭੬॥

ਤੂੰ ਕੈਸਾ ਮੰਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ਲੱਜਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਉਂ ਜੀਊ ਰਹੀ ਹੈਂ ? ਮੈਂ ਉਥੇ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਰਾਮ ਜੀ ਜਿੱਥੇ ਗਏ ਹਨ॥ ੨੭੬॥

ਕੁਸਮ ਬਚਿਤ੍ਰ ਛੰਦ ॥

ਤਿਹ ਬਨਬਾਸੀ ਰਘੁਬਰ ਜਾਨੈ ॥ ਦੁਖ ਸੁਖ ਸਮ ਕਰ ਸੁਖ ਦੁਖ ਮਾਨੈ ॥
ਬਲਕਲ ਧਰ ਕਰ ਅਬ ਬਨ ਜੈਹੈਂ ॥ ਰਘੁਪਤ ਸੰਗ ਹਮ ਬਨ ਫਲ ਖੈਹੈਂ ॥ ੨੭੭ ॥

ਭਰਤ ਨੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਬਨਵਾਸੀ ਜਾਣ ਲਿਆ ਤਾਂ ਵਣ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਸੁੱਖ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਜਾਣਿਆ, ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਸੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਣ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਜੇਹਾ ਮੰਨਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਭੋਜ ਪੱਤਰ ਦੇ ਬਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਵਣ ਨੂੰ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਅਤੇ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਮੈਂ ਵੀ ਵਣ ਦੇ ਫਲ ਖਾਵਾਂਗਾ ॥ ੨੭੭ ॥

ਇਮ ਕਹ ਬਚਨਾ ਘਰ ਬਰ ਛੋਰੇ ॥ ਬਲਕਲ ਧਰ ਤਨ ਭੂਖਨ ਤੋਰੇ ॥
ਅਵਧਿਸ਼ ਜਾਰੇ ਅਵਧਹਿ ਛਾਡਜੋ ॥ ਰਘੁਪਤਿ ਪਗ ਤਰ ਕਰ ਘਰ ਮਾਂਡਜੋ ॥ ੨੭੮ ॥

ਭਰਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹਿ ਕੇ, ਘਰ ਬਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਭੋਜ ਪੱਤਰ ਦੇ ਬਸਤਰ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਧਾਰ ਲਏ, ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ ਭੰਨ ਦਿੱਤੇ। ਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰਕੇ, ਭਰਤ ਨੇ ਅਯੁਧਿਆ ਨਗਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਘਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ॥ ੨੭੮ ॥

ਲਖ ਜਲ ਥਲ ਕਹ ਤਜ ਕੁਲ ਧਾਏ ॥ ਮੁਨ ਮਨ ਸੰਗਿ ਲੈ ਤਿਹ ਠਾਂ ਆਏ ॥
ਲਖ ਬਲ ਰਾਮੰ ਖਲ ਦਲ ਭੀਰੰ ॥ ਗਹਿ ਧਨ ਪਾਣੰ ਸਿਤ ਧਰ ਤੀਰੰ ॥ ੨੭੯ ॥

ਜਲਾਂ ਥਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਸਭ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅੱਗੇ ਤੁਰੇ, ਮਹਾਂ ਮੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਆ ਗਏ। ਰਾਮ ਨੇ ਫੌਜ ਦੀ ਭੀੜ ਦੀ ਖਲਬਲੀ ਜਾਣ ਕੇ ਸਮਝਿਆ ਜੋ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਚਮਕਦਾ ਚਮਕਦਾ ਤੀਰ ਧਰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ॥ ੨੭੯ ॥

ਗਹਿ ਧਨੁ ਰਾਮੰ ਸਰ ਬਰ ਪੂਰੰ ॥ ਅਰਬਰ ਥਹਰੇ ਖਲ ਦਲ ਸੂਰੰ ॥
ਨਰ ਬਰ ਹਰਖੇ ਘਰ ਘਰ ਅਮਰੰ ॥ ਅਮਰਰਿ ਧਰਕੇ ਲਹ ਕਰ ਸਮਰੰ ॥ ੨੮੦ ॥

ਰਾਮ ਨੇ ਜਦ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ, ਬਲ ਨਾਲ ਤੀਰ ਧਰਿਆ, ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਤੇ ਸੂਰਜ ਆਦਿਕ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦਲ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਭਲੇ ਪੁਰਖ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੈਰੀ ਦੈਂਤ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਕੰਬ ਰਹੇ ਸਨ ॥ ੨੮੦ ॥

ਤਬ ਚਿਤ ਅਪਨੇ ਭਰਥਰ ਜਾਨੀ ॥ ਰਨ ਰੰਗ ਰਾਤੇ ਰਘੁਬਰ ਮਾਨੀ ॥
ਦਲ ਬਲ ਤਜਿ ਕਰਿ ਇਕਲੇ ਨਿਸਰੇ ॥ ਰਘੁਬਰ ਨਿਰਖੇ ਸਭ ਦੁਖ ਬਿਸਰੇ ॥ ੨੮੧ ॥

ਤਦ ਭਰਥ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਨੀ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਦਲ ਬਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਰਣ ਰੰਗ ਦੀ ਰੀਤੀ ਮੰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦਲ ਬਲ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਇਕੱਲੇ ਬਾਹਰ ਹੋ ਨਿਕਲੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਭੁਲ ਗਏ॥ ੨੯੧॥

ਦ੍ਰਿਗ ਜਬ ਨਿਰਖੇ ਭਟ ਮਣ ਰਾਮੰ॥ ਸਿਰ ਧਰ ਟੇਕਯੋ ਤਜ ਕਰ ਕਾਮੰ॥
ਇਮ ਗਤਿ ਲਖਿ ਕਰ ਰਘੁਪਤਿ ਜਾਨੀ॥ ਭਰਥਰ ਆਏ ਤਜ ਰਜਧਾਨੀ॥ ੨੯੨॥

ਜਦੋਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਰੂਪ ਰਾਮ ਨੂੰ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਾਮਨਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਇਸ ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਣ ਲਈ, ਕਿ ਰਾਜਧਾਨੀ ਛੱਡ ਕੇ ਭਰਥ ਜੀ ਆਏ ਸਨ॥ ੨੯੨॥

ਰਿਪਹਾ ਨਿਰਖੇ ਭਰਥਰ ਜਾਨੇ॥ ਅਵਧਿਸ਼ ਮੂਏ ਤਿਨ ਮਨ ਮਾਨੇ॥
ਰਘੁਬਰ ਲਛਮਨ ਪਰਹਰ ਬਾਨੰ॥ ਗਿਰ ਤਰ ਆਏ ਤਜ ਅਭਿਮਾਨੰ॥ ੨੯੩॥

ਭਰਤ ਅਤੇ ਸ਼ਤਰੂਘਣ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਮ ਨੇ ਪਹਿਚਾਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਮ ਲੱਛਮਣ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਆ ਗਈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਸਵਰਗ ਸੁਧਾਰ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਰਾਮ ਅਤੇ ਲੱਛਮਣ ਨੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਰੋਸ ਨੂੰ ਮਟਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਥਲੇ ਆ ਗਏ॥ ੨੯੩॥

ਦਲ ਬਲ ਤਜਿ ਕਰਿ ਮਿਲਿ ਗਲ ਰੋਏ॥ ਦੁਖ ਕਸਿ ਬਿਧਿ ਦੀਆ ਸੁਖ ਸਭ ਖੋਏ॥
ਅਬ ਘਰ ਚਲੀਏ ਰਘੁਬਰ ਮੇਰੇ॥ ਤਜਿ ਹਠਿ ਲਾਗੇ ਸਭ ਪਗ ਤੇਰੇ॥ ੨੯੪॥

ਦਲ ਬਲ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਦੋਵੇਂ ਭਾਈ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਗਲ ਮਿਲਕੇ ਰੋਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ "ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਕੈਸੇ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖ ਮਿਟ ਗਏ ਹਨ।" ਭਰਥ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ! ਹੁਣ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੋ, ਹੱਠ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਵੋ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਪ ਦੇ ਚਰਣੀ ਲੱਗਦੇ ਹਾਂ॥ ੨੯੪॥

ਰਾਮ ਬਾਚ ਭਰਥ ਸੋਂ॥ ਕੰਠ ਅਭੂਖਨ ਛੰਦ॥

ਭਰਥ ਕੁਮਾਰ ਨ ਅਉਹਠ ਕੀਜੈ॥ ਜਾਹ ਘਰੈ ਨ ਹਮੈ ਦੁਖ ਦੀਜੈ॥
ਕਾਜ ਕਹਯੋ ਜੁ ਹਮੈ ਹਮ ਮਾਨੀ॥ ਤ੍ਰਿਯੋਦਸ ਬਰਖ ਬਸੈ ਬਨ ਧਾਨੀ॥ ੨੯੫॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਭਰਥ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਭਰਥ ਕੁਮਾਰ ਜ਼ਿਦ ਨਾ ਕਰੋ, ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਓ ਸਾਨੂੰ ਦੁੱਖ ਨਾ ਦਿਓ। ਜੋ ਕੰਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਸਾਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਤੇਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਅਸੀਂ ਬਨ ਵਿਚ ਵਸਾਂਗੇ॥ ੨੯੫॥

ਤ੍ਰਿਯੋਦਸ ਬਰਖ ਬਿਤੈ ਫਿਰਿ ਐਹੈਂ ॥ ਰਾਜ ਸੰਘਾਸਨ ਛੱਤ੍ਰ ਸੁਹੈਹੈਂ ॥
ਜਾਹੁ ਘਰੈ ਸਿਖ ਮਾਨ ਹਮਾਰੀ ॥ ਰੋਵਤ ਤੋਰ ਉਤੈ ਮਹਤਾਰੀ ॥ ੨੯੬ ॥

ਅਸੀਂ ਤੇਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਬਿਤਾਕੇ ਫੇਰ ਆਵਾਂਗੇ, ਤਦ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਨਾਲ ਸੋਭਾ ਪਾਵਾਂਗੇ। ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਹੁ, ਮੇਰੀ ਸਿਖਯਾ ਮੰਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਧਰ ਤੇਰੀ ਮਾਤਾ ਰੋ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੨੯੬॥

ਭਰਥ ਬਾਚ ਰਾਮ ਪ੍ਰਤਿ ॥

ਜਾਉ ਕਹਾ ਪਗ ਭੇਟ ਕਹਉ ਤਹੁ ॥ ਲਾਜ ਨ ਲਾਗਤ ਰਾਮ ਕਹੋ ਮੁਹ ॥
ਮੈ ਅਤ ਦੀਨ ਮਲੀਨ ਬਿਨਾ ਗਤ ॥ ਰਾਖ ਲੈ ਰਾਜ ਬਿਖੈ ਚਰਨਾਮਤ ॥ ੨੯੭ ॥

ਕਿਥੇ ਜਾਵਾਂ ? ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੋਹਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਰਾਮ ! ਮੈਨੂੰ ਰਾਜ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਾਜ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ? ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਦੀਨ, ਮਨ ਦਾ ਮਲੀਨ, ਮਰਯਾਦਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ, ਮੇਰੀ ਮੱਤਿ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲੋ॥ ੨੯੭॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਭਰਤ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਕਾਰਣ ਹੀ ਆਪ ਨੂੰ ਬਨਬਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਮਾਨ ਦੇਂਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਯੋਗ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਤੁਹਾਡਾ ਹੱਕ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮਰਯਾਦਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ, ਜਿਸਦਾ ਮੁੱਢ ਹੀ ਅਧਰਮ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਧਰਮ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜਦ ਰਾਜੇ ਵਿਚ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਅਧਰਮੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਾਜ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਰਾਜ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਂਭੋ, ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋੜੀ ਰੱਖੋ।

ਚੱਛ ਬਿਹੀਨ ਸੁਪੱਛ ਜਿਮੰ ਕਰ ॥ ਤਿਉ ਪ੍ਰਭ ਤੀਰ ਗਿਰਯੋ ਪਗ ਭਰਥਰ ॥
ਅੰਕ ਰਹੇ ਗਹ ਰਾਮ ਤਿਸੈ ਤਬ ॥ ਰੋਇ ਮਿਲੇ ਲਛਨਾਦਿ ਭੱਯਾ ਸਭ ॥ ੨੯੮ ॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਪੰਛੀ ਬੇ-ਸੁੱਧ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਭਰਥ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜਕੇ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਲੱਛਮਣ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਭਰਾ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਗਲ ਮਿਲੇ॥ ੨੯੮॥

ਪਾਨ ਪੀਆਇ ਜਗਾਇ ਸੁ ਬੀਰਹ ॥ ਫੇਰਿ ਕਹਯੋ ਹਸ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬੀਰਹ ॥
ਤ੍ਰਿਯੋਦਸ ਬਰਖ ਗਏ ਫਿਰਿ ਐਹੈ ॥ ਜਾਹੁ ਹਮੈ ਕਛੁ ਕਾਜ ਕਿਵੈ ਹੈ ॥ ੨੯੯ ॥

ਪਾਣੀ ਪਿਆਕੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਭਰਥ ਭ੍ਰਾਤਾ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਫੇਰ ਹੱਸਕੇ ਕਿਹਾ, "ਤੇਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤ ਗਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮੁੜ ਆਵਾਂਗੇ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਹ, ਅਸੀਂ ਵਣ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ" ॥੨੮੯॥

ਚੀਨ ਗਏ ਚਤਰਾ ਚਿਤ ਮੋ ਸਭ ॥ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬੀਰ ਕਹੀ ਅਸ ਕੈ ਜਬ ॥
ਮਾਤ ਸਮੋਧ ਸੁ ਪਾਵਰਿ ਲੀਨੀ ॥ ਅਉਰ ਬਸੇ ਪੁਰ ਅਉਧ ਨ ਚੀਨੀ ॥੨੯੦॥

ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਚੱਤਰ ਪੁਰਸ਼ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਗਏ, ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਵਣ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦਾ ਇਹ ਇਕ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਭਰਥ ਜੀ ਨੇ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀਆਂ ਖੜਾਵਾਂ ਚੁਕ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਹੋਰ ਪੁਰ ਵਸਾਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਵਸਾਂਗਾ ਪਰ ਅਯੁਧਯਾ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਾਂਗਾ॥੨੯੦॥

ਸੀਸ ਜਟਾਨ ਕੋ ਜੂਟ ਧਰੇ ਬਰ ॥ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਦੀਯੋ ਪਊਵਾ ਪਰ ॥
ਰਾਜ ਕਰੇ ਦਿਨੁ ਹੋਤ ਉਜਿਆਰੈ ॥ ਰੈਨਿ ਭਏ ਰਘੁ ਰਾਜ ਸੰਭਾਰੈ ॥੨੯੧॥

ਸਿਰ ਉਤੇ ਭਰਥ ਨੇ ਜਟਾਵਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਜੂੜਾ ਧਾਰ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਭਾਰ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀਆਂ ਖੜਾਵਾਂ ਤੇ ਧਰ ਦਿੱਤਾ। ਦਿਨ ਦੇ ਚਾਨਣ ਹੁੰਦੇ ਤੱਕ ਭਰਥ ਰਾਜ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਅਤੇ ਰਾਤ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਵੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇ॥੨੯੧॥

ਜੱਜਰ ਭਯੋ ਝੁਰ ਝੰਝਰ ਜਿਉ ਤਨ ॥ ਰਾਖਤ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਬਿਖੈ ਮਨੁ ॥
ਬੈਰਨ ਕੇ ਰਨ ਬਿੰਦ ਨਿਕੰਦਤ ॥ ਭਾਖਤ ਕੰਠਿ ਅਭੂਖਨ ਛੰਦਤ ॥੨੯੨॥

ਪੁਰਾਣੇ ਸੁੱਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਵਾਂਗੂੰ ਭਰਥ ਦਾ ਸਰੀਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਰਣ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੇ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿਚ ਕੈਂਠੀ ਤੇ ਮਾਲਾ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ॥੨੯੨॥

ਝੂਲਾ ਛੰਦ ॥

ਇਤੈ ਰਾਮ ਰਾਜੰ ॥ ਕਰੈ ਦੇਵ ਕਾਜੰ ॥ ਧਰੇ ਬਾਨ ਪਾਨੰ ॥ ਭਰੈ ਬੀਰ ਮਾਨੰ ॥੨੯੩॥

ਇਧਰ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਨ ਫੜਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸੂਰਮਤਾ ਵਿਚ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੨੯੩॥

ਜਹਾਂ ਸਾਲ ਭਾਰੇ ॥ ਦ੍ਰੁਮ ਤਾਲ ਨਯਾਰੇ ॥ ਛੁਏ ਸੁਰਗ ਲੋਕੰ ॥ ਹਰੈ ਜਾਤ ਸ਼ੋਕੰ ॥੨੯੪॥

ਜਿਥੇ ਸਾਲ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦਰਖਤ ਸਨ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਅਤੇ ਸਰੋਵਰ ਸਨ, ਉਹ ਸਥਾਨ ਸਵਰਗ ਨਗਰੀ ਵਾਂਗ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਭ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਰਿਹਾ

ਸੀ। ੨੯੪॥

ਤਹਾਂ ਰਾਮ ਪੈਠੇ॥ਮਹਾਂਬੀਰ ਐਠੇ॥ਲੀਏ ਸੰਗਿ ਸੀਤਾ॥ਮਹਾਂ ਸੁਭ੍ਰ ਗੀਤਾ॥੨੯੫॥

ਉਸ ਵਣ ਵਿਚ ਰਾਮ ਜੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਮਹਾਂਬੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋਣ ਲੱਗੇ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੀਤਾ ਵਾਂਗ ਪਵਿੱਤਰ ਸੀਤਾ ਵੀ ਸੀ॥੨੯੫॥

ਬਿਧੰ ਬਾਕ ਬੈਣੀ॥ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਾਜ ਨੈਣੀ॥ਕਟੰ ਛੀਨ ਦੇ ਸੀ॥ਪਰੀ ਪਦਮਨੀ ਸੀ॥੨੯੬॥

ਸੀਤਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜਿਹੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ਸੁਰਸ੍ਵਤੀ ਜਿਹੇ ਮਿਠੇ ਵਚਨਾਂ ਵਾਲੀ, ਹੀਰੇ ਹਿਰਨ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ, ਪਤਲੇ ਲੱਕ ਵਾਲੀ, ਪਰੀ ਜਾਂ ਪਦਮਨੀ ਜੇਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥੨੯੬॥

ਝੂਲਨਾ ਛੰਦ॥

ਚੜੇ ਪਾਨ ਬਾਨੀ ਧਰੇ ਸਾਨ ਮਾਨੋ ਚਛਾ ਬਾਨ ਸੋਹੈ ਦੋਊ ਰਾਮ ਰਾਨੀ॥
ਫਿਰੈ ਖਿਆਲ ਸੌ ਏਕ ਹਵਾਲ ਸੇਤੀ ਛੁਟੇ ਇੰਦ੍ਰ ਸੇਤੀ ਮਨੋ ਇੰਦ੍ਰ ਧਾਨੀ॥
ਮਨੋ ਨਾਗ ਬਾਂਕੇ ਲਜੀ ਆਬ ਫਾਂਕੇ ਰੰਗੇ ਰੰਗ ਸੁਹਾਬ ਸੌ ਰਾਮ ਬਾਰੇ॥
ਮ੍ਰਿਗਾ ਦੇਖਿ ਮੋਹੇ ਲਖੇ ਮੀਨ ਰੋਹੇ ਜਿਨੈ ਨੈਕ ਚੀਨੇ ਤਿਨੋ ਪ੍ਰਾਨ ਵਾਰੇ॥੨੯੭॥

ਰਾਮ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੇ ਤਿਖੇ ਤੀਰ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਾਮ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀਤਾਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਨੈਣ ਵੀ ਤੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਵਿੰਨ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਰਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜ ਖੁਸ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇੰਦਰ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਉਸਦੀਆਂ ਜ਼ੁਲਫਾਂ ਨਾਗਾਂ ਵਾਂਗ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਹਿਰਨ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੱਛੀਆਂ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲੱਜਿਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਭਾਵ ਜਿਸ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਉਹ ਉਸ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਹੋ ਗਿਆ॥੨੯੭॥

ਸੁਨੇ ਕੂਕ ਕੇ ਕੋਕਲਾ ਕੋਪ ਕੀਨੇ ਮੁਖੰ ਦੇਖ ਕੈ ਚੰਦ ਦਾਰੇਰ ਖਾਈ॥
ਲਖੇ ਨੈਨ ਬਾਂਕੇ ਮਨੈ ਮੀਨ ਮੋਹੈ ਲਖੇ ਜਾਤ ਕੇ ਸੂਰ ਕੀ ਜੋਤਿ ਛਾਈ॥
ਮਨੋ ਫੂਲ ਫੂਲੇ ਲਗੇ ਨੈਨ ਝੂਲੇ ਲਖੇ ਲੋਗ ਭੂਲੇ ਬਨੇ ਜੋਰ ਐਸੇ॥
ਲਖੇ ਨੈਨ ਥਾਰੇ ਬਿਧੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ਰੰਗੇ ਰੰਗ ਸ਼ਰਾਬ ਸੁਹਾਬ ਜੈਸੇ॥੨੯੮॥

ਸੀਤਾ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਕੋਇਲ ਨੇ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੇ ਵੀ ਤਿਊੜੀ ਪਾਈ, ਅਰਥਾਤ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵੀ ਲੱਜਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੀਤਾ ਦੇ ਐਸੇ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣਾਂ ਉੱਤੇ ਮੱਛੀ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਲੰਘਦੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸੀਤਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਜੋ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਅੱਗੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਜੋਤਿ ਫਿੱਕੀ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਮਸਤੀ ਨਾਲ ਨੈਣ ਇਸ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਲਦੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਫੂਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਧਰੋਂ ਲੰਘਦੇ ਸਨ, ਉਧਰ ਦੇ ਲੋਕ ਭੁੱਲੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਸੀਤਾ ਤੇ ਰਾਮ ਦੀ ਜੋੜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਵੇਖ ਕੇ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, "ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਰਾਮ! ਤੁਹਾਡੇ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿੰਨੇ ਗਏ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਸੂਹੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ"॥੨੯੮॥

ਰੰਗੇ ਰੰਗ ਰਾਤੇ ਮਯੰ ਮੱਤ ਮਾਤੇ ਮਕਬੂਲਿ ਗੁੱਲਾਬ ਕੇ ਫੂਲ ਸੋਹੈਂ॥
ਨਰਗਸ ਨੇ ਦੇਖਕੈ ਨਾਕ ਐਂਠਾ ਮ੍ਰਿਗੀਰਾਜ ਕੇ ਦੇਖਤੈਂ ਮਾਨ ਮੋਹੈਂ॥
ਸ਼ਬੋ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਰਾਬ ਨੇ ਸ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਪ੍ਰਜਾ ਆਮ ਜਾਹਾਨ ਕੇ ਪੇਖ ਵਾਰੇ॥
ਭਵਾ ਤਾਨ ਕਮਾਨ ਕੀ ਭਾਂਤ ਪਿਆਰੀ ਨਿਕਮਾਨ ਹੀ ਨੈਨ ਕੇ ਬਾਨ ਮਾਰੇ॥ ੨੯੯॥

ਸੀਤਾ ਦੇ ਨੈਣ ਰੰਗ ਦੇ ਰੱਤੇ ਹੋਏ ਲਾਲ ਸਨ, ਜਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਮਸਤੀ ਨਾਲ ਮਤਵਾਲੇ ਸਨ, ਜਾਂ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ ਦੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਨਰਗਸ ਨੇ ਨੱਕ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਨੈਣ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਹੀਰੇ ਹਿਰਨ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਐਸੇ ਮਤਵਾਲੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਨ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ ਮਸਤ ਇਹਨਾ ਨੈਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਜਾ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਜਹਾਨ ਵਾਰਨੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਿਆਰੀ ਸੀਤਾ ਦੀਆਂ ਭਵਾਂ ਖਿੱਚੀ ਹੋਈ ਕਮਾਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੇਢੀਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀਤਾ ਕਮਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੨੯੯॥

ਕਬਿੱਤ॥ ਊਚੇ ਦ੍ਰੂਮ ਸਾਲ ਜਹਾਂ ਲਾਂਬੇ ਬਟ ਤਾਲ ਤਹਾਂ
ਐਸੀ ਠਉਰ ਤਪ ਕੱਊ ਪਧਾਰੈ ਐਸੋ ਕਉਨ ਹੈ॥
ਜਾਕੀ ਛਬ ਦੇਖ ਦੂਤ ਖਾਂਡਵ ਕੀ ਫੀਕੀ ਲਾਗੈ
ਆਭਾ ਤਾਕੀ ਨੰਦਨ ਬਿਲੋਕ ਭਜੇ ਮੋਨ ਹੈ॥
ਤਾਰਨ ਕੀ ਕਹਾ ਨੈਕ ਨਭ ਨ ਨਿਹਾਰਜੋ ਜਾਇ
ਸੂਰਜ ਕੀ ਜੋਤ ਤਹਾਂ ਚੰਦ੍ਰਕੀ ਨ ਜਉਨ ਹੈ॥
ਦੇਵ ਨ ਨਿਹਾਰਜੋ ਕੋਊ ਦੈਤ ਨ ਬਿਹਾਰਜੋ ਤਹਾਂ
ਪੰਛੀ ਕੀ ਨ ਗੰਮ ਜਹਾਂ ਚੀਟੀ ਕੋ ਨ ਗਉਨ ਹੈ॥ ੩੦੦॥

ਉੱਚੇ ਉੱਚੇ ਸਾਲ ਦੇ ਜਿੱਥੇ ਬ੍ਰਿਛ ਸਨ, ਉਥੇ ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਬੋਹੜ ਤੇ ਤਾੜ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਸਨ, ਅਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਤਪ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜਾਵੇ, ਐਸਾ ਦਲੇਰ ਕੌਣ ਹੈ? ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇ ਖਾਂਡਵਾ ਵਣ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਫਿਕੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦਾ 'ਨੰਦਨ' ਬਾਗ ਵੀ ਚੁਪ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਕੀ ਗੱਲ ਉਥੇ ਰਤਾ

ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਂਦਾ, ਉਥੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਉਜਾਲਾ ਅਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਚਾਣਨੀ ਪਹੁੰਚਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ, ਦੈਂਤ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਿਆ, ਪੰਛੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੀ ਉਥੇ ਤਾਂ ਕੀੜੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਸੀ॥ ੩੦੦॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਸੀਤਾ ਤੇ ਲੱਛਮਣ ਸਣੇ ਜਦ ਉਸ ਭਿਆਨਕ ਬਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ......

ਅਪੂਰਬ ਛੰਦ॥

ਲਖੀਏ ਅਲੱਖ॥ ਤਕੀਏ ਸੁਭੱਛ॥ ਧਾਯੋ ਬਿਰਾਧ॥ ਬੰਕੜਜੋ ਬਿਰਾਦ॥ ੩੦੧॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਣਜਾਣ ਜਾਣ ਕੇ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਚੰਗੀ ਖੁਰਾਕ ਵੇਖ ਕੇ, ਬਿਰਾਧ ਨਾਮ ਦੈਂਤ ਭੱਜ ਕੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਬੋਲਿਆ॥ ੩੦੧॥

ਲਖੀਅੰ ਅਵੱਧ॥ ਸੰਬਹਜੋ ਸਨੱਧ॥ ਸੰਮਲੇ ਹਥਿਆਰ॥ ਉਰੜੇ ਲੁਝਾਰ॥ ੩੦੨॥

ਜਦ ਰਾਮ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਹਥਿਆਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਲਝ ਪਏ। ੩੦੨॥

ਚਿਕੜੀ ਚਾਵੰਡ॥ ਸੰਮੁਹੇ ਸਾਵੰਤ॥ ਸੱਜੀਏ ਸੁੱਬਾਹ॥ ਅੱਛਰੋ ਉਛਾਹ॥ ੩੦੩॥

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇਲਾਂ ਚੀਕਣ ਲੱਗੀਆਂ ਜਦ ਸੂਰਮੇ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਡੱਟ ਕੇ ਖਲੋ ਗਏ। ਸੁੰਦਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ੩੦੩॥

ਪੱਖਰੇ ਪਵੰਗ॥ ਮੋਹਲੇ ਮਤੰਗ॥ ਚਾਵੰਡੀ ਚਿੰਕਾਰ॥ ਉਝਰੇ ਲੁਝਾਰ॥ ੩੦੪॥

ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਲੋਹੇ ਦੇ ਝੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਸੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਲਾਂ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੦੪॥

ਸਿੰਧਰੇ ਸੰਧੂਰ॥ ਬੱਜਏ ਤੰਦੂਰ॥ ਸੱਜੀਏ ਸੁੱਬਾਹ॥ ਅੱਛਰੋ ਉਛਾਹ॥ ੩੦੫॥

ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਗ਼ੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੩੦੫॥

ਬਿੱਝੁੜੇ ਉਝਾੜ॥ ਸੰਮਲੇ ਸੁਮਾਰ॥ ਹਾਹਲੇ ਹੰਕਾਰ॥ ਅੰਕੜੇ ਅੰਗਾਰ॥ ੩੦੬॥

ਕਦੀ ਵੀ ਨਾ ਡਿੱਗਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗ ਡਿੱਗ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੈਂਤ ਦੀ ਸੈਨਾ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਭਖ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੦੬॥

ਸੰਮਲੇ ਲੁੱਝਾਰ॥ ਛੁੱਟਕੇ ਬਿਸਿਯਾਰ॥ ਹਾਹਲੇਹੰ ਬੀਰ॥ ਸੰਘਰੇ ਸੁ ਬੀਰ॥ ੩੦੭॥

ਸੂਰਮੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੇ ਸਨ ਸਪਾਂ ਵਾਂਗ ਵਿਸਿਆਲੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੈਂਤ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੦੭॥

ਅਨੂਪ ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥

ਗਜੰ ਗਜੇ ਹਯੰ ਹਲੇ ਹਲਾ ਹਲੀ ਹਲੋ ਹਲੰ॥
ਬਬੱਜ ਸਿੰਧਰੇ ਸੁਰੰ ਛੁਟੰਤ ਬਾਣ ਕੇਵਲੰ॥
ਪਪੱਕ ਪੱਖਰੇ ਤੁਰੇ ਭਭੱਖ ਘਾਇ ਨਿਰਮਲੰ॥
ਪਲੁੱਥ ਲੁੱਥ ਬਿੱਥਰੀ ਅਮੱਥ ਜੁੱਥ ਉੱਥਲੰ॥ ੩੦੮॥

ਸੂਰਮੇ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗ ਗੱਜਦੇ ਸਨ, ਘੋੜੇ ਦੌੜਦੇ ਸਨ, ਹੱਲੇ ਉੱਤੇ ਹੱਲੇ ਨਾਲ ਫੌਜ ਵਿਚ ਹਲਾਚਲ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਰਣਸਿੰਘੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਨਿਰੋਲ ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਸਨ। ਮਜ਼ਬੂਤ ਪਾਖਰਾਂ ਵਾਲੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਤੋਂ ਭੱਕਾ ਭੱਕ ਲਹੂ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ। ਲੋਥ ਤੇ ਲੋਥ ਖਿਲਰੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਨਾ ਮਿਥੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਜੱਥੇ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੦੮॥

ਅਜੁੱਬ ਲੁੱਥ ਬਿੱਥਰੀ ਮਿਲੰਤ ਹੱਥ ਬੱਖਯੰ॥
ਅਘੁੱਮ ਘਾਇ ਘੁੱਮ ਏ ਬਬੱਕ ਬੀਰ ਦੁੱਧਰੰ॥
ਕਿਲੰ ਕਰੰਤ ਖੱਪਰੀ ਪਿਪੰਤ ਸ੍ਰੋਣ ਪਾਣਯੰ॥
ਹਹੱਕ ਭੈਰਵੰ ਸੁਤੰ ਉਠੰਤ ਜੁੱਧ ਜ੍ਵਾਲਯੰ॥ ੩੦੯॥

ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਝਟ ਹੀ ਲੋਥਾਂ ਹੀ ਲੋਥਾਂ ਖਿਲਰ ਗਈਆਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵੱਢੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਲਜੋਗਣਾਂ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਖਪਰ ਫੜ ਕੇ ਲਹੂ ਪੀ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਭੈਰੋਂ ਖੁਦ ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਦੀ ਜਵਾਲਾ ਮਚ ਗਈ॥ ੩੦੯॥

ਫਿਕੰਤ ਫਿਕੰਤੀ ਫਿਰੰ ਰੜੰਤ ਗਿੱਧ ਬ੍ਰਿੱਧਣੰ॥
ਡਹੱਕ ਡਾਮਰੀ ਉਠੰ ਬਕਾਰ ਬੀਰ ਬੈਤਲੰ॥
ਖਹੱਤ ਖੱਗ ਖੱਤ੍ਰੀਯੰ ਖਿਮੰਤ ਧਾਰ ਉੱਜਲੰ॥
ਘਣੰਕ ਜਾਣ ਸਾਵਲੰ ਲਸੰਤ ਬੇਗ ਬਿੱਜੁਲੰ॥ ੩੧੦॥

ਗਿੱਦੜੀਆਂ ਹੁਆਂਕਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਗਿਰਝਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ ਸਨ, ਭੈਰੂ ਦੀ ਡਹੱਕ ਡਹੱਕ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ: ਅਤੇ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਚੀਕਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਖੜਗ ਆਪੇ ਵਿਚ ਭਿੜਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿੱਟੀ ਧਾਰਾ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਾਣੋਂ ਸਾਵਣ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੇਜ਼ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਹੈ॥ ੩੧੦॥

ਪਿਪੰਤ ਸ੍ਰੋਣ ਖੱਪਰੀ ਭਖੰਤ ਮਾਸ ਚਾਵਡੰ॥
ਹਕਾਰ ਵੀਰ ਸੰਭਿੜੈ ਲੁਝਾਰ ਧਾਰ ਦੁੱਧਰੰ॥
ਪੁਕਾਰ ਮਾਰ ਕੈ ਪਰੇ ਸਹੰਤ ਅੰਗ ਭਾਰਯੰ॥
ਬਿਹਾਰ ਦੇਵ ਮੰਡਲੰ ਕਟੰਤ ਖੱਗ ਪਾਰਯੰ॥੩੧੧॥

ਜੋਗਨੀਆਂ ਲਹੂ ਪੀਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਚੁੜੇਲਾਂ ਮਾਸ ਖਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਜੋਧੇ ਲਲਕਾਰਦੇ ਹੋਏ, ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਾਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਲੜਦੇ ਸਨ। ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹੋਏ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਸਹਾਰਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਾਰ ਨਾਲ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸਥਾਨ (ਸਵਰਗ) ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੧੧॥

ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਾਰ ਪੈਜ ਕੈ ਖੁਮਾਰ ਘਾਇ ਘੂਮਹੀ॥
ਤਪੀ ਮਨੋ ਅਧੋ ਮੁਖੰ ਸੁ ਧੂਮ ਆਗ ਧੂਮ ਹੀ॥
ਤੁਟੰਤ ਅੰਗ ਭੰਗਯੰ ਬਹੰਤ ਅਸਤ੍ਰ ਧਾਰਯੰ॥
ਉਠੰਤ ਛਿੱਛ ਇੱਛਯੰ ਪਿਪੰਤ ਮਾਸ ਹਾਰਯੰ॥੩੧੨॥

ਲਲਕਾਰਦੇ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਜਮਾ ਕੇ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਜ਼ਖਮੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਜ਼ਖਮਾਂ ਦੀ ਖੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਝੂਮ ਕੇ ਇਉਂ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਤਪੀ ਜਨ ਨੀਵੇਂ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਧੂੰਏਂ ਵਾਲੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਪੀ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਦੀ ਧਾਰ ਵਹਿ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਭੰਗ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਗਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਜੋ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਛਿੱਟਾਂ ਉੱਡਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਸ ਖੋਰੇ ਜਾਨਵਰ ਪੀ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੧੨॥

ਅਘੋਰ ਘਾਇ ਅੱਘਦੇ ਕਟੇ ਪਰੇ ਸੁ ਪ੍ਰਾਸਨੰ॥
ਘੁਮੰਤ ਜਾਣ ਰਾਵਲੰ ਲਗੇ ਸੁ ਸਿੱਧ ਆਸਣੰ॥
ਪਰੰਤ ਅੰਗ ਭੰਗ ਹੁਇ ਬਕੰਤ ਮਾਰ ਮਾਰਯੰ॥
ਬਦੰਤ ਜਾਣ ਬੰਦੀਯੰ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤ ਅਪਾਰਯੰ॥੩੧੩॥

ਕਟੇ ਪਏ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਨ ਰੱਜ ਗਏ ਸਨ। ਕਈ ਜ਼ਖਮੀ ਸਨ, ਅਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੋਲਣਾ ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਮਾਨੋ ਕਵੀ ਜਨ ਅਪਾਰ ਸ਼ੁਭ ਕੀਰਤੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬਣਾ ਕੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੧੩॥

ਬਜੰਤ ਤਾਲ ਤੰਬੁਰੰ ਬਿਸੇਖ ਬੀਨ ਬੇਣਯੰ॥

ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਝਾਲ ਨਾਫਿਰੰ ਸਨਾਇ ਭੇਰ ਭੈ ਕਰੰ॥
ਉਠੰਤ ਨਾਦਿ ਨਿਰਮਲੰ ਤੁਟੰਤ ਤਾਲ ਤੱਥਿਯੰ॥
ਬਦੰਤ ਕਿੱਤ ਬੰਦੀਅੰ ਕਬਿੰਦ੍ਰ ਕਾਬਜ ਕੱਥਿਯੰ॥੩੧੪॥

ਛੈਣੇ, ਛੋਟੇ ਢੋਲ, ਬੀਨ ਤੇ ਬੀਣਾ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਝਾਲ, ਨਫੀਰੀ, ਸਨਾਇ ਤੇ ਭੇਰੀ ਆਦਿਕ ਸਾਜ ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਤਾਲ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਟੁੱਟਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਕਵੀ ਜਨ ਕੀਰਤੀ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕਵਿਰਾਜ ਕਵਿਤਾ ਕਥਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ॥ ੩੧੪॥

ਢਲੰਤ ਢਾਲ ਮਾਲਯੰ ਖਹੰਤ ਖੱਗ ਖੇਤਯੰ॥
ਚਲੰਤ ਬਾਣ ਤੀਛਣੰ ਅਨੰਤ ਅੰਤ ਕੰਕਯੰ॥
ਸਿਮੱਟਿ ਸਾਂਗ ਸੁੰਕੜੰ ਸਟੱਕ ਸੂਲ ਸੇਲਯੰ॥
ਰੁਲੰਤ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡਯੰ ਝਲੰਤ ਝਾਲ ਅੱਝਲੰ॥੩੧੫॥

'ਢਾਲਾਂ ਖੜਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਹਿ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਰਛੀਆਂ ਭਾਲੇ ਸਰਰ ਸਰਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਨੰਤ ਲੋਥਾਂ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਰੁਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਦੀ ਝਾਲ ਝੱਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦੀ॥ ੩੧੫॥

ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਚਿੱਤ੍ਰਤੰ ਸਰੰ ਬਹੰਤ ਦਾਰੁਣੰ ਰਣੰ॥
ਢਲੰਤ ਢਾਲ ਅੱਢਲੰ ਢੁਲੰਤ ਚਾਰ ਚਾਮਰੰ॥
ਦਲੰਤ ਨਿਰਦਲੋ ਦਲੰ ਤਪਾਤ ਭੂਤਲੰ ਦਿਤੰ॥
ਉਠੰਤ ਗੱਦਿ ਸੱਦਯੰ ਨਿਨੱਦਿ ਨੱਦਿ ਦੁੱਭਰੰ॥੩੧੬॥

ਅਲੋਕਿਕ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਉਸ ਡਰਾਉਣੇ ਰਣ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਢਾਲ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਂ ਢਾਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਇਉਂ ਲੰਘਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋ ਸੁੰਦਰ ਚੌਰ ਝੁਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੂਰਮੇ ਨਾ ਦਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦਲ ਨੂੰ ਦਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਮਾਰ ਖਾ ਕੇ ਜੋਧੇ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਗਦਾ ਤੋਂ ਸੱਦ ਸ਼ਬਦ ਉੱਠਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਅਵਾਜ਼ ਦੁਭਰ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਡਰੌਣੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੀ॥ ੩੧੬॥

ਭਰੰਤ ਪੱਤ੍ਰ ਚਉਸਠੀ ਕਿਲੰਕ ਖੇਚਰੀ ਕਰੰ॥
ਫਿਰੰਤ ਹੂਰ ਪੂਰਯੰ ਬਰੰਤ ਦੁੱਧਰੰ ਨਰੰ॥

ਸਨੱਧ ਬੱਧ ਗੋਧਯੰ ਸੁ ਸੋਭ ਅੰਗੁਲੰ ਤ੍ਰਿਣੰ॥
ਡਕੰਤ ਡਾਕਨੀ ਭ੍ਰਮੰ ਭਖੰਤ ਆਮਿਖੰ ਰਣੰ॥ ੩੧੭॥

ਚੌਸਠ ਜੋਗਣੀਆਂ ਖੱਪਰ ਭਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਭੂਤਨੀਆਂ ਕਿਲਕਾਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੂਰਾਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਜੋ (ਵੱਡੇ ਬਹਾਦਰ) ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਸਨੱਧ ਬੱਧ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਗੋਹ ਦੇ ਚੰਮ ਦੇ ਦਸਤਾਨੇ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਡਾਕਣੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਜੋ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਂਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੩੧੭॥

ਕਿਲੰਕ ਦੇਵੀਯੰ ਕਰੰਡ ਹੱਕ ਡਾਮਰੂ ਸੁਰੰ॥
ਕੜੱਕ ਕੱਤੀਯੰ ਉਠੰ ਪਰੰਤ ਧੂਰ ਪੱਖਰੰ॥
ਬਬੰਜਿ ਸਿੰਧਰੇਸੁਰੰ ਤ੍ਰਿਘਾਤ ਸੂਲ ਸੈਹਥੀਯੰ॥
ਭਭੰਜਿ ਕਾਤਰੋ ਰਣੰ ਨਿਲੱਜ ਭੱਜ ਭੂ ਭਰੰ॥ ੩੧੮॥

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਡੈਣਾਂ ਕਿਲਕਾਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਡੱਗ ਡੱਗ ਡੌਰੂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਕੜਾਕੇ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਪਾਖਰਾਂ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੁਰ ਨਾਲ ਰਣਸਿੰਘੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਤੇ ਸੈਹਥੀ (ਬਰਛੀ) ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਲੱਜਾ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਕਾਇਰ ਡਰ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ, ਰਣ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੧੮॥

ਸੁ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਸੰਨਿਧੰ ਜੁਝੰਤ ਜੋਧਣੋ ਜੁੱਧੰ॥
ਅਰੁੱਝ ਪੰਕ ਲੱਜਣੰ ਕਰੰਤ ਦ੍ਰੋਹ ਕੇਵਲੰ॥
ਪਰੰਤ ਅੰਗ ਭੰਗ ਹ੍ਵੈ ਉਠੰਤ ਮਾਸ ਕਰਦਮੰ॥
ਖਿਲੰਤ ਜਾਣੁ ਕਦਵੰ ਸੁ ਮੱਝ ਕਾਨ੍ਹ ਗੋਪਿਕੰ॥ ੩੧੯॥

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੰਧੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਜੋਧੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੂਝਦੇ ਸਨ। ਲੱਜਾ ਰੂਪ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਦਗਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਅੰਗ ਟੁੱਟ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਮਾਸ ਦੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚੋਂ ਛਿੱਟੇ ਉਠਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਇਉਂ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਾਨ੍ਹ ਜੀ ਖਿੱਦੋ ਖੇਡਦੇ ਸਨ॥ ੩੧੯॥

ਡਹੱਕ ਡਉਰ ਡਾਕਣੰ ਝਲੰਤ ਝਾਲਰੇ ਸਰੰ॥
ਨਿਨੱਦ ਨਾਦ ਨਾਫਿਰੰ ਬਜੰਤ ਭੇਰ ਭੀਖਣੰ॥
ਘੁਰੰਤ ਘੋਰ ਦੁੰਦਭੀ ਕਰੰਤ ਕਾਨਰੇ ਸੁਰੰ॥

ਕਰੰਤ ਝਾਝਰੇ ਝੜੰ ਬਜੰਤ ਬਾਂਸੁਰੀ ਬਰੰ॥੩੨੦॥

ਡੌਰੂ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤੀਰ ਏਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਝਾਲ ਝਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦੀ। ਸਹਿਨਾਈਆਂ, ਭੇਰੀਆਂ, ਨਗਾਰੇ ਆਦਿ ਏਨੇ ਜ਼ੋਰੇ ਨਾਲ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਾਨੜੇ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵੱਜ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਝਾਂਜਰ ਖੜਕ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸੁਰੀਲੀ ਬੰਸਰੀ ਵੱਜ ਰਹੀ ਹੋਵੇ॥ ੩੨੦॥

ਨਚੰਤ ਬਾਜ ਤੀਛਣੰ ਚਲੰਤ ਚਾਚਰੀ ਕ੍ਰਿਤੰ॥
ਲਿਖੰਤ ਲੀਕ ਉਰਬੀਅੰ ਸੁਭੰਤ ਕੁੰਡਲੀ ਕਰੰ॥
ਉਡੰਤ ਧੂਰ ਭੂਰਿਯੰ ਖੁਰੀਨ ਨਿਰਦਲੀ ਨਭੰ॥
ਪਰੰਤ ਭੂਰ ਭਉਰਣੰ ਸੁ ਭਉਰ ਠਉਰ ਜਿਉ ਜਲੰ॥੩੨੧॥

ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਨੱਚਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਚੰਚਲਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਚਲਦੇ ਸਨ। ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੰਮ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਲੀਕ ਜੇਹੀ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਕੁੰਡਲਦਾਰ ਗਰਦਨ ਸ਼ੋਭਦੀ ਸੀ। ਖੁਰਾਂ ਨਾਲ ਪੱਟੀ ਹੋਈ ਧੂੜ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉੱਡ ਰਹੀ ਸੀ। ਰਣ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਭੈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੁੰਮਨ ਘੇਰੀ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਤਾਰੂ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ॥ ੩੨੧॥

ਭਜੰਤ ਧੀਰ ਬੀਰਣੰ ਰਲੰਤ ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਨ ਲੈ॥
ਦਲੰਤ ਪੰਤ ਦੰਤੀਯੰ ਭਜੰਤ ਹਾਰ ਮਾਨ ਕੈ॥
ਮਿਲੰਤ ਦਾਂਤ ਘਾਸ ਲੈ ਰਰੱਛ ਸ਼ਬਦ ਉਚਰੰ॥
ਬਿਰਾਧ ਦਾਨਵੰ ਜੁਝਜੋ ਸੁ ਹੱਥਿ ਰਾਮ ਨਿਰਮਲੰ॥੩੨੨॥

ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨੂੰ ਬਚਾਕੇ ਲੈ ਗਏ ਸਨ। ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਦੀ ਕਤਾਰ ਚਲੀ ਗਈ ਵੇਖਕੇ ਹਾਰ ਮੰਨਕੇ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਘਾਹ ਲੈ ਕੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਆ ਮਿਲੇ ਸਨ, ਅਤੇ 'ਰੱਖ ਲੋ, ਰੱਖ ਲੋ' ਸ਼ਬਦ ਮੂੰਹੋਂ ਉਚਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਬਿਰਾਧ ਦੈਂਤ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ॥੩੨੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, ਬਨਬਾਸ ਕਥਨੰ, 'ਬਿਰਾਧ ਦੈਂਤ ਬਧਯਾ' ਚਤਰਥ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੪॥ ੩੨੨॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, ਬਨਵਾਸ ਵਰਣਨ, 'ਬਿਰਾਧ ਦੈਂਤ ਕਤਲ' ਚੌਥਾ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੪॥ ੩੨੨॥ ਚਲਦਾ॥

ਅਧਿਆਏ ਪੰਜਵਾਂ

ਵਣ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਵਰਣਨ

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਮਾਰ ਬਿਰਾਧ ਕਉ ਬਨ ਮੈ ਧਸੇ ਨਿਸ਼ੰਗ॥
ਸੁ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਹਿਜੋ ਰਘੁਬਰ ਜੁੱਧ ਪ੍ਰਸੰਗ॥ ੩੨੩॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 'ਬਿਰਾਧ' ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਬਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। 'ਸਜਾਮ' ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਜੁੱਧ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ॥ ੩੨੩॥

ਸੁਖਦਾ ਛੰਦ॥

ਰਿਖ ਅਗਸਤ ਧਾਮ॥ ਗਏ ਰਾਜ ਰਾਮ॥ ਧੁਜ ਧਰਮ ਧਾਮ॥ ਸੀਆ ਸਹਿਤ ਬਾਮ॥ ੩੨੪॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ, ਜੋ ਧਰਮ ਸਥਾਨ ਦੀ ਧੁਜਾ ਰੂਪ ਸਨ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ 'ਸੀਤਾ' ਸਮੇਤ, ਅਗਸਤ ਰਿਖੀ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ॥ ੩੨੪॥

ਲਖ ਰਾਮ ਬੀਰ॥ ਰਿਖ ਦੀਨ ਤੀਰ॥ ਰਿਪ ਸਰਬ ਚੀਰ॥ ਹਰਿ ਸਰਬ ਪੀਰ॥ ੩੨੫॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਸੂਰਮਾ ਜਾਣਕੇ, ਅਗਸਤ ਰਿਖੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰ ਆਦਿ ਸ਼ਸਤਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੋ॥ ੩੨੫॥

ਰਿਖ ਬਿਦਾ ਕੀਨ॥ ਆਸਿਖਾ ਦੀਨ॥ ਦੁਤ ਰਾਮ ਚੀਨ॥ ਮੁਨ ਮਨ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੩੨੬॥

ਅਗਸਤ ਰਿਖੀ ਨੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਬੀਰਤਾ ਵੇਖਕੇ ਮੁਨੀ ਜੀ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੩੨੬॥

ਪ੍ਰਭ ਭ੍ਰਾਤ ਸੰਗਿ॥ ਸੀਅ ਸੰਗ ਸੁਰੰਗ॥ ਤਜਿ ਚਿੰਤ ਅੰਗ॥ ਧਸ ਬਨ ਨਿਸ਼ੰਗ॥ ੩੨੭॥

ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਭ੍ਰਾਤਾ ਸਣੇ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਸਰੀਰ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਛੱਡਕੇ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਵਣ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੇ॥ ੩੨੭॥

ਧਰ ਬਾਨ ਪਾਨ॥ ਕਟਿ ਕਸਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ॥ ਭੁਜ ਬਰ ਅਜਾਨ॥ ਚਲ ਤੀਰਥ ਨਾਨ॥ ੩੨੮॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਫੜਿਆ ਸੀ, ਲੱਕ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਬੱਧੀ ਸੀ ਅਤੇ ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਸਨ, ਉਹ ਰਾਮ ਜੀ ਤੀਰਥ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਚੱਲ ਪਏ॥ ੩੨੮॥

ਗੋਦਾਵਰ ਤੀਰ॥ ਗਏ ਸਹਿਤ ਬੀਰ॥ ਤਜ ਰਾਮ ਚੀਰ॥ ਕੀਅ ਸੁਚ ਸਰੀਰ॥ ੩੨੯॥

ਗੋਦਾਵਰੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਭ੍ਰਾਤਾ ਸਮੇਤ ਚਲੇ ਗਏ। ਬਸਤ੍ਰ ਉਤਾਰਕੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕੀਤਾ॥ ੩੨੯॥

ਲਖ ਰਾਮ ਰੂਪ॥ ਅਤਿਭੁਤ ਅਨੂਪ॥ ਜਹ ਹੁਤੀ ਸੂਪ॥ ਤਹ ਗਏ ਭੂਪ॥ ੩੩੦॥

ਜਦ ਰਾਮ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸ਼ਚਰਜ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਇਕ ਵਣ ਸੇਵਕ ਆਪਣੀ ਮਾਲਕ ਸਰੂਪਨੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਲਈ ਚਲੇ ਗਈ॥ ੩੩੦॥

ਕਹੀ ਤਾਹਿ ਧਾਤਿ॥ ਸੁਨਿ ਸੂਪ ਬਾਤਿ॥ ਦੁਐ ਅਤਿਥ ਨਾਤ॥ ਲਹਿ ਅਨੂਪ ਗਾਤ॥ ੩੩੧॥

ਦੂਤ ਨੇ ਉਸ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ, "ਹੇ ਸਰੂਪ ਨਖਾ! ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਲੈ, ਸਾਡੇ ਬਨ ਵਿਚ ਦੋ ਸਾਧੂ ਆਣਕੇ ਨ੍ਹਾਤੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ"॥ ੩੩੧॥

ਸੁੰਦਰੀ ਛੰਦ॥

**ਸੂਪਨਖਾ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੁਨੀ ਜਬ॥ ਧਾਇ ਚਲੀ ਅਬਿਲੰਬ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਬ॥
ਕਾਮ ਸਰੂਪ ਕਲੇਵਰ ਜਾਨੈ॥ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਤਿਹੂੰ ਪੁਰ ਮਾਨੈ॥ ੩੩੨॥**

ਸੂ.। ਨਖਾ ਨੇ ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ; ਤਦ ਉਹ ਸਰੂਪ ਨੱਖਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਝਟਪਟ ਹੀ ਧਾਈ ਕਰਕੇ ਤੁਰ ਪਈ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਾਮ ਸਰੂਪ ਜਾਣ ਲਿਆ, ਜੋ ਰੂਪ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੀ, ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੩੩੨॥

**ਧਾਇ ਕਹਜੋ ਰਘੁਰਾਇ ਭਏ ਤਿੱਹ॥ ਜੈਸ ਨ੍ਰਿਲਾਜ ਕਹੈ ਨ ਕੋਊ ਕਿੱਹ॥
ਹਉ ਅਟਕੀ ਤੁਮਰੀ ਛਬਿ ਕੇ ਬਰ॥ ਰੰਗ ਰੰਗੀ ਰੰਗਏ ਦ੍ਰਿਗ ਦੂ ਪਰ॥ ੩੩੩॥**

ਉਸ ਨੇ ਝਟ ਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਬੇਸ਼ਰਮ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ। ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਹਾਂ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੀ ਗਈ ਹਾਂ॥ ੩੩੩॥

ਰਾਮ ਬਾਚ॥

**ਜਾਹ ਤਹਾਂ ਜਹ ਭ੍ਰਾਤ ਹਮਾਰੇ॥ ਵੈ ਰਿਝਹੈ ਲਖ ਨੈਨ ਤਿਹਾਰੇ॥
ਸੰਗ ਸੀਆ ਅਵਿਲੋਕ ਕ੍ਰਿਸੋਦਰ॥ ਕੈਸੇ ਕੈ ਰਾਖ ਸਕੋ ਤੁਮ ਕੌਉ ਘਰਿ॥ ੩੩੪॥**

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਿੱਥੇ ਮੇਰਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਉਥੇ ਜਾਹੁ, ਉਹ ਤੇਰੇ ਨੈਣਾਂ

ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਵੇਖ! ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਪਤਲੇ ਲੱਕ ਵਾਲੀ ਸੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਘਰ ਵਿਚ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?॥ ੩੩੪॥

ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕਹ ਮੋਹ ਤਜਜੋ ਮਨ॥ਸੰਗ ਫਿਰੀ ਹਮਰੇ ਬਨ ਹੀ ਬਨ॥
ਤਾਹਿ ਤਜੋਂ ਕਸ ਕੈ ਸੁਨਿ ਸੁੰਦਰ॥ਜਾਹੁ ਤਹਾਂ ਜਹਾਂ ਭ੍ਰਾਤ ਕ੍ਰਿਸੋਦਰ॥੩੩੫॥

ਜਿਸ ਸੀਤਾ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਧਾਰ ਕੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੰਗਲ ਜੰਗਲ ਫਿਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ! ਸੁਣ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਛੱਡ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਹੇ ਪਤਲੇ ਲੱਕ ਵਾਲੀਏ! ਤੂੰ ਉਥੇ ਜਾਹੁ, ਜਿੱਥੇ ਮੇਰਾ ਭ੍ਰਾਤਾ ਬੈਠਾ ਹੈ"॥ ੩੩੫॥

ਜਾਤ ਭਈ ਸੁਨ ਬੈਨ ਤ੍ਰਿਯ ਤਹ॥ ਬੈਠ ਹੁਤੇ ਰਣਧੀਰ ਜਤੀ ਜਹ॥
ਸੋ ਨ ਬਰੈ ਅਤਿ ਰੋਸ ਭਰੀ ਤਬ॥ਨਾਕ ਕਟਾਇ ਗਈ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਸਭ॥੩੩੬॥

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਉਥੇ ਚਲੀ ਗਈ, ਜਿਥੇ ਮਹਾਂ ਯੋਧਾ ਲੱਛਮਣ ਜਤੀ ਜੀ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਦ ਲੱਛਮਣ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਲਾਲ ਪੀਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ ਲੱਛਮਣ ਪਾਸੋਂ ਨੱਕ ਕਟਵਾ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਭੱਜ ਗਈ॥ ੩੩੬॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ 'ਸੂਪਨਖਾ ਕੋ ਨਾਕ ਕਾਟਬੋ' ਪੰਚਮੋ ਧਯਾਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੫॥ ੩੩੬॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਸਰੂਪ ਨੱਖਾ' ਦਾ ਨਕ ਕੱਟਣਾ', ਪੰਜਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੫॥ ੩੩੬॥ ਚਲਦਾ॥

ਅਧਿਆਏ ਛੇਵਾਂ

ਖਰ ਅਤੇ ਦੂਖਣ ਦੈਂਤ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਸੁੰਦਰੀ ਛੰਦ॥ਰਾਵਨ ਤੀਰ ਰੁਰੋਤ ਭਈ ਜਬ॥ਰੋਸ ਭਰੇ ਦਨੁ ਬੰਸ ਬਲੀ ਸਭ॥
ਲੰਕਸ਼ ਧੀਰ ਬਜੀਰ ਬੁਲਾਏ॥ ਦੂਖਨ ਔ ਖਰ ਦਈਤ ਪਠਾਏ॥੩੩੭॥

ਸੂਪਨਖਾ ਜਦ ਰਾਵਣ ਦੇ ਕੋਲ ਰੋਈ, ਤਾਂ ਦਾਨਵਾਂ ਦੀ ਵੰਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬਲੀ (ਦੈਂਤ) ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ। ਰਾਵਣ ਨੇ ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਵਜ਼ੀਰ ਬੁਲਾਏ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਖਰ ਅਤੇ ਦੂਖਨ ਦੋਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੂਪਨਖਾਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥ ੩੩੭॥

ਸਾਜ ਸਨਾਹ ਸੁਬਾਹ ਦੁਰੱਗਤ॥ਬਾਜਤ ਬਾਜ ਚਲੇ ਗਜ ਗੱਜਤ॥

ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਦਸੋ ਦਿਸ ਕੂਕੇ॥ ਸਾਵਨ ਕੀ ਘਟ ਜਯੋਂ ਘੁਰ ਢੂਕੇ॥ ੩੩੮॥

ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ ਖਰ ਅਤੇ ਦੂਖਣ ਕੱਵਚ ਸਜਾ ਕੇ, ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਘੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਗਰਜ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲ ਪਏ। ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਕੂਕਦੇ ਉਹ ਸਾਵਨ ਦੀ ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਵਾਂਗ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਚੜਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਪਾਸ ਆ ਗਏ॥ ੩੩੮॥

ਗੱਜਤ ਹੈ ਰਣਬੀਰ ਮਹਾਂ ਮਨ॥ ਤੱਜਤ ਹੈਂ ਨਹੀ ਭੂਮਿ ਅਯੋਧਨ॥
ਛਾਜਤ ਹੈ ਚਖ ਸ੍ਰੋਣਤ ਸੇ ਸਰ॥ ਨਾਦਿ ਕਰੈਂ ਕਿਲ ਕਾਰ ਭਯੰਕਰ॥ ੩੩੯॥

ਵੱਡੇ ਬੱਲ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਵਿਚ ਗੱਜਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਜੰਗ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੈਣ ਲਹੂ ਵਾਂਗ ਲਾਲ ਸੁੱਭਦੇ ਸਨ। ਡਰੌਣੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਨ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕਰਦੇ ਸਨ॥ ੩੩੯॥

ਤਾਰਕਾ ਛੰਦ॥ ਰਨ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਬਿਰੱਚਹਿਗੇ॥ ਸਰ ਸੇਲ ਸਰਾਸਨ ਨੱਚਹਿਗੇ॥
ਸੁ ਬਿਰੁੱਧ ਅਵੱਧਿ ਸੁ ਗਾਜਹਿ ਗੇ॥ ਰਣ ਰੰਗਹਿ ਰਾਮ ਬਿਰਾਜਹਿਗੇ॥ ੩੪੦॥

ਰਣ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਰਾਮ ਤੇ ਲੱਛਮਣ ਜੁੱਟ ਜਾਣਗੇ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ, ਬਰਛੇ ਤੇ ਧਨੁੱਖ ਨੱਚਣਗੇ। ਸੂਰਮੇ ਮਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਵਿਰੋਧ ਨਾਲ ਗੱਜਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਣ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਾਮ ਜੀ ਸੋਭਾ ਪਾਉਣਗੇ॥ ੩੪੦॥

ਸਰ ਓਘ ਪ੍ਰਓਘ ਪ੍ਰਹਾਰੈ ਗੇ॥ ਰਣਿ ਰੰਗ ਅਭੀਤ ਬਿਹਾਰੈਗੇ॥
ਸਰ ਸੂਲ ਸਨਾਹਰਿ ਛੁੱਟਹਿਗੇ॥ ਦਿਤ ਪੁੱਤ੍ਰ ਧਰਾ ਪਰ ਲੁੱਟਹਿਗੇ॥ ੩੪੧॥

ਉਹ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣਗੇ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਨਗੇ। ਤੀਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਤੇ ਖੜਗ ਚੱਲਣਗੇ, ਅਤੇ ਦਿੱਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ (ਦੈਂਤ) ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੇਟਣਗੇ॥ ੩੪੧॥

ਸਰ ਸ਼ੰਕ ਅਸ਼ੰਕਤ ਬਾਹਹਿਗੇ॥ ਬਿਨੁ ਭੀਤ ਭਯਾ ਦਲ ਦਾਹਹਿਗੇ॥
ਛਿਤ ਲੁੱਥ ਬਿਲੁੱਥ ਬਿਥਾਰਹਿਗੇ॥ ਤਰੁ ਸਣੈ ਸਮੂਲ ਉਪਾਰਹਿਗੇ॥ ੩੪੨॥

ਸ਼ੰਕਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣਗੇ, ਡਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਕੇ ਡਰੌਣੇ ਦਲ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇਣਗੇ। ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਲੋਥਾਂ ਹੀ ਲੋਥਾਂ ਖਿਲਾਰ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਮੁੱਢ ਸਮੇਤ ਦਰੱਖਤ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਦੇਣਗੇ, ਅਰਥਾਤ ਰਾਵਨ ਸਮੇਤ ਰਾਖਸ਼ ਕੌਮ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਣਗੇ॥ ੩੪੨॥

ਨਵ ਨਾਦ ਨਫੀਰਨ ਬਾਜਤ ਭੇ॥ ਗਲ ਗੱਜਿ ਹਠੀ ਰਣ ਰੰਗ ਫਿਰੇ॥
ਲਗ ਬਾਨ ਸਨਾਹ ਦੁਸਾਰ ਕਢੇ॥ ਸੂਅ ਤੱਛਕ ਕੇ ਜਨ ਰੂਪ ਮਢੇ॥ ੩੪੩॥

ਨਵੇਂ ਨਾਦ ਤੇ ਨਫੀਰੀਆਂ ਵੱਜਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ, ਸਿੰਘ ਨਾਦ ਕਰ ਕੇ ਜੋਧੇ ਰਣ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਲੱਗੇ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੀਰ ਲੱਗਦੇ ਸਨ ਕਵਚ ਨੂੰ ਭੰਨ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਕੱਢ ਦੇਂਦੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਤੀਰਾਂ ਨੇ ਤੱਛਕ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੩੪੩॥

ਬਿਨੁ ਸ਼ੰਕ ਸਨਾਹਰਿ ਝਾਰਤ ਹੈ॥ ਰਣਬੀਰਨ ਵੀਰ ਪ੍ਰਚਾਰਤ ਹੈ॥
ਸਰ ਸੁੱਧ ਸਿਲਾ ਸਿਤ ਛੋਰਤ ਹੈ॥ ਜੀਅ ਰੋਸ ਹਲਾਹਲ ਘੋਰਤ ਹੈ॥ ੩੪੪॥

ਬੜੇ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਜੰਗ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਸੂਰਮਾ ਲਲਕਾਰਦਾ ਸੀ ਪੱਥਰ ਤੇ ਘਸਾ ਕੇ ਚਿੱਟੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਸਨ, ਅਰਥਾਤ ਬਹੁਤ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਰੂਪੀ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਘੋਲਦੇ ਸਨ॥ ੩੪੪॥

ਰਨ ਧੀਰ ਅਯੋਧਨੁ ਲੁੱਝਤ ਹੈਂ॥ ਰਦ ਪੀਸ ਭਲੋ ਕਰ ਜੁੱਝਤ ਹੈਂ॥
ਰਣ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਨਿਹਾਰਤ ਹੈਂ॥ ਜਯ ਸੱਦ ਨਿਨੱਦ ਪੁਕਾਰਤ ਹੈਂ॥ ੩੪੫॥

ਰਣਧੀਰ ਜੋਧੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਦੰਦ ਪੀਸ ਕੇ, ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੂਝਦੇ ਸਨ। ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਜੰਗ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਸਨ, ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਦੀ ਧੁਨਿ ਪੁਕਾਰਦੇ ਸਨ॥ ੩੪੫॥

ਗਣ ਗਿੱਧਨ ਬ੍ਰਿੱਧ ਰੜੰਤ ਨਭੰ॥ ਕਿਲਕੰਤ ਸੁ ਡਾਕਣ ਉੱਚ ਸੁਰੰ॥
ਭ੍ਰਮ ਛਾਡ ਭਕਾਰਤ ਭੂਤ ਭੂਅੰ॥ ਰਣ ਰੰਗ ਬਿਹਾਰਤ ਭ੍ਰਾਤ ਦੂਅੰ॥ ੩੪੬॥

ਵੱਡੀਆਂ ਗਿਰਝਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਡਾਣਨੀ ਕਿਲਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਸੀ। ਭਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਭੂਤ ਵੀ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਰਾਮ ਤੇ ਲੱਛਮਣ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮੌਜ ਨਾਲ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੪੬॥

ਖਰ ਦੂਖਣ ਮਾਰ ਬਿਹਾਇ ਦਏ॥ ਜਯ ਸੱਦ ਨਿਨੱਦ ਬਿਹੱਦ ਭਏ॥
ਸੁਰ ਫੂਲਨ ਕੀ ਬਰਖਾ ਬਰਖੇ॥ ਰਣ ਧੀਰ ਅਧੀਰ ਦੋਊ ਪਰਖੇ॥ ੩੪੭॥

ਖਰ ਤੇ ਦੂਖਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਮੌਤ ਦੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਰੋਹੜ ਦਿੱਤਾ, ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਬੇ-ਓੜਕੇ ਹੋਏ। ਦੇਵਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਰਣ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਤੇ ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਦੋਵੇਂ ਪਰਖੇ ਗਏ ਸਨ॥ ੩੪੭॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਅਵਤਾਰ 'ਖਰ ਦੂਖਣ ਦਈਤ ਬੱਧਹ' ਛੱਟਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੬॥ ੩੪੭॥ ਅਫਜੂੰ ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ 'ਖਰ ਅਤੇ ਦੂਖਣ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਕਤਲ' ਛੇਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੬॥ ੩੪੭॥ ਚਲਦਾ॥

ਅਧਿਆਏ ਸੱਤਵਾਂ

ਸੀਤਾ ਹਰਨ ਵਰਣਨ

ਮਨੋਹਰ ਛੰਦ॥

ਰਾਵਣ ਨੀਚ ਮਰੀਚ ਹੂੰ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬੀਚ ਗਏ ਬੱਧ ਬੀਰ ਸੁਨੈ ਹੈ॥
ਬੀਸਹੂੰ ਬਾਂਹਿ ਹਥਿਆਰ ਗਹੇ ਰਿਸ ਮਾਰ ਮਨੈ ਦਸਸੀਸ ਧੁਨੈ ਹੈ॥
ਨਾਕ ਕਟਜੋ ਜਿਨ ਸੂਪਨਖਾ ਕਹ ਤਉ ਤਿਹਕੋ ਦੁਖ ਦੋਖ ਲਗੈ ਹੈ॥
ਰਾਵਲ ਕੋ ਬਨੁ ਕੈ ਪਲ ਮੋ ਛਲਕੈ ਤਿਹ ਕੀ ਘਰਨੀ ਧਰਿ ਲਜੈ ਹੈ॥ ੩੪੮॥

ਨੀਚ ਰਾਵਣ ਮਰੀਚ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਖਰ ਦੂਖਨ ਆਦਿਕ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਹਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ। ਵੀਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਰਾਵਣ ਨੇ ਹਥਿਆਰ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਪਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦਸਾਂ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ" ਜਿਸ ਨੇ ਸੂਪਨਖਾ ਦਾ ਨੱਕ ਵੱਢਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਤੇ ਕਲੰਕ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਜੋਗੀ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਕੇ, ਪਲ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ, ਚੁੱਕ ਲਿਆਵਾਂਗਾ"॥ ੩੪੮॥

ਮਰੀਚ ਬਾਚ॥ ਨਾਥ ਅਨਾਥ ਸਨਾਥ ਕੀਯੋ ਕਰਿ ਕੈ ਅਤਿ ਮੋਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਹ ਆਏ॥
ਭਉਨ ਭੰਡਾਰ ਅਟੀ ਬਿਕਟੀ ਪ੍ਰਭ ਆਜ ਸਭੈ ਘਰ ਬਾਰ ਸੁਹਾਏ॥
ਦ੍ਵੈ ਕਰਿ ਜੋਰ ਕਰਉ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨਿਕੈ ਨ੍ਰਿਪਨਾਥ ਬੁਰੋ ਮਤ ਮਾਨੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬੀਰ ਸਹੀ ਅਵਤਾਰ ਤਿਨੈ ਤੁਮ ਮਾਨਸ ਕੈ ਨ ਪਛਾਨੋ॥ ੩੪੯॥

ਮਰੀਚ ਨੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਸੁਆਮੀ! ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਵੱਡੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ, ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਏ ਹੋ, ਇਹ ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਨਾਥ ਨੂੰ ਸਨਾਥ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਹ ਮੇਰਾ ਘਰ ਬਾਰ ਮੰਦਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਤੇ ਬਿਖੜੀ ਉਜਾੜ ਆਦਿਕ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁਹਾਵਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਸੁਣ ਕੇ ਬੁਰਾ ਨਾ ਮੰਨ ਲੈਣਾ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਅਵਤਾਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਕਰ ਕੇ ਨਾ ਸਮਝੋ"॥ ੩੪੯॥

ਰੋਸ ਭਰਜੋ ਸਭ ਅੰਗ ਜਰਜੋ ਮੁਖ ਰੱਤ ਕਰਜੋ ਜੁਗ ਨੈਨ ਤਚਾਏ॥
ਤੈ ਨ ਲਗੈ ਹਮਰੇ ਸਠ ਬੋਲਨ ਮਾਨਸ ਦੁਐ ਅਵਤਾਰ ਗਨਾਏ॥

ਮਾਤ ਕੀ ਏਕਹੀ ਬਾਤ ਕਹੇ ਤਜ ਤਾਤ ਘ੍ਰਿਣਾ ਬਨਬਾਸ ਨਿਕਾਰੇ॥
ਤੇ ਦੋਊ ਦੀਨ ਅਧੀਨ ਜੁਗੀਯਾ ਕਸ ਕੈ ਭਿਰਹੈਂ ਸੰਗ ਆਨ ਹਮਾਰੇ॥ ੩੫੦॥

ਮਰੀਚ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ, ਰਾਵਣ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ, ਉਹ ਅੱਗ ਬਬੋਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਮੂੰਹ ਲਾਲ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਖ਼ੂਨ ਉਤਰ ਆਇਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਹੇ ਮੂਰਖ! ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਜਿਹੇ ਬਚਨ ਨਾ ਬੋਲ ਕਿ ਆਮ ਮਨੁਖ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਹੈ। ਵੇਖ ' ਮਾਂ ਦੀ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਨਾਲ, ਪਿਉ ਨੇ ਘਿਰਣਾ ਕਰ ਕੇ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬਨਵਾਸ ਦੇ ਕੇ ਘਰੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਦੀਨ ਅਤੇ ਅਧੀਨ ਹਨ, ਭਲਾ ਉਹ ਜੋਗੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਲੜ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੩੫੦॥

ਜਉ ਨਹੀ ਜਾਤ ਤਹਾਂ ਕਹ ਤੈ ਸਠਿ ਤੋਰ ਜਟਾਨ ਕੋ ਜੂਟ ਪਟੈ ਹੋ॥
ਕੰਚਨ ਕੋਟ ਕੇ ਊਪਰ ਤੇ ਡਰ ਤੋਹਿ ਨਦੀਸਰ ਬੀਚ ਡੁਬੈ ਹੋ॥
ਚਿੱਤ ਚਿਰਾਤ ਬਸਾਤ ਕਛੂ ਨ ਰਿਸਾਤ ਚਲਯੋ ਮੁਨ ਘਾਤ ਪਛਾਨੀ॥
ਰਾਵਨ ਨੀਚ ਕੀ ਮੀਚ ਅਧੋਗਤ ਰਾਘਵ ਪਾਨ ਪੁਰੀ ਸੁਰਿ ਮਾਨੀ॥ ੩੫੧॥

ਹੇ ਮੂਰਖ! ਤੂੰ ਕਹੁ ਜੋ ਮੈਂ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਤੇਰੀਆਂ ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਪੁੱਟਦਾ ਹਾਂ। ਸੋਨੇ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਉਪਰੋਂ ਤੈਨੂੰ ਸੁਟ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਿਚ ਡੋਬ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮਰੀਚ ਚਿਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਔਖਾ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਵਸ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਮਰੀਚ ਮੁਨੀ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉਸ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਰਾਵਣ ਦੇ ਹੱਥ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਮੌਤ ਨੀਚ ਗਤੀ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਰਾਘਵ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਮੌਤ ਸਵਰਗਪੁਰੀ ਵਿਚ ਮਾਣ ਦਿਵਾਏਗੀ॥ ੩੫੧॥

ਕੰਚਨ ਕੋ ਹਰਨਾ ਬਨ ਕੇ ਰਘੁਬੀਰ ਬਲੀ ਜਹ ਥੋ ਤਹ ਆਯੋ॥
ਰਾਵਨ ਹ੍ਵੈ ਉਤ ਤੇ ਜੁਗੀਆ ਸੀਅ ਲੈਨ ਚਲਯੋ ਜਨੁ ਮੀਚ ਚਲਾਯੋ॥
ਸੀਅ ਬਿਲੋਕ ਕੁਰੰਕ ਪ੍ਰਭਾ ਕਹ ਮੋਹਿ ਰਹੀ ਪ੍ਰਭ ਤੀਰ ਉਚਾਰੀ॥
ਆਨ ਦਿਜੈ ਹਮ ਕਉ ਮ੍ਰਿਗ ਵਾਸੁਨ ਸ੍ਰੀ ਅਵਧੇਸ਼ ਮੁਕੰਦ ਮੁਰਾਰੀ॥ ੩੫੨॥

ਇਹ ਗੱਲ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਮਰੀਚ ਸੋਨੇ ਦਾ ਹਿਰਨ ਬਣ ਕੇ, ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਸੂਰਮੇ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਚਲਾ ਆਇਆ। ਉਧਰੋਂ ਰਾਵਣ ਜੋਗੀ ਹੋ ਕੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਲੈਣ ਤੁਰ ਪਿਆ ਮਾਨੋ ਮੌਤ ਨੇ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ ਤੋਰਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਹਿਰਨ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੀਤਾ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ-ਹੇ ਮੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ! ਹੇ ਅਯੁਧਿਆ ਦੇ ਸਵਾਮੀ! ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣੋ ਅਤੇ ਉਹ ਸੋਨੇ ਦਾ ਹਿਰਨ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆ ਦਿਓ॥ ੩੫੨॥

ਰਾਮ ਬਾਚ॥ ਸੀਅ ਮ੍ਰਿਗਾ ਕਹੂੰ ਕੰਚਨ ਕੋ ਨਹਿ ਕਾਨ ਸੁਨਯੋ ਬਿਧਿ ਨੈ ਨ ਬਨਾਯੋ॥
ਬੀਸ ਬਿਸਵੇ ਛਲ ਦਾਨਵ ਕੋ ਬਨ ਮੈ ਜਿਹ ਆਨ ਤੁਮੈ ਡਹਕਾਯੋ॥
ਪਿਆਰੀ ਕੋ ਆਇਸ ਮੇਟ ਸਕੈ ਨ ਬਿਲੋਕ ਸੀਆ ਕਹੁ ਆਤੁਰ ਭਾਰੀ॥
ਬਾਂਧ ਨਿਖੰਗ ਚਲੇ ਕਟਿ ਸੌ ਕਹਿ ਭ੍ਰਾਤ ਈਹਾਂ ਕਰਿਜੈ ਰਖਵਾਰੀ॥ ੩੫੩॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਸੀਤਾ! ਸੋਨੇ ਦਾ ਹਿਰਨ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਕੰਨੀਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਸੋਨੇ ਦਾ ਹਿਰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੈਂਤ ਦਾ ਛਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੈਂਤ ਨੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸੋਨੇ ਦਾ ਹਿਰਨ ਹੋ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਵੇਖ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਉਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਮੋੜ ਨ ਸਕੇ। ਝੱਟ ਹੀ ਲੱਕ ਨਾਲ ਭੱਥੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਅਤੇ ਲੱਛਮਣ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ- ਕਿ ਇਥੋਂ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਨਾ॥ ੩੫੩॥

ਓਟ ਥਕਯੋ ਕਰਿ ਕੋਟਿ ਨਿਸਾਚਰ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬੀਰ ਨਿਦਾਨ ਸੰਘਾਰਯੋ॥
ਹੇ ਲਹੁ ਬੀਰ ਉਬਾਰ ਲੈ ਮੋਕਹ ਯੌ ਕਹਿਕੈ ਪੁਨਿ ਰਾਮ ਪੁਕਾਰਯੋ॥
ਜਾਨਕੀ ਬੋਲ ਕੁਬੋਲ ਸੁਨਯੋ ਤਬ ਹੀ ਤਿਹ ਓਰ ਸੁਮਿੱਤ੍ਰ ਪਠਾਯੋ॥
ਰੇਖ ਕਮਾਨ ਕੀ ਕਾਢ ਮਹਾਬਲ ਜਾਤ ਭਏ ਇਤ ਰਾਵਨ ਆਯੋ॥ ੩੫੪॥

ਮਰੀਚ ਦੈਂਤ ਆਪਣੇ ਬਚਾਉ ਲਈ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬਚਾਓ ਕਰਦਾ ਥਕ ਗਿਆ, ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ। ਡਿੱਗਦਾ ਹੋਇਆ ਮਰੀਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਹੇ ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਲੱਛਮਣ! ਮੈਨੂੰ ਆ ਕੇ ਬਚਾ ਲੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਫਿਰ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮਰੀਚ ਦੇ ਇਸ ਕੁਬੋਲ ਨੂੰ ਸੀਤਾ ਨੇ ਸੁਣਿਆ, ਤਾਂ ਇਸ ਬੋਲ ਨੂੰ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਸਮਝਕੇ ਉਸ ਨੇ ਓਧਰ ਲਛਮਣ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਾਂਬਲੀ ਲੱਛਮਣ ਵਣ ਵੱਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀਤਾ ਦੀ ਕੁਟੀਆਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਕਮਾਨ ਨਾਲ ਲੀਕ ਕੱਢ ਕੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਜਾਣਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸੜ ਜਾਏਗਾ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਲੱਛਮਣ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਏਨੇ ਨੂੰ ਇਧਰ ਜੋਗੀ ਰੂਪਧਾਰੀ ਰਾਵਣ ਆ ਗਿਆ॥ ੩੫੪॥

ਭੇਖ ਅਲੇਖ ਉਚਾਰਕੈ ਰਾਵਨ ਜਾਤ ਭਏ ਸੀਅ ਕੇ ਢਿਗ ਯੌ॥
ਅਵਿਲੋਕ ਧਨੀ ਧਨਵਾਨ ਬਡੋ ਤਿਹ ਜਾਇ ਮਿਲੈ ਮਗ ਮੋ ਠਗ ਜਯੋ॥
ਕਛੁ ਦੇਹੁ ਭਿਛਾ ਮ੍ਰਿਗ ਨੈਨ ਹਮੈ ਇਹ ਰੇਖ ਮਿਟਾਇ ਹਮੈ ਅਬ ਹੀ॥

ਬਿਨੁ ਰੇਖ ਭਈ ਅਵਿਲੋਕ ਲਈ ਹਰਿ ਸੀਅ ਉਡਜੋ ਨਭਿ ਕਉ ਤਬ ਹੀ॥ ੩੫੫॥

ਭੇਖ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ 'ਅਲਖ ਅਲਖ' ਉਚਾਰ ਕੇ ਰਾਵਣ ਸੀਤਾ ਦੇ ਕੋਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਧਨੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਠੱਗ ਜਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਹੇ ਮ੍ਰਿਗ ਨੈਨੀ! ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਭਿੱਛਾ ਦੇਹੁ, ਜਦ ਸੀਤਾ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜੋਗੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਬੱਧੀ ਹੋਈ ਭਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਤੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਲੀਕ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਭਿਖਿਆ ਦੇਹੁ। ਜਦ ਸੀਤਾ ਨੇ ਲੀਕ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਲੀਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਉੱਡ ਗਿਆ॥ ੩੫੫॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਅਵਤਾਰ, 'ਸੀਤਾ ਹਰਨ ਕਥਨੰ', ਸਪਤਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੭॥ ੩੫੫॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਵਤਾਰ, 'ਸੀਤਾ ਹਰਨ ਵਰਣਨ' ਸੱਤਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੭॥ ੩੫੫॥ ਚਲਦਾ॥

ਅੱਠਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਸੀਤਾ ਖੋਜ ਵਰਣਨ

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ ਰਘੁਨਾਥ ਹਰੀ ਸੀਅ ਹੇਰ ਮਨੰ॥ ਗਹਿ ਬਾਨ ਸਿਲਾ ਸਿਤ ਸੌਜਿ ਧਨੰ॥
ਚਹੂੰ ਓਰ ਸੁਧਾਰ ਨਿਹਾਰ ਫਿਰੇ॥ ਛਿਤ ਊਪਰ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਗਿਰੇ॥ ੩੫੬॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਮਨ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸੀਤਾ ਚੁਰਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਨੁੱਖ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਤਿੱਖਾ ਤੀਰ ਸਜਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ ਫਿਰ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਡਿੱਗ ਪਏ॥ ੩੫੬॥

ਲਘੁ ਬੀਰ ਉਠਾਇ ਸੁ ਅੰਕ ਭਰੇ॥ ਮੁਖ ਪੋਛ ਤਬੈ ਬਚਨਾ ਉਚਰੇ॥
ਕਸ ਅਧੀਰ ਪਰੇ ਪ੍ਰਭ ਧੀਰ ਧਰੋ॥ ਸੀਅ ਜਾਇ ਕਹਾ ਤਿਹ ਸੋਧ ਕਰੋ॥ ੩੫੭॥

ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਲੱਛਮਣ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਭਰ ਕੇ ਉਠਾਇਆ, ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਪੂੰਜ ਕੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹੇ।ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਕਿਉਂ ਅਧੀਰ ਹੁੰਦੇ ਹੋ? ਧੀਰਜ ਕਰੋ, ਸੀਤਾ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਖੋਜ ਕਰੀਏ'॥ ੩੫੭॥

ਉਠ ਠਾਢਿ ਭਏ ਫਿਰਿ ਭੂਮ ਗਿਰੇ॥ ਪਹਰੇਕਕ ਲਉ ਫਿਰ ਪ੍ਰਾਨ ਫਿਰੇ॥
ਤਨ ਚੇਤ ਸੁਚੇਤ ਉਠੇ ਹਰਿ ਯੋਂ॥ ਰਣ ਮੰਡਲ ਮੱਧਿ ਗਿਰਜੋ ਭਟ ਜਯੋਂ॥ ੩੫੮॥

****

ਰਾਮ ਜੀ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਫਿਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ, ਅਤੇ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਗਏ। ਇਕ ਪਹਿਰ ਕੁ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਫਿਰ ਪ੍ਰਾਣ ਮੁੜ ਪਏ, ਅਰਥਾਤ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਮਗਰੋਂ ਹੋਸ਼ ਆਈ। ਜਦ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਰਾਮ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਉਠੇ ਜਿਵੇਂ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮਾ ਮੂਰਛਿਤ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗਾ ਹੋਇਆ ਫਿਰ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੩੫੮॥

ਚਹੂੰ ਓਰ ਪੁਕਾਰ ਬਕਾਰ ਥਕੇ॥ ਲਘੁ ਭ੍ਰਾਤ ਭਏ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਝਥੇ॥
ਉਠ ਕੈ ਪੁਨ ਪ੍ਰਾਤ ਇਸ਼ਨਾਨ ਗਏ॥ ਜਲ ਜੰਤ ਸਭੈ ਜਰਿ ਛਾਰਿ ਭਏ॥ ੩੫੯॥

ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕੇ ਢੂੰਡਦੇ ਥੱਕ ਗਏ। ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਲੱਛਮਣ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਰਾਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਤ ਗਈ, ਜਦ ਫਿਰ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਗਏ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰੋਧ ਅਗਨੀ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਜਲ ਦੇ ਜੀਵ ਸੜ ਕੇ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ॥ ੩੫੯॥

ਬਿਰਹੀ ਜਿਹ ਓਰ ਸੁ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਧਰੈ॥ ਫਲ ਫੂਲ ਪਲਾਸ ਅਕਾਸ਼ ਜਰੈ॥
ਕਰ ਸੋ ਧਰ ਜਉਨ ਛੁਅੰਤ ਭਈ॥ ਕਚ ਬਾਸਨ ਜਯੋਂ ਪਕ ਫੂਟ ਗਈ॥ ੩੬੦॥

ਬਿਰਹੀ ਰਾਮ ਜੀ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਪਾਸੇ ਦੇ ਫਲ, ਫੁੱਲ, ਦਰੱਖਤ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵੀ ਸੜ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਧਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਛੋਹ ਗਈ, ਉਹ ਕੱਚੇ ਭਾਂਡੇ ਵਾਂਗੂੰ ਪੱਕ ਕੇ ਫਟ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥ ੩੬੦॥

ਜਿਹ ਭੂਮ ਥਲੀ ਪਰ ਰਾਮ ਫਿਰੇ॥ ਦਵ ਜਯੋਂ ਜਲ ਪਾਤ ਪਲਾਸ ਗਿਰੇ॥
ਟੁਟ ਆਸੂ ਆਰਣ ਨੈਨ ਝਰੀ॥ ਮਨੋ ਤਾਤ ਤਵਾ ਪਰ ਬੂੰਦ ਪਰੀ॥ ੩੬੧॥

ਜਿਸ ਧਰਤੀ ਜਾਂ ਟਿੱਬੇ ਤੇ ਰਾਮ ਜੀ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਉਥੋਂ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਸੜ ਕੇ ਇਉਂ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਨੇ ਸਾੜ ਕੇ ਡੇਗੇ ਸਨ। ਰਾਮ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲਾਲ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਟੁੱਟ ਅਥਰੂਆਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਹੰਝੂ ਉਹ ਸੜੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਉਂ ਅਲੋਪ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਤੱਤੇ ਤਵੇ ਉਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੂੰਦ ਸੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥ ੩੬੧॥

ਤਨ ਰਾਘਵ ਭੇਟ ਸਮੀਰ ਜਰੀ॥ ਤਜ ਧੀਰ ਸਰੋਵਰ ਮਾਂਝ ਦੁਰੀ॥
ਨਹਿ ਤੱਤ੍ਰ ਥਲੀ ਸਤ ਪੱਤ੍ਰ ਰਹੇ॥ ਜਲ ਜੰਤ ਪਰੱਤ੍ਰਣ ਪਤ੍ਰ ਦਹੇ॥ ੩੬੨॥

ਸਮੀਰ=ਪੌਣ। ਦੁਰੀ=ਲੁਕ ਗਈ। ਸਤਪਤ੍ਰ=ਕਮਲ। ਪਰੱਤ੍ਰਨ=ਘਾਹ। ਪੱਤ੍ਰ=ਪੱਤੇ। ਤਤ੍ਰ=ਉਸ। ਥਲੀ=ਜਗ੍ਹਾ ਪੁਰ।

ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਤਨ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਪੌਣ ਸੜ ਗਈ, ਜੋ ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤਾਲਾਬ ਵਿਚ ਲੁਕ ਗਈ। ਤਲਾਊ ਵਿਚ ਕਮਲ ਨਾ ਰਹੇ, ਜਲ ਦੇ ਜੀਵ, ਘਾਹ ਅਤੇ ਪੱਤੇ ਵੀ ਸੜ ਗਏ॥ ੩੬੨॥

ਇਤ ਢੂੰਢ ਬਨੇ ਰਘੁਨਾਥ ਫਿਰੇ॥ ਉਤ ਰਾਵਨ ਆਨ ਜਟਾਯੁ ਘਿਰੇ॥
ਰਣ ਛੋਰ ਹਠੀ ਪਗ ਦੁਐ ਨ ਭਜਜੋ॥ ਉਡ ਪੱਛ ਗਏ ਪੈ ਨ ਪੱਛ ਤਜਜੋ॥ ੩੬੩ ॥

ਇਧਰ ਵਣ ਵਿਚ ਰਾਮ ਜੀ ਢੂੰਡਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਉਧਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗਿਰਝਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਜਟਾਯੂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਜਟਾਊ ਬੜੇ ਹਠ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਸੀ, ਉਹ ਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੋ ਪੈਰ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਮੁੜਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਖੰਭ ਰਾਵਣ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਉੱਡ ਗਏ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਰਾਵਣ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਨਾ ਛੱਡਿਆ॥ ੩੬੩ ॥

ਗੀਤਾ ਮਾਲਤੀ ਛੰਦ ॥

ਪਛਰਾਜ ਰਾਵਨ ਮਾਰਿ ਕੈ ਰਘੁਰਾਜ ਸੀਤਹਿ ਲੈ ਗਯੋ॥
ਨਭਿ ਓਰ ਖੋਰ ਨਿਹਾਰਕੈ ਸੁ ਜਟਾਊ ਸੀਅ ਸੰਦੇਸ ਦਯੋ॥
ਤਬ ਜਾਨ ਰਾਮ ਗਏ ਬਲੀ ਸੀਅ ਸੱਤ ਰਾਵਨ ਹੀ ਹਰੀ॥
ਹਨਵੰਤ ਮਾਰਗ ਮੋ ਮਿਲੇ ਤਬ ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ ਤਾ ਸੌਂ ਕਰੀ॥ ੩੬੪ ॥

ਪੰਛੀ ਰਾਜ ਜਟਾਊ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਰਾਵਣ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਢੂੰਡਦੇ ਢੂੰਡਦੇ ਜਟਾਊ ਕੋਲ ਆਏ, ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਸਹਿਕ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਜਟਾਊ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰਘੁਰਾਜਾ ! ਰਾਵਣ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਜਟਾਊ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਲ ਵੇਖ ਕੇ, ਸੀਤਾ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦਾ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਤਦ ਬਲਵਾਨ ਰਾਮ ਜੀ ਜਾਣ ਗਏ, ਜੋ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਰਾਵਣ ਨੇ ਚੁਰਾਇਆ ਹੈ। ਉਥੋਂ ਜਟਾਊ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਚਲੇ, ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹਨੂੰਮਾਨ ਮਿਲ ਪਿਆ, ਤਦ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰਤਾ ਗੰਢ ਲਈ॥ ੩੬੪ ॥

ਤਿਨ ਆਨ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਕੇ ਕਪਿਰਾਜ ਪਾਇਨ ਡਾਰਯੋ॥
ਤਿਨ ਬੈਠ ਗੈਠ ਇਕੈਠ ਹ੍ਵੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਯੋ॥
ਕਪ ਬੀਰ ਧੀਰ ਸਧੀਰ ਕੇ ਭਟ ਮੰਤ੍ਰ ਬੀਰ ਬਿਚਾਰਕੈ॥
ਅਪਨਾਇ ਸੁਗ੍ਰਿਵ ਕਉ ਚਲੇ ਕਪਿਰਾਜ ਬਾਲ ਸੰਘਾਰ ਕੈ॥ ੩੬੫ ॥

ਉਸ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੇ ਸੁਗਰੀਵ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਕੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਦੇ ਮਸ਼ਵਰੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰਨ, ਅਤੇ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਆਪਣੇ ਬਲ ਸਮੇਤ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਸਹਾਇਕ

ਹੋਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਧੀਰਜਵਾਨ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਨੇ ਵੱਡੇ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਜੋਧੇ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕਪਿਰਾਜ ਬਾਲੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਹਾਇਕ ਬਣਾ ਕੇ ਲੰਕਾ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ॥ ੩੬੫॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, 'ਸੀਤਾ ਖੋਜ ਕਥਨੰ ਬਾਲ ਬਧਹ' ਅਸ਼ਟਮੋ ਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੮॥ ੩੬੫॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ 'ਸੀਤਾ ਖੋਜ ਵਰਣਨ, ਬਾਲੀ ਦਾ ਕਤਲ', ਅੱਠਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੮॥ ੩੬੫॥ ਚਲਦਾ॥

ਨੌਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਹਨੂਮਾਨ ਲੰਕਾ ਭੇਜਣਾ

ਗੀਤਾ ਮਾਲਤੀ ਛੰਦ॥

ਦਲ ਬਾਂਟ ਚਾਰ ਦਿਸਾ ਪਠਜੋ ਹਨਵੰਤ ਲੰਕ ਪਠੈ ਦਏ॥
ਲੈ ਮੁਦ੍ਰਕਾ ਲਖ ਬਾਰਿਧੈ ਜਹੱ ਸੀ ਹੁਤੀ ਤਹ ਜਾਤ ਭੇ॥
ਪੁਰਜਾਰਿ ਅੱਛ ਕੁਮਾਰ ਛੈ ਬਨ ਟਾਰਿਕੈ ਫਿਰ ਆਇਯੋ॥
ਕ੍ਰਿਤ ਚਾਰ ਜੋ ਅਮਰਾਰਿ ਕੋ ਸਭ ਰਾਮ ਤੀਰ ਜਤਾਇਯੋ॥ ੩੬੬॥

ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਦਲ ਵੰਡ ਕੇ ਚੋਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ, ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਮੁੰਦਰੀ ਲਈ, ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਲੰਘ ਕੇ, ਜਿਥੇ ਸੀਤਾ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਲੰਕਾ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਵਣ ਦੇ ਪੁੱਤਰ 'ਅੱਛ ਕੁਮਾਰ' ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਸ਼ੋਕ ਬਾਗ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਕੁਝ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਮੁੜ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਰਾਵਣ ਦੇ ਜੋ ਕਰਤੱਬ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਰਾਮ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਅਰਥਾਤ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੇ ਜੋ ਜੋ ਕੰਮ ਲੰਕਾ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਸਵਿਸਥਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੇ॥ ੩੬੬॥

ਦਲ ਜੋਰ ਕੋਰ ਕਰੋਰ ਲੈ ਬਡ ਘੋਰ ਤੋਰ ਸਭੈ ਚਲੇ॥
ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਲਛਮਨ ਅਉਰ ਸੂਰ ਭਲੇ ਭਲੇ॥

ਜਾਮਵੰਤ ਸੁਖੈਨ ਨੀਲ ਹਨਵੰਤ ਅੰਗਦ ਕੇਸਰੀ॥
ਕਪਿ ਪੂਤ ਜੂਥਪ ਜੂਥ ਲੈ ਉਮਡੇ ਚਹੂੰ ਦਿਸ ਕੈ ਝਰੀ॥ ੩੯੭॥

ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕ੍ਰੋੜ ਫੌਜ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਲਈ, ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਤੇਜ਼ ਚਾਲ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ, ਸੁਗਰੀਵ, ਲੱਛਮਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਸੂਰਮੇ ਸਨ। ਜਾਮਵੰਤ, ਸੁਖੈਨ, ਨੀਲ, ਹਨੂੰਮਾਨ, ਅੰਗਦ ਤੇ ਕੇਸਰੀ ਆਦਿਕ ਸੈਨਾਪਤਿ ਸਨ, ਜੋ ਬਾਂਦਰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਜੱਥੇ ਲੈ ਕੇ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਝੜੀ ਵਾਂਗੂੰ ਚੜ੍ਹੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ॥ ੩੯੭॥

ਪਾਟਿ ਬਾਰਿਧ ਰਾਜ ਕਉ ਕਰਿ ਬਾਟਿ ਲਾਂਘ ਜਬੈ ਗਏ॥
ਦੂਤ ਦਈਤਨ ਕੇ ਹੁਤੇ ਤਬ ਦਉਰ ਰਾਵਨ ਪੈ ਗਏ॥
ਰਨ ਸਾਜ ਬਾਜ ਸਭੈ ਕਰੋ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਮਮ ਮਾਨੀਐ॥
ਗੜ ਲੰਕ ਬੰਕ ਸੰਭਾਰੀਐ ਰਘੁਬੀਰ ਆਗਮ ਜਾਨੀਐ॥ ੩੯੮॥

ਜਦ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਹੋ ਕੇ, ਅਤੇ ਰਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਲੰਘ ਕੇ ਲੰਕਾ ਟਾਪੂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਦੂਤ ਸਨ, ਉਹ ਭਜ ਕੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਏ, ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਜੰਗ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਜ ਬਾਜ ਤਿਆਰ ਕਰੋ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਲੋ ਉਹ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ 'ਲੰਕਾ' ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਕਿਲੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦਲ ਬਲ ਸਮੇਤ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਤੇ ਇਸ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕਿਲੇ ਨੂੰ ਨਾਸ ਨਾ ਕਰ ਦੇਣ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਰੱਖੋ॥ ੩੯੮॥

ਧੂਮ੍ਰ ਅੱਛ ਸੁ ਜਾਂਬਮਾਲ ਬੁਲਾਇ ਵੀਰ ਪਠੈ ਦਏ॥
ਸ਼ੋਰ ਕੋਰ ਕ੍ਰੋਰਕੈ ਜਹਾਂ ਰਾਮ ਥੇ ਤਹਾਂ ਜਾਤ ਭੇ॥
ਰੋਸ ਕੈ ਹਨਵੰਤ ਥਾ ਪਰ ਰੋਪ ਪਾਵ ਪ੍ਰਹਾਰੀਯੰ॥
ਜੂਝਿ ਭੂਮਿ ਗਿਰਜੋ ਬਲੀ ਸੁਰ ਲੋਕ ਮਾਂਝਿ ਬਿਹਾਰੀਯੰ॥ ੩੯੯॥

ਰਾਵਣ ਨੇ ਦੂਤ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਕੇ ਧੂਮਰ ਅੱਛ ਅਤੇ ਜਾਂਬਮਾਲ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ, ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵੱਡੇ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬੇ ਨਾਲ ਕਈ ਕਰੋੜਾਂ ਫੌਜ ਕੱਠੀ ਕਰ ਕੇ ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਉਤਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਹਨੂੰਮਾਨ ਉਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਪੈਰ ਗੱਡ ਕੇ ਮਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਕਰਦੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਦੇਵ ਲੋਕ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ॥ ੩੯੯॥

ਜਾਂਬਮਾਲ ਭਿਰੇ ਕਛੂ ਪੁਨ ਮਾਰਿ ਐਸੇ ਈ ਕੈ ਲਏ॥

ਭਾਜ ਕੀਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਲੰਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਰਾਵਨ ਸੋ ਦਏ॥
ਧੂਮਰਾਛ ਸੁ ਜਾਂਬਮਾਲ ਦੁਹੂੰਨ ਰਾਘਵਜੂ ਹਰੇ॥
ਹੈ ਕਛੂ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਹੀਏ ਸੁਭਮੰਤ੍ਰ ਆਵਤ ਸੋ ਕਰੋ॥੩੭੦॥

ਜਾਂਮਬਾਲ ਕੁਝ ਚਿਰ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ ਲੜਿਆ, ਫਿਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ। ਫੌਜ ਨੇ ਭੱਜ ਕੇ ਲੰਕਾ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਾਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਧੂਮਰ-ਅੱਛ ਅਤੇ ਜਾਂਮਬਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਸਲਾਹ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਆਪ ਉਹੀ ਕਰੋ॥੩੭੦॥

ਪੇਖ ਤੀਰ ਅਕੰਪਨੇ ਦਲ ਸੰਗਿ ਦੈ ਸੁ ਪਠੈ ਦਯੋ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਜੇ ਬਜੰਤ੍ਰ ਨਿਨੱਦ ਸੱਦ ਪੁਰੀ ਭਯੋ॥
ਸੂਰ ਰਾਇ ਆਦਿ ਪ੍ਰਹਸਤ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਿਯੋ॥
ਸੀਅ ਦੇ ਮਿਲੋ ਰਘੁਰਾਜ ਕੋ ਕਸ ਰੋਸ ਰਾਵ ਸੰਭਾਰਿਯੋ॥੩੭੧॥

ਰਾਵਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ 'ਅੰਕਪਨ' ਨਾਮ ਦੇ ਜੋਧੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਫੌਜ ਨਾਲ ਦੇ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਜੰਗ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜੇ। ਲੰਕਾ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਰ ਵਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੱਦ ਹੋਈ। ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਸਤ ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ-ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਓ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਧਾਰ ਰਹੇ ਹੋ?॥੩੭੧॥

ਛਪੱਯ ਛੰਦ॥ ਝਲ ਹਲੰਤ ਤਰਵਾਰ ਬਜਤ ਬਾਜੰਤ੍ਰ ਮਹਾ ਧੁਨ॥
ਖੜ ਹੜੰਤ ਖਹ ਖੋਲ ਧਜਾਨ ਤਜਿ ਪਰਤ ਚਵਧ ਮੁਨ॥
ਇੱਕ ਇੱਕ ਲੈ ਚਲੈ ਇੱਕ ਤਨ ਇੱਕ ਅਰੁੱਝੇ॥
ਅੰਧ ਧੁੰਧ ਪਰ ਗਈ ਹੱਥਿ ਅਰ ਮੁੱਖ ਨ ਸੁੱਝੇ॥
ਸੁਮੁਹੇ ਸੂਰ ਸਾਵੰਤ ਸਭ ਫਉਜ ਰਾਜ ਅੰਗਦ ਸਮਰ॥
ਜੈ ਸੱਦ ਨਿਨੱਦ ਬਿਹੱਦ ਹੁਅ ਧਨੁ ਜੰਪਤ ਸੁਰ ਪੁਰ ਅਮਰ॥੩੭੨॥

ਤਲਵਾਰਾਂ ਝਿਲਮਿਲ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ। ਸੰਜੋਆਂ ਨਾਲ ਟਹਿਕਣ ਤੋਂ ਖੜ ਖੜ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਚਮਕ ਪੈਣ ਕਰ ਕੇ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਛੁਟ ਗਏ ਸਨ। ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਪੂਰੇ ਬਲ ਨਾਲ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਅੰਧ ਧੁੰਧ ਪੈ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰ

ਕੇ ਹੱਥ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਸਦਾ। ਜੋਧੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜੋਧੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਖੜੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਦਾ ਰਾਜਾ 'ਅੰਗਦ' ਸੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਸਾਰੇ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਸੁਰਗ ਵਿਚੋਂ ਦੇਵਤੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ॥ ੩੭੨॥

ਇਤ ਅੰਗਦ ਯੁਵਰਾਜ ਦੁਤੀਆ ਦਿਸ ਬੀਰ ਅਕੰਪਨ॥
ਕਰਤ ਬ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਰ ਧਾਰ ਤਜਤ ਨਹੀਂ ਨੈਕ ਅਯੋਧਨ॥
ਹੱਥ ਬੱਥ ਮਿਲ ਗਈ ਲੁੱਥ ਬਿੱਥਰੀ ਅਹਾੜੰ॥
ਘੁੱਮੇ ਘਾਇ ਅਘਾਇ ਬੀਰ ਬੰਕੜੇ ਬਬਾੜੰ॥
ਪਿੱਖਤ ਬੈਠ ਬਿਬਾਣ ਬਰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਜੰਪਤ ਅਮਰ॥
ਭਵ ਭੂਤ ਭਵਿਖ੍ਯ ਭਵਾਨ ਮੋ ਅਬ ਲਗ ਲਖਯੋ ਨ ਅਸ ਸਮਰ॥ ੩੭੩॥

ਇਧਰੋਂ ਕਿਸਕਿੰਧਾ ਰਾਜ ਦਾ ਵਲੀ ਅਹਿਦ 'ਅੰਗਦ' ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਪਾਸਿਓਂ 'ਅਕੰਪਨ' ਸੂਰਮਾ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮੋਹਲੇਧਾਰ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਛੱਡਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਵਖੀ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ। ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੋਥਾਂ ਖਿਲਰ ਗਈਆਂ। ਘਾਇਲ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਘੇਰਨੀਆਂ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਘਾਵਾਂ ਰਹਿਤ ਸੁੰਦਰ ਜਵਾਨ ਲਲਕਰਾਰਦੇ ਸਨ। ਦੇਵਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬਿਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਧੰਨ ਧੰਨ ਜਪਦੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਕਦੇ ਅਜਿਹਾ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਗੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਜੰਗ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅੱਜ ਤਕ ਅਸਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ॥ ੩੭੩॥

ਕਹੂੰ ਮੁੰਡ ਪਿਖੀਅਹ ਕਹੂੰ ਭਕ ਰੁੰਡ ਪਰੇ ਧਰ॥
ਕਿਤਹੀ ਜਾਂਘ ਤਰਫੰਤ ਕਹੂੰ ਉਛਰੰਤ ਸੁ ਛਬ ਕਰ॥
ਭਰਤ ਪੱਤ੍ਰ ਖੇਚਰੀ ਕਹੂੰ ਚਾਵੰਡ ਚਿਕਾਰੈਂ॥
ਕਿਲਕਤ ਕਤਹ ਮਸਾਨ ਕਹੂੰ ਭੈਰਵ ਭਭਕਾਰੈਂ॥
ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਜੈ ਕਪਿ ਕੀ ਭਈ ਹਣਯੋ ਅਸੁਰ ਰਾਵਣ ਤਣਾ॥
ਭੈ ਦੱਗ ਅਦੱਗ ਭੱਗੇ ਹਠੀ ਗਹਿ ਗਹਿ ਕਰ ਦਾਂਤਨ ਤ੍ਰਿਣਾ॥ ੩੭੪॥

ਕਿਤੇ ਸਿਰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਏ ਧੜ ਭੱਕ ਭੱਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਲੱਤ ਤੜਫਦੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸੁੰਦਰ ਛਬ ਵਾਲਾ ਹੱਥ ਉੱਛਲਦਾ

ਸੀ। ਕਿਤੇ ਜੋਗਨੀਆਂ ਲਹੂ ਦਾ ਖੱਪਰ ਭਰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਚੁੜੇਲਾਂ ਚੀਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਮਸਾਨ ਕਿਲਕਾਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਬਾਂਦਰ ਅੰਗਦ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ, ਅਤੇ ਰਾਵਣ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਦੈਂਤ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਦਾਗੀ ਅਤੇ ਬੇਦਾਗੀ ਰਹੇ ਸੂਰਮੇ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਘਾਹ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੩੭੪॥

ਉਤੈ ਦੂਤ ਰਾਵਣੈ ਜਾਇ ਹਤ ਬੀਰ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਇਤ ਕਪਿਪਤ ਅਰੁ ਰਾਮਦੂਤ ਅੰਗਦਹਿ ਪਠਾਯੋ॥
ਕਹੀ ਕੱਥ ਤਿਹ ਸੱਥ ਗੱਥ ਕਰਿ ਤੱਥ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਮਿਲਹੁ ਦੇਹੁ ਜਾਨਕੀ ਕਾਲ ਨਾਤਰ ਤੁਹਿ ਆਯੋ॥
ਪਗ ਭੇਟ ਚਲਤ ਭਯੋ ਬਾਲ ਸੁਤ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪਾਨ ਰਘੁਬਰ ਧਰੇ॥
ਭਰ ਅੰਕ ਪੁਲਕ ਤਨ ਪੌਸਿਯੋ ਭਾਂਤ ਅਨਿਕ ਆਸਿਖ ਕਰੇ॥ ੩੭੫॥

ਉਧਰ ਦੂਤ ਨੇ ਜਾਕੇ ਰਾਵਨ ਨੂੰ 'ਅਕੰਪਨ ਬੀਰ' ਦਾ ਮਰਨਾ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਧਰ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਅਤੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਅੰਗਦ ਨੂੰ ਦੂਤ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਕੇ ਕਹੀ, ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਸੰਧੀ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ, ਪਰ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿਓ ਕਿ 'ਸੀਤਾ ਦੇ ਕੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪਓ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਕਾਲ ਆਇਆ ਹੈ।' ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਲੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅੰਗਦ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸ ਕੇ ਤੁਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪਿੱਠ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਧਰਿਆ, ਭਾਵ ਥਾਪੀ ਦਿੱਤੀ, ਅਤੇ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅੰਗਦ ਦਾ ਤਨ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਰੋਮਾਂਚ ਹੋ ਕੇ ਪਸੀਜ ਗਿਆ॥ ੩੭੫॥

ਪ੍ਰਤਿ ਉੱਤਰ ਸੰਬਾਦ॥

ਦੇਹ ਸੀਆ ਦਸਕੰਧ ਛਾਹਿ ਨਹੀਂ ਦੇਖਨ ਪੈਹੋ॥
ਲੰਕ ਛੀਨ ਲੀਜੀਐ ਲੰਕ ਲਖਿ ਜੀਤ ਨ ਜੈਹੋ॥
ਕ੍ਰੁੱਧ ਬਿਖੈ ਜਿਨ ਘੋਰੁ ਪਿੱਖ ਕਸ ਜੁੱਧੁ ਮਚੈ ਹੈ॥
ਰਾਮ ਸਹਿਤ ਕਪਿ ਕਟਕ ਆਜ ਮ੍ਰਿਗ ਸਜਾਰ ਖਵੈ ਹੈ॥
ਜਿਨ ਕਰ ਸੁ ਗਰਬੁ ਸੁਣ ਮੂੜ ਮਤ ਗਰਬ ਗਵਾਇ ਘਨੇਰ ਘਰ॥
ਬਸ ਕਰੇ ਸਰਬ ਘਰ ਗਰਬ ਹਮ ਏ ਕਿਨ ਮਹਿ ਦ੍ਵੈ ਦੀਨ ਨਰ॥ ੩੭੬॥

ਅੰਗਦ ਨੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਵਣ ਸੀਤਾ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦੇਹੁ ਪਰ ਰਾਵਣ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਸੀਤਾ ਦਾ ਉਹ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਵੀ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਅੰਗਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਲੰਕਾ ਖੋਹ ਲਈ ਜਾਏਗੀ। ਰਾਵਣ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਲੰਕਾ ਕੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੱਖਾਂ ਲੰਕਾ ਜਿੱਤ ਲਿਜਾਓ, ਪਰ ਸੀਤਾ ਤਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ। ਅੰਗਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕ੍ਰੋਧ ਰੂਪ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇ ਪਰ ਰਾਵਣ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਵੇਖਾਂਗਾ, ਕੈਸਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਰਾਮ ਦੇ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਮ੍ਰਿਗ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਖਾਵਾਂਗਾ। ਅੰਗਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਮੂੜ ਮਤਿ ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰ, ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ, ਇਸ ਹੰਕਾਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਘਰ ਗਵਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਰਾਵਣ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗਰਬ ਦੇ ਘਰ (ਮਹਾਂ ਹੰਕਾਰੀ) ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਗਰਬ ਹੈ। ਇਹ ਦੋ ਕੰਗਲੇ ਮਨੁੱਖ ਰਾਮ ਤੇ ਲੱਛਮਣ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਕਿਸ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਨ॥ ੩੭੬॥

ਰਾਵਨ ਬਾਚ ਅੰਗਦ ਸੋਂ॥

ਅਗਨ ਪਾਕ ਕਹ ਕਰੈ ਪਵਨ ਮੁਰ ਬਾਰ ਬੁਹਾਰੈ॥
ਚਵਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਧਰੈ ਸੂਰ ਛਤ੍ਰਹਿ ਸਿਰ ਧਾਰੈ॥
ਮਦ ਲਛਮੀ ਪਿਆਵੰਤ ਬੇਦ ਮੁਖ ਬ੍ਰਹਮ ਉਚਾਰਤ॥
ਬਰਨ ਬਾਰ ਨਿਤ ਭਰੇ ਔਰ ਕੁਲਦੇਵ ਜੁਹਾਰਤ॥
ਨਿਜ ਕਹਿਤ ਸੁ ਬਲ ਦਾਨਵ ਪ੍ਰਬਲ ਦੇਤ ਧਨੁਦਿ ਜਛ ਮੋਹਿ ਕਰ॥
ਵੇ ਜੁੱਧ ਜੀਤ ਤੇ ਜਾਂਹਿਗੇ ਕਹਾਂ ਦੋਇ ਤੇ ਦੀਨ ਨਰ॥ ੩੭੭॥

ਰਾਵਣ ਨੇ ਇਉਂ ਅੰਗਦ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਵੇਖ ! ਮੈਂ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਗਰਬ ਦੇ ਘਰ ਵੱਸ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਗਨਿ ਦੇਵਤਾ ਮੇਰੇ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੌਣ ਦੇਵਤਾ ਮੇਰੇ ਦਰਵਾਜੇ ਤੇ ਝਾੜੂ ਫੇਰਦਾ ਹੈ। ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੋਰ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਝੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਲਛਮੀ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਵਰਨ ਦੇਵਤਾ ਮੇਰੇ ਘਰ ਨਿਤ ਪਾਣੀ ਭਰਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਮੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬਲਵਾਨ ਦੈਂਤ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਬਲ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਕੁਬੇਰ ਤੇ ਜੱਛ ਮੈਨੂੰ 'ਕੱਰ' (ਟੈਕੱਸ) ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਐਸੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਕੀ ਉਹ ਦੋ ਕੰਗਲੇ ਮਨੁੱਖ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਣਗੇ॥ ੩੭੭॥

ਕਹਿ ਹਾਰਜੋ ਕਪਿ ਕੋਟਿ ਦਈਤ ਪਤਿ ਏਕ ਨਾ ਮਾਨੀ॥

ਉਠਤ ਪਾਵ ਰੁਪਿਯੋ ਸਭਾ ਮਧਿ ਸੋ ਅਭਿਮਾਨੀ॥
ਥਕੇ ਸਕਲ ਅਸੁਰਾਰ ਪਾਵ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਉਚੱਕਯੋ॥
ਗਿਰੇ ਧਰਨ ਮੁਰਛਾਇੰ ਬਿਮਨ ਦਾਨਵ ਦਲ ਥੱਕਯੋ॥
ਲੈ ਚਲਯੋ ਬਭੀਛਨ ਭ੍ਰਾਤ ਇਹ ਬਾਲ ਪੁਤ੍ਰ ਧੂਸਰ ਬਰਨ॥
ਭਟ ਹਟਕ ਬਿਕਟ ਤਿਹ ਨਾਸ ਕੇ ਚਲਿ ਆਯੋ ਜਿਤ ਰਾਮ ਰਨ॥ ੩੭੮॥

ਅਗੰਦ ਕਰੋੜਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਥੱਕ ਗਿਆ, ਪਰ ਰਾਵਣ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਇੱਕ ਗੱਲ ਵੀ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਅਭਿਮਾਨੀ (ਅੰਗਦ) ਨੇ ਰਾਵਣ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪੈਰ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੇ ਰਾਵਣ! ਜੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਪੈਰ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਪੁੱਟ ਸਕਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਣ ਲਵਾਂਗਾ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿਤ ਜਾਓਗੇ, ਅਤੇ ਜੇ ਪੈਰ ਨਾ ਪੁਟਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕੋਗੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਰਾਵਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਗਦ ਦਾ ਪੈਰ ਪੁੱਟਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਂਦੇ ਥੱਕ ਗਏ, ਪਰ ਅੰਗਦ ਦਾ ਪੈਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਨਾ ਪੁੱਟਿਆ ਗਿਆ। ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਥੱਕ ਕੇ ਟੁੱਟੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਧੂੰਏਂ ਜਿਹੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਬਾਲੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ (ਅੰਗਦ) ਉਸ ਰਾਵਣ ਦੇ ਭ੍ਰਾਤਾ ਭਬੀਛਣ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉਸ ਰਾਵਣ ਦੇ ਨਾਸ ਵਿਚਲੀ ਕਠਨ, ਰੁਕਾਵਟ ਰੂਪ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਉਥੇ ਚਲਾ ਆਇਆ, ਜਿਥੇ ਰਾਮ ਜੀ ਰਣ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭਦੇ ਸਨ॥ ੩੭੮॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਸਾਮ, ਦਾਮ , ਭੇਤ ਤੇ ਦੰਡ, ਇਹ ਚਾਰ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅੰਗ ਹਨ। ਵਕੀਲ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਿਧ ਕਰੇ। ਜੇ ਇਥੋਂ ਟੱਪ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅੰਤ ਚੌਥਾ ਫਿਰ ਦੰਡ ਵਰਤਣਾ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅੰਗਦ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ 'ਸ਼ਾਮ' ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਵਰਤਕੇ, ਰਾਵਣ ਕੋਲ ਜਾਣਾ, ਉਸ ਨਾਲ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਰਮ ਨਰਮ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਏਹੀ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਸੀਤਾ ਮੋੜ ਦੇਹੁ ਤਾਂ ਕਿ ਜੰਗ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਜਦ ਅੰਗਦ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਰਾਵਣ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪੈਰ ਜਮਾ ਦਿੱਤਾ, ਤੇ ਆਖਿਆ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਪੈਰ ਪੁੱਟ ਲਵੋਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਣਾਂਗਾ, ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਓਗੇ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਦੂਤ ਦਾ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕ ਸਕਦੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਆਸ ਕਿਵੇਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ? ਰਾਵਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਦਾ ਪੈਰ ਪੁਟੋ। ਸੂਰਮੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ, ਅਤੇ ਗਸ਼ਾਂ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੇਟ ਗਏ, ਪਰ ਪੈਰ ਨਾ ਪੁਟਿਆ ਗਿਆ।

ਅੰਤ ਨੂੰ ਰਾਵਣ ਆਪ ਪੈਰ ਪੁੱਟਣ ਲਈ ਉਠਿਆ। ਅੰਗਦ ਨੇ ਸਮਝ ਲਿਆ, ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਪੈਰ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁੱਟ ਲਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਪੁੱਜਦੇ ਹੀ ਪੈਰ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਹਟਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਰਾਜਨ! ਮੇਰੇ ਚਰਨੀਂ ਹੱਥ ਨਾ ਲਾਓ, ਜੇ ਮਾਫੀ ਚਾਹੁੰਦੇ

ਹੋ, ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਜਾਉ, ਓਹੀ ਮਾਫੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਵਣ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਤੇ ਆਣ ਬੈਠਾ।

ਹੁਣ ਅੰਗਦ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਸਾਮ ਦਾਮ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੌਰਿਆ, ਦੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੈਰੀ ਦੇ ਘਰ ਫੁੱਟ ਪੈ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਹੀ ਜਿੱਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਬੀਖਣ ਨੂੰ ਰਾਵਣ ਨਾਲੋਂ ਪਾੜ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਇਆ। ਇਹ ਭਬੀਖਣ ਹੀ ਰਾਵਣ ਦੀ ਕਠਿਨ ਰੁਕਾਵਟ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਦਿਆਂ, ਹੁਣ ਰਾਵਣ ਦਾ ਜਿੱਤਣਾ, ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਲੋਕੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-'ਘਰ ਪਾੜ ਕੇ ਦਹਸਿਰ ਮਾਰਿਆ, ਘਰ ਦੇ ਭੇਤੀ ਲੰਕਾ ਢਾਹੀ ਆਦਿਕ ਕਹਾਵਤਾਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਗਦ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵਕੀਲੀ ਦਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਕਹਿ ਬੁਲਯੋ ਲੰਕੇਸ਼ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਭ ਰਾਜੀਵ ਲੋਚਨ॥
ਕੁਟਲ ਅਲਕ ਮੁਖ ਛਕੇ ਸਕਲ ਸੰਤਾਨ ਦੁਖ ਮੋਚਨ॥
ਕੁਪੈ ਸਰਬ ਕਪਿਰਾਜ ਬਿਜੈ ਪਹਲੀ ਰਣ ਚੱਖੀ॥
ਫਿਰੈ ਲੰਕ ਗੜਿ ਘੇਰਿ ਦਿਸਾ ਦੱਛਣੀ ਪਰੱਖੀ॥
ਪ੍ਰਭ ਕਰੈ ਬਭੀਛਨ ਲੰਕਪਤਿ ਸੁਣੀ ਬਾਤਿ ਰਾਵਣ ਘਰਣਿ॥
ਸੁੱਧਿ ਸੱਤ ਤੌਬ ਬਿਸਰਤ ਭਈ ਗਿਰੀ ਧਰਣ ਪਰ ਹੁਐ ਬਿਮਣ॥੩੭੯॥

ਕੌਲ ਫੁੱਲਾਂ ਵਰਗੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਭਬੀਖਨ ਨੂੰ 'ਲੰਕੇਸ' ਨਾਮ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ। ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖ ਤੇ ਕੁਟਲ ਟੇਢੀਆਂ ਜ਼ੁਲਫਾਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਕਪਿ ਸੈਨਾਪਤੀ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਏ, ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਜੰਗ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਫ਼ਤਹਿ ਪਾਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਲੰਕਾ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪਰਖਿਆ। ਇਹ ਗੱਲ ਰਾਵਣ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ (ਮੰਦੋਦਰੀ) ਨੇ ਸੁਣ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਭਬੀਖਣ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਦਾ ਸਵਾਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸੱਤੇ ਸੁਧਾਂ ਭੁੱਲ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਦਾਸ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ॥੩੭੯॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਜਦ ਅੰਗਦ ਭਬੀਖਣ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਕਿਹਾ-ਆਓ, ਲੰਕੇਸ! ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਈ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਲੰਕਾ ਫ਼ਤਹਿ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਭਬੀਖਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਰਾਵਣ ਹੁਣੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਆਪ ਭਬੀਖਣ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੰਕੇਸ਼' ਬਣਾ ਸਕੋਗੇ? ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਤਾਂ ਭਬੀਖਨ ਹੀ ਕਰੇਗਾ, ਪਰ ਜੇ ਰਾਵਣ ਹੁਣ ਵੀ ਚਰਨੀਂ ਆ ਕੇ ਮਾਫੀ ਮੰਗ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਯੁਧਿਆ ਦਾ ਰਾਜ ਦੇ ਕੇ, ਆਪ ਸਾਰੀ ਉਮਰਾ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਾਂਗਾ, ਪਰ ਭਬੀਖਨ ਨੂੰ 'ਲੰਕੇਸ਼' ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਾਵਾਂਗਾ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰਾਮ ਜੀ

ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਭਬੀਖਣ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤਿਲਕ ਵੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ।

ਜਦ ਅੰਗਦ ਭਬੀਖਣ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਆਇਆ, ਅਤੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਲੰਕੇਸ਼' ਪਦ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬਿਠਾ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਆਦਿਕ ਬਾਂਦਰ ਸੈਨਾਪਤੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਨਾਰਾਜ ਹੋਏ, ਕਿ ਵੈਰੀ ਦੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਾਲ ਲੈ ਆਉਣਾ, ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਉਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਸਥਾਨ ਤੇ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ: ਇਹ ਵੀ ਨੀਤੀ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਾਂਦਰ ਸੈਨਾਪਤੀ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋਏ। ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਚ ਕੀਤੀ, ਇਹ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਜੰਗ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਫ਼ਤਹਿ ਹੋਈ ਹੈ।

ਏਧਰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਰਾਵਣ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪੁੱਜ ਗਈ, ਕਿ ਰਾਵਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਦੇ ਬਦਲੇ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਰਾ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਿਠਾਇਆ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਤਿਲਕ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮੰਦੋਦਰੀ ਗਸ਼ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ।

ਮਦੋਦਰੀ ਬਾਚ॥ ਉਟੰਙਣ ਛੰਦ॥

ਸੂਰਬੀਰਾ ਸਜੇ ਘੋਰ ਬਾਜੇ ਬਜੇ ਭਾਜ ਕੰਤਾ ਸੁਣੇ ਰਾਮ ਆਏ॥
ਬਾਲ ਮਾਰਜੋ ਬਲੀ ਸਿੰਧ ਪਾਟਜੋ ਜਿਨੈ ਤਾਹਿ ਸੋ ਬੈਰਿ ਕੈਸੇ ਰਚਾਏ॥
ਬਜਾਧ ਜੀਤਜੋ ਜਿਨੈ ਜੰਭ ਮਾਰਜੋ ਉਨੈ ਰਾਮ ਅਉਤਾਰ ਸੋਈ ਸੁਹਾਏ॥
ਦੇ ਮਿਲੋ ਜਾਨਕੀ ਬਾਤ ਹੈ ਸਿਆਨ ਕੀ ਚਾਮ ਕੇ ਦਾਮ ਕਾਹੇ ਚਲਾਏ॥ ੩੯੦॥

ਮੰਦੋਦਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਕਿ ਹੇ ਪਤੀ! ਸੂਰਬੀਰ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਡਰੌਣੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਰਾਮ ਜੀ ਆਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਲੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਵੈਰ ਤੁਸਾਂ ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ? ਜਿਸ ਨੇ 'ਬਿਰਾਧ' ਨੂੰ ਜਿਤਿਆ ਹੈ ਉਸੇ ਨੇ 'ਜੰਭ' ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਉਹੀ ਸੋਭਾ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸੀਤਾ ਦੇ ਕੇ ਮਿਲ ਪਵੋ, ਇਹੀ ਗੱਲ ਸਿਆਣਪ ਦੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਚੰਮ ਦੇ ਦਾਮ ਕਿਉਂ ਚਲਾਏ ਹਨ" ॥ ੩੯੦॥

ਰਾਵਣ ਬਾਚ॥ ਬਜੂਹ ਸੈਨਾ ਸਜੋ ਘੋਰ ਬਾਜੇ ਬਜੋ ਕੋਟਿ ਜੋਧਾ ਗਜੋ ਆਨ ਨੇਰੇ॥
ਸਾਜ ਸੰਜੋਅ ਸੰਬੂਹ ਸੈਨਾ ਸਭੈ ਆਜ ਮਾਰੋ ਤਰੈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤੇਰੇ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਜੀਤੋ ਕਰੋ ਜੱਛ ਰੀਤੋ ਧਨੰ ਨਾਰਿ ਸੀਤਾ ਬਰੰ ਜੀਤ ਜੁੱਧੰ॥

ਸੁਰਗ ਪਾਤਾਲ ਆਕਾਸ਼ ਜੁਆਲਾ ਜਰੈ ਬਾਚਿ ਹੈ ਰਾਮ ਕਾ ਮੋਰ ਕ੍ਰੁੱਧੰ॥ ੩੯੧॥

ਫਿਰ ਰਾਵਣ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਸੈਨਾ ਦਾ ਵਯੂਹ ਬਣਾਵਾਂਗਾ, ਭਿਆਨਕ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣਗੇ, ਕ੍ਰੁੱਤਾਂ ਜੋਧੇ ਨੇੜੇ ਆਣ ਕੇ ਗੱਜਣਗੇ। ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਸਣੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਜੋਆਂ ਸਜਾ ਕੇ, ਤੇਰੀ ਨਿਗਾਹ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਮੈਂ ਅੱਜ ਹੀ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰਾਂਗਾ। ਵੇਖ! ਜਿਵੇਂ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੱਛਾਂ ਨੂੰ ਧਨ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਫ਼ਤਹਿ ਪਾ ਕੇ, ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਪਰਨਾ ਲਵਾਂਗਾ। ਮੇਰੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸੁਰਗ, ਪਤਾਲ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਸੜੇਗਾ ਤਾਂ ਕੀ ਉਸ ਅੱਗ ਤੋਂ ਰਾਮ ਬਚ ਜਾਏਗਾ" ? ॥ ੩੯੧॥

ਮਦੋਦਰੀ ਬਾਚ॥ ਤਾਰਕਾ ਜਾਤ ਹੀ ਘਾਤ ਕੀਨੀ ਜਿਨੈ ਅਉਰ ਸੁਬਾਹ ਮਾਰੀਚ ਮਾਰੇ॥
ਬਜਾਧ ਬੱਧਜੋ ਖਰੰ ਦੂਖਣੰ ਖੇਤ ਕੈ ਏਕ ਹੀ ਬਾਣ ਸੋਂ ਬਾਲ ਮਾਰੇ॥
ਧੂਮ੍ਰ ਅੱਛਾਦ ਅਉ ਜਾਂਬੁ ਮਾਲੀ ਬਲੀ ਪ੍ਰਾਣ ਹੀਣੰ ਕਰਜੋ ਜੁੱਧ ਜੈ ਕੈ॥
ਮਾਰਿਹੈਂ ਤੋਹਿ ਯੋਂ ਸਜਾਰ ਕੇ ਸਿੰਘ ਜਜੋ ਲੇਹਿਗੇ ਲੰਕ ਕੋ ਡੰਕ ਦੈਕੈ॥ ੩੯੨॥

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਮੰਦੋਦਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਤਾੜਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਸੁਬਾਹੂ ਤੇ ਮਰੀਚ ਮਾਰੇ ਸਨ। 'ਬਿਰਾਧ' ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, 'ਖਰ' ਤੇ 'ਦੂਖਣ' ਨੂੰ ਰਣ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਬਾਲੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। 'ਧੂਮ੍ਰ ਅੱਛ' 'ਜਾਂਬਮਾਲੀ' ਅਤੇ 'ਅਕੰਪਨ ਬਲਾ' ਨੂੰ ਜੁਧ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣਾ ਤੋਂ ਹੀਣੇ (ਮੁਰਦੇ) ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਗਿੱਦੜ ਮਾਰਨ ਵਾਂਗੂੰ ਓਹੀ ਰਾਮ ਜੀ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰਨਗੇ, ਅਤੇ ਧੌਂਸਾ ਵਜਾ ਕੇ ਲੰਕਾ ਨੂੰ ਫ਼ਤਹਿ ਕਰ ਲੈਣਗੇ॥ ੩੯੨॥

ਰਾਵਣ ਬਾਚ॥ ਚਉਰ ਚੰਦ੍ਰੰ ਕਰੰ ਛੱਤ੍ਰ ਸੂਰੰ ਧਰੰ ਬੇਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰਰੰ ਦੁਆਰ ਮੇਰੇ॥
ਪਾਕ ਪਾਵਕ ਕਰੰ ਨੀਰ ਬਰਣੰ ਭਰੰ ਜੱਛ ਬਿੱਦਿਆ ਧਰੰ ਕੀਨ ਚੇਰੇ॥
ਅਰਬ ਖਰਬੰ ਪੁਰੰ ਚਰਬ ਸਰਬੰ ਕਰੇ ਦੇਖੁ ਕੈਸੇ ਕਰੌ ਬੀਰ ਖੇਤੰ॥
ਚਿੰਕ ਹੈ ਚਾਵਡਾ ਫਿੰਕ ਹੈ ਫਿੱਕਰੀ ਨਾਚ ਹੈ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਪ੍ਰੇਤੰ॥ ੩੯੩॥

ਰਾਵਣ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚੌਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਛੱਤ੍ਰ ਝੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਮੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਖੜਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਅਗਨਿ ਦੇਵਤਾ ਰਸੋਈ ਪਕਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਵਰਣ ਦੇਵਤਾ ਪਾਣੀ ਭਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੱਛ ਤੇ ਵਿਦਿਆਧਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਲਾਮ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਚੱਬ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਵੇਖੇਂਗੀ, ਜੋ ਮੈਂ ਕੈਸਾ ਬੀਰ ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਚੁੜੇਲਾਂ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਨਗੀਆਂ, ਗਿੱਦੜੀਆਂ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰਨਗੀਆਂ, ਅਤੇ ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ ਬੈਤਾਲ ਨੱਚਣਗੇ"॥ ੩੯੩॥

ਮਦੋਂਦਰੀ ਬਾਚ॥ ਤਾਸ ਨੇਜੇ ਢੁਲੈ ਘੋਰ ਬਾਜੇ ਬਜੈ ਰਾਮ ਲੀਨੇ ਦਲੈ ਆਨ ਢੂਕੇ॥
ਬਾਨਰੀ ਪੂਤ ਚਿੰਕਾਰ ਅਪਾਰੰ ਕਰੰ ਮਾਰ ਮਾਰੰ ਚਹੂੰ ਓਰ ਕੂਕੇ॥
ਭੀਮ ਭੇਰੀ ਬਜੈ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਗਜੈ ਬਾਨ ਚਾਪੈ ਚਲੈ ਨਾਹਿ ਜਉਲੌ॥
ਬਾਤ ਕੋ ਮਾਨੀਐ ਘਾਤ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ਰਾਵਰੀ ਦੇਹ ਕੀ ਸਾਂਤ ਤਉ ਲੌ॥੩੮੪॥

ਮੰਦੋਦਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਡਰੌਣੇ ਨੇਜੇ ਝੂਲਦੇ ਹਨ, ਭੀਖਣ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਮ ਜੀ ਦਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਲੰਕਾ ਕਿਲੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਣ ਢੁੱਕੇ ਹਨ। ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਬਾਂਦਰੀਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ: ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਦੀਆਂ ਕੂਕਾਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ: ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੋਧੇ ਲਲਕਾਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਦ ਤਕ ਧਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦੇ। ਤਦ ਤਕ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਦੇਹ ਦੀ ਸੁੱਖ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੌ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਵੋ"॥੩੮੪॥

ਘਾਟ ਘਾਟੈ ਰੁਕੌ ਬਾਟਬਾਟੈ ਤੁਪੋ ਐਂਠ ਬੈਠੇ ਕਹਾ ਰਾਮ ਆਏ॥
ਖੋਰ ਹਰਾਮ ਹਰੀਫ ਕੀ ਆਂਖ ਤੈ ਚਾਮ ਕੇ ਜਾਤ ਕੈਸੇ ਚਲਾਏ॥
ਹੋਇਗੋ ਖੁਆਰ ਬਿਸੀਆਰ ਖਾਨਾ ਤੁਰਾ ਬਾਨਰੀ ਪੂਤ ਜਉ ਲੌ ਨ ਗਜਿ ਹੈਂ॥
ਲੰਕ ਕੋ ਛਾਡਿ ਕੈ ਕੋਟਿ ਕੋ ਫਾਂਧ ਕੈ ਅਸੁਰੀ ਪੂਤ ਲੈ ਘਾਸਿ ਭਜਿ ਹੈਂ॥੩੮੫॥

ਸਾਰਿਆਂ ਘਾਟਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲੌ, ਸਾਰੇ ਰਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਲੌ, ਘਰ ਵਿਚ ਕੀ ਆਕੜ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹੋ? ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਮ ਜੀ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਹੇ ਹਰਾਮ ਖੋਰ! ਵੈਰੀ ਦੀ ਅੱਖ ਹੇਠਾਂ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ? ਭਾਵ ਵੈਰੀ ਸਿਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਵੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਤੇਰਾ ਘਰ ਬਹੁਤ ਖੁਆਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਬਾਂਦਰਾਂ ਨੇ ਰੌਲਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ, ਤਦ ਤਕ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਾਵਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਦੋਂ ਲੰਕਾ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ, ਤੇਰੇ ਕਿਲੇ ਨੂੰ ਟੱਪਕੇ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਰਾਖਸ਼ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਘਾਹ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ॥੩੮੫॥

ਰਾਵਣ ਬਾਚ॥ ਬਾਵਰੀ ਰਾਂਡ ਕਿਆ ਭਾਂਤ ਬਾਤੈ ਬਕੈ ਰੰਕ ਸੇ ਰਾਮ ਕਾ ਛੋਡ ਰਾਸਾ॥
ਕਾਢਹੋ ਬਾਸਿ ਦੈ ਬਾਨ ਬਾਜੀਗਰੀ ਦੇਖਿਹੋ ਆਜ ਤਾ ਕੋ ਤਮਾਸਾ॥
ਬੀਸ ਬਾਹੇ ਧਰੰ ਸੀਸ ਦਸਜੰ ਸਿਰੰ ਸੈਣ ਸੰਬੂਹ ਹੈ ਸੰਗਿ ਮੇਰੇ॥
ਭਾਜ ਜੈਹੈ ਕਹਾਂ ਬਾਟਿ ਪੈਹੈਂ ਊਹਾਂ ਮਾਰਿਹੋ ਬਾਜ ਜੈਸੇ ਬਟੇਰੇ॥੩੮੬॥

ਹੇ ਬਾਵਲੀ ਤੀਵੀਂ! ਕੀ ਭੰਡ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਲਾਂ ਬਕਦੀ ਹੈਂ, ਕੰਗਲੇ ਜੇਹੇ ਰਾਮ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਛੱਡ ਦੇਵੋ। ਜੋ ਇੰਦ੍ਰ ਜਾਲ ਦੀ ਖੇਡ ਬਣਾਕੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਭੂਤ ਨੂੰ ਧੂਪ ਦੇ ਕੇ ਕੱਢਾਂਗਾ ਅਤੇ

ਅੱਜ ਉਸਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਾਂਗਾ। ਵੀਹ ਮੇਰੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਹਨ, ਦਸ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਕਿਥੇ ਭੱਜਕੇ ਜਾਣਗੇ, ਉਥੇ ਰਾਹ ਕਿਥੋਂ ਲੱਭਨਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਬਟੇਰੇ ਨੂੰ ਬਾਜ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਰਾਮ ਨੂੰ ਮਾਰਾਂਗਾ॥ ੩੯੬॥

ਏਕ ਏਕੰ ਹਿਰੈਂ ਝੂਮ ਝੂਮੰ ਮਰੈਂ ਆਪੁ ਆਪੰ ਗਿਰੈਂ ਹਾਕੁ ਮਾਰੇ॥
ਲਾਗ ਜੈਹੌਂਉ ਤਹਾਂ ਭਾਜ ਜੈਹੈ ਜਹਾਂ ਫੂਲ ਜੈਹੈ ਕਹਾਂ ਤੇ ਉਬਾਰੇ॥
ਸਾਜ ਬਾਜੇ ਸਭੈ ਆਜ ਲੈਹੌਂਉ ਤਿਨੈ ਰਾਜ ਕੈਸੋ ਕਰੈ ਕਾਜ ਮੋਸੋ॥
ਬਾਨਰੈਂ ਛੈ ਕਰੋ ਰਾਮ ਲੱਛੈ ਹਰੋ ਜੀਤ ਹੌ ਹੋਡ ਤਉ ਤਾਨ ਤੋਸੋ॥੩੯੭॥

ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਦੇ ਹੀ ਇਕ ਨੂੰ ਇਕ ਵੇਖੇਗਾ, ਝੂਮ ਝੂਮਕੇ ਮਰਨਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਡਿੱਗਣਗੇ। ਜਿਥੇ ਭੱਜਕੇ ਜਾਣਗੇ, ਉਥੇ ਹੀ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਬੜ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਫੁੱਲ ਜੇਹਿਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਾਉ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਰਾਮ ਲੱਛਮਣ ਫੁੱਲ ਵਰਗੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਬੱਚ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੇ। ਸਾਰੇ ਵਾਜੇ ਸਜਾਕੇ, ਮੈਂ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਵਾਂਗਾ। ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਕੋਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ ? ਬਾਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਾਂਗਾ, ਰਾਮ ਤੇ ਲੱਛਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਾਂਗਾ। ਤਦ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਆਣਕੇ ਸ਼ਰਤ ਜਿੱਤਾਂਗਾ॥ ੩੯੭॥

ਕੋਟਿ ਬਾਤੈ ਗੁਨੀ ਏਕ ਕੈ ਨਾ ਸੁਨੀ ਕੋਪਿ ਮੁੰਡੀ ਧੁਨੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੱਠੈ॥
ਏਕ ਨਾਰਾਂਤ ਦੇਵਾਂਤ ਦੂਜੋ ਬਲੀ ਭੂਮ ਕੰਪੀ ਰਣੰਬੀਰ ਉੱਠੈ॥
ਸਾਰ ਭਾਰੰ ਪਰੇ ਧਾਰਧਾਰੰ ਬਜੀ ਕ੍ਰੋਹਕੈ ਲੋਹ ਕੀ ਛਿੱਟ ਛੂਟੈਂ॥
ਰੁੰਡ ਧੁਕਧੁਕ ਪਰੈ ਘਾਇ ਭਕਭਕ ਕਰੈਂ ਬਿੱਥਰੀ ਜੁੱਥ ਸੋ ਲੁੱਥ ਲੁਟੈਂ॥੩੯੮॥

ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਗੱਲਾਂ ਮੰਦੋਦਰੀ ਨੇ ਸੋਚੀਆਂ, ਪਰ ਰਾਵਣ ਨੇ ਇਕ ਵੀ ਨਾ ਸੁਣੀ, ਸਗੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਸਿਰ ਫੇਰਿਆ, ਅਤੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਦਾ ਨਾਂ 'ਨਰਾਂਤ' ਤੇ ਦੂਜਾ 'ਦੇਵਾਂਤ' ਸੀ, ਜਦੋਂ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਲਈ ਉਠੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਗਈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰੇ ਭਾਰੇ ਖੜਗ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਧਾਰ ਵੱਜ ਰਹੀ ਸੀ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰਾਂ ਖਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਧੜਾ ਧੜ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਡੇਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜ਼ਖਮ ਭਕ ਭਕ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਲੋਥਾਂ ਖਿਲਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਧੁੰਡ ਨਾਲੋਂ ਮਰੇ ਹੋਏ ਜੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੇਟਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੩੯੮॥

ਪੱਤ੍ਰ ਜੁੱਗਣ ਭਰੈ ਸੱਦ ਦੇਵੀ ਕਰੈ ਨੱਦ ਭੈਰੋ ਰਰੈ ਗੀਤ ਗਾਵੈ॥
ਭੂਤ ਔ ਪ੍ਰੇਤ ਬੈਤਾਲ ਬੀਰੰ ਬਲੀ ਮਾਸ ਅਹਾਰ ਤਾਰੀ ਬਜਾਵੈ॥

ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਅਉ ਸਰਬ ਬਿੱਦਿਆ ਧਰੰ ਮੱਧਿ ਆਕਾਸ਼ ਭਯੋ ਸੱਦ ਦੇਵੰ ॥
ਲੁੱਥ ਬਿਲੁੱਥਰੀ ਹੂਹ ਕੂਹੀ ਭਰੀ ਮੱਚੀਯੰ ਜੁੱਧ ਅਨੂਪ ਅਤੇਵੰ ॥ ੩੮੯ ॥

ਕਲਜੋਗਣਾਂ ਲਹੂ ਨਾਲ ਖਪਰ ਭਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਦੀ ਦੇਵੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਭੈਰੋ ਸਿੰਘ ਨਾਦ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਿਸ਼ਾਚਨੀਆਂ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ ਅਤੇ ਬੈਤਾਲ, ਹੋਰ ਵੀ ਜਿੰਨੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਇਹ ਸਭ ਤਾਲੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਜੱਛ, ਗੰਧਰਬ, ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਧਰ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਆਵਾਜ਼ ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਸੀ। ਲੋਥਾਂ ਖਿੰਡੀਆਂ ਪੁੰਡੀਆਂ ਸਨ, ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਿਆਨਕ ਵੱਡਾ ਅਨੂਪ ਜੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੩੮੯ ॥

ਸੰਗੀਤ ਛਪੈ ਛੰਦ ॥

ਕਾਗੜ ਦੀ ਕੁੱਪਜੋ ਕਪਿ ਕਟਕ ਬਾਗੜਦੀ ਬਾਜਨ ਰਣ ਬੱਜਿਯ॥
ਤਾਗੜਦੀ ਤੇਗ ਝਲਹਲੀ ਗਾਗੜਦੀ ਜੋਧਾ ਗਲ ਗੱਜਿਯ॥
ਸਾਗੜਦੀ ਸੂਰ ਸੰਮੁਹੇ ਨਾਗੜ ਦੀ ਨਾਰਦ ਮੁਨਿ ਨੱਚਜੋ॥
ਬਾਗੜਦੀ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਆਗੜਦੀ ਆਰਣ ਰੰਗ ਰੱਚਜੋ॥
ਸੰਸਾਗੜਦੀ ਸੁਭਟ ਨੱਚੇ ਸਮਰ ਫਾਗੜਦੀ ਫੁੰਕ ਫਣੀਅਰ ਕਰੈਂ॥
ਸੰਸਾਗੜਦੀ ਸਮਟੈ ਸੁੰਕੜੈ ਫਣਪਤਿ ਫਣਿ ਫਿਰਿ ਧਰੈਂ॥ ੩੯੦ ॥

ਭਾਵਾਰਥ - 'ਸੰਗੀਤ' ਛੰਦ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੇ ਬੋਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਖਰਾ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਹ ਕੇਵਲ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਾਗੜਦੀ, ਨਾਗੜਦੀ, ਤਾਗੜਦੀ, ਗਾਗੜਦੀ, ਬਾਗੜਦੀ, ਆਗੜਦੀ, ਆਦਿਕ ਪਦ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੇ ਹੀ ਬੋਲ ਹਨ। ਪਿੰਗਲ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਜਨ ਰਚਨਾ ਵਿਚ 'ਕ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਕੱਕਾ' ਉਚਾਰਨ ਨਾ ਕਰਕੇ 'ਕਾਗੜਦੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਿਹਰਫੀ ਵਾਂਗ ਇਹ ਅੱਖਰ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦੇ, ਏਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅੱਖਰ ਵਰਤ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ, ਰਣ ਵਿਚ ਵਾਜੇ ਵਜਦੇ ਸਨ। ਤੇਗਾਂ ਝਿਲਮਿਲ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਜੋਧੇ ਸਿੰਘ ਨਾਦ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਨਾਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਜੁਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਭ ਦਾ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਾਲ ਰੰਗ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਚਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋ ਸੂਰਮੇ ਤੀਰ

ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੂਕਦੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਸੱਪ ਫੂੰਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਐਸੇ ਭੀਖਮ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਸੁੰਗੜ ਕੇ ਇਕੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰਲੀ ਧਰਤ ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੩੯੦॥

ਫਾਗੜਦੀ ਫੂੰਕ ਫਿੰਕਰੀ ਰਾਗੜਦੀ ਰਣ ਗਿੱਧ ਰੜੱਕੈ॥
ਲਾਗੜਦੀ ਲੁੱਥ ਬਿੱਥੁਰੀ ਭਾਗੜਦੀ ਭਟ ਘਾਟਿ ਭਭੱਕੈ॥
ਬਾਗੜਦੀ ਬਰੱਖਤ ਬਾਣ ਝਾਗੜਦੀ ਝਲ ਮਲਤ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ॥
ਗਾਗੜਦੀ ਗੱਜ ਸੰਜਰੈ ਕਾਗੜਦੀ ਕੱਛੇ ਕਿੰਕਾਣੰ॥
ਬੰਬਾਗੜਦੀ ਬਹਤ ਬੀਰਨ ਸਿਰਨ ਤਾਗੜਦੀ ਤਮਕਿ ਤੇਗੰ ਕੜੀਅ॥
ਝੰਝਾਗੜਦੀ ਝੜਕਦੈ ਝੜ ਸਮੈ ਝਲਮਲ ਝੁਕਿ ਬਿੱਜੁਲ ਝੜੀਅ॥ ੩੯੧॥

ਰਣ ਵਿਚ ਗਿੱਦੜੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਲੋਥਾਂ ਖਿਲਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਭਕ ਭਕ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਝਲਮਲ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਉਤੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕਰੜੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੜਕ ਦੇ ਕੇ ਹੁੰਦਾ, ਮਾਨੋ ਝੜ ਦੇ ਵੇਲੇ ਝੁਕੇ ਹੋਏ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਿਜਲੀ ਝਲਮਲ ਕਰਦੀ ਹੈ॥ ੩੯੧॥

ਨਾਗੜਦੀ ਨਾਰਾਂਤਕ ਗਿਰਤ ਦਾਗੜਦੀ ਦੇਵਾਂਤਕ ਧਾਯੋ॥
ਜਾਗੜਦੀ ਜੁੱਧ ਕਰ ਤੁਮਲ ਸਾਗੜਦੀ ਸੁਰਲੋਕ ਸਿਧਾਯੋ॥
ਦਾਗੜਦੀ ਦੇਵ ਰਹਸੰਤ ਆਗੜਦੀ ਆਸੁਰਣ ਰਣ ਸੋਗੰ॥
ਸਾਗੜਦੀ ਸਿੱਧ ਸਰ ਸੰਤ ਨਾਗੜਦੀ ਨਾਚਤ ਤਜਿ ਜੋਗੰ॥
ਖੰਖਾਗੜਦੀ ਖਯਾਹ ਭਏ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਖਲ ਪਾਗੜਦੀ ਪੁਹਪਡਾਰਤ ਅਮਰ॥
ਜੰਜਾਗੜਦੀ ਸਕਲ ਜੈ ਜੈ ਜਪੈ ਸਾਗੜਦੀ ਸੁਰਪੁਰਹਿ ਨਾਰ ਨਰ॥ ੩੯੨॥

ਨਰਾਂਤਕ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਦੇਵਾਂਤਕ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਤੁਮਲ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਾਰਾਂਤਕ ਸੁਰ ਲੋਕ ਚਲਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਰਣ ਵਿਚ ਸੋਗ ਪੈ ਗਿਆ। ਪਰ ਸਿਧ ਜਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਜੋਗ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਨਾਚ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਜਦ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਦੇਵਤੇ ਫੁੱਲ ਸੁੱਟਣ ਲੱਗੇ। ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਕਰ ਉੱਠੇ॥ ੩੯੨॥

ਰਾਗੜਦੀ ਰਾਵਣਹਿ ਸੁਨਜੋ ਸਾਗੜਦੀ ਦੋਊ ਸੁਤ ਰਣ ਜੁੱਝੇ॥
ਬਾਗੜਦੀ ਬੀਰ ਬਹੁ ਗਿਰੇ ਆਗੜਦੀ ਆਹਵਹਿ ਅਰੁੱਝੇ॥
ਲਾਗੜਦੀ ਲੁੱਥ ਬਿੱਥੁਰੀ ਚਾਗੜਦੀ ਚਾਂਵੰਡ ਚਿੰਕਾਰੰ॥
ਨਾਗੜਦੀ ਨੱਦ ਭਏ ਗੱਦ ਕਾਗੜਦੀ ਕਾਲਿ ਕਿਲਕਾਰੰ॥
ਭੰਭਾਗੜਦੀ ਭਯੰਕਰ ਜੁੱਧ ਭਯੋ ਜਾਗੜਦੀ ਜੂਹ ਜੁੱਗਣ ਜੁਰੀਅ॥
ਕੰਕਾਗੜਦੀ ਕਿਲੱਕਤ ਕੁਹਰ ਕਰ ਪਾਗੜਦੀ ਪੱਤ੍ਰ ਸ੍ਰੋਣਤ ਭਰੀਅ॥ ੩੯੩॥

ਰਾਵਣ ਨੇ ਸੁਣਿਆਂ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਪੁੱਤਰ ਰਣ ਵਿਚ ਲੜ ਮਰੇ ਸਨ। ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੋਥਾਂ ਖਿਲਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਚੁੜੇਲਾਂ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਦੂਖਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਲੀ ਕਿਲਕਾਰਦੀ ਸੀ ਏਨਾ ਵੱਡਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁਧ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੋਗਣੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਹੂ ਕਹੂ ਕਹ ਕਿਲਕਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਲਹੂ ਦੇ ਖੱਪਰ ਭਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੩੯੩॥

ਇਤਿ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, 'ਹਨੂੰਮਾਨ ਸੋਧ ਕੋ ਪਠੈਬੋ, ਦੇਵਾਂਤਕ ਨਰਾਂਤਕ ਬਧਹਿ ਨੌਮੋ' ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੯॥ ੩੯੩॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, 'ਹਨੂੰਮਾਨ ਲੰਕਾ ਭੇਜਣਾ, ਦੇਵਾਂਤਕ ਨਰਾਂਤਕ ਦਾ ਕਤਲ' ਨੌਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੯॥ ੩੯੩॥ ਚਲਦਾ॥

ਦਸਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਪ੍ਰਹਸਤ ਯੁੱਧ ਵਰਨਨ

ਸੰਗੀਤ ਛਪੈ ਛੰਦ॥

ਪਾਗੜਦੀ ਪ੍ਰਹਸਤ ਪਠਿਯੋ ਦਾਗੜਦੀ ਦੇ ਕੈ ਦਲ ਅਨਗਨ॥
ਕਾਗੜਦੀ ਕੰਪ ਭੂਅ ਉਠੀ ਬਾਗੜਦੀ ਬਾਜਨ ਖੁਰੀ ਅਨਤਨ॥
ਨਾਗੜਦੀ ਨੀਲ ਤਿਹ ਝਿਣਯੋ ਭਾਗੜਦੀ ਗਹਿ ਭੂਮਿ ਪਛਾੜੀਅ॥
ਸਾਗੜਦੀ ਸਮਰ ਹਹਕਾਰ ਦਾਗੜਦੀ ਦਾਨਵ ਦਲ ਭਾਰੀਅ॥

ਘੰਘਾਗੜਦੀ ਘਾਇ ਭਕਭਕ ਕਰਤ ਰਾਗੜਦੀ ਰੁਹਿਰ ਰਣ ਰੰਗ ਬਹਿ॥
ਜੰਜਾਗੜਦੀ ਜੁਯਹ ਜੁੱਗਣ ਜਪੈ ਕਾਗੜਦੀ ਕਾਕ ਕਰ ਕਹ ਕਕਹ॥ ੩੯੪॥

ਅਨਗਿਣਤ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਰਾਵਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ 'ਪ੍ਰਹਸਤ' ਨੂੰ ਜੰਗ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਸੂਰਮੇ 'ਨੀਲ' ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਝਟਕਾ ਦੇ ਕੇ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਪਟਕਾ ਮਾਰਿਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜੰਗ ਅੰਦਰ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਹਾ-ਹਾਕਾਰ ਮੱਚ ਗਈ। ਕਈ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੱਕ ਭੱਕ ਕਰ ਕੇ ਖੂਨ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਉਤੇ ਵੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੋਗਣੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਜਪਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਕਾਂ ਕੁਰੱਖਤ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਕਾਂ ਕਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ॥ ੩੯੪॥

ਪਾਗੜਦੀ ਪ੍ਰਹਸਤ ਜੁਝੰਤ ਲਾਗੜਦੀ ਲੈ ਚਲਯੋ ਅੱਪ ਦਲ॥
ਭਾਗੜਦੀ ਭੂਮਿ ਭੜਹੜੀ ਕਾਗੜਦੀ ਕੰਪੀ ਦੋਈ ਜਲਥਲ॥
ਨਾਗੜਦੀ ਨਾਦ ਨਿੱਹ ਨੱਦ ਭਾਗੜਦੀ ਰਣ ਭੇਰ ਭਯੰਕਰ॥
ਸਾਗੜਦੀ ਸਾਂਗ ਝਲਹਲਤ ਚਾਗੜਦੀ ਚਮਕੰਤ ਚਲਤ ਸਰ॥
ਖੰਖਾਗੜਦੀ ਖੜਗ ਖਿਮਕਤ ਖਹਤ ਚਾਗੜਦੀ ਚਟਕ ਚਿਨਗੈਂ ਕਢੈ॥
ਠੰਠਾਗੜਦੀ ਠਾਟ ਠੱਟ ਕਰ ਮਨੋ ਠਾਗੜਦੀ ਠਣਕ ਠਠਿਆਰ ਗਢੈ॥ ੩੯੫॥

ਪ੍ਰਹੱਸਤ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਰਾਵਣ ਆਪ ਲੜਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਚਲਿਆ। ਤਦੋਂ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਹਫੜਾ ਦਵੜੀ ਪੈ ਗਈ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਕੰਬਣ ਲੱਗੀ। ਧੌਂਸਿਆਂ ਦਾ ਘੋਰ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭੇਰੀਆਂ ਦੀ ਡਰਾਉਣੀ ਗੂੰਜ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ। ਬਰਛੇ ਝਲਮਲ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਚਮਕਦੇ ਸਨ। ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪਾਸੇ ਚਮਕਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਝਟ ਪਟ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਚਿਣਗਾਂ ਕਢਦੇ ਸਨ। ਢਾਲਾਂ ਉਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਵੱਜਣ ਕਰ ਕੇ ਠੱਕ ਠੱਕ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਮਾਨੋ ਠਠਿਆਰ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਘੜਨ ਦੀ ਠਣਕ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੩੯੫॥

ਢਾਗੜਦੀ ਢਾਲ ਉੱਛਲਹਿ ਬਾਗੜਦੀ ਰਣ ਬੀਰ ਬਬੱਕਹਿ॥
ਆਗੜਦੀ ਇਕ ਲੈ ਚਲੈਂ ਇਕ ਕਹੁ ਇਕ ਉੱਚਕਹਿ॥
ਤਾਗੜਦੀ ਤਾਲ ਤੰਬੂਰੰ ਗਾਗੜਦੀ ਰਣਬੀਨ ਸੁ ਬੱਜੈ॥
ਸਾਗੜਦੀ ਸੰਖ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਗੜਦੀ ਗੈਵਰ ਗਲ ਗੱਜੈ॥
ਧੰਧਾਗੜਦੀ ਧਰਣਿ ਧੜ ਧੁਕਿ ਪਰਤ ਚਾਗੜਦੀ ਚਕਤ ਚਿਤ ਮਹਿ ਅਮਰ॥

ਪੰਪਾਗੜਦੀ ਪ੍ਰਹਪ ਬਰਖਾ ਕਰਤ ਜਾਗੜਦੀ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਬਰ॥੩੯੬।

ਕਿਧਰੇ ਢਾਲਾਂ ਉੱਛਲਦੀਆਂ ਸਨ, ਕਿਧਰੇ ਰਣ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰੇ ਛੱਡਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਈਆਂ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਜੋਧੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਚਲੇ ਸਨ। ਛੋਟੇ, ਛੋਟੇ ਨਗਾਰੇ ਤੇ ਬੀਨਾਂ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਸੰਖ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਾਥੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਚੰਘਾੜਦੇ ਸਨ। ਧਰਤੀ ਭੂਚਾਲ ਆਉਣ ਵਾਂਗੂੰ ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ ਹੋ ਰਹੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੱਛ ਤੇ ਗੰਧਰਵ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਫੁੱਲ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ॥ ੩੯੬॥

ਭਾਗੜਦੀ ਭੁੱਝ ਭਟ ਗਿਰੈਂ ਮਾਗੜਦੀ ਮੁਖ ਮਾਰ ਉਚਾਰੈ॥
ਸਾਗੜਦੀ ਸੰਜ ਪੰਜਰੇ ਘਾਘੜਦੀ ਘਣੀਅਰ ਜਣੁ ਕਾਰੈ॥
ਤਾਗੜਦੀ ਤੀਰ ਬਰਖੰਤ ਗਾਗੜਦੀ ਗਹਿ ਗਦਾ ਗਰਿਸਟੰ॥
ਮਾਗੜਦੀ ਮੰਤ੍ਰ ਮੁਖ ਜਪੈ ਆਗੜਦੀ ਅੱਛਰ ਬਰ ਇਸਟੰ॥
ਸੰਸਾਗੜਦੀ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵ ਸਿਮਰ ਕਰ ਜਾਗੜਦੀ ਜੂਝ ਜੋਧਾ ਮਰਤ॥
ਸੰਸਾਗੜਦੀ ਸੁਭਟ ਸਨਮੁਖ ਗਿਰਤ ਆਗੜਦੀ ਅਪੱਛਰਨ ਕਹ ਬਰਤ॥੩੯੭॥

ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ, ਕਈ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਜੋ ਸਰੀਰਾਂ ਤੇ ਜਾਲੀਦਾਰ ਸੰਜੋਆਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਮਾਨੋ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਘਟਾ ਸੀ। ਕਈ ਤੜ ਤੜ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਭਾਰੀ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪਦੇ ਸਨ, ਕਈ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇ ਜੈ ਜੈ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੋਧੇ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਮਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਸੂਰਮੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪੱਛਰਾਂ ਵਰਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੩੯੭॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਇਤੈ ਉੱਚਰੇ ਰਾਮ ਲੰਕੇਸ਼ ਬੈਣੰ॥ ਉਤੈ ਦੇਵ ਦੇਖੈ ਚੜ੍ਹੈ ਰਥ ਗੈਣੰ॥
ਕਹੋ ਏਕ ਏਕੰ ਅਨੇਕੰ ਪ੍ਰਕਾਰੰ॥ ਮਿਲੇ ਜੁੱਧ ਜੇਤੇ ਸਮੰਤੰ ਲੁੱਝਾਰੰ॥੩੯੮॥

ਏਧਰ ਰਾਮ ਜੀ ਭਬੀਖਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਧਰ ਦੇਵਤੇ ਰਥਾਂ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਭਬੀਖਨ! ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਲੜਾਕੇ ਜੋਧੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ॥ ੩੯੮॥

ਬਭੀਛਣ ਬਾਚ ਰਾਮ ਸੋਂ ॥

ਧਨੰ ਮੰਡਲਾਕਾਰ ਜਾਕੋ ਬਿਰਾਜੈ ॥ ਸਿਰੰ ਜੈਤ ਪੱਤ੍ਰੰ ਸਿਤੰ ਛੱਤ੍ਰ ਛਾਜੈ ॥
ਰਥੰ ਬਿਸਟਤੰ ਬਜਾਘ੍ਰ ਚਰਮੰ ਅਭੀਤੰ ॥ ਤਿਸੈ ਨਾਥ ਜਾਨੋ ਹਠੀ ਇੰਦ੍ਰ ਜੀਤੰ ॥ ੩੯੯ ॥

ਭਬੀਖਨ ਨੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਓਧਰ ਵੇਖੋ, ਜਿਸ ਦਾ ਗੋਲ ਘੇਰਦਾਰ ਧਨੁੱਖ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਸਿਰ ਉਤੇ ਕਲਗੀ ਅਤੇ ਚਿੱਟਾ ਛੱਤਰ ਝੂਲਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਖੱਲ ਨਾਲ ਰੱਥ ਮੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਹੇ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ! ਉਹੀ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਮੇਘ ਨਾਦ ਸੂਰਮਾ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੯੯ ॥

ਨਹੇ ਪਿੰਗ ਬਾਜੀ ਰਥੰ ਜੇਨ ਸੋਭੈਂ ॥ ਮਹਾਂ ਕਾਇ ਪੇਖੇ ਸਬੈ ਦੇਵ ਛੋਭੈਂ ॥
ਹਰੇ ਸਰਬ ਗਰਬੰ ਧਨੰ ਪਾਲ ਦੇਵੰ ॥ ਮਹਾਂ ਕਾਇ ਨਾਮਾ ਮਹਾਂਬੀਰ ਜੇਵੰ ॥ ੪੦੦ ॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ, ਜਿਸ ਦੇ ਰੱਥ ਨੂੰ ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਘੋੜੇ ਜੁਤੇ ਹੋਏ ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਭੈ ਭੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਗਰਬ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਹੇ ਰਾਮ ਹੇ ਸਵਾਮੀ ! ਉਸ ਮਹਾਂਬੀਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਮਹਾਕਾਇ' ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੪੦੦ ॥

ਲਗੇ ਮਜੂਰ ਬਰਣੰ ਰਥੰ ਜੇਨ ਬਾਜੀ॥ ਬਕੈ ਮਾਰ ਮਾਰੰ ਤਜੈ ਬਾਣ ਰਾਜੀ॥
ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਕੋ ਕਰ ਮਹੋਦਰ ਬਖਾਨੋ ॥ ਤਿਸੈ ਜੁੱਧ ਕਰਤਾ ਬਡੋ ਰਾਮ ਜਾਨੋ ॥ ੪੦੧ ॥

ਜਿਸ ਦੇ ਰੱਥ ਨੂੰ ਮੋਰ ਦੇ ਰੰਗ ਵਰਗੇ ਘੋੜੇ ਜੁਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੋ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਬਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਦੀ ਖਾਣੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਮਹੋਦਰ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਰਾਵਣ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੪੦੧ ॥

ਲਗੇ ਮੁਖਕੰ ਬਰਣ ਬਾਜੀ ਰਥੇਸੰ॥ ਹਸੈ ਪਉਨ ਕੇ ਗਉਨ ਕੋ ਚਾਰ ਦੇਸੰ॥
ਧਰੇ ਬਾਣ ਪਾਣੰ ਕਿਧੋ ਕਾਲ ਰੂਪੰ ॥ ਤਿਸੈ ਰਾਮ ਜਾਨੋ ਸਹੀ ਦਈਤ ਭੂਪੰ ॥ ੪੦੨ ॥

ਔਹ ਵੇਖੋ, ਸੁੰਦਰ ਰਥ ਅਗੇ ਚੂਹੇ ਰੰਗੇ ਘੋੜੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਚੌਹਾਂ ਦਿਸਾਂ ਦੀ ਹਵਾ ਦੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਜੋ ਕਾਲ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਮ ਜੀ ! ਉਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣ ਲੋ, ਇਹ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਰਾਵਣ ਹੈ॥ ੪੦੨ ॥

ਫਿਰੈ ਮੋਰ ਪੁੱਛੰ ਢੁਰੈ ਚਉਰ ਚਾਰੰ ॥ ਰੜੈ ਕ੍ਰਿਤੱ ਬੰਦੀ ਅਨੰਤੰ ਅਪਾਰੰ ॥
ਰਥੰ ਸੁਵਰਣ ਕੀ ਕਿੰਕਣੀ ਚਾਰ ਸੋਹੈ ॥ ਲਖੇ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆਂ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਮੋਹੈ ॥ ੪੦੩ ॥

ਜਿਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਸੁੰਦਰ ਮੋਰ ਦਾ ਚੌਰ ਝੁਲਦਾ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ ਬੰਦੀ-ਜਨ ਜਿਸ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ (ਚੁਫੇਰੇ) ਕੀਰਤੀ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਰੱਥ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਘੁੰਘਰੂ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸ਼ੋਭਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੇ ਰਾਮ ਉਹ ਦੈਂਤ ਰਾਜ ਰਾਵਨ ਹੈ॥ ੪੦੩॥

ਛਕੈ ਮੱਧ ਜਾਕੀ ਧੁਜਾ ਸਾਰਦੂਲੰ॥ਇਹੈ ਦਈਤ ਰਾਜੰ ਦੁਰੰ ਦ੍ਰੋਹ ਮੂਲੰ॥
ਲਸੈ ਕ੍ਰੀਟ ਸੀਸੰ ਕਸੈ ਚੰਦ੍ਰ ਭਾ ਕੋ॥ਰਮਾ ਨਾਥ ਦੀਨੋ ਦਸੰ ਗ੍ਰੀਵ ਤਾਕੋ॥੪੦੪॥

ਜਿਸ ਦੇ ਝੰਡੇ ਦੇ ਵਿਚ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ ਬੁਰਿਆਈ ਤੇ ਧ੍ਰੋਹ ਦਾ ਮੁੱਢ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਰਾਵਣ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਮੁਕਟ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਆਭਾ ਨੂੰ ਫਿਕਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਥ! ਉਸ ਨੂੰ ਦਸਾਂ ਸਿਰਾਂ ਵਾਲਾ ਰਾਵਣ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੪੦੪॥

ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਬੱਜੇ ਬਜੰਤ੍ਰੰ ਅਪਾਰੰ॥ ਮਚੇ ਸੂਰਬੀਰੰ ਮਹਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੰ॥
ਕਰੈ ਅੱਤ੍ਰ ਪਾਤੰ ਨਿਪਾਤੰਤ ਸੂਰੰ॥ਉਠੇ ਮੱਧ ਜੁੱਧੰ ਕਮੱਧੰ ਕ੍ਰੂਰੰ॥੪੦੫॥

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਸੂਰਬੀਰ ਮੱਚ ਉਠੇ ਅਤੇ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਡਰੌਣੇ ਧੜ ਉਠ ਉਠ ਦੌੜਨ ਲੱਗੇ ਸਨ॥ ੪੦੫॥

ਗਿਰੈ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ਭਸੁੰਡੰ ਅਪਾਰੰ॥ ਰੁਲੇ ਅੰਗ ਭੰਗੰ ਸਮੰਤੰ ਲੁਝਾਰੰ॥
ਪਰੀ ਕੂਹ ਜੂਹੰ ਉਠੇ ਗੱਦ ਸੱਦੰ॥ ਜਕੇ ਸੂਰਬੀਰੰ ਛਕੇ ਜਾਣ ਮੱਦੰ॥੪੦੬॥

ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਧੜ, ਸਿਰ ਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸੁੰਡ ਕਟੇ ਹੋਏ ਰੁਲਣ ਲੱਗੇ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਲੜਾਕੇ ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹੋਏ ਅੰਗ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਵੱਡੀ ਕੂਕ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਡਰੌਣਾਂ ਸ਼ਬਦ ਉੱਠ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੂਰਬੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਾਣੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੪੦੬॥

ਗਿਰੇ ਝੂਮ ਭੂਮੰ ਅਘੂਮੇਤਿ ਘਾਯੰ॥ਉਠੇ ਗੱਦ ਸੱਦੰ ਚੜੇ ਚਊਪ ਚਾਯੰ॥
ਜੁਝੇ ਬੀਰ ਏਕੰ ਅਨੇਕੰ ਪ੍ਰਕਾਰੰ॥ ਕਟੇ ਅੰਗ ਜੰਗੰ ਰਟੈਂ ਮਾਰ ਮਾਰੰ॥੪੦੭॥

ਘਾਇਲ ਹੋ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਘੁੰਮ ਘੁੰਮ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਡਰੌਣਾਂ ਸ਼ਬਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਰੋਹ ਭਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਕ ਸੂਰਮਾ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਵੱਢੇ ਗਏ ਸਨ, ਤਾਂ ਵੀ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਬੋਲਦੇ ਸਨ॥ ੪੦੭॥

ਛੁਟੈ ਬਾਣ ਪਾਣੰ ਉਠੈਂ ਗੱਦ ਸੱਦੰ॥ ਰੁਲੇ ਭੂਮ ਭੂਮੰ ਸੁ ਬੀਰੰ ਬਿਹੱਦੰ॥
ਨਚੇ ਜੰਗ ਰੰਗੰ ਤਤਥੱਈ ਤੱਤਥਯੰ॥ ਛੁਟੈ ਬਾਣ ਰਾਜੀ ਫਿਰੇ ਛੂਛ ਹੱਥਯੰ॥੪੦੮॥

ਅਣਖੀ-ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਨਿਕਲਿਆਂ ਹੀ ਭਿਅੰਕਰ ਅਵਾਜ਼ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਬੇਹਦ ਸੂਰਮੇ ਝੂਮ ਝੂਮ ਕੇ ਖਾਕ ਵਿਚ ਰੁਲਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜੰਗ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਐਸੇ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਦੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਧਮਾਲਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਲੱਗਦਿਆ ਹੀ ਨਿਹੱਥੇ ਹੋ ਇਧਰ ਓਧਰ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਛੁੱਟ ਗਏ ਸਨ ਉਹ ਖਾਲੀ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੪੦੮॥

ਗਿਰੇ ਅੰਕੁਸੰ ਬਾਰਣੰ ਬੀਰ ਖੇਤੰ॥ ਨਚੇ ਕੰਧ ਹੀਣੰ ਕਬੰਧੰ ਅਚੇਤੰ॥
ਭਰੈਂ ਖੇਚਰੀ ਪੱਤ੍ਰ ਚਉਸਠ ਚਾਰੀ॥ ਚਲੇ ਸਰਬ ਆਨੰਦਿ ਹੁਐ ਮਾਸਾਹਾਰੀ॥੪੦੯॥

ਰਣ ਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਹਾਥੀ ਹਿੱਕਣ ਵਾਲੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਕੁੰਡੇ, ਕਿਤੇ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਈ ਸਿਰ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਧੜ ਅਚੇਤ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਚੌਸਠ ਜੋਗਣੀਆਂ ਤੁਰ ਫਿਰ ਕੇ ਲਹੂ ਦੇ ਖੱਪਰ ਭਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਚਲ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੦੯॥

ਗਿਰੇ ਬੰਕੁੜੇ ਬੀਰ ਬਾਜੀ ਸੁਦੇਸੰ॥ ਪਰੇ ਪੀਲਵਾਨੰ ਛੁਟੇ ਚਾਰ ਕੇਸੰ॥
ਕਰੈ ਪੈਜ ਵਾਰੰ ਪ੍ਰਚਾਰੰਤ ਬੀਰੰ॥ ਉਠੈ ਸ੍ਰੋਣ ਧਾਰੰ ਅਪਾਰੰ ਹਮੀਰੰ॥੪੧੦॥

ਬਾਂਕੇ ਸੂਰਮੇ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਪਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਕੇਸ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ਸਨ। ਕਈ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਦੀ ਧਾਰਾ ਵਹਿ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੪੧੦॥

ਛੁਟੈਂ ਚਾਰਿ ਚਿਤ੍ਰੰ ਬਚਿਤ੍ਰੰਤ ਬਾਣੰ॥ ਚਲੇ ਬੈਠ ਕੈ ਸੂਰਬੀਰੰ ਬਿਮਾਣੰ॥
ਗਿਰੇ ਬਾਰੁਣੰ ਬਿੱਥਰੀ ਲੁੱਥ ਜੁੱਥੰ॥ ਖੁਲੇ ਸੁਰਗਦੁਆਰੰ ਗਏ ਵੀਰ ਅੱਛੁਥੰ॥੪੧੧॥

ਸੁੰਦਰ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ ਵਾਲੇ ਅਲੌਕਿਕ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛੁੱਟ ਗਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਬਿਮਾਣਾਂ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਕੇ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਚਲੇ ਸਨ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਲੋਥਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਸਨ। ਸਵਰਗ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ, ਅਤੇ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਹਤ ਸੈਨਾ ਭਈ ਰਾਵਨ ਰਾਮ ਬਿਰੁੱਧ॥
ਲੰਕ ਬੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭਯੋ ਦਸਸਿਰ ਮਹਾ ਸਕ੍ਰੁੱਧ॥੪੧੨॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਰਾਵਣ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨਾਸ ਹੋ ਗਈ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਦਸ ਸਿਰ ਵਾਲਾ ਰਾਵਣ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਲੰਕਾ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ॥ ੪੧੨॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਤਬੈ ਮੁੱਕਲੇ ਦੂਤ ਲੰਕੇਸ਼ ਅੱਪੰ॥ ਮਨੰ ਬਚ ਕਰਮੰ ਸ਼ਿਵੰ ਜਾਪ ਜੱਪੰ॥
ਸਭੈ ਮੰਤ੍ਰ ਹੀਣੰ ਸਮੈ ਅੰਤ ਕਾਲੰ॥ ਭਜੋ ਏਕ ਚਿੱਤੰ ਸੁ ਕਾਲੰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ॥ ੪੧੩॥

ਤਦ ਰਾਵਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੂਤ ਕੈਲਾਸ ਤੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ। ਜੋ ਮਨ, ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਣ ਲੱਗੇ। ਪਰ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ ਅੰਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮੰਤ੍ਰ ਨਿਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਕਾਲ ਜੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ॥ ੪੧੩॥

ਰਥੀ ਪਾਇਕੰ ਦੰਤ ਪੰਤੀ ਅਨੰਤੰ॥ ਚਲੇ ਪੱਖਰੇ ਬਾਜ ਰਾਜੰ ਸੁ ਭੰਤੰ॥
ਧਸੇ ਨਾਸਕਾ ਸ੍ਰੋਣ ਮੱਧੰ ਸੁ ਬੀਰੰ॥ ਬੱਜੇ ਕਾਨ੍ਰੇ ਡੰਕ ਡਊਰੂ ਨਫੀਰੰ॥ ੪੧੪॥

ਫਿਰ ਕੁੰਭ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਰੱਥਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਪੈਦਲ ਸੂਰਮੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ, ਪਾਖਰਾਂ ਨਾਲ ਸੋਭਦੇ ਹੋਏ ਰਾਜ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਵੀ ਤੁਰੇ। ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਕੁੰਭ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਨਾਸਾਂ ਤੇ ਕੰਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੱਥਾਂ, ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਉਤੇ ਡੰਕ ਡੌਰੂ ਤੇ ਧੌਂਸੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੁਲੰਦ ਧੁਨੀ ਦੇ ਕਾਨ੍ੜੇ ਰਾਗ ਵੱਜਦੇ ਸਨ॥ ੪੧੪॥

ਬਜੈ ਲਾਗ ਬਾਦੰ ਨਿਨਾਦੰਤਿ ਵੀਰੰ॥ ਉਠੈ ਗੱਦ ਸੱਦੰ ਨਿਨੱਦੰ ਨਫੀਰੰ॥
ਭਏ ਆਕੁਲੰ ਬਿਆਕਲੰ ਛੋਰਿ ਭਾਗਿਅੰ॥ ਬਲੀ ਕੁੰਭਕਾਨੰ ਤਊ ਨਾਹਿ ਜਾਗਿਅੰ॥ ੪੧੫॥

ਵਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੂਰਮੇ ਕੰਨ ਪਾੜੂ ਸੁਰ ਵਿਚ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗੇ, ਧੌਂਸਿਆਂ ਵਿਚ ਕੰਨ ਨੂੰ ਪਾੜਨ ਵਾਲੀ ਡਰੋਣੀ ਸੁਰ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਅਕਲ ਵਾਲੇ ਅਕਲ ਤੋਂ ਹੀਣੇ (ਪਾਗਲ) ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਪਰ ਤਦ ਵੀ ਕੁੰਭ ਕਰਨ ਸੂਰਮਾ ਨਾ ਜਾਗਿਆ॥ ੪੧੫॥

ਚਲੇ ਛਾਡਿਕੈ ਆਸ ਪਾਸੰ ਨਿਰਾਸੰ॥ ਭਏ ਭ੍ਰਾਤ ਕੇ ਜਾਗਬੇ ਤੇ ਉਦਾਸੰ॥
ਤਬੈ ਦੇਵਕੰਨਿਆ ਕਰਿਯੋ ਗੀਤ ਗਾਨੰ॥ ਉਠਜੋ ਦੇਵ ਦੋਖੀ ਗਦਾ ਲੀਸ ਪਾਨੰ॥ ੪੧੬॥

ਉਸ ਦੇ ਜਾਗਣ ਦੀ ਆਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਤੁਰ ਚਲੇ। ਭਰਾ ਦੇ ਜਾਗਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਤੋਂ ਰਾਵਣ ਬੇਉਮੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੇ ਗਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਕੁੰਭ ਕਰਨ ਜਾਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉੱਠ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਹੱਥ ਗਦਾ ਫੜ ਲਈ॥ ੪੧੬॥

ਕਰੋ ਲੰਕ ਦੇਸੰ ਪ੍ਰਵੇਸੰਤਿ ਸੂਰੰ॥ ਬਲੀ ਬੀਸ ਬਾਹੰ ਮਹਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪੂਰੰ॥
ਕਰੈ ਲਾਗ ਮੰਤ੍ਰੰ ਕੁਮੰਤ੍ਰੰ ਬਿਚਾਰੰ॥ ਇਤੈ ਉਚਰੇ ਬੈਨ ਭ੍ਰਾਤੰਲੁਝਾਰੰ॥ ੪੧੭॥

ਲੰਕਾ ਦੇਸ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਕੁੰਭ ਕਰਨ ਨੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ; ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵੀਹਾਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਰਾਵਣ ਸੂਰਮਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਵੱਡੇ ਸਸ਼ਤ੍ਰ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਬੈਠਕੇ ਕੁਮੰਤ੍ਰ ਰੂਪ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਰਾਵਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੜਾਕੇ ਭਰਾਤਾ ਕੁੰਭਕਰਨ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੇ॥ ੪੧੭॥

ਜਲੰ ਗਾਗਰੰ ਸਪਤ ਸਾਹੰਸ੍ਰ ਪੂਰੰ॥ ਮੁਖੰ ਪੁੱਛ ਲਜੋ ਕੁੰਭਕਾਨੰ ਕਰੂਰੰ॥
ਕੀਯੋ ਮਾਸਹਾਰੰ ਮਹਾ ਮੱਦਜ ਪਾਨੰ॥ ਉਠਜੋ ਲੈ ਗਦਾ ਕੋ ਭਰਜੋ ਵੀਰ ਮਾਨੰ॥ ੪੧੮॥

ਸੱਤ ਹਜ਼ਾਰ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗਾਗਰਾਂ ਨਾਲ ਕੁੰਭ ਕਰਨ ਨੇ ਆਪਣਾ ਡਰੋਣਾ ਮੂੰਹ ਧੋ ਕੇ ਪੂੰਛ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਮਾਸ ਖਾਧਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਲਈ ਅਤੇ ਗੱਦਾ ਲੈ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੋ ਵੀਰਤਾ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੪੧੮॥

ਭਜੀ ਬਾਨਰੀ ਪੇਖ ਸੈਨਾ ਅਪਾਰੰ॥ ਤ੍ਰਸੇ ਜੂਥ ਪੈ ਜੂਥ ਜੋਧਾ ਜੁਝਾਰੰ॥
ਉਠੈ ਗੱਦ ਸੱਦੰ ਨਿਨੱਦੰਤਿ ਵੀਰੰ॥ ਫਿਰੈ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ਤਨੰ ਤੱਛ ਤੀਰੰ॥ ੪੧੯॥

ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਭੱਜ ਗਈ। ਲੜਾਕੇ ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਡਰ ਗਏ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਲਲਕਾਰਿਆਂ ਦਾ ਕੰਨ ਪਾੜਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਉੱਠਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਛਿੱਲੇ ਹੋਏ ਤਨ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਹੋਏ ਫਿਰਨ ਲੱਗੇ। ॥ ੪੧੯॥

ਗਿਰੈ ਮੁੰਡ ਤੁੰਡੰ ਭਸੁੰਡੰ ਗਜਾਨੰ॥ ਫਿਰੈ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ਸੁ ਝੁੰਡੰ ਨਿਸ਼ਾਨੰ॥
ਰੜੈ ਕੰਕ ਬੰਕੰ ਸੱਸੰਕੰਤ ਜੋਧੰ॥ ਉਠੀ ਕੂਹ ਜੂਹੰ ਮਿਲੇ ਸੈਣ ਕ੍ਰੋਧੰ॥ ੪੨੦॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਧੜ ਤੇ ਸਿਰ ਅਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸੁੰਡ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਸਿਰ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਧੁਜਾਂ ਸਮੇਤ ਬਿਖਰੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਯੋਧੇ ਰਣਖੇਤਰ ਵਿਚ ਲਿਸ਼ਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਹੁਤੀ ਡੰਡ-ਰੌਲੀ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੀ ਸੈਨਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਿਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਭਾਵ ਸੂਰਮੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਗੁੱਥਮਗੁੱਥਾ ਹੋ ਗਏ ਸਨ॥ ੪੨੦॥

ਝਿਮੀ ਤੇਗ ਤੇਜੰ ਸਰੋਸੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ॥ ਖਿਮੀ ਦਾਮਨੀ ਜਾਣੁ ਭਾਦੋ ਮਝਾਰੰ॥
ਹਸੇ ਕੰਕ ਬੰਕੈ ਕਸੇ ਸੂਰਵੀਰੰ॥ ਢਲੀ ਢਾਲ ਮਾਲੰ ਸੁਭੇ ਤੱਛ ਤੀਰੰ॥ ੪੨੧॥

ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਤੇਜ਼ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਤਲਵਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕਦੀ ਸੀ ਮਾਨੋ ਭਾਦਰੋਂ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਬਾਂਕੇ ਘੋੜੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ

ਕੇ ਹਿਣਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਢਾਲਾਂ ਤੇਜ਼ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਖੁਭਣ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੪੨੧॥

ਬਿਰਾਜ ਛੰਦ॥

ਹੱਕ ਦੇਬੀ ਕਰੰ॥ ਸੱਦ ਭੈਰੋ ਰੰਰ॥ ਕਾਵਡੀ ਚਿੰਕਾਰੰ॥ ਡਾਕਣੀ ਡਿੰਕਾਰੰ॥੪੨੨॥

ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਭੈਰੋਂ ਵੀ ਪੁਕਾਰ ਉਠਿਆ। ਇਲਾਂ ਚੀਕਣ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਚੁੜੇਲਾ ਡਕਾਰ ਮਾਰਨ ਲੱਗੀਆਂ॥੪੨੨॥

ਪੱਤ੍ਰ ਜੁੱਗਣ ਭ੍ਰੈਰੰ॥ ਲੁੱਥ ਬਿੱਥੁਥਰੰ॥ ਸੰਮੁਹੇ ਸੰਘਰੰ॥ ਹੂਹ ਕਹੂੰ ਭਰੰ॥੪੨੩॥

ਜੋਗਣੀਆਂ ਲਹੂ ਦੇ ਖੱਪਰ ਭਰਨ ਲੱਗੀਆਂ, ਲੋਥਾਂ ਖਿੰਡੀਆਂ ਪੁੰਡੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਜੋਧੇ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਦੇ ਸਨ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕੁਰਲਾਹਟ ਮੱਚੀ ਸੀ॥੪੨੩॥

ਅੱਛਰੀ ਉਛਰੰ॥ ਸਿੰਧੁਰੇ ਸਿੰਧੁਰੰ॥ ਮਾਰ ਮਾਰੁੱਚਰੰ॥ ਬੱਜ ਗੱਜੇ ਸਰੰ॥੪੨੪॥

ਅਪੱਛਰਾਂ ਨੂੰ ਨੱਚਣ ਲੱਗੀਆਂ ਰਣ ਸਿੰਘੇ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਵਾਜੇ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਗੱਜਦੇ ਸਨ॥੪੨੪॥

ਉੱਝਰੇ ਲੁੱਝਰੰ॥ ਝੁੱਮਰੇ ਜੁੱਝਰੰ॥ ਬੱਜੀਯੰ ਡੰਮਰੰ॥ ਤਾਲਣੋ ਤੁੰਬਰੰ॥੪੨੫॥

ਯੋਧੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਉੱਲਝ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਝੂਮ ਝੂਮ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਡੌਰੂ ਤੰਬੂਰੇ ਤੇ ਤਾਲ ਛੈਣੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ॥੪੨੫॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਪਰੀ ਮਾਰ ਮਾਰੰ॥ ਮੰਡੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੰ॥ ਰਟੈ ਮਾਰ ਮਾਰੰ॥ ਤੁਟੈ ਖੱਗ ਧਾਰੰ॥੪੨੬॥

ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਪੈਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਤੇਜ਼ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਸੂਰਮੇ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਦੀ ਰੱਟ ਲਾਉਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਟੁਟੱਣ ਲੱਗੀਆਂ॥੪੨੬॥

ਉਠੈ ਛਿੱਛ ਅਪਾਰੰ॥ ਬਹੇ ਸ੍ਰੋਣ ਧਾਰੰ॥ ਹਸੈ ਮਾਸਹਾਰੰ॥ ਪੀਐ ਸ੍ਰੋਣ ਸਜਾਰੰ॥੪੨੭॥

ਬੇਅੰਤ ਛਿੱਟਾਂ ਉੱਡਦੀਆਂ ਸਨ, ਲਹੂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵੱਗਦਾ ਸੀ। ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਹੱਸਦੇ ਸਨ। ਗਿੱਦੜ ਲਹੂ ਪੀਂਦੇ ਸਨ॥੪੨੭॥

ਗਿਰੈ ਚਉਰ ਚਾਰੰ॥ ਭਜੇ ਏਕ ਹਾਰੰ॥ ਰਟੈ ਏਕ ਮਾਰੰ॥ ਗਿਰੇ ਸੂਰ ਸੁਆਰੰ॥੪੨੮॥

ਕਿਤੇ ਸੁੰਦਰ ਚੌਰ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਕਈ ਹਾਰ ਕੇ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ: ਕਿਤੇ ਘੋੜ ਸੁਆਰ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ॥੪੨੮॥

ਚਲੇ ਏਕ ਸੁਆਰੰ॥ ਪਰੇ ਏਕ ਬਾਰੰ॥ ਬਡੋ ਜੁੱਧ ਪਾਰੰ॥ ਨਿਕਾਰੇ ਹਥਯਾਰੰ॥ ੪੨੯॥

ਕਈ ਸੁਆਰ ਭੱਜ ਚਲੇ ਸਨ, ਫਿਰ ਇਕ ਵਾਰ ਇਕੱਠੇ ਆ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਵੱਡਾ ਜੁੱਧ ਮੱਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ. ਹਥਿਆਰ ਕੱਢ ਕੱਢ ਕੇ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ॥ ੪੨੯॥

ਕਰੈ ਏਕ ਵਾਰੰ॥ ਲਸੈ ਖੱਗ ਧਾਰੰ॥ ਉਠੈ ਅੰਗਿਆਰੰ॥ ਲਖੈ ਬਯੋਮ ਚਾਰੰ॥ ੪੩੦॥

ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਧਾਰ ਚਮਕਦੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਦੇ ਚਿਣਗਾਰੇ ਨਿਕਲਦੇ ਸਨ। ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ (ਦੇਵਤੇ) ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੩੦॥

ਸੁ ਪੈ ਜੰਪ ਚਾਰੰ॥ ਮੰਡੇ ਅਸਤ੍ਰ ਧਾਰੰ॥ ਕਰੇਂ ਮਾਰ ਮਾਰੰ॥ ਇਕੇ ਕੰਪ ਚਾਰੰ॥ ੪੩੧॥

ਸੂਰਮੇ ਜਿਸ ਉਤੇ ਵੀ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਉਤੇ ਹੀ ਆਪਦੇ ਅਸਤਰਾਂ ਦੀ ਧਾਰ ਦਾ ਮੰਡਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਕੰਬਦੇ ਹੋਏ ਸੋਹਣੇ ਲੱਗਦੇ ਸਨ॥ ੪੩੧॥

ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਜੁੱਟੈਂ॥ ਸਰੰ ਸੰਜ ਛੁੱਟੈਂ॥ ਤੜੰਕਾਰ ਛੁੱਟੈਂ॥ ਝੜੰਕਾਰ ਉੱਠੈਂ॥ ੪੩੨॥

ਬਲੀ ਜੋਧੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਜੋਆ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਤੜ ਤੜ ਕਰਦੇ ਤੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਝੜ ਝੜ ਕਰਦਾ ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ॥ ੪੩੨॥

ਸਰੰਧਾਰ ਬੁੱਠੈਂ॥ ਜਗੰ ਜੁੱਧ ਜੁੱਠੈਂ॥ ਰਣੰ ਰੋਸੁ ਰੁੱਠੈਂ॥ ਇਕੰ ਏਕ ਕੁੱਠੈਂ॥ ੪੩੩॥

ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵੱਸਦਾ ਸੀ, ਦੋ ਦੋ ਜੋਧੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਕ ਨੂੰ ਇਕ ਕੋਹ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੪੩੩॥

ਢਲੀ ਢਾਲ ਉੱਠੈਂ॥ ਅਰੰ ਫਉਜ ਫੁੱਟੈਂ॥ ਕਿ ਨੇਜੇ ਪਲੱਟੈ॥ ਚਮਤਕਾਰ ਉੱਠੈ॥ ੪੩੪॥

ਢਾਲਾਂ ਤੋਂ ਢਲਾ-ਢਲ ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ, ਵੈਰੀ ਦੀ ਫੌਜ ਪਾਟ ਗਈ ਸੀ। ਕਈ ਨੇਜ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਪਲੱਟ ਸੁੱਟੇ ਸਨ। ਅਜਿਹਾ ਚਮਤਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੪੩੪॥

ਕਿਤੇ ਭੂਮਿ ਲੁੱਠੈਂ॥ ਗਿਰੇ ਏਕ ਉੱਠੈਂ॥ ਰਣੰ ਫੇਰਿ ਜੁੱਟੈਂ॥ ਬਹੇ ਤੇਗ ਤੁੱਟੈਂ॥ ੪੩੫॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੇਟ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਫਿਰ ਉੱਠ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਰਣ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੪੩੫॥

ਮਰੇ ਵੀਰ ਵੀਰੰ॥ ਧਰੇ ਵੀਰ ਚੀਰੰ॥ ਕਰੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਾਤੰ॥ ਉਠੈ ਅਸਤ੍ਰ ਘਾਤੰ॥ ੪੩੬॥

ਸੂਰਮੇ ਸੂਰਮਤਾ ਨਾਲ ਮੱਚੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਕਵਚ ਆਦਿ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਅਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੩੬॥

ਇਤੈਂ ਬਾਨ ਰਾਜੰ॥ ਉਤੈ ਕੁੰਭ ਕਾਜੰ॥ ਕਰਜੋ ਸਾਲ ਪਾਤੰ॥ ਗਿਰਜੋ ਵੀਰ ਭ੍ਰਾਤੰ॥ ੪੩੭॥

ਇਧਰੋਂ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਅਤੇ ਉਧਰੋਂ ਕੁੰਭ ਕਰਨ ਦੋਵੇਂ ਜੋਧੇ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਨੇ ਇਕ ਐਸਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਵਣ ਦਾ ਭਰਾਤਾ ਕੁੰਭਕਰਨ ਸਾਲ ਦਰੱਖਤ ਵਾਂਗ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ॥੪੩੭॥

ਦੋਊ ਜਾਂਘ ਫੂਟੀ॥ ਰਤੰ ਧਾਰ ਛੂਟੀ॥ ਗਿਰ ਰਾਮ ਦੇਖੇ॥ ਬਡੇ ਦੁਸ਼ਟ ਲੇਖੇ॥ ੪੩੮॥

ਦੋਵੇਂ ਲੱਤਾਂ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਦੀ ਧਾਰਾ ਛੁੱਟ ਪਈ। ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਵਿਰੋਧੀ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਸੀ॥੪੩੮॥

ਕਰੀ ਬਾਣ ਬਰਖੰ॥ ਭਰਯੋ ਸੈਨ ਹਰਖੰ॥ ਹਣੇ ਬਾਣ ਤਾਣੰ॥ ਭਿਣਯੋ ਕੁੰਭ ਕਾਣੰ॥ ੪੩੯॥

ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕੀਤੀ, ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਭਰ ਗਿਆ। ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਬਾਣ ਨਾਲ ਕੁੰਭ ਕਰਨ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ॥੪੩੯॥

ਭਏ ਦੇਵ ਹਰਖੰ॥ ਕਰੀ ਪੁਹਪ ਬਰਖੰ॥ ਸੁਣਯੋ ਲੰਕ ਨਾਥੰ॥ ਹਣੇ ਭੂਮ ਮਾਥੰ॥ ੪੪੦॥

ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਮ ਜੀ ਉਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕੀਤੀ। ਲੰਕ ਭਾਵ ਰਾਵਣ ਨੇ ਕੁੰਭ ਕਰਨ ਦਾ ਮਰਣਾ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ॥੪੪੦॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਪ੍ਰਹਸਤ ਜੁੱਧ ਵਰਣਨ, ਕੁੰਭਕਰਨ ਬਧਹਿ' ਦਸਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੦॥੪੪੦॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਪ੍ਰਹੱਸਤ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ, ਕੁੰਭਕਰਨ ਦਾ ਕਤਲ' ਦਸਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੧੦॥੪੪੦॥ ਚਲਦਾ॥

ਗਿਆਰ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਤ੍ਰਿਮੁੰਡ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਪਠਯੋ ਤੀਨ ਮੁੰਡੰ॥ ਚਲਯੋ ਸੈਨ ਝੁੰਡੰ॥ ਕ੍ਰਿਤੀ ਚਿਤ੍ਰ ਜੋਧੀ॥ ਮੰਡੇ ਪਰਮ ਕ੍ਰੋਧੀ॥ ੪੪੧॥

ਕੁੰਭਕਰਨ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਵਣ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸਿਰਾਂ ਵਾਲੇ 'ਤ੍ਰਿਮੁੰਡ' ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਜੰਗ ਲਈ ਭੇਜਿਆ, ਉਹ ਸੈਨਾ ਦਾ ਝੁੰਡ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਿਆ। ਇਸ ਦੈਂਤ ਦੀ ਬੜੀ ਕੀਰਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜੋਧਾ ਸੀ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਰਣ ਵਿਚ ਲੜਨ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੪੪੧॥

ਬਕੈਂ ਮਾਰ ਮਾਰੰ॥ ਤਜੈ ਬਾਣ ਧਾਰੰ॥ ਹਨੂਮੰਤ ਕੋਪੇ॥ ਰਣੰ ਪਾਇ ਰੋਪੇ॥ ੪੪੨॥

ਮਾਰ ਲੋ, ਮਾਰ ਲੋ, ਬੋਲਦਾ ਹੋਇਆ ਤ੍ਰਿਮੁੰਡ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬੁਛਾੜ ਛੱਡਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਰਣ ਵਿਚ ਪੈਰ ਗੱਡ ਲਏ ਸਨ॥ ੪੪੨॥

ਅਸੰ ਛੀਨ ਲੀਨੋ॥ ਤਿਸੀ ਕੰਠਿ ਦੀਨੋ॥ ਹਨਜੋ ਖਸ਼ਟ ਨੈਣੰ॥ ਹਸੇ ਦੇਵ ਗੈਣੰ॥ ੪੪੩॥

ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੇ ਤ੍ਰਿਮੁੰਡ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਤਲਵਾਰ ਖੋਹ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦੀ ਗਿੱਚੀ ਵਿਚ ਖੋਬ ਦਿੱਤੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੇ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ 'ਤ੍ਰਿਮੁੰਡ' ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ, ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਦੇ॥ ੪੪੩॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ 'ਤ੍ਰਿਮੁੰਡ ਬਧਹਿ' ਗਿਆਰਵੇਂ ਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੧॥ ੪੪੩॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਦੈਂਤ ਤ੍ਰਿਮੁੰਡ ਦਾ ਕਤਲ' ਗਿਆਰ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੧੧॥ ੪੪੩॥ ਚਲਦਾ॥

ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਮਹੋਦਰ ਮੰਤਰੀ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਸੁਣਜੋ ਲੰਕ ਨਾਥੰ॥ ਧੁਣੇ ਸਰਬ ਮਾਥੰ॥ ਕਰਜੋ ਮੱਦ ਪਾਣੰ॥ ਭਰੇ ਬੀਰ ਮਾਣੰ॥ ੪੪੪॥

ਲੰਕਾ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਰਾਵਣ ਨੇ ਤ੍ਰਿਮੁੰਡ ਦਾ ਮਰਨਾ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਟਣ ਲੱਗਾ। ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਸੂਰਮਗਤੀ ਦੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ॥ ੪੪੪॥

ਮਹਿ ਖੁਆਸ ਕਰਖੈਂ॥ ਸਰੰਧਾਰ ਬਰਖੈਂ॥ ਮਹੋਦ੍ਰਾਦਿ ਵੀਰੰ॥ ਹਠੇ ਖੱਗ ਧੀਰੰ॥ ੪੪੫॥

ਰਾਵਣ ਨੇ ਫਿਰ ਮਹੋਦਰ ਸੂਰਬੀਰ ਨੂੰ, ਜਿਹੜਾ ਬੜਾ ਹਠੀ ਸੀ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ। ਉਸਨੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਖਿਚਿਆ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰਸਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੪੪੫॥

ਮੋਹਣੀ ਛੰਦ॥

ਢਲ ਹੱਲ ਸੁੱਢਲੀ ਢੋਲਾਣੰ॥ ਰਣ ਰੰਗ ਅਭੰਗ ਕਲੋਲਾਣੰ॥
ਭਰਣੰਕਸੁ ਨੱਦੰ ਨਾਫੀਰੰ॥ ਬਰਣੰਕਸੁ ਬੱਜੇ ਮੱਜੀਰੰ॥ ੪੪੬॥

'ਢਲਾਹਲ' 'ਢਲਾਹਲ' ਕਰਕੇ ਢੋਲਾਂ ਦੀ ਕੜਕੁਟ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਰ

ਕਲੋਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। 'ਭਣਣੰਕ ਭਣਣੰਕ' ਕਰਦਾ ਨਫੀਰੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। 'ਬਰਣੰਕ ਬਰਣੰਕ' ਅਵਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਜੀਰੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ॥ ੪੪੬॥

ਭਰਣੰਕਸੁ ਭੇਰੀ ਘੋਰਾਣੰ॥ ਜਣ ਸਾਵਣ ਭਾਦੋਂ ਮੋਰਾਣੰ॥
ਉੱਛਲੀਏ ਪਖਰੇ ਪਾਵੰਗੰ॥ ਮੱਚੇ ਜੁੱਝਾਰੇ ਜੋਧੰਗੰ॥ ੪੪੭॥

'ਭਰਣੰਕ ਭਰਣੰਕ' ਕਰਦੀਆਂ ਭੇਰੀਆਂ ਗੂੰਜਦੀਆਂ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਸਾਵਣ ਭਾਦਰੋਂ ਵਿਚ ਮੋਰ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਪਾਖਰਾਂ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਉੱਛਲਦੇ ਸਨ, ਲੜਾਕੇ ਜਵਾਨ ਜੁੱਧ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮੱਚੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੪੪੭॥

ਸਿੰਧੁਰੀਏ ਸੁੰਡੀ ਦੰਤਾਲੇ॥ ਨੱਚੇ ਪੱਖਰੀਏ ਮੁੱਛਾਲੇ॥
ਓਰੜੀਏ ਸਰਬੰ ਸੈਣਾਯੰ॥ ਦੇਖੰਤ ਸੁ ਦੇਵੰ ਗੈਣਾਯੰ॥ ੪੪੮॥

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲੇ ਹਾਥੀ ਮਸਤ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਭਿਆਨਕ ਮੁੱਛਾਂ ਵਾਲੇ ਬੀਰ ਰਸ ਵਿਚ ਮੱਤੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਝੁਲਾਂ ਵਾਲੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਚਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਹਲਚਲ ਕਰਨ ਲੱਗੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੪੮॥

ਝੱਲੈ ਅਵਝੜੀਯੰ ਉੱਝਾੜੰ॥ ਰਣ ਉਠੈ ਬੈਹੈਂ ਬੱਬਾੜੰ॥
ਘੈ ਘੁੱਮੇ ਘਾਯੰ ਅੱਘਾਯੰ॥ ਭੂਅ ਡਿੱਗੇ ਅੱਧੇ ਅੱਧਾਯੰ॥ ੪੪੯॥

ਬਹੁਤ ਕਠੋਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਝਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਵਹਿ ਜਾਂਦੇ। ਘਾਵਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਘਾਵ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਘੇਰਨੀ ਖਾ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ, ਕਈ ਜੋਧੇ ਅੱਧੇ ਅੱਧ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਸਨ॥ ੪੪੯॥

ਰਿਸ ਮੰਡੈ ਛੰਡੈ ਅਉ ਛੰਡੈ॥ ਹਠਿ ਹੱਸੈ ਕੱਸੈ ਕੋ ਅੰਡੈ॥
ਰਿਸ ਬਾਹੈਂ ਗਾਹੈਂ ਜੋ ਧਾਣੰ॥ ਰਣ ਰੋਹੈਂ ਜੋਹੈਂ ਕ੍ਰੋਧਾਣੰ॥ ੪੫੦॥

ਵੱਡੇ ਕਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਜੋਧੇ ਨਾ ਛੱਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਰਹੇ ਸਨ, ਹਠ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਧਨੁਖ ਬਾਣਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦੇ ਸਨ। ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਵਗਾਹ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਜੰਗ ਦੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਸਨ॥ ੪੫੦॥

ਰਣ ਗੱਜੈ ਸੱਜੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਣੰ॥ ਧਨੁ ਕਰਖੈਂ ਬਰਖੈਂ ਅਸਤ੍ਰਾਣੰ॥
ਦਲ ਗਾਹੈ ਬਾਹੈ ਹਥਿਯਾਰੰ॥ ਰਣ ਰੁੱਝੈ ਲੁੱਝੈ ਲੁੱਝਾਰੰ॥ ੪੫੧॥

ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਜੋਧੇ ਰਣ ਵਿਚ ਗੱਜਦੇ ਸਨ। ਧਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਗਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਲੜਾਕੇ

ਜੋਧੇ ਰਣ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੪੫੧॥

ਭਟ ਭੇਦੇ ਛੇਦੇ ਬਰਯਾਮੰ॥ ਭੂਅ ਡਿੱਗੇ ਚਉਰੰ ਚਰਮਾਯੰ॥
ਉੱਘੇ ਜਣ ਨੇਜੇ ਮਤਵਾਲੇ॥ ਚੱਲੇ ਜਣੋਂ ਰਾਵਲ ਜ਼ੱਟਾਲੇ॥ ੪੫੨॥

ਸੰਜੋਆਂ ਵਿਚ ਛੇਕ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਸੂਰਮੇ ਵਿੰਨੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਚਉਰ ਅਤੇ ਕਵਚਾਂ ਸਮੇਤ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਨੇਜ਼ੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਮਤਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਇਉਂ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਜਟਾਂ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਣ ॥ ੪੫੨॥

ਹੱਠੇ ਤਰਵਰੀਏ ਹੰਕਾਰੰ॥ ਮੱਚੇ ਪੱਖਰੀਏ ਸੂਰਾਰੰ॥
ਅੱਕੁੜਿਯੰ ਵੀਰੰ ਐਠਾਲੇ॥ ਤਨ ਸੋਹੇ ਪੱਤ੍ਰੀ ਪੱਤ੍ਰਾਲੇ॥ ੪੫੩॥

ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹਠੀ ਸੂਰਮੇ ਪਾਖਰਾਂ ਵਾਲੇ ਘੋੜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਆਕੜ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਆਕੜਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਗੱਡੇ ਹੋਏ ਸੋਭਦੇ ਸਨ॥ ੪੫੩॥

ਨਵ ਨਾਮਕ ਛੰਦ॥

ਤਰਭਰ ਪਰਸਰ॥ ਨਿਰਖਤ ਸੁਰਨਰ॥ ਹਰਪੁਰ ਪੁਰ ਸੁਰ॥ ਨਿਰਖਤ ਬਰਨਰ॥ ੪੫੪॥

ਸੂਰਬੀਰ ਤੜਫਦੇ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਵੇਖਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਇੰਦਰ ਲੋਕ ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਬਣ ਗਿਆ ਹੋਵੇ॥ ੪੫੪॥

ਬਰਖਤ ਸਰਬਰ॥ ਕਰਖਤ ਧਨ ਕਰ॥ ਪਰਹਰ ਪੁਰ ਕਰ॥ ਨਿਰਖਤ ਬਰਨਰ॥ ੪੫੫॥

ਬਲ ਨਾਲ ਤੀਰ ਵਰਸਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਹੱਥ ਨਾਲ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੀ ਨਗਰੀ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੫੫॥

ਸਰਬਰ ਧਰ ਕਰ॥ ਪਰਹਰ ਪੁਰਸਰ॥ ਪਰਖਤ ਉਰ ਨਰ॥ ਨਿਸਰਤ ਉਰ ਧਰ॥ ੪੫੬॥

ਚੰਗਾ ਤੀਰ ਧਨੁੱਖ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਭਰੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਤੀਰ ਬੰਦੇ ਦੀ ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਪਰਖਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ (ਪਿੱਠ) ਵੱਲ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੪੫੬॥

ਉਝਰਤ ਜੁਝ ਕਰ॥ ਬਿਝੁਰਤ ਜੁਝ ਨਰ॥ ਹਰਖਤ ਮਸਹਰ॥ ਬਰਖਤ ਸਿਤ ਸਰ॥ ੪੫੭॥

ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਉੱਝੜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਸਾਥੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਚਮਕਦਾਰ ਤੀਰ ਬਰਸਦੇ ਸਨ॥ ੪੫੭॥

ਝੁਰ ਝਰ ਕਰ ਕਰ ॥ ਡਰ ਡਰ ਧਰ ਹਰ ॥ ਹਰ ਬਰ ਧਰ ਕਰ ॥ ਬਿਹਰਤ ਉਠ ਨਰ ॥ ੪੫੮ ॥

ਕਈ ਛੁਰ ਛੁਰ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਤਾੜਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਡਰ ਡਰ ਕੇ ਕੰਬਦੇ ਸਨ। ਘਬਰਾਹਟ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਕਈ ਬੰਦੇ ਉੱਠ ਕੇ ਫਿਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ॥ ੪੫੮ ॥

ਉਚਰਤ ਜਸ ਨਰ ॥ ਬਿਚਰਤ ਧਸਿ ਨਰ ॥ ਥਰਕਤ ਨਰਹਰ ॥ ਬਰਖਤ ਭੁਅ ਪਰ ॥ ੪੫੯ ॥

ਬੰਦੇ ਜਸ ਉਚਾਰਦੇ ਸਨ। ਵਿਰੋਧੀ ਪੱਖ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਧੱਸੀ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਨਰ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗੂੰ ਕੰਬ ਰਹੇ ਹਨ, ਵੈਰੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ॥ ੪੫੯ ॥

ਤਿਲਕੜੀਆ ਛੰਦ ॥

ਚਟਾਕ ਚੋਟੈ ॥ ਅਟਾਕ ਓਟੈ ॥ ਝੜਾਕ ਝਾੜੈ ॥ ਤੜਾਕ ਤਾੜੈ ॥ ੪੬੦ ॥

ਚਟੱਕ ਕਰ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਚੋਟ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਗੋਂ ਢਾਲ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਰੋਕ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਉਤੇ ਫਿਰ ਝਟ ਕਰ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਝਾੜਦੇ ਸਨ, ਤੜ ਤੜ ਕਰਦੀ ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਸੁੱਟਦੇ ਸਨ ॥ ੪੬੦ ॥

ਫਿਰੰਤ ਹੂਰੰ ॥ ਬਰੰਤ ਸੂਰੰ ॥ ਰਣੰਤ ਜੋਹੰ ॥ ਉਠੰਤ ਕ੍ਰੋਹੰ ॥ ੪੬੧ ॥

ਅਕਾਸ਼ ਅੰਦਰ ਹੂਰਾਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਜੋ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਜੋ ਜਿਤੇ ਘੁੰਘਰੂਆਂ ਦੀ ਛਣਕਾਰ ਸੁਣਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ॥ ੪੬੧ ॥

ਭਰੰਤ ਪੱਤ੍ਰੰ ॥ ਤੁਟੰਤ ਅੱਤ੍ਰੰ ॥ ਝੜੰਤ ਅਗਨੰ ॥ ਜਲੰਤ ਜਗਨੰ ॥ ੪੬੨ ॥

ਜੋਗਨੀਆਂ ਖੱਪਰ ਭਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਤੀਰ ਟੁੱਟਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਭਿੜਨ ਤੋਂ ਅੱਗ ਝੜਦੀ ਸੀ, ਮਾਨੋ ਜੁਗਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾ ਜੀਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਸੀ ॥ ੪੬੨ ॥

ਤੁਟੰਤ ਖੋਲੰ ॥ ਜੁਟੰਤ ਟੋਲੰ ॥ ਖਿਮੰਤ ਖੱਗੰ ॥ ਉਠੰਤ ਅੱਗੰ ॥ ੪੬੩ ॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਟੋਪ ਟੁੱਟਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਟੋਲਿਆਂ ਦੇ ਟੋਲੇ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਅੱਗ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ ॥ ੪੬੩ ॥

ਚਲੰਤ ਬਾਣੰ ॥ ਰੁਕੰ ਦਿਸਾਣੰ ॥ ਪਪਾਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰੰ ॥ ਅਘਾਤ ਅਸਤ੍ਰੰ ॥ ੪੬੪ ॥

ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਸਨ, ਸਭ ਦਿਸਾਂ ਰੁਕ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਸਤਰਾਂ ਦੀ ਅਘਾਤ ਭਾਵ ਚੋਟ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ॥ ੪੬੪ ॥

ਖਹੰਤ ਖੱਤ੍ਰੀ ॥ ਭਿਰੰਤ ਅੱਤ੍ਰੀ ॥ ਬੁਠੰਤ ਬਾਣੰ ॥ ਖਿਵੈ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ॥ ੪੬੫ ॥

ਸ਼ਸਤ੍ਰੀਧਾਰੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਖਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਭਿੜਦੇ ਸਨ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ

ਬਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੪੬੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਲੁੱਥ ਜੁੱਥ ਬਿੱਥੁਰ ਰਹੀ ਰਾਵਣ ਰਾਮ ਬਿਰੁੱਧ॥
ਹਤਜੋ ਮਹੋਦਰ ਦੇਖ ਕਰ ਹਰਿ ਅਰਿ ਫਿਰਯੋ ਸੁ ਕ੍ਰੁੱਧ॥ ੪੬੬॥

ਰਾਮ ਦੇ ਬਿਰੁੱਧ ਪੱਖ ਵਾਲੇ ਰਾਵਣ ਦੀ ਫੌਜ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹੋਦਰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮਰਦਾ ਵੇਖਕੇ ਹਰ ਅਰ ਭਾਵ ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਵੈਰੀ (ਮੇਘਨਾਦ) ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ॥ ੪੬੬॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਮਹੋਦਰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਬਧਹਿ' ਧਿਆਇ ਬਾਰਵੋਂ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੨॥ ੪੬੬॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਮਹੋਦਰ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਕਤਲ' ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੧੨॥ ੪੬੬॥ ਚਲਦਾ॥

ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਮੇਘਨਾਦ ਯੁਧ ਵਰਣਨ

ਸਿਰਖਿੰਡੀ ਛੰਦ॥

ਜੁੱਟੇ ਵੀਰ ਜੁੱਝਾਰੇ ਧੱਗਾਂ ਵੱਜੀਆਂ॥ ਬੱਜੇ ਨਾਦ ਕਰਾਰੇ ਦਲਾਂ ਮੁਸਾਹਦਾ॥
ਲੁੱਝੇ ਕਾਰਣਯਾਰੇ ਸੰਘਰ ਸੂਰਮੇ॥ ਵੁੱਠੇ ਜਾਣੁ ਡਰਾਰੇ ਘਣੀਅਰ ਕੈਬਰੀ॥ ੪੬੭॥

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਡੱਫਾਂ ਵੱਜੀਆਂ, ਲੜਾਕੇ ਸੂਰਮੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੋਹਾਂ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਲੜਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਮਾਨੋ ਕਾਲੇ ਬਦਲ ਤੋਂ ਬਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੪੬੭॥

ਵੱਜੇ ਸੰਗਲੀਆਲੇ ਹਾਠਾਂ ਜੁੱਟੀਆਂ॥ ਖੇਤ ਬਹੇ ਮੁੱਛਾਲੇ ਕਹਰ ਤਤਾਰਚੇ॥
ਡਿੱਗੇ ਵੀਰ ਜੁੱਝਾਰੇ ਹੂੰਗਾਂ ਫੁੱਟੀਆਂ॥ ਬੱਕੇ ਜਣ ਮਤਵਾਲੇ ਭੰਗਾਂ ਖਾਇਕੈ॥ ੪੬੮॥

ਜਦ, ਸੰਗਲਾਂ ਵਾਲੇ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਪਈਆਂ। ਬੀਰ ਰਸ ਦੇ ਮੱਤੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕਹਿਰ ਦੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਲੜਾਕੇ ਜੋਧੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੂੰਗਰਾਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਦੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਭੰਗਾਂ ਪੀ ਕੇ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੪੬੮॥

ਓਰੜਏ ਹੰਕਾਰੀ ਧੱਗਾਂ ਵਾਇਕੈ॥ ਵਾਹਿ ਫਿਰੇ ਤਰਵਾਰੀ ਸੂਰੇ ਸੂਰਿਆਂ॥
ਵੱਗੈ ਰਤੁ ਝੁਲਾਰੀ ਝਾੜੀ ਕੈਬਰੀ॥ ਪਾਈ ਧੂੰਮ ਲੁੜਾਰੀ ਰਾਵਣ ਰਾਮ ਦੀ॥ ੪੬੯॥

ਵੱਡੇ ਧੌਂਸਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜਾ ਕੇ ਹੰਕਾਰੀ ਝੱਪਟ ਕੇ ਪਏ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਉੱਪਰ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਝਾੜੀ ਹੋਈ ਫੌਜ ਵਿਚੋਂ ਝਲਾਰਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗੂੰ ਲਹੂ ਵਗਦਾ ਸੀ। ਲੜਾਕੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨੇ ਰਾਵਣ ਤੇ ਰਾਮ ਦੀ ਧੂੰਮ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ॥ ੪੬੯॥

ਚੋਬੀ ਧਉਸ ਵਜਾਈ ਸੰਘਰੁ ਮੱਚਿਆ॥ ਬਾਹਿ ਫਿਰੇ ਵੈਰਾਈ ਤੁਰੇ ਤਤਾਰਚੇ॥
ਹੂਰਾਂ ਚਿੱਤ ਵਧਾਈ ਅੰਬਰ ਪੂਰਿਆ॥ ਜੋਧਿਯਾਂ ਦੇਖਣ ਤਾਈ ਹੂਲੇ ਹੋਈਆਂ॥ ੪੭੦॥

ਧੌਂਸੇ ਨੂੰ ਚੋਬਾਂ ਨੇ ਵਜਾਇਆ ਤਾਂ ਜੰਗ ਮੱਚ ਪਿਆ। ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਜੋਧੇ ਵੈਰੀਆਂ ਵਲ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਅਪੱਛਰਾਂ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਅਕਾਸ਼ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਹੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਈਆ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੪੭੦॥

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ॥ ਇੰਦ੍ਰਾਰ ਵੀਰ ਕੁੱਪਜੋ ਕਰਾਲ॥ ਮੁਕਤੰਤ ਬਾਣ ਗਹਿ ਧਨੁ ਬਿਸਾਲ॥
ਥਰਕੰਤ ਲੁੱਥ ਫਰਕੰਤ ਬਾਹ॥ ਜੁੱਝੰਤ ਸੂਰ ਅੱਛਰੈ ਉਛਾਹ॥ ੪੭੧॥

ਇੰਦ੍ਰਾਰਿ ਭਾਵ ਮੇਘਨਾਦ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਭਿਆਨਕ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਤੀਰ ਛੱਡਦਾ ਸੀ। ਲੋਥਾਂ ਤੜਫਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਫਰਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੪੭੧॥

ਚਮਕੰਤ ਚੱਕ੍ਰ ਸਰਖੰਤ ਸੇਲ॥ ਜੁੱਮੇ ਜਟਾਲ ਜਣ ਗੰਗ ਮੇਲ॥
ਸੰਘਰੇ ਸੂਰ ਆਘਾਇ ਘਾਇ॥ ਬਰਖੰਤ ਬਾਣ ਚੜ ਚਉਪ ਚਾਇ॥ ੪੭੨॥

ਚੱਕ੍ਰ ਚਮਕਦੇ ਸਨ, ਸੇਲੇ ਚਲਦੇ ਸਨ। ਜਟਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਖਸ਼ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਗੰਗਾ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਾਧੂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹੋਦੇ ਸਨ। ਘਾਵਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਘਾਵ ਖਾਂਦੇ ਸਨ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚਾਅ ਚੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੪੭੨॥

ਸੁੰਮਲੇ ਸੂਰ ਆਹੁਰੇ ਜੰਗ॥ ਬਰਖੰਤ ਬਾਣ ਬਿਖ ਧਰ ਸੁਰੰਗ॥
ਨਭਿ ਹੈ ਅਲੋਪ ਸਰ ਬਰਖ ਧਾਰ॥ ਸਭ ਊਚ ਨੀਚ ਕਿੰਨੇ ਸ਼ੁਮਾਰ॥ ੪੭੩॥

ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਪੁੱਠ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਮੋਹਲੇਦਾਰ ਬਰਖਾ ਹੋਈ,

ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼ ਬਿਲਕੁਲ ਲੁਕ ਗਿਆ। ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਸਭ ਮਾਰੇ ਗਏ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਨਾ ਰਹੀ॥ ੪੭੩॥

ਸਭ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਬਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ਸਰ ਧਾਰ ਬਰਖ ਸਰਦਾਰ ਚੀਨ॥
ਰਘੁਰਾਜ ਆਦਿ ਮੋਹੇ ਸੁ ਬੀਰ॥ ਦਲ ਸਹਿਤ ਭੂਮ ਡਿੱਗੇ ਅਧੀਰ॥ ੪੭੪॥

ਮੇਘਨਾਦ ਸਾਰੀ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਅਸਤਰ ਵਿਦਆ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ। ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਨਾਗ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮੋਹਲੇ ਧਾਰ ਵਰਖਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਆਦਿ ਸੂਰਮੇ ਮੋਹੇ ਗਏ, ਅਤੇ ਫੌਜ ਦੇ ਸਮੇਤ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੇ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ॥ ੪੭੪॥

ਤਬ ਕਹੀ ਦੂਤ ਰਾਵਣਹਿ ਜਾਇ॥ ਕਪਿ ਕਟਕ ਆਜੁ ਜੀਤਯੋ ਬਨਾਇ॥
ਸੀਅ ਭਜਹੁ ਆਜੁ ਹੁਐ ਕੈ ਨਿਚੀਤ॥ ਸੰਘਰੇ ਰਾਮ ਰਣ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ॥ ੪੭੫॥

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੂਤ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਕਿ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਅੱਜ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਸੀਤਾ ਨਾਲ ਰੰਗ-ਰਲੀਆਂ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਮ ਜੀ ਰਣ ਵਿਚ ਮੇਘਨਾਦ ਨਾਲ ਲੜ ਮੋਏ ਹਨ॥ ੪੭੫॥

ਤਬ ਕਹੇ ਬੈਣ ਤ੍ਰਿਜਟੀ ਬੁਲਾਇ॥ ਰਣ ਮ੍ਰਿਤਕ ਰਾਮ ਸੀਤਹਿ ਦਿਖਾਇ॥
ਲੈ ਗਈ ਨਾਥ ਜਹਿ ਗਿਰੇ ਖੇਤ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਮਾਰ ਸਿੰਘ ਜਯੋ ਸੁਪਤ ਅਚੇਤ॥ ੪੭੬॥

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰਾਵਣ ਨੇ ਸੀਤਾ ਦੀ ਦਾਸੀ ਤ੍ਰਿਜਟੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹੇ-ਕਿ ਤੂੰ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਜਾ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮੋਏ ਹੋਏ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦੇਹ, ਤਾਂ ਕਿ ਸੀਤਾ ਦੇ ਮਨੋ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਏ। ਇਹ ਹੁਕਮ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਤ੍ਰਿਜਟੀ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਲੈ ਗਈ ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਹਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸ਼ੇਰ ਬਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ॥ ੪੭੬॥

ਸੀਅ ਨਿਰਖ ਨਾਥ ਮਨ ਮਹਿ ਰਿਸਾਨ॥ ਦਸ ਅਉਰ ਚਾਰ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨ॥
ਪੜ ਨਾਗ ਮੰਤ੍ਰ ਸੰਘਰੀ ਪਾਸ॥ ਪਤਿ ਭ੍ਰਾਤ ਜਗਾਇ ਚਿਤ ਭਯੋ ਹੁਲਾਸ॥ ੪੭੭॥

ਸੀਤਾ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਮ ਜੀ ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਸਨ। ਸੀਤਾ ਨਾਗ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਮ ਤੇ ਲਛਮਣ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਜੀਵਤ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਈ॥ ੪੭੭॥

ਸੀਅ ਗਈ ਜਗੇ ਅੰਗਰਾਇ ਰਾਮ॥ ਦਲ ਸਹਿਤ ਭ੍ਰਾਤ ਜੁਤ ਧਰਮ ਧਾਮ॥
ਬੱਜੇ ਸੁਨਾਦਿ ਗੱਜੇ ਸੁ ਬੀਰ॥ ਸੱਜੇ ਹਥਿਯਾਰ ਭੱਜੇ ਅਧੀਰ॥ ੪੭੮॥

ਜਦ ਸੀਤਾ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਚਲੀ ਗਈ ਤਾਂ ਮਗਰੋਂ ਰਾਮ ਜੀ ਜਾਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਗੜਾਈ

ਲਈ। ਧਰਮ ਦੇ ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਰਾਮ ਜੀ ਆਪਣੇ ਭਰਾਤਾ ਅਤੇ ਫੌਜ ਦੇ ਸਮੇਤ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਗਏ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜ ਪਏ ਅਤੇ ਜੋਧੇ ਲਲਕਾਰਨ ਲੱਗ ਪਏ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਹਥਿਆਰ ਸਜਾ ਲਏ, ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਨਿਕਲੇ॥ ੪੭੮॥

ਸੁੰਮਲੇ ਸੂਰ ਸਰ ਬਰਖ ਜੁੱਧ॥ ਹਨ ਸਾਲ ਤਾਲ ਬ੍ਰਿਕਾਲ ਕ੍ਰੁੱਧ॥
ਤਜਿ ਜੁੱਧ ਸੁੱਧ ਸੁਰ ਮੇਘ ਧਰਣ॥ ਥਲ ਗਯੋ ਨਕੁੰਭਲਾ ਹੋਮ ਕਰਣ॥ ੪੭੯॥

ਸੂਰਮੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਤੀਰ ਵਰਸਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੇਘ ਦੀ ਸੁਰ (ਨਾਦ) ਨੂੰ ਧਰਣ ਵਾਲਾ ਅਰਥਾਤ ਮੇਘਨਾਦ ਜੁੱਧ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ 'ਨਿਕੁੰਭਲਾ' ਦੇਵੀ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਹੋਮ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲਾ ਗਿਆ॥ ੪੭੯॥

ਭਾਵਾਰਥ-ਲੰਕਾ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਨਿਕੁੰਭਲ' ਨਾਮ ਦੀ ਗੁਫਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ 'ਭੱਦਰ ਕਾਲੀ' ਦੇਵੀ ਦੀ ਮੂਰਤਿ ਸਥਾਪਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਗੁਫਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਨਿਕੁੰਭਿਨਾ' ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੇਘਨਾਦ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਜੁੱਧ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਲਘ ਬੀਰ ਤੀਰ ਲੰਕੇਸ਼ ਆਨ॥ ਇਮ ਕਹੈ ਬੈਣ ਤਜ ਭ੍ਰਾਤ ਕਾਨ॥
ਆਇ ਹੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਇਹ ਘਾਤ ਹਾਥ॥ ਇੰਦ੍ਰਾਰ ਬੀਰ ਅਰਬਰ ਪ੍ਰਮਾਥ॥ ੪੮੦॥

ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਲਛਮਣ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਵਿਭੀਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਦਾ ਪਰਮ ਵੈਰੀ ਅਤੇ ਮਹਾਂਬਲੀ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਮੇਘਨਾਦ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੪੮੦॥

ਨਿਜ ਮਾਸ ਕਾਟ ਕਰ ਕਰਤ ਹੋਮ॥ ਥਰਹਰਤ ਭੂੰਮਿ ਅਰ ਚਕਤ ਬਯੋਮ॥
ਤਹ ਗਯੋ ਰਾਮ ਭ੍ਰਾਤਾ ਨਿਸ਼ੰਗਿ॥ ਕਰ ਧਰੇ ਧਨਖ ਕਟ ਕਸਿ ਨਿਖੰਗ॥ ੪੮੧॥

ਉਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਮਾਸ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਹੋਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਰਣੀ ਵੇਖ ਕੇ ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੇਵਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਰਾਮ-ਭ੍ਰਾਤਾ ਲੱਛਮਣ ਉਥੇ ਨਿਸਚਿੰਤ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਲੱਕ ਨਾਲ ਭੱਥਾ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੪੮੧॥

ਚਿੰਤੀ ਸੁ ਚਿਤ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਚੰਡ॥ ਅਰ ਹਣਯੋ ਬਾਣ ਕੀਨੋ ਦੁਖੰਡ॥
ਰਿਪ ਫਿਰੇ ਮਾਰ ਦੁੰਦਭ ਬਜਾਇ॥ ਉਤ ਭਜੇ ਦਈਤ ਦਲਪਤਿ ਜੁਝਾਇ॥ ੪੮੨॥

ਏਧਰ ਮੇਘਨਾਦ ਨੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਪ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਓਧਰ ਲੱਛਮਣ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਸ਼ਮਣ

ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਜਿੱਤ ਦੇ ਧੌਂਸੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਏ। ਉਧਰ ਦੈਂਤ ਆਪਣੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਮੇਘਨਾਦ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਕੇ ਲੰਕਾ ਵੱਲ ਭੱਜ ਗਏ॥ ੪੯੨॥

ਇਤਿ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਮੇਘਨਾਦ ਬਧਹਿ' ਤੇਰਵੇਂ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੧੩॥੪੯੨॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਮੇਘਨਾਦ ਦਾ ਕਤਲ' ਤੇਰਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੧੩॥੪੯੨॥ ਚਲਦਾ॥

ਚੌਦ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਅਤਕਾਇ ਦੈਂਤ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਸੰਗੀਤ ਪਧਿਸਟਕਾ ਛੰਦ॥

ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੋਪ ਕੈ ਦਈਤ ਰਾਜ॥ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੁੱਧ ਕੋ ਸਜਜੋ ਸਾਜ॥
ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੀਰ ਬੁੱਲੇ ਅਨੰਤ॥ ਰਾਗੜਦੰਗ ਰੋਸ ਰੋਹੇ ਦੁਰੰਤ॥੪੯੩॥

ਰਾਵਣ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ, ਜੁੱਧ ਦਾ ਸਾਜ ਸਜਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਬੁਲਾ ਲਏ। ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਕ੍ਰੋਧੀ ਸਨ॥ ੪੯੩॥

ਪਾਗੜਦੰਗ ਪਰਮ ਬਾਜੀ ਬੁਲੰਤ॥ ਚਾਗੜਦੰਗ ਚੱਤ੍ਰ ਨਟ ਜਜੋਂ ਕੁਦੰਤ॥
ਕਾਗੜਦੰਗ ਕ੍ਰੂਰ ਕੱਢੇ ਹਥਿਆਰ॥ ਆਗੜਦੰਗ ਆਨ ਬੱਜੇ ਜੁਝਾਰ॥੪੯੪॥

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਬੁਲਾ ਲਏ ਜੋ ਚਤੁਰ ਨਟਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਟਪੋਸੀਆਂ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਡਰੋਣੇ ਹਥਿਆਰ ਕੱਢ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗ ਪਏ॥ ੪੯੪॥

ਰਾਗੜਦੰਗ ਰਾਮ ਸੈਨਾ ਸੁਕ੍ਰੁੱਧ॥ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜ੍ਵਾਨ ਜੁਝੰਤ ਜੁੱਧ॥
ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਿਸ਼ਾਣ ਨਵ ਸੈਨ ਸਾਜ॥ ਮਾਗੜਦੰਗ ਮੂੜ ਮਕਰਾਛ ਗਾਜ॥੪੯੫॥

ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੇ ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਸਨ। ਸੈਨਾ ਨੇ ਨਵੇਂ ਧੌਂਸੇ ਵਜਾਏ ਅਤੇ 'ਮਕਰਾਛ' ਨਾਮ ਦਾ ਮੂਰਖ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਗੱਜਣ ਲੱਗਾ॥ ੪੯੫॥

ਆਗੜਦੰਗ ਏਕ ਅਤਕਾਇ ਵੀਰ॥ ਰਾਗੜਦੰਗ ਰੋਸ ਦੀਨੇ ਗਹੀਰ॥

ਆਗੜਦੰਗ ਏਕਹੁੱ ਕੇ ਅਨੇਕ ॥ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸਿੰਧ ਬੇਲਾ ਬਿਬੇਕ ॥ ੪੮੬ ॥

ਇਕ 'ਅਤਕਾਇ' ਨਾਮ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰਾ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਇਕ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਜੁੜ ਗਏ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕ ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਯੁੱਧ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ॥ ੪੮੬ ॥

ਤਾਗੜਦੰਗ ਤੀਰ ਛੁਟੈ ਅਪਾਰ ॥ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੂੰਦ ਬਨ ਦਲ ਅਨੁਸਚਾਰ ॥
ਆਗੜਦੰਗ ਅਰਬ ਟੀਡੀ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ਚਾਗੜਦੰਗ ਚਾਰ ਚੀਟੀ ਸਮਾਨ ॥ ੪੮੭ ॥

ਬੇਅੰਤ ਤੀਰ ਵਰਖਾ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਤੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਮੀਂਹ ਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ ਹੋਣ। ਸੈਨਾ ਅਰਬ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਟਿੱਡੀ ਦਲ ਵਾਂਗੂੰ ਜਾਪਦੀ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਕਿ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ ॥ ੪੮੭ ॥

ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੀਰ ਬਾਹੁੜੇ ਨੇਖ ॥ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੁੱਧ ਅਤਕਾਇ ਦੇਖ ॥
ਦਾਗੜਦੰਗ ਦੇਵ ਜੈ ਜੈ ਕਹੰਤ ॥ ਭਾਗੜਦੰਗ ਭੂਪ ਧਨ ਧਨ ਭਨੰਤ ॥ ੪੮੮ ॥

ਦੈਂਤ ਅਤਕਾਇ ਦਾ ਯੁੱਧ ਵੇਖਣ ਲਈ, ਸੂਰਬੀਰ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਏ। ਦੇਵਤੇ ਯੁੱਧ ਵੇਖਕੇ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਵੇਖ ਕੇ 'ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ॥ ੪੮੮ ॥

ਕਾਗੜਦੰਗ ਕਹਕ ਕਾਲੀ ਕਰਾਲ ॥ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੂਹ ਜੁੱਗਣ ਬਿਸਾਲ ॥
ਭਾਗੜਦੰਗ ਭੂਤ ਭੈਰੋ ਅਨੰਤ ॥ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸ੍ਰੋਣ ਪਾਣੰ ਕਰੰਤ ॥ ੪੮੯ ॥

ਕਾਲੀ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੱਸ ਰਹੀ ਸੀ। ਜੋਗਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਟੋਲੇ, ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਭੈਰੋਂ ਤੇ ਭੂਤ, ਲਹੂ ਪੀ ਰਹੇ ਸਨ ॥ ੪੮੯ ॥

ਡਾਗੜਦੰਗ ਡਉਰ ਡਾਕਣ ਡਹੱਕ ॥ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੂਰ ਕਾਕੰ ਕਹੱਕ ॥
ਚਾਗੜਦੰਗ ਚਤ੍ਰ ਚਾਵਡੀ ਚਿਕਾਰ ॥ ਭਾਗੜਦੰਗ ਭੂਤ ਡਾਰਤ ਧਮਾਰ ॥ ੪੯੦

ਡਾਕਣੀ 'ਡੱਗਾ ਡੱਗ ਡੋਰੂ ਵਜਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਦੇ ਭਿਆਨਕ ਕਾਂ ਕੂਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਚੁੜੇਲਾਂ ਚੀਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਭੂਤ ਧਮਾਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ ॥ ੪੯੦ ॥

ਹੋਹਾ ਛੰਦ ॥

ਟੂਟੇ ਪਰੇ ॥ ਨਵੇ ਮੁਰੇ ॥ ਅਸੀ ਧਰੇ ॥ ਰਿਸੰ ਭਰੇ ॥ ੪੯੧ ॥

ਜੋਧੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜਨ ਲੱਗੇ ॥ ੪੯੧ ॥

ਛੂਟੇ ਸਰੰ ॥ ਚਕਿਯੋ ਹਰੰ ॥ ਰੁਕੀ ਦਿਸੰ ॥ ਚਪੇ ਕਿਸੰ ॥ ੪੯੨ ॥

ਬਾਂਦਰ ਸੈਨਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਤੀਰ ਐਸੇ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੱਦਲ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਸਭ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਰੁਕ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਬਾਂਦਰ ਚਿੜ ਗਏ ਸਨ॥ ੪੯੨॥

ਛੁਟੰ ਸਰੰ॥ ਰਿਸੰ ਭਰੰ॥ ਗਿਰੈ ਭਟੰ॥ ਜਿਮੰ ਅਟੰ॥੪੯੩॥

ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ, ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਅਟਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਜੋਧੇ ਡਿੱਗਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੪੯੩॥

ਘੁਮੇ ਘਯੰ॥ ਭਰੇ ਭਯੰ॥ ਚਪੇ ਚਲੇ॥ ਭਟੰ ਭਲੇ॥੪੯੪॥

ਡਰੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਘੇਰਨੀਆਂ ਖਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਸੂਰਬੀਰ ਭੁੱਜੇ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ੪੯੪॥

ਰਟੈਂ ਹਰੰ॥ ਰਿਸੰ ਜਰੰ॥ ਰੁਪੈ ਰਣੰ॥ ਘੁਮੇ ਬ੍ਰਣੰ॥੪੯੫॥

ਦੈਂਤ ਸੂਰਬੀਰ ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਬਲਦੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਜਪ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਘੁੰਮ ਕੇ ਭੈ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਯੁੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੯੫॥

ਗਿਰੈਂ ਧਰੰ॥ ਹੁਲੈਂ ਨਰੰ॥ ਸਰੰ ਤਛੇ॥ ਕਛੰ ਕਛੇ॥੪੯੬॥

ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨੁਖ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਤੀਰ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਛਿੱਲੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੯੬॥

ਘੁਮੇ ਬ੍ਰਣੰ॥ ਭ੍ਰਮੇ ਰਣੰ॥ ਲਜੰ ਫਸੇ॥ ਕਟੰ ਕਸੇ॥੪੯੭॥

ਜ਼ਖਮੀ ਘੇਰਨੀਆਂ ਖਾਂਦੇ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ, ਲੱਕ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲੜਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੯੭॥

ਧੁਕੇ ਧਕੰ॥ ਟੁਕੇ ਟਕੰ॥ ਛੁਟੇ ਸਰੰ॥ ਰੁਕੇ ਦਿਸੰ॥੪੯੮॥

ਧੱਕੇ ਤੇ ਧੱਕਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ। ਤੀਰ ਅਜਿਹੇ ਚਲਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਰੋਕ ਲਈਆਂ ਸਨ॥ ੪੯੮॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥

ਇੱਕ ਇੱਕ ਆ ਰੁਹੇ ਇੱਕ ਇੱਕਨ ਕਹੱ ਤੱਕੈ॥
ਇੱਕ ਇੱਕ ਲੈ ਚਲੈ ਇੱਕ ਕਹ ਇੱਕ ਉਚੱਕੈ॥
ਇੱਕ ਇੱਕ ਸਰ ਬਰਖ ਇੱਕ ਧਨ ਕਰਖ ਰੋਸ ਭਰ॥
ਇੱਕ ਇੱਕ ਤਰਫੰਤ ਇੱਕ ਭਵ ਸਿੰਧ ਗਏ ਤਰਿ॥

ਰਣਿ ਇੱਕ ਇੱਕ ਸਾਵੰਤ ਭਿੜੈਂ ਇੱਕ ਇੱਕ ਹੁਐ ਬਿੱਝੜੇ॥
ਨਰ ਇੱਕ ਅਨਿਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰਣ ਭਿੜੇ ਇੱਕ ਇੱਕ ਅਵਝੜ ਝੜੇ॥੪੯੯॥

ਇਕ ਸੂਰਮਾ ਇਕ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਕ ਸੂਰਮਾ ਇਕ ਵਲੇ ਤਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਜੋਧਾ ਇਕ ਨੂੰ ਲੈ ਚਲਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਕ ਨੂੰ ਇਕ ਜੁੱਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਬਹਾਦਰ ਇਕਨਾਂ ਉੱਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਧਰਖਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤੇ ਇਕ ਕਰੋਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਤੜਫ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਕ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਣ ਵਿਚ ਇਕ ਸੂਰਮਾ ਇਕ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਕ ਜੋਧਾ ਇਕ ਥਾਂ ਹੱਟ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਸੂਰਮਾ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਝੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਝਾੜ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੪੯੯॥

ਇੱਕ ਜੂਝ ਭਟ ਗਿਰੈਂ ਇਕ ਬਬਕੰਤ ਮੱਧ ਰਣ॥
ਇੱਕ ਦੇਵ ਪੁਰ ਬਸੈ ਇੱਕ ਭਜ ਚਲਤ ਖਾਇ ਬ੍ਰਣ॥
ਇੱਕ ਜੁੱਝ ਉੱਝੜੇ ਇੱਕ ਵਿੰਝੜੇ ਝਾੜ ਅਸ॥
ਇੱਕ ਅਨਿਕ ਬ੍ਰਣ ਝਲੈਂ ਇੱਕ ਮੁਕਤੰਤ ਬਾਨ ਕਸਿ॥
ਰਣ ਭੂੰਮ ਘੂਮ ਸਾਵੰਤ ਮੰਡੈ ਦੀਰਘੁ ਕਾਇ ਲਛਮਣ ਪ੍ਰਬਲ॥
ਥਿਰ ਰਹੇ ਬ੍ਰਿਛ ਉਪਬਨ ਕਿਧੋ ਜਣ ਉੱਤਰ ਦਿਸ ਦੁਐ ਅਚਲ॥੫੦੦॥

ਇਕ ਪਾਸੇ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲਲਕਾਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਵਰਗਪੁਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਵੱਸੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਫੱਟ ਖਾ ਕੇ ਭੱਜ ਚਲੇ ਸਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਲੜ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਡੇਗਦੇ ਸਨ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਵਾਢ ਨਾਲ ਆਪ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਪੁਰ ਅਨੇਕਾਂ ਫੱਟ ਸਹਾਰਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਕ ਕੱਸ ਕੱਸ ਕੇ ਤੀਰ ਛੱਡਦਾ ਸੀ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੋਧੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, 'ਦੀਰਘਕਾਇ' ਦੈਂਤ ਅਤੇ ਲੱਛਮਣ ਨੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਜੰਗ ਛੇੜਿਆ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਇਉਂ ਖੜੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਬਾਗ ਵਿਚ ਦੋ ਬ੍ਰਿਛ ਖੜੇ ਸਨ, ਅਥਵਾ ਜਾਂ ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਉਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਦੋ ਪਹਾੜ ਸਨ॥੫੦੦॥

ਅਜਬਾ ਛੰਦ॥

ਜੁੱਟੇ ਬੀਰੰ॥ ਛੁੱਟੇ ਤੀਰੰ॥ ਢੁੱਕੀ ਢਾਲੰ॥ ਕ੍ਰੋਹੇ ਕਾਲੰ॥੫੦੧॥

ਦੋਵੇਂ ਬੀਰ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਸਨ, ਢਾਲਾਂ ਉੱਤੇ ਰੋਕਦੇ ਸਨ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕਾਲ ਰੂਪ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥੫੦੧॥

ਢੰਕੇ ਢੋਲੰ॥ ਬੰਕੇ ਬੋਲੰ॥ ਕੱਛੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰੰ॥ ਅੱਛੇ ਅਸਤ੍ਰੰ॥੫੦੨॥

ਢੋਲਾਂ ਤੇ ਡੱਗੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੇ ਬੋਲਦੇ ਸਨ, ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਫੱਬੇ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਸੋਹਣੇ ਦਿਸ ਰਹੇ ਸਨ॥੫੦੨॥

ਕ੍ਰੋਧੰ ਗਲਿਤੰ॥ ਬੋਧੰ ਦਲਤੰ॥ ਗੱਜੈ ਵੀਰੰ॥ ਤੱਜੈ ਤੀਰੰ॥੫੦੩॥

ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਗਲਤ ਹੋ ਕੇ ਬੜੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਨਾਲ ਸੈਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਵੀਰ ਗਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੫੦੩॥

ਰੱਤੇ ਨੈਣੰ॥ ਮੱਤੇ ਬੈਣੰ॥ ਲੁੱਝੇ ਸੂਰੰ॥ ਸੁੱਝੇ ਹੂਰੰ॥੫੦੪॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਸਨ, ਮਤਵਾਲਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਲੱੜਦੇ ਸਨ, ਅਪੱਛਰਾਂ ਵੇਖਦੀਆਂ ਸਨ॥੫੦੪॥

ਲੱਗੈਂ ਤੀਰੰ॥ ਭੱਗੈਂ ਵੀਰੰ॥ ਰੋਸੰ ਰੁੱਝੇ॥ ਅੱਸਤ੍ਰੰ ਜੁੱਝੇ॥੫੦੫॥

ਤੀਰ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰੋਹ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ॥੫੦੫॥

ਝੁੱਮੇ ਸੂਰੰ॥ ਘੁਮੇ ਹੂਰੰ॥ ਚੱਕੈਂ ਚਾਰੰ॥ ਬੱਕੈਂ ਮਾਰੰ॥੫੦੬॥

ਸੂਰਮੇ ਮਸਤ ਹੋਏ ਝੂਮ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੂਰਾਂ ਫਿਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੫੦੬॥

ਭਿੱਦੇ ਬਰਮੰ॥ ਛਿੱਦੇ ਚਰਮੰ॥ ਤੁੱਟੇ ਖੱਗੰ॥ ਉੱਠੇ ਅੱਗੰ॥੫੦੭॥

ਸੰਜੋਆਂ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਢਾਲਾਂ ਫਟ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਟੁੱਟ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਸੀ॥੫੦੭॥

ਨੱਚੇ ਤਾਜੀ॥ ਗੱਜੇ ਗਾਜੀ॥ ਡਿੱਗੇ ਵੀਰੰ॥ ਤੱਜੇ ਤੀਰੰ॥੫੦੮॥

ਘੋੜੇ ਨੱਚਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗਾਜ਼ੀ ਸੂਰਬੀਰ ਗੱਜਦੇ ਸਨ। ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ॥੫੦੮॥

ਝੂੰਮੇਂ ਸੂਰੰ॥ ਘੁੱਮੀ ਹੂਰੰ॥ ਕੱਛੇ ਬਾਣੰ॥ ਮੱਤੇ ਮਾਣੰ॥੫੦੯॥

ਹੂਰਾਂ ਨੂੰ ਘੁੰਮ ਦੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਝੂਮ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਘੁਮੰਡ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੫੦੯॥

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥

ਤਹ ਭਯੋ ਘੋਰ ਆਹਵ ਅਪਾਰ ॥ ਰਣ ਭੂੰਮਿ ਝੂਮਿ ਜੁੱਝੇ ਜੁਝਾਰ ॥
ਇਤ ਰਾਮ ਭ੍ਰਾਤ ਅਤਕਾਇ ਉੱਤ ॥ ਰਿਸ ਜੁੱਝ ਉੱਝਰੇ ਰਾਜ ਪੁੱਤ ॥ ੫੧੦ ॥

ਵੱਡਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਉਥੇ ਹੋਇਆ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੜਾਕੇ ਜੋਧੇ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਇਧਰੋਂ ਲੱਛਮਣ ਤੇ ਉਧਰੋਂ ਅਤਕਾਇ ਨਾਮ ਦਾ ਜੋਧਾ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਡੇਗਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ॥ ੫੧੦ ॥

ਤਬ ਰਾਮ ਭ੍ਰਾਤ ਅਤਿ ਕੀਨ ਰੋਸ ॥ ਜਿਮ ਪਰਤ ਅਗਨ ਘ੍ਰਿਤ ਕਰਤ ਜੋਸ ॥
ਗਹਿ ਬਾਣ ਪਾਣ ਤੱਜੇ ਅਨੰਤ ॥ ਜਿਮ ਜੇਠ ਸੂਰ ਕਿਰਣੈ ਦੁਰੰਤ ॥ ੫੧੧ ॥

ਤਦੋਂ ਲੱਛਮਣ ਨੇ ਵੱਡਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਘਿਉ ਦੀ ਆਹੂਤੀ ਪੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਅੱਗ ਜੋਸ਼ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਤੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਜੇਠ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦੁਖਦਾਈ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੫੧੧ ॥

ਬ੍ਰਣ ਆਪ ਮੱਧ ਬਾਹਤ ਅਨੇਕ ॥ ਬਰਣੈ ਨ ਜਾਹਿ ਕਹਿ ਏਕ ਏਕ ॥
ਉੱਝਰੇ ਵੀਰ ਜੁੱਝਣ ਜੁਝਾਰ ॥ ਜੈ ਸ਼ਬਦ ਦੇਵ ਭਾਖਤ ਪੁਕਾਰ ॥ ੫੧੨ ॥

ਆਪੋ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਫਟ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਇਕ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਕਈ ਲੜਾਕੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ, ਇਸ ਲਈ ਦੇਵਤੇ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਨਾਲ 'ਜੈ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ॥ ੫੧੨ ॥

ਰਿਪ ਕਰਯੋ ਸ਼ੱਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਬਿਹੀਨ ॥ ਬਹੁ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥
ਹੱਯ ਮੁਕਟ ਸੂਤ ਬਿਨੁ ਭਯੋ ਗਵਾਰ ॥ ਕਛੁ ਚਪੇ ਚੋਰ ਜਿਮ ਬਲ ਸੰਭਾਰ ॥ ੫੧੩ ॥

ਜਿਹੜਾ ਲੱਛਮਣ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਚਤੁਰ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੂਰਖ ਅਤਕਾਇ ਘੋੜਾ, ਮੁਕਟ, ਅਤੇ ਰੱਥਵਾਹੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੌਸਲਾ ਕਰਕੇ ਚੋਰ ਲੁਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਲੁਕਣ ਲੱਗਾ ॥ ੫੧੩ ॥

ਰਿਪ ਹਣੇ ਬਾਣ ਬੱਜ੍ਰਵ ਘਾਤ ॥ ਸਮ ਚਲੇ ਕਾਲ ਕੀ ਜੁਆਲ ਤਾਤ ॥
ਤਬਕੁ ਪਜੋ ਵੀਰ ਅਤਕਾਇ ਐਸ ॥ ਜਨ ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਕੋ ਮੇਘ ਜੈਸ ॥ ੫੧੪ ॥

ਲੱਛਮਣ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਬਜਰ ਦੀ ਮਾਰ ਵਰਗੇ ਤੀਰ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਾਲ ਦੀ ਅੱਗ ਸਮਾਨ

ਸਾੜਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ 'ਅਤਕਾਇ' ਜੋਧਾ ਵੀ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਮਾਨੋ ਜਿਵੇਂ ਪਰਲੋਕਾਲ ਦਾ ਬਦਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੫੧੪॥

ਇਮ ਕਰਨ ਲਾਗ ਲਪਟੈਂ ਲਬਾਰ॥ ਜਿਮ ਜੁੱਬਨਹੀਣ ਲਪਟਾਇ ਨਾਰ॥
ਜਿਮ ਦੰਤ ਰਹਤ ਗਹ ਸ੍ਵਾਨ ਸਸਕ॥ ਜਿਮ ਗਏ ਬੈਸ ਬਲ ਬੀਰਜ ਰਸਕ॥ ੫੧੫॥

ਅਤਕਾਇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਚਾਰ ਹੋ ਕੇ ਬਕਵਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਜੋਬਨ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਬੁੱਢਾ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਕੁੱਤਾ ਦੰਦਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਹੇ ਨੂੰ ਫੜਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਉਮਰ ਬੀਤ ਜਾਣ ਤੇ ਬਲ ਤੇ ਬੀਰਜ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਬਲ ਤੇ ਬੀਰਜ ਵਹੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੫੧੫॥

ਜਿਮ ਦਰਬਹੀਣ ਕਛੁ ਕਰਿ ਬਪਾਰ॥ ਜਣ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੀਣ ਰੁੱਝਜੋ ਜੁਝਾਰ॥
ਜਿਮ ਰੂਪ ਹੀਣ ਬੇਸਜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ॥ ਜਣ ਬਾਜ ਹੀਣ ਰਥ ਕੋ ਚਲਾਵ॥ ੫੧੬॥

ਜਿਵੇਂ ਧਨ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਕੁਝ ਵਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਜਾਂ ਇਉਂ ਸਮਝੋ, ਕਿ ਸ਼ਸਤਰ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੜਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਰੂਪ ਤੋਂ ਹੀਣੀ ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰੱਥ ਦਾ ਜੋ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਰਥ ਚਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ॥ ੫੧੬॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਚੋਦ੍ਹਵੇਂ ਛੰਦ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਅਤਕਾਇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਕਰੋਧ ਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਕਰੋਧ ਫਜ਼ੂਲ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਹ ਕਰੋਧ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਅਰਥ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਬੁੱਢੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ, ਜਾਂ ਦੰਦਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਸੱਹੇ ਨੂੰ ਫੜਨਾ ਆਦਿਕ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਉਹ ਫੋਕਾ ਕਰੋਧ ਲੱਛਮਣ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਸੀ॥

ਤਬ ਤਮਕ ਤੇਗ ਲਛਮਣ ਉਦਾਰ॥ ਤਹ ਹਣਜੋ ਸੀਸ ਕਿੰਨੋ ਦੁਫਾਰ॥
ਤਬ ਗਿਰਜੋ ਬੀਰ ਅਤਿਕਾਇ ਏਕ॥ ਲਖ ਤਾਹਿ ਸੂਰ ਭੱਜੇ ਅਨੇਕ॥ ੫੧੭॥

ਜਦ ਅਤਕਾਇ ਨੇ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁਛਾੜ ਕੀਤੀ ਤਦ ਬਹਾਦਰ ਲੱਛਮਣ ਨੇ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰ ਕੇ, ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਤਦ ਅਤਕਾਇ ਜੋਧਾ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ॥ ੫੧੭॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਅਤਕਾਇ ਦੈਂਤ ਬਧਹਿ' ਚੋਦਸਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੪॥ ੫੧੭॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਅਤਕਾਇ ਦੈਂਤ ਦਾ ਕਤਲ' ਚੋਦ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੧੪॥ ੫੧੭॥ ਚਲਦਾ॥

ਪੰਦਰ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਮਕਰਾਛ ਯੁਧ ਵਰਣਨ

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ॥

ਤਬ ਰੁਕਜੋ ਸੈਨ ਮਕਰਾਛ ਆਨ॥ਕਹ ਜਾਹੁ ਰਾਮ ਨਹੀ ਪੈਹੋ ਜਾਨ॥
ਜਿਨ ਹਤਜੋ ਤਾਤ ਰਣ ਮੋ ਅਖੰਡ॥ ਸੋ ਲਰੋ ਆਨ ਮੋਸੋਂ ਪ੍ਰਚੰਡ॥੫੧੮॥

ਮਕਰਾਛ=ਮਗਰ ਮੱਛ ਜਿਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਇਕ ਦੈਂਤ, ਜੋ ਖ਼ਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ

ਤਦ ਮਕਰਾਛ ਆਣ ਕੇ ਸੈਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਹੇ ਰਾਮ! ਮੈਥੋਂ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਪਾਏਂਗਾ। ਜਿਸ ਨੇ ਅਖੰਡ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ (ਖਰ) ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰੇ॥੫੧੮॥

ਇਮ ਸੁਣਿ ਕੁਬੈਣ ਰਾਮਾਵਤਾਰ॥ਗਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਕੋਪਜੋ ਜੁਝਾਰ॥
ਬਹੁ ਤਾਣ ਬਾਣ ਤਿਹ ਹਣੇ ਅੰਗ॥ਮਕਰਾਛ ਮਾਰਿ ਡਾਰਯੋ ਨਿਸ਼ੰਗ॥੫੧੯॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੁਰੇ ਕੁਬੋਲ ਸੁਣੇ, ਤਾਂ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਫੜ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਤੀਰ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਾਰੇ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮਕਰਾਛ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ॥੫੧੯॥

ਜਬ ਹਤੇ ਬੀਰ ਅਰ ਹਣੀ ਸੈਨ॥ਤਬ ਭਜੋ ਸੂਰ ਹੁਐ ਕਰ ਨਿਚੈਨ॥
ਤਬ ਕੁੰਭ ਔਰ ਅਨਕੁੰਭ ਆਨ॥ਦਲ ਰੁੱਕਯੋ ਰਾਮ ਕੋ ਤਜਾਗ ਕਾਨ॥੫੨੦॥

ਜਦ ਮਕਰਾਛ ਜੋਧਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫੌਜ ਵੀ ਮਾਰੀ ਗਈ, ਤਦ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਤਦ ਉਸ ਵੇਲੇ 'ਕੁੰਭ' ਅਤੇ 'ਅਨਕੁੰਭ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੋ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਆਣ ਕੇ, ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਡਰ ਛੱਡ ਕੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ॥੫੨੦॥

ਅਜਬਾ ਛੰਦ॥

ਡ੍ਰੁੱਪੇ ਤਾਜੀ॥ ਗੱਜੇ ਗਾਜੀ॥ ਸੱਜੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰੰ॥ ਕੱਛੇ ਅਸਤ੍ਰੰ॥੫੨੧॥

ਘੋੜੇ ਕੁੱਦਣ ਲੱਗੇ, ਸੂਰਮੇ ਜਿਹੜੇ ਅਸਤਰਾਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਗੱਜਣ ਲੱਗੇ॥੫੨੧॥

ਡੁੱਟੇ ਤ੍ਰਾਣੰ॥ ਛੁੱਟੇ ਬਾਣੰ॥ ਰੁੱਪੇ ਬੀਰੰ॥ ਬੁੱਠੇ ਤੀਰੰ॥੫੨੨॥

ਕਵਚ ਟੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ, ਤੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਪੈਰ ਗੱਡ ਲਦੇ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥ ੫੨੨॥

ਘੁੱਮੇ ਘਾਯੰ॥ ਜੁੱਮੇ ਚਾਯੰ॥ ਰੱਜੇ ਰੋਸੰ॥ ਤੱਜੇ ਹੋਸੰ॥ ੫੨੩॥

ਘਾਇਲ ਹੋ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋਏ ਡਿੱਗੇ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਵੇਗ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੋਸ਼ ਗਵਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੫੨੩॥

ਕੱਜੇ ਸੰਜੰ॥ ਪੂਰੇ ਪੰਜੰ॥ ਜੁੱਝੇ ਖੇਤੰ॥ ਡਿੱਗੇ ਚੇਤੰ॥ ੫੨੪॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਜੋਆਂ ਨਾਲ ਤਨ ਕੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਦਸਤਾਨੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਅਚੇਤ (ਬੇਸੁਧ) ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੫੨੪॥

ਘੇਰੀ ਲੰਕੰ॥ ਬੀਰੰ ਬੰਕੰ॥ ਭੱਜੀ ਸੈਣੰ॥ ਲੱਜੀ ਨੈਣੰ॥ ੫੨੫॥

ਬਾਂਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਲੰਕਾ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਮਾਰੀ ਭੱਜ ਗਈ॥ ੫੨੫॥

ਡਿੱਗੇ ਸੂਰੰ॥ ਭਿੱਗੇ ਨੂਰੰ॥ ਬਰਾਹੈਂ ਹੂਰੰ॥ ਕਾਮੰ ਪੂਰੰ॥ ੫੨੬॥

ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਅਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਹੂਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ॥ ੫੨੬॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਮਕਰਾਛ, ਕੁੰਭ, ਅਨਕੁੰਭ ਬਧਹਿ' ਪੰਚ ਦਸਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੫॥ ੫੨੬॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਮਕਰਾਛ, ਕੁੰਭ ਅਤੇ ਅਕੁੰਭ ਦਾ ਕਤਲ, ਪੰਦ੍ਰਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੧੫॥ ੫੨੬॥ ਚਲਦਾ॥

ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਲਛਮਣ ਮੂਰਛਾ ਵਰਣਨ

ਹੋਹਾ ਛੰਦ॥

ਸੁਣਯੋ ਇੱਸੰ॥ ਜਿਣਯੋ ਕਿੱਸੰ॥ ਚੱਪਯੋ ਚਿੱਤੰ॥ ਬੁੱਲਯੋ ਬਿੱਤੰ॥ ੫੨੭॥

ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਰਾਵਣ ਨੇ ਜਦ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਉਚੀ ਚੀਕਣ ਲੱਗਾ॥ ੫੨੭॥

ਘਿਰਿਯੋ ਗੜੰ॥ ਰਿਸੰ ਬੜੰ॥ ਭਜੀ ਤ੍ਰਿਯੰ॥ ਭੂਮੀ ਭਯੰ॥੫੨੮॥

ਲੰਕਾ ਦੇ ਕਿਲੇ ਨੂੰ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ। ਭੈ ਭੀਤ ਹੋਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਭੱਜੀਆਂ ਆਈਆਂ॥੫੨੮॥

ਭੂਮੀ ਤਬੈ॥ ਭਜੀ ਸਬੈ॥ ਤ੍ਰਿਯੰ ਇਸੰ॥ ਗਹਜੋ ਕਿਸੰ॥੫੨੯॥

ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਭੱਜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਰਾਵਣ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਰੋਕ ਲਿਆ॥੫੨੯॥

ਕਰੈਂ ਹਹੰ॥ ਓਹ ਦਯੰ॥ ਕਰੋ ਗਈ॥ ਛਮੋ ਭਈ॥੫੩੦॥

ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਦੀਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਲਈ ਖਿਮਾ ਮੰਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ੫੩੦॥

ਸੁਣੀ ਸੁੱਤੰ॥ ਧੁਣੰ ਉਤੰ॥ ਉਠਜੋ ਹਠੀ॥ ਜਿਮੰ ਭਠੀ॥੫੩੧॥

ਜਦ ਰਾਵਣ ਨੇ ਇਹ ਚੀਖ ਚਿਹਾੜੇ ਅਤੇ ਹਾਹਾਕਾਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਲ ਪੀਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਭੱਠੀ ਤੱਪ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥੫੩੧॥

ਕਢਜੋ ਨਰੰ॥ ਤਜੇ ਸਰੰ॥ ਹਣੇ ਕਿਸੰ॥ ਰੁਕੀ ਦਿਸੰ॥੫੩੨॥

ਤੀਰ ਚਲਾ ਕੇ ਉਹ ਮਾਨਵੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਭਰ ਗਏ॥੫੩੨॥

ਤ੍ਰਿਣਣਿਣ ਛੰਦ॥

ਭਾਵਰਾਥ :- ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗੀਤ ਛੰਦਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ 'ਅਗੜਦੰ' ਆਦਿਕ ਪਦ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕੇਵਲ ਜੋਸ਼ ਦੁਆਉਣ ਲਈ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਥੇ 'ਤ੍ਰਿਣਣਣ' 'ਥ੍ਰਿਣਣਿਣ' ਪਦ ਆਦਿਕ 'ਅਨੁਕਰਣ' ਰੂਪ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ 'ਅਨੁਕਰਣ' ਪਦ ਕੇਵਲ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਅਨੁਕਰਣਕ ਪਦਾਂ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਛੰਦਾਂ ਦਾ ਨਾਮ 'ਤ੍ਰਿਣਣਣ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਤ੍ਰਿਣਣਣ ਤੀਰੰ॥ ਬ੍ਰਿਣਣਿਣ ਬੀਰੰ॥ ਢ੍ਰਣਣਣ ਢਾਲੰ॥ ਜੁਣਣਣ ਜੁਾਲੰ॥੫੩੩॥

ਤੀਰ ਚੱਲਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਯੋਧੇ ਘਾਇਲ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਢਾਲਾਂ ਖੜਕਣ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗੀ॥੫੩੩॥

ਖੁਣਣਣ ਖੋਲੰ॥ ਬ੍ਰਣਣਣ ਬੋਲੰ॥ ਕ੍ਰਣਣਣ ਰੋਸੰ॥ ਜੁਣਣਣ ਜੋਸੰ॥੫੩੪॥

ਟੋਪ ਖੜਕਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਜ਼ਖਮ ਬਣਨ ਲੱਗੇ। ਸੂਰਮੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਵੱਧਣ ਲੱਗਾ॥ ੫੩੪॥

ਬ੍ਰਣਣਣ ਬਾਜੀ॥ ਤ੍ਰਿਣਣਣ ਤਾਜੀ॥ ਜੂਣਣਣ ਜੂਝੇ॥ ਲੂਣਣਣ ਲੂਝੇ॥ ੫੩੫॥

ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਭੱਜਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਯੁੱਧ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਲੱਗੇ॥ ੫੩੫॥

ਹਰਣਣ ਹਾਥੀ॥ ਸਰਣਣ ਸਾਥੀ॥ ਭਰਣਣ ਭਾਜੇ॥ ਲਰਣਣ ਲਾਜੇ॥ ੫੩੬॥

ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਭੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਉਹ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ॥ ੫੩੬॥

ਚਰਣਣ ਚਰਮੰ॥ ਬਰਣਣ ਬਰਮੰ॥ ਕਰਣਣ ਕਾਟੇ॥ ਬਰਣਣ ਬਾਟੇ॥ ੫੩੭॥

ਢਾਲਾਂ ਅਤੇ ਸੰਜੋਆ ਵੱਢੇ ਜਾਣ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਛਾਨਣੀ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ੫੩੭॥

ਮਰਣਣ ਮਾਰੇ॥ ਤਰਣਣ ਤਾਰੇ॥ ਜਰਣਣ ਜੀਤਾ॥ ਸਰਣਣ ਸੀਤਾ॥ ੫੩੮॥

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਕੇ ਅਗਲੇ ਜਹਾਨ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ। ਰਾਵਣ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਯੁੱਧ ਜਿੱਤਕੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ॥ ੫੩੮॥

ਗਰਣਣ ਗੈਣੰ॥ ਅਰਣਣ ਐਣੰ॥ ਹਰਣਣ ਹੂਰੰ॥ ਪਰਣਣ ਪੂਰੰ॥ ੫੩੯॥

ਸਾਰਾ ਅਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਹੂਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ॥ ੫੩੯॥

ਬਰਣਣ ਬਾਜੇ॥ ਗਰਣਣ ਗਾਜੇ॥ ਸਰਣਣ ਸੂੱਝੇ॥ ਜਰਣਣ ਜੂੱਝੇ॥ ੫੪੦॥

ਜੰਗ ਦੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜੇ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਦਾ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਭ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੫੪੦॥

ਤ੍ਰਿਗਤਾ ਛੰਦ॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਜਿਵੇਂ ਸੰਗੀਤ ਛੰਦ ਵਿਚ 'ਤਾਗੜਦੰਗ ਆਦਿਕ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੇ ਬੋਲ ਹਨ, ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਣਣਿਣ ਛੰਦ ਵਿਚ ਅਨੁਕਰਣ ਪਦ ਹਨ, ਇਸ਼ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਸ ਤ੍ਰਿਗਤਾ ਛੰਦ ਵਿਚ 'ਕੱਕ, ਜੱਜ' ਆਦਿਕ ਪਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਜੁੱਧ ਸਮੇਂ ਮਾਰੂ ਧੁਨ ਲਈ ਇਹ ਛੰਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਜੋਸ਼ ਨੂੰ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਐਸੇ ਪਦ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਗਿਆਨੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਥਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੈਂਤੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੁਵਾਰ ਛੰਦ ਰਚਨਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਰੋਤਾ ਜਨ ਆਪੇ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਦਰੁੱਸਤ ਹੈ ? ਸਾਰੇ ਅੱਖਰ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਇਕੱਠੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿਗਤਾ ਹੈ।

ੜ੍ਰਿਗਤਾ ਛੰਦ ॥ ਤੱਤ ਤੀਰੰ ॥ ਬੱਬ ਬੀਰੰ ॥ ਢੱਲ ਢਾਲੰ ॥ ਜੱਜ ਜੁਆਲੰ ੫੪੧ ॥

ਸੂਰਮੇ ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਢਾਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ ॥ ੫੪੧ ॥

ਤੱਤ ਤਾਜੀ ॥ ਗੱਗ ਗਾਜੀ ॥ ਮੱਮ ਮਾਰੇ ॥ ਤੱਤ ਤਾਰੇ ॥ ੫੪੨ ॥

ਘੋੜਿਆ ਅਤੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਭਵ ਸਾਗਰ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨ ਲੱਗੇ ॥ ੫੪੨ ॥

ਜੱਜ ਜੀਤੇ ॥ ਲੱਲ ਲੀਤੇ ॥ ਤੱਤ ਤੋਰੇ ॥ ਛੱਛ ਛੋਰੇ ॥ ੫੪੩ ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ॥ ੫੪੩ ॥

ਰੱਰ ਰਾਜੰ ॥ ਗੱਗ ਗਾਜੰ ॥ ਧੱਧ ਧਾਯੰ ॥ ਚੱਚ ਚਾਯੰ ॥ ੫੪੪ ॥

ਰਾਜਾ ਗੱਜਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ॥ ੫੪੪ ॥

ਡੱਡ ਡਿੱਗੇ ॥ ਭੱਭ ਭਿੱਗੇ ॥ ਸੱਸ ਸ੍ਰੋਣੰ ॥ ਤੱਤ ਤ੍ਰੋਣੰ ॥ ੫੪੫ ॥

ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਉਹ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ॥ ੫੪੫ ॥

ਸੱਸ ਸਾਧੈਂ ॥ ਬੱਬ ਬਾਧੈਂ ॥ ਅੱਅ ਅੰਗੰ ॥ ਜੱਜ ਜੰਗੰ ॥ ੫੪੬ ॥

ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ ॥ ੫੪੬ ॥

ਕੱਕ ਕ੍ਰੋਧੰ ॥ ਜੱਜ ਜੋਧੰ ॥ ਘੱਘ ਘਾਏ ॥ ਧੱਧ ਧਾਏ ॥ ੫੪੭ ॥

ਯੋਧੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਘਾਇਲ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ॥ ੫੪੭ ॥

ਹੱਹ ਹੂਰੰ ॥ ਪੱਪ ਪੂਰੰ ॥ ਗੱਗ ਗੈਣੰ ॥ ਅੱਅ ਐਣੰ ॥ ੫੪੮ ॥

ਸਾਰਾ ਅਕਾਸ਼ ਹੂਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਸੀ ॥ ੫੪੮ ॥

ਬੱਬ ਬਾਣੰ ॥ ਤੱਤ ਤਾਣੰ ॥ ਛੱਛ ਛੋਰੈਂ ॥ ਜੱਜ ਜੋਰੈਂ ॥ ੫੪੯ ॥

ਯੋਧੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਤਾਣ ਕੇ ਅਤੇ ਖਿੱਚ ਕੇ ਬਾਣ ਛੱਡਦੇ ਸਨ ॥ ੫੪੯ ॥

ਬੱਬ ਬਾਜੇ ॥ ਗੱਗ ਗਾਜੇ ॥ ਭੱਭ ਭੂਮੰ ॥ ਝੱਝ ਝੂਮੰ ॥ ੫੫੦ ।

ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਝੂਮ ਝੂਮ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ॥ ੫੫੦ ॥

ਅਨਾਦ ਛੰਦ॥

ਚੱਲੇ ਬਾਣ ਰੁੱਕੇ ਗੈਣ॥ ਮੱਤੇ ਸੂਰ ਰੱਤੇ ਨੈਣ॥
ਢੱਕੇ ਢੋਲ ਢੁੱਕੀ ਢਾਲ॥ ਛੁਟੈ ਬਾਨ ਉੱਠੈ ਜ੍ਵਾਲ॥੫੫੧॥

ਇਤਨੇ ਤੀਰ ਚਲੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਰੁਕ ਗਿਆ ਸੀ, ਸੂਰਮੇ ਮਸਤ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਸਨ। ਢੋਲ ਉਤੇ ਡੱਗੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਢਾਲ ਵੈਰੀ ਦੇ ਵਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀ ਸੀ, ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਢਾਲ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ॥੫੫੧॥

ਭਿੱਗੇ ਸ੍ਰੋਣ ਡਿੱਗੇ ਸੂਰ॥ ਝੂਮੇ ਭੂਮ ਘੁੱਮੀ ਹੂਰ॥
ਬੱਜੇ ਸੰਖ ਸੱਦੰ ਗੱਦ॥ ਤਾਲੰ ਸੰਖ ਭੇਰੀ ਨੱਦ॥੫੫੨॥

ਲਹੂ ਦੇ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਝੂਮ ਝੂਮ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਹੂਰਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਸੰਖ ਵੱਜਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਛੈਣੇ, ਸੰਖ ਤੇ ਭੇਰੀ ਦਾ ਨਾਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੫੫੨॥

ਤੁੱਟੇ ਤ੍ਰਾਣ ਫੁੱਟੇ ਅੰਗ॥ ਜੁੱਝੇ ਵੀਰ ਰੁੱਝੇ ਜੰਗ॥
ਮੱਚੇ ਸੂਰ ਨੱਚੀ ਹੂਰ॥ ਮੱਤੀ ਧੂਮ ਭੂਮੀ ਪੂਰ॥੫੫੩॥

ਕਵਚ ਟੁੱਟ ਗਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਚਮਕੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਹੂਰਾਂ ਨੱਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਮਸਤੀ ਦੀ ਧੂਮ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ॥੫੫੩॥

ਉੱਠੇ ਅੱਧ ਬੱਧ ਕਮੱਧ॥ ਪੱਖਰ ਰਾਗ ਖੋਲ ਸਨੱਧ॥
ਛੱਕੇ ਛੋਭ ਛੁੱਟੇ ਕੇਸ॥ ਸੰਘਰ ਸੂਰ ਸਿੰਘਨ ਭੇਸ॥੫੫੪॥

ਅੱਧੇ ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਧੜ ਖੜੇ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜਾਲੀਦਾਰ ਕਵਚ ਖੋਲਣ ਲੱਗੇ। ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਕੇਸ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੫੫੪॥

ਟੁੱਟਰ ਟੀਕ ਟੁੱਟੇ ਟੋਪ॥ ਭੱਗੇ ਭੂਪ ਭੰਨੀ ਧੋਪ॥
ਘੁੱਮੇ ਘਾਇ ਝੂਮੀ ਭੂਮ॥ ਅਊਝੜ ਝਾੜ ਧੂਮੰ ਧੂਮ॥੫੫੫॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੋਪ ਟੁੱਟ ਗਏ ਸਨ ਉਹ ਰਾਜੇ ਭੱਜ ਪਏ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਘੁੰਮ ਘੁੰਮ ਕੇ ਧੜਮ ਧੜਮ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ॥੫੫੫॥

ਬੱਜੇ ਨਾਦ ਬਾਦ ਅਪਾਰ॥ ਸੱਜੇ ਸੂਰ ਵੀਰ ਜੁਝਾਰ॥
ਜੁੱਝੇ ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਖੇਤ॥ ਮੱਤੇ ਮੱਦ ਜਾਣ ਅਚੇਤ॥੫੫੬॥

ਰਣ ਸਿੰਘੇ ਤੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਲੜਾਕੇ ਸੂਰਬੀਰ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਮਾਨੋ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਬੇ-ਸੁਧ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ॥੫੫੬॥

ਛੁੱਟੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਅਨੰਤ॥ ਰੰਗੇ ਰੰਗ ਭੂਮ ਦੁਰੰਤ॥
ਖੁੱਲੇ ਅੰਧ ਧੁੰਧ ਹਥਿਆਰ॥ ਬੱਕੇ ਸੂਰ ਵੀਰ ਬਿਕ੍ਰਾਰ॥੫੫੭॥

ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਚਲਦੇ ਸਨ। ਅੰਧਾ ਧੁੰਧ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵਿਕਰਾਲ ਸੂਰਮੇ ਡਰਾਉਣੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ॥੫੫੭॥

ਬਿਥੁਰੀ ਲੁੱਥ ਜੁੱਥ ਅਨੇਕ॥ ਮੱਚੇ ਕੋਟਿ ਭੱਗੇ ਏਕ॥
ਹੱਸੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਮਸਾਣ॥ ਲੁੱਝੇ ਜੁੱਝ ਰੁੱਝ ਕ੍ਰਿਪਾਣ॥੫੫੮॥

ਅਨੇਕ ਲੋਥਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਸਨ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਨਿਕਲੇ ਸਨ। ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ ਮਸਾਣ ਹੱਸ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋਧੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ॥੫੫੮॥

ਬਹੜਾ ਛੰਦ॥

ਅਧਿਕ ਰੋਸ ਕਰ ਰਾਜ ਪਖਰੀਆ ਧਾਵਹੀ॥
ਰਾਮ ਰਾਮ ਬਿਨੁ ਸ਼ੰਕ ਪੁਕਾਰਤ ਆਵਹੀ॥
ਰੁੱਝ ਜੁੱਝ ਝੜ ਪੜਤ ਭਯਾਨਕ ਭੂਮ ਪਰ॥
ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਕੇ ਹਾਥ ਗਏ ਭਵਸਿੰਧ ਤਰ॥੫੫੯॥

ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਪੁਕਾਰਦੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੁਝ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਝੜ ਪੈਂਦੇ ਸਨ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੫੫੯॥

ਸਿਮਟ ਸਾਂਗ ਸੰਗ੍ਰਹੈ ਸਮੁਹ ਹੁਐ ਜੂਝਹੀ॥
ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੁਐ ਗਿਰਤ ਨ ਘਰ ਕਹ ਬੂਝਹੀ॥

ਖੰਡ ਖੰਡ ਹੁਐ ਗਿਰਤ ਖੰਡ ਧਨ ਖੰਡ ਰਨ॥
ਤਨਕ ਤਨਕ ਲਗ ਜਾਂਹਿ ਅਸਨ ਕੀ ਧਾਰ ਤਨ॥੫੬੦॥

ਜੋਧੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਬਰਛੇ ਫੜਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਕੇ ਸਨ। ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੋਧੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਧਨੁੱਖ ਵੀ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਨ ਨੂੰ ਰਤਾ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਧਾਰ ਲੱਗੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਏਹ ਹਾਲਤ ਹੋਈ ਸੀ॥੫੬੦॥

ਸੰਗੀਤ ਬਹੜਾ ਛੰਦ॥

ਸਾਗੜਦੀ ਸਾਂਗ ਸੰਗ੍ਰਹੇ ਤਾਗੜਦੀ ਰਣ ਤੁਰੀ ਨਚਾਵਹਿ॥
ਝਾਗੜਦੀ ਝੂਮ ਗਿਰ ਭੂਮਿ ਸਾਗੜਦੀ ਸੁਰਪੁਰਹਿ ਸਿਧਾਵਹਿ॥
ਆਗੜਦੀ ਅੰਗ ਹੁਐ ਭੰਗ ਆਗੜਦੀ ਆਹਵ ਮਹਿ ਡਿਗਹੀ॥
ਹੋ ਬਾਗੜਦੀ ਵੀਰ ਬਿਕ੍ਰਾਰ ਸਾਗੜਦੀ ਸ੍ਰੋਣਤ ਤਨ ਭਿਗਹੀ॥੫੬੧॥

ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਰਛੇ ਫੜ ਕੇ, ਘੋੜੀਆਂ ਨੂੰ ਨਚਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫੱਟ ਲੱਗਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਝੂਮ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਵਰਗਪੁਰੀ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਭੰਗ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ। ਡਰੌਣੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਤਨ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੫੬੧॥

ਰਾਗੜਦੀ ਰੋਸ ਰਿਪ ਰਾਜ ਲਾਗੜਦੀ ਲਛਮਣ ਪੈ ਧਾਯੋ॥
ਕਾਗੜਦੀ ਕ੍ਰੋਧ ਤਨ ਕੁੜਯੋ ਪਾਗੜਦੀ ਹੁਐ ਪਵਨ ਸਿਧਾਯੋ॥
ਆਗੜਦੀ ਅਨੁਜ ਉਰ ਤਾਤ ਘਾਗੜਦੀ ਗਹਿ ਘਾਇ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ॥
ਝਾਗੜਦੀ ਝੂਮਿ ਭੂਅ ਗਿਰਯੋ ਸਾਗੜਦੀ ਸੁਤ ਬੈਰ ਉਤਾਰਯੋ॥੫੬੨॥

ਰਾਵਣ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਲੱਛਮਣ ਵਲ ਆਇਆ। ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਤਨ ਮਨ ਸੜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਵਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ। ਔਂਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਵਣ ਨੇ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਲੱਛਮਣ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਬਰਛੀ ਫੜ ਕੇ ਫੱਟ ਲੱਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਲੱਛਮਣ ਘੇਰਨੀ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਰਾਵਣ ਨੇ ਮਾਨੋ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ॥੫੬੨॥

ਚਾਗੜਦੀ ਚਿੰਕ ਚਾਂਵਡੀ ਡਾਗੜਦੀ ਡਾਕਣ ਡੱਕਾਰੀ॥

ਭਾਗੜਦੀ ਭੂਤ ਭਰ ਹਰੇ ਰਾਗੜਦੀ ਰਣ ਰੌਸ ਪ੍ਰਜਾਰੀ॥
ਮਾਗੜਦੀ ਮੂਰਛਾ ਭਯੋ ਲਾਗੜਦੀ ਲਛਮਣ ਰਣ ਜੁਝਯੋ॥
ਜਾਗੜਦੀ ਜਾਣ ਜੁੜਿ ਗਯੋ ਰਾਗੜਦੀ ਰਘੁਪਤ ਇਮ ਬੁਝਯੋ॥ ੫੬੩॥

ਇਲਾਂ ਚੀਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਡਾਕਣੀਆਂ ਡਕਾਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਭੂਤ ਡੌਂਡ ਰੌਲੀ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਕਰੋਧ ਜਵਾਲਾ ਨਾਲ ਸੜ ਰਹੀ ਸੀ। ਲੱਛਮਣ ਰਣ ਵਿਚ ਲੜਦਾ ਲੜਦਾ ਮੂਰਛਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਲੱਛਮਣ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ॥ ੫੬੩॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਲਛਮਨ ਮੂਰਛਨਾ ਭਵੇਤ' ਖਸ਼ਟਮਦਸਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੬॥ ੫੬੩॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਲਛਮਣ ਮੂਰਛਾ', ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੧੬॥ ੫੬੩॥ ਚਲਦਾ॥

ਸਤਾਰ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਰਾਵਣ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਸੰਗੀਤ ਬਹੜਾ ਛੰਦ॥

ਕਾਗੜਦੀ ਕਟਕ ਕਪਿ ਭਜਯੋ ਲਾਗੜਦੀ ਲਛਮਣ ਜੁੱਝਯੋ ਜਬ॥
ਰਾਗੜਦੀ ਰਾਮ ਰਿਸ ਭਰਯੋ ਸਾਗੜਦੀ ਗਹਿ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਭ॥
ਧਾਗੜਦੀ ਧਉਲ ਧੜ ਹੜਯੋ ਕਾਗੜਦੀ ਕੋੜੰਭ ਕੱੜਕਯੋ॥
ਭਾਗੜਦੀ ਭੂੰਮਿ ਭੜਹਦੀ ਪਾਗੜਦੀ ਜਨ ਪਲੈ ਪਲੱਟਯੋ॥ ੫੬੪॥

ਜਦੋਂ ਲੱਛਮਣ ਮੂਰਛਿਤ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਭੱਜ ਉੱਠੀ, ਰਾਮ ਜੀ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਅਸਤਰ ਸਸ਼ਤਰ ਧਾਰ ਲਏ। ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਚੁਕਣ ਵਾਲਾ ਬਲਦ ਥਰ ਥਰ ਕੰਬ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਕਛੂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਵੀ ਕੜਕ ਗਈ, ਭਾਵ ਕੰਬ ਉਠੀ। ਧਰਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੱਲ ਗਈ, ਮਾਨੋ ਮੁੜ ਕੇ ਪਰਲੋ ਆ ਗਈ ਹੋਵੇ॥ ੫੬੪॥

ਅਰਧ ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥

ਕਢੀ ਸੁ ਤੇਗ ਦੁੱਧਰੰ॥ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਸੁੱਭਰੰ॥

ਭਕਾਰ ਭੇਰ ਭੈ ਕਰੰ॥ ਬਕਾਰ ਬੰਦਣੋ ਬਰੰ॥੫੯੫॥

ਦੋ-ਧਾਰੀ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਲਈ, ਅਤੇ ਉਹ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭੇਰੀਆਂ ਦੀ ਧੁਨ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੀ। ਯੋਧੇ ਵੇਖ ਕੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਬੰਦਨਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੫੯੫॥

ਬਚਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰਤੰ ਸਰੰ॥ ਤਜੰਤ ਤੀਖਣੋ ਨਰੰ॥
ਪਰੰਤ ਜੂਝਤੰ ਭਟੰ॥ ਜਣੰਕਿ ਸਾਵਣੰ ਘਟੰ॥੫੯੬॥

ਰਾਮ ਨੇ ਵਿਚਿੱਤਰ ਬਹਾਦਰੀ ਦੁਆਰਾ ਭਿਆਨਕ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਬੀਰ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗੇ ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਦੀ ਘਟਾ ਵਧਦੀ ਹੈ॥੫੯੬॥

ਘੁਮੰਤ ਅਘ ਓਘਯੰ॥ ਬਦੰਤ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇਜਯੰ॥
ਚਲੰਤ ਤਜਾਗਤੇ ਤਨੰ॥ ਭਣੰਤ ਦੇਵਤਾ ਧਨੰ॥੫੯੭॥

ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪਾਪ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ॥੫੯੭॥

ਛੁਟੰਤ ਤੀਰ ਤੀਖਣੰ॥ ਬਜੰਤ ਭੇਰ ਭੀਖਣੰ॥
ਉਠੰਤ ਗੱਦ ਸੱਦਣੰ॥ ਮਮੱਤ ਜਾਣ ਮੱਦਣੰ॥੫੯੮॥

ਤੀਰ ਤਿੱਖੇ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਡਰੌਣੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਭੇਰੀਆਂ ਵੱਜਦੀਆਂ ਸਨ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਗੰਭੀਰ ਮਦ ਮਸਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਉੱਠ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੫੯੮॥

ਕਰੰਤ ਚਾਚਰੋ ਚਰੰ॥ ਨਚੰਤ ਨਿਰਤਣੋ ਹਰੰ॥
ਪੁਅੰਤ ਪਾਰਬਤੀ ਸਿਰੰ॥ ਹਸੰਤ ਪ੍ਰੇਤਣੀ ਫਿਰੰ॥੫੯੯॥

ਭੱਟ ਜਸ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਤਾਂਡਵ ਨਾਚ ਨੂੰ ਨੱਚਦੇ ਸਨ। ਪਾਰਬਤੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਲ ਦੀ ਰੁੰਡ ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪ੍ਰੋ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਤਣੀਆਂ ਹੱਸਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ॥੫੯੯॥

ਅਨੂਪ ਨਿਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਡਕੰਤ ਡਾਕਣੀ ਡੁਲੰ॥ ਭ੍ਰਮੰਤ ਬਾਜ ਕੁੰਡਲੰ॥
ਰੜੰਤ ਬੰਦਿਣੋ ਕ੍ਰਿਤੰ॥ ਬਦੰਤ ਮਾਗਧੋ ਜਯੰ॥੬੦੦॥

ਡਾਕਣੀਆਂ ਡਕਾਰਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਲਾਈ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਬੰਦੀ ਜਨ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ, ਭੱਟ ਲੋਕ ਜੈ ਜੈ ਬੋਲਦੇ ਸਨ॥੬੦੦॥

ਢਲੰਤ ਢਾਲ ਉੱਢਲੰ॥ ਖਿਮੰਤ ਤੇਗ ਨਿਰਮਲੰ॥

ਚਲੰਤ ਰਾਜਵੰ ਸਰੰ॥ ਪਪਾਤ ਉਰਵੀਅੰ ਨਰੰ॥੫੭੧॥

ਢਾਲਾਂ ਨਾਲ ਢਾਲਾਂ ਖੜਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਧੁੱਪ ਨਾਲ ਚਮਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਰਾਜੇ ਤੀਰ ਛੱਡ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ੫੭੧॥

**ਭਜੰਤ ਆਸੁਰੀ ਸੁਤੰ॥ ਕਿਲੰਕ ਬਾਨਰੀ ਪੁਤੰ॥
ਬਜੰਤ ਤੀਰ ਤੁੱਪਕੰ॥ ਉਠੰਤ ਦਾਰੁਣੋ ਸੁਰੰ॥੫੭੨॥**

ਰਾਖਸ਼ਣੀਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਬਾਂਦਰੀਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਤੀਰ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਛੁੱਟਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਰੋਣੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੫੭੨॥

**ਭਭੱਕ ਭੂਤ ਭੈ ਕਰੰ॥ ਚਚੱਕ ਚਉਦਣੋ ਚਕੰ॥
ਤਤੱਖ ਪੱਖਰੰ ਤੁਰੇ॥ ਬਜੇ ਨਿਨੱਦ ਸਿੰਧੁਰੇ॥੫੭੩॥**

ਭਿਆਨਕ ਭੂਤ ਬੋਲਦੇ ਸਨ, ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਚੌਂਕ੍ਰਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੜਾਊ ਝੁੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਘੋੜ ਭੜਕ ਰਹੇ ਸਨ, ਰਣਸਿੰਘੇ ਇਕ ਸਾਰ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੫੭੩॥

**ਉਠੰਤ ਭੈ ਕਰੀ ਸੁਰੰ॥ ਮਚੰਤ ਜੋਧਣੋ ਜੁੱਧੰ॥
ਖਿਮੰਤ ਉੱਜਲੀ ਅਸੰ॥ ਬਬਰਖ ਤੀਖਣੋ ਸਰੰ॥੫੭੪॥**

ਡਰੋਣੀ ਅਵਾਜ਼ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਮਚਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਚਿੱਟੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਤਿੱਖੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੫੭੪॥

ਸੰਗੀਤ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

**ਜਾਸੜਦੰਗ ਜੁੱਝਯੋ ਭਾਗੜਦੰਗ ਭ੍ਰਾਤੰ॥ ਰਾਗੜਦੰਗ ਰਾਮੰ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤਾਤੰ॥
ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਣੰ ਛਾਗੜਦੰਗ ਛੋਰੇ॥ ਆਗੜਦੰਗ ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਜਾਨ ਓਰੇ॥ ੫੭੫॥**

ਜਦ ਛੋਟਾ ਭ੍ਰਾਤਾ ਮੂਰਛਿਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਝਟਪਟ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੀਰ ਛਡੇ ਮਾਨੋ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਗੜੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ॥ ੫੭੫॥

**ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਜੀ ਰਥੀ ਬਾਨ ਕਾਟੇ॥ ਗਾਗੜਦੰਗ ਗਾਜੀ ਗਜੀ ਵੀਰ ਡਾਟੇ॥
ਮਾਗੜਦੰਗ ਮਾਰੇ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੂਰੰ॥ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਜਾਹੈਂ ਹਾਗੜਦੰਗ ਹੂਰੰ॥ ੫੭੬॥**

ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰਾ ਨੇ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਰੱਥਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਕੱਟ ਸੁਟੇ ਅਤੇ ਗਾਜ਼ੀ ਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਵੀ ਡਰਾ ਦਿੱਤੇ। ਜੋ ਸੂਰੇ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੂਰਾਂ ਵਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੫੭੬॥

ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੀਤਾ ਖਾਗੜਦੰਗ ਖੇਤੰ॥ ਭਾਗੜਦੰਗ ਭਾਗੇ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੇਤੰ॥
ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੂਰਾਨੁਜੰ ਆਨ ਪੇਖਾ॥ ਪਾਗੜਦੰਗ ਪ੍ਰਾਨਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਨ ਲੇਖਾ॥੫੭੭॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਕਾਇਰ ਭੱਜ ਗਏ। ਫਿਰ ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਜੋ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰਾ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥ ੫੭੭॥

ਚਾਗੜਦੰਗ ਚਿੰਤੰ ਪਾਗੜਦੰਗ ਪ੍ਰਾਜੀ॥ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੈਨਾ ਲਾਗੜਦੰਗ ਲਾਜੀ॥
ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਤੇ ਆਦਿ ਲੈਕੈ॥ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੋਪੇ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤੈਕੈ॥੫੭੮॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਹਾਰ ਜਾਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਹੋਈ, ਅਤੇ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਲੱਜਾਵਾਨ ਹੋਈ। ਸੁਗਰੀਵ ਆਦਿ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ (ਸਾਰੇ ਸੈਨਾਪਤੀ) ਕਰੋਧ ਕਰਕੇ ਤੱਤੇ ਹੋ ਗਏ॥ ੫੭੮॥

ਹਾਗੜਦੰਗ ਹਨੂ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੋਪਾ॥ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੀਰਾ ਨਮੋ ਪਾਵ ਰੋਪਾ॥
ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੂਰੰ ਹਾਗੜਦੰਗ ਹਾਰੇ॥ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤੈਕੈ ਹਨੂ ਤਉ ਪੁਕਾਰੇ॥੫੭੯॥

ਹਨੂੰਮਾਨ ਵੀ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਆਪਦੇ ਪੈਰ ਜਮਾ ਲਏ। ਸਾਰੇ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਏਸੇ ਲਈ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੫੭੯॥

ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੁਨਹੋ ਰਾਗੜਦੰਗ ਰਾਮੰ॥ ਦਾਗੜਦੰਗ ਦੀਜੇ ਪਾਗੜਦੰਗ ਪਾਨੰ॥
ਪਾਗੜਦੰਗ ਪੀਠੰ ਠਾਗੜਦੰਗ ਠੋਕੋ॥ ਹਰੋ ਆਜ ਪਾਨੰ ਸੁਰੰ ਮੋਹ ਲੋਕੋ॥੫੮੦॥

ਜਦ ਰਾਮ ਨੇ ਹਨੂੰਮਾਨ ਦੀ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਨੂੰਮਾਨ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਥਾਪੀ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦਿੱਤੀ। ਤਦ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੇ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਕਿ ਜੇ ਰਾਮ ਜੀ ਕਹਿਣ ਤਾਂ ਉਹ ਲੱਛਮਣ ਦੀ ਮੂਰਛਾ ਲਈ ਇੰਦਰ ਪਾਸੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੀ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ॥ ੫੮੦॥

ਆਗੜਦੰਗ ਐਸੇ ਕਹਜੋ ਅਉ ਉਡਾਨੋ॥ ਗਾਗੜਦੰਗ ਗੈਨੰ ਮਿਲਜੋ ਮੱਧ ਮਾਨੋ॥
ਰਾਗੜਦੰਗ ਰਾਮੰ ਆਗੜਦੰਗ ਆਸੰ॥ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੈਠੇ ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਿਰਾਸੰ॥੫੮੧॥

ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, ਅਤੇ ਉੱਡ ਗਿਆ, ਝੱਟ ਹੀ ਮਾਨੋ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਲੱਛਮਣ ਦੇ ਜੀਉਣ ਦੀ ਆਸ ਹੋ ਗਈ। ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਬੈਠੇ ਸਨ॥ ੫੮੧॥

ਆਗੜਦੰਗ ਆਗੇ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੋਊ॥ ਮਾਗੜਦੰਗ ਮਾਰੇ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੋਊ॥

ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਾਕੀ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤਾਲੰ॥ ਮਾਗੜਦੰਗ ਮਾਰੇ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਿਸਾਲੰ॥੫੯੨॥

ਹਨੂੰਮਾਨ ਦੇ ਅੱਗੇ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਆਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪੁਜਾ॥੫੯੨॥

ਆਗੜਦੰਗ ਏਕੰ ਦਾਗੜਦੰਗ ਦਾਨੋ॥ ਚਾਗੜਦੰਗ ਚੀਰਾ ਦਾਗੜਦੰਗ ਦੁਰਾਨੋ॥
ਦਾਗੜਦੰਗ ਦੇਖੀ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੂਟੀ॥ ਆਗੜਦੰਗ ਹੈ ਏਕ ਤੇ ਏਕ ਜੂਟੀ॥੫੯੩॥

ਇਕ ਦੈਂਤ, ਜੋ ਮੁਨੀ ਦੇ ਭੇਖ ਵਿਚ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਜਾਣ ਕੇ ਚੀਰ ਦਿੱਤਾ, ਓਥੇ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੇ ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਵੱਧ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬੂਟੀਆਂ ਵੇਖੀਆਂ॥੫੯੩॥

ਚਾਗੜਦੰਗ ਚਉਕਾ ਹਾਗੜਦੰਗ ਹਨਵੰਤਾ॥ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੋਧਾ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਮੰਤਾ॥
ਆਗੜਦੰਗ ਉਖਾਰਾ ਪਾਗੜਦੰਗ ਪਹਾਰੰ॥ ਆਗੜਦੰਗ ਲੈ ਅਉਖਧੀ ਕੋ ਸਿਧਾਰੰ॥੫੯੪॥

ਹਨੂੰਮਾਨ ਸਭ ਬੂਟੀਆਂ ਜੁੜੀਆਂ ਦੇਖਕੇ ਘਬਰਾ ਪਿਆ, ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ, ਜੋ ਕਿਤੇ ਰਾਵਣ ਦਾ ਹੀ ਕੋਈ ਛੱਲ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਬੂਟੀਆਂ ਜੁੜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਪਹਾੜ ਪੁਟ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਇਉਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬੂਟੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ॥੫੯੪॥

ਆਗੜਦੰਗ ਆਏ ਜਹਾ ਰਾਮ ਖੇਤੰ॥ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੀਰੰ ਜਹਾਂ ਤੇ ਅਚੇਤੰ॥
ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਿਸੱਲਜਾ ਮਾਗੜਦੰਗ ਮੁੱਖੰ॥ ਡਾਗੜਦੰਗ ਡਾਰੀ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੁੱਖੰ॥੫੯੫॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਜਿਥੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਹਨੂੰਮਾਨ ਪਹਾੜ ਸਣੇ ਆ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀਰ ਬੇਸੁੱਧ ਪਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ 'ਬਿਸੱਲਜਾ' ਬੂਟੀ ਘੋਟ ਕੇ ਪਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਿਆ॥੫੯੫॥

ਜਾਗੜਦੰਗ ਜਾਗੇ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੂਰੰ॥ ਘਾਗੜਦੰਗ ਘੁੱਮੀ ਹਾਗੜਦੰਗ ਹੂਰੰ॥
ਛਾਗੜਦੰਗ ਛੂਟੇ ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਾਦੰ॥ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਜੇ ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਾਦੰ॥੫੯੬॥

ਲੱਛਮਣ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਜਾਗ ਪਏ, ਅਤੇ ਹੂਰਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਲੱਗੀਆਂ ਨਾਦ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਸੰਖ ਵਜਣ ਲੱਗ ਪਏ॥੫੯੬॥

ਤਾਗੜਦੰਗ ਤੀਰੰ ਛਾਗੜਦੰਗ ਛੂਟੇ॥ ਗਾਗੜਦੰਗ ਗਾਜੀ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੂਟੇ॥
ਖਾਗੜਦੰਗ ਖੇਤੰ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੋਏ॥ ਪਾਗੜਦੰਗ ਤੇ ਪਾਕ ਸ਼ਾਹੀਦ ਹੋਏ॥੫੯੭॥

ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਤੀਰ ਚਲੇ, ਅਤੇ ਗਾਜ਼ੀ ਲੋਕ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁਟ ਪਏ। ਜੋ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ

ਮੋਏ ਓਹੀ ਸੱਚੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ॥ ੫੮੭॥

ਕਲਸ॥ ਮੱਚੇ ਸੂਰਬੀਰ ਬਿਕ੍ਰਾਰੰ॥ ਨੱਚੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਬੈਤਾਰੰ॥
ਝਮਝਮ ਲਸਟ ਕੋਟਿ ਕਰ ਵਾਰੰ॥ ਝਲਹਲੰਤ ਉੱਜਲ ਅਸ ਧਾਰੰ॥ ੫੮੮॥

ਡਰੌਣੇ ਸੂਰਬੀਰ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਮਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ ਬੇਤਾਲ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਰੋੜਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਝਮਾ ਝਮ ਕਰ ਕੇ ਲਿਸ਼ਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਚਿੱਟੀ ਧਾਰ ਝਿਲਮਿਲ ਕਰ ਕੇ ਹਿਲਦੀ ਸੀ॥ ੫੮੮॥

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ॥

ਉੱਜਲ ਅਸ ਧਾਰੰ ਲਸਤ ਅਪਾਰੰ ਕਰਣ ਲੁਝਾਰੰ ਛਬਿ ਧਾਰੰ॥
ਸੋਭਿਤ ਜਿਮੁ ਆਰੰ ਅਤ ਛਬਿ ਧਾਰੰ ਸੁ ਬਿਧ ਸੁਧਾਰੰ ਅਰ ਗਾਰੰ॥
ਜੈਪੱਤ੍ਰੰ ਦਾਤੀ ਮਦਿਣੰ ਮਾਤੀ ਸ੍ਰੋਣੰ ਰਾਤੀ ਜੈ ਕਰਣੰ॥
ਦੁੱਜਨ ਦਲ ਹੰਤੀ ਅਛਲ ਜਯੰਤੀ ਕਿਲਵਿਖ ਹੰਤੀ ਭੈ ਹਰਣੰ॥ ੫੮੯॥

ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਚਿੱਟੀ ਧਾਰ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਸੀ, ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਨੋਕ ਸੂਏ ਵਾਂਗ ਸੋਭਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਛਬਿ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਚੰਗੀ ਬਿਧੀ ਨੂੰ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ। 'ਜੈ-ਪੱਤ੍ਰ' ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਸਮਾਨ ਮਸਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ, ਅਤੇ ਜਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਛਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿੱਤ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਅਤੇ ਡਰ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲ ਸੀ॥ ੫੮੯॥

ਕਲਸ॥ ਭਰਹਰੰਤ ਭੱਜਤ ਰਣ ਸੂਰੰ॥ ਥਰਹਰ ਕਰਤ ਲੋਹ ਤਨ ਪੂਰੰ॥
ਤੜਭੜ ਬਜੈਂ ਤਬਲ ਅਰੁ ਤੂਰੰ॥ ਘੁੱਮੀ ਪੇਖ ਸੁਭਟ ਰਨ ਹੂਰੰ॥ ੫੯੦॥

ਖਿਲ ਬਲੀ ਮਚਾ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਥਰਹਰ ਥਰਹਰ ਕੰਬ ਰਹੇ ਸਨ। ਤਬਲੇ ਅਤੇ ਤੂਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਰਣ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਲਈ ਹੂਰਾਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੫੯੦॥

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ॥ ਘੁੰਮੀ ਰਣ ਹੂਰੰ ਨਭ ਝੜ ਪੂਰੰ ਲਖ ਲਖ ਸੂਰੰ ਮਨ ਮੋਹੀ॥
ਆਰੁਣ ਤਨ ਬਾਣੰ ਛਬ ਅਪ੍ਰਮਾਣੰ ਅਨਿਦੁਤ ਖਾਣੰ ਤਨ ਸੋਹੀ॥
ਕਾਛਨੀ ਸੁਰੰਗੰ ਛਬਿ ਅੰਗ ਅੰਗੰ ਲਜਤ ਅਨੰਗੰ ਲਖ ਰੂਪੰ॥

ਸਾਇਕ ਦ੍ਰਿਗ ਹਰਣੀ ਕੁਮਤ ਪ੍ਰਜਰਣੀ ਬਰਬਰ ਬਰਣੀ ਬੁਧ ਕੂਪੰ॥ ੫੯੧॥

ਇਉਂ ਰਣ ਭੂਮੀ ਉਪਰ ਹੂਰਾਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਝਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ, ਹੂਰਾਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਾਮ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ, ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁਹੱਪਣਤਾ ਅਦ੍ਵੈਤ ਦੀ ਖਾਣਿ ਸੀ। ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਅੰਗ ਅੰਗ ਦੀ ਛਬੀ ਨੂੰ ਵੱਧਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮ ਦੇਵ ਵੀ ਲਜਾਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੈਣ ਤੀਰ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਹਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਖੋਟੀ ਮਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾੜਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਕਲ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਖੂਹ ਸੀ॥ ੫੯੧॥

ਕਲਸ॥ ਕਮਲ ਬਦਨ ਸਾਇਕ ਮ੍ਰਿਗ ਨੈਣੀ॥ ਰੂਪ ਰਾਸ ਸੁੰਦਰ ਪਿਕ ਬੈਣੀ॥
ਮ੍ਰਿਗਪਤ ਕਟ ਛਾਜਤ ਗਜ ਗੈਣੀ॥ ਨੈਨ ਕਟਾਛ ਮਨਹਿ ਹਰ ਲੈਣੀ॥ ੫੯੨॥

ਕਮਲ ਵਰਗਾ ਕੋਮਲ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਮੂੰਹ ਸੀ, ਤੀਰ ਵਰਗੇ ਤਿੱਖੇ ਤੇ ਹਿਰਨ ਵਰਗੇ ਚੰਚਲ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਨੈਨ ਸਨ। ਰੂਪ ਦੀ ਰਾਸ, ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਕੋਇਲ ਵਾਂਗੂੰ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਲੱਕ ਸੀ ਅਤੇ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗੂੰ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਵੇਖਣਾ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਸੀ॥ ੫੯੨॥

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ॥

ਸੁੰਦਰ ਮ੍ਰਿਗ ਨੈਣੀ ਸੁਰ ਪਿਕ ਬੈਣੀ ਚਿਤ ਹਰ ਲੈਣੀ ਗਜ ਗੈਣੰ॥
ਮਾਧੁਰ ਬਿਧਿ ਬਦਨੀ ਸੁਬੌਧਿਨ ਸਦਨੀ ਕੁਮਤਿਨ ਕਦਨੀ ਛਬਿ ਮੈਣੰ॥
ਅੰਗਕਾ ਸੁਰੰਗੀ ਨਟਵਰ ਰੰਗੀ ਝਾਂਝ ਉਤੰਗੀ ਪਗ ਧਾਰੰ॥
ਬੇਸਰ ਗਜਰਾਰੰ ਪਹੂਚ ਅਪਾਰੰ ਕਚਿ ਘੁੰਘਰਾਰੰ ਅਹਾਰੰ॥ ੫੯੩॥

ਰਾਮ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਸੁੰਦਰ ਹਿਰਨ ਜੇਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ, ਅਵਾਜ਼ ਕੋਇਲ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਰਗੀ ਸੀ, ਚਿਤ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗੂੰ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਰਗੇ ਮੁੱਖੜੇ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਸਰੇਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਘਰ ਸੀ ਬੁਰੀ ਮਤ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਕਾਮ ਜੇਹੀ ਛਬੀ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਤਨ ਦੀ ਕੁੜਤੀ ਸੋਹਣੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਤੇ ਨਟ ਵਾਂਗੂੰ ਸ਼ਰੇਸ਼ਟ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਝਾਂਝਰਾਂ ਵਾਲਾ ਪੈਰ ਉਤਾਂਹ ਕਰ ਕੇ ਧਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਨੱਕ ਵਿਚ ਨੱਥ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਗੱਜਰੇ, ਤੇ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਆਦਿਕ ਬਹੁਤੇ ਗਹਿਣੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਰਗੇ ਕੇਸ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਲ ਦਾ ਹਾਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੫੯੩॥

ਕਲਸ ॥ ਚਿਬਕ ਚਾਰ ਸੁੰਦਰ ਛਬਿ ਧਾਰੰ ॥ ਠਉਰ ਠਉਰ ਮੁਕਤਨ ਕੇ ਹਾਰੰ ॥
ਕਰ ਕੰਗਨ ਪਹੁਚੀ ਉਜਿਆਰੰ ॥ ਨਿਰਖ ਮਦਨ ਦੁਤ ਹੋਤ ਸੁ ਮਾਰੰ ॥ ੫੯੪ ॥

ਸੁੰਦਰ ਠੋਡੀ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਛਬੀ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੰਗਣ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਸਹੁੱਪਣਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥ ੫੯੪॥

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ॥ ਸੋਭਿਤ ਛਬਿ ਧਾਰੰ ਕਚ ਘੁੰਘਰਾਰੰ ਰਸਨ ਰਸਾਰੰ ਉਜਿਆਰੰ ॥
ਪਹੁੰਚੀ ਗਜਰਾਰੰ ਸੁਬਿਧ ਸੁਧਾਰੰ ਮੁਕਤ ਨਿਹਾਰੰ ਉਰ ਧਾਰੰ ॥
ਸੋਹਤ ਚਖ ਚਾਰੰ ਰੰਗ ਰੰਗਾਰੰ ਬਿਬਿਧਿ ਪ੍ਰਕਾਰੰ ਅਤਿ ਆਂਜੇ ॥
ਬਿਖ ਧਰ ਮ੍ਰਿਗ ਜੈਸੇ ਜਲ ਜਨ ਵੈਸੇ ਸਸੀਅਰ ਜੈਸੇ ਸਰ ਮਾਂਜੇ ॥ ੫੯੫ ॥

ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਾਲੇ ਕੇਸਾਂ ਨੇ ਸੋਭਾ ਦੀ ਛਬ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਰਸਨਾ ਰਸ ਦੇ ਉਜਾਲੇ ਵਾਲੀ ਸੀ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਤੇ ਗਜਰੇ ਸੋਹਣੀ ਬਿਧੀ ਨਾਲ ਸੁਧਾਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਗਲ ਵਿਚ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸੁੰਦਰ ਔਖਾਂ ਸੋਭ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਜਲ ਤੇ ਸੁਰਮੇ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਨੇਤਰ ਤੀਰ ਵਰਗੇ ਤਿੱਖੇ, ਹਿਰਨ ਜੈਸੇ ਚੰਚਲ ਅਤੇ ਕਮਲਾਂ ਜੈਸੇ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਤੇ ਮੁਖੜਾ ਚੰਦਰਮਾ ਜੈਸਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥ ੫੯੫॥

ਕਲਸ ॥ ਭਯੋ ਮੂੜ ਰਾਵਣ ਰਣ ਕ੍ਰੁੱਧੰ ॥ ਮੱਚਿਓ ਆਨ ਤੁਮਲ ਜਬ ਜੁੱਧੰ ॥
ਜੂਝੇ ਸਕਲ ਸੂਰਮਾਂ ਸੁੱਧੰ ॥ ਅਰ ਦਲ ਮੱਧਿ ਸ਼ਬਦ ਕਰ ਉੱਧੰ ॥ ੫੯੬ ॥

ਮੂਰਖ ਰਾਵਣ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰੋਧ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਆ ਕੇ ਤੁਮਲ ਜੁੱਧ ਮੱਚਿਆ। ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਉੱਚੀ ਸ਼ਬਦ ਕੀਤਾ॥ ੫੯੬॥

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ॥ ਧਾਯੋ ਕਰ ਕ੍ਰੁੱਧੰ ਸੁਭਟ ਬਿਰੁੱਧੰ ਗਲਿਤ ਸੁਬੁੱਧੰ ਗਹਿ ਬਾਣੰ ॥
ਕੀਨੋ ਰਣ ਸੁੱਧੰ ਨਚਤ ਕਬੁਧੰ ਅਤ ਧੁਨ ਉੱਧੰ ਧਨੁ ਤਾਣੰ ॥
ਧਾਏ ਰਜਵਾਰੇ ਦੁੱਧਰ ਹਕਾਰੇ ਸੁ ਬ੍ਰਣ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ਕਰ ਕੋਪੰ ॥
ਘਾਇਨ ਤਨ ਰੱਜੇ ਦੁ ਪਗ ਨ ਭੱਜੇ ਜਨੁ ਹਰ ਗੱਜੇ ਪਗਰੋਪੰ ॥ ੫੯੭ ॥

ਰਾਵਣ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਫੜਕੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਯੋਧਿਆ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਖਿੱਚੇ ਜਾ ਰਹੇ ਧਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਧੜ ਨੱਚਣ ਲੱਗੇ। ਰਾਜੇ, ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਘਾਇਲ ਕਰਕੇ ਕਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਗਏ।

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਤੇ ਲੱਗੇ ਘਾਵ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਭੱਜ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੈਰ ਜਮਾ ਕੇ ਰਣ ਵਿਚ ਯੁੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੫੯੭॥

ਕਲਸ॥ ਅਧਿਕ ਰੋਸ ਸਾਵਤ ਰਨ ਜੂਟੇ॥ ਬਖਤਰ ਟੋਪ ਜਿਰੈ ਸਭ ਫੂਟੇ॥
ਨਿਸਰ ਚਲੇ ਸਾਇਕ ਜਨ ਛੂਟੇ॥ ਜਨਿਕ ਸਿਚਾਨ ਮਾਸ ਲਖ ਟੂਟੇ॥ ੫੯੮॥

ਸੂਰਮੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਗਏ। ਸਭਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਜਾਲੀਦਾਰ ਕੁੜਤੇ ਅਤੇ ਸਿਰ ਦੇ ਟੋਪ ਟੁੱਟ ਗਏ ਹਨ। ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਛੁਟੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਵੈਰੀ ਦੇ ਤਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਬਾਜ ਮਾਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪਏ ਸਨ॥ ੫੯੮॥

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ॥ ਸਾਇਕ ਜਣੁ ਛੂਟੇ ਤਿਮ ਅਰਿ ਜੂਟੇ ਬਖਤਰ ਫੂਟੇ ਜੇਬ ਜਿਰੇ॥
ਸਮਹਰ ਭੁਖਿਆਏ ਤਿਮੁ ਅਰਿਧਾਏ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਚਾਇਨ ਫੇਰਿ ਫਿਰੇਂ॥
ਸਨਮੁਖਿ ਰਣ ਗਾਜੈਂ ਕਿਮਹੂੰ ਨ ਭਾਜੈਂ ਲਖ ਸੁਰ ਲਾਜੈਂ ਰਣ ਰੰਗੰ॥
ਜੈ ਜੈ ਧੁਨ ਕਰਹੀ ਪੁਹਪਨ ਡਰਹੀ ਸੁ ਬਿਧਿ ਉਚਰਹੀ ਜੈ ਜੰਗੰ॥ ੫੯੯॥

ਮਾਨੋ ਜੈਸੇ ਤੀਰ ਛੁੱਟੇ ਸਨ, ਤੈਸੇ ਹੀ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਕਾਉਣ ਲਈ ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਟੇ ਪਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਰਾਹ ਬਖਤਰ ਤੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਕਵਚ ਟੁੱਟ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਮਾਸ ਖਾਣੇ ਭੁੱਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਿਕਾਰ ਤੇ ਝਪਟਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਵੈਰੀ ਉਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਪਦੇ ਸਨ, ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨੱਚਦੇ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੋੜਿਆਂ ਮੁੜਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਰਣ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਗੱਜਦੇ ਸਨ, ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਭੱਜਦੇ ਨਹੀਂ, ਜੰਗ ਦੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਸ਼ਰਮਸ਼ਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜੈ ਜੈ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਜੈ ਜੈ ਉਚਾਰਦੇ ਸਨ॥ ੫੯੯॥

ਕਲਸ॥ ਮੁਖ ਤੰਬੋਰ ਅਰੁ ਰੰਗ ਸੁਰੰਗੰ॥ ਨਿਡਰ ਭ੍ਰਮੰਤ ਭੂੰਮਿ ਉਹ ਜੰਗੰ॥
ਲਿਪਤ ਮਲੈ ਘਨਸਾਰ ਸੁਰੰਗੰ॥ ਰੂਪ ਭਾਨ ਗਤਿਵਾਨ ਉਤੰਗੰ॥ ੬੦੦॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਨ ਸੀ, ਅਤੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਰੰਗ ਲਾਲ ਸੀ, ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੰਦਨ, ਕਪੂਰ ਅਤੇ ਕੇਸਰ ਮਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਸੀ, ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਗਤੀ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਅਰਥਾਤ ਦੇਵਤੇ ਵਾਂਗੂੰ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਗਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ॥ ੬੦੦॥

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ॥ ਤਨ ਸੁਭਤ ਸੁਰੰਗੰ ਛਬਿ ਅੰਗ ਅੰਗੰ ਲਜਤ ਅਨੰਗੰ ਲਖ ਨੈਣੰ॥
ਸੋਭਿਤ ਕਚਕਾਰੇ ਅਤ ਘੁੰਘਰਾਰੇ ਰਸਨ ਰਸਾਰੇ ਮ੍ਰਿਦ ਬੈਣੰ॥

ਮੁਖਿ ਛਕਤ ਸੁਬਾਸੰ ਦਿਨਸ ਪ੍ਰਕਾਸੰ ਜਨੁ ਸਸ ਭਾਸੰ ਤਸ ਸੋਭੰ॥
ਰੀਝਤ ਚਖ ਚਾਰੰ ਸੁਰਪੁਰ ਪਜਾਰੰ ਦੇਵ ਦਿਵਾਰੰ ਲਖਿ ਲੋਭੰ॥ ੬੦੧ ॥

ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਸਰੀਰ ਸ਼ੋਭਦਾ ਸੀ, ਅੰਗ ਅੰਗ ਦੀ ਛਬੀ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਾਲੇ ਕੇਸ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਵੱਡੇ ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ਜ਼ਬਾਨ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦੀ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਾਨੋ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜੈਸਾ ਚੰਦਰਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੈਸੀ ਮੁਖ ਦੀ ਸੋਭਾ ਸੀ। ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਰੀਝ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਸਵਰਗ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਸ਼ਕ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੬੦੧ ॥

ਕਲਸ॥ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਏਕੰ ਕਰ ਧਾਰੀ॥ ਦੁਤੀਅ ਧੋਪੁ ਗਹਿ ਤ੍ਰਿਤੀ ਕਟਾਰੀ॥
ਚਤ੍ਰਥ ਹਾਥ ਸੈਹਥੀ ਉਜਿਆਰੀ॥ ਗੋਫਨ ਗੁਰਜ ਕਰਤ ਚਮਕਾਰੀ॥ ੬੦੨ ॥

ਰਾਵਣ ਨੇ ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ 'ਚੰਦਰਹਾਸ' ਫੜੀ, ਦੂਜੇ ਵਿਚ 'ਧੋਪੁ' ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਵਿਚ 'ਕਟਾਰੀ' ਫੜ ਲਈ। ਚੌਥੇ ਹੱਥ ਵਿਚ 'ਸੈਹਥੀ' ਚਮਕਾਈ। ਪੰਜਵੇਂ ਵਿਚ 'ਗੋਪੀਆ' ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਵਿਚ 'ਗੁਰਜ' ਚਮਕਦਾ ਸੀ॥ ੬੦੨ ॥

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ॥ ਸਤਏ ਅਸ ਭਾਰੀ ਗਦਹਿ ਉਭਾਰੀ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਸੁਧਾਰੀ ਛੁਰਕਾਰੀ॥
ਜੰਬੂਵਾ ਅਰਬਾਨੰ ਸੁ ਕਸਿ ਕਮਾਨੰ ਚਰਮ ਅਪ੍ਰਮਾਨੰ ਧਰ ਭਾਰੀ॥
ਪੰਦ੍ਰਏ ਗਲੋਲੰ ਪਾਸ ਅਮੋਲੰ ਪਰਸ ਅਡੋਲੰ ਹਥਿ ਨਾਲੰ॥
ਬਿਛੂਆ ਪਹਰਾਯੰ ਪਟਾ ਭ੍ਰਮਾਯੰ ਜਿਮ ਜਮ ਧਾਯੰ ਬਿਕਰਾਲੰ॥ ੬੦੩ ॥

ਸੱਤਵੇਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ, ਅੱਠਵੇਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਗਦਾ ਉਭਾਰੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਨਾਵੇਂ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਤੇ ਦਸਵੇਂ ਵਿਚ ਛੁਰਾ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਯਾਰ੍ਹਵੇਂ ਵਿਚ ਜੰਬੂਆਂ, ਬਾਰ੍ਹਵੇਂ ਨਾਲ ਤੀਰ ਖਿਚਿਆ ਸੀ, ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ ਨਾਲ ਕਮਾਨ ਖਿੱਚੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਚੌਦ੍ਹਵੇਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਚੋੜੀ ਢਾਲ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪੰਦ੍ਹਵੇਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗੁਲੇਲ, ਸੋਲ੍ਹਵੇਂ ਵਿਚ ਫਾਹੀ, ਸਤਾਰ੍ਹਵੇਂ ਵਿਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਗੰਡਾਸਾ ਅਤੇ ਅਠਾਰਵੇਂ ਵਿਚ ਬੰਦੂਕ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹੀਵੇਂ ਹੱਥ ਬਿਛੂਆ ਚਮਕਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਵੀਹਵੇਂ ਹੱਥ ਨਾਲ ਪਟਾ ਭੁਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਰਾਵਣ ਡਰੌਣੇ ਜਮ ਵਾਂਗੂੰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭਜਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ॥ ੬੦੩ ॥

ਕਲਸ॥ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ ਮੁਖ ਏਕ ਉਚਾਰੰ॥ ਦੁਤੀਆ ਪ੍ਰਭਾ ਜਾਨਕੀ ਨਿਹਾਰੰ॥
ਤ੍ਰਿਤੀਅ ਬੁੰਡ ਸਭ ਸੁਭਟ ਪਚਾਰੰ॥ ਚਤ੍ਰਥ ਕਰਤ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰੰ॥ ੬੦੪ ॥

ਇਕ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਰਾਵਣ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ ਬੋਲਦਾ ਸੀ, ਦੂਜੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਸੀਤਾ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ

ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਫੌਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਦਾ ਸੀ. ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਮਾਰੋ ਹੀ ਮਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ॥ ੬੦੪॥

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ॥ ਪਚਏ ਹਨਵੰਤੰ ਲਖ ਦੁਤ ਮੰਤੰ ਸੁ ਬਲ ਦੁਰੰਤੰ ਤਜਿ ਕਲਿਣੰ॥
ਛਠਏ ਲਖਿ ਭ੍ਰਾਤੰ ਤਕਤ ਪਪਾਤੰ ਲਗਤ ਨ ਘਾਤੰ ਜੀਅ ਜਲਿਣੰ॥
ਸਤਏ ਲਖਿ ਰਘੁਪਤਿ ਕਪ ਦਲ ਅਧਮਤ ਸੁਭਟ ਬਿਕਟ ਮਤ ਜੁਤ ਭ੍ਰਾਤੰ॥
ਅਠਿਓ ਸਿਰਿ ਢੋਰੈਂ ਨਵਮਿ ਨਿਹੋਰੈਂ ਦਸਜਨ ਬੋਰੈਂ ਰਿਸ ਰਾਤੰ॥ ੬੦੫॥

ਪੰਜਵੇਂ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ ਬਲ ਵਾਲੇ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਵਣ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤਜ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਛੇਵੇਂ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਵਭੀਖਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵੇਖਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦਾਅ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ. ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਕੁੜਦਾ ਸੀ। ਸਤਵੇਂ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸੁਗਰੀਵ. ਨਲ-ਨੀਲ ਤੇ ਜਾਮਵੰਤ ਵਰਗੇ ਬਿਕਟ ਸੂਰਮੇ ਅਤੇ ਲੱਛਮਣ ਭਰਾਤਾ ਦੇ ਸਮੇਤ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਠਵੇਂ ਸਿਰ ਨੂੰ ਗਮ ਨਾਲ ਹਿਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਨੌਵੇਂ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਹੋਰੇ ਕੱਢਦਾ ਸੀ. ਅਤੇ ਦਸਵੇਂ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਬਚਨ ਬੋਲਦਾ ਸੀ॥ ੬੦੫॥

ਚਥੋਲਾ ਛੰਦ॥ ਧਾਏ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਸਾਧੇ ਸਿਤੰ ਤੀਰ ਕਾਢੇ ਰਣੰ ਚੀਰ ਬਾਨਾ ਸੁਹਾਏ॥
ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਮਰਕਬ ਯਲੋ ਤੇਜ ਇਮ ਸਭ ਚੂੰ ਤੁੰਦ ਅਜਦ ਹੋਓ ਮਿਆ ਜੰਗਾਹੇ॥
ਭਿੜੇ ਆਇ ਈਹਾਂ ਬੁਲੇ ਬੈਣ ਕੀਹਾਂ ਕਰੇਂ ਘਾਇ ਜੀਹਾਂ ਭਿੜੇ ਭੇੜ ਭੱਜੇ॥
ਪੀਯੋ ਪੋਸਤਾਨੇ ਭੁਛੇ ਰਾਬੜੀਨੇ ਕਹਾਂ ਛੈਅਣੀ ਰੋਧਵੀਨੇ ਨਿਹਾਰੈਂ॥ ੬੦੬॥

ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਭਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਿੱਟੇ ਤੀਰ ਧਨੁੱਖ ਵਿਚ ਖਿੱਚੇ ਹੋਏ ਸਨ. ਜੰਗ ਦੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ. ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਰੱਥ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ. ਜੋ ਜੰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਐਸਾ ਤੇਜ ਨੱਠਿਆਂ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਸ਼ਬਰਾਤ ਵੇਲੇ ਸੱਪ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਲੜੋ' ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦਾ ਹੈ. ਜਦ ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਭਿੜੇ ਤਾਂ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਨਿਕਲੇ ਸਨ. ਕਈ ਪੋਸਤ ਨੂੰ ਪੀਂਦੇ ਸਨ. ਰਾਬੜੀ ਨੂੰ ਖਾਂਦੇ ਸਨ. ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਫੌਜ਼ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ? ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਤਾਂ ਲਈਏ॥ ੬੦੬॥

ਗਾਜੇ ਮਹਾ ਸੂਰ ਘੂਮੀ ਰਣੰ ਹੂਰ ਭਰਮੀ ਨਭੰ ਪੂਰ ਬੇਖੰ ਅਨੂਪੰ॥
ਵਲੇ ਵੱਲ ਸਾਈ ਜੀਵੀ ਜੁਗਾਂ ਤਾਈ ਤੈਂਡੇ ਘੋਲੀ ਜਾਈ ਅਲਾਵੀਤ ਐਸੇ॥
ਲਗੋ ਲਾਰ ਬਾਨੇ ਬਰੋ ਰਾਜ ਮਾਨੇ ਕਹੋ ਅਉਰ ਕਾਨੇ ਹਠੀ ਛਾਡ ਬੇਸੇ॥

ਬਰੋ ਆਨ ਮੋਕੋ ਭਜੋ ਆਨ ਤੋਕੋ ਚਲੋ ਦੇਵ ਲੋਕੋ ਤਜੋ ਬੇਗ ਲੰਕਾ ॥ ੬੦੭ ॥

ਰਣ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਅਨੂਪਮ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਹੂਰਾਂ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀਆਂ ਹੂਰਾਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਹੇ ਸਵਾਮੀ ! ਵੱਲ (ਰਾਜ਼ੀ) ਹੈ ? ਜੁੱਗਾਂ ਤੱਕ ਜੀਊਂਦਾ ਰਹੁ. ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਉਪਰੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲੜ ਲੱਗਦੀ ਹਾਂ. ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਮੈਨੂੰ ਵਰ ਲੋ, ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਹਠੀ ਜੋਧੇ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਾਂ ? ਮੈਨੂੰ ਆਣ ਕੇ ਵਰ ਲੋ, ਮੈਂ ਆਣਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਲੰਕਾ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਦੇਵ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੋ ॥ ੬੦੭ ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥ ਅਨੰਤਤੁਕਾ ॥ ਰੋਸ ਭਰਜੋ ਤਜ ਹੋਸ਼ ਨਿਸਾਚਰ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਕੋ ਘਾਇ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥
ਜੋਸ਼ ਬਡੋ ਕਰ ਕਉਸ਼ਲਿਹੰ ਅਧ ਬੀਚ ਹੀ ਤੇ ਸਰ ਕਾਟ ਉਤਾਰੇ ॥
ਫੇਰ ਬਡੋ ਕਰ ਰੋਸ ਦਿਵਾਰਦਨ ਧਾਇ ਪਰੈਂ ਕਪਿ ਪੁੰਜ ਸੰਘਾਰੈ ॥
ਪੱਟਸ ਲੋਹ ਹਥੀ ਪਰ ਸੰਗੜੀਏ ਜੰਬੁਵੇ ਜਮਦਾੜ ਚਲਾਵੈ ॥ ੬੦੮ ॥

ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਦੈਂਤ ਹੋਸ਼ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਵੀ ਵੱਡਾ ਜੋਸ਼ ਖਾ ਕੇ, ਤੀਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੀਰ ਨੂੰ ਅੱਧ ਵਿਚਾਲਿਓਂ ਹੀ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਰਾਵਣ ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਭੱਜ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੱਟਾ, ਤਲਵਾਰ, ਗੰਡਾਸਾ, ਬਰਛੇ ਜੰਬੂਏ ਤੇ ਜਮਦਾੜ (ਕਟਾਰ) ਚਲਾਊਂਦਾ ਸੀ ॥ ੬੦੮ ॥

ਚਬੋਲਾ ਸ੍ਵੈਯਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਰਿਸ ਠਾਨ ਘਨੀ ਰਨ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥
ਬੀਰਨ ਮਾਰ ਦੁਸਾਰ ਗਏ ਸਰ ਅੰਬਰ ਤੇ ਬਰਸੇ ਜਨ ਓਰੇ ॥
ਬਾਜ ਗਜੀ ਰਥ ਸਾਜ ਗਿਰੇ ਧਰ ਪੜ੍ਹ ਅਨੇਕ ਸੁ ਕਉਨ ਗਨਾਵੇ ॥
ਫਾਗਨ ਪਉਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਹੇ ਬਨ ਪੱਤ੍ਰਨ ਤੇ ਜਨ ਪੱਤ੍ਰ ਉਡਾਨੇ ॥ ੬੦੯ ॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਲੈ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ। ਜੋ ਤੀਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਨਿਕਲ ਗਏ, ਮਾਨੋ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਗੜੇ ਬਰਸੇ ਸਨ। ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਰੱਥ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਜ ਵੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨੂੰ ਕੋਣ ਗਿਣ ਸਕਦਾ ਸੀ ? ਇਉਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਫੱਗਣ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਵਗਣ ਨਾਲ ਬਨ ਵਿਚੋਂ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨਾਲੋਂ ਪੱਤ੍ਰ ਟੁੱਟ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਸਨ ॥ ੬੦੯ ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ ਛੰਦ॥ ਰੋਸ ਭਰਯੋ ਰਨ ਮੌ ਰਘੁਨਾਥ ਸੁ ਰਾਵਨ ਕੋ ਬਹੁ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਸ੍ਰੋਣਤ ਨੈਕ ਲਗਯੋ ਤਿਨ ਕੇ ਤਨ ਫੋਰ ਜਿਰੈ ਤਨ ਪਾਰ ਪਧਾਰੇ॥
ਬਾਜ ਗਜੀ ਰਥ ਰਾਜ ਹਥੀ ਰਣ ਭੂਮਿ ਗਿਰੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੰਘਾਰੇ॥
ਜਾਨੋ ਬਸੰਤ ਕੇ ਅੰਤ ਸਮੈ ਕਦਲੀ ਦਲ ਪਉਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਉਖਾਰੇ॥੬੧੦॥

ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਰਣ ਵਿਚ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੀਰ ਮਾਰੇ। ਕੰਨਾਂ ਤਕ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਇਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਤਾ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਕਵਚ ਭੰਨ ਕੇ, ਤੀਰ ਸਰੀਰ ਚੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ, ਰੱਥ ਅਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਰੱਥਾਂ ਦੇ ਸਵਾਰ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿ ਜਾਨੋ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਨੇ ਚੱਲ ਕੇ, ਕੇਲਿਆਂ ਦੇ ਬੂਡ ਪੁੱਟ ਕੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤੇ ਸਨ॥੬੧੦॥

ਧਾਇ ਪਰੇ ਕਰ ਕੋਪ ਬਨੇਚਰ ਹੈ ਤਿਨਕੇ ਜੀਅ ਰੋਸ ਜਗਯੋ॥
ਕਿਲਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਪਰੇ ਚਹੂੰ ਘਾਰਣ ਛਾਡਿ ਹਠੀ ਨਹਿ ਏਕ ਭਗਯੋ॥
ਗਹਿ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ਉਤ ਤੇ ਦਲ ਰਾਵਨ ਕੋ ਉਮਗਯੋ॥
ਭਟ ਜੂਝਿ ਅਰੂਝਿ ਗਿਰੇ ਧਰਣੀ ਦਿਜਰਾਜ ਭ੍ਰਮਯੋ ਸ਼ਿਵ ਧਯਾਨ ਡਿਗਯੋ॥੬੧੧॥

ਬਾਂਦਰ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਪਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਜਾਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿਲਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਜਾ ਪਏ। ਇਕ ਸੂਰਮਾ ਵੀ ਜੰਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਧਰੋਂ ਰਾਵਣ ਦਾ ਦਲ ਵੀ ਤੀਰ ਕਮਾਨ, ਗਦਾ ਤੇ ਬਰਛੀ ਲੈ ਕੇ ਉੱਛਲ ਪਿਆ। ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਡਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਛੁੱਟ ਗਿਆ ਸੀ॥੬੧੧॥

ਜੂਝਿ ਅਰੂਝਿ ਗਿਰੇ ਭਟਵਾ ਤਨ ਘਾਇਨ ਘਾਇ ਘਨੇ ਭਿਭਰਾਨੇ॥
ਜੰਬੁਕ ਗਿੱਧ ਪਿਸਾਚ ਨਿਸਾਚਰ ਫੂਲ ਫਿਰੇ ਰਨ ਮੌ ਰਹਸਾਨੇ॥
ਕਾਂਪ ਉਠੀ ਸੁ ਦਿਸ਼ਾ ਬਿਦਿਸ਼ਾ ਦਿਗ ਪਾਲਨ ਫੇਰ ਪ੍ਰਲੈ ਅਨੁਮਾਨੇ॥
ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ਼ ਉਦਾਸ ਭਏ ਗਨ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਭ੍ਰਮੇ ਭਹਰਾਨੇ॥੬੧੨॥

ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੱਟੜ ਸਰੀਰ ਬਹੁਤੇ ਫੱਟਾਂ ਕਰ ਕੇ ਡਰਾਉਣੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਗਿੱਦੜ, ਗਿਰਝਾਂ, ਪਿਸਾਚ ਤੇ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਆਦਿਕ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਫੁੱਲੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਤੇ ਚਾਰੇ

ਕੋਨੇ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕੰਬ ਉਠੀ ਸੀ, ਤੇ ਪਾਤਾਲ ਨੇ ਮੁੜਕੇ ਪ੍ਰਲੈ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਭੂਮੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਉਦਾਸ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਭਰਮ ਕਰ ਕੇ ਘਬਰਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੬੧੨॥

ਰਾਵਨ ਰੋਸ ਭਰਜੋ ਰਨ ਕੋ ਰਿਸ ਸੌ ਸਰ ਓਘ ਪ੍ਰਓਘ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ਼ ਦਿਸ਼ਾ ਬਿਦਿਸ਼ਾ ਸਭ ਓਰ ਰੁਕੇ ਨਹਿ ਜਾਤ ਨਿਹਾਰੇ॥
ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਛਿਨ ਮੋ ਛੁਭ ਕੈ ਸਰ ਪੁੰਜ ਨਿਵਾਰੇ॥
ਜਾਨਕ ਭਾਨ ਉਦੈ ਨਿਸ ਕਉ ਲਖਿ ਕੈ ਸਭ ਹੀ ਤਪ ਤੇਜ ਪਧਾਰੇ॥ ੬੧੩॥

ਰਾਵਣ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਤੀਰ ਮਾਰੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਅਕਾਸ਼ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਸਭ ਪਾਸੇ ਰੁਕ ਗਏ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਸਦੀ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਲੈ ਕੇ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਇਕ ਖਿਨ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਹੇਠਾਂ ਸੁਟ ਦਿੱਤੇ ਮਾਨੋ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣ ਕੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚਮਕਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਤਾਰੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ॥ ੬੧੩॥

ਰੋਸ ਭਰੇ ਰਨ ਮੋ ਰਘੁਨਾਥ ਕਮਾਨ ਲੈ ਬਾਨ ਅਨੇਕ ਚਲਾਏ॥
ਬਾਜ ਬਜੀ ਗਜਰਾਜ ਘਨੇ ਰਥ ਰਾਜ ਬਨੇ ਕਰਿ ਰੋਸ ਉਡਾਏ॥
ਜੋ ਦੁਖ ਦੇਹ ਕਟੇ ਸੀਅ ਕੇ ਹਿਤ ਤੇ ਰਨ ਆਜ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿਖਾਏ॥
ਰਾਜੀਵਲੋਚਨ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ ਘਨੋ ਰਨ ਘਾਲ ਘਨੋ ਘਰ ਘਾਏ॥ ੬੧੪॥

ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਧਨੁੱਖ ਲੈ ਕੇ ਰਣ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਵਾਰ, ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਰੱਥ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਡਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਸੀਤਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਦੁੱਖ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸਹਾਰੇ ਸਨ, ਉਹ ਅੱਜ ਰਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਕਮਲ ਜੇਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਖੂਬ ਜੰਗ ਕਰ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਘਰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ॥ ੬੧੪॥

ਰਾਵਨ ਰੋਸ ਭਰਜੋ ਗਰਜਜੋ ਰਨ ਮੋ ਲਹਿਕੈ ਸਭ ਸੈਨ ਭਜਾਨਜੋ॥
ਆਪ ਹੀ ਹਾਕਹਥਜਾਰ ਹਠੀ ਗਹਿ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਨੰਦਨ ਸੋ ਰਣ ਠਾਣਜੋ॥
ਚਾਬਕ ਮਾਰ ਕੁਦਾਇ ਤੁਰੰਗਨ ਜਾਇ ਪਰਜੋ ਕਛੁ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਮਾਨਜੋ॥
ਬਾਨਨ ਤੇ ਬਿਧੁ ਬਾਹਨ ਤੇ ਮਨ ਮਾਰਤ ਕੋ ਰਥ ਛੋਰਿ ਸਿਧਾਨਜੋ॥ ੬੧੫॥

ਰਾਵਣ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਰਣ ਵਿਚ ਗਰਜਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਭੱਜ ਗਈ। ਆਪੇ ਹੀ ਲਲਕਾਰਾ ਦੇ ਕੇ, ਅਤੇ ਹਥਿਆਰ ਫੜ ਕੇ ਹਠੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਚਾਬਕ ਮਾਰ ਕੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ, ਰਣ ਵਿਚ ਜਾ ਪਿਆ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੁਝ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਐਸੇ ਤੇਜ ਦੌੜਦੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਪੌਣ ਦੇ ਰੱਥ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਕੇ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਜਾਣਗੇ॥ ੬੧੫॥

ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਨੰਦਨ ਕੀ ਭੁਜ ਤੇ ਜਬ ਛੋਰ ਸਰਾਸਨ ਬਾਂਨ ਉਡਾਨੇ॥
ਭੂੰਮਿ ਅਕਾਸ਼ ਪਤਾਰ ਚਹੂੰ ਚਕ ਪੂਰ ਰਹੇ ਨਹੀ ਜਾਤ ਪਛਾਨੇ॥
ਤੋਰ ਸਨਾਹ ਸੁਬਾਹਨ ਕੇ ਤਨ ਆਹ ਕਰੀ ਨਹੀ ਪਾਰ ਪਰਾਨੇ॥
ਛੇਦ ਕਰੋਟਨ ਓਟਨ ਕੋਟ ਅਟਾਨਮੋ ਜਾਨਕੀ ਬਾਨ ਪਛਾਨੇ॥੬੧੬॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਤੋਂ ਜਦ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੀਰ ਉਡੇ ਤਾਂ ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਪਤਾਲ ਚੋਹਾਂ ਚੱਕਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਏ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਪਛਾਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਤਨ ਤੋਂ ਸੰਜੋਆਂ ਤੀਰਾਂ ਨੇ ਭੰਨ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ, ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਏ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਤੀਰ ਇਕ ਦਮ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਲੰਘ ਗਏ ਸਨ। ਖੋਪਰੀਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਲੋਹੇ ਦੇ ਟੋਪਾਂ) ਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਨੇ ਛੇਕੋ ਛੇਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਤੀਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਅਟਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਸੀ॥ ੬੧੬॥

ਸ੍ਰੀ ਅਸੁਰਾਰਦਨ ਕੇ ਕਰ ਕੋ ਜਿਨ ਏਕ ਹੀ ਬਾਨ ਬਿਖੈ ਤਨ ਚਾਖਯੋ॥
ਭਾਜ ਸਕਯੋ ਨ ਭਿਰਯੋ ਹਠ ਕੈ ਭਟ ਏਕ ਹੀ ਘਾਇ ਧਰਾ ਪਰ ਰਾਖਯੋ॥
ਛੇਦ ਸਨਾਹ ਸੁਬਾਹਨ ਕੋ ਸਰ ਓਟਨ ਕੋਟ ਕਰੋਟਨ ਨਾਖਯੋ॥
ਸੁਆਰ ਜੁਝਾਰ ਅਪਾਰ ਹਠੀ ਰਨ ਹਾਰ ਗਿਰੇ ਧਰ ਹਾਇ ਨ ਭਾਖਯੋ॥੬੧੭॥

ਜਿਸ ਵੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਇਕ ਵੀ ਤੀਰ ਖਾਧਾ, ਉਹ ਸੂਰਬੀਰ ਨਾ ਤਾਂ ਓਥੋਂ ਭੱਜ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੁਬਾਰਾ ਰਣ ਵਿਚ ਆ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਤੀਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਨਾਹਾਂ ਨੂੰ ਭੰਨਕੇ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਸਿਰ ਤੇ ਪਾਏ ਲੋਹੇ ਦੇ ਟੋਪਾਂ ਨੂੰ ਛੇਕੋ ਛੇਕ ਕਰ ਕੇ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੇ ਹਠ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹੋਏ, ਰਣ ਵਿਚ ਹਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਸਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਮੂੰਹੋਂ ਹਾਇ ਨਹੀਂ ਆਖੀ॥ ੬੧੭॥

ਆਨ ਅਰੇ ਸੁਮਰੇ ਸਭਹੀ ਭਟ ਜੀਤ ਬਚੇ ਰਨ ਛਾਡਿ ਪਰਾਨੇ॥

ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਕੇ ਜਿਤੀਯਾ ਰਨ ਕੋਟ ਹਤੇ ਕਰ ਏਕ ਨ ਜਾਨੇ॥
ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਮ ਕੋ ਲਖ ਤੇਜ ਸੰਬ੍ਰਹ ਸਭੈ ਭਹਰਾਨੇ॥
ਓਟਨ ਕੂਦ ਕਰੋਟਨ ਫਾਂਧ ਸੁ ਲੰਕਹਿ ਛਾਡਿ ਬਿਲੰਕ ਸਿਧਾਨੇ॥੬੧੮॥

ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨਾਲ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਅੜੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਮਰ ਗਏ ਸਨ ਜੀਊਂਦੇ ਓਹੀ ਬਚੇ ਸਨ, ਜੋ ਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ। ਜੋ ਰਣ ਵਿਚ ਦੇਵਤਾ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਉਹ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣੇ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਬਲ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਤੇਜ ਦੈਂਤ ਕੰਬ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਟੱਪ ਕੇ, ਕਰੋਟਨ ਖਾਈਆਂ ਤੋਂ ਉਛਲ ਕੇ, ਲੰਕਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੁਮੰਦਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕੰਢੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ॥੬੧੮॥

ਰਾਵਨ ਰੋਸ ਭਰਯੋ ਰਨ ਮੋ ਗਹਿ ਬੀਸ ਹੂੰ ਬਾਹਿ ਹਥਯਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਭੂੰਮਿ ਅਕਾਸ਼ ਦਿਸ਼ਾ ਬਿਦਿਸ਼ਾ ਚਕਿ ਚਾਰ ਰੁਕੇ ਨਹੀ ਜਾਤ ਨਿਹਾਰੇ॥
ਫੋਕਨ ਤੈ ਫਲ ਤੈ ਮੱਧ ਤੈ ਅਧ ਤੈ ਬਧ ਕੈ ਰਣ ਮੰਡਲ ਡਾਰੇ॥
ਛੱਤ੍ਰ ਧੁਜਾ ਬਰ ਬਾਜ ਰਥੀ ਰਥ ਕਾਟਿ ਸਭੈ ਰਘੁਰਾਜ ਉਤਾਰੇ॥੬੧੯॥

ਰਾਵਣ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀਹਾਂ ਹੀ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਫੜ ਕੇ ਚਲਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ਼, ਸਜੇ, ਖਬੇ, ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਰੁਕ ਗਏ ਸਨ। ਕੋਈ ਪਾਸਾ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਫੋਕਾਂ ਨਾਲ, ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਫਲਾਂ ਨਾਲ, ਅਧ ਵਿਚਾਲੇ ਤੋਂ ਕੱਟ ਕੇ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਰਣ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਰਾਵਣ ਦਾ ਛੱਤਰ, ਧੁਜਾ, ਚੰਗੇ ਘੋੜੇ, ਰੱਥਵਾਹੀ ਤੇ ਰੱਥ ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਭੁੰਜੇ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥੬੧੯॥

ਰਾਵਨ ਚਉਪ ਚਲਯੋ ਚਪਕੈ ਨਿਜ ਬਾਜ ਬਿਹੀਨ ਜਬੈ ਰਥ ਜਾਨਯੋ॥
ਢਾਲ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ਗਹਿ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਨੰਦਨ ਸੋ ਰਨ ਠਾਨਯੋ॥
ਧਾਇ ਪਰਯੋ ਲਲਕਾਰ ਹਠੀ ਕਪਿ ਪੁੰਜਨ ਕੋ ਕਛੁ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਮਾਨਯੋ॥
ਅੰਗਦ ਆਦਿ ਹਨਵੰਤ ਤੇ ਲੈ ਭਟ ਕੋਟ ਹੁਤੇ ਕਰ ਏਕ ਨ ਜਾਨਯੋ॥੬੨੦॥

ਰਾਵਣ ਨੇ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਰੱਥ ਨੂੰ ਘੋੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਚਿੜ ਕੇ ਭਾਵ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਚਿਪ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਢਾਲ, ਤ੍ਰਿਸੂਲ, ਗਦਾ ਤੇ ਬਰਛੀ ਆਦਿਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਫੜ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਹਠ ਵਾਲਾ ਰਾਵਣ ਸੂਰਮਾ ਲਲਕਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਭੱਜ ਕੇ ਜਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਡਰ ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਅੰਗਦ ਆਦਿ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ

ਹਨੂੰਮਾਨ ਤਕ ਕਰੋੜਾਂ ਸੂਰਮੇ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ॥੬੨੦॥

ਰਾਵਨ ਕੋ ਰਘੁਰਾਜ ਜਬੈ ਰਣ ਮੰਡਲ ਆਵਤ ਮੌਧ ਨਿਹਾਰਜੋ॥
ਬੀਸ ਸਿਲਾ ਸਿਤ ਸਾਇਕ ਲੈ ਕਰਿ ਕੋਪੁ ਬਡੋ ਉਰ ਮੱਧ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ॥
ਭੇਦ ਚਲੇ ਮਰਮ ਸੱਥਲ ਕੋ ਸਰ ਸ੍ਰੋਣ ਨਦੀ ਸਰ ਬੀਚ ਪਖਾਰਜੋ॥
ਆਗੇ ਹੀ ਰੇਂਗ ਚਲਜੋ ਹਠਿਕੈ ਭਟ ਧਾਮ ਕੋ ਭੂਲ ਨ ਨਾਮ ਉਚਾਰਜੋ॥੬੨੧॥

ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਅਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਿਲਾ ਤੇ ਘਸਾ ਕੇ ਚਿੱਟੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵੀਹ ਤੀਰ ਹੱਥ ਲੈ ਕੇ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਵੱਡੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਜੋ ਤੀਰ ਰਾਵਣ ਦੇ ਮਰਮਸਥਾਨ ਨੂੰ ਪਾੜ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਹੂ ਨਾਲ ਤਰ-ਬ-ਤਰ ਹੋ ਗਏ, ਮਾਨੋ ਲਹੂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਧੋਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਸੂਰਮਾ ਹਠ ਕਰ ਕੇ ਅੱਗੇ ਦੇ ਰਾਹ ਵੱਲ ਤੁਰਿਆ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਘਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰਿਆ॥੬੨੧॥

ਰੋਸ ਭਰਜੋ ਰਨ ਮੋ ਰਘੁਨਾਥ ਸੁ ਪਾਨ ਕੇ ਬੀਚ ਸਰਾਸਨ ਲੈਕੈ॥
ਪਾਂਚਕ ਪਾਇ ਹਟਾਇ ਦਯੋ ਤਿਹ ਬੀਸਹੂੰ ਬਾਂਹਿ ਬਿਨਾ ਓਹ ਕੈ ਕੈ॥
ਦੈ ਦਸ ਬਾਨ ਬਿਮਾਨ ਦਸੋ ਸਿਰ ਕਾਟ ਦਏ ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ ਪਠੈ ਕੈ॥
ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਬਰਜੋ ਸੀਅ ਕੋ ਬਹੁਰੋ ਜਨੁ ਜੁੱਧ ਸੁਂਯਬਰ ਜੈ ਕੈ॥੬੨੨॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ, ਰਣ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ। ਉਸ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਵੀਹਾਂ ਬਾਹੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜ ਕੁ ਕਦਮ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਦਸ ਤੀਰਾਂ ਰੂਪ ਬਿਮਾਨ ਦੇ ਕੇ, ਰਾਵਣ ਦੇ ਦਸੇ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਮਾਨੋ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਜੁੱਧ ਰੂਪ ਸੁਯੰਬਰ ਜਿੱਤ ਕੇ (ਅੱਜ) ਫਿਰ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਵਿਆਹਿਆ ਸੀ॥੬੨੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਦਸ ਸਿਰ ਬਧਹ' ਸਪਤ ਦਸਮੋਂ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੧੭॥੬੨੨॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਰਾਵਣ ਦਾ ਕਤਲ' ਸਤਾਰ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੧੭॥੬੨੨॥ ਚਲਦਾ॥

ਅਠਾਰ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਸੀਤਾ ਮਿਲਾਪ ਵਰਣਨ

ਮੰਦੋਦਰੀ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਵਿਭੀਖਨ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ

ਸ੍ਵੈਯਾ ਛੰਦ॥ ਇੰਦ੍ਰ ਡਰਾਕੁਲ ਥੋ ਜਿਹ ਕੇ ਡਰ ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰ ਹੁਤੋ ਭਯ ਭੀਤੋ॥
ਲੂਟ ਲਯੋ ਧਨ ਜਉਨ ਧਨੇਸ਼ ਕੋ ਬ੍ਰਹਮ ਹੁਤੋ ਚਿਤ ਮੋਨਨਿ ਚੀਤੋ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਸੇ ਭੂਤ ਅਨੇਕ ਲਰੈ ਇਨ ਸੌ ਫਿਰਿਕੈ ਗ੍ਰਹ ਜਾਤ ਨ ਜੀਤੋ॥
ਸੋ ਰਨ ਆਜ ਭਲੈਂ ਰਘੁਰਾਜ ਸੁ ਜੁੱਧ ਸੁਯੰਬਰ ਕੈ ਸੀਅ ਜੀਤੋ॥ ੬੨੩॥

ਇੰਦ੍ਰ ਜਿਸ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵੀ ਜਿਸ ਦੇ ਭੈਅ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਬੇਰ ਦਾ ਧਨ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੀ ਜਿਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆਉਣ ਤੇ ਚੁਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਇਸ ਨਾਲ ਇੰਦ੍ਰ ਵਰਗੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜੇ ਲੜੇ ਸਨ, ਤੇ ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਜੀਊਂਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਗਏ ਸਨ। ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਅੱਜ ਚੰਗਾ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਤੇ ਉਸ ਜੁੱਧ ਸੁਯੰਬਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ॥ ੬੨੩॥

ਅਲਕਾ ਛੰਦ॥ ਚਟਪਟ ਸੈਣੰ ਖਟਪਟ ਭਾਜੇ॥ ਝਟਪਟ ਜੁੱਝਜੇ ਲਖ ਰਣ ਰਾਜੇ॥
ਸਟਪਟ ਭਾਜੇ ਅਟਪਟ ਸੂਰੰ॥ ਝਟਪਟ ਬਿਸਰੀ ਘਟ ਪਟ ਹੂਰੰ॥ ੬੨੪॥

ਰਾਵਣ ਮਰਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਏਧਰ ਓਧਰ ਭੱਜ ਗਈ। ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰਾਜੇ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਉੱਠੇ ਅਤੇ ਹੂਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਉਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚੇ ਹੀ ਭੁੱਲ ਗਏ। ੬੨੪॥

ਚਟਪਟ ਪੈਠੇ ਖਟਪਟ ਲੰਕੰ॥ ਰਣ ਤਜ ਸੂਰੰ ਸਰਧਰ ਬੰਕੰ॥
ਝਲਹਲ ਬਾਰੰ ਨਰਬਰ ਨੈਣੰ॥ ਧਕਿ ਧਕਿ ਉਚਰੇ ਭਕਿ ਭਕਿ ਬੈਣੰ॥ ੬੨੫॥

ਝਟ ਪਟ ਹੀ ਲੰਕਾ ਵਿਚ ਖਟਪਟੀ ਪੈ ਗਈ, ਧਨੁੱਖ ਤੇ ਬਾਣ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਏ। ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਡਲ੍ਹਕਦਾ ਸੀ, ਜਦ ਬਚਨ ਬੋਲਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਛਾਤੀ ਧੱਕ ਧੱਕ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਆਵਾਜ਼ ਕੰਬਦੀ ਸੀ॥ ੬੨੫॥

ਨਰ ਬਰ ਰਾਮੰ ਬਰਨਰ ਮਾਰੇ॥ ਝਟਪਟ ਬਾਹੰ ਕਟਿ ਕਟਿੰ ਡਾਰੇ॥

ਤਬ ਸਭ ਭਾਜੇ ਰਖ ਰਖ ਪ੍ਰਾਣੰ॥ ਖਟਤਟ ਮਾਰੇ ਝਟਪਟ ਬਾਣੰ॥੬੨੬॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਲੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੋ, ਬਾਂਦਰ ਝਟ ਪਟ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਕਈ ਲੰਕਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਰਮੇ ਝਟ ਪਟ ਬਾਣ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੬੨੬॥

ਚਰਪਟ ਰਾਨੀ ਸਟਪਟ ਧਾਈ॥ ਰਟਪਟ ਰੋਵਤ ਅਟਪਟ ਆਈ॥
ਚਟਪਟ ਲਾਗੀ ਅਟਪਟ ਪਾਯੰ॥ ਨਰਬਰ ਨਿਰਖੇ ਰਘੁਬਰ ਰਾਯੰ॥੬੨੭॥

ਜਦੋਂ ਰਾਣੀ ਮੰਦੋਦਰੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਵਰਲਾਪ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਈ, ਉਹ ਝਟ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਈ ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਬਾਰ ਬਾਰ ਰਾਮ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੀ ਸੀ॥੬੨੭॥

ਚਟਪਟ ਲੋਟੈਂ ਅਟਪਟ ਧਰਣੀ॥ ਕਸਿ ਕਸਿ ਰੋਵੈਂ ਬਰਨਰ ਬਰਣੀ॥
ਪਟਪਟ ਡਾਰੈਂ ਅਟਪਟ ਕੇਸੰ॥ ਬਟ ਹਰਿ ਕੂਕੈਂ ਨਟ ਵਰ ਭੇਸੰ॥੬੨੮॥

ਮਹਾਰਾਣੀ ਮੰਦੋਦਰੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੇਟ ਗਈ। ਬੜੇ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਨਾਲ ਵਰਲਾਪ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਵਾਲ ਪੁੱਟ ਪੁੱਟ ਕੇ ਖੋਹਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਰੋਣ ਲੱਗੀ॥੬੨੮॥

ਚਟਪਟ ਚੀਰੰ ਅਟਪਟ ਪਾਰੈਂ॥ ਧਰ ਕਰ ਧੂਮੰ ਸਰਬਰ ਡਾਰੈਂ॥
ਸਟਪਟ ਲੋਟੈਂ ਖਟਪਟ ਭੂਮੰ॥ ਝਟਪਟ ਝੂਰੈਂ ਘਰਹਰ ਘੂਮੰ॥ ੬੨੯॥

ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਪੜੇ ਪਾੜਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਖੇਹ ਸਿਰ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਲੱਗੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੇਟਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਝੂਰਨ ਲੱਗੀ॥੬੨੯॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਜਬੈ ਰਾਮ ਦੇਖੈ॥ਮਹਾ ਰੂਪ ਲੇਖੈ॥ਰਹੀ ਨਜਾਇ ਸੀਸੰ॥ਸਭੈ ਨਾਰ ਈਸੰ॥ ੬੩੦॥

ਜਦ ਰਾਵਨ ਦੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਰਾਮ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਤੇਜਸਵੀ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਏ॥੬੩੦॥

ਲਖੈਂ ਰੂਪ ਮੋਹੀ॥ਫਿਰੀ ਰਾਮ ਦੋਹੀ॥ਦਈ ਤਾਹਿ ਲੰਕਾ॥ਜਿਮੰ ਰਾਜ ਟੰਕਾ॥ ੬੩੧॥

ਉਹ ਰਾਮ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਸਾਰੀ ਲੰਕਾਂ ਵਿਚ ਰਾਮ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਫਿਰ ਗਈ। ਰਾਮ ਨੇ ਭਬੀਖਣ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਟੱਕਾ ਦੇਣ ਦੇ ਤੁਲ ਹੋਵੇ॥੬੩੧॥

ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਭੀਨੇ ॥ ਤਰੇ ਨੇਤ੍ਰ ਕੀਨੇ ॥ ਝਰੈ ਬਾਰ ਐਸੇ ॥ ਮਹਾ ਮੇਘ ਜੈਸੇ ॥ ੬੩੨ ॥

ਜਦ ਰਾਮ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਦੀਆਂ ਘਟਾਵਾਂ ਵਰ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੬੩੨॥

ਛਕੀ ਪੇਖ ਨਾਰੀ ॥ ਸਰੰ ਕਾਮ ਮਾਰੀ ॥ ਬਿਧੀ ਰੂਪ ਰਾਮੰ ॥ ਮਹਾਂ ਧਰਮ ਧਾਮੰ ॥ ੬੩੩ ॥

ਉਹ ਰਾਮ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਕਾਮ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਮਰਯਾਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਰਾਮ ਦੇ ਰੂਪ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਾਇਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੬੩੩॥

ਤਜੀ ਨਾਥ ਪ੍ਰੀਤੰ ॥ ਚੁਭੇ ਰਾਮ ਚੀਤੰ ॥ ਰਹੀ ਜੋਰ ਨੈਣੰ ॥ ਕਹੈਂ ਮੱਧ ਬੈਣੰ ॥ ੬੩੪ ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਮਿਠੀਆਂ ਮਿਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ॥ ੬੨੪॥

ਸੀਆ ਨਾਥ ਨੀਕੇ ॥ ਹਰੈਂ ਹਾਰ ਜੀਕੇ ॥ ਲਏ ਜਾਤ ਚਿੱਤੰ ॥ ਮਨੋ ਚੋਰ ਬਿੱਤੰ ॥ ੬੩੫ ॥

ਸੀਤਾ ਦੇ ਪਤੀ, ਰਾਮ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇੰਝ ਜਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਚੁਰਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਮਾਨੋ ਕੋਈ ਚੋਰ ਧਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥ ੬੩੫॥

ਸਭੈ ਪਾਇ ਲਾਗੋ ॥ ਪਤੰ ਦ੍ਰੋਹ ਤਯਾਗੋ ॥ ਲਗੀ ਧਾਇ ਪਾਯੰ ॥ ਸਭੈ ਨਾਰਿ ਆਯੰ ॥ ੬੩੬ ॥

ਮੰਦੋਦਰੀ ਨੇ ਦੂਜੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਭੈਣੋ ! ਸਭੇ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣੀ ਜਾ ਲੱਗੋ ਅਤੇ ਪਤੀ ਦੇ ਵੈਰ ਭਾਵ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣੀਂ ਲੱਗ ਗਈਆਂ॥ ੬੩੬॥

ਮਹਾ ਰੂਪ ਜਾਨੇ ॥ ਚਿਤੰ ਚੋਰ ਮਾਨੇ ॥ ਚੁਭੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਐਸੇ ॥ ਸਿਤੰ ਸਾਇ ਕੈਸੇ ॥ ੬੩੭ ॥

ਰਾਮ ਦੇ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਿਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇੰਝ ਖੁਭ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਾਂਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ ॥੬੩੭ ॥

ਲਗੋ ਹੇਮ ਰੂਪੰ ॥ ਸਭੈ ਭੂਪ ਭੂਪੰ ॥ ਰੰਗੇ ਰੰਗ ਨੈਣੰ ॥ ਛਕੇ ਦੇਵ ਗੈਣੰ ॥ ੬੩੮ ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਨਹਿਰੀ ਪ੍ਰਭਾ ਅਨੂਪਮ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜਾ ਜਾਪਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੈਣ ਐਸੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਦੇਵਤੇ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੬੩੮॥

ਜਿਨੈ ਏਕ ਬਾਰੰ ॥ ਲਖੇ ਰਾਵਣਾਰੰ ॥ ਰਹੀ ਮੋਹਤ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ॥ ਲੁਭੀ ਦੇਖ ਕੈ ਕੈ ॥ ੬੩੯ ॥

****

ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਰਾਵਣ ਦੇ ਵੈਰੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਓਹੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੬੩੯॥

ਛਕੀ ਰੂਪ ਰਾਮੰ॥ ਗਏ ਭੂਲ ਧਾਮੰ॥ ਕਰਯੋ ਰਾਮ ਬੋਧੰ॥ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਜੋਧੰ॥ ੬੪੦॥

ਰਾਮ ਦੇ ਰੂਪ ਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋਈਆਂ ਉਹ ਘਰ ਜਾਣਾਂ ਹੀ ਭੁਲ ਗਈਆਂ। ਰਾਮ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਏਡਾ ਮਹਾਨ ਯੁੱਧ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ॥ ੬੪੦॥

ਰਾਮ ਬਾਚ ਮਦੋਦਰੀ ਪ੍ਰਤਿ॥

ਸੁਨੋ ਰਾਜ ਨਾਰੀ॥ ਕਹਾ ਭੂਲ ਹਮਾਰੀ॥ ਚਿਤੰ ਚਿੱਤ ਕੀਜੈ॥ ਪੁਨਰ ਦੋਸ਼ ਦੀਜੈ॥ ੬੪੧॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਮੰਦੋਦਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰਾਜ ਰਾਣੀ! ਸੁਣੋ, ਇਸ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਕੀ ਭੁੱਲ ਹੈ? ਪਹਿਲੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਭ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਦੇਣਾ"॥ ੬੪੧॥

ਮਿਲੈ ਮੋਹਿ ਸੀਤਾ॥ ਚਲੈ ਧਰਮ ਗੀਤਾ॥ ਪਠਯੋ ਪਉਨ ਪੂਤੰ॥ ਹੁਤੋ ਅੱਗ੍ਰ ਦੂਤੰ॥ ੬੪੨॥

ਰਾਮ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਸੀਤਾ ਮਿਲ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਧਰਮ ਦਾ ਕਾਰਜ ਅੱਗੇ ਚਲੇ।" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਮ ਨੇ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੂੰ ਸੀਤਾ ਵਲ ਦੂਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ॥ ੬੪੨॥

ਚਲਯੋ ਧਾਇ ਕੈ ਕੈ॥ ਸੀਆ ਸੋਧ ਲੈ ਕੈ॥ ਹੁਤੀ ਬਾਗ ਮਾਹੀ॥ ਤਰੇ ਬ੍ਰਿਛ ਛਾਹੀ॥ ੬੪੩॥

ਹਨੂੰਮਾਨ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਉਸ ਬਾਗ ਵਿਚ ਪੁੱਜਾ ਜਿਥੇ ਇਕ ਰੁੱਖ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਸੀਤਾ ਬੈਠੀ ਸੀ॥ ੬੪੩॥

ਪਰਯੋ ਜਾਇ ਪਾਯੰ॥ ਸੁਨੋ ਸੀਅ ਮਾਯੰ॥ ਰਿਪੰ ਰਾਮ ਮਾਰੇ॥ ਖਰੇ ਤੋਹਿ ਦੁਆਰੇ॥ ੬੪੪॥

ਹਨੂੰਮਾਨ ਜਾ ਕੇ ਸੀਤਾ ਮਾਤਾ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਸੀਤਾ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਸੁਣੋ, ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰ ਤੇ ਖੜੇ ਹਨ॥ ੬੪੪॥

ਚਲੋ ਬੇਗ ਸੀਤਾ॥ ਜਹਾ ਰਾਮ ਜੀਤਾ॥ ਸਭੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਾਰੇ॥ ਭੂਅੰ ਭਾਰ ਉਤਾਰੇ॥ ੬੪੫॥

"ਸੀਤਾ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਛੇਤੀ ਚਲੋ, ਜਿੱਥੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਜੰਗ ਜਿੱਤਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਭਾਰ ਹੋਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੬੪੫॥

ਚਲੀ ਮੋਦ ਕੈਕੈ॥ ਹਨੂ ਸੰਗ ਲੈਕੈ॥ ਸੀਆ ਰਾਮ ਦੇਖੇ॥ ਉਹੀ ਰੂਪ ਲੇਖੇ॥ ੬੪੬॥

ਸੀਤਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰੀ, ਹਨੂੰਮਾਨ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਰਾਮ ਜੀ ਪਾਸ ਆਇਆ। ਸੀਤਾ ਨੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਓਹੀ ਪਹਿਲੇ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਪਾਇਆ॥ ੬੪੬॥

ਲਗੀ ਆਨ ਪਾਯੰ॥ ਲਖੀ ਰਾਮ ਰਾਯੰ॥ ਕਹਯੋ ਕਉਲ ਨੈਨੀ॥ ਬਿਧੁੰ ਬਾਕ ਬੈਨੀ॥ ੬੪੭॥

ਜਦ ਸੀਤਾ ਨੇ ਰਾਮ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤਾਂ ਰਾਮ ਨੇ ਸੀਤਾ ਵਲ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਕੰਵਲ ਨੈਣੀ ਤੇ ਮਿਠ ਬੋਲੜੀ ਸੀਤਾ" ॥ ੬੪੭॥

ਧਸੋ ਅੱਗ ਮੱਧੰ॥ ਤਬੈ ਹੋਇ ਸੁੱਧੰ॥ ਲਈ ਮਾਨ ਸੀਸੰ॥ ਰਚਯੋ ਪਾਵਕੀਸੰ॥ ੬੪੮॥

ਤੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਵੜ ਜਾਹ, ਜੇ ਉਥੋਂ ਜਿਊਂਦੀ ਨਿਕਲ ਆਵੇਂਗੀ, ਤਦ ਤੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਵੇਂਗੀ, ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ। ਜੇ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਾਪ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਹੀ ਸੜ ਜਾਏਂਗੀ। ਸੀਤਾ ਨੇ ਇਹ ਆਗਿਆ ਮੰਨ ਲਈ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਚਿਤਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ॥ ੬੪੮॥

ਗਈ ਪੈਠ ਐਸੇ॥ ਘਨੰ ਬਿੱਜ ਜੈਸੇ॥ ਸ੍ਰੁਤੰ ਜੇਮ ਗੀਤਾ॥ ਮਿਲੀ ਤੇਮ ਸੀਤਾ॥ ੬੪੯॥

ਜਦੋਂ ਚਿਖਾ ਲਟ ਲਟ ਬਲ ਪਈ ਤਾਂ ਸੀਤਾ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਛੁਪ ਜਾਂਦੀ ਹੈਂ। ਸੀਤਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅੱਗ ਨਾਲ ਇਕ ਮਿਕ ਹੋ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੁਤੀਆਂ ਗੀਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਰੂਪ ਹਨ॥ ੬੪੯॥

ਧਸੀ ਜਾਇ ਕੈਕੈ॥ ਕਢੀ ਕੁੰਦਨ ਹ੍ਵੈ ਕੈ॥ ਗਰੇ ਰਾਮ ਲਾਈ॥ ਕਬੰ ਕ੍ਰਿਤ ਗਾਈ॥ ੬੫੦॥

ਸੀਤਾ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਵਿਚ ਨਿਧੜਕ ਹੋ ਕੇ ਵੜ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕੁੰਦਨ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲ ਆਈ। ਰਾਮ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਇਸਦੀ ਬੜੀ ਮਹਿਮਾ ਗਾਇਨ ਕੀਤੀ। ੬੫੦॥

ਸਭੋ ਸਾਧ ਮਾਨੀ॥ ਤਿਹੂ ਲੋਗ ਜਾਨੀ॥ ਬਜੇ ਜੀਤ ਬਾਜੇ॥ ਤਬੈ ਰਾਮ ਗਾਜੇ॥ ੬੫੧॥

ਸਭ ਤੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਿਆਂ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਹਿਮਾਂ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਜਿੱਤ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਰਾਮ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ੬੫੧॥

ਲਈ ਜੀਤ ਸੀਤਾ॥ ਮਹਾਂ ਸੁਭ੍ਰ ਗੀਤਾ॥ ਸਭੈ ਦੇਵ ਹਰਖੇ॥ ਨਭੰ ਪੁਹਪ ਬਰਖੇ॥ ੬੫੨॥

ਮਹਾਨ, ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਅਤਿ ਪਵਿੱਤਰ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਰਾਮ ਜਿੱਤ ਲਿਆਏ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ੬੫੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਬਭੀਸ਼ਨ ਕੋ ਲੰਕਾ ਕੋ ਰਾਜ ਦੀਬੋ ਮਦੋਦਰੀ ਸਮੋਧ ਕੀਬੋ ਸੀਤਾ ਮਿਲਬੋ' ਅਸ਼ਟਦਸਮੋ ਧਯਾਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੮॥ ੬੫੨॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ 'ਦਮੋਦਰੀ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਵਿਭੀਛਣ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ, ਸੀਤਾ ਮਿਲਾਪ ਵਰਣਨ' ਅਠਾਰ੍ਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੧੮॥ ੬੫੨॥

ਉਨ੍ਹੀਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਸੀਤਾ ਅਯੁੱਧਿਆ ਆਗਮਨ

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਤਬੈ ਪੁਹਪੁ ਪੈ ਕੈ॥ ਚੜੇ ਜੁੱਧ ਜੈ ਕੈ॥ ਸਭੈ ਸੂਰ ਗਾਜੇ॥ ਜਯੰ ਗੀਤ ਬਾਜੇ॥ ੬੫੩॥

ਤਦ ਯੁੱਧ ਜਿੱਤ ਕੇ ਰਾਮ ਜੀ ਪੁਸ਼ਪਕ ਵਿਮਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਚੜ੍ਹੇ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਬੀਰ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਗੱਜਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ॥ ੬੫੩॥

ਚਲੇ ਮੋਦ ਹ੍ਵੈ ਕੈ॥ ਕਪੀ ਬਾਹਨ ਲੈਕੈ॥ ਪੁਰੀ ਅਉਧ ਪੇਖੀ॥ ਸੁਤੰ ਸੁਰਗ ਲੇਖੀ॥ ੬੫੪॥

ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ, ਅਤੇ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਰਾਮ ਜੀ ਤੁਰ ਪਏ। ਉਹ ਅਯੁੱਧਿਆ ਪੁਰੀ ਆਣ ਵੇਖੀ, ਜੋ ਸੁਰਗ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥ ੬੫੪॥

ਮਕਰਾ ਛੰਦ॥ ਸੀਅ ਲੈ ਸੀਏਸ਼ ਆਏ॥ ਮੰਗਲ ਸੁ ਚਾਰ ਗਾਏ॥
ਆਨੰਦ ਹੀਏ ਬਢਾਏ॥ ਸਹਰੋ ਅਵਧ ਜਹਾਂ ਰੇ॥ ੬੫੫॥

ਸੀਤਾ ਦੇ ਪਤੀ ਰਾਮ ਜੀ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਜੁੱਧਿਆ ਆ ਗਏ ਸਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਚਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਸਭ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਵਧ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੬੫੫॥

ਧਾਈ ਲੁਗਾਈ ਆਵੈ॥ ਭੀਰੋ ਨ ਬਾਰ ਪਾਵੈ॥
ਆਕਲ ਖਰੇ ਉਘਾਵੈ॥ ਭਾਖੈਂ ਢੋਲਨ ਕਹਾਂ ਰੇ॥ ੬੫੬॥

ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਭੱਜੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਇਤਨੀ ਭੀੜ ਸੀ, ਜੋ ਬੂਹੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਬੁਧੀਮਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਖਲੋਤੇ ਹੀ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ-ਪਿਆਰਾ ਰਾਮ ਕਿਥੇ ਹੈ ?॥ ੬੫੬॥

ਜੁਲਫੈ ਅਨੂਪ ਜਾਂਕੀ॥ ਨਾਗਨ ਕਿ ਸਿਆਹ ਬਾਂਕੀ॥
ਅਤਭੁਤ ਅਦਾਇ ਤਾਂਕੀ॥ ਐਸੋ ਢੋਲਨ ਕਹਾਂ ਹੈ॥ ੬੫੭॥

ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅਨੂਪਮ ਜ਼ੁਲਫਾਂ ਹਨ, ਜਾਂ ਕਾਲੀ ਨਾਗਨੀ ਵਾਂਗੂੰ ਟੇਢੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਅਦਾ ਅਸਚਰਜ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰਾ ਰਾਮ ਕਿਥੇ ਹੈ ?॥ ੬੫੭॥

ਸਰਵੋ ਸਹੀ ਚਮਨ ਰਾ॥ ਪਰ ਚੁਸਤ ਜਾਂ ਵਤਨ ਰਾ॥

ਜਿਨ ਦਿਲ ਹਰਾ ਹਮਾਰਾ॥ ਵਹ ਮਨਹਰਨ ਕਹਾਂ ਹੈ॥੬੫੮॥

ਜਿਹੜਾ ਸਰੂ ਵਾਂਗ ਲੰਮਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੁਲਾਂ ਵਾਂਗ ਖਿੜਿਆ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹਮ ਵਤਨਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡਾ ਦਿਲ ਚੁਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਡਾ ਚਿੱਤ-ਚੋਰ ਕਿਥੇ ਹੈ?॥੬੫੮॥

ਚਿਤ ਕੋ ਚੁਰਾਇ ਲੀਨਾ॥ ਜ਼ਾਲਮ ਫਿਰਾਕ ਦੀਨਾ॥
ਜਿਨ ਦਿਲ ਹਰਾ ਹਮਾਰਾ॥ ਵਹ ਗੁਲ ਚਿਹਰ ਕਹਾਂ ਹੈ॥੬੫੯॥

ਜਿਸ ਨੇ ਚਿਤ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੁੱਖਦਾਈ ਵਿਛੋੜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡਾ ਦਿਲ ਚੁਰਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਫੁੱਲ ਜਿਹੇ ਚਿਹਰੇ ਮੁੱਖੜੇ ਵਾਲਾ ਰਾਮ ਜੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?॥੬੫੯॥

ਕੋਊ ਬਤਾਇ ਦੈ ਰੇ॥ ਚਾਹੋ ਸੁ ਆਨ ਲੈ ਰੇ॥
ਜਿਨ ਦਿਲ ਹਰਾ ਹਮਾਰਾ॥ ਵਹ ਮਨ ਹਰਨ ਕਹਾਂ ਹੈ॥੬੬੦॥

ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ ਕੋਈ ਆਣ ਕੇ ਦੱਸ ਦੇਵੇ, ਉਹ ਜੋ ਚਾਹੇ, ਸੋ ਸਾਥੋਂ ਆਣ ਕੇ ਲੈ ਲਵੇ। ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡਾ ਦਿਲ ਚੁਰਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਦਿਲ ਦਾ ਚੋਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?॥੬੬੦॥

ਮਾਤੇ ਮਨੋ ਅਮਲ ਕੇ॥ ਹਰੀਆ ਕਿ ਜਾ ਵਤਨ ਤੇ॥
ਆਲਮ ਕੁਸ਼ਾਇ ਖੂਬੀ॥ ਵਹ ਗੁਲ ਚਿਹਰ ਕਹਾਂ ਹੈ॥੬੬੧॥

ਜਿਸ ਦੇ ਨੈਣ ਐਸੇ ਮਤਵਾਲੇ ਹਨ ਮਾਨੋ ਅਮਲ ਦੇ ਮਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੋ ਜਾਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਚੁਰਾਉਣੇ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜੋ ਨੇਕੀ ਨਾਲ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਮੁੱਖ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਕਿੱਥੇ ਹਨ?॥੬੬੧॥

ਜ਼ਾਲਮ ਅਦਾਇ ਲੀਏ॥ ਖੰਜਨ ਖਿਸਾਨ ਕੀਏ॥
ਜਿਨ ਦਿਲ ਹਰਾ ਹਮਾਰਾ॥ ਵਹ ਮਹਬਦਨ ਕਹਾਂ ਹੈ॥੬੬੨॥

ਜਿਸ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਅਦਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਚੰਚਲਤਾਈ ਨੇ ਮਮੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡਾ ਦਿਲ ਚੁਰਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਚੰਦ ਮੁਖੜਾ ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿੱਥੇ ਹੈ॥੬੬੨॥

ਜ਼ਾਲਮ ਅਦਾਇ ਲੀਨੇ॥ ਜਾਨੁਕ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਨੇ॥
ਰੁਖਸਰ ਜਹਾਨ ਤਾਬਾਂ॥ ਵਹ ਗੁਲਬਦਨ ਕਹਾਂ ਹੈ॥੬੬੩॥

ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਂਕੀ ਅਦਾ ਮਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਸਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ

ਪੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਫੁਲਾਂ ਵਰਗਾਂ ਕੋਮਲ ਸਾਡਾ ਪਿਆਰਾ ਰਾਮ ਕਿਥੇ ਹੈ? ੬੬੩॥

ਜ਼ਾਲਮ ਜਮਾਲ ਖੂਬੀ॥ ਰੋਸ਼ਨ ਦਿਮਾਗ ਅਖਤਰ॥
ਪੁਰ ਚਸ਼ਤ ਜਾਂ ਜਿਗਰ ਗਾ॥ ਵਹ ਗੁਲ ਚਿਹਰ ਕਹਾਂ ਹੈ॥ ੬੬੪॥

ਜਿਹੜਾ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਮੱਥਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਈ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਅਤਿ ਤੇਜੱਸਵੀ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਸ਼ਪ ਸਰੂਪ ਰਾਮ ਜੀ ਕਿਥੇ ਹੈ?॥ ੬੬੪॥

ਬਾਲਮ ਬਿਦੇਸ਼ ਆਏ॥ ਜੀਤੇ ਜੁਆਨ ਜ਼ਾਲਮ॥
ਕਾਮਲ ਕਮਾਲ ਸੂਰਤ॥ ਵਹ ਗੁਲ ਚਿਹਰ ਕਹਾਂ ਹੈ॥ ੬੬੫॥

ਪਿਆਰੇ ਰਾਮ ਜੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਵਣ ਵਰਗੇ ਜ਼ਾਲਮ ਸੂਰਮੇ ਜਿੱਤੇ ਹਨ। ਜੋ ਪੂਰਨ ਕਮਾਲ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਫੁੱਲ ਵਰਗੇ ਚਿਹਰੇ ਵਾਲਾ ਰਾਮ ਕਿਥੇ ਹੈ?॥ ੬੬੫॥

ਰੌਸ਼ਨ ਜਹਾਨ ਖੂਬੀ॥ ਜ਼ਾਹਰ ਕਲੀਮ ਹਫ਼ਤਜ਼॥
ਆਲਮ ਖੁਸਾਇ ਜਲਵਾ॥ ਵਹ ਗੁਲ ਚਿਹਰ ਕਹਾਂ ਹੈ॥ ੬੬੬॥

ਜੋ ਜਹਾਨ ਵਿਚ ਨੇਕੀ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸੋ ਸੱਤਾਂ ਵਲਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਜਲਵਾ ਜਗਤ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਫੁੱਲ ਵਰਗੇ ਚਿਹਰੇ ਵਾਲਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕਿੱਥੇ ਹੈ॥ ੬੬੬॥

ਜੀਤੇ ਬਜੰਗ ਜ਼ਾਲਮ॥ ਕੀਨੇ ਖਤੰਗ ਪਰਰਾ॥
ਪੁਹਪਕ ਬਿਬਾਨ ਬੈਠੇ॥ ਸੀਤਾ ਰਵਨ ਕਹਾਂ ਹੈ॥ ੬੬੭॥

"ਜ਼ਾਲਮ ਰਾਵਣ ਵਰਗੇ ਜਿਸਨੇ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਜਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਉੱਡਣ ਵਾਲੇ ਪੰਛੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਪੁਸ਼ਪਕ ਬਿਮਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਹੀ ਸੀਤਾ ਨਾਲ ਰਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਿੱਥੇ ਹਨ"॥ ੬੬੭॥

ਮਾਦਰ ਖੁਸਾਲ ਖਾਤਰ॥ ਕੀਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਛਾਵਰ॥
ਮਾਤੁਰ ਸ਼ਿਤਾਬ ਧਾਈ॥ ਵਹ ਗੁਲ ਚਿਹਰ ਕਹਾਂ ਹੈ॥ ੬੬੮॥

ਜਿਸ ਨੇ ਕੇਕਈ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਆਪਣੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੁਖ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਹੁਣ ਮਾਤਾ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਭੱਜੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ ਉਹ ਗੁਲਾਬ ਜਿਹੇ ਮੁੱਖੜੇ ਵਾਲਾ ਮੇਰਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?॥ ੬੬੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਅਵਤਾਰ 'ਸੀਤਾ ਅਯੁਧਿਆ ਆਗਮਨ ਨਾਮ' ਉਨੀਸਵੋਂ

ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੧੯॥੬੬੮॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਸੀਤਾ ਅਯੁੱਧਿਆ ਆਗਮਨ', ਉਨ੍ਹੀਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੧੯॥੬੬੮॥ ਚਲਦਾ॥

ਵੀਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਮਾਤਾ ਮਿਲਾਪ

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਸੁਨੇ ਰਾਮ ਆਏ॥ ਸਭੈ ਲੋਗ ਧਾਏ॥ ਲਗੇ ਆਨ ਪਾਯੰ॥ ਮਿਲੇ ਰਾਮ ਰਾਯੰ॥ ੬੬੯॥

ਜਦੋਂ ਅਯੁਧਿਆਂ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ, ਕਿ ਰਾਮ ਜੀ ਆਏ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਦੌੜ ਪਏ, ਆਣ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣੀ ਲੱਗੇ, ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਵੀ ਸਭ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਿਲੇ॥੬੬੯॥

ਕੋਊ ਚਉਰ ਢਾਰੈਂ॥ ਕੋਊ ਪਾਨ ਖੁਆਰੈਂ॥ ਪਰੇ ਮਾਤ ਪਾਯੰ॥ ਲਏ ਕੰਠ ਲਾਯੰ॥ ੬੭੦॥

ਕੋਈ ਆਕੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਚੌਰ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਆਣ ਕੇ ਪਾਨ ਖੁਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਰਾਮ ਜੀ ਜਾ ਕੇ ਮਾਤਾ ਦੀ ਚਰਣੀ ਪੈ ਗਏ, ਮਾਤਾ ਨੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਗੱਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ॥੬੭੦॥

ਮਿਲੈ ਕੰਠ ਰੋਵੈਂ॥ ਮਨੋ ਸ਼ੋਕ ਧੋਵੈਂ॥ ਕਰੈਂ ਬੀਰ ਬਾਤੈਂ॥ ਸੁਨੇ ਸਰਬ ਮਾਤੈਂ॥ ੬੭੧॥

ਗਲੇ ਮਿਲ ਕੇ ਮਾਂ ਪੁੱਤਰ ਦੋਵੇਂ ਰੋਂਦੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਮਨ ਰੂਪ ਕਪੜੇ ਤੋਂ ਸ਼ੋਕ ਰੂਪ ਮੈਲ ਨੂੰ ਧੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਪੁੱਤਰ ਜੰਗ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਲੱਗੀਆਂ॥੬੭੧॥

ਮਿਲੇ ਲੱਛ ਮਾਤੰ॥ ਪਰੇ ਪਾਇ ਭ੍ਰਾਤੰ॥ ਕਰਿਯੋ ਦਾਨ ਏਤੋ॥ ਗਨੈ ਕਉਨ ਕੇਤੋ॥ ੬੭੨॥

ਫਿਰ ਲੱਛਮਣ ਦੀ ਮਾਤਾ (ਸੁਮਿੱਤ੍ਰਾਂ) ਨੂੰ ਆਣ ਕੇ ਮਿਲੇ, ਦੋਵੇਂ ਭ੍ਰਾਤਾ (ਸੁਮਿਤ੍ਰਾਂ ਦੀ) ਚਰਨੀ ਪੈ ਗਏ। ਸੁਮਿਤਰਾਂ ਨੇ ਏਨਾਂ ਧਨ ਦਾਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੌਣ ਗਿਣ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨਾਂ ਕੁ ਸੀ ?॥੬੭੨॥

ਮਿਲੇ ਭਰਥ ਮਾਤੰ॥ ਕਹੀ ਸਰਬ ਬਾਤੰ॥ ਧਨੰ ਮਾਤ ਤੋਕੋ॥ ਅਰਿਣੀ ਕੀਨ ਮੋਕੋ॥ ੬੭੩॥

ਫੇਰ ਭਰਤ ਦੀ ਮਾਤਾ ਕੇਕਈ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲੇ, ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਫਿਰ ਕਿਹਾ, "ਮਾਤਾ ਤੂੰ ਧੰਨ ਹੈਂ, ਤੂੰਹੀ ਮੈਨੂੰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ॥੬੭੩॥

ਕਹਾ ਦੋਸ਼ ਤੇਰੈ ॥ ਲਿਖੀ ਲੇਖ ਮੇਰੈ ॥ ਹੁਨੀ ਹੋ ਸੁ ਹੋਈ ॥ ਕਹੈ ਕਉਨ ਕੋਈ ॥੬੭੪॥

"ਤੇਰਾ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਦੋਸ਼ ਹੈ? ਮੇਰੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਤਕਲੀਫ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜੋ ਗੱਲ ਹੋਣੀ ਸੀ, ਓਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ" ॥੬੭੪॥

ਕਰੋ ਬੋਧ ਮਾਤੰ ॥ ਮਿਲਜੋ ਫੇਰਿ ਭ੍ਰਾਤੰ ॥ ਸੁਨਜੋ ਭਰਥ ਧਾਏ ॥ ਪਗੰ ਸੀਸ ਲਾਏ ॥੬੭੫॥

ਕੇਕਈ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ॥ ਫਿਰ ਭ੍ਰਾਤਾ ਭਰਤ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲੇ ਉਧਰ ਭਰਤ ਨੇ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਭੱਜ ਕੇ ਆਇਆ ਤੇ ਆਣ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ॥੬੭੫॥

ਭਰੇ ਰਾਮ ਅੰਕੰ ॥ ਮਿਟੀ ਸਰਬ ਸ਼ੰਕੰ ॥ ਮਿਲਜੋ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਹੰਤਾ ॥ ਸਰੰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਗੰਤਾ ॥੬੭੬॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਭਰਤ ਨੂੰ ਜਫੀ ਭਰ ਕੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਭਰਤ ਦੇ ਮਨ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸ਼ੰਕਾਂ ਮਿਟ ਗਈ। ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਆਨ ਮਿਲਿਆ, ਜੋ ਸਰੇਸ਼ਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੬੭੬॥

ਜਟੰ ਧੂਰ ਝਾਰੀ ॥ ਪਗੰ ਰਾਮ ਰਾਰੀ ॥ ਕਰੀ ਰਾਜ ਅਰਚਾ ॥ ਦਿਜੰ ਬੇਦ ਚਰਚਾ ॥੬੭੭॥

ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਜੋਧੇ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਟਾਂ ਨਾਲ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਝਾੜੀ। ਫਿਰ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ, ਮਗਰੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ॥੬੭੭॥

ਕਰੈਂ ਗੀਤ ਗਾਨੰ ॥ ਭਰੇ ਵੀਰ ਮਾਨੰ ॥ ਦੀਯੋ ਰਾਮ ਰਾਜੰ ॥ ਸਰੇ ਸਰਬ ਕਾਜੰ ॥੬੭੮॥

ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਸਾਰੇ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਫਿਰ ਬੜੇ ਮਾਨ ਨਾਲ ਭਰਤ ਨੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ॥੬੭੮॥

ਬੁਲੈ ਬਿੱਪ ਲੀਨੇ ॥ ਸ੍ਰੁੱਤੋਚਾਰ ਕੀਨੇ ॥ ਭਏ ਰਾਮ ਰਾਜਾ ॥ ਬਜੇ ਜੀਤ ਬਾਜਾ ॥੬੭੯॥

ਫਿਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬੁਲਾ ਲਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਰਾਮ ਜੀ ਰਾਜਾ ਹੋਏ, ਤਾਂ ਜਿੱਤ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ॥੬੭੯॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਚੂਹੰ ਚੱਕ ਕੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਬੁਲਾਏ ॥ ਧਰੇ ਅੱਤ੍ਰ ਨੀਕੇ ਪੁਰੀ ਅਉਧ ਆਏ ॥
ਗਹੇ ਰਾਮ ਪਾਯੰ ਪਰਮ ਪ੍ਰੀਤ ਕੈ ਕੈ ॥ ਮਿਲੇ ਚੱਤ੍ਰ ਦੇਸੀ ਬਡੀ ਭੇਟ ਦੈ ਕੇ ॥੬੮੦॥

'ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਰਾਜੇ ਬੁਲਾ ਲਏ, ਜੋ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਅਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਅੱਯੁਧਿਆ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ, ਚੌਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਵੱਡੀਆਂ ਭੇਟਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਏ॥੬੮੦॥

ਦਏ ਚੀਨ ਮਾਚੀਨ ਚੀਨੰਤ ਦੇਸੰ ॥ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦ੍ਰੀ ਚੇਰਕਾ ਚਾਰ ਕੇਸੰ ॥
ਮਨੰ ਮਾਨਕੰ ਹੀਰ ਚੀਰੰ ਅਨੇਕੰ ॥ ਕੀਏ ਖੋਜ ਪੱਈਯੈ ਕਹੂੰ ਏਕ ਏਕੰ ॥ ੬੯੧ ॥

ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਚੀਨ ਮਚੀਨ ਦੇਸ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਗਾਤਾਂ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸੀਆਂ ਸਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਮਣੀਆਂ, ਮਾਣਕ, ਹੀਰੇ ਤੇ ਕੱਪੜੇ ਸਨ, ਜੇ ਤਲਾਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਰਗੀ ਸੁਗਾਤ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਇਕ ਇਕ ਮਿਲ ਸਕੇਗੀ ॥ ੬੯੧ ॥

ਮਨੰ ਮੁੱਤੀਯੰ ਮਾਨਕੰ ਬਾਜ ਰਾਜੰ ॥ ਦਏ ਦੰਤਪੰਤੀ ਸਜੇ ਸਰਬ ਸਾਜੰ ॥
ਰਥੰ ਬੇਸਟੰ ਹੀਰ ਚੀਰੰ ਅਨੰਤੰ ॥ ਮਨੰ ਮਾਨਕੰ ਬੱਧ ਰੱਧੰ ਦੁਰੰਤੰ ॥ ੬੯੨ ॥

ਕਿਸੇ ਨੇ ਚਮਕਦਾਰ ਮੋਤੀ, ਮਾਣਕ ਤੇ ਰਾਜ-ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਡਾਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਸਾਜੋ-ਸਮਾਨ ਨਾਲ ਸੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਰੱਥ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਅਨੰਤ ਹੀਰਿਆਂ ਨਾਲ ਮੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਅਮੋਲਕ ਆਭਾ ਵਾਲੇ ਮਾਣਕਾਂ ਦੇ ਗੁੱਛੇ ਨਾਲ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਸਨ ॥ ੬੯੨ ॥

ਕਿਤੇ ਸ੍ਵੇਤ ਐਰਾਵਤੰ ਤੁੱਲਿ ਦੰਤੀ ॥ ਦਏ ਮੁੱਤਯੰ ਸਾਜ ਸੱਜੇ ਸੁਪੰਤੀ ॥
ਕਿਤੇ ਬਾਜਰਾਜੰ ਜਰੀ ਜੀਨ ਸੰਗੰ ॥ ਨਚੈ ਨੱਟ ਮਾਨੋ ਮਚੇ ਜੰਗ ਰੰਗੰ ॥ ੬੯੩ ॥

ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਚਿੱਟੇ ਐਰਾਵਤ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਾਥੀ ਦਿੱਤੇ, ਜੋ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਦੇ ਸਾਜ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਿਤਨਿਆਂ ਨੇ ਰਾਜ ਘੋੜੇ ਦਿੱਤੇ, ਜੋ ਜਰੀ ਦੀ ਜੀਨ ਨਾਲ ਸੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਨਟ ਸਮਾਨ ਨੱਚਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜੰਗ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮੱਚੇ ਹੋਏ ਸਨ ॥ ੬੯੩ ॥

ਕਿਤੇ ਪੱਖਰੇ ਪੀਲ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਮਾਣੰ ॥ ਦਏ ਬਾਜ ਰਾਜੀ ਸਿਰਾਜੀ ਨ੍ਰਿਪਾਣੰ ॥
ਦਈ ਰਕਤ ਨੀਲੰ ਮਣੀ ਰੰਗ ਰੰਗੰ ॥ ਲਖਯੋ ਰਾਮ ਕੋ ਅੱਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਅਭੰਗੰ ॥ ੬੯੪ ॥

ਕਈਆਂ ਨੇ ਜੰਗੀ ਝਾਲਰਾਂ ਸਮੇਤ ਰਾਜ ਹਾਥੀ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਸ਼ਿਰਾਜੀ ਰਾਜ ਘੋੜੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਬੜੇ ਉੱਤਮ ਲਾਲ ਰਤਨ, ਨੀਲਮ, ਮਣੀ ਆਦਿ ਕਈ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਅਮੋਲਕ ਮੋਤੀ ਦਿੱਤੇ। ਰਾਮ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਹਾਨ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਅਤੇ ਅਜਿੱਤ ਯੋਧਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ॥ ੬੯੪ ॥

ਕਿਤੇ ਪਸ਼ਮ ਪਾਟੰ ਬਰੰ ਸ੍ਵਰਨ ਬਰਣੰ ॥ ਮਿਲੇ ਭੇਟ ਲੈ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤੰ ਅਭਰਣੰ ॥
ਕਿਤੇ ਪਰਮ ਪਾਟੰ ਬਰੰ ਭਾਨ ਤੇਜੰ ॥ ਦਏ ਸੀਅ ਧਾਮੰ ਸਭੋ ਭੇਜ ਭੇਜੰ ॥ ੬੯੫ ॥

ਕਈ ਪਸ਼ਮ ਤੇ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕਪੜੇ ਜੋ ਸੋਨੇ ਜਿਹੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਭੇਟਾ ਲੈ ਕੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਆਣ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਉੱਤਮ ਪੱਟ ਦੇ ਕਪੜੇ, ਸੂਰਜ ਦੀ ਧੁੱਪ ਵਰਗੇ ਚਮਕਦਾਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਜੋ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਚੁਕਵਾ ਕੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਘਰ

ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਸਨ॥ ੬੮੫॥

ਕਿਤੇ ਭੂਖਣੰ ਭਾਨ ਤੇਜੰ ਅਨੰਤੰ॥ ਪਠੇ ਜਾਨਕੀ ਭੇਟ ਦੈਦੈ ਦੁਰੰਤੰ॥
ਘਨੇ ਰਾਮ ਮਾਤਾਨ ਕੀ ਭੇਜ ਭੇਜੇ॥ ਹਰੇ ਚਿੱਤ ਕੇ ਜਾਹਿ ਹੇਰੇ ਕਲੇਜੇ॥ ੬੮੬॥

ਕਈਆਂ ਨੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਤੇਜ ਵਰਗੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਅਮੋਲਕ ਗਹਿਣੇ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਦੇਣ ਲਈ ਭੇਜੇ ਸਨ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਲਈ ਭੇਜੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਦਿਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿੱਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥ ੬੮੬॥

ਘਮੰ ਚਕ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰੰ ਫਿਰੀ ਰਾਮ ਦੋਹੀ॥ ਮਨੋ ਬਜੋਤ ਬਾਗੋ ਤਿਮੰ ਸੀਅ ਸੋਹੀ॥
ਪਠੈ ਛੱਤ੍ਰ ਦੈ ਦੈ ਛਿਤੰ ਛੋਣ ਧਾਰੀ॥ ਹਰੇ ਸਰਬ ਗਰਬੰ ਕਰੇ ਪੂਰਬ ਭਾਰੀ॥ ੬੮੭॥

ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਰਾਮ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਸੰਤ ਬਹਾਰ ਵਾਂਗ ਖਿੜੀ ਹੋਈ ਸੀਤਾ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਭੇਟਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ, ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਦੇ ਕੇ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਸਭ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪੁਰਖ ਕੀਤੇ ਸਨ॥ ੬੮੭॥

ਕਟਜੋ ਕਾਲ ਏਵੰ ਭਏ ਰਾਮ ਰਾਜੰ॥ ਫਿਰੀ ਆਨ ਰਾਮੰ ਸਿਰੰ ਸਰਬ ਰਾਜੰ॥
ਫਿਰਿਯੋ ਜੈਤ ਪੱਤ੍ਰੰ ਸਿਰੰ ਸੇਤ ਛੱਤ੍ਰੰ॥ ਕਰੇ ਰਾਜ ਆਗਿਆ ਧਰੈ ਬੀਰ ਅੱਤ੍ਰੰ॥ ੬੮੮॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਸਮਾਂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਰਦਿਆਂ ਬੀਤ ਗਿਆ ਰਾਮ ਉਤੇ ਸਫੇਦ ਛਤੱਰ ਅਤੇ ਚੌਰ ਝੂਲਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਭਾਵ ਅਧਿਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਆਗਿਆ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ॥ ੬੮੮॥

ਦਯੋ ਏਕ ਏਕੰ ਅਨੇਕੰ ਪ੍ਰਕਾਰੰ॥ ਲਖੇ ਸਰਬ ਲੋਕੰ ਸਹੀ ਰਾਵਣਾਰੰ॥
ਸਹੀ ਬਿਸ਼ਨ ਦੇਵਾਰਦਨ ਦ੍ਰੋਹ ਹਰਤਾ॥ ਚਹੂੰ ਚੱਕ ਜਾਨਜੋ ਸੀਆ ਨਾਥ ਭਰਤਾ॥ ੬੮੯॥

ਇਕ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਰਾਮ ਦੇ ਵਾਸਤਵਕ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਿਆ॥ ੬੮੯॥

ਸਹੀ ਬਿਸ਼ਨ ਅਉਤਾਰ ਕੈ ਤਾਹਿ ਜਾਨਜੋ॥ ਸਭੋ ਲੋਕ ਖਜਾਤਾ ਬਿਧਾਤਾ ਪਛਾਨਜੋ॥
ਫਿਰੀ ਚਾਰ ਚੱਕ੍ਰ ਚਤ੍ਰੁਰ ਚੱਕ੍ਰ ਧਾਰੰ॥ ਭਯੋ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ ਭੂਅੰ ਰਾਵਣਾਰੰ॥ ੬੯੦॥

ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਕਰ ਕੇ ਨਿਸਚੇ ਪੂਰਬਕ ਜਾਣ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਤਰੂਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਇਹ ਗੱਲ ਚੌਹਾਂ

ਚੱਕਾਂ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਈ, ਕਿ ਜੋ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ, ਉਹ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਸਨ॥ ੬੯੦॥

ਲਖਜੋ ਪਰਮ ਜੋਗਿੰਦ੍ਰਣੋ ਜੋਗ ਰੂਪੰ ॥ ਮਹਾਦੇਵ ਦੇਵੰ ਲਖਜੋ ਭੂਪ ਭੂਪੰ ॥
ਮਹਾਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰੰ ਮਹਾਂ ਸਾਧ ਸਾਧੰ॥ ਮਹਾਂ ਰੂਪ ਰੂਪੰ ਲਖਜੋ ਬਜਾਧ ਬਾਧੰ॥ ੬੯੧॥

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮਹਾਨ ਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ 'ਜੋਗ ਰੂਪ' ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਸੀ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ 'ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੇਵਤਾ, ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਸੀ। ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਵੱਡਾ ਵੈਰੀ ਅਤੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸਾਧੂ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆ, ਰੂਪਵਾਨਾਂ ਨੇ 'ਉਤਮ ਰੂਪ' ਅਤੇ ਰੋਗਾਂ ਨੇ ਵੱਡਾ ਰੋਗ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਸੀ॥ ੬੯੧॥

ਤ੍ਰੀਯੰ ਦੇਵ ਤੁੱਲੰ ਨਰੰ ਨਾਰ ਨਾਹੰ ॥ ਮਹਾਂ ਜੋਧ ਜੋਧੰ ਮਹਾਂ ਬਾਹ ਬਾਹੰ ॥
ਸ੍ਰੁਤੰ ਬੇਦ ਕਰਤਾ ਗਣੰ ਰੁਦ੍ਰ ਰੂਪੰ॥ ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਜੋਗੰ ਮਹਾਂ ਭੂਪ ਭੂਪੰ॥ ੬੯੨ ॥

ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਦੇਵਤਾ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਰਾਜਾ ਰੂਪ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਸੀ। ਜੋਧਿਆਂ ਨੇ 'ਵੱਡਾ ਜੋਧਾ' ਰੂਪ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਨੇ ਵੱਡਾ ਬਹਾਦਰ ਰੂਪ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਬੇਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰੂਪ ਕਰ ਕੇ, ਤੇ ਗਣਾਂ ਨੇ ਰੁਦ੍ਰ ਰੂਪ ਕਰਕੇ . ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਵੱਡਾ ਜੋਗੀ ਕਰ ਕੇ, ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਰੂਪ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਸੀ॥ ੬੯੨॥

ਪਰੰ ਪਾਰਗੰਤਾ ਸ਼ਿਵੰ ਸਿੱਧ ਰੂਪੰ ॥ ਬੁਧੰ ਬੁੱਧਿ ਦਾਤਾ ਰਿਧੰ ਰਿੱਧ ਕੂਪੰ ॥
ਜਹਾਂ ਭਾਵ ਕੈ ਜੇਣ ਜੈਸੇ ਬਿਚਾਰੇ ॥ ਤਿਸੀ ਰੂਪ ਸੌ ਤਉਨ ਤੈਸੇ ਨਿਹਾਰੇ॥ ੬੯੩ ॥

ਮੁਕਤੀ ਨੇ ਮੁਕਤ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਸਿੱਧ ਰੂਪ, ਬੁੱਧਿ ਨੇ ਬੁੱਧਿਦਾਤਾ ਅਤੇ ਰਿੱਧੀ ਨੇ ਰਿੱਧ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਜਿਥੇ ਵੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਕਰ ਕੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਉਥੇ ਹੀ ਉਸੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਵੇਖਿਆ ਸੀ॥ ੬੯੩॥

ਸਭੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਲਹੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗੰਤਾ॥ ਦੁਰੰ ਦੇਵ ਦ੍ਰੋਹੀ ਲਖੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹੰਤਾ॥
ਜਿਸੀ ਭਾਵ ਸੋ ਜਉਨ ਜੈਸੇ ਬਿਚਾਰੇ॥ ਤਿਸੀ ਰੰਗ ਕੈ ਕਾਛ ਕਾਛੇ ਨਿਹਾਰੇ॥ ੬੯੪ ॥

ਸਭ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਜਾਣਿਆ ਸੀ, ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਤਾ ਜਾਣਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਭਾਵ ਨਾਲ, ਜਿਸ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਰੰਗ ਦੇ ਸ੍ਵਾਂਗ ਵਿਚ ਸਜੇ ਹੋਏ ਵੇਖਿਆ ਸੀ॥ ੬੯੪॥

ਅਨੰਤ ਤੁਕਾ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਕਿਤੇ ਕਾਲ ਬੀਤਿਓ ਭਯੋ ਰਾਮ ਰਾਜੰ॥ ਸਭੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਜੀਤੇ ਮਹਾ ਜੁੱਧ ਮਾਲੀ॥
ਫਿਰਜੋ ਚੱਕ੍ਰ ਚਾਰੋ ਦਿਸਾ ਮੱਧ ਰਾਮੰ॥ ਭਯੋ ਨਾਮ ਤਾਤੇ ਮਹਾਂ ਚੱਕ੍ਰਵਰਤੀ॥ ੬੯੫॥

ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆਂ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਜੁੱਧ ਦੀ ਮਾਲੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਵੀ ਜਿੱਤ ਲਏ। ਚੌਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਰਾਮ ਦਾ ਹੁਕਮ ਫਿਰ ਗਿਆ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਵੱਡਾ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ' ਹੋ ਗਿਆ॥ ੬੯੫॥

ਸਭੈ ਬਿੱਪ ਆਗਸਤ ਤੇ ਆਦਿ ਲੈ ਕੇ॥ ਭ੍ਰਿਗੰ ਅੰਗੁਰਾ ਬਿਆਸ ਤੇ ਲੈ ਬਿਸਿਸ਼ਟੰ॥
ਬਿਸ੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਅਉ ਬਾਲਮੀਕੰ ਸੁ ਅੱਤ੍ਰੰ॥ ਦੁਰਬਾਸ਼ਾ ਸਭੈ ਕਸ਼ਪ ਤੇ ਆਦ ਲੈ ਕੈ॥ ੬੯੬॥

ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਅਗਸਤ, ਭ੍ਰਿਗੂ, ਅੰਗਰਾ, ਬਿਆਸ, ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ, ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤਰ, ਬਾਲਮੀਕ, ਅੱਤ੍ਰੀ, ਦੁਰਬਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਕੱਸ਼ਪ ਆਦਿਕ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ॥ ੬੯੬॥

ਜਬੈ ਰਾਮ ਦੇਖੈ ਸਭੈ ਬਿੱਪ ਆਏ॥ ਪਰਜੋ ਧਾਹਿ ਪਾਯੰ ਸੀਆ ਨਾਥ ਜਗਤੰ॥
ਦਯੋ ਆਸਨੰ ਅਰਘੁ ਪਾਦ ਰਘੁਤੇਣੰ॥ ਦਈ ਆਸਿਖੰ ਮੋਨਨੇਸੰ ਪ੍ਰਸਿੰਨਯੰ॥ ੬੯੭॥

ਜਦੋਂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਏ ਸਨ, ਤਾਂ ਸੀਤਾ ਅਤੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਭੱਜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਜਾ ਪਏ। ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਆਸਣ ਦੇ ਕੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਚਰਨਾਮਿਤ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤੀ॥ ੬੯੭॥

ਭਈ ਰਿਖ ਰਾਮੰ ਬਡੀ ਗਿਆਨ ਚਰਚਾ॥ ਕਹੋ ਸਰਬ ਜੌਪੈ ਬਢੈ ਏਕ ਗ੍ਰੰਥਾ॥
ਬਿਦਾ ਬਿੱਪ ਕੀਨੇ ਘਨੀ ਦੱਛਨਾ ਦੈ॥ ਚਲੇ ਦੇਸ ਦੇਸੰ ਮਹਾਂ ਚਿੱਤ ਹਰਖੰ॥ ੬੯੮॥

ਰਾਮ ਅਤੇ ਰਿੱਖੀਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਆਨ ਚਰਚਾ ਹੋਈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਾਰੀ ਕਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਕ ਵਖਰਾ ਹੀ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਦੱਖਣਾ ਦੇ ਕੇ , ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਉਹ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿੱਤ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ॥ ੬੯੮॥

ਇਹੀ ਬੀਚ ਆਯੋ ਮ੍ਰਿਤੰ ਸੂਨ ਬਿੱਪੰ॥ ਜੀਐ ਬਾਲ ਆਜੈ ਨਹੀ ਤੋਹਿ ਸ੍ਰਾਪੰ॥
ਸਭੈ ਰਾਮ ਜਾਨੀ ਚਿਤੰ ਤਾਹਿ ਬਾਤਾ॥ ਦਿਸੰ ਬਾਰਣੀ ਤੇ ਬਿਬਾਣੰ ਹਕਾਰਜੋ॥ ੬੯੯॥

ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ-ਰਾਮ ਜੀ ' ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਬਾਲ ਅੱਜ ਹੀ ਜੀਅ ਪਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ੍ਰਾਪ ਦੇਵਾਂਗਾ।

ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਬੈਠਿਆਂ ਪੁੱਤਰ ਮਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ, ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਆਪਣਾ ਬਿਬਾਣ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲ ਪਏ॥ ੬੯੯॥

ਹੁਤੋ ਏਕ ਸ੍ਰੂਦ੍ਰੰ ਦਿਸ਼ਾ ਉਤ੍ਰ ਮੱਧੰ॥ ਝੁਲੈ ਕੂਪ ਮੱਧੰ ਪਰਜੋ ਔਧ ਮੁੱਖੰ॥
ਮਹਾਂ ਉਗ੍ਰ ਤੇ ਜਾਪ ਪਸਯਾਤ ਉਗ੍ਰੰ॥ ਹਨਜੋ ਤਾਹਿ ਰਾਮੰ ਅਸੰ ਆਪ ਹੱਥੰ॥ ੭੦੦॥

ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ, ਕਿ ਉਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ੂਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਮੂੰਧੇ ਮੂੰਹ ਹੋ ਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਲਟਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਮਹਾਨ ਤੇਜ ਵਾਲਾ, ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੭੦੦॥

ਜੀਯੋ ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਤ੍ਰੰ ਹਰਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਸੋਗੰ॥ ਬਢੀ ਕੀਰਤ ਰਾਮੰ ਚਤੁਰ ਕੁੰਟ ਮੱਧੰ॥
ਕਰਜੋ ਦਸ ਸੰਹਸ੍ਰ ਲਉ ਰਾਜ ਅਉਧੰ॥ ਫਿਰੀ ਚਕ੍ਰ ਚਾਰੋ ਬਿਖੈ ਰਾਮ ਦੋਹੀ॥ ੭੦੧॥

ਸ਼ੂਦਰ ਦੇ ਮਰਦਿਆਂ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜੀਅ ਪਿਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਸੋਗ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਚੌਹਾਂ ਕੂਟਾਂ ਵਿਚ ਵੱਧ ਗਈ। ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਤੱਕ ਅਯੁੱਧਿਆ ਦਾ ਰਾਜ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਚੌਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਫਿਰ ਗਈ ਸੀ॥ ੭੦੧॥

ਜਿਣੇ ਦੇਸ ਦੇਸੰ ਨਰੇਸ਼ੰ ਤ ਰਾਮੰ॥ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਜੇਤਾ ਤਿਹੂੰ ਲੋਕ ਜਾਨਜੋ॥
ਦਯੋ ਮੰਤ੍ਰੀ ਅੱਤ੍ਰੰ ਮਹਾਭ੍ਰਾਤ ਭਰਥੰ॥ ਕੀਯੋ ਸੈਨ ਨਾਥੰ ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ ਕੁਮਾਰੰ॥ ੭੦੨॥

ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਸਨ, ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਕਿ 'ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਜੇਤੂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਭਰਾ ਭਰਥ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਲੱਛਮਣ ਨੂੰ ਸੈਨਾਪਤੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥ ੭੦੨॥

ਮ੍ਰਿਤਗਤ ਛੰਦ॥

ਸੁਮਤਿ ਮਹਾ ਰਿਖ ਰਘੁਬਰ॥ ਦੁੰਦਭ ਬਾਜਤਿ ਦਰਦਰ॥
ਜਗ ਕੀਅਸ ਧੁਨ ਘਰਬਰ॥ ਪੂਰ ਰਹੀ ਧੁਨ ਸੁਰਪੁਰ॥ ੭੦੩॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਉਤਮ ਬੁੱਧਿ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ ਰਿਖੀ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ ਦੁੰਦਭੀ ਬੂਹੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਵੱਜ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਘਰ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੁਰੀ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਸ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੭੦੩॥

ਸੁਢਰ ਮਹਾ ਰਘੁਨੰਦਨ॥ ਜਗਪਤ ਮਨੁ ਗਨ ਬੰਦਨ॥
ਧਰਧਰ ਲੌ ਨਰ ਚੀਨੇ॥ ਸੁਖ ਦੈ ਦੁਖ ਬਿਨ ਕੀਨੇ॥੭੦੪॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਬੜੇ ਸਡੌਲ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਨ, ਉਹ ਜਗਤਪਤੀ ਸਨ ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਪੂਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕੀਤੇ॥੭੦੪॥

ਅਰ ਹਰ ਨਰ ਕਰ ਜਾਨੇ॥ ਦੁਖ ਹਰ ਸੁਖ ਕਰ ਮਾਨੇ॥
ਪੁਰ ਧਰ ਨਰ ਬਰ ਸੇ ਹੈ॥ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਅਭੈ ਹੈ॥੭੦੫॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੁੱਖ ਮਿਟਾ ਕੇ, ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਆਯੁਧਿਆਪੁਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੂਪਮ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਭੈ ਰਹਿਤ ਵਰਦਾਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੁਖ ਪੂਰਬਕ ਰਹਿ ਰਹੀ ਸੀ॥੭੦੫॥

ਅਨਕਾ ਛੰਦ॥

ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ॥ ਅਜੂ ਹੈ॥ ਅਜੈ ਹੈ॥ ਅਭੈ ਹੈ॥੭੦੬॥

ਰਾਮ ਜੀ ਸਭ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਹਨ, ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ, ਜਿੱਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ॥੭੦੬॥

ਅਜਾ ਹੈ॥ ਅਤਾ ਹੈ॥ ਅਲੈ ਹੈ॥ ਅਜੈ ਹੈ॥੭੦੭॥

ਉਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਪੁਰਖ ਹਨ, ਆਪ ਜਗਤ ਅਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹਨ॥੭੦੭॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਬੁਲਜੋ ਚਤ੍ਰ ਭ੍ਰਾਤੰ ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ ਕੁਮਾਰੰ॥ ਕਰਜੋ ਮਾਥਰੇਸੰ ਤਿਸੇ ਰਾਵਣਾਰੰ॥
ਤਹਾਂ ਏਕ ਦਈਤੰ ਲਵੰ ਉਗ੍ਰ ਤੇਜੰ॥ ਦਯੋ ਤਾਹਿ ਅੱਪੰ ਸ਼ਿਵੰ ਸੂਲ ਭੇਜੰ॥੭੦੮॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੌਥੇ ਭ੍ਰਾਤਾ ਸੁਮਿਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਅਤੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਵੈਰੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਥੁਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਥੇ ਇਕ ਭਿਆਨਕ ਤੇਜ ਵਾਲਾ 'ਲਵਣ' ਨਾਮ ਦਾ ਦੈਂਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਬੜਾ ਤੇਜ ਸੀ॥੭੦੮॥

ਪਠਜੋ ਤੀਰ ਮੰਤ੍ਰੰ ਦੀਯੋ ਏਕ ਰਾਮੰ॥ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਮਾਲੀ ਮਹਾਂ ਧਰਮ ਧਾਮੰ॥

ਸ਼ਿਵੰ ਸੂਲ ਹੀਣੰ ਜਵੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਜਾਨਜੋ ॥ ਤਬੈ ਸੰਗਿ ਤਾ ਕੈ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਠਾਨਜੋ ॥ ੭੦੯ ॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਮੰਤ੍ਰਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਇਕ ਤੀਰ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ, ਜੋ ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਘੋਰ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਲੀ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ, ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਸਥਾਨ ਰੂਪ ਸੀ। ਰਾਮ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਜਦੋਂ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਨੇਜ਼ੇ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਵੇਖ ਲਵੇਂ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤ੍ਰੁਮਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨਾ" ॥ ੭੦੯ ॥

ਲਯੋ ਮੰਤ੍ਰ ਤੀਰੰ ਚਲਜੋ ਨਿਆਇ ਸੀਸੰ ॥ ਤ੍ਰਿਪੁਰ ਜੁੱਧ ਜੇਤਾ ਚਲਜੋ ਜਾਣ ਈਸੰ ॥
ਲਖਜੋ ਸੂਲ ਹੀਣੰ ਰਿਪੰ ਜਉਣ ਕਾਲੰ ॥ ਤਬੈ ਕੋਪ ਮੰਡਜੋ ਰਣੰ ਬਿਕਰਾਲੰ ॥ ੭੧੦ ॥

ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਨੇ ਉਹ ਮੰਤਰਿਆ ਹੋਇਆ ਤੀਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਨਿਵਾ ਕੇ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਜੇਤਾ ਹੋਵੇ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਨੇਜ਼ੇ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਜਾਣਿਆ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਡਰਾਉਣਾ ਜੰਗ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੭੧੦ ॥

ਭਜੈ ਘਾਇ ਖਾਯੰ ਅਘਾਯੰਤ ਸੂਰੰ ॥ ਹਸੇ ਕੰਕ ਬੰਕੰ ਘੁਮੀ ਗੈਣ ਹੂਰੰ ॥
ਉਠੇ ਟੋਪ ਟੂੱਕੰ ਕਮਾਣੰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥ ਰਣੰ ਰੋਸ ਗੱਜੇ ਮਹਾਂ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੇ ॥ ੭੧੧ ॥

ਸੂਰਮੇ ਫੱਟ ਖਾ ਕੇ ਭੱਜਣ ਲੱਗੇ, ਕਾਂ ਤੇ ਬਗਲੇ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੂਰਾਂ ਫਿਰਨ ਲੱਗੀਆਂ ਸਨ। ਕਮਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਟੋਪਾਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਉੱਡਣ ਲੱਗੇ, ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਰਾਜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਣ ਵਿਚ ਗੱਜਣ ਲੱਗੇ॥ ੭੧੧ ॥

ਫਿਰਜੋ ਅਪ ਦਈਤੰ ਮਹਾ ਰੋਸ ਕੈ ਕੈ ॥ ਹਣੇ ਰਾਮ ਭ੍ਰਾਤੰ ਵਹੈ ਬਾਨ ਲੈ ਕੈ ॥
ਰਿਪੰ ਨਾਸ ਹੇਤੰ ਦੀਯੋ ਰਾਮ ਅੱਪੰ ॥ ਹਣਿਯੋ ਤਾਹਿ ਸੀਸੰ ਦ੍ਰੁਗਾ ਜਾਪ ਜੱਪੰ ॥ ੭੧੨ ॥

ਵਡਾ ਰੋਸ ਕਰ ਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ 'ਲਵਣ' ਦੈਂਤ ਆਪ ਫਿਰਦਾ ਸੀ, ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਨੇ ਓਹੀ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ ਮਾਰਿਆ, ਜੋ ਰਾਮ ਜੀ ਆਪ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪ ਕੇ ਤੀਰ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੭੧੨ ॥

ਗਿਰਜੋ ਝੂਮ ਭੂਮੰ ਅਘੂਮਜੋ ਅਰਿ ਘਾਯੰ ॥ ਹਣਜੋ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਹੰਤਾ ਤਿਸੈ ਚਉਪ ਚਾਯੰ ॥
ਗਣੰ ਦੇਵ ਹਰਖੇ ਪ੍ਰਬਰਖੰਤ ਫੂਲੰ ॥ ਹਤਜੋ ਦੈਤ ਦ੍ਰੋਹੀ ਮਿਟਜੋ ਸਰਬ ਸੂਲੰ ॥ ੭੧੩ ॥

ਤੀਰ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਫੱਟੜ ਹੋ ਕੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੋਇਆ ਧਰਤੀ ਤੇ ਝੁਕ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਰੋਧੀ ਦੈਂਤ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੁੱਖ ਮਿਟ ਗਏ॥ ੭੧੩ ॥

ਲਵੰ ਨਾਮੁਰੈਯੰ ਲਵੰ ਕੀਨ ਨਾਸੰ॥ ਸਭੈ ਸੰਤ ਹਰਖੇ ਰਿਪੰ ਭੇ ਉਦਾਸੰ॥
ਭਜੈ ਪ੍ਰਾਨ ਲੈ ਲੈ ਤਜਜੋ ਨਗਰ ਬਾਸੰ॥ ਕਰਜੋ ਮਾਥੁਰੇਸੰ ਪੁਰੀਵਾ ਨਵਾਸੰ॥ ੭੧੪॥

'ਲਵਨ' ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰਸੰਨ, ਤੇ ਵੈਰੀ ਦੁੱਖੀ ਹੋਏ। ਦੈਂਤ ਪ੍ਰਾਨ ਲੈ ਕੇ ਭੱਜੇ, ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਵੱਸਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਮਥੁਰਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਥਰਾ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨਿਵਾਸ ਰੱਖ ਲਿਆ॥ ੭੧੪॥

ਭਜੋ ਮਾਥੁਰੇਸੰ ਲਵੰਨਾਸੂ ਹੰਤਾ॥ ਸਭੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਾਮੀ ਸੁਭੰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਗੰਤਾ॥
ਭਏ ਦੁਸ਼ਟ ਦੂਰੰ ਕਰੂਰੰ ਸੁ ਠਾਮੰ॥ ਕਰਜੋ ਰਾਜ ਤੈਸੋ ਜਿਮੰ ਅਉਧ ਰਾਮੰ॥ ੭੧੫॥

ਫਿਰ ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਮਥੁਰਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲੌਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਰੂਰ ਦੁਸ਼ਟ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ, ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਨੇ ਉਥੇ ਅਜਿਹਾ ਰਾਜ ਕੀਤਾ, ਜੈਸਾ ਅਯੁਧਿਆ ਵਿਚ ਰਾਮ ਜੀ ਕਰਦੇ ਸਨ॥ ੭੧੫॥

ਕਰਿਜੋ ਦੁਸ਼ਟ ਨਾਸੰ ਪਪਾਤੰਤ ਸੂਰੰ॥ ਉਠੀ ਜੈ ਧੁਨੰ ਪੁਰ ਰਹੀ ਲੋਗ ਪੂਰੰ॥
ਗਈ ਪਾਰ ਸਿੰਧੰ ਸੁ ਬਿੰਧੰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ॥ ਸੁਨਿਯੋ ਚੱਕ੍ਰ ਚਾਰੰ ਲਵੰ ਲਾਵਣਾਰੰ॥ ੭੧੬॥

ਦੁਸ਼ਟ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਸਭ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ਤਰੂਘਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਉੱਠਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਫੈਲ ਗਈ ਅਤੇ ਲਵਣਾਂ ਸਰੁ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ॥ ੭੧੬॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਮਾਤਾ ਮਿਲਣੰ, ਲਵਣਾਸੁਰ ਬਧਹਿ' ਬੀਸਵੋਂ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸੁਤ॥ ੨੦॥ ੭੧੬॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਮਾਤਾ ਮਿਲਾਪ, ਲਵਣਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ' ਵੀਹਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੨੦॥ ੭੧੬॥ ਚਲਦਾ॥

ਇੱਕੀਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਸੀਤਾ ਬਨਬਾਸ

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਭਈ ਏਮ ਤਉਨੈ ਇਤੈ ਰਾਵਣਾਰੰ॥ ਕਹੀ ਜਾਨਕੀ ਸੋ ਸੁਕੱਥੰ ਸੁਧਾਰੰ॥

ਰਚੇ ਏਕ ਬਾਗੰ ਅਭਿਰਾਮੰ ਸੁ ਸੋਭੰ ॥ ਲਖੇ ਨੰਦਨੰ ਜਉਨ ਕੀ ਕ੍ਰਾਂਤ ਛੋਭੰ ॥੭੧੭॥

ਏਧਰ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਈ ਓਧਰ ਰਾਮ ਜੀ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗ ਲਵਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਵਰਗ ਦੇ ਨੰਦਨ ਬਾਗ ਦੀ ਵੀ ਸ਼ੋਭਾ ਫਿਕੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥ ੭੧੭॥

ਸੁਨੀ ਏਮ ਬਾਨੀ ਸੀਆ ਧਰਮ ਧਾਮੰ ॥ ਰਚਿਯੋ ਏਕ ਬਾਗੰ ਮਹਾਂ ਅਭਿਰਾਮੰ ॥
ਮਣੀ ਭੂਖਿਤੰ ਹੀਰ ਚੀਰੰ ਅਨੰਤੰ ॥ ਲਖੇ ਇੰਦ੍ਰ ਪੱਥੰ ਲਜੇ ਸੋਭ ਵੰਤੰ ॥ ੭੧੮ ॥

ਸੀਤਾ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਜਦ ਰਾਮ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਉਸ ਐਸੇ ਸੁੰਦਰ ਖਾਂਡਣ ਵਣ ਭਾਵ ਬਾਗ ਦੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸੁੰਦਰ ਅਨੰਤ ਹੀਰੇ ਮਣੀਆਂ ਨਾਲ ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸਾਹਮਣੇ ਸਵਰਗ ਦਾ ਬਾਗ ਵੀ ਤੁੱਛ ਸੀ॥ ੭੧੮ ॥

ਮਣੀ ਮਾਲ ਬਜ੍ਰੰ ਸ਼ਸ਼ੋਭਾਹਿ ਮਾਨੰ ॥ ਸਭੈ ਦੇਵ ਦੇਵੰ ਦੁਤੀ ਸੁਰਗ ਜਾਨੰ ॥
ਗਏ ਰਾਮ ਤਾ ਮੋ ਸੀਆ ਸੰਗ ਲੀਨੇ ॥ ਕਿਤੀ ਕੋਟ ਸੁੰਦਰੀ ਸਭੈ ਸੰਗਿ ਕੀਨੇ ॥ ੭੧੯ ॥

ਉਸ ਬਾਗ ਵਿਚ ਮਣੀਆਂ ਤੇ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਸਵਰਗ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਬਾਗ ਵਿਚ ਗਏ। ਹੋਰ ਕਈ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸੀਆਂ ਵੀ ਨਾਲ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸੀਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥ ੭੧੯ ॥

ਰਚਜੋ ਏਕ ਮੰਦ੍ਰੰ ਮਹਾ ਸੁਭ੍ਰ ਠਾਮੰ ॥ ਕਰਜੋ ਰਾਮ ਸੈਨੰ ਤਹਾਂ ਧਰਮ ਧਾਮੰ ॥
ਕਰੀ ਕੇਲ ਖੇਲੰ ਸੁ ਬੇਲੰ ਸੁ ਭੋਗੰ ॥ ਹੁਤੋ ਜਉਨ ਕਾਲੰ ਸਮੈ ਜੈਸ ਜੋਗੰ ॥ ੭੨੦ ॥

ਉਸੇ ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗ ਵਿਚ ਇਕ ਮਹਿਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਸਥਾਨ ਰੂਪ ਰਾਮ ਜੀ ਬਿਸਰਾਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਥੇ ਹੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਲ, ਖੇਲ ਤੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਾਜ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਮਿਲਦਾ ਸੀ॥ ੭੨੦ ॥

ਰਹਜੋ ਸੀਅ ਗਰਭੰ ਸੁਨਯੋ ਸਰਬ ਬਾਮੰ ॥ ਕਹੇ ਏਮ ਸੀਤਾ ਪੁਨਰ ਬੈਨ ਰਾਮੰ ॥
ਫਿਰਜੋ ਬਾਗ ਬਾਗੰ ਬਿਦਾ ਨਾਥ ਦੀਜੈ ॥ ਸੁਨੋ ਪ੍ਰਾਨ ਪਿਆਰੇ ਇਹੈ ਕਾਜ ਕੀਜੈ ॥ ੭੨੧ ॥

ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਗਰਭ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਸੁਣ ਲਿਆ। ਸੀਤਾ ਨੇ ਫਿਰ ਇਹ ਬਚਨ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਵਿਦਾ ਦਿਓ ਮੇਰਾ ਚਿੱਤ ਬਾਗੋ-ਬਾਗ ਫਿਰਨ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪਿਆਰੇ ! ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣੋ, ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਇਹੀ ਕਾਰਜ ਪੂਰਾ ਕਰੋ॥ ੭੨੧ ॥

ਦੀਯੋ ਰਾਮ ਸੰਗੰ ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ ਕੁਮਾਰੰ ॥ ਦਈ ਜਾਨਕੀ ਸੰਗ ਤਾ ਕੇ ਸੁਧਾਰੰ ॥

ਜਹਾਂ ਘੋਰ ਸਾਲੰ ਤਮਾਲੰ ਬਿਕ੍ਰਾਲੰ ॥ ਤਹਾਂ ਸੀਅ ਕੋ ਛੋਰ ਆਇਯੋ ਉਤਾਲੰ ॥ ੭੨੨ ॥

ਲੱਛਮਣ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀਤਾ ਤੋਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਥੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਾਲ ਤੇ ਤਮਾਲ ਦੇ ਡਰਾਉਣੇ ਬ੍ਰਿਛ ਸਨ, ਲੱਛਮਣ ਉਥੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਛੱਡ ਕੇ ਮੁੜ ਆਇਆ ॥ ੭੨੨ ॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਬਨਵਾਸ ਦਾ ਕਾਰਣ, ਕੇਵਲ ਸੀਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਜੰਗਲ-ਜੰਗਲ ਫਿਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਰਮਾਇਣ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਕਾਰਣ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੈੜੇ ਖਿਆਲ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜੋ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਜਿਵੇਂ-

ਇਕ ਰਮਾਇਣ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਪਤ ਦੂਤ ਨੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੀਤਾ ਮਾਤਾ ਲੰਕਾ ਵਿਚ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਲੋਕੀਂ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਾਮ ਜੀ ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਗਏ ਤਾਂ ਇਕ ਧੋਬੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਸੋਹਰਾ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿੰਨਤਾ ਤਰਲੇ ਕਰ ਕੇ ਮਨਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਗੋਂ ਉਸ ਧੋਬੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਮੈਂ ਕੋਈ ਰਾਮ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਜੋ ਯਾਰ੍ਹਾਂ ਮਹੀਨੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਘਰ ਰਹਿ ਆਈ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਮੇਰੀ ਵਹੁਟੀ ਹੋ ਕੇ ਮੇਰੀ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਘਰ ਇਕ ਰਾਤ ਵੀ ਰਹਿ ਆਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਘਰ ਨਹੀਂ ਵਾੜਾਂਗਾ। ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਦੂਤ ਦੇ ਬਚਨ ਵੀ ਯਾਦ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨਿੰਦਾ ਰੂਪ ਜੀਵਨ ਨਾਲੋਂ ਮਰਨਾ ਸਰੇਸ਼ਟ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਬਨਵਾਸ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਹੋਰ ਰਮਾਇਣ ਵਿਚ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਸੀਤਾ ਜੀ ਦਾਸੀ ਤੋਂ ਸਿਰ ਗੁੰਦਵਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਦਾਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਅਸੀਂ ਸੁਣਦੀਆਂ ਹਾਂ "ਰਾਵਣ ਦੇ ਦਸ ਸਿਰ ਅਤੇ ਵੀਹ ਬਾਹੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਧੜ ਉਤੇ ਦਸ ਸਿਰ ਅਤੇ ਵੀਹ ਬਾਹਾਂ ਕਿਵੇਂ ਟਿਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੀਤਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਵਣ ਦੀ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਤਸਵੀਰ ਵਾਹੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਸੀ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਮਹਲਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਵੇਖ ਲਈ, ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਫੁਰਨਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸੀਤਾ ਨੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੂਤ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਧੋਬੀ ਤੋਂ ਸੁਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਨਿਸਚੇ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਬਨਵਾਸ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੀ ਛਾਣ ਬੀਣ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀਤਾ ਮਾਤਾ ਉਤੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਿਰੇ ਪੂਰੇ ਨਿੰਦਾ ਰੂਪ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਬ੍ਰਿਧਾਵਸਥਾ ਵਿਚ ਬਾਨ ਪ੍ਰਸਤ ਆਸ਼ਰਮ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਦ ਸੀਤਾ

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਰਾਜ ਭੋਗ ਲਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਬਨ-ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਜਦ ਜਗਤ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਰੂਪ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਵੀ ਆਸ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਬਨ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਰਾਮ ਜੀ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖੇਲ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਸੀਤਾ ਜੀ ਦਾ ਵਣ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣ ਕੇ ਬਨਵਾਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਬਨੰ ਨਿਰਜਨੰ ਦੇਖ ਕੈ ਕੈ ਅਪਾਰੰ ॥ ਬਨੰਬਾਸ ਜਾਨਜੋ ਦਯੋ ਰਾਵਣਾਰੰ ॥
ਰੁਰੋਦੰ ਸੁਰ ਉੱਚੰ ਪਪਾਤੰਤ ਪ੍ਰਾਨੰ ॥ ਰਣੰ ਜੇਮ ਵੀਰੰ ਲਗੇ ਮਰਮ ਬਾਨੰ ॥ ੭੨੩ ॥

ਵਣ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਨਵਾਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਰੋਣ ਲੱਗੀ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗ ਪਈ, ਜਿਵੇਂ ਰਣ ਵਿਚ ਬਾਨ ਲੱਗ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸੂਰਮਾ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥ ੭੨੩ ॥

ਮੁਨੀ ਬਾਲਮੀਕੰ ਸ੍ਰੁਤੰ ਦੀਨ ਬਾਨੀ ॥ ਚਲਜੋ ਚਉਕ ਚਿੱਤੰ ਤਜੀ ਮੋਨ ਧਾਨੀ ॥
ਸੀਆ ਸੰਗਿ ਲੀਨੇ ਗਯੋ ਧਾਮ ਆਪੰ ॥ ਮਨੋ ਬੱਚ ਕਰਮੰ ਦੁਰਗਾ ਜਾਪ ਜਾਪੰ ॥ ੭੨੪ ॥

ਸੀਤਾ ਦੇ ਰੋਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬਾਲਮੀਕ ਨੇ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣੀ, ਤਾਂ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚੋਂਕ (ਤ੍ਰਬੱਕ) ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਂਤ ਕੁਟੀ ਛੱਡ ਦਿਤੀ। ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਮਨ, ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਕਰ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਣ ਲੱਗਾ। ਭਾਵ ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਹੋ ਕੇ ਸੀਤਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ॥ ੭੨੪ ॥

ਭਯੋ ਏਕ ਪੁੱਤ੍ਰੰ ਤਹਾਂ ਜਾਨਕੀ ਤੈ ॥ ਮਨੋ ਰਾਮ ਕੀਨੋ ਦੁਤੀ ਰਾਮ ਤੇ ਲੈ ॥
ਵਹੈ ਚਾਰ ਚਿਹਨੰ ਵਹੈ ਉੱਗ੍ਰ ਤੇਜੰ ॥ ਮਨੋ ਅੱਪ ਅੰਸੰ ਦੁਤੀ ਕਾਢਿ ਭੇਜੰ ॥ ੭੨੫ ॥

ਉਥੇ ਬਾਲਮੀਕ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਦੂਸਰਾ ਰਾਮ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਓਹੀ ਸੁੰਦਰ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸਨ, ਓਹੀ ਉੱਗ੍ਰ ਤੇਜ ਸੀ, ਮਾਨੋ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੰਸ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਦੂਜੀ ਦੇਹ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥ ੭੨੫ ॥

ਦੀਯੋ ਏਕ ਪਾਲੰ ਸੁ ਬਾਲੰ ਰਿਖੀਸੰ ॥ ਲਸੈ ਚੰਦ੍ਰ ਰੂਪੰ ਕਿਧੋ ਦਯੋਸ ਈਸੰ ॥
ਗਯੋ ਏਕ ਦਿਵਸੰ ਰਿਖੀ ਸੰਧਿਯਾਨੰ ॥ ਲਯੋ ਬਾਲ ਸੰਗੰ ਗਈ ਸੀਅ ਨਾਨੰ ॥ ੭੨੬ ॥

ਰਿਖੀ ਬਾਲਮੀਕ ਨੇ ਇਕ ਪੰਘੂੜਾ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਰਗਾ ਚਮਕਦਾ ਸੀ, ਅਥਵਾ ਦੂਜਾ ਸੂਰਜ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਧਿਆ ਵੇਲੇ ਰਿਖੀ ਸੀਤਾ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਵਲ ਗਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਲ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸੀਤਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਗਈ ਹੋਈ ਸੀ॥ ੭੨੬ ॥

ਰਹੀ ਜਾਤ ਸੀਤਾ ਮਹਾਂ ਮੋਨ ਜਾਗੇ॥ ਬਿਨਾ ਬਾਲ ਪਾਲੰ ਲਖਯੋ ਸ਼ੋਕੁ ਪਾਗੇ॥
ਕੁਸ਼ਾ ਹਾਥ ਲੈ ਕੈ ਰਚਯੋ ਏਕ ਬਾਲੰ॥ ਤਿਸੀ ਰੂਪ ਰੰਗੰ ਅਨੂਪੰ ਉਤਾਲੰ॥ ੭੨੭॥

ਸੀਤਾ ਅਗੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਬਾਲ ਪੰਘੂੜੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸੀਤਾ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਇਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਪੰਘੂੜੇ ਨੂੰ ਬਾਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਜਾਨਵਰ ਚੁਕ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਲਮੀਕ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ੋਕ ਨੇ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹਥ ਵਿਚ ਕੁਸ਼ਾ ਲੈ ਕੇ, ਬਾਲਮੀਕ ਨੇ ਇਕ ਬਾਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਉਸੇ ਹੀ ਰੂਪ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਤੇ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥ ੭੨੭॥

ਫਿਰੀ ਨਾਇ ਸੀਤਾ ਕਹਾ ਆਨ ਦੇਖਯੋ॥ ਉਹੀ ਰੂਪ ਬਾਲੰ ਸੁਪਾਲੰ ਬਸੇਖਯੋ॥
ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੋਨ ਰਾਜੰ ਘਨੀ ਜਾਨ ਕੀਨੋ॥ ਦੁਤੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਾ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਾਨ ਦੀਨੋ॥ ੭੨੮॥

ਸੀਤਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਜਦ ਮੁੜੀ ਤਾਂ ਆਣ ਕੇ ਕੀ ਵੇਖਿਆ, ਕਿ ਉਸੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਇਕ ਦੂਸਰਾ ਬਾਲ ਪੰਘੂੜੇ ਵਿਚ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੀਤਾ ਨੇ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਵਡੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਾਣ ਲਈ। ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਦੂਜਾ ਪੁੱਤਰ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥ ੭੨੮॥

ਭਾਵਰਥ:- ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਰਾਮਾਇਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਹੋਏ ਸਨ, ਜੋ ਰਿਖੀ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਇਕ ਨੂੰ ਲੂਣ ਨਾਲ ਤੇ ਇਕ ਨੂੰ ਕੁਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਢੱਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਵੋ ਤੇ ਕੁਸ਼ੂ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਬਹੁਤੀਆਂ ਰਮਾਇਣਾਂ ਵਿਚ ਐਸਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਤਾਂ ਇਕੋ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਸੀਤਾ ਜੀ ਇਕ ਦਿਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਗਏ, ਅਤੇ ਰਿਖੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬੱਚਾ ਪੰਘੂੜੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾ ਸੀਤਾ ਮਮਤਾ ਵੱਸ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ, ਰਿਖੀ ਜੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਬੈਠੇ ਹਨ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਜਾਨਵਰ ਆ ਕੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਨਾ ਕਰ ਜਾਏ। ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਸੀਤਾ ਨਦੀ ਤੋਂ ਮੁੜ ਗਈ, ਅਤੇ ਚੁਪ ਕੀਤੀ ਹੀ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਚੁਕ ਲਿਆਈ। ਜਦੋਂ ਮਗਰੋਂ ਰਿਖੀ ਜੀ ਨੇ ਅੱਖ ਖੋਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਪਲਨਾ ਖਾਲੀ ਵੇਖ ਕੇ ਸੋਚਿਆ, 'ਸੀਤਾ ਸਾਨੂੰ ਬੱਚੇ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਲਈ ਕਹਿ ਗਈ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਰਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਨੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਹੈ' ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਕੁਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਲੜਕਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕੁਸ਼ੂ' ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਸੀਤਾ ਕੋ ਬਨਬਾਸ ਦੀਬੋ, ਦੁਇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਉਤਪੰਨੋ' ਇਕੀਵੋਂ ਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤੰ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੨੧॥ ੭੨੮॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ 'ਸੀਤਾ ਬਨਬਾਸ, ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ' ਇੱਕੀਵਾ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੨੧॥ ੭੨੮॥ ਚਲਦਾ॥

ਬਾਈਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਸ਼ਤਰੂ ਘਣ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਭੁੰਜਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਉਤੈ ਬਾਲ ਪਾਲੈ ਇਤੈ ਅਉਧ ਰਾਜੰ॥ ਬੁਲੇ ਬਿੱਪ ਜਗਜੰ ਤਜਜੋ ਏਕ ਬਾਜੰ॥
ਰਿਪੰ ਨਾਸ ਹੰਤਾ ਦਯੋ ਸੰਗ ਤਾਕੈ॥ ਬਡੀ ਫਉਜ ਲੀਨੇ ਚਲਜੋ ਸੰਗ ਵਾਕੇ॥ ੭੨੯॥

ਉਧਰ ਸੀਤਾ ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੀ ਸੀ, ਇਧਰ ਅਯੁਧਿਆ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬੁਲਾਏ ਅਤੇ ਜੱਗ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਘੋੜਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਤਰੂਘਨ ਨੂੰ ਉਸ ਘੋੜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸੈਨਾ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਬਲਵਾਨ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰਿਆ॥ ੭੨੯॥

ਫਿਰਜੋ ਦੇਸ ਦੇਸੰ ਨਰੇਸ਼ਾਨ ਬਾਜੰ॥ ਕਿਨੀ ਨਾਹਿ ਬਾਧਜੋ ਮਿਲੇ ਆਨ ਰਾਜੰ॥
ਮਹਾਂ ਉਗ੍ਰ ਧਨਿਯਾਂ ਬਡੀ ਫਉਜ ਲੈ ਕੈ॥ ਪਰੇ ਆਨ ਪਾਯੰ ਬਡੀ ਭੇਟ ਦੈਕੈ॥ ੭੩੦॥

ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਘੋੜਾ ਫਿਰਿਆ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ। ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਅਗੋਂ ਆਣ ਕੇ ਮਿਲੇ। ਜੋ ਵਡੇ ਵੱਡੇ ਧਨੁਖਧਾਰੀ ਸਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ, ਅਤੇ ਵਡੀਆ ਭੇਟਾਂ ਦੇ ਕੇ, ਆ ਕੇ ਸ਼ਤਰੂਘਨ ਦੀ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਏ॥ ੭੩੦॥

ਦਿਸ਼ਾ ਚਾਰ ਜੀਤੀ ਫਿਰਜੋ ਫੇਰਿ ਬਾਜੀ॥ ਗਯੋ ਬਾਲਮੀਕੰ ਰਿਖਿ ਸਥਾਨ ਤਾਜੀ॥
ਜਬੈ ਭਾਲ ਪਤ੍ਰੰ ਲਵੰ ਛੋਰ ਬਾਚਯੋ॥ ਬਡੋ ਉਗ੍ਰਧੰਨਜਾ ਰਸੰ ਰੁਦ੍ਰ ਰਾਚਜੋ॥ ੭੩੧॥

ਚੌਹਾਂ ਦਿਸਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲਿਆ ਤਾਂ ਘੋੜਾ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਿਆ। ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਉਹ ਘੋੜਾ ਬਾਲਮੀਕ ਰਿਖੀ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਸੋਨੇ ਦੇ ਪਤਰੇ ਨੂੰ ਜਦ ਲਊ ਨੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਵਡੇ ਵੱਡੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਲਊ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਮਚ ਗਿਆ॥ ੭੩੧॥

ਬ੍ਰਿਛੰ ਬਾਜ ਬਾਂਧਜੋ ਲਖਜੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥ ਬਡੋ ਨਾਦ ਕੈ ਸਰਬ ਸੈਨਾ ਪੁਕਾਰੀ॥
ਕਹਾ ਜਾਤ ਰੇ ਬਾਲ ਲੀਨੇ ਤੁਰੰਗੰ॥ ਤਜੋ ਨਾਹਿ ਯਾਕੋ ਸਜੋ ਆਨ ਜੰਗੰ॥ ੭੩੨॥

ਉਸਨੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਦਰਖਤ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਤਰੂਘਨ ਦੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਵਡੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਪਈ-'ਹੇ ਬਾਲਕ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ? ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹੁ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਣ ਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰ॥ ੭੩੨॥

ਸੁਣਜੋ ਨਾਮ ਜੁੱਧੰ ਜਬੈ ਸ੍ਰਉਣ ਸੂਰੰ॥ ਮਹਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਓਡੀ ਮਹਾਂ ਲੋਹ ਪੂਰੰ॥
ਹਠੇ ਬੀਰ ਹਾਠੈ-ਸਭੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈਕੈ॥ ਪਰਜੋ ਮੌਧ ਸੈਣੰ ਬਡੋ ਨਾਦਿ ਕੈਕੈ॥ ੭੩੩॥

ਯੁੱਧ ਦਾ ਨਾਂ ਜਦ ਉਸ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੂਰੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਹੱਠ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜਕੇ ਲੜਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਲਵ ਬਤਾ ਕਰੋਧ ਕਰਕੇ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਆ ਪਿਆ॥ ੭੩੩॥

ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਮਾਰੇ ਪਚਾਰੇ ਸੁ ਸੂਰੰ॥ ਗਿਰੇ ਜੁੱਧ ਜੋਧਾ ਰਹੀ ਧੂਰ ਪੂਰੰ॥
ਉਠੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ ਅਪਾਰੰਤ ਵੀਰੰ॥ ਭ੍ਰਮੇ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੰ ਤਨੰ ਤੱਛ ਤੀਰੰ॥ ੭੩੪॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸੈਨਾ ਨੇ ਵੰਗਾਰ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਿਆ। ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੋਧੇ ਡਿਗ ਪਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਧੂੜ ਉੱਡੀ। ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲਦੀ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰੁੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਤੱਛੇ ਹੋਏ ਤਨ ਰਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੭੩੪॥

ਗਿਰੇ ਲੁੱਥ ਪੱਥੰ ਸੁ ਜੁੱਥੰਤ ਬਾਜੀ॥ ਭ੍ਰਮੈ ਛੂਛ ਹਾਥੀ ਬਿਨਾ ਸੁਆਰ ਤਾਜੀ॥
ਗਿਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੀਣੰ ਬਿਅੱਸਤ੍ਰੰਤ ਸੂਰੰ॥ ਹਸੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ ਭ੍ਰਮੀ ਗੈਣ ਹੂਰੰ॥ ੭੩੫॥

ਲੋਥਾਂ ਉਤੇ ਲੋਥਾਂ ਡਿੱਗੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਖਾਲੀ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਸੁਆਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਘੋੜੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਬੇਸੁਧ ਜੇਹੇ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੂਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਹੱਸਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੂਰਾਂ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੭੩੫॥

ਘਣੰ ਘੋਰ ਨੀਸ਼ਾਣ ਬੱਜੇ ਅਪਾਰੰ॥ ਖਹੇ ਵੀਰ ਧੀਰੰ ਉਠੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ॥
ਚਲੇ ਚਾਰ ਚਿਤ੍ਰੰ ਬਚਿੱਤ੍ਰੰਤ ਬਾਣੰ॥ ਰਣੰ ਰੋਸ ਰੱਜੇ ਮਹਾਂ ਤੇਜਵਾਣੰ॥ ੭੩੬॥

ਘਣਘੋਰ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ, ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਭਿੜਨ ਲੱਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ, ਅਲੌਕਿਕ ਚਿੱਤ੍ਰਕਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਚਲਣ ਲੱਗੇ। ਵਡੇ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਦੇ ਰੋਸ ਨਾਲ ਭਰੇ ਫਿਰਨ ਲੱਗੇ॥ ੭੩੬॥

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ॥

ਉਠਾਈ॥ ਦਿਖਾਈ॥ ਨਚਾਈ॥ ਚਲਾਈ॥ ੭੩੭॥

ਕਿਰਪਾਣ ਉਠਾਈ, ਵਿਖਾਈ, ਨਚਾਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੈਰੀ ਉਤੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ॥ ੭੩੭॥

ਭ੍ਰਮਾਈ ॥ ਦਿਖਾਈ ॥ ਕੰਪਾਈ ॥ ਚਖਾਈ ॥ ੭੩੮ ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਾਇਆ, ਫਿਰ ਕਿਰਪਾਣ ਵਿਖਾਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਕੇ ਕੰਬਾਈ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਮਜ਼ਾ ਚਿਖਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੭੩੮ ॥

ਕਤਾਰੀ ॥ ਅਪਾਰੀ ॥ ਪ੍ਰਹਾਰੀ ॥ ਸੁਨਾਰੀ ॥ ੭੩੯ ॥

ਕਟਾਰੀ ਚੁਕੀ, ਲਿਸ਼ਕਾਈ ਅਤੇ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕੀਤਾ॥ ੭੩੯ ॥

ਪਚਾਰੀ ॥ ਪ੍ਰਹਾਰੀ ॥ ਹਕਾਰੀ ॥ ਕਟਾਰੀ ॥ ੭੪੦ ॥

ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਿਆ, ਵੰਗਾਰਿਆ ਅਤੇ ਕਟਾਰੀ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ॥ ੭੪੦ ॥

ਉਠਾਏ ॥ ਗਿਰਾਏ ॥ ਭਗਾਏ ॥ ਦਿਖਾਏ ॥ ੭੪੧ ॥

ਹਥਿਆਰ ਚੁਕ ਕੇ ਵੈਰੀ ਉਤੇ ਫੇਰ ਡੇਗ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰਾਰੇ ਹੱਥ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਭੱਜ ਗਏ॥੭੪੧ ॥

ਚਲਾਏ ॥ ਪਚਾਏ ॥ ਤ੍ਰਸਾਏ ॥ ਚੁਟਆਏ ॥ ੭੪੨ ॥

ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਗਏ, ਖਾਧੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਭੈਭੀਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ॥ ੭੪੨ ॥

ਅਣਕਾ ਛੰਦ ॥

ਜਬ ਸਰ ਲਾਗੇ ॥ ਤਬ ਸਭ ਭਾਗੇ ॥ ਦਲਪਤ ਮਾਰੇ ॥ ਭਟ ਭਟਕਾਰ ॥ ੭੪੩ ॥

ਲਊ ਕੁਸ਼ ਦੇ ਚਲਾਏ ਤੀਰ ਜਦੋਂ ਲੱਗੇ ਤਦੋਂ ਹੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੈਨਾਪਤਿ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਏਧਰ ਓਧਰ ਭੱਜ ਗਏ॥ ੭੪੩ ॥

ਹਯ ਤਜ ਭਾਗੇ ॥ ਰਘੁਬਰ ਆਗੇ ॥ ਬਹੁ ਬਿਧ ਰੋਵੈਂ ॥ ਸਮੁਹਿ ਨ ਜੋਵੈਂ ॥ ੭੪੪ ॥

ਉਹ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਰਾਮ ਜੀ ਵੱਲ ਭੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਰੋਂਦੇ ਹੋਏ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੭੪੪ ॥

ਲਵ ਅਰ ਮਾਰੇ ॥ ਤਵ ਦਲ ਹਾਰੇ ॥ ਦ੍ਵੈ ਸਿਸ ਜੀਤੇ ॥ ਨਹ ਭਯ ਭੀਤੇ ॥ ੭੪੫ ॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਹੇ ਰਾਮ ਜੀ ! ਵੈਰੀ ਨੇ ਸ਼ਤ੍ਰਘਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੀ ਸੈਨਾ ਹਾਰ ਗਈ ਹੈ। ਦੋ ਬਾਲਕ ਜੰਗ ਜਿੱਤ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ॥ ੭੪੫ ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਸ਼ਤ੍ਰਘਨ ਬਧਹਿ' ਬਾਈਸਵੋਂ ਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੨੨ ॥ ੭੪੫ ॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਵਤਾਰ, 'ਸ਼ਤਰੂਘਨ ਦਾ ਕਤਲ', ਬਾਈਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥

ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੨੨॥ ੭੪੫॥ ਚਲਦਾ॥

ਤੇਈਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

ਲਛਮਨ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਅਣਕਾ ਛੰਦ॥

ਲਛਮਨ ਭੇਜਾ॥ ਬਹੁ ਦਲ ਲੇਜਾ॥ ਜਿਨ ਸਿਸ ਮਾਰੂ॥ ਮੋਹਿ ਦਿਖਾਰੂ॥ ੭੪੬॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਲਛਮਣ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਬਹੁਤੀ ਫੌਜ ਲੈ ਜਾਹੁ, ਪਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਨਹੀਂ ਮੈਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਵਿਖਾਉਣੇ॥ ੭੪੬॥

ਸੁਣ ਲਹੁ ਭ੍ਰਾਤੰ॥ ਰਘੁਬਰ ਬਾਤੰ॥ ਸਜ ਦਲ ਚੱਲਜੋ॥ ਜਲ ਥਲ ਹੱਲਜੋ॥ ੭੪੭॥

ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲਛਮਣ ਨੇ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਸੈਨਾ ਸਜਾ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਲ ਥਲ ਹਿਲ ਗਿਆ॥ ੭੪੭॥

ਉਠ ਦਲ ਧੂਰੰ॥ ਨਭ ਝੜ ਪੂਰੰ॥ ਚਹੁ ਦਿਸ ਢੂਕੇ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕੂਕੇ॥ ੭੪੮॥

ਫੌਜ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਮਿੱਟੀ ਉੱਡੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਭਰ ਗਿਆ, ਚੋਹਾਂ ਤਰਫਾਂ ਤੋਂ ਜੋਧੇ ਢੁੱਕੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬੋਲਦੇ ਸਨ॥ ੭੪੮॥

ਬਰਖਤ ਬਾਣੰ॥ ਥਿਰਕਤ ਜੁਆਣੰ॥ ਲਹ ਲਹ ਧੁਜਣੰ॥ ਖਹਖਹ ਭੁਜਣੰ॥ ੭੪੯॥

ਜਦ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਜੁਆਨ ਥਰ ਥਰ ਕੰਬਣ ਲੱਗੇ। ਝੰਡੇ ਲਹਿਰਾਉਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਲੜ ਲੜ ਮਰਨ ਲੱਗੇ॥ ੭੪੯॥

ਹਸਿ ਹਸਿ ਢੂਕੇ॥ ਕਸਿ ਕਸਿ ਕੂਕੇ॥ ਸੁਣ ਸੁਣ ਬਾਲੰ॥ ਹਠੀ ਤਜ ਉਤਾਲੰ॥ ੭੫੦॥

ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬੋਲਦੇ ਸਨ-ਸੁਣੋ, ਸੁਣੋ, ਬਾਲਕਿਓ! ਹਠ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਲਛਮਣ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਆ ਜਾਓ॥ ੭੫੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਹਮ ਨਹੀ ਤਜਾਗਤ ਬਾਜ ਬਰ ਸੁਨਿ ਲਛਮਨਾ ਕੁਮਾਰ॥
ਅਪਨੋ ਭਰ ਬਲ ਜੁੱਧ ਕਰ ਅਬ ਹੀ ਸ਼ੰਕ ਬਿਸਾਰ॥ ੭੫੧॥

ਲਊ ਤੇ ਕੁਸ਼ੂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, "ਹੇ ਲਛਮਣ ਕੁਮਾਰ! ਸੁਣੋ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗੇ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਕੇ, ਹੁਣ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰ"॥ ੭੫੧॥

ਅਣਕਾ ਛੰਦ॥

ਲਛਮਨ ਗੱਜਜੋ॥ ਬਡ ਧਨ ਸੱਜਜੋ॥ ਬਹੁ ਸਰ ਛੋਰੇ॥ ਜਣ ਘਣ ਓਰੇ॥ ੭੫੨॥

ਲੜਕਿਆਂ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਸੁਣ ਕੇ ਲਛਮਣ ਨੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਵਡਾ ਧਨੁਖ ਫੜਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਏਨੇਂ ਤੀਰ ਛੱਡੇ, ਮਾਨੋ ਬੱਦਲਾਂ ਤੋਂ ਗੜੇ ਵਸਦੇ ਸਨ॥ ੭੫੨॥

ਉਤ ਦਿਵ ਦੇਖੈਂ॥ ਧਨੁ ਧਨੁ ਲੇਖੈਂ॥ ਇਤ ਸਰ ਛੂਟੈਂ॥ ਮਸ ਕਣ ਤੂਟੈਂ॥ ੭੫੩॥

ਉਧਰ ਦੇਵਤੇ ਦੇਖਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਧੰਨ ਧੰਨ ਉਚਾਰਦੇ ਸਨ, ਇਧਰੋਂ ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਾਸ ਦੇ ਕਿਣਕੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ॥ ੭੫੩॥

ਭਟ ਬਰ ਗਾਜੈਂ॥ ਦੁੰਦਭ ਬਾਜੈਂ॥ ਸਰਬਰ ਛੋਰੈਂ॥ ਮੁਖ ਨਹ ਮੋਰੈਂ॥ ੭੫੪॥

ਸੂਰਮੇ ਗੱਜਦੇ ਸਨ, ਧੌਂਸੇ ਵਜਦੇ ਸਨ, ਚੰਗੇ ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਸਨ, ਜੋਧੇ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦੇ ਸਨ॥ ੭੫੪॥

ਲਛਮਨ ਬਾਚ ਸਿਸ ਸੋ॥

ਸ੍ਰਿਣ ਸ੍ਰਿਣ ਲਰਕਾ॥ ਜਿਨ ਕਰ ਕਰਖਾ॥ ਦੇ ਮਿਲਿ ਘੋਰਾ॥ ਤੁਹਿ ਬਲ ਥੋਰਾ॥ ੭੫੫॥

ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਲਛਮਣ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸੁਣੋ, ਸੁਣੋ, ਲੜਕਿਓ! ਯੁੱਧ ਮੱਤ ਕਰੋ, ਘੋੜਾ ਦੇ ਕੇ ਮਿਲ ਪਵੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਬਲ ਥੋੜਾ ਹੈ॥ ੭੫੫॥

ਹਠ ਤਜਿ ਅੱਈਐ॥ ਜਿਨ ਸਮੁਹੱਈਐ॥ ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਮੋਕੋ॥ ਡਰ ਨਹੀਂ ਤੋਕੋ॥ ੭੫੬॥

ਹਠ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਵੋ, ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਪਵੋ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ॥ ੭੫੬॥

ਸਿਸ ਨਹੀ ਮਾਨੀ॥ ਅਤਿ ਅਭਿਮਾਨੀ॥ ਗਹਿ ਧਨੁ ਗੱਜਜੋ॥ ਦੁ ਪਗ ਨ ਭੱਜਜੋ॥ ੭੫੭॥

ਲਛਮਣ ਦੀ ਗੱਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ, ਉਹ ਵਡੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਸਨ, ਧਨੁਖ ਫੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ, ਅਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਕਦਮ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਾ ਹਟੇ॥ ੭੫੭॥

ਅਜਬਾ ਛੰਦ॥

ਰੁੱਧੇ ਰਣ ਭਾਈ॥ ਸਰ ਝੜ ਲਾਈ॥ ਬਰਖੇ ਬਾਣੰ॥ ਪਰਖੇ ਜੁਆਣੰ॥ ੭੫੮॥

ਦੋਂਵੇਂ ਭਾਈ ਰਣ ਵਿਚ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੈਂਦੇ ਸਨ॥ ੭੫੮॥

ਡਿੱਗੇ ਰਣ ਮੱਧੰ॥ ਅੱਧੋ ਅੱਧੰ॥ ਕੱਟੇ ਅੰਗੰ॥ ਰੁੱਝੇ ਜੰਗੰ॥ ੭੫੯॥

ਰਣ ਵਿਚ ਕਈ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਕਈ ਅੱਧੋ ਅੱਧ ਕਟੇ ਪਏ ਸਨ, ਕਈਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਕੱਟੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੭੫੯॥

ਬਾਣਨ ਝੜ ਲਾਯੋ॥ ਸਰ ਬਰਸਾਯੋ॥ ਬਹੁ ਅਰ ਮਾਰੇ॥ ਡੀਲ ਡਰਾਰੇ॥ ੭੬੦॥

ਬਾਲਕਾਂ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਯੋਧੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਈ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਲੀ ਯੋਧੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ॥ ੭੬੦॥

ਡਿੱਗੇ ਰਣ ਭੂਮੰ॥ ਨਰਬਰ ਘੂਮੰ॥ ਰੱਜੇ ਰਣ ਘਾਯੰ॥ ਚੱਕੇ ਚਾਯੰ॥ ੭੬੧॥

ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਡਿਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਸੂਰਬੀਰ ਫਟੜ ਹੋ ਕੇ ਝੂਮ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਡੂੰਘੇ ਜ਼ਖਮ ਲੱਗੇ, ਅਤੇ ਜੰਗ ਦਾ ਚਾਅ ਮਿਟ ਗਿਆ ਸੀ॥ ੭੬੧॥

ਅਪੂਰਬ ਛੰਦ॥

ਗਣੇ ਕੇਤੇ॥ ਹਣੇ ਜੇਤੇ॥ ਕਈ ਮਾਰੇ॥ ਕਿਤੇ ਹਾਰੇ॥ ੭੬੨॥

ਕਿੰਨੇ ਯੋਧੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਉਹ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਹਾਰ ਗਏ॥ ੭੬੨॥

ਸਭੈ ਭਾਜੇ॥ ਚਿਤੰ ਲਾਜੇ॥ ਭਜੇ ਭੈ ਕੈ॥ ਜੀਯੰ ਲੈ ਕੈ॥ ੭੬੩॥

ਸਾਰੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ, ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਲੱਜਾਵਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਡਰ ਕਰਕੇ ਭੱਜੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ॥ ੭੬੩॥

ਫਿਰੇ ਜੇਤੇ॥ ਹਣੇ ਕੇਤੇ॥ ਕਿਤੇ ਘਾਏ॥ ਕਿਤੇ ਧਾਏ॥ ੭੬੪॥

ਲੜਨ ਨੂੰ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਮੁੜ ਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ, ਕਿੰਨੇ ਫਟੜ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ॥ ੭੬੪॥

ਸਿਸੰ ਜੀਤੇ॥ ਭਟੰ ਭੀਤੇ॥ ਮਹਾਂ ਕ੍ਰੁੱਧੰ॥ ਕੀਯੋ ਜੁੱਧੰ॥ ੭੬੫॥

ਦੋਵੇਂ ਬਾਲਕ ਗਏ ਸਨ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਡਰ ਗਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਡੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਸੀ॥ ੭੬੫॥

ਦੋਊ ਭ੍ਰਾਤਾ॥ ਖਗੰ ਖਜਾਤਾ॥ ਮਹਾਂ ਜੋਧੰ॥ ਮੰਡੇ ਕ੍ਰੋਧੰ॥ ੭੬੬॥

ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਲਊ ਤੇ ਕੁਸ਼ੂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਧਨੀ ਸਨ, ਉਹ ਵੱਡੇ ਜੋਧੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੭੬੬॥

ਤਜੇ ਬਾਣੰ॥ ਧਨੰ ਤਾਣੰ॥ ਮਚੇ ਬੀਰੰ॥ ਭਜੇ ਭੀਰੰ॥੭੬੭॥

ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਖਿਚ ਖਿਚ ਕੇ ਤੀਰਾ ਨੂੰ ਛੱਡਦੇ ਸਨ, ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜਦ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲੜੇ ਤਾਂ ਕਾਇਰ ਡਰ ਕੇ ਭਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੭੬੭॥

ਕਟੇ ਅੰਗੰ॥ ਭਜੇ ਜੰਗੰ॥ ਰਣੰ ਰੁੱਝੇ॥ ਨਰੰ ਜੁੱਝੇ॥੭੬੮॥

ਕਈਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਕੱਟੇ ਪਦੇ ਸਨ, ਕਈ ਜੰਗ ਤੋਂ ਭਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਰਣ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ॥ ੭੬੮॥

ਭਜੀ ਸੈਨੰ॥ ਬਿਨਾ ਚੈਨੰ॥ ਲਛਨ ਬੀਰੰ॥ ਫਿਰਯੋ ਧੀਰੰ॥੭੬੯॥

ਚੈਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਭੱਜ ਗਈ, ਲਛਮਣ ਸੂਰਮਾ ਧੀਰਜ ਧਰ ਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੭੬੯॥

ਇਕੈ ਬਾਣੰ॥ ਰਿਪੰ ਤਾਣੰ॥ ਹਣਯੋ ਭਾਲੰ॥ ਗਿਰਯੋ ਤਾਲੰ॥੭੭੦॥

ਵੈਰੀ ਨੇ ਇਕੋ ਤੀਰ ਧਨੁਖ ਵਿਚੋਂ ਖਿੱਚਿਆ, ਅਤੇ ਲਛਮਣ ਦੇ ਮਥੇ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲਛਮਣ ਤੁਰਤ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ॥ ੭੭੦॥

·ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਸ੍ਰੀ ਲੱਛਮਣ ਬਧਹਿ' ਤੇਈਸਵੋਂ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੨੩॥ ੭੭੦॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਲੱਛਮਣ ਦਾ ਕਤਲ', ਤੇਈਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੨੩॥ ੭੭੦॥ ਚਲਦਾ॥

ਚੌਵੀਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਭਰਥ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਅਰੂਹਾ ਛੰਦ॥

ਭਾਜ ਗਯੋ ਦਲ ਤ੍ਰਾਸ ਕੈ ਕੈ॥ ਲਛਮਣੰ ਰਣ ਭੂਮ ਦੈ ਕੈ॥
ਖਲੇ ਰਾਮਚੰਦ ਹੁਤੇ ਜਹਾਂ॥ ਭਟ ਭਾਜ ਭੱਗ ਲਗੇ ਤਹਾਂ॥੭੭੧॥

ਭੈਭੀਤ ਅਤੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਈ ਸੈਨਾ, ਲੱਛਮਣ ਨੂੰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਛੱਡ ਕੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਜਿਥੇ ਰਾਮ ਜੀ ਖਲੋਤੇ ਸਨ॥ ੭੭੧॥

ਜਬ ਜਾਇ ਬਾਤ ਕਹੀ ਉਨੈ॥ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਸ਼ੋਕ ਦਯੋ ਤਿਨੈ॥
ਸੁਨ ਬੈਨ ਮੋਨ ਰਹੈ ਬਲੀ॥ ਜਨ ਚਿੱਤ੍ਰ ਪਾਹਨ ਕੀ ਖਲੀ॥ ੭੭੨॥

ਜਦੋਂ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਛਮਣ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਇਉਂ ਚੁੱਪ ਰਹੇ, ਜਿਵੇਂ ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥ ੭੭੨॥

ਪੁਨ ਬੈਠ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਯੋ॥ ਤੁਮ ਜਾਹੁ ਭਰਥ ਉਚਾਰਯੋ॥
ਮੁਨ ਬਾਲ ਦ੍ਵੈ ਜਿ ਨ ਮਾਰੀਯੋ॥ ਧਰਿ ਆਨ ਮੋਹਿ ਦਿਖਾਰੀਯੋ॥ ੭੭੩॥

ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਭਰਥ! ਤੂੰ ਜਾਹੁ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮੁਨੀ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਨਹੀਂ, ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਓ, ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵਿਖਾਓ॥ ੭੭੩॥

ਸਜ ਸੈਨ ਭਰਥ ਚਲੇ ਤਹਾਂ॥ ਰਣ ਬਾਲ ਬੀਰ ਮੰਡੇ ਜਹਾਂ॥
ਬਹੁ ਭਾਤ ਬੀਰ ਸੰਘਾਰ ਹੀ॥ ਸਰ ਓਘੇ ਪ੍ਰਓਘ ਪ੍ਰਹਾਰਹੀ॥ ੭੭੪॥

ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਭਰਥ ਜੀ ਉਥੇ ਚਲੇ, ਬਾਲਕ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਜਿਥੇ ਜੰਗ ਛੇੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜੋ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾ ਦੇ ਝੁੰਡ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੭੭੪॥

ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਔਰ ਭਭੀਛਨੰ॥ ਹਨਵੰਤ ਅੰਗਦ ਰੀਛਨੰ॥
ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਸੈਨ ਬਨਾਇਕੈ॥ ਤਿਨ ਪੈ ਚਲਯੋ ਸਮੁਹਾਇਕੈ॥ ੭੭੫॥

ਸੁਗ੍ਰੀਵ, ਵਿਭੀਛਣ, ਹਨੂੰਮਾਨ, ਅੰਗਦ ਅਤੇ ਜਾਮਵੰਤ, ਇਤਿਆਦਿਕ ਸੈਨਾਪਤੀਆਂ ਵਾਲੀ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਜੋੜਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਰ ਪਿਆ॥ ੭੭੫॥

ਰਣ ਭੂਮ ਭਰਥ ਗਏ ਜਬੈ॥ ਮੁਨ ਬਾਲ ਦੋਇ ਲਖੇ ਤਬੈ॥
ਦੁਇ ਕਾਕ ਪੱਛਾ ਸੋਭ ਹੀ॥ ਲਖ ਦੇਵ ਦਾਨੋ ਲੋਭ ਹੀ॥ ੭੭੬॥

ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਭਰਥ ਜੀ ਗਏ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਮੁਨੀ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਕਾਂ ਦੇ ਖੰਭ ਵਾਂਗੂੰ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਕੇਸ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੭੭੬॥

ਭਰਥ ਬਾਚ ਲਵ ਸੋਂ ॥ ਅਕੜਾ ਛੰਦ ॥

ਮੁਨ ਬਾਲ ਛਾਡਹੁ ਗਰਬ ॥ ਮਿਲਿ ਆਨ ਮੋਹੂ ਸਰਬ ॥
ਲੈ ਜਾਂਹਿ ਰਾਘਵ ਤੀਰ ॥ ਤੁਹਿ ਨੈਕ ਦੈ ਕੈ ਚੀਰ ॥ ੭੭੭ ॥

ਭਰਥ ਨੇ ਲਊ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਮੁਨਿ ਬਾਲਕ ! ਗਰਬ ਛਡ ਦਿਓ, ਸਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਆਣ ਮਿਲੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਗੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਣਾ ਕੇ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਪਾਸ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗਾ." ॥ ੭੭੭ ॥

ਸੁਨ ਤੇ ਭਰੇ ਸਿਸ ਮਾਨ ॥ ਕਰ ਕੋਪ ਤਾਨ ਕਮਾਨ ॥
ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਸਾਇਕ ਛੋਰਿ ॥ ਜਨ ਅਭ੍ਰ ਸਾਵਣ ਓਰ ॥ ੭੭੮ ॥

ਭਰਥ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਬਾਲਕ ਮਾਨ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਕਮਾਨਾਂ ਖਿੱਚ ਲਈਆਂ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੀਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ, ਮਾਨੋ ਸਾਵਣ ਦੇ ਬੱਦਲ ਵਿਚੋਂ ਗੜੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ॥ ੭੭੮ ॥

ਲਾਗੇ ਸੁ ਸਾਇਕ ਅੰਗ ॥ ਗਿਰਗੇ ਸੁਬਾਹ ਉਤੰਗ ॥
ਕਹੂੰ ਅੰਗ ਭੰਗ ਸੁਬਾਹ ॥ ਕਹੂੰ ਚਉਰ ਚੀਰ ਸਨਾਹ ॥ ੭੭੯ ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਤੀਰ ਲੱਗੇ, ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਉਲਟ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਅੰਗ ਵੱਢਿਆ ਪਿਆ ਸੀ, ਕਿਤੇ ਚੌਰ ਕਿਤੇ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਕਵਚ ਡਿਗੀ ਪਈ ਸੀ ॥ ੭੭੯ ॥

ਕਹੂੰ ਚਿੱਤ੍ਰ ਚਾਰ ਕਮਾਨ ॥ ਕਹੂੰ ਅੰਗ ਜੋਧਨ ਬਾਨ ॥
ਕਹੂੰ ਅੰਗ ਘਾਇ ਭਭੱਕ ॥ ਕਹੂੰ ਸ੍ਰੋਣ ਸਰਤ ਛਲੱਕ ॥ ੭੮੦ ॥

ਕਿਤੇ ਵਚਿਤ੍ਰ ਕਮਾਨਾਂ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ, ਕਿਤੇ ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਬਾਣਾਂ ਨਾਲ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੱਕ-ਭੱਕ ਕਰ ਕੇ ਲਹੂ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿਤੇ ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਉੱਛਲ ਕੇ ਵਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ॥ ੭੮੦ ॥

ਕਹੂੰ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਭਕੰਤ ॥ ਸੁ ਕਹੂੰ ਕਮੱਧ ਉਠੰਤ ॥
ਕਹੂੰ ਨਾਚ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ॥ ਸੋ ਬਮਤ ਡਾਕਣ ਜੁਆਲ ॥ ੭੮੧ ॥

ਕਿਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਬੋਲਦੇ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਧੜ ਉਠ ਉਠ ਕੇ ਦੌੜਦੇ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਬੈਤਾਲ ਬੀਰ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਡਾਇਣਾਂ ਅੱਗ ਉਗਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ॥ ੭੮੧ ॥

ਰਣ ਘਾਇ ਘਾਏ ਵੀਰ ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੋਣ ਭੀਗੇ ਚੀਰ ॥

ਇਕ ਬੀਰ ਭਾਜ ਚਲੰਤ॥ ਇਕ ਆਨ ਜੁੱਧ ਜੁਟੰਤ॥੭੯੨॥

ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫੱਟ ਤੇ ਫੱਟ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਕਪੜੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜ ਗਏ ਸਨ। ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਚਲੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁਟ ਗਏ ਸਨ॥੭੯੨॥

ਇਕ ਐਂਚ ਐਂਚ ਕਮਾਨ॥ ਤਕ ਵੀਰ ਮਾਰਤ ਬਾਨ॥
ਇਕ ਭਾਜ ਭਾਜ ਮਰੰਤ॥ ਨਹੀ ਸੁਰਗ ਤਉਨ ਬਸੰਤ॥੭੯੩॥

ਕਈ ਕਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਤੱਕ ਤੱਕ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਜਿਹੜੇ ਭੱਜਦੇ ਭੱਜਦੇ ਮਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ॥੭੯੩॥

ਗਜ ਰਾਜ ਬਾਜ ਅਨੇਕ॥ ਜੁੱਝੇ ਨ ਬਾਚਾ ਏਕ॥
ਤਬ ਆਨ ਲੰਕਾ ਨਾਥ॥ ਜੁੱਝਜੋ ਸਿਸਨ ਕੇ ਸਾਥ॥੭੯੪॥

ਹਾਥੀ-ਘੋੜੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਰ ਗਏ, ਇਕ ਵੀ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ, ਤਦ ਫੇਰ ਲੰਕਾ ਦੇ ਰਾਜੇ (ਵਿਭੀਖਣ) ਨੇ ਆ ਕੇ ਬਾਲਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਸੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੭੯੪॥

ਬਹੋੜਾ ਛੰਦ॥

ਲੰਕੇਸ਼ ਕੇ ਉਰ ਮੋ ਤਕ ਬਾਨ॥ ਮਾਰਜੋ ਰਾਮ ਸਿਸੱ ਤਜਿ ਕਾਨ॥
ਤਬ ਗਿਰਜੋ ਦਾਨਵ ਸੁ ਭੂਮਿ ਮੱਧ॥ ਤਿਹ ਬਿਸੁਧ ਜਾਣ ਨਹੀ ਕੀਯੋ ਬੱਧ॥੭੯੫॥

ਵਿਭੀਖਣ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਤੱਕ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤਰ (ਲਊ) ਨੇ ਕਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੈਂਤ ਵਿਭੀਖਣ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਪਰ ਬੇਸੁਧ ਜਾਣ ਕੇ ਲਊ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਤਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ॥੭੯੫॥

ਤਬ ਰੁਕਜੋ ਤਾਸ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਆਨ॥ ਕਹਾ ਜਾਤ ਬਾਲ ਨਹੀ ਪੈਸ ਜਾਨ॥
ਤਬ ਹਨਜੋ ਬਾਣ ਤਿਹ ਭਾਲ ਤੱਕ॥ ਤਿਹ ਲਗਜੋ ਭਾਲ ਮੋ ਰਹਜੋ ਚੱਕ॥੭੯੬॥

ਤਦੋਂ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਆਣ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਅੜ ਖਲੋਤਾ, ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਹੇ ਬਾਲਕ ! ਕਿਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ ? ਹੁਣ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਪਾਏਂਗਾ। ਤਦ ਲਊ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਮੱਥਾ ਵੇਖ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਮਥੇ ਵਿਚ ਲੱਗਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ॥੭੯੬॥

ਚਪ ਚਲੀ ਸੈਣ ਕਪਣੀ ਸੁ ਕ੍ਰੁੱਧ॥ ਨਲ ਨੀਲ ਹਨੂ ਅੰਗਦ ਸੁ ਜੁੱਧ॥
ਤਬ ਤੀਨ ਤੀਨ ਲੈ ਬਾਲ ਬਾਨ॥ ਤਿਹ ਹਣੇ ਭਾਲ ਮੋ ਰੋਸ ਠਾਨ॥੭੯੭॥

ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਚਿੜ ਕੇ ਤੁਰ ਪਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਲ, ਨੀਲ ਹਨੂੰਮਾਨ ਅਤੇ ਅੰਗਦ ਆਦਿਕ ਜੋਧੇ ਸਨ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬਾਲਕਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਤੀਰ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਦੇ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ॥ ੭੮੭॥

ਜੋ ਗਏ ਸੂਰ ਸੋ ਰਹੇ ਖੇਤ॥ ਜੋ ਬਚੇ ਭਾਜ ਤੇ ਹੁਇ ਅਚੇਤ॥
ਤਬ ਤਕਿ ਤਕਿ ਸਿਸ ਕੱਸਿ ਬਾਣ॥ ਦਲ ਹਤਜੋ ਰਾਘਵੀ ਤੌਜਿ ਕਾਣਿ॥ ੭੮੮॥

ਜੋ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਗਏ, ਉਹ ਰਣ ਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੇ, ਜੋ ਭਜ ਗਏ, ਜਾਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ, ਉਹ ਬਚ ਗਏ। ਤਦ ਤੱਕ ਤੱਕ ਕੇ ਬਾਲਕਾਂ ਨੇ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਛੱਡ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੀ ਸੈਨਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ॥ ੭੮੮॥

ਅਨੂਪ ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥

ਸੁ ਕੋਪਿ ਦੇਖਿ ਕੈ ਬਲੰ ਸੁ ਕ੍ਰੁੱਧ ਰਾਘਵੀ ਸਿਸੰ॥
ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਚਿੱਤ੍ਰਤੰ ਸਰੰ ਬਬਰਖ ਬਰਖਣੋ ਰਣੰ॥
ਭਭੱਜਿ ਆਸੁਰੀ ਸੁਤੰ ਉਠੰਤ ਭੈਕਰੀ ਧੁਨੰ॥
ਭ੍ਰਮੰਤ ਕੁੰਡਲੀ ਕ੍ਰਿਤੰ ਪਪੀੜ ਦਾਰਣੰ ਸਰੰ॥ ੭੮੯॥

ਬਲਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇਖ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਲੌਕਿਕ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ ਵਾਲੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਰਣ ਵਿਚ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਰਾਖਸ਼ਨੀਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਭਾਵ ਵਿਭੀਖਣ ਸੈਨਾ ਭੱਜ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਡਰਾਉਣੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਬਾਲਕ ਗੋਲ ਘੇਰੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਨਪੀੜਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੭੮੯॥

ਘੁਮੰਤ ਘਾਇਲੋ ਘਣੰ ਤਤੱਛ ਬਾਣਣੋ ਬਰੰ॥
ਭਭੱਜ ਕਾਤਰੋ ਕਿਤੰ ਗਜੰਤ ਜੋਧਣੋ ਜੁੱਧੰ॥
ਚਲੰਤ ਤੀਛਣੋ ਅਸੰ ਖਿਮੰਤ ਧਾਰ ਉੱਜਲੰ॥
ਪਪਾਤ ਅੰਗਦਾਦਿ ਕੇ ਹਨੁਵੰਤ ਸੁਗ੍ਰਿਵੰ ਬਲੰ॥ ੭੯੦॥

ਬਹੁਤੇ ਫਟੜ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਵਿੰਨ੍ਹਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਕਾਇਰ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਜੋਧੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਗੱਜਦੇ ਸਨ, ਤਿਖੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਚਿੱਟੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਅੰਗਦ--ਹਨੂੰਮਾਨ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਆਦਿਕ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ॥ ੭੯੦॥

ਗਿਰੰਤ ਆਸੁਰੰ ਰਣੰ ਭਭਰਮ ਆਸੁਰੀ ਸਿਸੰ॥

ਤਜੰਤ ਸਿਆਮਣੋ ਧਰੰ ਭਜੰਤ ਪ੍ਰਾਨ ਲੈ ਭਟੰ॥
ਉਠੰਤ ਅੰਧ ਧੁੰਧਣੋ ਕਬੰਧ ਬੰਧਤੰ ਕਟੰ॥
ਲਗੰਤ ਬਾਣਣੋ ਬਰੰ ਗਿਰੰਤ ਭੂਮ ਅਹਵਯੰ॥ ੭੯੧ ॥

ਰਣ ਵਿਚ ਦੈਂਤ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਦੈਂਤ ਪੁੱਤਰ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਸੁਆਮੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਤੱਜਕੇ ਸੂਰਮੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲੈ ਕੇ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਆਦਿਕ ਜੋੜ ਕੱਟੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ ਧੜ ਉੱਠ ਕੇ ਅੰਧਾ-ਧੁੰਧ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਬਲਵਾਨ ਨੂੰ ਤੀਰ ਲਗਦਾ ਸੀ, ਓਹੀ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੭੯੧ ॥

ਪਪਾਤ ਬ੍ਰਿਛਣੰ ਧਰੰ ਬਬੇਗ ਮਾਰ ਤੁੱਜਣੰ॥
ਭਰੰਤ ਧੂਰ ਭੂਰਣੰ ਬਮੰਤ ਸ੍ਰੋਣਤੰ ਮੁਖੰ॥
ਚਿਕਾਰ ਚਾਂਵਡੀ ਨਭੰ ਠਿਕੰਤ ਫਿੰਕਰੀ ਫਿਰੰ॥
ਭਕਾਰ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤਣੰ ਡਿਕਾਰ ਡਾਕਣੀ ਡੁਲੰ॥ ੭੯੨ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ ਮਾਣੋ ਹਵਾ ਦੇ ਵੇਗ ਨਾਲ ਬ੍ਰਿਛ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਧੂੜ ਨਾਲ ਬਹੁਤੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਕੈਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚੁੜੇਲਾਂ ਚੀਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਧਿਰਤੀ ਉੱਤੇ ਗਿੱਦੜੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਭੂਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਡਾਕਣੀਆਂ ਡਕਾਰਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੭੯੨ ॥

ਗਿਰੈ ਧਰੰ ਧੁਰੰ ਧਰੰ ਧਰਾ ਧਰੰ ਧਰੰ ਜਿਵੰ॥
ਭਭੱਜਿ ਸ੍ਰੁਉਣਤੰ ਤਣੇ ਉਠੰਤ ਭੈ ਕਰੀ ਧੁਨੰ॥
ਉਠੰਤ ਗੱਦ ਸੱਦਣੰ ਨਨੱਦ ਨਿਫਿਰੰ ਰਣੰ॥
ਬਬਰਖ ਸਾਇਕੰ ਸਿਤੰ ਘੁਮੰਤ ਜੋਧਣੋ ਬ੍ਰਣੰ॥ ੭੯੩ ॥

ਮੁਖੀਏ ਜੋਧੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਧੜਾ ਧੜ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਲਹੂ ਨਾਲ ਗੜ੍ਹੁੱਚ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਰਣ ਵਿਚ ਡਰੌਣੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਨਫੀਰੀਆਂ ਦੇ ਵੱਜਣ ਦੀ ਡਰੌਣੀ ਅਵਾਜ਼ ਇਕ ਸਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਚਿੱਟੇ ਤੀਰ ਵਰ੍ਹਸਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਫੱਟੜ ਜੋਧੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੭੯੩ ॥

ਭਜੰਤ ਭੈ ਧਰੰ ਭਟੰ ਬਿਲੋਕ ਭਰਥਣੋ ਰਣੰ॥
ਚਲਜੋ ਚਿਰਾਇਕੈ ਚਪੀ ਬਬਰਖ ਸਾਇਕੋ ਸਿਤੰ॥

ਸੁ ਕ੍ਰੁੱਧ ਸਾਇਕੰ ਸਿਸੰ ਬਬੱਧ ਭਾਲਣੋ ਭਟੰ॥
ਪਪਾਤ ਪ੍ਰਿਥਵੀਯੰ ਹਠੀ ਮਮੋਹ ਆਸ੍ਰਮੰ ਗਤੰ॥੭੯੪॥

ਸੂਰਮੇ ਭੈ ਨੂੰ ਧਾਰ ਕੇ ਭਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਰਣ ਵਿਚ ਭਰਥ ਵਲ ਵੀ ਵੇਖਦੇ ਸਨ। ਕ੍ਰੋਧੀ ਸੂਰਮੇ ਚਿੜ ਚਿੜਾ ਕੇ ਚਲਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਾਲਕ ਲਊ ਕੇ ਕੁਸ਼ੂ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਤੀਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮਥਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਹਠ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਅਤੇ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੇਟ ਪਏ ਹਠੀ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਕੇ ਬਾਲਕ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ॥੭੯੪॥

ਭਭੌਜਿ ਭੀਤਣੋ ਭਟੰ ਤਤੌਜਿ ਭਰਥਣੋ ਭੂਅੰ॥
ਗਿਰੰਤ ਲੁੱਥਤੰ ਉਠੰ ਰੁਰੋਦ ਰਾਘਵੰ ਤਟੰ॥
ਜੁਝੇ ਸੁ ਭ੍ਰਾਤ ਭਰਥਣੋ ਸੁਣੰਤ ਜਾਨਕੀ ਪਤੰ॥
ਪਪਾਤ ਭੂਮਿਣੋ ਤਲੰ ਅਪੀੜ ਪੀੜਤੰ ਦੁਖੰ॥੭੯੫॥

ਸੂਰਮੇ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਭਰਥ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਹੀ ਛੱਡ ਗਏ ਸਨ। ਹੋਰ ਕਈ ਲੋਥਾਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿਗੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ, ਭਜੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਰੋਂਦੇ ਸਨ, ਜਦ ਸੀਤਾ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਭਰਥ ਭਰਾਤਾ ਦਾ ਮਰਨਾ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਦੁਖ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪਏ॥੭੯੫॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਭਰਥ ਬਧਹਿ', ਚੋਬੀਸਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੪॥੭੯੫॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਭਰਥ ਦਾ ਕਤਲ', ਚੋਵੀਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੨੪॥੭੯੫॥ ਚਲਦਾ॥

ਪੰਝੀਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਰਾਮ ਯੁੱਧ ਵਰਣਨ

ਅਨੂਪ ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥

ਸਸੱਜ ਜੋਧਣੰ ਜੁਧੀ ਸੁ ਕ੍ਰੁੱਧ ਬੱਧਣੋ ਬਰੰ॥
ਤਤੌਜਿ ਜੱਗ ਮੰਡਲੰ ਅਦੰਡ ਦੰਡਣੋ ਨਰੰ॥

ਸੁ ਗੱਜ ਬੱਜ ਬਾਜਣੋ ਉਠੰਤ ਭੈ ਧਰੀ ਸੁਰੰ॥
ਸਨੱਧ ਬੱਧ ਖੈ ਦਲੰ ਸਬੱਧ ਜੋਧਣੋ ਬਰੰ॥੭੯੬॥

ਯੋਧਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਸਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਅਦੰਡ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ, ਰਾਮ ਖੁਦ ਚਲ ਪਏ। ਹਾਥੀਆਂ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਭੈਭੀਤ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਅਤੇ ਦਲਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਵੀ ਸਨ॥੭੯੬॥

ਚੱਚਕ ਚਾਂਵਡੀ ਨਭੰ ਫਿਕੰਤ ਫਿੰਕਰੀ ਧਰੰ॥
ਭਖੰਤ ਮਾਸ ਹਾਰਣੰ ਬਮੰਤ ਜ੍ਵਾਲ ਦੁਰਗਯੰ॥
ਪੁਅੰਤ ਪਾਰਬਤੀ ਸਿਰੰ ਨਚੰਤ ਈਸਣੋ ਰਣੰ॥
ਭਕੰਤ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤਣੋ ਬਕੰਤ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲੰ॥੭੯੭॥

ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਇੱਲਾਂ ਚੀਕਦੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਗਿਦੜੀਆਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਮਾਸ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਦੁਰਗਾ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਕੱਢ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਾਰਬਤੀ ਰੁੰਡ ਮਾਲ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਰੋਂਦੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਤਾਂਡਣ ਨਾਚ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਬੋਲਦੇ ਸਨ, ਬੈਤਾਲ ਬੀਰ ਬਕਵਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੭੯੭॥

ਤਿਲਕਾ ਛੰਦ॥

ਜੁੱਟੇ ਵੀਰੰ॥ ਛੁੱਟੇ ਤੀਰੰ॥ ਫੁੱਟੇ ਅੰਗੰ॥ ਤ੍ਰੁੱਟੇ ਤੰਗੰ॥੭੯੮॥

ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਟ ਗਏ ਸਨ, ਤੀਰ ਚੱਲਦੇ ਸਨ, ਕਈਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਫੁੱਟ ਗਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਤੰਗ ਟੁੱਟ ਗਏ ਹਨ॥੭੯੮॥

ਭੱਗੇ ਵੀਰੰ॥ ਲੱਗੇ ਤੀਰੰ॥ਪਿੱਖੇ ਰਾਮੰ॥ ਧਰਮੰ ਧਾਮੰ॥੭੯੯॥

ਤੀਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਜੇ ਸਨ, ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਧਰਮ ਦੇ ਸਥਾਨ ਰੂਪ ਰਾਮ ਜੀ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ॥੭੯੯॥

ਜੁੱਝੇ ਜੋਧੰ॥ ਮੱਚੇ ਕ੍ਰੋਧੰ॥ ਬੰਧੋ ਬਾਲੰ॥ ਬੀਰ ਉਤਾਲੰ॥੮੦੦॥

ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਮਚੇ ਹੋਏ ਜੋਧੇ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਹੇ ਸੂਰਬੀਰੋ! ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਆਵੋ॥੮੦੦॥

ਢੁੱਕੇ ਫੇਰ॥ ਲਿੱਨੇ ਘੇਰ॥ ਵੀਰੈਂ ਬਾਲ॥ ਜਿਉ ਦ੍ਵੈਕਾਲ॥੮੦੧॥

ਫੇਰੇ ਨੇੜੇ ਆਣ ਢੁੱਕੇ ਸਨ, ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ, ਦੋਵੇਂ ਬਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਲਈ ਕਾਲ ਵਾਂਗੂੰ ਸਨ॥ ੮੦੧॥

ਤੱਜੀ ਕਾਣ॥ ਮਾਰੇ ਬਾਣ॥ ਡਿੱਗੇ ਵੀਰ॥ ਭੱਗੇ ਧੀਰ॥ ੮੦੨॥

ਪਰ ਬਾਲਕਾਂ ਨੇ ਕਾਣ ਛੱਡ ਕੇ ਤੀਰਮਾਰੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ. ਅਤੇ ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਭੱਜ ਪਏ ਸਨ॥ ੮੦੨॥

ਕੱਟੇ ਅੰਗ॥ ਡਿੱਗੇ ਜੰਗ॥ ਸੁੱਧੰ ਸੂਰ॥ ਭਿੱਨੇ ਨੂਰ॥ ੮੦੩॥

ਕਈਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਕਟੇ ਗਏ ਸਨ, ਕਈ ਜੰਗ ਵਿਚ ਡਿਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਸੁਧ ਸੁਰਮਿਆਂ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿਜੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੮੦੩॥

ਲੱਖੇ ਨਾਹਿ॥ ਭੱਗੇ ਜਾਹਿ॥ ਤੱਜੇ ਰਾਮ॥ ਧਰਮੰ ਧਾਮ॥ ੮੦੪॥

ਉਹ ਸਾਰੇ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਜੋ ਧਰਮ ਦੇ ਧਾਮ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੮੦੪॥

ਅਉਰੈ ਭੇਸ॥ ਖੁੱਲੇ ਕੇਸ॥ ਸ਼ਸਤ੍ਰੰ ਛੋਰ॥ ਦੈ ਦੈ ਕੋਰ॥ ੮੦੫॥

ਹੋਰ ਭੇਸ ਬਣਾ ਕੇ, ਕੇਸ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ, ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਪਿੱਠ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੮੦੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੂਹੂੰ ਦਿਸਨ ਜੋਧਾ ਹਰੇ ਪਰਜੋ ਜੁੱਧ ਦੁਐ ਜਾਮ॥
ਜੂਝ ਸਕਲ ਸੈਨਾ ਗਈ ਰਹਿਗੇ ਏਕਲ ਰਾਮ॥ ੮੦੬॥

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ, ਦੋ ਪਹਿਰ ਚੰਗਾ ਜੰਗ ਮੱਚਿਆ। ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਮਾਰੀ ਗਈ, ਰਾਮ ਜੀ ਇਕੱਲੇ ਰਹਿ ਗਏ॥ ੮੦੬॥

ਤਿਹੂ ਭ੍ਰਾਤ ਬਿਨੁ ਭੈ ਹਨਜੋ ਅਰ ਸਭ ਦਲਹਿ ਸੰਘਾਰ॥
ਲਵ ਅਰ ਕੁਸ਼ ਜੂਝਨ ਨਿਮਿਤ ਲੀਨੋ ਰਾਮ ਹਕਾਰ॥ ੮੦੭॥

ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਰਾਮ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਲਵ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲਲਕਾਰਿਆ ਸੀ॥ ੮੦੭॥

ਸੈਨਾ ਸਕਲ ਜੁਝਾਇਕੈ ਕਤਿ ਬੈਠੇ ਛਪ ਜਾਇ॥
ਅਬ ਹਮ ਸੋ ਤੁਮਹੂੰ ਲਰੋ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਕਉਸ਼ਲ ਰਾਇ॥ ੮੦੮॥

ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਕੇ, ਕਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਲੁਕ ਬੈਠੇ ਹੋ? ਹੇ ਕੌਸ਼ਲ ਦੇਸ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ! ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਆ ਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰੋ॥ ੮੦੮॥

ਨਿਰਖ ਬਾਲ ਨਿਜ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭ ਕਹੇ ਬੈਨ ਮੁਸਕਾਇ॥
ਕਵਨ ਤਾਤ ਬਾਲਕ ਤੁਮੈ ਕਵਨ ਤਿਹਾਰੀ ਮਾਇ॥੮੦੯॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁਹਾਂਦਰੇ ਦਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਮੁਸਕ੍ਰਾ ਕੇ ਬਚਨ ਕਿਹਾ- ਹੇ ਬਾਲਕੋ! ਤੁਹਾਡਾ ਪਿਤਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਤਾ ਕੌਣ ਹੈ॥ ੮੦੯॥

ਅਕਰਾ ਛੰਦ॥

ਮਿਥਲਾ ਪੁਰ ਰਾਜਾ॥ ਜਨਕ ਸੁਭਾਜਾ॥ ਤਿਹ ਸਿਸ ਸੀਤਾ॥ ਅਤ ਸੁਭ ਗੀਤਾ॥੮੧੦॥

ਮਿਥਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਦੀ ਲੜਕੀ ਸੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਗੀਤਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਅਸੀ ਉਸ ਦੇ ਲੜਕੇ ਹਾਂ॥ ੮੧੦॥

ਸੋ ਬਨਿ ਆਏ॥ ਤਿਹ ਹਮ ਜਾਏ॥ ਹੈਂ ਦੁਇ ਭਾਈ॥ ਸੁਨਿ ਰਘੁਰਾਈ॥੮੧੧॥

ਉਹ ਸੀਤਾ ਜੀ ਵਣ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇ ਭਰਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਰਘੂ ਕੁਲ ਦੇ ਰਾਜੇ! ਸੁਣ ਲਵੋ॥ ੮੧੧॥

ਸੁਨਿ ਸੀਅ ਰਾਨੀ॥ ਰਘੁਬਰ ਜਾਨੀ॥ ਚਿਤ ਪਹਿਚਾਨੀ॥ ਮੁਖ ਨ ਬਖਾਨੀ॥੮੧੨॥

ਸੀਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਮ ਜੀ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝ ਗਏ, ਪਰ ਮੂੰਹੋ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲੇ॥ ੮੧੨॥

ਤਿਹ ਸਿਸ ਮਾਨਜੋ॥ ਅਤ ਬਲ ਜਾਨਜੋ॥ ਹਠਿ ਰਣ ਕੀਨੋ॥ ਕਹ ਨਹੀ ਦੀਨੋ॥੮੧੩॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤਿ ਬਲਵਾਨ ਮੰਨਿਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਹੱਠ ਕੀਤਾ॥ ੮੧੩॥

ਕਸਿ ਸਰ ਮਾਰੇ॥ ਸਿਸ ਨਹੀ ਹਾਰੇ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਬਾਣੰ॥ ਅਤ ਧਨੁ ਤਾਣੰ॥੮੧੪॥

ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ, ਪਰ ਬਾਲਕ ਹਾਰੇ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧਨੁੱਖ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਤੀਰ ਮਾਰਦੇ ਸਨ॥ ੮੧੪॥

ਅੰਗ ਅੰਗ ਬੇਧੇ॥ ਸਭ ਤਨ ਛੇਦੇ॥ ਸਭ ਦਲ ਸੂਝੇ॥ ਰਘੁਬਰ ਜੂਝੇ॥੮੧੫॥

ਲਊ ਕੁਸ਼ੂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਦਾ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੇਕੋ ਛੇਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ॥ ੮੧੫॥

ਜਬ ਪ੍ਰਭੁ ਮਾਰੇ ॥ ਸਭ ਦਲ ਹਾਰੇ ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭਾਗੇ ॥ ਦੁਐ ਸਿਸ ਆਗੇ ॥ ੮੧੬ ॥

ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਹਾਰ ਗਈ, ਉਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਦੋਵਾਂ ਲੜਕਿਆਂ ਅੱਗੇ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ॥ ੮੧੬ ॥

ਫਿਰ ਨ ਨਿਹਾਰੈਂ ॥ ਪ੍ਰਭ ਨ ਚਿਤਾਰੈਂ ॥ ਗ੍ਰਹ ਦਿਸ ਲੀਨਾ ॥ ਅਸ ਰਣ ਕੀਨਾ ॥ ੮੧੭ ॥

ਭੱਜਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਪਿਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਰਾਮ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਧਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਹੋਇਆ ਉਧਰ ਹੀ ਭੱਜ ਗਏ ॥ ੮੧੭ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਤਬ ਦੁਹੂੰ ਬਾਲ ਅਯੋਧਨ ਦੇਖਾ ॥ ਮਨੋ ਰੁਦ੍ਰ ਕੀੜਾ ਬਨ ਪੇਖਾ ॥
ਕਾਟ ਧੁਜਨ ਕੇ ਬ੍ਰਿੱਛ ਸਵਾਰੇ ॥ ਭੂਖਨ ਅੰਗ ਅਨੂਪ ਉਤਾਰੇ ॥ ੮੧੮ ॥

ਤਦ ਫਿਰ ਦੋਹਾਂ ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਮਾਨੋ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ 'ਕ੍ਰੀੜਾ ਬਨ' ਸਮਝ ਕੇ ਵਿਰ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਝੰਡਿਆਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਲਾਹ ਲਾਹ ਕੇ ਰੁਖਾਂ ਉਤੇ ਟੰਗਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਗਹਿਣੇ ਉਤਾਰਣ ਲੱਗੇ ॥ ੮੧੮ ॥

ਮੂਰਛ ਭਏ ਸਭ ਲਏ ਉਠਾਈ ॥ ਬਾਜ ਸਹਿਤ ਤਹ ਗੇ ਜਹ ਮਾਈ ॥
ਦੇਖ ਸੀਆ ਪਤ ਮੁਖ ਰੋ ਦੀਨਾ ॥ ਕਹਜੋ ਪੂਤ ਬਿਧਵਾ ਮੁਹਿ ਕੀਨਾ ॥ ੮੧੯ ॥

ਜਿੰਨੇ ਯੋਧੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਚੁਕ ਲਏ, ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਸਮੇਤ ਉਥੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸੀਤਾ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਜਦ ਸੀਤਾ ਨੇ ਮੂਰਛਿਤ ਪਤੀ ਦਾ ਮੁਖ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਰੋਣ ਲਗ ਪਈ, ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ, "ਪੁਤਰ! ਤੁਸਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵਿਧਵਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ" ॥ ੮੧੯ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਲਵ ਬਾਜ ਬਾਂਧਵੇ', ਰਾਮ ਬਧਹਿ, ਪਚੀਸਮੋ ਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤਮ ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ ॥ ੨੫ ॥ ੮੧੯ ॥ ਅਫਜੂੰ ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਲਊ ਨੇ ਘੋੜਾ ਬੰਨਣਾ', ਰਾਮ ਦਾ ਕਤਲ, ਪੰਝੀਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ ॥ ੨੫ ॥ ੮੧੯ ॥ ਚਲਦਾ ॥

ਛੱਬੀਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਸੀਤਾ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਤ ਕੀਤੇ

ਚੌਪਈ ॥ ਅਬ ਮੋ ਕਉ ਕਾਸ਼ਟ ਦੇ ਆਨਾ ॥ ਜਰਉ ਲਾਗਿ ਪਤਿ ਹੋਊਂ ਮਸਾਨਾ ॥

ਸੁਨਿ ਮੁਨਿ ਰਾਜ ਬਹੁਤ ਬਿਧ ਰੋਏ॥ ਇਨ ਬਾਲਨ ਹਮਰੇ ਸੁਖ ਖੋਏ॥ ੮੨੦॥

ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਲਕੜਾਂ ਲਿਆ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਵੀ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੁਨੀਰਾਜ (ਬਾਲਮੀਕ) ਜੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਰੋਏ, ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸੁਖ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ॥ ੮੨੦॥

ਜਬ ਸੀਤਾ ਤਨ ਚਹਾ ਕਿ ਕਾਢੂੰ॥ ਜੋਗ ਅਗਨਿ ਉਪਰਾਜ ਸੁ ਛਾਡੂੰ॥
ਤਬ ਇਮ ਭਈ ਗਗਨ ਤੇ ਬਾਨੀ॥ ਕਹਾ ਭਈ ਸੀਤਾ ਤੈ ਇਯਾਨੀ॥ ੮੨੧॥

ਜਦ ਸੀਤਾ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ 'ਜੋਗ ਅਗਨਿ' ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਵਾਂ, ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਵਾਂ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ-ਸੀਤਾ! ਕੀ ਤੂੰ ਇਆਣੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈਂ॥ ੮੨੧॥

ਅਰੂਪਾ ਛੰਦ॥ ਸੁਨੀ ਬਾਨੀ॥ ਸੀਆ ਰਾਨੀ॥ ਲਯੋ ਆਨੀ॥ ਕਰੈ ਪਾਨੀ॥ ੮੨੨॥

ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਜਦ ਸੁਣੀ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸੀਤਾ ਰਾਣੀ ਨੇ ਪਾਣੀ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ॥ ੮੨੨॥

ਸੀਤਾ ਬਾਚ ਮਨ ਮੈ॥ ਦੋਹਰਾ॥

ਜਉ ਮਨ ਬਚ ਕਰ ਮਨ ਸਹਿਤ ਰਾਮ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਅਉਰ॥
ਤਉ ਏ ਰਾਮ ਸਹਿਤ ਜੀਐ ਕਹਜੋ ਸੀਆ ਤਿਹ ਠਉਰ॥ ੮੨੩॥

ਸੀਤਾ ਨੇ ਪਾਣੀ ਹਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ! "ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਮਨ, ਬਾਣੀ, ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤੀ ਰੂਪ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਰਾਮ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਜੀਅ ਪੈਣ" ਇਹ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਛੱਟਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥ ੮੨੩॥

ਅਰੂਪਾ ਛੰਦ॥

ਸਭੈ ਜਾਗੇ॥ ਭ੍ਰਮੰ ਭਾਗੇ॥ ਹਠੰ ਤਜਾਗੇ॥ ਪਗੰ ਲਾਗੇ॥ ੮੨੪॥

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਤ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਠ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੀਤਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਜਾ ਲੱਗੇ॥ ੮੨੪॥

ਸੀਆ ਆਨੀ॥ ਜਗੰ ਰਾਨੀ॥ ਧਰਮ ਧਾਨੀ॥ ਸਤੀ ਮਾਨੀ॥ ੮੨੫॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਜਗਤ ਦੀ ਰਾਣੀ, ਧਰਮ ਦਾ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਸਤੀ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ॥ ੮੨੫॥

ਮਨੈਂ ਭਾਈ॥ ਉਰੰ ਲਾਈ॥ ਸਤੀ ਜਾਨੀ॥ ਮਨੈ ਮਾਨੀ॥ ੮੨੬॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ, ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤੀ ਜਾਣ ਕੇ, ਮਨ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ॥ ੮੨੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਹੁਬਿਧਿ ਸੀਅਹਿ ਸਮੋਧ ਕਰ ਚਲੇ ਅਯੁਧਿਆ ਦੇਸ॥
ਲਵ ਕੁਸ਼ ਦੋਊ ਪੁਤ੍ਰਨਿ ਸਹਿਤ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਬੀਰ ਨਰੇਸ਼॥ ੮੨੭॥

ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਤੇ ਧੀਰਜ ਦੇ ਕੇ, ਲਵ ਤੇ ਕੁਸ਼ ਦੋਹਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਸਮੇਤ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ, ਅਯੁਧਿਆ ਦੇਸ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ॥ ੮੨੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਹੁਤੁ ਭਾਂਤਿ ਕਰ ਸਿਸਨ ਸਮੋਧਾ॥ ਸੀਯ ਰਘੁਬੀਰ ਚਲੇ ਪੁਰ ਅਉਧਾ॥
ਅਨਿਕ ਬੇਖ ਸੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੁਹਾਏ॥ ਜਾਨਕ ਤੀਨ ਰਾਮ ਬਨ ਆਏ॥ ੮੨੮॥

ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਅਯੁਧਿਆ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਸਤਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਇਕ ਰਾਮ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਰਾਮ ਬਣ ਕੇ ਆਏ ਸਨ॥ ੮੨੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਵਤਾਰੇ 'ਤ੍ਰਿਹੂ ਭ੍ਰਿਰਾਤਨ ਸੈਨਾ ਸਹਿਤ ਜੀਬੋ', ਛੱਬੀਸਵੋਂ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੨੬॥ ੮੨੮॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਸੀਤਾ ਨੇ ਸੈਨਾ ਸਹਿਤ ਸਾਰੇ ਜੀਵਤ ਕੀਤੇ', ਛੱਬੀਵਾਂ ਅਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥ ੨੬॥ ੮੨੮॥ ਚਲਦਾ॥

ਸਤਾਈਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਸੀਤਾ ਦਾ ਦੋਵਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਸਹਿਤ ਅਵਧ ਪ੍ਰਵੇਸ਼

ਚੌਪਈ॥ ਤਿਹੂੰ ਮਾਤ ਕੰਠਨ ਸੋ ਲਾਏ॥ ਦੋਊ ਪੁਤ੍ਰ ਪਾਇਨ ਲਪਟਾਏ॥
ਬਹੁਰ ਆਨ ਸੀਤਾ ਪਗ ਪਰੀ॥ ਮਿਟ ਗਈ ਤਹੀਂ ਦੁਖਨ ਕੀ ਘਰੀ॥ ੮੨੯॥

ਤਿੰਨਾਂ ਮਾਵਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ, ਜਦ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਪੋਤਰੇ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਗਏ। ਫਿਰ ਸੀਤਾ ਆਣ ਕੇ (ਸੱਸਾਂ ਦੇ) ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਘੜੀ ਮਿਟ ਗਈ ਸੀ॥ ੮੨੯॥

ਬਾਜ ਮੇਧ ਪੂਰਨ ਕੀਅ ਜੱਗਾ॥ ਕਉਸ਼ਲੇਸ਼ ਰਘੁਬੀਰ ਅਭੱਗਾ॥

ਗ੍ਰਿਹ ਸਪੂਤ ਦੋ ਪੂਤ ਸੁਹਾਏ॥ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ਼ ਜੀਤ ਗ੍ਰਹ ਆਏ॥ ੮੩੦॥

ਫਿਰ ਅਸ਼੍ਵਮੇਧ ਜਗ ਪੂਰਨ ਕੀਤਾ। ਕੌਸਲ ਦੇਸ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਜਿਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ-ਪੁੱਤਰ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਦੇਸਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਘਰ ਆਏ ਸਨ॥ ੮੩੦॥

ਜੇਤਿਕ ਕਹੇ ਸੁ ਜੱਗ ਬਿਧਾਨਾ॥ ਬਿਧ ਪੂਰਬ ਕੀਨੇ ਤੇ ਨਾਨਾ॥
ਏਕ ਘਾਟ ਸਤ ਕੀਨੇ ਜੱਗਾ॥ ਚਟ ਪਟ ਚਕ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰ ਉਠ ਭੱਗਾ॥ ੮੩੧॥

ਇਕ ਜੱਗ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਕਰਮਕਾਂਡ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਧੀਪੂਰਬਕ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਸਥਾਨ ਤੇ ਹੀ ਲਗਾਤਾਰ ਸੱਤ ਜੱਗ ਕੀਤੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਦਰ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜ ਉਠਿਆ॥ ੮੩੧॥

ਰਾਜਸੁਇ ਕੀਨੇ ਦਸ ਬਾਰਾ॥ ਬਾਜ ਮੇਧਿ ਇੱਕੀਸ ਪ੍ਰਕਾਰਾ॥
ਗਵਾਲੰਭ ਅਜਮੇਧ ਅਨੇਕਾ॥ ਭੂਪ ਮੇਧ ਕਰ ਸਕੇ ਅਨੇਕਾ॥ ੮੩੨॥

ਦਸ-ਬਾਰਾਂ ਰਾਜਸੂਯ ਜੱਗ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਇੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸ਼੍ਵਮੇਧ ਯੱਗ ਕੀਤੇ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਗੋਮੇਧ ਤੇ ਅਜਮੇਧ ਯਗ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਭੂਪ ਮੇਧ ਯੱਗ ਕੀਤੇ॥ ੮੩੨॥

ਨਾਗਮੇਧ ਖਟ ਜੱਗ ਕਰਾਏ॥ ਜਉਨ ਕਰੇ ਜਨਮੇ ਜਜ ਪਾਏ॥
ਅਉਰੈ ਗਨਤ ਕਹਾਂ ਲਗ ਜਾਊਂ॥ ਗ੍ਰੰਥ ਬਢਨ ਤੇ ਹੀਐ ਡਰਾਊਂ॥ ੮੩੩॥

ਛੇ ਹਾਥੀ ਮੇਧ ਜੱਗ ਕਰਾਏ, ਜਿੰਨਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਿਜੈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਗਿਣਤੀ ਕਰਾਂ, ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਵੱਧ ਜਾਣ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ॥ ੮੩੩॥

ਦਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਦਸ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨਾ॥ ਰਾਜ ਕਰਾ ਪੁਰ ਅਉਧ ਨਿਧਾਨਾ॥
ਤਬ ਲਉ ਕਾਲ ਦਸ਼ਾ ਨੀਅਰਾਈ॥ ਰਘੁਬਰ ਸਿਰਿ ਮ੍ਰਿਤ ਡੰਕ ਬਜਾਈ॥ ੮੩੪॥

ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਤੇ ਦਸ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ, ਅਯੁਧਿਆ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਤਦ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੇੜੇ ਆ ਗਈ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਮੌਤ ਨੇ ਧੌਂਸਾ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੮੩੪॥

ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਤਿਹ ਬਿਬਿਧਿ ਪ੍ਰਕਾਰਾ॥ ਜਿਨ ਜਗ ਜੀਤ ਕਰਯੋ ਬਸ ਸਾਰਾ॥
ਸਭਹਨ ਸੀਸ ਡੰਕ ਤਿਹ ਬਾਜਾ॥ ਜੀਤ ਨ ਸਕਾ ਰੰਕ ਅਰੁ ਰਾਜਾ॥ ੮੩੫॥

ਉਸ ਕਾਲ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿਤ ਕੇ ਆਪਣੇ

ਵੱਸ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਗਾਰਾ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਕੰਗਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਜਿਤ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ॥ ੮੩੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੇ ਤਿਨ ਕੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪਰੇ ਕਰ ਦੈ ਲਏ ਬਚਾਇ॥
ਯੌ ਨਹੀ ਕੋਊ ਬਾਚਿਆ ਕਿਸ਼ਨ ਬਿਸ਼ਨ ਰਘੁਰਾਇ॥ ੮੩੬॥

ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਕਾਲ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਿਸ਼ਨ, ਬਿਸ਼ਨ ਤੇ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਆਦਿਕ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੮੩੬॥

ਚੌਪਈ ਛੰਦ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰੋ ਰਾਜ ਕੋ ਸਾਜਾ॥ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਜੀਤੇ ਰਾਜਾ॥
ਸ਼ਾਮ ਦਾਮ ਅਰੁ ਦੰਡ ਸਭੇਦਾ॥ ਜਿਹ ਬਿਧ ਹੁਤੀ ਸ਼ਾਸ਼ਨਾ ਬੇਦਾ॥ ੮੩੭॥

ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕਾਜ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਜਿੱਤ ਲਏ। ਸਾਮ ਦਾਮ ਦੰਡ ਅਤੇ ਭੇਦ ਨੀਤੀ ਦੇ ਚਾਰੇ ਅੰਗ ਵਰਤੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਵਿਧੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ ਸਨ॥ ੮੩੭॥

ਬਰਨ ਬਰਨ ਅਪਨੀ ਕ੍ਰਿਤ ਲਾਏ॥ ਚਾਰ ਚਾਰ ਹੀ ਬਰਨ ਚਲਾਏ॥
ਛਤ੍ਰੀ ਕਰੈਂ ਬਿੱਪ੍ਰ ਕੀ ਸੇਵਾ॥ ਬੈਸ ਲਖੈ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕਹ ਦੇਵਾ॥ ੮੩੮॥

ਆਪ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਚੌਹਾਂ ਵਰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਖਤਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਵੈਸ਼ ਛੱਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੇਵਤਾ ਜਾਣਦੇ ਸਨ॥ ੮੩੮॥

ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਸਭਨ ਕੀ ਸੇਵ ਕਮਾਵੈ॥ ਜਹ ਕੋਈ ਕਹੈ ਤਹੀ ਵਹ ਧਾਵੈ॥
ਜੈਸਕ ਹੁਤੀ ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਨਾ॥ ਨਿਕਸਾ ਤੈਸ ਰਾਮ ਕੀ ਰਸਨਾ॥ ੮੩੯॥

ਸ਼ੂਦਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਉਥੇ ਹੀ ਉਹ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਦ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਓਹੀ ਬਚਨ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ॥ ੮੩੯॥

ਰਾਵਣਾਦਿ ਰਣ ਹਾਂਕ ਸੰਘਾਰੇ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਸੇਵਕ ਗਣ ਤਾਰੇ॥
ਲੰਕਾ ਦਈ ਟੰਕ ਜਨੁ ਦੀਨੋ॥ ਇਹ ਬਿਧ ਰਾਜ ਜਗਤ ਮੈ ਕੀਨੋ॥ ੮੪੦॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਰਾਵਣ ਵਰਗੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਰਣ ਵਿਚ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆ ਸੀ। ਲੰਕਾ ਵਿਭੀਖਣ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਤੀ ਮਾਨੋ ਟਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਜਗਤ ਵਿਚ ਰਾਮ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ॥ ੮੪੦॥

ਦੋਹਰਾ ਛੰਦ॥ ਬਹੁ ਬਰਖਨ ਲਉ ਰਾਮ ਜੀ ਰਾਜ ਕਰਾ ਅਰ ਟਾਲ॥
ਬ੍ਰਹਮਰੰਧ੍ਰ ਕਹ ਫੋਰਕੈ ਭਯੋ ਕਉਸ਼ਲਿਆ ਕਾਲ॥੮੪੧॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਮਗਰੋਂ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਮਾਤਾ ਕੋਸ਼ਲਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਾਨ ਪੰਖੇਰੂ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ॥੮੪੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੈਸ ਮ੍ਰਿਤਕ ਕੇ ਹੁਤੇ ਪ੍ਰਕਾਰਾ॥ ਤੈਸੇਈ ਕਰੇ ਬੇਦ ਅਨੁਸਾਰਾ॥
ਰਾਮ ਸਪੂਤ ਜਾਹਿੰ ਘਰ ਮਾਹੀ॥ ਤਾਕਹੁ ਤੋਟ ਕੋਊ ਕਹ ਨਾਹੀ॥੮੪੨॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਵੇਦ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੇ। ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਾਮ ਜੀ ਵਰਗੇ ਸਪੁਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੮੪੨॥

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਗਤਿ ਕੀਨੀ ਪ੍ਰਭ ਮਾਤਾ॥ ਤਬ ਲਉ ਭਈ ਕੈਕਈ ਸ਼ਾਂਤਾ॥
ਤਾ ਕੇ ਮਰਤ ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ ਮਰੀ॥ ਦੇਖਹੁ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਆ ਕਸ ਕਰੀ॥੮੪੩॥

ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਕੋਸ਼ਲਿਆ ਦੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗਤੀ ਕਰਕੇ ਹੱਟੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਮਾਤਾ ਕੈਕਈ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਕਾਲ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਚਕਰ ਚਲਾਇਆ ਕਿ ਸੁਮਿਤਰਾਂ ਵੀ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਈ॥੮੪੩॥

ਏਕ ਦਿਵਸ ਜਾਨਕਿ ਤ੍ਰਿਯ ਸਿਖਾ॥ ਭੀਤ ਭਏ ਰਾਵਣ ਕਹ ਲਿਖਾ॥
ਜਬ ਰਘੁਬਰ ਤਿਹ ਆਨ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਕਛੁਕ ਕੋਪ ਇਮ ਬਚਨ ਉਚਾਰਾ॥੮੪੪॥

ਇਕ ਦਿਨ ਸੀਤਾ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਖੇ ਸਿਖਾਏ, ਕੰਧ ਉਤੇ ਰਾਵਣ ਦੀ ਡਰਾਉਣੀ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਣ ਕੇ ਵੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਕੁਝ ਕੁ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹੇ॥੮੪੪॥

ਰਾਮ ਬਾਚ ਮਨ ਮੈ॥ ਯਾਕੋ ਕਛੁ ਰਾਵਨ ਸੌਂ ਹੇਤਾ॥ ਤਾ ਤੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰਕੈ ਦੇਖਾ॥
ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਸੀਤਾ ਭਈ ਰੋਖਾ॥ ਪ੍ਰਭ ਮੁਹਿ ਅਜਹੂੰ ਲਗਾਵਤ ਦੋਖਾ॥੮੪੫॥

ਮਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਰਾਵਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਚਿਤ੍ਰਕੈ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਵੇਖੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਚਨ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸੀਤਾ ਗੁਸੇ ਹੋ ਗਈ, ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਅਜੇ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਕਲੰਕ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹੋ॥੮੪੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਉ ਮੇਰੇ ਬਚ ਕਰਮ ਕਰਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਸਤ ਰਘੁਰਾਇ॥
ਪ੍ਰਿਥੀ ਪੈਂਡ ਮੁਹਿ ਦੀਜੀਐ ਲੀਜੈ ਮੋਹਿ ਮਿਲਾਇ॥੮੪੬॥

ਸੀਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੇ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਕਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਹੀ ਵੱਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹੇ ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਰਸਤਾ ਦੇਹੁ. ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮੇਟ ਲੈ॥੮੪੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਧਰਨੀ ਫਟ ਗਈ॥ ਲੋਪ ਸੀਆ ਤਿਹ ਭੀਤਰ ਭਈ॥
ਚੱਕ੍ਰਤ ਰਹੇ ਨਿਰਖ ਰਘੁਰਾਈ॥ ਰਾਜ ਕਰਨ ਕੀ ਆਸ ਚੁਕਾਈ॥੮੪੭॥

ਸੀਤਾ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਦਿਆਂ ਧਰਤੀ ਫੱਟ ਗਈ. ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਕੌਤਕ ਵੇਖ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ. ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੀ ਆਸ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ॥੮੪੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਜਗ ਧੂਅਰੋ ਧਉਲਹਰਿ ਕਿਹ ਕੇ ਆਯੋ ਕਾਮ॥
ਰਘੁਬਰ ਬਿਨੁ ਸੀਅ ਨਾ ਜੀਐ ਸੀਅ ਬਿਨ ਜੀਐ ਨ ਰਾਮ॥੮੪੮॥

ਇਹ ਜਗਤ ਧੂੰਏਂ ਦੇ ਮਹੱਲ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਦੱਸੋ ਕਿਸ ਦੇ ਕੰਮ ਆਇਆ ਹੈ? ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੀਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੀਅ ਸਕਦੀ. ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਜੀਉਣਾਂ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਗਿਆ॥੮੪੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਦੁਆਰੇ ਕਹਜੋ ਬੈਠ ਲਛਮਨਾ॥ ਪੈਠ ਨ ਕੋਊ ਪਾਵੈ ਜਨਾ॥
ਅੰਤਹਿ ਪੁਰਹਿ ਆਪ ਪਗੁ ਧਾਰਾ॥ ਦੇਹਿ ਛੋਰਿ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਸਿਧਾਰਾ॥੮੪੯॥

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਮ ਨੇ ਲਛਮਣ ਨੂੰ ਦਰਵਾਜੇ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਲਈ ਬਿਠਾ ਕੇ ਇਹ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇਵੇ। ਰਾਜਭਵਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਦੇਹ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ॥੮੪੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇੰਦ੍ਰ ਮਤੀ ਹਿਤ ਅਜ ਨ੍ਰਿਪਤ ਜਿਮ ਗ੍ਰਿਹ ਤਜ ਲੀਅ ਜੋਗ॥
ਤਿਮ ਰਘੁਬਰ ਤਨ ਕੋ ਤਜਾ ਸ੍ਰੀ ਜਾਨਕੀ ਬਿਯੋਗ॥੮੫੦॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਅੱਜ ਨੇ ਇੰਦਰਮਤੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ. ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੋਗ ਨੂੰ ਧਾਰ ਲਿਆ ਸੀ. ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸੀਤਾ ਜੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥੮੫੦॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰੇ 'ਰਾਮ ਜੀ ਸੀਤਾ ਕੇ ਹੇਤ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਗਏ' ਸਤਾਈਸਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੭॥੮੫੦॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, 'ਸੀਤਾ ਦਾ ਦੋਹਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਸਹਿਤ ਅਵੱਧ ਪ੍ਰਵੇਸ਼, ਰਾਮ ਜੀ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋਏ, ਸਤਾਈਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੨੭॥੮੫੦॥

ਭਾਵਰਥ-ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦਾ ਦਾਦਾ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਜੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਰਾਜਾ 'ਅਜ' ਸੂਰਜ ਵੰਸ਼ੀ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਇੰਦ੍ਰ ਮਤੀ' ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਜ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਫੁਰਨਾਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਰਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਦੁਪੱਟੇ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਬੇੜ ਕੇ ਨੌਕਰ ਦੇ ਹੱਥ ਰਾਣੀ ਕੋਲ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਨੌਕਰ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਠੰਡੀ ਆਹ ਭਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਦਿੱਤੇ।

ਜਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਰਾਜੇ ਅਜ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪਛਤਾਇਆ, ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ ਰਾਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੋਗ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੰਗਣ ਜਾਂਦਾ, ਓਦੋਂ ਹੀ ਰਾਣੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦਾ, ਆਪਣੀ ਭੁਲ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਤੇ ਰੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਾਮਕਲੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

"ਅਜੈ ਸੁ ਰੋਵੈ ਭੀਖਿਆ ਖਾਇ॥ ਐਸੀ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ॥"

ਜਿਵੇਂ ਅਜ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਸੀਤਾ ਜੀ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਅਠਾਈਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਤਿੰਨੇ ਭਰਾ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਹਿਤ ਮਰ ਗਏ

ਚੌਪਈ॥ ਰਉਰ ਪਰੀ ਸਗਰੇ ਪੁਰ ਮਾਹੀ॥ ਕਾਹੂੰ ਰਹੀ ਕਛੂ ਸੁਧ ਨਾਹੀ॥
ਨਰ ਨਾਰੀ ਡੋਲਤ ਦੁਖਿਆਰੇ॥ ਜਾਨੁਕ ਗਿਰੇ ਜੂਝਿ ਜੁਝਿਆਰੇ॥ ੮੫੧॥

ਸਾਰੀ ਆਯੁਧਿਆ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਸੋਗ ਪੈ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਨਾ ਰਹੀ। ਸਾਰੇ ਨਰ ਨਾਰੀ ਸੋਗੀ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੋਲਦੇ ਅਤੇ ਡਿੱਗਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਯੋਧੇ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ॥੮੫੧॥

ਸਗਰ ਨਗਰ ਮਹਿ ਪਰ ਗਈ ਰਉਰਾ॥ ਬਜਾਕੁਲ ਗਿਰੇ ਹਸਤ ਅਰੁ ਘੋਰਾ॥
ਨਰ ਨਾਰੀ ਮੰਹਿ ਰਹਤ ਉਦਾਸਾ॥ ਕਹਾ ਰਾਮ ਕਰ ਗਏ ਤਮਾਸ਼ਾ॥ ੮੫੨॥

ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਹਾਥੀ ਤੇ ਘੋੜੇ ਵੀ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ

ਪੁਰਸ਼ ਮਨ ਵਿਚ ਉਦਾਸ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਕੀ ਖੇਲ ਵਰਤਾ ਗਏ ਸਨ॥ ੮੫੨॥

ਭਰਥਊ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਜੀ॥ ਜੋਗ ਅਗਨ ਤਨ ਤੇ ਉਪਰਾਜੀ॥
ਬ੍ਰਹਮਰੰਧ੍ਰ ਝਟ ਦੈਕਰ ਫੋਰਾ॥ ਪ੍ਰਭ ਸੌ ਚਲਤ ਅੰਗ ਨਹੀ ਮੋਰਾ॥ ੮੫੩॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਜਦ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋਣਾ ਸੁਣਿਆ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਭਰਥ ਨੇ ਵੀ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਜੋਗ-ਅਗਨਿ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਈ। (ਜਿਸ ਕਰਕੇ) ਝੱਟ ਕਰ ਕੇ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਪਾਟ ਗਿਆ। ਭਰਥ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਿਆ ਭਾਵ ਭਰਥ ਨੇ ਉਹ ਜੁਗਤੀ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪੰਖੇਰੂ ਤਾਲੂ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ॥ ੮੫੩॥

ਸਕਲ ਜੋਗ ਕੇ ਕੀਏ ਬਿਧਾਨਾ॥ ਲਛਮਨ ਤਜੇ ਤੈਸ ਹੀ ਪ੍ਰਾਨਾ॥
ਬ੍ਰਹਮਰੰਧ੍ਰ ਲਛਮਨ ਫੁਨ ਫੂਟਾ॥ ਪ੍ਰਭ ਚਰਨਨ ਤਰ ਪ੍ਰਾਨ ਨਿਖੂਟਾ॥ ੮੫੪॥

ਸਾਰੇ ਜੋਗ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਲਛਮਣ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੇ, ਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਛਮਣ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ। ਫਿਰ ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਨੇ ਵੀ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਪਾੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ॥੮੫੪॥

ਲਵ ਕੁਸ਼ ਦੋਊ ਤਹਾਂ ਚਲ ਗਏ॥ ਰਘੁਬਰ ਸੀਅਹਿ ਜਰਾਵਤ ਭਏ॥
ਅਰ ਪਿਤ ਭ੍ਰਾਤ ਤਿਹੂੰ ਕਹ ਦਹਾ॥ ਰਾਜ ਛਤ੍ਰ ਲਵ ਕੇ ਸਿਰ ਰਹਾ॥ ੮੫੫॥

ਲਵ ਤੇ ਕੁਸ਼ੂ ਦੋਵੇਂ ਉਥੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਤੇ ਸੀਤਾ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਪਿਤਾ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਦਾਹ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਲਊ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਛਤ੍ਰ ਝੁਲਣ ਲੱਗਾ॥ ੮੫੫॥

ਤਿਹੂੰਅਨ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਿਹ ਆਈ॥ ਸੰਗਿ ਸਤੀ ਹ੍ਵੈ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਈ॥
ਲਵ ਸਿਰ ਧਰਾ ਰਾਜ ਕਾ ਸਾਜਾ॥ ਤਿਹੂੰਅਨ ਤਿਹੂੰ ਕੂੰਟ ਕੀਅ ਰਾਜਾ॥ ੮੫੬॥

ਤਿੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਥੇ ਆ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਪਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਤੀ ਹੋ ਕੇ ਸੁਰਗ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਲਊ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਕੋਸ਼ਲ ਦੇਸ ਦਾ ਰਾਜ ਸਾਜ ਸੋਭਨ ਲੱਗਾ, ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਕੂੰਟਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ॥ ੮੫੬॥

ਉੱਤਰ ਦੇਸ਼ ਆਪੁ ਕੁਸ਼ ਲੀਆ॥ ਭਰਥ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਹ ਪੂਰਬ ਦੀਆ॥
ਦੱਛਨ ਦੀਅ ਲੱਛਨ ਕੇ ਬਾਲਾ॥ ਪੱਛਮ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਘਨ ਸੁਤ ਬੈਠਾਲਾ॥ ੮੫੭॥

ਉੱਤਰ ਦੇਸ ਦਾ ਰਾਜ ਆਪ ਕੁਸ਼ੂ ਨੇ ਲਿਆ, ਪੂਰਬ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜ ਭਰਥ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ

ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਦੱਖਣ ਦੇਸ ਦਾ ਰਾਜ ਲਛਮਣ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦੇਸ ਦਾ ਰਾਜ ਤਖਤ ਉੱਤੇ ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੮੫੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਾਮ ਕਥਾ ਜੁਗ ਜੁਗ ਅਟਲ ਸਭ ਕੋਈ ਭਾਖਤ ਨੇਤ॥
ਸੁਰਗ ਬਾਸ ਰਘੁਬਰ ਕਰਾ ਸਗਰੀ ਪੁਰੀ ਸਮੇਤ॥ ੮੫੮॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਜੁੱਗਾਂ ਜੁੱਗਾਂ ਵਿਚ ਅਟੱਲ ਹੈ, ਹਰ ਕੋਈ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਵਾਸੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸੁਰਗਵਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਮਰਨੇ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਭਰਥ, ਲਛਮਣ ਤੇ ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਦਾ ਮਰਨਾ ਸੁਣ ਕੇ ਸਰਜੂ ਵਿਚ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕੇਵਲ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਜਾਂ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਭਰਾ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗੇ॥ ੮੫੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, ਰਾਮ ਭ੍ਰਾਤ ਤ੍ਰੀਅਨ ਸਹਿਤ ਸੁਰਗ ਗਏ, ਸਗਰੀ ਪੁਰੀ ਸਹਿਤ ਸੁਰਗ ਗਏ, ਅਠਾਈਸਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੨੮॥ ੮੫੮॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ, ਰਾਮ ਦੇ ਭਰਾ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਹਿਤ ਸਵਰਗ ਗਏ, ਸਾਰੀ ਨਗਰੀ ਸਵਰਗ ਗਈ, ਅਠਾਈਵਾਂ ਅਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੨੮॥ ੮੫੮॥ ਚਲਦਾ॥

ਉਣੱਤੀਵਾਂ ਅਧਿਆਏ

ਕਵੀ ਵਲੋਂ ਸੰਦੇਸ਼

ਚੌਪਈ॥ ਜੋ ਇਹ ਕਥਾ ਸੁਨੈ ਅਰੁ ਗਾਵੈ॥ ਦੂਖ ਪਾਪ ਤਿਹ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ॥
ਬਿਸ਼ਨ ਭਗਤਿ ਕੀ ਏ ਫਲ ਹੋਈ॥ ਆਧਿ ਬਯਾਧਿ ਛ੍ਵੈ ਸਕੈ ਨ ਕੋਈ॥ ੮੫੯॥

ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਰਾਮ ਕਥਾ ਨੂੰ ਸੁਣੇ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹੇਗਾ, ਦੁੱਖ ਤੇ ਪਾਪ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੋਈ ਆਧਿ ਜਾਂ ਬਿਆਧਿ ਉਸ ਨੂੰ ਛੋਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗੀ॥ ੮੫੯॥

ਸੰਮਤ ਸੱਤਹ ਸਹਸ ਪਚਾਵਨ॥ ਹਾੜ ਵਦੀ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸੁਖ ਦਾਵਨ॥

ੜ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁਧਾਰਾ॥ ਭੂਲ ਪਰੀ ਲਹੁ ਲੇਹੁ ਸੁਧਾਰਾ॥੮੬੦॥

ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾਂ ਸੌ ਪਚਾਨਵੇਂ, ਹਾੜ ਵਦੀ ਪਹਿਲੀ ਨੂੰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸਪੂੰਰਨ ਹੋਇਆ। ਜੇ ਕੋਈ ਭੁਲ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੁਧਾਰ ਲੈਣਾ॥੮੬੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨੇਤ੍ਰ ਤੁੰਗ ਕੇ ਚਰਨ ਤਰ ਸਤਦ੍ਰਵ ਤੀਰ ਤਰੰਗ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤ ਪੂਰਨ ਕੀਯੋ ਰਘੁਬਰ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ॥੮੬੧॥

ਨੈਣਾਂ ਦੇਵੀ ਪਹਾੜ ਦੇ ਪੈਰਾ ਹੇਠਾਂ, ਸਤਲੁਜ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਮਦ ਭਾਗਵਤ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਅਜ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੮੬੧॥

ਸਾਧ ਅਸਾਧ ਜਾਨੋ ਨਹੀ ਬਾਦ ਸੁਬਾਦ ਬਿਬਾਦ॥
ਗ੍ਰੰਥ ਸਕਲ ਪੂਰਣ ਕੀਯੋ ਭਗਵਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥੮੬੨॥

ਮੈਂ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਧ ਕੌਣ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸਾਧ ਕੌਣ ਸੀ, ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੮੬੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਪਾਂਇ ਗਹੇ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮਰੇ ਤਬ ਤੇ ਕੋਊਂ ਆਂਖ ਤਰੇ ਨਹੀ ਆਨਜੋ॥
ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਅਨੇਕ ਕਹੈਂ ਮਤ ਏਕ ਨ ਮਾਨਜੋ॥
ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਭੈ ਬਹੁ ਭੇਦ ਕਹੈ ਹਮ ਏਕ ਨ ਜਾਨਜੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਰੀ ਕਰਿ ਮੈ ਨ ਕਹਜੋ ਸਭ ਤੋਹਿ ਬਖਾਨਜੋ॥੮੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਪਾਨ=ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਤਲਵਾਰ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਜਦ ਤੋਂ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਫੜੇ ਹਨ, ਤਦ ਤੋਂ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅੱਖ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ, ਭਾਵ ਕੇਵਲ ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾਂ। ਰਾਮ, ਰਹੀਮ ਤੇ ਪੁਰਾਨ, ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮੱਤ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ, ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੇ ਬੇਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਗ੍ਰੰਥ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰਿਆ, ਸਭ ਤੂੰ ਹੀ ਕਥਨ ਕਰਾਇਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਥੋਂ ਲਿਖਵਾਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੮੬੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਗਲ ਦੁਆਰ ਕਉ ਛਾਡਿ ਕੈ ਗਹਜੋ ਤੁਹਾਰੋ ਦੁਆਰ॥

++

ਬਾਂਹਿ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜ ਅਸਿ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾਸ ਤੁਹਾਰ॥੮੬੪॥

ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ! ਸਾਰਿਆਂ ਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਫੜੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਦੀ ਲਾਜ ਤੈਨੂੰ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਗੋਬਿੰਦ ਤੇਰਾ ਦਾਸ ਹੈ॥੮੬੪॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਚਉਬੀਸ ਅਉਤਾਰ, ਬੀਸਵਾਂ 'ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ, ਉਨੱਤੀਸਵਾਂ ਧਿਆਏ, ਕਥਿ ਸੰਦੇਸ਼' ਸਮਾਪਤਮ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੨੯॥੮੬੪॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਚੌਬੀਸ ਅਵਤਾਰ, ਵੀਹਵਾਂ 'ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ, ਕਵੀ ਵਲੋਂ ਸੰਦੇਸ਼' ਉਣੱਤੀਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸਮਾਪਤ॥ ਸਤ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤ॥੨੯॥ ੮੬੪॥ ਸਮੁੱਚਾ ਜੋੜ॥

ਜਿਲਦ ਦੂਸਰੀ ਸਮਾਪਤ

✦ ✦ ✦

✦ ✦

✦

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਦੀ ਰਚਨਾ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

(ਸੈਂਚੀ ਤੀਜੀ)

ਟੀਕਾਕਾਰ :-
ਪੰਡਿਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ
ਵਿਦਯਾ ਮਾਰਤੰਡ, ਮੁਜੰਗਾ ਵਾਲੇ (ਲਾਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :-
ਭਾ: ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ
ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਰਚਿਤ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

ਜਿਲਦ ਤੀਜੀ

(ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਅੰਗ ੨੫੪ ਤੋਂ ੪੩੪ ਤੱਕ)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ
ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ।

ਟੀਕਾਕਾਰ-

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਗਿਆਨੀ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸੋਧਕ : ਡਾ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਔਲਖ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :-

ਭਾ: ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

© ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

Sri Dasam Granth Sahib Ji Steek (Part 3) Translation by Giani Narain Singh

ISBN : 81-7601-129-0
ISBN : 81-7601-046-4 (Set 8 volumes)

ਪਹਿਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ 1994
ਚੌਥੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਮਈ 2006

ਪੰਜਵੀਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦਸੰਬਰ 2007

ਭੇਟਾ : 275-00

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:

ਭਾਈ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
ਫੋਨ-ਫੈਕਸ : (0183) 2542346, 2547974, 2557973
E-mail : csjs@vsnl.com
Visit our Website : www.csjs.com

Printed in India

ਪ੍ਰਿੰਟਰ : ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, 312 ਈਸਟ ਮੋਹਨ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਫੋਨ : 2705003,

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ

ਦੀ ਜਿਲਦ ਤੀਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਰਣਾਂ ਦਾ ਤਤਕਰਾ

ਪ੍ਰਕਰਣ	ਪੰਨਾ	ਪ੍ਰਕਰਣ	ਪੰਨਾ
ਧਰਤੀ ਦੀ ਹਾਲਤ	੧	ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਵੱਛੇ ਤੇ ਗੁਆਲੇ ਚੁਰਾਉਣੇ	੬੩
ਦੇਵੀ ਦੀ ਉਸਤਤ	੨	ਵੱਛੇ ਤੇ ਗੁਆਲੇ ਹੋਰ ਰਚੇ	੬੩
ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਪੁਕਾਰ	੪	ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ	੬੭
ਦੇਵਕੀ ਦਾ ਜਨਮ	੬	ਧੇਨਕ ਦੈਂਤ ਦਾ ਖਾਤਮਾ	੬੮
ਦੇਵਕੀ ਲਈ ਵਰ	੬	ਗਾਥਾ ਦਸਰਥ ਤੇ ਸਰਵਣ	੭੪
ਦੇਵਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ	੮	ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਨੂੰ ਨੱਥਣਾ	੭੬
ਕੰਸ ਨੂੰ ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ	੧੩	ਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਦਾਨ ਕਰਨਾ	੮੨
ਦੇਵਕੀ ਵਾਸਦੇਵ ਕੈਦ	੧੫	ਬ੍ਰਿਜਵਾਸੀ ਦਾਵਾਨਲ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣੇ	੮੩
ਪਹਿਲਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੀਰਤਮੱਤ	੧੫	ਹੋਲੀ ਖੇਡਣਾ	੮੪
ਨਾਰਦ ਨੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ	੧੬	ਪ੍ਰਲੰਬ ਦੈਂਤ ਮਾਰਨਾ	੮੫
ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਦਾ ਜਨਮ	੧੯	ਲੁੱਕਣ-ਮੀਚੀ ਖੇਡਣਾ	੮੬
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਜਨਮ	੨੦	ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਤੋਂ ਵਰ	੯੨
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗੋਕਲ ਲਿਜਾਣਾ	੨੨	ਬਸਤਰ ਹਰਨ	੯੬
ਨੰਦ ਦੀ ਲੜਕੀ ਲਿਆਉਣੀ	੨੩	ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲ ਕ੍ਰੀੜਾ	੧੦੮
ਕੰਸ ਨੇ ਲੜਕੀ ਮਾਰਨੀ	੨੪	ਗੋਪੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦੇਵੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ	੧੦੯
ਕੰਸ ਦੀ ਮੰਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ	੨੬	ਗੁਆਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਘਰ ਘੱਲਣੇ	੧੧੬
ਨੰਦ ਨੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਦੇਣੀ	੨੮	ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭੋਜਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ	੧੧੮
ਪੂਤਨਾ ਬਧ	੩੦	ਬ੍ਰਾਹਮਣੀਆਂ ਨੇ ਭੋਜਨ ਛਕਾਉਣਾ	੧੨੩
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਮ ਕਰਣ	੩੩	ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ	੧੨੯
ਤ੍ਰਿਣਾਵ੍ਰਤ ਦਾ ਬਧ	੩੭	ਗੋਵਰਧਨ ਪਹਾੜ ਹੱਥ ਤੇ ਚੁੱਕਣਾ	੧੩੩
ਮੂੰਹ ਚੋਂ ਤਿੰਨ ਲੋਕ ਵਿਖਾਉਣੇ	੪੦	ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਮਾਫੀ ਮੰਗਣੀ	੧੬੧
ਮੱਖਣ ਚੋਰ	੪੩	ਨੰਦ ਨੂੰ ਵਰਨ ਲੈ ਗਏ	੧੬੪
ਮੂੰਹ ਚੋਂ ਵੈਰਾਟ ਸਰੂਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ	੪੬	ਨੰਦ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਣਾ	੧੬੭
ਜੁਮਲਾਰਜਨ ਦਾ ਉਧਾਰ	੪੮	ਬ੍ਰਿਜਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਵਿਖਾਉਣਾ	੧੬੮
ਗੋਕਲ ਛੱਡਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਜਾਣਾ	੫੩	ਦੇਵੀ-ਉਸਤਤ	੧੬੯
ਬਛਾਸੁਰ ਬਧ	੫੫	ਰਾਸ ਮੰਡਲ	੧੭੩
ਬਕੀ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ	੫੬	ਪ੍ਰੀਛਤ ਦੀ ਸੁਖਦੇਵ ਕੋਲ ਸ਼ੰਕਾ	੧੯੪
ਅਘਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਬਧ	੬੦	ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰਖ-ਭੇਦ	੨੦੧

ਪ੍ਰਕਰਣ	ਪੰਨਾ	ਪ੍ਰਕਰਣ	ਪੰਨਾ
ਹੱਥ ਫੜਕੇ ਖੇਡਣਾ	੨੧੨	ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿੱਖਣਾ	੩੪੫
ਜੋਖ ਤੋਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਣਾ	੨੫੪	ਜੰਞੂ ਪਹਿਰਨਾ	੩੪੬
ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ 'ਚ ਖੇਡਣਾ	੨੫੮	ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੂੰ ਤਖਤ ਬਿਠਾਉਣਾ	੩੪੭
ਰਾਧਾ ਦਾ ਮਾਣ	੨੬੬	ਸੰਦੀਪਨ ਤੋਂ ਸਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਸਿੱਖਣਾ	੩੪੮
ਦੂਤੀ ਬ੍ਰਿਜਛਟਾ–ਰਾਧਾ ਸੰਬਾਦ	੨੬੮	ਊਧੋ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਜ ਭੇਜਿਆ	੩੫੧
ਦੂਤੀ ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ–ਰਾਧਾ ਸੰਬਾਦ	੨੭੩	ਰਾਧੇ–ਊਧਵ ਸੰਬਾਦ ਬਾਰਾਮਾਹਾ	੩੫੮
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਾਧਾ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣਾ	੨੮੭	ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਆਪਸ 'ਚ ਸੰਬਾਦ	੩੬੬
ਸੱਪ ਜੂਨ ਚੋਂ ਦਿਜ ਦਾ ਉਧਾਰ	੨੯੭	ਊਧਵ ਵਾਪਸ ਮਥਰਾ	੩੭੭
ਚੰਡੀ ਪੂਜਨ	੨੯੭	ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਸੰਦੇਸ	੩੮੨
ਬ੍ਰਿਖਭਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਦਾ ਨਾਸ਼	੩੦੧	ਬ੍ਰਿਜਛਟਾ, ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਸੰਦੇਸ਼	੩੮੪
ਨਾਰਦ–ਕੰਸ ਮਿਲਾਪ	੩੦੩	ਕੁਬਜਾ ਗ੍ਰਿਹ ਗਵਨ	੩੮੮
ਕੇਸੀ ਦੈਂਤ ਬਧ	੩੦੪	ਅਕਰੂਰ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣਾ	੩੯੧
ਕੰਸ ਨੇ ਅਕਰੂਰ ਭੇਜਣਾ	੩੦੪	ਅਕਰੂਰ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼	੩੯੫
ਨਾਰਦ–ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਿਲਣੀ	੩੦੮	ਅਕਰੂਰ ਨੂੰ ਭੂਆ ਕੁੰਤੀ ਕੋਲ ਭੇਜਣਾ	੩੯੬
ਬਿਸਵਾਸੁਰ ਬਧ	੩੦੯	ਅਕਰੂਰ–ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਬਾਦ	੪੦੦
ਅਕਰੂਰ ਨਾਲ ਜਾਣਾ	੩੧੦	ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇਣਾ	੪੦੩
ਮਥਰਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼	੩੧੧	ਜੁੱਧ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜਰਾਸਿੰਧ ਯੁੱਧ	੪੦੪
ਅਕਰੂਰ ਨੂੰ ਜਲ 'ਚ ਦਰਸਨ	੩੧੯	ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਰੂਪਕ ਸੈਨਾਂ	੪੦੬
ਕੰਸ ਦਾ ਧੋਬੀ ਮਾਰਨਾ	੩੨੧	ਕਾਨ੍ਹ ਨੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ	੪੧੦
ਪ੍ਰੀਛਤ ਦੀ ਸੁਖਦੇਵ ਕੋਲ ਸ਼ੰਕਾ	੩੨੨	ਜਰਾਸਿੰਧ ਦਾ ਫੌਜ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ	੪੧੯
ਬਾਗਵਾਨ ਦਾ ਉਧਾਰ	੩੨੩	ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ	੪੩੪
ਕੁਬਜਾਂ ਦਾ ਕੁੱਬ ਦੂਰ	੩੨੪	ਧਨ ਸਿੰਘ ਬਧ	੪੩੫
ਧਨੁਖ ਤੋੜਨਾ	੩੨੬	ਗਜ ਸਿੰਘ ਬਧ	੪੩੯
ਹਾਥੀ ਕੁਵਲੀਆਪੀੜ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ	੩੩੧	ਅਣਗ ਸਿੰਘ ਬਧ	੪੪੫
ਚੰਡੂਰ ਤੇ ਮੁਸਟ ਬਧ	੩੩੨	ਅਚੱਲ ਸਿੰਘ ਬਧ	੪੫੯
ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰਣਾ	੩੩੩	ਅਟੱਲ ਸਿੰਘ ਬਧ	੪੬੯
ਕੰਸ–ਬਧੂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਅਤੇ		ਸ਼ਿਵ–ਭਗਤ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਬਧ	੪੭੧
ਕੰਸ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ	੩੩੫	ਬਾਰਾਂ ਰਾਜੇ ਬਧ	੪੮੯
ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਬੰਦੀ–ਮੁਕਤ	੩੩੬	ਚੰਡੀ–ਭਗਤ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਘ ਬਧ	੪੯੯
ਨੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ	੩੩੬	ਪੰਜ ਰਾਜੇ ਬਧ	੫੦੮
ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਵਿਰਲਾਪ	੩੩੮	ਦਸ ਰਾਜੇ ਬਧ	੫੦੯
ਬਾਰਹਮਾਹਾ	੩੪੦	ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਪੰਜ ਰਾਜੇ ਬਧ	੫੧੪

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ॥

ਅਥ ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਅਵਤਾਰ ਇੱਕੀਸਮੋ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਬ ਬਰਣੋ ਕਿਸਨਾ ਅਵਤਾਰੂ॥ ਜੈਸ ਭਾਂਤ ਬਪੁ ਧਰਯੋ ਮੁਰਾਰੂ॥
ਪਰਮ ਪਾਪ ਤੇ ਭੂਮਿ ਡਰਾਨੀ॥ ਡਗਮਗਾਤ ਬਿਧ ਤੀਰ ਸਿਧਾਨੀ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੁਰਾਰੂ = ਵਿਸ਼ਨੂੰ॥ ਡਗਮਗਾਤ=ਡਕੇ ਡੋਲੇ ਖਾਂਦੀ ਹੋਈ॥ ਸਿਧਾਨੀ = ਚਲੀ ਗਈ॥

ਅਰਥ - ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸਰੀਰ ਧਾਰਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਘੋਰ ਪਾਪਾਂ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਡਰ ਗਈ, ਅਤੇ ਡੌਂਕੇ ਡੋਲੇ ਖਾਂਦੀ ਹੋਈ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੀ॥ ੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਗਯੋ ਛੀਰਨਿਧਿ ਜਹਾਂ॥ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਸਥਿਤ ਥੇ ਤਹਾਂ॥
ਕਹਯੋ ਬਿਸਨ ਕਹ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਈ॥ ਕਿਸਨ ਅਵਤਾਰ ਧਰੋ ਤੁਮ ਜਾਈ॥ ੨॥

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਖੀਰ ਸਾਗਰ ਗਏ ਜਿਥੇ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਿਰਾਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਓ॥ ੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੇ ਬਚਨ ਤੇ ਸੰਤਨ ਹੇਤ ਸਹਾਇ॥
ਮਥੁਰਾ ਮੰਡਲ ਕੇ ਬਿਖੈ ਜਨਮ ਧਰਯੋ ਹਰਿਰਾਇ॥ ੩॥

ਅਰਥ - ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ, ਮਥਰਾ ਨਗਰ ਦੇ ਵਿਚ ਆਣਕੇ ਹਰੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਨਮ ਧਾਰਿਆ ਸੀ॥ ੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੇ ਜੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਿਖਾਏ॥ ਦਸਮ ਬੀਚ ਸਭ ਭਾਖ ਸੁਨਾਏ॥
ਗਯਾਰਾ ਸਹਸ ਬਾਨਵੇ ਛੰਦਾ॥ ਕਹੇ ਦਸਮ ਪੁਰ ਬੈਠਿ ਅਨੰਦਾ॥ ੪॥

ਅਰਥ - ਜੈਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਕੌਤਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਵਿਖਾਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਭਾਗਵਤ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਸਕੰਧ ਵਿਚ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਯਾਰਾਂ ਸੌ ਬਾਨਵੇਂ ਛੰਦ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ੧੩੦੦ ਛੰਦ ਪਾਉਂਟੇ ਸਾਹਿਬ ਉਚਾਰੇ ਹਨ, ਇਸ ਦਸਮ ਸਕੰਧ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੀਲ੍ਹਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ੨੪੯੨ ਛੰਦ ਹਨ॥ ੪॥

ਅਥ ਦੇਵੀ ਜੂ ਕੀ ਉਸਤਤ ਕਥਨੰ॥

ਹੁਣ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :-

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਰੀ ਹਮ ਪੈ ਤੁ ਸਭੈ ਸਗਨੰ ਗੁਨ ਹੀ ਧਰਿ ਹੌ॥
ਜੀਅ ਧਾਰ ਬਿਚਾਰ ਤਬੈ ਬਰ ਬੁੱਧਿ ਮਹਾਂ ਅਗਨੰ ਗੁਨ ਕੋ ਹਰਿ ਹੌ॥
ਬਿਨੁ ਚੰਡ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਰੀ ਕਬਹੂੰ ਮੁਖ ਤੇ ਨਹੀਂ ਅੱਛਰ ਹਉ ਕਰ ਹੌਂ॥
ਤੁਮਰੋ ਕਰ ਨਾਮੁ ਕਿਧੋ ਤੁਲਹਾ ਜਿਮ ਬਾਕ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਬਿਖੈ ਤਰਿ ਹੌਂ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ -ਸਗਨੰ=ਸ਼ੁਭ ਗਣ॥ਗੁਨ = ਵਿਚਾਰ॥ਅਗਨੰ = ਅਸ਼ੁਭ ਗਣ॥ਬਾਕ=ਕਵਿਤਾ॥

ਅਰਥ - ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ੁਭ-ਗਣਾਂ ਨੂੰ ਧਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਧਾਰ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਤਦੋਂ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਬਹੁਤੇ ਬੁਰੇ ਗਣਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ। ਹੇ ਚੰਡਕਾ! ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਕਦੇ ਇਕ ਅੱਖਰ ਭੀ ਮੂੰਹੋਂ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰ ਸਕਾਂਗਾ। ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਤੁਲਹਾ ਬਣਾ ਕੇ ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ ਰੂਪ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਵਾਂਗਾ॥ ੫॥

ਨੋਟ (੧) ਛੰਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਗਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਤੇ ਲਘੂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਅੱਠ ਗਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਇਹ ਹਨ - ਮਗਣ (ਤਿੰਨ ਗੁਰੂ), ਯਗਣ (ਇਕ ਲਘੂ, ਦੋ ਗੁਰੂ), ਰਗਣ (ਗੁਰੂ, ਲਘੂ, ਗੁਰੂ), ਸਗਣ (ਦੋ ਲਘੂ ਇਕ ਗੁਰੂ), ਤਗਣ (ਦੋ ਗੁਰੂ ਇਕ ਲਘੂ), ਜਗਣ (ਲਘੂ, ਗੁਰੂ, ਲਘੂ), ਭਗਣ (ਗੁਰੂ, ੨ ਲਘੂ) ਤੇ ਨਗਣ (ਤਿੰਨ ਲਘੂ)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੰਜ ਮਾਤ੍ਰਕ ਗਣ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ-ਟਗਣ (ਛੇ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦਾ), ਠਗਣ (ਪੰਜ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦਾ) ਡਗਣ (ਚਾਰ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦਾ) ਢਗਣ (ਤਿੰਨ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦਾ), ਤੇ ਣਗਣ (ਦੋ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦਾ)।

(੨) ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਅੱਠ ਗਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਅਸ਼ੁਭ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਅਸ਼ੁਭ ਗਣਾਂ ਦਾ ਨਾਮ 'ਅਗਨ' ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਗਣਾਂ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸਗਨ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਜਗਣ, ਸਗਣ, ਰਗਣ ਤੇ ਤਗਣ ਇਹ ਚਾਰੇ ਅਸ਼ੁਭ ਗਣ ਹਨ। ਮਗਣ, ਯਗਣ, ਨਗਣ ਤੇ ਭਗਣ ਇਹ ਚਾਰੇ ਸ਼ੁਭ ਗਣ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਦੋਹਰਾ॥ ਰੇ ਮਨ ਭਜ ਤੂੰ ਸਾਰਦਾ ਅਨਗਨ ਗੁਨ ਹੈ ਜਾਹਿ॥
ਰਚੋਂ ਗ੍ਰੰਥ ਇਹ ਭਾਗਵਤ ਜਉ ਵੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਾਹਿ॥ ੬॥

ਅਰਥ - ਹੇ ਮਨ! ਤੂੰ ਸਾਰਦਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ, ਜਿਸਦੇ ਅਨਗਿਣਤ ਗੁਣ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇਗੀ, ਤਦ ਮੈਂ ਭਾਗਵਤ ਦਾ ਉਲਥਾ ਰੂਪ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਬਣਾਵਾਂਗਾ॥ ੬॥

ਕਬਿਤੁ॥ ਸੰਕਟ ਹਰਨ ਸਭ ਸਿੱਧ ਕੀ ਕਰਨ ਚੰਡ
ਤਾਰਨ ਤਰਨ ਸਰ ਲੋਚਨ ਬਿਸਾਲ ਹੈ॥

ਆਦਿ ਜਾ ਕੈ ਆਹਮ ਹੈ ਅੰਤ ਕੋ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰ
ਸਰਨ ਉਬਾਰਨ ਕਰਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਹੈ॥
ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰਨ ਅਨਿਕ ਦੂਖ ਜਾਰਨ
ਸੋ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਨ ਛਡਾਏ ਜਮ ਜਾਲ ਹੈ॥
ਦੇਵੀ ਬਰ ਲਾਇਕ ਸਬੁੱਧਿ ਹੂ ਕੀ ਦਾਇਕ
ਸੁ ਦੇਹ ਬਰ ਪਾਇਕ ਬਨਾਵੈ ਗ੍ਰੰਥ ਹਾਲ ਹੈ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੰਡ=ਦੁਰਗਾ॥ ਤਰਨ=ਜਹਾਜ॥ ਸਰ=ਸਦ੍ਰਸ, ਸਮਾਨ॥ ਆਹਮ=ਕਠਨ॥ ਪਾਇਕ=ਸੇਵਕ, ਦਾਸ॥ ਹਾਲ=ਛੇਤੀ ਨਾਲ, ਝਟ ਪਟ॥

ਅਰਥ - ਦੁਰਗਾ ਸਾਰੇ ਕਸ਼ਟ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਤੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਲਈ ਜਹਾਜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਨੇਤ੍ਰ ਵੱਡੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਮੁੱਢ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਕਠਨ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਅੰਤ ਦਾ ਆਰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਰਨੀ ਪਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅਨੇਕਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਉਹ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਮਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਦੁਰਗਾ ਵਰ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਰ ਦੇਵੇਗੀ, ਤਾਂ ਦਾਸ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਬਣਾ ਲਵੇਗਾ॥ ੭॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਅੱਦ੍ਰਸੁਤਾ ਹੂੰ ਕੀ ਜੋ ਤਨਯਾ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਕੀ ਮਰਤਾ ਜੋਊ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਕੋ ਰਾਜਹਿ ਕੀ ਦਿਵਈਯਾ ਕਰਤਾ ਬਧ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭਹਿ ਦੋਊ॥
ਜੋ ਜਪ ਕੈ ਇਹ ਸੇਵ ਕਰੈ ਬਰ ਕੋ ਸੁ ਲਹੈ ਮਨ ਇੱਛਤ ਸੋਊ॥
ਲੋਕ ਬਿਖੈ ਉਹ ਕੀ ਸਮ ਤੁੱਲ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਨ ਦੂਸਰ ਕੋਊ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੱਦ੍ਰਸੁਤਾ** =ਪਾਰਬਤੀ॥ ਤਨਯਾ = ਪੁੱਤ੍ਰੀ , ਧੀ ਭਾਵ-ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ॥

ਅਰਥ - ਉਹ ਪਾਰਬਤੀ ਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕਾਲੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਹੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਹ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਦੋਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੋਈ ਉਸ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਕੇ, ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਜੂ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਸਮਾਪਤ॥

**ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ੪੧ ਵੀਂ ਪੌੜੀ ਦੀ ਨਿਕਸੀ ਮੱਥਾ ਫੋੜਿ ਕੈ' ਦਾ ਨੋਟ ਪੜ੍ਹੋ।

ਅਥ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਹਿ ਪੁਕਾਰਤ ਭਈ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਦਈਤਨ ਕੇ ਭਰ ਤੇ ਡਰ ਤੇ ਜੁ ਭਈ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਬਹੁ ਭਾਰਹਿ ਭਾਰੀ॥
ਗਾਇ ਕੋ ਰੂਪ ਤਬੈ ਧਰ ਕੈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰਿਖ ਪੈ ਚਲ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੀ ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਕਹਯੋ ਤੁਮਹੂੰ ਹਮਹੂੰ ਮਿਲਿ ਜਾਇ ਤਹਾਂ ਜਹਿ ਹੈ ਬ੍ਰਤਧਾਰੀ॥
ਜਾਇ ਕਰੈ ਬਿਨਤੀ ਤਿਹ ਕੀ ਰਘੁਨਾਥ ਸੁਨੋ ਇਹ ਬਾਤ ਹਮਾਰੀ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਤਧਾਰੀ = ਮਹਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ॥ ਰਘੁਨਾਥ = ਇੰਦ੍ਰਿਯਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ॥

ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਨੀ :-

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਅਤੇ ਡਰ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਭਾਰੀ ਹੋ ਗਈ ਤਦੋਂ ਉਹ ਗਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਗਈ, ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ- ਤੂੰ ਭੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਭੀ, ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਉਥੇ ਜਾਈਏ, ਜਿਥੇ ਮਹਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀਏ-ਹੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ! ਸਾਡੀ ਇਹ ਅਰਜ ਸੁਣੋ॥ ੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਅੱਗ੍ਰ ਸਭੈ ਧਰ ਕੈ ਸੁ ਤਹਾਂ ਕੋ ਚਲੈ ਤਨ ਕੇ ਤਨੀਆਂ॥
ਤਬ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰ ਕਰੀ ਤਿਹ ਸਾਮੁਹਿ ਰੋਵਤ ਤਾ ਮੁਨਿ ਜਯੋ ਹਨੀਆਂ॥
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਨੇ ਮਨ ਭੀਤਰ ਯੌ ਗਨੀਆਂ॥
ਜਿਮ ਲੂਟੇ ਤੇ ਅਗ੍ਰਜ ਚਉਧਰੀ ਕੈ ਕੁਟਵਾਰ ਪੈ ਕੂਕਤ ਹੈ ਬਨੀਆਂ॥ ੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਨੀਆਂ = ਬਲ ਕਰਕੇ॥ ਹਨੀਆਂ = ਮਾਰਿਆ ਹੈ॥ ਗਨੀਆਂ=ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਰਖਕੇ, ਤਨ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਉਧਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ ਤਦ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਛਬਿ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਉਪਮਾ ਨੂੰ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਨੇ ਇਉਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਬਾਣੀਆਂ ਲੁਟਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਚੌਧਰੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕਰਕੇ ਕੋਤਵਾਲ ਕੋਲ ਫਰਿਆਦ ਕਰੇ॥ ੧੦॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਲੈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੁਰ ਸੈਨ ਸਭੈ ਤਹ ਦਉਰ ਗਏ ਜਹ ਸਾਗਰ ਭਾਰੀ॥
ਗਾਇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ ਤਿਨ ਕੋ ਅਪਨੈ ਲਖਿ ਬਾਰਨਿ ਬਾਰ ਪਖਾਰੀ॥
ਪਾਇ ਪਰੇ ਚਤੁਰਾਨਨ ਤਾਹਿ ਕੇ ਦੇਖਿ ਖਿਵਾਨ ਤਹਾ ਬ੍ਰਿਤਧਾਰੀ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਕਹਯੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਹੁ ਜਾਹੁ ਅਉਤਾਰ ਲੈ ਮੈ ਜਰ ਦੈਤਨ ਮਾਰੀ॥ ੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਖਿ = ਨੈਣਾਂ ਦੇ।। ਬਾਰਨਿ = ਪਾਣੀ ਨਾਲ।। ਬਾਰ = ਦਰ ਨੂੰ।। ਬਿਵਾਨ = ਸਿੰਘਾਸਨ।। ਬ੍ਰਿਤਿਧਾਰੀ = ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ।। ਬ੍ਰਹਮ = ਪਰਮਾਤਮਾਂ।।

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ, ਭੱਜ ਕੇ ਉਥੇ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਦੁਧ ਦਾ ਭਾਰੀ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਰੂਪ ਗਊ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰ ਨੂੰ ਧੋ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਸਿੰਘਾਸਣ ਉਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਮਹਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ- ਤੂੰ ਜਾਹ, ਮੈਂ ਅਵਤਾਰ ਲੈਕੇ, ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ।। ੧੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਸੁਨਿ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਬਾਤ ਸਭੈ ਮਨ ਦੇਵਨ ਕੇ ਹਰਖਾਨੇ।।
ਕੈ ਕੈ ਪ੍ਰਨਾਮ ਚਲੇ ਗ੍ਰਹ ਆਪਨ ਲੋਕ ਸਭੈ ਅਪਨੇ ਕਰ ਮਾਨੇ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸ ਉੱਚ ਮਹਾਂ ਕਬਿ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਪਹਿਚਾਨੇ।।
ਗੋਧਨ ਭਾਂਤ ਗਯੋ ਸਭ ਲੋਕ ਮਨੋ ਸੁਰ ਜਾਇ ਬਹੋਰ ਕੈ ਆਨੇ।। ੧੨।।

ਅਰਥ - ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਾਰਤਾ ਨੂੰ ਕੰਨੀ ਸੁਣਕੇ, ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਉਪਮਾ ਨਾਲ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਗਊਆਂ ਦੇ ਗਵਾਚੇ ਹੋਏ ਵੱਗ ਨੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਮੋੜ ਕੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੋਵੇ ।। ੧੨ ।।

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਾਚ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਫਿਰਿ ਹਰਿ ਇਹ ਆਗਿਆ ਦਈ ਦੇਵਨ ਸਕਲ ਬੁਲਾਇ।।
ਜਾਇ ਰੂਪ ਤੁਮ ਹੂੰ ਧਰੋ ਹਉ ਹੂੰ ਧਰਿ ਹੌ ਆਇ।। ੧੩।।

ਅਰਥ - ਹਰੀ ਨੇ ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਇਹ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ, "ਤੁਸੀਂ ਗੋਕਲ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਗੁਆਲ ਰੂਪ ਧਾਰੋ, ਮੈਂ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅੰਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਆਵਾਂਗਾ"।। ੧੩।।

ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਜਬ ਦੇਵਤਨ ਕੋਟ ਪ੍ਰਨਾਮ ਜੁ ਕੀਨ।।
ਆਪ ਸਮੇਤ ਸੁਧਾਮੀਐ ਲੀਨੋ ਰੂਪ ਨਵੀਨ।। ੧੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਧਾਮੀਐ = ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ।।

ਜਦ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਹਰੀ ਦੀ ਬਾਤ ਸੁਣੀ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵੇਰੀ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕੀਤਾ। ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਆਪ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਮੇਤ, ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਏ।। ੧੪।।

ਦੋਹਰਾ॥ ਰੂਪ ਧਰੇ ਸਭ ਸੁਰਨ ਯੌ ਭੂਮਿ ਮਾਹਿ ਇਹ ਭਾਇ॥
ਅਬ ਲੀਲਾ ਦੇਵਕੀ ਕੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੌ ਸੁਨਾਇ॥ ੧੫॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆਏ। ਹੁਣ ਦੇਵਕੀ ਦੀ ਲੀਲ੍ਹਾ ਨੂੰ ਮੁਖੋਂ ਕਹਿਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ॥ ੧੫॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਸਨ ਅਵਤਾਰ ਹ੍ਵੈਬੋ ਬਰਨਨੰ॥

– – – –

ਅਥ ਦੇਵਕੀ ਕੋ ਜਨਮ ਕਥਨੰ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਕੀ ਕੰਨਿਕਾ ਨਾਮ ਦੇਵਕੀ ਤਾਸ॥
ਸੋਮਵਾਰ ਦਿਨ ਜਠਰ ਤੇ ਕੀਨੋ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ॥ ੧੬॥

ਅਰਥ - ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਦੀ ਕੰਨਯਾ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ 'ਦੇਵਕੀ' ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸੋਮਵਾਰ ਦੇ ਦਿਹਾੜੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਰਥਾਤ ਜਨਮ ਲਿਆ॥ ੧੬॥

ਖੁਲਾਸਾ-ਪਵਨ ਰੇਖਾ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਆਹੁਕ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਯਾਦਵ ਕੁਲ ਵਿਚ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਭਗਤ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ, ਇਸ ਨੇ ਮਥੁਰਾ ਦਾ ਰਾਜ ਬਹੁਤ ਧਰਮ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੰਸ ਸੀ। ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ 'ਦੇਵਕ' ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ 'ਦੇਵਕੀ' ਸੀ, ਪਰ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭਤੀਜੀ ਨੂੰ ਪੁਤ੍ਰੀ ਕਰ ਕੇ ਪਾਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਦੇਵਕੀ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਈ।

ਇਤਿ ਦੇਵਕੀ ਕੋ ਜਨਮੁ ਬਰਨਨੰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ॥

– – – –

ਅਥ ਦੇਵਕੀ ਕੋ ਬਰ ਢੂੰਢਬੋ ਕਥਨੰ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਬੈ ਭਈ ਵਹਿ ਕੰਨਿਕਾ ਸੁੰਦਰ ਬਰ ਕੇ ਜੋਗੁ॥
ਰਾਜ ਕਹੀ ਬਰ ਕੇ ਨਮਿਤ ਢੂੰਢਹੁ ਅਪਨਾ ਲੋਗੁ॥ ੧੭॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਉਹ 'ਦੇਵਕੀ' ਨਾਮ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਕੰਨਯਾ ਵਰ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹੋਈ। ਤਦੋਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵਰ ਢੂੰਢਣ ਲਈ ਕਿਹਾ॥ ੧੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੂਤ ਪਠਯੋ ਤਿਨ ਜਾਇ ਕੈ ਨਿਰਖਯੋ ਹੈ ਬਸੁਦੇਵ॥
ਮਦਨ ਬਦਨ ਸੁਖ ਕੋ ਸਦਨ ਲਖੈ ਤੱਤ ਕੋ ਭੇਵ॥ ੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਦਨ = ਕਾਮਦੇਵ।। ਬਦਨ = ਚੇਹਰੇ ਵਾਲਾ।।

ਅਰਥ - ਰਾਜਾ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੇ ਵਰ ਨੂੰ ਢੂੰਢਣ ਲਈ ਜੋ ਦੂਤ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਜਾ ਕੇ 'ਬਸੁਦੇਵ' ਨਾਮ ਦੇ ਯਾਦਵ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਜੋ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੁੰਦਰ ਚਿਹਰੇ ਵਾਲਾ, ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ।। ੧੮।।

ਕਬਿਤੁ।। ਦੀਨੋ ਹੈ ਤਿਲਕੁ ਜਾਇ ਭਾਲ ਬਸੁਦੇਵ ਜੂ ਕੇ
ਡਾਰਯੋ ਨਾਰੀਏਰ ਗੋਦ ਮਾਹਿ ਦੈ ਅਸੀਸ ਕੌ।।
ਦੀਨੀ ਹੈ ਬਡਾਈ ਪੈ ਮਿਠਾਈ ਹੂੰ ਤੇ ਮੀਠੀ ਸਭ
ਜਨ ਮਨ ਭਾਈ ਅਉਰ ਈਸਨ ਕੇ ਈਸ ਕੌ।।
ਮਨ ਜੋ ਪੈ ਆਈ ਸੋ ਤੋ ਕਹਿ ਕੈ ਸੁਨਾਈ
ਤਾ ਕੀ ਸੋਭਾ ਸਭ ਭਾਈ ਮਨ ਮੱਧ ਘਰਨੀਸ ਕੌ।।
ਸਾਰੇ ਜਗ ਗਾਈ ਜਿਨ ਸੋਭਾ ਜਾ ਕੀ ਗਾਈ ਸੋ ਤੋ
ਏਕ ਲੋਕ ਕਹਾ ਲੋਕ ਭੇਦੇ ਬੀਸ ਤੀਸ ਕੌ।। ੧੯।।

ਅਰਥ - ਦੂਤ ਨੇ ਜਾਕੇ 'ਬਾਸੁਦੇਵ' ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਤਿਲਕ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਅਤੇ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਨਾਰੀਏਲ ਪਾਕੇ ਵਧਾਈ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਬਸੁਦੇਵ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਮਿਸ਼ਰੀ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਮਿੱਠੀ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ, ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੂੰ ਭੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ। ਜੋ ਦੂਤ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਓਹੀ ਸੋਭਾ ਕਹਿਕੇ ਦੂਤ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਹੈ ਜੋ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਪਟਰਾਣੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਸੋਭਾ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੇ ਗਾਈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰੋਹਤ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣੀ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਅੱਗੇ ਸੋਭਾ ਗਾਂਵੀ ਹੈ ਇਹ ਲੋਕ ਦੀ ਕੀਹ ਗੱਲ ਹੈ? ਬਸੁਦੇਵ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨੇ ਵੀਹਾਂ-ਤੀਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਮਥੁਰਾ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਬਸੁਦੇਵ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਸੁਦੇਵ ਦੀ ਸੋਭਾ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ।। ੧੯।।

ਖੁਲਾਸਾ- ਮਰਿਸ਼ਾ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਦੇਵਮੀਢ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ 'ਬਸੁਦੇਵ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਭੈਣ ਕੁੰਤੀ ਰਾਜਾ ਪਾਂਡੂ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਸਦੀਆਂ ਬਾਰਾਂ ਪਤਨੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ-ਪੌਰਵੀ, ਰੋਹਿਣੀ, ਮਦਿਰਾ, ਧਰਾ, ਵੈਸ਼ਾਖੀ, ਭਦ੍ਰਾ, ਸੁਨਾਮਨੀ, ਸਹਦੇਵਾ, ਸਾਂਤਿਦੇਵਾ, ਸੁਦੇਵਾ, ਦੇਵਰਖ੍ਰਿਤਾ ਅਤੇ ਦੇਵਕੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰੋਹਿਣੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਤੇ ਦੇਵਕੀ ਜੀ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕੰਸ ਬਾਸਦੇਵੈ ਤਬੈ ਜੋਰਿਓ ਬਯਾਹ ਸਮਾਜ।।
ਪ੍ਰਸੰਨਯ ਭਏ ਸਭ ਧਰਨ ਮੈ ਬਾਜਨ ਲਾਗੇ ਬਾਜ।। ੨੦।।

ਅਰਥ - ਕੰਸ ਅਤੇ ਬਸੁਦੇਵ ਨੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਸਮਾਨ ਕੱਠਾ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗ ਪਏ।। ੨੦।।

ਅਥ ਦੇਵਕੀ ਕੋ ਬਯਾਹ ਕਥਨੰ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਸਨਿ ਦਿੱਜਨ ਕੋ ਧਰ ਕੈ ਤਰ ਤਾ ਕੋ ਨਵਾਇ ਲੈ ਜਾਇ ਬੈਠਾਯੋ।।
ਕੁੰਕਮ ਕੋ ਘਸ ਕੈ ਕਰ ਪ੍ਰੋਹਤਿ ਬੇਦਨ ਕੀ ਧੁਨ ਸੋ ਤਿਹ ਲਾਯੋ।।
ਡਾਰਤ ਫੂਲ ਪਚਾਮ੍ਰਿਤਿ ਅੱਛਤ ਮੰਗਲਚਾਰ ਭਯੋ ਮਨ ਭਾਯੋ।।
ਭਾਟ ਕਲਾਵਤ ਅਉਰ ਗੁਨੀ ਸਭ ਲੈ ਬਖਸੀਸ ਮਹਾਂ ਜਸੁ ਗਾਯੋ।। ੨੧।।

ਹੁਣ ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਆਸਣ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਆਸਣ ਧਰਕੇ, ਬਸੁਦੇਵ ਨੂੰ ਲਿਜਾਕੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰੋਹਤ ਨੇ ਕੇਸਰ ਨੂੰ ਘਸਾ ਕੇ, ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਬਸੁਦੇਵ ਨੂੰ ਤਿਲਕ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਫੁੱਲ ਬਸੁਦੇਵ ਦੇ ਉਪਰ ਵਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।* ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ, ਚਾਵਲ ਤੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਮੰਗਲਾਚਾਰਾਂ ਪੂਜਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭੰਡ, ਕਲੌਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੱਡਾ ਜਸ ਗਾਵਿਆਂ ਹੈ ਅਤੇ ਬਖਸ਼ੀਸਾਂ ਲਈਆਂ ਹਨ।। ੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰੀਤ ਬਰਾਤਨ ਦੁਲਹ ਕੀ ਬਾਸਦੇਵ ਸਭ ਕੀਨ।।
ਤਬੈ ਕਾਜ ਚਲਬੇ ਨਮਿਤ ਮਥਰਾ ਮੈ ਮਨੁ ਦੀਨ।। ੨੨।।

ਅਰਥ - ਬਸੁਦੇਵ ਨੇ ਜਾਂਞੀਆਂ ਤੇ ਲਾੜੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਸਮ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਚਲਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ।। ੨੨।।

ਬਾਸਦੇਵ ਕੋ ਆਗਮਨ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਸੁਨ ਲੀਨ।।
ਚਮੂੰ ਸਭੈ ਚਤੁਰੰਗਨੀ ਭੇਜ ਅਗਮਨੈ ਦੀਨ।।੨੩।।

ਬਸੁਦੇਵ ਦਾ ਆਉਣਾ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੇ ਸੁਣ ਲਿਆ। ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਉ ਭਗਤ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੩।।

---

*ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਾਦਿਸ਼ਟ ਪਤਲਾ ਦ੍ਰਵਯ-ਜੋ ਦੁੱਧ, ਦਹੀਂ, ਘਿਉ, ਖੰਡ ਅਤੇ ਸ਼ੈਹਦ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। (ਹਿੰ: ਸ਼: ਸਾ, ੧੯੨੨)

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਪਸ ਮੈ ਮਿਲਬੇ ਹਿਤ ਕੌ ਦਲ ਸਾਜ ਚਲੈ ਧੁਜਨੀਪਤਿ ਐਸੇ।।
ਲਾਲ ਕਰੇ ਪਟ ਪੈਂ ਡਰ ਕੇਸਰ ਰੰਗ ਭਰੇ ਪ੍ਰਤਨਾਪਤਿ ਕੈਸੇ।।
ਰੰਚਕ ਤਾ ਛਬ ਢੂੰਡ ਲਈ ਕਬਿ ਨੇ ਮਨ ਕੇ ਪੁਨ ਭੀਤਰ ਮੈ ਸੇ।।
ਦੇਖਨ ਕਉਤਕਿ ਬਯਾਹਹਿ ਕੋ ਨਿਕਸੇ ਇਹ ਕੁੰਕਮ ਆਨੰਦ ਜੈਸੇ।।੨੪।।

ਅਰਥ - ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾਕੇ, ਸੈਨਾਪਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। ਕਪੜਿਆਂ ਉਤੇ ਕੇਸਰ ਪਾਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਸੈਨਾਪਤੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਸੋਭਾ ਕਵਿ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜੇਹੀ ਢੂੰਡ ਲਈ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਵਿਆਹ ਦੇ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਅਨੰਦ ਹੀ ਇਹ ਕੇਸਰ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ।। ੨੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕੰਸ ਅਵਰ ਬਸਦੇਵ ਜੂ ਆਪਸਿ ਮੈ ਮਿਲਿ ਅੰਗ।।
ਤਬੈ ਬਹੁਰਿ ਦੇਵਨ ਲਗੈ ਗਾਰੀ ਰੰਗਾ ਰੰਗ।। ੨੫।।

ਅਰਥ - ਕੰਸ ਅਤੇ ਬਾਸੁਦੇਵ ਜੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਗਲ ਲੱਗਕੇ ਮਿਲੇ। ਤਦ ਫੇਰ ਮਗਰੋਂ ਜਾਂਞੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨੀਆਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦੇਣ ਲਗੇ, ਅਰਥਾਤ ਜੰਞ ਦੇ ਢੁਕਾਉ ਵੇਲੇ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਸਿੱਠਣੀਆਂ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਹਨ।। ੨੫।।

ਸੋਰਠਾ।। ਦੁੰਦਭਿ ਤਬੈ ਬਜਾਇ ਆਏ ਜੋ ਮਥੁਰਾ ਨਿਕਟਿ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਨਿਰਖਾਇ ਹਰਖ ਭਯੋ ਹਰਖਾਇ ਕੈ।। ੨੬।।

ਅਰਥ - ਜਾਂਞੀ ਭੀ ਧੌਂਸੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮਥਰਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਏ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਭੀ ਅਨੰਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੨੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਵਤ ਕੌ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਸਦੇਵਹਿ ਰੂਪ ਸਜੇ ਅਪਨੇ ਤਨ ਨਾਰੀ।।
ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਜਾਵਤ ਤਾਲ ਦਿਵਾਵਤਿ ਆਵਤ ਨਾਗਰ ਨਾਰੀ।।
ਕੋਠਨ ਪੈ ਨਿਰਖੈ ਚੜ ਤਾਸਨਿ ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਜੀਅ ਧਾਰੀ।।
ਬੈਠ ਬਿਵਾਨ ਕੁਟੰਬ ਸਮੇਤ ਸੁ ਦੇਖਤ ਦੇਵਨ ਕੀ ਮਹਤਾਰੀ।। ੨੭।।

ਅਰਥ - ਬਸੁਦੇਵ ਦਾ ਜੰਞ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ ਸੁਣਕੇ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਨ ਅਤੇ ਰੂਪ ਨੇ ਸਜਾਇਆ ਹੈ। ਕਈ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ, ਤਾਲੀਆਂ ਵਜਾਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਸਿੱਠਣੀਆਂ ਦੇਂਦੀਆਂ [illegible] ਹੋਈਆਂ ਨਗਰ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਕੋਠਿਆਂ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਵਿ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਸਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਿ ਮਾਨੋ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ, ਕੁਟੰਬ ਸਮੇਤ ਬਿਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਇਸ ਉਤਸਵ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਆਈਆਂ ਹਨ।। ੨੭।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਬਾਸਦੇਵ ਆਯੋ ਰਾਜੈ ਮੰਡਲ ਬਨਾਯੋ
ਮਨ ਮਹਾਂ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ਤਾ ਕੋ ਆਨਨ ਨਿਰਖ ਕੈ।।
ਸੁਗੰਧ ਲਗਾਯੋ ਰਾਗ ਗਾਇਨਨ ਗਾਯੋ
ਤਿਸੈ ਬਹੁਤੁ ਦਿਵਾਯੋ ਬਰ ਲਿਆਯੋ ਜੋ ਪਰਖ ਕੈ।।
ਛਾਤੀ ਹਾਥੁ ਲਾਯੋ ਸੀਸ ਨਿਆਯੋ ਉਗ੍ਰਸੈਨ
ਤਬੈ ਆਦਰ ਪਠਾਯੋ ਪੂਜ ਮਨ ਮੈ ਹਰਖ ਕੈ।।
ਭਯੋ ਜਨ ਮੰਗਨ ਨ ਭੂਮ ਪਰ ਬਾਦਰ ਸੋ
ਰਾਜਾ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਗਯੋ ਕੰਚਨ ਬਰਖ ਕੈ।। ੨੮।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਬਾਸੁਦੇਵ ਆਯਾ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੇ ਨਗਰ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਸਲਾਮੀ ਲਈ ਫਾਲਨ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖ ਕੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ। ਗਾਂਧੀਆਂ ਨੇ ਬਾਸੁਦੇਵ ਨੂੰ ਅਤਰ ਆਦਿਕ ਲਗਾਇਆ ਹੈ, ਗਵੱਈਆਂ ਨੇ ਰਾਗ ਗਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਖਜਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਵਰ ਨੂੰ ਪਰਖਕੇ ਲਿਆਇਆ ਸੀ। ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਿਆ, ਅਗੋਂ ਬਾਸੁਦੇਵ ਨੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਦਿੱਤਾ, ਫੇਰ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ। ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਭੀ ਮੁੜਕੇ ਮੰਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜੇ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੇ ਬੱਦਲ ਬਣ ਕੇ ਸੋਨੇ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਤਬ ਕੰਸ ਕੋ ਲਯੋ ਹਜੂਰ ਬੁਲਾਇ।।
ਕਹਯੋ ਸਾਥ ਤੁਮ ਜਾਇ ਕੈ ਦੇਹੁ ਭੰਡਾਰ ਖੁਲਾਇ।। ੨੯।।

ਅਰਥ - ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਕੋਲ ਸੱਦਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਨਾਲ ਜਾਹ ਅਤੇ ਜਾਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮੋਦੀਖਾਨਾ ਖੁਲ੍ਹਵਾ ਦੇਹ।। ੨੯।।

ਅਉਰ ਸਮਗਰੀ ਅੰਨਯ ਕੀ ਲੈ ਜਾ ਤਾ ਕੇ ਪਾਸਿ।।
ਕਰਿ ਪ੍ਰਨਾਮੁ ਤਾ ਕੋ ਤਬੈ ਇਉ ਕਰੀਯੋ ਅਰਦਾਸ।। ੩੦।।

ਅਰਥ - ਅੰਨ ਆਦਿਕ ਹੋਰ ਜੋ ਸਮਗਰੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸਭ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਲੈ ਜਾਹ।

ਪਹਿਲੋਂ ਉਸ ਬਾਸੁਦੇਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰੀਂ, ਫੇਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀਂ।। ੩੦।।

ਕਾਲ ਰਾਤ੍ਰ ਕੋ ਬਯਾਹ ਹੈ ਕੰਸਹਿ ਕਹੀ ਸੁਨਾਇ।।
ਬਾਸਦੇਵ ਪ੍ਰੋਹਤ ਕਹੀ ਭਲੀ ਜੁ ਤੁਮੈ ਸੁਹਾਇ।। ੩੧।।

ਅਰਥ - ਕੰਸ ਨੇ ਬਾਸਦੇਵ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਾਕੇ ਆਖੀ ਕੱਲ੍ਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੱਗੋਂ ਬਾਸੁਦੇਵ ਦੇ ਪ੍ਰੋਹਤ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹੀ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਹੈ।। ੩੧।।

ਕੰਸ ਕਹਯੋ ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਤਬ ਸਭੈ ਬਾਤ ਕੋ ਭੇਵ।।
ਸਾਧ ਸਾਧ ਪੰਡਿਤ ਕਹਯੋ ਅਸ ਮਾਨੀ ਬਸੁਦੇਵ।। ੩੨।।

ਅਰਥ - ਕੰਸ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ, ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਾ ਭੇਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਸੁਦੇਵ ਦੇ ਪ੍ਰੋਹਤ ਨੇ ਹਰ ਗੱਲ ਵਿਚ ਭਲਾ ਭਲਾ ਕਿਹਾ ਭਾਵ ਸਿਫਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬਾਸੁਦੇਵ ਨੇ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ।। ੩੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰਾਤ ਬਿਤੀਤ ਭਈ ਅਰ ਪ੍ਰਾਤ ਭਈ ਫਿਰ ਰਾਤ ਤਬੈ ਚੜ ਆਏ।।
ਛਾਡ ਦਏ ਹਥਿ ਫੂਲ ਹਜਾਰ ਦੋ ਊਬੁਚ ਪਯੋਧਰ ਐਸ ਫਿਰਾਏ।।
ਅਉਰ ਹਵਾਇ ਚਲੀ ਨਭ ਕੋ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਸੁਨਾਏ।।
ਦੇਖਹਿ ਕਉਤਕ ਦੇਵ ਸਭੈ ਤਿਹ ਤੇ ਮਨੋ ਕਾਗਦ ਕੋਟ ਪਠਾਏ।। ੩੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਫੂਲ=ਫੁੱਲਝੜੀਆਂ।। ਊਬੁਚ=ਆਤਸ਼ਬਾਜੀ।। ਪਯੋਧਰ=ਬੱਦਲਾਂ।।

ਅਰਥ - ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਅਤੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ, ਫਿਰ ਜਦ ਰਾਤ ਹੋਈ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਜਾਂਞੀਂ ਚੜ੍ਹ ਆਏ। ਦੋ ਹਜਾਰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੁੱਲਝੜੀਆਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਬੁਰਜ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਅਕਾਸ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹਵਾਈਆਂ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਸਯਾਮ ਕਵਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਵੇਖ ਲੈਣ, ਮਾਨੋਂ ਕਾਗਦ ਦੇ ਕਿਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਹਨ।। ੩੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਲੈ ਬਸਦੇਵ ਕੋ ਅਗ੍ਰ ਪ੍ਰੋਹਤ ਕੰਸਹਿ ਕੇ ਚਲ ਧਾਮ ਗਏ ਹੈ।।
ਆਗੇ ਤੇ ਨਾਰ ਭਈ ਇਕ ਲੋਹਸ ਗਾਗਰ ਪੰਡਿਤ ਡਾਰ ਦਏ ਹੈ।।
ਡਾਰ ਦਏ ਲਡੂਆ ਗਹ ਝਾਂਟਨਿ ਤਾ ਕੋ ਸੋਊ ਵੇ ਤੋ ਭੱਛ ਗਏ ਹੈ।।
ਜਾਦਵ ਬੰਸ ਦਹੂੰ ਦਿਸ ਤੇ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸੁ ਅਨੇਕਿਕ ਹਾਸ ਭਏ ਹੈ।। ੩੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੇਹਸ = ਲਾਗ।। ਝਾਂਟਨਿ = ਸਿਰ ਦਾ ਕਪੜਾ।।

ਅਰਥ - ਬਸੁਦੇਵ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰੋਹਤ ਕੰਸ ਦੇ ਘਰ ਗਏ, ਤਾਂ ਔਗਿਓਂ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗਾਗਰ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਹੋਈ, ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਉਸਦਾ ਲਾਗ ਗਾਗਰ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਕਪੜਾ ਫੜ ਕੇ ਉਸਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਲੱਡੂ ਪਾ ਦਿੱਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੱਡੂਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਖਾ ਗਈਆਂ। ਜਾਦਵ ਬੰਸ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਦਿਸਾਂ ਦੇ ਜਾਈਆਂ ਤੇ ਮਾਂਈਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹਾਸੇ-ਠੱਠੇ ਹੋਏ।। ੩੪।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਗਾਵਤ ਸੁ ਗਾਰਨ ਦਿਵਾਵਤ
ਸੁ ਆਵਤ ਸੁਹਾਵਤ ਹੈ ਮੰਦ ਮੰਦ ਗਾਵਤੀ।।
ਕੇਹਰਿ ਸੀ ਕਟਿ ਅਉ ਕੁਰੰਗਨ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਜਾ ਕੇ
ਗਜ ਕੈਸੀ ਚਾਲ ਮਨ ਭਾਵਤ ਸੁ ਆਵਤੀ।।
ਮੋਤਿਨ ਕੇ ਚਉਕਿ ਕਰੇ ਲਾਲਨ ਕੇ ਖਾਰੇ ਧਰੇ
ਬੈਠੇ ਤਬੈ ਦੋਊ ਦੂਲਹਿ ਦੁਲਹੀ ਸੁਹਾਵਤੀ।।
ਬੇਦਨ ਕੀ ਧੁਨਿ ਕੀਨੀ ਦੱਛਨਾ ਦਿਜਨ-ਦੀਨੀ
ਲੀਨੀ ਸਾਤ ਭਾਵਰੈ ਜੋ ਭਾਵ ਤੇ ਸੋਭਾਵਤੀ।। ੩੫।।

ਅਰਥ - ਅਨੇਕਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਗਾਉਂਦੀਆਂ, ਵਜਾਉਂਦੀਆਂ ਤੇ ਗਾਲ੍ਹੀਆਂ ਦੇਂਦੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੁਹਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੇ ਪਤਲੇ ਲੱਕ ਹਨ, ਹਰਨਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਚੰਚਲ ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਹਾਥੀ ਵਰਗੀ ਮਸਤ ਚਾਲ ਹੈ, ਉਹ ਮਨ ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਚੌਕ ਪੂਰਿਆ ਅਤੇ ਲਾਲਾਂ ਦੇ ਖਾਰੇ ਰਖੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਦੋਵੇਂ ਲਾੜਾ-ਲਾੜੀ ਬੈਠੇ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਤੇ ਬਸੁਦੇਵ ਨੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੱਖਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 'ਸੱਤ ਫੇਰੇ' ਲਏ ਹਨ, ਜੋ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੇ ਹਨ।। ੩੫।।

ਨੋਟ :— ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਮਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਾਵਾਂ ਭੀ ਚਾਰ ਹੀ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਪਰਕਰਮਾਂ ਭੀ ਚਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦੇ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਸੱਤ ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਸ਼ੁਰੂ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਸੀ। ਜੋ ਪੁਰਾਣ ਆਦਿਕ ਕਈ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪੂਰਬ, ਮਾਰਵਾੜ ਤੇ ਬੀਕਾਨੇਰ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸੱਤ ਹੀ ਲਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਕਦ ਤੋਂ ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਲਾਵਾਂ ਕਿਥੋਂ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰੀਆਂ ਹਨ?

ਇਹ ਗੱਲ ਅਜੇ ਖੋਜ ਅਧੀਨ ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਤ ਭਏ ਬਸੁਦੇਵ ਜੂ ਕੀਨੋ ਤਹਾਂ ਬਿਲਾਸਿ।।
ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਉਠ ਕੈ ਤਬੈ ਗਯੋ ਸਸੁਰ ਕੇ ਪਾਸਿ।। ੩੬।।

ਅਰਥ - ਰਾਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਬਸੁਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਸ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤੇ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਉੱਠ ਕੇ ਸੌਹਰੇ ਰਾਜੇ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲਾ ਗਿਆ।। ੩੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸਾਜ ਸਮੇਤ ਦਏ ਗਜ ਅਯੁਤ ਸੁ ਅਉਰ ਦਏ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਰਥ ਨਾਰੇ।।
ਲੱਛ ਭਟੰ ਦਸ ਲੱਛ ਤੁਰੰਗਮ ਊਂਟ ਅਨੇਕ ਭਰੇ ਜਰ ਭਾਰੇ।।
ਛੱਤੀਸ ਕੋਟ ਦਏ ਦਲ ਪੈਦਲ ਸੰਗਿ ਕਿਧੋ ਤਿਨ ਕੇ ਰਖਵਾਰੇ।।
ਕੰਸ ਤਬੈ ਤਿਹ ਰਾਖਨ ਕਉ ਮਨੋ ਆਪ ਭਏ ਰਥੰ ਕੇ ਹਕਵਾਰੇ।। ੩੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਯੁਤ = ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ।। ਰਾਖਨ ਕਉ = ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਣ ਵਾਲਾ।।

ਅਰਥ - ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੇ ਦਾਜ ਵਿਚ ਸਾਜਾਂ ਦੇ ਸਮੇਤ ਦਸ ਹਜਾਰ (੧੦੦੦੦) ਹਾਥੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਧੀਕ ਰਥ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਕ ਲੱਖ (੧੦੦੦੦੦) ਜੋਧਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਦਸ ਲੱਖ (੧੦੦੦੦੦੦) ਉੂਠ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਛੱਤੀ ਕ੍ਰੋੜ ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹੋ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਹ ਨਾਲ ਤੋਰੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੰਸ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਆਪ ਰੱਥ ਦੇ ਹੱਕਣ ਵਾਲਾ ਬਣਿਆ ਸੀ।। ੩੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕੰਸ ਲਵਾਏ ਜਾਤ ਤਿਨ ਸਕਲ ਪ੍ਰਬਲ ਦਲ ਸਾਜ।।
ਆਗੇ ਤੇ ਸ੍ਰਵਨਨ ਸੁਨੀ ਬਿਧ ਕੀ ਅਸੁਭ ਅਵਾਜ।। ੩੮।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਕੰਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਜਬਰਦਸਤ ਫੌਜ ਅਤੇ ਸਾਜ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸਨੇ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਬਿਧਾਤਾ ਤੇ ਮੁੱਖੋਂ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਬੁਰੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਲਈ।। ੩੮।।

ਨਭਿ ਬਾਨੀ ਬਾਚ ਕੰਸ ਸੋਂ।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਦੂਖ ਕੇ ਹਰਿਨ ਬ੍ਰਿੱਧ ਸਿੱਧ ਕੇ ਕਰਨ ਰੂਪ
ਮੰਗਲ ਧਰਨ ਐਸੋ ਕਹਯੋ ਹੈ ਉਚਾਰ ਕੈ।।
ਲੀਏ ਕਹਾ ਜਾਤ ਤੇਰੋ ਕਾਲ ਹੈ ਰੇ ਮੂੜ ਮਤਿ

ਆਠਵੋ ਗਰਭ ਯਾ ਕੋ ਤੇ ਕੋ ਡਾਰੈ ਮਾਰ ਕੈ॥
ਅਚਰਜ ਮਾਨ ਲੀਨੋ ਮਨ ਮੈ ਬਿਚਾਰ ਇਹ
ਕਾਢ ਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਡਾਰੋ ਇਨ ਹੀ ਸੰਘਾਰ ਕੈ॥
ਜਾਹਿ ਗੇ ਛਪਾਇ ਕੈ ਸੁ ਜਾਨੀ ਕੰਸ ਮਨ ਮਾਹਿ
ਇਹੈ ਬਾਤ ਭਲੀ ਡਾਰੋਂ ਜਰ ਹੀ ਉਖਾਰ ਕੈ॥ ੩੯॥

ਅਰਥ - ਜੋ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚਾਰ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ - "ਹੇ ਮੂਰਖ ਮੱਤ ਵਾਲੇ ਕੰਸ! ਤੂੰ ਐਸੇ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ?" ਇਹ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਕਾਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦਾ ਅੱਠਵਾਂ ਬੱਚਾ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦਵੇਗਾ। ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਕੰਸ ਨੇ ਅਚਰਜ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂ, ਅਤੇ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਸ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਣੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਹ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਛੁਪਾ ਲੈਣਗੇਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਇਹੋ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਕਿ ਜੜ੍ਹ ਹੀ ਪੁੱਟ ਸੁੱਟਾਂ॥ ੩੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੰਸ ਦੁਹੂ ਕੇ ਬਧ ਨਮਿਤ ਲੀਨੋ ਖੜਗ ਨਿਕਾਰ॥
ਬਾਸਦੇਵ ਅਰੁ ਦੇਵਕੀ ਡਰੇ ਦੋਊ ਨਰ ਨਾਰਿ॥ ੪੦॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਕੰਸ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖੜਗ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਤਦੋਂ ਬਸੁਦੇਵ ਅਤੇ ਦੇਵਕੀ ਮਰਦ ਤੇ ਔਰਤ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਡਰ ਗਏ॥ ੪੦॥

ਬਾਸਦੇਵ ਵਾਚ ਕੰਸ ਸੋਂ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਾਸਦੇਵ ਡਰ ਮਾਨ ਕੈ ਤਾ ਸੋ ਕਹੀ ਸੁਨਾਇ॥
ਜੋ ਯਾਹੀ ਤੇ ਜਨਮ ਹੈ ਮਾਰਹੁ ਤਾ ਕਹੁ ਰਾਇ॥ ੪੧॥

ਅਰਥ - ਬਾਸੁਦੇਵ ਨੇ ਡਰ ਮੰਨਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਾਕੇ ਕਹੀ-ਹੇ ਰਾਜਨ! ਜੋ ਇਸ ਦੇਵਕੀ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲਵੇਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ॥ ੪੧॥

ਕੰਸ ਬਾਚ ਮਨ ਮੈ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪੁਤ੍ਰ ਹੇਤ ਕੇ ਭਾਵ ਸੋ ਮਤਿ ਇਹ ਜਾਹਿ ਛਪਾਇ॥
ਬੰਦੀਖਾਨੈ ਦੇਉ ਇਨ ਇਹੈ ਬਿਚਾਰੀ ਰਾਇ॥ ੪੨॥

ਅਰਥ - ਕੰਸ ਮਨ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ-ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਮੋਹ ਭਾਵ ਨਾਲ ਜੇ ਇਹ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਾਰਾਂਗਾ? ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਵਾਂ, ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵਿਚਾਰ ਲਈ।। ੪੨।।

ਅਥ ਦੇਵਕੀ ਬਸਦੇਵ ਕੈਦ ਕੀਬੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਡਾਰ ਜੰਜੀਰ ਲਏ ਤਿਨ ਪਾਇਨ ਪੈ ਫਿਰ ਕੈ ਮਥਰਾ ਮਹਿ ਆਯੋ।।
ਸੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸਭ ਲੋਗ ਕਥਾ ਅਤਿ ਨਾਮ ਬੁਰੋ ਜਗ ਮੈ ਬਿਕਰਾਯੋ।।
ਆਨ ਰਖੈ ਗ੍ਰਹ ਆਪਨ ਮੈ ਰਖਵਾਰੀ ਕੋ ਸੇਵਕ ਲੋਗ ਬੈਠਾਯੋ।।
ਆਨ ਬਡੇਨ ਕੀ ਛਾਡ ਦਈ ਕੁਲ ਭੀਤਰ ਆਪਨੋ ਰਾਹ ਚਲਾਯੋ।। ੪੩।।

ਅਰਥ - ਕੰਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇੜੀਆਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਅਤੇ ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਮੋੜ ਕੇ ਲੈ ਆਇਆ। ਉਸ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ 'ਬੁਰਾ' ਨਾਮ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕਰ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਰਾਖੀ ਲਈ ਬੂਹੇ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਦਾਸ ਬਿਠਾਲ ਦਿੱਤੇ। ਕੰਸ ਨੇ ਵੱਡਿਆਂ ਦੀ ਰਹੁਰੀਤੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕੁਲ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹੀ ਰਾਹ ਤੋਰ ਲਿਆ।। ੪੩।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।। ਦੋਹਰਾ।। ਕਿਤਕ ਦਿਵਸ ਬੀਤੇ ਜਬੈ ਕੰਸ ਰਾਜ ਉਤਪਾਤ।।
ਤਬੈ ਕਥਾ ਅਉਰੈ ਚਲੀ ਕਰਮ ਰੇਖ ਕੀ ਬਾਤ।। ੪੪।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕੰਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿਚ ਉਪੱਦ੍ਰਵ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਕੁ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ। ਤਦ ਕਥਾ ਹੋਰ ਤੁਰ ਪਈ, ਇਹ ਸਭ ਕਰਮ ਰੇਖਾ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।। ੪੪।।

ਪ੍ਰਥਮ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇਵਕੀ ਕੇ ਜਨਮ ਕਥਨੰ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪੁਤ੍ਰ ਭਯੋ ਦੇਵਕੀ ਕੈ ਕੀਰਤਮਤ ਤਿਹ ਨਾਮੁ।।
ਬਾਸਦੇਵ ਲੈ ਤਾਹਿ ਕੋ ਗਯੋ ਕੰਸ ਕੈ ਧਾਮ।। ੪੫।।

ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਜੇਠੇ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਕੀਰਤਮਤ' ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਬਸੁਦੇਵ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ, ਕੰਸ ਦੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ।। ੪੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਲੈ ਕਰਿ ਤਾਤ ਕੋ ਤਾਤ ਚਲਯੋ ਜਬ ਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਦਰ ਊਪਰ ਆਯੋ।।
ਜਾਇ ਕਹਯੋ ਦਰਵਾਨਨ ਸੋਂ ਤਿਨ ਬੋਲ ਕੈ ਭੀਤਰ ਜਾਇ ਜਨਾਯੋ।।

ਕੰਸ ਕਰੀ ਕਰੁਨਾ ਸਿਸ ਦੇਖ ਕਹਯੋ ਹਮਹੂੰ ਤੁਮ ਕੋ ਬਖਸਾਯੋ।।
ਫੇਰਿ ਚਲਯੋ ਗ੍ਰਹ ਕੋ ਬਸਦੇਵ ਤਊ ਮਨ ਮੈ ਕਛੁ ਨ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ।। ੪੬।।

ਅਰਥ – ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕਰ ਕੇ ਪਿਉ ਤੁਰ ਪਿਆ, ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਕੰਸ ਦੇ ਦਰ ਪੁਰ ਆਇਆ। ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਦਰਵਾਨ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਨੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਜਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੰਸ ਨੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤਰਸ ਖਾਧਾ, ਅਤੇ ਬਸੁਦੇਵ ਨੂੰ ਕਿਹਾ- ਇਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਲੈ ਜਾਹ ਅਸਾਂ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਬੱਚਾ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬਸੁਦੇਵ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮੋੜ ਕੇ ਲੈ ਆਇਆ, ਪਰ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।। ੪੬।।

ਬਸਦੇਵ ਬਾਚ ਮਨ ਮੈ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਾਸਦੇਵ ਮਨ ਆਪਨੇ ਕੀਨੋ ਇਹੈ ਬਿਚਾਰ।।
ਕੰਸ ਮੂੜ ਦੁਰਮਤਿ ਬਡੋ ਯਾ ਕੌ ਡਰਿ ਹੈ ਮਾਰਿ।। ੪੭।।

ਅਰਥ – ਬਾਸੁਦੇਵ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਕਿ ਮੂਰਖ ਕੰਸ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਖੋਟੀ ਮੱਤ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਰੂਰ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ।। ੪੭।।

ਨਾਰਦ ਰਿਖ ਬਾਚ ਕੰਸ ਪ੍ਰਤਿ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਮੁਨਿ ਆਯੋ ਕੰਸ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕਹੀ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਰਾਇ।।
ਅਸਟ ਲੀਕ ਕਰ ਕੈ ਗਨੀ ਦੀਨੋ ਭੇਦ ਬਤਾਇ।। ੪੮।।

ਅਰਥ – ਇਤਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਕੰਸ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਦੇਵਕੀ ਦਾ ਅੱਠਵਾਂ ਬੱਚਾ ਤੇਰਾ ਵੈਰੀ ਹੈ? ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਗੋਲ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਅੱਠ ਲੀਕਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਣੀਆਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਇਕ ਲੀਕ ਅੱਠਵੀਂ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਭੇਦ ਸਮਝਾ ਕੇ, ਨਾਰਦ ਨੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਹਰੇਕ ਲੀਕ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਅੱਠਵੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਦੇਵਕੀ ਦਾ ਹਰੇਕ ਬੱਚਾ ਅੱਠਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਭੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੱਜਣ ਨਾ ਸਮਝ, ਸਗੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵੈਰੀ ਜਾਣ ਕੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ।। ੪੮।।

ਅਥ ਭ੍ਰਿਤਨ ਸੌਂ ਕੰਸ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਜਬ ਨਾਰਦ ਕੀ ਇਹ ਤੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਮਨ ਮਾਹਿ ਭਈ ਹੈ।।
ਮਾਰਹੁ ਜਾਇ ਇਸੈ ਅਬ ਹੀ ਕਰਿ ਭ੍ਰਿਤਨ ਨੈਨ ਕੀ ਸੈਨ ਦਈ ਹੈ।।

ਦਉਰ ਗਏ ਤਿਹ ਆਇਸ ਮਾਨ ਕੈ ਬਾਤ ਇਹੈ ਚਲ ਲੋਗ ਗਈ ਹੈ।।
ਪਾਥਰ ਪੈ ਹਨਿ ਕੈ ਘਨਿ ਜਿਉ ਪੁਨ ਜੀਵਹਿ ਤੇ ਕਰਿ ਭਿੰਨ ਲਈ ਹੈ।। ੪੯।।

ਅਰਥ - ਕੰਸ ਨੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਆਖਣਾ। ਜਦ ਨਾਰਦ ਦੀ ਗੱਲ ਕੰਸ ਨੇ ਸੁਣੀ, ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਭਾ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਹੁਣੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੋ। ਉਸਦੀ ਆਗਯਾ ਮੰਨ ਕੇ ਨੌਕਰ ਝੱਟ ਦੌੜ ਕੇ ਬਸੁਦੇਵ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਏ, ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ, ਕਿ ਕੰਸ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਬਸਦੇਵ ਨੂੰ ਲੜਕਾ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਨਾਰਦ ਦੇ ਕਹਿਣ ਉਤੇ ਉਸ ਨੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨੌਕਰਾਂ ਨੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਉਥੇ ਹਥੌੜੇ ਵਾਂਗੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਉਸ ਦੀ ਦੇਹ 'ਜ਼ਿੰਦਗੀ' ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਪੱਥਰ ਉਤੇ ਪਟਕਾ ਕੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੪੯।।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਧਹਿ।।

– – – –

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਅਉਰ ਭਯੋ ਸੁਤ ਜੋ ਤਿਹ ਕੇ ਗ੍ਰਹਿ ਤਉ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਸ ਮਹਾ ਮਤਿ ਹੀਨੋ।।
ਸੇਵਕ ਭੇਜ ਦਏ ਤਿਨ ਲਯਾਇ ਕੈ ਪਾਥਰ ਪੈ ਹਨਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਦੀਨੋ।।
ਸੋਰ ਪਰਯੋ ਸਭ ਹੀ ਪੁਰ ਮੈਂ ਕਬਿ ਨੈ ਤਿਹ ਕੋ ਜਸ ਇਉ ਲਖ ਲੀਨੋ।।
ਇੰਦ੍ਰ ਮੂਓ ਸੁਨਿ ਕੈ ਰਨ ਮੈ ਮਿਲ ਕੈ ਸੁਰ ਮੰਡਲ ਰੋਦਨ ਕੀਨੋ।। ੫੦।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੋਰ ਪੁੱਤਰ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਵੱਡੀ ਹੀਣ ਮੱਤ ਵਾਲੇ ਕੰਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ, ਪੱਥਰ ਉਤੇ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਮਥਰਾ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੌਲਾ ਪਿਆ ਉਸਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਨੇ ਇਸ ਤੁਲਨਾ ਨਾਲ ਉਪਮਾਇਆ ਹੈ ਮਾਨੋ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮੋਇਆ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਰੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ।। ੫੦।।

ਅਉਰ ਭਯੋ ਸੁਤ ਜੋ ਤਿਹ ਕੇ ਗ੍ਰਹ ਨਾਮ ਧਰਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਤਿਨ ਹੂੰ ਜੈ।।
ਮਾਰ ਦਯੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਸ ਸੁ ਪਾਥਰ ਪੈ ਹਨਿ ਡਾਰਿਓ ਖੂੰਜੈ।।
ਸੀਸ ਕੇ ਬਾਰ ਉਖਾਰਤ ਦੇਵਕੀ ਰੋਦਨ ਚੋਰਨ ਤੈਂ ਘਰਿ ਗੂੰਜੈ।।
ਜਿਉ ਰੁਤ ਅੰਤ ਬਸੰਤ ਸਮੇ ਨਭਿ ਕੌ ਜਿਮ ਜਾਤ ਪੁਕਾਰਤ ਕੂੰਜੈ।। ੫੧।।

ਅਰਥ - ਹੋਰ ਜੋ ਪੁੱਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ "ਜੈ" ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਨੇ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਭੀ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਸਨੂੰ ਪੱਥਰ ਪੁਰ ਪਟਕਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਖੂੰਜੇ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਵਕੀ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਪੁੱਟਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਰੋਣ ਅਤੇ ਚਿਚਲਾਉਣ ਨਾਲ ਘਰ ਇਉਂ ਗੂੰਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕੂੰਜਾਂ ਪੁਕਾਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।। ੫੧।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਚਉਥੋ ਪੁਤ੍ਰ ਭਯੋ ਸੋ ਭੀ ਕੰਸ ਮਾਰ ਦਯੋ
ਤਿਹ ਸੋਕ ਬੜਵਾ ਕੀ ਲਾਟੈਂ ਮਨ ਮੈਂ ਜਗਤ ਹੈ।।
ਪਰੀ ਹੈ ਗੀ ਦਾਸੀ ਮਹਾ ਮੋਹ ਹੂੰ ਕੀ ਫਾਸੀ ਬੀਚ
ਗਈ ਮਿਟ ਸੋਭਾ ਪੈ ਉਦਾਸੀ ਹੀ ਪਗਤ ਹੈ।।
ਕੈਧੌ ਤੁਮ ਨਾਥ ਹ੍ਵੈ ਸਨਾਥ ਹਮ ਹੂੰ ਪੈ ਹੂੰਜੈ
ਪਤਿ ਕੀ ਨ ਗਤਿ ਔਰ ਤਨ ਕੀ ਨ ਗਤ ਹੈ।।
ਭਈ ਉਪਹਾਸੀ ਦੇਹ ਪੂਤਨ ਬਿਨਾਸੀ ਅਬਿਨਾਸੀ
ਤੇਰੀ ਹਾਸੀ ਹਮੈ ਗਾਸੀ ਸੀ ਲਗਤ ਹੈ।। ੫੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਗਤ = ਜਗ ਰਹੀਆਂ।। ਪਗਤ = ਛਾ ਗਈ।। ਗਾਸੀ = ਤੀਰ।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਚੌਥਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਭੀ ਕੰਸ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੋਕ ਬੜਵਾ ਅੱਗ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਜਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਹੇ ਭਗਵਾਨ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਦਾਸੀ ਮਹਾਂ ਮੋਹ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਵਿਚ ਪਈ ਹੋਈ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਸਭ ਸੋਭਾ ਮਿਟ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਦਾਸੀ ਛਾ ਗਈ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਨਾਥ ਹੋ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਨਾਥ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਕੋਈ ਪਤੀ ਦੀ ਗਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਤਨ ਦੀ ਗਤੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਸ਼ਕਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਨਾਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਹੇ ਅਬਿਨਾਸੀ! ਤੇਰੀ ਇਹ ਹਾਸੀ ਸਾਨੂੰ ਤੀਰ ਦੀ ਨੋਕ ਵਾਂਗੂੰ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।। ੫੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪਾਂਚਵੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਭਯੋ ਸੁਨਿ ਕੰਸ ਸੁ ਪਾਥਰ ਸੌ ਹਨਿ ਮਾਰਿ ਦਯੋ ਹੈ।।
ਸ੍ਵਾਸ ਗਯੋ ਨਭਿ ਕੇ ਮਗ ਮੈ ਤਨ ਤਾ ਕੋ ਕਿਧੌ ਜਮਨਾ ਮੈ ਗਯੋ ਹੈ।।
ਸੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਸ੍ਰੋਨਨ ਦੇਵਕੀ ਸੋਕ ਸੋ ਸਾਸ ਉਸਾਸ ਲਯੋ ਹੈ।।
ਮੋਹ ਭਯੋ ਅਤਿ ਤਾ ਦਿਨ ਮੈ ਮਨੋ ਯਾਹੀ ਤੇ ਮੋਹ ਪ੍ਰਕਾਸ ਭਯੋ ਹੈ।। ੫੩।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਪੰਜਵਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਕੰਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਮਰਵਾ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ

****
ਹੈ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਅਕਾਸ ਦੇ ਰਸਤੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਕਿਤੇ ਜਮਨਾ ਵਿਚ ਰੁੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਖਬਰ ਦੇਵਕੀ ਨੇ ਕੰਨੀ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ੋਕ ਨਾਲ ਸਾਸ ਤੋਂ ਉਤੇ ਸਾਹ ਲਏ ਹਨ। ਉਸ ਦਿਨ ਵਿਚ ਦੇਵਕੀ ਨੂੰ ਮਮਤਾ ਹੋਈ ਹੈ ਇਹ ਮਾਨੋ ਓਥੋਂ ਹੀ ਮਮਤਾ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੫੩।।

ਦੇਵਕੀ ਬੇਨਤੀ ਬਾਚ।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਪੁੱਤ੍ਰ ਭਯੋ ਛਠੋ ਬੰਸ ਸੋ ਭੀ ਮਾਰਿ ਡਾਰਿਯੋ ਕੰਸ
ਦੇਵਕੀ ਪੁਕਾਰੀ ਨਾਥ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਲੀਜੀਐ।।
ਕੀਜੀਐ ਅਨਾਥ ਨ ਸਨਾਥ ਮੇਰੇ ਦੀਨਾ ਨਾਥ
ਹਮੈ ਮਾਰ ਦੀਜੀਐ ਕਿ ਯਾ ਕੋ ਮਾਰ ਦੀਜੀਐ।।
ਕੰਸ ਬਡੋ ਪਾਪੀ ਜਾ ਕੋ ਲੋਭ ਭਯੋ ਜਾਪੀ
ਸੋਈ ਕੀਜੀਐ ਹਮਾਰੀ ਦਸਾ ਜਾ ਤੇ ਸੁਖੀ ਜੀਜੀਐ।।
ਸ੍ਰੋਨਨ ਮੇ ਸੁਨਿ ਅਸ ਵਾਰੀ ਗਜ ਵਾਰੀ ਕਰੋ
ਲਾਈਐ ਨ ਢੀਲ ਅਬ ਦੋ ਮੈਂ ਏਕ ਕੀਜੀਐ।। ੫੪।।

ਅਰਥ - ਬਸੁਦੇਵ ਦੇ ਕੁਲ ਵਿਚ ਜੋ ਛੇਵਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਇਆ ਕੰਸ ਨੇ ਓਹ ਭੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਦੇਵਕੀ ਨੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ-ਹੇ ਭਗਵਾਨ! ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਬਾਤ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਦੀਨਾ ਨਾਥ! ਸਨਾਥ ਤੋਂ ਅਨਾਥ ਨਾ ਕਰੋ ਜਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਓ ਜਾਂ ਇਸ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਓ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਸ ਵੱਡਾ ਪਾਪੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਭ ਹੋਇਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਓਹੀ ਦਸ਼ਾ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਜੀਉਣਾ ਸੁਖੀ ਹੋਵੇ। ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣ ਕੇ ਇਸ ਵਾਰੀ ਹਾਥੀ ਵਾਲੀ ਛੇਤੀ ਕਰੋ, ਹੁਣ ਢਿਲ ਨਾ ਲਾਓ, ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ।। ੫੪।।

ਇਤਿ ਛੱਠਵੋਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਧਹ।।

– – – –

ਅਥ ਬਲਭਦ੍ਰ ਜਨਮ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੌ ਬਲਭਦ੍ਰ ਭਯੋ ਗਰਭਾਂਤਰ ਤੌਂ ਦੁਹੂੰ ਬੈਠ ਕੈ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਿਓ ਹੈ।।
ਤਾਂਹੀ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਕੇ ਜੋਰ ਸੋ ਕਾਢ ਕੈ ਰੋਹਨੀ ਕੇ ਉਰ ਬੀਚ ਧਰਿਓ ਹੈ।।
ਕੰਸ ਕਦਾਚ ਹਨੈ ਸਿਸ ਕੋ ਤਿਹ ਤੇ ਮਨ ਮੈ ਬਸਦੇਵ ਡਰਿਓ ਹੈ।।

ਸੇਖ ਮਨੋ ਜਗ ਦੇਖਨ ਕੋ ਜਗ ਭੀਤਰ ਰੂਪ ਨਵੀਨ ਕਰਿਓ ਹੈ।। ੫੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਰਭਾਂਤਰ = ਗਰਭਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਦਰ ਗਰਭ ਵਿਚ।। ਕਦਾਚ = ਕਿਧਰੇ ਮਤਾਂ।। ਰੌਹਨੀ ਕੇ ਉਰ = ਰੋਹਨੀ ਦੇ ਗਰਭ, ਰੋਹਨੀ ਬਸੁਦੇਵ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।। ਸੇਖ = ਸ਼ੇਸਨਾਗ, ਜਿਸਨੇ ਧਰਤੀ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ।। ਮੰਤ੍ਰ = ਸਲਾਹ।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਗਰਭ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇਵਕੀ ਤੇ ਬਸੁਦੇਵ ਨੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਹੈ। (ਤੀਜੀ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ) ਕਿਧਰੇ ਕੰਸ ਇਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾ ਮਾਰ ਦੇਵੇ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਬਸੁਦੇਵ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਇਸ ਦੇ ਬਚਾਓ ਲਈ ਕੋਈ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ (ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ) - ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ, ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਕੇ ਰੋਹਣੀ ਦੇ ਉਦਰ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਐਸੇ ਸੁੰਦਰ ਬਾਲਕ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਮਾਨੋ ਸ਼ੇਸਨਾਗ ਨੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੈ।। ੫੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕ੍ਰਿਸਨ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕਰਿ ਸਾਧ ਦੋ ਬਿਸ੍ਰ ਕਿਸ੍ਰ ਪਤਿ ਜਾਸ।।
ਕ੍ਰਿਸ੍ਰ ਬਿਸ੍ਰ ਤਰਬੇ ਨਮਿਤ ਤਨ ਮੈ ਕਰਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ।। ੫੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸਨ = ਮਾਯਾ ਪਤੀ।। ਕ੍ਰਿਸ੍ਰ ਬਿਸ੍ਰ = ਪਾਪੀ ਦੁਨੀਆਂ।।

ਅਰਥ - ਦੋ ਸਾਧੂ ਦੇਵਕੀ ਤੇ ਬਸੁਦੇਵ ਮਾਯਾ ਪਤਿ ਵਿਸ਼ਨੂ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਜਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਨੂ ਨੇ ਪਾਪੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੫੬।।

ਅਥ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜਨਮ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੰਖ ਗਦਾ ਕਰ ਅਉਰ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਧਰੇ ਤਨ ਕਉਚ ਬਡੇ ਬਡਭਾਗੀ।।
ਨੰਦਗ ਹੈ ਕਰ ਸਾਰੰਗ ਸਾਰੰਗ ਪੀਤ ਧਰੈ ਪਟ ਪੈ ਅਨੁਰਾਗੀ।।
ਸੋਈ ਹੁਤੀ ਜਨਮਯੋ ਇਹ ਕੇ ਗ੍ਰਹ ਕੈ ਡਰਪੈ ਮਨ ਮੈ ਉਠ ਜਾਗੀ।।
ਦੇਵਕੀ ਪੁਤ੍ਰ ਨ ਜਾਨਯੋ ਲਖਿਯੋ ਹਰਿ ਕੈ ਕੈ ਪ੍ਰਨਾਮ ਸੁ ਪਾਇਨ ਲਾਗੀ।। ੫੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੰਦਗ = ਵਿਸ਼ਨੂ ਦੇ ਖੜਗ ਦਾ ਨਾਮ।। ਕਰ = ਹੱਥ।। ਸਾਰੰਗ = ਕਮਲ।। ਸਾਰੰਗ = ਵਿਸ਼ਨੂ ਦੇ ਧਨੁਖ ਦਾ ਨਾਮ।। ਸੋਈ ਹੁਤੀ = ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਸੀ।। ਅਨੁਰਾਗੀ = ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਨੇ।।

ਅਰਥ - ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦੀ ਕਥਾ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੰਖ,

ਗਦਾ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਸੰਜੋਅ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਚੌਥੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੜਗ, ਪੰਜਵੇਂ ਵਿਚ ਕਮਲ, ਛੇਵੇਂ ਵਿਚ ਧਨੁਖ, ਸਤਵੇਂ ਵਿਚ ਤੀਰ ਅਤੇ ਅਠਵੇਂ ਨਾਲ ਧੀਰਜ ਦੇਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਐਸੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਨੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਪੀਲੇ ਕਪੜੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦੇਵਕੀ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦੇ ਗ੍ਰਿਹ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ ਜਨਮਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਕੇ ਜਾਗ ਕੇ ਉੱਠ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਦੇਵਕੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ, ਸਗੋਂ ਹਰੀ ਸਰੂਪ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਹੈ।। ੫੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਲਖਯੋ ਦੇਵਕੀ ਹਰਿ ਮਨੈ ਲਖਯੋ ਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤਾਤ।।
ਲਖਯੋ ਜਾਨ ਕਰਿ ਮੋਹਿ ਕੀ ਤਾਨੀ ਤਾਨ ਕਨਾਤ।। ੫੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਾਤ = ਪੁੱਤ੍ਰ।। ਤਾਨ = ਖਿੱਚ ਕੇ।।

ਅਰਥ - ਦੇਵਕੀ ਨੇ ਹਰਿ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਮੇਰਾ ਅਸਲ ਰੂਪ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਮੋਹ ਦੀ ਕਨਾਤ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤਾਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।। ੫੮।।

ਕ੍ਰਿਸ੍ਨ ਜਨਮ ਜਬ ਹੀ ਭਯੋ ਦੇਵਨ ਭਯੋ ਹੁਲਾਸ।।
ਸਤ੍ਰ ਸਭੈ ਅਬ ਨਾਸ ਹੋਹਿ ਹਮ ਕੋ ਹੋਇ ਬਿਲਾਸ।। ੫੯।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ, ਤਦੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ।। ੫੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਆਨੰਦ ਸੋਂ ਸਭ ਦੇਵਤਨ ਸੁਮਨ ਦੀਨ ਬਰਖਾਇ।।
ਸੋਕ ਹਰਨ ਦੁਸਟਨ ਦਲਨ ਪ੍ਰਗਟੇ ਜਗ ਮੋ ਆਇ।। ੬੦।।

ਅਰਥ - ਖੁਸੀ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਸ਼ੋਕ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਦੁਸਟਾਂ ਨੂੰ ਦਲ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਭਗਵਾਨ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ।। ੬੦।।

ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਭਯੋ ਜਬੈ ਸੁਨੀ ਦੇਵਕੀ ਕਾਨ।।
ਤ੍ਰਾਸਤ ਹੁਇ ਮਨ ਮੈ ਕਹਿਯੋ ਸੋਰ ਕਰੈ ਕੋ ਆਨ।। ੬੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਾਸਤ ਹੋਇ = ਡਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮੀ ਹੋਈ ਨੇ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਦੇਵਤਿਆ ਵੱਲੋਂ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਵਾਜ ਦੇਵਕੀ ਨੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ

ਸੁਣੀ। ਡਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮੀ ਹੋਈ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ –ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ ਕੌਣ ਸ਼ੋਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ? ।। ੬੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਾਸਦੇਵ ਅਰੁ ਦੇਵਕੀ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰੈ ਮਨ ਮਾਹਿ।।
ਕੰਸ ਕਸਾਈ ਜਾਨ ਕੈ ਹੀਐ ਅਧਿਕ ਡਰ ਪਾਹਿ।। ੬੨।।

ਅਰਥ – ਬਾਸੁਦੇਵ ਅਤੇ ਦੇਵਕੀ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਕਸਾਈ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਡਰ ਰਹੇ ਹਨ।। ੬੨।।

ਇਤਿ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜਨਮ ਬਰਨਨੰ।।

– – – –

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰ ਕਰਯੋ ਦੁਹਹੂੰ ਮਿਲਿ ਮਾਰ ਡਰੈ ਇਹ ਕੋ ਮਤ ਰਾਜਾ।।
ਨੰਦਹਿ ਕੇ ਘਰਿ ਆਇ ਹੈ ਡਾਰ ਕੈ ਠਾਟ ਇਹੀ ਮਨ ਮੈ ਤਿਨ ਸਾਜਾ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕਹਯੋ ਮਨ ਮੈ ਨ ਡਰੋ ਤੁਮ ਜਾਹੁ ਨਿਸੰਕ ਬਜਾਵਤ ਬਾਜਾ।।
ਮਾਯਾ ਕੀ ਖੈਂਚ ਕਨਾਤ ਲਈ ਧਰਿ ਬਾਲਕ ਸਊਰਭ ਆਪ ਬਿਰਾਜਾ।। ੬੩।।

ਅਰਥ – ਦੋਹਾਂ ਬਸੁਦੇਵ ਤੇ ਦੇਵਕੀ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਸਲਾਹ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਤਾਂ ਰਾਜਾ ਕੰਸ ਇਸ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਸੁੱਟੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਛੱਡ ਆਵਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਏਹੋ ਸਲਾਹ ਮਨ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਕਰ ਲਈ। ਕਾਨ੍ਹ ਨੇ ਕਿਹਾ – ਤੁਸੀਂ ਡਰੋ ਨਾ ਬੇਸ਼ਕ ਧੌਂਸੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਜਾਓ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਉਧਰ ਮਾਯਾ ਦੀ ਕਨਾਤ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤਣ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਧਰ ਬਾਲਕ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੬੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕ੍ਰਿਸਨ ਜਬੈ ਤਿਨ ਗ੍ਰਿਹ ਭਯੋ ਬਾਸਦੇਵ ਇਹ ਕੀਨ।।
ਦਸ ਹਜਾਰ ਗਾਈ ਭਲੀ ਮਨੈ ਮਨਸ ਕਰਿ ਦੀਨ।। ੬੪।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ, ਤਦ ਬਸੁਦੇਵ ਨੇ ਇਹ ਕੀਤਾ, ਦਸ ਹਜਾਰ ਚੰਗੀਆਂ ਗਊਆਂ ਦੇ ਦਾਨ ਦੇਣ ਦਾ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਸੰਕਲਪ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੬੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਛੂਟ ਕਿਵਾਰ ਗਏ ਘਰਿ ਕੇ ਦਰਿ ਕੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਬਰ ਕੇ ਚਲਤੇ।।
ਹਰਖੇ ਸਰਖੇ ਬਸਦੇਵਹਿ ਕੇ ਪਗ ਜਾਇ ਛੁਯੋ ਜਮੁਨਾ ਜਲ ਤੇ।।
ਹਰਿ ਦੇਖਨ ਕੌ ਹਰਿ ਅਊ ਬਡਕੇ ਹਰਿ ਦਉਰ ਗਏ ਤਨ ਕੇ ਬਲ ਤੇ।।

ਕਾਜ ਇਹੀ ਕਹਿ ਦੋਊ ਗਏ ਜੁ ਖਿਝੇ ਬਹੁ ਪਾਪਨ ਕੀ ਮਲ ਤੇ।। ੬੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਖੇ = ਭਰੇ ਹੋਏ।। ਹਰਿ = ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।। ਹਰਿ = ਜਮੁਨਾ ਦਾ ਜਲ।। ਹਰਿ = ਰਸਤਾ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਬਸੁਦੇਵ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਦੇ ਬਲ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੋਇਆ ਚਲ ਪਿਆ ਤਾਂ ਘਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜੇ ਦੇ ਬੂਹੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ। ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਬਸੁਦੇਵ ਦੇ ਚਰਨ ਜਮਨਾ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਜਾ ਲੱਗੇ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਮੁਨਾ ਦਾ ਜਲ ਹੋਰ ਵਧਕੇ ਉੱਚਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਬਸੁਦੇਵ ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਦੌੜ ਕੇ ਰਸਤੇ ਪੁਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਮਾਯਾ ਤੇ ਚੇਤਨ ਜਗਤ ਪੁਰ ਗਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਸ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮਲ ਤੋਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਖਿਝ ਪਏ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਚੇਤਨ ਪੁਰਖ ਨੇ ਬਸੁਦੇਵ ਦੇ ਘਰ ਪੁਤ੍ਰ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਨੇ ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਲੜਕੀ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਏਹ ਦੋਵੇਂ ਕੰਸ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਸਦਕੇ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ।। ੬੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕ੍ਰਿਸ੍ਨ ਜਬੈ ਚੜਤੀ ਕਰੀ ਫੇਰਿਓ ਮਾਯਾ ਜਾਲ।।
ਅਸੁਰ ਜਿਤੇ ਚਉਕੀ ਹੁਤੇ ਸੋਇ ਗਏ ਤਤਕਾਲ।। ੬੬।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸਨ ਨੇ ਜਦੋਂ ਮਥਰਾ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ, ਭਾਵ ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਜਦੋਂ ਮਥਰਾ ਤੋਂ ਨੰਦ ਗਾਉਂ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਕੀਤਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸਨੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜਾਲ ਘੁਮਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਿੰਨੇ ਦੈਂਤ ਪਹਰੇ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਝਟ ਪਟ ਸੌਂ ਗਏ।। ੬੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੰਸਹਿ ਕੇ ਡਰ ਤੇ ਬਸਦੇਵ ਸੁ ਪਾਇ ਜਬੈ ਜਮਨਾ ਮਧਿ ਠਾਨੋ।।
ਮਾਨ ਕੈ ਪ੍ਰੀਤ ਪੁਰਾਤਨ ਕੋ ਜਲ ਪਾਇਨ ਭੇਟਨ ਕਾਜ ਉਠਾਨੋ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸ ਊਚ ਮਹਾ ਕਬਿ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਪਹਚਾਨੋ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਜਾਨ ਕਿਧੋ ਪਤਿ ਹੈ ਇਹ ਕੈ ਜਮਨਾ ਤਿਹ ਭੇਟਤ ਮਾਨੋ।। ੬੭।।

ਅਰਥ - ਕੰਸ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਭੱਜੇ ਹੋਏ ਬਸੁਦੇਵ ਨੇ ਜਦੋਂ ਜਾ ਕੇ ਜਮੁਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਰ ਰਖਿਆ, ਤਾਂ ਪੁਰਾਣੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸਨ ਲਈ, ਜਮੁਨਾ ਦਾ ਜਲ ਉੱਚਾ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਕਵਿ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਪਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਾਨ੍ਹ ਨੂੰ ਪਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਜਮਨਾ ਉਸਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉੱਚੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।। ੬੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬੈ ਜਸੋਧਾ ਸੁਇ ਗਈ ਮਾਯਾ ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ।।
ਡਾਰਿ ਕਿਸਨ ਤਿਹ ਪੈ ਸੁਤਾ ਲੀਨੀ ਹੈ ਕਰ ਤਾਸ।। ੬੮।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਜਸੋਧਾ ਸੌਂ ਗਈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਯਾ ਨੇ ਲੜਕੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਇਧਰੋਂ ਬਸੁਦੇਵ ਪੁੱਜ ਗਿਆ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਪਾ ਕੇ ਸੁਆ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੁਕ ਲਈ ਹੈ।। ੬੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਾਯਾ ਕੋ ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਬਸੁਦੇਵ ਸੁ ਸੀਘਰਿ ਚਲਜੋ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਹ ਮਾਹੀ।।
ਸੋਇ ਗਏ ਪਰ ਦੁਆਰ ਸਭੈ ਘਰ ਬਾਹਰਿ ਭੀਤਰਿ ਕੀ ਸੁਧਿ ਨਾਹੀ।।
ਦੇਵਕੀ ਤੀਰ ਗਯੋ ਜਬ ਹੀ ਸਭ ਤੇ ਮਿਲ ਗੇ ਪਟ ਆਪਸਿ ਮਾਹੀ।।
ਬਾਲ ਉਠੀ ਜਬ ਰੋਦਨ ਕੈ ਜਗ ਕੈ ਸੁਧਿ ਜਾਇ ਕਰੀ ਨਰ ਨਾਹੀ।। ੬੯।।

ਅਰਥ – ਬਸੁਦੇਵ ਲੜਕੀ ਰੂਪ ਮਾਯਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ, ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਇਧਰ ਇਸਦੇ ਘਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜੇ ਉਤੇ ਜੋ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੌਂ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਦੀ ਤੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਕੁਝ ਭੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦ ਬਸੁਦੇਵ ਨੇ ਮਾਯਾ ਰੂਪ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਕੋਲ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਤਦੋਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਬੂਹੇ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ। ਜਦ ਉਹ ਲੜਕੀ ਰੋ ਪਈ, ਤਾਂ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਖਬਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।। ੬੯।।

ਰੋਇ ਉਠੀ ਵਹ ਬਾਲ ਜਬੈ ਤਬ ਸ੍ਰੋਨਨ ਮੈ ਸੁਨਿ ਲੀ ਧੁਨਿ ਹੋਰੈ।।
ਧਾਇ ਗਏ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਸਹ ਕੇ ਘਰਿ ਜਾਇ ਕਹਯੋ ਜਨਮਯੋ ਰਿਪੁ ਤੋਰੈ।।
ਲੈ ਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਯੋ ਤਿਹ ਕੇ ਚਲਿ ਜਾਇ ਗਹੀ ਕਰ ਤੈ ਕਰ ਜੋਰੈ।।
ਦੇਖਹੁ ਬਾਤ ਮਹਾ ਜੜ ਕੀ ਅਬ ਆਦਿਕ ਕੇ ਬਿਖ ਚਾਖਤ ਭੋਰੈ।। ੭੦।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਆਦਿਕ = ਅਦਰਕ।। ਬਿਖ = ਮਿੱਠਾ ਤੇਲੀਆ।। ਭੋਰ = ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਉਹ ਲੜਕੀ ਰੋ ਪਈ ਤਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਭੀ ਉਸਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ। ਉਹ ਭੱਜ ਕੇ ਕੰਸ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਤੇਰਾ ਵੈਰੀ ਜੰਮ ਪਿਆ ਹੈ।" ਕੰਸ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਉਥੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਲੜਕੀ ਫੜ ਲਈ। ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਕੰਸ ਦੀ ਗੱਲ ਵੇਖੋ, ਜੋ ਅਦਰਕ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਮਿੱਠਾ ਤੇਲੀਆ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੭੦।।

ਲਾਇ ਰਹੀ ਉਰ ਸੋ ਤਿਹ ਕੋ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਜੋ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਮਤਵਾਰੇ।।
ਪੁਤ੍ਰ ਹਨੇ ਮਮ ਪਾਵਕ ਸੇ ਛਠ ਹੀ ਤੁਮ ਪਾਥਰ ਪੈ ਹਨ ਡਾਰੇ।।
ਛੀਨ ਕੈ ਕੰਸ ਕਹਯੋ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਭੀ ਪਟਕੌ ਇਹ ਕੈ ਅਬ ਨਾਰੌ।।

****
ਦਾਮਨ ਹ੍ਵੈ ਲਹਕੀ ਨਭ ਮੈਂ ਜਬ ਰਾਖ ਲਈ ਵਹ ਰਾਖਨਹਾਰੇ।।੭੧।।

ਅਰਥ - ਦੇਵਕੀ ਉਸਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਉਸਨੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਮੂਰਖ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਅਗਨੀ ਮਨਿੰਦ ਤੇਜਸਵੀ ਛੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਉਤੇ ਪਟਕਾ ਸੁੱਟੇ ਹਨ ਇਸ ਧੀ ਧਿਆਣੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਾ ਮਾਰ। ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਹਥੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਕੰਸ ਨੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕਿਹਾ-ਇਸ ਨੂੰ ਭੀ ਪਟਕਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਛਡਾਂਗਾ। ਉਹ ਲੜਕੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੰਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਈ, ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਹੋ ਕੇ, ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਜਾ ਚਮਕੀ, ਜਦ ਕਿ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ।। ੭੧।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਕੈ ਕੈ ਕ੍ਰੋਧ ਮਨ ਕਰਿ ਬਿਯੋਤ ਵਾ ਕੇ ਮਾਰਬੇ ਕੀ
ਚਾਕਰਨ ਕਹਯੋ ਮਾਰ ਡਾਰੋ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਤ ਹੈ।।
ਕਰ ਮੋ ਉਠਾਇ ਕੈ ਬਨਾਇ ਭਾਰੇ ਪਾਥਰ ਪੈ
ਰਾਜ ਕਾਜ ਰਾਖਬੇ ਕੋ ਕਛੂ ਨਹੀ ਪਾਤ ਹੈ।।
ਆਪਨੋ ਸੋ ਬਲ ਕਰ ਰਾਖੈ ਇਹ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ
ਸੁੰਦ ਛੰਦ ਬੰਦ ਕੈ ਕੈ ਛੂਟ ਇਹ ਜਾਤ ਹੈ।।
ਮਾਯਾ ਕੋ ਬਢਾਇ ਕੈ ਸੁ ਸਭਨ ਸੁਨਾਇ ਕੈ ਸੁ
ਐਸੇ ਉਡੀ ਬਾਰਾ ਜੈਸੇ ਪਾਰਾ ਉਡ ਜਾਤ ਹੈ।। ੭੨।।

ਅਰਥ - ਕੰਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਉਸਦੇ ਮਾਰਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਕਰਕੇ, ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਕਹੀ - ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟੋ। ਨੌਕਰ ਉਸਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੁਕ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਾਰੇ ਪੱਥਰ ਉਤੇ ਪਟਕਾਉਣ ਲੱਗੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕੰਸ ਕੀ ਕੁਝ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ? ਇਹ ਆਪਣਾ ਜੋਰ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਰਾਜ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਰਾਜ ਵਲ ਛਲ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਛਡਾਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਯਾ ਰੂਪ ਲੜਕੀ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ, ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਡ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗ ਉੱਤੋਂ ਪਾਰਾ ਉੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਾ ਉੱਡ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਲੜਕੀ ਦੂਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜ਼ਰੂਰ ਗਈ ਅਤੇ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਹੈ।। ੭੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਠ ਭੁਜਾ ਕਰਿ ਕੈ ਅਪਨੀ ਸਭਨੋ ਕਰ ਮੈ ਬਰ ਆਯੁਧ ਲੀਨੇ।।
ਜ੍ਵਾਲ ਨਿਕਾਸ ਕਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਰਿਪ ਅਉਰ ਭਯੋ ਤੁਮਰੋ ਮਤਿ ਹੀਨੋ।।

ਦਾਮਨ ਸੀ ਲਹਕੈ ਨਭਿ ਮੈ ਡਰ ਕੈ ਫਟ ਗੇ ਤਿਹ ਸਤ੍ਰਨ ਸੀਨੇ॥
ਮਾਰ ਡਰੈ ਇਹ ਹੂੰ ਹਮ ਹੂੰ ਸਭ ਤ੍ਰਾਸ ਮਨੇ ਅਤਿ ਦੈਤਨ ਕੀਨੇ॥ ੭੩॥

ਅਰਥ - ਲੜਕੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਠ ਬਾਹਾਂ ਬਣਾ ਕੇ, ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ ਧਾਰ ਹਥਿਆਰ ਪਕੜ ਲਏ। ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਅਗਨੀ ਕੱਢਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ - ਹੇ ਅਕਲ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਕੰਸ! ਤੇਰਾ ਵੈਰੀ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਕੜਕੀ, ਉਸ ਦੇ ਡਰ ਕਰ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸੀਨੇ ਪਾਟ ਗਏ ਹਨ। "ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਏਗੀ" ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭੈ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੭੩॥

ਅਥ ਦੇਵਕੀ ਬਸਦੇਵ ਛੋਰਬੋ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਇਹ ਕੀ ਜਬ ਸ੍ਰੌਨਨ ਨਿੰਦਤ ਦੇਵਨ ਕੋ ਘਰਿ ਆਯੋ॥
ਝੂਠ ਹਨੇ ਹਮ ਪੈ ਭਗਨੀ ਸੁਤ ਜਾਇ ਕੈ ਪਾਇਨ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ॥
ਗਯਾਨ ਕਥਾ ਕਰਿ ਕੈ ਅਤ ਹੀ ਬਹੁ ਦੇਵਕੀ ਔ ਬਸਦੇਵ ਰਿਝਾਯੋ॥
ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਬੁਲਾਇ ਲੁਹਾਰ ਕੋ ਲੋਹ ਅਉ ਮੋਹ ਕੇ ਫਾਂਧ ਕਟਾਯੋ॥ ੭੪॥

ਜਦ ਕੰਸ ਨੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ - ਕਿ ਤੇਰਾ ਵੈਰੀ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵੱਲ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਝੂਠ ਮੂਠ ਹੀ ਭੈਣ ਤੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਭੈਣ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ 'ਦੇਵਕੀ' ਅਤੇ 'ਬਸੁਦੇਵ' ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ। ਫੇਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਲੁਹਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਲੋਹ, ਅਤੇ ਮੋਹ ਦੇ ਬੰਧਨ ਕਟਵਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ॥ ੭੪॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਦੇਵਕੀ ਬਸਦੇਵ ਕੋ ਛੋਰਬੋ ਬਰਨਨੰ ਸਮਾਪਤ॥

- - - - -

ਕੰਸ ਮੰਤ੍ਰੀਅਨ ਸੋ ਬਿਚਾਰ ਕਰਤ ਭਯਾ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਕਲ ਬੁਲਾਇ ਕੈ ਕੀਨੋ ਕੰਸ ਬਿਚਾਰ॥
ਬਾਲਕ ਜੋ ਮਮ ਦੇਸ ਮੈ ਸੋ ਸਭ ਡਾਰੋ ਮਾਰ॥ ੭੫॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ।

ਮੇਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਬਾਲਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਨਮੇ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਰਵਾ ਦੇਵਾਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਵੈਰੀ ਜਿਥੇ ਭੀ ਜਨਮਿਆ ਹੈ, ਸਹਜੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਏਗਾ।। ੭੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਭਾਗਵਤ ਕੀ ਯਹ ਸੁਧ ਕਥਾ ਬਹੁ ਬਾਤ ਭਰੇ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ।।
ਬਾਕੀ ਕਹੌ ਫੁਨਿ ਅਉ ਕਥ ਕੋ ਸੁਭ ਰੂਪ ਧਰਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਮੱਧਿ ਮੁਰਾਰੀ।।
ਦੇਵ ਸਭੈ ਹਰਖੇ ਸੁਨ ਭੂਮਹਿ ਅਉਰ ਮਨੈ ਹਰਖੈ ਨਰ ਨਾਰੀ।।
ਮੰਗਲ ਹੋਹਿ ਘਰਾ ਘਰਿ ਮੈ ਉਤਰਿਯੋ ਅਵਤਾਰਨ ਕੋ ਅਵਤਾਰੀ।। ੭੬।।

ਅਰਥ - ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਤਾਂ ਭਾਗਵਤ ਦਸਮ ਸਕੰਧ ਦੀ ਹੀ ਸ਼ੁੱਧ ਕਥਾ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਓਹੀ ਅਸਾਂ ਭਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਹੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਕੁਝ ਹੋਰਨਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਭੀ ਕਥਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਮੁਰਾਰੀ ਨੇ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਭ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਹਨ। ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ ਅਵਤਾਰ (ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ) ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੭੬।।

ਨੋਟ :— ਸ੍ਰੀ ਮਦ ਭਾਗਵਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਕੰਧ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੋ ਚੁੱਕਣ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਏਹ ਸਭ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਯਾ ਅੰਸ਼ਾਂਸ਼ ਅਵਤਾਰ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਹਨ, ਯਥਾ :-

"एते चांश कलः पुंस : कृष्णास्तु भगवान् स्वयम्।।"

ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਹੈ- ਵੈਕੁੰਠ ਨਾਥ ਭਗਵਾਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਮਹਾਂ ਮਾਯਾ ਯੋਗ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ -"ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਪਾਤਾਲ ਦੇ ਛੇ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਨੰਬਰਵਾਰ ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ, ਕੰਸ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਮੇਰਾ ਅੰਸ਼ਾਂਸ਼ ਦੇਵਕੀ ਦਾ ਸੱਤਵਾਂ ਗਰਭ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸਨੂੰ ਤੂੰ ਰੋਹਨੀ ਗਰਭ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਕਰ ਦੇਈਂ। ਉਸ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਅੱਠਵੇਂ ਗਰਭ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰਾਂਗਾ।" ਆਦਿਕ ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ 'ਉਤਰਿਯੋ ਅਵਤਾਰਨ ਕੋ ਅਵਤਾਰੀ' ਪਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਾਗ ਉਠੀ ਜਸੁਧਾ ਜਬ ਹੀ ਪਿਖ ਪੁਤ੍ਰਹਿ ਦੇਨ ਲਗੀ ਹੁਨੀਆ ਹੈ।।
ਪੰਡਿਤਨ ਕੋ ਅਰੁ ਗਾਇਨ ਕੋ ਬਹੁ ਦਾਨ ਦੀਓ ਸਭ ਹੀ ਗੁਨੀਆ ਹੈ।।
ਪੁਤ੍ਰ ਭਯੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਮਨ ਓਢ ਕੈ ਲਾਲ ਚਲੀ ਚੁਨੀਆ ਹੈ।।
ਜਿਉ ਮਿਲ ਕੈ ਘਨ ਕੇ ਦਿਨ ਮੈ ਉਡ ਕੈ ਸੁ ਚਲੀ ਜੁ ਮਨੋ ਮੁਨੀਆ ਹੈ।। ੭੭।।

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਜਸੋਧਾ ਜਾਗ ਪਈ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁਲਾਰਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਪੰਡਤਾਂ

ਨੂੰ, ਗਵੱਈਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਹੋਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਿਰਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾਲ ਦੁਪੱਟੇ ਓਢ ਕੇ ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਵੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰ ਪਈਆਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮਾਨੋਂ 'ਮੁਨੀਆਂ' ਦੀ ਡਾਰ ਉੱਡ ਕੇ ਚਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।। ੭੭।।

ਨੋਟ :— ਇਕ ਚੁਰਚਰਾ ਜੇਹਾ ਛੋਟਾ ਪੰਛੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਖੰਭ ਸੁਫੈਦ ਟਿਮਕਨਿਆਂ ਸਹਿਤ ਲਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਰਖ ਜਾਂ ਲਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ (Fringilla Amandava.) ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਮਦੀਨ ਦਾ ਨਾਮ 'ਮੁਨੀਆ' ਹੈ, ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ ਉੱਡ ਕੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਨੰਦ ਬਾਚ ਕੰਸ ਪ੍ਰਤਿ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨੰਦ ਮਹਰ ਲੈ ਭੇਟ ਕੌ ਗਯੋ ਕੰਸ ਕੇ ਪਾਸਿ।।
ਪੁਤ੍ਰ ਭਯੋ ਹਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹੇ ਜਾਇ ਕਹੀ ਅਰਦਾਸਿ।। ੭੮।।

ਅਰਥ – ਬ੍ਰਿਜ ਵਾਸੀ ਗੋਪਾਂ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਨੰਦ, ਭੇਟਾ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ। ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਏਹ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੭੮।।

ਬਸਦੇਵ ਬਾਚ ਨੰਦ ਸੋ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨੰਦ ਚਲਿਯੋ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਜਬੈ ਸੁਨੀ ਬਾਤ ਬਸਦੇਵ।।
ਭੈ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਤੁਮ ਕੋ ਬਡੋ ਸੁਨੋ ਗੋਪਪਤਿ ਭੇਵ।। ੭੯।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਨੰਦ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਿਆ, ਤਦ ਬਸੁਦੇਵ ਨੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਦੇ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਮਰਵਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਨੰਦ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਹੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ! ਸੁਣੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੱਡਾ ਡਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਤੁਸਾਂ ਤਕੜੇ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁੱਝ ਭੇਦ ਹੈ।। ੭੯।।

ਕੰਸ ਬਾਚ ਬਕੀ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੰਸ ਕਹੈ ਬਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਇਹ ਆਜ ਕਰੋ ਤੁਮ ਕਾਜ ਹਮਾਰੋ।।
ਬਾਰਕ ਜੇ ਜਨਮੈ ਇਹ ਦੇਸ ਮੈ ਤਾਹਿ ਕੋ ਜਾਇ ਕੈ ਸੀਘਰ ਸੰਘਾਰੋ।।
ਕਾਲ ਵਹੈ ਹਮਰੋ ਕਹੀਐ ਤਿਹ ਤ੍ਰਾਸ ਡਰਿਯੋ ਹੀਅਰਾ ਮਮ ਭਾਰੋ।।
ਹਾਲ ਬਿਹਾਲ ਭਯੋ ਤਿਹ ਕਾਲ ਮਨੋ ਤਨ ਮੈ ਜੁ ਡਸਿਯੋ ਅਹਿ ਕਾਰੋ।। ੮੦।।

ਅਰਥ - ਕੰਸ ਨੇ ਬਕ ਦੈਂਤ ਦੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਪੂਤਨਾ! ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਅਤੇ ਅੱਜ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਕਰੋ। ਜੇਹੜੇ ਬਾਲਕ ਮੇਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਜੰਮੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਛੇਤੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਉ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮੇਰਾ ਕਾਲ ਕਹੀਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਬਹੁਤ ਡਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਕੰਸ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਉਂ ਹਾਲੋਂ ਬਿਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਮਾਨੋਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਾਲਾ ਸੱਪ ਲੜ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।। ੮੦।।

ਪੂਤਨਾ ਬਾਚ ਕੰਸ ਪ੍ਰਤਿ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਸੁਨਿ ਕੈ ਤਬ ਪੂਤਨਾ ਕਹੀ ਕੰਸ ਸੌ ਬਾਤ।।
ਬਰਮਾ ਜਾਏ ਸਭ ਹਨੌ ਮਿਟੈ ਤਿਹਾਰੋ ਤਾਤ।। ੮੧।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਇਹ ਹੁਕਮ ਮਿਲਿਆ ਤਦ ਸੁਣ ਕੇ, ਪੂਤਨਾ ਨੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਜਿੰਨੇ ਲੜਕੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗੀ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਤੇਰੀ ਦਿਲ ਦੀ ਪੀੜ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।। ੮੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਉਠੀ ਤਬ ਬੋਲ ਸੁ ਘੋਲ ਮਿਠਾ ਲਪਟੋ ਥਨ ਮੈ।।
ਬਾਲ ਜੁ ਪਾਨ ਕਰੈ ਤਜੈ ਪ੍ਰਾਨਨ ਤਾਹਿ ਮਸਾਨ ਕਰੌ ਛਿਨ ਮੈ।।
ਬੁਧਤਾਨ ਸੁਜਾਨ ਕਹਯੋ ਸਤਿ ਮਾਨ ਸੁ ਆਇ ਹੈ ਟੋਰ ਕੈ ਤਾ ਹਨ ਮੈ।।
ਨਿਰਭਉ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ ਕਰੋ ਨਗਰੀ ਸਗਰੀ ਜਿਨ ਸੋਚ ਕਰੋ ਮਨ ਮੈ।। ੮੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਿਠਾ=ਮਿੱਠਾ ਤੇਲੀਆ।। ਲਪਟੋ=ਲੇਪਨ।। ਮਸਾਨ=ਮੁਰਦਾ।।

ਅਰਥ - ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ ਪੂਤਨਾ ਉੱਠੀ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਮੈਂ ਮਿੱਠਾ ਤੇਲੀਆ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਥਨਾਂ ਤੇ ਲੇਪ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀ। ਜੋ ਬਾਲ ਉਸ ਥਣ ਨੂੰ ਪੀਏਗਾ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਛੁੱਟ ਜਾਣਗੇ, ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮੁਰਦਾ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਫੇਰ ਕਿਹਾ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨੋ, ਜੋ ਮੇਰੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਬੁਧਮਾਨ ਤੇ ਸੁਜਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆਵਾਂਗੀ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਨਿਰਭਉ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੀ ਨਗਰੀ ਦਾ ਰਾਜ ਕਰੋ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫ਼ਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ।। ੮੨।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।। ਦੋਹਰਾ।।

ਅਤਿ ਪਾਪਨਿ ਜਗੰ ਨਾਥ ਪਰ ਬੀੜਾ ਲੀਯੋ ਉਠਾਇ।।
ਕਪਟ ਰੂਪ ਸੋਰਹ ਸਜੇ ਗੋਕਲ ਪਹੁਚੀ ਜਾਇ।। ੮੩।।

ਅਰਥ - ਵੱਡੀ ਪਾਪਣ ਪੂਤਨਾ ਨੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈ ਲਈ ਇਸ ਲਈ

ਬਨੌਟੀ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਸੋਲਾਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰ ਲਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਗੋਕਲ ਵਿਚ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ।। ੮੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਜਰ ਨੈਨ ਦੀਏ ਮਨ ਮੋਹਤ ਈਂਗਰ ਕੀ ਬਿੰਦਰੀ ਜੁ ਬਿਰਾਜੈ।।
ਟਾਂਡ ਭੁਜਾਨ ਬਨੀ ਕਟਿ ਕੇਹਰਿ ਪਾਇਨ ਨੂਪਰ ਕੀ ਧੁਨਿ ਬਾਜੈ।।
ਹਾਰ ਗਰੇ ਮੁਕਤਾਹਲ ਕੇ ਗਈ ਨੰਦ ਦੁਆਰਹਿ ਕੰਸ ਕੇ ਕਾਜੈ।।
ਬਾਸ ਸੁਬਾਸ ਬਸੀ ਸਭ ਹੀ ਤਨ ਆਨਨ ਮੈ ਸਸਿ ਕੋਟਕ ਲਾਜੈ।। ੮੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਜਰ=ਕੱਜਲ।। ਨੂਪਰ=ਝਾਂਜਰਾਂ।। ਮੁਕਤਾਹਲ=ਮੋਤੀਆਂ।। ਬਾਸ=ਮੁਖ।। ਸੁਬਾਸ= ਸੁਗੰਧ।।

ਅਰਥ - ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਕੱਜਲ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਸਿੰਗ੍ਰਫ ਦੀ ਬਿੰਦੀ ਬਿਰਾਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੇ ਪਤਲੇ ਲੱਕ ਵਾਲੀ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਤੇ ਟਾਡਾਂ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਝਾਂਜਰਾਂ ਦੇ ਵੱਜਣ ਦਾ ਛਨਕਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗਲ ਵਿਚ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਐਸੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਪੂਤਨਾ ਕੰਸ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਵਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਹੈ। ਮੁਖ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਸੁਗੰਧ ਵੱਸ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੁਰ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।। ੮੪।।

ਜਸੁਧਾ ਬਾਚ ਪੂਤਨਾ ਪ੍ਰਤਿ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਹੁ ਆਦਰ ਕਰਿ ਪੂਛਿਓ ਜਸਮਤਿ ਬਚਨ ਰਸਾਲ।।
ਆਸਨ ਪੈ ਬੈਠਾਇ ਕੈ ਕਹਿਓ ਬਾਤ ਕਹੁ ਬਾਲ।। ੮੫।।

ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਆਦਰ ਕਰ ਕੇ ਜਸੋਧਾਂ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਬਚਨ ਕਰ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਪਹਿਲੋਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਉੱਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਹੇ ਭੈਣ! ਕਹੁ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਏਥੇ ਆਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ?।। ੮੫।।

ਪੂਤਨਾ ਬਾਚ ਜਸੋਧਾ ਸੋ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮਹਰ ਤਿਹਾਰੇ ਸੁਤ ਸੁਨਿਓ ਜਨਮਿਓ ਰੂਪ ਅਨੂਪ।।
ਮੋ ਗੋਦੀ ਦੈ ਦੂਧ ਕੋ ਹੋਵੈ ਸਭ ਕੋ ਭੂਪ।। ੮੬।।

ਅਰਥ - ਪੂਤਨਾ ਨੇ ਜਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਚੌਧਰਾਣੀ! ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਘਰ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਨਮਿਆ ਹੈ ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਮੇਰੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਦੇਹ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਦੇਵਾਂ, ਮੇਰੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।। ੮੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਗੋਦ ਦਯੋ ਜਸੁਧਾ ਤਬ ਤਾ ਕੇ ਸੁ ਅੰਤ ਸਮੈ ਤਬ ਹੀ ਉਨ ਲੀਨੋ।।
ਭਾਗ ਬਡੇ ਦੁਰ ਬੁੱਧਨਿ ਕੇ ਭਗਵਾਨਹਿ ਕੌ ਜਿਨ ਅਸਥਨ ਦੀਨੋ।।

****

ਛੀਰ ਰਕੱਤ੍ਰ ਸੁ ਤਾਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਐਂਚ ਲਏ ਮੁਖ ਮੋ ਇਹ ਕੀਨੋ॥
ਜਉ ਗਗੜੀ ਤੁਮਰੀ ਤਨ ਲਾਇ ਕੈ ਤੇਲ ਲਏ ਤੁਚ ਛਾਡ ਕੈ ਪੀਨੋ॥੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛੀਰ=ਦੁੱਧ॥ ਰਕੱਤ੍ਰ=ਲਹੂ॥ ਗਗੜੀ=ਇਕ ਨੀਚ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਜੋ ਕਿ ਤੂੰਬੀ, ਜੋਕ ਤੇ ਸਿੰਗੀ ਨਾਲ ਲਹੂ ਕੱਢਦੀ ਹੈ॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਜਸੋਦਾਂ ਨੇ ਕਾਨ੍ਹ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਇਹ ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਕਾਨ੍ਹ ਨੂੰ ਲੈ ਲਿਆ ਉਸ ਮੰਦ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੀ ਪੂਤਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਮ ਭਾਗ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਅਸਥਨ ਚੁੰਘਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤੇ ਲਹੂ ਭੀ ਦੁੱਧ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁੱਖ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਲਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਗਗੜੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤੂੰਬੀ ਲਾ ਕੇ ਚਮੜੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਤੇਲ ਨੂੰ ਪੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ॥ ੮੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪਾਪ ਕਰਿਓ ਬਹੁ ਪੂਤਨਾ ਜਾ ਸੋਂ ਨਰਕ ਡਰਾਇ॥
ਅੰਤ ਕਹਿਯੋ ਹਰਿ ਛਾਡਿ ਦੈ ਬਸੀ ਬਿਕੁੰਠਹ ਜਾਇ॥੮੮॥

ਅਰਥ - ਪੂਤਨਾ ਨੇ ਭਾਰਾ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਰਕ ਭੀ ਡਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਹਰੀ! ਛੱਡ ਦੇਹ ਇਸ ਲਈ ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵਾਸਾ ਕੀਤਾ॥ ੮੮॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਦੇਹਿ ਛਿ ਕੋਸ ਪ੍ਰਮਾਨ ਭਈ ਪੁਖਰਾ ਜਿਮ ਪੇਟ ਮੁਖੋ ਨਲੂਆ ਰੇ॥
ਡੰਡ ਦੁਕੂਲ ਭਏ ਤਿਹ ਕੋ ਜਨੁ ਬਾਰ ਸਿਬਾਲ ਤੇ ਸੇਖ ਪ੍ਰੂਆਰੇ॥
ਸੀਸ ਸੁਮੇਰ ਕੋ ਸ੍ਰਿੰਗ ਭਯੋ ਤਿਹ ਆਖਨ ਮੈ ਪਰ ਗੇ ਖਡੂਆ ਰੇ॥
ਸਾਹ ਕੇ ਕੋਟ ਮੈ ਤੋਪ ਲਗੀ ਬਿਬ ਗੋਲਨ ਕੇ ਹ੍ਵੈ ਗਏ ਗਲੂਆ ਰੇ॥੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੁਖਰਾ = ਪੋਖਰ, ਛੱਪੜ॥ ਡੰਡ = ਦੋਵੇਂ ਬਾਹੀਆਂ॥ ਦੁਕੂਲ = ਦੋਵੇਂ ਕਿਨਾਰੇ॥ ਬਾਰ= ਵਾਲ॥ ਸੇਖ = ਝਾਟਾ॥ ਪ੍ਰੂਆਰੇ = ਫੁਹਾਰੇ॥ ਬਿਬ = ਦੋ॥ ਗਲੂਆ = ਖੱਪੇ॥

ਅਰਥ - ਪੂਤਨਾਂ ਦੀ ਦੇਹੀ ਛੇ ਕੋਹ ਤੱਕ ਲੰਮੀ ਹੋ ਗਈ, ਉਸਦਾ ਪੇਟ ਛੱਪੜ ਵਾਂਗੂੰ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲੇ ਵਾਂਗੂੰ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਬਾਹੀਆਂ ਉਸ ਛੱਪੜ ਦੇ ਕੰਢੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਵਾਲ ਪਾਣੀ ਦੇ ਜਾਲ਼ੇ ਸਮਾਨ ਤੇ ਝਾਟਾ ਫੁਆਰੇ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੁਮੇਰ ਦੀ ਚੋਟੀ ਵਾਂਗੂੰ ਸਿਰ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਟੋਏ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਇਉਂ ਜਾਣੋਂ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕਿਲੇ ਨੂੰ ਤੋਪ ਵੱਜੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਨਾਲ ਦੋ ਖੱਪੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਅਰਥਾਤ ਪੂਤਨਾ ਦੀ ਦੇਹ ਰੂਪ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਅੱਖਾਂ ਰੂਪ ਦੋ ਖੱਪੇ ਪਏ ਹਨ॥ ੮੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਸਥਨ ਮੁਖ ਲੈ ਕਿਸ੍ਨ ਤਿਹ ਊਪਰਿ ਸੋਇ ਗਏ॥

ਧਾਇ ਤਬੈ ਬ੍ਰਿਜ ਲੋਕ ਸਭ ਗੋਦ ਉਠਾਇ ਲਏ।। ੯੦।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਥਣ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਹੀ ਸੌਂ ਗਏ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਭੱਜ ਕੇ ਗਏ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗੋਦ ਵਿਚ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਹੈ।। ੯੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਟ ਕਾਟ ਤਨ ਏਕਠੇ ਕੀਯਬੋ ਤਾ ਕੋ ਢੇਰ।।
ਦੇ ਈਂਧਨ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਬਾਰਤ ਲਗੀ ਨ ਬੇਰ।। ੯੧।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੱਢ ਵੱਢ ਕੇ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਇਕੱਠਾ ਢੇਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਲੱਕੜਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਸੜਦਿਆਂ ਕੁਝ ਵੀ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਹੈ।। ੯੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਬ ਹੀ ਨੰਦ ਆਇ ਕੈ ਗੋਕਲ ਮੈ ਲਈ ਬਾਸ ਸੁਬਾਸ ਮਹਾ ਬਿਸਮਾਨਯੋ।।
ਲੋਕ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੋ ਬਿਰਤਾਂਤ ਕਹਿਓ ਸੁਨਿ ਕੈ ਮਨ ਮੈ ਡਰਪਾਨਿਯੋ।।
ਸਾਚ ਕਹੀ ਬਸਦੇਵਹਿ ਮੋ ਪਹਿ ਸੋ ਪਰਤਛਿ ਭਈ ਹਮ ਜਾਨਿਯੋ।।
ਤਾ ਦਿਨ ਦਾਨ ਅਨੇਕ ਦੀਯੋ ਸਭ ਬਿਪਨ ਬੇਦ ਅਸੀਸ ਬਖਾਨਿਯੋ।। ੯੨।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਨੰਦ ਗੋਕਲ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਪੂਤਨਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਸੁਗੰਧਤ ਵਾਸ਼ਨਾ ਉਸ ਨੇ ਲਈ ਤਾਂ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦਾ ਬੀਤਿਆ ਸਮਾਚਾਰ ਸੁਣਾਇਆ ਤਾਂ ਸੁਣ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ - ਮੈਨੂੰ ਬਸੁਦੇਵ ਨੇ ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਗੱਲ ਪਰਤੱਖ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦਿਨ ਉਸ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਬੇਦ ਬਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਸਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।। ੯੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਾਲ ਰੂਪ ਹ੍ਵੈ ਉਤਰਿਯੋ ਦਯਾ ਸਿੰਧ ਕਰਤਾਰ।।
ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਧਾਰੀ ਪੂਤਨਾ ਭੂਮਿ ਉਤਾਰਯੋ ਭਾਰ।। ੯੩।।

ਅਰਥ - ਦਯਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਕਰਤਾਰ, ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਤਨਾ ਦੀ ਗਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਭਾਰ ਉਤਾਰਿਆ ਹੈ।। ੯੩।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਪੂਤਨਾ ਬਧ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤੰ।

ਵਾਧੂ ਵਿਚਾਰ :— ਬ੍ਰਹਮ ਵੈਵਰਤ ਪੁਰਾਣ, ਕ੍ਰਿਸਨ ਜਨਮ ਖੰਡ, ਅਧਜਾਯ ੧੦ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਬਲਿ ਯਗਜੇ ਵਾਮਨਸਜ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ੍ਵਾ ਰੂਪੰ ਮਨੋਹਰੰ।।
ਬਲਿ ਕੰਨਜਾ ਰਤਨਮਾਲਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸ੍ਨੇਹੰ ਚਕਾਰਤੰ।।

ਮਨਸਾ ਮਾਨਸੰ ਚਕ੍ਰੇ ਪੁਤ੍ਰਸਜ ਸਦ੍ਰਸ਼ੋ ਮਮ।।
ਪਿਬੰਦਜਦਿ ਸਤ੍ਰੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ : ਕ੍ਰੋਮਿ ਤੰ ਚ ਵਖ਼ਜਸਿ।।
ਹਰਿਸ੍ਰੰ ਮਾਨਸੰ ਗਜਾਤ੍ਰਾ ਪਪੌ ਜਨਮਾਂਤਰੇ ਸਤ੍ਰੰ।।
ਦਦੌ ਮਾਤ੍ਰਿਗਤਿੰ ਤਸਜੈ ਕਾਮਪੂਰ : ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ:।।

ਅਰਥ - ਅਰਥਾਤ ਜਦੋਂ ਵਾਮਨ ਭਗਵਾਨ ਬਲ ਰਾਜਾ ਦੀ ਯੱਗ ਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਪੁੱਜਾ, ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜਾ ਬਲ ਦੀ ਜਵਾਨ ਲੜਕੀ ਰਤਨਮਾਲਾ ਭੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਯੱਗ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਆ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਵਾਮਨ ਭਗਵਾਨ ਯੱਗ ਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਰਤਨਮਾਲਾ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪਰੇ ਕਰ ਕੇ, ਇਸ ਵਾਮਨ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਗਾ ਲਵਾਂ ਤੇ ਅਪਣਾ ਥਣ ਇਸਨੂੰ ਪਿਆਵਾਂ। ਭਗਵਾਨ ਸਮਰੱਥ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਤਨਮਾਲਾ ਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੂਸਰੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਅਰਥਾਤ ਇਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਨਮ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਦਾ ਥਣ ਚੁੰਘ ਕੇ ਦੁੱਧ ਪੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਵਾਲੀ ਗਤਿ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਰਤਨਮਾਲਾ ਦਾ ਦੈਤ ਯੋਨਿ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੋਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੈਤ ਯੋਨਿ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਨੂੰ ਥਣ ਚੁੰਘਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਓਹ ਏਹੀ ਸ਼ੁਭ ਭਾਵਨਾ ਸੀ, ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ਆਦਿਕ।

ਅਥ ਨਾਮ ਕਰਣ ਕਥਨੰ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਸਦੇਵ ਗਰਗ ਕੌ ਨਿਕਟਿ ਲੈ ਕਹੀ ਜੁ ਤਾਹਿ ਸੁਨਾਇ।।
ਗੋਕਲ ਨੰਦਹਿ ਕੇ ਭਵਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਤੁਮ ਜਾਇ।। ੯੪।।

ਅਰਥ - ਬਸੁਦੇਵ ਨੇ 'ਗਰਗ' ਪ੍ਰੋਹਤ ਨੂੰ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ। "ਤੁਸੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਗੋਕਲ ਵਿਚ ਨੰਦ ਮੇਹਰ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਓ"।। ੯੪।।

ਉਤੈ ਤਾਤ ਹਮਰੈ ਤਹਾ ਨਾਮ ਕਰਨ ਕਰ ਦੇਹੁ।।
ਹਮ ਤੁਮ ਬਿਨੁ ਨਹੀ ਜਾਨ ਹੀ ਅਉਰ ਸ੍ਰਵਨ ਸੁਨ ਲੇਹ।। ੯੫।।

ਅਰਥ - ਉਥੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ 'ਨਾਮ ਕਰਣ' ਸੰਸਕਾਰ ਕਰ ਦੇਵੋ ਅਰਥਾਤ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਰੱਖ ਦਿਓ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਕੰਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ ਲਵੋ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕੇ।। ੯੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬੇਗ ਚਲਯੋ ਦਿਜ ਗੋਕਲ ਕੌ ਬਸੁਦੇਵ ਮਹਾਨ ਕਹੀ ਸੋਈ ਮਾਨੀ।।
ਨੰਦ ਕੇ ਧਾਮ ਗਯੋ ਤਬ ਹੀ ਬਹੁ ਆਦਰ ਤਾਹਿ ਕਰਯੋ ਨੰਦ ਰਾਨੀ।।
ਨਾਮ ਸੁ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕਹਯੋ ਇਹ ਕੋ ਕਰ ਮਾਨ ਲਈ ਇਹ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ।।
ਲਾਇ ਲਗੰਨ ਨਿਛੱਤ੍ਰਨ ਸੋਧ ਕਹੀ ਸਮਝਾਇ ਅਕੱਥ ਕਹਾਨੀ।। ੯੬।।

ਅਰਥ – ਗਰਗ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਗੋਕਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ, ਜੋ ਬਾਰਤਾ ਬਸੁਦੇਵ ਨੇ ਕਹੀ, ਓਹੀ ਉਸ ਨੇ ਮੰਨ ਲਈ। ਝਟ ਹੀ ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਜ ਪਿਆ, ਨੰਦ ਦੀ ਪਤਨੀ ਜਸੋਧਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਜਥਾ ਯੋਗ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਗਰਗ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕ੍ਰਿਸਨ' ਰੱਖ ਦਿਓ, ਨੰਦ ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਆਗਿਆ ਸੱਤ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨ ਲਈ। ਲਗਣ ਲਗਾ ਕੇ ਅਤੇ ਨਛੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ, ਗਰਗ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਕੇ, ਆਖੀ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਕਥਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ।। ੯੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕ੍ਰਿਸਨ ਨਾਮ ਤਾ ਕੋ ਧਰਯੋ ਗਰਗਹਿ ਮਨੈਂ ਬਿਚਾਰਿ।।
ਸਜਾਮ ਪਲੋਟੈ ਪਾਇ ਜਿਹ ਇਹ ਸਮ ਮਨੋ ਮੁਰਾਰ।। ੯੭।।

ਅਰਥ – ਗਰਗ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਧਰ ਦਿੱਤਾ। 'ਸਜਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਗਰਗ ਨੇ ਉਸਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਹੀ ਸਮਾਨ ਹੈ।। ੯੭।।

ਸੁਕਲ ਬਰਨ ਸਤਿਜੁਗ ਭਏ ਪੀਤ ਬਰਨ ਤ੍ਰੇਤਾਹਿ।।
ਪੀਤ ਬਰਨ ਪਟ ਸਿਆਮ ਤਨ ਨਰ ਨਾਹਨਿ ਕੇ ਨਾਹਿ।। ੯੮।।

ਅਰਥ – ਜੋ ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਹੰਸਾਵਤਾਰ ਹੋਯਾ ਤੇ ਤ੍ਰੇਤੇ ਵਿਚ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਕਪੜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਰਾਮਾਵਤਾਰ ਹੋਯਾ ਸੀ ਓਹੀ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਕਪੜਿਆਂ ਤੇ ਸਜਾਮ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਨਹੀਂ ।। ੯੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਅੰਨਜ ਦਯੋ ਗਰਗੈ ਜਬ ਨੰਦਹਿ ਤਉ ਉਠਿ ਕੈ ਜਮਨਾ ਤਟ ਆਯੋ।।
ਨਾਇ ਕਟੈ ਕਰਿ ਕੈ ਧੁਤੀਆ ਹਰਿ ਕੋ ਅਰੁ ਦੇਵਨ ਭੋਗ ਲਗਾਯੋ।।
ਆਇ ਗਏ ਨੰਦ ਲਾਲ ਤਬੈ ਕਰ ਸੋ ਗਹਿ ਕੈ ਅਪਨੇ ਮੁਖ ਪਾਯੋ।।
ਚਕ੍ਰਤ ਹੈ ਗਯੋ ਪੇਖ ਤਬੈ ਤਿਹ ਅੰਨਜ ਸਭੈ ਇਨ ਭੀਟ ਗਵਾਯੋ।। ੯੯।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਨੰਦ ਨੇ ਗਰਗ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਅੰਨ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਅੰਨ ਲੈ ਕੇ ਜਮੁਨਾ ਦੇ

ਕੰਢੇ ਪੁਰ ਆ ਗਿਆ। ਉੱਥੇ ਆਣ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ, ਲੱਕ ਦੁਆਲੇ ਸਿਰਫ਼ ਧੋਤੀ ਹੀ ਲਪੇਟ ਕੇ ਅੰਨ ਛਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਉਸ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲੁਆਇਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੋਸਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਨ ਹੱਥ ਨਾਲ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਕੁਝ ਵੇਖ ਕੇ ਪੰਡਿਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਇਸ ਲੜਕੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੰਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਕੇ ਭਿੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੯੯॥

ਫੇਰਿ ਬਿਚਾਰ ਕਰਯੋ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਤੋ ਨਹ ਬਾਲਕ ਪੈ ਹਰਿ ਜੀ ਹੈ॥
ਮਾਨਸ ਪੰਚ ਭੂ ਆਤਮ ਕੋ ਮਿਲਿ ਕੈ ਤਿਨ ਸੋ ਕਰਤਾ ਸਰਜੀ ਹੈ॥
ਯਾਦ ਕਰੀ ਮਮਤਾ ਇਹ ਕਾਰਨ ਮੱਧ ਕੌ ਦੂਰ ਕਰੈ ਕਰਜੀ ਹੈ॥
ਮੂੰਦ ਲਈ ਤਿਹ ਕੀ ਮਤਿ ਯੌ ਪਟ ਸੌ ਤਨ ਢਾਂਪਤ ਜਿਉ ਦਰਜੀ ਹੈ॥੧੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਨਸ = ਮਨ॥ ਪੰਚ ਭੂ ਆਤਮ = ਬ੍ਰਹਮਾ॥ ਸਰਜੀ = ਰਚਨਾ॥ ਮਮਤਾ = ਅਪਨੱਤ॥

ਅਰਥ - ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਮੁੜਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਬਾਲਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਕਿਤੇ ਆਪ ਹੀ ਹਰੀ ਜੀ ਹਨ। ਜਾਂ ਏਹ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਮਨ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਚੂੰਕਿ ਮੈਂ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅਪਨੱਤ ਰੱਖ ਕੇ ਭੋਗ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਗਰਗ ਨੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਜੀਅ ਵਿਚੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਮਤਿ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢੱਕ ਲਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਦਰਜੀ ਦੇ ਸੀਤੇ ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਤਨ ਢੱਕ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਗਰਗ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭਗਵਾਨ ਰੂਪ ਦਿੱਸ ਪਏ ਸਨ, ਪਰ ਫੇਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਉਸਦੀ ਉੱਤਮ ਬੁੱਧਿ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਅਛਾਦਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੧੦੦॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਨੰਦ ਕੁਮਾਰ ਤ੍ਰਿਬਾਰ ਭਯੋ ਜਬ ਤੌ ਮਨ ਬਾਮਨ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਿਓ ਹੈ॥
ਮਾਤ ਖਿਝੀ ਜਸੁਧਾ ਹਰਿ ਕੋ ਗਹਿ ਕੈ ਉਰ ਆਪਨੇ ਲਾਇ ਧਰਿਓ ਹੈ॥
ਬੋਲ ਉਠੇ ਭਗਵਾਨ ਤਬੈ ਇਹ ਦੋਸ ਨ ਹੈ ਮੁਹਿ ਯਾਦਿ ਕਰਿਓ ਹੈ॥
ਪੰਡਿਤ ਜਾਨ ਲਈ ਮਨ ਮੈਂ ਉਠ ਕੈ ਤਿਹ ਕੇ ਤਬ ਪਾਇ ਪਰਿਓ ਹੈ॥੧੦੧॥

ਅਰਥ - ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਅੰਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜੂਠਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਦ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਮਾਤਾ ਜਸੋਧਾਂ ਭੀ ਖਿੱਝ ਪਈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਗਾ ਕੇ ਲੁਕਾ ਲਿਆ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬੋਲ ਪਏ, ਇਸ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਡਿਤ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਹੀ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਛਕਿਆ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੀਹ ਲੋੜ ਸੀ, ਜੋ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਅੰਨ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਖਾਂਦਾ? ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਮਨ

ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਿਆ ਜੋ ਇਹ ਸੁੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਵਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਪੰਡਿਤ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਉਸਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੦੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨੰਦ ਦਾਨ ਤਾ ਕੋ ਦਯੋ ਕਹ ਲਉ ਕਹੋ ਸੁਨਾਇ।।
ਗਰਗ ਆਪਨੇ ਘਰਿ ਚਲਯੋ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਮੁਦ ਮਨ ਪਾਇ।। ੧੦੨।।

ਅਰਥ - ਨੰਦ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਗਰਗ ਦਾਨ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ।। ੧੦੨।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਨਾਮ ਕਰਨ ਬਰਨਨੰ।।

– – – –

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਧਰੇ ਹਰਿ ਜੀ ਪਲਨਾ ਪਰ ਝੂਲਤ ਹੈ ਤਬ ਕੈਸੇ।।
ਮਾਤ ਲਡਾਵਤ ਹੈ ਤਿਹ ਕੌ ਔ ਝੁਲਾਵਤ ਹੈ ਕਰਿ ਮੋਹਿਤ ਕੈਸੇ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਅਤਿ ਹੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਫੁਨਿ ਐਸੇ।।
ਭੂਮਿ ਦੁਖੀ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਜਨੁ ਪਾਲਤ ਹੈ ਰਿਪ ਦੈਤਨ ਜੈਸੇ।। ੧੦੩।।

ਅਰਥ - ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਧਰੀ ਹੋਏ ਹਰਿ ਜੀ ਪੰਘੂੜੇ ਪੁਰ ਬੈਠੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਲ ਰਹੇ ਹਨ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜਸੋਧਾਂ ਲਡਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੱਖੇ ਝੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਕੈਸੇ ਮੋਹਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ? ਉਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਬਿਆਨ ਸ਼ਯਾਮ ਕਵਿ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਨਾਲ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮਾਨੋ ਧਰਤੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਹੋ ਕੇ, ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਪਾਲ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।। ੧੦੩।।

ਭੂਖ ਲਗੀ ਜਬ ਹੀ ਹਰਿ ਕੌ ਤਬ ਪੈ ਜਸੁਧਾ ਥਨ ਕੌ ਤਿਨ ਚਾਹਿਯੋ।।
ਮਾਤ ਉਠੀ ਨ ਭਯੋ ਮਨ ਕ੍ਰੁੱਧ ਤਬੈ ਪਗ ਸੋ ਮਹਿ ਗੋਡ ਕੈ ਬਾਹਿਯੋ।।
ਤੇਲ ਧਰਯੋ ਅਰੁ ਘੀਉ ਭਰਯੋ ਛੁਟ ਭੂਮਿ ਪਰਯੋ ਜਸੁ ਸਯਾਮ ਸਰਾਹਿਯੋ।।
ਹੋਤ ਕੁਲਾਹਲ ਮਧਿ ਪੁਰੀ ਧਰਨੀ ਕੋ ਮਨੋ ਸਭ ਸੋਕ ਸੁ ਲਾਹਿਯੋ।। ੧੦੪।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ, ਤਦ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਸੋਧਾਂ ਦਾ ਥਣ ਚੁੰਘਣਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਮਾਤਾ ਛੇਤੀ ਨਾ ਉੱਠੀ, ਫਿਰ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਦ ਪੈਰ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਘੁੱਟਕੇ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਹਿੱਲ ਗਈ, ਜੋ ਤੇਲ ਘਰ ਵਿਚ ਧਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਘਿਉ ਭਾਂਡਿਆਂ ਵਿਚ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਵਗ ਕੇ ਧਰਤੀ ਪੁਰ ਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਸਯਾਮ ਕਵਿ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋ ਮਥਰਾ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਕੁਲਾਹਲ ਦੇ ਸ਼ੋਕ ਨੂੰ ਦੂਰ

++

ਕਰਨ ਹਿਤ ਧਰਤੀ ਨੇ ਘਿਉ ਤੇ ਤੇਲ ਡੋਹਲਿਆ ਹੋਵੇ॥ ੧੦੪॥

ਧਾਇ ਗਏ ਬ੍ਰਿਜ ਲੋਕ ਸਭੈ ਹਰਿ ਜੀ ਤਿਨ ਆਪਨੇ ਕੰਠ ਲਗਾਏ॥
ਅਉਰ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਲੋਕ ਬਧੂ ਮਿਲ ਭਾਂਤਨ ਭਾਂਤਨ ਮੰਗਲ ਗਾਏ॥
ਭੂਮਿ ਹਲੀ ਨਭਿ ਧੋ ਇਹ ਕਉਤਕ ਬਾਰਨ ਭੇਦ ਧੌ ਭਾਖ ਸੁਨਾਏ॥
ਚਕ੍ਰਤ ਬਾਤ ਭਏ ਸੁਨਿ ਕੈ ਅਪਨੈ ਮਨ ਮੈ ਤਿਨ ਸਾਚ ਨ ਲਾਏ॥ ੧੦੫॥

ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਲੋਕ ਭੱਜੇ ਗਏ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ, ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾ ਦੇ ਮੰਗਲ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਏ। ਜਦੋਂ ਪੂਤਨਾ ਪਛਾੜ ਖਾ ਕੇ ਡਿੱਗੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਧਰਤੀ ਕੰਬੀ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਕੌਤਕ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਲਾਂ ਤੇ ਬੁੱਢਿਆਂ ਨੇ ਭੇਦ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਵੀ ਹੋਏ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ॥ ੧੦੫॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕਾਨ੍ਹਹਿ ਕੇ ਸਿਰ ਸਾਥ ਛੁਹਾਇ ਕੈ ਅਉਰ ਸਭੈ ਤਿਨ ਅੰਗਨ ਕੋ॥
ਅਰੁ ਲੋਕ ਬੁਲਾਇ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਬਹੁ ਦਾਨ ਦਯੋ ਤਿਨ ਮੰਗਨ ਕੋ॥
ਅਰੁ ਦਾਨ ਦਯੋ ਸਭ ਹੀ ਗ੍ਰਹ ਕੋ ਕਰ ਕੈ ਪਟ ਰੰਗਨ ਰੰਗਨ ਕੋ॥
ਇਹ ਸਾਜ ਬਨਾਇ ਦਯੋ ਤਿਨ ਕੌ ਅਰੁ ਅਉਰ ਦਯੋ ਦੁਖ ਭੰਗਨ ਕੋ॥ ੧੦੬॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਅੰਗਾਂ ਨਾਲ ਛੁਹਾ ਕੇ ਕਈਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਦਾਨ ਕਰ ਕੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਢੰਗ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਭੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੧੦੬॥

ਕੰਸ ਬਾਚ ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਸੌਂ॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਜਬੈ ਪੂਤਨਾ ਹਨੀ ਸੁਨੀ ਗੋਕਲ ਬਿਖੈ॥
ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਸੋ ਕਹਯੋ ਜਾਹੁ ਤਾ ਕੋ ਤਿਖੈ॥
ਨੰਦ ਬਾਲ ਕੋ ਮਾਰੋ ਐਸੋ ਪਟਕ ਕੈ॥
ਹੋ ਪਾਥਰ ਜਾਣ ਚਲਾਈਐ ਕਰ ਸੋ ਝਟਕ ਕੈ॥ ੧੦੭॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਕੰਸ ਨੇ ਸੁਣ ਲਿਆ ਕੇ ਗੋਕਲ ਵਿਚ ਪੂਤਨਾ ਮਾਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਨਾਮ ਦੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ- ਤੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਗੋਕਲ ਵਿਚ ਜਾਹ ਅਤੇ ਨੰਦ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰ ਜਿਵੇਂ ਹੱਥ ਦੇ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਪੱਥਰ ਦੂਰ ਸੁਟ ਦਈਦਾ ਹੈ।। ੧੦੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੰਸਹਿ ਕੈ ਤਸਲੀਮ ਚਲਯੋ ਹੈ ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਸੀਘਰ ਦੈ ਗੋਕਲ ਆਯੋ।।
ਬਉਡਰ ਕੋ ਤਬ ਰੂਪ ਧਰਯੋ ਧਰਨੀ ਪਰ ਕੈ ਬਲ ਪਉਨ ਬਹਾਯੋ।।
ਆਗਮ ਜਾਨ ਕੈ ਭਾਰੀ ਭਯੋ ਹਰਿ ਮਾਰ ਤਬੈ ਵਹ ਭੂਮਿ ਪਰਾਯੋ।।
ਪੂਰ ਭਏ ਦ੍ਰਿਗ ਮੂੰਦ ਕੈ ਲੋਕਨ ਲੈ ਹਰਿ ਕੋ ਨਭਿ ਕੇ ਮਗ ਧਾਯੋ।। ੧੦੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਸਲੀਮ = ਪ੍ਰਣਾਮ, ਨਮਸ਼ਕਾਰ।। ਸੀਘਰ ਦੈ = ਛੇਤੀ ਨਾਲ।। ਬਉਡਰ = ਵਾ ਵਰੋਲਾ।। ਆਗਮ = ਆਉਣਾ।। ਨਭਿ = ਅਕਾਸ।। ਮਗ = ਰਾਹ।।

ਅਰਥ - ਕੰਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਕੇ ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਛੇਤੀ ਗੋਕਲ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਾ ਵਰੋਲੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਵੱਡੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਹਵਾ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਦਾ ਆਉਣਾ ਜਾਣ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭਾਰੀ ਹੋ ਗਏ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਪੁਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਦੀ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਹਨੇਰੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਘੱਟੇ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈਆਂ। ਜਦ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਘੱਟੇ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲਈਆਂ ਤਦ ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਕਾਸ ਦੇ ਰਸਤੇ ਭੱਜ ਗਿਆ।। ੧੦੮।।

ਜਉ ਹਰਿ ਜੀ ਨਭਿ ਬੀਚ ਗਯੋ ਕਰ ਤਉ ਅਪਨੇ ਬਲ ਕੋ ਤਨ ਚੱਟਾ।।
ਰੂਪ ਭਯਾਨਕ ਕੋ ਧਰਿ ਕੈ ਮਿਲਿ ਜੁਧ ਕਰਯੋ ਤਬ ਰਾਛਸ ਫੱਟਾ।।
ਫੇਰਿ ਸੰਭਾਰ ਦਸੋ ਨਖ ਆਪਨੇ ਕੈ ਕੈ ਤੁਰਾ ਸਿਰ ਸਤ੍ਰ ਕੋ ਕੱਟਾ।।
ਰੁੰਡ ਗਿਰਯੋ ਜਨ ਪੇਡਿ ਗਿਰਯੋ ਇਮ ਮੁੰਡ ਪਰਯੋ ਜਨ ਡਾਰ ਤੇ ਖੱਟਾ।। ੧੦੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਰਾ = ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ, ਛੇਤੀ ਨਾਲ।। ਡਾਰ ਤੇ = ਟਾਹਣੀ ਨਾਲੋਂ।। ਖੱਟਾ = ਕਿੰਬ, ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿੰਬੂ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ, ਤਦ ਰਾਖਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਲ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ। ਵੱਡਾ ਡਰੋਣਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਰਾਖਸ਼ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਦਸਾਂ ਨੌਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਅਤੇ ਕਾਹਲੀ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਦਾ ਧੜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਜਾਣੋ ਬ੍ਰਿਛ ਡਿਗਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਣ ਡਿੱਗਾ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਟਾਹਣੀ ਨਾਲੋਂ ਖੱਟਾ ਟੁੱਟ ਕੇ ਡਿੱਗਾ ਹੈ।। ੧੦੯।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਬਧਹ।।

– – – –

****

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕਾਨ੍ਹ ਬਿਨਾ ਜਨ ਗੋਕਲ ਕੇ ਬਹੁ ਆਜਜ ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਢੂੰਢਾਯੋ॥
ਦੁਆਦਸ ਕੋਸ ਪੈ ਜਾਇ ਪਰਯੋ ਹੁਤੋ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਪੈ ਮਿਲ ਪਾਯੋ॥
ਲਾਇ ਲੀਯੋ ਹੀਯ ਸੋ ਸਭ ਹੀ ਤਬ ਹੀ ਮਿਲਿ ਕੈ ਉਨ ਮੰਗਲ ਗਾਯੋ॥
ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸ ਉੱਚ ਮਹਾਂ ਕਬਿ ਨੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਭਾਖ ਸੁਨਾਯੋ॥ ੧੧੦॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਮਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਹਨੇਰੀ ਭੀ ਹਟ ਗਈ, ਤਦੋਂ ਕਾਨ੍ਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੋਕਲ ਦੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਆਜਜ਼ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਢੂੰਢਣ ਲੱਗੇ। ਬਾਰਾਂ ਕੋਹਾਂ ਉਤੇ ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਜਾ ਕੇ ਡਿੱਗਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੂੰ ਢੂੰਡਦਿਆ ਢੂੰਡਦਿਆਂ ਲੱਭ ਲਿਆ ਸੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ, ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਗਾਵਿਆਂ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਮਹਾਨ ਜਸ ਨੂੰ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਮੂੰਹੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ॥ ੧੧੦॥

ਦੈਤ ਕੋ ਰੂਪ ਭਯਾਨਕ ਦੇਖ ਕੈ ਗੋਪ ਸਭੌ ਮਨ ਮੈ ਡਰੁ ਕੀਆ॥
ਮਾਨਸ ਕੀ ਕਹ ਹੈ ਗਨਤੀ ਸੁਰ ਰਾਜਹਿ ਕੋ ਪਿਖ ਫਾਟਤ ਹੀਆ॥
ਐਸੋ ਮਹਾਂ ਬਿਕਰਾਲ ਸਰੂਪ ਤਿਸੈ ਹਰਿ ਨੇ ਛਿਨ ਮੈ ਹਨਿ ਲੀਆ॥
ਆਇ ਸੁਨਜੋ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਹ ਮੈ ਤਿਹ ਕੋ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਭੈ ਕਹਿ ਦੀਆ॥ ੧੧੧॥

ਅਰਥ - ਦੈਂਤ ਦੇ ਡਰੌਣੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਭੀ ਕਲੇਜਾ ਫਟਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਅਜੇਹੇ ਡਰੌਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਦੈਂਤ ਸੀ, ਕ੍ਰਿਸਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਆਲੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਆ ਗਏ, ਤਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸਨ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੁਣਿਆ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੁੱਛਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ, ਤਾਂ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਦਾ ਸਾਰਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੧੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਦੈ ਬਹੁ ਬਿੱਪਨ ਕੌ ਤਬ ਦਾਨ ਸੁ ਖੇਲਤ ਹੈ ਸੁਤ ਸੋ ਫੁਨਿ ਮਾਈ॥
ਅੰਗੁਲ ਕੈ ਮੁਖ ਸਾਮੁਹੇ ਹੇਤ ਹੀ ਲੇਤ ਭਲੇ ਹਰਿ ਜੀ ਮੁਸਕਾਈ॥
ਆਨੰਦ ਹੋਤ ਮਹਾਂ ਜਸੁਧਾ ਮਨ ਅਉਰ ਕਹਾ ਕਹੌ ਤੋਹਿ ਬਡਾਈ॥
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਅਤਿ ਪੈ ਕਬਿ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਤਨ ਤੇ ਅਤਿ ਭਾਈ॥ ੧੧੨॥

ਮਾਤਾ ਜਸੋਦਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਾਲ

ਖੇਡਣ ਲੱਗੀ। ਮੂੰਹ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉਂਗਲ ਦੀ ਓਟ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਹਸਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਰੱਖਕੇ, ਮਾਂ ਝਾਤ-ਝਾਤ ਕਹਿ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਸੋਦਾਂ ਦਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੇ ਜਸੋਦਾਂ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਹੋਰ ਵਡਿਆਈ ਕੀ ਕਹਾਂ? ਉਸ ਨਜ਼ਾਰੇ ਦੀ ਉਪਮਾ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਪਰ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਤਨ ਕਰਕੇ ਭਾਵ ਕਹਿਣ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਹੈ।। ੧੧੨।।

ਅਥ ਸਾਰੀ ਬਿਸੁ ਮੁਖ ਮੋ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਜਸੋਧਾ ਕੋ ਦਿਖਾਈ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮੋਹਿ ਬਢਾਇ ਮਹਾ ਮਨ ਮੈ ਹਰਿ ਕੌ ਲਗੀ ਫੇਰਿ ਖਿਲਾਵਨ ਮਾਈ।।
ਤਉ ਹਰਿ ਜੀ ਮਨ ਮਧਿ ਬਿਚਾਰ ਸਿਤਾਬ ਲਈ ਮੁਖਿ ਮਾਹਿ ਜੰਭਾਈ।।
ਚਕ੍ਰਤ ਹੋਇ ਰਹੀ ਜਸੁਧਾ ਮਨ ਮੱਧਿ ਭਈ ਤਿਹ ਕੇ ਦੁਚਿਤਾਈ।।
ਮਾਇ ਸੁ ਢਾਪ ਲਈ ਤਬ ਹੀ ਸਭ ਬਿਸਨ ਮਯਾ ਤਿਨ ਜੋ ਲਖ ਪਾਈ।। ੧੧੩।।

ਅਰਥ - ਮਾਤਾ ਜਸੋਧਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਮੋਹ ਵਧਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਨੂੰ ਫੇਰ ਖਿਡਾਵਣ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਬਾਸੀ ਲਈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਤਿੰਨੇ ਲੋਕ ਵੇਖ ਕੇ ਜਸੋਦਾਂ ਚਕ੍ਰਤ ਹੋ ਰਹੀ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਦੁਚਿਤਾਈ ਹੋ ਗਈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਜੋ ਉਸਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਸੀ ਮੋਹ ਦੀ ਚਾਦਰ ਨਾਲ ਢੱਕ ਲਿਆ।। ੧੧੩।।

ਕਾਨ੍ਹ ਚਲੇ ਘੁੰਟੂਆ ਘਰਿ ਭੀਤਰ ਮਾਤ ਕਰੈ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਚੰਗੀ।।
ਲਾਲਨ ਕੀ ਮਨ ਖਾਲ ਕਿਧੌ ਨੰਦ ਧੇਨ ਸਭੈ ਤਿਹ ਕੇ ਸਭ ਸੰਗੀ।।
ਲਾਲ ਭਈ ਜਸੁਧਾ ਪਿਖ ਪੁਤ੍ਰਹਿ ਜਿਉ ਘਨਿ ਮੈ ਚਮਕੈ ਦੁਤਰੰਗੀ।।
ਕਿਉ ਨਹਿ ਹੋਵੈ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਸੁ ਮਾਤ ਭਯੋ ਜਿਨ ਕੇ ਗ੍ਰਹ ਤਾਤ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ।। ੧੧੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਘੁੰਟੂਆ = ਗੋਡਿਆਂ ਦੇ ਭਾਰ।। ਖਾਲ = ਨਿਸ਼ਾਨ।। ਲਾਲ = ਪ੍ਰਸੰਨ।। ਦੁਤਰੰਗੀ = ਬਿਜਲੀ।। ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ = ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ।।

ਅਰਥ - ਕਾਨ੍ਹ ਜੀ ਗੋਡਿਆਂ ਦੇ ਭਾਰ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੁਰਦੇ ਹਨ, ਮਾਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਉਪਮਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸਨ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਨੰਦ ਦੀਆਂ ਗਾਈਆਂ ਵੀ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਸੋਦਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਉਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਤਾ

ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ? ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੧੧੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰਾਹ ਸਿਖਾਵਨ ਕਾਜ ਗਡੀਹਰਿ ਗੋਪ ਮਨੋ ਮਿਲ ਕੈ ਸੁ ਬਨਾਯੋ।।
ਕਾਨ੍ਹਹਿ ਕੋ ਤਿਹ ਊਪੈ ਬਿਠਾਇ ਕੈ ਆਪਨੇ ਆਂਙਨ ਬੀਚ ਧਵਾਯੋ।।
ਫੇਰਿ ਉਠਾਇ ਲਯੋ ਜਸੁਧਾ ਉਰ ਮੋ ਗਹਿ ਕੈ ਪਯ ਪਾਨ ਕਰਾਯੋ।।
ਸੋਇ ਰਹੇ ਹਰਿ ਜੀ ਤਬ ਹੀ ਕਬਿ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।। ੧੧੫।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਤੁਰਨਾ ਸਿਖਾਣ ਲਈ ਗੁਆਲਿਆ ਨੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਗਡੀਅਰਾ ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਉਪਰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਘਰ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਭਜਾਇਆ। ਫੇਰ ਜਸੋਦਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਦੁੱਧ ਪਿਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸੌਂ ਰਹੇ, ਤਦ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ।। ੧੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਹੀ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਛੁਟ ਗਈ ਹਰੀ ਉਠੇ ਤਤਕਾਲ।।
ਖੇਲ ਖਿਲਾਵਨ ਸੋ ਕਰਯੋ ਲੋਚਨ ਜਾਹਿ ਬਿਸਾਲ।। ੧੧੬।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਨੀਂਦ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਝਟ ਪਟ ਉੱਠ ਬੈਠੇ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਜਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੌੜੇ ਨੇਤ੍ਰ ਹਨ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਣ ਵੱਲ ਮਨ ਦਾ ਰੁਖ ਕੀਤਾ।। ੧੧੬।।

ਇਸੀ ਭਾਂਤ ਸੋ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਖੇਲ ਕਰੇ ਬ੍ਰਿਜ ਮਾਹਿ।।
ਅਬ ਪਗ ਚਲਤਜੋਂ ਕੀ ਕਥਾ ਕਹੋ ਸੁਨੋ ਨਰ ਨਾਹਿ।।੧੧੭।।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੇਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਜਦ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਤੁਰਨ ਲੱਗੇ ਹਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਕਥਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਰਾਜਨ*! ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣੋ।। ੧੧੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸਾਲ ਬਿਤੀਤ ਭਯੋ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਕਾਨ੍ਹ ਭਯੋ ਬਲ ਕੈ ਪਗ ਮੈ।।
ਜਸਮਾਤ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਭਈ ਮਨ ਮੈ ਪਿਖ ਧਾਵਤ ਪੁਤ੍ਰਹਿ ਕੌ ਮਗ ਮੈ।।
ਬਾਤ ਕਹੀ ਇਹ ਗੋਪਨ ਸੋ ਪ੍ਰਭਾ ਫੈਲ ਰਹੀ ਸੁ ਸਭੈ ਜਗ ਮੈ।।
ਜਨ ਸੁੰਦਰਿਤੀ ਅਤਿ ਮਾਖਨ ਕੌ ਸਭ ਧਾਇ ਧਸੀ ਹਰਿ ਕੇ ਨਗ ਮੈ।।੧੧੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਲ = ਭਾਰ, ਆਸਰੇ।। ਸੁੰਦਰਿਤੀ ਅਤਿ = ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ।। ਨਗ=ਨੌਹਾਂ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਇਕ ਵਰ੍ਹਾ ਬੀਤ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ।

---

* ਸੁਕਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰੀਛਤ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਰੂਪ ਕਥਨ ਹੈ।

ਮਾਤਾ ਜਸ਼ੋਧਾ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਸਤਿਆਂ ਤੇ ਭੱਜਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਮੱਖਣ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਭੱਜ ਕੇ ਆਣ ਕੇ ਕਾਨ੍ਹ ਜੀ ਦੇ ਨੌਹਾਂ ਵਿਚ ਧਸ ਗਈ ਹੈ।। ੧੧੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗੋਪਨ ਸੌ ਮਿਲ ਕੈ ਹਰਿ ਜੀ ਜਮਨਾ ਤਟ ਖੇਲ ਮਚਾਵਤ ਹੈ।।
ਜਿਮ ਬੋਲਤ ਹੈ ਖਗ ਬੋਲਤ ਹੈ ਜਿਮ ਧਾਵਤ ਹੈ ਤਿਮ ਧਾਵਤ ਹੈ।।
ਫਿਰ ਬੈਠ ਬਰੇਤਨ ਮੱਧਿ ਮਨੋ ਹਰਿ ਸੋ ਵਹ ਤਾਲ ਬਜਾਵਤ ਹੈ।।
ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਤਿਨ ਕੀ ਉਪਮਾ ਸੁਭ ਗੀਤ ਭਲੇ ਮੁਖ ਗਾਵਤ ਹੈ।। ੧੧੯।।

ਅਰਥ – ਜਮਨਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਗੁਆਲ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਖੇਲ ਖੇਲਦੇ ਹਨ। ਪੰਛੀਆਂ ਵਾਂਗ ਬੋਲਦੇ, ਭੱਜਦੇ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਬਰੇਤੀ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਤਾੜੀਆਂ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। 'ਸ਼ਯਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।। ੧੧੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੁੰਜਨ ਮੈ ਜਮਨਾ ਤਟ ਪੈ ਮਿਲ ਗੋਪਨ ਸੋ ਹਰਿ ਖੇਲਤ ਹੈ।।
ਤਰਿ ਕੈ ਤਬ ਹੀ ਸਿਗਰੀ ਜਮਨਾ ਹਟ ਮੱਧਿ ਬਰੇਤਨ ਪੇਲਤ ਹੈ।।
ਫਿਰਿ ਕੂਦਤ ਹੈ ਜੁ ਮਨੋ ਨਟ ਜਿਉ ਜਲ ਕੌ ਹਿਰਦੇ ਸੰਗਿ ਰੇਲਤ ਹੈ।।
ਫਿਰ ਹ੍ਵੈ ਹੁੰਡੂਆ ਲਰਕੇ ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਆਪਸਿ ਮੈ ਸਿਰ ਮੇਲਤ ਹੈ।। ੧੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਰੇਲਤ = ਧੱਕਦੇ ਹਨ।। ਪੇਲਤ = ਲੇਟਨੀਆਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।। ਹੁੰਡੂਆ = ਛੱਤਰੇ, ਦੁੰਬੇ, ਭੇਡੂ।।

ਜਮਨਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਆਲ-ਲੜਕੇ ਖੇਡਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੀ ਜਮਨਾ ਨੂੰ ਤਰ ਕੇ, ਬਰੇਤੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਲੇਟਨੀਆਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਨਟਾਂ ਵਾਂਗ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕੁੱਦਦੇ ਕਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦੇ ਤੇ ਕਦੇ ਦੋ ਛਤਰੇ ਬਣਾ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਨ ਰੂਪ ਲੜਾਈ ਦਾ ਖੇਲ ਖੇਲਦੇ ਹਨ।। ੧੨੦।।

ਆਇ ਜਬੈ ਹਰਿ ਜੀ ਗ੍ਰਹ ਆਪਨੇ ਖਾਇ ਕੈ ਭੋਜਨ ਖੇਲਨ ਲਾਗੇ।।
ਮਾਤ ਕਹੈ ਨ ਰਹੈ ਘਰਿ ਭੀਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਕੋ ਤਬ ਹੀ ਉਠ ਭਾਗੇ।।
ਸਿਯਾਮ ਕਹੈ ਤਿਨ ਕੀ ਉਪਮਾ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਪਤਿ ਬੀਥਨ ਮੈ ਅਨੁਰਾਗੇ।।

****

ਖੇਲ ਮਚਾਇ ਦਯੋ ਲੁਕ ਮੀਚਨ ਗੋਪ ਸਭੈ ਤਿਹ ਕੇ ਰਸ ਪਾਗੇ॥ ੧੨੧॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਏ ਤਾਂ ਫੇਰ ਭੋਜਨ ਖਾ ਕੇ ਖੇਡ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਏ। ਮਾਤਾ ਬਹੁਤੇਰਾ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਸ਼ਿਯਾਮ ਕਵੀ ਇੰਝ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਲੁਕਣ ਮੀਟੀ ਦੀ ਖੇਡ ਅਰੰਭੀ ਹੈ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮਾਨੋ ਬ੍ਰਿਜ ਦਾ ਸਵਾਮੀ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਖਲੇਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਗਵਾਲ ਪੁੱਤ੍ਰ ਉਸ ਰਸ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਗਏ ਹੋਣ॥ ੧੨੧॥

ਖੇਲਤ ਹੈ ਜਮਨਾ ਤਟ ਪੈ ਮਨ ਆਨੰਦ ਕੈ ਹਰਿ ਬਾਰਨ ਸੋਂ॥
ਚੜ ਰੂਖ ਚਲਾਵਤ ਸੋਟ ਕਿਧੋ ਸੋਊ ਧਾਇ ਕੈ ਲਿਆਵੈ ਗੁਆਰਨ ਸੋਂ॥
ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਲਖੀ ਤਿਨ ਕੀ ਉਪਮਾ ਮਨੋ ਮੱਧਿ ਅਨੰਤ ਅਪਾਰਨ ਸੋਂ॥
ਬਲ ਜਾਤ ਸਭੈ ਮੁਨਿ ਦੇਖਨ ਕੌ ਕਰਿ ਕੈ ਬਹੁ ਜੋਗ ਹਜਾਰਨ ਸੋਂ॥ ੧੨੨॥

ਅਰਥ - ਜਮਨਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਖੇਲਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸੋਟੀ ਸੁਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਆਲ ਪੁੱਤ੍ਰ ਚੁਕ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਖੇਲਾਂ ਖੇਲਦੇ ਅਨੰਦਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਅਨੰਤ ਤੇ ਅਪਾਰ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਨੀ ਜਿਸਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤੱਕ ਜੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ॥ ੧੨੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਗੋਪਨ ਸੋ ਖੇਲਬੋ ਬਰਨਨੰ ਅਸਟਮ ਧਯਾਯ ਸਮਾਪਤ॥

ਅਥ ਮਾਖਨ ਚੋਰ ਖੇਬੋ ਕਥਨੰ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਖੇਲਨ ਕੇ ਮਿਸ ਪੈ ਹਰਿ ਜੀ ਘਰਿ ਭੀਤਰ ਪੈਠ ਕੈ ਮਾਖਨ ਖਾਵੈ॥
ਨੈਨਨ ਸੈਨ ਤਬੈ ਕਰਿ ਕੈ ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੋ ਤਬ ਹੀ ਸੁ ਖੁਲਾਵੈ॥
ਬਾਕੀ ਬਚਯੋ ਅਪਨੋ ਕਰਿ ਲੈ ਕਰ ਬਾਨਰ ਕੇ ਮੁਖ ਭੀਤਰਿ ਪਾਵੈ॥
ਸਿਯਾਮ ਕਹੈ ਤਿਹ ਕੀ ਉਪਮਾ ਇਹ ਕੈ ਬਿਧ ਗੋਪਨਿ ਕਾਨ ਖਿਝਾਵੈ॥ ੧੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਿਸ = ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ॥ ਗੋਪਨਿ = ਗੋਪੀਆਂ॥

ਅਰਥ - ਖੇਡਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਵੜ ਕੇ ਮੱਖਣ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਸੈਨਤ ਨਾਲ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਕੀ ਬਚ ਰਹੇ. ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਾਵਿ ਜੀ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਖਿਡਾਉਂਦਾ ਹੈ।। ੧੨੩।।

ਖਾਇ ਗਯੋ ਹਰਿ ਜੀ ਜਬ ਮਾਖਨ ਤਉ ਗੁਪੀਆ ਸਭ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੀ।।
ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਪਤਿ ਕੀ ਪਤਨੀ ਤੁਮ ਡਾਰ ਦਈ ਦਧ ਕੀ ਸਭ ਖਾਰੀ।।
ਕਾਨਹਿ ਕੇ ਡਰ ਤੇ ਹਮ ਚੋਰ ਕੈ ਰਾਖਤ ਹੈ ਚੜ ਊਚ ਅਟਾਰੀ।।
ਊਖਲ ਕੋ ਧਰਿ ਕੈ ਮਨਹਾ ਪਰ ਖਾਤ ਹੈ ਲੰਗਰ ਦੇ ਕਰਿ ਗਾਰੀ।। ੧੨੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਤਿ ਕੀ ਪਤਨੀ = ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ, ਜਸ਼ੋਦਾਂ ।। ਚੋਰ ਕੈ = ਲੁਕਾ ਕੇ।। ਲੰਗਰ = ਬੇਸ਼ਰਮ।।

ਅਰਥ - ਜਦੋ ਹਰੀ ਮੱਖਣ ਖਾ ਕੇ ਚਲੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਜਸ਼ੋਧਾਂ ਅੱਗੇ ਆ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਜਸੋਧਾਂ! ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਤੇਰੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਨੇ ਸਭੇ ਦੁੱਧ ਦੀਆਂ ਗਾਗਰਾਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਕਾਨ੍ਹ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਲੁਕਾ ਕੇ ਮੱਖਣ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਅਟਾਰੀ ਪੁਰ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਾਂ ਪਰ ਕਾਨ੍ਹ ਹੇਠਾਂ ਉੱਖਲ ਨੂੰ ਧਰ ਕੇ, ਮਨ੍ਹੇ ਪੁਰ ਚੜ੍ਹਕੇ ਅਤੇ ਬੇਸ਼ਰਮ ਗੰਦੀਆਂ ਗਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਮੱਖਣ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।। ੧੨੪।।

ਹੋਤ ਨਹੀ ਜਿਹ ਕੇ ਘਰਿ ਮੈ ਦਧ ਦੈ ਕਰਿ ਗਾਰਨ ਸੋਰ ਕਰੈ ਹੈ।।
ਜੋ ਲਰਕਾ ਜਨਿ ਕੈ ਖਿਝ ਹੈ ਜਨ ਤੇ ਮਿਲ ਸੋਟਨ ਸਾਥ ਮਰੈ ਹੈ।।
ਆਇ ਪਰੈ ਜੁ ਤ੍ਰਿਆ ਤਿਹ ਪੈ ਸਿਰ ਕੇ ਤਿਹ ਬਾਰ ਉਖਾਰ ਡਰੈ ਹੈ।।
ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਜਸੁਧਾ ਸੁਤ ਕੀ ਸੁ ਬਿਨਾ ਉਤਪਾਤ ਨ ਕਾਨ੍ਹ ਟਰੈ ਹੈ।। ੧੨੫।।

ਅਰਥ - ਜਿਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਦੁਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸਨੂੰ ਗਾਲੀਆਂ ਕੱਢਕੇ ਰੌਲਾ ਮਚਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਆਮ ਲੜਕਾ ਹੀ ਜਾਣ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲ ਬਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸੋਟੀਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੱਖਣ ਚੁਰਾਉਂਦਿਆਂ ਉਤੇ ਕੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆ ਪਵੇ, ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਪੁੱਟ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਜਸੋਦਾਂ! ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਪਦ੍ਰਵ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁੜਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੧੨੫।।

ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਜਬ ਗੋਪਨਿ ਕੀ ਜਸੁਧਾ ਤਬ ਹੀ ਮਨ ਮਾਹਿ ਖਿਝੀ ਹੈ।।
ਆਇ ਗਯੋ ਹਰਿ ਜੀ ਤਬ ਹੀ ਪਿਖ ਪੂਤ੍ਰਹਿ ਕੌ ਮਨ ਮਾਹਿ ਰਿਝੀ ਹੈ।।

ਬੋਲ ਉਠੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ਤਬੈ ਇਹ ਗ੍ਵਾਰ ਖਿਝਾਵਨ ਮੋਹਿ ਗਿਝੀ ਹੈ॥
ਮਾਤ ਕਹਾ ਦਧ ਦੋਸੁ ਲਗਾਵਤ ਮਾਰ ਬਿਨਾ ਇਹ ਨਾਹਿ ਸਿਝੀ ਹੈ॥੧੨੬॥

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਜਸ਼ੋਧਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਪਰ ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅੰਦਰ ਆਏ ਤਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਝਟ ਹੀ ਬੋਲ ਪਏ - ਮਾਤਾ! ਇਹ ਗ੍ਵਾਰਨੀ ਮੈਨੂੰ ਖਿਝਾਉਣਾ ਗਿੱਝ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੁਧ ਦਾ ਦੋਸ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ? ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹ ਸਿੱਧੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੧੨੬॥

ਮਾਤ ਕਹਯੋ ਅਪਨੇ ਸੁਤ ਕੌ ਕਹੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਤੋਹਿ ਖਿਝਾਵਤ ਗੋਪੀ॥
ਮਾਤ ਸੌ ਬਾਤ ਕਹੀ ਸੁਤ ਯੌਂ ਕਰਿ ਸੌ ਗਹਿ ਭਾਗਤ ਹੈ ਮੁਹਿ ਟੋਪੀ॥
ਡਾਰ ਕੈ ਨਾਸ ਬਿਖੈ ਅੰਗੁਰੀ ਸਿਰ ਮਾਰਤ ਹੈਂ ਮੁਝ ਕੌ ਵਹ ਥੋਪੀ॥
ਨਾਕ ਘਸਾਇ ਹਸਾਇ ਉਨੈ ਫਿਰ ਲੇਤ ਤਬੈ ਵਹ ਦੇਤ ਹੈ ਟੋਪੀ॥੧੨੭॥

ਅਰਥ - ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਦੱਸ, ਤੈਨੂੰ ਗੋਪੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿਝਾਉਂਦੀ ਹੈ? ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਟੋਪੀ ਹੱਥ ਨਾਲ ਫੜਕੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਮੇਰੀਆਂ ਨਾਸਾਂ ਵਿਚ ਉਂਗਲੀ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਉਤ ਠੋਲਾ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਨੱਕ ਨਾਲ ਲੀਕਾਂ ਕਢਵਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਸਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਹਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਫੇਰ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਟੋਪੀ ਦੇਂਦੀ ਹੈ॥ ੧੨੭॥

ਜਸੁਧਾ ਬਾਚ ਗੋਪਨ ਸੋ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਮਾਤ ਖਿਝੀ ਉਨ ਗੋਪਨ ਕੌ ਤੁਮ ਕਿਉ ਸੁਤ ਮੋਹਿ ਖਿਝਾਵਤ ਹਉ ਰੀ॥
ਬੋਲਤ ਹੋ ਅਪਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਹਮਰੇ ਧਨ ਹੈ ਦਧ ਦਾਮ ਸੁ ਗਉਰੀ॥
ਮੂੜ ਅਹੀਰਨ ਜਾਨਤ ਹੈ ਬਢ ਬੋਲਤ ਹੋ ਸੁਰ ਹੋ ਤੁਮ ਠਉਰੀ॥
ਕਾਨ੍ਹਹਿ ਸਾਧ ਬਿਨਾ ਅਪਰਾਧਹਿ ਬੋਲਹਿ ਗੀ ਜੁ ਭਈ ਕਛੁ ਬਉਰੀ॥੧੨੮॥

ਅਰਥ - ਮਾਤਾ ਜਸੋਦਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਗਈ, ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿਉਂ ਨੀ! ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਖਿਝਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋ ਤੇ ਉਲਟਾ ਉਸਦੇ ਵਿਰੁਧ ਮੈਨੂੰ ਉਲਾਂਭਾ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹੋ। ਸੋਹਣੀਓ! ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਦਹੀਂ, ਧਨ, ਧਾਨ ਆਦਿਕ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਗਵਾਲਨਾਂ ਕੁਝ ਜਾਣਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕਾਨ੍ਹ ਨੂੰ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਵੱਡਾ ਉੱਚਾ ਬੋਲਦੀਆਂ ਹੋ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੁਸੀਂ ਬੈਠੀਆਂ ਰਹੋ। ਮੇਰਾ ਕਾਨ੍ਹ ਤਾਂ ਸਾਧੂ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ, ਜੋ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹੇਗੀ, ਉਹ ਕਮਲੀ ਹੋਵੇਗੀ॥ ੧੨੮॥

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਨਤੀ ਕੈ ਜਸੁਧਾ ਤਬੈ ਦੋਊ ਦਏ ਮਿਲਾਇ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਬਿਗਾਰੈ ਸੇਰ ਦਧ ਲੇਹੁ ਮਨਕ ਤੁਮ ਆਇ।। ੧੨੯।।

ਅਰਥ - ਜਸੋਦਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਕਿਹਾ-ਜੇਕਰ ਕਾਨ੍ਹ ਤੁਹਾਡਾ ਸੇਰ ਦੁੱਧ ਦਹੀਂ ਵਿਗਾੜੇ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਮਣ ਭਰ ਲੈ ਜਾਣਾ।। ੧੨੯।।

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਜਸੁਧਾ ਸੋ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਗੋਪੀ ਮਿਲਿ ਯੌ ਕਹੀ ਮੋਹਨ ਜੀਵੈ ਤੋਹਿ।।
ਯਾਹਿ ਦੇਹਿ ਹਮ ਖਾਨ ਦਧ ਸਭ ਮਨ ਕਰੈ ਨ ਕ੍ਰੋਹਿ।।੧੩੦।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਜਸੋਦਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਤੇਰਾ ਮੋਹਨ ਜੀਊਂਦਾ ਰਹੇ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦੁੱਧ, ਦਹੀਂ ਤੇ ਮੱਖਣ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦੇਵਾਂਗੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਭੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੀਆਂ।। ੧੩੦।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਮਾਖਨ ਚੁਰੈਬੋ ਬਰਨਨੰ।।

- - - - -

ਅਥ ਜਸੁਧਾ ਕੋ ਬਿਸ੍ਵ ਸਾਰੀ ਮੁਖ ਪਸਾਰ ਦਿਖੈਬੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗੋਪੀ ਗਈ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਮੈ ਤਬ ਤੇ ਹਰਿ ਜੀ ਇਕ ਖੇਲ ਮਚਾਈ।।
ਸੰਗਿ ਲਯੋ ਅਪਨੇ ਮੁਸਲੀਧਰ ਦੇਖਤ ਤਾ ਮਿਟੀਆ ਇਨ ਖਾਈ।।
ਭੋਜਨ ਖਾਨਹਿ ਕੋ ਤਜਿ ਖੇਲੈ ਸੁ ਗ੍ਵਾਰ ਚਲੇ ਘਰ ਕੋ ਸਭ ਧਾਈ।।
ਜਾਇ ਹਲੀ ਸੁ ਕਹਜੋ ਜਸੁਧਾ ਪਹਿ ਬਾਤ ਵਹੈ ਤਿਨ ਖੋਲ੍ਹ ਸੁਨਾਈ।।੧੩੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੁਸਲੀਧਰ = ਬਲਿਰਾਮ।। ਹਲੀ = ਹਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਬਲਭੱਦ੍ਰ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਉਲਾਂਭਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੋਪੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੀ ਗਈ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸਨ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਵੀਂ ਖੇਡ ਰਚਾਈ। ਬਲਭਦ੍ਰ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣਾ ਸਾਥੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਇਸ ਨੇ ਮਿੱਟੀ ਖਾ ਲਈ। ਜਦ ਬਾਲਕ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਖੇਡ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਤਦ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਜਸੋਦਾਂ ਕੋਲ ਜਾਕੇ ਉਹ ਮਿਟੀ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ।। ੧੩੧।।

ਮਾਤ ਗਹਯੋ ਰਿਸ ਕੈ ਸੁਤ ਕੌ ਤਬ ਲੈ ਛਿਟੀਆ ਤਨ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ।।

ਤਉ ਮਨ ਮੱਧਿ ਡਰਯੋ ਹਰਿ ਜੀ ਜਸੁਧਾ ਜਸੁਧਾ ਕਰਿ ਕੈ ਜੁ ਪੁਕਾਰਯੋ।।
ਦੇਖਹੁ ਆਇ ਸਭੈ ਮੁਹਿ ਕੋ ਮੁਖ ਮਾਤ ਕਹਜੋ ਤਬ ਤਾਤ ਪਸਾਰਯੋ।।
ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਤਿਨ ਆਨਨ ਮੈ ਸਭ ਹੀ ਧਰ ਮੂਰਤ ਬਿਸ੍ਵ ਦਿਖਾਰਯੋ।।੧੩੨।।

ਅਰਥ - ਮਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਸੋਟੀ ਨਾਲ ਮਾਰ ਮਾਰੀ। ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਡਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਕੇ ਜਸ਼ੋਦਾਂ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ - "ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਆ ਕੇ ਮੇਰਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖ ਲਵੋ," ਮਾਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ। ਤਦ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮੂੰਹ ਅੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਸਜਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਧਾਰੀ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ।। ੧੩੨।।

ਸਿੰਧ ਧਰਾਧਰ ਅਉ ਧਰਨੀ ਸਭ ਥਾ ਬਲ ਕੋ ਪੁਰ ਅਉ ਪੁਰ ਨਾਗਨਿ।।
ਅਉਰ ਸਭੈ ਨਿਰਖੇ ਤਿਹ ਮੈ ਪੁਰ ਬੇਦ ਪੜੈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਗਨਿਤਾ ਗਨਿ।।
ਰਿੱਧ ਅਉ ਸਿੱਧ ਅਉ ਆਪਨੇ ਦੇਖ ਕੈ ਜਾਨ ਅਭੇਵ ਲਗੀ ਪਗ ਲਾਗਨਿ।।
ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਤਿਨ ਚੱਛਨ ਸੌਂ ਸਭ ਦੇਖ ਲਯੋ ਜੁ ਬਡੀ ਬਡਿਭਾਗਨਿ।।੧੩੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਾਧਰ = ਪਹਾੜ।। ਬਲ ਕੋ ਪੁਰ = ਪਤਾਲ।। ਪੁਰ ਨਾਗਨਿ = ਨਾਗਾਂ ਦਾ ਲੋਕ।। ਚੱਛਨ = ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ।।

ਅਰਥ - ਸਮੁੰਦਰ, ਪਹਾੜ, ਧਰਤੀ, ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ, ਪਤਾਲ ਅਤੇ ਨਾਗ ਲੋਕ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਭੀ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਰਿੱਧਾਂ, ਸਿਧਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਵੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਭੇਵ ਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਜਾਣ ਕੇ ਜਸੋਦਾਂ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗ ਗਈ। ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਵੇਖ ਲਿਆ, ਸੋ ਜਸੋਦਾਂ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਵਡਭਾਗਣੀ ਹੈ।। ੧੩੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੇਰਜ ਸ੍ਵੇਤਜ ਉਤਭੁਜਾ ਦੇਖੇ ਤਿਨ ਤਿਹ ਜਾਇ।।
ਪੁੱਤ੍ਰ ਭਾਵ ਕੋ ਦੂਰ ਕਰਿ ਪਾਇਨ ਲਾਗੀ ਧਾਇ।। ੧੩੪।।

ਅਰਥ - ਜੇਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ, ਪਸੀਨੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ, ਧਰਤੀ ਪਾੜ ਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇੱਕ ਥਾਂ ਹੀ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਪੁੱਤ੍ਰ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਭੱਜ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਜਾ ਡਿੱਗੀ।। ੧੩੪।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਮਾਤ ਜਸੁਧਾ ਕੋ ਮੁਖ ਪਸਾਰ ਬਿਸ੍ਵ ਦਿਖੈਬੋ।।

– – – –

ਅਥ ਤਰ ਤੋਰ ਜੁਮਲਾਰਜਨ ਤਾਰਬੋ ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਫੇਰਿ ਉਠੀ ਜਸੁਧਾ ਪਰਿ ਪਾਇਨ ਤਾ ਕੀ ਕਰੀ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਬਡਾਈ ।।
ਹੇ ਜਗ ਕੇ-ਪਤਿ ਹੇ ਕਰਨਾਨਿਧ ਹੋਇ ਅਜਾਨ ਕਹਯੋ ਮਮ ਮਾਈ ।।
ਸਾਰੇ ਛਿਮੋ ਹਮਰੇ ਤੁਮ ਅਉਗਨ ਹੈ ਮਤਿ ਮੰਦਿ ਕਰੀ ਜੁ ਢਿਠਾਈ ।।
ਮੀਟ ਲਯੋ ਮੁਖ ਤਉ ਹਰਿ ਜੀ ਤਿਹ ਪੈ ਮਮਤਾ ਡਰ ਬਾਤ ਛਪਾਈ ।। ੧੩੫ ।।

ਅਰਥ - ਫੇਰ ਜਸੋਦਾਂ ਉੱਠਕੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਗਈ, ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਬਹੁ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ। ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸੁਆਮੀ! ਹੇ ਦਇਆ ਦੇ ਸਾਗਰ! ਮੈਂ ਬੇਸਮਝ ਹਾਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਮੱਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਗੁਨਾਹ ਮੈਂ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮੂੰਹ ਮੀਟ ਲਿਆ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਮਮਤਾ ਪਾਕੇ ਗੱਲ ਲੁਕਾ ਲਈ।। ੧੩੫।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਕਰਨਾ ਕੈ ਜਸੁਧਾ ਕਹਯੋ ਹੈ ਇਮ ਗੋਪਨ ਸੋ
ਖੇਲਬੇ ਕੇ ਕਾਜ ਤੋਰ ਲਿਆਏ ਗੋਪ ਬਨ ਸੋਂ।।
ਬਾਰਕੋ ਕੇ ਕਹੇ ਕਰ ਕ੍ਰੋਧ ਮਨ ਆਪਨੇ ਮੈ
ਸਜਾਮ ਕੋ ਪ੍ਰਹਾਰ ਤਨ ਲਾਗੀ ਛੂਛਕਨ ਸੋਂ।।
ਦੇਖ ਦੇਖ ਲਾਸਨ ਕੌਂ ਰੋਵੈ ਸੁਤ ਰੋਵੈ ਮਾਤ
ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਮਹਾ ਮੋਹਿ ਕਰਿ ਮਨ ਸੌਂ।।
ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹਿ ਸਭੋ ਮਾਰਬੇ ਕੀ ਕਹਾ ਚਲੀ
ਸਾਮੁਹੇ ਨ ਬੋਲੀਐ ਰੀ ਐਸੇ ਸਾਧ ਜਨ ਸੌਂ।। ੧੩੬ ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਜਸੋਦਾਂ ਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ - ਜੋ ਸੋਟੀਆਂ ਬਾਲ ਗੁਪਾਲ ਖੇਡਣ ਖਾਤਰ ਬਣ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆਏ ਸਨ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮਿਟੀ ਖਾਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੋਟੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਰਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ। ਪਿੰਡੇ ਉੱਤੇ ਸੋਟੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਦੁੱਖੀ ਵੇਖ ਕੇ ਮਾਤਾ ਰੋਂਦੀ ਹੈ, 'ਸਜਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮਾਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਮੋਹ ਜਾਗ ਪਿਆ ਹੈ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਆਖਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਮਾਰਣ ਦੀ ਕੀ ਕਹੀ, ਐਸੇ ਸਾਧ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਰਥਾਤ ਕ੍ਰਿਸਨ ਦੀਆਂ ਲਾਸਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਅਫ਼ਸੋਸ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ "ਵੇਖੋ! ਜਸ਼ੋਦਾ ਨੇ ਕੇਹਾ ਕਠੋਰ ਹੋਕੇ ਕੁੱਟਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਜਾਮ ਦੇ ਤਨ ਤੇ ਨੀਲ ਪੈ ਗਏ ਹਨ, ਐਸੇ

ਸਾਧੂ ਦੇ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਬੋਲਿਆ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ"।। ੧੩੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਖੀਰ ਬਿਲੋਵਨ ਕੌ ਉਠੀ ਜਸੁਧਾ ਹਰਿ ਕੀ ਮਾਇ।।
ਮੁਖ ਤੇ ਗਾਵੈ ਪੂਤ ਗੁਨ ਮਹਿਮਾ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ।। ੧੩੭।।

ਅਰਥ - ਕਾਨ੍ਹ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜਸੋਦਾਂ, ਸਵੇਰੇ ਦੁੱਧ ਰਿੜਕਨ ਨੂੰ ਉੱਠੀ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।। ੧੩੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਏਕ ਸਮੈ ਜਸੁਧਾ ਸਗਿ ਗੋਪਨ ਖੀਰ ਮਥੈ ਕਰ ਲੈ ਕੈ ਮਧਾਨੀ।।
ਊਪਰਿ ਕੋ ਕਟ ਸੌ ਕਸਿ ਕੈ ਪਟਰੋ ਮਨ ਮੈ ਹਰਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨੀ।।
ਘੰਟਕਾ ਛੁਦ੍ਰ ਕਸੀ ਤਿਹ ਊਪਰਿ ਸਜਾਮ ਕਹੀ ਤਿਹ ਕੀ ਜੁ ਕਹਾਨੀ।।
ਦਾਨ ਔ ਪ੍ਰਾਕਰਮ ਕੀ ਸੁਧ ਕੈ ਮੁਖ ਤੈਂ ਹਰਿ ਕੀ ਸੁਭ ਗਾਵਤ ਬਾਨੀ।। ੧੩੮।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਸਮੇਂ ਜਸੋਦਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਮਧਾਣੀ ਲੈ ਕੇ ਦੁੱਧ ਰਿੜਕਣ ਲੱਗੀ। ਲੱਕ ਦੇ ਉਪਰ ਨੂੰ ਕਪੜਾ ਕੱਸ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਲੱਕ ਦੇ ਕਪੜੇ ਉਤੇ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਘੁੰਘਰੀਆਂ ਵਾਲੀ ਤੜਾਗੀ ਕੱਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਜਾਮ ਕਵੀ ਉਸਦੀ ਬਾਰਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਦਾਨ ਤੇ ਬਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਮੂੰਹੋਂ ਹਰੀ ਦੇ ਜਸ ਦੀ ਸ਼ੁਭ ਬਾਣੀ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ।। ੧੩੮।।

ਖੀਰ ਭਰਯੋ ਜਬ ਹੀ ਤਿਹ ਕੋ ਕੁਚ ਤਉ ਹਰਿ ਜੀ ਤਬ ਹੀ ਫੁਨਿ ਜਾਗੇ।।
ਪਯ ਸੁ ਪਿਆਵਹੁ ਹੇ ਜਸੁਧਾ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਇਹ ਹੀ ਰਸਿ ਮੈ ਅਨੁਰਾਗੇ।।
ਦੂਧ ਫਟਯੋ ਹੁਇ ਬਾਸਨ ਤੇਂ ਤਬ ਧਾਇ ਚਲੀ ਇਹ ਰੋਵਨ ਲਾਗੇ।।
ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਯੋ ਮਨ ਮੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਪਤਿ ਪੈ ਘਰਿ ਤੇ ਉਠਿ ਬਾਹਰਿ ਭਾਗੇ।। ੧੩੯।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਉਸਦਾ ਥਣ ਦੁਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ, ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭੀ ਜਾਗ ਪਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ - ਹੇ ਜਸੋਦਾਂ! ਮੈਨੂੰ ਦੁਧ ਪਿਆਓ, ਅਤੇ ਇਸ ਰਸ ਵਿਚ ਹੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਏ, ਜਦ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚੋਂ ਦੁਧ ਉਛਲ ਚਲਿਆ ਤਾਂ ਜਸ਼ੋਦਾਂ ਗੋਦੀ ਵਿਚੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਉਤਾਰ ਦੁੱਧ ਵੱਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਆਪ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਰੋਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਭੱਜ ਗਏ।। ੧੩੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੇ ਹਰਿ ਜੀ ਮਨੈ ਘਰਿ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਜਾਇ।।
ਸੰਗਿ ਸਖਾ ਲੈ ਕਪਿ ਸਭੈ ਆਏ ਸੈਨ ਬਨਾਇ।। ੧੪੦।।

ਅਰਥ - ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਮਿੱਤਰਾਂ ਤੇ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਬਣਾ

ਕੇ ਆ ਗਏ।। ੧੪੦।।

ਪਾਥਰ ਕੌ ਗਹਿ ਕੈ ਕਰੈ ਦੀਨੋ ਮਟੁ ਸੁ ਭਗਾਇ।।
ਖੀਰ ਦਸੋ ਦਿਸ ਬਹਿ ਚਲਯੋ ਅਉ ਪੀਨੋ ਹਰਿ ਧਾਇ।।੧੪੧।।

ਅਰਥ - ਹੱਥ ਵਿਚ ਪੱਥਰ ਫੜਕੇ, ਮਟ ਨੂੰ ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ, ਦੁਧ ਦਸਾਂ ਦਿਸਾਂ ਵਿਚ ਵਗ ਤੁਰਿਆ, ਅਤੇ ਬਾਂਦਰ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਭੱਜ ਕੇ ਆ ਗਏ।। ੧੪੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੈਨ ਬਨਾਇ ਭਲੋ ਹਰਿ ਜੀ ਜਸੁਧਾ ਦਧ ਕੌ ਮਿਲ ਲੂਟਨ ਲਾਏ।।
ਹਾਥਨ ਮੈਂ ਗਹਿ ਕੈ ਸਭ ਬਾਸਨ ਕੈ ਬਲ ਕੋ ਚਹੂ ਓਰ ਬਗਾਏ।।
ਫੂਟ ਗਏ ਵਹ ਫੈਲ ਪਰਿਓ ਦਧ ਭਾਵ ਇਹੈ ਕਬਿ ਕੇ ਮਨ ਆਏ।।
ਕੰਸ ਕੋ ਮੀਝ ਨਿਕਾਰਨ ਕੌ ਅਗੂਆ ਜਨ ਆਗਮ ਕਾਨ੍ਹ ਜਨਾਏ।। ੧੪੨।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਇਕ ਚੰਗੀ ਫੌਜ ਬਣਾ ਕੇ ਜਸੋਦਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ਆ ਗਏ, ਦੁੱਧ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਇੰਝ ਸੁੱਟੇ ਕਿ ਭਾਂਡੇ ਟੁੱਟ ਗਏ ਤੇ ਦੁੱਧ ਚੁਫੇਰੇ ਖਿਲਰ ਗਿਆ, ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਕੰਸ ਦੀ ਮਿੱਝ ਕੱਢਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਜਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੪੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਫੋਰ ਦਏ ਤਿਨ ਜੋ ਸਭ ਬਾਸਨ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੀ ਜਸੁਧਾ ਤਬ ਧਾਈ।।
ਫਾਂਧ ਚੜ੍ਹੈ ਕਪਿ ਰੂਖਨ ਰੂਖਨ ਗ੍ਵਾਰਨ ਗ੍ਵਾਰਨ ਸੈਨ ਭਗਾਈ।।
ਦਉਰਤ ਦਉਰ ਤਬੈ ਹਰਿ ਜੀ ਬਸੁਧਾ ਪਰਿ ਆਪਨੀ ਮਾਤ ਹਰਾਈ।।
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਫਿਰ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਪਤਿ ਊਖਲ ਸੋ ਫੁਨਿ ਦੇਹਿ ਬੰਧਾਈ।।੧੪੩।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਭਾਂਡੇ ਟੁੱਟ ਗਏ ਤਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਭਰੀ ਜਸ਼ੋਧਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਣ ਲਈ ਦੌੜੀ ਤਾਂ ਬਾਂਦਰ ਭੱਜ ਕੇ ਰੁੱਖਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਤੇ ਬਾਲਕ ਫੌਜ ਦੌੜ ਗਈ। ਹਰਿ ਜੀ ਭੀ ਦੌੜੇ, ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਪੁਰ ਦੌੜਦਿਆਂ ਦੌੜਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਥਕਾ ਦਿੱਤਾ। 'ਸ਼ਯਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਕ੍ਰਿਸਨ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੇਹੀ ਚੱਟੂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਵਾ ਲਈ।। ੧੪੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦਉਰ ਗਹੇ ਹਰਿ ਜੀ ਜਸੁਧਾ ਜਬ ਬਾਂਧਿ ਰਹੀ ਰਸੀਆ ਨਹੀ ਮਾਵੈ।।
ਕੈ ਇਕਠੀ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਰਸੀਆ ਸਭ ਜੋਰ ਰਹੀ ਕਛੁ ਥਾਹਿ ਨ ਪਾਵੈ।।
ਫੇਰਿ ਬੰਧਾਇ ਭਏ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਪਤਿ ਊਖਲ ਸੋ ਧਰਿ ਊਪਰਿ ਧਾਵੈ।।

ਸਾਧ ਉਧਾਰਨ ਕੋ ਜੁਮਲਾਰਜਨੁ ਤਾਹਿ ਨਮਿਤ ਕਿਧੌ ਵਹ ਜਾਵੈਂ।। ੧੪੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੁਮਲਾਰਜਨੁ = (ਜੁਮਲ = ਜੌੜਾ + ਅਰਜਨ = ਕਊ) = ਜੌੜਾ ਕਊ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਜਸ਼ੋਦਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰੱਸੀ ਪੂਰੀ ਨਾ ਆਵੇ। ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਰੱਸੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਵੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੱਝ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਖਲ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਾ ਲਿਆ ਜੋ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਇਉਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਨਲ ਤੇ ਕੂਬਰ ਨਾਮ ਦੇ ਦੋ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਉਧਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਜੌੜਾ-ਕਊ ਹੋਕੇ ਉੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।। ੧੪੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਘੀਸਤਿ ਘੀਸਤਿ ਊਖਲਹਿ ਕਾਨ੍ਹ ਉਧਾਰਤ ਸਾਧ।।
ਨਿਕਟਿ ਤਬੈ ਤਿਨ ਕੇ ਗਏ ਜਾਨਨਹਾਰ ਅਗਾਧ।। ੧੪੫।।

ਅਰਥ - ਉੱਖਲ ਨੂੰ ਘਸੀਟਦਿਆਂ ਘਸੀਟਦਿਆਂ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਸਾਧਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਗਾਧ ਰੂਪ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਚਲੇ ਗਏ।। ੧੪੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਊਖਲ ਕਾਨ੍ਹ ਅਰਾਇ ਕਿਧੌ ਬਲ ਕੈ ਤਨ ਕੋ ਤਰ ਤੋਰ ਦਏ ਹੈ।।
ਤਉ ਨਿਕਸੇ ਤਿਨ ਤੇ ਜੁਮਲਾਰਜਨ ਕੈ ਬਿਨਤੀ ਸੁਰ ਲੋਕ ਗਏ ਹੈ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸ ਉੱਚ ਮਹਾ ਕਬਿ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਭਏ ਹੈ।।
ਨਾਗਨ ਕੇ ਪੁਰ ਤੇ ਮਧੁ ਕੇ ਮਟੁ ਕੈ ਮਤ ਕੀਲ ਜੁ ਐਂਚ ਲਏ ਹੈ।। ੧੪੬।।

ਅਰਥ - ਦੋਹਾਂ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਉੱਖਲ ਅੜਾ ਕੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਬ੍ਰਿਛ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਤਦ ਉਸ ਬ੍ਰਿਛ ਵਿਚੋਂ ਨਲ ਤੇ ਕੂਬਰ ਨਿਕਲੇ ਜੋ ਮਥਾ ਟੇਕ, ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ, ਉਸ ਨਜਾਰੇ ਦਾ ਮਹਾਨ ਜਸ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਨਾਗਾਂ ਦੇ ਸ਼ੈਹਰ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਮਟਕੇ ਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਮੰਤ੍ਰ ਨਾਲ ਕੀਲ ਕੇ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੪੬।।

ਅਰਥ - ਖੁਲਾਸਾ - ਭਾਗਵਤ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ, ਕਿ ਬਿਨਤਾ ਤੇ ਕਦਰੂ ਦੋਹਾਂ ਸੌਂਕਣਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਛਿੱੜੀ ਕਿ ਸੂਰਜ ਦੇ ਰੱਥ ਦਾ ਘੋੜਾ ਕਾਲਾ ਹੈ ਜਾਂ ਚਿੱਟਾ? ਬਿਨਤਾ ਨੇ ਚਿੱਟਾ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਕਦਰੂ ਨੇ ਕਾਲਾ ਕਿਹਾ। ਫਿਰ ਸ਼ਰਤ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਜੇਹੜੀ ਹਾਰ ਜਾਵੇ ਉਹ ਦੂਜੇ ਦੀ ਦਾਸੀ ਹੋਕੇ ਰਹੇ। ਰਾਤ ਪਈ ਤਾਂ ਕਦਰੂ ਨੇ ਕਾਲੇ ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਘੋੜੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕਾਲਾ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਕਿ ਸੌਂਕਣ ਮੇਰੀ ਦਾਸੀ ਹੋਕੇ ਰਹੇ, ਮੈਨੂੰ ਉਸਦੀ ਦਾਸੀ ਨਾ ਹੋਣਾ ਪਏ। ਬਹੁਤ ਬਾਦ- ਬਿਬਾਦ ਮਗਰੋਂ ਸੱਪਾਂ ਨੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਮੰਨਿਆਂ, ਜਦ ਸਵੇਰੇ ਦੋਹਾਂ ਸੌਂਕਣਾ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਲਾ ਦਿੱਸਿਆ, ਸ਼ਰਤ ਮੁਜਬ ਬਿਨਤ੍ਹਾ ਕਦਰੂ ਦੀ ਦਾਸੀ ਹੋ ਗਈ, ਗਰੜ ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੋਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਗਰੜ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਕਦਰੂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਮਾਸੀ!

ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈਂ? ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਘੜਾ ਲਿਆ ਦੇਵੇਂ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਅਤੇ ਤੇਰੀ ਮਾਤਾ ਉਸ ਸ਼ਰਤ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ? ਗਰੜ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲੈਣ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇੰਦ੍ਰ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਘੜਾ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਸੱਪ ਅੱਗੇ ਹੀ ਵੱਡੀ ਉੱਮਰਾ ਦੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੱਡੇ ਜ਼ਾਲਮ ਹਨ, ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਉਤੇ ਨਿਰਭੈ ਹੋਕੇ ਘੋਰ ਅਤਿਆਚਾਰ ਕਰਨਗੇ। ਗਰੜ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਘੜਾ ਲਿਜਾਕੇ ਰਖਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਬੰਧਨ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਏ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੂੰ ਬੇਸ਼ਕ ਘੜਾ ਲੋਪ ਕਰ ਲਵੀਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਗਰੜ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਘੜਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਗਰੜ ਘੜਾ ਲੈ ਕੇ ਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜਾ ਅਤੇ ਕਦਰੂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ਰਤ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਦ ਸੱਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਏ, ਤਦ ਕਦਰੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਪਹਿਲੇ ਮੂੰਹਾਂ ਨੂੰ ਧੋ ਆਓ, ਫੇਰ ਆਣ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਵੋ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸੱਪ ਮੂੰਹ ਧੋਣ ਲਈ ਗਏ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮਗਰੋਂ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਘੜਾ ਸੁਰਗ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਲਿਆ। ਉਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਉਪਮਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ 'ਨਲਕੂਬਰ' ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਘੜਾ ਸਨ, ਜੋ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਲਿਆ।

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕਉਤਕ ਦੇਖ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਜਨ ਜਾਇ ਤਬੈ ਜਸੁਧਾ ਪਹਿ ਆਖੀ॥
ਤੋਰ ਦਏ ਤਨ ਕੋ ਬਲ ਕੈ ਤਰ ਭਾਂਤ ਭਲੀ ਹਰਿ ਕੀ ਸੁਭ ਸਾਖੀ॥
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਅਤਿ ਹੀ ਕਬਿ ਨੇ ਅਪੁਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਭਾਖੀ॥
ਫੇਰਿ ਕਹੀ ਭਹਰਾਇ ਤਿਤੈ ਉਡੇ ਜਿਉ ਧਰ ਤੇ ਉਡ ਜਾਤ ਹੈ ਮਾਖੀ॥੧੪੭॥

ਅਰਥ - ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਜਾਕੇ ਜਸੋਦਾਂ ਕੋਲ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ। ਕਿ ਕਾਨ੍ਹ ਨੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਕਊ ਦੇ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਦਰਖਤ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਨ੍ਹ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਨਜਾਰੇ ਦੀ ਉਪਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਨੇ ਇਉਂ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਹ ਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਲਈ ਬਾਰ ਬਾਰ ਉੱਡੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਜਮੀਨ ਤੋਂ ਭਿਣਭਣਾਉਂਦੀ ਮੱਖੀ ਉੱਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥ ੧੪੭॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਦੂਤਨ ਕੇ ਬਧ ਕੌ ਸਿਵ ਮੂਰਤ ਹੈ ਨਿਜ ਸੋ ਕਰਤਾ ਸੁਖ ਦੱਇਯਾ॥
ਲੋਗਨ ਕੋ ਬਰਤਾ ਹਰਤਾ ਦੁਖ ਹੈ ਕਰਤਾ ਮੁਸਲੀਧਰ ਭੱਇਯਾ॥
ਡਾਰ ਦਈ ਮਮਤਾ ਹਰਿ ਜੀ ਤਬ ਬੋਲ ਉਠੀ ਇਹ ਹੈ ਮਮ ਜੱਇਯਾ॥
ਖੇਲ ਬਨਾਇ ਦਯੋ ਹਮ ਕੋ ਬਿਧ ਜੋ ਜਨਮਜੋ ਗ੍ਰਹ ਪੂਤ ਕਨ੍ਹੱਇਯਾ॥੧੪੮॥

****

ਅਰਥ - ਜੋ ਜਮ ਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਲਜਾਣ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਬਲਭਦ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਭਰਾਤਾ ਹੈ। ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਨਣ ਲਈ ਮਾਤਾ ਤੇ ਜਦ ਮਮਤਾ ਦੀ ਚਾਦਰ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਝੱਟ ਬੋਲ ਉੱਠੀ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰਾ ਜਾਇਆ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਜੋ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਾਨ੍ਹ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਨਮਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਖੇਡ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।। ੧੪੮।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਤਰ ਤੋਰ ਜੁਮਲਾਰਜਨ ਉਧਾਰਬੋ ਬਰਨਨੰ।।

\- - - - -

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤੋਰ ਦਏ ਤਰੁ ਜੋ ਤਿਹ ਹੀ ਤਬ ਗੋਪਨ ਬੂਢਨ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰੇ।।
ਗੋਕਲ ਕੌ ਤਜੀਐ ਚਲੀਐ ਬ੍ਰਿਜ ਹੈ ਈਹਾ ਭਾਵ ਤੇ ਭਾਵਨ ਭਾਰੇ।।
ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਜਸੁਧਾ ਅਰੁ ਨੰਦਹਿ ਬਜੋਤ ਭਲੋ ਮਨ ਮੱਧਿ ਬਿਚਾਰੇ।।
ਅਉਰ ਭਲੀ ਇਹ ਤੇ ਨ ਕਛੂ ਜਿਹ ਤੇ ਸੁ ਬਚੇ ਸੁਤ ਸਜਾਮ ਹਮਾਰੇ।। ੧੪੯।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਉਹ ਆਦਮ ਕਦ ਬ੍ਰਿਛ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਬਜੁਰਗ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਥੇ ਤਾਂ ਨਿੱਤ ਉਪਦ੍ਰਵ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਗੋਕਲ ਛਡਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਈਏ। ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਜਸੋਦਾਂ ਤੇ ਨੰਦ ਨੇ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੀ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜੋ ਇਹ ਤਜਵੀਜ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਾਨ੍ਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਦ੍ਰਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਏਗਾ।। ੧੪੯।।

ਘਾਸਿ ਭਲੋ ਦ੍ਰੁਮ ਛਾਹ ਭਲੀ ਜਮਨਾ ਢਿਗ ਹੈ ਨਗ ਹੈ ਤਟ ਜਾ ਕੇ।।
ਕੋਟਿ ਝਰੈ ਝਰਨਾ ਤਿਹ ਤੇ ਜਗ ਮੈ ਸਮ ਤੁੱਲਿ ਨਹੀ ਕਛੁ ਤਾ ਕੇ।।
ਬੋਲਤ ਹੈ ਪਿਕ ਕੋਕਲ ਮੋਰ ਕਿਧੌ ਘਨ ਮੈ ਚਹੂ ਓਰਨ ਵਾ ਕੇ।।
ਬੇਗ ਚਲੋ ਗੋਕਲ ਕੋ ਤਜ ਪੁੰਨ ਹਜਾਰ ਅਬੈ ਤੁਮ ਗਾ ਕੇ।। ੧੫੦।।

ਅਰਥ - ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨ ਵਿਚ ਘਾਹ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਦ੍ਰਖਤਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਜਮੁਨਾ ਕੋਲ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਉਤੇ ਪਹਾੜ ਹੈ। ਉਸ ਪਹਾੜ ਵਿਚੋਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਚਸ਼ਮੇ ਵਗ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਸ ਪਹਾੜ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਕੋਇਲ ਤੇ ਮੋਰ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੇ ਹਜਾਰਾਂ ਹੀ ਪੁੰਨ ਜਾਗ ਪਏ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਛੇਤੀ ਗੋਕਲ ਛੱਡਕੇ ਤੁਰ ਪਵੋ।। ੧੫੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨੰਦ ਸਭੈ ਗੋਪਨ ਸਨੈ ਬਾਤ ਕਹੀ ਇਹ ਠਉਰ।।
ਤਜਿ ਗੋਕਲ ਬ੍ਰਿਜ ਕੌ ਚਲੋਂ ਇਹ ਤੇ ਭਲੀ ਨ ਅਉਰ।।੧੫੧।।

ਅਰਥ - ਨੰਦ ਨੇ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ। ਗੋਕਲ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨ ਚਲੇ ਜਾਈਏ, ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੧੫੧।।

ਲਟ ਪਟ ਬਾਂਧੇ ਉਠਿ ਚਲੇ ਆਏ ਜਬ ਬ੍ਰਿਜ ਹੀਰ।।
ਦੇਖਿਓ ਅਪਨੇ ਨੈਨ ਭਰਿ ਬਹਿਤੋ ਜਮਨਾ ਨੀਰ।। ੧੫੨।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਆਪਣਾ ਮਾਲ ਅਸਬਾਬ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਜਦ ਇਹ ਗੁਆਲੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਜਮਨਾ ਦਾ ਵਗਦਾ ਜਲ ਵੇਖਿਆ।। ੧੫੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਇਸ ਪਾਇ ਕੈ ਨੰਦਹਿ ਕੋ ਸਭ ਗੋਪਨ ਜਾਇ ਭਲੇ ਰਥ ਸਾਜੇ।।
ਬੈਠ ਸਭੈ ਤਿਨ ਪੈ ਤਿਰੀਆ ਸੰਗਿ ਗਾਵਤ ਜਾਤ ਬਜਾਵਤ ਬਾਜੇ।।
ਹੇਮ ਕੋ ਦਾਨੁ ਕਰੈਂ ਜੁ ਦੋਊ ਹਰਿ ਗੋਦ ਲਏ ਜਸੁਧਾ ਇਮ ਰਾਜੇ।।
ਕੈਧਉ ਸੈਲ ਸੁਤਾ ਗਿਰ ਭੀਤਰ ਊਚ ਮਨੋ ਮਨ ਨੀਲ ਬਿਰਾਜੇ।। ੧੫੩।।

ਅਰਥ - ਨੰਦ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਪਾਕੇ, ਸਾਰੇ ਗਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜਾਕੇ ਸੁੰਦਰ ਰਥ ਜੋੜ ਲਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਬੈਠ ਗਏ ਅਤੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਤੇ ਗਾਉਂਦੇ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਸੋਦਾਂ ਤੇ ਨੰਦ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਸੋਨਾ ਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸਨ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਜਸੋਦਾਂ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਪਾਰਬਤੀ ਪਹਾੜ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਨੀਲ ਮਣੀ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ, ਚਿੱਟੀ ਛਤਰੀ ਵਾਲਾ ਰੱਥ ਹਿਮਾਲਯ ਸਮਾਨ, ਜਸ਼ੋਦਾਂ ਪਾਰਬਤੀ ਸਮਾਨ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਲਾਲ ਮਣੀ ਸਮਾਨ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ।। ੧੫੩।।

ਗੋਪ ਗਏ ਤਜ ਗੋਕਲ ਕੌ ਬ੍ਰਿਜ ਆਪਨੇ ਆਪਨੇ ਡੇਰਨ ਆਏ।।
ਡਾਰ ਦਈ ਲਸੀਆ ਅਰੁ ਅੱਛਤ ਬਾਹਰਿ ਭੀਤਰਿ ਧੂਪ ਜਗਾਏ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸ ਊਚ ਮਹਾਂ ਕਬਿ ਨੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਭਾਖ ਸੁਨਾਏ।।
ਰਾਜ ਬਿਭੀਛਨ ਦੈ ਕਿਧੌ ਲੰਕ ਕੋ ਰਾਮ ਜੀ ਧਾਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰਾਏ।। ੧੫੪।।

ਅਰਥ - ਗੁਆਲੇ ਗੋਕਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਕੱਚੀ ਲੱਸੀ ਦਾ ਛੱਟਾ ਦੇਕੇ, ਚਾਵਲ ਘਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਖਿੰਡਾ ਕੇ ਧੂਪ ਧੁਖਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਕਵੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮਾਨੋ ਰਾਮ ਜੀ ਬਭੀਛਨ

ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਦੇ ਵਾਪਸ ਆ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ।। ੧੫੪।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।। ਦੋਹਰਾ।।

ਗੋਪ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਪੁਰ ਬਿਖੈ ਬੈਠੇ ਹਰਖ ਬਢਾਇ।।
ਅਬ ਮੈ ਲੀਲਾ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੋਂ ਸੁਨਾਇ।। ੧੫੫।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਬ੍ਰਿਜ ਸ਼ੈਹਰ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ, ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਵੱਸਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕੌਤਕ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।। ੧੫੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸਾਤਿ ਬਿਤੀਤ ਭਏ ਜਬ ਸਾਲ ਲਗੇ ਤਬ ਕਾਨ੍ਹ ਚਰਾਵਨ ਗੱਊਆ।।
ਪਾਤ ਬਜਾਵਤ ਔ ਮੁਰਲੀ ਮਿਲ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਸਭੈ ਲਰਕੱਊਆ।।
ਗੋਪਨ ਲੈ ਗ੍ਰਿਹ ਆਵਤ ਧਾਵਤ ਤਾਟਤ ਹੈ ਸਭ ਕੋ ਮਨ ਭੱਊਆ।।
ਦੂਧ ਪਿਆਵਤ ਹੈ ਜਸੁਧਾ ਰਿਝ ਕੈ ਹਰਿ ਖੇਲ ਕਰੈ ਜੁ ਨਚੱਊਆ।। ੧੫੬।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਸੱਤ ਵਰ੍ਹੇ ਗੁਜਰ ਗਏ ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗਊਆਂ ਚਰਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਜਾਂ ਭੰਜ ਪੱਤ੍ਰ ਦੀ ਪੀਪਣੀ ਬਣਾ ਕੇ ਵਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੜਕੇ ਮੁਰਲੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਆਲ ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਭੱਜ ਭੱਜ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁੱਸੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਸੋਦਾਂ ਦੁੱਧ ਪਿਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਾਨ੍ਹ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਖੇਡਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨੱਚਦੇ ਤੇ ਕੁੱਦਦੇ ਹਨ।। ੧੫੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰੂਖ ਗਏ ਗਿਰ ਕੈ ਧਸਿ ਕੈ ਸੰਗਿ ਦੈਤ ਚਲਾਇ ਦਯੋ ਹਰਿ ਜੀ ਜੋ।।
ਫੂਲ ਗਿਰੇ ਨਭਿ ਮੰਡਲ ਤੇ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਕਬਿ ਨੈ ਸੁ ਕਰੀ ਜੋ।।
ਧੰਨਿ ਹੀ ਧੰਨਿ ਭਯੋ ਤਿਹੂੰ ਲੋਕਨ ਭੂਮਿ ਕੋ ਭਾਰੁ ਅਬੈ ਘਟ ਕੀਜੋ।।
ਸਜਾਮ ਕਥਾ ਸੁ ਕਹੀ ਇਸ ਕੀ ਚਿਤ ਦੈ ਕਬਿ ਪੈ ਇਹ ਕੋ ਜੁ ਸੁਨੀਜੋ।। ੧੫੭।।

ਅਰਥ - ਕੰਸ ਦਾ ਭੇਜਿਆ ਇਕ ਦੈਂਤ ਵੱਛਾ ਬਣਕੇ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਵਗਾਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ, ਉਸ ਦੈਂਤ ਦੇ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰੁੱਖ ਡਿਗਕੇ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ। ਉਧਰੋਂ ਅਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਫੁੱਲ ਡਿੱਗੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਕਵੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਮ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਦੇਵਤੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਭਾਰ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਜਾਮ ਕਵਿ ਨੇ ਜੋ ਕਥਾ ਕਹੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਚਿਤ ਦੇਕੇ ਸੁਣ ਲੌ।। ੧੫੭।।

ਕਉਤਕਿ ਦੇਖ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਲਕ ਡੇਰਨ ਡੇਰਨ ਜਾਇ ਕਹੀ ਹੈ।।
ਦਾਨੋ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਜਸੁਧਾ ਗਰ ਆਨੰਦ ਕੇ ਮੱਧਿ ਬਾਤ ਡਹੀ ਹੈ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਸਰਤਾ ਜਿਉ ਕਹੀ ਹੈ।।
ਫੈਲਿ ਪਰਜੋ ਸੁ ਦਸੋ ਦਿਸ ਕੌ ਗਨਤੀ ਮਨ ਕੀ ਤਿਹ ਮੱਧਿ ਬਹੀ ਹੈ।। ੧੫੮।।

ਅਰਥ – ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਛਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਦੇ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਤ ਕਹੀ ਹੈ। ਜਦ ਜਸੋਦਾਂ ਨੇ ਦੈਂਤ ਦੀ ਬਾਤ ਸੁਣੀ, ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਗਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਗੱਲ ਰੁੱਕ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਵੀ ਨੇ ਉਸ ਨਦੀ ਵਾਂਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਚਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਗ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸੋਚ ਉਸ ਵਿੱਚ ਰੁੜ੍ਹ ਗਈ ਹੋਵੇ।। ੧੫੮।।

ਅਥ ਬਕੀ ਦੈਤ ਕੋ ਬਧ ਕਥਨੰ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦੈਤ ਹਨਯੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਸ੍ਰਉਨਨ ਬਾਤ ਕਹੀ ਬਕ ਕੋ ਸੁਨਿ ਲੱਈਯੈ।।
ਹੋਇ ਤਯਾਰ ਅਬੈ ਤੁਮ ਤੋ ਤਜਿ ਕੈ ਮਥੁਰਾ ਬ੍ਰਿਜ ਮੰਡਲ ਜੱਈਯੈ।।
ਕੈ ਤਸਲੀਮ ਚਲਯੋ ਤਿਹ ਕੌ ਚਬ ਡਾਰਤ ਹੋ ਮੁਸਲੀਧਰ ਭੱਈਯੈ।।
ਕੰਸ ਕਹੀ ਹਸਿ ਕੈ ਉਹਿ ਕੋ ਸੁਨਿ ਰੇ ਉਹਿ ਕੋ ਛਲ ਸੋ ਹਨਿ ਦੱਈਯੈ।। ੧੫੯।।

ਅਰਥ – ਬੱਛ ਦੈਂਤ ਦਾ ਮਰਣਾ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣਕੇ, ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਨੇ 'ਬਕ ਦੈਂਤ' ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਜੋ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਭੀ ਸੁਣ ਲੌ। ਹੁਣੇ ਤਿਆਰ ਹੋਕੇ, ਮਥਰਾ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ, ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਹ। ਬੱਛ ਦੈਂਤ ਕੰਸ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਬਲਭਦ੍ਰ ਦੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਚੱਬ ਸੁਟਾਂਗਾ। ਕੰਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ-ਓਇ! ਸੁਣ, ਉਸਨੂੰ ਛਲ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦੇਵੀਂ।। ੧੫੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਬਛਰੇ ਸੰਗ ਲੈ ਕਰ ਬੀਚ ਗਏ ਬਨ ਕੇ ਗਿਰਧਾਰੀ।।
ਫੇਰਿ ਗਏ ਜਮਨਾ ਤਟਿ ਪੈ ਬਛਰੇ ਜਲ ਸੁੱਧ ਅਚੈ ਨਹਿ ਖਾਰੀ।।
ਆਇ ਗਯੋ ਉਹ ਦੈਤ ਬਕਾਸੁਰ ਦੇਖਨ ਮਾਹਿ ਭਯਾਨਕ ਭਾਰੀ।।
ਲੀਲ ਲਏ ਸਭ ਹ੍ਵੈ ਬਗੁਲਾ ਫਿਰਿ ਛੋਰਿ ਗਏ ਹਰ ਜੋਰ ਗਜਾਰੀ।। ੧੬੦।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਦਿਨ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾਅ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੱਛੇ ਲੈ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਵੱਛੇ ਖਾਰਾ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੇ ਇਸ ਲਈ ਫਿਰ ਜਮਨਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਵੱਛਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ। ਉਧਰੋਂ 'ਬਕਾਸੁਰ ਦੈਂਤ' ਆਇਆ ਜੋ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਡਰੌਣਾ ਹੈ ਦੈਂਤ ਨੇ ਬਗਲਾ ਬਣ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਨਿਗਲ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਕ

ਜੋਰ ਗੁਜਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸਦੇ ਨਿਗਲ ਤੋਂ ਬਚ ਗਏ ਹਨ॥ ੧੯੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਗਨਿ ਰੂਪ ਤਬ ਕ੍ਰਿਸਨ ਧਰ ਕੰਠਿ ਦਯੋ ਤਿਹ ਜਾਲ॥
ਗਹਿ ਸੁ ਮੁਕਤਿ ਠਾਨਤ ਭਯੋ ਉਗਲ ਡਰਿਯੋ ਤਤਕਾਲ॥ ੧੯੧॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ 'ਬਕਾਸੁਰ' ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਅੱਗ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਉਸਦਾ ਕੰਠ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਕਾਸੁਰ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਗਲ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੯੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਚੋਟ ਕਰੀ ਉਨ ਜੋ ਇਹ ਪੈ ਇਨ ਤੇ ਬਲਿ ਕੈ ਉਹਿ ਚੋਚ ਗਹੀ ਹੈ॥
ਚੀਰ ਦਈ ਬਲ ਕੈ ਤਨ ਕੋ ਸਰਤਾ ਇਕ ਸ੍ਰਉਨਤ ਸਾਥ ਬਹੀ ਹੈ॥
ਅਉਰ ਕਹਾ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਸੁ ਕਹੀ ਜੁ ਕਛੂ ਮਨ ਮੱਧਿ ਲਹੀ ਹੈ॥
ਜੋਤ ਰਲੀ ਤਿਹ ਮੈ ਇਮ ਜਿਉ ਦਿਨ ਮੈ ਦੁਤ ਦੀਪ ਸਮਾਇ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੧੯੨॥

ਅਰਥ - ਉਸ 'ਬਕਾਸੁਰ' ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਚੋਟ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹਦੀ ਚੁੰਝ ਫੜ ਲਈ। ਜੋਰ ਲਾਕੇ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੀਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਝਟ ਹੀ ਇਕ ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਵਗ ਤੁਰੀ। ਉਸਦੀ ਹੋਰ ਉਪਮਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਵੇ ਦਾ ਚਾਨਣ ਦਿਨ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੈਂਤ ਦੀ ਆਤਮਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਗਈ॥ ੧੯੨॥

ਕਬਿਤੁ॥ ਜਬੈ ਦੈਤ ਆਯੋ ਮਹਾ ਮੁਖਿ ਚਵਰਾਯੋ
ਜਬ ਜਾਨਿ ਹਰਿ ਪਾਯੋ ਮਨ ਕੀਨੋ ਵਾ ਕੇ ਨਾਸ ਕੋ॥
ਸਿੰਧ ਸੁਤਾ ਪਤਿ ਨੈ ਉਖਾਰ ਡਾਰੀ ਚੋਚ ਵਾ ਕੀ
ਬਲੀ ਮਾਰ ਡਾਰਯੋ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਨਾਮ ਜਾਸ ਕੋ॥
ਭੂਮਿ ਗਿਰ ਪਰਜੋ ਹੈ ਦੁ ਟੂਕ ਮਹਾ ਮੁਖਿ ਵਾ ਕੋ
ਤਾ ਕੀ ਛਬਿ ਕਹਿਬੇ ਕੋ ਭਯੋ ਮਨ ਦਾਸ ਕੋ॥
ਖੇਲਬੇ ਕੋ ਰਾਜ ਬਨ ਬੀਚ ਗਏ ਬਾਲਕ ਜਿਉ
ਲੈ ਕੈ ਕਰ ਮੱਧਿ ਚੀਰ ਡਾਰੈਂ ਲਾਂਬੇ ਘਾਸ ਕੋ॥ ੧੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੰਧ ਸੁਤਾ ਪਤਿ = ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਲਛਮੀ ਦਾ ਪਤੀ, ਭਾਵ ਵਿਸਨੂੰ॥

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ 'ਬਕਾਸੁਰ' ਨਾਮ ਦਾ ਦੈਂਤ ਆਯਾ, ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਬਹੁਤ ਚੌੜਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੈਂਤ ਮਲੂਮ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੋਚ ਕੇ ਉਸਦੀ ਚੁੰਝ ਪੁੱਟ ਸੁਟੀ। ਉਸਨੇ ਬਲਵਾਨ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਮੂੰਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੋਟੇ ਹੋਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਦਾਸ ਦਾ ਮਨ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬਾਲਕ ਬਨ ਵਿਚ ਜਾਕੇ, ਖੇਡਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਲੰਬੇ ਲੰਬੇ ਘਾਹ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈਕੇ ਚੀਰ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ।। ੧੬੩।।

ਇਤਿ ਬਕਾਸੁਰ ਦੈਤ ਬਧਹਿ।।

– – – –

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੰਗ ਲਏ ਬਛੁਰੇ ਅਰੁ ਗੋਪ ਸੁ ਸਾਂਝਿ ਪਰੀ ਹਰਿ ਡੇਰਨ ਆਏ।।
ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਮਹਾਂ ਮਨ ਮੈ ਮਨ ਭਾਵਤ ਗੀਤ ਸਭੋ ਮਿਲ ਗਾਏ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸੁ ਉੱਚ ਮਹਾ ਕਬਿ ਨੈ ਮੁਖਿ ਤੇ ਇਹ ਭਾਤਿ ਬਨਾਏ।।
ਦੇਵਨ ਦੇਵ ਹਨਜੋ ਧਰ ਪੈ ਛਲਿ ਕੈ ਤਰ ਅਉਰਨ ਕੋ ਜੁ ਸੁਨਾਏ।। ੧੬੪।।

ਅਰਥ – ਵੱਛੇ ਅਤੇ ਗੁਆਲ-ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਤ੍ਰਿਕਾਲਾਂ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਏ। ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਗੀਤ ਗਾਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਕਵੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਛਲ ਕਰ ਕੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਭੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਭੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੬੪।।

ਕਾਨ ਜੂ ਬਾਚ ਗੋਪਨ ਪ੍ਰਤਿ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਫੇਰਿ ਕਹੀ ਇਹ ਗੋਪਨ ਕਉ ਫੁਨ ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਸਭ ਹੀ ਮਿਲਿ ਜਾਵੈਂ।।
ਅੰਨੁ ਅਚੋਂ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਮੋ ਜਿਨ ਮੱਧਿ ਮਹਾ ਬਨ ਕੇ ਮਿਲਿ ਖਾਵੈਂ।।
ਬੀਚ ਤਰੈ ਹਮ ਪੈ ਜਮਨਾ ਮਨ ਭਾਵਤ ਗੀਤ ਸਭੈ ਮਿਲ ਗਾਵੈਂ।।
ਨਾਚਹਿਗੇ ਅਰੁ ਕੂਦਹਿਗੇ ਗਹਿ ਕੈ ਕਰ ਮੈ ਮੁਰਲੀ ਸੁ ਬਜਾਵੈਂ।। ੧੬੫।।

ਅਰਥ – ਮੁੜਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਗੁਆਲ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਕਿ ਫੇਰ ਸਵੇਰਾ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਈਏ। ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀ, ਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਕੱਠੇ ਰਲ ਕੇ ਖਾਵਾਂਗੇ। ਫੇਰ ਜਮੁਨਾ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾਵਾਂਗੇ ਰਲ-ਮਿਲਕੇ ਮਨ-ਭਾਉਂਦੇ ਗੀਤ ਗਾਵਾਂਗੇ। ਨੱਚਾਂਗੇ, ਕੁੱਦਾਂਗੇ ਅਤੇ ਮੁਰਲੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਵਜਾਵਾਂਗੇ।। ੧੬੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਾਨ ਲਯੋ ਸਭ ਨੇ ਵਹ ਗੋਪਨ ਪ੍ਰਾਤ ਭਈ ਜਬ ਰੈਨ ਬਿਹਾਨੀ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਬਜਾਇ ਉਠਿਓ ਮੁਰਲੀ ਸਭ ਜਾਗ ਉਠੇ ਤਬ ਗਾਇ ਛਿਰਾਨੀ।।
ਏਕ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਦ੍ਰੁਮ ਪਾਤ ਕਿਧੋ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਸਿਆਮ ਪਿਰਾਨੀ।।
ਕਉਤਕ ਦੇਖਿ ਮਹਾ ਇਨ ਕੋ ਪੁਰਹੂਤ ਬਧੂ ਸੁਰ ਲੋਕ ਖਿਸਾਨੀ।। ੧੬੬।।

ਜੋ ਕੁਝ ਕਾਨ੍ਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਉਹ ਸਭ ਗੁਆਲ-ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਮੰਨ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਜਦ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਤੇ ਸਵੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੁਰਲੀ ਵਜਾਈ ਜਿਸਦੀ ਤਾਨ ਤੇ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਗੁਆਲ ਬਾਲ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਦੇ ਪੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪੀਪਣੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਵਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਸ਼ਯਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣੀ ਹੈ। ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕੌਤਕ ਵੇਖਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਚੀ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।। ੧੬੬।।

ਗੋਰੀ ਕੇ ਚਿਤ੍ਰ ਲਗਾਇ ਤਨੈ ਸਿਰ ਪੰਖ ਧਰਯੋ ਭਗਵਾਨ ਕਲਾਪੀ।।
ਲਾਇ ਤਨੈ ਹਰਿ ਤਾ ਮੁਰਲੀ ਮੁਖਿ ਲੋਕ ਭਯੋ ਜਿਹ ਕੋ ਸਭ ਜਾਪੀ।।
ਫੂਲ ਗੁਛੇ ਸਿਰ ਖੋਸ ਲਏ ਤਰ ਰੂਖ ਖਰੋ ਧਰਨੀ ਜਿਨ ਥਾਪੀ।।
ਖੇਲ ਦਿਖਾਵਤ ਹੈ ਜਗ ਕੌ ਅਰੁ ਕੋਊ ਨਹੀ ਹੁਇ ਆਪ ਹੀ ਆਪੀ।। ੧੬੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਲਾਪੀ = ੧ ਮੋਰ। ੨ ਚਤੁਰ। ੩ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ।। ਧਰਨੀ ਜਿਨ ਥਾਪੀ = ਜਿਸਨੇ ਧਰਤੀ ਟਿਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਭਾਵ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਬਲਿਰਾਮ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੋਰ ਦਾ ਖੰਭ ਸਿਰ ਤੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਗੋਰੀ ਦੇ ਟਿੱਕੇ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਮੁਰਲੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਪਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੇ ਧਰਤੀ ਸਥਿਰ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਗੁੱਛੇ ਟੁੰਗ ਲਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਗਤ ਨੂੰ ਖੇਡਾਂ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ ਆਪ ਹੀ ਹੈ।। ੧੬੭।।

ਕੰਸ ਬਾਚ ਮੰਤ੍ਰੀਅਨ ਸੋਂ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਉ ਬਕ ਲੈ ਹਰਿ ਜੀ ਹਨਯੋ ਕੰਸ ਸੁਨਯੋ ਤਬ ਸ੍ਰਉਨ।।
ਕਰਿ ਇਕਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰਹਿ ਕਹਯੋ ਤਹਾ ਭੇਜੀਯੈ ਕਉਨ ।। ੧੬੮।।

ਅਰਥ - ਜਦ 'ਬਕ' ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਕੰਸ ਨੇ ਉਸਦਾ ਮਰਣਾ

ਕੰਨੀਂ ਸੁਣ ਲਿਆ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਵਜੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਠਿਆਂ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ - "ਦੱਸੋ, ਉਥੇ ਕਿਸਨੂੰ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?" ॥ ੧੬੮॥

ਮੰਤ੍ਰੀ ਬਾਚ ਕੰਸ ਪ੍ਰਤਿ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬੈਠ ਬਿਚਾਰ ਕਰਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਮੰਤ੍ਰਨਿ ਦੈਤ ਅਘਾਸੁਰ ਕੋ ਕਹੁ ਜਾਵੈ॥
ਮਾਰਗ ਰੋਕ ਰਹੈ ਤਿਨ ਕੋ ਧਰ ਪੰਨਗ ਰੂਪ ਮਹਾਂ ਮੁਖ ਬਾਵੈ॥
ਆਇ ਪਰੈ ਹਰਿ ਜ਼ੀ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਹੀ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰ ਸਨੈ ਚਬ ਜਾਵੈ॥
ਆਇ ਹੈ ਖਾਇ ਤਿਨੈ ਸੁਨਿ ਕੰਸ ਕਿ ਨਾਤਰ ਆਪਨੋ ਜੀਉ ਗਵਾਵੈ॥੧੬੯॥

ਅਰਥ - ਵਜੀਰਾਂ ਨੇ ਬੈਠਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - "ਅਘਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਕਹੋ ਗੋਕਲ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਵੇ।"ਅਤੇ - ਸੱਪ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ, ਉਸਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਵੇ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਕਰ ਲਵੇ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਤਦੋਂ ਹੀ ਗੁਆਲ-ਬਾਲਾਂ ਸਣੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਚੱਬ ਜਾਵੇ। ਹੇ ਕੰਸ! ਸੁਣੋ, ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਖਾਕੇ ਆਵੇਗਾ, ਜੇ ਨਾ ਮਾਰ ਸਕੇਗਾ, ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਗਵਾਕੇ ਆਵੇਗਾ॥ ੧੬੯॥

ਅਥ ਅਘਾਸੁਰ ਦੈਤ ਆਗਮਨ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜਾਹਿ ਕਹਜੋ ਅਘ ਕੰਸਿ ਗਯੋ ਤਹ ਪੰਨਗ ਰੂਪ ਮਹਾ ਧਰ ਆਯੋ॥
ਭ੍ਰਾਤ ਹਨਯੋ ਭਗਨੀ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਧ ਕੈ ਮਨ ਕ੍ਰੁੱਧ ਤਹਾਂ ਕਹੁ ਧਾਯੋ॥
ਬੈਠਿ ਰਹਯੋ ਤਿਨ ਕੈ ਮਗ ਮੈ ਹਰਿ ਕੇ ਬਧ ਕਾਜ ਮਹਾਂ ਮੁਖ ਬਾਯੋ॥
ਦੇਖਤ ਤਾਹਿ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਲਕ ਖੇਲ ਕਹਾ ਮਨ ਮੈ ਲਖਿ ਪਾਯੋ॥੧੭੦॥

ਅਰਥ - ਕੰਸ ਨੇ 'ਅਘ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ- ਕਿ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਸੱਪ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਗੋਕਲ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਹ। ਭਰਾ ਬਕ ਅਥਵਾ ਬਕਾਸੁਰ ਤੇ ਭੈਣ ਬਕੀ ਭਾਵ ਪੂਤਨਾ ਨੂੰ ਜਿਸਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ,ਉਸਦੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣਕੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਧਾਰਕੇ ਉਥੇ ਭੱਜ ਕੇ ਆਯਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਬੈਠ ਰਿਹਾ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਰਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਪਸਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਬਾਲਾਂ ਨੇ ਖੇਡਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੧੭੦॥

ਸਭ ਗੋਪਨ ਬਾਚ ਆਪਸਿ ਮੈ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕੋਊ ਕਹੈ ਗਿਰ ਮੱਧਿ ਗੁਫਾ ਇਹ ਕੋਊ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਹੈ ਅੰਧਿਆਰੋ॥

ਬਾਲਕ ਕੋਊ ਕਹੈ ਇਹ ਰਾਛਸ ਕੋਊ ਕਹੈ ਇਹ ਪੰਨਗ ਭਾਰੋ ।।
ਜਾਹਿ ਕਹੈ ਇਕ ਨਾਹਿ ਕਹੈ ਇਕ ਬਿਓਤ ਇਹੀ ਮਨ ਮੈ ਤਿਨ ਧਾਰੋ ।।
ਏਕ ਕਹੈ ਚਲੋ ਭਉ ਨ ਕਛੂ ਸੁ ਬਚਾਵ ਕਰੈ ਘਨਿ ਸਜਾਮ ਹਮਾਰੋ ।। ੧੭੧ ।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਗੁਆਲ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਇਹ ਪਹਾੜ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਗੁਫਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਦੂਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ - 'ਇਹ ਹਨੇਰਾ ਕੱਠਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਖਿੱਲਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਬਾਲਕ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਇਹ ਰਾਖਸ਼ ਹੈ' ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਇਹ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਸੱਪ ਹੈ'। ਇਕ ਬਾਲ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ - 'ਇਸਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਜਾਹ' ਦੂਜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ - 'ਨਾ ਜਾਵੀਂ' ਇਹੋ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਚਲੋ. ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਘਨਸ਼ਿਜਾਮ ਆਪੇ ਹੀ ਸਾਡੀ ਰਖਿਆ ਕਰੇਗਾ।। ੧੭੧।।

ਹੇਰ ਹਰੈ ਤਿੱਹ ਮੱਧਿ ਧਸੇ ਮੁਖ ਨਾ ਉਨ ਰਾਛਸ ਮੀਚ ਲਯੋ ਹੈ।।
ਸਯਾਮ ਜੂ ਆਵੈ ਜਬੈ ਮਮ ਮੀਟ ਹੋ ਬਿਓਤ ਇਹੀ ਮਨ ਮੱਧਿ ਕਯੋ ਹੈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਗਏ ਤਬ ਮੀਟ ਲਯੋ ਮੁਖ ਦੇਵਨ ਤੋ ਹਹਕਾਰ ਭਯੋ ਹੈ।।
ਜੀਵਨ ਮੂਰ ਹੁਤੀ ਹਮਰੀ ਅਬ ਸੋਊ ਅਘਾਸੁਰ ਚਾਬ ਗਯੋ ਹੈ ।। ੧੭੨ ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਬਾਲਕ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਵੜ ਗਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਸਨੇ ਮੂੰਹ ਨਾ ਮੀਟਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਵੜ ਜਾਵੇਗਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਮੂੰਹ ਮੀਟੇਗਾ ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਮੂੰਹ ਮੀਟ ਲਿਆ, ਏਹ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਦੇਵਤੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸਾਡੀ ਜੀਵਨ ਬੂਟੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਦੇਹ ਸੀ, ਅਘਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਉਸਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਖਾ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੭੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦੇਹਿ ਬਢਾਇ ਬਡੋ ਹਰਿ ਜੀ ਮੁਖ ਰੋਕ ਲਯੋ ਉਹ ਰਾਛਸ ਹੀ ਕੋ।।
ਰੋਕ ਲਏ ਸਭ ਹੀ ਕਰਿ ਕੈ ਬਲ ਸਾਸਿ ਬਢਯੋ ਤਬ ਹੀ ਉਹ ਜੀ ਕੋ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਬਿਦਾਰ ਦਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਸਿਰ ਪ੍ਰਾਨ ਭਯੋ ਬਿਨ ਭ੍ਰਾਤ ਬਕੀ ਕੋ।।
ਗੂਦ ਪਰਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਇਮ ਜਿਉ ਸਵਦਾਗਰ ਕੋ ਟੂਟ ਗਯੋ ਮਟ ਘੀ ਕੋ।। ੧੭੩।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦੇਹੀ ਵਧਾ ਕੇ ਉਸ ਰਾਖਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ। ਜਦ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣਾ ਬਲ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁਾਸ ਰੋਕ ਲਏ, ਤਦ ਉਸਦੇ ਜੀਅ ਵਿਚ ਸਾਹ ਕਾਹਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਫੇੜ ਦਿੱਤਾ, ਪੂਤਨਾਂ ਦੇ ਭਰਾ ਅਘਾਸੁਰ ਦੀ ਦੇਹ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ

ਹੀਣੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਮਿੱਝ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇੰਜ ਖਿਲਰ ਗਈ ਜਿਵੇਂ, ਸੁਦਾਗਰ ਦਾ ਘੜਾ ਟੁੱਟ ਕੇ ਘਿਉ ਡੁੱਲ੍ਹਾ ਪਿਆ ਹੋਵੇ।। ੧੭੩।।

ਰਾਹ ਭਯੋ ਤਬ ਹੀ ਨਿਕਸੇ ਹਰਿ ਗ੍ਵਾਰ ਸਭੇ ਨਿਕਸੇ ਤਿਹ ਨਾਰੇ।।
ਦੇਵ ਤਬੈ ਹਰਿਖੇ ਮਨ ਮੈ ਪਿਖ ਕਾਨ੍ਹ ਬਚਯੋ ਹਰਿ ਪੰਨਗ ਭਾਰੇ।।
ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਸਭੈ ਗਨ ਗੰਧ੍ਰਬ ਬ੍ਰਹਮ ਸਭੋ ਮੁਖ ਬੇਦ ਉਚਾਰੇ।।
ਆਨੰਦ ਸਯਾਮ ਭਯੋ ਮਨ ਮੈ ਨਗ ਰੱਛਕ ਜੀਤ ਚਲੇ ਘਰ ਭਾਰੇ।। ੧੭੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਗ = ਨਾਗ, ਸਰਪ।। ਰੱਛਕ = ਦੈਂਤ, ਅਸੁਰ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਾਹ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਆਲ ਬਾਲ ਨਿਕਲ ਆਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰੇ ਸੱਪ ਦੇ ਖਾਧੇ ਹੋਏ ਕ੍ਰਿਸਨ ਨੂੰ ਬਚਿਆ ਹੋਯਾ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਗਨ ਗੰਧ੍ਰਬ ਮਿਲਕੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗੇ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਮੂੰਹੋਂ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਕੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੱਡੇ ਸੱਪ ਰੂਪ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚੌਲਿਆ ਹੈ।। ੧੭੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਕਢਯੋ ਸਿਰਿ ਕੇ ਮਗ ਹ੍ਵੈ ਨ ਕਢਯੋ ਮੁਖ ਕੇ ਮਗ ਜੋਰ ਅੜੀ ਕੇ।।
ਸ੍ਰਉਨ ਭਰਯੋ ਇਮ ਠਾਢਿ ਭਯੋ ਪਹਰੇ ਪਟ ਜਿਉ ਮੁਨਿ ਸ੍ਰਿੰਗ ਮੜੀ ਕੇ।।
ਏਕ ਕਹੀ ਇਹ ਕੀ ਉਪਮਾ ਫੁਨ ਅਉ ਕਬਿ ਕੇ ਮਨ ਮੱਧਿ ਬੜੀ ਕੇ।।
ਢੋਅਤਿ ਈਟ ਗੁਆਰ ਸਨੈ ਹਰਿ ਦਉਰੁ ਚੜੇ ਜਨ ਸੀਸ ਗੜੀ ਕੇ।। ੧੭੫।।

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅੜੀ ਜੋੜ ਕੇ ਵੀ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੇ ਸਗੋਂ ਸਿਰ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਸਨ। ਲਹੂ ਦਾ ਲਿਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰਿੰਗਮੜੀਂ* ਦੇ ਉਤੇ ਮੁਨੀ ਕਪੜੇ ਪਾਕੇ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਪਮਾਂ ਏਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਉਪਮਾ ਉਗਮ ਪਈ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਗੁਆਲ-ਬਾਲ ਇੱਟਾਂ ਨੂੰ ਢੋਂਦੇ ਹੋਏ ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਭਿੱਜ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੌੜਕੇ ਸਿਰ ਰੂਪ ਗੜ੍ਹੀ ਦੇ ਉਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹੇ ਹਨ ਜੋ ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਤਰ-ਬ-ਤਰ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ।। ੧੭੫।।

ਇਤਿ ਅਘਾਸੁਰ ਦੈਤ ਬਧਹਿ।।

* ਇਸ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਮ 'ਸ੍ਰਿੰਗੇਰੀ' ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰਯ ਦੇ ਮੱਤ ਵਾਲੇ ਸੰਨਯਾਸੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੱਠ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ 'ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰਯ' ਹੀ ਕਹੀਦਾ ਹੈ।

****

ਅਥ ਬਛਰੇ ਗ੍ਵਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਚੁਰੈਬੋ ਕਥਨੰ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਰਾਛਸ ਮਾਰ ਗਏ ਜਮਨਾ ਤਟ ਜਾਇ ਸਭੋ ਮਿਲਿ ਅੰਨ ਮੰਗਾਯੋ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਪ੍ਰਵਾਰ ਪਰਯੋ ਮੁਰਲੀ ਕਟ ਖੋਸ ਲਈ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਯੋ॥
ਕੈ ਛਮਕਾ ਬਰਖੈ ਛਟਕਾ ਕਰ ਬਾਮ ਹੂੰ ਸੋ ਸਭ ਹੂੰ ਵਹ ਖਾਯੋ॥
ਮੀਠ ਲਗੇ ਤਿਹ ਕੀ ਉਪਮਾ ਕਰ ਕੈ ਗਤਿ ਕੈ ਹਰਿ ਕੇ ਮੁਖ ਪਾਯੋ॥ ੧੭੬॥

ਅਰਥ - ਰਾਖਸ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ, ਜਮੁਨਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਅਤੇ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਸਭਨਾ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਅੰਨ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸਨ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਲੱਕ ਉੱਤੇ ਬੱਧੇ ਪਟਕੇ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਭੀ ਮੁਰਲੀ ਅੜੁੰਬ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਣੇ ਸਾਰੇ ਬਾਲ, ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਜਮਨਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਉਤੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਛਮਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਉਤੇ ਛਿੱਟੇ ਵਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਅੰਨ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੁਆਲ ਬਾਲਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਅੰਨ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ॥ ੧੭੬॥

ਕੋਊ ਡਰੈ ਹਰਿ ਕੇ ਮੁਖਿ ਗ੍ਰਾਸ ਠਗਾਇ ਕੋਊ ਅਪਨੇ ਮੁਖ ਡਾਰੇ॥
ਹੋਏ ਗਏ ਤਨ ਮੈ ਕਛੁ ਨਾਮਕ ਖੇਲ ਕਰੇ ਸੰਗਿ ਕਾਨਰ ਕਾਰੇ॥
ਤਾ ਛਿਨ ਲੈ ਬਛਰੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਇਕਠੇ ਕਰਿ ਕੈ ਸੁ ਕੁਟੀ ਮਧਿ ਡਾਰੇ॥
ਢੂੰਢਿ ਫਿਰੈ ਨਾ ਲਹੈ ਸੁ ਕਰੈ ਬਛਰੇ ਅਰੁ ਗ੍ਵਾਰ ਨ ਏਕਰ ਤਾਰੇ॥ ੧੭੭॥

ਅਰਥ - ਕੋਈ ਗੋਪ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਗ੍ਰਾਹੀ ਪਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਠਗਾਕੇ ਗ੍ਰਾਹੀ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਡ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸਭ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਛਿਨ ਵਿਚ ਵੱਛੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ, ਅਤੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਇਕ ਪਹਾੜ ਦੀ ਕੁਟੀ ਵਿਚ ਵਾੜ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਜਦ ਗੁਆਲ ਵੱਛਿਆਂ ਨੂੰ ਢੂੰਢਣ ਲਈ ਗਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਭੀ ਨਾ ਮੁੜੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੰਦ੍ਰਾ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਉਥੇ ਵੱਛੇ ਅਤੇ ਗੁਆਲ ਇਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੧੭੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਬੈ ਹਰੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਇਹੈ ਤਬ ਹਰਿ ਜੀ ਤਤਕਾਲ॥
ਕਿਧੋ ਬਨਾਏ ਛਿਨਕ ਮੈ ਬਛਰੇ ਸੰਗਿ ਗ੍ਵਾਲ॥ ੧੭੮॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਝਟ ਪਟ ਹੀ ਉਸੇ

ਛਿਨ ਵਿਚ ਵੱਛਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਆਲ ਬਾਲ ਹੋਰ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ।। ੧੭੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰੂਪ ਉਹੀ ਪਟ ਕੇ ਰੰਗ ਹੈ ਵਹ ਰੰਗ ਵਹੈ ਸਭ ਹੀ ਬਛਰਾ ਕੋ।।
ਸਾਂਝਿ ਪਰੀ ਸੁ ਗਏ ਹਰਿ ਜੀ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੋਇ ਲਖੈ ਇਤਨੋ ਬਲ ਕਾ ਕੋ।।
ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁ ਲਖੇ ਨ ਲਖੇ ਇਕ ਆਦ ਕੋ ਨਾਮ ਮਨੀ ਮਨਜਾ ਕੋ।।
ਬਾਤ ਇਹੀ ਸਮਝੀ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਹੈ ਅਬ ਖੇਲ ਸਮਾਪਤਿ ਵਾਂ ਕੋ।। ੧੭੯।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਬਨੌਟੀ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਓਹੀ ਰੂਪ ਹਨ, ਜੋ ਅਸਲੀ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਸਨ. ਅਤੇ ਓਹੋ ਹੀ ਕਪੜਿਆਂ ਦੇ ਰੰਗ ਹਨ, ਅਤੇ ਓਹੋ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵੱਛਿਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਹੈ। ਸੰਧਿਆ ਪੈ ਗਈ, ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਆਲਾਂ ਤੇ ਵੱਛਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ, ਕਿਸ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਲੀਲਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਕੇ। ਮਾਂ ਤੇ ਪਿਉ ਨੇ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਪਛਾਣਿਆ ਇਕ ਔਧੇ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਭੀ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਮਨ ਵਿਚ ਏਹੋ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਸਮਝੀ, ਕਿ ਏਹੋ ਹੀ ਸਾਡੇ ਬਾਲ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।। ੧੭੯।।

ਚੂਮ ਲਯੋ ਜਸੁਧਾ ਸੁਤ ਕੋ ਸਿਰ ਕਾਨ੍ਹ ਬਜਾਇ ਉਠੇ ਮੁਰਲੀ ਤੋ।।
ਬਾਲ ਲਖੇ ਅਪਨੇ ਨ ਕਿਨੀ ਜਨ ਗੋਦ ਵਰੀ ਤਿਹ ਸੋ ਹਿਤ ਕੀਜੋ।।
ਹੋਤ ਕੁਲਾਹਲ ਪੈ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ਨਹਿ ਹੋਤ ਇਤੈ ਸੁ ਕਹੂੰ ਕਿਮ ਬੀਤੋ।।
ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਸਨੈ ਹਰਿ ਗ੍ਵਾਰਨ ਲੇਹ ਬਲਾਇ ਬਧੂ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਜੋ।। ੧੮੦।।

ਅਰਥ - ਮਾਤਾ ਜਸੋਦਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਮੂੰਹ-ਸਿਰ ਚੁੰਮ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਬੰਸਰੀ ਬਜਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣੇ ਮਾਨੋ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਖੇਡੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਨਾ ਤਾਂ ਗਊਆਂ ਨੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਛਿਆਂ ਨੂੰ ਓਪਰੇ ਵੱਛੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਮਾਈਆਂ ਨੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਗਾਈਆਂ ਤੇ ਮਾਈਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਾਣਕੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਅਨੰਦ-ਮੰਗਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਧਰ ਜੋ ਕੁਝ ਬੀਤਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀਚਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗੁਆਲ-ਬਾਲਾਂ ਨਾਲ ਰਲਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਬ੍ਰਿਜ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।। ੧੮੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪ੍ਰਾਤ ਪਏ ਹਰਿ ਜੀ ਉਠ ਕੈ ਬਨ ਬੀਚ ਗਏ ਸੰਗ ਲੈ ਕਰ ਬੱਛੇ।।
ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਫਿਰਾਵਤ ਹੈ ਛਟਕਾ ਗਹਿ ਗ੍ਵਾਰ ਸਭੈ ਕਰ ਹੱਛੇ।।
ਖੇਲਤ ਖੇਲਤ ਨੰਦ ਕੋ ਨੰਦ ਸੁ ਆਪ ਹੀ ਤੇ ਗਿਰ ਕੋ ਉਠ ਗੱਛੇ।।

****

ਕੋਊ ਕਹੈ ਇਹ ਖੇਦ ਗਹੈ ਕਊ ਕਹੈਂ ਇਹ ਨਾਹਨਿ ਨੱਛੇ।।੧੯੧।।

ਅਰਥ - ਸਵੇਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੱਛਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਬਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਛੜੀਆਂ ਫੜਕੇ, ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਤੇ ਵੱਛਿਆਂ ਨੂੰ ਚਰਾਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਖੇਡਦਿਆਂ ਖੇਡਦਿਆਂ ਹੀ ਨੰਦ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਆਪੇ ਹੀ ਉਠਕੇ ਪਹਾੜ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਗੁਆਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ - ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਛਿਆਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਸ਼ੂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਦੌੜ-ਭੱਜ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ? ।। ੧੯੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਸਨੇ ਹਰਿ ਗ੍ਵਾਰਨ ਲੈ ਅਪਨੇ ਸੰਗਿ ਪੈ ਸਭ ਗਾਈ।।
ਦੇਖਿ ਤਿਨੈ ਗਿਰ ਕੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮਨ ਮੋਹਿ ਬਢਾਇ ਸਭੈ ਉਠਿ ਧਾਈ।।
ਗੋਪ ਗਏ ਤਿਨ ਪੈ ਚਲ ਕੈ ਜਬ ਜਾਤਿ ਪਿਖੀ ਤਿਨ ਨੈਨਨ ਮਾਈ।।
ਰੋਹ ਭਰੇ ਸੁ ਖਰੇ ਨ ਟਰੇ ਸੁਤ ਨੰਦਹਿ ਕੇ ਬਹੁ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ।।੧੯੨।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਗੁਆਲਿਆਂ ਸਣੇ ਇਕੱਤ੍ਰ ਹੋਕੇ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਗਾਈਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਹਾੜ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਮੋਹ ਵਧਾਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਠਕੇ ਭੱਜ ਪਏ ਹਨ। ਗੁਆਲੇ ਭੀ ਚੱਲਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮਾਵਾਂ ਵੇਖ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਉਥੇ ਖੜੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਉਥੋਂ ਹਟ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਨੰਦ ਨੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਹਨ।। ੧੯੨।।

ਨੰਦ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਪ੍ਰਤਿ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਿਉ ਸੁਤ ਗਊਅਨ ਲਿਆਏ ਇਹਾਂ ਇਹ ਤੈ ਹਮਰੋ ਸਭ ਹੀ ਦੁਧ ਖੋਯੋ।।
ਚੂਘ ਗਏ ਬਛਰਾ ਇਨ ਕੋ ਇਹ ਤੇ ਹਮਰੇ ਮਨ ਮੈ ਭ੍ਰਮ ਹੋਯੋ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਫਰੇਬ ਕਰਯੋ ਤਿਨ ਸੋ ਮਨ ਮੋਹ ਮਹਾਂ ਤਿਨ ਕੇ ਜੁ ਕਰੋਯੋ।।
ਬਾਰ ਭਯੋ ਤਤ ਕ੍ਰੋਧ ਮਨੋ ਤਿਹ ਮੈ ਜਲ ਸੀਤਲ ਮੋਹ ਸਮੋਯੋ।।੧੯੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਤ ਗਊਅਨ = ਗਊਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਭਾਵ ਵੱਛੇ।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਪੁੱਤ੍ਰ! ਵੱਛੇ ਕਿਉਂ ਲਿਆਏ ਹੋ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸਾਂ ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਦੁੱਧ ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਭਰਮ ਹੈ ਕਿ ਗਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਛੇ ਚੁੰਘ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਮਹਾਂ ਮੋਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫਰੇਬ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਹ ਮਾਨੋ ਅੱਗ ਦਾ ਭਾਂਬੜ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਉਤੇ ਮੋਹ ਰੂਪ ਮਾਨੋਂ ਠੰਡਾ ਪਾਣੀ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੯੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮੋਹਿ ਬਢਯੋ ਤਿਹ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਨਹਿ ਛੋਡਿ ਸਕੈ ਅਪਨੇ ਸੁਤ ਕੋਊ ।।
ਗਊਅਨਿ ਛੋਡਿ ਸਕੈ ਬਛਰੇ ਇਤਨੋ ਮਨ ਮੋਹ ਕਰੈ ਤਬ ਸੋਊ ।।
ਪੈ ਗਰੂਏ ਗ੍ਰਿਹ ਗੇ ਸੰਗਿ ਲੈ ਚਉਕ ਹਲੀ ਇਹਿ ਬਾਤ ਲਖੋਊ ।।
ਦੇਵ ਡਰੀ ਮਮਤਾ ਇਨ ਪੈ ਕਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਿਧੋ ਹਰਿ ਕੋ ਇਹ ਹੋਊ ।। ੧੮੪ ।।

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਮੋਹ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਭੀ ਗਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਗਊਆਂ ਵੱਛਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਏਹ ਮੋਹ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ, ਤਾਂ ਬਲਿਰਾਮ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਣਕੇ ਚੌਂਕ ਪਿਆ ਤੇ ਸੋਚੀਂ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਮਮਤਾ ਦੀ ਚਾਦਰ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਕੋਈ ਚਰਿਤਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗਊਆਂ ਵੱਛਿਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।। ੧੮੪।।

ਸਾਲ ਬਿਤੀਤ ਭਏ ਜਬ ਹੀ ਹਰਿ ਜੀ ਬਨ ਬੀਚ ਗਏ ਦਿਨ ਕਉਨੈ ।।
ਦੇਖਨ ਕਉਤਕ ਕੌ ਚਤੁਰਾਨਨ ਸੀਘ੍ਰ ਭਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਉਠਿ ਗਉਨੈ ।।
ਗ੍ਵਾਰ ਵਹੈ ਬਛੁਰੇ ਸੰਗਿ ਹੈ ਵਹ ਚਕ੍ਰਤ ਜਾਇ ਗਇਓ ਹੁਇ ਤਉਨੈ ।।
ਦੇਖਿ ਤਿਨੈ ਡਰ ਕੈ ਪਰ ਪਾਇਨ ਆਇ ਕੈ ਆਨੰਦ ਦੁੰਦਭ ਛਉਨੈ ।। ੧੮੫ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਇਨ = ਪੈਰਾਂ।। ਆਨੰਦ ਦੁੰਦਭ* = ਵਸੁਦੇਵ।। ਛਉਨੈ = ਪੁੱਤ੍ਰ।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਵਰ੍ਹਾ ਗੁਜਰ ਗਿਆ, ਤਦ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੌਤਕ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉੱਠਕੇ ਉਧਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬੈਠੇ ਸਨ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਓਹੀ ਗੁਆਲ ਤੇ ਓਹੀ ਵੱਛੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਉਸਨੇ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰਖੇ ਹੋਏ ਵੱਛੇ ਤੇ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਡਰ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਆ ਕੇ ਵਸੁਦੇਵ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੮੫।।

---

* ਵਿਸ਼ਣੁ ਪੁਰਾਣ, ਅੰਸ ੪, ਅਧ: ੧੪, ਸਲੋਕ ੨੮-੨੯ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ -"ਵਸੁਦੇਵ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਆਪਨੀ ਅਵਜਾਹਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਏਹ ਵੇਖਕੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਭਗਵਾਨ ਅੰਸ਼ ਅਵਤਾਰ ਲੈਣਗੀ, ਇਸ ਲਈ ਧੌਂਸੇ ਤੇ ਦੁੰਦਭੀ ਵਾਜੇ ਵਜਾਏ ਸਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਸੁਦੇਵ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਆਨਦ ਦੁੰਦਭੀ' ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।"

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਪ੍ਰਤਿ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਹੇ ਕਰੁਨਾਨਿਧ ਹੇ ਜਗ ਕੇ ਪਤਿ ਅਚੁੱਤ ਹੇ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨ ਲੀਜੈ॥
ਚੂਕ ਭਈ ਹਮ ਤੇ ਤੁਮਰੀ ਤਿਹ ਤੇ ਅਪਰਾਧ ਛਿਮਾਪਨ ਕੀਜੈ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਇਹ ਬਾਤ ਛਿਮੀ ਹਮ ਨਾ ਬਿਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਾਡਿ ਕੈ ਪੀਜੈ॥
ਲਿਆਉ ਕਹਜੋਨ ਲਿਆਇਹੋ ਜਾਹ ਸਿਤਾਬ ਅਈਯੋ ਨਹੀ ਢੀਲ ਕਰੀਜੈ॥੧੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਹਯੋਨ ਕਹਜਪਦ ਅਰਥ - ਓਨ = ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ॥

ਅਰਥ - ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਹੇ ਕਰੁਣਾ ਨਿਧਿ! ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸੁਆਮੀ! ਹੇ ਅਚੁੱਤ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਲੌ! ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਅਪਰਾਧ ਖਿਮਾ ਕਰ ਦਿਓ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - 'ਅਸਾਂ ਤੈਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ, ਜ਼ੈਹਰ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੇ ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਹੋਈ ਗਲਤੀ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਡੰਡ ਦੇਣਾ, ਮਾਨੋਂ ਜ਼ੈਹਰ ਪੀਣੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦੇਣਾ, ਮਾਨੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਵੱਛੇ ਤੇ ਗੁਆਲ ਲਿਆਓ, ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਫੇਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਾਹ! ਛੇਤੀ ਆਵੀਂ, ਅਤੇ ਦੇਰ ਨਾ ਕਰੀਂ॥ ੧੮੬॥

ਲੈ ਬਛਰੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤਬ ਹੀ ਛਿਨ ਮੈ ਚਲ ਕੈ ਹਰਿ ਜੀ ਪਹਿ ਆਯੋ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਮਿਲੇ ਜਬ ਹੀ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰ ਤਬੈ ਮਨ ਮੈ ਤਿਨ ਹੂੰ ਸੁਖ ਪਾਯੋ॥
ਲੋਪ ਭਯੋ ਸੰਗਿ ਕੇ ਬਛਰੇ ਤਬ ਭੇਦ ਕਿਨੀ ਲਖ ਜਾਨ ਨ ਪਾਯੋ॥
ਬਾਲ ਬੁਝੀ ਨ ਕਿਨੀ ਉਨਿ ਬੋਲਿ ਸੁ ਲਿਆਉ ਵਹੈ ਹਮ ਜੋ ਮਿਲਿ ਖਾਯੋ॥੧੮੭॥

ਅਰਥ - ਵੱਛੇ ਨਾਲ ਲੈਕੇ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਚਲਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਆ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਯਾ। ਫੇਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਵੱਛੇ ਤੇ ਗੁਆਲ ਲੋਪ ਹੋ ਗਏ, ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਗੁਆਲ ਬਾਲ ਨੇ ਭੀ ਏਹ ਗੱਲ ਨਾ ਬੁੱਝੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆਂ ਇਕ ਵਰ੍ਹਾ ਗੁਜਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉੱਠ ਕੇ ਕਿਹਾ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਖਾ ਰਹੇ ਸਾਂ ਤੇ ਸਾਡਾ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹਿੱਸਾ ਦਿਉ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਤਾਂ ਇਕ ਵਰ੍ਹਾ ਵੱਛੇ ਤੇ ਗੁਆਲ ਲੁਕਾ ਰਖੇ ਸਨ, ਵਰ੍ਹੇ ਮਗਰੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਜੋ ਹੁਣੇ ਅਸੀਂ ਖਾਂਦੇ ਖਾਂਦੇ ਹੀ ਉੱਠਕੇ ਵੱਛੇ ਲੱਭਣ ਗਏ ਸਾਂ, ਇਸੇ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਮਗਰੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸਾਂ ਸਾਥੋਂ ਵਧੀਕ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਦਿਓ॥ ੧੮੭॥

ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਕਿਧੋ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਲਕ ਅੰਨਿ ਅਚਜੋ ਸਭ ਨੇ ਜੁ ਪੁਰਾਨੋ ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਹਮ ਨਾਗ ਹਨਜੋ ਹਰਿ ਕੋ ਇਹ ਖੇਲ ਕਿਨੀ ਨਹਿ ਜਾਨੋ।।
ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਮਹਾਂ ਮਨ ਮੈ ਗਰੜਾਧੁੱਜ ਕੋ ਕਰ ਰੱਛਕ ਮਾਨੋ।।
ਦਾਨ ਦਯੋ ਹਮ ਕੋ ਜੀਅ ਕੋ ਇਹ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਪਹਿ ਜਾਇ ਬਖਾਨੋ।।੧੯੮।।

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਗੁਆਲ ਬਾਲਕਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ, ਓਹੋ ਪੁਰਾਣਾ ਇਕ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਪਹਲੇ ਵਾਲਾ ਹੀ ਅੰਨ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਖਾਧਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਅਘਾਸੁਰ ਨਾਮ ਦਾ 'ਸੱਪ' ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਨਾ ਜਾਣਿਆ ਅਰਥਾਤ ਬਾਲ ਤੇ ਵੱਛੇ ਜੋ ਵਰ੍ਹਾ ਭਰ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿਸੇ ਭੀ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਖਵਾਲਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਇਹ ਨਾ ਬਚਾਉਂਦੇ, ਤਾਂ ਸੱਪ ਸਾਨੂੰ ਖਾ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਜਾਕੇ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿਆਂਗੇ।। ੧੯੮।।

ਇਤਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਛਰੇ ਆਨ ਪਾਇ ਪਰਾ।।

ਅਥ ਧੇਨਕ ਦੈਤ ਬਧ ਕਥਨੰ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬਾਰਹ ਸਾਲ ਬਿਤੀਤ ਭਏ ਤੁ ਲਗੇ ਤਬ ਕਾਨ੍ਹ ਚਰਾਵਨ ਗਾਈ।।
ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਬਨਯੋ ਇਹ ਕੋ ਕਹ ਕੈ ਇਹ ਤਾਹ ਸਰਾਹਤ ਦਾਈ।।
ਗ੍ਵਾਰ ਸਨੈ ਬਨ ਬੀਚ ਫਿਰੈ ਕਬਿ ਨੈ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਲਖਿ ਪਾਈ।।
ਕੰਸਹਿ ਕੇ ਬਧ ਕੇ ਹਿਤ ਕੋ ਜਨੁ ਬਾਲ ਚਮੂੰ ਭਗਵਾਨ ਬਨਾਈ।। ੧੯੯।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਗੁਜਰ ਗਏ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗਊਆਂ ਚਰਾਉਣ ਲੱਗੇ। 'ਇਸਦਾ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਰੂਪ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ', ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਦਾਈ ਉਸਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਆਲ ਬਾਲਾਂ ਨਾਲ ਰਲਕੇ ਬਨ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਉਪਮਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਉਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਕੰਸ ਦੇ ਮਾਰਨੇ ਨੂੰ ਇਹ ਬਾਲ- ਫ਼ੌਜ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ।। ੧੯੯।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਕਮਲ ਸੋ ਆਨਨ ਕੁਰੰਗ ਤਾ ਕੇ ਬਾਕੇ ਨੈਨ
ਕਟ ਕੇਹਰਿ ਮ੍ਰਿਨਾਲ ਬਾਹੈਂ ਐਨ ਹੈ।।

ਕੋਕਲ ਸੋ ਕੰਠ ਕੀਰ ਨਾਸਕਾ ਧਨੁਖੁ ਭਉਹੈ
ਬਾਨੀ ਸੁਰ ਸਰ ਜਾਹਿ ਲਾਗੈ ਨਹਿ ਚੈਨ ਹੈ॥
ਤ੍ਰਿਅਨਿ ਕੋ ਮੋਹਤਿ ਫਿਰਤਿ ਗ੍ਰਾਮ ਆਸ ਪਾਸ
ਬਿਰਹਨ ਕੋ ਦਾਹਬੇ ਕੋ ਜੈਸੋ ਪਤਿਰੈਨ ਹੈ॥
ਪੁਨ ਮੰਦਿ ਮਤਿ ਲੋਕ ਕਛੁ ਜਾਨਤ ਨ ਭੇਦ ਯਾ ਕੋ
ਏਤੇ ਪਰ ਕਹੈ ਚਰਵਾਰੋ ਸਯਾਮ ਧੇਨ ਹੈ॥ ੧੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਨਨ = ਮੁਖ॥ ਬਾਕੇ = ਸੁੰਦਰ॥ ਕਟ = ਲੱਕ॥ ਕੇਹਰਿ = ਸ਼ੇਰ॥ ਮ੍ਰਿਨਾਲ = ਭੇਹਾਂ॥ ਐਨ = ਸਮਾਨ॥ ਕੀਰ = ਤੋਤਾ॥ ਨਾਸਕਾ = ਨੱਕ॥ ਸੁਰ = ਅਵਾਜ਼॥ ਸਰ = ਤੀਰ॥ ਬਿਰਹਨ = ਵਿਯੋਗਨ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ॥ ਪਤਿਰੈਨ = ਰੈਨਪਤੀ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ॥

ਅਰਥ - ਕਮਲ ਜੇਹਾ ਮੂੰਹ ਹੈ, ਹਰਨ ਜੇਹੀਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਸ਼ੇਰ ਜਿਹਾ ਪਤਲਾ ਲੱਕ ਹੈ ਅਤੇ ਭੇਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਕੋਮਲ ਬਾਹੀਆਂ ਹਨ। ਕੋਇਲ ਜੇਹਾ ਗਲਾ ਹੈ, ਤੋਤੇ ਜੇਹਾ ਨੱਕ ਹੈ। ਧਨੁੱਖ ਵਰਗੀਆਂ ਟੇਢੀਆਂ ਭੌਹਾਂ ਹਨ, ਬੋਲੀ ਦੀ ਸੁਰ ਤੀਰ ਸਮਾਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹਤ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਿਯੋਗਨ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਾਂ ਮੰਦੀ ਮਤ ਵਾਲੇ ਉਸ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਤੇ ਇਹ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗਊਆਂ ਦਾ ਚਰਵਾਹਾ ਹੈ॥ ੧੯੦॥

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਸੋਂ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਬਧੂ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਸਭ ਬਾਤ ਕਹੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਸਯਾਮੈ॥
ਆਨਨ ਚੰਦ ਬਨੇ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਰਾਤਿ ਦਿਨਾ ਬਸਤੋ ਸੁ ਹਿਯਾ ਮੈ॥
ਬਾਤ ਨਹੀ ਅਰਿ ਪੈ ਇਹ ਕੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਲਖਯੋ ਹਮ ਜਾਨ ਜੀਯਾ ਮੈ॥
ਕੈ ਡਰ ਮੈ ਹਰਿ ਕੇ ਹਰਿ ਕੋ ਛਪ ਮੈਨ ਰਹਯੋ ਅਬ ਲਉ ਤਨ ਯਾ ਮੈ॥ ੧੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਧੂ = ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ॥ ਆਨਨ = ਮੂੰਹ॥ ਦ੍ਰਿਗ = ਅੱਖਾਂ॥ ਹਰਿ = ਸ਼ਿਵਜੀ॥ ਹਰਿ = ਮਾਰ ਦੇਣ॥ ਮੈਨ = ਕਾਮਦੇਵ॥

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੂੰਹੋਂ ਏਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਲਗੀਆਂ, ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਹਰਨ ਜੇਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਰਾਤ ਦਿਨ ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਇਸ ਉਤੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀ ਤੁਰ ਸਕਦੀ, ਅਸਾਂ ਆਪਣੇ

ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਾਂ ਏਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਮਾਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੋਯਾ ਕਾਮਦੇਵ ਹੁਣ ਤਕ ਇਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਛੁਪਕੇ ਬੈਠ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੯੧।।

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੰਗ ਹਲੀ ਹਰਿ ਜੀ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰ ਕਹੀ ਸਭ ਤੀਰ ਸੁਨੋ ਇਹ ਭੱਈਯਾ।।
ਰੂਪ ਧਰੋ ਅਵਤਾਰਨ ਕੋ ਤੁਮ ਬਾਤ ਇਹੈ ਗਤਿ ਕੀ ਸੁਰਗੱਈਯਾ।।
ਨਾ ਹਮਰੋ ਅਬ ਕੋ ਇਹ ਰੂਪ ਸਭੈ ਜਗ ਮੈ ਕਿਨਹੂੰ ਲਖ ਪੱਈਯਾ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕਹਯੋ ਹਮ ਖੇਲ ਕਰੈ ਜੋਊ ਹੋਇ ਭਲੋ ਮਨ ਕੋ ਪਰਚੱਈਯਾ।। ੧੯੨।।

ਅਰਥ – ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਬਲਰਾਮ ਹੈ, ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਕੋਲ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਕਿ ਭਰਾਓ! ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਇਹ ਸੁਣ ਲੋ। 'ਤੁਸਾਂ ਅਵਤਾਰ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ' ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸਵਰਗ-ਲੋਕ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। 'ਹੁਣ ਵਾਲਾ ਜੋ ਰੂਪ ਹੈ ਇਹ ਸਾਡਾ ਨਹੀਂ ਹੈ', ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਵਿਰਲੇ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ- "ਅਸੀਂ ਇਕ ਖੇਡ ਕਰਾਂਗੇ, ਜੋ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਮਨ ਨੂੰ ਪਰਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇਗੀ"।। ੧੯੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤਾਲ ਭਰੇ ਤਿਹ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਸਭ ਹੀ ਜਨ ਕੇ ਮਨ ਕੇ ਸੁਖਦਾਈ।।
ਸੇਤ ਸਰੋਵਰ ਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਤਿਨ ਮੈ ਸਰਮਾ ਸਸਿ ਸੀ ਦਮਕਾਈ।।
ਮੱਧ ਬਰੇਤਨ ਕੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਨੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਭਾਖ ਸੁਣਾਈ।।
ਲੋਚਨ ਸਉ ਕਰਿ ਕੈ ਬਸੁਧਾ ਹਰਿ ਕੇ ਇਹ ਕਉਤਕ ਦੇਖਨ ਆਈ।। ੧੯੩।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਤਾਲ = ਸਰੋਵਰ।। ਸਰਮਾ = ਕੰਮੀਆਂ।। ਦਮਕਾਈ = ਚਮਕਦੀਆਂ।।

ਅਰਥ – ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਤਲਾਉ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਲਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ 'ਸੇਤ ਸਰੋਵਰ' ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਕੰਮੀਆਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਦੀ ਬਰੇਤੀ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਹਿਕੇ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਧਰਤੀ ਸੌ ਅੱਖਾਂ ਬਣਾ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੌਤਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਈ ਹੈ।। ੧੯੩।।

ਰੂਪ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਜਿਨ ਕੋ ਪਿਖ ਕੈ ਮਨ ਆਨੰਦ ਬਾਢੇ।।
ਖੇਲਤ ਕਾਨ੍ਹ ਫਿਰੈ ਤਿਹ ਜਾਇ ਬਨੇ ਜਿਹ ਠਉਰ ਬਡੇ ਸਰ ਗਾਢੇ।।
ਗ੍ਵਾਲ ਹਲੀ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗ ਰਾਜਤ ਦੇਖ ਦੁਖੀ ਮਨ ਕੋ ਦੁਖ ਕਾਢੇ।।

ਕਉਤਕ ਦੇਖ ਧਰਾ ਹਰਖੀ ਤਿਹ ਤੇ ਤਰ ਰੋਮ ਭਏ ਤਨ ਠਾਢੇ॥ ੧੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਰਾਜਤ = ਸੁਭਾਇਮਾਨ॥ ਗਾਢੇ ਅਥਾਹ॥ ਰਾਜਤ = ਬਿਰਾਜਦੇ॥ ਦੇਖ = ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ॥ ਕਾਢੇ = ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ॥ ਹਰਖੀ = ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਪਰ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਅਨੰਦਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਖੇਡਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬੜੇ ਅਥਾਹ ਤਲਾਉ ਹਨ, ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਲਾਉ ਹਨ। ਗੁਆਲ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਰਾਜਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ ਪੁਰਸ਼ ਮਨ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਧਰਤੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਤਨ ਦੇ ਰੋਮ ਖੜੇ ਹੋਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਰੋਮ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਦਰਖਤਾਂ ਰੂਪ ਰੋਮ ਉਸਦੇ ਖੜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੧੯੪॥

ਕਾਨ੍ਹ ਤਰੈ ਤਰੁ ਕੇ ਮੁਰਲੀ ਸੁ ਬਜਾਇ ਉਠਯੋ ਤਨ ਕੋ ਕਰ ਐਂਡਾ॥
ਮੋਹ ਰਹੀ ਜਮਨਾ ਖਗ ਅਉ ਹਰਿ ਜੱਛ ਸਭੈ ਅਰਨਾ ਅਰੁ ਗੈਂਡਾ॥
ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਿ ਰਹੇ ਸੁਨ ਕੈ ਅਰੁ ਮੋਹਿ ਗਏ ਸੁਨ ਕੈ ਜਨ ਜੈਂਡਾ॥
ਬਾਤ ਕਹੀ ਕਬਿ ਨੈ ਮੁਖ ਤੇ ਮੁਰਲੀ ਇਹ ਨਾਹਨ ਰਾਗਨ ਪੈਂਡਾ॥ ੧੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਗ = ਪੰਛੀ॥ ਹਰਿ=ਸੱਪ॥ ਗੈਂਡਾ=ਝੋਟੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਜੇਡਾ ਇਕ ਪਸ਼ੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ਅਰਨਾ=ਜੰਗਲੀ ਭੈਂਸਾ, ਇਹ ਆਮ ਭੈਂਸਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਤੇ ਮਜਬੂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਸਿੰਙ ਲੰਮਾ ਮੋਟਾ ਤੇ ਤਿਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਹ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਖੜਾ ਹੋਕੇ, ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਟੇਢਾ ਕਰਕੇ ਮੁਰਲੀ ਵਜਾ ਉੱਠਿਆ, ਅਰਥਾਤ ਅਚਾਨਕ ਮੁਰਲੀ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਜਿਸਦੀ ਅਵਾਜ ਸੁਣਕੇ ਜਮਨਾ ਨਦੀ, ਪੰਛੀ, ਸੱਪ, ਜੱਖ ਅਤੇ ਅਰਨਾ ਤੇ ਗੈਂਡਾ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੁਰਲੀ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਪੰਡਿਤ ਲੋਕ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੁਰਲੀ ਸੁਣ ਕਰਕੇ ਮੂਰਖ ਪੁਰਸ ਭੀ ਮੋਹੇ ਗਏ ਹਨ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਨੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚ ਕਹੀ ਹੈ, ਕਿ ਏਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮੁਰਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੈ॥ ੧੯੫॥

ਆਨਨ ਦੇਖ ਧਰਾ ਹਰਿ ਕੋ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਲਲਚਾਨੀ॥
ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਬਨਯੋ ਇਹ ਕੋ ਤਿਹ ਤੇ ਪ੍ਰਤਮਾ ਅਤਿ ਤੇ ਅਤਿ ਭਾਨੀ॥
ਸਯਾਮ ਕਹੀ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਫੁਨਿ ਜੋ ਪਹਿਚਾਨੀ॥

ਰੰਗਨ ਕੇ ਪਟ ਲੈ ਤਨ ਪੈ ਜੁ ਮਨੋ ਇਹ ਕੀ ਹੁਇਬੇ ਪਟਰਾਨੀ।। ੧੯੬।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਮੁਖ ਵੇਖਕੇ, ਧਰਤੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਲਾਲਚ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਭੀ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਕਰਕੇ ਵਡੀ ਤੋਂ ਵਡੀ ਭਾਉਂਦੀ ਮੂਰਤ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਕਹੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਪਛਾਣੀ ਹੈ। ਜੋ ਇਹ ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਪੱਤ੍ਰ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹ ਮਾਨੋਂ ਧਰਤੀ ਨੇ ਰੰਗ ਬਿਰੰਗੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪਟਰਾਣੀ ਬਣਨ ਦੀ ਇਛਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।। ੧੯੬।।

ਗੋਪ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗ੍ਵਾਰ ਕਹੀ ਬਿਨਤੀ ਹਰਿ ਪੈ ਇਕ ਤਾਲ ਬਡੋ ਤਿਹ ਪੈ ਫਲ ਹੱਛੇ।।
ਲਾਇਕ ਹੈਂ ਤੁਮਰੇ ਮੁਖ ਕੀ ਕਰੂਆ ਜਹ ਦਾਖ ਦਸੋ ਦਿਸ ਗੁੱਛੇ।।
ਧੇਨਕ ਦੈਤ ਬਡੋ ਤਿਹ ਜਾਇ ਕਿਧੋ ਹਨਿ ਲੋਗਨ ਕੋ ਉਨ ਰੱਛੇ।।
ਪੁਤ੍ਰ ਮਨੋ ਮਧੁਰੇਂਦ ਪ੍ਰਭਾਤ ਤਿਨੈ ਉਠ ਪ੍ਰਾਤ ਸਮੈ ਵਹ ਭੱਛੇ।। ੧੯੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰੂਆ=ਕਰੂਮਲਾਂ, ਗੁੱਛੇ।। ਹਨਿ = ਮਾਰ ਕੇ।। ਮਧੁਰੇਂਦ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਤਲਾਉ।।

ਅਰਥ - ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਕ ਬੜਾ ਵਡਾ ਤਲਾਉ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ੨ ਫਲ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹੈ, ਭਾਵ ਤੁਹਾਡੇ ਖਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ। ਦਸੋ ਦਿਸਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖ ਦੇ ਗੁੱਛੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਧੇਨਕ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਦੈਂਤ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ। ਮਾਨੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਡ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠਕੇ, ਪ੍ਰਾਤਾ ਕਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।। ੧੯੭।।

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ।। ਸ੍ਵੈਯਾ।।

ਜਾਇ ਕਹੀ ਤਿਨ ਕੋ ਹਰਿ ਜੀ ਜਹ ਤਾਲ ਵਹੈ ਅਰੁ ਹੈ ਫਲ ਨੀਕੇ।।
ਬੋਲਿ ਉਠਯੋ ਮੁਖ ਤੇ ਮੁਸਲੀ ਸੁ ਤੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੇ ਨਹਿ ਹੈ ਫੁਨ ਫੀਕੇ।।
ਮਾਰ ਹੈ ਦੈਤ ਤਹਾ ਚਲ ਕੈ ਜਿਹ ਤੇ ਸੁਰ ਜਾਹਿ ਨਭੈ ਦੁਖ ਜੀ ਕੇ।।
ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਚਲੈ ਤਹ ਕੋ ਮਿਲ ਸੰਖ ਬਜਾਇ ਸਭੈ ਮੁਰਲੀ ਕੇ।। ੧੯੮।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਿਥੇ ਉਹ ਤਲਾਉ ਤੇ ਚੰਗੇ ਫਲ ਹਨ, ਉਥੇ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਕੋਲੋਂ ਬਲਰਾਮ ਜੀ ਬੋਲ ਪਏ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਤੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲੋਂ ਫਿੱਕੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਚਲਕੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਕਾਸਚਾਰੀ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲ

ਦਾ ਦੁਖ ਮਿਟ ਜਾਏਗਾ। ਸਾਰੇ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ, ਮੁਰਲੀ ਨੂੰ ਸੰਖ ਵਾਂਗੂੰ ਵਜਾਕੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਉਧਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ।। ੧੯੮।।

ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਤਹਾ ਹਰਿ ਜੀ ਜੁ ਗਏ ਮਿਲ ਕੈ ਤਟ ਪੈ ਸਰ ਭਾਰੇ।।
ਕੈ ਬਲ ਤੋ ਮੁਸਲੀ ਤਨ ਕੋ ਤਰੁ ਤੇ ਫਰ ਬੂੰਦਨ ਜਯੋਂ ਧਰ ਡਾਰੇ।।
ਧੇਨਕ ਕ੍ਰੋਧ ਮਹਾ ਕਰ ਕੈ ਦੋਊ ਪਾਇ ਹ੍ਰਿਦੇ ਤਿਹ ਸਾਥ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।
ਗੋਡਨ ਤੇ ਗਹਿ ਫੈਕ ਦਯੋ ਹਰਿ ਜਿਉ ਸਿਰ ਤੇ ਗਹਿ ਕੂਕਰ ਮਾਰੇ।। ੧੯੯।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਉਸ ਭਾਰੇ ਤਲਾਉ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਗਏ। ਬਲਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਉਥੋਂ ਦੇ ਦਰਖਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਫਲ ਤੋੜਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਇਉਂ ਸੁੱਟ ਦਿਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਮੀਂਹ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ਧੇਨਕ ਦੈਂਤ ਨੇ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਦੋਵੇਂ ਪੈਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਾਤੀ ਦੇ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿਤੇ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਗੋਡਿਆਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਇਉਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਸਿਰ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਸੁੱਟ ਦੇਈਦਾ ਹੈ।। ੧੯੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕ੍ਰੁਧ ਭਈ ਧੁਜਨੀ ਤਿਹ ਕੀ ਪਤਿ ਜਾਨ ਹਤਯੋ ਇਨ ਊਪਰਿ ਆਈ।।
ਗਾਇ ਕੋ ਰੂਪੁ ਧਰਯੋ ਸਭ ਹੀ ਤਬ ਹੀ ਖੁਰ ਸੋ ਧਰ ਧੂਰ ਉਚਾਈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਹਲੀ ਬਲਿ ਕੈ ਤਬ ਹੀ ਚਤੁਰੰਗ ਦਸੋ ਦਿਸ ਬੀਚ ਬਗਾਈ।।
ਲੈ ਕਿਰਸਾਨ ਮਨੋ ਤੰਗੁਲੀ ਖਲ ਦਾਨਨ ਜਜੋਂ ਨਭਿ ਬੀਚਿ ਉਡਾਈ।। ੨੦੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਧੁਜਨੀ=ਫ਼ੌਜ।। ਉਚਾਈ=ਪੁੱਟ ਦਿਤੀ।। ਹਲੀ=ਬਲਿਰਾਮ।। ਚਤੁਰੰਗ=ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੌਜ।। ਖਲ=ਤੂੜੀ, ਭੂਸਾ।। ਦਾਨਨ=ਦਾਣੇ।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਦੀ ਫੌਜ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਗਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸੁਾਮੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੌਤ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਗਊ ਦਾ ਰੂਪ ਧਰ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਖੁਰਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦੀ ਧੂੜੀ ਪੁੱਟਣ ਲੱਗੇ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸ ਚਤੁਰੰਗਨੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਦਸੋ ਦਿਸਾਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਮਾਨੋਂ ਜਿਮੀਂਦਾਰ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੰਗਲੀ ਲੈਕੇ ਤੂੜੀ ਤੇ ਦਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਾਇਆ ਹੈ।। ੨੦੦।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਧੇਨਕ ਦੈਂਤ ਬਧਹਿ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦੈਂਤ ਹਨਯੋ ਚਤਰੰਗ ਚਮੂੰ ਸੁਨ ਦੇਵ ਕਰੈ ਮਿਲਿ ਕਾਨ੍ਹ ਬਢਾਈ।।
ਭੱਛ ਸਭੈ ਫਲ ਗ੍ਵਾਰ ਚਲੈ ਗ੍ਰਹ ਧੂਰ ਪਰੀ ਮੁਖ ਪੈ ਛਬ ਪਾਈ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਅਤਿ ਹੀ ਕਬਿ ਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਭਾਖ ਸੁਨਾਈ।।
ਧਾਵਤ ਘੋਰਨ ਕੀ ਪਗ ਕੀ ਰਜ ਛਾਇ ਲਏ ਰਵਿ ਸੀ ਛਬ ਪਾਈ।।੨੦੧।।

ਅਰਥ - ਚਤੁਰੰਗਨੀ ਸੈਨਾਂ ਸਮੇਤ ਧੇਨਕ ਦੈਂਤ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਸੁਣਕੇ, ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਸਾਰੇ ਗੁਆਲ ਬਾਲਾਂ ਨੇ ਫਲ ਤੋੜਕੇ ਖਾ ਲਏ, ਅਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਚਲੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਪਈ ਹੋਈ ਗਰਦ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਸੋਭਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਹੈ ਜੋ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਹਿਕੇ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਉੱਡੀ ਹੋਈ ਧੂੜੀ ਨੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਢੱਕ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਹੀ ਸੋਭਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਤੇ ਪਈ ਹੈ।। ੨੦੧।।

ਸੈਨ ਸਨੈ ਹਨਿ ਦੈਤ ਗਯੋ ਗ੍ਰਹ ਗੋਪ ਗਏ ਗੁਪੀਆ ਸਭ ਆਈ।।
ਮਾਤ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਭਈ ਮਨ ਮੈ ਤਿਹ ਕੀ ਜੁ ਕਰੈਂ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਬਡਾਈ।।
ਚਾਵਰ ਦੂਧ ਕਰਯੋ ਖਇਬੇ ਕਹੁ ਖਾਇ ਬਹੂ ਤਿਹ ਦੇਹ ਬਧਾਈ।।
ਹੋਇ ਬਡੀ ਤੁਮਰੀ ਚੁਟੀਆ ਇਹ ਤੇ ਫੁਨ ਬਾਤ ਸਭੈ ਮਿਲ ਚਾਈ।।੨੦੨।।

ਅਰਥ - ਸੈਨਾਂ ਸਮੇਤ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਘਰ ਗਏ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈਆਂ। ਮਾਤਾ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜਸੋਦਾਂ ਨੇ ਚਾਵਲ ਤੇ ਦੁੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਕੇ ਕਿਹਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਖਾ ਲੈ, ਤਦ ਤੁਹਾਡੀ ਦੇਹ ਵੱਡੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। 'ਤੁਹਾਡਾ ਬੋਦਾ* - ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ', ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੇਰ ਸਭ ਕੁਝ ਮਿਲਾਕੇ ਚਾਈਂ ਚਾਈਂ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੨੦੨।।

ਭੋਜਨ ਕੈ ਟਿਕ ਗੇ ਹਰਿ ਜੀ ਪਲਕਾ ਪਰ ਅਉਰ ਕਰੈ ਜੁ ਕਹਾਨੀ।।
ਰਾਜ ਗਯੋ ਤਰਨੋ ਮਗ ਰੈਨ ਲਹਿਯੋ ਸੁ ਲਗਿਯੋ ਵਹ ਪੀਅਨ ਪਾਨੀ।।

---

*ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਮਾਈਆਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਭੀ ਲਾਡ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ:-
"ਤੂੰ ਸਾਰਾ ਦੁਧ ਪੀ ਲੈ, ਤੇਰਾ ਬੋਦਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ"।

ਰਾਤ ਪਰੀ ਤਬ ਹੀ ਭਰ ਭੈ ਤਿਨ ਸ੍ਰਉਨ ਸੁਨੀ ਅਪਨੇ ਇਹ ਬਾਨੀ॥
ਜਾਹੁ ਕਹਿਯੋ ਤਿਨ ਤਉ ਹਰਿ ਗਯੋ ਗ੍ਰਿਹ ਜਾਇ ਮਿਲਿਯੋ ਅਪਨੀ ਪਟਰਾਨੀ॥੨੦੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਟਿਕ ਗੇ=ਸੌਂ ਗਏ ॥ ਪਲਕਾ=ਪਲੰਘ, ਮੰਜਾ॥ ਤਰਨੈ=ਸੂਰਜ ਬੰਸੀ, ਭਾਵ ਦਸਰਥ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭੋਜਨ ਛਕ ਕੇ, ਪਲੰਘ ਉਤੇ ਸੌਂ ਗਏ, ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਕਹਾਣੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ। ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਸੀ ਉਹ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਿਆ ਉਥੇ ਉਸਨੇ ਇਕ ਤਲਾਉ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਚਾਰਨ ਲਗਿਆ ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਬਨ ਪਸ਼ੂ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਨੂੰ ਆਵੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਾਂਗਾ, ਇਹ ਵਿਚਾਰਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਦ ਰਾਤ ਪਈ ਤਦ ਸ੍ਰਵਣ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਪੁੱਤ੍ਰ! ਸਾਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆਓ। ਉਹ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਲਈ ਤੁਰ ਕੇ ਉਸੇ ਹੀ ਤਲਾਉ ਉਤੇ ਆਕੇ ਕਮੰਡਲ ਭਰਨ ਲੱਗਾ, ਜਦ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਦੀ ਅਵਾਜ ਹੋਈ, ਤਦ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਨੇ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਆਪਣੇ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣ ਲਈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕੋਈ ਹਰਨ ਜਾਂ ਹਾਥੀ ਪਾਣੀ ਪੀ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਤੀਰ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਸ੍ਰਵਣ ਨੇ 'ਹਾਇ' ਕਿਹਾ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਏਹ ਅਵਾਜ਼ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਕੇ ਉਥੇ ਪੁੱਜਾ, ਅਗੋਂ ਸ੍ਰਵਣ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਪਿਆਸੇ ਹਨ ਜਾਹੁ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਆਓ। ਸ੍ਰਵਣ ਪਾਸੋਂ ਪਾਣੀ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਗਿਆ। ਸ੍ਰਵਣ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੇ ਦਸਰਥ ਪਾਸੋਂ ਪਾਣੀ ਲੈਕੇ, ਅਤੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਮਰਣਾ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਨੂੰ ਸ੍ਰਾਪ ਦਿਤਾ, ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ "ਪੁੱਤ੍ਰ ਵਿਯੋਗ ਨਾਲ ਮਰਣ ਲੱਗੇ ਹਾਂ, ਇਵੇਂ ਤੂੰ ਭੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਵਿਯੋਗ ਨਾਲ ਮਰੇਂਗਾ।" ਏਹ ਸ੍ਰਾਪ ਦੇਕੇ, ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ, ਰਾਜੇ ਦਸਰਥ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਘਰ ਵੱਲ ਆਉਣ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋਕੇ, ਉਥੇ ਬਨ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਕਾਸ ਬਾਣੀ ਹੋਈ- 'ਰਾਜਨ! ਸ਼ੋਕ ਨਾ ਕਰੋ, ਇਸ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਏਹ ਹੋਣਾ ਹੀ ਐਸਾ ਸੀ, ਤੂੰ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਹੁ, ਤੇਰੇ ਘਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨਗੇ"। ਏਹ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਖੁਸ ਹੋਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਾਕੇ ਪਟਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ॥ ੨੦੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸੋਇ ਗਏ ਹਰਿ ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਫਿਰ ਲੈ ਬਛਰੇ ਬਨ ਗੇ ਗਿਰਧਾਰੀ॥
ਮੱਧਿ ਭਏ ਰਵਿ ਕੇ ਜਮਨਾ ਤਟ ਧਾਇ ਗਏ ਜਿਹ ਥੋ ਸਰ ਭਾਰੀ॥
ਗੋ ਬਛਰੇ ਅਰੁ ਗੋਪ ਸਭੈ ਗਿਰ ਗੇ ਸਭ ਪ੍ਰਾਨ ਡਸੈ ਜਬ ਕਾਰੀ॥
ਧਾਇ ਕਹਯੋ ਮੁਸਲੀ ਪ੍ਰਭ ਪੈ ਸਭ ਸੈਨ ਸਖਾ ਤੁਮਰੀ ਹਰਿ ਮਾਰੀ॥੨੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੱਧਿ ਭਏ ਰਵਿ=ਮਧਜਾਨ ਦੇ ਸੂਰਜ ਹੋਏ, ਦੁਪੈਹਰ ਵੇਲੇ॥ ਕਾਰੀ='ਕਾਲੀ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਨਾਗ॥ ਹਰਿ =ਸੱਪ॥ ਮੁਸਲੀ=ਬਲਿਰਾਮ॥

ਅਰਥ - ਉਪਰਲੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸੌਂ ਗਏ, ਫੇਰ ਜਦ ਸਵੇਰਾ

ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਗਵਰਧਨ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਚੁਕਣ ਵਾਲੇ ਗੁਆਲ ਬਾਲਾਂ ਤੇ ਵੱਛਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਬਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਦ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਜਮਨਾਂ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਭਾਰਾ ਤਲਾਉ ਸੀ। ਉਸ ਤਲਾਉ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ 'ਕਾਲੀ' ਨਾਗ ਦੇ ਡੰਗ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਕਰਕੇ ਤਲਾਉ ਦਾ ਪਾਣੀ ਜਹਿਰ ਪੂਰਤ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੀਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲ ਬਾਲ, ਗਊਆਂ ਤੇ ਵੱਛੇ, ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਜਾਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਤੁਹਾਡੀ ਸਾਰੀ ਮਿੱਤ੍ਰ-ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਪ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ'।। ੨੦੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਚਿਤਵੀ ਤਿਨੈ ਜੀਵ ਉਠੇ ਤਤਕਾਲ।।
ਗਊ ਸਭੈ ਅਰੁ ਸੁਤ ਤਿਨੈ ਅਉ ਫੁਨਿ ਸਭੈ ਗੁਪਾਲ।। ੨੦੫।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਝਟ ਪਟ ਹੀ ਜੀਉਂਦੇ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਰੀਆਂ ਗਊਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਆਲ ਬਾਲ ਜਿਊ ਪਏ ਹਨ।। ੨੦੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਉਠ ਪਾਇਨ ਲਾਗੈ ਤਬੈ ਕਰਹਿ ਬਡਾਈ ਸੋਇ।।
ਜੀਯ ਦਾਨ ਹਮ ਕੋ ਦਯੋ ਇਹ ਤੇ ਬਡੋ ਨ ਕੋਇ।। ੨੦੬।।

ਅਰਥ - ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉੱਠਕੇ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗੇ, ਅਤੇ ਉਪਮਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-ਤੁਸਾਂ ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਇਸਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੦੬।।

ਅਥ ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਨਾਥਬੋ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਗੋਪ ਜਾਨ ਕੈ ਆਪਨੋ ਕੀਨੋ ਮਨੈ ਬਿਚਾਰ।।
ਦੁਸਟ ਨਾਗ ਸਰ ਮੈ ਬਸੈ ਤਾ ਕੋ ਲੇਉ ਨਿਕਾਰ।। ੨੦੭।।

ਅਰਥ - ਗੋਪ ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਜਾਣ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤਾ। "ਜਿਸ ਨਾਗ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਦੁਸਟ ਇਸ ਤਲਾਉ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਵਾਂ ਤਦ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇਗਾ"।। ੨੦੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਊਚ ਕਦੰਮਹਿ ਕੋ ਤਰੁ ਥੋ ਤਿਹ ਪੈ ਚੜਿ ਕੈ ਹਰਿ ਕੂਦ ਪਰਯੋ।।
ਤਿਨ ਸੰਕ ਕਰੀ ਮਨ ਮੈਂ ਨ ਕਛੂ ਫੁਨ ਧੀਰਜ ਗਾਢ ਧਰਯੋ ਨਾ ਟਰਯੋ।।
ਮਨੁਖੋਸਤ ਲੌ ਜਲ ਉਚ ਭਯੋ ਨਿਕਸਯੋ ਤਬ ਨਾਗ ਬਡੋ ਨ ਡਰਯੋ।।
ਪਟ ਪੀਤ ਧਰੇ ਤਨ ਪੈ ਨਰ ਦੇਖਿ ਮਹਾ ਬਲਿ ਕੈ ਤਿਨ ਜੁੱਧ ਕਰਯੋ।। ੨੦੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਦੰਮਹਿ=ਕਦੰਬ ਦਾ।। ਮਨੁਖੇਸਤ=ਸੱਤ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੱਕ।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਤਲਾਉ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਇਕ ਕਦੰਬ ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਸੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਤਲਾਉ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿਤੀ। ਉਸਨੇ ਤਲਾਉ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਸਗੋਂ ਬੜਾ ਹੌਂਸਲਾ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਨਾ ਹਟਿਆ। ਸੱਤ ਮਨੁੱਖਾਂ ਜੇਡਾ ਉੱਚਾ ਜਲ ਉਸ ਤਲਾਉ ਦਾ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਉਛਲਿਆ, ਤਦ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਨਾਗ ਭੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਡਰਿਆ। ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਪੀਲੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੋਤਾ ਵੇਖਕੇ, ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਨੇ ਵੱਡਾ ਜੋਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।। ੨੦੮।।

ਬਾਂਧ ਲਯੋ ਹਰਿ ਕੋ ਤਨ ਸੋ ਕਰ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕਿਧੋ ਤਿਹ ਕੋ ਤਨ ਕਾਟੇ।।
ਢੀਲੋ ਰਹਯੋ ਹੁਇ ਪੈ ਹਰਿ ਜੀ ਪਿਖਯਾ ਰਨ ਕੇ ਹੀਯਰੇ ਫੁਨ ਫਾਟੇ।।
ਰੋਵਤ ਆਵਤ ਹੈ ਪਤਨੀ ਬ੍ਰਿਜ ਠੋਕਤ ਮੂੰਡ ਉਖਾਰਤ ਝਾਟੇ।।
ਆਇ ਹੈ ਮਾਰ ਉਸੈ ਨਹੀ ਰੋਵਹੁ ਨੰਦ ਇਹੈ ਕਹਿ ਕੈ ਇਨੈ ਡਾਟੇ।।੨੦੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਠੋਕਤ ਮੂੰਡ=ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਟਦੀਆਂ ਹਨ।। ਝਾਟੇ=ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ।। ਡਾਟੇ=ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੀ ਅਵਾਜ ਨਾਲ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ, ਤਾੜਨਾ ਕਰਨੀ।।

ਅਰਥ - ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵਲਾਂਵੇਂ ਪਾਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੱਕ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਵੱਢਣ ਲੱਗਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਢਿਲੈ ਜੇਹੇ ਹੋ ਰਹੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੰਗ ਵੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਫਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਰੋਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਉਸੇ ਤਲਾਉ ਤੇ ਚਲੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ; ਜੋ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਪਿੱਟਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਝਾਟੇ ਪੁੱਟਦੀਆਂ ਹਨ। ਨੰਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਾਟ ਦੇਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀ ਨਾ ਰੋਵੋ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਆ ਜਾਏਗਾ।। ੨੦੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ ਲਪੇਟ ਬਡੋ ਵਹ ਪੰਨਗ ਫੂਕਤ ਹੈ ਕਰ ਕ੍ਰੁੱਧਹਿ ਕੈਸੇ।।
ਜਿਉ ਧਨਪਾੜ੍ਰ ਗਏ ਧਨ ਤੇ ਅਤਿ ਝੂਰਤ ਲੇਤ ਉਸਾਸਨ ਤੈਸੇ।।
ਬੋਲਤ ਜਿਉ ਧਮੀਆ ਹਰਿ ਮੈ ਸੁਰ ਕੇ ਮਧਿ ਸ੍ਵਾਸ ਭਰੇ ਵਹ ਐਸੇ।।
ਭੂਭਰ ਬੀਚ ਪਰੇ ਜਲ ਜਿਉ ਤਿਹ ਤੇ ਫੁਨਿ ਹੋਤ ਮਹਾ ਧੁਨ ਜੈਸੇ।।੨੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੰਨਗ=ਸੱਪ।। ਧਨਪਾੜ੍ਰ=ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ।। ਧਮੀਆ=ਧੌਂਕਣੀ।। ਭੂਭਰ=ਗਰਮ ਸੁਆਹ, ਭੁੱਬਲ।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਸੱਪ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲਪੇਟ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁੰਕਾਰੇ

ਮਾਰਦਾ ਹੈ? ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਧਨਵਾਨ ਦਾ ਧਨ ਚਲਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਵੱਡਾ ਝੂਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਠੰਡੇ ਹਉਕੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਸੱਪ ਦੇ ਫੁਕਾਰਨ ਦੀ ਅਵਾਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਲੁਹਾਰ ਦੀ ਧੌਂਕਣੀ ਵਿਚੋਂ ਅਵਾਜ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬੁੱਬਲ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੁੰ-ਸਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸੱਪ ਦੇ ਫੁੰਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਅਵਾਜ ਸੁਣੀਂਦੀ ਹੈ।। ੨੧੦।।

ਚੱਕ੍ਰਤ ਹੋਇ ਰਹੈ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਲਕ ਮਾਰ ਲਏ ਹਰਿ ਜੀ ਇਹ ਨਾਗੈ।।
ਦੱਛਨ ਤੀਅ ਭੁਜਾ ਗਹਿ ਕੈ ਇਹ ਮਤਿ ਲਗੈ ਦੁਖ ਅਉ ਸੁਖ ਭਾਗੈ।।
ਖੋਜਤ ਖੋਜ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਜਨ ਕਉਤਕ ਦੇਖ ਲਯੋ ਇਹ ਆਗੈ।।
ਸਯਾਮਹਿ ਸਯਾਮ ਬਡੋ ਅਹਿ ਕਾਟਤ ਜਿਉ ਰੁਚ ਕੈ ਨਰ ਖਾਵਤ ਸਾਗੈ।। ੨੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੱਕ੍ਰਤ=ਹੈਰਾਨ, ਅਚਰਜ।। ਦੱਛਨ=ਸਿਆਣੀਆਂ।। ਅਹਿ=ਸੱਪ।। ਸਯਾਮਹਿ ਸਯਾਮ= ਕਾਲੇ ਨੂੰ ਕਾਲਾ, ਭਾਵ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਾਲਾ ਸੱਪ।।

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਲਕ ਹੈਰਾਨ ਹੋਕੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਇਸ ਨਾਗ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲੈਣਗੇ। ਸਿਆਣੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਇਕ ਦੂਜੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜਕੇ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਉਧਰੋਂ ਗੋਕਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਲੱਭਦੇ ਲੱਭਦੇ ਉਥੇ ਆ ਗਏ, ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਹੋਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਹ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਕਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਕਾਲਾ ਸੱਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਸ਼ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਸਾਗ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।। ੨੧੧।।

ਰੋਵਨ ਲਾਗ ਜਬੈ ਜਸੁਧਾ ਚੁਪ ਤਾਹਿ ਕਰਾਵਤ ਪੈ ਜੁ ਅਲੀ ਹੈ।।
ਦੈਤ ਤ੍ਰਿਨਾਵ੍ਰਤ ਅਉਰ ਬਕੀ ਬਬਕਾਸੁਰ ਹਨੇ ਇਹ ਕਾਨ੍ਹ ਬਲੀ ਹੈ।।
ਆਇ ਹੈ ਮਾਰ ਅਬੈ ਇਹ ਸਾਂਪਹਿ ਬੋਲ ਉਠਿਓ ਇਹ ਭਾਂਤ ਹਲੀ ਹੈ।।
ਤੋਰ ਡਰੈ ਸਭ ਹੀ ਇਹ ਕੇ ਫਨਿ ਪੈ ਕਰਨਾਨਿਧੁ ਜੋਰ ਛਲੀ ਹੈ।। ੨੧੨।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਜਸੋਦਾਂ ਰੋਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਇਹ ਕਾਨ੍ਹ ਬੜਾ ਤਾਕਤਵਰ ਹੈ ਜਿਸਨੇ 'ਤ੍ਰਿਨਾਵ੍ਰਤ' ਅਤੇ ਬਕਾਸੁਰ ਦੈਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ ਸੀ ਨਾਲੇ ਪੂਤਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਇਸ ਸੱਪ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਨਾਲੋਂ ਜੋਰ ਤੇ ਛਲ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਫਨਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਸੁੱਟੇਗਾ।। ੨੧੨।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜਾਨ ਦੁਖੀ ਅਪਨਯੋ ਜਨ ਕੋ ਅਪਨੋ ਤਨ ਤਾ ਤੇ ਛਡਾਇ ਲਯੋ ਹੈ॥
ਬਕਤ੍ਰ ਬਿਲੋਕ ਬਡੋ ਵਹ ਪੰਨਗ ਪੈ ਮਨ ਭੀਤਰ ਕ੍ਰੁੱਧ ਭਯੋ ਹੈ॥
ਸਉ ਫਨ ਕੋ ਸੁ ਫਲਾਇ ਉਚਾਇ ਕੈ ਸਾਮੁਹਿ ਤਾਹਿ ਕੇ ਧਾਇ ਗਯੋ ਹੈ॥
ਕੂਦ ਕੈ ਕਾਨ੍ਹ ਬਚਾਇ ਕੈ ਦਾਵਹਿ ਊਪਰਿ ਮਾਥ ਜੁ ਠਾਢੋ ਭਯੋ ਹੈ॥੨੧੩॥

ਅਰਥ - ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਜਾਣਿਆ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਛੁਡਵਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਸੱਪ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੀ ਕ੍ਰੋਧ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਭੀ ਆਪਣੇ ਸੌ ਫਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿਲਾਰਕੇ ਉੱਚੇ ਕਰਕੇ ਹੱਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਗਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾਉ ਬਚਾਕੇ ਅਤੇ ਟਪੋਸੀ ਮਾਰਕੇ, ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ॥ ੨੧੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕੂਦਤ ਹੈ ਚੜਿ ਕੈ ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਸ੍ਰੋਉਨ ਸੰਬੂਹ ਚਲੈ ਸਿਰ ਤਾ ਤੇ॥
ਪ੍ਰਾਨ ਲਗੇ ਛੁਟਨੇ ਜਬ ਹੀ ਛਿਨ ਮੈ ਨ ਗਈ ਉਡ ਕੈ ਮੁਖ ਰਾਤੇ॥
ਤਉ ਹਰਿ ਜੀ ਬਲਿ ਕੈ ਤਨ ਕੋ ਸਰ ਤੀਰ ਨਿਕਾਸ ਲਯੋ ਬਹੁ ਭਾਂਤੇ॥
ਜਾਤ ਬਡੋ ਸਰ ਤੀਰ ਬਹਯੋ ਰਸਰੇ ਬੰਧ ਖੈਚਤ ਹੈ ਚਹੂੰ ਘਾਤੇ॥੨੧੪॥

ਅਰਥ - ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੁੱਦਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਿਰ ਵਿਚੋਂ ਬੜਾ ਲਹੂ ਵਗ ਤੁਰਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਚੇਹਰੇ ਦੀ ਲਾਲੀ ਉੱਡ ਗਈ। ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੋਰ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤਲਾਉ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉੱਤੇ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਜਦ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉੱਤੇ ਨਿਕਲਕੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਰੋੜ੍ਹ ਨਾਲ ਰੁੜ੍ਹਦਾ ਜਾਂਦਾ ਵੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਰੱਸੇ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਖਿੱਚਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ॥ ੨੧੪॥

ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯੋ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਤਉ ਤਿਹ ਕੀ ਤਿਰਿਯਾ ਸਭ ਹੀ ਸੁਤ ਅੰਜਲ ਜੋਰ ਕੈ ਯੌ ਘਿਘਿਯਾਵੈ॥
ਰੱਛ ਕਰੋ ਇਹ ਕੀ ਹਰਿ ਜੀ ਤੁਮ ਪੈ ਬਰਦਾਨ ਇਹੈ ਹਮ ਪਾਵੈ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਤ ਵਹੈ ਹਮ ਲਿਆਵਤੇ ਬਿਖ ਦਈ ਵਹ ਹੀ ਹਮ ਲਿਆਵੈ॥
ਦੋਸ ਨਹੀ ਹਮਰੇ ਪਤਿ ਕੋ ਕਛੁ ਬਾਤ ਕਹੈ ਅਰੁ ਸੀਸੁ ਝੁਕਾਵੈ॥੨੧੫॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਉਸਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਿਘਿਆਉਣ ਲੱਗੇ । ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਇਸ ਦੀ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ ਦਿਓ, ਏਹੋ ਵਰਦਾਨ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਦੀਆਂ ਹਾਂ। ਜੇ ਆਖੋ ਕਿ ਇਸਨੇ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਜਹਿਰੀਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਤੁਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਂਦੇ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਘੋਲਦਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਜਹਿਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਇਸ ਤ੍ਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਪਤੀ ਦਾ ਕੁਝ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਅਤੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਕੇ ਖੜੋ ਰਹੀਆਂ।। ੨੧੫।।

ਤ੍ਰਾਸ ਬਡੋ ਅਹਿ ਕੇ ਰਿਪ ਕੋ ਕਰ ਭਾਗਿ ਸਰਾ ਮਧਿ ਆਇ ਛਪੇ ਥੇ।।
ਗਰਬੁ ਬਡੋ ਹਮਰੇ ਪਤਿ ਮੈ ਅਬ ਜਾਨ ਹਮੈ ਹਰਿ ਨਾਹਿ ਜਪੇ ਥੇ।।
ਹੇ ਜਗ ਕੇ ਪਤਿ ਹੇ ਕਰਨਾਨਿਧਿ ਤੈ ਦਸ ਰਾਵਨ ਸੀਸ ਕਪੇ ਥੇ।।
ਮੂਰਖ ਬਾਤ ਜਨੀ ਨ ਕਛੂ ਪਰਵਾਰ ਸਨੈ ਹਮ ਇਉ ਹੀ ਖਪੇ ਥੇ।। ੨੧੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਹਿ ਕੇ ਰਿਪ=ਸੱਪ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਗਰੜ।। ਕਪੇ =ਕੱਟੇ।। ਖਪੇ= ਨਾਸ ਹੋਏ।।

ਅਰਥ - ਨਾਗਨੀਆਂ ਨੇ ਫੇਰ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸਾਨੂੰ ਗਰੁੜ ਦਾ ਬਹੁਤ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਕੇ ਇਸ ਤਲਾਉ ਵਿਚ ਲੁਕ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਪਰ ਪਤੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਹੰਕਾਰ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਵੱਡਾ ਸਮਝਦੇ ਸਾਂ ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸੁਆਮੀ! ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ! ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਰਾਮ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਦਸ ਸਿਰ ਵੱਢੇ ਸਨ । ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਸਾਂ, ਅਤੇ ਅਸਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਇਉਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੁਣ ਨਾਸ ਹੋਏ ਹਾਂ।। ੨੧੬।।

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ ਕਾਲੀ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬੋਲਿ ਉਠਯੋ ਤਬ ਯੌ ਹਰਿ ਜੀ ਅਬ ਛਾਡਤ ਹਉ ਤੁਮ ਦੱਛਨ ਜੱਈਯੋ।।
ਰੰਚਕ ਨਾ ਬਸੀਯੋ ਸਰ ਮੈ ਸਭ ਹੀ ਸੁਤ ਲੈ ਸੰਗ ਬਾਟਹਿ ਪੱਈਯੋ ।।
ਸੀਘ੍ਰਤਾ ਐਸੀ ਕਰੋ ਤੁਮ ਹੂ ਤਿਰੀਆ ਲਈਯੋ ਅਰ ਨਾਮ ਸੋ ਲੱਈਯੋ ।।
ਛੋਡਿ ਦਯੋ ਹਰਿ ਨਾਂਚ ਬਡੋ ਥਕ ਜਾਇ ਕੇ ਮੱਧ ਬਰੇਤਨ ਪੱਈਯੋ।। ੨੧੭।।

ਅਰਥ - ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ- ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਚਲੇ ਜਾਓ। ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਤਲਾ ਵਿਚ ਨਾ ਵੱਸੋ, ਸਾਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਰਾਹੇ ਪੈ ਜਾਓ। ਏਨੀ ਛੇਤੀ ਕਰੋ, ਜਿੰਨੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਤੁਰੇ ਜਾਓ, ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਗਰੜ ਕੁਝ ਕਹੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਲੈਣਾ। ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਵਡੇ ਭਾਰੇ ਨਾਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ,

ਤਦ ਥੱਕ ਕੇ ਜਾਕੇ ਬਰੇਤੀ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ।। ੨੧੭।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਹੇਰ ਬਡੋ ਭੈ ਵਹ ਪੰਨਗ ਪੈ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਉਠ ਭਾਗਾ।।
ਬਾਰੂ ਕੇ ਮੱਧਿ ਗਯੋ ਪਰ ਕੈ ਜਨ ਸੋਇ ਰਹਯੋ ਸੁਖ ਕੈ ਨਿਸ ਜਾਗਾ।।
ਗਰਬ ਗਯੋ ਗਿਰ ਕੈ ਤਿਹ ਕੋ ਰਨ ਕੈ ਹਰ ਕੇ ਰਸ ਸੋ ਅਨੁਰਾਗਾ।।
ਲੋਟ ਰਹਯੋ ਕਰ ਕੈ ਉਪਮਾ ਇਹ ਡਾਰ ਚਲੇ ਕਿਰਸਾਨ ਸੁਹਾਗਾ।। ੨੧੮।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਸੱਪ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਬੜਾ ਡਰ ਮੰਨਕੇ, ਫਿਰ ਅਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਉੱਠ ਭੱਜਿਆ। ਰੇਤ ਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਬਰੇਤੀ ਉਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੌਂ ਗਿਆ, ਮਾਨੋਂ ਰਾਤ ਦਾ ਜਾੱਗਾ ਕੱਟਕੇ ਹੁਣ ਸੁਖ ਨਾਲ ਸੌਂ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਨਾਲ ਜੱਧ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਮਨ ਤੋਂ ਹੰਕਾਰ ਮਿਟ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਭਿੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੇਟ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿਰਸਾਨ ਖੇਤ ਵਿਚ ਸੁਹਾਗਾ ਸੁੱਟਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੨੧੮।।

ਸੁੱਧ ਭਈ ਜਬ ਹੀ ਉਹ ਕੋ ਤਬ ਹੀ ਉਠ ਕੈ ਹਰਿ ਪਾਇਨ ਲਾਗਯੋ।।
ਪਉਢ ਰਹਯੋ ਥਕ ਕੈ ਸੁ ਨਮੋ ਪਤਿ ਪਾਇ ਲਗਯੋ ਜਬ ਹੀ ਫੁਨਿ ਜਾਗਯੋ।।
ਦੀ ਧਰ ਮੋਰ ਸੁ ਨੈਕ ਬਿਖੈ ਤੁਮ ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਤਿਹ ਕੋ ਉਠਿ ਭਾਗਯੋ।।
ਦੇਖ ਲਤਾ ਤੁਮ ਕਉ ਨ ਬਧੈ ਮਮ ਬਾਹਨਿ ਮੋ ਰਸ ਮੋ ਅਨੁਰਾਗਯੋ।। ੨੧੯।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਨ ਦੀ ਸੁਧ ਹੋਈ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਉੱਠ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਪੈ ਗਿਆ। ਥੱਕ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਚਰਨ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਲੱਗਾ ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਇਉਂ ਸੁਰਤ ਆ ਗਈ ਜਿਵੇ ਮਾਨੋਂ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਝਟ ਹੀ ਜਾਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਜੋ ਜਗ੍ਹਾ ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਏਹ ਗੱਲ ਕਹਿਕੇ ਉਧਰ ਨੂੰ ਹੀ ਉੱਠਕੇ ਭੱਜ ਚਲਿਆ। ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਨਿਸਾਨ ਵੇਖਕੇ, ਗਰੁੜ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਵਾਹਨ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਵਿਚ ਭਰਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ।। ੨੧੯।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਨਿਕਾਰਬੋ ਬਰਨਨੰ।।

- - - -

ਅਥ ਦਾਨ ਦੀਬੋ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਨਾਗ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਕੈ ਗਰੜਾਧ੍ਹੁਜ ਆਇ ਮਿਲਯੋ ਅਪਨੇ ਪਰਵਾਰੈ॥
ਧਾਇ ਮਿਲਯੋ ਗਰੇ ਤਾਹਿ ਹਲ੍ਹੀ ਅਰੁ ਮਾਤ ਮਿਲੀ ਤਿਹ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰੈ॥
ਸ੍ਰਿੰਗ ਧਰੇ ਹਰਿ ਧੇਨ ਹਜਾਰ ਤਬੈ ਤਿਹ ਕੇ ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਵਾਰੈ॥
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਮਨ ਮੋਹ ਬਢਾਇ ਬਹੁ ਪੁੰਨ ਕੈ ਬਾਮਨ ਕੋ ਦੈ ਡਾਰੈ॥੨੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਰੜਾਧ੍ਹੁਜ=ਜਿਸਦੇ ਝੰਡੇ ਵਿਚ ਗਰੁੜ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ, ਵਿਸਨੂੰ, ਭਾਵ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ॥ ਹਲੀ=ਹਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਬਲਿਰਾਮ॥ ਸ੍ਰਿੰਗ=ਸਿੰਙ॥ ਹਰਿ=ਸੋਨਾ॥

ਅਰਥ - ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਕੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਕ੍ਰਿਸਨ ਨੂੰ ਆਯਾ ਵੇਖਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਭੱਜਕੇ ਆਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜਸੋਦਾਂ ਮਿਲੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੂਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਮਾਤਾ ਨੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸਿੰਗਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਹਜਾਰਾਂ ਗਊਆਂ ਆਪ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਵਾਰ ਕੇ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮਾਤਾ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਮੋਹ ਵਧਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੨੨੦॥

ਲਾਲ ਮਨੀ ਅਰੁ ਨਾਗ ਬੜੇ ਨਗ ਦੇਤ ਜਵਾਹਰ ਤੀਛਨ ਘੋਰੇ॥
ਪੁਹਕਰ ਅਉ ਬਿਰਜੇ ਚੁਨ ਕੇ ਜਰਬਾਫ ਦਿਵਾਵਤ ਹੈ ਦਿਜ ਜੋਰੇ॥
ਮੋਤਨਹਾਰ ਹੀਰੇ ਅਉ ਮਾਨਕ ਦੇਵਤ ਹੈ ਭਰ ਪਾਨਨ ਬੋਰੇ॥
ਕੰਚਨ ਰੋਕਨ ਕੇ ਗਹਨੇ ਗੜਿ ਦੇਤ ਕਹੈ ਸੁ ਬਚੇ ਸੁਤ ਮੋਰੇ॥੨੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਨੀ = ਮੋਤੀ, ਚੂਨੀਆਂ॥ ਨਾਗ = ਸੱਪ ਜਾਂ ਹਾਥੀ॥ ਪੁਹਕਰ = ਨੀਲਮ, ਪੰਨਾ॥ ਬਿਰਜੇ = ਫ਼ਰੋਜ਼ੇ॥ ਜਰਬਾਫ = ਖੀਨਖ਼ਾਬ, ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਧੀਆ ਕਪੜਾ॥ ਪਾਨਨ ਬੋਰੇ = ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਬੁੱਕ॥ ਰੋਕਨ = ਖਾਲਸ, ਨਿਰੋਲ॥

ਅਰਥ - ਲਾਲ, ਚੂਨੀਆਂ, ਨਾਗ ਮੋਤੀ ਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਨਗ ਤੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਅਤੇ ਵਡੇ ਤੇਜ ਘੋੜੇ। ਪੰਨੇ, ਨੀਲਮ, ਫਰੋਜੇ ਤੇ ਮਾਣਕ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਅਤੇ ਖੀਨਖ਼ਾਬ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ, ਹੀਰੇ ਤੇ ਮਾਣਕਾਂ ਦੇ ਬੁੱਕ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਖਾਲਸ ਸੋਨੇ ਦੇ ਗਹਣੇ ਘੜਵਾ ਕੇ ਮਾਤਾ ਜਸੋਦਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦੇਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦਾ ਹਜਾਰ ਹਜਾਰ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ, ਜੋ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਪਾਸੋਂ ਬਚ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੨੨੧॥

ਅਥ ਦਵਾਨਲ ਕਥਨੰ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਜਨ ਰੈਨ ਪਰੈ ਘਰ ਭੀਤਰਿ ਸੋਏ॥
ਆਗ ਲਗੀ ਸੁ ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾ ਮਧਿ ਜਾਗ ਤਬੈ ਤ੍ਰਿਹ ਤੇ ਡਰ ਰੋਏ॥
ਰੱਛ ਕਰੈ ਹਮਰੀ ਹਰਿ ਜੀ ਇਹ ਚਿੱਤ ਬਿਚਾਰ ਤਹਾਂ ਕਹੁ ਹੋਏ॥
ਦ੍ਰਿਗ ਬਾਤ ਕਹੀ ਕਰੁਨਾਨਿਧ ਮੀਚ ਲਯੋ ਇਤਿਨੈ ਸੁ ਤਊ ਦੁਖ ਖੋਏ॥੨੨੨॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ, ਅਤੇ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ ਤਾਂ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰੀਂ ਜਾਕੇ ਸੌਂ ਗਏ। ਸਵੇਰੇ ਉੱਠਕੇ ਕੀ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਦਸਾਂ ਦਿਸਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਸੀ ਉਸਦੇ ਡਰ ਕਰਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਸ ਅੱਗ ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਜਾਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਤਦ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਹ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲਵੋ, ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੀਟ ਲਈਆਂ, ਤਾਂ ਏਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ॥ ੨੨੨॥

ਮੀਚ ਲਏ ਦ੍ਰਿਗ ਜਉ ਸਭ ਹੀ ਨਰ ਪਾਨ ਕਰਯੋ ਹਰਿ ਜੀ ਹਰਿ ਦੌਂ ਤਉ॥
ਦੇਖ ਮਿਟਾਇ ਪੁਰ ਕੋ ਸਭ ਹੀ ਜਨ ਕੇ ਮਨ ਕੋ ਹਨ ਦਯੋ ਭਉ॥
ਚਿੰਤ ਕਛੂ ਨਹਿ ਹੈ ਤਿਹ ਕੋ ਜਿਨ ਕੋ ਕਰੁਨਾਨਿਧ ਦੂਰ ਕਰੈ ਖਉ॥
ਦੂਰ ਕਰੀ ਤਪਤਾ ਤਿਹ ਦੀ ਜਨੁ ਡਾਰ ਦਯੋ ਜਲ ਕੋ ਛਲ ਕੈ ਰਉ॥੨੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਨ ਕਰਯੋ=ਖਾ ਲਿਆ॥ ਹਰਿ ਦੌਂ=ਦਾਵਾ ਅਗਨ॥ ਖਉ=ਦੁਖ ਦਰਦ॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲਈਆਂ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦਾਵਾ ਅਗਨਿ ਨੂੰ ਖਾ ਲਿਆ। ਗੋਕਲ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕਸ਼ਟ ਦੂਰ, ਅਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਡਰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਾਗਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਪਤ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਜਲ ਦਾ ਛੱਟਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੨੨੩॥

ਕਬਿੱਤੁ॥ ਆਖੈ ਮਿਟਵਾਇ ਮਹਾ ਬਪੁ ਕੋ ਬਢਾਇ ਅਤ
ਸੁਖ ਮਨ ਪਾਇ ਆਗਿ ਖਾਇ ਗਯੋ ਸਾਵਰਾ॥
ਲੋਕਨ ਕੀ ਰੱਛਨ ਕੇ ਕਾਜ ਕਰਨਾ ਕੇ ਨਿਧਿ
ਮਹਾ ਛਲ ਕਰਿ ਕੈ ਬਚਾਇ ਲਯੋ ਗਾਵਰਾ॥

ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਤਿਨ ਕਾਮ ਕਰਯੋ ਦੁਖੁ ਕਰਿ
ਤਾ ਕੋ ਫੁਨ ਫੈਲ ਰਹਯੋ ਦਸੋ ਦਿਸ ਨਾਵਰਾ॥
ਦਿਸਟਿ ਬਚਾਇ ਸਾਥ ਦਾਤਨ ਚਬਾਇ ਸੋ ਤੋ
ਗਯੋ ਹੈ ਪਚਾਇ ਜੈਸੇ ਖੇਲੈ ਸਾਂਗ ਬਾਂਵਰਾ॥ ੨੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਪੁ = ਸਰੀਰ॥ ਸਾਵਰਾ = ਕਾਲਾ, ਸਿਆਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ॥ ਗਾਵਰਾ = ਗ੍ਰਾਮ॥ ਦੁਖੁ ਕਰਿ = ਦੁਸ਼ਕਰ, ਮਹਾਂ ਕਠਨ॥ ਨਾਵਰਾ = ਜਸ॥ ਬਾਂਵਰਾ = ਸ੍ਵਾਂਗੀ॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਅੱਖਾਂ ਮਿਟਵਾਕੇ, ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਬਣਾਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਕੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਵੱਡਾ ਛਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੇ ਮਹਾਂ ਕਠਨ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਜਸ ਦਸਾਂ ਦਿਸਾ ਵਿਚ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਜਰ ਤੋਂ ਬਚਾਕੇ, ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ 'ਦਵਾਨਲ' ਅਸੁਰ ਨੂੰ ਚਬਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਜਮ ਕਰ ਗਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਵਾਂਗੀ ਸ੍ਵਾਂਗ ਧਰਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕੌਤਕ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੨੨੪॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਦਵਾਨਲ ਤੇ ਬਚੈਬੋ ਬਰਨਨੰ॥

– – – –

ਅਥ ਗੋਪਨ ਸੋ ਹੋਲੀ ਖੇਲਬੋ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਮਾਘ ਬਿਤੀਤ ਭਏ ਰੁਤ ਫਾਗੁਨ ਆਇ ਗਈ ਸਭ ਖੇਲਤ ਹੋਰੀ॥
ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਜਾਵਤ ਤਾਲ ਕਹੈ ਮੁਖ ਤੇ ਭਰੂਆ ਮਿਲੀ ਜੋਰੀ॥
ਡਾਰਤ ਹੈ ਅਲਤਾ ਬਨਿਤਾ ਛਟਕਾ ਸੰਗ ਮਾਰਤ ਬੈਸ ਨ ਥੋਰੀ॥
ਖੇਲਤ ਸਯਾਮ ਧਮਾਰ ਅਨੂਪ ਮਹਾ ਮਿਲਿ ਸੁੰਦਰਿ ਸਾਂਵਲ ਗੋਰੀ॥ ੨੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਰੂਆ=ਭੰਡਪੁਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲ੍ਹ॥ ਅਲਤਾ=ਲਾਖ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਜੋ ਕਿ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਹੋਲੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ਛਟਕਾ=ਛਿੜਕਾਉਂਦੇ॥

ਅਰਥ - ਮਾਘ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਗੁਜਰ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਫੱਗਣ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਤਾਂ ਹੋਲੀਆਂ ਦੀ ਰੁੱਤ ਆ ਗਈ, ਸਾਰੇ ਜਣੇ 'ਹੋਲੀ' ਖੇਡਣ ਲੱਗੇ। ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਲੀਆਂ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜੋਟੀਆਂ ਮਿਲਕੇ ਮੂੰਹੋਂ ਹੋਲੀ ਦਾ 'ਭੜੂਆ' ਆਖਦੇ ਹਨ। ਅਲਤਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਿਚਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਰੰਗ ਛਿੜਕਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਉਮਰਾ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜੁਆਨ ਤੇ ਬੁੱਢੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਸ ਕਲੋਲ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸਾਂਵਲ-ਗੋਰੀ ਮੂਰਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਮਿਲਕੇ ਇਸ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਖੇਡ ਨੂੰ

ਖੇਡਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਧੰਮਾਲ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ॥ ੨੨੫॥

ਅੰਤ ਬਸੰਤ ਭਏ ਰੁਤ ਗ੍ਰੀਖਮ ਆਇ ਗਈ ਹਰਿ ਖੇਲ ਮਚਾਯੋ॥
ਆਵਹੁ ਮਿਕ ਦੁਹੂੰ ਦਿਸ ਤੇ ਤੁਮ ਕਾਨ੍ਹ ਭਏ ਧਨਠੀ ਸੁਖ ਪਾਯੋ॥
ਦੈਤ ਪ੍ਰਲੰਬ ਬਡੋ ਕਪਟੀ ਤਬ ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਧਰਯੋ ਨ ਜਨਾਯੋ॥
ਕੰਧ ਚੜਾਇ ਹਲੀ ਕੋ ਉਡਯੋ ਤਿਨ ਮੂਕਨ ਸੋ ਧਰ ਮਾਰ ਗਿਰਾਯੋ॥ ੨੨੬॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਬਸੰਤ ਰੁਤੰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਗ੍ਰੀਖਮ ਰੁਤ ਆ ਗਈ। ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਖੇਡ ਖੇਡਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਕਾਨ੍ਹ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਆਪ ਤਾਂ ਮੁਖੀ ਬਣੇ, ਦੂਜੇ ਗੁਆਲ ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਤੁਸੀਂ ਜਾਕੇ ਮਿੱਕ ਕੇ ਆਓ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਿਸਾਂ ਦੇ ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਵੱਡਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ। ਇਕ ਪ੍ਰਲੰਬ ਨਾਮ ਦਾ ਦੈਂਤ ਬੜਾ ਛਲੀਆ ਸੀ, ਉਹ ਭੀ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜ਼ਾਹਰ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰਲੰਬ ਨੇ ਘੋੜੀ ਬਣਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਮੋਢੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਉੱਡ ਚੱਲਿਆ, ਤਾਂ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਮੁੱਕੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ॥ ੨੨੬॥

ਕੇਸਵ ਰਾਮ ਭਏ ਧਨਠੀ ਮਿਕ ਬਾਲਕ ਏ ਤਬ ਹੀ ਸਭ ਪਿਆਰੇ॥
ਦੈਤ ਮਿਕਯੋ ਸੁਤ ਨੰਦਹਿ ਕੇ ਸੰਗਿ ਖੇਲਿ ਜਿਤਯੋ ਮੁਸਲੀ ਹਰਿ ਹਾਰੇ॥
ਆਵ ਚੜੋ ਨ ਚੜਿਓ ਸੁ ਕਹਯੋ ਇਨ ਪੈ ਤਿਹ ਕੇ ਬਪੁ ਕੋ ਪਗ ਧਾਰੇ॥
ਮਾਰ ਗਿਰਾਇ ਦਯੋ ਧਰਨੀ ਪਰ ਬੀਰ ਬਡੋ ਉਨ ਮੂਕਨ ਮਾਰੇ॥ ੨੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੇਸਵ=ਕ੍ਰਿਸਨ॥ ਰਾਮ=ਬਲਿਰਾਮ॥ ਧਨਠੀ=ਮੋਢੀ, ਮੁਖੀ, ਕੈਪਟਨ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਦੋਵੇਂ ਮੋਢੀ ਬਣੇ ਹਨ, ਤਦ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਪਿਆਰੇ ਬਾਲਕ ਮਿੱਕ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਪ੍ਰਲੰਬ ਦੈਂਤ ਨੰਦ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਾਲ ਮਿੱਕਿਆ, ਖੇਡ ਵਿਚ ਬਲਿਰਾਮ ਜਿੱਤ ਗਿਆ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹਾਰ ਗਿਆ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਥੀ ਘੋੜੀ ਬਣਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹੂਟੇ ਦੇਣ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ। ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਨਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਭਾਰ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕੇਂਗਾ, ਤਦ ਉਸ ਪ੍ਰਲੰਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ, ਬਲਿਰਾਮ ਪ੍ਰਲੰਬ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਲੈਕੇ ਹੀ ਉੱਡ ਚਲਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮੁੱਕੇ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਉਸ ਵਡੇ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਮੁੱਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ॥ ੨੨੭॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਪ੍ਰਲੰਬ ਦੈਤ ਬਧਹਿ॥

– – – –

ਅਥ ਲੁਕ ਮੀਚਨ ਖੇਲ ਕਥਨੰ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਮਾਰ ਪ੍ਰਲੰਬ ਲਯੋ ਮੁਸਲੀ ਜਬ ਯਾਦ ਕਰੀ ਹਰਿ ਜੀ ਤਬ ਗਾਈ।।
ਚੂਮਨ ਲਾਗ ਤਬੈ ਬਛਰਾ ਮੁਖ ਧੇਨ ਵਹੈ ਉਨ ਕੀ ਅਰੁ ਮਾਈ।।
ਹੋਈ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਤਬੈ ਕਰੁਨਾਨਿਧਿ ਤਉ ਲੁਕ ਮੀਚਨ ਖੇਲ ਮਚਾਈ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਬਹੁ ਭਾਂਤਨ ਭਾਈ।। ੨੨੮।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਪ੍ਰਲੰਬ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੀਆਂ ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕੀਤਾ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਵੱਛੇ ਗਊਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਚੁੰਮਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਗਊਆਂ ਵੱਛਿਆਂ ਦਾ ਮੋਹ ਪਿਆਰ ਵੇਖਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਖਜਾਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਲੁਕਣ ਮੀਚੀ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਹੈ।। ੨੨੮।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਬੈਠ ਕਰਿ ਗ੍ਵਾਰ ਆਂਖੈ ਮੀਚੈ ਏਕ ਗ੍ਵਾਰ ਹੂੰ ਕੀ
ਛੋਰ ਦੇਤ ਤਾ ਕੋ ਸੋ ਤੋ ਅਉਰੋ ਗਹੈ ਧਾਇ ਕੈ।।
ਆਂਖੈ ਮੂੰਦਤ ਹੈ ਤਬ ਓਹੀ ਗੋਪ ਹੂੰ ਕੀ
ਫੇਰਿ ਜਾ ਕੇ ਤਨ ਕੌ ਜੋ ਛੁਐ ਕਰ ਸਾਥ ਜਾਇ ਕੈ।।
ਤਹ ਤੋ ਛਲ ਬਲ ਕੈ ਪਲਾਵੈ ਹਾਥ ਆਵੈ ਨਹੀ
ਤਉ ਮਿਟਾਵੈ ਆਖੈ ਆਪ ਹੀ ਤੇ ਸੋ ਤੋ ਆਇ ਕੈ।।
ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਤਾ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਨ ਲਖੀ ਜਾਇ
ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਖੇਲੈ ਕਾਨ੍ਹ ਮਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇ ਕੈ।। ੨੨੯।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਗੁਆਲ ਬਾਲਕ ਬੈਠਕੇ ਦੂਜੇ ਗੁਆਲ ਬਾਲ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੁਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਫ਼ੇਰ ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਾਉਣ ਵਾਲਾ ਦੌੜਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੋਂਹਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਉਹ ਛੋਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਹ ਆਕੇ ਅੱਖਾਂ ਮਿਟਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਛੋਹਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦੂਜੇ ਗੁਆਲ ਬਾਲ ਛਲ ਬਲ ਕਰਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਭੱਜਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਡਾਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ਜਦ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਆਣਕੇ ਓਹੀ ਅੱਖਾਂ ਮਿਟਵਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕੁਝ ਜਾਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਹੋਏ ਵੱਡਾ

ਸੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।। ੨੨੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਅੰਤ ਭਏ ਰੁਤ ਗ੍ਰੀਖਮ ਕੀ ਰੁਤ ਪਾਵਸ ਆਇ ਗਈ ਸੁਖਦਾਈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਫਿਰੈ ਬਨ ਬੀਥਨ ਮੈ ਸੰਗਿ ਲੈ ਬਛਰੇ ਤਿਨ ਕੀ ਅਰੁ ਮਾਈ।।
ਬੈਠ ਤਬੈ ਫਿਰ ਮੱਧ ਗੁਫਾ ਗਿਰ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਸਭੈ ਮਨੁ ਭਾਈ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਭਾਖ ਸੁਨਾਈ।। ੨੩੦।।

ਅਰਥ - ਗ੍ਰੀਖਮ ਰੁਤ ਦੇ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਬਰਸਾਤ ਰੁਤ ਆ ਗਈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੱਛੇ ਅਤੇ ਗਊਆਂ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਬ੍ਰਿੰਦਾਬਨ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਲੱਗੇ। ਜਦ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਾੜ ਦੀਆਂ ਕੰਦ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਉਪਮਾ ਹੈ, ਜੋ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਨਾਈ ਹੈ।। ੨੩੦।।

ਸੋਰਠ ਸਾਰੰਗ ਅਉ ਗੁਜਰੀ ਲਲਤਾ ਅਰੁ ਭੈਰਵ ਦੀਪਕ ਗਾਵੈ।।
ਟੋਡੀ ਅਉ ਮੇਘ ਮਲ੍ਹਾਰ ਅਲਾਪਤ ਗੌਂਡ ਅਉ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਸੁਨਾਵੈ।।
ਜੈਤਸਿਰੀ ਅਰੁ ਮਾਲਸਿਰੀ ਅਉ ਪਰਜ ਸੁ ਰਾਗਸਿਰੀ ਠਟ ਪਾਵੈ।।
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਹਰਿ ਜੀ ਰਿਝ ਕੈ ਮੁਰਲੀ ਸੰਗ ਕੋਟਕ ਰਾਗ ਬਜਾਵੈ।। ੨੩੧।।

ਅਰਥ - ਸੋਰਠ, ਸਾਰੰਗ, ਗੁਜਰੀ, ਲਲਤ ਅਤੇ ਭੈਰਵ ਤੇ ਦੀਪਕ ਰਾਗ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਟੋਡੀ, ਅਤੇ ਮੇਘ ਮਲ੍ਹਾਰ ਅਲਾਪਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੌਂਡ ਅਤੇ ਸੁਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਤਸਿਰੀ, ਮਾਲਸਿਰੀ, ਪਰਜ ਅਤੇ ਸਿਰੀਰਾਗ ਦਾ ਠਟ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ ਮੁਰਲੀ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਰਾਗ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ।। ੨੩੧।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਲਲਤ ਧਨਾਸਰੀ, ਬਜਾਵੈ ਸੰਗਿ ਬਾਸੁਰੀ
ਕਿਦਾਰਾ ਔਰ ਮਾਲਵਾ ਬਿਹਾਗੜਾ ਅਉ ਗੂਜਰੀ।।
ਮਾਰੂ ਅਉ ਪਰਜ ਔਰ ਕਾਨੜਾ ਕਲਿਆਨਿ ਸੁਭ
ਕੁਕਭ ਬਿਲਾਵਲ ਸੁਨੇ ਤੇ ਆਵੈ ਮੂਜਰੀ।।
ਭੈਰਵ ਪਲਾਸੀ ਭੀਮ ਦੀਪਕ ਸੁ ਗਉਰੀ ਨਟ
ਠਾਂਢੋ ਦ੍ਰੂਮ ਛਾਇ ਮੈ ਸੁ ਗਾਵੈ ਕਾਨ੍ਹ ਪੂਜਰੀ।।

ਤਾ ਤੇ ਗ੍ਰਿਹ ਤਿਆਗ ਤਾ ਕੀ ਸੁਨਿ ਧੁਨਿ ਸ੍ਰੋਨਨ ਮੈ
ਮ੍ਰਿਗ ਨੈਨੀ ਫਿਰਤ ਸੁ ਬਨ ਬਨ ਊਜਰੀ॥ ੨੩੨॥

ਅਰਥ - ਬੰਸਰੀ ਨਾਲ ਲਲਤ, ਧਨਾਸਰੀ, ਕਿਦਾਰਾ, ਮਾਲਵਾ, ਬਿਹਾਗੜਾ ਅਤੇ ਗੂਜਰੀ ਰਾਗ ਬਜਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਰੂ, ਪਰਜ, ਕਾਨੜਾ ਅਤੇ ਕਲਿਆਨ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੁਕਭ, ਬਿਲਾਵਲ ਤੇ ਮੂਰਛਨਾ ਭੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭੈਰੋ, ਪਲਾਸੀ, ਭੀਮ, ਦੀਪਕ, ਗੌੜੀ ਤੇ ਨਟ ਰਾਗ ਨੂੰ ਪੂਜਨੀਕ ਕਾਨ੍ਹ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਥੱਲੇ ਖੜੋਤਾ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ ਸੁਣਕੇ ਮ੍ਰਿਗ ਨੈਣੀ ਗੋਪੀਆਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਬਨਾ ਵਿਚ ਭੱਜੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੨੩੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸੀਤ ਭਈ ਰੁਤ ਕਾਤਕ ਕੀ ਮੁਨਦੇਵ ਚੜਯੋ ਜਲ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ ਥੋਰੋ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਕਨੀਰੇ ਕੇ ਫੂਲ ਧਰੇ ਅਰੁ ਗਾਵਤ ਬੇਨ ਬਜਾਵਤ ਭੋਰੋ॥
ਸਯਾਮ ਕਿਧੋ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਮਨ ਮੱਧਿ ਬਿਚਾਰੁ ਕਬਿੱਤੁ ਸੁ ਜੋਰੋ॥
ਮੈਨ ਉਠਯੋ ਜਗਿ ਕੈ ਤਿਨ ਕੈ ਤਨ ਲੇਤ ਹੈ ਪੇਚ ਮਨੋ ਅਹਿ ਤੋਰੋ॥ ੨੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੀਤ=ਸਰਦ ਰੁਤ, ਅੱਸੂ ਕੱਤਕ॥ ਮੁਨਦੇਵ=ਅਗਸਤ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਤਾਰਾ॥ ਕਨੀਰੇ=ਕਨਰਦੀ ਬ੍ਰਿਛ, ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਸਿਧ ਨਾਮ 'ਗੁਲੂ' ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਹੀ ਕਤੀਰਾ ਗੂੰਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਉਸਦਾ ਫੁੱਲ ਗੁੱਛੇਦਾਰ ਚਿੱਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ਮੈਨ=ਕਾਮਦੇਵ॥ ਲੇਤ ਹੈ ਪੇਚ=ਵਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥ ਅਹਿ=ਸੱਪ॥ ਤੋਰੋ= ਜਖਮੀ ਹੋ ਚੁਕਾ॥

ਅਰਥ - ਸਰਦ ਰੁੱਤ ਦੇ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਕੱਤਕ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਠੰਢ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ, ਅਗਸਤ* ਤਾਰਾ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਤੇ ਨਦੀ ਨਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਗੁੱਲੂ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਫੁੱਲ ਸਿਰ ਵਿਚ ਟੁੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਧੀਰੇ ੨ ਬੰਸਰੀ ਬਜਾਉਂਦਾ ਹੋਯਾ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਕੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਜੋੜੀ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਤਨ ਵਿਚ ਕਾਮ ਜਾਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਖਮੀ ਸੱਪ 'ਵਲਾਂਵੇਂ' ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੱਟ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਵਿੱਸ ਘੋਲਦਾ ਹੋਇਆ ਵਲਾਂਵੇਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਬੰਸਰੀ ਵਲਾਂਵੇਂ ਖਾ ਖਾ ਕੇ ਅਵਾਜ਼ ਕੱਢ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੨੩੩॥

---

* ਇਹ ਤਾਰਾ ਭਾਦੋਂ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਰਾਸੀ ਦੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ੧੭ ਅੰਸ ਉਤੇ ਉਦੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸਦਾ ਰੰਗ ਕੁਝ ਪੀਲੱਤਨ ਵਾਲਾ ਚਿੱਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਬਰਸਾਤੀ ਪਾਣੀ ਘਟਣਾ ਤੇ ਸੁੱਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ-'ਉਦੈ ਅਗਸਤ ਪੰਥ ਜਲ ਸੋਖਾ'। (ਤੁ: ਰ:)

ਗੋਪੀ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬੋਲਤ ਹੈ ਮੁਖ ਤੇ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਪੁੰਨ ਕਰਯੋ ਇਨ ਹੂੰ ਅਤਿ ਮਾਈ॥
ਜਗਜ ਕਰੈ ਕਿ ਕਰਯੋ ਤਪ ਤੀਰਥ ਗੰਧ੍ਰਬ ਤੇ ਇਨ ਕੈ ਸਿਛ ਪਾਈ॥
ਕੈ ਕਿ ਪੜੀ ਸਿਤਬਾਨਹੁ ਤੇ ਕਿ ਕਿਧੋ ਚਤੁਰਾਨਨ ਆਪ ਬਨਾਈ॥
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਇਹ ਤੇ ਹਰਿ ਓਠਨ ਸਾਥ ਲਗਾਈ॥੨੩੪॥

ਅਰਥ – ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ-'ਬੇਬੇ! ਇਸ ਬੰਸਰੀ ਨੇ ਕੋਈ ਬੜਾ ਹੀ ਪੁੰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕੋਈ ਜੱਗ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਤਪ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸਨੇ ਕਿਸੇ ਗੰਧਰਬ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਮਦੇਵ ਪਾਸੋਂ ਸਿਖਿਆ ਲੈਕੇ ਆਈ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਲਈ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਕ੍ਰੋੜ ਗੁਣਾਂ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੋਠਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਹੈ॥ ੨੩੪॥

ਸੁਤਨੰਦ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਮੁਰਲੀ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਗਨੋ॥
ਤਿਹ ਕੀ ਧੁਨਿ ਕੋ ਸੁਨਿ ਮੋਹਿ ਰਹੇ ਸੁਨ ਰੀਝਤ ਹੈ ਸੁ ਜਨੋ ਰੁ ਕਨੋ॥
ਤਨ ਕਾਮ ਭਰੀ ਗੁਪੀਆ ਸਭ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤਨ ਜ੍ਵਾਬ ਭਨੋ॥
ਮੁਖ ਕਾਨ੍ਹ ਗੁਲਾਬ ਕੋ ਫੂਲ ਭਯੋ ਇਹ ਨਾਲ ਗੁਲਾਬ ਚੁਆਤ ਮਨੋ॥੨੩੪॥

ਅਰਥ – ਨੰਦ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਮੁਰਲੀ ਬਜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਜਣਾ ਖਣਾ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਕਾਮ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੂੰਹ ਤਾਂ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁੱਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਏਹ ਬੰਸਰੀ ਉਸਨੂੰ 'ਨਾਲ' ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਰਾਗਾਂ ਰੂਪ ਅਰਕ ਚੋਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੩੫॥

ਮੋਹਿ ਰਹੇ ਸੁਨਿ ਕੈ ਧੁਨਿ ਕੌ ਮ੍ਰਿਗ ਮੋਹਿ ਪਸਾਰ ਗੇ ਖੱਗ ਪੈ ਪੱਖਾ॥
ਨੀਰ ਬਹਯੋ ਜਮਨਾ ਉਲਟੋ ਪਿਖ ਕੈ ਤਿਹ ਕੋ ਨਰ ਖੋਲ ਰੇ ਚੱਖਾ॥
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਤਿਨ ਕੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਛਰਾ ਮੁਖ ਸੋ ਕਛੁ ਨਾ ਚੁਗੈ ਕੱਖਾ॥
ਛੋਡਿ ਚਲੀ ਪਤਨੀ ਅਪਨੈ ਪਤਿ ਤਾਰਕ ਹੈ ਜਿਮ ਡਾਰਤ ਲੱਖਾ॥੨੩੬॥

ਅਰਥ – ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਮ੍ਰਿਗ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਪੰਛੀ ਭੀ ਮੋਹਤ

ਹੋਕੇ ਖੰਭ ਖਲਾਰਕੇ ਖੜੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਹੇ ਲੋਕੋ! ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਤੱਕੋ ਜਮਨਾ ਦਾ ਪਾਣੀ ਭੀ ਮੋਹਤ ਹੋਕੇ, ਆਪਣੀ ਸਿੱਧੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਉਲਟਾ ਵਗ ਤੁਰਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਵੱਛੇ ਭੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਮਸਤੀ ਕਰਕੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਘਾਹ ਖਾਣਾ ਭੀ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਨ। ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰ ਪਈਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋਕੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏਆਂ ਨੂੰ ਸੁੱਟਕੇ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੨੩੬ ।।

ਕੋਕਿਲ ਕੀਰ ਕੁਰੰਗਨ ਕੇਹਰਿ ਮੈਨ ਰਹਯੋ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਮਤਵਾਰੋ।।
ਰੀਝ ਰਹੇ ਸਭ ਹੀ ਪੁਰ ਕੇ ਜਨ ਆਨਨ ਪੈ ਇਹ ਤੇ ਸਸਿ ਹਾਰੋ।।
ਅਉ ਇਹ ਕੀ ਮੁਰਲੀ ਜੁ ਬਜੈ ਤਿਹ ਊਪਰਿ ਰਾਗ ਸਭੈ ਫੁਨਿ ਵਾਰੇ।।
ਨਾਰਦ ਜਾਤ ਥਕੈ ਇਹ ਤੇ ਬੰਸਰੀ ਜੁ ਬਜਾਵਤ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕਾਰੇ।।੨੩੭।।

ਅਰਥ - ਕੋਇਲ, ਤੋਤਾ, ਹਰਨ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸ਼ੈਹਰ ਵਾਸੀ ਉਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁਖੜੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਗੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਹਾਰ ਗਿਆ ਹੈ।ਇਸ ਦੀ ਜਦੋਂ ਮੁਰਲੀ ਵੱਜਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਰਾਗ ਕੁਰਬਾਨ ਹੁੰਦੇ. ਹਨ। ਮੁਰਲੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ ਨਾਰਦ ਜਾਂਦਾ ਹੋਯਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਕੇ ਖੜੋ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਾਲਾ ਕਾਨ੍ਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਰਲੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ।। ੨੩੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਲੋਚਨ ਹੈ ਮ੍ਰਿਗ ਕੇ ਕਟ ਕੇਹਰਿ ਨਾਕ ਕਿਧੋ ਸੁਕ ਸੋ ਤਿਹ ਕੋ ਹੈ।।
ਗ੍ਰੀਵ ਕਪੋਤ ਸੀ ਹੈ ਤਿਹ ਕੀ ਅਧਰਾਮੀਅ ਸੇ ਹਰਿ ਮੂਰਤ ਜੋ ਹੈ।।
ਕੋਕਿਲ ਅਉ ਪਿਕ ਕੇ ਬਚਨਾਮ੍ਰਿਤ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਕਬਿ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹੈ।।
ਪੈ ਇਹ ਤੇ ਲਜ ਕੈ ਅਬ ਬੋਲਤ ਮੂਰਤ ਲੈਨ ਕਰੇ ਖਗ ਰੋਹੈ।। ੨੩੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੋਚਨ=ਅੱਖਾਂ।। ਕਟ=ਲੱਕ।। ਕੇਹਰਿ=ਕੇਸਰੀ, ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ।। ਸੁਕ=ਤੋਤਾ।। ਗ੍ਰੀਵ=ਗਰਦਨ।। ਕਪੋਤ=ਕਬੂਤਰ।। ਅਧਰਾਮੀਅ= ਅਧਰਪਦ ਅਰਥ - ਅਮੀਅ ਹੋਠ ਅੰਮ੍ਰਿਤ।। ਸੇ=ਵਰਗੇ।। ਪਿਕ=ਸਾਰਸ।। ਬਚਨਾਮ੍ਰਿਤ= ਬਚਨਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਮਿੱਠੇ।। ਮੂਰਤ=ਸ਼ਕਲ, ਜਿਸਮ, ਵਜੂਦ।। ਰੋਹੈ=ਗੁੱਸਾ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਜੋ ਮੂਰਤ ਹੈ ਉਸਦੀਆਂ ਹਰਨ ਜੇਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ, ਤੋਤੇ ਜਿਹਾ ਨੱਕ, ਕਬੂਤਰ ਜੇਹੀ ਗਰਦਨ, ਸ਼ੇਰ ਜਿਹਾ ਲੱਕ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗੇ ਹੋਠ ਤੇ ਕੋਇਲ ਤੇ ਸਾਰਸ ਵਰਗੇ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੁਣ ਲੱਜਾਵਾਨ ਹੋਕੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਏਹ ਸਾਰੇ ਪੰਛੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਰੋਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਾਡੇ ਅੰਗ ਤਾਂ ਚੁਰਾ ਲਏ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਸਾਡੀ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾ ਲੈ ਲਵੇ।। ੨੩੮।।

ਫੂਲ ਗੁਲਾਬ ਨ ਲੇਤ ਹੈ ਤਾਬ ਸਹਾਬ ਕੋ ਆਬ ਹ੍ਵੈ ਦੇਖ ਖਿਸਾਨੋ।।
ਪੈ ਕਮਲਾ ਦਲ ਨਰਗਸ ਕੋ ਗੁਲ ਲੱਜਤ ਹੈ ਫੁਨਿ ਦੇਖਤ ਤਾਨੋ।।
ਸਯਾਮ ਕਿਧੋ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਬਰਤਾ ਗਨ ਕੈ ਕਬਿਤਾ ਇਹ ਠਾਨੋ।।
ਦੇਖਨ ਕੋ ਇਨ ਕੇ ਸਮ ਪੂਰਬ ਪੱਛਮ ਡੋਲੈ ਲਹੇ ਨਹਿ ਆਨੋ।।੨੩੯।।

ਅਰਥ - ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ ਉਸਦੀ ਤਾਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਸ਼ਹਾਬ* - ਦੀ ਆਬ ਭੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਮਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਤੇ ਨਰਗਸ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭੀ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਲੱਜਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਥਵਾ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੇਸਟਤਾ ਜਾਣ ਕੇ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸਮਾਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲੈਂਹਦੇ ਤੱਕ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।। ੨੩੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮੰਘਰ ਮੈ ਸਭ ਹੀ ਗੁਪੀਆ ਮਿਲਿ ਪੂਜਤ ਚੰਡ ਪਤੇ ਹਰਿ ਕਾਜੈ।।
ਪ੍ਰਾਤ ਸਮੈ ਜਮਨਾ ਮਧ ਨਾਵਤ ਦੇਖ ਤਿਨੈ ਜਲਜੰ ਮੁਖ ਲਾਜੈ।।
ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਿਲਾਵਲ ਮੈ ਜੁਰ ਬਾਹਨਿ ਸਯਾਮ ਕਥਾ ਇਹ ਸਾਜੈ।।
ਅੰਗ ਅਨੰਗ ਬਢਯੋ ਤਿਨ ਕੇ ਪਿਖ ਕੈ ਜਿਹ ਲਾਜ ਕੋ ਭਾਜਨ ਭਾਜੈ।।੨੪੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਲਜੰ=ਕਮਲ ਫੁੱਲ।। ਲਾਜੈ=ਸ਼ਰਮਸਾਰ।। ਜੁਰ ਬਾਹਨਿ=ਮੋਹ ਪਿਆਰ।। ਅਨੰਗ=ਕਾਮਦੇਵ।।

ਅਰਥ - ਮੱਘਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਪੂਜਦੀਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਤਾਕਾਲ ਉੱਠਕੇ ਜਮਨਾਂ ਵਿਚ ਨ੍ਹਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਮਲ ਫੁੱਲ ਸ਼ਰਮ-ਸ਼ਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਿਲਾਵਲ ਵਿਚ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਦੇ ਮੋਹ-ਪਿਆਰ ਦੀ ਜੋ ਵਾਰਤਾ ਹੈ, ਏਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਾਮਦੇਵ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਲੱਜਾ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਭੀ ਲੱਜਾਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ-ਮਹਾਂ ਸਤਵੰਤੀਆਂ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਤ ਤੋਂ ਡੋਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।। ੨੪੦।।

* ਮਹਾਂ ਸਰੋਮਣੀ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਆਬ = ਚਮਕ ਦਮਕ।

ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਿਲਾਵਲ ਮੈ ਸਭ ਹੀ ਮਿਲਿ ਗੋਪਨ ਉੱਜਲ ਕਾਰੀ।।
ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੋ ਭਰਤਾ ਕਰਬੇ ਕਹੁ ਬਾਂਛਤ ਹੈ ਪਤਲੀ ਅਰੁ ਭਾਰੀ।।
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਤਿਨ ਕੇ ਮੁਖ ਕੋ ਪਿਖਿ ਜੋਤਿ ਕਲਾ ਸਸਿ ਕੀ ਫੁਨਿ ਹਾਰੀ।।
ਨਾਵਤ ਹੈ ਜਮੁਨਾ ਜਲ ਮੈ ਜਨੁ ਫੂਲ ਰਹੀ ਗ੍ਰਿਹ ਮੈ ਫੁਲਵਾਰੀ।। ੨੪੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਜਲ=ਗੋਰੀ।। ਕਾਰੀ=ਕਾਲੀ।। ਭਰਤਾ=ਪਤੀ।। ਫੁਲਵਾਰੀ=ਫੁਲਵਾੜੀ।।

ਅਰਥ - ਗੋਰੀ ਤੇ ਕਾਲੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਮਿਲਕੇ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਤਲੀ ਤੇ ਮੋਟੀ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਤੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਐਸੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਹਨ, ਕਿ ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਕਲਾ ਹਾਰ ਗਈ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਮੱਧਮ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਜਮਨਾਂ ਦੇ ਜਲ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਨੋ ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ ਰੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਖਿੜ ਰਹੀ ਹੈ।। ੨੪੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਨਾਵਤ ਹੈ ਗੁਪੀਆ ਜਲ ਮੈ ਤਿਨ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਫੁਨ ਹਉਲ ਨ ਕੋ।।
ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਤਾਲ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਤਿਹ ਜਾਇ ਕਿਧੌ ਇਕ ਠਉਲਨ ਕੋ।।
ਮੁਖਿ ਤੇ ਉਚਰੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸਭੈ ਇਤਨੋ ਸੁਖ ਨਾ ਹਰਿ ਧਉਲਨ ਕੋ।।
ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਕਿ ਬਨਯੋ ਸਰ ਸੁੰਦਰ ਕਉਲਨ ਕੋ।।੨੪੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਉਲ=ਖਤਰਾ।। ਠਉਲਨ=ਇਕੱਠੀਆਂ।।ਹਰਿ=ਇੰਦ੍ਰ।। ਧਉਲਨ=ਮੰਦਰ।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਜਮੁਨਾ ਦੇ ਜਲ ਵਿਚ ਨ੍ਹਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੂੰਹੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਥਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਏਨਾਂ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਇਥੇ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਜਮਨਾ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋ ਇਹ ਕੌਲ-ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਤਲਾਉ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੨੪੨।।

ਗੋਪੀ ਵਾਚ ਦੇਵੀ ਜੂ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਲੈ ਅਪਨੇ ਕਰ ਜੋ ਮਿਟੀਆ ਤਿਹ ਥਾਪ ਕਹੈ ਮੁਖ ਤੇ ਜੁ ਭਵਾਨੀ।।
ਪਾਇ ਪਰੈ ਤਿਹ ਕੇ ਹਿਤ ਸੋ ਕਰਿ ਕੋਟਿ ਪ੍ਰਨਾਮੁ ਕਹੈ ਇਹ ਬਾਨੀ।।
ਪੂਜਤ ਹੈ ਇਹ ਤੇ ਹਮ ਤੋ ਤੁਮ ਦੇਹੁ ਵਹੈ ਜੀਅ ਮੈ ਹਮ ਠਾਨੀ।।

ਹੈ ਹਮਰੋ ਭਰਤਾ ਹਰਿ ਜੀ ਮੁਖਿ ਸੁੰਦਰਿ ਹੈ ਜਿਹ ਕੋ ਸਸਿ ਸਾਨੀ।। ੨੪੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਵਾਨੀ=ਦੇਵੀ।। ਸਾਨੀ=ਬਰਾਬਰ।। ਸਸਿ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ।।

ਅਰਥ - ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਲੈਕੇ, ਉਸ ਨਾਲ ਜੋ ਮੂਰਤੀ ਬਣਾਕੇ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਦੇਵੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੀਆ ਹਨ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵੇਰੀਂ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਕੇ, ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੇ ਦੁਰਗਾ! ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੂਜਦੀਆਂ ਹਾਂ, ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਅਸਾਂ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਓਹੀ ਵਰ ਦੇਹ। ਕਿ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਡਾ ਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਜਿਸਦਾ ਮੂੰਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ।। ੨੪੩।।

ਭਾਲ ਲਗਾਵਤ ਕੇਸਰ ਅੱਛਤ ਚੰਦਨ ਲਾਵਤ ਹੈ ਸਿਤ ਕੈ।।
ਫੁਨ ਡਾਰਤ ਫੂਲ ਉਡਾਵਤ ਹੈ ਮਖੀਆ ਤਿਹ ਕੀ ਅਤ ਹੀ ਹਿਤ ਕੈ।।
ਪਟ ਧੂਪ ਪਚਾਂਮ੍ਰਿਤ ਦੱਛਨਾ ਪਾਨ ਪ੍ਰਦੱਛਨਾ ਦੇਤ ਮਹਾਂ ਚਿਤ ਕੈ।।
ਬਰਬੇ ਕਹੁ ਕਾਨ੍ਹ ਉਪਾਵ ਕਰੈ ਮਿਤ ਹੋ ਸੋਊ ਤਾਤ ਕਿਧੌਂ ਕਿਤ ਕੈ।। ੨੪੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿਤ=ਚਿਟਾ।। ਪਚਾਂਮ੍ਰਿਤ=ਕੜਾਹੀ।।

ਅਰਥ - ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਕੇਸਰ ਤੇ ਚਾਵਲ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਚਿੱਟਾ ਚੰਦਨ ਰਗੜ ਕਰਕੇ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਸ ਉਤੇ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਚੌਰੀ ਨਾਲ ਮੱਖੀਆਂ ਉਡਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਹੀ ਹਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਪੜੇ, ਧੂਪ, ਕੜਾਹੀ, ਦੱਛਨਾ ਤੇ ਪਾਨ ਆਦਿਕ ਭੇਟਾ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਚਿੱਤ ਦੇ ਵੱਡੇ ਚਾਉ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦਖਨਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਤੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਿੱਤਰ ਹੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਾਉ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਗੋਪੀਆਂ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਹੋਏ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਾਉ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।। ੨੪੩।।

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਦੇਵੀ ਜੂ ਸੋ।।

ਕਬਿਤੁ।। ਦੈਂਤਨ ਸੰਘਾਰਨੀ ਪਤਿਤ ਲੋਕ ਤਾਰਨੀ
ਸੁ ਸੰਕਟ ਨਿਵਾਰਨੀ ਕਿ ਐਸੀ ਤੂੰ ਸਕਤਿ ਹੈਂ।।
ਬੇਦਨ ਉਧਾਰਨੀ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਰਾਜ ਕਾਰਨੀ ਪੈ
ਗਉਰਜਾ ਕੀ ਜਾਗੈ ਜੋਤਿ ਅਉਰ ਜਾਨ ਕਤ ਹੈ।।
ਧ੍ਰੂਅ ਮੈ ਨ ਧਰਾ ਮੈ ਨ ਧਿਆਨਧਾਰੀ ਮੈ ਪੈ ਕਛੂ

ਜੈਸੇ ਤੇਰੇ ਜੋਤਿ ਬੀਚ ਆਨਨ ਛਕਤ ਹੈ॥
ਦਿਨਸ ਦਿਨੇਸ ਮੈ ਦਿਵਾਨ ਮੈ ਸੁਰੇਸ ਮੈ
ਸੁਪਤ ਮੈ ਮਹੇਸ ਜੋਤਿ ਤੇਰੀਐ ਜਗਤਿ ਹੈ॥ ੨੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਰੇਂਦ=ਦੇਵਰਾਜ, ਇੰਦ੍ਰ॥ ਗਉਰਜਾ=ਪਾਰਬਤੀ, ਦੇਵੀ॥ ਧੂਅ=ਅਕਾਸ॥ ਮੈ=ਵਿਚ॥ ਆਨਨ=ਮੁਖ॥ ਛਕਤ=ਸੋਭ ਰਿਹਾ॥ ਦਿਨੇਸ= ਸੂਰਜ ॥ ਸੁਪਤ=ਭੈਰਵ॥

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ- ਹੇ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੂੰ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਪਾਪੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਵਡੇ ੨ ਭਾਰੇ ਕਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਾਲੀ ਤੂੰਹੀਂ ਹੈਂ। ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਇੰਦ੍ਰ ਤੋਂ ਰਾਜ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਲਟ ਲਟ ਕਰਕੇ ਜਗ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੇਹੜਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਜਾਲਾ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਧਿਆਨ ਧਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਦਿਨ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਦਾ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿਚ ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ, ਭੈਰਵਾਂ ਵਿਚ ਮਹਾਂਦੇਵ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਠੀਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਜਗ-ਮਗ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੨੪੫॥

ਕਬਿਤੁ॥ ਬਿਨਤੀ ਕਰਤ ਸਭ ਗੋਪੀ ਕਰ ਜੋਰਿ ਜੋਰਿ
ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਬਿਨਤੀ ਹਮਾਰੀ ਇਹ ਚੰਡਕਾ॥
ਸੁਰ ਤੈ ਉਬਾਰੇ ਕੋਟਿ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰੇ ਚੰਡ ਮੁੰਡ
ਮੁੰਡ ਡਾਰੇ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਕੀਨ ਖੰਡਕਾ॥
ਦੀਜੈ ਮਾਗਯੋ ਦਾਨ ਹੈ ਪ੍ਰਤੱਛ ਕਹੈ ਮੇਰੀ ਮਾਈ
ਪੂਜੈ ਹਮ ਤੁਮੈ ਨਾਹੀ ਪੂਜੈ ਸੁਤਗੰਡਕਾ॥
ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਤਾ ਕੋ ਕਹਯੋ ਸੀਘ੍ਰ ਮਾਨ
ਦੀਨੋ ਵਹੈ ਬਰਦਾਨ ਫੁਨਿ ਰਾਨਨ ਕੀ ਮੰਡਕਾ॥ ੨੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੰਡ ਮੁੰਡ=ਦੈਤਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ॥ ਮੁੰਡ ਡਾਰੇ=ਸਿਰ ਲਾਹ ਸੁੱਟੇ॥ ਸੁਤਗੰਡਕਾ=ਗੰਡਕੀ ਨਦੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ, ਠਾਕੁਰ॥ ਰਾਨਨ=ਰਣਾਂ, ਜੁਧਾਂ, ਜੰਗਾਂ॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਜੋੜਕੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ

ਹਨ ਹੇ ਚੰਡਕਾ! ਸਾਡੀ ਏਹ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਲੈ। ਤੂੰਹੀਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਸੀ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆ ਸੀ, ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੈਂਤ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਨੂੰ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਹੇ ਸਾਡੀ ਮਾਤਾ! ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋਕੇ ਸਾਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਦਾਨ ਦੇਹ ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਤੇਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਂਗੀਆਂ, ਠਾਕੁਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੀਆਂ। ਜੰਗਾਂ , ਯੁੱਧਾਂ ਦਾ ਮੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਵਰ ਦਿਤਾ।। ੨੪੬।।

ਦੇਵੀ ਜੀ ਬਾਚ ਗੋਪਿਨ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਹ੍ਵੈ ਭਰਤਾ ਅਬ ਸੋ ਤੁਮਰੋ ਹਰਿ ਦਾਨ ਇਹੈ ਦੁਰਗਾ ਤਿਨ ਦੀਨਾ।।
ਸੋ ਧੁਨਿ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਸੁਨ ਕੈ ਤਿਨ ਕੋਟਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਤਬੈ ਉਠ ਕੀਨਾ।।
ਤਾਂ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸ ਉੱਚ ਮਹਾਂ ਕਬਿ ਨੇ ਅਪੁਨੇ ਮਨ ਮੈ ਫੁਨਿ ਚੀਨਾ।।
ਹੈ ਇਨ ਕੋ ਮਨੁ ਕਾਨ੍ਹਰ ਮੈ ਅਉ ਜੁ ਪੈ ਰਸ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੇ ਸੰਗ ਭੀਨਾ।।੨੪੭।।

ਅਰਥ - ਦੇਵੀ ਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਅਕਾਸ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਕਿਹਾ-ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡਾ ਸੁਆਮੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ' ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵਰਦਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਉਸੇ ਵਲੇ ਉਠਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਿਚ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਹੀ ਭਿੱਜ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੨੪੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪਾਇ ਪਰੀ ਤਿਹ ਕੇ ਤਬ ਹੀ ਸਭ ਭਾਂਤ ਕਰੀ ਬਹੁ ਤਾਹਿ ਬਡਾਈ।।
ਹੈ ਜਗ ਕੀ ਕਰਤਾ ਹਰਤਾ ਦੁਖ ਹੈ ਸਭ ਤੂੰ ਗਨ ਗੰਧ੍ਰਬ ਮਾਈ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਭਾਖ ਸੁਨਾਈ।।
ਲਾਲ ਭਈ ਤਬ ਹੀ ਗੁਪੀਆ ਫੁਨਿ ਬਾਤ ਜਬੈ ਮਨ ਬਾਛਤ ਪਾਈ।।੨੪੮।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਉਪਮਾਂ ਕੀਤੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ -ਹੇ ਮਾਤਾ! ਤੂੰ ਜਗਤ ਦੀ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀਂ ਸਾਰੇ ਗਣ ਗੰਧਰਬ ਰੂਪ ਹੈਂ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿਕੇ ਸੁਣਾਯਾ ਹੈ। ਗੋਪੀਆਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਜਦ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਗੱਲ ਪਾ ਲਈ।। ੨੪੮।।

ਲੈ ਬਰਦਾਨ ਸਭੈ ਗੁਪੀਆ ਅਤਿ ਆਨੰਦ ਕੈ ਮਨ ਡੇਰਨ ਆਈ।।
ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਸਭੈ ਮਿਲ ਕੈ ਇਕ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਸੁ ਦੇਤ ਬਧਾਈ।।
ਪਾਂਤਨ ਸਾਥ ਖਰੀ ਤਿਨ ਕੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਗਾਈ।।
ਮਾਨਹੁ ਪਾਇ ਨਿਸਾਪਤਿ ਕੋ ਸਰ ਮੱਧਿ ਖਿਰੀ ਕਵੀਆ ਧੁਰ ਤਾਈ।।੨੪੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਂਤਨ ਸਾਥ=ਕਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ।। ਨਿਸਾਪਤਿ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ।। ਸਰ =ਤਲਾਓ।। ਕਵੀਆ=ਕੰਮੀਆਂ, ਫੁੱਲ ਨੀਲੋਫਰ।। ਧੁਰ ਤਾਈ =ਅਖੀਰ ਤੱਕ।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਵਰਦਾਨ ਲੈ ਕੇ ਮਨ ਕਰਕੇ ਬੜੀਆਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ ਉਸ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਇਕ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਇਕ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਕਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਵਿ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਤਲਾਅ ਵਿਚ ਇਕ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ ਤੱਕ ਭਾਵ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਨੀਲੋਂਫਰ ਦੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਹੋਣ।। ੨੪੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਜਮਨਾ ਜਲ ਮੈ ਮਿਲਿ ਧਾਇ ਗਈ ਸਭ ਹੀ ਗੁਪੀਆ।।
ਮਿਲਿ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਚਲੀ ਤਿਹ ਜਾ ਕਰਿ ਆਨੰਦ ਭਾਮਨ ਮੈ ਕੁਪੀਆ।।
ਤਬ ਹੀ ਫੁਨਿ ਕਾਨ੍ਹ ਚਲੇ ਤਿਹ ਜਾ ਜਮੁਨਾ ਜਲ ਕੋ ਫੁਨ ਜਾ ਜੁ ਪੀਆ।।
ਸੋਊ ਦੇਖ ਤਬੈ ਭਗਵਾਨ ਕਹੈ ਨਹਿ ਬੋਲਹੁ ਰੀ ਕਰਿ ਹੋ ਚੁਪੀਆ।।੨੫੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਮਨ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।। ਕੁਪੀਆ=ਫੁਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਸਵੇਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ, ਤਦ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋਕੇ ਪਾਣੀ ਭਰਣ ਵਾਸਤੇ ਜਮਨਾ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਈਆਂ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸਭ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਫੁੱਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭੀ ਉਥੇ ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਕੇ ਜਮੁਨਾ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੇਖ ਕੇ, ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਤਦ ਇਉਂ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਗੋਪੀਓ! ਬੋਲੋ ਨਾ, ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਓ।। ੨੫੦।।

ਅਥ ਚੀਰ ਹਰਨ ਕਥਨੰ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਨ੍ਹਾਵਨ ਲਾਗਿ ਜਬੈ ਗੁਪੀਆ ਤਬ ਲੈ ਪਟ ਕਾਨ੍ਹ ਚਰਜੋ ਤਰ ਊਪੈ।।
ਤਉ ਮੁਸਕਿਜਾਨ ਲਗੀ ਮਧ ਆਪਨ ਕੋਇ ਪੁਕਾਰ ਕਰੇ ਹਰਿ ਜੂ ਪੈ।।
ਚੀਰ ਹਰੇ ਹਮਰੇ ਛਲ ਸੋ ਤੁਮ ਸੋ ਠਗ ਨਾਹਿ ਕਿਧੋ ਕੋਊ ਭੂ ਪੈ।।

****

ਹਾਥਨ ਸਾਥ ਸੁ ਸਾਰੀ ਹਰੀ ਦ੍ਰਿਗ ਸਾਥ ਹਰੋ ਹਮਰੋ ਤੁਮ ਰੂਪੈ।।੨੫੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਟ=ਕਪੜੇ।। ਤਰ=ਦਰਖਤ।। ਊਪੈ=ਉਤੇ।। ਚੀਰ=ਕਪੜੇ।। ਹਰੇ= ਚੁਰਾ ਲਏ।। ਭੂ ਪੈ=ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ।। ਸਾਰੀ=ਸਾੜ੍ਹੀ, ਧੋਤੀ।।

ਅਰਥ - ਕਪੜੇ ਚੁਰਾਉਣ ਦੀ ਕਥਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-ਜਦੋਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨ੍ਹਾਉਣ ਲੱਗੀਆਂ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਲੈਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਤਦ ਉਹ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮੁਸਕ੍ਰਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ, ਪਰ ਕੋਈ ਕੋਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਪੁਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ- ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਤੂੰ ਧੋਖੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਕਪੜੇ ਚੁਰਾ ਲਏ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਤੇਰੇ ਜੇਹਾ ਠੱਗ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਤੂੰ ਸਾੜੀਆਂ ਸਾੜੀਆਂ ਚੁਰਾ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ।। ੨੫੧।।

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸਯਾਮ ਕਹਿਯੋ ਮੁਖ ਤੇ ਗੁਪੀਆ ਇਹ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿਖੇ ਤੁਮ ਬਾਤ ਭਲੀ ਹੈ।।
ਨੰਦ ਕੀ ਓਰ ਪਿਖੌ ਤੁਮ ਹੂੰ ਦਿਖੋ ਭ੍ਰਾਤ ਕੀ ਓਰ ਕਿ ਨਾਮ ਹਲੀ ਹੈ।।
ਚੀਰ ਹਰੇ ਹਮਰੇ ਛਲ ਸੋ ਸੁਨਿ ਮਾਰ ਡਰੈ ਤੁਹਿ ਕੰਸ ਬਲੀ ਹੈ।।
ਕੋ ਮਰ ਹੈ ਹਮ ਕੋ ਤੁਮਰੋ ਨ੍ਰਿਪ ਤੋਰ ਡਰੈਂ ਜਿਮ ਕਉਲ ਕਲੀ ਹੈ।।੨੫੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਲੀ=ਹਲ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਾ, ਬਲਿਰਾਮ।। ਕਉਲ ਕਲੀ=ਕੌਲ ਦੀ ਡੰਡੀ, ਭੇਹ।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ - ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ - ਕਿ ਗੋਪੀ ਨੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਹੇ ਕਾਨ੍ਹ! ਤੂੰ ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈਂ? ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੰਦ ਵੱਲੇ ਤਾਂ ਵੇਖ! ਫਿਰ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ 'ਹਲੀ' ਹੈ, ਉਸ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਵੱਲੇ ਵੇਖ! ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ ਤੇ ਤੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਾਰਤ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈਂ? ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਕਪੜੇ, ਛਲ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਏ ਹਨ, ਜਦ ਬਲਵਾਨ ਕੰਸ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇਗਾ। ਅਗੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਕੌਣ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇਗਾ? ਤੁਹਾਡਾ ਰਾਜਾ ਕੰਸ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰੇਗਾ? ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰ ਸੁਟਾਂਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕੌਲ ਦੀ ਡੰਡੀ ਅਡੋਪਲੇ ਹੀ ਤੋੜ ਸੁੱਟੀਦੀ ਹੈ।। ੨੫੨।।

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ ਗੋਪੀ ਸੋਂ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਤਿਨ ਕੋ ਇਹ ਬਾਤ ਨ ਦਿਯੋਂ ਪਟ ਹਉ ਨਿਕਰਯੋ ਬਿਨ ਤੋ ਕੋ।।
ਕਿਉ ਜਲ ਬੀਚ ਰਹੀ ਛਪ ਕੈ ਤਨ ਕਾਹ ਕਟਾਵਤ ਹੋ ਪਹਿ ਜੋਕੋ।।

ਨਾਮ ਬਤਾਵਤ ਹੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਤਿਹ ਕੋ ਫੁਨਿ ਨਾਹਿ ਕਛੂ ਡਰ ਮੋ ਕੋ॥
ਕੇਸਨ ਤੇ ਗਹਿ ਕੈ ਤਪ ਕੀ ਅਗਨੀ ਮਧਿ ਈਧਨ ਜਿਉ ਉਹਿ ਝੋਕੋ॥ ੨੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਪ ਕੀ ਅਗਨੀ=ਬਲਦੀ ਹੋਈ ਅੱਗ॥ ਈਧਨ=ਲੱਕੜ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਕਿ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਕਪੜੇ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਤੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਲੁਕ ਕੇ ਖੜੋ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜੋਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕਿਉਂ ਕੱਟਵਾ ਰਹੀ ਹੈਂ? ਡਰ ਪਾਉਣ ਲਈ, ਜਿਸ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਦਾ ਨਾਂ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈਂ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਰਤੀ ਭਰ ਵੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਬਲਦੀ ਹੋਈ ਅੱਗ ਵਿਚ ਲੱਕੜ ਸੁੱਟ ਦੇਈਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ, ਉਸ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਰਕ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦੇਵਾਂਗਾ॥ ੨੫੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਰੂਖ ਚਰੇ ਹਰਿ ਜੀ ਰਿਝ ਕੈ ਮੁਖ ਤੇ ਜਬ ਬਾਤ ਕਹੀ ਇਹ ਤਾ ਸੋ॥
ਤਉ ਰਿਸ ਬਾਤ ਕਹੀ ਉਨ ਹੂੰ ਇਹ ਜਾਇ ਕਹੈ ਤੁਹਿ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੋ॥
ਜਾਇ ਕਹੋ ਇਹ ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਮਨ ਹੈ ਤੁਮਰੋ ਕਹਬੇ ਕਹੁ ਜਾ ਸੋ॥
ਜੋ ਸੁਨਿ ਕੋਊ ਕਹੈ ਹਮ ਕੋ ਇਹ ਤੋ ਹਮਹੂੰ ਸਮਝੈ ਫੁਨ ਵਾ ਸੋ॥ ੨੫੪॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ, ਰੁੱਖ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਭੀ ਉਤਾਹ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਤਦ ਗੁੱਸੇ ਹੋਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਾਕੇ ਤੇਰੇ ਪਿਉ ਤੇ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗੀਆਂ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ਕਹਿ ਦਿਉ। ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਜੋ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹੇਗਾ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੈਂ ਆਪੇ ਹੀ ਉਸ ਨਾਲ ਸਮਝ ਲਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਕਸਰ ਨਾ ਛੱਡਣੀ॥ ੨੫੪॥

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਦੇਉ ਬਿਨਾ ਨਿਕਰੇ ਨਹਿ ਚੀਰ ਕਹ੍ਯੋ ਹਸਿ ਕਾਨ੍ਹ ਸੁਨੋ ਤੁਮ ਪਿਆਰੀ॥
ਸੀਤ ਸਹੋ ਜਲ ਮੈ ਤੁਹ ਨਾਹਕਿ ਬਾਹਰਿ ਆਵਹੁ ਗੋਰੀ ਅਉ ਕਾਰੀ॥
ਦੈ ਅਪੁਨੇ ਅਗੂਆ ਪਿਛੂਆ ਕਰ ਬਾਰ ਤਜੋ ਪਤਲੀ ਅਰੁ ਭਾਰੀ॥
ਯੌ ਨਹਿ ਦੇਉ ਕਹਯੋ ਹਰਿ ਜੀ ਤਸਲੀਮ ਕਰੋ ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਹਮਾਰੀ॥ ੨੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰ=ਹੱਥ॥ ਬਾਰ=ਪਾਣੀ॥ ਤਸਲੀਮ ਕਰੋ=ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸਕੇ ਕਿਹਾ, ਹੇ ਪਿਆਰੀਓ! ਤੁਸੀਂ ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਵੋ, ਕਿ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮੈਂ ਕਦੇ ਭੀ ਕਪੜੇ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਐਵੇਂ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਹੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਖਲੋਤੀਆਂ ਠੰਡ ਸਹਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹੋ, ਹੇ ਗੋਰੀ ਅਤੇ ਕਾਲੀ! ਝੱਟ ਪਟ ਬਾਹਰ ਆਵੋ। ਹੇ ਮੋਟੀ ਅਤੇ ਪਤਲੀ! ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੱਗੇ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਹੱਥ ਦੇਕੇ ਗੁੰਹ-ਮੂਤ੍ਰ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੱਥ ਨਾਲ ਢੱਕ ਕੇ ਪਾਣੀ ਦੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਵੋ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨਕੇ, ਗੋਪੀਆਂ ਆਪਣੇ ਅੱਗੇ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਹੱਥ ਦੇਕੇ, ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਈਆਂ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕਪੜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਜੇ ਕਪੜੇ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋ, ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ।। ੨੫੫।।

ਫੇਰਿ ਕਹੀ ਹਰਿ ਜੀ ਤਿਨ ਸੋ ਰਿਝ ਕੈ ਇਹ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਤੁਮ ਮੇਰੀ।।
ਜੋਰਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ ਹਮਰੋ ਕਰ ਲਾਜ ਕੀ ਕਾਟ ਸਭੈ ਤੁਮ ਬੇਰੀ।।
ਬਾਰ ਹੀ ਬਾਰ ਕਹਯੋ ਤੁਮ ਸੌ ਤੁਹਿ ਮਾਨਹੁ ਸੀਘ੍ਰ ਕਿਧੋ ਇਹ ਹੇਰੀ।।
ਨਾਤੁਰ ਜਾਇ ਕਹੋ ਸਭ ਹੀ ਪਹਿ ਸਊਹ ਲਗੈ ਪੁਨ ਠਾਕਰ ਕੇਰੀ।।੨੫੬।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਗੋਪੀਓ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਇਹ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ ਸੁਣੋ। ਤੁਸੀਂ ਲੱਜਾ-ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਕੱਟਕੇ ਸੁਟ ਦੇਵੋ, ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ ਤਦ ਕਪੜੇ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜਕੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਨੀ ਗੋਪੀਓ! ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਜਾਓ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਭਨਾਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਾਂਗਾ, ਮੈਨੂੰ ਠਾਕੁਰ ਦੀ ਸੌਂਹ ਹੈ ਮੈਂ ਲੁਕਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਾਂਗਾ।। ੨੫੬।।

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੌ ਤੁਮ ਜਾਇ ਕਹੋ ਤਿਨ ਹੀ ਪਹਿ ਤੌ ਹਮ ਬਾਤ ਬਨਾਵਹਿ ਐਸੇ।।
ਚੀਰ ਹਰੇ ਹਮਰੇ ਹਰਿ ਜੀ ਦਈ ਬਾਰ ਤੇ ਨਿਆਰੀ ਕਢੈ ਹਮ ਕੈਸੇ।।
ਭੇਦ ਕਹੈ ਸਭ ਹੀ ਜਸੁਧਾ ਪਹਿ ਤੋਹਿ ਕਰੈ ਸਰਮਿੰਦਤ ਵੈਸੇ।।
ਜਿਉ ਨਰ ਕੋ ਗਹਿ ਕੈ ਤਿਰੀਯਾ ਹੂੰ ਸੁ ਮਾਰਤ ਲਾਤਨ ਮੂਕਨ ਜੈਸੇ।।੨੫੭।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਜੇ ਕਰ ਤੂੰ ਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਘਰਦਿਆਂ ਕੋਲ ਸਾਡੀ ਬਦਖੋਈ ਕਰੇਂਗਾ, ਤਦ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਬਣਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਵਾਂਗੀਆਂ। - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਾਡੇ ਕਪੜੇ ਚੁਰਾ ਲਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਨੰਗੀਆਂ ਹੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਓ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੀਆਂ ਸਾਂ? ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਜਸੋਧਾਂ ਕੋਲ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਖੋਲ੍ਹਕੇ, ਕਹਿ ਦੇਵਾਂਗੀਆਂ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਉਸਦੇ ਕੋਲੋਂ ਇਉਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਾਵਾਂਗੀਆਂ। ਜਿਵੇਂ ਛੇੜਖਾਨੀ

ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਫੜ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਤਾਂ ਤੇ ਮੁੱਕੀਆਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਲੁਕਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਾਂਗੀਆਂ।। ੨੫੭।।

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਾਤ ਕਹੀ ਤਬ ਇਹ ਹਰੀ ਕਾਹ ਬੰਧਾਵਤ ਮੋਹਿ।।
ਨਮਸਕਾਰ ਜੋ ਨਾ ਕਰੋ ਮੋਹਿ ਦੁਹਾਈ ਤੋਹਿ।। ੨੫੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੰਧਾਵਤ=ਜਿੱਦ ਚੜ੍ਹਾਉਣੀ।। ਦੁਹਾਈ=ਸੌਂਹ।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਜਿੱਦ ਕਿਉਂ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋ? ਜੇਕਰ ਮੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਨਾ ਕਰੋਗੀਆਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਕਪੜੇ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਸੌਂਹ ਹੈ।। ੨੫੮।।

ਗੋਪੀ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਹਿ ਖਿਝਾਵਤ ਹੋ ਹਮ ਕੋ ਅਰੁ ਦੇਤ ਕਹਾ ਜਦੁਰਾਇ ਦੁਹਾਈ।।
ਜਾ ਬਿਧਿ ਕਾਰਨ ਬਾਤ ਬਨਾਵਤ ਸੋ ਬਿਧ ਹੈ ਹਮਹੂੰ ਲਖ ਪਾਈ।।
ਭੇਦ ਕਰੋ ਹਮ ਸੋ ਤੁਮ ਨਾਹਕ ਬਾਤ ਇਹੈ ਮਨ ਮੈ ਤੁਹਿ ਆਈ।।
ਸਉਹ ਲਗੈ ਹਮ ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਜੁ ਰਹੈ ਤੁਮਰੀ ਬਿਨੁ ਮਾਤ ਸੁਨਾਈ।।੨੫੯।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਯਾਦਵ ਪਤੀ! ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਕਿਉਂ ਖਿਝਾਉਂਦਾ ਹੈਂ? ਅਤੇ ਦੁਹਾਈਆਂ ਕਿਉਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ? ਜਿਸ ਸਬੱਬ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਸਬੱਬ ਅਸਾਂ ਨੇ ਭੀ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ? ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਦੀ ਸੌਂਹ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਜਾਕੇ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਦੇਵਾਂਗੀਆਂ, ਜੇ ਨਾ ਸੁਣਾਈਏ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਠਾਕੁਰ ਦੀ ਮਾਰ ਪਵੇ।। ੨੫੯।।

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ ਗੁਪੀਆ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਾ ਸੁਨਿ ਹੈ ਤਬ ਕਾ ਕਰਿ ਹੈ ਹਮਰੋ ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰੀ।।
ਬਾਤ ਕਹੀ ਤੁਮ ਮੂੜਨ ਕੀ ਹਮ ਜਾਨਤ ਹੈ ਤੁਮ ਹੋ ਸਭ ਬਾਰੀ।।
ਸੀਖਤ ਹੋ ਰਸ ਰੀਤ ਅਬੈ ਇਹ ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਤੁਮ ਹੋ ਮੁਹਿ ਪਿਆਰੀ।।
ਖੇਲਨ ਕਾਰਨ ਕੋ ਹਮਹੂੰ ਜੁ ਹਰੀ ਛਲ ਕੈ ਤੁਮ ਸੁੰਦਰ ਸਾਰੀ।।੨੬੦।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਓ ਵਾਸੀਓ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ ਕਿ ਜੋ ਤੁਸੀਂ

ਮਾਂ ਜਸੋਧਾ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਦੱਸੋਗੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਆਖੇਗੀ? ਤੁਸਾਂ ਤਾਂ ਬੇਸਮਝਾਂ ਵਰਗੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਜੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਬਾਲੜੀਆਂ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਅਜੇ ਰਸ ਦੀ ਰੀਤੀ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹੋ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ-ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰੀਆਂ ਹੋ। ਮੈਂ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਸਾੜੀਆਂ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਇਸਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੱਸਣ-ਖੇਡਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ।। ੨੬੦।।

ਗੋਪੀ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਫੇਰਿ ਕਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਗੋਪਿਨ ਬਾਤ ਇਸੀ ਮਨੁ ਏ ਪਟ ਦੈਹੋ।।
ਸਉਹ ਕਰੋ ਮੁਸਲੀਧਰ ਕੀ ਜਸੁਧਾ ਨੰਦ ਕੀ ਹਮ ਜੋ ਡਰ ਕੈਹੋ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਬਿਚਾਰ ਪਿਖੋ ਮਨ ਮੈ ਇਨ ਬਾਤਨ ਤੇ ਤੁਮ ਨਾ ਕਿਛੁ ਪੈਹੋ।।
ਦੇਹੁ ਕਹਯੋ ਜਲ ਮੈ ਹਮ ਕੋ ਇਹ ਦੇਹ ਅਸੀਸ ਸਭੈ ਤੁਹ ਜੈਹੋ।। ੨੬੧।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਕਥਨ-ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਫੇਰ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਜੇਕਰ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕਪੜੇ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਦੇਹ ਅਤੇ ਬਲਿਰਾਮ, ਜਸੋਦਾਂ ਤੇ ਬਾਬੇ ਨੰਦ ਦੀ ਸੌਂਹ ਖਾਹ, ਜੋ ਮੁੜਕੇ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਡਰਾਏਂਗਾ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਕੇ ਵੇਖ ਲੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਮਿਲਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਗੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ-ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਏਹ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜਣੀਆਂ ਚਲੀਆਂ ਜਾਵੋ, ਅਗੋਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਕਪੜੇ ਲੈਕੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਕੇ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਾਂ।। ੨੬੧।।

ਗੋਪੀ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਫੇਰਿ ਕਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਮਿਲ ਗੋਪਿਨ ਨੇਹ ਲਗੈ ਹਰਿ ਜੀ ਨਹਿ ਜੋਰੀ।।
ਨੈਨਨ ਸਾਥ ਲਗੈ ਸੋਊ ਨੇਹੁ ਕਹੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਸਾਵਲ ਗੋਰੀ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਹਸਿ ਕੈ ਇਹ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਰਸ ਰੀਤ ਕਹੋ ਮਮ ਹੋਰੀ।।
ਆਂਖਨ ਸਾਥ ਲਗੈ ਟਕਵਾ ਫੁਨ ਹਾਥਨ ਸਾਥ ਲਗੈ ਸੁਭ ਸੋਰੀ।। ੨੬੨।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਫੇਰ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ-ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਕਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨੇਹੁ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ। ਕਾਲੀ ਤੇ ਗੋਰੀ ਗੋਪੀ ਨੇ ਫਿਰ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਆਖਿਆ ਕਿ 'ਉਹ ਨੇਹ ਤਾਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦਾ ਹੈ'। ਅਗੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ-ਹੇ ਨੀ ਗੋਪੀਓ! ਨੇਹੁ ਲਾਉਣ ਦੀ ਰੀਤੀ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਸੁਣੋ। ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ

ਹੱਥ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਕੰਮ ਸੌਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਨੇਹੁ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਹੱਥ ਦੀ ਛੇੜਖਾਨੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨੇਹੁ ਪੱਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਛੇੜਖਾਨੀ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨੇਹੁ ਲੱਗਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੨੬੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਫੇਰਿ ਕਹੀ ਮੁਖਿ ਤੇ ਗੁਪੀਆ ਹਮਰੇ ਪਟ ਦੇਹੁ ਕਹਜੋ ਨੰਦ ਲਾਲਾ।।
ਫੇਰਿ ਇਸਨਾਨ ਕਰੈਂ ਨ ਇਹਾਂ ਕਹਿ ਹੈ ਹਮਿ ਲੋਗਨ ਆਛਨ ਬਾਲਾ।।
ਜੋਰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ ਹਮ ਕੋ ਕਰ ਬਾਹਰ ਹ੍ਵੈ ਜਲ ਤੇ ਤਤਕਾਲਾ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਹਸਿ ਕੈ ਮੁਖਿ ਤੇ ਕਰ ਹੋ ਨਹੀ ਢੀਲ ਦੇਉ ਪਟ ਹਾਲਾ।।੨੬੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਛਨ ਬਾਲਾ=ਚੰਗੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।। ਹਾਲਾ = ਛੇਤੀ

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਮੁੜਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ-ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ! ਸਾਡੇ ਕਪੜੇ ਦੇ ਦੇਹੁ। ਅਸੀਂ ਮੁੜਕੇ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਨ੍ਹਾਵਾਂਗੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਚੰਗੀਆਂ ੨ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕਹਿ ਦੇਵਾਂਗੀਆਂ ਕਿ ਇਥੇ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾ ਨ੍ਹਾਵੇ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਝੱਟ ਪੱਟ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਕੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਮੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੋ ਫਿਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਡਰਾਵਾਂਗਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕਪੜੇ ਦੇ ਦਿਆਂਗਾ।। ੨੬੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੰਤ੍ਰ ਸਭਨ ਮਿਲਿ ਇਹ ਕਰਯੋ ਜਲ ਕੋ ਤਜਿ ਸਭ ਨਾਰਿ।।
ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੀ ਬਿਨਤੀ ਕਰੋ ਕੀਨੋ ਇਹੈ ਬਿਚਾਰ।। ੨੬੪।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਸਭਨਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਕੱਠਿਆਂ ਹੋਕੇ, ਇਹ ਸਲਾਹ ਪੱਕੀ ਕਰ ਲਈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਜਣੀਆਂ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀਏ ਤਦ ਕਪੜੇ ਮਿਲਣਗੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੱਕੀ ਕਰ ਲਈ।। ੨੬੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦੈ ਅਗੂਆ ਪਿਛੂਆ ਅਪਨੇ ਕਰ ਪੈ ਸਭ ਹੀ ਜਲ ਤਿਆਗ ਖਰੀ ਹੈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਪਾਇ ਪਰੀ ਬਹੁ ਬਾਰਨ ਅਉ ਬਿਨਤੀ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਕਰੀ ਹੈ।।
ਦੇਹੁ ਕਹਜੋ ਹਮਰੀ ਸਰ੍ਹੀਆ ਤੁਮ ਜੋ ਕਰਿ ਕੈ ਛਲ ਸਾਥ ਹਰੀ ਹੈ।।
ਜੋ ਕਹਿ ਹੋ ਮਨਿ ਹੈ ਹਮ ਸੋ ਅਤਿ ਹੀ ਸਭ ਸੀਤਹਿ ਸਾਥ ਠਰੀ ਹੈ।।੨੬੫।।

ਅਰਥ - ਉਪਰਲੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਦੇਕੇ, ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਖੜੋ ਗਈਆਂ। ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਵੇਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪਈਆਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਫਿਰ ਕਿਹਾ- ਸਾਡੀਆਂ ਸਾੜੀਆਂ ਦੇ ਦੇਹ, ਜੋ ਤੂੰ ਧੋਖੇ ਦੇ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਤੂੰ ਕਹੇਂਗਾ, ਅਸੀਂ ਓਹੀ ਮੰਨਾਂਗੀਆਂ, ਠੰਢ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਠਰ

ਗਈਆਂ ਹਾਂ, ਕਪੜੇ ਦੇਹ, ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਪਾਲਾ ਦੂਰ ਹੋਵੇ।। ੨੬੫।।

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਹਸ ਬਾਤ ਤਿਨੈ ਕਹਿ ਹੈ ਹਮ ਜੋ ਤੁਮ ਸੋ ਮਨ ਹੋ ।।
ਸਭ ਹੀ ਮੁਖਿ ਚੂਮਨ ਦੇਹੁ ਕਹਯੋ ਚੁਮ ਹੈ ਹਮ ਹੂੰ ਤੁਮ ਹੂੰ ਗਨਿ ਹੋ।।
ਅਰੁ ਤੋਰਨ ਦੇਹੁ ਕਹਯੋ ਸਭ ਹੀ ਕੁਚ ਨਾ ਤਰ ਹਉ ਤੁਮ ਕੌ ਹਨਿ ਹੋ।।
ਤਬ ਹੀ ਪਟ ਦੇਉ ਸਭੈ ਤੁਮਰੇ ਇਹ ਝੂਠ ਨਹੀ ਸਤ ਕੈ ਜਨਿ ਹੋ।। ੨੬੬।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ- ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ, ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਕਰੋਗੀਆਂ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਰਾਂਗੀਆਂ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ-ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਚੁੰਮਨ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਚੁੰਮੀਆਂ ਲਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਗਿਣਦੀਆਂ ਜਾਣਾ ਕਿ ਕਿੰਨੀਆਂ ੨ ਚੁੰਮੀਆਂ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ-ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਪੁੱਟਣ ਦਿਓ, ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਚਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਦਿਓ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲੇ ਨਾਲ ਮਾਰਾਂਗਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੱਚ ਜਾਣੋ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਮੂੰਹ ਚੁੰਮਾਕੇ ਛਾਤੀਆਂ ਪੁੱਟਵਾ ਲਓਗੀਆਂ ਤਦ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕਪੜੇ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ।। ੨੬੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਫੇਰ ਕਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿ ਜੀ ਸੁਨਿ ਰੀ ਇਕ ਬਾਤ ਕਹੋ ਸੰਗ ਤੇਰੇ।।
ਜੋਰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ ਕਰਿ ਸੋ ਤੁਮ ਕਾਮਕਰਾ ਉਪਜੀ ਜੀਅ ਮੇਰੇ।।
ਤੌ ਹਮ ਬਾਤ ਕਹੀ ਤੁਮ ਸੋ ਜਬ ਘਾਤ ਬਨੀ ਸੁਭ ਠਉਰ ਅਕੇਰੇ।।
ਦਾਨ ਲਹੈ ਜੀਅ ਕੋ ਹਮਹੂੰ ਹਸ ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਤੁਮਰੋ ਤਨ ਹੇਰੇ।। ੨੬੭।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਫਿਰ ਹੱਸਕੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ-ਹੇ ਪਿਆਰੀ! ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ ਸੁਣ। ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਜਾਗ ਪਈ ਹੈ। ਤਦ ਹੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਹੀ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਇਹ ਇਕਾਂਤ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਦਾਉ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੇਰੀ ਏਹ ਹਾਲਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸਕੇ ਕਿਹਾ-ਇਸ ਲਈ, ਆ ਮਨ ਦਾ ਮੌਜ-ਮੇਲਾ ਕਰ ਲਈਏ।। ੨੬੭।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।। ਦੋਹਰਾ।।

ਕਾਨ੍ਹ ਜਬੈ ਗੋਪੀ ਸਭੈ ਦੇਖਯੋ ਨੈਨ ਨਚਾਤ।।
ਹੈ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਕਹਨੈ ਲਗੀ ਸਭੈ ਸੁਧਾ ਸੀ ਬਾਤ।। ੨੬੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਚਾਤ=ਚੰਚਲਤਾ।। ਸੁਧਾ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ।। ਸੀ=ਜੇਹੀ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਚੰਚਲਤਾ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ ਤਦ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜੇਹੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ।। ੨੬੮।।

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਕਾਨ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਬਹਿਕ੍ਰਮ ਥੋਰੀ ਤੁਮੈ ਤੁਮ ਖੇਲਹੁ ਨਾ ਅਪਨੇ ਘਰ ਕਾਹੋ।।
ਨੰਦ ਸੁਨੈ ਜਸੁਧਾ ਤਪਤੈ ਤਿਹ ਤੇ ਤੁਮ ਕਾਨ੍ਹ ਭਏ ਹਰਕਾ ਹੋ।।
ਨੇਹ ਲਗੈ ਲਹਿ ਜੋਰਿ ਭਏ ਤੁਮ ਨੇਹ ਲਗਾਵਤ ਹੋ ਬਰ ਕਾਹੋ।।
ਲੇਹੁ ਕਹਾ ਇਨ ਬਾਤਨ ਤੇ ਰਸ ਜਾਨਤ ਕਾ ਅਜਹੂੰ ਲਰਕਾ ਹੋ।। ੨੬੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਹਿਕ੍ਰਮ=ਤਾਕਤ, ਬਲ।। ੨ ਉਮਰਾ।। ਤਪਤੈ=ਕਲਪੇਗੀ, ਦੁਖੀ ਹੋਵੇਗੀ।। ਬਰ=ਬਲ।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ- ਹੇ ਕ੍ਰਿਸਨ! ਤੇਰੀ ਉਮਰਾ ਤੇ ਤਾਕਤ ਅਜੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਖੇਡਦਾ? ਹੇ ਕਾਨ੍ਹ! ਤੇਰੀ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਗੱਲ ਨੰਦ ਤੇ ਜਸੋਦਾਂ ਸੁਣਨਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਲਪਨਗੇ, ਤੂੰ ਕਿਤੇ ਹਲਕ ਗਿਆ ਹੈਂ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈਂ। ਜੋਰ ਨਾਲ ਕਦੇ ਭੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਪਰ ਤੂੰ ਤਾਂ ਜੋਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨੇਹੁ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਲੱਭੇਗਾ ਤੂੰ ਇਸ ਕਾਮ-ਰਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੀ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਉਮਰ ਹੈ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਹੈਂ।। ੨੬੯।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਕਮਲ ਸੇ ਆਨਨ ਕੁਰੰਗਨ ਸੇ ਨੇਤ੍ਰਨ ਸੌ
ਤਨ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਮੈ ਸਾਰੇ ਭਾਵਨ ਸੋ ਭਰੀਆ।।
ਰਾਜਤ ਹੈ ਗੁਪੀਆ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਭਈ ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ
ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਚਰੈ ਤੇ ਜਿਉ ਬਿਰਾਜੇ ਸੇਤ ਹਰੀਆ।।
ਰਸ ਹੀ ਕੀ ਬਾਤੇ ਰਸ ਰੀਤ ਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੂੰ ਮੈ
ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਸਾਥ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਕੇ ਖਰੀਆ।।
ਮਦਨ ਕੇ ਹਾਰਨ ਬਨਾਇ ਬੇ ਕੇ ਕਾਜ ਮਾਨੋ
ਹਿਤ ਕੈ ਪਰੋਵਤ ਹੈ ਮੋਤਿਨ ਕੀ ਲਰੀਆ।। ੨੭੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਨਨ=ਮੁਖ।। ਕੁਰੰਗਨ=ਹਰਨਾਂ।। ਪ੍ਰਭਾ=ਸੁੰਦਰਤਾ।। ਭਾਵਨ=ਲੱਕਾਂ ਵਿਚ।। ਰਾਜਤ=ਬਿਰਾਜਤ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ਸੇਤ ਹਰੀਆ=ਚਿੱਟਾ ਕਮਲ ਫੁੱਲ, ਭਾਵ ਕੰਮੀਆਂ।।

ਅਰਥ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਮਲ ਵਰਗਾ ਕੋਮਲ ਮੁਖ ਹੈ, ਹਰਨਾਂ ਜੇਹੀਆਂ ਚੰਚਲ ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਰੂਪ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਿਰਾਜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਚੜ੍ਹਣ ਨਾਲ ਚਿਟੇ ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਬਿਰਾਜਦੇ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਸ ਦੀਆਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਸ ਦੀ ਰੀਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮਾਨੋ ਕਾਮ ਕੇਲ ਦਾ ਹਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਰੂਪ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਪਰੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੨੭੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਹੇ ਕੌ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਕਾਮ ਕੇ ਬਾਨ ਲਗਾਵਤ ਹੋ ਤਨ ਕੇ ਧਨ ਭਉਹੈ।।
ਕਾਹੇ ਕਉ ਨੇਹੁ ਲਗਾਵਤ ਹੋ ਮੁਸਕਾਵਤ ਹੋ ਚਲਿ ਆਵਤ ਸਉਹੈ।।
ਕਾਹੇ ਕਉ ਪਾਗ ਧਰੋ ਤਿਰਛੀ ਅਰੁ ਕਾਹੇ ਭਰੋ ਤਿਰਛੀ ਤੁਮ ਗਉਹੈ।।
ਕਾਹੇ ਰਿਝਾਵਤ ਹੋ ਮਨ ਭਾਵਤ ਆਹਿ ਦਿਵਾਵਤ ਹੈ ਹਮ ਸਉਹੈ।।੨੭੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਨ ਕੇ=ਖਿੱਚ ਕੇ।। ਧਨ=ਧਨੁਖ।। ਭਉਹੈ=ਭਵਾਂ।। ਗਉਹੈ=ਕਟਾਖਜ। (੨) ਕਦਮ।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਕਾਨ! ਤੂੰ ਭਵਾਂ ਰੂਪ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਕਟਾਖਯ ਰੂਪ ਕਾਮ ਦੇ ਤੀਰ ਕਿਉਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ? ਹੇ ਕਾਨ੍ਹ! ਤੂੰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਿਉਂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈਂ? ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਮੁਸਕ੍ਰਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸਾਹਮਣੇ ਤੁਰਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈਂ? ਹੇ ਹਰੀ! ਤੂੰ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਤਿਰਛੀ ਪੱਗ ਕਿਉਂ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੂੰ ਤਿਰਛੀ ਨਿਗਾਹ ਦੇ ਕਟਾਖਜ ਕਿਉਂ ਭਰਦਾ ਹੈਂ? ਜਾਂ ਤਿੱਖੇ ਤਿੱਖੇ ਕਦਮ ਕਿਉਂ ਭਰਦਾ ਹੈਂ ਭਾਵ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਕਿਉਂ ਤੁਰਦਾ ਹੈਂ? ਹੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ! ਸਾਨੂੰ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਰੀਝਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸੌਹਾਂ ਕਿਉਂ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈਂ?।। ੨੭੧।।

ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਹਰਿ ਕੀ ਜਬ ਸ੍ਰਉਨਨ ਰੀਝ ਹਸੀ ਸਭ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਮੈ।।
ਠਾਢੀ ਭਈ ਤਰੁ ਤੀਰ ਤਬੈ ਹਰੂਏ ਹਰੂਏ ਚਲ ਕੈ ਗਜ ਗਾਮੈ।।
ਬੇਰ ਬਨੋ ਤਿਨ ਨੇਤ੍ਰਨ ਕੇ ਜਨ ਮੈਨ ਬਨਾਇ ਧਰੇ ਇਹ ਦਾਮੈ।।
ਸਯਾਮ ਰਸਾਤੁਰ ਪੇਖਤ ਯੌ ਜਿਮ ਟੂਟਤ ਬਾਜ ਛੁਧਾ ਜੁਤ ਤਾਮੈ।। ੨੭੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਮੈ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।। ਤਰੁ=ਬ੍ਰਿਛ।। ਤੀਰ=ਕੋਲ।। ਹਰੂਏ=ਹੌਲੀ।। ਗਜ=ਹਾਥੀ।। ਗਾਮੈ=ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ।। ਮੈਨ=ਕਾਮ।। ਮੈ=ਦਾਮਨੀ, ਬਿਜਲੀ।। ਰਸਾਤੁਰ=ਕਾਮ ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ।। ਛੁਧਾ ਜੁਤ= ਭੁਖ ਨਾਲ।। ਤਾਮੈ=ਖੁਰਾਕ, ਸ਼ਿਕਾਰ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣੀ, ਤਦ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ, ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਤੁਰ ਕੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਰੁੱਖ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈਆਂ ਜੋ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗ ਮਸਤ ਚਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਡੇਲੇ ਤਾਂ ਮਾਨੋਂ ਬੇਰ ਵਾਂਗੂ ਗੋਲ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਪਰ ਕਾਮ ਨੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂ ਚੰਚਲ ਬਣਾ ਰਖੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਗੋਲ ੨ ਅੱਖਾਂ ਕਾਮ ਦੇ ਬੇਗ ਕਰਕੇ ਚੰਚਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਵੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਖਾ ਬਾਜ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਉਤੇ ਟੁੱਟਕੇ ਜਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੭੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥ ਕਾਮ ਸੇ ਰੂਪ ਕਲਾਨਿਧ ਸੇ ਮੁਖ ਕੀਰ ਸੇ ਨਾਕ ਕੁਰੰਗ ਸੇ ਨੈਨਨ॥
ਕੰਚਨ ਸੇ ਤਨ ਦਾਰਮ ਦਾਂਤ ਕਪੋਤ ਸੁ ਕੰਠ ਸੁ ਕੋਕਲ ਬੈਨਨ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਲਗਯੋ ਕਹਨੇ ਤਿਨ ਸੌ ਹਸਿ ਕੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਸਹਾਇਕ ਧੈਨਨ॥
ਮੋਹਿ ਲਯੋ ਸਭ ਹੀ ਮਨੁ ਮੇਰੋ ਸੁ ਭਉਹ ਨਚਾਇ ਤੁਮੈ ਸੰਗ ਸੈਨਨ॥੨੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਲਾਨਿਧ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ॥ ਕੀਰ=ਤੋਤਾ॥ ਕੁਰੰਗ=ਹਰਨ॥ ਕੰਚਨ=ਸੋਨਾ॥ ਦਾਰਮ=ਅਨਾਰ॥ ਕਪੋਤ=ਕਬੂਤਰ॥ ਧੈਨਨ=ਗਊਆਂ॥

ਅਰਥ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਕਾਮ ਵਰਗਾ, ਮੁਖ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਰਗਾ, ਨੱਕ ਤੋਤੇ ਵਰਗਾ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਹਰਨ ਜੇਹੀਆਂ ਚੰਚਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਚਮਕ ਸੋਨੇ ਜੇਹੀ, ਦੰਦ ਅਨਾਰ ਦੇ ਦਾਣਿਆਂ ਵਾਂਗੂ, ਗਰਦਨ ਕਬੂਤਰ ਵਰਗੀ ਤੇ ਬੋਲਣਾ ਕੋਇਲ ਵਾਂਗੂ ਸੁਰੀਲਾ ਤੇ ਰਸ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਗਊਆਂ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਨ੍ਹ ਹੱਸਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ-ਹੇ ਗੋਪੀਓ! ਤੁਸਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਭੌਹਾਂ ਨੂੰ ਨਚਾਕੇ, ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸੈਨਤਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੨੭੩॥

ਕਾਨ੍ਹ ਬਡੇ ਰਸ ਕੇ ਹਿਰੀਆ ਸਭ ਹੀ ਜਲ ਬੀਚ ਅਚਾਨਕ ਹੇਰੀ॥
ਸਉਹ ਤੁਮੈ ਜਸੁਧਾ ਕਹੁ ਬਾਤ ਕਿਸਾਰਥ ਕੋ ਇਹ ਜਾ ਹਮ ਘੇਰੀ॥
ਦੇਹੁ ਕਹਯੋ ਸਭ ਹੀ ਹਮਰੇ ਪਤਿ ਹੋਹਿ ਸਭੈ ਤੁਮਰੀ ਹਮ ਚੇਰੀ॥
ਕੈਸੇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੈ ਤੁਮ ਕੌ ਅਤਿ ਲਾਜ ਕਰੈ ਹਰਿ ਜੀ ਹਮ ਤੇਰੀ॥੨੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਿਰੀਆ=ਲੁਟਨ ਵਾਲਾ। ਕਿਸਾਰਥ ਕਿਸਪਦ ਅਰਥ - ਅਰਥ=ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੱਡਾ ਰਸ ਦਾ ਲੁਟੇਰਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਨੰਗੀਆਂ ਨ੍ਹਾਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ। ਗੋਪੀਆਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ-ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਤੈਨੂੰ ਜਸੋਧਾਂ ਦੀ ਸੌਂਹ ਸੱਚ ਦੱਸੀਂ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਘੇਰਿਆ

ਹੈ? ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਦੇਵੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਪਤੀ ਹੋ ਜਾਹ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਤੇਰੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਹਾਂ। ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਪਰ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਾਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਨੰਗੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਸਾਨੂੰ ਬੜੀ ਲੱਜਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।। ੨੭੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪਾਪ ਕਰਯੋ ਹਰ ਕੈ ਤੁਮਰੇ ਪਟ ਅਉ ਤਰੁ ਪੈ ਚੜਿ ਸੀਤ ਸਹਾ ਹੈ।।
ਜੋ ਹਮ ਪ੍ਰੇਮ ਛਕੇ ਅਤਿ ਹੀ ਤੁਮ ਕੋ ਹਮ ਢੂੰਢਤ ਢੂੰਢ ਲਹਾ ਹੈ।।
ਜੋਰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ ਹਮ ਕੋ ਕਰ ਸਉਹ ਲਗੈ ਤੁਮ ਮੋਰੀ ਹਹਾ ਹੈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਹਸ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਸੁਭ ਚਾਰ ਭਈ ਤੁ ਬਿਚਾਰ ਕਹਾ ਹੈ।। ੨੭੫।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ- ਹੇ ਗੋਪੀਓ! ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕਪੜੇ ਚੁਰਾ ਕੇ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਦਰਖਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਠੰਢ ਵੀ ਸਹਾਰੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਤਵਾਲਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਲੱਭਦਿਆਂ ੨ ਇਥੇ ਆਣਕੇ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਕਪੜੇ ਲੈਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੀਆਂ ਜਾਓ, ਜੇ ਅਗੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰੋ, ਤਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੇਰੀ ਸੌਂਹ ਲੱਗੇ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਫਿਰ ਹੱਸਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਸੁਣੋ ਜਦ ਅੱਖਾਂ ਹੀ ਚਾਰ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਨੰਗਿਆਂ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ?।। ੨੭੫।।

ਸੰਕ ਕਰੋ ਹਮ ਤੇ ਨ ਕਛੂ ਅਰੁ ਲਾਜ ਕਛੂ ਜੀਅ ਮੈ ਨਹੀ ਕੀਜੈ।।
ਜੋਰਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ ਹਮ ਕੋ ਕਰ ਦਾਸਨ ਕੀ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਹਸਿ ਕੈ ਤਿਨ ਸੌ ਤੁਮਰੇ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਦੇਖਤ ਜੀਜੈ।।
ਡੇਰਨ ਨਾਹਿ ਕਹੈ ਤੁਮਰੇ ਇਹ ਤੇ ਤੁਮਰੋ ਕਛੁ ਨਾਹਿਨ ਛੀਜੈ।।੨੭੬।।

ਅਰਥ - ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਕੁਝ ਸੰਗਾ ਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਮਨ ਵਿਚ ਲੱਜਾ ਕਰੋ। ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਮੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰੋ, ਅਸਾਂ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣਕੇ ਮੰਨ ਲਵੋ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਹਰਨ ਜੇਹੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੇਖਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਜੀਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਖਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।। ੨੭੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਜਬੈ ਪਟ ਨਾ ਦਏ ਤਬ ਗੋਪੀ ਸਭ ਹਾਰ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੈ ਸੋ ਕੀਜੀਐ ਕੀਨੋ ਇਹੈ ਬਿਚਾਰ।। ੨੭੭।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਪੜੇ ਨਾ ਦਿਤੇ, ਤਦ ਸਭਨਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਹਾਰਕੇ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਕਾਨ੍ਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਕਰੀਏ।। ੨੭੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੋਰਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੋ ਹਰਿ ਕੌ ਕਰ ਆਪਸਿ ਮੈ ਕਹਿ ਕੈ ਮੁਸਕਾਨੀ।।
ਸਯਾਮ ਲਗੀ ਕਹਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਸਭ ਹੀ ਗੁਪੀਆ ਮਿਲਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਨੀ।।
ਹੋਹੁ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਕਹਜੋ ਹਮ ਪੈ ਕਰ ਬਾਤ ਕਹੀ ਤੁਮ ਸੋ ਹਮ ਮਾਨੀ।।
ਅੰਤਰ ਨਾਹਿ ਰਹਯੋ ਇਹ ਜਾ ਅਬ ਸੋਊ ਭਲੀ ਤੁਮ ਜੋ ਮਨ ਭਾਨੀ।।੨੭੮।।

ਅਰਥ – 'ਹੱਥ ਜੜਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰੋ' ਇਹ ਗੱਲ ਆਪੋ ਵਿਚ ਕਹਿਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਹੱਸ ਪਈਆਂ। ਸਾਰੀਆਂ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗੀ ਮਿੱਠੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਸ਼ਜਾਮ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ ਹੁਣ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਅਸਾਂ ਨੇ ਉਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਹੁਣ ਤੇਰੇ-ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਜੋ ਤੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਓਹੀ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਚੰਗੀ ਹੈ।। ੨੭੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਮ ਕੇ ਬਾਨ ਬਨੀ ਬਰਛੀ ਭਰੁਟੇ ਧਨ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਸੁੰਦਰ ਤੇਰੇ।।
ਆਨਨ ਹੈ ਸਸਿ ਸੋ ਅਲਕੈ ਹਰਿ ਮੋਹਿ ਰਹੈ ਮਨ ਰੰਚਕ ਹੇਰੇ।।
ਤਉ ਤੁਮ ਸਾਥ ਕਰੀ ਬਿਨਤੀ ਜਬ ਕਾਮਕਰਾ ਉਪਜੀ ਜੀਅ ਮੇਰੇ।।
ਚੁੰਬਨ ਦੇਹੁ ਕਹਯੋ ਸਭ ਹੀ ਮੁਖ ਸਉਹ ਹਮੈ ਕਹ ਹੈ ਨਹਿ ਡੇਰੇ।।੨੭੯।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਪਿਆਰੀ! ਤੇਰੇ ਭਰਵੱਟੇ ਧਨੁਖ ਹਨ, ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣ ਤਾਂ ਕਾਮ ਦੇ ਬਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿਤਵਨੀ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਕਲੇਜੇ ਨੂੰ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬਰਛੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਮੁਖ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜੇਹਾ ਹੈ, ਜ਼ੁਲਫਾਂ ਕਾਲੇ ਸੱਪ ਵਾਂਗੂੰ ਹਨ, ਜਿਸ ਵੱਲ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਵੇਖਦੀ ਹੈਂ ਉਸਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀ ਹੈਂ। ਤਦੇ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਾਮ ਕੇਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਮੂੰਹ ਚੁੰਮਨ ਦੇਵੋ, ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਸੌਹ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਘਰੀਂ ਜਾਕੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਾਂਗਾ।।੨੭੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਹੋਹਿ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਸਭੈ ਗੁਪੀਆ ਮਿਲਿ ਮਾਨ ਲਈ ਜੋਊ ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਹੈ।।
ਜੋਰਿ ਹੁਲਾਸ ਬਢਯੋ ਜੀਅ ਮੈ ਗਿਨਤੀ ਸਰਤਾ ਮਗ ਨੇਹ ਬਹੀ ਹੈ।।
ਸੰਕ ਛੁਟੀ ਦੁਹੂੰ ਕੇ ਮਨ ਤੇ ਹਸਿ ਕੈ ਹਰਿ ਤੋ ਇਹ ਬਾਤ ਕਹੀ ਹੈ।।
ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਹਮਰੀ ਤੁਮ ਹੂੰ ਹਮ ਕੋ ਨਿਧਿ ਆਨੰਦ ਆਜ ਲਹੀ ਹੈ।।੨੮੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੁਲਾਸ=ਚਾਅ।। ਸਰਤਾ=ਨਦੀ।। ਮਗ=ਰਾਹ।। ਨੇਹ=ਪ੍ਰੇਮ।। ਹਰਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।।

ਅਰਥ - ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਗੱਲ

****
ਮੰਨ ਲਈ, ਜੋ ਕੋਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਹੀ ਹੈ। ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚਾਅ ਦਾ ਜੋਰ ਵਧ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਿੰਨੀਆਂ ਗਿਣਤੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਨਦੀ ਦੇ ਰਾਹ ਰੁੜ੍ਹ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣਿਆਂ ਮਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਰਮ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ- "ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਅਨੰਦ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਲੱਭ ਪਿਆ ਹੈ"।। ੨੯੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤਉ ਫਿਰ ਬਾਤ ਕਹੀ ਉਨਹੂੰ ਸੁਨਿ ਰੀ ਹਰਿ ਜੂ ਪਿਖ ਬਾਤ ਕਹੀ।।
ਸੁਨਿ ਜੋਰ ਹੁਲਾਸ ਬਢਯੋ ਜੀਅ ਮੈ ਗਿਨਤੀ ਸਰਤਾ ਮਗ ਨੇਹ ਬਹੀ।।
ਅਬ ਸੰਕ ਛੁਟੀ ਇਨ ਕੇ ਮਨ ਕੀ ਤਬ ਹੀ ਹਸਿ ਕੈ ਇਹ ਬਾਤ ਕਹੀ।।
ਅਬ ਸੱਤਿ ਭਯੋ ਹਮ ਕੋ ਦੁਰਗਾ ਬਰ ਮਾਤ ਸਦਾ ਇਹ ਸੱਤਿ ਸਹੀ।। ੨੯੧।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਭੀ ਇਕ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ-ਨੀ ਸਖੀ! ਸੁਣ, ਵੇਖ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ? ਸੁਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੀ ਹੁਲਾਸ ਜੋਰ ਦੇਕੇ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਗਿਣਤੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਦੀ ਦੇ ਰਾਹ ਰੁੜ੍ਹ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ੰਕਾ ਛੁਟ ਗਈ ਹੈ, ਤਦੇ ਹੀ ਤਾਂ ਹੱਸ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਪਾਸੋਂ 'ਵਰ' ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਹੁਣ ਓਹ ਵਰ ਸੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ 'ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ' ਸਦਾ ਹੀ ਸੱਚੀ ਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ।। ੨੯੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਤਬੈ ਕਰ ਕੇਲ ਤਿਨੋ ਸੰਗਿ ਪੈ ਪਟ ਦੇ ਕਰਿ ਛੋਰ ਦਈ ਹੈ।।
ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਤਬੈ ਗੁਪੀਆ ਸਭ ਚੰਡ ਸਰਾਹਤ ਧਾਮ ਗਈ ਹੈ।।
ਆਨੰਦ ਅਤਿ ਸੁ ਬਢਯੋ ਤਿਨ ਕੇ ਜੀਅ ਸੋ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਚੀਨ ਲਈ ਹੈ।।
ਜਿਉ ਅਤਿ ਮੇਘ ਪਰੈ ਧਰ ਪੈ ਧਰ ਜਯੋਂ ਸਬਜੀ ਸੁਭ ਰੰਗ ਭਈ ਹੈ।। ੨੯੨।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਦੇਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਤਦ ਫਿਰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋਕੇ, ਚੰਡਕਾ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਲਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ,ਧਰਤੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰਾ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਨਾਲ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹਰਿਆਵਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਉਤਸਾਹ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ।। ੨੯੨।।

ਗੋਪੀ ਬਾਚ।। ਅੜਿਲ।। ਧੰਨਿ ਚੰਡਕਾ ਮਾਤ ਹਮੈ ਬਰ ਇਹ ਦਯੋ।।
ਧੰਨਿ ਦਿਯੋਸ ਹੈ ਆਜ ਕਾਨ ਹਮ ਮਿਤ ਭਯੋ।।
ਦੁਰਗਾ ਅਬ ਇਹ ਕਿਰਪਾ ਹਮ ਪਰ ਕੀਜੀਐ।।

ਹੋ ਕਾਨ੍ਹਨ ਕੋ ਬਹੁ ਦਿਵਸ ਸੁ ਦੇਖਨ ਦੀਜੀਐ।। ੨੯੩।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ- ਇਹ ਚੰਡਕਾ ਮਾਤਾ ਧੰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਵਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਦਾ ਦਿਨ ਧੰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਡਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੇ ਦੁਰਗਾ! ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਇਹ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ। ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ।। ੨੯੩।।

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਦੇਵੀ ਜੂ ਸੋਂ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਚੰਡ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹਮ ਪੈ ਕਰੀਐ ਹਮਰੋ ਅਤਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੋਇ ਕਨ੍ਹਈਯਾ।।
ਪਾਇ ਪਰੈ ਹਮ ਹੂੰ ਤੁਮਰੇ ਹਮ ਕਾਨ੍ਹ ਮਿਲੈ ਮੁਸਲੀਧਰ ਭਈਯਾ।।
ਯਾਹੀ ਤੇ ਦੈਤ ਸੰਘਾਰਨ ਨਾਮ ਕਿਧੋ ਤੁਮਰੋ ਸਭ ਹੀ ਜੁਗ ਗਈਯਾ।।
ਤਉ ਹਮ ਪਾਇ ਪਰੀ ਤੁਮਰੇ ਜਬ ਹੀ ਤੁਮ ਤੈ ਇਹ ਪੈ ਬਰ ਪਈਯਾ।। ੨੯੪।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ-ਹੇ ਚੰਡਿਕਾ ਮਾਤਾ! ਤੂੰਹੀਂ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਡਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਚਰਨੀ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਭਰਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਤੂੰ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਤੇਰਾ ਨਾਂ ਹਰ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੨੯੪।।

ਕਬਿਤੁ।। ਦੈਤਨ ਕੀ ਮ੍ਰਿਤ ਸਾਧ ਸੇਵਕ ਕੀ ਬਰਤਾ ਤੂੰ
ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਆਦਿ ਅੰਤ ਹੂੰ ਕੀ ਕਰਤਾ।।
ਦੀਜੈ ਬਰਦਾਨ ਮੋਹਿ ਕਰਤ ਬਿਨੰਤੀ ਤੋਹਿ
ਕਾਨ੍ਹ ਬਰ ਦੀਜੈ ਦੋਖ ਦਾਰਦ ਕੀ ਹਰਤਾ।।
ਤੂੰਹੀ ਪਾਰਬਤੀ ਅਸਟਭੁਜੀ ਤੁਹੀ ਦੇਵੀ ਤੁਹੀ
ਤੁਹੀ ਰੂਪ ਛੁਧਾ ਤੁਹੀ ਪੇਟ ਹੂ ਕੀ ਭਰਤਾ।।
ਤੁਹੀ ਰੂਪ ਲਾਲ ਤੁਹੀ ਸੇਤ ਰੂਪ ਪੀਤ ਤੁਹੀ
ਤੁਹੀ ਰੂਪ ਧਰਾ ਕੋ ਹੈ ਤੁਹੀ ਆਪ ਕਰਤਾ।। ੨੯੫।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਦੁਰਗਾ! ਤੂੰ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੈਂ, ਸਾਧਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਤੂੰ ਵਰ ਦਾਤੀ ਹੈਂ , ਸਜਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੂੰਹੀਂ ਆਦਿ ਤੇ ਅੰਤ ਦੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਮੈਨੂੰ ਵਰਦਾਨ ਦਿਓ, ਤੇਰੇ

ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ' ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ' ਦਾ ਵਰ ਦੇਹੁ, ਤੂੰਹੀਂ ਦੋਖਾਂ ਤੇ ਦਰਿਦ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀਂ ਪਾਰਬਤੀ ਹੈਂ, ਤੂਹੀਂ ਅਸਟਭੁਜੀ ਹੈਂ, ਤੂੰਹੀਂ ਦੇਵੀ ਹੈਂ, ਤੂੰਹੀਂ ਭੁੱਖ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰਹੀਂ ਪੇਟ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀਂ ਲਾਲ ਰੂਪ ਹੈਂ ਤੂੰਹੀਂ ਚਿੱਟਾ ਰੂਪ ਹੈਂ, ਤੂੰਹੀਂ ਪੀਲਾ ਰੂਪ ਹੈਂ ਤੂੰਹੀਂ ਧਰਤੀ ਰੂਪ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।। ੨੮੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬਾਹਨਿ ਸਿੰਘ ਭੁਜਾ ਅਸਟਾ ਜਿਹ ਚਕ੍ਰ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਗਦਾ ਕਰ ਮੈ।।
ਬਰਛੀ ਸਰ ਢਾਲ ਕਮਾਨ ਨਿਖੰਗ ਧਰੇ ਕਟ ਜੋ ਬਰ ਹੈ ਬਰਮੈ।।
ਗੁਪੀਆ ਸਭ ਸੇਵ ਕਰੈ ਤਿਹ ਕੀ ਚਿਤ ਦੈ ਤਿਹ ਮੈ ਹਿਤ ਕੈ ਹਰਿ ਮੈ।।
ਪੁਨ ਅੱਛਤ ਧੂਪ ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਦੀਪ ਜਗਾਵਤ ਹਾਰ ਡਰੈ ਗਰ ਮੈ।। ੨੮੬।।

ਪਦ ਅਰਥ-ਬਾਹਨਿ=ਸਵਾਰ।।ਸਰ=ਤੀਰ।।ਨਿਖੰਗ=ਭੱਥਾ।।ਬਰਮੈ=ਸੰਜੋਯ।।ਅਛਤ=ਚੌਲ।। ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ=ਕੜਾਹੀ।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸਵਾਰ ਅੱਠਾਂ ਬਾਹੀਆਂ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਚੱਕ੍ਰ ਤ੍ਰਿਸੂਲ, ਗਦਾ, ਬਰਛੀ, ਤੀਰ, ਢਾਲ, ਕਮਾਨ ਆਦਿਕ ਸਸਤ੍ਰ ਹਨ ਤੇ ਲੱਕ ਵਿਚ ਭੱਥਾ ਧਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਜੋ ਸੰਜੋਯ ਧਾਰੀ ਹੈ, ਉਹ ਬੜੀ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸਟ ਹੈ । ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਹੈ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਚਿਤ ਦੇਕੇ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਦਾ ਹਿਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਚਉਲ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਧੂਪ ਧੁਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਕੜਾਹੀ ਭੇਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋਤਾਂ ਜਗਾਉਂਦੀਆਂ ਤੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਹਾਰ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।। ੨੮੬।।

ਕਬਿਤੁ।। ਤੋਹੀ ਕੋ ਸੁਨੈ ਹੈ ਜਾਪ ਤੇਰੋ ਹੀ ਜਪੈ ਹੈ
ਧਿਆਨ ਤੇਰੋ ਹੀ ਧਰੈ ਹੈ ਨ ਜਪੈ ਹੈ ਕਾਹੂੰ ਆਨ ਕੌ।।
ਤੇਰੋ ਗੁਨ ਗੈ ਹੈ ਹਮ ਤੇਰੇ ਹੀ ਕਹੈ ਹੈ
ਫੂਲ ਤੋਹੀ ਪੈ ਡਰੈ ਹੈ ਸਭ ਰਾਖੈ ਤੇਰੇ ਮਾਨ ਕੌ।।
ਜੈਸੇ ਬਰ ਦੀਨੋ ਹਮੈ ਹੋਇ ਕੈ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਪਾਛੈ
ਤੈਸੇ ਬਰ ਦੀਜੈ ਹਮੈ ਕਾਨ ਸੁਰ ਗਜਾਨ ਕੌ।।
ਦੀਜੀਐ ਬਿਭੂਤ ਕੈ ਬਨਾਸਪਤੀ ਦੀਜੈ ਕੈਧੋ
ਮਾਲਾ ਦੀਜੈ ਮੋਤਿਨ ਕੈ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਦੀਜੈ ਕਾਨ ਕੌ।। ੨੮੭।।

ਅਰਥ - ਤੇਰੇ ਜਸ ਨੂੰ ਸੁਣਦੀਆਂ ਹਾਂ, ਤੇਰੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਦੀਆਂ ਹਾਂ, ਤੇਰਾ ਹੀ ਧਿਆਨ

ਧਰਦੀਆਂ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਪਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਤੇਰੀਆਂ ਹੀ ਕਹਾਉਂਦੀਆਂ ਹਾਂ, ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਹੀ ਫੁੱਲ ਬਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਾਂ, ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਮਾਣ ਨੂੰ ਰਖਦੀਆਂ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੁਸਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸੁਰ ਗਜਾਨ ਦਾ ਵਰ ਦੇਵੋ। ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਗ੍ਰੀ ਦੇਵੋ, ਫਲ-ਪੱਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਖਾਣਾ ਦੇਵੋ, ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਦੇਵੋ ਕੰਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮੁੰਦ੍ਰਾਂ ਦੇ ਦੇਵੋ।। ੨੮੭।।

ਦੇਵੀ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤੌ ਹਸ ਬਾਤ ਕਹੀ ਦੁਰਗਾ ਹਮ ਤੇ ਤੁਮ ਕੌ ਹਰਿ ਕੋ ਬਰੁ ਦੈ ਹੈ।।
ਹੋਹੁ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਸਭੈ ਮਨ ਮੈ ਤੁਮ ਸੱਤ ਕਹਯੋ ਨਹੀ ਝੂਠ ਕਹੈ ਹੈ।।
ਕਾਨ੍ਹਹਿ ਕੋ ਸੁਖ ਹੋ ਤੁਮ ਕੌ ਹਮ ਸੋ ਸੁਖ ਸੋ ਅਖੀਆ ਭਰਿ ਲੈ ਹੈ।।
ਜਾਹੁ ਕਹਯੋ ਸਭ ਹੀ ਤੁਮ ਡੇਰਨ ਕਾਲ੍ਹ ਵਹੈ ਬਰ ਕੋ ਤੁਮ ਪੈ ਹੈ।। ੨੮੮।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਦੇਵੀ ਨੇ ਹੱਸਕੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੋ, ਮੈਂ ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਝੂਠ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸਨ ਨੂੰ ਸੁਖ ਹੋਵੇਗਾ, ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਸੁਖ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਸੁਖ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਹੁਣ ਸਾਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੀਆਂ ਜਾਓ, ਕੱਲ੍ਹ ਤੁਸੀਂ ਉਸੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵੋਗੀਆਂ।। ੨੮੮।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਹੈ ਪ੍ਰਸੰਨਿਜ ਸਭ ਬ੍ਰਿਜ ਬਧੂ ਤਿਹ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ।।
ਪਰ ਪਾਇਨ ਕਰ ਬੇਨਤੀ ਚਲੀ ਗ੍ਰਹਨ ਕੌ ਧਾਇ।। ੨੮੯।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿੱਤਾ। ਚਰਨੀਂ ਪੈਕੇ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰ ਚੱਲੀਆਂ ਹਨ।। ੨੮੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਪਸ ਮੈ ਕਰ ਜੋਰ ਸਭੈ ਗੁਪੀਆ ਚਲਿ ਧਾਮ ਗਈ ਹਰਖਾਨੀ।।
ਰੀਝ ਦਯੋ ਹਮ ਕੋ ਦੁਰਗਾ ਬਰ ਸਯਾਮ ਚਲੀ ਕਹਤੀ ਇਹ ਬਾਨੀ।।
ਆਨੰਦ ਮੱਤ ਭਰੀ ਮਦ ਸੋ ਸਭ ਸੁੰਦਰ ਧਾਮਨ ਕੌ ਨਿਜਕਾਨੀ।।
ਦਾਨ ਦਯੋ ਦਿਜਹੂੰ ਬਹੁਤਯੋ ਮਨ ਇੱਛਤ ਹੈ ਹਰਿ ਹੋ ਹਮ ਜਾਨੀ।। ੨੯੦।।

ਅਰਥ - ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ

ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋਕੇ, ਮਦ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਆਪਣੇ ਸੋਹਣੇ ੨ ਘਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਦਾਨ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਨ ਭਾਵਨ ਸਾਡਾ ਪਿਆਰਾ ਹਰੀ ਸਾਡਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੨੯੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਮੈ ਭਲੈ ਇਕ ਘਾਤ ਸਿਉ ਹ੍ਵੈ ਇਕਤ੍ਰ ਸਭ ਬਾਲ।।
ਅੰਗ ਸਭੈ ਗਨਨੈ ਲਗੀ ਕਰਿ ਕੈ ਬਾਤ ਰਸਾਲ।। ੨੯੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਲ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।। ਗਨਨੈ=ਗਿਣਤੀ।। ਰਸਾਲ=ਸੁੰਦਰ।।

ਅਰਥ - ਕਿਸੇ ਇਕ ਚੰਗੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਦਾਉ ਪਾਕੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੁੰਦਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।। ੨੯੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੋਊ ਕਹੈ ਹਰਿ ਕੋ ਮੁਖ ਸੁੰਦਰ ਕੋਊ ਕਹੈ ਸੁਭ ਨਾਕ ਬਨਯੋ ਹੈ।।
ਕੋਊ ਕਹੈ ਕਟ ਕੇਹਰਿ ਸੀ ਤਨ ਕੰਚਨ ਸੋ ਰਿਝ ਕਾਹੂ ਗਨਯੋ ਹੈ।।
ਨੈਨ ਕੁਰੰਗ ਸੇ ਕੋਊ ਗਨੈ ਜਸ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਭਨਯੋ ਹੈ।।
ਲੋਗਨ ਮੈ ਜਿਮੁ ਜੀਵ ਬਨਯੋ ਤਿਨ ਕੇ ਤਨ ਮੈ ਤਿਮ ਕਾਨ੍ਹ ਮਨਯੋ ਹੈ।। ੨੯੨।।

ਅਰਥ - ਕੋਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸੋਹਣਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ 'ਨੱਕ' ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਲੱਕ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਪਤਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਵਰਗਾ ਗਿਣਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਗਿਣਦੀ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਰਨ ਵਰਗੀਆਂ ਹਨ, ਸਿਯਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਗੋਪੀਆਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪੋ ਆਪਣੇ 'ਜੀਵ' ਦਾ ਪਿਆਰ ਬਣਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ 'ਦਾ ਪਿਆਰ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੨੯੨।।

ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਪੇਖ ਕਲਾਨਿਧ ਸੋ ਮੁਖ ਰੀਝ ਰਹੀ ਸਭ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਰਾ।।
ਮੋਹਿ ਰਹੇ ਭਗਵਾਨ ਉਤੈ ਇਨਹੂੰ ਦੁਰਗਾ ਕਰ ਚੇਟਕ ਡਾਰਾ।।
ਕਾਨ੍ਹਿ ਟਿਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਅਉਰ ਬਿਖੈ ਤਿਹ ਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਜਸੁ ਸਯਾਮ ਉਚਾਰਾ।।
ਜੀਵ ਇਕਤ੍ਰ ਰਹੈ ਤਿਨ ਕੋ ਇਮ ਟੂਟ ਗਏ ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਨਾਲ ਕੀ ਤਾਰਾ।। ੨੯੩।।

ਪਦਅਰਥ-ਕਲਾਨਿਧ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ।।ਬਾਰਾ=ਬਾਲਾ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।।ਚੇਟਕ=ਜਾਦੂ।।ਮ੍ਰਿਨਾਲ=ਕਮਲ ਦੀ ਡੰਡੀ, ਭੇਹ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਚਕੋਰ ਵਾਂਗੂੰ ਰੀਝ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਧਰ ਭਗਵਾਨ ਗੋਪੀਆਂ ਉਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦਾ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਰੂਪ ਜਾਦੂ ਉਸ ਉਤੇ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਮਹਾਨ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਗੋਪੀਆਂ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹਨ, ਦੇਹਾਂ ਵੀ ਅੱਡ ਅੱਡ ਹਨ ਪਰ ਆਤਮਾ ਇਕ ਮਿੱਕ ਹੈ। ਲੋਕ ਲਾਜ ਦੇ ਬੰਧਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁੱਟ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਭੋਂਹ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਟੁੱਟਦੀਆਂ ਹਨ।। ੨੯੩।।

ਨੇਹ ਲਗਜੋ ਇਨ ਕੋ ਹਰਿ ਸੌ ਅਰੁ ਨੇਹੁ ਲਗਯੋ ਹਰਿ ਕੋ ਇਨ ਨਾਰੇ।।
ਚੈਨ ਪਰੈ ਦੁਹ ਕੌ ਨਹਿ ਦ੍ਵੈ ਪਲ ਨਾਵਨ ਜਾਵਤ ਹੋਤ ਸਵਾਰੇ।।
ਸਯਾਮ ਭਏ ਭਗਵਾਨ ਇਨੈ ਬਸ ਦੈਤਨ ਕੇ ਜਿਹ ਤੇ ਦਲ ਹਾਰੇ।।
ਖੇਲ ਦਿਖਾਵਤ ਹੈ ਜਗ ਕੌ ਦਿਨ ਥੋਰਨ ਮੈ ਅਬ ਕੰਸ ਪਛਾਰੇ।। ੨੯੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਰੇ=ਨਾਲ ਹੈ।। ਚੈਨ=ਅਰਾਮ।। ਸਯਾਮ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।।

ਅਰਥ - ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪਿਆਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਵੇਖੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੋ ਪਲ ਭੀ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸੇ ਲਈ ਵਡੇ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਜਮਨਾਂ ਉਤੇ ਨ੍ਹਾਉਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸਦੇ ਪਾਸੋਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਹਾਰ ਗਈਆਂ ਤੇ ਹਾਰ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਗਤ ਨੂੰ ਇਹ ਖੇਡ ਵਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਓਹੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਕੰਸ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਪਟਕਾਉਣਗੇ।। ੨੯੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਉਤ ਜਾਗਤ ਸਯਾਮ ਇਤੈ ਗੁਪੀਆ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਹਿਤ ਕੈ ਸੰਗਿ ਤਾ ਕੇ।।
ਰੀਝ ਰਹੀ ਤਿਹ ਪੈ ਸਭ ਹੀ ਪਿਖਿ ਨੈਨਨ ਸੋ ਫੁਨਿ ਕਾਨ੍ਹਰ ਬਾਕੇ।।
ਪ੍ਰੇਮ ਛਕੀ ਨ ਪਰੈ ਇਨ ਕੌ ਕਲਿ ਕਾਮ ਬਢਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਤਨ ਵਾ ਕੇ।।
ਖੇਲਹਿ ਪ੍ਰਾਤਹਿ ਕਾਲ ਭਏ ਹਮ ਨਾਹਿ ਲਖੈ ਹਮ ਕੌ ਜਨ ਗਾ ਕੇ।। ੨੯੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਕੇ=ਸੁੰਦਰ, ਸਲੋਨੇ।। ਛਕੀ=ਮਸਤ।। ਕਲਿ=ਸ਼ਾਂਤੀ।।ਗਾ=ਗਾਉਂ, ਪਿੰਡ।।

ਅਰਥ - ਸਯਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਾਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਧਰ ਗੋਪੀਆਂ ਜਾਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਗੋਪੀਆਂ ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਲੋਨੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਸ ਤੇ ਐਨੀਆਂ ਰੀਝੀਆਂ ਹਨ ਐਸੀਆਂ ਮਸਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਕਾਮ ਦਾ ਬੇਗ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕੱਲ੍ਹ ਵੱਡੇ ਵੇਲੇ ਆਕੇ

ਖੇਡਾਂਗੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਜਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਨਗੇ।। ੨੯੫।।

ਪ੍ਰਾਤ ਭਯੋ ਚੁਹਲਾਤ ਚਿਰੀ ਜਲਜਾਤ ਖਿਰੇ ਬਨ ਗਾਇ ਛਿਰਾਨੀ।।
ਗੋਪ ਜਗੇ ਪਤਿ ਗੋਪ ਜਗਯੋ ਕਬਿ ਸਿਯਾਮ ਜਗੀ ਅਰੁ ਗੋਪਨ ਰਾਨੀ।।
ਜਾਗ ਉਠੇ ਤਬ ਹੀ ਕਰੁਨਾਨਿਧ ਜਾਗ ਉਠਯੋ ਮੁਸਲੀਧਰ ਮਾਨੀ।।
ਗੋਪ ਗਏ ਉਤ ਨ੍ਹਾਨ ਕਰੈ ਇਹ ਕਾਨ ਚਲੇ ਗੁਪੀਆ ਨਿਜਕਾਨੀ।। ੨੯੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਲਜਾਤ=ਕੌਲ ਫੁੱਲ।। ਪਤਿ ਗੋਪ=ਨੰਦ।। ਗੋਪਨ ਰਾਨੀ=ਜਸੋਦਾਂ।। ਨਿਜਕਾਨੀ=ਕੋਲ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਸਵੇਰਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਚਿੜੀਆਂ ਚੂਕ ਪਈਆਂ, ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਖਿੜ ਪਏ, ਅਤੇ ਗਊਆਂ ਬਨ ਨੂੰ ਛਿੜ ਗਈਆਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਆਲੇ ਜਾਗ ਪਏ, ਨੰਦ ਜਾਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਜਸੋਦਾਂ ਭੀ ਜਾਗ ਪਈ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰੂਪ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜਾਗ ਪਏ ਅਤੇ ਮਾਨਧਾਰੀ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਭੀ ਜਾਗ ਪਏ ਹਨ। ਉਧਰ ਗੁਆਲੇ ਤਾਂ ਇਸਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਮਨਾਂ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਪੀਆਂ ਕੋਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ।। ੨੯੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬਾਤ ਕਹੈ ਰਸ ਕੀ ਹਸ ਕੈ ਨਹਿ ਅਉਰ ਕਥਾ ਰਸ ਕੀ ਕੋਊ ਭਾਖੈ।।
ਚੰਚਲ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਕੇ ਅਪਨੇ ਦ੍ਰਿਗ ਮੋਹਿ ਤਿਨੈ ਬਤੀਆ ਇਹ ਆਖੈ।।
ਬਾਤ ਨ ਜਾਨਤ ਹੋ ਰਸ ਕੀ ਰਸ ਜਾਨਤ ਸੋ ਨਰ ਜੋ ਰਸ ਗਾਖੈ।।
ਪ੍ਰੀਤ ਪੜ੍ਹੈ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤ ਕੜੈ ਰਸ ਰੀਤ ਨਚੀਤ ਸੁਨੋ ਸੋਈ ਚਾਖੈ।। ੨੯੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ।। ਗਾਖੈ=ਵਰਤਦਾ।। ਕੜੈ=ਪੱਕਾ ਹੁੰਦਾ।। ਨਚੀਤ=ਬੇਫਿਕਰ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗੋਪੀਆਂ ਕੋਲ ਜਾਕੇ ਹੱਸ ੨ ਕੇ ਰਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਾਮ ਰਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਥਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨੈਣ ਬੜੇ ਚੰਚਲ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। 'ਰਸ' ਦੀ ਗੱਲ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਜਾਣਦੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ, ਰਸ ਨੂੰ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਭਨਾਂ ਵਲੋਂ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਗੋਪੀਓ! ਸੁਣੋ, ਓਹੀ ਪੁਰਸ ਰਸ ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਚੱਖਦਾ ਹੈ ।। ੨੯੭।।

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਕਾਨ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮੀਤ ਕਹੋ ਰਸ ਰੀਤ ਸਭੈ ਹਮ ਪ੍ਰੀਤ ਭਈ ਸੁਨਬੇ ਬਤੀਆ ਕੀ।।

ਅਉਰ ਭਈ ਤੁਹਿ ਦੇਖਨਿ ਕੀ ਤੁਮ ਪ੍ਰੀਤ ਭਈ ਹਮਰੀ ਛਤੀਆ ਕੀ ॥
ਰੀਝ ਲਗੀ ਕਹਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਹਸ ਸੁੰਦਰ ਬਾਤ ਇਸੀ ਗਤੀਆ ਕੀ ॥
ਨੇਹ ਲਗਯੋ ਹਰਿ ਸੋ ਭਈ ਮੋਛਨ ਹੋਤਿ ਇਤੀ ਗਤ ਹੈ ਸੁ ਤ੍ਰੀਆ ਕੀ ॥੨੯੮॥

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ-ਹੇ ਮਿੱਤ੍ਰ! ਸਾਨੂੰ ਰਸ ਦੀ ਰੀਤੀ ਸਾਰੀ ਦੱਸ ਦੇਹ, ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਸੁਣਨ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੋਰ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਟਟੋਲਨ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੋਪੀਆਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ, ਮੂੰਹੋਂ ਹੱਸ ੨ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅਜੇਹੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਮਝੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹਰੀ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ॥ ੨੯੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਚੀਰ ਹਰਨ ਧਿਆਇ॥

- - - -

ਅਥ ਬਿਪਨ ਗ੍ਰਿਹ ਗੋਪ ਪਠੈਬੋ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੈ ਕ੍ਰੀੜਾ ਇਨ ਸੋ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕੈ ਜਮੁਨਾ ਇਸਨਾਨੁ॥
ਬਹੁਰ ਸਯਾਮ ਬਨ ਕੋ ਗਏ ਗਊ ਸੁ ਤ੍ਰਿਨਨ ਚਰਾਨ॥੨੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੈ=ਕਰ ਕੇ॥ ਤ੍ਰਿਨਨ=ਘਾਹ॥

ਅਰਥ - ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਜਮਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਘਾਹ ਚਰਾਉਣ ਲਈ ਬਨ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ॥ ੨੯੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕ੍ਰਿਸਨ ਸਰਾਹਤ ਤਰਨ ਕੋ ਬਨ ਮੈ ਆਗੈ ਗਏ॥
ਸੰਗ ਗ੍ਵਾਰ ਜੇਤੇ ਹੁਤੇ ਤੇ ਸਭ ਭੂਖ ਭਏ॥ ੩੦੦॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵੇਖਦੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਗੇ ਨੂੰ ਤੁਰੀ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਗੁਆਲ-ਬਾਲ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ॥ ੩੦੦॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਪਤ੍ਰ ਭਲੇ ਇਨ ਕੇ ਸੁਭ ਫੂਲ ਭਲੇ ਫਲ ਹੈ ਸੁਭ ਸੋਭ ਸੁਹਾਈ॥
ਭੂਖ ਲਗੀ ਘਰ ਕੋ ਉਮਗੋ ਪੈ ਬਿਰਾਜਨ ਕੋ ਸੁਖਦਾ ਪਰਛਾਈ॥

ਕਾਨ੍ਹ ਤਰੈ ਤਿਹ ਕੇ ਮੁਰਲੀ ਗਹਿ ਕੈ ਕਰ ਮੋ ਮੁਖ ਸਾਥ ਬਜਾਈ॥
ਠਾਢਿ ਰਹਯੋ ਸੁਨ ਪਉਨ ਘਰੀ ਇਕ ਥਕਤ ਰਹੀ ਜਮੁਨਾ ਉਰਝਾਈ॥ ੩੦੧॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ - ਵੇਖੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਪੱਤ੍ਰ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਫੁੱਲ ਭੀ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਫਲਾਂ ਨਾਲ ਬੜੀ ਸੁਹਾਵਨੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਭੁੱਖ ਲੱਗਿਆਂ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਭਾਵੇਂ ਉਮੰਗ ਹੋਵੇ ਪਰ ਬਿਰਾਜਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਾਯਾ ਬੜੀ ਹੀ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਰੁੱਖਾਂ ਥੱਲੇ ਖੜੋਕੇ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਉਣੀ ਅਰੰਭੀ ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਪੌਣ ਖੜੋ ਗਈ ਤੇ ਜਮਨਾ ਵਗਣਾ ਭੁੱਲ ਗਈ॥ ੩੦੧॥

ਮਾਲਸਿਰੀ ਅਰੁ ਜੈਤਸਿਰੀ ਸੁਭ ਸਾਰੰਗ ਬਾਜਤ ਹੈ ਅਰੁ ਗਉਰੀ॥
ਸੋਰਠਿ ਸੁਧ ਮਲਾਰ ਬਿਲਾਵਲ ਮੀਠੀ ਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਨਹ ਕਉਰੀ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਮੁਰਲੀ ਸੁਨ ਹੋਤ ਸੁਰੀ ਅਸੁਰੀ ਸਭ ਬਉਰੀ॥
ਆਇ ਗਈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਸੁਨ ਪੈ ਤਰਨੀ ਹਰਨੀ ਜਿਮੁ ਦਉਰੀ॥ ੩੦੨॥

ਅਰਥ - ਬੰਸਰੀ ਵਿਚ ਮਾਲਸਿਰੀ, ਜੈਤਸਿਰੀ, ਸਾਰੰਗ ਅਤੇ ਗਉੜੀ ਰਾਗਨੀ ਵੱਜਦੀ ਹੈ। ਸੋਰਠੀ, ਸੁਧ ਮਲਾਰ ਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ੨ ਸੁਰ ਵੱਜਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਕੌੜੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੰਸਰੀ ਬਜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਦੈਂਤ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਪਾ ਭੁੱਲਕੇ ਕਮਲੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਗੋਪ ਦੀ ਲੜਕੀ ਭਾਵ ਰਾਧਕਾਂ ਇਸਤਰੀ ਦੌੜਦੀ ਹੋਈ ਆ ਗਈ ਹੈ॥ ੩੦੨॥

ਜੋਰਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰਯੋ ਹਰਿ ਕੋ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸੁਨੋ ਹਮ ਭੂਖ ਲਗੀ ਹੈ॥
ਦੂਰ ਰਹੇ ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੇ ਘਰ ਖੇਲਨ ਕੀ ਸਭ ਸੁੱਧ ਭਗੀ ਹੈ॥
ਡੋਲਤ ਸੰਗ ਲਗੈ ਤੁਮਰੈ ਹਮ ਕਾਨ੍ਹ ਤਬੈ ਸੁਨ ਬਾਤ ਪਗੀ ਹੈ॥
ਜਾਹੁ ਕਹਯੋ ਮਥੁਰਾ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿੱਪਨ ਸਤਿ ਕਹਯੋ ਨਹਿ ਬਾਤ ਠਗੀ ਹੈ॥ ੩੦੩॥

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਦ ਬੰਸਰੀ ਬਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੋਪ ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਸੁਆਮੀ! ਸਾਡੀ ਅਰਜ਼ ਸੁਣੋ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਸਾਥੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ, ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਖੇਡਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੱਧ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਨਾਲ ਫਿਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭਿੱਜਕੇ, ਕਿਹਾ-ਮਥੁਰਾ ਸ਼ੈਹਰ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਵੋ, ਮੈਂ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਠੱਗੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ॥ ੩੦੩॥

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਫੇਰ ਕਹੀ ਹਰਿ ਜੀ ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੰਸ ਪੁਰੀ ਇਹ ਹੈ ਤਿਹ ਜੱਈਐ॥
ਜੱਗ ਕੋ ਮੰਡਲ ਬਿੱਪਨ ਕੋ ਗ੍ਰਿਹ ਪੂਛਤ ਪੂਛਤ ਢੂੰਢ ਸੁ ਲੱਈਐ॥
ਅੰਜੁਲ ਜੋਰਿ ਸਭੈ ਪਰ ਪਾਇਨ ਤਉ ਫਿਰ ਕੈ ਬਿਨਤੀ ਇਹ ਕੱਈਐ॥
ਖਾਨ ਕੇ ਕਾਰਨ ਭੋਜਨ ਮਾਂਗਤ ਕਾਨ੍ਹ ਛੁਧਾਤੁਰ ਹੈ ਸੁ ਸੁਨੱਈਐ॥ ੩੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੰਡਲ=ਸ਼ਾਲਾ, ਸਥਾਨ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲ ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ- ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਦੀ ਪੁਰੀ ਹੈ ਉਥੇ ਤੁਸੀਂ ਚਲੇ ਜਾਓ। 'ਜੱਗ-ਮੰਡਲ' ਜਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਿਆਂ ੨ ਉਥੇ ਲੱਭ ਲੈਣਾ। ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈਕੇ, ਫਿਰ ਏਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ। 'ਸੁਣੋ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭੁੱਖ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਖਾਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਉਸਨੇ ਭੋਜਨ ਮੰਗ ਘੱਲਿਆ ਹੈ॥ ੩੦੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਮਾਨ ਲਈ ਜੋਊ ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਪਰ ਪਾਇਨ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਚਲੇ॥
ਚਲਿ ਕੈ ਪੁਰ ਕੰਸ ਬਿਖੈ ਜੁ ਗਏ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿੱਪਨ ਕੇ ਸਭ ਗੋਪ ਭਲੇ॥
ਕਰਿ ਕੋਟਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੀ ਬਿਨਤੀ ਫੁਨਿ ਭੋਜਨ ਮਾਂਗਤ ਕਾਨ੍ਹ ਖਲੇ॥
ਅਬ ਦੇਖਹੁ ਚਾਤੁਰਤਾ ਇਨ ਕੀ ਧਰ ਬਾਲਕ ਮੂਰਤ ਬਿੱਪ ਛਲੇ॥ ੩੦੫॥

ਅਰਥ - ਜੋ ਗੱਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਹੀ, ਗੁਆਲ ਬਾਲਾਂ ਨੇ ਉਹ ਮੰਨ ਲਈ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਸਾਰੇ ਗੁਆਲ ਬਾਲ ਉਥੋਂ ਚੱਲਕੇ ਮਥੁਰਾ ਸ਼ੈਹਰ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ੨ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਪਹਿਲੇ ਜਾਕੇ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵੇਰੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਸ਼ੈਹਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਖਲੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਭੋਜਨ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਹੁਣ ਇਸਦੀ ਚਤੁਰਾਈ ਵੇਖੋ ਜਿਸਨੇ ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਵੇਦ ਬਕਤਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੩੦੫॥

ਬਿੱਪ੍ਰ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕੋਪ ਭਰੇ ਦਿਜ ਬੋਲ ਉਠੇ ਹਮ ਤੇ ਭੋਜਨ ਮਾਂਗਨ ਆਏ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਬਡੋ ਸਠ ਅਉ ਮੁਸਲੀ ਹਮਹੂੰ ਤੁਮਹੂੰ ਸਠ ਸੇ ਲਖ ਪਾਏ॥
ਪੇਟ ਭਰੈ ਅਪਨੋ ਤਬ ਹੀ ਜਬ ਆਨਤ ਤੰਦੁਲ ਮਾਂਗ ਪਰਾਏ॥

****

ਏਤੇ ਪੈ ਖਾਨ ਕੋ ਮਾਂਗਤ ਹੈ ਇਹ ਯੌ ਕਹਿ ਕੈ ਅਤਿ ਬਿੱਪ ਰਿਸਾਏ।। ੩੦੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਠ=ਮੂਰਖ।। ਤੰਦੁਲ=ਚਾਵਲ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬੋਲ ਪਏ ਕਿ ਤੁਸੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਭੋਜਨ ਮੰਗਣ ਲਈ ਆਏ ਹੋ? ਕਾਨ੍ਹ ਅਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਵਡੇ ਮੂਰਖ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਸਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੇਹਾ ਹੀ ਮੂਰਖ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਏਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ, ਕਿ ਜਦ ਅਸੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਚਾਵਲ ਮੰਗਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਤਦ ਸਾਡਾ ਪੇਟ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਏਹ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਆਕੇ ਖਾਣ ਲਈ ਭੋਜਨ ਮੰਗਦੇ ਹੋ? ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ।। ੩੦੬।।

ਬਿੱਪਨ ਭੋਜਨ ਜੋ ਨ ਦਯੋ ਤਬ ਹੀ ਗ੍ਰਿਹ ਗੋਪ ਚਲੇ ਸੁ ਖਿਸਾਨੇ।
ਕੰਸ ਪੁਰੀ ਤਜ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿੱਪਨ ਨਾਖ ਚਲੇ ਜਮੁਨਾ ਨਿਜਕਾਨੇ।।
ਬੋਲਿ ਉਠਯੋ ਮੁਸਲੀ ਕ੍ਰਿਸਨੰ ਸੰਗਿ ਅੰਨਿਯ ਬਿਨਾ ਅਬ ਆਵਤ ਜਾਨੇ।।
ਦੇਖਹੁ ਲੈਨ ਕੋ ਆਵਤ ਥੇ ਦਿਜ ਦੇਨ ਕੀ ਬੇਰ ਕੋ ਦੂਰ ਪਰਾਨੇ।। ੩੦੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗ੍ਰਿਹ=ਘਰ।। ਖਿਸਾਨੇ=ਉਦਾਸ ਮਨ। (੨) ਸਰਮਿੰਦੇ ਹੋਕੇ।। ਨਾਖ=ਲੰਘ।। ਨਿਜਕਾਨੇ=ਨੇੜੇ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਖਾਣ ਲਈ ਭੋਜਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਗੁਆਲ ਬਾਲ ਉਦਾਸ ਮਨ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਲੰਘ ਚਲੇ, ਅਤੇ ਜਮੁਨਾ ਨੇੜੇ ਆ ਗਈ। ਜਦ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਇਹ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਗੁਆਲ ਲੜਕੇ ਭੋਜਨ ਲਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਦ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ। ਵੇਖੋ, ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭੋਜਨ ਲੈਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਅਜ ਦੇਣ ਦੇ ਦਿਨ ਸਾਥੋਂ ਦੂਰ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ।। ੩੦੭।।

ਕਬਿਤੁ।। ਬਡੇ ਹੈ ਕੁਮਤੀ ਅਉ ਕੁਜਤੀ ਕੂਰ ਕਾਇਰ ਹੈ
ਬਡੇ ਹੈ ਕਮੂਤ ਅਉ ਕੁਜਾਤ ਬਡੇ ਜਗ ਮੈ।।
ਬਡੇ ਚੋਰ ਚੂਹਰੇ ਚਪਾਤੀ ਲੀਏ ਤਜੈ ਪ੍ਰਾਨ
ਕਰੈ ਅਤਿ ਜਾਰੀ ਬਟਪਾਰੀ ਅਉਰ ਮਗ ਮੈ।।
ਬੈਠੇ ਹੈ ਅਜਾਨ ਮਾਨੋ ਕਹੀਅਨ ਹੈ ਸਯਾਨੇ
ਕਛੂ ਜਾਨੇ ਨ ਗਿਆਨ ਸਉ ਕੁਰੰਗ ਬਾਂਧੇ ਪਗ ਮੈ।।

ਬਡੇ ਹੈ ਕੁਛੈਲ ਪੈ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਛੈਲ
ਐਸੇ ਫਿਰਤ ਨਗਰ ਮੈ ਜੈਸੇ ਫਿਰੈ ਢੋਰ ਬਗ ਮੈ ।। ੩੦੮ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁਜਤੀ=ਮਹਾਂ ਵਿਭਚਾਰੀ।। ਕਮੂਤ= ਕਮ=ਊਤ ਮਹਾਂ ਨੀਚ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ।। ਜਾਰੀ=ਬਦਮਾਸ਼ੀ।। ਚਪਾਤੀ=ਰੋਟੀ।। ਮਗ= ਰਾਹ।। ਬਟਪਾਰੀ=ਡਕੈਤੀ।। ਕੁਰੰਗ=ਬਦਰੰਗ, ਬਦ ਲਿਹਾਜ਼ੀ।। ਕੁਛੈਲ=ਮਹਾਂ ਬਦ ਸੂਰਤ।। ਢੋਰ=ਪਸ਼ੂ।। ਬਗ= ਵੱਗ।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਖੋਟੀ ਮੱਤ ਵਾਲੇ, ਮਹਾਂ ਵਿਭਚਾਰੀ, ਝੂਠੇ, ਡਰਪੋਕ, ਮਹਾਂ ਨੀਚ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਕੁਜਾਤ ਹਨ। ਇਹ ਵੱਡੇ ਹੀ ਚੋਰ ਤੇ ਚੂੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਰੋਟੀ ਵਾਸਤੇ ਮਰਣਾ ਮੰਡ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਬਦਮਾਸ਼ੀ, ਡਕੈਤੀ ਆਦਿਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਹੈ ਤਾਂ ਬੇਸਮਝ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਮਹਾਂ ਸਿਆਣੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਬਦ ਲਿਹਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਿਰ ਵਿਚ ਟੁੰਗੀ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਹੈ ਤਾਂ ਮਹਾਂ ਬਦ-ਸੂਰਤ ਹਨ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਵੱਗ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂ ਆਪ-ਮੁਹਾਰਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।। ੩੦੮।।

ਮੂਸਲੀ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਇਸ ਹੋਇ ਤਉ ਖੈਚ ਹਲਾ ਸੰਗ ਮੂਸਲ ਸੋ ਮਥੁਰਾ ਸਭ ਫਾਟੋ।।
ਬਿੱਪਨ ਜਾਇ ਕਹੋ ਪਕਰੋ ਕਹੋ ਮਾਰ ਡਰੋ ਕਹੋ ਰੰਚਕ ਡਾਟੋ।।
ਅਉਰ ਕਹੋ ਤੋ ਉਖਾਰ ਪੁਰੀ ਬਲੁ ਕੈ ਅਪਨੋ ਜਮੁਨਾ ਮਹਿ ਸਾਟੋ।।
ਸੰਕਤ ਹੋ ਤੁਮ ਤੇ ਜਦੁਰਾਇ ਨ ਹਉ ਇਕਲੋ ਅਰਿ ਕੋ ਸਿਰ ਕਾਟੋ।। ੩੦੯ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੂਸਲ=ਮੋਹਲਾ, ਮੁੰਗਲੀ।। ਜਦੁਰਾਇ=ਯਾਦਵ ਰਾਜਾ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਬਲਿਰਾਮ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ-ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਹਲ ਦੇ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਲਵਾਂ ਤੇ ਮੁੰਗਲੀ ਨਾਲ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਟ ਦੇਵਾਂ। ਜੇ ਆਖੋ, ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਫੜ ਲਿਆਵਾਂ? ਜੇ ਆਖੋ, ਤਾਂ ਮਾਰਕੇ ਸੁੱਟ ਦੇਵਾਂ? ਜੇ ਆਖੋ, ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜੇਹਾ ਡਾਂਟ ਦੇਵਾਂ? ਜੇ ਹੋਰ ਆਖੋ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਮਥੁਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪੁੱਟਕੇ ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦੇਵਾਂ? ਹੇ ਯਾਦਵ ਰਾਜੇ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਥੋਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢਕੇ ਸੁੱਟ ਦੇਵਾਂ।। ੩੦੯।।

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕ੍ਰੋਧ ਛਿਮਾਪਨ ਕੈ ਮੁਸਲੀ ਹਰਿ ਫੇਰਿ ਕਹੀ ਸੰਗ ਬਾਲਕ ਬਾਨੀ।।

ਬਿੱਪ ਗੁਰੂ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਕੇ ਸਮਝਾਇ ਕਹੀ ਇਹ ਕਾਨ੍ਹ ਕਹਾਨੀ।।
ਆਇਸ ਮਾਨ ਗਏ ਫਿਰ ਕੈ ਜੁ ਹੁਤੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਸਹਿ ਕੀ ਰਜਧਾਨੀ।।
ਖੈਬੋ ਕੋ ਭੋਜਨ ਮਾਂਗਤ ਕਾਨ੍ਹ ਕਹਯੋ ਨਹਿ ਬਿੱਪ ਮਨੀ ਅਭਿਮਾਨੀ।। ੩੧੦।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਹੇ ਬਲਿਰਾਮ! ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਖਿਮਾ ਕਰ ਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ, 'ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਗੁਰੂ ਹਨ', ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਕੇ ਗੁਆਲ-ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਕਹੀ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਤੁਸੀਂ ਫੇਰ ਜਾਵੋ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਗਿਆਂ ਮੰਨਕੇ ਗੁਆਲ-ਬਾਲ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਮਥਰਾ ਵਿਚ ਫਿਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੇਰ ਜਾ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ- ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਾਹਰ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਖਾਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਥੋਂ ਭੋਜਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ." ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਭਿਮਾਨੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੩੧੦।।

ਕਬਿਤ।। ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਕੇ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੋ ਬਿੱਪਨ ਦੁਬਾਰ ਰਿਸ
ਉੱਤਰ ਦਯੋ ਨ ਕਛੂ ਖੈਬੋ ਕੋ ਕਛੂ ਦਯੋ।।
ਤਬ ਹੀ ਰਿਸਾਏ ਗੋਪ ਆਏ ਹਰਿ ਜੂ ਕੇ ਪਾਸ
ਕਰਿ ਕੈ ਪ੍ਰਨਾਮ ਐਸੇ ਉੱਤਰ ਤਿਨੈ ਦਯੋ।।
ਮੋਨ ਸਾਧ ਬੈਠ ਰਹੈ ਖੈਬੇ ਕੋ ਨ ਦੇਤ ਕਛੂ
ਤਬੈ ਫਿਰਿ ਆਇ ਜਬੈ ਕ੍ਰੋਧ ਮਨ ਮੈ ਭਯੋ।।
ਅਤਿ ਹੀ ਛੁਧਾਤਰ ਭਏ ਹੈ ਹਮ ਦੀਨਾ ਨਾਥ
ਕੀਜੀਐ ਉਪਾਵ ਨਾ ਤੋ ਬਲ ਤਨ ਕੋ ਗਯੋ।। ੩੧੧।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਗੁਆਲ-ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਦੂਜੀ ਵੇਰੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਲਿਆ, ਪਰ ਨਾ ਕੁਝ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਤਦੋਂ ਹੀ ਗੁਆਲ-ਲੜਕੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਏ, ਅਤੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ- ਹੇ ਭਗਵਾਨ! ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ਦੜ ਵੱਟ ਗਏ ਤਦ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਵਰਤਾਵ ਵੇਖਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੁੜਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਆ ਗਏ ਹਾਂ ਪਰ ਹੇ ਦੀਨਾ ਨਾਥ! ਅਸੀਂ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕੋਈ ਯਤਨ ਕਰੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਬਲ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।। ੩੧੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗਰੜਧ੍ਵਜ ਦੇਖ ਤਿਨੈ ਛੁਧਵਾਨ ਕਹਯੋ ਮਿਲਿ ਕੈ ਇਹ ਕਾਮ ਕਰਉ ਰੇ।।
ਜਾਹੁ ਕਹਯੋ ਉਨ ਕੀ ਪਤਨੀ ਪਹਿ ਬਿਪ ਬਡੇ ਮਤਿ ਕੇ ਅਤਿ ਬਉਰੇ।।
ਜੱਗਿ ਕਰੈ ਕਿਹ ਕਾਰਨ ਕੋ ਅਰੁ ਹੋਮ ਕਰੈ ਜਪੁ ਅਉ ਸਤੁ ਸਉ ਰੇ।।
ਤਾਹੀ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਨਤ ਮੂੜ ਕਹੈ ਮਿਸਟਾਨ ਕੇ ਖਾਨ ਕੋ ਕਉਰੇ।। ੩੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਰੜਧ੍ਵਜ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।। ਛੁਧਵਾਨ=ਭੁੱਖੇ।। ਪਤਨੀ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।। ਮਿਸਟਾਨ=ਮਿੱਠਾ ਭੋਜਨ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਕਿਹਾ- "ਹੇ ਗੁਆਲਿਓ! ਤੁਸੀਂ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰੋ"। ਕਿਹਾ-ਤੁਸੀਂ 'ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕੋਲ ਜਾਓ' ਅਤੇ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਭੋਜਨ ਮੰਗੋ, ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਕਲ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜੱਗ, ਹੋਮ ਤੇ ਜਪ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੋਰ ਸੱਤ ਸੌ ਤਰਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਖਾਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਇਹ ਮੂਰਖ ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਮਿੱਠੇ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਵੀ ਕੌੜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਭਾਵ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਨਹੀਂ।। ੩੧੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸਭ ਗੋਪ ਨਿਵਾਇ ਕੈ ਸੀਸ ਚਲੇ ਚਲ ਕੇ ਫਿਰ ਬਿੱਪਨ ਕੇ ਘਰਿ ਆਏ।।
ਜਾਇ ਤਬੈ ਤਿਨ ਕੀ ਪਤਨੀ ਪਹਿ ਕਾਨ੍ਹ ਤਬੈ ਛੁਧਵਾਨ ਜਤਾਏ।।
ਤੌ ਸੁਨ ਬਾਤ ਸਭੈ ਪਤਨੀ ਦਿਜ ਠਾਢਿ ਭਈ ਉਠ ਆਨੰਦ ਪਾਏ।।
ਧਾਇ ਚਲੀ ਹਰਿ ਕੇ ਮਿਲਬੇ ਕਹੁ ਆਨੰਦ ਕੈ ਦੁਖ ਦੂਰ ਨਸਾਏ।। ੩੧੩।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਗੁਆਲ ਬਾਲਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਅਤੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਫਿਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕੋਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ। ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ, ਤਦ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਉੱਠਕੇ ਖੜੇ ਗਈਆਂ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭੱਜਕੇ ਤੁਰ ਪਈਆਂ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਭੱਜ ਗਏ ।। ੩੧੩।।

ਬਿੱਪਨ ਕੀ ਬਰਜੀ ਨ ਰਹੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੇ ਮਿਲਬੇ ਕਹੁ ਧਾਈ।।
ਏਕ ਪਰੀ ਉਠ ਮਾਰਗ ਮੈ ਇਕ ਦੇਹ ਰਹੀ ਜੀਅ ਦੇਹ ਪੁਜਾਈ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਨੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਭਾਖ ਸੁਨਾਈ।।
ਜੋਰ ਸਿਉ ਜਯੋਂ ਬਹਤੀ ਸਰਤਾ ਨ ਰਹੈ ਹਟਕੀ ਭੁਸ ਭੀਤ ਬਨਾਈ।। ੩੧੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰਜੀ=ਰੋਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।। ਸਰਤਾ=ਨਦੀ।। ਭੁਸ=ਤੂੜੀ, ਭੋਹ।। ਭੀਤ=ਕੰਧ।।

****

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀਆਂ ਰੋਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਭੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਘਰ ਨਾ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੇ ਵਾਸਤ ਉੱਠ ਦੌੜੀਆਂ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਉੱਠਕੇ ਰਾਹੇ ਪੈ ਗਈਆਂ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਤੀਆਂ ਨੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਬੰਦ ਕਰ ਲਏ ਤੇ ਬਾਹਰ ਨਾ ਜਾਣ ਦਿਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕਨਾ ਦੀ ਦੇਹ ਤਾਂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਤਮਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਪੁਚਾ ਦਿਤੀ ਭਾਵ ਪਤੀਆਂ ਦੇ ਰੋਕਣ ਉਤੇ ਦੇਹ ਤਿਆਗ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਉਪਮਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿਕੇ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਤੂੜੀ ਦੀ ਕੰਧ ਵਗਦੀ ਨਦੀ ਦੇ ਵੇਗ ਨਾਲ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੇ ਰੋਕੇ ਰੁਕਦੀ ਨਹੀਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀਆਂ ਦੇ ਕਹੇ ਵੀ ਰੁਕੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ।। ੩੧੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਧਾਇ ਸਭੈ ਹਰਿ ਕੇ ਮਿਲਬੇ ਕਹੁ ਬਿੱਪਨ ਕੀ ਪਤਨੀ ਬਡਭਾਗਨ।।
ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗਨੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਚਲੀ ਹਰਿ ਕੇ ਪਗ ਲਾਗਨ।।
ਹੈ ਸੁਭ ਅੰਗ ਸਭੈ ਜਿਨ ਕੇ ਨ ਸਕੈ ਜਿਨ ਕੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਗਨਤਾ ਗਨ।।
ਭਉਨਨ ਤੇ ਸਭ ਇਉਂ ਨਿਕਰੀ ਜਿਮੁ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜੇ ਨਿਕਰੈ ਬਹੁ ਨਾਗਨ।। ੩੧੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰਿਗਨੀ=ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀਆਂ।। ਗਨਤਾ ਗਨ=ਗਿਣਤੀ ਗਿਣਨੀ।। ਭਉਨਨ=ਘਰਾਂ।। ਨਾਗਨ=ਸੱਪਣੀਆਂ।।

ਅਰਥ - ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭੱਜਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਤੁਰ ਪਈਆਂ। ਜੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀਆਂ ਤੇ ਹਰਨ ਜੇਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ, 'ਸਿਆਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗਣ ਲਈ ਚਲ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੁਭ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਭੀ ਗਿਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜਨ ਨਾਲ ਸੱਪਣੀਆਂ ਕੀਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਵੀ ਨਿਕਲ ਤੁਰੀਆਂ ਹਨ।। ੩੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਹਰਿ ਕੋ ਆਨਨ ਦੇਖ ਕੈ ਭਈ ਸਭਨ ਕੌ ਚੈਨ।।
ਨਿਕਟਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੋ ਪਾਇ ਕੈ ਪਰਤ ਚੈਨ ਪਰ ਮੈਨ।। ੩੧੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਨਨ=ਮੁਖੜਾ।। ਚੈਨ=ਸਾਂਤੀ,ਸੁਖ।। ਪਰ=ਤਪੇ ਹੋਏ।। ਮੈਨ=ਕਾਮਦੇਵ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ 'ਕਾਮ' ਨਾਲ ਤਪੇ ਹੋਏ ਨੂੰ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਪਾ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ।। ੩੧੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੋਮਲ ਕੰਜ ਸੇ ਫੂਲ ਰਹੇ ਦ੍ਰਿਗ ਮੋਰ ਕੋ ਪੰਖ ਸਿਰ ਊਪਰ ਸੋਹੈ।।

ਹੈ ਬਰਨੀ ਸਰ ਸੀ ਭਰੁਟੇ ਧਨ ਆਨਨ ਪੈ ਸਸਿ ਕੋਟਿਕ ਕੋ ਹੈ॥
ਮਿਤ੍ਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾ ਕਹੀਯੇ ਜਿਹ ਕੋ ਪਿਖ ਕੈ ਰਿਪ ਕੋ ਮਨ ਮੋਹੈ॥
ਮਾਨਹੁ ਲੈ ਸ਼ਿਵ ਕੇ ਰਿਪ ਆਪ ਦਯੋ ਬਿਧਨਾ ਰਸ ਯਾਹਿ ਨਿਚੋਹੈ॥੩੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ-ਕੰਜ=ਕਮਲ ਫੁੱਲ॥ਦ੍ਰਿਗ=ਅੱਖਾਂ॥ਬਰਨੀ=ਨਜ਼ਰ, ਨਿਗਾਹ॥ਸਰ=ਤੀਰ॥ਭਰੁਟੇ=ਭਰਵੱਟੇ॥ ਧਨ=ਧਨੁਖ॥ ਰਿਪ=ਦੁਸ਼ਮਨ॥ ਸਿਵ ਕੇ ਰਿਪ=ਕਾਮਦੇਵ॥ ਨਿਚੋਹੈ=ਨਿਚੋੜ ਕੇ॥

ਅਰਥ – ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ ਕੌਲ ਫੁਲ ਵਰਗੇ ਕੋਮਲ ਤੇ ਖਿੜ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਮੋਰ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਦਾ ਮੁਕਟ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੀਰ ਵਰਗੀ ਤਿਰਛੀ ਨਿਗਾਹ ਹੈ, ਭਰਵੱਟੇ ਧਨੁੱਖ ਵਾਂਗੂੰ ਗੋਲ ਹਨ, ਮੂੰਹ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਭੀ ਕੌਣ ਚੀਜ਼ ਹਨ? ਮਿਤ੍ਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀ ਕਹਿਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਵੈਰੀ ਦਾ ਮਨ ਭੀ ਮੋਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਆਪ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਤੇ ਉਸਦਾ ਰਸ ਨਿਚੋੜ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਰਸ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ॥ ੩੧੭॥

ਗ੍ਵਾਰ ਕੇ ਹਾਥ ਪੈ ਹਾਥ ਧਰੈ ਹਰਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਤਰੁ ਕੇ ਤਰੁ ਠਾਢੇ॥
ਪਾਟ ਕੋ ਪਾਟ ਧਰੇ ਪੀਯਰੋ ਉਰ ਦੇਖ ਜਿਸੈ ਅਤਿ ਆਨੰਦ ਬਾਢੇ॥
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਜਿਉ ਚੁਨ ਲੀ ਤਿਸ ਕੋ ਚੁਨ ਕਾਢੇ॥
ਮਾਨਹੁ ਪਾਵਸ ਕੀ ਰੁਤ ਮੈ ਚਪਲਾ ਚਮਕੀ ਘਨ ਸਾਵਨ ਗਾਢੇ॥ ੩੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਤਰੁ ਕੇ ਤਰੁ=ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਹੇਠਾਂ॥ਪਾਟ ਕੋ ਪਾਟ=ਪੱਟ ਦੇ ਬਸਤ੍ਰ॥ਪਾਵਸ=ਬਰਸਾਤ ਰੁਤ, ਸਾਵਣ ਭਾਦੋਂ॥ ਚਪਲਾ=ਬਿਜਲੀ॥ ਘਨ ਸਾਵਨ ਗਾਢੇ=ਸਾਵਣ ਦੀ ਕਾਲੀ ਘਟ॥

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਗੁਆਲ ਬਾਲਕ ਦੇ ਹੱਥ ਉਤੇ ਹੱਥ ਧਰਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਖੜਾ ਹੈ। ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਪੱਟ ਦੇ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨੂੰ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁਣ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਅਸਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁਣ ਕੇ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ ਮਾਨੋ ਬਰਸਾਤ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਸਾਵਣ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸਿਆਮ ਵਰਨ ਸਾਵਣ ਦੀ ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਬਸਤ੍ਰ, ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੩੧੮॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਲੋਚਨ ਕਾਨ੍ਹ ਨਿਹਾਰ ਤ੍ਰਿਯਾ ਦਿਜ ਰੂਪ ਕੈ ਪਾਨ ਮਹਾਂ ਮਤ ਹੁਈ॥
ਹੋਇ ਗਈ ਤਨ ਮੈ ਗ੍ਰਿਹ ਕੀ ਸੁਧ ਯੌ ਉਡ ਗੀ ਜਿਮੁ ਪਉਨ ਸੋ ਰੂਈ॥
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਤਿਨ ਕੋ ਬਿਰਹਾਗਨਿ ਯੌ ਭਰਕੀ ਜਿਮੁ ਤੇਲ ਸੋ ਧੂਈ॥

ਜਿਉ ਟੁਕਰਾ ਪਿਖ ਚੁੰਮਕ ਡੋਲਤ ਬੀਚ ਮਨੋ ਜਲ ਲੋਹ ਕੀ ਸੂਈ।। ੩੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਨ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ੨ ਪੀਣਾ।। ਬਿਰਹਾਗਨਿ=ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਅੱਗ।। ਭਰਕੀ=ਭੜਕੀ।। ਧੁਈ=ਅੱਗ।। ਚੁੰਮਕ=ਚਮਕ ਪੱਥਰ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਸਦੇ 'ਰੂਪ' ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਵੱਡੀਆਂ ਮਸਤ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜੋ ਘਰ ਦੀ ਸੁਧ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਡ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਹਵਾ ਦੇ ਨਾਲ ਰੂੰ ਉੱਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 'ਸਿਆਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਅੱਗ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੜਕ ਉੱਠੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਤੇਲ ਪੈਣ ਨਾਲ ਅੱਗ ਭੜਕ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਇਉਂ ਡੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਚਮਕ ਪੱਥਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਮਾਨੋਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਲੋਹੇ ਦੀ ਸੂਈ ਭੁੜਕ ਰਹੀ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਰੂਪ ਚਮਕ ਪੱਥਰ ਹੈ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕੁੰਡ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਲੋਹੇ ਦੀ ਸੂਈ ਸਮਾਨ ਹੋਕੇ ਚੰਚਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੩੧੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਤ੍ਰਿਯਾ ਦਿਜ ਪ੍ਰੇਮ ਬਢਯੋ ਦੁਖ ਦੂਰ ਭਏ ਹੈ।।
ਭੀਖਮ ਮਾਤ ਕੋ ਜਸੋਂ ਪਰਸੇ ਛਿਨ ਮੈ ਸਭ ਪਾਪ ਬਿਲਾਇ ਗਏ ਹੈ।।
ਆਨਨ ਦੇਖਿ ਕੈ ਸਯਾਮ ਘਨੋ ਚਿਤ ਬੀਚ ਬਸਯੋ ਦ੍ਰਿਗ ਮੂੰਦ ਲਏ ਹੈ।।
ਜਿਉ ਧਨਵਾਨ ਮਨੋ ਧਨ ਕੋ ਧਰ ਅੰਦਰ ਧਾਮ ਕਿਵਾਰ ਦਏ ਹੈ।। ੩੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੀਖਮ ਮਾਤ=ਗੰਗਾ।। ਪਰਸੇ=ਛੋਹਨ ਨਾਲ।। ਬਿਲਾਇ=ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ।।

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਛੁਹਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਬੱਦਲ ਵਰਗੇ ਸ਼ਿਆਮ ਮੁਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਚਿੱਤ, ਵਿਚ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੰਦ ਕਰ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਧਨਵਾਨ ਨੇ ਮਾਨੋਂ ਧਨ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਰਖ ਕੇ, ਘਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜੇ ਬੰਦ ਕਰ ਲਏ ਹਨ ਭਾਵ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਧਨ ਹੈ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਧਨਵਾਨ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਚਿਤ ਰੂਪ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਰੂਪ ਦਰਵਾਜੇ ਬੰਦ ਕਰ ਲਏ ਹਨ, ਕਿ ਏਹ ਦਰਸ਼ਨ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਨਾ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ।। ੩੨੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੁੱਧ ਭਈ ਜਬ ਹੀ ਤਨ ਮੈ ਤਬ ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਹਸਿ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਜਾਵਹੁ।।
ਬਿੱਪਨ ਬੀਚ ਕਹੋ ਰਹੀਯੋ ਦਿਨ ਰੈਨ ਸਭੈ ਹਮਰੇ ਗੁਨ ਗਾਵਹੁ।।
ਹੋਇ ਨ ਤ੍ਰਾਸ ਤੁਮੈ ਜਮ ਕੀ ਹਿਤ ਕੈ ਹਮ ਸੋ ਜਬ ਧਿਆਨ ਲਗਾਵਹੁ।।

ਜੋ ਤੁਮ ਬਾਤ ਕਰੋ ਇਹ ਹੀ ਤਬ ਹੀ ਸਭ ਹੀ ਮੁਕਤਾ ਫਲੁ ਪਾਵਹੁ ।। ੩੨੧ ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁਧ ਹੋਈ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੀਆਂ ਜਾਓ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨਾਲ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਧੰਧੇ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਰਿਹਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਇਆ ਕਰਨਾ। ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਮਨ ਲਾਵੋਗੀਆਂ, ਤਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਮਾਂ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਰੋਗੀਆਂ, ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਰੂਪ ਫਲ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵੋਗੀਆਂ।।੩੨੧।।

ਦਿਜਨ ਤ੍ਰਿਯੋ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪਤਨੀ ਦਿਜ ਕੀ ਇਹ ਬਾਤ ਕਹੀ ਹਮ ਸੰਗ ਨ ਛਾਡਤ ਕਾਨ੍ਹ ਤੁਮਾਰੋ।।
ਸੰਗ ਫਿਰੇ ਤੁਮਰੇ ਦਿਨ ਰੈਨ ਚਲੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੌ ਬ੍ਰਿਜ ਜੋਊ ਸਿਧਾਰੋ।।
ਲਾਗ ਰਹਯੋ ਤੁਮ ਸੋ ਹਮਰੋ ਮਨ ਜਾਤ ਨਹੀ ਮਨ ਧਾਮ ਹਮਾਰੋ।।
ਪੂਰਨ ਜੋਗ ਕੋ ਪਾਇ ਜੁਗੀਸੁਰ ਆਨਤ ਨਾ ਧਨ ਬੀਚ ਸੰਭਾਰੋ।। ੩੨੨।।

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ - ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਅਸੀਂ ਤੇਰਾ ਸੰਗ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗੀਆਂ। ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਸ ਬਨ ਵਿਚ ਫਿਰਾਂਗੀਆਂ, ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਜਾਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਮਨ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਮਨ ਘਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਜੋਗੀ ਦਾ ਮਨ ਪੂਰਨ ਜੋਗ ਪਾ ਲੈਣ ਮਗਰੋਂ ਧਨ ਆਦਿਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੩੨੨।।

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਤਿਨੈ ਪਿਖ ਪ੍ਰੇਮ ਕਹਯੋ ਮੁਖ ਤੇ ਤੁਮ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੋ।।
ਜਾਇ ਸਭੈ ਪਤਿ ਆਪਨ ਆਪਨ ਕਾਨ੍ਹ ਕਥਾ ਕਹਿ ਤਾਹਿ ਉਧਾਰੋ।।
ਪੁਤ੍ਰਨ ਪਉਤ੍ਰਨ ਪਤਿਨ ਸੋ ਇਹ ਕੈ ਚਰਚਾ ਸਭ ਹੀ ਦੁਖ ਟਾਰੋ।।
ਗੰਧ ਮਲਿਯਾਗਰ ਸਯਾਮ ਕੋ ਨਾਮ ਲੈ ਭੂਖਨ ਕੋ ਕਰਿ ਚੰਦਨ ਡਾਰੋ।। ੩੨੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੰਧ=ਸੁਗੰਧੀ।। ਮਲਿਯਾਗਰ=ਮਲਜ ਨਾਮ ਦਾ ਚੰਦਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ ਆਮ ਰੁਖ ਭੀ ਚੰਦਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।।

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਖਕੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ-'ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ

ਘਰ ਚਲੀਆਂ ਜਾਓ। ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਕਥਾ ਕਹਿਕੇ ਉਨ੍ਹਾ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰੋ। ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਪੋਤ੍ਰਿਆਂ ਤੇ ਪਤੀਆਂ ਕੋਲ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਕਰਕੇ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰੋ। 'ਮਲਯ ਚੰਦਨ' ਰੂਪ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਸੰਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਰੂਪ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ ਅਮੋਲਕ ਚੰਦਨ ਕਰ ਦਿਓ।। ੩੨੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਾਨ ਲਈ ਪਤਨੀ ਦਿਜ ਕੀ ਸਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਬਤੀਆ।।
ਜਿਤਨੋ ਹਰਿ ਯਾ ਉਪਦੇਸ ਕਰਯੋ ਤਿਤਨੋ ਨਹਿ ਹੋਤ ਕਛੂ ਜਤੀਆ।।
ਚਰਚਾ ਜਬ ਜਾ ਉਨ ਸੋ ਇਨ ਕੀ ਤਬ ਹੀ ਉਨ ਕੀ ਭਈ ਯਾ ਗਤੀਆ।।
ਇਨ ਸਿਯਾਹ ਭਏ ਮੁਖ ਯੌ ਜੁਵਤੀ ਮੁਖ ਲਾਲ ਭਏ ਵਹ ਜਿਉ ਰਤੀਆ।। ੩੨੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੁਵਤੀ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ੨ ਵੇਖਦੀਆਂ।। ਰਤੀਆ=ਰੱਤਕ, ਰੱਤੀ।। ਜਤੀਆ=ਵਰਣਨ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮਾਨ ਜੋ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਉਹ ਮੰਨ ਲਈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਓਨਾ ਕੁਝ ਸਾਥੋਂ ਜਾਣਿਆਂ ਨਹੀ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਰਣਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਚਰਚਾ ਆਪਣੇ ਪਤੀਆਂ ਕੋਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਲਾਲ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਕਾਲੇ ਹੋ ਗਏ ਅਜੇਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਰੱਤਕ ਬਣ ਗਈਆਂ। ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ 'ਰੱਤਕ' ਵਿਚ ਕਾਲਕ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜੇਹਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਉਤੇ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਕ ਰੰਗਣ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਸੀ।। ੩੨੪।।

ਚਰਚਾ ਸੁਨਿ ਬਿੱਪ ਜੁ ਤ੍ਰੀਅਨ ਸੋ ਮਿਲ ਕੈ ਸਭ ਹੀ ਪਛਤਾਵਨ ਲਾਗੇ।।
ਬੇਦਨ कौ ਹਮ ਕੌ ਸਭ ਕੌ ਧ੍ਰਿਗ ਗੋਪ ਗਏ ਮੰਗ ਕੈ ਹਮ ਆਗੇ।।
ਮਾਨ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਮੈ ਬੂਡੇ ਹੁਤੇ ਹਮ ਚੂਕ ਗਯੋ ਅਉਸਰ ਤਉ ਹਮ ਜਾਗੇ।।
ਪੈ ਜਿਨ ਕੀ ਇਹ ਹੈ ਪਤਨੀ ਤਿਹ ਤੇ ਫੁਨਿ ਹੈ ਹਮਹੂੰ ਬਡਭਾਗੇ।। ੩੨੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੂਕ=ਭੁੱਲ।। ਅਉਸਰ=ਸਮਾ, ਵੇਲਾ।। ਹਮ ਕੌ= ਸਾਡੇ।।

ਅਰਥ - ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। "ਸਾਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਣ ਨੂੰ ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਆਲ ਬਾਲ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਪਹਿਲੇ ਭੋਜਨ ਮੰਗਕੇ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਅਸੀਂ 'ਮਾਨ' ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਹੋਏ ਸਾਂ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਗਏ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਵੇਲਾ ਬੀਤ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਦ ਜਾਗੇ ਹਾਂ। ਪਰ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੋਜਨ ਦੇਕੇ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਰਿਝਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਡੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹਨ, ਤਿਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਭੀ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਾਂ।। ੩੨੫।।

ਮਾਨ ਸਭੈ ਦਿਜ ਆਪਨ ਕੋ ਧ੍ਰਿਗ ਫੇਰਿ ਕਰੀ ਮਿਲਿ ਕਾਨ੍ਹ ਬਡਾਈ ॥
ਲੋਕਨ ਕੇ ਸਭ ਕੇ ਪਤਿ ਕਾਨ੍ਹ ਹਮੈ ਕਹਿ ਬੇਦਨ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ ॥
ਤੌ ਨ ਗਏ ਉਨ ਕੇ ਹਮ ਪਾਸਿ ਡਰੇ ਜੁ ਮਰੇ ਹਮ ਕਉ ਹਮ ਰਾਈ ॥
ਸੱਤਿ ਲਖਯੋ ਤੁਮ ਕਉ ਭਗਵਾਨ ਕਹੀ ਹਮ ਸੱਤ ਕਹੀ ਨ ਬਨਾਈ ॥੩੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੇਦਨ=ਵੇਦ ਬਕਤਿਆਂ॥ ਡਰੇ=ਡਾਰੇ, ਸੁੱਟੇ॥ ਹਮ ਰਾਈ=ਸਾਡਾ ਰਾਜਾ॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧ੍ਰਿਗ ਮੰਨ ਕੇ, ਫਿਰ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਰੇ ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਸਵਾਮੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਗਏ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਨੂੰ ਵੇਦ ਬਕਤਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਕਹੀ ਸੀ, ਕਿਉਂ ਜੁ ਸਾਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਰਾਜਾ ਸਾਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇਗਾ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਹੁਣ ਅਸਾਂ ਤੈਨੂੰ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ 'ਭਗਵਾਨ' ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਅਸਾਂ ਸੱਚ ਕਹੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਐਵੇਂ ਬਣਾਉਟੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਆਖੀ॥ ੩੨੬॥

ਕਬਿੱਤੁ॥ ਪੂਤਨਾ ਸੰਘਾਰੀ ਤ੍ਰਿਣਾਵ੍ਰਤ ਕੀ ਬਿਦਾਰੀ ਦੇਹ
ਦੈਤ ਅਘਾਸੁਰ ਹੂੰ ਕੀ ਸਿਰੀ ਜਾਹ ਫਾਰੀ ਹੈ॥
ਸਿਲਾ ਜਾਹਿ ਤਾਰੀ ਬਕ ਹੂੰ ਕੀ ਚੋਂਚ ਚੀਰ ਡਾਰੀ
ਐਸੇ ਭੂਮ ਪਾਰੀ ਜੈਸੇ ਆਰੀ ਚੀਰ ਡਾਰੀ ਹੈ॥
ਰਾਮ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਦੈਤਨ ਕੀ ਸੈਨਾ ਜਿਨ ਮਾਰੀ ਅਰੁ
ਆਪਨੋ ਬਭੀਛਨ ਕੋ ਦੀਨੀ ਲੰਕ ਸਾਰੀ ਹੈ॥
ਐਸੀ ਭਾਂਤ ਦਿਜਨ ਕੀ ਪਤਨੀ ਉਧਾਰੀ
ਅਵਤਾਰ ਲੈ ਕੈ ਸਾਧ ਜੈਸੇ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਉਧਾਰੀ ਹੈ॥੩੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੰਘਾਰੀ=ਮਾਰ ਦਿਤੀ॥ ਬਿਦਾਰੀ=ਨਾਸ ਕੀਤੀ॥ ਸਿਲਾ=ਪੱਥਰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਅਹੱਲਜਾ॥ ਬਕ=ਬਗਲਾ, ਬਗਲੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਇਕ ਦੈਂਤ ਬਕਾਸੁਰ॥ ਭੂਮ=ਇਕ ਦੈਂਤ, ਭੂਮਾਸਰ॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਪੂਤਨਾਂ ਮਾਰੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ 'ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਦੀ ਦੇਹ ਨਾਸ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ 'ਅਘਾਸੁਰ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਦੀ ਸਿਰੀ ਭੰਨ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਪੱਥਰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੋਈ ਅਹੱਲਜਾ ਤਾਰੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ 'ਬਗਲਾ' ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਦੀ ਚੁੰਝ ਚੀਰ ਸੁਟੀ ਸੀ, ਫਿਰ ਜਿਸਨੇ ਭੂਮਾਸੁਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾੜ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਰੀ ਲੱਕੜ ਨੂੰ ਚੀਰ ਸੁੱਟਦੀ

ਹੈ। ਜਿਸਨੇ 'ਰਾਮ' ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਮਾਰ ਸੁੱਟੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਬਭੀਛਨ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਲੰਕਾ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸੇ ਨੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਲੈਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ 'ਸਾਧ' ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੩੨੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬਿੱਪਨ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਸੁਨ ਕੈ ਕਬਿ ਰਾਜ ਕਹਯੋ ਦਿਜ ਅਉਰ ਕਹੀਜੈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕਥਾ ਅਤਿ ਰੋਚਨ ਜੀਯ ਬਿਚਾਰ ਕਹੋ ਜਿਹ ਤੇ ਫੁਨ ਜੀਜੈ।।
ਤੌ ਹਸ ਬਾਤ ਕਹੀ ਮੁਸਕਾਇ ਪਹਲੈ ਨ੍ਰਿਪ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਜੁ ਕੀਜੈ।।
ਤੌ ਭਗਵਾਨ ਕਥਾ ਅਤਿ ਰੋਚਨ ਦੈ ਚਿਤ ਪੈ ਹਮ ਤੇ ਸੁਨ ਲੀਜੈ।। ੩੨੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਨਾਮ=ਨਮਸਕਾਰ।। ਰੋਚਨ=ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ।।

ਅਰਥ - ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀਆਂ ਘਰ ਵਾਲੀਆਂ ਦੀ ਆਖੀ ਹੋਈ ਵਰਤਾਲਾਪ ਸੁਣ ਕੇ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿਕੇ ਸੁਣਾਉਣਾ ਕਰੋ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਥਾ' ਬੜੀ ਰੋਚਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਆਖੋ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਸਾਡਾ ਜੀਊਣਾ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਤਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਹੱਸਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਜਾਕੇ ਉਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰੋ। ਤਦ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਕਥਾ ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਬੜੀ ਭਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਚਿੱਤ ਦੇਕੇ ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣ ਲੈਣਾ।। ੩੨੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸਾਲਨ ਅਉ ਅਖਨੀ ਬਿਰੀਆ ਜੁਜ ਤਾਹਰੀ ਅਉਰ ਪੁਲਾਵ ਘਨੇ।।
ਨੁਗਦੀ ਅਰੁ ਸੇਵਕੀਆ ਚਿਰਵੇ ਲਡੂਆ ਅਰੁ ਸੂਤ ਭਲੇ ਜੁ ਬਨੇ।।
ਫੁਨ ਖੀਰ ਦਹੀ ਅਰੁ ਦੂਧ ਕੇ ਸਾਥ ਬਰੇ ਬਹੁ ਅਉਰ ਨ ਜਾਤ ਗਨੇ।।
ਇਹ ਖਾਇ ਚਲਯੋ ਭਗਵਾਨ ਗ੍ਰਿਹੰ ਕਹੁ ਸਯਾਮ ਕਬੀਸੁਰ ਭਾਵ ਭਨੇ।। ੩੨੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਲਨ=ਰਸੇ ਵਾਲਾ ਮਾਸ।। ਅਖਨੀ=ਸ਼ੋਰਬਾ, ਮਾਸ ਦਾ ਰਸ।। ਬਿਰੀਆ=ਭੁੰਨਿਆਂ ਮਾਸ।। ਜੁਜ=ਦੁੰਬੇ ਦੀ ਚੱਕੀ ਦੀ ਚਰਬੀ।। ਤਾਹਰੀ=ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਦਾ ਭੋਜਨ।। ਸੇਵਕੀਆ=ਸੇਵੀਆਂ।। ਸੂਤ=ਖੁਰਮੇ, ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਠਿਆਈ।।

ਅਰਥ - ਰਸੇ ਵਾਲਾ ਮਾਸ, ਮਾਸ ਦਾ ਰਸ ਭੁੰਨਿਆਂ ਹੋਇਆ ਮਾਸ, ਦੁੰਬੇ ਦੀ ਚੱਕੀ ਦੀ ਚਰਬੀ, ਰਿੱਝ ਕੇ ਕੜ੍ਹੀ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਮਾਸ ਖਟੇ, ਮਿਠੇ ਆਦਿਕ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਲਾਉ ਨੁਕਦੀ, ਚਿੜਵੇ, ਲੱਡੂ ਅਤੇ ਖੁਰਮੇ ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਫਿਰ ਖੀਰ, ਦਹੀਂ ਤੇ ਦੁਧ ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੜੇ ਪਕੌੜੇ, ਜੋਹੜੇ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਇਤਾਦਿਕ ਖਾਣ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਲੈਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਹਾਜਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕੀਤੇ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗੀ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਲਿਆਂਦੇ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥ ਖਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਘਰ ਤੁਰ ਪਏ, ਅਤੇ ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਾਹ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।। ੩੨੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਚਲੇ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਗਰੜਧ੍ਵੱਜ ਜੀਯ ਮੈ ਆਨੰਦ ਪੈ ਕੈ।।
ਸੋਭਤ ਸਯਾਮ ਕੇ ਸੰਗਿ ਹਲੀ ਘਨ ਸਯਾਮ ਅਉ ਸੇਤ ਚਲਯੋ ਉਨਸੈ ਕੈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਤਬੈ ਹਸਿ ਕੈ ਮੁਰਲੀ ਸੁ ਬਜਾਇ ਉਠਯੋ ਅਪਨੇ ਕਰ ਲੈ ਕੈ।।
ਠਾਢ ਭਈ ਜਮਨਾ ਸੁਨਿ ਕੈ ਧੁਨਿ ਪਉਨ ਰਹਯੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਉਰਝੈ ਕੈ।।੩੩੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਰੜਧ੍ਵੱਜ = ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧੁਜਾ ਉਤੇ ਗਰੁੜ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ।। ਹਲੀ = ਹਲ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਲਰਾਮ।। ਘਨ = ਬੱਦਲ।। ਸੇਤ = ਚਿੱਟਾ।। ਉਨਸੈ ਕੈ = ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਹੋਕੇ।। ਉਰਝੈ ਕੈ= ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ, ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਘਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬਲਿਰਾਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਕਾਲਾ ਅਤੇ ਚਿੱਟਾ ਬੱਦਲ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਹੋਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੰਸਰੀ ਲੈ ਕੇ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਜਿਸਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਜਮੁਨਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕਰਕੇ ਪੌਣ ਭੀ ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਖਲੋ ਗਈ।। ੩੩੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰਾਮਕਲੀ ਅਰੁ ਸੋਰਠਿ ਸਾਰੰਗ ਮਾਲਸਿਰੀ ਅਰੁ ਬਾਜਤ ਗਉਰੀ।।
ਜੈਤਸਿਰੀ ਅਰੁ ਗੌਡ ਮਲ੍ਹਾਰ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਬਸੈ ਸੁਭ ਠਉਰੀ।।
ਮਾਨਸ ਕੀ ਕਹ ਹੈ ਗਨਤੀ ਸੁਨ ਹੋਤ ਸੁਰੀ ਅਸੁਰੀ ਧੁਨ ਬਉਰੀ।।
ਸੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਧੁਨਿ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਤਰਨੀ ਹਰਨੀ ਜਿਮ ਆਵਤ ਦਉਰੀ।।੩੩੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਰੀ = ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀ।। ਅਸੁਰੀ = ਦੈਂਤ ਇਸਤ੍ਰੀ।। ਸ੍ਰਉਨਨ = ਕੰਨਾਂ।। ਤਰਨੀ = ਇਸਤ੍ਰੀ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਬੰਸਰੀ ਵਿਚ ਰਾਮਕਲੀ, ਸੋਰਠੀ, ਸਾਰੰਗ ਅਤੇ ਮਾਲਸਿਰੀ, ਅਤੇ ਗੌੜੀ ਰਾਗ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਜੈਤਸਿਰੀ, ਗੌਂਡ, ਮਲ੍ਹਾਰ ਅਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਭੀ ਬੰਸਰੀ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾ ਕੇ ਵਾਸਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ? ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਦੈਂਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਮਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਇਸਤ੍ਰੀ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਘੰਡੇਹੇੜੇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਹਰਨੀ ਦੌੜੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।। ੩੩੧।।

****

ਕਬਿਤੁ।। ਬਾਜਤ ਬਸੰਤ ਅਰੁ ਭੈਰਵ ਹਿੰਡੋਲ ਰਾਗ
ਬਾਜਤ ਹੈ ਲਲਤਾ ਕੇ ਸਾਥ ਹ੍ਵੈ ਧਨਾਸਰੀ।।
ਮਾਲਵਾ ਕਲਯਾਨ ਅਰੁ ਮਾਲਕਉਸ ਮਾਰੂ ਰਾਗ
ਬਨ ਮੈ ਬਜਾਵੈ ਕਾਨ੍ਹ ਮੰਗਲ ਨਿਵਾਸ ਰੀ।।
ਸੁਰੀ ਅਰੁ ਆਸੁਰੀ ਅਉ ਪੰਨਗੀ ਜੇ ਹੁਤੀ ਤਹਾਂ
ਧੁਨ ਕੋ ਸੁਨਤ ਪੈ ਨ ਰਹੀ ਸੁਧ ਜਾਸ ਰੀ।।
ਕਹੈ ਇਉ ਦਾਸ ਰੀ ਸੁ ਐਸੀ ਬਾਜੀ ਬਾਸੁਰੀ
ਸੁ ਮੇਰੇ ਜਾਨੇ ਯਾ ਮੈ ਸਭ ਰਾਗ ਕੋ ਨਿਵਾਸ ਰੀ।। ੩੩੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੰਗਲ ਨਿਵਾਸ = ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਘਰ।। ਪੰਨਗੀ = ਨਾਗ ਇਸਤ੍ਰੀ।। ਨਿਵਾਸ = ਘਰ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਬੰਸਰੀ ਵਿਚ ਬਸੰਤ, ਭੈਰਉ ਅਤੇ ਹਿੰਡੋਲ ਰਾਗ ਵੱਜਦਾ ਹੈ, ਲਲਤ ਰਾਗ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਕੇ ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਮਾਲਵਾ, ਕਲਿਆਨ, ਮਾਲਕੌਂਸ ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਘਰ ਕ੍ਰਿਸਨ ਬਨ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਬੰਸਰੀ ਵਿਚ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਦੈਂਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਨਾਗਣੀਆਂ ਜੇਹੜੀਆਂ ਭੀ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ, ਜਿਸਨੇ ਭੀ ਬੰਸਰੀ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਅਵਾਜ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਤਨ ਬਦਨ ਦੀ ਸੁਧ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੇ ਸਖੀ! ਦਾਸ ਇਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਬੰਸਰੀ ਅਜੇਹੀ ਵਜੀ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਬੰਸਰੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਵਸੇਬਾ ਹੈ।। ੩੩੨।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਕਰੁਨਾ ਨਿਧਾਨ ਬੇਦ ਕਹਤ ਬਖਾਨ ਯਾ ਕੀ
ਬੀਚ ਤੀਨ ਲੋਕ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ ਸੁ ਬਾਸੁ ਰੀ।।
ਦੇਵਨ ਕੀ ਕੰਨਿਆ ਤਾ ਕੀ ਸੁਨ ਧੁਨਿ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ
ਧਾਈ ਧਾਈ ਆਵੈ ਤਜਿ ਕੈ ਸੁਰਗ ਬਾਸੁ ਰੀ।।
ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਪ੍ਰਸੰਨਯ ਰੂਪ ਰਾਗ ਕੋ ਨਿਹਾਰ ਕਹਯੋ
ਰਚਯੋ ਹੈ ਬਿਧਾਤਾ ਇਹ ਰਾਗਨ ਕੋ ਬਾਸੁ ਰੀ।।
ਰੀਝੇ ਸਭ ਗਨ ਉਡਗਨ ਭੇ ਮਗਨ ਜਬ

ਬਨ ਉਪਬਨ ਮੈ ਬਜਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਸੁਰੀ।। ੩੩੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - (ਨਿਧਾਨ = ਖਜਾਨਾ, ਸਮੁੰਦਰ।। ਬਾਸੁ = ਸੁਗੰਧੀ, ਭਾਵ ਜਸ। (੨) ਵੱਸਣਾ।। ਨਿਹਾਰ = ਵੇਖਕੇ।।-ਬਾਸੁ = ਘਰ।। ਗਨ = ਝੁੰਡਅਰਥ - ।। ਉਡਗਨ = ਤਾਰੇ।। ਉਪਬਨ = ਬਾਗ।।)

ਅਰਥ - * ਜੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਕਥਨ ਵੇਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਸੇ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ ਭਾਵ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਉਸਦੀ ਅਵਾਜ ਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣ ਕੇ, ਸੁਰਗ ਦਾ ਵੱਸਣਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਭੱਜਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਤੁਰੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਤੇ ਰਾਗ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ "ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਘਰ ਰਚਿਆ ਹੈ"। ਸਾਰੇ ਗਨ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਤਾਰੇ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਬਨਾਂ ਤੇ ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਖਿੜਾਉ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਬੰਸਰੀ ਬਜਾਈ ਹੈ।। ੩੩੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਮੁਰਲੀ ਅਤਿ ਆਨੰਦ ਕੈ ਮਨ ਡੇਰਨ ਆਏ।।
ਤਾਲ ਬਜਾਵਤ ਕੂਦਤ ਆਵਤ ਗੋਪ ਸਭੋ ਮਿਲ ਮੰਗਲ ਗਾਏ।।
ਆਪਨ ਹੈ ਧਨਠੀ ਭਗਵਾਨ ਤਿਨੋ ਪਹਿ ਤੇ ਬਹੁ ਨਾਚ ਨਚਾਏ।।
ਰੈਨ ਪਰੀ ਤਬ ਆਪਨ ਆਪਨ ਸੋਇ ਰਹੈ ਗ੍ਰਿਹ ਆਨੰਦ ਪਾਏ।। ੩੩੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਨਠੀ = ਪ੍ਰੇਰਕ।। ਰੈਨ = ਰਾਤ।। ਤਾਲ= ਤੌੜੀਆਂ, ਤਾਲੀਆਂ।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਕਾਨ੍ਹ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਡੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਗੁਆਲ ਲੜਕੇ ਮਿਲਕੇ ਤਾਲੀਆਂ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਮੰਗਲ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨੱਚਦੇ ਟੱਪਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਪ ਪ੍ਰੇਰਕ ਹੋਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਚ ਨਚਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਪੈ ਜਾਣ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ, ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਸੌਂ ਰਹੇ ਹਨ।। ੩੩੪।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਬਿੱਪਨ ਕੀ ਤ੍ਰੀਯਨ ਕੇ ਚਿੱਤ ਹਰਿ ਭੋਜਨ ਲੇਇ ਉਧਾਰ ਕਰਬੋ ਬਰਨਨੰ।।

---

* ਨੌ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਿਆ "ਗਨ" ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

ਅਨਿਲ (ਪਵਨ) ਉਣੰਜਾ, ਆਦਿਤਯ (ਸੂਰਜ) ਬਾਰਾਂ, ਆਭਾਸੁਰ ਚੌਂਹਠ, ਸਾਧਯ ਬਾਰਾਂ, ਤੁਖਿਤ ਛੱਤੀ, ਮਹਾਰਿਜਕ ਦੋ ਸੌ ਵੀਹ, ਰੁਦ੍ਰ (ਸ਼ਿਵਜੀ) ਗਿਆਰਾਂ, ਵਸੁ ਅੱਠ, ਵਿਸ਼ੇਦੇਵਾ ਦਸ਼।

ਅਥ ਗੋਵਰਧਨ ਗਿਰਿ ਕਰ ਪਰ ਧਾਰਬੋ ।।

ਦੋਹਰਾ ।। ਇਸੀ ਭਾਂਤ ਸੋ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਕੀਨੇ ਦਿਵਸ ਬਿਤੀਤ ।।
ਹਰਿ ਪੂਜਾ ਕੋ ਦਿਨ ਅਯੋ ਗੋਪ ਬਿਚਾਰੀ ਚੀਤ ।। ੩੩੫ ।।

ਅਰਥ - ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦਿਨ ਗੁਜਾਰੇ। ਜਦ ਇੰਦਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦਾ ਦਿਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ।। ੩੩੫ ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਆਯੋ ਹੈ ਇੰਦ੍ਰ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕੋ ਦਿਯੋਸ ਸਭੋ ਮਿਲਿ ਗੋਪਨ ਬਾਤ ਉਚਾਰੀ ।।
ਭੋਜਨ ਭਾਂਤ ਅਨੇਕਨ ਕੋ ਰੁ ਪਚਾਂਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਕਰੋ ਜਾਇ ਤਯਾਰੀ ।।
ਨੰਦ ਕਹਯੋ ਜਬ ਗੋਪਨ ਸੋ ਬਿਧਿ ਅਉਰ ਚਿਤੀ ਮਨ ਬੀਚ ਮੁਰਾਰੀ ।।
ਕੋ ਬਪੁਰਾ ਮਘਵਾ ਹਮਰੀ ਸਮ ਪੂਜਨ ਜਾਤ ਜਹਾ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰੀ ।। ੩੩੬ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਯੋਸ = ਦਿਨ ।। ਪਚਾਂਮ੍ਰਿਤ = ਕੜਾਹ। ੨ ਖੀਰ ।। ਚਿਤੀ = ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ।। ਮੁਰਾਰੀ = ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ।। ਮਘਵਾ = ਇੰਦ੍ਰ ।।

ਅਰਥ - ਇੱਕ ਦਿਨ ਬਾਬੇ ਨੰਦ ਨੇ ਸਾਰੇ ਗਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਿਆਂ ਕਰਕੇ ਇਹ ਆਖਿਆ, "ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ 'ਕੜਾਹ' ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰੋ।" ਜਦ ਨੰਦ ਬਾਬੇ ਨੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੂੰ ਏਹ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ - "ਵਿਚਾਰਾ ਇੰਦਰ ਕੌਣ ਹੈ? ਸਾਡੇ ਸਮਾਨ ਜਿਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ" ।। ੩੩੬ ।।

ਕਬਿਤੁ ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਬੋਲਯੋ ਕਾਨ੍ਹ ਕਰੁਣਾ ਨਿਧਾਨ
ਤਾਤ ਕਾਹੇ ਕੇ ਨਵਿੱਤ ਕੌ ਸਮਿਗ੍ਰੀ ਤੈ ਬਨਾਈ ਹੈ ।।
ਕਹਯੋ ਐਸੇ ਨੰਦ ਜੋ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਪਤਿ ਭਾਖੀਅਤ
ਤਾਹੀ ਕੋ ਬਨਾਈ ਹਰਿ ਕਹਿ ਕੈ ਸੁਨਾਈ ਹੈ ।।
ਕਾਹੇ ਕੇ ਨਵਿਤ ਕਹਯੋ ਬਾਰਦ ਤ੍ਰਿਨਨ ਕਾਜ
ਗਊਅਨ ਕੀ ਰੱਛ ਕੌਂ ਕਰਿ ਅਉ ਹੋਤ ਆਈ ਹੈ ।।
ਕਹਯੋ ਭਗਵਾਨ ਏਤੋ ਲੋਗ ਹੈ ਅਜਾਨ ਬ੍ਰਿਜ

ਈਸਰ ਤੇ ਹੋਤ ਨਹੀ ਮਘਵਾ ਤੇ ਗਾਈ ਹੈ।। ੩੩੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਾਤ = ਪਿਤਾ।। ਹਰਿ = ਇੰਦ੍ਰ। ੨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।। ਮਘਵਾ = ਇੰਦ੍ਰ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਖਜਾਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਬਾਬੇ ਨੰਦ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ - "ਪਿਤਾ ਜੀ! ਕਿਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸਾਂ ਇਹ ਸਮਿਗ੍ਰੀ ਬਣਵਾਈ ਹੈ?" ਨੰਦ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ - "ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਵਾਮੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਜਨ ਵਾਸਤੇ ਸਮਗ੍ਰੀ ਬਣਾਈ ਹੈ"। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਪੁਛਿਆ - ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ? ਨੰਦ ਨੇ "ਇੰਦ੍ਰ" ਕਹਿਕੇ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਕਿਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹੋ? ਨੰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ - "ਇੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਬੱਦਲ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਘਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਗਊਆਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁੰਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਇਹ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਲੋਕ ਬੇਸਮਝ ਹਨ, ਜੋ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ "ਈਸ਼ਵਰ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ"। ਐਵੇਂ ਹੀ "ਇੰਦ੍ਰ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ" ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ।। ੩੩੭।।

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਹੈ ਨਹੀ ਮੇਘੁ ਸੁਰੰਪਤਿ ਹਾਥ ਸੁ ਤਾਤ ਸੁਨੋ ਅਰੁ ਲੋਕ ਸਭੈ ਰੇ।।
ਭੰਜਨ ਭਉ ਅਨਭੈ ਭਗਵਾਨ ਸੁ ਦੇਤ ਸਭੈ ਜਨ ਕੋ ਅਰੁ ਲੈ ਰੇ।।
ਕਿਉ ਮਘਵਾ ਤੁਮ ਪੂਜਨ ਜਾਤ ਕਰੋ ਤੁਮ ਸੇਵ ਹਿਤੰ ਚਿਤ ਕੈ ਰੇ।।
ਧਯਾਨ ਧਰੋ ਸਭ ਹੀ ਮਿਲ ਕੈ ਸਭ ਬਾਤਨ ਕੋ ਤੁਮ ਕੋ ਫਲ ਦੈ ਰੇ।। ੩੩੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੇਘ = ਬੱਦਲ।। ੨ ਮੀਂਹ।। ਸੁਰੰਪਤਿ = ਇੰਦ੍ਰ।। ਅਨਭੈ = ਡਰ ਰਹਿਤ।। ਹਿਤੰ = ਪ੍ਰੇਮ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕੋ! ਸੁਣੋ, ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੱਦਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੋ ਡਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਗਵਾਨ ਹੈ, ਓਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਂਦਾ ਅਤੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦੇ ਹੋ? ਚਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਪੂਜੋ। ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰੋ, ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਫਲ ਦੇਵੇਗਾ।। ੩੩੮।।

ਬਾਸਵ ਜੱਗਯਨ ਕੈ ਬਸਿ ਮੇਘ ਕਿਧੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਇਹ ਬਾਤ ਉਚਾਰੈ।।
ਲੋਗਨ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਨ ਕੋ ਹਰਿ ਸੂਰਜ ਮੈ ਹੁਇ ਕੈ ਜਲ ਡਾਰੈ।।
ਕਉਤਕ ਦੇਖਤ ਜੀਵਨ ਕੋ ਪਿਖ ਕਉਤਕ ਹੈ ਸਿਵ ਤਾਹਿ ਸੰਘਾਰੈ।।

ਹੈ ਵਹ ਏਕ ਕਿਧੋ ਸਰਤਾ ਸਮ ਬਾਹਨ ਕੇ ਜਮ ਬਾਹ ਬਿਥਾਰੈ।।੩੩੯।।

ਅਰਥ – ਇੰਦ੍ਰ ਯੁਗਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋਕੇ ਬੱਦਲ ਭੇਜਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਰਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸੂਰਜ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਹੋਕੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਉਤਾਂਹ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੱਦਲ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਬਰਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕੌਤਕ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੌਤਕ ਵੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਸਭ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕੋ ਹੀ ਅਤੇ ਨਦੀ ਦੇ ਵਹਿਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋਕੇ ਉਸ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਵਾਹ ਖਲੇਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।। ੩੩੯।।

ਪਾਥਰ ਪੈ ਜਲ ਪੈ ਨਗ ਪੈ ਤਰ ਪੈ ਧਰ ਪੈ ਅਰੁ ਅਉਰ ਨਰੀ ਹੈ।।
ਦੇਵਨ ਪੈ ਅਰੁ ਦੈਤਨ ਪੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਉ ਮੁਰਾਰ ਹਰੀ ਹੈ।।
ਪੱਛਨ ਪੈ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜਨ ਪੈ ਮ੍ਰਿਗ ਕੇ ਗਨ ਪੈ ਫੁਨ ਹੋਤ ਖਰੀ ਹੈ।।
ਭੇਦ ਕਹਯੋ ਇਹ ਬਾਤ ਸਭੈ ਇਨਹੂ ਕਿਹ ਕੀ ਕਹਾ ਪੂਜ ਕਰੀ ਹੈ।।੩੪੦।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਨਗ = ਪਹਾੜ।। ਪੈ = ਉਤੇ।। ਤਰ = ਬ੍ਰਿਛ।। ਨਰੀ = ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਾਸ।। ਮ੍ਰਿਗਰਾਜਨ = ਸ਼ੇਰਾਂ।। ਗਨ = ਝੁੰਡ।।

ਅਰਥ – ਪੱਥਰਾਂ ਉਤੇ, ਜਲ ਉਤੇ, ਪਹਾੜਾਂ ਉਤੇ, ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਉਤੇ, ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਹੋਰ ਜੋ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਸ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਉਤੇ, ਦੈਂਤਾਂ ਉਤੇ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਮੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਹੈ। ਪੰਛੀਆਂ ਉਤੇ, ਸ਼ੇਰਾਂ ਉਤੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹਰਨਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਉਤੇ ਭੀ ਚੰਗੀ ਬਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੇਦ ਦਸੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਹੈ?।। ੩੪੦।।

ਤਬ ਹੀ ਹਸਿ ਕੈ ਹਰਿ ਬਾਤ ਕਹੀ ਨੰਦ ਪੈ ਹਮਰੀ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨਿ ਲੱਈਯੈ।।
ਪੂਜਹੁ ਬਿੱਪਨ ਕੋ ਮੁਖ ਗਊਅਨ ਪੂਜਨ ਜਾ ਗਿਰ ਹੈ ਤਹ ਜੱਈਯੈ।।
ਗਊਅਨ ਕੋ ਪਯ ਪੀਜਤ ਹੈ ਗਿਰ ਕੇ ਚੜਿਏ ਮਨ ਆਨੰਦ ਪੱਈਯੈ।।
ਦਾਨ ਦਏ ਤਿਨ ਕੋ ਜਸ ਹਯਾਂ ਪਰਲੋਕ ਗਏ ਜੁ ਦਯੋ ਸੋਊ ਖੱਈਯੈ।।੩੪੧।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਗਿਰ = ਪਹਾੜ, ਗੋਵਰਧਨ।। ਪਯ = ਦੁੱਧ।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸਕੇ ਫਿਰ ਨੰਦ ਕੋਲ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ – " ਪਿਤਾ ਜੀ! ਮੇਰੀ ਬਿਨਤੀ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਅਤੇ ਗਊਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਥੇ ਚਲੇ ਜਾਈਏ, ਜਿਥੇ ਗੋਵਰਧਨ ਪਹਾੜ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗਊਆਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਪੀਵੀ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਾੜ ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆਂ ਮਨ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਸ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਕੇ, ਜੋ ਕੁਝ ਇਥੇ ਦਿਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸਦਾ ਫਲ ਖਾਵਾਂਗੇ।। ੩੪੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤਬ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਕਹੀ ਪਿਤ ਸੋ ਇਕ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਤੁ ਕਹੋ ਮਮ ਤੋਸੋ।।
ਪੂਜਹੁ ਜਾਇ ਸਭੈ ਗਿਰ ਕੌ ਤੁਮ ਇੰਦ੍ਰ ਕਰੈ ਕੁਪ ਕਿਆ ਫੁਨ ਤੋਸੋ।।
ਮੋ ਸੋ ਸੁਪੂਤ ਭਯੋ ਤੁਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਮਾਰ ਡਰੌ ਮਘਵਾ ਸੰਗ ਝੋਸੋ।।
ਰਹਸਿ ਕਹੀ ਪਿਤ ਪਾਰਥ ਕੀ ਤਜਿ ਹੈ ਇਹ ਜਾ ਹਮਰੀ ਅਨ ਮੋਸੋ।। ੩੪੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁਪ = ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ।। ਡਰੌ = ਸੁੱਟਾਂਗਾ।। ਮਘਵਾ = ਇੰਦ੍ਰ।। ਰਹਸਿ = ਰਹੱਸ।। ਪਿਤ ਪਾਰਥ = ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਪਿਉ ਇੰਦ੍ਰ।। ਅਨ = ਆਨ, ਸੌਂਹ।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਪਿਤਾ ਜੀ! ਜੇਕਰ ਸੁਣੋ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹਾਂ? ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਾਕੇ ਗੋਵਰਧਨ ਪਹਾੜ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਵੇਖ ਲਵਾਂਗਾ, ਕਿ ਇੰਦ੍ਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰੇਗਾ? ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਹੋਯਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਇੰਦ੍ਰ ਤੋਂ ਡਰੋ, ਮੈਂ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਇਕ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸੁੱਟਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਗੁੱਝੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੀ ਸੌਂਹ ਮੰਨਕੇ ਇਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਛੱਡ ਜਾਏਗਾ।। ੩੪੨।।

ਤਾਤ ਕੀ ਬਾਤ ਜੁ ਨੰਦ ਸੁਨੀ ਬਾਤ ਭਲੀ ਸਿਰ ਊਪਰ ਬਾਧੀ।।
ਬਾਕੋ ਕੀ ਕੈ ਮੁਰਵੀ ਤਨ ਕੈ ਧਨ ਤੀਛਨ ਮੱਤ ਮਹਾਂ ਸਰ ਸਾਧੀ।।
ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਸੁਨਤਯੋ ਇਹ ਬਾਤ ਕਬੁੱਧ ਗੀ ਛੂਟ ਚਿਰੀ ਜਿਮ ਫਾਧੀ।।
ਮੋਹਿ ਕੀ ਬਾਰਦ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਗਿਆਨ ਨਿਵਾਰ ਦਈ ਉਮਡੀ ਜਨ ਆਂਧੀ।। ੩੪੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਾਤ = ਪੁੱਤ੍ਰ।। ਬਾਕੋ ਕੀ = ਬਚਨਾਂ ਦੀ।। ਮੁਰਵੀ = ਰੱਸੀ, ਧਨੁਖ ਦੀ ਡੋਰੀ।। ਬਾਰਦ = ਹਨੇਰੀ।। ਉਮਡੀ = ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ।।

ਅਰਥ - ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਸਨੂੰ ਸਿਰ ਤੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਭਾਵ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਡੋਰੀ ਨਾਲ, ਤਿੱਖੀ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪ ਧੁਨਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ, ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਰੂਪ ਮਹਾਂ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨੰਦ ਦੀ ਭ੍ਰਾਮਕ ਬੁਧੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦੀ ਕਬੁੱਧੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੁੱਟ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਜਾਲੀ ਵਿਚ ਫਸੀ ਹੋਈ ਚਿੜੀ ਛੁੱਟਕੇ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨੇ ਮਾਨੋ, ਗਿਆਨ ਦਾ ਬੱਦਲ ਹੋਕੇ ਮੋਹ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਨੇਰੀ ਨੰਦ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ।। ੩੪੩।।

ਨੰਦ ਬੁਲਾਇ ਕੈ ਗੋਪ ਲਏ ਹਰਿ ਆਇਸ ਮਾਨ ਸਿਰ ਊਪਰ ਲੀਆ।।
ਪੂਜਹੁ ਗਊਅਨ ਅਉ ਮੁਖ ਬਿੱਪਨ ਭਈਅਨ ਸੋ ਇਹ ਆਇਸ ਦੀਆ।।

ਫੇਰ ਕਹਯੋ ਹਮ ਤਉ ਕਹਯੋ ਤੋ ਸੋ ਗਯਾਨ ਭਲੋ ਮਨ ਮੈ ਸਮਝੀਆ॥
ਚਿੱਤ ਦਯੋ ਸਭ ਨੋ ਹਮ ਸੋ ਤਿਹੁ ਲੋਗਨ ਕੋ ਪਤਿ ਚਿੱਤਨ ਕੀਆ॥ ੩੪੪॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਤੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਨੰਦ ਨੇ ਸਾਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ - "ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਅਤੇ ਗਊਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੋ।" ਨੰਦ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ - ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੋਂ ਇਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ। ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਅਸਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਚੇਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੩੪੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਗੋਪ ਚਲੇ ਉਠ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਕੌਂ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਪਤਿ ਕੋ ਫੁਨਿ ਆਇਸ ਪਾਈ॥
ਅੱਛਤ ਧੂਪ ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਦੀਪਕ ਪੂਜਨ ਕੀ ਸਭ ਭਾਂਤ ਬਨਾਈ॥
ਲੈ ਕੁਰਬੇ ਅਪਨੈ ਸਭ ਸੰਗ ਚਲੇ ਗਿਰ ਕੌ ਸਭ ਢੋਲ ਬਜਾਈ॥
ਨੰਦ ਚਲਯੋ ਜਸੁਧਾ ਊ ਚਲੀ ਭਗਵਾਨ ਚਲੇ ਮੁਸਲੀ ਸੰਗ ਭਾਈ॥ ੩੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਪਤਿ = ਨੰਦ, ਗੋਪਰਾਜਾ॥ ਅੱਛਤ = ਚਾਵਲ॥ ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ = ਕੜਾਹ॥ ਕੁਰਬੇ = ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਲੋਕ, ਕੁਟੰਬ॥

ਅਰਥ - ਨੰਦ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਉੱਠਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਚਾਵਲ, ਧੂਪ, ਕੜਾਹ ਤੇ ਦੀਵੇ ਆਦਿਕ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜੁਗਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ। ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਢੋਲ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪਹਾੜ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। ਨੰਦ ਚਲ ਪਿਆ, ਜਸੋਦਾਂ ਤੁਰੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭੀ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਬਲਰਾਮ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਤੁਰ ਪਏ॥ ੩੪੫॥

ਨੰਦ ਚਲਯੋ ਕੁਰਬੇ ਸੰਗ ਲੈ ਕਰਿ ਤੀਰ ਜਬੈ ਗਿਰ ਕੇ ਚਲਿ ਆਯੋ॥
ਗਊਅਨ ਘਾਸ ਚਰਾ ਹਿਤ ਸੈਂ ਬਹੁ ਬਿੱਪਨ ਖੀਰ ਅਹਾਰ ਖਵਾਯੋ॥
ਆਪ ਪਰੋਸਨ ਲਾਗ ਜਦੁਪਤਿ ਗੋਪ ਸਭੈ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਯੋ॥
ਬਾਰ ਚੜਾਇ ਲਏ ਰਥ ਪੈ ਚਲ ਕੈ ਇਹ ਕਉਤਕ ਅਉਰ ਬਨਾਯੋ॥ ੩੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੀਰ = ਕੋਲ, ਨੇੜੇ॥ ਹਿਤ ਸੈਂ = ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ॥ ਅਹਾਰ = ਭੋਜਨ॥ ਪੈ = ਉਤੇ॥ ਬਾਰ = ਬਾਲਕ, ਬੱਚੇ॥

ਅਰਥ - ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਿਆ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਪਹਾੜ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਘਾਹ ਚਰਾਇਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਖੀਰ

ਦਾ ਭੋਜਨ ਛਕਾਉਣਾ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਪ ਭੋਜਨ ਥਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰੋਸ ਪਰੋਸ ਕੇ ਦੇਣ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਯਾ। ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਰਥ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ, ਤੁਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਇਕ ਹੋਰ ਕੌਤਕ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੩੪੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਉਤਕ ਏਕ ਬਿਚਾਰ ਜਦੁਪਤ ਸੂਰਤ ਏਕ ਧਰੀ ਗਿਰ ਬਾਕੀ।।
ਸ੍ਰਿੰਗ ਬਨਾਇ ਧਰੀ ਨਗ ਕੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਜਹ ਗਮਜ ਨ ਕਾ ਕੀ।।
ਭੋਜਨ ਖਾਤ ਪ੍ਰਤੱਛਿ ਕਿਧੋ ਵਹ ਬਾਤ ਲਖੀ ਨ ਪਰੀ ਕਛੁ ਵਾ ਕੀ।।
ਕਉਤਕ ਏਕ ਲਖੈ ਭਗਵਾਨ ਅਉ ਜੋ ਪਿਖਵੈ ਅਟਕੈ ਮਤ ਤਾ ਕੀ।। ੩੪੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਦੁਪਤ = ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।। ਗਿਰ = ਪਹਾੜ।। ਬਾਕੀ = ਸੁੰਦਰ।। ਸ੍ਰਿੰਗ = ਸਿੰਙ ।। ਨਗ = ਪਹਾੜ।। ਗਮਜ = ਪਹੁੰਚ।। ਕਾ ਕੀ = ਕਿਸ ਦੀ।। ਤਾ ਕੀ = ਉਸ ਦੀ।। ਅਟਕੈ = ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਈ, ਚਕ੍ਰਾ ਗਈ।।

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਅਦਭੁਤ ਖੇਡ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਪਹਾੜ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਸਜਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਹਾੜ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਧਾਰਕੇ ਉਤੇ ਸਿੰਙ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਏ, ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪਹਾੜ ਪਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਭੋਜਨ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਉਹ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਪਈ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ, ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਪ ਹੀ ਪਹਾੜ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਭੋਜਨ ਛਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਇਕ ਕੌਤਕ ਜਾਣ ਕੇ, ਜੋ ਕੋਈ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਬੁੱਧੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।। ੩੪੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤੌ ਭਗਵਾਨ ਤਬੈ ਹਸਿ ਕੌ ਸਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਤ ਤਿਨੈ ਸੰਗ ਭਾਖੀ।।
ਭੋਜਨ ਖਾਤ ਦਯੋ ਹਮਰੋ ਗਿਰ ਲੋਕ ਸਭੈ ਪਿਖਵੋ ਤੁਮ ਆਖੀ।।
ਹੋਇ ਰਹੈ ਬਿਸਮੈ ਸਭ ਗੋਪ ਸੁਨੀ ਹਰਿ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਜਬ ਸਾਖੀ।।
ਗਿਆਨ ਜਨਾਵਰ ਕੀ ਲਈ ਬਾਜ ਹ੍ਵੈ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕਾਨ੍ਹ ਦਈ ਜਬ ਚਾਖੀ।। ੩੪੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਮ੍ਰਿਤ = ਸ਼ਹਿਦ।। ਪਿਖਵੋ = ਵੇਖ ਲਵੋ।। ਭਾਖੀ = ਆਖੀ।। ਸਾਖੀ = ਵਾਰਤਾ।। ਚਾਖੀ = ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਸ਼ਹਿਦ ਵਾਂਗੂੰ ਮਿੱਠੀ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖੀ। ਕਿ "ਸਾਡਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਯਾ ਭੋਜਨ ਪਹਾੜ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ," ਹੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕੋ! ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਲਵੋ। ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣੀ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ। ਜਦ ਕਾਨ੍ਹ ਨੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਦਿਤੀ, ਤਦ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੇ ਬਾਜ ਹੋਕੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਜਾਨਵਰ ਦੀ

ਰਿੱਚੀ ਫੜ ਲਈ ਭਾਵ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੩੪੮।।

ਯਥਾ - "ਗਾਹਿ ਸੂਫੀ ਗਾਹਿ ਜ਼ਾਹਦ ਗਾਹਿ ਕਲੰਦਰ ਮੇਸ਼ਵਦ।।
ਰੰਗਹਾਏ ਮੁਖ਼ਤਲਿਫ਼ ਦਾਰਦ ਬੁਤੇ ਅਯਾਰ ਮਾ।।"

ਅਨੁਵਾਦ -"ਸੂਫੀ ਵਾਹਦ ਮਸਤ ਕਲੰਦਰ ਰੰਗ ਉਸੇ ਦੇ ਸਾਰੇ।।
ਹਰ ਇਕ ਖਾਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਕਰਕੇ ਰੂਪ ਨਿਆਰੇ।।"

ਅੰਜਲ ਜੋਰ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਜਨ ਕੋਟ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੈਂ ਹਰਿ ਆਗੇ।।
ਭੂਲ ਗਈ ਸਭ ਕੋ ਮਘਵਾ ਸੁਧ ਕਾਨ੍ਹ ਹੀ ਕੇ ਰਸ ਭੀਤਰ ਪਾਗੇ।।
ਸੋਵਤ ਥੇ ਜੁ ਪਰੇ ਬਿਖ ਮੈ ਸਭ ਧਿਆਨ ਲਗੇ ਹਰਿ ਕੇ ਜਨ ਜਾਗੇ।।
ਅਉਰ ਗਈ ਸੁਧ ਭੂਲ ਸਭੋ ਇਕ ਕਾਨ੍ਹ ਹੀ ਕੇ ਰਸ ਮੈ ਅਨੁਰਾਗੇ।। ੩੪੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਜਲ = ਹੱਥ।। ਪ੍ਰਨਾਮ = ਨਮਸਕਾਰ।। ਮਘਵਾ = ਇੰਦ੍ਰ।। ਪਾਗੇ = ਭਿੱਜ ਗਏ।। ਬਿਖ =ਮੋਹ ਮਾਇਆ।। ਅਨੁਰਾਗੀ = ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਏ।।

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੋਕ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅਗੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵੇਰੀਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਸੁੱਧ ਹੀ ਭੁੱਲ ਗਈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੇ ਭਿੱਜ ਗਏ। ਜੋ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਮਾਨੋਂ ਜਾਗ ਪਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਹੀ ਸੁੱਧ ਭੁੱਲ ਗਈ, ਇਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।। ੩੪੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਸਭ ਕੋ ਹਸਿ ਕੈ ਮਿਲਿ ਧਾਮੰ ਚਲੋ ਜੋਊ ਹੈ ਹਰਿਤਾ ਅਘ।।
ਨੰਦ ਚਲਯੋ ਬਲਭਦ੍ਰ ਚਲਯੋ ਜਸੁਧਾ ਊ ਚਲੀ ਨੰਦ ਲਾਲ ਬਿਨਾਨਘ।।
ਪੂਜ ਜਬੈ ਇਨਹੂ ਨ ਕਰੀ ਤਬ ਹੀ ਕੁਪਿਓ ਇਨ ਪੈ ਧਰਤਾ ਪ੍ਰਘ।।
ਬੇਦਨ ਮੱਧ ਕਹੀ ਇਨ ਭੀਮ ਤੇ ਮਾਰਿ ਡਰਯੋ ਛਲ ਸੋ ਪਤਵਾ ਮਘ।। ੩੫੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਿਤਾ = ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।। ਨੰਦ ਲਾਲ = ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।। ਬਿਨਾਨਘ = (ਬਿਨਾਨ+ਅਘ) ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ।। ਪ੍ਰਘ = ਬੱਜਰ।। ਧਰਤਾ ਪ੍ਰਘ = ਬੱਜਰ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇੰਦ੍ਰ ।। ਪਤਵਾ ਮਘ = ਮਗਧ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਜਰਾਸੰਧ।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਇਹ ਕਿਹਾ - "ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੋ"। ਨੰਦ ਤੁਰਿਆ ਹੈ, ਬਲਭੱਦ ਚਲਿਆ ਹੈ, ਜਸੋਦਾਂ ਚਲੀ ਹੈ, ਪਾਪਾਂ

ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭੀ ਚਲਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਜਾ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਬੱਜਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਜੋ ਇੰਦ੍ਰ ਹੈ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੇਦਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਹੀ ਹੈ, ਇਸਨੇ ਛਲ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਭੀਮ ਸੈਨ ਪਾਸੋਂ 'ਜਰਾਸੰਧਿ' ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ।। ੩੫੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਭੂ ਸੁਤ ਸੋ ਲਰ ਕੈ ਜਿਨਹੂ ਨਵਸਾਤ ਛੁਡਾਇ ਲਈ ਬਰਮੰਙਾ।।
ਆਦ ਸੱਤਜੁਗ ਕੇ ਮੁਰ ਕੇ ਗੜ੍ਹ ਤੋਰ ਦਏ ਸਭ ਜਿਉ ਕਚ ਬੰਙਾ।।
ਹੈ ਕਰਤਾ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਕੋ ਅਰੁ ਦੇਵਨਹਾਰ ਇਹੀ ਜੁਗ ਸੰਙਾ।।
ਲੋਕਨ ਕੇ ਪਤਿ ਸੋ ਮਤ ਮਦ ਬਿਬਾਦ ਕਰੈ ਮਘਵਾ ਮਤ ਲੰਙਾ।। ੩੫੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂ ਸੁਤ = ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਭੂਮਾਸੁਰ ਦੈਂਤ।। ਨਵਸਾਤੰ = ਸੋਲਾਂ ਹਜਾਰ।। ਬਰਮੰਙਾ = (ਬਰ+ਅੰਗਾ) ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।। ਕਚ ਬੰਙਾ = ਕੱਚ ਦੀਆਂ ਚੂੜੀਆਂ, ਵੰਗਾਂ।। ਲੰਙਾ = ਮਾਰੀ ਹੋਈ।।

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਭੂਮਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਕੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਸੋਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਸੁੰਦਰ ਔਰਤਾਂ ਛੁਡਾਈਆਂ ਸਨ। ਜਿਸਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ 'ਸਤਿਜੁਗ' ਦੇ ਵਿਚ ਮੁਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਿਲੇ ਕੱਚ ਦੀਆਂ ਵੰਗਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੰਨ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਜੋ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਤੀ ਹੈ, ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਮਤ ਵਾਲਾ ਇੰਦ੍ਰ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਮੱਤ ਹੋਕੇ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਖੜਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹੈ।। ੩੫੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗੋਪਨ ਸੌ ਖਿਝ ਕੈ ਮਘਵਾ ਤਜਿ ਕੈ ਮਨ ਆਨੰਦ ਕੋਪ ਰਚੇ।।
ਸੰਗ ਮੇਘਨ ਜਾਇ ਕਹੀ ਬਰਖੋ ਬ੍ਰਿਜ ਪੈ ਰਸ ਬੀਰ ਹੀ ਮੱਧਿ ਗਚੇ।।
ਕਰੀਯੋ ਬਰਖਾ ਇਤਨੀ ਉਨ ਪੈ ਜਿਹ ਤੇ ਫੁਨਿ ਗੋਪ ਨ ਏਕ ਬਚੇ।।
ਸਭ ਭੈਨਨ ਭ੍ਰਾਤਨ ਤਾਤਨ ਪਊਤ੍ਰਨ ਤਉਅਨ ਮਾਰਹੁ ਸਾਥ ਚਚੇ।। ੩੫੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਘਵਾ = ਇੰਦ੍ਰ।। ਸੰਗ = ਝੁੰਡ।। ਮੇਘਨ = ਬੱਦਲਾਂ।।

ਅਰਥ - ਗੁਆਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ, ਇੰਦ੍ਰ ਮਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਭਰ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਉਸਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ। ਕਿ ਬੀਰ ਰਸ ਵਿਚ ਗਹਿ ਗੱਚ ਹੋਕੇ, ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਉਤੇ ਜਾਕੇ ਵਰਸਣਾ ਕਰੋ। ਏਨੀ ਵਰਸਾ ਕਰੋ ਕਿ ਇਕ ਵੀ ਗੁਆਲਾ ਜਿਉਂਦਾ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕੇ। ਭੈਣਾਂ, ਭਰਾਵਾਂ, ਪਿਤਾ, ਪੁੱਤਰਾਂ, ਪੋਤ੍ਰਿਆਂ, ਤਾਇਆਂ ਤੇ ਚਾਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੋ।। ੩੫੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਇਸ ਮਾਨ ਪੁਰੰਦਰ ਕੋ ਅਪਨੇ ਸਭ ਮੇਘਨ ਕਾਢ ਸੁ ਕਾਢੇ।।

****

ਧਾਇ ਚਲੇ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਮਰਬੇ ਕਹੁ ਘੇਰਿ ਦਸੋ ਦਿਸ ਤੇ ਘਨ ਆਛੇ।।
ਕੋਪ ਭਰੇ ਅਰ ਬਾਰ ਭਰੇ ਬਧਬੇ ਕਉ ਚਲੇ ਚਰੀਆ ਜੋਊ ਬਾਛੇ।।
ਛਿਪ੍ਰ ਚਲੇ ਕਰਬੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕਾਰਜ ਛੋਡ ਚਲੇ ਬਨਤਾ ਸੁਤ ਪਾਛੇ।। ੩੫੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੁਰੰਦਰ = ਇੰਦ੍ਰ।। ਕਾਛ = ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹਣਾਂ, ਤਿਆਰੀ ਕਰਨੀ।।

ਅਰਥ - ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਸਾਰੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਤੁਰ ਪਏ, ਅਤੇ ਦਸੋ ਦਿਸਾਂ ਤੋਂ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਬੱਦਲ ਗਊਆਂ ਅਤੇ ਵੱਛਿਆਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਚਲ ਪਏ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਚਲੇ ਹਨ।। ੩੫੩।।

ਦੈਤ ਸੰਖਾਸੁਰ ਕੇ ਮਰਬੇ ਕਹੁ ਰੂਪ ਧਰਯੋ ਜਲ ਮੈ ਜਿਨ ਮੱਛਾ।।
ਸਿੰਧ ਮਥਯੋ ਜਬ ਹੀ ਅਸੁਰਾਸੁਰ ਮੇਰੁ ਤਰੈ ਭਯੋ ਕੱਛਪ ਹੱਛਾ।।
ਸੋ ਅਬ ਕਾਨ੍ਹ ਭਯੋ ਇਹ ਠਉਰ ਚਰਾਵਤ ਹੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਸਭ ਬੱਛਾ।।
ਖੇਲ ਦਿਖਾਵਤ ਹੈ ਜਗ ਕੋ ਇਹ ਹੈ ਕਰਤਾ ਸਭ ਜੀਵਨ ਰੱਛਾ।। ੩੫੪।।

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਸੰਖਾਸਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਸੰਘਾਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਜਲ ਦੇ ਵਿਚ ਮੱਛ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਮੰਦ੍ਰਾਚਲ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਕੱਛੂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਓਹੀ ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵੱਛੇ ਚਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਏਹੋ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਜਗਤ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।। ੩੫੪।।

ਆਇਸ ਮਾਨ ਸਭੈ ਮਘਵਾ ਹਰਿ ਕੇ ਪੁਰ ਘੇਰਿ ਘਨੇ ਘਨ ਗਾਜੈ।।
ਦਾਮਨ ਜਿਉ ਗਰਜੈ ਜਨ ਰਾਮ ਕੇ ਸਾਮੁਹੇ ਰਾਵਨ ਦੁੰਦਭਿ ਬਾਜੈ।।
ਸੋ ਧੁਨ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਸੁਨਿ ਗੋਪ ਦਸੋ ਦਿਸ ਕੌ ਡਰ ਕੈ ਉਠ ਭਾਜੈ।।
ਆਇ ਪਰੇ ਹਰਿ ਕੇ ਸਭ ਪਾਇਨ ਆਪਨ ਜੀਵ ਸਹਾਇ ਕੇ ਕਾਜੈ।। ੩੫੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਿ ਕੇ ਪੁਰ = ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ , ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ।। ਧੁਨ = ਆਵਾਜ਼।। ਸ੍ਰਉਨਨ=ਕੰਨਾਂ।।

ਅਰਥ - ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੱਦਲਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ

ਹੈ ਅਤੇ ਬੜੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਗਰਜਦੇ ਹਨ। ਬਿਜਲੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਜਦੀ ਸੀ, ਮਾਨੋਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਧੌਂਸੇ ਗੂੰਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਵਾਜ਼ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਆਲੇ ਡਰ ਕੇ ਦਸਾਂ ਹੀ ਪਾਸਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਠਕੇ ਦੌੜ ਪਏ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਆ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਪੈ ਗਏ. ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹਨ।। ੩੫੫।।

ਮੇਘਨ ਕੋ ਡਰ ਕੈ ਹਰਿ ਸਾਮੁਹੇ ਗੋਪ ਪੁਕਾਰਤ ਹੈ ਦੁਖੁ ਮਾਂਝਾ।।
ਰੱਛ ਕਰੋ ਹਮਰੀ ਕਰਨਾਨਿਧ ਬ੍ਰਿਸਟ ਭਈ ਦਿਨ ਅਉ ਸਤ ਸਾਂਝਾ।।
ਏਕ ਬਚੀ ਨ ਗਊ ਪੁਰ ਕੀ ਮਰ ਗੀ ਦੁਧਰੀ ਬਛਰੇ ਅਰੁ ਬਾਂਝਾ।।
ਅਗ੍ਰਜ ਸਯਾਮ ਕੇ ਰੋਵਤ ਇਉ ਜਿਮ ਹੀਰ ਬਿਨਾ ਪਿਖਏ ਪਤਿ ਰਾਂਝਾ।। ੩੫੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਸਟ = ਬਰਖਾ।। ਦੁਧਰੀ = ਦੁਧ ਦੇਣ ਵਾਲੀ।। ਅਗ੍ਰਜ = ਸਾਹਮਣੇ।।

ਅਰਥ - ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ, ਗੁਆਲੇ ਲੋਕ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਖਜਾਨੇ! ਸਾਡੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ, ਸੱਤ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤਾਂ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਜ਼ਰ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਇਕ ਭੀ ਗਊ ਨਹੀਂ ਬਚੀ, ਨਾ ਲਵੇਰੀਆਂ ਤੇ ਨਾ ਸੂਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਵੱਛਿਆਂ ਸਣੇ ਮਰ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋ ਕੇ ਇਉਂ ਰੋਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਂਝੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀਰ ਰੋਂਦੀ ਸੀ।। ੩੫੬।।

ਕਬਿੱਤ।। ਕਾਲੀ ਨਾਥ ਕੇਸੀ ਰਿਪੁ ਕਉਲ ਨੈਨ ਕਉਲ ਨਾਭ
ਕਮਲਾ ਕੇ ਪਤਿ ਇਹ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨੀਜੀਯੈ।।
ਕਾਮ ਰੂਪ ਕੰਸ ਕੇ ਪ੍ਰਹਾਰੀ ਕਾਜ ਕਾਰੀ ਪ੍ਰਭ
ਕਾਮਨੀ ਕੇ ਕਾਮ ਕੇ ਨਿਵਾਰੀ ਕਾਮ ਕੀਜੀਯੈ।।
ਕਉਲਾਸਨ ਪਤਿ ਕੁੰਭਕਾਨ ਕੇ ਮਰੱਈਯਾ
ਕਾਲ ਨੇਮ ਕੇ ਬਧੱਈਯਾ ਐਸੀ ਕੀਜੈ ਜਾ ਤੇ ਜੀਜੀਯੈ।।
ਕਾਰਮਾ ਹਰਨ ਕਾਜ ਸਾਧਨ ਕਰਤ ਤੁਮ
ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧ ਦਾਸਨ ਅਰਜ ਸੁਨਿ ਲੀਜੀਯੈ।। ੩੫੭।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਨੂੰ ਨੱਥ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਕੇਸੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਕਮਲ ਜੇਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਕੌਲ ਨਾਭ! ਹੇ ਲਛਮੀ ਦੇ ਪਤੀ! ਸਾਡੀ ਏਹ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਹੇ ਕਾਮ ਵਰਗੇ ਰੂਪ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਕੰਸ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹੇ ਕਾਮਨੀ

ਦੇ ਕਾਮ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਇਹ ਕੰਮ ਕਰੋ। ਹੇ ਕਮਲਾਪਤਿ! ਹੇ ਕੁੰਭਕਾਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਕਾਲ ਨੇਮੀ ਦੇ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਜੁਗਤੀ ਕਰੋ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜੀਊਂਦੇ ਰਹਿ ਜਾਈਏ। ਕਲੰਕ ਰੂਪ ਕਾਲਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਖਜਾਨੇ ਸਾਡੀ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਲਵੋ।। ੩੫੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬੂੰਦਨ ਤੀਰਨ ਸੀ ਸਭ ਹੀ ਕੁਪ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਪੁਰ ਮੈ ਜਬ ਪੱਈਯਾ।।
ਸੋਊ ਸਹੀ ਨ ਗਈ ਕਿਹ ਪੈ ਸਭ ਧਾਮਨ ਬੇਧ ਧਰਾ ਲਗ ਗੱਈਯਾ।।
ਸੋ ਪਿਖ ਗੋਪਨ ਨੈਨਨ ਸੋ ਬਿਨਤੀ ਹਰਿ ਕੇ ਅਗੂਆ ਪਹੁਚੱਈਯਾ।।
ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਹਮ ਪੈ ਮਘਵਾ ਹਮਰੀ ਤੁਮ ਰੱਛ ਕਰੋ ਉਠ ਸੱਈਯਾ।। ੩੫੮।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੱਦਲ ਕ੍ਰੋਧ ਧਾਰ ਕੇ ਵਰਸਣ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਤੀਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਉਤੇ ਪੈਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਹ ਬੂੰਦਾਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਸਹਾਰੀਆਂ ਨਾ ਗਈਆਂ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਛੇਕੋ ਛੇਕ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਧਸ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੂੰਦਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਇੰਦ੍ਰ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਹੇ ਸੁਆਮੀ! ਇਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਉੱਠ ਕੇ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ।। ੩੫੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦੀਸਤ ਹੈ ਨ ਕਹੂੰ ਅਰਣੋਦਿਤਿ ਘੇਰਿ ਦਸੋ ਦਿਸ ਤੇ ਘਨ ਆਵੈ।।
ਕੋਪ ਭਰੇ ਜਨੁ ਕੇਹਰਿ ਗਾਜਤ ਦਾਮਨ ਦਾਂਤ ਨਿਕਾਸ ਡਰਾਵੈ।।
ਗੋਪਨ ਜਾਇ ਕਰੀ ਬਿਨਤੀ ਹਰਿ ਪੈ ਸੁਨੀਯੈ ਹਰਿ ਜੋ ਤੁਮ ਭਾਵੈ।।
ਸਿੰਘ ਕੇ ਦੇਖਤ ਸਿੰਘਨ ਸਯਾਰ ਕਹੈ ਕੁਪ ਕੈ ਜਮਲੋਕ ਪਠਾਵੈ।। ੩੫੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰਣੋਦਿਤਿ = ਅਰਣ = ਸੂਰਜ।। ਓਦਿਤਿ = ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਯਾ।।

ਅਰਥ - ਕਿਤੇ ਭੀ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬੱਦਲ ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰਾ ਘੱਤਕੇ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ, ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਮਾਨੋਂ ਦੰਦ ਕੱਢਕੇ ਸ਼ੇਰ ਡਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੇ ਜਾਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ - ਹੇ ਹਰੀ! ਸਾਡੀ ਅਰਜ ਸੁਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰੋ ਜੋ ਆਪ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸ਼ੇਰਨੀ ਨੂੰ ਗਿੱਦੜ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ "ਤੈਨੂੰ ਜਮਲੋਕ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦੇਵਾਂਗਾ" ਭਾਵ ਆਪ ਜੀ ਸ਼ੇਰ ਮਨਿੰਦ ਹੋ, ਅਸੀਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਾਸ ਸ਼ੇਰਨੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਾਂ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰ, ਗਿੱਦੜ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਗੁੱਸਾ ਕਰ ਕੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸਹਾਈ ਬਣੋ।। ੩੫੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੋਪ ਭਰੇ ਹਮਰੇ ਪੁਰ ਮੈ ਬਹੁ ਮੇਘਨ ਕੇ ਇਹ ਠਾਟ ਠਟੇ।।
ਜਿਹ ਕੋ ਗਜ ਬਾਹਨ ਲੋਕ ਕਹੈ ਜਿਨ ਪੱਬਨ ਕੇ ਪਰ ਕੋਪ ਕਟੇ।।
ਤੁਮ ਹੋ ਕਰਤਾ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਕੇ ਤੁਮ ਹੀ ਸਿਰ ਰਾਵਨ ਕਾਟ ਸਟੇ।।
ਤੁਮ ਸਯੋਂ ਫੁਨਿ ਦੇਖਿਤ ਗੋਪਨ ਕੋ ਘਨਘੋਰ ਡਰਾਵਤ ਕੋਪ ਲਟੇ।। ੩੬੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਜ ਬਾਹਨ = ਹਾਥੀ।। ਪੱਬਨ = ਪਹਾੜਾਂ।। ਪਰ = ਖੰਭ।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰਕੇ, ਸਾਡੇ ਸ਼ੈਹਰ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦਾ ਇਹ ਠਾਟ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਜਿਸਦੀ ਸਵਾਰੀ ਹਾਥੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰ ਕੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਖੰਭ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਕਰਤਾ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਸਾਂ ਰਾਮ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਸਿਰ ਕੱਟ ਸੁੱਟੇ ਸਨ। ਤੁਹਾਡੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਕੇ, ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਘਨਘੋਰ ਬੱਦਲ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।। ੩੬੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਬਡੋ ਸੁਨ ਲੋਕ ਤੁਮੈ ਫੁਨ ਜਾਮ ਸੁ ਜਾਪ ਕਰੈ ਤੁਹ ਆਠੋ।।
ਨੀਰ ਹੁਤਾਸਨ ਭੂਮ ਧਰਾਧਰ ਥਾਪਿ ਕਰਜੋ ਤੁਮ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਕਾਠੋ।।
ਬੇਦ ਦਏ ਕਰ ਕੈ ਤੁਮ ਹੀ ਜਗ ਮੈ ਛਿਨ ਤਾਤ ਭਯੋ ਜਬ ਘਾਠੋ।।
ਸਿੰਧ ਮਥਜੋ ਤੁਮ ਹੀ ਤ੍ਰੀਯਾ ਹ੍ਵੈ ਕਰ ਦੀਨ ਸੁਰਾਸੁਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਟੋ।। ੩੬੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾਮ = ਪਹਿਰ।। ਹੁਤਾਸਨ = ਅੱਗ।। ਧਰਾਧਰ = ਪਹਾੜ।। ਤਾਤ = ਪਿਆਰਾ।। ਤ੍ਰੀਯਾ = ਮੋਹਨੀ ਅਵਤਾਰ।। ਸੁਰਾਸੁਰ = ਦੇਵਤੇ-ਦੈਂਤ।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਕਾਨ੍ਹ! ਸੁਣੋ, ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਹੋ ਅਤੇ ਲੋਕ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਾਣੀ, ਅੱਗ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਥਾਪਨਾ ਕਰਕੇ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਜਦ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਘਾਟਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਵੇਦ ਲਿਆ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਜਦ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਮੋਹਨੀ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਤਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੰਡ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।। ੩੬੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗੋਪਨ ਫੇਰ ਕਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਬਿਨ ਤੈ ਹਮਰੋ ਕੋਊ ਅਉਰ ਨ ਆਡਾ।।
ਮੇਘਨ ਮਾਰ ਬਿਥਾਰ ਡਰੇ ਕੁਪਿ ਬਾਲਕ ਮੂਰਤਿ ਜਿਉ ਤੁਮ ਗਾਡਾ।।
ਮੇਘਨ ਕੋ ਪਿਖ ਰੂਪ ਭਯਾਨਕ ਬਹੁਤੁ ਡਰੈ ਫੁਨ ਜੀਉ ਅਸਾਡਾ।।

ਕਾਨ੍ਹ ਅਬੈ ਪੁਸਤੀਨ ਹ੍ਵੈ ਆਪ ਉਤਾਰ ਡਰੋ ਸਭ ਗੋਪਨ ਜਾਡਾ।। ੩੬੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਡਾ = ਆਸਰਾ।। ਪੋਸਤੀਨ = ਦੁੰਬੇ ਦੀ ਖੱਲ ਦਾ ਕੋਟ।। ਜਾਡਾ = ਪਾਲਾ, ਠੰਡ, ਸਰਦੀ।।

ਅਰਥ - ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੇ ਫੇਰ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ - ਹੇ ਕਾਨ੍ਹ! ਤੇਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਬਾਹ ਕਰ ਸੁੱਟ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਲਕ ਗੱਜੇ ਵਿਚ ਭਰ ਕੇ ਮੂਰਤ ਨੂੰ ਤੋੜ ਮਰੋੜ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ। ਬੱਦਲਾਂ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਡਾ ਮਨ ਬੜਾ ਘਬਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੇ ਕਾਨ੍ਹ! ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੋਸਤੀਨ ਹੋਕੇ, ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਰੂਪ ਪਾਲਾ ਉਤਾਰ ਦਿਓ।। ੩੬੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਇਸ ਪਾਇ ਪੁਰੰਦਰ ਕੋ ਘਨ ਘੋਰ ਘਟਾ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਆਵੈ।।
ਕੈ ਕਰ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕਿਧੋ ਮਨ ਮੱਧਿ ਬ੍ਰਿਜ ਊਪਰ ਆਨ ਕੈ ਬਹੁ ਬਲ ਪਾਵੈ।।
ਅਉ ਅਤਿ ਹੀ ਚਪਲਾ ਚਮਕੈ ਬਹੁ ਬੂੰਦਨ ਤੀਰਨ ਸੀ ਬਰਖਾਵੈ।।
ਗੋਪ ਕਹੇ ਹਮ ਤੇ ਭਈ ਚੂਕ ਸੁ ਯਾ ਤੇ ਹਮੈ ਗਰਜੈ ਔ ਡਰਾਵੈ।। ੩੬੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੁਰੰਦਰ= ਇੰਦ੍ਰ।। ਘੋਰ = ਕਾਲੀ।। ਚਪਲਾ = ਬਿਜਲੀ।।

ਅਰਥ - ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਨ ਕੇ, ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਉਤੇ ਆਕੇ ਬਹੁਤਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਾਰੇ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਵਰਗੀ ਬੂੰਦਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਆਲੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਬੱਦਲ ਗੱਜਦੇ ਹਨ।। ੩੬੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਜ ਭਯੋ ਉਤਪਾਤ ਬਡੋ ਡਰ ਮਾਨ ਸਭੈ ਹਰਿ ਪਾਸ ਪੁਕਾਰੇ।।
ਕੋਪ ਕਰਯੋ ਹਮ ਪੈ ਮਘਵਾ ਤਿਹ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਪੈ ਬਰਖੇ ਘਨ ਭਾਰੇ।।
ਭੱਛਿ ਭਖਯੋ ਇਹ ਕੋ ਤੁਮਹੂ ਤਿਹ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਜਨ ਕੋਪ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਰੱਛਕ ਹੋ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਕੇ ਤੁਮ ਰੱਛ ਕਰੋ ਹਮਰੀ ਰਖਵਾਰੇ।। ੩੬੪।।

ਅਰਥ - ਅੱਜ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਉਪਦ੍ਰਵ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸਦਾ ਡਰ ਮੰਨ ਕੇ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਪੁਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। 'ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ' ਉਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਉਤੇ ਬਹੁਤੇ ਬੱਦਲ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਤੁਸਾਂ ਇਸਦਾ ਭੋਜਨ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ ਹੋ, ਆਪ ਰਖਵਾਲੇ ਬਣ ਕੇ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ ਕਰੋ।। ੩੬੪।।

ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਅਬੈ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਇਨ ਕੋ ਤੁਮ ਕਾਢੋ।।
ਕੋਪ ਕਰਜੋ ਹਮ ਪੈ ਮਘਵਾ ਦਿਨ ਸਾਤ ਇਹਾ ਬਰਖਜੋ ਘਨ ਗਾਢੋ।।
ਭ੍ਰਾਤ ਬਲੀ ਇਨਿ ਰੱਛਨ ਕੋ ਤਬ ਹੀ ਕਰਿ ਕੋਪ ਭਯੋ ਉਠ ਠਾਢੋ।।
ਜੀਵ ਗਯੋ ਘਟ ਮੇਘਨ ਕੋ ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੇ ਮਨ ਆਨੰਦ ਬਾਢੋ।। ੩੬੫।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਭਗਵਾਨ! ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋਵੋ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿਓ। ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਥੇ ਸਤ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਮੀਂਹ ਵੱਸਿਆ ਹੈ। ਬਲਵਾਨ ਭਰਾਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਝਟ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਉਠ ਕੇ ਖੜੇ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦਾ ਜੀਉ ਘਟ ਗਿਆ ਅਰਥਾਤ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦਾ ਤੌਖਲਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧ ਗਿਆ।। ੩੬੫।।

ਗੋਪਨ ਕੀ ਸੁਨ ਕੈ ਬਿਨਤੀ ਹਰਿ ਗੋਪ ਸਭੈ ਅਪਨੇ ਕਰ ਜਾਣੇ।।
ਮੇਘਨ ਕੇ ਬਧਬੇ ਕਹੁ ਕਾਨ੍ਹ ਚਲਯੋ ਉਠਿ ਕੈ ਕਰਤਾ ਜੋਊ ਤਾਣੇ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੇ ਜਸ ਉੱਚ ਮਹਾਂ ਕਬਿ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਪਹਚਾਣੇ।।
ਇਉ ਚਲ ਗਯੋ ਜਿਮ ਸਿੰਘ ਮ੍ਰਿਗੀ ਪਿਖ ਆਇ ਹੈ ਜਾਨ ਕਿਧੋ ਮੁਹਿ ਡਾਣੇ।। ੩੬੬।।

ਅਰਥ - ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਰਕੇ ਜਾਣ ਲਿਆ। ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਨੂੰ ਉੱਠ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਭਾਰੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਠ ਤੁਰਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਹਰਨੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉੱਠ ਦੌੜਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਮੋਹ ਨੂੰ ਡੰਨ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆਨ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੩੬੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮੇਘਨ ਕੇ ਬਧ ਕਾਜ ਚਲਯੋ ਭਗਵਾਨ ਕਿਧੋ ਰਸ ਭੀਤਰ ਰੱਤਾ।।
ਰਾਮ ਭਯੋ ਜੁਗ ਤੀਸਰ ਮੱਧਿ ਮਰਜੋ ਤਿਨ ਰਾਵਨ ਕੈ ਰਨ ਅੱਤਾ।।
ਅਉਧ ਕੇ ਬੀਚ ਬਧੂ ਬਰਬੇ ਕਹੁ ਕੋਪ ਕੈ ਬੈਲ ਨਥੇ ਜਿਹ ਸੱਤਾ।।
ਗੋਪਨ ਗੋਧਨ ਰੱਛਨ ਕਾਜ ਤੁਰਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਗਜ ਜਿਉ ਮਦ ਮੱਤਾ।। ੩੬੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਧ = ਨਾਸ।। ਰਸ = ਕ੍ਰੋਧ।। ਅੱਤਾ = ਘੋਰ, ਮਹਾਂ।। ਅਉਧ = ਅਯੁਧਜਾ।। ਗੋਧਨ = ਗਊਆਂ ਦਾ ਝੁੰਡ।।

ਅਰਥ - ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਉਹ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਹੋਇਆ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਭਗਵਾਨ ਤ੍ਰੇਤਾ ਯੁੱਗ ਵਿਚ 'ਰਾਮ' ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਮਹਾਨ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਜਿਸਨੇ ਦੁਆਪੁਰ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਅਯੁਧਜਾ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ 'ਸੱਤਾਂ ਬੈਲਾਂ' ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਵੇਰੀ ਨੱਥ ਲਿਆ ਹੈ। ਗੁਆਲਿਆਂ ਤੇ ਗਊਆਂ ਦੀ ਰਖਯਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਂ ਮਦ ਨਾਲ ਮੱਤੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗੂੰ ਚੱਲਿਆ ਹੈ।। ੩੬੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਰਬੇ ਕਹੁ ਰੱਛ ਸੁ ਗੋਪਨ ਕੀ ਬਰ ਪੂਟ ਲਯੋ ਨਗ ਕੋਪ ਹਥਾ।।
ਤਨ ਕੋ ਨ ਕਰਯੋ ਬਲ ਰੰਚਕ ਤਾਹ ਕਰਯੋ ਜੁ ਹੁਤੋ ਕਰ ਬੀਚ ਜਥਾ।।
ਨ ਚਲੀ ਤਿਨ ਕੀ ਕਿਛੁ ਗੋਪਨ ਮੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਗਜ ਜਾਹਿ ਰਥਾ।।
ਮੁਖਿ ਨਯਾਇ ਖਿਸਾਇ ਚਲਯੋ ਗ੍ਰਿਹ ਪੈ ਇਹ ਬੀਚ ਚਲੀ ਜਗ ਕੇ ਸੁ ਕਥਾ।। ੩੬੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰ = ਚੰਗਾ, ਵੱਡਾ।। ਨਗ = ਪਹਾੜ।। ਖਿਸਾਇ = ਸਰਮਿੰਦਾ ਹੋਕੇ।।

ਅਰਥ - ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਪੁੱਟਕੇ ਹੱਥ ਉਤੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਹਾੜ ਪੁੱਟਣ ਲੱਗਿਆਂ ਉਸਨੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਜੋਰ ਰਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ, ਇਉਂ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੀ। 'ਸਿਆਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਦਾ ਰੱਥ ਹਾਥੀ ਹੈ, ਉਸ ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਗੁਆਲਿਆਂ ਉਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਬਲ ਨਾ ਪਿਆ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨੀਵਾਂ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਕਥਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਈ।। ੩੬੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਨੰਦ ਕੋ ਨੰਦ ਬਡੋ ਸੁਖਕੰਦ ਰਿਪਆਰ ਸੁਰੰਦ ਸਬੁੱਧਿ ਬਿਸਾਰਦ।।
ਆਨਨ ਚੰਦ ਪ੍ਰਭਾ ਕਹੁ ਮੰਦ ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਜਪੈ ਜਿਹ ਨਾਰਦ।।
ਤਾ ਗਿਰ ਕੋਪ ਉਠਾਇ ਲਯੋ ਜੋਊ ਸਾਧਨ ਕੋ ਹਰਤਾ ਦੁਖ ਦਾਰਦ।।
ਮੇਘ ਪਰੇ ਉਪਰਯੋ ਨ ਕਛੂ ਪਛੁਤਾਇ ਗਏ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਉਠਿ ਬਾਰਦ।। ੩੬੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਪਆਰ = ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।। ਸੁਰੰਦ ਸੁਰੇਂਦ = ਇੰਦ੍ਰ।। ਆਨਨ = ਮੂੰਹ।। ਪ੍ਰਭਾ = ਸੁੰਦਰਤਾ।। ਮੰਦ = ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ।। ਉਪਰਯੋ = ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਯਾ।।

ਅਰਥ - ਨੰਦ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਖਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਮੂੰਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਸਯਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਧਾ ਦੇ ਦੁਖ ਦਲਿੱਦ੍ਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਪੁੱਟਕੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਹੈ। ਬੱਦਲ ਬ੍ਰਿਜ ਉਤੇ

ਉਲਟਕੇ ਪਏ ਸਨ, ਪਰ ਬ੍ਰਿਜ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੱਦਲ ਪਸਚਾਤਾਪ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ॥ ੩੬੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕਾਨ੍ਹ ਉਪਾਰ ਲਯੋ ਕਰ ਮੋ ਗਿਰ ਏਕ ਪਰੀ ਨਹੀ ਬੂੰਦ ਸੁ ਪਾਨੀ॥
ਫੇਰਿ ਕਹੀ ਹਸਿ ਕੈ ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿ ਕੋ ਮਘਵਾ ਜੁ ਭਯੋ ਮੁਹ ਸਾਨੀ॥
ਮਾਰ ਡਰਯੋ ਮੁਰ ਮੈ ਮਧੁ ਕੀਟਭ ਮਾਰਿਯੋ ਹਮੈ ਮਘਵਾਪਤਿ ਮਾਨੀ॥
ਗੋਪਨ ਮੈ ਭਗਵਾਨ ਕਹੀ ਸੋਊ ਫੈਲ ਪਰੀ ਜਗ ਬੀਚ ਕਹਾਨੀ॥ ੩੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਘਵਾ = ਇੰਦ੍ਰ॥ ਮੁਹ ਸਾਨੀ= ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ॥

ਅਰਥ - ਕਾਨ੍ਹ ਨੇ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਪੁੱਟਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਇਕ ਬੂੰਦ ਭੀ ਨਾ ਪਈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸਕੇ, ਫਿਰ ਇਹ ਆਖਿਆ "ਇੰਦ੍ਰ ਵਿਚਾਰਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਮੁਰ ਤੇ ਮਧੁ-ਕੈਟਭ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਹੰਕਾਰੀ ਇੰਦ੍ਰ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ"। ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਜੋ ਗੱਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਹੀ ਸੀ, ਓਹੀ ਵਾਰਤਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ॥ ੩੭੦॥

ਗੋਪਨ ਕੀ ਕਰਬੇ ਕਹੁ ਰੱਛ ਸੱਤਕ੍ਰਿਤ ਪੈ ਹਰਿ ਜੀ ਜਬ ਕੋਪੇ॥
ਇਉ ਗਿਰ ਕੇ ਤਰ ਭਰਯੋ ਉਠਿ ਠਾਢਿ ਮਨੋ ਰੁਪ ਕੈ ਪਗ ਕੇਹਰਿ ਰੋਪੇ॥
ਜਿਉ ਜੁਗ ਅੰਤ ਮੈ ਅੰਤਕ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਜੀਵਨ ਕੇ ਸਭ ਕੇ ਉਰ ਘੋਪੇ॥
ਜਿਉ ਜਨ ਕੋ ਮਨ ਹੋਤ ਹੈ ਲੋਪ ਤਿਸੀ ਬਿਧ ਮੇਘ ਭਏ ਸਭ ਲੋਪੇ॥ ੩੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੱਤਕ੍ਰਿਤ = ਇੰਦ੍ਰ॥ ਅੰਤਕ = ਜਮਰਾਜਾ॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੀ ਰਖਯਾ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਉਤੇ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ। ਤਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੀ ਪਹਾੜ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਰਾਹ ਰੋਕ ਕੇ ਖਲੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਜੁੱਗਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ, ਜਮਰਾਜਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਗਲੇ ਘੁੱਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਘੋਪ ਲਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਮਨ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਬੱਦਲ ਲੋਪ ਹੋ ਗਏ ਹਨ॥ ੩੭੧॥

ਹੋਇ ਸੱਤਕ੍ਰਿਤ ਊਪਰਿ ਕੋਪ ਸੁ ਰਾਖ ਲਈ ਸਭ ਗੋਪ ਦਫਾ॥
ਤਿਨ ਮੇਘ ਬਿਦਾਰ ਦਏ ਛਿਨ ਮੈ ਜਿਨ ਦੈਤ ਕਰੈ ਸਭ ਏਕ ਗਫਾ॥
ਕਰਿ ਕਉਤਕ ਪੈ ਰਿਪੁ ਟਾਰ ਦਏ ਬਿਨ ਹੀ ਧਰ ਏ ਸਰ ਸਯਾਮ ਜਫਾ॥

****

ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੀ ਕਰਬੈ ਕਹੁ ਰੱਛ ਸੁ ਸਕ੍ਰਨ ਲੀਨ ਲਪੇਟ ਸਫਾ।।੩੭੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੱਤਕ੍ਰਿਤ = ਇੰਦ੍ਰ।। ਦਫਾ = ਨਾਸ ।। ਗਫਾ = ਫੱਕਾ, ਬੁਰਕੀ।। ਸਕ੍ਰਨ = ਇੰਦ੍ਰ।

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਉਤੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਕੇ, ਸਾਰੀ ਗੁਆਲ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ਨਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੱਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਇੱਕ ਬੁਰਕੀ ਖਾ ਜਾਣ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਹੜੱਪ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਬੱਦਲ ਇਕ ਖਿਨ ਵਿਚ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। 'ਸਯਾਮ' ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਬਾਨ ਧਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਇਕ ਖੇਲ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਾੜ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਫਾ ਲਪੇਟ ਲਈ ਹੈ।। ੩੭੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੁ ਲਈ ਸਭ ਮੇਘ ਲਪੇਟ ਸਫਾ ਅਰੁ ਲੀਨੋ ਹੈ ਪੱਬ ਉਪਾਰ ਜਬੈ।।
ਇਹ ਰੰਚਕ ਸੋ ਇਹ ਹੈ ਗਰੂਓ ਗਿਰ ਚਿੰਤ ਕਰੀ ਮਨ ਬੀਚ ਸਬੈ।।
ਇਹ ਦੈਤਨ ਕੋ ਮਰਤਾ ਕਰਤਾ ਸੁਖ ਹੈ ਦਿਵਈਯਾ ਜੀਯ ਦਾਨ ਅਬੈ।।
ਇਹ ਕੋ ਤੁਮ ਧਯਾਨ ਧਰੋ ਸਭ ਹੀ ਨਹਿ ਧਯਾਨ ਧਰੋ ਤੁਮ ਅਉਰ ਕਬੈ।।੩੭੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੱਬ = ਪਹਾੜ।। ਰੰਚਕ ਸੋ = ਰਤੀ ਜਿੰਨਾਂ, ਛੋਟਾ ਜੇਹਾ।। ਗਰੂਓ = ਬੜਾ ਭਾਰਾ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਗੁਵਰਧਨ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਹੱਥ ਉਤੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਸਫਾ ਲਪੇਟ ਦਿੱਤੀ। ਤਦ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਆਲ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸੋਚ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤਾਂ ਛੋਟਾ ਜੇਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਾੜ ਬੜਾ ਹੀ ਭਾਰਾ ਹੈ। ਏਹੋ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਏਹੋ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਜੀਅ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਸੇ ਦਾ ਹੀ ਧਿਆਨ ਧਰੋ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਦੇ ਭੀ ਨਾ ਧਰੋ।। ੩੭੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸਭ ਮੇਘ ਗਏ ਘਟ ਕੈ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਹੀ ਹਰਖੇ ਫੁਨ ਗੋਪ ਸਭੈ।।
ਇਹ ਭਾਂਤ ਲਗੇ ਕਹਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਦਯੋ ਹਮ ਦਾਨ ਅਭੈ।।
ਮਘਵਾ ਜੁ ਕਰੀ ਕ੍ਰੁਪ ਦਉਰ ਹਮ ਊਪਰ ਸੋ ਤਿਹ ਕੋ ਨਹੀ ਬੇਰ ਲਭੈ।।
ਅਬ ਕਾਨ੍ਹ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਹੈ ਘਟ ਬਾਦਰ ਏਕ ਨ ਦੀਸਤ ਬੀਚ ਨਭੈ।। ੩੭੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਉਰ=ਚੜ੍ਹਾਈ।। ਬੇਰ=ਖੁਰਾ ਖੋਜ।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੱਦਲ ਘਟ ਗਏ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਸਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ - "ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਅਭੈ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।" ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਕੇ,

ਜੋ ਸਾਡੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਸੋ ਉਸਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਖੁਰਾ ਖੋਜ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ। ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਬੱਦਲ ਘਟ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਭੀ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੩੭੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਗੋਪ ਕਹੈ ਸਭ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਕਾਨ੍ਹ ਬਲੀ ਬਰ ਹੈ ਬਲ ਮੈ॥
ਜਿਨ ਕੂਦ ਕਿਲੈ ਸਤ ਮੋਰ ਮਰਯੋ ਜਿਨ ਜੁੱਧ ਸੰਖਾਸੁਰ ਸੋ ਜਲ ਮੈ॥
ਇਹ ਹੈ ਕਰਤਾ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਕੋ ਅਰੁ ਫੈਲ ਰਹਯੋ ਜਲ ਅਉ ਥਲ ਮੈ॥
ਸੋਊ ਆਇ ਪ੍ਰਤੱਛਿ ਭਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ਜੋਊ ਜੋਗ ਜੁਤੋ ਰਹੈ ਓਝਲ ਮੈ॥ ੩੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਓਝਲ=ਪੜਦੇ ਵਿਚ ਲੁੱਕਿਆ ਹੋਯਾ॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ -"ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਲ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਹੈ"। ਜਿਸਨੇ ਉੱਛਲਕੇ ਸੱਤ ਕਿਲੇ ਵਿੰਨ੍ਹ ਲਏ, ਅਤੇ ਫਿਰ 'ਮੁਰ' ਨਾਮ ਦੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਸੰਘਾਰ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਮੱਛ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਖਾਸੁਰ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹੋ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜਗਤਿ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਜਲ ਤੇ ਥਲ ਵਿਚ ਏਹੋ ਹੀ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਓਹੋ ਹੀ ਆਕੇ ਇਸ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਜੋਗ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਲੁੱਕਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੩੭੫॥

ਮੋਰ ਮਰਯੋ ਜਿਨ ਕੂਦ ਕਿਲੈ ਸਤ ਸਿੰਧਜਰਾ ਇਹ ਸੈਨ ਮਰੀ॥
ਨਰਕਾਸੁਰ ਜਾਹਿ ਕਰਯੋ ਰਕਸੀ ਬਿਰਥੀ ਗਜ ਕੀ ਜਿਹ ਰੱਛ ਕਰੀ॥
ਜਿਹ ਰਾਖ ਲਈ ਪਤਿ ਪੈ ਦ੍ਰੂਪਤੀ ਸਿਲ ਜਾ ਲਗਤਿਉ ਪਗ ਪਾਰ ਪਰੀ॥
ਅਤਿ ਕੋਪਤ ਮੇਘਨ ਅਉ ਮਘਵਾ ਇਹ ਰਾਖ ਲਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਧਰੀ॥ ੩੭੬॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਕੁੱਦਕੇ ਸੱਤ ਕਿਲੇ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੇ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੁਰ ਦੈਂਤ' ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ 'ਜਰਾਸਿੰਧ' ਦੀ ਫੌਜ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਨਰਕਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਉਸਦੀ ਕੈਦ** ਬਿਅਰਥ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਗ੍ਰਾਹ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਗਜਰਾਜ'ਦੀ ਰਖਯਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦੀ ਇੱਜਤ ਬਚਾਈ ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਪੱਥਰ ਦੀ ਸਿਲਾ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੋਈ ਅਹੱਲਯਾ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉੱਤਰ ਗਈ ਸੀ। ਉਸੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਵੱਡੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਬੱਦਲਾਂ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਰੱਖ ਲਈ ਹੈ॥ ੩੭੬॥

** ਨਰਕਾਸੁਰ ਨੇ ਸੋਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਖਵਾਲੀ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਚੱਵੀ ਹਜ਼ਾਰ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਾਂਗਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਨਰਕਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਉਸਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

++

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਘਵਾ ਜਿਹ ਫੇਰਿ ਦਈ ਪ੍ਰਤਨਾ ਜਿਹ ਦੈਤ ਮਰੈ ਇਹ ਕਾਨ੍ਹ ਬਲੀ।।
ਜਿਹ ਕੋ ਜਨ ਨਾਮ ਜਪੈ ਮਨ ਮੈ ਜਿਹ ਕੋ ਫੁਨ ਭ੍ਰਾਤ ਹੈ ਬੀਰ ਹਲੀ।।
ਜਿਹ ਤੇ ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੀ ਬਿਪਤਾ ਹਰਿ ਕੇ ਕ੍ਰਿਪ ਤੇ ਛਿਨ ਮਾਹਿ ਟਲੀ।।
ਤਿਹ ਕੋ ਲਖ ਕੈ ਉਪਮਾ ਭਗਵਾਨ ਕਰੈ ਜਿਹ ਕੀ ਸੁਤ ਕਉਲ ਕਲੀ।। ੩੭੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਘਵਾ=ਇੰਦ੍ਰ।। ਪ੍ਰਤਨਾ=ਫੌਜ।। ਸੁਤ ਕਉਲ=ਬ੍ਰਹਮਾ।। ਕਲੀ=ਕਲਜੁਗੀ ਜੀਵਾਂ।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਕਾਨ੍ਹ ਐਸਾ ਪ੍ਰਾਕਰਮੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਬਦਲਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਪਿਛਾਂਹ ਮੁੜਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਦੈਂਤ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਭਗਤ ਜਨ ਮਨ ਵਿਚ ਜਪਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਿਸ ਦਾ ਭ੍ਰਾਤਾ ਬਲਿਰਾਮ ਵੱਡਾ ਤਾਕਤਵਰ ਜੋਧਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕ੍ਰਿਪਾਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੀ ਬਿਪਤਾ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਜਿਸਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕਰਕੇ, ਕਲਜੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਮਹਿਮਾ ਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।। ੩੭੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਉਪਾਰ ਲਯੋ ਗਰੂਓ ਗਿਰ ਧਾਮ ਖਿਸਾਇ ਗਯੋ ਮਘਵਾ।।
ਸੋ ਉਪਜਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮ ਬਿਖੈ ਜੋਊ ਤੀਸਰ ਜੁਗ ਭਯੋ ਰਘੁਵਾ।।
ਅਬ ਕਉਤਕਿ ਲੋਕ ਦਿਖਾਵਨ ਕੋ ਜਗ ਮੈ ਫੁਨ ਰੂਪ ਧਰਯੋ ਲਘਵਾ।।
ਥਨ ਐਂਚ ਹਨੀ ਛਿਨ ਮੈ ਪੁਤਨਾ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੇ ਲੇਤ ਹਰੇ ਅਘਵਾ।। ੩੭੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਰੂਓ=ਭਾਰੇ।। ਖਿਸਾਇ=ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਕੇ।। ਮਘਵਾ=ਇੰਦ੍ਰ।। ਰਘੁਵਾ=ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ, ਤਦ ਇੰਦ੍ਰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਓਹੋ ਹੀ ਹੁਣ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ 'ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ' ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਦਭੁੱਤ ਖੇਡ ਵਿਖਾਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਿਸਨੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਥਣ ਚੁੰਘਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚਕੇ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਪੂਤਨਾ ਇਉਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦੇ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਪਾਪ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।। ੩੭੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਬਲੀ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ਜਿਨ ਗੋਪਨ ਕੇ ਦੁਖ ਕਾਟ ਸਟੇ।।
ਸੁਖ ਸਾਧਨ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟੇ ਤਬ ਹੀ ਦੁਖ ਦੈਤਨ ਕੇ ਸੁਨ ਨਾਮ ਘਟੇ।।
ਇਹ ਹੈ ਕਰਤਾ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਕੋ ਬਲਿ ਕੋ ਅਰੁ ਇੰਦ੍ਰਹਿ ਲੋਕ ਬਟੇ।।

ਤਿਹ ਨਾਮ ਕੇ ਲੇਤ ਕਿਧੋ ਮੁਖ ਤੇ ਲਟ ਜਾਤ ਸਭੈ ਤਨ ਦੋਖ ਲਟੇ।। ੩੭੯।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਲਵਾਨ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਕੱਟ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੁੱਖ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਦੈਂਤਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਦੁੱਖ ਘਟ ਗਏ ਹਨ। ਇਹੋ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਨੇ ਹੀ ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਤਾਲ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਦੇ ਲੱਗੇ ਹੀ ਨਾ ਹੋਣ।। ੩੭੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਬਲੀ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਪੂਤਨਾ ਜਿਨ ਮਾਰ ਡਰੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਸ ਪਠੀ।।
ਇਨ ਹੀ ਰਿਪੁ ਮਾਰ ਡਰਯੋ ਸੁ ਤ੍ਰਿਨਾਵ੍ਰਤ ਪੈ ਜਨ ਸੋ ਇਹ ਥਿੱਤ ਛਠੀ।।
ਸਭ ਜਾਪੁ ਜਪੈ ਇਹ ਕੋ ਮਨ ਮੈ ਸਭ ਗੋਪ ਕਹੈ ਇਹ ਅੱਤ ਹਠੀ।।
ਅਤਿ ਹੀ ਪ੍ਰਤਨਾ ਫੁਨ ਮੇਘਨ ਕੀ ਇਨਹੂ ਕਰਿ ਦੀ ਛਿਨ ਮਾਹਿ ਮਠੀ।। ੩੮੦।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਐਸਾ ਬਲੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਕੰਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਭੇਜੀ ਹੋਈ ਪੂਤਨਾ ਰਾਕਸ਼ਨੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੇ ਹੀ 'ਤ੍ਰਿਨਾਵਰਤ' ਨਾਮ ਦੇ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸਨੇ ਛਠੀ ਤਿੱਥ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਭਗਤ ਜਨ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸੇ ਦਾ ਹੀ ਜਾਪ ਜਪਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹਠੀਲਾ ਜੁਆਨ ਹੈ। ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਜੋ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਉਮਡਕੇ ਆਈ ਸੀ, ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸਨੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।। ੩੮੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗੋਪ ਕਹੈ ਇਹ ਸਾਧਨ ਕੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ਗਡੈ।।
ਇਹ ਹੈ ਬਲਵਾਨ ਬਡੋ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਸੋਊ ਕੋ ਇਹ ਸੋ ਛਿਨ ਆਇ ਅਡੈ।।
ਸਭ ਲੋਕ ਕਹੈ ਫੁਨ ਜਾਪਤ ਯਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਭਗਵਾਨ ਬਡੈ।।
ਤਿਨ ਮੋ ਛਲ ਹੀ ਛਿਨ ਮੈ ਇਹ ਤੇ ਜਿਨ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਜਰਗਾ ਕੁ ਜਡੈ।। ੩੮੧।।

ਅਰਥ - ਗੁਆਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਨ ਵਿਚ ਗੱਡਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਨਾਮ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਇਹ ਵੱਡਾ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੌਣ ਐਸਾ ਹੈ, ਜੋ ਆ ਕੇ ਇਸ ਨਾਲ ਇਕ ਛਿਨ ਭਰ ਤਾਂ ਅੜੇਗਾ ਭਾਵ ਇਸਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਸ਼ਯਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਏਹੋ ਹੀ ਵੱਡਾ ਭਗਵਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਇਸੇ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਰਾ ਕੁ ਭੀ ਦਵੈਖ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ

++

ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਛਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।। ੩੮੧।।

ਨੋਟ :— ਇਸ ਚੌਥੀ ਤੁਕ ਦਾ ਦੂਜਾ ਅਰਥ ਅੱਗੇ ੩੮੪ ਅੰਕ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਵੇਖੋ।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮੇਘ ਗਏ ਪਛੁਤਾਇ ਗ੍ਰਿਹੰ ਕਹੁ ਗੋਪਨ ਕੇ ਮਨ ਆਨੰਦ ਬਾਢੇ।।
ਹੈ ਇਕਠੇ ਸੁ ਚਲੇ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਸਭ ਆਇ ਗਏ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰ ਠਾਢੇ।।
ਆਇ ਲਗੇ ਕਹਨੇ ਤ੍ਰੀਯ ਸੋ ਇਨ ਹੀ ਛਿਨ ਮੈ ਮਘਵਾ ਕ੍ਰੁਪ ਕਾਢੇ।।
ਸੱਤਿ ਲਹਯੋ ਭਗਵਾਨ ਹਮੈ ਇਨ ਹੀ ਹਮਰੇ ਸਭ ਹੀ ਦੁਖ ਕਾਢੇ।। ੩੮੨।।

ਅਰਥ - ਬੱਦਲ ਪਛਤਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਕੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਘਰ ਆਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੀ ਪਲ ਵਿਚ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਨੇ ਸੱਚ ਹੀ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਸਚ-ਮੁਚ ਹੀ ਇਹ ਭਗਵਾਨ ਹੈ, ਇਸਨੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਹਨ।। ੩੮੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੋਪ ਭਰੇ ਪਤਿਲੋਕਹਿ ਕੇ ਦਲ ਆਬ ਰਖੇ ਠਟ ਸਾਜ ਅਣੇ।।
ਭਗਵਾਨ ਜੂ ਠਾਢ ਭਯੋ ਕਰਿ ਲੈ ਗਿਰ ਪੈ ਕਰਿ ਕੈ ਕਛੁ ਹੂੰ ਨ ਗਣੇ।।
ਅਤ ਤਾ ਛਬਿ ਕੇ ਜਸ ਉੱਚ ਮਹਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਿਧੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਭਣੇ।।
ਜਿਮੁ ਬੀਰ ਬਡੋ ਕਰ ਸਿੱਪਰ ਲੈ ਕਛੁ ਕੈ ਨ ਗਨੈ ਪੁਨਿ ਤੀਰ ਘਣੇ।। ੩੮੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਤਿਲੋਕਹਿ=ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸ੍ਵਾਮੀ, ਦੇਵਰਾਜ, ਇੰਦ੍ਰ।। ਦਲ ਆਬ=ਜਲ ਸਮੂਹ, ਬੱਦਲ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵਤਾ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਤਦ ਉਸਨੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਪਾਣੀ ਆਦਿਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਜ ਸਿੰਗਾਰਕੇ ਲੈ ਆਂਦੀ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੜਾ ਕਰ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਹਾੜ ਲੈ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ 'ਕੁਛ' ਕਰਕੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਕਵੀ 'ਸ਼ਯਾਮ' ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸੂਰਬੀਰ ਢਾਲ ਲੈ ਕੇ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੜਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਵਰ੍ਹਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰੇ।। ੩੮੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗੋਪ ਕਹੈ ਇਹ ਸਾਧਨ ਕੋ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ਗਡੇ।।
ਇਹ ਹੈ ਬਲਵਾਨ ਬਡੋ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਸੋਊ ਕੋ ਇਹ ਸੋ ਛਿਨ ਆਇ ਅੜੇ।।

ਸਭ ਲੋਕ ਕਹੈ ਫੁਨ ਖਾਪਤ ਯਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਭਗਵਾਨ ਬਡੈ।।
ਤਿਹ ਮੋਖ ਲਹੀ ਛਿਨ ਮੈ ਇਹ ਤੇ ਜਿਨ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਜਰਰਾ ਕੁ ਜਡੈ।।੩੮੪।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ-ਇਹ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਸ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸੂਰਬੀਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਓਹ ਕੌਣ ਹੈ, ਜੋ ਇਕ ਛਿਨ ਭਰ ਵੀ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਆਕੇ ਅੜ ਖਲੋਵੇਗਾ? ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਏਹੋ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਸ਼ਯਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਭਗਵਾਨ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਲ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਪਾਸੋਂ ਮੁਕਤੀ ਪਾ ਲਈ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਜਰਾ ਕੁ ਹੀ ਵੱਸ ਗਿਆ ਹੈ।। ੩੮੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਰ ਕੋਪ ਨਿਵਾਰ ਦਏ ਮਘਵਾ ਦਲ ਕਾਨ੍ਹ ਬਡੇ ਬਰ ਬੀਰ ਬ੍ਰਤੀ।।
ਜਿਮ ਕੋਪ ਜਲੰਧਰ ਈਸ ਮਰਯੋ ਜਿਮ ਚੰਡ ਚਮੁੰਡਹਿ ਸੈਨ ਹਤੀ।।
ਪਛੁਤਾਇ ਗਯੋ ਮਘਵਾ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਨ ਰਹੀ ਤਿਹ ਕੀ ਪਤਿ ਏਕ ਰਤੀ।।
ਇਮ ਮੇਘ ਬਿਦਾਰ ਦਏ ਹਰਿ ਜੀ ਜਿਮ ਮੋਹਿ ਨਿਵਾਰਤ ਕੋਪ ਜਤੀ।।੩੮੫।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੱਡੇ ਹੀ ਬ੍ਰਤਧਾਰੀ ਬਲਬੀਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਜਲੰਧਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਭਗਵਤੀ ਨੇ ਚੰਡ ਚਮੁੰਡ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪਸਚਾਤਾਪ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇੰਦ੍ਰ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਇੱਜਤ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬੱਦਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਜਤੀ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਮੋਹ ਤਾਈਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਜਿਵੇਂ ਜਤੀ ਪੁਰਸ਼ ਮੋਹ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।। ੩੮੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕ੍ਰੁਪ ਕੈ ਤਿਨ ਮੇਘ ਬਿਦਾਰ ਦਏ ਜਿਨ ਰਾਖ ਲਯੋ ਜਲ ਭੀਤਰ ਹਾਥੀ।।
ਜਾਹਿ ਸਿਲਾ ਲਗਿ ਪਾਇ ਤਰੀ ਜਿਹ ਰਾਖ ਲਈ ਦ੍ਰੁਪਤੀ ਸੁ ਅਨਾਥੀ।।
ਬੈਰ ਕਰੈ ਜੋਊ ਪੈ ਇਹ ਸੋ ਸਭ ਗੋਪ ਕਹੈ ਇਹ ਤਾਹਿ ਅਸਾਥੀ।।
ਜੋ ਹਿਤ ਸੋ ਚਿਤ ਕੈ ਇਹ ਕੀ ਫੁਨ ਸੇਵ ਕਰੈ ਤਿਹ ਕੋ ਇਹ ਸਾਥੀ।।੩੮੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸਾਥੀ= ਅ=ਨਹੀਂਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਥੀ=ਮਿਤ੍ਰ ਵੈਰੀ।।

ਅਰਥ - ਉਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਰੱਖ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਿਸਦੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗਕੇ ਪੱਥਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਅਹੱਲਜਾ ਤਰ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਅਨਾਥ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਦਰੋਪਤੀ ਦੀ ਪੈਜ ਰਖ ਲਈ ਸੀ। ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਇਸਦੇ ਨਾਲ

ਵੈਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਾਰੇ ਗੁਵਾਲੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਉਸਦਾ ਵੈਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਚਿੱਤ ਦੇ ਮੋਹ ਕਰਕੇ ਇਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਫਿਰ ਉਸਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੩੮੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮੇਘਨ ਕੋ ਤਬ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸਨੰ ਦਲ ਖਾਤਰ ਊਪਰਿ ਕਛੂ ਨਾ ਆਂਦਾ।।
ਕੋਪ ਕਰਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਮਘਵਾ ਨ ਚਲਯੋ ਤਿਹ ਸੋ ਕਛੁ ਤਾਹਿ ਬਸਾਂਦਾ।।
ਜੋਰ ਚਲੈ ਕਿਹ ਕੋ ਤਿਹ ਸੋ ਕਹਿ ਹੈ ਸਭ ਹੀ ਜਿਸ ਕੋ ਜਗੁ ਬਾਂਦਾ।।
ਮੂੰਡ ਨਿਵਾਇ ਮਨੈ ਦੁਖ ਪਾਇ ਗਯੋ ਮਘਵਾ ਉਠਿ ਧਾਮਿ ਖਿਸਾਂਦਾ।।੩੮੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਸਾਂਦਾ-ਵੱਸ, ਜੋਰ ।। ਬਾਂਦਾ=ਗੁਲਾਮ।। ਖਿਸਾਂਦਾ=ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਭਾਵ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਰਤੀ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਭਾਵੇਂ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਬੜਾ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਦਾ ਉਸ ਉਤੇ ਕੁਝ ਭੀ ਜੋਰ ਨਾ ਚਲਿਆ। ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਜਿਸਦਾ ਗੁਲਾਮ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਕਿਸਦਾ ਜੋਰ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਅਰਥਾਤ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ਦੇ ਉਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੁਝ ਜੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦਾ। ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਕੇ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਖ ਪਾ ਕੇ, ਇੰਦ੍ਰ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਉੱਠਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ।। ੩੮੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸਕ੍ਰ ਗਯੋ ਪਛੁਤਾਇ ਗ੍ਰਿਹੰ ਕਹੁ ਫੇਰ ਦਈ ਜਬ ਕਾਨ੍ਹ ਅਨੀ।।
ਬਰਖਾ ਕਰਿ ਕੋਪ ਕਰੀ ਬ੍ਰਿਜ ਪੈ ਸੁ ਕਛੂ ਹਰਿ ਕੈ ਨਹਿ ਏਕ ਗਨੀ।।
ਫੁਨ ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਿਧੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਭਨੀ।।
ਪਛੁਤਾਇ ਗਯੋ ਪਤਲੋਕਨ ਕੋ ਜਿਮ ਲੂਟ ਲਏ ਅਹਿ ਸੀਸ ਮਨੀ।। ੩੮੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਕ੍ਰ=ਇੰਦ੍ਰ।। ਅਨੀ=ਫੌਜ, ਮੇਘ ਮਾਲਾ।। ਪਤਲੋਕਨ=ਇੰਦ੍ਰ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਸੈਨਾ ਫੇੜ ਦਿਤੀ, ਤਦ ਇੰਦ੍ਰ ਪਸਚਾਤਾਪ ਕਰਦਾ ਹੋਯਾ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਉਤੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਬਰਖਾ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਕਰਕੇ ਨਾ ਜਾਣਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਉਪਮਾਂ ਹੈ, ਜੋ 'ਸ਼ਯਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇੰਦ੍ਰ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸਿਰ ਵਿਚੋਂ ਮਨੀ ਲੁੱਟ ਲਈ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੱਪ ਮੁਰਝਾਏ ਮਨ ਨਾਲ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੩੮੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਾਹਿ ਨ ਜਾਨਤ ਭੇਦ ਮੁਨੀ ਮਨਿ ਭਾ ਇਹ ਜਾਪਨ ਕੋ ਇਹ ਜਾਪੀ।।
ਰਾਜ ਦਯੋ ਇਨ ਹੀ ਬਲ ਕੋ ਇਨ ਹੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਧਰਾ ਸਭ ਥਾਪੀ।।

ਮਾਰਤ ਹੈ ਦਿਨ ਥੋਰਨ ਮੈ ਰਿਪ ਗੋਪ ਕਹੈ ਇਹ ਕਾਨ੍ਹ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ॥
ਕਾਰਨ ਯਾਹ ਧਰੀ ਇਹ ਮੂਰਤ ਮਾਰਨ ਕੋ ਜਗ ਕੇ ਸਭ ਪਾਪੀ ॥ ੩੮੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾਪੀ=ਜਪਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ॥ ਕਾਰਨ=ਵਾਸਤੇ॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਮੁਨੀ ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਓਹ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜਪਾਂ ਨੂੰ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਓਹੋ ਹੀ ਜਪਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੇ ਹੀ ਬਾਵਨ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਤਾਲ ਦਾ ਰਾਜ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ 'ਸ਼ਯਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਨੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਥੰਮ੍ਹਕੇ ਰਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਐਸਾ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਹੈ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਇਹ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪੀ ਮਾਰਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਇਸਨੇ ਏਹ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੩੮੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕਰਿ ਕੈ ਜਿਹ ਸੋ ਛਲੁ ਪੈ ਚਤੁਰਾਨਨ ਚੋਰ ਲਈ ਸਭ ਗੋਪ ਦਫਾ॥
ਤਿਨ ਕਉਤਕਿ ਦੇਖਨ ਕਾਰਨ ਕੋ ਫੁਨ ਰਾਖਿ ਰਹਯੋ ਵਹ ਬੀਚ ਖਫਾ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਬਿਨਾ ਕੁਪਦੇ ਉਹ ਸੋ ਸੁ ਕਰੇ ਬਿਨ ਹੀ ਸਰਦੀ ਨ ਜਫਾ॥
ਛਿਨ ਮੱਧਿ ਬਨਾਇ ਲਏ ਬਛੁਰੇ ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੀ ਉਨ ਹੀ ਸੀ ਸਫਾ॥ ੩੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਤੁਰਾਨਨ=ਬ੍ਰਹਮਾ॥ ਦਫਾ=ਵੇਰੀ॥ ਗੋਪ=ਗੁਆਲ ਬਾਲ॥ ਖਫਾ=ਖੋਹ, ਪਹਾੜੀ ਕੰਦ੍ਰਾ॥ ਸਫਾ=ਮੰਡਲੀ॥

ਅਰਥ - ਇਕ ਵੇਰੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਛਲ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਗੁਆਲ ਮੰਡਲੀ ਚੁਰਾ ਲਈ ਸੀ। ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਾੜ ਦੀ ਕੰਦ੍ਰਾ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸ ਉਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਵੇਖਿਆ, ਕਿ ਹੁਣ ਕੁਝ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਸਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਵੱਛੇ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਬਣਾ ਲਏ ਸਨ ਅਤੇ ਓਹੋ ਜੇਹੀ ਹੀ ਗੁਆਲ ਮੰਡਲੀ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ॥ ੩੯੦॥

ਕਾਨ੍ਹ ਉਪਾਰ ਧਰਯੋ ਕਰ ਪੈ ਗਿਰ ਤਾ ਤਰਿ ਗੋਪ ਨਿਕਾਰ ਸਬੈ॥
ਬਕਈ ਬਕ ਅਉਰ ਗਡਾਸੁਰ ਤ੍ਰਿਨਾਵ੍ਰਤ ਬੀਰ ਬਧੇ ਛਿਨ ਬੀਚ ਤਬੈ॥
ਜਿਨ ਕਾਲੀ ਕੋ ਨਾਥ ਲਯੋ ਛਿਨ ਭੀਤਰ ਧਿਆਨ ਨ ਛਾਡਹੁ ਵਾਹਿ ਕਬੈ॥
ਸਭ ਸੰਤ ਸੁਨੀ ਸੁਭ ਕਾਨ੍ਹ ਕਥਾਂ ਇਕ ਅਉਰ ਕਥਾ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਅਬੈ॥ ੩੯੧॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਗੁਵਰਧਨ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਪੁੱਟਕੇ ਹੱਥ ਉਤੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲ ਪਰਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਪੂਤਨਾ, ਬਕਾਸੁਰ, ਗੜਾਸੁਰ ਤੇ ਤ੍ਰਿਨਾਵਰਤ ਆਦਿਕ

ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਨੂੰ ਨੱਥ ਲਿਆ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਧਿਆਨ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਛੱਡੋ। ਸਾਰੇ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਥਾ ਸੁਣ ਲਈ ਹੈ, ਹੁਣ ਇਕ ਹੋਰ ਕਥਾ ਭੀ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣੋ।। ੩੯੧।।

ਗੋਪ ਬਾਚ ਨੰਦ ਜੂ ਸੋਂ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਨੰਦ ਕੇ ਅਗ੍ਰਜ ਕਾਨ੍ਹ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਗੋਪਨ ਜਾਇ ਕਹਜੋ ਸੁ ਸਭੈ।।
ਦੈਤ ਅਘਾਸੁਰ ਅਉਰ ਤ੍ਰਿਨਾਵ੍ਰਤ ਯਾਹਿ ਬਧਯੋ ਉਡ ਬੀਚ ਨਭੈ।।
ਫੁਨ ਮਾਰ ਡਰੀ ਬਕਈ ਸਭ ਗੋਪਨ ਦਾਨ ਦਯੋ ਇਹ ਕਾਨ੍ਹ ਅਭੈ।।
ਸੁਨੀਐ ਪਤ ਕੋਟ ਉਪਾਵ ਕਰੋ ਕੋਊ ਪੈ ਇਹ ਸੋ ਸੁਤ ਨਾਹਿ ਲਭੈ।। ੩੯੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਗ੍ਰਜ=ਸਾਹਮਣੇ।। ਪਰਾਕ੍ਰਮ=ਬਲ।। ਨਭੈ= ਅਕਾਸ਼।। ਪਤ=ਸੁਾਮੀ।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆ ਨੇ ਜਾਕੇ ਨੰਦ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ। ਅਘਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਨਾਵਰਤ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਂਡਕੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਪੂਤਨਾ ਮਾਰ ਸੁਟੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨੇ 'ਅਭੈ ਦਾਨ' ਦਿਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਸੁਾਮੀ! ਸੁਣੋ, ਭਾਵੇਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਉਪਾਉ ਕਰੋ, ਪਰ ਇਸ ਵਰਗਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੩੯੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗੋਪਨ ਕੀ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨੀਐ ਪਤਿ ਧਿਆਨ ਧਰੈ ਇਹ ਕੋ ਰਣ ਗਾਮੀ।।
ਧਿਆਨ ਧਰੈ ਇਹ ਕੋ ਮੁਨਿ ਈਸਰ ਧਿਆਨ ਧਰੈ ਇਹ ਕਾਇਰ ਕਾਮੀ।।
ਧਿਆਨ ਧਰੈ ਇਹ ਕੋ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸਭ ਧਿਆਨ ਧਰੈ ਇਹ ਦੇਖਨ ਬਾਮੀ।।
ਸੱਤਿ ਲਖਯੋ ਹਮ ਕੈ ਕਰਤਾ ਜਗ ਸੱਤਿ ਕਹਯੋ ਮਤ ਕੈ ਨਹਿ ਖਾਮੀ।। ੩੯੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਾਮੀ=ਜਾਣ ਵਾਲਾ।। ਬਾਮੀ=ਇਸਤ੍ਰੀ।। ਖਾਮੀ=ਕੱਚੀ।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਸੁਾਮੀ! ਸਾਰੇ ਗੋਪਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣੋ, ਰਣ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਦਾ ਹੀ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਨ। ਮੁਨੀ ਜਨ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਭੀ ਇਸਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਨ। ਕਾਇਰ ਤੇ ਕਾਮੀ ਪੁਰਸ਼ ਭੀ ਇਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਇਸਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਧਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਸਨੂੰ ਵੇਖ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਨਿਸਚਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਹੈ' ਇਹ ਗੱਲ ਅਸਾਂ ਸੱਚ ਆਖੀ ਹੈ, ਕੱਚੀ ਬੁੱਧੀ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।। ੩੯੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਹੈ ਭਗਵਾਨ ਬਲੀ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਸਭ ਗੋਪ ਕਹੈ ਪੂਤਨਾ ਇਨ ਮਾਰੀ।।

ਰਾਜ ਭਭੀਛਨ ਯਾਹਿ ਦਯੋ ਇਨ ਹੀ ਕ੍ਰੁਪ ਰਾਵਨ ਦੈਤ ਸੰਘਾਰੀ॥
ਰੱਛ ਕਰੀ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦਹਿ ਕੀ ਇਨ ਹੀ ਹਰਨਾਖਸ ਕੀ ਉਰ ਫਾਰੀ॥
ਨੰਦ ਸੁਨੋ ਪਤਲੋਕਨ ਕੈ ਇਨ ਹੀ ਹਮਰੀ ਅਬ ਦੇਹ ਉਬਾਰੀ॥੩੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਤਲੋਕਨ=ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮੀ, ਇੰਦ੍ਰ॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਗੋਪ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ 'ਭਗਵਾਨ' ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ, ਇਸਨੇ ਹੀ ਪੂਤਨਾ ਮਾਰੀ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਕੇ ਰਾਵਣ ਦੈਂਤ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੇ ਹੀ ਬਭੀਛਨ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਹੀ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦੀ ਛਾਤੀ ਪਾੜੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਭਗਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਹੇ ਨੰਦ! ਸੁਣੋ, ਇਸਨੇ ਹੀ ਹੁਣ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਬਚਾ ਲਏ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਜੇਕਰ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਵਰਧਨ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਚੁੱਕਕੇ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਵੱਸ ਰਹੇ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਣੇ ਸਨ॥ ੩੯੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਹੈ ਸਭ ਲੋਗਨ ਕੋ ਕਰਤਾ ਬ੍ਰਿਜ ਭੀਤਰ ਹੈ ਕਰਤਾ ਇਹ ਲੀਲਾ॥
ਸਿਖਜਨ ਕੋ ਬਰਤਾ ਹਰਿ ਹੈ ਇਹ ਸਾਧਨ ਕੋ ਹਰਿਤਾ ਤਨ ਹੀਲਾ॥
ਰਾਖ ਲਈ ਇਨ ਹੀ ਸੀਅ ਕੀ ਪਤਿ ਰਾਖਿ ਲਈ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪਾਰਥ ਸੀਲਾ॥
ਗੋਪ ਕਹੈ ਪਤ ਸੋ ਸੁਨੀਐ ਇਹ ਹੈ ਕ੍ਰਿਸਨੰ ਬਰ ਬੀਰ ਹਠੀਲਾ॥ ੩੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੀਲਾ=ਉੱਦਮ। ੨=ਦੁੱਖ॥ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪਾਰਥ=ਅਰਜਨ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦ੍ਰੋਪਦੀ॥ ਸੀਲਾ=ਪੇਜ, ਇੱਜਤ॥

ਅਰਥ - ਜੋ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਓਹੋ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਲੀਲ੍ਹਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਏਹ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਤਨ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਹੀ ਸੀਤਾ ਦੀ ਇਜਤ ਰਖ ਲਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸਨੇ ਹੀ ਦਰੋਪਤੀ ਦੀ ਇੱਜਤ ਰਖ ਲਈ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ - ਹੇ ਸ੍ਵਾਮੀ! ਸੁਣੋ, ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੀ ਬੜਾ ਬਲਵਾਨ ਤੇ ਹਠੀਲਾ ਸੂਰਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੩੯੫॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ ਚਕਏ ਗਿਰ ਕੇ ਹਰਿ ਜੀ ਬਛਰੇ ਸੰਗ ਲੈ ਬਨ ਜਾਵੈ॥
ਜਿਉ ਧਰ ਮੂਰਤਿ ਘਾਸੁ ਚੁਗੈ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਂ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਵੈ॥
ਲੈ ਮੁਰਲੀ ਅਪਨੇ ਕਰ ਮੈ ਕਰ ਭਾਵ ਘਨੇ ਹਿਤ ਸਾਥ ਬਜਾਵੈ॥

++

ਮੋਹਿ ਰਹੈ ਜੁ ਸੁਨੈ ਪਤਨੀ ਸੁਰ ਮੋਹਿ ਰਹੈ ਧੁਨਿ ਜੋ ਸੁਨ ਪਾਵੈ ।। ੩੯੬ ।।

ਅਰਥ – ਗੋਵਰਧਨ ਪਹਾੜ ਚੁੱਕੇ ਨੂੰ ਕਈ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ ਅਰਥਾਤ ਇਸ ਲੀਲ੍ਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕਈ ਦਿਨ ਮਗਰੋਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੱਛਿਆਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਲੈਕੇ ਬਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮੂਰਤਧਾਰੀ ਵੱਛੇ ਘਾਹ ਚੁਗਦੇ ਹਨ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮੁਰਲੀ ਲੈ ਕੇ, ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਕਰਕੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬੰਸਰੀ ਸੁਣਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਦੇਵਤਾ ਭੀ ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੩੯੬।।

ਕ੍ਰੁਪ ਕੈ ਜਿਨ ਬਾਲ ਮਰਯੋ ਛਿਨ ਮੈ ਅਰੁ ਰਾਵਨ ਕੀ ਜਿਨ ਸੈਨ ਮਰੀ ਹੈ ।।
ਜਾਹਿ ਭਭੀਛਨ ਰਾਜ ਦਯੋ ਛਿਨ ਮੈ ਜਿਹ ਕੀ ਤਿਹ ਲੰਕ ਕਰੀ ਹੈ ।।
ਮੁਰ ਮਾਰਿ ਦਯੋ ਘਟਕਾਨ ਕਰੀ ਰਿਪ ਜਾ ਸੀਅ ਕੀ ਜੀਯ ਪੀਰ ਹਰੀ ਹੈ ।।
ਸੋ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮਿ ਬਿਖੈ ਭਗਵਾਨ ਸੁ ਗਊਅਨ ਕੇ ਮਿਸ ਖੇਲ ਕਰੀ ਹੈ ।। ੩੯੭ ।।

ਅਰਥ – ਜਿਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਬਾਲੀ ਜਾਂ ਰਾਜੇ ਬਲਿ ਨੂੰ ਪਲ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਰਾਵਣ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਮਾਰ ਸੁਟੀ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਭਬੀਛਨ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਲੰਕਾ ਉਸਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ 'ਮੁਰ ਦੈਂਤ' ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ 'ਕੁੰਭਕਰਨ' ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਜਿਸਨੇ ਸੀਤਾ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਪੀੜ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਓਹੋ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗਊਆਂ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਖੇਡਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੩੯੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਜਾਹਿ ਸਹੰਸ੍ਰ ਫਨੀ ਤਨ ਊਪਰਿ ਸੋਇ ਕਰੀ ਜਲ ਭੀਤਰ ਕ੍ਰੀੜਾ ।।
ਜਾਹਿ ਭਭੀਛਨ ਰਾਜ ਦਯੋ ਅਰੁ ਜਾਹਿ ਦਈ ਕ੍ਰੁਪ ਰਾਵਨ ਪੀੜਾ ।।
ਜਾਹਿ ਦਯੋ ਕਰ ਕੈ ਜਗ ਭੀਤਰ ਜੀਵ ਚਰਾਚਰ ਅਉ ਗਜ ਕੀੜਾ ।।
ਖੇਲਤ ਸੋ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮਿ ਬਿਖੈ ਜਿਨ ਕੀਨ ਸੁਰਾਸੁਰ ਬੀਚ ਝਗੀੜਾ ।। ੩੯੮ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਰਾਚਰ= ਚਰਪਦ ਅਰਥ - ਅਚਰ ਚੇਤਨ ਤੇ ਜੜ੍ਹ।।

ਅਰਥ – ਜਿਸਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸੌਂ ਕੇ ਜਲ ਦੇ ਵਿਚ ਖੇਡਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ ਭਬੀਛਨ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਜਗਤ ਦੇ ਵਿਚ ਹਾਥੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੀੜੀ ਤੱਕ ਦੇ ਜੜ੍ਹ ਤੇ ਚੇਤਨ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਤੇ ਪਹਿਨਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਹੀ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੋਕੇ

ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੇਡਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੩੯੮॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬੀਰ ਬਡੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਆਦਿਕ ਜਾਹਿ ਮਰਾਇ ਡਰੇ ਰਨ ਛਤ੍ਰੀ॥
ਜਾਹਿ ਮਰਯੋ ਸਿਸਪਾਲ ਰਿਸੈ ਕਰਿ ਰਾਜਨ ਮੈ ਕ੍ਰਿਸਨੰ ਬਰ ਅਤ੍ਰੀ॥
ਖੇਲਤ ਹੈ ਸੋਊ ਗਊਅਨ ਮੈ ਜੋਊ ਹੈ ਜਗ ਕੋ ਕਰਤਾ ਬਧ ਸਤ੍ਰੀ॥
ਆਗ ਸੋ ਧੂਮ੍ਰ ਲਪੇਟਤ ਜਿਉ ਫੁਨ ਗੋਪ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਇਹ ਛਤ੍ਰੀ॥ ੩੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਤ੍ਰੀ=ਧਨੁਖ ਧਾਰੀ, ਚੱਕਰ ਚਲਾਣ ਵਾਲਾ॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਦੁਰਜੋਧਨ ਆਦਿਕ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸੂਰਬੀਰ ਛੱਤ੍ਰੀ ਰਣ ਵਿਚ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਿਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਸਿਸਪਾਲ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡਾ ਹੀ ਚੱਕ੍ਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਬੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਓਹੋ ਹੀ ਗੁਆਲਾ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਗਊਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਧੂੰਏਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਪੇਟੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਹ ਖਤ੍ਰੀ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਆਲਾ ਭਾਵ ਵੈਸ਼ ਵਰਨ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ॥ ੩੯੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕਰ ਜੁੱਧ ਮਰੇ ਇਕਲੇ ਮਧੁ ਕੀਟਭ ਰਾਜ ਸੱਤਕ੍ਰਿਤ ਕੌਂ ਜਿਹ ਦੀਆ॥
ਕੁੰਭਕਰਨ ਮਰਯੋ ਜਿਨ ਹੈ ਅਰੁ ਰਾਵਨ ਕੋ ਛਿਨ ਮੈ ਬਧ ਕੀਆ॥
ਰਾਜ ਭਭੀਛਨ ਦੈ ਕਰਿ ਆਨੰਦ ਅਉਧ ਚਲਯੋ ਸੰਗਿ ਲੈ ਕਰਿ ਸੀਆ॥
ਪਾਪਨ ਕੇ ਬਧ ਕਾਰਨ ਸੌ ਅਵਤਾਰ ਬਿਖੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੈ ਅਬ ਲੀਆ॥ ੪੦੦॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਇੱਕਲਿਆਂ ਹੀ ਮਧੁ ਤੇ ਕੈਟਭ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਦਾ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਕੁੰਭਕਰਨ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰਾਵਣ ਦਾ ਬੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਭਬੀਛਨ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਜੋ ਅਨਦੰਤ ਹੋ ਕੇ, ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਪ ਅਯੁਧਯਾ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਹੀ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਹੁਣ ਆ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਵਿਚ 'ਅਵਤਾਰ' ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੪੦੦॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜੌ ਉਪਮਾ ਹਰਿ ਕੀ ਕਰੀ ਗੋਪਨ ਤਉ ਪਤਗੋਪਨ ਬਾਤ ਕਹੀ ਹੈ॥
ਜੋ ਇਹ ਕੋ ਬਲੁ ਆਇ ਕਹਯੋ ਗਰਗੈ ਹਮ ਸੋ ਸੋਊ ਬਾਤ ਸਹੀ ਹੈ॥
ਪੂਤੁ ਕਹਯੋ ਬਸੁਦੇਵਹਿ ਕੋ ਦਿਜ ਤਾਹਿ ਮਿਲਯੋ ਫੁਨ ਮਾਨ ਇਹੀ ਹੈ॥
ਜੋ ਇਹ ਕੋ ਫੁਨ ਮਾਰਨ ਆਯੋ ਸੁ ਤਾਹੀ ਕੀ ਦੇਹ ਗਈ ਨ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੪੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਤਗੋਪਨ=ਗੋਪਪਤੀ, ਨੰਦ॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਗੋਪਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਪਮਾਂ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਗੋਪਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੰਦ ਨੇ ਸਾਰੇ ਗੋਪਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ। ਕਿ "ਗਾਰਗ ਮੁਨੀ ਨੇ ਆਕੇ ਇਸਦੇ ਬਲ ਦੀ ਬਾਬਤ ਜੋ ਕੁਝ ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਸੱਚ ਹੈ। ਪੰਡਿਤ ਗਰਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਇਹ ਵਸੁਦੇਵ ਦਾ ਜੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ, ਏਹੋ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਮਾਨੋਂ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਮਾਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਵਸੁਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਹਿਣ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਹੈ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਹ ਨਿਮਾਣੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਸਦਵੇ ਦਾ ਨਾਮ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਹੈ। ਵੇਖੋ! ਜੋ ਭੀ ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਸੇ ਦੀ ਦੇਹ ਨਾਸ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਗਤ ਉਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੪੦੧॥

\- - - - - -

ਅਥ ਇੰਦ੍ਰ ਆਇ ਦਰਸਨ ਕੀਆ ਅਰੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰਤ ਭਯਾ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਦਿਨ ਏਕ ਬਨ ਕੋ ਹਰਿ ਜੀ ਮਘਵਾ ਤਜਿ ਮਾਨ ਹਰੀ ਪਹਿ ਆਯੋ॥
ਪਾਪਨ ਕੇ ਬਖਸਾਵਨ ਕੋ ਹਰਿ ਕੇ ਤਰ ਪਾਇਨ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਯੋ॥
ਅਉਰ ਕਰੀ ਬਿਨਤੀ ਹਰਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਤਿਹ ਕੋ ਭਗਵਾਨ ਰਿਝਾਯੋ॥
ਚੂਕ ਭਈ ਹਮ ਤੇ ਕਹਯੋ ਸਕ੍ਰ ਸੁ ਕੈ ਹਰਿ ਜੀ ਤੁਮ ਕੌਨਹਿ ਪਾਯੋ॥ ੪੦੨॥

ਅਰਥ - ਇਕ ਦਿਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬਨ ਨੂੰ ਗਏ ਤਾਂ ਇੰਦ੍ਰ ਆਪਣਾ ਮਾਨ ਛੱਡਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਬਨ ਵਿਚ, ਆਯਾ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਬਖਸ਼ਾਵਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਆਕੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ? ਅਰਥਾਤ ਆਪ ਬੇਅੰਤ ਹੋ, ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ੋ॥ ੪੦੨॥

ਤੂੰ ਜਗ ਕੋ ਕਰਤਾ ਕਰੁਨਾਨਿਧ ਤੂੰ ਸਭ ਲੋਗਨ ਕੋ ਕਰਤਾ ਹੈਂ॥
ਤੂੰ ਮੁਰ ਕੋ ਮਰਈਯਾ ਰਿਪ ਰਾਵਨ ਭੂਰਸਲਾ ਤ੍ਰੀਯਾ ਕੋ ਭਰਤਾ ਹੈਂ॥
ਤੂੰ ਸਭ ਦੇਵਨ ਕੋ ਪਤਿ ਹੈ ਅਰੁ ਸਾਧਨ ਕੇ ਦੁਖ ਕੋ ਹਰਤਾ ਹੈਂ॥
ਜੋ ਤੁਮਰੀ ਕਛੁ ਭੂਲ ਕਰੈ ਤਿਹ ਕੇ ਫੁਨ ਤੂੰ ਤਨ ਕੋ ਮਰਤਾ ਹੈਂ॥ ੪੦੩॥

ਅਰਥ - ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਹੇ ਕਰੁਨਾਨਿਧਾ! ਤੂੰ, ਜਗਤ ਨੂੰ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਮੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਰਾਵਣ

ਦਾ ਵੈਰੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੂੰ ਭੂਰਸਲਾ** ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਜੋ ਕੋਈ ਤੇਰੀ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਤੂੰ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।। ੪੦੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਬ ਕਾਨ੍ਹ ਸੱਤਕ੍ਰਿਤ ਕੀ ਉਪਮਾ ਤਬ ਕਾਮ ਸੁ ਧੈਨ ਗਊ ਚਲਿ ਆਈ।।
ਆਇ ਕਰੀ ਉਪਮਾ ਹਰਿ ਕੀ ਬਹੁ ਭਾਂਤਨ ਸੌ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਬਡਾਈ।।
ਗਾਵਤ ਹੀ ਗੁਨ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੇ ਇਕ ਇੰਕਰ ਆਇ ਗਈ ਹਰਿ ਪਾਈ।।
ਸਯਾਮ ਕਰੋ ਉਪਮਾ ਕਹਿਯੋ ਪਤਿ ਸੋ ਉਪਮਾ ਬਹੁ ਭਾਂਤਨ ਭਾਈ।। ੪੦੪।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਉਪਮਾ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਕਾਮਧੇਨ ਗਊ ਚਲਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਭੀ ਆਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ, ਸਯਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਵਡਿਆਈ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਹੀ ਇਕ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰੋ, ਉਹ ਉਪਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।। ੪੦੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੇ ਪਗ ਪੂਜਨ ਕੌ ਸਭ ਦੇਵ ਪੁਰੀ ਤਜਿ ਕੈ ਸੁਰ ਆਏ।।
ਪਾਇ ਪਰੇ ਇਕ ਪੂਜਤ ਭੇ ਇਕ ਨਾਚ ਉਠੇ ਇਕ ਮੰਗਲ ਗਾਏ।।
ਸੇਵ ਕਰੈਂ ਹਰਿ ਕੀ ਹਿਤ ਕੈ ਕਰ ਆਵਤ ਕੇਸਰ ਧੂਪ ਜਗਾਏ।।
ਦੈਤਨ ਕੋ ਬਧ ਕੈ ਭਗਵਾਨ ਮਨੋ ਜਗ ਮੈ ਸੁਰ ਫੇਰ ਬਸਾਏ।। ੪੦੫।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਲੋਕ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਕਈ ਇਕ ਦੇਵਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਈ ਇਕ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਈ ਇਕ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਈ ਇਕ ਮੰਗਲ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ।

**ਵਿਸ਼ਨੂ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ - ਵਿਸ਼ਨੂ ਨੇ ਜਦ ਵਰਾਹ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਕੇ 'ਨਰਕ ਨਾਮ' ਦਾ ਇਕ ਅਸੁਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਨਰਕਾਸੁਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੀ 'ਭੌਮਾਸੁਰ, ਭੂਮਾਸੁਰ ਤੇ ਭੂਰਸਲਾ' ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ। ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸੋਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕ ਸੌ ਲੜਕੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਵਿਆਹੀ। ਭੂਮਾਸੁਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਚੱਵੀ ਹਜਾਰ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ, ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗਾ, ਉਸਨੇ ਅਜੇ ਸੋਲਾਂ ਹਜਾਰ ਇਕ ਸੌ ਹੀ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀ ਸਨ, ਜਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਵਿਆਹ ਲਿਆ, ਇਹ ਭੂਮਾਸੁਰ ਪ੍ਰਾਗਜੋਤਿਸ਼ ਪੁਰ ਰਾਜਾ ਸੀ ਇਸਨੂੰ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਗੋਹਾਟੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

****

ਕਈ ਇਕ ਮੋਹ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੰਦਨ ਕੇਸਰ ਤੇ ਧੂਪ ਧੁਖਾਕੇ ਲੈ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਬਧ ਕਰਕੇ, ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਫੇਰ ਵਸਾਇਆ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ ਉਤਸ਼ਵ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਨ।। ੪੦੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੇਵ ਸਕ੍ਰ ਆਦਿਕ ਸਭੈ ਸਭ ਤਜਿ ਕੈ ਮਨ ਮਾਨ।।
ਹ੍ਵੈ ਇਕਤ੍ਰ ਕਰਨੈ ਲਗੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਉਸਤਤੀ ਬਾਨ।। ੪੦੬।।

ਅਰਥ - ਇੰਦ੍ਰ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਅਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।। ੪੦੬।।

ਕਬਿਤੁ।। ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੇ ਲਾਜ ਕੇ ਜਹਾਜ ਦੋਊ ਦੇਖੀਅਤ
ਬਾਰ ਭਰੇ ਅਭ੍ਰਨ ਕੀ ਆਭਾ ਕੋ ਧਰਤ ਹੈ।।
ਸੀਲ ਕੇ ਹੈ ਸਿੰਧ ਗੁਨ ਸਾਗਰ ਉਜਾਗਰ ਕੇ
ਨਾਗਰ ਨਵਲ ਨੈਨ ਦੋਖਨ ਹਰਤ ਹੈ।।
ਸਤ੍ਰਨ ਸੰਘਾਰੀ ਇਹ ਕਾਨ੍ਹ ਅਵਤਾਰੀ ਜੂ ਕੇ
ਸਾਧਨ ਕੋ ਦੇਹ ਦੂਖ ਦੂਰ ਕੋ ਕਰਤ ਹੈ।।
ਮਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਕ ਏ ਜਗ ਕੇ ਉਧਾਰਕ ਹੈ
ਦੇਖ ਕੈ ਦੁਸਟ ਜਿਹ ਜੀਯ ਤੇ ਜਰਤ ਹੈ।। ੪੦੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰ=ਪਾਣੀ।। ਅਭ੍ਰਨ=ਬੱਦਲਾਂ।। ਆਭਾ=ਸੁੰਦਰਤਾ।। ਉਜਾਗਰ=ਪ੍ਰਗਟ।। ਨਾਗਰ=ਸੁੰਦਰ।। ਨਵਲ=ਚੰਚਲ।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਬਲਰਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਲੱਜਾ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਜਹਾਜ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਬੱਦਲਾਂ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਚੰਚਲ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮਿਤ੍ਰ ਜਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਸੜ ਰਹੇ ਹਨ।। ੪੦੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਸਭੈ ਸੁਰ ਆਇਸ ਲੈ ਚਲਿ ਧਾਮ ਗਏ ਹੈਂ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਧਰਜੋ ਹਰਿ ਕੋ ਇਹ ਤੇ ਮਨ ਆਨੰਦ ਯਾਦ ਭਏ ਹੈਂ॥
ਰਾਤ ਪਰੇ ਚਲਿ ਕੈ ਭਗਵਾਨ ਸੁ ਡੇਰਨ ਆਪਨ ਬੀਚ ਅਏ ਹੈਂ॥
ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਜਗ ਕੇ ਦਿਖਬੇ ਕਹੁ ਕੀਨ ਸੁ ਸੁੰਦਰ ਖੇਲ ਨਏ ਹੈਂ॥੪੦੮॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ, ਦੇਵਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਮ 'ਗੋਬਿੰਦ*' ਧਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਨੰਦਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਧਰ ਰਾਤ ਪਈ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭੀ ਉਥੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਦਿਨ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਜਾਗ ਕਰਕੇ, ਜਗਤ ਦੇ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਖੇਲ ਕੀਤੇ ਹਨ॥ ੪੦੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਇੰਦ੍ਰ ਭੂਲ ਬਖਸਾਵਨ ਨਾਮ ਬਰਨਨੰ॥

ਅਥ ਨੰਦ ਕੋ ਬਰਨ ਬਾਂਧ ਕਰਿ ਲੈ ਗਏ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਨਿਸ ਏਕ ਦੁਾਦਸ ਕੇ ਹਰਿ ਤਾਤ ਚਲਯੋ ਜਮਨਾ ਮਹਿ ਨਾਵਨ ਕਾਜੈ॥
ਆਇ ਪਰਯੋ ਜਲ ਮੈ ਬਰਨੰਗਜ ਕੋਪ ਗਹਯੋ ਸਭ ਜੋਰ ਸਮਾਜੈ॥
ਬਾਧ ਚਲੈ ਸੰਗ ਲੈ ਬਰੁਨੰ ਪਹਿ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੇ ਬਿਨ ਹੀ ਕੁਪਿ ਗਾਜੈ॥
ਜਾਇ ਕੈ ਠਾਢਿ ਕਰਯੋ ਜਬ ਹੀ ਪਹਚਾਨ ਲਯੋ ਦਰੀਆਵਨ ਰਾਜੈ॥੪੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਿ ਤਾਤ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪਿਤਾ, ਨੰਦ॥ ਬਰਨੰਗਜ=ਵਰਨ ਦੇ ਹਾਥੀ॥ ਦਰੀਆਵਨ ਰਾਜੈ=ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਵਰਨ ਦੇਵਤੇ ਨੇ॥

ਅਰਥ - ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ ਥਿੱਤ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੰਦ ਬਾਬਾ ਨ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਮਨਾ ਦੇ ਜਲ ਵਿਚ ਵੜਿਆ। ਜਦ ਨੰਦ ਆਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵੜਿਆ ਤਾਂ ਵਰਨ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹਾਥੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਕੇ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਨੰਦ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਨੰਦ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਵਰਨ ਦੇਵਤੇ ਕੋਲ ਲੈ ਚਲਿਆ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਬਲ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹੈ, ਉਸ

---

* ਗੋ=ਦੇਵਤੇ+ਬਿੰਦ=ਜਾਣਨਾ, ਜੋ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਗੋਬਿੰਦ ਹੈ।

ਵਰਨ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਦੂਤ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਗੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਲਿਜਾਕੇ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਚ ਖੜਾ ਕੀਤਾ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਵਰਨ ਦੇਵਤੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ॥ ੪੦੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਨੰਦ ਬਿਨਾ ਪੁਰ ਸੁੰਨ ਭਯੋ ਸਭ ਹੀ ਮਿਲ ਕੈ ਹਰਿ ਜੀ ਪਹਿ ਆਏ॥
ਆਇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰੇ ਪਰ ਪਾਇਨ ਨੰਦ ਤ੍ਰਿਯਾਦਿਕ ਤੇ ਘਿਘਆਏ॥
ਕੈ ਬਹੁ ਭਾਂਤਨ ਸੋ ਬਿਨਤੀ ਕਰਿ ਕੈ ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਭਗਵਾਨ ਰਿਝਾਏ॥
ਮੋ ਪਤ ਆਜ ਗਏ ਉਠਿ ਕੈ ਹਮ ਢੂੰਢ ਰਹੇ ਕਹੂੰਐ ਨਹੀ ਪਾਏ॥ ੪੧੦॥

ਅਰਥ - ਨੰਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਨਗਰ ਸੁੰਞਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਏ। ਆ ਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਨੰਦ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਸੋਦਾ ਆਦਿਕ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਘਿਘਿਆਕੇ - ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਜਸੋਦਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠਕੇ ਨ੍ਹਾਉਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੁੜਕੇ ਨਹੀਂ ਆਯਾ, ਅਸੀਂ ਢੂੰਢ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਾਂ, ਪਰ ਕਿਤੋਂ ਲੱਭਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੪੧੦॥

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਤਾਤ ਕਹਿਯੋ ਹਸਿ ਕੈ ਜਸੁਧਾ ਪਹਿ ਤਾਤ੍ਰ ਲਿਆਵਨ ਕੌ ਹਮ ਜੈਹੋਂ॥
ਸਾਤ ਅਕਾਸ ਪਤਾਲ ਸੁ ਸਾਤਹਿ ਜਾਇ ਜਹੀ ਤਹ ਜਾਹੀ ਤੇ ਲਿਯੈਹੋਂ॥
ਜੋ ਮਰ ਗਿਯੋ ਤਊ ਜਾ ਜਮ ਕੇ ਪੁਰ ਆਯੁਧ ਲੈ ਕੁਪ ਭਾਰਥ ਕੈਹੋਂ॥
ਨੰਦ ਕੋ ਆਨ ਮਿਲਾਇਹਊ ਹਉ ਕਿਹ ਜਾਇ ਰਮੈ ਤਊ ਜਾਨ ਨ ਦੈਹੋਂ॥ ੪੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਾਤ = ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਾਨ੍ਹ (੨) ਪਿਤਾ ਨੰਦ॥ ਭਾਰਥ = ਜਧ, ਜੰਗ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਜਸੋਦਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਸੱਤ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਸੱਤ ਪਤਾਲਾਂ ਤੱਕ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਜਿਥੇ ਭੀ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਥੇ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਲੈ ਆਵਾਂਗਾ। ਜੇਕਰ ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਜਮ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਕੇ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ , ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਜਮਰਾਜੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਨੰਦ ਨੂੰ ਲਿਆਕੇ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਭੀ ਮੈਂ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਜਰੂਰ ਹੀ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਲੈ ਕੇ ਅਵਾਂਗਾ॥ ੪੧੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਗੋਪ ਪ੍ਰਨਾਮ ਗਏ ਕਰ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਹਸਿ ਕੈ ਇਮ ਕਾਨ੍ਹ ਕਹਿਯੋ ਹੈ॥
ਗੋਪਨ ਕੇ ਪਤਿ ਕੋ ਮਿਲ ਹੋਂ ਇਹ ਝੂਠ ਨਹੀ ਫੁਨਿ ਸੱਤਿ ਲਹਿਯੋ ਹੈ॥

ਗੋਪਨ ਕੇ ਮਨ ਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਖ ਬਾਤ ਸੁਨੇ ਹਰਿ ਦੂਰ ਬਹਿਯੋ ਹੈ॥
ਛਾਡ ਅਧੀਰਜ ਦੀਨ ਸਭੋ ਫੁਨ ਧੀਰਜ ਕੋ ਮਨ ਗਾਢ ਗਹਿਯੋ ਹੈ॥੪੧੨॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ। ਮੈਂ ਨੰਦ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਾਂਗਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਸੱਚ ਜਾਣ ਲਵੋ। ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਦੁੱਖ ਸੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਧੀਰਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਕੇ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੪੧੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਹਰਿ ਜੀ ਉਠ ਕੈ ਜਲ ਬੀਚ ਧਸਿਯੋ ਬਰਨੰ ਪਹਿ ਆਯੋ॥
ਆਇ ਕੈ ਠਾਢਿ ਭਯੋ ਜਬ ਹੀ ਨਦੀਆਪਤਿ ਪਾਇਨ ਸੋ ਲਪਟਾਯੋ॥
ਭ੍ਰਿਤਨ ਮੋ ਅਜਨੇ ਤੁਮ ਤਾਤ ਅਨਿਯੋ ਬੰਧ ਕੈ ਕਹਿ ਕੈ ਘਿਘਆਯੋ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਛਿਮਾਪਨ ਦੋਖ ਕਰੋ ਇਹ ਭੇਦ ਹਮੈ ਲਖ ਕੈ ਨਹੀ ਪਾਯੋ॥ ੪੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੋ = ਮੇਰੇ॥ ਭ੍ਰਿਤਨ = ਸੇਵਕਾਂ॥ ਅਜਨੇ = ਅਣਜਾਣ ਪੁਣੇ ਵਿਚ॥

ਅਰਥ - ਸਵੇਰਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉੱਠ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵੜ ਗਏ ਅਤੇ ਵਰਨ ਦੇਵਤੇ ਕੋਲ ਆ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਆਕੇ ਵਰਨ ਲੋਕ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਵਰਨ ਦੇਵਤਾ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ - "ਮੇਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਅਣਜਾਣ ਪੁਣੇ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ।" ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਤਰਲੇ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਮੇਰਾ ਦੋਖ ਮੁਆਫ਼ ਕਰੋ, ਇਹ ਆਪ ਦਾ ਭੇਦ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਅਸਾਂ ਨੇ ਆਪ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਯਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੋਈ ਹੈ॥ ੪੧੩॥

ਜਿਨ ਰਾਜ ਭਭੀਛਨਿ ਰੀਝ ਦਯੋ ਰਿਸ ਕੈ ਜਿਨ ਰਾਵਨ ਖੇਤ ਮਰਿਯੋ ਹੈ॥
ਜਾਹਿ ਮਰਯੋ ਮੁਰ ਨਾਮ ਅਘਾਸੁਰ ਪੈ ਬਲ ਕੋਂ ਛਲ ਸੋਂ ਜੁ ਛਲਿਯੋ ਹੈ॥
ਜਾਹਿ ਜਲੰਧਰ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਤਿਹ ਮੂਰਤ ਕੈ ਸਤ ਜਾਹਿ ਟਰਿਯੋ ਹੈ॥
ਧੰਨਿ ਹੈ ਭਾਗ ਕਿਧੋ ਹਮਰੇ ਤਿਹ ਕੋ ਹਮ ਪੇਖਬੋ ਆਜ ਕਰਿਯੋ ਹੈ॥੪੧੪॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ ਭਭੀਖਨ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ 'ਮੁਰ ਦੈਂਤ' ਨੂੰ ਤੇ 'ਅਘਾਸੁਰ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਛਲ ਕਰਕੇ ਬਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸਤ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਾਂ ਅੱਜ

ਉਸਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੪੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪਾਇਨ ਪਰ ਕੈ ਬਰਨਿ ਜੂ ਦਯੋ ਨੰਦ ਕੌ ਸਾਥ॥
ਕਹਿਯੋ ਭਾਗ ਮੁਹਿ ਧੰਨਿ ਹੈ ਚਲੈ ਪੁਸਤਕਨ ਗਾਥ॥੪੧੫॥

ਅਰਥ - ਬਰਨ ਦੇਵਤੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈਕੇ, ਨੰਦ ਨੂੰ ਨਾਲ ਤੋਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਮੇਰੇ ਭਾਗ ਧੰਨ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਤੁਰੀ ਚਲੇਗੀ॥ ੪੧੫॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਤਾਤ ਕੌ ਸਾਥ ਲਯੋ ਭਗਵਾਨ ਚਲਿਯੋ ਪੁਰ ਕੋ ਮਨ ਆਨੰਦ ਭੀਨੋ॥
ਬਾਹਰ ਲੋਕ ਮਿਲੇ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਕਰ ਕਾਨ੍ਹ ਪ੍ਰਨਾਮ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਮ ਕੀਨੋ॥
ਪਾਇ ਪਰੇ ਹਰਿ ਕੇ ਬਹੁ ਬਾਰਨ ਦਾਨ ਘਨੋ ਦਿਜ ਲੋਕਨ ਦੀਨੋ॥
ਆਇ ਮਿਲਾਇ ਦਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਕੋ ਪਤਿ ਸੱਤਿ ਹਮੈ ਕਰਤਾ ਕਰ ਚੀਨੋ॥੪੧੬॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਮਨ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਦੇ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ, ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਨਗਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਬ੍ਰਿਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਲੋਕ ਮਿਲ ਪਏ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਬਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਾਸੀ ਬਹੁਤ ਵੇਰੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਜ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਨੰਦ ਬਾਬਾ ਲਿਆਕੇ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਅਸਾਂ ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਕਰਤਾ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੪੧੬॥

ਨੰਦ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬਾਹਰ ਆਨ ਕਹਿਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਪਤਿ ਕਾਨ੍ਹਰ ਹੀ ਜਗ ਕੋ ਕਰਤਾ ਰੇ॥
ਰਾਜ ਦਯੋ ਇਨ ਰੀਝ ਬਭੀਛਨ ਰਾਵਨ ਸੇ ਰਿਪ ਕੋਟਕ ਮਾਰੇ॥
ਭ੍ਰਿਤਨ ਲੈ ਬਰੁਣੈ ਬੰਧਯੋ ਤਿਹ ਤੇ ਮੁਹਿ ਆਨਯੋ ਹੈ ਯਾਹੀ ਛਡਾ ਰੇ॥
ਕੈ ਜਗ ਕੋ ਕਰਤਾ ਸਮਝੋ ਇਹ ਕੋ ਕਰਿ ਕੈ ਸਮਝੋ ਨਹੀ ਬਾਰੇ॥੪੧੭॥

ਅਰਥ - ਨੰਦ ਦਾ ਕਥਨ - ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਨੇ ਜਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਾਸੀਓ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਬਭੀਛਨ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਰਾਵਣ ਵਰਗੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਵੈਰੀ ਇਸਨੇ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਵਰਨ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਸੇਵਕ ਮੈਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸਨੇ ਹੀ ਛੁਡਾ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣ ਲਵੋ, ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਬਾਲਕ ਕਰਕੇ ਨਾ ਜਾਨਣਾ॥ ੪੧੭॥

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗੋਪ ਸਭੈ ਅਪਨੇ ਮਨ ਭੀਤਰ ਜਾਨ ਹਰੀ ਇਹ ਭੇਦ ਬਿਚਾਰਯੋ।।
ਦੇਖਹਿ ਜਾਇ ਬੈਕੁੰਠ ਸਭੈ ਹਮ ਪੈ ਇਹ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸ ਉੱਚ ਮਹਾਂ ਕਬਿ ਨੇ ਅਪਨੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਮ ਸਾਰਯੋ।।
ਗਿਆਨ ਹ੍ਵੈ ਪਾਰਸ ਗੋਪਨ ਲੋਹ ਕੌ ਕਾਨ੍ਹ ਸਭੈ ਕਰਿ ਕੰਚਨ ਡਾਰਯੋ।।੪੧੮।।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਰਯੋ = ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ।। ਡਾਰਯੋ=ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਭੇਦ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੀ ਪ੍ਰਤੱਖ 'ਹਰੀ' ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ - "ਅਸੀਂ ਜਾਕੇ ਬੈਕੁੰਠ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।" ਉਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਪਾਰਸ ਨੇ, ਗੁਆਲਿਆਂ ਰੂਪ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਣ ਰੂਪ ਸੋਨਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਗਯਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।। ੪੧੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਾਨ ਕੈ ਅੰਤਰ ਕੋ ਲਖੀਆ ਜਬ ਰੈਨ ਪਰੀ ਤਬ ਹੀ ਪਰ ਸੋਏ।।
ਦੂੱਖ ਜਿਤੇ ਜੁ ਹੁਤੇ ਮਨ ਮੈ ਤਿਤਨੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੇ ਲੇਵਤ ਖੋਏ।।
ਆਇ ਗਯੋ ਸੁਪਨਾ ਸਭ ਕੋ ਤਿਹ ਜਾ ਪਿਖਏ ਤ੍ਰੀਯਾ ਨਰ ਦੋਏ।।
ਜਾਇ ਅਨੂਪ ਬਿਰਾਜਤ ਥੀ ਤਿਹ ਜਾ ਸਮ ਜਾ ਫੁਨ ਅਉਰ ਨ ਕੋਏ।।੪੧੯।।

ਅਰਥ - ਘਟ ਘਟ ਦੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਜਾਣ ਕੇ ਇਹ ਕੌਤਕ ਵਰਤਾਯਾ ਕਿ ਜਦ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੰਜਿਆਂ ਉਤੇ ਸੌਂ ਗਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਦੁਖ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦੇ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੁਪਨਾ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਾਸੀ ਜਾ ਵੱਸੇ ਹਨ।। ੪੧੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸਭ ਗੋਪ ਬਿਚਾਰ ਕਹਿਯੋ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਬੈਕੁੰਠ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਮੋਹਿ ਭਲਾ ਹੈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਸਮੈ ਲਖੀਐ ਨ ਇਹਾ ਓਹੁ ਜਾ ਪਿਖੀਐ ਭਗਵਾਨ ਖਲਾ ਹੈ।।
ਗੋਰਸ ਖਾਤ ਉਹਾ ਹਮ ਤੇ ਮੰਗ ਜੋ ਕਰਤਾ ਸਭ ਜੀਵ ਜਲਾ ਹੈ।।
ਸੋ ਹਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਛਾਛਹਿ ਪੀਵਤ ਜਾਹਿ ਰਮੀ ਨਭ ਭੂਮ ਕਲਾ ਹੈ।।੪੨੦।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ - "ਇਸ ਬੈਕੁੰਠ ਨਾਲੋਂ

ਸਾਨੂੰ ਬ੍ਰਿਜ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ।" ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਜਿਥੇ ਭੀ ਵੇਖੀਏ, ਉਥੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਖਲੋਤਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗਕੇ ਦੁਧ ਮੱਖਣ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਜਲਾਂ ਥਲਾਂ ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਲੱਸੀ ਪੀਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਲਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ।। ੪੨੦।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਨੰਦ ਜੂ ਕੋ ਬਰੁਣ ਪਾਸ ਤੇ ਛਡਾਇ ਲਿਆਇ ਬੈਕੁੰਠ ਦਿਖਾਵ ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ।।

\- - - - -

ਅਥ ਦੇਵੀ ਜੂ ਕੀ ਉਸਤਤ ਕਥਨੰ।। ਭੁਯੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।।

ਤੂਹੀ ਅਸਤ੍ਰਣੀ ਸਸਤ੍ਰਣੀ ਆਪ ਰੂਪਾ।। ਤੂਹੀ ਅੰਬਕਾ ਜੰਭਹੰਤੀ ਅਨੂਪਾ।।
ਤੂਹੀ ਅੰਬਕਾ ਸੀਤਲਾ ਤੋਤਲਾ ਹੈ।। ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਭੂਮ ਆਕਾਸ ਤੈਹੀ ਕੀਆ ਹੈ।। ੪੨੧।।

ਅਰਥ - ਦੇਵੀ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-ਤੂੰਹੀਂ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਤੂੰਹੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਆਪ ਰੂਪ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਅੰਬਕਾ ਹੈਂ, ਜੰਭ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਸੰਘਾਰਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪਮਤੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਅੰਬਕਾ, ਸੀਤਲਾ ਤੇ ਤੋਤਲਾ ਹੈਂ। ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਤੂੰਹੀ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ।। ੪੨੧।।

ਤੁਹੀ ਮੁੰਡ ਮਰਦੀ ਕਪਰਦੀ ਭਵਾਨੀ।। ਤੁਹੀ ਕਾਲਕਾ ਜਾਲਪਾ ਰਾਜਧਾਨੀ।।
ਮਹਾ ਜੋਗ ਮਾਇਆ ਤੁਹੀ ਈਸ੍ਰੁਰੀ ਹੈ।। ਤੁਹੀ ਤੇਜ ਆਕਾਸ ਥੰਭੋ ਮਹੀ ਹੈ।। ੪੨੨।।

ਅਰਥ - ਤੂੰ ਮੁੰਡ ਲਾਹੁਣ ਵਾਲੀ, ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਜੂੜੇ ਵਾਲੀ ਤੇ ਭਵਾਨੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਕਾਲਕਾ ਜਾਲਪਾ ਤੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਜੋਗ ਮਾਯਾ ਤੇ ਪਾਰਬਤੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਅਕਾਸ ਦਾ ਤੇਜ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈਂ।। ੪੨੨।।

ਤੁਹੀ ਰਿਸਟਣੀ ਪੁਸਟਣੀ ਜੋਗ ਮਾਇਆ।। ਤੁਹੀ ਮੋਹ ਸੋ ਚਉਦਹੂੰ ਲੋਕ ਛਾਇਆ।।
ਤੁਹੀ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ਹੰਤੀ ਭਵਾਨੀ।। ਤੁਹੀ ਚਉਦਹੂੰ ਲੋਗ ਕੀ ਜੋਤਿ ਜਾਨੀ।। ੪੨੩।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਜੋਗ ਮਾਯਾ! ਤੂੰਹੀ ਰਿਸਟਣੀ ਤੇ ਪੁਸ਼ਟਣੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਮੋਹ ਨਾਲ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੇ ਭਵਾਨੀ! ਤੂੰਹੀ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈਂ।। ੪੨੩।।

ਤੁਹੀ ਗਿਸਟਣੀ ਪੁਸਟਣੀ ਸਸਤ੍ਰਣੀ ਹੈ।। ਤੁਹੀ ਕਸਟਣੀ ਹਰਤਣੀ ਅਸਤ੍ਰਣੀ ਹੈ।।
ਤੁਹੀ ਜੋਗ ਮਾਇਆ ਤੁਹੀ ਬਾਕਬਾਨੀ।। ਤੁਹੀ ਅੰਬਕਾ ਜੰਭਹਾ ਰਾਜਧਾਨੀ।। ੪੨੪।।

ਅਰਥ - ਤੂੰਹੀ ਗਿਸ਼ਟਣੀ ਪੁਸਟਣੀ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਕਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਯੋਗ ਮਾਯਾ ਹੈਂ, ਤੂੰਹੀ ਸਰਸਵਤੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਅੰਬਕਾ ਤੇ ਜੰਭ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।। ੪੨੪।।

ਮਹਾ ਜੋਗ ਮਾਇਆ ਮਹਾ ਰਾਜਧਾਨੀ।। ਭਵੀ ਭਾਵਨੀ ਭੂਤ ਭੱਬਿਅੰ ਭਵਾਨੀ।।
ਚਰੀ ਆਚਰਣੀ ਖੇਚਰਣੀ ਭੂਪਣੀ ਹੈ।। ਮਹਾ ਬਾਹਣੀ ਆਪਨੀ ਰੂਪਣੀ ਹੈ।। ੪੨੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਵੀ = ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਸਮਾਂ।। ਭਾਵਨੀ = ਵਰਤ ਰਹੀ।। ਭੂਤ = ਬੀਤ ਚੁਕਾ ਸਮਾਂ।। ਭਬਿਅੰ = ਔਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ।। ਚਰੀ = ਚੇਤਨਤਾ ਵਾਲੀ।। ਅਚਰਣੀ = ਜੜਤਾ ਵਾਲੀ।। ਖੇਚਰਣੀ = ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਵਿਚਰਣ ਵਾਲੀ।।

ਅਰਥ - ਤੂੰਹੀ ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਮਾਯਾ ਹੈਂ, ਤੂੰਹੀ ਮਹਾਂ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਭਵਾਨੀ! ਤੂੰ ਹੀ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਜੜ੍ਹ, ਚੇਤਨ ਤੇ ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਵਿਚਰਣ ਵਾਲੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਹੈਂ। ਵਡੇ ਬਾਹਨਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਦੀ ਮਾਲਕ ਹੈਂ।। ੪੨੫।।

ਮਹਾ ਭੈਰਵੀ ਭੂਤਨੇਸੁਰੀ ਭਵਾਨੀ।। ਭਵੀ ਭਾਵਨੀ ਭਬਿਯੰ ਕਾਲੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ।।
ਜਯਾ ਆਜਯਾ ਹਿੰਗੁਲਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਹੈ।। ਸਿਵਾ ਸੀਤਲਾ ਮੰਗਲਾ ਤੋਤਲਾ ਹੈ।। ੪੨੬।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਭਵਾਨੀ! ਤੂੰਹੀ ਮਹਾ ਭੈਰਵੀ ਤੇ ਭੂਤਨੇਸ਼ੁਰੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਕਾਲੀ! ਤੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਜਯਾ ਅਜਯਾ ਹਿੰਗਲਾ ਤੇ ਪਿੰਗਲਾ ਹੈ। ਤੂੰਹੀ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਸੀਤਲਾ, ਮੰਗਲਾ ਤੇ ਤੋਤਲਾ ਹੈਂ।। ੪੨੬।।

ਤੁਹੀ ਅੱਛਰਾ ਪੱਛਰਾ ਬੁੱਧ ਬ੍ਰਿਧਿਆ।। ਤੁਹੀ ਭੈਰਵੀ ਭੂਪਣੀ ਸੁਧ ਸਿੱਧਿਆ।।
ਮਹਾ ਬਾਹਣੀ ਅਸਤ੍ਰਣੀ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ।। ਤੁਹੀ ਤੀਰ ਤਰਵਾਰ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ।। ੪੨੭।।

ਅਰਥ - ਤੂੰਹੀ ਅੱਛਰਾ ਪੱਛਰਾ ਤੇ ਬੁਧ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਭੈਰਵ ਸ਼ਕਤੀ, ਭੂਪ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸੁਧ ਸਿਧੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਮਹਾ ਬਾਹਣੀ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਤੀਰ ਤਲਵਾਰ ਕਾਤੀ ਤੇ ਕਟਾਰੀ ਹੈਂ।। ੪੨੭।।

ਤੁਹੀ ਰਾਜਸੀ ਸਾਤਕੀ ਤਾਮਸੀ ਹੈ।। ਤੁਹੀ ਬਾਲਕਾ ਬ੍ਰਿਧਣੀ ਅਉ ਜੁਆ ਹੈ।।
ਤੁਹੀ ਦਾਨਵੀ ਦੇਵਣੀ ਜੱਛਣੀ ਹੈ।। ਤੁਹੀ ਕਿੰਨ੍ਰਣੀ ਮੱਛਣੀ ਕੱਛਣੀ ਹੈ।। ੪੨੮।।

ਅਰਥ - ਤੂਹੀ ਰਜੋ ਗੁਣ ਸਕਤੀ, ਸਤੋ ਗੁਣ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਤਮੋ ਗੁਣ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈਂ। ਤੂਹੀ

ਬਾਲਕ, ਬ੍ਰਿਧ ਤੇ ਜੁਆਨ ਹੈਂ। ਤੂਹੀ ਦਾਨਵੀ, ਦੇਵਣੀ ਤੇ ਜੱਛਣੀ ਹੈਂ। ਤੂਹੀ ਕਿੰਨਰ ਸ਼ਕਤੀ, ਮੱਛ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਕੱਛਅਵਤਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈਂ।। ੪੨੮।।

ਤੁਹੀ ਦੇਵਤੇ ਸੇਸਣੀ ਦਾਨਵੇਸਾ।। ਸਰਹ ਬ੍ਰਿਸਟਣੀ ਹੈ ਤੁਹੀ ਅਸਤ੍ਰ ਭੇਸਾ।।
ਤੁਹੀ ਰਾਜ ਰਾਜੇਸ੍ਰਰੀ ਜੋਗ ਮਾਯਾ।। ਮਹਾ ਮੋਹ ਸੋ ਚਉਦਹੂੰ ਲੋਕ ਛਾਯਾ।।੪੨੯।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਦੇਵਤੇ ਸੇਸਣੀ = ਦੇਵਤ + ਏਸਣੀ = ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੁਾਮੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ।। ਦਾਨਵੇਸਾ = (ਦਾਨਵ+ਏਸਾ) ਦਾਨਵਾਂ ਦੇ ਸੁਾਮੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ।। ਸਰਹ = ਤੀਰਾਂ।।

ਅਰਥ – ਤੂੰਹੀ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈਂ, ਤੂੰਹੀ ਦਾਨਵਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸਕਤੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਸਰੂਪ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਜੋਗ ਮਾਇਆ ਹੈਂ। ਮਹਾ ਮੋਹ ਨਾਲ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰਹੀ ਸਮੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੪੨੯।।

ਤੁਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮੀ ਬੈਸਨਵੀ ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ।। ਤੁਹੀ ਬਾਸਵੀ ਈਸ੍ਰਰੀ ਕਾਰਤਕਿਆਨੀ।।
ਤੁਹੀ ਅੰਬਕਾ ਦੁਸਟਹਾ ਮੁੰਡ ਮਾਲੀ।।ਤੁਹੀ ਕਸਟ ਹੰਤੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਲੀ।।੪੩੦।।

ਅਰਥ – ਤੂੰਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ਼ਕਤੀ, ਵਿਸ਼ਨ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸਿਵ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀਂ ਬਾਸਵ ਸਕਤੀ, ਈਸਰ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਕਾਰਤਕਿਆਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀ ਅੰਬਕਾ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਮੁੰਡਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰਹੀਂ ਕਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈਂ।। ੪੩੦।।

ਤੁਮੀ ਬ੍ਰਾਹਣੀ ਹ੍ਵੈ ਹਿਰੰਨਾਛ ਮਾਰਯੋ।। ਹਰੰਨਾਕਸੰ ਸਿੰਘਣੀ ਹ੍ਵੈ ਪਛਾਰਯੋ।।
ਤੁਮੀ ਬਾਵਨੀ ਹ੍ਵੈ ਤਿਨੇ ਲੋਕ ਮਾਪੇ।। ਤੁਮੀ ਦੇਵ ਦਾਨੋ ਕੀਏ ਜੱਛ ਥਾਪੇ।।੪੩੧।।

ਅਰਥ – ਤੂੰਹੀਂ ਬ੍ਰਾਹ ਸਕਤੀ ਹੋਕੇ ਹਰਨਕਸ਼ਪ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਨਰਸਿੰਘ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਕੇ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਪਛਾੜਿਆ ਸੀ। ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਬਾਵਨ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਕੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਣਿਆ ਸੀ। ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਦੇਵ-ਦਾਨੋ ਬਨਾਏ ਅਤੇ ਜੱਛ ਥਾਪੇ ਹਨ।। ੪੩੧।।

ਤੁਮੀ ਰਾਮ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਦਸਾਗ੍ਰੀਵ ਖੰਡਯੋ।। ਤੁਮੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਹ੍ਵੈ ਕੰਸ ਕੇਸੀ ਬਿਹੰਡਯੋ।।
ਤੁਮੀ ਜਾਲਪਾ ਹ੍ਵੈ ਬਿੜਾਲਾਛ ਘਾਯੋ।। ਤੁਮੀ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ਦਾਨੋ ਖਪਾਯੋ।।੪੩੨।।

ਅਰਥ – ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਰਾਮ ਹੋਕੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਦਸਾਂ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਿਆ ਸੀ। ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਹੋਕੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ। ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਜਾਲਪਾ ਹੋਕੇ ਬਿਲੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ 'ਬਿੜਾਲਾਛ' ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਦੁਰਗਾ ਹੋਕੇ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ।। ੪੩੨।।

ਦੋਹਰਾ॥ ਦਾਸ ਜਾਨ ਕਰਿ ਦਾਸ ਪਰਿ ਕੀਜੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਪਾਰ॥
ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਰਾਖ ਮੁਹਿ ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚਨ ਬਿਚਾਰ॥੪੩੩॥

ਅਰਥ - ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਾਸ ਜਾਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਮਨ, ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ, ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇਕੇ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ॥ ੪੩੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਮੈ ਨ ਗਨੇਸਹਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਮਨਾਊਂ॥ ਕਿਸਨ ਬਿਸਨ ਕਬਹੂੰ ਨ ਧਿਆਊਂ॥
ਕਾਨ ਸੁਨੇ ਪਹਿਚਾਨ ਨ ਤਿਨ ਸੋ॥ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਮੋਰੀ ਪਗ ਇਨ ਸੋ॥੪੩੪॥

ਅਰਥ - ਪਹਿਲੇ ਮੈਂ ਗਨੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਨਾਵਾਂਗਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਭੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਧਿਆਵਾਂਗਾ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਮੈਂ ਕੰਨੀ ਸੁਣੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਲਿਵ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ॥ ੪੩੪॥

ਮਹਾ ਕਾਲ ਰਖਵਾਰ ਹਮਾਰੋ॥ ਮਹਾ ਲੋਹ ਮੈ ਕਿੰਕਰ ਥਾਰੋ॥
ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਕਰੋ ਰਖਵਾਰ॥ ਬਾਹਿ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜ ਬਿਚਾਰ॥ ੪੩੫॥

ਅਰਥ - 'ਮਹਾ ਕਾਲ' ਮੇਰਾ ਰਾਖਾ ਹੈ, ਹੇ ਮਹਾ ਲੋਹ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਦਾਸ ਹਾਂ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਾਸ ਜਾਣ ਕੇ ਮੇਰੀ ਰਖਯਾ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਬਾਂਹ ਫੜੇ ਦੀ ਇਜਤ ਰੱਖੋ॥ ੪੩੫॥

ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਮੁਝੈ ਪ੍ਰਿਤਪਰੀਐ॥ ਚੁਨ ਚੁਨ ਸਤ੍ਰੁ ਹਮਾਰੇ ਮਰੀਐ॥
ਦੇਗ ਤੇਗ ਜਗ ਮੈ ਦੋਊ ਚਲੈ॥ ਰਾਖ ਆਪ ਮੁਹਿ ਅਉਰ ਨ ਦਲੈ॥੪੩੬॥

ਅਰਥ - ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਾਣਕੇ ਮੇਰੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ। ਮੇਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰੋ। ਦੇਗ ਤੇ ਤੇਗ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਤੁਰ ਪੈਣ। ਮੇਰੀ ਆਪ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ ਤਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ਨਾਸ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ॥ ੪੩੬॥

ਤੁਮ ਮਮ ਕਰਹੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ॥ ਤੁਮ ਸਾਹਿਬੁ ਮੈ ਦਾਸ ਤਿਹਾਰਾ॥
ਜਾਨ ਆਪਨਾ ਮੁਝੈ ਨਿਵਾਜ॥ ਆਪ ਕਰੋ ਹਮਰੇ ਸਭ ਕਾਜ॥੪੩੭॥

ਅਰਥ - ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਸਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਹੋ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸੇਵਕ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਾਣ ਕੇ ਵਡਿਆਈ ਬਖਸ਼ੋ। ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਆਪ ਪੂਰੇ ਕਰੋ॥ ੪੩੭॥

ਤੁਮ ਹੋ ਸਭ ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਜਾ॥ ਆਪੇ ਆਪੁ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਾ॥
ਦਾਸ ਜਾਨ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਮੁਹਿ॥ ਹਾਰ ਪਰਾ ਮੈ ਆਨ ਦ੍ਵਾਰ ਤੁਹਿ॥੪੩੮॥

ਅਰਥ - ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹੋ। ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦੇਣ

ਵਾਲੇ ਹੋ। ਮੈਨੂੰ ਸੇਵਕ ਜਾਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਹਾਰ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰੇ ਤੇ ਆਣ ਕੇ ਪਿਆ ਹਾਂ।। ੪੩੮।।

ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਕਰੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ।। ਤੁਮ ਸਾਹਿਬੁ ਮੈ ਕਿੰਕਰ ਥਾਰਾ।।
ਦਾਸ ਜਾਨ ਦੈ ਹਾਥ ਉਬਾਰੋ।। ਹਮਰੇ ਸਭ ਬੈਰੀਅਨ ਸੰਘਾਰੋ।। ੪੩੯।।

ਅਰਥ – ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਾਣ ਕੇ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਹੋ ਅਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਦਾਸ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਾਸ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇਕੇ ਬਚਾ ਲਵੋ। ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਵੋ।। ੪੩੯।।

ਪ੍ਰਥਮ ਧਰੋ ਭਗਵਤ ਕੋ ਧਯਾਨਾ।। ਬਹੁਰ ਕਰੋ ਕਬਿਤਾ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ।।
ਕ੍ਰਿਸਨ ਜਥਾ ਮਤ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਚਾਰੋ।। ਚੂਕ ਹੋਇ ਕਬਿ ਲੇਹੁ ਸੁਧਾਰੋ।। ੪੪੦।।

ਅਰਥ – ਪਹਿਲੇ ਸ੍ਰੀ ਮਦ ਭਾਗਵਤ ਤੇ ਦੇਵੀ ਭਾਗਵਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਕਰਾਂਗਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਹੇ ਕਵੀ ਜਨੋ! ਜੇਕਰ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੁੱਲ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਲੈਣਾ।। ੪੪੦।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਉਸਤਤਿ ਸਮਾਪਤਿ।।

– – – –

ਅਥ ਰਾਸ ਮੰਡਲ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਬ ਆਈ ਹੈ ਕਾਤਕ ਕੀ ਰੁਤ ਸੀਤਲ ਕਾਨ੍ਹ ਤਬੈ ਅਤ ਹੀ ਰਸੀਆ।।
ਸੰਗ ਗੋਪਨ ਖੇਲ ਬਿਚਾਰ ਕਰਯੋ ਜੁ ਹੁਤੋ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾ ਜਸੀਆ।।
ਅਪਵਿਤ੍ਰਨ ਲੋਗਨ ਕੇ ਜਿਹ ਕੇ ਪਗ ਲਾਗਤ ਪਾਪ ਸਭੈ ਨਸੀਆ।।
ਤਿਹ ਕੋ ਸੁਨਿ ਤ੍ਰੀਯਨ ਕੇ ਸੰਗ ਖੇਲ ਨਿਵਾਰਹੁ ਕਾਮ ਇਹੈ ਬਸੀਆ।। ੪੪੧।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਕੱਤਕ ਦੀ 'ਸਰਦ ਰੁੱਤ' ਆਈ, ਤਦ ਕਾਨ੍ਹ ਜੋ ਵੱਡਾ ਹੀ ਰਸੀਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਜੋ ਭਗਵਾਨ ਵੱਡਾ ਹੀ ਜੱਸ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਗੁਆਲ ਬਾਲਕਾਂ ਨਾਲ ਰਲਕੇ ਖੇਡ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ। ਪਾਪੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਜਿਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗਦਿਆਂ ਹੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੁਣੋ, ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਖੇਡ ਕੇ 'ਕਾਮ' ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।। ੪੪੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਨਨ ਜਾਹਿ ਨਿਸਾਪਤਿ ਸੌ ਦ੍ਰਿਗ ਕੋਮਲ ਹੈ ਕਮਲਾ ਦਲ ਕੈਸੇ।।
ਹੈ ਭਰਟੇ ਧਨ ਸੇ ਬਰਨੀ ਸਰ ਦੂਰ ਕਰੈ ਤਨ ਕੇ ਦੁਖਰੈ ਸੇ।।
ਕਾਮ ਕੀ ਸਾਨ ਕੇ ਸਾਥ ਘਸੇ ਦੁਖ ਸਾਧਨ ਕੇ ਕਟਬੇ ਕਹੁ ਤੈਸੇ।।
ਕਉਲ ਕੇ ਪਤ੍ਰ ਕਿਧੋ ਸਸਿ ਸਾਥ ਲਗੇ ਕਬਿ ਸੁੰਦਰ ਸਯਾਮ ਅਰੈ ਸੇ।।੪੪੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਨਨ = ਮੂੰਹ।।ਨਿਸਾਪਤਿ = ਚੰਦ੍ਰਮਾ।। ਦਲ = ਪੱਤ੍ਰ।। ਭਰਟੇ = ਭ੍ਰਵੱਟੇ।। ਧਨ = ਧਨੁਖ।। ਸੈ = ਵਰਗੇ।। ਬਰਨੀ = ਨਜ਼ਰ।। ਸਾਨ = ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨੂੰ ਤਿੱਖਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਦ।।

ਅਰਥ - ਜਿਸਦਾ ਮੂੰਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਰਗਾ ਹੈ ਤੇ ਕਮਲ ਪੱਤ੍ਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜਿਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕੋਮਲ ਹਨ। ਭਰਵੱਟੇ ਧਨੁਖ ਦੇ ਸਮਾਨ ਇਕਸਾਰ ਗੋਲ ਹਨ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੀਰ ਵਾਂਗੂੰ ਮਨ ਨੂੰ ਘਾਇਲ ਕਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿਤਵਨੀ ਤਨ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਨੈਣਾਂ ਰੂਪ ਤੀਰ ਕਾਮ ਦੀ ਸਾਨ ਨਾਲ ਘਸਾ ਕੇ ਤਿੱਖੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਹ ਨੈਣ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। 'ਸਿਆਮ' ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਨੈਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਕਮਲ ਦੇ ਪੱਤ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਸਮਾਨ ਮੁੱਖ ਤੇ ਕਮਲ ਪੱਤ੍ਰ ਵਰਗੇ ਨੈਣ ਹਨ।। ੪੪੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬੱਧਕ ਹੈ ਟਟੀਆ ਬਰੁਨੀਧਰ ਕੋਰਨ ਕੀ ਦੁਤ ਸਾਇਕ ਸਾਂਧੇ।।
ਠਾਢੇ ਹੈ ਕਾਨ੍ਹ ਕਿਧੋ ਬਨ ਮੈ ਤਨ ਪੈ ਸਿਰ ਪੈ ਅੰਬੁਵਾ ਰੰਗ ਬਾਂਧੇ।।
ਚਾਲ ਚਲੈ ਹਰੁਏ ਹਰੁਏ ਮਨੋ ਸੀਖ ਦਈ ਇਹ ਬੱਧਕ ਪਾਂਧੇ।।
ਅਉ ਸਭ ਹੀ ਠਟ ਬੱਧਕ ਸੇ ਮਨ ਮੋਹਨ ਜਾਲ ਪੀਤੰਬਰ ਕਾਂਧੇ।। ੪੪੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੱਧਕ = ਸ਼ਿਕਾਰੀ।। ਟਟੀਆ = ਮੋਰਚਾ।। ਕੋਰਨ = ਪਲਕਾਂ।। ਸਾਇਕ = ਤੀਰ।। ਅੰਬੁਵਾ = ਕੇਸਰੀ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹੀ ਮੋਰਚਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਯਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਲਕਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੀ ਮਾਨੋ ਤੀਰ ਕੱਸਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਨ੍ਹ ਬਨ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਤਨ ਉੱਤੇ ਤੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਕੇਸਰੀ ਰੰਗ ਦੇ ਬਸਤ੍ਰ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਬੜੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਤੁਰਦੇ ਹਨ ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਰੂਪ ਪਾਂਧੇ ਨੇ ਸਿਖਯਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਹੀ ਠਾਟ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਵਰਗਾ ਹੈ, ਜੋ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਦੁਪੱਟਾ ਮੋਢੇ ਉੱਤੇ ਧਰਿਆ ਹੈ, ਏਹੋ ਹੀ ਮਨ ਰੂਪ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਮੋਹਣ ਵਾਸਤੇ ਮੋਢੇ ਉੱਤੇ ਜਾਲ ਧਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੪੪੩।।

ਸੋ ਉਠ ਠਾਢਿ ਕਿਧੋ ਬਨ ਮੈ ਜੁਗ ਤੀਸਰ ਮੈ ਪਤਿ ਜੋਊ ਸੀਯਾ॥
ਜਮਨਾ ਮਹਿ ਖੇਲ ਕੇ ਕਾਰਨ ਕੌ ਘਸ ਚੰਦਨ ਭਾਲ ਮੈ ਟੀਕੋ ਦੀਆ॥
ਭਿਲਰਾ ਡਰ ਨੈਨ ਕੇ ਸੈਨਨ ਕੋ ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੋ ਮਨ ਚੋਰ ਲੀਆ॥
ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਭਗਵਾਨ ਕਿਧੋ ਰਸ ਕਾਰਨ ਕੋ ਠਗ ਬੇਸ ਕੀਯਾ॥੪੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਿਲਰਾ = ਭੁਲਾਵਾ॥ ਡਰ = ਡਾਲ ਕੇ, ਪਾ ਕੇ॥

ਅਰਥ - ਉਹ ਉੱਠ ਕੇ ਬਨ ਵਿਚ ਖੜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁੱਗ ਵਿਚ ਸੀਤਾ ਦਾ ਪਤੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਮਨਾ ਵਿਚ ਖੇਲ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸਨੇ ਚੰਦਨ ਘਸਾ ਕੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਟਿੱਕਾ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸੈਨਤਾਂ ਰੂਪ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲ-ਬਾਲਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ। 'ਸਯਾਮ' ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਰਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਇਹ ਠੱਗ ਦਾ ਵੇਸ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੪੪੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਦ੍ਰਿਗ ਜਾਹਿ ਮ੍ਰਿਗੀਪਤਿ ਕੀ ਸਮ ਹੈ ਮੁਖ ਜਾਹਿ ਨਿਸਾਪਤਿ ਸੀ ਛਬਿ ਪਾਈ॥
ਜਾਹਿ ਕੁਰੰਗਨ ਕੇ ਰਿਪ ਸੀ ਕਟ ਕੰਚਨ ਸੀ ਤਨ ਨੈ ਛਬਿ ਛਾਈ॥
ਪਾਟ ਬਨੈ ਕਦਲੀ ਦਲ ਦ੍ਵੈ ਜੰਘ੍ਯਾ ਪਰ ਤੀਰਨ ਸੀ ਦੁਤ ਗਾਈ॥
ਅੰਗ ਪ੍ਰਤੰਗ ਸੁ ਸੁੰਦਰ ਸਯਾਮ ਕਛੂ ਉਪਮਾ ਕਹੀਐ ਨਹੀ ਜਾਈ॥ ੪੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਗੀਪਤਿ = ਹਰਨ॥ ਕੁਰੰਗਨ ਕੇ ਰਿਪ = ਹਰਨਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ॥ ਪਾਟ = ਪੱਟ॥ ਕਦਲੀ = ਕੇਲਾ॥

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਰਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਮੁਖ ਚੰਦਰਮਾ ਜੇਹੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਲੱਕ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਪਤਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਮਕ ਵਰਗੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਸਰੀਰ ਤੇ ਫੱਬ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਪੱਟ ਕੇਲੇ ਦੇ ਬੂਟੇ ਸਮਾਨ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਲੱਤਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੀਰ ਸਮਾਨ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਤੀਰ ਵਾਂਗੂੰ ਲੱਤਾਂ ਇਕਸਾਰ ਸਿੱਧੀਆਂ ਹਨ। 'ਸਯਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਦੇ ਅੰਗ-ਪ੍ਰਤਯੰਗ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਉਪਮਾਂ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ॥ ੪੪੫॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਮੁਖ ਜਾਹਿ ਨਿਸਾਪਤਿ ਕੀ ਸਮ ਹੈ ਬਨ ਮੈ ਤਿਨ ਗੀਤ ਰਿਝਯੋ ਅਰੁ ਗਾਯੋ॥
ਤਾ ਸੁਰ ਕੋ ਧੁਨਿ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਬ੍ਰਿਜ ਹੂੰ ਕੀ ਤ੍ਰੀਯਾ ਸਭ ਹੀ ਸੁਨ ਪਾਯੋ॥
ਧਾਇ ਚਲੀ ਹਰਿ ਕੇ ਮਿਲਬੇ ਕਹੁ ਤਉ ਸਭ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਜਬ ਭਾਯੋ॥

ਕਾਨ੍ਹ ਮਨੋ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਜੁਵਤੀ ਛਲਬੇ ਕਹੁ ਘੰਟਕਹੇਰ ਬਨਾਯੋ॥੪੪੬॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਦਾ ਮੂੰਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਬਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਗੀਤ ਨੂੰ ਗਾਵਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਸੁਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਕੰਨਾ ਵਿਚ ਸੁਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਇਆ ਤਦ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਭੱਜ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੇ ਮਾਨੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਰੂਪ ਹਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਛਲਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਬੰਸਰੀ ਰੂਪ 'ਘੰਡਾਹੇੜਾ' ਬਣਾਇਆ ਹੈ॥ ੪੪੬॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਮੁਰਲੀ ਮੁਖ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੇ ਤਰੁਏ ਤਰ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਬਿਧਿ ਖੂਬ ਛਕੀ॥
ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਮਨ ਆ ਪਹੁਚੀ ਦਵਰੀ ਸੁਧ ਹਿਯਾ ਜੁ ਰਹੀ ਨ ਕਛੂ ਮੁਖ ਕੀ॥
ਮੁਖ ਕੋ ਪਿਖ ਰੂਪ ਕੇ ਬਸਯ ਭਈ ਮਤ ਹ੍ਵੈ ਅਤਿ ਹੀ ਕਹਿ ਕਾਨ੍ਹ ਬਕੀ॥
ਇਕ ਝੂਮ ਪਰੀ ਇਕ ਗਾਇ ਉਠੀ ਤਨ ਮੈ ਇਕ ਹ੍ਵੈ ਰਹਿ ਗੀ ਸੁ ਜਕੀ॥੪੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਕੀ = ਮਦਹੋਸ਼, ਦੀਵਾਨੀਆਂ॥

ਅਰਥ - ਸਯਾਮ ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਕਾਨ੍ਹ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਮੁਰਲੀ ਦੀ ਸੋਭਾ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੌੜਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਆ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁੱਖ ਦੀ ਕੁਝ ਖਬਰ ਤੇ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਖ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਵੱਡੀਆਂ ਮਤਵਾਲੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਬਗਲੀਆਂ ਹਾਂ। ਇਕ ਝੂਮ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਇਕ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਕੇ ਮਦਹੋਸ਼ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ॥ ੪੪੭॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸੁਰ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਸਭ ਧਾਇ ਚਲੀ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮ ਸਖੀ॥
ਸਭ ਮੈਨ ਕੇ ਹਾਥ ਗਈ ਬਧ ਕੈ ਸੁਭ ਸੁੰਦਰ ਸਯਾਮ ਕੀ ਪੇਖ ਅਖੀ॥
ਨਿਕਰੀ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਸਮ ਮਾਨਹੁ ਗੋਪਨ ਤੇ ਨਹਿ ਜਾਹਿ ਰਖੀ॥
ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਹਰੀ ਪਹਿ ਆਇ ਗਈ ਜਨੁ ਆਇ ਗਈ ਸੁਧ ਜਾਨ ਸਖੀ॥੪੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰਉਨਨ=ਕੰਨੀਂ॥ ਮੈਨ = ਕਾਮ॥ ਸੁਭ = ਸੁੰਦ੍ਰ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮੁਰਲੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਧਾਈ ਕਰ ਕੇ ਚਲ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਸੁੰਦਰ ਸਯਾਮ ਦੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਮ ਦੀ ਡੋਰੀ ਵਿਚ ਬੱਝ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੰਡੇਹੇੜੇ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਕੇ ਮਾਨੋ ਹਰਨੀਆਂ ਉੱਠ ਦੌੜੀਆਂ ਹਨ, ਗੁਆਲਿਆ ਪਾਸੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਰੋਕ ਕੇ

ਨਹੀਂ ਰਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਸਖੀ ਨੂੰ 'ਜਾਨ' ਦੀ ਸੁਧ 'ਆ ਗਈ ਹੈ।। ੪੪੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗਈ ਆਇ ਦਸੋ ਦਿਸ ਤੇ ਗੁਪੀਆ ਸਭ ਹੀ ਰਸ ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਸਾਥ ਪਗੀ।।
ਪਿਖ ਕੈ ਮੁਖਿ ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਚੰਦ ਕਲਾ ਸੁ ਚਕੋਰਨ ਸੀ ਮਨ ਮੈ ਉਮਗੀ।।
ਹਰਿ ਕੋ ਪੁਨ ਸੁੱਧ ਸੁ ਆਨਨ ਪੇਖਿ ਕਿਧੌ ਤਿਨ ਕੀ ਠਗ ਡੀਠ ਲਗੀ।।
ਭਗਵਾਨ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਭਯੋ ਪਿਖ ਕੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਮਨੋ ਮ੍ਰਿਗ ਦੇਖਿ ਮ੍ਰਿਗੀ।। ੪੪੯।।

ਅਰਥ - ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਗੋਪੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ, ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਕਲਾ ਵਰਗਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਮੁਖ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਚਕੋਰਾਂ ਵਾਗੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਮੁਖ ਵੇਖ ਕੇ ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਧਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਰੂਪ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਅਣੀ ਵੱਜ ਗਈ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, 'ਸਯਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਹਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹਰਨ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੪੪੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗੋਪਨ ਕੀ ਬਰਜੀ ਨ ਰਹੀ ਸੁਰ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੀ ਸੁਨਬੇ ਕਹੁ ਤ੍ਰਾਘੀ।।
ਨਾਖ ਚਲੀ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਇਉ ਜਿਮੁ ਮੱਤ ਜੁਗੀਸ੍ਵਰ ਇੰਦ੍ਰਹਿ ਲਾਘੀ।।
ਦੇਖਨ ਕੋ ਮੁਖਿ ਤਾਹਿ ਚਲੀ ਜੋਊ ਕਾਮ ਕਲਾ ਹੂ ਕੋ ਹੈ ਫੁਨ ਬਾਘੀ।।
ਡਾਰ ਚਲੀ ਸਿਰ ਕੇ ਪਟ ਇਉ ਜਨੁ ਡਾਰ ਚਲੀ ਸਭ ਲਾਜ ਬਹਾਘੀ।।੪੫੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਾਘੀ=ਇੱਛਾਵਾਨ।। ਨਾਖ=ਲੰਘ।। ਬਾਘੀ = ਆਗੂ, ਮੋਢੀ, ਪ੍ਰੇਰਕ।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੋਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰੁਕੀਆਂ ਨਹੀਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਬੰਸਰੀ ਦੀ 'ਸੁਰ' ਸੁਣਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਛਾਵਾਨ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਘਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੰਘ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋਗੀਸ਼ਰ ਮਹਾਤਮਾਂ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਨੂੰ ਲੰਘਕੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕਾਮ ਕਲਾ ਦਾ ਸਵਾਰ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਮੁਖ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਸਿਰ ਦੇ ਕਪੜੇ ਲਾਹਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਸੁੱਟਕੇ ਤੁਰ ਚਲੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਲੋਕ ਲਾਜ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਅਗਾਂਹ ਹੀ ਅਗਾਂਹ ਵਗ ਤੁਰੀਆਂ ਹਨ।। ੪੫੦।।

ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਪਾਸ ਗਈ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਹੀ ਸਭ ਗੋਪਨ ਲੀਨ ਸੁ ਸੰਙਾ।।
ਚੀਰ ਪਰੇ ਗਿਰ ਕੈ ਤਨ ਭੂਖਨ ਟੂਟ ਗਈ ਤਿਨ ਹਾਥਨ ਬੰਙਾ।।

ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਸਭੈ ਗੁਪੀਆ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਭਈ ਇਕ ਰੰਙਾ॥
ਹੋਇ ਗਈ ਤਨ ਮੈ ਸਭ ਹੀ ਇਕ ਰੰਗ ਮਨੋ ਸਭ ਛੋਰ ਕੈ ਸੰਙਾ॥ ੪੫੧॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਗਈਆਂ ਤਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਥ ਵਿਚ ਮੇਲ ਗਿਆ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੋਂ ਗਹਿਣੇ ਕਪੜੇ ਡਿੱਗਕੇ ਪਰੇ ਜਾ ਪਏ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਵੰਙਾਂ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, 'ਸਯਾਮ' ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਇਕ ਮਿੱਕ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਲੱਜਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਇਕ ਮਿੱਕ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ॥ ੪੫੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਗੋਪਨ ਭੂਲ ਗਈ ਗ੍ਰਿਹ ਕੀ ਸੁਧ ਕਾਨ੍ਹ ਹੀ ਕੇ ਰਸ ਭੀਤਰ ਰਾਚੀ॥
ਭਉਹ ਭਰੀ ਮਧਰੀ ਬਰਨੀ ਸਭ ਹੀ ਸੁ ਢਰੀ ਜਨੁ ਮੈਨ ਕੇ ਸਾਚੀ॥
ਛੋਰ ਦਏ ਰਸ ਅਉਰ ਸ੍ਵਾਦਨ ਭਲੇ ਭਗਵਾਨ ਹੀ ਸੋ ਸਭ ਮਾਚੀ॥
ਸੋਭਤ ਤਾ ਤਨ ਮੈ ਹਰਿ ਕੇ ਮਨੋ ਕੰਚਨ ਮੈ ਚੁਨੀਆ ਚੁਨ ਖਾਚੀ॥ ੪੫੨॥

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਹੀ ਰਸ ਵਿਚ ਰਚ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭੌਹਾਂ ਰੂਪ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਕਮਾਨ ਤਿਰਛੀ ਨਜ਼ਰ ਰੂਪ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਐਸੀ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਕਾਮ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਹੋਰਨਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਸਾਂ ਤੇ ਸ੍ਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਰਸ ਨਾਲ ਹੀ ਭਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹਰੀ ਇਉਂ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਗਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਜੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੪੫੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਰਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ਜੁ ਹੁਤੀ ਗੁਪੀਆ ਅਤਿ ਹਾਛੀ॥
ਰਾਜਤ ਜਾਹਿ ਮ੍ਰਿਗੀਪਤਿ ਨੈਨ ਬਿਰਾਜਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਸਮ ਮਾਛੀ॥
ਸੋਭਤ ਹੈ ਬ੍ਰਿਜ ਮੰਡਲ ਮੈ ਜਨ ਖੇਲਬੇ ਕਾਜ ਨਟੀ ਇਹ ਕਾਛੀ॥
ਦੇਖਨਹਾਰ ਕਿਧੌ ਭਗਵਾਨ ਦਿਖਾਵਤ ਭਾਵ ਹਮੈ ਹਿਯਾ ਆਛੀ॥ ੪੫੩॥

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਗੋਪੀਆਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣ ਹਰਨ ਵਾਂਗੂੰ ਸੋਭਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਮੱਛੀ ਸਮਾਨ ਬਿਰਾਜਦੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਿਜ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਖੇਡ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਨਟਨੀ ਨੇ ਹੀ ਇਹ ਭੇਖ ਧਾਰਿਆ ਹੈ। ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਭਗਵਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਭਾਵ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੪੫੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੋਹਤ ਹੈ ਸਭ ਗੋਪਿਨ ਕੇ ਕਬਿ ਸਿਯਾਮ ਕਹੈ ਦ੍ਰਿਗ ਅੰਜਨ ਆਂਜੇ।।
ਕਉਲਨ ਕੀ ਜਨੁ ਸੁਧਿ ਪ੍ਰਭਾ ਸਰ ਸੁੰਦਰ ਸਾਨ ਕੇ ਊਪਰਿ ਮਾਂਜੇ।।
ਬੈਠ ਘਰੀ ਇਕ ਮੈ ਚਤੁਰਾਨਨ ਮੈਨ ਕੇ ਤਾਤ ਬਨੇ ਕਸਿ ਸਾਜੇ।।
ਮੋਹਤਿ ਹੈ ਮਨ ਜੋਗਨ ਕੇ ਫੁਨ ਜੋਗਿਨ ਕੇ ਗਨ ਬੀਚ ਕਲਾ ਜੇ।। ੪੫੪।।

ਅਰਥ - ਸਿਯਾਮ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਸੁਰਮਈ ਨੈਣ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ ਸੁੰਦਰ ਕੌਲ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਜਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਿਰਛੀ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਸੁੰਦਰ ਤੀਰ ਸਾਨ ਦੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਤਿੱਖੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਇਕਾਗਰ ਬੈਠਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਘੜੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਾਮ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੋ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ. ਅਤੇ ਜੋਗੀਆ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹਨ।। ੪੫੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਠਾਢਿ ਹੈ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋਊ ਮਹਿ ਗੋਪਨ ਜਾਹਿ ਕੋ ਅੰਤ ਮੁਨੀ ਨਹਿ ਬੂਝੇ।।
ਕੋਟਿ ਕਰੈ ਉਪਮਾ ਬਹੁ ਬਰਖਨ ਨੈਨਨ ਸੋ ਤਊ ਨੈਕ ਨ ਸੂਝੇ।।
ਤਾਹੀ ਕੇ ਅੰਤਿ ਲਖੈਬੇ ਕੋ ਕਾਰਨ ਸੂਰ ਘਨੇ ਰਨ ਭੀਤਰ ਜੂਝੇ।।
ਸੋ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮ ਬਿਖੈ ਭਗਵਾਨ ਤ੍ਰੀਆ ਗਨ ਮੈ ਰਸ ਬੈਨ ਅਰੂਝੇ।। ੪੫੫।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਖੜਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮੁਨੀ ਜਨ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕੇ। ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਜਿਸ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਰਤਾ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬੁੱਝ ਸਕੇ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਏ ਹਨ। ਉਹੋ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਰਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ।। ੪੫੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੇ ਨਿਕਟੈ ਜਬ ਹੀ ਸਭ ਹੀ ਗੁਪੀਆ ਮਿਲਿ ਸੁੰਦਰ ਗੱਈਯਾਂ।।
ਸੋ ਹਰਿ ਮਧਿ ਸਸਾਨਨ ਪੇਖ ਸਭੈ ਫੁਨ ਕੰਦ੍ਰਪ ਬੇਖ ਬਨੱਈਯਾਂ।।
ਲੈ ਮੁਰਲੀ ਅਪਨੇ ਕਰ ਕਾਨ੍ਹ ਕਿਧੌ ਅਤਿ ਹੀ ਹਿਤ ਸਾਥ ਬਜੱਈਯਾਂ।।
ਘੰਟਕਹੇਰਕ ਜਿਉ ਪਿਖ ਕੈ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਮੁਹਿ ਜਾਤ ਸੁ ਹੈ ਠਹਰੱਈਯਾਂ।। ੪੫੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਸਾਨਨ=ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖੜਾ।। ਕੰਦ੍ਰਪ=ਕਾਮ।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਗੋਪੀਆਂ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ।

****

ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਫਿਰ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਕਾਮ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੁਰਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ, ਬੜੇ ਹੀ ਹਿਤ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਵਜਾਇਆ ਹੈ। ਗੋਪੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹਿਤ ਹੋਈਆਂ ਚਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਘੰਡੇਹੇੜੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਹਰਨੀਆਂ ਭੱਜੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।। ੪੫੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਾਲਸਿਰੀ ਅਰੁ ਰਾਮਕਲੀ ਸੁਭ ਸਾਰੰਗ ਭਾਵਨ ਸਾਥ ਬਸਾਵੈ।।
ਜੈਤਸਿਰੀ ਅਰੁ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਬਿਲਾਵਲ ਕੀ ਧੁਨ ਕੂਕ ਸੁਨਾਵੈ।।
ਲੈ ਮੁਰਲੀ ਅਪਨੇ ਕਰ ਕਾਨ੍ਹ ਕਿਧੌ ਅਤਿ ਹੀ ਹਿਤ ਸਾਥ ਬਜਾਵੈ।।
ਪਉਨ ਚਲੈ ਨ ਰਹੈ ਜਮੁਨਾ ਥਿਰ ਮੋਹਿ ਰਹੈ ਧੁਨ ਜੋ ਸੁਨ ਪਾਵੈ।। ੪੫੭।।

ਅਰਥ - ਮਾਲਸਿਰੀ, ਰਾਮਕਲੀ ਅਤੇ ਸਾਰੰਗ ਨੂੰ ਸੁਧ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਮੁਰਲੀ ਵਿਚ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਤਸਰੀ ਤੇ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਅਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਦੀ ਸੁਰ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ, ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਉਤੇ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਹਵਾ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ ਭਾਵ ਟਿਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਮਨਾ ਭੀ ਵਗਣਾ ਛੱਡ ਕੇ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਭੀ ਜੋ ਕੋਈ ਮੁਰਲੀ ਦੀ ਧੁਨ ਨੂੰ ਸੁਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਉਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।। ੪੫੭।।

ਸੁਨ ਕੇ ਮੁਰਲੀ ਧੁਨਿ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੀ ਸਭ ਗੋਪਨ ਕੀ ਸਭ ਸੁੱਧਿ ਛੁਟੀ।।
ਸਭ ਛਾਡ ਚਲੀ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਕਾਰਜ ਕਾਨ੍ਹ ਹੀ ਕੀ ਧੁਨ ਸਾਥ ਜੁਟੀ।।
ਠਗਨੀ ਸੁਰ ਹ੍ਵੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਇਨ ਅੰਤਰ ਕੀ ਸਭ ਮੱਤ ਲੁਟੀ।।
ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਸਮ ਹ੍ਵੈ ਚਲਤਯੋ ਇਨ ਕੇ ਮਗ ਲਾਜ ਕੀ ਬੇਲ ਤਰਾਕ ਟੁਟੀ।। ੪੫੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੁਟੀ=ਜੁੜ ਗਈਆਂ।। ਸਮ=ਵਾਂਗ।। ਚਲਤਯੋ=ਤੁਰ ਪਈਆਂ।। ਤਰਾਕ=ਝਟ ਪਟ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮੁਰਲੀ ਦੀ ਧੁਨ ਸੁਣ ਕਰਕੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੁੱਧ ਛੁੱਟ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਤੁਰ ਚਲੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮੁਰਲੀ ਦੀ ਧੁਨ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਈਆਂ ਹਨ। 'ਸਿਯਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮੁਰਲੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੇ ਠੱਗਨੀ ਹੋ ਕੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮੱਤ ਲੁੱਟ ਲਈ ਹੈ। ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ ਲੱਜਾ ਰੂਪ ਵੇਲ ਟੁੱਟ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹਰਨੀਆਂ ਵਾਂਗ ਇਸੇ ਰਾਹ ਤੁਰ ਪਈਆਂ ਹਨ।। ੪੫੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਰਹੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਕਬਿ ਹੋਇ ਇਕਾਠੀ।।
ਜਿਉ ਸੁਰ ਕੀ ਧੁਨ ਕੌ ਸੁਨ ਕੈ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਚਲ ਆਵਤ ਜਾਤ ਨ ਨਾਠੀ।।

ਮੈਨ ਸੋ ਮੱਤ ਹ੍ਵੈ ਕੂਦਤ ਕਾਨ੍ਹ ਸੁ ਛੋਰਿ ਮਨੋ ਸਭ ਲਾਜ ਕੀ ਗਾਠੀ॥
ਗੋਪਨ ਕੋ ਮਨ ਯੌ ਚੁਰ ਗਯੋ ਜਿਮ ਖੋਰਰ ਪਾਥਰ ਪੈ ਚਰਨਾਠੀ॥੪੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛੋਰਿ=ਖੋਲ੍ਹ॥ ਗਾਠੀ=ਗੰਢ॥ ਚੁਰ=ਫਿਸਲ, ਤਿਲਕ॥ ਖੋਰਰ=ਖਰ੍ਹਵੇ॥ ਚਰਣਾਠੀ=ਅੱਡੀ॥

ਅਰਥ - ਸਿਯਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਸੁਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਹਰਨੀਆਂ ਨੱਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚਲੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਾਂਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕਾਮ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਕੁੱਦਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਲੱਜਾ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੰਢ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਸਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਖਰ੍ਹਵੇ ਪੱਥਰ ਉਤੇ ਅੱਡੀ ਘਿਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥ ੪੫੯॥

ਹਸਿ ਬਾਤ ਕਰੈ ਹਰਿ ਸੌ ਗੁਪੀਆ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਜਿਨ ਭਾਗ ਬਡੇ॥
ਮੋਹਿ ਸਭੈ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਇਨ ਕੋ ਪਿਖ ਕੈ ਹਰਿ ਪਾਪਨ ਜਾਲ ਲਡੇ॥
ਕ੍ਰਿਸਨੰ ਤਨ ਮੱਧਿ ਬਧੂ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਮਨ ਹ੍ਵੈ ਕਰ ਆਤੁਰੁ ਅੱਤਿ ਗਡੇ॥
ਸੋਊ ਸੱਤਿ ਕਿਧੋ ਮਨ ਜਾਹਿ ਗਡੇ ਸੁ ਅਧੰਨਿ ਜਿਨੋ ਮਨ ਹੈ ਅਗਡੇ॥੪੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾਲ=ਪੁੰਜ॥ ਲਡੇ=ਸਾੜਨ ਵਾਲਾ॥ ਆਤੁਰੁ=ਵਿਆਕੁਲ॥ ਸੱਤਿ=ਸਫਲਾ॥ ਅਧੰਨਿ= ਵਿਅਰਥ॥

ਅਰਥ - 'ਸਯਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਉੱਤਮ ਭਾਗ ਹਨ, ਉਹ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਮੋਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਹਰੀ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਪੁੰਜ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਤਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਕੇ ਗੱਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਗੱਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਤੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਗੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਤੇ ਜੀਵਨ ਬਿਅਰਥ ਹੈ॥ ੪੬੦॥

ਨੈਨ ਚੁਰਾਇ ਮਹਾ ਸੁਖ ਪਾਇ ਕਛੂ ਮੁਸਕਾਇ ਭਯੋ ਹਰਿ ਠਾਢੋ॥
ਮੋਹਿ ਰਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਮ ਸਭੈ ਅਤਿ ਹੀ ਤਿਹ ਕੈ ਮਨ ਆਨੰਦ ਬਾਢੋ॥
ਜਾ ਭਗਵਾਨ ਕਿਧੋ ਸੀਯ ਜ਼ੀਤ ਕੈ ਮਾਰਿ ਡਰਯੋ ਰਿਪ ਰਾਵਨ ਗਾਢੋ॥
ਤਾ ਭਗਵਾਨ ਕਿਧੋ ਮੁਖ ਤੇ ਮੁਕਤਾ ਨੁਕਤਾ ਸਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾਢੋ॥੪੬੧॥

ਅਰਥ - ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਹੰਝੂ ਵਹਾ ਕੇ, ਵੱਡਾ ਸੁਖ ਪਾਕੇ, ਕੁਝ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਹੱਸ ਕੇ

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਬ੍ਰਿਜ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਅਨੰਦ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ। ਓਹੀ ਭਗਵਾਨ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਰੂਪ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਅਮਲੋਕ ਮੋਤੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮਾਨ ਰਾਗ਼ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੪੬੧।।

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ ਗੋਪੀ ਪ੍ਰਤਿ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਜੁ ਭਯੋ ਝੜ ਹੈ ਜਮਨਾ ਤਟ ਖੇਲਨ ਕੀ ਅਬ ਘਾਤ ਬਣੀ।।
ਤਜ ਕੈ ਡਰੁ ਖੇਲ ਕਰੋ ਹਮ ਸੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹਯੋ ਹਸਿ ਕਾਨ੍ਹ ਅਣੀ।।
ਜੋਊ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਤੁਮ ਮੈ ਸੋਊ ਖੇਲਹੁ ਖੇਲਹੁ ਨਾਹਿ ਜਣੀ ਰੁ ਕਣੀ।।
ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹੈ ਹਸਿ ਕੈ ਰਸ ਬੋਲ ਕਿਧੋ ਹਰਿਤਾ ਜੋਊ ਮਾਨ ਫਣੀ।।੪੬੨।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ -ਜਮੁਨਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਅੱਜ ਝੜ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਖੇਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਸਯਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਨੇ ਕਿਹਾ - ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਡਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖੇਡ ਕਰੋ। ਪਰ ਤੁਸਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੀ ਸੋਹਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖੇਡੇ, ਮੈਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਖੇਡਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੋ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਸ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹੇ ਹਨ।। ੪੬੨।।

ਹਸਿ ਕੈ ਸੁ ਕਹੀ ਬਤੀਆ ਤਿਨ ਸੌ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਹਰਿ ਜੋ ਰਸ ਰਾਤੋ।।
ਨੈਨ ਮ੍ਰਿਗੀਪਤਿ ਸੇ ਤਿਹ ਕੇ ਇਮ ਚਾਲ ਚਲੈ ਜਿਮ ਗੱਈਯਰ ਮਾਤੋ।।
ਦੇਖਤ ਮੂਰਤ ਕਾਨ੍ਹ ਕੀ ਗੋਪਨ ਭੂਲਿ ਗਈ ਗ੍ਰਿਹ ਕੀ ਸੁਧ ਸਾਤੋ।।
ਚੀਰ ਗਏ ਉਡ ਕੈ ਤਨ ਕੇ ਅਰੁ ਟੂਟ ਗਯੋ ਨੈਨ ਤੇ ਲਾਜ ਕੋ ਨਾਤੋ।।੪੬੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਤੋ=ਰੱਤਾ ਹੋਇਆ।। ਗੱਈਯਰ=ਹਾਥੀ।। ਲਾਜ=ਸ਼ਰਮ।। ਨਾਤੋ=ਰਿਸਤਾ।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਹਰੀ ਰਸ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਹੱਸ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਹਰਨ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ ਤੇ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗ ਮਸਤਾਨੀ ਚਾਲ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀਆਂ ਸੱਤੇ ਹੀ ਸੁਧਾਂ ਭੁੱਲ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਪੜੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਉੱਡ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਰਿਸਤਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ।। ੪੬੩।।

ਕੁਪਿ ਕੈ ਮਧੁ ਕੈਟਭ ਤਾਨ ਮਰੇ ਮੁਰ ਦੈਤ ਮਰਯੋ ਅਪਨੇ ਜਿਨ ਹਾਥਾ।।

ਜਾਹਿ ਭਭੀਛਨ ਰਾਜ ਦਯੋ ਰਿਸ ਰਾਵਨ ਕਾਟ ਦਏ ਜਿਹ ਮਾਥਾ॥
ਸੋ ਤਿਹ ਕੀ ਤਿਹੁ ਲੋਗਨ ਮੱਧ ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਚਲੈ ਜਸ ਗਾਥਾ॥
ਸੋ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮ ਬਿਖੈ ਰਸ ਕੇ ਹਿਤ ਖੇਲਤ ਹੈ ਫੁਨ ਗੋਪਨ ਸਾਥਾ॥੪੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਾਨ=ਜਿਸ ਨੇ॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਮਧੁ ਤੇ ਕੈਟਭ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਮਾਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਮੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਭਬੀਖਣ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਿਯਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਦੇ ਜਸ ਦੀ ਉਹ ਕਥਾ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹੋ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਰਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੁਣ ਫਿਰ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੪੬੪॥

ਹਸਿ ਕੈ ਹਰਿ ਜੂ ਬ੍ਰਿਜ ਮੰਡਲ ਮੈ ਸੰਗ ਗੋਪਨ ਕੇ ਇਕ ਹੋਡ ਬਦੀ॥
ਸਭ ਧਾਇ ਪਰੈ ਹਮਹੂੰ ਤੁਮਹੂੰ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਮਿਲਿ ਬੀਚ ਨਦੀ॥
ਜਬ ਜਾਇ ਪਰੈ ਜਮਨਾ ਜਲ ਮੈ ਸੰਗ ਗੋਪਨ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਜਦੀ॥
ਤਬ ਲੈ ਚੁਭਕੀ ਹਰਿ ਜੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਸੁ ਲਯੋ ਮੁਖ ਚੂਮ ਕਿਧੋ ਸੁ ਤਦੀ॥ ੪੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੋਡ=ਸ਼ਰਤ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਿਜ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵਿਚ ਹੱਸ ਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਇਧਰੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਲੜਕੇ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ, ਭੱਜਕੇ ਜਮਨਾ ਵਿਚ ਵੜਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਉਧਰੋਂ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋਕੇ ਜਮਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁੱਦ ਪਵੋ। ਤਦੋਂ ਗੋਪੀਆਂ ਜਾਕੇ ਜਮਨਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵੜ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਗੋਪ-ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਵੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਚੁੱਭੀ ਮਾਰ ਕੇ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਚੁੰਮ ਲਿਆ॥ ੪੬੫॥

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ॥ ਸ੍ਵੈਯਾ॥

ਮਿਲ ਕੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ਸੁੰਦਰ ਸਯਾਮ ਸੋ ਸਯਾਮ ਕਹੀ ਹਸਿ ਬਾਤ ਪ੍ਰਬੀਨਨ॥
ਰਾਜਤ ਜਾਹਿ ਮ੍ਰਿਗੀਪਤਿ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਛਾਜਤ ਚੰਚਲਤਾ ਸਮ ਮੀਨਨ॥
ਕੰਚਨ ਸੇ ਤਿਨ ਕਉਲ ਮੁਖੀ ਰਸ ਆਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਕਹਯੋ ਰੱਛਕ ਦੀਨਨ॥
ਨੇਹੁ ਬਢਾਹਿ ਮਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇ ਕਹਯੋ ਸਿਰ ਨਿਆਇ ਕੈ ਭਾਂਤ ਅਧੀਨਨ॥੪੬੬॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਗੋਪ

ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਚਤੁਰਾਈ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖੀ। ਜਿਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਰਨ ਵਰਗੀਆਂ ਸੋਭਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੱਛੀਆਂ ਵਰਗੀ ਚੰਚਲਤਾ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕੀਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਸ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ! ਫਿਰ ਮੋਹ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਤੇ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਸੁਖ ਪਾ ਕੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਕੇ ਅਧੀਨਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ।। ੪੬੬।।

ਅਤਿ ਹ੍ਵੈ ਰਿਝਵੰਤ ਕਹਯੋ ਗੁਪੀਆ ਜੁਗ ਤੀਸਰ ਮੈ ਪਤਿ ਭਯੋ ਜੁ ਕਪੀ।।
ਜਿਨ ਰਾਵਨ ਖੇਤ ਮਰਯੋ ਕ੍ਰੁਪ ਕੈ ਜਿਹ ਰੀਝ ਭਭੀਛਨ ਲੰਕ ਥਪੀ।।
ਜਿਹ ਕੀ ਜਗ ਬੀਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਲਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਕਛੁ ਨਾਹਿ ਛਪੀ।।
ਤਿਹ ਸੰਗ ਕਰੈ ਰਸ ਕੀ ਚਰਚਾ ਜਿਨਹੂ ਤਿਰੀਯਾ ਫੁਨ ਚੰਡ ਜਪੀ।। ੪੬੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੁਗ ਤੀਸਰ=ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁੱਗ।।ਕਪੀ=ਬਾਂਦਰਾਂ।।ਰੀਝ=ਖੁਸ਼ੀ,ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ।।ਕਲਾ=ਸ਼ਕਤੀ, ਤਾਕਤ।।

ਅਰਥ - ਉਸਨੇ ਬੜਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਜੋ ਤ੍ਰੇਤੇ ਯੁਗ ਵਿਚ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਕੇ ਰਾਵਣ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਕੇ ਭਬੀਖਣ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਦੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਰਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਚੰਡਕਾ ਦਾ ਜਾਪ ਕੀਤਾ ਸੀ।। ੪੬੭।।

ਜਉ ਰਸ ਬਾਤ ਕਹੀ ਗੁਪੀਆ ਤਬ ਹੀ ਹਰਿ ਜ਼ੁਾਬ ਦਯੋ ਤਿਨ ਸਾਫੀ।।
ਆਈ ਹੋ ਛੋਡ ਸਭੈ ਪਤਿ ਕੌ ਤੁਮ ਹੋਇ ਤੁਮੈ ਨ ਮਰੇ ਫੁਨ ਮਾਫੀ।।
ਹਉ ਤੁਮ ਸੋ ਨਹਿ ਹੇਤ ਕਰੌ ਤੁਮ ਕਾਹੇ ਕਉ ਬਾਤ ਕਰੋ ਰਸ ਲਾਫੀ।।
ਇਉ ਕਹਿ ਕੈ ਹਰਿ ਮੋਨ ਭਜੀ ਸੁ ਬਜਾਇ ਉਠਯੋ ਮੁਰਲੀ ਮਹਿ ਕਾਫੀ।। ੪੬੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਫੀ=ਸਾਫ ਸਾਫ।। ਲਾਫੀ=ਲਫਾਫੇ।। ਕਾਫੀ=ਕਾਫੀ ਰਾਗ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਰਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਸਾਫ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਕਿ "ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਛੱਡਕੇ ਆਈਆਂ ਹੋ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰਿਆਂ ਭੀ ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਨਾਹ ਦੀ ਮਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ, ਰਸ ਦੇ ਲਫਾਫੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋ?" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਹੇ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਮੁਰਲੀ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਰਾਗ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ।। ੪੬੮।।

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ ਗੋਪੀ ਸੋ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸਭ ਸੁੰਦਰ ਗੋਪਿਨ ਸੋ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਦਯੋ ਹਸਿ ਕੈ ਹਰਿ ਜ੍ਵਾਬ ਜਬੈ॥
ਨ ਗਈ ਹਰਿ ਮਾਨ ਕਹ੍ਯੋ ਗ੍ਰਿਹ ਕੌ ਪ੍ਰਭ ਮੋਹਿ ਰਹੀ ਮੁਖਿ ਦੇਖ ਸਬੈ॥
ਕ੍ਰਿਸਨੰ ਕਰ ਲੈ ਅਪਨੇ ਮੁਰਲੀ ਸੁ ਬਜਾਇ ਉਠਿਓ ਜੁਤ ਰਾਗ ਤਬੈ॥
ਮਨੋ ਘਾਇਲ ਗੋਪਿਨ ਕੇ ਬ੍ਰਣ ਮੈ ਭਗਵਾਨ ਡਰ੍ਯੋ ਜਨੁ ਲੋਨ ਅਬੈ॥੪੬੯॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ- ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵਿਚਲਤ ਹੋਈਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਉਸ ਦਾ ਆਖਿਆ ਮੰਨ ਕੇ ਵੀ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਗਈਆਂ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮੁਰਲੀ ਲੈਕੇ, ਸੁਰ-ਤਾਲ ਨਾਲ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸਦੀ ਸੁਰ ਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਹਾਲਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਮਾਨੋ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਫਟੇ ਹੋਏ ਦਿਲ ਦੇ ਫੱਟਾਂ ਉਤੇ ਲੂਣ ਛਿੜਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੪੬੯॥

ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗ ਬੀਚ ਮ੍ਰਿਗੀ ਪਿਖੀਐ ਹਰਿ ਤਿਉ ਗਨ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੇ ਮਧਿ ਸੋਭੈ॥
ਦੇਖਿ ਜਿਸੈ ਰਿਪੁ ਰੀਝ ਰਹੈ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਨਹੀ ਮਨ ਭੀਤਰ ਛੋਭੈ॥
ਦੇਖਿ ਜਿਸੈ ਮ੍ਰਿਗ ਧਾਵਤ ਆਵਤ ਚਿੱਤ ਕਰੈ ਨ ਹਮੈ ਫੁਨ ਕੋ ਭੈ॥
ਸੋ ਬਨ ਬੀਚ ਬਿਰਾਜਤ ਕਾਨ੍ਹ ਜੋਊ ਪਿਖਵੈ ਤਿਹ ਕੋ ਮਨ ਲੋਭੈ॥੪੭੦॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਖਲੋਤਾ ਇਉਂ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਹਰਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰਨ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਵੈਰੀ ਭੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹਰਨ ਭੱਜੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਨ ਦੇ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕੋਈ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਮਨ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੪੭੦॥

ਗੋਪੀ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਸੋ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸੋਊ ਗ੍ਵਾਰਨ ਬੋਲ ਉਠੀ ਹਰਿ ਸੋ ਬਚਨਾ ਜਿਨ ਕੇ ਸਮ ਸੁੱਧ ਅਮੀ॥
ਤਿਹ ਸਾਥ ਲਗੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨੇ ਹਰਤਾ ਮਨ ਸਾਧਨ ਸੁੱਧ ਗਮੀ॥
ਤਜ ਕੈ ਅਪਨੇ ਭਰਤਾ ਹਮਰੀ ਮਤਿ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਊਪਰਿ ਤੋਹਿ ਰਮੀ॥
ਅਤਿ ਹੀ ਤਨ ਕਾਮ ਕਰਾ ਉਪਜੀ ਤੁਮ ਕੌ ਪਿਖ ਏ ਨਹਿ ਜਾਤ ਛਮੀ॥੪੭੧॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਗੋਪੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ – ਉਹ ਗੋਪੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਜਿਸਦੇ ਬਚਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਮਾਨ ਮਿੱਠੇ ਹਨ। ਜੋ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਸੁਧ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸੁਧ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈਆਂ ਹਾਂ, ਸਾਡੀ ਅਕਲ ਤੇਰੇ ਉਪਰ ਮੋਹਤ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ 'ਕਾਮ-ਵਾਸ਼ਨਾਂ' ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਥੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਸਹਾਰੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।। ੪੭੧।।

ਕਬਿਯੋ ਵਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਭਗਵਾਨ ਲਖੀ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਗ੍ਵਾਰਨ ਮੋ ਪਿਖ ਮੈਨ ਭਰੀ।।
ਤਬ ਹੀ ਤਜਿ ਸੰਕ ਸਭੈ ਮਨ ਕੀ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗ ਮਾਨੁਖ ਕੇਲ ਕਰੀ।।
ਹਰਿ ਜੀ ਕਰਿ ਖੇਲ ਕਿਧੌ ਇਨ ਸੌ ਜਨੁ ਕਾਮ ਜਰੀ ਇਹ ਕੀਨ ਜਰੀ।।
ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਪਿਖਵੋ ਤੁਮ ਕੌਤਕ ਕਾਨ੍ਹ ਹਰਯੋ ਕਿ ਹਰੀ ਸੁ ਹਰੀ।। ੪੭੨।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਮੈਨ=ਕਾਮ।। ਮਾਨੁਖ ਕੇਲ=ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ।। ਜਰੀ=ਜਲੀਆਂ, ਸੜੀਆਂ।। ੨ ਠੰਡੀਆਂ।। ਹਰਯੋ=ਠੱਗ ਲਿਆ।। ਹਰੀ=ਠੱਗ ਲਿਆ।੨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਇਹ ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖਕੇ 'ਕਾਮ' ਨਾਲ ਭਰ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਤਦੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 'ਕ੍ਰੀੜਾ' ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਮਾਨੋ ਕਾਮ ਦੀਆਂ ਸੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨਾਲ ਕੇਲ-ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਠੰਡੀਆ ਠਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਸਯਾਮ ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਅਜਬ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖੋ! ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਾਨ੍ਹ ਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਕਾਨ੍ਹ ਨੂੰ ਠੱਗ ਲਿਆ ਹੈ।। ੪੭੨।।

ਜੋ ਜੁਗ ਤੀਸਰ ਮੂਰਤ ਰਾਮ ਧਰੀ ਜਿਹ ਅਉਰ ਕਰਯੋ ਅਤਿ ਸੀਲਾ।।
ਸਤ੍ਰੁਨ ਕੋ ਸੁ ਸੰਘਾਰਕ ਹੈ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਕ ਸਾਧਨ ਕੋ ਹਰਿ ਹੀਲਾ।।
ਦ੍ਵਾਪਰ ਮੋ ਸੋਊ ਕਾਨ੍ਹ ਭਯੋ ਮਰੀਯਾ ਅਰਿ ਕੋ ਧਰੀਯਾ ਪਟ ਪੀਲਾ।।
ਸੋ ਹਰਿ ਭੂਮਿ ਬਿਖੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਹਸਿ ਗੋਪਿਨ ਸਾਥ ਕਰੈ ਰਸ ਲੀਲਾ।। ੪੭੩।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਸੀਲਾ=ਇਸਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਤ।। ਹੀਲਾ=ਬਹਾਨਾ, ਸਬੱਬ।। ਮਰੀਯਾ=ਮਾਰਿਆ।।

ਅਰਥ – ਜਿਸਨੇ ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ 'ਰਾਮ' ਸਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਬ੍ਰਤ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜੋ ਹਰੀ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਸਾਧ ਦੀ

ਹਰ ਇਕ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਓਹੋ ਹੀ ਦੁਆਪਰ ਜੁੱਗ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੀਲੇ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਹਰੀ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਕਾਮ-ਕੀੜਾ ਰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੪੭੩।।

ਮਾਲਸਿਰੀ ਅਰੁ ਰਾਮਕਲੀ ਸੁਭ ਸਾਰੰਗ ਭਾਵਨ ਸਾਥ ਬਸਾਵੈ ।।
ਜੈਤਸਿਰੀ ਅਰੁ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਬਿਲਾਵਲ ਕੀ ਧੁਨ ਕੂਕ ਸੁਨਾਵੈ ।।
ਲੈ ਮੁਰਲੀ ਅਪਨੇ ਕਰ ਕਾਨ੍ਹ ਕਿਧੋ ਅਤਿ ਭਾਵਨ ਸਾਥ ਬਜਾਵੈ।।
ਪਉਨ ਚਲੈ ਨ ਰਹੈ ਜਮੁਨਾ ਥਿਰ ਮੋਹਿ ਰਹੈ ਧੁਨਿ ਜੋ ਸੁਨ ਪਾਵੈ।। ੪੭੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਵਨ=ਮਨ ਮਰਜੀ।।

ਅਰਥ - ਮਾਲਸਿਰੀ ਅਤੇ ਰਾਮਕਲੀ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਾਰੰਗ ਰਾਗ ਨੂੰ ਮਨ ਮਰਜੀ ਨਾਲ ਮੁਰਲੀ ਵਿਚ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਤਸਰੀ ਤੇ ਸੁੱਧ ਮਲਾਰ ਅਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਦੀ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬੰਸਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਨ ਦੀ ਮੌਜ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਧੁਨ ਸੁਣਕੇ ਜਮਨਾ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਵਾ ਵੀ ਚਲਣਾ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੋ ਕੋਈ ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਆਵਾਜ ਨੂੰ ਸੁਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।। ੪੭੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਸੁਰ ਸੋ ਫੁਨ ਗੋਪਿਨ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਜੋਊ ਭਾਵੈ।।
ਰਾਮਕਲੀ ਅਰੁ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਬਿਲਾਵਲ ਕੌ ਅਤਿ ਹੀ ਠਟ ਪਾਵੈ।।
ਰੀਝ ਰਹੈ ਸੁ ਸੁਰੀ ਅਸੁਰੀ ਮ੍ਰਿਗ ਛਾਡਿ ਮ੍ਰਿਗੀ ਬਨ ਕੀ ਚਲ ਆਵੈ।।
ਸੋ ਮੁਰਲੀ ਮਹਿ ਸਜਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਮਨੋ ਕਰ ਰਾਗਨ ਰੂਪ ਦਿਖਾਵੈ।। ੪੭੫।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਭਾਵਨ ਸੁਰ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਸੁਰ ਛੇੜਦਾ ਹੈ। ਰਾਮਕਲੀ, ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਅਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹੀ ਠਾਟ ਬੱਝਦਾ ਹੈ। ਦੇਵ ਕੰਨਜਾ ਤੇ ਦੈਂਤ ਕੰਨਜਾ ਉਸਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਰੀਝ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਬਨ ਦੀਆਂ ਹਰਨੀਆਂ ਭੀ ਅਵਾਜ਼ ਉਤੇ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਹਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਬੰਸਰੀ ਨੂੰ ਵਜਾਉਣ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਐਸਾ ਚਤਰ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।। ੪੭੫।।

ਸੁਨ ਕੈ ਮੁਰਲੀ ਧੁਨ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੀ ਮਨ ਮੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ਰੀਝ ਰਹੀ ਹੈ।।
ਜੋ ਗ੍ਰਿਹ ਲੋਗਨ ਬਾਤ ਕਹੀ ਤਿਨ ਹੂੰ ਫੁਨ ਊਪਰਿ ਸੀਸ ਸਹੀ ਹੈ।।
ਸਾਮੁਹਿ ਧਾਇ ਚਲੀ ਹਰਿ ਕੇ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੀ ਹੈ।।

ਮਾਨਹੁ ਪੇਖ ਸਮਸਨ ਕੇ ਮੁਖ ਧਾਇ ਚਲੀ ਮਿਲਿ ਜੂਥ ਅਹੀ ਹੈ।। ੪੭੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਮਸਨ = ਬੀਨ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ।। ਜੂਥ=ਝੁੰਡ।। ਅਹੀ = ਸੱਪਣੀ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਬੰਸਰੀ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਮਨ ਵਿਚ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਘਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜੋ ਭੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਤੋਹਮਤ ਸਿਰ ਉਤੇ ਸਹਾਰ ਲਈ ਹੈ। ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਕੇ ਭੱਜ ਤੁਰੀਆਂ ਹਨ, 'ਸਿਆਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਖੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋ ਬੀਨ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮੁਖ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਇਕੱਠਾ ਹੋਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ।। ੪੭੬।।

ਜਿਨ ਰੀਝ ਭਭੀਛਨ ਰਾਜੁ ਦਯੋ ਕ੍ਰੁਪ ਕੈ ਦਸਸੀਸ ਦਈ ਜਿਨ ਪੀੜਾ।।
ਮਾਰਤ ਹ੍ਵੈ ਦਲ ਦੈਤਨ ਕੋ ਛਿਨ ਮੈ ਘਨ ਸੇ ਕਰ ਦੀਨ ਉਝੀੜਾ।।
ਜਾਹਿ ਮਰਯੋ ਮੁਰ ਨਾਮ ਮਹਾਸੁਰ ਆਪਨ ਹੀ ਲੰਘ ਮਾਰਗ ਭੀੜਾ।।
ਸੋ ਫੁਨ ਭੂਮਿ ਬਿਖੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਸੰਗ ਗੋਪਿਨ ਕੈ ਸੁ ਕਰੈ ਰਸ ਕ੍ਰੀੜਾ।। ੪੭੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਸਸੀਸ = ਰਾਵਣ।। ਮਰਤ = ਪੌਣ, ਹਵਾ।। ਘਨ = ਬੱਦਲ।। ਉਝੀੜਾ = ਛਿੰਨ ਭਿੰਨ।।

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਭਬੀਛਨ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਪੌਣ ਰੂਪ ਹੋਕੇ, ਬੱਦਲਾਂ ਵਰਗੀ ਰਾਖਸ਼ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਛਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ 'ਮੁਰ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਕਿਲਿਆਂ ਦੇ ਤੰਗ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਕੇ 'ਮੁਰ' ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਗਿਆ ਸੀ। ਓਹੋ ਹੀ ਹੁਣ ਫਿਰ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ 'ਰਸ-ਕ੍ਰੀੜਾ' ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੪੭੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਖੇਲਤ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋਊ ਤਿਨ੍ਹ ਸੋ ਜਿਹ ਕੀ ਸੁ ਕਰੈ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਜਾੜ੍ਹਾ।।
ਸੋ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਕੋ ਪਤਿ ਹੈ ਤਿਨ ਜੀਵਨ ਕੇ ਬਲ ਕੀ ਪਰ ਮਾੜ੍ਹਾ।।
ਰਾਮ ਹ੍ਵੈ ਰਾਵਨ ਸੋ ਜਿਨ ਹੂੰ ਕ੍ਰੁਪਿ ਜੁੱਧ ਕਰਯੋ ਕਰਿ ਕੈ ਪ੍ਰਮ ਛਾੜ੍ਹਾ।।
ਸੋ ਹਰਿ ਬੀਚ ਅਹੀਰਨ ਕੇ ਕਰਿਬੇ ਕਹੁ ਕਉਤਕ ਕੀਨ ਸੁ ਨਾੜ੍ਹਾ।। ੪੭੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾੜ੍ਹਾ=ਉਪਮਾਂ।। ਪਰ ਮਾੜ੍ਹਾ=ਧਰਮ- ਔਧੀ।। ਪਰ=ਬੜੀ ਭਾਰੀ।। ਛਾੜ੍ਹਾ=ਬਹਾਦਰੀ।। ਨਾੜ੍ਹਾ=ਨਾਤਾਂ, ਜੋੜ।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਜਿਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਸੁਾਮੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬਲ ਦੀ ਧਰਮ-ਔਧੀ

ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਰਾਮ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਰਾਵਣ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਓਹੋ ਹੀ ਹਰੀ ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਖੇਡਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਕੌਤਕ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਉਸਨੇ ਇਹ ਜੋੜ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੪੭੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬੈ ਕ੍ਰਿਸਨ ਸੰਗ ਗੋਪੀਅਨ ਕਰੀ ਮਾਨੁਖੀ ਬਾਨ।।
ਸਭ ਗੋਪੀ ਤਬ ਯੌ ਲਖਯੋ ਭਯੋ ਬਸਯ ਭਗਵਾਨ।। ੪੭੯।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਵ ਕੀਤਾ। ਤਦੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਸਮਝਣ ਲੱਗੀਆਂ ਕਿ ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਡੇ ਵੱਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੪੭੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਤਬੈ ਸੰਗ ਗੋਪਨਿ ਕੇ ਤਬ ਹੀ ਫੁਨ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹ੍ਵੈ ਗੱਇਯਾ।।
ਖੇ ਕਹ ਗਯੋ ਧਰਨੀ ਧਸਿ ਗਯੋ ਕਿਧੋ ਮੱਧਿ ਰਹਯੋ ਸਮਝਯੋ ਨਹੀ ਪੱਇਯਾ।।
ਗੋਪਿਨ ਕੀ ਜਬ ਯੌ ਗਤ ਭੀ ਤਬ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੱਇਯਾ।।
ਜਿਉ ਸੰਗ ਮੀਨਨ ਕੇ ਲਰ ਕੈ ਤਿਨ ਤਿਆਗ ਸਭੋ ਮਨੋ ਬਾਰਧ ਗੱਇਯਾ।।੪੮੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ=ਗੁਪਤ।। ਖੇ = ਅਕਾਸ਼।। ਬਾਰਧ = ਸਮੁੰਦਰ।। ਗੱਇਯਾ = ਚਲਾ ਗਿਆ।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚੋਂ ਗੁਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਜਾਂ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਧੱਸ ਗਿਆ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਅਭੇਦ ਹੋ ਰਿਹਾ? ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਸਮਝ ਨਾ ਪਈ। ਜਦ ਅਜੇਹੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ ਜੋ ਦਸ਼ਾ ਹੋਈ ਉਸਦੀ ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ, ਮਾਨੋਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ।। ੪੮੦।।

ਗੋਪਿਨ ਕੋ ਤਨ ਕੀ ਛੁਟ ਗੀ ਸੁਧਿ ਡੋਲਤ ਹੈ ਬਨ ਮੈ ਜਨ ਬਉਰੀ।।
ਏਕ ਉਠੈ ਇਕ ਝੂਮ ਗਿਰੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਮਹਰੀ ਇਕ ਆਵਤ ਦਉਰੀ।
ਆਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਅਤਿ ਢੂਢਤ ਹੈ ਤਿਨ ਕੇ ਸਿਰ ਕੀ ਗਿਰ ਗੀ ਸੁ ਪਿਛੌਰੀ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਧਯਾਨ ਬਸਯੋ ਮਨ ਮੈ ਸੋਊ ਜਾਨ ਗਹੈ ਫੁਨ ਰੂਖਨ ਕਉਰੀ।। ੪੮੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਛੁਟ ਗੀ = ਭੁੱਲ ਗਈ।। ਝੂਮ = ਗਸ਼ ਖਾ ਕੇ।। ਮਹਰੀ = ਇਸਤ੍ਰੀ।। ਆਤੁਰ = ਦੁਖੀ।। ਪਿਛੌਰੀ = ਦੁਪੱਟੇ।। ਰੂਖਨ = ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ।। ਕਉਰੀ = ਜੱਫੀ ਭਰਨੀ।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁੱਧ ਭੁੱਲ ਗਈ ਅਤੇ ਪਾਗਲ ਹੋ ਕੇ ਬਨ ਵਿਚ ਭੱਜੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਉੱਠ ਬੈਠਦੀ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਗ਼ਸ਼ ਖਾਕੇ ਡਿਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਇਕ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭੱਜੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਢੂੰਡਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੋਂ ਦੁਪੱਟੇ ਭੀ ਡਿਗ ਪਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਸ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦਾ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਤੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਜੱਫੀ ਭਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੪੮੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਫੇਰ ਤਜੇ ਤਿਨ ਰੂਖਨ ਕੌ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹੈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਕਹਾ ਰੇ॥
ਚੰਪਕ ਮਉਲਸਿਰੀ ਬਟ ਤਾਲ ਲਵੰਗ ਲਤਾ ਕਚਨਾਰ ਜਹਾ ਰੇ॥
ਪੈ ਜਿਹ ਕੇ ਹਮ ਕਾਰਨ ਕੋ ਪਗ ਕੰਟਕ ਕਾ ਸਿਰ ਧੂਪ ਸਹਾ ਰੇ॥
ਸੋ ਹਮ ਕੌ ਤੁਮ ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ ਪਰੈਂ ਤੁਮ ਪਾਇਨ ਜਾਵਤ ਹਾਰੇ॥ ੪੮੨॥

ਅਰਥ - ਫੇਰ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ - ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ! ਕਿੱਥੇ ਹੈਂ? ਚੰਬਾ, ਮੌਲਸਿਰੀ, ਬੋਹੜ, ਤਾਲ, ਲੌਂਗ, ਵੇਲਾਂ ਤੇ ਕਚਨਾਰ ਵਰਗੇ ਛਾਂ ਵਾਲੇ ਰੁਖ ਇਥੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਅਸੀਂ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਡੇ ਅਤੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਧੁੱਪ ਸਹਾਰੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਹੇ ਬ੍ਰਿਛੋ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਓ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਤੁਹਾਥੋਂ ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਾਂ॥ ੪੮੨॥

ਬੇਲ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ ਜਿਹ ਜਾ ਗੁਲ ਚੰਪਕ ਕਾ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ ਅਤਿ ਪਾਈ॥
ਭੋਲਸਿਰੀ ਗੁਲ ਲਾਲ ਗੁਲਾਬ ਧਰਾ ਤਿਨ ਫੂਲਨ ਸੋ ਛਬ ਛਾਈ॥
ਚੰਪਕ ਮਉਲਸਿਰੀ ਬਟ ਤਾਲ ਲਵੰਗ ਲਤਾ ਕਚਨਾਰ ਸੁਹਾਈ॥
ਬਾਰ ਝਰੈ ਝਰਨਾ ਗਿਰ ਤੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁਖਦਾਈ॥ ੪੮੩॥

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੇਲਾਂ ਬਿਰਾਜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਚੰਬੇ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੋਭਾ ਪਾਈ ਹੈ। ਭੋਲਸਿਰੀ, ਗੁਲੇ ਲਾਲਾ ਤੇ ਗੁਲਾਬ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਧਰਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਚੰਬਾ, ਮੌਲਸਰੀ, ਬੋਹੜ, ਤਾਲ, ਲੌਂਗ, ਵੇਲਾਂ ਤੇ ਕਚਨਾਰ ਆਦਿਕਾਂ ਨਾਲ ਸੁਹਾਵਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਪਹਾੜਾਂ ਉੱਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਝਰਨੇ ਝਰਦੇ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੇਹੜੀ ਧਰਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਖਦਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੪੮੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਤਿਹ ਕਾਨ੍ਨ ਕੋ ਹਰਿ ਕੇ ਹਿਤ ਤੇ ਗੁਪੀਆ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹੈ॥
ਬਰ ਪੀ ਪਰ ਹੇਰ ਹਿਯਾ ਨ ਕਹੂੰ ਜਿਹ ਕੇ ਹਿਤ ਸੋ ਸਿਰਿ ਧੂਪ ਸਹੈ॥
ਅਹੋ ਕਿਉ ਤਜਿ ਆਵਤ ਹੋ ਭਰਤਾ ਬਿਨ ਕਾਨ੍ਹ ਪਿਖੇ ਨਹਿ ਧਾਮ ਰਹੈ॥

ਇਕ ਬਾਤ ਕਰੈ ਸੁਨ ਕੈ ਇਕ ਬੋਲਬ ਰੂਖਨ ਕੋ ਹਰਿ ਜਾਨ ਗਹੈ।। ੪੮੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰ = ਸ੍ਰੇਸਟ, ਉੱਤਮ।। ਪੀ = ਪਤੀ।। ਹਿਯਾ = ਇਥੇ।। ਅਹੋ = ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ - ਪਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਉਤਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਧੁੱਪ ਸਹਾਰੀ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ ਕਿਤੇ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ! ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਉਂ ਭੱਜੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹੋ? ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖੇ ਬਿਨਾਂ ਤੁਹਾਥੋਂ ਘਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਜਾਂਦਾ? ਇਕ ਗੋਪੀ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਭੱਜ ਕੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।। ੪੮੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਬਿਯੋਗ ਕੋ ਮਾਨ ਬਧੂ ਬ੍ਰਿਜ ਡੋਲਤ ਹੈ ਬਨ ਬੀਚ ਦਿਵਾਨੀ।।
ਕੂੰਜਨ ਜਿਯੋਂ ਕੁਰਲਾਤ ਫਿਰੈ ਤਿਹ ਜਾ ਜਿਹ ਜਾ ਕਛੁ ਖਾਨ ਨ ਪਾਨੀ।।
ਏਕ ਗਿਰੈ ਮੁਰਝਾਇ ਧਰਾ ਪਰ ਏਕ ਉਠੈ ਕਹਿ ਕੈ ਇਹ ਬਾਨੀ।।
ਨੇਹ ਬਢਾਇ ਮਹਾ ਹਮ ਸੋ ਕਤ ਜਾਤ ਭਯੋ ਭਗਵਾਨ ਗੁਮਾਨੀ।। ੪੮੫।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ, ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਬਨ ਵਿਚ ਸੁਦੈਣਾਂ ਹੋਈਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਕੂੰਜਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਨੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਮੂਰਛਾ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਡਿਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਮੂਰਛਾ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਮੋਹ ਪਾਕੇ, ਗੁਮਾਨੀ ਭਗਵਾਨ ਕਿਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ?।। ੪੮੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਨੈਨ ਨਚਾਇ ਮਨੋ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਸਭ ਗੋਪਿਨ ਕੋ ਮਨ ਚੋਰ ਲਯੋ ਹੈ।।
ਤਾਹੀ ਕੈ ਬੀਚ ਰਹਯੋ ਗਡਿ ਕੈ ਤਿਹ ਤੇ ਨਹਿ ਛੂਟਨ ਨੈਕ ਭਯੋ ਹੈ।।
ਤਾਹੀ ਕੇ ਹੇਤ ਫਿਰੈ ਬਨ ਮੈ ਤਜਿ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਸ੍ਵਾਸਨ ਏਕ ਲਯੋ ਹੈ।।
ਸੋ ਬਿਰਥਾ ਹਮ ਸੋ ਬਨ ਭ੍ਰਾਤ ਕਹੋ ਹਰਿ ਜੀ ਕਿਹ ਓਰ ਗਯੋ ਹੈ।। ੪੮੬।।

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਹਰਨ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਚਾ ੨ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਡਾ ਮਨ ਗੱਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਉਸ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ, ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਬਨ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਹਾਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਸੁਣਕੇ ਇਕਨਾ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਹਾਹੁਕਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਬਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਵੀਰ ਜੰਗਲ! ਉਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਿਸ ਕਾਰਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰਫ ਨੂੰ ਗਿਆ ਹੈ? ।। ੪੮੬।।

ਜਿਨਹੂੰ ਬਨ ਬੀਚ ਮਰੀਚ ਮਰਯੋ ਪੁਰ ਰਾਵਨ ਸੇਵਕ ਜਾਹਿ ਦਹਿਯੋ ਹੈ।।
ਤਾਹੀ ਸੋ ਹੇਤ ਕਰਯੋ ਹਮਹੂੰ ਬਹੁ ਲੋਗਨ ਕੋ ਉਪਹਾਸ ਸਹਿਯੋ ਹੈ।।
ਵਾਸਰ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਸੁੰਦਰ ਸੋ ਮਿਲਿ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾਂ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਹੈ।।
ਤਾਹੀ ਕੀ ਚੋਟ ਚਟਾਕ ਲਗੇ ਹਮਰੋ ਮਨੂਆ ਮ੍ਰਿਗ ਠਉਰ ਰਹਯੋ ਹੈ।। ੪੮੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਵਾਸਰ = ਕੌਂਲ ਫੁੱਲ।। ਚਟਾਕ = ਅਚੂਕ, ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਨਾ ਖੁੰਝਣ ਵਾਲੀ।।

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਬਨ ਵਿਚ 'ਮਰੀਚ' ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਸੇਵਕ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਉਸੇ ਨਾਲ ਅਸਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹਾਸਾ-ਠੱਠਾ ਸਿਰ ਉਤੇ ਸਹਾਰਿਆ ਹੈ। ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ - ਉਸ ਦੇ ਨੈਣ ਰੂਪ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਨਾ ਬਚਕੇ ਸਾਡਾ ਮਨ ਰੂਪੀ ਹਿਰਨ ਥਾਂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਕਟਾਖ਼ਯ ਨਾਲ ਮਨ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੪੮੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬੇਦ ਪੜੈ ਸਮ ਕੋ ਫਲ ਹੋ ਬਹੁ ਮੰਗਨ ਕੋ ਜੋਊ ਦਾਨ ਦਿਵਾਵੈ।।
ਕੀਨ ਅਕੀਨ ਲਖੈ ਫਲ ਹੋ ਜੋਊ ਆਤਿਥ ਲੋਗਨ ਅੰਨੁ ਜਿਵਾਵੈ।।
ਦਾਨ ਲਹੈ ਹਮਰੇ ਜੀਅ ਕੋ ਇਹ ਕੇ ਸਮ ਕੋ ਨ ਸੋਊ ਫਲ ਪਾਵੈ।।
ਜੋ ਬਨ ਮੈ ਹਮ ਕੋ ਜਰਰਾ ਇਕ ਏਕ ਘਰੀ ਭਗਵਾਨ ਦਿਖਾਵੈ।। ੪੮੮।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੰਗਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਜਿਤਨਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਮ ਦਾ ਜੋ ਫਲ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਅੰਨ ਖੁਆਉਣ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਫਲ ਹੈ, ਏਹ ਉਹ ਪਾਵੇਗਾ। ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਜੋ ਰਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਸਾਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਏਗਾ ਉਹ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ-ਦਾਨ ਲਵੇਗਾ ਅਰਥਾਤ ਉਸਨੂੰ ਮੁਰਦਾ ਜਿਵਾਲਨ ਜਿਤਨਾ ਪੁੰਨ-ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਉਹ ਫਲ ਪਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਬਨ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਕਿਣਕੇ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਇਕ ਘੜੀ ਭਰ ਦਿਖਾ ਦੇਵੇਗਾ।। ੪੮੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਾਹਿ ਭਭੀਛਨ ਲੰਕ ਦਈ ਅਰੁ ਦੈਤਨ ਕੇ ਕੁਪਿ ਕੈ ਗਨ ਮਾਰੇ।।
ਪੈ ਤਿਨ ਹੂ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸਭ ਸਾਧਨ ਰਾਖ ਅਸਾਧ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਸੋ ਇਹ ਜਾ ਹਮ ਤੇ ਛਪ ਗਯੋ ਅਤ ਹੀ ਕਰ ਕੈ ਸੰਗ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹਮਾਰੇ।।
ਪਾਇ ਪਰੋ ਕਹੀਯੋ ਬਨ ਭ੍ਰਾਤ ਕਹੋ ਹਰਿ ਜੀ ਕਿਹ ਓਰ ਪਧਾਰੇ।। ੪੮੯।।

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਬਭੀਛਨ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਬਖਸ਼ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਸਾਰੇ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾਂ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਕੇ ਇਸੇ ਹੀ ਬਨ ਵਿਚ ਲੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਵੀਰ ਜੰਗਲ! ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਹੁ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਿਸ ਪਾਸੇ ਨੂ ਗਿਆ ਹੈ?॥ ੪੮੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਖੋਜਿ ਰਹੀ ਬਨ ਮੈ ਹਰਿ ਜੀ ਬਨ ਮੈ ਨਹੀ ਖੋਜਤ ਪਾਏ॥
ਏਕ ਬੀਚਾਰ ਕਰਯੋ ਮਨ ਮੈ ਫਿਰ ਕੈ ਨ ਗਯੋ ਕਬਹੂੰ ਉਹੁ ਜਾਏ॥
ਫੇਰ ਫਿਰੀ ਮਨ ਮੈ ਗਿਨਤੀ ਕਰ ਪਾਰਥ ਸੂਤ ਕੀ ਡੋਰ ਲਗਾਏ॥
ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਚਕਈ ਜਨੁ ਆਵਤ ਹੈ ਕਰ ਮੈ ਫਿਰ ਧਾਏ॥ ੪੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਰਥ ਸੂਤ=ਅਰਜਨ ਦਾ ਰਥਵਾਹੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ॥ ਡੋਰ=ਸ਼ਰਤ॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੀਆਂ ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਬਨ ਵਿਚ ਢੂੰਡ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਢੂੰਡਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਲੱਭੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਤੇ ਮੁੜਕੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਹੀ ਨਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਖੇਡ ਰਹੀਆਂ ਸਾਂ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਉਥੇ ਹੀ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਉਥੇ ਭੀ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਥੋਂ ਸੋਚਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮੁੜ ਪਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੱਲੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਚਕਵੀਆਂ ਦਰਿਆਉ ਦਾ ਪਾਰਲਾ ਕਿਨਾਰਾ ਵੇਖ ਕੇ ਫਿਰ ਧਾਈ ਕਰਕੇ ਮੁੜੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੪੯੦॥

ਆਇ ਕੈ ਢੂਢ ਰਹੀ ਸੋਊ ਠਉਰ ਤਹਾਂ ਭਗਵਾਨ ਨ ਢੂਢਤ ਪਾਏ॥
ਇਉ ਜੁ ਰਹੀ ਸਭ ਹੀ ਚਕਿ ਕੈ ਜਨੁ ਚਿਤ੍ਰ ਲਿਖੀ ਪ੍ਰਿਤਿਮਾ ਛਬਿ ਪਾਏ॥
ਅਉਰ ਉਪਾਵ ਕਰਯੋ ਪੁਨ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕਾਨ੍ਹ ਹੀ ਭੀਤਰ ਚਿੱਤ ਲਗਾਏ॥
ਗਾਇ ਉਠੀ ਤਿਹ ਕੇ ਗੁਨ ਏਕ ਬਜਾਇ ਉਠੀ ਇਕ ਸ੍ਵਾਂਗ ਲਗਾਏ॥ ੪੯੧॥

ਅਰਥ - ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਆਕੇ, ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਢੂੰਡਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਥੱਕ ਗਈਆਂ ਪਰ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਢੂੰਡਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੈਰਾਨ ਹੋਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਮਾਨੋਂ ਕੰਧ ਉਤੇ ਮੂਰਤੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਉਂ ਜਿਵੇਂ ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਘੜੋਤੀ ਹੋਈ ਸੁੰਦਰ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਗਵਾਲਨੀਆਂ ਨੇ ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਰ ਉਪਾਉ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਿਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਖੜੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਇਕ ਮੁਰਲੀ ਬਜਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਇਕ ਨੇ ਸ੍ਵਾਂਗ ਧਾਰ ਕੇ ਖੇਲ

ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੪੯੧।।

ਹੋਤ ਬਕੀ ਇਕ ਹੋਤ ਤ੍ਰਿਣਾਵ੍ਰਤ ਏਕ ਅਘਾਸੁਰ ਹ੍ਵੈ ਕਰ ਧਾਵੈ।।
ਹੋਇ ਹਰੀ ਤਿਨ ਮੈ ਧਸਿ ਕੈ ਧਰਨੀ ਪਰ ਤਾ ਕਹੁ ਮਾਰ ਗਿਰਾਵੈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ ਲਾਗ ਰਹਯੋ ਤਿਨ ਕੌ ਅਤ ਹੀ ਮਨ ਨੈਕ ਨਾ ਛੂਟਨ ਪਾਵੈ।।
ਇਉ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਬਨੀਆ ਜਨ ਸਾਲਨ ਕੇ ਹਿਤ ਰੋਰ ਬਨਾਵੈ।।੪੯੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਕੀ=ਪੂਤਨਾ।। ਸਾਲਨ=ਮਾਸ ਦੇ ਸ਼ੋਰਬੇ।। ਰੋਰ=ਰੋੜ।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਪੂਤਨਾ ਬਣ ਗਈ, ਇਕ ਤ੍ਰਣਾਵਰਤ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਇਕ 'ਅਘਾਸੁਰ' ਬਣਕੇ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਇਕ ਗੋਪੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੁੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਪਲ ਭਰ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੌਤਕ ਵੇਖਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਮਾਸ ਦੇ ਸ਼ੋਰਬੇ ਖਾਣ ਦੀ ਇਛਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਬਾਣੀਆਂ ਰੋੜਾਂ ਨੂੰ ਭੁੰਨ ਭੁੰਨ ਕੇ ਸ਼ੋਰਬਾ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੪੯੨।।

ਰਾਜਾ ਪਰੀਛਤ ਬਾਚ ਸੁਕ ਸੋ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਕ ਸੰਗ ਰਾਜੇ ਕਹੁ ਕਹੀ ਜੂਥ ਦਿਜਨ ਕੇ ਨਾਥ।।
ਅਗਨ ਭਾਵ ਕਿਹ ਬਿਧ ਕਹੈ ਕ੍ਰਿਸਨ ਭਾਵ ਕੇ ਸਾਥ।। ੪੯੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਗਨ ਭਾਵ=ਵਿਯੋਗ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਵਰਣਨ।। ਕ੍ਰਿਸਨ ਭਾਵ=ਸੰਜੋਗ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਵਰਣਨ।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਪ੍ਰੀਛਤ ਨੇ ਸੁਕਦੇਵ ਦੇ ਕੋਲ ਏਹ ਗੱਲ ਆਖੀ-ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਭਾ ਦੇ ਸੁਆਮੀ! ਮੈਨੂੰ ਏਹ ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਕੇ ਦਸੋ। ਕਿ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਵਿਯੋਗ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੰਜੋਗ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ।। ੪੯੩।।

ਭਾਵ ਗਵਾਲਨੀਆਂ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਤੋਂ ਵਿਯੋਗਨਾ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਤਨਾ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਮਾਰਣ ਵਾਸਤੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋਣ ਆਦਿਕ ਵਾਲੀ ਕਥਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਸੁਕ ਬਾਚ ਰਾਜਾ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰਾਜਨ ਪਾਸ ਬਿਯਾਸ ਕੋ ਬਾਲ ਕਥਾ ਸੁ ਅਰੋਚਕ ਭਾਤ ਸੁਨਾਵੈ।।
ਗ੍ਵਾਰਨੀਆ ਬਿਰਹਾਨਲ ਭਾਵ ਕਰੈ ਬਿਰਹਾਨਲ ਕੋ ਉਪਜਾਵੈ।।

ਪੰਚ ਭੂ ਆਤਮ ਲੋਗਨ ਕੋ ਇਹ ਕਉਤਕ ਕੈ ਅਤਿ ਹੀ ਡਰ ਪਾਵੈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਧਿਯਾਨ ਕਰੈ ਜਬਹੀ ਬਿਰਹਾਨਲ ਕੀ ਲਪਟਾਨ ਬੁਝਾਵੈ।। ੪੯੪।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਬਿਯਾਸ ਕੇ ਬਾਲ=ਬਿਆਸ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੁਖਦੇਵ।। ਅਰੋਚਕ ਭਾਤ=ਜੋ ਰੁਚੀਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਹਟ ਜਾਵੇ।। ਪੰਚ ਭੂ ਆਤਮ=ਮਨ।।

ਅਰਥ – ਬਿਆਸ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੁਕਦੇਵ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੀਛਤ ਨੂੰ ਅਰੋਚਕ ਭਾਵ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਲਨੀਆਂ ਬ੍ਰਿਹਾ- ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬ੍ਰਿਹਾ-ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੌਤਕ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਡਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਗੋਪੀਆਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁਖ ਵਰਨਣ ਕਰਕੇ ਸਿਖਯਾ ਸੂਚਨ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਸਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪਾ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾ ਪਾਉਣੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਉਠਾਓਗੇ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਵਿਛੋੜੇ ਅਗਨਿ ਦੀਆਂ ਲਪਟਾਂ ਨੂੰ ਬੁਝਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਦੁਖ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਲਪਿਤ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕੌਤਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।। ੪੯੪।।

ਬ੍ਰਿਖਭਾਸੁਰ ਗ੍ਵਾਰਨ ਏਕ ਬਨੈ ਬਛੁਰਾਸੁਰ ਮੂਰਤ ਏਕ ਧਰੈ।।
ਇਕ ਹ੍ਵੈ ਚਤੁਰਾਨਨ ਗ੍ਵਾਰ ਹਰੈ ਇਕ ਹ੍ਵੈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਫਿਰਿ ਪਾਇ ਪਰੈ।।
ਇਕ ਹ੍ਵੈ ਬਗੁਲਾ ਭਗਵਾਨ ਕੇ ਸਾਥ ਮਹਾ ਕਰ ਕੈ ਮਨ ਕੋਪ ਲਰੈ।।
ਇਹ ਭਾਂਤ ਬਧੂ ਬ੍ਰਿਜ ਖੇਲ ਕਰੈ ਜਿਹ ਭਾਂਤ ਕਿਧੋ ਨੰਦ ਲਾਲ ਕਰੈ।। ੪੯੫।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਬ੍ਰਿਖਭਾਸੁਰ=ਬਲਦ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਦੈਂਤ।। ਬਛੁਰਾਸੁਰ=ਵੱਛੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਦੈਂਤ।। ਚਤੁਰਾਨਨ=ਚਹੁੰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ।।

ਅਰਥ – ਇਕ ਗ੍ਵਾਲਨੀ 'ਬ੍ਰਿਖਭਾਸੁਰ' ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਗੋਪੀ 'ਬਛੁਰਾਸੁਰ' ਦੀ ਸਕਲ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਗ੍ਵਾਲਨੀ ਚੌਹ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਬਣਕੇ 'ਗ੍ਵਾਲ ਬਾਲਾਂ' ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਕੇ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਗੋਪੀ 'ਬਗੁਲਾ' ਬਣ ਕੇ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।। ੪੯੫।।

ਕਾਨ੍ਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਭੈ ਕਰ ਕੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ਫੇਰ ਲਗੀ ਗੁਨ ਗਾਵਨ।।
ਤਾਲ ਬਜਾਇ ਬਜਾ ਮੁਰਲੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤ ਹੀ ਕਰਿ ਭਾਵਨ।।

ਫੇਰਿ ਚਿਤਾਰ ਕਹਯੋ ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਖੇਲ ਕਰਯੋ ਹਰਿ ਜੀ ਇਹ ਠਾਵਨ ॥
ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਸਯਾਮ ਕੀ ਭੂਲ ਗਈ ਸੁਧ ਬੀਚ ਲਗੀ ਮਨ ਕੇ ਦੁਖੁ ਪਾਵਨ ॥ ੪੯੬ ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਸਾਰੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਤੇ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਫੇਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ -ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਖੇਲ ਕੀਤੇ ਸਨ ਹੁਣ ਫੇਰ ਉਹ ਕਿਥੇ ਚਲੇ ਗਏ? ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁੱਧ ਭੁੱਲ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਮੁੜ ਫਿਰ ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਖ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ॥ ੪੯੬॥

ਅਤਿ ਹੋਇ ਗਈ ਤਨ ਮੈ ਹਰਿ ਸਾਥ ਸੁ ਗੋਪਨ ਕੀ ਸਭ ਹੀ ਘਰਨੀ ॥
ਤਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਬਸ ਭਈ ਜੁ ਹੁਤੀ ਅਤਿ ਰੂਪਨ ਕੀ ਧਰਨੀ ॥
ਇਹ ਭਾਂਤ ਪਰੀ ਮੁਰਝਾਇ ਧਰੀ ਕਬਿ ਨੇ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਬਰਨੀ ॥
ਜਿਮ ਘੰਟਕਹੇਰ ਮੈ ਭੂਮ ਕੇ ਬੀਚ ਪਰੈ ਗਿਰ ਬਾਨ ਲਗੇ ਹਰਨੀ ॥ ੪੯੭ ॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜੋ ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਭੀ ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੂਰਛਾ ਹੋ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਘੰਡੇਹੇੜੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਉਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋਕੇ ਹਰਨੀ ਤੀਰ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗੀ ਪਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥ ੪੯੭॥

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥ ਬਰੁਨੀ ਸਰ ਭਉਹਨ ਕੋ ਧਨ ਕੈ ਸੁ ਸਿੰਗਾਰ ਕੇ ਸਾਜਨ ਸਾਥ ਕਰੀ ॥
ਰਸ ਕੋ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਕਰ ਕੋਪ ਸੁ ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਸਾਮੁਹੇ ਜਾਇ ਅਰੀ ॥
ਅਤਿ ਹੀ ਕਰਿ ਨੇਹ ਕੋ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮਨੈ ਤਿਹ ਠਉਰ ਤੇ ਪੈਗ ਨ ਏਕ ਟਰੀ ॥
ਮਨੋ ਮੈਨ ਹੀ ਸੋ ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਕੈ ਧਰਨੀ ਪਰ ਗ੍ਵਾਰਨ ਝੂਝ ਪਰੀ ॥ ੪੯੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰੁਨੀ=ਨਜ਼ਰ॥ ਸਰ=ਤੀਰ॥ ਭਉਹਨ=ਭੌਹਾਂ॥ ਅਰੀ=ਅੜ ਖਲੋਤੀ॥

ਅਰਥ - ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਕਟਾਖਜ ਰੂਪ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਭੌਹਾਂ ਰੂਪ ਧਨੁਖ ਵਿਚ ਜੋੜ ਕੇ, ਸਿੰਗਾਰ ਦੇ ਸਾਜਨ ਦਾ ਸਾਥੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਰਸ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚਾਹਿਆ ਹੈ, ਏਹੋ ਹੀ ਮਾਨੋ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਣਕੇ ਅੜ ਖੜੋਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ , ਏਹੋ ਹੀ ਮਾਨੋ ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਕਦਮ ਭਰ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੀ ਹੈ। ਇੱਥ

ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਗਵਾਲਨੀ ਰੂਪ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਕਾਮਦੇਵ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਹੈ।। ੪੯੮।।

ਤਿਹ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਪਿਖ ਪ੍ਰੇਮ ਤਬੈ ਪ੍ਰਗਟੇ ਭਗਵਾਨ ਸਿਤਾਬੀ।।
ਜੋਤਿ ਭਈ ਧਰਨੀ ਪਰ ਇਉ ਰਜਨੀ ਮਹਿ ਛੂਟਤ ਜਿਉ ਮਹਤਾਬੀ।।
ਚਉਕ ਪਰੀ ਤਬ ਹੀ ਇਹ ਇਉ ਜੈਸੇ ਚਉਕ ਪਰੈ ਤਮ ਮੈ ਡਰਿ ਖੁਆਬੀ।।
ਛਾਡਿ ਚਲਯੋ ਤਨ ਕੋ ਮਨ ਇਉ ਜਿਮ ਭਾਜਤ ਹੈ ਗ੍ਰਿਹ ਛਾਡਿ ਸਰਾਬੀ।।੪੯੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੋਤਿ=ਰੋਸ਼ਨੀ।। ਰਜਨੀ=ਰਾਤ।। ਖੁਆਬੀ=ਸੁਪਨਾ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਪੁਰਸ਼।।

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਭਗਵਾਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ। ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੌਸ਼ਨੀ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆਤਸ਼ਬਾਜੀ ਦੇ ਛੁੱਟਨ ਨਾਲ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਉਸ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਂਕ ਪਈਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਆਦਮੀ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਡਰ ਕੇ ਚੌਂਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਠ ਭੱਜਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਰਾਬੀ ਪੁਰਸ਼ ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਉੱਠਦਾ ਹੈ।। ੪੯੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗ੍ਵਾਰਨ ਧਾਇ ਚਲੀ ਮਿਲਬੇ ਕਹੁ ਜੋ ਪਿਖਏ ਭਗਵਾਨ ਗੁਮਾਨੀ।।
ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਮ੍ਰਿਗ ਪੇਖ ਚਲੈ ਜੁ ਹੁਤੀ ਅਤਿ ਰੂਪ ਬਿਖੈ ਅਭਮਾਨੀ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਨੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬਖਾਨੀ।।
ਜਿਉ ਜਲ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਬੂੰਦ ਪਰੈ ਜਿਮ ਕੂਦਿ ਪਰੈ ਮਛੁਲੀ ਪਿਖ ਪਾਨੀ।।੫੦੦।।

ਅਰਥ - ਗੁਮਾਨ ਭਰੇ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਗੁਵਾਲਨੀਆਂ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੌਲਾ ਕਰਕੇ ਚੱਲ ਪਈਆਂ। ਜੋ ਗ੍ਵਾਲਨੀਆਂ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਠ ਤੁਰੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਹਰਨੀਆਂ ਹਰਨ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਉਪਮਾ ਹੈ, ਜੋ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕਹੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਪੀਹਾ ਸਵਾਂਤੀ ਮਿਲਣ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਛਲਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਗਈਆਂ ਹਨ।। ੫੦੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰਾਜਤ ਹੈ ਪੀਅਰੋ ਪਟ ਕੰਧ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਦੋਊ।।

ਛਾਜਤ ਹੈ ਮਨ ਸੋ ਉਰ ਮੈ ਨਦੀਆਪਤਿ ਸਾਥ ਲੀਏ ਫੁਨ ਜੋਊ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਫਿਰੈ ਤਿਨ ਗੋਪਿਨ ਮੈ ਜਿਹ ਕੀ ਜਗ ਮੈ ਸਮ ਤੁੱਲਿ ਨ ਕੋਊ॥
ਗ੍ਵਾਰਨ ਰੀਝ ਰਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਸੋਊ ਰੀਝਤ ਹੈ ਚਕ ਦੇਖਤ ਸੋਊ॥੫੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਦੀਆਪਤਿ=ਸਮੁੰਦ੍ਰ॥ ਸਾਥ=ਪਾਸੋਂ॥ ਰੀਝਤ=ਖੁਸ਼॥ ਚਕ= ਚਖਜ਼, ਨੇਤ੍ਰਾਂ, ਅੱਖਾਂ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮੋਢੇ ਉਤੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਦੁਪਟਾ ਬਿਰਾਜਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਹਰਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾ ਵਾਗੂੰ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਉਹ 'ਮਣਿ' ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੇਟ ਲਈ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਗ੍ਵਾਲਨੀਆਂ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੫੦੧॥

ਕਬਿਤੁ॥ ਕਉਲ ਜਿਉ ਪ੍ਰਭਾਤ ਤੈ ਬਿਛਰਯੋ ਮਿਲੀ ਬਾਤ ਤੈ
ਗੁਨੀ ਜਿਉ ਸੁਰ ਸਾਤ ਤੈ ਬਚਾਯੋ ਚੋਰ ਗਾਤ ਤੈ॥
ਜੈਸੇ ਧਨੀ ਧਨ ਤੈ ਅਉ ਰਿਨੀ ਲੋਕ ਮਨ ਤੈ
ਲਰਈਯਾ ਜੈਸੇ ਰਨ ਤੈ ਤਜਈਯਾ ਜਿਉ ਨਸਾਤ ਤੈ॥
ਜੈਸੇ ਦੁਖੀ ਸੂਖ ਤੈ ਅਭੂਖੀ ਜੈਸੇ ਭੂਖ ਤੈ
ਸੁ ਰਾਜਾ ਸਤ੍ਰੂ ਆਪਨੇ ਕੋ ਸੁਨੈ ਜੈਸੇ ਘਾਤ ਤੈ॥
ਹੋਤ ਹੈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਜੇਤੇ ਏਤੇ ਏਤੀ ਬਾਤਨ ਤੈ
ਹੋਤ ਹੈ ਪ੍ਰਸੰਨਤ ਗੋਪੀ ਤੈਸੇ ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਤ ਤੈ॥ ੫੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਨੀ=ਕਰਜਾਈ॥ ਮਨ=ਮਾਣ॥ ਤਜਈਯਾ=ਤਿਆਗੀ॥ ਨਸਾਤ=ਨੱਸ ਜਾਣ॥ ਅਭੂਖੀ=ਅਜੀਰਣ॥

ਅਰਥ - ਜਿਵੇਂ ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਸਵੇਰ ਦੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਜਿਵੇਂ ਵਿਛੁੜੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਜਿਵੇਂ ਰਾਗ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸੱਤਾਂ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਅਲਾਪ ਸੁਣਨ ਤੋਂ, ਜਿਵੇਂ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਗਏ ਹੋਏ ਚੋਰ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬਚਕੇ ਘਰ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਧਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ, ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਰਜਾਈ ਪੁਰਸ਼ ਕਰਜਾ ਉਤਾਰ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਮਾਣ ਪਾਉਣ ਤੋਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਾਕਾ ਸੂਰਮਾਂ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਗੀ ਪੁਰਸ਼ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨੱਸ ਜਾਣ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਖੀਏ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਖ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤੋਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜੀਰਣ ਰੋਗ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲੱਗ ਪੈਣ ਤੋਂ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੁਣਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਨੇ ਆਦਮੀ ਏਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੫੦੨॥

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ॥ ਸ੍ਵੈਯਾ॥

ਹਸਿ ਬਾਤ ਕਹੀ ਸੰਗਿ ਗੋਪਿਨ ਕਾਨ੍ਹ ਚਲੋ ਜਮਨਾ ਤਟ ਖੇਲ ਕਰੈਂ॥
ਚਿਟਕਾਰਨ ਸੋ ਭਿਰ ਕੈ ਤਿਹ ਜਾ ਤੁਮਹੂੰ ਹੂੰ ਤਰੋ ਹਮਹੂੰ ਹੂੰ ਤਰੈਂ॥
ਗੁਹਿ ਕੈ ਬਨ ਫੂਲਨ ਸੁੰਦਰ ਹਾਰ ਸੁ ਕੇਲ ਕਰੈਂ ਤਿਨ ਡਾਰ ਗਰੈਂ॥
ਬਿਰਹਾ ਛੁਧ ਕੋ ਤਿਹ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਹਸ ਕੈ ਰਸ ਕੈ ਸੰਗ ਪੇਟ ਭਰੈਂ॥ ੫੦੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਿਟਕਾਰਨ=ਛਿੱਟਿਆਂ॥ ਭਿਰ ਕੈ=ਲੜ ਕੇ॥ ਗੁਹਿ=ਗੁੰਦ ਕੇ॥ ਬਿਰਹਾ=ਵਿਛੋੜਾ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਕਿ ਚਲੋ, ਜਮਨਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਉਤੇ ਖੇਲ ਕਰੀਏ। ਪਹਿਲੇ ਛਿੱਟਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਤਰੋ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਭੀ ਤਰਾਂਗੇ। ਬਨ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਗੁੰਦ ਕੇ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਕੇਲ-ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾਕੇ ਹੱਸ ਕਰਕੇ, ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਤੇ ਸੰਗ ਕੇ ਢਿੱਡ ਭਰ ਲਵਾਂਗੇ॥ ੫੦੩॥

ਆਇਸ ਮਾਨ ਤਬੈ ਹਰਿ ਕੋ ਸਭ ਧਾਇ ਚਲੀ ਗੁਪੀਆ ਤਿਹ ਠਉਰੈਂ॥
ਏਕ ਚਲੈ ਮੁਸਕਾਇ ਭਲੀ ਬਿਧ ਏਕ ਚਲੈ ਹਰੂਏ ਇਕ ਦਉਰੈਂ॥
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਜਲ ਮੈ ਜਮੁਨਾ ਕਹੁ ਗ੍ਵਾਰਨ ਹਉਰੈਂ॥
ਰੀਝ ਰਹੈ ਬਨ ਕੇ ਮ੍ਰਿਗ ਦੇਖ ਸੁ ਅਉਰ ਪਿਖੈ ਗਜਗਾਮਨਿ ਸਉਰੈਂ॥ ੫੦੪॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਈਆਂ। ਇਕ ਮੁਸਕ੍ਰਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਦੌੜਕੇ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਮਨਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਲੁਕ ਕੇ ਗੁਆਲੀਆਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ-ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਮੈਂ ਇਧਰ ਹਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਬੁਲਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੰਗਲ ਦੇ ਹਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਾਥੀ ਵਰਗੀ ਚਾਲ ਵਾਲੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪੁਰਸ਼ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੫੦੪॥

ਸਜਾਮ ਸਮੇਤ ਸਭੈ ਗੁਪੀਆ ਜਮੁਨਾ ਜਲ ਕੋ ਤਰਿ ਪਾਰਿ ਪਰੱਈਯਾ ।।
ਪਾਰ ਭਈ ਜਬ ਹੀ ਹਿਤ ਸੋ ਗਿਰਦਾ ਕਰ ਕੈ ਤਿਹ ਕੋ ਤਿਸਟੱਈਯਾ ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਨੈ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੁਨੱਈਯਾ ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਭਯੋ ਸਸਿ ਸੁੱਧ ਮਨੋ ਸਮ ਰਾਜਤ ਗ੍ਵਾਰਨ ਤੀਰ ਤਰੱਈਆ ।। ੫੦੫ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਿਰਦਾ=ਘੇਰਾ।। ਤਿਸਟੱਈਯਾ=ਖੜੇ ਗਈਆਂ।। ਤੀਰ=ਕੋਲ-ਕੋਲ, ਨੇੜੇ-ਨੇੜੇ।। ਤਰੱਈਯਾ=ਪਰਵਾਰ, ਓਰਾ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਜਮੁਨਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਤਰਕੇ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਪਾਰ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਤਦ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾਕੇ ਖੜੇ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਬੜੀ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਉਪਮਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪੁੰਨਿਆਂ ਦਾ ਚੰਦ ਤੇ ਗੋਪੀਆਂ ਪਰਵਾਰ ਹੋਣ ਰੂਪ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੫੦੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਬਾਤ ਲਗੀ ਕਹਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਕਵਿ ਸਿਯਾਮ ਕਹੈ ਮਿਲ ਕੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ।।
ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖੀ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗਨੀ ਲਖੀਯੈ ਤਿਨ ਭਾਨ ਅਨੰਤ ਅਪਾਰਨ ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਸਾਥ ਕਰੀ ਚਰਚਾ ਮਿਲਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਸਭ ਸੁੰਦਰ ਬਾਰਨ ।।
ਛੋਰ ਦਈ ਗ੍ਰਿਹ ਕੀ ਸਭ ਲਾਜ ਸੁ ਹੋਇ ਮਹਾ ਰਸ ਕੀ ਚਸਕਾਰਨ ।। ੫੦੬ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਨ = ਸੂਰਜ ।। ਬਾਰਨ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।। ਚਸਕਾਰਨ=ਚਸਕੇ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁਾਦ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ। ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜੇਹੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀਆਂ, ਹਰਨ ਜੇਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਇਉਂ ਜਾਣੀ ਦੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ। ਘਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਲੱਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਰਸ ਦਾ ਸੁਆਦ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ।। ੫੦੬।।

ਕੈ ਰਸ ਕੇ ਹਰਿ ਕਾਰਨ ਕੈ ਕਰਿ ਕਸਟ ਬਡੋ ਕੋਊ ਮੰਤ੍ਰ ਸਾਧੋ ।।
ਕੈ ਕੋਊ ਜੰਤ੍ਰ ਬਡੋ ਈ ਸਧਜੋ ਇਨ ਕੋ ਅਪਨੇ ਮਨ ਭੀਤਰ ਬਾਧੋ ।।
ਕੈ ਕੋਹੂੰ ਤੰਤ੍ਰ ਸਾਥ ਕਿਧੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਕਰਿ ਧਾਂਧੋ ।।
ਚੋਰ ਲਯੋ ਮਨੁ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੋ ਛਿਨ ਭੀਤਰ ਦੀਨ ਦਯਾਨਿਧਿ ਮਾਧੋ ।। ੫੦੭ ।।

ਅਰਥ - ਜਾਂ ਹਰੀ ਨੇ ਰਸ ਦੇ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ, ਵੱਡਾ ਕਸ਼ਟ ਉਠਾ ਕੇ ਕੋਈ ਮੰਤ੍ਰ ਸਾਧਿਆ ਹੈ। ਜਾਂ ਕੋਈ ਬੜਾ ਹੀ ਜੰਤ੍ਰ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਤੰਤ੍ਰ ਦੇ ਸਾਥ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਧੰਧਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਾਧਨ ਕਰਕੇ ਦੀਨਾਂ ਉੱਤੇ ਦਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਯਾਨਿਧ ਮਾਧੋ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੁਆਲੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੫੦੭।।

ਗੋਪੀ ਵਾਚ।। ਸ੍ਵੈਯਾ।।

ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਗ੍ਵਾਰਨ ਸਾਥ ਕਹਯੋ ਹਮ ਕੋ ਤਜਿ ਕੈ ਕਿਹ ਓਰ ਗਏ ਥੇ।।
ਪ੍ਰੀਤ ਬਢਾਇ ਮਹਾ ਹਮ ਸੋ ਜਮੁਨਾ ਤਟ ਪੈ ਰਸ ਕੇਲ ਕਏ ਥੇ।।
ਯੌ ਤਜਿ ਗੇ ਜਿਮ ਰਾਹ ਮੁਸਾਫਰ ਸਜਾਮ ਕਹਯੋ ਤੁਮ ਨਾਹਿ ਨਏ ਥੇ।।
ਫੂਲ ਖਿਰੇ ਮੁਖ ਆਏ ਕਹਾ ਅਪਨੀ ਬਿਰੀਆ ਕਹੂੰ ਭਉਰ ਭਏ ਥੇ।। ੫੦੮।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਕਥਨ - ਸਾਰੀਆਂ ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਕਿਹਾ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਸੀ? ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਮੋਹ ਵਧਾਕੇ ਜਮਨਾਂ ਦੇ ਕੰਢੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੇਲ-ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੱਡਕੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਮੁਸਾਫਰ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਛੱਡਕੇ ਚਲੇ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਨਵੀਆਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਈਆਂ ਸੀ ਜੋ ਰਾਹ ਭੁੱਲ ਜਾਓਗੀਆਂ? ਅੱਜ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਮੁੱਖਾਂ ਰੂਪ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਖਿੜਿਆ ਵੇਖਕੇ ਰਸ ਚੂਸਨ ਲਈ ਕਿਧਰਿਓਂ ਆ ਗਏ ਹੋ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਵੇਰੀਂ ਤਾਂ ਭੌਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਕਿਤੇ ਉਡੰਤ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਸੀ।। ੫੦੮।।

ਅਥ ਚਤੁਰ ਪੁਰਖ ਭੇਦ ਕਥਨੰ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਨਰ ਏਕ ਅਕੀਨ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੈ ਇਕ ਕੀਨ ਕਰੈ ਇਕ ਕੀਨ ਜੁ ਜਾਨੈ।।
ਏਕ ਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੇ ਭੇਦ ਜਨੈ ਜੋਊ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੈ ਅਰਿ ਕੈ ਤਿਹ ਮਾਨੈ।।
ਸੋ ਨਰ ਮੂੜ ਬਿਖੈ ਕਹੀਯੈ ਜਗ ਜੋ ਨਰ ਰੰਚ ਨ ਪ੍ਰੀਤ ਪਛਾਨੈ।।
ਸੋ ਚਰਚਾ ਰਸ ਕੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੁ ਗ੍ਵਾਰਨੀਆ ਸੰਗ ਕਾਨ੍ਹ ਬਖਾਨੈ।। ੫੦੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਕੀਨ=ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।। ਕੀਨ=ਕਰਨ ਵਾਲਾ।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਭੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉੱਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੱਧਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ

ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨੀਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇਹੜਾ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਾਮਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਸ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਤਿੱਲ ਭਰ ਭੀ ਪਛਾਣਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਰਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਉਹ ਗੁਆਲੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਥਨ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ॥ ੫੦੯॥

ਗੋਪੀ ਬਾਚ॥ ਸ੍ਵੈਯਾ॥

ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹੈ ਕਰਿ ਨੇਹ ਕੋ ਅੰਤ ਦਗਾ ਕੋਊ ਦੇਹੈ॥
ਦੋ ਜਨ ਛਾਡਿ ਪਰੇ ਹਰਿ ਗਯੋ ਜਨ ਜੋ ਛਲ ਸੋ ਤਿਹ ਕੋ ਹਰਿ ਲੇਹੈ॥
ਜੋ ਬਟਹਾ ਜਨ ਘਾਵਤ ਹੈ ਕੋਊ ਜਾਤ ਚਲਯੋ ਪਿਖ ਕੈ ਮਧਿਮੇ ਹੈ॥
ਪੈ ਖਿਝ ਕੈ ਅਤਿ ਹੀ ਗੁਪੀਆ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਤਿਨ ਕੀ ਸਮ ਏਹੈ॥ ੫੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਟਹਾ=ਰਾਹ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ॥ ਘਾਵਤ=ਮਾਰਦਾ ਹੈ॥

ਅਰਥ - ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਨੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੋ ਕੋਈ ਪਹਿਲੇ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਜਣੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਫਿਰ ਆਕੇ ਛਲ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਮਾਲ ਸਬਾਬ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਜੋ ਰਾਹ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਹ ਵਿਚ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਰਸ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡਾਕੂਆਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦਾ ਹੀ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਆਕੇ ਉਸਨੂੰ ਛਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਡਾਕੂਆਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹੈ ਫਿਰ ਬੜੀਆਂ ਗੁੱਸੇਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕ੍ਰਿਸਨ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਆਪ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੫੧੦॥

ਜਬ ਹੀ ਇਹ ਗ੍ਵਾਰਨ ਬਾਤ ਕਹੀ ਤਬ ਹੀ ਤਿਨ ਕੇ ਸੰਗ ਕਾਨ੍ਹ ਹਸੇ॥
ਜਿਹ ਨਾਮ ਕੇ ਲੇਤ ਜਰਾ ਮੁਖ ਤੇ ਤਜ ਕੈ ਗਨਿਕਾ ਸਭ ਪਾਪ ਨਸੇ॥
ਨ ਜਪਯੋ ਜਿਹ ਜਾਪ ਸੋਊ ਉਜਰੇ ਜਿਹ ਜਾਪ ਜਪਯੋ ਸੋਊ ਧਾਮ ਬਸੇ॥
ਤਿਨ ਗੋਪਿਨ ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਹਮਹੂੰ ਅਤਿ ਹੀ ਰਸ ਬੀਚ ਫਸੇ॥ ੫੧੧॥

ਅਰਥ - ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਜਿਸਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਰਾ ਜਿੰਨਾ ਮੂੰਹੋਂ ਲੈਣ ਕਰ ਕੇ ਗਨਿਕਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਰ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ ਉਹ ਉਜੜ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਜਪਿਆ

ਹੈ ਉਹ ਵਸ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਸ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਫਸ ਗਿਆ ਹਾਂ।। ੫੧੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਹਿ ਕੈ ਇਹ ਬਾਤ ਹਸੇ ਹਰਿ ਜੂ ਉਠਿ ਕੈ ਜਮੁਨਾ ਜਲ ਬੀਚ ਤਰੇ।।
ਛਿਨ ਏਕ ਲਗਯੋ ਨ ਤਬੈ ਤਿਹ ਕੋ ਲਖਿ ਕੈ ਜਮੁਨਾ ਕਹ ਪਾਰ ਪਰੇ।।
ਲਖਿ ਕੈ ਜਲ ਕੋ ਸੰਗ ਗੋਪਿਨ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾ ਉਪਹਾਸ ਕਰੇ।।
ਬਹੁ ਹੋਰਨਿ ਤੈ ਅਰੁ ਬਿਯਾਹਨਿ ਤੈ ਕੁਰਮਾਤਨ ਤੈ ਅਤਿ ਸੋਊ ਖਰੇ।। ੫੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਖਿ ਕੈ=ਲੰਘ ਕੇ।। ਹੋਰਨਿ=ਹੋਲੀਆਂ।। ਕੁਮਰਾਤਨ=ਕੁੜਮਾਂ ਨਾਲੋਂ।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਹੱਸ ਪਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਮਨਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਤਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਦੇਰ ਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਜਮਨਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਪਾਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਮਨਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਲੰਘ ਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬੜਾ ਹਾਸਾ-ਮਜ਼ਾਕ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਹਾਸਾ ਹੋਲੀਆਂ ਨਾਲੋਂ, ਵਿਆਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲੋਂ ਅਤੇ ਕੁੜਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਬਹੁਤ ਵਧੀਕ ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਸੀ।। ੫੧੨।।

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰਜਨੀ ਪਰ ਗੀ ਤਬ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਕਹਯੋ ਹਸਿ ਕੈ ਹਮ ਰਾਸ ਕਰੈਂ।।
ਸਸਿ ਰਾਜਤ ਹੈ ਸਿਤ ਗੋਪਿਨ ਕੇ ਮੁਖ ਸੁੰਦਰ ਸੇਤ ਹੀ ਹਾਰ ਡਰੈਂ।।
ਹਿਤ ਸੋ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮਿ ਬਿਖੈ ਸਭ ਹੀ ਰਸ ਖੇਲ ਕਰੈ ਕਰ ਡਾਰ ਗਰੈਂ।।
ਤੁਮ ਕੋ ਜੋਊ ਸੋਕ ਬਢਯੋ ਬਿਛੁਰੇ ਹਮ ਸੋ ਮਿਲਿ ਕੈ ਅਬ ਸੋਕ ਹਰੈ।। ੫੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਜਨੀ=ਰਾਤ।। ਗੀ=ਗਈ।। ਸਸਿ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ।। ਸੇਤ=ਚਿੱਟਾ।। ਸਿਤ=ਚਿੱਟਾ।। ਕਰ=ਹੱਥ।। ਗਰੈਂ=ਗਾਲਾਂ ਵਿਚ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ- ਆਓ! ਅਸੀਂ ਰਲ ਮਿਲਕੇ 'ਰਾਸ' ਦੀ ਖੇਡ ਕਰੀਏ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਚਿੱਟਾ ਸੋਭਦਾ ਹੈ, ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਮੂੰਹ ਭੀ ਚਿੱਟੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ ਹੀ ਹਾਰ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਲਈਏ। ਇਸ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਵਿਚ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਰਸ ਭਰੀ ਖੇਡ ਕਰੀਏ। ਮੇਰੇ ਵਿਛੋੜੇ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਬਹੁਤ ਸ਼ੋਕ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਸ਼ੋਕ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਈਏ।। ੫੧੩।।

ਐਹੋ ਤ੍ਰੀਯਾ ਕਹਿ ਸ੍ਰੀ ਜਦਬੀਰ ਸਭੈ ਤੁਮ ਰਾਸ ਕੋ ਖੇਲ ਕਰੋ।।

ਗਹਿ ਕੈ ਕਰ ਸੋ ਕਰ ਮੰਡਲ ਕੈ ਨ ਕਛੂ ਮਨੁ ਭੀਤਰ ਲਾਜ ਧਰੋ।।
ਹਮਹੂੰ ਤੁਮਰੇ ਸੰਗ ਰਾਸ ਕਰੈਂ ਨਚਿ ਹੈ ਨਚੀਯੋ ਨਹ ਨੈਕੁ ਡਰੋ।।
ਸਭ ਹੀ ਮਨ ਬੀਚ ਅਸੋਕ ਕਰੋ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਸੋਕਨ ਕੌ ਸੁ ਹਰੋ।। ੫੧੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰ=ਹੱਥ।। ਮੰਡਲ=ਗੋਲ ਘੇਰਾ।। ਅਸੋਕ=ਖੁਸ਼ੀ।। ਹਰੋ=ਨਾਸ਼ ਕਰੋ।।

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ — ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀਓ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਸ ਦੀ ਖੇਡ ਕਰੋ। ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੀ ਦਾ ਹੱਥ ਨਾਲ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਗੋਲ ਘੇਰਾ ਕਰ ਲਵੋ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਰਖੋ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਭੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਰਾਸ ਦੀ ਖੇਡ ਕਰਾਂਗੇ, ਜੇ ਅਸੀਂ ਨੱਚੀਏ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਨੱਚੀਓ, ਰੱਤਾ ਭਰ ਵੀ ਨਾ ਡਰੋ। ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਲਵੋ।। ੫੧੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤਿਨ ਸੋ ਭਗਵਾਨ ਕਹੀ ਫਿਰ ਯੌਂ ਸਜਨੀ ਹਮਰੀ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨ ਲੀਜੈ।।
ਆਨੰਦ ਬੀਚ ਕਰੋ ਮਨ ਕੇ ਜਿਹ ਤੇ ਹਮਰੇ ਤਨ ਕੋ ਮਨ ਜੀਜੈ।।
ਮਿਤਵਾ ਜਿਹ ਤੇ ਹਿਤ ਮਾਨਤ ਹੈ ਤਬ ਹੀ ਉਠ ਕੈ ਸੋਊ ਕਾਰਜ ਕੀਜੈ।।
ਦੈ ਰਸ ਕੋ ਸਿਰਪਾਵ ਤਿਸੈ ਮਨ ਕੋ ਸਭ ਸੋਕ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੀਜੈ।। ੫੧੫।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ - ਹੇ ਪਿਆਰੀ ਸੱਜਣੀਓ! ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਕੰਮ ਦੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਭਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਕੰਮ ਝੱਟ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਕਾਮ-ਕੇਲ ਦਾ ਸਿਰੋਪਾਉ ਦੇ ਕੇ ਉਸਦੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ੋਕ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿਓ।। ੫੧੫।।

ਹਸਿ ਕੈ ਭਗਵਾਨ ਕਹੀ ਫਿਰਿ ਯੌਂ ਰਸ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਹਮ ਤੇ ਸੁਨ ਲੱਈਯੈ।।
ਜਾ ਕੇ ਲੀਏ ਮਿਤਵਾ ਹਿਤ ਮਾਨਤ ਸੋ ਸੁਨ ਕੈ ਉਠ ਕਾਰਜ ਕੱਈਯੈ।।
ਗੋਪਿਨ ਸਾਥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹਯੋ ਮੁਸਲੀਧਰ ਭੱਈਯੈ।।
ਜਾ ਸੰਗ ਹੇਤ ਮਹਾ ਕਰੀਯੈ ਬਿਨ ਦਾਮਨ ਤਾਹੀ ਕੇ ਹਾਥ ਬਿਕੱਈਯੈ।। ੫੧੬।।

ਅਰਥ - ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ, ਫਿਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਰਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਜਿਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮਿਤ੍ਰ ਆਪਣਾ ਹਿਤ ਮੰਨਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਉੱਠ ਕੇ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਬਲਰਾਮ ਦੇ ਭਰਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ

ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ। ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋਈਏ, ਦੰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਵਿਕ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਰੁਪੈ ਲਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਉਸਦੇ ਮੁੱਲ ਖਰੀਦੇ ਹੋਏ ਗੁਲਾਮ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।। ੫੧੬।।

ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੀ ਸੁਨ ਕੈ ਬਤੀਆ ਮਨ ਮੈ ਤਿਨ ਗ੍ਵਾਰਨ ਧੀਰ ਗਹਯੋ ਹੈ।।
ਦੇਖ ਜਿਤੋ ਮਨ ਭੀਤਰ ਥੋ ਰਸ ਪਾਵਕ ਮੋ ਤ੍ਰਿਣੁ ਤੁੱਲਿ ਦਹਯੋ ਹੈ।।
ਰਾਸ ਕਰੋ ਸਭ ਹੀ ਮਿਲਿ ਕੈ ਜਸੁਧਾ ਸੁਤ ਕੋ ਤਿਨ ਮਾਨ ਕਹਯੋ ਹੈ।।
ਰੀਝ ਰਹੀ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਗਨ ਅਉ ਨਭਿ ਮੰਡਲ ਰੀਝ ਰਹਯੋ ਹੈ।।੫੧੭।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਦੋਖ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ 'ਰਸ' ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਕੱਖ ਵਾਂਗੂੰ ਸੜ ਗਏ ਹਨ। ਜਸੋਧਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਕੇ, ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕਰਕੇ ਰਾਸ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਰਾਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਧਰਤੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਝੁੰਡ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਤਾਰਾ ਮੰਡਲ ਆਦਿਕ ਭੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।। ੫੧੮।।

ਗਾਵਤ ਏਕ ਬਜਾਵਤ ਤਾਲ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰਿ ਮਹਾ ਹਿਤ ਸੋਂ।।
ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਮਾਨ ਕਹਯੋ ਤਬ ਹੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਚਿਤ ਸੋਂ।।
ਇਨ ਸੀਖ ਲਈ ਗਤਿ ਗਾਮਨ ਤੇ ਸੁਰ ਭਾਮਨ ਤੇ ਕਿ ਕਿਧੋ ਕਿਤ ਸੋਂ।।
ਅਬ ਮੋਹ ਇਹੈ ਸਮਝਯੋ ਸੁ ਪਰੈ ਜਹ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿਖੇ ਇਨਹੂੰ ਤਿਤ ਸੋਂ।।੫੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਾਮਨ=ਤੁਰਨਾ।। ਸੁਰ ਭਾਮਨ=ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।।

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਇਕ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਇਕ ਤਾਲੀਆਂ ਵਜਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬੜੇ ਹੀ ਚਿੱਤ ਦੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਮੰਨਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਤੁਰਨਾ ਸਿਖ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਇਉਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹੋਣ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਏਹੋ ਹੀ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਨੱਚਣਾ ਤੇ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੁਰਣਾ ਸਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਿਜ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਸਿਖਿਆ ਹੈ।। ੫੧੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮੋਰ ਕੋ ਪੰਖ ਬਿਰਾਜਤ ਸੀਸ ਸੁ ਰਾਜਤ ਕੁੰਡਲ ਕਾਨਨ ਦੋਊ।।
ਲਾਲ ਕੀ ਮਾਲ ਸੁ ਛਾਜਤ ਕੰਠਹਿ ਤਾ ਉਪਮਾ ਸਮ ਹੈ ਨਹਿ ਕੋਊ।।
ਜੋ ਰਿਪ ਪੈ ਮਗ ਜਾਤ ਚਲਯੋ ਸੁਨ ਕੈ ਉਪਮਾ ਚਲਿ ਦੇਖਤ ਓਊ।।

ਅਉਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾ ਕਹੀਯੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਸੁਰਾਦਿਕ ਰੀਝਤ ਸੋਊ॥ ੫੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਜਤ=ਸੋਭਦੇ ਹਨ॥ ਕਾਨਨ=ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ॥ ਛਾਜਤ=ਸੋਭਦੀ ਹੈ॥ ਕੰਠਹਿ=ਗਲ ਵਿਚ॥

ਅਰਥ - ਮੋਰ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਦਾ ਮੁਕਟ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਬਿਰਾਜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁੰਡਲ ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ਲਾਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਗਲੇ ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦੇ ਤੁੱਲ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਰਾਹ ਜਾਂਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਦੇਖਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀ ਕਹਿਣੀ ਹੈ? ਦੇਵਤੇ ਆਦਿਕ ਭੀ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥ ੫੧੯॥

ਗੋਪਿਨ ਸੰਗ ਤਹਾ ਭਗਵਾਨ ਮਨੈ ਅਤਿ ਹੀ ਹਿਤ ਕੋ ਕਰ ਗਾਵੈਂ॥
ਰੀਝ ਰਹੈ ਖ਼ਗ ਠਉਰ ਸਮੇਤ ਸੁ ਯਾ ਬਿਧ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕਾਨ੍ਹ ਰਿਝਾਵੈ॥
ਜਾ ਕਹੁ ਖੋਜਿ ਕਈ ਗਣ ਗੰਧ੍ਰਬ ਕਿੰਨਰ ਭੇਦ ਨ ਰੰਚਕ ਪਾਵੈ॥
ਗਾਵਤ ਸੋ ਹਰਿ ਜੂ ਤਿਹ ਜਾ ਤਜ ਕੈ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਚਲਿ ਕੈ ਮ੍ਰਿਗ ਆਵੈਂ॥ ੫੨੦॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲਕੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਮੋਹ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸਮੇਤ ਪੰਛੀ ਭੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਗਣ, ਗੰਧ੍ਰਬ ਤੇ ਕਿੰਨਰ ਜਿਸਨੂੰ ਖੋਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਭੇਦ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਥੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਦੀ ਮੋਹਣੀ ਸੁਰ ਉਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋਕੇ ਹਰਨ ਭੀ ਹਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਥੋਂ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ॥ ੫੨੦॥

ਗਾਵਤ ਸਾਰੰਗ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਬਿਭਾਸ ਬਿਲਾਵਲ ਅਉ ਫੁਨ ਗਉਰੀ॥
ਜਾ ਸੁਰ ਸ੍ਰੋਨਨ ਮੈ ਸੁਨ ਕੈ ਸੁਰ ਭਾਮਨ ਧਾਵਤ ਡਾਰ ਪਿਛਉਰੀ॥
ਸੋ ਸੁਨ ਕੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਰਸ ਕੇ ਸੰਗ ਹੋਇ ਗਈ ਜਨ ਬਉਰੀ॥
ਤਿਆਗ ਕੈ ਕਾਨਨ ਤਾ ਸੁਨ ਕੈ ਮ੍ਰਿਗ ਲੈ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਚਲਿ ਆਵਤ ਦਉਰੀ॥ ੫੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਰ=ਦੇਵਤੇ॥ ਭਾਮਨ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ॥ ਪਿਛਉਰੀ=ਸਿਰ ਦਾ ਕਪੜਾ॥ ਕਾਨਨ=ਬਨ॥

ਅਰਥ - ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ, ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ, ਬਿਭਾਸ, ਬਿਲਾਵਲ ਅਤੇ ਫਿਰ ਗੌੜੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਕਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁੱਟਕੇ ਭੱਜੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆ ਹਨ। ਉਸ ਸੁਰ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਗੁਆਲਨੀਆਂ, ਕਾਮ ਦੇ ਵੇਗ ਨਾਲ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਸੁਰ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਹਰਨ ਭੀ ਹਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਦੌੜਕੇ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ॥ ੫੨੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਏਕ ਨਚੈ ਇਕ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਜਾਵਤ ਤਾਲ ਦਿਖਾਵਤ ਭਾਵਨ।।
ਰਾਸ ਬਿਖੈ ਅਤਿ ਹੀ ਰਸ ਸੋ ਸੁ ਰਿਝਾਵਨ ਕਾਜ ਸਭੈ ਮਨ ਭਾਵਨ।।
ਚਾਂਦਨੀ ਸੁੰਦਰ ਰਾਤ ਬਿਖੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸੁ ਬਿਖੈ ਰੁਤ ਸਾਵਨ।।
ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਤਜਿ ਕੈ ਪੁਰ ਕੋ ਮਿਲਿ ਖੇਲਿ ਕਰੈ ਰਸ ਨੀਕਨਿ ਠਾਵਨ।।੫੨੨।।

ਅਰਥ - ਰਾਸ ਦੇ ਵਿਚ, ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਵੱਡੇ ਰਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਭਾਵਨ ਨੂੰ ਰਿਝਾਉਣ ਵਿਚ ਰੁੱਝੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਗੋਪੀ ਨੱਚਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਤੰਤੀ ਵਜਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਗੀਤ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਾਵਣ ਰੁੱਤ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਚਾਂਦਨੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਗੋਪੀਆਂ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਕੱਠੀਆਂ ਮਿਲ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ 'ਰਸ ਖੇਲ' ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।। ੫੨੨।।

ਸੁੰਦਰ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਮਿਲਿ ਗ੍ਵਾਰਨ ਖੇਲ ਕਰਯੋ ਹੈ।।
ਮਾਨਹੁ ਆਪ ਹਾ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੁਰ ਮੰਡਲ ਸੁੱਧਿ ਬਨਾਇ ਧਰਯੋ ਹੈ।।
ਜਾ ਪਿਖ ਕੈ ਖਗ ਰੀਝ ਰਹੈ ਮ੍ਰਿਗ ਤਿਆਗ ਤਿਸੈ ਨਹੀ ਚਾਰੋ ਚਰਯੋ ਹੈ।।
ਅਉਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾ ਕਹੀਯੇ ਜਿਹ ਕੇ ਪਿਖਏ ਭਗਵਾਨ ਛਰਯੋ ਹੈ।।੫੨੩।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸੁੰਦਰ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਖੇਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਆਪ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਦੇਵ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਬਣਾ ਕਰਕੇ ਧਰਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪੰਛੀ ਰੀਝ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰਨਾਂ ਨੇ ਚਾਰੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੁੜ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਖਾਧਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀ ਕਹਿਣੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ ਹੈ।। ੫੨੩।।

ਇਤ ਤੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ਸਖਾ ਲੀਏ ਸੰਗ ਉਤੈ ਫੁਨ ਗ੍ਵਾਰਨ ਜੂਥ ਸਬੈ।।
ਬਹਸਾ ਬਹਸੀ ਤਹ ਹੋਨ ਲਗੀ ਰਸ ਬਾਤਨ ਸੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਤਬੈ।।
ਜਿਹ ਕੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨਹੀ ਅੰਤ ਲਖੈ ਨਹ ਨਾਰਦ ਪਾਵਤ ਜਾਹਿ ਛਬੈ।।
ਮ੍ਰਿਗ ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਮਹਿ ਰਾਜਤ ਹੈ ਹਰਿ ਤਿਉ ਗਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਬੀਚ ਫਬੈ।। ੫੨੪।।

ਅਰਥ - ਇਧਰੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਪਣੇ ਬੇਲੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਨਿਕਲੇ ਅਤੇ ਉਧਰੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ। ਉਥੇ ਬਹਸਾ-ਬਹਸੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਜਿਸਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣ

ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਨਾਰਦ ਭੀ ਜਿਸ ਦੀ ਛਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਹਰਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰਨ ਸੋਭਾ ਪਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਗੁਆਲੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੋਭਦਾ ਹੈ।। ੫੨੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਨੰਦ ਲਾਲ ਲਲਾ ਇਤ ਗਾਵਤ ਹੈ ਉਤ ਤੇ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਮਿਲਿ ਗਾਵੈ।।
ਫਾਗੁਨ ਕੀ ਰੁਤ ਊਪਰਿ ਆਂਬਨ ਮਾਨਹੁ ਕੋਕਿਲਕਾ ਕੁਹਕਾਵੈ।।
ਤੀਰ ਨਦੀ ਸੋਊ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਜੋਊ ਉਨ ਕੇ ਮਨ ਭੀਤਰ ਭਾਵੈ।।
ਨੈਨ ਨਿਛਤ੍ਰ ਪਸਾਰ ਪਿਖੈ ਸੁਰ ਦੇਵ ਬਧੂ ਮਿਲਿ ਦੇਖਨਿ ਆਵੈ।। ੫੨੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੰਦ ਲਾਲ=ਨੰਦ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।। ਲਲਾ=ਲੜਕੇ।। ਨਿਛਤ੍ਰ=ਤਾਰੇ, ਦੇਵਤੇ।। ਸੁਰ=ਦੇਵਤੇ।। ਦੇਵ ਬਧੂ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।।

ਅਰਥ - ਇਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੜਕਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਧਰੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਮਿਲ ਕੇ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋ, ਫੱਗਣ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਦਰਖਤਾਂ ਉਤੇ ਕੋਇਲਾਂ ਕੂਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਮੁਨਾਂ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਉਹ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਤਾਰੇ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਪਾੜ ਪਾੜ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਭੀ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋਕੇ ਵੇਖਣ ਲਈ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।। ੫੨੫।।

ਮੰਡਲ ਰਾਸ ਬਚਿਤ੍ਰ ਮਹਾ ਸਮ ਜੋ ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਵਾਨ ਰਚਯੋ ਹੈ।।
ਤਾਹੀ ਕੇ ਬੀਚ ਕਹੈ ਕਬਿ ਇਉ ਰਸ ਕੰਚਨ ਕੀ ਸਮ ਤੁਲਿ ਮਚਯੋ ਹੈ।।
ਤਾ ਸੀ ਬਨਾਇਬੇ ਕੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨ ਬਨੀ ਕਰਿ ਕੈ ਜੁਗ ਕੋਟਿ ਪਚਯੋ ਹੈ।।
ਕੰਚਨ ਕੈ ਤਨ ਗੋਪਿਨ ਕੋ ਤਿਹ ਮੱਧਿ ਮਨੀ ਮਨ ਤੁਲਿ ਗਚਯੋ ਹੈ।। ੫੨੬।।

ਅਰਥ - ਜੇਹੜਾ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ਉਸਨੇ ਬੜਾ ਹੀ ਬਚਿਤ੍ਰ 'ਰਾਸ ਮੰਡਲ' ਰਚਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਯੁੱਗਾਂ ਤੱਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਬਣਾ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਰਸ-ਰੰਗ ਮੱਚਿਆ ਹੈ। ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਸੋਨੇ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਮਨੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜੜਿਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਿਚ ਮਨੀਆਂ ਜੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਰੂਪ ਸੋਨੇ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਿਚ ਮਨ ਰੂਪ ਮਨੀਆਂ ਜੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੫੨੬।।

ਜਲ ਮੈ ਸਫਰੀ ਜਿਮ ਕੇਲ ਕਰੈ ਤਿਮ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗਿ ਡੋਲੈ।।
ਜਿਉ ਜਨ ਫਾਗ ਕੋ ਖੇਲਤ ਹੈ ਤਿਹ ਭਾਂਤ ਹੀ ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਸਾਥ ਕਲੋਲੈ।।

ਕੋਕਿਲਕਾ ਜਿਮ ਬੋਲਤ ਹੈ ਤਿਮ ਗਾਵਤ ਤਾ ਕੀ ਬਰਾਬਰ ਬੋਲੈ॥
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਇਹ ਭਾਂਤਨ ਸੋ ਰਸ ਕਾਨ੍ਹ ਨਿਚੋਲੈ॥੫੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਫਰੀ=ਮੱਛੀ॥ ਡੋਲੈ=ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ॥ ਨਿਚੋਲੈ=ਭੋਗਦੀਆਂ॥

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕੇਲ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਖੇਡਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਗ੍ਵਾਲਨੀਆਂ ਕਲੋਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਇਲਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬੋਲਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਰਸ ਭੋਗਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੫੨੭॥

ਰਸ ਕੀ ਚਰਚਾ ਤਿਨ ਸੋ ਭਗਵਾਨ ਕਰੀ ਹਿਤ ਸੋ ਨ ਕਛੂ ਕਮ ਕੈ॥
ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹਯੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਤੁਮਰੇ ਮਹਿ ਖੇਲ ਬਨਿਓ ਹਮ ਕੈ॥
ਕਹਿ ਕੈ ਇਹ ਬਾਤ ਦੀਯੋ ਹਸਿ ਕੈ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ ਸੁਭ ਦੰਤਨ ਯੌਂ ਦਮਕੈ॥
ਜਨ ਦਿਉਸ ਭਲੇ ਰੁਤਿ ਸਾਵਨ ਕੀ ਅਤਿ ਅਭ੍ਰਨ ਮੈ ਚਪਲਾ ਚਮਕੈ॥੫੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਮ=ਘੱਟ॥ ਅਭ੍ਰਨ=ਬੱਦਲਾਂ॥ ਦਿਉਸ=ਦਿਨ॥ ਚਪਲਾ=ਬਿਜਲੀ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਝ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਰਸ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਖੇਡ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਸਾਵਣ ਦੇ ਚੰਗੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਲਿਸ਼ਕਣ ਸਮਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੫੨੮॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਐਹੋ ਲਲਾ ਨੰਦ ਲਾਲ ਕਹੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਅਤਿ ਮੈਨ ਭਰੀ॥
ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਆਵਹੁ ਖੇਲ ਕਰੋ ਨ ਕਛੂ ਮਨ ਭੀਤਰਿ ਸੰਕ ਕਰੀ॥
ਨੈਨ ਨਚਾਇ ਕਛੂ ਮੁਸਕਾਇ ਕੈ ਭਉਹ ਦੂਊ ਕਰਿ ਟੇਢ ਧਰੀ॥
ਮਨ ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਰਸ ਕੀ ਮਨੋ ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਕੰਠਹਿ ਫਾਸ ਡਰੀ॥੫੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਲਾ=ਪਿਆਰੇ॥ ਮੈਨ=ਕਾਮ॥ ਨਚਾਇ=ਚੰਚਲ ਕਰ ਕੇ॥ ਕੰਠਹਿ=ਗਲੇ ਵਿਚ॥

ਅਰਥ - ਕਾਮ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ- ਐਹੋ ਪਿਆਰੇ ਨੰਦ ਲਾਲ! ਆਓ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਖੇਲ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਚਲ ਕਰਕੇ

ਤੇ ਕੁਝ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜੇਹਾ ਮੁਸਕ੍ਰਾ ਕੇ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਭੌਂਹਾਂ ਨੂੰ ਟੇਢਿਆਂ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੱਲੇ ਤੱਕਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਦੀ ਫਾਹੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।। ੫੨੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਖੇਲਤ ਗ੍ਵਾਰਨ ਮੱਧਿ ਸੋਊ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਹਰਿ ਜੂ ਛਬਿ ਵਾਰੇ।।
ਖੇਲਤ ਹੈ ਸੋਊ ਮੈਨ ਭਰੀ ਇਨ ਹੂੰ ਪਰ ਮਾਨਹੁ ਚੇਟਕ ਡਾਰੇ।।
ਤੀਰ ਨਦੀ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮਿ ਬਿਖੈ ਅਤਿ ਹੋਤ ਹੈ ਸੁੰਦਰ ਭਾਂਤ ਅਖਾਰੇ।।
ਰੀਝ ਰਹੈ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਕੇ ਸਭੈ ਜਨ ਰੀਝ ਰਹਯੋ ਸੁਰ ਮੰਡਲ ਸਾਰੇ।। ੫੩੦।।

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬੜੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਖੇਡਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਕਾਮ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਮਾਨੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਜਾਦੂ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਮਨਾਂ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ, ਬੜਾ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਅਖਾੜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਦੇਵ-ਮੰਡਲ ਭੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੫੩੦।।

ਗਾਵਤ ਏਕ ਨਚੈ ਇਕ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਤਾਰਿਨ ਕਿੰਕਨ ਕੀ ਧੁਨ ਬਾਜੈ।।
ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਜਤ ਬੀਚ ਮ੍ਰਿਗੀ ਹਰਿ ਤਿਉ ਗਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਬੀਚ ਬਿਰਾਜੈ।।
ਨਾਚਤ ਸੋਊ ਮਹਾ ਹਿਤ ਸੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਪ੍ਰਭਾ ਤਿਨ ਕੀ ਇਮ ਛਾਜੈ।।
ਗਾਇਬ ਪੇਖਿ ਰਿਸੈ ਗਨ ਗੰਧ੍ਰਬ ਨਾਚਬ ਦੇਖ ਬਧੂ ਸੁਰ ਲਾਜੈ।। ੫੩੧।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਤਾਰਿਨ=ਤੌੜੀਆਂ।। ਕਿੰਕਨ=ਹੱਥ ਵਿਚਲੇ ਘੁੰਗਰੂ।। ਰਿਸੈ=ਈਰਖਾ।। ਬਧੂ ਸੁਰ=ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, ਅਪੱਛਰਾਂ।।

ਅਰਥ – ਇਕ ਗੋਪੀ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਨੱਚਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੌੜੀਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚਲੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਘੁੰਗਰੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵੱਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੋਪੀਆਂ ਵਿਚ ਖੜੋਤਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਹਰਨੀਆਂ ਵਿਚ ਖੜੋਤਾ ਹਰਨ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਭੀ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਨੱਚਦਾ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਸੋਭਾ ਛਬ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਗਾਉਣੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਗੰਧਰਬਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਈਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਨੱਚਣ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੫੩੧।।

ਰਸ ਕਾਰਨ ਕੋ ਭਗਵਾਨ ਤਹਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਰਸ ਖੇਲ ਕਰਯੋ।।
ਮਨ ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਹਰਿ ਜੂ ਇਨ ਪੈ ਜਨ ਚੇਟਕ ਮੰਤ੍ਰ ਡਰਯੋ।।

ਪਿਖ ਕੈ ਜਿਹ ਕੋ ਸੁਰ ਅਛ੍ਰਨ ਕੋ ਗਿਰ ਬੀਚ ਲਜਾਇਬ ਪੈ ਸੁ ਧਰਯੋ।।
ਗੁਪੀਆ ਸੰਗਿ ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਡੋਲਤ ਹੈ ਇਨ ਕੋ ਮਨੂਆ ਜਬ ਕਾਨ੍ਹ ਹਰਯੋ।। ੫੩੨।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਸ ਲੈਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਾਸ ਮੰਡਲ ਬਣਾਯਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਥੇ 'ਰਸ ਖੇਲ' ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਜਾਦੂ ਜਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਰਾਸ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨੂੰ ਲਿਜਾ ਕੇ, ਪਹਾੜ ਦੀਆਂ ਕੰਦ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੱਖ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਹ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਨਾ ਚਲੀਆਂ ਜਾਣ। ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਤਦੇ ਹੀ ਤਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ।। ੫੩੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸਭ ਹੀ ਗੁਪੀਆ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗਿ ਡੋਲਤ ਹੈ ਸਭ ਹੂਈਆ।।
ਗਾਵਤ ਏਕ ਫਿਰੈ ਇਕ ਨਾਚਤ ਏਕ ਫਿਰੈ ਰਸ ਰੰਗ ਅਕੂਈਆ।।
ਏਕ ਕਹੈ ਭਗਵਾਨ ਹਰੀ ਇਕ ਲੈ ਹਰਿ ਨਾਮ ਪਰੈ ਗਿਰ ਭੂਈਆ।।
ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਪਿਖ ਚੁੰਮਕ ਲਾਗੀ ਫਿਰੈ ਤਿਹ ਕੇ ਸੰਗ ਸੂਈਆ।। ੫੩੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਕੂਈਆ=ਚੁਪਚਾਪ।। ਚੁੰਮਕ=ਚੁੰਬਕ।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਹੋਕੇ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਕ ਨੱਚਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਰਸ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਕੇ ਚੁਪ-ਚਾਪ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੀ ਹਰੀ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ 'ਹਰੀ' ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੁੰਬਕ ਹੋਵੇ ਤੇ ਗੋਪੀਆਂ ਰੂਪ ਸੂਈਆਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਣ।। ੫੩੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੰਗ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਹਸਿ ਕੈ ਕਬਿ ਸਿਆਮ ਕਹੈ ਅਧ ਰਾਤ ਸਮੈ।।
ਹਮਹੂੰ ਤੁਮਹੂੰ ਤਜਿ ਕੈ ਸਭ ਖੇਲ ਸਭੈ ਮਿਲਿ ਕੈ ਹਮ ਧਾਮ ਗਮੈ।।
ਹਰਿ ਆਇਸ ਮਾਨ ਚਲੀ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਕਰਿ ਦੂਰਿ ਗਮੈ।।
ਅਬ ਜਾਇ ਟਿਕੈ ਸਭ ਆਸਨ ਮੈ ਕਰਿ ਕੈ ਸਭ ਪ੍ਰਾਤ ਕੀ ਨੇਹ ਤਮੈ।। ੫੩੪।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ। ਅਸੀਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਚਲੀਏ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਗ਼ਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਘਰਾਂ

ਨੂੰ ਤੁਰ ਚਲੀਆਂ। ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਹੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ, ਆਪਣੇ ਬਿਸਤਰਿਆਂ ਉਤੇ ਟਿਕ ਗਏ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਦਿਨ ਦੀ ਰਾਤ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਅਰਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵੱਲੋਂ ਭੀ ਅਰਾਮ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੫੩੪।।

ਹਰਿ ਸੋ ਅਰੁ ਗੋਪਿਨ ਸੰਗਿ ਕਿਧੌ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਖੇਲ ਭਯੋ ਹੈ।।
ਲੈ ਹਰਿ ਜੀ ਤਿਨ ਕੋ ਸੰਗ ਆਪਨ ਤਿਆਗ ਕੈ ਖੇਲ ਕੋ ਧਾਮ ਅਯੋ ਹੈ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸੁ ਉੱਚ ਮਹਾ ਕਬਿ ਨੈ ਅਪਨੈ ਮਨ ਚੀਨ ਲਯੋ ਹੈ।।
ਕਾਗਜੀਏ ਰਸ ਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁ ਮਨੋ ਗਨਤੀ ਕਰਿ ਜੋਰ ਦਯੋ ਹੈ।। ੫੩੫।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਖੇਡ ਹੋਈ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਖੇਡ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਮਹਾਨ ਜਸ ਨੂੰ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਹਿਸਾਬ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਗਜੀਏ ਨੇ ਰਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਕਰਕੇ ਜੋੜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਲੇਖਾ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੫੩੫।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ।।

ਅਥ ਕਰਿ ਪਕਰ ਖੇਲਬੋ ਕਥਨੰ।। ਰਾਸ ਮੰਡਲ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਹਰਿ ਜੂ ਤਜਿ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਧਾਇ ਗਏ ਉਠ ਠਉਰ ਕਹਾ ਕੋ।।
ਫੂਲ ਰਹੇ ਜਿਹ ਫੂਲ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਤੀਰ ਬਹੈ ਜਮੁਨਾ ਸੁ ਤਹਾ ਕੋ।।
ਖੇਲਤ ਹੈ ਸੋਊ ਭਾਂਤ ਭਲੀ ਕਬਿ ਸਿਯਾਮ ਕਹੈ ਕਛੁ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਤਾ ਕੋ।।
ਸੰਗ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਮੁਰਲੀ ਸੋਊ ਗਊਅਨ ਕੇ ਮਿਸ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਕੋ।। ੫੩੬।।

ਅਰਥ - ਹੁਣ ਹੱਥ ਫੜਕੇ ਖੇਲ ਕਰਨ ਦਾ ਪਸੰਗ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ - ਸਵੇਰਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਉੱਠਕੇ ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਭੱਜਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ? ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੁੱਲ ਖਿੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੋਲ ਹੀ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਵਗਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੁਝ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗਊਆਂ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੫੩੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰਾਸ ਕਥਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸੁਨ ਕੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਸੋਊ ਧਾਈ।।
ਜਾ ਮੁਖ ਸੁੱਧ ਨਿਸਾਪਤਿ ਸੋ ਜਿਹ ਕੇ ਤਨ ਕੰਚਨ ਸੀ ਛਬਿ ਛਾਈ।।
ਜਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਕਬਿ ਦੇਤ ਸਭੈ ਸੋਊ ਤਾ ਮੈ ਰਜੈ ਬਰਨੀ ਨਹਿ ਜਾਈ।।
ਸਯਾਮ ਕੀ ਸੋਭ ਸੁ ਗੋਪਨਿ ਤੇ ਸੁਨਿ ਕੈ ਤਰਨੀ ਹਰਨੀ ਜਿਮ ਧਾਈ।।੫੩੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ=ਰਾਧਕਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ।। ਸੁਤਾ=ਲੜਕੀ।। ਸੁੱਧ=ਨਿਰੋਲ।। ਨਿਸਾਪਤਿ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ।। ਤਰਨੀ=ਚੜ੍ਹਦੀ ਜੁਆਨੀ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਾਸ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣ ਕੇ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਗੁਆਲੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਰਾਧਕਾਂ ਉਥੇ ਭੱਜਕੇ ਆ ਗਈ। ਜਿਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਨਿਰੋਲ ਪੁੰਨਿਆਂ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਜਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਸੋਨੇ ਵਰਗੀ ਹੈ। ਜਿਸਦੀ ਸੋਭਾ ਕਰਨ ਹਿਤ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਜਨ ਲੱਗੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੋਭਾ ਗੋਪੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਜੁਆਨੀ ਵਾਲੀ ਰਾਧਕਾਂ ਹਰਨੀ ਵਾਂਗੂੰ ਧਾਈ ਕਰਕੇ ਆਈ ਹੈ।। ੫੩੭।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਸੇਤ ਧਰੇ ਸਾਰੀ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਕੀ ਕੁਮਾਰੀ
ਜਸ ਹੀ ਕੀ ਮਨੋ ਬਾਰੀ ਐਸੀ ਰਚੀ ਹੈ ਨ ਕੋ ਦਈ।।
ਰੰਭਾ ਉਰਬਸੀ ਅਉਰ ਸਚੀ ਸੁ ਮਦੋਦਰੀ ਪੈ
ਐਸੀ ਪ੍ਰਭਾ ਕਾ ਕੀ ਜਗ ਬੀਚ ਨ ਕਛੂ ਭਈ।।
ਮੋਤਿਨ ਕੇ ਹਾਰ ਗਰੇ ਡਾਰ ਰੁਚ ਸੋ ਸੁਧਾਰ
ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਪੈ ਚਲੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਰਸ ਕੇ ਲਈ।।
ਸੇਤੈ ਸਾਜ ਸਾਜ ਚਲੀ ਸਾਵਰੇ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਾਜ
ਚਾਂਦਨੀ ਮੈ ਰਾਧਾ ਮਾਨੋ ਚਾਂਦਨੀ ਸੀ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।।੫੩੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਈ=ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ।। ਸਚੀ=ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ।। ਮਦੋਦਰੀ=ਰਾਵਣ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ।। ਸਾਵਰੇ =ਕਾਲੇ ਭਾਵ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।।

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਦੀ ਲੜਕੀ ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਚਿੱਟੀ ਸਾੜ੍ਹੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਜਸ ਦੀ ਵਾੜੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਰੰਭਾ, ਉਰਬਸੀ ਆਦਿਕ ਅਪੱਛਰਾਂ ਸਚੀ ਅਤੇ ਮੰਦੋਦਰੀ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਸ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਸਿਆਮ

ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਦੇ ਕੋਲ ਰਸ-ਕੇਲ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਚੱਲੀ ਹੈ। ਚਿੱਟੇ ਚਿੱਟੇ ਸਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਕਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਰਾਧਕਾਂ ਭੀ ਚਾਂਦਨੀ ਰੂਪ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।। ੫੩੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਅੰਜਨ ਆਂਡ ਸੁ ਧਾਰ ਭਲੇ ਪਟ ਭੂਖਨ ਅੰਗ ਸੁ ਧਾਰ ਚਲੀ।।
ਜਨੁ ਦੂਸਰ ਚੰਦ ਕਲਾ ਪ੍ਰਗਟੀ ਜਨ ਰਾਜਤ ਕੰਜ ਕੀ ਸੇਤ ਕਲੀ।।
ਹਰਿ ਕੇ ਪਗ ਭੇਟਨ ਕਾਜ ਚਲੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸੰਗ ਰਾਧੇ ਅਲੀ।।
ਜਨੁ ਜੋਤ ਤਰੀਯਨ ਗ੍ਵਾਰਨ ਤੇ ਇਹ ਚੰਦ ਕੀ ਚਾਂਦਨੀ ਬਾਲ ਭਲੀ।। ੫੩੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਲੀ=ਸਖੀ, ਸਹੇਲੀ।। ਬਾਲ=ਇਸਤ੍ਰੀ।। ਜੋਤ=ਦੀਵੇ।।

ਅਰਥ - ਸੁਰਮੇ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਗਹਿਣੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਣ ਕੇ ਘਰ ਤੋਂ ਚਲੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਦੂਜੀ ਕਲਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਉਂ ਜਾਣੋਂ ਮਾਨੋ ਚਿਟੇ ਕਮਲ ਫੁੱਲ ਦੀ ਕਲੀ ਖੜੋਤੀ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਾਧਕਾਂ ਸਖੀ ਨਾਲ ਰਲਕੇ ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੇਟਨ ਵਾਸਤੇ ਚਲੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀਵੇ ਸਮਾਨ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ।। ੫੩੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤ ਬਢੀ ਤਿਹ ਕੀ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਨਹਿ ਨੈਕੁ ਘਟੀ ਹੈ।।
ਰੂਪ ਸਚੀ ਅਰੁ ਪੈ ਰਤਿ ਤੇ ਮਨ ਤ੍ਰੀਯਨ ਤੇ ਨਹਿ ਨੈਕੁ ਲਟੀ ਹੈ।।
ਰਾਸ ਮੈ ਖੇਲਨ ਕਾਜ ਚਲੀ ਸਜਿ ਸਾਜ ਸਭੈ ਕਬਿ ਸਿਯਾਮ ਨਟੀ ਹੈ।।
ਸੁੰਦਰ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੇ ਘਨ ਮੈ ਮਨੋ ਰਾਧਕਾ ਚੰਦ੍ਰਕਲਾ ਪ੍ਰਗਟੀ ਹੈ।। ੫੪੦।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਰਾਧਕਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਧ ਗਈ, ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਿਚੋਂ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਘਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਐਸਾ ਉਸਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ਮਾਨੋ ਸਚੀ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਰਤੀ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਰਤੀ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਉੱਤਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਰਾਧਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਅਧਿਕੋ ਅਧਿਕ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਰਾਸ ਵਿਚ ਖੇਡਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਜ ਨੂੰ ਸਾਜ ਕੇ ਚਲੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਨਟਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਗੋਪੀਆਂ ਤਾਂ ਮਾਨੋਂ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਾਧਕਾਂ ਮਾਨੋਂ ਬਿਜਲੀ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਚਮਕੀ ਹੈ।। ੫੪੦।।

ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਿਖਿ ਕੈ ਜਿਹ ਰੀਝ ਰਹਯੋ ਜਿਹ ਕੋ ਦਿਖ ਕੈ ਸਿਵ ਧਿਯਾਨ ਛੁਟਾ ਹੈ।।

ਜਾ ਨਿਰਖੇ ਰਤਿ ਰੀਝ ਰਹੀ ਰਤਿ ਕੇ ਪਤਿ ਕੋ ਪਿਖ ਮਾਨ ਟੂਟਾ ਹੈ॥
ਕੋਕਿਲ ਕੰਠ ਚੁਰਾਇ ਲੀਯੋ ਜਿਨ ਭਾਵਨ ਕੋ ਸਭ ਭਾਵ ਲੁਟਾ ਹੈ॥
ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੇ ਘਨ ਬੀਚ ਬਿਰਾਜਤ ਰਾਧਕਾ ਮਾਨਹੁ ਬਿੱਜ ਛਟਾ ਹੈ॥ ੫੪੧॥

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਤੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਤੀ ਦੇ ਪਤੀ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣਾ ਸੁੰਦਰ ਹੋਣ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੋਇਲ ਦੇ ਗਲੇ ਨੂੰ ਇਸਨੇ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਲੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੋਪੀਆਂ ਰੂਪ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਧਕਾਂ ਮਾਨੋਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਹੋਕੇ ਬਿਰਾਜ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੫੪੧॥

ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਪੂਜਨ ਪਾਇ ਚਲੀ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਸਭ ਸਾਜ ਸਜੈ॥
ਜਿਹ ਕੋ ਪਿਖ ਕੈ ਮਨ ਮੋਹਿ ਰਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਦੁਤਿ ਸੀਸ ਰਜੈ॥
ਜਿਨ ਅੰਗ ਪ੍ਰਭਾ ਕਬਿ ਦੇਤ ਸਭੈ ਸੋਊ ਅੰਗ ਧਰੈ ਤ੍ਰਿਯਰਾਜ ਛਜੈ॥
ਜਿਹ ਕੋ ਪਿਖ ਕੰਦ੍ਰਪ ਰੀਝ ਰਹੈ ਜਿਹ ਕੋ ਪਿਖ ਚਾਂਦਨੀ ਚੰਦ ਲਜੈ॥ ੫੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਜ=ਸਿੰਗਾਰ॥ ਤ੍ਰਿਯਰਾਜ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਰੂਪ ਰਾਧਕਾਂ॥ ਕੰਦ੍ਰਪ=ਕਾਮਦੇਵ॥

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਗੁਆਲੇ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਰਾਧਕਾਂ ਸਾਰੇ ਸਿੰਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਚਲੀ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਮੋਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਸਿਰ ਮਿੱਟੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸੁੰਦਰਤਾ ਭੀ ਰਾਧਕਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਕੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਲੋਕ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਰੂਪ ਰਾਧਕਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਲੈਕੇ ਹੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਲੋਕੀਂ ਕਮਲ ਦੀ ਸੋਭਾ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਾਧਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹੀ ਕਮਲ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ ਚਾਂਦਨੀ ਭੀ ਲੱਜਾਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥ ੫੪੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸਿਤ ਸੁੰਦਰੁ ਸਾਜ ਸਭੈ ਸਜਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਨੀ॥
ਮੁਖ ਰਾਜਤ ਸੁੱਧ ਨਿਸਾਪਤਿ ਸੋਂ ਜਿਹ ਮੈ ਅਤਿ ਚਾਂਦਨੀ ਰੂਪ ਘਨੀ॥
ਰਸ ਕੋ ਕਰਿ ਰਾਧਕਾਂ ਕੋਪ ਚਲੀ ਮਨ ਸਾਜ ਸੋ ਸਾਜ ਕੈ ਮੈਨ ਅਨੀ॥

ਤਿਹ ਪੇਖ ਭਏ ਭਗਵਾਨ ਖੁਸੀ ਸੋਊ ਤ੍ਰੀਯਨ ਤੇ ਤ੍ਰੀਯਰਾਜ ਗਨੀ।। ੫੪੩।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਹੀ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੇ ਸਿੰਗਾਰ ਸਜਾ ਕੇ ਰਾਧਕਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਿਰੋਲ ਪੁੰਨਿਆ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਜੇਹਾ ਉਸਦਾ ਮੂੰਹ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਰੂਪ ਦੀ ਆਭਾ ਹੀ ਮਾਨੋਂ ਬੜੀ ਚਾਂਦਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮਦੇਵ ਫੌਜ ਨੂੰ ਸਜਾਕੇ ਲਿਜਾਂਦਾ ਹੈ ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਧਕਾ ਚਲੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ 'ਰਾਜ-ਇਸਤ੍ਰੀ' ਜਾਣਿਆ ਹੈ।। ੫੪੩।।

ਰਾਧੇ ਬਾਚ ਗੋਪਿਨ ਸੋਂ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਹਰਿ ਪੇਖ ਹਸੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਸੰਗ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੈ।।
ਸਮ ਦਾਰਿਮ ਦਾਂਤ ਨਿਕਾਸ ਕਿਧੋ ਸਮ ਚੰਦਮੁਖੀ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਰਨ ਕੈ।।
ਹਮ ਅਉ ਹਰਿ ਜੀ ਅਤਿ ਹੋੜ ਪਰੀ ਰਸ ਹੀ ਕੇ ਸੁ ਬੀਚ ਮਹਾ ਰਨ ਕੈ।।
ਤਜਿ ਕੈ ਸਭ ਸੰਕਿ ਨਿਸੰਕਿ ਭਿਰੋ ਸੰਗ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਹਸਿ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੈ।। ੫੪੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਮ ਦਾਰਿਮ=ਅਨਾਰ ਦੇ ਦਾਣਿਆਂ ਸਮਾਨ।। ਬਾਰਨ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।। ਹੋੜ=ਸ਼ਰਤ।।

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਦੀ ਲੜਕੀ ਰਾਧਕਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੱਸ ਪਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ। ਅਨਾਰ ਦੇ ਦਾਣਿਆਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦੰਦ ਕੱਢ ਕੇ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ਨੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸ਼ਰਤ ਬੱਝ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਮਾਨੋ ਰਸ ਹੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਕਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੇ ਨਿਸੰਗ ਹੋਕੇ ਜੰਗ ਕਰੋ, ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ।। ੫੪੪।।

ਹਸਿ ਬਾਤ ਕਹੀ ਸੰਗਿ ਗੋਪਿਨ ਕੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਜਈ।।
ਮਨੋ ਆਪ ਹੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੁ ਰਚੀ ਰੁਚ ਸੋ ਇਹ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਮਈ।।
ਹਰਿ ਕੋ ਪਿਖਿ ਕੈ ਨਿਹੁਰਾਇ ਗਈ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਕਬਿ ਭਾਖ ਦਈ।।
ਮਨੋ ਜੋਬਨ ਭਾਰ ਸਹਯੋ ਨ ਗਯੋ ਤਿਹ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਮਨ ਨੀਚੀ ਭਈ।। ੪੫੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਮਨ=ਇਸਤ੍ਰੀ।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬ੍ਰਿਖ ਭਾਨ ਦੀ ਜਾਈ ਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੱਸ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ। ਇਹ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਬੜੀ ਰੁਚੀ ਕਰਕੇ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਨੇ ਗਰਦਨ ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਲਈ, ਉਸ

ਵੇਲੇ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਜੋਬਨ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਮੰਮਿਆਂ ਦਾ ਭਾਰ ਉਸ ਤੋਂ ਸਹਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਗਰਦਨ ਨੀਵੀਂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।। ੫੪੫।।

ਸਭ ਹੀ ਮਿਲਿ ਰਾਸ ਕੋ ਖੇਲ ਕਰੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਅਤਿ ਹੀ ਹਿਤ ਤੇ।।
ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਸੁਭ ਸਾਜ ਸਜੇ ਸੁ ਬਿਰਾਜਤ ਸਾਜ ਸਭੈ ਸਿਤ ਤੇ।।
ਫੁਨ ਊਚ ਪ੍ਰਭਾ ਅਤਿ ਹੀ ਤਿਨ ਕੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਬਿਚਾਰ ਕਹੀ ਚਿਤ ਤੇ।।
ਉਤ ਤੇ ਘਨ ਸਯਾਮ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ ਹਰਿ ਰਾਧਿਕਾ ਬਿੱਦੁਲਤਾ ਇਤ ਤੇ।। ੫੪੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਨ ਸਯਾਮ=ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ।। ਬਿੱਦੁਲਤਾ=ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਿਲ ਕਰਕੇ ਰਾਸ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਵੱਡੇ ਹੀ ਹਿਤ ਨਾਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਦੀ ਲੜਕੀ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਸਦੀ ਸ਼ਾਨ-ਸ਼ੌਕਤ ਬੜੀ ਹੀ ਸੁਹਾਵਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉੱਧਰ ਤਾਂ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਸਮਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਧਰ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਸਮਾਨ ਰਾਧਕਾਂ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ।। ੫੪੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਤਿਹ ਖੇਲਤ ਰਾਸ ਸੁ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸਖੀਯਾ ਸੰਗ ਲੈ।।
ਉਤ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੋ ਤਨ ਚੰਦਨ ਕੇ ਸੰਗ ਲੇਪਹਿ ਕੈ।।
ਜਿਨ ਕੇ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਤ ਛਾਜਤ ਗਾਮਨਿ ਪੈ ਜਿਨ ਗੈ।।
ਮਨ ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਨਹਿ ਚੰਦ ਕੀ ਚਾਂਦਨੀ ਜੋਬਨ ਵਾਰਨ ਮੈ।। ੫੪੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਜਤ=ਸੋਭਦੇ।। ਛਾਜਤ=ਫੱਬ ਰਹੇ।। ਗੈ=ਹਾਥੀ।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਦੀ ਲੜਕੀ ਰਾਧਕਾਂ ਉਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਸ ਖੇਡਦੀ ਹੈ। ਉਧਰੋਂ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਗੋਪੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਸਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੰਦਨ ਦਾ ਲੇਪ ਕਰਕੇ ਖੇਡਣ ਲਈ ਆਈ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਰਨ ਵਾਂਗੂੰ ਸੋਹਣੀਆਂ ਫੱਬ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਹਾਥੀ ਦੇ ਤੁਰਨ ਵਾਂਗੂੰ ਮਸਤ ਤੋਰ ਨਾਲ ਤੁਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋਬਨ ਮੱਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੁੱਛ ਹੈ।। ੫੪੭।।

ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਬਾਚ ਰਾਧੇ ਪ੍ਰਤਿ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬਤੀਆਂ ਫੁਨਿ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹੀ ਬ੍ਰਿਖ ਭਾਨ ਸੁਤਾ ਸੋ।।

ਆਵਹੁ ਖੇਲ ਕਰੈ ਹਰਿ ਸੋ ਹਮ ਨਾਹਕ ਖੇਲ ਕਰੋ ਤੁਮ ਕਾਸੋ॥
ਤਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਉਪਜੀ ਹੈ ਜੋਊ ਅਪਨੇ ਮਨੂਆ ਸੋ॥
ਗ੍ਵਾਰਨ ਜੋਤ ਤਰਈਯਨ ਕੀ ਛਪ ਗੀ ਦੁਤ ਰਾਧਿਕਾ ਚੰਦ੍ਰ ਕਲਾ ਸੋ॥੫੪੮॥

ਅਰਥ - ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਦਾ ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ - ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਰਾਧਕਾਂ ਨਾਲ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਗੋਪੀ ਨੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਆਖੀਆਂ। ਹੇ ਰਾਧਕਾਂ! ਆਓ, ਅਸੀਂ ਰਲਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਖੇਡ ਕਰੀਏ, ਤੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਫਜ਼ੂਲ ਕਿਉਂ ਖੇਡ ਰਹੀ ਹੈਂ? ਉਸਦੀ ਸੋਭਾ ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਿ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਤਾਂ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਸਮਾਨ ਛਪ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਰਾਧਕਾਂ ਰੂਪ ਚੰਦ੍ਰਕਲਾ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਅਰਥਾਤ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਰਿਆਂ ਸਮਾਨ ਤੇ ਰਾਧਕਾ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ ਸਮਾਨ ਹੈ॥ ੫੪੮॥

ਰਾਧੇ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸੁਨ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਕੀ ਸਭੈ ਬਤੀਯਾ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਤਬ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਹੈ॥
ਯਾਹੀ ਕੇ ਹੇਤ ਸੁਨੋ ਸਜਨੀ ਹਮ ਲੋਕਨ ਕੋ ਉਪਹਾਸ ਸਹਯੋ ਹੈ॥
ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਸੁਨਿ ਰਾਸ ਕਥਾ ਤਬ ਹੀ ਮਨ ਮੈ ਹਮ ਧਯਾਨ ਗਹਯੋ ਹੈ॥
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਖੀਆਂ ਪਿਖ ਕੈ ਹਮਰੇ ਮਨ ਕੋ ਤਨ ਮੋਹਿ ਰਹਯੋ ਹੈ॥੫੪੯॥

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਦਾ ਕਥਨ- ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰਾਧਕਾ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, ਹੇ ਸਖੀ! ਸੁਣ ਇਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਅਸਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਠੱਠਾ ਮਖੌਲ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਸਹਾਰਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਤੋਂ ਰਾਸ ਦੀ ਕਥਾ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਤਦ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਧਿਆਨ ਖੁੱਭ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਸਿਆਮ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਨੂੰ ਸਿਆਮ ਨੇ ਮੋਹ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੫੪੯॥

ਤਬ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹਯੋ ਸਜਨੀ ਹਮਰੀ ਬਤੀਯਾ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ॥
ਦੇਖਹੁ ਸਿਯਾਮ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ ਜਿਹ ਕੇ ਮੁਖ ਕੇ ਪਿਖਏ ਫੁਨ ਜੀਜੈ॥
ਜਾ ਕੇ ਕਰੇ ਮਿਤ ਹੋਇ ਖੁਸੀ ਸੁਨੀਯੈ ਉਠ ਕੈ ਸੋਊ ਕਾਰਜ ਕੀਜੈ॥
ਤਾਹੀ ਤੇ ਰਾਧੇ ਕਹੋ ਤੁਮ ਸੋ ਅਬ ਚਾਰ ਭਈ ਤੁ ਬਿਚਾਰ ਨ ਕੀਜੈ॥੫੫੦॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਫਿਰ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਗੋਪੀ ਨੇ ਇਉਂ ਕਹਿਣਾ ਕੀਤਾ ਹੇ ਸਖੀ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ ਲੈ । ਵੇਖੋ, ਔਹ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਨ੍ਹ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਮੁੱਖ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ

ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸੁਣ! ਜਿਸ ਕੰਮ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇ, ਝਟ ਪਟ ਉੱਠਕੇ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਧਕਾਂ! ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਆਖਦੀ ਹਾਂ, ਕਿ ਜਦ ਹੁਣ ਅੱਖਾਂ ਚਾਰ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀਚਾਰ ਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ? ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾ ਕੇ ਮਗਰੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜੇ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ॥ ੫੫੦॥

ਕਬਯੋ ਵਾਚ ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਭੇਟਨ ਪਾਇ ਚਲੀ ਬਤੀਯਾ ਸੁਨ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਫੁਨ ਕੈਸੇ॥
ਮਾਨਹੁ ਨਾਗ ਸੁਤਾ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਤਯਾਗ ਚਲੀ ਗ੍ਰਿਹ ਪਤ੍ਰ ਧਰੈ ਸੇ॥
ਗ੍ਵਾਰਨ ਮੰਦਰ ਤੇ ਨਿਕਸੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਐਸੇ॥
ਮਾਨਹੁ ਸਯਾਮ ਘਨੈ ਤਜਿ ਕੈ ਪ੍ਰਗਟੀ ਹੈ ਸੋਊ ਬਿਜਲੀ ਦੁਤਿ ਜੈਸੇ॥ ੫੫੧॥

ਅਰਥ - ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ - ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਧਕਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੇਟਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਲੀ ਹੈ? ਮਾਨੋ ਇਹ ਨਾਗ ਕੰਨਿਆ ਹੈ ਜੋ ਘਰ ਵਿਚ ਧਰੇ ਹੋਏ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਤੁਰ ਪਈ ਹੈ। ਗੋਪੀ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੈ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ॥ ੫੫੧॥

ਰਾਸਹਿ ਕੀ ਰਚਨਾ ਭਗਵਾਨ ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਬਚਿਤ੍ਰ ਕਰੀ ਹੈ॥
ਰਾਜਤ ਹੈ ਤਰਏ ਜਮੁਨਾ ਅਤਿ ਹੀ ਤਹ ਚਾਂਦਨੀ ਚੰਦ ਕਰੀ ਹੈ॥
ਸੇਤ ਪਟੈ ਸੰਗ ਰਾਜਤ ਗ੍ਵਾਰਨ ਤਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਕਬਿ ਨੇ ਸੁ ਕਰੀ ਹੈ॥
ਮਾਨਹੁ ਰਾਸ ਬਗੀਚਨ ਮੈ ਇਹ ਫੂਲਨ ਕੀ ਫੁਲਵਾਰ ਜਰੀ ਹੈ॥ ੫੫੨॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਾਸ ਮੰਡਲ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬੜੀ ਹੀ ਅਚਰਜ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੇਠਲੇਂ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਜਮੁਨਾ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਥੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਚਾਂਦਨੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਫੇਦ ਵਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਗੋਪੀਆਂ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚੇਤਾ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ, ਰਾਸ ਮੰਡਲ ਰੂਪ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚ ਇਹ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਫੁੱਲਵਾੜੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ॥ ੫੫੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਹੂੰ ਕੋ ਮਾਨ ਕਹਯੋ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਹਰਿ ਪਾਇਨ ਲਾਗੀ॥
ਮੈਨ ਸੀ ਸੁੰਦਰ ਮੂਰਤ ਪੇਖਿ ਕੈ ਤਾਹੀ ਕੇ ਦੇਖਬੇ ਕੋ ਅਨੁਰਾਗੀ॥

ਸੋਵਤ ਥੀ ਜਨੁ ਲਾਜ ਕੀ ਨੀਦ ਮੈ ਲਾਜ ਕੀ ਨੀਦ ਤਜੀ ਅਬ ਜਾਗੀ ।।
ਜਾ ਕੋ ਮੁਨੀ ਨਹਿ ਅੰਤ ਲਹੈ ਇਹ ਤਾਹੀ ਸੋ ਖੇਲ ਕਰੈ ਬਡਭਾਗੀ।। ੫੫੩ ।।

ਅਰਥ - ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਮੰਨ ਕੇ ਰਾਧਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਗਈ। 'ਕਾਮ' ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਮੂਰਤੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਸਦੇ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਣ ਹੋ ਗਈ। ਮਾਨੋ, ਹਯਾ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਸੀ, ਹੁਣ ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਜਾਗ ਪਈ ਹੈ। ਮੁਨੀ ਜਨ ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ, ਇਹ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖੇਡ ਰਹੀ ਹੈ।। ੫੫੩।।

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ ਰਾਧਾ ਸੋ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕ੍ਰਿਸਨ ਰਾਧਕਾ ਸੰਗ ਕਹਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਬਿਹਸਿ ਕੈ ਬਾਤ।।
ਖੇਲਹੁ ਗਾਵਹੁ ਪ੍ਰੇਮ ਸੋ ਸੁਨ ਸਮ ਕੰਚਨ ਗਾਤ।। ੫੫੪।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਹੱਸਿਆ ਤੇ ਰਾਧਾ ਨੂੰ ਇੰਝ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਸੋਨੇ ਵਰਗੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀਏ! ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਖੇਡ ਤੇ ਗਾ।। ੫੫੪।।

ਕ੍ਰਿਸਨ ਬਾਤ ਸੁਨ ਰਾਧਕਾ ਅਤਿ ਹੀ ਬਿਹਸਿ ਕੈ ਚੀਤ।।
ਰਾਸ ਬਿਖੈ ਗਾਵਨ ਲਗੀ ਗ੍ਵਾਰਨ ਸੋ ਮਿਲਿ ਗੀਤ।। ੫੫੫।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਰਾਧਕਾਂ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਹੱਸ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਰਾਸ ਵਿਚ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗੀ।। ੫੫੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਅਰੁ ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਮਿਲ ਕੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਸੰਗ ਗਾਵੈ।।
ਸੋਰਠ ਸਾਰੰਗ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਬਿਲਾਵਲ ਭੀਤਰ ਤਾਨ ਬਸਾਵੈ।।
ਰੀਝ ਰਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਹੂੰ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸੋਊ ਰੀਝ ਰਹੈ ਧੁਨਿ ਜੋ ਸੁਨ ਪਾਵੈ।।
ਸੋ ਸੁਨ ਕੈ ਇਨ ਪੈ ਹਿਤ ਕੈ ਬਨ ਤਿਆਗ ਮ੍ਰਿਗੀ ਮ੍ਰਿਗ ਅਉ ਚਲਿ ਆਵੈ।। ੫੫੬ ।।

ਅਰਥ - ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਨਾਮ ਵਾਲੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਰਾਧਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਸੋਰਠਿ, ਸਾਰੰਗ, ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਨ ਦੇਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਇਹ ਗੀਤ ਸੁਣਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਹੋਰ ਭੀ ਜਿਸਨੇ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਲਈ ਉਹ ਭੀ ਅਨੰਦ ਸਹਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਬਨ ਦੇ ਹਰਨ, ਹਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।। ੫੫੬।।

ਤਿਨ ਸੇਂਧਰ ਮਾਂਗ ਦਈ ਸਿਰ ਪੈ ਰਸ ਸੋ ਤਿਨ ਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਭੀਨੋ॥
ਬੇਸਰ ਆਡ ਸੁ ਕੰਠਸਿਰੀ ਅਰੁ ਮੋਤਿਸਿਰੀ ਹੂੰ ਕੋ ਸਾਜ ਨਵੀਨੋ॥
ਭੂਖਨ ਅੰਗ ਸਭੈ ਸਜਿ ਸੁੰਦਰ ਆਖਨ ਭੀਤਰ ਕਾਜਰ ਦੀਨੋ॥
ਤਾਹੀ ਸੁ ਤੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾਇ ਕੈ ਲੀਨੋ॥੫੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੇਂਧਰ=ਸੰਧੂਰ॥ ਮਾਂਗ=ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਚੀਰਨੀ॥ ਬੇਸਰ=ਨੱਥ॥ ਆਡ=ਬੁਲਾਕ॥ ਕੰਠਸਿਰੀ=ਕੈਂਠਾ॥ ਮੋਤਸਿਰੀ=ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ॥

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਚੀਰਨੀ ਵਿਚ ਸੰਧੂਰ ਪਾਯਾ ਅਤੇ ਰਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਬੜਾ ਭਿੱਜ ਗਿਆ। ਨੱਥ, ਬੁਲਾਕ, ਕੰਠਾ ਅਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਆਦਿਕ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਸੋਹਣਾ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੱਜਲ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੫੫੭॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਚੰਦ ਕੀ ਚਾਂਦਨੀ ਮੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਜਬੈ ਹਰਿ ਖੇਲਨ ਰਾਸ ਲਗਯੋ ਹੈ॥
ਰਾਧੇ ਕੋ ਆਨਨ ਸੁੰਦਰ ਪੇਖਿ ਕੈ ਚਾਂਦ ਸੋ ਤਾਹੀ ਕੇ ਬੀਚ ਪਗਯੋ ਹੈ॥
ਹਰਿ ਕੋ ਤਿਨ ਚਿਤ ਚੁਰਾਇ ਲੀਯੋ ਸੁ ਕਿਧੋ ਕਬਿ ਕੋ ਮਨ ਯੌ ਉਮਗਯੋ ਹੈ॥
ਨੈਨਨ ਕੋ ਰਸ ਦੇ ਭਿਲਵਾ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਠਗੀ ਭਗਵਾਨ ਠਗਯੋ ਹੈ॥ ੫੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਨਨ=ਮੂੰਹ॥ ਪਗਯੋ=ਮਿਲ ਗਿਆ॥ ਭਿਲਵਾ=ਭੁਲਾਵਾ॥ ਉਮਗਯੋ=ਵਿਚਾਰ॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਚੰਨ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਵਿਚ ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰਾਸ ਨੂੰ ਖੇਡਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਧਕਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਚੰਦ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਵੇਖਕੇ, ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿ ਰਾਧਕਾਂ ਠੱਗਨੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ 'ਰਸ' ਦਾ ਭੁਲਾਵਾ ਦੇਕੇ ਠੱਗ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੫੫੮॥

ਜਿਹ ਕੋ ਪਿਖਿ ਕੈ ਮੁਖਿ ਮੈਨ ਲਜੈ ਜਿਹ ਕੋ ਦਿਖ ਕੈ ਮੁਖਿ ਚੰਦ੍ਰ ਲਜੈ॥
ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸੋਊ ਖੇਲਤ ਹੈ ਸੰਗ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੇ ਸੁਭ ਸਾਜ ਸਜੈ॥
ਸੋਊ ਸੂਰਤਵੰਤ ਰਚੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਰ ਕੈ ਅਤਿ ਹੀ ਰੁਚ ਕੈ ਨ ਕਜੈ॥
ਮਨ ਮਾਲ ਕੇ ਬੀਚ ਬਿਰਾਜਤ ਜਿਉ ਤਿਮ ਤ੍ਰਿਯਨ ਮੈ ਤ੍ਰੀਯਰਾਜ ਰਜੈ॥ ੫੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੂਰਤਵੰਤ=ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ॥ ਰੁਚ ਕੈ=ਧਿਆਨ ਨਾਲ॥ ਕਜੈ=ਕਮੀ॥ ਮਨ=ਮਣੀ॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਸ਼ਰਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਓਹੀ ਰਾਧਕਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਗਾਰ ਸਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਲਾਂ ਖੇਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਰਚਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਲਾ ਦੇ ਵਿਚ 'ਮਣੀ' ਸ਼ੋਭਾ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ 'ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ' ਰੂਪ ਰਾਧਕਾਂ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ।। ੫੫੯।।

ਗਾਇ ਕੈ ਗੀਤ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਸੁੰਦਰ ਰੀਝ ਬਜਾਵਤ ਭੀ ਫਿਰ ਤਾਰੀ।।
ਅੰਜਨ ਆਡ ਸੁ ਧਾਰ ਭਲੇ ਪਟ ਸਾਜਨ ਕੋ ਸਜ ਕੈ ਸੁ ਗੁਵਾਰੀ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ ਕਬਿ ਨੈ ਮੁਖਿ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰੀ।।
ਮਾਨਹੁ ਕਾਨ੍ਹ ਹੀ ਕੇ ਰਸ ਤੇ ਇਹ ਫੂਲ ਰਹੀ ਤ੍ਰੀਯ ਆਨੰਦ ਬਾਰੀ।। ੫੬੦।।

ਪਦਅਰਥ-ਤਾਰੀ=ਤੈਂੜੀ।।ਆਡ=ਪਾਕੇ।।ਗੁਵਾਰੀ=ਪਿੰਡ ਦੀ ਮੂਰਖ ਕੁੜੀ।।ਬਾਰੀ=ਬਗੀਚੀ।।

ਅਰਥ - ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਤ੍ਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਫਿਰ ਰਾਧਕਾਂ ਤੈਂਤੀ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮੂਰਖ ਕੁੜੀ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਣਕੇ ਅਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਖੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਸਿਯਾਮ ਕਵੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਮਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰਸ ਤੋਂ ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਅਨੰਦ ਦੀ ਬਗੀਚੀ ਖਿੜ ਰਹੀ ਹੈ।। ੫੬੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਜੋਊ ਰਾਜਤ ਰਾਸ ਬਿਖੈ ਸਖੀਆਂ ਹੈ।।
ਜਾ ਮੁਖ ਉਪਮਾ ਚੰਦ੍ਰਛਟਾ ਸਮ ਛਾਜਤ ਕਉਲਨ ਸੀ ਅਖੀਆਂ ਹੈ।।
ਤਾ ਕੀ ਕਿਧੋ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਨੈ ਮਨ ਭੀਤਰ ਯੌ ਲਖੀਆਂ ਹੈ।।
ਲੋਗਨ ਕੇ ਮਨ ਕੀ ਹਰਤਾ ਸੁ ਮੁਨੀਨਨ ਕੇ ਮਨ ਕੀ ਚਖੀਆਂ ਹੈ।। ੫੬੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੰਦ੍ਰਛਟਾ=ਚਮਕ ਦਮਕ।।ਲਖੀਆਂ=ਜਾਣਿਆ।।ਹਰਤਾ=ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ।। ਚਖੀਆਂ=ਖਾਣ ਵਾਲੀਆਂ।।

ਅਰਥ - ਜੇਹੜੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਰਾਸ ਦੇ ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਉਪਮਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਸਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਕੌਲ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅੱਖੀਆਂ ਹਨ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹੋ, ਉਸ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਉਪਮਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਸਖੀਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।। ੫੬੧।।

ਰੂਪ ਸਚੀ ਇਕ ਚੰਦ੍ਰਪ੍ਰਭਾ ਇਕ ਮੈਨਕਲਾ ਇਕ ਮੈਨ ਕੀ ਮੂਰਤ।।
ਬਿੱਜੁਛਟਾ ਇਕ ਦਾਰਮ ਦਾਂਤ ਬਰਾਬਰ ਜਾਹੀ ਕੀ ਹੈ ਨ ਕਛੂ ਰਤ ।।
ਦਾਮਨਿ ਅਉ ਮ੍ਰਿਗ ਕੀ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਸਰਮਾਇ ਜਿਸੈ ਪਿਖਿ ਹੋਤ ਹੈ ਚੂਰਤ।।
ਸੋਊ ਕਥਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸਭ ਰੀਝ ਰਹੀ ਹਰਿ ਕੀ ਪਿਖ ਮੂਰਤ।। ੫੯੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਚੀ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਪਟਰਾਣੀ।। ਦਾਰਮ=ਅਨਾਰ।। ਰਤ=ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ।।

ਅਰਥ - ਇਕ 'ਚੰਦ੍ਰਪ੍ਰਭਾ' ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਗੋਪੀ ਦਾ ਰੂਪ ਸਚੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ 'ਮੈਨਕਲਾ' ਨਾਮ ਦੀ ਗੋਪੀ ਤਾਂ ਇਕੋ ਇਕ ਕਾਮ ਦੀ ਹੀ ਮੂਰਤ ਹੈ। ਇਕ ਗੋਪੀ 'ਬਿੱਜੁਛਟਾ' ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਦੰਦ ਅਨਾਰ ਦੇ ਦਾਣਿਆਂ ਵਰਗੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਉੱਤੇ 'ਰਤੀ' ਭੀ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਹਰਨ ਦੀਆਂ ਹਰਨੀਆਂ ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਚੂਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੫੯੨।।

ਬ੍ਰਿਖ ਭਾਨ ਸੁਤਾ ਹਸਿ ਬਾਤ ਕਹੀ ਤਿਹ ਕੇ ਸੰਗ ਜੋ ਹਰਿ ਅੰਤਿ ਅਗਾਧੋ।।
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਬਤੀਯਾ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗ ਐਸੇ ਕਹੀ ਪਟ ਕੋ ਤਜਿ ਰਾਧੋ।।
ਰਾਸ ਬਿਖੈ ਤੁਮ ਨਾਚਹ ਜੋ ਤਜਿ ਕੈ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਲਾਜ ਕੋ ਬਾਧੋ।।
ਤਾ ਮੁਖ ਕੀ ਛਬਿ ਯੌਂ ਪ੍ਰਗਟੀ ਮਨੋ ਅਭ੍ਰਨ ਤੇ ਨਿਕਸਯੋ ਸਸਿ ਆਧੋ।। ੫੯੩।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਹਰੀ ਅੰਤ ਕਰਕੇ ਅਗਾਧ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਹਰੀ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, ਸਿਯਾਮ ਸੁੰਦਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਾਧਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖੀ-ਹੇ ਰਾਧੇ! ਤੂੰ ਸਿਰ ਦਾ ਕਪੜਾ ਤਿਆਗ ਦੇਹ ਅਰਥਾਤ ਸਿਰ ਤੋਂ ਕਪੜਾ ਉਤਾਰਕੇ ਪਰ੍ਹੇ ਰੱਖ ਦੇਹ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਰ ਤੋਂ ਨੰਗਿਆਂ ਹੋਕੇ ਰਾਸ ਦੇ ਵਿਚ ਤੂੰ ਨਾਚ ਕਰ, ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਲੱਜਾ ਦਾ ਬੰਧਨ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਨੱਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਹ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਨੰਗਾ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਨੱਚਣ ਲਗੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ, ਮਾਨੋਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਯਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਸਿਰ ਦੇ ਕਾਲੇ ਵਾਲ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਦਮਕ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਸਮਾਨ ਹੈ।। ੫੯੩।।

ਜਿਨ ਕੇ ਸਿਰ ਸੋਂਧਰ ਮਾਂਗ ਬਿਰਾਜਤ ਰਾਜਤ ਹੈ ਬਿੰਦੂਆ ਜਿਨ ਪੀਲੇ।।
ਕੰਚਨ ਭਾ ਅਰੁ ਚੰਦ੍ਰਪ੍ਰਭਾ ਜਿਨ ਕੇ ਤਨ ਲੀਨ ਸਭੈ ਫੁਨ ਲੀਲੇ।।

ਏਕ ਧਰੇ ਸਿਤ ਸੁੰਦਰ ਸਾਜ ਧਰੇ ਇਕ ਲਾਲ ਸਜੇ ਇਕ ਨੀਲੇ॥
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸੋਊ ਰੀਝ ਰਹੈ ਪਿਖਿ ਕੈ ਦ੍ਰਿਗ ਕੰਜ ਕੇ ਕਾਨ੍ਹ ਰਸੀਲੇਂ॥ ੫੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੰਚਨ ਭਾ=ਸੁਰਨਪ੍ਰਭਾ॥

ਅਰਥ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਉਤੇ ਚੀਰਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸੰਧੂਰ ਸੋਭਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਬਿੰਦੀਆਂ ਸੋਭਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੁਰਨਪ੍ਰਭਾ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਪ੍ਰਭਾ ਨਾਮ ਵਾਲੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਿਗਲ ਲਿਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਫਿੱਕੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਇੱਕ ਨੇ ਚਿਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਇਕ ਨੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਬਸਤ੍ਰ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਨੇ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਵਰਗੇ ਰਸ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ. ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ॥ ੫੬੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਤਹ ਖੇਲਤ ਹੈ ਸੁਭ ਅੰਗਨ ਸੁੰਦਰ ਸਾਜ ਕਈ॥
ਸੋਊ ਰਾਸ ਬਿਖੈ ਤਹ ਖੇਲਤ ਹੈ ਹਰਿ ਸੋ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਉਮਈ॥
ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਤਿਨ ਕੀ ਉਪਮਾ ਜੁ ਹੁਤੀ ਤਹ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਰੂਪ ਰਈ॥
ਮਨੋ ਸਯਾਮਹਿ ਕੋ ਤਨ ਗੋਰਨ ਪੇਖਿ ਕੈ ਸਯਾਮਹਿ ਸੀ ਸਭ ਹੋਇ ਗਈ॥ ੫੬੫॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਉਥੇ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਮਲ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਗਾਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹੋ ਹੀ ਰਾਸ ਵਿਚ ਉਥੇ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਉਮੰਗ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਬਾਰੇ ਸ਼ਿਆਮ ਕਵੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਗੋਪੀਆਂ ਉਸਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਨੋ ਸ਼ਿਆਮ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਗੋਰੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸਿਆਮ ਜੇਹੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ॥ ੫੬੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕੇਲ ਕੈ ਰਾਸ ਮੈ ਰੀਝ ਰਹੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਮਨ ਆਨੰਦ ਕੈ ਕੈ॥
ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਤਨ ਕੰਚਨ ਭਾ ਹਸਿ ਸੁੰਦਰ ਬਾਤ ਕਹੀ ਉਮਗੈ ਕੈ॥
ਪੇਖਤ ਮੂਰਤ ਭੀ ਰਸ ਕੇ ਬਸਿ ਆਪਨ ਤੇ ਬਡ ਵਾਹਿ ਲਖੈ ਕੈ॥
ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਮ੍ਰਿਗ ਪੇਖਤ ਤਿਉ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਭਗਵਾਨ ਚਿਤੈ ਕੈ॥ ੫੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੂਰਤ=ਸਰੂਪ॥ ਚਿਤੈ ਕੈ=ਵੇਖ ਰਹੀ ਹੈ॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਾਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ 'ਕੇਲ' ਕੇ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਮੂੰਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਜੇਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗੂੰ

ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੁੰਦਰੀ ਉਮੰਗ ਨਾਲ ਭਰਕੇ ਤੇ ਹੱਸ ੨ ਕੇ ਗੱਲ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਕ ਸੁੰਦਰ ਜਾਣ ਕੇ, ਰਸ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹਰਨੀ ਹਰਨ ਵੱਲੇ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਰਾਧਕਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੀ ਹੈ।। ੫੯੬।।

ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਪਿਖਿ ਰੀਝ ਰਹੀ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੁੰਦਰ ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਆਨਨ।।
ਰਾਜਤ ਤੀਰ ਨਦੀ ਜਿਹ ਕੇ ਸੁ ਬਿਰਾਜਤ ਫੂਲਨ ਕੇ ਜੁਤ ਕਾਨਨ।।
ਨੈਨ ਕੇ ਭਾਵਨ ਸੋ ਹਰਿ ਕੋ ਮਨ ਮੋਹਿ ਲਯੋ ਰਸ ਕੀ ਅਭਿਮਾਨਨ।।
ਜਿਉ ਰਸ ਲੋਗਨ ਭਉਹਨ ਲੈ ਧਨੁ ਨੈਨਨ ਸੈਨ ਸੁ ਕੰਜ ਸੇ ਬਾਨਨ।। ੫੯੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਜਤ = ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ।। ਕਾਨਨ = ਜੰਗਲ, ਬਨ।।

ਅਰਥ - ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਦੀ ਧੀ ਰਾਧਾ ਅਤਿਅੰਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲਾ ਜੰਗਲ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਸ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਦੀ ਭਰੀ ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਰਸੀਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੌਂਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਨ ਵਿਚ ਕਮਲ ਵਰਗੇ ਨੈਣਾ ਦੀਆਂ ਸੈਨਤਾਂ ਰੂਪ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਮੋਹਤ ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।। ੫੯੭।।

ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਢੀ ਤਿਨ ਕੀ ਨ ਘਟੀ ਕਛੁ ਪੈ ਬਢਹੀ ਸੁ ਭਈ ਹੈ।।
ਡਾਰ ਕੈ ਲਾਜ ਸਭੈ ਮਨ ਕੀ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗ ਖੇਲਨ ਕੌ ਉਮਈ ਹੈ।।
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਤਿਨ ਕੀ ਉਪਮਾ ਅਤਿ ਹੀ ਜੁ ਤ੍ਰੀਆ ਅਤਿ ਰੂਪ ਰਈ ਹੈ।।
ਸੁੰਦਰ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੌ ਪਿਖਿ ਕੈ ਤਨ ਮੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ਹੋਇ ਗਈ ਹੈ।। ੫੯੮।।

ਅਰਥ - ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਬੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਝ ਘਟਿਆ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਹੀ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਲੱਜਿਆ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਮ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, 'ਸਿਆਮ' ਕਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ।। ੫੯੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਨੈਨ ਮ੍ਰਿਗੀ ਤਨ ਕੰਚਨ ਕੇ ਸਭ ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਮਨੋ ਸਿੰਧ ਰਚੀ ਹੈ।।
ਜਾ ਸਮ ਰੂਪ ਨ ਰਾਜਤ ਹੈ ਰਤਿ ਰਾਵਨ ਤ੍ਰੀਯ ਨ ਅਉਰ ਸਚੀ ਹੈ।।

ਤਾ ਮਹਿ ਰੀਝ ਮਹਾ ਕਰਤਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟ ਕੇਹਰ ਕੈ ਸੁ ਗਚੀ ਹੈ॥
ਤਾ ਸੰਗ ਪ੍ਰੀਤ ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਮਹਾ ਭਗਵਾਨਹਿ ਕੀ ਸੁ ਮਚੀ ਹੈ॥੫੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੰਧ ਰਚੀ = ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਲੱਛਮੀ॥ ਕਰਤਾਰ = ਬ੍ਰਹਮਾਂ॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਰਨੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਚੰਚਲ, ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਵੱਤ ਚਮਕਦਾਰ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀਆਂ, ਮਾਨੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ 'ਲਛਮੀ' ਸਰੂਪ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਰਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਭੀ ਸੋਭਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਰਾਵਣ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮੰਦੋਦਰੀ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਸਚੀ ਭੀ ਅਜੇਹੀ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ ਅਤੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਮੇਹਰਬਾਨੀ ਕਰਕੇ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੱਕ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੇ ਪਤਲੇ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੱਚ ਗਈ ਹੈ॥ ੫੬੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਰਾਗਨ ਅਉਰ ਸੁ ਭਾਵਨ ਕੀ ਅਤਿ ਗਾਰਨ ਕੀ ਤਹ ਮਾਂਡ ਪਰੀ॥
ਬ੍ਰਿਜ ਗੀਤਨ ਕੀ ਅਤਿ ਹਾਸਨ ਸੋ ਜਹ ਖੇਲਤ ਭੀ ਕਈ ਏਕ ਘਰੀ॥
ਗਾਵਤ ਏਕ ਬਜਾਵਤ ਤਾਲ ਕਹੈ ਇਕ ਨਾਚਹੁ ਆਇ ਅਰੀ॥
ਕਬਿ ਸਿਯਾਮ ਕਹੈ ਤਿਹ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਜਿਹ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਹਰਿ ਰਾਸ ਕਰੀ॥੫੭੦॥

ਅਰਥ - ਰਾਗਾਂ ਅਤੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਅਤੇ ਗਾਲ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਘੜਮੱਸ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਅਤੇ ਹਾਸੀ-ਠੱਠਿਆਂ ਨਾਲ, ਜਿਥੇ ਕਈ ਇਕ ਗੋਪੀਆਂ ਕਈ ਇਕ ਘੜੀ ਤੱਕ ਖੇਡਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਕੋਈ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਤੌਂਤੀਆਂ ਵਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਖ ਰਹੀ ਹੈ - 'ਨੀਂ! ਆ ਕੇ ਨੱਚ ਭੀ'। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਏਹ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਾਸ ਕੀਤੀ ਹੈ॥ ੫੭੦॥

ਜਦੁਰਾਇ ਕੋ ਆਇਸ ਪਾਇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸਭ ਖੇਲਤ ਰਾਸ ਬਿਖੈ ਬਿਧਿ ਆਛੀ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਸਭਾ ਜਿਹ ਸਿੰਧਸੁਤਾ ਜਿਮ ਖੇਲਨ ਕੇ ਹਿਤ ਕਾਛਨ ਕਾਛੀ॥
ਕੈ ਇਹ ਕਿੰਨ੍ਰਰ ਕੀ ਦੁਹਿਤਾ ਕਿਧੌ ਨਾਗਨ ਕੀ ਕਿਧੌ ਹੈ ਇਹ ਤਾਛੀ॥
ਰਾਸ ਬਿਖੈ ਇਮ ਨਾਚਤ ਹੈ ਜਿਮ ਕੇਲ ਕਰੈ ਜਲ ਭੀਤਰ ਮਾਛੀ॥੫੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਦੁਰਾਇ = ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ॥ ਸਿੰਧਸੁਤਾ = ਰੰਭਾ॥ ਕਾਛਨ ਕਾਛੀ = ਸ੍ਵਾਂਗ ਬਣਦੀ ਹੈ॥ ਕਿੰਨਰ = ਤਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਜ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ॥ ਤਾਛੀ = ਤੱਛਕ ਦੀ ਲੜਕੀ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਰਾਸ ਵਿਚ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਰੰਭਾ ਨਾਚ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਡਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਸ੍ਵਾਂਗ ਬਣ ਬਣ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਿੰਨ੍ਹਰਾ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੈ? ਜਾਂ ਇਹ ਨਾਗਾਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੈ? ਜਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤੱਛਕ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੈ। ਰਾਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਚਲਤਾ ਨਾਲ ਨਾਚ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕੇਲ ਕਰਦੀ ਹੈ।। ੫੭੧।।

ਜਿਹ ਕੇ ਮੁਖਿ ਦੇਖਿ ਛਟਾ ਸੁਭ ਸੁੰਦਰ ਮੱਧਿਮ ਲਾਗਤ ਜੋਤਿ ਸਸੀ ਹੈ।।
ਭਉਹਨ ਭਾਇ ਸੋ ਛਾਜਤ ਹੈ ਮਦਨੈ ਮਨੋ ਤਾਨਿ ਕਮਾਨ ਕਸੀ ਹੈ।।
ਤਾਹੀ ਕੇ ਆਨਨ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੁਰ ਰਾਗਹ ਕੀ ਸਭ ਭਾਂਤ ਬਸੀ ਹੈ।।
ਜਿਉ ਮਧੁ ਬੀਚ ਫਸੈ ਮਖੀਆਂ ਮਤ ਲੋਗਨ ਕੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ਫਸੀ ਹੈ।।੫੭੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਟਾ = ਚਮਕ।। ਸਸੀ = ਚੰਦ੍ਰਮਾ।। ਛਾਜਤ = ਸੋਭ ਰਹੀਆਂ।। ਮਦਨੈ = ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ।। ਆਨਨ= ਮੂੰਹ।। ਮਧੁ = ਮਧੁ ਪਟਲ, *ਸ਼ੈਹਤ ਦਾ ਛੱਤਾ, ਖੱਗਾ।।

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਮੂੰਹ ਦੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਦਮਕ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਫਿੱਕੀ ਜੇਹੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਭੌਹਾਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਖਿੱਚਕੇ ਕਮਾਨ ਕੱਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਸੁਰ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੱਸ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਉਸਦਾ ਬੋਲਣਾ ਹੀ ਮਾਨੋਂ ਰਾਗ ਦਾ ਅਲਾਪ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੱਗੇ ਵਿਚ ਮੱਖੀਆਂ ਫਸੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੱਤ ਇਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫਸੀ ਹੋਈ ਹੈ।। ੫੭੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਫਿਰਿ ਸੁੰਦਰ ਆਨਨ ਤੇ ਹਰਿ ਜੂ ਬਿਧਿ ਸੁੰਦਰ ਸੋ ਇਕ ਤਾਨ ਬਸਾਯੋ।।
ਸੋਰਠ ਸਾਰੰਗ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਬਿਲਾਵਲ ਕੀ ਸੁਰ ਭੀਤਰ ਗਾਯੋ।।
ਸੋ ਅਪਨੇ ਸੁਨ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਬ੍ਰਿਜ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਅਤ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ।।
ਮੋਹਿ ਰਹੈ ਬਨ ਕੇ ਖਗ ਅਉ ਮ੍ਰਿਗ ਰੀਝ ਰਹੇ ਜਿਨਹੂ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।।੫੭੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਗ = ਪੰਛੀ।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੋਹਣੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਬੜੇ ਹੀ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਕ ਰਾਗ ਦੀ ਸੁਰ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਸੋਰਠ, ਸਾਰੰਗ, ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਦੀ ਸੁਰ

---

* 'ਮਧੁ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਸ਼ਹਿਦ ਵੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਸ਼ਹਿਦ ਵਿਚ ਮੱਖੀ ਫਸਦੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸ਼ਹਿਦ ਦੇ ਛੱਤੇ ਵਿਚ ਫਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਮੋਮ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ 'ਖੱਗਾ' ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ 'ਮਧੁ ਪਟਲ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨੂੰ ਉਸ ਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚ ਅਲਾਪ ਕਰਕੇ ਗਾਂਵਿਆ। ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣ ਕਰਕੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾਇਆ। ਬਨ ਦੇ ਪੰਛੀ ਅਤੇ ਹਰਨ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੁਣਿਆ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੫੭੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਤਹ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਭਲੇ ਹਰਿ ਜੂ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਕਰਿ ਭਾਵ ਛਬੈ॥
ਮੁਰਲੀ ਜੁਤ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਭੀਤਰ ਰਾਜਤ ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਮ੍ਰਿਗ ਬੀਚ ਫਬੈ॥
ਜਿਹ ਕੋ ਸਭ ਲੋਗਨ ਮੈ ਜਸੁ ਗਾਵਤ ਛੂਟਤ ਹੈ ਤਿਨ ਤੇ ਨ ਕਬੈ॥
ਤਿਨ ਖੇਲਨ ਕੋ ਮਨ ਗੋਪਨਿ ਕੋ ਛਿਨ ਬੀਚ ਲੀਯੋ ਫੁਨ ਚੋਰ ਸਬੈ॥ ੫੭੪॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰਕੇ ਓਥੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬੰਸਰੀ ਦੇ ਸਮੇਤ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹਰਨ ਫੱਬਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਗਾਇਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਛੁਟ ਸਕਦਾ। ਉਸਨੇ ਆਪ ਹੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੫੭੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਜਿਨ ਜੋਬਨ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਗਹਯੋ ਹੈ॥
ਜਾ ਮੁਖ ਦੇਖ ਅਨੰਦ ਬਢਯੋ ਜਿਹ ਕੋ ਸੁਨ ਸ੍ਰਉਨਨ ਸੋਕ ਦਹਯੋ ਹੈ॥
ਆਨੰਦ ਕੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗ ਜ਼ਾਬ ਸੁ ਐਸ ਕਹਯੋ ਹੈ॥
ਤਾ ਕੇ ਸੁਨਿ ਤ੍ਰੀਯਾ ਮੋਹਿ ਰਹੀ ਸੁਨਿ ਕੈ ਜਿਹ ਕੌ ਹਰਿ ਰੀਝ ਰਹਯੋ ਹੈ॥ ੫੭੫॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਨੇ ਜੋਬਨ ਤੇ ਰੂਪ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਦੀ ਆਵਾਜ ਨੂੰ ਕੰਨੀ ਸੁਣਦਿਆਂ ਮਨ ਦਾ ਸ਼ੋਕ ਸੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਧਾ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉੱਤਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਾਵ ਰਾਧਕਾਂ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੫੭੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਮਿਲਿ ਕੈ ਸੰਗ ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਖੇਲਤ ਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਸਬੈ॥
ਨ ਰਹੀ ਤਿਨ ਕੋ ਸੁਧ ਅੰਗਨ ਕੀ ਨਹਿ ਚੀਰਨ ਕੀ ਤਿਨ ਕੋ ਸੁ ਤਬੈ॥
ਸੁ ਗਨੋ ਕਹ ਲਉ ਤਿਨ ਕੀ ਉਪਮਾ ਅਤ ਹੀ ਗਨ ਕੈ ਮਨ ਤਾ ਕੀ ਛਬੈ॥
ਮਨ ਭਾਵਨ ਗਾਵਨ ਕੀ ਚਰਚਾ ਕਛੁ ਥੋਰੀ ਯੈਹੈ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਅਬੈ॥ ੫੭੬॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਪੜਿਆਂ ਦੀ ਸੁੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦੀ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਦਭੁਤ ਸਮਝਕੇ ਚੁੱਪ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਕੇਵਲ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੁਝ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜੇਹੀ ਹੈ, ਏਹ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ ਸੁਣ ਲਵੋ।। ੫੭੬।।

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਾਤ ਕਹੀ ਤਿਨ ਸੋ ਕ੍ਰਿਸਨ ਅਤਿ ਹੀ ਬਿਹਸਿ ਕੈ ਚੀਤ।।
ਮੀਤ ਰਸਹਿ ਕੀ ਰੀਤ ਸੋ ਕਹਯੋ ਸੁ ਗਾਵਹੁ ਗੀਤ।। ੫੭੭।।

ਅਰਥ - ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ। ਹੇ ਮਿੱਤ੍ਰ! ਰਸ ਦੀ ਰੀਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਗੀਤ ਭੀ ਗਾਵੋ।। ੫੭੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬਤੀਆ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਸੁਭ ਗਾਵਤ ਸੁੰਦਰ ਗੀਤ ਸਭੈ।।
ਸਿੰਧਸੁਤਾ ਰੁ ਘ੍ਰਿਤਾਚੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਇਨ ਸੀ ਨਹੀ ਨਾਚਤ ਇੰਦ੍ਰ ਸਭੈ।।
ਦਿਵਯਾ ਇਨ ਕੇ ਸੰਗ ਖੇਲਤ ਹੈ ਗਜ ਕੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਸੁ ਦਾਨ ਅਭੈ।।
ਚੜ੍ਹ ਕੈ ਸੁ ਬਿਵਾਨਨ ਸੁੰਦਰ ਮੈ ਸੁਰ ਦੇਖਨ ਆਵਤ ਤਿਆਗ ਨਭੈ।।੫੭੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੰਧਸੁਤਾ = ਰੰਭਾ।। ਘ੍ਰਿਤਾਚੀ = ਇਕ ਅਪੱਛਰਾ।। ਦਿਵਯਾ = ਦੇਣ ਵਾਲਾ।। ਸੁਰ = ਦੇਵਤੇ।। ਨਭੈ = ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਗੋਪੀਆਂ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਅਤੇ ਨੱਚਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਰੰਭਾ ਅਤੇ ਘ੍ਰਿਤਾਚੀ ਅਪੱਛਰਾਂ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਨਾਚ ਇੰਦ੍ਰ ਸਭਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਨੱਚ ਸਕਦੀਆਂ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਤੰਦੂਏ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਗਜਰਾਜ ਨੂੰ ਅਭੈ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਓਹੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੋਕੇ, ਇੰਨ੍ਹਾ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਡਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਬਿਮਾਨਾਂ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਕੇ, ਦੇਵਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਚ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।। ੫੭੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤ੍ਰੇਤਹਿ ਹੋ ਜਿਨ ਰਾਮ ਬਲੀ ਜਗ ਜੀਤ ਮਰਯੋ ਸੁ ਧਰਯੋ ਅਤਿ ਸੀਲਾ।।
ਗਾਇ ਕੈ ਗੀਤ ਭਲੀ ਬਿਧ ਸੌ ਫੁਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਬੀਚ ਕਰੈ ਰਸ ਲੀਲਾ।।
ਰਾਜਤ ਹੈ ਜਿਹ ਕੋ ਤਨੁ ਸਯਾਮ ਬਿਰਾਜਤ ਊਪਰ ਕੋ ਪਟ ਪੀਲਾ।।
ਖੇਲਤ ਸੋ ਸੰਗ ਗੋਪਿਨ ਕੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਜਦੁਰਾਇ ਹਠੀਲਾ।। ੫੭੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਗ ਜੀਤ = ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਰਾਵਣ।।

ਅਰਥ - ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਜਿਸ ਨੇ 'ਰਾਮ' ਰੂਪ ਹੋਕੇ, ਬਲਿਵਾਨ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਤ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਓਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਤ੍ਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੋਪੀਆਂ ਵਿਚ 'ਰਾਸ ਲੀਲ੍ਹਾ' ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਸਯਾਮ ਸਰੀਰ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਪਰ ਪੀਲਾ ਦੁਪੱਟਾ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਓਹੋ ਹੀ ਹਠੀਲਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੫੭੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬੋਲਤ ਹੈ ਜਹ ਕੋਕਿਲਕਾ ਅਰੁ ਸੋਰ ਕਰੈ ਚਹੂੰ ਓਰ ਰਟਾਸੀ।।
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਤਿਹ ਸਯਾਮ ਕੀ ਦੇਹ ਰਜੈ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਮੈਨ ਘਟਾ ਸੀ।।
ਤਾ ਪਿਖਿ ਕੈ ਮਨ ਗ੍ਵਾਰਨ ਤੇ ਉਪਜੀ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨੋ ਘੋਰ ਘਟਾ ਸੀ।।
ਤਾ ਮਹਿ ਯੌ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਦਮਕੈ ਮਨੋ ਸੁੰਦਰ ਬਿੱਜੁ ਛਟਾ ਸੀ।। ੫੮੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੋਰ=ਰੌਲਾ।। ਰਟਾਸੀ = ਮੋਰ।। ਮੈਨ = ਕਾਮਦੇਵ।। ਘਟਾ ਸੀ = ਇਕ ਸਾਰ ਜੇਹੀ।। ਘੋਰ ਘਟਾ = ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ।। ਬਿੱਜੁ = ਬਿਜਲੀ।। ਛਟਾ = ਚਮਕ।।

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਕੋਇਲਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੋਰ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਰੌਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸਰੀਰ ਨਿਰੰਤਰ ਭਾਵ ਇਕ ਰਸ 'ਕਾਮਦੇਵ' ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ, ਮਾਨੋਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਉਮਡਕੇ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਧਕਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਮਕ ਰਹੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ।। ੫੮੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਅੰਜਨ ਹੈ ਜਿਹ ਆਂਖਨ ਮੈ ਅਰੁ ਬੇਸੁਰ ਕੋ ਜਿਹ ਭਾਵ ਨਵੀਨੋ।।
ਜਾ ਮੁਖ ਕੀ ਸਮ ਚੰਦ ਪ੍ਰਭਾ ਜਸ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਕਬਿ ਨੇ ਲਖ ਲੀਨੋ।।
ਸਾਜ ਸਭੈ ਸਜ ਕੈ ਸੁਭ ਸੁੰਦਰ ਭਾਲ ਬਿਖੈ ਬਿੰਦੂਆ ਇਕ ਦੀਨੋ।।
ਦੇਖਤ ਹੀ ਹਰਿ ਰੀਝ ਰਹੈ ਮਨ ਕੋ ਸਭ ਸੋਕ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੀਨੋ।। ੫੮੧।।

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਮਾ ਪਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਨੱਕ ਦੀ ਨੱਥ ਤੋਂ ਨਵਾਂ ਹੀ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਮੁਖੜੇ ਦੀ ਸੋਭਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਦੇ ਤੁਲ ਹੈ, ਉਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਗੋਪੀ ਨੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ, ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਇਕ ਬਿੰਦੀ ਲਾ ਲਈ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਤੇ ਰੂਪ ਰਾਸੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਸ ਉਤੇ ਰੀਝ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਉਦਾਸੀ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।। ੫੮੧।।

****

ਸਵੈਯਾ।। ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਸੰਗ ਖੇਲਨ ਕੀ ਹਸਿ ਕੈ ਹਰਿ ਸੁੰਦਰ ਬਾਤ ਕਹੈ।।
ਸੁਨ ਏ ਜਿਹ ਕੇ ਮਨ ਆਨੰਦ ਬਾਢਤ ਜਾ ਸੁਨ ਕੈ ਸਭ ਸੋਕ ਦਹੈ।।
ਤਿਹ ਕਉਤਕ ਕੌ ਮਨ ਗੋਪਿਨ ਕੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਦਿਖਬੋ ਈ ਚਹੈ।।
ਨਭਿ ਮੈ ਪਿਖਿ ਕੈ ਸੁਰ ਗੰਧ੍ਰਬ ਜਾਇ ਚਲਯੋ ਨਹੀ ਜਾਇ ਸੁ ਰੀਝ ਰਹੈ।। ੫੮੨।।

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਗੱਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸਕੇ ਆਖੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਵਧ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗਮ ਸੜ ਗਏ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਉਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਹੀ ਲੋਚਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਗੰਧਰਬਾਂ ਨੇ ਉਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।। ੫੮੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਬਿ ਸਿਯਾਮ ਕਹੈ ਤਿਹ ਕੀ ਉਪਮਾ ਜਿਹ ਕੇ ਫੁਨ ਊਪਰ ਪੀਤ ਪਿਛਉਰੀ।।
ਤਾਹੀ ਕੇ ਆਵਤ ਹੈ ਚਲਿ ਕੈ ਢਿਗ ਸੁੰਦਰ ਗਾਵਤ ਸਾਰੰਗ ਗਉਰੀ।।
ਸਾਵਲੀਆਂ ਹਰਿ ਕੇ ਢਿਗ ਆਇ ਰਹੀ ਅਤਿ ਰੀਝ ਇਕਾਵਤ ਦਉਰੀ।।
ਇਉ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਲਖਿ ਫੂਲ ਰਹੀ ਲਪਟਾਇ ਮਨੋ ਤ੍ਰੀਯ ਭਉਰੀ।। ੫੮੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਿਛਉਰੀ = ਸਿਰ ਉਪਰਲਾ ਦੁਪੱਟਾ।। ਇਕਾਵਤ=ਇਕ।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਦੁਪੱਟਾ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਗੋਪੀਆਂ ਸਾਰੰਗ ਤੇ ਗੌੜੀ ਰਾਗ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚਲਕੇ ਉਸਦੇ ਹੀ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਆਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਭੱਜ ਕੇ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਭੌਰੀ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਰਹੀ ਹੈ।। ੫੮੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸਿਆਮ ਕਹੈ ਤਿਹ ਕੀ ਉਪਮਾ ਜੋਊ ਦੈਤਨ ਕੋ ਰਿਪੁ ਬੀਰ ਜਸੀ ਹੈ।।
ਜੋ ਤਪ ਬੀਚ ਬਡੋ ਤਪੀਆ ਰਸ ਬਾਤਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਜੁ ਰਸੀ ਹੈ।।
ਜਾਹੀ ਕੇ ਕੰਠ ਕਪੋਤ ਸੋ ਹੈ ਜਿਹ ਭਾ ਮੁਖ ਕੀ ਸਮ ਜੋਤਿ ਸਸੀ ਹੈ।।
ਤਾ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਤ੍ਰੀਯ ਮਾਰਨ ਕੌ ਹਰਿ ਭਉਹਨ ਕੀ ਅਰਪੰਚ ਕਸੀ ਹੈ।। ੫੮੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਪੋਤ = ਕਬੂਤਰ।। ਭਾ = ਚਮਕ।। ਸਸੀ = ਚੰਦ੍ਰਮਾ।। ਅਰਪੰਚ = ਕਮਾਨ।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਸਿਆਮ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ 'ਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਜੋ ਤਪ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਤਪੀਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਰਸੀਆ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਗਲਾ ਕਬੂਤਰ ਵਰਗਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਚਮਕ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਵਰਗੀ ਹੈ। ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਹਰਨੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭੌਂਹਾਂ ਰੂਪ ਕਮਾਨ ਖਿੱਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੫੮੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਫਿਰਿ ਕੈ ਹਰਿ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੇ ਸੰਗ ਹੋ ਫੁਨ ਗਾਵਤ ਸਾਰੰਗ ਰਾਮਕਲੀ ਹੈ।।
ਗਾਵਤ ਹੈ ਮਨ ਆਨੰਦ ਕੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਸੰਗ ਜੂਥ ਅਲੀ ਹੈ।।
ਤਾ ਸੰਗ ਡੋਲਤ ਹੈ ਭਗਵਾਨ ਜੋਊ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਰਾਧੇ ਭਲੀ ਹੈ।।
ਰਾਜਤ ਹੈ ਜਿਹ ਕੋ ਸਸਿ ਸੋ ਮੁਖ ਛਾਜਤ ਭਾ ਦ੍ਰਿਗ ਕੰਜ ਕਲੀ ਹੈ।। ੫੮੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੂਥ = ਝੁੰਡ।। ਅਲੀ = ਸਖੀਆਂ।। ਦ੍ਰਿਗ=ਅੱਖਾਂ।। ਕੰਜ=ਕੌਲ ਫੁੱਲ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਸਾਰੰਗ' ਤੇ 'ਰਾਮਕਲੀ' ਰਾਗ ਨੂੰ ਬੰਸਰੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਧਕਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੁਭਾਵ ਦੀ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਰਾਧਕਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਾਂਗੂ ਸੋਭਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਦੀ ਕਲੀ ਸਮਾਨ ਹੈ।। ੫੮੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਸੰਗ ਬਾਤ ਕਹੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਹਰਿ ਜੂ ਰਸ ਵਾਰੇ।।
ਜਾ ਮੁਖ ਕੀ ਸਮ ਚੰਦ ਪ੍ਰਭਾ ਜਿਹ ਕੇ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਸੁੰਦਰ ਕਾਰੇ।।
ਕੇਹਰਿ ਸੀ ਜਿਹ ਕੀ ਕਟ ਹੈ ਤਿਨਹੂੰ ਬਚਨਾ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰੇ।।
ਸੁ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਮਨ ਕੇ ਸਭਿ ਸੋਕ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਡਾਰੇ।। ੫੮੬।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਸ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਾਧਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ। ਜਿਸਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਸੋਭਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਰਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਕੇਹਰੀ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੀ ਜਿਸਦੀ ਕਮਰ ਪਤਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗਮਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੫੮੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਹਸਿ ਕੈ ਤਿਹ ਬਾਤ ਕਹੀ ਰਸ ਕੀ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ ਜਿਨਹੂ ਬੜਵਾਨਲ ਲੀਲੀ।।
ਜੋ ਜਗ ਬੀਚ ਰਹਯੋ ਰਵਿ ਕੈ ਨਰ ਕੈ ਤਰੁ ਕੈ ਗਜ ਅਉਰੁ ਪਪੀਲੀ।।

ਮੁਖ ਤੇ ਤਿਨ ਸੁੰਦਰ ਬਾਤ ਕਹੀ ਸੰਗ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੇ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁ ਰਸੀਲੀ॥
ਤਾ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸਭ ਰੀਝ ਰਹੀ ਸੁਨ ਰੀਝ ਰਹੀ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਛਬੀਲੀ॥੫੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਵਿ = ਸੂਰਜ। ੨ ਵਿਆਪਕ॥ ਪਪੀਲੀ = ਕੀੜੀ॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ 'ਬੜਵਾਗਨੀ' ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਿਗਲ ਲਈ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਗੇ 'ਬੜਵਾ' ਅੱਗ ਦੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਭੀ ਮੱਧਮ ਜਿਹੀ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਰਸ ਦੀ ਗੱਲ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਆਖ ਦਿਤੀ। ਜੋ ਜਗਤ ਵਿਚ, ਸੂਰਜ ਵਿਚ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ, ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹਾਥੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੀੜੀ ਤੱਕ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਹੱਸ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ ਗੱਲ ਆਖੀ, ਜੋ ਗੋਪੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰੀ ਰਾਧਕਾਂ ਭੀ ਸੁਣਕੇ ਰੀਝ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੫੮੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਬਤੀਆ ਹਰਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਭੀਨੋ॥
ਕੰਠਸਿਰੀ ਅਰੁ ਬੇਸਰ ਮਾਂਗ ਧਰੇ ਜੋਊ ਸੁੰਦਰ ਸਾਜ ਨਵੀਨੋ॥
ਜੋ ਅਵਤਾਰਨ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਜੁ ਹੈ ਸੁ ਨਗੀਨੋ॥
ਤਾਹਿ ਕਿਧੋ ਅਤਿ ਹੀ ਛਲ ਕੈ ਸੁ ਚੁਰਾਇ ਮਨੋ ਮਨ ਗੋਪਿਨ ਲੀਨੋ॥੫੮੮॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਅਤਯੰਤ ਹੀ ਭਿੱਜ ਗਿਆ। ਕੰਠਾ ਅਤੇ ਬੁਲਾਕ ਆਦਿਕ ਸੁੰਦਰ ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਕੇ ਚੀਰਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸੰਧੂਰ ਆਦਿਕ ਪਾਕੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ ਸਿੰਗਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਅਵਤਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਵੱਡਾ ਅਵਤਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਨੋਂ ਇਨ੍ਹਾ ਗੋਪੀਆਂ ਰੂਪ ਗਹਿਣੇ ਦਾ ਨਗੀਨਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਆਖੋ, ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਿਤੇ ਛਲ ਕਰਕੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੫੮੮॥

ਕਾਨ੍ਹਰ ਸੌ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਹਸਿ ਬਾਤ ਕਹੀ ਸੰਗ ਸੁੰਦਰ ਐਸੇ॥
ਨੈਨ ਨਚਾਇ ਮਹਾ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁ ਰੁਚੈ ਸੇ॥
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਕਬਿ ਕੇ ਮਨ ਤੈ ਉਮਗੈ ਸੇ॥
ਮਾਨਹੁ ਆਨੰਦ ਕੈ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨੋ ਕੇਲ ਕਰੈ ਪਤਿ ਸੋ ਰਤਿ ਜੈਸੇ॥੫੮੯॥

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਤ੍ਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੱਸ ਕੇ ਗੱਲ ਆਖੀ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਹਰਨ ਵਰਗੀਆਂ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਚੰਚਲ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਬੜੀ ਹੀ ਰੁਚੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਬੜੀ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਉਪਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਰਤੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕੇਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਰਾਧਕਾਂ ਰਸ ਕੇਲ ਵਿਚ ਬੇਹਬਲ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਲਾਂ ਕਰਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਰਤੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਕਾਮਦੇਵ ਨਾਲ ਕਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।। ੫੮੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੌ ਹਰਿ ਕੰਚਨ ਸੇ ਤਨ ਮੈ ਮਨ ਕੀ ਮਨਿ ਤੁੱਲਿ ਖੁਭਾ ਹੈ।।
ਖੇਲਤ ਹੈ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗ ਸੋ ਜਿਨ ਕੀ ਬਰਨੀ ਨਹੀ ਜਾਤ ਸੁਭਾ ਹੈ।।
ਖੇਲਨ ਕੌ ਭਗਵਾਨ ਰਚੀ ਰਸ ਕੇ ਹਿਤ ਚਿਤ੍ਰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਸਭਾ ਹੈ।।
ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਤਿਨ ਮੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਮਨੋ ਚੰਦ੍ਰਪ੍ਰਭਾ ਹੈ।। ੫੯੦।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸੋਨੇ ਵਰਗੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ, ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਮਨੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਜੁੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੇਡਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ 'ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਮੂਰਤੀ' ਦੇ ਵਾਂਗੂ ਹੀ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਸਭਾ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਂਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਤੇ ਰਾਧਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਮਨਿੰਦ ਹੈ।। ੫੯੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਹਰਿ ਆਇਸ ਮਾਨ ਕੈ ਖੇਲਤ ਭੀ ਅਤਿ ਹੀ ਸ੍ਰਮ ਕੈ।।
ਗਹਿ ਹਾਥ ਸੌ ਹਾਥ ਤ੍ਰੀਯਾ ਸਭ ਸੁੰਦਰ ਨਾਚਤ ਰਾਸ ਬਿਖੈ ਭ੍ਰਮ ਕੈ।।
ਤਿਹ ਕੀ ਸੁ ਕਥਾ ਮਨ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰ ਕਰੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੀ ਕ੍ਰਮ ਕੈ।।
ਮਨੋ ਗੋਪਿਨ ਕੇ ਘਨ ਸੁੰਦਰ ਮੈ ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਮਨ ਦਾਮਨ ਜਿਉ ਦਮਕੈ।। ੫੯੧।।

ਅਰਥ – ਰਾਧਕਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ, ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਤਕਲੀਫ ਪਾ ਕੇ ਖੇਡਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਹੱਥ ਫੜਕੇ, ਅਤੇ ਗੋਲ ਘੇਰੇ ਜੇਹੇ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਕਥਾ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਕਹਿਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਉਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਰੂਪ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਰਾਧਕਾਂ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ।। ੫੯੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਿਖਿ ਕੈ ਨਾਚਤ ਰਾਧਕਾ ਕ੍ਰਿਸਨ ਮਨੈ ਸੁਖ ਪਾਇ।।
ਅਤਿ ਹੁਲਾਸ ਜੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਛਕਿ ਮੁਰਲੀ ਉਠਯੋ ਬਜਾਇ।। ੫੯੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੁਲਾਸ = ਉਤਸ਼ਾਹ।। ਛਕਿ =ਮਸਤ ਹੋਕੇ।।

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਨੱਚਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਇਆ। ਫਿਰ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਕੇ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।। ੫੯੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਨਟ ਨਾਇਕ ਸੁਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਬਿਲਾਵਲ ਗ੍ਵਾਰਨ ਬੀਚ ਧਮਾਰਨ ਗਾਵੈ।।
ਸੋਰਠਿ ਸਾਰੰਗ ਰਾਮਕਲੀ ਸੁ ਬਿਭਾਸ ਭਲੇ ਹਿਤ ਸਾਥ ਬਸਾਵੈ।।
ਗਾਵਹੁ ਹੁਵੈ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੌ ਸੁ ਬੁਲਾਵਤ ਹੈ ਉਪਮਾ ਜੀਯ ਭਾਵੈ।।
ਮਾਨਹੁ ਭਉਹਨ ਕੋ ਕਸਿ ਕੈ ਧਨੁ ਨੈਨਨ ਕੇ ਮਨੋ ਤੀਰ ਚਲਾਵੈ।। ੫੯੩।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ ਸ਼ੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਵਿਚ ਧਮਾਲ ਪਾ ਕੇ ਗਾਉਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਸੋਰਠਿ, ਸਾਰੰਗ, ਰਾਮਕਲੀ ਤੇ ਬਿਭਾਸ ਨੂੰ ਭੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਸਾਇਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗਾਇਣ ਕਰਨ ਤੇ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹਰਨੀ ਵਾਂਗ੍ਹ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਹ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਭੌਹਾਂ ਰੂਪ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ, ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਕਟਾਖ ਰੂਪ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।। ੫੯੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਮੇਘ ਮਲ੍ਹਾਰ ਅਉ ਦੇਵਗੰਧਾਰ ਭਲੇ ਗਵਰੀ ਕਰਿ ਕੈ ਹਿਤ ਗਾਵੈ।।
ਜੈਤਿਸਿਰੀ ਅਰੁ ਮਾਲਸਿਰੀ ਨਟ ਨਾਇਕ ਸੁੰਦਰ ਭਾਂਤ ਬਸਾਵੈ।।
ਰੀਝ ਰਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਰੀਝ ਰਹੇ ਸੁਰ ਜੋ ਸੁਨਿ ਪਾਵੈ।।
ਅਉਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾ ਕਹੀਯੈ ਤਜਿ ਇੰਦ੍ਰ ਸਭਾ ਸਭ ਆਸਨ ਆਵੈ।। ੫੯੪।।

ਅਰਥ - ਮੇਘ ਰਾਗ, ਮਲ੍ਹਾਰ ਰਾਗ, ਦੇਵਗੰਧਾਰ ਰਾਗ ਅਤੇ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੌੜੀ ਰਾਗ ਨੂੰ ਹਿਤ ਕਰਕੇ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਤਸਰੀ, ਮਾਲਸਿਰੀ ਅਤੇ ਨਟ-ਨਰਾਇਣ ਰਾਗ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਰੀਝ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਰੀਝ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀ ਕਹਿਣੀ ਹੈ, ਸਾਰੀ 'ਇੰਦ੍ਰ ਸਭਾ' ਆਪਣੇ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।। ੫੯੪।।

ਖੇਲਤ ਰਾਸ ਮੈ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਰਸ ਸੰਗ ਤ੍ਰਿਯਾ ਮਿਲਿ ਤੀਨੋ।।
ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਅਰੁ ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਸਜਿ ਸਾਜ ਨਵੀਨੋ।।
ਅੰਜਨ ਆਂਖਨ ਦੈ ਬਿੰਦੂਆ ਇਕ ਭਾਲ ਮੈ ਸੇਂਧੁਰ ਸੁੰਦਰ ਦੀਨੋ।।
ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਤ੍ਰੀਯ ਕੇ ਸੁਭ ਭਾਗ ਪ੍ਰਕਾਸ ਅਬੈ ਮਨੋ ਕੀਨੋ।। ੫੯੫।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਮੰਨ ਕੇ ਰਾਸ ਦੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਿਲ ਕੇ ਬੜੇ ਹੀ ਰਸ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਭਰਕੇ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ 'ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ', ਦੂਜੀ 'ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ' ਅਤੇ ਤੀਜੀ 'ਰਾਧਕਾਂ' ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਮਾਂ ਪਾਕੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਬਿੰਦੀ ਲਾਕੇ ਅਤੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਚੀਰਨੀ ਵਿਚ ਸੰਧੂਰ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਸੰਧੂਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਵਿ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਉੱਤਮ ਭਾਗ ਨੇ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਇਆ ਹੈ।। ੫੯੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਖੇਲਤ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਕਬਿ ਸਿਯਾਮ ਕਹੈ ਰਸ ਜੋ ਉਮਹਯੋ ਹੈ।।
ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੀ ਅਤਿ ਹੀ ਤਿਹ ਸੋ ਬਹੁ ਲੋਗਨ ਕੋ ਉਪਹਾਸ ਸਹਯੋ ਹੈ।।
ਮੋਤਿਨ ਮਾਲ ਢਰੀ ਗਰ ਤੇ ਕਬਿ ਨੇ ਤਿਹ ਕੋ ਜਸ ਐਸੋ ਕਹਯੋ ਹੈ।।
ਆਨਨ ਚੰਦ੍ਰ ਮਨੋ ਪ੍ਰਗਟੇ ਛਪਿ ਕੈ ਅੰਧਿਆਰ ਪਤਾਰ ਗਯੋ ਹੈ।। ੫੯੬।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਉਮਾਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਖੇਡ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਰਕ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਲਿੰਗਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਗਲ ਵਿਚੋਂ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਢਲਕ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਈ, ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਹਨੇਰਾ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਲੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ।। ੫੯੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਇਉ ਉਪਜਿਯੋ ਜੀਯ ਭਾਵ।।
ਰਾਜਤ ਜਯੋ ਮਹਿ ਚਾਂਦਨੀ ਕੰਜਨ ਸਹਿਤ ਤਲਾਵ।। ੫੯੭।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਜੀਅ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਚਾਂਦਨੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਕਮਲਾਂ ਦੇ ਸਹਿਤ ਤਲਾਉ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੫੯੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਲੋਚਨ ਹੈ ਜਿਨ ਕੇ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾਧਰ ਆਨਨ ਹੈ ਜਿਨ ਕੋ ਸਮ ਮੈਨਾ।।
ਕੈ ਕੈ ਕਟਾਛ ਚੁਰਾਇ ਲਯੋ ਮਨ ਪੈ ਤਿਨ ਕੋ ਜੋਊ ਰੱਛਕ ਧੈਨਾ।।
ਕੇਹਰਿ ਸੀ ਜਿਨ ਕੀ ਕਟ ਹੈ ਸੁ ਕਪੋਤ ਸੋ ਕੰਠ ਸੁ ਕੋਕਿਲ ਬੈਨਾ।।
ਤਾਹਿ ਲਯੋ ਹਰਿ ਕੈ ਹਰਿ ਕੋ ਮਨ ਭਉਹ ਨਚਾਇ ਨਚਾਇ ਕੈ ਨੈਨਾ।। ੫੯੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਭਾਧਰ = ਕਮਲ ਫੁੱਲ।। ਮੈਨਾ = ਕਾਮਦੇਵ।।

ਅਰਥ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕਮਲ ਦੇ ਮਨਿੰਦ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਸਦਰਸ਼ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਉਸਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਕਰ

****
ਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਗਊਆਂ ਦਾ ਰਾਖਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮਨ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੱਕ ਕੇਸਰੀ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਪਤਲਾ ਹੈ, ਕਬੂਤਰ ਵਰਗੀ ਗਰਦਨ ਤੇ ਕੋਇਲ ਵਰਗੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੈ। ਉਸੇ ਨੇ ਹੀ ਭੌਹਾਂ ਤੇ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਨਚਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੫੯੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਬਿਰਾਜਤ ਗ੍ਵਾਰਨ ਮੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਜਿਨ ਕੋ ਕਛੁ ਭਉ ਨਾ।।
ਤਾਤ ਕੀ ਬਾਤ ਕੋ ਨੈਕ ਸੁਨੈ ਜਿਨ ਕੇ ਸੰਗ ਭ੍ਰਾਤ ਕਰਯੋ ਬਨ ਗਉਨਾ।।
ਤਾ ਕੀ ਲਟੈ ਲਟਕੈ ਤਨ ਮੋ ਜੋਊ ਸਾਧਨ ਕੋ ਮਨ ਗਿਆਨ ਦਿਵਉਨਾ।।
ਸੰਦਲ ਪੈ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਮਨੋ ਲਾਗ ਰਹੇ ਅਹਿਰਾਜਨ ਛਉਨਾ।। ੫੯੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਹਿਰਾਜਨ = ਕਾਲੇ ਨਾਗਾਂ ਦੇ।। ਛਉਨਾ = ਬੱਚੇ।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਪੀਆਂ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਗਯਾ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਮਾਤ੍ਰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਭ੍ਰਾਤਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਬਨ ਜਾਣਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਚੇਹਰੇ ਉਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਲਿਟਾਂ ਲਟਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਿਟਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਚੰਦਨ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਕਾਲੇ ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਲਟਕੇ ਹੋਏ ਹਨ।। ੫੯੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਖੇਲਤ ਹੈ ਸੋਊ ਗ੍ਵਾਰਨ ਮੈ ਜੋਊ ਊਪਰ ਪੀਤ ਧਰੇ ਉਪਰਉਨਾ।।
ਜੋ ਸਿਰ ਸਤ੍ਰੁਨ ਕੇ ਹਰਿਤਾ ਜੋਊ ਸਾਧਨ ਕੋ ਬਰਦਾਨ ਦਿਵਾਉਨਾ।।
ਬੀਚ ਰਹਯੋ ਜੱਗ ਕੇ ਰਵਿ ਕੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਜਿਹ ਕੋ ਪੁਨ ਖਉ ਨਾ।।
ਰਾਜਤ ਯੌਂ ਅਲਕੈ ਤਿਨ ਕੀ ਮਨੋ ਚੰਦਨ ਲਾਗ ਰਹੇ ਅਹਿ ਛਉਨਾ।।੬੦੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਪਰਉਨਾ = ਦੁਪੱਟਾ।। ਹਰਿਤਾ = ਕੱਟਨ ਵਾਲਾ।। ਰਵਿ = ਵਿਆਪਕ।। ਖਉ = ਨਾਸ।। ਅਲਕੈ = ਜੁਲਫਾਂ।। ਰਾਜਤ = ਸੋਭ ਰਹੀਆਂ।। ਅਹਿ ਛਉਨਾ = ਨਾਗ ਬੱਚੇ।।

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਪੀਲਾ ਦੁੱਪਟਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਕਦੇ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਜੁਲਫਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਚੰਦਨ ਬ੍ਰਿਛ ਨਾਲ ਕਾਲੇ ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਲਟਕ ਰਹੇ ਹਨ।। ੬੦੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕੀਰ ਸੇ ਨਾਕ ਕੁਰੰਗ ਸੇ ਨੈਨਨ ਡੋਲਤ ਹੈ ਸੋਊ ਬੀਚ ਤ੍ਰੀਯਾ ਮੈ।।

ਜੋ ਮਨ ਸਤ੍ਰੁਨ ਬੀਚ ਰਵਯੋ ਜੁ ਰਹਯੋ ਰਵਿ ਸਾਧਨ ਬੀਚ ਹੀਯਾ ਮੈ॥
ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸ ਉਚ ਮਹਾਂ ਇਹ ਭਾਂਤਨ ਸੋ ਫੁਨ ਉਚਰੀ ਯਾ ਮੈ॥
ਤਾ ਰਸ ਕੀ ਹਮ ਬਾਤ ਕਹੀ ਜੋਊ ਰਾਵਨ ਕੇ ਸੁ ਬਸਯੋ ਹੈ ਜੀਯਾ ਮੈ॥ ੬੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੀਰ = ਤੋਤਾ॥ ਕੁਰੰਗ = ਹਰਨ॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਦਾ ਨੱਕ ਤੋਤੇ ਵਰਗਾ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਹਰਨ ਵਰਗੀਆ ਹਨ, ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੈਰੀਆਂ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਤੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਗੱਲ ਅਸਾਂ ਆਖੀ ਹੈ, ਜੋ ਰਾਵਣ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੬੦੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਖੇਲਤ ਸੰਗ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਜੋਊ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕਾਲਾ॥
ਰਾਜਤ ਹੈ ਸੋਈ ਬੀਚ ਖਰੋ ਸੁ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ ਗਿਰਦੇ ਤਿਹ ਬਾਲਾ॥
ਫੂਲ ਰਹੇ ਜਹ ਫੂਲ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਜਹ ਚੰਦ ਉਜਾਲਾ॥
ਗੋਪਿਨ ਨੈਨਨ ਕੀ ਸੁ ਮਨੋ ਪਹਰੀ ਭਗਵਾਨ ਸੁ ਕੰਜਨ ਮਾਲਾ॥ ੬੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਲਾ = ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ॥ ਗਿਰਦੇ = ਚੌਫੇਰੇ॥ ਉਜਾਲਾ = ਚਾਨਣਾ॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੈ, ਉਹ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਚਕਾਰ ਖੜਾ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਫੁੱਲ ਸੋਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖਿੜ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਖੜੋਤਾ ਹੋਯਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਰੂਪ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਆਪਣੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਪਾਉਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ॥ ੬੦੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਰਨਨ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਕਹਯੋ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲ ਕੈ ਬੁੱਧ॥
ਉਪਮਾ ਤਾਹਿ ਤਨ ਉਰ ਕੀ ਸੂਰਜ ਸੀ ਹੈ ਸੁੱਧ॥ ੬੦੩॥

ਅਰਥ - ਵੱਡੀ ਨਿਰਮਲ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ 'ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ' ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਗੋਪੀ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸ਼ੀਨਾ ਨਿਰੋਲ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂ ਦਮਕਦਾ ਹੈ॥ ੬੦੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸਯਾਮ ਕੇ ਜਾ ਪਿਖਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਲਾਜਹਿ ਕੇ ਫੁਨ ਜਾਲ ਅਟੇ ਹੈ॥
ਜਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਪੈ ਸੁਭ ਭਾਵਨ ਭਾਵ ਸੁ ਵਾਰ ਸੁਟੇ ਹੈ॥
ਜਿਹ ਕੋ ਪਿਖਿ ਕੈ ਜਨ ਰੀਝ ਰਹੇ ਸੁ ਮੁਨੀਨ ਕੇ ਪੇਖਿ ਧਿਆਨ ਛੁਟੇ ਹੈ॥

ਰਾਜਤ ਰਾਧੇ ਅਹੀਰ ਤਨ ਉਰ ਕੇ ਮਾਨਹੁ ਸੁਰਜ ਸੇ ਪ੍ਰਗਟੇ ਹੈ ॥੬੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਟੇ=ਫਸ ਗਏ॥ ਮੁਨੀਨ=ਮੁਨੀ ਜਨਾਂ॥ ਰਾਜਤ=ਸੋਭਾ॥ ਅਹੀਰ=ਗੁੱਜਰ॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਦੇ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਲੱਜਿਆ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬੜੀ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਉੱਤੋਂ ਬੜੇ ਬੜੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਵਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪੁਰਸ਼ ਅਨੰਦ ਸਹਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਮੁਨੀ ਜਨਾਂ ਤੋਂ ਧਿਆਨ ਛੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਣੀ ਭੁੱਲ ਗਈ ਹੈ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁੱਜਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਰਾਧਕਾਂ ਦੀ ਛਾਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ॥ ੬੦੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਖੇਲਤ ਹੈ ਸੋਊ ਗ੍ਵਾਰਨ ਮੈ ਜਿਹ ਕੋ ਬ੍ਰਿਜ ਹੈ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਡੇਰਾ॥
ਜਾਹੀ ਕੇ ਨੈਨ ਕੁਰੰਗ ਸੇ ਹੈ ਜਸੁਧਾ ਜੂ ਕੋ ਬਾਲਕ ਨੰਦਹਿ ਕੇਰਾ॥
ਗ੍ਵਾਰਨ ਸੋ ਤਹਿ ਘੇਰ ਲਯੋ ਕਹਿਬੇ ਜਸ ਕੋ ਉਮਗਯੋ ਮਨ ਮੇਰਾ॥
ਮਾਨਹੁ ਮੈਨ ਸੋ ਖੇਲਨ ਕਾਜ ਕਰਯੋ ਮਿਲ ਕੈ ਮਨੋ ਚਾਂਦਨ ਘੇਰਾ॥੬੦੫॥

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਡੇਰਾ ਹੈ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਖੇਡਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਰਨ ਵਰਗੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੋ ਜਸੋਦਾਂ ਤੇ ਨੰਦ ਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਕਾਮਦੇਵ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰਤੀ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਹ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਹੈ॥ ੬੦੫॥

ਗ੍ਵਾਰਨ ਰੀਝ ਰਹੀ ਹਰਿ ਪੇਖਿ ਸਭੈ ਤਜਿ ਲਾਜਿ ਸੁ ਅਉ ਡਰ ਸਾਸੋ॥
ਆਈ ਹੈ ਤਿਆਗ ਸੋਊ ਗ੍ਰਿਹ ਪੈ ਭਰਤਾਰ ਕਹੇ ਨ ਕਛੂ ਕਹਿ ਮਾਸੋ॥
ਡੋਲਤ ਹੈ ਸੋਊ ਤਾਲ ਬਜਾਇ ਕੈ ਗਾਵਤ ਹੈ ਕਰਿ ਕੈ ਉਪਹਾਸੋ॥
ਮੋਹਿ ਗਿਰੈ ਧਰ ਪੈ ਸੁ ਤ੍ਰੀਯਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਚਿਤਵੈ ਹਰਿ ਜਾਸੋ॥੬੦੬॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਗੋਪੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਸ਼ਰਮ ਤੇ ਸੱਸ ਦੇ ਭੈ ਨੂੰ ਦੂਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ ਪਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਆਈ ਹੈ। ਉਹ ਤੌੜੀ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਫਿਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਹਾਸਾ-ਠੱਠਾ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵੱਲੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਓਹੋ ਹੀ ਗੋਪੀ ਮੋਹਤ ਹੋਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ॥੬੦੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੋ ਜੁਗ ਤੀਸਰ ਹੈ ਕਰਤਾ ਜੋਊ ਹੈ ਤਨ ਪੈ ਧਰੀਯਾ ਪਟ ਪੀਲੇ॥
ਜਾਹਿ ਛਲਯੋ ਬਲਿ ਰਾਜ ਬਲੀ ਜਿਨ ਸਤ੍ਰ ਹਨੇ ਕਰ ਕੋਪ ਹਠੀਲੇ॥
ਗ੍ਵਾਰਨ ਰੀਝ ਰਹੀ ਧਰਨੀ ਜੁ ਧਰੇ ਪਟ ਪੀਤਨ ਪੈ ਸੁ ਰੰਗੀਲੇ॥
ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਸਰ ਲਾਗ ਗਿਰੈ ਇਹ ਤਿਉ ਹਰਿ ਦੇਖਤ ਨੈਨ ਰਸੀਲੇ॥ ੬੦੭॥

ਅਰਥ - ਜੋ ਕਰਤਾ ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਰਾਮ ਰੂਪ ਹੋਯਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਤਨ ਉਤੇ ਪੀਲੇ ਬਸਤ੍ਰ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਸਨੇ ਬਾਵਨ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਬਲਵਾਨ ਬਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਹਠੀਲੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਓਹੀ ਦੁਆਪੁਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੋਕੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਕਪੜੇ ਧਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਗੋਪੀ ਮੋਹਤ ਹੋਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਤੀਰ ਦੇ ਵਜਦਿਆਂ ਹੀ ਹਰਨੀ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰਸ ਭਰੇ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਡਿੱਗ ਪਈ ਹੈ॥ ੬੦੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੇ ਸੰਗ ਖੇਲਤ ਸੋ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁਖ ਕੋ ਕਰ ਕੈ ਤਨ ਮੈ॥
ਸਯਾਮ ਹੀ ਸੋ ਅਤਿ ਹੀ ਹਿਤ ਕੈ ਚਿਤ ਕੈ ਨਹਿ ਬੰਧਨ ਅਉ ਧਨ ਮੈ॥
ਧਰ ਰੰਗਨਿ ਬਸਤ੍ਰ ਸਭੈ ਤਹਿ ਡੋਲਤ ਯੌਂ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਮਨ ਮੈ॥
ਜੋਊ ਫੂਲਮੁਖੀ ਤਹ ਫੂਲ ਕੈ ਖੇਲਤ ਫੂਲ ਸੀ ਹੋਇ ਗਈ ਬਨ ਮੈ॥ ੬੦੮॥

ਅਰਥ - ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਹੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਮਾਇਆ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਬਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਗੋਪੀਆਂ ਵਿਚਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਫੂਲਮੁਖੀ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਖਿੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਉਸ ਬਨ ਦੇ ਵਿਚ ਫੂਲਮੁਖੀਆਂ ਜੇਹੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ॥ ੬੦੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸਭ ਖੇਲਤ ਹੈ ਮਨ ਆਨੰਦ ਕੈ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਧਾਰ ਸਭੈ ਮਨ ਮੈਂ॥
ਹਰਿ ਕੇ ਚਿਤਬੇ ਕੀ ਰਹੀ ਸੁਧ ਏਕ ਨ ਅਉਰ ਰਹੀ ਨ ਕਛੂ ਤਨ ਮੈਂ॥
ਨਹੀ ਭੂਤਲ਼ੂ ਮੈਂ ਅਰੁ ਮਾਤਲ਼ੁ ਮੈਂ ਇਨ ਸੋ ਨਹਿ ਦੇਵਨ ਕੇ ਗਨ ਮੈਂ॥
ਸੋਊ ਰੀਝ ਸੋ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਫੁਨ ਡੋਲਤ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੇ ਗਨ ਮੈਂ॥ ੬੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਤਲ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਥੱਲੇ ਪਤਾਲ॥ ਮਾਤਲ਼ = ਮਾਤ ਲੋਕ॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੀਆਂ-ਗੋਪੀਆਂ ਮਨ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੰਦਤ

****
ਹੋਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵੇਖਣ ਦੀ ਹੀ ਸੁਧ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ. ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ ਸੁਧ ਬੁਧ ਤਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਾ ਪਤਾਲ ਵਿਚ, ਨਾ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਇਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਪ ਭੀ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ/ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੬੦੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਹਸਿ ਕੈ ਭਗਵਾਨ ਕਹੀ ਬਤੀਯਾ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਪਿਖ ਰੂਪ ਨਵੀਨੋ।।
ਅੰਜਨ ਆਡ ਧਰੇ ਪੁਨ ਬੇਸਰ ਭਾਵ ਸਭੈ ਜਿਨ ਭਾਵਨ ਕੀਨੋ।।
ਸੁੰਦਰ ਸੇਂਧਰ ਕੋ ਜਿਨ ਲੈ ਕਰਿ ਭਾਲ ਬਿਖੈ ਬਿੰਦੂਆ ਇਕ ਦੀਨੋ।।
ਨੈਨ ਨਚਾਇ ਮਨੈ ਸੁਖ ਪਾਇ ਚਿਤੈ ਜਦੁਰਾਇ ਤਬੈ ਹਸਿ ਦੀਨੋ।। ੬੧੦।।

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਦੇ ਨਵੀਨ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕੁਝ ਕਿਹਾ। ਜਿਸਨੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਮਾਂ ਤੇ ਨੱਕ ਵਿਚ ਨੱਥ-ਬੁਲਾਕ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹਾਵ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸਨੇ 'ਭਾਵ' ਵਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸਨੇ ਸਿੰਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸਿੰਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਸੁੰਦਰ ਸੰਧੂਰ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ, ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿੱਕੀ ਜੇਹੀ ਬਿੰਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਧਕਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚੰਚਲ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੱਲ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਭਗਵਾਨ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਮੁਸਕਰਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।। ੬੧੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬੀਨ ਸੀ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਗਾਵਤ ਹੈ ਸੁਨਬੇ ਕਹੁ ਸੁੰਦਰ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕਾਰੇ।।
ਆਨਨ ਹੈ ਜਿਨ ਕੋ ਸਸਿ ਸੋ ਸੁ ਬਿਰਾਜਤ ਕੰਜਨ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਭਾਰੇ।।
ਝਾਝਨ ਤਾ ਕੀ ਉਠੀ ਧਰ ਪੈ ਧੁਨ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਉਚਾਰੇ।।
ਢੋਲਕ ਸੰਗ ਤੰਬੂਰਨ ਹੋਇ ਉਠੇ ਤੱਹ ਬਾਜ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਨਗਾਰੇ।।੬੧੧।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੁਣਾਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬੀਨ ਵਾਂਗੂੰ ਮਹੀਨ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕੌਲ ਫੁੱਲਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸੋਭਾ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਝਾਂਜਰਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ ਉੱਠਦੀ ਹੈ. ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢੋਲਕ ਦੇ ਨਾਲ ਤੰਬੂਰਾ ਵੱਜਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਗਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਰਮ ਨਰਮ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੀ ਧੁਨੀ ਉੱਠਦੀ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਢੋਲਕ ਵਰਗੀ ਤੇ ਝਾਂਜਰਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਤੰਬੂਰੇ ਦੀ ਸੁਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।।੬੧੧।।

ਖੇਲਤ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਪ੍ਰੇਮ ਛਕੀ ਕਬਿ ਸਿਆਮ ਕਹੇ ਸੰਗ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕਾਰੇ।।

ਛਾਜਤ ਜਾ ਮੁਖ ਚੰਦ ਪ੍ਰਭਾ ਸੰਮ ਰਾਜਤ ਕੰਜਨ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਭਾਰੇ॥
ਜਾ ਪਿਖਿ ਕੰਦ੍ਰਪ ਰੀਝ ਰਹੈ ਪਿਖਿ ਏ ਜਿਹ ਕੇ ਮ੍ਰਿਗ ਆਦਿਕ ਹਾਰੇ॥
ਕੇਹਰਿ ਕੋਕਿਲ ਕੇ ਸਭ ਭਾਵ ਕਿਧੋ ਇਨ ਪੈ ਗਨ ਊਪਰ ਵਾਰੇ॥ ੬੧੨॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ! ਗੋਪੀਆਂ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸਦਾ ਮੂੰਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਜਿਹਾ ਸੋਭਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੌਲ ਫੁੱਲਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸੋਭ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਭੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੇਖਕੇ ਹਰਨ ਵਗੈਰਾ ਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਪਤਲਾ ਲੱਕ ਹੈ, ਕੋਇਲ ਵਰਗੀ ਸੁਰੀਲੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭਾਵ ਇਸਦੇ ਉੱਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੬੧੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜਾਹਿ ਭਭੀਛਨ ਰਾਜ ਦੀਯੋ ਜਿਨਹੂੰ ਬਰ ਰਾਵਨ ਸੋ ਰਿਪੁ ਸਾਧੋ॥
ਖੇਲਤ ਹੈ ਸੋਊ ਭੂਮਿ ਬਿਖੈ ਬ੍ਰਿਜ ਲਾਜ ਜਹਾਜਨ ਕੋ ਤਜ ਬਾਧੋ॥
ਜਾਹਿ ਨਿਕਾਸ ਲਯੋ ਮੁਰ ਪ੍ਰਾਨ ਸੁ ਮਾਪ ਲੀਯੋ ਬਲਿ ਕੋ ਤਨ ਆਧੋ॥
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸੰਗ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੇ ਅਤਿ ਹੀ ਰਸ ਕੈ ਸੋਊ ਖੇਲਤ ਮਾਧੋ॥ ੬੧੩॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਭਭੀਛਨ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਰਾਵਨ ਵਰਗੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਓਹੋ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੇਡਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮ ਰੂਪੀ ਜਹਾਜ ਦਾ ਮਸੂਲ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ 'ਮੁਰ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਕੱਢ ਲਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਬਾਵਨ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਬਲਿ ਰਾਜਾ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅੱਧਾ ਮਿਣ ਲਿਆ ਸੀ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਓਹੀ ਮਾਯਾ ਦਾ ਪਤੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਨੂੰ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੬੧੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੋ ਮੁਰ ਨਾਮ ਮਹਾ ਰਿਪ ਪੈ ਕੁਪ ਕੈ ਅਤ ਹੀ ਡਰਈਯਾ ਫੁਨ ਭੀਰਨਿ॥
ਜੋ ਗਜ ਸੰਕਟ ਕੋ ਕਟੀਯਾ ਹਰਿਤਾ ਜੋਊ ਸਾਧਨ ਕੇ ਦੁਖ ਪੀਰਨਿ॥
ਸੋ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ਜਮੁਨਾ ਤਟ ਪੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਹਰੀਯਾ ਤ੍ਰੀਯ ਚੀਰਨਿ॥
ਤਾ ਕਰ ਕੈ ਰਸ ਕੋ ਚਸਕੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਗਨ ਬੀਚ ਅਹੀਰਨਿ॥ ੬੧੪॥

ਅਰਥ - ਜੋ 'ਮੁਰ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਤੰਦੂਏ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਾਧਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ

ਹਨ, ਜੋ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਚੁਰਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਰਸ ਦਾ ਸਵਾਦ ਪਾ ਕੇ ਗੁੱਜਰਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਹੈ।। ੬੧੪।।

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ ਗ੍ਵਾਰਨ ਸੋ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕੇਲ ਕਰੋ ਹਮ ਸੰਗ ਕਹਯੋ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਕਛੁ ਸੰਕ ਨ ਆਨੋ।।
ਝੂਠ ਕਹਯੋ ਨਹਿ ਮਾਨਹੁ ਰੀ ਕਹਯੋ ਹਮਰੋ ਤੁਮ ਸਾਚ ਪਛਾਨੋ।।
ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਹਰਿ ਕੀ ਸੁਨ ਬਾਤ ਗਈ ਤਜ ਲਾਜ ਕਬੈ ਜਸ ਠਾਨੋ।।
ਰਾਤਿ ਬਿਖੈ ਤਜਿ ਝੀਲਹਿ ਕੌ ਨਭ ਬੀਚ ਚਲਯੋ ਜਿਮ ਜਾਤ ਟਨਾਨੋ।। ੬੧੫।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾ ਲਿਆਓ। ਹੇ ਗੋਪੀਓ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਆਖੇ ਨੂੰ ਝੂਠ ਕਰਕੇ ਨਾ ਜਾਣੋ, ਕਹੇ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਸੱਚਾ ਪਛਾਣੋ। ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਲੱਜਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਤੁਰੀਆਂ, ਜਿਸਦੀ ਉਪਮਾ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਟਿਟਾਣਾ ਝੀਲ ਨੂੰ ਤਿਆਗਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉੱਡਕੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੬੧੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਹਰਿ ਕੇ ਹਿਤ ਗਾਵਤ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੇ ਸੁ ਕਿਧੌਂ ਗਨ ਮੈਂ।।
ਇਮ ਨਾਚਤ ਹੈ ਅਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ ਬਿਜੁਲੀ ਜਿਹ ਭਾਂਤ ਘਨੇ ਘਨ ਮੈਂ।।
ਕਬਿ ਨੇ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਗਾਇਬ ਕੀ ਸੁ ਬਿਚਾਰ ਕਹੀ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈਂ।।
ਰੁਤ ਚੇਤ ਕੀ ਮੈ ਮਨ ਆਨੰਦ ਕੈ ਕੁਹਕੈ ਮਨੋ ਕੋਕਿਲਕਾ ਬਨ ਮੈਂ।। ੬੧੬।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਧਕਾਂ ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਘਣੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਲਿਸ਼ਕਣ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰੇਮ-ਰੱਤੀ ਰਾਧਕਾਂ ਨਾਚ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਨੇ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਚੇਤ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਕੋਇਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਬਨ ਵਿਚ ਕੂਕ ਰਹੀ ਹੈ।। ੬੧੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗਿ ਖੇਲਤ ਰੰਗ ਭਰੀ ਸੁ ਤ੍ਰੀਯਾ ਸਜ ਸਾਜ ਸਭੈ ਤਨ ਮੈਂ।।
ਅਤਿ ਹੀ ਕਰਿ ਕੈ ਹਿਤ ਕਾਨ੍ਹਰ ਸੋਂ ਕਰ ਕੈ ਨਹੀ ਬੰਧਨ ਅਉ ਧਨ ਮੈਂ।।
ਫੁਨ ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕੇ ਯੌ ਮਨ ਮੈਂ।।
ਮਨੋ ਸਾਵਨ ਮਾਸ ਕੇ ਮੱਧਿ ਬਿਖੈ ਚਮਕੈ ਜਿਮ ਬਿੱਜੁਲਤਾ ਘਨ ਮੈਂ।। ੬੧੭।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿੰਗਾਰ ਸਜਾ ਕੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਬੰਧੀਆਂ ਅਤੇ ਧਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਦੀ ਬੜੀ ਹੀ ਚੰਗੀ ਉਪਮਾ 'ਸਿਆਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਸਾਵਣ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਚਮਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੬੧੭।।

ਸਯਾਮ ਸੋ ਸੁੰਦਰ ਖੇਲਤ ਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਰੰਗ ਰਾਚੀ।।
ਰੂਪ ਸਚੀ ਅਰੁ ਪੈ ਰਤਿ ਕੀ ਮਨ ਮੈ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੋ ਖੇਲਤ ਸਾਚੀ।।
ਰਾਸ ਕੀ ਖੇਲ ਤਟੈ ਜਮੁਨਾ ਰਜਨੀ ਅਰੁ ਦਯੋਸ ਬਿੱਧਰਕ ਮਾਚੀ।।
ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਅਰੁ ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਤਜਿ ਲਾਜਹਿ ਨਾਚੀ।। ੬੧੮।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸੁੰਦਰ ਗੋਪੀਆਂ ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ 'ਸਚੀ' ਅਤੇ 'ਰਤੀ' ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਕੇ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਮਨਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਸੋਹਣੇ ਤ੍ਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਿਨੇ ਤੇ ਰਾਤ ਰਾਸ ਦੀ ਖੇਡ ਮੱਚੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ, ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਤੇ ਰਾਧਕਾਂ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਲੱਜਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਕੇ ਨੱਚਦੀਆਂ ਹਨ।। ੬੧੮।।

ਰਾਸ ਕੀ ਖੇਲ ਸੁ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਅਤਿ ਹੀ ਤਹ ਸੁੰਦਰ ਭਾਂਤਿ ਰਚੀ ਹੈ।।
ਲੋਚਨ ਹੈ ਜਿਨ ਕੇ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਜਿਨ ਕੇ ਸਮ ਤੁੱਲ ਨ ਰੂਪ ਸਚੀ ਹੈ।।
ਕੰਚਨ ਸੋ ਤਿਨ ਕੋ ਤਨ ਹੈ ਮੁਖ ਹੈ ਸਸਿ ਸੋ ਤਹ ਰਾਧਿ ਗਚੀ ਹੈ।।
ਮਾਨੋ ਕਰੀ ਕਰ ਲੈ ਕਰਤਾ ਸੁਧ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਜੋਊ ਬਾਕੀ ਬਚੀ ਹੈ।। ੬੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਧਿ ਗਚੀ = ਸਮਗ੍ਰੀ ਗੁੰਨ੍ਹੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕੁੰਭਾਰ ਮਿੱਟੀ ਗੁੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਰਾਸ ਦੀ ਖੇਡ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਤ੍ਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰਚਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਰਨ ਵਰਗੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਸਮਾਨ 'ਸਚੀ' ਅਥਵਾ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ਭੀ ਸੋਹਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਵਰਗੇ ਚਮਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਮਨਿੰਦ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜੋਹੜੀ ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਗੁੰਨ੍ਹੀ ਸੀ, ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਨਿਰੋਲ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੋਂ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਬਾਕੀ ਬਚੀ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਆਦਿਕ ਸੁੰਦਰ ਚੀਜਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ।। ੬੧੯।।

ਆਈ ਹੈ ਖੇਲਨ ਰਾਸ ਬਿਖੈ ਸਜ ਕੈ ਸੁ ਤ੍ਰੀਯਾ ਤਨ ਸੁੰਦਰ ਬਾਨੇ॥
ਪੀਤ ਰੰਗੇ ਇਕ ਰੰਗ ਕਸੁੰਭ ਕੇ ਏਕ ਹਰੇ ਇਕ ਕੇਸਰ ਸਾਨੇ॥
ਤਾ ਛਬਿ ਕੇ ਜਸ ਉੱਚ ਮਹਾ ਕਬਿ ਨੈ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਪਹਿਚਾਨੇ॥
ਨਾਚਤ ਭੂਮ ਗਿਰੀ ਧਰਨੀ ਹਰਿ ਦੇਖ ਰਹੀ ਨਹੀ ਨੈਨ ਅਘਾਨੇ॥ ੬੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਨੇ = ਪੁਸ਼ਾਕੇ॥ ਸਾਨੇ = ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ॥

ਅਰਥ - ਜੋ ਭੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਾਸ ਵਿਚ ਖੇਡਨ ਲਈ ਆਈ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸੁੰਦਰ ਪੁਸ਼ਾਕੇ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੇ ਕੁਸੰਭ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੇ ਹਰੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੇਸਰ ਭਿੰਨੇ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਛਬਿ ਦੇ ਉੱਤਮ ਜਸ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਰੂਪ ਗੋਪੀ ਨੱਚਦੀ ਨੱਚਦੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਦਰਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਨੈਣ ਰੱਜੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਧਰਤੀ ਹੀ ਗੋਪੀ ਹੈ, ਜੋ ਥੱਕ ਕੇ ਡਿੱਗੀ ਪਈ ਹੈ, ਰੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਬਨਾਸਪਤੀ ਦੇ ਫੁੱਲ ਹੀ ਉਸਦੇ ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਕਪੜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ ਰੂਪ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਰੂਪ ਗੋਪੀ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੬੨੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਤਿਨ ਕੌ ਇਤਨੋ ਹਿਤ ਦੇਖਤ ਹੀ ਅਤਿ ਆਨੰਦ ਸੋ ਭਗਵਾਨ ਹਸੇ ਹੈ॥
ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਢੀ ਅਤਿ ਗ੍ਵਾਰਨ ਸੋ ਅਤਿ ਹੀ ਰਸ ਕੇ ਫੁਨ ਬੀਚ ਫਸੇ ਹੈ॥
ਜਾਤ ਨ ਦੇਖਤ ਪੁੰਨਿ ਬਢੈ ਜਿਹ ਦੇਖਤ ਹੀ ਸਭ ਪਾਪ ਨਸੇ ਹੈ॥
ਜਿਉ ਸਸਿ ਅਗ੍ਰ ਲਸੈ ਚਪਲਾ ਹਰਿ ਦਾਰਮ ਸੇ ਤਿਮ ਦਾਂਤ ਲਸੇ ਹੈ॥ ੬੨੧॥

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਏਨਾ ਪਿਆਰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਵੱਡੇ ਅਨੰਦਤ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਹੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਰਸ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ ਹਨ। ਪੁੰਨਾਂ ਦਾ ਵਧਦੇ ਜਾਣਾ, ਵੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਨੱਸ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚਮਕੀ ਹੋਈ ਬਿਜਲੀ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨਾਰ ਵਿਚ ਦਾਣੇ ਇਕਸਾਰ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਚਮਕਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਅਨਾਰ ਦੇ ਦਾਣਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦੰਦ ਚਮਕਦੇ ਹਨ॥ ੬੨੧॥

ਸੰਗ ਗੋਪਿਨ ਬਾਤ ਕਹੀ ਰਸ ਕੀ ਜੋਊ ਕਾਨ੍ਹਰ ਹੈ ਸਭ ਦੈਤ ਮਰੱਈਯਾ॥
ਸਾਧਨ ਕੋ ਜੋਊ ਹੈ ਬਰਤਾ ਅਉ ਅਸਾਧਨ ਕੋ ਜੋਊ ਨਾਸ ਕਰੱਈਯਾ॥

ਰਾਸ ਬਿਖੈ ਸੋਊ ਖੇਲਤ ਹੈ ਜਸੁਧਾ ਸੁਤ ਜੋ ਮੁਸਲੀਧਰ ਭੱਈਯਾ।।
ਨੈਨਨ ਕੇ ਕਰ ਕੈ ਸੁ ਕਟਾਛ ਚੁਰਾਇ ਮਨੋ ਮਤਿ ਗੋਪਿਨ ਲੱਈਯਾ।। ੬੨੨।।

ਅਰਥ – ਜੇਹੜਾ ਕਾਨ੍ਹ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਵਰ-ਦਾਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੈਂਖੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਰਾਸ ਦੇ ਵਿਚ ਉਹ ਖੇਡਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਜਸੋਦਾਂ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਭਰਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਮਾਨੋਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੬੨੨।।

ਦੇਵਗੰਧਾਰ ਬਿਲਾਵਲ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਸੁਨਾਈ।।
ਜੈਤਸਿਰੀ ਗੁਜਰੀ ਕੀ ਭਲੀ ਧੁਨ ਰਾਮਕਲੀ ਹੂੰ ਕੀ ਤਾਨ ਬਸਾਈ।।
ਸਥਾਵਰ ਤੇ ਸੁਨ ਕੈ ਸੁਰਜੀ ਜੜ ਜੰਗਮ ਤੇ ਸੁਰ ਜਾ ਸੁਨ ਪਾਈ।।
ਰਾਸ ਬਿਖੈ ਸੰਗ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੋ ਬੰਸਰੀ ਕਾਨ੍ਹ ਬਜਾਈ।। ੬੨੩।।

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ – ਦੇਵਗੰਧਾਰ, ਬਿਲਾਵਲ, ਸੁਧ ਮਲ੍ਹਾਰ, ਜੈਤਸਿਰੀ, ਗੁਜਰੀ ਦੀ ਧੁਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਰੀਤੀ ਨਾਲ 'ਰਾਮਕਲੀ' ਦੀ ਤਾਨ ਭੀ ਵਸਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਸੁਰ ਸੁਣ ਲਈ ਹੈ, ਉਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਥਾਵਰ ਤੋਂ ਜੰਗਮ ਅਤੇ ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਚੇਤਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਰਾਸ ਦੇ ਵਿਚ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਈ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਪਰੋਕਤ ਦਸ਼ਾ ਹੋਈ ਹੈ।। ੬੨੩।।

ਦੀਪਕ ਅਉ ਨਟ ਨਾਇਕ ਰਾਗ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਗਉਰੀ ਕੀ ਤਾਨ ਬਸਾਈ।।
ਸੋਰਠ ਸਾਰੰਗ ਰਾਮਕਲੀ ਸੁਰ ਜੈਤਸਿਰੀ ਸੁਭ ਭਾਂਤ ਸੁਨਾਈ।।
ਰੀਝ ਰਹੈ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਕੇ ਸਭੈ ਜਨ ਰੀਝ ਰਹਯੋ ਸੁਨ ਕੈ ਸੁਰਰਾਈ।।
ਤੀਰ ਨਦੀ ਸੰਗ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੇ ਮੁਰਲੀ ਕਰਿ ਆਨੰਦ ਸਯਾਮ ਬਜਾਈ।। ੬੨੪।।

ਅਰਥ – ਦੀਪਕ ਤੇ ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ ਰਾਗ ਅਤੇ ਗੌੜੀ ਰਾਗ ਦੀ ਤਾਨ ਭੀ ਬੜੇ ਹੀ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਜਾਈ ਹੈ। ਸੋਰਠ, ਸਾਰੰਗ, ਰਾਮਕਲੀ ਦੀ ਸੁਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਜੈਤਸਿਰੀ ਦੀ ਸੁਰ ਭੀ ਸੋਹਣੇ ਤ੍ਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਦੇ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਭੀ ਸੁਣ ਕੇ ਮਸਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ।। ੬੨੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜਿਹ ਕੇ ਮੁਖ ਕੀ ਸਮ ਚੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾ ਤਨ ਕੀ ਤਿਹ ਭਾ ਮਨੋ ਕੰਚਨ ਸੀ ਹੈ।।

ਮਾਨਹੁ ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਕਰਤਾ ਸੁ ਅਨੂਪ ਸੀ ਮੂਰਤ ਯਾ ਕੀ ਕਸੀ ਹੈ।।
ਚਾਂਦਨੀ ਮੈ ਗਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੇ ਇਹ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਗੋਪਿਨ ਤੇ ਸੁ ਹਛੀ ਹੈ।।
ਬਾਤ ਜੁ ਥੀ ਮਨ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੇ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਸੋਊ ਪੈ ਲਖ ਲੀ ਹੈ।। ੬੨੫।।

ਅਰਥ - ਜਿਸਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਮਾਨੋ ਸੋਨੇ ਵਰਗੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ 'ਅਨੂਪਤਾ' ਨੂੰ ਲੈਕੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਦੇਹ ਕੱਢ ਲਈ ਹੈ। ਚਾਂਦਨੀ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਇਹ ਗੋਪੀ ਹੋਰਨਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਜੋ ਗੱਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੀ, ਉਸ ਰਾਧਕਾਂ ਗੋਪੀ ਨੇ ਉਹ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਜਾਣ ਲਈ ਹੈ।। ੬੨੫।।

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ ਰਾਧੇ ਸੋ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕ੍ਰਿਸਨ ਰਾਧਕਾ ਤਨ ਨਿਰਖ ਕਹੀ ਬਿਹਸਿ ਕੈ ਬਾਤ।।
ਮ੍ਰਿਗ ਕੇ ਅਰੁ ਫੁਨ ਮੈਨ ਕੇ ਤੋ ਮੈ ਸਭ ਹੈ ਗਾਤ।। ੬੨੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਨ=ਸਾਥ, ਵੱਲ।। ਨਿਰਖ=ਵੇਖ ਕੇ।। ਬਿਹਸਿ=ਹੱਸ ਕੇ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਆਖਣਾ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਾਧਕਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਹੱਸ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ। ਹਰਨ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਆਦਿਕ ਸਭ ਕੁਝ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ।। ੬੨੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭਾਗ ਕੋ ਭਾਲ ਹਰਯੋ ਸੁਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਛੀਨ ਲਈ ਮੁਖ ਜੋਤ ਸਸੀ ਹੈ।।
ਨੈਨ ਮਨੋ ਸਰ ਤੀਛਨ ਹੈ ਭ੍ਰਿਕੁਟੀ ਮਨੋ ਜਾਨ ਕਮਾਨ ਕਸੀ ਹੈ।।
ਕੋਕਿਲ ਬੈਨ ਕਪੋਤ ਸੋ ਕੰਠ ਕਹੀ ਹਮਰੇ ਮਨ ਜੋਊ ਬਸੀ ਹੈ।।
ਏਤੇ ਪੈ ਚੋਰ ਲਯੋ ਹਮਰੋ ਚਿਤ ਭਾਮਨ ਦਾਮਨ ਭਾਂਤ ਲਸੀ ਹੈ।। ੬੨੭।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਗੋਪੀ! ਸੁਣ, ਤੂੰ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਮੱਥਾ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਸ਼ਕਤੀ ਖੋਹ ਲਈ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਨੈਣ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਹਨ, ਅਤੇ ਭਵਾਂ ਮਾਨੋ ਖਿੱਚੀ ਹੋਈ ਕਮਾਨ ਜਾਣੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਮੈਂ ਆਖੀ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਕੋਇਲ ਵਰਗੀ ਆਵਾਜ ਤੇ ਕਬੂਤਰ ਵਰਗੀ ਗਰਦਨ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਏਨਾ ਕੁਝ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ, ਮੇਰਾ ਚਿਤ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੀ ਹੈਂ? ਮਾਨੋ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲਿਸ਼ਕ ਰਹੀ ਹੈਂ।। ੬੨੭।।

ਕਾਨ੍ਹਰ ਲੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਸੰਗ ਗੀਤ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਸੁੰਦਰ ਗਾਵੈ।।
ਸਾਰੰਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰ ਬਿਭਾਸ ਬਿਲਾਵਲ ਭੀਤਰ ਤਾਨ ਬਸਾਵੈ।।
ਜੋ ਜੜ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਸੁਨ ਕੈ ਧੁਨ ਤਿਆਗ ਕੈ ਧਾਮ ਤਹਾ ਕਹੁ ਧਾਵੈ।।
ਜੋ ਖਗ ਜਾਤ ਉਡੇ ਨਭਿ ਮੈ ਸੁਨ ਠਾਢ ਰਹੈ ਧੁਨ ਜੋ ਸੁਨ ਪਾਵੈ।। ੬੨੮।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸਨ ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਤ੍ਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੰਗ, ਦੇਵਗੰਧਾਰ, ਬਿਭਾਸ ਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਵਿਚ 'ਤਾਨ' ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਜੜ੍ਹ ਭੀ ਉਸਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਚੇਤਨ ਹੋਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਟਿਕਾਣੇ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਉਥੇ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਪੰਛੀ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਉੱਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਜੇਕਰ ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ ਨੂੰ ਉਹ ਸੁਣ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਖਲੋਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।। ੬੨੮।।

ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਸੰਗ ਭਲੇ ਭਗਵਾਨ ਸੁ ਖੇਲਤ ਹੈ ਅਰੁ ਨਾਚਤ ਐਸੇ।।
ਖੇਲਤ ਹੈ ਮਨ ਆਨੰਦ ਕੈ ਨ ਕਛੂ ਜਰਰਾ ਮਨ ਧਾਰ ਕੈ ਭੈ ਸੇ।।
ਗਾਵਤ ਸਾਰੰਗ ਤਾਲ ਬਜਾਵਤ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁ ਰੁਚੈ ਸੇ।।
ਸਾਵਨ ਕੀ ਰੁਤ ਮੈ ਮਨੋ ਨਾਚਤ ਮੋਰਨਿ ਮੈ ਮੁਰਵਾਨਰ ਜੈਸੇ।। ੬੨੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੁਰਵਾਨਰ=ਨਰ-ਮੋਰ।। ਮੋਰਨਿ=ਮੋਰਨੀਆਂ।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸਨ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਡਦੇ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੱਚਦੇ ਤੇ ਖੇਡਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੰਗ ਰਾਗ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਮੌਜ ਨਾਲ ਤੈਂਤੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋ, ਸਾਵਣ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਰਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ 'ਨਰ-ਮੋਰ' ਨੱਚਦਾ ਹੋਇਆ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।। ੬੨੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਨਾਚਤ ਹੈ ਸੋਊ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਮੈ ਜਿਹ ਕੋ ਸਸਿ ਸੋ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਆਨਨ।।
ਖੇਲਤ ਹੈ ਰਜਨੀ ਸਿਤ ਮੈ ਜਹ ਰਾਜਤ ਥੋ ਜਮੁਨਾ ਜੁਤ ਕਾਨਨ।।
ਭਾਨ ਸੁਤਾ ਬ੍ਰਿਖ ਕੀ ਜਹ ਥੀ ਸੁ ਹੁਤੀ ਜਹ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਅਭਿਮਾਨਨ।।
ਛਾਜਤ ਤਾ ਮਹਿ ਯੌ ਹਰਿ ਜੂ ਜਿਉ ਬਿਰਾਜਤ ਬੀਚ ਪੰਨਾ ਨਗ ਖਾਨਨ।। ੬੩੦।।

ਅਰਥ - ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਸੁੰਦਰ ਮੁੱਖ ਵਾਲਾ ਕਾਨ੍ਹ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲ ਨੱਚਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਚਾਂਦਨੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਖੇਡਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਜਮਨਾ ਸਮੇਤ ਬਨ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਰਾਧਕਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅਭਿਮਾਨ

++

ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪੰਨੇ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।। ੬੩੦।।

ਸੁ ਸੰਗੀਤ ਨਚੈ ਹਰਿ ਜੂ ਤਿਹ ਠਉਰ ਸੁ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਰਸ ਕੇ ਸੰਗ ਭੀਨੋ।।
ਖੋਰ ਦਏ ਫੁਨ ਕੇਸਰ ਕੀ ਧੁਤੀਯਾ ਕਸਿ ਕੈ ਪਟ ਓਢ ਨਵੀਨੋ।।
ਰਾਧਕਾ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਮੁਖ ਚੰਦ ਲਏ ਜਹ ਗ੍ਵਾਰਨ ਥੀ ਸੰਗ ਤੀਨੋ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਨਚਾਇ ਕੈ ਨੈਨਨ ਕੋ ਸਭ ਗੋਪਿਨ ਕੋ ਮਨੂਆ ਹਰਿ ਲੀਨੋ।। ੬੩੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੀਨੋ=ਭਿੱਜੇ।। ਖੋਰ=ਲਕੀਰ, ਤਿਲਕ।। ਧੁਤੀਆ=ਧੋਤੀ।। ਨਚਾਇ ਕੈ=ਮਟਕਾ ਮਟਕਾ ਕੇ।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਸ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਭਿੱਜੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਕੇਸਰ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਲੱਗਾ ਹੋਯਾ ਹੈ ਲੱਕ ਵਿਚ ਪੀਲੀ ਧੋਤੀ ਕੱਸੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋਢੇ ਉੱਤੇ ਨਵਾਂ ਦੁਪੱਟਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਟਕਾ ਮਟਕਾ ਕੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੬੩੧।।

ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਕੀ ਬਰਾਬਰ ਮੂਰਤਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸੁ ਨਹੀ ਘ੍ਰਿਤਚੀ ਹੈ।।
ਜਾ ਸਮ ਹੈ ਨਹੀ ਕਾਮ ਕੀ ਤ੍ਰੀਯਾ ਨਹੀ ਜਿਸ ਕੀ ਸਮ ਤੁੱਲਿ ਸਚੀ ਹੈ।।
ਮਾਨਹੁ ਲੈ ਸਸਿ ਕੋ ਸਭ ਸਾਰ ਪ੍ਰਭਾ ਕਰਤਾਰ ਇਹੀ ਮੈ ਗਚੀ ਹੈ।।
ਨੰਦ ਕੇ ਲਾਲ ਬਿਲਾਸਨ ਕੋ ਇਹ ਮੂਰਤ ਚ੍ਰਿਤ ਬਚਿਤ੍ਰ ਰਚੀ ਹੈ।। ੬੩੨।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਾਧਕਾ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਘ੍ਰਿਤਾਚੀ ਅਪੱਛਰਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਮਾਨ ਕਾਮ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਤੀ ਭੀ ਸੋਹਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਵਿਚ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਵਹੁਟੀ 'ਸਚੀ' ਭੀ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋ, ਬ੍ਰਾਹਮਾ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਭਾਗ ਲੈਕੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਭਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਨੰਦ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਬਿਲਾਸਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ ਵਾਲੀ ਮੂਰਤੀ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ।। ੬੩੨।।

ਰਾਧਕਾ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਮੁਖ ਚੰਦ ਸੁ ਖੇਲਤ ਹੈ ਮਿਲਿ ਖੇਲ ਸਬੈ।।
ਮਿਲਿ ਸੁੰਦਰਿ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਸਭੈ ਸੁ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਕਰ ਤਾਲ ਤਬੈ।।
ਪਿਖਵੈ ਇਹ ਕੋ ਸੋਊ ਮੋਹ ਰਹੈ ਸਭ ਦੇਖਤ ਹੈ ਸੁਰ ਯਾਹਿ ਛਬੈ।।
ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਮੁਰਲੀਧਰ ਮੈਨ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਗੋਪਿਨ ਮਧਿ ਫਬੈ।। ੬੩੩।।

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ, ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਗੋਪੀਆਂ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾੜੀਆਂ ਵਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਇਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੀ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੬੩੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜਿਹ ਕੀ ਸਮ ਤ੍ਰੁਲਿ ਨ ਹੈ ਕਮਲਾ ਦ੍ਰੁਤਿ ਜਾ ਪਿਖਿ ਕੈ ਕਟ ਕੇਹਰਿ ਲਾਜੈ।।
ਕੰਚਨ ਦੇਖਿ ਲਜੈ ਤਨ ਕੋ ਤਿਹ ਦੇਖਤ ਹੀ ਮਨ ਕੋ ਦੁਖੁ ਭਾਜੈ।।
ਜਾ ਸਮ ਰੂਪ ਨ ਕੋਊ ਤ੍ਰੀਯਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਰਤਿ ਕੀ ਸਮ ਰਾਜੈ।।
ਜਿਉ ਘਨ ਬੀਚ ਲਸੈ ਚਪਲਾ ਇਹ ਤਿਉ ਘਨ ਗ੍ਵਾਰਨ ਬੀਚ ਬਿਰਾਜੈ।। ੬੩੪।।

ਅਰਥ - ਜਿਸਦੇ ਸਮਾਨ ਲਛਮੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਲੱਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਲੱਕ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੋਨਾ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਮਨ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਭਾਜੜ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਰੂਪ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ਭੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਰਤੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਰੂਪ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਰਾਧਕਾਂ ਬਿਜਲੀ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਬਿਰਾਜ ਰਹੀ ਹੈ।। ੬੩੪।।

ਖੇਲਤ ਹੈ ਸੰਗ ਤ੍ਰੀਯਨ ਕੇ ਸਜਿ ਸਾਜ ਸਭੈ ਅਰੁ ਮੋਤਿਨ ਮਾਲਾ।।
ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੈ ਖੇਲਤ ਹੈ ਤਿਹ ਸੋ ਹਰਿ ਜੂ ਜੋਊ ਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਹਿਤ ਵਾਲਾ।।
ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਜਹ ਠਾਢੀ ਹੁਤੀ ਜਹ ਠਾਢੀ ਹੁਤੀ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਕੀ ਬਾਲਾ।।
ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਕੋ ਮਹਾ ਮੁਖ ਸੁੰਦਰ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਬੀਚ ਕਰਯੋ ਉਜਿਆਲਾ ।। ੬੩੫।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਸਾਜ ਸਜਾਕੇ ਅਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾ ਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਖੇਡਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਭ ਨਾਲ ਮੋਹ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਰਾਧਕਾਂ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੬੩੫।।

ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਸੁੰਦਰ ਮੋਹਿ ਰਹੀ ਤ੍ਰੀਯਾ ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ।।
ਤਬ ਗਾਇ ਉਠੀ ਕਰ ਤਾਲ ਬਜਾਇ ਹੁਤੀ ਜਿ ਕਿਧੋ ਅਤ ਹੀ ਸੁ ਸੁਖੀ।।
ਕਰ ਕੈ ਅਤਿ ਹੀ ਹਿਤ ਨਾਚਤ ਭੀ ਕਰਿ ਆਨੰਦ ਨਾ ਮਨ ਬੀਚ ਝੁਖੀ।।

ਸਭ ਲਾਲਚ ਤਿਆਗ ਦਏ ਗ੍ਰਿਹ ਕੇ ਇਕ ਸਯਾਮ ਕੇ ਪਿਯਾਰ ਕੀ ਹੈ ਸੁ ਭੁਖੀ ॥੬੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੁਖੀ=ਕਰਿੰਝੀ ਹੋਈ, ਕਲਪੀ ਹੋਈ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ 'ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ' ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਤਾਲੀਆਂ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਤੇ ਇਹ ਬੜੀ ਹੀ ਸੁਖੀ ਹੈ। ਬੜਾ ਹੀ ਹਿਤ ਕੇ ਨੱਚਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੰਦਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਵਿਚ ਕਲਪੀ ਹੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਸਨੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਲਾਲਚ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਇਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਭੁੱਖੀ ਹੈ॥ ੬੩੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕ੍ਰਿਸਨ ਮਨੈ ਅਤਿ ਰੀਝ ਕੈ ਮੁਰਲੀ ਉਠਯੋ ਬਜਾਇ॥
ਰੀਝ ਰਹੀ ਸਭ ਗੋਪੀਯਾ ਮਹਾ ਪ੍ਰਮੁਦ ਮਨ ਪਾਇ॥ ੬੩੭॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਅਵਾਜ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ॥ ੬੩੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਰੀਝ ਰਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਸਭ ਭਾਮਨ ਜਉ ਮੁਰਲੀ ਨੰਦ ਲਾਲ ਬਜਾਈ॥
ਰੀਝ ਰਹੇ ਬਨ ਕੇ ਖਗ ਅਉ ਮ੍ਰਿਗ ਰੀਝ ਰਹੇ ਧੁਨਿ ਜਾ ਸੁਨ ਪਾਈ॥
ਚਿਤ੍ਰ ਕੀ ਹੋਇ ਗਈ ਪ੍ਰਤਮਾ ਸਭ ਸਯਾਮ ਕੀ ਓਰ ਰਹੀ ਲਿਵ ਲਾਈ॥
ਨੀਰ ਬਹੈ ਨਹੀ ਕਾਨ੍ਹ ਤ੍ਰੀਯਾ ਸੁਨ ਕੈ ਤਹਿ ਪਉਨ ਰਹਯੋ ਉਰਝਾਈ॥੬੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਮਨ= ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ॥ਚਿਤ੍ਰ=ਪੱਥਰ॥ਪ੍ਰਤਮਾ=ਮੂਰਤ॥ਉਰਝਾਈ=ਰੁਕ ਗਈ॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਈ ਤਾਂ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਜੰਗਲ ਦੇ ਪੰਛੀ ਅਤੇ ਹਰਨ ਭੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਏ, ਹੋਰ ਭੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਵਾਜ ਸੁਣ ਲਈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤ ਵਾਂਗੂ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵੱਲ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਲਿਵ ਲੱਗ ਗਈ। ਜਮੁਨਾ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵਗਦਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਹਵਾ ਭੀ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਰੁਕ ਗਈ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਵਜਾਈ ਹੋਈ ਬੰਸਰੀ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਥੇ ਦੀਆਂ ਉਥੇ ਹੀ ਮਸਤ ਹੋਕੇ ਖਲੋ ਗਈਆਂ ਹਨ॥ ੬੩੮॥

ਪਉਨ ਰਹਯੋ ਉਰਝਾਇ ਘਰੀ ਇਕ ਨੀਰ ਨਦੀ ਕੋ ਚਲੈ ਸੁ ਕਛੂ ਨਾ॥
ਜੋ ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਮਨ ਆਈ ਹੁਤੀ ਧਰਖਾਸਨ ਅੰਗ ਬਿਖੈ ਅਰੁ ਭੂਨਾ॥
ਸੋ ਸੁਨ ਕੈ ਧੁਨ ਬਾਸੁਰੀ ਕੀ ਤਨ ਬੀਚ ਰਹੀ ਤਿਨ ਕੇ ਸੁਧ ਹੂ ਨਾ॥

ਤਾ ਸੁਧ ਗੀ ਸੁਰ ਕੇ ਸੁਨ ਹੀ ਰਹ ਗੀ ਇਹ ਮਾਨਹੁ ਚਿਤ੍ਰ ਨਮੂਨਾ॥ ੬੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਖਾਸਨ=ਧੜਕਿਆ॥ ਅੰਗ=ਸਰੀਰ॥ ਝੂਨਾ=ਝੁਨਝੁਨੀ, ਕੰਬਨੀ॥

ਅਰਥ - ਹਵਾ ਭੀ ਇਕ ਘੜੀ ਭਰ ਚਲਣਾ ਭੁੱਲਕੇ ਉਲਝ ਰਹੀ ਅਤੇ ਨਦੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਭੀ ਕੁਝ ਚਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਪਾਣੀ ਭੀ ਖਲੋ ਗਿਆ । ਜੇਹੜੀ ਕੋਈ ਉਥੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ ਸੁਣਦਿਆਂ ਉਸਦਾ ਕਲੇਜਾ ਧੜਕਿਆ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਝੁਨਝੁਨੀ ਆ ਗਈ। ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਭੀ ਸੁੱਧ ਨਾ ਰਹੀ। ਸੁਰ ਦੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ, ਮਾਨੋ ਪਿਛੇ ਉਸਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੬੩੯॥

ਰੀਝ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਮੁਰਲੀ ਹਰਿ ਪੈ ਮਨ ਮੈ ਕਰਿ ਸੰਕ ਕਛੂ ਨਾ॥
ਜਾ ਕੀ ਸੁਨੇ ਧੁਨ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਕਰ ਕੈ ਖਗ ਆਵਤ ਹੈ ਬਨ ਸੂਨਾ॥
ਸੋ ਸੁਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਰੀਝ ਰਹੀ ਮਨ ਭੀਤਰ ਸੰਕ ਕਰੀ ਕਛੂ ਨਾ॥
ਨੈਨ ਪਸਾਰ ਰਹੀ ਪਿਖ ਕੈ ਜਿਮ ਘੰਟਕਹੇਰ ਬਜੇ ਮਿਲਿ ਮੂਨਾ॥ ੬੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੂਨਾ=ਸੁੰਞਾ, ਖਾਲੀ॥ ਮੂਨਾ=ਚੁੱਪ ਕੀਤੇ ਹੀ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਦੀ ਅਵਾਜ ਨੂੰ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣ ਕੇ ਜੰਗਲ ਦੇ ਪੰਛੀ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਸੁੰਞਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਅੱਖਾਂ ਟੱਡਕੇ ਉਸਦੇ ਵੱਲ ਹੀ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੰਡੇਹੇੜੇ ਦੇ ਵਜਦਿਆਂ ਹੀ ਹਰਨ ਚੁੱਪ ਕੀਤੇ ਹੀ ਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੬੪੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੁਰ ਬਾਸੁਰੀ ਕੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਮੁਖ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੇ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁ ਰਸੀ ਹੈ॥
ਸੋਰਠ ਦੇਵਗੰਧਾਰ ਬਿਭਾਸ ਬਿਲਾਵਲ ਹੂ ਕੀ ਸੁ ਤਾਨ ਬਸੀ ਹੈ॥
ਕੰਚਨ ਸੋ ਜਿਹ ਕੋ ਤਨ ਹੈ ਜਿਹ ਕੇ ਮੁਖ ਕੀ ਸਮ ਸੋਭ ਸਸੀ ਹੈ॥
ਤਾ ਕੇ ਬਜਾਇਬੇ ਕੌ ਸੁਨ ਕੈ ਮਤਿ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੀ ਤਿਹ ਬੀਚ ਫਸੀ ਹੈ॥ ੬੪੧॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਸੁਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰਸਦਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੋਰਠ, ਦੇਵਗੰਧਾਰ, ਬਿਭਾਸ ਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਦੀ ਤਾਨ ਭੀ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਚਮਕ ਸੋਨੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਸੋਭਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੁੱਲ ਹੈ । ਉਸਦੀ ਵਜਾਈ ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਧੁਨ ਸੁਣ ਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ ਅਕਲ ਉਸਦੇ ਹੀ ਵਿਚ ਫਸ ਗਈ ਹੈ॥ ੬੪੧॥

ਦੇਵਗੰਧਾਰ ਬਿਭਾਸ ਬਿਲਾਵਲ ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਧੁਨ ਤਾ ਮੈ ਬਸਾਈ॥
ਸੋਰਠ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਕਿਧੌ ਸੁਰ ਮਾਲਸਿਰੀ ਕੀ ਮਹਾ ਸੁਖਦਾਈ॥
ਮੋਹਿ ਰਹੇ ਸਭ ਹੀ ਸੁਰ ਅਉ ਨਰ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਰੀਝ ਰਹੀ ਸੁਨ ਧਾਈ॥
ਯੌ ਉਪਜੀ ਸੁਰ ਚੇਟਕ ਕੀ ਭਗਵਾਨ ਮਨੋ ਧਰ ਫਾਸ ਚਲਾਈ॥ ੬੪੨॥

ਅਰਥ - ਦੇਵਗੰਧਾਰ, ਬਿਭਾਸ, ਬਿਲਾਵਲ ਤੇ ਸਾਰੰਗ ਦੀ ਸੁਰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸੋਰਠ, ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਅਥਵਾ ਮਾਲਸਿਰੀ ਦੀ ਸੁਰ ਜੋ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਅਨੰਦ ਬਖਸਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰ-ਮੁਗਧ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਗੋਪੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਭੱਜੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਜਾਦੂ-ਭਰੀ ਸੁਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਇਸਦੇ ਵਿਚ 'ਫਾਸ' ਧਰਕੇ ਚਲਾਈ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ 'ਫਾਸ' ਧਰਕੇ ਤੀਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ 'ਸੁਰ' ਵਿਚ ਫਾਸ ਰੱਖ ਕੇ ਵਜਾਉਣਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਹੜਾ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਉਹ ਉਹ ਹੀ ਫਸਦਾ ਜਾਂਦਾ॥ ੬੪੨॥

ਆਨਨ ਹੈ ਜਿਹ ਕੋ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕੰਧ ਧਰੇ ਜੋਊ ਹੈ ਪਟ ਪੀਲੋ॥
ਜਾਹਿ ਮਰਯੋ ਅਘ ਨਾਮ ਬਡੋ ਰਿਪੁ ਤਾਤ ਰਖਯੋ ਅਹਿ ਤੇ ਜਿਨਿ ਲੀਲੋ॥
ਅਸਾਧਨ ਕੌ ਸਿਰ ਜੋ ਕਟੀਯਾ ਅਰੁ ਸਾਧਨ ਕੋ ਹਰਤਾ ਜੋਊ ਹੀਲੋ॥
ਚੋਰ ਲਯੋ ਸੁਰ ਸੋ ਮਨ ਤਾਸ ਬਜਾਇ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਸਾਥ ਰਸੀਲੋ॥ ੬੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਹਿ=ਸਪ॥ ਲੀਲੋ=ਨਿਗਲੇ ਹੋਏ, ਸਾਬਤ ਦੇ ਸਾਬਤ ਖਾਧੇ ਹੋਏ॥ ਹੀਲੋ=ਕਸ਼ਟ, ਦੁਖ॥

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਸਨੇ 'ਅਘ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਵਡੇ ਭਾਰੇ ਸੱਪ ਦੇ ਨਿਗਲ ਲਏ ਹੋਏ ਪਿਤਾ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੋ ਬੁਰੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਬੜੀ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਸ ਭਰੀ ਬੰਸਰੀ ਨੂੰ ਵਜਾ ਕੇ ਅਵਾਜ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੬੪੩॥

ਜਾਹਿ ਭਭੀਛਨ ਰਾਜ ਦਯੋ ਅਰੁ ਰਾਵਨ ਜਾਹਿ ਮਰਯੋ ਕਰਿ ਕ੍ਰੋਹੈ॥
ਚਕ੍ਰ ਕੇ ਸਾਥ ਕਿਧੋ ਜਿਨਹੂ ਸਿਸਪਾਲ ਕੋ ਸੀਸ ਕਟਯੋ ਕਰਿ ਛੋਹੈ॥
ਮੈਨ ਸੁ ਅਉ ਸੀਯ ਕੋ ਭਰਤਾ ਜਿਹ ਮੂਰਤ ਕੀ ਸਮ ਤੁੱਲਿ ਨ ਕੋ ਹੈ॥
ਸੋ ਕਰ ਲੈ ਅਪੁਨੇ ਮੁਰਲੀ ਅਬ ਸੁੰਦਰ ਗੋਪਿਨ ਕੇ ਮਨ ਮੋਹੈ॥ ੬੪੪॥

****

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਭਬੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਕਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਚੱਕਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਸਪਾਲ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕਾਮਦੇਵ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਦੇ ਪਤੀ ਰਾਮ ਦੀ ਮੂਰਤ ਭੀ ਜਿਸ ਦੇ ਤੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੰਸਰੀ ਲੈ ਕੇ ਸੋਹਣੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੬੪੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਰਾਧਿਕਾ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਮੁਖਚੰਦ ਸੁ ਖੇਲਤ ਹੈ ਮਿਲਿ ਖੇਲ ਸਬੈ।।
ਮਿਲਿ ਸੁੰਦਰ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਭਲੇ ਸੁ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਕਰ ਤਾਲ ਤਬੈ।।
ਫੁਨ ਤਿਆਗ ਸਭੈ ਸੁਰ ਮੰਡਲ ਕੋ ਸਭ ਕਉਤਕ ਦੇਖਤ ਦੇਵ ਸਬੈ।।
ਅਬ ਰਾਕਸ ਮਾਰਨ ਕੀ ਸੁ ਕਥਾ ਕਛੁ ਥੋਰੀ ਅਹੈ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਅਬੈ।। ੬੪੫।।

ਅਰਥ - ਰਾਧਿਕਾਂ, ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਲ ਕੇ ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੱਠੀਆਂ ਮਿਲਕੇ ਸੁੰਦਰ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ੨ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਤੌੜੀਆਂ ਵਜਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। 'ਸੁਰ ਮੰਡਲ' ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਕ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੁਝ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿੰਨੀ ਕਥਾ ਹੈ. ਓਹ ਭੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਲਵੋ।। ੬੪੫।।

ਨਾਚਤ ਥੀ ਜਿਹ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਜਹ ਫੂਲ ਖਿਰੇ ਅਰੁ ਭਉਰ ਗੁੰਜਾਰੈਂ।।
ਤੀਰ ਬਹੈ ਜਮੁਨਾ ਜਹਿ ਸੁੰਦਰ ਕਾਨ੍ਹ ਹਲੀ ਮਿਲਿ ਗੀਤ ਉਚਾਰੈਂ।।
ਖੇਲ ਕਰੈ ਅਤ ਹੀ ਹਿਤ ਸੋ ਨ ਕਛੂ ਮਨ ਭੀਤਰ ਸੰਕਹਿ ਧਾਰੈਂ।।
ਰੀਝ ਕਬਿਤ ਪੜੈ ਰਸ ਕੇ ਬਹਸੈ ਦੋਊ ਆਪਸ ਮੈ ਨਹੀ ਹਾਰੈਂ।। ੬੪੬ ।।

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਫੁੱਲਾਂ ਉਤੇ ਭੌਰੇ ਗੂੰਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਵਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਲਰਾਮ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਮਿਲ ਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਡ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਧਾਰੀ ਹੈ। ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ ਰਸ ਦੇ ਕਬਿੱਤ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਦੋਵੇਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਬਹਿਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਦੋ-ਜਿਦੀ ਬੈਂਤ-ਬਾਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਹਾਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।। ੬੪੬।।

ਅਥ ਜੱਖਛ ਗੋਪਿਨ ਕੌ ਨਭ ਕੋ ਲੇ ਉਡਾ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਆਵਤ ਥੋ ਇਕ ਜੱਖਛ ਬਡੋ ਇਹ ਰਾਸ ਕੋ ਕਉਤਕ ਤਾਹਿ ਬਿਲੋਕਯੋ।।
ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਦੇਖਿ ਕੇ ਮੈਨ ਬਢਯੋ ਤਿਹ ਤੇ ਤਨ ਮੈ ਨਹੀ ਰੰਚਕ ਰੋਕਯੋ।।
ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਲੈ ਸੁ ਚਲਿਯੋ ਨਭਿ ਕੋ ਕਿਨਹੂ ਤਿਹ ਭੀਤਰ ਤੇ ਨਹੀ ਟੋਕਯੋ।।

ਜਿਉ ਮਧਿ ਭੀਤਰਿ ਲੈ ਮੁਸਲੀ ਹਰਿ ਕੇਹਰੁ ਹੈ ਮ੍ਰਿਗ ਸੋ ਰਿਪੁ ਰੋਕਯੋ।। ੬੪੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਧਿ=ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ।। ਮੁਸਲੀ=ਬਲਿਰਾਮ।। ਹਰਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਜੱਖਜ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਨੂੰ ਉੱਡ ਚਲਿਆ, ਉਸ ਕਥਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ:— ਇਕ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਜੱਖਜ ਕਿਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ , ਉਸਨੇ ਇਹ ਰਾਸ-ਮੰਡਲ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖਿਆ। ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਾਮ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੋ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਰੰਚਕ ਭਰ ਭੀ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਚਲਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਡਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਉਸ ਜੱਖਜ ਨੂੰ ਮਨ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਉਹ ਰਾਸ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਉੱਡਿਆ, ਤਿਉਂ ਹੀ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਹੋਕੇ, ਹਰਨ ਵਰਗੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਹੋਕੇ ਰੋਕ ਲਿਆ।। ੬੪੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੱਖਛ ਕੇ ਸੰਗ ਕਿਧੌ ਮੁਸਲੀ ਹਰਿ ਜੁਧੁ ਕਰਯੋ ਅਤਿ ਕੋਪੁ ਸੰਭਾਰਯੋ।।
ਲੈ ਤਰ ਬੀਰ ਦੋਊ ਕਰ ਭੀਤਰ ਭੀਮ ਭਏ ਅਤਿ ਹੀ ਬਲ ਧਾਰਯੋ।।
ਦੈਤ ਪਛਾਰ ਲਯੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਬੈ ਜਸੁ ਤਾ ਛਬਿ ਐਸ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਢੋਕੇ ਛੁਟੇ ਤੇ ਮਹਾ ਛੁਧਵਾਨ ਕਿਧੌ ਚਕਵਾ ਉਠਿ ਬਾਜਹਿ ਮਾਰਯੋ।। ੬੪੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਢੋਕੇ=ਤਾਮਾ, ਬਾਜ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਰੂਪ ਮਾਸ।।

ਅਰਥ - ਜੱਖਜ ਦੇ ਨਾਲ ਬਲਿਰਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਅਰੰਭਿਆ ਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਗੁੱਸਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਦੋਹਾਂ ਬੀਰਾਂ ਨੇ ਦਰਖਤ ਪੁੱਟ ਕੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜ ਲਏ ਤੇ ਡਰਾਉਣਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡੇਗ ਲਿਆ, ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਛੱਬ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਤਾਮੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਛੁੱਟੇ ਹੋਏ, ਮਹਾਂ ਭੁੱਖੇ ਬਾਜ ਨੇ ਝਪਟ ਦੇਕੇ ਇਕ ਨਿੱਕੇ ਜਿੰਨੇ ਚੱਕਵੇ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੬੪੮।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਗੋਪਿ ਛੁਰਾਇਬੋ ਜੱਖਛ ਬਧਹ।।

- - - -

ਸਵੈਯਾ।। ਮਾਰਿ ਕੈ ਤਾਹਿ ਕਿਧੌ ਮੁਸਲੀ ਹਰਿ ਬੰਸੀ ਬਜਾਈ ਨ ਕੈ ਕਛੁ ਸੰਕਾ।।
ਰਾਵਨ ਖੇਤ ਮਰਯੋ ਕ੍ਰਪ ਕੈ ਜਿਨ ਰੀਝ ਭਭੀਛਨ ਦੀਨ ਸੁ ਲੰਕਾ।।
ਜਾ ਕੋ ਲਖਯੋ ਕੁਬਜਾ ਬਲ ਬਾਹਨ ਜਾ ਕੋ ਲਖਯੋ ਮੁਰ ਦੈਤ ਅਤੰਕਾ।।

ਰੀਝ ਬਜਾਇ ਉਠਯੋ ਮੁਰਲੀ ਸੋਈ ਜੀਤ ਦੀਯੋ ਜਸ ਕੋ ਮਨੋ ਡੰਕਾ।। ੬੪੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਤੰਕਾ=ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।। ਬਾਹਨ=ਬਾਹੀਆਂ।।

ਅਰਥ - ਬਲਿਰਾਮ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਕੁਝ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਜਿਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਭਬੀਛਨ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨੂੰ ਕੁਬਜਾਂ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਬਲ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ 'ਮੁਰ' ਦੈਂਤ ਨੇ ਜਾਣਿਆਂ ਸੀ। ਓਹੋ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਬੰਸਰੀ ਬਜਾ ਉੱਠਿਆ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਉਸਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵਜਾਇਆ ਹੈ।। ੬੪੯।।

ਰੂਖਨ ਤੇ ਰਸ ਚੂਵਨ ਲਾਗ ਝਰੈ ਝਰਨਾ ਗਿਰ ਤੇ ਸੁਖਦਾਈ।।
ਘਾਸ ਚੁਗੈ ਨ ਮ੍ਰਿਗਾ ਬਨ ਕੇ ਖਗ ਰੀਝ ਰਹੇ ਧੁਨ ਜਾ ਸੁਨ ਪਾਈ।।
ਦੇਵਗੰਧਾਰ ਬਿਲਾਵਲ ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਰਿਝ ਕੈ ਜਿਹ ਤਾਨ ਬਸਾਈ।।
ਦੇਵ ਸਭੈ ਮਿਲਿ ਦੇਖਤ ਕਉਤਕ ਜਉ ਮੁਰਲੀ ਨੰਦ ਲਾਲ ਬਜਾਈ।। ੬੫੦।।

ਅਰਥ - ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ ਦੇ ਅਸਰ ਨਾਲ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਰਸ ਚੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਖਦਾਈ ਝਰਨੇ ਝਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਲਈ ਉਹ ਬਨ ਦੇ ਪੰਛੀ ਤੇ ਹਰਨ ਮਸਤ ਹੋਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਦੇਵਗੰਧਾਰ, ਬਿਲਾਵਲ ਤੇ ਸਾਰੰਗ ਦੀ ਤਾਨ ਭੀ ਜਿਸਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਦ ਨੰਦ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਈ, ਤਦ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਇਸ ਲੀਲ੍ਹਾ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।। ੬੫੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਠਾਢ ਰਹੀ ਜਮੁਨਾ ਸੁਨਿ ਕੈ ਧੁਨ ਰਾਗ ਭਲੇ ਸੁਨਬੇ ਕੋ ਚਹੇ ਹੈ।।
ਮੋਹਿ ਰਹੇ ਬਨ ਕੇ ਗਜ ਅਉ ਇਕਠੇ ਮਿਲਿ ਆਵਤ ਸਿੰਘ ਸਹੇ ਹੈ।।
ਆਵਤ ਹੈ ਸੁਰ ਮੰਡਲ ਕੇ ਸੁਰ ਤਯਾਗ ਸਭੈ ਸੁਰ ਧਯਾਨ ਫਹੇ ਹੈ।।
ਸੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਨ ਕੇ ਖਗਵਾ ਤਰ ਊਪਰ ਪੰਖ ਪਸਾਰ ਰਹੇ ਹੈ।। ੬੫੧।।

ਅਰਥ - ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਜਮੁਨਾ ਖੜੇ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਚੰਗੇ ੨ ਰਾਗ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਨ ਦੇ ਹਾਥੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਸਹੇ ਵੈਰ-ਭਾਵ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਇਕੱਠੇ ਮਿਲਕੇ ਬੰਸਰੀ ਸੁਣਨ ਲਈ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੇਵ ਲੋਕ ਦੇ ਵਾਸੀ ਆਪਣੀ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਚਲੇ

ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਬਨ ਦੇ ਪੰਛੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁੱਧ-ਬੁੱਧ ਭੁਲਾਕੇ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਹੀ ਖੰਭ ਖਿਲਾਰ ਰਹੇ ਹਨ।। ੬੫੧।।

ਜੋਊ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਖੇਲਤ ਹੈ ਹਰਿ ਸੋ ਅਤਿ ਹੀ ਹਿਤ ਕੈ ਨ ਕਛੂ ਧਨ ਮੈ।।
ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਪੈ ਜਿਹ ਬੀਚ ਲਸੈ ਫੁਨ ਕੰਚਨ ਕੀ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ ਤਨ ਮੈ।।
ਜੋਊ ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਕਟ ਕੇਹਰਿ ਸੀ ਸੁ ਬਿਰਾਜਤ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੇ ਗਨਿ ਮੈ।।
ਸੁਨ ਕੈ ਮੁਰਲੀ ਧੁਨ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਅਤਿ ਰੀਝ ਗਿਰੀ ਸੁ ਮਨੋ ਬਨ ਮੈ।। ੬੫੨।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਭੀ ਗੋਪੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਖੇਡਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਧਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਹਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਜੋ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਵੰਨਗੀ ਆਭਾ ਉਸਦੇ ਤਨ ਦੀ ਡਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਗੋਪੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਲੱਕ ਕੇਹਰੀ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਪਤਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਹੀ ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਧੁਨ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੀ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਘੰਡੇਹੇੜੇ ਦੇ ਸਬਦ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਹਰਨੀ ਬਨ ਵਿਚ ਡਿੱਗੀ ਪਈ ਹੈ।। ੬੫੨।।

ਇਹ ਕਉਤਕ ਕੈ ਸੁ ਚਲੇ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਫੁਨ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਹਲੀ ਹਰਿ ਆਛੇ।।
ਸੁੰਦਰ ਬੀਚ ਅਖਾਰੇ ਕਿਧੌਂ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਨਟੂਆ ਜਨ ਕਾਛੇ।।
ਰਾਜਤ ਹੈ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਕੇ ਨੈਨ ਯੌਂ ਮਾਨੋਂ ਢਰੇ ਇਹ ਮੈਨ ਕੇ ਸਾਛੇ।।
ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਰਤਿ ਕੇ ਪਤਿ ਤੈ ਅਤਿ ਮਾਨਹੁ ਡਾਰਤ ਮੈਨਹਿ ਪਾਛੇ।। ੬੫੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਲੀ=ਹਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਬਲਭੱਦ੍ਰ।। ਕਾਛੇ=ਸ੍ਵਾਂਗ ਧਾਰਨਾ।। ਸਾਛੇ=ਸੰਚੇ ਵਿਚ।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਕੌਤਕ ਕਰ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਿਲਕੇ ਸੋਹਣੇ ੨ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋ ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਨਟ ਸ੍ਵਾਂਗ ਧਾਰਕੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਸੰਚੇ ਵਿਚ ਢਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਰਤੀ ਦੇ ਪਤੀ, ਕਾਮਦੇਵ ਨਾਲੋਂ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਹਨ, ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਕਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਪਿਛਾੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਰਥਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾਈ ਵੇਖਕੇ ਕਾਮ ਵੀ ਲੱਜਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।। ੬੫੩।।

ਬੀਚ ਮਨੈ ਸੁਖੁ ਪਾਇ ਤਬੈ ਗ੍ਰਿਹ ਕੌ ਸੁ ਚਲੇ ਰਿਪੁ ਕੌ ਹਨਿ ਦੋਊ।।
ਚੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾ ਸਮ ਜਾ ਮੁਖ ਉੱਪਮ ਜਾ ਸਮ ਉੱਪਮ ਹੈ ਨਹਿ ਕੋਊ।।
ਦੇਖਤ ਰੀਝ ਰਹੈ ਜਿਹ ਕੋ ਰਿਪ ਰੀਝਤਿ ਸੋ ਇਨ ਦੇਖਤ ਸੋਊ।।

ਮਾਨਹੁ ਲਛਮਨ ਰਾਮ ਬਡੇ ਭਟ ਮਾਰ ਚਲੇ ਰਿਪ ਕੇ ਘਰ ਓਊ।। ੬੫੪।।

ਅਰਥ – ਤਦ ਫਿਰ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾ ਕੇ, ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਹਨ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਸਮਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਚਮਕ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵੈਰੀ ਭੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋ ਰਾਮ ਲਛਮਣ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਜੋਧੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਹੁਣ ਉਹ ਘਰ ਨੂੰ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।। ੬੫੪।।

ਅਥ ਕੁੰਜ ਗਲੀਨ ਕੋ ਖੇਲਬੋ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਹਰਿ ਸੰਗ ਕਹਯੋ ਇਮ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੇ ਅਬ ਕੁੰਜ ਗਲੀਨ ਮੈ ਖੇਲ ਮਚੱਈਯੈ।।
ਨਾਚਤ ਖੇਲਤ ਭਾਂਤ ਭਲੀ ਸੁ ਕਹਯੋ ਯੌਂ ਸੁੰਦਰ ਗੀਤ ਬਸੱਈਯੈ।।
ਜਾ ਕੇ ਕੀਏ ਮਨੁ ਹੋਤ ਖੁਸੀ ਸੁਨੀਯੈ ਉਠਿ ਕੈ ਸੋਊ ਕਾਰਜ ਕੱਈਯੈ।।
ਤੀਰ ਨਦੀ ਹਮਰੀ ਸਿਖ ਲੈ ਸੁਖ ਆਪਨ ਦੈ ਹਮਹੂੰ ਸੁਖ ਦੱਈਯੈ।। ੬੫੫।।

ਅਰਥ – ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਖੇਡਣ ਦੀ ਕਥਾ ਦਾ ਵਰਣਨ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, "ਹੁਣ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਖੇਡ ਮਚਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।" ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ, "ਨੱਚਦਿਆਂ ਤੇ ਖੇਡਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੋਹਣੇ ਜੇਹੇ ਗੀਤ ਦਾ ਰਸ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ"। ਜਿਸ ਕੰਮ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਠ ਕੇ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਸਿਖਜਾ ਲੈਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।। ੬੫੫।।

ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਆਇਸ ਮਾਨ ਤ੍ਰੀਯਾ ਬ੍ਰਿਜ ਕੁੰਜ ਗਲੀਨ ਮੈ ਖੇਲ ਮਚਾਯੋ।।
ਗਾਇ ਉਠੀ ਸੋਈ ਗੀਤ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਜੋ ਹਰਿ ਕੇ ਮਨ ਭੀਤਰਿ ਭਾਯੋ।।
ਦੇਵਗੰਧਾਰ ਅਉ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਬਿਖੈ ਸੋਊ ਭਾਖਿ ਖਿਆਲ ਬਸਾਯੋ।।
ਰੀਝ ਰਹਯੋ ਪੁਰ ਮੰਡਲ ਅਉ ਸੁਰ ਮੰਡਲ ਪੈ ਜਿਨਹੂੰ ਸੁਨ ਪਾਯੋ।। ੬੫੬।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਖੇਡ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ। ਅਤੇ ਉਹ ਗੀਤ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਦੇਵਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਓਹੋ ਹੀ ਖਿਆਲ ਕਹਿ ਕੇ ਵਸਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਵਸੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਦੇਵ ਲੋਕ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਹੋ ਹੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।। ੬੫੬।।

ਕਾਨ੍ਹ ਕਹਿਯੋ ਸਿਰ ਪੈ ਧਰ ਕੈ ਮਿਲਿ ਕੁੰਜਨ ਮੈ ਸੁਭ ਭਾਂਤ ਗਈ ਹੈ।।
ਕੰਜ ਮੁਖੀ ਤਨ ਕੰਚਨ ਸੇ ਸਭ ਰੂਪ ਬਿਖੇ ਮਨੋ ਮੈਨ ਮਈ ਹੈ।।
ਖੇਲ ਬਿਖੈ ਰਸ ਕੀ ਸੋ ਤ੍ਰੀਯਾ ਸਭ ਸਯਾਮ ਕੇ ਆਗੇ ਹ੍ਵੈ ਐਸੇ ਧਈ ਹੈ।।
ਯੌ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਉਪਮਾ ਗਜਗਾਮਨ ਕਾਮਨ ਰੂਪ ਭਈ ਹੈ।। ੬੫੭।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸਿਰ ਉਤੇ ਧਰ ਕੇ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋਕੇ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਸੋਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕਮਲ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਨੋ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਖੇਡ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਮਤਵਾਲੀਆਂ ਹੋਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅੱਗੇ ੨ ਭੱਜੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਮਾਨੋ ਹਥਨੀਆਂ ਕਾਮਨਾ ਰੂਪ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੬੫੭।।

ਸਵੈਯਾ ।। ਕਾਨ੍ਹ ਛੁਹਯੋ ਚਹ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੋ ਸੋਊ ਭਾਗ ਚਲੈ ਨਹਿ ਦੇਤ ਛੁਹਾਈ।।
ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਅਪਨੇ ਪਤਿ ਕੋ ਗਿਤਿ ਕੇਲ ਸਮੈ ਨਹੀ ਦੇਤ ਮਿਲਾਈ।।
ਕੁੰਜਨ ਭੀਤਰ ਤੀਰ ਨਦੀ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਸੁ ਫਿਰੈ ਤਹ ਧਾਈ।।
ਠਉਰ ਤਹਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੋ ਸਯਾਮ ਜੂ ਖੇਲ ਮਚਾਈ।।੬੫੮।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਛੂਹਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਗੇ ੨ ਭੱਜ ਤੁਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਛੂਹਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀਆਂ। ਜਿਵੇਂ ਹਰਨੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਾਮ-ਕੇਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦੇਂਦੀ। ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਰਾਧਕਾ ਭੱਜੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਮਚਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ।। ੬੫੮।।

ਰਾਤ ਕਰੀ ਛਠ ਮਾਸਨ ਕੀ ਅਤਿ ਉੱਜਲ ਪੈ ਸੋਊ ਅਰਧ ਅੰਧੇਰੀ।।
ਤਾਹੀ ਸਮੈ ਤਿਹ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਸਭੈ ਹਰਿ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਘੇਰੀ।।
ਨੈਨ ਕੀ ਕੋਰ ਕਟਾਛਨ ਪੇਖਤ ਝੂਮ ਗਿਰੀ ਇਕ ਹ੍ਵੈ ਗਈ ਚੇਰੀ।।
ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਜੀਯ ਮੈ ਸਰ ਸੋ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਜਿਮ ਘਾਵਤ ਹੇਰੀ।। ੬੫੯।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਹ ਰਾਤ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਕਰ ਲਈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚਾਂਦਨੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਅੱਧੀ ਕੁ ਹਨੇਰੀ ਸੀ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਹਨੇਰੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ

ਹਨੇਰੇ ਥਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪਲਕਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਫਟਕ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈਆਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਤੀਰ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਈ ੨ ਹਰਨੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ॥ ੬੫੯॥

ਫੇਰ ਉਠੈ ਉਠਤੇ ਹੀ ਭਗੈ ਜਦੁਰਾ ਕੌ ਨ ਗ੍ਵਾਰਨ ਦੇਤ ਮਿਲਾਈ॥
ਪਾਛੈ ਪਰੈ ਤਿਨ ਕੇ ਹਰਿ ਜੂ ਚੜ ਕੈ ਰਸ ਕੇ ਹਯ ਊਪਰ ਧਾਈ॥
ਰਾਧੇ ਕੋ ਨੈਨਨ ਕੇ ਸਰ ਸੰਗ ਬਧੈ ਮਨੋ ਭਉਹ ਕਮਾਨ ਚੜਾਈ॥
ਝੂਮ ਗਿਰੈਂ ਧਰਨੀ ਪਰ ਸੋ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਮ੍ਰਿਗਹਾ ਮਨੋ ਮਾਰ ਗਿਰਾਈ॥ ੬੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਯ=ਘੋੜਾ॥ ਮ੍ਰਿਗਹਾ=ਸ਼ਿਕਾਰੀ॥

ਅਰਥ - ਗੋਪੀ ਫੇਰ ਉੱਠਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਠਦਿਆਂ ਹੀ ਭੱਜ ਤੁਰਦੀ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੌੜਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਰਸ ਦੇ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਕੇ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਭੌਂਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਨ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਸਿਕਾਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਮਕੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੇ ਹਰਨੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰਕੇ ਸੁੱਟ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੬੬੦॥

ਸੁਧ ਲੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਤਬ ਹੀ ਹਰਿ ਅਗ੍ਰਜ ਕੁੰਜਨ ਮੈ ਉਠ ਭਾਗੈ॥
ਰਸ ਸੋ ਜਦੁਰਾਇ ਮਹਾ ਰਸੀਆ ਤਬ ਹੀ ਤਿਹ ਕੇ ਪਿਛੂਆਨ ਸੋ ਲਾਗੈ॥
ਮੋਛ ਲਹੈ ਨਰ ਸੋ ਛਿਨ ਮੈ ਹਰਿ ਕੇ ਇਹ ਕਉਤਕ ਜੋ ਅਨੁਰਾਗੈ॥
ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਮਨ ਮੈ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਜਿਮ ਘਾਇਲ ਸ੍ਵਾਰ ਕੇ ਆਗੈ॥ ੬੬੧॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਾਧਕਾਂ ਡਿੱਗ ਪਈ ਤਦ ਰਾਧਕਾਂ ਦੀ ਸੁਧ ਲੈਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅੱਗੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਉੱਠਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਸ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਰਸੀਆ ਹੈ, ਉਹ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ ਹੋਕੇ ਲੱਗ ਤੁਰਿਆ। ਉਹ ਪੁਰਖ ਖਿਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਮੋਖ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਗਾ, ਜਿਹੜਾ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੌਤਕਾਂ ਨਾਲ ਸਨੇਹ ਕਰੇਗਾ। ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅਗੇ ੨ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹਰਨੀ ਸਵਾਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ੨ ਭੱਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ ਕਦੇ ੨ ਪਿਛਾਂਹ ਭੀ ਪਰਤ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਰਾਧਕਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ॥ ੬੬੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਅਤਿ ਭਾਗਤ ਕੁੰਜ ਗਲੀਨ ਬਿਖੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਕੋ ਗਹੇ ਹਰਿ ਐਸੇ॥

ਕੈਧੌ ਧਵਾਇ ਧਵਾਇ ਮਹਾ ਜਮਨਾ ਤਟ ਹਾਰਤ ਮਾਨਕ ਜੈਸੇ॥
ਪੈ ਚੜਿ ਕੈ ਰਸ ਹੈ ਮਨ ਨੈਨਨ ਭਉਹ ਤਨਾਇ ਕੈ ਮਾਰਤ ਲੈਸੇ॥
ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਜਿਮ ਸ੍ਵਾਰ ਮਨੋ ਜਿਤ ਲੇਤ ਮ੍ਰਿਗੀ ਕਹੁ ਜੈਸੇ॥੬੬੨॥

ਅਰਥ - ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਭੱਜਦੀਆਂ ਹਨ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਆਖੋ ਕਿ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਦੇ ਬੜੇ ਲੰਮੇ ਕੰਢੇ ਦੇ ਉਤੇ ਭਜਾ ਕੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਹਾਰ ਮੰਨਵਾਂਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਸ ਦੇ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਭੌਂਹਾਂ ਰੂਪ ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਹੀ ਲਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਘੋੜ ਅਸਵਾਰ ਹਰਨੀ ਨੂੰ ਭਜਾ ਭਜਾ ਕੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ. ਇਵੇਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਸਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਵੇਗਾ॥ ੬੬੨॥

ਗਹਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਜਦੁਰਾਇ ਜੂ ਬੋਲਤ ਤਾ ਸੰਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਨੀ॥
ਭਾਗਤ ਕਾਹੇ ਕੇ ਹੇਤ ਸੁਨੋ ਹਮਹੂੰ ਤੇ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਸੁਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਰਾਨੀ॥
ਕੰਜ ਮੁਖੀ ਤਨ ਕੰਚਨ ਸੇ ਹਮ ਤ੍ਰੈ ਮਨ ਕੀ ਸਭ ਬਾਤ ਪਛਾਨੀ॥
ਸਯਾਮ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਛਕੀ ਮਨ ਸੁੰਦਰ ਹ੍ਵੈ ਬਨ ਖੋਜਤ ਸਯਾਮ ਦਿਵਾਨੀ॥੬੬੩॥

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ, ਕਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮਿੱਠੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲ ਕੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ- ਹੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ ਰਾਣੀ! ਸੁਣ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਦੂਰ ਭੱਜਦੀ ਹੈਂ? ਹੇ ਕਮਲ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀਏ! ਹੇ ਸੋਨੇ ਵਰਗੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀਏ! ਤੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਪਛਾਣ ਲਈ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਮਨ ਵਾਲੀ ਰਾਧਕਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਵਾਨੀ ਜੇਹੀ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਨ ਵਿਚ ਢੂੰਢ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੬੬੩॥

ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਪਿਖਿ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੌ ਨਿਹੁਰਾਇ ਕੈ ਨੀਚੇ ਰਹੀ ਅਖੀਆਂ॥
ਮਨੋ ਯਾ ਮ੍ਰਿਗ ਭਾ ਸਭ ਛੀਨ ਲਈ ਕਿ ਮਨੋ ਇਹ ਕੰਜਨ ਕੀ ਪਖੀਆਂ॥
ਸਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਹਸਿ ਕੈ ਤ੍ਰੀਯਾ ਯੌ ਬਤੀਯਾ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗ ਹੈ ਅਖੀਆਂ॥
ਹਰਿ ਛਾਡਿ ਦੈ ਮੋਹਿ ਕਹਯੋ ਹਮ ਕੌ ਸੁ ਨਿਹਾਰਤ ਹੈ ਸਭ ਹੀ ਸਖੀਆਂ॥੬੬੪॥

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਲ ਆਈਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਧੌਣ ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਕੇ ਅੱਖੀਆਂ ਨੀਵੀਂਆਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਅੱਖਾਂ ਇਉਂ ਉਦਾਸ ਦਿੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਭਾ ਹਰਨ ਨੇ ਖੋਹ ਲਈ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਹ ਕਮਲ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪੰਖੜੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਧਕਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਂਗੂੰ ਮਿੱਠਾ ਹੱਸ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖੀ। ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ-

ਹੇ ਹਰੀ! ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹ, ਹੁਣ ਤੇ ਵੇਖ! ਸਾਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਸਾਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੬੬੪।।

ਸੁਨ ਕੈ ਹਰਿ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੀ ਬਤੀਯਾਂ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਨਹੀ ਛੋਰਤ ਤੋ ਕੌ।।
ਦੇਖਤ ਹੈ ਤੋ ਕਹਾ ਭਯੋ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਪੈ ਇਨ ਤੇ ਕਛੁ ਸੰਕ ਨ ਮੋ ਕੌ।।
ਅਉ ਹਮਰੀ ਰਸ ਖੇਲਨ ਕੀ ਇਹ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਕੀ ਨਹੀ ਸੁਧ ਲੋਕੌ।।
ਕਾਹੇ ਕਉ ਮੋ ਸੋ ਬਿਬਾਦ ਕਰੈ ਸੁ ਡਰੈ ਇਨ ਤੇ ਬਿਨ ਹੀ ਸੁ ਤੂ ਕੋ ਕੌ।। ੬੬੫।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀ ਛੱਡਾਂਗਾ, ਜੇਕਰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਾਡੀ ਜੇਹੜੀ ਇਹ ਰਸ-ਕੇਲ ਕਰਨ ਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਕਿਉਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਕਰਦੀ ਹੈਂ? ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਰ ਰਹੀ ਹੈ? ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਤੂੰਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋ ਡਰ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੬੬੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੁਨਿ ਕੈ ਜਦੁਰਾਇ ਕੀ ਬਾਤ ਤ੍ਰੀਯਾ ਬਤੀਯਾਂ ਹਰਿ ਕੇ ਇਮ ਸੰਗ ਉਚਾਰੀ।।
ਚਾਂਦਨੀ ਰਾਤਿ ਰਹੀ ਛਕਿ ਕੈ ਦਿਜੀਯੈ ਹਰਿ ਹੋਵਨ ਰੈਨ ਅੰਧਯਾਰੀ।।
ਸੁਨ ਕੈ ਹਮਹੂੰ ਤੁਮਰੀ ਬਤੀਯਾਂ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬਿਚਾਰੀ।।
ਸੰਕ ਕਰੋ ਨਹੀ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੀ ਸੁ ਮਨੋ ਤੁਮ ਲਾਜ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਡਾਰੀ।। ੬੬੬।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ, ਗੋਪੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖੀ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਵੇਖ, ਪੂਰੀ ਚਾਂਦਨੀ ਰਾਤ ਹੈ, ਇਸ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹਨੇਰੀ ਹੋ ਲੈਣ ਦੇਹ। ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਗੋਪੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਰਤਾ ਭੀ ਸੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੁਸਾਂ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਜਾ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਤੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਤਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਹੱਯਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੬੬੬।।

ਭਾਖਤ ਹੋ ਬਤੀਯਾਂ ਹਮ ਸੋ ਹਸਿ ਕੈ ਹਰਿ ਕੈ ਅਤਿ ਹੀ ਹਿਤ ਧਾਰੋ।।
ਮੁਸਕਾਤ ਹੈ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਹੇਰ ਉਤੈ ਪਿਖਿ ਕੈ ਹਮਰੋ ਇਹ ਕਉਤਕ ਸਾਰੋ।।
ਛੋਰ ਦੈ ਕਾਨ੍ਹ ਕਹਯੋ ਹਮ ਕੌਂ ਅਪਨੇ ਮਨ ਬੁੱਧਿ ਅਕਾਮ ਕੀ ਧਾਰੋ।।
ਤਾਹੀ ਤੇ ਤੋ ਸੰਗ ਮੈ ਸੋ ਕਹੋ ਜਦੁਰਾਇ ਘਨੀ ਤੁਮ ਸੰਕ ਬਿਚਾਰੋ।।੬੬੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਕਾਮ=ਕਾਮ ਭਾਵ ਤੋਂ ਹੀਣ, ਭਾਵ ਸਾਂਤਿ ਬੁੱਧਿ।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਮੈਨੂੰ ਐਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਆਖਦਾ ਹੈਂ, ਜਾਂ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈਂ? ਓਧਰ ਖੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਸਾਡੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਹੱਸ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਖਦੀ ਹਾਂ, ਹੇ ਕਾਨ੍ਹ! ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਧਾਰ ਲੈ ਭਾਵ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸੁਭਾਵ ਧਾਰਨ ਕਰ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਹੇ ਜਾਦਵ ਪਤੀ! ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮ ਹੱਯਾ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਰੋ।।੬੬੭।।

ਭੂਖ ਲਗੇ ਸੁਨੀਯੈ ਸਜਨੀ ਲਗਰਾ ਕਹੂੰ ਛੋਰਤ ਜਾਤ ਬਗੀ ਕੌਂ।।
ਤਾਤ ਕੀ ਸਯਾਮ ਸੁਨੀ ਤੈ ਕਥਾ ਬਿਰਹੀ ਨਹਿ ਛੋਰਤ ਪ੍ਰੀਤ ਲਗੀ ਕੌ।।
ਛੋਰਤ ਹੈ ਸੁ ਨਹੀ ਕੁਟਵਾਰ ਕਿਧੌ ਗਹਿ ਕੈ ਪੁਰ ਹੂ ਕੀ ਠਗੀ ਕੌਂ।।
ਤਾ ਤੇ ਨ ਛੋਰਤ ਹਉ ਤੁਮ ਕੌ ਕਿ ਸੁਨਯੋ ਕਹੂੰ ਛੋਰਤ ਸਿੰਘ ਮ੍ਰਿਗੀ ਕੌ।।੬੬੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਗਰਾ=ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਨਾਮ।। ਬਗੀ=ਘੁੱਗੀ।। ੨ ਬਗਲੀ ।। ਬਿਰਹੀ=ਪ੍ਰੇਮੀ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ —ਹੇ ਸਜਨੀ! ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਵੇਲੇ 'ਲਗਰੇ' ਨੇ ਫੜੀ ਹੋਈ ਘੁੱਗੀ ਜਾਂ ਬਗਲੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਕਥਾ ਤੂੰ ਸੁਣੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪੁਰਸ਼ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਠੱਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕੋਤਵਾਲ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗਾ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਹਰਨੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਹੋਵੇ।।੬੬੮।।

ਕਹੀ ਬਤੀਯਾ ਇਹ ਬਾਲ ਕੇ ਸੰਗ ਜੁ ਥੀ ਅਤ ਜੋਬਨ ਕੇ ਰਸ ਭੀਨੀ।।
ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਅਰੁ ਗ੍ਵਾਰਨ ਤੇ ਅਤਿ ਰੂਪ ਕੇ ਬੀਚ ਹੁਤੀ ਜੁ ਨਵੀਨੀ।।
ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਮ੍ਰਿਗੀ ਕੋ ਗਹੈ ਕਬਿ ਨੈ ਉਪਮਾ ਬਿਧਿ ਯਾ ਲਖਿ ਲੀਨੀ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਤਬੈ ਕਰਵਾ ਗਹਿ ਕੈ ਅਪਨੇ ਬਲ ਸੰਗ ਸੋਊ ਬਸਿ ਕੀਨੀ।।੬੬੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰਵਾ=ਬਾਹਾਂ, ਕਲਾਈ।। ੨ਕੌਰ ਵਿਚ, ਜੱਫੀ ਵਿਚ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹੀਆਂ ਜੋ ਜੋਬਨ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਭਿੱਜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜੋ 'ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ' ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਰੂਪ ਦੇ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੀਂ ਨਕੋਰ ਸੀ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਜਾਣ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕੇਸਰੀ ਸ਼ੇਰ ਹਰਨੀ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਇਵੇਂ ਹੀ ਬਾਹਵਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।।੬੬੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਰਿ ਕੈ ਬਸਿ ਵਾ ਸੰਗਿ ਐਸੇ ਕਹੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਜਦੁਰਾਇ ਕਹਾਨੀ।।
ਪੈ ਰਸ ਰੀਤਹਿ ਕੀ ਅਤ ਹੀ ਜੁ ਹੁਤੀ ਸਮ ਮਾਨਹੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਨੀ।।
ਤੇਰੋ ਕਹਾ ਬਿਗਰੈ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰਿ ਕਹਯੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸਯਾਮ ਗੁਮਾਨੀ।।
ਅਉਰ ਸਭੈ ਤ੍ਰੀਯ ਚੇਰਨ ਹੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਤਿਨ ਮੈ ਹੈਂ ਤੂ ਰਾਨੀ।।੬੭੦।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ। ਪਰ ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ 'ਰਸ-ਰੰਗ' ਦੀ ਰੀਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤੇ ਮਾਨੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਮਾਨ ਬੜੀ ਮਿੱਠੀ ਬੋਲੀ ਸੀ। ਬ੍ਰਿਜ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਇਸ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਕੀ ਵਿਗਾੜ ਹੋਣਾ ਹੈ? ਗੁਮਾਨ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ। ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਤੇਰੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਹੇ ਰਾਧਕਾਂ! ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ 'ਰਾਣੀ' ਰੂਪ ਹੈਂ।।੬੭੦।।

ਜਹਾਂ ਚੰਦ ਕੀ ਚਾਂਦਨੀ ਛਾਜਤ ਹੈ ਜਹ ਪਾਤ ਚੰਬੇਲੀ ਕੇ ਸੇਜ ਡਹੀ ਹੈ।।
ਸੇਤ ਜਹਾ ਗੁਲ ਰਾਜਤ ਹੈ ਜਿਹ ਕੇ ਜਮੁਨਾ ਢਿਗ ਆਇ ਬਹੀ ਹੈ।।
ਤਾਹੀ ਸਮੈ ਹਰਿ ਰਾਧੇ ਗ੍ਰਸੀ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੀ ਹੈ।।
ਸੇਤ ਤ੍ਰੀਯਾ ਤਨ ਸਯਾਮ ਹਰੀ ਮਨੋ ਸੋਮ ਕਲਾ ਇਹ ਰਾਹ ਗਹੀ ਹੈ।।੬੭੧।।

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਚੰਬੇਲੀ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਪੱਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸੇਜਾ ਵਿਛੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਚਿੱਟੇ ੨ ਫੁੱਲ ਸੋਭਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕੋਲ ਹੀ ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਹੰਸ ਵਰਗੀ ਚਾਲ ਵਾਂਗੂੰ ਵਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸਨ ਨੇ ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਖੀ ਹੈ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਗੋਰੀ ਹੈ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਾਲਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਰਾਹੂ ਨੇ ਗ੍ਰਸ ਲਿਆ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਕਲਾ ਵਾਂਗੂੰ ਰਾਧਕਾਂ ਗੋਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਹੂ ਸਮਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਾਲਾ ਹੈ।।੬੭੧।।

ਤਿਹ ਕੋਂ ਹਰਿ ਜੂ ਫਿਰ ਛੋਰ ਦਯੋ ਸੋਊ ਕੁੰਜ ਗਲੀ ਕੇ ਬਿਖੈ ਬਨ ਮੈ।।
ਫਿਰ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਮੈ ਸੋਊ ਜਾਇ ਮਿਲੀ ਅਤਿ ਆਨੰਦ ਕੈ ਅਪਨੇ ਤਨ ਮੈ।।
ਅਤਿ ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਹੈ ਕਹੀ ਉਪਜੀ ਜੁ ਕੋਊ ਕਬਿ ਕੈ ਮਨ ਮੈ।।
ਮਨੋ ਕੇਹਰਿ ਤੇ ਛੁਟਵਾਇ ਮਿਲੀ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਕੋ ਮਨੋ ਮ੍ਰਿਗੀਯਾ ਬਨ ਮੈ।।੬੭੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਗੀਯਾ ਬਨ = ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਾਲਾ ਬਨ, ਜਿਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹਰਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।।

ਅਰਥ - ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਬਨ ਦੀ ਕੁੰਜ ਗਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੇ ਫਿਰ ਜਾਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਜੋ ਕੁਝ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਨੋਂ ਸ਼ੇਰ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਛੁਡਵਾ ਕੇ ਹਰਨੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਾਲੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਹਰਨੀਆਂ ਦੀ ਡਾਰ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਈ ਹੋਵੇ।।੬੭੨।।

ਫਿਰਿ ਜਾਇ ਕੈ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਮੈ ਹਰਿ ਜੂ ਅਤਿ ਹੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਖੇਲ ਮਚਾਯੋ।।
ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਹੂ ਕੇ ਹਾਥ ਪੈ ਹਾਥ ਧਰਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ।।
ਗਾਵਤ ਗ੍ਵਾਰਨ ਹੈ ਸਭ ਗੀਤ ਜੋਊ ਉਨ ਕੇ ਮਨ ਭੀਤਰ ਭਾਯੋ।।
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਮਨ ਆਨੰਦ ਕੈ ਮਨ ਕੋ ਫੁਨ ਸੋਕ ਸਭੈ ਬਿਸਰਾਯੋ।।੬੭੩।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਜਾ ਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਣੀ ਖੇਡ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ। ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਗੋਪੀ ਦੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਧਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾਇਆ। ਸਭ ਗੋਪੀਆਂ ਮਨ-ਭਾਵਨ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। 'ਸਿਆਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਹੋਕੇ, ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ੋਕ ਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।।੬੭੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਹਰਿ ਨਾਚਤ ਨਾਚਤ ਗ੍ਵਾਰਨ ਮੈ ਹਸਿ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਹੂ ਕੀ ਓਰ ਨਿਹਾਰਯੋ।।
ਸੋਊ ਹਸੀ ਇਤ ਤੇ ਏ ਹਸੇ ਜਦਰਾ ਤਿਹ ਸੋ ਬਚਨਾ ਹੈ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਮੇਰੋ ਮਹਾ ਹਿਤ ਹੈ ਤੁਮ ਸੋ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਇਹ ਹੇਰ ਬਿਚਾਰਯੋ।।
ਆਨ ਤ੍ਰੀਯਾ ਸੰਗ ਹੇਤ ਕਰਯੋ ਹਮ ਊਪਰਿ ਤੇ ਹਰਿ ਹੇਤ ਬਿਸਾਰਯੋ।।੬੭੪।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲ ਨੱਚਦਿਆਂ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ। ਉਹ ਹੱਸ ਪਈ, ਇਧਰੋਂ ਇਹ ਭੀ ਹੱਸ ਪਏ, ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਖਿਆ "ਮੇਰਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ," ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਿਆ, 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਦੂਜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਮਨ ਤੋਂ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ"।।੬੭੪।।

ਹਰਿ ਰਾਧਕਾ ਆਨਨ ਦੇਖਤ ਹੀ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਸਯਾਮ ਭਏ ਬਸਿ ਅਉਰ ਤ੍ਰੀਯਾ ਤਿਹ ਤੇ ਅਤਿ ਪੈ ਮਨਸਾ ਨਹੀ ਧਾਰਯੋ।।
ਆਨੰਦ ਥੋ ਜਿਤਨੋ ਮਨ ਮੈ ਤਿਤਨੋ ਇਹ ਭਾਖ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਡਾਰਯੋ।।
ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਮੁਖ ਚੰਦੁ ਦੁਤੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਤੇ ਘਟ ਮੋਹਿ ਬਿਚਾਰਯੋ।।੬੭੫।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ- "ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੁਣ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ"। ਇਹ ਗੱਲ ਆਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਮਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। 'ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ' ਦਾ ਮੂੰਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਾਗੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਖੀ ਹੈ, ਇਥੋਂ ਨਿਸਚੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਹੋਰ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਥੋਂ ਸੋਹਣੀ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਮਝਿਆ ਹੈ।।੬੭੫।।

ਕਹਿ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੋਊ ਤਬ ਹੀ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਬਾਤ ਬਿਚਾਰੀ।।
ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੀ ਹਰਿ ਆਨਹਿ ਸੋ ਤਜਿ ਖੇਲ ਸਭੈ ਉਠਿ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੀ।।
ਐਸ ਕਰੀ ਗਨਤੀ ਮਨ ਮੈ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਉਚਾਰੀ।।
ਤ੍ਰੀਯਨ ਬੀਚ ਚਲੈ ਗੀ ਕਥਾ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਥ ਬਿਸਾਰੀ।।੬੭੬।।

ਅਰਥ - "ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਹਿ ਕੇ" ਉਸਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਫਿਰ ਇਹ ਗੱਲ ਵਿਚਾਰੀ ਕਿ "ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੋਰ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ" ਇਹ ਸੋਚ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ, ਉੱਠਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਨੱਸ ਗਈ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ, "ਇਹ ਗੱਲ ਚੱਲ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਬੱਸ! ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਬਦਨਾਮੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਦੁੱਖ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ"।।੬੭੬।।

ਅਥ ਰਾਧਕਾ ਕੋ ਮਾਨ ਕਥਨੰ ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਇਹ ਭਾਂਤ ਚਲੀ ਕਹਿ ਕੈ ਸੁ ਤ੍ਰੀਯਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸੋਊ ਕੁੰਜ ਗਲੀ ਹੈ।।
ਚੰਦਮੁਖੀ ਤਨ ਕੰਚਨ ਸੇ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ਤੇ ਜੋਊ ਖੂਬ ਭਲੀ ਹੈ।।
ਮਾਨ ਕੀਯੋ ਨਿਖਰੀ ਤਿਨ ਤੇ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਸੀ ਮਨੋ ਸੁ ਬਿਨਾ ਹੀ ਅਲੀ ਹੈ।।
ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਮਨ ਮੈ ਪਤਿ ਸੋ ਰਤਿ ਮਾਨਹੁ ਰੂਠ ਚਲੀ ਹੈ।।੬੭੭।।

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਦੇ ਮਾਣ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿ ਕੇ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕੁੰਜ ਗਲੀ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਤੁਰ ਚਲੀ ਹੈ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸੋਨੇ ਵਰਗੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ, ਜੋ ਗੋਪੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਾਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੀਦੀ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਹਰਨੀ ਵਾਂਗੂੰ ਡਾਰ ਤੋਂ ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸਖੀ-ਸਹੇਲੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ

ਝੁਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਪਤੀ ਕਾਮਦੇਵ ਨਾਲ ਰੁੱਸ ਕੇ 'ਰਤੀ' ਇਕੱਲੀ ਹੀ ਝੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।। ੬੭੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਇਤ ਤੇ ਹਰਿ ਖੇਲਤ ਰਾਸ ਬਿਖੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਿਹਾਰੀ।।
ਪੇਖਿ ਰਹਯੋ ਨ ਪਿਖੀ ਤਿਨ ਮੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਜੁ ਹੁਤੀ ਸੋਊ ਪਿਆਰੀ।।
ਚੰਦ੍ਰਪ੍ਰਭਾ ਸਮ ਜਾ ਮੁਖ ਹੈ ਤਨ ਕੰਚਨ ਸੋ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਨਾਰੀ।।
ਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਮਾਨ ਕੈ ਨੀਦ ਗਈ ਕਿ ਕੋਊ ਉਨ ਮਾਨ ਕੀ ਬਾਤ ਬਿਚਾਰੀ।। ੬੭੮।।

ਅਰਥ - ਇਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਰਾਸ ਵਿਚ ਖੇਡਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੋਹ ਕਰ ਕੇ ਰਾਧਕਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ। ਸਭ ਪਾਸੇ ਵੇਖਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਤੇ ਭੀ ਨਾ ਦਿੱਸੀ ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਜੇਹਾ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਵਰਗੀ ਦਮਕ ਵਰਗਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਦ ਕਿਤੇ ਭੀ ਨਾ ਦਿਸੀ, ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਨੀਂਦ ਦਾ ਜੋਰ ਪੈਣ ਕਰ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਾਂ ਉਸਨੇ ਮਾਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਬਸ! ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਹੋ ਗੱਲ ਵਿਚਾਰੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਮਾਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੬੭੮।।

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ।। ਸ੍ਵੈਯਾ।।

ਬਿੱਜਛਟਾ ਜਿਹ ਨਾਮ ਸਖੀ ਕੋ ਹੈ ਸੋਊ ਸਖੀ ਜਦੁਰਾਇ ਬੁਲਾਈ।।
ਅੰਗ ਪ੍ਰਭਾ ਜਿਹ ਕੰਚਨ ਸੀ ਜਿਹ ਤੇ ਮੁਖ ਚੰਦ ਛਟਾ ਛਬਿ ਪਾਈ।।
ਤਾ ਸੰਗ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਹਰਿ ਜੂ ਸੁਨ ਤੂੰ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਪਹਿ ਜਾਈ।।
ਪਾਇਨ ਪੈ ਬਿਨਤੀਅਨ ਕੈ ਅਤਿ ਹੇਤ ਕੇ ਭਾਵ ਸੋ ਲਿਆਉ ਮਨਾਈ।।੬੭੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਗ=ਸਰੀਰ।। ਪ੍ਰਭਾ=ਚਮਕ-ਦਮਕ।। ਛਟਾ=ਚਮਕ।। ਪਾਇਨ=ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ।। ਭਾਵ=ਤਰੀਕੇ।।

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਸਖੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬਿੱਜਛਟਾ' ਹੈ, ਉਹ ਸਖੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬੁਲਾ ਲਈ। ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਮਕ ਵਰਗਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਹੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ ਨੇ ਸੋਭਾ ਪਾਈ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਤੇਜ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਜਿਆਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਆਖਿਆ—ਹੇ ਸਖੀ! ਸੁਣ ਅਤੇ ਤੂੰ ਰਾਧਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਹ। ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਪੈ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਬਿਨਤੀਆਂ ਕੇ ਵੱਡੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਹੋ ਸਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਨਾਕੇ ਲੈ ਆਓ।। ੬੭੯।।

ਜਦੁਰਾਇ ਕੀ ਸੋ ਸੁਨ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਜੋਊ ਬਾਲ ਭਲੀ ਹੈ॥
ਰੂਪ ਮਨੋ ਸਮ ਸੁੰਦਰ ਮੈਨ ਕੇ ਮਾਨਹੁ ਸੁੰਦਰ ਕੰਜ ਕਲੀ ਹੈ॥
ਤਾ ਕੇ ਮਨਾਇਬੇ ਕਾਜ ਚਲੀ ਹਰਿ ਕੋ ਫੁਨ ਆਇਸ ਪਾਇ ਅਲੀ ਹੈ॥
ਯੌਂ ਉਪਜੀ ਜੀਯ ਮੈ ਉਪਮਾ ਕਰ ਤੇ ਚਕਈ ਮਨੋ ਛੂਟ ਚਲੀ ਹੈ॥੬੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਲ=ਇਸਤ੍ਰੀ॥ ਮੈਨ=ਕਾਮਦੇਵ॥ ਕੰਜ=ਕੌਂਲ ਫੁੱਲ॥ ਅਲੀ=ਸਖੀ॥

ਅਰਥ - ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਜੋ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਾਧਕਾਂ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਰੂਪ ਮਾਨੋਂ ਕਾਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਉਸਦੀਆਂ ਮਾਨੋਂ ਕੌਂਲ ਫੁੱਲ ਦੀ ਕਲੀ ਵਾਂਗੂ ਸੁੰਦਰ ਹਨ। ਉਸਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਸਖੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਚਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਚਕਵੀ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਛੁੱਟ ਕੇ ਉੱਡ ਚਲੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ॥੬੮੦॥

ਸਖੀ ਬਾਚ॥

ਬਿੱਜਛਟਾ ਜਿਹ ਨਾਮ ਸਖੀ ਕੋ ਸੋਊ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਪਹਿ ਆਈ॥
ਆਇ ਕੈ ਸੁੰਦਰ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਸੁਨ ਤੂੰ ਰੀ ਤ੍ਰੀਯਾ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਬੁਲਾਈ॥
ਕੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕਹਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰ ਸੁ ਕੋ ਕਨ੍ਹਈਯਾ ਕਹਯੋ ਕਉਨ ਕਨ੍ਹਾਈ॥
ਖੇਲਹੁ ਤਾਹੀ ਤ੍ਰੀਯਾ ਸੰਗ ਲਾਲ ਰੀ ਕੋ ਜਿਹ ਕੇ ਸੰਗ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ॥੬੮੧॥

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਸਖੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬਿੱਜਛਟਾ' ਹੈ, ਓਹ ਰਾਧਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈ । ਆ ਕੇ ਉਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਬਚਨ ਆਖਿਆ -ਹੇ ਸਖੀ! ਸੁਣ, ਤੈਨੂੰ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ। ਅਗੋਂ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਕੇਹੜਾ ਬ੍ਰਿਜ ਦਾ ਮਾਲਕ? ਅਗੋਂ ਫਿਰ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਲਾ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਓਹੋ ਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਘਨ੍ਹੱਯਾ ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਪੁਛਿਆ, ਕੇਹੜਾ ਘਨ੍ਹੱਯਾ? ਦੂਤੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ —ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਖੇਡਦੀ ਆਈ ਹੈਂ, ਓਹੋ ਹੀ 'ਲਾਲ' ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਤੂੰ ਪਿਆਰ ਪਾਇਆ ਹੈ॥ ੬੮੧॥

ਸਜਨੀ ਨੰਦ ਲਾਲ ਬੁਲਾਵਤ ਹੈ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਹਠ ਰੰਚ ਨ ਕੀਜੈ॥
ਆਈ ਹੋ ਹਉ ਚਲਿ ਕੈ ਤੁਮ ਪੈ ਤਿਹ ਤੇ ਸੁ ਕਹਯੋ ਅਬ ਮਾਨ ਹੀ ਲੀਜੈ॥
ਬੇਗ ਚਲੋ ਜਦੁਰਾਇ ਕੇ ਪਾਸ ਕਛੂ ਤੁਮਰੋ ਇਹ ਤੇ ਨਹੀ ਛੀਜੈ॥
ਤਾਹੀ ਤੇ ਬਾਤ ਕਹੁ ਤੁਮ ਸੋ ਸੁਖ ਆਪਨ ਲੈ ਸੁਖ ਅਉਰਨ ਦੀਜੈ॥੬੮੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੰਚ=ਰੱਤੀ ਜਿੰਨੀ।। ਬੇਗ=ਛੇਤੀ ਨਾਲ।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਸਖੀ! ਤੈਨੂੰ 'ਨੰਦ' ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਹਠ ਨਾ ਕਰ। ਵੇਖ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਚੱਲ ਕੇ ਆਈ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਲੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਚਲੀ ਚੱਲ, ਇਸ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਕਿ ਆਪ ਭੀ ਸੁਖ ਲੈ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸੁਖ ਦੇਹ।। ੬੮੨।।

ਤਾ ਤੇ ਕਰੋ ਨਹੀ ਮਾਨ ਸਖੀ ਉਠ ਬੇਗ ਚਲੋ ਸਿਖ ਮਾਨ ਹਮਾਰੀ।।
ਮੁਰਲੀ ਜਹ ਕਾਨ੍ਹ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਬਹਸੈ ਤਹ ਗ੍ਵਾਰਨ ਸੁੰਦਰ ਗਾਰੀ।।
ਤਾਹੀ ਤੇ ਤੋਸੋ ਕਹੋ ਚਲੀਯੈ ਕਛੁ ਸੰਕ ਕਰੋ ਨ ਮਨੈ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰੀ।।
ਪਾਇਨ ਤੋਰੇ ਪਰੋ ਤਜਿ ਸੰਕ ਨਿਸੰਕ ਚਲੋ ਹਰਿ ਪਾਸ ਹਹਾ ਰੀ।। ੬੮੩।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਸਖੀ! ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਸਿਖਜਾ ਮੰਨਕੇ, ਛੇਤੀ ਉੱਠਕੇ ਤੁਰ ਪਉ, ਮਾਣ ਨਾ ਕਰ। ਜਿਥੇ ਬੈਠਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਸੁੰਦਰ ੨ ਗੋਪੀਆਂ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋਕੇ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਆਪੋ ਵਿਚ ਹਾਸਾ ਠੱਠਾ ਕਰਦੀਆਂ ਗਾਲੀਆਂ ਭੀ ਦੇਂਦੀਆਂ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਾਲ੍ਹੀਆਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰੀਦਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਮੁੜ ੨ ਕੇ ਆਖਦੀ ਹਾਂ, ਹੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀਏ! ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾ ਕਰ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਚਲੀ ਚੱਲ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੀ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹ, ਨਿਸ਼ੰਕ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਚੱਲ, ਹਾਇ! ਹਾਇ! ਨੀ ਤੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੜੀਅਲ ਕੁੜੀ ਹੈਂ ਜੋ ਕਿ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨੀ ਗੱਲ ਭੀ ਮੰਨਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਹੀ ਜ਼ਿੱਦ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈਂ।।੬੮੩।।

ਸੰਕ ਕਛੂ ਨ ਕਰੋ ਮਨ ਮੈ ਤਜਿ ਸੰਕ ਨਿਸੰਕ ਚਲੋ ਸੁਨਿ ਮਾਨਨਿ।।
ਤੇਰੇ ਮੈ ਪ੍ਰੀਤ ਮਹਾ ਹਰਿ ਕੀ ਤਿਹ ਤੇ ਹਉ ਕਹੋ ਤੁਹਿ ਸੰਗ ਗੁਮਾਨਨਿ।।
ਨੈਨ ਬਨੇ ਤੁਮਰੇ ਸਰ ਸੇ ਸੁ ਧਰੇ ਮਨੋ ਤੀਛਨ ਮੈਨ ਕੀ ਸਾਨਨਿ।।
ਤੋਹੀ ਸੋ ਪ੍ਰੇਮ ਮਹਾ ਹਰਿ ਕੋ ਇਹ ਬਾਤ ਹੀ ਤੇ ਕਛੂ ਹਉ ਹੂੰ ਅਜਾਨਨਿ।।੬੮੪।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਹੰਕਾਰਨੇ! ਸੁਣ, ਕੁਝ ਸੰਗਾ ਨਾ ਕਰ, ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਸੰਗਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹ ਅਤੇ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲਗੀ ਚੱਲ। ਹੇ ਮਾਣ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈਏ! ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ, ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕੇ ਆਖਦੀ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਕਾਮ ਦੀ ਸਾਨ ਚੜ੍ਹੇ ਤੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਤਿੱਖੇ ਨੈਣਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਖਮੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਸੇ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਹੈ ਪਰ ਤੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਲਗਦੀ ਹੈਂ।। ੬੮੪।।

ਸਵੈਯਾ ।। ਮੁਰਲੀ ਜਦੁਬੀਰ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਠਉਰੈਂ।।
ਤਾਹੀ ਤੇ ਤੇਰੇ ਹਉ ਪਾਸ ਪਠੀ ਸੁ ਕਹਯੋ ਤਿਹ ਲਿਆਵ ਸੁ ਜਾਇ ਕੈ ਦਉਰੈਂ।।
ਨਾਚਤ ਹੈ ਜਹ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਅਰੁ ਗਾਇ ਕੈ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਲੇਤ ਹੈ ਭਉਰੈਂ।।
ਤਾਹੀ ਤੇ ਬੇਗ ਚਲੋ ਸਜਨੀ ਤੁਮਰੇ ਬਿਨ ਹੀ ਰਸ ਲੂਟਤ ਅਉਰੈਂ।।੬੮੫।।

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਬ੍ਰਿੱਜਛਟਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬੜੀ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਦੌੜ ਕੇ ਜਾਹ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਆ। ਜਿਥੇ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਨੱਚਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਭੁਆਟਣੀਆਂ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਘੁੰਮਰ ਪਾਕੇ ਨੱਚਦੀ ਤੇ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ, ਹੇ ਸਖੀ! ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਚੱਲ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਰਸ ਲੁੱਟ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਗੁੱਸਾ ਕਰ ਕੇ ਰਸ ਤੋਂ ਵਾਂਝੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈਂ।।੬੮੫।।

ਤਾਹੀ ਤੇ ਬਾਲ ਬਲਾਇ ਲਿਉ ਤੇਰੀ ਮੈ ਬੇਗ ਚਲੋ ਨੰਦ ਲਾਲ ਬੁਲਾਵੈ।।
ਸਯਾਮ ਬਜਾਵਤ ਹੈ ਮੁਰਲੀ ਜਹ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਮਿਲਿ ਮੰਗਲ ਗਾਵੈ।।
ਸੋਰਠ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਬਿਲਾਵਲ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਰਿਝਾਵੈ।।
ਅਉਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾ ਕਹੀਯੇ ਸੁਰ ਤਯਾਗ ਸਭੈ ਸੁਰ ਮੰਡਲ ਆਵੈ।।੬੮੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਲਾਇ ਲਿਉ ਤੇਰੀ=ਸਦਕੇ ਹੋਣਾ, ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣਾ, ਇਸ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ- 'ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ"।।

ਅਰਥ – ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ, ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ, ਸਖੀ! ਛੇਤੀ ਚੱਲ, ਤੈਨੂੰ ਨੰਦ ਲਾਲ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਲੀ ਵਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਮਿਲਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੋਰਠ, ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਦੀ ਸੁਰ ਕਹਿ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਭ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀ ਕਹਿਣੀ ਹੈ, ਦੇਵਪੁਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਬੰਸਰੀ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਦੇ ਬਨ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।।੬੮੬।।

ਰਾਧੇ ਬਾਚ ਪ੍ਰਤਿ ਉੱਤਰ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਮੈ ਨ ਚਲੋ ਸਜਨੀ ਹਰਿ ਪੈ ਜੁ ਚਲੋ ਤਬ ਮੋਹਿ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਦੁਹਾਈ।।
ਮੋ ਸੰਗ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਜੀ ਜਦਨੰਦਨ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਸੰਗ ਪ੍ਰੀਤ ਲਗਾਈ।।
ਸਯਾਮ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਮਹਾ ਤੁਮ ਸੋ ਤਜ ਮਾਨ ਹਹਾ ਰੀ ਚਲੋ ਦੁਚਿਤਾਈ।।

ਤੋਰੇ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਖੇਲਤ ਹੈ ਕਹਯੋ ਖੇਲਹੁ ਜਾਹੂ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ।।੬੮੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਹਾਈ=ਇਥੇ ਸੌਂਹ , ਲੱਗੇ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।।

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਤੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ।। ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂ ਗੀ, ਜੇ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਦੀ ਸੌਂਹ ਲੱਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਪ੍ਰੀਤੀ ਤੋੜ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲਾ ਲਈ ਹੈ। ਅਗੋਂ ਬਿੱਜੁਛਟਾ ਨੇ ਕਿਹਾ— ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ, ਹਾਇ! ਹਾਇ! ਨੀ! ਤੂੰ ਝੂਠੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਸ ਗਈ ਹੈਂ, ਇਸ ਦੋ-ਚਿਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚੱਲ ਵੇਖ, ਉਹ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਖੇਡਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਅੱਗੋਂ ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ — ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲਕੇ ਖੇਡੋ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲਾਈ ਹੈ।।੬੮੭।।

ਦੂਤੀ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪਾਇ ਪਰੋ ਤੁਮਰੇ ਸਜਨੀ ਅਤ ਹੀ ਮਨ ਭੀਤਰ ਮਾਨ ਨ ਕੱਈਯੈ।।
ਸਯਾਮ ਬੁਲਾਵਤ ਹੈ ਸੁ ਜਹਾ ਉਠ ਕੈ ਤਿਹ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਚਲਿ ਜੱਈਯੈ।।
ਨਾਚਤ ਹੈ ਜਿਮ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾਂ ਨਚੀਯੈ ਤਿਮ ਅਉ ਤਿਹ ਭਾਂਤ ਹੀ ਗੱਈਯੈ।।
ਅਉਰ ਅਨੇਕਿਕ ਬਾਤ ਕਰੋ ਪਰੁ ਰਾਧੇ ਬਲਾਇ ਲਿਉ ਸਉਹ ਨ ਖੱਈਯੈ।।੬੮੮।।

ਅਰਥ - ਦੂਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਸਖੀ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੁਲਉਂਦਾ ਹੈ ਉੱਠਕੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਗੋਪੀਆਂ ਨੱਚਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਨੱਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰਾਧਕਾਂ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਵਾਂ, ਹੋਰ ਭਾਵੇਂ ਅਨੇਕਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ, ਪਰ ਇਕ ਸੌਂਹ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।।੬੮੮।।

ਰਾਧੇ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੈ ਹਉ ਨ ਹਉ ਸੁਨ ਰੀ ਸਜਨੀ ਤੁਹਿ ਸੀ ਹਰਿ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੋਟ ਪਠਾਵੈ।।
ਬੰਸ ਬਜਾਵੈ ਤਹਾ ਤੁ ਕਹਾ ਅਰੁ ਆਪ ਕਹਾ ਭਯੋ ਮੰਗਲ ਗਾਵੈ।।
ਮੈ ਨ ਚਲੋ ਤਿਹ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹਮ ਕੋ ਕਹਯੋ ਆਨ ਸੁਨਾਵੈ।।
ਅਉਰ ਸਖੀ ਕੀ ਕਹਾ ਗਨਤੀ ਨਹੀ ਜਾਉ ਰੀ ਜਉ ਹਰਿ ਆਪਨ ਆਵੈ।।੬੮੯।।

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਸਖੀ! ਸੁਣ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੀ ਭਾਵੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇਰੇ ਵਰਗੀਆਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੇਵੇ। ਜੇ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਅਤੇ ਜੇ ਆਪ ਮੰਗਲਮਈ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਭੀ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਭਾਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਭੀ ਆਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣਾਵੇ

ਮੈਂ ਉਸ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਪ ਭੀ ਮੈਨੂੰ ਸੱਦਣ ਲਈ ਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਭੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂ ਗੀ।।੬੮੯।।

ਦੂਤੀ ਬਾਚ ਰਾਧੇ ਸੋ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਾਹੇ ਕੋ ਮਾਨ ਕਰੈ ਸੁਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਉਠ ਕੈ ਕਰ ਸੋਊ।।
ਜਾ ਕੇ ਕੀਏ ਹਰਿ ਹੋਇ ਖੁਸੀ ਸੁਨਯੈ ਬਲਿ ਕਾਜ ਕਰੋ ਅਬ ਜੋਊ।।
ਤਉ ਤੁਹਿ ਬੋਲਿ ਪਠਾਵਤ ਹੈ ਜਬ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗੀ ਤੁਮ ਸੋ ਤਬ ਓਊ।।
ਨਾਤਰ ਰਾਸਿ ਬਿਖੈ ਸੁਨ ਰੀ ਤੁਹਿ ਸੀ ਨਹਿ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਸੁੰਦਰ ਕੋਊ।। ੬੯੦।।

ਅਰਥ - ਦੂਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਰਾਧਕਾਂ! ਸੁਣ, ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਮਾਣ ਕਰਦੀ ਹੈਂ? ਜੋ ਕੁਝ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਓਹੋ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰ। ਹੇ ਸਖੀ! ਸੁਣ ਲੈ, ਬਲ ਕਰ ਕੇ ਹੁਣ ਜੋ ਭੀ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਓਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕੀਤਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਤਦੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਉਹ ਸੱਦ ਭੇਜਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਤਦ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਹੇ ਸਖੀ! ਸੁਣ, ਰਾਸ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰ ਗੋਪੀ ਨਹੀਂ ਹੈ? ।।੬੯੦।।

ਸੰਗ ਤੇਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਘਨੀ ਹਰਿ ਕੀ ਸਭ ਜਾਨਤ ਹੈ ਕਛੁ ਨਾਹਿ ਨਈ।।
ਜਿਹ ਕੀ ਮੁਖ ਉੱਪਮ ਚੰਦ ਪ੍ਰਭਾ ਜਿਹ ਕੀ ਤਨ ਭਾ ਮਨੋ ਰੂਪ ਮਈ।।
ਤਿਹ ਸੰਗ ਕੋਂ ਤਯਾਗ ਸੁਨੋ ਸਜਨੀ ਗ੍ਰਿਹ ਕੀ ਉਠ ਕੈ ਤੁਹਿ ਬਾਟ ਲਈ।।
ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੇ ਸੰਗ ਸਖੀ ਬਹੁਤੇਰੀ ਰੀ ਤੋ ਸੀ ਗੁਵਾਰ ਭਈ ਨ ਭਈ।। ੬੯੧।।

ਅਰਥ - ਤੇਰੇ ਹੀ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਗੱਲ ਕੁਝ ਨਵੀਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਦਮਕ ਮਾਨੋਂ 'ਮਈ' ਰੂਪ ਹੈ। ਹੇ ਸਖੀ! ਸੁਣ ਤੂੰ ਉਹਦੇ ਸਾਥ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ, ਤੂੰ ਉੱਠ ਕੇ ਘਰ ਆ ਗਈ ਹੈਂ, ਇਹ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਹੇ ਸਖੀ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤੇਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਤੇਰੇ ਵਰਗੀ ਇਕ ਮੂਰਖ. ਹੋਰ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਕੀ ਵਧਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇ ਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਕੀ ਘਟਣਾ ਹੈ?।। ੬੯੧।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸੁਨ ਕੈ ਇਹ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਮਨ ਕੋਪ ਭਈ ਹੈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਬਿਨਾ ਪਠਏ ਰੀ ਤ੍ਰੀਯਾ ਹਮਰੇ ਉਨ ਕੇ ਉਠ ਬੀਚ ਪਈ ਹੈ।।
ਆਈ ਮਨਾਵਨ ਹੈ ਹਮ ਕੋ ਸੁ ਕਹੀ ਬਤੀਯਾ ਜੁ ਨਹੀ ਰੁਚਈ ਹੈ।।

****

ਕੋਪ ਕੈ ਉੱਤਰ ਦੇਤ ਭਈ ਚਲ ਰੀ ਚਲ ਤੂੰ ਕਿਨ ਬੀਚ ਦਈ ਹੈ।। ੬੯੨।।

ਅਰਥ - ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਬਿੱਜਛਟਾ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਤੇ ਬਚਨ ਆਖੇ ਤਾਂ ਗੋਪੀ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ, ਰਾਧਕਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਨਰਾਜ ਹੋ ਗਈ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਪੁਛਿਆ-ਕਿਉਂ ਨੀ ਔਰਤੇ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਭੇਜੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਈ ਹੈਂ? ਅਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਵਕੀਲਨੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈਂ? ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਈ ਹੈਂ ਅਤੇ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਆਖ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀਆਂ। ਇਹ ਕਹਿਣ ਮਗਰੋਂ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰਕੇ, ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ—ਜਾਹ! ਨੀ ਜਾਹ! ਤੈਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕਿਸਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ? ਜੋ ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਸੁਲਾਹ ਕਰਾਉਣ ਆ ਗਈ ਹੈਂ? ।।੬੯੨।।

ਦੂਤੀ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੋਪ ਕੈ ਉੱਤਰ ਦੇਤ ਭਈ ਇਨ ਆਇ ਕਹਯੋ ਫਿਰਿ ਸੰਗ ਸੁ ਜਾਨੈ।।
ਬੈਠ ਰਹੀ ਹਠ ਮਾਨ ਤ੍ਰੀਯਾ ਹਉ ਮਨਾਇ ਰਹੀ ਜੜ ਕਿਉ ਹੂ ਨ ਮਾਨੈ।।
ਸਾਮ ਦੀਏ ਨ ਮਨੈ ਨਹੀ ਦੰਡ ਮਨੈ ਨਹੀ ਭੇਦ ਦੀਏ ਅਰੁ ਦਾਨੈ।।
ਐਸੀ ਗੁਵਾਰ ਸੋ ਹੇਤ ਕਹਾ ਤੁਮਰੀ ਜੋਊ ਪ੍ਰੀਤ ਕੋ ਰੰਗ ਨ ਜਾਨੈ।। ੬੯੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਾਨੈ=ਦਾਮ ਦੇ।। ਰਾਜ ਨੀਤੀ ਦੇ ਚਾਰ ਅੰਗ-ਸਾਮ, ਦਾਮ, ਭੇਦ ਤੇ ਦੰਡ।।

ਅਰਥ - ਦੂਤੀ ਬਿਜਛਟਾ ਨੇ ਆ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਖਣਾ- ਜਦ ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਦ ਇਸਨੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਜੋ ਕੁਝ ਉਸਨੇ ਉਸਦਾ ਸਾਥ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਕੜ ਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਮਨਾ ਥੱਕੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਉਹ ਮੂਰਖ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਮੰਨਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਮ ਦਿੱਤਿਆਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਦੰਡ ਦਿਤਿਆਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇਗੀ, ਭੇਦ ਅਤੇ ਦੰਮ ਦੇ ਦਿਤਿਆਂ ਭੀ ਮੰਨਣ ਦੀ ਕੁਝ ਆਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੂਰਖ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ ਹੀ ਕਿਸ ਅਰਥ ਹੈ, ਜੋ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੬੯੩।।

ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਹਰਿ ਪਾਸ ਹੁਤੀ ਸੁਨ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਤਬ ਬੋਲ ਉਠੀ ਹੈ।।
ਲਿਆਇਹੋ ਹਉ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਤੁਮ ਤੇ ਹਰਿ ਜੂ ਜੋਊ ਗ੍ਵਾਰ ਰੁਠੀ ਹੈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕੈ ਪਾਇਨ ਪੈ ਤਬ ਹੀ ਸੁ ਲਿਯਾਵਨ ਤਾਹੀ ਕੇ ਕਾਜ ਉਠੀ ਹੈ।।
ਸੁੰਦਰਤਾ ਮੁਖ ਊਪਰ ਤੇ ਮਨੋ ਕੰਜ ਪ੍ਰਭਾ ਸਭ ਵਾਰ ਸੁਟੀ ਹੈ।। ੬੯੪।।

ਅਰਥ – 'ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ' ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਸਖੀ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ – ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਗੋਪੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਦ ਉਸਨੇ ਬਿੱਜਛਟਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਲਈਆਂ ਤਦ ਉਹ ਬੋਲ ਪਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ–ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ! ਜੇਹੜੀ ਗੋਪੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨਰਾਜ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਕੇ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸਦੇ ਮਨਾ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਉਠ ਖਲੋਤੀ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਉਤੋਂ ਮਾਨੋ ਕਮਲ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਕਮਲ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਉਸਦਾ ਮੂੰਹ ਸੁੰਦਰ ਹੈ।। ੬੯੪।।

ਹਰਿ ਪਾਇਨ ਪੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਹਰਿ ਜੂ ਉਹ ਕੇ ਢਿਗ ਹਉ ਚਲਿ ਜੈ ਹੋ।।
ਜਾਹੀ ਉਪਾਵ ਤੇ ਆਇ ਹੈ ਸੁੰਦਰ ਤਾਹੀ ਉਪਾਇ ਮਨਾਇ ਲਿਯੈ ਹੋ।।
ਪਾਇਨ ਪੈ ਬਿਨਤੀਅਨ ਕੈ ਰਿਝਵਾਇ ਕੈ ਸੁੰਦਰ ਗ੍ਵਾਰ ਮਨੈ ਹੋ।।
ਆਜ ਹੀ ਤੋ ਢਿਗ ਆਨ ਮਿਲੈ ਹੋ ਜੂ ਲਯਾਏ ਬਿਨਾ ਤੁਮਰੀ ਨ ਕਹੈ ਹੋ।। ੬੯੫।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਉਸਨੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ–ਹੇ ਹਰੀ! ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਹੁਣੇ ਹੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। ਹਰ ਯਤਨ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਵਾਂ ਗੀ। ਪੈਰੀਂ ਪਵਾਂਗੀ, ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਾਂਗੀ, ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਗੋਪੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਕੇ ਮਨਾ ਲਵਾਂ ਗੀ। ਅੱਜ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਲਿਆ ਕੇ ਮਿਲਾ ਦੇਵਾਂਗੀ, ਉਸਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਲਿਆਂਦੇ ਬਿਨਾਂ ਮੈ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਨਹੀਂ ਕਹਾਵਾਂ ਗੀ। ਅਰਥਾਤ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਦਾਸੀ ਤਦ ਹੀ ਕਹਾਉਣ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵਾਂਗੀ, ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਵਾਂਗੀ।। ੬੯੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਹਰਿ ਪਾਇਨ ਪੈ ਤਿਹ ਠਉਰ ਚਲੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਫੁਨ ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ।।
ਜਿਹ ਕੇ ਨਹੀ ਤੁੱਲਿ ਮਦੋਦਰਿ ਹੈ ਜਿਹ ਤੁੱਲਿ ਤ੍ਰੀਯਾ ਨਹਿ ਇੰਦ੍ਰ ਸਭਾ।।
ਜਿਹ ਕੋ ਮੁਖ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਤ ਹੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਲਸੈ ਤ੍ਰੀਯਾ ਵਾ ਕੀ ਅਭਾ।।
ਮਨੋ ਚੰਦ ਕੁਰੰਗਨ ਕੇਹਰ ਕੀਰ ਪ੍ਰਭਾ ਕੋ ਸਭੋ ਧਨ ਯਾਹਿ ਲਭਾ।। ੬੯੬।।

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰ ਕੇ ਉਹ 'ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ' ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਗੋਪੀ ਉਥੋਂ ਤੁਰ ਪਈ। ਜਿਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੰਦੋਦਰੀ ਭੀ ਸੋਹਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋਈ ਇੰਦਰ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਮੂੰਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਆਭਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦਮਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਚੰਦਰਮਾ, ਹਰਨ, ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਤੋਤੇ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਭੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੋਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ, ਇਸਨੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਹੈ।। ੬੯੬।।

ਪ੍ਰਤਿ ਉੱਤਰ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਚਲਿ ਚੰਦਮੁਖੀ ਹਰਿ ਕੇ ਢਿਗ ਤੇ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਪਹਿ ਪੈ ਚਲਿ ਆਈ॥
ਆਇ ਕੈ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਤਿਹ ਸੋ ਬਲ ਬੇਗ ਚਲੋ ਨੰਦ ਲਾਲ ਬੁਲਾਈ॥
ਮੈ ਨ ਚਲੋਂ ਹਰਿ ਪਾਸ ਹਹਾ ਚਲੁ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਨ ਕਰੋ ਦੁਚਿਤਾਈ॥
ਕਾਹੇ ਕੋ ਬੈਠ ਰਹੀ ਇਹ ਠਉਰ ਮੈ ਮੋਹਨ ਕੋ ਮਨੋ ਚਿੱਤੁ ਚੁਰਾਈ॥ ੬੯੭॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਚਲਦੀ ਚਲਦੀ ਰਾਧਕਾਂ ਕੋਲ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ- ਹੇ ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖੀ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲ! ਕੋਲ ਆ ਕੇ. ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ - ਭੋਲੀ! ਛੇਤੀ ਚੱਲ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਹੈ। ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਅਗੋਂ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੀ. ਅਗੋਂ ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਹਾ! ਹਾ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਹੋ. ਚੱਲ. ਦੁਚਿੱਤੀ ਨਾ ਕਰ। ਹੇ ਸਖੀ! ਤੂੰ ਮੋਹਨ ਦੇ ਚਿਤ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਕੇ, ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਬੈਠ ਰਹੀ ਹੈਂ?॥ ੬੯੭॥

ਜਿਹ ਘੋਰ ਘਟਾ ਘਨ ਆਏ ਘਨੇ ਚਹੂ ਓਰਨ ਮੈ ਜਹ ਮੋਰ ਪੁਕਾਰੈ॥
ਨਾਚਤ ਹੈ ਜਹ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਤਿਹ ਪੇਖਿ ਘਨੇ ਬਿਰਹੀ ਤਨ ਵਾਰੈ॥
ਤਉਨ ਸਮੈ ਜਦੁਰਾਇ ਸੁਨੋ ਮੁਰਲੀ ਕੋ ਬਜਾਇ ਕੈ ਤੋਹਿ ਚਿਤਾਰੈ॥
ਤਾਹੀ ਤੇ ਬੇਗ ਚਲੋ ਸਜਨੀ ਤਿਹ ਕਉਤਕ ਕੌਂ ਹਮ ਜਾਇ ਨਿਹਾਰੈ॥ ੬੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘੋਰ=ਕਾਲੀਆਂ॥ ਘਨੇ=ਬਹੁਤੇ॥ ਚਿਤਾਰੈ=ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ॥

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਬੱਦਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ. ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮੋਰ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਭੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਸਖੀ! ਸੁਣ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੰਸਰੀ ਨੂੰ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਹੇ ਸਖੀ! ਛੇਤੀ ਚੱਲ. ਤਾਂ ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਕੀਏ॥ ੬੯੮॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਤਾ ਤੇ ਨ ਮਾਨ ਕਰੋ ਸਜਨੀ ਹਰਿ ਪਾਸ ਚਲੋ ਨਹਿ ਸੰਕ ਬਿਚਾਰੋ॥
ਬਾਤ ਧਰੋ ਰਸ ਹੂੰ ਕੀ ਮਨੈ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਨ ਕਛੂ ਹਠ ਧਾਰੋ॥
ਕਉਤਕ ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਦੇਖਨ ਕੌਂ ਤਿਹ ਕੋ ਜਸ ਪੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਉਚਾਰੋ॥
ਕਾਹੇ ਕਉ ਬੈਠ ਰਹੀ ਹਠ ਕੈ ਕਹਯੋ ਦੇਖਨ ਕਉ ਉਮਗਯੋ ਮਨ ਸਾਰੋ॥ ੬੯੯॥

ਅਰਥ - ਹੇ ਸਜਨੀ! ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਾਣ ਨਾ ਕਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਚੱਲ, ਵਹਿਮ ਨਾ ਕਰ। 'ਰਸ' ਦੀ ਗੱਲ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਆਕੜ ਨਾ ਧਾਰਨ ਕਰ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦਾ ਜਸ ਉਚਾਰਨ ਕਰ। ਜਦ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਉਮਡਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਵਾਸਤੇ ਆਕੜ ਧਾਰ ਕੇ ਬੈਠ ਰਹੀ ਹੈਂ?।। ੬੯੯।।

ਹਰਿ ਪਾਸ ਨ ਮੈ ਚਲ ਹੌਂ ਸਜਨੀ ਪਿਖਬੇ ਕਹੁ ਕਉਤਕ ਜੀਯ ਨ ਮੋਰੋ।।
ਸਯਾਮ ਰਚੇ ਸੰਗ ਅਉਰ ਤ੍ਰੀਯਾ ਤਜ ਕੈ ਹਮ ਸੋ ਫੁਨ ਨੇਹ ਘਨੇਰੋ।।
ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਹੂੰ ਕੇ ਸੰਗ ਕਹਯੋ ਨਹਿ ਨੇਾਰੀ ਕਹਾ ਮੁਹਿ ਨੈਨਨ ਹੇਰੋ।।
ਤਾਤੇ ਨ ਪਾਸ ਚਲੋ ਹਰਿ ਹਉ ਉਠਿ ਜਾਹਿ ਜੋਊ ਉਮਗਯੋ ਮਨ ਤੇਰੋ।। ੭੦੦।।

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਸਖੀ! ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾ ਗੀ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੌਤਕ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੋਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਲਾ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੋ ਉਸਦਾ ਬਹੁਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਉਸਨੇ ਛਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਨੇ ਪੁਛਿਆ-ਕਿਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾਇਆ ਹੈ? ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਦੇ ਨਾਲ। ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ, ਨੀ! ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਤੈਨੂੰ ਝੂਠਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਅੱਗੋਂ ਫੇਰ ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਸਗੋਂ ਮੈਂ ਆਪ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੀ, ਪਰ ਹਾਂ! ਜੇ ਤੇਰਾ ਮਨ ਕੌਤਕ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਉਮਡਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਉੱਠ ਕੇ ਚਲੀ ਜਾਹ।।੭੦੦।।

ਦੂਤੀ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮੈ ਕਹਾ ਦੇਖਨ ਜਾਉ ਤ੍ਰੀਯਾ ਤੁਹਿ ਲਯਾਵਨ ਕੋ ਜਦੁਰਾਇ ਪਠਾਈ।।
ਤਾਹੀ ਤੇ ਹਉ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਤੇ ਉਠ ਕੈ ਤਬ ਹੀ ਤੁਮਰੇ ਪਹਿ ਆਈ।।
ਤੂੰ ਅਭਿਮਾਨ ਕੈ ਬੈਠ ਰਹੀ ਨਹੀ ਮਾਨਤ ਹੈ ਕਛੁ ਸੀਖ ਪਰਾਈ।।
ਬੇਗ ਚਲੋ ਤੁਹਿ ਸੰਗ ਕਹੋ ਤੁਮਰੋ ਮਗੁ ਹੇਰਤ ਠਾਢ ਕਨ੍ਹਾਈ।। ੭੦੧।।

ਅਰਥ - ਅਗੋਂ ਦੂਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਭਾਮਨੀ! ਮੈਂ ਕੀਹ ਵੇਖਣ ਜਾਵਾਂ? ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਉਸੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਮੈਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਓਦੋਂ ਦੀ ਹੀ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਆਈ ਹਾਂ। ਅੱਗੇ ਤੂੰ ਮਾਣ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਦੇ ਉਲਟ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸਿਖਯਾ ਤੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਛੇਤੀ ਚੱਲ, ਕਿਉਂਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ ਤੇਰਾ ਰਾਹ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੭੦੧।।

ਰਾਧੇ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਹਰਿ ਪਾਸ ਨ ਮੈ ਚਲ ਹੌਂ ਰੀ ਸਖੀ ਤੂ ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਤੁਹਿ ਬਾਤ ਬਨਾਈ॥
ਸਯਾਮ ਨ ਮੋਰੇ ਤੂੰ ਪਾਸ ਪਠੀ ਇਹ ਬਾਤਨ ਤੇ ਕਪਟੀ ਲਖਿ ਪਾਈ॥
ਭੀ ਕਪਟੀ ਤੁ ਕਹਾ ਭਯੋ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਤੂੰ ਨ ਲਖੈ ਕਛੁ ਪੀਰ ਪਰਾਈ॥
ਯੌਂ ਕਹਿ ਕੈ ਸਿਰ ਨਯਾਇ ਰਹੀ ਕਹਿ ਐਸੋ ਨ ਮਾਨ ਪਿਖਯੋ ਕਹੂੰ ਮਾਈ॥੭੦੨॥

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੀ, ਹੇ ਸਖੀ! ਇਹ ਜੋ ਤੂੰ ਝੂਠੀ ਗੱਲ ਜੋੜ ਲਈ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਫਲ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ, ਤੇਰੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਤੂੰ ਫਰੇਬਣ ਜਾਣੀ ਗਈ ਹੈਂ। ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ-ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਫਰੇਬਣ ਜਾਣੀ ਗਈ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੇਰਾ ਕੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਪਰ ਏਹ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਹੇ ਗੋਪੀ! ਤੂੰ ਪਰਾਈ ਪੀੜ ਨੂੰ ਭੋਰਾ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿ ਕੇ, ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਰਾਧਕਾਂ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕੇ ਖੜੋ ਰਹੀ, ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਇਸ ਮਾਈ ਵਰਗਾ ਹੰਕਾਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਸੁਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੭੦੨॥

ਦੂਤੀ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਫਿਰ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਚਲੀਯੈ ਰੀ ਹਹਾ ਬਲ ਮੈ ਹਰਿ ਕੇ ਪਹਿ ਯੌਂ ਕਹਿ ਆਈ॥
ਹੋਹੁ ਨ ਆਤਰ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਹਉ ਲਯਾਵਤ ਹੌਂ ਉਹ ਜਾਇ ਮਨਾਈ॥
ਇਤ ਤੂੰ ਕਰਿ ਮਾਨ ਰਹੀ ਸਜਨੀ ਹਰਿ ਪੈ ਤੁ ਚਲੋ ਤਜਿ ਕੈ ਦੁਚਿਤਾਈ॥
ਤੋ ਬਿਨ ਮੋ ਪੈ ਨ ਜਾਤ ਗਯੋ ਕਹਯੋ ਜਾਨਤ ਹੈ ਕਛੁ ਬਾਤ ਪਰਾਈ॥੭੦੩॥

ਅਰਥ - ਦੂਤੀ ਦਾ ਕਥਨ-ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਨੇ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਨੀ! ਹਾ ਹਾ ਬੱਲੀ! ਚਲੋ ਚਲੀਏ, ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਆਈ ਹਾਂ। ਹੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ! ਤੂੰ ਦੁਖੀ ਨਾ ਹੋ, ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਨਾ ਕੇ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਇਧਰ ਤੂੰ ਹੰਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਹੇ ਸਖੀ! ਦੁਚਿੱਤੀ ਛੱਡ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਕੋਲ ਚੱਲ! ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਜਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਕੁਝ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ, ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਆਖੀ ਹੋਵੇ, ਜੇ ਉਹ ਉਸ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ੭੦੩॥

ਰਾਧੇ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਉਠ ਆਈ ਹੁਤੀ ਤੁ ਕਹਾ ਭਯੋ ਗ੍ਵਾਰਨ ਆਈ ਨ ਪੂਛ ਕਹਯੋ ਕਛੁ ਸੋਰੀ॥

ਜਾਹਿ ਕਹਯੋ ਫਿਰਿ ਕੈ ਹਰਿ ਪੈ ਇਹ ਤੇ ਕਛੁ ਲਾਜ ਨ ਲਾਗਤ ਤੋਰੀ ॥
ਮੋ ਬਤੀਯਾ ਜਦੁਰਾਇ ਜੂ ਪੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਕਹੀਯੋ ਸੁ ਅਹੋਰੀ ॥
ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਸੰਗ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰੋ ਤੁਮ ਸੌ ਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਹਯੋ ਪ੍ਰਭ ਮੋਰੀ ॥ ੭੦੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੋਰੀ=ਜਾਦੂਗਰ॥ ੨ ਨਜੂਮੀ॥ ਅਹੋਰੀ- ਹੋੜਦਾ ਨਹੀਂ, ਮਨ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ॥

ਅਰਥ - ਹੇ ਗੋਪੀ! ਜੇ ਮੈਂ ਉੱਠ ਕੇ ਘਰ ਆ ਗਈ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਮੈਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਈ ਪੁੱਛ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਮੈਨੂੰ ਨਜੂਮੀ ਨੇ ਕੁਝ ਆਖਿਆ ਸੀ? ਜਾਹ ਮੁੜ ਕੇ ਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਹ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ? ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਦੱਸ ਦੇਹ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਾਹ, ਜਾ ਕੇ ਮੇਰੀ ਜਬਾਨੀ ਉਸਨੂੰ ਏਹੋ ਹੀ ਕਹਿ ਦੇਹ॥ ੭੦੪॥

ਸੁਨ ਕੈ ਇਹ ਰਾਧਕਾ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਤਬ ਸੋ ਉਠ ਗ੍ਵਾਰਨ ਪਾਇਨ ਲਾਗੀ ॥
ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਹਯੋ ਹਰਿ ਕੀ ਤੁਮ ਸੌ ਹਰਿ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਸੋਂ ਪ੍ਰੀਤ ਤਿਯਾਗੀ ॥
ਉਨ ਕੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਸਬੁੱਧ ਕਹੈ ਤੁਹਿ ਦੇਖਨ ਕੇ ਰਸ ਮੈ ਅਨੁਰਾਗੀ ॥
ਤਾਹੀ ਤੇ ਬਾਲ ਬਲਾਇ ਲਿਉ ਤੇਰੀ ਮੈ ਬੇਗ ਚਲੋ ਹਰਿ ਪੈ ਬਡਭਾਗੀ ॥ ੭੦੫ ॥

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਗੋਪੀ ਉਠ ਕੇ ਉਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪਿਆਰ ਤੇਰੇ ਹੀ ਨਾਲ ਹੈ, ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਨਾਲੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੋਹ ਤੋੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਵਰਗੀ ਸਬੁੱਧ ਹੀ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ, ਹੇ ਸਖੀ! ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ, ਹੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਏ! ਤੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਚੱਲ॥ ੭੦੫॥

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਬੁਲਾਵਤ ਹੈ ਚਲੀਯੈ ਕਛੁ ਜਾਨਤ ਹੈ ਰਸ ਬਾਤ ਇਯਾਨੀ ॥
ਤੋਹੀ ਕੋ ਸਯਾਮ ਨਿਹਾਰਤ ਹੈ ਤੁਮਰੇ ਬਿਨ ਰੀ ਨਹਿ ਪੀਵਤ ਪਾਨੀ ॥
ਤੂੰ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹੇ ਮੁਖ ਤੇ ਨਹੀ ਜਾਉ ਗੀ ਹਉ ਹਰਿ ਪੈ ਇਹ ਬਾਨੀ ॥
ਤਾਹੀ ਤੇ ਜਾਨਤ ਹੋ ਸਜਨੀ ਅਬ ਜੋਬਨ ਪਾਇ ਭਈ ਹੈ ਦਿਵਾਨੀ ॥ ੭੦੬ ॥

ਅਰਥ - ਤੈਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਛੇਤੀ ਚੱਲ, ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੂੰ ਰਸ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਕੁਝ ਅਨਜਾਣ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹਰ ਵੇਲੇ ਵੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਸਖੀ! ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ

ਉਹ ਪਾਣੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ। ਇਧਰ ਤੂੰ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦੀ ਹੈਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂ ਗੀ ਤੇਰੀ ਇਹ ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਤੇ ਉਸਦਾ ਪਿਆਰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਸਖੀ! ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ, ਕਿ ਤੂੰ ਸੁਹੱਪਣ ਪਾ ਕੇ, ਹੁਣ ਕੁਝ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈਂ ਅਰਥਾਤ ਜੁਆਨੀ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਬੁਧਿ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੭੦੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਾਨ ਕਰਯੋ ਮਨ ਬੀਚ ਤ੍ਰੀਯਾ ਤਜ ਬੈਠ ਰਹੀ ਹਿਤ ਸਯਾਮ ਜੂ ਕੇਰੋ।।
ਬੈਠ ਰਹੀ ਬਕ ਧਯਾਨ ਧਰੇ ਸਭ ਜਾਨਤ ਪ੍ਰੀਤ ਕੋ ਭਾਵਨ ਨੇਰੋ।।
ਤੋ ਸੰਗ ਤਉ ਮੈ ਕਹਯੋ ਸਜਨੀ ਕਹਬੇ ਕਹੁ ਜੋ ਉਮਗਯੋ ਮਨ ਮੇਰੋ।।
ਆਵਤ ਹੈ ਇਮ ਮੋ ਮਨ ਮੈ ਦਿਨ ਚਾਰ ਕੋ ਪਾਹੁਨੋ ਜੋਬਨ ਤੇਰੋ।। ੭੦੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਵਨ=ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਸਖੀ! ਤੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਮਾਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬੈਠ ਰਹੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਬਗਲੇ ਵਰਗਾ ਧਿਆਨ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠ ਰਹੀ ਹੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਭ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ 'ਭਾਵਨ' ਨੇੜੇ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰੀਤ ਕੀਤਿਆਂ ਪਿਆਰਾ ਛੇਤੀ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਸਖੀ! ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਆਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਮਨ ਵਿਚ ਆਈ ਹੋਈ ਗੱਲ ਜਰੂਰ ਆਖਦੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰਾ ਇਹ ਹੁਸਨ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਹੈ।। ੭੦੭।।

ਤਾ ਕੈ ਨ ਪਾਸ ਚਲੈ ਉਠ ਕੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਜੋਊ ਸਭ ਲੋਗਨ ਭੋਗੀ।।
ਤਾ ਤੇ ਰਹੀ ਹਠ ਬੈਠ ਤ੍ਰੀਯਾ ਉਨ ਕੋ ਕਛੁ ਜੈ ਗੋ ਨ ਆਪਨ ਖੋਗੀ।।
ਜੋਬਨ ਕੋ ਜੁ ਗੁਮਾਨ ਕਰੈ ਤਿਹ ਜੋਬਨ ਕੀ ਸੁ ਦਸਾ ਇਹ ਹੋਗੀ।।
ਤੋ ਤਜਿ ਕੈ ਸੋਊ ਯੋਂ ਗਮਿ ਹੈ ਜਿਮ ਕੰਧ ਪੈ ਡਾਰ ਬਘੰਬਰ ਜੋਗੀ।। ੭੦੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਮਿ ਹੈ=ਚਲਾ ਜਾਏਗਾ।। ਬਘੰਬਰ=ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਖੱਲ, ਮ੍ਰਿਗਾਨ।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਉੱਠ ਕੇ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ? ਜੋ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਹੇ ਸਖੀ! ਉਸੇ ਹੀ ਜ਼ਿਰੜ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ, ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਲਵੇਂਗੀ। ਜਿਸ ਜੋਬਨ ਦਾ ਮਾਣ ਕਰਦੀ ਹੈਂ, ਉਸ ਹੁਸਨ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਹ ਹੁਸਨ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਢੇ ਉਤੇ ਮ੍ਰਿਗਾਨ ਪਾ ਕੇ ਜੋਗੀ ਤੁਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।। ੭੦੮।।

ਨੈਨ ਕੁਰੰਗਨ ਸੇ ਤੁਮਰੇ ਸਮ ਕੇਹਰਿ ਕੀ ਕਟਿ ਰੀ ਸੁਨ ਤ੍ਵੈ ਹੈ।।

ਆਨਨ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਸਸਿ ਸੋ ਜਿਹ ਕੀ ਫੁਨ ਕੰਜ ਬਰਾਬਰ ਕ੍ਵੈ ਹੈ॥
ਬੈਠ ਰਹੀ ਹਠ ਬਾਂਧ ਘਨੋ ਤਿਹ ਤੇ ਕਛੁ ਆਪਨ ਹੀ ਸੁਨ ਖ੍ਵੈ ਹੈ॥
ਏ ਤਨ ਸੋ ਤੁਹਿ ਬੈਰ ਕਰਯੋ ਹਰਿ ਸਿਉ ਹਠਿ ਏ ਤੁਮਰੋ ਕਹੁ ਹ੍ਵੈ ਹੈ॥੭੦੯॥

ਅਰਥ - ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਰਨਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਹਨ, ਹੇ ਸਖੀ! ਸੁਣ ਤੇਰਾ ਲੱਕ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਪਤਲਾ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉਤੇ ਵਿਚਾਰਾ ਕੌਲ ਫੁਲ ਭੀ ਕੀ ਹੈ? ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਤੂੰ ਸਿਰੜ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਘਰ ਬਹਿ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਉਸ ਕਰ ਕੇ ਤੂੰ ਕੁਝ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੀ ਗੁਆਉਣਾ ਹੈ। ਏਹੋ ਜੇਹੋ ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਤੂੰ ਵੈਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਏਹ ਤਾਂ ਦੱਸ, ਹਰੀ ਨਾਲ ਜਿਦ ਕੀਤਿਆਂ ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇਗਾ?॥ ੭੦੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸੁਨ ਕੈ ਇਹ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਅਤਿ ਰੋਸ ਭਰੀ॥
ਨੈਨ ਨਚਾਇ ਚੜਾਇ ਕੈ ਭਉਹਨ ਪੈ ਮਨ ਮੈ ਸੰਗ ਕ੍ਰੋਧ ਜਰੀ॥
ਜੋਊ ਆਈ ਮਨਾਵਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਥੀ ਤਿਹ ਸੋ ਬਤੀਯਾ ਇਮ ਪੈ ਉਚਰੀ॥
ਸਖੀ ਕਾਹੇ ਕੌ ਹਉ ਹਰਿ ਪਾਸ ਚਲੌਂ ਹਰਿ ਕੀ ਕਛੁ ਮੋ ਪਰਵਾਹ ਪਰੀ॥੭੧੦॥

ਅਰਥ - ਗੋਪੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਰਾਧਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰ ਗਿਆ। ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚੰਚਲ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਭੌਹਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਸੜ ਗਈ। ਜੇਹੜੀ ਗੋਪੀ ਉਸਨੂੰ ਮਨਾਵਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਣ ਲੱਗੀ - ਹੇ ਸਖੀ! ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਜਾਵਾਂ? ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਫਿਕਰ ਪਈ ਹੈ?॥ ੭੧੦॥

ਯੌਂ ਇਹ ਉਤਰ ਦੇਤ ਭਈ ਤਬ ਯਾ ਬਿਧਿ ਸੋ ਉਨ ਬਾਤ ਕਰੀ ਹੈ॥
ਰਾਧੇ ਬੁਲਾਇ ਲਿਊ ਰੋਸ ਕਰੋ ਨਹਿ ਕਿਊ ਕੋਪ ਕੇ ਸੰਗ ਭਰੀ ਹੈ॥
ਤੂ ਇਤ ਮਾਨ ਰਹੀ ਕਰਿ ਕੈ ਉਤ ਹੇਰਤ ਪੈ ਰਿਪੁ ਚੰਦ ਹਰੀ ਹੈ॥
ਤੂੰ ਨ ਕਰੈ ਪਰਵਾਹ ਹਰੀ ਹਰਿ ਕੌ ਤੁਮਰੀ ਪਰਵਾਹ ਪਰੀ ਹੈ॥੭੧੧॥

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਦ ਇਹ ਉੱਤਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਉਸ ਸਖੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਰਾਧੇ! ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ, ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰ, ਕਿਸ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈ ਹੈਂ? ਤੂੰ ਇਧਰ ਹੰਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਪਰ ਉਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਸੋਹਣਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਕੇਹੜੀ ਪਰਵਾਹ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ?॥ ੭੧੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਕਹਿ ਬਾਤ ਕਹੀ ਫਿਰਿ ਯੌ ਉਠ ਬੇਗ ਚਲੋ ਚਲਿ ਹੋਹੁ ਸੰਜੋਗੀ।।
ਤਾਹੀ ਕੇ ਨੈਨ ਲਗੇ ਇਹ ਠਉਰ ਜੋਊ ਸਭ ਲੋਗਨ ਕੋ ਰਸ ਭੋਗੀ।।
ਤਾ ਕੇ ਨ ਪਾਸ ਚਲੈ ਸਜਨੀ ਉਨ ਕੋ ਕਛੁ ਜੈ ਹੈ ਨ ਆਪਨ ਖੋਗੀ।।
ਤ੍ਵੈ ਮੁਖ ਰੀ ਬਲ ਦੇਖਨ ਕੌਂ ਜਦੁਰਾਇ ਕੇ ਨੈਨ ਭਏ ਦੋਊ ਬਿਓਗੀ।। ੭੧੨।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ, ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ, ਉੱਠ ਛੇਤੀ ਚਲ, ਚਲ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਥੀ ਹੋ ਜਾਹ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਇਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਰਸ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹੇ ਸਖੀ! ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਨੇਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਕੁਝ ਗਵਾਏਂਗੀ, ਹੇ ਬੱਲੀ! ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਨੈਣ ਵਿਯੋਗੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।। ੭੧੨।।

ਪੇਖਤ ਹੈ ਨਹੀ ਅਉਰ ਤ੍ਰੀਯਾ ਤੁਮਰੋ ਈ ਸੁਨੋ ਬਲਿ ਪੰਥਿ ਨਿਹਾਰੈ।।
ਤੇਰੇ ਹੀ ਧਯਾਨ ਬਿਖੈ ਅਟਕੇ ਤੁਮਰੀ ਹੀ ਕਿਧੌ ਬਲਿ ਬਾਤ ਉਚਾਰੈ।।
ਝੂਮ ਗਿਰੈ ਕਬਹੂੰ ਧਰਨੀ ਪਰ ਤ੍ਵੈ ਮਧਿ ਆਪਨ ਆਪ ਸੰਭਾਰੈ।।
ਤਉਨ ਸਮੈ ਸਖੀ ਤੋਹਿ ਚਿਤਾਰਿ ਕੈ ਸਯਾਮ ਜੂ ਮੈਨ ਕੋ ਮਾਨ ਨਿਵਾਰੈ।। ੭੧੩।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਬੱਲੀ! ਸੁਣੋ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਵੱਲੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਨ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਤੇਰਾ ਹੀ ਰਾਹ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਹੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਅੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਹੇ ਬੱਲੀ! ਜਾਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਾਂ ਕਦੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਖੀ! ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਮਾਣ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।। ੭੧੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤਾ ਤੇ ਨ ਮਾਨ ਕਰੋ ਸਜਨੀ ਉਠਿ ਬੇਗ ਚਲੋ ਕਛੁ ਸੰਕ ਨ ਆਨੋ।।
ਸਯਾਮ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਹਮ ਤੇ ਤੁਮਰੇ ਚਿਤ ਮੈ ਅਪਨੋ ਚਿਤ ਮਾਨੋ।।
ਤੇਰੇ ਹੀ ਧਯਾਨ ਫਸੇ ਹਰਿ ਜੂ ਕਰਿ ਕੈ ਮਨ ਸੋਕ ਅਸੋਕ ਬਹਾਨੋ।।
ਮੂੜ ਰਹੀ ਅਬਲਾ ਕਰਿ ਮਾਨ ਕਛੂ ਹਰਿ ਕੋ ਨਹੀ ਹੇਤ ਪਛਾਨੋ।। ੭੧੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੋਕ=ਦੁਖ।। ਅਸੋਕ=ਸੁਖ।। ਅਬਲਾ=ਤੀਵੀਂ।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਸਜਨੀ! ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਾਣ ਨਾ ਕਰੋ, ਉੱਠ ਕੇ ਛੇਤੀ ਚਲੋ, ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਲਿਆਓ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਗੱਲ ਮੈਥੋਂ ਸੁਣ, ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਮੰਨਿਆ

ਹੋਯਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਹੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਮਨ ਦੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੁਕਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਮੂਰਖ ਤੀਵੀਂ ਮਾਣ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਰਤਾ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੭੧੪॥

ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੀ ਸੁਨ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਤਬ ਰਾਧਕਾ ਉੱਤਰ ਦੇਤ ਭਈ॥
ਕਿਹ ਹੇਤ ਕਹਯੋ ਤਜਿ ਕੈ ਹਰਿ ਪਾਸਿ ਮਨਾਵਨ ਮੋਹੁ ਕੇ ਕਾਜ ਧਈ॥
ਨਹਿ ਹਉ ਚਲਿ ਹੌ ਹਰਿ ਪਾਸਿ ਕਹਯੋ ਤੁਮਰੀ ਧਉ ਕਹਾ ਗਤਿ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਦਈ॥
ਸਖੀ ਅਉਰਨ ਨਾਮ ਸੁ ਮੂੜ ਧਰੈ ਨ ਲਖੈ ਇਹ ਹਉ ਹੂੰ ਕਿ ਮੂੜ ਮਈ ॥੭੧੫॥

ਅਰਥ - ਗੋਪੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਧਕਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਤੂੰ ਕਾਹਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਆਈ ਹੈਂ? ਮੈਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੀ, ਅਜੇਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਫਿਰ ਤੇਰੀ ਕੀ ਦਸ਼ਾ ਹੋਵੇਗੀ? ਹੇ ਸਖੀ! ਤੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਮੂਰਖ ਰੱਖਦੀ ਹੈਂ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਮੂਰਖ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ॥ ੭੧੫॥

ਸੁਨ ਕੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਕੋ ਕਹਯੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੋ ਗ੍ਵਾਰਨ ਉੱਤਰ ਦੀਨੋ॥
ਰੀ ਸੁਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਮੋ ਬਤੀਯਾ ਤਿਨਹੂੰ ਸੁਨ ਸ੍ਰੌਨ ਸੁਨੈਬੇ ਕਉ ਕੀਨੋ॥
ਮੋਹਿ ਕਹੈ ਮੁਖ ਤੇ ਕਿ ਤੂੰ ਮੂੜ ਮੈ ਮੂੜ ਤੁਹੀ ਮਨ ਮੈ ਕਰਿ ਚੀਨੋ॥
ਮੈ ਜਦੁਰਾਇ ਕੀ ਭੇਜੀ ਆਈ ਸੁਨਿ ਤੈ ਜਦੁਰਾਇ ਹੂੰ ਸੋ ਹਠ ਕੀਨੋ॥੭੧੬॥

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਉਸ ਗੋਪੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੇ ਗੋਪੀ! ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ, ਸੁਣਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੰਨ ਕਰ। ਮੈਨੂੰ ਤੂੰ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਆਖਦੀ ਹੈਂ ਕਿ "ਤੂੰ ਮੂਰਖ ਹੈਂ" ਪਰ ਕੀ ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਹਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਕਰ ਕੇ ਵੇਖ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਭੇਜੀ ਹੋਈ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਆਈ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਹੱਠ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਬੱਸ ਇਸੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖ ॥ ੭੧੬॥

ਯੌਂ ਕਹਿ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਚਲੀਯੈ ਉਠ ਕੈ ਬਲਿ ਸੰਕ ਨ ਆਨੋ॥
ਤੋਹੀ ਸੌਂ ਹੇਤ ਘਨੋ ਹਰਿ ਕੋ ਤਿਹ ਤੇ ਤੁਮ ਹੂੰ ਕਹਯੋ ਸਾਚ ਹੀ ਜਾਨੋ॥
ਪਾਇਨ ਤੋਰੇ ਪਰੋ ਲਲਨਾ ਹਠ ਦੂਰ ਕਰੋ ਕਬਹੂੰ ਫੁਨ ਮਾਨੋ॥
ਤਾ ਤੇ ਨਿਸੰਕ ਚਲੋ ਤਜਿ ਸੰਕ ਕਿਧੌਂ ਹਰਿ ਕੀ ਵਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਛਾਨੋ॥੭੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਲਨਾ=ਪਿਆਰੀ। ੨ ਗੋਪੀ॥

ਅਰਥ - ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ, ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ-'ਬੱਲੀ! ਸ਼ੰਕਾ ਨਾ ਲਿਆਓ ਉਠ ਕੇ ਤੁਰੀ ਹੀ ਚੱਲ। ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਉਸੇ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਸੱਦਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਕਹੇ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣ। ਪਿਆਰੀ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਚਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹਾਂ ਜ਼ਿਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹ ਕਦੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਲੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਿਸੰਕ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲ, ਵਹਿਮ ਛੱਡ ਦੇਹ, ਕਦੇ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਸੱਦ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੭੧੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੁੰਜਨ ਮੈ ਸਖੀ ਰਾਸ ਸਮੈ ਹਰਿ ਕੇਲ ਕਰੇ ਤੁਮ ਸੋ ਬਨ ਮੈ।।
ਜਿਤਨੋ ਉਨ ਕੋ ਹਿਤ ਹੈ ਤੁਹਿ ਸੋ ਤਿਹ ਤੇ ਨਹੀ ਆਧਿ ਕਹੈ ਉਨ ਮੈ।।
ਮੁਰਝਾਇ ਗਏ ਬਿਨ ਤ੍ਵੈ ਹਰਿ ਜੂ ਨਹਿ ਖੇਲਤ ਹੈ ਫੁਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਮੈ।।
ਤਿਹ ਤੇ ਸੁਨ ਬੇਗ ਨਿਸੰਕ ਚਲੋ ਕਰ ਕੈ ਸੁਧ ਪੈ ਬਨ ਕੀ ਮਨ ਮੈ।। ੭੧੮।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਸਖੀ! ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ, ਰਾਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬਨ ਵਿਚ ਕੇਲ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿਤ ਜਿੰਨਾਂ ਕੁ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਧਾ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮੁਰਝਾ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਗੋਪੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਖੇਡਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਤਿਸ ਕਰ ਕੇ ਹੇ ਸਖੀ! ਸੁਣ, ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਚੱਲ, ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਬਨ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਯਾਦ ਕਰ ਲੈ।। ੭੧੮।।

ਸਯਾਮ ਬੁਲਾਵਤ ਹੈ ਚਲੀਯੈ ਬਲ ਪੈ ਮਨ ਮੈ ਨ ਕਛੂ ਹਠੁ ਕੀਜੈ।
ਬੈਠ ਰਹੀ ਕਰਿ ਮਾਨ ਘਨੋ ਕਛੁ ਅਉਰਨ ਹੂ ਕੋ ਕਹਯੋ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ।।
ਤਾ ਤੇ ਹਉ ਬਾਤ ਕਰੋ ਤੁਮ ਸੋ ਇਹ ਤੇ ਨ ਕਛੂ ਤੁਮਰੋ ਕਹਯੋ ਛੀਜੈ।।
ਨੈਕੁ ਨਿਹਾਰ ਕਹਯੋ ਹਮ ਓਰ ਸਭੈ ਤਜਿ ਮਾਨ ਅਬੈ ਹਸਿ ਦੀਜੈ।। ੭੧੯।।

ਅਰਥ - ਬੱਲੀ! ਚੱਲ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਜਿਦ ਨਾ ਕਰ। ਐਵੇਂ ਬਹੁਤਾ ਮਾਣ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਹੋਰਨਾਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਭੀ ਕੁਝ ਸੁਣ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਕੁਝ ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਫਿਰ ਕਿਹਾ, ਬਸ! ਥੋੜ੍ਹਾ ਜੇਹਾ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਮਾਣ ਛੱਡ ਕੇ ਹੁਣ ਹੱਸ ਕੇ ਵਿਖਾ ਦੇਹ।। ੭੧੯।।

ਰਾਧੇ ਬਾਚੁ ਦੂਤੀ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮੈ ਨ ਹਸੋਂ ਹਰਿ ਪਾਸ ਚਲੋ ਨਹੀ ਜਉ ਤੁਹਿ ਸੀ ਸਖੀ ਕੋਟਕ ਆਵੈ।।
ਆਇ ਉਪਾਵ ਅਨੇਕ ਕਰੈ ਅਰੁ ਪਾਇਨ ਊਪਰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵੈ।।
ਮੈ ਕਬਹੂੰ ਨਹੀ ਜਾਉ ਤਹਾਂ ਤੁਹ ਸੀ ਕਹਿ ਕੋਟਕ ਬਾਤ ਬਨਾਵੈ।।

ਅਉਰ ਕੀ ਕਉਨ ਗਨੈ ਗਨਤੀ ਬਲ ਆਪਨ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵੈ॥ ੭੨੦॥

ਅਰਥ – ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ – ਮੈਂ ਨਾ ਹੱਸਾਂਗੀ, ਨਾ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਚੱਲਾਂਗੀ, ਭਾਵੇਂ ਤੇਰੇ ਜੇਹੀਆਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਸਖੀਆਂ ਆ ਜਾਣ। ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਯਤਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਬਹਿ ਭੀ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਕਦੇ ਭੀ ਓਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੀ, ਤੇਰੇ ਵਰਗੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਬਣਾਉਣ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਜੋਰ ਦੀ ਕੀ ਗਿਣਤੀ ਗਿਣਨੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕਾਨ੍ਹ ਆਪ ਭੀ ਆ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕੇ, ਤਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੀ॥ ੭੨੦॥

ਪ੍ਰਤਿ ਉੱਤਰ ਬਾਚੁ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜੋ ਇਨ ਐਸੀ ਕਹੀ ਬਤੀਯਾ ਤਬ ਹੀ ਉਹ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਯੌ ਕਹਯੋ ਹੋਰੀ॥
ਜਉ ਹਮ ਬਾਤ ਕਹੀ ਚਲੀਯੈ ਤੁ ਕਹੈ ਹਮ ਸਯਾਮ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤ ਹੀ ਛੋਰੀ॥
ਸਯਾਮ ਸੋ ਮਾਈ ਕਹਾ ਕਹੀਯੈ ਇਹ ਸਾਥ ਕਰੈ ਹਿਤਵਾ ਬਰ ਜੋਰੀ॥
ਭੇਜਤ ਹੈ ਹਮ ਕੋ ਇਹ ਪੈ ਇਹ ਸੀ ਤਿਹ ਕੇ ਪਹਿ ਗ੍ਵਾਰਨ ਥੋਰੀ॥ ੭੨੧॥

ਅਰਥ – ਦੋਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀਆਂ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਗੱਲਾਂ-ਜਦ ਇਸਨੇ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਆਖੀ ਤਦ ਉਸ ਗੋਪੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ – ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਚੱਲਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕ[illegible]ੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਆਖਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਨੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਹੇ ਮਾਂ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖੀਏ ਜੋ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸਦੇ ਕੋਲ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਭੇਜਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਇਹੋ ਜੇਹੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ? ॥ ੭੨੧॥

ਭੇਜਤ ਹੈ ਜਿਹ ਪੈ ਹਮ ਕੌਂ ਇਹ ਗ੍ਵਾਰਨ ਰੂਪ ਕੋ ਮਾਨ ਕਰੈ॥
ਇਹ ਜਾਨਤ ਵੈ ਘਟ ਹੈ ਹਮ ਤੇ ਤਿਹ ਤੇ ਹਠ ਬਾਂਧ ਰਹੀ ਨ ਟਰੈ॥
ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਪਿਖੋ ਇਹ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੀ ਮਤਿ ਸਯਾਮ ਕੇ ਕੋਪ ਤੇ ਪੈ ਨ ਡਰੈ॥
ਤਿਹ ਸੋ ਬਲਿ ਜਾਉ ਕਹਾ ਕਹੀਯੈ ਤਿਹ ਲਯਾਵਹੁ ਯੌਂ ਮੁਖ ਤੇ ਉਚਰੈ॥ ੭੨੨॥

ਅਰਥ – ਇਸਦੇ ਕੋਲ ਸਾਨੂੰ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਗੁਆਲਨੀ ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਦਾ ਮਾਣ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਿਦ ਬੰਨ੍ਹ ਰਹੀ ਹੈ, ਜ਼ਿਦ ਤੋਂ ਮੁੜਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ! ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ! ਇਸ ਗੋਪੀ ਦੀ ਅਕਲ ਵੇਖੋ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਤੋਂ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਡਰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ, ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖੀਏ? 'ਉਸਨੂੰ ਲਿਆਵੋ' ਇਹੋ ਗੱਲ ਹੀ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੭੨੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸਯਾਮ ਕਰੈ ਸਖੀ ਅਉਰ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤ ਤਬੈ ਇਹ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਭੂਲ ਪਛਾਨੈ॥

ਵਾ ਕੇ ਕੀਏ ਬਿਨ ਰੀ ਸਜਨੀ ਸੁ ਰਹੀ ਕਹਿ ਕੈ ਸੁ ਕਹਯੋ ਨਹੀ ਮਾਨੈ॥
ਯਾ ਕੋ ਬਿਸਾਰ ਡਰੈ ਮਨ ਤੇ ਤਬ ਹੀ ਇਹ ਮਾਨਹਿ ਕੋ ਫਲ ਜਾਨੈ॥
ਅੰਤ ਖਿਸਾਇ ਘਨੀ ਅਕੁਲਾਇ ਕਹਯੋ ਤਬ ਹੀ ਇਹ ਮਾਨੈ ਤੁ ਮਾਨੈ॥ ੭੨੩॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਖੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰ ਲਵੇ, ਤਦ ਇਹ ਗੋਪੀ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਨੂੰ ਪਛਾਣੇਗੀ। ਹੇ ਸਖੀ! ਉਸਦੇ ਦੂਜੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਇਹ ਮਾਣ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਕਹੇ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਵੇਰੀਂ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦੇਵੇ ਤਦ ਹੀ ਇਹ ਮਾਣ ਕਰਨ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਵੇਗੀ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋ ਕੇ, ਬਹੁਤੀ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਵੇਗੀ, ਤਦ ਹੀ ਇਹ ਉਸਦੇ ਕਹੇ ਨੂੰ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਮੰਨੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਤ੍ਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੭੨੩॥

ਯੋਂ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਤਿਹ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੋ ਇਮ ਉੱਤਰ ਦੀਨੋ॥
ਪ੍ਰੀਤ ਕਰੀ ਹਰਿ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਸੰਗ ਤਉ ਹਮ ਹੂੰ ਅਸ ਮਾਨ ਸੁ ਕੀਨੋ॥
ਤਉ ਸਜਨੀ ਕਹਯੋ ਰੂਠ ਰਹੀ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢਯੋ ਹਮਰੇ ਜਬ ਜੀਨੋ॥
ਤੇਰੇ ਕਹੇ ਬਿਨ ਰੀ ਹਰਿ ਆਗੈ ਹੂੰ ਮੋਹੂ ਸੋ ਨੇਹੁ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੀਨੋ॥ ੭੨੪॥

ਅਰਥ - ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਗੋਪੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ 'ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ' ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, ਤਦੇ ਹੀ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਹਠ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਸਖੀ! ਮੈਂ ਤਦੇ ਹੀ ਨਰਾਜ ਹੋ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਜਦ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਗੁੱਸਾ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਸਖੀ! ਤੇਰੇ ਕਹੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੭੨੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਯੋਂ ਕਹਿ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਸੋਂ ਬਤੀਯਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਫਿਰ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਹੈ॥
ਜਾਹਿ ਰੀ ਕਾਹੇ ਕੋ ਬੈਠੀ ਹੈ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਤੇਰੋ ਕਹਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਮੈ ਸਹਯੋ ਹੈ॥
ਬਾਤ ਕਹੀ ਅਤਿ ਹੀ ਰਸ ਕੀ ਤੁਹਿ ਤਾ ਕੋ ਨ ਸੋ ਸਖੀ ਚਿਤ ਚਹਯੋ ਹੈ॥
ਤਾਹੀ ਤੇ ਹਉ ਨ ਚਲੋ ਸਜਨੀ ਹਮ ਸੌ ਹਰਿ ਸੌ ਰਸ ਕਉਨ ਰਹਯੋ ਹੈ॥ ੭੨੫॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਗੋਪੀ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬਚਨ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਲਨੀਏ! ਮੈਂ ਤੇਰੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਹਾਰੀਆਂ ਹਨ ਤੂੰ ਜਾਹ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਬੈਠੀ ਹੈਂ? ਅਗੋਂ ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਸਖੀ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਵੱਡੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਹੇ ਸਖੀ! ਉਸੇ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਹਰੀ ਨਾਲ ਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੇਹੜਾ ਪਿਆਰ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ?॥ ੭੨੫॥

ਯੌਂ ਸੁਨ ਉਤਰ ਦੇਤ ਭਈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਹਰਿ ਕੈ ਹਿਤ ਕੇਰੋ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਭੇਜੇ ਤੇ ਯਾ ਪਹਿ ਆਇ ਕੈ ਕੈ ਕੈ ਮਨਾਵਨ ਕੋ ਅਤਿ ਝੇਰੋ॥
ਸਯਾਮ ਚਕੋਰ ਮਨੈ ਤ੍ਰਨ ਜੋ ਸੁਨ ਰੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹੈ ਮਨ ਮੇਰੋ॥
ਤਾਹੀ ਨਿਹਾਰ ਨਿਹਾਰ ਸੁਨੋ ਸਸਿ ਸੋ ਮੁਖ ਦੇਖਤ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਰੀ ਤੇਰੋ॥ ੭੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਨੈ=ਮਨ ਹੈ॥ ਤ੍ਰਨ=ਉਹ ਤਾਂ॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਹਿਤ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਤਰ ਦੇਣ ਲੱਗਿਆਂ ਉਸਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਕਿ ਕਾਨ੍ਹ ਦੇ ਭੇਜਣ ਉਤੇ ਹੀ ਇਸਦੇ ਕੋਲ ਆਈ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਆ ਕੇ ਮਨਾਵਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਝਗੜਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਮੰਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹੁਣ ਕੁਝ ਨਰਮਾਈ ਕਰ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵਾਂ, ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਹੇ ਸਖੀ! ਸੁਣ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਸਮਾਨ ਮੁੱਖ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਚਕੋਰ ਵਰਗਾ ਮਨ ਤੇਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ॥ ੭੨੬॥

ਰਾਧੇ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਦੇਖਤ ਹੈ ਤੁ ਕਹਾ ਭਯੋ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਮੈ ਨ ਕਹਯੋ ਤਿਹ ਕੇ ਪਹਿ ਜੈਹੋ॥
ਕਾਹੇ ਕੇ ਕਾਜ ਉਰਾਹਨ ਰੀ ਸਹਿ ਹੋ ਅਪਨੋ ਪਤਿ ਦੇਖ ਅਘੈ ਹੋ॥
ਸਯਾਮ ਰਚੈ ਸੰਗ ਅਉਰ ਤ੍ਰੀਯਾ ਤਿਹ ਕੇ ਪਹਿ ਜਾਇ ਕਹਾ ਜਸ ਪੈ ਹੋ॥
ਤਾ ਤੇ ਪਧਾਰਹੁ ਰੀ ਸਜਨੀ ਹਰਿ ਕੌ ਨਹਿ ਜੀਵਤ ਰੂਪ ਦਿਖੈ ਹੋ॥ ੭੨੭॥

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ - ਹੇ ਗੋਪੀ! ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਯਾ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂ ਗੀ। ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਜਗਤ ਦੇ ਤਾਅਨੇ ਸਹਾਰਨੇ ਹਨ? ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵਾਂ ਗੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੋਰਨਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਰਚ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਮਾਣ ਪਾਵਾਂ ਗੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੇ ਸਜਨੀ! ਜਾਓ, ਮੈਂ ਜੀਊਂਦਿਆਂ ਤੱਕ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਵਾਂ ਗੀ॥ ੭੨੭॥

ਅਥ ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਪਾਸ ਫਿਰ ਆਈ॥ ਦੂਤੀ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਸੋ॥

ਦੂਤੀ ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਦੱਸਣ ਲੱਗੀ -

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਯੌ ਜਬ ਤਾਹਿ ਸੁਨੀ ਬਤੀਯਾ ਉਠ ਕੈ ਸੋਊ ਨੰਦ ਲਲਾ ਪਹਿ ਆਈ॥
ਆਇ ਕੈ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਹਰਿ ਪੈ ਹਰਿ ਜੂ ਨਹਿ ਮਾਨਤ ਮੂੜ ਮਨਾਈ॥

ਕੈ ਤਜਿ ਵਾਹਿ ਰਚੋ ਇਨ ਸੋ ਨਹੀ ਆਪਨ ਜਾਇ ਕੈ ਲਿਆਉ ਮਨਾਈ॥
ਯੌ ਸੁਨ ਬਾਤ ਚਲਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਹਰਿ ਆਪ ਹੀ ਧਾਈ॥੭੨੮॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਨੇ ਰਾਧਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਥੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈ। ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ-ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਮਨਾਈ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਮੂਰਖ ਮੰਨਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲ ਰਚ-ਮਿਚ ਜਾਓ ਅਤੇ ਜਾਂ ਆਪ ਜਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਨਾ ਲਿਆਓ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਨਾਵਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਪ ਹੀ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਚਲਿਆ ਹੈ॥ ੭੨੮॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਅਉਰ ਨਾ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੋਊ ਪਠੀ ਚਲਿ ਕੈ ਹਰਿ ਜੂ ਤਬ ਆਪ ਹੀ ਆਯੋ॥
ਤਾਹੀ ਕੋ ਰੂਪੁ ਨਿਹਾਰਤ ਹੀ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਯੋ॥
ਪਾਇ ਘਨੋ ਸੁਖੁ ਪੈ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਊਪਰ ਮਾਨ ਸੋ ਬੋਲ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਹੂ ਸੋ ਕੇਲ ਕਰੋ ਇਹ ਠਉਰ ਕਹਾ ਤਜਿ ਲਾਜਹਿ ਆਯੋ॥੭੨੯॥

ਅਰਥ - ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੋਪੀ ਨਹੀਂ ਭੇਜੀ ਹੈ, ਤਦ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਪ ਹੀ ਚਲ ਕੇ ਆਯਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਦੀ ਲੜਕੀ ਰਾਧਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਮਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਪਰੋਂ ਗੁੱਸਾ ਜਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਬਚਨ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ। 'ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ' ਨਾਲ ਕਾਮ-ਕਲੋਲ ਕਰੋ, ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕਿਉਂ ਆਏ ਹੋ?॥ ੭੨੯॥

ਰਾਧੇ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਸੋ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਰਾਸਹਿ ਕਿਉ ਤਜਿ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਚਲਿ ਕੈ ਹਮਰੇ ਪਹਿ ਕਿਉ ਕਹਯੋ ਆਯੋ॥
ਕਿਉ ਇਹ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੀ ਸਿਖ ਮਾਨ ਕੈ ਆਪਨ ਹੀ ਉਠ ਕੈ ਸਖੀ ਧਾਯੋ॥
ਜਾਨਤ ਥੀ ਕਿ ਬਡੋ ਠਗੁ ਹੈ ਇਹ ਬਾਤਨ ਤੇ ਅਬ ਹੀ ਲਖ ਪਾਯੋ॥
ਕਿਉ ਹਮਰੇ ਪਹਿ ਆਇ ਕਹਯੋ ਹਮ ਤੋ ਤੁਮ ਕੋ ਨਹੀ ਬੋਲ ਪਠਾਯੋ॥੭੩੦॥

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਰਾਸ ਵਿਚ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਨੂੰ ਇਕੱਲੀ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਉਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਏ ਹੋ। ਕਿਉਂ ਇਹ ਸਿਖਿਯਾ ਗੋਪੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਲਈ ਜੇ? ਹੇ ਸਖੀ! ਜਾਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਉਠ ਕੇ ਭੱਜ ਆਏ ਹਨ? ਮੈਂ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਜਾਣਦੀ ਸਾਂ, ਕਿ ਹਰੀ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਠੱਗ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਹੁਣ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੱਸੋ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਿਉਂ ਆਏ ਹੋ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਦ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ? ॥ ੭੩੦॥

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ ਰਾਧੇ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਸੁਨ ਉੱਤਰ ਦੇਤ ਭਯੋ ਨਹਿ ਰੀ ਤੁਹਿ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਬੋਲ ਪਠਾਯੋ।।
ਨੈਨਨ ਕੇ ਕਰਿ ਭਾਵ ਘਨੇ ਸਰ ਸੋ ਹਮਰੋ ਮਨੂਆ ਮ੍ਰਿਗ ਘਾਯੋ।।
ਤਾ ਬਿਰਹਾਗਨਿ ਸੋ ਸੁਨੀਯੈ ਬਲ ਅੰਗ ਜਰਯੋ ਸੁ ਗਯੋ ਨ ਬਚਾਯੋ।।
ਤੇਰੋ ਬੁਲਾਯੋ ਨ ਆਯੋ ਹੋ ਰੀ ਤਿਹ ਠਉਰ ਜਰੇ ਕਹੁ ਸੇਕਿਨਿ ਆਯੋ।। ੭੩੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਵ=ਕਟਾਖ਼ਯ।। ਸਰ ਸੋ= ਤੀਰ ਨਾਲ।। ਅੰਗ=ਛਾਤੀ।।

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ - ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਨੀ ਗੋਪੀ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸੱਦ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ। ਪਰ ਜੋ ਤੂੰ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਨਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਮਨ ਰੂਪ ਹਰਨ ਫੱਟੜ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਸੁਣੋ, ਉਸ 'ਬਿਰਹਾਗਨੀ' ਦੇ ਬਲ ਵਾਲੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਛਾਤੀ ਸੜ ਗਈ ਹੈ ਬੜੇ ਯਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਉਸਨੂੰ ਸੜਨ ਤੋਂ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਹੇ ਨੀ ਗੋਪੀਏ! ਤੇਰੇ ਸੱਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਆਯਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਸੜੀ ਹੋਈ ਥਾਂ ਨੂੰ ਸੇਕਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਯਾ ਹਾਂ।। ੭੩੧।।

ਰਾਧੇ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੰਗ ਫਿਰੀ ਤੁਮਰੇ ਹਰਿ ਖੇਲਤ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਕਬਿ ਆਨੰਦ ਭੀਨੀ।।
ਲੋਗਨ ਕੋ ਉਪਹਾਸ ਸਹਯੋ ਤੁਹਿ ਮੂਰਤ ਚੀਨ ਕੈ ਅਉਰ ਨ ਚੀਨੀ।।
ਹੇਤ ਕਰਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਤੁਮ ਸੋਂ ਤੁਮਹੂ ਤਜਿ ਹੇਤ ਦਸਾ ਇਹ ਕੀਨੀ।।
ਪ੍ਰੀਤ ਕਰੀ ਸੰਗ ਅਉਰ ਤ੍ਰੀਯਾ ਕਹਿ ਸ੍ਵਾਸ ਲਯੋ ਅਖੀਯਾਂ ਭਰ ਲੀਨੀ।। ੭੩੨।।

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਹਰੀ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਖੇਡਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਕੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਫਿਰਦੀ ਰਹੀ। ਜਗਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਠੱਠੇ -ਮਖੌਲ ਭੀ ਸਹਾਰੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੇਰੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਤੁਸਾਂ "ਹੋਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਮੁਹੱਬਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, " ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਠੰਡਾ ਸਾਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਲਈਆਂ।। ੭੩੨।।

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮੇਰੋ ਘਨੋ ਹਿਤੁ ਹੈ ਤੁਮ ਸੋਂ ਸਖੀ ਅਉਰ ਕਿਸੀ ਨਹਿ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਮਾਹੀ।।
ਤੇਰੇ ਖਰੇ ਤੁਹਿ ਦੇਖਤ ਹੌਂ ਬਿਨ ਤ੍ਵੈ ਤੁਹਿ ਮੂਰਤ ਕੀ ਪਰਛਾਹੀ।।

****

ਯੌਂ ਕਹਿ ਕਾਨ੍ਹ ਗਹੀ ਬਹੀਯਾਂ ਚਲੀਯੈ ਹਮ ਸੌਂ ਬਨ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਹੀ॥
ਹਹਾ ਚਲੁ ਮੇਰੀ ਸੌ ਮੇਰੀ ਸੌ ਮੇਰੀ ਸੌ ਤੇਰੀ ਸੌ ਤੇਰੀ ਸੌ ਨਾਹੀ ਜੂ ਨਾਹੀ॥ ੭੩੩॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਸਖੀ! ਮੇਰਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਭੀ ਗੋਪੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋਤਿਆਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਜਦ ਤੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਤਦ ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਤੇਰਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਤੇਰੀ ਮੂਰਤ ਹੈ, ਓਹ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਾਧਕਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਚਲੀਏ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਨ ਵਿਚ ਚਲੀਏ, ਉਥੇ ਸੁਖ ਪਾਵਾਂਗੇ। ਅਗੋਂ ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਬਾਂਹ ਛੁਡਾਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ 'ਹਾਂ! ਹਾਂ! ' ਕਿਹਾ, ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ - "ਮੇਰੀ ਸੌਂਹ, ਮੇਰੀ ਸੌਂਹ, ਮੇਰੀ ਸੌਂਹ"। ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇਰੀ ਸੌਂਹ ਨਹੀਂ ਜੀ, "ਤੇਰੀ ਸੌਂਹ ਨਹੀਂ ਜੀ, ਅਰਥਾਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਆਪਣੀ ਸੌਂਹ ਪਾ ਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਮੇਥੋਂ ਬਾਂਹ ਨਾ ਛੁੜਾ, ਪਰ ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਸੌਂਹ ਨਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ॥ ੭੩੩॥

ਯੌ ਕਹਿ ਕਾਨ੍ਹ ਗਹੀ ਬਹੀਯਾ ਤਿਹੂ ਲੋਗਨ ਕੋ ਭੁਗੀਯਾ ਰਸ ਜੋ ਹੈ॥
ਕੇਹਰਿ ਸੀ ਜਿਹ ਕੀ ਕਟ ਹੈ ਜਿਹ ਆਨਨ ਪੈ ਸਸਿ ਕੋਟਕ ਕੋ ਹੈ॥
ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਚਲੀਯੈ ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਜੋ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੋ ਮਨ ਮੋਹੈ॥
ਯੋਂ ਕਹਿ ਕਾਹੇ ਕਰੋ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨ ਕੈ ਤੁਹਿ ਲਾਲ ਹੀਐ ਮਧਿ ਜੋ ਹੈ॥ ੭੩੪॥

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ, ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਾਧਕਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲਈ ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਲੱਕ ਕੇਸਰੀ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਪਤਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਭੀ ਕੌਣ ਵਿਚਾਰੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ "ਉੱਠ ਕੇ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚੱਲੀਏ!" ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿੰਣਾ ਸੁਣ ਕੇ, ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ-"ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਲਾਲ! ਜੋ ਗੱਲ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਈ ਹਾਂ॥ ੭੩੪॥

ਕਾਹੇ ਉਰਾਹਨੇ ਦੇਤ ਸਖੀ ਕਹਯੋ ਪ੍ਰੀਤ ਘਨੀ ਹਮਰੀ ਸੰਗ ਤੇਰੇ॥
ਨਾਹਕ ਤੂੰ ਭਰਮੀ ਮਨ ਮੈ ਕਛੁ ਬਾਤ ਨ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਮਨ ਮੇਰੇ॥
ਤਾ ਤੇ ਉਠੋ ਤ੍ਯਜਿ ਮਾਨ ਸਭੈ ਚਲ ਖੇਲਹਿ ਪੈ ਜਮੁਨਾ ਤਟ ਕੇਰੇ॥
ਮਾਨਤ ਹੈ ਨਹਿ ਬਾਤ ਹਠੀ ਬਿਰਹਾਤੁਰ ਹੈ ਬਿਰਹੀ ਜਨ ਟੇਰੇ॥ ੭੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਰਾਹਨੇ=ਉਲਾਂਭੇ॥ ਟੇਰੇ=ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਅਰਜਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਖਿਆ-ਹੇ ਸਖੀ! ਕਿਉਂ ਤਾਅਨੇ ਦੇਂਦੀ ਹੈਂ? ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਰੀ

ਬਹੁਤੀ ਮੁਹੱਬਤ ਹੈ। ਤੂੰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਭੁਲੇਖਾ ਖ਼ਾ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਦੀ ਕੁਝ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਫੁਰੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਸਾਰੇ ਮਾਣ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹ ਚੱਲ ਜਮੁਨਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਖੇਡੀਏ। ਜ਼ਿਦ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਰਾਧਕਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਗੱਲ ਮੰਨਦੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਿਯੋਗੀ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਛੋੜੇ ਕਰ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।। ੭੩੫।।

ਤਯਾਗ ਕਹਯੋ ਅਬ ਮਾਨ ਸਖੀ ਹਮਹੂੰ ਤੁਮਹੂੰ ਬਨ ਬੀਚ ਪਧਾਰੈਂ।।
ਨਾਹਕ ਹੀ ਤੂੰ ਰਿਸੀ ਮਨ ਮੈ ਨਹੀ ਆਨ ਤ੍ਰੀਯਾ ਮਨ ਬਾਤ ਹਮਾਰੈਂ।।
ਤਾ ਤੇ ਅਸੋਕ ਕੇ ਸਾਥ ਸੁਨੋ ਬਲ ਤੀਰ ਨਦੀ ਸਭ ਸੋ ਕਹਿ ਡਾਰੈਂ।।
ਯਾ ਤੇ ਨ ਅਉਰ ਭਲੀ ਕਛੁ ਹੈ ਮਿਲਿ ਕੈ ਹਮ ਮੈਨ ਕੋ ਮਾਨ ਨਿਵਾਰੈਂ।। ੭੩੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਤ=ਫੁਰਨਾ, ਖਿਆਲ।। ਅਸੋਕ=ਖੁਸ਼ੀ, ਹਰਖ।। ਮੈਨ=ਕਾਮਦੇਵ।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਆਖਿਆ - ਹੇ ਸਖੀ! ਹੁਣ ਮਾਣ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਬਨ ਦੇ ਵਿਚ ਚਲੋ ਚਲੀਏ। ਤੂੰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੇ ਬੱਲੀ! ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਣ, ਅਸੀਂ ਚੱਲ ਕੇ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਸਾਰੇ ਵਿਯੋਗ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਦੇਈਏ। ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਮਾਣ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਈਏ।। ੭੩੬।।

ਕਾਨ੍ਹ ਰਸਾਤੁਰ ਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਢਿਗ ਬਾਤ ਉਚਾਰੀ।।
ਤਾਹਿ ਮਨੀ ਹਰਿ ਬਾਤ ਸੋਊ ਤਿਨ ਮਾਨ ਕ੍ਰੀ ਬਾਤ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਡਾਰੀ।।
ਹਾਥਹਿ ਸੋ ਬਹੀਆ ਗਹਿ ਸਯਾਮ ਸੁ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਅਬ ਖੇਲਹਿ ਯਾਰੀ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕਹਯੋ ਤਬ ਰਾਧਕਾ ਸੋ ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਕੇਲ ਕਰੋ ਮੇਰੀ ਪਿਯਾਰੀ।। ੭੩੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਸਾਤੁਰ=ਕਾਮਾਤੁਰ ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਕਰ ਕੇ ਦੁਖੀਆ।। ਯਾਰੀ=ਯਾਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ, ਭਾਵ ਮੈਥਨ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਾਮਾਤੁਰ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਤਾਂ ਰਾਧਾ ਨੇ ਮਾਣ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ। ਹੱਥ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਹੁਣ 'ਯਾਰੀ' ਖੇਡੀਏ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਆਖਿਆ - ਹੇ ਮੇਰੀ ਪਿਆਰੀ! ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਨਾਲ 'ਕਾਮ-ਕੇਲ' ਕਰੋ।। ੭੩੭।।

ਰਾਧੇ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਨੰਦ ਲਾਲ ਲਲਾ ਕਹੁ ਉੱਤਰ ਦੀਨੋ।।

ਤਾਹੀ ਸੋ ਬਾਤ ਕਰੋ ਹਰਿ ਜੂ ਜਿਹ ਕੇ ਸੰਗ ਨੇਹੁ ਘਨੋ ਤੁਮ ਕੀਨੋ।।
ਕਾਹੇ ਕਉ ਮੋਰੀ ਗਹੀ ਬਹੀਆ ਸੁ ਦੁਖਾਵਤ ਕਾਹੇ ਕਉ ਹੋ ਮੁਹਿ ਜੀ ਨੋ।।
ਯੌਂ ਕਹਿ ਬਾਤ ਭਰੀ ਅਖੀਯਾਂ ਕਰਿ ਕੈ ਦੁਖੁ ਸ੍ਵਾਸ ਉਸਾਸ ਸੁ ਲੀਨੋ।। ੭੩੮।।

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ, ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਪਿਆਰੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਉਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੋ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਤੁਸਾਂ ਬਹੁਤਾ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਫੜਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਦੁਖਾਉਂਦੇ ਹੋ? ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਦੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲੈ ਕੇ ਹਉਕਾ ਲਿਆ।। ੭੩੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੇਲ ਕਰੋ ਉਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਸੋ ਜਿਨ ਸੰਗ ਰਚਯੋ ਮਨ ਹੈ ਸੁ ਤੁਮਾਰੋ।।
ਸ੍ਵਾਸਨ ਲੈ ਅਖੀਆਂ ਭਰ ਕੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰੋ।।
ਸੰਗ ਚਲੋ ਨਹਿ ਹਉ ਤੁਮਰੇ ਕਰ ਆਯੁਧ ਲੈ ਕਹਿਓ ਨਹੀ ਮਾਰੋ।।
ਸਾਚ ਕਹੋ ਤੁਮ ਸੋਂ ਬਤੀਯਾਂ ਤਜਿ ਕੈ ਹਮ ਕੋਂ ਜਦੁਬੀਰ ਪਧਾਰੋ।। ੭੩੯।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਆਖਿਆ ਉਸ ਗਵਾਲਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮ-ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੋ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਹਾਹੁਕੇ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਭਰ ਕੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚੱਲਾਂਗੀ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੁੱਟਦੇ? ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਖਦੀ ਹਾਂ, ਹੇ ਯਾਦਵ ਸੂਰਮੇ! ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪ ਚਲੇ ਜਾਓ।। ੭੩੯।।

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ ਰਾਧੇ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੰਗ ਚਲੋ ਹਮਰੇ ਉਠ ਕੈ ਸਖੀ ਮਾਨ ਕਛੂ ਮਨ ਮੈ ਨਹੀ ਆਨੋ।।
ਆਇ ਹੋ ਹਉ ਤਜਿ ਸੰਕ ਨਿਸੰਕ ਕਛੂ ਤਿਹ ਤੇ ਰਸ ਰੀਤ ਪਛਾਨੋ।।
ਮਿਤ੍ਰ ਕੇ ਬੇਚੇ ਕਿਧੌਂ ਬਿਕੀਯੈ ਇਹ ਸ੍ਰਉਨ ਸੁਨੋ ਸਖੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਹਾਨੋ।।
ਤਾ ਤੇ ਹਉ ਤੇਰੀ ਕਰੋ ਬਿਨਤੀ ਕਹਿਬੋ ਮੁਹਿ ਮਾਨ ਸਖੀ ਅਬ ਮਾਨੋ।। ੭੪੦।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਆਖਣਾ-ਹੇ ਸਖੀ! ਉੱਠ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚਲੋ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਮਾਣ ਨਾ ਲਿਆਓ। ਮੈਂ ਸੰਗਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਇਸ ਤੋਂ ਹੀ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲੈ। ਹੇ ਸਖੀ! ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਮੈਂ ਇਹ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿ ਮਿੱਤ੍ਰ ਦੇ ਵੇਚਿਆਂ ਜੇ ਕਦੇ ਆਪ ਵਿਕ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਸਖੀ! ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ_ਲੈ, ਹੁਣ ਜਰੂਰ ਹੀ ਮੰਨ ਲੈ।। ੭੪੦।। *

ਰਾਧੇ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਯੌਂ ਸੁਨਿ ਕੈ ਹਰਿ ਕੀ ਬਤੀਯਾਂ ਹਰਿ ਕੌਂ ਤਿਨ ਯਾ ਬਿਧ ਉੱਤਰ ਦੀਨੋ॥
ਪ੍ਰੀਤ ਰਹੀ ਹਮ ਸੋ ਤੁਮਰੀ ਕਹਾਂ ਯੌ ਕਹਿ ਕੈ ਦ੍ਰਿਗ ਬਾਰ ਭਰੀਨੋ॥
ਪ੍ਰੀਤ ਕਰੀ ਸੰਗ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਅਤਿ ਕੋਪੁ ਬਢਯੋ ਤਿਹ ਤੇ ਮੁਹਿ ਜੀ ਨੋ॥
ਯੌ ਕਹਿ ਕੈ ਭਰਿ ਸ੍ਵਾਸ ਲਯੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਕਪਟੀਨੋ॥੭੪੧॥

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। "ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੁਣ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੀ ਕਦ ਰਹੀ ਹੈ?" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦਿਆਂ ਹੀ ਔਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਭਰ ਗਿਆ ਅਰਥਾਤ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਆ ਗਏ । ਤੁਸਾਂ 'ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ' ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸਨੇ ਹਾਹੁਕਾ ਲਿਆ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਰਾਧਕਾਂ ਬਹੁਤ ਫਰੇਬ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ॥ ੭੪੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੀ ਫਿਰਿ ਬੋਲ ਉਠੀ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਮੁਖ ਸੁੰਦਰ ਸਿਉ॥
ਤੁਮ ਸੌਂ ਹਮ ਸੌਂ ਰਸ ਕਉਨ ਰਹਯੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਬਿਧ ਕੇ ਪਹਿ ਜਿਉ॥
ਹਰਿ ਯੌ ਕਹੀ ਮੋ ਹਿਤ ਹੈ ਤੁਹਿ ਸੋ ਉਨ ਕੋਪ ਕਹਯੋ ਹਮ ਸੋ ਕਹੁ ਕਿਉ॥
ਤੁਮਰੇ ਸੰਗ ਕੇਲ ਕਰੇ ਬਨ ਮੈ ਸੁਨੀਯੈ ਬਤੀਯਾ ਹਮਰੀ ਬਲ ਇਉ॥੭੪੨॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਰਾਧਕਾਂ ਫਿਰ ਬੋਲ ਪਈ, ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਮੁੱਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਤੁਹਾਡਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇਹੜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤ੍ਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦਸੋ? ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, ਮੇਰਾ ਪਿਆਰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੇ ਫਿਰ ਆਖਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੋ, ਕਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ? ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਬਨ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕੇਲ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਵਾਂ, ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ॥ ੭੪੨॥

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ ਰਾਧੇ ਸੋ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਮੋਹਯੋ ਹਉ ਤੇਰੋ ਸਖੀ ਚਲਿਬੋ ਪਿਖ ਮੋਹਯੋ ਸੁ ਹਉ ਦ੍ਰਿਗ ਪੇਖਤ ਤੇਰੇ॥
ਮੋਹਿ ਰਹਯੋ ਅੰਲਕੈ ਤੁਮਰੀ ਪਿਖਿ ਜਾਤ ਗਯੋ ਤਜਿਯਾ ਨਹੀ ਡੇਰੇ॥
ਮੋਹਿ ਰਹਯੋ ਤੁਹਿ ਅੰਗ ਨਿਹਾਰਤ ਪ੍ਰੀਤ ਬਢੀ ਤਿਹ ਤੇ ਮਨ ਮੇਰੇ॥

ਮੋਹਿ ਰਹਯੋ ਮੁਖ ਤੇਰੋ ਨਿਹਾਰਤ ਜਿਉ ਗਨ ਚੰਦ ਚਕੋਰਨ ਹੇਰੇ।। ੭੪੩।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ-ਹੇ ਸਖੀ! ਤੇਰੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਮੋਹਿਆ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮੋਹਿਆ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਤੇਰੀਆਂ ਜੁਲਫਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਆ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਮਨ ਹੋਰਥੇ ਜਾਣੋ ਛੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੋਰ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਡੇਰੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮੋਹਿਆ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਉਸੇ ਕਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਆ ਗਿਆ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਮੁਖ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਚਕੋਰਾਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।। ੭੪੩।।

ਤਾ ਤੇ ਨ ਮਾਨ ਕਰੋ ਸਜਨੀ ਮੁਹਿ ਸੰਗ ਚਲੋ ਉਠ ਕੇ ਅਬ ਹੀ।।
ਹਮਰੀ ਤੁਮ ਸੋ ਸਖੀ ਪ੍ਰੀਤ ਘਨੀ ਕ੍ਰਪਿ ਬਾਤ ਕਹੋ ਤਜਿ ਕੈ ਸਭ ਹੀ।।
ਤਿਹ ਤੇ ਇਹ ਛੂੱਦ੍ਰਨ ਬਾਤ ਕੀ ਰੀਤ ਕਹਯੋ ਨ ਅਰੀ ਤੁਮ ਕੌਂ ਫਬ ਹੀ।।
ਤਿਹ ਤੇ ਸੁਨ ਮੋ ਬਿਨਤੀ ਚਲੀਯੈ ਇਹ ਕਾਜ ਕੀਏ ਨ ਕਛੂ ਲਭ ਹੀ।। ੭੪੪।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੇ ਸਜਨੀ! ਮਾਣ ਨਾ ਕਰੋ, ਹੁਣੇ ਹੀ ਉੱਠ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚੱਲੋ। ਹੇ ਸਖੀ! ਮੇਰੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਗੱਲ ਦੱਸ। ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਇਹ ਨੀਚਾਂ ਦੀ ਰੀਤੀ ਹੈ, ਹੇ ਸਖੀ! ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕ੍ਰੋਧ ਛਡ ਦੇਹ ਕਿਉਂਕਿ ਤੈਨੂੰ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਕੇ, ਚੱਲੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਿਆਂ ਕੁਝ ਲੱਭਣਾ ਨਹੀਂ। ਅਰਥਾਤ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਰੁੱਸ ਬੈਠਿਆਂ ਕੁਝ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ।। ੭੪੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਅਤਿ ਹੀ ਜਬ ਕਾਨ੍ਹ ਕਰੀ ਬਿਨਤੀ ਤਬ ਹੀ ਮਨ ਰੰਚ ਤ੍ਰੀਯਾ ਸੋਊ ਮਾਨੀ।।
ਦੂਰ ਕਰੀ ਮਨ ਕੀ ਗਨਤੀ ਜਬ ਹੀ ਹਰਿ ਕੀ ਤਿਨ ਪ੍ਰੀਤ ਪਛਾਨੀ।।
ਤਉ ਇਮ ਉੱਤਰ ਦੇਤ ਭਈ ਜੋਊ ਸੁੰਦਰਤਾ ਮਹਿ ਤ੍ਰੀਯਨ ਰਾਨੀ।।
ਤਯਾਗ ਦਈ ਦੁਚਿਤਈ ਮਨ ਕੀ ਹਰਿ ਸੋ ਰਸ ਬਾਤਨ ਸੋਂ ਨਿਜਕਾਨੀ।। ੭੪੫।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕਾਨ੍ਹ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਮਨ ਵਿਚ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨੀ ਮੰਨ ਲਈ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪਛਾਣ ਲਈ, ਤਦ ਮਨ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਤਦ ਫਿਰ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਲਗੀ, ਜੋ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਹੈ। ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੁਚਿਤੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ।। ੭੪੫।।

ਮੋਹਿ ਕਹੋ ਚਲੀਯੈ ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਜਾਨਤ ਹੋ ਰਸ ਸਾਥ ਛਰੋ ਗੇ।।

ਰਾਸ ਬਿਖੈ ਹਮ ਕੋ ਸੰਗ ਲੈ ਸਖੀ ਜਾਨਤ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਸੰਗ ਅਰੋ ਗੇ॥
ਹਉ ਨਹੀ ਹਾਰ ਹਉ ਪੈ ਤੁਮ ਤੇ ਤੁਮ ਹੀ ਹਮ ਤੇ ਹਰਿ ਹਾਰਿ ਪਰੋ ਗੇ॥
ਏਕ ਨ ਜਾਨਤ ਕੁੰਜ ਗਲੀਨ ਲਵਾਇ ਕਹਜੋ ਕਛੁ ਕਾਜੁ ਕਰੋ ਗੇ॥ ੭੪੬॥

ਅਰਥ – ਮੈਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹੋ, "ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚਲੀਏ!" ਪਰ ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਫਲ ਜਾਓ ਗੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਸਖੀ ਬਣਾ ਕੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਓਗੇ, ਪਰ ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹੀ ਗੁਆਲਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਫਸ ਜਾਓ ਗੇ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹਾਰਾਂ ਗੀ, ਹੇ ਹਰੀ! ਤੁਸੀ ਹੀ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਹਾਰ ਜਾਓ ਗੇ। ਜਿੰਨਾਂ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸੱਚ ਆਖਦੀ ਹਾਂ ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕਰੋ ਗੇ॥ ੭੪੬॥

ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਜੋ ਹਰਿ ਕੇ ਰਸ ਭੀਤਰ ਭੀਨੀ॥
ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕਹਯੋ ਹਸਿ ਕੈ ਛਬਿ ਦਾਤਨ ਕੀ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਚੀਨੀ॥
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ਮਨ ਮੈ ਜੁ ਭਈ ਕਬਿ ਕੇ ਸੋਊ ਕੀਨੀ॥
ਜਿਉ ਘਨ ਬੀਚ ਲਸੈ ਚਪਲਾ ਤਿਹ ਕੋ ਠਗ ਗੇ ਠਗਨੀ ਠਗ ਲੀਨੀ॥ ੭੪੭॥

ਅਰਥ – ਸਿਯਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਅਤਯੰਤ ਭਿੱਜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ "ਨੀ! ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ!" ਇਹ ਆਖਣ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਛਬੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਜਾਣੀ ਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਸੋਭਾ ਦੀ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਉਪਮਾ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ, ਓਹੀ ਉਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਚਮਕਣ ਵਾਲੀ ਬਿਜਲੀ ਨੂੰ ਠੱਗਣ ਗਈ ਹੋਈ ਠੱਗਣੀ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਹੀ ਠੱਗ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੭੪੭॥

ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਜੋ ਹਰਿ ਕੇ ਰਸ ਭੀਤਰ ਭੀਨੀ॥
ਬੀਚ ਹੁਲਾਸ ਬਢਯੋ ਮਨ ਕੇ ਜਬ ਕਾਨ੍ਹ ਕੀ ਬਾਤ ਸਭੈ ਮਨ ਲੀਨੀ॥
ਕੁੰਜ ਗਲੀਨ ਮਹਿ ਖੇਲਹਿ ਗੇ ਹਰਿ ਕੇ ਤਿਨ ਸੰਗ ਕਹਯੋ ਸੋਊ ਕੀਨੀ॥
ਯੌਂ ਹਸਿ ਬਾਤ ਨਿਸੰਗ ਕਹਯੋ ਮਨ ਕੀ ਦੁਚਿਤਈ ਸਭ ਹੀ ਤਜਿ ਦੀਨੀ॥ ੭੪੮॥

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਭਿੱਜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਰਾਧਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੜਾ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ "ਬਨ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਖੇਡਾਂਗੇ" – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਗੱਲ ਆਖੀ ਸੀ, ਓਹੋ ਹੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਸ ਕੇ ਤੇ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੁਚਿਤੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ॥ ੭੪੮॥

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦੋਊ ਜਉ ਹਸਿ ਬਾਤਨ ਸੰਗ ਢਰੇ ਤੁ ਹੁਲਾਸ ਬਿਲਾਸ ਬਢੇ ਸਗਰੇ।।
ਹਸਿ ਕੰਠ ਲਗਾਇ ਲਈ ਲਲਨਾ ਗਹਿ ਗਾੜੇ ਅਨੰਗ ਤੇ ਅੰਕ ਭਰੇ।।
ਤਰਕੀ ਹੈ ਤਨੀ ਦਰਕੀ ਅੰਗੀਆ ਗਰ ਮਾਲ ਤੇ ਟੂਟ ਕੈ ਲਾਲ ਪਰੇ।।
ਪੀਯ ਕੇ ਮਿਲਏ ਤ੍ਰੀਯ ਕੇ ਹੀਯ ਤੇ ਅੰਗਰਾ ਬਿਰਹਾਗਿਨ ਕੇ ਨਿਕਰੇ।।੭੪੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਲਨਾ=ਪਿਆਰੀ।। ਗਾੜੇ=ਘੁੱਟ ਘੁੱਟ ਕੇ।। ਅਨੰਗ=ਕਾਮ।। ਤਰਕੀ=ਤਿੜਕ ਗਈ।। ਦਰਕੀ=ਢਿਲੀ ਹੋ ਗਈ।। ਅੰਗੀਆ-=ਚੋਲੀ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਥਨਾਂ ਉਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।।

ਅਰਥ - ਦੋਵੇ ਜਣੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਜੁੱਟੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੁਲਾਸ ਤੇ ਬਿਲਾਸ ਵੱਧ ਗਏ। ਹੱਸ ਕੇ ਪਿਆਰੀ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਾਮ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਘੁੱਟਕੇ ਗਲਵਕੜੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹਨ। ਤਨੀ ਤਿੜਕ ਗਈ, ਅੰਗੀ ਢਿਲੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਗਲ ਦੀ ਮਾਲਾ ਦੇ ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਜੋ ਲਾਲ ਹੇਠਾਂ ਜਮੀਨ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਉਹ ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਮਿਲਣ ਕਰ ਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ 'ਬਿਰਹਾਗਨੀ' ਦੇ ਅੰਗਾਰੇ ਨਿਕਲੇ ਹਨ।। ੭੪੯।।

ਹਰਿ ਰਾਧਕਾ ਸੰਗ ਚਲੇ ਬਨ ਲੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਮਨ ਆਨੰਦ ਪਾਯੋ।।
ਕੁੰਜ ਗਲੀਨ ਮੈ ਕੇਲ ਕਰੇ ਮਨ ਕੋ ਸਭ ਸੋਕ ਹੁਤੋ ਬਿਸਰਾਯੋ।।
ਤਾਹੀ ਕਥਾ ਕੌ ਕਿਧੌ ਜਗ ਮੈ ਮਨ ਮੈ ਸੁਕ ਆਦਿਕ ਗਾਇ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਜੋਊ ਸੁਨੇ ਸੋਊ ਰੀਝ ਰਹੈ ਜਿਹ ਕੋ ਸਭ ਹੀ ਧਰ ਮੈ ਜਸ ਛਾਯੋ।। ੭੫੦।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਬਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਕੇਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸ਼ੋਕ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਹੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਾਂ ਮਨ ਵਿਚ 'ਸੁਕਦੇਵ' ਆਦਿਕ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਸੁਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ।। ੭੫੦।।

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ ਰਾਧੇ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਹਰਿ ਜੂ ਇਮ ਰਾਧਕਾ ਸੰਗ ਕਹੀ ਜਮਨਾ ਮੈ ਤਰੋ ਤੁਮ ਕੋ ਗਹਿ ਹੈ।।
ਜਲ ਮੈ ਹਮ ਕੇਲ ਕਰੈ ਗੇ ਸੁਨੋ ਰਸ ਬਾਤ ਸਭੈ ਸੁ ਤਹਾਂ ਕਹਿ ਹੈ।।
ਜਿਹ ਓਰ ਨਿਹਾਰ ਬਧੂ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਲਲਚਾਇ ਮਨੈ ਪਿਖਿਬੋ ਚਹਿ ਹੈ।।
ਪਹੁਚੈ ਗੀ ਨਹੀ ਤਿਹ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਏ ਹਮਹੂੰ ਤੁਮ ਰੀਝ ਤਹਾ ਰਹਿ ਹੈ।।੭੫੧।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਆਖਣਾ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਰਾਧਕਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਤੂੰ ਜਮਨਾਂ ਵਿਚ ਤਰ ਮੈਂ ਤਰ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਫੜਾਂ ਗਾ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਰਸ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਾਂ ਗੇ, ਸੁਣ! ਰਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸਾਂ ਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਸਾਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੇਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਉਥੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਏਹ ਗੋਪੀਆਂ ਉਥੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਣ ਗੀਆਂ, ਬਸ! ਫਿਰ ਮੈਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਣਦੇ ਰਹਾਂਗੇ।। ੭੫੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਹਰਿ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਜਲ ਪੈਠਨ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਸੁਨ ਪਾਈ।।
ਧਾਇ ਕੈ ਜਾਇ ਪਰੀ ਸਰਿ ਮੈ ਕਰਿ ਕੈ ਅਤਿ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਬਡਾਈ।।
ਤਾਹੀ ਕੇ ਪਾਛੇ ਤੇ ਸਯਾਮ ਪਰੇ ਕਬਿ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਉਪਮਾ ਇਹ ਆਈ।।
ਮਾਨਹੁ ਸਯਾਮ ਜੂ ਬਾਜ ਪਰਯੋ ਪਿਖਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਰਿ ਕੋ ਜਿਉ ਮੁਰਗਾਈ।।੭੫੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੈਠਨ=ਵੜਨ।। ਸਰਿ=ਨਦੀ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵੜਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਈ। ਤਾਂ ਭੱਜ ਕੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਜਾ ਪਈ, ਪਰ ਪਹਿਲੋਂ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਸੁਣ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਭੀ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਕੁੱਦ ਪਿਆ, ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਇਹ ਉਪਮਾ ਆਈ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਬ੍ਰਿਜ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮੁਰਗਾਈ ਵਾਂਗੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਬਾਜ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤੇ ਜਾ ਪਿਆ ਹੈ।। ੭੫੨।।

ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਤਬੈ ਧਸਿ ਕੈ ਜਲਿ ਮੈ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰਿ ਸੋਊ ਤਬ ਜਾਇ ਗਹੀ।।
ਹਰਿ ਕੋ ਤਨ ਭੇਟ ਹੁਲਾਸ ਬਢਯੋ ਗਿਨਤੀ ਮਨ ਕੀ ਜਲ ਭਾਂਤ ਬਹੀ।।
ਜੋਊ ਆਨੰਦ ਬੀਚ ਬਢਯੋ ਮਨ ਕੇ ਕਬਿ ਤਉ ਮੁਖ ਤੇ ਕਥਾ ਭਾਖ ਕਹੀ।।
ਪਿਖਯੋ ਜਿਨਹੂੰ ਸੋਊ ਰੀਝ ਰਹਯੋ ਪਿਖਿ ਕੈ ਜਮੁਨਾ ਜਿਹ ਰੀਝ ਰਹੀ।।੭੫੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੇਟ=ਛੋਂਹਦਿਆਂ।। ਗਿਨਤੀ=ਚਿੰਤਾ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਧਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸਨੇ ਰਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰਾਧਕਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਿਆ, ਅਤੇ ਮਨ ਦਾ ਫਿਕਰ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਜੋ ਅਨੰਦ ਮਨ ਵਿਚ ਵਧਿਆ ਉਸਦੀ ਕਥਾ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਜੋੜੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਉਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਭੀ ਰੀਝ ਰਹੀ ਹੈ ।। ੭੫੩।।

ਜਲ ਤੇ ਕਢਿ ਕੈ ਫਿਰ ਗ੍ਵਾਰਨ ਸੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਫਿਰ ਰਾਸ ਮਚਾਯੋ ।।
ਗਾਵਤ ਭੀ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਭੀਤਰ ਆਨੰਦ ਪਾਯੋ ।।
ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰਿਨ ਸੋ ਮਿਲ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਜੂ ਸਾਰੰਗ ਮੈ ਇਕ ਤਾਨ ਬਸਾਯੋ ।।
ਸੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਮ੍ਰਿਗ ਆਵਤ ਧਾਵਤ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਸੁਨ ਕੈ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ ।। ੭੫੪ ।।

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਗੋਪੀ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ, ਫਿਰ ਰਾਸ ਮਚਾਈ ਹੈ। ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਹ ਰਾਸ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੰਗ ਦੀ ਇਕ ਤਾਨ ਛੇੜ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਬਨ ਵਿਚੋਂ ਹਰਨੀਆਂ ਭੱਜੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਅਨੰਦ ਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੭੫੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੱਤ੍ਰਹ ਸੈ ਪੈਤਾਲ ਮੈ ਕੀਨੀ ਕਥਾ ਸੁਧਾਰ।।
ਚੂਕ ਹੋਇ ਜਹ ਤਹ ਸੁ ਕਬਿ ਲੀਜਹੁ ਸਕਲ ਸੁਧਾਰ।। ੭੫੫।।

ਅਰਥ – ਸੰਮਤ 'ਸਤਾਰਾਂ ਸੌ ਪੰਤਾਲੀ' (੧੭੪੫) ਬਿ: ਵਿਚ ਇਹ ਕਥਾ ਉਲਥਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੇ ਕਵੀ ਜਨੋ! ਇਸ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਚੂਕ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਓਥੇ ਉਸਨੂੰ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕੇ ਸੁਧਾਰ ਲੈਣਾ।। ੭੫੫।।

ਬਿਨਤ ਕਰੋ ਦੋਊ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਸੁਨੋ ਜਗਤ ਕੇ ਰਾਇ।।
ਮੋ. ਮਸਤਕ ਤੈ ਪਗ ਸਦਾ ਰਹੈ ਦਾਸ ਕੇ ਭਾਇ।। ੭੫੬ ।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਕਿ – "ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਦਾਸ ਦੇ ਵਾਂਗੂ ਟਿਕਿਆ ਰਹੇ" ਇਹੋ ਵਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।। ੭੫੬।।

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਰਾਸ ਮੰਡਲ ਬਰਨਨੰ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ।।

– – – –

ਸੁਦਰਸਨ ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਭੁਜੰਗ ਜੋਨ ਤੇ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਕਥਨੰ।।

ਅਰਥ – ਹੁਣ ਸੁਦਰਸਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕਥਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ:-

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦਿਨ ਪੂਜਾ ਕੋ ਆਇ ਲਗਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਜੋਊ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਹਿਤ ਕੈ ਅਤਿ ਸੇਵੀ।।
ਜਾ ਰਿਪ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਮਰਯੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਜਗ ਮਾਤ ਅਭੇਵੀ।।

ਨਾਸ ਭਏ ਜਗ ਮੈ ਜਨ ਸੋ ਜਿਨਹੂ ਮਨ ਮੈ ਕ੍ਰੁਪ ਕੈ ਨਹਿ ਸੇਵੀ॥
ਤਾਹੀ ਕੇ ਹੇਤ ਚਲੇ ਤਜਿ ਕੈ ਪੁਰ ਗ੍ਵਾਰਨ ਗੋਪ ਸੁ ਪੂਜਨ ਦੇਵੀ॥ ੭੫੭॥

ਅਰਥ – ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਦਿਨ ਨੇੜੇ ਆ ਲੱਗਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਗੋਪੀਆਂ ਹਿਤ ਕਰ ਕੇ ਸੇਵਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸਨੇ ਸੁੰਭ ਤੇ ਨੈਸੁੰਭ ਨਾਮ ਦੇ ਵੈਰੀ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋ 'ਜਗਤ ਮਾਤਾ' ਅਭੇਦ ਰੂਪ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਨਾਸ ਹ ਗਏ ਹਨ, ਜਿੰਨਾਂ ਨੇ ਮਾਨ ਵਿਚ ਉਸ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪੂਜਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਤੇ ਗੁਆਲਨਾਂ ਸ਼ੈਹਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ॥ ੭੫੭॥

ਆਠ ਭੁਜਾ ਜਿਹ ਕੀ ਜਗ ਮਾਲਮ ਸੁੰਭ ਸੰਘਾਰਨ ਨਾਮ ਜਿਸੀ ਕੋ॥
ਸਾਧਨ ਦੋਖਨ ਕੀ ਹਰਤਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਨ ਮਾਨਤ ਤ੍ਰਾਸ ਕਿਸੀ ਕੋ॥
ਸਾਤ ਅਕਾਸ ਪਤਾਲਨ ਸਾਤਨ ਫੈਲ ਰਹਯੋ ਜਸ ਨਾਮ ਇਸੀ ਕੋ॥
ਤਾਹੀ ਕੋ ਪੂਜਨ ਦਯੋਸ ਲਗਯੋ ਸਭ ਗੋਪ ਚਲੇ ਹਿਤ ਮਾਨ ਤਿਸੀ ਕੋ॥ ੭੫੮॥

ਅਰਥ – ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਬਾਹੀਆਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੁੰਭ ਸੰਘਾਰਨ' ਹੈ। ਜੋ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਦੋਖ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਸੱਤਾਂ ਅਕਾਸਾਂ ਤੇ ਸੱਤਾਂ ਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸੇ ਦਾ ਹੀ ਜਸ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਦਿਨ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਦਾ ਹਿਤ ਮੰਨ ਕੇ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਚਲੇ ਹਨ॥ ੭੫੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਹਾ ਰੁਦ੍ਰ ਅਰੁ ਚੰਡ ਕੇ ਚਲੇ ਪੂਜਬੇ ਕਾਜ॥
ਜਸੁਧਾ ਤ੍ਰੀਯਾ ਬਲਭਦ੍ਰ ਅਉ ਸੰਗ ਲੀਏ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ॥ ੭੫੯॥

ਅਰਥ – 'ਮਹਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰ' ਅਤੇ 'ਚੰਡਕਾ' ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਸੋਧਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰੀ ਹੈ॥ ੭੫੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਪੂਜਨ ਕਾਜ ਚਲੇ ਤਜ ਕੈ ਪੁਰ ਗੋਪ ਸਭੈ ਮਨ ਮੈ ਹਰਖੇ॥
ਗਹਿ ਅੱਛਤ ਧੂਪ ਪੰਚਾਂਬ੍ਰਿਤ ਦੀਪਕ ਸਾਮੁਹੇ ਚੰਡ ਸਿਵੈ ਸਰਖੇ॥
ਅਤਿ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭੇ ਤਿਨ ਕੋ ਦੁਖ ਥੇ ਜੁ ਜਿਤੇ ਸਭ ਹੀ ਘਰਖੇ॥
ਕਬਿ ਸਿਯਾਮ ਅਹੀਰਨ ਕੇ ਜੁ ਹੋਤੇ ਸੁਭ ਭਾਗ ਘਰੀ ਇਹ ਮੈ ਪਰਖੇ॥ ੭੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਹਰਖੇ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ॥ ਅਛਤ=ਚੌਲ॥ ਪੰਚਾਂਬ੍ਰਿਤ=ਘਿਉ॥ ਸਿਵੈ=ਸ਼ਿਵਜੀ॥

ਸਰਖੇ=ਟਿਕਾ ਦਿੱਤੇ।। ਘਰਖੇ=ਘਟ ਗਏ।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ੈਹਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਚੱਲੇ ਹਨ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੌਲ, ਧੂਪ ਤੇ ਘਿਉ ਦੇ ਦੀਵੇ ਫੜ ਕੇ ਚੰਡੀ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾ ਰਖੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਦੁਖ ਸਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਘਟ ਗਏ ਹਨ। ਕਵੀ ਸ਼ਿਆਮ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੇ ਜੋ ਉੱਤਮ ਭਾਗ ਹਨ, ਉਹ ਇਸੇ ਘੜੀ ਵਿਚ ਪਰਖੇ ਗਏ ਹਨ।। ੭੬੦।।

ਏਕ ਭੁਜੰਗਨ ਕਾਨ੍ਹ ਬਬਾ ਕਹੁ ਲੀਲ ਲਯੋ ਤਨ ਨੈਕ ਨ ਛੋਰੈ।।
ਸਯਾਹ ਮਨੋ ਅਬਨੂਸਹਿ ਕੋ ਤਰ ਕੋਪ ਡਸਿਯੋ ਅਤ ਹੀ ਕਰ ਜੋਰੈ।।
ਜਿਉ ਪੁਰ ਕੇ ਜਨ ਲਾਤਨ ਮਾਰਤ ਜੋਰ ਕਰੈ ਅਤ ਹੀ ਝਖ ਝੋਰੈ।।
ਹਾਰਿ ਪਰੇ ਸਭ ਨੋ ਮਿਲਿ ਕੈ ਤਬ ਕੂਕ ਕਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਓਰੈ।। ੭੬੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੁਜੰਗਨ=ਸੱਪ ਨੇ।। ਕਾਨ੍ਹ ਬਬਾ=ਨੰਦ ਗੋਪ।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਸੱਪ ਨੇ ਨੰਦ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਨਿਗਲ ਲਿਆ ਤੇ ਰੱਤਾ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਸਰੀਰ ਨਾ ਛੱਡਿਆ। ਕਾਲਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀ ਮਾਨੋ ਆਬਨੂਸ ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਅਤੇ ਜੋਰ ਕਰ ਕੇ ਡੰਗ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਸ਼ੈਹਰ ਦੇ ਲੋਕ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਲੱਤਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਹੀ ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਫੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰ ਕੇ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਨੰਦ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਣ ਵੱਲੋਂ ਹਾਰ ਪਏ, ਤਦ ਸਭਨਾ ਨੇ ਕੱਠਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ।। ੭੬੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗੋਪ ਪੁਕਾਰਤ ਹੈ ਮਿਲਿ ਕੈ ਸਭ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਮੁਸਲੀਧਰ ਭੱਯੇ।।
ਦੋਖਨ ਕੋ ਹਰਤਾ ਕਰਤਾ ਸੁਖ ਆਵਹੁ ਟੇਰਤ ਦੈਤ ਮਰੱਯੇ।।
ਮੋਹਿ ਗ੍ਰਿਸਯੋ ਅਹਿ ਸਯਾਮ ਬਡੋ ਹਮ ਰੋਵਹ ਯਾ ਬਧ ਕਾਰਜ ਕੱਯੇ।।
ਰੋਗ ਭਏ ਜਿਮ ਬੈਦ ਬੁਲਈਅਤ ਭੀਰ ਪਰੇ ਜਿਮ ਬੀਰ ਬੁਲੱਯੇ।। ੭੬੨।।

ਅਰਥ - ਨੰਦ ਦੇ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ - ਹੇ ਸਿਆਮ! ਹੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਦੇ ਭਰਾ! ਹੇ ਦੋਖਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਸੁਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਆ ਕੇ ਦੈਂਤ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਕਾਲੇ ਨਾਗ ਨੇ ਫੜ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਰੋ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੋ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਗ ਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵੈਦ ਨੂੰ ਬੁਲਾਈਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਬਿਪਤਾ ਦੇ ਪਿਆਂ ਭਰਾ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਬੁਲਾਈਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਤੁਰ ਹੋ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।। ੭੬੨।।

ਸੁਨ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਹਰਿ ਬਾਤ ਪਿਤਾ ਉਹਿ ਸਾਪਹਿ ਕੋ ਤਨ ਛੇਦ ਕਰਯੋ ਹੈ॥
ਸਾਪ ਕੀ ਦੇਹ ਤਜੀ ਉਨ ਹੂੰ ਇਕੁ ਸੁੰਦਰ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹ ਧਰਯੋ ਹੈ॥
ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸ ਉਚ ਮਹਾ ਕਬਿ ਨੈ ਬਿਧਿ ਯਾ ਮੁਖ ਤੇ ਉਚਰਯੋ ਹੈ॥
ਮਾਨਹੁ ਪੁੰਨਿ ਪ੍ਰਤਾਪਨ ਤੇ ਸਸਿ ਛੀਨ ਲਯੋ ਰਿਪੁ ਦੂਰ ਕਰਯੋ ਹੈ॥ ੭੬੩॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਸੱਪ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੇ ਸੱਪ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਤਨ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਉੱਤਮ ਮਹਾਂ ਜਸ ਨੂੰ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹੋਂ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਪੁੰਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਰਾਹੂ ਪਾਸੋਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਰਾਹੂ ਨੂੰ ਪਰ੍ਹੇ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰ ਦੇਹ ਪਾ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਹੂ ਰੂਪ ਕਾਲੀ ਸਰਪ ਦੇਹ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ॥ ੭੬੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬਾਮਨ ਹੋਇ ਗਯੋ ਸੁ ਵਹੈ ਫੁਨ ਨਾਮ ਸੁਦਰਸਨ ਹੈ ਪੁਨ ਜਾ ਕੋ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੀ ਬਤੀਯਾਂ ਹਸਿ ਕੈ ਤਿਹ ਸੋ ਕਹੁ ਰੇ ਤੈ ਠਉਰ ਕਹਾ ਕੋ॥
ਨੈਨ ਨਿਵਾਇ ਮਨੈ ਸੁਖ ਪਾਇ ਸੁ ਜੋਰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰਯੋ ਕਰ ਤਾ ਕੋ॥
ਲੋਗਨ ਕੌ ਬਰਤਾ ਹਰਤਾ ਦੁਖ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਪਤਿ ਜੋ ਚਹੂ ਘਾ ਕੋ॥ ੭੬੪॥

ਅਰਥ – ਉਹ ਫੇਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੁਦਰਸਨ' ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਦੱਸ ਤੇਰਾ ਥਾਂ ਟਿਕਾਣਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ਉਸ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਕਰਕੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸੁਖ ਪਾ ਕੇ ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਜੋ 'ਸਯਾਮ' ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਦੁਖ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਚੌਹਾਂ ਦਿਸਾਂ ਦਾ ਜੋ ਪਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੭੬੪॥

ਦਿਜ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਅਤ੍ਰ ਰਖੀਸਰ ਕੇ ਸੁਤ ਕੋ ਅਤਿ ਹਾਸਿ ਕਰਯੋ ਤਿਨ ਸ੍ਰਾਪ ਦਯੋ ਹੈ॥
ਜਾਹਿ ਕਹਯੋ ਤੂਅ ਸਾਪ ਸੁ ਹੋ ਬਚਨਾ ਉਨ ਯਾ ਬਿਧਿ ਮੋਹਿ ਕਹਯੋ ਹੈ॥
ਤਾਹੀ ਕੇ ਸ੍ਰਾਪ ਲਗੇ ਹਮਰੋ ਤਨ ਬਾਮਨ ਤੇ ਅਹਿ ਸਯਾਮ ਭਯੋ ਹੈ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਤੁਮੈ ਤਨੁ ਛੂਵਤ ਹੀ ਤਨ ਕੋ ਸਭ ਪਾਪ ਪਰਾਇ ਗਯੋ ਹੈ॥ ੭੬੫॥

ਅਰਥ – ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰੂਪਧਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ – ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਾਂ ਇਕ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਮਹਾਂ ਰਿਖੀ ਅਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਮਖੌਲ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸ੍ਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕਿਹਾ

ਸੀ - "ਜਾਹ, ਤੂੰ ਸੱਪ ਹੋ!", ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਓਸੇ ਦਾ ਸਰਾਪ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਕਾਲਾ ਸੱਪ ਹੋ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਛੋਹਦਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੭੬੫।।

ਪੂਜਤ ਤੇ ਜਗ ਮਾਤ ਸਭੈ ਜਨ ਪੂਜ ਸਭੈ ਤਿਹ ਡੇਰਨ ਆਏ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਕੋ ਉਰ ਧਾਰ ਸਭੋ ਮਿਲਿ ਕੈ ਉਪਮਾ ਜਸ ਗਾਏ।।
ਸੋਰਠਿ ਸਾਰੰਗ ਸੁਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਬਿਲਾਵਲ ਭੀਤਰ ਤਾਨ ਬਸਾਏ।।
ਰੀਝ ਰਹੇ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਸੁ ਸਭੈ ਜਨ ਰੀਝ ਰਹੇ ਜਿਨ ਹੂੰ ਸੁਨ ਪਾਏ।। ੭੬੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਰਾਕ੍ਰਮ = ਬਲ।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਡੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆ ਗਏ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਬਲ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮੰਨ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਤੇ ਜਸ ਗਾਇਣ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਸੋਰਠਿ, ਸਾਰੰਗ, ਸੁਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਤਾਨ ਛੇੜ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਸੁਣਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।। ੭੬੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪੂਜ ਚੰਡ ਕੋ ਭਟ ਬਡੇ ਘਰ ਆਏ ਮਿਲਿ ਦੋਇ।।
ਅੰਨ ਖਾਇ ਕੈ ਮਾਤ ਤੇ ਰਹੇ ਸਦਨ ਮੈ ਸੋਇ।। ੭੬੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਦਨ = ਘਰ।।

ਅਰਥ - ਦੋਵੇਂ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਬਲਿਭਦ੍ਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੰਡੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਕੱਠੇ ਰਲਕੇ ਘਰ ਆ ਗਏ। ਮਾਂ ਪਾਸੋਂ ਭੋਜਨ ਛਕ ਕੇ ਫਿਰ ਘਰ ਵਿਚ ਸੌਂ ਗਏ।। ੭੬੭।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਅਵਤਾਰੇ
ਦਿਜ ਉਧਾਰ ਚੰਡ ਪੂਜ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ।।

- - - - -

ਅਥ ਬ੍ਰਿਖਭਾਸੁਰ ਦੈਤ ਬਧ ਕਥਨੰ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਭੋਜਨ ਕੈ ਜਸੁਧਾ ਪਹਿ ਤੇ ਭਟ ਰਾਤ ਪਰੇ ਸੋਊ ਸੋਇ ਰਹੇ ਹੈ।।
ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਬਨ ਬੀਚ ਗਏ ਉਠ ਕੈ ਜਾਹ ਡੋਲਤ ਸਿੰਘ ਸਹੇ ਹੈ।।

ਬ੍ਰਿਖਭਾਸੁਰ ਥੋ ਤਿਹ ਠਉਰ ਖਰੋ ਜਿਹ ਕੇ ਦੋਊ ਸੀਂਗ ਅਕਾਸ ਖਹੇ ਹੈਂ।।
ਦੇਖ ਕੈ ਸੋ ਕੁਪ ਕੈ ਹਰਿ ਜੂ ਦੁਹੂੰ ਹਾਥਨ ਸੋ ਕਰਿ ਜੋਰ ਗਹੇ ਹੈਂ।। ੭੬੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਖਭਾਸੁਰ=ਬ੍ਰਿਖਭ=ਅਸੁਰ=ਬਲਦ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲਾ ਦੈਂਤ।।

ਅਰਥ - ਮਾਤਾ ਜਸੋਧਾਂ ਤੋਂ ਖਾਣਾ ਖਾ ਕੇ, ਰਾਤ ਪਈ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਕਾਨ੍ਹ ਤੇ ਬਲਰਾਮ ਆਪੋ ਆਪਣਿਆਂ ਬਿਸਤਰਿਆਂ ਤੇ ਸੌਂ ਗਏ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਉਠ ਕੇ ਉਸ ਬਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਜਿਥੇ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਖਰਗੋਸ਼ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬ੍ਰਿਖਭਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਓਥੇ ਖਲੋਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸਿੰਙ ਅਕਾਸ ਨਾਲ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਗੁੱਸਾ ਧਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ।। ੭੬੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੀਂਗਨ ਤੇ ਗਹਿ ਡਾਰ ਦਯੋ ਸੁ ਅਠਾਰਹ ਪੈਗ ਪੈ ਜਾਇ ਪਰਯੋ ਹੈ।।
ਫੇਰਿ ਉਠਿਯੋ ਕਰਿ ਕੋਪ ਮਨੈ ਹਰਿ ਕੇ ਫਿਰ ਸਾਮੁਹਿ ਜੁੱਧੁ ਕਰਯੋ ਹੈ।।
ਫੇਰਿ ਬਗਾਇ ਦੀਯੋ ਹਰਿ ਜੂ ਕਹੀ ਜਾਇ ਗਿਰਯੋ ਸੁ ਨਹੀ ਉਬਰਯੋ ਹੈ।।
ਮੋਛ ਭਈ ਤਿਹ ਕੀ ਹਰਿ ਕੇ ਕਰ ਛੂਵਤ ਹੀ ਸੁ ਲਰਯੋ ਨ ਮਰਯੋ ਹੈ।। ੭੬੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੈਗ=ਕਦਮ।। ਉਬਰਯੋ=ਜਿਉਂਦਾ।। ਮੋਛ=ਮੁਕਤੀ।। ਛੂਵਤ=ਛੂੰਹਦਿਆਂ ਹੀ।।

ਅਰਥ - ਸਿੰਙਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁੱਟਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਅਠਾਰ੍ਹਾਂ ਕਦਮ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਡਿੱਗਿਆ। ਮੁੜ ਕੇ ਉਠਿਆ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਵਗਾਹ ਮਾਰਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਲੜਿਆ ਜਾਂ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ, ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਹੱਥ ਲੱਗਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਹੋ ਗਈ।। ੭੬੯।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਬ੍ਰਿਖਭਾਸੁਰ ਦੈਤ ਬਧਹ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤ ਸੁਭ ਮਸਤ।।

\- - - -

ਅਥ ਕੇਸੀ ਦੈਤ ਬਧ ਕਥਨੰ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੁੱਧ ਬਡੋ ਕਰ ਕੈ ਤਿਹ ਕੇ ਸੰਗ ਜਉ ਭਗਵਾਨ ਬਡੋ ਅਰਿ ਮਾਰਯੋ।।
ਨਾਰਦ ਤਉ ਮਥਰਾ ਮੈ ਗਯੋ ਬਚਨਾ ਸੰਗ ਕੰਸ ਕੇ ਐਸੇ ਉਚਾਰਯੋ।।

ਤੂ ਭਗਨੀਪਤ ਨੰਦਸੁਤਾ ਹਰਿ ਤ੍ਰੈ ਰਿਪ ਵਾ ਘਰ ਭੀਤਰ ਡਾਰਯੋ।।
ਦੈਤ ਅਘਾਸੁਰ ਅਉ ਬਕ ਬੀਰ ਮਰਯੋ ਤਿਨਹੂੰ ਜਬ ਪਉਰਖ ਹਾਰਯੋ।।੭੭੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਗਨੀਪਤ=ਭੈਣ ਦਾ ਪਤੀ, ਭਣਵੱਯਾ ਭਾਵ ਵਾਸਦੇਵ।। ਹਰਿ=ਲਿਆ ਕੇ।। ਪਉਰਖ=ਬਲ।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਜੰਗ ਕਰ ਕੇ, ਜੋ ਵਡਾ ਭਾਰਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸੀ, ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ। ਤਦ ਨਾਰਦ ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾਰਦ ਨੇ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਹੇ ਕੰਸ! ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਤੇ ਭਣਵੱਯੇ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਤੇਰੇ ਭਣਵੱਯੇ ਨੇ ਨੰਦ ਦੀ ਲੜਕੀ ਲਿਆਕੇ ਤੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪਲਣੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਘਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਤੇ ਬਕਾਸੁਰ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਦ ਕਿ ਤੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਬਲ ਹਾਰ ਬੈਠਾ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਦੋਂ ਮਾਰੇਂਗਾ?।। ੭੭੦।।

ਕੰਸ ਬਾਚ ਪ੍ਰਤਿ ਉੱਤਰ।। ਸ੍ਵੈਯਾ।।

ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਮਨ ਮੈ ਮਥੁਰਾਪਤਿ ਚਿੰਤ ਕਰੀ ਇਹ ਕੋ ਅਬ ਮਰੀਯੈ।।
ਇਹ ਕੀ ਸਮ ਕਾਰਜ ਅਉਰ ਕਛੂ ਨਹਿ ਤਾ ਬਧ ਆਪਨ ਊਬਰੀਯੈ।।
ਤਬ ਨਾਰਦ ਬੋਲ ਉਠਯੋ ਹਸਿ ਕੈ ਸੁਨੀਯੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕਾਰਜ ਯਾ ਕਰੀਯੈ।।
ਛਲ ਸੋ ਬਲ ਸੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਪਨੇ ਅਰਿ ਕੋ ਸਿਰਵਾ ਹਰੀਯੈ।।੭੭੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਥੁਰਾਪਤਿ=ਮਥੁਰਾ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਕੰਸ।। ਸਿਰਵਾ=ਸਿਰ।। ਹਰੀਯੈ=ਲਾਹ ਦੇਈਏ।।

ਅਰਥ - ਕੰਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫਿਕਰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਨਾਰਦ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ-ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੀਏ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ — ਨਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਛਲ ਕਰਕੇ, ਜਾਂ ਬਲ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕੇ, ਆਪਣੇ ਵੈਰੀ ਦਾ ਸਿਰ ਉਤਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।। ੭੭੧।।

ਕੰਸ ਬਾਚ ਨਾਰਦ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤਬ ਕੰਸ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਹੀ ਕਰਿ ਕੈ ਸੁਨੀਯੈ ਰਿਖ ਜੂ ਤੁਮ ਸਤਿ ਕਹੀ ਹੈ।।
ਵਾ ਕੀ ਬ੍ਰਿਥਾ ਰਜਨੀ ਦਿਨ ਮੈ ਹਮਰੇ ਮਨ ਮੈ ਬਸਿ ਕੈ ਸੁ ਰਹੀ ਹੈ।।

ਜਾਹਿ ਮਰਯੋ ਅਘ ਦੈਤ ਬਲੀ ਬਕ ਪੂਤਨਾ ਜਾ ਥਨ ਜਾਇ ਗਹੀ ਹੈ।।
ਤਾ ਮਰੀਯੇ ਛਲ ਕੈ ਕਿਧੋ ਸੰਗ ਕਿ ਕੈ ਬਲ ਕੇ ਇਹ ਬਾਤ ਸਹੀ ਹੈ।। ੭੭੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਥਾ=ਦੁਖ, ਦਰਦ ੨ ਚਿੰਤਾ।। ਰਜਨੀ=ਰਾਤ।। ਸਹੀ=ਸੱਚੀ।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਕੰਸ ਨੇ ਨਾਰਦ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਏਹ ਗੱਲ ਕਹੀ- ਹੇ ਰਿਖੀ ਜੀ! ਸੁਣੋ, ਤੁਸਾਂ ਸਭ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਕਹੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਦੀ ਹੀ ਚਿੰਤਾ, ਰਾਤ-ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ 'ਅਘ' ਦੈਂਤ ਤੇ 'ਬਕ' ਜੋਧੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ 'ਪੂਤਨਾ' ਨੂੰ ਥਨਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਹੀ ਥਾਂ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਛਲ ਕਰ ਕੇ, ਜਾਂ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ, ਜਾਂ ਬਲ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਏਹੋ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਹੈ।। ੭੭੨।।

ਕੰਸ ਬਾਚ ਕੇਸੀ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮੁਨ ਤਉ ਮਿਲਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਗ੍ਰਿਹ ਗਿਯੋਤਬ ਕੰਸ ਬਲੀ ਇਕ ਦੈਤ ਬੁਲਾਯੋ।।
ਮਾਰਹੁ ਜਾਇ ਕਹਯੋ ਜਸੁਧਾਸੁਤ ਪੈ ਕਹਿ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਪਠਾਯੋ।।
ਪਾਛੇ ਤੇ ਪੈ ਭਗਨੀ ਭਗਨੀਪਤਿ ਡਾਰ ਜੰਜੀਰਨ ਧਾਮ ਰਖਾਯੋ।।
ਸੰਗ ਚੰਡੂਰ ਕਹਯੋ ਇਹ ਭੇਦ ਤਬੈ ਕੁਬਿਲਿਯਾਗਿਰ ਬੋਲ ਪਠਾਯੋ।। ੭੭੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁਬਿਲਿਯਾਗਿਰ='ਕੁਵਲੀਆਪੀੜ' ਨਾਮ ਦਾ ਹਾਥੀ, ਜੋ ਪਹਾੜ ਵਰਗਾ ਸੀ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ, ਉੱਪਰਲੀ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕਰਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਤਦ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਨੇ ਇਕ ਬਲਵਾਨ ਦੈਂਤ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਜਸੋਧਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਹ, ਪਰ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜਾਵੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿ ਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਮਗਰੋਂ ਭੈਣ-ਭਣਵੱਯੇ ਨੂੰ ਜੰਜੀਰਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕਰ ਰਖਿਆ। 'ਚੰਡੂਰ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲਵਾਨ ਨੂੰ ਏਹ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ 'ਕੁਵਲੀਆਗਿਰ' ਨਾਮ ਦੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਭੀ ਸਦਵਾ ਭੇਜਿਆ।। ੭੭੩।।

ਕੰਸ ਬਾਚ ਅਕ੍ਰੂਰ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਭਾਖ ਕਹੀ ਸੰਗ ਭ੍ਰਿਤਨ ਸੋ ਇਕ ਖੇਲਨ ਕੋ ਰੰਗ ਭੂਮ ਬਨੱਈਯੈ।।
ਸੰਗ ਚੰਡੂਰ ਕਹਯੋ ਮੁਸਟ ਕੇ ਦਰਵਾਜੇ ਬਿਖੈ ਗਜ ਕੌ ਥਿਰ ਕੱਈਯੈ।।
ਬੋਲਿ ਅਕ੍ਰੂਰ ਕਹੀ ਹਮਰੋ ਰਥ ਲੈ ਕਰਿ ਨੰਦਪੁਰੀ ਮਹਿ ਜੱਈਯੈ।।
ਜੱਗਿ ਅਥੈ ਹਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਹੈ ਇਹ ਬਾਤਨ ਕੌ ਕਰ ਕੈ ਹਰਿ ਲਿਅੱਈਯੈ।। ੭੭੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੰਗ ਭੂਮ=ਅਖਾੜਾ, ਮੰਡੁਆ॥

ਅਰਥ - ਕੰਸ ਨੇ ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਏਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਖੇਡਾਂ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਰੰਗ ਭੂਮੀ ਬਣਾ ਦਿਓ। 'ਚੰਡੂਰ' ਤੇ 'ਮੁਸਟ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲਵਾਨ ਨਾਲ ਏਹ ਸਲਾਹ ਮੇਲੀ ਕਿ ਕੁਵਲੀਆਗਿਰ ਨਾਮ ਦਾ ਹਾਥੀ ਰੰਗ ਭੂਮੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜੇ ਵਿਚ ਹੀ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿਓ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹਾਥੀ ਹੀ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇਗਾ। ਫੇਰ ਅਕ੍ਰੂਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ, ਏਹ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਕਿ ਮੇਰਾ ਰੱਥ ਲੈ ਕੇ ਤੂੰ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਹ। ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਕਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜੱਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਹੁਣੇ ਹੀ ਚੱਲੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਥੇ ਲੈ ਆ॥ ੭੭੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜਾਹਿ ਕਹਯੋ ਅਕ੍ਰੂਰਹਿ ਕੋ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਪੁਰ ਮੈ ਅਤਿ ਕੋਪਹਿ ਸਿਉ ਤਾ॥
ਜੱਗਿ ਅਬੈ ਹਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਹੈ ਰਿਝਵਾਇ ਕੈ ਲਯਾਵਹੁ ਵਾ ਕਹਿ ਇਉ ਤਾ॥
ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸ ਉੱਚ ਮਹਾਂ ਉਪਜਯੋ ਕਬਿ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਬਿਉਤਾ॥
ਜਿਉ ਬਨ ਬੀਚ ਹਰੇ ਮ੍ਰਿਤ ਕੇ ਸੁ ਪਠਯੋ ਮ੍ਰਿਗਵਾ ਕਹਿ ਕੇਹਰਿ ਨਿਉਤਾ॥ ੭੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਵਾ ਕਹਿ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ॥

ਅਰਥ - ਕੰਸ ਨੇ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਕ੍ਰੋਧ, ਨਾਲ ਅਕਰੂਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਹੁ। ਅਤੇ ਕਹੁ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜੱਗ ਅਰੰਭ ਹੈ, ਇਸ ਵੇਲੇ-ਆਪ ਭੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਓ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਖੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਲੈ ਆ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਉਪਮਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਬਿਉਂਤ ਕਵੀ ਜਨ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬਨ ਵਿਚ ਵੱਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਜਿਸ ਹਰਨ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਮੌਤ ਨੇ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਜੰਗਲ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਨਿਉਤਾ ਭੇਜੇ॥ ੭੭੫॥

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਭੇਜਯੋ ਅਕ੍ਰੂਰ ਕਹੁ ਹਰਿ ਮਾਰਨ ਕੇ ਘਾਤ॥
ਅਬ ਬਧ ਕੇਸੀ ਕੀ ਕਥਾ ਭਈ ਕਹੋ ਸੋਈ ਬਾਤ॥ ੭੭੬॥

ਅਰਥ - ਕਵੀ ਸਿਆਮ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਸ੍ਰੋਤਾ ਜਨੋ! ਸੁਣੋ, ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਨੇ ਅਕਰੂਰ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਇਹ ਇਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਦਾਉ ਸੀ। ਉਧਰ ਜਿਵੇਂ ਕੇਸੀ ਦੈਂਤ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਓਹੀ ਗੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ॥ ੭੭੬॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਪ੍ਰਾਤ ਚਲਯੋ ਤਹ ਕੋਂ ਉਠਿ ਸੋ ਰਿਪੁ ਹ੍ਵੈ ਹਯ ਦੀਰਘ ਪੈ ਤਹ ਆਯੋ॥
ਦੇਖਤ ਜਾਹਿ ਦਿਨੇਸ ਡਰਯੋ ਮਘਵਾ ਜਿਹ ਪੇਖਤ ਹੀ ਡਰ ਪਾਯੋ॥
ਗਾਰ ਡਰੇ ਤਿਹ ਦੇਖਤ ਹੀ ਹਰਿ ਪਾਇਨ ਊਪਰ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ॥

ਧੀਰ ਭਯੋ ਜਦੁਰਾਇ ਤਬੈ ਤਿਹ ਸੋਂ ਕੁਪ ਕੈ ਰਨ ਦੁੰਦ ਮਚਾਯੋ ॥ ੭੭੭ ॥

ਅਰਥ - ਸਵੇਰਾ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਉਹ ਵੱਡਾ ਵੈਰੀ ਉੱਠ ਕੇ ਉਧਰ ਨੂੰ ਚੱਲਿਆ, ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਘੋੜਾ ਹੋਕੇ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸੂਰਜ ਡਰ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਇੰਦ੍ਰ ਭੈ ਭੀਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਡਰ ਗਏ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿੱਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਆਲਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਤਦੋਂ ਧੀਰਜ ਆ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁੰਦ-ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੭੭੭॥

ਕੋਪ ਭਯੋ ਰਿਪ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਤਬ ਪ੍ਰਾਉ ਕੀ ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਚੋਟ ਚਲਾਈ ॥
ਦੀਨ ਨ ਲਾਗਨ ਸਯਾਮ ਤਨੈ ਸੁ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਸੋ ਜਦੁਰਾਇ ਬਚਾਈ ॥
ਫੇਰ ਗਹਯੋ ਸੋਊ ਪਾਇਨ ਤੇ ਕਰ ਮੋ ਨ ਰਹਯੋ ਸੁ ਦਯੋ ਹੈ ਬਗਾਈ ॥
ਜਿਉ ਲਰਕਾ ਬਟ ਫੈਂਕਤ ਹੈ ਤਿਮ ਚਾਰ ਸੈ ਪੈਗ ਪਰਯੋ ਸੋਊ ਜਾਈ ॥ ੭੭੮ ॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਵੈਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਚੋਟ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸੱਟ ਵੱਜਣ ਹੀ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਯਾਦਵਪਤੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੇਹੀ, ਉਸ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਚਾ ਲਈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਨਾ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦੂਰ ਸਾਰੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਿਵੇਂ ਲੜਕੇ ਫੜਕੇ ਵੱਟਾ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਉਹ ਚਾਰ ਸੌ ਕਦਮ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉਤੇ ਜਾ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ॥ ੭੭੮॥

ਸ੍ਵੈਯਾ ॥ ਫੇਰ ਸੰਭਾਰ ਤਬੈ ਬਲ ਵਾ ਰਿਪੁ ਤੁੰਡ ਪਸਾਰਿ ਹਰਿ ਊਪਰਿ ਧਾਯੋ ॥
ਲੋਚਨ ਕਾਢ ਬਡੇ ਡਰਵਾਨ ਕਿਧੌ ਜਿਨ ਤੇ ਨਭ ਲੋਕ ਡਰਾਯੋ ॥
ਸਯਾਮ ਦਯੋ ਤਿਹ ਕੇ ਮੁਖ ਮੈ ਕਰਿ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਮਨ ਮੈ ਜਸੁ ਭਾਯੋ ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਹੈ ਕਰ ਕਾਲ ਮਨੋ ਤਨ ਕੇਸੀ ਤੇ ਪ੍ਰਾਨ ਨਿਕਾਸਨ ਆਯੋ ॥ ੭੭੯ ॥

ਅਰਥ - ਉਹ ਵੈਰੀ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਅੱਡ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਤੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਵੱਡੀਆਂ ਡਰੌਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕੱਢ ਲਈਆ, ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਓਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੁਰਗ ਡਰ ਰਿਹਾ ਸੀ? ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਕਾਨ੍ਹ ਦਾ ਹੱਥ ਕਾਲ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਕੇਸੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਕੱਢਣ ਆਇਆ ਹੈ॥ ੭੭੯॥

ਤਿਨ ਬਾਹ ਕਟੀ ਹਰਿ ਦਾਤਨ ਸੋ ਤਿਹ ਕੇ ਸਭ ਦਾਤ ਤਬੈ ਝਰ ਗੇ॥
ਜੋਊ ਆਇ ਮਨੋਰਥ ਕੈ ਮਨ ਮੈ ਸਮ ਓਰਨ ਕੀ ਸੋਊ ਹੈ ਗਰ ਗੇ॥
ਤਬ ਹੀ ਸੋਊ ਜੂਝ ਪਰੋ ਛਿਤ ਪੈ ਨ ਸੋਊ ਫਿਰ ਕੈ ਅਪਨੇ ਘਰ ਗੇ॥
ਅਬ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੇ ਕਰਿ ਲਾਗਤ ਹੀ ਮਰਿ ਗਯੋ ਵਹ ਪਾਪ ਸਭੈ ਹਰ ਗੇ॥ ੭੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਝਰ==ਲੜ॥ ਗੇ=ਗਏ॥ ਓਰਨ=ਗੋਲੇ, ਗੜੇ॥ ਗਰ=ਗਲ॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਉਸਨੇ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀ ਤਦ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੰਦ ਝੜ ਗਏ। ਜੇਹੜੇ ਦੰਦ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਵੱਢਣ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਕਰਕੇ ਬਾਂਹ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਏ ਸਨ, ਓਹੀ ਦੰਦ ਗੜਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਗਲ ਗਏ ਹਨ। ਤਦ ਓਹੀ ਕੇਸੀ ਮਰਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੁੜਕੇ ਜੀਊਂਦੇ ਜੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਨਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਹੱਥ ਲੱਗਦਿਆਂ ਹੀ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਾਪ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ॥ ੭੯੦॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਰਾਵਨ ਜਾ ਬਿਧਿ ਰਾਮ ਮਰਯੋ ਬਿਧਿ ਜੋ ਕਰ ਕੈ ਨਰਕਾਸੁਰ ਮਾਰਯੋ॥
ਜਿਉ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਕੇ ਰੱਛਨ ਕੋ ਹਰਨਾਕਸ ਮਾਰਿ ਡਰਯੋ ਨ ਉਬਾਰਯੋ॥
ਜਿਉ ਮਧੁ ਕੈਟ ਮਰੈ ਕਰ ਚਕ੍ਰ ਲੈ ਪਾਵਕ ਲੀਲ ਲਈ ਡਰ ਟਾਰਯੋ॥
ਤਿਉ ਹਰਿ ਸੰਤਨ ਰਾਖਨ ਕੋ ਕਰਿ ਕੈ ਅਪਨੋ ਬਲ ਦੈਤ ਪਛਾਰਯੋ॥ ੭੯੧॥

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰਾਮ ਨੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਢੰਗ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਨਰਕਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨਰਸਿੰਘ ਨੇ ਹਰਨਾਖਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਜੀਊਂਦਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚਕ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਮਧੁ ਤੇ ਕੈਟਭ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਅੱਗ ਨੂੰ ਨਿਗਲ ਲਿਆ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਹਰੀ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਆਪਣਾ ਜੋਰ, ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਕੇ ਕੇਸੀ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ॥ ੭੯੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਮਾਰਿ ਬਡੇ ਰਿਪ ਕੋ ਹਰਿ ਜੂ ਸੰਗ ਗਊਅਨ ਲੈ ਸੁ ਗਏ ਬਨ ਮੈ॥
ਮਨ ਸੋਕ ਸਭੈ ਹਰ ਕੈ ਸਭ ਹੀ ਅਤਿ ਕੈ ਫੁਨ ਆਨੰਦ ਪੈ ਤਨ ਮੈ॥
ਫੁਨ ਤਾ ਛਬ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕੇ ਇਉ ਮਨ ਮੈ॥
ਜਿਮ ਸਿੰਘ ਬਡੋ ਮ੍ਰਿਗ ਜਾਨ ਬਧਯੋ ਛਲ ਸੋ ਮ੍ਰਿਗਵਾ ਕੇ ਮਨੋ ਗਨ ਮੈ॥ ੭੯੨॥

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਬਨ ਵਿਚ ਚਲੇ

ਗਏ ਹਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਫੇਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਤਨ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਉਪਮਾ , ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹਰਨਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡੇ ਹਰਨ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸ਼ੇਰ ਮਾਰ ਦੇਵੇ।। ੭੯੨।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਕੇਸੀ ਬਧਹਿ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤ ਸੁਭ ਮਸਤ।।

\- - - - - -

ਅਥ ਨਾਰਦ ਜੂ ਕ੍ਰਿਸਨ ਪਹਿ ਆਏ।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤਬ ਨਾਰਦ ਚਲਿ ਗਯੋ ਨਿਕਟ ਭਟ ਕਿਸਨ ਕੇ।।
ਕਰੀ ਉਦਰ ਪੂਰਨਾ ਮਨੋ ਹਿਤ ਤਿਸਨ ਕੇ।।
ਰਹਯੋ ਮੁਨੀ ਸਿਰ ਨਯਾਇ ਸਯਾਮ ਤਰ ਪਗਨ ਕੇ।।
ਹੋ ਮਨ ਬਿਚਾਰ ਕਹਯੋ ਸਯਾਮ ਮਹਾਂ ਸੰਗ ਲਗਨ ਕੇ।। ੭੯੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਿਸਨ=ਕ੍ਰਿਸਨ।। ਉਦਰ ਪੂਰਨਾ=ਪੇਟ ਪੂਰਤੀ।। ਤਿਸਨ=ਭੁੱਖ-ਪਿਆਸ।।

ਅਰਥ - ਫੇਰ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੋਧੇ ਦੇ ਕੋਲ ਚੱਲ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆ। ਮਾਨੋਂ ਭੁੱਖੇ-ਪਿਆਸੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਪੇਟ ਪੂਰਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ ਬੈਠ ਰਿਹਾ। ਫੇਰ ਜੋ ਮਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸੀ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਅਰਥਾਤ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ ਢੁੱਕ ਕੇ ਇਉਂ ਆਖਣ ਲੱਗਾ।। ੭੯੩।।

ਮੁਨ ਨਾਰਦ ਜੂ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਅਕ੍ਰੂਰ ਕੇ ਅਗ੍ਰ ਹੀ ਜਾ ਹਰਿ ਸੋ ਮੁਨਿ ਪਾ ਪਰਿ ਕੈ ਇਹ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ।।
ਰੀਝ ਰਹਯੋ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਸੁ ਨਿਹਾਰਿ ਕੈ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਕਨ੍ਹਾਈ।।
ਬੀਰ ਬਡੋ ਰਨ ਬੀਚ ਬਧੋ ਤੁਮ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਅਤ ਹੀ ਛਬਿ ਪਾਈ।।
ਆਯੋ ਹੋ ਹਉ ਸੁ ਘਨੇ ਰਿਪ ਘੇਰਿ ਸਿਕਾਰ ਕੀ ਭਾਂਤ ਬਧੋ ਤਿਨ ਜਾਈ।। ੭੯੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਗ੍ਰ=ਪਹਿਲਾਂ।। ਪਾ=ਚਰਨੀਂ।। ਆਯੋ ਹੋ=ਆਇਆਂ ਹਾਂ।।

ਅਰਥ - ਅਕ੍ਰੂਰ ਦੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੀ ਜਾ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀ ਪੈ ਕੇ, ਮੁਨੀ ਨਾਰਦ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਜਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਕਿ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ

ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੁਨੀ ਨਾਰਦ ਵੱਡੀ ਹੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਕੱਠੇ ਕਰ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਤੁਸੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮਾਰਨ ਵਾਂਗੂੰ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਓ।। ੭੯੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤਬ ਹਉ ਉਪਮਾ ਤੁਮਰੀ ਕਰਹੋ ਕੁਬਿਲੀਯਾਗਿਰ ਕੌਂ ਤੁਮ ਜੋ ਮਰਿਹੋ।।
ਮੁਸਟਕ ਬਲ ਸਾਥ ਚੰਡੂਰਹਿ ਸੌਂ ਰੰਗ ਭੂਮ ਬਿਖੈ ਬਧ ਜੌਂ ਕਰਿਹੋਂ।।
ਫਿਰਿ ਕੰਸ ਬਡੇ ਅਪਨੇ ਰਿਪੁ ਕੌ ਗਹਿ ਕੇਸ ਤੇ ਪ੍ਰਾਨਨ ਕੋ ਹਰਿਹੋ।।
ਰਿਪ ਮਾਰ ਘਨੇ ਬਨ ਆਸੁਰ ਕੋ ਕਰ ਕਾਟ ਸਭੈ ਧਰ ਪੈ ਡਰਿਹੋ।। ੭੯੫।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਮੈਂ ਭੀ ਤੁਹਾਡੀ ਉਪਮਾਂ ਕਰਾਂਗਾ, ਜਦ ਤੁਸੀਂ 'ਕੁਵਲੀਆਪੀੜ' ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਓਗੇ। ਜਦ 'ਮੁਸਟਕ' ਮੱਲ ਤੇ 'ਚੰਡੂਰ' ਪਹਿਲਵਾਨ ਨੂੰ ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿਓਗੇ। ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਵੈਰੀ ਕੰਸ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ, ਪ੍ਰਾਣ ਹੀਣ ਕਰ ਦਿਓਗੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਮਾਨੋ ਅਸੁਰਾਂ ਰੂਪ ਬਣ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਵੱਢ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿਓਗੇ।। ੭੯੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਕਹਿ ਨਾਰਦ ਕਿਸਨ ਸੋ ਬਿਦਾ ਭਯੋ ਮਨ ਮਾਹਿ।।
ਅਬ ਦਿਨ ਕੰਸਹਿ ਕੇ ਕਹਯੋ ਮ੍ਰਿਤੁ ਕੇ ਫੁਨ ਨਿਜਕਾਹਿ।। ੭੯੬।।

ਅਰਥ - ਨਾਰਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਮਨ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਕੰਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਦਿਨ ਹੁਣ ਨੇੜੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।। ੭੯੬।।

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਮੁਨ ਨਾਰਦ ਜੂ ਕਿਸਨ ਜੂ ਕੋ ਸਭ ਭੇਦ ਦੇ ਫਿਰ ਬਿਦਿਆ ਭਏ ਧਯਾਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤ ਸੁਭ ਮਸਤ।।

— — — —

ਅਥ ਬਿਸ੍ਵਾਸੁਰ ਦੈਤ ਜੁੱਧੁ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਖੇਲਤ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਸੋ ਕਿਸਨ ਆਦਿ ਨਿਰੰਜਨ ਸੋਇ।।
ਹ੍ਵੈ ਮੇਢਾ ਤਸਕਰ ਕੋਊ ਕੋਊ ਪਹਿਰੂਆ ਹੋਇ।। ੭੯੭।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਓਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਗੋਪ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਗੋਪੀ ਮੇਢਾ - ਕੋਈ ਚੋਰ ਅਤੇ ਕੋਈ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।। ੭੯੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੇਸਵ ਜੂ ਸੰਗ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮਿ ਬਿਖੈ ਸੁਭ ਖੇਲ ਮਚਾਯੋ।।
ਗ੍ਵਾਰਨ ਦੇਖ ਤਬੈ ਬਿਸ੍ਵਾਸੁਰ ਹ੍ਵੈ ਚੁਰਵਾ ਤਿਨ ਭੱਛਨ ਆਯੋ।।
ਗ੍ਵਾਰ ਹਰੇ ਹਰਿ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਤਿਹ ਕੋ ਫਿਰ ਕੈ ਹਰਿ ਜੂ ਲਖਿ ਪਾਯੋ।।
ਧਾਇ ਕੈ ਤਾਹੀ ਕੀ ਗ੍ਰੀਵ ਗਹੀ ਬਲ ਸੋ ਧਰਨੀ ਪਰ ਮਾਰ ਗਿਰਾਯੋ।। ੭੮੮।।

ਪਦ ਅਰਥ-ਚੁਰਵਾ=ਚੋਰ।। ਭੱਛਨ=ਖਾਣ।। ਹਰੇ=ਚੁਰਾ ਲਏ।। ਗ੍ਰੀਵ=ਧੌਣ।। ਗਹੀ=ਪਕੜੀ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਖੇਲ ਮਚਾਈ ਹੈ। ਗੁਆਲ ਬਾਲਾਂ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਦੀ ਬਿਸ੍ਵਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਚੋਰ ਬਣ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਭੱਜ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੋਪ ਲੜਕੇ ਉਸਨੇ ਚੁਰਾ ਲਏ, ਉਸ ਤੋਂ ਜੇਹੜੇ ਬਚ ਰਹੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਵੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ। ਭੱਜ ਕੇ, ਉਸ ਦੀ ਧੌਣ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੭੮੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਸ੍ਵਾਸੁਰ ਕੋ ਮਾਰ ਕੈ ਕਰ ਸਾਧਨ ਕੇ ਕਾਮ।।
ਹਲੀ ਸੰਗ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰ ਲੈ ਆਏ ਨਿਸ ਕੋ ਧਾਮ।। ੭੮੯।।

ਅਰਥ - ਬਿਸਵ ਦੈਂਤ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਕੇ ਸਾਧਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਲਿਰਾਮ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲ ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ, ਰਾਤ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਆ ਗਏ।। ੭੮੯।।

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਬਿਸ੍ਵਾਸੁਰ
ਦੈਤ ਬਧਹਿ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ।।

ਅਥ ਹਰਿ ਕੋ ਅਕ੍ਰੂਰ ਮਥੁਰਾ ਕੋ ਲੈ ਜੈਬੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰਿਪੁ ਕੋ ਹਰਿ ਮਾਰ ਗਏ ਜਬ ਹੀ ਅਕ੍ਰੂਰ ਕਿਧੌ ਚਲਿ ਕੈ ਤਿਹ ਆਯੋ।।
ਸਯਾਮ ਕੋ ਦੇਖਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰਯੋ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ।।
ਕੰਸ ਕਹੀ ਸੋਊ ਕੈ ਬਿਨਤੀ ਜਦੁਰਾ ਅਪਨੇ ਹਿਤ ਸਾਥ ਰਿਝਾਯੋ।।
ਅੰਕਸਿ ਸੋ ਗਜ ਜਿਉ ਫਿਰੀਯੈ ਹਰਿ ਕੋ ਤਿਮ ਬਾਤਨ ਤੇ ਹਿਰ ਲਯਾਯੋ।। ੭੯੦।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਘਰ ਗਏ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਅਕ੍ਰੂਰ ਕਿਧਰੋਂ ਚਲਦਾ ਹੋਇਆ ਓਥੇ ਆ ਗਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਅਕਰੂਰ ਨੇ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ

ਉਸਨੇ ਵੱਡਾ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾਇਆ। ਜੇਹੜੀ ਗੱਲ ਕੰਸ ਨੇ ਕਹੀ ਸੀ ਓਹੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮੋਹ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ। ਕੁੰਡੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਮੋੜ ਲਈਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ।। ੭੯੦।।

ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਤਿਹ ਕੀ ਹਰਿ ਜੂ ਪਿਤ ਧਾਮ ਗਏ ਇਹ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ।।
ਮੋਹਿ ਅਬੈ ਅਕ੍ਰੂਰ ਕੇ ਹਾਥ ਬੁਲਾਇ ਪਠਯੋ ਮਥੁਰਾ ਹੂ ਕੇ ਰਾਈ।।
ਪੇਖਤ ਹੀ ਤਿਹ ਮੂਰਤ ਨੰਦ ਕਹੀ ਤੁਮਰੋ ਤਨ ਹੈ ਕੁਸਰਾਈ।।
ਕਾਹੇ ਕੀ ਹੈ ਕੁਸਰਾਤ ਕਹਯੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬੁਲਯੋ ਮੁਸਲੀਧਰ ਭਾਈ।।੭੯੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁਸਰਾਈ=ਸੁਖ।। ਕੁਸਰਾਤ=ਸੁਖ।। ਬੁਲਯੋ=ਬੁਲਾਇਆ।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪਿਤਾ ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਜਾਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਕਿ ਮਥੁਰਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਨੇ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਕਰੂਰ ਦੇ ਹੱਥ ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਸੱਦ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਨੰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ ਸੁਖ ਤਾਂ ਹੈ? ਮੋਹਲੇ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਬਲਰਾਮ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਬੁਲਾ ਭੇਜਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਸੁਖ ਦੀ ਕੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।। ੭੯੧।।

ਅਥ ਮਥੁਰਾ ਮੈ ਹਰਿ ਕੋ ਆਗਮ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਤੀਆ ਸੰਗ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਲੈ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਚਲਯੋ ਮਥੁਰਾ ਕੋ ਤਬੈ।।
ਬਕਰੇ ਅਤਿ ਲੈ ਪੁਨ ਛੀਰ ਘਨੋ ਧਰ ਕੈ ਮੁਸਲੀਧਰ ਸਯਾਮ ਅਗੈ।।
ਤਿਹ ਦੇਖਤ ਹੀ ਸੁਖੁ ਹੋਤ ਘਨੋ ਤਨ ਕੋ ਜਿਹ ਦੇਖਤ ਪਾਪ ਭਗੈ।।
ਮਨੋ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੇ ਬਨ ਸੁੰਦਰ ਮੈ ਸਮ ਕੇਹਰਿ ਕੀ ਜਦੁਰਾਇ ਲਗੈ।। ੭੯੨।।

ਅਰਥ - ਅਕਰੂਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਕੰਸ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੱਕਰੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਦੁੱਧ ਲੈਕੇ, ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਤੋਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਬੜਾ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਤਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ ਗੁਆਲਿਆਂ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰ ਬਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ।। ੭੯੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮਥੁਰਾ ਹਰਿ ਕੇ ਜਾਨ ਕੀ ਸੁਨੀ ਜਸੋਧਾ ਬਾਤ।।
ਤਬੈ ਲਗੀ ਰੋਦਨਿ ਕਰਨ ਭੂਲ ਗਈ ਸੁਧ ਸਾਤ।। ੭੯੩।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਜਸੋਧਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮਥੁਰਾ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਤੇ ਸੁੱਧਾਂ ਭੁੱਲ ਗਈਆਂ।। ੭੯੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰੋਵਨ ਲਾਗ ਜਬੈ ਜਸੁਧਾ ਅਪੁਨੇ ਮੁਖਿ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੋ ਭਾਖੈ।।
ਕੋ ਹੈ ਹਿਤੂ ਹਮਰੋ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ਚਲਤੇ ਹਰਿ ਕੋ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ਫਿਰਿ ਰਾਖੈ।।
ਐਸੋ ਕੋ ਢੀਠ ਕਰੈ ਜੀਯ ਮੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸਾਮੁਹਿ ਜਾ ਬਤੀਯਾ ਇਹ ਭਾਖੈ।।
ਸੋਕ ਭਰੀ ਮੁਰਝਾਇ ਗਿਰੀ ਧਰਨੀ ਪਰ ਸੋ ਬਤੀਯਾ ਨਹਿ ਭਾਖੈ।। ੭੯੪।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਜਸੋਧਾਂ ਰੋਣ ਲੱਗੀ, ਤਦੋਂ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦੀ ਸੀ :— ਇਸ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਸ਼ੁਭਚਿੰਤਕ ਹੈ? ਜੋ ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਵਿਚ ਮੋੜ ਕੇ ਰਖ ਲਵੇ। ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਜੀਅ ਨੂੰ ਕਰੜਾ ਕਰ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖ ਦੇਵੇ। ਦੁੱਖ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਪਛਾੜ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ, ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੀ।। ੭੯੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬਾਰਹ ਮਾਸ ਰਖਿਯੋ ਉਦਰੇ ਮਹਿ ਤੇਰਹਿ ਮਾਸ ਭਏ ਜੋਊ ਜੱਈਯਾ।।
ਪਾਲ ਬਡੋ ਜੁ ਕਰਯੋ ਤਬ ਹੀ ਹਰਿ ਕੋ ਸੁਨ ਮੈ ਮੁਸਲੀਧਰ ਭੱਯਾ।।
ਤਾਹੀ ਕੇ ਕਾਜ ਕਿਧੌ ਨ੍ਰਿਪ ਵਾ ਬਸੁਦੇਵ ਕੋ ਕੈ ਸੁਤ ਬੋਲ ਪਠੱਈਯਾ।।
ਪੈ ਹਮਰੇ ਘਟ ਭਾਗਨ ਕੇ ਘਰ ਭੀਤਰ ਪੈ ਨਹੀ ਸਯਾਮ ਰਹੱਈਯਾ।। ੭੯੫।।

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆਂ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਮਹੀਨੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ, ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਇੱਕੋ ਵੇਰੀ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਕੱਤਕ ਮਹੀਨਾ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਵੇਰੀ ਗੁਜ਼ਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਹੈ। ਤਦ ਤੋਂ ਪਾਲਦੇ ਪਾਲਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੱਡਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਭਰਾ ਦਾ ਨਾਮ 'ਮੁਸਲੀਧਰ' ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ। ਬਸੁਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜਾਣ ਕੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕੰਸ ਨੇ ਸੱਦ ਭੇਜਿਆ ਹੈ? ਪਰ ਮੇਰੇ ਮੰਦੇ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਹਨ।। ੭੯੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਥ ਊਪਰ ਮਹਰਾਜ ਗੇ ਰਥੰ ਚੜਿ ਕੈ ਤਜਿ ਗ੍ਰੇਹ।।
ਗੋਪਿਨਿ ਕਥਾ ਬ੍ਰਿਲਾਪ ਕੀ ਭਈ ਸੰਤ ਸੁਨ ਲੇਹ।। ੭੯੬।।

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰਥ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਕੇ, ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਰਥ ਭਜਾ ਕੇ ਚਲੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਰੁਦਨ ਦੀ ਕਥਾ ਜਿਵੇਂ ਹੋਈ ਸੀ, ਸੰਤ ਜਨੋ! ਉਹ ਸੁਣ ਲਵੋ।। ੭੯੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜਬ ਹੀ ਚਲਿ ਬੇ ਕੀ ਸੁਨੀ ਬਤੀਯਾ ਤਬ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਨੈਨ ਤੇ ਨੀਰ ਢਰਯੋ॥
ਗਿਨਤੀ ਤਿਨ ਕੇ ਮਨ ਬੀਚ ਭਈ ਮਨ ਕੋ ਸਭ ਆਨੰਦ ਦੂਰ ਕਰਯੋ॥
ਜਿਤਨੋ ਤਿਨ ਮੈ ਰਸ ਜੋਬਨ ਥੋ ਦੁਖ ਕੀ ਸੋਈ ਈਧਨ ਮਾਹਿ ਜਰਯੋ॥
ਤਿਨ ਤੇ ਨਹੀ ਬੋਲਿਯੋ ਜਾਤ ਕਛੂ ਮਨ ਕਾਨ੍ਹ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕੇ ਸੰਗ ਜਰਯੋ॥੭੯੭॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਤੁਰ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਵਹਿ ਤੁਰਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚ-ਚਿੰਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਸਨੇ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਹੁਸਨ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਦੁੱਖ ਦੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਸੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕੁਝ ਭੀ ਬੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਕਾਨ੍ਹ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥ ੭੯੭॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜਾ ਸੰਗ ਗਾਵਤ ਥੀ ਮਿਲਿ ਗੀਤ ਕਰੈ ਮਿਲਿ ਕੈ ਜਿਹ ਸੰਗ ਅਖਾਰੇ॥
ਜਾ ਹਿਤ ਲੋਗਨ ਹਾਸ ਸਹਯੋ ਤਿਹ ਸੰਗ ਫਿਰੇ ਨਹਿ ਸੰਕ ਬਿਚਾਰੇ॥
ਜਾ ਹਮਰੇ ਅਤਿ ਹੀ ਹਿਤ ਕੈ ਲਰਿ ਆਪ ਬਲੀ ਤਿਨ ਦੈਤ ਪਛਾਰੇ॥
ਸੋ ਤਜਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਮੰਡਲ ਕਉ ਸਜਨੀ ਮਥੁਰਾ ਹੂ ਕੀ ਓਰ ਪਧਾਰੇ॥੭੯੮॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਅਸੀਂ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਕਰਦੀਆਂ ਹਾਂ। ਜਿਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਠੱਠੇ ਸਹਾਰੇ ਹਨ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਫਿਰਦਿਆਂ ਕੋਈ ਸ਼ਰਮ ਹੱਯਾ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰੀ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਸਾਡੇ ਹੀ ਹਿਤ ਕਰਕੇ ਭਾਰੀ ਲੜਾਈ ਲੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਬਲੀ ਦੈਂਤ ਭੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਹੇ ਸਖੀ! ਓਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਸ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ, ਮਥੁਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਤੁਰ ਚੱਲਿਆ ਹੈ॥ ੭੯੮॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜਾਹੀ ਕੇ ਸੰਗ ਸੁਨੋ ਸਜਨੀ ਹਮਰੋ ਜਮੁਨਾ ਤਟ ਨੇਹੁ ਭਯੋ ਹੈ॥
ਤਾਹੀ ਕੇ ਬੀਚ ਰਹਯੋ ਗਡ ਕੈ ਤਿਹ ਤੇ ਨਹੀ ਛੂਟਨ ਨੈਕੁ ਗਯੋ ਹੈ॥
ਤਾ ਚਲਬੇ ਕੀ ਸੁਨੀ ਬਤੀਯਾ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਭੀਤਰ ਸੋਕ ਛਯੋ ਹੈ॥
ਸੋ ਸੁਨੀਯੈ ਸਜਨੀ ਹਮ ਕਉ ਤਜਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕਉ ਮਥੁਰਾ ਕੋ ਗਯੋ ਹੈ॥੭੯੯॥

ਅਰਥ - ਹੇ ਸਖੀ! ਸੁਣੋ, ਜਮੁਨਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਗੱਡ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਛੁੱਟਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੇ

ਸਖੀ! ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬ੍ਰਿਜ ਛੱਡ ਕੇ ਮਥੁਰਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਤੁਰਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੰਤਾਪ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ।। ੭੯੯।।

ਅਤਿ ਹੀ ਹਿਤ ਸਿਉ ਸੰਗ ਖੇਲਤ ਜਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕਾਮਨ।।
ਰਾਸ ਕੇ ਭੀਤਰ ਯੋਂ ਲਸਕੈ ਰੁਤ ਸਾਵਨ ਕੀ ਚਮਕੈ ਜਿਮ ਦਾਮਨ।।
ਚੰਦ ਮੁਖੀ ਤਨ ਕੰਚਨ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਕੰਜ ਪ੍ਰਭਾ ਜੁ ਚਲੈ ਗਜ ਗਾਮਨ।।
ਤਯਾਗ ਤਿਨੈ ਮਥੁਰਾ ਕੋਂ ਚਲਯੋ ਜਦੁਰਾਇ ਸੁਨੋ ਸਜਨੀ ਅਬ ਧਾਮਨ।।੮੦੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਮਨ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।। ਲਸਕੈ=ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ।।

ਅਰਥ - ਸਯਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਵੱਡੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਵੱਡਾ ਹੀ ਮੋਹ ਕਰਕੇ ਖੇਡਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਰਾਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ। ਚੰਦਰਮਾਂ ਜੇਹੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ, ਸੋਨੇ ਵਰਗਾ ਸਰੀਰ, ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਕਮਲ ਜੇਹੀ ਅਤੇ ਜੋ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗੂੰ ਤੁਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੇ ਸਖੀ! ਸੁਣੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਤੁਰ ਚਲਿਆ ਹੈ, ਸਖੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣ ਲਈ ਹੈ।। ੮੦੦।।

ਕੰਜ ਮੁਖੀ ਤਨ ਕੰਚਨ ਸੇ ਬਿਰਲਾਪ ਕਰੈ ਹਰਿ ਸੋਂ ਹਿਤ ਲਾਈ।।
ਸੋਕ ਭਯੋ ਤਿਨ ਕੇ ਮਨ ਬੀਚ ਅਸੋਕ ਗਯੋ ਤਿਨਹੂੰ ਤੇ ਨਸਾਈ।।
ਭਾਖਤ ਹੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੁਨੋ ਸਜਨੀ ਹਮ ਤਯਾਗਿ ਗਯੋ ਹੈ ਕਨ੍ਹਾਈ।।
ਆਪ ਗਏ ਮਥੁਰਾਪੁਰ ਮੈ ਜਦੁਰਾਇ ਨ ਜਾਨਤ ਪੀਰ ਪਰਾਈ।।੮੦੧।।

ਅਰਥ - ਕਮਲ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਸੋਨੇ ਵਰਗੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀਆਂ ਹਰੀ ਨਾਲ ਹਿਤ ਲਾਕੇ ਸੰਤਾਪ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੋਕ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਨੱਸ ਗਈ ਹੈ। ਹੇ ਸਖੀ! ਸੁਣੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਨ੍ਹੱਯਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਪ ਤਾਂ ਮਥੁਰਾ ਸ਼ੈਹਰ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਯਾਦਵ-ਰਾਜੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬਿਗਾਨੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।। ੮੦੧।।

ਅੰਗ ਬਿਖੈ ਸਜ ਕੈ ਭਗਵੇ ਪਟ ਹਾਥਨ ਮੈ ਚਿਪੀਆ ਹਮ ਲੈ ਹੈਂ।।
ਸੀਸ ਧਰੈ ਗੀ ਜਟਾ ਅਪਨੇ ਹਰਿ ਮੂਰਤਿ ਭਿੱਛ ਕਉ ਮਾਂਗ ਅਘੈ ਹੈਂ।।
ਸਯਾਮ ਚਲੈ ਜਿਹ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਹਮਹੂੰ ਤਿਹ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਚਲਿ ਜੈ ਹੈਂ।।
ਤਯਾਗ ਕਰਯੋ ਹਮ ਧਾਮਨ ਕੋਂ ਸਭ ਹੀ ਮਿਲ ਕੈ ਹਮ ਜੋਗਨ ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ।।੮੦੨।।

ਅਰਥ - ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਾਂ ਉੱਤੇ ਭਗਵੇਂ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਨ ਕੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਚਿਪੀਆਂ ਫੜ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਟਾਂ ਧਾਰ ਲਵਾਂਗੀਆਂ ਅਤੇ ਹਰਿ ਮੂਰਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਭਿੱਖਯਾ ਮੰਗ ਕੇ ਰੱਜਿਆ ਕਰਾਂਗੀਆਂ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਭੀ ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਾਂ। ਅਸਾਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਅਸੀਂ ਜੋਗਣਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਾਂ।। ੮੦੨।।

ਬੋਲਤ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਆਪਸਿ ਮੈ ਸੁਨੀਯੈ ਸਜਨੀ ਹਮ ਕਾਮ ਕਰੈਂਗੀ।।
ਤਯਾਗ ਕਹਯੋ ਹਮ ਧਾਮਨ ਕਉ ਚਿਪੀਆ ਗਹਿ ਸੀਸ ਜਟਾਨ ਧਰੈਂਗੀ।।
ਕੈ ਬਿਖ ਖਾਇ ਮਰੈਗੀ ਕਹਯੋ ਨਹਿ ਬੂਡ ਮਰੈਂ ਨਹੀ ਜਾਇ ਜਰੈਂਗੀ।।
ਮਾਨ ਬਿਯੋਗ ਕਹੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਸਾਥ ਤੇ ਪੈ ਨ ਟਰੈਂਗੀ।। ੮੦੩।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ - ਹੇ ਸਖੀ! ਸੁਣ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਏਹ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਾਂ। ਅਸਾਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਕਹਿ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਚਿੱਪੀਆਂ ਫੜਕੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਜਟਾਂ ਧਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਾਂ। ਜਾਂ ਜ਼ੈਹਰ ਖਾਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ, ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਡੁੱਬਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ, ਜਾਂ ਜਾਕੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਮੰਨਕੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਂਗੀਆਂ।। ੮੦੩।।

ਜਿਨਹੂ ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਕੇਲ ਕਰੇ ਬਨ ਬੀਚ ਦਏ ਹਮ ਕਉ ਸੁਖ ਭਾਰੇ।।
ਜਾ ਹਮਰੇ ਹਿਤ ਹਾਸ ਸਹਯੈ ਹਮਰੇ ਹਿਤ ਕੈ ਜਿਹ ਦੈਤ ਪਛਾਰੇ।।
ਰਾਸ ਬਿਖੈ ਜਿਹ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੇ ਮਨ ਕੇ ਸਭ ਸੋਕ ਬਿਦਾ ਕਰ ਡਾਰੇ।।
ਸੋ ਸੁਨੀਯੈ ਹਮਰੇ ਹਿਤ ਕੋਂ ਤਜਿ ਕੈ ਸੁ ਅਬੈ ਮਥੁਰਾ ਕੋ ਪਧਾਰੇ।। ੮੦੪।।

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਬਣ ਵਿਚ ਕੇਲ-ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਵਡੇ ਸੁਖ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਿਸਨੇ ਸਾਡੇ ਹਿਤ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹਾਸਾ ਸਹਾਰਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਹਿਤ ਕਰਕੇ ਦੈਂਤ ਪਟਕਾ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਜਿਸਨੇ ਰਾਸ ਲੀਲ੍ਹਾ ਵਿਚ ਸਭਨਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਸ਼ੋਕ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਹੁਣ ਮਥੁਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ?।। ੮੦੪।।

ਮੁੰਦ੍ਰਕਕਾ ਪਹਰੈ ਹਮ ਕਾਨਨ ਅੰਗ ਬਿਖੈ ਭਗਵੇ ਪਟ ਕੈ ਹੈਂ।।
ਹਾਥਨ ਪੈ ਚਿਪੀਆ ਧਰਿ ਕੈ ਅਪੁਨੇ ਤਨ ਬੀਚ ਬਿਭੂਤ ਲਗੈ ਹੈਂ।।
ਪੈ ਕਸਿ ਕੈ ਸਿੰਙੀਆ ਕਟਿ ਮੈ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਜਗੈ ਹੈਂ।।
ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹੈ ਤਜਿ ਕੈ ਹਮ ਧਾਮਨ ਜੋਗਨ ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ।। ੮੦੫।।

ਅਰਥ - ਅਸੀਂ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁੰਦਰਾਂ ਪਾ, ਸਰੀਰ ਤੇ ਭਗਵੇਂ ਕਪੜੇ ਪਾ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਚਿੱਪੀਆਂ ਲੈ ਤੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸਵਾਹ ਮਲ ਲਵਾਂਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੰਙੀ ਨੂੰ ਲੱਕ ਦੇ ਵਿਚ ਕੱਸ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਵਾਂਗੀਆਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋਗਨਾਂ ਹੋਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ, ਅਤੇ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਦੀ ਅਲੱਖ ਅਲੱਖ ਜਗਾਵਾਂਗੀਆਂ। ਗੋਪੀਆਂ ਆਪ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੋਗਣਾਂ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ।। ੮੦੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੈ ਬਿਖ ਖਾਇ ਮਰੈਗੀ ਕਹਯੋ ਅਪਨੇ ਤਨ ਕੋ ਨਹਿ ਘਾਤਿ ਕਰੈ ਹੈਂ।।
ਮਾਰ ਛੁਰੀ ਅਪਨੇ ਤਨ ਮੈ ਹਰਿ ਕੇ ਹਮ ਊਪਰ ਪਾਪ ਚੜ੍ਹੈ ਹੈਂ।।
ਨਾਤਰ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਜਾ ਪੁਰ ਮੈ ਬ੍ਰਿਥਾ ਇਹ ਕੀ ਸੁ ਪੁਕਾਰ ਕਰੈ ਹੈਂ।।
ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹੈ ਬ੍ਰਿਜ ਤੇ ਹਰਿ ਕੋ ਹਮ ਜਾਨ ਨ ਦੈ ਹੈਂ।। ੮੦੬।।

ਅਰਥ - ਫੇਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ ਜਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ। ਆਪਣੇ ਤਨ ਵਿਚ ਛੁਰੀ ਮਾਰਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਤੇ ਆਤਮ ਘਾਤ ਦਾ ਪਾਪ ਚੜ੍ਹਾ ਦੇਵਾਂਗੀਆਂ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੀ ਪੁਰੀ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ, ਇਸਦੇ ਲੁਕਵੇਂ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੀਆਂ। ਗੋਪੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਬ੍ਰਿਜ ਤੋਂ ਜਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੀਆਂ।। ੮੦੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੇਲੀ ਡਰੈਗੀ ਗਰੈ ਅਪੁਨੇ ਬਟੂਆ ਅਪਨੇ ਕਟਿ ਸਾਥ ਕਸੈ ਹੈਂ।।
ਲੈ ਕਰਿ ਬੀਚ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਕਿਧੋ ਫਰੂਆ ਤਿਹ ਸਾਮੁਹੇ ਧੂਪ ਜਗੈ ਹੈਂ।।
ਘੋਟ ਕੈ ਤਾਹੀ ਕੇ ਧਯਾਨ ਕੀ ਭਾਂਗ ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਸੁ ਵਾਹੀ ਚੜੈ ਹੈਂ।।
ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾਂ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹੈ ਨ ਰਹੈ ਹਮ ਧਾਮਨ ਜੋਗਨ ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ।। ੮੦੭।।

ਅਰਥ - ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿਚ ਸੇਲੀ ਪਾ ਲਵਾਂਗੀਆਂ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਲੱਕ ਦੇ ਨਾਲ ਬਭੂਤੀ ਦਾ ਬਟੂਆ ਬੰਨ੍ਹ ਲਵਾਂਗੀਆਂ। ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਜਾਂ ਫਹੁੜੀ ਲੈਕੇ, ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਧੂਣੀ ਜਗਾਵਾਂਗੀਆਂ। ਸਯਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ — ਗੋਪੀਆਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸੇ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦੀ ਭੰਗ ਘੋਟ ਕੇ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲੁਆਵਾਂਗੀਆਂ, ਭਾਵ ਉਸਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਮੇਟ ਦੇਵਾਂਗੀਆਂ। ਗੋਪੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਾਂਗੀਆਂ, ਜੋਗਣਾਂ ਹੋਕੇ ਉਸਦੇ ਮਗਰੇ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ।। ੮੦੭।।

ਧੂਮ ਡਰੈ ਤਿਹ ਕੇ ਗ੍ਰਹ ਸਾਮੁਹੇ ਅਉਰ ਕਛੂ ਨਹਿ ਕਾਰਜ ਕੈ ਹੈਂ।।
ਧਯਾਨ ਧਰੈਗੀ ਕਿਧੌ ਤਿਹ ਕੋ ਤਿਹ ਧਿਯਾਨ ਕੀ ਭਾਂਗਹਿ ਸੋ ਮਤਿ ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ।।

ਲੈ ਤਿਹ ਕੇ ਫੁਨ ਪਾਇਨ ਧੂਰ ਕਿਧੌ ਸੁ ਬਿਭੂਤ ਕੀ ਠਉਰ ਚੜੈ ਹੈਂ।।
ਕੈ ਹਿਤ ਗ੍ਵਾਰਨੀ ਐਸੋ ਕਹੈ ਤਜਿ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਕਉ ਹਮ ਜੋਗਨ ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ।। ੮੦੮।।

ਅਰਥ - ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਧੂਣੀ ਪਾਕੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ, ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੀਆਂ। ਉਸਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਾਂਗੀਆਂ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਧਿਆਨ ਦੀ ਭੰਗ ਨਾਲ ਹੀ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ। ਫੇਰ ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਲੈਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਬਿਭੂਤੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਤਨ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਵਾਂਗੀਆਂ। ਹਿਤ ਕਰਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਜੋਗਣਾਂ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ।। ੮੦੮।।

ਕੈ ਅਪਨੇ ਮਨ ਕੀ ਫੁਨ ਮਾਲ ਕਹੈ ਕਬਿ ਵਾਹੀ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਹੈਂ।।
ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕੀ ਪੈ ਤਪਸਾ ਹਿਤ ਸੋ ਡਿਹ ਤੇ ਜਦੁਰਾਇ ਰਿਝੈ ਹੈਂ।।
ਮਾਂਗ ਸਭੈ ਤਿਹ ਤੇ ਮਿਲਿ ਕੈ ਬਰੁ ਪਾਇਨ ਪੈ ਤਿਹ ਤੇ ਹਮ ਲਯੈ ਹੈਂ।।
ਯਾ ਤੇ ਬਿਚਾਰ ਕਹੈ ਗੁਪੀਯਾ ਤਜਿ ਕੈ ਹਮ ਧਾਮਨ ਜੋਗਨ ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ।। ੮੦੯।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮਾਲਾ ਬਣਾ ਕੇ, ਫੇਰ ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਜਪਾਂਗੀਆਂ। ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਠਨ ਤਪ ਕਰਾਂਗੀਆਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀਆਂ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ 'ਵਰ' ਮੰਗਾਂਗੀਆਂ ਅਤੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਕੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਵਰ ਲੈ ਲਵਾਂਗੀਆਂ। ਗੋਪੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੋਗਣਾਂ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ।। ੮੦੯।।

ਠਾਢੀ ਹੈ ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਤ੍ਰੀਯਾ ਜਿਮ ਘੰਟਕਹੇਰ ਬਜੈ ਮਿਰਗਾਇਲ।।
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਕਬਿ ਚਿੰਤ ਹਰੈ ਹਰਿ ਕੋ ਹਰਿ ਊਪਰਿ ਹ੍ਵੈ ਅਤਿ ਮਾਇਲ।।
ਧਯਾਨ ਲਗੈ ਦ੍ਰਿਗ ਮੂੰਦ ਰਹੋ ਉਘਰੈ ਨਿਕਟੈ ਤਿਹ ਜਾਨ ਉਤਾਇਲ।।
ਯੌਂ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਮਨ ਮੈ ਜਿਮ ਮੀਚਤ ਆਂਖ ਉਘਾਰਤ ਘਾਇਲ।। ੮੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਇਲ=ਆਸ਼ਕ, ਮੋਹਤ।। ਉਘਰੇ=ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਹੀ।। ਉਤਾਇਲ=ਛੇਤੀ ਨਾਲ।। ਘਾਇਲ=ਜ਼ਖਮੀ ਸੂਰਮਾ।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਇਕਠੀਆਂ ਹੋਕੇ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਇਉਂ ਖੜੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਘੰਡੇਹੇੜੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਮਿਰਗਾਂ ਦੀ ਡਾਰ ਚੌਕੰਨੀ ਹੋ ਖੜੋਂਦੀ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਦੇ ਤਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦ ਗੋਪੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਰਹਿੰਦੀ

ਹੈ, ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹਦੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹਿਰਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਏਗਾ। ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਣ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਉਂ ਉਪਮਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਜ਼ਖਮੀ ਸੂਰਮਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੀਟਦਾ ਤੇ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ।। ੮੧੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੰਚਨ ਕੇ ਤਨ ਜੋ ਸਮ ਥੀ ਜੁ ਹੁਤੀ ਸਮ ਗ੍ਵਾਰਨ ਚੰਦ ਕਰਾ ਸੀ।।
ਮੈਨ ਕੀ ਸਾਨ ਸੋ ਸਾਨ ਬਨੀ ਦੋਊ ਭਉਹ ਮਨੋ ਅਖੀਆ ਸਮ ਗਾਸੀ।।
ਦੇਖਤ ਜਾ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁਖ ਹੋ ਨਹਿ ਦੇਖਤ ਹੀ ਤਿਹ ਹੋਤ ਉਦਾਸੀ।।
ਸਯਾਮ ਬਿਨਾ ਸਸ ਪੈ ਜਲ ਕੀ ਮਨੋ ਕੰਜ ਮੁਖੀ ਭਈ ਸੂਕ ਜਰਾ ਸੀ।। ੮੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੈਨ=ਕਾਮ।। ਸਾਨ=ਤਿਖੇ ਹੋਕੇ।। ਭਉਹ=ਭਰਵੱਟੇ। ਗਾਸੀ=ਤੀਰ।।

ਅਰਥ – ਜੇਹੜੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੇਹੜੀਆਂ ਚੰਦਮਾਂ ਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਮੁੱਖ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ, ਦੋਵੇਂ ਭੌਹਾਂ ਕਮਾਨ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅੱਖਾਂ ਮਾਨੋ ਤੀਰ ਹਨ, ਜੋ ਕਾਮ ਦੀ ਸਾਨ ਨਾਲ ਤਿੱਖੇ ਹੋਕੇ ਵਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਵੱਡਾ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਉਦਾਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ ਹੀ ਚੰਦਰਮਾਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕੰਜ-ਮੁਖੀ ਬਨਿਤਾ ਜਲ ਦੇ ਉਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਭੀ ਸੁੱਕ ਕੇ ਜਰਾ ਜਿੰਨੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾਓ ਕਮਲ ਦੇ ਮੁਰਝਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਪਾਣੀ ਕਿੰਨਾਂ ਭੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਭੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦੇ, ਕਮਲ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਬਿਅੰਤ ਹਨ ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਰੂਪ ਕਮਲ ਮੁਰਝਾ ਗਏ ਹਨ।। ੮੧੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰਥ ਊਪਰਿ ਸਯਾਮ ਚੜਾਇ ਕੈ ਸੋ ਸੰਗਿ ਲੈ ਸਭ ਗੋਪ ਤਹਾ ਕੋ ਗਏ ਹੈ।।
ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਸੁ ਰਹੀ ਗ੍ਰਹ ਮੈ ਜਿਨ ਕੇ ਮਨ ਬੀਚ ਸੁ ਸੋਕ ਭਏ ਹੈ।।
ਠਾਢ ਉਡੀਕਤ ਗੋਪਿ ਜਹਾਂ ਤਿਹ ਠਉਰ ਬਿਖੇ ਦੋਊ ਏ ਸੁ ਅਏ ਹੈ।।
ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਸਸ ਸੇ ਜਿਨ ਕੇ ਮੁਖ ਕੰਚਨ ਸੇ ਤਨ ਰੂਪ ਛਏ ਹੈ।। ੮੧੨।।

ਅਰਥ - ਸਯਾਮ ਨੂੰ ਰਥ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਉਸਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਧਰ ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਗੋਪੀਆਂ ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬੈਠ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੋਕ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੋਪੀਆਂ ਜਿਥੇ ਖੜੇ ਕੇ ਉਡੀਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗੇ ਸੋਹਣੇ, ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਜੇਹੀ ਦਮਕ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਰੂਪ ਮਸਤੀ ਭਰੇ ਹਨ।। ੮੧੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜਬ ਹੀ ਅਕ੍ਰੂਰ ਕੇ ਸੰਗ ਕਿਧੌ ਜਮਨਾ ਪੈ ਗਏ ਬ੍ਰਿਜਲੋਕ ਸਬੈ॥
ਅਕ੍ਰੂਰ ਹੀ ਚਿੰਤ ਕਰੀ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਪਾਪ ਕਰਯੋ ਹਮਹੂੰ ਸੁ ਅਬੈ॥
ਤਬ ਹੀ ਤਜ ਕੈ ਰਥ ਬੀਚ ਧਸਯੋ ਜਲ ਕੇ ਸੰਧਿਯਾ ਕਰਬੇ ਕੋ ਤਬੈ॥
ਇਹ ਕੋ ਮਰਿ ਹੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਸ ਬਲੀ ਜੁ ਭਈ ਇਹ ਕੀ ਅਤਿ ਚਿੰਤ ਜਬੈ॥੮੧੩॥

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਲੋਕ, ਅਕਰੂਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਗ ਮਿਲ ਕੇ ਜਮੁਨਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉੱਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਤਦ ਹੀ ਅਕਰੂਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਏਹ ਚਿੰਤਾ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਹੀ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਪਾਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਵਿਛੋੜ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਉਥੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਮਗਰੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇਗੀ? ਇਹ ਸਾਰੇ ਉਪੱਦ੍ਰਵ ਦਾ ਕਾਰਣ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਉਗ੍ਰ ਪਾਪ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ। ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਅਕਰੂਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਦ ਹੀ ਸੰਧਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾ ਜਾਣ ਕੇ ਸੰਧਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਕਰੂਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਥ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਨਦੀ ਦੇ ਜਲ ਵਿਚ ਵੜ ਗਿਆ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਕਰੂਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਬੜਾ ਫਿਕਰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜਾ ਕੰਸ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮਰਵਾ ਦੇਵੇਗਾ ਤਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਵਾਨਿਆਂ ਦਾ ਪਾਪ ਮੈਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ, ਆਦਿਕ॥ ੮੧੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਾਤ ਜਬੈ ਅਕ੍ਰੂਰ ਮਨ ਹਰਿ ਕੋ ਕਰਯੋ ਬਿਚਾਰ॥
ਤਬ ਤਿਹ ਕੋ ਜਲ ਮੈ ਤਬੈ ਦਰਸਨ ਦਯੋ ਮੁਰਾਰ॥ ੮੧੪॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਅਕਰੂਰ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਇਆਂ, ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁਰਾਰੀ ਨੇ ਦਰਸਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥ ੮੧੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਮੁੰਡ ਹਜਾਰ ਭੁਜਾ ਸਹਸੇ ਦਸ ਸੇਸ ਕੇ ਆਸਨ ਪੈ ਸੁ ਬਿਰਾਜੈ॥
ਪੀਤ ਲਸੈ ਪਟ ਚਕ੍ਰ ਕਰੈ ਜਿਹ ਕੇ ਕਰ ਭੀਤਰ ਨੰਦਗ ਛਾਜੈ॥
ਬੀਚ ਤਬੈ ਜਮੁਨਾ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਫੁਨ ਸਾਧਹਿ ਕੇ ਹਰਬੇ ਡਰ ਕਾਜੈ॥
ਜਾ ਕੋ ਕਰਯੋ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਹੈ ਜਿਹ ਦੇਖਤ ਹੀ ਘਨ ਸਾਵਨ ਲਾਜੈ॥੮੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਨੰਦਗ=ਤਲਵਾਰ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚਲੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ॥

ਅਰਥ – ਅਕਰੂਰ ਨੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਟੁੱਬੀ ਮਾਰਕੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਹਜਾਰ ਸਿਰ ਹੈ, ਦਸ ਹਜਾਰ ਬਾਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਸੇਸਨਾਗ ਦੀ ਸੇਜਾ ਉੱਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੀਲੇ ਚਮਕਦਾਰ ਜਿਸ ਦੇ ਕਪੜੇ ਹਨ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ 'ਨੰਦਗ'

ਖੜਗ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਹ ਜਮੁਨਾ ਦੇ ਜਲ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਉਸਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਅਕਰੂਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖੌਫ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੰਸ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਭਗਤ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਭੈ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਉਸਦਾ ਬਿਰਦ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਅਕਰੂਰ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰ, ਆਦਿਕ। ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਓਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਵਣ ਦੇ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਭੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।। ੮੧੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਲ ਤੇ ਕਢ ਕੈ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖ ਕੈ ਮਥੁਰਾ ਕੋ ਚਲਯੋ ਮਨ ਆਨੰਦ ਪਾਈ।।
ਧਾਇ ਗਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਪੁਰ ਮੈ ਹਰ ਮਾਰਨ ਕੀ ਨ ਕਰੀ ਦੁਚਿਤਾਈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਨ ਕੋ ਮਥੁਰਾ ਕੀ ਜੁਰੀ ਸਭ ਆਨ ਲੁਕਾਈ।।
ਜਾ ਕੇ ਕਛੂ ਤਨ ਮੈ ਦੁਖੁ ਹੈ ਹਰਿ ਦੇਖਤ ਹੀ ਸੋਊ ਪਾਰ ਪਰਾਈ।। ੮੧੬।।

ਅਰਥ - ਅਕਰੂਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਰਥ ਨੂੰ ਭਜਾਕੇ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਦੇ ਸ਼ੈਹਰ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਰਤਾ ਜਿੰਨੀ ਚਿੰਤਾ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਮਥੁਰਾ ਸ਼ੈਹਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਖਲਕਤ ਇਕੱਠੀ ਹੋਕੇ ਆ ਗਈ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਦੁੱਖ-ਦਰਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦਾ ਉਹ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।। ੮੧੬।।

ਹਰਿ ਆਗਮ ਕੀ ਸੁਨ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਉਠ ਕੈ ਮਥੁਰਾ ਕੀ ਸਭੈ ਤ੍ਰੀਯ ਧਾਈ।।
ਆਵਤ ਥੋ ਰਥ ਬੀਚ ਚੜਯੋ ਚਲਿ ਕੈ ਤਿਹ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਸੋਊ ਆਈ।।
ਮੂਰਤ ਦੇਖ ਕੈ ਰੀਝ ਰਹੀ ਹਰਿ ਆਨਨ ਓਰ ਰਹੀ ਲਿਵ ਲਾਈ।।
ਸੋਕ ਕਥਾ ਜਿਤਨੀ ਮਨ ਥੀ ਇਹ ਓਰ ਨਿਹਾਰ ਦਈ ਬਿਸਰਾਈ।। ੮੧੭।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਮਥੁਰਾ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਉੱਠ ਦੌੜੀਆਂ ਹਨ। ਰਥ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਚਲ ਕੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਮੂਰਤ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਹੀ ਲਿਵ ਲਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਵੀ ਸ਼ਿਆਮ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਾਡੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਆਈ ਹੋਈ

ਸੀ, ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਵੱਲੇ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਅਥਵਾ ਮਥੁਰਾ ਪੁਰ ਵਾਸਣੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਸ਼ੋਕ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਸੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵੱਲੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।। ੮੧੭।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਨੰਦ ਅਉ ਗੋਪਨ ਸਹਤ ਮਥਰਾ ਪ੍ਰਵੇਸ ਕਰਣੰ।।

- - - - -

ਕੰਸ ਬਧ ਕਥਨੰ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮਥੁਰਾ ਪੁਰ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਕਬਿ ਮਨ ਮੈ ਕਹੀ ਬਿਚਾਰ।।
ਸੋਭਾ ਜਿਹ ਦੇਖਤ ਸੁ ਕਬਿ ਕਰਿ ਨਹਿ ਸਕਤਿ ਉਚਾਰ।। ੮੧੮।।

ਅਰਥ - ਮਥੁਰਾ ਸ਼ੈਹਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਉਤਮ ਕਵਿ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।। ੮੧੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਿਹ ਕੇ ਜਟ ਤੇ ਨਗ ਭੀਤਰ ਹੈ ਦਮਕੈ ਦੁਤ ਮਾਨਹੁ ਬਿੱਜ ਛਟਾ।।
ਜਮੁਨਾ ਜਿਹ ਸੁੰਦਰ ਤੀਰ ਬਹੈ ਸੁ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ ਜਿਹ ਭਾਂਤ ਅਟਾ।।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਜਿਹ ਦੇਖਤ ਰੀਝ ਰਹੈ ਰਿਝਵੈ ਪਿਖ ਤਾ ਧਰ ਸੀਸ ਜਟਾ।।
ਇਹ ਭਾਂਤ ਪ੍ਰਭਾ ਧਰ ਹੈ ਪੁਰ ਧਾਮ ਸੁ ਬਾਤ ਕਰੈ ਸੰਗ ਮੇਘ ਘਟਾ।। ੮੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਟਾ=ਅਟਾਰੀ, ਤਿੰਨ ਮੰਜਲਾ ਮਕਾਨ।। ਧਰ ਸੀਸ ਜਟਾ=ਸੀਸ ਜਟਾ ਧਰ, ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਟਾਂ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਸ਼ਿਵਜੀ।।

ਅਰਥ - ਜੇਹੜੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਨਗ ਜੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਦੀ ਸੋਭਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਮਾਨੋ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ ਜਮਨਾ ਵਗ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਟਾਰੀਆਂ ਸੋਭ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਭੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਘਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਾਨੋ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।। ੮੧੯।।

ਹਰਿ ਆਵਤ ਥੋ ਮਗ ਬੀਚ ਚਲਯੋ ਰਿਪੁ ਕੋ ਧੁਬੀਆ ਮਗ ਏਕ ਨਿਹਾਰਯੋ।।
ਜਉ ਸੁ ਗਹੇ ਤਿਹ ਤੇ ਪਟ ਤਉ ਕੁਪਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਤਿਹ ਨਾਮ ਉਚਾਰਯੋ।।

ਕਾਨ੍ਹ ਤਬੈ ਰਿਸ ਕੈ ਮਨ ਮੈ ਸੰਗ ਅੰਗੁਲਕਾ ਤਿਹ ਕੇ ਮੁਖ ਮਾਰਯੋ।।
ਇਉ ਗਿਰ ਗਯੋ ਧਰਨੀ ਪਰ ਸੋ ਪਟ ਜਿਉ ਧੁਬੀਆ ਪਟ ਸੰਗ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ।। ੮੨੦।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜਿਸ ਰਾਹ ਵਿਚ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਵੈਰੀ ਦੇ ਇਕ ਧੋਬੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਰਾਹ ਵਿਚ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਜਦ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਪੜੇ ਫੜੇ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਧੋਬੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕੰਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਅਰਥਾਤ ਧੋਬੀ ਨੇ ਕੰਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਉਂਗਲ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਧੱਪਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਉਂਗਲ ਦੀ ਚਪੇੜ ਨਾਲ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਧੋਬੀ ਕਪੜੇ ਨੂੰ ਪਟੜੇ ਤੇ ਸੁਟਦਾ ਹੈ।। ੮੨੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ਸੋਂ ਹਰਿ ਕਹੀ ਰਿਪ ਧੁਬੀਆ ਕਹੁ ਕੂਟ।।
ਬਸਤ੍ਰ ਜਿਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸਕਲ ਲੇਹੁ ਸਭਨ ਕੋ ਲੂਟ।। ੮੨੧।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਕੰਸ ਦੇ ਧੋਬੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੁੱਟਕੇ, ਇਸਦੇ ਕੋਲੋਂ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਕਪੜੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਲੁੱਟ ਲਵੋ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੀਤਾ।। ੮੨੧।।

ਸੋਰਠਾ।। ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਗ੍ਵਾਰ ਅਜਾਨ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਰ ਜਾਨਤ ਨਹੀ।।
ਬਾਕਾਤਾ ਤ੍ਰੀਆ ਆਨ ਚੀਰ ਪੈਨਾਏ ਤਿਨ ਤਨੈ।। ੮੨੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਕਾਤਾ=ਧੋਬੀ

ਅਰਥ - ਉਹ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਗੁਆਰ ਤੇ ਬੇਸਮਝ ਲੋਕ, ਕਪੜੇ ਪਹਿਣਨ ਦਾ ਤ੍ਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਸੇ ਧੋਬੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਕੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨਾ ਦਿੱਤੇ।। ੮੨੨।।

ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਿਛਤ ਬਾਚ ਸੁਕ ਸੋ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੈ ਬਰੁ ਤਾ ਤ੍ਰੀਯ ਕੌਂ ਕ੍ਰਿਸਨ ਮੂੰਡ ਰਹੇ ਨਿਹੁਰਾਇ।।
ਤਬ ਸੁਕ ਸੋ ਪੂਛਯੋ ਨ੍ਰਿਪੈ ਕਹੋ ਹਮੈ ਕਿਹ ਭਾਇ।। ੮੨੩।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਵਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਫੇਰ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਕੇ ਖੜੇ ਰਹੇ। ਜਦ ਸੁਖਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਏਹ ਕਿਹਾ ਤਦ ਸੁਖਦੇਵ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰਿਛਤ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੋ, ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਭੇਦ ਹੈ?।। ੮੨੩।।

ਸੁਕ ਬਾਚ ਰਾਜਾ ਸੋ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਚਤੁਰਭੁਜ ਕੋ ਬਰ ਵਾਹਿ ਦਯੋ ਬਰ ਪਾਇ ਸੁਖੀ ਰਹੁ ਤਾਹਿ ਕਹੇ॥
ਹਰਿ ਬਾਕ ਕੇ ਹੋਵਤ ਪੈ ਤਿਨਹੂੰ ਅਮਰਾਪੁਰ ਕੇ ਫਲ ਹੈ ਸੁ ਲਹੇ॥
ਬਹੁ ਦੈ ਕਰ ਲੱਜਤ ਹੋਤ ਬਡੇ ਇਮ ਲੋਕ ਦੇ ਨੀਤ ਬਿਖੈ ਹੈ ਕਹੇ॥
ਹਰਿ ਜਾਨ ਕਿ ਮੈ ਇਹ ਥੋਰ ਦਯੋ ਤਿਹ ਤੇ ਮੁੰਡੀਆ ਨਿਹੁਰਾਇ ਰਹੇ॥ ੮੨੪॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ 'ਵਰ' ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਤੂੰ ਚਤੁਰਭੁਜ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਸੁਖੀ ਹੋਕੇ ਰਹੁ" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸੁਖੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਰੀ ਦਾ ਬਚਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ, ਉਸਨੇ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਦੇ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਵੱਡੇ ਦਾਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭੀ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਕੇ ਗਰਦਨ ਝੁਕਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੮੨੪॥

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਧੋਬੀ ਕੋ ਬਧ ਤਾ ਤ੍ਰੀਯ ਕੋ ਬਰ ਦੇਤ ਭਏ॥

- - - - -

ਅਥ ਬਾਗਵਾਨ ਕੋ ਉਧਾਰ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਧ ਕੈ ਧੋਬੀ ਕੈ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕਰਿ ਤਾ ਤ੍ਰੀਯ ਕੋ ਕਾਮ॥
ਰਥ ਧਵਾਇ ਤਬ ਹੀ ਚਲੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸਾਮੁਹਿ ਧਾਮ॥ ੮੨੫॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਧੋਬੀ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ, ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮੁਕਤੀ - ਪ੍ਰਾਪਤ ਰੂਪ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਰਥ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ॥ ੮੨੫॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਆਗੇ ਤੇ ਸਯਾਮ ਮਿਲਯੋ ਬਗਵਾਨ ਸੁ ਹਾਰ ਗਰੇ ਹਰਿ ਕੇ ਤਿਨ ਡਾਰਯੋ॥
ਪਾਇ ਪਰਯੋ ਹਰਿ ਕੇ ਬਹੁ ਬਾਰਨ ਭੋਜਨ ਧਾਮ ਲਿਜਾਇ ਜਿਵਾਰਯੋ॥
ਤਾ ਕੋ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਕੈ ਮਾਂਗਤ ਭਯੋ ਬਰ ਸਾਧ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਕੋ ਜੀਯ ਧਾਰਯੋ॥
ਜਾਨ ਲਈ ਜੀਯ ਕੀ ਘਨ ਸਯਾਮ ਤਬੈ ਬਰ ਵਾ ਉਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰਯੋ॥ ੮੨੬॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਮਾਲੀ ਮਿਲ ਪਿਆ, ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਹੁਤ ਵੇਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀ ਪਿਆ

ਅਤੇ ਘਰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਛਕਾਇਆ। ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵਰ ਮੰਗਣ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਮੰਗ ਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਬਖਸ਼ੋ। ਬੱਦਲਾਂ ਵਰਗੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸਦੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹੀ ਵਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।। ੮੨੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਰੁ ਜਬ ਮਾਲੀ ਕਉ ਦਯੋ ਰੀਝ ਮਨੈ ਘਨਸਯਾਮ।।
ਫਿਰ ਪੁਰ ਹਾਟਨ ਮੈ ਗਏ ਕਰਨ ਕੂਬਰੀ ਕਾਮ।। ੮੨੭।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਘਨਸਯਾਮ ਜਾ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਮਾਲੀ ਨੂੰ ਵਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਤਦ ਫੇਰ ਕੁੱਬਜਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸ਼ੈਹਰ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ।। ੮੨੭।।

ਇਤ ਬਾਗਵਾਨ ਕੋ ਉਧਾਰ ਕੀਆ।।

– – – – –

ਅਥ ਕੁਬਜਾ ਕੋ ਉਧਾਰ ਕਰਨ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਹਰਿ ਆਵਤ ਅੱਗ੍ਰ ਮਿਲੀ ਕੁਬਜਾ ਹਰਿ ਕੋ ਤਿਨ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਯੋ।।
ਗੰਧ ਲਏ ਨ੍ਰਿਪ ਲਾਵਨ ਕੋ ਸੁ ਲਗਾਊਂ ਹਉ ਯਾ ਮਨ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰਯੋ।।
ਪ੍ਰੀਤ ਲਖੀ ਹਰਿ ਸੰਗ ਲਗੀ ਹਮਰੇ ਤਬ ਹੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਲਯਾਵਹੁ ਲਾਵਹੁ ਰੀ ਹਮ ਕੋ ਕਬਿ ਨੈ ਜਸ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਇਮ ਸਾਰਯੋ।। ੮੨੮।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੋਈ ਕੁਬਜਾਂ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਮਿਲ ਪਈ, ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਉਹ ਕੁਬਜਾਂ ਅਤਰ ਆਦਿਕ ਸੁਗੰਧੀ ਲੈਕੇ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਈ ਕਿ ਅਤਰ ਮੈਂ ਇਸ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਭਰਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਲਾ ਦੇਵਾਂ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ, ਤਦ ਫੇਰ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ : – ਹੇ ਕੁਬਜਾਂ! ਅਤਰ ਲਿਆਓ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਲਾ ਦਿਓ, ਉਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੮੨੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਦੁਰਾਇ ਕੋ ਆਇਸ ਮਾਨ ਤ੍ਰੀਯਾ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਇਹ ਚੰਦਨ ਦੇਹ ਲਗਾਯੋ।।
ਸਯਾਮ ਕੋ ਰੂਪੁ ਨਿਹਾਰਤ ਹੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਮਨੈ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ।।

ਜਾ ਕੋ ਨ ਅੰਤ ਲਖਯੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਰਿ ਕੈ ਮਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕਈ ਦਿਨ ਗਾਯੋ॥
ਭਾਗ ਬਡੇ ਇਹ ਮਾਲਨ ਕੇ ਹਰਿ ਕੇ ਤਨ ਕੌਂ ਜਿਨ ਹਾਥ ਛੁਹਾਯੋ॥ ੮੨੯॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਲਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਚੰਦਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਕੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਗਾਵਿਆਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕੁੱਬੀ ਮਾਲਣ ਦੇ ਵੱਡੇ ਉੱਤਮ ਭਾਗ ਹਨ, ਜਿਸਨੇ ਉਸ ਹਰੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਛੋਹ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੮੨੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਹਰਿ ਏਕ ਧਰਯੋ ਪਗ ਪਾਇਨ ਮੈ ਅਰੁ ਹਾਥ ਸੋ ਹਾਥ ਗਹਯੋ ਕੁਬਜਾ ਕੋ॥
ਸੀਧੀ ਕਰੀ ਕੁਬਰੀ ਤੇ ਸੋਊ ਇਤਨੋ ਬਲ ਹੈ ਜਗ ਮੈ ਕਹੁ ਕਾ ਕੋ॥
ਜਾਹਿ ਮਰਯੋ ਬਕ ਬੀਰ ਅਬੈ ਕਰਿ ਹੈ ਬਧ ਸੋ ਪਤਿ ਪੈ ਮਥਰਾ ਕੋ॥
ਭਾਗ ਬਡੇ ਇਹ ਕੇ ਜਿਹ ਕੋ ਉਪਚਾਰ ਕਰਯੋ ਹਰਿ ਬੈਦ ਹ੍ਵੈ ਤਾ ਕੋ॥ ੮੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਪਚਾਰ=ਇਲਾਜ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇਕ ਪੈਰ ਉਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਧਰ ਦਿੱਤਾ, ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੁਬਜਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕੁੱਬੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਦੱਸੋ ਏਨਾ ਜੋਰ ਕਿਸਦੇ ਕੋਲ ਜਗਤ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ? ਜਿਸਨੇ ਬਕਾਸੁਰ ਜੋਧੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਥੁਰਾ ਦੇ ਸੁਾਮੀ ਕੰਸ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਤੱਕੋ, ਭਾਈ! ਇਸ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗ ਹਨ, ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਵੈਦ ਹੋਕੇ ਜਿਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੮੩੦॥

ਪ੍ਰਤਿ ਉੱਤਰ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਪ੍ਰਭ ਧਾਮ ਅਬੈ ਚਲੀਯੈ ਹਮਰੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਕੁਬਜਾ ਹਰਿ ਸੋਂ॥
ਅਤਿ ਹੀ ਮੁਖੁ ਦੇਖ ਕੈ ਰੀਝ ਰਹੀ ਸੁ ਕਹਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਬਿਨ ਹੀ ਡਰ ਸੋਂ॥
ਹਰਿ ਜਾਨਯੋ ਕਿ ਮੋ ਮੈ ਰਹੀ ਬਸ ਹ੍ਵੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਤਿਹ ਸੋ ਛਰ ਸੋਂ॥
ਕਰਿ ਹੌਂ ਤੁਮਰੋ ਸੁ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਕੰਸ ਕੋ ਬਧ ਹਉ ਬਰ ਸੋਂ॥ ੮੩੧॥

ਅਰਥ - ਕੁਬਜਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ — ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹੁਣੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚੱਲੀਏ! ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਵੱਡੀ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਨਿਸ਼ੰਗ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ, ਕਿ ਕੁਬਜਾਂ ਮੇਰੇ

ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛਲ ਨਾਲ ਕਿਹਾ - ਮੈਂ ਪਹਿਲੋਂ ਬਲ ਨਾਲ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਗਰੋਂ ਤੇਰਾ ਉਹ ਮਨੋਰਥ ਭੀ ਪੂਰਨ ਕਰਾਂ ਗਾ।। ੮੩੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੁਬਜਾ ਕੋ ਸੁਵਾਰ ਕੈ ਕਾਜ ਤਬੈ ਪੁਨ ਦੇਖਨ ਕੇ ਰਸ ਮੈ ਅਨੁਰਾਗਯੋ।।
ਧਾਇ ਗਯੋ ਤਿਹ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਧਨ ਸੁੰਦਰ ਕੌਂ ਸੋਊ ਦੇਖਨ ਲਾਗਯੋ।।
ਭ੍ਰਿੱਤਨ ਤੇ ਕਰ ਤੇ ਸੁ ਮਨੈ ਹਰਿ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਕੁਪਿ ਜਾਗਯੋ।।
ਗਾੜੀ ਕਸੀਸ ਦਈ ਧਨ ਕੌਂ ਦ੍ਰਿੜ ਕੈ ਜਿਹ ਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਧਨ ਭਾਗਯੋ।। ੮੩੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਸੀਸ=ਖਿੱਚ।। ਦ੍ਰਿੜ ਕੈ=ਫੜ ਕੇ।। ਜਿਹ ਤੇ=ਚਿੱਲੇ ਤੋਂ।।

ਅਰਥ - ਕੁਬਜਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਕੇ, ਫੇਰ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਲਿਆ। ਭੱਜਕੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਧਨੁਖ ਪਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਵੇਖਣ ਵੱਲੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ, ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਗੁੱਸਾ ਜਾਗ ਪਿਆ। ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਚਿੱਲੇ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ, ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਖਿੱਚ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਦਾ ਧਨੁਖ ਟੁੱਟ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਫੜੇ ਰਹਿ ਗਏ।। ੮੩੨।।

ਗਾੜੀ ਕਸੀਸ ਦਈ ਕੁਪਿ ਕੈ ਰੁਪ ਠਾਢ ਭਯੋ ਤਿਹ ਠਉਰ ਬਿਖੈ।।
ਬਰ ਸਿੰਘ ਮਨੋ ਦ੍ਰਿਗ ਕਾਢ ਕੈ ਠਾਢੋ ਹੈ ਪੇਖੈ ਜੋਊ ਗਿਰੈ ਭੂਮ ਬਿਖੈ।।
ਦੇਖਤ ਹੀ ਡਰਪਯੋ ਮਘਵਾ ਡਰਪਯੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੋਊ ਲੇਖ ਲਿਖੈ।।
ਧਨ ਕੇ ਟੁਕਰੇ ਸੰਗ ਜੋਧਨ ਮਾਰਤ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁ ਤਿਖੈ।। ੮੩੩।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਖਿੱਚ ਦਿੱਤੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਪੈਰ ਅੜਾ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਮਾਨੋਂ ਬਲਵਾਨ ਸ਼ੇਰ ਲਾਲ ਲਾਲ ਅੱਖਾਂ ਕੱਢਕੇ ਖੜਾ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਜੋਹੜਾ ਵੇਖਦਾ ਸੀ, ਓਹੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਇੰਦ੍ਰ ਡਰ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤ ਵੀ ਡਰ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਧਰਮਰਾਜਾ ਭੀ ਡਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਧਨੁਖ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਟੁਕੜੇ ਜੋ ਵੱਡੇ ਹੀ ਤਿੱਖੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੮੩੩।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਧਨੁਖ ਤੇਜ ਮੈ ਬਰਨਯੋ ਕਿਸਨ ਕਥਾ ਕੇ ਕਾਜ।।
ਅਤਿ ਹੀ ਚੂਕ ਮੋ ਤੇ ਭਈ ਛਿਮੀਯੈ ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ।। ੮੩੪।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਧਨੁਖ ਭੰਗ ਦੀ ਕਥਾ ਵਿਚ ਮੈਂ ਧਨੁਖ ਤੇਜ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇਜ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਮੈਥੋਂ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਉਸਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ।। ੮੩੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਧਨ ਕੋ ਟੂਕਰਾ ਕਰਿ ਲੈ ਹਰਿ ਜੀ ਬਰ ਬੀਰਨ ਕੌਂ ਸੋਊ ਮਾਰਨ ਲਾਗਯੋ।।
ਧਾਇ ਪਰੇ ਨ੍ਰਿਪ ਬੀਰ ਤਬੈ ਤਿਨ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਕੁਪਿ ਜਾਗਯੋ।।
ਫੇਰਿ ਲਗਯੋ ਤਿਨ ਕੋ ਹਰਿ ਮਾਰਨ ਜੁੱਧਹ ਕੇ ਰਸ ਮੋ ਅਨੁਰਾਗਯੋ।।
ਸੋਰ ਭਯੋ ਅਤਿ ਠਉਰ ਤਹਾ ਸੁਨ ਕੈ ਜਿਹ ਕੋ ਸਿਵਜੂ ਉਠ ਭਾਗਯੋ।। ੮੩੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੁੱਧਹ ਕੇ ਰਸ = ਰੁਦ੍ਰ ਰਸ।। ਅਨੁਰਾਗਯੋ = ਰੱਤੇ ਹੋਏ।।

ਅਰਥ - ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਧਨੁਖ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਉਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਦੇ ਜੋਧੇ ਵੀ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੀ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਜਾਗ ਪਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਜੋ ਜੁੱਧ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਰੁਦ੍ਰ ਰਸ ਨਾਲ ਪੂਰਤ ਹਨ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਸ਼ੋਰ ਪੈ ਗਿਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਭੀ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚੋਂ ਉਠ ਕੇ ਭੱਜ ਟੁਰਿਆ ਹੈ।। ੮੩੫।।

ਕਬਿਤੁ।। ਤੀਨ ਲੋਕ ਪਤਿ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿ ਕੋਪ ਭਰੇ
ਤਉਨੈ ਠਉਰ ਜਹਾਂ ਬਰ ਬੀਰ ਅਤਿ ਸ੍ਵੈ ਰਹੇ।।
ਐਸੇ ਬੀਰ ਗਿਰੇ ਜੈਸੇ ਬਾਢੀ ਕੇ ਕਟੇ ਤੇ ਰੂਖ
ਗਿਰੇ ਬਿਸੰਭਰ ਅਸ ਹਾਥਨ ਨਹੀ ਗਹੇ।।
ਅਤਿ ਹੀ ਤਰੰਗਨੀ ਉਠੀ ਹੈ ਤਹਾਂ ਜੋਧਨ ਤੈ
ਸੀਸ ਸਮ ਬਟੇ ਅਸਿ ਨੱਕ੍ਰ ਭਾਂਤ ਹ੍ਵੈ ਬਹੇ।।
ਗੋਰੇ ਪੈ ਬਰਦ ਚੜਿ ਆਏ ਥੇ ਬਰਦਪਤਿ
ਗੋਰੀ ਗਉਰਾ ਗੋਰੇ ਰੁਦ੍ਰ ਰਾਤੇ ਰਾਤੇ ਹ੍ਵੈ ਰਹੇ।। ੮੩੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਰੰਗਨੀ = ਨਦੀ।। ਨੱਕ੍ਰ = ਤੰਦੂਏ।। ਗੋਰੇ = ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ।। ਬਰਦਪਤਿ = ਸ਼ਿਵਜੀ।। ਗਉਰਾ = ਗੌਰਜਾਂ, ਪਾਰਬਤੀ।। ਰਾਤੇ = ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਲਹੂ।।

ਅਰਥ - ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੱਡੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ, ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਮੌਤ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੌਂ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਤਰਖਾਨ ਦੇ ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਬ੍ਰਿਛ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਬੇ-ਸੁੱਧ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਫੜ ਸਕਦੇ। ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਨਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਟਿਆਂ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਲਹੂ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗੂ ਵਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਰੂਪ ਤੰਦੂਏ ਰੁੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਚਿੱਟੇ ਬਲਦ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਆਏ ਸਨ, ਪਾਰਬਤੀ ਭੀ ਗੋਰੀ ਸੀ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਭੀ ਗੋਰੇ ਸਨ, ਪਰ ਲਾਲ ਲਹੂ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਲਾਲ ਹੀ ਲਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਬਲਦ ਚਿੱਟਾ, ਪਾਰਬਤੀ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਭੀ ਚਿੱਟਾ ਸੀ, ਪਰ ਜੰਗ ਦੇ ਰੰਗ ਕਰਕੇ ਤਿੰਨੇ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।। ੮੩੬।।

ਕਬਿਤੁ।। ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੇ ਕਾਨ੍ਹ ਬਲਭਦ੍ਰ ਜੂ ਨੇ ਕੀਨੋ ਰਨ
ਭਾਗ ਗਏ ਭਟ ਨ ਸੁਭਟ ਠਾਢ ਕੈ ਰਹਯੋ।।
ਐਸੇ ਝੂਮ ਪਰੇ ਬੀਰ ਮਾਰੇ ਧਨ ਟੂਕਨ ਕੇ
ਮਾਨੋ ਕੰਸ ਰਾਜਾ ਜੂ ਕੋ ਸਾਰੋ ਦਲ ਸ੍ਵੈ ਰਹਯੋ।।
ਕੇਤੇ ਉਠ ਭਾਗੇ ਕੇਤੇ ਜੁਧ ਹੀ ਕੋ ਫੇਰਿ ਲਾਗੇ
ਸੋਊ ਸਮ ਬਨ ਹਰ ਹਰ ਤਾਤੋ ਹ੍ਵੈ ਕਹਯੋ।।
ਗਜਨ ਕੇ ਸੁੰਡਨ ਤੇ ਐਸੀ ਛੀਟੈ ਛੂਟੀ ਜਾ ਤੇ
ਅੰਬਰ ਅਨੂਪ ਲਾਲ ਛੀਟ ਛਬਿ ਹ੍ਵੈ ਰਹਯੋ।। ੮੩੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਨ = ਪਾਣੀ।। ਹਰ = ਠੰਡਾ, ਸਾਂਤ।। ਹਰ = ਅੱਗ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਕੋਈ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਜੋਧਾ ਭੀ ਖੜੋਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਿਆ। ਧਨੁਖ ਦੇ ਟੋਟਿਆਂ ਨਾਲ ਮਰੇ ਹੋਏ ਜੋਧੇ ਜਮੀਨ ਉਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਸੌਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਤਾਂ ਸੁਰਤ ਦੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਉੱਠ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਭੱਜ ਚੱਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਉਠ ਕੇ ਫੇਰ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗੂ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਯਾ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਅੱਗ ਵਾਂਗੂੰ ਤੱਤਾ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸੁੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਛਿੱਟਾਂ ਉੱਡੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਭੀ ਵੱਡੀ ਸੁੰਦਰ ਉਪਮਾਂ ਵਾਲਾ ਲਾਲ ਛਿੱਟਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੮੩੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਿਸਨ ਹਲੀ ਧਨ ਟੂਕ ਸੌ ਘਨ ਦਲ ਦਯੋ ਨਿਘਾਇ।।
ਤਿਨ ਸੁਨ ਕੈ ਬਧ ਸ੍ਰਉਨ ਨ੍ਰਿਪ ਅਉ ਪੁਨ ਦਯੋ ਪਠਾਇ।। ੮੩੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਘਾਇ = ਤਬਾਹ ਕਰਨਾ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਲਭ੍ਰਦ ਜੀ ਨੇ ਧਨੁਖ-ਟੋਟਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਰਣਾ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਫੇਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੮੩੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬੀਚ ਚੰਮੂ ਧਸ ਬੀਰਨ ਕੀ ਧਨ ਟੂਕਨ ਸੋ ਬਹੁ ਬੀਰ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਭਾਗ ਗਏ ਸੁ ਬਚੇ ਤਿਨ ਤੇ ਜੋਊ ਫੇਰਿ ਲਰੇ ਸੋਊ ਫੇਰਿ ਹੀ ਮਾਰੇ।।
ਝੂਝ ਪਰੀ ਚਤੁਰੰਗ ਚਮੂੰ ਤਹ ਸ੍ਰੋਨਤ ਕੇ ਸੁ ਚਲੇ ਪਰਨਾਰੇ।।
ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਜੀਯ ਮੈ ਰਨ ਭੂਮ ਮਨੋ ਤਨ ਭੂਖਨ ਧਾਰੇ।। ੮੩੯।।

ਅਰਥ - ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ ਵਿਚ ਧਸ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਧਨੁਖ ਦੇ ਟੋਟਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਜੇਹੜੇ ਭੱਜ ਗਏ, ਓਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਬਚ ਸਕੇ, ਜੇਹੜੇ ਫੇਰ ਜਾ ਕੇ ਲੜੇ, ਉਹ ਫੇਰ ਹੀ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਲੜ ਕੇ ਮੋਈ ਪਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਥੇ ਲਹੂ ਦੇ ਪਰਨਾਲੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਥੋਂ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਰਣਭੂਮੀ ਰੂਪ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਤਨ ਉਤੇ ਲਾਲ ਲਾਲ ਗਹਿਣੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।। ੮੩੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੁੱਧੁ ਕਰਯੋ ਅਤਿ ਕੋਪ ਦੁਹੂੰ ਰਿਪਬੀਰ ਕੇ ਬੀਰ ਘਨੇ ਹਨਿ ਦੀਨੇ।।
ਹਾਨ ਬਿਖੈ ਜੋਊ ਜ੍ਵਾਨ ਹੁਤੇ ਸਜਿ ਆਏ ਹੁਤੇ ਜੋਊ ਸਾਜ ਨਵੀਨੇ।।
ਸੋ ਝਟ ਭੂਮ ਗਿਰੇ ਰਨ ਕੀ ਤਿਹ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਚੀਨੇ।।
ਯੌਂ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਜੀਯ ਮੈ ਰਨ ਭੂਮਿ ਕੋ ਮਾਨਹੁ ਭੂਖਨ ਦੀਨੇ।। ੮੪੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਪਬੀਰ = ਭਰਾ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਭਾਵ ਬਲਭ੍ਰਦ ਨਾਲ ਲੜਣ ਵਾਲਾ।। ਹਾਨ = ਹਮ ਉਮਰਾ, ਇਕੋ ਜਿੱਡੇ।।

ਅਰਥ - ਵੱਡਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨਾਲ ਲੜਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਮੇਂ ਇੱਕੋ ਜਿੱਡੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਾ ਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਉਹ ਝਟ ਹੀ ਜੰਗ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਏ, ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਉਪਮਾਂ ਮੇਰੇ ਜੀਅ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿ ਮਾਨੋ ਰਣ ਭੂਮੀ ਰੂਪ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਏਹ ਗਹਿਣੇ ਪਹਿਨਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।। ੮੪੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਧਨ ਟੂਕਨ ਸੋ ਰਿਪ ਮਾਰ ਘਨੇ ਚਲ ਕੈ ਸੋਊ ਨੰਦ ਬਬਾ ਪਹਿ ਆਏ।।
ਆਵਤ ਹੀ ਸਭ ਪਾਇ ਲਗੇ ਅਤਿ ਆਨੰਦ ਸੋ ਤਿਹ ਕੰਠ ਲਗਾਏ।।

ਗੇ ਥੇ ਕਹਾ ਪੁਰ ਦੇਖਨ ਕੋ ਬਚਨਾ ਉਨ ਪੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੁਨਾਏ॥
ਰੈਨ ਪਰੀ ਗ੍ਰਿਹ ਸੋਇ ਰਹੇ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਭੀਤਰ ਆਨੰਦ ਪਾਏ॥ ੮੪੧॥

ਅਰਥ - ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੇ ਧਨੁਖ ਦੇ ਟੋਟਿਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਘਾਰ ਕਰ ਕੇ, ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਉਥੋਂ ਚਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਆਏ। ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਸਮੇਤ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗੇ, ਉਸਨੇ ਵੱਡੇ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਨੰਦ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿਥੇ ਗਏ ਸਾਓ? ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਸ਼ੈਹਰ ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਗਏ ਸਾਂ, ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾ ਦਿਤੇ। ਜਦ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਪਾ ਕੇ, ਘਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੌਂ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੮੪੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਪਨ ਪਿਖਾ ਇਕ ਕੰਸ ਨੇ ਅਤੈ ਭਯਾਨਕ ਰੂਪ॥
ਅਤਿ ਬਿਆਕੁਲ ਜੀਯ ਹੋਇ ਕੈ ਭ੍ਰਿਤ ਬੁਲਾਏ ਭੂਪੰ॥ ੮੪੨॥

ਅਰਥ - ਉਸੇ ਹੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਕੰਸ ਨੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਡਰਾਉਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸੁਪਨਾ ਵੇਖਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਬਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ॥ ੮੪੨॥

ਕੰਸ ਬਾਚ ਭ੍ਰਿਤਨ ਸੋ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਭ੍ਰਿਤ ਬੁਲਾਇ ਕੈ ਰਾਜੈ ਕਹੀ ਇਕ ਖੇਲਨ ਕੋ ਰੰਗ ਭੂਮ ਬਨਾਵਹੁ॥
ਗੋਪਨ ਕੋ ਇਕ ਠਾਂ ਰਖੀਯੋ ਹਮਰੇ ਸਭ ਹੀ ਦਲ ਕੋਂ ਸੁ ਬੁਲਾਵਹੁ॥
ਕਾਰਜ ਸੀਘ੍ਰ ਕਰੋ ਸੁ ਇਹੈ ਹਮਰੇ ਇਕ ਪੈ ਗਨ ਕਉ ਤਿਸਿਟਾਵਹੁ॥
ਖੇਲ ਬਿਖੈ ਤੁਮ ਮੱਲਨ ਠਾਢ ਕੈ ਆਪ ਸਭੈ ਕਸਿ ਕੈ ਕਟ ਆਵਹੁ॥ ੮੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਮਰੇ = ਮੇਰੇ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ॥ ਗਨ = ਸਮੂੰਹ, ਝੁੰਡ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ॥ ਮੱਲਨ = ਪਹਿਲਵਾਨ, ਮੁਸਟ ਤੇ ਚੰਡੂਰ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੋਵੇਂ ਮੱਲ॥

ਅਰਥ - ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਖੇਡਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਅਖਾੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰੋ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ.ਰਖੋ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਭੀ ਬੁਲਾ ਲਵੋ। ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਇਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਸੂਰਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿਓ। ਖੇਡਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿਓ, ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਆਪ ਵੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ-ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪਹੁੰਚੋ॥ ੮੪੩॥

****

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਭ੍ਰਿਤ ਸਭੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਸੁਨ ਕੈ ਉਠ ਕੈ ਸੋਊ ਕਾਰਜ ਕੀਨੋ।।
ਠਾਢ ਕੀਯੋ ਗਜ ਪਉਰ ਬਿਖੈ ਸੁ ਰਚਯੋ ਰੰਗ ਭੂਮ ਕੋ ਠਉਰ ਨਵੀਨੋ।।
ਮੱਲ ਜਹਾ ਰਿਪ ਬੀਰ ਘਨੇ ਪਿਖਿ ਏ ਰਿਪ ਆਵਤ ਜਾਹਿ ਪਸੀਨੋ।।
ਐਸੀ ਬਨਾਇ ਕੈ ਠਉਰ ਸੋਊ ਹਰਿ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਮਾਨਸ ਭੇਜ ਸੁ ਦੀਨੋ।। ੮੪੪ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਉਰ = ਦਰਵਾਜਾ।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਉੱਠ ਕੇ ਜਾ ਕੇ ਓਹੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜੋ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਰੰਗ ਭੂਮੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਵੀਂ ਬਣਾਈ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਦਰਵਾਜੇ ਵਿਚ 'ਕੁਵਲੀਆਪੀੜ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਥੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਹੀ ਦੋਵੇਂ ਮੱਲ ਖੜੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਡਰ ਦੇ ਨਾਲ ਪਸੀਨਾ ਆਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੮੪੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਨ੍ਰਿਪ ਸੇਵਕ ਲੈ ਇਨ ਸੰਗ ਚਲਯੋ ਚਲਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਸ ਕੇ ਪਉਰ ਪੈ ਆਯੋ।।
ਐ ਕੈ ਕਹਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਘਰ ਹੈ ਤਿਹ ਤੇ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ।।
ਆਗੇ ਪਿਖਯੋ ਗਜ ਮੱਤ ਮਹਾਂ ਕਹਯੋ ਦੂਰ ਕਰੋ ਗਜਵਾਨ ਰਿਸਾਯੋ।।
ਧਾਇ ਪਰਯੋ ਹਰਿ ਊਪਰਿ ਯੌਂ ਮਨੋ ਪੁੰਨ ਕੇ ਊਪਰਿ ਪਾਪ ਸਿਧਾਯੋ।। ੮੪੫।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਦਾ ਸੇਵਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਿਆ, ਅਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਕੰਸ ਦੇ ਦਰਵਾਜੇ ਉਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਆਣ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਏਹ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੇ ਉਥੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਵੱਡੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਖੜਾ ਵੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਗੁਆਲਿਆਂ ਨੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਪਰੇ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਅੱਗੋਂ ਮਹਾਵਤ ਨੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਥੀ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾ ਪਿਆ, ਮਾਨੋਂ ਪੁੰਨਾਂ ਉਤੇ ਪਾਪ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਪਿਆ ਹੈ।। ੮੪੫।।

ਕੋਪ ਭਰੇ ਗਜ ਮੱਤ ਮਹਾਂ ਭਰ ਸੁੰਡ ਲਏ ਭਟ ਸੁੰਦਰ ਦੋਊ।।
ਸੋ ਤਬ ਹੀ ਘਨ ਸੋ ਗਰਜਯੋ ਜਿਹ ਜੀ ਸਮ ਉੱਪਮ ਅਉਰ ਨ ਕੋਊ।।
ਪੇਟ ਤਰੇ ਤਿਹ ਕੇ ਪਸਰੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਬਧੀਯਾ ਅਰਿ ਜੋਊ।।
ਯੌਂ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਜੀਯ ਮੈ ਅਪਨੇ ਰਿਪ ਸੋ ਮਨੋ ਖੇਲਤ ਦੋਊ।। ੮੪੬।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਵੱਡੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਬਲਭੱਦ੍ਰ

ਨੂੰ ਸੁੰਡ ਨਾਲ ਫੜ ਲਿਆ। ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੱਦਲ ਦੇ ਵਾਂਗੂੰ ਚਿੰਘਾਰਿਆ, ਜਿਸਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਪਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਸਯਾਮ' ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸਦੇ ਪੇਟ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਆਪਣੇ ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਖੇਡ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੮੪੬॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਤਬ ਕੋਪੁ ਕਰਯੋ ਮਨ ਮੈ ਹਰਿ ਜੂ ਤਿਹ ਕੇ ਤਬ ਦਾਂਤ ਉਖਾਰ ਲਯੋ ਹੈ॥
ਏਕ ਦਈ ਗਜ ਸੁੰਡ ਬਿਖੈ ਕੁਪਿ ਦੂਸਰ ਸੀਸ ਕੇ ਬੀਚ ਦਯੋ ਹੈ॥
ਚੋਟ ਲਗੈ ਸਿਰ ਬੀਚ ਘਨੀ ਧਰਨੀ ਪਰ ਸੋ ਮੁਰਝਾਇ ਪਯੋ ਹੈ॥
ਸੋ ਮਰ ਗਯੋ ਰਿਪ ਕੇ ਬਧ ਕੋ ਮਥੁਰਾ ਕੇ ਕੋ ਆਗਮ ਆਜ ਭਯੋ ਹੈ॥ ੮੪੭॥

ਅਰਥ - ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ, ਇਕੋ ਹੀ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਉਸ ਹਾਥੀ ਦਾ ਦੰਦ ਪੁੱਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ। ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵੇਰੀਂ ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਡ ਉਤੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਵੇਰੀਂ ਸਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਸੱਟ ਵੱਜੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮੂਰਛਤ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਜਾ ਪਿਆ। ਉਹ ਹਾਥੀ ਮਰ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਿ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਮਥਰਾ ਦੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕੰਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੮੪੭॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਗਜ ਬਧਹਿ ਧਯਾਇ ਸਮਾਪਤ॥

- - - - -

ਅਥ ਚੰਡੂਰ ਮੁਸਟ ਜੁੱਧ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕੰਧ ਧਰਯੋ ਗਜ ਦਾਂਤ ਉਖਾਰ ਕੈ ਬੀਚ ਗਏ ਰੰਗ ਭੂਮ ਕੇ ਦੋਊ॥
ਬੀਰਨ ਬੀਰ ਬਡੋ ਈ ਪਿਖਯੋ ਬਲਵਾਨ ਲਖਯੋ ਇਨ ਮੱਲਨ ਸੋਊ॥
ਸਾਧਨ ਦੇਖਿ ਲਖਯੋ ਕਰਤਾ ਜਗ ਯਾ ਸਮ ਦੂਸਰ ਅਉਰ ਨ ਕੋਊ॥
ਤਾਤ ਲਖਯੋ ਕਰਿ ਕੈ ਲਰਕਾ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਸ ਲਖਯੋ ਮਨ ਮੈ ਘਰਿ ਖੋਊ॥ ੮੪੮॥

ਅਰਥ - ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੰਦ ਪੁੱਟ ਕੇ, ਮੋਢੇ ਉਤੇ ਧਰ ਲਏ, ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਜੋਧਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਹੀ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਵੇਖਿਆ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਨੇ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਬਲਵਾਨ ਜਾਣ ਲਿਆ। ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਵੇਖ ਕੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਏਹੋ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਰਗਾ

ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੰਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।। ੮੪੮।।

ਤੌ ਨ੍ਰਿਪ ਬੈਠ ਸਭਾ ਹੂ ਕੇ ਭੀਤਰ ਮੱਲਨ ਸੋ ਜਦੁਰਾਇ ਲਰਾਯੋ।।
ਮੁਸਟ ਕੇ ਸਾਥ ਲਰਯੋ ਮੁਸਲੀ ਸੁ ਚੰਡੂਰ ਸੋ ਸਯਾਮ ਜੂ ਜੁਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਭੂਮਿ ਪਰੇ ਰਨ ਕੀ ਗਿਰਿ ਸੋ ਹਰਿ ਜੌ ਮਨ ਭੀਤਰ ਕੋਪੁ ਬਢਾਯੋ।।
ਏਕ ਲਗੀ ਨ ਤਹਾ ਘਟਕਾ ਧਰਨੀ ਪਰ ਤਾ ਕਹੁ ਮਾਰ ਗਿਰਾਯੋ।। ੮੪੯।।

ਅਰਥ - ਤਦੋਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਲੜਾ ਦਿੱਤਾ। 'ਮੁਸਟ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਮੱਲ ਦੇ ਨਾਲ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਲੜਿਆ ਅਤੇ 'ਚੰਡੂਰ' ਪਹਿਲਵਾਨ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਤਦ ਉਹ ਡਿੱਗ ਕੇ ਰਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਾ ਪਿਆ। ਓਥੇ ਇਕ ਘੜੀ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਸਮਾਂ ਨਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ।। ੮੪੯।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ
ਚੰਡੂਰ ਮੁਸਟ ਮੱਲ ਬਧਹਿ ਧਯਾਇ ਸਮਾਪਤੁ।।

\- - - - - -

ਅਥ ਕੰਸ ਬਧ ਕਥਨੰ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਾਰ ਲਏ ਰਿਪ ਬੀਰ ਦੋਊ ਨ੍ਰਿਪ ਤਉ ਮਨ ਭੀਤਰਿ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰਯੋ।।
ਇਨ ਕੋ ਭਟ ਮਾਰਹੁ ਖੇਤ ਅਬੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਅਰ ਸੋਰ ਕਰਯੋ।।
ਜਦੁਰਾਇ ਭਰਥੂ ਤਬ ਪਾਨ ਲਗੋ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਡਰਯੋ।।
ਜੋਊ ਆਇ ਪਰਯੋ ਹਰਿ ਪੈ ਕ੍ਰੁਪ ਕੈ ਹਰਿ ਥਾਪਰ ਸੋ ਸੋਊ ਮਾਰ ਡਰਯੋ।। ੮੫੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਰਥੂ=ਫਤੂਰ।। ਥਾਪਰ = ਥੱਪੜ, ਲੱਪੜ, ਚੁਪੇੜ, ਤਮਾਚਾ।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਦੋਹਾਂ ਬਹਾਦਰਾਂ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਜੋਧੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਤਦੋਂ ਕੰਸ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਇਆ। ਰੌਲਾ ਮਚਾਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕੰਸ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ - ਓ ਸੂਰਮਿਓ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਰਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਾਰ ਸੁੱਟੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਨਾ ਡਰਿਆ, ਅਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਫਤੂਰ ਮਚਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਜੇਹੜਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਤੇ ਆ ਕੇ ਪਿਆ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਚੁਪੇੜ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ।। ੮੫੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਹਰਿ ਕੂਦ ਤਬੈ ਰੰਗ ਭੂਮਹਿ ਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਥੋ ਸੁ ਜਹਾਂ ਤਹ ਹੀ ਪਗੁ ਧਾਰਯੋ।।
ਕੰਸ ਲਈ ਕਰ ਢਾਲ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਅਸ ਖੈਚ ਨਿਕਾਰਯੋ।।
ਦਉਰ ਦਈ ਤਿਹ ਕੇ ਤਨ ਪੈ ਹਰਿ ਫਾਧ ਗਏ ਅਤ ਦਾਵ ਸੰਭਾਰਯੋ।।
ਕੇਸਨ ਤੇ ਗਹਿ ਕੈ ਰਿਪ ਕੌ ਧਰਨੀ ਪਰ ਕੈ ਬਲ ਤਾਹਿ ਪਛਾਰਯੋ।। ੮੫੧।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਛਲਾਂਗ ਮਾਰ ਕੇ ਰੰਗ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਉੱਛਲੇ, ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਰਾਜਾ ਕੰਸ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਤਖਤ ਉਤੇ ਜਾ ਕੇ ਪੈਰ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੰਸ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਢਾਲ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਭਰੇ ਹੋਏ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਮਿਆਨ ਚੋਂ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਭੱਜ ਕੇ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਤਨ ਉਤੇ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਅੱਗੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਦਾਉ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਫੇਰ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ, ਜੋਰ ਨਾਲ ਝਟਕਾ ਦੇ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਟਕਾ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ।। ੮੫੧।।

ਗਹਿ ਕੇਸਨ ਤੇ ਪਟਕਯੋ ਧਰ ਸੋਂ ਗਹਿ ਗੋਡਨ ਤੇ ਤਬ ਘੀਸ ਦਯੋ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਰ ਹੁਲਾਸ ਬਢਯੋ ਜੀਯ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਪੁਰ ਭੀਤਰ ਸੋਰ ਪਯੋ।।
ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪਿਖੋ ਹਰਿ ਕੋ ਜਿਨ ਸਾਧਨ ਰਾਖ ਕੈ ਸਤ੍ਰੁ ਛਯੋ।।
ਕਟ ਬੰਧਨ ਤਾਤ ਦਏ ਮਨ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਮੈ ਜਸ ਵਾਹਿ ਲਯੋ।। ੮੫੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੋਡਨ = ਲੱਤਾਂ, ਟੰਗਾਂ।।

ਅਰਥ - ਪਹਿਲੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਪਟਕਾ ਮਾਰਿਆ, ਮਗਰੋਂ ਟੰਗਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਘਸੀਟਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਵਧ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਸ਼ੈਹਰ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਰੌਲਾ-ਗੌਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। 'ਸਯਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ - ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵੇਖੋ! ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਹਖਜਾ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਸੁਦੇਵ ਪਿਤਾ ਦੇ ਤਨ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੰਧਨ ਕੱਟ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਸ ਲਿਆ ਹੈ।। ੮੫੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰਿਪ ਕੋ ਬਧ ਕੈ ਤਬ ਹੀ ਹਰਿ ਜੂ ਬਿਸਰਾਤ ਕੇ ਘਾਟ ਕੇ ਊਪਰ ਆਯੋ।।
ਕੰਸ ਕੇ ਬੀਰ ਬਲੀ ਜੁ ਹੁਤੇ ਤਿਨ ਦੇਖਤ ਸਯਾਮ ਕੌ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ।।
ਸੋ ਨ ਗਯੋ ਤਿਨ ਪਾਸ ਛਿਮਯੋ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗ ਆਇ ਕੈ ਜੁਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਸਯਾਮ ਸੰਭਾਰ ਤਬੈ ਬਲ ਕੋ ਤਿਨ ਕੋ ਧਰਨੀ ਪਰ ਮਾਰਿ ਗਿਰਾਯੋ।। ੮੫੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸਰਾਤ = ਜਮਨਾ ਨਦੀ।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜਮਨਾ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤੇ ਆ ਗਏ। ਉਥੇ ਜੋਹੜੇ ਕੰਸ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਹਾਰਿਆ ਨਾ ਗਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੜਕੇ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਆ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਮਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ।। ੮੫੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗਜ ਸੋ ਅਤਿ ਹੀ ਕੁਪ ਜੁੱਧ ਕਰਯੋ ਤਿਹ ਤੇ ਡਰਿ ਕੈ ਨਹੀ ਪੈਗੁ ਟਰੇ।।
ਦੋਊ ਮੱਲ ਮਰੇ ਰੰਗ ਭੂਮ ਬਿਖੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਤਹਾਂ ਪਹਰੇਕੁ ਲਰੇ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ ਕੋ ਮਾਰ ਗਏ ਜਮਨਾ ਤਟ ਬੀਰ ਭਿਰੇ ਸੋਊ ਆਨ ਮਰੇ।।
ਰਖ ਸਾਧਨ ਸਤ੍ਰੁ ਸੰਘਾਰ ਦਏ ਨਭਿ ਤੇ ਤਿਹ ਊਪਰਿ ਫੂਲ ਪਰੇ।। ੮੫੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ=ਮਹਾਰਾਜਾ।। ਪਹਰੇਕੁ = ਇਕ ਪਹਿਰ।।

ਅਰਥ - ਵੱਡਾ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਹਾਥੀ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਇਕ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਮੱਲ ਰੰਗ ਭੂਮ ਵਿਚ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, 'ਸਯਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਪੈਹਰ ਕੁ ਜਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਉਥੇ ਲੜੇ ਸਨ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਜਮਨਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਕੰਸ ਦੇ ਜੋਧੇ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਆ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਓਥੇ ਮਰ ਗਏ ਹਨ। ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਲਈ ਅਸਮਾਨ ਉਤੋਂ ਦੇਵਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।। ੮੫੪।।

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਸ ਬਧਹਿ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ।।

- - - - - - -

ਅਥ ਕੰ. ਾਗ੍ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਪਹਿ ਆਵਤ ਭਈ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਦੁਖੁ ਮਾਨ ਮਨੈ ਤਜ ਧਾਮਨ ਕੋ ਹਰਿ ਜੂ ਪਹਿ ਆਈ।।
ਆਇ ਕੈ ਸੋ ਘਿਘਿਆਤ ਭਈ ਹਰਿ ਪੈ ਦੁਖ ਕੀ ਸਭ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ।।
ਡਾਰ ਦਯੋ ਸਿਰ ਊਪਰ ਕੋ ਪਟ ਪੈ ਤਿਹ ਭੀਤਰ ਛਾਰ ਮਿਲਾਈ।।
ਕੰਠ ਲਗਾਇ ਰਹੀ ਭੁਰਤਾ ਹਰਿ ਜੂ ਤਿਹ ਦੇਖਤ ਗ੍ਰੀਵ ਨਿਵਾਈ।। ੮੫੫।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕੰਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਨ ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਮੰਨ ਕੇ, ਰਾਜ-ਮਹਿਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਆ ਕੇ ਬਹੁਤ ਰੋਣ-ਪਿੱਟਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦਾ ਕਪੜਾ ਉਤਾਰ ਕੇ ਪਰੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਸਵਾਹ ਪਾਉਣਾ ਕੀਤੀ। ਪਤੀ ਦੀ ਲੋਥ ਨੂੰ ਗਲ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗਰਦਨ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਕੇ ਖੜੇ ਰਹੇ।। ੮੫੫।।

ਰਿਪ ਕਰਮ ਕਰੇ ਤਬ ਹੀ ਹਰਿ ਜੀ ਫਿਰ ਕੈ ਸੋਊ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਪਹਿ ਆਏ।।
ਤਾਤ ਨ ਮਾਤ ਭਏ ਬਸਿ ਮੋਹ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੁਹੂਨ ਕੋ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ।।
ਬ੍ਰਹਮ ਲਖ੍ਯੋ ਤਿਨ ਕੋ ਕਰਿ ਕੈ ਹਰਿ ਜੀ ਤਿਨ ਕੋ ਮਨ ਮੋਹ ਬਢਾਏ।।
ਕੈ ਬਿਨਤੀ ਅਤਿ ਭਾਂਤ ਕੇ ਭਾਵ ਕੈ ਬੰਧਨ ਪਾਇਨ ਤੇ ਛੁਟਵਾਏ।। ੮੫੬।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਵੈਰੀ ਦਾ ਦਾਹ ਕਰਮ ਕਰ ਲਿਆ, ਤਦ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਥੋਂ ਚਲ ਕੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਆ ਗਏ। ਪਿਤਾ ਤੇ ਮਾਤਾ ਮੋਹ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਏ, ਇਸ ਲਈ ਉਨਾਂ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਬ੍ਰਹਮ' ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ, ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੋਹ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਬੇਨਤੀ ,ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਬੰਧਨ ਖੁਲ੍ਹਵਾ ਦਿੱਤੇ।। ੮੫੬।।

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਕੰਸ ਕੇ ਕਰਮ ਕਰ ਤਾਤ ਮਾਤ ਕੋ ਛੁਰਾਵਤ ਭਏ।।

– – – – – –

ਅਥ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਨੰਦ ਸੋ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਚਲਿ ਆਇ ਕੈ ਸੋ ਫਿਰ ਨੰਦ ਕੇ ਧਾਮ ਕਿਧੌ ਤਿਨ ਸੌ ਬਿਨਤੀ ਅਤਿ ਕੀਨੀ।।
ਹਉ ਬਸਦੇਵਹਿ ਕੋ ਸੁਤ ਹੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹ੍ਯੋ ਤਿਨ ਮਾਨ ਕੈ ਲੀਨੀ।।
ਜਾਹੁ ਕਹ੍ਯੋ ਤੁਮ ਧਾਮਨ ਕੋ ਬਤੀਯਾ ਸੁਨ ਮੋਹ ਪ੍ਰਜਾ ਬ੍ਰਿਜ ਭੀਨੀ।।
ਨੰਦ ਕਹ੍ਯੋ ਸੁ ਕਹ੍ਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀ ਬਿਨ ਕਾਨ੍ਹ ਭਈ ਸੁ ਪੁਰੀ ਸਭ ਹੀਨੀ।। ੮੫੭।।

ਅਰਥ - ਉਥੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਫੇਰ ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਗਏ, ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਕਿਹਾ, "ਕੀ ਮੈਂ ਬਸੁਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਾਂ? ਤੁਸਾਂ ਸਿਰਫ ਮੇਰੀ ਪਰਵਰਿਸ਼

ਕੀਤੀ ਹੈ" ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ। ਫੇਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਓ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਰਹਾਂਗਾ।" ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ, ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਲੋਕ ਮੋਹ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਗਏ, ਜੋ ਕੁਝ ਨੰਦ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਓਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਪੁਰੀ ਦੀ ਪਰਜਾ ਸਾਰੀ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ , ਸੋਭਾ ਤੋਂ ਹੀਣੀ ਹੋ ਗਈ ਅਰਥਾਤ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਮੁਰਝਾ ਗਏ।। ੮੫੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੀਸ ਝੁਕਾਇ ਗਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਭੀਤਰ ਸੋਕ ਭਯੋ ਹੈ।।
ਜਿਉ ਕੋਊ ਤਾਤ ਮਰੇ ਪਛੁਤਾਤ ਹੈ ਪਯਾਰੋ ਕੋਊ ਮਨੋ ਭ੍ਰਾਤ ਛਯੋ ਹੈ।।
ਪੈ ਜਿਮ ਰਾਜ ਬਡੋ ਰਿਪ ਰਾਜ ਕੀ ਪੈ ਰਨ ਮੈ ਪਤਿ ਖੋਇ ਗਯੋ ਹੈ।।
ਯੌਂ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਬਸੁਦੇ ਠਗ ਸਯਾਮ ਮਨੋ ਧਨ ਲੂਟ ਲਯੋ ਹੈ।। ੮੫੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਯੋ = ਮਰ ਗਿਆ।। ਪੈ = ਅਥਵਾ। ੨ ਪੈ = ਪਾਸੋਂ।।

ਅਰਥ – ਨੰਦ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਏ ਹੋਏ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸ਼ੋਕ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਿਆਰਾ ਭਰਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਥਵਾ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਰਾਜੇ ਪਾਸੋਂ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਇੱਜਤ ਨਾਸ ਕਰਵਾ ਕੇ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਬਸੁਦੇਵ ਠੱਗ ਨੇ ਨੰਦ ਪਾਸੋਂ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਰੂਪ ਧਨ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਹੈ।। ੮੫੮।।

ਨੰਦ ਬਾਚ ਪੁਰ ਜਨ ਸੋ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨੰਦ ਆਇ ਬ੍ਰਿਜ ਪੁਰ ਬਿਖੈ ਕਹੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕੀ ਬਾਤ।।
ਸੁਨਤ ਸੋਕ ਕੀਨੋ ਸਭੈ ਰੋਦਨ ਕੀਨੋ ਮਾਤ।। ੮੫੯।।

ਅਰਥ – ਨੰਦ ਨੇ ਬ੍ਰਿਜਪੁਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ, ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਸੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ੋਕ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜਸੋਧਾਂ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।। ੮੫੯।।

ਜਸੁਧਾ ਬਾਚ।। ਸ੍ਵੈਯਾ।।

ਬਚਯੋ ਜਿਨ ਤਾਤ ਬਡੋ ਅਹਿ ਤੇ ਜਿਨ ਹੂ ਬਕ ਬੀਰ ਬਲੀ ਹਨਿ ਦੱਈਯਾ।।
ਜਾਹਿ ਮਰਯੋ ਅਘ ਨਾਮ ਮਹਾਂ ਰਿਪੁ ਪੈ ਪਿਅਰਵਾ ਮੁਸਲੀਧਰ ਭੱਈਯਾ।।

ਜੋ ਤਪਸਜਾ ਕਰਿ ਕੈ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮੋ ਕਹੈ ਪਰ ਪਾਇ ਨ ਲੱਈਯਾ॥
ਸੋ ਪੁਰ ਬਾਸਨ ਛੀਨ ਲਯੋ ਹਮ ਤੇ ਸੁਨੀਯੇ ਸਖੀ ਪੂਤ ਕਨੱ੍ਈਯਾ॥ ੮੯੦॥

ਅਰਥ – ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਸੱਪ ਤੋਂ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ ਤੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਬਕਾਸੁਰ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। 'ਅਘਾਸੁਰ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਵਡੇ ਭਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਜਿਸਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਪਿਆਰਾ ਭਰਾਤਾ ਬਲਿਰਾਮ ਹੈ। ਕਵਿ 'ਸਿਯਾਮ' ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਪੱਸਜਾ ਕਰ ਕੇ ਭੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਿਸਦਾ ਪਾਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਸਖੀ! ਸੁਣੋ, ਉਸੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੮੯੦॥

ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਬਿਰਲਾਪੁ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸੁਨਿ ਕੈ ਇਹ ਬਾਤ ਸਭੈ ਮਿਲਿ ਗ੍ਵਾਰਨ ਪੈ ਮਿਲਿ ਕੈ ਤਿਨ ਸੋਕ ਸੁ ਕੀਨੋ॥
ਆਨੰਦ ਦੂਰਿ ਕਰਯੋ ਮਨ ਤੇ ਹਰਿ ਧਯਾਨ ਬਿਖੈ ਤਿਨਹੂ ਮਨ ਦੀਨੋ॥
ਧਰਨੀ ਪਰ ਸੋ ਮੁਰਝਾਇ ਗਿਰੀ ਸੁ ਪਰਯੋ ਤਿਨ ਕੇ ਤਨ ਤੇ ਸੁ ਪਸੀਨੋ॥
ਹਾਹੁਕ ਲੈਨ ਲਗੀ ਸਭਿ ਹੀ ਸੁ ਭਯੋ ਸੁਖ ਤੇ ਤਿਨ ਕੋ ਤਨ ਹੀਨੋ॥ ੮੯੧॥

ਅਰਥ – ਜਸੋਧਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਕੱਠਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸ਼ੋਕ ਕੀਤਾ। ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨੰ ਨੂੰ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈਆਂ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਮੁੜ੍ਹਕਾ ਚੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਹਾਹੁਕੇ ਲੈਣ ਲੱਗੀਆਂ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸੁਖ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੮੯੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਅਤਿ ਆਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਹਿ ਸੋ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹੈ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ॥
ਸੋਰਠ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਬਿਲਾਵਲ ਸਾਰੰਗ ਭੀਤਰ ਤਾਨ ਬਸਾਵੈ॥
ਧਿਆਨ ਧਰੈ ਤਿਹ ਤੇ ਜੀਯ ਮੈ ਤਿਹ ਧਯਾਨਹਿ ਤੇ ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ॥
ਯੌ ਮੁਰਝਾਵਤ ਹੈ ਮੁਖ ਤਾ ਸਸਿ ਜਿਉ ਪਿਖ ਕੰਜ ਮਨੋ ਮੁਰਝਾਵੈ॥ ੮੯੨॥

ਅਰਥ – 'ਸਯਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਵੱਡੀਆਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੋਰਠ, ਸੁੱਧ ਟੋਡੀ, ਮਲਾਰ, ਬਿਲਾਵਲ ਤੇ ਵਿਚ ਵਿਚ ਸਾਰੰਗ ਦੀ ਤਾਨ ਭੀ ਵਸਾ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਚਿਤ ਵਿਚ ਧਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਧਿਆਨ ਤੋਂ ਭੀ ਵੱਡਾ ਹੀ ਦੁੱਖ ਪਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਮੁਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਰਝਾ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਕਮਲ ਫੁੱਲ ਮੁਰਝਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੮੯੨॥

ਪੁਰ ਬਾਸਨ ਸੰਗ ਰਚੇ ਹਰਿ ਜੂ ਹਮਹੂੰ ਮਨ ਤੇ ਜਦੁਰਾਇ ਬਿਸਾਰੀ।।
ਤਯਾਗ ਗਏ ਹਮਕੋਂ ਇਹ ਠਉਰ ਹਮ ਊਪਰ ਤੇ ਅਤਿ ਪ੍ਰੀਤ ਸੁ ਟਾਰੀ।।
ਪੈ ਕਹਿ ਕੈ ਨ ਕਛੂ ਪਠਯੋ ਤਿਹ ਤ੍ਰੀਯਨ ਕੇ ਬਸਿ ਭੇ ਗਿਰਧਾਰੀ।।
ਏਕ ਗਿਰੀ ਕਹੂੰ ਐਸੇ ਧਰਾ ਇਕ ਕੂਕਤ ਹੈ ਸੁ ਹਹਾ ਰੀ ਹਹਾ ਰੀ।। ੮੬੩।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸ਼ੈਹਰ ਵਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਰਚ-ਮਿਚ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਯਾਦਵ ਪਤੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਇਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੋ ਮਹਾਂ-ਪ੍ਰੀਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਪ੍ਰੀਤੀ ਸਾਡੇ ਉਤੋਂ ਹਟਾ ਲਈ ਹੈ। ਗੁਵਰਧਨ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਭੀ ਕਹਾ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੈਹਰ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਇਕ ਗੁਆਲੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿਗ ਪਈ ਹੈ ਤੇ ਹਾਇ! ਹਾਇ!! ਕਰਕੇ ਚਿਲੱਲਾ ਰਹੀ ਹੈ।। ੮੬੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੋ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਬੋਲਤ ਹੈ ਅਪਨੇ ਜੀਯ ਮੈ ਅਤਿ ਮਾਨ ਉਦਾਸੀ।।
ਸੋਕ ਬਢਯੋ ਤਿਨ ਕੇ ਜੀਯ ਮੈ ਹਰਿ ਡਾਰ ਗਏ ਹਿਤ ਕੀ ਤਿਨ ਫਾਸੀ।।
ਅਉ ਰਿਸ ਮਾਨ ਕਹੈ ਮੁਖ ਤੇ ਜਦੁਰਾਇ ਨ ਮਾਨਤ ਲੋਗਨ ਹਾਸੀ।।
ਤਯਾਗ ਹਮੈ ਸੁ ਗਏ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ਪੁਰ ਬਾਸਨ ਸੰਗ ਫਸੇ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਸੀ।। ੮੬੪।।

ਅਰਥ - ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਮੰਨ ਕੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸ਼ੋਕ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ 'ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ-ਫਾਹੀ ਪਾ ਗਏ ਹਨ। ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ "ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਸੀ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।" ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਛੱਡ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਵੱਸਣ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਪ ਸ਼ੈਹਰ ਵਾਸਨਾਂ ਨਾਲ ਫਸ ਗਿਆ ਹੈ।। ੮੬੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰੋਦਨ ਕੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਮਿਲਿ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਅਤਿ ਹੋਇ ਬਿਚਾਰੀ।।
ਤਿਯਾਗ ਬ੍ਰਿਜੈ ਮਥੁਰਾ ਮੈ ਗਏ ਤਜਿ ਨੇਹ ਅਨੇਹ ਕੀ ਬਾਤ ਬਿਚਾਰੀ।।
ਏਕ ਗਿਰੈ ਧਰ ਯੌ ਕਹਿ ਕੈ ਇਕ ਐਸੇ ਸੰਭਾਰ ਕਹੈ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰੀ।।
ਰੀ ਸਜਨੀ ਸੁਨੀਯੈ ਬਤੀਯਾਂ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਥ ਬਿਸਾਰੀ।। ੮੬੫।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੀਆਂ ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਮਿਲ ਕੇ ਰੋਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਦੀਨ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਨੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਿਰਮੋਹਪੁਣੇ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿਗ ਪਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਬ੍ਰਿਜ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੇ ਸਖੀਓ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲੌ, ਸਾਰੀਆਂ ਬ੍ਰਿਜ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਥ ਨੇ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੮੬੫।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਂਖਨ ਆਗਹਿ ਠਾਢ ਲਗੇ ਸਖੀ ਦੇਤ ਨਹੀ ਕਿਹ ਹੇਤ ਦਿਖਾਈ।।
ਜਾ ਸੰਗ ਕੇਲ ਕਰੇ ਬਨ ਮੈ ਤਿਹ ਤੇ ਅਤਿ ਹੀ ਜੀਯ ਮੈ ਦੁਚਿਤਾਈ।।
ਹੇਤ ਤਜਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਸਨ ਸੌ ਨ ਸੰਦੇਸ ਪਠਯੋ ਜੀਯ ਕੈ ਸੁ ਢਿਠਾਈ।।
ਤਾਹੀ ਕੀ ਓਰ ਨਿਹਾਰਤ ਹੈ ਪਿਖੀਯੈ ਨਹੀ ਸਯਾਮ ਹਹਾ ਮੋਰੀ ਮਾਈ।। ੮੬੬।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਸਖੀ! ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋਤਾ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸ ਕਾਰਣ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ? ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੀੜਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਸਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਦੁਚਿਤਾਈ ਪੈ ਗਈ ਹੈ, ਕੀ ਕਾਰਣ? ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਸਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ, ਉਸਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਏਨੀ ਢੀਠਤਾਈ ਦਾ ਕਾਰਣ ਕੀ ਹੈ? ਓਸੇ ਦੇ ਵੱਲ ਹੀ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਹਾਂ, ਪਰ ਸ਼ਯਾਮ-ਸੁੰਦਰ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ! ਹਾ! ਹਾ!! ਵੱਡਾ ਦੁਖ ਹੈ।। ੮੬੬।।

ਬਾਰਹਮਾਹ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਫਾਗਨ ਮੈ ਸਖੀ ਡਾਰ ਗੁਲਾਲ ਸਭੈ ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਨ ਬੀਚ ਰਮੈ।।
ਪਿਚਕਾਰਨ ਲੈ ਕਰਿ ਗਾਵਤਿ ਗੀਤ ਸਭੈ ਮਿਲਿ ਗ੍ਵਾਰਨ ਤਉਨ ਸਮੈ।।
ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕੁੰਜ ਗਲੀਨ ਕੇ ਬੀਚ ਕਿਧੌ ਮਨ ਕੇ ਕਰਿ ਦੂਰ ਗਮੈ।।
ਅਰੁ ਤਿਆਗ ਤਮੈ ਸਭ ਧਾਮਨ ਕੀ ਇਹ ਸੁੰਦਰਿ ਸਯਾਮ ਕੀ ਮਾਨ ਤਮੈ।। ੮੬੭।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਸਖੀ! ਪਿਛਲੇ ਫੱਗਣ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਕ ਦੂਜੀ ਉਤੇ ਗੁਲਾਲ ਸੁੱਟਦੀਆਂ ਸਾਂ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬਨ ਵਿਚ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਾਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ, ਪਿਚਕਾਰੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸਾਂ। ਵੱਡੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗਮਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਯਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੋਯਾ ਸੀ, ਕੇਵਲ ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਸੀ ਹੋਈ ਸੀ।। ੮੬੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਫੂਲ ਸੀ ਗ੍ਵਾਰਨ ਫੂਲ ਰਹੀ ਪਟਿ ਰੰਗਨ ਕੇ ਫੁਨ ਫੂਲ ਲੀਏ।।
ਇਕ ਸਯਾਮ ਸੀਗਾਰ ਸੁ ਗਾਵਤ ਹੈ ਪੁਨ ਕੋਕਲਕਾ ਸਮ ਹੋਤ ਜੀਏ।।
ਰਿਤ ਨਾਮਹਿ ਸਯਾਮ ਭਯੋ ਸਜਨੀ ਤਿਹ ਤੇ ਸਭ ਛਾਜ ਸੁ ਸਾਜ ਦੀਏ।।
ਪਿਖਿ ਜਾ ਚਤੁਰਾਨਨ ਚਉਕ ਰਹੈ ਜਿਹ ਦੇਖਤ ਹੋਤ ਹੁਲਾਸ ਹੀਏ।। ੮੬੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਤ = ਬਸੰਤ, ਚੇਤ।।

ਅਰਥ - ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਰਗੇ ਕਪੜੇ ਉਤੇ ਲਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਕ ਸਖੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿੰਗਾਰ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੋਇਲ ਵਾਂਗੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਚੇਤ੍ਰ ਜਾਂ ਮੌਸਮ ਬਹਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਨੇ ਤਨਾਂ ਉਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਗਾਰ ਦਾ ਸਾਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੁਲਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।। ੮੬੮।।

ਏਕ ਸਮੈ ਰਹੇ ਕਿੰਸਕ ਫੂਲਿ ਸਖੀ ਤਹ ਪਉਨ ਬਹੈ ਸੁਖਦਾਈ।।
ਭਉਰ ਗੁੰਜਾਰਤ ਹੈ ਇਤ ਤੇ ਉਤ ਤੇ ਮੁਰਲੀ ਨੰਦ ਲਾਲ ਬਜਾਈ।।
ਰੀਝ ਰਹਯੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸੁਰ ਮੰਡਲ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਬਰਨਯੋ ਨਹੀ ਜਾਈ।।
ਤਉਨ ਸਮੈ ਸੁਖਦਾਇਕ ਥੀ ਰਿਤ ਅਉਸਰ ਯਾਹਿ ਭਈ ਦੁਖਦਾਈ।। ੮੬੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਿੰਸਕ = ਕੇਸੂ।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਸਖੀ! ਇਕ ਸਮੇਂ ਕੇਸੂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਥੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹਵਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਭੌਰੇ ਗੂੰਜਦੇ ਹੋਏ ਇਧਰ ਤੋਂ ਉਧਰ ਤੇ ਉਧਰ ਤੋਂ ਏਧਰ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮੁਰਲੀ ਵਜਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਦੇਵ-ਮੰਡਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਕੁਝ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਵੈਸਾਖ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੁਖਦਾਈ ਬਣਿਆ ਹੋਯਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੮੬੯।।

ਜੇਠ ਸਮੈ ਸਖੀ ਤੀਰ ਨਦੀ ਹਮ ਖੇਲਤ ਚਿਤ ਹੁਲਾਸ ਬਢਾਈ।।
ਚੰਦਨ ਸੋ ਤਨ ਲੀਪ ਸਭੈ ਸੁ ਗੁਲਾਬਹਿ ਸੋ ਧਰਨੀ ਛਿਰਕਾਈ।।
ਲਾਇ ਸੁਗੰਧ ਭਲੀ ਕਪਰਯੋ ਪਰ ਤਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਬਰਨੀ ਨਹੀ ਜਾਈ।।
ਤੌਨ ਸਮੈ ਸੁਖਦਾਇਕ ਥੀ ਇਹ ਅਉਸਰ ਸਯਾਮ ਬਿਨਾ ਦੁਖਦਾਈ।। ੮੭੦।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਸਖੀ! ਜੇਠ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ, ਚਿਤ ਦਾ ਹੁਲਾਸ ਵਧਾ

ਕੇ, ਖੇਡ ਰਹੀਆਂ ਸਾਂ। ਚੰਦਨ ਦੇ ਲੇਪ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਸੁਗੰਧਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਛਿੜਕਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਚੰਗੀ ਸੁਗੰਧੀ ਕਪੜਿਆਂ ਉਤੇ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਮਾਂ ਸੁਖਦਾਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੮੭੦।।

ਪਉਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਚਲੈ ਜਿਹ ਅਉਸਰ ਅਉਰ ਬਘੂਲਨ ਧੂਰ ਉਡਾਈ।।
ਧੂਪ ਲਗੈ ਜਿਹ ਮਾਸ ਬੁਰੀ ਸੁ ਲਗੈ ਸੁਖਦਾਇਕ ਸੀਤਲ ਜਾਈ।।
ਸਯਾਮ ਕੇ ਸੰਗ ਸਭੈ ਹਮ ਖੇਲਤ ਸੀਤਲ ਪਾਟਕ ਕਾ ਬਿ ਛਟਾਈ।।
ਤਉਨ ਸਮੈ ਸੁਖਦਾਇਕ ਥੀ ਰਿਤ ਅਉਸਰ ਯਾਹਿ ਭਈ ਦੁਖਦਾਈ।।੮੭੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਘੂਲਨ=ਵਾ-ਵਰੋਲੇ।। ਪਾਟਕ=ਫੁਹਾਰਾ।। ੨ ਚਸ਼ਮਾ।। ਬਿ=ਵਿਚ।। ਛਟਾਈ=ਛਿੱਟਾਂ।।

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਬੜੀ ਹਨੇਰੀ ਵਗਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਵਾ-ਵਰੋਲੇ ਘਟਾ ਉਡਾਈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਧੁੱਪ ਚੁੱਭਦੀ ਸੀ ਠੰਢੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਸੁਖਦਾਇਕ ਲੱਗਦੀਆਂ ਸਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਛਿੱਟਾਂ ਵਿਚ ਖੇਡਦੀਆਂ ਸਾਂ, (੨) ਅਥਵਾ ਠੰਡੇ ਚਸ਼ਮਿਆਂ ਵਿਚ ਛਿੱਟਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਖੇਡਦੀਆਂ ਸਾਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰੁਤ ਸੁਖਦਾਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।। ੮੭੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੋਰ ਘਟਾ ਘਨ ਆਏ ਜਹਾਂ ਸਖੀ ਬੂੰਦਨ ਮੇਘ ਭਲੀ ਛਬਿ ਪਾਈ।।
ਬੋਲਤ ਚਾਤ੍ਰਕ ਦਾਦਰ ਅਉ ਘਨ ਮੋਰਨ ਮੈ ਘਨਘੋਰ ਲਗਾਈ।।
ਤਾਹੀ ਸਮੈ ਹਮ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੇ ਸੰਗ ਖੇਲਤ ਥੀ ਅਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਬਢਾਈ।।
ਤਉਨ ਸਮੈ ਸੁਖਦਾਇਕ ਥੀ ਰਿਤ ਅਉਸਰ ਯਾਹਿ ਭਈ ਦੁਖਦਾਈ।।੮੭੨।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਬੱਦਲ ਘਟਾਂ ਜੋੜ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਚੰਗੀ ਛਬ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਦ ਕਿ ਚਾਤ੍ਰਿਕ, ਡੱਡੂ ਅਤੇ ਬੱਦਲ ਬੋਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੋਰਾਂ ਨੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਰਾਗ ਦੀ ਘਨਘੋਰ ਲਗਾਈ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾ ਕੇ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਾਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੁਖਦਾਈ ਮੌਸਮ ਸੀ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੮੭੨।।

ਮੇਘ ਪਰੈ ਕਬਹੂੰ ਉਘਰੈ ਸਖੀ ਛਾਇ ਲਗੈ ਦ੍ਰੁਮ ਕੀ ਸੁਖਦਾਈ।।
ਸਯਾਮ ਕੇ ਸੰਗ ਫਿਰੈ ਸਜਨੀ ਰੰਗ ਫੂਲਨ ਕੇ ਹਮ ਬਸਤ੍ਰ ਬਨਾਈ।।

ਖੇਲਤ ਕ੍ਰੀੜ ਕਰੈ ਰਸ ਕੀ ਇਹ ਅਉਸਰ ਕਉ ਬਰਨਯੋ ਨਹੀ ਜਾਈ॥
ਸਯਾਮ ਸਨੈ ਸੁਖਦਾਇਕ ਥੀ ਰਿਤ ਸਯਾਮ ਬਿਨਾ ਅਤਿ ਭੀ ਦੁਖਦਾਈ॥੮੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਸਨੈ=ਮਿਲੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ॥

ਅਰਥ – ਜਿਸ ਭਾਦਰੋਂ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਕਦੇ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਕਦੇ ਖਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਹੇ ਸਖੀ! ਜਦੋਂ ਦਰਖਤ ਦੀ ਛਾਂ ਸੁਖਦਾਈ ਲੱਗਦੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਾਂ, ਅਤੇ ਹੇ ਸਖੀ! ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਦੇ ਅਸਾਂ ਕਪੜੇ ਬਣਾਏ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਦੀ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਾਂ, ਅਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੂੰਹੋਂ ਵਰਣਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ ਸੰਜੋਗ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਿਜੋਗ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕਹਿਣੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰੁੱਤ ਸੁਖਦਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਓਹੀ ਰੁੱਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੱਡੀ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੮੭੩॥

ਮਾਸ ਅਸੂ ਹਮ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੇ ਸੰਗ ਖੇਲਤ ਚਿੱਤ ਹੁਲਾਸ ਬਢਾਈ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਤਹਾਂ ਪੁਨ ਗਾਵਤ ਥੋ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਰਾਗਨ ਤਾਨ ਬਸਾਈ॥
ਗਾਵਤ ਥੀ ਹਮਹੂੰ ਸੰਗ ਤਾਹੀ ਕੇ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਬਰਨਯੋ ਨਹੀ ਜਾਈ॥
ਤਾ ਸੰਗ ਮੈ ਸੁਖਦਾਇਕ ਥੀ ਰਿਤ ਸਯਾਮ ਬਿਨਾ ਅਬ ਭੀ ਦੁਖਦਾਈ॥੮੭੪॥

ਅਰਥ – ਅੱਸੂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਚਿੱਤ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਾਂ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਥੇ ਗਾਂਵਿਆਂ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਨਾਂ ਲਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਭੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਾਂ, ਉਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਕੁਝ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚ ਰੁੱਤ ਸੁਖਦਾਈ ਸੀ, ਸ਼ਯਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਗਈ ਹੈ॥ ੮੭੪॥

ਕਾਤਕ ਕੀ ਸਖੀ ਰਾਸ ਬਿਖੈ ਰੁਤ ਖੇਲਤ ਥੀ ਹਰਿ ਸੋ ਚਿਤ ਲਾਈ॥
ਸੇਤਹੁ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੈ ਪਟ ਛਾਜਤ ਸੇਤ ਨਦੀ ਤਹ ਧਾਰ ਬਹਾਈ॥
ਭੂਖਨ ਸੇਤਹ ਗੋਪਨ ਕੇ ਅਰੁ ਮੋਤਨਹਾਰ ਭਲੀ ਛਬਿ ਪਾਈ॥
ਤਉਨ ਸਮੈ ਸੁਖਦਾਇਕ ਥੀ ਰਿਤ ਅਉਸਰ ਯਾਹਿ ਭਈ ਦੁਖਦਾਈ॥੮੭੫॥

ਅਰਥ – ਹੇ ਸਖੀ! ਕੱਤਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਰਾਸ-ਲੀਲ੍ਹਾ ਵਿਚ, ਅਸੀਂ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਰਤ-ਕ੍ਰੀੜਾ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਾਂ। ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਚਿੱਟੇ ਹੀ ਕਪੜੇ ਫੱਬਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੀ ਨਦੀ ਦੀ ਧਾਰਾ ਵਗਦੀ ਸੀ। ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਭੀ ਚਿੱਟੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ,

ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਚੰਗੀ ਛਬਿ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰੁੱਤ ਸੁਖਦਾਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।। ੮੭੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਘ੍ਰਸ ਮੈ ਸਭ ਸਯਾਮ ਕੇ ਸੰਗ ਹੁਇ ਖੇਲਤ ਥੀ ਮਨ ਆਨੰਦ ਪਾਈ।।
ਸੀਤ ਲਗੈ ਤਬ ਦੂਰ ਕਰੈ ਹਮ ਸਯਾਮ ਕੇ ਅੰਗ ਸੋ ਅੰਗ ਮਿਲਾਈ।।
ਫੂਲ ਚੰਬੇਲੀ ਕੇ ਫੂਲ ਰਹੇ ਜਿਹ ਨੀਰ ਘਟਯੋ ਜਮੁਨਾ ਜੀਯ ਆਈ।।
ਤਉਨ ਸਮੈ ਸੁਖਦਾਇਕ ਥੀ ਰਿਤ ਅਉਸਰ ਯਾਹਿ ਭਈ ਦੁਖਦਾਈ।। ੮੭੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਘ੍ਰਸ=ਮੱਘਰ।। ਜੀਯ=ਲਹਿਰਾਂ।।

ਅਰਥ - ਮੱਘਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਦੀਆਂ ਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸੁਖ ਮਾਣਦੀਆਂ ਸਾਂ। ਜਦ ਪਾਲਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ, ਤਦ ਅਸੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਦੇਹ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪਾਲੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਾਂ ਅਰਥਾਤ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾ ਕੇ ਠੰਡ ਮਿਟਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਾਂ। ਜਿਥੇ ਚੰਬੇਲੀ ਦੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਜਮਨਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਲਹਿਰਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਰੁੱਤ ਸੁਖਦਾਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।। ੮੭੬।।

ਬੀਚ ਸਰਦ ਰੁਤ ਕੇ ਸਜਨੀ ਹਮ ਖੇਲਤ ਸਯਾਮ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤ ਲਗਾਈ।।
ਆਨੰਦ ਕੈ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਮੈ ਤਜ ਕੈ ਸਭ ਹੀ ਜੀਯ ਕੀ ਦੁਚਿਤਾਈ।।
ਨਾਰਿ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੀਨ ਬਿਖੈ ਮਨ ਕੀ ਤਜਿ ਕੈ ਸਭ ਸੰਕ ਕਨ੍ਹਾਈ।।
ਤਾ ਸੰਗ ਸੋ ਸੁਖਦਾਇਕ ਥੀ ਰਿਤ ਸਯਾਮ ਬਿਨਾ ਅਬ ਭੀ ਦੁਖਦਾਈ।। ੮੭੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਦ ਰੁਤ=ਹਿਮ ਰੁਤ, ਪੋਹ ਦਾ ਮਹੀਨਾ।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਸਖੀ! ਪੋਹ ਦੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰੀਤ ਲਗਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਖੇਡਦੀਆਂ ਸਾਂ। ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਹੀ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀਆਂ ਸਾਂ ਅਤੇ ਚਿਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੁਚਿਤਾਈ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੰਗਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਚ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰੁੱਤ ਸੁਖਦਾਇਕ ਲੱਗਦੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦੁਖਦਾਇਕ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ।। ੮੭੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਾਘ ਬਿਖੈ ਮਿਲ ਕੈ ਹਰਿ ਸੋ ਹਮ ਸੋ ਰਸ ਰਾਸ ਕੀ ਖੇਲ ਮਚਾਈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਬਜਾਵਤ ਥੋ ਮੁਰਲੀ ਤਿਹ ਅਉਸਰ ਕੋ ਬਰਨਯੋ ਨਹੀ ਜਾਈ।।

ਫੂਲ ਰਹੇ ਤਿਹ ਫੂਲ ਭਲੇ ਪਿਖਿਯੋ ਜਿਹ ਰੀਝ ਰਹੇ ਸੁਰਰਾਈ।।
ਤਉਨ ਸਮੈ ਸੁਖਦਾਇਕ ਥੀ ਰਿਤ ਸਯਾਮ ਬਿਨਾ ਅਬ ਭੀ ਦੁਖਦਾਈ।। ੮੭੮।।

ਅਰਥ - ਮਾਘ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਰਸ ਭਰੀ 'ਰਾਸ-ਲੀਲ੍ਹਾ' ਦੀ ਖੇਲ ਮਚਾਈ ਸੀ। ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਲੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਆਨੰਦ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਭੀ ਰੀਝ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰੁੱਤ ਸੁਖਦਾਈ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।। ੮੭੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸਯਾਮ ਚਿਤਾਰ ਸਭੈ ਤਹ ਗ੍ਵਾਰਨ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਜੁ ਹੁਤੀ ਬਡਭਾਗੀ।।
ਤਯਾਗ ਦਈ ਸੁਧ ਅਉਰ ਸਭੈ ਹਰਿ ਬਾਤਨ ਕੇ ਰਸ ਭੀਤਰ ਪਾਗੀ।।
ਏਕ ਗਿਰੀ ਧਰ ਹ੍ਵੈ ਬਿਸੁਧੀ ਇਕ ਪੈ ਕਰੁਨਾ ਹੀ ਬਿਖੈ ਅਨੁਰਾਗੀ।।
ਕੈ ਸੁਧ ਸਯਾਮ ਕੇ ਖੇਲਨ ਕੀ ਮਿਲ ਕੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ਰੋਵਨ ਲਾਗੀ।। ੮੭੯।।

ਅਰਥ - 'ਸਯਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਗੁਆਲਨਾਂ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਓਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਸੁੱਧ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਗੋਪੀ ਤਾਂ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਖੇਡਣ ਦੀ ਖਬਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਲ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।। ੮੭੯।।

ਇਤ ਗੋਪੀਅਨ ਕੋ ਬਿਰਲਾਪ ਪੂਰਨੰ।।

\- - - - -

ਅਥ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਮੰਤ੍ਰ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਸੀਖਨ ਸਮੈ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਉਤ ਤੇ ਇਹ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੀ ਭੀ ਦਸਾ ਇਤ ਕਾਨ੍ਹ ਕਥਾ ਭਈ ਤਾਹਿ ਸੁਨਾਊ।।
ਲੀਪ ਕੈ ਭੂਮਹਿ ਗੋਬਰ ਸੋਂ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸਭ ਪ੍ਰੋਹਤਿ ਗਾਊ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਬੈਠਾਇ ਕੈ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਕਬਿ ਪੈ ਗਰਗੈ ਸੁ ਪਵਿਤ੍ਰਹਿ ਠਾਊ।।
ਮੰਤ੍ਰ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਕੋ ਤਾਹਿ ਦਯੋ ਜੋਊ ਹੈ ਭ੍ਰਗੀਆ ਧਰਨੀਧਰ ਨਾਊ।। ੮੮੦।।

ਅਰਥ - ਉਧਰ ਤਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਧਰ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਕਥਾ ਹੋਈ, ਉਹ ਭੀ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਘਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਗੋਹੇ ਨਾਲ ਲਿੰਬ ਪੋਚ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਫੇਰ

ਸਾਰੇ ਸ਼ੈਹਰ ਦੇ ਪ੍ਰੋਹਤਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਗਰਗ ਮੁਨੀ ਨੇ ਵੱਡੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਲਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ ਦਿੱਤਾ, ਜੋਹੜਾ ਧਰਤੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ੇਸਨਾਗ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਹੈ।। ੮੮੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਡਾਰ ਜਨੇਊ ਸੁ ਸਯਾਮ ਗਰੈ ਫਿਰਕੈ ਤਿਹ ਮੰਤ੍ਰ ਸੁ ਸ੍ਰਉਨ ਮੈ ਦੀਨੋ।।
ਸੋ ਸੁਨਿਕੈ ਹਰਿ ਪਾਇ ਪਰਯੋ ਗਰਗੈ ਬਹੁ ਭਾਤਨ ਕੋ ਧਨ ਦੀਨੋ।।
ਅਸ੍ਵ ਬਡੇ ਗਜਰਾਜ ਔ ਉਸਟ ਦਏ ਪਟ ਸੁੰਦਰ ਸਾਜ ਨਵੀਨੋ।।
ਲਾਲ ਪਨੇ ਅਰੁ ਸਬਜ ਮਨੀ ਤਿਹ ਪਾਇ ਪਰਿਓ ਹਿਤ ਆਨੰਦ ਕੀਨੋ।। ੮੮੧।।

ਅਰਥ - ਪਹਿਲਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਜਨੇਊ ਪਾਇਆ ਤੇ ਫਿਰ ਕੰਨ ਚ ਮੰਤ੍ਰ ਸੁਣਾਇਆ। ਉਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗਰਗ ਮੁਨੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪਏ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਨ-ਪਦਾਰਥ ਦਿੱਤਾ। ਵੱਡੇ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੇ, ਰਾਜ ਹਾਥੀ ਤੇ ਊਠ ਦਿੱਤੇ, ਜੋ ਸੁੰਦਰ ਕਪੜੇ ਤੇ ਨਵੇਂ ਸਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਲਾਲ, ਪੰਨੇ, ਸਬਜੇ ਤੇ ਮਨੀ ਆਦਿਕ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਕੇ ਉਸਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਆਨੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।। ੮੮੧।।

ਮੰਤ੍ਰ ਪਰੋਹਤ ਦੈ ਹਰਿ ਕੋ ਧਨੁ ਲੈ ਬਹੁਤੋ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ।।
ਤਯਾਗ ਸਭੈ ਦੁਖ ਕੋ ਤਬ ਹੀ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਆਨੰਦ ਬੀਚ ਬਢਾਯੋ।।
ਸੋ ਧਨ ਪਾਇ ਤਹਾਂ ਤੇ ਚਲਯੋ ਚਲਿ ਕੈ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰ ਆਯੋ।।
ਸੋ ਸੁਨਿ ਮਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਭਏ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਸਭ ਦਾਰਿਦ ਦੂਰਿ ਪਰਾਯੋ।। ੮੮੨।।

ਅਰਥ - ਪ੍ਰੋਹਤ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੈ ਕੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਧਨ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ, ਉਥੋਂ ਤੁਰ ਪਿਆ ਅਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਖਬਰ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਉਸਦੇ ਮਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰਾ ਦਰਿਦ੍ਰ ਦੂਰ ਭੱਜ ਗਿਆ।। ੮੮੨।।

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨਿ ਜੂ ਕੋ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਖਾਇ ਜਗਜੋਪਵੀਤ ਡਾਰਾ ਗਰੇ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ।।

– – – – – – –

ਅਥ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਕੋ ਰਾਜ ਦੀਬੋ॥

ਸੈਯਾ॥ ਮੰਤ੍ਰ ਪ੍ਰੋਹਤ ਤੇ ਹਰਿ ਲੈ ਅਪਨੇ ਰਿਪ ਕੋ ਫਿਰ ਤਾਤ ਛਡਾਯੋ॥
ਛੂਟਤ ਸੋ ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਆਇ ਕੈ ਪਾਇਨ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ॥
ਰਾਜੁ ਕਹਯੋ ਹਰਿ ਕੋ ਤੁਮ ਲੇਹੁ ਜੂ ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੈ ਜਦੁਰਾਇ ਬੈਠਾਯੋ॥
ਆਨੰਦ ਭਯੋ ਜਗ ਮੈ ਜਸ ਭਯੋ ਹਰਿ ਸੰਤਨ ਕੋ ਦੁਖੁ ਦੂਰ ਪਰਾਯੋ॥੮੮੩॥

ਅਰਥ - ਪ੍ਰੋਹਤ ਗਰਗ ਤੋਂ ਮੰਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੰਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਨੇ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੂੰ ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਾਇਆ। ਉਸਨੇ ਕੈਦਖਾਨੇ ਤੋਂ ਛੁੱਟਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਸਿਰ ਧਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਤੁਸੀਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਆਪ ਸਾਂਭ ਲਵੋ" ਪਰ ਯਾਦਵ-ਪਤੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਕੇ ਤਖਤ ਉਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਜਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੮੮੩॥

ਕਾਨ੍ਹ ਜਬੈ ਰਿਪ ਕੋ ਬਧ ਕੈ ਰਿਪ ਤਾਤ ਕੋ ਰਾਜ ਕਿਧੋ ਫਿਰਿ ਦੀਨੋ॥
ਦੇਤ ਉਦਾਰ ਸੁ ਜਿਉ ਦਮਰੀ ਤਿਹ ਕੋ ਇਮ ਕੈ ਫੁਨ ਰੰਚ ਨ ਲੀਨੋ॥
ਮਾਰ ਕੈ ਸਤ੍ਰੁ ਅਭੇਖ ਕਰੇ ਸੁ ਦੀਯੋ ਸਭ ਸੰਤਨ ਕੇ ਸੁਖ ਜੀ ਨੋ॥
ਅਸਤ੍ਰਨਿ ਕੀ ਬਿਧਿ ਸੀਖਨ ਕੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਹਲੀ ਮੁਸਲੀ ਮਨ ਕੀਨੋ॥੮੮੪॥

ਰਿਪ=ਵੈਰੀ, ਕੰਸ॥ ਰਿਪ ਤਾਤ=ਵੈਰੀ ਦਾ ਪਿਤਾ॥ ਉਦਾਰ=ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ ਸਖੀ ਪੁਰਸ਼ ॥ ਅਭੇਖ=ਮਲੀਆਮੇਟ॥ ਅਸਤ੍ਰਨਿ ਕੀ ਬਿਧਿ=ਧਨੁਖ ਵਿਦਿਆ॥ ਹਲੀ ਮੁਸਲੀ**=ਬਲਿ ਤੇ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੂੰ ਰਾਜ ਮੁੜਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਵੱਡਾ ਦਾਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਮੜੀ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਰਤਾ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਕੁਝ ਨਾ ਲਿਆ। ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਉਸਦਾ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜੀਅ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਵਿ ਸ਼ਿਆਮ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਤੇ ਕਾਨ੍ਹ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ-ਵਿਦਿਆ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ॥ ੮੮੪॥

ਇਤ ਰਾਜਾ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਕੋ ਰਾਜ ਦੀਬੋ ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਨੰ॥

** ਹਲੀ ਤੇ ਮੁਸਲੀ' ਦੋਵੇਂ ਨਾਮ ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰਾਮ ਦਾ ਹੀ ਅਵਤਾਰ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਅਰਥ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਥ ਧਨੁਖ ਬਿਦਿਆ ਸੀਖਨ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਇਸ ਪਾਇ ਪਿਤਾ ਤੇ ਦੋਊ ਧਨ ਸੀਖਨ ਕੀ ਬਿਧਿ ਕਾਜ ਚਲੇ।।
ਜਿਨ ਕੇ ਮੁਖ ਕੀ ਸਮ ਚੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾ ਜੋਊ ਬੀਰਨ ਤੇ ਬਰ ਬੀਰ ਭਲੇ।।
ਗੁਰ ਪਾਸ ਸੰਦੀਪਨ ਕੇ ਤਬ ਹੀ ਦਿਨ ਥੋਰਨਿ ਮੈ ਭਏ ਜਾਇ ਖਲੇ।।
ਜਿਨਹੂੰ ਕੁਪਿ ਕੈ ਮੁਰ ਨਾਮ ਮਰਯੋ ਜਿਨਹੂੰ ਛਲ ਸੋ ਬਲਰਾਜ ਛਲੇ।।੮੯੫।।

ਅਰਥ - ਪਿਤਾ ਬਸੁਦੇਵ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾ ਕੇ, ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਧਨੁਖ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਬਿਧੀ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋਹੜੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਹਨ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਦੀਪਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਹਾਜਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ 'ਮੁਰ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਛਲ ਨਾਲ ਬਲਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲਿਆ ਸੀ ਓਹੀ ਅੱਜ ਵਿਦਿਆ ਸਿਖਣ ਲਈ ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੮੯੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਚਉਸਠ ਦਿਵਸ ਮੈ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸਭ ਹੀ ਤਿਹ ਤੇ ਬਿਧ ਸੀਖ ਸੁ ਲੀਨੀ।।
ਪੈਸਠਵੇ ਦਿਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭੇ ਗੁਰ ਸੋ ਉਠ ਕੈ ਬਿਨਤੀ ਇਹ ਕੀਨੀ।।
ਤਉ ਗੁਰ ਪੂਛ ਕਿਧੌ ਤ੍ਰੀਯ ਤੇ ਸੁਤ ਹੂੰ ਕੀ ਸੁ ਬਾਤ ਪੈ ਮਾਂਗ ਕੈ ਲੀਨੀ।।
ਸੋ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰਉਨਨ ਬੀਚ ਦੁਹੂ ਜੋਊ ਵਾਹਿ ਕਹੀ ਤਿਹ ਕੋ ਸੋਈ ਦੀਨੀ।। ੮੯੬।।

ਅਰਥ - ਸਯਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਚੌਂਹਠ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਸਾਰੇ ਤਰੀਕੇ ਸਿੱਖ ਲਏ। ਪੈਂਹਠਵੇਂ ਦਿਨ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉੱਠ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸੰਦੀਪਨ ਦੇ ਕੋਲ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ - "ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਗੁਰ ਦੱਖਣਾ ਲੈ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਬਖਸ਼ੋ।" ਤਦ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਾਸੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਸੋਂ ਗੁਰ ਦੱਖਣਾ ਵਿਚ ਕੀ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ - ਸਾਡੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਮੁੰਦਰ ਨੇ ਰੁੜ੍ਹਾ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਅਵਤਾਰੀ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਇਸ ਪਾਸੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਸੰਦੀਪਨ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਸੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੁੜ੍ਹ ਚੁੱਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਮੰਗਣ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਦੋਹਾਂ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣੀ, ਅਤੇ ਓਹੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।। ੮੯੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬੀਰ ਬਡੇ ਰਥ ਬੈਠ ਦੋਊ ਚਲਿ ਕੈ ਤਟ ਸੋ ਨਦੀਆਪਤ ਆਏ।।
ਤਾਹੀ ਕੋ ਰੂਪੁ ਨਿਹਾਰਤ ਹੀ ਬਚਨਾ ਤਿਨ ਸੀਸ ਝੁਕਾਇ ਸੁਨਾਏ।।
ਏਕ ਬਲੀ ਇਹ ਬੀਚ ਰਹੈ ਨਹੀ ਜਾਨਤ ਹੈ ਤਿਨ ਹੂੰ ਕਿ ਚੁਰਾਏ।।

****

ਸੋ ਸੁਨਿ ਬੀਚ ਧਸੇ ਜਲ ਕੈ ਕਰਿ ਕੋਪ ਦੁਹੂੰ ਮਿਲਿ ਸੰਖ ਬਜਾਏ।। ੯੮੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਦੀਆਪਤ=ਸਮੁੰਦਰ।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਵੱਡੇ ਜੋਧੇ ਹਨ, ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਰਾਮ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੱਥ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਤੁਰੇ, ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਆ ਗਏ। ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸਮੁੰਦਰ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਏਹੋ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਏਹ ਬਚਨ ਸੁਣਾਏ। ਕਿ ਇਕ ਬਲੀ ਦੈਂਤ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਉਸੇ ਨੇ ਹੀ ਚੁਰਾਏ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ? ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ, ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਧਸ ਗਏ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ, ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਸੰਖ ਵਜਾਏ।। ੯੮੭।।

ਬੀਚ ਧਸੇ ਜਲ ਕੇ ਜਬ ਹੀ ਇਕ ਰੂਪ ਭਯਾਨਕ ਦੈਤ ਨਿਹਾਰਯੋ।।
ਦੇਖਤ ਹੀ ਤਿਹ ਕੋਪ ਭਰੇ ਗਹਿ ਆਯੁਧ ਪਾਨ ਘਨੋ ਰਨ ਪਾਰਯੋ।।
ਜੁੱਧੁ ਭਯੋ ਦਿਨ ਬੀਸ ਤਹਾਂ ਤਿਹ ਕੋ ਜਸ ਪੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਮਰੈ ਮ੍ਰਿਗ ਕੋ ਤਿਮ ਸੋ ਕੁਪ ਕੈ ਜਦੁਬੀਰ ਪਛਾਰਯੋ।। ੯੯੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਨ=ਹੱਥ।। ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ=ਸ਼ੇਰ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਧਸ ਗਏ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਇਕ ਡਰਾਉਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜ ਕੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ। ਉਥੇ ਵੀਹ ਦਿਨ ਤੱਕ ਲੜਾਈ ਹੋਈ, ਉਸਦੀ ਮਹਿਮਾ ਸ਼ਿਆਮ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਹਰਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤਾ।। ੯੯੮।।

ਇਤ ਦੈਤ ਬਧਹ।।

\- - - - - -

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਾਰ ਕੈ ਰਾਕਸ ਕੋ ਤਬ ਹੀ ਤਿਹ ਕੇ ਉਰ ਤੇ ਹਰਿ ਸੰਖ ਨਿਕਾਰਯੋ।।
ਬੇਦਨ ਕੀ ਜਿਹ ਤੇ ਧੁਨਿ ਹੋਵਤ ਕਾਢ ਲੀਯੋ ਸੋਊ ਜੋ ਰਿਪੁ ਮਾਰਯੋ।।
ਤਉ ਹਰਿ ਜੂ ਮਨ ਆਨੰਦ ਕੈ ਸੁਤ ਸੂਰਜ ਕੇ ਪੁਰ ਮੋ ਪਗੁ ਧਾਰਯੋ।।
ਸੋ ਲਖ ਕੈ ਹਰਿ ਪਾਇ ਪਰਯੋ ਮਨ ਕੋ ਸਭ ਸੋਕ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਡਾਰਯੋ।। ੯੯੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਤ ਸੂਰਜ=ਯਮ ਰਾਜਾ।।

ਅਰਥ – ਉਹ ਸੰਖ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੈਰੀ ਰਾਖਸ਼ ਕੋਲੋਂ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਤਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ, ਸੂਰਜ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਮ ਦੀ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਚਰਨ ਪਾਇਆ। ਉਹ ਯਮਰਾਜ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀ ਪੈ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਗ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।। ੮੮੯।।

ਸੂਰਜ ਕੇ ਸੁਤ ਮੰਡਲ ਮੈ ਜਦੁਨੰਦਨ ਟੇਰ ਕਹਯੋ ਮੁਖ ਸੋਂ।।
ਮੋ ਗੁਰ ਕੋ ਸੁਤ ਹਿਯਾਂ ਨ ਕਹੂੰ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਸੁ ਕਿਧੌ ਜਮ ਸੋਂ।।
ਜਮ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਨ ਫਿਰੈ ਜਮ ਲੋਕ ਤੇ ਦੇਵਨ ਕੇ ਫੁਨ ਆਇਸ ਸੋਂ।।
ਤਬ ਹੀ ਹਰਿ ਦੇਹੁ ਕਹਯੋ ਕਰਿ ਫੇਰ ਨ ਪੰਡਿਤ ਬਾਮਨ ਕੇ ਸੁਤ ਸੋਂ।। ੮੯੦।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਮੰਡਲ=ਸਥਾਨ।। ਜਦੁਨੰਦਨ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।। ਟੇਰ=ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼।। ਫੇਰ=ਇਨਕਾਰ।। ਪੰਡਿਤ =ਵਿਦਾਨ।।

ਅਰਥ – ਯਮਰਾਜਾ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ – "ਕੀ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਇਥੇ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਹਨ?"ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਮ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਜਮ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ –"ਕਿ ਇਸ ਜਮਲੋਕ ਵਿਚੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਆਗਯਾ ਨਾਲ ਭੀ ਕੋਈ ਮੁੜ ਨਹੀ ਸਕਦਾ।" ਤਦੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ – "ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਦੇਹ ਅਤੇ ਇਨਕਾਰ ਨਾ ਕਰ"।। ੮੯੦।।

(੨) ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਤਦ ਕਿਹਾ – "ਮੇਰੇ ਗੁਰ-ਪੁਤ੍ਰ – ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਹ, ਅਤੇ ਫੇਰ ਕਦੇ ਪੰਡਿਤ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਪੁੱਤਾਂ ਨਾਲ ਅੰਜਿਹੇ ਨਾ ਕਰੀਂ ਅਰਥਾਤ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰੀਂ"।। ੮੯੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਮ ਆਇਸ ਪਾਇ ਕਿਧੌ ਹਰਿ ਤੇ ਹਰਿ ਕੇ ਸੋਊ ਪਾਇਨ ਆਨ ਲਗਾਯੋ।।
ਲੈ ਤਿਨ ਕੌ ਜਦੁਰਾਇ ਚਲਯੋ ਅਤ ਹੀ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।।
ਲਿਯਾਇ ਕੈ ਤਾਹੀ ਕੌ ਪੈ ਸੰਗ ਕੈ ਗੁਰ ਪਾਇਨ ਊਪਰ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ।।
ਹੋਇ ਬਿਦਾ ਤਬ ਹੀ ਗੁਰ ਤੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਪੁਨੇ ਪੁਰ ਆਯੋ।। ੮੯੧।।

ਅਰਥ – ਜਮ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਆਗਯਾ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੁਰ ਪਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ, ਪਰ ਸੰਗਾ ਕਰਦੇ ਹੋਇਆਂ, ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰ ਧਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਇਉਂ ਗੁਰ ਦੱਖਣਾ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਤਦ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆ ਗਏ।। ੮੯੧।।

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਿਲੇ ਆਇ ਕੈ ਕੁਟੰਬ ਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਹਰਖ ਬਢਾਇ॥
ਸੁਖ ਤਿਹ ਕੌਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭਯੋ ਚਿਤਵਨ ਗਈ ਪਰਾਇ॥ ੮੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਿਤਵਨ=ਚਿੰਤਾ॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਆ ਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਯਾ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ॥ ੮੯੨॥

ਇਤ ਧਨਖ ਸੀਖ ਗੁਰ ਕੋ ਪੁਤ੍ਰ ਲਿਆਇ ਦੀਏ ਸਮਾਪਤ॥

- - - - -

ਅਥ ਊਧੋ ਬ੍ਰਿਜ ਭੇਜਾ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸੋਵਤ ਹੀ ਇਹ ਚਿੰਤ ਕਰੀ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਸਨ ਸਿਉ ਇਹ ਕਾਰਜ ਕੱਈਯੈ॥
ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਤੇ ਬੁਲਾਇ ਕੈ ਊਧਵ ਭੇਜ ਕਹਯੋ ਤਿਹ ਠਉਰਹਿ ਜੱਈਯੈ॥
ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਜਾਇ ਸੰਤੋਖ ਕਰੈ ਸੁ ਸੰਤੋਖ ਕਰੈ ਹਮਰੀ ਧਰਮ ਮੱਈਯੈ॥
ਯਾ ਤੇ ਨ ਬਾਤ ਭਲੀ ਕਛੁ ਅਉਰ ਹੈ ਮੋਹਿ ਬਿਬੇਕਹਿ ਕੋ ਝਗਰੱਈਯੈ॥ ੮੯੩॥

ਅਰਥ - ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਸੌਂਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਛੋੜੇ ਨਾਲ ਬ੍ਰਿਜ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ? ਏਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਏ। ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਊਧਵ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਗੋਕਲ ਵੱਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਤੁਸੀਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਓਥੇ ਜਾਓ। ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਧੀਰਜ ਦਿਉ, ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਧਰਮ ਮਾਤਾ ਜਸ਼ੋਦਾ ਨੂੰ ਭੀ ਧੀਰਜ ਕਰਾਓ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੋਹ ਦੇ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਵਿਵੇਕ ਨਾਲ ਮਿਟਾ ਦਿਓ॥ ੮੯੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਤੇ ਬੁਲਾਇ ਕੈ ਊਧਵ ਪੈ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮਹਿ ਭੇਜ ਦਯੋ ਹੈ॥
ਸੋ ਚਲਿ ਨੰਦ ਕੇ ਧਾਮ ਗਯੋ ਬਤੀਯਾਂ ਕਹਿ ਸੋਕ ਅਸੋਕ ਭਯੋ ਹੈ॥
ਨੰਦ ਕਹਯੋ ਸੰਗਿ ਊਧਵ ਕੇ ਕਬਹੂੰ ਹਰਿ ਜੀ ਮੁਹਿ ਚਿੱਤ ਕਯੋ ਹੈ॥
ਯੋ ਕਹਿ ਕੈ ਸੁਧ ਸਯਾਮਹਿ ਕੈ ਧਰਨੀ ਪਰ ਸੋ ਮੁਰਝਾਇ ਪਯੋ ਹੈ॥ ੮੯੪॥

ਅਰਥ - ਸਵੇਰਾ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਊਧਵ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮ ਵੱਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਓਹ ਮਥੁਰਾ ਤੋਂ ਚਲਕੇ ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਫਿਕਰ ਹਟਾ ਕੇ ਬੇਫਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ

ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਅੱਗੋਂ ਨੰਦ ਨੇ ਊਧਵ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਕੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਚੇਤੇ ਭੀ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ।। ੯੯੪।।

ਜਬ ਨੰਦ ਪਰਯੋ ਗਿਰ ਭੂਮ ਬਿਖੈ ਤਬ ਯਾਹਿ ਕਹਯੋ ਜਦੁਬੀਰ ਅਏ।।
ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਤੀਯਾਂ ਉਠਿ ਠਾਢ ਭਯੋ ਮਨ ਕੇ ਸਭ ਸੋਕ ਪਰਾਇ ਗਏ।।
ਉਠਿ ਕੈ ਸੁਧਿ ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਹਮ ਜਾਨਤ ਊਧਵ ਪੇਚ ਕਏ।।
ਤਜ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੋ ਪੁਰ ਬੀਚ ਗਏ ਫਿਰ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ਨਹੀ ਸਯਾਮ ਅਏ।। ੯੯੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੇਚ ਕਏ=ਛਲ ਕੀਤਾ ਹੈ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਨੰਦ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਤਦ ਊਧਵ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਔਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆ ਗਏ।' ਊਧਵ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ, ਨੰਦ ਉਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਜਦ ਉਠ ਕੇ, ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ, ਨੰਦ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਾ ਵੇਖਿਆ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ - "ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਊਧਵ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।" ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮਥੁਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਚੱਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਮੁੜ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਅੱਜ ਤੱਕ ਆਏ ਨਹੀਂ ਹਨ।। ੯੯੫।।

ਸਯਾਮ ਗਏ ਤਜਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੋ ਬ੍ਰਿਜ ਲੋਗਨ ਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਖੁ ਦੀਨੋ।।
ਊਧਵ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਹਮਰੀ ਤਿਹ ਕੇ ਬਿਨੁ ਭਯੋ ਹਮਰੋ ਪੁਰ ਹੀਨੋ।।
ਦੈ ਬਿਧਿ ਨੇ ਹਮਰੇ ਗ੍ਰਹ ਬਾਲਕ ਪਾਪ ਬਿਨਾ ਹਮ ਤੇ ਫਿਰਿ ਛੀਨੋ।।
ਯੌਂ ਕਹਿ ਸੀਸ ਝੁਕਾਇ ਰਹਯੋ ਬਹੁ ਸੋਕ ਬਢਯੋ ਅਤਿ ਰੋਦਨ ਕੀਨੋ।। ੯੯੬।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਊਧਵ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੁੰਞਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬਾਲਕ ਦੇ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ, ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ ਬਹਿ ਰਿਹਾ, ਉਸਨੇ ਬੜਾ ਹੀ ਸੋਗ, ਅਤੇ ਵਿਰਲਾਪ ਕੀਤਾ।। ੯੯੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਹਿ ਕੈ ਇਹ ਬਾਤ ਪਰਯੋ ਧਰਿ ਪੈ ਉਠ ਫੇਰ ਕਹਯੋ ਸੰਗ ਊਧਵ ਇਉ।।
ਤਜਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਸਯਾਮ ਗਏ ਮਥੁਰਾ ਹਮ ਸੰਗ ਕਹੋ ਅਬ ਕਾਰਨਿ ਕਿਉ।।
ਤੁਮਰੇ ਅਬ ਪਾਇ ਲਗੋ ਉਠ ਕੈ ਸੁ ਭਈ ਬਿਰਥਾ ਸੁ ਕਹੋ ਸਭ ਜਿਉ।।
ਤਿਹ ਤੇ ਨਹੀ ਲੇਤ ਕਛੂ ਸੁਧਿ ਹੈ ਮੁਹਿ ਪਾਪਿ ਪਛਾਨ ਕਛੂ ਰਿਸ ਸਿਉ।। ੯੯੭।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ, ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਜਦ ਸੁਰਤ ਆਈ, ਤਦ ਫੇਰ ਉੱਠ ਕੇ, ਊਧਵ ਨੂੰ ਇਉਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ। "ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮਥਰਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਗੱਲ ਦੱਸ, ਕਿ ਇਸਦਾ ਕਾਰਣ ਕੀ ਹੈ?" ਮੈਂ ਉੱਠ ਕੇ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਊਧਵ! ਜੋ ਗੱਲ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਕਹਿ ਦੇਹ, ਮੈਨੂੰ ਪਾਪੀ ਜਾਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਸੇ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਕੁਝ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ?।। ੮੯੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੁਨਿ ਕੈ ਤਿਨ ਊਧਵ ਯੋ ਬਤੀਯਾ ਇਹ ਭਾਂਤਨਿ ਸਿਉ ਤਿਹ ਉੱਤਰ ਦੀਨੋ।।
ਥੋ ਸੁਤ ਸੋ ਬਸੁਦੇਵਹਿ ਕੋ ਤੁਮ ਤੇ ਸਭ ਪੈ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਨਹੀ ਛੀਨੋ।।
ਸੁਨਿ ਕੈ ਪੁਰਿ ਕੈ ਪਤਿ ਯੋਂ ਬਤੀਯਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਉਸਾਸ ਕਹੈ ਤਿਨ ਲੀਨੋ।।
ਧੀਰ ਗਯੋ ਛੁਟ ਰੋਵਤ ਭਯੋ ਇਨਹੂੰ ਤਿਹ ਦੇਖਤ ਰੋਦਨ ਕੀਨੋ।। ੮੯੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੁਰਿ ਕੈ ਪਤਿ=ਸ਼ੈਹਰ ਦੇ ਸੁਾਮੀ, ਗੋਪ ਰਾਜਾ, ਨੰਦ।।

ਅਰਥ - ਊਧਵ ਨੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਬਸੁਦੇਵ ਦਾ ਹੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੀ, ਫੇਰ ਤੁਸਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਊਧਵ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, 'ਸਯਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਨੰਦ ਨੇ ਹਾਉਕਾ ਲਿਆ। ਉਸਦਾ ਧੀਰਜ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਤੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਇਸਨੇ ਭੀ ਰੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।। ੮੯੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਹਠਿ ਊਧਵ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹਯੋ ਪੁਰ ਕੇ ਪਤਿ ਸੋ ਕਛੁ ਸੋਕ ਨ ਕੀਜੈ।।
ਸਯਾਮ ਕਹੀ ਮੁਹਿ ਜੋ ਬਤੀਯਾ ਤਿਹ ਕੀ ਬਿਰਥਾ ਸਭ ਹੀ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ।।
ਜਾ ਕੀ ਕਥਾ ਸੁਨਿ ਹੋਤ ਖੁਸੀ ਮਨ ਦੇਖਤ ਹੀ ਜਿਹ ਕੋ ਮੁਖ ਜੀਜੈ।।
ਵਾਹਿ ਕਹਯੋ ਨਹਿ ਚਿੰਤ ਕਰੋ ਨ ਕਛੂ ਇਹ ਤੇ ਤੁਮਰੋ ਫੁਨ ਛੀਜੈ।। ੮੯੯।।

ਅਰਥ - ਊਧਵ ਨੇ ਨੰਦ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ - "ਤੁਸੀਂ ਰਤਾ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਸ਼ੋਕ ਨਾ ਕਰੋ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ-ਉਸਦੀ ਸਾਰੀ ਬਿਰਥਾ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਜੀਵੀਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ - "ਕੁਝ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਫਿਰ ਕੁਝ ਭੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ"।। ੮੯੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੁਨਿ ਕੈ ਇਮ ਊਧਵ ਤੇ ਬਤੀਯਾ ਫਿਰ ਊਧਵ ਕੋ ਸੋਊ ਪੂਛਨ ਲਾਗਯੋ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕਥਾ ਸੁਨਿ ਚਿਤ ਕੇ ਬੀਚ ਹੁਲਾਸ ਬਢਯੋ ਸਭ ਹੀ ਦੁਖੁ ਭਾਗਯੋ।।
ਅਉਰ ਦਈ ਸਭ ਛੋਰ ਕਥਾ ਹਰਿ ਬਾਤ ਸੁਨੈਬੇ ਬਿਖੈ ਅਨੁਰਾਗਯੋ।।
ਧਯਾਨ ਲਗਾਵਤ ਜਿਉ ਜੁਗੀਯਾ ਇਹ ਤਿਉ ਹਰਿ ਧਯਾਨ ਕੇ ਭੀਤਰ ਪਾਗਯੋ।। ੯੦੦।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੌਂਸਲਾ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਕਸ਼ਟ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ। ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਜੋਗੀ ਜਨ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਗਿਆ।। ੯੦੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਕਹਿ ਊਧਵ ਜਾਤ ਭਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ਤਿਹ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੀ ਸੁਧ ਪਾਈ।।
ਮਾਨਹੁ ਸੋਕ ਕੋ ਧਾਮ ਹੁਤੋ ਦ੍ਰੁਮ ਠਉਰ ਰਹੇ ਸੁ ਤਹਾਂ ਮੁਰਝਾਈ।।
ਮੋਨ ਰਹੀ ਗ੍ਰਿਹ ਬੈਠ ਤ੍ਰੀਯਾ ਮਨੋ ਯੌਂ ਉਪਜੀ ਇਹ ਤੇ ਦੁਚਿਤਾਈ।।
ਸ੍ਯਾਮ ਸੁਨੇ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਿਯ ਭਈ ਨਹਿ ਆਇ ਸੁਨੇ ਫਿਰਿ ਭੀ ਦੁਖਦਾਈ।। ੯੦੧।।

ਅਰਥ – ਨੰਦ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੀਰਜ ਸੰਦੇਸ ਕਹਿ ਕੇ ਊਧਵ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ ਖਬਰ ਲਈ। ਉਥੇ ਗਿਆਂ ਉਸਨੂੰ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਯਾ ਮਾਨੋ ਇਥੇ ਹੀ ਸ਼ੋਕ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਭੀ ਕੁਮਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਊਧਵ ਦੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਈਆਂ ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਜਦ ਆਉਣਾ ਨਾ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਈਆਂ।। ੯੦੧।।

ਊਧਵ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਊਧਵ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਹਰਿ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ।।
ਮਾਰਗ ਜਾਹਿ ਕਹਯੋ ਚਲੀਯੈ ਜੋਊ ਕਾਜ ਕਹਯੋ ਸੋਊ ਕਾਰਜ ਕੀਜੈ।।
ਜੋਗਨਿ ਫਾਰ ਸਭੈ ਪਟ ਹੋਵਹੁ ਯੌਂ ਤੁਮ ਸੋ ਕਹਯੋ ਸੋਊ ਕਰੀਜੈ।।
ਤਾਹੀ ਕੀ ਓਰ ਰਹੋ ਲਿਵ ਲਾਇ ਰੀ ਯਾ ਤੇ ਕਛੂ ਤੁਮਰੋ ਨਹੀ ਛੀਜੈ।। ੯੦੨।।

ਅਰਥ – ਊਧਵ ਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ – "ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲੌ।" ਜੇਹੜਾ ਰਸਤਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਰਾਹ ਤੁਰੋ, ਅਤੇ ਜੇਹੜਾ ਕੰਮ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਕਪੜੇ ਪਾੜ ਕੇ ਜੋਗਣੀਆਂ ਹੋ ਜਾਵੋ ਉਸ ਦਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰੋ। ਉਸੇ ਦੇ ਵੱਲੋ ਹੀ ਧਿਆਨ ਲਾਈ ਰੱਖੋ, ਹੇ ਗੋਪੀਓ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੁਝ ਭੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।। ੯੦੨।।

ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੁਨ ਊਧਵ ਤੇ ਬਿਧਿ ਯਾ ਬਤੀਯਾ ਤਿਨ ਊਧਵ ਕੋ ਇਮ ਉੱਤਰੁ ਦੀਨੋ।।
ਜਾ ਸੁਨਿ ਬਯੋਗ ਹੁਲਾਸ ਘਟੈ ਜਿਹ ਕੇ ਸੁਨਏ ਦੁਖ ਹੋਵਤ ਜੀ ਨੋ।।

ਤਯਾਗ ਗਏ ਤੁਮ ਹੋ ਹਮ ਕੋ ਹਮਰੋ ਤੁਮਰੇ ਰਸ ਮੈ ਮਨੁ ਭੀਨੋ॥
ਯੌ ਕਹਯੋ ਤਾ ਸੰਗ ਯੌ ਕਹੀਯੋ ਹਰਿ ਜੂ ਤੁਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਦਾ ਕਰ ਦੀਨੋ॥ ੯੦੩॥

ਅਰਥ - ਊਧਵ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਊਧਵ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਵਿਯੋਗ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਘਟ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਸੁਣਨ ਕਰ ਕੇ ਜੀਅ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਤਿਆਗ ਗਏ ਹੋ, ਸਾਡਾ ਮਨ ਤਾਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਰਸ ਵਿਚ ਭਿੱਜਾ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਹੇ ਊਧਵ! ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ "ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਤੁਸਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ"॥ ੯੦੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਫਿਰ ਕੈ ਸੰਗ ਊਧਵ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਮਨ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰਯੋ॥
ਤਯਾਗ ਗਏ ਨ ਲਈ ਸੁਧਿ ਹੈ ਰਸ ਸੋ ਹਮਰੋ ਮਨੂਆ ਤੁਮ ਜਾਰਯੋ॥
ਇਉ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਸੁ ਕਿਧੌ ਕਬਿ ਯੌ ਜਸੁ ਸਾਰਯੋ॥
ਊਧਵ ਸਯਾਮ ਸੋ ਯੌ ਕਹੀਯੋ ਹਰਿ ਜੂ ਤੁਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਡਾਰਯੋ॥ ੯੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਰਯੋ=ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ॥ ਜਸ=ਉਪਮਾ॥

ਅਰਥ - ਸਯਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ — ਮੁੜ ਕੇ ਊਧਵ ਦੇ ਨਾਲ ਬ੍ਰਿਜ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਤੁਸੀਂ ਜਦ ਦੇ ਛੱਡ ਕੇ ਗਏ ਹੋ, ਕਦੇ ਆਣ ਕੇ ਕੋਈ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਲਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਨਾਲ ਤੁਸਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਫੇਰ ਦੁਬਾਰਾ ਇਉਂ ਆਖਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਊਧਵ! ਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣਾ — "ਹੇ ਹਰੀ! ਤੁਸਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ"॥ ੯੦੪॥

ਫੇਰਿ ਕਰਯੋ ਇਮ ਊਧਵ ਸੋ ਜਬ ਹੀ ਸਭ ਹੀ ਹਰਿ ਕੇ ਰਸ ਭੀਨੀ॥
ਜੋ ਤਿਨ ਸੋ ਕਹਯੋ ਊਧਵ ਇਉ ਤਿਨ ਊਧਵ ਸੋ ਬਿਨਤੀ ਇਹ ਕੀਨੀ॥
ਕੰਚਨ ਸੋ ਜਿਨ ਕੋ ਤਨ ਥੋ ਜੋਊ ਹਾਨ ਬਿਖੈ ਹੁਤੀ ਗ੍ਵਾਰ ਨਵੀਨੀ॥
ਊਧਵ ਜੂ ਹਮ ਕੋ ਤਜਿ ਕੈ ਤੁਮਰੇ ਬਿਨ ਸਯਾਮ ਕਛੂ ਸੁਧ ਲੀਨੀ॥ ੯੦੫॥

ਅਰਥ - ਫੇਰ ਜਦ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਗਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਊਧਵ ਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਉਹ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਸੋਨੇ ਜਿਹਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸੀ, ਅਤੇ ਜੋਹੜੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਉਮਰਾ ਵਿਚ ਭੀ ਨਵੀਆਂ ਅਰਥਾਤ ਨਵਯੋਬਨਾ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਊਧਵ ਜੀ! ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾ ਕਦੇ ਸਯਾਮ ਨੇ ਆ ਕੇ ਅੱਜ ਤੀਕਰ ਕੁਝ ਸੁੱਧ ਲਈ ਹੈ?॥ ੯੦੫॥

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਏਕ ਕਹੈ ਅਤਿ ਆਤੁਰੁ ਹ੍ਵੈ ਇਕ ਕੋਪ ਕਹੈ ਜਿਨ ਤੇ ਹਿਤ ਭਾਗਯੋ।।
ਊਧਵ ਜੂ ਜਿਹ ਦੇਖਨ ਕੌ ਹਮਰੋ ਮਨੂਆ ਅਤਿ ਹੀ ਅਨੁਰਾਗਯੋ।।
ਸੋ ਹਮ ਕੌ ਤਜਿ ਗਯੋ ਪੁਰ ਮੈ ਪੁਰ ਬਾਸਨ ਕੇ ਰਸ ਭੀਤਰ ਪਾਗਯੋ।।
ਜਉ ਹਰਿ ਜੂ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰਿ ਤਜੀ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰਨ ਭੀ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਥ ਤਿਆਗਯੋ।। ੯੦੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਤੁਰ=ਦੁਖੀ।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਗੋਪੀ ਮਹਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੋਹ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਹੇ ਊਧਵ ਜੀ! ਜਿਸਦੇ ਦਰਸਨ ਦਾ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਿਜ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਦ ਬ੍ਰਿਜ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੯੦੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਏਕਨ ਯੌ ਕਹਯੋ ਸਯਾਮ ਤਜਯੋ ਇਕ ਐਸੇ ਕਹੈ ਹਮ ਕਾਮ ਕਰੈਗੀ।।
ਭੇਖ ਜਿਤੇ ਕਹਯੋ ਜੋਗਨ ਕੇ ਤਿਤਨੇ ਹਮ ਆਪਨੇ ਅੰਗ ਡਰੈਗੀ।।
ਏਕ ਕਹੈ ਹਮ ਜਹੈ ਤਹਾਂ ਇਕ ਐਸੇ ਕਹੈ ਗੁਨਿ ਹੀ ਉਚਰੈਗੀ।।
ਏਕ ਕਹੈ ਹਮ ਖੈ ਮਰਿ ਹੈ ਬਿਖ ਇਕ ਯੌਂ ਕਹੈ ਧਯਾਨ ਹੀ ਬੀਚ ਮਰੈਗੀ।। ੯੦੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੇਖ=ਲਿਬਾਸ।।

ਅਰਥ - ਇਕਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ - ਕਿ ਸਯਾਮ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਾਂਗੀਆਂ ਕਿ ਜਿੰਨਾਂ ਲਿਬਾਸ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਾ ਲਵਾਂਗੀਆਂ। ਇਕਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਜੋਗਨਾਂ ਹੋ ਕੇ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ, ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਅਸੀਂ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਉਸਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹਾਂਗੀਆਂ। ਇਕਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਅਸੀਂ ਜ਼ੈਹਰ ਖਾ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ, ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੇ ਇਉਂ ਕਿਹਾ, "ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ।। ੯੦੭।।

ਊਧਵ ਬਾਚ ਗੋਪਨ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪਿਖਿ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ਦਸਾ ਬਿਸਮੈ ਹੁਇ ਊਧਵ ਯੌਂ ਉਚਰੋ।।
ਹਮ ਜਾਨਤ ਹੈ ਤੁਮਰੀ ਹਰਿ ਸੋ ਬਲ ਪ੍ਰੀਤ ਘਨੀ ਇਹ ਕਾਮ ਕਰੋ।।
ਜੋਊ ਸਯਾਮ ਪਠਯੋ ਤੁਮ ਪੈ ਹਮ ਕੌਂ ਰਾਵਲ ਭੇਖਨ ਅੰਗ ਧਰੋ।।

****

ਤਜਿ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਕੇ ਪੁਨ ਕਾਜ ਸਭੈ ਸਖੀ ਮੋਰੇ ਹੀ ਧਯਾਨ ਕੈ ਬੀਚ ਅਰੋ ।। ੯੦੮ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਲ=ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ।। ਰਾਵਲ=ਜੋਗ।। ਅਰੋ=ਲੱਗੀਆਂ ਰਹੋ।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਊਧਵ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਆਖਿਆ, ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਡੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰੋ। ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿ ਕੇ ਸਯਾਮ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜੋਗ ਭੇਖ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵੋ। ਫਿਰ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੇਰੇ ਹੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲੱਗੀਆਂ ਰਹੋ।। ੯੦੮।।

ਗੋਪਿਨ ਬਾਚ ਊਧਵ ਸੋ ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।।ਏਕ ਸਮੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੁੰਜਨ ਮੈ ਮੁਹਿ ਕਾਨਨ ਸਯਾਮ ਤਟੰਕ ਧਰਾਏ ।।
ਕੰਚਨ ਕੇ ਬਹੁ ਮੋਲ ਜਰੇ ਨਗ ਬ੍ਰਹਮ ਸਕੈ ਉਪਮਾ ਨ ਗਨਾਏ ।।
ਬਜ੍ਰ ਲਗੇ ਜਿਨ ਬੀਚ ਛਟਾ ਚਮਕੇ ਚਹੂੰ ਓਰ ਧਰਾ ਛਬਿ ਪਾਏ ।।
ਤਉਨ ਸਮੈ ਹਰਿ ਵੈ ਦਏ ਊਧਵ ਦੈ ਅਬ ਰਾਵਲ ਭੇਖ ਪਠਾਏ ।। ੯੦੯ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਨਨ=ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ।। ਤਟੰਕ=ਕਾਂਟੇ, ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਗਹਿਣਾ।। ਬ੍ਰਜ=ਹੀਰੇ।। ਛਟਾ=ਬਿਜਲੀ।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਕਾਂਟੇ ਪੁਆਏ ਸਨ। ਜੋ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਨਗਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਿਣ ਸਕਦਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀਰੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜੋ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕਦੇ ਸਨ, ਜਿਸਦੀ ਦਮਕ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਛਬ ਪਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਹੇ ਊਧਵ! ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਹੱਥੀਂ ਜੋਗ-ਭੇਖ ਭੇਜਿਆ ਹੈ।। ੯੦੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਏਕ ਕਹੈ ਹਮ ਜੋਗਨ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਕਹੈ ਇਕ ਸਯਾਮ ਕਹਯੋ ਹੀ ਕਰੈਂਗੀ ।।
ਡਾਰ ਬਿਭੂਤ ਸਭੈ ਤਨ ਪੈ ਬਟੂਆ ਚਿਪੀਆ ਕਰਿ ਬੀਚ ਧਰੈਂਗੀ ।।
ਏਕ ਕਹੈ ਹਮ ਜਾਹਿ ਤਹਾਂ ਇਕ ਯੋਂ ਕਹੈ ਗ੍ਯਾਰਨਿ ਖਾਇ ਮਰੈਂਗੀ ।।
ਏਕ ਕਹੈ ਬਿਰਹਾਗਨ ਕੋਂ ਉਪਜਾਇ ਕੈ ਤਾਹੀ ਕੇ ਸੰਗ ਜਰੈਂਗੀ ।। ੯੧੦ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਟੂਆ=ਝੋਲੀ, ਥੈਲੀ।। ਚਿਪੀਆ=ਦਰਿਆਈ ਨਲੇਰ ਦੇ ਛਿਲਕੇ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ ਭਾਵ ਬਰਤਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਖੱਪਰ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਜੋਗਣਾਂ ਬਣਾਂਗੀਆਂ, ਦੂਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੋ ਕੁਝ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਜਰੂਰ ਕਰਾਂਗੀਆਂ। ਸਾਰੇ ਤਨ ਉਤੇ ਸੁਆਹ ਮਲ ਲਵਾਂਗੀਆਂ ਅਤੇ ਹੱਥ ਦੇ ਵਿਚ ਝੋਲੀ ਤੇ ਚਿੱਪੀ ਫੜ ਲਵਾਂਗੀਆਂ। ਇਕ ਹੋਰ ਗੋਪੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਓਥੇ ਹੀ ਜਾ ਰਹਾਂਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਗੋਪੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ—ਉਸ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਖਾ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੜ ਜਾਵਾਂਗੀ।। ੯੧੦।।

ਰਾਧੇ ਬਾਚ ਊਧਵ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪ੍ਰੇਮ ਛਕੀ ਅਪਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਕੀ ਜਾਈ।।
ਸਯਾਮ ਗਏ ਮਥੁਰਾ ਤਜਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੋ ਅਬ ਧੌਂ ਹਮਰੀ ਗਤਿ ਕਾਈ।।
ਦੇਖਤ ਹੀ ਪੁਰ ਕੀ ਤ੍ਰੀਯ ਕੌ ਸੁ ਛਕੇ ਤਿਨ ਕੇ ਰਸ ਮੈ ਜੀਯ ਆਈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਲਯੋ ਕੁਬਜਾ ਬਸਿ ਕੈ ਟਸਕਯੋ ਨ ਹੀਯੋ ਕਸਕਯੋ ਨ ਕਸਾਈ।। ੯੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਕੀ=ਮਸਤ ਹੋਈ।। ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ=ਰਾਧਕਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ।। ਜਾਈ=ਪੁੱਤ੍ਰੀ।। ਟਸਕਯੋ=ਫਟਿਆ ਨਹੀਂ।। ਕਸਕਯੋ=ਖਿੱਚ ਪਈ।।

ਅਰਥ - ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ ਮਸਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ -ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇਗੀ ? ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਰਸ ਨਾਲ ਮੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੁਬਜਾਂ ਨੇ ਵੱਸ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਭੀ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਫਟਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਕਸਾਈ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਪਈ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਮਰ ਨਹੀਂ ਗਈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸ਼ੁਦੈਣ ਹੋਈ ਹਾਂ, ਏਹ ਮੇਰੇ ਪਾਪੀ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਕੁਟਲਤਾ ਹੈ।। ੯੧੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੇਜ ਬਨੀ ਸੰਗ ਫੂਲਨ ਸੁੰਦਰ ਚਾਂਦਨੀ ਰਾਤ ਭਲੀ ਛਬਿ ਪਾਈ।।
ਸੇਤ ਬਹੇ ਜਮੁਨਾ ਪਟ ਹੈ ਸਿਤ ਮੋਤਨਹਾਰ ਗਰੇ ਛਬਿ ਛਾਈ।।
ਮੈਨ ਚੜਯੋ ਸਰਿ ਲੈ ਬਰ ਕੈ ਬਧਬੇ ਹਮ ਕੋ ਬਿਨ ਜਾਨ ਕਨ੍ਹਾਈ।।
ਸੋਊ ਲਯੋ ਕੁਬਜਾ ਬਸ ਕੈ ਟਸਕਯੋ ਨ ਹੀਯੋ ਕਸਕਯੋ ਨ ਕਸਾਈ।। ੯੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥਾ- ਮੈਨ=ਕਾਮਦੇਵ।। ਸਰ=ਤੀਰ।। ਬਧਬੇ=ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ।। ਟਸਕਯੋ=ਝੁਕਿਆ।। ਕਸਾਈ=ਪ੍ਰੇਮ ਕਸਸ।। ਕਸਕਯੋ = ਖਿੱਚ।।

ਅਰਥ - ਮੇਰੀ ਸੇਜਾ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਚਾਂਦਨੀ ਰਾਤ ਭੀ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਚਿੱਟੀ ਚਿੱਟੀ ਜਮਨਾ ਵਗਦੀ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਪੜੇ ਭੀ ਚਿੱਟੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਗਲ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਾਣ ਕੇ, ਕਾਮਦੇਵ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ, ਸਾਨੂੰ ਮਾਰਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਕੁਬਜਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਵੱਸ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਝੁਕਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਸ਼ਸ਼ ਦੀ ਖਿੱਚ ਪੁੱਜੀ ਹੈ।। ੯੧੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰਾਤ ਬਨੀ ਘਨ ਕੀ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸਯਾਮ ਸੀਂਗਾਰ ਭਲੀ ਛਬਿ ਪਾਈ।।
ਸਯਾਮ ਬਹੇ ਜਮੁਨਾ ਤਰਏ ਇਹ ਜਾ ਬਿਨ ਕੋ ਨਹੀ ਸਯਾਮ ਸਹਾਈ।।
ਸਯਾਮਹਿ ਮੈਨ ਲਗਯੋ ਦੁਖ ਦੇਵਨ ਐਸੇ ਕਹਜੋ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨਹਿ ਜਾਈ।।
ਸਯਾਮ ਲਯੋ ਕੁਬਜਾ ਬਸਿ ਕੈ ਟਸਕਯੋ ਨ ਹੀਯੋ ਕਸਕਯੋ ਨ ਕਸਾਈ।। ੯੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਨ=ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਰਗੀ, ਕਾਲੀ।। ਟਸਕਯੋ=ਫਟਿਆ।। ਕਸਕਯੋ=ਤਰਸ।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਸਮੇਂ ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਲੇ ਸਿੰਗਾਰ ਨੇ ਭੀ ਚੰਗੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹੇਠਾਂ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਜਮਨਾ ਵਗਦੀ ਸੀ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਾਮਦੇਵ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਲੱਗਾ। ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੁਬਜਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕੁਬਜਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਨਾ ਫਟਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਕਸਾਈ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਤਰਸ ਆਯਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਕੁਬਜਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਪਾਪ ਕਰ ਕੇ ਕੁਬਜਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਫਟ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਸਾਡੇ ਹਾਲ ਉੱਤੇ ਤਰਸ ਪਿਆ ਹੈ।। ੯੧੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਫੂਲ ਰਹੇ ਸਿਗਰੇ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਤਰ ਫੂਲਿ ਲਤਾ ਤਿਨ ਸੋ ਲਪਟਾਈ।।
ਫੂਲਿ ਰਹੇ ਸਰ ਸਾਰਸ ਸੁੰਦਰ ਸੋਭ ਸਮੂਹ ਬਢੀ ਅਧਿਕਾਈ।।
ਚੇਤ ਚੜਯੋ ਸੁਕ ਸੁੰਦਰ ਕੋਕਿਲਕਾ ਜੁਤ ਕੰਤ ਬਿਨਾ ਨ ਸੁਹਾਈ।।
ਦਾਸੀ ਕੇ ਸੰਗਿ ਰਹਯੋ ਗਹਿ ਹੋ ਟਸਕਯੋ ਨ ਹੀਯੋ ਕਸਕਯੋ ਨ ਕਸਾਈ।। ੯੧੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਰ=ਬ੍ਰਿਛ।। ਲਤਾ=ਵੇਲਾਂ।। ਫੂਲਿ=ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ।। ਸਰ=ਤਲਾਉ।। ਸਾਰਸ=ਕਮਲ ਫੁੱਲ।। ਸੁਕ=ਤੋਤਾ।। ਕੋਕਿਲਕਾ=ਕੋਇਲਾਂ।। ਜੁਤ=ਸਮੇਤ।। ਟਸਕਯੋ = ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁੱਖ।। ਕਸਕਯੋ = ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖਿੱਚ।।

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਰਖਤ ਖਿੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਵੇਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਪਟ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਤਲਾਅ ਵਿਚ ਕਮਲ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਬਹੁਤ

ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਚੇਤ੍ਰ ਦੇ ਚੜ੍ਹਿਆਂ ਸੁੰਦਰ ਤੋਤੇ ਤੇ ਕੋਇਲਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਪਤੀ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਹਾਵਨੀ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਭੀ ਸੁਹਾਂਵਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਟਹਿਲਣ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਕਸਾਈ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਨਾ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖਿੱਚ ਪਈ ਹੈ।। ੯੧੪।।

ਬਾਸ ਸੁਬਾਸ ਅਕਾਸ ਮਿਲੀ ਅਰ ਬਾਸਤ ਭੂਮਿ ਮਹਾਂ ਛਬਿ ਪਾਈ।।
ਸੀਤਲ ਮੰਦ ਸੁਗੰਧ ਸਮੀਰ ਬਹੈ ਮਕਰੰਦ ਨਿਸੰਕ ਮਿਲਾਈ।।
ਪੈਰ ਪਰਾਗ ਰਹੀ ਹੈ ਬੈਸਾਖ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜ ਲੋਗਨਿ ਕੀ ਦੁਖਦਾਈ।।
ਮਾਲਨ ਲੈਬ ਕਰੋ ਰਸ ਕੋ ਟਸਕਯੋ ਨ ਹੀਯੋ ਕਸਕਯੋ ਨ ਕਸਾਈ।। ੯੧੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਸ=ਵਾਸ਼ਨਾ, ਸੁਗੰਧੀ।। ਸੁਬਾਸ=ਵਾਸਨਾਂ ਵਾਲੇ ਫੁੱਲ।। ਬਾਸਤ=ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ।। ਸੀਤਲ=ਠੰਡੀ।। ਮੰਦ=ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਚੱਲਣਾ।। ਸਮੀਰ=ਹਵਾ।। ਮਕਰੰਦ=ਧੂੜੀ, ਜੋ ਗੁਲਾਬਾਦਿ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਪੱਤੀਆਂ ਉੱਤੇ ਚਿੱਟੇ ਜਿਹੇ ਰੰਗ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।। ਪੈਰ=ਫੈਲ, ਖਿਲਰ ਜਾਣਾ, ਫੈਲਣਾ।। ਪਰਾਗ=ਪੁਸ਼ਪ ਧੂੜੀ, ਜਿਸਦੇ ਸਬੰਧ ਕਰ ਕੇ ਹਵਾ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।। ਲੈਬ ਕਰੋ=ਖੋਹ ਲਿਆ।। ਟਸਕਯੋ = ਝੁਕਿਆ।। ਕਸਕਯੋ = ਖਿੱਚ।।

ਅਰਥ - ਸੁੰਦਰ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਵਾਲੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਵੱਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਛਬ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ ਠੰਡੀ ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਵਗ ਰਹੀ ਹੈ*, ਜਿਸਨੇ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਮਿਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਵਿਸਾਖ ਵਿਚ ਸਭ ਪਾਸੇ ਪੁਸ਼ਪ-ਧੂੜੀ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਹਵਾ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਬਜਾਂ ਮਾਲਣ ਨੇ ਰਸ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਝੁਕਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਜ਼ਾਲਮ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਖਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।। ੯੧੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਨੀਰ ਸਮੀਰ ਹੁਤਾਸਨ ਕੇ ਸਮ ਅਉਰ ਅਕਾਸ ਧਰਾ ਤਪਤਾਈ।।
ਪੰਥ ਨ ਪੰਥੀ ਚਲੈ ਕੋਊਓ ਤਰੁ ਤਾਕ ਤਰੈ ਤਨ ਤਾਪ ਸਿਰਾਈ।।
ਜੇਠ ਮਹਾ ਬਲਵੰਤ ਭਯੋ ਅਤਿ ਬਿਆਕੁਲ ਜੀਯ ਮਹਾ ਰਿਤ ਪਾਈ।।
ਐਸੇ ਸਕਯੋ ਧਸਕਯੋ ਸਸਕਯੋ ਟਸਕਯੋ ਨ ਹੀਯੋ ਕਸਕਯੋ ਨ ਕਸਾਈ।। ੯੧੬।।

---

*"ਸੀਤਲ ਸੁਗੰਧ ਮੰਦ ਭੂਖਨ ਪ੍ਰਭੰਜਨ ਕੋ" ਠੰਡ, ਸੁਗੰਧ ਤੇ ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਚੱਲਣਾ, ਏਹ ਤਿੰਨੇ ਗੁਣ ਹਵਾ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਵਾ ਮਨ ਨੂੰ ਲਭਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਮੀਰ=ਹਵਾ।। ਹੁਤਾਸਨ=ਅੱਗ।। ਪੰਥ=ਰਾਹੀ।। ਤਾਪ=ਦੁੱਖ।। ਸਿਰਾਈ=ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ।। ਸਕਯੋ=ਸਹਕਦਾ।। ਧਸਕਯੋ=ਧੜਕੇ ਨਾਲ।। ਸਸਕਯੋ=ਸਕੁੰਚ ਗਿਆ।। ਟਸਕਯੋ=ਟਹਿਕਿਆ।। ਕਸਕਯੋ=ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਕਸ਼ਸ਼।। ਕਸਾਈ=ਪ੍ਰੀਤਮ।।

ਅਰਥ - ਪਾਣੀ ਤੇ ਹਵਾ ਅੱਗ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਧਰਤੀ ਤਪ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਛੀ ਧੁੱਪ ਨਾਲ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਦੁੱਖਤਾਂ ਤੇ ਛਾਂ ਲੱਭ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਹੀ ਤੁਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜੇਠ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਵੱਡੇ ਜ਼ੋਰ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਿਲ ਬੜਾ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਸਮ ਬੜਾ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ। ਐਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਧੜਕੇ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ ਸਹਕਦਾ ਹੋਇਆ ਸਕੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਮੁੜ ਕੇ ਟਹਿਕਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਕਸ਼ਸ਼ ਜਰਾ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੬੧੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪਉਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਹੈ ਅਤਿ ਤਾਪਤ ਚੰਚੇਲ ਚਿਤਿ ਦਸੋ ਦਿਸ ਧਾਈ।।
ਬੈਸ ਅਵਾਸ ਰਹੈ ਨਰ ਨਾਰ ਬਿਹੰਗਮ ਵਾਰ ਸੁ ਛਾਹਿ ਤਕਾਈ।।
ਦੇਖ ਅਸਾੜ ਨਈ ਰਿਤ ਦਾਦਰ ਮੋਰਨ ਹੂੰ ਘਨ ਘੋਰ ਲਗਾਈ।।
ਗਾਢ ਪਰੀ ਬਿਰਹੀ ਜਨ ਕੋ ਟਸਕਯੋ ਨ ਹੀਯੋ ਕਸਕਯੋ ਨ ਕਸਾਈ।। ੬੧੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਾਪਤ=ਸਾੜਦੀ ਹੋਈ।। ਅਵਾਸ=ਘਰ।। ਬਿਹੰਗਮ=ਪੰਛੀ।। ਵਾਰ=ਪਾਣੀ।। ਨਈ ਰਿਤ=ਬਰਸਾਤ।। ਦਾਦਰ=ਡੱਡੂ।। ਗਾਢ=ਭਾਰੀ ਬਿਪਦਾ।। ਬਿਰਹੀ ਜਨ=ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਪੁਰਸ਼।। ਟਸਕਯੋ=ਧੀਰਜ।। ਕਸਕਯੋ=ਮੇਲ।। ਕਸਾਈ=ਪ੍ਰੀਤਮ।।

ਅਰਥ - ਤਨ ਨੂੰ ਸਾੜਦੀ ਹੋਈ ਹਵਾ ਬੜੀ ਤੇਜ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਚੰਚਲ ਹੋ ਕੇ ਦਸਾਂ ਦਿਸਾਂ ਵਿਚ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪੁਰਖ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਛਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕਦੇ ਹਨ। ਹਾੜ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਬਰਸਾਤ ਵੇਖ ਕੇ ਡੱਡੂਆਂ, ਮੋਰਾਂ ਤੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੇ ਘਨਘੋਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਬਿਪਤਾ ਪੈ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।। ੬੧੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤਾਲ ਭਰੇ ਜਲ ਪੂਰਨਿ ਸੌ ਅਰੁ ਸਿੰਧ ਮਿਲੀ ਸਰਤਾ ਸਭ ਜਾਈ।।
ਤੈਸੇ ਘਟਾਨ ਛਟਾਨ ਮਿਲੀ ਅਤਿ ਹੀ ਪਪੀਹਾ ਪੀਯ ਟੇਰ ਲਗਾਈ।।
ਸਾਵਨ ਮਾਹਿ ਲਗਯੋ ਬਰਸਾਵਨ ਭਾਵਨ ਨਾਹਿ ਹਹਾ ਘਰ ਮਾਈ।।
ਲਾਗ ਰਹਯੋ ਪੁਰ ਭਾਮਨ ਸੋ ਟਸਕਯੋ ਨ ਹੀਯੋ ਕਸਕਯੋ ਨ ਕਸਾਈ।। ੬੧੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੂਰਨਿ=ਨੱਕੋ ਨੱਕ, ਕੰਢਿਆਂ ਤੱਕ।। ਸਿੰਧ=ਸਮੁੰਦਰ।। ਸਰਤਾ=ਨਦੀ।।

ਤਾਲ=ਤਲਾਉ ।। ਘਟਾਨ=ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ।। ਛਟਾਨ=ਬਿਜਲੀ ।। ਪੀਯ=ਪੀਉ-ਪੀਉ ।। ਟੇਰ=ਅਵਾਜ਼, ਸੁਦਾਮਾ ।। ਬਰਸਾਵਨ=ਮੀਂਹ ਵਸਾਉਣਾ ।। ਭਾਵਨ=ਪਿਆਰ ਪਾਤ੍ਰ, ਪ੍ਰੀਤਮ ।। ਹਹਾ=ਹਾਇ! ਹਾਇ! ।। ਪੁਰ=ਸ਼ੈਹਰ ।। ਭਾਮਨ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ।। ਟਸਕਯੋ=ਝੁਕਿਆ ।। ਕਸਕਯੋ=ਖਿੱਚ ।। ਕਸਾਈ=ਪ੍ਰੇਮੀ ।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਤਲਾਉ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨੱਕੋ ਨੱਕ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਨਦੀਆਂ ਜਾ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਪੀਹਾ 'ਪੀਉ-ਪੀਉ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਵਣ ਵਿਚ ਬੱਦਲ ਮੀਂਹ ਬਰਸਾਉਣ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਹਾਇ! ਹੇ ਮਾਈ! ਘਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਹਿਰਦਾ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਝੁਕਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਖਿੱਚ ਪਈ ਹੈ।। ੯੧੮।।

ਭਾਦਵ ਮਾਹਿ ਚੜਯੋ ਬਿਨ ਨਾਹਿ ਦਸੋ ਦਿਸ ਮਾਹਿ ਘਟਾ ਘਹਰਾਈ।।
ਦਯੋਸ ਨਿਸਾ ਨਹਿ ਜਾਨ ਪਰੈ ਤਮ ਬਿੱਜੁ ਛਟਾ ਰਵਿ ਕੀ ਛਬਿ ਪਾਈ।।
ਮੂਸਲਧਾਰ ਛੁਟੈ ਨਭਿ ਤੇ ਅਵਨੀ ਸਗਰੀ ਜਲ ਪੂਰਨਿ ਛਾਈ।।
ਐਸੇ ਸਮੇ ਤਜਿ ਗਯੋ ਹਮ ਕੋ ਟਸਕਯੋ ਨ ਹੀਯੋ ਕਸਕਯੋ ਨ ਕਸਾਈ।। ੯੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਹਿ=ਸੁਆਮੀ ।। ਦਯੋਸ=ਦਿਨ ।। ਤਮ=ਹਨੇਰਾ ।। ਛਟਾ=ਚਮਕ ।। ਨਭ=ਅਕਾਸ਼ ।। ਅਵਨੀ=ਧਰਤੀ ।। ਟਸਕਯੋ=ਝੁਕਿਆ ।। ਕਸਕਯੋ=ਕਸ਼ਸ਼ ।। ਕਸਾਈ=ਖਿੱਚਿਆ ।।

ਅਰਥ - ਭਾਦਰੋਂ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸੁਆਮੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਦਸਾਂ ਦਿਸਾਂ ਵਿਚ ਘਟਾਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਝੜ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦਾ ਫਰਕ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਨੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੋਭਾ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੋਹਲੇ ਜੇਡੀ ਧਾਰ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਡਿੱਗਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਕਰ ਕੇ ਭਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਭਾਵਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਹਿਰਦਾ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਝੁਕਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਡੀ ਕਸ਼ਸ਼ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ।। ੯੧੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਾਸ ਕੁਆਰ ਚਢਯੋ ਬਲੁ ਧਾਰ ਪੁਕਾਰ ਰਹੀ ਨ ਮਿਲੇ ਸੁਖਦਾਈ।।
ਸੇਤ ਘਟਾ ਅਰੁ ਰਾਤ ਛਟਾ ਸਰ ਤੁੰਗ ਅਟਾ ਸਿਮ ਕੈ ਦਰਸ਼ਾਈ।।
ਨੀਰ ਬਿਹੀਨ ਫਿਰੈ ਨਭਿ ਛੀਨ ਸੁ ਦੇਖ ਅਧੀਨ ਭਯੋ ਹੀਯਰਾਈ।।
ਪ੍ਰੇਮ ਛਕੀ ਤਿਨ ਸੋ ਬਿਥਕਯੋ ਟਸਕਯੋ ਨ ਹੀਯੋ ਕਸਕਯੋ ਨ ਕਸਾਈ।। ੯੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਸ=ਮਹੀਨਾ।। ਕੁਆਰ=ਅੱਸੂ।। ਸਿਮ=ਚਾਂਦੀ।। ਛੀਨ=ਕਮਜ਼ੋਰ।।

****
ਅਧੀਨ=ਅਧੀਰ।। ਛਕੀ=ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੀ ।। ਬਿਥਕਯੋ=ਵਿੱਥ ਪੈ ਗਈ।। ਟਸਕਯੋ=ਫਟਿਆ।। ਕਸਕਯੋ=ਖਿੱਚ।। ਕਸਾਈ=ਪ੍ਰੇਮੀ।।

ਅਰਥ - ਅੱਸੂ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਪੁਕਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਜੇ ਤੱਕ ਆ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ। ਚਿੱਟੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਾਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਤ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਸਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਚੀਆਂ ਅਟਾਰੀਆਂ ਚਾਂਦੀ ਵਾਂਗੂੰ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਫਿਰਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਮੇਰਾ ਮਨ ਭੀ ਅਧੀਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਬੱਦਲਾਂ ਦਾ ਜਲ ਪੂਰਤ ਹੋਣਾ, ਮਾਨੋ ਜੋਬਨਾਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਜੋਬਨਾਵਸਥਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਪਤਿ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਮੇਰੀ ਜੋਬਨਾਵਸਥਾ ਦੂਰ ਨਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਮਨ ਅਧੀਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਪੈ ਗਈ ਹੈ, ਵਿਛੋੜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਕੇ ਨਾ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਫਟਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਪਈ ਹੈ।। ੯੨੦।।

ਕਾਤਕਿ ਮੈ ਗੁਨਿ ਦੀਪ ਪ੍ਰਕਾਸਤ ਤੈਸੇ ਅਕਾਸ ਮੈ ਉੱਜਲਤਾਈ।।
ਜੂਪ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਫੈਲ ਰਹਯੋ ਸਿਗਰੇ ਨਰ ਨਾਰਨ ਖੇਲ ਮਚਾਈ।।
ਚਿਤ੍ਰ ਭਏ ਘਰ ਆਂਙਨ ਦੇਖ ਗਚੇ ਤਹ ਕੇ ਅਰੁ ਚਿਤ੍ਰ ਭ੍ਰਮਾਈ।।
ਆਯੋ ਨਹੀ ਮਨ ਭਾਯੋ ਤਹੀ ਟਸਕਯੋ ਨ ਹੀਯੋ ਕਸਕਯੋ ਨ ਕਸਾਈ।। ੯੨੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੁਨਿ=ਰੱਸੀ, ਬੱਤੀ।। ਆਂਙਨ=ਵੇਹੜੇ।। ਮਨ ਭਾਯੋ=ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਪ੍ਰੀਤਮ।। ਟਸਕਯੋ=ਧੀਰਜ।। ਕਸਕਯੋ=ਖਿੱਚ।। ਕਸਾਈ=ਪ੍ਰੀਤਮ।।

ਅਰਥ - ਕੱਤਕ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਬੱਤੀ ਕਰ ਕੇ ਦੀਵਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉੱਜਲਤਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਜੂਆ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪੁਰਸਾਂ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਜੂਏ ਦੀ ਖੇਡ ਮਚਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਚੂਨੇ-ਗੱਚ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਘਰਾਂ ਉਤੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਵਿਹੜੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਭ੍ਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਵੇਹੜੇ ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਤੇ ਕੰਧਾਂ ਉਪਰ ਮੋਰਾਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵੇਖ ਕੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਬਨ ਦਾ ਭਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜੇ ਤੱਕ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਇਆ ਨਹੀਂ ਤਦੇ ਹੀ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖਿੱਚ ਪਈ ਹੈ।। ੯੨੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬਾਰਜ ਫੂਲ ਰਹੇ ਸਰ ਪੁੰਜ ਸੁਗੰਧ ਸਨੇ ਸਰਿਤਾਨ ਘਟਾਈ।।
ਕੂੰਜਤ ਕੰਤ ਬਿਨਾ ਕੁਲ ਹੰਸ ਕਲੇਸ ਬਢੈ ਸੁਨਿ ਕੈ ਤਿਹ ਮਾਈ।।
ਬਾਸੁਰ ਰੈਨ ਨ ਚੈਨ ਕਹੂੰ ਛਿਨ ਮੰਘਰ ਮਾਸ ਅਯੋ ਨ ਕਨ੍ਹਾਈ।।

ਜਾਤ ਨਹੀ ਤਿਨ ਸੌਮ ਸਕਯੋ ਟਸਕਯੋ ਨ ਹੀਯੋ ਕਸਕਯੋ ਨ ਕਸਾਈ।। ੯੨੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰਜ=ਕਮਲ।। ਸਰਿਤਾਨ=ਨਦੀਆਂ।। ਕੁੰਜਤ=ਕੂਅ ਕੂਅ ਕਰਨਾ, ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ।। ਸੌਮ=ਠੰਡ। ੨ ਚਾਂਦਨੀ।। ੩ ਮੱਘਰ ਮਹੀਨਾ।। ਟਸਕਯੋ=ਖਿੱਚ।। ਕਸਕਯੋ=ਖਿੱਚ।। ਕਸਾਈ=ਪ੍ਰੀਤਮ।।

ਅਰਥ - ਸੁਗੰਧੀ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਕਮਲ ਫੁੱਲ ਸਾਰੇ ਤਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਖਿੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਕੂਅ ਕੂਅ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਹੇ ਮਾਤਾ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ ਸੁਣ ਕੇ, ਪਤੀ ਤੋਂ ਹੀਣੀਆਂ ਦਾ ਕਲੇਸ਼ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਦਿਨ-ਰਾਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਛਿਨ ਭੀ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੱਘਰ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਮੱਘਰ ਦੀ ਠੰਡ ਸਹਾਰੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਸ ਠੰਡ ਨਾਲ ਦਿਲ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਠੰਡਾ ਨਹੀਂ ਹੋਯਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਪਈ ਹੈ।। ੯੨੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਭੂਮ ਅਕਾਸ ਅਵਾਸ ਸੁ ਬਾਸੁ ਉਦਾਸ ਬਢੀ ਅਤਿ ਸੀਤਲਤਾਈ।।
ਕੂਲ ਦੁਕੂਲ ਤੇ ਸੂਲ ਉਠੈ ਸਭ ਤੇਲ ਤਮੋਲ ਲਗੈ ਦੁਖਦਾਈ।।
ਪੋਖ ਸੰਤੋਖ ਨ ਹੋਤ ਕਛੂ ਤਨ ਸੋਖਤ ਜਿਉ ਕੁਮਦੀ ਮੁਰਝਾਈ।।
ਲੋਭ ਰਹਜੋ ਉਨ ਪ੍ਰੇਮ ਗਹਯੋ ਟਸਕਯੋ ਨ ਹੀਯੋ ਕਸਕਯੋ ਨ ਕਸਾਈ।। ੯੨੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਵਾਸ=ਘਰ।। ਸੀਤਲਤਾਈ=ਠੰਡ।। ਸੁ= ਸ੍ਵ ਆਪਣੇ।। ਕੂਲ=ਨੈਹਰਾਂ, ਤਲਾਉ, ਨਦੀ।। ੨ ਜਲ ਸਥਾਨ।। ਦੁਕੂਲ=ਕਿਨਾਰੇ।। ਤਮੋਲ=ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ।। ਸੂਲ=ਦੁੱਖ।। ਸੰਤੋਖ=ਧੀਰਜ।। ਸੋਖਤ=ਸੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਮਦੀ=ਕੁਮਦਨੀ, 'ਕੰਮੀ ਦਾ ਫੁੱਲ'।। ਟਸਕਯੋ=ਝੁਕਿਆ।। ਕਸਕਯੋ=ਖਿੱਚ।। ਕਸਾਈ=ਜਾਲਮ।।

ਅਰਥ - ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ ਦੇ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਪੰਛੀ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਹਨ, ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਉਦਾਸ ਹਨ, ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਠੰਡ ਵਧੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸੂਲਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜਾ ਉਠ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਤੇਲ ਤੰਬੋਲ ਆਦਿਕ ਭੀ ਦੁਖਦਾਈ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੋਹ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਰਤਾ ਭੀ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਨਾਲ ਕੰਮੀਆਂ ਕੁਮਲਾ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਸੁੱਕ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਏਹ ਹੈ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਜ਼ਾਲਮ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਰਤਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਝੁਕਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਖਿੱਚ ਪਈ ਹੈ।। ੯੨੩।।

ਮਾਹਿ ਮੈ ਨਾਹਿ ਨਹੀ ਘਰਿ ਮਾਹਿ ਸੁ ਦਾਹ ਕਰੈ ਰਵਿ ਜੋਤਿ ਦਿਖਾਈ।।
ਜਾਨੀ ਨ ਜਾਤ ਬਿਲਾਤਤ ਦਯੋਸਨ ਰੈਨ ਕੀ ਬਿਰਧ ਭਈ ਅਧਿਕਾਈ।।

****

ਕੋਕਿਲ ਦੇਖਿ ਕਪੋਤ ਸਿਲੀਮੁਖ ਕੂੰਜਤ ਏ ਸੁਨਿ ਕੈ ਡਰਪਾਈ॥
ਪ੍ਰੀਤ ਕੀ ਰੀਤ ਕਰੀ ਉਨ ਸੋ ਟਸਕਯੋ ਨ ਹੀਯੋ ਕਸਕਯੋ ਨ ਕਸਾਈ॥ ੯੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਹਿ=ਮਾਘ ਦਾ ਮਹੀਨਾ। ੨ ਵਿੱਚ॥ ਨਾਹਿ=ਪਤੀ, ਸੁਾਮੀ॥ ਰਵਿ ਜੋਤਿ=ਸੂਰਜ ਦਾ ਤੇਜ॥ ਬਿਲਾਤਤ=ਜਾਂਦਿਆਂ॥ ਦਯੋਸਨ=ਦਿਨਾਂ ਦੇ॥ ਬਿਰਧ=ਬ੍ਰਿਧੀ, ਵਧ ਕੇ॥ ਅਧਿਕਾਈ=ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ॥ ਕਪੋਤ=ਕਬੂਤਰ॥ ਸਿਲੀਮੁਖ=ਭੌਰਾ॥ ਕੂੰਜਤ=ਬੋਲਦੇ॥ ਟਸਕਯੋ=ਝੁਕਿਆ॥ ਕਸਕਯੋ=ਖਿੱਚ॥ ਕਸਾਈ=ਜ਼ਾਲਮ॥

ਅਰਥ - ਮਾਘ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ, ਘਰ ਵਿਚ ਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਦ ਸੂਰਜ ਦਾ ਤੇਜ ਦਿਖਾਈ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਲੇਜੇ ਵਿਚ ਜਲਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਗੁਜਰਦਿਆਂ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਅਤੇ ਰਾਤ ਵਧ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਬੀਤਣ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਕੋਇਲਾਂ, ਕਬੂਤਰ ਤੇ ਭੌਰੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਵੇਖੀਦੇ ਹਨ, ਏਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਰੀਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਜ਼ਾਲਮ ਨੂੰ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਖਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਈ, ਅਤੇ ਨਾ ਉਸਦਾ ਹਿਰਦਾ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਝੁਕਿਆ ਹੈ॥ ੯੨੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਫਾਗੁਨ ਫਾਗ ਬਢਯੋ ਅਨੁਰਾਗ ਸੁਹਾਗਨ ਭਾਗ ਸੁਹਾਗ ਸੁਹਾਈ॥
ਕੇਸਰ ਚੀਰ ਬਨਾਇ ਸਰੀਰ ਗੁਲਾਬ ਅਬੀਰ ਗੁਲਾਲ ਉਡਾਈ॥
ਸੋ ਛਬਿ ਮੈਨ ਲਖੀ ਜਨ ਦ੍ਵਾਦਸ ਮਾਸ ਕੀ ਸੋਭਤ ਆਗ ਜਗਾਈ॥
ਆਸ ਕੋ ਤਿਆਗ ਨਿਰਾਸ ਭਈ ਟਸਕਯੋ ਨ ਹੀਯੋ ਕਸਕਯੋ ਨ ਕਸਾਈ॥ ੯੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਫਾਗ=ਹੋਲੀ॥ ਅਨੁਰਾਗ=ਖੁਸ਼ੀ। ੨ ਉਤਸ਼ਾਹ॥ ਚੀਰ=ਕਪੜੇ॥ ਗੁਲਾਬ=ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਅਰਕ॥ ਅਬੀਰ=ਅਲਤਾ॥ ਛਬਿ=ਉਪਮਾ॥ ਮੈਨ=ਕਾਮਦੇਵ॥ ਜਨ=ਮਾਨੋਂ॥ ਟਸਕਯੋ=ਝੁਕਿਆ॥ ਕਸਕਯੋ=ਖਿੱਚ॥ ਕਸਾਈ=ਜ਼ਾਲਮ॥

ਅਰਥ - ਸੁਹਾਗ-ਭਾਗ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਦਾ ਫੱਗਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕੋਈ ਟਿਕਾਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਪੜੇ ਕੇਸਰ ਰੰਗੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਰਕ ਗੁਲਾਬ ਤੇ ਅਲਤਾ ਉਡਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਗੁਲਾਲ ਮੂੰਹਾਂ ਤੇ ਮਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਮੈਂ ਏਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਸੁੱਤੀ ਹੋਈ ਕਾਮ ਅਗਨੀ ਅੱਜ ਜਗਾਈ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਅੱਜ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਸ ਛੱਡ ਕੇ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦਾ ਜ਼ਾਲਮ ਹਿਰਦਾ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਝੁਕਿਆ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਮੇਰੀ ਖਿੱਚ ਪਈ ਹੈ॥ ੯੨੫॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਬ੍ਰਿਹ ਨਾਟਕ ਬਾਰਾਮਾਹਾ ਸੰਪੂਰਣ ਮਸਤੁ॥

ਗੋਪਨਿ ਬਾਚ ਆਪਸ ਮੈ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਯਾਹੀ ਕੇ ਸੰਗ ਸੁਨੋ ਮਿਲ ਕੈ ਹਮ ਕੁੰਜ ਗਲੀਨ ਮੈ ਖੇਲ ਮਚਾਯੋ॥
ਗਾਵਤ ਭਯੋ ਸੋਊ ਠਉਰ ਤਹਾ ਹਮਹੂੰ ਮਿਲ ਕੈ ਤਹ ਮੰਗਲ ਗਾਯੋ॥
ਸੋ ਬ੍ਰਿਜ ਤਯਾਗ ਗਯੋ ਮਥੁਰਾ ਇਨ ਗ੍ਵਾਰਨ ਤੇ ਮਨੂਆ ਉਚਟਾਯੋ॥
ਯੌਂ ਕਹਿ ਊਧਵ ਸੋ ਤਿਨ ਟੇਰ ਹਹਾ ਹਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਸਯਾਮ ਨ ਆਯੋ॥ ੯੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਚਟਾਯੋ=ਉਚਾਟ ਕਰ ਲਿਆ, ਪਿਛਾਂਹ ਹਟਾ ਲਿਆ, ਮੋੜ ਲਿਆ॥

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਹੇ ਸਖੀ! ਸੁਣੋ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ, ਅਸਾਂ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਖੇਡ ਮਚਾਈ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਗਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਅਸਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕੱਠਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਉਥੇ ਮੰਗਲ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਗਾਂਵਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਥੁਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਆਲਨਾਂ ਵਲੋਂ ਵਲੋਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਊਧਵ ਪਾਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੇਰ ਕਿਹਾ - ਹਾਇ! ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ?॥ ੯੨੬॥

ਗੋਪਿਨ ਬਾਚ ਊਧਵ ਸੋ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਏਕ ਸਮੈ ਹਮ ਕੋ ਸੁਨਿ ਊਧਵ ਕੁੰਜਨ ਮੈ ਫਿਰੈ ਸੰਗ ਲੀਯੋ॥
ਹਰਿ ਜੂ ਅਤਿ ਹੀ ਹਿਤ ਸਾਥ ਘਨੇ ਹਮ ਪੈ ਅਤਿ ਹੀ ਕਹਯੋ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਯੋ॥
ਤਿਨ ਕੇ ਬਸਿ ਗਯੋ ਹਮਰੋ ਮਨ ਹੈ ਅਤਿ ਸੁਖੁ ਭਯੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਰ ਹੀਯੋ॥
ਅਬ ਸੋ ਤਜਿ ਕੈ ਮਥੁਰਾ ਕੋ ਗਯੋ ਤਿਹ ਕੇ ਬਿਛੁਰੇ ਫਲ ਕਉਨ ਜੀਯੋ॥ ੯੨੭॥

ਅਰਥ - ਹੇ ਊਧਵ! ਸੁਣ, ਇਕ ਸਮੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਵੱਡਾ ਮੋਹ ਵਧਾ ਕੇ ਮੋਹ-ਭਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਮਨ ਉਸਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਹੀ ਸੁਖ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਸੁਖ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਜੀਊਣ ਦਾ ਹੀ ਕੀ ਲਾਭ ਹੈ?॥ ੯੨੭॥

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਪੈ ਜਿਤਨੀ ਫੁਨ ਊਧਵ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਹਰਿ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ॥
ਗਯਾਨ ਕੋ ਉੱਤਰ ਦੇਤ ਭਈ ਨਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਚਿਤਾਰ ਸਭੈ ਉਚਰਾਨੀ॥

++

ਜਾਹੀ ਕੇ ਦੇਖਤ ਭੋਜਨ ਖਾਤ ਸਖੀ ਜਿਹ ਕੇ ਬਿਨ ਪੀਤ ਨ ਪਾਨੀ॥
ਗਯਾਨ ਕੀ ਜੋ ਇਨ ਬਾਤ ਕਹੀ ਤਿਨ ਹੂੰ ਹਿਤ ਸੋ ਕਰਿ ਏਕ ਨ ਮਾਨੀ॥੯੨੮॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਊਧਵ ਨੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਿੰਨੀਆਂ ਭੀ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਸਨ। ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਬੋਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਹੇ ਸਖੀ! ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਭੋਜਨ ਖਾਂਦੀਆਂ ਸਾਂ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਾਣੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੀਆਂ ਸਾਂ। ਇਸਨੇ ਹਿੱਤ ਨਾਲ ਜੋ ਭੀ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਕਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਭੀ ਨਾ ਮੰਨੀ॥ ੯੨੮॥

ਗੋਪਿਨ ਬਾਚ ਊਧਵ ਸੋ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਮਿਲ ਕੈ ਤਿਨ ਊਧਵ ਸੰਗ ਕਹਯੋ ਹਰਿ ਸੋ ਸੁਨ ਊਧਵ ਯੋਂ ਕਹੀਯੋ॥
ਕਹਿ ਕੈ ਕਰਿ ਊਧਵ ਗਯਾਨ ਜਿਤੋ ਪਠਿਯੋ ਤਿਤਨੋ ਸਭ ਹੀ ਗਹੀਯੋ॥
ਸਭ ਹੀ ਇਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਪੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹਯੋ ਹਿਤ ਆਖਨ ਸੋ ਚਹੀਯੋ॥
ਇਨ ਕੋ ਤੁਮ ਤਿਆਗ ਗਏ ਮਥੁਰਾ ਹਮਰੀ ਸੁਧ ਲੇਤ ਸਦਾ ਰਹੀਯੋ॥੯੨੯॥

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਊਧਵ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਊਧਵ! ਸੁਣ, ਜਾ ਕੇ ਹਰੀ ਪਾਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ, ਕਿ ਜੋ ਗਿਆਨ ਆਪ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਉਹ ਸਾਰਾ ਧਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਊਧਵ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਹਿਤ ਸਿਆਮ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਆਖ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਮਥੁਰਾ ਚਲੇ ਗਏ ਹੋ, ਪਰ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਡੀ ਖਬਰ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿਣਾ॥ ੯੨੯॥

ਜਬ ਊਧਵ ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਤਬ ਊਧਵ ਕੋ ਮਨ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰਯੋ ਹੈ॥
ਅਉਰ ਗਈ ਸੁਧ ਭੂਲ ਸਭੈ ਮਨ ਤੇ ਸਭ ਗਯਾਨ ਹੁਤੋ ਸੁ ਟਰਯੋ ਹੈ॥
ਸੋ ਮਿਲਿ ਕੈ ਸੰਗ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੇ ਅਤਿ ਪ੍ਰੀਤ ਕੀ ਬਾਤ ਕੇ ਸੰਗ ਢਰਯੋ ਹੈ॥
ਗਯਾਨ ਕੇ ਡਾਰ ਮਨੋ ਕਪਰੇ ਹਿਤ ਕੀ ਸਰਤਾ ਮਹਿ ਕੂਦ ਪਰਯੋ ਹੈ॥੯੩੦॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਊਧਵ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, ਤਦ ਊਧਵ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਮਨ ਤੋਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਸੁੱਧ-ਬੁੱਧ ਭੁੱਲ ਗਈ, ਅਤੇ ਜਿੰਨਾ ਗਿਆਨ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਭੀ ਢਲ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਇਉਂ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕਪੜੇ ਸੁੱਟ ਕੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਕੁੱਦ ਪਿਆ ਹੈ॥ ੯੩੦॥

ਯੌਂ ਕਹਿ ਸੰਗ ਗੁਆਰਨ ਕੇ ਜਬ ਹੀ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੋ ਹਿਤ ਚੀਨੋ।।
ਊਧਵ ਗਯਾਨ ਦਯੋ ਤਜਿ ਕੈ ਮਨ ਮੈ ਜਬ ਪ੍ਰੇਮ ਕੋ ਸੰਗ੍ਰਹ ਕੀਨੋ।।
ਹੋਇ ਗਯੋ ਤਨ ਮੈ ਹਿਤ ਸੋ ਇਹ ਭਾਤਿ ਕਹਯੋ ਸੁ ਕਰਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਹੀਨੋ।।
ਤਯਾਗ ਗਏ ਤੁਮ ਕੋ ਮਥੁਰਾ ਤਿਹ ਤੇ ਹਰਿ ਕਾਮ ਸਖੀ ਘਟ ਕੀਨੋ।। ੯੩੧।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਏ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਸਾਰੀਆ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ। ਊਧਵ ਨੇ ਭੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਸੁੰਞਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਸਖੀ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮਥੁਰਾ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੯੩੧।।

ਊਧਵ ਬਾਚ ਗੋਪਿਨ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਾਇ ਕੈ ਹਉ ਮਥੁਰਾ ਮੈ ਸਖੀ ਹਰਿ ਤੇ ਤੁਮ ਲਯੈਬੇ ਕੋ ਦੂਤ ਪਠੈਹੋ।।
ਬੀਤਤ ਜੋ ਤੁਮ ਪੈ ਬਿਰਥਾ ਸਭ ਹੀ ਜਦੁਰਾਇ ਕੇ ਪਾਸ ਕਹੈਹੋ।।
ਕੈ ਤੁਮਰੀ ਬਿਨਤੀ ਉਹ ਪੈ ਬਿਧਿ ਜਾ ਰਿਝ ਹੈ ਬਿਧਿ ਤਾ ਰਿਝਵੈਹੋ।।
ਪਾਇਨ ਪੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਹਰਿ ਕੌ ਬ੍ਰਿਜ ਭੀਤਰ ਫੇਰਿ ਲਿਯੈਹੋ।। ੯੩੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਰਥਾ=ਦੁਖਾਵਸਥਾ।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਸਖੀ! ਮੈਂ ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਕਿਸੇ ਪਿਆਦੇ ਨੂੰ ਭਿਜਵਾਵਾਂਗਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਜੇਹੜੀ ਦੁਖਾਵਸਥਾ ਗੁਜਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਹੀ ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਕਹਿ ਸੁਣਾਵਾਂਗਾ। ਤੁਹਾਡੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣਾ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਰਾਂਗਾ। ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਊਧਵ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਮੈਂ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਪੈ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਫਿਰ ਮੋੜ ਕੇ ਲੈ ਆਵਾਂਗਾ।। ੯੩੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਜਬ ਊਧਵ ਬਾਤ ਕਹੀ ਉਠ ਪਾਇਨ ਲਾਗਤ ਭੀ ਤਬ ਸੋਊ।।
ਦੂਖ ਘਟ੍ਯਿਯੋ ਤਿਨ ਕੇ ਮਨ ਤੇ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਭੀਤਰ ਆਨੰਦ ਹੋਊ।।
ਕੈ ਬਿਨਤੀ ਸੰਗ ਊਧਵ ਕੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਬਿਧਿ ਯਾ ਉਚਰੋਊ।।
ਸਯਾਮ ਸੋ ਜਾਇ ਕੈ ਯੌ ਕਹੀਯੋ ਕਰਿ ਕੈ ਕਹਯੋ ਪ੍ਰੀਤ ਨ ਤਯਾਗਤ ਕੋਊ।। ੯੩੩।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਊਧਵ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਤਦ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਉੱਠ ਕੇ ਊਧਵ ਦੇ ਚਰਨੀ ਪੈ ਗਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਦੁੱਖ ਘਟ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ , ਊਧਵ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹਾ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦੇਣਾ, ਕਿ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ "ਪਿਆਰ ਪਾ ਕੇ ਕੋਈ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ"।। ੯੩੩।।

ਕੁੰਜ ਗਲੀਨ ਮੈ ਖੇਲਤ ਹੀ ਸਭ ਹੀ ਮਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੋ ਹਰਿਯੋ।।
ਜਿਨ ਕੇ ਹਿਤ ਲੋਗਨ ਹਾਸ ਸਹਯੋ ਜਿਨ ਕੇ ਹਿਤ ਸੱਤ੍ਰਨ ਸੋ ਲਰਿਯੋ।।
ਸੰਗ ਊਧਵ ਕੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਬਿਨਤੀ ਕਰਿ ਕੈ ਇਮ ਉਚਰਿਯੋ।।
ਹਮ ਤਯਾਗ ਗਏ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ਮਥੁਰਾ ਤਿਹ ਤੇ ਤੁਮ ਕਾਮ ਬੁਰੋ ਕਰਿਯੋ।। ੯੩੪।।

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਖੇਡਦਿਆਂ ਖੇਡਦਿਆਂ ਹੀ ਤੁਸਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਕੇ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹਾਸਾ ਸਹਾਰਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜੇ ਸਾਓ। ਸ਼ਯਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਊਧਵ ਦੇ ਕੋਲ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦੇਣਾ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪ ਮਥੁਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਹੋ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਏਹ ਤੁਸਾਂ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੯੩੪।।

ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਸਨ ਤਯਾਗ ਗਏ ਮਥੁਰਾ ਪੁਰ ਬਾਸਨ ਕੇ ਰਸ ਭੀਤਰ ਪਾਗਿਓ।।
ਪ੍ਰੇਮ ਜਿਤੋ ਪਰ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਥੋ ਉਨ ਸੰਗ ਰਚੇ ਇਨ ਤੇ ਸਭ ਭਾਗਿਓ।।
ਦੈ ਤੁਹਿ ਹਾਥ ਸੁਨੋ ਬਤੀਯਾ ਹਮ ਜੋਗ ਕੋ ਭੇਖ ਪਠਾਵਨ ਲਾਗਿਓ।।
ਤਾ ਸੰਗ ਊਧਵ ਯੋਂ ਕਹੀਯੋ ਹਰਿ ਜੂ ਤੁਮ ਪ੍ਰੇਮ ਸਭੈ ਅਬ ਤਯਾਗਿਓ।। ੯੩੫।।

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਵੱਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮਥੁਰਾ ਚਲੇ ਗਏ ਹੋ, ਅਤੇ ਉਥੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਵੱਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਗਏ ਹੋ। ਜਿੰਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਪਹਿਲੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ, ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸਣਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਚ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰੋਂ ਲੱਥ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਊਧਵ! ਸਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ ਲੈ, ਵੇਖ! ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਹੱਥੀਂ ਦੇ ਕੇ, ਸਾਨੂੰ ਜੋਗ ਦਾ ਭੇਸ ਭੇਜਣ ਲੱਗਾ ਹੈ? ਹੇ ਊਧਵ! ਉਸਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦੇਵੀਂ - ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਤੁਸਾਂ ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੯੩੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਊਧਵ ਜੋ ਤਜਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੌ ਚਲਿ ਕੈ ਜਬ ਹੀ ਮਥੁਰਾ ਪੁਰ ਜੱਈਯੋ।।
ਪੈ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਮੈ ਹਿਤ ਕੈ ਹਮ ਓਰ ਤੇ ਸਯਾਮ ਕੇ ਪਾਇਨ ਪੱਈਯੋ।।

ਕੈ ਅਤਿ ਹੀ ਬਿਨਤੀ ਤਿਹ ਪੈ ਫਿਰ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੋ ਉੱਤਰ ਦੱਈਯੈ।।
ਪ੍ਰੀਤ ਨਿਬਾਹੀਯੈ ਤਉ ਕਰੀਯੈ ਪਰ ਯੋਂ ਨਹੀ ਕਾਹੂ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰੱਈਯੈ।। ੯੩੬।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਉਧਵ! ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰੋ ਗੇ, ਅਤੇ ਮਥੁਰਾ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਓਗੇ। ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਕੇ, ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਲੰਮੇ ਪੈ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕੇ, ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਉੱਤਰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ। ਪ੍ਰੀਤ ਨਿਬਾਹ ਸਕਦੇ ਹੋਈਏ, ਤਾਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।। ੯੩੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਊਧਵ ਮੋ ਸੁਨ ਲੈ ਬਤੀਯਾ ਜਦੁਬੀਰ ਕੋ ਧਯਾਨ ਜਬੈ ਕਰਿ ਹੋਂ।।
ਬਿਰਹਾ ਤਬ ਆਇ ਕੈ ਮੋਹਿ ਗ੍ਰਸੈ ਤਿਹ ਕੇ ਗ੍ਰਸਏ ਨ ਜੀਯੋ ਮਰਿ ਹੋਂ।।
ਨ ਕਛੂ ਸੁਧਿ ਮੋ ਤਨ ਮੈ ਰਹਿ ਹੈ ਧਰਨੀ ਪਰ ਹ੍ਵੈ ਬਿਸੁਧੀ ਝਰਿ ਹੋਂ।।
ਤਿਹ ਤੇ ਹਮ ਕੋ ਬਿਰਥਾ ਕਹੀਯੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੋ ਧੀਰਜ ਹਉ ਧਰਿ ਹੋਂ।। ੯੩੭।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਊਧਵ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲੈ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਵਿਛੋੜਾ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਫੜ ਲੈਣ ਕਰ ਕੇ ਨਾ ਮੈਂ ਜੀਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਰਦੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਤਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਅਤੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ, ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੌਂਸਲਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹਾਂ?।। ੯੩੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦੀਨ ਹ੍ਵੈ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਸੋਊ ਕਹੈ ਸਯਾਮ ਜੁ ਥੀ ਅਤਿ ਹੀ ਅਭਮਾਨੀ।।
ਕੰਚਨ ਸੇ ਤਨ ਕੰਜ ਮੁਖੀ ਜੋਊ ਰੂਪ ਬਿਖੈ ਰਤਿ ਕੀ ਫੁਨ ਸਾਨੀ।।
ਯੌਂ ਕਹੈ ਬਯਾਕੁਲ ਹ੍ਵੈ ਬਤੀਯਾ ਕਬਿ ਨੇ ਤਿਹ ਕੀ ਉਪਮਾ ਪਹਿਚਾਨੀ।।
ਊਧਵ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਸਫਰੀ ਸਭ ਨਾਮ ਲੈ ਸਯਾਮ ਕੋ ਜੀਵਤ ਪਾਨੀ।। ੯੩੮।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਰਤਿ=ਕਾਮ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਮ।। ਸਾਨੀ=ਬਰਾਬਰ।। ਸਫਰੀ=ਮੱਛੀ।।

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਹੁਣ ਸਨਿੰਮਰ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਵਰਗੇ ਤੇ ਮੂੰਹ ਕਮਲ ਜੇਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਰਤੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਏਹ ਪਛਾਣ ਲਈ ਹੈ। ਊਧਵ ਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਗ੍ਵਾਲਨੀਆਂ ਤਾਂ ਮੱਛੀ ਹਨ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਮ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਜੀਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।। ੯੩੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਸੰਗ ਊਧਵ ਕੇ ਸੁ ਕਹਯੋ ਇਮ ਬੈਨਾ।।
ਭੂਖਨ ਭੋਜਨ ਧਾਮ ਜਿਤੋ ਹਮ ਕੋ ਜਦੁਬੀਰ ਬਿਨਾ ਸੁ ਰੁਚੈ ਨਾ।।
ਯੌਂ ਕਹਿ ਸਯਾਮ ਬਿਯੋਗ ਬਿਖੈ ਬਸਿ ਗੇ ਕਬਿ ਨੇ ਜਸ ਯੌਂ ਉਚਰੈਨਾ।।
ਰੋਵਤ ਭੀ ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਖ ਸੋ ਜੁ ਹੁਤੇ ਮਨੋ ਬਾਲ ਕੇ ਕੰਜਨ ਨੈਨਾ।। ੯੩੯।।

ਪਦ ਅਰਥ–ਆਤੁਰ=ਦੁਖੀ।।ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ=ਰਾਧਕਾਂ।।ਜਦੁਬੀਰ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।।ਰੁਚੈ=ਭਾਉਂਦਾ।। ਬਾਲ=ਬਾਲਾ, ਫੁੱਟਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ।। ਕੰਜਨ=ਕਮਲ।।

ਅਰਥ – ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਦੁੱਖੀ ਹੋ ਕੇ, ਊਧਵ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਕਿਹਾ। ਗਹਿਣੇ, ਭੋਜਨ ਤੇ ਘਰ ਆਦਿਕ ਜੋ ਕੁਝ ਭੀ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਭਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦੇ ਨੈਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ, ਉਸਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਸਯਾਮ ਕਵਿ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। 'ਬਾਲਾ' ਦੇ ਜੋ ਕਮਲ ਵਰਗੇ ਨੈਣ ਸਨ, ਉਹ ਮਾਨੋਂ ਵੱਡੇ ਹੀ ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਰੋਵਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ।। ੯੩੯।।

ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਅਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਛਕੀ ਮਨ ਮੈ ਜਦੁਬੀਰ ਕੋ ਧਿਆਨ ਲਗੈ ਕੈ।।
ਰੋਵਤ ਭੀ ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਖ ਸੋ ਸੰਗ ਕਾਜਰ ਨੀਰ ਗਿਰਯੋ ਢਰ ਕੈ ਕੈ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸ ਉੱਚ ਮਹਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹਯੋ ਮੁਖ ਤੇ ਉਮਗੈ ਕੈ।।
ਚੰਦਹਿ ਕੋ ਜੁ ਕਲੰਕ ਹੁਤੋ ਮਨੋ ਨੈਨਨਿ ਪੈਡ ਚਲਯੋ ਨਿਚੁਰੈ ਕੈ।। ੯੪੦।।

ਅਰਥ – ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਾਧਕਾਂ ਵੱਡੇ ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗੀ। ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੱਜਲ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਕਵਿ ਸਿਆਮ ਜੀ ਨੇ ਚਿੱਤ ਦੇ ਉਮਾਹ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਜੋ ਕਲੰਕ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਮਾਨੋਂ ਉਹ ਕਲੰਕ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਨੁੱਚੜ ਕੇ ਨਿਕਲ ਚੱਲਿਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਰੂਪ ਰਾਧਕਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ, ਕੱਜਲ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਕਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲ ਰਿਹੈ, ਓਹੀ ਮਾਨੋਂ ਕਲੰਕ ਨੁੱਚੜ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੯੪੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗਹਿ ਧੀਰਜ ਊਧਵ ਸੋ ਬਚਨਾ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰੇ।।
ਨੇਹੁ ਤਜਯੋ ਬ੍ਰਿਜਬਾਸਨ ਸੋ ਤਿਹ ਤੇ ਕਛੂ ਜਾਨਤ ਦੋਖ ਬਿਚਾਰੇ।।
ਬੈਠ ਗਏ ਰਥ ਭੀਤਰ ਆਪ ਨਹੀ ਇਨ ਕੀ ਸੋਊ ਓਰ ਨਿਹਾਰੇ।।
ਤਯਾਗ ਗਏ ਬ੍ਰਿਜ ਕੋ ਮਥਰਾ ਹਮ ਜਾਨਤ ਹੈ ਘਟ ਭਾਗ ਹਮਾਰੇ।। ੯੪੧।।

ਅਰਥ - ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ, ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਊਧਵ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹਿ ਸੁਣਾਏ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਇਕ ਦਮ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਘਾਟ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਰਥ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਭਾਗ ਮੰਦੇ ਹਨ।। ੯੪੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਬ ਜੈਹੋ ਕਹਯੋ ਮਥੁਰਾ ਕੈ ਬਿਖੈ ਹਰਿ ਪੈ ਹਮਰੀ ਬਿਨਤੀ ਇਹ ਕੀਜੋ।।
ਪਾਇਨ ਕੌਂ ਗਹਿ ਕੈ ਰਹੀਯੋ ਘਟਕਾ ਦਸ ਜੋ ਮੁਹਿ ਨਾਮਹਿ ਲੀਜੋ।।
ਤਾਹੀ ਕੇ ਪਾਛੇ ਤੇ ਮੋ ਬਤੀਯਾ ਸੁਨਿ ਲੈ ਇਹ ਭਾਂਤਹਿ ਸੋ ਉਚਰੀਜੋ।।
ਜਾਨਤ ਹੋ ਹਿਤ ਤਯਾਗ ਗਏ ਕਬਹੂੰ ਹਮਰੇ ਹਿਤ ਕੇ ਸੰਗ ਭੀਜੋ।। ੯੪੨।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਊਧਵ! ਜਦ ਤੂੰ ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਜਾਵੇਂ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਏਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀਂ। ਪਹਿਲੋਂ ਦਸ ਘੜੀਆਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜੀ ਰੱਖੀਂ, ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਲੈ ਲਵੀਂ। ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ ਲੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿ ਦੇਵੀਂ। ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਹਿਤ ਤੋੜ ਗਏ ਹੋ, ਪਰ ਕਦੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਹਿਤ ਨਾਲ ਭਿੱਜ ਜਾਓ।। ੯੪੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਊਧਵ ਕੌਂ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਬਚਨਾ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੋਂ ਉਚਰਿਯੋ ਹੈ।।
ਤਿਆਗ ਦਈ ਜਬ ਅਉਰ ਕਥਾ ਮਨ ਜਉ ਸੰਗ ਸਯਾਮ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰਿਯੋ ਹੈ।।
ਤਾ ਸੰਗ ਸੋਊ ਕਹੋ ਬਤੀਯਾ ਬਨ ਮੈ ਹਮਰੇ ਜੋਊ ਸੰਗ ਅਰਯੋ ਹੈ।।
ਮੈ ਤੁਮਰੇ ਸੰਗ ਮਾਨ ਕਰਯੋ ਤੁਮ ਹੂੰ ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਮਾਨ ਕਰਿਯੋ ਹੈ।। ੯੪੩।।

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਊਧਵ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਜਦ ਤੋਂ ਮਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੈ, ਤਦ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ ਕਰਾਵੀਂ ਜਦੋਂ ਬਣ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅੜ ਖਲੋਤਾ ਸੀ ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਮਾਣ ਕੀਤਾ ਸੀ ਹੁਣ ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੯੪੩।।

ਬਨ ਮੈ ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਖੇਲ ਕਰੇ ਮਨ ਮੈ ਅਬ ਸੋ ਜਦੁਬੀਰ ਚਿਤਾਰੋ।।
ਮੋਰੇ ਜੁ ਸੰਗ ਕਹੀ ਬਤੀਯਾ ਹਿਤ ਕੀ ਸੋਈ ਆਪਨੇ ਚਿੱਤ ਨਿਹਾਰੋ।।
ਤਾਹੀ ਕੌ ਧਯਾਨ ਕਰੋ ਕਿਹ ਹੇਤ ਤਜਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਔ ਮਥੁਰਾ ਕੋ ਪਧਾਰੋ।।

ਜਾਨਤ ਹੈ ਤੁਮਰੋ ਕਛੁ ਦੋਸ ਨਹੀ ਕਛੂ ਹੈ ਘਟ ਭਾਗ ਹਮਾਰੋ।। ੯੪੪।।

ਅਰਥ - ਬਨ ਵਿਚ ਤੁਸਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੋ ਖੇਲ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਹੇ ਜਦੁਬੀਰ! ਮਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰੋ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵੇਖੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜੇ ਅਤੇ ਮਥਰਾ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹੋ ? ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੀਆਂ ਹਾਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਕੁਝ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਹੀ ਕੋਈ ਮੰਦੇ ਭਾਗ ਹਨ।। ੯੪੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੋਂ ਸੁਨਿ ਉੱਤਰ ਦੇਤ ਭਯੋ ਊਧਵ ਪ੍ਰੀਤ ਘਨੀ ਹਰਿ ਕੀ ਸੰਗ ਤੇਰੈ।।
ਜਾਨਤ ਹੋ ਅਬ ਆਵਤ ਹੈ ਉਪਜੈ ਇਹ ਚਿੰਤ ਕਹਯੋ ਮਨ ਮੇਰੈ।।
ਕਿਉ ਮਥੁਰਾ ਤਜਿ ਆਵਤ ਹੈ ਜੁ ਫਿਰੈ ਨਹਿ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੇ ਫੁਨ ਫੇਰੈ।।
ਜਾਨਤ ਹੈ ਹਮਰੇ ਘਟਿ ਭਾਗ ਨ ਆਵਤ ਹੈ ਹਰਿ ਜੂ ਫਿਰ ਡੇਰੈ।। ੯੪੫।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਊਧਵ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਤੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹੈਂ, ਹੁਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਭਲਾ ਉਹ ਹੁਣ ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਮੋੜਿਆਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੁੜਿਆ? ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਮੰਦੇ ਭਾਗ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰਿ ਜੀ ਮੁੜ ਕੇ ਮੇਰੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਜੂ ਨਹੀਂ ਆਏ।। ੯੪੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਕਹਿ ਰੋਵਤ ਭੀ ਲਲਨਾ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਸੋਕ ਬਢਾਯੋ।।
ਝੂਮ ਗਿਰੀ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਪਰ ਸੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਆਨੰਦ ਥੋ ਤਿਤਨੋ ਬਿਸਰਾਯੋ।।
ਭੂਲ ਗਈ ਸੁਧ ਅਉਰ ਸਭੈ ਹਰਿ ਕੇ ਮਨ ਧਯਾਨ ਬਿਖੈ ਤਿਨ ਲਾਯੋ।।
ਯੌਂ ਕਹਿ ਊਧਵ ਸੋ ਤਿਨ ਟੇਰ ਹਹਾ ਹਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਸਯਾਮ ਨ ਆਯੋ।। ੯੪੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਲਨਾ=ਪਜਾਰ ਪਾਤਰੀ।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਸ਼ੋਕ ਵਧਾ ਲਿਆ। ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਭੁਲਾ ਕੇ ਚੱਕਰ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਸੁੱਧ ਭੁੱਲ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਹਰੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸਨੇ ਊਧਵ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ- 'ਹਾਇ! ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ'।। ੯੪੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਾਹੀ ਕੇ ਸੰਗਿ ਸੁਨੋ ਮਿਲ ਕੈ ਹਮ ਕੁੰਜ ਗਲੀਨ ਮੈ ਖੇਲ ਮਚਾਯੋ।।
ਗਾਵਤ ਭਯੋ ਸੋਊ ਠਉਰ ਤਹਾਂ ਹਮਹੂੰ ਮਿਲ ਕੈ ਤਹ ਮੰਗਲ ਗਾਯੋ।।

ਸੋ ਬ੍ਰਿਜ ਤਯਾਗ ਗਏ ਮਥੁਰਾ ਇਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਤੇ ਮਨੂਆ ਉਚਟਾਯੋ॥
ਯੌਂ ਕਹਿ ਊਧਵ ਸੋ ਤਿਨ ਟੇਰ ਹਹਾ ਹਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਸਯਾਮ ਨ ਆਯੋ॥ ੯੪੭॥

ਅਰਥ - ਹੇ ਊਧਵ! ਸੁਣੋ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅਸਾਂ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਖੇਡ ਮਚਾਈ ਸੀ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਉਸਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮੰਗਲ ਗੀਤ ਗਾਏ ਸਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਉਸਦਾ ਮਨ ਉਚਾਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸਨੇ ਊਧਵ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਹਾਇ! ਅਜੇ ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ॥ ੯੪੭॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬ੍ਰਿਜ ਤਯਾਗ ਗਯੋ ਮਥੁਰਾ ਕੌਂ ਸੋਊ ਮਨ ਤੇ ਸਭ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਬਿਸਾਰੀ॥
ਸੰਗ ਰਚੇ ਪੁਰ ਬਾਸਨ ਕੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸੋਊ ਜਾਨ ਪਿਆਰੀ॥
ਊਧਵ ਜੂ ਸੁਨੀਯੈ ਬਿਰਥਾ ਤਿਹ ਤੇ ਅਤਿ ਬਯਾਕੁਲ ਭੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਰੀ॥
ਕੁੰਚਰੀ ਜਿਉ ਅਹਿਰਾਜ ਤਜੈ ਤਿਹ ਭਾਂਤ ਤਜੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਰ ਮੁਰਾਰੀ॥ ੯੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁੰਚਰੀ=ਕੁੰਜ॥ ਅਹਿਰਾਜ=ਸੱਪ॥

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਥ ਨੇ ਅਸਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨ ਤੋਂ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਊਧਵ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪੁਰ ਵਾਸਨੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਚ ਮਿਚ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਿਆਰੀ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਊਧਵ ਜੀ! ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਸੁਣੋ, ਉਸੇ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਬ੍ਰਿਜ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ ਕੁੰਜ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਿਜ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੯੪੮॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਊਧਵ ਕੇ ਫਿਰਿ ਸੰਗ ਕਹਯੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਜਈ ਹੈ॥
ਜਾ ਮੁਖ ਕੀ ਸਮ ਚੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾ ਜੁ ਤਿਹੂੰ ਪੁਰ ਮਾਨਹੁ ਰੂਪ ਮਈ ਹੈ॥
ਸਯਾਮ ਗਯੋ ਤਜਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਕੋ ਤਿਹ ਤੇ ਅਤਿ ਬਯਾਕੁਲ ਚਿਤ ਭਈ ਹੈ।
ਜਾ ਦਿਨ ਕੇ ਮਥੁਰਾ ਮੈ ਗਏ ਬਿਨ ਤ੍ਰੈ ਹਮਰੀ ਸੁਧ ਹੂ ਨ ਲਈ ਹੈ॥ ੯੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਈ=ਪੁਤ੍ਰੀ॥ ਪ੍ਰਭਾ=ਚਮਕ॥ ਮਈ=ਰੂਪ॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਮੁੜ ਕੇ ਊਧਵ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸਮਾਨ ਜਿਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਚਮਕ ਹੈ, ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ 'ਪ੍ਰਭਾ-ਰੂਪ' ਹੋ ਕੇ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਉਹ ਚਿਤ ਕਰ ਕੇ ਬੜੀ

ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਦੇ ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗਏ ਹਨ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸਾਡੀ ਖਬਰ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਈ ਹੈ॥ ੯੪੯॥

ਜਾ ਦਿਨ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਤਯਾਗ ਗਏ ਬਿਨ ਤ੍ਰੈ ਕੋਊ ਮਾਨਸ ਹੂੰ ਨ ਪਠਾਯੋ॥
ਹੇਤ ਜਿਤੋ ਇਨ ਊਪਰ ਥੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਤਿਤਨੋ ਬਿਸਰਾਯੋ॥
ਆਪ ਰਚੇ ਪੁਰ ਬਾਸਨ ਸੌ ਇਨ ਕੋ ਦੁਖੁ ਦੈ ਉਨ ਕੋ ਰਿਝਵਾਯੋ॥
ਤਾ ਸੰਗ ਜਾਇ ਕੈ ਯੌ ਕਹੀਯੌ ਹਰਿ ਜੀ ਤੁਮਰੇ ਕਹੁ ਕਾ ਜੀਯ ਆਯੋ॥ ੯੫੦॥

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਦਿਨ ਦੇ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਗਏ ਹਨ, ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਭੇਜਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨਾਲ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਹੈ ਸੀ, ਸਯਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸਨੀਆਂ ਨਾਲ ਰਚ-ਮਿਚ ਗਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਨੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੇ ਊਧਵ! ਤੁਸਾਂ ਜਾ ਕੇ, ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦੇਣਾ, ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ! ਦੱਸੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੀ ਆ ਗਈ ਹੈ?॥ ੯੫੦॥

ਤਯਾਗ ਗਏ ਮਥਰਾ ਬ੍ਰਿਜ ਕਉ ਚਲਿ ਕੈ ਫਿਰਿ ਆਪ ਨਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਆਏ॥
ਸੰਗ ਰਚੇ ਪੁਰ ਬਾਸਨ ਕੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਮਨ ਆਨੰਦ ਪਾਏ॥
ਦੈ ਗਯੋ ਹੈ ਇਨ ਕੌਂ ਦੁਖ ਊਧਵ ਪੈ ਮਨ ਮੈ ਨ ਹੁਲਾਸ ਬਢਾਏ॥
ਆਪ ਨ ਥੇ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ਉਪਜੇ ਇਨ ਸੋਂ ਸੁ ਭਏ ਛਿਨ ਬੀਚ ਪਰਾਏ॥ ੯੫੧॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਦੇ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ, ਮਥੁਰਾ ਚਲੇ ਗਏ ਹੋ ਤਦ ਤੋਂ ਮੁੜ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਆਪ ਆਏ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਪੁਰ ਵਾਸਨੀਆਂ ਨਾਲ ਰਚ-ਮਿਚ ਗਏ ਹੋ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਪਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਹੇ ਊਧਵ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਦੁਖ ਦੇ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਤਸਾਹ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਭਾਵ ਖੁਸ਼ੀ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆਈ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਬਿਗਾਨੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ॥ ੯੫੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਤਯਾਗ ਗਏ ਨ ਲਈ ਇਨ ਕੀ ਸੁਧ ਹੇਤ ਕਛੂ ਮਨ ਮੋਹ ਤੁਹਾਰੇ॥
ਆਪ ਰਚੇ ਪੁਰ ਬਾਸਨ ਸੌਂ ਇਨ ਕੇ ਸਭ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਡਾਰੇ॥
ਤਾ ਤੇ ਨ ਮਾਨ ਕਰੋ ਫਿਰਿ ਆਵਹੁ ਜੀਤਤ ਭੇ ਤੁਮਹੂ ਹਮ ਹਾਰੇ॥
ਤਾ ਤੇ ਤਜੋ ਮਥੁਰਾ ਫਿਰ ਆਵਹੁ ਹੇ ਸਭ ਗਊਅਨਿ ਕੇ ਰਖਵਾਰੇ॥ ੯੫੨॥

ਅਰਥ – ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਗਏ ਹੋ, ਕਦੇ ਭੀ ਆ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਲਈ ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੋਹ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਦੇ ਭੀ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸਨੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਹੋਏ ਹੋ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਾਣ ਨਾ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਆ ਜਾਓ, ਤੁਸੀਂ ਜਿੱਤ ਗਏ ਹੋ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਹਾਰ ਗਈਆਂ ਹਾਂ। ਹੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗਊਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ! ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਮੁੜ ਕੇ ਆ ਜਾਓ॥ ੯੫੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸਯਾਮ ਚਿਤਾਰ ਕੈ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਮਨ ਮੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਦੁਖ ਪਾਵੈ॥
ਏਕ ਪਰੈ ਮੁਰਝਾਇ ਧਰਾ ਇਕ ਬਯੋਗ ਭਰੀ ਗੁਨ ਬਯੋਗ ਹੀ ਗਾਵੈ॥
ਕੋਊ ਕਹੈ ਜਦੁਰਾ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰਊਨਨ ਬਾਤ ਤਹਾ ਏਊ ਧਾਵੈ॥
ਜਉ ਪਿਖਵੈ ਨ ਤਹਾ ਤਿਨ ਕੌ ਸੁ ਕਹੈ ਹਮ ਕੌ ਹਰਿ ਹਾਥ ਨ ਆਵੈ॥ ੯੫੩॥

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਵਿਜੋਗ ਦੇ ਦੁਖ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ, ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਇਕ ਗੋਪੀ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ – ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਦੂਜੀ ਗੋਪੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਧਰ ਨੂੰ ਉੱਠ ਦੌੜਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੀ, ਤਦ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਹਾਇ! ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਣਗੇ?॥ ੯੫੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਬਯਾਕਲ ਚਿੱਤ ਭਈ ਹਰਿ ਕੇ ਨਹੀ ਆਵਨ ਕੀ ਸੁਧ ਪਾਈ॥
ਬਯਾਕਲ ਹੋਇ ਗਈ ਚਿੱਤ ਮੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਮਨ ਮੈ ਮੁਰਝਾਈ॥
ਜੋ ਬਿਰਥਾ ਮਨ ਬੀਚ ਹੁਤੀ ਸੋਊ ਊਧਵ ਕੇ ਤਿਹ ਪਾਸ ਸੁਨਾਈ॥
ਸਯਾਮ ਨ ਆਵਤ ਹੈ ਤਿਹ ਤੇ ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਖ ਭਯੋ ਬਰਨਜੋ ਨਹੀ ਜਾਈ॥ ੯੫੪॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਭੀ ਖਬਰ ਨਾ ਪਾਈ, ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਆਕੁਲ ਚਿੱਤ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਰਾਧਕਾਂ ਭੀ ਚਿੱਤ ਕਰ ਕੇ ਅਧੀਰ ਹੋ ਗਈ, ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਮਨ ਕੁਮਲਾ ਗਿਆ ਅਰਥਾਤ ਮਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਰੀ ਗਈ। ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਪੀੜ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਓਹੀ ਉਸਨੇ ਊਧਵ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਏ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਸ ਕਰ ਕੇ ਵੱਡਾ ਹੀ ਦੁੱਖ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ॥ ੯੫੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਊਧਵ ਉੱਤਰ ਦੇਤ ਭਯੋ ਅਤਿ ਬਜੋਗ ਮਨੈ ਅਪਨੋ ਸੋਊ ਕੈ ਹੈ॥
ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੇ ਮਨ ਮੱਧਿ ਬਿਖੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਜੋਊ ਬਾਤ ਰੁਚੈ ਹੈ॥
ਥੋਰੇ ਹੀ ਦਿਯੋਸਨਿ ਮੈ ਮਿਲਿ ਹੈ ਜਿਹ ਕੇ ਉਰ ਮੈ ਨ ਕਛੂ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਹੈ॥

ਜੋਗਨਿ ਹੋਇ ਜਪੋ ਹਰਿ ਕੋ ਮੁਖ ਮਾਂਗਹੁ ਗੀ ਤੁਮ ਸੋ ਬਰ ਦੈ ਹੈ।। ੯੫੫।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਵਿਯੋਗ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਊਧਵ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਯਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੇਹੜੀ ਗੱਲ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਊਧਵ ਓਹੋ ਜਿਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਜਿਸ ਗੋਪੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਡਰ ਤੇ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮਿਲ ਪੈਣਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਜੋਗਨੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ, ਤਦ ਜੋ ਮੂੰਹੋਂ ਮੰਗੋ ਗੀਆਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਓਹੀ ਵਰ ਦੇਵੇ ਗਾ।। ੯੫੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਉਨ ਦੈ ਇਮ ਊਧਵ ਗਯਾਨ ਚਲਯੋ ਚਲਿ ਕੈ ਜਸੁਧਾਪਤਿ ਪੈ ਸੋਊ ਆਯੋ।।
ਆਵਤ ਹੀ ਜਸੁਧਾ ਜਸੁਧਾਪਤਿ ਪਾਇਨ ਊਪਰ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ।।
ਸਯਾਮ ਹੀ ਸਯਾਮ ਸਦਾ ਕਹੀਯੋ ਕਹਿ ਕੈ ਇਹ ਮੋ ਪਹਿ ਕਾਨ੍ਹ ਪਠਾਯੋ।।
ਯੋਂ ਕਹਿ ਕੈ ਰਥ ਪੈ ਚੜਿ ਕੈ ਰਥ ਕੌਂ ਮਥੁਰਾ ਹੀ ਕੀ ਓਰ ਚਲਾਯੋ।। ੯੫੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਸੁਧਾਪਤਿ=ਨੰਦ ਬਾਬਾ।।

ਅਰਥ - ਊਧਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਉਪਦੇਸ ਦੇ ਕੇ ਤੁਰਿਆ ਅਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਨੰਦ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਊਧਵ ਦੇਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਜਸੋਦਾਂ ਤੇ ਨੰਦ ਨੇ ਉਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਸਿਰ ਧਰ ਦਿੱਤਾ। ਊਧਵ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹੱਥੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਏਹ ਕਹਾ ਭੇਜਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਦਾ ਹੀ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ, ਫੇਰ ਰਥ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ, ਉਸਨੇ ਰਥ ਨੂੰ ਮਥੁਰਾ ਸ਼ੈਹਰ ਵੱਲ ਹੀ ਟੋਰ ਦਿੱਤਾ।। ੯੫੬।।

ਊਧਵ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਇ ਤਬੈ ਮਥੁਰਾ ਪੁਰ ਮੈ ਬਲਰਾਮ ਅਉ ਸਯਾਮ ਕੇ ਪਾਇ ਪਰਯੋ।।
ਕਹਯੋ ਜੋ ਤੁਮ ਮੋ ਕਹਿ ਕੈ ਪਠਿਯੋ ਤਿਨ ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਹੀ ਸੋ ਉਚਰਯੋ।।
ਸੰਗ ਨੰਦ ਕੇ ਅਉ ਉਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੇ ਚਰਚਾ ਕਰਿ ਗਯਾਨ ਕੀ ਫੇਰ ਫਿਰਯੋ।।
ਤੁਮਰੋ ਮੁਖ ਭਾਨ ਨਿਹਾਰਤ ਹੀ ਤਮ ਸੋ ਦੁਖ ਥੋ ਸਭ ਦੂਰ ਕਰਯੋ।। ੯੫੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਨ=ਸੂਰਜ।। ਤਮ=ਹਨੇਰਾ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਉਹ ਮਥੁਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, ਤਦ ਉਹ ਬਲਿਰਾਮ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਪੈ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ - ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ। ਨੰਦ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਫੇਰ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਮੁੜਿਆ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਦੁਖ ਰੂਪ ਹਨੇਰਾ ਤੁਹਾਡੇ ਸੂਰਜ ਜਿਹੇ ਮੁਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੯੫੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤੁਮਰੇ ਪਗ ਭੇਟ ਗਯੋ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਹੀ ਫੁਨ ਨੰਦ ਕੇ ਧਾਮ ਗਯੋ॥
ਤਿਹ ਕੌਂ ਕਰਿ ਕੈ ਹਰਿ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਉਠਯੋ ਚਲਿ ਗ੍ਵਾਰਨ ਪਾਸ ਅਯੋ।।
ਤੁਮਰੋ ਉਨ ਦੂੱਖ ਕਹਯੋ ਹਮ ਪੈ ਸੁਨ ਉਤਰ ਮੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਦਯੋ।।
ਬਲ ਸਯਾਮਹਿ ਸਯਾਮ ਸਦਾ ਜਪੀਯੋ ਸੁਨ ਨਾਮਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਘਨੋ ਬਢਯੋ।। ੯੫੮।।

ਅਰਥ - ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੋਹ ਕੇ ਜਦੋਂ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਸਾਂ, ਤਦੋਂ ਝੱਟ ਹੀ ਫੇਰ ਮੈਂ ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਉਸਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਿਆਨ-ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ, ਫੇਰ ਉਥੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਮੈਂ ਚੱਲ ਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਿਹਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬਲਰਾਮ ਸਿਆਮ ਨੂੰ ਹੀ ਸਦਾ ਜਪਦੀਆਂ ਰਹੋ, ਏਹ ਸੁਣ ਕੇ, ਨਾਮ ਦੇ ਜਪਣ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬਹੁਤਾ ਹੀ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ।। ੯੫੮।।

ਊਧਵ ਸੰਦੇਸ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।।ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਮੋ ਸੰਗ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਹਮ ਓਰ ਤੇ ਸਯਾਮ ਕੇ ਪਾਇਨ ਪੱਈਯੈ।।
ਯੌਂ ਕਹੀਯੋ ਪੁਰ ਬਾਸਨ ਕੋ ਤਜਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਸਨ ਕੌਂ ਸੁਖ ਦੱਈਯੈ।।
ਜਸੁਧਾ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਰੀ ਬਿਨਤੀ ਬਿਨਤੀ ਕਹੀਯੋ ਸੰਗ ਪੂਤ ਕਨੱ੍ਹਈਯੈ।।
ਊਧਵ ਤਾ ਸੰਗ ਯੌਂ ਕਹੀਯੋ ਬਹੁਰੋ ਫਿਰਿ ਆਇ ਕੈ ਮਾਖਨ ਖੱਈਯੈ।। ੯੫੯।।

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਜਾਣਾ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ - ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਬ੍ਰਿਜ ਵਾਸਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਸੁਖ ਦੇਵੇ। ਜਸੋਦਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ - ਮੇਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਏਹ ਬੇਨਤੀ ਕਹਿ ਦੇਣੀ। ਊਧਵ! ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦੇਵੀਂ ਕਿ ਇਥੇ ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਮੱਖਣ ਖਾ ਲਵੇ ।। ੯੫੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਅਉਰ ਕਹੀ ਬਿਨਤੀ ਤੁਮ ਪੈ ਸੁ ਸੁਨੋ ਅਰੁ ਅਉਰਨ ਬਾਤਨ ਡਾਰੋ।।
ਐਸੇ ਕਹਾ ਜਸੁਧਾ ਤੁਮ ਕੌਂ ਹਮ ਕੌਂ ਅਤਿ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਪ੍ਰਿਆਰੋ।।
ਤਾ ਤੇ ਕਰੋ ਨ ਕਛੂ ਗਨਤੀ ਹਮਰੋ ਸੁ ਕਹਯੋ ਤੁਮ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਚਾਰੋ।।
ਤਾਹੀ ਤੇ ਬੇਗ ਤਜੋ ਮਥੁਰਾ ਉਠ ਕੈ ਅਬ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਪੂਤ ਪਧਾਰੋ।। ੯੬੦।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਹੋਰ ਬੇਨਤੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕਹੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਉਹ

ਸੁਣੋ। ਜਸੋਧਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ - ਹੇ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਥ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਵੱਡੇ ਹੀ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਗਿਣਤੀ ਨਾ ਕਰੋ, ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਏਹੋ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰੋ। ਤਦੇ ਹੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਹੇ ਪੁੱਤ੍ਰ! ਛੇਤੀ ਉੱਠ ਕੇ ਮਥੁਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਵੇ।। ੯੬੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਾਤ ਕਰੀ ਬਿਨਤੀ ਤੁਮ ਪੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਜੋਊ ਹੈ ਬ੍ਰਿਜ ਰਾਨੀ।।
ਤਾਹੀ ਕੋ ਪ੍ਰੇਮ ਘਨੋ ਤੁਮ ਸੋਂ ਹਮ ਆਪਨੇ ਜੀ ਮਹਿ ਪ੍ਰੀਤ ਪਛਾਨੀ।।
ਤਾ ਤੇ ਕਹਿਓ ਤਜਿ ਕੈ ਮਥੁਰਾ ਬ੍ਰਿਜ ਆਵਹੁ ਯਾ ਬਿਧਿ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ।।
ਇਯਾਨੇ ਹੁਤੇ ਤਬ ਮਾਨਤ ਥੇ ਅਬ ਸਿਯਾਨੇ ਭਏ ਤਬ ਏਕ ਨ ਮਾਨੀ।। ੯੬੧।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀ ਰਾਣੀ ਹੈ, ਉਸ ਮਾਤਾ ਜਸੋਧਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਭੇਜੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਅਸਾਂ ਆਪਣੇ ਜੀਅ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਹੈ। ਤਦੇ ਹੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਉਸਨੇ ਕਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਆਣੇ ਬਾਲ ਹੈਗੇ ਸਾਓ, ਤਦੋਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਮੰਨਦੇ ਸਾਓ, ਹੁਣ ਸਿਆਣੇ ਹੋ ਗਏ ਹੋ, ਤਦੇ ਹੀ ਤੁਸਾਂ ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਗੱਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਹੈ।। ੯੬੧।।

ਤਾਹੀ ਤੇ ਸੰਗ ਕਹੋ ਤੁਮਰੇ ਤਜਿ ਕੈ ਮਥੁਰਾ ਬ੍ਰਿਜ ਕੋ ਅਬ ਅੱਈਯੈ।।
ਮਾਨ ਕੈ ਸੀਖ ਕਹੋ ਹਮਰੀ ਤਿਹ ਠਉਰ ਨਹੀ ਪਲਵਾ ਠਹਰੱਈਯੈ।।
ਯੋਂ ਕਹਿ ਗ੍ਵਾਰਨੀਯਾ ਹਮ ਸੋ ਸਭ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਸਨ ਕੋਂ ਸੁਖ ਦੱਈਯੈ।।
ਸੋ ਸੁਧ ਭੂਲ ਗਈ ਤੁਮ ਕੋਂ ਹਮਰੇ ਜਿਹ ਅਉਸਰ ਪਾਇਨ ਪੱਈਯੈ।। ੯੬੨।।

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਰਾਸ ਮਚਾਓ, ਤਦੇ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਜੋ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਿਖਿਆ ਮੰਨ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵੱਲ ਆ ਜਾਵੇ ਮਥੁਰਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਇਕ ਪਲ ਭਰ ਵੀ ਉਥੇ ਨਾ ਰਹੇ। ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਵੱਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਵੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਹੋਸ਼ ਭੁੱਲ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਾਓ?।। ੯੬੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤਾਹੀ ਤੇ ਤਯਾਗ ਰਹਯੋ ਮਥੁਰਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ਫਿਰ ਆਵਹੁ।।
ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਪ੍ਰੀਤ ਪਛਾਨ ਕਹਯੋ ਤਿਹ ਤੇ ਤਿਹ ਠਉਰ ਨ ਢੀਲ ਲਗਾਵਹੁ।।
ਯੋਂ ਕਹਿ ਪਾਇਨ ਪੈ ਹਮਰੇ ਹਮ ਸੰਗ ਕਹਯੋ ਸੁ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਜਾਵਹੁ।।

ਜਾਇ ਕੈ ਆਵਹੁ ਯੌਂ ਕਹੀਯੋ ਹਮ ਕੌਂ ਸੁਖ ਹੇ ਤੁਮ ਹੂੰ ਸੁਖ ਪਾਵਹੁ ।। ੯੬੩ ।।

ਅਰਥ - ਤਦੇ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ, ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਹੁਣ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਓ। ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਸਾਡੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਢਿੱਲ ਨਾ ਲਾਵੋਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਪੈ ਕੇ, ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖਣਾ- ਤੁਸੀਂ ਉਥੋਂ ਚਲੇ ਆਓ। ਹੇ ਊਧਵ! ਤੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ, ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦੇਈਂ, ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਸੁਖ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਸੁਖ ਪਾਵੋ।। ੯੬੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਤਾਂ ਤੇ ਕਹਜੋ ਤਜਿ ਕੈ ਮਥੁਰਾ ਫਿਰ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਸਨ ਕੋ ਸੁਖ ਦੀਜੈ ।।
ਆਵਹੁ ਫੇਰਿ ਕਹਜੋ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ਇਹ ਕਾਮ ਕੀਏ ਤੁਮਰੇ ਨਹੀ ਛੀਜੈ ।।
ਆਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਿਖਾਵਹੁ ਰੂਪ ਕਹਜੋ ਜਿਹ ਦੇਖਤ ਹੀ ਮਨ ਜੀਜੈ ।।
ਕੁੰਜ ਗਲੀਨ ਮੈ ਫੇਰ ਕਹਜੋ ਹਮਰੇ ਅਧਰਾਨਨ ਕੋ ਰਸ ਲੀਜੈ ।। ੯੬੪ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਧਰਾਨਨ= ਅਧਰ=ਹੋਠਪਦ ਅਰਥ - ਆਨਨ=ਮੁੱਖ ਹੋਠ ਤੇ ਮੁੱਖ।।

ਅਰਥ - ਤਦੇ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੁੜ ਆਓ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਵੋ। ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਮੁੜ ਆਵੋ, ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਤੁਹਾਡਾ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ! ਆ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮੁਖੜਾ ਵਿਖਾਵੋ, ਜਿਸਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮਨ ਜੀਉਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ "ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਾਡੇ ਹੋਠਾਂ ਤੇ ਮੁੱਖ ਦਾ ਰਸ ਲਵੋ"।। ੯੬੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਸਜਾਮ ਕਹਜੋ ਸੰਗ ਹੈ ਤੁਮਰੇ ਜੁ ਹੁਤੀ ਤੁਮ ਕੌਂ ਬ੍ਰਿਜ ਬੀਚ ਪਿਯਾਰੀ ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਰਚੇ ਪੁਰ ਬਾਸਨ ਸੌਂ ਕਬਹੂੰ ਨ ਹੀਏ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰਿ ਚਿਤਾਰੀ ।।
ਪੰਥ ਨਿਹਾਰਤ ਨੈਨਨ ਕੀ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਪੁਤਰੀ ਦੋਊ ਹਾਰੀ ।।
ਊਧਵ ਸਜਾਮ ਸੋ ਯੌਂ ਕਹੀਯੋ ਤੁਮਰੇ ਬਿਨ ਭੀ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰ ਬਿਚਾਰੀ ।। ੯੬੫ ।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਰਚ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਰਾਹ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਪੁਤਲੀਆਂ ਥੱਕ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹੇ ਊਧਵ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦੇਵੀਂ ਤੁਹਾਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀਨ ਦਸ਼ਾ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੯੬੫।।

****

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਅਉਰ ਕਹੀ ਤੁਮ ਸੌ ਹਰਿ ਜੂ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਤੁਮ ਕੌਂ ਜੋਊ ਪਜਾਰੀ।।
ਜਾ ਦਿਨ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਤਜਾਗ ਗਏ ਦਿਨ ਤਾ ਕੀ ਨਹੀ ਹਮ ਹੂ ਹੈ ਸੰਭਾਰੀ।।
ਆਵਹੁ ਤਜਾਗ ਅਬੈ ਮਥੁਰਾ ਤੁਮਰੇ ਬਿਨ ਗੀ ਅਬ ਹੋਇ ਬਿਚਾਰੀ।।
ਮੈ ਤੁਮ ਸਿਉ ਹਰਿ ਮਾਨ ਕਰਜੋ ਤਜ ਆਵਹੁ ਮਾਨ ਅਬੈ ਹਮ ਹਾਰੀ।। ੯੬੬।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ! ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਪਿਆਰੀ ਰਾਧਕਾਂ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਗਏ ਹੋ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗਕੇ ਆ ਜਾਵੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਥੋਂ ਬਿਨਾ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਹੁਣ ਨਿਮਾਣੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਾਂ। ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਮਾਣ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਤੁਸਾਂ ਮਾਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮਾਣ ਛੱਡ ਕੇ ਆ ਜਾਵੋ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਰ ਗਈਆਂ ਹਾਂ।। ੯੬੬।।

ਤਜਾਗ ਗਏ ਹਮ ਕੌਂ ਕਿਹ ਹੇਤ ਤੇ ਬਾਤ ਕਛੂ ਤੁਮਰੀ ਨ ਬਿਗਾਰੀ।।
ਪਾਇਨ ਮੋ ਪਰ ਕੈ ਸੁਨੀਯੈ ਪ੍ਰਭ ਏ ਬਤੀਯਾ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰੀ।।
ਆਪ ਰਚੇ ਪੁਰ ਬਾਸਨ ਸੋਂ ਮਨ ਤੇ ਸਭ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰ ਬਿਸਾਰੀ।।
ਮਾਨ ਕਰਜੋ ਤੁਮ ਸੋ ਘਟ ਕਾਮ ਕਰਯੋ ਅਬ ਸਯਾਮ ਹਹਾ ਹਮ ਹਾਰੀ।। ੯੬੭।।

ਅਰਥ - ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੋੜੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਗਏ ਹੋ? ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸੁਣੋਂ, ਚਰਨਾਂ ਉੱਤੇ ਪੈ ਕੇ, ਉਸਨੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਰਚ ਰਹੇ ਹੋ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਮਾਣ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਏਹ ਮੈਂ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਹੇ ਸਯਾਮ! ਹੁਣ ਮੈਂ ਹਾਰ ਗਈ ਹਾਂ।। ੯੬੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਅਉਰ ਕਰੀ ਤੁਮ ਸੋ ਬਿਨਤੀ ਸੋਊ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਚਿਤ ਦੈ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ।।
ਖੇਲਤ ਥੀ ਤੁਮ ਸੋ ਬਨ ਮੈ ਤਿਹ ਅਉਸਰ ਕੀ ਕਬਹੂੰ ਸੁਧ ਕੀਜੈ।।
ਗਾਵਤ ਥੀ ਤੁਮ ਪੈ ਮਿਲ ਕੈ ਜਿਹ ਕੀ ਸੁਰ ਤੇ ਕਛੁ ਤਾਨ ਨ ਛੀਜੈ।।
ਤਾ ਕੋ ਕਹਜੋ ਤਿਹ ਕੀ ਸੁਧ ਕੈ ਬਹੁਰੋ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਸਨ ਕੋ ਸੁਖ ਦੀਜੈ।। ੯੬੮।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਇਕ ਹੋਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬਣ ਵਿਚ ਖੇਡਦੀਆਂ ਸਾਂ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਕਦੇ ਤਾਂ ਖਬਰ ਕੀਤਾ ਕਰੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸਾਂ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੀ ਭੀ ਕੁਝ

ਸੁਰ ਤਾਨ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਦੀ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਖਬਰ ਲਵੋ, ਅਤੇ ਫੇਰ ਆਣ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਸਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਵੋ।। ੯੬੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਅਉਰ ਕਹੀ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਹਰਿ ਜੂ ਸੋਊ ਬਾਤ ਅਬੈ ਸੁਨਿ ਲੱਈਯੈ।।
ਯੌਂ ਕਹ੍ਯੋ ਤ੍ਯਾਗ ਤੁਮੈ ਮਥੁਰਾ ਬਹੁਰੋ ਬ੍ਰਿਜ ਕੁੰਜਨ ਭੀਤਰ ਅੱਈਯੈ।।
ਜਿਉ ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਖੇਲਤ ਥੇ ਤਿਹ ਭਾਂਤ ਕਹ੍ਯੋ ਫਿਰਿ ਖੇਲ ਮਚੱਈਯੈ।।
ਚਾਹ ਘਨੀ ਤੁਹਿ ਦੇਖਨ ਕੀ ਗ੍ਰਿਹ ਆਇ ਕਹਯੋ ਹਮ ਕੌਂ ਸੁਖ ਦੱਈਯੈ।। ੯੬੯।।

ਅਰਥ - ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ, ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਉਹ ਗੱਲ ਭੀ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਉਸਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ, ਤੁਸੀਂ ਫੇਰ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਓ। ਹੋਰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਖੇਡਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਾਓ, ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਫੇਰ ਆ ਕੇ ਖੇਡ ਰਚਾਓ। ਹੋਰ ਕਿਹਾ ਹੈ - ਤੁਹਾਡੇ ਵੇਖਣ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਚਾਹ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਥੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸੁਖ ਦਿਓ।। ੯੬੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤੇਰੇ ਪਿਖੇ ਬਿਨ ਹੇ ਹਰਿ ਜੀ ਕਹੀ ਭਾਂਤ ਕਹ੍ਯੋ ਨਹੀ ਮੋ ਮਨ ਭੀਜੈ।।
ਸੂਕ ਭਈ ਪੁਤਰੀ ਸੀ ਕਹ੍ਯੋ ਕਹੀ ਯੌਂ ਹਰਿ ਸੋ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨ ਲੀਜੈ।।
ਬਾਤਨ ਮੋਹਿ ਨ ਹੋਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਹਯੋ ਘਨਸ੍ਯਾਮ ਪਿਖੇ ਈ ਪ੍ਰਸੀਜੈ।।
ਆਨਨ ਪੈ ਸਮ ਚੰਦ ਨਿਹਾਰ ਚਕੋਰ ਸੀ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੋ ਸੁਖ ਦੀਜੈ।। ੯੭੦।।

ਅਰਥ - ਉਸਨੇ ਹੋਰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹੇ ਨਾਥ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੇਖੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਉਹ ਸੁੱਕ ਕੇ ਪੁਤਲੀ ਜਿਹੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਊਧਵ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਹਰਿ ਜੀ! ਉਸਦੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ ਲੌ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਘਨਸ਼ਯਾਮ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਇਸਨੇ ਅਨੰਦਤ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਆਪ ਦਾ ਮੁਖੜਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੋਪੀਆਂ ਚਕੋਰ ਵਰਗੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਆਪ ਦੇ ਚੰਦ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਖ ਦੇਵੋ।। ੯੭੦।।

ਊਧਵ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਕੋ ਸੰਦੇਸ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਤੁਮ ਸੌਂ ਕਹਯੋ ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਹਰਿ ਜੂ ਅਪਨੋ ਮੁਖ ਚੰਦ ਦਿਖੱਈਯੈ।।
ਬ੍ਯਾਕਲ ਹੋਇ ਗਈ ਬਿਨੁ ਤ੍ਵੈ ਸੁ ਹਹਾ ਕਹ੍ਯੋ ਟੇਰ ਹਲੀਧਰ ਭੱਈਯੈ।।
ਤਾਹੀ ਤੇ ਆਵਹੁ ਨਾ ਚਿਰ ਲਾਵਹੁ ਮੋ ਜੀਯ ਕੀ ਅਬ ਹੀ ਸੁਨ ਲੱਈਯੈ।।

****

ਹੇ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਥ ਕਹ੍ਯੋ ਨੰਦ ਲਾਲ ਚਕੋਰਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੋ ਸੁਖ ਦੱਈਯੈ।। ੯੭੧।।

ਅਰਥ - 'ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ' ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਗੋਪੀ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ — ਹੇ ਹਰਿ ਜੀ! ਆਪਣਾ ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖੜਾ ਆਣ ਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿਓ' ਤੁਹਾਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਬਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਭਾਈ' ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਉਸਨੇ 'ਹਾਇ!' ਕਿਹਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਨੂੰ ਸੁਣ ਲਵੋ, ਤਦੇ ਹੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਆ ਜਾਓ ਤੇ ਦੇਰ ਨਾ ਲਾਓ। ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ - ਹੇ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਥ! ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ! ਗੋਪੀਆਂ ਚਕੋਰਨੀਯਾਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਚੰਦ ਵਿਖਾ ਕੇ ਸੁਖ ਦਿਓ।। ੯੭੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਹੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕਹ੍ਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰ ਹਹਾ ਨੰਦ ਲਾਲ ਨਹੀ ਚਿਰ ਕੀਜੈ।।
ਹੇ ਜਦੁਰਾ ਅਗ੍ਰਜ ਜਸੁਧਾ ਸੁਤ ਰੱਛਕ ਧੇਨ ਕਹਯੋ ਸੁਨ ਲੀਜੈ।।
ਸਾਂਪ ਕੇ ਨਾਥ ਅਸੁਰ ਬਧੀਯਾ ਅਰੁ ਆਵਨ ਗੋਕਲਨਾਥ ਨ ਛੀਜੈ।।
ਕੰਸ ਬਿਦਾਰ ਅਬੈ ਕਰਤਾਰ ਚਕੋਰਨਿ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੌ ਸੁਖ ਦੀਜੈ।। ੯੭੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਹਾ=ਹਾ ਹਾ, ਦੁੱਖ ਭਰੀ ਅਵਾਜ ਦਾ ਅਨੁਕਰਣ।। ਜਦੁਰਾ=ਯਾਦਵਪਤਿ।। ਅਗ੍ਰਜ=ਜੇਠੇ ਪੁੱਤ੍ਰ।। ਰੱਛਕ=ਰਖਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।। ਕਰਤਾਰ = ਕਰਨ ਵਾਲਾ।। ਬਿਦਾਰ = ਮਾਰਨਾ।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ! ਬ੍ਰਿਜ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਹਾ ਹਾ! ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ! ਛੇਤੀ ਆਓ, ਦੇਰ ਨਾ ਕਰੋ। ਹੇ ਯਾਦਵਪਤਿ! ਹੇ ਜਸੁਧਾ ਦੇ ਜੇਠੇ ਪੁੱਤ੍ਰ! ਹੇ ਗਊਆਂ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ! ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਨੇ ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਲੌ। ਹੇ ਕਾਲੀ ਸੱਪ ਨੂੰ ਨੱਥਨ ਵਾਲੇ! ਅਤੇ ਹੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਬੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ! ਹੇ ਗੋਕਲ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ! ਏਥੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਹੇ ਕੰਸ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਹੁਣੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਚੰਦ ਮੁਖੜਾ ਵਿਖਾ ਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਰੂਪ ਚਕੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਿਓ।। ੯੭੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ। ਹੇ ਨੰਦ ਨੰਦ ਕਹਯੋ ਸੁਖ ਕੰਦ ਮੁਕੰਦ ਸੁਨੋ ਬਤੀਯਾ ਗਿਰਧਾਰੀ।।
ਗੋਕਲਨਾਥ ਕਹੋ ਬਕ ਕੇ ਰਿਪ ਰੂਪ ਦਿਖਾਵਹੁ ਮੋਹਿ ਮੁਰਾਰੀ।।
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਸੁਨੋ ਜਸੁਧਾ ਸੁਤ ਭੀ ਬਿਨ ਤੈ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰ ਬਿਚਾਰੀ।।
ਜਾਨਤ ਹੈ ਹਰਿ ਜੂ ਅਪਨੇ ਮਨ ਤੇ ਸਭ ਹੀ ਇਹ ਤ੍ਰੀਯ ਬਿਸਾਰੀ।। ੯੭੩।।

ਹੇ ਨੰਦ ਪੁੱਤ੍ਰ! ਹੇ ਸੁਖ ਕੰਦ! ਹੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ! ਹੇ ਗਿਰਧਾਰੀ! ਅਰਥ - ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣੋ। ਹੇ ਗੋਕਲ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ! ਹੇ ਬਕਾਸੁਰ ਰਿਪੁ! ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਮੁਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਮਾਰਣ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਵਿਖਾਓ। ਹੇ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ! ਹੇ ਜਸੋਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ! ਬੇਨਤੀ ਸੁਣੋ, ਤੁਹਾਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਇਆ ਦੀਆਂ ਪਾਤਰ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ

ਨੂੰ ਹਰੀ ਨੇ ਭੁਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।। ੯੭੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੰਸ ਕੇ ਮਾਰ ਸੁਨੋ ਕਰਤਾਰ ਬਕਾ ਮੁਖ ਫਾਰ ਕਹਯੋ ਸੁਨਿ ਲੈ।।
ਸਭ ਦੋਖ ਨਿਵਾਰ ਸੁਨੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਅਬੈ ਇਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਰੂਪ ਦਿਖੈ।।
ਘਨਸਯਾਮ ਕੀ ਮੂਰਤ ਪੇਖੇ ਬਿਨਾ ਨ ਕਛੂ ਇਨ ਕੇ ਮਨ ਬੀਚ ਰੁਚੈ।।
ਤਿਹ ਤੇ ਹਰਿ ਜੂ ਤਜ ਕੈ ਮਥੁਰਾ ਇਨ ਕੈ ਸਭ ਸੋਕਨ ਕੌਂ ਹਰਿ ਦੈ।। ੯੭੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਨਸਯਾਮ = ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ।। ਹਰਿ = ਹਰਨਾ, ਦੂਰ ਕਰਨਾ।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਕੰਸ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਕਰਤਾਰ ਰੂਪ! ਹੇ ਬਕਾਸੁਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਫਾੜਨ ਵਾਲੇ! ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਆਪ ਸੁਣ ਲੌ। ਹੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਨਾਥ! ਸੁਣੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੋਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ, ਹੁਣੇ ਹੀ ਆ ਕੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੋਹਨੀ ਰੂਪ ਵਿਖਾ ਦਿਓ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਮੂਰਤ ਵੇਖੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਆ ਜਾਓ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਓ।। ੯੭੪।।

ਬਿੱਜਛਟਾ ਅਰੁ ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਸੰਦੇਸ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬਿੱਜਛਟਾ ਅਰੁ ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਸੰਗ ਤੋਹਿ ਸਯਾਮ ਕਹਜੋ ਸੁਨਿ ਐਸੇ।।
ਪ੍ਰੀਤ ਬਢਾਇ ਇਤੀ ਇਨ ਸੋਂ ਅਬ ਤਜਾਗ ਗਏ ਕਹੁ ਕਾਰਨ ਕੈਸੇ।।
ਆਵਹੁ ਸਜਾਮ ਨ ਢੀਲ ਲਗਾਵਹੁ ਖੇਲ ਕਰੋ ਹਮ ਸੋ ਫੁਨ ਵੈਸੇ।।
ਮਾਨ ਕਰੈ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਪਠਵੈ ਹਮ ਕੌਂ ਤੁਮ ਵਾ ਬਿਧ ਜੈਸੇ।। ੯੭੫।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਸ਼ਯਾਮ! ਬਿੱਜਛਟਾ ਤੇ ਮੈਨਪ੍ਰਭਾ ਨੇ ਤੇਰੇ ਲਈ ਬਚਨ ਕਹੇ ਹਨ ਕਿ ਏਨੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵਧਾ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹੈ? ਹੇ ਕ੍ਰਿਸਨ! ਆਵੋ, ਦੇਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਫੇਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਕਰੋ। ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਮਾਣ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਤ ਤੁਸਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਲਈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਫੇਰ ਆ ਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਕਰੋ।। ੯੭੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਊਧਵ ਸਜਾਮ ਸੋ ਯੌਂ ਕਹਿਯੋ ਤੁਮਰੋ ਰਹਿਬੋ ਜਬ ਸ੍ਰਉਨ ਧਰੈਗੀ।।
ਤਜਾਗ ਤਬੈ ਅਪਨੇ ਸੁਖ ਕੌਂ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਭੀਤਰ ਸੋਕ ਕਰੈਗੀ।।
ਜੋਗਨ ਬਸਤ੍ਰਨ ਕੋ ਧਰਹੈ ਕਿ ਕਹਯੋ ਬਿਖ ਖਾਇ ਕੈ ਪ੍ਰਾਨ ਪਰੈਗੀ।।
ਤਾਹੀ ਤੇ ਹੇ ਹਰਿ ਜੀ ਤੁਮ ਸੌ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਫਿਰ ਮਾਨ ਕਰੈਗੀ।। ੯੭੬।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਊਧਵ! ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦੇਈਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਦ ਤੇਰਾ ਉਥੇ ਰਹਿਣਾ ਕੰਨਾ ਵਿਚ ਸੁਣ ਲਵਾਂਗੀਆਂ। ਤਦ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸੁਖ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਦੁੱਖ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀਆ। ਜੋਗਨਾਂ ਵਾਲੇ ਵਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵਾਂਗੀਆਂ, ਜਾਂ ਕਿਹਾ ਨੇ - "ਜਹਿਰ ਖਾਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਛੱਡ ਦੇਵਾਂਗੀਆਂ"। ਤਦੇ ਹੀ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਹੇ ਹਰਿ ਜ਼ੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਰਾਧਕਾਂ ਫੇਰ ਭੀ ਮਾਣ ਕਰ ਸਕੇਗੀ ? ਛੇਤੀ ਇਥੇ ਆ ਜਾਓ।। ੯੭੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਤੁ ਕਹੀ ਉਨਹੂੰ ਤੁਮ ਕੋ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਜੋ ਕਹਜੋ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ।।
ਤਜਾਗ ਗਏ ਹਮ ਕੌਂ ਬ੍ਰਿਜ ਮੈ ਮਨੂਆ ਤੁਮਰੋ ਸੁ ਲਖੋ ਨ ਪ੍ਰਸੀਜੈ।।
ਬੈਠ ਰਹੇ ਅਬ ਹੋ ਮਥੁਰਾ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਮਨੂਆ ਜਬ ਖੀਜੈ।।
ਜਿਉ ਹਮ ਕੌਂ ਤੁਮ ਪੀਠ ਦਈ ਤੁਮ ਕੌ ਤੁਮਰੀ ਮਨ ਭਾਵਤ ਦੀਜੈ।। ੯੭੭।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਹੀ ਹੈ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਧਕਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਸੁਣ ਲਵੋ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਛੱਡ ਕੇ ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਹੋ, ਪਰ ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਭੀ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਬੈਠ ਰਹੇ ਹੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ - ਜਦ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਖਿੱਝ ਜਾਏਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪਿਆਰੀ ਤੁਹਾਡਾ ਤਿਆਗ ਕਰੇਗੀ। ਇਸਦਾ ਭਾਵ ਏਹ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਮਨ ਆਈਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹੋ, ਓਥੇ ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਆਈਆਂ ਨਾ ਕਰ ਸਕੋਗੇ। ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਇਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸਮਝੋ, ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਪ੍ਰੀਤ ਤੋੜ ਗਏ ਹੋ।।੯੭੭।।

ਅਉਰ ਕਹੀ ਤੁਮ ਸੌ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕਹੀ ਅਬ ਊਧਵ ਸੋ ਸੁਨ ਲੱਈਯੈ।।
ਆਪ ਚਲੋ ਤੁ ਨਹੀ ਕਹਜੋ ਨਾਥ ਬੁਲਾਵਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਦੂਤ ਪਠੱਈਯੈ।।
ਜੋ ਕੋਊ ਦੂਤ ਪਠੋ ਨ ਕਯੋ ਤਬ ਤੋ ਉਠ ਆਪਨ ਹੀ ਤਹ ਜੱਈਯੈ।।
ਨਾ ਤਰ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੋ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਹੂ ਕੋ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਅਬ ਦਾਨ ਦਿਵੱਈਯੈ।। ੯੭੮।।

ਅਰਥ - ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ, ਹੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਮਾਲਕ ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਹੀ ਊਧਵ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਹੇ ਨਾਥ! ਆਪ ਬ੍ਰਿਜ ਚਲੋ, ਤਦ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਵਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਦੂਤ ਹੀ ਭੇਜ ਦੇਣਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਦੂਤ ਨਹੀਂ ਭੇਜਣਾ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਚਲੇ ਆਓ। ਸਯਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਊਧਵ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਬੰਨ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਦਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਦੇ ਦਿਓ।। ੯੭੮।।

ਤੇਰੋ ਹੀ ਧਜਾਨ ਧਰੈ ਹਰਿ ਜੂ ਅਰੁ ਤੇਰੋ ਹੀ ਲੈ ਕਰ ਨਾਮੁ ਪੁਕਾਰੈ।।

ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਨ ਕੀ ਲਾਜ ਕਰੈ ਹਰਿ ਸਾਇਤ ਸ੍ਯਾਮ ਹੀ ਸ੍ਯਾਮ ਚਿਤਾਰੈ।।
ਨਾਮ ਅਧਾਰ ਤੇ ਜੀਵਤ ਹੈ ਬਿਨ ਨਾਮ ਕਹ੍ਯੋ ਛਿਨ ਮੈ ਕਸਟਾਰੈ।।
ਯਾ ਬਿਧਿ ਦੇਖ ਦਸਾ ਉਨ ਕੀ ਅਤਿ ਬੀਚ ਬਢ੍ਯੋ ਜੀਯ ਸੋਕ ਹਮਾਰੈ।। ੯੭੯।।

ਸਾਇਤ = ਘੜੀ।। ਚਿਤਾਰੈ = ਯਾਦ ਕਰਦੀਆਂ।। ਕਸਟਾਰੈ = ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਹਰਿ ਜੀਉ! ਗੋਪੀਆਂ ਤੇਰਾ ਹੀ ਧਿਆਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਹੀ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਹਰ ਘੜੀ ਵਿਚ "ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ" ਯਾਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉਤੇ ਹੀ ਜੀਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਾਮ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਦੁੱਖ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ।। ੯੭੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਾਤ ਪਿਤਾਨ ਕੀ ਸੰਕ ਕਰੈ ਨਹਿ ਸ੍ਯਾਮ ਹੀ ਸ੍ਯਾਮ ਕਰੈ ਮੁਖ ਸਿਉ।।
ਭੂਮ ਗਿਰੈ ਬਿਧ ਜਾ ਮਤਵਾਰ ਪਰੈ ਗਿਰ ਕੈ ਧਰ ਪੈ ਸੋਊ ਤਿਉ।।
ਬ੍ਰਿਜ ਕੁੰਜਨ ਢੂੰਢਤ ਹੈ ਤੁਮ ਕੌਂ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹੈ ਧਨ ਲੋਭਕ ਜਿਉ।।
ਅਬ ਤਾ ਤੇ ਕਰੋ ਬਿਨਤੀ ਤੁਮ ਸੌਂ ਪਿਖ ਕੈ ਤਿਨ ਕੋ ਫੁਨ ਹਉ ਦੁਖ ਇਉ।।੯੮੦।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਮਤਵਾਰ = ਸ਼ਰਾਬੀ।। ਪਰੈ ਗਿਰ = ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।। ਲੋਭਕ=ਲੋਭੀ।।

ਅਰਥ – ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਹਯਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ, ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ "ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ!" ਹੀ ਪੁਕਾਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਬੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਢੂੰਦਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਧਨ ਦਾ ਲੋਭੀ ਧਨ ਨੂੰ ਢੂੰਢਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।। ੯੮੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਪ ਚਲੋ ਇਹ ਤੇ ਨ ਭਲੀ ਜੁ ਪੈ ਆਪ ਚਲੋ ਨਹੀ ਦੂਤ ਪਠੀਜੈ।।
ਤਾ ਤੇ ਕਰੋ ਬਿਨਤੀ ਤੁਮ ਸੌਂ ਦੁਹ ਬਾਤਨ ਤੇ ਇਕ ਬਾਤ ਕਰੀਜੈ।।
ਜਿਉ ਜਲ ਕੇ ਬਿਨ ਮੀਨ ਦਸਾ ਸੁ ਦਸਾ ਭਈ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੀ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ।।
ਕੈ ਜਲ ਹੋਇ ਉਨੈ ਮਿਲੀਐ ਕਿ ਉਨੈ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਕੋ ਕਹ੍ਯੋ ਬਰ ਦੀਜੈ।। ੯੮੧।।

ਅਰਥ – ਜੇ ਆਪ ਗੋਕਲ ਚਲੋ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਆਪ ਨਾ ਚਲੋ, ਤਾਂ ਦੂਤ ਭੇਜ ਦਿਓ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਦੋਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ

ਗੱਲ ਜਰੂਰ ਕਰ ਦਿਓ। ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਜਲ ਬਿਨਾਂ ਮਛਲੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਊਧਵ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਲ ਵਾਂਗੂੰ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲ ਪਵੋ, ਅਤੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਧਰ ਲੈਣ ਦਾ ਵਰ ਦੇ ਦਿਓ।। ੯੮੧।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਸਨ ਹਾਲ ਕਿਧੌ ਹਰਿ ਜੂ ਫੁਨ ਊਧਵ ਤੇ ਸਭ ਹੀ ਸੁਨ ਲੀਨੋ।।
ਜਾ ਕੀ ਕਥਾ ਸੁਨ ਕੈ ਚਿਤ ਤੇ ਸੁ ਹੁਲਾਸ ਘਟੈ ਦੁਖ ਹੋਵਤ ਜੀ ਨੋ।।
ਸਜਾਮ ਕਹਜੋ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਿਧੌਂ ਕਬਿ ਨੈ ਸੁ ਸੋਊ ਲਖਿ ਲੀਨੋ।।
ਊਧਵ ਮੈ ਉਨ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੌਂ ਸੁ ਕਜੋ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਕੋ ਅਬੈ ਬਰ ਦੀਨੋ।। ੯੮੨।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਸਣੀਆਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਊਧਵ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣ ਲਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਚਿਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ - ਜੋ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਊਧਵ! ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਧਰ ਲੈਣ ਦਾ ਵਰ ਹੁਣ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੋਂ ਹੀ ਧੀਰਜ ਆ ਜਾਏਗਾ।। ੯੮੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਤ੍ਰਹ ਸੈ ਚਵਤਾਲ ਮੈ ਸਾਵਨ ਸੁਦਿ ਬੁਧਵਾਰ।।
ਨਗਰ ਪਾਂਵਟਾ ਮੋ ਤੁਮੋ ਰਚਿਯੋ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁਧਾਰ।। ੯੮੩।।

ਅਰਥ - ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾਂ ਸੌ ਚੁਤਾਲੀ (੧੭੪੪) ਮਹੀਨਾ ਸਾਵਣ, ਪੱਖ ਚਾਂਦਨਾ ਤੇ ਬੁਧਵਾਰ ਹੈ। ਪਾਉਂਟੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਇਸ ਉਤਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।। ੯੮੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਖੜਗਪਾਨ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਪੋਥੀ ਰਚੀ ਬਿਚਾਰ।।
ਭੂਲ ਹੋਇ ਜਹਂ ਤਿਹਂ ਸੁ ਕਬਿ ਪੜੀਯਹੁ ਸਭੈ ਸੁਧਾਰ।। ੯੮੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਖੜਗਪਾਨ = ਖੜਗ =ਤਲਵਾਰਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਨ=ਹੱਥ ਜਿਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਮੋਟ ਹੁਕਮ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।।

ਅਰਥ - ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਭਾਗਵਤ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਇਹ ਪੋਥੀ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਭੁੱਲ ਰਹਿ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਹੇ ਕਵਿ ਜਨੋ! ਉਸਨੂੰ ਸੁੱਧ ਕਰ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ।। ੯੮੪।।

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿੰਕਧੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਗੋਪੀ ਊਧਵ ਸੰਬਾਦੇ ਬਿਰਹਾ ਨਾਟਕ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਧਜਾਯ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ।।

- - - - - - -

ਅਥ ਕੁਬਜਾ ਗ੍ਰਿਹ ਗਵਨ ਕਥਨੰ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਗੋਪਨ ਕੋ ਪੋਖਨ ਕਰਜੋ ਹਰਿ ਜੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਾਇ॥
ਅਵਰ ਖੇਲ ਖੇਲਨ ਲਗੇ ਅਤਿ ਹੀ ਹਰਖ ਬਢਾਇ॥ ੯੮੫॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ, ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਾ ਕੇ ਹੋਰ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਲੱਗੇ॥ ੯੮੫॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਮਾਧਵ ਊਧਵ ਲੈ ਅਪਨੇ ਸੰਗ ਏਕ ਸਮੈ ਕੁਬਜਾ ਗ੍ਰਹ ਆਏ॥
ਏ ਸੁਨ ਆਗੇ ਹੀ ਆਇ ਲਏ ਮਨ ਭਾਵਤ ਦੇਖ ਸਭੈ ਸੁਖ ਪਾਏ॥
ਲੈ ਹਰਿ ਕੇ ਜੁਗ ਪੰਕਜ ਪਾਇਨ ਸੀਸ ਢੁਲਾਇ ਰਹੀ ਲਪਟਾਏ॥
ਐਸੋ ਹੁਲਾਸ ਬਢਯੋ ਜੀਯ ਮੋ ਜਿਮ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਮੋਰ ਘਟਾ ਘਹਰਾਏ॥ ੯੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਧਵ = ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ॥ ਜੁਗ= ਦੋਵੇਂ, ਦੋ॥ ਪੰਕਜ = ਕਮਲ॥ ਘਹਰਾਏ = ਗੱਜਣਾ, ਬੋਲਣਾ॥

ਅਰਥ - ਇਕ ਸਮੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਊਧਵ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਕੁੱਬੀ ਮਾਲਣਿ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਏ। ਏਹ ਕੁੱਬੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਕੇ, ਅੱਗੋਂ ਹੀ ਆ ਕੇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਆਈ ਅਤੇ ਮਨ - ਭਾਵਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਨੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪਾ ਲਏ। ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਗਈ। ਉਸਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਵਧਿਆ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਗਰਜ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਤੇ ਮੋਰ ਅਨੰਦਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥ ੯੮੬॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਊਚ ਅਵਾਸ ਬਨ੍ਯੋ ਅਤਿ ਸੁਭ੍ਰਮ ਈਂਗਰ ਰੰਗ ਕੇ ਚਿਤ੍ਰ ਬਨਾਏ॥
ਚੰਦਨ ਧੂਪ ਕਦੰਬ ਕਲੰਬਕ ਦੀਪਕ ਦੀਪ ਤਹਾ ਦਰਸਾਏ॥
ਲੈ ਪਰਜੰਕ ਤਹਾਂ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੇੱਜ ਸੁ ਮਊਰ ਸੁਗੰਧ ਬਿਛਾਏ॥
ਦੋ ਕਰ ਜੋਰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰਯੋ ਤਬ ਕੇਸਵ ਤਾ ਪਰ ਆਨ ਬੈਠਾਏ॥ ੯੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਵਾਸ = ਘਰ॥ ਸੁਭ੍ਰਮ = ਸੁੰਦਰ, ਸੋਹਣੇ॥ ਈਂਗਰ = ਲਾਲ॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਉੱਚਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਬੜੇ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਚਿਤ੍ਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਚੰਦਨ, ਧੂਪ, ਕਦੰਬ ਤੇ ਕਲੰਬਕ ਦੇ ਫੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਖਾਏ ਤੇ ਦੀਵੇ ਜਗਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਰਤੀ ਉਤਾਰੀ। ਫਿਰ ਇਕ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਪਲੰਘ

ਲੈ ਕੇ ਡਾਹਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਿਸਤਰਾ ਵਿਛਾ ਕੇ, ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਅੰਬਾਂ ਦਾ ਮੌਲ ਆਦਿਕ ਸੁੰਗਧੀ ਰਖ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਜਾ ਕੇ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ।। ੯੮੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਤਨ ਖਚਤ ਪੀੜ੍ਹਾ ਬਹੁਰ ਲਜਾਈ ਭਗਤਿ ਜਨਾਇ।।
ਊਧਵ ਜੀ ਸੋਂ ਯੌਂ ਕਹਿਯੋ ਬੈਠਹੁ ਯਾ ਪਰ ਆਇ।। ੯੮੮।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਜੜਾਊ ਪੀੜ੍ਹਾ ਲਿਆਈ। ਊਧਵ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਇਸਦੇ ਉਤੇ ਆਕੇ ਬੈਠੋ।। ੯੮੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਊਧਵ ਜੀ ਕੁਬਜਾ ਸੋ ਕਹੈ ਨਿਜ ਪ੍ਰੀਤ ਲਖੀ ਅਤਿ ਹੀ ਤੁਮਰੀ ਮੈ।।
ਹਉ ਅਤਿ ਦੀਨ ਅਧੀਨ ਅਨਾਥ ਨ ਬੈਠ ਸਕਉ ਸਮੁਹਾਇ ਹਰੀ ਮੈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਬੈ ਉਠ ਪੀੜ੍ਹੇ ਕਉ ਦੀਨ ਉਠਾਇ ਕੈ ਵਾਹੀ ਘਰੀ ਮੈ।।
ਪੈ ਇਤਨੋ ਕਰਿ ਕੈ ਭੂਅ ਬੈਠ ਰਹਯੋ ਗਹਿ ਪਾਇਨ ਨੇਹ ਛਰੀ ਮੈ।। ੯੮੯।।

ਊਧਵ ਜੀ ਨੇ ਕੁਬਜਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ - ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਬੇਹੱਦ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆਂ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਮਹਾਂ ਕੰਗਾਲ, ਆਗਜਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਯਤੀਮ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਪੀੜ੍ਹੇ ਉਤੇ ਬੈਠ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਤਦ ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਜਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸੇ ਹੀ ਘੜੀ ਵਿਚ ਪੀੜ੍ਹੇ ਨੂੰ ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਉਠਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਏਨਾਂ ਕੁਝ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਰੂਪ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਛੜੀ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ।। ੯੮੯।।

ਜੋ ਪਦ ਪੰਕਜ ਸੇਸ ਮਹੇਸ ਸੁਰੇਸ ਦਿਨੇਸ ਨਿਸੇਸ ਨ ਪਾਏ।।
ਜੋ ਪਦ ਪੰਕਜ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਬਖਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕੈ ਗਯਾਨ ਨ ਗਾਏ।।
ਜੋ ਪਦ ਪੰਕਜ ਸਿੱਧ ਸਮਾਧ ਮੈ ਸਾਧਤ ਹੈ ਮੁਨ ਮੋਨ ਲਗਾਏ।।
ਤੇ ਪਦ ਪੰਕਜ ਕੇਸਵ ਕੇ ਅਬ ਊਧਵ ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਸਹਰਾਏ।। ੯੯੦।।

ਅਰਥ - ਜੇਹੜੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸ਼ੇਸਨਾਗ, ਸ਼ਿਵਜੀ, ਇੰਦ੍ਰ, ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਾਏ ਹਨ। ਜੇਹੜੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਵੇਦ ਤੇ ਪੁਰਾਣ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਬਾਰੇ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਜੇਹੜੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਨੂੰ ਸਿਧ ਲੋਕ ਸਮਾਧੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਧਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਲੋਕ ਮੋਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੋਕੇ ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਰਥਾਤ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੇ ਚੁੱਪ ਧਾਰ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੁਰਨੇ ਮਿਟ ਗਏ ਹਨ। 'ਕੇਸ਼ਵ' ਦੇ ਉਹ ਚਰਨ ਕਮਲ ਹੁਣ ਊਧਵ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਸੇਵ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੯੯੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਸੰਤ ਸਹਾਰਤ ਸਯਾਮ ਕੇ ਪਾਇ ਮਹਾ ਬਿਗਸਯੋ ਮਨ ਭੀਤਰ ਸੋਊ ।।
ਜੋਗਨ ਕੇ ਜੋਊ ਧਯਾਨ ਕੇ ਬੀਚ ਨ ਆਵਤ ਹੈ ਅਤਿ ਬਯਾਕਲ ਹੋਊ ।।
ਜਾ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਸੇਸ ਸੁਰਾਦਿਕ ਖੋਜਤ ਅੰਤਿ ਨ ਪਾਵਤ ਕੋਊ ।।
ਸੋ ਪਦ ਕੰਜਨ ਕੀ ਸਮ ਤੁੱਲਿ ਪਲੋਟਤ ਊਧਵ ਲੈ ਕਰ ਦੋਊ ।। ੯੯੧ ।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਸੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੇਂਵਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਚਰਨ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਜੋਗੀ ਜਨ ਬੜੇ ਹੀ ਬਿਆਕੁਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਵਰਗੇ ਵੇਦ ਪਾਠੀ, ਸ਼ੇਸਨਾਗ ਵਰਗੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਤਾ, ਇੰਦ੍ਰ ਵਰਗੇ ਪੁੰਨਾਤਮਾਂ ਖੋਜ ਥੱਕੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕਿਸ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਊਧਵ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੯੯੧ ।।

ਇਤ ਸਜਾਮ ਪਲੋਟਤ ਊਧਵ ਪਾਇ ਉਤੈ ਉਨ ਮਾਲਨ ਸਾਜ ਕੀਏ ।।
ਸੁਭ ਬੱਜ੍ਰਨ ਕੇ ਅਰੁ ਲਾਲ ਜਵਾਹਰ ਦੇਖਿ ਜਿਸੈ ਸੁਖ ਹੋਤ ਜੀਏ ।।
ਇਤਨੇ ਪਹਿ ਕਾਨ੍ਹ ਪਹਿ ਆਇ ਗਈ ਬਿੰਦਰੀ ਕਹਜੋ ਈਂਗਰ ਭਾਲ ਦੀਏ ।।
ਤਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਹੁਲਾਸ ਬਢਜੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਜਦੁਬੀਰ ਹੀਏ ।। ੯੯੨ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੱਜ੍ਰਨ = ਹੀਰਿਆਂ।। ਈਂਗਰ = ਸਿੰਗ੍ਰਫ, ਭਾਵ ਲਾਲ।। ਭਾਲ = ਮੱਥਾ।।

ਅਰਥ - ਇਧਰ ਊਧਵ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਠੀ ਚਾਪੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਧਰ ਉਸ ਮਾਲਣ ਨੇ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਹੀਰਿਆਂ ਦੇ ਅਤੇ ਲਾਲ-ਜਵਾਹਰ ਦੇ ਜੜਾਊ ਗਹਿਣੇ ਪਾਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਏਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈ, ਜਿਸਨੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਬਿੰਦੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਾਮ ਚੇਸ਼ਟਾ ਵਧ ਗਈ ਹੈ।। ੯੯੨ ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਸਜ ਸਾਜਨ ਮਾਲਨ ਅੰਗਨ ਮੈ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੋ ਹਰਿ ਪਾਸ ਗਈ ।।
ਮਨੋ ਦੂਸਰ ਚੰਦ ਕਲਾ ਪ੍ਰਗਟੀ ਮਨੋ ਹੇਰਤ ਕੈ ਇਹ ਰੂਪ ਮਈ ।।
ਹਰਿ ਜੂ ਲਖਿ ਕੈ ਜੀਯ ਕੀ ਬਿਰਥਾ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਸੋਊ ਐਂਚ ਲਈ ।।
ਤਿਹ ਊਪਰਿ ਬੈਸ ਅਸੰਕ ਭਈ ਮਨ ਕੀ ਸਭ ਸੰਕ ਪਰਾਇ ਗਈ ।। ੯੯੩ ।।

ਅਰਥ - ਮਾਲਣੀ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਸਿੰਗਾਰ ਸਜਾਕੇ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਣੀ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ

ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ ਮਾਨੋਂ, ਦੂਜੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਪ੍ਰਗਟੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਮਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿਚ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਸੇਜਾ ਉਤੇ ਬੈਠਦਿਆਂ ਹੀ 'ਅਸੰਗ' ਹੋ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੇ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ੰਕਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।। ੯੯੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬਹੀਯਾਂ ਜਬ ਹੀ ਗਹਿ ਸਯਾਮ ਲਈ ਕੁਬਜਾ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।।
ਸਯਾਮ ਮਿਲੇ ਬਹੁਤੇ ਦਿਨ ਮੈ ਹਮ ਕਉ ਕਹਿ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਚੰਦਨ ਜਿਉ ਤੁਹਿ ਅੰਗ ਮਲਯੋ ਤਿਹ ਤੇ ਹਮਹੂੰ ਜਦੁਬੀਰ ਰਿਝਾਯੋ।।
ਜੋਊ ਮਨੋਰਥ ਥੇ ਜੀਯ ਮੈ ਤੁਮਰੇ ਮਿਲਏ ਸੋਊ ਮੋ ਕਰਿ ਆਯੋ।। ੯੯੪।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜ ਲਈ ਤਦ ਕੁਬਜਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾਇਆ। "ਹੇ ਸਿਆਮ! ਬਹੁਤੇ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਮੈਨੂੰ ਆਕੇ ਮਿਲੇ ਹੋ।" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ। ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਚੰਦਨ ਮਲਕੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਚੰਦਨ ਦੇ ਮਲਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ? ਤੁਹਾਡੇ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।। ੯੯੪।।

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕੁਬਜਾ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਜਾ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਸਮਾਪਤੰ।।

- - - - - -

ਅਥ ਅਕ੍ਰੂਰ ਕੇ ਧਾਮ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਆਏ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦੈ ਸੁਖ ਮਾਲਨ ਕਉ ਅਤਿ ਹੀ ਅਕ੍ਰੂਹਿ ਕੇ ਫਿਰ ਧਾਮ ਪਧਾਰਯੋ।।
ਆਵਤ ਸੋ ਸੁਨ ਪਾਇ ਲਗਯੋ ਤਿਂਹ ਮੱਧਿ ਚਲਯੋ ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਚਿਤਾਰਯੋ।।
ਸੋ ਗਹਿ ਸਯਾਮ ਕੇ ਪਾਇ ਰਹਯੋ ਕਬਿ ਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਊਧਵ ਸੋ ਜਦਬੀਰ ਕਹਯੋ ਇਨ ਸੰਤਨ ਕੋ ਅਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ੯੯੫।।

ਅਰਥ - ਮਾਲਣੀ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਸੁਖ ਦੇ ਕੇ, ਫਿਰ ਅਕਰੂਰ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਆ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਹਰਿ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚੱਲ ਪਿਆ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਬੈਠ ਰਿਹਾ, ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਉਸਦੀ ਬਾਬਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਊਧਵ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ।। ੯੯੫।।

ਊਧਵ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹ੍ਯੋ ਸੁਨ ਕੈ ਅਕ੍ਰੂਰਹਿ ਕੋ ਅਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਹਾਰਯੋ॥
ਸੁੱਧ ਕਰੀ ਉਨ ਕੀ ਮਨ ਕੈ ਕੁਬਜਾ ਕੋ ਕਹ੍ਯੋ ਅਰੁ ਪ੍ਰੇਮ ਚਿਤਾਰਯੋ॥
ਸੋ ਗਨਤੀ ਕਰਿ ਕੈ ਮਨ ਮੈ ਕਨ੍ਹੀਯਾ ਸੰਗ ਪੈ ਇਹ ਭਾਤ ਉਚਾਰਯੋ॥
ਹੇ ਹਰਿ ਜੂ ਇਹ ਕੇ ਪਿਖਏ ਉਨ ਕੋ ਸਭ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਡਾਰਯੋ॥ ੯੯੬॥

ਅਰਥ - ਊਧਵ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਅਕਰੂਰ ਦੇ ਅਤਜੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਯਾਦ ਕੀਤੀ ਅਰਥਾਤ ਕੁਬਜਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ। ਫਿਰ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ, ਊਧਵ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਇਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਖਕੇ ਕੁਬਜਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਝ ਭੀ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ॥ ੯੯੬॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਹਰਿ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਮਨੈ ਸੁਖ ਪਾਇ ਕੈ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੀ ਸੇਵ ਸੁ ਕੀਨੀ॥
ਪਾਇ ਪਰੋ ਤਿਹ ਕੇ ਬਹੁਰੋ ਉਠ ਦੇਵਕੀ ਲਾਲ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਦੀਨੀ॥
ਭੋਜਨ ਅੰਨ ਜਿਤੋ ਗ੍ਰਹ ਥੋ ਸੋਊ ਆਨ ਧਰੋ ਹਿਤ ਬਾਤ ਲਖੀਨੀ॥
ਥੋ ਮਨ ਮੋ ਸੋਊ ਬਾਛਤ ਇੱਛ ਵਹੈ ਜਸੁਧਾ ਸੁਤ ਪੂਰਨ ਕੀਨੀ॥ ੯੯੭॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਯਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਉਸਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉੱਠਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਪਰਕ੍ਰਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਅੰਨ ਧਨ ਤੇ ਭੋਜਨ ਸੀ, ਉਹ ਲਿਆਕੇ ਅੱਗੇ ਭੇਟਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ, ਏਹੋ ਹੀ ਉਸਦੇ ਹਿਤ ਦੀ ਗੱਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ - ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਭੀ ਚਾਹਣਾ ਸੀ, ਕਾਨ੍ਹ ਨੇ ਮੇਰੀ ਓਹੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ॥ ੯੯੭॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਪੂਰਨ ਕੈ ਮਨਸਾ ਤਿਹ ਕੀ ਸੰਗ ਊਧਵ ਲੈ ਫਿਰ ਧਾਮ ਅਯੋ॥
ਗ੍ਰਹ ਆਇ ਕੈ ਮੰਗਨ ਲੋਗ ਬੁਲਾਇ ਗਵਾਵਤ ਭ੍ਯੋ ਤਿਹ ਰਾਗ ਗਯੋ॥
ਤਿਨ ਊਪਰ ਰੀਝ ਕਹੈ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਘਨੋ ਗ੍ਰਹ ਤੇ ਕਢ ਦਾਨ ਦਯੋ॥
ਮਨੋ ਤਾ ਜਸ ਤੇ ਮ੍ਰਿਤ ਮੰਡਲ ਮੈ ਅਬ ਕੇ ਦਿਨ ਲਉ ਦਿਨ ਸੇਤ ਭਯੋ॥ ੯੯੮॥

ਅਰਥ - ਉਸਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰਨ ਕਰਕੇ, ਫਿਰ ਊਧਵ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਏ। ਘਰ ਵਿਚ ਆਕੇ, ਮੰਗਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਰਾਗ ਦੇ ਗੀਤ ਗੁਆਉਣ ਲੱਗਾ। ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ

ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਦਾਨ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇੰਝ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਉਸ ਦਾਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅੱਜ ਤੱਕ ਧਰਤੀ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੈ।। ੯੯੮।।

ਅਕਰੂਰ ਸਿਆਮ ਕੇ ਧਾਮਹਿ ਆਇ ਕੈ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਪਾਇਨ ਲਾਗਿਓ।।
ਕੰਸ ਬਿਦਾਰ ਬਕੀ ਉਰ ਫਾਰ ਕਹਯੋ ਕਰਤਾਰ ਸਰਾਹਨ ਲਾਗਿਓ।।
ਅਉਰ ਗਈ ਸੁਧ ਭੂਲ ਸਭੈ ਹਰਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਰਸ ਭੀਤਰ ਪਾਗਿਓ।।
ਆਨੰਦ ਬੀਚ ਬਢਜੋ ਮਨ ਕੇ ਮਨ ਕੋ ਦੁਖ ਥੋ ਜਿਤਨੋ ਸਭ ਭਾਗਿਓ।।੯੯੯।।

ਅਰਥ - ਅਕਰੂਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗਾ, ਫਿਰ ਕੰਸ ਦੇ ਮਾਰਣ ਦੀ ਤੇ ਬਕੀ ਦੈਂਤ ਦੇ ਪੇਟ ਫਾੜਨ ਆਦਿਕ ਦੀ ਕਥਾ ਕਹਿਕੇ ਸਲਾਹੁਣ ਲੱਗਾ। ਹੋਰ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੀ ਹੀ ਹੋਸ਼ ਭੁੱਲ ਗਈ, ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਹੀ ਭਿੱਜ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਵਧ ਗਿਆ, ਉਸਦੇ ਮਨ ਦਾ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਦੁੱਖ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।। ੯੯੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦੇਵਕੀ ਲਾਲ ਗੁਪਾਲ ਅਹੋ ਨੰਦ ਲਾਲ ਦਿਆਲ ਇਹੈ ਜੀਯ ਧਾਰਿਓ।।
ਕੰਸ ਬਿਦਾਰ ਬਕੀ ਉਰ ਫਾਰ ਕਹਜੋ ਕਰਤਾ ਜਦੁਬੀਰ ਉਚਾਰਿਓ।।
ਹੇ ਅਘ ਕੇ ਰਿਪ ਹੇ ਰਿਪ ਕੇਸੀ ਕੇ ਹੇ ਕੁਪ ਜਾਹ ਤ੍ਰਿਨਾਵਰਤ ਮਾਰਿਓ।।
ਤਾ ਅਬ ਰੂਪ ਦਿਖਾਇ ਹਮੈ ਹਮਰੋ ਸਭ ਪਾਪ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਡਾਰਿਓ।।੧੦੦੦।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਦੇਵਕੀ ਲਾਲ! ਹੇ ਗਊ ਪਾਲਕ! ਹੇ ਨੰਦ ਲਾਲ! ਹੇ ਦਿਆਲ! ਏਹੋ ਜੇਹੀ ਉਪਮਾਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਕਰੂਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਚਿੱਤ ਜੋੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ, ਬਕੀ ਦੈਂਤ ਦੀ ਛਾਤੀ ਪਾੜਣ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਹਿ ਕੇ ਫਿਰ ਆਖਿਆ - ਹੇ ਜਦੁਬੀਰ! ਤੂੰਹੀਂ ਕਰਤਾ ਹੈਂ। ਹੇ 'ਅਘ' ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਕੇਸੀ ਦੈਂਤ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਜਿਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ 'ਤ੍ਰਿਨਾਵਰਤ' ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਤੂੰ ਓਹੀ ਹੈਂ। ਤੁਸਾਂ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਹ ਰੂਪ ਦਿਖਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੦੦੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਚੋਰ ਹੈ ਸਾਧਨ ਕੇ ਦੁਖ ਕੋ ਸੁਖ ਕੋ ਬਰਦਾਇਕ ਸਯਾਮ ਉਚਾਰਿਓ।।
ਹੈ ਠਗ ਗ੍ਵਾਰਨ ਚੀਰਨ ਕੋ ਭਟ ਹੈ ਜਿਨ ਕੰਸ ਸੋ ਬੀਰ ਪਛਾਰਿਓ।।
ਕਾਇਰ ਹੈ ਬਹੁ ਪਾਪਨ ਤੇ ਅਰੁ ਬੈਦ ਹੈ ਜਾ ਸਭ ਲੋਗ ਜੀਯਾਰਿਓ।।
ਪੰਡਿਤ ਹੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਜਿਨ ਚਾਰੋ ਈ ਬੇਦ ਕੋ ਭੇਦ ਸਵਾਰਿਓ।।੧੦੦੧।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਸ਼ਯਾਮ! ਤੂੰ ਚੋਰ ਹੈਂ, ਪਰ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਚੁਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੁਖ ਦਾ

ਵਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਠੱਗ ਹੈਂ, ਪਰ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਕਪਤਿਆਂ ਨੂੰ ਠੱਗਦਾ ਹੈਂ. ਤੂੰ ਸੂਰਮਾ ਹੈਂ, ਜਿਸਨੇ ਕੰਸ ਵਰਗੇ ਜੋਧੇ ਨੂੰ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਾਇਰ ਹੈਂ, ਪਰ ਬਹੁਤੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਕਾਇਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਵੈਦ ਭੀ ਤੂੰਹੀਂ ਹੈਂ, ਜਿਸਨੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕੇ ਜੀਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੂੰਹੀਂ ਪੰਡਿਤ ਹੈਂ, ਜਿਸਨੇ ਚੌਹਾਂ ਹੀ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਸਵਾਰਿਆ ਹੈ।। ੧੦੦੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਕਹਿ ਕੈ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਸੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਉਠ ਪਾਇ ਪਰਜੋ।।
ਹਰਿ ਕੀ ਬਹੁ ਬਾਰ ਸਰਾਹ ਕਰੀ ਦੁਖ ਥੋ ਜਿਤਨੋ ਛਿਨ ਬੀਚ ਹਰਜੋ।।
ਅਰੁ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸ ਉੱਚ ਮਹਾਂ ਕਬਿ ਨੈ ਬਿਧ ਯਾ ਮੁਖ ਤੇ ਉਚਰਜੋ।।
ਹਰਿ ਨਾਮ ਸੰਜੋਅ ਕਉ ਪੈਨ੍ਹ ਤਨੈ ਸਤ ਪਾਪਨ ਸੰਗ ਲਰਜੋ ਨ ਟਰਜੋ।।੧੦੦੨।।

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਉੱਠ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਗਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਵੇਰੀ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਸਾਰਾ ਦੁਖ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਛਬੀ ਦੇ ਉਚੇ ਜਸ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੂੰਹੋਂ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਸਰੀਰ ਉਤੇ 'ਹਰਿ ਨਾਮ' ਦੀ ਸੰਜੋਅ ਨੂੰ ਪੈਹਨਕੇ, ਸੈਂਕੜੇ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਹੈ ਤੇ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ।। ੧੦੦੨।।

ਸੈਯਾ।। ਫਿਰਿ ਯੌ ਕਰਿ ਕਾਨ੍ਹਰ ਕੀ ਉਪਮਾ ਹਰਿ ਜੀ ਤੁਮ ਹੀ ਮੁਰ ਸਤ੍ਰ ਪਛਾਰਜੋ।।
ਤੈਹੀ ਮਰੋ ਤ੍ਰਿਪਰਾਰੁ ਕਮੱਧ ਸੁ ਰਾਵਨ ਮਾਰ ਘਨੋ ਰਨ ਪਾਰਜੋ।।
ਲੰਕ ਦਈ ਅਰਿ ਭ੍ਰਾਤਰ ਕਉ ਸੀਅ ਕੌਂ ਸੰਗ ਲੈ ਫਿਰਿ ਅਉਧ ਸਿਧਾਰਜੋ।।
ਤੈਹੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੀਏ ਸਭ ਹੀ ਹਮ ਜਾਨਤ ਹੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰਜੋ।।੧੦੦੩।।

ਅਰਥ – ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ – ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਤੁਸਾਂ ਹੀ 'ਮੁਰ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਪਛਾੜਿਆ ਸੀ। ਤੁਸਾਂ ਹੀ 'ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰ' ਤੇ 'ਕਮੰਦ' ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਰਾਵਣ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਸੀ। ਲੰਕਾ ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਅਯੁੱਧਿਆ ਚਲੇ ਗਏ ਸਾਓ। ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਇਹ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਸੀ।। ੧੦੦੩।।

ਹੇ ਕਮਲਾਪਤਿ ਹੇ ਗਰੁੜਾਧ੍ਵਜ ਹੇ ਜਗਨਾਇਕ ਕਾਨ ਕਹਜੋ ਹੈ।।
ਹੇ ਜਦੁਬੀਰ ਕਹੋ ਬਤੀਯਾ ਸਭ ਹੀ ਤੁਮਰੀ ਭ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਭਯੋ ਹੈ।।
ਮੋਰੀ ਹਰੋ ਮਮਤਾ ਹਰਿ ਜੂ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਜੋ ਹਰਿ ਚੀਨ੍ਹ ਲਯੋ ਹੈ।।

ਡਾਰ ਦਈ ਮਮਤਾ ਤਿਹ ਪੈ ਸੋਊ ਮੋਨਹਿ ਧਾਰ ਕੈ ਬੈਠ ਰਹਯੋ ਹੈ ।। ੧੦੦੪ ।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਕਮਲਾ ਪਤੀ! ਹੇ ਗਰੁੜ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਾਲੀ ਧੁਜਾ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸੁਾਮੀ! ਤੂੰਹੀ ਕਾਨ੍ਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਜਦੁਬੀਰ! ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੋਕ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਮੇਰੀ ਮਮਤਾ ਦੂਰ ਕਰੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਖਿਆ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਮਮਤਾ ਦੀ ਚਾਦਰ ਪਾ ਦਿਤੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਮੋਨ ਧਾਰਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ।। ੧੦੦੪।।

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ ਅਕ੍ਰੂਰ ਸੋ ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਅਹੋ ਚਚਾ ਜਦੁਬੀਰ ਕਹਯੋ ਹਮ ਕਉ ਸਮਝੇ ਬਿਨ ਤੈ ਹਰਿ ਚੀਨੋ ।।
ਤਾ ਤੇ ਲਡਾਵਹੁ ਮੋਹਿ ਕਹਯੋ ਜਿਹ ਤੇ ਸੁਖ ਹੋ ਅਤਿ ਹੀ ਮੁਹਿ ਜੀ ਨੋ ।।
ਆਇਸ ਮੋ ਬਸਦੇਵਹ ਜੀ ਅਕ੍ਰੂਰ ਬਡੋ ਲਖ ਊਕਰ ਕੀਨੋ ।।
ਤਾ ਤੇ ਨ ਮੋ ਘਨਿਸਜਾਮ ਲਖੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਹਰਿ ਜੂ ਹਸਿ ਦੀਨੋ ।। ੧੦੦੫ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਊਕਰ = ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਅਕਰੂਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਚਾਚਾ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਸਮਝੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਤੁਸਾਂ 'ਹਰਿ' ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲਾਡ-ਪਿਆਰ ਕਰੋ, ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਸਮਾਂ ਆਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਅਕਰੂਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣੇਗਾ, ਪਰ ਅਜੇ ਉਹ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਜੇਹਾ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ 'ਘਨਸਜਾਮ' ਅਥਵਾ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਕੇ ਨਾ ਜਾਣੇ, ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹੱਸ ਦਿੱਤਾ ਅਰਥਾਤ ਜਦ ਅਕਰੂਰ ਮਹਿਮਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਅਜੇ ਮੈਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਜੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਕੌਤਕ ਅਜੇ ਮੈਂ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰੁਕ ਜਾਣਗੇ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਉਤੇ ਮੋਹ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਅਜੇ ਉਹ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਅਨਭਵ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਦੇ ਕੌਤਕ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਉਜੇਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੦੦੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਸੋ ਸੁਨ ਬੀਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਯੋ ਮੁਸਲੀਧਰ ਸਜਾਮ ਜੁ ਕੰਠ ਲਗਾਏ ।।
ਸੋਕ ਜਿਤੇ ਮਨ ਭੀਤਰ ਥੇ ਹਰਿ ਕੋ ਤਨ ਭੇਟ ਸਭੈ ਬਿਸਰਾਏ ।।
ਛੋਟ ਭਤੀਜ ਲਖੇ ਕਰਿ ਕੈ ਕਰਿ ਕੈ ਜਗ ਕੇ ਕਰਤਾ ਨਹੀ ਪਾਏ ।।
ਯਾ ਬਿਧ ਭੀ ਤਿਹ ਠਉਰ ਕਥਾ ਤਿਹ ਕੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮਹਿ ਮੰਗਲ ਗਾਏ ।। ੧੦੦੬ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੀਰ=ਬਰ ਬੀਰ, ਅਕਰੂਰ ਦਾ ਨਾਮ ।।

ਅਰਥ - ਅਕਰੂਰ ਉਹ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਯਾ ਅਤੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ

ਲਾਯਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਛੂੰਹਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਉਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭਤੀਜੇ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ, ਜਗਤ ਦੇ ਕਰਤਾ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਜਸ ਦੇ ਹੀ ਇਹ ਛੰਦ ਗਾਵੇਂ ਹਨ।। ੧੦੦੬।।

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਅਕ੍ਰੂਰ ਗ੍ਰਿਹ ਜੈਬੋ ਸੰਪੂਰਨ।।

- - - - -

ਅਥ ਅਕ੍ਰੂਰ ਕੋ ਫੁਫੀ ਪਾਸ ਭੇਜਨ ਕਥਨੰ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕਹਯੋ ਹਸਿ ਕੈ ਬਰਬੀਰ ਗਜਾਪੁਰ ਮੈ ਚਲ ਜੱਇਯੈ।।
ਮੋ ਪਿਤ ਕੀ ਭਗਨੀ ਸੁਤ ਹੈ ਤਿਨ ਕੋ ਅਬ ਜਾਇ ਕੈ ਸੋਧਹਿ ਲੱਇਯੈ।।
ਅੰਧ ਤਹਾ ਨ੍ਰਿਪ ਹੈ ਮਨ ਅੰਧ ਦ੍ਰਜੋਧਨ ਭਯੋ ਬਸ ਤਾ ਕੋ ਲਖੱਈਯੈ।।
ਪੰਡ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰਨ ਕੋ ਤਿਹ ਠਉਰ ਦਈਯਤ ਹੈ ਸੁਖ ਕੈ ਦੁਖ ਦੱਈਯੈ।।੧੦੦੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਜਾਪੁਰ=ਹਸਤਨਾਪੁਰ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਆਖਿਆ - ਹੇ ਬਰਬੀਰ! ਤੁਸੀਂ 'ਹਸਤਨਾਪੁਰ' ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਓ। ਉਥੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਭੈਣ ਤੇ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਬਰ ਲੈ ਆਓ। ਓਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸਟਰ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦਾ ਮਨ ਭੀ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੇਠੇ ਪੁੱਤਰ ਦੁਰਯੋਧਨ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਸਨੇ ਪੰਡੂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਸੁਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਦੁਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ? ।। ੧੦੦੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਸੁਨ ਕੈ ਤਿਹ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਕਰਿ ਕੈ ਅਕਰੂ ਪ੍ਰਨਾਮ ਸਿਧਾਰਜੋ।।
ਪੰਥ ਕੀ ਬਾਤ ਗਨਉ ਕਹਿ ਲਉ ਪਗ ਬੀਚ ਗਜਾਪੁਰ ਕੇ ਤਿਨ ਧਾਰਜੋ।।
ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਨ੍ਰਿਪ ਬੀਚ ਸਭਾ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਭੂਪ ਕਹੀ ਕਹੁ ਮੋ ਬਿਰਥਾ ਜਦੁਬੀਰਹਿ ਜਾ ਬਿਧ ਕੰਸ ਪਛਾਰਜੋ।।੧੦੦੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੰਥ = ਰਾਹ, ਰਸਤਾ।। ਗਜਾਪੁਰ = ਹਸਤਨਾਪੁਰ, ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਮ ।।

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਏਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਅਕਰੂਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੇ ਤੁਰਦਾ ਹੋਇਆ। ਰਾਹ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਸੁਣਾਵਾਂ ਹਸਤਨਾਪੁਰ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਰਾਤ ਅਰਾਮ ਕਰਕੇ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ

ਹੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਨ ਕਿਹਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮ ਸਨ। ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਮੈਨੂੰ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਦੱਸ, ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ?।। ੧੦੦੮।।

ਬਤੀਯਾ ਸੁਨਿ ਉੱਤਰ ਦੇਤ ਭਯੋ ਰਿਪ ਸੋ ਸਭ ਜਾ ਬਿਧਿ ਸਯਾਮ ਲਰਯੋ।।
ਗਜ ਮਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕੈ ਮੱਲਨ ਕੋ ਦਲ ਫਾਰ ਕੈ ਕੰਸ ਸੋ ਜਾਇ ਅਰਯੋ।।
ਤਬ ਕੰਸ ਨਿਕਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਰੈ ਅਰੁ ਢਾਲ ਸਮਾਰ ਕੈ ਜੁੱਧੁ ਕਰਯੋ।।
ਤਬ ਹੀ ਹਰਿ ਜੂ ਗਹਿ ਕੇਸਨ ਤੇ ਪਟਕਿਓ ਧਰਨੀ ਪਰ ਮਾਰ ਡਰਯੋ।।੧੦੦੯।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਅਕਰੂਰ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਸਾਧਨ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਸੀ। ਦਸਿਆ ਪਹਿਲੇ 'ਕੁਵਲੀਆਪੀੜ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜੋ ਦਰਵਾਜੇ ਵਿਚ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਮੁਸ਼ਟ ਤੇ ਚੰਡੂਰ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੋਹਾਂ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਗਿਆ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕੰਸ ਨਾਲ ਜੁਟ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੰਸ ਨੇ ਮਿਆਨ ਤੋਂ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਲਈ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਢਾਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਝੱਟ ਹੀ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਝਟਕਾ ਦੇਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ, ਸੁੱਟ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ।। ੧੦੦੯।।

ਸੈਯਾ।। ਭੀਖਮ ਦ੍ਰੋਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰੁ ਕ੍ਰਿਪੀਸੁਤ ਔਰ ਦੁਸਾਸਨ ਬੀਰ ਨਿਹਾਰਯੋ।।
ਸੂਰਜ ਕੋ ਸੁਤ ਭੂਰਸ੍ਰਵਾ ਜਿਨ ਪਾਰਥ ਭ੍ਰਾਤ ਸੋ ਬੈਰ ਉਤਾਰਯੋ।।
ਰਾਜ ਦ੍ਰਜੋਧਨ ਮਾਤਲ ਸੋ ਇਹ ਪੇਖਤ ਹੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਸਯਾਮ ਕਹਾ ਬਸਦੇਵ ਕਹਾ ਕਹਿ ਅੰਗਿ ਮਿਲੇ ਮਨ ਕੋ ਦੁਖੁ ਟਾਰਯੋ।।੧੦੧੦।।

ਅਰਥ - ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ, ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ, ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ, ਅਸ੍ਰਥਾਮਾ ਅਤੇ ਦੁਹਸਾਸਨ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਰਣ ਤੇ ਭੂਰਸ੍ਰਵਾ, ਜਿਸਨੇ ਅਰਜਨ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਅਭਿਮੰਨੂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦਾ ਵੈਰ ਉਤਾਰਿਆ ਸੀ। ਜੋ ਰਾਜੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਦਾ ਮਾਮਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਵੇਖੋ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਿਥੇ? ਵਾਸਦੇਵ ਕਿਥੇ? ਅਤੇ ਪਿਓ ਪੁਤ੍ਰ ਕਿਥੇ ਗਲ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ।। ੧੦੧੦।।

ਸੈਯਾ।। ਰੰਚਕ ਬੈਠ ਸਭਾ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਉਠ ਕੈ ਜਦੁਬੀਰ ਫੁਫੀ ਪਹਿ ਆਯੋ।।
ਕੁੰਤੀ ਕਉ ਦੇਖਤ ਹੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਤਿਨ ਪਾਇਨ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ।।
ਪੂਛਤ ਭੀ ਕੁਸਲੈ ਜਦੁਬੀਰ ਹੈ ਜਾ ਜਸੁ ਬੀਚ ਸਭੈ ਧਰਿ ਛਾਯੋ।।

ਨੀਕੇ ਹੈ ਸ੍ਯਾਮ ਸਨੈ ਬਸਦੇਵ ਸੁ ਦੇਵਕੀ ਨੀਕੀ ਸੁਨੀ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ ।।੧੦੧੧।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਬੈਠਕੇ, ਫਿਰ ਉਥੋਂ ਉਠਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਭੂਆ ਕੁੰਤੀ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੁੰਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਕੁੰਤੀ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੀ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਾਜੀ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਜਸ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸਨ, ਵਾਸੁਦੇਵ ਤੇ ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਰਾਜੀ ਹੋਣ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਕੁੰਤੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਈ।। ੧੦੧੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਇਤਨੇ ਪਹਿ ਬੈਦਰੁ ਆਇ ਗਯੋ ਸੋਊ ਪਾਰਥ ਮਾਇ ਕੈ ਪਾਇਨ ਲਾਗਯੋ ।।
ਪੂਛਤ ਭਯੋ ਜਦੁਬੀਰ ਸੁਖੀ ਅਕ੍ਰੂਰ ਕਉ ਤਾਰ ਸਮੋ ਅਨੁਸਾਰਗਯੋ।।
ਅਉਰ ਗਈ ਸੁਧ ਭੂਲ ਸਭੈ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਇਹੀ ਰਸ ਭੀਤਰ ਪਾਗਯੋ।।
ਵਾਹ ਕਹਯੋ ਸਭ ਹੀ ਹੈ ਸੁਖੀ ਸੁਨ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਸੁਖੁ ਭਯੋ ਦੁਖ ਭਾਗਯੋ।।੧੦੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੈਦਰੁ = ਬਿਦਰ।। ਪਾਰਥ ਮਾਇ = ਅਰਜਨ ਦੀ ਮਾਂ, ਕੁੰਤੀ।। ਤਾਰ = ਤਾੜਕੇ, ਵੇਖਕੇ।।

ਅਰਥ - ਏਨੇ ਵਿਚ ਬਿਦਰ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਅਰਜਨ ਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗਾ। ਫਿਰ ਉਹ ਅਕਰੂਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਕੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ - ਯਾਦਵ ਸੂਰਮਾ ਕ੍ਰਿਸਨ ਰਾਜੀ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਹੋਸ਼ ਭੁੱਲ ਗਈ, ਸਿਆਮ ਕ੍ਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਮੋਹ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਭਿੱਜ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੁਖੀ ਹਨ, ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸੁਖ ਹੋਇਆ ਤੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਭੱਜ ਗਿਆ।। ੧੦੧੨।।

ਕੁੰਤੀ ਵਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੇਲ ਕਰੈ ਮਥੁਰਾ ਮੈ ਸੋਊ ਮਨ ਤੇ ਕਹੋ ਹਉ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਬਿਸਾਰੀ।।
ਦੁਖਤ ਭਈ ਇਨ ਲੋਗਨ ਤੇ ਅਤਿ ਹੀ ਕਹਿ ਕੈ ਘਨਿਸ੍ਯਾਮ ਪੁਕਾਰੀ।।
ਨਾਥ ਮਰਯੋ ਸੁਤ ਬਾਲ ਰਹੇ ਤਿਹ ਤੇ ਅਕ੍ਰੂਰ ਭਯੋ ਦੁਖੁ ਭਾਰੀ।।
ਤਾ ਤੇ ਹਉ ਪੂਛਤ ਹਉ ਤੁਮ ਕਉ ਕਬਹੂੰ ਹਰਿ ਜੀ ਸੁਧ ਲੇਹ ਹਮਾਰੀ।।੧੦੧੩।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਆਪ ਮਥਰਾ ਵਿਚ ਮੌਜਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਬੜੀ ਹੀ ਦੁਖੀ ਹੋਈ ਹਾਂ, ਹੇ ਘਨਸ੍ਯਾਮ! ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਹੇ ਅਕਰੂਰ! ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਪੁੱਤ ਇਆਣੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ, ਉਸੇ ਕਰਕੇ ਵੱਡਾ ਦੁਖ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪੁੱਛਦੀ ਹਾਂ, ਕਿ ਕਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆ ਕੇ ਸਾਡੀ ਭੀ ਸੁੱਧ ਲਵੇਗਾ? ।। ੧੦੧੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦੁੱਖਤ ਹ੍ਵੈ ਅਕ੍ਰੂਰ ਕੇ ਸੰਗ ਕਹੀ ਬਤੀਯਾ ਨ੍ਰਿਪ ਅੰਧ ਰਸੈ ਸੇ।।
ਦੇਤ ਹੈ ਦੁੱਖੁ ਘਨੋ ਹੰਮ ਕਉ ਕਹਜੋ ਸੁਨ ਮੀਤ ਸਜਾਮ ਸੋ ਐਸੇ।।
ਪਾਰਥ ਭ੍ਰਾਤ ਰੁਚੇ ਉਨ ਕੌ ਨਹਿ ਵਾਹਿ ਕਹਜੋ ਕਹੁ ਸੋ ਬਿਧ ਕੈਸੇ।।
ਯੌ ਸੁਨਿ ਉਤਰ ਦੇਤ ਭਈ ਸੋਊ ਆਂਖ ਕੇ ਬੀਚ ਪਰੇ ਤ੍ਰਿਣ ਜੈਸੇ।। ੧੦੧੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਸੈ ਸੇ = ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।।

ਅਰਥ - ਕੁੰਤੀ ਨੇ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਅਕ੍ਰੂਰ ਦੇ ਕੋਲ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ ਗੁੱਸਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੇ ਮਿੱਤ੍ਰ! ਸੁਣ, ਸਿਆਮ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖ ਦੇਈਂ, ਕਿ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਰਜਨ ਦਾ ਭਰਾ ਭੀਮ ਉਸਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਉਸ ਅਕਰੂਰ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਕਹੁ, ਉਹ ਕਿਸ ਬਿਧੀ ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਤੇ ਦੁਖ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਖ ਵਿਚ ਕੱਖ ਪੈਣ ਨਾਲ ਅੱਖ ਭੀ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਭੀ ਦੁਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਆਪ ਭੀ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਦੁਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।। ੧੦੧੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਹਿ ਯੌ ਬਿਨਤੀ ਹਮਰੀ ਹਰਿ ਸੋ ਅਤਿ ਸੋਕ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਮੈ ਬੂਡ ਗਈ ਹਉ।।
ਜੀਵਤ ਹੌਂ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਤੁਹਿ ਆਇਸ ਪਾਇ ਕੈ ਨਾਮ ਕਈ ਹਉ।।
ਮਾਰਨ ਮੋ ਸੁਤ ਕੌ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸੁਤ ਕੋਟ ਉਪਾਵਨ ਸੋ ਕਢਈ ਹਉ।।
ਸਜਾਮ ਸੋ ਯਿਉ ਕਹੀਯੋ ਬਤੀਯਾ ਤੁਮਰੇ ਬਿਨ ਨਾਥ ਅਨਾਥ ਭਈ ਹਉ।।੧੦੧੫।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦੇਈਂ ਕਿ ਮੈਂ ਮਹਾਂ ਦੁੱਖ ਦੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਈ ਹਾਂ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਜੀਊਂਦੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਤ੍ਰੀਕੇ ਕੱਢੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਆਖ ਦੇਈਂ - ਹੇ ਨਾਥ! ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਅਨਾਥ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ।। ੧੦੧੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌ ਕਹਿ ਕੈ ਤਿਹ ਸੋ ਬਤੀਯਾ ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਖ ਸਾਸ ਉਸਾਸ ਸੁ ਲੀਨੋ।।
ਜੋ ਦੁਖ ਮੋਰੇ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਥੋ ਸੋਊ ਮੈ ਤੁਮ ਪੈ ਸਭ ਹੀ ਕਹਿ ਦੀਨੋ।।
ਸੋ ਸੁਨੀਯੋ ਹਮਰੀ ਬਿਰਥਾ ਕਹੀਯੋ ਦੁਖ ਕੀ ਜਦੁਬੀਰ ਹਠੀ ਨੋ।।
ਹੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਅਨਾਥਨ ਨਾਥ ਸਹਾਇ ਕਰੋ ਕਰਿ ਰੋਦਨ ਕੀਨੋ।। ੧੦੧੬।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਸਨੇ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ, ਬੜੇ ਹੀ ਦੁਖ ਨਾਲ ਹਾਉਕਾ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਕਹਿਣ

ਲੱਗੀ, ਜੋ ਦੁਖ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਓਹੋ ਹੀ ਸੁਣੇਗਾ ਮੇਰੀ ਦੁਖ ਭਰੀ ਵਿਥਯਾ ਨੂੰ, ਜਦੁਬੀਰ ਹਠੀ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਆਖ ਦੇਈਂ। ਹੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ! ਹੇ ਅਨਾਥਾਂ ਦੇ ਨਾਥ! ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਕੁੰਤੀ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ।। ੧੦੧੬।।

ਅਕ੍ਰੂਰ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦੇਖ ਦੁਖਾਤਰੁ ਪਾਰਥ ਮਾਤ ਕੋਂ ਯੋਂ ਕਹਯੋ ਤ੍ਵੈ ਸੁਤ ਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਹ੍ਵੈ ਹੈ।।
ਸਜਾਮ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਘਨੀ ਤੁਮ ਸੋਂ ਤਿਹ ਤੇ ਤੁਮ ਕੋਂ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁਖ ਦੈ ਹੈ।।
ਤੇਰੀ ਹੀ ਓਰ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਸੁਭ ਲੱਛਨ ਤੁਇ ਸੁਤ ਸਤ੍ਰਨ ਕਉ ਦੁਖ ਦੈ ਹੈ।।
ਰਾਜ ਸਭੈ ਉਹ ਹੀ ਲਹਿ ਹੈ ਹਰਿ ਸਤ੍ਰਨ ਕੋਂ ਜਮ ਲੋਕ ਪਠੈ ਹੈ।। ੧੦੧੭।।

ਅਰਥ - ਅਰਜਨ ਦੀ ਮਾਂ ਕੁੰਤੀ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਕੁਲ ਵੇਖ ਕੇ ਅਕਰੂਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ -"ਤੇਰੇ ਹੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਰਾਜਾ ਹੋਣਗੇ"। ਕਿਉਂਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁਖ ਦੇਣਗੇ। ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ੁਭ ਲੱਛਣ ਹਨ, ਇਹ ਲੱਛਣ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਦੁਸਮਨਾਂ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣਗੇ। ਤੇਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੀ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਤੇਰੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਜਮ ਲੋਕ ਘੱਲ ਦੇਣ ਗੇ।। ੧੦੧੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੋਂ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਤੀਯਾਂ ਤਿੱਹ ਕੀ ਮਨ ਮੈ ਅਕ੍ਰੂਰਹਿ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਕੈ ਕੈ ਪ੍ਰਨਾਮ ਚਲਜੋ ਤਬ ਹੀ ਨ੍ਰਿਪੁ ਤ੍ਵੈ ਸੁਤ ਹੈ ਇਹਿ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਕਾ ਸੰਗ ਲੋਗਨ ਕੋ ਹਿਤ ਹੈ ਇਹ ਚਿੰਤ ਕਰੀ ਪੁਰ ਮੈ ਪਗੁ ਧਾਰਜੋ।।
ਦੇਖਿਓ ਕਿ ਪ੍ਰੀਤ ਇਨੀ ਸੰਗ ਹੈ ਤਿੱਹ ਤੇ ਸਭ ਸੋਕ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਡਾਰਜੋ।।੧੦੧੮।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਅਕਰੂਰ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਲਾਹ ਵਿਚਾਰੀ। ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, 'ਤੇਰਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਰਾਜਾ ਹੋਵੇਗਾ'। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, 'ਕਿ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਭੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ'? ਜਦ ਇਹ ਸੋਚ ਫੁਰੀ ਤਦ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਕੁੰਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਇਹ ਸੋਚ ਕੀਤੀ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸਨੇ ਸ਼ਿਹਰ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈਰ ਪਾਇਆ। ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ, ਉਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।। ੧੦੧੮।।

ਅਕਰੂ ਬਾਚ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸਟਰ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪੁਰਦੇਖ ਸਭਾ ਨ੍ਰਿਪ ਬੀਚ ਗਯੋ ਸੰਗ ਜਾ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਰਾਜਨ ਮੋਹ ਤੇ ਨੀਤ ਸੁਨੋ ਕਹੁ ਵਾਹ ਕਹਜੋ ਇਨ ਯਾ ਬਿਧ ਸਾਰਯੋ।।

ਪ੍ਰੀਤ ਤੁਮੈ ਸੁਤ ਆਪਨ ਸੋਂ ਤੁਹਿ ਪੰਡਿ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰਨ ਸੋ ਹਿਤ ਟਾਰਜੋ।।
ਜਾਨਤ ਹੈਂ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸਟ੍ਰ ਤੈਂ ਸਭ ਆਪਨ ਰਾਜ ਕੋ ਪੈਡ ਬਿਗਾਰਯੋ।। ੧੦੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੈਡ = ਕਦਮ, ਮਰਯਾਦਾ।।

ਅਰਥ - ਅਕਰੂਰ ਦਾ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸਟਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ- ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਕਰੂਰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ। ਰਾਜਨ! ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸੁਣੋ. ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ - ਕਹੁ, ਤਦ ਫਿਰ ਇਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਤੇਰੀ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ, ਤੁਸਾਂ ਪੰਡੂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਪਿਆਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਹ ਧਰਮ ਨੀਤੀ ਤੋਂ ਉਲਟੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਹੇ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਮਰਯਾਦਾ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈਂ।। ੧੦੧੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੈਸੇ ਦੁਜੋਧਨ ਪੂਤ ਹੈ ਤ੍ਵੈ ਇਨ ਕੀ ਸਮ ਪੁਤ੍ਰਨ ਪੰਡੁ ਲਖੱਈਐ।।
ਤਾ ਤੇ ਕਰੌਂ ਬਿਨਤੀ ਤੁਮ ਸੌਂ ਇਨ ਤੇ ਕਛੁ ਅੰਤਰ ਰਾਜ ਨ ਕੱਈਯੈ।।
ਰਾਖ ਖੁਸੀ ਇਨ ਕੌਂ ਉਨ ਕੌਂ ਜਿੱਹ ਤੇ ਤੁਮਰੋ ਜਗ ਮੈ ਜਸੁ ਗੱਈਯੈ।।
ਯਾ ਬਿਧ ਸੋ ਅਕਰੂਰ ਕਹਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸੌਂ ਜਿੱਹ ਤੇ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁਖ ਪੱਈਯੈ।। ੧੦੨੦।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਰਾਜਨ! ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਰਯੋਧਨ ਆਦਿਕ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਪੰਡੂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਰਾਜਨ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਦ੍ਵੈਤ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਖੁਸੀ ਰਖ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਜਸ ਗਾਂਵਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਕਰੂਰ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸੁਖ ਪਾਈਦਾ ਹੈ।। ੧੦੨੦।।

ਯੌਂ ਸੁਨ ਉੱਤਰ ਦੇਤ ਭਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਪੈ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗ ਦੂਤਹ ਕੇਰੇ।।
ਜੇਤਕ ਬਾਤ ਕਹੀ ਹਮ ਸੌਂ ਨਹੀ ਆਵਤ ਏਕ ਕਹਯੋ ਮਨ ਮੇਰੇ।।
ਜੌਂ ਕਹਿ ਪੰਡ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰਨ ਕਉ ਪਿਖ ਮਾਰਤ ਹੈ ਅਬ ਸਾਂਝ ਸਵੇਰੇ।।
ਆਇ ਹੈ ਜੋ ਜੀਯ ਸੋ ਕਰਿ ਹੈ ਸੁ ਕਛੂ ਬਚਨਾ ਨਹਿ ਮਾਨਤ ਤੇਰੇ।। ੧੦੨੧।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਰਾਜਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਲੱਗਾ - ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦੂਤ ਅਕਰੂਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ। ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀਆਂ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਾਂਡਵ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸਵੇਰ ਸ਼ਾਮ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇ। ਪਰ ਹੁੰਡਾ ਜੋ ਮੇਰੇ ਜੀਅ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ ਓਹੋ ਕਰਾਂਗਾ; ਤੇਰੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ।। ੧੦੨੧।।

ਦੂਤ ਕਹਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸੰਗ ਯੋਂ ਹਮਰੋ ਜੁ ਕਹਯੋ ਤੁਮ ਰੰਚ ਨ ਮਾਨੋ॥
ਤਉ ਕੁਪਿ ਹੈ ਜਦੁਬੀਰ ਮਨੈ ਤੁਮ ਕੌਂ ਮਰਿ ਹੈ ਤਿਹ ਤੇ ਹਿਤ ਠਾਨੋ॥
ਸਯਾਮ ਕੇ ਭਉ ਹਮਰੋ ਰਨ ਸੋਂ ਹਮ ਜਾਨਤ ਹੈ ਤੁਹਿ ਰਾਜ ਬਹਾਨੋ॥
ਮੋ ਜੀਯ ਮੈ ਜੁ ਹੁਤੀ ਸੁ ਕਹੀ ਤੁਮਰੇ ਜੀਯ ਕੀ ਸੁ ਕਹਯੋ ਤੁਮ ਜਾਨੋ॥੧੦੨੨॥

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਦੂਤ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ - ਜੋ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਆਪ ਉਸਨੂੰ ਰਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਨਾ ਮੰਨੋ, ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰਖੋ, ਜਦ ਪਾਂਡੂ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਈ ਤਦ ਯਾਦਵ-ਸੂਰਮਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰੇਗਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਪਾਂਡੂ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਮੋਹ ਕਰੋ। ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਅਕਰੂਰ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਲੜਾਈ ਕਰਨਾ ਜੋ ਤੂੰ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਇਹ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ, ਕੇਵਲ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜ ਲੈਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਹੜਾ ਯਾਦਵ ਹੈ, ਜੋ ਹਸਤਨਾਪੁਰ ਰਾਜ ਅੱਗੇ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਅਕਰੂਰ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ - ਜੋ ਮੇਰੇ ਜੀਅ ਵਿਚ ਸੀ, ਉਹ ਮੈਂ ਆਖ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਅ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਆਪਣੀ ਕਹੀ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ॥ ੧੦੨੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਯੋਂ ਕਹਿ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਨ੍ਰਿਪ ਸੌ ਤਜਿ ਕੈ ਇਹ ਠਉਰ ਤਹਾਂ ਕੌਂ ਗਯੋ ਹੈ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਜਹਾਂ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਬਲੀ ਸਭ ਜਾਦਵ ਬੰਸ ਤਹਾਂ ਸੁ ਅਯੋ ਹੈ॥
ਸਯਾਮ ਕੌਂ ਚੰਦ ਨਿਹਾਰਤ ਹੀ ਮੁਖ ਤਾ ਪਗ ਪੈ ਸਿਰ ਕੋ ਝੁਕਿਯੋ ਹੈ॥
ਜੋ ਬਿਰਥਾ ਉਹ ਠਉਰ ਭਈ ਨਿਕਟੈ ਹਰਿ ਕੇ ਕਹਿ ਭੇਦ ਦਯੋ ਹੈ॥੧੦੨੩॥

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ, ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਉਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਜੋਧੇ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਯਾਦਵ ਬੰਸ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਚੰਦ ਵਰਗਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਸਿਰ ਝੁਕ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਵਾਰਤਾ ਉਥੇ ਹੋਈ ਸੀ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ॥ ੧੦੨੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਤੁਮ ਸੌਂ ਇਮ ਪਾਰਥ ਮਾਤ ਕਹਯੋ ਹਰਿ ਦੀਨਨ ਕੀ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨ ਲੈ॥
ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਖ ਭਯੋ ਹਮ ਕੋ ਇਹ ਠਉਰ ਬਿਨਾ ਤੁਮਰੇ ਨ ਸਹਾਇਕ ਕੁਐ॥
ਗਜ ਕੋ ਜ਼ਿਮ ਸੰਕਟ ਸੀਘ੍ਰ ਕਟਯੋ ਤਿਮ ਮੋ ਦੁਖ ਕੌਂ ਕਟੀਐ ਹਰਿ ਐ॥
ਤਿਹ ਤੇ ਸੁਨਿ ਲੈ ਸੁ ਕਹਯੋ ਹਮਰੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਹਿਤ ਸੋਂ ਚਿਤ ਦੈ॥੧੦੨੪॥

ਅਰਥ - ਅਰਜਨ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ - ਹੇ ਹਰੀ! ਅਸਾਂ ਦੀਨਾਂ

****

ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਦੁਖ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰੋ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਸਾਡੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਦਾ ਹਿੱਤ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ ਲਵੋਂ।। ੧੦੨੪।।

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਅਕ੍ਰੂਰ ਫੁਫੀ ਕੁੰਤੀ ਪਾਸ ਭੇਜਾ ਸਮਾਪਤ।।

– – – – – – – –

ਅਥ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਕੋ ਰਾਜ ਦੀਬੋ ਕਥਨੰ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ੍ਰੀ ਮਨ ਮੋਹਨ ਜਗਤ ਗੁਰ ਨੰਦ ਨੰਦਨ ਬ੍ਰਿਜ ਮੂਰ।।
ਗੋਪੀ ਜਨ ਬੱਲਭ ਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਖਾਨ ਭਰਪੂਰ।। ੧੦੨੫।।

ਅਰਥ – ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਨ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵਾਲਾ, ਜਗਤ ਦਾ ਪੂਜਯ, ਨੰਦ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਬ੍ਰਿਜ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ। ਜੋ ਗੋਪੀਆਂ ਤੇ ਗੋਪਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਖਾਣ ਹੈ।। ੧੦੨੫।।

ਛਪੈ।। ਪ੍ਰਿਥਮ ਪੂਤਨਾ ਹਨੀ ਬਹੁਰ ਸਕਟਾਸੁਰ ਖੰਡਯੋ।।
ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਲੈ ਉਡਯੋ ਤਾਹਿ ਨਭਿ ਮਾਹਿ ਬਿਹੰਡਯੋ।।
ਕਾਲੀ ਦੀਓ ਨਿਕਾਰ ਚੋਚ ਗਹਿ ਚੀਰ ਬਕਾਸੁਰ।।
ਨਾਗ ਰੂਪ ਮਗ ਰੋਕ ਰਹਯੋ ਤਬ ਹਤਿਓ ਅਘਾਸੁਰ।।
ਕੇਸੀ ਸੁ ਬੱਛ ਧੇਨਕ ਹਨਯੋਂ ਰੰਗ ਭੂਮ ਗਜ ਡਾਰਯੋ।।
ਚੰਡੂਰ ਮੁਸਟ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਹਰਿ ਕੰਸ ਕੇਸ ਗਹਿ ਮਾਰਯੋ।।੧੦੨੬।।

ਅਰਥ – ਪਹਿਲੇ 'ਪੂਤਨਾ' ਰਾਖਸ਼ਨੀ ਮਾਰੀ, ਫਿਰ 'ਸਕਟਾ' ਗੱਡੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੇ ਅਸੁਰ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ। 'ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਵਾ-ਵਰੋਲਾ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਦੈਂਤ ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਲੈ ਉਡਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 'ਕਾਲੀ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਤਲਾਓ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ 'ਬਕ' ਨਾਮੀ ਬਗਲੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਦੀ ਚੁੰਝ ਫੜ ਕੇ ਚੀਰ ਸੁੱਟੀ ਸੀ। ਜੋ 'ਅਘਾਸੁਰ' ਸੱਪ ਦੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਰਾਹ ਰੋਕ ਕੇ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕੇਸੀ ਦੈਂਤ, ਬੱਛ ਦੈਂਤ, ਧੇਨਕ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਰੰਗ ਭੂਮੀ ਵਿਚ 'ਕੁਵਲੀਆਪੀੜ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ। ਚੰਡੂਰ ਤੇ ਮੁਸਟ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੋਹਾਂ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ

ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ।। ੧੦੨੬।।

ਸੋਰਠਾ।। ਅਮਰ ਲੋਕ ਤੇ ਫੂਲ ਬਰਖੇ ਨੰਦ ਕਿਸੋਰ ਪੈ।।
ਮਿਟਜੋ ਸਕਲ ਬ੍ਰਿਜ ਸੂਲ ਕਵਲ ਨੈਨ ਕੇ ਹੇਤ ਤੇ।। ੧੦੨੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਮਰ ਲੋਕ = ਦੇਵ ਲੋਕ।। ਕਿਸੋਰ = ਪੁਤ੍ਰ।।

ਅਰਥ - ਨੰਦ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਉਤੇ ਦੇਵ ਲੋਕ ਵਿਚੋਂ ਫੁੱਲ ਬਰੱਖਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਕਵਲ ਨੈਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਕਾਰਣ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ।। ੧੦੨੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੁਸਟ ਅਰਿਸਟ ਨਿਵਾਰ ਕੈ ਲੀਨੋ ਸਕਲ ਸਮਾਜ।।
ਮਥਰਾ ਮੰਡਲ ਕੋ ਦਯੋ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਕੋ ਰਾਜ।। ੧੦੨੮।।

ਅਰਥ - ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ, ਸਾਰਾ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਮਥੁਰਾ ਮੰਡਲ ਦਾ ਰਾਜ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੦੨੮।।

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਰਾਜਾ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਕਉ ਮਥੁਰਾ ਕੋ ਰਾਜ ਦੀਬੋ।।

- - - -

ਅਥ ਜੁੱਧ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜਰਾਸਿੰਧ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਇਤ ਰਾਜ ਦਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕਉ ਜਬ ਹੀ ਉਤ ਕੰਸ ਬਧੂ ਪਿਤ ਪਾਸ ਗਈ।।
ਅਤਿ ਦੀਨ ਸੁ ਛੀਨ ਮਲੀਨ ਮਹਾਂ ਮਨ ਕੇ ਦੁਖ ਸੌਂ ਸੋਈ ਰੋਤ ਭਈ।।
ਪਤਿ ਭਈਯਨ ਕੇ ਬਧਬੇ ਕੀ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜੁ ਹੁਤੀ ਮਨ ਮੈ ਸੋਈ ਭਾਖ ਦਈ।।
ਸੁਨਿ ਕੈ ਮੁਖ ਤੇ ਤਿਹ ਸਿੰਧਜਰਾ ਅਤਿ ਕੋਪ ਕੈ ਆਂਖ ਸਰੋਜ ਤਈ।।੧੦੨੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਧੂ=ਵਹੁਟੀ।। ਬ੍ਰਿਥਾ = ਪੀੜ।। ੨ ਵਿਥਯਾ।। ਸਰੋਜ = ਕੌਲ ਫੁੱਲ।। ਤਈ = ਤੱਤੀਆਂ, ਲਾਲ।।

ਅਰਥ - ਇਧਰ ਜਦੋਂ ਹੀ ਮਥਰਾ ਦਾ ਰਾਜ ਰਾਜੇ ਉਗ੍ਰਸੈਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਉਧਰ ਉਸੇ ਹੀ ਵੇਲੇ ਕੰਸ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਕੋਲ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਹ ਦੀਨ-ਦੁਖੀ ਤੇ ਮੈਲਾ ਵੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਰੋਣ ਲੱਗੀ। ਭਰਾਵਾਂ ਸਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਵਿਥਯਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਪੀੜ ਸੀ ਉਹ ਪਿਤਾ ਦੇ ਕੋਲ ਉਸਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ। ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ

ਤੋਂ ਦੁਖੁ ਭਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣ ਕੇ, ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੀਆਂ ਕਮਲ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੱਡੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਸੁਰਖ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈਆਂ।। ੧੦੨੯।।

ਜਰਾਸਿੰਧ ਬਾਚ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਹਰਿ ਹਲਧਰਹਿ ਸੰਘਾਰ ਹੋ ਦੁਹਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹਿ ਬੈਨ।।
ਰਜਧਾਨੀ ਤੇ ਨਿਸਰਯੋ ਮੰਤ੍ਰ ਬੁਲਾਏ ਸੈਨ।। ੧੦੩੦।।

ਅਰਥ - ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਧੀ ਨੂੰ ਬਚਨ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੂੰ ਮਾਰਾਂਗਾ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਵਜੀਰਾਂ ਤੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।। ੧੦੩੦।।

ਚੌਪਈ।। ਦੇਸ ਦੇਸ ਪਰਧਾਨ ਪਠਾਏ।। ਨਰਪਤਿ ਸਭ ਦੇਸਨ ਤੇ ਲਯਾਏ।।
ਆਇ ਨ੍ਰਿਪਤ ਕੋ ਕੀਨ ਜੁਹਾਰੂ।।ਦਯੋ ਬਹੁਤ ਧਨ ਤਿਨ ਉਪਹਾਰੂ ।।੧੦੩੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੁਹਾਰੂ = ਨਮਸਕਾਰ।। ਉਪਹਾਰੂ = ਭੇਟਾ।।

ਅਰਥ - ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਮੁਖੀ ਆਦਮੀ ਭੇਜ ਦਿਤੇ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੇਟਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦਿਤਾ।। ੧੦੩੧।।

ਜਰਾਸਿੰਧ ਬਹੁ ਸੁਭਟ ਬੁਲਾਏ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਸਸਤ੍ਰ ਬੰਧਾਏ।।
ਗਜ ਬਾਜਨ ਪਰ ਪਾਖਰ ਡਾਰੀ।।ਸਿਰ ਪਰ ਕੰਚਨ ਸਿਰੀ ਸਵਾਰੀ।।੧੦੩੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਜ = ਹਾਥੀ।। ਬਾਜਨ = ਘੋੜਿਆਂ।। ਪਾਖਰ=ਜੀਨਾਂ, ੨ ਝੁੱਲ।। ਸਿਰੀ = ਕਲਗੀਆਂ।।

ਅਰਥ - ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮੇ ਬੁਲਾ ਲਏ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬੰਨ੍ਹਵਾ ਦਿਤੇ। ਹਾਥੀਂ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਉਤੇ ਜੀਨਾਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਕਲਗੀਆਂ ਸਜਾ ਦਿਤੀਆਂ।। ੧੦੩੨।।

ਪਾਇਕ ਰਥ ਬਹੁਤੇ ਜੁਰਿ ਆਏ।। ਭੂਪਤਿ ਆਗੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਏ।।
ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਮਿਸਲ ਸਭ ਗਏ।।ਪਾਂਤਿ ਜੋਰ ਕਰਿ ਠਾਢੇ ਭਏ।।੧੦੩੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਇਕ = ਪੈਦਲ ਸੂਰਮੇ।। ਪਾਂਤਿ = ਕਤਾਰ।।

ਅਰਥ - ਪੈਦਲ ਸੂਰਮੇ ਤੇ ਰਥ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਬਹੁਤੇ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਆ ਗਏ, ਆਕੇ ਰਾਜੇ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿਤਾ। ਫਿਰ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ।। ੧੦੩੩।।

ਸੋਰਠਾ॥ ਯਹਿ ਸੈਨਾ ਚਤਰੰਗ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਬਨੀ॥
ਸਾਜਯੋ ਕਵਚ ਨਿਖੰਗ ਧਨਖ ਬਾਨ ਲੈ ਰਥ ਚਢਯੋ॥ ੧੦੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਤਰੰਗ =ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ॥ ਕਵਚ=ਸੰਜੋਯ॥ ਨਿਖੰਗ=ਭੱਥਾ, ਤੀਰ-ਕੋਸ਼॥

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੀ ਇਹ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਕੱਠੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਆਪ ਸੰਜੋਯ ਪਾ ਲਈ, ਭੱਥਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਤੇ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਲੈ ਕੇ ਰਥ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੧੦੩੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜੋਰ ਚਮੂੰ ਸਭ ਮੰਤ੍ਰੀਅਨ ਲੈ ਤਬ ਯੌਂ ਰਨ ਸਾਜ ਸਮਾਨ ਬਨਾਯੋ॥
ਤੇਈਸ ਛੂਹਨੀ ਲੈ ਦਲ ਸੰਗ ਬਜਾਇ ਕੈ ਬੰਬ ਤਹਾ ਕਹੰ ਧਾਯੋ॥
ਬੀਰ ਬਡੋ ਸਮ ਰਾਵਨ ਕੇ ਤਿਨ ਕਉ ਸੰਗ ਲੈ ਮਰਿਬੇ ਕਹੁ ਆਯੋ॥
ਮਾਨਹੁ ਕਾਲ ਪ੍ਰਲੈ ਦਿਨ ਬਾਰਧ ਫੈਲ ਪਰਯੋ ਜਲ ਯੌਂ ਦਲੁ ਛਾਯੋ॥ ੧੦੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੰਮੂ=ਫੌਜ॥ ਬੰਬ =ਧੌਂਸਾ॥ ਬਾਰਧ = ਸਮੁੰਦਰ॥ ਛਾਯੋ = ਖਿੱਲਰੀ ਹੋਈ॥

ਅਰਥ - ਫੌਜ ਕੱਠੀ ਕਰਕੇ, ਵਜੀਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਗ ਦਾ ਸਾਜ-ਸਾਮਾਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਧੌਂਸੇ ਵਜਾ ਕੇ ਤੇਈ ਛੂਹਣੀਆਂ ਫੌਜ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਜੋ ਰਾਵਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਜੋਧੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਮਰਣ ਨੂੰ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਖਿਲਰੀ ਹੋਈ ਫੌਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਮਾਨੋਂ ਪ੍ਰਲੈਕਾਲ ਦੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਫੈਲਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ॥ ੧੦੩੫॥

(ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਰੂਪਕ-ਸੈਨਾਂ)

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਨਗ ਮਾਨਹੁ ਨਾਗ ਬਡੇ ਤਿਹ ਮੈ ਮਛੁਰੀ ਪੁਨਿ ਪੈਦਲ ਕੀ ਬਲ ਜੇਤੀ॥
ਚਕ੍ਰ ਮਨੋ ਰਥ ਚਕ੍ਰ ਬਨੇ ਉਪਜੀ ਕਬਿ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਕਹੀ ਤੇਤੀ॥
ਹੈ ਭਏ ਬੋਚਨ ਤੁਲਿ ਮਨੋ ਲਹਰੈ ਬਹਰੈ ਬਰਛੀ ਦੁਤ ਸੇਤੀ॥
ਸਿੰਧ ਕਿਧੋ ਦਲ ਸਿੰਧਜਰਾ ਗਹਿ ਗੀ ਮਥੁਰਾ ਤਿਹ ਮੱਧ ਬਰੇਤੀ॥ ੧੦੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਗ = ਪਹਾੜ॥ ਨਾਗ = ਹਾਥੀ॥ ਬਲ = ਸੈਨਾ॥ ਚਕ੍ਰ = ਕਛੂਕੁੰਮਾ। ੨ ਪਹੀਏ॥ ਹੈ = ਹਯ, ਘੋੜੇ॥ ਬੋਚਨ = ਮਗਰਮੱਛ॥ ਬਹਰੈ = ਉੱਠਦੀਆਂ ਹਨ॥ ਦੁਤ ਸੇਤੀ = ਚਿੱਟੀ ਚਮਕ॥

ਅਰਥ - ਜੋ ਸੈਨਾਂ ਵਿਚ ਵਡੇ-ਵਡੇ ਹਾਥੀ ਹਨ ਇਹ ਮਾਨੋ ਪਹਾੜ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਪੈਦਲ ਸੈਨਾਂ ਹੈ, ਏਹੋ ਹੀ ਮਾਨੋ ਮਛਲੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਰਥਾਂ ਦੇ ਪਹੀਏ ਹਨ, ਏਹੋ ਹੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਕਛੂਕੁੰਮੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਵੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਕਹਿ

ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਘੋੜੇ ਹੀ ਮਾਨੋਂ ਮਗਰਮੱਛ ਦੇ ਸਮਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਬਰਛੀ ਦੀ ਚਿੱਟੀ ਚਮਕ ਹੈ, ਏਹੋ ਹੀ ਉਸ ਵਿਚ ਲੈਹਰਾਂ ਉੱਠ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੀ ਫੌਜ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ ਤੇ ਮਥਰਾ ਉਸਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਬਰੇਤੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ।। ੧੦੩੬।।

ਜੋ ਬਲਬੰਡ ਬਡੇ ਦਲ ਮੈ ਤਿਹ ਅਗ੍ਰ ਕਥਾ ਮਹਿ ਨਾਮ ਕਹੈ ਹਉ।।
ਜੋ ਸੰਗਿ ਸਯਾਮ ਲਰੈ ਰਿਸ ਕੈ ਤਿਨ ਕੇ ਜਸ ਕੋ ਮੁਖ ਤੇ ਉਚਰੈ ਹਉ।।
ਜੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਕੇ ਸੰਗ ਭਿਰੇ ਤਿਨ ਕਉ ਕਥ ਕੈ ਪ੍ਰਭ ਲੋਕ ਰਿਝੈ ਹਉ।।
ਤਯਾਗ ਸਭੈ ਗ੍ਰਹ ਲਾਲਚ ਕੋ ਹਰਿ ਕੇ ਹਰਿ ਕੇ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗੈ ਹਉ।।੧੦੩੭।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਜੋ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅੱਗੇ ਕਥਾ ਵਿਚ ਕਹਾਂਗਾ। ਜੋ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਲੜੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਝਾਵਾਂਗਾ। ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਮੇਂ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨਾਲ ਲੜੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰ ਕੇ "ਪ੍ਰਭੂ ਲੋਕਾਂ" ਭਾਵ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਾਂ ਗਾ। ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲਾਲਚ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦੇ, ਹਰੀ ਦੇ, ਹਰੀ ਦੇ-ਹੀ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।। ੧੦੩੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਦੁਬੀਰਨ ਸਭਹੂੰ ਸੁਨੀ ਦੂਤ ਕਹੀ ਜਬ ਆਇ।।
ਮਿਲਿ ਸਭਹੂ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸਦਨ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਜੋ ਜਾਇ।। ੧੦੩੮।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਦੂਤ ਨੇ ਆ ਕੇ ਗੱਲ ਆਖੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਯਾਦਵਵੰਸੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਸੁਣ ਲਈ। ਤਦ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕੱਠਿਆਂ ਹੋਕੇ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ।। ੧੦੩੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤੇਈਸ ਛੂਹਨ ਲੈ ਦਲੁ ਸੰਗ ਚਢਯੋ ਹਮ ਪੈ ਅਤਿ ਹੀ ਭਰ ਰੋਹੈ।।
ਜਾਇ ਲਰੈ ਅਰਿ ਕੇ ਸਮੁਹੇ ਇਹ ਲਾਇਕ ਯਾ ਪੁਰ ਮੈ ਅਬ ਕੋ ਹੈ।।
ਜੋ ਭਜਿ ਹੈ ਡਰ ਮਾਨ ਘਨੋ ਰਿਸ ਕੈ ਸਭ ਕੋ ਤਬ ਮਾਰਤ ਸੋ ਹੈ।।
ਤਾ ਤੇ ਨਿਸੰਕ ਭਿਰੋ ਇਨ ਸੋ ਜਿਤ ਹੈ ਤੁ ਭਲੋ ਮ੍ਰਿਤਏ ਜਸ ਹੋਇ ਹੈ।।੧੦੩੯।।

ਅਰਥ - ਤੇਈ ਛੋਹਨੀਆਂ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ, ਉਹ ਵੱਡੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਲਾਇਕ ਪੁਰਖ ਕੌਣ ਹੈ, ਜੋ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾ ਕੇ ਲੜੇ? ਜੇ ਡਰ ਕੇ ਭੱਜੀਏ ਤਾਂ ਵੀ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ,ਜੇ ਜਿੱਤ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤਦ ਤਾਂ ਚੰਗਾ, ਜੇ ਮਰ ਗਏ ਤਦ ਭੀ ਜਸ ਹੋਵੇਗਾ।। ੧੦੩੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤਉ ਜਦੁਬੀਰ ਕਹਯੋ ਉਠਿ ਕੈ ਰਿਸ ਬੀਚ ਸਭਾ ਅਪਨੇ ਬਲ ਸੋ।।

ਅਬ ਕੋ ਬਲਵੰਡ ਬਡੋ ਹਮ ਮੈ ਚਲਿ ਆਗੇ ਹੀ ਜਾਇ ਲਰੈ ਦਲ ਸੋ ॥
ਅਪਨੋ ਬਲ ਧਾਰ ਸੰਘਾਰ ਕੈ ਦਾਨਵ ਦੂਰ ਕਰੈ ਸਭ ਭੂ ਤਲ ਸੋ ॥
ਬਹੁ ਭੂਤ ਪਿਸਾਚਨ ਕਾਕਨਿ ਡਾਕਨਿ ਤੋਖ ਕਰੈ ਪਲ ਮੈ ਪਲ ਸੋ ॥੧੦੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂ ਤਲ=ਧਰਤੀ ਉੱਤੋਂ॥ ਪਲ ਸੋ= ਮਾਸ ਨਾਲ॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਉੱਠ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਬਲ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਆਖਿਆ — "ਹੁਣ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਕੌਣ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਜੋ ਅੱਗੋਂ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਫੌਜ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇ ? ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਟਾ ਦੇਵੇ। ਅਤੇ - ਬਹੁਤੇ ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ, ਪਿਸਾਚਾਂ, ਕਾਵਾਂ ਅਤੇ ਡਾਕਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮਾਸ ਨਾਲ ਰਜਾ ਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰ ਦੇਵੇ"॥ ੧੦੪੦॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜਬ ਯਾ ਬਿਧ ਸੋ ਜਦੁਬੀਰ ਕਹਯੋ ਕਿਨਹੂ ਮਨ ਮੈ ਨਹੀ ਧੀਰ ਧਰਯੋ ॥
ਹਰਿ ਦੇਖਿ ਤਬੈ ਮੁਖਿ ਬਾਇ ਰਹੈ ਸਭਹੂੰ ਭਜਬੇ ਕਹੁ ਚਿੱਤ ਕਰਯੋ ॥
ਜੋਊ ਮਾਨ ਹੁਤੇ ਮਨ ਛਤ੍ਰਨ ਕੇ ਸੋਊ ਓਰਨਿ ਕੀ ਸਮ ਤੈਸੋ ਗਰਯੋ ॥
ਕੋਊ ਜਾਇ ਨ ਸਾਮੁਹੇ ਸਤ੍ਰਨ ਕੇ ਨ੍ਰਿਪ ਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਬਿਧ ਯਾ ਉਚਰਯੋ॥੧੦੪੧॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, ਤਦ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਮਨ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਨਾ ਧਾਰਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮੂੰਹ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠ ਰਹੇ, ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਦੌੜ ਜਾਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋਹੜਾ ਮਾਣ ਸੀ, ਉਹ ਗੜਿਆਂ ਸਮਾਨ ਓਵੇਂ ਹੀ ਗਲ ਗਿਆ। ਸਭਾ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ:- "ਕੀ ਕੋਈ ਭੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ?"॥ ੧੦੪੧॥

ਕਿਨਹੂੰ ਨਹੀ ਧੀਰਜੁ ਬਾਂਧ ਸਕਯੋ ਲਰਬੇ ਤੇ ਡਰੇ ਸਭ ਕੋ ਮਨ ਭਾਜਯੋ ॥
ਭਾਜਨ ਕੀ ਸਭਹੂੰ ਬਿਧ ਕੀ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹੀ ਕੋਪ ਸਰਾਸਨਿ ਸਾਜਯੋ ॥
ਯੋਂ ਹਰਿ ਜੂ ਪੁਨ ਬੋਲਿ ਉਠਿਓ ਗਜ ਕੋ ਬਧਿ ਕੈ ਜਿਮ ਕੇਹਰਿ ਗਾਜਯੋ ॥
ਅਉਰ ਭਲੀ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਧੁਨ ਕੋਂ ਸੁਨ ਕੈ ਘਨ ਸਾਵਨ ਲਾਜਯੋ॥੧੦੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਾਸਨਿ=ਧਨੁਖ-ਬਾਨ॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਕੋਈ ਭੀ ਹੌਸਲਾ ਨਾ ਬੰਨ੍ਹ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੋਯਾ, ਭੱਜਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਭੱਜ ਜਾਣ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾ ਲਈ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਧਨੁਖ-ਬਾਨ ਨਾ ਸਜਾਇਆ। ਤਦ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲ ਉਠਿਆ, ਮਾਨੋ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ

ਕੇਸਰੀ ਸ਼ੇਰ ਗੱਜਿਆ ਹੈ। ਜਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਚੰਗੀ ਉਪਮਾ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ, ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਅਵਾਜ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਸਾਵਣ ਦੇ ਬੱਦਲ ਭੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।। ੧੦੪੨।।

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰਾਜ ਨ ਚਿੰਤ ਕਰੋ ਮਨ ਮੈ ਹਮਹੂੰ ਦੋਊ ਭ੍ਰਾਤ ਸੁ ਜਾਇ ਲਰੈਂਗੇ।।
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੈ ਰਨ ਭੀਤਰ ਜੁੱਧੁ ਕਰੈਂਗੇ।।
ਜੋ ਹਮ ਊਪਰਿ ਕੋਪ ਕੈ ਆਇ ਹੈ ਤਾਹੀ ਕੇ ਅਸਤ੍ਰ ਸਿਉ ਪ੍ਰਾਨ ਹਰੈਂਗੇ।।
ਪੈ ਉਨ ਕੋ ਮਰਿ ਹੈ ਡਰਿ ਹੈ ਨਹੀ ਆਹਵ ਤੇ ਪਗ ਦੁਇ ਨ ਟਰੈਂਗੇ।।੧੦੪੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਦਾ=ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ। ੨ ਮੁਦਗਰ।। ਅਸਤ੍ਰ=ਜੋ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।। ੨ ਤੀਰ ਆਦਿਕ।। ਆਹਵ=ਰਣ, ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ - 'ਰਾਜਨ! ਮਨ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਜਾ ਕੇ ਲੜਾਈ ਕਰਾਂਗੇ। ਬਾਨ, ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਗ ਕਰਾਂਗੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਆਵੇਗਾ, ਅਸੀਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਨ-ਹੀਨ ਕਰਾਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਾਂਗੇ, ਪਰ ਡਰਾਂਗੇ ਨਹੀਂ ਰਣ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਂਗੇ"।। ੧੦੪੩।।

ਇਉ ਕਹਿ ਕੈ ਉਠ ਠਾਢੇ ਭਏ ਦੋਊ ਭ੍ਰਾਤ ਸੁ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਪਹਿ ਆਏ।।
ਆਵਤ ਹੀ ਦੁਹੂੰ ਹਾਥਨ ਜੋਰਿ ਕੈ ਪਾਇਨ ਊਪਰ ਮਾਥ ਲੁਡਾਏ।।
ਮੋਹੁ ਬਢਯੋ ਬਸਦੇਵ ਅਉ ਦੇਵਕੀ ਲੈ ਅਪਨੇ ਸੁਤ ਕੰਠ ਲਗਾਏ।।
ਜੀਤਹੁ ਗੇ ਤੁਮ ਦੈਤਨ ਸਿਉ ਭਜਿ ਹੈ ਅਰਿ ਯੌਂ ਘਨ ਬਾਤ ਉਡਾਏ।।੧੦੪੪।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ, ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਆ ਗਏ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਸਿਰ ਟਿਕਾ ਦਿਤੇ। ਬਸੁਦੇਵ ਤੇ ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੋਹ ਜਾਗ ਪਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਖਿਆ - ਬੱਚਿਓ! ਤੁਸੀਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤੋਂਗੇ, ਦੁਸ਼ਮਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਦੱਖਣ ਦੀ ਹਵਾ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।। ੧੦੪੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕਉ ਪ੍ਰਨਾਮ ਦੋਊ ਕਰਿ ਕੈ ਤਜਿ ਧਾਮ ਸੁ ਬਾਹਿਰ ਆਏ।।
ਆਵਤ ਹੀ ਸਭ ਆਯੁਧੁ ਲੈ ਪੁਰ ਬੀਰ ਜਿਤੇ ਸਭ ਹੀ ਸੁ ਬੁਲਾਏ।।

ਦਾਨ ਘਨੇ ਦਿਜ ਕਉ ਦਏ ਸਯਾਮ ਦੁਹੂ ਮਿਲਿ ਆਨੰਦ ਚਿੱਤ ਬਢਾਏ॥
ਆਸਿਖ ਦੇਤ ਭਏ ਦਿਜ ਇਉ ਗ੍ਰਿਹ ਆਇ ਹੋ ਜੀਤ ਘਨੇ ਅਰ ਘਾਏ॥੧੦੪੫॥

ਅਰਥ – ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ, ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ, ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਸੂਰਮੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੁਲਾ ਲਏ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਕੀਤੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਕੇ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਉਗੇ॥ ੧੦੪੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੇਖ ਚਮੂੰ ਸਭ ਜਾਦਵੀ ਹਰਿ ਜੂ ਅਪਨੇ ਸਾਥ॥
ਘਨ ਸੁਰ ਸਿਉ ਸੰਗ ਸਾਰਥੀ ਬੋਲਯੋ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ॥ ੧੦੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਚਮੂੰ=ਸੈਨਾਂ॥ ਘਨ=ਬੱਦਲ॥ ਸਾਰਥੀ=ਰਥਵਾਹੀ, ਕੋਚਵਾਨ॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵੇਖ ਕੇ, ਬੱਦਲ ਵਾਂਗੂੰ ਗਰਜ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ॥ ੧੦੪੬॥

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ ਦਾਰਕ ਸੋਂ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਹਮਰੋ ਰਥ ਦਾਰਕ ਤੈ ਕਰਿ ਸਾਜ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਸਿਉ ਅਬ ਤਾਰਨ ਕਉ॥
ਅਸ ਤਾ ਮਹਿ ਚਕ੍ਰ ਗਦਾ ਧਰੀਯੋ ਰਿਪ ਕੀ ਧੁਜਨੀ ਸੁ ਬਿਦਾਰਨ ਕਉ॥
ਸਭ ਜਾਦਵ ਲੈ ਅਪਨੇ ਸੰਗ ਹਉ ਸੁ ਪਧਾਰਤ ਦੈਤ ਸੰਘਾਰਨ ਕਉ॥
ਕਿਹ ਹੇਤ ਚਲਯੋ ਸੁਨ ਲੈ ਹਮ ਪੈ ਅਪਨੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਦੁਖ ਟਾਰਨ ਕਉ॥੧੦੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਦਾਰਕ=ਰਥਵਾਹੀ, ਰਥ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਤੋਰਨ ਵਾਲਾ॥ ਅਸ=ਤਲਵਾਰ॥ ਰਿਪ=ਵੈਰੀ॥ ਧੁਜਨੀ=ਫੌਜ॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ –ਹੇ ਦਾਰਕ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਰਥ ਨੂੰ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾ ਕੇ ਹੁਣੇ ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦੇਹ। ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ, ਚੱਕ੍ਰ ਤੇ ਗਦਾ ਰਖ ਲੈਣੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੈਰੀ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਨੂੰ ਏਹੋ ਹੀ ਕੰਮ ਆਉਣੇ ਹਨ। ਦੈਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਜਾਦਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਚਲਿਆ ਹਾਂ? ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣ ਲੈ, ਆਪਣੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਟਾਲਨ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ॥ ੧੦੪੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਯੌਂ ਕਹਿ ਕੈ ਗੋਬਿੰਦ ਤਬਿ ਕਟ ਸਿਉ ਕਸਯੋ ਨਿਖੰਗ॥
ਹਲ ਮੂਸਲ ਹਲਧਰਿ ਗਹਯੋ ਕਛੁ ਜਾਦਵ ਲੈ ਸੰਗ॥ ੧੦੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੋਬਿੰਦ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ॥ ਨਿਖੰਗ=ਭੱਥਾ॥ ਮੂਸਲ=ਮੋਹਲਾ॥ ਹਲਧਰਿ=ਬਲਭੱਦ੍ਰ॥

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਫਿਰ ਲੱਕ ਨਾਲ ਭੱਥਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਹਲ ਤੇ ਮੋਹਲਾ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਯਾਦਵ ਸੂਰਮੇ ਨਾਲ ਲੈ ਲਏ॥ ੧੦੪੮॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਦੈਤਨ ਮਾਰਨ ਹੇਤ ਚਲੇ ਅਪੁਨੇ ਸੰਗ ਲੈ ਸਭ ਹੀ ਭਟ ਦਾਨੀ॥
ਸ੍ਰੀ ਬਲਭੱਦ੍ਰਹ ਸੰਗ ਲਏ ਜਿਹ ਕੇ ਬਲ ਕੀ ਗਤਿ ਸ੍ਰੀਪਤ ਜਾਨੀ॥
ਕੋ ਸਮ ਭੀਖਮ ਹੈ ਇਨ ਕੈ ਅਰੁ ਕੋ ਭ੍ਰਿਗਨੰਦਨ ਰਾਵਨ ਬਾਨੀ॥
ਸਤ੍ਰੁਨ ਕੇ ਬਧ ਕਾਰਨ ਸ੍ਯਾਮ ਚਲੇ ਮੁਸਲੀਧਰਿ ਜੂ ਅਭਿਮਾਨੀ॥੧੦੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭ੍ਰਿਗਨੰਦਨ=ਪਰਸਰਾਮ॥ ਬਾਨੀ=ਧਨੁਖਧਾਰੀ॥

ਅਰਥ - ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਿਆਣੇ ਸੂਰਮੇ ਲੈ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਚੱਲੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਜੋਰ ਦੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਕੀ ਹੈ? ਪਰਸਰਾਮ ਤੇ ਧਨੁਖਧਾਰੀ ਰਾਵਣ ਭੀ ਕੀ ਹੈ? ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਮਾਰਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਦੇ ਸਮੇਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਚੱਲੇ ਹਨ॥ ੧੦੪੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬਾਂਧ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਚੜਿ ਸਿਯੰਦਨ ਪੈ ਜਦੁਬੀਰ ਸਿਧਾਰੇ॥
ਭਾਖਤ ਬੈਨ ਸੁਧਾ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁ ਕਹਾ ਹੈ ਸਭੈ ਸੁਤ ਬੰਧ ਹਮਾਰੇ॥
ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਨ ਕੇ ਸਭ ਸਾਥ ਸੁ ਯੌਂ ਕਹਿ ਕੈ ਇਕ ਬੀਰ ਪੁਕਾਰੇ॥
ਧਾਇ ਪਰੇ ਅਰਿ ਕੇ ਦਲ ਮੈ ਬਲਿ ਸਿਉ ਬਲਿਦੇਵ ਹਲਾਯੁਧ ਧਾਰੇ॥੧੦੫੦॥

ਅਰਥ - ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੱਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ, ਰਥਾਂ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜੰਗ ਲਈ ਚੱਲੇ ਹਨ। ਮੂੰਹੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮਾਨ ਬਚਨ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ - "ਮੇਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੇ ਸਬੰਧੀ ਕਿਥੇ ਹਨ? ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ - "ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੂ! ਹਜੂਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ"। ਜਿਸ ਬਲਦੇਵ ਨੇ 'ਹਲ-ਸ਼ਸਤ੍ਰ' ਨੂੰ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਜੋਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕੋ ਵੈਰੀ ਹੀ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਦਲ ਉਤੇ ਜਾ ਪਿਆ ਹੈ॥ ੧੦੫੦॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਦੇਖਤ ਹੀ ਅਰਿ ਕੀ ਪ੍ਰਤਨਾ ਹਰਿ ਜੂ ਮਨ ਮੋ ਅਤਿ ਕੋਪ ਭਰੇ॥
ਸੁ ਧਵਾਇ ਤਹਾਂ ਰਥ ਜਾਇ ਪਰੇ ਧੁਜਨੀਪਤਿ ਤੇ ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਡਰੇ॥
ਸਿਤ ਬਾਨਨ ਸੋ ਗਜ ਬਾਜ ਹਨੇ ਜੋਊ ਸਾਜ ਜਰਾਇਨ ਸਾਥ ਜਰੇ॥

ਮਨੋ ਇੰਦ੍ਰ ਕੇ ਬਜ੍ਰ ਲਗੇ ਟੂਟ ਕੇ ਧਰਨੀ ਗਿਰ ਸ੍ਰਿੰਗ ਸੁਮੇਰ ਪਰੇ ।। ੧੦੫੧ ।।

ਪਦਅਰਥ - ਅਰਿ ਕੀ ਪ੍ਰਤਨਾ=ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ।। ਧਵਾਇ=ਭਜਾ ਕੇ ।। ਧੁਜਨੀਪਤਿ=ਸੈਨਾਪਤੀ ।। ਸਿਤ=ਚਿੱਟੇ, ਤਿੱਖੇ ।। ਗਜ=ਹਾਥੀ ।। ਬਾਜ=ਘੋੜੇ ।। ਸ੍ਰਿੰਗ=ਚੋਟੀ ।।

ਅਰਥ - ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਤੇ ਰਥ ਭਜਾ ਕੇ ਵੈਰੀ ਤੇ ਟੁੱਟ ਪਏ ਸੈਨਾਪਤੀ ਪਾਸੋਂ ਜਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਨਾ ਡਰੇ। ਚਿੱਟੇ ਚਿੱਟੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਦਿਤੇ, ਜੋ ਜੜਾਉ ਸਾਜਾਂ ਨਾਲ ਜੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਮਾਨੋਂ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਬੱਜਰ ਦੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਸੁਮੇਰ ਪਹਾੜ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈਆਂ ਤੇ ਡਿੱਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੧੦੫੧ ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਸਰਾਸਨ ਤੇ ਬਹੁ ਤੀਰ ਛੁਟੇ ਛੁਟ ਕੈ ਭਟ ਘਾਏ ।।
ਪੈਦਲ ਮਾਰ ਰਥੀ ਬਿਰਥੀ ਕਰਿ ਸਤ੍ਰੁ ਘਨੇ ਜਮਲੋਕ ਪਠਾਏ ।।
ਭਾਜ ਅਨੇਕ ਗਏ ਰਨ ਤੇ ਜੋਊ ਲਾਜ ਭਰੇ ਹਰਿ ਪੈ ਪੁਨਿ ਆਏ ।।
ਤੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੇ ਹਾਥ ਲਗੇ ਗ੍ਰਹ ਕਉ ਫਿਰ ਜੀਵਤ ਜਾਨ ਨ ਪਾਏ ।। ੧੦੫੨ ।।

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਧਨੁਖ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਤੀਰ ਛੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਛੁੱਟ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਪੈਦਲਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਰਥਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਥ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਜਮਲੋਕ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਜੇਹੜੇ ਸੂਰਮਾਂ ਹੋਣ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਫਿਰ ਪਿਛਾਂਹ ਮੁੜਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੋਲ ਲੜਣ ਲਈ ਆਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਹੱਥ ਵਿਖਾਏ ਕਿ ਉਹ ਜਿਉਂਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ।। ੧੦੫੨ ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਕੋਪ ਭਰੇ ਰਨ ਮੈ ਭਟ ਯੌਂ ਚਹੂੰ ਓਰਨ ਤੇ ਲਲਕਾਰ ਪਰੇ ।।
ਕਰਿ ਚਉਪ ਭਿਰੇ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਨੰਦ ਨੰਦਨ ਤੇ ਨ ਰਤੀ ਕੁ ਡਰੇ ।।
ਤਬ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਛਿਨ ਮੈ ਉਨ ਕੇ ਅਭਿਮਾਨ ਹਰੇ ।।
ਜੋਊ ਆਵਤ ਭੇ ਧਨ ਬਾਨ ਧਰੇ ਹਰਿ ਜੂ ਸਿਗਰੇ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਕਰੇ ।। ੧੦੫੩ ।।

ਅਰਥ - ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਤਸਾਹ ਕਰਕੇ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਤੋਂ ਇਕ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਧਨੁਖ ਲੈ ਕੇ , ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ ਜੇਹੜੇ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਸਨ, ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਮਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੧੦੫੩ ।।

ਕਬਿੱਤ ।। ਸ੍ਰੋਉਨਤ ਤਰੰਗਨੀ ਉਠਾਇ ਕੋਪ ਬਲਬੀਰ

ਮਾਰ ਮਾਰ ਤੀਰ ਰਿਪ ਖੰਡ ਕੀਏ ਰਨ ਮੈ॥
ਬਾਜ ਗਜ ਮਾਰੇ ਰਥੀ ਬ੍ਰਿਥੀ ਕਰਿ ਡਾਰੇ
ਕੇਤੇ ਪੈਦਲ ਬਿਦਾਰ ਸਿੰਘ ਜੈਸੇ ਮ੍ਰਿਗ ਬਨ ਮੈ॥
ਜੈਸੇ ਸਿਵ ਕੋਪ ਕੈ ਜਗਤ ਜੀਵ ਮਾਰ ਪ੍ਰਲੈ
ਤੈਸੇ ਹਰਿ ਅਰਿ ਯੌਂ ਸੰਘਾਰੇ ਆਈ ਮਨ ਮੈ॥
ਏਕ ਮਾਰ ਡਾਰੇ ਏਕ ਘਾਇ ਛਿਤ ਪਾਰੇ
ਏਕ ਡ੍ਰਸੇ ਏਕ ਹਾਰੇ ਜਾ ਕੇ ਤਾਕਤ ਨ ਤਨ ਮੈ॥ ੧੦੫੪॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਬਲਰਾਮ ਨੇ ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਵਹਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ,·ਤੀਰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਣ ਵਿਚ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਕਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਘੋੜੇ ਤੇ ਹਾਥੀ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਰਥ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਥ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿੰਨੇ ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਹਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਪਰਲੈ-ਕਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਇਕ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਕ ਡਰ ਨਾਲ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਇਕ ਹਾਰ ਮੰਨ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਨ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਅਜੇਹੀ ਦਸ਼ਾ ਹੈ॥ ੧੦੫੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬਹੁਰੋ ਘਨਿਸਜਾਮ ਘਨੱਸੁਰ ਕੈ ਬਰਖਜੋ ਸਰ ਬੂੰਦਨ ਜਿਉ ਮੰਗਵਾ॥
ਚਤਰੰਗ ਚਮੂੰ ਹਨ ਸ੍ਰੋਣਿਤ ਬਹਯੋ ਸੁ ਭਇਓ ਰਨ ਈਂਗਰ ਕੇ ਰੰਗਵਾ॥
ਕਹੂੰ ਮੂੰਡ ਝਰੇ ਰਥ ਪੂੰਜ ਢਰੇ ਗਜ ਸੁੰਡ ਪਰੇ ਕਹੂੰ ਹੈ ਤੰਗਵਾ॥
ਜਦੁਬੀਰ ਜੁ ਕੋਪ ਕੈ ਤੀਰ ਹਨੇ ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਗਿਰੇ ਸੁ ਕਹੂੰ ਅੰਗਵਾ॥ ੧੦੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੰਗਵਾ = ਮਘਵਾ, ਇੰਦ੍ਰ॥ ਈਂਗਰ ਕੇ ਰੰਗਵਾ = ਸਿੰਗ੍ਰਫ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਲਾਲੋ ਲਾਲ॥

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਘਨਸਿਆਮ ਨੇ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗੂੰ ਗਰਜ ਕੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਇੰਦ੍ਰ ਬੂੰਦਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਲਹੂ ਵਗ ਤੁਰਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਧਰੇ ਸਿਰ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਰਥ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਟੁੱਟੇ-ਭੱਜੇ ਤੇ ਮੂਧੇ-ਸਿੱਧੇ ਪਏ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਹਾਥੀ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸੁੰਡ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਿਧਰੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਰ ਕੇ ਕਿਧਰੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ

ਕਿਧਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਪਏ ਹਨ।। ੧੦੫੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬਹੁ ਜੂਝ ਪਰੈ ਛਿਤ ਮੈ ਭਟ ਯੌ ਅਰਿ ਕੈ ਬਰ ਕੈ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲਰਿ ਕੈ।।
ਧਨ ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਗਹਿ ਪਾਨ ਗਿਰੇ ਰਨ ਬੀਚ ਇਤੀ ਕਰਿ ਕੈ।।
ਤਿਹ ਮਾਸੁ ਗਿਰਾਸ ਮਵਾਸ ਉਦਾਸ ਹੁਇ ਗੀਧ ਸੁ ਮੋਨ ਰਹੀ ਧਰਿ ਕੈ।।
ਸੁ ਮਨੋ ਬੁਟੀਆ ਬਰ ਬੀਰਨ ਕੀ ਨ ਪਚੀ ਉਰ ਮੈ ਬਰਿ ਕੈ ਫਰਿ ਕੈ।।੧੦੫੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰ=ਸੈਨਾ, ਫੌਜ।। ਜੂਝ=ਸ਼ਹੀਦ।। ਛਿਤ=ਧਰਤੀ।। ਬੁਟੀਆ=ਵੈਦ ਬੂਟੀ।। ਫਰਿ ਕੈ=ਫੜੱਕ ਦੇ ਕੇ।।

ਅਰਥ - ਦੁਸ਼ਮਣ ਸੈਨਾ ਦੇ ਵੀਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ, ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਪਏ ਹਨ। ਧਨੁਖ-ਬਾਣ, ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਗਦਾ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ, ਅਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਬੱਸ ਹੀ ਬੱਸ ਕਰ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ, ਗਿਰਝਾਂ ਰੱਜ ਕੇ ਚੁੱਪ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਆਕੀ ਹੋ ਬੈਠੇ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਭੀ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਿੱਝ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਵੈਦ ਦੀ ਵੈਦ ਬੂਟੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਫੜੱਕ ਦੇ ਕੇ ਉੱਛਲ ਆਈ ਹੈ ਭਾਵ ਇਹ ਮੁਰਦੇ ਨਹੀਂ, ਮਾਨੋਂ ਹੈਜ਼ੇ ਦੇ ਬਿਮਾਰ ਹਨ, ਅਤੇ ਲਹੂ ਤੇ ਮਿੱਝ ਜੋ ਰਲੀ ਪਈ ਹੈ, ਏਹ ਮਾਨੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਲਟੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੇ-ਸੁਰਤ ਹੋ ਕੇ ਲੇਟੇ ਪਏ ਹਨ।। ੧੦੫੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਅਸ ਕੋਪ ਹਲਾਯੁਧ ਪਾਨ ਲੀਯੋ ਸੁ ਧਸਯੋ ਦਲ ਮੈ ਅਤਿ ਰੋਸ ਭਰਯੋ।।
ਬਹੁ ਬੀਰ ਹਨੇ ਰਨ ਭੂਮ ਬਿਖੈ ਪ੍ਰਿਤਨਾਪਤਿ ਤੇ ਨ ਰਤੀ ਕੁ ਡਰਯੋ।।
ਗਜ ਬਾਜ ਰਥੀ ਅਰੁ ਪਤਿ ਚਮੂੰ ਹਨਿ ਕੈ ਉਨ ਬੀਰਨ ਤੇ ਜੁ ਹਰਯੋ।।
ਜਿਮ ਤਾਤਧਰਾ ਸੁਰਪਤਿ ਲਰਯੋ ਹਰਿ ਭ੍ਰਾਤ ਬਲੀ ਇਮ ਜੁੱਧ ਕਰਯੋ।। ੧੦੫੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਲਾਯੁਧ=ਜਿਸਦਾ ਹਲ ਹੀ ਸਸਤ੍ਰ ਹੈ, ਬਲਿਰਾਮ।। ਪ੍ਰਿਤਨਾਪਤਿ=ਸੈਨਾਪਤੀ, ਵਜ਼ੀਰ।। ਪਤਿ ਚਮੂੰ=ਪੈਦਲ ਸੈਨਾ।। ਤਾਤਧਰਾ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਭੂਮਾਸੁਰ।। ਸੁਰਪਤਿ=ਇੰਦ੍ਰ।।

ਅਰਥ - ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਲਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਫੌਜ ਦੇ ਵਿਚ ਵੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸੈਨਾਪਤੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ, ਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਪੈਦਲ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਹਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਭੂਮਾਸੁਰ ਇੰਦ੍ਰ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਸੀ, ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੧੦੫੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੁਧ ਜੁਰੇ ਜਦੁਰਾਇ ਸਖਾ ਕਿਧੋ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੇ ਦੁਰਜੋਧਨ ਸੋਹੈ।।
ਭੀਰ ਪਰੈ ਰਨ ਰਾਵਨ ਸੋ ਸੁਤਰਾਵਨ ਕੋ ਤਿਹ ਕੀ ਸਮ ਕੋ ਹੈ।।
ਭੀਖਮ ਸੋ ਮਰਬੇ ਕਹੁ ਹੈ ਲਰਿਬੇ ਕਹੁ ਰਾਮ ਬਲੀ ਬਰਿ ਜੋ ਹੈ।।
ਅੰਗਦ ਹੈ ਕਿ ਹਨੂ ਜਮੁ ਹੈ ਕਿ ਭਰਯੋ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਭਯਾਨਕ ਰੋਹੈ।। ੧੦੫੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੋਹੈ=ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ।। ਸੁਤਰਾਵਨ=ਰਾਵਣ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮੇਘਨਾਥ।। ਹਨੂ=ਹਨੂੰਮਾਨ।।

ਅਰਥ - ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਇਹ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਦੁਰਜੋਧਨ ਹੀ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਜਾਂ ਰਾਵਣ ਉਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਭੀੜ ਵੇਲੇ ਰਾਵਣ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮੇਘਨਾਥ ਜਿਵੇਂ ਲੜਿਆ ਸੀ ਉਸਦੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਕੋਈ ਇਹ ਭੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਭੀਖਮ ਵਾਂਗੂੰ ਏਹ ਭੀ ਮਰਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਲੱਭਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਲੜਨ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਰਾਮ ਵਾਂਗੂੰ ਬਲੀ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਅੰਗਦ ਹੈ ਜਾਂ ਹਨੂੰਮਾਨ ਹੈ ਜਾਂ ਜਮੁ ਆਪ ਹੀ ਆ ਕੇ ਲੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਯਾਨਕ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰ ਕੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਲੜ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੦੫੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦ੍ਰਿੜ ਕੈ ਬਲ ਕੋਪ ਹਲਾਯੁਧ ਲੈ ਅਰਿ ਕੇ ਦਲ ਭੀਤਰ ਧਾਇ ਗਯੋ।।
ਗਜ ਬਾਜ ਰਥੀ ਬਿਰਥੀ ਕਰਿ ਕੈ ਬਹੁ ਪੈਦਲ ਕੋ ਦਲੁ ਕੋਪ ਛਯੋ।।
ਕਲਿ ਨਾਰਦ ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਘਨੇ ਸਿਵ ਰੀਝ ਰਹਯੋ ਰਨ ਦੇਖ ਨਯੋ।।
ਅਰਿ ਯੋਂ ਸਟਕੇ ਮ੍ਰਿਗ ਕੇ ਗਨ ਜਿਯੋਂ ਮੁਸਲੀਧਰਿ ਮਾਨਹੁ ਸਿੰਘ ਭਯੋ।। ੧੦੫੯।।

ਅਰਥ - ਬਲ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਕੇ, 'ਹਲ' ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ, ਵੈਰੀ ਦੇ ਦਲ ਵਿਚ ਧਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਤੇ ਰਥਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਥ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਲਿ, ਨਾਰਦ, ਭੂਤ ਤੇ ਪਿਸਾਚ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਭੀ ਇਹ ਨਵਾਂ ਹੀ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵੈਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਹਰਨਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖਿਸਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਬਲਿਰਾਮ ਹੀ ਮਾਨੋ ਸ਼ੇਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੦੫੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਇਕ ਓਰ ਹਲਾਯੁਧੁ ਜੁੱਧੁ ਕਰੈ ਇਕ ਓਰ ਗੋਬਿੰਦਹ ਖੱਗ ਸੰਭਾਰਯੋ।।
ਬਾਜ ਰਥੀ ਗਜਪਤਿ ਹਨੇ ਅਤਿ ਰੋਸ ਭਰੇ ਦਲ ਕੋ ਲਲਕਾਰਯੋ।।
ਬਾਨ ਕ਼ਮਾਨ ਗਦਾ ਗਹਿ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਸੈਥਨ ਸਿਉ ਅਰ ਪੁੰਜ ਬਿਡਾਰਯੋ।।

ਮਾਰਤ ਹੈ ਘਨਸ੍ਯਾਮ ਕਿਧੋ ਉਮਡਯੋ ਦਲ ਪਾਵਸ ਮੇਘ ਨਿਵਾਰਯੋ।। ੧੦੯੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਰਤ=ਹਵਾ, ਪੌਣ।। ਪਾਵਸ=ਬਰਸਾਤ ਰੁਤ।। ਮੇਘ=ਕਾਲੀ ਘਟਾ।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਜੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਖੜਕ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੈ। ਘੋੜੇ, ਰਥੀ ਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਾਣ ਕਮਾਨ ਤੇ ਗਦਾ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਅਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਨਾਲ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਮਾਨੋ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦੱਖਣ ਦੀ ਹਵਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ, ਬਰਸਾਤ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਈ ਹੋਈ ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਰੂਪ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੦੯੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਨੰਦ ਲਾਲ ਸਦਾ ਰਿਪ ਘਾਲ ਕਰਾਲ ਬਿਸਾਲ ਜਬੈ ਧਨੁ ਲੀਨੋ।।
ਇਉ ਸਰ ਜਾਲ ਚਲੇ ਤਿਹ ਕਾਲ ਤਬੈ ਅਰਿ ਸਾਲ ਰਿਸੈ ਇਹ ਕੀਨੋ।।
ਘਾਇਨ ਸੰਗਿ ਗਿਰੀ ਚਤੁਰੰਗ ਚਮੂੰ ਸਭ ਕੋ ਤਨ ਸ੍ਰਉਨਤ ਭੀਨੋ।।
ਮਾਨਹੁ ਪੰਦ੍ਰਸਵੋ ਬਿਧ ਨੇ ਸੁ ਰਚਯੋ ਰੰਗ ਆਰਨ ਲੋਕ ਨਵੀਨੋ।। ੧੦੯੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰਾਲ=ਡਰੌਣਾ।। ਬਿਸਾਲ=ਬੜਾ।। ਜਾਲ=ਪੁੰਜ, ਝੁੰਡ।। ਸਾਲ=ਦੁਖੀ।। ਘਾਇਨ=ਜਖਮਾਂ।। ਪੰਦ੍ਰਸਵੋ=ਪੰਦ੍ਰਵਾਂ।। ਬਿਧ=ਬ੍ਰਹਮਾ।। ਆਰਨ ਲੋਕ=ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਲੋਕ।।

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਸਦਾ ਹੀ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਹੀ ਡਰੌਣਾ ਧਨੁਖ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਚੱਲੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫੱਟਾਂ ਨਾਲ ਬਿਹਾਲ ਹੋ ਕੇ ਚਾਰੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਭ ਪਾਸੇ ਲਾਲੋ ਹੀ ਲਾਲ ਵੇਖ ਕੇ, ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਇਹ ਨਵਾਂ ਹੀ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਪੰਦ੍ਰਵਾਂ ਲੋਕ ਰਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੦੯੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬ੍ਰਿਜਭੂਖਨ ਦੂਖਨ ਦੈਤਨ ਕੋ ਰਿਪ ਸਾਥ ਰਿਸੈ ਅਤਿ ਮਾਨ ਭਰਯੋ।।
ਸੁ ਧਵਾਇ ਤਹਾ ਰਥ ਜਾਇ ਪਰਯੋ ਲਖ ਦਾਨਵ ਸੈਨ ਨ ਨੈਕੁ ਡਰਯੋ।।
ਧਨੁ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਹਰਿ ਕੇ ਹਰਿ ਕੀ ਬਿਧ ਜਿਉ ਬਿਚਰਯੋ।।
ਭੁਜ ਦੰਡ ਅਦੰਡਨ ਖੰਡਨ ਕੈ ਰਿਸ ਕੈ ਦਲ ਖੰਡਨਿ ਖੰਡ ਕਰਯੋ।। ੧੦੯੨।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਭੂਖਨ ਰੂਪ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਤੋਂ ਰਤੀ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਨਾ ਡਰਦੇ ਹੋਏ, ਰਥ ਭਜਾ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਟੁੱਟ ਪਏ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਧਨੁਖ-ਬਾਣ

ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਰਨ ਲਗੇ। ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੰਡ ਨਹੀਂ ਭਰਦੇ ਸਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਰੂਪ ਡੰਡੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਦਲ ਨੂੰ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ।। ੧੦੬੨।।

ਮਧਸੂਦਨ ਬੀਚ ਅਯੋਧਨ ਕੇ ਬਹੁਰੋ ਕਰਿ ਮੈ ਧਨੁ ਬਾਨ ਲਯੋ।।
ਸੁ ਨਿਸੰਕ ਤਬੈ ਰਨ ਬੀਚ ਪਰਯੋ ਅਰਿ ਕੋ ਬਰਿ ਕੈ ਹਨ ਸੈਨ ਦਯੋ।।
ਧਨ ਸੋ ਜਿਮ ਤੂਲਿ ਧੁਨੇ ਧੁਨੀਯਾਂ ਦਲ ਤਿਯੋਂ ਸਿਤ ਬਾਨਨ ਸੋਂ ਧੁਨਯੋ।।
ਬਹੁ ਸ੍ਰਉਨ ਪ੍ਰਵਾਹ ਬਹਯੋ ਰਨ ਮੈ ਤਿਹ ਠਾ ਮਨੋ ਆਠਵੋ ਸਿੰਧ ਭਯੋ।।੧੦੬੩।।

ਅਰਥ - ਰਣ ਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਫੇਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਫੜ ਲਿਆ। ਉਹ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਰਣ ਵਿਚ ਕੁੱਦ ਪਿਆ ਅਤੇ ਬਲ ਕਰ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਤੇ ਤਿਖੇ ਬਾਣਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਕੰਸ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਗਿਰਾਇਆ ਹੈ ਮਾਨੋ ਪੇਂਞਾ ਤਾੜੇ ਨਾਲ ਰੂੰਈਂ ਨੂੰ ਪਿੰਞਦਾ ਹੈ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲਹੂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਹਿ ਤੁਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਇਉਂ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਇਹ ਅੱਠਵਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੧੦੬੩।।

ਇਤ ਤੇ ਹਰਿ ਕੀ ਉਮਡੀ ਪ੍ਰਤਨਾ ਉਤ ਤੇ ਉਮਡਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਲੈ ਬਲ ਸੰਗਾ।।
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲੈ ਪਾਨ ਭਿਰੇ ਕਟਿ ਗੇ ਭਟਿ ਅੰਗ ਪਤੰਗਾ।।
ਪੱਤਿ ਗਿਰੇ ਗਜਿ ਬਾਜ ਕਹੂੰ ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਗਿਰੇ ਤਿਨ ਕੇ ਕਹੂੰ ਅੰਗਾ।।
ਐਸੇ ਗਏ ਮਿਲਿ ਆਪਸਿ ਮੈ ਦਲ ਜੈਸੇ ਮਿਲੇ ਜਮੁਨਾ ਅਰੁ ਗੰਗਾ।।੧੦੬੪।।

ਅਰਥ - ਇਧਰੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਫੌਜ ਚੜ੍ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਧਰੋਂ ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਫੌਜ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ, ਸੂਰਮੇ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ-ਪ੍ਰਤਿਅੰਗ ਵੱਢੇ ਗਏ ਹਨ। ਕਿਧਰੇ ਛਤਰ ਡਿਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਸੂਰਮੇ ਅਤੇ ਕਿਧਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਅੰਗ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਦੋਵੇ ਫ਼ੌਜਾਂ ਗੰਗਾ ਤੇ ਜਮਨਾ ਵਾਂਗ ਜਰਾਸਿੰਧ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲ ਗਈਆਂ ਹਨ।। ੧੦੬੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸ੍ਯਾਮ ਕੇ ਕਾਜ ਕਉ ਲਾਜ ਭਰੇ ਦੁਹੂੰ ਓਰਨ ਤੇ ਭਟ ਯੌ ਉਮਗੇ ਹੈ।।
ਜੁੱਧੁ ਕਰਯੋ ਰਨ ਕੋਪ ਦੁਹੂੰ ਰਸ ਰੁਦ੍ਰ ਹੀ ਕੇ ਪੁਨ ਸੰਗ ਪਗੇ ਹੈ।।
ਜੂਝ ਪਰੇ ਸਮੁਹੇ ਲਰਿ ਕੈ ਰਨ ਕੀ ਛਿਤ ਤੇ ਨਹੀ ਪੈਗ ਭਗੇ ਹੈ।।

ਉੱਜਲ ਗਾਤ ਮੈ ਸਾਂਗ ਲਗੀ ਮਨੋ ਚੰਦਨ ਰੂਖ ਮੈ ਨਾਗ ਲਗੇ ਹੈ ।।੧੦੬੫।।

ਅਰਥ - ਮਾਲਕ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਵਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰੁਦ੍ਰ ਰਸ ਦੇ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਹਮਣੇ ਲੜਾਈ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਪਰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਤੋਂ ਇਕ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ। ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਖੁੱਭੀ ਬਰਛੀ ਇਉਂ ਲਗਦੀ ਹੈ ਮਾਨੋ ਚੰਦਨ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਦੁਆਲੇ ਕਾਲੇ ਨਾਗ ਚੰਬੜੇ ਹੋਣ।। ੧੦੬੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੁੱਧੁ ਕਰਯੋ ਰਿਸ ਆਪਸਿ ਮੈ ਦੁਹੂੰ ਓਰਨ ਤੇ ਨਹੀ ਕੋਊ ਟਰੇ।।
ਬਰਛੀ ਗਹਿ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਗਦਾ ਅਸ ਲੈ ਕਰਿ ਮੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਲਰੇ।।
ਕੋਊ ਜੂਝਿ ਗਿਰੇ ਕੋਊ ਰੀਝ ਭਿਰੇ ਛਿਤ ਦੇਖ ਡਰੇ ਕੋਊ ਧਾਇ ਪਰੇ।।
ਮਨ ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਰਨ ਦੀਪ ਕੇ ਊਪਰ ਆਇ ਪਤੰਗ ਜਰੇ।।੧੦੬੬।।

ਅਰਥ - ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੁੜਿਆ। ਬਰਛੀ ਫੜ ਕੇ ਜਾਂ ਤੀਰ-ਕਮਾਨ ਲੈ ਕੇ, ਜਾਂ ਗਦਾ ਜਾਂ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਦੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਹੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਕੋਈ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਜੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਭੱਜ ਪਿਆ ਹੈ। ਰਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਉਪਜੀ ਹੈ, ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਜੁੱਧ ਰੂਪ ਦੀਵੇ ਦੇ ਉਤੇ ਆ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਰੂਪ ਪਤੰਗੇ ਸੜ ਮੋਏ ਹਨ।। ੧੦੬੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਸੰਗਿ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਭਿਰਯੋ ਬਰਛੀ ਬਰ ਲੈ ਪੁਨ ਭ੍ਰਾਤ ਮੁਰਾਰੀ।।
ਫੇਰ ਲਰਯੋ ਅਸ ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਧਸ ਕੈ ਰਿਪ ਕੀ ਬਹੁ ਸੈਨ ਸੰਘਾਰੀ।।
ਫੇਰਿ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੈ ਸੁ ਹਤੇ ਬਹੁਰੋ ਜੁ ਹਤੇ ਗਹਿ ਪਾਨ ਕਟਾਰੀ।।
ਐਂਚਤ ਯੌ ਹਲ ਸੋ ਦਲ ਕੌ ਜਿਮ ਖੈਂਚਤ ਦੁਇ ਕਰਿ ਝੀਵਰ ਜਾਰੀ।।੧੦੬੭।।

ਅਰਥ - ਪਹਿਲੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਤੀਰ-ਕਮਾਨ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਰਛੀ ਲੈ ਕੇ ਵੈਰੀ ਉਤੇ ਜੋਰ ਪਰਖਿਆ। ਫਿਰ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਲੜਿਆ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਫੇਰ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਟਾਰੀ ਲੈ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਮਾਰ ਸੁੱਟੀ। ਆਪਣੇ ਹਲ ਨੂੰ ਵੈਰੀ ਦੇ ਕਲ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦਲ ਵਿਚੋਂ ਇਉਂ ਖਿਚਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਝੀਵਰ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਦਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਜਾਲ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ।। ੧੦੬੭।।

ਜੋ ਭਟ ਸਾਮੁਹੇ ਆਇ ਅਰਯੋ ਬਰਿ ਕੈ ਹਰਿ ਜੂ ਸੋਊ ਮਾਰ ਗਿਰਾਯੋ।।
ਲਾਜ ਭਰੇ ਜੋਊ ਜੋਰ ਭਿਰੇ ਤਿਨ ਤੇ ਕੋਊ ਜੀਵਤ ਜਾਨ ਨ ਪਾਯੋ।।
ਬੈਠ ਤਬੈ ਪ੍ਰਤਨਾ ਅਰਿ ਕੀ ਮਧ ਸਿਯਾਮ ਘਨੋ ਪੁਨ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਸ੍ਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸੁ ਧੀਰ ਗਹਯੋ ਰਿਪ ਕੋ ਸਭ ਹੀ ਦਲ ਮਾਰ ਭਗਾਯੋ।।੧੦੬੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੈਠ=ਵੜ ਕੇ।। ਪ੍ਰਤਨਾ=ਫ਼ੌਜ।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਭੀ ਸੂਰਮਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਅੜਿਆ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਡੇਗ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਲੜੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਜਿਊਂਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਵੈਰੀ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬੜਾ ਹੀ ਭਾਰੀ ਜੰਗ ਮਚਾਇਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ੧੦੬੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭਗੀ ਚਮੂੰ ਚਤੁਰੰਗਨੀ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨਿਹਾਰੀ ਨੈਨ।।
ਨਿਕਟਿ ਬਿਕਟਿ ਭਟ ਜੋ ਹੁਤੇ ਤਿਨ ਪ੍ਰਤ ਬੋਲਯੋ ਬੈਨ।। ੧੦੬੯।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਚਾਰੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਭੱਜੀ ਹੋਈ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖੀਂ। ਤਦ ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ ਜੇਹੜੇ ਅਕੱਟ ਸੂਰਮੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਨ ਆਖਣ ਲੱਗਾ।। ੧੦੬੯।।

ਨ੍ਰਿਪ ਜਰਾਸਿੰਧ ਬਾਚ ਸੈਨਾ ਪ੍ਰਤਿ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੁੱਧ ਕਰੈ ਘਨਿਸਜਾਮ ਜਹਾਂ ਤੁਮ ਹੂੰ ਦਲੁ ਲੈ ਉਹ ਓਰ ਸਿਧਾਰੋ।।
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਕਰਿ ਲੈ ਜਦੁਬੀਰ ਕੋ ਦੇਹ ਪ੍ਰਹਾਰੋ।।
ਜਾਇ ਨ ਜੀਵਤ ਜਾਦਵ ਕੋ ਤਿਨ ਕੋ ਰਨਭੂਮ ਮੈ ਜਾਇ ਸੰਘਾਰੋ।।
ਯੋ ਜਬ ਬੈਨ ਕਹੈ ਨ੍ਰਿਪ ਸੈਨ ਚਲੀ ਚਤਰੰਗ ਜਹਾਂ ਰਨ ਭਾਰੋ।। ੧੦੭੦।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦਾ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਆਖਣਾ - ਜਿਥੇ ਘਨਸਜਾਮ ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਓ। ਤੀਰ-ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਗਦਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕਰੋ। ਕੋਈ ਭੀ ਯਾਦਵ ਜੀਊਂਦਾ ਘਰ ਨਾ ਜਾਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਾਰ ਸੁੱਟੋ। ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖੇ, ਤਦ ਚਾਰੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਉਧਰ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਈ, ਜਿਥੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।। ੧੦੭੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਇਸ ਪਾਵਤ ਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਘਟ ਜਿਉ ਉਮਡੇ, ਭਟ ਓਘ ਘਟਾ ਘਟ।।

ਬਾਨਨ ਬੂੰਦਨ ਜਿਉ ਬਰਖੇ ਚਪਲਾ ਅਸ ਕੀ ਧੁਨ ਹੋਤ ਸਟਾ ਸਟ।।
ਭੂਮ ਪਰੇ ਇਕ ਸਾਸ ਭਰੇ ਇਕ ਜੂਝ ਮਰੇ ਰਨ ਅੰਗ ਕਟਾ ਕਟ।।
ਘਾਇਲ ਏਕ ਪਰੇ ਰਨ ਮੈ ਮੁਖ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਰਟਾ ਰਟ।।੧੦੭੧।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ, ਬੱਦਲ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸੂਰਮੇ ਉਮਡ ਕੇ ਚੱਲ ਪਏ। ਮੀਂਹ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਚਮਕ ਹੀ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਜੋ ਸਟਾ ਸਟ ਅਵਾਜ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਏਹੋ ਮਾਨੋਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਰੁਣਝੁਣ ਗੂੰਜ ਹੈ। ਇਕ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਏ ਹੋਏ ਸਾਹ ਤੋੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਕ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਅੰਗ ਕਟਾ-ਕਟਾ ਕੇ ਰਣ ਵਿਚ ਮਰ ਗਏ ਹਨ। ਇਕ ਜਖਮੀ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੂੰਹੋਂ 'ਮਾਰੋ ਹੀ ਮਾਰੋ' ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਦੀ ਰਟ ਨੂੰ ਰਟ ਰਹੇ ਹਨ।। ੧੦੭੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਦੁਬੀਰ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਕਰਿ ਮੈ ਰਿਪ ਬੀਰ ਜਿਤੇ ਰਨ ਮਾਂਝਿ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਮੱਤਿ ਕਰੀ ਬਰ ਬਾਜ ਹਨੇ ਰਥ ਕਾਟ ਰਥੀ ਬਿਰਥੀ ਕਰਿ ਡਾਰੇ।।
ਘਾਇਲ ਦੇਖ ਕੈ ਕਾਇਰ ਜੇ ਡਰੁ ਮਾਨ ਰਨੇ ਛਿਤ ਤਯਾਗ ਸਿਧਾਰੇ।।
ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਪੁੰਨ ਕੇ ਅਗ੍ਰਜ ਮਾਨਹੁ ਪਾਪਨ ਕੇ ਬਹੁ ਪੁੰਜ ਪਧਾਰੇ।। ੧੦੭੨।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ, ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਚੁਣਵੇ ਸੂਰਮੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਤੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਘੋੜੇ ਭੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਰਥਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਿਆਂ ਕਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਜਖਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਜੋਹੜੇ ਡਰਪੋਕ ਸਨ, ਉਹ ਡਰ ਮੰਨ ਕੇ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਾਣਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪੁੰਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਜੋ ਪੁੰਜ ਸਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ।। ੧੦੭੨।।

ਸੀਸ ਕਟੇ ਕਿਤਨੇ ਰਨ ਮੈ ਮੁਖ ਤੇ ਤੇਊ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰੈਂ।।
ਦਉਰਤ ਬੀਚ ਕਬੰਧ ਫਿਰੈ ਜਹ ਸਯਾਮ ਲਰੈ ਤਿਹ ਓਰ ਪਧਾਰੈਂ।।
ਜੋ ਭਟ ਆਇ ਭਿਰੈ ਇਨ ਸੋਂ ਤਿਨ ਕਉ ਹਰਿ ਜਾਨ ਕੈ ਘਾਇ ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ।।
ਜੋ ਗਿਰਿ ਭੂਮ ਪਰੈ ਮਰ ਕੈ ਕਰਤੇ ਕਰਵਾਰ ਨ ਭੂ ਪਰ ਡਾਰੈਂ।।੧੦੭੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਬੰਧ=ਧੜ।। ਪਧਾਰੈਂ=ਭੱਜੇ।। ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ=ਮਾਰਦੇ।। ਕਰਵਾਰ=ਤਲਵਾਰ।।

ਅਰਥ - ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸਿਰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕੱਟੇ ਪਏ ਹਨ, ਉਹ ਮੂੰਹ ਤੋਂ 'ਮਾਰ ਲੌਂ', 'ਮਾਰ ਲੌਂ' ਹੀ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸਿਰ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਧੜ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਭੀ ਸੂਰਮਾ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਲੜਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਾਣ ਕੇ ਫੱਟ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਕੋਈ ਕਬੰਧ ਜਾਂ ਸੂਰਮਾ ਮਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੧੦੭੩।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਕੋਪ ਅਤਿ ਭਰੇ ਰਨ ਭੂਮ ਤੇ ਨ ਟਰੇ
ਦੋਊ ਰੀਝ ਰੀਝ ਲਰੇ ਦਲ ਦੁੰਦਭੀ ਬਜਾਇ ਕੈ।।
ਦੇਵ ਦੇਖੈ ਖਰੇ ਗਨ ਜੱਛ ਜਸੁ ਰਰੇ
ਨਭ ਤੇ ਪੁਹਪ ਢਰੇ ਮੇਘ ਬੂੰਦਨ ਜਿਉ ਆਇ ਕੈ।।
ਕੇਤੇ ਜੂਝ ਮਰੇ ਕੇਤੇ ਅਪਛਰਨ ਬਰੇ ਕੇਤੇ
ਗੀਧਨਨ ਚਰੇ ਕੇਤੇ ਗਿਰੇ ਘਾਇ ਖਾਇ ਕੈ।।
ਕੇਹਰਿ ਜਿਉ ਅਰੇ ਕੇਤੇ ਖੇਤ ਦੇਖ ਡਰੇ ਕੇਤੇ
ਲਾਜ ਭਾਰ ਭਰੇ ਦਉਰਿ ਪਰੇ ਅਰਿਰਾਇ ਕੈ।। ੧੦੭੪।।

ਅਰਥ - ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਦਲ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾ ਵਜਾ ਕੇ ਲੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਰਣਭੂਮੀ ਚੋਂ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ। ਦੇਵਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਖੜੋਤੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ, ਜੱਛ ਲੋਕ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ, ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੂੰਦਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਅਪੱਛਰਾਂ ਵਿਆਹ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਗਿਰਝਾਂ ਖਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਜਖਮ ਖਾ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਅੜੇ ਖੜੋਤੇ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਲੜਾਈ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਦੌੜ ਕੇ ਤੇ ਅਰੜਾ ਕੇ ਜੋਰ ਦੀ ਲਲਕਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਦੁਸਮਨ ਉਤੇ ਆ ਪਏ ਹਨ।। ੧੦੭੪।।

ਸੈਯਾ।। ਭੂਮ ਗਿਰੇ ਭਟ ਘਾਇਲ ਹੁਇ ਉਠ ਕੇ ਫਿਰ ਜੁੱਧ ਕੇ ਕਾਜ ਪਧਾਰੇ।।
ਸਯਾਮ ਕਹਾ ਦੁਰ ਕੈ ਜੁ ਰਹੇ ਅਤਿ ਕੋਪ ਭਏ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਪੁਕਾਰੇ।।
ਯੌਂ ਉਨ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਨ ਬੈਨ ਭਯੋ ਹਰਿ ਸਾਮੁਹੇ ਖੱਗ ਸੰਭਾਰੇ।।
ਦਉਰ ਕੈ ਸੀਸ ਕਟੇ ਨ ਹਟੇ ਰਿਸ ਕੈ ਬਲਬੀਰ ਕੀ ਓਰ ਸਿਧਾਰੇ।। ੧੦੭੫।।

ਅਰਥ - ਸੂਰਮੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਉੱਠ ਕੇ ਜੁੱਧ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। "ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਿਥੇ ਹੈ ਜੋ ਲੁੱਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭੀ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ, ਭੱਜਦੇ ਹੋਏ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਭੱਜ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।। ੧੦੭੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਤਬੈ ਰਨ ਮੈ ਅਸ ਲੈ ਲਲਕਾਰ ਪਰੇ।।
ਹਰਿ ਰਾਮ ਕੋ ਘੇਰਿ ਲਯੋ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਮੱਲਹਿ ਕੀ ਪਿਰ ਸੋਭ ਧਰੇ।।
ਧਨੁ ਬਾਨ ਜਬੈ ਕਰਿ ਸਯਾਮ ਲਯੋ ਲਖਿ ਕਾਤਰ ਖੇਤਹੁ ਤੇ ਬਿਡਰੇ।।
ਰੰਗ ਭੂਮਿ ਕੋ ਮਾਨੋ ਉਝਾਰ ਭਯੋ ਚਲੇ ਕਉਤਕ ਦੇਖਨਿਹਾਰ ਘਰੇ।।੧੦੭੬।।

ਅਰਥ - ਰਣ ਵਿਚ ਤਦ ਫਿਰ 'ਮਾਰ ਲੌ, ਮਾਰ ਲੌ' ਦੀ ਹੀ ਪੁਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਲਲਕਾਰਾ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਉੱਤੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਚੌਂਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਣਭੂਮੀ ਨੇ ਮੱਲਾਂ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਧਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਚੋਂ ਤਮਾਸ਼ਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਨ ਨਾਲ ਕਾਇਰ ਰਣ-ਭੂਮੀ ਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ।। ੧੦੭੬।।

ਜੋ ਭਟ ਲੈ ਅਸ ਹਾਥਨ ਮੈ ਅਤਿ ਕੋਪ ਭਰੇ ਹਰਿ ਊਪਰ ਧਾਵੈ।।
ਕਉਤਕ ਸੋ ਦਿਖ ਕੈ ਸਿਵ ਕੇ ਗਨਿ ਆਨੰਦ ਸੋ ਮਿਲ ਮੰਗਲ ਗਾਵੈ।।
ਕੋਊ ਕਹੈ ਹਰਿ ਜੂ ਜਿਤ ਹੈ ਕੋਊ ਇਉ ਕਹਿ ਏ ਜਿਤ ਹੈ ਬਹਸਾਵੈ।।
ਰਾਰ ਕਰੇ ਤਬ ਲਉ ਜਬ ਲਉ ਉਨ ਕਉ ਹਰਿ ਮਾਰ ਨ ਭੂਮਿ ਗਿਰਾਵੈ।।੧੦੭੭।।

ਅਰਥ - ਜੇਹੜਾ ਸੂਰਮਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਨ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ, ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਮੰਗਲ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਹੈ, "ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜਿੱਤੇਗਾ", ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦਾ ਹੈ, "ਨਹੀਂ! ਨਹੀਂ! ਏਹ ਜਿੱਤੇਗਾ", ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਝਗੜਾ ਓਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿੰਨੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਡੇਗ ਦੇਂਦਾ।। ੧੦੭੭।।

ਕਬਿਤੁ।। ਬਡੇ ਈ ਬਨੈਤ ਬੀਰ ਸਭੈ ਪਖਰੈਤ
ਗਜ ਦਲ ਸੋ ਅਰੈਤ ਧਾਏ ਤੁਰੰਗ ਨਚਾਇ ਕੈ।।

ਜੁੱਧ ਮੈ ਅਡੋਲ ਸ੍ਵਾਮਕਾਰ ਜੀ ਅਮੋਲ
ਅਤਿ ਗੋਲ ਤੇ ਨਿਕਸ ਲਰੇ ਦੁੰਦਭਿ ਬਜਾਇ ਕੈ॥
ਸੈਥਨ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਨਿਕਾਰ ਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ
ਮਾਰ ਮਾਰ ਹੀ ਉਚਾਰ ਐਸੇ ਪਰੇ ਰਨ ਆਇ ਕੈ॥
ਹਰਿ ਜੂ ਸੋ ਲਰੇ ਤੇ ਵੇ ਠਉਰ ਤੇ ਨ ਟਰੇ
ਗਿਰ ਭੂਮ ਹੂੰ ਮੈ ਪਰੇ ਉਠਿ ਅਰੇ ਘਾਇ ਖਾਇ ਕੈ॥ ੧੦੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਨੈਤ=ਬਹਾਦਰ॥ਪਖਰੈਤ=ਧਨੁਖਧਾਰੀ॥ਅਰੈਤ=ਅੜਨ ਵਾਲੇ॥ਤੁਰੰਗ=ਘੋੜੇ

ਅਰਥ - ਬੜੇ ਹੀ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਧਨੁਖਧਾਰੀ, ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਅੜਨ ਵਾਲੇ, ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਚਾ ਕੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪਏ ਹਨ। ਜੋ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਅਡੋਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਸ੍ਵਾਮੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਅਮੋਲਕ ਸੂਰਮੇਂ ਹਨ, ਉਹ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ, ਧੌਂਸਾ ਵਜਾ ਕੇ ਲੜਦੇ ਹਨ। ਸੈਹਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ, ਮਾਰ ਲੌ ਮਾਰ ਲੌ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚਾਰਦੇ ਹੋਏ ਰਣ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸਨ ਨਾਲ ਉਹ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਇਕ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦੇ ਹਨ, ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਉੱਠਕੇ ਅੜ ਖਲੌਂਦੇ ਤੇ ਜਖਮ ਖਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੧੦੭੮॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕੋਪ ਭਰੇ ਅਰਰਾਇ ਪਰੇ ਨ ਡਰੇ ਹਰਿ ਸਿਉ ਹਥਿਆਰ ਕਰੇ ਹੈ॥
ਘਾਇ ਭਰੇ ਬਹੁ ਸ੍ਰਉਨ ਝਰੇ ਅਸ ਪਾਨ ਧਰੇ ਬਲ ਕੈ ਜੁ ਅਰੇ ਹੈ॥
ਮੂਸਲ ਲੈ ਬਲਦੇਵ ਤਬੈ ਸਭ ਚਾਵਰ ਜਿਉ ਰਨ ਮਾਹਿ ਛਰੇ ਹੈ।
ਫੇਰਿ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕੀਯੋ ਹਲ ਸੌਂ ਮਰਿ ਭੂੰਮਿ ਗਿਰੇ ਨਹੀ ਸ੍ਵਾਸ ਭਰੇ ਹੈ॥ ੧੦੭੯॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰਕੇ, ਅਰੜਾ ਕੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਖਮ ਜਿਆਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਖੂਨ ਵਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਅੜ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਤਦ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮੂਸਲ ਲੈਕੇ, ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਚੌਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਛੜ ਭਾਵ ਕੁੱਟ ਘੱਤਿਆ ਹੈ। ਮਗਰੋਂ ਹਲ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਰਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿਗ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਭੀ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੦੭੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਬੀਰ ਜਿਤੇ ਅਸ ਹਾਥਨ ਲੈ ਅਰਿ ਊਪਰ ਧਾਏ॥

ਜੁਧੁ ਕਰਯੋ ਕਰਿ ਕੋਪ ਦੁਹੂੰ ਦਿਸ ਜੰਬਕ ਜੋਗਿਨ ਗ੍ਰਿਝ ਅਘਾਏ॥
ਬੀਰ ਗਿਰੇ ਦੁਹੂੰ ਓਰਨ ਕੇ ਗਹਿ ਫੇਟ ਕਟਾਰਨ ਸਿਉ ਲਰਿ ਘਾਏ॥
ਕਉਤਕ ਦੇਖ ਕੈ ਦੇਵ ਕਹੈ ਧਨਿ ਵੇ ਜਨਨੀ ਜਿਨ ਏ ਸੁਤ ਜਾਏ॥੧੦੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੰਬਕ=ਗਿੱਦੜ॥ ਫੇਟ=ਸੱਟ, ਚੋਟ॥ ਜਨਨੀ=ਮਾਤਾ॥ ਜਾਏ=ਜੰਮੇ ਹਨ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਸੂਰਮੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਵੈਰੀ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਆਏ ਹਨ। ਦੋਂਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਗਿੱਦੜ, ਜੋਗਨੀਆਂ ਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਕੇ ਰੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਦੋਂਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਟਾਰਾਂ ਫੜਕੇ ਲੜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੱਟ ਖਾਕੇ ਜਖਮੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਦੇਵਤੇ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਮਾਵਾਂ ਧੰਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਹ ਜੋਧੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜੰਮੇ ਹਨ॥ ੧੦੮੦॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਬਰ ਬੀਰ ਹੁਤੇ ਅਤਿ ਰੋਸ ਭਰੇ ਰਨ ਭੂਮਹਿ ਆਏ॥
ਜਾਦਵ ਸੈਨ ਚਲੀ ਇਤ ਤੇ ਤਿਨ ਹੂੰ ਮਿਲ ਕੈ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਏ॥
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਬਰਛੇ ਬਹੁ ਆਪਸ ਬੀਚ ਚਲਾਏ॥
ਭੇਦ ਚਮੂੰ ਜਦੁਬੀਰਨ ਕੀ ਸਭ ਹੀ ਜਦੁਰਾਇ ਕੇ ਊਪਰਿ ਧਾਏ॥੧੦੮੧॥

ਅਰਥ - ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਸਨ, ਉਹ ਬੜੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਇਧਰੋਂ ਯਾਦਵ ਸੈਨਾ ਚੱਲੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯਾ ਹੈ। ਤੀਰ ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰ, ਗਦਾ ਤੇ ਬਰਛੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਚਲਾਏ ਹਨ। ਯਾਦਵ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਪਾਟੋ ਧਾੜ ਕਰਕੇ, ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਆ ਪਏ ਹਨ॥ ੧੦੮੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਚਕ੍ਰ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਗਦਾ ਗਹਿ ਬੀਰ ਕਰੰ ਧਰ ਕੈ ਅਸ ਅਉਰ ਕਟਾਰੀ॥
ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਪਰੇ ਲਰੇ ਘਾਇ ਕਰੇ ਨ ਟਰੇ ਬਲ ਭਾਰੀ॥
ਸਯਾਮ ਬਿਦਾਰ ਦਈ ਧੁਜਨੀ ਤਿਹ ਕੀ ਉਪਮਾ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬਿਚਾਰੀ॥
ਮਾਨਹੁ ਖੇਤ ਸਰੋਵਰ ਮੈ ਧਸਿ ਕੈ ਗਜਿ ਬਾਰਜ ਬਜੂਹ ਬਿਡਾਰੀ॥੧੦੮੨॥

ਪਦ ਅਰਥ-ਬਿਦਾਰ=ਨਸ਼ਟ ਭ੍ਰਸਟ॥ ਧੁਜਨੀ=ਸੈਨਾ॥ ॥ਬਾਰਜ=ਕੌਲ ਫੁੱਲ॥ਬਜੂਹ=ਝੁੰਡ॥

ਅਰਥ - ਚੱਕ੍ਰ, ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਤੇ ਗਦਾ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਅਤੇ ਕਟਾਰ ਭੀ

ਫੜ ਲਈ ਹੈ। "ਮਾਰ ਲੈ, ਮਾਰ ਲੈਂ" ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ, ਲੜ ਕੇ ਜਖਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਰੀ ਬਲ ਵਾਲੇ ਹਟਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨਸ਼ਟ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਕੌਲ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਠੀਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੈਰੀ ਦਲ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੧੦੮੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਨਾਥ ਕੇ ਬਾਨਨ ਅਗ੍ਰ ਡਰੈ ਅਰਿ ਇਉ ਕਿਹੂੰ ਧੀਰ ਧਰਜੋ ਨਾ॥
ਬੀਰ ਸਭੈ ਹਟਿ ਕੇ ਠਟਿ ਕੇ ਭਟਿ ਕੇ ਰਨ ਭੀਤਰ ਜੁੱਧੁ ਕਰਜੋ ਨਾ॥
ਮੂਸਲ ਅਉ ਹਲ ਪਾਨ ਲਯੋ ਬਲ ਪੇਖਿ ਭਜੇ ਦਲ ਕੋਊ ਅਰਜੋ ਨਾ॥
ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗ ਕੇ ਗਨਿ ਛਾਡਿ ਚਲੈ ਬਨ ਡੀਠ ਪਰਯੋ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਕੋ ਛਉਨਾ॥ ੧੦੮੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਠਟਿ ਕੇ=ਠਠੰਬਰ ਕੇ॥ ਭਟਿ ਕੇ=ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ॥ ਪਾਨ=ਹੱਥ॥ ਬਲ=ਬਲਭੱਦ੍ਰ॥ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਕੋ ਛਉਨਾ=ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਭਾਵ ਸ਼ੇਰ॥

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਤੋਂ ਵੈਰੀ ਡਰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਠਠੰਬਰ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਅੱਗੇ ਹੋਕੇ ਜੁੱਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੂਸਲ ਅਤੇ 'ਹਲ' ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੋਤਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਸੈਨਾ ਭੱਜ ਗਈ ਹੈ, ਕੋਈ ਭੀ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ ਖੜੋਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬਣ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਹਰਨਾਂ ਦੀ ਡਾਰ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਤੁਰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਹ ਜੋਧੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੧੦੮੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਭਾਗ ਤਬੈ ਸਭ ਹੀ ਰਨ ਤੇ ਗਿਰਤੇ ਪਰਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਤੀਰ ਪੁਕਾਰੇ॥
ਤੇਰੇ ਹੀ ਜੀਵਤ ਹੇ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਸਿਗਰੇ ਰਿਸ ਕੈ ਬਲ ਸਯਾਮ ਸੰਘਾਰੇ॥
ਮਾਰੇ ਅਨੇਕ ਨ ਏਕ ਬਚਯੋ ਬਹੁ ਬੀਰ ਗਿਰੇ ਰਨਿ ਭੂਮਿ ਮਝਾਰੇ॥
ਤਾ ਤੇ ਸੁਨੋ ਬਿਨਤੀ ਹਮਰੀ ਉਨ ਜੀਤ ਭਈ ਤੁਮਰੇ ਦਲ ਹਾਰੇ॥ ੧੦੮੪॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਢਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ - ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਤੇਰੇ ਡਰ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਇਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣੋ ! ਅਸੀਂ ਸੱਚ ਆਖਦੇ ਹਾਂ, ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਫੌਜ ਹਾਰ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਹੈ॥ ੧੦੮੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕੋਪ ਕਰਯੋ ਤਬ ਸਿੰਧਜਰਾ ਅਰਿ ਮਾਰਨ ਕਉ ਬਹੁ ਬੀਰ ਬੁਲਾਏ॥

ਆਇਸ ਪਾਵਤ ਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਮਿਲਿ ਕੈ ਹਰਿ ਕੇ ਬਧਬੇ ਕਹੁ ਧਾਏ॥
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੈ ਉਮਡੇ ਘਨਿ ਜਿਉ ਘਨਸਯਾਮ ਪੈ ਆਏ॥
ਆਏ ਪਰ ਹਰਿ ਊਪਰ ਸੋ ਮਿਲਿ ਕੈ ਬਗ ਮੇਲ ਤੁਰੰਗ ਉਠਾਏ॥ ੧੦੮੫॥

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਹਾਰ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਗੁੱਸਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੋਧੇ ਬੁਲਾਏ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਆਗਯਾ ਪਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਆ ਪਏ। ਤੀਰ, ਕਮਾਨ ਤੇ ਗਦਾ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ, ਬੱਦਲ ਵਾਂਗੂੰ ਉਮਡ ਕੇ 'ਘਨਸਯਾਮ' ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਆ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈ ਗਏ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਗਲੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਲੈਹਰ ਦੀ ਲੈਹਰ ਉੱਠਕੇ ਤੁਰੇ ਆਏ ਹਨ॥ ੧੦੮੫॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਰੋਸ ਭਰੇ ਮਿਲ ਆਨਿ ਪਰੇ ਹਰਿ ਕਉ ਲਲਕਾਰ ਕੈ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ॥
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਗਹਿ ਯੌ ਤਿਨ ਸਾਰ ਸੋ ਸਾਰ ਬਜਾਯੋ॥
ਘਾਇਲ ਆਪ ਭਏ ਭਟ ਸੋ ਅਰੁ ਸਸਤ੍ਰਨ ਸੋ ਹਰਿ ਕੋ ਤਨੁ ਘਾਯੋ॥
ਦਉਰ ਪਰੇ ਹਲ ਮੂਸਲ ਲੈ ਬਲਿ ਬੈਰਨ ਕੋ ਦਲੁ ਮਾਰਿ ਗਿਰਾਯੋ॥ ੧੦੮੬॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ, ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਆਣ ਕੇ ਪੈ ਗਏ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤੀਰ, ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਚੰਗਾ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਖੜਕਾਯਾ। ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਆਪ ਭੀ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਭੀ ਜਖਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਬਲਿਰਾਮ 'ਹਲ' ਦੇ 'ਮੂਸਲ' ਲੈ ਕੇ, ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਜਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਭੁੰਞੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੦੮੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੂਝ ਪਰੇ ਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਬਲੀ ਹਰਿ ਸਿਉ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਇ॥
ਤਿਨ ਬੀਰਨ ਕੇ ਨਾਮ ਸਭ ਸੋ ਕਬਿ ਕਹਤ ਸੁਨਾਇ॥ ੧੦੮੭॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਮਚਾ ਕੇ, ਜੇਹੜੇ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੦੮੭॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਨਰਸਿੰਘ ਬਲੀ ਗਜ ਸਿੰਘ ਚਲਯੋ ਧਨ ਸਿੰਘ ਸਰਾਸਨ ਲੈ॥
ਹਰਿ ਸਿੰਘ ਬਡੋ ਰਨ ਸਿੰਘ ਨਰੇਸ ਤਹਾਂ ਕੋ ਚਲਯੋ ਦਿਜ ਕੋ ਧਨੁ ਦੈ॥
ਜਦੁਬੀਰ ਸੋ ਜਾਇ ਕੈ ਜੁੱਧ ਕਰਯੋ ਬਹੁ ਬੀਰ ਚਮੂੰ ਸੁ ਘਨੀ ਹਨਿ ਕੈ॥

ਹਰਿ ਊਪਰਿ ਬਾਨ ਅਨੇਕ ਹਨੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹਯੋ ਹਮਰੀ ਰਨ ਜੈ।। ੧੦੮੮।।

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਨਰਸਿੰਘ, ਬਲੀ ਸਿੰਘ, ਗਜ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧਨ ਸਿੰਘ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਲੈ ਕੇ ਚਲਿਆ। ਹਰਿ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਨ ਸਿੰਘ* ਰਾਜਾ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਧਨ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਉਥੇ ਨੂੰ ਤੁਰਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸੂਰਮੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਤੇ ਭੀ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਤੀਰ ਚਲਾਏ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਭੀ ਕਿ 'ਸਾਡੀ ਰਣ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਹੋਵੇਗੀ'।। ੧੦੮੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਇਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਯੌਂ ਹਰਿ ਊਪਰਿ ਬਾਨ ਚਲਾਵਨ ਲਾਗੇ।।
ਕੋਪ ਕੈ ਜੁੱਧ ਕਰਯੋ ਤਿਨਹੂੰ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਤੇ ਪਗ ਦੁਇ ਕਰਿ ਆਗੇ।।
ਜੀਵ ਕੀ ਆਸ ਕਉ ਤਯਾਗ ਤਬੈ ਸਭ ਹੀ ਰਸ ਰੁਦ੍ਰ ਬਿਖੈ ਅਨੁਰਾਗੇ।।
ਚੀਰ ਧਰੇ ਸਿਤ ਆਏ ਹੁਤੇ ਛਿਨ ਬੀਚ ਭਏ ਸਭ ਆਰਨ ਬਾਗੇ।। ੧੦੮੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਰਨ=ਲਾਲੋ ਲਾਲ।। ਬਾਗੇ=ਪੁਸ਼ਾਕੇ।।

ਅਰਥ - ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੇ ਉੱਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ, ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਦੋ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਹੋਕੇ ਲੜੇ। ਜੀਵਨ ਦੀ ਆਸਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ 'ਰੁਦ੍ਰ ਰਸ' ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਚਿੱਟੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਪਰ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਸ਼ਾਕੇ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।। ੧੦੮੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੁੱਧ ਕਰਯੋ ਤਿਨ ਬੀਰਨ ਸਯਾਮ ਸੋਂ ਪਾਰਥ ਜਿਯੋਂ ਰਿਸ ਕੈ ਕਰਿਨੈ ਸੇ।।
ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਬਹੁ ਸੈਨ ਹਨੀ ਬਲਭਦ੍ਰ ਅਰਯੋ ਰਨ ਭੂ ਮਧਿ ਐਸੇ।।
ਬੀਰ ਫਿਰੈ ਕਰਿ ਸਾਂਗਨਿ ਲੈ ਤਿਹ ਘੇਰਿ ਲਯੋ ਬਲਦੇਵਹਿ ਕੈਸੇ।।
ਜੋਰਿ ਸੋ ਸਾਂਕਰਿ ਤੋਰ ਘਿਰਯੋ ਮਦ ਮੱਤ ਕਰੀ ਗਢ ਦਾਰਨ ਜੈਸੇ।। ੧੦੯੦।।

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਅਜੇਹਾ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਰਜਨ ਪਾਂਡਵ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਣ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤੀ ਫੌਜ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਅਜਿਹਾ ਅੜਿਆ ਖੜਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਰਣ ਖੰਭਾ ਗੱਡਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਸੂਰਮੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਬਰਛੇ ਲੈਕੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ? ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਜੋਰ ਨਾਲ ਸੰਗਲ ਤੁੜਾ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਭੀ ਉਹ ਭਿਆਨਕ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।। ੧੦੯੦।।

---

*ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਣਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਦੇ ਸਿੰਘ "ਪਦ" ਵਾਲੇ ਇਹ ਰਾਜਪੂਤ ਸੂਰਮੇ ਸਨ।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰਨ ਭੂਮ ਮੈ ਜੁੱਧੁ ਭਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਤਤਕਾਲ ਮਰੇ ਰਿਪ ਆਏ ਹੈ ਜੋਊ।।
ਜੁੱਧ ਕਰਯੋ ਘਨਿਸਯਾਮ ਘਨੋ ਉਤ ਕੋਪ ਭਰੇ ਮਨ ਮੈ ਭਟ ਓਊ।।
ਸ੍ਰੀ ਨਰ ਸਿੰਘ ਜੂ ਬਾਨ ਹਨਯੋ ਹਰਿ ਕੌਂ ਜਿਹ ਕੀ ਸਮ ਅਉਰ ਨ ਕੋਊ।।
ਯੌਂ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਜੀਯ ਮੈ ਜਿਵ ਸੋਵਤ ਸਿੰਘ ਜਗਾਵਤ ਕੋਊ।।੧੦੯੧।।

ਅਰਥ – ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਜੋ ਭੀ ਸੂਰਮੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਰ ਗਏ ਹਨ। ਘਨਸਯਾਮ ਨੇ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਧਰ ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਭੀ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਨਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਤੀਰ ਦੀ ਉਪਮਾ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸੁਤੇ ਪਏ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਜਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਤੀਰ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਬੀਰ ਰਸ ਨੂੰ ਜਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੦੯੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸਯਾਮ ਕੇ ਬਾਨ ਲਗਯੋ ਉਰ ਮੈ ਗਡ ਕੈ ਸੋਊ ਪੰਖਨ ਲਉ ਸੁ ਗਯੋ ਹੈ।।
ਸ੍ਰਉਨ ਕੇ ਸੰਗ ਭਰਯੋ ਸਰ ਅੰਗ ਬਿਲੋਕ ਤਬੈ ਹਰਿ ਕੋਪ ਭਯੋ ਹੈ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸੁ ਊੱਚ ਮਹਾਂ ਕਬਿ ਨੇ ਕਹਿ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਦਯੋ ਹੈ।।
ਮਾਨਹੁ ਤੱਛਕ ਕੋ ਲਰਿਕਾ ਖਗਰਾਜ ਲਖਯੋ ਗਹਿ ਲੀਲ ਲਯੋ ਹੈ।।੧੦੯੨।।

ਅਰਥ – ਜੋ ਤੀਰ ਕ੍ਰਿਸਨ ਦੇ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਵੱਜਾ ਹੈ, ਉਹ ਖੰਭਾਂ ਤੱਕ ਅੰਦਰ ਹੀ ਧਸ ਗਿਆ ਹੈ। ਲਹੂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੀਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਤੱਛਕ ਨਾਗ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਗਰੜ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਨਿਗਲ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੀਰ ਰੂਪ ਤੱਛਕ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਛਾਤੀ ਰੂਪ ਗਰੜ ਦਾ ਮੁਖ ਹੈ।। ੧੦੯੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਰਿਸ ਕੈ ਸਰੁ ਰਾਜਨ ਬੀਚ ਕਸਾ।।
ਗਜ ਸਿੰਘ ਕੋ ਬਾਨ ਅਚਾਨ ਹਨਯੋ ਗਿਰ ਭੂਮ ਪਰਯੋ ਜਨ ਸਾਂਪ ਡਸਾ।।
ਹਰਿ ਸਿੰਘ ਜੁ ਠਾਢੋ ਹੁਤੋ ਤਿਹ ਪੈ ਸੋਊ ਭਾਜ ਗਯੋ ਤਿਹ ਪੇਖ ਦਸਾ।।
ਮਨੋ ਸਿੰਘ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਤ ਹੀ ਨ ਟਿਕਯੋ ਸੁ ਚਲਯੋ ਸਟਕਾਇ ਸਸਾ।।੧੦੯੩।।

ਅਰਥ – ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਤੀਰ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਚਿੱਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਲਿਆ। ਗਜ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤੀਰ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਮਾਨੋ ਸੱਪ ਲੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਰਾਜਾ ਹਰਿ ਸਿੰਘ ਉਥੇ ਖਲੋਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਡਰਦਾ ਭੱਜ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ, ਸਹਿਆ ਉਥੇ ਖੜੇ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ, ਉਥੋਂ ਖਿਸਕ ਤੁਰਿਆ ਹੈ।। ੧੦੯੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਹਰਿ ਸਿੰਘ ਜਬੈ ਤਜ ਖੇਤ ਚਲਯੋ ਰਨ ਸਿੰਘ ਉਠਯੋ ਪੁਨ ਕੋਪ ਪਰਯੋ।।
ਧਨੁ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਪਾਨ ਲਯੋ ਬਹੁਰੋ ਬਲਿ ਕੈ ਰਨ ਜੁੱਧੁ ਕਰਯੋ।।
ਉਨਹੂੰ ਪੁਨ ਬੀਚ ਅਯੋਧਨ ਕੇ ਹਰਿ ਕੋ ਲਲਕਾਰ ਕੈ ਇਉ ਉਚਰਿਯੋ।।
ਅਬ ਜਾਤ ਕਹਾ ਥਿਰ ਹੋਹੁ ਘਰੀ ਹਮਰੇ ਅਸ ਕਾਲ ਕੇ ਹਾਥ ਪਰਯੋ।। ੧੦੯੪।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਹਰਿ ਸਿੰਘ ਰਣ ਭੂਮੀ ਤੋਂ ਭੱਜ ਚਲਿਆ ਤਦ ਫਿਰ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਰਣ ਸਿੰਘ ਉਠਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਪਕੜਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਬਲ ਕਰ ਕੇ ਮੈਦਾਨੇ-ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਕੀਤੀ। ਉਸਨੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਹੁਣ ਕਿਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ? ਘੜੀ ਭਰ ਖੜਾ ਰਹੁ, ਮੇਰੇ ਕਾਲ ਵਰਗੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈਂ।। ੧੦੯੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਰਨ ਸਿੰਘ ਜਬੈ ਹਰਿ ਸਿੰਘ ਤਬੈ ਸੁਨਿ ਕੈ ਮੁਸਕਾਨਜੋ।।
ਆਇ ਅਰਯੋ ਹਰਿ ਸਿਉ ਧਨੁ ਲੈ ਰਨ ਕੀ ਛਿਤ ਤੇ ਨਹੀ ਪੈਗ ਪਰਾਨਜੋ।।
ਕੋਪ ਕੈ ਬ੍ਾਤ ਕਹੀ ਜਦੁਬੀਰ ਸੋ ਮੈ ਇਹ ਲੱਛਨ ਤੇ ਪਹਿਚਾਨਜੋ।।
ਆਇ ਕੈ ਜੁਧੁ ਕੀਓ ਹਮ ਸੋ ਸੁ ਭਲੀ ਬਿਧ ਕਾਲ ਕੇ ਹਾਥ ਬਿਕਾਨਜੋ।। ੧੦੯੫।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, ਤਦ ਹਰਿ ਸਿੰਘ ਸੁਣ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਲੈਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਅੜ ਖੜੋਤਾ ਅਤੇ ਜੁਧੁ ਭੂਮੀ ਤੋਂ ਇਕ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿਛੇ ਨਾ ਹਟਿਆ। ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗੱਲ ਆਖੀ, ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੱਛਣਾ ਤੋਂ ਮੈ ਤੈਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਤੂੰ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਹੁਣ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਾਲ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਵਿਕ ਗਿਆ ਹੈਂ।। ੧੦੯੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਤਿਹ ਕੀ ਹਰਿ ਜੂ ਧਨੁ ਲੈ ਕਰਿ ਮੈ ਮੁਸਕਯੋ ਹੈ।।
ਦੀਰਘੁ ਗਾਤ ਲਖਯੋ ਤਬ ਹੀ ਸਰ ਛਾਡ ਦਯੋ ਅਰਿ ਸੀਸ ਤਕਯੋ ਹੈ।।
ਬਾਨ ਲਗਯੋ ਹਰਿ ਸਿੰਘ ਤਬੈ ਸਿਰ ਟੂਟ ਪਰਯੋ ਧਰ ਠਾਢੋ ਰਹਯੋ ਹੈ।।

ਮੇਰ ਕੇ ਸ੍ਰਿੰਗ ਹੁਤੋ ਉਤਰਯੋ ਸੁ ਮਨੋ ਰਵਿ ਅਸਤ ਕੋ ਪ੍ਰਾਤ ਭਯੋ ਹੈ ।। ੧੦੯੬ ।।

ਅਰਥ - ਉਸਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮੁਸਕ੍ਰਾ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਲੰਮਾ ਸਰੀਰ ਜਾਣ ਕੇ, ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਤਕਾ ਕੇ ਤੀਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੀਰ ਦੇ ਵਜਦਿਆਂ ਹੀ ਸਿਰ ਟੁੱਟ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਧੜ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਖੜੋਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਲਹੂ ਦੀ ਲਾਲੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ ਮਾਨੋਂ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਉਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਤਾਂ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਫੇਰ ਸਵੇਰ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਛਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।। ੧੦੯੬ ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਮਾਰ ਲਯੋ ਹਰਿ ਸਿੰਘ ਜਬੈ ਰਨ ਸਿੰਘ ਤਬੈ ਹਰਿ ਊਪਰਿ ਧਾਯੋ ।।
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੈ ਕਰ ਮੈ ਅਤਿ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ ।।
ਕੌਚ ਸਜੇ ਨਿਜ ਅੰਗ ਮਹਾਂ ਲਖਿ ਕੈ ਕਬਿ ਨੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੁਨਾਯੋ ।।
ਮਾਨਹੁ ਮੱਤ ਕਰੀ ਬਨ ਮੈ ਰਿਸ ਕੈ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਕੇ ਊਪਰ ਆਯੋ ।। ੧੦੯੭ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੌਚ=ਸੰਜੋਯ।। ਕਰੀ=ਹਾਥੀ।। ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ=ਸ਼ੇਰ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਹਰਿ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ ਤਦ ਰਣ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਆ ਪਿਆ। ਤੀਰ, ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਗਦਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜੁੱਧ ਮਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਸੰਜੋਯ ਸਜਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਬਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਸ਼ੇਰ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਯਾ ਹੈ।। ੧੦੯੭ ।।

ਆਇ ਕੈ ਸਯਾਮ ਸੋ ਜੁੱਧੁ ਕਰਯੋ ਰਨ ਕੀ ਛਿਤ ਤੇ ਪਗ ਏਕ ਨ ਭਾਗਯੋ ।।
ਫੇਰ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੈ ਕਰਿ ਮੈ ਬ੍ਰਿਜਭੂਖਨ ਕੋ ਤਨ ਤਾੜਨ ਲਾਗਯੋ ।।
ਸੋ ਮਧਸੂਦਨ ਜੂ ਲਖਯੋ ਰਸ ਰੁਦ੍ਰ ਬਿਖੈ ਅਤਿ ਹੀ ਇਹ ਪਾਗਯੋ ।।
ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਚਕ੍ਰ ਲਯੋ ਕਰਿ ਮੈ ਭ੍ਰੂਅ ਬਕ੍ਰ ਕਰੀ ਰਿਸ ਮੈ ਅਨੁਰਾਗਯੋ ।। ੧੦੯੮ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭ੍ਰੂਅ=ਭਵਾਂ।। ਬਕ੍ਰ=ਟੇਢੀ।।

ਅਰਥ - ਆ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿਛੇ ਨਾ ਭੱਜਿਆ। ਫੇਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੁੱਟਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਹੀ ਰੁੱਦ੍ਰ ਰਸ ਵਿਚ ਭਰ ਗਿਆ। ਭਾਰੀ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੱਕ੍ਰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਭਵਾਂ ਟੇਢੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ।। ੧੦੯੮ ।।

ਲੈ ਬਰਛੀ ਰਨ ਸਿੰਘ ਤਬੈ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਮਾਰਨ ਕਾਜ ਚਲਾਈ॥
ਜਾਇ ਲਗੀ ਹਰਿ ਕੋ ਅਨਚੇਤ ਦਈ ਭੁਜ ਫੋਰ ਕੈ ਪਾਰ ਦਿਖਾਈ॥
ਲਾਗ ਰਹੀ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਤਨ ਸਿਉ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਕਬਿ ਭਾਖ ਸੁਨਾਈ॥
ਮਾਨਹੁ ਗ੍ਰੀਖਮ ਕੀ ਰੁਤ ਭੀਤਰ ਨਾਗਨ ਚੰਦਨ ਸਿਉ ਲਪਟਾਈ॥੧੦੯੯॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਵਕਤ ਰਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਰਛੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਚਲਾਉਣਾ ਕੀਤੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਬੇਧਿਆਨੇ ਜਿਹੇ ਖਲੋਤੇ ਹੋਏ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਵੱਜੀ, ਅਤੇ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਫਾੜ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਭਾਵ ਜੇਠ-ਹਾੜ ਦੀ ਗਰਮੀ ਵਿਚ, ਨਾਗਣ ਚੰਦਨ ਨਾਲ ਲਿਪਟੀ ਹੋਈ ਹੈ॥ ੧੦੯੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸਜਾਮ ਉਖਾਰ ਕੈ ਸੋ ਬਰਛੀ ਭੁਜ ਤੇ ਅਰਿ ਮਾਰਨ ਹੇਤ ਚਲਾਈ॥
ਬਾਨਨ ਕੇ ਘਨ ਬੀਚ ਚਲੀ ਚਪਲਾ ਕਿਧੋ ਹੰਸ ਕੀ ਅੰਸ ਤਚਾਈ॥
ਜਾਇ ਲਗੀ ਤਿਹ ਕੇ ਤਨ ਮੈ ਉਰਿ ਫੋਰਿ ਦਈ ਉਹਿ ਓਰ ਦਿਖਾਈ॥
ਕਾਲਕਾ ਮਾਨਹੁ ਸ੍ਰੋਉਨ ਭਰੀ ਹਨਿ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਕੋ ਮਾਰਨ ਧਾਈ॥੧੧੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਪਲਾ = ਬਿਜਲੀ ਰੂਪ ਬਰਛੀ॥ ਹੰਸ ਦੀ ਅੰਸ = ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਣ॥ ਤਚਾਈ = ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਓਹੀ ਬਰਛੀ ਬਾਂਹ ਵਿਚੋਂ ਪੁੱਟ ਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਾਸਤੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਵੇਂ ਵੱਸਦੇ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੌਜਾਂ ਰੂਪ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਮੀਂਹ ਵਸਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਲੰਘ ਗਈ, ਜਾਂ ਇਉਂ ਆਖੋ 'ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਣ' ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਲੰਘ ਗਈਂ ਹੈ। ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਰਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੱਜ ਗਈ, ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਫਾੜ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਬਰਛੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਲਹੂ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਕਾਲਕਾ, ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਹੁਣ ਨਿਸੁੰਭ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭੱਜ ਕੇ ਆਈ ਹੈ॥ ੧੧੦੦॥

ਰਨ ਸਿੰਘ ਜਬੈ ਰਨ ਸਾਂਗ ਹਨਯੋ ਧਨ ਸਿੰਘ ਤਬੈ ਕਰਿ ਕੋਪ ਸਿਧਾਰਯੋ ॥
ਧਾਇ ਪਰਯੋ ਕਰਿ ਲੈ ਬਰਛਾ ਲਲਕਾਰ ਕੈ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਊਪਰਿ ਝਾਰਯੋ॥
ਆਵਤ ਸੋ ਲਖਿਯੋ ਘਨਿਸਯਾਮ ਨਿਕਾਰ ਕੈ ਖੱਗ ਸੁ ਦੁਇ ਕਰਿ ਡਾਰਯੋ॥

ਭੂਮ ਦੁ ਟੂਕ ਹੋਇ ਟੂਟ ਪਰਯੋ ਸੁ ਮਨੋ ਖਗਰਾਜ ਬਡੋ ਅਹਿ ਮਾਰਯੋ।। ੧੧੦੧।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਣ ਸਿੰਘ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਬਰਛੀ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤਦ ਧਨ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪਿਆ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਰਛਾ ਲੈਕੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਜਾਣ ਕੇ, ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢਕੇ ਉਸਨੂੰ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਦੋ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗਿਆ ਪਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਮਾਨੋ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਸੱਪ ਨੂੰ ਗਰੜ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।। ੧੧੦੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਘਾਉ ਬਚਾਇ ਕੈ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਅਰਿ ਊਪਰਿ ਧਾਯੋ।।
ਚਾਰ ਮਹੂਰਤ ਜੁੱਧੁ ਭਯੋ ਹਰਿ ਘਾਇ ਨ ਹੁਇ ਉਹਿ ਕੌ ਨਹੀ ਘਾਯੋ।।
ਰੋਸ ਕੈ ਬਾਨ ਹਨਯੋ ਹਰਿ ਕਉ ਹਰਿ ਹੂੰ ਤਿਹ ਖੈਚ ਕੈ ਬਾਨ ਲਗਾਯੋ।।
ਦੇਖ ਰਹਯੋ ਮੁਖਿ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕੋ ਹਰਿ ਹੂੰ ਮੁਖ ਦੇਖ ਰਹਯੋ ਮੁਸਕਾਯੋ।। ੧੧੦੨।।

ਅਰਥ - ਦਾਉ ਬਚਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਲੈਕੇ, ਵੈਰੀ ਦੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਆਏ। ਚਾਰ ਮਹੂਰਤ ਭਾਵ ਇਕ ਪੈਹਰ ਲੜਾਈ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ, ਨਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਖਮੀ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਜਖਮ ਲੱਗਾ। ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਧਰੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੀਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਧਰ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭੀ ਉਸਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਮੁਸਕਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੧੦੨।।

ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੋ ਬੀਰ ਬਲੀ ਅਸ ਲੈ ਕਰਿ ਮੈ ਧਨ ਸਿੰਘ ਪੈ ਧਾਯੋ।।
ਆਵਤ ਹੀ ਲਲਕਾਰ ਪਰਯੋ ਗਜਿ ਮਾਨਹੁ ਕੇਹਰਿ ਕਉ ਡਰ ਪਾਯੋ।।
ਤਉ ਧਨ ਸਿੰਘ ਸਰਾਸਨਿ ਲੈ ਸਰ ਸੋ ਤਿਹ ਕੋ ਸਿਰ ਭੂਮ ਗਿਰਾਯੋ।।
ਜਿਉ ਅਹਿਰਾਜ ਕੇ ਆਨਨ ਭੀਤਰ ਆਨ ਪਰਯੋ ਮ੍ਰਿਗ ਜਾਨ ਨ ਪਾਯੋ।। ੧੧੦੩।।

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਬਹਾਦੁਰ ਸੂਰਮਾ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਧਨ ਸਿੰਘ ਉਤੇ ਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ, ਮਾਨੋਂ ਮੱਤਾ ਹੋਯਾ ਹਾਥੀ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਧਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨਖ ਲੈਕੇ, ਤੀਰ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਅਜਗਰ ਸੱਪ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪਿਆ ਹੋਯਾ ਹਰਨ ਪਿਛਾਂਹ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ।। ੧੧੦੩।।

ਦੂਸਰ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੋ ਬੀਰ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਸਰ ਕੋਪ ਭਯੋ ਹੈ।।
ਧੀਰ ਬਲੀ ਧਨ ਸਿੰਘ ਕੀ ਓਰ ਚਲਾਵਤ ਬਾਨ ਨਿਸੰਕ ਗਯੋ ਹੈ।।

ਸ੍ਰੀ ਧਨ ਸਿੰਘ ਲੀਓ ਅਸ ਹਾਥ ਕਟਿਓ ਅਰਿ ਮਾਥਨ ਡਾਰ ਦਯੋ ਹੈ।।
ਕਾਛੀ ਨਿਹਾਰ ਸਰੋਵਰ ਤੇ ਪ੍ਰਫੁਲਿਓ ਮਾਨਹੁ ਬਾਰਜ ਤੋਰ ਲਯੋ ਹੈ।।੧੧੦੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਥਨ=ਸਿਰ।। ਪ੍ਰਫੁਲਿਓ=ਖਿੜੇ ਹੋਏ।। ਬਾਰਜ=ਕੌਲ ਫੁੱਲ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸੂਰਮਾ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਧਨ ਸਿੰਘ ਬਲਵਾਨ ਦੇ ਵੱਲੋ ਨਿਸੰਗ ਹੋਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਧਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਕੱਟ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਕਾਛੀ ਨੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚੋਂ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਤੋੜ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੧੦੪।।

ਮਾਰ ਦੁ ਬੀਰਨਿ ਕੋ ਧਨ ਸਿੰਘ ਸਰਾਸਨਿ ਲੈ ਦਲ ਕਉ ਤਕ ਧਾਯੋ।।
ਆਵਤ ਹੀ ਗਜਿ ਬਾਜ ਹਨੇ ਰਥ ਪੈਦਲ ਕਾਟਿ ਘਨੋ ਰਨ ਪਾਯੋ।।
ਖੱਗ ਅਲਾਤ ਕੀ ਭਾਂਤ ਫਿਰਿਓ ਖਰ ਸਾਨ ਨ੍ਰਿਪਾਲ ਕੋ ਛਤ੍ਰ ਲਜਾਯੋ।।
ਅਉਰ ਭਲੀ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਲਖਿ ਭੀਖਮ ਕਉ ਹਰਿ ਚਕ੍ਰ ਭ੍ਰਮਾਯੋ।।੧੧੦੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਲਤ=ਅੱਗ ਦੀ ਮਰਹਟੀ।। ਖਰ=ਤਿਖਾ।। ਸਾਨ੍ਹ=ਸਸਤ੍ਰ ਤੇਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ।। ਚਕ੍ਰ=ਰਥ ਦਾ ਪਹੀਯਾ, ਟਾਂਗੇ ਦਾ ਪਿੰਜ।।

ਅਰਥ - ਧਨ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ, ਫਿਰ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਲੈਕੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਆਯਾ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਹਾਥੀ ਤੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ, ਪੈਦਲ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ, ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯਾ। ਅੱਗ ਦੀ ਮਰਹਟੀ ਵਾਂਗੂੰ ਉਸਦੀ ਤਲਵਾਰ ਭੌਂਦੀ ਸੀ, ਜਾਂ ਸਾਨ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਤਿੱਖਾ ਭੌਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਛਤਰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬੜੀ ਉਪਮਾ ਯਾਦ ਆਈ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਬਧ ਕਰਨ ਲਈ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਰਥ ਦੇ ਪਹੀਏ ਨੂੰ ਘੁਮਾਇਆ ਹੈ।। ੧੧੦੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬਹੁਰੋ ਧਨ ਸਿੰਘ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਰਿਸ ਕੈ ਅਰਿ ਕੇ ਦਲ ਮਾਂਝਿ ਪਰਜੋ।।
ਰਥ ਕਾਟਿ ਘਨੇ ਗਜ ਬਾਜ ਹਨੇ ਨਹੀ ਜਾਤ ਗਨੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਲਰਜੋ।।
ਜਮਲੋਕੁ ਸੁ ਬੀਰ ਕਿਤੇ ਪਠਏ ਹਰਿ ਓਰ ਚਲਯੋ ਅਤਿ ਕੋਪ ਭਰਜੋ।।
ਮੁਖ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਪਰਯੋ ਦਲੁ ਜਾਦਵ ਕੋ ਸਿਗਰੋ ਬਿਡਰਜੋ।।੧੧੦੬।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਧਨ ਸਿੰਘ ਬਾਨ ਲੈ ਕੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਥ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ, ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ, ਸਾਰੇ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜਿਆ। ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਜਮ ਦੀ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਘੱਲਿਆ ਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਗੁੱਸਾ ਧਾਰ

ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੱਨੇ ਹੋ ਤੁਰਿਆ। ਮਾਰ ਲੌ, ਮਾਰ ਲੌ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਹੀ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ-ਸੁਣ ਕੇ ਜਾਦਵਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਬੜਾ ਡਰ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੧੦੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਧਨ ਸਿੰਘ ਸੈਨਾ ਜਾਦਵੀ ਦੀਨੀ ਘਨੀ ਖਪਾਇ।।
ਤਬ ਬ੍ਰਿਜਭੂਖਨ ਕੋਪ ਭਰਿ ਬੋਲਯੋ ਨੈਨ ਤਚਾਇ।। ੧੧੦੭।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਧਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਖਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰ ਕੇ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤਰੇਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ।। ੧੧੦੭।।

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ ਸੈਨਾ ਪ੍ਰਤਿ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦੇਖਤ ਹੋ ਭਟ ਠਾਢੇ ਕਹਾ ਹਮ ਜਾਨਤ ਹੈ ਤੁਮ ਪਉਰਖ ਹਾਰਜੋ।।
ਸ੍ਰੀ ਧਨ ਸਿੰਘ ਕੇ ਬਾਨ ਛੁਟੇ ਸਭ ਹੂੰ ਰਨ ਮੰਡਲ ਤੇ ਪਗ ਟਾਰਜੋ।।
ਸਿੰਘ ਕੇ ਅਗ੍ਰਵ ਜੈਸੇ ਅਜਾ ਗਨ ਐਸੇ ਭਜੇ ਨਹਿ ਸਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰਜੋ।।
ਕਾਇਰ ਹੁਇ ਤਿਹ ਪੇਖ ਡਰੇ ਨਹਿ ਆਪ ਮਰੇ ਉਨ ਕਉ ਨਹਿ ਮਾਰਜੋ।।੧੧੦੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਉਰਖ=ਬਲ।। ਅਗ੍ਰਵ=ਅੱਗੇ ਲੱਗ ਕੇ।। ਅਜਾ ਗਨ=ਬੱਕਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਜੜ।। ਕਾਇਰ=ਗੀਦੀ, ਡਰਪੋਕ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਫੌਜ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ - ਸੂਰਮਿਓ! ਖੜੋਤੇ ਹੋਏ ਕੀ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹੋ? ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਸਾਂ ਬਲ ਹਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਧਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤੀਰ ਛੁਟਦਿਆਂ ਹੀ ਤੁਸਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਪੈਰ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟਾ ਲਏ ਹਨ। ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲੱਗਕੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਕਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਜੜ ਦੌੜ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹੋ, ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਇਰ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਡਰ ਗਏ ਹੋ, ਨਾ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਮੋਏ ਹੋ ਅਤੇ ਨਾ ਤੁਸਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।। ੧੧੦੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਸੁਨਿ ਕੈ ਹਰਿ ਕੀ ਬਤੀਯਾਂ ਭਟ ਦਾਂਤਨ ਪੀਸ ਕੈ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੇ।।
ਧਨੁ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਧਾਇ ਪਰੇ ਧਨ ਸਿੰਘਹੁ ਤੇ ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਡਰੇ।।
ਧਨ ਸਿੰਘ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਕਰਿ ਮੈ ਕਟਿ ਦੈਤਨ ਕੇ ਸਿਰ ਭੂਮ ਪਰੇ।।
ਮਨੋ ਪਉਨ ਕੋ ਪੁੰਜ ਬਹਜੋ ਲਗ ਕੇ ਫੁਲਵਾਰੀ ਮੇ ਟੂਟ ਕੈ ਫੂਲਿ ਝਰੇ।।੧੧੦੯।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਸੂਰਮੇ ਦੰਦਾਂ ਨੂੰ ਪੀਹ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਲ ਭਰ ਗਏ। ਧਨੁਖ-ਬਾਨ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਜਾ ਪਏ, ਧਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ

ਡਰੇ। ਧਨ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਲੈ ਕੇ, ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਯਾਦਵ ਸੈਨਾ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਮਰੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਯਾਦਵਾਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕੱਟੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਨੋ, ਤੇਜ ਹਵਾ ਦੇ ਚੱਲਣ ਕਰ ਕੇ, ਹਵਾ ਦੇ ਬੁਲ੍ਹਿਆਂ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ, ਫੁਲਵਾੜੀ ਵਿਚੋਂ ਫੁੱਲ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਕੇ ਝੜ ਪਏ ਹਨ।। ੧੧੦੯।।

ਕਬਿਤੁ।। ਕੋਪ ਭਰੇ ਆਏ ਭਟ ਗਿਰੇ ਰਨਿ ਭੂਮ ਕਟਿ
ਜੁੱਧ ਕੇ ਨਿਪਟ ਸਮੁਹਾਇ ਸਿੰਘ ਧਨ ਸੋ।।
ਆਯੁਧ ਲੈ ਪਾਨ ਮੈ ਨਿਦਾਨ ਕੋ ਸਮਰ ਜਾਨ
ਅਉਰ ਦਉਰ ਪਰੇ ਬੀਰਤਾ ਬਢਾਇ ਮਨ ਸੋ।।
ਕੋਪ ਧਨ ਸਿੰਘ ਲੈ ਸਰਾਸਨ ਸੁ ਬਾਨ ਤਾਨ
ਜੁਦੇ ਕਰ ਡਾਰੇ ਸੀਸ ਤਿਨ ਹੀ ਕੇ ਤਨ ਸੋ।।
ਮਾਨਹੁ ਬਸੁੰਧਰਾ ਕੀ ਧੀਰਤਾ ਨਿਹਾਰ ਇੰਦ੍ਰ
ਕੀਨੀ ਨਿਜ ਪੂਜਾ ਅਰਿਬਿੰਦ ਪੁਹਪਨ ਸੋ।। ੧੧੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਦਾਨ = ਅਖੀਰਲਾ।। ਸਮਰ = ਜੁੱਧ।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਆਏ ਸਨ, ਉਹ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਡਿਗ ਪਏ ਹਨ, ਧਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ, ਅਖੀਰਲਾ ਜੰਗ ਸਮਝ ਕੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਬੀਰਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਹੋਰ ਭੀ ਦੌੜ ਪਏ ਹਨ। ਧਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਧਨੁਖ ਲੈ ਕੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਤੀਰ ਖਿਚ ਖਿਚ ਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਿਰ ਵੱਖਰੇ ਕਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਿਰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਖਿਲ੍ਹਰੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਧਰਤੀ ਦੀ ਧੀਰਜਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਆਪ ਉਸਦੀ ਕੌਲ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਜਾ ਵੇਲੇ ਫੁੱਲ ਉਡਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਖਿੰਡ-ਪੁੰਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਖਿੰਡੇ ਪੁੰਡੇ ਹੋਏ ਰੁਲ ਰਹੇ ਹਨ।। ੧੧੧੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਧਨ ਸਿੰਘ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਅਤਿ ਕੋਪ ਕੀਯੋ ਬਹੁਤੇ ਭਟ ਮਾਰੇ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਬਰ ਆਵਤ ਹੇ ਸੁ ਹਨੇ ਜਨੁ ਮਾਰਤ ਮੇਘ ਬਿਡਾਰੇ।।
ਜਾਦਵ ਕੇ ਦਲ ਕੇ ਗਜ ਕੇ ਹਲ ਕੇ ਦਲ ਕੇ ਹਲਕੇ ਕਰਿ ਡਾਰੇ।।
ਝੂਮ ਗਿਰੇ ਇਵ ਜਿਉ ਧਰਨੀ ਮਨੋ ਇੰਦ੍ਰ ਕੇ ਬੱਜ੍ਰ ਲਗੇ ਗਿਰ ਭਾਰੇ।। ੧੧੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਰਤ=ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ।। ਮੇਘ = ਬੱਦਲ।। ਗਜ ਕੇ = ਹਾਥੀ ਦੇ ਸ੍ਵਾਰ।। ਦਲ ਕੇ = ਪੱਤੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ।। ਹਲ ਕੇ= ਹਲਾ ਹਲਾ ਕੇ।। ਹਲਕੇ = ਹੌਲੇ ਕਰ ਕੇ।।

ਅਰਥ - ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਧਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਕੀਤਾ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਬਲਵਾਨ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਹਵਾ ਨੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ ਹਾਥੀ ਦੇ ਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਹਲਾ ਹਲਾ ਕੇ ਪੱਤੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੌਲਾ ਕਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਮ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿਗ ਪਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਮਾਨੋਂ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਬੱਜਰ ਦੇ ਲੱਗਣ ਕਰ ਕੇ ਭਾਰੇ ਭਾਰੇ ਪਹਾੜ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ।। ੧੧੧੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੋਪ ਭਰੇ ਅਸ ਪਾਨ ਧਰੇ ਧਨ ਸਿੰਘ ਅਰੇ ਗਜਰਾਜ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਗਜ ਪੁੰਜ ਹੁਤੇ ਡਰ ਮਾਨ ਭਜੇ ਅਤਿ ਹੀ ਧੁਜਵਾਰੇ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਮਨ ਮੈ ਸੁ ਬਿਚਾਰ ਉਚਾਰੇ।।
ਮਾਨਹੁ ਇੰਦ੍ਰ ਕੇ ਆਗਮ ਤੇ ਡਰ ਭੂਧਰ ਕੈ ਧਰ ਪੰਖ ਪਧਾਰੇ।।੧੧੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਧੁਜਵਾਰੇ = ਝੰਡਿਆਂ ਵਾਲੇ।। ਭੂਧਰ = ਪਹਾੜ।। ਪੰਖ = ਖੰਭ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਧਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਾਥੀ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਜੇਹੜੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਵਾਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਝੰਡਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਡਰ ਮੰਨ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਛੱਬ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਡਰ ਮੰਨ ਕੇ, ਖੰਭਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਪਹਾੜ ਨੱਸ ਚਲੇ ਹਨ।। ੧੧੧੨।।

ਜੁੱਧ ਕੀਯੋ ਧਨ ਸਿੰਘ ਘਨੋ ਤਿਹ ਕੇ ਕੋਊ ਸਾਮੁਹੇ ਬੀਰ ਨ ਆਯੋ।।
ਜੋ ਰਨ ਕੋਪ ਸਿਉ ਆਨ ਪਰਯੋ ਨਹੀ ਜਾਨ ਦੀਯੋ ਸੋਈ ਮਾਰ ਗਿਰਾਯੋ।।
ਦਾਸਰਥੀ ਦਲ ਸਿਉ ਜਿਮ ਰਾਵਨ ਰੋਸ ਭਰਯੋ ਅਤਿ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ।।
ਤੈਸੇ ਭਿਰਯੋ ਧਨ ਸਿੰਘ ਬਲੀ ਹਨਿ ਕੈ ਚਤੁਰੰਗ ਚਮੂੰ ਪੁਨਿ ਧਾਯੋ।।੧੧੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਾਸਰਥੀ = ਦਸਰਥ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਰਾਮ।।

ਅਰਥ - ਧਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜਾ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਉਹਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਾ ਆਯਾ। ਜੋ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆ ਪਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਮ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਵਣ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰ ਕੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਸੀ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਧਨ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮਾ ਲੜਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਚੌਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।। ੧੧੧੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਟੇਰ ਕਹਯੋ ਧਨ ਸਿੰਘ ਬਲੀ ਰਨ ਤਯਾਗ ਸੁਨੋ ਹਰਿ ਭਾਜ ਨ ਜੱਈਯੈ।।
ਤਾ ਤੇ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਆਨਿ ਭਿਰੋ ਨਿਜ ਲੋਕਨ ਕੋਂ ਬਿਰਥਾ ਨ ਕਟੱਈਯੈ।।
ਹੇ ਬਲਦੇਵ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਹਮ ਸੋ ਸਮੁਹਾਇ ਕੈ ਜੁੱਧ ਕਰੱਈਯੈ।।
ਸੰਗਰ ਕੇ ਸਮ ਅਉਰ ਕਛੂ ਨਹੀ ਯਾ ਤੇ ਦੁਹੂੰ ਜਗ ਮੈ ਜਸੁ ਪੱਈਯੈ।।੧੧੧੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੰਗਰ = ਜੰਗ, ਜੁੱਧ।।

ਅਰਥ - ਧਨ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਆਖਿਆ - ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਸੁਣ, ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਭੱਜ ਨਾ ਜਾਵੀਂ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਤੂੰ ਆਪ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰ, ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਕਿਉਂ ਮਰਵਾਂਦਾ ਹੈਂ? ਹੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ! ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਨ ਲੈ ਕੇ, ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਜੰਗ ਮਚਾਓ। ਜੰਗ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ ਧਰਮ ਦਾ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਰਨ ਕਰ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜਸ ਪਾਈਦਾ ਹੈ।। ੧੧੧੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਅਰਿ ਕੀ ਤਰਕੀ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਹੈ।।
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੈ ਜਦੁਬੀਰ ਹੂੰ ਧਾਇ ਪਰਯੋ ਹੈ।।
ਜੁੱਧ ਕੋ ਫੇਰਿ ਫਿਰਿਯੋ ਧਨ ਸਿੰਘ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਡਰਯੋ ਹੈ।।
ਬਾਨਨ ਕੀ ਬਰਖਾ ਕਰਿ ਕੈ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲਰਿ ਕੈ ਬਲਿ ਸਾਥ ਅਰਯੋ ਹੈ।।੧੧੧੫।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੈਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਤਰਕ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਨ, ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭੀ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਪਿਆ ਹੈ। ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਨੂੰ ਧਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰ ਮੁੜਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਨਖ ਬਾਨ ਲੈ ਕੇ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰ ਕੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨਾਲ ਜਾ ਅੜਿਆ।। ੧੧੧੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਇਤ ਤੇ ਬਲਭਦ੍ਰ ਸੁ ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਉਤ ਤੇ ਧਨ ਸਿੰਘ ਭਯੋ ਅਤਿ ਤਾਤੋ।।
ਜੁੱਧੁ ਕੀਯੋ ਰਿਸ ਘਾਇਨ ਸੋ ਸੁ ਦੁਹੂੰਨ ਕੇ ਅੰਗੁ ਭਯੋ ਰੰਗ ਰਾਤੋ।।
ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਪਰੇ ਅਰਿ ਭੂਲ ਗਈ ਮਨ ਕੀ ਸੁਧ ਸਾਤੋ।।
ਰਾਮ ਕਹੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਲਰੈ ਹਰਿ ਸੋ ਹਰਿ ਜਿਉ ਗਜ ਸਿਉ ਗਜ ਮਾਤੋ।।੧੧੧੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਿ = ਸ਼ੇਰ।।

ਅਰਥ - ਇਧਰ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਧਰ ਤੋਂ ਧਨ ਸਿੰਘ ਭੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਵੱਡਾ ਤੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜ਼ਖਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ

ਦਾ ਰੰਗ ਲਾਲੋ-ਲਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਮਾਰੋ, ਮਾਰੋ' ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਵੈਰੀ ਦੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਸੱਤੇ ਸੁੱਧਾਂ ਭੁੱਲ ਗਈਆਂ ਹਨ। 'ਰਾਮ' ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੇਰ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰ ਅਤੇ ਮੱਤੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਨਾਲ ਮੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹਾਥੀ ਲੜਦਾ ਹੈ।। ੧੧੧੬।।

ਜੋ ਬਲਦੇਵ ਕਰੇ ਤਿਹ ਬਾਰ ਬਚਾਇ ਕੈ ਆਪਨੋ ਆਪ ਸੰਭਾਰੇ।।
ਲੈ ਕਰ ਮੋ ਅਸ ਦਉਰ ਤਬੈ ਕਸਿ ਕੈ ਬਲ ਊਪਰ ਘਾਇ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।
ਬੀਰ ਪੈ ਭੀਰ ਲਖੀ ਜਦੁਬੀਰ ਸੁ ਜਾਦਵ ਲੈ ਰਿਪ ਓਰ ਸਿਧਾਰੇ।।
ਘੇਰਿ ਲਯੋ ਧਨ ਸਿੰਘ ਤਬੈ ਨਿਸ ਮੈ ਸਸਿ ਕੀ ਢਿਗ ਜਿਉ ਲਖ ਤਾਰੇ।।੧੧੧੭।।

ਅਰਥ - ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਉਸ ਉਤੇ ਜੋ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਧਨ ਸਿੰਘ ਉਸ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਤਦ ਫਿਰ ਧਨ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਦੌੜ ਕੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਖਿਚ ਕੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਉੱਪਰ ਚੋਟ ਚਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀੜ ਭਰਾ ਉੱਤੇ ਪਈ ਜਾਣ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਯਾਦਵ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਵੈਰੀ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। ਧਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲੱਖਾਂ ਤਾਰੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਖਲੋਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।। ੧੧੧੭।।

ਬੇੜ ਲਯੋ ਧਨ ਸਿੰਘ ਜਬੈ ਗਜ ਸਿੰਘ ਜੁ ਠਾਢੋ ਹੁਤੋ ਸੋਊ ਧਾਯੋ।।
ਸ੍ਰੀ ਬਲਦੇਵ ਲਖਯੋ ਤਬ ਹੀ ਚੜ ਸਿਯੰਦਨ ਵਾਹੀ ਕੀ ਓਰ ਧਵਾਯੋ।।
ਆਵਨ ਸੋ ਨ ਦਯੋ ਹਰਿ ਲਉ ਅਧ ਬੀਚ ਹੀ ਬਾਨਨ ਸੋ ਬਿਰਮਾਯੋ।।
ਠਾਢੋ ਰਹਯੋ ਗਜ ਸਿੰਘ ਤਹਾਂ ਸੁ ਮਨੋ ਗਜ ਕੇ ਪਦ ਸਾਂਕਰ ਪਾਯੋ।।੧੧੧੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੇੜ = ਘੇਰਾ।। ਸਿਯੰਦਨ = ਰਥ, ਗੱਡੀ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਧਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਤਦ ਗਜ ਸਿੰਘ ਜੋ ਇਕ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਭੱਜ ਕੇ ਉਥੇ ਨੂੰ ਆਇਆ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬਲਭਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਥ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਉਸਦੇ ਵੱਲ ਹੀ ਰਥ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਤੱਕ ਆਉਣ ਹੀ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਅੱਧ ਵਿਚਾਲੇ ਹੀ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਗਜ ਸਿੰਘ ਉਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੜੋਤਾ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਥੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਮਾਨੋਂ ਸੰਗਲ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੧੧੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਧਨ ਸਿੰਘ ਸੋ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਜੁੱਧੁ ਕਰੇ ਕਬਿ ਰਾਮ ਕਹੈ ਕਹੂ ਜਾਤ ਨ ਮਾਰਯੋ।।
ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਮਧਸੂਦਨ ਜੂ ਕਰਿ ਬੀਚ ਸੁ ਆਪਨੋ ਚੱਕ੍ਰ ਸੰਭਾਰਯੋ।।
ਛਾਡਿ ਦਯੋ ਰਨ ਮੈ ਬਰ ਕੈ ਧਨ ਸਿੰਘ ਕੋ ਕਾਟਿ ਕੈ ਸੀਸ ਉਤਾਰਯੋ।।

++

ਯੋਂ ਤਰਫਿਜੋ ਧਰ ਭੂਮ ਬਿਖੈ ਮਨੋ ਮੀਨ ਸਰੋਵਰ ਤੇ ਗਹਿ ਡਾਰਯੋ।।੧੧੧੯।।

ਅਰਥ - ਧਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਰਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰ ਕੇ. ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੱਕ੍ਰ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਬਲ ਕਰ ਕੇ ਰਣ ਵਿਚ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਧਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗਾ ਹੋਯਾ ਧੜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੜਫਦਾ ਹੈ. ਮਾਨੋਂ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਤਲਾਉ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੧੧੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਾਰ ਲਯੋ ਧਨ ਸਿੰਘ ਜਬੈ ਤਬ ਹੀ ਲਖਿ ਜਾਦਵ ਸੰਖ ਬਜਾਏ।।
ਕੇਤਕ ਬੀਰ ਕਟੇ ਬਿਕਟੇ ਹਰਿ ਸੋ ਲਰਿ ਕੈ ਹਰਿ ਲੋਕ ਸਿਧਾਏ।।
ਠਾਢੋ ਹੁਤੋ ਗਜ ਸਿੰਘ ਜਹਾਂ ਯਹ ਕਉਤਕ ਦੇਖ ਮਹਾਂ ਬਿਸਮਾਏ।।
ਤਉ ਲਗਿ ਭਾਗਲਿ ਆਇ ਕਹਯੋ ਜੁ ਰਹੇ ਭਜਿ ਕੈ ਤੁਮਰੇ ਪਹਿ ਆਏ।।੧੧੨੦।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਧਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ. ਤਦੋਂ ਹੀ ਯਾਦਵਾਂ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੰਖ ਵਜਾ ਦਿੱਤੇ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਨਾ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਕੱਟੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਗਜ ਸਿੰਘ ਜਿਥੇ ਖੜਾ ਹੋਯਾ ਸੀ. ਇਹ ਕੌਤਕ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਬੜਾ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਏਨੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਭਗੌੜਿਆਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇਹੜੇ ਜੀਊਂਦੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ. ਉਹ ਭੱਜ ਕੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਗਏ ਹਨ।। ੧੧੨੦।।

ਯੋਂ ਸੁਨਿ ਕੈ ਤਿਨ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਗਜ ਸਿੰਘ ਬਲੀ ਅਤ ਕੋਪ ਭਰਯੋ।।
ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਰਾਮ ਕੀ ਓਰ ਧਵਾਇ ਤਹਾਂ ਰਥੁ ਜਾਇ ਪਰਯੋ।।
ਤਜਿ ਸੰਕ ਨਿਸੰਕ ਹੁਇ ਜੁੱਧੁ ਕਰਯੋ ਜਦੁਬੀਰ ਕਹਾ ਤਿਨ ਯੋ ਉਚਰਯੋ।।
ਧਨ ਵੈ ਧਨ ਸਿੰਘ ਬਲੀ ਹਰਿ ਕੇ ਸਮੁਹੇ ਲਰਿ ਕੈ ਭਵ ਸਿੰਧ ਤਰਯੋ।।੧੧੨੧।।

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂਹ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਗਜ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮਾਂ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ. ਰਥ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਵੱਲ ਜਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਸ਼ੰਕਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਧਨ ਸਿੰਘ ਯੋਧਾ ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ. ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਜੂਝਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਰ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੧੨੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪ੍ਰੇਮ ਸੋਂ ਯੋਂ ਕਹਿ ਕੈ ਮੁਖ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਸੁ ਲੋਕ ਰਹੇ ਸੁ ਬਿਚਾਰਯੋ।।
ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਡੋ ਬਰਛਾ ਰਿਸ ਕੈ ਕਰਿ ਮੈ ਗਜ ਸਿੰਘ ਸੰਭਾਰਯੋ।।

ਜਾਹੁ ਕਹਾ ਬਲਭਦ੍ਰ ਅਬੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਯੋ॥
ਸੋ ਬਰ ਕੈ ਕਰ ਕੋ ਤਨ ਕੋ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਭ੍ਰਾਤ ਕੇ ਊਪਰਿ ਡਾਰਯੋ॥੧੧੨੨॥

ਅਰਥ - ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਆਖ ਕੇ, ਉਸਨੇ ਲੋਕ ਨਾਲੋਂ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸਟ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੱਡੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਤੇਜ ਬਰਛਾ ਲੈ ਕੇ, ਗਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਹੱਥ ਦੇ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ - ਹੇ ਬਲਿਰਾਮ! ਖੜਾ ਰਹੁ, ਹੁਣ ਕਿਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ ? ਅਤੇ ਹੱਥ ਦੇ ਬਲ ਨੂੰ ਕਰਕੇ, ਉਹ ਬਰਛਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਭਰਾ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੧੨੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਆਵਤ ਇਉ ਬਰਛਾ ਗਹਿ ਕੈ ਬਲਦੇਵ ਸੁ ਏਕ ਉਪਾਇ ਕਰਯੋ ਹੈ॥
ਸਿਯੰਦਨ ਪੈ ਨਿਹਰਯੋ ਤਬ ਹੀ ਛੜ੍ਹੀ ਤਰਿ ਹੁਇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਅਰਯੋ ਹੈ॥
ਫੋਰ ਕੇ ਪਾਰਿ ਭਯੋ ਫਲ ਯੋ ਤਿਹ ਕੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਯੋ ਉਚਰਯੋ ਹੈ॥
ਮਾਨਹੁ ਕਲਿੰਦ੍ਰ ਕੇ ਸ੍ਰਿੰਗਹੁ ਤੇ ਨਿਕਸਯੋ ਅਹਿ ਕੋ ਫਨ ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਹੈ॥੧੧੨੩॥

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਬਰਛੇ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਇਕ ਉਪਾਉ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰਥ ਦੇ ਉਤੇ ਹੀ ਨੀਵੇਂ ਹੋ ਕੇ ਛਤਰੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਰਛਾ ਛਤਰੀ ਉਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਹੋ ਕੇ ਅੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਤਰੀ ਨੂੰ ਫੋੜ ਕੇ ਬਰਛੇ ਦਾ ਫਲ ਪਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਨੂੰ ਕਵਿ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ, ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ ਦੇ ਉਤੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸੱਪ ਦਾ ਫਨ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ॥੧੧੨੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬਲ ਸੋ ਬਲ ਖੈਚ ਲਯੋ ਬਰਛਾ ਤਿਹ ਕੇ ਕਰ ਸੋ ਤਿਰਛਾ ਸੁ ਭ੍ਰਮਾਯੋ॥
ਯੋ ਚਮਕਿਯੋ ਦਮਕਿਯੋ ਨਭ ਮੈ ਚੁਟੀਆ ਉਡਤੇ ਜਮ ਨੋ ਦਰਸਾਯੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਬਲਭਦ੍ਰ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਰਿਸ ਕੈ ਗਜ ਸਿੰਘ ਕੀ ਓਰ ਚਲਾਯੋ॥
ਮਾਨਹੁ ਕਾਲ ਪਰੀਛਤ ਕਉ ਜਮਦੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਿਧੋ ਚਮਕਾਯੋ॥ ੧੧੨੪॥

ਅਰਥ - ਬਲ ਦੇ ਨਾਲ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਬਰਛਾ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੱਥ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਤਿਰਛਾ ਕਰ ਕੇ ਭੁਆਯਾ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕਿਆ ਦਮਕਿਆ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਬੋਦੀ ਵਾਲਾ ਤਾਰਾ ਜੀਮਦਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਗਜ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਨੋਂ ਰਾਜੇ ਪਰੀਛਤ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਲ ਰੂਪ ਤੱਛਕ ਨਾਗ ਨੇ ਆਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਜਮ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਦੰਡ ਚਮਕਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੧੧੨੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਗਜ ਸਿੰਘ ਅਨੇਕ ਉਪਾਇ ਕੀਏ ਨ ਬਚਯੋ ਉਰ ਆਇ ਲਗਯੋ ਬਰਛਾ ਬਰ॥

ਭੂਪ ਬਿਲੋਕਤ ਹੈਂ ਸਿਗਰੇ ਧੁਨ ਸੀਸ ਹਹਾ ਕਹਿ ਮੀਚਤ ਹੈ ਕਰ।।
ਘਾਉ ਪ੍ਰਚੰਡ ਲਗਯੋ ਤਿਹ ਕੋਂ ਮੁਰਛਾਇ ਪਰਯੋ ਨ ਤਜਯੋ ਕਰ ਤੇ ਸਰ।।
ਸਿਯੰਦਨ ਪੈ ਗਜ ਸਿੰਘ ਗਿਰਯੋ ਗਿਰ ਊਪਰਿ ਜਿਉ ਗਜਰਾਜ ਕਲੇਵਰ।।੧੧੨੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਧੁਨ=ਫੇਰਦੇ।। ਮੀਚਤ=ਮਲਦੇ।। ਪ੍ਰਚੰਡ=ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ।। ਕਲੇਵਰ=ਸਰੀਰ।।

ਅਰਥ - ਗਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਚਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਉਪਾਉ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਬਚ ਨਾ ਸਕਿਆ, ਉਹ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬਰਛਾ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਆ ਲੱਗਾ। ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਵੇਖ ਕੇ, ਸਿਰ ਫੇਰਦੇ ਹਨ, ਮੂੰਹੋਂ "ਹਾਇ! ਹਾਇ!" ਕਹਿ ਕੇ ਹੱਥ ਮਲਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੂੰ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਜਖਮ ਲੱਗਾ, ਮੂਰਛਾ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਪਰ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਰਥ ਉਤੋਂ ਗਜ ਸਿੰਘ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜ ਉੱਤੋਂ ਗਜਰਾਜ ਦਾ ਸਰੀਰ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।। ੧੧੨੫।।

ਚੇਤ ਭਯੋ ਤਬ ਹੀ ਗਜ ਸਿੰਘ ਸੰਭਾਰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੁਅੰਡ ਤਨਾਯੋ।।
ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਖੈਚ ਕੈ ਆਨ ਸੁ ਤਾਨ ਕੈ ਬਾਨ ਪ੍ਰਕੋਪ ਚਲਾਯੋ।।
ਏਕ ਤੇ ਹੁਇ ਕੈ ਅਨੇਕ ਚਲੈ ਤਿਹ ਕੀ ਉਪਮਾ ਕਹੁ ਭਾਖ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਪਉਨ ਕੇ ਭੱਛਕ ਤੱਛਕ ਲੱਛਕ ਲੈ ਬਲ ਕੀ ਸਰਨਾਗਤ ਆਯੋ।।੧੧੨੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁਅੰਡ = ਧਨੁਖ।। ਪ੍ਰਕੋਪ = ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ।। ਭੱਛਕ = ਖਾਣ ਵਾਲੇ।। ਲੱਛਕ = ਲੱਖਾਂ ਹੀ।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਹੀ ਗਜ ਸਿੰਘ ਸੁਚੇਤ ਹੋਇਆ, ਤਦੋਂ ਝਟ ਹੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ। ਕੰਨ ਤੱਕ ਖਿੱਚ ਕੇ, ਉਸੇ ਆਨ ਦੀ ਆਨ ਵਿਚ, ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਕੱਸ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਤੀਰ ਇਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋ ਕੇ ਚਲ ਪਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਪਉਣ ਦੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੱਛਕ ਆਸਤੀਕ ਦੀ ਸਰਣਾਗਤ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਹ ਤੀਰਾਂ ਰੂਪ ਤੱਛਕ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਦੀ ਸਰਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ।। ੧੧੨੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬਾਨ ਨ ਏਕ ਲਗਯੋ ਬਲ ਕੋ ਗਜ ਸਿੰਘ ਤਬੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਹੈ।।
ਸੇਸ ਸੁਰੇਸ ਦਨੇਸ ਧਨੇਸ ਮਹੇਸ ਨਿਸੇਸ ਖਗੇਸ ਗਹਯੋ ਹੈ।।
ਜੁੱਧ ਬਿਖੈ ਅਬ ਲਉ ਸੁਨਿ ਲੈ ਸੋਊ ਬੀਰ ਹਨਯੋ ਮਨ ਮੈ ਜੁ ਚਹਯੋ ਹੈ।।
ਏਕ ਅਚੰਭਵ ਹੈ ਮੁਹਿ ਦੇਖਤ ਤੋ ਤਨ ਮੈ ਕਸ ਜੀਵ ਰਹਯੋ ਹੈ।।੧੧੨੭।।

ਅਰਥ - ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੂੰ ਇਕ ਭੀ ਤੀਰ ਨਾ ਵੱਜਿਆ, ਤਦ ਗਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ। ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ, ਇੰਦ੍ਰ, ਸੂਰਜ, ਕੁਬੇਰ, ਸ਼ਿਵਜੀ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਜਾਂ ਗਰੁੜ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਫੜ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੁਣ ਲੌ, ਹੁਣ ਤੱਕ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਮਨ ਵਿਚ ਮਾਰਣਾ ਚਾਹਿਆ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਅਚੰਭਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਜੀਊਂਦਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ?॥ ੧੧੨੭॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਯੌਂ ਕਹਿ ਕੈ ਬਤੀਆ ਬਲ ਸੋ ਬਰਛਾ ਧੁਜ ਸੰਜੁਤ ਖੈਚ ਚਲਾਯੋ॥
ਤਉ ਧਨੁ ਲੈ ਕਰਿ ਮੈ ਮੁਸਲੀ ਸੋਊ ਆਵਤ ਨੈਨਨ ਸੋ ਲਖਿ ਪਾਯੋ॥
ਉਗ੍ਰ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਕੈ ਸੰਗ ਬਾਨ ਅਚਾਨਕ ਸੋ ਕਟਿ ਭੂਮ ਗਿਰਾਯੋ॥
ਮਾਨਹੁ ਪੰਖਨ ਕੋ ਅਹਿਵਾ ਖਗਰਾਜ ਕੇ ਹਾਥ ਪਰਯੋ ਰਿਸ ਘਾਯੋ॥ ੧੧੨੮॥

ਅਰਥ - ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਧੁਜਾ ਚੋਂ ਬਰਛਾ ਖਿਚ ਕੇ ਚਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਦ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਿਆ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਲੈ ਕੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੋਰ ਕਰਕੇ, ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਕੱਟ ਕੇ, ਉਸ ਬਰਛੇ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਨੋਂ ਉੱਡਣਾ ਸੱਪ ਗਰੁੜ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ॥ ੧੧੨੮॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਗਜ ਸਿੰਘ ਲਯੋ ਬਰਛਾ ਅਰਿ ਓਰ ਚਲਾਯੋ॥
ਜਾਇ ਲਗਯੋ ਮੁਸਲੀਧਰ ਕੇ ਤਨ ਲਾਗਤ ਤਾ ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਖੁ ਪਾਯੋ॥
ਪਾਰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਭਯੋ ਫਲ ਯੋ ਜਸੁ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਆਯੋ॥
ਮਾਨਹੁ ਗੰਗ ਕੀ ਧਾਰ ਕੇ ਮੱਧਿ ਉਤੰਗ ਹੁਇ ਕੂਰਮ ਸੀਸ ਉਚਾਯੋ॥ ੧੧੨੯॥

ਅਰਥ - ਗਜ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਰਛਾ ਫੜ ਕੇ ਵੈਰੀ ਵੱਲ ਤੱਕ ਕੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਬਰਛਾ ਜਾ ਕੇ, ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੱਜਾ, ਉਸਦੇ ਲੱਗਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਬੜਾ ਦੁੱਖ ਪਾਇਆ। ਉਸਦਾ ਫਲ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਉਸਦੀ ਛਬ ਦਾ ਜਸ ਕਵਿ ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋ, ਗੰਗਾ ਦੀ ਧਾਰ ਦੇ ਵਿਚੋਂ, ਕੱਛੂ ਨੇ ਉੱਚਾ ਹੋ ਕੇ, ਸਿਰ ਉਤਾਂਹ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੧੧੨੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਲਾਗਤ ਸਾਂਗ ਕੀ ਸ੍ਰੀ ਬਲਭਦ੍ਰ ਸੁ ਸਿਅੰਦਨ ਤੇ ਗਹਿ ਖੈਚ ਕਢਯੋ॥
ਮੁਰਛਾਇ ਕੈ ਭੂਮਿ ਪਰਯੋ ਨ ਮਰਯੋ ਸੁਰ ਬ੍ਰਿਛ ਗਿਰਯੋ ਮਨੋ ਜੋਤ ਮਢਯੋ॥
ਜਬ ਚੇਤ ਭਯੋ ਭ੍ਰਮ ਛੂਟਿ ਗਯੋ ਉਠ ਠਾਢੋ ਭਯੋ ਮਨ ਕੋਪੁ ਬਢਯੋ॥

****
ਰਥ ਹੇਰ ਕੈ ਧਾਇ ਚੜਯੋ ਬਰ ਸੋ ਗਿਰ ਪੈ ਮਨੋ ਕੂਦ ਕੈ ਸਿੰਘ ਚਢਯੋ॥੧੧੩੦॥

ਅਰਥ - ਸਾਂਗ ਦੀ ਸੱਟ ਵੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਖਿੱਚ ਕੇ ਰਥ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਮੂਰਛਿਤ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਮੋਯਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਜੋਤ ਦਾ ਮਤਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਜਦ ਮੂਰਛਾ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਤੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਭਰਮ ਛੁੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਗਿਆ। ਰਥ ਨੂੰ ਖੜਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਭੱਜ ਕੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਪਰਬਤ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੧੧੩੦॥

ਪੁਨ ਆਇ ਭਿਰਯੋ ਗਜ ਸਿੰਘ ਸੋ ਬੀਰ ਬਲੀ ਮਨ ਮੈ ਨਹੀ ਨੈਕ ਡਰਯੋ॥
ਧਨੁ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਰਿਸ ਬੀਚ ਅਯੋਧਨ ਜੁੱਧ ਕਰਯੋ॥
ਜੋਊ ਆਵਤ ਭਯੋ ਸਰ ਸਤ੍ਰਨ ਕੋ ਸੰਗ ਬਾਨਨ ਕੇ ਸੋਊ ਕਾਟ ਡਰਯੋ॥
ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਬਲਦੇਵ ਮਹਾਂ ਰਨ ਕੀ ਛਿਤ ਤੇ ਨਹੀ ਪੈਗੁ ਟਰਯੋ॥੧੧੩੧॥

ਅਰਥ - ਬਲੀ ਸੂਰਮਾ ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਗਜ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਭਿੜ ਪਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਤੋਂ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਨੁਖ-ਬਾਨ ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵੈਰੀ ਦਾ ਜੋ ਭੀ ਤੀਰ ਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖਿਆ ਉਸਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਮਹਾਂ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਜੋ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ ਹੈ॥ ੧੧੩੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬਹੁਰੋ ਹਲ ਮੂਸਲ ਲੈ ਕਰਿ ਮੋ ਅਰਿ ਸਿਉ ਅਰਿ ਕੈ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ॥
ਲੈ ਬਰਛਾ ਗਜਿ ਸਿੰਘ ਬਲੀ ਬਲਿ ਸਿਉ ਬਲਦੇਵ ਕੀ ਓਰ ਚਲਾਯੋ॥
ਆਵਤ ਸੋ ਲਖਿ ਕੈ ਫਲ ਕੋ ਹਲ ਸੋ ਕਟਿ ਕੈ ਪੁਨ ਭੂਮਿ ਗਿਰਾਯੋ॥
ਸੋ ਫਲ ਹੀਨ ਭਯੋ ਜਬ ਹੀ ਕਸਿ ਕੈ ਬਲਭਦ੍ਰ ਕੇ ਗਾਤ ਲਗਾਯੋ॥੧੧੩੨॥

ਅਰਥ - ਫੇਰ ਬਲਰਾਮ ਨੇ ਹਲ ਤੇ ਮੋਹਲਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨਾਲ ਡਟ ਕੇ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ॥ ਗਜ ਸਿੰਘ ਬਲੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਰਛਾ ਲੈ ਕੇ, ਜੋਰ ਦੇ ਨਾਲ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਦੇ ਵੱਲੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ, ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਹਲ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਫਲ ਕੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਉਹ ਫਲ ਹੀਨਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਗਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਸ ਕੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੧੩੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਖੱਗ ਕਰੰ ਗਹਿ ਕੈ ਗਜਿ ਸਿੰਘ ਅਨੰਤ ਕੇ ਊਪਰਿ ਕੋਪ ਚਲਾਯੋ॥

ਤਉ ਮੁਸਲੀ ਕਰ ਚਰਮ ਲੀਯੋ ਧਰ ਯੌਂ ਅਰਿ ਕਉ ਬਲ ਘਾਉ ਬਚਾਯੋ ।।
ਢਾਲ ਕੇ ਫੂਲ ਪੈ ਧਾਰ ਬਹੀ ਚਿਨਗਾਰ ਉਠੀ ਕਬਿ ਯੌਂ ਗੁਨ ਗਾਯੋ ।।
ਮਾਨਹੁ ਪਾਵਸ ਕੀ ਨਿਸ ਮੈ ਬਿਜੁਰੀ ਦੁਤਿ ਤਾਰਨ ਕੋ ਪ੍ਰਗਟਾਯੋ ।। ੧੧੩੩ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨੰਤ = ਬਲਭੱਦ੍ਰ, ਜੋ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੈ।। ਚਰਮ=ਢਾਲ।।

ਅਰਥ - ਗਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫਿਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਦੇ ਉਤੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਤਦ ਫਿਰ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਢਾਲ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਓਟ ਧਰ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਘਾਏ ਤੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਢਾਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਉਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਾਰ ਵੱਜੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਚਿਨਗਾਰੀ ਉੱਠੀ, ਜਿਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਕਵਿ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਨੌਂ ਬਰਸਾਤ ਰੁੱਤ ਦੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਨੇ ਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੧੩੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਘਾਇ ਹਲੀ ਸਹ ਕੈ ਰਿਪ ਕੋ ਗਹਿ ਕੈ ਕਰਵਾਰ ਸੁ ਬਾਰ ਕਰਯੋ ਹੈ।।
ਧਾਰ ਬਹੀ ਅਰਿ ਕੰਠਿ ਬਿਖੈ ਕਟਿ ਕੈ ਤਿਹ ਕੋ ਸਿਰ ਭੂਮ ਝਰਿਯੋ ਹੈ।।
ਬਜ੍ਰ ਜਰੇ ਰਥ ਤੇ ਗਿਰਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਜਸ ਯੌ ਕਬਿ ਨੈ ਉਚਰਯੋ ਹੈ।।
ਮਾਨਹੁ ਤਾਰਨ ਲੋਕ ਹੂੰ ਤੇ ਸੁਰ ਭਾਨ ਹਨਜੋ ਸਿਰ ਭੂਮਿ ਪਰਜੋ ਹੈ ।। ੧੧੩੪ ।।

ਅਰਥ - ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਘਾਉ ਸਹਾਰ ਕੇ, ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਫਿਰ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਵੈਰੀ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵੈਰੀ ਦੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ-ਦੀ ਧਾਰ ਵਗ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਹੀਰਿਆਂ ਦੇ ਜੜੇ ਹੋਏ ਰਥ ਵਿਚੋਂ ਡਿਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਉਪਮਾ ਨੂੰ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਮਾਨੌਂ, ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿਚੋਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੂਰਜ ਆ ਡਿੱਗਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਿਰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।। ੧੧੩੪।।

ਮਾਰ ਲਯੋ ਗਜਿ ਸਿੰਘ ਜਬੈ ਤਜਿ ਕੈ ਰਨ ਕੋ ਸਭ ਹੀ ਭਟ ਭਾਗੇ।।
ਸ੍ਰੋਉਨ ਭਰੇ ਲਖਿ ਲੋਥ ਡਰੇ ਨਹਿ ਧੀਰ ਧਰੇ ਨਿਸ ਕੇ ਜਨੁ ਜਾਗੇ।।
ਮਾਰ ਲਏ ਨ੍ਰਿਪ ਪੰਚ ਭਗੇ ਤਿਨ ਯੌਂ ਕਹਜੋ ਜਾ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਭ ਆਗੇ।।
ਯੌਂ ਸੁਨਿ ਕੈ ਦਲ ਧੀਰ ਛੁਟਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਹੀਯੋ ਫਟਯੋ ਰਿਸ ਮੈ ਅਨੁਰਾਗੇ।। ੧੧੩੫ ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਗਜ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ ਤਦ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਲੋਥਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰ ਗਏ, ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਧਰ ਸਕੇ, ਮਾਨੌਂ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਡਰ ਕੇ ਜਾਗੇ ਹਨ। ਜਦ ਪੰਜ ਰਾਜੇ ਮਾਰ ਲਏ ਤਾਂ ਭੱਜ ਕੇ ਗਏ ਹੋਇਆਂ

ਨੇ ਜਾ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੇ ਅੱਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸੈਨਾ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਦਾ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪੈ ਗਿਆ ਭਾਵ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੧੩੫।।

ਇਤਿ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਜੁੱਧ ਪ੍ਰਬੰਧੇ ਗਜ ਸਿੰਘ ਬਧਹ ਧਯਾਇ ਸਮਾਪਤ।।

- - - - - -

ਦੋਹਰਾ।। ਅਨਗ ਸਿੰਘ ਅਉ ਅਚਲ ਸੀ ਅਮਿਤ ਸਿੰਘ ਨ੍ਰਿਪ ਤੀਰ।।
ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਅਰ ਅਨਘ ਸੀ ਮਹਾਂਰਥੀ ਰਨਧੀਰ।। ੧੧੩੬।।

ਅਰਥ - ਅਣਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਚਲ ਸਿੰਹ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਜਾ ਅਮਿਤ ਸਿੰਘ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਨਘ ਸਿੰਹ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂਰਥੀ ਤੇ ਰਣਧੀਰ ਹਨ।। ੧੧੩੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦੇਖ ਤਿਨੈ ਨ੍ਰਿਪ ਸਿੰਧਜਰਾ ਹਥੀਯਾਰ ਧਰੇ ਲਖ ਬੀਰ ਪਚਾਰੇ।।
ਪੇਖਹੁ ਆਜੁ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਨ੍ਰਿਪ ਪੰਚ ਬਲੀ ਜਦੁਬੀਰ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਤਾ ਸੰਗਿ ਜਾਇ ਭਿਰੋ ਤੁਮ ਹੂੰ ਤਜਿ ਸੰਕ ਨਿਸੰਕ ਬਜਾਇ ਨਗਾਰੇ।।
ਯੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਅਤਿ ਕੋਪ ਭਰੇ ਰਨ ਓਰ ਪਧਾਰੇ।। ੧੧੩੭।।

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਏ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ। ਕਿਹਾ - ਵੇਖੋ, ਅੱਜ ਰਣਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਪੰਜ ਰਾਜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਕੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰੋ, ਸ਼ੰਕਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਧੌਂਸੇ ਵਜਾਓ। ਆਪਣੇ ਸੁਆਮੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ।। ੧੧੩੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਵਤ ਹੀ ਜਦੁਬੀਰ ਤਿਨੋ ਰਨ ਭੂਮ ਬਿਖੈ ਜਮ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਜੋ।।
ਪਾਨ ਗਹੇ ਧਨ ਬਾਨ ਸੋਊ ਰਨ ਬੀਚ ਤਿਨੋ ਬਲਦੇਵ ਹਕਾਰਜੋ।।
ਖੱਗ ਕਸੇ ਕਟਿ ਮੈ ਅੰਗ ਕੌਚ ਲੀਏ ਬਰਛਾ ਅਣਗੇਸ ਪੁਕਾਰਜੋ।।
ਆਇ ਭਿਰੋ ਹਰਿ ਜੂ ਹਮ ਸਿਉ ਅਬ ਠਾਢੋ ਕਹਾ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਜੋ।। ੧੧੩੮।।

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ 'ਜਮ' ਰੂਪ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਫੜ ਕੇ, ਉਸੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ। ਲੱਕ ਵਿਚ ਖੰਡਾ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਤੇ ਕਵਚ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਰਛਾ ਲੈ ਕੇ, ਅਣਗ ਸਿੰਹ ਨੇ ਲਲਕਾਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ! ਆਓ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਜੰਗ ਕਰੋ,

ਹੁਣ ਕਿਥੇ ਖੜੋ ਰਹੇ ਹੋ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਹੈ।। ੧੧੩੮।।

ਦੇਖ ਤਬੈ ਤਿਨ ਕੌਂ ਹਰਿ ਜੂ ਤਬ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਪੰਚ ਬੀਰ ਹੰਕਾਰੇ।।
ਸਜਾਮ ਸੁ ਸੈਨ ਚਲਜੋ ਇਤ ਤੇ ਉਤ ਤੇਊ ਚਲੇ ਸੁ ਬਜਾਇ ਨਗਾਰੇ।।
ਪਟਸਿ ਲੋਹ ਹਥੀ ਪਰਸੇ ਅਗਨਾਯੁਧ ਲੈ ਕਰਿ ਕੋਪ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।
ਜੂਝ ਗਏ ਇਤ ਕੇ ਉਤ ਕੇ ਭਟ ਭੂਮਿ ਗਿਰੇ ਸੁ ਮਨੋ ਮਤਵਾਰੇ।। ੧੧੩੯।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪੰਜ ਸੂਰਮੇ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਤਦ ਹੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੈਨਾ ਦੇ ਸਮੇਤ ਇਧਰੋਂ ਚਲਿਆ ਅਤੇ ਉਧਰੋਂ ਉਹ ਭੀ ਧੌਂਸੇ ਵਜਵਾਂਦੇ ਹੋਏ ਤੁਰ ਪਏ। ਜੇਹੜੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਪਟੇ, ਤਲਵਾਰਾਂ, ਕੁਹਾੜੇ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਸਿਓਂ ਤੇ ਉਸ ਪਾਸਿਓਂ ਯੋਧੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੇਟੇ ਪਏ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ ਸ਼ਰਾਬੀ ਲੋਕ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਲੇਟੇ ਹੋਏ ਹਨ।। ੧੧੩੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੁਧ ਭਯੋ ਤਿਹ ਠਉਰ ਬਡੋ ਚਢਿ ਕੈ ਸਭ ਦੇਵ ਬਿਬਾਨਨਿ ਆਏ।।
ਕਉਤਕਿ ਦੇਖਨ ਕਉ ਰਨ ਕੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਮਨ ਮੋਦ ਬਢਾਏ।।
ਲਾਗਤ ਸਾਂਗਨ ਕੇ ਭਟ ਯੌਂ ਗਿਰ ਅਸਵਨ ਤੇ ਧਰਨੀ ਪਰ ਆਏ।।
ਸੋ ਫਿਰ ਕੈ ਉਠ ਜੁੱਧੁ ਕਰੈ ਤਿਹ ਕੇ ਗੁਨ ਕਿੰਨਰ ਗੰਧ੍ਰਬ ਗਾਏ।। ੧੧੪੦।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ, ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਬਿਬਾਨਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਥੇ ਆਏ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੰਗ ਦਾ ਕੌਤਕ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਬਰਛਿਆਂ ਦੇ ਲੱਗਦਿਆਂ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਘੋੜਿਆਂ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਆ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਫਿਰ ਉੱਠ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨਰ ਤੇ ਗੰਧਰਬ ਲੋਕ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।। ੧੧੪੦।।

ਕਬਿਤੁ।। ਕੇਤੇ ਬੀਰ ਭਾਜੇ ਕੇਤੇ ਗਾਜੇ ਪੁਨਿ ਆਇ ਆਇ
ਧਾਇ ਧਾਇ ਹਰਿ ਜੂ ਸੋ ਜੁੱਧ ਵੇ ਕਰਤ ਹੈਂ।।
ਕੇਤੇ ਭੂਮਿ ਗਿਰੇ ਕੇਤੇ ਭਿਰੇ ਗਜ ਮੱਤਨ ਸਿਉ
ਲਰੇ ਤੇਤੋ ਮ੍ਰਿਤਕ ਹੋਇ ਕੈ ਛਿਤ ਪੈ ਪਰਤ ਹੈਂ।।
ਅਉਰ ਦਉਰ ਪਰੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਹੀ ਉਚਰੇ

ਹਥੀਯਾਰਨ ਉਘਰੇ ਪਗ ਏਕ ਨਾ ਟਰਤ ਹੈਂ॥
ਸ੍ਰੋਣਤ ਉਦਧ ਲੋਹ ਆਂਚ ਬੜਵਾਨਲ ਸੀ
ਪਉਨ ਬਾਨ ਚਲੈ ਬੀਰ ਤ੍ਰਿਣ ਜਿਉ ਜਰਤ ਹੈਂ॥ ੧੧੪੧॥

ਅਰਥ - ਕਿਤਨੇ ਯੋਧੇ ਨੱਠ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਦੁਬਾਰਾ ਆ ਕੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਗਰਜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਭੱਜ ਭੱਜ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਸਤ ਹਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਭਿੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਹਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਜੋਹੜੇ ਭੱਜ ਭੱਜ ਕੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਮੂੰਹੋ "ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ" ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਕ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ ਹਨ। ਲਹੂ ਸਮੁੰਦਰ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੋ ਸਸਤ੍ਰ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਬੜਵਾ ਅੱਗ ਦਾ ਸੇਕ ਹੈ, ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਚਲਣਾ ਹੀ ਹਵਾ ਦਾ ਚੱਲਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਰੂਪ ਕੱਖ ਸੜਦੇ ਹਨ॥ ੧੧੪੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਅਣਗੇਸ ਬਲੀ ਤਬ ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਮਨ ਜਾਨ ਨਿਦਾਨ ਕੀ ਮਾਰ ਮਚੀ ਜਬ॥
ਸਿਯੰਦਨ ਪੈ ਚਢਿ ਕੈ ਕਢਿ ਕੈ ਕਸਿ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਤਨਾਇ ਲਈ ਤਬ॥
ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕੀ ਪ੍ਰਤਨਾ ਹੂ ਕੇ ਊਪਰਿ ਆਇ ਪਰਯੋ ਤਿਨ ਬੀਰ ਹਨੇ ਸਬ॥
ਭਾਜ ਗਏ ਤਮ ਸੇ ਅਰਿ ਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਪਾਵਤ ਭਯੋ ਰਨ ਸੂਰਜ ਕੀ ਛਬ॥ ੧੧੪੨॥

ਅਰਥ - ਅਣਗ ਸਿੰਹ ਤਦ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ, ਜਦ ਉਸਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਮਾਰ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੱਚੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਰਥ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਭੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਕੱਢ ਕੇ, ਤਦ ਫਿਰ ਕਮਾਨ ਵਿਚ ਕਸ ਕੇ, ਉਹ ਕਮਾਨ ਬੜੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਖਿਚ ਕੇ ਕੰਨ ਤੱਕ ਕਰ ਲਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਸੈਨਾ ਉਤੇ ਜਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਸੂਰਮੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਵੈਰੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਉਦਯ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਹਨੇਰਾ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਅਣਗ ਸਿੰਘ ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ ਛਬ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹਨੇਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਕਾਇਰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ॥ ੧੧੪੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਪ੍ਰੇਰ ਤੁਰੰਗ ਸੁ ਆਗੇ ਭਯੋ ਕਰਿ ਲੈ ਅਸ ਢਾਰ ਬਡੀ ਧਰ ਕੈ॥
ਕਛੁ ਜਾਦਵ ਸੋ ਤਿਹ ਜੁੱਧੁ ਕਰਯੋ ਨ ਟਰਯੋ ਤਿਨ ਸੋ ਪਗ ਦੁਇ ਡਰਿ ਕੈ॥
ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਸਾਮੁਹੇ ਆਇ ਅਰਯੋ ਬਹੁ ਬੀਰਨ ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਕੈ॥
ਗ੍ਰਹ ਕੋਂ ਨ ਚਲੋਂ ਇਹ ਮੋ ਪ੍ਰਨ ਹੈ ਕਿਧੋ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜਉ ਕਿ ਤੁਵੈ ਮਰਿ ਕੈ॥ ੧੧੪੩॥

ਅਰਥ - ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਢਾਲ ਧਾਰ ਕੇ, ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਛੇੜ ਕੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿੰਨੇ ਯਾਦਵ ਸੂਰਮੇਂ ਖੜੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਦੋ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖੜੋਤਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮੇਰਾ ਇਹ ਪ੍ਰਣ ਹੈ, ਘਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚਲਾਂਗਾ, ਜਾਂ ਮਰ ਜਾਂਵਾਗਾ ਜਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ"।। ੧੧੪੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌ ਕਹਿ ਕੈ ਅਸ ਕੋ ਗਹਿ ਕੈ ਜਦੁਬੀਰ ਚਮੂੰ ਕਹੁ ਜਾਇ ਹੁੰਕਾਰਾ।।
ਜਾਦਵ ਸੈਨਹੁ ਤੇ ਨਿਕਸਜੋ ਰਨ ਸੁੰਦਰ ਨਾਮ ਸਰੂਪ ਅਪਾਰਾ।।
ਪ੍ਰੇਰਿ ਤੁਰੰਗ ਭਯੋ ਸਮੁਹੇ ਨ੍ਰਿਪ ਮੁੰਡ ਕਰਯੋ ਨ ਲਗੀ ਕਛੁ ਬਾਰਾ।।
ਯੋ ਧਰ ਤੇ ਸਿਰ ਛੂਟ ਪਰਜੋ ਨਭਿ ਤੇ ਜਿਮ ਟੂਟ ਪਰੇ ਛਿਤ ਤਾਰਾ।। ੧੧੪੪।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖ ਕੇ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਅਰਥਾਤ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਜੁੱਧ ਲਈ ਵੰਗਾਰਿਆ। ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚੋਂ "ਸੁੰਦਰ" ਨਾਮਕ ਬਹਾਦਰ ਨਿਕਲਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਪ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਹਣਾ ਹੈ। ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਛੇੜ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਧੜ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੇਰ ਭੀ ਨਾ ਲੱਗੀ। ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਸਿਰ ਛੁੱਟ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਜਾ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਸ ਵਿਚੋਂ ਤਾਰਾ ਟੁੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ।। ੧੧੪੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪੁਨਿ ਦਉਰ ਪਰਯੋ ਜਦੁਵੀ ਪ੍ਰਤਨਾ ਪਰ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਕੀਨ ਰੁਸਾ।।
ਉਤ ਤੇ ਜਦੁਬੀਰ ਫਿਰੇ ਇਕਠੇ ਅਰਿਰਾਇ ਬਢਾਇ ਕੈ ਚਿੱਤ ਗੁਸਾ।।
ਅਗਨਸਤ੍ਰ ਛੁਟਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਕਰ ਤੇ ਜਰ ਗੇ ਮਨੋ ਪਾਵਕ ਬੀਚ ਤੁਸਾ।।
ਕਟਿ ਅੰਗ ਪਰੇ ਬਹੁ ਜੋਧਨ ਕੇ ਮਨੋ ਜੱਗ ਕੇ ਮੰਡਲ ਮੱਧਿ ਕੁਸਾ।। ੧੧੪੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਵਕ = ਅੱਗ।। ਅਗਨਸਤ੍ਰ = ਬੰਦੂਕਾਂ।। ਤੁਸਾ = ਕੱਖ।। ਕੁਸਾ =ਦੱਭ ਘਾਹ।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਅਣਗ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ, ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਯਾਦਵੀ ਸੈਨਾ ਉਤੇ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਧਰੋਂ ਯਾਦਵ ਸੂਰਮੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜ ਪਏ, ਉਹ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਕਰ ਕੇ ਅਰੜਾ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਚੱਲੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੜ-ਮਰ ਗਏ, ਮਾਨੋਂ ਅੱਗ ਵਿਚ ਕੱਖ ਆਦਿ ਸੜ ਗਏ ਹਨ। ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਕੱਟੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਏ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਜੱਗ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਦੱਭ ਘਾਹ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।। ੧੧੪੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਖੈਂਚ ਕਮਾਨ ਸੁ ਬੀਰ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਬਾਨ ਚਲਾਵੈ।।
ਜੋ ਇਹ ਊਪਰ ਆਇ ਪਰੇ ਸਰ ਸੋ ਅਧ ਬੀਚ ਤੇ ਕਾਟ ਗਿਰਾਵੈ।।
ਲੋਹ ਹਥੀ ਪਰਸੇ ਕਰਿ ਲੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੀ ਦੇਹ ਪ੍ਰਹਾਰ ਲਗਾਵੈ।।
ਜੁੱਧ ਸਮੈ ਥਕਿ ਕੈ ਜਕਿ ਕੈ ਜਦੁਬੀਰ ਕਉ ਬਾਰ ਸੰਭਾਰ ਨ ਆਵੈ।।੧੧੪੬।।

ਅਰਥ - ਕੰਨ ਤੱਕ ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ, ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤੱਕ ਕੇ ਤੀਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਤੀਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਆ ਕੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਕੱਟ ਕੇ ਅਧ ਵਿਚਾਲੇ ਹੀ ਡੇਗ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਕੁਹਾੜੇ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸੱਟਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਜੁੱਧ ਦੇ ਵੇਲੇ ਥੱਕ ਕੇ, ਅੱਕ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵਾਰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੱਥ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।। ੧੧੪੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੋ ਇਹ ਊਪਰ ਆਇ ਪਰੇ ਭਟ ਕੋਪ ਭਰੇ ਇਨਹੂੰ ਸੁ ਨਿਵਾਰੇ।।
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਗਹਿ ਮਾਰ ਰਥੀ ਬਿਰਥੀ ਕਰਿ ਡਾਰੇ।।
ਘਾਇਲ ਕੋਟਿ ਚਲੇ ਤਜਿ ਕੈ ਰਨ ਜੂਝ ਪਰੇ ਬਹੁ ਡੀਲ ਡਰਾਰੇ।।
ਯੌਂ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਸੁ ਮਨੋ ਅਹਿਰਾਜ ਪਰੇ ਖਗਰਾਜ ਕੇ ਮਾਰੇ।। ੧੧੪੭।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਸੂਰਮੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਆ ਕੇ ਪਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੀਰ-ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਥਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਜਖਮੀ ਸਿਪਾਹੀ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕੱਦਾਂ ਵਾਲੇ ਜੁਆਨ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਗਰੁੜ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੱਪ ਮਰੇ ਪਏ ਹਨ।। ੧੧੪੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੁੱਧੁ ਕੀਯੋ ਜਦੁਬੀਰਨ ਸੋ ਉਹ ਬੀਰ ਜਬੈ ਕਰ ਮੈ ਅਸ ਸਾਜਯੋ।।
ਮਾਰ ਚਮੂੰ ਸੁ ਬਿਦਾਰ ਦਈ ਕਬਿ ਰਾਮ ਕਹੈ ਬਲ ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਗਾਜਯੋ।।
ਸੋ ਸੁਨਿ ਬੀਰ ਡਰੇ ਸਭ ਹੀ ਧੁਨ ਕਉ ਸੁਨ ਕੈ ਘਨ ਸਾਵਨ ਲਾਜਯੋ।।
ਛਾਜਤ ਜਿਉ ਅਰਿ ਕੇ ਗਨ ਮੈ ਮ੍ਰਿਗ ਕੇ ਬਨ ਮੈ ਮਨੋ ਸਿੰਘ ਬਿਰਾਜਯੋ।।੧੧੪੮।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਉਸ ਯੋਧੇ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੰਡਾ ਫੜਿਆ ਤਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਯਾਦਵ ਬੀਰਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ 'ਰਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋਰ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਗੱਜਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਉਸਦੀ ਅਵਾਜ ਸੁਣ ਕੇ ਡਰ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਲਲਕਾਰੇ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਵਣ ਦਾ ਬੱਦਲ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਭਾ

ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਨੋਂ ਹਰਨਾਂ ਦੇ ਬਨ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।। ੧੧੪੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬਹੁਰੋ ਕਰਵਾਰ ਸੰਭਾਰ ਬਿਦਾਰ ਦਈ ਧੁਜਨੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋਟ ਮਰੇ।।
ਅਸਵਾਰ ਹਜਾਰ ਪਚਾਸ ਹਨੇ ਰਥ ਕਾਟਿ ਰਥੀ ਬਿਰਥੀ ਸੁ ਕਰੇ।।
ਕਹੂੰ ਬਾਜ ਗਿਰੇ ਕਹੂੰ ਤਾਜਿ ਜਰੇ ਗਜਰਾਜ ਘਿਰੇ ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਪਰੇ।।
ਥਿਰ ਨਾਹਿ ਰਹੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਰਥ ਭੂਮ ਮਨੋ ਨਟੂਆ ਬਲ ਨ੍ਰਿਤ ਕਰੇ।। ੧੧੪੯।।

ਅਰਥ – ਫਿਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਸੈਨਾ ਮਾਰ ਸੁੱਟੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਰਾਜੇ ਮਰ ਗਏ ਹਨ। ਪੰਜਾਹ ਹਜਾਰ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਰਥਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਥਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਜੜਾਊ-ਤਾਜ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਹਾਥੀ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਰਾਜੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਰਥ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੜੋਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੰਚਲਤਾ ਨਾਲ ਇਧਰ ਉਧਰ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋ, ਨਟੂਆ ਜੋਰ ਨਾਲ ਨਾਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੧੪੯।।

ਏਕ ਅਜਾਇਬ ਖਾਂ ਹਰਿ ਕੋ ਭਟਿ ਤਾ ਸੰਗ ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਆਨਿ ਅਰਯੋ ਹੈ।।
ਭਾਜਤ ਨਾਹਿ ਹਠੀ ਰਨ ਤੇ ਅਣਗੇਸ ਬਲੀ ਅਤਿ ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਹੈ।।
ਲੈ ਕਰਿਵਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕੀਯੋ ਕਟਿਯੋ ਤਿਹ ਸੀਸ ਕਬੰਧ ਲਰਯੋ ਹੈ।।
ਫੇਰ ਗਿਰਯੋ ਮਾਨੋ ਆਂਧੀ ਵਹੈ ਦ੍ਰੂਮ ਦੀਰਘ ਭੂ ਪਰਿ ਟੂਟ ਪਰਯੋ ਹੈ।। ੧੧੫੦।।

ਅਰਥ – ਅਜਾਇਬ ਖਾਂ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਇਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਸੂਰਮਾ ਸੀ, ਉਹ ਰਾਜਾ ਆ ਕੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਅੜ ਖੜੋਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਠੀ ਜੋਧਾ ਰਣ ਤੋਂ ਭੱਜਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਣਗ ਸਿੰਘ ਜੋਧਾ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਧੜ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਹਨੇਰੀ ਦੇ ਵਗਣ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਦਰਖਤ ਟੁੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ।। ੧੧੫੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦੇਖ ਅਜਾਇਬ ਖਾਨ ਦਸਾ ਤਬ ਗੈਰਤ ਖਾਂ ਮਨ ਰੋਸ ਭਰਯੋ।।
ਸੁ ਧਵਾਇ ਕੈ ਸਿਯੰਦਨ ਜਾਇ ਪਰਯੋ ਅਰ ਬੀਰ ਹੂੰ ਤੇ ਨਹੀ ਨੈਕ ਡਰਯੋ।।
ਅਸ ਪਾਨ ਧਰੇ ਰਨ ਬੀਚ ਦੂਹੂੰ ਤਿਹ ਆਪਸ ਮੈ ਬਹੁ ਜੁੱਧੁ ਕਰਯੋ।।
ਮਨ ਯੋ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਬਨ ਮੈ ਗਜ ਸੋ ਮਦ ਕੋ ਗਜ ਆਨ ਅਰਯੋ।। ੧੧੫੧।।

ਅਰਥ - ਅਜਾਇਬ ਖਾਂ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਕੇ, ਗੈਰਤ ਖਾਂ ਦਾ ਮਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਉਹ ਰਥ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਵੈਰੀ-ਸੂਰਮੇ ਤੋਂ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਵੇਖ ਕੇ ਚਿਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਐਸੀ ਉਪਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਮਾਨੋਂ ਬਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਅੜ ਖੜੋਤਾ ਹੈ।। ੧੧੫੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗੈਰਤ ਖਾਂ ਬਰਛੀ ਗਹਿ ਕੈ ਬਰ ਸੋ ਅਰਿ ਬੀਰ ਕੀ ਓਰ ਚਲਾਈ।।
ਆਵਤ ਬਿੱਜਲਤਾ ਸਮ ਦੇਖ ਕੈ ਕਾਟਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੋ ਭੂਮਿ ਗਿਰਾਈ।।
ਸੋ ਨ ਲਗੀ ਰਿਸ ਕੈ ਰਿਪ ਕੋ ਬਰਛੀ ਗਹਿ ਦੂਸਰੀ ਓਰ ਚਲਾਈ।।
ਯੌਂ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਜੀਯ ਮੈ ਮਾਨੋ ਛੂਟ ਚਲੀ ਨਭਿ ਤੇ ਜੁ ਹਵਾਈ।। ੧੧੫੨।।

ਅਰਥ - ਗੈਰਤ ਖਾਂ ਨੇ ਬਰਛੀ ਫੜ ਕੇ, ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਸੂਰਮੇ ਵੱਲੇ ਚਲਾ ਦਿਤੀ। ਬਿਜਲੀ ਸਾਮਾਨ ਬਰਛੀ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡੇਗ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਬਰਛੀ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਨਾ ਵੱਜੀ ਵੇਖ ਕੇ, ਦੂਜੀ ਬਰਛੀ ਫੜ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਵੱਲ ਹੋਰ ਚਲਾ ਦਿਤੀ। ਉਸ ਬਰਛੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਹਵਾਈ ਛੁੱਟ ਕੇ ਅਕਾਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।। ੧੧੫੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦੂਸਰੀ ਦੇਖ ਕੈ ਸਾਂਗ ਬਲੀ ਨ੍ਰਿਪ ਆਵਤ ਕਾਟਿ ਕੈ ਭੂਮਿ ਗਿਰਾਈ।।
ਲੈ ਬਰਛੀ ਅਪਨੀ ਕਹਿ ਮੈ ਨ੍ਰਿਪ ਗੈਰਤ ਖਾਂ ਪਰ ਕੋਪ ਚਲਾਈ।।
ਲਾਗ ਗਈ ਤਿਹ ਕੇ ਮੁਖ ਮੈ ਬਹਿ ਸ੍ਰਉਨ ਚਲਯੋ ਉਪਮਾ ਠਹਰਾਈ।।
ਕੋਪ ਕੀ ਆਗ ਮਹਾਂ ਬਢਿ ਕੈ ਡਢ ਕੈ ਹੀਯ ਕਉ ਮਨੋ ਬਾਹਰਿ ਆਈ।। ੧੧੫੩।।

ਅਰਥ - ਦੂਸਰੀ ਬਰਛੀ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹਾਦਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਕੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਰਛੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਗੈਰਤ ਖਾਂ ਉਤੇ ਚਲਾ ਦਿਤੀ। ਬਰਛੀ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਈ, ਲਹੂ ਵਗ ਤੁਰਿਆ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਇਉਂ ਥਿਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ, ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਬਹੁਤ ਵਧ ਕੇ, ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ, ਉਸਦੀ ਲਾਟ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਈ ਹੈ।। ੧੧੫੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮਿਰਤਕ ਹੁਇ ਧਰਨੀ ਪਰਯੋ ਜੋਤਿ ਰਹੀ ਠਹਰਾਇ।।
ਜਨੁ ਅਕਾਸ ਤੇ ਭਾਸਕਰਿ ਪਯੋ ਰਾਹ ਡਰਿ ਆਇ।। ੧੧੫੪।।

ਅਰਥ - ਗੈਰਤ ਖਾਂ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋਤ ਟਿਕ ਰਹੀ

ਹੈ। ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਅਕਾਸ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਆ ਕੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਰਾਹ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਡਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।। ੧੧੫੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੋਪ ਭਰੇ ਰਨ ਮੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਤਬੈ ਹਰਿ ਜੂ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਹੈ।।
ਜੁੱਧ ਬਿਖੈ ਭਟ ਕਉਨ ਗਨੈ ਲਖਿ ਬੀਰ ਹਨੈ ਮਨ ਮੈ ਜੁ ਚਹਯੋ ਹੈ।।
ਜਾਨਤ ਹਉ ਤਿਹ ਤ੍ਰਾਸ ਤੁਮੈ ਕਿਨਹੂੰ ਕਰ ਮੈ ਧਨ ਹੂੰ ਨ ਗਹਯੋ ਹੈ।।
ਤਾ ਤੇ ਪਧਾਰਹੁ ਧਾਮਨ ਕੋ ਸੁ ਲਖਯੋ ਤੁਮ ਤੇ ਪੁਰਖੱਤ ਰਹਯੋ ਹੈ।।੧੧੫੫।।

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੌਣ ਕਰੇ ? ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਦਾ ਡਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਧਨੁਖ ਨਹੀਂ ਫੜਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਮਰਦਾਨਗੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।। ੧੧੫੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਜਦੁਬੀਰ ਤਿਨੈ ਸਭ ਹੀ ਰਿਸ ਕੈ ਧਨ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰਯੋ।।
ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਇੱਕਤ੍ਰ ਚਲੇ ਰਨ ਕੋ ਬਲ ਬਿਕ੍ਰਮ ਪਉਰਖ ਜੀਅ ਬਿਚਾਰਯੋ।।
ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਪਰੇ ਜੋਊ ਆਇ ਅਰਯੋ ਅਰਿ ਸੋ ਤਿਹ ਮਾਰਯੋ।।
ਹੋਤ ਭਯੋ ਤਿਹ ਜੁਧ ਬਡੋ ਦੁਹੂੰ ਓਰਨ ਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਠਾਢ ਨਿਹਾਰਯੋ।।੧੧੫੬।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, ਤਦ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ, ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ, ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਅ ਵਿਚ ਜੋਰ, ਬਹਾਦੁਰੀ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਮਾਰ ਲੌ, ਮਾਰ ਲੌ ਏਹੋ ਪੁਕਾਰ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਭੀ ਆ ਕੇ ਅੜਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ, ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਖੜੋ ਕੇ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੧੫੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਏਕ ਸੁਜਾਨ ਬਡੋ ਬਲਵਾਨ ਧਰੇ ਅਸ ਪਾਨ ਤੁਰੰਗਮ ਡਾਰਯੋ।।
ਅਸ੍ਵ ਪਚਾਸ ਹਨੇ ਅਰਯੋ ਅਨਗੇਸ ਬਲੀ ਕਹੁ ਜਾ ਲਲਕਾਰਯੋ।।
ਧਾਇ ਕੈ ਘਾਇ ਕਰਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਲੈ ਕਰਿ ਬਾਮ ਮੈ ਚਾਮ ਕੀ ਓਟ ਨਿਵਾਰਯੋ।।
ਦਾਹਨੇ ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੀ ਤਾਨ ਸੁਜਾਨ ਕੋ ਕਾਟਿ ਕੈ ਸੀਸ ਉਤਾਰਯੋ।।੧੧੫੭।।

ਅਰਥ - ਇਕ 'ਸੁਜਾਨ' ਨਾਮ ਦਾ ਬੜਾ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਭਜਾਉਂਦਾ ਆ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਹ ਘੋੜੇ ਉਸਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਾ ਕੇ ਅਨਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਅੜ ਖਲੋਤਾ। ਘੋੜਾ ਭਜਾ ਕੇ ਉਸਨੇ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਢਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਸਦੇ ਵਾਰ ਨੂੰ ਬਿਰਥਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੱਥ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸੁਜਾਨ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਲਾਹ ਸੁੱਟਿਆ।। ੧੧੫੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬੀਰ ਸੁਜਾਨ ਹਨਜੋ ਜਬੈ ਅਣਗ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਠਾਇ।।
ਦੇਖਯੋ ਸੈਨਾ ਜਾਦਵੀ ਦਉਰ ਪਰੇ ਅਰਰਾਇ।। ੧੧੫੮।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਅਣਗ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਸੁਜਾਨ' ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ। ਜਾਦਵੀ ਸੈਨਾ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਤਕੜੀ ਹੋ ਕੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਪੈ ਗਈ।। ੧੧੫੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਭਟ ਲਾਜ ਭਰੇ ਅਰਰਾਇ ਪਰੇ ਨ ਡਰੇ ਅਰਿ ਸਿਉ ਤੇਊ ਆਇ ਅਰੇ।।
ਅਤਿ ਕੋਪ ਭਰੇ ਸਭ ਲੋਹ ਜਰੇ ਅਬ ਯਾਹਿ ਹਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਉਚਰੇ।।
ਅਸ ਭਾਲ ਗਦਾ ਅਰੁ ਲੋਹ ਹਥੀ ਬਰਛੀ ਕਰ ਲੈ ਲਲਕਾਰ ਪਰੇ।।
ਕਬਿ ਰਾਮ ਭਨੇ ਨਹੀ ਜਾਤ ਗਨੇ ਕਿਤਨੇ ਬਰ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਧਰੇ।।੧੧੫੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੋਹ = ਸਸਤ੍ਰ।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਯੋਧੇ ਲਲਕਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਟੁੱਟ ਪਏ ਜੋ ਵੈਰੀ ਤੋਂ ਭੈ ਭੀਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਉਹ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆ ਕੇ ਡਟ ਗਏ ਹਨ। ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ, 'ਹੁਣੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ' ਮੂੰਹੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਤਲਵਾਰ, ਭਾਲਾ ਗਦਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਸਤ੍ਰ ਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਲਲਕਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। 'ਰਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਏਨੇ ਸੂਰਮੇ ਹਨ, ਜੋ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਤਿਖੇ ਤੀਰ, ਕਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਧਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।। ੧੧੫੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਅਨਗੇਸ ਬਲੀ ਧਨ ਬਾਨ ਗਹਜੋ ਅਤਿ ਰੋਸ ਭਰਯੋ ਦੋਊ ਨੈਨ ਤਚਾਏ।।
ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਪਰਯੋ ਸਰੁ ਸਤ੍ਰੂਨ ਕੇ ਉਰ ਬੀਚ ਲਗਾਏ।।
ਏਕ ਮਰੇ ਇਕ ਘਾਇ ਭਰੇ ਇਕ ਦੇਖਿ ਡਰੇ ਰਨ ਤਿਆਗ ਪਰਾਏ।।
ਆਇ ਲਗੇ ਜੋਊ ਲਾਜ ਭਰੇ ਮਨ ਮੈ ਰਨ ਕੋਪ ਕੀ ਓਪ ਬਢਾਏ।।੧੧੬੦।।

ਅਰਥ - ਅਨਗ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲੋ-ਲਾਲ ਕਰ ਲਈਆਂ ਹਨ। 'ਮਾਰੋ ਹੀ ਮਾਰੋ' ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਨਗ

ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਕਈ ਇਕ ਮਰ ਗਏ ਹਨ, ਕਈ ਇਕ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਕਈ ਇਕ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਜੋ ਲੱਜਾ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਫਿਰ ਪਿਛਾਂਹ ਆ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਯਾ ਹੋਯਾ ਹੈ।। ੧੧੯੦।।

ਸਾਤਕ ਅਉ ਮੁਸਲੀ ਰਥ ਪੈ ਬਸਦੇਵ ਤੇ ਆਦਿਕ ਧਾਇ ਸਬੈ।।
ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਊਧਵ ਅਉਰ ਅਕ੍ਰੂਰ ਚਲੇ ਰਨ ਕਉ ਭਰਿ ਲਾਜ ਤਬੈ।।
ਤਿਹ ਬੀਚ ਘਿਰਿਓ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜਤ ਯੌਂ ਲਖਿ ਰੀਝ ਰਹੈ ਭਟ ਤਾਹਿ ਛਬੈ।।
ਮਨ ਯੋਂ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਰਿਤ ਪਾਵਸ ਅਭ੍ਰਨ ਮੈ ਦਿਨਰਾਜ ਫਬੈ।।੧੧੯੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਭ੍ਰਨ = ਬੱਦਲਾਂ।। ਦਿਨਰਾਜ = ਸੂਰਜ।।

ਅਰਥ - ਸਾਤਕ, ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਤੇ ਬਸੁਦੇਵ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰੱਥਾਂ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲੇ ਹਨ। ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ, ਊਧਵ ਤੇ ਅਕ੍ਰੂਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲੱਜਾ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਜੰਗ ਨੂੰ ਚਲੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਰਾਜਾ ਅਨਗ ਸਿੰਘ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਉਸਦੀ ਛਬ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰੀਝ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਬਰਸਾਤ ਰੁੱਤ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੧੯੧।।

ਹਲ ਪਾਨ ਸੰਭਾਰ ਲਯੋ ਮੁਸਲੀ ਰਨ ਮੈ ਅਰਿ ਕੈ ਹਯ ਚਾਰੋ ਈ ਘਾਏ।।
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਗਹੀ ਬਸੁਦੇਵ ਭਲੇ ਰਥ ਕੇ ਚਕ ਕਾਟਿ ਗਿਰਾਏ।।
ਸਾਤਕ ਸੂਤ ਕੋ ਸੀਸ ਕਟਯੋ ਰਿਸ ਊਧਵ ਬਾਨ ਅਨੇਕ ਚਲਾਏ।।
ਫਾਂਧ ਪਰਯੋ ਰਥ ਤੇ ਤਤਕਾਲ ਲਏ ਅਸ ਢਾਲ ਬਡੇ ਭਟ ਘਾਏ।।੧੧੯੨।।

ਅਰਥ - ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਵੈਰੀ ਦੇ ਚਾਰੇ ਹੀ ਘੋੜੇ ਉਸਨੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ। ਬਸੁਦੇਵ ਨੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬੜੇ ਚੰਗੀ ਰਥ ਦੇ ਪਹੀਏ ਤੋੜ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਡੇਗ ਦਿੱਤੇ। ਸਾਤਕ ਨੇ ਰਥਵਾਹੀ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਊਧਵ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਤੀਰ ਚਲਾਏ। ਰਾਜਾ ਅਨਗ ਸਿੰਘ ਝਟ-ਪਟ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਰਥ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪਿਆ ਅਤੇ ਢਾਲ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਉਸ ਨੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ।। ੧੧੯੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਠਾਢੇ ਹੁਤੇ ਭਟ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੋ ਸੋ ਅਣਗੇਸ ਜੂ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਯੋ।।
ਪਾਇਨ ਕੀ ਕਰਿ ਚੰਚਲਤਾ ਬਰ ਸੋ ਅਸ ਸਤ੍ਰ ਕੇ ਸੀਸ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ।।

****

ਟੂਟ ਪਰਯੋ ਝਟ ਦੈ ਕਟਯੋ ਸਿਰ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਕਬਿ ਭਾਉ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਮਾਨਹੁ ਰਾਹ ਨਿਸਾਕਰ ਕੋ ਨਭਿ ਮੰਡਲ ਤੇ ਹਨਿ ਕੈ ਛਿਤ ਡਾਰਯੋ।। ੧੧੬੩।।

ਅਰਥ – ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਸੂਰਮਾ ਖਲੋਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਣਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਝਟ ਹੀ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਫੁਰਤੀ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਰਾਜਾ ਅਨਗ ਸਿੰਘ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਝਟਕਾ ਦੇ ਕੇ ਸਿਰ ਵੱਢਿਆ ਗਿਆ, ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਦੇ ਭਾਉ ਨੂੰ ਕਵਿ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਉਂ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹੂ ਨੇ ਅਕਾਸ-ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਮਾਰ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੧੬੩।।

ਕੂਦ ਚੜ੍ਹਯੋ ਅਰਿ ਕੇ ਰਥ ਊਪਰ ਸਾਰਥੀ ਕਉ ਬਧ ਕੈ ਤਬ ਹੀ।।
ਧਨ ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ਅਰਿ ਕੇ ਕਰਿ ਸਸਤ੍ਰ ਲਏ ਸਭ ਹੀ।।
ਰਥ ਆਪ ਹੀ ਹਾਕ ਕੈ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਮਧ ਜਾਦਵ ਸੈਨ ਪਰਜੋ ਜਬ ਹੀ।।
ਇਕ ਮਾਰ ਲਏ ਇਕ ਭਾਜ ਗਏ ਇਕ ਠਾਢੇ ਭਏ ਤੇਊ ਨਾ ਦਬਹੀ।। ੧੧੬੪।।

ਅਰਥ - ਕੁੱਦ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਰਥ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਰਥਵਾਹੀ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਸੁਟਿਆ। ਧਨੁਖ, ਬਾਨ, ਤਲਵਾਰ, ਗਦਾ ਤੇ ਬਰਛੀ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵੈਰੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਏ ਹੋਏ ਹਨ। 'ਸਜਾਮ' ਕਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਆਪੇ ਹੀ ਰਥ ਨੂੰ ਹੱਕ ਕੇ ਜਾਦਵਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਜਾ ਕੇ ਜਦੋਂ ਹੀ ਪੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਈ ਇਕ ਮਾਰ ਲਏ ਹਨ, ਕਈ ਇਕ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਕਈ ਇਕ ਓਥੇ ਹੀ ਖੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਤੋਂ ਦਬਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।। ੧੧੬੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਪਨ ਹੀ ਰਥ ਹਾਕਤ ਹੈ ਅਰੁ ਆਪਨ ਹੀ ਸਰਿ ਜਾਲ ਚਲਾਵੈ।।
ਆਪਨ ਹੀ ਰਿਪ ਘਾਇ ਬਚਾਵਤ ਆਪਨ ਹੀ ਅਰਿ ਘਾਇ ਲਗਾਵੈ।।
ਏਕਨ ਕੇ ਧਨੁ ਬਾਨ ਕਟੇ ਭਟ ਏਕਨ ਕੇ ਰਥ ਕਾਟ ਗਿਰਾਵੈ।।
ਦਾਮਨ ਜਿਉ ਦਮਕੈ ਘਨ ਮੈ ਕਰ ਮੈ ਕਰਵਾਰਹਿ ਤਿਉ ਚਮਕਾਵੈ।। ੧੧੬੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾਲ = ਸਾਰੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਉੱਤੇ।।

ਅਰਥ - ਆਪੇ ਹੀ ਰਥ ਨੂੰ ਹੱਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਉੱਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਪੇ ਹੀ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਘਾਉ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਘਾਉ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਧਨੁਖ ਉਸਨੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਕੱਟ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਰਥਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਹੋਈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨੂੰ ਇੰਝ ਚਮਕਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ।। ੧੧੬੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਮਾਰ ਕੈ ਬੀਰ ਘਨੇ ਰਨ ਮੈ ਬਹੁ ਕੋਪ ਕੈ ਦਾਤਨ ਓਠ ਚਬਾਵੈ ।।
ਆਵਤ ਜੋ ਇਹ ਕੇ ਅਰਿ ਊਪਰਿ ਬਾਨਨ ਸਿਉ ਤਿਹ ਕਾਟਿ ਗਿਰਾਵੈ ।।
ਆਇ ਪਰੇ ਰਿਪ ਕੇ ਦਲ ਮੈ ਦਲ ਕੈ ਮਲ ਕੈ ਬਹੁਰੋ ਫਿਰ ਧਾਵੈ ।।
ਜੁੱਧੁ ਕਰੈ ਨ ਡਰੈ ਹਰਿ ਸਿਉ ਅਰਿ ਕੇ ਰਥ ਕੋ ਬਲ ਓਰ ਚਲਾਵੈ ।। ੧੧੬੬ ।।

ਅਰਥ - ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਹੋਠਾਂ ਨੂੰ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਚਬਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਇਸਦੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਵੈਰੀ ਦੇ ਦਲ ਵਿਚ ਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਦਲ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦਲ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਸੋਂ ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਵੈਰੀ ਦੇ ਰਥ ਨੂੰ ਆਪ ਕਾਬੂ ਕਰ ਕੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਵੱਲ ਤੋਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੧੬੬।।

ਦੋਹਰਾ ।। ਜਬ ਰਿਪ ਰਨ ਕੀਨੋ ਘਨੋ ਬਢਯੋ ਕ੍ਰਿਸਨ ਤਬ ਤੇਹੁ ।।
ਜਾਦਵ ਪ੍ਰਤਿ ਹਰਿ ਯੋਂ ਕਹਯੋ ਦੁਬਿਧਾ ਕਰਿ ਹਨਿ ਲੇਹੁ ।। ੧੧੬੭ ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਉਸ ਵੈਰੀ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜੰਗ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾਣਿਆ। ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜਾਦਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ 'ਦੋ-ਤਰਫਾ' ਯੁੱਧ ਕਰ ਕੇ ਮਾਰ ਲਵੋ।। ੧੧੬੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ।। ਸਾਤਕ ਕਾਟਿ ਦਯੋ ਤਿਨ ਕੋ ਰਥ ਕਾਨ੍ਹ ਤਬੈ ਰਨ ਕਾਟਿ ਕੈ ਡਾਰਯੋ ।।
ਸੂਤ ਕੋ ਸੀਸ ਕਟਯੋ ਮੁਸਲੀ ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਅੰਗ ਪ੍ਰਤੰਗ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ ।।
ਬਾਨ ਅਕ੍ਰੂਰ ਹਨਯੋ ਉਰ ਮੈ ਤਿਹ ਜੋਰ ਲਗਯੋ ਨਹੀ ਨੈਕ ਸੰਭਾਰਯੋ ।।
ਮੂਰਛ ਹ੍ਵੈ ਰਨ ਭੂਮ ਗਿਰਯੋ ਅਸ ਲੈ ਕਰਿ ਊਧਵ ਸੀਸ ਉਤਾਰਯੋ ।। ੧੧੬੮ ।।

ਅਰਥ - ਸਾਤਕ ਨੇ ਉਸਦੇ ਰਥ ਨੂੰ ਤੋੜ ਸੁਟਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਕੋਚਵਾਨ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਨੇ ਅਣਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੰਗਾਂ -ਪ੍ਰਤਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ।ਅਕਰੂਰ ਨੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਲੱਗਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬੇਸੁੱਧ ਹੋ ਕੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਤਦੋਂ ਊਧਵ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੧੬੮।।

ਦੋਹਰਾ ।। ਅਣਗ ਸਿੰਘ ਜਬ ਮਾਰਯੋ ਖਟ ਸੁਭਟਨ ਮਿਲਿ ਠਉਰ ।।
ਜਰਾਸਿੰਧ ਕੀ ਸੈਨ ਤੇ ਚਲੇ ਚੜ੍ਹ ਨ੍ਰਿਪ ਅਉਰ ।। ੧੧੬੯ ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਛੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਕੱਠਿਆਂ ਹੋ ਕੇ, ਅਣਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਦ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਚਾਰ ਰਾਜੇ ਹੋਰ ਚਲੇ ਹਨ॥ ੧੧੬੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਅਮਤੇਸ ਬਲੀ ਅਚਲੇਸ ਮਹਾਂ ਅਨਘੇਸਹਿ ਲੈ ਅਸੁਰੇਸ ਸਿਧਾਏ॥
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਬਡੇ ਬਰਛੇ ਪਰਸੇ ਸੁ ਗਦਾ ਗਹਿ ਆਏ॥
ਰੋਸ ਕੈ ਬੀਰ ਨਿਸੰਕ ਭਿਰੇ ਭਟ ਕੇ ਨਟਿ ਕੇ ਭਟ ਓਘ ਪਰਾਏ॥
ਆਇ ਘਿਰਜੋ ਬ੍ਰਿਜਭੂਖਨ ਕਉ ਮਧਦੂਖਨ ਕਉ ਬਹੁ ਬਾਨ ਲਗਾਏ॥੧੧੭੦॥

ਅਰਥ - ਅਮਿਤ ਸਿੰਹ ਸੂਰਮਾ, ਅਚਲ ਸਿੰਹ ਜੋਧਾ, ਅਨਘ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਅਸੁਰੇਸ ਸਿੰਹ ਚਲਿਆ ਹੈ। ਬਾਨ, ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰ, ਵਡੇ ਵਡੇ ਬਰਛੇ, ਕੁਹਾੜੇ ਤੇ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ ਉਹ ਆਏ ਹਨ। ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਭਿੜਦੇ ਹਨ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਭੀ ਨਟ ਦੇ ਵਾਂਗੂੰ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਹੀ ਭੱਜੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਮਧੁ' ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ॥ ੧੧੭੦॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਘਾਇਨ ਕਉ ਸਹਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਸਰ ਲੇਤ ਭਯੋ॥
ਅਸੁਰੇਸਹਿ ਕੋ ਸਿਰ ਕਾਟਿ ਦਯੋ ਅਮਤੇਸ ਕੀ ਦੇਹ ਬਿਦਾਰ ਛਯੋ॥
ਅਨਘੇਸ ਕੋ ਕਾਟਿ ਦੁਖੰਡ ਕੀਯੋ ਮ੍ਰਿਤ ਹ੍ਵੈ ਰਥ ਤੇ ਗਿਰ ਭੂਮਿ ਪਯੋ॥
ਅਚਲੇਸ ਜੂ ਬਾਨਨਿ ਕੋ ਸਹਿ ਕੈ ਫਿਰ ਠਾਢ ਰਹਯੋ ਨਹੀ ਭਾਜ ਗਯੋ॥੧੧੭੧॥

ਅਰਥ - ਚੋਟਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਧਨੁਖ ਲੈ ਕੇ ਭੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ। ਅਸੁਰੇਸ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਸੁਟਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਮਿਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਅਨਘੇਸ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਕੇ, ਰਥ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਅਚਲ ਸਿੰਹ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰ ਕੇ, ਫਿਰ ਭੀ ਖੜੋਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭੱਜ ਨਹੀਂ ਗਿਆ॥ ੧੧੭੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕੋਪ ਕੈ ਬੋਲਤ ਯੋ ਹਰਿ ਕੋ ਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਆਦਿ ਤੈ ਬੀਰ ਖਪਾਏ॥
ਤੌ ਤੇ ਕਹਾ ਗਜ ਸਿੰਘ ਹਨਯੋ ਅਣਗੇਸ ਹੂੰ ਤੇ ਛਲ ਸਾਥ ਗਿਰਾਏ॥
ਜਾਨਤ ਹੌਂ ਅਮਿਤੇਸ ਬਲੀ ਧਨ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾਰ ਕੈ ਬੀਰ ਕਹਾਏ॥
ਸੋ ਤਬ ਲਉ ਗਜ ਗਾਜਤ ਹੈ ਜਬ ਲਉ ਬਨ ਮੈ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਨ ਆਏ॥੧੧੭੨॥

ਅਰਥ - ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਅਚਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ -'ਰਨ ਸਿੰਘ

ਤੋਂ ਆਦਿ ਲੈ ਕੇ ਤੂੰ ਸੂਰਮੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਕੀ ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਗਜ ਸਿੰਘ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ? ਅਤੇ ਅਣਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੀ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਸੁੱਟ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਅਮਿਤ ਸਿੰਹ ਤੇ ਧਨ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਹੀ ਸੂਰਮਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ? ਪਰ ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਹੀ ਹਾਥੀ ਗੱਜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਬਨ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।। ੧੧੭੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਕਹਿ ਕੈ ਬਤੀਯਾਂ ਹਰਿ ਸੌ ਅਭਿਮਾਨ ਭਰੇ ਧਨ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰਯੋ।।
ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਸਰਾਸਨ ਤਾਨ ਮਹਾਂ ਸਰ ਤੀਛਨ ਸਯਾਮ ਕੋ ਮਾਰਯੋ।।
ਲਾਗ ਗਯੋ ਹਰਿ ਕੇ ਉਰ ਮੈ ਹਰਿ ਜੂ ਨਹਿ ਆਵਤ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਯੋ।।
ਮੂਰਛਤ ਹ੍ਵੈ ਰਥ ਮਾਝ ਗਿਰੇ ਤਜਿ ਕੈ ਰਨ ਲੈ ਪ੍ਰਭ ਸੂਤ ਪਧਾਰਯੋ।। ੧੧੭੩।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖ ਕੇ ਅਭਿਮਾਨ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਨੇ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਕੰਨ ਤੱਕ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ, ਵੱਡਾ ਤਿੱਖਾ ਤੀਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ਤੀਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਜਾ ਲੱਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਤੀਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਰਥ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਏ, ਤਾਂ ਰਥਵਾਹੀ ਰਣ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ।। ੧੧੭੩।।

ਏਕ ਮਹੂਰਤ ਬੀਤ ਗਯੋ ਤਬ ਸਿਯੰਦਨ ਪੈ ਜਦੁਬੀਰ ਸੰਭਾਰਯੋ।।
ਤਉ ਅਚਲੇਸ ਗੁਮਾਨ ਭਰੇ ਅਤਿ ਹੀ ਹਸ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਪੁਕਾਰਯੋ।।
ਜਾਤ ਕਹਾ ਹਮ ਤੇ ਭਜ ਕੈ ਕਰਿ ਲੈ ਕੈ ਗਦਾ ਕਟ ਬੋਲ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਮਾਨਹੁ ਕੇਹਰਿ ਜਾਤ ਹੁਤੋ ਨਰ ਲੈ ਲਕਟੀ ਕਰਿ ਮੈ ਲਲਕਾਰਯੋ।। ੧੧੭੪।।

ਅਰਥ - ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਗੁਜਰ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਰਥ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਤਦ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਗੁਮਾਨ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਅਚਲ ਸਿੰਹ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ - "ਮੈਥੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਕਿਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ? ਫਿਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗਦਾ ਲੈ ਕੇ ਕੌੜੇ ਬੋਲ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ। ਮਾਨੋਂ ਸ਼ੇਰ ਆਪਣੇ ਰਾਹੇ ਰਾਹ ਲਗਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੋਟਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ ਹੈ।। ੧੧੭੪।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਤੀਆ ਅਰਿ ਕੀ ਰਥੁ ਹਾਕਿ ਫਿਰਯੋ ਹਰਿ ਕੋਪ ਭਯੋ।।
ਪਟ ਪੀਤ ਮਹਾ ਫਹਰਿਓ ਧੁਜ ਜਿਉ ਘਨ ਮੈ ਚਪਲਾ ਸਮ ਰੂਪ ਲਯੋ।।
ਬਰਖਯੋ ਸਰ ਬੂੰਦਨ ਜਿਉ ਘਨਸਯਾਮ ਤਬੈ ਰਿਪ ਕੋ ਦਲ ਮਾਰ ਦਯੋ।।
ਰਿਸ ਕੈ ਅਚਲੇਸ ਸੁ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਗਹੇ ਹਰਿ ਸਾਮੁਹੇ ਆਇ ਖਯੋ।। ੧੧੭੫।।

++

ਅਰਥ - ਵੈਰੀ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਹੋਯਾ ਹੋਯਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਥ ਨੂੰ ਹੱਕ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਿਆ। ਰਥ ਉਤੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਝੰਡਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਹੈ. ਇਸਦੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਉਸਨੇ ਰੂਪ ਲਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਘਨਸਿਆਮ ਨੇ ਮੀਂਹ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ। ਅਚਲ ਸਿੰਹ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ।। ੧੧੭੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਿੰਘ ਨਾਦ ਤਬ ਤਿਨ ਕੀਓ ਕ੍ਰਿਸਨ ਚਿਤੈ ਕਰਿ ਨੈਨ।।
ਬਿਕਟ ਨਿਕਟ ਰਨ ਸੁਭਟ ਲਖਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਤਿ ਬੋਲਜੋ ਬੈਨ।।੧੧੭੬।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਉਸਨੇ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗਰਜ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੱਲ ਵੇਖਣਾ ਕੀਤਾ। ਜੋ ਰਣ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦੁਆਲੇ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧੇ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।। ੧੧੭੬।।

ਅਚਲ ਸਿੰਘ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੀਵਤ ਜੋ ਜਗ ਮੈ ਰਹਿ ਹੈ ਅਤਿ ਜੁੱਧ ਕਥਾ ਹਮਰੀ ਸੁਨਿ ਲੈਹੈ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਕਵਿਤਾ ਕਰਿ ਕੈ ਕਬਿ ਰਾਮ ਨਰੇਸਨ ਜਾਇ ਰਿਝੈਹੈ।।
ਜੋ ਬਲ ਪੈ ਕਹਿ ਹੈ ਕਥ ਪੰਡਿਤ ਰੀਝ ਘਨੋ ਤਿਹ ਕੋ ਧਨ ਦੈਹੈ।।
ਹੇ ਹਰਿ ਜੂ ਇਹ ਆਹਵ ਕੇ ਜੁਗ ਚਾਰਨਿ ਮੈ ਗੁਨ ਗੰਧ੍ਰਬ ਗੈਹੈ।। ੧੧੭੭।।

ਅਰਥ - ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੇਹੜੇ ਜਿਊਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਉਹ ਇਸ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਜੁੱਧ ਦੀ ਮੇਰੀ ਕਥਾ ਸੁਣ ਲੈਣਗੇ। ਉਸ ਛਬ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਕਰਕੇ, ਕਵੀ ਲੋਕ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਜੋ ਪੰਡਿਤ ਬਲ ਉਤੇ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਕਥਾ ਕਹਿਣਗੇ ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਨ ਦੇਣਗੇ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ! ਇਸ ਜੁੱਧ ਦੇ ਗੁਣ ਨੂੰ ਗੰਧਰਬ ਲੋਕ ਚੌਹਾਂ ਜੁੱਗਾਂ ਤੱਕ ਗਾਉਣਗੇ।। ੧੧੭੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੋਪ ਕੈ ਉੱਤਰ ਦੇਤ ਭਯੋ ਅਰਿ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਸੁਨਿ ਸਯਾਮ ਸਬੈ।।
ਚਿਰੀਯਾ ਬਨ ਮੈ ਚੁਹਕੈ ਤਬ ਲਉ ਅਤਿ ਕੋਪ ਨ ਆਵਤ ਬਾਜ ਜਬੈ।।
ਗਰਬਾਤ ਹੈ ਮੂਢ ਘਨੋ ਰਨ ਮੈ ਕਟਿ ਹੌ ਤੁਹਿ ਸੀਸ ਲਖੈਗੋ ਤਬੈ।।
ਤਿਹ ਤੇ ਤਜਿ ਸੰਕ ਨਿਸੰਕ ਲਰੋ ਬਲਬੀਰ ਕਹਯੋ ਕਹਾਂ ਢੀਲ ਅਬੈ।। ੧੧੭੮।।

ਅਰਥ - ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀਆ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ - 'ਚਿੜੀਆਂ ਬਨ ਵਿਚ ਓਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਚੂਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਦ ਤੱਕ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਬਾਜ ਨਹੀਂ

ਆਉਂਦਾ ਹੈ"। ਹੇ ਮੂਰਖ! ਤੂੰ ਭੀ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਹੀ ਹੰਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਜਦ ਤੱਕ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈਂ ਜਦ ਤੇਰਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਸੁਟਾਂਗਾ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਜਾਣੇਂਗਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ੰਕਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਨਿਸੰਗ ਹੋਕੇ ਲੜ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - 'ਹੁਣ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦੀ ਦੇਰ ਹੈ'?।। ੧੧੭੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਸੁਨਿ ਕੈ ਕਟਿ ਬੈਨਨ ਕੋ ਅਚਲੇਸ ਬਲੀ ਮਨ ਕੋਪ ਜਗਯੋ।।
ਕਸ ਬੋਲਤ ਹੋ ਕਛੁ ਲਾਜ ਗਹੋ ਰਨ ਠਾਢੇ ਰਹੋ ਸੁਨਿ ਹੈ ਨ ਭਗਯੋ।।
ਯਹ ਉਤਰ ਦੈ ਹਰਿ ਕੋ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਹੀ ਨਿਜ ਆਯੁਧ ਲੈ ਉਮਗਯੋ।।
ਮਨ ਮੈ ਹਰਿਖਯੋ ਧਨ ਕੋ ਕਰਿਖਯੋ ਬਰਖਯੋ ਸਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕਉ ਨ ਲਗਯੋ।।੧੧੭੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰਿਖਯੋ=ਖਿਚਿਆ।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੌੜੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ, ਅਚਲ ਸਿੰਹ ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਜਾਗ ਪਿਆ। ਕਹਿਣ ਲਗਾ- ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਕਿਉਂ ਬੋਲਦਾ ਹੈਂ? ਕੁਝ ਸ਼ਰਮ ਕਰ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੜਾ ਰਹੁ, ਸੁਣ ਲੈ, ਭੱਜ ਨਾ ਜਾਵੀਂ। ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਹ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਸਤ੍ਰ ਲੈਕੇ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਹੋਇਆ। ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਜੋਰ ਨਾਲ ਖਿੱਚਿਆ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਵੱਜਾ ਹੈ।। ੧੧੭੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੋ ਅਚਲੇਸ ਜੂ ਬਾਨ ਚਲਾਵਤ ਸੋ ਹਰਿ ਆਵਤ ਕਾਟਿ ਗਿਰਾਵੈ।।
ਜਾਨੇ ਨ ਦੇਹ ਲਗਯੋ ਅਰਿ ਕੀ ਸਰ ਫੇਰ ਰਿਸਾ ਕਰਿ ਅਉਰ ਚਲਾਵੈ।।
ਸੋ ਹਰਿ ਆਵਤ ਬੀਚ ਕਟੈ ਅਪਨੋ ਉਹ ਕੇ ਉਰ ਬੀਚ ਲਗਾਵੈ।।
ਦੇਖ ਸੱਤਕ੍ਰਿਤ ਕਉਤਕ ਕੋ ਕਬਿ ਰਾਮ ਕਹੈ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਜਸੁ ਗਾਵੈ।।੧੧੮੦।।

ਅਰਥ - ਅਚਲ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜਾ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਸ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਕੱਟ ਕੇ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਅਚਲ ਸਿੰਹ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੈਰੀ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਵੱਜਾ, ਤਦ ਫੇਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਹੋਰ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਸ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਨੂੰ ਅੱਧ ਵਿਚਾਲੇ ਤੋਂ ਕੱਟਕੇ ਹੇਠਾਂ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਤੀਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਰਾਮ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਵੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੧੮੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦਾਰਕ ਕੋ ਕਹਿਓ ਤੇਜ ਕੈ ਸਿਯੰਦਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਜੂ ਕਰ ਖੱਗ ਸੰਭਾਰਯੋ।।
ਦਾਮਨ ਜਿਉ ਘਨ ਮੈ ਲਸਕੈ ਰਿਸ ਕੈ ਬਰਿ ਕੈ ਅਰਿ ਊਪਰ ਮਾਰਯੋ।।

ਦੁੱਜਨ ਕੋ ਸਿਰੁ ਕਾਟ ਦਯੋ ਬਿਨ ਰੁੰਡ ਭਯੋ ਜਸੁ ਤਾਹਿ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਜਿਉ ਸਰਦੂਲ ਮਹਾ ਬਨ ਮੈ ਹਤ ਕੈ ਬਲ ਸੋ ਮਨੋ ਕੇਹਰਿ ਡਾਰਯੋ।।੧੧੮੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਾਰਕ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਰਥਵਾਹੀ।। ਸਿਯੰਦਨ=ਰਥ।। ਖੰਗ=ਖੜਗ।। ਦਾਮਨ=ਬਿਜਲੀ।। ਰਿਸ ਕੈ=ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ।। ਦੁੱਜਨ=ਵੈਰੀ, ਭਾਵ ਅਚਲ ਸਿੰਹ।। ਸਰਦੂਲ=ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ।। ਕੇਹਰਿ=ਕੇਹਰੀ ਸ਼ੇਰ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਦਾਰਕ ! ਰਥ ਨੂੰ ਤੇਜ ਕਰ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੜਗ ਫੜ ਲਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਬਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੜਗ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਜੋਰ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਸਿਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਧੜ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ ਉਸਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਕਵਿ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਉਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਬਨ ਵਿਚ ਸਾਰਦੂਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਕੇਸਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਹੈ ਅਤੇ ਅਚਲ ਸਿੰਹ ਕੇਹਰੀ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ।। ੧੧੮੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਡਰ ਸਿੰਘ ਅਉ ਅਜਬ ਸਿੰਘ ਅਘਟ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਬੀਰ।।
ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਅਟਲ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਥੀ ਰਨਧੀਰ।। ੧੧੮੨।।

ਅਰਥ - ਅਡਰ ਸਿੰਘ, ਅਜਬ ਸਿੰਘ, ਅਘਟ ਸਿੰਘ, ਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਟੱਲ ਸਿੰਘ ਜੋ ਮਹਾਂਰਥੀ ਅਤੇ ਰਣ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਹਨ।। ੧੧੮੨।।

ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਸਨ ਨਿਹਾਰਿਓ ਨੈਨ।।
ਆਠ ਭੂਪ ਮਿਲਿ ਪਰਮਸਰ ਬੋਲਤ ਐਸੇ ਬੈਨ।। ੧੧੮੩।।

ਅਰਥ - ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਅੱਠੇ ਰਾਜੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ।। ੧੧੮੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦੇਖਤ ਹੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸਯਾਮ ਬਲੀ ਤਿਹ ਕੇ ਹਮ ਊਪਰਿ ਧਾਇ ਪਰੈ।।
ਅਪੁਨੇ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਮਿਲਿ ਕਾਜੁ ਕਰੈ ਮੁਸਲੀ ਹਰਿ ਤੇ ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਡਰੈ।।
ਧਨੁ ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਪਰਸੇ ਬਰਛੇ ਗਹਿ ਤੀਛਨ ਜਾਇ ਅਰੈ।।
ਸਭ ਹੀ ਸੁ ਕਹੀ ਇਹ ਈ ਪ੍ਰਨ ਹੈ ਜਦੁਬੀਰ ਹਨੈ ਮਿਲਿ ਜੁੱਧੁ ਕਰੈ।।੧੧੮੪।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਰਾਜਿਓ! ਵੇਖਦੇ ਹੋ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਪੈ ਜਾਈਏ। ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੁਆਮੀ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦੇਈਏ, ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਸੋਂ ਰੱਤੀ ਭਰ ਭੀ ਨਾ ਡਰੀਏ। ਧਨੁਖ ਬਾਨ, ਤਲਵਾਰਾਂ, ਗਦਾਂ, ਕੁਹਾੜੇ ਤੇ ਤਿਖੇ ਬਰਛੇ ਫੜ ਕੇ,

ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਅੜ ਕੇ ਖੜੋ ਜਾਈਏ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਏਹੋ ਗੱਲ ਆਖੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਏਹੋ ਹੀ ਪ੍ਰਣ ਹੈ, ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰੀਏ।। ੧੧੯੪।।

ਆਯੁਧ ਲੈ ਸਿਗਰੇ ਕਰ ਮੈ ਸੁ ਮੁਕੰਦ ਕੇ ਊਪਰਿ ਦਉਰ ਪਰੇ।।
ਸੁ ਧਵਾਇ ਕੈ ਸਿਯੰਦਨ ਆਨਿ ਅਰੇ ਸੰਗਿ ਚਾਰ ਅਛੂਹਨ ਬੀਰ ਬਰੇ।।
ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਆਹਵ ਮੈ ਅਘਖੰਡਨਿ ਤੇ ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਡਰੇ।।
ਮਨੋ ਗਾਜ ਪ੍ਰਲੈ ਘਨ ਧਾਇ ਚਲਯੋ ਤਿਮ ਦਉਰੇ ਸੁ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਕਰੇ।।੧੧੯੫।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸਸਤ੍ਰ ਲੈਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਰਥਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾ ਭਜਾ ਕੇ, ਉਹ ਆਕੇ ਅੜ ਖੜੋਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚਾਰ ਖਯੂਨੀਆਂ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਹਨ। ਕਵੀ ਸ਼ਿਆਮ ਦੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਅੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਪ-ਨਾਸ਼ਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੋਲੋਂ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਭੈ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮਾਨੋਂ ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਪਰਲੋ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੱਦਲ ਜਿਵੇਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਦੌੜ ਕੇ ਇਹ ਚਲੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੂੰਹੋਂ 'ਮਾਰੋ ਹੀ ਮਾਰੋ' ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।। ੧੧੯੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਧਨ ਸਿੰਘ ਅਛੂਹਨ ਦੋ ਸੰਗਿ ਲੈ ਅਨਗੇਸ ਅਛੂਹਨ ਤੀਨ ਸੁ ਲਯਾਏ।।
ਸੋ ਤੁਮ ਸਜਾਮ ਸੁਨੋ ਛਲ ਸੋ ਰਨ ਮੈ ਦਸ ਹੂੰ ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਰ ਗਿਰਾਏ।।
ਚਾਰ ਅਛੂਹਨ ਲੈ ਹਮ ਹੂੰ ਦਲ ਤੈ ਪਰ ਆਏ ਹੈ ਕੋਪ ਬਢਾਏ।।
ਤਾ ਤੇ ਕਹਯੋ ਸੁਨਿ ਲੈ ਹਮਰੋ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਤਜਿ ਆਹਵ ਜਾਹੁ ਪਰਾਏ।।੧੧੯੬।।

ਅਰਥ - ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਆਖਿਆ - ਧਨ ਸਿੰਹ ਦੋ ਅਛੂਹਨੀ ਨਾਲ ਲੈਕੇ, ਅਨਗ ਸਿੰਹ ਤਿੰਨ ਅਛੂਹਨੀਆਂ ਸੈਨਾਂ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਹੇ ਸ਼ਿਆਮ! ਸੁਣ, ਤੁਸਾਂ ਛਲ ਕਰਕੇ ਦਸਾਂ ਹੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਹੀ ਅਛੂਹਨੀ ਸੈਨਾਂ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡੇ ਕਹੇ ਨੂੰ ਸੁਣ ਲੈ, ਕਿ ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਘਰ ਨੂੰ ਭੱਜ ਜਾਹ, ਤੇਰੇ ਲਈ ਇਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਭਲਾ ਹੈ।। ੧੧੯੬।।

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਤਿਹ ਕੀ ਹਰਿ ਕੋਪ ਕਹਯੋ ਹਮ ਜੁੱਧ ਕਰੈਂਗੇ।।
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੈ ਦੋਊ ਭ੍ਰਾਤ ਸਭੈ ਅਰਿ ਸੈਨ ਹਰੈਂਗੇ।।
ਸੂਰ ਸਿਵਾਦਿਕ ਤੇ ਨ ਭਜੈਂ ਹਨਿ ਹੈ ਤੁਮ ਕਉ ਨਹਿ ਜੂਝਿ ਪਰੈਂਗੇ।।
ਮੇਰੁ ਹਲੈ ਸੁਖ ਹੈ ਨਿਧਿ ਬਾਰ ਤਊ ਰਨ ਕੀ ਛਿਤ ਤੇ ਨ ਟਰੈਂਗੇ।।੧੧੯੭।।

****

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਆਖਿਆ "ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਾਂਗੇ। ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਤੇ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਵੈਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਸੂਰਜ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵਰਗਿਆਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਭੱਜਾਂਗੇ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਾਂਗੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਹਿੱਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸੁੱਕ ਜਾਵੇ ਅਰਥਾਤ ਏਹ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਭਾਵੇਂ ਹੋ ਜਾਣ ਪਰ ਅਸੀਂ ਤਦ ਭੀ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਂਗੇ"।। ੧੧੮੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌ ਕਹਿ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਤਿਨ ਸੋ ਕਸ ਬਾਨ ਅਰੀਨ ਕੀ ਓਰ ਚਲਾਯੋ।।
ਲਾਗ ਗਯੋ ਅਜਬੇਸ ਕੇ ਬੱਛ ਸੁ ਲਾਗਤ ਹੀ ਕਛੁ ਖੇਦੁ ਨ ਪਾਯੋ।।
ਫੇਰਿ ਹਠੀ ਹਠਿ ਕੈ ਹਰਿ ਸਿਉ ਇਮ ਬੈਨ ਮਹਾਂ ਕਰਿ ਕੋਪ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਕਾ ਕਹੀਏ ਤਿਹ ਪੰਡਿਤ ਕੋ ਜਿਹ ਤੇ ਧਨ ਕੀ ਬਿਧਿ ਤੂ ਪੜਿ ਆਯੋ।।੧੧੮੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰੀਨ=ਦੁਸ਼ਮਣ।। ਬੱਛ=ਵੱਖੀ।। ਪੰਡਿਤ=ਸਸਤ੍ਰ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਉਸਤਾਦ।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਬਾਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਤੀਰ ਨੂੰ ਧਨੁਖ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾ ਤੇ ਚਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਜਾ ਕੇ ਅਜਬ ਸਿੰਹ ਦੀ ਵੱਖੀ ਦੇ ਵਿਚ ਲੱਗਾ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਲੱਗਣ ਦੇ ਨਾਲ ਭੀ ਅਜਬ ਸਿੰਹ ਨੇ ਕੁਝ ਦੁੱਖ ਨਾ ਪਾਯਾ ਅਰਥਾਤ ਅਜਬ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤੀਰ ਵੱਜਣ ਦਾ ਜਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਦੁਖ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਮੁੜ ਕੇ ਉਸ ਹਠੀ ਨੇ ਹਠ ਕਰਕੇ, ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ। ਕਿ ਉਸ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖੀਏ, ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਤੂੰ ਧਨੁਖ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਸਿੱਖ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈਂ।। ੧੧੮੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੋਪ ਭਰੀ ਜਦੁਵੀ ਪ੍ਰਤਨਾ ਇਤ ਤੇ ਉਮਡੀ ਉਤ ਤੇ ਵਹ ਆਈ।।
ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਕੀਏ ਮੁਖ ਤੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਜੀਯ ਰੋਸ ਬਢਾਈ।।
ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਕੇ ਲਗੇ ਬਹੁ ਜੂਝਿ ਪਰੇ ਕਰਿ ਦੁੰਦ ਲਰਾਈ।।
ਰੀਝ ਰਹੇ ਸੁਰ ਪੇਖ ਸਭੈ ਪੁਹਪਾਵਲ ਕੀ ਬਰਖਾ ਬਰਖਾਈ।।੧੧੮੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁੰਦ ਲਰਾਈ =ਦ੍ਵੰਦ ਯੁੱਧ, ਉਹ ਲੜਾਈ ਜੋ ਦੋ ਜਣਿਆਂ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਹੋਵੇ।। ਪੁਹਪਾਵਲ=ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਲਾ, ਹਾਰ।।

ਅਰਥ - ਇਧਰੋਂ ਜਾਦਵਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਉਮਡ ਕੇ ਚਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਧਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਆਈ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ, ਮੂੰਹੋਂ 'ਮਾਰ ਲੌਂ', 'ਮਾਰ ਲੌਂ' ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੀਰਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਗਦਾਂ ਦੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਹੀਦ

ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁੰਦ ਲੜਾਈ ਕਰਕੇ ਮਰ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਬਰਖਾਉਂਦੇ ਹਨ।। ੧੧੮੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਇਤ ਤੇ ਰਨ ਮੈ ਰਿਸ ਬੀਰ ਲਰੈ ਨਭਿ ਮੈ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿ ਸਨਾਦਿ ਨਿਹਾਰੈ।।
ਆਗੇ ਨ ਐਸੋ ਭਯੋ ਕਬਹੂੰ ਰਨ ਆਪਸਿ ਮੈ ਇਮ ਬੋਲਿ ਉਚਾਰੈ।।
ਜੂਝਿ ਪਰੇ ਤਿਹ ਸ੍ਰਉਨ ਢਰੇ ਭਰ ਖੱਪਰ ਜੁਗਨ ਪੀ ਕਿਲਕਾਰੈ।।
ਮੁੰਡਨਮਾਲ ਅਨੇਕ ਗੁਹੀ ਸਿਵ ਕੇ ਗਨ ਧੰਨੁ ਹੀ ਧੰਨਿ ਪੁਕਾਰੈ।। ੧੧੯੦।।

ਅਰਥ - ਇਧਰ ਤੋਂ ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਤੋਂ ਆਦਿ ਲੈਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਸਨਕ ਤੋਂ ਲੈਕੇ, ਸਾਰੇ ਚਿਰਜੀਵੀ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਅਗੇ ਕਦੇ ਭੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਜੋ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਵਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਹੂ ਨੂੰ ਖੱਪਰ ਵਿਚ ਭਰ ਕੇ ਜੋਗਨੀਆਂ ਪੀ ਕੇ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਰੁੰਡਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪ੍ਰੋਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ "ਧੰਨ ਹੀ ਧੰਨ" ਆਖਦੇ ਹਨ।। ੧੧੯੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਯੁਧ ਧਾਰ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਇਕ ਕੋਪ ਭਰੇ ਭਟ ਧਾਇ ਅਰੈ।।
ਇਕ ਮੱਲ ਕੀ ਦਾਇਨ ਜੁੱਧ ਕਰੈ ਇਕ ਦੇਖਿ ਮਹਾਂ ਰਣ ਦਉਰ ਪਰੈ।।
ਇਕ ਰਾਮ ਹੀ ਰਾਮ ਕਹੈ ਮੁਖਿ ਤੇ ਇਕ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਇਹੈ ਉਚਰੈ।।
ਇਕ ਜੂਝਿ ਪਰੇ ਇਕ ਘਾਇ ਭਰੇ ਇਕ ਸਜਾਮ ਕਹਾ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਰਰੈ।। ੧੧੯੧।।

ਅਰਥ - ਕਈ ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਆਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਅੜ ਕੇ ਖੜੋਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਈ ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੇ ਦਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਇਕ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਭੱਜ ਕੇ ਪਰੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਕਈ ਇਕ ਮੂੰਹੋਂ 'ਰਾਮ ਹੀ ਰਾਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਕਈ ਇਕ 'ਮਾਰ ਲੌਂ', 'ਮਾਰ ਲੌਂ' ਏਹੋ ਹੀ ਕਹਿ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਵੀਰਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ, ਕੁਝ ਫੱਟੜ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਧਰ ਹੈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ?।। ੧੧੯੧।।

ਸੈਯਾ।। ਮੁਕੀਯਾ ਊ ਲਰੈ ਇਕ ਆਪਸ ਮੈ ਗਹਿ ਕੇਸਨਿ ਕੇਸਨਿ ਏਕ ਅਰੇ ਹੈਂ।।
ਏਕ ਚਲੇ ਰਨ ਤੇ ਭਜਿ ਕੈ ਇਕ ਆਹਵ ਕੋ ਪਗ ਆਗੇ ਕਰੇ ਹੈਂ।।
ਏਕ ਲਰੇ ਗਹਿ ਫੇਟਨਿ ਫੇਟ ਕਟਾਰਨ ਸੌਂ ਦੋਊ ਜੂਝ ਮਰੇ ਹੈਂ।।
ਸੋਊ ਲਰੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਰਰੇ ਅਪੁਨੇ ਕੁਲ ਕੀ ਜੋਊ ਲਾਜ ਭਰੇ ਹੈਂ।। ੧੧੯੨।।

ਅਰਥ - ਕਈ ਇਕ ਆਪੇ ਵਿਚ ਮੁੱਕੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਈ ਇਕ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਅਤੇ ਖੜੋਤੇ ਹਨ। ਕਈ ਇਕ ਜੰਗ ਤੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਇਕ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਪੈਰ ਅੱਗੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਇਕ ਲੱਕ ਵਿਚ ਬੱਧੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਕਟਾਰਾਂ ਦੀ ਆਪੇ ਵਿਚ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਓਹੀ ਲੜੇ ਹਨ, ਜੇਹੜੇ ਆਪਣੀ ਕੁਲ ਦੀ ਲੱਜਾ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੧੧੯੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਆਠੋ ਹੀ ਭੂਪ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਸਭ ਲੈ ਪ੍ਰਿਤਨਾ ਹਰਿ ਊਪਰਿ ਆਏ॥
ਜੁੱਧੁ ਕਰੋ ਨ ਡਰੋ ਹਮ ਤੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਇਹ ਬੈਨ ਸੁਨਾਏ॥
ਦੈ ਕੈ ਕਸੀਸਨਿ ਈਸਨਿ ਚਾਂਪਨਿ ਲੈ ਸਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਓਰ ਚਲਾਏ॥
ਸਜਾਮ ਜੂ ਪਾਨ ਸਰਾਸਨਿ ਲੈ ਸਰ ਸੋ ਸਰ ਆਵਤ ਕਾਟਿ ਗਿਰਾਏ॥੧੧੯੩॥

ਅਰਥ - ਅੱਠੇ ਹੀ ਰਾਜੇ, ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਲੈਕੇ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਤੇ ਆ ਪਏ ਹਨ। ਕਵੀ ਸ਼ਿਆਮ ਜੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆ ਕੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਾਇਣਾ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਡਰੋ ਨਾ ਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰੋ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਧਨੁਖਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਦੇ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੱਲ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਅਗੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਤੇ ਬਾਨ ਲੈਕੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵੈਰੀ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੧੧੯੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਤਉ ਮਿਲਿ ਕੈ ਧੁਜਨੀ ਅਰਿ ਕੀ ਜਦੁਬੀਰ ਚਹੂੰ ਦਿਸ ਤੇ ਰਿਸਿ ਘੇਰਯੋ॥
ਆਪਸਿ ਮੈ ਮਿਲਿ ਕੈ ਭਟ ਧੀਰ ਹਨਯੋ ਬਲਬੀਰ ਇਹੈ ਪੁਨਿ ਟੇਰਯੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਧਨ ਸਿੰਘ ਬਲੀ ਅਚਲੇਸ ਕਉ ਅਉਰ ਨਰੇਸਨਿ ਯਾਹੀ ਨਿਬੇਰਯੋ॥
ਇਉ ਕਹਿ ਕੈ ਸਰ ਮਾਰਤ ਭਯੋ ਗਜ ਪੁੰਜ ਮਨੋ ਕਰਿ ਕੇਹਰ ਛੇਰਯੋ॥੧੧੯੪॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਫਿਰ ਵੈਰੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਕੱਠਿਆਂ ਹੋਕੈ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ-ਸ੍ਰੀ ਧਨ ਸਿੰਹ ਨੂੰ, ਅਚਲ ਸਿੰਹ ਸੂਰਮ ਨੂੰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭੀ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸਨੇ ਹੀ ਖਪਾਇਆ ਹੈ'। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਏ, ਮਾਨੋ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨੇ ਹੰਕਾਰ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਛੇੜਿਆ ਹੈ॥ ੧੧੯੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਘੇਰਿ ਲਯੋ ਹਰਿ ਕੌ ਜਬ ਹੀ ਹਰਿ ਜੂ ਤਬ ਹੀ ਸਭ ਸਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰੇ॥
ਕੋਪ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਫਿਰ ਕੈ ਰਿਸ ਸਾਥ ਘਨੇ ਅਰਿ ਬੀਰ ਸੰਘਾਰੇ॥

ਏਕਨ ਕੇ ਸਿਰ ਕਾਟਿ ਦਏ ਇਕ ਜੀਵਤ ਹੀ ਗਹਿ ਕੇਸ ਪਛਾਰੇ॥
ਏਕ ਲਰੇ ਕਟਿ ਭੂਮਿ ਪਰੇ ਇਕ ਦੇਖ ਡਰੇ ਮਰ ਗੇ ਬਿਨ ਮਾਰੇ॥ ੧੧੯੫॥

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਫਿਰ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰ ਕੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਹੀ ਵੈਰੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕੱਟ ਸੁੱਟੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਟਕਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਲੜ ਕੇ, ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਵੇਖ ਕੇ ਅਜੇਹੇ ਡਰੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਹ ਮਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਮਰ ਗਏ ਹਨ॥ ੧੧੯੫॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਆਠੋ ਈ ਭੂਪ ਕਹਯੋ ਮੁਖ ਤੇ ਭਟਿ ਭਾਜਤ ਹੋ ਕਹ ਜੁੱਧੁ ਕਰੋ॥
ਜਬ ਲਉ ਰਨ ਮੈ ਹਮ ਜੀਵਤ ਹੈ ਤਬ ਲਉ ਹਰਿ ਤੇ ਤੁਮ ਹੂ ਨ ਡਰੋ॥
ਹਮਰੋ ਇਹ ਆਇਸ ਹੈ ਤੁਮ ਕੋ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਸਾਮੁਹੇ ਜਾਇ ਲਰੋ॥
ਕੋਊ ਆਹਵ ਤੇ ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਟਰੋ ਇਕ ਜੂਝ ਪਰੋ ਇਕ ਧਾਇ ਅਰੋ॥ ੧੧੯੬॥

ਅਰਥ – ਅੱਠਾਂ ਹੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੂਰਮਿਓ! ਕਿੱਥੇ ਭੱਜਦੇ ਹੋ? ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰੋ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਸੋਂ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਨਾ ਡਰੋ। ਤੁਸਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਡਾ ਇਹ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਕੇ ਲੜਾਈ ਕਰੋ। ਕੋਈ ਵੀ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਪਿਛਾਂਹ ਨਾ ਹਟੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਜਾਵੇ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਕੇ ਡਟ ਕੇ ਖਲੋ ਜਾਵੇ॥ ੧੧੯੬॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਫੇਰਿ ਫਿਰੇ ਭਟ ਆਯੁਧ ਲੈ ਰਨ ਮੈ ਜਦੁਬੀਰ ਕਉ ਘੇਰਿ ਲੀਯੋ॥
ਨ ਟਰੇ ਅਤਿ ਰੋਸਿ ਭਿਰੇ ਜੀਯ ਮੈ ਅਤਿ ਆਹਵ ਚਿਤ੍ਰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਕੀਯੋ॥
ਅਸ ਲੈ ਬਰ ਬੀਰ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੈ ਰਿਪ ਕੋ ਦਲ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰਿ ਦੀਯੋ॥
ਇਕ ਬੀਰਨ ਕੇ ਕਰ ਸੀਸ ਕਟੇ ਭਟ ਏਕਨ ਕੋ ਦਯੋ ਫਾਰ ਹੀਯੋ॥ ੧੧੯੭॥

ਅਰਥ – ਫੇਰ ਸੂਰਮੇ ਮੁੜ ਪਏ, ਅਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ, ਜੀਅ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਜੰਗ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਮੂਰਤ ਨੂੰ ਅਲੌਕਿਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਹਾਦਰ ਜੋਧਿਆਂ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈਕੇ ਤੇ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ, ਵੈਰੀ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਕਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ, ਤੇ ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕੱਟੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੧੧੯੭॥

ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਬਹੁ ਕਾਟਿ ਰਥੀ ਸਿਰ ਭੂਮਿ ਗਿਰਾਏ।।
ਆਯੁਧ ਲੈ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਇਕ ਕੋਪ ਭਰੇ ਹਰਿ ਪੈ ਪੁਨਿ ਧਾਏ।।
ਤੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕਰੰ ਗਹਿ ਖੱਗ ਅਭੱਗ ਹਨੇ ਸੁ ਘਨੇ ਤਹ ਘਾਏ।।
ਭਾਜ ਗਏ ਹਰਿ ਤੇ ਅਰਿ ਯੌ ਸੁ ਕੋਊ ਨਹਿ ਆਹਵ ਮੈ ਠਹਰਾਏ।। ੧੧੯੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਭੱਗ=ਨਾ ਭੱਜਣਾ।।

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਲੈਕੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਥ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਹ ਫਿਰ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸਸਤ੍ਰ ਲੈਕੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਇਕੋ ਵਾਰ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੜਗ ਲੈਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਓਥੇ ਹੀ ਮਾਰਕੇ ਥਾਂ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਸੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਠਹਿਰਨਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ।। ੧੧੯੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭੂਪਨ ਕੀ ਭਾਜੀ ਚਮੂ ਖਾਈ ਹਰਿ ਤੇ ਮਾਰਿ।।
ਤਬਹਿ ਫਿਰੇ ਨ੍ਰਿਪ ਜੁੱਧ ਕੋ ਆਯੁਧ ਸਕਲ ਸੰਭਾਰ।। ੧੧੯੯।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਸੋਂ ਮਾਰ ਖਾਧੀ, ਤਦ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਭੱਜ ਗਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਏ।। ੧੧੯੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੋਪ ਅਯੋਧਨੁ ਮੈ ਕਰਿ ਕੈ ਕਰਿ ਮੈ ਸਭ ਭੂਪਨ ਸਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰੇ।।
ਆਇ ਕੈ ਸਾਮੁਹੇ ਸਯਾਮ ਹੀ ਕੇ ਬਲ ਕੈ ਨਿਜ ਆਯੁਧ ਰੋਸ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਸੰਭਾਰ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਸਰ ਸਤ੍ਰਨ ਕਾਟਿ ਕੈ ਭੂ ਪਰ ਡਾਰੇ।।
ਘਾਇ ਬਚਾਇ ਕੈ ਯੌ ਤਿਨ ਕੈ ਬਹੁਰੋ ਅਰਿ ਕੇ ਸਿਰ ਕਾਟ ਉਤਾਰੇ।। ੧੨੦੦।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਲ ਲਏ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਧਨੁਖ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ, ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਕੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਚਾ ਕੇ, ਫਿਰ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਕੱਟ ਸੁੱਟਿਆ।। ੧੨੦੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਜਬ ਸਿੰਘ ਕੋ ਸਿਰ ਕਟਯੋ ਹਰਿ ਜੂ ਸਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ।।
ਅਡਰ ਸਿੰਘ ਘਾਇਲ ਕਰਯੋ ਅਤਿ ਰਨ ਭੂਮ ਮਝਾਰ।। ੧੨੦੧।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹਥਿਆਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਅਜਬ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਘਮਸਾਨ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਅਡਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੱਟੜ ਦਿੱਤਾ।। ੧੨੦੧।।

ਚੌਪਈ।। ਅਡਰ ਸਿੰਘ ਘਾਇਲ ਜਬ ਭਯੋ।। ਅਤਿ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਜੀਯ ਤਿਹ ਠਯੋ।।
ਬਹੁ ਤੀਛਨ ਬਰਛਾ ਕਰ ਲਯੋ।। ਹਰਿ ਕੀ ਓਰ ਡਾਰ ਕੈ ਦਯੋ।। ੧੨੦੨।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਅਡਰ ਸਿੰਘ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤਦ ਉਸਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਹੋਇਆ। ਉਸਨੇ ਬੜਾ ਤੇਜ਼ ਬਰਛਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵੱਲੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤੱਕ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ।। ੧੨੦੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਰਛਾ ਆਵਤ ਲਖਯੋ ਹਰਿ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਕਰ ਕੀਨ।।
ਆਵਤ ਸਰ ਸੋ ਕਾਟਿ ਕੈ ਮਾਰਿ ਵਹੈ ਭਟ ਲੀਨ।। ੧੨੦੩।।

ਅਰਥ - ਬਰਛਾ ਆਉਂਦਾ ਜਾਣਿਆ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਹ ਵਿਚ ਤੀਰ ਨਾਲ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੂਜੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ।। ੧੨੦੩।।

ਅਘੜ ਸਿੰਘ ਲਖਿ ਤਿਹ ਦਸਾ ਦੇਤ ਭਯੋ ਨਹੀ ਪੀਠ।।
ਸਮੁਹੇ ਹਰਿ ਕੇ ਆਇ ਕੈ ਬੋਲਯੋ ਹੈ ਕਰਿ ਢੀਠ।। ੧੨੦੪।।

ਅਰਥ - ਅਘੜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਬਲਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਆ ਕੇ ਢੀਠਤਾਈ ਨਾਲ ਇਉਂ ਆਖਿਆ।। ੧੨੦੪।।

ਚਉਪਈ।। ਹਰਿ ਸਨਮੁਖਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਯੋ।। ਅਡਰ ਸਿੰਘ ਤੁਅ ਛਲ ਸੋ ਮਾਰਯੋ।।
ਅਜਬ ਸਿੰਘ ਕਰਿ ਕਪਟ ਖਪਾਯੋ।। ਯਹ ਸਭ ਭੇਦ ਹਮੋ ਲਖਿ ਪਾਯੋ।। ੧੨੦੫।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ-ਹੇ ਕ੍ਰਿਸਨ! ਤੂੰ ਅਡਰ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਜਬ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਭੀ ਛਲ ਕਰਕੇ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਅਸਾਂ ਹੁਣ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੨੦੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਘੜ ਸਿੰਘ ਅਤਿ ਨਿਡਰ ਹੈ ਬੋਲਯੋ ਹਰਿ ਸਮੁਹਾਇ।।
ਬਚਨ ਸਜਾਮ ਸੋ ਜੋ ਕਹੇ ਸੋ ਕਬਿ ਕਹਿਤ ਸੁਨਾਇ।। ੧੨੦੬।।

ਅਘੜ ਸਿੰਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਧੜਕ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੋਲਿਆ, ਜੋ ਬਚਨ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਹੇ ਸਨ, ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਹੁਣ ਉਹ ਬਚਨ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।। ੧੨੦੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਢੀਠ ਹ੍ਵੈ ਬੋਲਤ ਭਯੋ ਰਨ ਮੈ ਹਸਿ ਕੈ ਹਰਿ ਸੋ ਬਤੀਯਾ ਸੁਨਿ ਲੈਹੋ।।
ਕ੍ਰੁਧ ਕੀਏ ਹਮ ਸੰਗਿ ਨਿਸੰਗ ਕਹਾ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਕੀਏ ਫਲ ਪੈਹੋ।।
ਤਾ ਤੇ ਲਰੋ ਨਹੀ ਮੋ ਸੰਗਿ ਆਇ ਕੈ ਹੋ ਲਰਕਾ ਰਨ ਦੇਖਿ ਪਰੈਹੋ।।
ਜੋ ਹਠ ਕੈ ਲਰਿਹੋ ਮਰਿਹੋ ਅਪੁਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਮਾਰਗ ਜੀਤ ਨ ਜੈਹੋ।। ੧੨੦੭।।

ਅਰਥ - ਢੀਠ ਹੋਕੇ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਲੱਗਾ, ਹੱਸ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ, ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਲੈ। ਤੂੰ ਨਿਸੰਗ ਹੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਬੇਸ਼ਕ ਕਰ, ਪਰ ਇਸ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਫਲ ਕੀ ਪਾਵੇਂਗਾ? ਇਹ ਕਦੇ ਸੋਚਿਆ ਈ? ਇਸ ਵਾਸਤੇ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਨਾ ਕਰ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਅਜੇ ਲੜਕਾ ਹੈਂ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਭੱਜ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਭਲਾ ਜੇ ਕਰ ਹਠ ਕਰਕੇ ਲੜੇਂਗਾ ਹੀ, ਤਦ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇਂਗਾ, ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਰਾਹ ਉਤੇ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਂਗਾ।। ੧੨੦੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਿਉ ਬੋਲਯੋ ਅਤਿ ਗਰਬ ਸਿਉ ਇਤ ਹਰਿ ਐਂਚ ਕਮਾਨ।।
ਸਰ ਮਾਰਯੋ ਅਰਿ ਮੁਖਿ ਬਿਖੈ ਪਰਯੋ ਮ੍ਰਿਤਕ ਧਰ ਆਨ।। ੧੨੦੮।।

ਅਰਥ - ਜਿਉਂ ਹੀ ਉਹ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਿਉਂ ਹੀ ਇਧਰੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਵੈਰੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੁਰਦਾ ਹੋਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆਣ ਪਿਆ।। ੧੨੦੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਤਬ ਢੀਠ ਹ੍ਵੈ ਕਹੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਸੋ ਬਾਤ।।
ਮਹਾਂਬਲੀ ਹੌ ਆਜ ਹੀ ਕਰਿ ਹੋ ਤੇਰੋ ਘਾਤ।। ੧੨੦੯।।

ਅਰਥ - ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਢੀਠਪੁਣੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਕਰਕੇ ਇਉਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਬੜਾ ਬਲੀ ਹਾਂ ਅੱਜ ਹੀ ਤੇਰਾ ਨਾਸ ਕਰਾਂਗਾ।। ੧੨੦੯।।

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਹਰਿ ਖੱਗ ਗਹਿ ਅਰਿ ਸਿਰ ਝਾਰਯੋ ਧਾਇ।।
ਗਿਰਯੋ ਮਨੋ ਆਂਧੀ ਬਹੇ ਬਡੋ ਬ੍ਰਿਛ ਮੁਰਝਾਇ।। ੧੨੧੦।।

ਅਰਥ - ਉਸਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਭੱਜ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਝਾੜ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸਦੇ ਲੱਗਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਮਾਨੋਂ ਹਨੇਰੀ ਦੇ ਵਗਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਿਛ ਮੁਰਝਾ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ।। ੧੨੧੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਹਨਯੋ ਅਸਿ ਸੋ ਅਮਰੇਸ ਮਹੀਪ ਹਨਯੋ ਤਬ ਹੀ।।
ਅਟਲੇਸ ਪੈ ਕੋਪ ਭਯੋ ਲਖਿ ਕੈ ਹਰਿ ਆਪਨੇ ਸਸਤ੍ਰ ਲਏ ਸਭ ਹੀ।।

ਅਤਿ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਪਰਯੋ ਹਰਿ ਸਾਮੁਹੇ ਆਇ ਅਰਯੋ ਜਬ ਹੀ॥
ਕਲ ਧਉਤ ਕੇ ਭੂਖਨ ਅੰਗ ਸਜੇ ਜਿਹ ਕੀ ਛਬਿ ਸੋ ਸਵਿਤਾ ਦਬ ਹੀ॥੧੨੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੈ=ਫਿਰ॥ ਕਲਧਉਤ=ਸੋਨਾ॥ ਸਵਿਤਾ=ਸੂਰਜ॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਅਰਜਨ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ, ਤਦ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਰਾਜਾ ਅਮਰ ਸਿੰਹ ਭੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਅਟਲ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਇਆ ਜਾਣ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਲ ਲਏ। ਜਦੋਂ ਅਟਲ ਸਿੰਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਕੇ ਅੜ ਗਿਆ ਅਤੇ "ਮਾਰ ਲੌਂ, ਮਾਰ ਲੌਂ" ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਪੁਕਾਰ ਮੱਚ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੋਨੇ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਉਸਨੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਮਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੂਰਜ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ॥ ੧੨੧੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕੀਓ ਘਮਸਾਨ ਬਡੋ ਬਲਵਾਨ ਨ ਜਾਇ ਸੰਘਾਰਯੋ॥
ਮੇਘ ਜਿਯੋਂ ਗਾਜ ਮੁਰਾਰ ਤਬੈ ਅਸਿ ਲੈ ਕਰਿ ਮੈ ਅਰਿ ਊਪਰਿ ਝਾਰਯੋ॥
ਹ੍ਵੈ ਮ੍ਰਿਤ ਭੂਮ ਪਰਯੋ ਤਬ ਹੀ ਜਦੁਬੀਰ ਜਬੈ ਸਿਰ ਕਾਟਿ ਉਤਾਰਯੋ॥
ਧੰਨਿ ਹੀ ਧੰਨਿ ਕਹੈ ਸਭ ਦੇਵ ਬਡੋ ਹਰਿ ਜੂ ਭੂਅ ਭਾਰ ਨਿਵਾਰਯੋ॥੧੨੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾਮ=ਪੈਹਰ॥ ਪ੍ਰਮਾਨ=ਤੱਕ॥

ਅਰਥ - ਇਕ ਪੈਹਰ ਤੱਕ ਉਸਨੇ ਘੋਰ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਬੜਾ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜ ਕੇ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈਕੇ, ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਝਾੜ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਮੁਰਦਾ ਹੋਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਇਹ ਕੌਤਕ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਧੰਨ ਹੀ ਧੰਨ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਧਰਤੀ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਭਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੧੨੧੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਟਲ ਸਿੰਘ ਜਬ ਮਾਰਯੋ ਬਹੁ ਬੀਰਨ ਕੋ ਰਾਉ॥
ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਤਬ ਅਮਿਟ ਹੁਇ ਕੀਨੋ ਜੁੱਧ ਉਪਾਉ॥ ੧੨੧੩॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਅਟਲ ਸਿੰਘ ਮਰ ਗਿਆ ਤਦ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੜਾਈ ਦਾ ਉਪਾਅ ਕੀਤਾ॥ ੧੨੧੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬੋਲਤ ਯੋਂ ਹਠਿ ਕੈ ਹਰਿ ਸੋ ਭਟ ਤਉ ਲਖਿ ਹੋ ਜਬ ਮੋ ਸੋ ਲਰੈਗੋ॥
ਮੋ ਕੋ ਕਹਾ ਇਨ ਰਾਜਨ ਜਿਯੋਂ ਛਲ ਮੂਰਤ ਹੈ ਛਲ ਸਾਥ ਛਰੈਗੋ॥

ਮੋ ਅਤਿ ਕੋਪ ਭਰੇ ਲਖਿ ਕੇ ਰਹਿ ਹੋ ਨਹਿ ਆਹਵ ਹੂੰ ਤੇ ਟਰੈਗੋ॥
ਜਉ ਕਬਹੂੰ ਭਿਰਹੋ ਹਮ ਸੋ ਨਿਸਚੈ ਨਿਜ ਦੇਹ ਕੋ ਤਯਾਗੁ ਕਰੈਗੋ॥੧੨੧੪॥

ਅਰਥ – ਹਠ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, ਜਦ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰੇਂਗਾ, ਤਦ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਸੂਰਮਾ ਜਾਣਾਂਗਾ। ਕੀ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਛਲ ਸਰੂਪ ਹੋਕੇ ਛਲ ਨਾਲ ਛਲ ਲਵੇਂਗਾ? ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾਣ ਕੇ, ਤੂੰ ਖੜੋਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇਂਗਾ, ਜੁੱਧ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਭੱਜ ਜਾਏਂਗਾ। ਜੇ ਕਦੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰੇਂਗਾ, ਤਦ ਜਰੂਰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਜਾਵੇਂਗਾ॥ ੧੨੧੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕਾਹੇ ਕਉ ਕਾਨ੍ਹ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਹਿਤ ਔਰਨ ਕੇ ਰਿਸਿ ਕੈ ਰਨ ਪਾਰੋ॥
ਕਾਹੇ ਕਉ ਘਾਇ ਸਹੋ ਤਨ ਮੈ ਪੁਨਿ ਕਾ ਕੇ ਕਹੇ ਅਰਿ ਭੂਪਨਿ ਮਾਰੋ॥
ਜੀਵਤ ਹੋ ਤਬ ਲਉ ਜਗ ਮੈ ਜਬ ਲਉ ਮੁਹਿ ਸੰਗਿ ਭਿਰਯੋ ਨ ਬਿਚਾਰੋ॥
ਸੁੰਦਰ ਜਾਨ ਕੈ ਛਾਡਤ ਹੋ ਤਜਿ ਕੈ ਰਨ ਸਯਾਮ ਜੂ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੋ॥੧੨੧੫॥

ਅਰਥ – ਹੇ ਕਾਨ੍ਹ! ਰਣ ਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸ ਲਈ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਜੁੱਧ ਮਚਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ? ਕਿਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਜਖਮ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਿਸ ਦੇ ਕਹੇ ਲੱਗ ਕੇ ਵੈਰੀ ਬਣਕੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ? ਓਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹੋ ਹੀ ਸੱਚੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਜਾਣ ਕੇ ਛੱਡਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ! ਜੰਗ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਹੁ॥ ੧੨੧੫॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਫੇਰ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਰਿਸਿ ਕੈ ਅਮਿਟੇਸ ਬਲੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੋ॥
ਬੈਸ ਕਿਸੋਰ ਮਨੋਹਰਿ ਮੂਰਤ ਲੈਹੋ ਕਹਾ ਲਖਿ ਜੁੱਧ ਹਮਾਰੋ॥
ਹਉ ਤੁਮ ਸਿਉ ਹਰਿ ਸਾਚੁ ਕਹਿਓ ਤੁਮ ਜਉ ਜੀਯ ਮੈ ਕਛੁ ਅਉਰ ਬਿਚਾਰੋ॥
ਕੈ ਹਮ ਸੰਗ ਲਰੋ ਤਜਿ ਕੈ ਡਰ ਕੈ ਅਪਨੇ ਸਭ ਆਯੁਧ ਡਾਰੋ॥ ੧੨੧੬॥

ਅਰਥ – ਬਹਾਦਰ ਅਮਿਟ ਸਿੰਹ ਨੇ ਫੇਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ। ਤੇਰੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜੁਆਨੀ ਵਾਲੀ ਉਮਰਾ ਤੇ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਮੂਰਤ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਕੀ ਲਵੇਂਗਾ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ? ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸੱਚ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹੀਂ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਡਰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰ, ਅਤੇ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਸਤ੍ਰ ਲਾਹ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦੇਹ॥ ੧੨੧੬॥

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਜੁ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਤੁਮ ਕੋ ਹਨਿ ਹੋ ਤੁਮਰੀ ਸਭ ਹੀ ਪ੍ਰਤਨਾ ਕੋ।।
ਜਉ ਰੇ ਕੋਊ ਤੁਮ ਮੈ ਭਟ ਹੈ ਬਹੁਤ ਆਵਤ ਹੈ ਬਿਧਿ ਆਹਵ ਜਾ ਕੋ।।
ਸੋ ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਆਇ ਭਿਰੈ ਨ ਲਰੈ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕੀ ਸਹੁ ਤਾ ਕੋ।।
ਜੋ ਟਰਿ ਹੈ ਇਹ ਆਹਵ ਤੇ ਸੋਈ ਸਿੰਘ ਨਹੀ ਭਟ ਸਜਾਰ ਕਹਾ ਕੋ।। ੧੨੧੭।।

ਅਰਥ – ਮੈਂ ਅੱਜ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਤੇ ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਸੌਂਹ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਆਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰੇ, ਜੋ ਕੋਈ ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚੋਂ ਟਲ ਜਾਏਗਾ, ਉਹ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ ਸੂਰਮਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਿਤੋਂ ਦਾ ਗਿੱਦਤ ਹੈ।। ੧੨੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਕੇ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਹਰਿ ਜੂ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢਾਇ।।
ਸਸਤ੍ਰ ਸਭੈ ਕਰਿ ਮੈ ਲਏ ਸਨਮੁਖਿ ਪਹੁਚਯੋ ਧਾਇ।। ੧੨੧੮।।

ਅਰਥ – ਅਮਿਟ ਸਿੰਹ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਲਿਆ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਸਤ੍ਰ ਫੜ ਲਏ ਅਤੇ ਭੱਜ ਕੇ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।। ੧੨੧੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਵਤ ਸਯਾਮ ਕੋ ਪੇਖ ਬਲੀ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ।।
ਚਾਰੋ ਈ ਘੋਰਨਿ ਘਾਇਲ ਕੈ ਸਰ ਤੀਛਨ ਦਾਰਕ ਕੇ ਉਰ ਲਾਯੋ।।
ਦੂਸਰੇ ਤੀਰ ਸੋ ਕਾਨ੍ਹ ਸਰੀਰ ਸੁ ਕੋਪ ਹਨਯੋ ਜੋਊ ਠੌਰ ਤਕਾਯੋ।।
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਮਿਟੇਸ ਮਨੋ ਜਦਬੀਰ ਕੀ ਦੇਹ ਕੋ ਲੱਛ ਬਨਾਯੋ।। ੧੨੧੯।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ, ਸੂਰਮੇ ਅਮਿਟ ਸਿੰਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧ਼ਾ ਲਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰਥ ਦੇ ਚੌਹਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮ ਲੱਗ ਗਏ ਅਤੇ ਤਿੱਖਾ ਤੀਰ ਦਾਰਕ ਰਥਵਾਹੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਤੱਕਿਆ ਉਥੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਵੀ ਸਿਆਮ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।। ੧੨੧੯।।

ਬਾਨ ਚਲਾਇ ਘਨੇ ਹਰਿ ਕੋ ਇਕ ਲੈ ਸਰ ਤੀਛਨ ਔਰ ਚਲਾਯੋ।।
ਲਾਗਤ ਸਯਾਮ ਗਿਰਿਓ ਰਥ ਮੈ ਰਨ ਛਾਡਿ ਕੈ ਦਾਰਕ ਸੂਤ ਪਰਾਯੋ।।
ਦੇਖ ਕੈ ਭੂਪ ਭਜਯੋ ਬਲਬੀਰ ਨਿਹਾਰ ਚਮੂ ਤਿਂਹ ਊਪਰ ਧਾਯੋ।।
ਮਾਨਹੁ ਹੇਰਿ ਬਡੋ ਸਰ ਕੌਂ ਗਜਰਾਜ ਕਵੀ ਗਨ ਰੌਂਦਨ ਆਯੋ।। ੧੨੨੦।।

ਅਰਥ - ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਇਕ ਤਿੱਖਾ ਤੀਰ ਲੈਕੇ ਹੋਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਤੀਰ ਦੇ ਲੱਗਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਥ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਚਤਰ ਰਥਵਾਹੀ ਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਰਥ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਦੂਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਰਾਜੇ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਭੱਜਾ ਜਾਂਦਾ ਵੇਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਵੇਖਦਾ ਹੀ ਫ਼ੌਜ ਲੈਕੇ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈ ਗਿਆ। ਮਾਨੋ ਵੱਡੇ ਸਾਰੇ ਤਲਾਉ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਕੰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿੱਧਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤਲਾਉ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੨੨੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਵਤ ਦੇਖ ਹਲੀ ਅਰਿ ਕੋ ਸੁ ਧਵਾਇ ਕੈ ਸਿਯੰਦਨ ਸਾਮੁਹੇ ਆਯੋ।।
ਤਾਨ ਲੀਯੋ ਧਨੁ ਕੋ ਕਰਿ ਮੈ ਸਰ ਕੋ ਧਰ ਕੈ ਅਰਿ ਓਰ ਚਲਾਯੋ।।
ਸੋ ਅਮਿਟੇਸ ਜੂ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰ ਸੁ ਆਵਤ ਬਾਨ ਸੁ ਕਾਟਿ ਗਿਰਾਯੋ।।
ਆਇ ਭਿਰਿਯੋ ਬਲ ਸਿਉ ਤਬ ਹੀ ਅਪਨੇ ਜੀਯ ਮੈ ਅਤਿ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ।।੧੨੨੧।।

ਅਰਥ - ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ, ਰਥ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ। ਹੱਥ ਵਿਚਲੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਤੀਰ ਨੂੰ ਧਰਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਤੀਰ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖ ਲਿਆ ਤਾਂ ਝਟ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਕੱਟ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬਲਿਭੱਦ੍ਰ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਲਿਆ ਸੀ।। ੧੨੨੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਟਿ ਧੁਜਾ ਰਥ ਕਾਟਿ ਦਯੋ ਅਸ ਚਾਪ ਕੋ ਕਾਟਿ ਜੁਦਾ ਕਰਿ ਡਾਰਯੋ।।
ਮੂਸਲ ਅਉ ਹਲ ਕਾਟ ਦਯੋ ਬਿਨ ਆਯੁਧ ਹ੍ਵੈ ਬਲਦੇਵ ਪਧਾਰਯੋ।।
ਜਾਤ ਕਹਾ ਮੁਸਲੀ ਭਜਿ ਕੈ ਕਬਿ ਰਾਮ ਕਹੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਯੌਂ ਕਹਿ ਕੈ ਅਸਿ ਕੋ ਗਹਿ ਕੈ ਲਹਿ ਕੈ ਦਲ ਜਾਦਵ ਕੋ ਲਲਕਾਰਯੋ।।੧੨੨੨।।

ਅਰਥ - ਰੱਥ ਉਪਰਲੀ ਝੰਡੀ ਵੱਢ ਸੁਟੀ, ਰਥ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ, ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਮੂਸਲ ਤੇ ਹਲ ਨੂੰ ਕੱਟ ਸੁੱਟਿਆ ਤਾਂ ਸਸਤ੍ਰ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੋਕੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਭੱਜ ਚਲਿਆ। ਰਾਮ ਕਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੰਝ ਕਿਹਾ, ਹੇ ਬਲਰਾਮ! ਭੱਜ ਕੇ ਕਿਥੇ ਚਲਿਆ ਹੈਂ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖ ਕੇ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ, ਜਾਦਵੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ।। ੧੨੨੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੋ ਇਹ ਸਾਮੁਹੇ ਆਇ ਭਿਰੈ ਭਟ ਤਾਹੀ ਸੰਘਾਰ ਕੈ ਭੂਮਿ ਗਿਰਾਵੈ।।
ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਤਾਨ ਕਮਾਨ ਘਨੇ ਸਰ ਸਤ੍ਰਨ ਕੇ ਤਨ ਲਾਵੈ।।

ਸੋਊ ਬਚੇ ਤਿਹ ਤੇ ਬਲਬੀਰ ਜੋਊ ਭਜਿ ਆਪਨੇ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚਾਵੈ॥
ਅਉਰਨ ਕੀ ਸੁ ਕਹਾ ਗਨਤੀ ਜੁ ਬਡੇ ਭਟ ਜੀਵਤ ਜਾਨ ਨ ਪਾਵੈ॥੧੨੨੩॥

ਅਰਥ - ਜੋ ਭੀ ਸੂਰਮਾ ਇਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਕੇ ਲੜਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਕੰਨ ਤੱਕ ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ, ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਤੀਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਪਾਸੋਂ ਓਹੀ ਬਚਦਾ ਹੈ, ਜੇਹੜਾ ਭੱਜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ ? ਜੋ ਬੜੇ ਬੜੇ ਨਾਮੀ ਜੋਧੇ ਸਨ ਉਹ ਭੀ ਜੀਊਂਦੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ॥ ੧੨੨੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਮੂਸਲ ਅਉਰ ਲਏ ਮੁਸਲੀ ਚੜਿ ਸਿਯੰਦਨ ਪੈ ਬਹੁਰੋ ਫਿਰ ਧਾਯੋ॥
ਆਵਤ ਹੀ ਬਲ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਚਤੁਰੰਗ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੋ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ॥
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਭਟ ਠਾਢੇ ਹੁਤੇ ਰਿਸਿ ਕੈ ਮੁਖਿ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਜਾਨ ਨ ਦੇਹੁ ਅਰੇ ਅਰਿ ਕੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਹਰਿ ਕੇ ਦਲ ਕੋਪੁ ਬਢਾਯੋ॥੧੨੨੪॥

ਅਰਥ - ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੂਸਲ ਟੁਟ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਹੋਰ ਮੂਸਲ ਲੈ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਰਥ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਕੇ, ਫਿਰ ਉਲਟਕੇ ਧਾਵਾ ਕੀਤਾ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਜੋਰ ਦੇਕੇ, ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਯਾਦਵ ਸੂਰਮੇ ਖੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਓ ਸੂਰਮਿਓ! ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਜੀਊਂਦਾ ਜਾਣ ਹੀ ਨਾ ਦਿਓ, ਇਹ ਹੁਕਮ ਸੁਣ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਲਿਆ॥ ੧੨੨੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਐਸੇ ਹਲਾਯੁਧ ਕੋਪ ਕਹਯੋ ਤਬ ਜਾਦਵ ਬੀਰ ਸਭੈ ਮਿਲਿ ਧਾਏ॥
ਜੋ ਇਹ ਸਾਮੁਹੇ ਆਇ ਅਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਕੌਂ ਤੇਊ ਜੀਵਤ ਜਾਨ ਨ ਪਾਏ॥
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਤਹ ਠਾਢੇ ਹੁਤੇ ਅਸ ਲੈ ਬਰਛੇ ਪਰਸੇ ਗਹਿ ਆਏ॥
ਜੋਰਿ ਭਿਰੇ ਜੋਊ ਲਾਜ ਭਰੇ ਅਰਿ ਕੋ ਬਰ ਕੈ ਤਿਨ ਘਾਇ ਲਗਾਏ॥੧੨੨੫॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਿਹਾ, ਤਦੋਂ ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਯੋਧੇ ਇਕੱਠੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਕੇ ਜਾ ਪਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜੋ ਭੀ ਆ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋਇਆ, ਉਸਨੇ ਜੀਊਂਦਿਆਂ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਸੂਰਮੇ ਉਥੇ ਖੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈਕੇ ਬਰਛੇ ਤੇ ਕੁਹਾੜੇ ਫੜ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲੇ ਆਏ ਹਨ। ਜੋ ਆਪਣੀ ਕੁਲ ਦੀ ਲੱਜਾ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਲ ਕਰ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਫੱਟ ਲਾਏ ਹਨ॥ ੧੨੨੫॥

****

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਅਤਿ ਕੋਪ ਹ੍ਵੈ ਅਮਿਤ ਚਲਾਏ ਬਾਨ॥
ਹਰਿ ਸੈਨਾ ਤਮ ਜਿਉ ਭਜੀ ਸਰਮਾਨੋ ਕਰਿ ਭਾਨ॥ ੧੨੨੬॥

ਅਰਥ - ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਕੇ, ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਚੜ੍ਹਿਆਂ ਹਨੇਰਾ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਹਨੇਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਭੱਜ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਰੂਪ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੂਰਜ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੧੨੨੬॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜਾਤ ਭਜੇ ਜਦੁਵੀ ਪ੍ਰਿਤਨਾ ਰਨ ਮੈ ਮੁਸਲੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਪਚਾਰੇ॥
ਛਤ੍ਰਨਿ ਕੇ ਕੁਲ ਮੈ ਉਪਜੇ ਕਿਹ ਭਾਂਤਿ ਪਰਾਵਤ ਹੋ ਬਲੁ ਹਾਰੇ॥
ਆਯੁਧ ਛਾਡਤ ਹੋ ਕਰ ਤੇ ਡਰੁ ਮਾਨ ਘਨੋ ਬਿਨ ਹੀ ਅਰਿ ਮਾਰੇ॥
ਤ੍ਰਾਸ ਕਰੋ ਨ ਕਛੂ ਰਨ ਮੈ ਜਬ ਲਉ ਤਨ ਮੈ ਥਿਰੁ ਪ੍ਰਾਨ ਹਮਾਰੇ॥ ੧੨੨੭॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਰਣ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਜਾਣ ਲੱਗੀ, ਤਦ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੰਗਾਰਿਆ। ਕਿ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਲ ਨੂੰ ਹਾਰ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ? ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤਾ ਡਰ ਮੰਨ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛੱਡ ਰਹੇ ਹੋ? ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਨ ਹਨ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਕੁਝ ਭੀ ਡਰ ਨਾ ਮੰਨੋ॥ ੧੨੨੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੋਪ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਹਲੀ ਸੁਭਟਨਿ ਕਹਯੋ ਪਚਾਰ॥
ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਕੋ ਘੇਰ ਕੈ ਕਹਯੋ ਲੇਹੁ ਤੁਮ ਮਾਰ॥ ੧੨੨੮॥

ਅਰਥ - ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬਲਰਾਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਮਿੱਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਮਾਰੋ॥ ੧੨੨੮॥

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਆਇਸ ਪਾਇ ਤਬੈ ਮੁਸਲੀ ਚਹੂੰ ਓਰ ਚਮੂੰ ਲਲਕਾਰ ਪਰੀ॥
ਅਤਿ ਕੋਪ ਭਰੀ ਅਪੁਨੇ ਮਨ ਮੈ ਅਮਿਟੇਸ ਕੇ ਸਾਮੁਹੇ ਆਇ ਅਰੀ॥
ਬਹੁ ਜੁੱਧੁ ਅਯੋਧਨ ਬੀਚ ਭਯੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਡਰੀ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਬੀਰ ਸਰਾਸਨਿ ਲੈ ਕਰ ਬਾਨ ਘਨੀ ਪ੍ਰਤਨਾ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰਾਨ ਕਰੀ॥ ੧੨੨੯॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਸੈਨਾਂ ਨੇ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾਈ, ਤਦ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਲਲਕਾਰਾ

ਮਾਰ ਕੇ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪੈ ਗਈ। ਯਾਦਵੀ ਫ਼ੌਜ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਭਰ ਗਈ, ਅਤੇ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਡੱਟ ਕੇ ਖੜੀ ਹੋ ਗਈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੜਾ ਘਮਸਾਨ ਜੁੱਧ ਹੋਯਾ, ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਡਰ ਨਾ ਮੰਨਿਆਂ, ਬਹਾਦੁਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਲੈਕੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।। ੧੨੨੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਟਿ ਕਰੀ ਰਥ ਕਾਟਿ ਦਏ ਬਹੁ ਬੀਰ ਹਨੇ ਅਤਿ ਬਾਜ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਘਾਇਲ ਘੂਮਤ ਹੈ ਰਨ ਮੈ ਕਿਤਨੇ ਸਿਰ ਭੂਮਿ ਪਰੇ ਧਰ ਭਾਰੇ।।
ਜੀਵਤ ਜੇ ਤੇਊ ਆਯੁਧ ਲੈ ਨ ਡਰੇ ਅਰਿ ਊਪਰਿ ਘਾਇ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।
ਤਉ ਤਿਨ ਕੇ ਤਨ ਆਹਵ ਮੈ ਅਸਿ ਲੈ ਨ੍ਰਿਪ ਖੰਡਨਿ ਖੰਡ ਕੈ ਡਾਰੇ।।੧੨੩੦।।

ਅਰਥ - ਹਾਥੀ ਵੱਢ ਸੁਟੇ ਹਨ, ਰਥ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮੇ ਤੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਫੱਟੜ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਭੁਆਟਣੀਆਂ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸਿਰ ਤੇ ਧੜ ਧਰਤੀ ਤੇ ਢੇਰ ਬਣੇ ਪਏ ਹਨ। ਜੋ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਤਦ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈਕੇ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ।। ੧੨੩੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੁੱਧ ਬਿਖੈ ਅਤਿ ਤੀਰ ਲਗੈ ਬਹੁ ਬੀਰਨਿ ਕੇ ਤਨ ਬਿਖੈ ਸ੍ਰੋਣਤ ਭੀਨੇ।।
ਕਾਇਰ ਭਾਜ ਗਏ ਰਨ ਤੇ ਅਤਿ ਹੀ ਡਰ ਸਿਉ ਜਿਹ ਗਾਤ ਪਸੀਨੇ।।
ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਕਰੈ ਕਿਲਕਾਰ ਫਿਰੈ ਰਨ ਜੋਗਿਨ ਖੱਪਰ ਲੀਨੇ।।
ਆਨ ਫਿਰਯੋ ਤਹ ਸ੍ਰੀ ਤ੍ਰਿਪਰਾਰ ਸੁ ਆਧੇ ਈ ਅੰਗ ਸਿਵਾ ਤਨ ਕੀਨੇ।।੧੨੩੧।।

ਅਰਥ - ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੀਰ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਗੀਦੀ ਲੋਕ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਡਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਣੀਓਂ ਪਾਣੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਭੂਤ ਤੇ ਪਿਸਾਚ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੋਗਨੀਆਂ ਖੱਪਰ ਲੈਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਸਿਵਜੀ ਭੀ ਆਕੇ ਉਥੇ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੱਧੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਾਰਬਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੧੨੩੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੂਰਛਾ ਤੇ ਪਾਛੇ ਘਰੀ ਤੀਨ ਭਏ ਹਰਿ ਚੇਤ।।
ਦਾਰਕ ਸੋ ਕਹਯੋ ਹਾਕਿ ਰਥ ਪੁਨ ਆਏ ਜਹ ਖੇਤ।। ੧੨੩੨।।

ਅਰਥ - ਮੂਰਛਾ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਘੜੀਆਂ ਮਗਰੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆ ਗਈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਥਵਾਨ ਕਿਹਾ,

ਰਥ ਨੂੰ ਤੋਰ, ਅਤੇ ਰਥ ਨੂੰ ਤੁਰਾ ਕੇ ਉਥੇ ਆ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੰਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੧੨੩੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜਾਨੋ ਸਹਾਇ ਭਯੋ ਹਰਿ ਕੋ ਬਹੁਰੋ ਜਦੁਬੰਸਨਿ ਕ੍ਰੋਧ ਜਗਯੋ॥
ਅਮਿਟੇਸ ਸੋ ਧਾਇ ਅਰੇ ਰਨ ਮੈ ਤਿਹ ਜੋਧਨ ਸੋ ਨਹੀ ਏਕ ਭਗਯੋ॥
ਗਹਿ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਅਤਿ ਹੀ ਦਲੁ ਆਹਵ ਕੌ ਉਮਗਯੋ॥
ਬਹੁ ਸ੍ਰਉਨ ਪਰੈ ਰੰਗਿ ਸਯਾਮ ਜਗੇ ਮਨੋ ਆਗ ਲਗੇ ਗਨ ਸਾਲ ਦਗਯੋ॥੧੨੩੩॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਹਾਈ ਹੋਯਾ ਜਾਣ ਲਿਆ ਤਦ ਫਿਰ ਯਾਦਵ ਕੁਲ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਜਾਗ ਪਿਆ। ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਅੜ ਖੜੋਤੇ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੱਜਿਆ। ਤੀਰ, ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ, ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਨੂੰ ਉਮਡ ਕੇ ਆ ਗਈ। ਲਹੂ ਵਗਣ ਕਰਕੇ, ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਰੰਗੇ ਗਏ , ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ, ਸਾਲ ਦਰਖਤਾਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਦਗ ਦਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੧੨੩੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬਿਬਧਾਯੁਧ ਲੈ ਪੁਨਿ ਜੁੱਧੁ ਕੀਓ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਮੈ ਭਟ ਕੋਪ ਭਰੇ॥
ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਿ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪਰੇ ਲਖਿ ਕੈ ਰਨ ਕੌ ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਡਰੇ॥
ਪੁਨ ਯਾ ਬਿਧਿ ਸਿਉ ਕਬਿ ਰਾਮ ਕਹੈ ਜਦੁਬੀਰ ਘਨੇ ਅਰਿ ਸਾਥ ਅਰੇ॥
ਰਿਸਿ ਭੂਪ ਤਬੈ ਬਲੁ ਕੈ ਅਸਿ ਲੈ ਰਿਪ ਕੇ ਤਨ ਦ੍ਵੈ ਕਰਿ ਚਾਰ ਕਰੇ॥੧੨੩੪॥

ਅਰਥ - ਮਨ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੂੰਹ ਤੋਂ "ਮਾਰ ਲੌ, ਮਾਰ ਲੌ" ਹੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਭਿਆਨਕ ਜਾਣ ਕੇ, ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕਵਿ ਰਾਮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਯਾਦਵ ਸੂਰਮੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨਾਲ ਅੜ ਖੜੋਤੇ ਹਨ। ਤਦ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਕੇ, ਅਤੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਚਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ॥ ੧੨੩੪॥

ਐਸੀ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਮਾਰ ਮਚੀ ਜੋਊ ਜੀਵਤ ਥੇ ਤਜਿ ਜੁੱਧੁ ਪਰਾਨੇ॥
ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਅਮਿਟੇਸ ਕੇ ਸਾਮੁਹੇ ਆਹਵ ਮੈ ਕੋਊ ਨਾ ਠਹਿਰਾਨੇ॥
ਜੋ ਬਰਬੀਰ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਬਹੁ ਬਾਰ ਭਿਰੇ ਰਨ ਬਾਂਧਿਤ ਬਾਨੇ॥
ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਚਲੇ ਭਜਿ ਕੈ ਜਿਮ ਪਉਨ ਬਹੇ ਦ੍ਰੁਮ ਪਾਤ ਉਡਾਨੇ॥੧੨੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਨੇ=ਜ਼ਿਦ, ਸ਼ਰਤ॥ ੨ ਗਾਨੇ॥

ਅਰਥ - ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਵੇਖ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਸਿਪਾਹੀ ਜਿਊਂਦੇ ਸਨ ਉਹ ਰਣਭੂਮੀ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਭੀ ਠਹਿਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਹੜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਜੋ ਬਹੁਤ ਵੇਰੀ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਾਂ ਗਾਨੇ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਵਾ ਦੇ ਚਲਣ ਨਾਲ ਦਰਖ਼ਤ ਦੇ ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਪੱਤੇ ਉੱਡ ਚਲਦੇ ਹਨ।। ੧੨੩੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੇਤੇ ਰਹੇ ਰਨ ਮੈ ਰੁਪ ਕੈ ਕਿਤਨੇ ਭਜਿ ਸਯਾਮ ਕੇ ਤੀਰ ਪੁਕਾਰੇ।।
ਬੀਰ ਘਨੇ ਨਹੀ ਜਾਤ ਗਨੇ ਅਮਿਟੇਸ ਬਲੀ ਰਿਸਿ ਸਾਥ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਬਾਜ ਮਰੇ ਗਜਰਾਜ ਪਰੇ ਸੁ ਕਹੂੰ ਰਥ ਕਾਟਿ ਕੈ ਭੂ ਪਰ ਡਾਰੇ।।
ਆਵਤ ਕਾ ਤੁਮਰੇ ਮਨ ਮੈ ਕਰਤਾ ਹਰਤਾ ਪ੍ਰਤਪਾਲਨਹਾਰੇ।। ੧੨੩੬।।

ਅਰਥ - ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਕਿੰਨਿਆਂ ਨੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਜੋ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਘੋੜੇ ਮਰ ਗਏ ਹਨ, ਹਾਥੀ ਡਿਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਰਥ ਭੰਨ ਤੋੜ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੇ ਕਰਤਾ, ਹਰਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਚੁੱਪ ਬੈਠੇ ਹੋ।। ੧੨੩੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਨ ਆਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਸੁਭਟ ਜੋ ਹਰਿ ਸੋ ਬਿਨਤੀ ਕੀਨ।।
ਤਬ ਤਿਨ ਕੌਂ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਜੂ ਇਹ ਬਿਧਿ ਉੱਤਰ ਦੀਨ।। ੧੨੩੭।।

ਅਰਥ - ਜੇਹੜੇ ਜੋਧੇ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਮਹਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।। ੧੨੩੭।।

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਨਿਧਿ ਬਾਰ ਬਿਖੈ ਅਤਿ ਹੀ ਹਠ ਕੈ ਬਹੁ ਮਾਸ ਰਹਯੋ ਤਪੁ ਜਾਪੁ ਕੀਯੋ।।
ਬਹੁਰੋ ਤਜਿ ਕੈ ਪਿਤ ਮਾਤ ਸੁ ਭ੍ਰਾਤ ਅਵਾਸ ਤਜਯੋ ਬਨਬਾਸ ਲੀਯੋ।।
ਸਿਵ ਰੀਝ ਤਪੋਧਨ ਮੈ ਇਹ ਕੋ ਕਹਯੋ ਮਾਂਗ ਮਹਾਂ ਬਰ ਤੋਹਿ ਦੀਯੋ।।
ਮੁਹਿ ਸਾਮੁਹੇ ਕੋਊ ਨ ਸਤ੍ਰੁ ਰਹੈ ਬਰੁ ਦੇਹੁ ਇਹੈ ਮੁਖਿ ਮਾਂਗ ਲੀਯੋ।। ੧੨੩੮।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ

ਹਠ ਕਰ ਕੇ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੱਕ ਖੜਾ ਰਹਿ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਜਪ ਤੇ ਤਪ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਪਿਓ, ਮਾਂ ਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਬਨਬਾਸ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਤਪੋਧਨ ਜਨਮ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ, ਇਸਨੂੰ ਆਖਿਆ ਵਰ ਮੰਗ ਲੈ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਵਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਵਕਤ ਇਸ ਨੇ ਇਹ ਵਰ ਮੰਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਯੁੱਧ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੋ ਨਾ ਸਕੇ।। ੧੨੩੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੇਸ ਸੁਰੇਸ ਗਨੇਸ ਨਿਸੇਸ ਦਿਨੇਸ ਹੂ ਤੇ ਨਹੀ ਜਾਇ ਸੰਘਾਰਯੋ।।
ਸੋ ਬਰ ਪਾਇ ਮਹਾ ਸਿਵ ਤੇ ਅਰਿਬਿੰਦ ਨਰਿੰਦ ਇਨੀ ਰਨ ਮਾਰਯੋ।।
ਸੂਰਨ ਸੋ ਬਲਬੀਰ ਤਬੈ ਅਪੁਨੈ ਮੁਖਿ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਹਉ ਤਿਹ ਸੰਗਰ ਕੇ ਸਮੁਹੇ ਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਬਿਧ ਪੂਛ ਇਹੀ ਜੀਯ ਧਾਰਯੋ।। ੧੨੩੯।।

ਅਰਥ - ਸੇਸਨਾਗ, ਇੰਦ੍ਰ, ਗਣੇਸ, ਚੰਦ ਤੇ ਸੂਰਜ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਉੱਤਮ ਵਰ ਪਾਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਕਮਲ ਵਰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸਨੇ ਹੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਾਬਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ । ਮੈਂ ਜੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ, ਉਸਦੇ ਮਰਣ ਦੀ ਬਿਧੀ ਉਸਦੇ ਪਾਸੋਂ ਪੁੱਛ ਲਵਾਂ ਤਦ ਹੀ ਇਹ ਮਰੇਗਾ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੧੨੩੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਹਰਿ ਜੂ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਤਬ ਮੁਸਲੀ ਸੁਨਿ ਪਾਇ।।
ਇਹ ਕੋ ਅਬ ਹੀ ਹਉ ਹਨੋ ਬੋਲਯੋ ਬਚਨੁ ਰਿਸਾਇ।। ੧੨੪੦।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, ਤਦ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਸੁਣ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਬਚਨ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ।। ੧੨੪੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੋਪ ਹਲੀ ਜਦੁਬੀਰ ਹੀ ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹਯੋ ਕਹੋ ਜਾਇ ਸੰਘਾਰੋ।।
ਜਉ ਸਿਵ ਆਇ ਸਹਾਇ ਕਰੈ ਸਿਵ ਕੋ ਰਨ ਮੈ ਤਿਹ ਸੰਗ ਪ੍ਰਹਾਰੋ।।
ਸਾਚ ਕਹੋ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਤੁਮ ਸੋਂ ਹਨ ਹੋ ਅਮਿਟੇਸ ਨਹੀ ਬਲ ਹਾਰੋ।।
ਪਉਨ ਸਰੂਪ ਸਹਾਇ ਕਰੋ ਤੁਮ ਪਾਵਕ ਹ੍ਵੈ ਰਿਪ ਕਾਨਨ ਜਾਰੋ।। ੧੨੪੧।।

ਅਰਥ - ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਤੁਸੀਂ ਆਖੋ, ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਾਂਗਾ। ਜੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਆਕੇ ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ, ਤਦ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ

ਹਾਂ, ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰਾਂਗਾ, ਉਸਦੇ ਬਲ ਅੱਗੇ ਮੈਂ ਹਾਰਾਂਗਾ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਪੌਣ ਸਰੂਪ ਹੋਕੇ, ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੈਂ ਅੱਗ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵੈਰੀ ਰੂਪ ਬਣ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇਵਾਂਗਾ।। ੧੨੪੧।।

ਕ੍ਰਿਸਨ ਬਾਚ ਮੁਸਲੀ ਸੋ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੁਮ ਸੋ ਤਿਨ ਜਬ ਜੁੱਧ ਕੀਯੋ ਕਿਉ ਨ ਲਰੇ ਪਗ ਰੋਪ।।
ਅਬ ਹਮ ਆਗੇ ਗਰਬ ਕੋ ਬਚਨ ਉਚਾਰਤ ਕੋਪ।। ੧੨੪੨।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਆਖਿਆ-ਜਦ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਲੜਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਪੈਰ ਗੱਡਕੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਲੜਿਆ ? ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਮਾਣ ਨੂੰ ਧਾਰ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ।। ੧੨੪੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਾਦਵ ਭਾਜਿ ਗਏ ਸਿਗਰੇ ਤੁਮ ਬੋਲਤ ਹੋ ਅਹੰਕਾਰਨਿ ਜਿਉ।।
ਅਬ ਆਜ ਹਨੋ ਅਰਿ ਕੌਂ ਰਨ ਮੈ ਕਸ ਭਾਖਤ ਹੋ ਮਤਵਾਰਨਿ ਜਿਉ।।
ਤਿਹ ਕੋ ਬਡਵਾਨਲ ਕੇ ਪਰਸੇ ਜਰ ਜੈਹੋ ਤਬੈ ਤ੍ਰਿਨ ਭਾਰਨ ਜਿਉ।।
ਜਦੁਬੀਰ ਕਹਯੋ ਵਹ ਕੇਹਰਿ ਹੈ ਤਿਹ ਤੇ ਭਜਿ ਹੋ ਬਲ ਬਾਰਨ ਜਿਉ।।੧੨੪੩।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਯਾਦਵ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਇਕ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਅਹੰਕਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹੋ। "ਮੈਂ ਅੱਜ ਹੁਣੇ ਹੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ", ਨਸ਼ਈਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਇਹ ਬਚਨ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖ ਰਹੇ ਹੋ? ਉਸ ਭਿਆਨਕ ਅੱਗ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਪੰਡ ਵਾਂਗ ਸੜ ਜਾਉਗੇ। ਅਰਥਾਤ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਬੜਵਾ ਅੱਗ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਪੰਡ ਵਰਗੇ ਹੋ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਓਹ ਤਾਂ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗੂੰ ਭੱਜ ਜਾਓਗੇ।। ੧੨੪੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬ੍ਰਿਜਭੂਖਨ ਬਲਭਦ੍ਰ ਸੋਂ ਇਹ ਬਿਧ ਕਹੀ ਸੁਨਾਇ।।
ਹਰੇ ਬੋਲ ਬਲ ਯੌਂ ਕਹਯੋ ਕਰੋ ਜੁ ਪ੍ਰਭਹਿ ਸੁਹਾਇ।। ੧੨੪੪।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਖੀ। ਤਦ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਹੌਲੇ ਜਹੇ ਬਚਨ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜੋ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਓਹੀ ਕਰੋ।। ੧੨੪੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਬਲ ਸਿਉ ਕਹਯੋ ਰੋਸ ਬਢਾਇ ਚਲਯੋ ਹਰਿ ਜੂ ਹਥਿਯਾਰ ਸੰਭਾਰੇ।।
ਕਾਇਰ ਜਾਤ ਕਹਾ ਥਿਰੁ ਹੋਹੁ ਸੁ ਕੇਹਰਿ ਜਿਯੋਂ ਹਰਿ ਜੂ ਭਭਕਾਰੇ।।

ਬਾਨ ਅਨੇਕ ਹਨੇ ਉਨਹੂੰ ਹਰਿ ਕੋਪ ਹ੍ਵੈ ਬਾਨ ਸੋ ਬਾਨ ਨਿਵਾਰੇ॥
ਆਪਨੇ ਪਾਨ ਲਯੋ ਧਨੁ ਤਾਨ ਘਨੇ ਸਰ ਲੈ ਅਰਿ ਊਪਰਿ ਡਾਰੇ॥ ੧੨੪੫॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਹਥਿਆਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਭੱਬਕ ਮਾਰਕੇ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, 'ਕਾਇਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕਿਥੇ ਭੱਜਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਹੁ ?' ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਉਸਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤੀਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰੇ, ਅਗੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਕੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਤੀਰ ਹੇਠਾਂ ਡੇਗ ਦਿੱਤੇ। ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚਿਆ ਅਤੇ ਤੀਰ ਲੈਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਉਤੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ॥ ੧੨੪੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਾਨ ਅਨੇਕ ਚਲਾਇ ਕੈ ਪੁਨਿ ਬੋਲੇ ਹਰਿ ਦੇਵ॥
ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਮਿਟ ਜਾਇਗੋ ਝੂਠੋ ਤੁਯ ਅਹੰਮੇਵ॥ ੧੨੪੬॥

ਅਰਥ - ਅਨੇਕਾਂ ਤੀਰ ਚਲਾ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ-ਅਮਿਟ ਸਿੰਹ ਮਿਟ ਜਾਏਗਾ, ਤੇਰਾ ਅੰਹਕਾਰ ਕਰਨਾ ਝੂਠਾ ਹੈ॥ ੧੨੪੬॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਹਉ ਜਬ ਜੁੱਧ ਕੇ ਕਾਜ ਚਲਯੋ ਤੁ ਅਕਾਲ ਕਹਯੋ ਹਰਿ ਜੂ ਹਮ ਸਉ॥
ਤਿਹ ਕੋ ਕਹਯੋ ਕਾਨ ਕੀਯੋ ਤਬ ਮੈ ਤੁਅ ਹੇਰਿ ਕੈ ਆਯੋ ਹਉ ਆਪਨੀ ਗਉ॥
ਤਿਹ ਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਬੀਰ ਕਹਯੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਤਜਿ ਸੰਕ ਭਿਰੇ ਦੋਊ ਆਹਵ ਸਉ॥
ਧ੍ਰੂਅ ਲੋਕ ਟਰੈ ਗਿਰ ਮੇਰ ਹਲੈ ਸੁ ਤਊ ਤੁਮ ਤੇ ਟਰਿਹੋਂ ਨਹੀ ਹਉ॥੧੨੪੭॥

ਅਮਿਟ ਸਿੰਹ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਜਦ ਜੁੱਧ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰਿਆ ਸੀ, ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਤਾਂ 'ਅਕਾਲ' ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਸੀ। ਤਦ ਉਸਦੇ ਕਹੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਰਾਜੇ ਅਮਿਟ ਸਿੰਹ ਨੇ ਆਖਿਆ - ਇਸ ਕਰਕੇ, ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣ! ਸੰਕਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੰਗ ਕਰੀਏ ਹਾਰ ਜਿੱਤ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਧ੍ਰੂਅ ਲੋਕ ਟਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਹਿੱਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਹਿੱਲ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹਿੱਲਾਂਗਾ॥ ੧੨੪੭॥

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਹਯੋ ਕ੍ਰਿਸਨ ਤੁਹਿ ਮਾਰਿ ਹੋ ਤੂੰ ਕਰਿ ਕੋਟ ਉਪਾਇ॥
ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਬੋਲਿਓ ਤਬਹਿ ਅਤਿ ਹੀ ਕੋਪ ਬਢਾਇ॥ ੧੨੪੮॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਉਪਾਓ ਕਰ, ਪਰ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਾਰਾਂਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਮਿਟ ਸਿੰਹ ਬੜਾ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ॥ ੧੨੪੮॥

ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਹਉ ਨ ਬਕੀ ਬਕ ਨੀਚ ਨਹੀ ਬ੍ਰਿਖਭਾਸੁਰ ਸੋ ਛਲ ਸਾਥ ਸੰਘਾਰਯੋ॥
ਕੇਸੀ ਨ ਹਉ ਗਜ ਧੇਨਕ ਨਾਹਿ ਨ ਹਉ ਤ੍ਰਿਨਾਵ੍ਰਤ ਸਿਲਾ ਪਰ ਡਾਰਯੋ॥
ਹਉ ਨ ਅਘਾਸੁਰ ਮੁਸਟ ਚਡੂਰ ਸੁ ਕੰਸ ਨਹੀ ਗਹਿ ਕੇਸ ਪਛਾਰਯੋ॥
ਭ੍ਰਾਤ ਬਲੀ ਤੁਅ ਨਾਮ ਪਰਯੋ ਕਹੋ ਕਉਨ ਬਲੀ ਬਲ ਸੋ ਤੁਅ ਮਾਰਯੋ॥੧੨੪੯॥

ਅਰਥ – ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ–ਮੈਂ ਪੂਤਨਾ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਨੀਚ ਬਗਲਾ ਹਾਂ, ਨਾ ਹੀ ਬ੍ਰਿਖਭਾਸੁਰ ਹਾਂ, ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਤੂੰ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਨਾ ਮੈਂ ਕੇਸੀ ਹਾਂ, ਨਾ ਹਾਥੀ ਹਾਂ, ਨਾ ਧੇਨਕ ਦੈਂਤ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਤ੍ਰਿਨਾਵ੍ਰਤ ਹਾਂ, ਜਿਸਨੂੰ ਤੂੰ ਪੱਥਰ ਉਤੇ ਪਟਕਾਇਆ ਸੀ। ਨਾ ਮੈਂ ਅਘਾਸੁਰ ਹਾਂ, ਨਾ ਚੰਡੂਰ ਤੇ ਮੁਸਟ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੰਸ ਹਾਂ, ਜਿਸਨੂੰ ਤੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਪਟਕਾਇਆ ਸੀ। ਬਲਰਾਮ ਦਾ ਭਰਾ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਏਹ ਦੱਸ, ਕਿਸ ਬਲਵਾਨ ਨੂੰ ਤੂੰ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਹੈ?॥ ੧੨੪੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕਾ ਚਤੁਰਾਨਨ ਮੈ ਬਲੁ ਹੈ ਜੋਊ ਆਹਵ ਮੈ ਹਮ ਸੋ ਰਿਸਿ ਕੈ ਹੈ॥
ਕਉਨ ਖਗੇਸ ਗਨੇਸ ਦਿਨੇਸ ਨਿਸੇਸ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਮੋਨ ਭਜੈ ਹੈ॥
ਸੇਸ ਜਲੇਸ ਸੁਰੇਸ ਧਨੇਸ ਜੁ ਜਉ ਅਰਿ ਹੈ ਤਊ ਮੋਹ ਨ ਛੈ ਹੈ॥
ਭਾਜਤ ਦੇਵ ਬਿਲੋਕ ਕੈ ਮੋ ਕਉ ਤੂ ਲਰਕਾ ਲਰਿ ਕਾ ਫਲੁ ਲੈ ਹੈ॥੧੨੫੦॥

ਅਰਥ – ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਚ ਵੀ ਇਤਨਾ ਜੋਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲੜ ਸਕੇ। ਗਰੁੜ, ਗਣੇਸ਼, ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੀਜ ਹੀ ਕੀ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਹੀ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਸ਼ੇਸਨਾਗ, ਵਰਨ ਦੇਵਤਾ, ਇੰਦ੍ਰ ਤੇ ਕੁਬੇਰ ਜੀ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅੜੇਗਾ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਰਣ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਖੜੋਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੂੰ ਲੜਕਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਕੀ ਫਲ ਲਵੇਂਗਾ?॥ ੧੨੫੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਖੋਵਤ ਹੈ ਜੀਉ ਕਿਹ ਨੀਮਤ ਤਜਿ ਰਨ ਸਯਾਮ ਪਧਾਰ॥
ਮਾਰਤ ਹੋ ਰਨ ਆਜ ਤੁਹਿ ਅਪਨੇ ਬਲਹਿ ਸੰਭਾਰ॥ ੧੨੫੧॥

ਅਰਥ – ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਗੁਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਜਾਹ ? ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਅੱਜ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਆਪਣੇ ਬਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲੈ॥ ੧੨੫੧॥

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਕੇ ਬਚਨ ਸੁਨ ਬੋਲਯੋ ਹਰਿ ਕਰਿ ਕੋਪ॥
ਅਬ ਅਕਾਰ ਤੁਅ ਲੋਪ ਕਰ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਬਿਨੁ ਓਪ॥ ੧੨੫੨॥

ਅਰਥ - ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਖਿਆ, ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ 'ਅਕਾਰ' (ਅ) ਅਲੋਪ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਅਰਥਾਤ 'ਅਮਿਟ' ਨਾਲੋਂ 'ਅ' ਹਟ ਜਾਣ ਨਾਲ 'ਮਿਟ' ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਵੇਗਾ॥ ੧੨੫੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜੁੱਧੁ ਕਰਯੋ ਹਰਿ ਜੂ ਜੁਗ ਜਾਮ ਤਬੈ ਰਿਪ ਰੀਝ ਕੈ ਐਸੇ ਪੁਕਾਰਯੋ॥
ਬਾਲਕ ਹੋ ਅਰੁ ਜੁੱਧੁ ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੋ ਮਾਗੁ ਕਛੂ ਮੁਖ ਜੋ ਜੀਯ ਧਾਰਯੋ॥
ਆਪਨੀ ਪਾਤ ਕੀ ਘਾਤ ਕੀ ਬਾਤ ਕਉ ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ ਮੁਰਾਰ ਉਚਾਰਯੋ॥
ਸਾਮੁਹੇ ਮੋਹਿ ਨ ਕੋਊ ਹਨੈ ਅਸ ਲੈ ਤਬ ਕਾਨ੍ਹ ਪਛਾਵਰ ਝਾਰਯੋ॥ ੧੨੫੩॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦੋ ਪਹਿਰ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਤਦ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਬਾਲਕ ਹੈਂ ਪਰ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਚਤੁਰ ਹੈਂ, ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਤੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਮੂੰਹੋਂ ਮੰਗ ਲੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਦੀ ਜੇਹੜੀ ਭੀ ਜੁਗਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਦੱਸ ਦੇਹ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕੇਗਾ, ਤਦ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਪਿੱਛੋਂ ਦੀ ਵਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੨੫੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸੀਸ ਕਟਯੋ ਨ ਹਟਯੋ ਤਹ ਠਉਰ ਤੇ ਦਉਰ ਕੈ ਆਗੈ ਹੀ ਕੋ ਪਗੁ ਧਾਰਯੋ॥
ਕੁੰਚਰੁ ਏਕ ਹੁਤੋ ਦਲ ਮੈ ਤਿਹ ਧਾਇ ਕੈ ਜਾਇ ਕੈ ਘਾਇ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ॥
ਮਾਰ ਕਰੀ ਹਨਿ ਬੀਰ ਚਲਯੋ ਅਸ ਲੈ ਕਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਓਰ ਪਧਾਰਯੋ॥
ਭੂਮਿ ਗਿਰਯੋ ਸਿਰ ਸ੍ਰੀ ਸਿਵ ਲੈ ਗੁਹ ਮੁੰਡ ਕੀ ਮਾਲ ਕੋ ਮੇਰੁ ਸਵਾਰਯੋ॥ ੧੨੫੪॥

ਅਮਿਟ ਸਿੰਹ ਦਾ ਸਿਰ ਧੜ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਅਗਾਂਹ ਹੀ ਵਧਦਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਹਾਥੀ ਸੀ, ਮਰੇ ਹੋਏ ਅਮਿਟ ਸਿੰਹ ਨੇ ਭੱਜ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਸਤ੍ਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਸਿਰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਲੈਕੇ ਮੁੰਡ ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਮਾਲਾ ਦਾ ਸੁਮੇਰ** ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੨੫੪॥

**ਜਿਸ ਮਣਕੇ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਲੜੀਆਂ ਪ੍ਰੋਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਸੁਮੇਰ' ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਅਤਿ ਹੀ ਬਲੀ ਬਹੁਤੁ ਕਰਯੋ ਸੰਗ੍ਰਾਮ।।
ਨਿਕਸਿ ਜੋਤਿ ਹਰਿ ਸੋ ਮਿਲੀ ਜਿਉ ਨਿਸ ਕੋਂ ਕਰ ਭਾਨ।। ੧੨੫੫।।

ਅਰਥ - ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨਿਕਲ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਸੂਰਜ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।। ੧੨੫੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਅਉਰ ਜਿਤੀ ਪ੍ਰਿਤਨਾ ਅਰਿ ਕੀ ਤਿਨਹੂੰ ਜਦੁਬੀਰ ਸੋ ਜੁਧੁ ਕੀਯਾ।।
ਬਿਨੁ ਭੂਪਤ ਆਨ ਅਰੇ ਨ ਡਰੇ ਰਿਸ ਕੋ ਕਰਿ ਕੈ ਅਤਿ ਗਾਢੋ ਹੀਯਾ।।
ਮਿਲਿ ਧਾਇ ਪਰੇ ਹਰਿ ਪੈ ਭਟ ਯੌਂ ਕਵਿ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸੁ ਮਾਨ ਲੀਯਾ।।
ਮਾਨੋ ਰਾਤ ਸਮੇ ਉਡ ਕੀਟ ਪਤੰਗ ਜਿਉ ਟੂਟ ਪਰੈ ਅਵਿਲੋਕ ਦੀਯਾ।। ੧੨੫੬।।

ਅਰਥ - ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਭੀ ਅੜ ਖੜੋਤੇ, ਡਰੇ ਨਹੀਂ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਕੇ, ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾ ਪਏ ਹਨ, ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਜਿਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੀੜੇ ਪਤੰਗੇ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਉਸਦੇ ਉੱਤੇ ਟੁੱਟਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ।। ੧੨੫੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਬ੍ਰਿਜਭੂਖਨ ਖਰਗੁ ਗਹਿ ਅਰਿ ਬਹੁ ਦਏ ਗਿਰਾਇ।।
ਏਕ ਅਰੇ ਇਕ ਰੁਪ ਲਰੇ ਇਕ ਰਨ ਛਾਡ ਪਰਾਇ।। ੧੨੫੭।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਕ ਲੜਨ ਲਈ ਅੜ ਖੜੋਤੇ ਹਨ, ਇਕ ਪੈਰ ਗੱਡ ਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਰਣ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ।। ੧੨੫੭।।

ਚਉਪਈ।। ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਦਲ ਹਰਿ ਜੂ ਹਯੋ।। ਹਾਹਾਕਾਰ ਸਤ੍ਰੂ ਦਲ ਭਯੋ।।
ਉਤ ਤੇ ਸੂਰ ਅਸਤੁ ਹੁਇ ਗਯੋ।। ਪ੍ਰਾਚੀ ਦਿਸ ਤੇ ਸਸਿ ਪ੍ਰਗਟਯੋ।। ੧੨੫੮।।

ਅਰਥ - ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਵੈਰੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮੱਚ ਗਿਆ। ਉਧਰੋਂ ਸੂਰਜ ਅਸਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਤੋਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ।। ੧੨੫੮।।

ਚਾਰ ਜਾਮ ਦਿਨ ਸੰਗਰ ਕੀਨੋ।। ਬੀਰਨਿ ਕੋ ਬਲੁ ਹੁਇ ਗਯੋ ਛੀਨੋ।।
ਦੋਊ ਦਲ ਆਪ ਆਪ ਮਿਲਿ ਧਾਏ।। ਇਤ ਜਦੁਬੀਰ ਬਸਤ ਗ੍ਰਿਹ ਆਏ।। ੧੨੫੯।।

ਅਰਥ - ਦਿਨ ਦੇ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਜੰਗ ਕੀਤਾ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਜੋਰ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੋਵੇਂ

ਫ਼ੌਜਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਕੇ ਤੁਰ ਪਈਆਂ, ਇਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੰਬੂ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਜਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸੇ।। ੧੨੫੯।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਜੁੱਧ ਪ੍ਰਬੰਧੇ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਸੈਨਾ ਸਹਤ ਬਧਹਿ ਧਯਾਇ ਸਮਾਪਤ।।

- - - - - - - -

ਅਥ ਪੰਚ ਭੂਪ ਜੁੱਧੁ ਕਥਨੰ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਰਾਸਿੰਧ ਤਬ ਰੈਨ ਕਉ ਸਕਲ ਬੁਲਾਏ ਭੂਪ।।
ਬਲ ਗੁਨ ਬਿਕ੍ਰਮ ਇੰਦ੍ਰ ਸਮ ਸੁੰਦਰ ਕਾਮ ਸਰੂਪ।। ੧੨੬੦।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਬੁਲਾ ਲਏ। ਜੋ ਬਲ, ਗੁਣ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਵਿਚ ਇੰਦ੍ਰ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਕਾਮ ਸਰੂਪ ਹਨ।। ੧੨੬੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭੂਪ ਅਠਾਰਹ ਜੁੱਧ ਮੈ ਸਯਾਮ ਹਨੇ ਬਲਬੀਰ।।
ਪ੍ਰਾਤ ਜੁੱਧ ਵਾ ਸੋ ਕਰੈ ਐਸੋ ਕੋ ਰਨਧੀਰ।। ੧੨੬੧।।

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਆਖਿਆ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧਿਆਂ ਸਣੇ ਅਠਾਰਾਂ ਰਾਜੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਤੁਸਾਂ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਰਣਧੀਰ ਕੌਣ ਹੈ, ਜੋ ਸਵੇਰੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰੇਗਾ?।। ੧੨੬੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਧੂਮ ਸਿੰਘ ਧੁਜ ਸਿੰਘ ਮਨ ਸਿੰਘ ਧਰਾ ਧਰ ਅਉਰ।।
ਧਉਰ ਸਿੰਘ ਪਾਚੋ ਨ੍ਰਿਪਤ ਸੂਰਨਿ ਕੋ ਸਿਰਮਉਰ।। ੧੨੬੨।।

ਅਰਥ - ਧੂਮ ਸਿੰਹ, ਧੁਜ ਸਿੰਹ, ਮਨ ਸਿੰਹ, ਧਰਾ ਧਰ ਸਿੰਹ ਅਤੇ ਧੌਲ ਸਿੰਹ ਇਹ ਪੰਜੇ ਰਾਜੇ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਟ-ਮਨੀ ਹਨ।। ੧੨੬੨।।

ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਉਠਿ ਸਭਾ ਮਹਿ ਪਾਚਹੁ ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਨਾਮ।।
ਕਾਲ ਭੋਰ ਕੇ ਹੋਤ ਹੀ ਹਨਿ ਹੈ ਬਲ ਦਲ ਸਯਾਮ।। ੧੨੬੩।।

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਉੱਠਕੇ ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕੱਲ੍ਹ ਸਵੇਰਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ, ਦਲ ਤੇ ਬਲ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰਾਂਗੇ।। ੧੨੬੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬੋਲਤ ਭੇ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਤੇਊ ਯੌ ਜਿਨ ਚਿੰਤਕ ਭੇ ਹਮ ਜਾਇ ਲਰੈਗੇ।।
ਆਇਸ ਹੋਇ ਤੁ ਬਾਂਧਿ ਲਿਆਵਹਿ ਨਾਤਰ ਬਾਨ ਸੋ ਪ੍ਰਾਨ ਹਰੈਗੇ।।
ਕਾਲ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਅਰਿ ਕੇ ਬਲ ਅਉ ਹਰਿ ਜਾਦਵ ਸੋ ਨ ਟਰੈਗੇ।।
ਏਕ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇ ਸੰਗ ਨਿਸੰਗ ਉਨੈ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਕਰੈ ਨ ਡਰੈਗੇ।। ੧੨੬੪।।

ਅਰਥ – ਉਹ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ-ਮਹਾਰਾਜ! ਆਪ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਜਾ ਕੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਾਂਗੇ। ਜੇ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆਵਾਂਗੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਨ ਕੱਢ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਕੱਲ੍ਹ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਵੈਰੀ ਦੇ ਬਲ ਅਤੇ ਜਾਦਵਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਂਗੇ। ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਇਕ ਹੀ ਵਾਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣ-ਹੀਨ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ ਘਬਰਾਵਾਂਗੇ ਨਹੀਂ।। ੧੨੬੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਰਾਸਿੰਧ ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਿ ਦਈ ਜੁ ਸਭਾ ਉਠਾਇ।।
ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਗਏ ਰਾਜਾ ਅਤਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇ।। ੧੨੬੫।।

ਅਰਥ – ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਇਹ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ, ਸਭਾ ਉਠਾ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁੱਖ ਪਾਇਆ।। ੧੨੬੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਗ੍ਰਿਹ ਆਏ ਉਠ ਪਾਂਚ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਮ ਏਕ ਗਈ ਰਾਤ।।
ਤੀਨ ਪਹਰ ਸੋਏ ਨਹੀ ਝਾਂਕਤ ਹੁਇ ਗਯੋ ਪ੍ਰਾਤ।। ੧੨੬੬।।

ਅਰਥ – ਇਕ ਪਹਰ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਤਾਂ ਪੰਜੇ ਰਾਜੇ ਉੱਠ ਕੇ ਘਰ ਆ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪਹਿਰ ਭੀ ਸੁੱਤੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਾਗਦਿਆਂ ਜਾਗਦਿਆਂ ਹੀ ਸਵੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੨੬੬।।

ਕਬਿਤੁ।। ਪ੍ਰਾਤਕਾਲ ਭਯੋ ਅੰਧਕਾਰ ਮਿਟ ਗਯੋ
ਕ੍ਰੁਧ ਸੂਰਨਿ ਕੋ ਭਯੋ ਰਥ ਸਾਜਿ ਕੈ ਸਭੈ ਚਲੇ।।
ਇਤੈ ਬ੍ਰਿਜਰਾਇ ਬਲਦੇਵ ਜੂ ਬੁਲਾਇ
ਮਨ ਮਹਾਂ ਸੁਖੁ ਪਾਇ ਜਦੁਬੀਰ ਸੰਗ ਲੈ ਭਲੇ।।
ਉਤੈ ਡਰ ਡਾਰ ਕੈ ਹਥਿਯਾਰਨਿ ਸੰਭਾਰ ਕੈ
ਸੁ ਆਏ ਹੈ ਹਕਾਰ ਕੈ ਅਟਲ ਭਟ ਨ ਟਲੇ।।
ਸਯੰਦਨ ਧਵਾਇ ਸੰਖ ਦੁੰਦਭਿ ਬਜਾਇ
ਦੈ ਤਰੰਗਨਿ ਕੇ ਭਾਇ ਦਲ ਆਪਸਿ ਬਿਖੈ ਰਲੇ।। ੧੨੬੭।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਸਵੇਰਾ ਹੋਇਆ, ਹਨੇਰਾ ਮਿਟ ਗਿਆ, ਸੂਰਮੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰੱਥ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਇਧਰੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸੁੱਖ ਪਾਯਾ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਯਾਦਵ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ। ਉਧਰੋਂ ਡਰ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਕੇ, ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਨਾ ਟਲਣ ਵਾਲੇ ਅਟੱਲ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰਾ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਆਏ ਹਨ। ਰਥਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ, ਸੰਖ ਤੇ ਧੌਸਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜਾ ਕੇ, ਦੋਹੁੰ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗੂੰ ਦੋਵੇਂ ਦਲ ਆਪੋ ਵਿਚ ਰਲ ਗਏ ਹਨ।। ੧੨੬੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਯੰਦਨ ਪੈ ਹਰਿ ਸੋਭਿਯੋ ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਕੀ ਖਾਨ।।
ਕੁਮਦਨ ਜਾਨਜੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਕੰਜਨ ਮਾਨੋ ਭਾਨ।। ੧੨੬੮।।

ਅਰਥ - ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਦੀ ਖਾਣੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਥ ਉੱਤੇ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਕੰਮੀਆਂ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਵਲਾਂ ਨੇ ਸੂਰਜ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।। ੧੨੬੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਘਨ ਜਾਨ ਕੈ ਮੋਰ ਨਚਿਓ ਬਨ ਮਾਂਝ ਚਕੋਰ ਲਖਯੋ ਸਸਿ ਕੇ ਸਮ ਹੈ।।
ਮਨ ਕਾਮਨ ਕਾਮ ਸਰੂਪ ਭਯੋ ਪ੍ਰਭ ਦਾਸਨਿ ਜਾਨਯੋ ਨਰੋਤਮ ਹੈ।।
ਬਰ ਜੋਗਿਨ ਜਾਨ ਜੁਗੀਸਰ ਈਸਰ ਰੋਗਨ ਮਾਨਯੋ ਸਦਾ ਛਮ ਹੈ।।
ਹਰਿ ਬਾਲਨ ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਲਖਯੋ ਜੀਯ ਦੁੱਜਨ ਜਾਨਜੋ ਮਹਾ ਜਮ ਹੈ।।੧੨੬੯।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਯਾਮ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਬੱਦਲ ਜਾਣ ਕੇ ਬਨ ਵਿਚ ਮੋਰ ਨੱਚਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਚਕੋਰ ਨੇ ਉਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਸਮਾਨ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ 'ਕਾਮ ਸਰੂਪ' ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦਾਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਸਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਜੋਗੀਸ੍ਰਾਂ ਦਾ ਭੀ ਈਸ਼੍ਵਰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਰੋਗੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਨਿਤ-ਅਰੋਗਤਾ ਸਰੂਪ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਬਾਲਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਜਮਰਾਜ ਦਾ ਸਰੂਪ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।। ੧੨੬੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਚਕਵਾਨ ਦਿਨੇਸ ਗਜਾਨ ਗਨੇਸ ਗਨਾਨ ਮਹੇਸ ਮਹਾਤਮ ਹੈ।।
ਮਘਵਾ ਧਰਨੀ ਹਰਿ ਜਿਉ ਹਰਿਨੀ ਉਪਮਾ ਬਰਨੀ ਨ ਕਛੂ ਸ੍ਰਮ ਹੈ।।
ਮ੍ਰਿਗ ਜੂਥਨ ਨਾਦ ਸਰੂਪ ਭਯੋ ਜਿਨ ਕੇ ਨ ਬਿਬਾਦ ਤਿਨੈ ਦਮ ਹੈ।।
ਨਿਜ ਮੀਤਨ ਮੀਤ ਹੈ ਚੀਤ ਬਸਯੋ ਹਰਿ ਸਤ੍ਰਨਿ ਜਾਨਜੋ ਮਹਾਂ ਜਮ ਹੈ।।੧੨੭੦।।

ਅਰਥ - ਚਕਵਿਆਂ ਸੂਰਜ ਰੂਪ, ਦਿੱਗਜਾਂ ਨੇ ਗਣੇਸ਼ ਰੂਪ, ਗਣਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਰੂਪ, ਅਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਮਹਾਤਮਾਂ ਸਰੂਪ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਰੂਪ, ਲਛਮੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਵਰਗਾ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਕੁਝ ਉਪਮਾ ਬਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਮਹਿਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ। ਹਰਨਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨੂੰ

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਘੰਡੇਹੇੜੇ ਦਾ ਸਬਦ ਸਰੂਪ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਦਮ' ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਮਿੱਤ੍ਰ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਜਮ ਰੂਪ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।। ੧੨੭੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦ੍ਵੈ ਸੈਨਾ ਇਕਠੀ ਭਈ ਅਤਿ ਮਨ ਕੋਪ ਬਢਾਇ।।
ਜੁੱਧੁ ਕਰਤ ਹੈ ਬੀਰ ਬਰ ਰਨ ਦੁੰਦਭੀ ਬਜਾਇ।। ੧੨੭੧।।

ਅਰਥ - ਦੋਵੇਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ।। ੧੨੭੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਧੂਮ ਧੁਜਾ ਮਨ ਧਉਰ ਧਰਾ ਧਰ ਸਿੰਘ ਸਭੈ ਰਨ ਕੋਪ ਕੈ ਆਏ।।
ਲੈ ਕਰਵਾਰਨ ਢਾਲ ਕਰਾਲ ਹ੍ਵੈ ਸੰਕ ਤਜੀ ਹਰਿ ਸਾਮੁਹੇ ਧਾਏ।।
ਦੇਖਿ ਤਿਨੈ ਤਬ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਹਲੀ ਸੋ ਕਹਯੋ ਸੁ ਕਰੋ ਮਨ ਭਾਏ।।
ਧਾਇ ਬਲੀ ਬਲ ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਹਲ ਪਾਂਚਨ ਕੇ ਸਿਰ ਕਾਟਿ ਗਿਰਾਏ।।੧੨੭੨।।

ਅਰਥ - ਧੂਮ ਸਿੰਹ, ਧੁਜ ਸਿੰਹ, ਮਨ ਸਿੰਹ, ਧਉਰ ਸਿੰਹ ਤੇ ਧਰਾਧਰ ਸਿੰਹ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਢਾਲਾਂ ਤੇ ਡਰਾਉਣੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ, ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਅਤੇ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਪਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਓਹੋ ਹੀ ਕਰ। ਬਲਿਰਾਮ ਜੋਧਾ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਲ ਲੈ ਕੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਜਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਪੰਜਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ।। ੧੨੭੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੋ ਅਛੂਹਨੀ ਦਲ ਨ੍ਰਿਪਤ ਪਾਂਚੋਂ ਹਨੇ ਰਿਸਾਇ।।
ਏਕ ਦੋਇ ਜੀਵਤ ਬਚੇ ਰਨ ਤਜਿ ਗਏ ਪਰਾਇ।। ੧੨੭੩।।

ਅਰਥ - ਦੋ ਅਛੋਹਨੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸਮੇਤ, ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਪੰਜੇ ਰਾਜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਕ ਦੋ ਫ਼ੌਜੀ ਜੀਊਂਦੇ ਬਚੇ, ਉਹ ਜੰਗ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ।। ੧੨੭੩।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਜੁੱਧੁ ਪ੍ਰਬੰਧੇ ਪਾਂਚ ਭੂਪ ਦੋ ਅਛੂਹਨੀ ਦਲ ਸਹਤ ਬਧਹ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤੰ।।

– – – – –

ਅਥ ਦ੍ਵਾਦਸ ਭੂਪ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਦ੍ਵਾਦਸ ਭੂਪ ਨਿਹਾਰ ਦਸਾ ਤਿਹ ਦਾਂਤਨ ਪੀਸ ਕੈ ਕੋਪ ਕੀਯੋ॥
ਧਰੀਆ ਸਭ ਹੀ ਬਰ ਅੱਤ੍ਰਨ ਕੇ ਬਹੁ ਸਸਤ੍ਰਨਿ ਕੇ ਦਲ ਬਾਂਟ ਦੀਯੋ॥
ਮਿਲਿ ਆਪ ਬਿਖੈ ਤਿਨ ਮੰਤ੍ਰ ਕੀਯੋ ਕਰਿ ਕੈ ਅਤਿ ਛੋਭ ਸੋ ਤਾਤੇ ਹੀਯੋ॥
ਲਰਿ ਹੈ ਮਰਿ ਹੈ ਭਵ ਕੋ ਤਰਿ ਹੈ ਜਸ ਸਾਥ ਭਲੋ ਪਲ ਏਕ ਜੀਯੋ॥੧੨੭੪॥

ਅਰਥ - ਬਾਰਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ, ਦੰਦ ਪੀਹ ਕੇ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵੰਡ ਦਿੱਤੇ। ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਸੜਨ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਜੇ ਕੋਈ ਲੜਦਾ ਹੋਇਆ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ ਜਿਉਣ ਦਾ ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੈ ਬੇਇੱਜ਼ਤ ਹੋ ਕੇ ਜਿਉਣ ਨਾਲੋਂ॥ ੧੨੭੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਯੌਂ ਮਨ ਮੈ ਧਰਿ ਆਇ ਅਰੇ ਸੁ ਘਨੋ ਦਲੁ ਲੈ ਹਰਿ ਪੇਖਿ ਹਕਾਰੇ॥
ਯਾਹੀ ਹਨੇ ਨ੍ਰਿਪ ਪਾਂਚ ਅਬੈ ਹਮ ਸੰਗਿ ਲਰੋ ਹਰਿ ਭ੍ਰਾਤ ਤੁਮਾਰੇ॥
ਨਾ ਤਰ ਆਇ ਭਿਰੋ ਤੁਮ ਹੂੰ ਨਹਿ ਆਯੁਧ ਛਾਡ ਕੈ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੋ॥
ਜੋ ਤੁਮ ਮੈ ਬਲੁ ਹੈ ਘਟਿਕਾ ਲਰਿ ਕੈ ਲਖਿ ਲੈ ਪੁਰਖੱਤ ਹਮਾਰੋ॥੧੨੭੫॥

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਇਰਾਦਾ ਧਾਰ ਕੇ ਆ ਅੜੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵੰਗਾਰਿਆ ਕਿ ਹੇ ਹਰੀ! ਇਸਨੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪੰਜ ਰਾਜੇ ਮਾਰੇ ਹਨ. ਇਹ ਤੇਰਾ ਭਰਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੂੰਹੀ ਆ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਸਤ੍ਰ ਛੱਡ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਜਾਹ। ਜੇਕਰ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਜੋਰ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਘੜੀ ਭਰ ਜੁੱਧ ਕਰ ਕੇ, ਸਾਡੇ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈ॥ ੧੨੭੫॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਯੌ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਤਿਨ ਕੀ ਸਭ ਆਯੁਧ ਲੈ ਹਰਿ ਸਾਮੁਹੇ ਆਯੋ॥
ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਕੋ ਸੀਸ ਕਟਯੋ ਸੁ ਸਦਾ ਸਿੰਘ ਮਾਰ ਕੈ ਭੂਮ ਗਿਰਾਯੋ॥
ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਧੰ ਧਰ ਕੈ ਪੁਨਿ ਸਾਜਨ ਸਿੰਘ ਹਨਯੋ ਰਨ ਪਾਯੋ॥
ਕੇਸਨ ਤੇ ਗਹਿ ਕੇ ਸਬਲੇਸ ਧਰਾ ਪਟਕਯੋ ਇਮ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ॥ ੧੨੭੬॥

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਹ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਸੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਸੱਦਾ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ। ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਅੱਧੋ ਅੱਧ ਕਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੱਜਣ ਸਿੰਹ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ। ਸਬਲ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਟਕਾ ਮਾਰਿਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਚਾਇਆ।। ੧੨੭੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਕਤਿ ਸਿੰਘ ਪੁਨਿ ਹਨਯੋ ਰਨ ਸੈਨ ਸਿੰਘ ਹਤ ਦੀਨ।।
ਸਫਲ ਸਿੰਘ ਅਰਿ ਸਿੰਘ ਹਨਿ ਸਿੰਘ ਨਾਦ ਹਰਿ ਕੀਨ।। ੧੨੭੭।।

ਅਰਥ - ਸਕਤ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੈਨ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਫਲ ਸਿੰਹ ਤੇ ਅਰਿ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਿੰਘ-ਨਾਦ ਕੀਤਾ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਭੁੱਬਕ ਮਾਰ ਕੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ।। ੧੨੭੭।।

ਸੁਵੱਛ ਸਿੰਘ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੁਛ ਨਰੇਸ ਕਹਿਯੋ ਹਰਿ ਸਿਉ ਅਪਨੇ ਬਲ ਕੋਪ ਅਯੋਧਨ ਮੈ।।
ਅਬ ਤੈ ਦਸ ਭੂਪ ਹਨੇ ਬਲਵੰਡ ਨ ਰੰਚਕ ਤ੍ਰਾਸ ਕੀਯੋ ਮਨ ਮੈ।।
ਜਦੁਬੀਰ ਕੀ ਓਰ ਤੇ ਤੀਰ ਚਲੈ ਬਰਖਾ ਜਿਮ ਸਾਵਨ ਕੇ ਘਨ ਮੈ।।
ਸਰ ਪਉਨ ਕੇ ਜੋਰ ਲਗੇ ਨ ਟਰਯੋ ਗਿਰ ਜਿਉ ਥਿਰੁ ਠਾਢ ਰਹਯੋ ਰਨ ਮੈ।। ੧੨੭੮।।

ਅਰਥ - ਰਾਜਾ ਸੁੱਛ ਸਿੰਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਲ ਦਾ ਰਣ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ। ਤੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਦਸ ਰਾਜੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੀਰਾਂ ਰੂਪ ਹਵਾ ਦੇ ਜੋਰ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਹਿੱਲਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਹਾੜ ਵਾਂਗੂੰ ਅਚੱਲ ਹੋ ਕੇ ਰਣ ਵਿਚ ਖੜੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੨੭੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਦੁਬੀਰਨ ਸੋ ਅਤਿ ਲਰਯੋ ਜਿਉ ਬਾਸਵ ਸਿਉ ਜੰਭ।।
ਅਚਲ ਰਹਯੋ ਤਿਹ ਠਉਰ ਨ੍ਰਿਪ ਜਿਉ ਰਨ ਮੈ ਰਨਖੰਭ।। ੧੨੭੯।।

ਅਰਥ - ਯਾਦਵ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਨਾਲ 'ਜੰਭ' ਦੈਂਤ ਨੇ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਅਚੱਲ ਖੜਾ ਰਿਹਾ, ਜਿਵੇਂ ਰਣ ਵਿਚ 'ਰਣਖੰਭਾ' ਗੱਡਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।। ੧੨੭੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਿਉ ਨ ਹਲੈ ਗਿਰ ਕੰਚਨ ਕੋ ਅਤਿ ਹਾਥਨ ਕੋ ਬਲ ਕੋਊ ਕਰੈ।।
ਅਰਿ ਜਿਉ ਧ੍ਰੂਅ ਲੋਕ ਚਲੈ ਨ ਕਹੂ ਸਿਵ ਮੂਰਤ ਜਿਉ ਕਬਹੂ ਨ ਚਰੈ।।

ਬਰ ਜਿਉ ਨ ਸਤੀ ਸਤਿ ਛਾਡਿ ਪਤਿਬ੍ਰਤਿ ਜਿਉ ਸਿਧ ਜੋਗ ਮੈ ਧਯਾਨ ਧਰੈ॥
ਤਿਮ ਸਯਾਮ ਚਮੂ ਮਧ ਸੁੱਛ ਨਰੇਸ ਹਠੀ ਰਨ ਤੇ ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਟਰੈ॥੧੨੮੦॥

ਅਰਥ - ਜਿਵੇਂ ਸੋਨੇ ਦਾ ਪਹਾੜ ਭਾਵ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਹਿੱਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿੰਨਾਂ ਹੀ ਜੋਰ ਕਰ ਕੇ ਹਿਲਾਉਂਦਾ ਰਹੇ। ਜਿਵੇਂ ਧ੍ਰੂਅ ਕਦੇ ਭੀ ਡੋਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸਤੀ ਸਤ ਤੋਂ, ਸਿੱਧ ਜੋਗ ਧਿਆਨ ਤੋਂ, ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਸੁਛ ਸਿੰਹ ਖੜਾ ਹੈ ਉਹ ਹਠੀ ਰਣ ਤੋਂ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਡੋਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੧੨੮੦॥

ਕਬਿੱਤ॥ ਫੇਰਿ ਤਿਨ ਕੋਪਿ ਕੈ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਸਯਾਮ ਕਹਿ
ਬੀਰ ਬਹੁ ਮਾਰੇ ਸੁਛ ਸਿੰਘ ਮਹਾਂ ਬਲ ਸੈਂ॥
ਅਤਿਰਥੀ ਸਤਿ ਮਹਾਂਰਥੀ ਜੁਗ ਸਤਿ ਤਹਾਂ
ਸਿੰਧੁਰ ਹਜਾਰ ਹਨੇ ਸਜਾਮ ਜੂ ਕੇ ਦਲ ਸੈਂ॥
ਘਨੇ ਬਾਜ ਮਾਰੇ ਰਨ ਪੈਦਲ ਸੰਘਾਰੇ
ਭਈ ਰੁਧਰ ਰੰਗੀਨ ਭੂਮਿ ਲਹਰੈਂ ਉਛਲ ਸੈਂ॥
ਘਾਇਲ ਗਿਰੇ ਸੁ ਮਾਨੋ ਮਹਾਂ ਮਤਵਾਰੇ ਹੈ ਕੇ
ਸੋਏ ਰੂਮੀ ਤਲੈ ਲਾਲ ਡਾਰ ਕੈ ਅਤਲਸੈਂ॥ ੧੨੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਤਲਸੈਂ=ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਰੇਸ਼ਮੀ ਚਮਕੀਲਾ ਬਸਤ੍ਰ, ਪੁਰਾਤਨ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਰੂਮੀ ਅਤਲਸ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਬੜੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਉਸ ਸੁੱਛ ਸਿੰਹ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਜੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਅਤਰਥੀ ਸੱਤ, ਮਹਾਂਰਥੀ ਚੌਦਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਹਜਾਰ ਹਾਥੀ, ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਜੰਗ ਵਿਚ ਪੈਦਲ ਬਹੁਤ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਲਹੂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਲਹੂ ਵਿਚੋਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉੱਛਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਫੱਟੜ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋ ਰੂਮੀ ਲੋਕ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਮਹਾਂ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋ ਕੇ, ਹੇਠਾਂ ਲਾਲ ਅਤਲਸਾਂ ਵਿਛਾ ਕੇ ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਲਹੂ ਨਾਲ ਰੰਗੀ ਹੋਈ ਧਰਤੀ ਹੀ ਲਾਲ ਅਤਲਸਾਂ ਹਨ॥ ੧੨੮੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਹੁਤ ਸੈਨ ਹਨਿ ਜਾਦਵੀ ਬਢਯੋ ਗਰਬ ਅਪਾਰ॥
ਮਾਨੁ ਉਤਾਰਿਓ ਕ੍ਰਿਸਨ ਪ੍ਰਤਿ ਬੋਲਿਓ ਕੋਪ ਹਕਾਰ॥ ੧੨੮੨॥

ਅਰਥ – ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੰਕਾਰ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਮਾਣ ਉਤਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ॥ ੧੨੯੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਭੂਪ ਦਸ ਮਾਰੇ ਸਯਾਮ ਰਿਸਾਇ॥
ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗ ਬਨ ਤਿਨ ਭੱਛ ਕਰ ਲਰੇ ਨ ਹਰਿ ਸਮੁਹਾਇ॥ ੧੨੯੩॥

ਅਰਥ – ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਜੇ ਤੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਦਸ ਰਾਜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ? ਜਿਵੇਂ ਹਰਨ ਬਣ ਦੇ ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ, ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ॥ ੧੨੯੩॥

ਰਿਪ ਕੇ ਬਚਨ ਸੁਨੰਤ ਹੀ ਬੋਲੇ ਹਰਿ ਮੁਸਕਾਇ॥
ਸ੍ਰਛ ਸਿੰਘ ਤੁਅ ਮਾਰਿ ਹੋ ਸਯਾਰ ਸਿੰਘ ਕੀ ਨਯਾਇ॥ ੧੨੯੪॥

ਅਰਥ – ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ-ਹੇ ਸ੍ਰੱਛ ਸਿੰਘ! ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਾਂਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਗਿੱਦੜ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ॥ ੧੨੯੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਸਿੰਘ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਜਿਉ ਸਰਦੂਲ ਘਨੋ ਬਲ ਕੈ ਰਿਸ ਸਾਥ ਤਚਾਯੋ॥
ਜਿਉ ਗਜਰਾਜ ਲਖਯੋ ਬਨ ਮੈ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਮਨੋ ਅਤਿ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ॥
ਜਿਉ ਚਿਤਵਾ ਮ੍ਰਿਗ ਪੇਖ ਕੈ ਦਉਰਤ ਸ੍ਰੱਛ ਨਰੇਸ ਪੈ ਤਿਉ ਹਰਿ ਧਾਯੋ॥
ਪਉਨ ਕੇ ਗਉਨ ਤੇ ਆਗ ਚਲਯੋ ਹਰਿ ਕੋ ਰਥੁ ਦਾਰਕ ਐਸੇ ਧਵਾਯੋ॥ ੧੨੯੫॥

ਅਰਥ – ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਬਹੁਤਾ ਜ਼ੋਰ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਘੂਰ ਘੂਰ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਤੇ ਤਾੜਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਮਾਨੋਂ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਚੀਤਾ ਹਰਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਭੱਜ ਕੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਸ੍ਰੱਛ ਸਿੰਘ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਧਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਥ ਭਜਾਇਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਹਵਾ ਦੇ ਵੇਗ ਨਾਲ ਅੱਗ ਮਚਦੀ ਹੈ॥ ੧੨੯੫॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਉਤ ਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਸ੍ਰਛ ਭਯੋ ਸਮੁਹੇ ਇਤ ਤੇ ਸੁ ਚਲਯੋ ਰਿਸ ਕੈ ਬਲ ਭੈਂਈਯਾ॥
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲਰੇ ਦੋਊ ਆਪਸਿ ਮੈ ਬਰ ਜੁੱਧੁ ਕਰੱਈਯਾ॥
ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਅਰੇ ਨ ਟਰੇ ਰਨ ਤੇ ਅਤਿ ਧੀਰ ਧਰੱਈਯਾ॥
ਸਯਾਮ ਤੇ ਰਾਮ ਤੇ ਜਾਦਵ ਤੇ ਨ ਡਰਯੋ ਸੁ ਲਰਯੋ ਬਰਬੀਰ ਲਰੱਈਯਾ॥ ੧੨੯੬॥

ਅਰਥ – ਉਧਰੋਂ ਰਾਜਾ ਸ੍ਰਛ ਸਿੰਘ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਧਰੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ

ਭੁਰਿਆ ਤੀਰ, ਕਮਾਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ, ਆਪੋ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। 'ਮਾਰ ਲੌ, ਮਾਰ ਲੌ' ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਖੜੱਤੇ ਹਨ, ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਟਲਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਬੜਾ ਹੌਸਲਾ ਧਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਸੋਂ, ਬਲਿਰਾਮ ਪਾਸੋਂ ਤੇ ਜਾਦਵ ਸੈਨਾ ਪਾਸੋਂ ਸ੍ਰਛ ਸਿੰਹ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਲੜਾਕਾ ਬੀਰ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਲੜ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੨੮੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਧਿਕ ਜੁੱਧੁ ਜਬ ਤਿਨ ਕੀਯੋ ਤਬ ਬ੍ਰਿਜਪਤਿ ਕਾ ਕੀਨ।।
ਖੜਗ ਧਾਰਿ ਸਿਰ ਸੱਤ੍ਰ ਕੋ ਮਾਰ ਜੁਦਾ ਕਰ ਦੀਨ।। ੧੨੮੭।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਉਸਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ? ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾਨ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸਦੀ ਧਾਰ ਨਾਲ ਸਿਰ ਨੂੰ ਧੜ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।। ੧੨੮੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ੍ਰਛ ਸਿੰਘ ਜਬ ਮਾਰਯੋ ਸਮਰ ਸਿੰਘ ਕੀਯੋ ਕੋਪ।।
ਨਹ ਭਾਜਯੋ ਲਖਿ ਸਮਰ ਕੋ ਰਹਯੋ ਸੁ ਦ੍ਰਿੜ ਪਗ ਰੋਪ।। ੧੨੮੮।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਸ੍ਰਛ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ ਤਦ ਸਮਰ ਸਿੰਹ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਜੰਗ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰ ਕੇ ਭੱਜਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਪੈਰ ਗੱਡ ਕੇ ਅਚੱਲ ਖੜੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੨੮੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰੋਸ ਕੈ ਬੀਰ ਬਲੀ ਅਸਿ ਲੈ ਅਤਿ ਹੀ ਭਟ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਮਾਰੇ।।
ਅਉਰ ਕਿਤੇ ਗਿਰਿ ਘਾਇਲ ਹ੍ਵੈ ਕਿਤਨੇ ਰਨ ਭੂਮਹਿ ਹਾਰ ਪਧਾਰੇ।।
ਸਯਾਮ ਜੂ ਪੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਸਮਰੇਸ ਬਲੀ ਤਿਹ ਤੇ ਹਮ ਹਾਰੇ।।
ਕਾਸੀ ਮੈ ਜਿਉ ਕਲਵਤ੍ਰ ਵਹੈ ਤਿਮ ਬੀਰਨ ਚੀਰ ਕੈ ਦ੍ਵੈ ਕਰਿ ਡਾਰੇ।।੧੨੮੯।।

ਅਰਥ - ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਸਮਰ ਸਿੰਹ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਹੋਰ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਹਾਰ ਕੇ ਨੱਸ ਗਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਮਰ ਸਿੰਹ ਸੂਰਮੇ ਪਾਸੋਂ ਹਾਰ ਗਏ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਕਾਂਸੀ ਵਿਚ ਕਲਵੱਤ੍ਰ ਨਾਮੀ ਆਰਾ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਮਰ ਸਿੰਹ ਦਾ ਖੜਗ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।। ੧੨੮੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬੋਲ ਕਹਜੋ ਹਰਿ ਜੂ ਦਲ ਮੈ ਭਟ ਹੈ ਕੋਊ ਜੋ ਅਰਿ ਸੰਗ ਲਰੈ।।
ਉਹ ਕੇ ਬਹੁ ਅਸਤ੍ਰ ਸਹੈ ਤਨ ਮੈ ਅਪਨੇ ਉਹਿ ਊਪਰ ਸਸਤ੍ਰ ਕਰੈ।।
ਨਿਜ ਪਾਨ ਪੈ ਪਾਨ ਧਰੇ ਘਨਸਯਾਮ ਸੁ ਕੋਇ ਨ ਬੀਰਨ ਲਾਜ ਧਰੈ।।
ਰਨ ਮੈ ਜਸ ਕੋ ਸੋਊ ਟੀਕੋ ਲਹੈ ਸਮਰੇਸ ਕੇ ਜੁੱਧ ਤੇ ਨਾਹਿ ਟਰੈ।। ੧੨੯੦।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਆਖਿਆ-ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਜੋ ਜਾ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜੇਗਾ। ਜੋ ਉਸਦੇ ਬਹੁਤੇ ਤੀਰ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸਹਾਰ ਲਵੇ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵਾਰ ਕਰੇਗਾ। ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਆਖਿਆ ਜੰਗ ਵਿਚ ਓਹੀ ਸੂਰਮਾ ਜਸ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਲਵੇਗਾ, ਜੇਹੜਾ ਸਮਰ ਸਿੰਹ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇਗਾ।। ੧੨੯੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਹੁਤੁ ਜੁੱਧੁ ਸੁਭਟਨਿ ਕਰਜੋ ਕਹਾ ਕਰੈ ਬਲਵਾਨ।।
ਆਹਵ ਸਿੰਘ ਬਲੀ ਹੁਤੋ ਮਾਂਗ ਲੀਏ ਤਿਹ ਪਾਨ।। ੧੨੯੧।।

ਅਰਥ - ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਵਿਚਾਰੇ ਕੀ ਕਰਨ? ਇਕ 'ਆਹਵ ਸਿੰਹ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ ਕੇ ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੨੯੧।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕੋਊ ਪ੍ਰਸਨ ਇਹ ਠਾਂ ਕਰੈ ਕਿਉ ਨ ਲਰੇ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ।।
ਯਹ ਉੱਤਰ ਹੈ ਤਾਹਿ ਕੋ ਕਉਤਕ ਦੇਖਨ ਕਾਜ।। ੧੨੯੨।।

ਅਰਥ - ਜੇ ਕੋਈ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਪ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੜੇ ? ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲੜੇ।। ੧੨੯੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਹਵ ਸਿੰਘ ਬਲੀ ਹਰਿ ਕੋ ਭਟ ਸੋ ਤਿਹ ਊਪਰ ਕੋਪ ਕੈ ਧਾਯੋ।।
ਸੰਗਰ ਸਿੰਘ ਹਠੀ ਹਠਿ ਸਿਉ ਨ ਹਟਜੋ ਸੁ ਤਹਾਂ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਆਹਵ ਸਿੰਘ ਕੋ ਸੰਗਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾਂ ਅਸ ਲੈ ਸਿਰ ਕਾਟਿ ਗਿਰਾਯੋ।।
ਐਸੇ ਪਰਯੋ ਧਰ ਪੈ ਧਰ ਮਾਨਹੁ ਬੱਜ੍ਰ ਪਰਯੋ ਭੂਅ ਕੰਪੁ ਜਨਾਯੋ।। ੧੨੯੩।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਜੋਧਾ ਆਹਵ ਸਿੰਹ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਜੋਧੇ ਉਪਰ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਆਯਾ ਹੈ। ਸੰਗਰ ਸਿੰਹ ਹਠੀ ਭੀ ਹਠ ਦੇ ਨਾਲ ਡੱਟਿਆ ਖੜਾ ਹੈ, ਪਿੱਛੇ ਹਟਿਆ ਨਹੀਂ, ਉਸਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ। ਸੰਗਰ ਸਿੰਹ ਨੇ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆਹਵ ਸਿੰਹ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਧੜ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆ ਪਿਆ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਪੈਣ ਨਾਲ ਭੁਚਾਲ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੨੯੩।।

ਕਬਿਤੁ।। ਭੂਪ ਅਨਰੁਧ ਸਿੰਘ ਠਾਢੋ ਹੁਤੋ ਸਯਾਮ ਤੀਰ
ਹਰਿ ਜੂ ਬਿਲੋਕ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਬੋਲ ਲਯੋ ਹੈ।।

ਕੀਨੋ ਸਨਮਾਨ ਘਨਸਯਾਮ ਕਹਯੋ ਜਾਹੁ ਤੁਮ
ਰਥਹਿ ਧਵਾਹਿ ਚਲਯੋ ਰਨ ਮਾਂਝ ਗਯੋ ਹੈ।।
ਤੀਰ ਤਰਵਾਰਨ ਕੋ ਸੈਥੀ ਜਮਦਾਰਨ ਕੋ
ਘਟਿਕਾ ਦੁਇ ਤਿਹੀ ਠਉਰ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧੁ ਭਯੋ ਹੈ।।
ਜੈਸੇ ਸਿੰਘ ਮ੍ਰਿਗ ਕੋ ਸਿਚਾਨੋ ਜੈਸੇ ਚਿਰੀਆ ਕੋ
ਤੈਸੇ ਹਰਿ ਬੀਰ ਕੋ ਸਮਰ ਸਿੰਘ ਹਯੋ ਹੈ।। ੧੨੯੪।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰਾਜਾ ਅਨਰੁਧ ਸਿੰਹ ਖੜੋਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਉਸਦਾ ਆਦਰ ਮਾਣ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ–ਤੂੰ ਜੰਗ ਕਰਨ ਜਾਹੁ, ਉਹ ਰਥ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਯਾ, ਸੈਹਥੀ ਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਉਤੇ ਵਰਤਿਆ, ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਤੱਕ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੇਰ ਹਰਨ ਨੂੰ ਤੇ ਬਾਜ ਚਿੜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਜੋਧੇ ਨੂੰ ਸਮਰ ਸਿੰਹ ਨੇ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੨੯੪।।

ਕਬਿਤੁ।। ਜੈਸੇ ਕੋਊ ਅਉਖਦ ਕੇ ਬਲ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ
ਦੂਰ ਕਰੇ ਸਤਿ ਬੈਦ ਰੋਗ ਸੰਨਪਾਤ ਕੋ।।
ਜੈਸੇ ਕੋਊ ਸੁਕਬਿ ਕੁਕਬਿ ਕੇ ਕਬਿਤ ਸੁਨਿ
ਸਭਾ ਬੀਚ ਦੂਖਿ ਕਰਿ ਮਾਨਤ ਨ ਬਾਤ ਕੋ।।
ਜੈਸੇ ਸਿੰਘ ਨਾਗ ਕੋ ਹਨਤ ਜਲ ਆਗ ਕੋ
ਅਮਲੁ ਸੁਰ ਰਾਗ ਕੋ ਸਚਿੰਤ ਨਰ ਗਾਤ ਕੋ।।
ਤੈਸੇ ਤਤਕਾਲ ਹਰਿ ਬੀਰ ਮਾਰ ਡਾਰਯੋ
ਜੈਸੇ ਲੋਭ ਹੂੰ ਤੇ ਮਹਾਂ ਗੁਨਿ ਨਾਸੈ ਤਮ ਪ੍ਰਾਤ ਕੋ।। ੧੨੯੫।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਸੰਨਪਾਤ=ਸਰਸਾਮ ਵਰਮ ਦਿਮਾਗ।। ਵਾਤ, ਪਿੱਤ ਤੇ ਕਫ ਸਰੀਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਧਾਤੂ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਰੋਗ, ਜੋ ਕਿ ਖਤਰਨਾਕ ਤਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।।

ਅਰਥ – ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਸੁਯੋਗ ਵੈਦ, ਦਵਾਈ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸੰਨਪਾਤ ਰੋਗ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਉੱਤਮ ਕਵੀ, ਨੀਚ ਕਵੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਸਭਾ ਵਿਚ

ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੇਰ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਤੇ ਪਾਣੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੱਟਾ ਰਾਗ ਦੀ ਸੁਰ ਨੂੰ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਲਚ ਕਰਨ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਤੇ ਸਵੇਰ ਚੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਝੱਟ ਪੱਟ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ॥ ੧੨੯੫॥

ਕਬਿੱਤੁ॥ ਬੀਰਭੱਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਬਾਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੀਰ ਸਿੰਘ
ਬਲ ਸਿੰਘ ਕੋਪ ਕਰਿ ਅਰਿ ਸਮੁਹੇ ਭਏ॥
ਸਮਰ ਕੇ ਬੀਚ ਜਹਾਂ ਠਾਢੋ ਹੈ ਸਮਰ ਸਿੰਘ
ਤਾਹੀ ਕੋ ਨਿਹਾਰ ਰੂਪ ਪਾਵਕ ਸੇ ਹ੍ਵੈ ਗਏ॥
ਆਯੁਧ ਸੰਭਾਰ ਲੀਨੇ ਜੁੱਧ ਮੈ ਸਭੈ ਪ੍ਰਬੀਨੇ
ਸਯਾਮ ਜੂ ਕੇ ਬੀਰ ਚਾਰੋ ਓਰ ਹੂੰ ਤੇ ਆ ਖਏ॥
ਤਾਹੀ ਸਮੇ ਬਲਵਾਨ ਤਾਨ ਕੈ ਕਮਾਨ ਬਾਨ
ਚਾਰੋ ਨ੍ਰਿਪ ਹਰਿ ਜੂ ਕੇ ਮਾਰਿ ਛਿਨ ਮੈ ਲਏ॥ ੧੨੯੬॥

ਅਰਥ - ਬੀਰਭੱਦ੍ਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਸਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਲ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਗਏ। ਜੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਸਮਰ ਸਿੰਘ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਚਾਰੇ ਹੀ ਅੱਗ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜੋ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹੀ ਕੁਸ਼ਲ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਲ ਲਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਆ ਪਏ ਹਨ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਸਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਧਨੁਖ ਵਿਚ ਤੀਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚੌਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਲ ਵਿਚ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੧੨੯੬॥

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜਬ ਚਾਰੋ ਹੀ ਬੀਰ ਹਨੇ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਅਉਰਨ ਸਿਉ ਹਰਿ ਯੌ ਉਚਰੈ॥
ਅਬ ਕੋ ਭਟ ਹੈ ਹਮਰੇ ਦਲ ਮੈ ਇਹ ਸਾਮੁਹੇ ਜਾਇ ਕੈ ਜੁੱਧੁ ਕਰੈ॥
ਅਤਿ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਸੋ ਧਾਇ ਕੈ ਜਾਇ ਕੈ ਘਾਇ ਕਰੈ ਸੁ ਲਰੈ ਨ ਡਰੈ॥
ਸਭ ਸਿਉ ਇਮ ਸਯਾਮ ਪੁਕਾਰ ਕਹਯੋ ਕੋਊ ਹੈ ਅਰਿ ਕੋ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰਾਨ ਕਰੈ॥ ੧੨੯੭॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਚਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚਾਰ ਕੇ ਆਖਿਆ-ਸਾਡੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਹੁਣ ਹੋਰ ਕੇਹੜਾ ਜੋਧਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰੇਗਾ? ਜੋ ਤਾਕਤਵਰ ਯੋਧਾ ਹੈ ਉਹ ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਲਾਏ

ਡਰੇ ਨਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ-ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਜੋ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰੇਗਾ?।। ੧੨੯੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰਾਛਸ ਹੋ ਇਕ ਸਯਾਮ ਕੀ ਓਰ ਸੋਊ ਚਲ ਕੈ ਅਰਿ ਓਰ ਪਧਾਰਯੋ।।
ਕ੍ਰੂਰਧੁਜਾ ਤਿਹ ਨਾਮ ਕਹੈ ਜਗ ਸੋ ਤਿਹ ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਮਾਰਤ ਹੋ ਰੇ ਸੰਭਾਰ ਅਬੈ ਕਹਿ ਯਾ ਬਤੀਯਾ ਧਨੁ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰਯੋ।।
ਤਾ ਸਮਰੇਸ ਕੌਂ ਬਾਨ ਹਨਯੋ ਰਹਜੋ ਠਉਰ ਮਨੋ ਕਈ ਦਿਵਸ ਕੋ ਮਾਰਯੋ।। ੧੨੯੮।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਖਸ਼ ਸੀ, ਓਹੀ ਚਲ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਉਸਦੇ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਜਗਤ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਕਰੂਰਧੁਜਾ'ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਉਸ ਸਮਰ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ-ਹੇ ਸਮਰ ਸਿੰਹ! ਤੂੰ ਸੰਭਲ ਜਾਹ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਧਨੁਖ-ਬਾਨ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਸਮਰ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਮਰ ਸਿੰਹ ਥਾਂ ਰਿਹਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਮਾਨੋ, ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੧੨੯੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕ੍ਰੂਰਧੁਜਾ ਰਨ ਮੈ ਹਨਯੋ ਸਮਰ ਸਿੰਘ ਕੋ ਕੋਪ।।
ਸਕਤਿ ਸਿੰਘ ਕੇ ਬਧਨ ਕੋ ਬਹੁਰ ਰਹਯੋ ਪਗ ਰੋਪ।। ੧੨੯੯।।

ਅਰਥ - ਕਰੂਰਧੁਜਾ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਸਮਰ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਰਣ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੁਣ ਫਿਰ ਪੈਰ ਗੱਡ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੧੨੯੯।।

ਕ੍ਰੂਰਧੁਜ ਬਾਚ।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਗਿਰ ਸੋ ਦਿਖਾਈ ਦੇਤ ਕ੍ਰੂਰਧੁਜ ਆਹਵ ਮੈ
ਕਹੈ ਕਬਿ ਰਾਮ ਸੱਤ੍ਰੂ ਬਧ ਕੋ ਚਹਤ ਹੈ।।
ਸੁਨਿ ਰੇ ਸਕਤਿ ਸਿੰਘ ਮਾਰਯੋ ਜਿਉ ਸਮਰ ਸਿੰਘ
ਤੈਸੇ ਹਉ ਹਨਿ ਹੋ ਤੂ ਹਮ ਸੋਂ ਖਹਤ ਹੈ।।
ਐਸੇ ਕਹਿ ਗਦਾ ਗਹਿ ਬਡੇ ਬ੍ਰਿਛ ਕੇ ਸਮਾਨ
ਲੀਨੇ ਅਸਿ ਪਾਨ ਅਉਰ ਸਸਤ੍ਰਨਿ ਸਹਤ ਹੈ।।
ਬਹੁਰੋ ਪੁਕਾਰ ਦੈਤ ਕਹਯੋ ਹੈ ਨਿਹਾਰ ਨ੍ਰਿਪ
ਤੋ ਮੈ ਕੋਊ ਘਰੀ ਪਲ ਜੀਵਨ ਰਹਤ ਹੈ।। ੧੩੦੦।।

ਅਰਥ - ਕਰੂਰਧੁਜਾ ਜੰਗ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪਹਾੜ ਵਾਂਗੂੰ ਵਿਖਾਈ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਕਵੀ ਰਾਮ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਓਹ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ! ਸੁਣ, ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਸਮਰ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਾਂਗਾ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਖਹਿੰਦਾ ਹੈਂ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖ ਕੇ ਉਸਨੇ ਵੱਡੇ ਦਰੱਖਤ ਜਿੱਡੀ ਗਦਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਸਮੇਤ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੇ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਆਖਿਆ-ਹੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ! ਵੇਖ, ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਘੜੀ ਪਲ ਹੀ ਜਿੰਦਰਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।। ੧੩੦੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਕਤਿ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿ ਅਰਿ ਸਬਦਿ ਬੋਲਯੋ ਕੋਪੁ ਬਢਾਇ।।
ਜਾਨਤ ਹੋ ਘਨ ਕ੍ਵਾਰ ਕੋ ਗਰਜਤ ਬਰਸ ਨ ਆਇ।। ੧੩੦੧।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਵੈਰੀ ਦੀ ਅਵਾਜ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ - ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਕੱਤਕ ਦੇ ਬੱਦਲ ਗਰਜਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਸਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।। ੧੩੦੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਸੁਨਿ ਕੈ ਤਿਹ ਬਾਤ ਨਿਸਾਚਰ ਜੀ ਅਪਨੇ ਅਤਿ ਕੋਪ ਭਰਯੋ।।
ਅਸਿ ਲੈ ਤਿਹ ਸਾਮੁਹੇ ਆਇ ਅਰਯੋ ਸਕਤੇਸ ਬਲੀ ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਡਰਯੋ।।
ਬਹੁ ਜੁੱਧ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਧਿਆਨ ਭਯੋ ਨਭਿ ਮੈ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਮੁਖ ਤੇ ਉਚਰਯੋ।।
ਅਬ ਤੋਹਿ ਸੰਘਾਰਿਤ ਹੌ ਪਲ ਮੈ ਧਨੁ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਪਾਨ ਧਰਯੋ।। ੧੩੦੨।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ, ਰਾਖਸ਼ ਅਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਅੜ ਖਲੋਤਾ, ਪਰ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਸੂਰਮਾ ਉਸ ਤੋਂ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਜੁੱਧ ਕਰ ਕੇ, ਰਾਖਸ਼ ਗੁਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ, ਮੂੰਹੋਂ ਆਖਣ ਲੱਗਾ। ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੩੦੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਾਨਨ ਕੀ ਬਰਖਾ ਕਰਤ ਨਭ ਤੇ ਉਤਰਿਯੋ ਕ੍ਰੂਰ।।
ਪੁਨਿ ਆਯੋ ਰਨ ਭੂਮ ਮੈ ਅਧਿਕ ਲਰਯੋ ਬਰ ਸੂਰ।। ੧੩੦੩।।

ਅਰਥ - ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਛਹਿਬਰ ਲਾਉਂਦਾ ਕਰੂਰਧੁਜਾ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਉੱਤਰ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲੜਨ ਲੱਗਾ।। ੧੩੦੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬੀਰਨ ਮਾਰ ਕੈ ਦੈਤ ਬਲੀ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਹਰਖਯੋ ਹੈ।।
ਹੀ ਤਜਿ ਸੰਕ ਨਿਸੰਕ ਭਯੋ ਸਕਤੇਸ ਸੰਘਾਰਬੇ ਕੋ ਸਰਖਯੋ ਹੈ।।

ਜਿਉ ਚਪਲਾ ਚਮਕੈ ਦਮਕੈ ਬਰਿ ਚਾਂਪ ਲੀਯੋ ਕਰ ਮੈ ਕਰਖਯੋ ਹੈ।।
ਮੇਘ ਪਰੇ ਬਰ ਬੂੰਦਨ ਜਿਉ ਸਰ ਜਾਲ ਕਰਾਲਨਿ ਤਿਉ ਬਰਖਯੋ ਹੈ।। ੧੩੦੪।।

ਅਰਥ - ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਜੋਧਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ੰਕਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਗੇ ਨੂੰ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਮਕ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਧਨੁਖ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਉਸਨੇ ਖਿੱਚ ਲਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਡਰਾਉਣੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰ ਕੇ ਜਾਲ ਖਲੇਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੩੦੪।।

ਸੋਰਠਾ।। ਪਗ ਨ ਟਰਯੋ ਬਰ ਬੀਰ ਸਕਤ ਸਿੰਘ ਧ੍ਰੁਜਕ੍ਰੂਰ ਤੇ।।
ਅਚਲ ਰਹਿਯੋ ਰਨਧੀਰ ਜਿਉ ਅੰਗਦ ਰਾਵਨ ਸਭਾ।। ੧੩੦੫।।

ਅਰਥ - ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕ੍ਰੂਰਧੁਜ ਤੋਂ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਰਾਵਣ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਅੰਗਦ ਦਾ ਪੈਰ ਅਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਹ ਰਣਧੀਰ ਅਚੱਲ ਖਲੋਤਾ ਰਿਹਾ।। ੧੩੦੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਭਾਜਤ ਨਾਹਿਨ ਆਹਵ ਤੇ ਸਕਤੇਸ ਮਹਾ ਬਲਵੰਤ ਸੰਭਾਰਯੋ।।
ਜਾਲ ਜਿਤੋ ਅਰਿ ਕੇ ਸਰ ਕੋ ਤਬ ਹੀ ਅਗਨਾਯੁਧ ਸਾਥ ਪ੍ਰਜਾਰਯੋ।।
ਪਾਨ ਲਯੋ ਧਨੁ ਬਾਨ ਰਿਸਾਇ ਕੈ ਕ੍ਰੂਰਧੁਜਾ ਸਿਰ ਕਾਟਿ ਉਤਾਰਯੋ।।
ਐਸੇ ਹਨਯੋ ਰਿਪ ਜਿਉ ਮਘਵਾ ਬਲ ਕੈ ਬ੍ਰਿਤ੍ਰਾਸੁਰ ਦੈਤ ਸੰਘਾਰਯੋ।। ੧੩੦੬।।

ਅਰਥ - ਜੰਗ ਭੂਮੀ ਤੋਂ ਭੱਜਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਹਾਂ ਬਲ ਵਾਲੇ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੈ। ਵੈਰੀ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਜਾਲ ਤਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ 'ਅਗਨੀਸਸਤ੍ਰ' ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰੂਰਧੁਜਾ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਜੋਰ ਕਰ ਕੇ ਬ੍ਰਿਤ੍ਰਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ।। ੧੩੦੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਕਤਿ ਸਿੰਘ ਜਬ ਕ੍ਰੂਰਧੁਜ ਮਾਰਯੋ ਭੂਮ ਗਿਰਾਇ।।
ਜਿਉ ਬਰਖਾ ਰਿਤ ਕੇ ਸਮੇ ਦਉਰ ਪਰੈ ਅਰਿਰਾਇ।। ੧੩੦੭।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਦ ਕਰੂਰਧੁਜ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਤਦ ਵੈਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੌੜ ਕੇ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਆ ਕੇ ਪੈ ਗਏ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਖਾ ਰੁੱਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਦੀਵੇ ਉਤੇ ਭੰਬਟ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।। ੧੩੦੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕਾਕਧੁਜਾ ਨਿਜ ਭ੍ਰਾਤ ਨਿਹਾਰਿ ਹਨਯੋ ਤਬ ਹੀ ਰਿਸ ਕੈ ਵਹੁ ਧਾਯੋ॥
ਦਾਤ ਕੀਏ ਕਈ ਜੋਜਨ ਲਉ ਗਿਰ ਸੋ ਤਿਹ ਆਪਨੋ ਰੂਪ ਬਨਾਯੋ॥
ਰੋਮ ਕੀਏ ਤਰੁ ਸੇ ਤਨ ਮੈ ਕਰ ਆਯੁਧ ਲੈ ਰਨਿ ਭੂਮਹਿ ਆਯੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਸਕਤੇਸ ਤਨਯੋ ਕਰ ਚਾਂਪ ਸੁ ਏਕ ਹੀ ਬਾਨ ਸਿਉ ਮਾਰ ਗਿਰਾਯੋ॥੧੩੦੮॥

ਅਰਥ - ਜਦ 'ਕਾਕਧੁਜਾ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਰਾਖਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਵੇਖਿਆ ਤਦ ਹੀ ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦੰਦ ਕਈ ਜੋਜਨ ਲੰਮੇ ਤੇ ਸਰੀਰ ਪਹਾੜ ਵਰਗਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਦਰਖਤਾਂ ਵਰਗੇ ਰੋਮ ਕਰ ਲਏ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਅਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ਼ ਖਿੱਚਿਆ ਅਤੇ ਇਕੋ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੧੩੦੮॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਦੈਤ ਚਮੂੰਪਤਿ ਠਾਢੋ ਹੁਤੋ ਤਿਹ ਕੋ ਬਰ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਊਪਰ ਧਾਯੋ॥
ਰਾਛਸ ਸੈਨ ਅਛੂਹਨ ਲੈ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ॥
ਬਾਨ ਬਨਾਇ ਚਢਯੋ ਰਨ ਕੋ ਤਿਹ ਆਪਨੋ ਨਾਮੁ ਕੁਰੂਪ ਕਹਾਯੋ॥
ਐਸੇ ਚਲਯੋ ਅਰਿ ਕੇ ਬਧ ਕੋਂ ਮਨੋ ਸਾਵਨ ਕੇ ਉਨਏ ਘਨੁ ਆਯੋ॥੧੩੦੯॥

ਅਰਥ - ਇਹ ਹੋਰ ਸੈਨਾਪਤੀ ਦੈਂਤ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਬਲ ਕਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਦੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ। ਰਾਖਸਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਅਛੂਹਨੀ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਲਿਆ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਸ਼ਾਕੇ ਤੇ ਰੂਪ ਜਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿੱਖੇ ਬਣਾ ਕੇ ਰਣ ਕਰਨ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਨਾਮ 'ਕੁਰੂਪ' ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਬੱਦਲ ਉਮਡ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ॥ ੧੩੦੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਹੇਰਿ ਚਮੂੰ ਬਹੁ ਸੱਤ੍ਰੁਨ ਕੀ ਸਕਤੇਸ ਬਲੀ ਮਨ ਰੋਸ ਭਯੋ ਹੈ॥
ਧੀਰਜ ਬਾਂਧਿ ਅਯੋਧਨ ਮਾਂਝਿ ਸਰਾਸਨਿ ਬਾਨ ਸੁ ਪਾਨ ਲਯੋ ਹੈ॥
ਤ੍ਰਾਸ ਸਬੈ ਤਜਿ ਕੈ ਲਜਿ ਕੈ ਅਰਿ ਕੇ ਦਲ ਕੇ ਸਮੁਹੇ ਸੁ ਗਯੋ ਹੈ॥
ਦਾਨਵ ਮੇਘ ਬਿਡਾਰਨ ਕੋ ਰਨ ਮੈ ਮਨੋ ਬੀਰ ਸਮੀਰ ਭਯੋ ਹੈ॥੧੩੧੦॥

ਅਰਥ - ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਬੇਹੱਦ ਫ਼ੌਜ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਰਣ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਤੇ ਬਾਨ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰਾ ਡਰ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਤਾਂਈਂ ਛੱਡ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ

****
ਰੂਪ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਕਤਿ ਸਿੰਹ ਸੂਰਮਾ ਮਾਨੋਂ ਪੌਣ ਰੂਪ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੧੩੧੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਅੰਤਰਿ ਧਯਾਨ ਕੁਰੂਪ ਭਯੋ ਨਭਿ ਮੈ ਤਿਹ ਜਾਇ ਕੈ ਬੈਨ ਉਚਾਰੇ।।
ਜੈ ਹੋ ਕਹਾ ਹਮ ਤੇ ਭਜਿ ਕੈ ਗਜ ਬਾਜ ਅਨੇਕ ਅਕਾਸ ਤੇ ਡਾਰੇ।।
ਰੂਖ ਪਖਾਨ ਸਿਲਾ ਰਥ ਸਿੰਘ ਧਰਾ ਧਰ ਰੀਛ ਮਹਾਂ ਅਹਿ ਕਾਰੇ।।
ਆਨ ਪਰੇ ਰਨ ਭੂਮਿ ਮੈ ਜੋਰ ਸੋ ਭੂਪ ਬਚਯੋ ਸਿਗਰੇ ਦਬਿ ਮਾਰੇ।। ੧੩੧੧।।

ਅਰਥ - 'ਕੁਰੂਪ' ਨਾਮ ਵ੍ਹਾਲਾ ਦੈਂਤ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਬਚਨ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ। ਮੈਥੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਕਿੱਥੇ ਜਾਵੇਂਗਾ ? ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਹਾਥੀ ਤੇ ਘੋੜੇ ਅਕਾਸ ਵਿਚੋਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਦਰਖਤ, ਪੱਥਰ ਦੇ ਵੱਟੇ ਤੇ ਸਿਲਾਂ, ਰਥ, ਸ਼ੇਰ, ਪਹਾੜ, ਰਿੱਛ ਤੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰੇ ਭਾਰੇ ਸੱਪ ਆਣ ਕੇ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਉਤੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਪਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦੱਬੇ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਇਕ ਰਾਜਾ ਹੀ ਬਚਿਆ ਹੈ।। ੧੩੧੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੇਤਕ ਡਾਰਿ ਦਏ ਨ੍ਰਿਪ ਪੈ ਗਿਰ ਤੇਤਕ ਬਾਨਨ ਸਾਥ ਨਿਵਾਰੇ।।
ਜੇ ਰਜਨੀਚਰ ਠਾਢੇ ਹੁਤੇ ਸਕਤੇਸ ਬਲੀ ਤਿਹ ਓਰ ਪਧਾਰੇ।।
ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲਏ ਬਲਵਾਨ ਸੁ ਘਾਇਲ ਏਕ ਕਰੇ ਇਕ ਮਾਰੇ।।
ਦੈਤ ਚਮੂੰ ਨ ਬਸਾਤ ਕਛੂ ਅਪਨੇ ਛਲ ਛਿਦ੍ਰਨਿ ਕੈ ਸਭ ਹਾਰੇ।। ੧੩੧੨।।

ਅਰਥ - 'ਕਰੂਪ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਨੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਉਤੇ ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਪਹਾੜ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਦੈਂਤ ਲੋਕ ਖੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਸੂਰਮਾ ਉਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਜਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਉਸ ਉਤੇ ਕੁਝ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੈਂਤ ਆਪਣੇ ਛਲ ਵਲ ਕਰ ਕੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ।। ੧੩੧੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ਛੰਦ।। ਨ੍ਰਿਪ ਨੇ ਬਹੁਰੋ ਧਨੁ ਬਾਨ ਲਯੋ ਰਿਸਿ ਸਾਥ ਕੁਰੂਪ ਕੇ ਬੀਚ ਹਨੇ।।
ਜੋਊ ਜੀਵਤ ਥੇ ਕਰਿ ਆਯੁਧ ਲੈ ਅਰਿਰਾਇ ਪਰੇ ਬਰਬੀਰ ਘਨੇ।।
ਜੋਊ ਆਨ ਲਰੇ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰਾਨ ਕਰੇ ਰੁਪ ਠਾਢੇ ਲਰੈ ਕੋਊ ਸ੍ਰਉਨ ਸਨੇ।।
ਮਨ ਯੌਂ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਰਿਤਰਾਜ ਸਮੈ ਦ੍ਰੁਮ ਕਿੰਸਕ ਲਾਲ ਬਨੇ।। ੧੩੧੩।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਨੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ

ਨਾਲ 'ਕਰੂਪ' ਦੇ ਦਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਹੜੇ ਦੈਂਤ ਜਿਉਂਦੇ ਸਨ ਉਹ ਕੱਠੇ ਹੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਅੜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਵੈਰੀ ਤੇ ਟੁੱਟ ਪਏ। ਜੇਹੜੇ ਭੀ ਆ ਕੇ ਲੜੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਪੈਰ ਗੱਡ ਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਵਿਚ ਕੇਸੂ ਦੇ ਦਰਖਤ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੧੩੧੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਕਤਿ ਸਿੰਘ ਤਿਹੁ ਸਮਰ ਮੈ ਬਹੁਰੋ ਸਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ॥
ਅਸੁਰ ਸੈਨ ਮੈ ਭਟ ਪ੍ਰਬਲ ਤੇ ਬਹੁ ਦਏ ਸੰਘਾਰ॥ ੧੩੧੪॥

ਅਰਥ - ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਨੇ ਉਸ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਫਿਰ ਸਸਤ੍ਰ ਫੜ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਸੈਨਾਂ ਵਿਚ ਜੇਹੜੇ ਬਹੁਤ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਸਨ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਸਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ॥ ੧੩੧੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬਿਕ੍ਰਤਾਨਨ ਨਾਮ ਕੁਰੂਪ ਕੋ ਬਾਂਧਵ ਕੋਪ ਭਯੋ ਅਸ ਪਾਨ ਗਹਯੋ॥
ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਰਨ ਮੈ ਤਿਹ ਕੋ ਮਨ ਮੈ ਅਰਿ ਕੇ ਬਧਬੇ ਕੋ ਚਹਯੋ॥
ਸੁ ਧਵਾਇ ਕੈ ਸਿਯੰਦਨ ਆਯੋ ਤਹਾ ਨ ਟਰਯੋ ਵਹ ਜੁੱਧ ਹੀ ਕੋ ਉਮਹਯੋ॥
ਸੁਨਿ ਰੇ ਸਕਤੇਸ ਸੰਭਾਰ ਸੰਘਾਰਤ ਹੋ ਤੁਮ ਕੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ॥੧੩੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ -ਬਿਕ੍ਰਤਾਨਨ=ਬਿਕ੍ਰਤ+ਆਨਨ=ਟੇਢੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲਾ॥ ਬਾਂਧਵ=ਭਰਾ॥

ਅਰਥ - 'ਬਿਕ੍ਰਤਾਨਨ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਇਕ ਦੈਂਤ 'ਕੁਰੂਪ' ਦੈਂਤ ਦਾ ਭਰਾ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੜਗ ਫੜ ਲਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਇਆਂ ਉਸਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਰਥ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਹਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਜੁੱਧ ਦੀ ਹੀ ਉਮੰਗ ਵਾਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। "ਹੇ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ! ਸੁਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲੈ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ॥ ੧੩੧੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਕਤਿ ਸਿੰਘ ਯਹਿ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਲੀਨੀ ਸਕਤਿ ਉਠਾਇ॥
ਚਪਲਾ ਸੀ ਰਵਿ ਕਿਰਨ ਸੀ ਅਰਿ ਤਕ ਦਈ ਚਲਾਇ॥ ੧੩੧੬॥

ਅਰਥ - ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਬਰਛੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਈ ਹੈ। ਉਹ ਬਰਛੀ ਬਿਜਲੀ ਵਰਗੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਨ ਵਰਗੀ ਹੈ, ਦੁਸ਼ਮਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤੱਕ ਕੇ ਬਰਛੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ॥ ੧੩੧੬॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਲਾਗ ਗਈ ਬਿਕ੍ਰਤਾਨਨ ਕੇ ਉਰ ਚੀਰ ਕੈ ਤਾ ਤਨ ਪਾਰ ਭਈ॥
ਜਿਹ ਊਪਰਿ ਕੰਚਨ ਕੀ ਸਭ ਆਕ੍ਰਿਤ ਹੈ ਸਭ ਹੀ ਸੋਊ ਲੋਹ ਮਈ॥

ਲਸਕੈ ਉਰ ਰਾਕਸ ਕੇ ਮਧ ਯੋਂ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਕਬਿ ਭਾਖ ਦਈ।।
ਮਨੋ ਰਾਹ ਬਿਚਾਰ ਕੈ ਪੂਰਬ ਬੈਰ ਕੋ ਸੂਰਜ ਕੀ ਕਰਿ ਲੀਲ ਲਈ।। ੧੩੧੭।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਬਰਛੀ 'ਬਿਕ੍ਰਤਾਨਨ' ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਉਤੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਂਞ ਉਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਲੋਹਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਰਾਖਸ਼ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਖੁੱਭੀ ਹੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਵਿ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਖ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋ, ਰਾਹੂ ਨੇ ਪਿਛਲਾ ਵੈਰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ, ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਣ ਨੂੰ ਨਿਗਲ ਲਿਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਸਰੀਰ ਰਾਹੂ ਸਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਬਰਛੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਣ ਨੂੰ ਨਿਗਲ ਲਿਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਸਰੀਰ ਰਾਹੂ ਸਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਬਰਛੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਣ ਰੂਪ ਹੈ।। ੧੩੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਉਰ ਬਰਛੀ ਕੇ ਲਗਤ ਹੀ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜੇ ਬਲਵਾਨ।।
ਸਭ ਦੈਤਨ ਕੋ ਮਨ ਡਰਯੋ ਹਾ ਹਾ ਕੀਯੋ ਬਖਾਨ।। ੧੩੧੮।।

ਅਰਥ - ਯੋਧੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬਰਛੀ ਦੇ ਵਜਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਮਨ ਡਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹਾਇ! ਹਾਇ! ਕਰ ਕੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।। ੧੩੧੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਕ੍ਰਤਾਨਨ ਜਬ ਮਾਰਯੋ ਸਕਤਿ ਸਿੰਘ ਰਨਧੀਰ।।
ਸੋ ਕੁਰੂਪ ਅਵਿਲੋਕ ਕੈ ਸਹਿ ਨ ਸਕਯੋ ਦੁਖੁ ਬੀਰ।। ੧੩੧੯।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਰਣਧੀਰ ਯੋਧੇ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ "ਬਿਕ੍ਰਤਾਨਨ" ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਕੀਤਾ ਤਦ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਮਰਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ "ਕੁਰੂਪ" ਦੈਂਤ ਤੋਂ ਸਹਾਰਿਆ ਨਾ ਗਿਆ।। ੧੩੧੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬਿਕ੍ਰਤਾਨਨ ਕੋ ਬਧ ਪੇਖ ਕੁਰੂਪ ਸੁ ਕਾਲ ਕੋ ਪ੍ਰੇਰਿਓ ਅਕਾਸ ਤੇ ਆਯੋ।।
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਗਹਿ ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਸ੍ਰੀ ਸਕਤੇਸ ਬਡੋ ਧਨੁ ਤਾਨ ਕੈ ਬਾਨ ਮਹਾਂ ਅਰਿ ਗ੍ਰੀਵ ਲਗਾਯੋ।।
ਸੀਸ ਪਰਯੋ ਕਟਿ ਕੈ ਧਰਨੀ ਸੁ ਕਬੰਧ ਲਏ ਅਸਿ ਕੋ ਰਨ ਧਾਯੋ।। ੧੩੨੦।।

ਅਰਥ - ਬਿਕ੍ਰਤਾਨਨ ਨੂੰ ਮਰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ, 'ਕੁਰੂਪ' ਦੈਂਤ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ 'ਕਾਲ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਅਕਾਸ ਤੋਂ ਆ ਗਿਆ। ਤੀਰ, ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਸਤ੍ਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਉਸਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਨੇ ਭੀ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਤੀਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਗਿੱਚੀ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਧੜ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਨੂੰ ਭੱਜ ਪਿਆ।। ੧੩੨੦।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਕਤਿ ਸਿੰਘ ਕੇ ਸਾਮੁਹੇ ਗਯੋ ਲੀਏ ਕਰਵਾਰ॥
ਏਕ ਬਾਨ ਨ੍ਰਿਪ ਨੇ ਹਨਯੋ ਗਿਰਯੋ ਭੂਮਿ ਮਝਾਰਿ॥ ੧੩੨੧॥

ਅਰਥ – ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਿਆ। ਰਾਜੇ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਨੇ ਇਕ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ॥ ੧੩੨੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਬ ਕੁਰੂਪ ਸੈਨਾ ਸਹਿਤ ਭੂਪਤਿ ਦਯੋ ਸੰਘਾਰ॥
ਤਬ ਜਾਦਵ ਲਖ ਸਮਰ ਮੈ ਕੀਨੋ ਹਾਹਾਕਾਰ॥ ੧੩੨੨॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਰਾਜੇ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਨੇ 'ਕੁਰੂਪ' ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਸੈਨਾਂ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੀ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਦ ਜਾਦਵਾਂ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਏਹ ਕੁਝ ਵੇਖ ਕੇ ਹਾਹਾਕਾਰ ਕੀਤਾ॥ ੧੩੨੨॥

ਬਹੁਤੁ ਲਰਯੋ ਅਰਿ ਬੀਰ ਰਨਿ ਕਹਯੋ ਸਯਾਮ ਸੋ ਰਾਮ॥
ਕਿਉ ਨ ਲਰੈ ਕਹਯੋ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੂ ਸਕਤਿ ਸਿੰਘ ਜਿਹ ਨਾਮ॥ ੧੩੨੩॥

ਅਰਥ – ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ–ਦੁਸਮਨ ਸੂਰਮਾ ਜੰਗ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਲੜਿਆ ਹੈ। ਅਗੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ–ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਉਹ ਫਿਰ ਜੰਗ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰੇ?॥ ੧੩੨੩॥

ਚਉਪਈ॥ ਤਬ ਹਰਿ ਜੂ ਸਭ ਸੋ ਇਮ ਕਹਯੋ॥ ਸਕਤਿ ਸਿੰਘ ਬਧ ਹਮ ਤੇ ਰਹਯੋ॥
ਇਨ ਅਤਿ ਹਿਤ ਸੋ ਚੰਡ ਮਨਾਈ॥ ਤਾ ਤੇ ਹਮਰੀ ਸੈਨ ਖਪਾਈ॥ ੧੩੨੪॥

ਅਰਥ – ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ–'ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਸਾਥੋਂ ਮਰਣ ਤੋਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਰਥਾਤ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਭੀ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਚੰਡੀ ਨੂੰ ਮਨਾਯਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਇਸਨੇ ਸਾਡੀ ਸੈਨਾ ਖਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ॥ ੧੩੨੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਾ ਤੇ ਤੁਮ ਹੂੰ ਚੰਡ ਕੀ ਸੇਵ ਕਰਹੁ ਚਿਤੁ ਲਾਇ॥
ਜੀਤਨ ਕੋ ਬਰੁ ਦੇਇ ਗੀ ਅਰਿ ਤਬ ਲੀਜਹੁ ਘਾਇ॥ ੧੩੨੫॥

ਅਰਥ – ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਚੰਡੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ। ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਦ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਵਰ ਦੇਵੇ ਗੀ, ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸਕੋਗੇ॥ ੧੩੨੫॥

ਜਾਗਤ ਜਾ ਕੀ ਜੋਤਿ ਜਗ ਜਲ ਥਲ ਰਹੀ ਸਮਾਇ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸਨ ਹਰਿ ਰੂਪ ਮੈ ਤ੍ਰਿਗੁਨਿ ਰਹੀ ਠਹਰਾਇ॥ ੧੩੨੬॥

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਦੀ ਜੋਤਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਗ ਰਹੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ਼ਕਤੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਲ ਥਲ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸ਼ਨ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਟਿਕ ਰਹੀ ਹੈ।। ੧੩੨੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਾ ਕੀ ਕਲਾ ਬਰਤੈ ਜਗ ਮੈ ਅਰੁ ਜਾ ਕੀ ਕਲਾ ਸਭ ਰੂਪਨ ਮੈ।।
ਅਰੁ ਜਾ ਕੀ ਕਲਾ ਬਿਮਲਾ ਹਰਿ ਕੇ ਕਮਲਾਪਤਿ ਕੇ ਕਮਲਾ ਤਨ ਮੈ।।
ਪੁਨਿ ਜਾ ਕੀ ਕਲਾ ਗਿਰ ਰੂਖਨ ਮੈ ਸਸਿ ਪੂਖਨ ਮੈ ਮਘਵਾ ਘਨ ਮੈ।।
ਤੁਮਹੂੰ ਨਹੀ ਜਾਨੀ ਭਵਾਨੀ ਕਲਾ ਜਗ ਮਾਨੀ ਕੋ ਧਯਾਨ ਕਰੋ ਮਨ ਮੈ।। ੧੩੨੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਲਾ=ਸ਼ਕਤੀ।। ਬਿਮਲਾ=ਉੱਜਲ ਹਿਰਦੇ 'ਚ।। ਜਗ ਮਾਨੀ=ਚੰਡੀ ਦੇਵੀ।। ਪੂਖਨ=ਤਾਰਿਆਂ।।

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਕਲਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਲਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਉੱਜਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਲਛਮੀ ਦੇ ਪਤੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਲਛਮੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਭੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਿਰਾਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਿਸ ਦੀ ਕਲਾ ਪਹਾੜਾਂ ਤੇ ਦਰਖਤਾਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ ਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇੰਦ੍ਰ ਅਤੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਸ 'ਭਵਾਨੀ' ਦੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਚੰਡੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਹੀ ਧਿਆਨ ਕਰੋ।। ੧੩੨੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਕਤਿ ਸਿੰਘ ਬਰ ਸਕਤਿ ਸੋ ਮਾਂਗ ਲਯੋ ਬਲਵਾਨ।।
ਤਾਹੀ ਕੇ ਪਰਸਾਦਿ ਤੇ ਰਨ ਜੀਤਤ ਨਹੀ ਹਾਨ।। ੧੩੨੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰ=ਵਰ, ਬਲ।। ਸਕਤਿ=ਚੰਡੀ।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਨੇ ਚੰਡੀ ਪਾਸੋਂ ਬਲ ਮੰਗ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਬਲਵਾਨ ਹੈ। ਉਸੇ ਦੀ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਜੰਗ ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ, ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।। ੧੩੨੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਿਵ ਸੂਰਜ ਸਸ ਸਚੀਪਤਿ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸਨ ਸੁਰ ਕੋਇ।।
ਜੋ ਇਹ ਸੋ ਰਿਸ ਕੈ ਲਰੈ ਜੀਤ ਨ ਜੈਹੈ ਸੋਇ।। ੧੩੨੯।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵਜੀ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਇੰਦ੍ਰ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਦਿਕ ਕੋਈ ਭੀ ਦੇਵਤਾ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਜੀਵਤ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।। ੧੩੨੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਉ ਹਰਿ ਆਇ ਭਿਰੈ ਇਹ ਸੌ ਨਹੀ ਦੇਖਤ ਹੌਂ ਬਲੁ ਹੈ ਤਿਨ ਮੋ।।
ਚਤੁਰਾਨਨ ਅਉਰ ਖੜਾਨਨ ਬਿਸਨ ਘਨੋ ਬਲ ਹੈ ਸੁ ਕਹਯੋ ਜਿਨ ਮੋ।।

ਪੁਨਿ ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਸੁਰਾਦਕ ਜੇ ਅਸੁਰਾਦਿਕ ਹੈ ਗਨਤੀ ਕਿਨ ਮੋ॥
ਜਦੁਬੀਰ ਕਹਜੋ ਸਭ ਬੀਰਨ ਸੋ ਸੁ ਇਤੋ ਬਲ ਭੂਪ ਧਰੈ ਇਨ ਮੋ॥੧੩੩੦॥

ਅਰਥ - ਜੇਕਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਜਾਂ ਯਮਰਾਜ ਆਪ ਆ ਕੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਬਲ ਦਿੱਸਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਸੁਆਮਿਕਾਰਤਿਕ ਅਤੇ ਬਿਸ਼ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਬਲ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਜੇਹੜੇ ਭੂਤ, ਪਿਸਾਚ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਆਦਿਕ ਤੇ ਦੈਂਤ ਆਦਿਕ ਹਨ, ਇਹ ਕਿਸ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਨ? ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਘ ਜਿੰਨਾਂ ਬਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਧਰਦਾ॥ ੧੩੩੦॥

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜੁੱਧੁ ਕਰੋ ਤੁਮ ਜਾਹੁ ਉਤੈ ਇਤ ਹਉ ਹੀ ਭਵਾਨੀ ਕੋ ਜਾਪ ਜਪੈ ਹਉ॥
ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਜਦੁਬੀਰ ਅਬੈ ਅਤਿ ਹੀ ਹਿਤ ਭਾਵ ਤੇ ਥਾਪ ਥਪੈ ਹਉ॥
ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਪ੍ਰਤੱਛ ਕਹੈ ਬਰ ਮਾਂਗ ਹਨੋ ਸਕਤੇਸ ਇਹੈ ਬਰੁ ਲੈ ਹਉ॥
ਤਉ ਚੜ ਕੈ ਅਪੁਨੇ ਰਥ ਪੈ ਅਬ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਇਹ ਕੋ ਬਧ ਕੈ ਹਉ॥੧੩੩੧॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਤੁਸੀਂ ਉਧਰ ਜਾਓ ਅਤੇ ਜੰਗ ਕਰੋ, ਇਧਰ ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਭਵਾਨੀ ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹਾਂ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ-ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਥਾਪਨਾ ਨੂੰ ਥਾਪਦਾ ਹਾਂ। ਜ਼ਦੋਂ ਦੁਰਗਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ, ਕਹੇਗੀ- 'ਵਰ ਮੰਗ' ਤਦ "ਮੈਂ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਵਾਂ" ਮੈਂ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਏਹੋ ਹੀ ਵਰ ਲਵਾਂ ਗਾ। ਤਦ ਫੇਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਰਥ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ, ਹੁਣੇ ਹੀ ਰਣ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਗਾ॥ ੧੩੩੧॥

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬੀਰ ਪਠੇ ਜਦੁਬੀਰ ਉਤੈ ਇਤ ਭੂਮਿ ਮੈ ਬੈਠ ਸਿਵਾ ਜਪੁ ਕੀਨੋ॥
ਅਉਰ ਦਈ ਸੁਧ ਛਾਡ ਸਭੈ ਤਬ ਤਾਹੀ ਕੇ ਧਯਾਨ ਬਿਖੈ ਮਨ ਦੀਨੋ॥
ਚੰਡ ਤਬੈ ਪਰਤੱਛ ਭਈ ਬਰੁ ਮਾਗਹੁ ਜੋ ਮਨ ਮੈ ਜੋਈ ਚੀਨੋ॥
ਯਾ ਅਰਿ ਆਜੁ ਹਨੋ ਰਨ ਮੈ ਘਨਸਯਾਮ ਜੂ ਮਾਂਗ ਇਹੈ ਬਰ ਲੀਨੋ॥੧੩੩੨॥

ਅਰਥ - ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਧਰ ਸੂਰਮੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਧਰ ਆਪ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਜਪੁ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਸੁਧ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਚੰਡੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ

ਗਈ, ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ "ਵਰ ਮੰਗ ਲੈ, ਜੋ ਤੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ"। "ਮੈਂ ਇਸ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਐਂਜੇ ਹੀ ਰਣ ਵਿਚ ਮਾਰ ਲਵਾਂ" ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਪਾਸੋਂ ਏਹ ਵਰ ਮੰਗ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੩੩੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌ ਬਰ ਪਾਇ ਚੜ੍ਯੋ ਰਥ ਪੈ ਹਰਿ ਜੂ ਮਨ ਬੀਚ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਭਯੋ।।
ਜਪੁ ਕੈ ਜੁ ਭਵਾਨੀ ਤੇ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹੈ ਅਰਿ ਮਾਰਨ ਕੋ ਬਰ ਮਾਂਗ ਲਯੋ।।
ਸਭ ਆਯੁਧ ਲੈ ਬਰਬੀਰ ਬਲੀ ਹੂ ਕੇ ਸਾਮੁਹੇ ਤਉ ਜਦੁਬੀਰ ਗਯੋ।।
ਮਨੋ ਜੀਤ ਕੋ ਅੰਕੁਰ ਜਾਤ ਰਹਯੋ ਹੁਤੋ ਯਾ ਬਰ ਤੇ ਉਪਜਯੋ ਸੁ ਨਯੋ।। ੧੩੩੩।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰ ਪਾ ਕੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਯਾ ਅਤੇ ਰਥ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਵਾਨੀ ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ, ਵੈਰੀ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਵਰ ਮੰਗ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ, ਤਦ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਜਿੱਤ ਦਾ ਅੰਗੂਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵਰ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਹੁਣ ਫੇਰ ਨਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੩੩੩।।

ਸਕਤਿ ਸਿੰਘ ਉਤ ਸਮਰ ਮੈ ਬਹੁਤੁ ਹਨੇ ਬਰ ਸੂਰ।।
ਤਬ ਹੀ ਤਿਨ ਕੇ ਤਨਨ ਸਿਉ ਭੂਮਿ ਰਹੀ ਭਰਪੂਰ।। ੧੩੩੪।।

ਅਰਥ - ਉਧਰ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਯੋਧੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਤਦੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਰਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਭਰ ਰਹੀ ਹੈ।।੧੩੩੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੁੱਧੁ ਕਰੈ ਸਕਤੇਸ ਬਲੀ ਤਿਹ ਠਾਂ ਹਰਿ ਆਇ ਕੈ ਰੂਪੁ ਦਿਖਾਯੋ।।
ਜਾਤ ਕਹਾ ਰਹੁ ਰੇ ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਅਬ ਹਉ ਤੁਮ ਪੈ ਬਲ ਕੈ ਇਤਿ ਆਯੋ।।
ਕੋਪ ਗਦਾ ਕਰ ਲੈ ਘਨਸ੍ਯਾਮ ਸੁ ਸਤ੍ਰ ਕੇ ਸੀਸ ਪੈ ਘਾਉ ਲਗਾਯੋ।।
ਪ੍ਰਾਨ ਤਜ੍ਯੋ ਮਨ ਚੰਡ ਭਜਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਤਨ ਤਾਹਿ ਕੇ ਲੋਕ ਸਿਧਾਯੋ।। ੧੩੩੫।।

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਬਲਵਾਨ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਘ ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਆ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਉਸਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ–ਹੇ ਸੂਰਮੇ! ਹੁਣ ਤੂੰ ਕਿੱਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ ? ਅਚੱਲ ਹੋ ਕੇ ਖੜਾ ਰਹੁ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਉੱਤੇ ਬਲ ਕਰ ਕੇ ਇਧਰ ਨੂੰ ਆਯਾ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗਦਾ ਲੈ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਸੱਟ ਲਗਾ ਦਿਤੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਡੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਉਸ ਚੰਡੀ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ।। ੧੩੩੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪ੍ਰਾਣ ਚਲਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਤਬ ਹੀ ਜਬ ਹੀ ਤਨ ਚੰਡ ਕੇ ਲੋਗ ਪਧਾਰਯੋ।।
ਸੂਰਜ ਇੰਦ੍ਰ ਸਨਾਦਕ ਜੇ ਸੁਰ ਹੂੰ ਮਿਲਿ ਕੈ ਜਸੁ ਤਾਹਿ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਐਸੋ ਨ ਆਗੇ ਲਰਯੋ ਰਨ ਮੈ ਕੋਊ ਆਪਨੀ ਬੈਸਿ ਮੈ ਨਾਹਿ ਨਿਹਾਰਯੋ।।
ਸ੍ਰੀ ਸਕਤੇਸ ਬਲੀ ਧਨ ਹੈ ਹਰਿ ਸੋ ਲਰਿ ਕੈ ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰਯੋ।। ੧੩੩੬।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਦਾ ਸਰੀਰ ਚੰਡੀ ਦੇ ਲੋਗ ਨੂੰ ਚਲਿਆ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਭੀ ਚੱਲ ਪਏ। ਸੂਰਜ, ਇੰਦ੍ਰ, ਸਨਕ ਵਰਗੇ ਜੇਹੜੇ ਦੇਵਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ, ਉਸਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਗਾਵਿਆਂ ਹੈ। ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੰਗ ਅੱਗੇ ਕਦੇ ਭੀ ਕੋਈ ਰਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੜਿਆ ਹੈ, ਅਸਾਂ ਆਪਣੀ ਉਮਰਾ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਘ ਯੋਧਾ ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰ ਕੇ ਪਰਲੋਕ ਗਮਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੧੩੩੬।।

ਚਉਪਈ।। ਜਬੈ ਚੰਡ ਕੋ ਹਰਿ ਬਰੁ ਪਾਯੋ।। ਸਕਤਿ ਸਿੰਘ ਕੋ ਮਾਰਿ ਗਿਰਾਯੋ।।
ਅਉਰ ਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਗਏ ਪਰਾਈ।। ਰਵਿ ਨਿਹਾਰਿ ਜਿਯੋ ਤਮ ਨ ਰਹਾਈ।। ੧੩੩੭।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਚੰਡੀ ਪਾਸੋਂ ਵਰ ਪਾਯਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤਿ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ ਤਦ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਆਪੇ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਗਏ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਠਹਿਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।। ੧੩੩੭।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਜੁੱਧ ਪ੍ਰਬੰਧੇ ਦੁਆਦਸ ਭੂਪ ਸਕਤੀ ਸਿੰਘ ਸੁਧਾ ਬਧਹਿ ਧਜਾਇ ਸਮਾਪਤ।।

- - - - - -

ਅਥ ਪੰਚ ਭੂਪ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਸਮ ਸਿੰਘ ਜਸ ਸਿੰਘ ਪੁਨਿ ਇੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਬਲਵਾਨ।।
ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਸੂਰੋ ਬਡੋ ਇਛ ਸਿੰਘ ਸੁਰ ਗਜਾਨ।। ੧੩੩੮।।

ਅਰਥ - ਹੋਰ ਪੰਜਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ - ਅਸਮ ਸਿੰਹ, ਜਸ ਸਿੰਹ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਹ ਸੂਰਮਾ ਤੇ ਅਭੈ ਸਿੰਹ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਛ ਸਿੰਹ ਬੜਾ ਬੁਧਿਵਾਨ ਗਿਆਨੀ ਹੈ।। ੧੩੩੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਮੂੰ ਭਜੀ ਭੂਪਨ ਲਖੀ ਚਲੇ ਜੁੱਧ ਕੇ ਕਾਜ।।
ਅਹੰਕਾਰ ਪਾਂਚੋ ਕੀਯੋ ਅਜੁ ਹਨਿ ਹੈ ਜਦੁਰਾਜ।। ੧੩੩੯।।

ਅਰਥ - ਫ਼ੌਜ ਭੱਜੀ ਜਾਂਦੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ, ਤਦ ਆਪ ਜ਼ੁੱਧ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ।। ੧੩੩੯।।

ਉਤ ਤੇ ਆਯੁਧ ਲੈ ਸਭੈ ਆਏ ਕੋਪ ਬਢਾਇ।।
ਇਤ ਤੇ ਹਰਿ ਸਮੁਹੇ ਭਏ ਸਿਯੰਦਨ ਸੀਘ੍ਰ ਧਵਾਇ।। ੧੩੪੦।।

ਅਰਥ - ਉਧਰੋਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਸਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਇਧਰੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਥ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ, ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੩੪੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੁਭਟੇਸ ਮਹਾਂ ਬਲਵੰਤ ਤਬੈ ਜਦੁਬੀਰ ਕੀ ਓਰ ਤੇ ਆਗੇ ਹੀ ਧਾਯੋ।।
ਪਾਂਚ ਹੀ ਬਾਨ ਲਏ ਤਿਹ ਪਾਨ ਬਡੋ ਧਨੁ ਤਾਨ ਕੈ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ।।
ਏਕ ਹੀ ਏਕ ਹਨਯੋ ਸਰ ਪਾਂਚਨ ਭੂਪਨਿ ਕੋ ਤਿਨ ਮਾਰ ਗਿਰਾਯੋ।।
ਤੂਲਿ ਜਿਉ ਜਾਰਿ ਦਏ ਨ੍ਰਿਪ ਪਾਂਚ ਮਨੋ ਨ੍ਰਿਪ ਆਂਚ ਸੁ ਬੇਖ ਬਨਾਯੋ।। ੧੩੪੧।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਸੁਭਟ ਸਿੰਹ ਜੋਧਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਵੱਲ ਜੰਗ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜ ਹੀ ਤੀਰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲਏ ਹਨ, ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ, ਵੱਡੇ ਧਨੁਖਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ। ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੇ ਪੰਜਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਡੇਗ ਲਿਆ ਹੈ। ਪੰਜੇ ਰਾਜੇ ਰੂੰਈ ਵਾਂਗੂੰ ਸਾੜ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਲਈ ਸੁਭਟ ਸਿੰਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅੱਗ ਸਰੂਪ ਬਣਾਇਆ ਹੋਯਾ ਹੈ।। ੧੩੪੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਰੁਪ ਸਮਰ ਮੈ ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਲ ਜਾਸੁ।।
ਨਰਪਤਿ ਆਏ ਪਾਂਚ ਬਰ ਕੀਨੋ ਤਿਨ ਕੋ ਨਾਸੁ।। ੧੩੪੨।।

ਅਰਥ - ਸੁਭਟ ਸਿੰਹ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪੈਰ ਗੱਡ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਪੰਜ ਸ੍ਰੇਸਟ ਰਾਜੇ ਆਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਨੇ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੧੩੪੨।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਜੁੱਧ ਪ੍ਰਬੰਧੇ ਪਾਂਚ ਭੂਪ ਬਧਹ।।

- - - - - - - -

ਅਥ ਦਸ ਭੂਪ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਉਰ ਭੂਪ ਦਸ ਕੋਪ ਕੈ ਧਾਇ ਸੰਗ ਲੈ ਬੀਰ।।
ਜੋਧ ਬਿਖੈ ਦੁਰਮਦ ਬਡੇ ਮਹਾਂਰਥੀ ਰਨਧੀਰ।। ੧੩੪੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਰਮਦ=ਹਾਥੀ ਵਾਂਗੂੰ ਮਸਤ।।

ਅਰਥ - ਹੋਰ ਦਸ ਰਾਜੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਫੌਜੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਜੋ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗੂੰ ਬੜੇ ਮਸਤ ਹਨ, ਮਹਾਂਰਥੀ ਤੇ ਰਣਧੀਰ ਹਨ।। ੧੩੪੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਵਤ ਹੀ ਮਿਲ ਕੈ ਦਸ ਹੂੰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ੍ਰੀ ਸੁਭਟੇਸ ਕੋ ਬਾਨ ਚਲਾਏ।।
ਨੈਨਨ ਹੇਰਿ ਸੋਊ ਹਰਿ ਬੀਰ ਲਯੋ ਧਨੁ ਬਾਨ ਸੋ ਕਾਟਿ ਗਿਰਾਏ।।
ਊੱਤਰ ਸਿੰਘ ਕੋ ਸੀਸ ਕਟਯੋ ਤਨ ਉੱਜਲ ਸਿੰਘ ਕੇ ਘਾਇ ਲਗਾਏ।।
ਊੱਦਮ ਸਿੰਘ ਹਨਯੋ ਬਹੁਰੋ ਅਸਿ ਲੈ ਕਰ ਸੰਕਰਿ ਸਿੰਘ ਸੇ ਧਾਏ।। ੧੩੪੪।।

ਅਰਥ - ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਦਸਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸੁਭਟ ਸਿੰਹ ਉਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿਤੇ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਜੋਧੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਅਉਂਦਿਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਿਆ ਤਾਂ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਸਿੰਹ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉੱਜਲ ਸਿੰਹ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਜਖਮ ਲਗਾ ਦਿਤੇ। ਫਿਰ ਉੱਦਮ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਹੀ ਸੁਟਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਸੰਕਰ ਸਿੰਹ ਉਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਪਿਆ ਹੈ।। ੧੩੪੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਓਜ ਸਿੰਘ ਕੋ ਹਤ ਕੀਯੋ ਓਟ ਸਿੰਘ ਕੋ ਮਾਰ।।
ਊੱਧ ਸਿੰਘ ਉਸਨੇਸ ਅਰੁ ਊੱਤਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾਰ।। ੧੩੪੫।।

ਅਰਥ - ਓਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਓਟ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉੱਧ ਸਿੰਘ, ਉਸਨ ਸਿੰਹ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਹੈ।। ੧੩੪੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭੂਪ ਨਵੋ ਜਬ ਇਨ ਹਨੇ ਏਕ ਬਚਯੋ ਸੰਗ੍ਰਾਮ।।
ਨਹੀ ਭਾਜਯੋ ਬਲਵੰਤ ਸੋ ਉਗ੍ਰ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਨਾਮ।। ੧੩੪੬।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੇ ਨੌ ਰਾਜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ, ਤੇ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਾ ਬਚ ਗਿਆ, ਉਹ ਸੂਰਮਾ ਭੱਜਿਆ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਉਗ੍ਰ ਸਿੰਘ ਹੈ।। ੧੩੪੬।।

ਉਗ੍ਰ ਬਲੀ ਪੜ੍ਹ ਮੰਤ੍ਰ ਮਹਾ ਸਰ ਸ੍ਰੀ ਸੁਭਟੇਸ ਕੀ ਓਰ ਚਲਾਯੋ।।
ਲਾਗ ਗਯੋ ਤਿਹ ਕੇ ਉਰ ਮੈ ਬਰ ਕੈ ਤਨ ਭੇਦ ਕੈ ਪਾਰ ਪਰਾਯੋ।।
ਭੂਮ ਪਰਯੋ ਮਰ ਬਾਨ ਲਗੇ ਤਿਹ ਕੋ ਜਸੁ ਯੌਂ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਭੂਪ ਹਨੇ ਕੀਏ ਪਾਪ ਘਨੇ ਜਮ ਨੇ ਉਡਯਾ ਮਨੋ ਨਾਗ ਡਸਾਯੋ।। ੧੩੪੭।।

ਅਰਥ - ਉਗ੍ਰ ਸਿੰਹ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਤੀਰ ਉਤੇ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਸੁਭਟ ਸਿੰਹ ਵੱਲੇ ਉਹ

ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਦੇ ਵਿਚ ਉਹ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਪਾਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਲੰਘ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੀਰ ਦੇ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਮਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਜਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਰੂਪ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਜਮ ਨੇ ਮਾਨੋ ਉੱਡਨੇ ਸੱਪ ਦਾ ਡੰਗ ਮਰਵਾਇਆ ਹੈ, ਉਗ੍ਰ ਸਿੰਹ ਦੇ ਤੀਰ ਨੂੰ ਉੱਡਣਾ ਸੱਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੧੩੪੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਾਦਵ ਏਕ ਮਨੋਜ ਸਿੰਘ ਤਬ ਨਿਕਸਯੋ ਬਰਬੀਰ।।
ਉਗ੍ਰ ਸਿੰਘ ਪਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਚਲਯੋ ਮਹਾਂ ਰਨਧੀਰ।। ੧੩੪੮।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਫਿਰ ਇਕ ਮਨੋਜ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਯਾਦਵ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧਾ ਫੌਜ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਹ ਮਹਾਂ ਰਣਧੀਰ 'ਮਨੋਜ ਸਿੰਹ' ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਉਗ੍ਰ ਸਿੰਹ ਉਤੇ ਚੱਲਿਆ ਹੈ।। ੧੩੪੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਾਦਵ ਆਵਤ ਪੇਖ ਬਲੀ ਅਰਿ ਬੀਰ ਮਹਾਂ ਰਨਧੀਰ ਸੰਭਾਰਯੋ।।
ਲੋਹ ਮਈ ਗਰੂਓ ਬਰਛਾ ਗਹਿ ਕੈ ਬਲ ਸੋ ਕਰਿ ਕੋਪ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ।।
ਲਾਗਤ ਸਿੰਘ ਮਨੋਜ ਹਨਯੋ ਤਿਹ ਪ੍ਰਾਨਨ ਲੈ ਜਮ ਧਾਮ ਪਧਾਰਯੋ।।
ਮਾਰ ਕੈ ਤਾਹਿ ਲੀਯੋ ਧਨੁ ਬਾਨ ਬਲੀ ਬਲੁ ਕੈ ਬਲ ਕੋ ਲਲਕਾਰਯੋ।। ੧੩੪੯।।

ਅਰਥ - ਜਾਦਵ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਬਲਵਾਨ ਵੈਰੀ ਸੂਰਮੇ ਮਹਾਂ ਰਣਧੀਰ ਨੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਲੋਹੇ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੇਹਾ ਬਰਛਾ ਫੜ ਕੇ, ਜੋਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਵੈਰੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਰਛੇ ਦੇ ਲੱਗਦਿਆਂ ਹੀ 'ਮਨੋਜ ਸਿੰਹ' ਮਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਮ ਆਪਣੇ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਲੈ ਕੇ, ਅਤੇ ਜੋਰ ਕਰ ਕੇ ਬਲਰਾਮ ਨੂੰ ਲੜਣ ਵਾਸਤੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।। ੧੩੪੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਵਤ ਸਤ੍ਰੁਹ ਪੇਖ ਹਲਾਯੁਧ ਕੋਪ ਕੀਯੋ ਗਹਿ ਮੂਸਰ ਧਾਯੋ।।
ਆਪਸਿ ਮੈ ਬਲਵੰਤ ਅਰੈ ਦੋਊ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਉਗ੍ਰ ਨਰੇਸ ਕੇ ਲਾਗ ਗਯੋ ਸਿਰ ਮੂਸਲ ਦਾਇ ਬਚਾਇ ਨ ਆਯੋ।।
ਭੂਮਿ ਗਿਰਯੋ ਮਰ ਕੈ ਜਬ ਹੀ ਮੁਸਲੀ ਅਪਨਾ ਤਬ ਸੰਖ ਬਜਾਯੋ।। ੧੩੫੦।।

ਅਰਥ - ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੂਸਲ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਅੜ ਖੜੋਤੇ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਉਗ੍ਰ ਸਿੰਹ ਦੇ

ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਮੋਹਲਾ ਵੱਜ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਦਾਉ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਯਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਹੀ ਉਗ੍ਰ ਸਿੰਘ ਮਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਤਦ ਫਿਰ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਝਟ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸੰਖ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੩੫੦।।

ਇਤ ਦਸ ਭੂਪ ਸੈਨਾ ਸਹਿਤ ਬਧਹਿ ਧਜਾਇ।।

– – – – – –

ਦਸ ਭੂਪ ਸਹਤ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦਸ ਭੂਪਨ ਅਵਿਲੋਕਿਯੋ ਉਗ੍ਰ ਹਨਯੋ ਬਰਬੰਡ।।
ਜੁੱਧ ਕਾਜ ਆਵਤ ਭਏ ਜਿਹ ਬਲ ਭੁਜਾ ਪ੍ਰਚੰਡ।। ੧੩੫੧।।

ਅਰਥ – ਦਸਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਬਲਵੰਡ ਯੋਧਾ ਉਗ੍ਰ ਸਿੰਘ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਦ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆ ਗਏ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਲ ਹੈ।। ੧੩੫੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਅਨੂਪਮ ਸਿੰਘ ਅਪੂਰਬ ਸਿੰਘ ਚਲੇ ਰਨ ਕਉ ਮਨ ਕੋਪੁ ਬਢਾਯੋ।।
ਆਗੇ ਹੁਇ ਕੰਚਨ ਸਿੰਘ ਚਲਯੋ ਬਲ ਆਵਤ ਕੋ ਤਿਹ ਬਾਨ ਲਗਾਯੋ।।
ਸਿੰਯਦਨ ਹੂੰ ਤੇ ਗਿਰਯੋ ਮ੍ਰਿਤ ਹੁਇ ਤਬ ਜੋਤ ਸਬੂਹ ਤਹਾਂ ਠਹਰਾਯੋ।।
ਬਾਨ ਲਗਯੋ ਹਨੂਮਾਨ ਕਿਧੌਂ ਰਵਿ ਕੌਂ ਫਲ ਜਾਨ ਕੈ ਭੂਮਿ ਗਿਰਾਯੋ।। ੧੩੫੨।।

ਅਰਥ – ਅਨੂਪਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਪੂਰਬ ਸਿੰਘ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਧਾਰ ਕੇ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਚੱਲੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਕੰਚਨ ਸਿੰਘ ਚਲਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕੰਚਨ ਸਿੰਘ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਰਥ ਤੋਂ ਡਿਗ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਆਤਮਾ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕੇ ਉਥੇ ਖੜੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੂੰ ਤੀਰ ਵੱਜਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਫਲ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਖਾਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ।। ੧੩੫੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕੋਪਿ ਸਿੰਘ ਕੋ ਹਤ ਕੀਯੋ ਕੋਟਿ ਸਿੰਘ ਕੋ ਮਾਰ।।
ਅਉਰ ਅਪੂਰਬ ਸਿੰਘ ਹਤਿਓ ਮੋਹ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾਰ।। ੧੩੫੩।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰੋਧੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੋਟੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਅਪੂਰਬ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋਹ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੩੫੩।।

ਚਉਪਈ।। ਕਟਕ ਸਿੰਘ ਕੋ ਪੁਨ ਹਨ ਦਯੋ।। ਕ੍ਰਿਸਨ ਸਿੰਘ ਤਬ ਬਧ ਕਯੋ।।
ਕੋਮਲ ਸਿੰਘਹਿ ਬਾਨ ਲਗਾਯੋ।। ਬੇਗ ਤਾਹਿ ਜਮ ਧਾਮ ਪਠਾਯੋ।। ੧੩੫੪।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਕਟਕ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ। ਕੋਮਲ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਜਮ ਲੋਕ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੧੩੫੪।।

ਪੁਨ ਕਨਕਾਚਲ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾਰਯੋ।। ਅਨੂਪਮ ਸਿੰਘ ਨਰਨ ਤੇ ਹਾਰਯੋ।।
ਬਲ ਕੈ ਆਨ ਸਾਮੁਹੇ ਭਯੋ।। ਉਤ ਤੇ ਰਾਮ ਓਰ ਸੋ ਗਯੋ।। ੧੩੫੫।।

ਅਰਥ - ਫੇਰ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਨੂਪਮ ਸਿੰਹ ਬਹੁਤੇ ਬਲਵਾਨ ਬੰਦਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਹਾਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋਰ ਨਾਲ ਆਣ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਯਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਧਰ ਤੋਂ ਉਹ ਬਲਿਰਾਮ ਵੱਲ ਨੂੰ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੩੫੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਲੀ ਅਨੂਪਮ ਸਿੰਘ ਅਤਿ ਬਲ ਸੋ ਲਰਜੋ ਰਿਸਾਇ।।
ਬਹੁਤੁ ਬਿਸਨ ਭਟ ਜੁੱਧ ਕਰਿ ਜਮ ਪੁਰਿ ਦਏ ਪਠਾਏ।। ੧੩੫੬।।

ਅਰਥ - ਅਨੂਪਮ ਸਿੰਹ ਜੋਧਾ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਹੈ। ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੋਧੇ ਨੇ ਯੁੱਧ ਕਰ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮੇ ਜਮ ਪੁਰੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।। ੧੩੫੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਤਾਸਤ੍ਰ ਆਹਵ ਮੈ ਕਬਿ ਰਾਮ ਕਹੈ ਰਿਸ ਕੈ ਅਤਿ ਧਾਯੋ।।
ਆਇ ਕੈ ਸਿੰਘ ਅਨੂਪਹਿ ਸਿਉ ਕਰਿ ਮੈ ਅਸਿ ਲੈ ਤਬ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਤਾਨ ਲਯੋ ਧਨੁ ਬਾਨ ਮਹਾਂ ਬਰ ਕੈ ਉਰ ਸਿੰਘ ਅਨੂਪ ਕੇ ਲਾਯੋ।।
ਲਾਗਤ ਪ੍ਰਾਨ ਚਲਯੋ ਤਬ ਹੀ ਰਵਿ ਮੰਡਲ ਭੇਦ ਕੈ ਪਾਰ ਪਰਾਯੋ।। ੧੩੫੭।।

ਅਰਥ - ਰਾਮ ਕਵਿ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਤ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਸਿੰਹ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਨੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਅਨੂਪਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਧਨੁਖ ਵਿਚ ਤੀਰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਬੜਾ ਜੋਰ ਕਰ ਕੇ ਅਨੂਪਮ ਸਿੰਹ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣ ਨਿਕਲ ਚਲੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਨੂਪਮ ਸਿੰਹ ਦੀ ਆਤਮਾ ਸੂਰਜ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਈ ਹੈ।। ੧੩੫੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਸਕੰਧ ਬਲੀ ਸੁ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਇਹ ਊਪਰ ਆਏ।।
ਪੇਖਿ ਕ੍ਰਿਤਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਤਬੈ ਸਰ ਤੀਛਨ ਆਵਤ ਤਾਹਿ ਲਗਾਏ।।
ਚੰਦ੍ਰਕ ਬਾਨ ਲਗੇ ਤਿਹ ਕਉ ਦੁਹ ਕੇ ਸਿਰ ਕਾਟ ਕੈ ਭੂਮਿ ਗਿਰਾਏ।।
ਯੌਂ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਮਨ ਮੈ ਮਨੋ ਮੂੰਡਨ ਕੋ ਘਰ ਹੀ ਧਰ ਆਏ।। ੧੩੫੮।।

ਅਰਥ - ਰਾਜਾ ਈਸਰ ਸਿੰਹ ਤੇ ਸਕੰਧ ਸਿੰਹ ਸੂਰਮਾ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜੇ

ਵੈਰੀ ਦਲ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੇ ਜੋਧੇ ਸਤ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਸਿੰਹ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਉਤੇ ਹੀ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਦੂਜ ਦੇ ਚੰਦ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਜੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਮਾਨੋ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜੋਧੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਹੀ ਰਖ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ।। ੧੩੫੮।।

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਜੁੱਧ ਪ੍ਰਬੰਧੇ ਦਸ ਭੂਪ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਸਹਿਤ ਬਧ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ।।

- - - - -

ਅਥ ਕਰਮ ਸਿੰਘਾਦਿ ਪੰਚ ਭੂਪ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ।।

ਛਪੈ।। ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜਯ ਸਿੰਘ ਅਉਰ ਭਟ ਰਨ ਮੈ ਆਏ।।
ਜਾਲਪ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਗਜਾ ਸਿੰਘ ਅਤਿ ਕੋਪ ਬਢਾਏ।।
ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਨ੍ਰਿਪ ਪਾਂਚ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰੇ ਬਰ।।
ਤੁਮਲ ਕਰਯੋ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਘਨੇ ਮਾਰੇ ਜਾਦਵ ਨਰ।।
ਤਬ ਸਸਤ੍ਰ ਕ੍ਰਿਤਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਕਸ ਚਤੁਰ ਭੂਪ ਮਿਰਤਕ ਕੀਏ।।
ਇਕ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀਵਤ ਬਚਯੋ ਛਤ੍ਰਾਪਨ ਦ੍ਰਿਢ ਧਰ ਹੀਏ।। ੧੩੫੯।।

ਅਰਥ - ਕਰਮ ਸਿੰਹ, ਜੈ ਸਿੰਹ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਜਾਲਪ ਸਿੰਹ ਤੇ ਗਜਾ ਸਿੰਹ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾਯਾ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਸਿੰਹ, ਇਹ ਪੰਜੇ ਰਾਜੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਾਦਵ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਤਦ ਸਤ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਸਿੰਹ ਨੇ ਸਸਤ੍ਰ ਕੱਸ ਕੇ ਚਾਰ ਰਾਜੇ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਕ ਜਗਤ ਸਿੰਹ ਹੀ ਬਚਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਛਤ੍ਰੀਪੁਣਾ ਮਨ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੧੩੫੯।।

ਚਉਪਈ।। ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜਾਲਪ ਸਿੰਘ ਧਾਏ।। ਗਜਾ ਸਿੰਘ ਜੈ ਸਿੰਘ ਜੁ ਆਏ।।
ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤਿ ਗਰਬੁ ਜੁ ਕੀਨੋ।। ਤਾ ਤੇ ਕਾਲ ਪ੍ਰੇਰ ਰਨ ਦੀਨੋ।। ੧੩੬੦।।

ਅਰਥ - ਕਰਮ ਸਿੰਹ ਤੇ ਜਾਲਪਾ ਸਿੰਹ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਪਏ ਹਨ। ਗਜਾ ਸਿੰਹ ਤੇ ਜੈ ਸਿੰਹ ਆਦਿਕ ਜੋ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਹਨ। ਜਗਤ ਸਿੰਹ ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੰਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਕਾਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੈ।। ੧੩੬੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜਾਲਪਾ ਸਿੰਘ ਗਾਜ ਸਿੰਘ ਬਰਬੀਰ।।
ਜਯ ਸਿੰਘ ਸਹਿਤ ਕ੍ਰਿਤਾਸ ਸਿੰਘ ਹਨੇ ਚਾਰ ਰਨਧੀਰ।। ੧੩੯੧।।

ਅਰਥ - ਕਰਮ ਸਿੰਹ, ਜਾਲਪਾ ਸਿੰਹ ਬਹਾਦੁਰ ਜੋਧਾ ਗਾਜ ਸਿੰਹ ਜੈ ਸਿੰਹ ਦੇ ਸਮੇਤ, ਇਹ ਚਾਰੇ ਰਣਧੀਰ ਜੋਧੇ ਸਤ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਸਿੰਹ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਹਨ।। ੧੩੯੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਤਾਸ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਹਰਿ ਕੀ ਦਿਸ ਕੇ ਨ੍ਰਿਪ ਚਾਰ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਅਉਰ ਹਨੇ ਸੁ ਬਨੈਤ ਬਨੇ ਜਦੁਬੀਰ ਘਨੇ ਜਮ ਲੋਕ ਸਿਧਾਰੇ।।
ਜਾਇ ਭਿਰਯੋ ਜਗਤੇਸ ਬਲੀ ਸੰਗ ਆਪਨੇ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਰੇ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਰਨ ਠਾਢੇ ਹੁਤੇ ਭਟ ਪੇਖਿ ਤਿਨੈ ਸਰ ਜਾਲ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।। ੧੩੯੨।।

ਅਰਥ - ਸਤ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਸਿੰਹ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਚਾਰ ਰਾਜੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਧਨੁਖਧਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜਮ ਲੋਕ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਜਗਤ ਸਿੰਹ ਜੋਧਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਵੈਰੀ ਦਲ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਲੜਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਤੀਰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਜਾਲ ਖਲੇਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੩੯੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮਾਰ ਬਿਦਾਰ ਦਯੋ ਦਲ ਕੋ ਬਹੁਰੋ ਕਰ ਮੈ ਕਰਵਾਰ ਸੰਭਾਰਯੋ।।
ਧਾਇ ਕੈ ਜਾਇ ਕੈ ਆਇ ਅਰਯੋ ਜਗਤੇਸ ਕੇ ਸੀਸ ਹੂੰ ਹਾਥ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ।।
ਦੁਇ ਧਰ ਹੋਇ ਕੈ ਭੂਮਿ ਗਿਰਯੋ ਰਥ ਤੇ ਤਿਹ ਕੋ ਕਬਿ ਭਾਵ ਬਿਚਾਰਯੋ।।
ਮਾਨੋ ਪਹਾਰ ਕੇ ਊਪਰਿ ਸਾਲਹਿ ਬੀਜ ਪਰੀ ਤਿਹ ਦੁਇ ਕਰ ਡਾਰਯੋ।। ੧੩੯੩।।

ਅਰਥ - ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਹੈ ਜੋ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਆਯਾ ਹੈ, ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਰਾਜੇ ਜਗਤ ਸਿੰਹ ਨਾਲ ਅੜ ਖਲੋਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਗਤ ਸਿੰਹ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਹੱਥ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਰਥ ਉਤੋਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਕਵਿ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਪਹਾੜ ਦੇ ਉਪਰ ਸਾਲ ਦੇ ਬੀਜ ਦੀ ਗੁਣੀ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਕਰ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੩੯੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਠਨ ਸਿੰਘ ਹਰਿ ਕਟਕ ਤੇ ਆਯੋ ਯਾ ਪਰ ਧਾਇ।।
ਮੱਤ ਦੁਰਦ ਜਿਉ ਸਿੰਘ ਪੈ ਆਵਤ ਕੋਪ ਬਢਾਇ।। ੧੩੯੪।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚੋਂ 'ਕਠਨ ਸਿੰਹ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਇਸ ਉਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਉਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।। ੧੩੬੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਵਤ ਹੀ ਅਰਿ ਕੋ ਤਿਹ ਹੇਰਿ ਸੁ ਏਕ ਹੀ ਬਾਨ ਕੇ ਸੰਗ ਸੰਘਾਰਯੋ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੋ ਦਲ ਸਾਥ ਹੁਤੋ ਤਿਹ ਕੋ ਘਰੀ ਏਕ ਬਿਖੈ ਹਨਿ ਡਾਰਯੋ।।
ਬੀਰ ਘਨੇ ਜਦੁਬੀਰਨ ਕੇ ਹਤ ਕੋਪ ਕੈ ਸਯਾਮ ਕੀ ਓਰ ਨਿਹਾਰਯੋ।।
ਆਇ ਲਰੋ ਨ ਡਰੋ ਹਰਿ ਜੂ ਰਨ ਠਾਂਢੇ ਕਹਾ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਯੋ।। ੧੩੬੫।।

ਅਰਥ - ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਇਕ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਫ਼ੌਜ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਘੜੀ ਵਿਚ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਯਾਦਵ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੋਧੇ ਮਾਰ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵੱਲੇ ਉਸਨੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ! ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰੋ, ਮਨ ਵਿਚ ਡਰੋ ਨਾ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਖੜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਹੈ।। ੧੩੬੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤਉ ਹਰਿ ਜੂ ਕਰਿ ਕੋਪ ਚਲਯੋ ਤਬ ਦਾਰਕ ਸਿਯੰਦਨ ਕੌਂ ਸੁ ਧਵਾਯੋ।।
ਪਾਨ ਲੀਯੋ ਅਸਿ ਸਯਾਮ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਤਾਹਿ ਹੰਕਾਰ ਕੈ ਤਾਕ ਚਲਾਯੋ।।
ਢਾਲ ਕ੍ਰਿਤਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਲਈ ਕਰ ਤਾਹੀ ਕੀ ਓਟ ਕੈ ਵਾਰ ਬਚਾਯੋ।।
ਆਪਨੀ ਕਾਢ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮਿਆਨ ਤੇ ਦਾਰਕ ਕੇ ਤਨ ਘਾਉ ਲਗਾਯੋ।। ੧੩੬੬।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ, ਅਤੇ ਦਾਰਕ ਰਥਵਾਹੀ ਨੇ ਰਥ ਨੂੰ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਹੰਕਾਰੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤੱਕ ਕੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਤ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਸਿੰਹ ਨੇ ਢਾਲ ਅੱਗੇ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਓਟ ਕਰ ਕੇ ਵਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਰਥਵਾਹੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਜਖਮ ਲਾ ਦਿੱਤਾ।। ੧੩੬੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੁੱਧੁ ਕਰੈ ਕਰਵਾਰਨ ਕੋ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਦੋਊ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢਾਏ।।
ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਜੂ ਅਰਿ ਘਾਇ ਲਯੋ ਤਬ ਹੀ ਹਰਿ ਕੋ ਰਿਪ ਘਾਇ ਲਗਾਏ।।
ਕਉਤਕਿ ਦੇਖ ਦੋਊ ਠਟਕੇ ਦਲ ਬਿਓਮ ਤੇ ਦੇਵਨ ਬੈਨ ਸੁਨਾਏ।।
ਲਾਗੀ ਅਵਾਰ ਮੁਰਾਰ ਸੁਨੋ ਪਲ ਮੈ ਮਧੁ ਸੇ ਮੁਰ ਸੇ ਤੁਮ ਘਾਏ।। ੧੩੬੭।।

ਅਰਥ - ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਜੰਗ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਜਖਮੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸਨੇ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਖਮ ਲਾ

ਦਿਤਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਖੜੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਾਏ ਹਨ। ਹੇ ਮੁਰਾਰ! ਸੁਣੋ, ਬੜੀ ਦੇਰ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ, ਮਧੁ ਵਰਗੇ ਤੇ ਮੁਰ ਵਰਗੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਸੀ।। ੧੩੬੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਚਾਰ ਮਹੂਰਤ ਜੁੱਧੁ ਭਯੋ ਤਕ ਕੈ ਹਰਿ ਜੂ ਇਹ ਘਾਂਤ ਬਿਚਾਰਯੋ।।
ਮਾਰਹੁ ਨਾਹਿ ਕਹਯੋ ਸੁ ਸਹੀ ਮੁਰ ਕੈ ਅਰਿ ਪਾਛੈ ਕੀ ਓਰ ਨਿਹਾਰਯੋ।।
ਆਸੁ ਹੀ ਤੀਛਨ ਲੈ ਅਸਿ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਸਤ੍ਰ ਕੀ ਗ੍ਰੀਵ ਕੇ ਊਪਰ ਝਾਰਯੋ।।
ਐਸੀ ਏ ਭਾਂਤ ਹਨਯੋ ਰਿਪ ਕਉ ਅਪਨੇ ਦਲ ਕੋ ਸਭ ਤ੍ਰਾਸ ਨਿਵਾਰਯੋ।।੧੩੬੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਾਰ ਮਹੂਰਤ = ਇਕ ਪੈਹਰ।। ਆਸੁ = ਝਟ ਹੀ।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਪਹਿਰ ਭਰ ਜੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮੌਕਾ ਤੱਕ ਕੇ ਇਹ ਦਾਉ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰਾਂਗਾ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਮੰਨ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੇ ਮੁੜ ਕੇ ਪਿਛੇ ਦੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਤਦ ਝਟ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਤਿੱਖੀ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਵੈਰੀ ਦੀ ਧੌਣ ਉਤੇ ਉਸਨੂੰ ਝਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਡਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ।। ੧੩੬੮।।

ਯੋਂ ਅਰਿ ਮਾਰਿ ਲਯੋ ਰਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਮੈ ਹਰਿ ਜੂ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ।।
ਆਪਨੀ ਸੈਨ ਨਿਹਾਰ ਮੁਰਾਰ ਮਹਾਂ ਬਲੁ ਧਾਰ ਕੈ ਸੰਖ ਬਜਾਯੋ।।
ਸੰਤ ਸਹਾਇਕ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਹੈ ਸਭ ਲਾਇਕ ਨਾਮ ਕਹਾਯੋ।।
ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਜੂ ਮੁਖ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਚਤੁਰੰਗ ਚਮੂੰ ਰਨ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।। ੧੩੬੯।।

ਅਰਥ - ਜੰਗ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜੇ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸੰਖ ਵਜਾਇਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸਹਾਈ ਤੇ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੈ, ਏਹੋ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਚੌਹ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਛੇੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੩੬੯।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਜੁੱਧੁ ਪ੍ਰਬੰਧੇ ਪਾਂਚ ਭੂਪ ਬਧਹ।।

**

ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੁੱਧ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੋ।

ਭਾਈ ਪਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਥਾ ਵਾਚਕ

(ਸੰਪਾਦਕ ਭਾਈ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ)

1. ਦਰਸ਼ਨਾ ਦੀ ਜੁਗਤਿ	80-00
2. ਗੁਰਮੁਖਾ ਕੇ ਮੁਖ ਉਜਲੇ	80-00
3. ਮਾਣਸੁ ਜਨਮੁ ਅਮੋਲੁ ਹੈ	80-00
4. ਬਾਬੀਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੈ ਬੋਲਿਆ	80-00
5. ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਦੁਖੁ ਸਾਗਰੁ ਹੈ	80-00
6. ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਊਤਮ ਹੈ	80-00
7. ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਪੂਜੀਐ	80-00

ਗਿ. ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਾਲੇ)

ਵਿਆਹ ਤੇ ਨਿਰਬਾਹ	70-00
ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੱਕ	75-00
ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਗੁਰਿ ਦੀਆ	200-00
ਜਗਤ ਗੁਰ ਸਵਾਮੀ	150-00
ਗੁਰਮੁਖ ਸੋਈ ਸਹਜ ਸਮਾਵੈ	100-00

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿ. ਮੱਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਿਤ

ਗੁਰੁ ਸਾਗਰ ਰਤਨੀ ਭਰਪੂਰੇ	150-00
ਸਕਲ ਧਰਮ ਮੈਂ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ	180-00
ਗੁਰਵਾਕ ਵਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਬੋਧ	100-00
ਦਸ ਗੁਰ ਜੋਤ	200-00
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਬੋਧ	200-00

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਖਿਆ

(ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਆਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸਟੀਕ ਹੈ। ਭੇਟਾ 400-00

ਨਾਮ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ	100-00
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ	150-00

ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਬਿਬੇਕਸਰ

ਤੇਰਾ ਸੱਚ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰਾ	125-00
ਰੱਬ ਦੇ ਰੰਗ	150-00
ਜਪਓ ਜਿਨ੍ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਗੁਰੂ	100-00

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ

ਗਿ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬੋਹੜ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ 125 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਹ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਗਏ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇ ਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਠਾਉਣ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਨਿਭਾਈ। ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੜ੍ਹਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਾਇਆ ਕਲਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

60-00

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਬਾਬਾ ਵਡਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵਿੱਲੋਂ

ਬਾਬਾ ਵਡਭਾਗ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਧੀਰਮਲ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਡੇਰਾ ਵਸਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਹੋਲੀਆਂ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਨਹਿਰੀਆ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਬਾਬਾ ਵਡਭਾਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਕੁਝ ਮੰਤਰਾਂ ਜੰਤਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। 60-00

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ

ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਰੰਗੀਲਾ

ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸਨ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਕਰ ਕੇ ਵਿਖਾਈਆਂ ਕਿ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਡਰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਆਪਣੀ ਉਦਾਸੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਪੁੱਤਰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਗਏ ਸਨ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਬੜੇ ਰੌਚਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। 100-00

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਾ ਜੀ

ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਯੋਗੀ

ਬਾਬਾ ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਾ ਜੀ ਭਵਨ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਦੇਵਤਾ ਸਨ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਜੋ ਵੀ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਾ ਦੇ ਸੇਵਕ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਬਰਾਦਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ ਤੇ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਕੌਮ ਦਾ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 200-00

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ

ਗਿ. ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ

ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਚੋਧਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਨ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬੜੇ ਰੋਚਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਬਾਰੇ ਇਹ ਸਾਖੀ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਹੈ ਕਿ ਗੰਗਾ ਮਾਤਾ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਹੱਥ ਉੱਪਰ ਕਰਕੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬਨਾਰਸ ਵਰਗੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਕੱਟੜ ਹਿੰਦੂ ਤੀਰਥ ਉੱਤੇ ਵੀ ਆਪ ਦਾ ਜੱਸ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਿੱਕੀ ਜਾਤ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਧੌਣ ਉੱਚੀ ਕਰਕੇ ਚਲਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਥਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। 70-00

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ

ਗਿ. ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬੜਾ ਵਚਿੱਤਰ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਬੜੇ ਰੋਚਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਚੋਣਵੀਂ ਬਾਣੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। 80-00

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਗਤ ਫਰੀਦ ਜੀ

ਗਿ. ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ

ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਭਗਤ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਸੱਚ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਅਦਭੁੱਤ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। 70-00

ਗੁਰ ਪ੍ਰਕਰਣ ਚਾਨਣ

(ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ 'ਰੰਧਾਵੇ ਵਾਲੇ')

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਦਿਹਾੜੇ, ਗੁਰਤਾ ਗੱਦੀ, ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਬੜੀ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਬੜਾ ਭਾਵਪੂਰਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਥਾ ਵਾਚਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਅਨਮੋਲ ਦਾਤ ਹੈ। 400-00

ਗਿਆਨ ਨੇਤ੍ਰ ਗ੍ਰੰਥ

"ਸਰਜੀਵਨੀ ਆਤਮ ਗਿਆਨ"

(ਸੰਤ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ਧਿਰਤ ਰਾਮ ਬੇਦੀ)

ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਮੁਰਦਾ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜੋਤ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਇਲਾਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪਰਮਾਰਥ ਸਬੰਧੀ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਮਾਰਗ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਉਚਾਈਆਂ ਨੂੰ ਛੂਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਭ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 600-00

ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ- **ਭਾ. ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ**

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਇੰਡੀਆ)। ਫੋਨ/ਫੈਕਸ : 91-183-2542346, 2547974, 2557973

ਗਿ: ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਝੌਰ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਲੇਖਾਂ ਦੀਆਂ ਛਪੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਨਾਮ ਖੁਮਾਰੀ 60-00 ਸਿੱਖ ਧਰਮ 60-00
ਈਸ਼ਵਰ ਭਗਤੀ ਕਲਯੁਗ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ 60-00
ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ 60-00 ਸੱਚੀ ਕਿਰਤ 60-00
ਗੁਨਾਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਆਫ਼ ਹੋਣ ? 60-00
ਬੰਦਗੀ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ 60-00
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕੀ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ? 60-00
ਸਾਧੂ ਕਿਵੇਂ ਸੰਤ ਬਣਦਾ ਹੈ ? 60-00
ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੋ ਦੀਵੇ 60-00
ਗੋਬਿੰਦ ਹਮ ਐਸੇ ਅਪਰਾਧੀ 60-00
ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਸੁਖ ਦੇ ਅਸਥਾਨ 60-00
ਜੁਗਤੀ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ 60-00
ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਚਾਰ ਦੁਆਰ ਕਿਹੜੇ ਨੇ ? 60-00

ਗਿ: ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਕੀਨ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਲੇਖਾਂ ਦੀਆਂ ਛਪੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਜਪੁ ਨੀਸਾਣੁ (ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਆਖਿਆ) 200-00
ਸਾਧੂ ਕੀ ਧੂਰਾ (ਪੰਜਾਬੀ) 80-00 (ਹਿੰਦੀ) 100-00
ਨਾਮ ਦਾ ਹੀਰਾ (ਹਿੰਦੀ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ) 80-00
ਮਹਾਂਬਲੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ 80-00
ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ 80-00 ਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ 80-00
ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਾਗਰ 80-00
ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਮਿਹਰਵਾਨੁ 80-00
ਸਵਰਗ ਨਰਕ 80-00 ਸੁੱਖ-ਦੁੱਖ 80-00
ਰਾਜਾ ਸਗਲੀ ਸ੍ਰਿਸਟ ਕਾ 80-00
ਪੰਜ ਤੱਤ 80-00 ਧਰਮ ਤੇ ਮਨੁੱਖ 80-00
ਜੋ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਸੋ ਰੋਗੀ 80-00
ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਤਰਜਮਾ ਤਿਆਰ

(ਡਾ: ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਔਲਖ)

ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਿਤ ਇਹ ਅਮਰ ਗ੍ਰੰਥ ਅੱਜ ਤੱਕ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਰੋਤ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਗਿਆਰਾਂ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਤਰਜਮਾ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਿਲਦਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ-

ਜਿਲਦ ਪਹਿਲੀ ਜੀਵਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 500-00
ਜਿਲਦ ਦੂਸਰੀ ਜੀਵਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 450-00
ਜਿਲਦ ਤੀਜੀ ਜੀਵਨ ਦੂਜੀ-ਤੀਜੀ ਤੇ ਚੌਥੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ 450/-
ਜਿਲਦ ਚੌਥੀ ਜੀਵਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ 600-00
ਜਿਲਦ ਪੰਜਵੀਂ ਤੇ ਛੇਵੀਂ ਜੀਵਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ 500-00 ਭਾਗ ਦੂਜਾ 600-00
ਜਿਲਦ ਸਤਵੀਂ ਜੀਵਨ ਸਤਵੀਂ ਅਠਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ 550-00
ਜਿਲਦ ਅਠਵੀਂ ਜੀਵਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ 550-00
ਜਿਲਦ ਨੌਵੀਂ ਜੀਵਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ 550-00
ਜਿਲਦ ਦਸਵੀਂ ਜੀਵਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ 550-00
ਜਿਲਦ ਗਿਆਰ੍ਹਵੀਂ ਜੀਵਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ 550/-
ਸੈਟ ਦੀ ਭੇਟਾ 5850-00

ਜਿਲਦ ਪਹਿਲੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਮੂਲ ਪਾਠ) 400-00

ਟੀਕਾਕਾਰ ਸੰਤ ਗਿ. ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਲੌਕਿਕ ਕਲਮ ਤੋਂ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਟੀਕਾ ਸਾਖੀਆਂ ਸਮੇਤ (ਡੀਲੈਕਸ ਦਸ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ) 2400-00

ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਭਾਗ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਛਪੇ ਸਟੀਕ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਟੀਕ (ਅਠ ਭਾਗ)

ਟੀਕਾਕਾਰ ਗਿ. ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ 8 ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ
ਸੈਟ ਭੇਟਾ 2000-00

ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ- **ਭਾ. ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ**
ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਇੰਡੀਆ)। ਫੋਨ/ਫੈਕਸ : 91-183-2542346, 2547974, 2557973

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਦੀ ਰਚਨਾ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ
(ਸੈਂਚੀ ਚੌਥੀ)

ਟੀਕਾਕਾਰ :-

ਪੰਡਿਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ
ਵਿਦਯਾ ਮਾਰਤੰਡ, ਮੁਜੰਗਾ ਵਾਲੇ (ਲਾਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :-

ਭਾ: ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ
ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਰਚਿਤ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

ਜਿਲਦ ਚੌਥੀ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਅੰਕ ੪੩੪ ਤੋਂ ੬੧੧ ਤਕ ਦਾ ਸਰਲ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ। ਇਸ ਵਿਚ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੁੱਧ, ਨਰ ਅਵਤਾਰ, ਬਊਧ ਅਵਤਾਰ ਤੇ ਨਿਹਕਲੰਕੀ ਅਵਤਾਰ ਤਕ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੈ।

ਟੀਕਾਕਾਰ :-

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਗਿਆਨੀ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸੋਧਕ :-

ਡਾ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਐਮ. ਏ., ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ.

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :-

ਭਾਈ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, (ਪੰਜਾਬ) ਫੋਨ 42346, 47974

© ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

Sri Dasam Granth Sahib Ji Steek (Part 4) Translation by Giani Narain Singh

ISBN : 81-7601-238-6
ISBN : 81-7601-046-4 (Set 8 volumes)

ਪਹਿਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਅਕਤੂਬਰ 1994
ਚੌਥੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਜੁਲਾਈ 2004

ਪੰਜਵੀਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਜੁਲਾਈ 2006

ਭੇਟਾ : 200-00

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:
ਭਾ: ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ
ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
ਫੋਨ-ਫੈਕਸ : (0183) 2542346, 2547974, 2557973
E-mail : csjs@vsnl.com
Visit our Website : www.csjs.com

Printed in India

ਪ੍ਰਿੰਟਰ : ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, 312 ਈਸਟ ਮੋਹਨ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਫੋਨ : 2705003, 394012

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ

ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਦਾ ਤਤਕਰਾ

ਪ੍ਰਕਰਣ	ਪੰਨਾ
ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੁੱਧ	1
ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਤੇ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੇ ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ	
ਜਰਾਸਿੰਧ ਨਾਲ ਜੰਗ	145
ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਛੱਡ ਦੇਣਾ	165
ਕਾਲ ਜਮਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਫੇਰ ਆਏ	173
ਕਾਲ ਜਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ	181
ਜਰਾਸਿੰਧ ਦਾ ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਫਿਰ ਆਉਣਾ	181
ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਫਿਰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ	188
ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਰੇਵਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ	192
ਰੁਕਮਣ ਦਾ ਵਿਆਹ	193
ਪ੍ਰਦੁਮਣ ਦਾ ਜਨਮ	210
ਪ੍ਰਦੁਮਣ ਦਾ ਸੰਬਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ	214
ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਦਾ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਮਨੀ ਲਿਆਉਣਾ ਤੇ	
ਜਾਮਵੰਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ	216
ਜਾਮਵੰਤ ਦੀ ਧੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ	224
ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਦੀ ਧੀ ਵਿਆਹੁਣੀ	225
ਲਛਿਆ ਗ੍ਰਿਹ ਪਰਸੰਗ	226
ਸਤਧੰਨੇ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਅਕ੍ਰੂਰ ਨੂੰ ਮਨੀ ਦੇਣੀ	231
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਆਉਣਾ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣਾ	232
ਜਮਨਾ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣਾ	236
ਸੱਤਾਂ ਬਲਦਾਂ ਨੂੰ ਨੱਥਕੇ	
ਅਵਧ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣਾ	238
ਭੂਮਾਸਰ ਦੈਂਤ ਨੇ ਜੋ ਦੁਖ ਦਿੱਤੇ	
ਇੰਦਰ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖੇ ਦੱਸਣੇ	243
ਮੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ	245
ਜੁੱਧ ਭੂਮਾਸੁਰ ਨਾਲ	246
ਭੂਮਾਸੁਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇਣਾ	250
ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਿਆਹੀਆਂ	250
ਰੁਕਮਣ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹਾਸਾ ਕਰਨਾ	255
ਅਨੌਰੁਧ ਦਾ ਵਿਆਹੁਣਾ	259

ਪ੍ਰਕਰਣ	ਪੰਨਾ
ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਹੂ ਦਾ ਮਾਨ ਤੋੜਨਾ	265
ਭਿਗ ਰਾਜਾ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨਾ	284
ਗੋਕਲ ਵਿਖੇ ਬਲਭੱਦਰ ਆਏ	287
ਸੁੱਦਛ ਨਾਲ ਜੁੱਧ	295
ਕਪ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ	298
ਨਾਰਦ ਦਾ ਆਉਣਾ	304
ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ	305
ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ ਕਰਨਾ	306
ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ ਤੇ ਸਿਸਪਾਲ ਦਾ ਮਾਰਨਾ	314
ਜੁਧਿਸਟਰ ਦਾ ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ ਕਰਨਾ	321
ਜੁਧਿਸਟਰ ਨੇ ਸਭਾ ਬਣਾਉਣੀ	324
ਬੱਕਤਰ ਦੈਂਤ ਨਾਲ ਜੁੱਧ	326
ਬੈਦੂਰਥ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ	329
ਬਲਭੱਦਰ ਦੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ	332
ਸੁਦਾਮੇ ਦੀ ਕਥਾ	338

ਪ੍ਰਕਰਣ	ਪੰਨਾ
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਕੁਰਖੇਤ੍ਰ ਪੁੱਜਣਾ	342
ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਛੇ ਪੁੱਤਰ ਲਿਆਉਣੇ	346
ਸੁਭੱਦਰਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ	348
ਮਿਥਲਾ ਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ	350
ਭਸਮਾਂਗਤ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ	355
ਭ੍ਰਿਗਲਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ	356
ਅਰਜਨ ਨੇ ਸੜ ਮਰਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਨਾ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਜਮਲੋਕ ਤੋਂ ਸਤ ਪੁਤ੍ਰ ਲਿਆਕੇ ਦੇਣੇ	359
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਤਲਾ ਵਿਚ ਤਰਨਾ	361
ਨਰ ਅਵਤਾਰ	367
ਬਉਧ ਅਵਤਾਰ	369
ਨਿਹਕਲੰਕੀ ਅਵਤਾਰ	373
ਦੇਸੰਤਰ ਜੁੱਧ ਤੇ ਦਛਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣਾ	413
ਸਤਿਜੁਗ ਦਾ ਅਰੰਭ	503
ਮਹਿੰਦੀ ਮੀਰ ਦਾ ਪਰਗਟ ਹੋਣਾ ਤੇ ਮਰਨਾ	504

* + * + *
* + *
*

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ
ਜਿਲਦ ਚੌਥੀ

ਅਥ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਿਹ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਮਿੱਤ੍ਰ ਇਕ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਨਾਮ॥
ਪੈਰੇ ਸਮਰ ਸਮੁਦ੍ਰ ਬਹੁ ਮਹਾਂਰਥੀ ਬਲ ਧਾਮ॥ ੧੩੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੈਰੇ=ਤਾਰੂ ॥ ਸਮਰ=ਯੁੱਧ ਰੂਪ॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਇਕ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੀ. ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜੋ ਯੁੱਧ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਤਾਰੂ, ਮਹਾਂਰੱਥੀ ਤੇ ਬਲ ਦਾ ਘਰ ਸੀ॥ ੧੩੭੦॥

ਕ੍ਰੁਧਤ ਹੈ ਅਤਿ ਮਨ ਬਿਖੈ ਚਾਰ ਭੂਪ ਤਿਹ ਸਾਥ॥
ਜੁੱਧੁ ਕਰਨਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਚਲੋ ਅਮਿਤ ਸੈਨ ਲੈ ਸਾਥ॥ ੧੩੭੧॥

ਅਰਥ - ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਕ੍ਰੋਧੀ ਹੋਇਆ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਭੀ ਚਾਰ ਰਾਜੇ ਹਨ। ਬੇਓੜਕੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਚੱਲਿਆ ਹੈ॥ ੧੩੭੧॥

ਛਪੈ॥ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਬਰ ਸਿੰਘ ਅਉਰ ਨ੍ਰਿਪ ਗਵਨ ਸਿੰਘ ਬਰ॥
ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਭਵ ਸਿੰਘ ਬਡੇ ਬਲਵੰਤ ਜੁੱਧੁ ਕਰ॥
ਰਥ ਅਨੇਕ ਸੰਗ ਲੀਏ ਸੁਭਟ ਬਹੁ ਬਾਜਤ ਸੱਜਤ॥
ਦਸ ਹਜਾਰ ਗਜ ਮੱਤ ਚਲੇ ਘਨੀਅਰ ਜਿਮ ਗੱਜਤ॥
ਮਿਲਿ ਘੇਰ ਲੀਯੋ ਤਿਨ ਕਉ ਤਿਨੋ ਸੁ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਜਸੁ ਲਖਿ ਲੀਯੋ॥
ਰਿਤ ਪਾਵਸ ਮੈ ਘਨ ਘਟਾ ਜਿਉ ਘੋਰ ਮਨੋ ਨਰ ਬੋਲੀਯੋ॥ ੧੩੭੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘੋਰ=ਗਰਜਨਾ, ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਗੂੰਜ॥ ਰਿਤ ਪਾਵਸ=ਬਰਸਾਤ ਰੁੱਤ॥

ਅਰਥ – ਖੜਗ ਸਿੰਘ, ਬਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੜਾ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਾਜਾ ਰਾਵਨ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਵ ਸਿੰਘ ਇਹ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਬਲ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਰੱਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਲ ਲਏ ਹਨ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚੱਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਘਟਾ ਵਾਂਗੂੰ ਗਰਜਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਨੇ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬਰਸਾਤ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗਰਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਇਹ ਫ਼ੌਜ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹੀ ਮਾਨੋਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਚ ਵਿਚ ਜੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਬੋਲਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਹੋ ਹੀ ਮਾਨੋਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਗਰਜਨਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।। ੧੩੭੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਾਦਵ ਕੀ ਸੈਨਾ ਹੁਤੇ ਨਿਕਸੇ ਭੂਪ ਸੁ ਚਾਰ।।
ਨਾਮ ਸਰਸ ਸਿੰਘ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਸਾਰ।। ੧੩੭੩।।

ਅਰਥ – ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਚਾਰ ਰਾਜੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਸਰਸ ਸਿੰਘ, ਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਰ ਸਿੰਘ ਹਨ।। ੧੩੭੩।।

ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਕੇ ਸੰਗ ਨ੍ਰਿਪ ਚਾਰ ਚਾਰ ਮਤ ਵੰਤ।।
ਹਰਿ ਕੀ ਓਰ ਚਲੇ ਮਨੋ ਆਯੋ ਇਨਕੋ ਅੰਤ।। ੧੩੭੪।।

ਅਰਥ – ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਮਦ ਦੇ ਮੱਤੇ ਹੋਏ ਅੱਠ ਰਾਜੇ ਹਨ। ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵੱਲ ਚਲੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੩੭੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਰਸ ਮਹਾ ਅਉ ਸਾਰ ਪੁਨ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਏ ਚਾਰ।।
ਜਾਦਵ ਸੈਨਾ ਤੇ ਤਬੈ ਨਿਕਸੇ ਅਤਿ ਬਲਿ ਧਾਰ।। ੧੩੭੫।।

ਅਰਥ – ਸਰਸ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਸਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਇਹ ਚਾਰ ਰਾਜੇ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਬਲ ਧਾਰ ਕੇ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਹਨ।। ੧੩੭੫।।

ਹਰਿ ਕੀ ਦਿਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਨ੍ਰਿਪ ਤਿਨ ਵਹ ਲੀਨੇ ਮਾਰ।।
ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਅਤਿ ਕੋਪ ਕਰਿ ਦੀਨੋ ਇਨਹਿ ਸੰਘਾਰ।। ੧੩੭੬।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਤਰਫ ਤੋਂ ਜੋ ਚਾਰ ਰਾਜੇ ਨਿਕਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਚਾਰੇ ਰਾਜੇ ਮਾਰ ਲਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੩੭੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਓਰ ਤੇ ਅਉਰ ਨਰੇਸ਼ ਚਲੇ ਤਿਨ ਸੰਗਿ ਮਹਾਂ ਦਲੁ ਲੀਨੋ।।

ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਚਲਜੋ ਬਰ ਸਿੰਘ ਸੁ ਕੋਪ ਪ੍ਰਬੀਨੋ।।
ਅਉ ਮਤਿ ਸਿੰਘ ਸਜਜੋ ਤਨ ਕਉਚ ਸੁ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਅਸਤ੍ਰਨ ਮਾਂਝਿ ਪ੍ਰਵੀਨੋ।।
ਧਾਇ ਕੈ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗੇਸ਼ ਕੇ ਸੰਗਿ ਜੁ ਚਾਰ ਹੀ ਭੂਪਨ ਆਹਵ ਕੀਨੋ।।੧੩੭੭।।

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸੇ ਵਲੋਂ ਹੋਰ ਰਾਜੇ ਚਲੇ ਆਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਲਈ ਹੈ। ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਮੈਦਾਨੇ-ਜੰਗ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਚਰਮ-ਸੀਮਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਤੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਨ ਉਤੇ ਸੰਜੋਅ ਸਜਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਚੱਤਰ ਹੈ। ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੰਗ ਕੀਤਾ।। ੧੩੭੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਤ ਚਾਰੋ ਭੂਪਤ ਲਰੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਕੇ ਸੰਗਿ।।
ਉਤ ਦੋਊ ਦਿਸ ਕੀ ਲਰਤ ਸਬਲ ਸੈਨ ਚਤੁਰੰਗਿ।। ੧੩੭੮।।

ਅਰਥ - ਇਧਰ ਚਾਰੇ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਧਰ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਕੀ ਚਤੁਰੰਗਨੀ ਸੈਨਾਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੀ ਹੈ।। ੧੩੭੮।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਰਥੀ ਸੰਗਿ ਰਥੀ ਮਹਾਰਥੀ ਸੰਗਿ ਮਹਾਂਰਥੀ
ਸੁਵਾਰ ਸਿਉ ਸੁਵਾਰ ਅਤਿ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ ਮਨ ਮੈ।।
ਪੈਦਲ ਸਿਉ ਪੈਦਲ ਲਰਤ ਭਏ ਰਨ ਬੀਚ
ਜੁੱਧੁ ਹੀ ਮੈ ਰਾਖਿਓ ਮਨ ਰਾਖਿਓ ਨਾ ਗ੍ਰਿਹਨ ਮੈ।।
ਸੈਥੀ ਜਮਦਾਰ ਤਰਵਾਰੈ ਘਨੀ ਸਜਾਮ ਕਹ
ਮਸਲੀ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਬਾਨ ਚਲੈ ਤਾਹੀ ਛਿਨ ਮੈ।।
ਦੰਤਨ ਸਿਉ ਦੰਤੀ ਪੈ ਬਜੰਤ੍ਰਨ ਸਿਉ ਬਜੰਤ੍ਰੀ ਲਰਿਓ
ਚਾਰਨ ਸਿਉ ਚਾਰਨ ਭਿਰਿਓ ਹੈ ਤਾਹੀ ਰਨ ਮੈ।। ੧੩੭੯।।

ਅਰਥ - ਰੱਥੀ ਨਾਲ ਰੱਥੀ, ਮਹਾਂਰੱਥੀ ਨਾਲ ਮਹਾਂਰੱਥੀ ਅਤੇ ਸਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸਵਾਰ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਲੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੈਦਲ ਦੇ ਨਾਲ ਪੈਦਲ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾ ਰੱਖਕੇ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਟਾਰ, ਜਮਦਾੜ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਬਹੁਤ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਛਿਨ ਵਿਚ ਮੋਹਲੇ, ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਤੇ ਤੀਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਤੇ ਵਜੰਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਜੰਤ੍ਰੀ ਲੜ ਰਹੇ

ਹਨ, ਅਤੇ ਚਾਰਨਾਂ ਨਾਲ ਚਾਰਨ ਉਸੇ ਹੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ।। ੧੩੭੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬਹੁਰੋ ਸਰ ਸਿੰਘ ਹਤਿਓ ਰਿਸਕੈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘਹਿ ਮਾਰ ਲਯੋ ਜਬ ਹੀ।।
ਪੁਨ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸੁ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਨਿਜੋ ਤਬ ਹੀ।।
ਬਰ ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਸਿੰਘ ਕੋ ਸੀਸ ਕਟਜੋ ਲਖਿ ਜਾਦਵ ਸੈਨ ਗਈ ਦਬ ਹੀ।।
ਨਭਿ ਮੈ ਗਨ ਕਿੰਨਰ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗੇਸ਼ ਕੀ ਕੀਰਤਿ ਗਾਵਤ ਹੈ ਸਬ ਹੀ।। ੧੩੮੦।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਸਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਫਿਰ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਰ ਲਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਸਿਰ ਕਟਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਕੁਝ ਵੇਖ ਕੇ ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੱਬ ਗਈ ਹੈ। ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਗਨ ਗੰਧਰਬ ਤੇ ਕਿੰਨਰ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਿਲ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।। ੧੩੮੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਛਿਅ ਭੂਪਨ ਕੋ ਛੈ ਕੀਯੋ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਬਲ ਧਾਮ।।
ਅਉਰੋ ਭੂਪਤ ਤੀਨ ਬਰ ਧਾਇ ਲਰੈ ਸੰਗ੍ਰਾਮ।। ੧੩੮੧।।

ਅਰਥ – ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਬਲ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਛੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਿੰਨ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜੇ ਜੁੱਧ ਲੜਣ ਲਈ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪਏ ਹਨ।। ੧੩੮੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਪੁਨ ਅਰਨਸੀ ਸਿੰਘ ਬਰਨ ਸੁ ਕੁਮਾਰ।।
ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਰੁਪ ਰਨ ਰਹਜੋ ਦੇ ਤੀਨੋ ਸੰਘਾਰ।। ੧੩੮੨।।

ਅਰਥ – ਕਰਨ ਸਿੰਘ, ਅਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਰਨ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਯੋਧੇ ਹਨ ਤੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਜੋ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਰੁੱਝਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੩੮੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਮਾਰ ਕੈ ਭੂਪ ਬਡੇ ਰਨ ਮੈ ਰਿਸਿ ਕੈ ਬਹੁਰੋ ਧਨੁ ਬਾਨੁ ਲੀਯੋ।।
ਸਿਰ ਕਾਟਿ ਦਏ ਬਹੁ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕੇ ਕਰ ਅਤ੍ਰਨ ਲੈ ਪੁਨ ਜੁੱਧੁ ਕੀਯੋ।।
ਜਿਮ ਰਾਵਨ ਸੈਨ ਹਤੀ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਘਵ ਤਿਉ ਦਲੁ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰ ਦੀਯੋ।।
ਗਨ ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਸ੍ਰਿੰਗਾਲਨ ਗੀਧਨ ਜੋਗਨ ਸ੍ਰਉਨ ਅਘਾਇ ਪੀਯੋ।। ੧੩੮੩।।

ਅਰਥ – ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਫਿਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਨ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਅਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਨੇ ਰਾਵਣ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਮਾਰੀ ਸੀ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦਵ-

ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਨਾਂ, ਭੂਤਾਂ, ਪਿਸਾਚਾਂ, ਗਿੱਦੜਾਂ, ਗਿੱਰਝਾਂ ਤੇ ਜੋਗਨੀਆਂ ਨੇ ਰੱਜ ਰੱਜ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਤਾ ਹੈ।। ੧੩੯੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਕਰ ਖੜਗ ਲੈ ਰੁਦ੍ਰ ਰਸਹਿ ਅਨੁਰਾਗ।।
ਯੌ ਡੋਲਤ ਰਨ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਮਾਨੋ ਖੇਲਤ ਫਾਗ।। ੧੩੯੪।।

ਅਰਥ - ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੜਗ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਰੁਦ੍ਰ ਰਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿੱਡਰ ਹੋ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਹੋਲੀ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੩੯੪।।

(ਹੋਲੀ ਦੇ ਰੂਪਕ ਵਿਚ ਜੰਗ ਦਾ ਵਰਨਣ)

ਸਵੈਯਾ।। ਬਾਨ ਚਲੇ ਤੇਈ ਕੁੰਕਮ ਮਾਨਹੁ ਮੂਠ ਗੁਲਾਲ ਕੀ ਸਾਂਗ ਪ੍ਰਹਾਰੀ।।
ਢਾਲ ਮਨੋ ਡਫ ਮਾਲ ਬਨੀ ਹਥ ਲਾਲ ਬੰਦੂਕ ਛੁਟੇ ਪਿਚਕਾਰੀ।।
ਸ੍ਰਉਨ ਭਰੇ ਪਟ ਬੀਰਨ ਕੇ ਉਪਮਾ ਜਨ ਘੋਰ ਕੈ ਕੇਸਰ ਡਾਰੀ।।
ਖੇਲਤ ਫਾਗ ਕਿ ਬੀਰ ਲਰੈ ਨਵਲਾਸੀ ਲੀਏ ਕਰਵਾਰ ਕਟਾਰੀ।।੧੩੯੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਵਲਾਸੀ=ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਛੜੀਆਂ।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਓਹੀ ਮਾਨੋਂ ਕੁਮਕੁਮੇ ਸੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਬਰਛੇ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਓਹੀ ਮਾਨੋਂ ਗੁਲਾਲ ਦੀ ਮੁੱਠ ਸੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਢਾਲਾਂ ਹਨ, ਏਹੀ ਮਾਨੋਂ ਡੱਫਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੋ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਬੰਦੂਕਾਂ ਚੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਛੁੱਟ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਏਹੀ ਮਾਨੋਂ ਪਿਚਕਾਰੀਆਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸਦੀ ਉਪਮਾ ਇਉਂ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਕੇਸਰ ਘੋਲ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੂਰਮੇ ਹੋਲੀ ਖੇਡ ਰਹੇ ਜਾਂ ਜੰਗ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ? ਜੋ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕਟਾਰੀਆਂ ਫੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਏਹੀ ਮਾਨੋਂ ਫੁੱਲ ਛੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੧੩੯੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਅਤਿ ਲਰਤ ਹੈ ਰਸ ਰੁਦ੍ਰਹਿ ਅਨੁਰਾਗ।।
ਰਨ ਚੰਚਲਤਾ ਬਹੁ ਕਰਤ ਜਨ ਨਟੂਆ ਬਡਭਾਗ।। ੧੩੯੬।।

ਅਰਥ - ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਰੁਦ੍ਰ ਰਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੰਗ ਕੇ ਯੁੱਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਚੰਚਲਤਾ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਬਾਜੀਗਰ ਹੋਵੇ।। ੧੩੯੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸਾਰਥੀ ਆਪਨੇ ਸੋ ਕਹਿ ਕੈ ਸੁ ਧਵਾਇ ਤਹੀ ਰਥ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਵੈ।।

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰਤ ਸੂਰਨ ਪੈ ਕਰ ਹਾਥਨ ਕੋ ਅਰਥਾਵ ਦਿਖਾਵੈ॥
ਦੁੰਦਭ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜੇ ਕਰਵਾਰ ਕਟਾਰਨ ਤਾਲ ਬਜਾਵੈ॥
ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਉਚਾਰ ਕਰੈ ਮੁਖਿ ਯੋ ਕਰ ਨ੍ਰਿੱਤ ਅਉ ਗਾਨ ਸੁਨਾਵੈ॥੧੩੮੭॥

ਅਰਥ – ਆਪਣੇ ਰੱਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਆਖ ਕੇ ਅਤੇ ਰੱਥ ਨੂੰ ਭੱਜਾ ਕੇ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਜੁੱਧ ਮਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਏਹ ਤਾਂ ਮਾਨੋਂ ਇੱਕ ਅਖਾੜਾ ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਸੂਰਮਿਆਂ ਉਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਏਹੀ ਮਾਨੋਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਅਰਥ ਤੇ ਭਾਵ ਵਿਖਾਉਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਰਣ ਵਿਚ ਧੌਂਸੇ ਤੇ ਢੋਲ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਏਹੋ ਹੀ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵੱਜ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਏਹੋ ਹੀ ਕੈਂਸੀਆਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਮੂੰਹ ਤੋਂ, 'ਮਾਰ ਲਓ, ਮਾਰ ਲਓ' ਉਚਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਏਹੋ ਮਾਨੋਂ ਨਾਚ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਗਾਉਣਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੩੮੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਅਲਾਪ ਉਚਾਰਤ ਦੁੰਦਭ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਅਪਾਰਾ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕੇ ਸਿਰ ਅੱਤ੍ਰ ਤਰਾਕ ਲਗੈ ਤਿਹਿ ਤਾਲਨ ਕੋ ਠਨਕਾਰਾ॥
ਜੂਝਿ ਗਿਰੇ ਧਰਿ ਰੀਝਕੈ ਦੇਤ ਹੈ ਪ੍ਰਾਨਨ ਦਾਨ ਬਡੇ ਰਿਝਵਾਰਾ॥
ਨਿਰਤ ਕਰੈ ਨਟ ਕੋਪ ਲਰੈ ਭਟ ਜੁੱਧ ਕੀ ਠਉਰ ਕਿ ਨਿਰਤ ਅਖਾਰਾ॥੧੩੮੮॥

ਅਰਥ – ਸੂਰਮੇ ਜੋ ਮਾਰ ਲੈ, ਮਾਰ ਲੈ ਹੀ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਏਹੀ ਮਾਨੋਂ ਰਾਗ ਦਾ ਅਲਾਪ ਉਚਾਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧੌਂਸੇ ਤੇ ਢੋਲ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਏਹੀ ਮਾਨੋਂ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵੱਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾੜ ਤਾੜ ਕਰਕੇ ਤੀਰ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ, ਓਹੀ ਮਾਨੋਂ ਕੈਂਸੀਆਂ ਦਾ ਠਨਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਇਹ ਮਾਨੋਂ ਬੜੇ ਰਿਝਵਾਰ ਹਨ, ਜੋ ਰੀਝ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਨਟ ਲੋਕ ਨਾਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜੋਧੇ ਲੋਕ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ? ਇਹ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਹੈ ਜਾਂ ਰੰਗ-ਭੂਮੀ ਅਰਥਾਤ ਏਹ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ ਜਾਂ ਨਾਚ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਖਾੜਾ ਹੈ॥ ੧੩੮੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਰਨਭੂਮਿ ਭਈ ਰੰਗ ਭੂਮਿ ਮਨੋ ਧੁਨਿ ਦੁੰਦਭ ਬਾਜੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਹੀਯੋ॥
ਸਿਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕੇ ਪਰ ਅੱਤ੍ਰ ਲਗੇ ਤਤਕਾਰ ਤਰਾਕਨ ਤਾਨ ਲੀਯੋ॥
ਅਸ ਲਾਗਤ ਝੂਮ ਗਿਰੈ ਮਰਿ ਕੈ ਭਟ ਪ੍ਰਾਨਨ ਮਾਨਹੁ ਦਾਨ ਦੀਯੋ॥
ਬਰ ਨਿਰਤ ਕਰੈ ਕਿ ਲਰੈ ਨਟ ਜਿਯੋਂ ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਸੁ ਰਾਗ ਕੀਯੋ॥੧੩੮੯॥

ਅਰਥ – ਇਹ ਰਣਭੂਮੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ? ਜੋ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਏਹੋ ਹੀ ਮਾਨੋਂ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੀ ਧੁਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਉਤੇ ਤੀਰ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਤਤ ਤਤ ਤੇ ਤਿੜ ਤਿੜ ਕਰਕੇ

ਤੜਾਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਏਹੋ ਮਾਨੋਂ ਕੈਂਸੀਆਂ ਦੀ ਠਨਕਾਰ ਹੈ। ਜੋ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਮਰਦੇ-ਹਨ ਤੇ ਝੂਮ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਏਹੋ ਹੀ ਮਾਨੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨਟ ਨਾਚ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਸੂਰਮੇ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਮਾਰ ਲੌ, ਮਾਰ ਲੌ, ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਏਹੋ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਗ ਦਾ ਅਲਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੧੩੮੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਤੋ ਜੁੱਧੁ ਹਰਿ ਹੇਰਿ ਕੈ ਸਭਹਨਿ ਕਹਜੋ ਸੁਨਾਇ।।
ਕੋ ਭਟ ਲਾਇਕ ਸੈਨ ਮੈ ਲਰੈ ਜੁ ਯਾ ਸੰਗ ਜਾਇ।। ੧੩੯੦।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਵੇਖ ਕੇ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਖਿਆ। ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਸੂਰਮਾ ਲਾਇਕ ਹੈ, ਜੋ ਜਾਕੇ ਇਸ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰੇਗਾ ?।। ੧੩੯੦।।

ਚੌਪਈ।। ਘਨ ਸਿੰਘ ਘਾਤ ਸਿੰਘ ਦੋਊ ਜੋਧੇ।। ਜਾਤ ਨ ਕਿਸੀ ਸੁਭਟ ਤੇ ਸੋਧੇ।।
ਘਨ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਘਮੰਡ ਸਿੰਘ ਧਾਏ।। ਮਾਨਹੁ ਚਾਰੋ ਕਾਲ ਪਠਾਏ।।੧੩੯੧।।

ਅਰਥ – ਘਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਘਾਤ ਸਿੰਘ ਦੋਵੇਂ ਅਜਿਹੇ ਜੋਧੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਭੀ ਸੂਰਬੀਰ ਪਾਸੋਂ ਸੋਧੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਘਨਸੁਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਘਮੰਡ ਸਿੰਘ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਆਏ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕਾਲ ਨੇ ਪ੍ਰੇਰਕੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ।। ੧੩੯੧।।

ਤਬ ਤਿਨ ਤਕ ਚਹੂੰਅਨ ਸਰ ਮਾਰੇ।। ਚਾਰੋ ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਨਾ ਕਰਿ ਡਾਰੇ।।
ਸਿਜੰਦਨ ਅਸੁ ਸੂਤ ਸਭ ਘਾਏ।।ਸੈਨ ਸਹਿਤ ਜਮ ਲੋਕ ਪਠਾਏ।।੧੩੯੨।।

ਅਰਥ – ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਚੌਹਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕ ਤੱਕ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਚੌਂਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਰੱਥਵਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਸਮੇਤ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਹੀ ਜਮਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੩੯੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਪਲ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਚਤੁਰ ਸਿੰਘ ਚੰਚਲ ਸ੍ਰੀ ਬਲਵਾਨ।।
ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਚਉਪ ਸਿੰਘ ਮਹਾਂ ਰਥੀ ਸੁਰ ਗਜਾਨ।। ੧੩੯੩।।

ਅਰਥ – ਚਪਲ ਸਿੰਘ, ਚਤੁਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਚੰਚਲ ਸਿੰਘ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਹੈ। ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚੌਪ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਂ ਰੱਥੀ ਤੇ ਸੁਰ ਗਿਆਨੀ ਹਨ।। ੧੩੯੩।।

ਛਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਅਰ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਬਲਬੰਡ।।
ਸਿੰਘ ਚਮੂੰਪਤਿ ਅਤਿ ਬਲੀ ਭੁਜ ਬਲਿ ਤਾਹਿ ਅਖੰਡ।। ੧੩੯੪।।

ਅਰਥ – ਛਤ੍ਰ ਸਿੰਘ, ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧੇ ਹਨ। ਸੈਨਾਪਤਿ ਸਿੰਘ ਮਹਾਂਬਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਅਖੰਡ ਬਲ ਹੈ।। ੧੩੯੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭੂਪ ਦਸੋ ਰਿਸਿ ਕੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਖੜਗੇਸ਼ ਕੇ ਊਪਰ ਧਾਏ।।
ਆਵਤ ਹੀ ਬਲਿ ਕੈ ਧਨੁ ਲੈ ਸੁ ਨਿਖੰਗਨ ਤੇ ਬਹੁ ਬਾਨ ਚਲਾਏ।।
ਬਾਜ ਹਨੇ ਸਤਿ ਦ੍ਵਇ ਅਰੁ ਗੈ ਸਤਿ ਤ੍ਰੈ ਸਤਿ ਬੀਰ ਮਹਾਂ ਤਬ ਘਾਏ।।
ਬੀਸ ਰਥੀ ਅਉ ਮਹਾਂਰਥਿ ਤੀਸ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਜਮਲੋਕ ਪਠਾਏ।।੧੩੯੫।।

ਅਰਥ - ਕਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਦਸ ਰਾਜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਭੱਥਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਕੱਢਕੇ ਚਲਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸੌ ਘੋੜੇ ਦੋ ਸੌ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਮਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਵੀਹ ਰੱਥੀ ਅਤੇ ਤੀਹ ਮਹਾਂ ਰੱਥੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸਨੇ ਜਮਲੋਕ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।। ੧੩੯੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਪੁਨਿ ਧਾਇ ਹਨੇ ਸਤਿ ਗੈ ਹਯ ਦ੍ਵੈ ਸਤਿ ਐਤੁ ਪਦਾਂਤ ਹਨੇ ਰਨ ਮੈ।।
ਸੁ ਮਹਾਰਥੀ ਅਉਰ ਪਚਾਸ ਹਨੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸੁ ਤਹੀ ਛਿਨ ਮੈ।।
ਦਸ ਹੂੰ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਬਹੁ ਸੈਨ ਭਜੀ ਲਖਿ ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗ ਕੇਹਰਿ ਕਉ ਬਨ ਮੈ।।
ਤਿਹ ਸੰਗ ਰਮੈ ਖੜਗੇਸ਼ ਬਲੀ ਰੁਪ ਠਾਢੋ ਰਹਯੋ ਰਿਸ ਕੈ ਮਨ ਮੈ।।੧੩੯੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਐਤੁ=ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਸੌ ਘੋੜੇ, ਦੋ ਸੌ ਹਾਥੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸੇ ਹੀ ਰਣ ਵਿਚ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਪਿਆਦੇ ਫੌਜੀ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਪੰਜਾਹ ਮਹਾਂ ਰੱਥੀ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਕੁਝ ਇਕ ਛਿਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਦਸਾਂ ਹੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਨ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਆਇਆ ਜਾਣ ਕੇ ਹਰਨ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਜੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਪੈਰ ਗੱਡ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੩੯੬।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਦਸੋ ਭੂਪ ਰਨ ਪਾਰਯੋ ਸੈਨ ਕਉ ਬਿਪਤ ਡਾਰਯੋ
ਬੀਰ ਪ੍ਰਨ ਧਾਰਯੋ ਨ ਡਰੈ ਹੈ ਕਾਹੂ ਆਨ ਸੋ।।
ਏਈ ਦਸ ਭੂਪਤਿ ਰਿਸਾਇ ਸਮੁਹਾਇ ਗਏ
ਉਤ ਆਏ ਸਉਹੇ ਭਯੋ ਮਹਾ ਸੂਰ ਮਾਨ ਸੋ।।

ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਅਤਿ ਕ੍ਰੁੱਧ ਹੁਇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਤਾਨ ਕੈ ਕਮਾਨ ਕੋ ਲਗਾਈ ਜਿਹ ਕਾਨ ਸੋ॥ ਗਜਰਾਜ ਭਾਰੇ ਅਰੁ ਜੁੱਧ ਕੇ ਕਰਾਰੇ ਭੂਪ ਦਸੋ ਮਾਰ ਡਾਰੇ ਤਿਨ ਦਸ ਦਸ ਬਾਨ ਸੋ॥ ੧੩੯੭॥

ਅਰਥ - ਦਸਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਜੰਗ ਮਚਾਇਆ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਪਤਾ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਜੋਧੇ ਨੇ ਪ੍ਰਣ ਧਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਾਂਗਾ। ਏਹੋ ਹੀ ਦਸ ਰਾਜੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਧਰੋਂ ਉਹ ਮਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰ ਮਾਣ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ, ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਕੰਨ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਤਕੜੇ ਜੋਧੇ ਜੋ ਦਸ ਰਾਜੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਨੇ ਦਸਾਂ ਦਸਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ॥ ੧੩੯੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪਾਂਚ ਬੀਰ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਗਏ ਸੁ ਅਰਿ ਪਰ ਦਉਰ॥ ਛਕਤ ਸਿੰਘ ਅਰ ਛਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਛੋਹ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਗਉਰ॥ ੧੩੯੮॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੰਜ ਸੂਰਮੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਉਤੇ ਦੌੜ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਛਕਤ ਸਿੰਘ, ਛਤ੍ਰ ਸਿੰਘ, ਛੋਹ ਸਿੰਘ, ਤੇ ਗੌਹਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਹਨ॥ ੧੩੯੮॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਛਲ ਬਲ ਸਿੰਘ ਜਿਹ ਨਾਮ ਮਹਾਬੀਰ ਬਲਬੀਰ ਕੋ॥ ਲਏ ਖੜਗ ਕਰ ਚਾਮ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਪਰ ਸੋ ਚਲਯੋ॥ ੧੩੯੯॥

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਬਲਬੀਰ ਮਹਾਂਰੱਥੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਛਲ ਬਲ' ਸਿੰਘ ਹੈ। ਉਹ ਹੱਥ ਵਿਚ ਢਾਲ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਚੱਲਿਆ ਹੈ ॥੧੩੯੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਹੀ ਪਾਂਚ ਬੀਰ ਮਿਲਿ ਧਾਏ॥ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਕੇ ਊਪਰ ਆਏ॥ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਤਬ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰੇ॥ ਸਭ ਹੀ ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਨਾ ਕਰਿ ਡਾਰੇ॥ ੧੪੦੦॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਂ ਬਲਵਾਨਾਂ, ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਹੱਲਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣ-ਹੀਣ ਕਰਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੪੦੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੁਆਦਸ ਜੋਧੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੇ ਅਤਿ ਬਲਬੰਡ ਅਖੰਡ॥

ਜੀਤ ਲਯੋ ਹੈ ਜਗਤ ਜਿਨ ਬਲ ਕਰਿ ਭੁਜਾ ਪ੍ਰਚੰਡ।। ੧੪੦੧।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਹੋਰ ਬਾਰਾਂ ਮਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰ ਜੋਧੇ ਜੋ ਅਖੰਡ ਬਲ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਲ ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੪੦੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬਾਲਮ ਸਿੰਘ ਮਹਾਂ ਮਤਿ ਸਿੰਘ ਜਗਾਜਤ ਸਿੰਘ ਲਏ ਅਸ ਧਾਯੋ।।
ਸਿੰਘ ਧਨੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਪਾਵਤ ਸਿੰਘ ਸੁ ਜੋਬਨ ਸਿੰਘ ਮਹਾਂ ਬਰ ਪਾਯੋ।।
ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਚਲਜੋ ਜਗ ਸਿੰਘ ਸਦਾ ਸਿੰਘ ਲੈ ਜਸ ਸਿੰਘ ਰਸਾਯੋ।।
ਬੀਰਮ ਸਿੰਘ ਲਦੇ ਸ਼ਕਤੀ ਕਰ ਮੈ ਖੜਗੇਸ਼ ਸੋ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।। ੧੪੦੨।।

ਅਰਥ - ਬਾਲਮ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਂਮਤਿ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਗਾਜਤ ਸਿੰਘ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਭੱਜਿਆ ਹੈ। ਧਨਪਤੀ ਸਿੰਘ, ਕ੍ਰਿਪਾਵਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜੋਬਨ ਸਿੰਘ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਬਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ, ਜਗ ਸਿੰਘ, ਸਦਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸ ਸਿੰਘ ਬੀਰ-ਰਸ ਭਰਕੇ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਚਲੇ ਹਨ। ਬੀਰਮ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਰਛੀ ਲੈ ਕੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਮਚਾਉਣ ਲਈ ਤੁਰਿਆ ਹੈ।। ੧੪੦੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜਿਹ ਨਾਮ ਭਟ ਸੋਊ ਭਯੋ ਤਿਨ ਸੰਗਿ।।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰ ਕਰਿ ਮੈ ਲੀਏ ਸਾਜਜੋ ਕਵਚ ਨਿਖੰਗ।। ੧੪੦੩।।

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਮ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਸੰਜੋਅ ਤੇ ਭੱਥਾ ਸਜਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੪੦੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਖੜਗੇਸ਼ ਬਲੀ ਕਹੁ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਸਭ ਭੂਪਨ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਰਜੋ ਹੈ।।
ਠਾਢੋ ਰਹਜੋ ਦ੍ਰਿੜ ਭੂਪ ਰੇ ਮੇਰ ਸੋ ਆਹਵ ਤੇ ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਡਰਜੋ ਹੈ।।
ਕੋਪ ਬਢੀ ਤਿਹ ਆਨਨ ਊਪਰ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਕਬਿ ਭਾਉ ਧਰਜੋ ਹੈ।।
ਰੋਸਿ ਕੀ ਆਗ ਪ੍ਰਚੰਡ ਭਈ ਸਰ ਪੁੰਜ ਛੁਟੇ ਮਾਨੋ ਘੀਉ ਪਰਜੋ ਹੈ।।੧੪੦੪।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੁਮੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਖੜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵਧ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾਉ ਧਰਿਆ ਹੈ। ਕਿ ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਭੜਕ ਪਈ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਵੱਲ ਜੋ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਚੱਲੇ ਹਨ, ਏਹੋ ਹੀ ਮਾਨੋਂ ਉਸ ਅੱਗ ਉੱਤੇ ਘਿਉ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੪੦੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੋ ਦਲ ਹੋ ਹਰਿ ਬੀਰਨਿ ਕੇ ਸੰਗ ਸੋ ਤੋ ਕਛੂ ਅਰਿ ਮਾਰਿ ਲਯੋ ਹੈ।।
ਫੇਰ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਰੁਪ ਕੈ ਅਸ ਲੈ ਜਿਯ ਮੈ ਪੁਨ ਕੋਪ ਭਯੋ ਹੈ।।
ਮਾਰ ਬਿਦਾਰ ਦਯੋ ਘਟ ਗਜੋ ਦਲ ਸੋ ਕਬਿ ਕੇ ਮਨ ਭਾਉ ਨਯੋ ਹੈ।।
ਮਾਨਹੁ ਸੂਰ ਪ੍ਰਲੈ ਕੋ ਚੜਜੋ ਜਲ ਸਾਗਰ ਕੋ ਸਭ ਸੂਕ ਗਯੋ ਹੈ।। ੧੪੦੫।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਨਯੋ ਹੈ=ਨਵਾਂ। ੨ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਹੈ।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਕੁਝ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਡਟ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਭੜਕੇ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤ ਘਟ ਫ਼ੌਜ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ, ਕਵਿ ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਖਿਆਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਦਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਸੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ ਇਥੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਦਾ ਸੂਰਜ, ਰਣਭੂਮੀ ਸਮੁੰਦਰ ਅਤੇ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਘਟ ਜਾਣਾ ਹੀ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੁੱਕ ਜਾਣਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੧੪੦੫।।

ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਤਿਨ ਕੀ ਭੁਜ ਕਾਟਿ ਦਈ ਫਿਰ ਕੇ ਤਿਨ ਕੇ ਸਿਰ ਕਾਟਿ ਦਏ।।
ਰਥ ਬਾਜਨ ਸੂਤ ਸਮੇਤ ਸਭੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਰਨ ਬੀਚ ਛਏ।।
ਜਿਨ ਕੀ ਸੁਖ ਕੇ ਸੰਗ ਆਯੁ ਕਟੀ ਤਿਨ ਕੀ ਲੁਥ ਜੰਬੁਕ ਗੀਧ ਖਏ।।
ਜਿਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਘਨੇ ਰਨ ਮਾਂਝਿ ਹਨੇ ਸੋਊ ਸੰਘਰ ਮੈ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਭਏ।। ੧੪੦੬।।

ਅਰਥ – ਪਹਿਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵੱਢੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਘੋੜਿਆਂ ਸਮੇਤ ਰੱਥ ਤੇ ਰੱਥਵਾਹੀ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਰਣ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਸੁਖ ਨਾਲ ਗੁਜਰ ਗਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਨੂੰ ਗਿੱਦੜ ਤੇ ਗਿੱਰਝਾਂ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਤਰੂ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਓਹੋ ਹੀ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।। ੧੪੦੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਦ੍ਵਾਦਸ ਭੂਪਨ ਕੋ ਹਨਿਕੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਰਨ ਮੈ ਨ੍ਰਿਪ ਛਾਜਜੋ।।
ਮਾਨਹੁ ਦੂਰ ਘਨੋ ਤਮ ਕੈ ਦਿਨ ਆਧਿਕ ਮੈ ਦਿਵਰਾਜ ਬਿਰਾਜਜੋ।।
ਗਾਜਤ ਹੈ ਖੜਗੇਸ਼ ਬਲੀ ਧੁਨਿ ਜਾ ਸੁਨਿ ਕੈ ਘਨ ਸਾਵਨ ਲਾਜਜੋ।।
ਕਾਲ ਪ੍ਰਲੈ ਜਿਉ ਕਿਰਾਰਨ ਤੇ ਬਢ ਮਾਨਹੁ ਨੀਰਧ ਕੋਪ ਕੈ ਗਾਜਜੋ।। ੧੪੦੭।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਦਿਵਰਾਜ=ਸੂਰਜ।। ਕਿਰਾਰਨ=ਕੰਢਿਆਂ।।

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬਾਰਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੈ, ਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਨੌ, ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ, ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਦਿਨ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਜੋਧਾ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਅਵਾਜ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਵਣ ਦੇ ਬੱਦਲ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਆਖੋ ਮਾਨੌਂ, ਜਿਵੇਂ ਪਰਲੋ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਸਮੁੰਦਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਛਲ ਕੇ ਗਰਜਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਲਲਕਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੪੦੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਅਉਰ ਕਿਤੀ ਜਦੁਬੀਰ ਚਮੂੰ ਨ੍ਰਿਪ ਇਉ ਪੁਰਖਤਿ ਦਿਖਾਇ ਭਜਾਈ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਭਟਿ ਆਇ ਭਿਰੇ ਤਿਨ ਪ੍ਰਾਨਨ ਕੀ ਸਭ ਆਸ ਚੁਕਾਈ।।
ਲੈ ਕਰਿ ਮੈ ਅਸਿ ਸ਼ਜਾਮ ਭਨੈ ਜਿਨ ਧਾਇ ਕੈ ਆਇ ਕੈ ਕੀਨੀ ਲਰਾਈ।।
ਅੰਤ ਕੋ ਅੰਤ ਕੇ ਧਾਮ ਗਏ ਤਿਨ ਨਾਹਕ ਆਪਨੀ ਦੇਹ ਗਵਾਈ।।੧੪੦੮।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਹੋਰ ਕਿੰਨੀ ਹੀ ਫ਼ੌਜ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਵਿਖਾ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਹਰਨਾਂ ਦੀ ਡਾਰ ਭੱਜਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਜੋ ਭੀ ਸੂਰਮੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਜੀਉਣ ਦੀ ਆਸ ਲਾਹ ਕੇ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦੇ ਬਚਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਮਰਾਜਾ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੇਅਰਥ ਹੀ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਗਵਾ ਲਈ ਹੈ।। ੧੪੦੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬਹੁਰੋ ਰਨ ਮੈ ਰਿਸ ਕੈ ਦਸ ਸੈ ਗਜ ਐਤ ਤੁਰੰਗ ਚਮੂੰ ਹਨਿ ਡਾਰੀ।।
ਦੁਇ ਸਤਿ ਸਿਜੰਦਨ ਕਾਟਿ ਦਏ ਬਹੁ ਬੀਰ ਹਨੇ ਬਲੁ ਕੈ ਅਸਿ ਧਾਰੀ।।
ਬੀਸ ਹਜ਼ਾਰ ਪਦਾਂਤ ਹਨੇ ਦ੍ਰੁਮ ਸੇ ਗਿਰ ਹੈ ਰਨ ਭੂਮ ਮੰਝਾਰੀ ।।
ਮਾਨੋ ਹਨੂੰ ਰਿਸਿ ਰਾਵਨ ਬਾਗ ਕੀ ਮੂਲਹੂ ਤੇ ਜਰ ਮੇਖ ਉਖਾਰੀ।।੧੪੦੯।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਐਤ=ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ।।

ਅਰਥ – ਫਿਰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਹਾਥੀ ਤੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੀ ਫ਼ੌਜ ਮਾਰ ਸੁੱਟੀ ਹੈ। ਦੋ ਸੌ ਰੱਥ ਤੋੜ ਸੁੱਟੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਪੈਦਲ ਫ਼ੌਜ ਮਾਰੀ ਹੈ, ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ। ਮਾਨੌਂ, ਹਨੂੰਮਾਨ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਰਾਵਣ ਦੇ ਬਾਗ ਦੀ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਜੜ੍ਹ-ਮੇਖ ਪੁੱਟ ਸੁੱਟੀ ਹੈ।। ੧੪੦੯।।

ਸਵੈਯਾ ।। ਰਾਛਸ ਅਭ੍ਰ ਹੁਤੋ ਹਰਿ ਕੀ ਦਿਸ ਸੋ ਬਲ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਊਪਰ ਧਾਯੋ ।।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਸਭੈ ਅਪਨੇ ਚਪਲਾ ਸਮ ਲੈ ਅਸ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ ।।
ਗਾਜਤ ਹੀ ਬਰਖਯੋ ਬਰਖਾ ਸਰ ਸਯਾਮ ਕਬੀਸ਼ਰ ਯੌ ਗੁਨ ਗਾਯੋ ।।
ਮਾਨਹੁ ਗੋਪਨ ਕੇ ਗਨ ਪੈ ਅਤਿ ਕੋਪ ਕੀਏ ਮਘਵਾ ਚਢ ਆਯੋ ।। ੧੪੧੦ ।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਇਕ 'ਅਭ੍ਰ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਰਾਖਸ਼ ਸੀ, ਉਹ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਚਮਕਦੀ ਹੋਈ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਗਜਦਿਆਂ ਹੀ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਆਖੀ ਹੈ। ਕਿ ਮਾਨੋ, ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਉਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਹੈ।। ੧੪੧੦।।

ਦੈਤ ਚਮੂੰ ਘਨਿ ਜਿਉ ਉਮਡੀ ਮਨ ਮੈ ਨ ਕਛੂ ਨ੍ਰਿਪ ਹੂੰ ਡਰੁ ਕੀਨੋ ।।
ਕੋਪ ਬਢਾਇ ਘਨੋ ਚਿਤ ਮੈ ਧਨੁ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰ ਭਲੇ ਕਰਿ ਲੀਨੋ ।।
ਖੈਚ ਕੈ ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕਮਾਨ ਸੁ ਛੇਦ ਹ੍ਰਿਦਾ ਸਰ ਸੋਂ ਅਰਿ ਦੀਨੋ ।।
ਮਾਨਹੁ ਬਾਂਬੀ ਮੈ ਸਾਪ ਧਸਿਓ ਕਬਿ ਨੇ ਜਸੁ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਇਮ ਚੀਨੋ ।। ੧੪੧੧ ।।

ਅਰਥ – ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਉਮਡ ਕੇ ਆਈ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਡਰ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ, ਤੀਰ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਨੇ ਉਸ ਤੀਰ ਦੀ ਛਬੀ ਦੇ ਜੱਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਕਿ 'ਮਾਨੋਂ ਖੁੱਡ ਵਿਚ ਸੱਪ ਵੜ ਗਿਆ ਹੈ' ਅਰਥਾਤ ਤੀਰ ਸੱਪ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਦੀ ਛਾਤੀ ਹੀ ਸੱਪ ਦੀ ਖੁੱਡ ਹੈ।। ੧੪੧੧।।

ਸਵੈਯਾ ।। ਬਾਨਨ ਸੰਗਿ ਸੁ ਮਾਰਿ ਕੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਰਾਮ ਭਨੇ ਅਸ ਸੋ ਪੁਨ ਮਾਰਯੋ ।।
ਸ੍ਰਉਨ ਸਮੂਹ ਪਰਯੋ ਤਿਹ ਤੇ ਧਰ ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਨਾ ਕਰ ਭੂ ਪਰ ਡਾਰਯੋ ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਲਖਿ ਕੈ ਕਬਿ ਨੇ ਮੁਖਿ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਯੋ ।।
ਖੱਗ ਲਗਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਨਹੀ ਮਾਨਹੁ ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਜਮਦੰਡ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ ।। ੧੪੧੨ ।।

ਅਰਥ – ਪਹਿਲਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਫਿਰ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਜੋ ਰਾਮ ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਧੜ ਪ੍ਰਾਣ-ਹੀਨ ਹੋਏ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਨਿਕਲ

ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਇੰਜ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖੜਗ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਜਮ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੰਡ ਲੈ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕਰਕੇ, ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਉਸਨੂੰ ਖੜਗ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਹੈ, 'ਜਮ' ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ 'ਦੰਡ' ਲੈ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।। ੧੪੧੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਰਾਛਸ ਮਾਰ ਲਯੋ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਰਾਛਸ ਕੋ ਰਿਸ ਕੈ ਦਲੁ ਧਾਯੋ।।
ਆਵਤ ਹੀ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਬਿਬਧਾਯੁਧ ਲੈ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਦੈਤ ਘਨੇ ਤਹ ਘਾਇਲ ਹ੍ਵੈ ਬਹੁ ਘਾਇਨ ਸੋ ਖੜਗੇਸ਼ਹਿ ਘਾਯੋ।।
ਸੋ ਸਹਿ ਕੈ ਅਸ ਕੋ ਗਹਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਜੁੱਧ ਕੀਯੋ ਨਹੀ ਘਾਉ ਜਤਾਯੋ।। ੧੪੧੩।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ, ਤਦ ਫਿਰ ਰਾਖਸ਼ ਦੀ ਫੌਜ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਉਥੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤੀ ਮਾਰ ਕਰ ਕੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੀ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰ ਕੇ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਨੂੰ ਜਤਾਇਆ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੧੪੧੩।।

ਧਾਇ ਪਰੇ ਸਭ ਰਾਛਸਿ ਯਾ ਪਰ ਹੈ ਤਿਨ ਕੈ ਮਨ ਕੋਪ ਬਢਜੋ।।
ਗਹਿ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ਤਿਨ ਮਿਆਨਹੁ ਤੇ ਕਰਵਾਰ ਕਢਜੋ।।
ਸਭ ਦਾਨਵ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੀਯੋ ਰਿਸ ਪਾਵਕ ਮੈ ਤਿਨ ਅੰਗ ਡਢਜੋ।।
ਇਹ ਭਾਂਤ ਪ੍ਰਹਾਰਤ ਹੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕਉ ਤਨ ਕੰਚਨ ਮਾਨੋ ਸੁਨਾਰ ਗਢਜੋ।। ੧੪੧੪।।

ਅਰਥ – ਸਾਰੇ ਰਾਖਸ਼ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਇਸਦੇ ਉਤੇ ਆ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਬਹੁਤ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਾਨ, ਕਮਾਨ, ਗਦਾ ਤੇ ਬਰਛੀ ਨੂੰ ਫੜਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਿਆਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਝੁਲਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਸੁਨਿਆਰਾ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਘੜ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੪੧੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜਿਨਹੂੰ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸੰਗਿ ਜੁੱਧੁ ਕੀਯੋ ਸੁ ਸਭੈ ਇਨਹੂ ਹਤਿ ਕੈ ਤਬ ਦੀਨੇ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਅਰਿ ਜੀਤ ਬਚੈ ਤਿਨ ਕੇ ਬਧ ਕਉ ਕਰਿ ਆਯੁਧ ਲੀਨੇ।।
ਤਉ ਇਨ ਭੂਪ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਕੀਏ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕੇ ਤਨ ਮੁੰਡਨ ਹੀਨੇ।।

ਜੋ ਨ ਡਰੇ ਸੁ ਲਰੇ ਪੁਨ ਧਾਇ ਨਿਦਾਨ ਵਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਖੰਡਨ ਕੀਨੇ।।੧੪੧੫।।

ਅਰਥ – ਜਿਸਨੇ ਭੀ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਉਸਨੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਜੀਊਂਦੇ ਬਚੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਉਸਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਲ ਲਏ ਹਨ। ਤਦ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੱਥ ਧਨੁੱਖ ਲੈ ਕੇ, ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਡਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹੀ ਫਿਰ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨਾਲ ਲੜੇ ਹਨ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੪੧੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬੀਰ ਬਡੋ ਇਕ ਦੈਤ ਹੁਤੋ ਤਿਨ ਕੋਪ ਕੀਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਮੈ।।
ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਭੂਪ ਕਉ ਬਾਨ ਹਨੇ ਸਭ ਫੋਕਨ ਲਉ ਗਡ ਗੇ ਤਨ ਮੈ।।
ਤਬ ਭੂਪਤ ਸਾਂਗ ਹਨੀ ਰਿਪ ਕੋ ਧਸ ਗੀ ਉਰ ਜਿਉ ਚਪਲਾ ਘਨ ਮੈ।।
ਸੁ ਮਨੋ ਉਰਗੇਸ਼ ਖਗੇਸ਼ ਕੇ ਤ੍ਰਾਸ ਤੇ ਧਾਇਕੈ ਜਾਇ ਦੁਰਯੋ ਬਨ ਮੈ।।੧੪੧੬।।

ਅਰਥ – ਇਕ ਦੈਂਤ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਜੋਧਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਫੋਕਾਂ ਤੱਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਗੱਡੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਂਗ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ, ਉਹ ਉਸਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੱਸ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਗਰੜ ਦੇ ਡਰ ਕਰਕੇ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਭੱਜਦਾ ਹੋਇਆ ਜਾ ਕੇ ਬਨ ਵਿਚ ਲੁਕ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੪੧੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਲਾਗਤ ਸਾਂਗ ਕੈ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜੇ ਤਿਹ ਅਉਰ ਹੁਤੇ ਤਿਹ ਕੋ ਅਸ ਝਾਰਜੋ।।
ਕੋਪ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਖੜਗੇਸ਼ ਕਹੈ ਕਬਿ ਰਾਮ ਮਹਾ ਬਲ ਧਾਰਜੋ।।
ਰਾਛਸ ਤੀਸ ਰਹੇ ਤਿਹ ਠਾਂ ਤਿਹ ਕੋ ਤਬ ਹੀ ਤਿਹ ਠਉਰ ਸੰਘਾਰਜੋ।।
ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਨਾ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਪਰਜੋ ਮਘਵਾ ਮਨੋ ਬਜ੍ਰ ਭਏ ਨਗੁ ਮਾਰਜੋ।।੧੪੧੭।।

ਅਰਥ – ਬਰਛੀ ਦੇ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਇਕ ਹੋਰ ਰਾਖਸ਼ ਵੀ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਇਕ ਹੀ ਵਾਰ ਨਾਲ ਝਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੈ। ਉਥੇ ਤੀਹ ਰਾਖਸ਼ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਥਾਂ ਉਤੇ ਹੀ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਬੱਜਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੂਰਛਿਤ ਹੋ ਕੇ ਪਹਾੜ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ।। ੧੪੧੭।।

ਕਬਿੱਤੁ॥ ਕੇਤੇ ਰਾਛਸਨ ਹੂੰ ਕੀ ਭੁਜਨ ਕਉ ਕਾਟਿ ਦੀਯੋ
ਕੇਤੇ ਸਿਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕੇ ਖੰਡਨ ਕਰਤ ਹੈ॥
ਕੇਤੇ ਭਾਜਿ ਗਏ ਅਰਿ ਕੇਤੇ ਮਾਰਿ ਲਏ ਬੀਰ
ਰਨ ਹੂੰ ਕੀ ਭੂਮਿ ਹੁਤੇ ਪੈਗੁ ਨਾ ਟਰਤ ਹੈ॥
ਸੈਥੀ ਜਮਦਾਰ ਲੈ ਸਰਾਸਨ ਗਦਾ ਤ੍ਰਿਸੂਲ
ਦੁੱਜਨ ਕੀ ਸੈਨਾ ਬੀਚ ਐਸੇ ਬਿਚਰਤ ਹੈ॥
ਆਗੇ ਹੁਇ ਲਰਤ ਪਗ ਪਾਛੇ ਨ ਕਰਤ ਡਗ
ਕਬੂੰ ਦੇਖੀਯਤ ਕਬੂੰ ਦੇਖਿਓ ਨ ਪਰਤ ਹੈ॥ ੧੪੧੮॥

ਅਰਥ – ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਹ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਲਏ ਹਨ, ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਹਟਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸੈਹਥੀ, ਜਮਦਾੜ, ਧਨੁੱਖ, ਗਦਾ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਲੈ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਭੈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਹਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਕਦਮ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਦੇ ਦਿੱਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ ਦਿੱਸਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਕਦੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਲੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਦੇ ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੪੧੮॥

ਅੜਿਲ॥ ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ॥

ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਬਹੁ ਰਾਛਸ ਮਾਰੇ ਕੋਪ ਹੁਇ॥
ਰਹੇ ਮਨੋ ਮਤਵਾਰੇ ਰਨ ਕੀ ਭੂਮਿ ਸੁਇ॥
ਜੀਅਤ ਬਚੇ ਤੇ ਭਾਜੇ ਤ੍ਰਾਸ ਬਢਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਜਦੁਪਤਿ ਤੀਰ ਪੁਕਾਰੇ ਸਭ ਹੀ ਆਇਕੈ॥ ੧੪੧੯॥

ਅਰਥ – ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਰਾਖਸ਼ ਮਾਰੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਮਤਵਾਲ਼ੇ ਹੋ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੌਂ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋ ਜੀਊਂਦੇ ਬਚੇ ਹਨ, ਉਹ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਫਰਿਆਦੀ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੧੪੧੯॥

ਕਾਨ੍ਹਜੂ ਬਾਚ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਬ ਬ੍ਰਿਜਪਤਿ ਸਭ ਸੈਨ ਕਉ ਐਸੇ ਕਹਜੋ ਸੁਨਾਇ॥
ਕੋ ਲਾਇਕ ਭਟ ਕਟਕ ਮੈ ਲਰੈ ਜੁ ਯਾ ਸੰਗ ਜਾਇ॥ ੧੪੨੦॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ—ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਸੂਰਮਾ ਲਾਇਕ ਹੈ, ਜੋ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਨਾਲ ਲੜੇਗਾ ?॥ ੧੪੨੦॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਪਤਿ ਕੇ ਬੀਰ ਦੁਇ ਨਿਕਸੇ ਅਤਿ ਕੋਪ ਹੁਇ॥
ਮਹਾਰਥੀ ਰਨਧੀਰ ਇੰਦ੍ਰ ਤੁਲਿ ਬਿਕ੍ਰਮ ਜਿਨੈ॥ ੧੪੨੧॥

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਦੋ ਸੂਰਮੇ ਵੱਡੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਹਨ। ਜੋ ਰਣਧੀਰ ਮਹਾਂਰਥੀ ਹਨ, ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਲ ਤੇ ਤੇਜ ਹੈ॥ ੧੪੨੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸਿੰਘ ਝੜਾਝੜ ਜੂਝਨ ਸਿੰਘ ਗਏ ਤਿਹ ਸਾਮੁਹਿ ਲੈ ਸੁ ਘਨੋ ਦਲੁ॥
ਘੋਰਨ ਕੀ ਖੁਰ ਬਾਜ ਬਜੈ ਭੁਅ ਕੰਪਉਠੀ ਅਰੁ ਸੱਤਿ ਰਿਸਾਤਲੁ॥
ਯੌਂ ਖੜਗੇਸ਼ ਰਹਜੋ ਥਿਰ ਹ੍ਵੈ ਜਿਮ ਪਉਨ ਲਗੈ ਨ ਹਲੈ ਕਨਕਾਚਲੁ॥
ਤਾ ਪੈ ਬਸਾਵਤ ਹੈ ਨ ਕਛੂ ਸਭ ਹੀ ਜਦੁਬੀਰਨ ਕੋ ਘਟ ਗਜੋ ਬਲੁ॥ ੧੪੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਨਕਾਚਲੁ=ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ॥

ਅਰਥ - ਝੜਾਝੜ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜੂਝਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਏ ਹਨ। ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਖੁਰ ਦੀ ਜੋ ਆਵਾਜ਼ ਵੱਜਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਤ ਪਤਾਲ ਹਿੱਲ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਚੱਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਹਵਾ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਭੀ ਸੁਮੇਰ ਨਹੀਂ ਹਿੱਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੀ ਕੁਝ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਯਾਦਵਾਂ ਦਾ ਬਲ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੧੪੨੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕੋਪ ਕੀਯੋ ਧਨੁ ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਜੁਗ ਭੂਪਨ ਕੀ ਬਹੁ ਸੈਨ ਹਨੀ ਹੈ॥
ਬਾਜ ਘਨੇ ਰਥ ਪਤਿ ਕਰੀ ਅਨੀ ਜੋ ਬਿਧਿ ਤੇ ਨਹੀ ਜਾਤ ਗਨੀ ਹੈ॥
ਤਾ ਛਬਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਮਨ ਮੈ ਲਖ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੀ ਹੈ॥
ਜੁੱਧ ਕੀ ਠਉਰ ਨ ਹੋਇ ਮਨੋ ਰਸ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕੇ ਖੇਲ ਕੋ ਠਉਰ ਬਨੀ ਹੈ॥ ੧੪੨੩॥

ਅਰਥ - ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਲੈ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ

ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬਹੁੰਤ ਸਾਰੇ ਘੋੜੇ, ਰੱਥ, ਪੈਦਲ ਤੇ ਹਾਥੀ ਆਦਿਕ ਫੌਜ ਮਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਗਿਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਕੇ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਹ ਜੁੱਧ-ਭੂਮੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਰੁਦ੍ਰ ਰਸ ਦੇ ਖੇਡਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਭਾਵ ਰੰਗ-ਭੂਮੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।। ੧੪੨੩।।

ਲੈ ਧਨ ਬਾਨ ਧਸਜੋ ਰਨ ਮੋ ਤਿਹ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਕੋਪ ਬਢਿਓ।।
ਜੁ ਹੁਤੋ ਦਲ ਬੈਰਨ ਕੋ ਸਭਹੀ ਰਿਸ ਤੇਜ ਕੇ ਸੰਗ ਪ੍ਰਤੱਛ ਡਢਿਓ।।
ਅਰਿ ਸੈਨ ਕੋ ਨਾਸ ਕੀਓ ਛਿਨ ਮੈ ਜਸੁ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਪਢਿਓ।।
ਤਮ ਜਿਉ ਡਰ ਕੇ ਅਰਿ ਭਾਜਿ ਗਏ ਇਹ ਸੂਰ ਨਹੀ ਮਾਨੋ ਸੂਰ ਚੜਿਓ।।੧੪੨੪।।

ਅਰਥ - ਧਨੁੱਖ ਬਾਨ ਲੈ ਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਧਸ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਰਾ ਵੈਰੀ ਦਲ ਹੈ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਛਬਿ ਨੂੰ ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਾਂਗ ਡਰ ਕੇ ਵੈਰੀ ਭਜ ਗਏ ਹਨ।। ੧੪੨੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕੋਪ ਝੜਾਝੜ ਸਿੰਘ ਤਬੈ ਅਸ ਤੀਛਨ ਲੈ ਕਰਿ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ।।
ਭੂਪ ਛਿਨਾਇ ਲੀਯੋ ਕਰ ਤੇ ਬਰ ਕੈ ਅਰਿ ਕੇ ਤਨ ਊਪਰਿ ਝਾਰਜੋ।।
ਲਾਗਤ ਹੀ ਕਟਿ ਮੂੰਡ ਗਿਰਜੋ ਧਰ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਕਬਿ ਭਾਉ ਨਿਹਾਰਜੋ।।
ਮਾਨਹੁ ਈਸ੍ਵਰ ਕੋਪ ਭਯੋ ਸਿਰ ਪੂਤ ਕੋ ਕਾਟਿ ਜੁਦਾ ਕਰਿ ਡਾਰਜੋ।।੧੪੨੫।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਵੇਲੇ ਝੜਾਝੜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਿੱਖੀ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਝਾੜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਸਿਰ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਜਾਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਭਾਉ ਨੂੰ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਗਣੇਸ਼ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੪੨੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬੀਰ ਹਨਜੋ ਜਬ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਦੂਸਰ ਕੇ ਮਨ ਕੋਪ ਛਯੋ।।
ਸੁ ਧਵਾਇ ਕੈ ਸਿਜੰਦਨ ਤਾਹੀ ਕੀ ਓਰ ਗਯੋ ਅਸ ਤੀਛਨ ਪਾਨ ਲਯੋ।।
ਤਬ ਭੂਪ ਸਰਾਸਨ ਬਾਨ ਲਯੋ ਅਰਿ ਕੋ ਅਸ ਮੂਠ ਤੇ ਕਾਟ ਦਯੋ।।

ਮਾਨੋ ਜੀਹ ਨਿਕਾਰਿ ਕੈ ਧਾਇਓ ਹੁਤੋ ਜਮੁ ਜੀਭ ਕਟੀ ਬਿਨ ਆਸ ਭਯੋ ॥੧੪੨੬॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਇਕ ਭਰਾ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਰਿਆ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਤਦ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਮਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਿਖੀ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਰੱਥ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਵੈਰੀ ਵੱਲ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਨ ਲੈ ਕੇ, ਵੈਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਮੁਠ ਤੋਂ ਕੱਟ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ, ਜਮ ਜੀਭ ਕੱਢ ਕੇ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਜੀਭ ਕੱਟੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੧੪੨੬॥

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜਬ ਹੀ ਕਰਿ ਕੋ ਅਸ ਕਾਟਿ ਦਯੋ ਭਟ ਜੇਊ ਭਜੇ ਹੁਤੇ ਤੇ ਸਭ ਧਾਏ॥
ਆਯੁਧ ਲੈ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਕਰਿ ਚਿੱਤ ਬਿਖੈ ਅਤਿ ਕੋਪ ਬਢਾਏ॥
ਬੀਰ ਬਨੈਤ ਬਨੇ ਸਿਗਰੇ ਤਿਨ ਕੇ ਗੁਨ ਸਜਾਮ ਕਬੀਸ਼ਰ ਗਾਏ॥
ਮਾਨਹੁ ਭੂਪ ਸੁਅੰਬਰ ਜੁੱਧੁ ਰਚਜੋ ਭਟ ਦੇਨ ਬਡੇ ਨ੍ਰਿਪ ਆਏ॥ ੧੪੨੭॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਹੱਥ ਵਿਚਲੀ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੁੜ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਆ ਗਏ। ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਧਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੱਜ-ਧੱਜ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਏਨੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਰਾਜੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੧੪੨੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸਾਮੁਹਿ ਆਇ ਭਿਰੇ ਅਰਿ ਬਾਨਨ ਸੋ ਸੋਈ ਮਾਰ ਲਏ ਹੈ॥
ਕੇਤਕਿ ਜੋਰਿ ਭਿਰੇ ਹਠਿ ਕੈ ਕਿਤਨੇ ਰਨ ਕੋ ਲਖਿ ਭਾਜਿ ਗਏ ਹੈ॥
ਕੇਤਕਿ ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਰਹੈ ਜਸੁ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਕਬਿ ਚੀਨ ਲਏ ਹੈ॥
ਮਾਨਹੁ ਆਗ ਲਗੀ ਬਨ ਮੈ ਮਦ ਮੱਤ ਕਰੀ ਇਕ ਠਉਰ ਭਏ ਹੈ॥੧੪੨੮॥

ਅਰਥ - ਜੋ ਭੀ ਜੋਧੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਲੜੇ ਹਨ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਾਰ ਲਏ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਕੇ ਭਿੜੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨੂੰ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਕਿ ਮਾਨੋਂ, ਬਨ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੱਦ ਨਾਲ ਮੱਤੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ॥ ੧੪੨੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬੀਰ ਘਨੇ ਰਨ ਮਾਂਝ ਹਨੇ ਮਨ ਮੈ ਨ੍ਰਿਪ ਰੰਚਕ ਕੋਪ ਭਰਜੋ ਹੈ॥

ਬਾਜ ਕਰੀ ਰਥ ਕਾਟਿ ਦਏ ਜਬ ਹੀ ਕਰਿ ਮੈ ਕਰਵਾਰ ਧਰਜੋ ਹੈ॥
ਪੇਖ ਕੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਇਕਤ੍ਰ ਭਏ ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਰਬੇ ਕੋ ਤਿਨ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਜੋ ਹੈ॥
ਕੇਹਰਿ ਕੋ ਬਧ ਜਿਉ ਚਿਤਵੈ ਮ੍ਰਿਗ ਸੋ ਤੋ ਬ੍ਰਿਥਾ ਕਬਹੂੰ ਨ ਡਰਜੋ ਹੈ॥ ੧੪੨੯॥

ਅਰਥ – ਰਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਰਤੀ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਕ੍ਰੋਧ ਘਟਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦੀ ਉਸ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜੀ ਹੈ ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ ਤੇ ਰੱਥ ਕੱਟ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੁਝ ਵੇਖ ਕੇ, ਵੈਰੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਚਿੱਤਵਨੀ ਹਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਬਿਅਰਥ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ੇਰ ਤਾਂ ਹਰਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕਦੇ ਡਰਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ?॥ ੧੪੨੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਭੂਪ ਬਲੀ ਬਹੁਰੋ ਰਿਸ ਕੈ ਜਬ ਹਾਥਨ ਮੈ ਹਥਿਯਾਰ ਗਹੇ ਹੈ॥
ਸੂਰ ਹਨੇ ਬਲਬੰਡ ਘਨੇ ਕਬਿ ਰਾਮ ਭਨੈ ਚਿਤ ਮੈ ਜੁ ਚਹੇ ਹੈ॥
ਸੀਸ ਪਰੇ ਕਟਿ ਬੀਰਨ ਕੇ ਧਰਨੀ ਖੜਗੇਸ਼ ਸੁ ਸੀਸ ਛਹੇ ਹੈ॥
ਮਾਨਹੁ ਸ੍ਰੋਨ ਸਰੋਵਰ ਮੈ ਸਿਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕੰਜ ਸੇ ਮੂੰਦ ਰਹੇ ਹੈ॥ ੧੪੩੦॥

ਅਰਥ – ਫਿਰ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਫੜ ਲਏ ਹਨ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਲਬੰਡ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਚਿਤ ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਸੀ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਸਿਰ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ, ਲਹੂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਮੀਟੇ ਹੋਏ ਕੌਲ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੧੪੩੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਕਿ ਝੁਝ ਸਿੰਘ ਕੋ ਖੜਗ ਸੀ ਖੜਗ ਲੀਯੋ ਕਰਿ ਕੋਪ॥
ਹਨਜੋ ਤਬੈ ਸਿਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੋ ਜਨ ਦੀਨੀ ਅਸ ਓਪ॥ ੧੪੩੧॥

ਅਰਥ – ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਝੁਝ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ, ਮਾਨੋਂ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ॥ ੧੪੩੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਪੁਨਿ ਸਿੰਘ ਜੁਝਾਰ ਮਹਾ ਰਨ ਮੈ ਲਰਿ ਕੈ ਮਰਿ ਕੈ ਸੁਰ ਲੋਕ ਬਿਹਾਰਜੋ॥
ਸੈਨ ਜਿਤੋ ਤਿਹ ਸੰਗ ਹੁਤੋ ਤਬ ਹੀ ਅਸ ਲੈ ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਰ ਬਿਦਾਰਜੋ॥
ਜੇਤੇ ਰਹੇ ਸੁ ਭਜੇ ਰਨ ਤੇ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹੀ ਲਾਜ ਕੀ ਓਰ ਨਿਹਾਰਜੋ॥

ਮਾਨਹੁ ਦੰਡ ਲੀਏ ਕਰ ਮੈ ਜਮ ਕੇ ਸਮ ਭੂਪ ਮਹਾ ਅਸ ਧਾਰਯੋ।। ੧੪੩੨।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਲੜ ਕੇ ਤੇ ਮਰ ਕੇ ਦੇਵ ਲੋਕ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਫੌਜ ਸੀ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਬੱਚ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਸੂਰਮਪੁਣੇ ਦੀ ਲੱਜਾ ਵੱਲੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਖੜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੰਡ ਲੈ ਕੇ, ਜਮ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੧੪੩੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਸਰੁ ਧਨੁ ਗਹਯੋ ਕਿਨਹੂ ਰਹਯੋ ਨ ਧੀਰ।।
ਚਲੇ ਤਿਆਗਕੈ ਰਨ ਰਥੀ ਮਹਾਂਰਥੀ ਬਲਬੀਰ।। ੧੪੩੩।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਫੜ ਲਿਆ ਤਦ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੀ ਧੀਰਜ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਰੱਥੀ ਤੇ ਮਹਾਂਰੱਥੀ ਬਲਬੀਰ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਤੁਰ ਚਲੇ ਹਨ।। ੧੪੩੩।।

ਜਬ ਭਾਜੀ ਜਾਦਵ ਚਮੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਿਲੋਕੀ ਨੈਨ।।
ਸਾਤਕ ਸਿਉ ਹਰਿ ਯੌ ਕਹਿਯੋ ਤੁਮ ਧਾਵਹੁ ਲੈ ਸੈਨ।। ੧੪੩੪।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਯਾਦਵ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਭੱਜਿਆਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਤਦ ਆਪ ਨੇ ਸਾਤਕ ਨੂੰ ਸੈਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ।। ੧੪੩੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸਾਤਕ ਅਉ ਬਰਮਾ ਕ੍ਰਿਤ ਊਧਵ ਸ੍ਰੀ ਮੁਸਲੀ ਕਰ ਮੈ ਹਲੁ ਲੈ।।
ਬਸੁਦੇਵ ਤੇ ਆਦਿਕ ਬੀਰ ਜਿਤੇ ਤਿਹ ਆਗੇ ਕੀਯੋ ਬਲ ਕਉ ਦਲੁ ਦੈ।।
ਸਭਹੂ ਨ੍ਰਿਪ ਊਪਰਿ ਬਾਨਨ ਬ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰੀ ਮਨ ਮੈ ਤਕਿ ਕੈ ਖਲੁ ਛੈ।।
ਸੁਰਰਾਜ ਪਠੇ ਗਿਰ ਗੋਧਨ ਪੈ ਰਿਸ ਮੇਘ ਮਨੋ ਬਰਖੈ ਬਲੁ ਕੈ।। ੧੪੩੫।।

ਅਰਥ - ਸਾਤਕ ਤੇ ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ, ਊਧਵ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਲ ਲੈ ਕੇ। ਬਸੁਦੇਵ ਆਦਿਕ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਸੂਰਮੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਲਭਦ੍ਰ ਨੂੰ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਕੇ ਅੱਗੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਉਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਤੱਕ ਕਰਕੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ, ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਭੇਜੇ ਹੋਏ, ਬੱਦਲ ਗੁਵਰਧਨ ਪਹਾੜ ਉਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਬਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।। ੧੪੩੫।।

ਸਵੈਯਾ।।ਸਰ ਜਾਲ ਕਰਾਲ ਸਭੈ ਸਹਿ ਕੈ ਗਹਿ ਕੈ ਬਹੁਰੋ ਧਨ ਬਾਨ ਚਲਾਏ।।

ਬਾਜ ਕਰੇ ਸਬਹੂੰਨ ਕੇ ਘਾਇਲ ਸੂਤ ਸਭੈ ਤਿਨ ਕੇ ਰਨ ਘਾਏ॥
ਪੈਦਲ ਕੇ ਦਲ ਮਾਂਝਿ ਪਰਜੋ ਤੇਈ ਬਾਨਨ ਸੋ ਜਮੁਲੋਕ ਪਠਾਏ॥
ਸਿਜੰਦਨ ਕਾਟਿ ਦਯੋ ਬਹੁਰੇ ਸਭ ਹ੍ਵੈ ਬਿਰਥੀ ਜਦੁਬੰਸ ਪਰਾਏ॥ ੧੪੩੬॥

ਅਰਥ – ਸਾਰੇ ਹੀ ਡਰੌਣੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਪੁੰਜ ਨੂੰ ਸਹਾਰ ਕੇ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਫੜ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਹਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਰੱਥਵਾਹੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਜਦ ਪੈਦਲ ਸੈਨਾ ਦੇ ਵਿਚ ਵੜਿਆ ਹੈ, ਤਦ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਮਲੋਕ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਰੱਥਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਰੱਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਿਆਂ ਕਰਕੇ ਯਾਦਵਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੧੪੩੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਾਹੇ ਕਉ ਭਾਜਤ ਹੋ ਰਨ ਤੇ ਬਲ ਜੁੱਧ ਸਮੋ ਪੁਨ ਐਸੋ ਨ ਪੈ ਹੈ॥
ਸਾਤਕ ਸੋ ਖੜਗੇਸ਼ ਕਰਜੋ ਅਬ ਭਾਜਹੁ ਤੈ ਕਛੁ ਲਾਜ ਰਹੈ ਹੈ॥
ਜਉ ਕਹੂੰ ਅਉਰ ਸਮਾਜ ਮੈ ਜਾਇ ਹੋ ਸੋ ਕਹਿ ਕਾਇਰ ਰਾਜਵਹੈ ਹੈ॥
ਤਾ ਤੇ ਬਿਚਾਰ ਕੈ ਆਨ ਭਿਰੋ ਕਿਨ ਭਾਜ ਕੈ ਕਾ ਮੁਖ ਲੈ ਘਰ ਜੈ ਹੈ॥ ੧੪੩੭॥

ਅਰਥ – ਰਣ ਤੋਂ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਭੱਜਦੇ ਹੋ? ਬਲਭੱਦ੍ਰ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੱਧ ਦਾ ਸਮਾਂ ਫਿਰ ਕਦੋਂ ਪਾਵੋਂਗਾ? ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਤਕ ਨੂੰ ਆਖਿਆ—ਜੇ ਹੁਣ ਭੱਜ ਜਾਓਗੇ ਤਾਂ ਕੀ ਤੁਹਾਡੀ ਲੱਜਾ ਰਹਿ ਜਾਏਗੀ? ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਰਮ ਨਾ ਆਵੇਗੀ? ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜਾਓਗੇ, ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਕਾਇਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਤੁਹਾਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਓਹ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੋਵੇਗਾ? ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਆਕੇ ਜੰਗ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਭੱਜ ਕੇ ਜਾਓਗੇ ਤਾਂ ਕਿਹੜਾ ਮੂੰਹ ਲੈਕੇ ਘਰ ਜਾਓਗੇ?॥ ੧੪੩੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਯੌਂ ਸੁਨਿ ਸੂਰ ਨ ਕੋਊ ਫਿਰਜੋ ਰਿਸ ਕੈ ਅਰਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਪਾਛੈ ਧਯੋ ਹੈ॥
ਜਾਦਵ ਭਾਜਤ ਜੈਸੇ ਅਜਾ ਖੜਗੇਸ਼ ਮਨੋ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਭਯੋ ਹੈ॥
ਧਾਇ ਮਿਲਜੋ ਮੁਸਲੀਧਰਿ ਕੋ ਤਿਨ ਕੰਠ ਬਿਖੈ ਧਨੁ ਡਾਰ ਲਯੋ ਹੈ॥
ਤਉ ਹਸਿ ਕੈ ਅਪਨੇ ਬਸ ਕੈ ਬਲਦੇਵਹ ਕਉ ਤਬ ਛਾਡ ਦਯੋ ਹੈ॥ ੧੪੩੮॥

ਅਰਥ – ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਿਣੇ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਬਹਾਦਰ ਮੁੜਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇੰਞ ਭੱਜਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਯਾਦਵ ਫੌਜ ਬੱਕਰੀਆਂ ਹੋਣ। ਰਾਜਾ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਭੱਜ ਕੇ ਮਿਲ ਪਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਹੱਸ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਤਦ ਫਿਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੧੪੩੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਬ ਸਭ ਹੀ ਭਟ ਭਾਜ ਕੈ ਗਏ ਸ਼ਰਨ ਬ੍ਰਿਜਰਾਇ॥
ਤਬ ਜਦੁਪਤਿ ਸਭ ਜਾਦਵਨ ਕੀਨੋ ਏਕ ਉਪਾਇ॥ ੧੪੩੯॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧੇ ਰਣ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਆ ਗਏ ਹਨ ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਯਾਦਵਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਇਕ ਉਪਾਓ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚੀ ਹੈ॥ ੧੪੩੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਘੇਰਹਿ ਯਾਹ ਸਭੈ ਮਿਲਿ ਕੈ ਹਮ ਐਸੇ ਬਿਚਾਰ ਸਭੈ ਭਟ ਧਾਏ॥
ਆਗੇ ਕੀਓ ਬ੍ਰਿਜਭੂਖਨ ਕਉ ਸਭ ਪਾਛੇ ਭਏ ਮਨ ਕੋਪ ਬਢਾਏ॥
ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਤਾਨ ਕਮਾਨਨ ਯੌਂ ਨ੍ਰਿਪ ਊਪਰਿ ਬਾਨ ਚਲਾਏ॥
ਮਾਨਹੁ ਪਾਵਸ ਕੀ ਰਿਤ ਮੈ ਘਨ ਬੂੰਦਨ ਜਿਉ ਸਰ ਤਿਉ ਬਰਖਾਏ॥ ੧੪੪੦॥

ਅਰਥ - ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਈਏ ਅਜਿਹਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪਏ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। ਕੰਨਾਂ ਤੱਕ ਕਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਉੱਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਬਰਸਾਤ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੂੰਦਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਯਾਦਵਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਉੱਤੇ ਤੀਰ ਬਰਸਾਏ ਹਨ॥ ੧੪੪੦॥

ਕਾਟਿ ਕੈ ਬਾਨ ਸਭੈ ਤਿਨ ਕੇ ਅਪਨੇ ਸਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕੇ ਤਨ ਘਾਏ॥
ਘਾਇਨ ਤੇ ਬਹੁ ਸ੍ਰੋਣਨ ਬਹਿਯੋ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਕੇ ਪਗ ਨਾ ਠਹਰਾਏ॥
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਬਰਬੀਰ ਹੁਤੇ ਰਨ ਦੇਖਿ ਕੈ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਬਿਸਮਾਏ॥
ਧੀਰ ਨ ਕਾਹੂ ਸਰੀਰ ਰਹਯੋ ਜਦੁਬੀਰ ਤੇ ਆਦਿਕ ਬੀਰ ਪਰਾਏ॥ ੧੪੪੧॥

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਾਣ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਕੱਟ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਤੀਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਮਾਰੇ। ਉਸ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਲਹੂ ਵਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਮਹਾਨ ਜੋਧੇ ਸਨ, ਉਹ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਯੁੱਧ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਭੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ॥ ੧੪੪੧॥

ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਭਾਜਤ ਹੀ ਛੁਟ ਧੀਰ ਗਯੋ ਬਰ ਬੀਰਨ ਕੋ॥
ਅਤਿ ਬਿਜਾਕੁਲ ਬੁੱਧ ਨਿਰਾਕੁਲ ਹੈ ਲਖ ਲਾਗੇ ਹੈ ਘਾਇ ਸਰੀਰਨ ਕੋ॥

ਸੁ ਧਵਾਇ ਕੈ ਸਜੰਦਨ ਭਾਜ ਚਲੇ ਡਰ ਮਨ ਘਨੇ ਅਰਿ ਤੀਰਨ ਕੋ॥
ਮਨ ਆਪਨੇ ਕੋ ਸਮਝਾਵਤ ਸਜਾਮ ਤੈ ਕੀਨੋ ਹੈ ਕਾਮ ਅਹੀਰਨ ਕੋ॥੧੪੪੨॥

ਅਰਥ – ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਭੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜੋਧਿਆਂ ਦਾ ਧੀਰਜ ਛੁਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੁਧਿਵਾਨ ਪੁਰਖ ਅਕਲ ਤੋਂ ਹੀਨ ਹੋ ਕੇ, ਬੜੇ ਬਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਘਾਉ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਡਰ ਮੰਨ ਕੇ, ਉਹ ਭੀ ਰੱਥਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਰਣ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਚਲੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਂਵਦੇ ਹਨ, ਮਨਾ! ਤੂੰ ਗੁਆਲਿਆਂ ਵਰਗਾ ਹੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਛੱਤ੍ਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਰਣ ਤੋਂ ਭੱਜਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ॥ ੧੪੪੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਿਜ ਮਨ ਕੋ ਸਮਝਾਇਕੈ ਬਹੁਰਿ ਫਿਰੇ ਘਨ ਸਜਾਮ॥
ਜਾਦਵ ਸੈਨਾ ਸੰਗਿ ਲੈ ਪੁਨ ਆਏ ਰਨ ਧਾਮ॥ ੧੪੪੩॥

ਅਰਥ – ਬੱਦਲਾਂ ਵਰਗੇ ਸਿਆਮ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਫਿਰ ਮੁੜ ਪਏ ਹਨ। ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਫਿਰ ਜੰਗ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ॥ ੧੪੪੩॥

ਕਾਨ੍ਹਜੂ ਬਾਚ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਕੋ ਹਰਿ ਕਹਜੋ ਅਬ ਤੂੰ ਖੜਗ ਸੰਭਾਰ॥
ਜਾਮ ਦਿਵਸ ਕੇ ਰਹਤ ਹੀ ਡਾਰੋਂ ਤੋਹਿ ਸੰਘਾਰ॥ ੧੪੪੪॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਤੂੰ ਤਲਵਾਰ ਸੰਭਾਲ, ਕਿਉਂਕਿ ਦਿਨ ਦਾ ਇਕ ਪਹਿਰ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ॥ ੧੪੪੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕੋਪ ਕੈ ਬੈਨ ਕਹੇ ਖੜਗੇਸ਼ ਕੋ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਜੂ ਧਨ ਬਾਨਨ ਲੈ ਕੈ॥
ਚਾਮ ਕੇ ਦਾਮ ਚਲਾਇ ਲਏ ਤੁਮਹੂ ਰਨ ਮੈ ਮਨ ਕੋ ਨਿਰਭੈ ਕੈ॥
ਮੱਤਿ ਕਰੀ ਗਰਭੈ ਤਬ ਲਉ ਜਬ ਲਉ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਗਹਿਓ ਨ ਰਿਸੈ ਕੈ॥
ਕਾਹੇ ਕਉ ਪ੍ਰਾਨਨ ਸੋ ਧਨ ਖੋਵਤ ਜਾਹੁ ਭਲੇ ਹਥਿਯਾਰਨ ਦੈ ਕੈ॥੧੪੪੫॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਬਾਨ ਲੈ ਕੇ, ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਬਚਨ ਆਖੇ— "ਤੂੰ ਰਣ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਚੰਮ ਦੇ ਦੰਮ ਚਲਾ ਲਏ ਹਨ, ਹੁਣ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲਣੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਬਣ ਵਿਚ ਓਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਹੰਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਵਰਗੇ ਧਨ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਸੁਖ ਨਾਲ ਘਰ ਚਲਾ ਜਾਹ॥ ੧੪੪੫॥

ਯੌਂ ਸੁਨਿ ਕੈ ਹਰਿ ਕੀ ਬਤੀਆਂ ਤਬ ਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਉੱਤਰ ਦੇਤ ਭਯੋ ਹੈ॥
ਕਾਹੇ ਕਉ ਸ਼ੋਰ ਕਰੈ ਰਨ ਮੈ ਬਨ ਮੈ ਜਨੁ ਕਾਹੂ ਨੇ ਲੂਟ ਲਯੋ ਹੈ॥
ਬੋਲਤ ਹੇ ਹਠਿ ਕੇ ਸਠਿ ਜਿਉ ਹਮ ਤੇ ਕਈ ਬਾਰ ਨ ਭਾਜ ਗਯੋ ਹੈ॥
ਨਾਮ ਪਰਯੋ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਬ੍ਰਿਥਾ ਬਿਨ ਲਾਜ ਸਮਾਜ ਮੈ ਆਜੁ ਖਯੋ ਹੈ॥ ੧੪੪੬॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਰਾਜਾ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲੱਗਾ — ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸ਼ੋਰ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੌਲਾ ਪਾਂਦਾ ਹੈਂ ਮਾਨੋਂ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਨ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੂਰਖਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹੱਠ ਕਰਕੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈਂ, ਕੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਅੱਗੇ ਕਈ ਵੇਰੀ ਭੱਜ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈਂ? 'ਬ੍ਰਿਜ ਦਾ ਰਾਜਾ' ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਏਹ ਸਭ ਬਿਰਥਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਲੱਜਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਚ ਅੱਜ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ॥ ੧੪੪੬॥

ਖੜਗੇਸ਼ ਬਾਚ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਾਹੇ ਕਉ ਕ੍ਰੋਧ ਸੋ ਜੁੱਧ ਕਰੋ ਹਰਿ ਜਾਹੁ ਭਲੇ ਦਿਨ ਕੋ ਇਕ ਜੀਜੈ॥
ਬੈਸ ਕਿਸ਼ੋਰ ਮਨੋ ਹਰਿ ਮੂਰਤਿ ਆਨਨ ਮੈ ਅਬ ਹੀ ਮਸ ਭੀਜੈ॥
ਜਾਈਐ ਧਾਮ ਸੁਨੋ ਘਨਸਯਾਮ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ਕਰੋ ਸੁਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਜੈ॥
ਨਾਹਕ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜੋ ਰਨ ਮੈ ਅਪਨੇ ਪਿਤ ਮਾਤ ਅਨਾਥ ਨ ਕੀਜੈ॥ ੧੪੪੭॥

ਅਰਥ - ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਚੰਗਾ ਹੈ, ਘਰ ਮੁੜ ਜਾਹ ਅਤੇ ਕੋਈ ਦਿਨ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹੁ। ਅਜੇ ਤੇਰੀ ਕਿਸ਼ੋਰ ਉਮਰ ਹੈ ਤੇ ਤੇਰੀ ਸੂਰਤ ਮਨ ਨੂੰ ਮਨਮੋਹਣੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ ਅਜੇ ਹੁਣ ਹੀ ਮਸ-ਭਿੰਨਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਭਾਵ ਅਜੇ ਤੇਰੇ ਮਸ ਫੁੱਟਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਹੇ ਘਨਸਿਆਮ! ਸੁਣ, ਘਰ ਜਾਹ, ਜਾ ਕੇ ਬਿਸਰਾਮ ਕਰ, ਅਤੇ ਸੁਖ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪੀਣਾ ਕਰ। ਐਵੇਂ ਨਾਹੱਕ ਹੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਜਾਏਂਗਾ, ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਅਨਾਥ ਨਾ ਕਰ॥ ੧੪੪੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਾਹੇ ਕਉ ਕਾਨ੍ਹ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਹਠ ਕੈ ਹਮ ਸੋ ਰਨ ਦੁੰਦ ਮਚੈ ਹੋ॥
ਜੁੱਧ ਕੀ ਬਾਤ ਬੁਰੀ ਸਭ ਤੇ ਹਰਿ ਕ੍ਰੁਧ ਕੀਏ ਨ ਕਛੂ ਫਲ ਪੈ ਹੋ॥
ਜਾਨਤ ਹੋ ਅਬ ਯਾ ਰਨ ਮੈ ਹਮ ਸੋ ਲਰਿ ਕੈ ਤੁਮ ਜੀਤੋ ਨ ਜੈ ਹੋ॥
ਜਾਹੁ ਤੇ ਭਾਜ ਕੈ ਜਾਹੁ ਅਬੈ ਨਹੀ ਅੰਤ ਕੋ ਅੰਤਕੇ ਧਾਮ ਸਿਧੈ ਹੋ॥ ੧੪੪੮॥

ਅਰਥ – ਹੇ ਕਾਨ੍ਹ ! ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ, ਹੱਠ ਕਰਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦੂੰਦ ਯੁੱਧ ਮਚਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ? ਜੁੱਧ ਦੀ ਗੱਲ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਬੁਰੀ ਹੈ, ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ! ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨ ਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਫਲ ਨਹੀਂ ਪਾਵੇਂਗਾ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ, ਕਿ ਇਸ ਰਣ ਵਿਚ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਤੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਜਾਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਭੱਜ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਹ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਮ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਏਂਗਾ।। ੧੪੪੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਸੁਨਿਕੈ ਹਰਿ ਚਾਂਪ ਲਯੋ ਕਰਿ ਤਾਨ ਕੈ ਬਾਨ ਕਉ ਖੈਂਚ ਚਲਾਯੋ।।
ਭੂਪਤ ਕਉ ਹਰਿ ਘਾਇਲ ਕੀਨੋ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਕਉ ਨ੍ਰਿਪ ਘਾਇ ਲਗਾਯੋ।।
ਬੀਰ ਦੁਹੂ ਤਿਹ ਠਉਰ ਬਿਖੈ ਕਬਿ ਰਾਮ ਭਨੈ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਬਾਨ ਅਪਾਰ ਚਲੇ ਦੁਹੂ ਓਰ ਤੇ ਅਭ੍ਰਨ ਜਿਉ ਦਿਵ ਮੰਡਲ ਛਾਯੋ।।੧੪੪੯।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਦਿਵ ਮੰਡਲ=ਅਕਾਸ਼।।

ਅਰਥ – ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਤੀਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਭੀ ਜ਼ਖਮ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ, ਰਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ। ਅਪਾਰ ਹੀ ਤੀਰ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਤੀਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਢੱਕ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੪੪੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਸਹਾਇ ਕੇ ਕਾਜ ਜਿਨੋ ਬਰ ਬੀਰਨ ਤੀਰ ਚਲਾਏ।।
ਭੂਪਤ ਏਕ ਨ ਬਾਨ ਲਗਯੋ ਲਖਿ ਦੂਰਿ ਤੇ ਬਾਨਨ ਸੋਂ ਬਹੁ ਘਾਏ।।
ਧਾਇ ਪਰੀ ਬਹੁ ਜਾਦਵ ਸੈਨ ਧਵਾਇਕੈ ਸਯੰਦਨ ਚਾਂਪ ਚਢਾਏ।।
ਆਵਤ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਰਿਸਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਪਲ ਮੈ ਦਲ ਪੈ ਦਲ ਘਾਏ।।੧੪੫੦।।

ਅਰਥ – ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭੀ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਤੀਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਵੱਜਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਾਦਵਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾਂ ਇਕੋ ਵੈਰੀ ਹੀ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਪੈ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਰੱਥਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜਾ-ਭੱਜਾ ਕੇ ਧਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਤੀਰ ਚੜ੍ਹਾਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਆਉਂਦੀ ਪੈਦਲ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਪੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ।। ੧੪੫੦।।

ਏਕ ਗਿਰੇ ਤਜਿ ਪ੍ਰਾਨਨ ਕੋ ਰਨ ਕੀ ਛਿਤਮੈ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚੈ ਕੈ।।

ਏਕ ਗਏ ਭਜਿਕੈ ਇਕ ਘਾਇਲ ਏਕ ਲਰੇ ਮਨ ਕੋਪ ਬਢੈ ਕੈ॥
ਤਉ ਨ੍ਰਿਪ ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਕਰਵਾਰ ਦੀਯੋ ਬਹੁ ਖੰਡਨ ਖੰਡਨ ਕੈ ਕੈ॥
ਭੂਪ ਕੋ ਪਉਰਖ ਹੈ ਮਹਬੂਬ ਨਿਹਾਰ ਰਹੇ ਸਭ ਆਸ਼ਕ ਹ੍ਵੈ ਕੈ॥ ੧੪੫੧॥

ਅਰਥ - ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਰਚਾ ਕੇ ਅੰਤ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਗਏ ਹਨ। ਕਈ ਇਕ ਰਾਜੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਕਈ ਇਕ ਘਾਇਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਇਕ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦੇ ਬਲ ਰੂਪ ਮਸ਼ੂਕ ਨੂੰ ਸੂਰਮੇ ਆਸ਼ਕ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੧੪੫੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਅਉਰ ਕਿਤੇ ਬਲਬੰਡ ਹੁਤੇ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਜਿਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋਪ ਪਛਾਰੇ॥
ਜੁੱਧ ਪ੍ਰਬੀਨ ਸੁ ਬੀਰ ਬਡੇ ਰਿਸਿ ਸਾਥ ਸੋਊ ਛਿਨ ਮਾਹਿ ਸੰਘਾਰੇ॥
ਸ੍ਯੰਦਨ ਕਾਟਿ ਦਏ ਤਿਨ ਕੇ ਗਜ ਬਾਜ ਘਨੇ ਸੰਗਿ ਬਾਨਨ ਮਾਰੇ॥
ਰੁਦ੍ਰ ਕੋ ਖੇਲੁ ਕੀਯੋ ਰਨ ਮੈ ਜੋਊ ਜੀਵਤ ਤੇ ਤਜਿ ਜੁੱਧੁ ਪਧਾਰੇ॥ ੧੪੫੨॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧੇ ਸਨ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਯੋਧੇ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੀਨ ਸਨ, ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੱਥ ਤੋੜ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਾਥੀ-ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ 'ਰੁਦ੍ਰ' ਦਾ ਖੇਲ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਜੀਉਂਦੇ ਬਚੇ ਹਨ, ਉਹ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ॥ ੧੪੫੨॥

ਸਵੈਯਾ। ਸੈਨ ਭਜਾਇਕੈ ਧਾਇਕੈ ਆਇਕੈ ਰਾਮ ਅਉ ਸ੍ਯਾਮ ਕੇ ਸਾਥ ਅਰਜੋ ਹੈ॥
ਲੈ ਬਰਛਾ ਜਮਧਾਰ ਗਦਾ ਅਸ ਕ੍ਰੁਧ ਹ੍ਵੈ ਜੁੱਧ ਨਿਸ਼ੰਗਿ ਕਰਜੋ ਹੈ॥
ਤਉ ਬਹੁਰੋ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਧਨੁ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਪਾਨ ਧਰਜੋ ਹੈ॥
ਜਿਉ ਘਨ ਬੂੰਦਨ ਤਿਉ ਸਰ ਸਿਉ ਕਮਲਾਪਤਿ ਕੋ ਤਨ ਤਾਲ ਭਰਜੋ ਹੈ॥ ੧੪੫੩॥

ਅਰਥ - ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ, ਅਤੇ ਆਪ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਆਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਅੜ ਖਲੋਤਾ ਹੈ। ਬਰਛਾ, ਜਮਦਾੜ੍ਹ, ਗਦਾ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੀ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਫਿਰ ਧਨੁੱਖ-ਬਾਨ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਬੂੰਦਾਂ ਡਿਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤਲਾਉ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਤੀਰਾਂ ਰੂਪ ਬੂੰਦਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੧੪੫੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬੇਧਿਓ ਜਬ ਤਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਿਸ ਇੰਦ੍ਰਾਸਤਰ ਸੰਧਾਨ॥
ਮੰਤ੍ਰਨ ਸਿਉ ਅਭਿਮੰਤ੍ਰ ਕਰਿ ਗਹਿ ਧਨੁ ਛਾਡਿਓ ਬਾਨ॥੧੪੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ- ਇੰਦ੍ਰਾਸਤਰ=ਇੰਦ੍ਰ ਅਸਤਰ॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਤਨ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਗਿਆ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਇੰਦ੍ਰ ਅਸਤਰ ਨੂੰ ਜੋੜ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਅਭਮੰਤ੍ਰਨ ਕਰਕੇ, ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਤੀਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੪੫੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਇੰਦ੍ਰ ਤੇ ਆਦਿਕ ਬੀਰ ਜਿਤੇ ਤਬ ਹੀ ਸਰ ਛੂਟਤ ਭੂ ਪਰ ਆਏ॥
ਰਾਮ ਭਨੈ ਅਗਨਾਯੁਧ ਲੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕਉ ਲਖਕੈ ਕਰਿ ਕੋਪ ਚਲਾਏ॥
ਭੂਪ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਸੁ ਕਟੇ ਅਪਨੇ ਸਰ ਲੈ ਸੁਰ ਕੇ ਤਨ ਲਾਏ॥
ਘਾਇਲ ਸ੍ਰਉਨ ਭਰੇ ਲਖਿਕੈ ਸੁਰਰਾਜ ਡਰੇ ਮਿਲਿਕੈ ਸਭ ਧਾਏ॥੧੪੫੫॥

ਅਰਥ - ਇੰਦ੍ਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ, ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਸੂਰਮੇ ਸਨ, ਤੀਰ ਦੇ ਛੁੱਟਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆ ਗਏ। 'ਰਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੱਥ ਵਿਚ ਅਗਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਕਰ ਸੁੱਟੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਤੀਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਮਾਰੇ। ਜਦ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ, ਲਹੂ ਨਾਲ ਲੇਥੂ-ਪੇਥੂ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਖੂਨ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਸੱਚਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਜਾ ਡਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਜਾ ਪਏ ॥ ੧੪੫੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਦੇਵ ਰਵਾਦਿਕ ਬੀਰ ਘਨੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਅਤਿ ਕੋਪ ਤਏ ਹੈ॥
ਲੈ ਬਰਛੀ ਕਰਵਾਰ ਗਦਾ ਸੁ ਸਭੈ ਰਿਸਿ ਭੂਪ ਸੋ ਆਇ ਖਏ ਹੈ॥
ਆਨ ਇਕੱਤ੍ਰ ਭਏ ਰਨ ਮੈ ਜਸੁ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਕਬਿ ਭਾਖ ਦਏ ਹੈ॥
ਭੂਪ ਕੇ ਬਾਨ ਸੁਗੰਧ ਕੇ ਲੈਬੇ ਕਉ ਭਉਰ ਮਨੋ ਇਕ ਠਉਰ ਭਏ ਹੈ॥੧੪੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਵਾਦਿਕ=ਸੂਰਜ ਵਰਗੇ॥ ਕਰਵਾਰ=ਤਲਵਾਰ। ਖਏ=ਜੁੱਟੇ॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸੂਰਜ ਵਰਗੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਲਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ, ਬਰਛੀਆਂ ਤੇ ਗੁਰਜ ਲੈ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਆਣ ਜੁੱਟੇ ਹਨ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਗ੍ਰੰਥ-ਕਰਤਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਰੂਪ ਭੌਰੇ ਰਾਜੇ ਤੀਰਾਂ ਰੂਪ ਸੁਗੰਧੀ ਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੧੪੫੬॥

****

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੇਵਨ ਮਿਲ ਖੜਗੇਸ਼ ਕਉ ਘੇਰਿ ਚਹੂੰ ਦਿਸ ਲੀਨ॥
ਤਬ ਭੂਪਤ ਧਨੁ ਬਾਨ ਲੈ ਕਹੋ ਜੁ ਪਉਰਖ ਕੀਨ॥ ੧੪੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਉਰਖ=ਬਹਾਦਰੀ॥

ਅਰਥ - ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ, ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ, ਜੋ ਬਹਾਦਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਖਦੇ ਹਾਂ॥ ੧੪੫੭॥

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੂਰ ਕੋ ਦ੍ਵਾਦਸ ਬਾਨਨ ਬੇਧਿਕੈ ਅਉ ਸਸ ਕੋ ਦਸ ਬਾਨ ਲਗਾਏ॥
ਔਰ ਸਚੀਪਤਿ ਕਉ ਸਰ ਸਉ ਸੁ ਲਗੇ ਤਨ ਭੇਦਕੈ ਪਾਰ ਪਰਾਏ॥
ਜੱਛ ਜਿਤੇ ਸੁਰ ਕਿੰਨਰ ਗੰਧ੍ਰਬ ਤੇ ਸਭ ਤੀਰਨ ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਘਾਏ॥
ਕੇਤਕ ਭਾਜਿ ਗਏ ਰਨ ਤੇ ਡਰਿ ਕੇਤਕਿ ਤਉ ਰਨ ਮੈਂ ਠਹਰਾਏ॥ ੧੪੫੮॥

ਅਰਥ - ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ—ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਰਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਤੀਰ ਮਾਰੇ। ਫਿਰ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਸੌ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ, ਉਹ ਤੀਰ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਜੱਛ, ਦੇਵਤੇ, ਕਿੰਨਰ ਤੇ ਗੰਧਰਬ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ, ਕਈ ਤਾਂ ਭੱਜ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਉਥੇ ਖੜੇ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੧੪੫੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੁੱਧ ਭਯੋ ਸੁ ਘਨੋ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਇੰਦ੍ਰ ਰਿਸੇ ਕਰਿ ਸਾਂਗ ਲਈ ਹੈ॥
ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਬਲ ਕੋ ਕਰਿਕੈ ਤਿਹ ਭੂਪ ਕੇ ਊਪਰਿ ਡਾਰ ਦਈ ਹੈ॥
ਸ੍ਰੀ ਖੜਗੇਸ਼ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਸਰ ਕਾਟ ਦਈ ਉਪਮਾ ਸੁ ਭਈ ਹੈ॥
ਬਾਨ ਭਯੋ ਖਗਰਾਜ ਮਨੋ ਬਰਛੀ ਜਨੋ ਨਾਗਨ ਭੱਛ ਗਈ ਹੈ॥ ੧੪੫੯॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਬੜਾ ਘਮਸਾਨ ਜੁਧ ਹੋਇਆ, ਤਦੋਂ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਰਛੀ ਫੜ ਲਈ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ-ਉਸ ਨੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਬਲ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬਰਛੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਅਗੋਂ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਲੈ ਕੇ, ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਬਰਛੀ ਕੱਟ ਸੁੱਟੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਇਉਂ ਜਾਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਬਰਛੀ-ਰੂਪ ਨਾਗਣੀ

ਉੱਤਰੀ ਆਉਂਦੀ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਰੂਪ ਗਰੜ ਨੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੪੫੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਪੀੜਤ ਹ੍ਵੈ ਸਭ ਬਾਨਨ ਸੋ ਪੁਨਿ ਇੰਦ੍ਰ ਤੇ ਆਦਿਕ ਬੀਰ ਭਜਾਏ।।
ਸੂਰ ਸਸੀ ਰਨ ਤਯਾਗ ਭਜੇ ਅਪਨੇ ਮਨਿ ਮੈ ਅਤਿ ਤ੍ਰਾਸ ਬਢਾਏ।।
ਖਾਇਕੈ ਘਾਇ ਘਨੇ ਤਨ ਮੈ ਭਜ ਗੇ ਸਭ ਹੀ ਨ ਕੋਊ ਠਹਰਾਏ।।
ਜਾਇ ਬਸੇ ਅਪੁਨੇ ਪੁਰ ਮੈ ਸੁਰ ਸ਼ੋਕ ਭਰੇ ਸਭ ਲਾਜ ਲਜਾਏ।। ੧੪੬੦।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ, ਇੰਦ੍ਰ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਤਾ ਹੀ ਡਰ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਾਂ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜ਼ਖਮ ਖਾ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਕੋਈ ਭੀ ਠਹਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਾ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਸ ਗਏ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਸ਼ੋਕ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।। ੧੪੬੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬੈ ਸਕਲ ਸੁਰ ਭਜ ਗਏ ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀਨੋ ਮਾਨ।।
ਧਨਖ ਤਾਨ ਕਰ ਮੈ ਪ੍ਰਬਲ ਹਰਿ ਪਰ ਮਾਰੇ ਬਾਨ।। ੧੪੬੧।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਭੱਜ ਗਏ ਤਦ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਣ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ, ਬੜੇ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉੱਤੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ।। ੧੪੬੧।।

ਤਬ ਹਰਿ ਰਿਸਿ ਕੈ ਕਰਿ ਲਯੋ ਰਾਛਸ ਅਸਤ੍ਰ ਸੰਧਾਨ।।
ਮੰਤ੍ਰਨ ਸਿਉ ਅਭਿਮੰਤ੍ਰ ਕਰਿ ਛਾਡਿਓ ਅਦਭੁਤ ਬਾਨ।। ੧੪੬੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੰਧਾਨ=ਸ਼ਿਸਤ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕਰਨਾ।। ਅਭਿਮੰਤ੍ਰ=ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕਰਕੇ, ਹੱਥ ਵਿਚ 'ਰਾਛਸ ਅਸਤ੍ਰ' ਫੜਕੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਤੀਰ ਨੂੰ ਅਭਿਮੰਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਉਹ ਅਚਰਜ ਤੀਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।। ੧੪੬੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਦੈਤ ਅਨੇਕ ਭਏ ਤਿਹ ਤੇ ਬਲਬੰਡ ਕੁਰੂਪ ਭਯਾਨਕ ਕੀਨੇ।।
ਚੱਕ੍ਰ ਧਰੇ ਜਮਦਾਰ ਛੁਰੀ ਅਸ ਢਾਲ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ਕਰ ਲੀਨੇ।।
ਮੂਸਲ ਔਰ ਪ੍ਰਹਾਰ ਉਖਾਰ ਲੀਏ ਕਰਿ ਮੈ ਦ੍ਰੁਮ ਪਾਤਿ ਬਿਹੀਨੇ।।
ਦਾਂਤਿ ਬਢਾਇ ਕੈ ਨੈਨ ਤਚਾਇ ਕੈ ਆਇ ਕੈ ਭੂਪਤਿ ਕੌ ਭਯ ਦੀਨੇ।। ੧੪੬੩।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਤੀਰ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ, ਜੋ ਬੜੇ ਹੀ ਬਲਵੰਡ, ਕਰੂਪ

ਤੇ ਡਰਾਵਣੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਕ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਟਾਰ, ਛੁਰੀ, ਤਲਵਾਰ, ਢਾਲ ਗਦਾ ਤੇ ਬਰਛੀ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੋਹਲੇ ਅਤੇ ਪਹਾੜ ਅਤੇ ਪੱਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਦਰੱਖਤ ਪੁੱਟ ਕਰਕੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੰਦਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਲਾਲ ਕਰ ਕੇ, ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਲਗੇ ਹਨ।। ੧੪੬੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੇਸ ਵਡੇ ਸਿਰ ਬੇਸ ਬੁਰੇ ਅਰ ਦੇਹ ਮੈ ਰੋਮ ਵਡੇ ਜਿਨ ਕੇ।।
ਮੁਖ ਸੋ ਨਰ ਹਾਡਨ ਚਾਬਤ ਹੈਂ ਪੁਨ ਦਾਂਤ ਸੋ ਦਾਂਤ ਬਜੇ ਤਿਨ ਕੇ।।
ਸਰ ਸ੍ਰੋਨਤ ਕੇ ਅਖੀਆਂ ਜਿਨ ਕੀ ਸੰਗ ਕੌਨ ਭਿਰੈ ਬਲ ਕੈ ਇਨ ਕੇ।।
ਸਰਚਾਂਪ ਚਢਾਇ ਕੈ ਰੈਨ ਫਿਰੈਂ ਸਭ ਕਾਮ ਕਰੈਂ ਨਿਤ ਪਾਪਨ ਕੇ।।੧੪੬੪।।

ਅਰਥ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕੇਸ ਹਨ, ਸ਼ਕਲਾਂ ਬੁਰੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੇਹਾਂ ਉੱਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵਾਲ ਉੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੋ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਡਾਂ ਨੂੰ ਚੱਬ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਦੰਦ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਲਹੂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਲਾਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਲ ਕਰਕੇ ਕੌਣ ਭਿੜ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜੋ ਸਦਾ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਧਨੁੱਖ ਵਿਚ ਬਾਣ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।। ੧੪੬੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਧਾਇ ਪਰੇ ਮਿਲ ਕੈ ਉਤ ਰਾਛਸ ਭੂਪ ਇਤੇ ਥਿਰ ਠਾਂਢੋ ਰਹਿਯੋ ਹੈ।।
ਡਾਢਸੁ ਕੈ ਅਪਣੇ ਮਨ ਕੋ ਰਿਸ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਿਯੋ ਹੈ।।
ਆਜ ਸਭੈ ਹਨਿਹੋਂ ਰਨ ਮੈ ਕਹਿ ਯੋ ਬਤੀਯਾ ਧਨ ਬਾਨ ਗਹਿਯੋ ਹੈ।।
ਯੌਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਅਤਿ ਧੀਰਜ ਪੇਖਕੈ ਦਾਨਵ ਕੋ ਦਲ ਰੀਝ ਰਹਿਯੋ ਹੈ।। ੧੪੬੫।।

ਅਰਥ – ਉਧਰੋਂ ਸਾਰੇ ਰਾਖਸ਼ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਆ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਧਰ ਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਅਡੋਲ ਹੋ ਕੇ ਖੜੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਕੇ, ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਤੁਸਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਹੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਆਖ ਕੇ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਧੀਰਜ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।। ੧੪੬੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਤਾਨ ਕਮਾਨ ਮਹਾ ਬਲਵਾਨ ਸੁ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕੋ ਬਹੁ ਬਾਨ ਚਲਾਏ।।
ਏਕਨ ਕੀ ਭੁਜ ਕਾਟਿ ਦਈ ਰਿਸ ਏਕਨ ਕੇ ਉਰ ਮੈ ਸਰ ਲਾਏ।।
ਘਾਇਲ ਏਕ ਗਿਰੇ ਰਨ ਮੈ ਲਖ ਕਾਇਰ ਛਾਡ ਕੈ ਖੇਤ ਪਰਾਏ।।
ਏਕ ਮਹਾਂ ਬਲਵੰਤ ਦਯੰਤ ਰਹੈ ਥਿਰ ਹੈ ਤਿਨ ਬੈਨ ਸੁਨਾਏ।। ੧੪੬੬।।

ਅਰਥ - ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਖਿੱਚ ਕੇ, ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ। ਇਕਨਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਕੱਟ ਸੁੱਟੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਇਕਨਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਤੀਰ ਮਾਰੇ। ਕਈ ਇਕ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਇਰ ਲੋਕ ਰਣਭੂਮੀ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਕਈ ਇਕ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਬਲਵਾਨ ਦੈਂਤ ਅਚੱਲ ਹੋ ਕੇ ਖੜੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹੇ ਹਨ॥ ੧੪੬੬॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕਾਹੇ ਕੋ ਜੂਝ ਕਰੈਂ ਸੁਨ ਰੇ ਨ੍ਰਿਪ ਤੋਹੂ ਕੋ ਜੀਵਤ ਜਾਨ ਨ ਦੈ ਹੈਂ॥
ਦੀਰਘ ਦੇਹ ਸਲੋਨੀ ਸੀ ਮੂਰਤਿ ਸੋ ਸਮ ਭੱਛ ਕਹਾਂ ਹਮ ਪੈ ਹੈਂ॥
ਤੂ ਨਹੀ ਜਾਨਤ ਹੈਂ ਸੁਨ ਰੇ ਸਠ ਤੋ ਕਹ ਦਾਂਤਨ ਸਾਥ ਚਬੈ ਹੈਂ॥
ਤੋਹੀ ਕੇ ਮਾਸ ਕੇ ਖੰਡਨ ਖੰਡ ਕੈ ਪਾਵਕ ਬਾਨ ਮੈ ਭੂੰਜ ਕੈ ਖੈ ਹੈਂ॥ ੧੪੬੭॥

ਅਰਥ - ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣ, ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਜੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਭੀ ਜੀਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਤੇਰਾ ਲੰਮਾ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੋਹਣੀ ਸੂਰਤ ਹੈ ਇਸ ਵਰਗੀ ਖੁਰਾਕ ਸਾਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੀ ਹੈ? ਹੇ ਮੂਰਖ! ਸੁਣ, ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਰਾਖਸ਼ ਹਾਂ ਤੈਨੂੰ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਚੱਬ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਤੇਰੇ ਹੀ ਮਾਸ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ, ਤੀਰਾਂ ਰੂਪ ਅੱਗ ਦੇ ਨਾਲ ਭੁੰਨ ਕੇ ਖਾਵਾਂਗੇ॥ ੧੪੬੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਯੌ ਸੁਨਕੈ ਤਿਹ ਬੈਨ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਬੋਲਿਯੋ ਰਿਸ ਖਾਇ॥
ਜੋ ਹਮ ਤੇ ਭਜਿ ਜਾਇ ਤਿਹ ਮਾਤਾ ਦੂਧ ਅਪਾਇ॥ ੧੪੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਪਾਇ=ਅਭੱਖ, ਹਰਾਮ॥

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਗੁੱਸਾ ਖਾਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਜੋ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਜਾਏਗਾ, ਉਸਦੇ ਲਈ ਮਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਹੀ ਹਰਾਮ ਹੈ॥ ੧੪੬੮॥

ਏਕੁ ਬੈਨ ਸੁਨ ਦਾਨਵੀ ਸੈਨ ਪਰੇ ਸਭ ਧਾਇ॥
ਚਹੂੰ ਓਰ ਘੇਰਿਯੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਖੇਤ ਬਾਰ ਕੀ ਨ੍ਯਾਇ॥ ੧੪੬੯॥

ਅਰਥ - ਇਹ ਇਕੋ ਹੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਫੌਜ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਜਾ ਪਈ। ਉਸ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਤ ਨੂੰ ਵਾੜ ਨੇ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੧੪੬੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਸੁਰਨ ਘੇਰ ਖੜਗਸਿੰਘ ਲੀਨੋ॥ ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋਪ ਘਨੋ ਮਨ ਕੀਨੋ॥
ਧਨਖ ਬਾਨ ਕਰਿ ਬੀਚ ਸੰਭਾਰੇ॥ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਅਨੇਕ ਮਾਰ ਹੀ ਡਾਰੇ॥ ੧੪੭੦॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ, ਤੱਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਹੀ ਸੁੱਟਿਆ ॥ ੧੪੭੦॥

ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮ ਇਕ ਰਾਛਸ ਨਾਮਾ॥ ਜਿਨ ਜੀਤੇ ਆਗੇ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ॥
ਸੋ ਤਬ ਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਸਾਮੁਹਿ ਗਯੋ॥ ਅਤ ਹੀ ਜੁਝ ਦੁਹਨ ਕੋ ਭਯੋ॥੧੪੭੧॥

ਅਰਥ - ਇਕ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮ' ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਅੱਗੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੰਗ ਜਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਦੋਹਾਂ ਜੋਧਿਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ॥ ੧੪੭੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਆਯੁਧ ਲੈ ਸਭ ਹੀ ਅਪਣੇ ਜਬ ਹੀ ਵਹ ਭੂਪਤਿ ਸੰਗ ਅਰਿਯੋ ਹੈ॥
ਜੁੱਧ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਯੋ ਰਨ ਕੀ ਛਿਤ ਤੇ ਕੋਊ ਨਾਹਿ ਟਰਿਯੋ ਹੈ॥
ਤੌ ਨ੍ਰਿਪ ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਅਸਿ ਕੋ ਰਿਪ ਮੂੰਡ ਕਟਿਯੋ ਗਿਰ ਭੂਮ ਪਰਿਯੋ ਹੈ॥
ਦੇਹ ਛੁਟਿਯੋ ਨਹੀ ਕੋਪ ਹਟਿਯੋ ਨਿਜ ਓਠ ਕੋ ਦਾਂਤਨ ਸੌ ਪਕਰਿਯੋ ਹੈ॥੧੪੭੨॥

ਅਰਥ - ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ, ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਅੜ ਖਲੋਤਾ ਹੈ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਕੋਈ ਵੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ। ਤਦ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਦੇਹ ਛੁੱਟ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਕ੍ਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੋਠਾਂ ਨੂੰ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਪਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੧੪੭੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮ ਕੋ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਜਬ ਮਾਰਿਜੋ ਰਨ ਠਉਰ॥
ਅਸੁਰਨ ਕੀ ਸੈਨਾ ਹੁਤੀ ਦਾਨਵ ਨਿਕਸਿਯੋ ਔਰ॥ ੧੪੭੩॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮ ਨੂੰ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਾਰ ਲਿਆ। ਤਦ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜੋ ਸੈਨਾਂ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆ ਗਿਆ॥ ੧੪੭੩॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਕ੍ਰੂਰ ਦੈਂਤ ਜਿਹ ਨਾਮ ਬਡੋ ਦੈਂਤ ਬਲਵੰਡ ਅਤਿ॥
ਆਗੇ ਬਹੁ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਲਰਿਯੋ ਅਰਿਯੋ ਨਾਹਨ ਡਰਿਯੋ॥ ੧੪੭੪॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਦਾ ਨਾਉਂ 'ਕ੍ਰੂਰ ਦੈਂਤ' ਹੈ, ਉਹ ਦੈਂਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਰੀ ਬਲਵਾਨ ਹੈ। ਉਹ ਅਗੇ ਭੀ ਬਹੁਤ ਜੰਗ ਲੜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਕਦੇ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਦਾ ਹੀ ਡਟਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੧੪੭੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮ ਬਧ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਿਯੋ॥ ਤਬ ਹੀ ਅਪਨੋ ਖੜਗ ਸੰਭਾਰਿਯੋ॥
ਕ੍ਰੂਰ ਦੈਂਤ ਰਿਸ ਨ੍ਰਿਪ ਪਰ ਧਾਯੋ॥ ਮਾਨੋ ਕਾਲ ਮੇਘ ਉਮਡਾਯੋ॥ ੧੪੭੫॥

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮ ਨੂੰ ਮਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਖੜਗ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਕ੍ਰੂਰ ਦੈਂਤ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਉੱਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆ ਕੇ ਪਿਆ, ਮਾਨੋਂ ਕਾਲ ਰੂਪ ਬਦਲ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਇਆ ਹੈ॥ ੧੪੭੫॥

ਆਵਤ ਹੀ ਤਿਹ ਭੂਪ ਪਚਾਰਿਯੋ॥ ਜਾਹੁ ਕਹਾਂ ਮੁਝ ਬੰਧ ਪਛਾਰਿਯੋ॥
ਹੌ ਤੁਮ ਸੋ ਅਬ ਜੁੱਧ ਮਚੈ ਹੈਂ॥ ਭ੍ਰਾਤ ਗਯੋ ਜਹ ਤੋਹਿ ਪਠੈ ਹੈਂ॥ ੧੪੭੬॥

ਅਰਥ – ਉਸ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ "ਖੜਾ ਰਹੁ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਜਾਂਦਾ ਕਿਥੇ ਹੈਂ? ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਭੇਜ ਦਿਆਂਗਾ"॥ ੧੪੭੬॥

ਯੋ ਕੈਹ ਕੈ ਤਬ ਖੜਗ ਸੰਭਾਰਿਯੋ॥ ਅਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਲ ਕੋਪ ਪ੍ਰਹਾਰਿਯੋ॥
ਭੂਪਤਿ ਲਖਿਯੋ ਕਾਟਿ ਅਸਿ ਦੀਨੋ॥ ਸੋਊ ਮਾਰ ਰਨ ਭੀਤਰ ਲੀਨੋ॥ ੧੪੭੭॥

ਅਰਥ – ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖ ਕੇ, ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਖੰਡਾ ਸੰਭਾਲਿਆ, ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਬਲ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਵਾਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾਣਿਆ ਤਾਂ ਖੰਡੇ ਨਾਲ ਖੰਡਾ ਤੋੜ ਸੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰ ਲਿਆ॥ ੧੪੭੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕ੍ਰੂਰ ਦੈਂਤ ਔ ਕ੍ਰੂਰ ਕ੍ਰਮ ਦੋਊ ਗਏ ਜਮ ਧਾਮ॥
ਸੈਨਾ ਤਿਨ ਕੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਘੇਰਿਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸੰਗ੍ਰਾਮ॥ ੧੪੭੮॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮ ਅਤੇ ਕ੍ਰੂਰ ਦੈਂਤ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਜਮ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਘੇਰ ਲਿਆ॥ ੧੪੭੮॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਰੋਸ ਕੀਯੋ ਤਿਨਹੂੰ ਮਨ ਮੈਂ ਜੋਊ ਦੈਂਤ ਬਚੇ ਨ੍ਰਿਪ ਊਪਰ ਧਾਏ॥
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ਅਗਨਾਯੁਧ ਲੈ ਕਰ ਕੋਪ ਬਢਾਏ॥
ਤੌ ਨ੍ਰਿਪ ਤੀਰ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਸਭ ਆਵਤ ਬਾਟ ਮੈ ਕਾਟ ਗਿਰਾਏ॥
ਆਪਨੇ ਕਾਢ ਨਿਖੰਗਹੁ ਤੇ ਸਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕੇ ਉਰ ਬੀਚ ਲਗਾਏ॥ ੧੪੭੯॥

ਅਰਥ – ਜਿਹੜੇ ਦੈਂਤ ਜੀਊਂਦੇ ਬਚੇ ਸਨ, ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਉੱਤੇ ਜਾ ਪਏ। ਤੀਰ, ਕਮਾਨ, ਗਦਾ, ਬਰਛੀ ਤੇ ਅਗਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ

ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਤਦ ਫਿਰ ਰਾਜਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਲੈ ਕੇ, ਵੈਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਭੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਕੱਢਕੇ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੪੭੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਸਭ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਭਾਜ ਕੈ ਗਏ॥ ਕੋਊ ਸਨਮੁਖ ਹੋਤ ਨ ਭਏ॥
ਅਧਿਕ ਦੈਂਤ ਜਮ ਲੋਕ ਪਠਾਏ॥ ਜੀਅਤਿ ਰਹੇ ਰਨ ਤਜਾਗ ਪਰਾਏ॥੧੪੮੦॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਭੱਜ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕੋਈ ਭੀ ਸਾਹਮਣੇ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਬਹੁਤੇ ਦੈਂਤ ਮਾਰ ਕੇ ਜਮਪੁਰੀ ਘੱਲ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਹੜੇ ਜੀਊਂਦੇ ਰਹੇ, ਉਹ ਭੀ ਰਣਭੂਮੀ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ॥ ੧੪੮੦॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਭਾਜ ਗਏ ਸਭ ਦੈਂਤ ਜਬੈ ਤਬ ਭੂਪ ਰਿਸਿਓ ਹਰਿ ਕੋ ਸਰ ਮਾਰੇ॥
ਲਾਗਤ ਹੀ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਤਨ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੋ ਚੀਰ ਪਧਾਰੇ॥
ਬੇਧਿ ਕੈ ਔਰਨ ਕੇ ਤਨ ਕੋ ਪੁਨ ਔਰਨ ਜਾਇ ਲਗੇ ਸੁ ਸੰਘਾਰੇ॥
ਦੇਖਹੁ ਪੌਰਖ ਭੂਪਤਿ ਕੌ ਅਬ ਏਕ ਹੈ ਆਪ ਅਨੇਕ ਬਿਦਾਰੇ॥ ੧੪੮੧॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਭੱਜ ਗਏ ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰੇ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਤੀਰ ਵੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੀਰਕੇ ਪਾਰ ਲੰਘਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਬਲ ਵੇਖੋ, ਜੋ ਆਪ ਇਕੱਲਾ ਹੋ ਕੇ ਭੀ, ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੧੪੮੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਜਲ ਕੋ ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਯੋ॥ ਸੋ ਛੂਟ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਊਪਰ ਆਯੋ॥
ਬਰਨ ਸਿੰਘ ਮੂਰਤਿ ਧਰਿ ਆਏ॥ ਸਰਤਨ ਕ੍ਰੀ ਸੈਨਾ ਸੰਗ ਲਿਆਏ॥ ੧੪੮੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੰਘ=ਸੂਰਮਾ॥ ਸਰਤਨ=ਨਦੀਆਂ॥

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜਲ ਦਾ ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਇਆ, ਉਹ ਛੁੱਟਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉੱਤੇ ਆ ਗਿਆ। 'ਬਰਨ' ਦੇਵਤਾ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਕਰਕੇ ਆਇਆ, ਅਤੇ ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ॥ ੧੪੮੨॥

ਆਵਤ ਸਿੰਘਨ ਸ਼ਬਦਿ ਸੁਨਾਯੋ॥ ਬਾਰਰਾਜ ਅਤਿ ਰਿਸ ਕਰਿ ਧਾਯੋ॥
ਸੁਨਤ ਸ਼ਬਦ ਕਾਂਪੇ ਪੁਰ ਤੀਨੋ॥ ਇਨ ਨ੍ਰਿਪ ਮਨ ਮੈ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਕੀਨੋ॥ ੧੪੮੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰਰਾਜ=ਜਲ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਵਰਨ ਦੇਵਤਾ॥

ਅਰਥ - ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਇਆ - ਹੇ ਰਾਜਨ! 'ਵਰਨ ਦੇਵਤਾ' ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਤਿੰਨੇ ਲੋਕ ਕੰਬ ਗਏ। ਪਰ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਡਰ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ॥ ੧੪੮੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬਾਨਨ ਸਾਂਗ ਜਲਾਧਿਪ ਕੋ ਕਵਿ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਤਨ ਤਾੜਨ ਕੀਨੋ॥
ਸਾਤਹੁ ਸਿੰਧਨ ਕੋ ਰਿਸਕੈ ਸਰ ਜਾਲਨ ਸਿਉ ਉਰ ਛੇਦ ਕੈ ਦੀਨੋ॥
ਘਾਇਲ ਕੈ ਸਰਤਾ ਸਗਰੀ ਬਹੁ ਸ੍ਰੋਨਤ ਸੋ ਤਿਹ ਕੋ ਅੰਗ ਭੀਨੋ॥
ਨੈਕੁ ਨ ਠਾਢ ਰਹਿਓ ਰਣ ਮੈਂ ਜਲਿ ਰਾਜ ਭਜਿਓ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੋ ਮਗ ਲੀਨੋ॥ ੧੪੮੪॥

ਪਦਅਰਥ-ਜਲਾਧਿਪ=ਵਰਨ ਦੇਵਤਾ॥ਜਾਲਨ=ਝੁੰਡ॥ਸਰਤਾ=ਨਦੀਆਂ॥ਜਲਿਰਾਜ=ਜਲਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਵਰਨ ਦੇਵਤਾ॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਰਨ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨਾਲ ਸੱਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੀ ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਛੇਕ ਛੇਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਨੂੰ ਫੱਟੜ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਵਰਨ ਦੇਵਤਾ ਪਲ ਭਰ ਵੀ ਯੁੱਧ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਅੜ ਨਾ ਸਕਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਦੌੜ ਗਿਆ॥ ੧੪੮੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬੈ ਜਲਾਧਿਪ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੇ॥ ਤਬ ਹਰਿ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਪੁਨ ਸਰ ਮਾਰੇ॥
ਤਬ ਜਮ ਕੋ ਹਰਿ ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਯੋ॥ ਹ੍ਵੈ ਪ੍ਰਤੱਛ ਜਮ ਨ੍ਰਿਪ ਪਰ ਧਾਯੋ॥ ੧੪੮੫॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਜਲਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਵਰਨ ਦੇਵਤਾ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਤਦੋਂ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰੇ। ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ 'ਜਮ' ਦਾ ਅਵਾਹਨ ਕਰਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਮ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ॥ ੧੪੮੫॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬੀਰ ਬਡੋ ਬਿਕ੍ਰਤ ਦੈਂਤ ਸੁ ਨਾਮਹਿ ਕੋਪ ਹ੍ਵੈ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗੇਸ਼ ਪੈ ਧਾਯੋ॥
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ਕਰ ਲੈ ਅਤਿ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ॥
ਤੀਰ ਚਲਾਵਤ ਭਜੇ ਬਹੁਰੋ ਤਬ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਕਵਿ ਭਾਖ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਭੂਪ ਕੋ ਬਾਨ ਮਨੋ ਖਗਰਾਜ ਕਟਿਯੋ ਅਰਿ ਕੋ ਸਰ ਨਾਗ ਗਿਰਾਯੋ॥ ੧੪੮੬॥

ਅਰਥ - 'ਬਿਕ੍ਰਤ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਇਕ ਦੈਂਤ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਸੂਰਮਾ ਸੀ, ਜੋ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਤੀਰ, ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰ, ਗਦਾ ਤੇ ਬਰਛੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਯੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਫਿਰ ਉਹ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਤਦ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ

****
ਨੂੰ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗਰੁੜ ਰੂਪ ਤੀਰ ਵੈਰੀ ਦੇ ਨਾਗ ਰੂਪੀ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁੱਟੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।। ੧੪੮੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬਿੱਕ੍ਰਤ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਰ ਲਯੋ ਜਮ ਕੋ ਰਿਸ ਕੈ ਪੁਨ ਉੱਤਰ ਦੀਨੋ।।
ਕਾ ਭਯੋ ਜੋ ਜਿਯ ਮਾਰ ਘਨੇ ਅਰੁ ਦੰਡ ਵਡੋ ਕਰ ਮੈ ਤੁਮ ਲੀਨੋ।।
ਤੋਹਿ ਨ ਜੀਅਤ ਛਾਡਤ ਹੋ ਸੁਨ ਰੇ ਅਬ ਮੋਹਿ ਇਹੈ ਪ੍ਰਨ ਕੀਨੋ।।
ਮਾਰਤ ਹੌਂ ਕਰ ਲੈ ਕਰਨੋ ਕਛੁ ਮੋ ਬਲ ਜਾਨਤ ਹੈ ਪੁਰ ਤੀਨੋ।। ੧੪੮੭।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਿਕ੍ਰਤ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਜਮ ਨੂੰ ਇਹ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ —ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਡੰਡਾ ਫੜਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ?' ਤੈਨੂੰ ਜੀਊਂਦਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗਾ, ਹੇ ਜਮ! ਸੁਣ, ਮੈਂ ਇਹ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਤੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਕਰ ਲੈ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਬਲ ਨੂੰ ਤਿੰਨੇ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।। ੧੪੮੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੋਂ ਕਹਿ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਜਮ ਕੋ ਕਵਿ ਰਾਮ ਕਹੈ ਪੁਨ ਜੁੱਧ ਕੀਓ ਹੈ।।
ਭੂਤ ਸ੍ਰਿੰਗਾਲਨ ਕਾਕਨ ਝਾਕਨ ਡਾਕਨ ਸ੍ਰੋਨ ਅਘਾਇ ਪੀਓ ਹੈ।।
ਮਾਰਿਯੋ ਮਰੈ ਨ ਕਹੂੰ ਜਮ ਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਨਹੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਓ ਹੈ।।
ਪਾਨ ਲੀਓ ਧਨ ਬਾਨ ਜਬੈ ਤਿਨ ਅੰਤਕ ਅੰਤ ਭਜਾਇ ਦੀਓ ਹੈ।। ੧੪੮੮।।

ਅਰਥ - ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਮ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਫਿਰ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਭੂਤਾਂ, ਗਿੱਦੜਾਂ, ਕਾਂਵਾਂ, ਡੈਣਾਂ ਤੇ ਡਾਕਨੀਆਂ ਨੇ ਰੱਜ ਰੱਜ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਤਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਜਮ ਤੋਂ ਭੀ ਮਾਰਿਆਂ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਉਸਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦ ਉਸਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਲੈ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਮ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੪੮੮।।

ਸੋਰਠਾ।। ਜਬ ਜਮਦੀਓ ਭਜਾਇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੇਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਯੌ ਕਹਯੋ।।
ਲਰਤੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀ ਆਇ ਮਹਾਂਰਥੀ ਰਨ ਧੀਰ ਤੁਮ।। ੧੪੮੯।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ 'ਜਮਰਾਜ' ਨੂੰ ਰਣ ਵਿਚੋਂ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ—ਤੁਸੀਂ ਮਹਾਂਰੱਥੀ ਤੇ ਰਣਧੀਰ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਆਪ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ?।। ੧੪੮੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜੋ ਹਰਿ ਮੰਤ੍ਰ ਅਰਾਧਤ ਹੈਂ ਤਪ ਸਾਧਤ ਹੈਂ ਮਨ ਮੈਂ ਨਹੀ ਆਯੋ॥
ਜੱਗਜ ਕੀਏ ਬਹੁ ਦਾਨ ਦੀਏ ਸਭ ਖੋਜਤ ਹੈਂ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹੀ ਪਾਯੋ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਸਚੀ ਪਤਿ ਨਾਰਦ ਸਾਰਦ ਬ੍ਯਾਸ ਪਰਾਸਰ ਸ੍ਰੀ ਸੁਕ ਗਾਯੋ॥
ਸੋ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਸਮਾਜ ਮੈ ਆਜ ਹਕਾਰ ਕੈ ਜੁੱਧ ਕੇ ਕਾਜ ਬੁਲਾਯੋ॥੧੪੯੦॥

ਅਰਥ - ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਅਰਾਧਦੇ ਹਨ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਤਪਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੋ ਹਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਿੰਨਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਜੱਗ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਅਨੇਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਨ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਖੋਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਸ ਹਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾ, ਇੰਦ੍ਰ, ਨਾਰਦ, ਸਾਰਦਾ, ਬਿਆਸ, ਪਰਾਸਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸੁਕਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਵਿਆਂ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੱਜ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਚ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ॥ ੧੪੯੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਹਰਿ ਜੱਛ ਅਸਤ੍ਰ ਕਰਿ ਲੀਨੋ॥ ਐਚ ਕਮਾਨ ਛਾਡ ਸਰ ਦੀਨੋ॥
ਨਲ ਕੂਬਰ ਮਨਗ੍ਰੀਵ ਸੁ ਧਾਏ॥ ਸੁਤ ਕੁਬੇਰ ਕੇ ਦ੍ਵੈ ਇਹ ਆਏ॥੧੪੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸਤ੍ਰ=ਤੀਰ॥ ਨਲਕੁਬਰ, ਮਨਗ੍ਰੀਵ=ਕੁਬੇਰ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ 'ਜੱਛ ਅਸਤ੍ਰ' ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੀਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਨਲਕੁਬਰ ਤੇ ਮਨਗ੍ਰੀਵ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪਏ ਹਨ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕੁਬੇਰ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਆਏ ਹਨ॥ ੧੪੯੧॥

ਧਨਦ ਜੱਛ ਕਿੰਨਰ ਸੰਗ ਲੀਨੋ॥ ਏ ਆਏ ਮਨ ਮੈ ਰਿਸ ਕੀਨੇ॥
ਸਕਲ ਸੈਨ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗ ਆਈ॥ ਧਾਇ ਭੂਪ ਸੌਂ ਕਰੀ ਲਰਾਈ॥ ੧੪੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਨਦ=ਕੁਬੇਰ॥

ਅਰਥ - ਕੁਬੇਰ ਜੱਛ ਤੇ ਕਿੰਨਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਆਈ ਹੈ, ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੧੪੯੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕੋਪ ਕੀਏ ਸਭ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੀਏ ਕਰ ਮੈ ਮਿਲ ਕੈ ਤਿਹ ਪੈ ਤਬ ਆਏ॥
ਭੂਪ ਨਿਖੰਗ ਤੇ ਕਾਢ ਕੈ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕੋ ਤਾਨ ਸੁ ਖੈਂਚ ਚਲਾਏ॥
ਹੋਤ ਭਏ ਬਿਰਥੀ ਬਿਨ ਸੂਤ ਘਨੇ ਤਬ ਹੀ ਜਮ ਲੋਕ ਪਠਾਏ॥
ਠਾਢੋ ਨ ਕੋਊ ਰਹਿਯੋ ਤਿਹ ਠੌਰ ਸਭੈ ਗਨ ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਪਰਾਏ॥੧੪੯੩॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਭੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਕੱਢ ਕੇ, ਕਮਾਨ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਤੇ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੂਰਮੇ ਰੱਥਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋ ਗਏ, ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਮ ਲੋਕ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਖਲੋਤਾ ਨਾ ਰਿਹਾ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਗਨ, ਕਿੰਨਰ ਤੇ ਜੱਛ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿੱਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ।। ੧੪੯੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰੋਸ ਘਨੋ ਨਲਕੂਬਰ ਕੈ ਸੁ ਫਿਰਿਜੋ ਲਰਬੇ ਕਹੁ ਬੀਰ ਬੁਲਾਏ।।
ਸੌਂਹੈਂ ਕੁਬੇਰ ਭਯੋ ਧਨ ਲੈ ਸਰ ਜੱਛ ਜਿਤੇ ਮਿਲ ਕੈ ਪੁਨ ਆਏ।।
ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਪਰੈ ਸਭ ਹੀ ਕਰ ਮੈ ਅਸਿ ਲੈ ਚਮਕਾਏ।।
ਮਾਨਹੁ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗੇਸ਼ ਕੇ ਊਪਰ ਦੰਡ ਲੀਏ ਜਮ ਕੇ ਗਨ ਧਾਏ।। ੧੪੯੪।।

ਅਰਥ - ਨਲਕੂਬਰ ਨੇ ਬਹੁਤਾ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਮੁੜ ਫਿਰ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸੂਰਮੇ ਬੁਲਾ ਲਏ। ਕੁਬੇਰ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਲੈਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਜੱਛ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਫਿਰ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਆ ਗਏ। "ਮਾਰ ਲੌ, ਮਾਰ ਲੌ" ਦਾ ਰੌਲਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਚਮਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਤੇ ਜਮ ਦੇ ਦੂਤ ਡੰਡੇ ਲੈਕੇ ਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਕੇ ਆ ਪਏ ਹਨ।। ੧੪੯੪।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਕੁਬੇਰ ਕੋ ਸਭ ਦਲੁ ਆਯੋ।। ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਮਨ ਮੈ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ।।
ਨਿਜ ਕਰ ਮੈ ਧਨ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰਿਯੋ।। ਅਗਨਤ ਦਲ ਇਕ ਪਲ ਮੈ ਮਾਰਿਯੋ।।੧੪੯੫।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕੁਬੇਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦਲ ਆ ਗਿਆ, ਤਦ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ-ਬਾਣ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਅਣਗਿਣਤ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੧੪੯੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੱਛ ਸੈਨ ਬਲਬੰਡ ਨ੍ਰਿਪ ਜਮਪੁਰ ਦਈ ਪਠਾਇ।।
ਨਲਕੂਬਰ ਘਾਇਲ ਕੀਓ ਅਤਿ ਜੀਯ ਕੋਪ ਬਢਾਇ।। ੧੪੯੬।।

ਅਰਥ - ਬਲਵੰਡ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜੱਛਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਜਮਪੁਰੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਖਾਕੇ 'ਨਲਕੂਬਰ' ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।। ੧੪੯੬।।

ਤਬ ਕੁਬੇਰ ਕੇ ਉਰ ਵਿਖੈ ਮਾਰਿਯੋ ਤੀਛਨ ਬਾਨ।।
ਲਾਗਤ ਸਰ ਕੇ ਸਟਕਿਓ ਛੂਟ ਗਯੋ ਸਭ ਮਾਨ।। ੧੪੯੭।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕੁਬੇਰ ਦੀ ਛਾਤੀ ਦੇ ਵਿਚ ਤਿੱਖਾ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ। ਤੀਰ

ਵਜਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਮਾਣ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਤੇ ਪੈਰ ਪਿਛਾਂਹ ਹੱਟ ਗਏ।। ੧੪੯੭।।

ਚੌਪਈ।। ਸੈਨਾ ਸਹਿਤ ਸਭੈ ਭਜ ਗਯੋ।। ਠਾਢੋ ਨ ਕੋ ਰਨ ਭੀਤਰ ਭਯੋ।।
ਮਨ ਕੁਬੇਰ ਅਤਿ ਤ੍ਰਾਸ ਬਢਾਯੋ।। ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਚਿਤ ਬਹੁਰ ਨ ਭਾਯੋ।। ੧੪੯੮।।

ਅਰਥ – ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਦੇ ਸਮੇਤ ਕੁਬੇਰ ਭੱਜ ਗਿਆ, ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖੜਾ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਕੁਬੇਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡਰ ਛਾ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਉਸ ਦਾ ਚਿੱਤ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਾ ਹੋਇਆ।। ੧੪੯੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਭਾਜ ਜੱਛ ਸਭ ਗਏ ਤਬਹਿ ਹਰਿ ਮਹਾ ਬਲ।।
ਰੁਦ੍ਰਾ ਅਸਤ੍ਰ ਦਿਯ ਛਾਡ ਸੁ ਕੰਪਜੋ ਤਲ ਬਿਤਲ।।
ਤਬ ਸ਼ਿਵਜੂ ਉਠ ਧਾਏ ਸੂਲ ਸੰਭਾਰ ਕੈ।।
ਹੋ ਕਿਉ ਹਰਿ ਸਿਮਰਿਜੋ ਹਮੈ ਇਹੈ ਜੀਅ ਧਾਰ ਕੈ।। ੧੪੯੯।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਸਾਰੇ ਜੱਛ ਭੱਜ ਗਏ, ਤਦ ਮਹਾਂਬਲੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ 'ਰੁਦ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ' ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਤਲ ਤੇ ਬਿਤਲ ਕੰਬ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਕੇ ਉੱਠ ਦੌੜਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਧਾਰ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੧੪੯੯।।

ਸੰਗ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕੈ ਰੁੱਦ੍ਰ ਚਲੇ ਭਟ ਉਠ ਤਬੈ।।
ਏਕ ਰਦਨ ਜੂ ਚਲੇ ਸੰਗ ਲੈ ਦਲ ਸਬੈ।।
ਔਰ ਸਕਲ ਗਨ ਚਲੇ ਸੁ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਕੈ।।
ਹੋ ਕੌਨ ਅਜਿਤ ਪ੍ਰਗਟਜੋ ਭਵ ਕਹੈਂ ਬਿਚਾਰ ਕੈ।। ੧੫੦੦।।

ਅਰਥ – ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਉੱਠਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। ਇਕ ਦੰਦ ਵਾਲੇ ਗਣੇਸ਼ ਜੀ ਭੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਗਨ ਭੀ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਕਿਹੜਾ ਸੂਰਮਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ?।। ੧੫੦੦।।

ਕੋ ਭਟ ਉਪਜਿਯੋ ਜਗਤ ਮੈਂ ਸਭ ਯੌਂ ਕਰਤ ਬਿਚਾਰ।।
ਸ਼ਿਵ ਸਿਖਿ ਬਾਹਨ ਗਨ ਸਹਿਤ ਆਏ ਰਨ ਰਿਸਿ ਧਾਰ।। ੧੫੦੧।।

ਅਰਥ – 'ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਸੂਰਮਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ?' ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖਾਂ, ਸੇਵਕਾਂ, ਬਾਹਨਾਂ ਤੇ ਗਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸ਼ਿਵਜੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੫੦੧।।

ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਕਰਤਾ ਜਹੀਂ ਆਏ ਤਿਹ ਜਾ ਦੌਰ।।
ਰਨ ਨਿਹਾਰ ਮਨ ਮੈ ਕਹਿਯੋ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਕੀ ਠੌਰ।। ੧੫੦੨।।

ਅਰਥ - ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਉਹ ਆ ਗਿਆ। ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਸਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਖਿਆ, 'ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ'।। ੧੫੦੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਗਨ ਗਨੇਸ਼ ਸ਼ਿਵ ਖਟਬਦਨ ਦੇਖੈ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰ।।
ਸੋ ਰਿਸ ਭੂਪਤਿ ਜੁੱਧ ਹਿਤ ਲੀਨੋ ਆਪ ਹਕਾਰ।। ੧੫੦੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਟਬਦਨ=ਛੇ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਸ੍ਵਾਮਿ ਕਾਰਤਿਕ।।

ਅਰਥ - ਨੰਦੀ, ਭ੍ਰਿੰਗੀ, ਟੰਨਾ, ਛੰਨਾ ਆਦਿਕ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਨ, ਗਣਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਗਣੇਸ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੇ ਛੇ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਸ੍ਵਾਮਿ ਕਾਰਤਿਕ* ਅੱਖਾਂ ਫਾੜ-ਫਾੜ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੫੦੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰੇ ਸ਼ਿਵ ਆਜ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਲਰਿ ਕੈ ਹਮ ਸੋ ਕਰ ਲੈ ਬਲ ਜੇਤੋ।।
ਐ ਰੇ ਗਨੇਸ਼ ਲਰੈਂ ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਹੈ ਤੁਮਰੇ ਤਨ ਮੈ ਬਲ ਏਤੋ।।
ਕਿਉ ਰੇ ਖੜਾਨਨ ਤੂੰ ਗਰਬੈ ਮਰ ਹੈ ਅਬ ਹੀ ਇਕ ਬਾਨ ਲਗੈ ਤੋ।।
ਕਾਹੇ ਕਉ ਜੂਝ ਮਰੋ ਰਨ ਮੈ ਅਬ ਲਉ ਨ ਗਯੋ ਕਛੁ ਜੀਅ ਮਹਿ ਚੇਤੋ।।੧੫੦੪।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਸ਼ਿਵਜੀ! ਅੱਜ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰ ਲੈ, ਜਿੰਨਾ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਉਹ ਲਾ ਲੈ। ਓਇ ਗਨੇਸ਼! ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰੇਂਗਾ? ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਏਨੀ ਤਾਕਤ ਹੈ? ਹੇ ਛੇ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲੇ! ਤੂੰ ਹੰਕਾਰ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਇਕੋ ਤੀਰ ਦੇ ਵਜਦਿਆਂ ਹੀ ਹੁਣੇ ਮਰ ਜਾਏਂਗਾ। ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਕਰਕੇ ਮਰਦੇ ਹੋ? ਅਜੇ ਤੱਕ ਤੁਹਾਡਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ।। ੧੫੦੪।।

---

*ਕਾਰਤਿਕੇਯ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਵੈਵਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਰਬਤੀ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕੇਲ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਧਾਤੂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਡਿੱਗੀ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਅਤੇ ਅੱਗ ਨੇ ਸਰਕੜੇ ਦੇ ਬੂਝੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਇਆ ਜਿਸ ਤੋਂ ਛੇ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਪੁੱਤਰ ਜਨਮਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਤਿਕਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾ ਕੇ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦਾ ਜਨਮ ਤਾਰਕ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਹੋਇਆ ਇਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ "ਤਾਰਕਰਾਰਿ" ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਿਵਜੂ ਵਾਚ ਖੜਗੇਸ਼ ਸੋ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬੋਲਿ ਉਠਜੋ ਰਿਸਿ ਕੈ ਸ਼ਿਵਜੂ ਅਰੇ ਕਿਉ ਸੁਨ ਤੂੰ ਗਰਬਾਤੁ ਹੈ ਏਤੋ॥
ਏਤਨ ਸਿਉ ਜਿਨ ਰਾਰ ਮੰਡੋ ਅਬਿ ਹੀ ਲਖਿ ਹੈ ਹਮ ਮੈ ਬਲੁ ਜੇਤੋ॥
ਜੋ ਤੁਮ ਮੈ ਅਤਿ ਪਉਰਖ ਹੈ ਅਬ ਢੀਲ ਕਹਾ ਧਨ ਬਾਨਹ ਲੇਤੋ॥
ਜੇਤੋ ਹੈ ਦੀਰਘ ਗਾਤ ਤਿਹਾਰੋ ਸੁ ਬਾਨਨ ਸੋ ਕਰਿ ਹੋ ਲਹੁ ਤੇਤੋ॥੧੫੦੫॥

ਅਰਥ - ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ-ਸ਼ਿਵਜੀ ਝੱਟ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ- "ਓਇ! ਸੁਣ, ਤੂੰ ਏਨਾਂ ਮਾਣ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਏਨਿਆਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਤਾਂ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, ਹੁਣੇ ਹੀ ਜਾਣ ਲਵੇਂਗਾ, ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾਂ ਕੁ ਬਲ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਤਾਕਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੁਣ ਢਿਲ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਧਨੁੱਖ-ਬਾਣ ਚਲਾ। ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਏਨਾ ਵੱਡਾ ਸਰੀਰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਛੋਟਾ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ॥ ੧੫੦੫॥

ਖੜਗੇਸ਼ ਬਾਚ ਸ਼ਿਵ ਸੋ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਿਉ ਸ਼ਿਵ ਮਾਨ ਕਰੈ ਇਤਨੋ ਭਜਿ ਹੈ ਤਬ ਹੀ ਜਬ ਮਾਰ ਮਚੈਗੀ॥
ਏਕ ਹੀ ਬਾਨ ਲਗੈ ਕਪ ਜਿਉ ਸਿਗਰੀ ਤੁਮਰੀ ਅਬ ਸੈਨ ਨਚੈਗੀ॥
ਭੂਤ ਪਿਸਾਚਨ ਕੀ ਧੁਜਨੀ ਮਰਿ ਹੈ ਰਨ ਮੈ ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਬਚੈਗੀ॥
ਤੇਰੋ ਹੀ ਸ੍ਰਉਨਤ ਸੋ ਸੁਨਿ ਆਜੁ ਧਰਾ ਇਹ ਆਰਨ ਬੇਖ ਰਚੈਗੀ॥੧੫੦੬॥

ਅਰਥ - ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ—ਹੇ ਸ਼ਿਵਜੀ! ਤੂੰ ਏਨਾਂ ਮਾਣ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਜਦੋਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਾਰ ਮੱਚੇਗੀ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਭੱਜ ਜਾਏਂਗਾ। ਇਕ ਤੀਰ ਵਜਦਿਆਂ ਹੀ ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ, ਹੁਣੇ ਹੀ ਬਾਂਦਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਨੱਚਣ ਲੱਗ ਪਏਗੀ। ਭੂਤਾਂ, ਪਿਸਾਚਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰੀ ਜਾਏਗੀ, ਰਤਾ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਜਿਊਂਦੀ ਨਹੀਂ ਬਚੇਗੀ। ਕੰਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ, ਅੱਜ ਏਹ ਧਰਤੀ ਤੇਰੇ ਹੀ ਲਹੂ ਨਾਲ ਸੂਹਾ ਵੇਸ ਪਹਿਣ ਲਵੇਗੀ॥ ੧੫੦੬॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥

ਸ਼ਿਵ ਯੋਂ ਸੁਨਿ ਕੈ ਧਨੁ ਬਾਨੁ ਲੀਯੋ॥ ਕਸ ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਛਾਡ ਦੀਯੋ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਮੁਖ ਲਾਗ ਬਿਰਾਜ ਰਹਯੋ॥ ਖਗਰਾਜ ਮਨੋ ਅਹਿਰਾਜ ਗਹਯੋ॥੧੫੦੭॥

****

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਫੜ ਲਿਆ। ਕੰਨਾ ਤੱਕ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੀਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਤੀਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਵੱਜਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਖੁੱਭ ਕੇ ਟਿਕ ਗਿਆ। ਮਾਨੋਂ ਗਰੜ ਨੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਨੂੰ ਫੜ ਰਖਿਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਗਰੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਤੀਰ ਰੂਪ ਸੱਪ ਫੜ ਛਡਿਆ ਹੈ॥ ੧੫੦੭॥

ਬਰਛੀ ਤਬ ਭੂਪ ਚਲਾਇ ਦਈ॥ ਸ਼ਿਵ ਕੇ ਉਰ ਮੈ ਲਗ ਕ੍ਰਾਂਤ ਭਈ॥
ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਨੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹੀ॥ ਰਵਿ ਕੀ ਕ੍ਰਿਨ ਕੰਜ ਪੈ ਮੰਡ ਰਹੀ॥੧੫੦੮॥

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬਰਛੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਵੱਜ ਕੇ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਨ ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਉਤੇ ਟਿਕ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੧੫੦੮॥

ਤਬ ਹੀ ਹਰਿ ਦ੍ਵੈ ਕਰਿ ਖੈਂਚ ਨਿਕਾਰੀ॥
ਗਹਿ ਡਾਰ ਦਈ ਮਨੋ ਨਾਗਨ ਕਾਰੀ॥
ਬਹੁਰੋ ਨ੍ਰਿਪ ਮਜਾਨ ਤੇ ਖਗੁ ਨਿਕਾਰਜੋ॥
ਕਰਿ ਕੈ ਬਲੁ ਕੌ ਸ਼ਿਵ ਊਪਰ ਡਾਰਜੋ॥ ੧੫੦੯॥

ਅਰਥ - ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਦੋਂਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਕੇ ਕੱਢ ਲਈ ਅਤੇ ਫੜ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁੱਟ ਦਿਤੀ, ਮਾਨੋਂ ਕਾਲੀ ਨਾਗਨੀ ਤਨ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਸੁੱਟੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਖੰਡਾ ਕੱਢ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਉਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੫੦੯॥

ਹਰਿ ਮੋਹਿ ਰਹਿਓ ਗਿਰ ਭੂਮ ਪਰਜੋ॥ ਮਨੋ ਬੱਜ੍ਰ ਪਰਜੋ ਗਿਰ ਸ੍ਰਿੰਗ ਝਰਜੋ॥
ਇਹ ਰੁੱਦ੍ਰ ਦਸ਼ਾ ਸਭ ਸੈਨ ਨਿਹਾਰੀ॥ ਬਰਛੀ ਤਬ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਪੂਤ ਸੰਭਾਰੀ॥੧੫੧੦॥

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵਜੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਮਾਨੋਂ ਬਿਜਲੀ ਪੈਣ ਨਾਲ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ ਟੁੱਟ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਜਦ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਏਹ ਹਾਲਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਵੇਖੀ ਹੈ ਤਦ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸ੍ਵਾਮਿ ਕਾਰਤਿਕ ਨੇ ਬਰਛੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਈ ਹੈ॥ ੧੫੧੦।

ਜਬ ਕਰ ਬੀਚ ਸ਼ਕਤ ਕੋ ਲਇਓ॥ ਤਬ ਆਇ ਨ੍ਰਿਪਤ ਕੋ ਸਾਮੁਹਿ ਭਇਓ॥
ਕਰ ਕੋ ਬਲੁ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਓਰ ਚਲਾਈ॥ ਬਰਛੀ ਨਹੀ ਮਾਨੋ ਮ੍ਰਿਤ ਪਠਾਈ॥ ੧੫੧੧॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਬਰਛੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖਲੋਤਾ ਹੱਥ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਕਰਕੇ ਬਰਛੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਵੱਲੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਉਹ ਬਰਛੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮਾਨੋਂ ਮੌਤ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ॥ ੧੫੧੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਆਵਤ ਕਾਟਿਦਈ ਬਰਛੀ ਸਰ ਤੀਛਨ ਸੋ ਅਰ ਕੇ ਉਰ ਮਾਰਜੋ॥
ਸੋ ਸਰ ਸੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਤਿਹ ਬਾਹਨ ਕਉ ਪ੍ਰਤਅੰਗੁ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ॥
ਏਕ ਗਨੇਸ਼ ਲਿਲਾਟ ਬਿਖੈ ਸਰ ਲਾਗ ਰਹਿਓ ਤਿਰਛੋ ਛਬਿ ਧਾਰਜੋ॥
ਮਾਨ ਬਢਜੋ ਗਜਆਨਨ ਦੀਹ ਮਨੋ ਸਰ ਅੰਕੁਸ ਸਾਥ ਉਤਾਰਜੋ॥ ੧੫੧੨॥

ਅਰਥ – ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਉਂਦੀ ਹੋਈ ਬਰਛੀ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹੋ ਤੀਰ ਵੈਰੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। 'ਸਿਆਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਪ੍ਰਤਯੰਗ ਭਾਵ ਕੰਨ ਨੂੰ ਕੱਟ ਸੁਟਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਤੀਰ ਗਨੇਸ਼ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਟੇਢਾ ਹੋ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਖੁੱਭ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ ਧਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਥੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੇ ਗਣੇਸ਼ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਮਾਣ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਮਾਨੋਂ ਇਸ ਤੀਰ ਰੂਪ 'ਅੰਕੁਸ' ਨਾਲ ਇਸ ਹਾਥੀ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੧੫੧੨॥

ਚੇਤ ਭਯੋ ਚਢਿ ਬਾਹਨਿ ਪੈ ਸ਼ਿਵ ਲੈ ਧਨੁ ਬਾਨ ਚਲਾਇ ਦਯੋ ਹੈ॥
ਸੋ ਸਰ ਤੀਛਨ ਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਇਹ ਭੂਪਤਿ ਕੇ ਉਰ ਲਾਗ ਗਯੋ ਹੈ॥
ਫੂਲ ਗਯੋ ਜੀਅ ਜਾਨ ਨਰੇਸ਼ ਹਨਜੋ ਨਹੀ ਰੰਚਕ ਤ੍ਰਾਸ ਭਯੋ ਹੈ॥
ਚਾਪ ਤਨਾਇ ਲੀਯੋ ਕਰਿ ਮੈ ਸੁਨਿ ਖੱਗ ਤੇ ਬਾਨ ਨਿਕਾਸ ਲਯੋ ਹੈ॥ ੧੫੧੩॥

ਅਰਥ – ਇਧਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਮੂਰਛਾ ਖੁਲ੍ਹੀ ਤੇ ਉਹ ਸੁਚੇਤ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਬਲਦ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ, ਉਸ ਨੇ ਤੀਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਤੀਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਿੱਖਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਵੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਤੀਰ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਫੁੱਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸਮਾਇਆ, ਰਾਜਾ ਮੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਤਾ ਜਿੰਨਾ ਡਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖਿਚ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਭੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੧੫੧੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਬ ਤਿਨ ਭੂਪਤਿ ਬਾਨ ਇਕ ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਸੁ ਤਾਨ॥
ਲਖਿ ਮਾਰਿਓ ਸ਼ਿਵ ਉਰ ਬਿਖੈ ਅਰਿ ਬਧ ਹਿਤ ਹਿਯ ਜਾਨ॥ ੧੫੧੪॥

ਅਰਥ – ਤਦ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਤਕ ਖਿਚ ਕੇ, ਇਕ ਤੀਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤੱਕ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਵੈਰੀ ਮਰ ਜਾਏਗਾ॥ ੧੫੧੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਹਰਿ ਕੇ ਉਰ ਤਿਨ ਸਰ ਮਾਰਜੋ॥ ਇਹ ਬਿਕ੍ਰਮ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨ ਨਿਹਾਰਜੋ॥

ਕਾਰਤਕੇਯ ਨਿਜ ਦਲੁ ਲੈ ਧਾਯੋ।। ਗਨ ਗਨੇਸ਼ ਮਨ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ।। ੧੫੧੫।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਇਸ 'ਬਲ ਸ਼ਕਤੀ' ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਤਦ ਸ੍ਵਾਮਿ ਕਾਰਤਿਕ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਅਤੇ ਗਨਾਂ ਤੇ ਗਣੇਸ਼ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੀ ਕ੍ਰੋਧ ਵੱਧ ਗਿਆ।। ੧੫੧੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਵਤ ਹੀ ਦੁਹ ਕੋ ਲਖ ਭੂਪਤ ਜੀ ਅਪਨੇ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢਾਯੋ।।
ਪਉਰਖ ਕੈ ਭੁਜਦੰਡਨ ਕੋ ਸਿਖਿ ਬਾਹਨ ਕੋ ਇਕੁ ਬਾਨ ਲਗਾਯੋ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੋ ਗਨ ਕੋ ਦਲੁ ਆਵਤ ਸੋ ਛਿਨ ਮੈ ਜਮ ਧਾਮ ਪਠਾਯੋ।।
ਆਇ ਖੜਾਨਨ ਕੋ ਜਬ ਹੀ ਗਜ ਆਨਨ ਛਾਡਿਕੈ ਖੇਤ ਪਰਾਯੋ।। ੧੫੧੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿਖਿ ਬਾਹਨ=ਮੋਰ ਦਾ ਸਵਾਰ, ਸ੍ਵਾਮਿ ਕਾਰਤਿਕ।। ਭੁਜਦੰਡਨ=ਬਾਹਾਂ।।

ਅਰਥ - ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਬਾਹਾਂ ਦਾ ਬਲ ਕਰਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਸ੍ਵਾਮਿ ਕਾਰਤਿਕ ਨੂੰ ਇਕ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਗਨਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਆ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਸਾਰੀ ਨੂੰ ਜਮਪੁਰੀ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਤੀਰ ਆ ਕੇ ਸ੍ਵਾਮਿ ਕਾਰਤਿਕ ਨੂੰ ਵੱਜਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਗਣੇਸ਼ ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੫੧੬।।

ਮੋਦ ਭਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਜਬ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਕੋ ਦਲੁ ਮਾਰਿ ਭਜਾਯੋ।।
ਕਾਹੇ ਕਉ ਭਾਜਤ ਰੇ ਡਰਿ ਕੈ ਜਿਨ ਭਾਜਹੁ ਇਉ ਤਿਹ ਟੇਰ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਖੜਗੇਸ਼ ਤਬੈ ਅਪਨੇ ਕਰਿ ਲੈ ਬਰ ਸੰਖ ਬਜਾਯੋ।।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਸਭੈ ਤਬ ਹੀ ਮਨੋ ਅੰਤਕ ਰੂਪ ਕੀਏ ਰਨ ਆਯੋ।। ੧੫੧੭।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਭੱਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਡਰਕੇ ਭੱਜਦੇ ਹੋ, ਭੱਜੋ ਨਾ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਸੰਖ ਵਜਾਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਜਮਰਾਜ ਵਰਗਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ।। ੧੫੧੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਟੇਰ ਸੁਨੇ ਸਭ ਫੇਰ ਫਿਰੈ ਕਰਿ ਲੈ ਕਰਵਾਰਨ ਕੋਪ ਹੁਇ ਧਾਏ।।
ਲਾਜ ਭਰੇ ਸੁ ਟਰੇ ਨ ਡਰੇ ਤਿਨਹੂੰ ਮਿਲਿ ਕੈ ਸਭ ਸੰਖ ਬਜਾਏ।।

ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਪਰੈ ਲਲਕਾਰ ਕਹੈ ਅਰਿ ਤੈ ਬਹੁ ਘਾਏ ॥
ਮਾਰਤ ਹੈ ਅਬ ਤੋਹਿ ਨ ਛਾਡਤ ਯੌਂ ਕਹਿ ਕੈ ਸਰ ਓਘ ਚਲਾਏ ॥੧੫੧੮॥

ਅਰਥ – ਲਲਕਾਰੇ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਵੈਰ ਪਿਛਾਂਹ ਮੁੜ ਆਏ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾਕੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਪਏ ਹਨ। ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਡਰ ਨੂੰ ਮੰਨਕੇ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਕੱਠਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਸੰਖ ਵਜਾਏ ਹਨ। 'ਮਾਰ ਲੌ, ਮਾਰ ਲੌਂ' ਹੀ ਰੌਲਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵੰਗਾਰ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ! ਸਾਡੇ ਸੂਰਮੇ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣੇ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਹੁਣ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ॥ ੧੫੧੮॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਜਬ ਆਨ ਨਿਦਾਨ ਕੀ ਮਾਰ ਮਚੀ ਤਬ ਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਆਪਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰੇ ॥
ਖੱਗ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ਜਮਧਾਰ ਸੁ ਲੈ ਕਰਵਾਰ ਹੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਪਚਾਰੇ ॥
ਪਾਨ ਲੀਓ ਧਨੁ ਬਾਨੁ ਸੰਭਾਰ ਨਿਹਾਰ ਕਈ ਅਰਿ ਕੋਟ ਸੰਘਾਰੇ ॥
ਭੂਪਤ ਮੋ ਰਤਿ ਸੰਗ ਰਤੇ ਮੁਖ ਅੰਤ ਕੋ ਅੰਤਕ ਸੇ ਭਟ ਹਾਰੇ ॥੧੫੧੯॥

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਆਣਕੇ ਓੜਕ ਦੀ ਮਾਰ ਮੱਚੀ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜ ਲਏ ਹਨ। ਖੰਡਾ, ਗਦਾ, ਬਰਛੀ, ਕਟਾਰ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਦਾ ਹੈ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵੈਰੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਰਣਭੂਮੀ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਜਮਰਾਜੇ ਵਰਗੇ ਸੂਰਮੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ॥ ੧੫੧੯॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਲੈ ਅਪੁਨੇ ਸ਼ਿਵ ਪਾਨ ਸਰਾਸਨ ਜੀ ਅਪੁਨੇ ਅਤਿ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ ॥
ਭੂਪਤ ਕੋ ਚਿਤਯੋ ਚਿਤ ਮੈ ਬਧ ਬਾਹਨ ਆਪਨ ਕੋ ਸੁ ਧਵਾਯੋ ॥
ਮਾਰਤ ਹੋ ਅਬ ਯਾ ਰਨ ਮੈ ਕਹਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕਉ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੁਨਾਯੋ ॥
ਜੌਂ ਕਹਿ ਨਾਦ ਬਜਾਵਤ ਭਜੋ ਮਨੋ ਅੰਤ ਭਜੋ ਪਰਲੈ ਘਨ ਆਯੋ ॥੧੫੨੦॥

ਅਰਥ – ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਕੇ ਬਲਦ ਨੂੰ ਭੱਜਾ ਕੇ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੈ ਆਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਾਰ ਸੁੱਟਦਾ ਹਾਂ, ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਉੱਸਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਹੈ। ਇ ਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਆਖ ਕੇ ਉਸਨੇ ਸੰਖ ਵਜਾਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਮਾਨੋਂ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਪਰਲੈ ਦਾ ਬੱਦਲ ਆ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੧੫੨੦॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਨਾਦ ਸੁ ਨਾਦ ਰਹਿਓ ਭਰਪੂਰ ਸੁਨਜੋ ਪੁਰਹੂਤ ਮਹਾ ਬਿਸਮਾਯੋ ॥

ਸਾਤ ਸਮੁਦ੍ਰ ਨਦੀ ਨਦ ਅਉ ਸਰ ਬਿੰਬ ਸੁਮੇਰ ਮਹਾ ਗਰਜਾਯੋ॥
ਕਾਂਪ ਉਠਿਓ ਸੁਨ ਯੌਂ ਸਹਸਾਨਨ ਚਉਦਹ ਲੋਕਨ ਚਾਲੁ ਜਨਾਯੋ॥
ਸ਼ੰਕਤ ਹ੍ਵੈ ਸੁਨ ਕੈ ਜਗ ਕੇ ਜਨ ਭੂਪ ਨਹੀ ਮਨ ਮੈ ਡਰ ਪਾਯੋ॥ ੧੫੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਨਾਦ=ਗੂੰਜ, ਧੁਨਿ॥ ਪੁਰਹੂਤ=ਇੰਦ੍ਰ॥ ਬਿੰਬ=ਪਾਣੀ॥ ਨਦ=ਝੀਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦਰਿਆ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ॥ ਸਹਸਾਨਨ=ਹਜ਼ਾਰ ਮੂੰਹ ਵਾਲਾ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ॥

ਅਰਥ - ਸੰਖ ਦੀ ਗੂੰਜ ਸਭ ਥਾਂ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜਾ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ, ਸਾਰੀਆਂ ਨਦੀਆਂ, ਝੀਲ ਅਤੇ ਤਲਾਵਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਤੇ ਸੁਮੇਰ ਬਹੁਤ ਗਰਜਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਕੰਬ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਭੂਚਾਲ ਮਲੂੰਮ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਉਸ ਗੂੰਜ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਸ਼ੰਕਾਵਾਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ॥ ੧੫੨੧॥

ਖੜਗੇਸ਼ ਬਾਚ ਸ਼ਿਵ ਸੋ॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਰੁਦ੍ਰ ਕੇ ਆਨਨ ਕੋ ਅਵਿਲੋਕ ਕੈ ਯੌਂ ਕਹਿਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ॥
ਕਾ ਭਯੋ ਜੋ ਜੁਗੀਯਾ ਕਰ ਲੈਕਰ ਡਿੰਭ ਕੇ ਕਾਰਨ ਨਾਦ ਬਜਾਈ॥
ਤੰਦੁਲ ਮਾਂਗਨ ਹੇ ਤੁਯ ਕਾਰਜ ਮੈ ਨ ਡਰੋ ਤੁਹਿ ਚਾਂਪ ਚਢਾਈ॥
ਜੂਝਬੋ ਕਾਮ ਹੈ ਛੱਤ੍ਰਨ ਕੋ ਕਛੁ ਜੋਗਨ ਕੋ ਨਹੀ ਕਾਮ ਲਰਾਈ॥ ੧੫੨੨॥

ਅਰਥ - ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ—ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ। ਜੇਕਰ ਜੋਗੀ ਨੇ ਪਖੰਡ ਵਿਖਾਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਸੰਖ ਵਜਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਘਰੋਂ ਘਰੀਂ ਚਾਵਲ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਜੇ ਅੱਜ ਤੂੰ ਧਨੁੱਖ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੰਗ ਕਰਨਾ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਲੜਾਈ ਕਰਨਾ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੧੫੨੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਯੌਂ ਕਹਿ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਸ਼ਿਵ ਸੌ ਨ੍ਰਿਪ ਤਾਨ ਬਿਖੈ ਰਿਸ ਖੜਗ ਬਡੋ ਲੈ॥
ਮਾਰਤ ਭੋ ਹਰਿ ਕੇ ਤਨ ਮੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਜੀਯ ਕੋਪ ਮਹਾਂ ਕੈ॥
ਘਾਉ ਕੈ ਸੁੰਭ ਕੈ ਗਾਤ ਬਿਖੈ ਇਮ ਬੋਲਿ ਉਠਿਓ ਹਸਿ ਸਿੰਧ ਜਰਾ ਜੈ॥
ਰੁਦ੍ਰ ਗਿਰਿਓ ਸਿਰ ਮਾਲ ਕਹੂੰ ਕਹੂੰ ਬੈਲ ਗਿਰਿਓ ਗਿਰਿਓ ਸੂਲ ਕਹੂੰ ਹੈ॥੧੫੨੩॥

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵਜੀ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਖੰਡਾ

ਲੈਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਬਾਇਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਮਨ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਖੰਡਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਜ਼ਖਮ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਹੱਸ ਕੇ ਬੋਲ ਉਠਿਆ—"ਰਾਜੇ ਜਰਾਸੰਧ ਦੀ ਜੈ।" ਸ਼ਿਵਜੀ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਉਸਦੀ ਰੁੰਡਮਾਲ ਕਿਤੇ ਜਾ ਪਈ, ਬਲਦ ਕਿਧਰੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਕਿਧਰੇ ਜਾਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ।। ੧੫੨੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਘੇਰ ਲੀਯੋ ਮਿਲ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕਉ ਜਬ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਕੇ ਦਲ ਕੋਪ ਕਰਿਓ ਹੈ।।
ਆਗੇ ਹ੍ਵੈ ਭੂਪ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਦਿਵ ਠਾਢੋ ਰਹਿਓ ਨਹੀ ਪੈਗ ਟਰਿਓ ਹੈ।।
ਤਾਲ ਜਹਾਂ ਰਥ ਰੂਖ ਧੁਜਾ ਭਟ ਪੰਛਨ ਸਿਉ ਰਨ ਬਾਗ ਭਰਿਓ ਹੈ।।
ਭਾਗ ਗਏ ਗਨ ਜੈਸੇ ਬਿਹੰਗ ਮਨੋ ਨ੍ਰਿਪ ਟੂਟ ਕੈ ਬਾਜ ਪਰਿਓ ਹੈ।।੧੫੨੪।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੱਠਿਆਂ ਹੋਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ, ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਅਚੱਲ ਹੋਕੇ ਖੜੋ ਰਿਹਾ , ਇਕ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਲਾਅ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਉਥੇ ਲਹੂ ਹੈ, ਅਤੇ ਰੱਥਾਂ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੀ ਮਾਨੋਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਰੂਪ ਪੰਛੀਆਂ ਨਾਲ ਰਣਭੂਮੀ ਰੂਪ ਬਾਗ ਭਰਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਨ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਛੀ ਬਾਜ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਬਾਜ ਟੁੱਟਕੇ ਆਣ ਪਿਆ ਹੈ।। ੧੫੨੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏ ਸ਼ਿਵ ਕੇ ਗਨ ਥਿਰੁ ਰਹੇ ਅਤਿ ਮਨ ਕੋਪ ਬਢਾਇ।।
ਗਨਛਉਨਾ ਗਨ ਰਾਜ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਂਬੀਰ ਮਨਰਾਇ।। ੧੫੨੫।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਏਹੋ ਹੀ ਗਨ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਅਚੱਲ ਖੜੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਛੌਨਾ' ਗਨ, 'ਰਾਜ ਸ੍ਰੀ' ਗਨ, 'ਮਹਾਂਬੀਰ' ਤੇ 'ਮਨਰਾਇ' ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ।। ੧੫੨੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬੀਰਨ ਕੋ ਮਨ ਸ੍ਰੀ ਗਨ ਰਾਇ ਮਹਾਂ ਬਰਬੀਰ ਫਿਰਿਓ ਗਨਛਉਨਾ।।
ਲੋਹਤ ਨੈਨ ਚਲਿਓ ਸਿਸ ਹੋਤ ਕੀਓ ਗਹਿ ਜਾਂ ਜਮਰਾਜ ਖਿਲਉਨਾ।।
ਆਵਤ ਭੂਪ ਬਿਲੋਕ ਕੈ ਸ਼ਤ੍ਰਨ ਆਪ ਕੀਯੋ ਮਨ ਰੰਚਕ ਭਉਨਾ।।
ਮਾਰ ਲਏ ਰਨ ਮੈ ਗਨ ਕੋ ਗਨ ਜੁੱਧ ਕੀਓ ਕਿ ਕੀਓ ਕਛੁ ਟਉਨਾ।।੧੫੨੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ=ਸੋਭਾ।। ਸਿਸ=ਦੋ ਬਰਸਾਂ ਦਾ ਬਾਲਕ।।

ਅਰਥ - ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਮਨਰਾਇ ਗਨ ਤੇ ਛੋਨਾ ਗਨ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮੁੜ ਆਏ ਹਨ। 'ਲੋਹਤ ਨੈਨ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ, ਉਹ ਗਨ ਚਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਜਮਰਾਜਾ ਨੂੰ ਖਿਡੌਣਾ ਸਮਝਕੇ ਫੜ ਛਡਿਆ ਸੀ ਅਰਥਾਤ ਲੋਹਤ ਨੈਨ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਗਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੋ ਢਾਈ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰਾ ਵਿਚ ਜਮਰਾਜਾ ਨੂੰ ਖਿਡੌਣਾ ਸਮਝਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਰਖਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਣ ਜੁਆਨ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਜੰਗ ਲਈ ਚਲਿਆ ਹੈ। ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਗਨਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਰਾਜੇ ਨੇ ਯੁੱਧ ਕਰ ਕੇ ਮਾਰ ਲਏ ਹਨ, ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੁਝ ਜਾਦੂ ਕੀਤਾ ਹੈ?॥ ੧੫੨੬॥

ਚੌਪਈ॥

ਤਬ ਅਰਿ ਲਖਿ ਕੈ ਸਰ ਸੇ ਮਾਰਿਓ॥ ਜਿਹ ਕੁਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨ੍ਰਿਪ ਓਰ ਨਿਹਾਰਿਓ॥
ਪੁਨ ਗਨੇਸ਼ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਲਲਕਾਰਿਓ॥ ਤ੍ਰਸਤ ਭਯੋ ਤਜ ਜੁੱਧ ਪਧਾਰਿਓ॥੧੫੨੭॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਜਾਣ ਲਿਆ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਜੇ ਵੱਲੇ ਬੁਰੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਤੱਕਿਆ ਉਸੇ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਮਝ ਲਿਆ। ਫੇਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਗਨੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਡਰਦਾ ਹੋਯਾ ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਹੀ ਭੱਜ ਗਿਆ॥ ੧੫੨੭॥

ਜਬ ਸ਼ਿਵਜੂ ਕਛੁ ਸੰਗਿਆ ਪਾਈ॥ ਭਾਜਿ ਗਯੋ ਤਜ ਦਈ ਲਰਾਈ॥
ਅਉਰ ਸਗਲ ਡਰ ਕੈ ਗਨ ਭਾਗੈ॥ ਐਸੋ ਕੋ ਭਟ ਆਵੈ ਆਗੈ॥ ੧੫੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੰਗਿਆ=ਸੁਰਤ॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੂਰ ਹੋਈ ਤੇ ਉਸਨੇ ਕੁਝ ਸੁਰਤ ਪਾ ਲਈ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਲੜਾਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਭੱਜਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਗਨ ਭੀ ਡਰਕੇ ਭੱਜ ਗਏ, ਅਜੇਹਾ ਕੌਣ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਜੋ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗਾ?॥ ੧੫੨੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬਹਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸ਼ਿਵ ਭਜਤ ਨਿਹਾਰਿਓ॥ ਇਹੈ ਆਪਨੇ ਹ੍ਰਿਦੈਬਿਚਾਰਿਓ॥
ਅਬ ਹਉ ਆਪਨ ਇਹ ਸੰਗ ਲਰੋ॥ ਕੈ ਅਰਿ ਮਾਰੋ ਕੈ ਲਰਿ ਮਰੋ॥ ੧੫੨੯॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਭਜਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪ ਇਸ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਮਰਾਂਗਾ ਜਾਂ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ॥ ੧੫੨੯॥

ਤਬ ਤਿਹ ਸਉਹੈ ਹਰਿ ਜੂ ਗਯੋ॥ ਰਾਮ ਭਨੈ ਅਤਿ ਜੁੱਧ ਮਚਯੋ॥
ਤਬ ਤਿਨ ਤਕਿ ਤਿਹ ਬਾਨ ਲਗਾਯੋ॥ ਸਜੰਦਨ ਤੇ ਹਰਿ ਭੂਮ ਗਿਰਾਯੋ॥ ੧੫੩੦॥

ਅਰਥ – ਤਦ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ। ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਤੱਕ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਰੱਥ ਉੱਤੋਂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ।। ੧੫੩੦।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।। ਸਵੈਯਾ।।

ਜਾ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਨਿਤ ਬ੍ਰਹਮ ਸਚੀਪਤਿ ਸ੍ਰੀ ਸਨਕਾਦਿਕ ਹੂ ਜਪੁ ਕੀਨੋ।।
ਸੂਰ ਸਸੀ ਸੁਰ ਨਾਰਦ ਸਾਰਦ ਤਾਹੀ ਕੈ ਧਿਆਨ ਬਿਖੈ ਮਨੁ ਦੀਨੋ।।
ਖੋਜਤ ਹੈ ਜਿਹ ਸਿੱਧ ਮਹਾਮੁਨ ਬਿਆਸ ਪਰਾਸੁਰ ਭੇਦ ਨ ਚੀਨੋ।।
ਸੋ ਖੜਗੇਸ਼ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਕਰ ਮੋ ਹਿਤ ਕੇਸਨ ਤੇ ਗਹਿ ਲੀਨੋ।। ੧੫੩੧।।

ਅਰਥ – ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਇੰਦ੍ਰ, ਲੱਛਮੀ ਤੇ ਸਨਕ, ਸਨੰਦਨ, ਸਨਾਤਨ, ਸਨਤ ਕੁਮਾਰ ਵਰਗੇ ਸਦਾ ਹੀ ਜਪਦੇ ਹਨ। ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਦੇਵਤੇ, ਨਾਰਦ ਤੇ ਸਾਰਦਾ ਨੇ ਉਸੇ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿੱਧ ਤੇ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਜਿਸਨੂੰ ਖੋਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਬਿਆਸ ਤੇ ਪਰਾਸਰ ਨੇ ਜਿਸਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਬੇਸੁਧ ਕਰਕੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੫੩੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਮਾਰ ਬਕੀ ਬਰ ਅਉਰ ਅਘਾਸੁਰ ਧੇਨਕ ਕੋ ਪਲ ਮੈ ਬਧ ਕੀਨੋ।।
ਕੇਸੀ ਬਛਾਸੁਰ ਮੁਸਟ ਚੰਡੂਰ ਕੀਏ ਚਕਚੂਰ ਸੁਨਜੋ ਪੁਰ ਤੀਨੋ।।
ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਅਨੇਕ ਹਨੇ ਤਿਹ ਕਉਨ ਗਨੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨੋ।।
ਕੰਸ ਕਉ ਕੇਸਨ ਤੇ ਗਹਿ ਕੇਸਵ ਭੂਪ ਮਨੋ ਬਦਲੋ ਵਹ ਲੀਨੋ।। ੧੫੩੨।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਬਕੀ=ਪੂਤਨਾ।। ਕੇਸਵ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।।

ਅਰਥ – ਜਿਸਨੇ ਪੂਤਨਾ ਮਾਰੀ, ਜਿਸਨੇ ਬਕਾਸੁਰ, ਅਘਾਸੁਰ ਤੇ ਧੇਨਕ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਪਲ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਕੇਸੀ ਦੈਂਤ ਤੇ ਬਛਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੁਸਟ ਤੇ ਚੰਡੂਰ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚਕਨਾਚੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸਦਾ ਬਲ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅਣਗਿਣਤ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕੌਣ ਚਤੁਰ ਹੈ ਜੋ ਉਸਦੇ ਕੌਤਕਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣ ਸਕੇ। ਅੱਜ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਕੰਸ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੫੩੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਚਿੰਤ ਕਰੀ ਚਿਤ ਮੈ ਤਿਹ ਭੂਪਤ ਜੋ ਇਹ ਕਉ ਅਬ ਹਉ ਬਧ ਕੈ ਹਉ।।
ਸੈਨ ਸਭੈ ਭਜ ਹੈ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਕਾ ਸੰਗ ਜਾਇ ਕੈ ਜੁੱਧੁ ਮਚੈ ਹਉ।।

ਹਉ ਕਿਹ ਪੈ ਕਰਿ ਹੋ ਬਹੁ ਘਾਇਨ ਕਾ ਕੇ ਹਉ ਘਾਇ ਸਨੰਮੁਖ ਖੈ ਹਉ ॥
ਛਾਡ ਦਯੋ ਕਹਿਓ ਜਾਹੁ ਚਲੋ ਹਰਿ ਤੋ ਸਮ ਸੂਰ ਕਹੂ ਨਹੀ ਪੈ ਹਉ ॥੧੫੩੩॥

ਅਰਥ – ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸਨੂੰ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਵਾਂ। ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਭੱਜ ਜਾਵੇਗੀ, ਤਦ ਫਿਰ ਮੈਂ ਕਿਸਦੇ ਨਾਲ ਜਾਕੇ ਜੁੱਧ ਮਚਾਵਾਂਗਾ? ਮੈਂ ਕਿਸਦੇ ਉਤੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਚੋਟਾਂ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਕਿਸਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਖਾਵਾਂਗਾ? ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ– –ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਚਲਾ ਜਾਹ, ਤੇਰੇ ਜੇਹਾ ਸੂਰਮਾ ਮੈਨੂੰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਲੱਭਣਾ॥ ੧੫੩੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਪਉਰਖ ਜੈਸੋ ਬਡੋਕੀਯੋ ਭੂਪ ਨ ਆਗੇ ਕਿਸੀ ਨ੍ਰਿਪ ਐਸੋ ਕੀਯੋ॥
ਭਟ ਪੇਖਿ ਕੈ ਭਾਜਿ ਗਏ ਸਿਗਰੇ ਕਿਨਹੂ ਧਨੁ ਬਾਨ ਨ ਪਾਨ ਲੀਯੋ॥
ਹਥੀਯਾਰ ਉਤਾਰ ਚਲੇ ਬਿਸੰਭਾਰ ਰਥੀ ਰਥ ਟਾਰ ਡਰਾਤ ਹੀਯੋ॥
ਰਨ ਮੈ ਖੜਗੇਸ਼ ਬਲੀ ਬਲੁ ਕੈ ਅਪਨੋ ਕਰ ਕੈ ਹਰਿ ਛਾਡ ਦੀਯੋ॥੧੫੩੪॥

ਅਰਥ – ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੂਰਮਗਤੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਉਤਾਰ ਕੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸੁੱਧ-ਬੁੱਧ ਭੁਲਾ ਕੇ ਅਤੇ ਰੱਥਾਂ ਵਾਲੇ ਰੱਥਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਭੱਜ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਜੋਧੇ ਨੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬਲ ਕਰਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੧੫੩੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਛਾਡ ਕੇਸ ਤੇ ਜਬ ਹਰਿ ਦਯੋ॥ ਲੱਜਤ ਭਯੋ ਬਿਸਰ ਬਲ ਗਯੋ॥
ਤਬ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪ੍ਰਤੱਛ ਹੁਇ ਆਯੋ॥ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤਾਪ ਤਿਨ ਸਕਲ ਮਿਟਾਯੋ॥੧੫੩੫॥

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਤਦ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਦਾ ਸਾਰਾ ਬਲ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਤਦ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ ਉਥੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੫੩੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਹੈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿਉ ਇਹ ਬਿਧ ਬੈਨਾ॥ ਲਾਜ ਕਰੋ ਨਹੀ ਪੰਕਜ ਨੈਨਾ॥
ਇਹ ਪਉਰਖ ਹਉ ਤੋਹਿ ਸੁਨਾਊ॥ ਤਿਹ ਤੇ ਤੋਕਹੁ ਅਬਹਿ ਰਿਝਾਊ॥੧੫੩੬॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਆਖੇ—ਹੇ ਕਮਲ ਨੈਣ! ਆਪ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਦੇ ਪੁਰਖੱਤ ਦੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ

ਹੁਣੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ॥ ੧੫੩੬॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਾਚ॥ ਤੋਟਕ॥

ਜਬ ਹੀ ਇਹ ਭੂਪਤ ਜਨਮ ਲੀਯੋ॥ ਤਜਿ ਧਾਮ ਤਬੈ ਬਨਬਾਸ ਕੀਯੋ॥
ਤਪਸਾ ਕਰਿ ਕੈ ਜਗ ਮਾਤ ਰਿਝਾਯੋ॥ ਤਹ ਤੈ ਅਰਿ ਜੀਤਨ ਕੋ ਬਰੁ ਪਾਯੋ॥੧੫੩੭॥

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਜਦੋਂ ਹੀ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸਨੇ ਬਨ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਭਾਰੀ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਕੇ ਇਸਨੇ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਚੰਡੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਵਰ ਪਾਇਆ ਸੀ॥ ੧੫੩੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਹਕੇ ਬਧ ਕੋ ਏਕ ਉਪਾਈ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭ ਤੋਕਹੁ ਕਹਤ ਸੁਨਾਈ॥
ਬਿਸ਼ਨ ਆਇ ਜੋ ਯਾ ਸੰਗਿ ਲਰੈ॥ ਤਾਹਿ ਭਜਾਵੈ ਬਿਲਮੁ ਨ ਕਰੈ॥੧੫੩੮॥

ਅਰਥ - ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਸਨੂੰ ਮਾਰਣ ਦਾ ਇਕੋ ਹੀ ਸਾਧਨ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭੀ ਆਕੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਭਜਾ ਦੇਵੇਗਾ, ਦੇਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ॥ ੧੫੩੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਇੰਦ੍ਰ ਦ੍ਵਾਦਸਿ ਭਾਨ ਬੁਲਾਵਹੁ॥ ਰੁਦ੍ਰ ਗਿਆਰਹ ਮਿਲ ਕਰ ਧਾਵਹੁ॥
ਸੋਮ ਸੁ ਜਮ ਆਠੋ ਬਸ ਜੋਧੇ॥ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਬਿਧਿ ਹਰਹਿ ਪ੍ਰਬੋਧੇ॥੧੫੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਹਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ॥ ਸੋਮ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ॥ ਪ੍ਰਬੋਧੇ=ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ॥

ਅਰਥ - ਇੰਦ੍ਰ ਤੇ ਬਾਰਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਵੇ, ਯਾਰਾਂ ਰੁਦ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕਰਕੇ ਹੱਲਾ ਕਰੋ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ, ਜਮ ਤੇ ਅੱਠ ਬਸੂ ਜੋਧੇ ਭੀ ਨਾਲ ਲੈ ਲਵੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਢੰਗ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੫੩੯॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਏ ਸਭ ਸੁਭਟ ਬੁਲਾਇ ਜੁੱਧ ਕਾਜ ਰਨ ਪ੍ਰਗਟਹੀ॥
ਅਪਨੇ ਦਲਹਿ ਜਗਾਇ ਕਹੋ ਜੂਝ ਏਊ ਕਰਹਿ॥ ੧੫੪੦॥

ਅਰਥ - ਏਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਬੀਰ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੀ ਬੁਲਾ ਲਵੋ। ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਆਖੋ ਏਹ ਸਾਰੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ॥ ੧੫੪੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਪੁਨਿ ਅੱਛਰਾ ਸਕਲ ਬੁਲਾਵਹੁ॥ ਇਹ ਕੀ ਅਗ੍ਰਜ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨਚਾਵਹੁ॥
ਕਾਮਦੇਵ ਕਉ ਆਇਸ ਦੀਜੈ॥ ਯਾ ਕੋ ਚਿੱਤ ਮੋਹਿ ਕਰਿ ਲੀਜੈ॥ ੧੫੪੧॥

ਅਰਥ - ਫੇਰ ਸਾਰੀਆਂ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਵੇ, ਇਸਦੀ ਨਿਗਾਹ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਚ ਕਰਾਵੇ। ਕਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇਵੋ ਕਿ ਇਸਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਮੋਹਤ ਕਰ ਲਵੇ॥ ੧੫੪੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਬਹਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਿ ਸੋਊ ਕੀਓ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸਿਖ ਦੀਨ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਸੂਰ ਸਭ ਰੁਦ੍ਰ ਬਸ ਜਮਹਿ ਬੋਲ ਕਰਿ ਲੀਨ॥ ੧੫੪੨॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਓਹੀ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇੰਦ੍ਰ, ਸੂਰਜ, ਰੁਦ੍ਰ, ਬਸੂ ਤੇ ਜਮ ਆਦਿਕ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਿਆ॥ ੧੫੪੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਨਿਕਟਿ ਸਜਾਮ ਕੇ ਤਬ ਸਭ ਆਏ॥ ਕ੍ਰੋਧ ਹੋਇ ਮਨ ਜੁੱਧਹਿ ਧਾਏ॥
ਇਤ ਸਭ ਮਿਲ ਕੈ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ॥ ਉਤ ਅਪੱਛਰਾ ਨਭ ਝਰ ਲਾਯੋ॥ ੧੫੪੩॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੋਲ ਆ ਗਏ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਇਧਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ ਜੁੱਧ ਮਚਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਧਰ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਨ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੫੪੩॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਕੈਕੈ ਕਟਾਛ ਨਚੈ ਤੇਊ ਭਾਮਨ ਗੀਤ ਸਭੈ ਮਿਲਕੈ ਸੁਰ ਗਾਵੈ॥
ਬੀਨ ਪਖਾਵਜ ਤਾਲ ਬਜੈ ਡਫ ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕਨ ਭਾਉ ਦਿਖਾਵੈ॥
ਸਾਰੰਗ ਸੋਰਠ ਮਾਲਸਿਰੀ ਅਰੁ ਰਾਮਕਲੀ ਨਟ ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਵੈ॥
ਭੋਗਨ ਮੋਹ ਕੀ ਬਾਤ ਕਿਤੀ ਸੁਨਿਕੈ ਮਨ ਜੋਗਨ ਕੇ ਦ੍ਰਵ ਜਾਵੈ॥ ੧੫੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਟਾਛ=ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ॥ ਭਾਮਨ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ॥

ਅਰਥ - ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬੀਨ, ਪਖਾਵਜ, ਛੈਣੇ ਤੇ ਡੱਫ ਵੱਜਦੀ ਹੈ, ਨੱਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਵ ਭਾਵ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੰਗ, ਸੋਰਠ, ਮਾਲਸਿਰੀ, ਰਾਮਕਲੀ ਤੇ ਨਟ ਦੀ ਸੁਰ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਭੋਗੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਰਮਾਉਣਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਜੋਗੀ ਵੀ ਮੋਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੧੫੪੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਉਤ ਸੁੰਦਰ ਨਿਰਤ ਕਰੈ ਨਭ ਮੈ ਇਤ ਬੀਰ ਸਭੈ ਮਿਲਿ ਜੁੱਧੁ ਕਰੈ॥
ਬਰਛੀ ਕਰਵਾਰ ਕਟਾਰਨ ਸਿਉ ਜਬ ਹੀ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਕ੍ਰੁੱਧ ਭਰੈ॥
ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਰਦ ਨੰਛਦ ਪੀਸਕੈ ਆਨ ਪਰੈ ਨ ਡਰੈ॥
ਲਰਿਕੈ ਮਰਿਕੈ ਜੁ ਕਬੰਧ ਉਠੈ ਅਰਿ ਕੈ ਸੁ ਅਪੱਛਰ ਤਾਹਿ ਬਰੈ॥ ੧੫੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਦਨ ਛੱਦ=ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਪੜਦੇ, ਬੁੱਲ੍ਹ, ਹੋਠ॥ ਕਬੰਧ=ਧੜ॥

ਅਰਥ – ਉਧਰ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਨਾਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਧਰ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਿਲ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਰਛੀ, ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਦੋਂ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਬੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪੀਸ ਪੀਸ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਕੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਲੜ ਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਧੜ ਉੱਠਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਫਿਰ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਪੱਛਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੧੫੪੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਡੋ ਜੁੱਧੁ ਭੂਪਤ ਕੀਓ ਮਨ ਮੈ ਕੋਪ ਬਢਾਇ॥
ਸਭ ਦੇਵਨ ਕੋ ਦਿਨ ਪਰੈ ਸੋ ਕਬਿ ਕਹਤ ਸੁਨਾਇ॥ ੧੫੪੬॥

ਅਰਥ – ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ, ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਪਤਾ ਦੇ ਦਿਨ ਪੈ ਗਏ, ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਉਹ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੫੪੬॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਗਿਆਰਹ ਰੁਦ੍ਰਨ ਕੋ ਸਰ ਬਾਇਸ ਦ੍ਵਾਦਸ ਭਾਨਨ ਚਉਬਿਸਿ ਮਾਰੇ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਸਹੰਸ੍ਰ ਖੜਾਨਨ ਕੋ ਖਟ ਪਾਚਸਿ ਕਾਨ੍ਹਕੋ ਕੋਪ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਸੋਮ ਕੋ ਸਾਠ ਗਨੇਸ਼ ਕੋ ਸੱਤਰ ਆਠ ਬਸੁਨ ਕੋ ਚਉਸਠ ਡਾਰੇ॥
ਸਾਤ ਕੁਬੇਰ ਕੋ ਨਉ ਜਮਰਾਜਹਿ ਏਕ ਹੀ ਏਕ ਸੋ ਅਉਰ ਸੰਘਾਰੇ॥ ੧੫੪੭॥

ਅਰਥ – ਯਾਰਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਈ ਤੀਰ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਨੂੰ ਚਵੀ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਸੌ, ਛੇ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲੇ ਸ੍ਵਾਮਿਕਾਰਤਿਕ ਨੂੰ ਛੇ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੰਜੀ ਤੀਰ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸੱਠ, ਗਣੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੱਤਰ ਅਤੇ ਅੱਠਾਂ ਬਸੂਆਂ ਨੂੰ ਚੌਹਠ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਕੁਬੇਰ ਨੂੰ ਸੱਤ, ਜਮਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨੌਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਹੀ ਇਕ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ॥ ੧੫੪੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਾਨਨ ਬੇਧਿ ਜਲਾਧਿਪਿ ਕਉ ਨਲਕੂਬਰ ਅਉ ਜਮਕੇ ਉਰ ਮਾਰਜੋ॥
ਅਉਰ ਕਹਾ ਲਗਿ ਸਜਾਮ ਗਨੈ ਜੁ ਹੁਤੇ ਰਨ ਮੈ ਸਭਹੂਨ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ॥
ਸੰਕਤਮਾਨ ਭਏ ਸਭ ਹੀ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹੀ ਭੂਪ ਕੀ ਓਰ ਨਿਹਾਰਜੋ॥
ਮਾਨੋ ਜੁਗੰਤ ਕੇ ਅੰਤ ਸਮੈ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਕਲ ਕਾਲ ਤਿਨੋ ਸੁ ਬਿਚਾਰਜੋ॥ ੧੫੪੮॥

ਅਰਥ – ਜਲਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਵਰਨ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਲਕੂਬਰ ਤੇ ਜਮ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਹੋਰ ਕਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਕਰੇ? ਜੋ ਭੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੀ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੰਕਤਮਾਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਜੇ ਵੱਲ ਵੇਖਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹੋ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ ਮਾਨੋਂ, ਜੁੱਗਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਏਹੋ ਹੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਖਾਤਮਾ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ।। ੧੫੪੮।।

ਚੌਪਈ।। ਤਿਆਗ ਦਯੋ ਰਨ ਤ੍ਰਾਸ ਬਢਾਯੋ।। ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਤਿਹ ਜੋ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਚਿਤ ਸਭਹੂੰ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰਜੋ।। ਇਹ ਨਹੀ ਮਰੈ ਕਿਸੂ ਤੇ ਮਾਰਜੋ।।੧੫੪੯।।

ਅਰਥ - ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਨਹੀਂ ਮਚਾਇਆ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਯਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮਰੇਗਾ।। ੧੫੪੯।।

ਤਬ ਬ੍ਰਹਮੇ ਹਰਿ ਨਿਕਟਿ ਉਚਾਰਜੋ।। ਜਬ ਸਗਲੋ ਦਲ ਨ੍ਰਿਪਤ ਸੰਘਾਰਜੋ।।
ਜਬ ਲਗਿ ਇਹ ਤੇ ਤਾ ਕਰ ਮੋ ਹੈ।। ਤਬ ਲਗ ਬੱਜ੍ਰ ਸੂਲਧਰ ਕੋ ਹੈ।।੧੫੫੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੇਤਾ=ਰਖਯਾ, ੨ ਜੰਤ੍ਰ, ਤਵੀਤ।।ਬੱਜ੍ਰ=ਬੱਜ੍ਰਧਰ ਭਾਵ ਇੰਦ੍ਰ।।ਸੂਲਧਰ=ਤ੍ਰਿਸੂਲਧਰ ਭਾਵ ਸ਼ਿਵਜੀ।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ—ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਇਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ 'ਤੇਤਾ' ਹੈ, ਤਦ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੰਦ੍ਰ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਭੀ ਕੌਣ ਹੈ ? ਅਰਥਾਤ ਇੰਦ੍ਰ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਭੀ ਇਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।। ੧੫੫੦।।

ਤਾਤੇ ਇਹੈ ਕਾਜ ਅਬ ਕੀਜੈ।। ਭਿੱਛਕਿ ਹੋਇ ਮਾਂਗ ਸੋ ਲੀਜੈ।।
ਮੁਕਟ ਰਾਮ ਤੇ ਜੋ ਇਹ ਪਾਯੋ।। ਸੋ ਇੰਦ੍ਰਾਦਿਕ ਹਾਥ ਨ ਆਯੋ।। ੧੫੫੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਮ=ਪਰਸਰਾਮ।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੁਣ ਏਹੋ ਕੰਮ ਕਰੋ, ਕਿ ਮੰਗਤਾ ਬਣਕੇ ਉਹ 'ਤੇਤਾ' ਇਸ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ ਲਵੋ। ਜੋ ਮੁਕਟ ਇਸਨੇ ਪਰਸਰਾਮ ਪਾਸੋਂ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਇੰਦ੍ਰ ਵਰਗਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।। ੧੫੫੧।।

ਜਬ ਤੇ ਤਾ ਇਹ ਕਰ ਤੇ ਲੀਜੈ।। ਤਬ ਯਾ ਕੋ ਬਧ ਛਿਨ ਮਹਿ ਕੀਜੈ।।
ਜਿਹ ਉਪਾਇ ਕਰ ਤੇ ਪਰਹਰੈ।। ਤਉ ਕਦਾਂਚ ਨ੍ਰਿਪ ਮਰੈ ਤੁ ਮਰੈ।।੧੫੫੨।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਇਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ 'ਤੇਤਾ' ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਜਿਸ ਯੱਤਨ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਤੇਤਾ ਇਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤੇਤਾ ਇਸ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਰਾਜਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।। ੧੫੫੨।।

ਚੌਪਈ ॥ ਯੋ ਸੁਨਿ ਹਰਿ ਦਿਜ ਭੇਖ ਬਨਾਯੋ ॥ ਮਾਂਗਨ ਤਿਹ ਪੈ ਹਰਿ ਬਿਧਿ ਆਯੋ ॥
ਤਬ ਤਿਨ ਸ੍ਯਾਮ ਬ੍ਰਹਮ ਲਖਿ ਲੀਨੋ ॥ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹੈ ਇਸ ਉਤਰ ਦੀਨੋ ॥੧੫੫੩॥

ਅਰਥ – ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਭੇਸ ਬਣਾ ਲਿਆ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਉਸਦੇ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਣ ਲਈ ਆ ਗਏ। ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ. ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੫੫੩॥

ਖੜਗੇਸ਼ ਬਾਚ ॥ ਸਵੈਯਾ ॥

ਭੇਖ ਕੀਓ ਹਰਿ ਬਾਮਨ ਕੋ ਬਲ ਬਾਵਨ ਜਿਉ ਛਲਬੇ ਕਹੁ ਆਯੋ ॥
ਰੇ ਚਤੁਰਾਨਨ ਤੂ ਬਸਿ ਕਾਨਨ ਕਾ ਕੇ ਕਹੇ ਤਪਿਸਾ ਤਜਿ ਧਾਯੋ ॥
ਧੂਮ ਤੇ ਆਗਰ ਹੈ ਨ ਦੁਰੀ ਜਿਮ ਤਿਉ ਛਲ ਤੇ ਤੁਮ ਕੋ ਲਖਿ ਪਾਯੋ ॥
ਮਾਂਗਹੁ ਜੋ ਤੁਮਰੇ ਮਨ ਮੈ ਅਬ ਮਾਂਗਨਹਾਰੇ ਕੋ ਰੂਪ ਬਨਾਯੋ ॥ ੧੫੫੪ ॥

ਅਰਥ – ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ – ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਤੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਬਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਿਵੇਂ ਬਾਵਨ ਰੂਪਧਾਰੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਛਲਣ ਲਈ ਤੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈਂ। ਹੇ ਚਹੁੰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ! ਤੂੰ ਜਾਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਕਰ, ਕਿਸਦੇ ਕਹੇ ਲੱਗ ਕੇ ਤੂੰ ਤਪੱਸਿਆ ਛੱਡਕੇ ਇਥੇ ਭੱਜਾ ਆਇਆ ਹੈਂ? ਜਿਵੇਂ ਧੂੰਏਂ ਨਾਲ ਅੱਗ ਲੁਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਲ ਕਰ ਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਾ ਲੁਕਿਆ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਮੈਂ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਤੁਸਾਂ ਮੰਗਤਿਆਂ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਮੰਗਣ ਦੀ ਚਾਹਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੰਗ ਲਵੋ॥ ੧੫੫੪॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਜਬ ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹ੍ਯੋ ਕਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਜਸੁ ਲੇਹੁ ॥
ਜੱਗ ਅਨਲ ਤੇ ਜੋ ਮੁਕਟਿ ਉਪਜਿਓ ਸੋ ਮੁਹਿ ਦੇਹੁ ॥ ੧੫੫੫ ॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਤਦ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ- ਰਾਜਨ ! ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੱਸ ਖਟ ਲੈ। ਜੇਹੜਾ ਮੁਕਟ ਯੱਗਯ ਦੀ ਅੱਗਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਹ॥ ੧੫੫੫॥

ਜਬ ਚਤੁਰਾਨਨ ਯੌਂ ਕਹੀ ਪੁਨਿ ਬੋਲਿਓ ਜਦੁਬੀਰ ॥
ਗਉਰਾਂ ਤੇ ਤਾ ਤੁਹਿ ਦਯੋ ਸੋ ਮੁਹਿ ਦੈ ਨ੍ਰਿਪ ਧੀਰ ॥ ੧੫੫੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਗਉਰਾਂ=ਪਾਰਬਤੀ॥ ਤੋਤਾ=ਤਵੀਤ॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ, ਤਦ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪਾਰਬਤੀ ਅਥਵਾ ਚੰਡੀ ਨੇ ਜੇਹੜਾ ਤਵੀਤ ਤੈਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਹੇ ਧੀਰਜਧਾਰੀ ਰਾਜੇ! ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਹ।। ੧੫੫੬।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਮਨ ਕੋ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਹੈ।। ਰੇ ਜੀਅ ਜੀਯਤ ਨ ਚਹੁ ਜੁਗ ਰਹੈ।।
ਤਾਂ ਤੇ ਸੁ ਧਰਮ ਢੀਲ ਨਹਿ ਕੀਜੈ।। ਜੋ ਹਰਿ ਮਾਂਗਤ ਸੋ ਇਹ ਦੀਜੈ।। ੧੫੫੭।।

ਅਰਥ – ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ – 'ਹੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਕਦੇ ਚਾਰ ਜੁੱਗਾਂ ਤੱਕ ਜੀਉਂਦਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹੇਂਗਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਧਰਮ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਨਾ ਕਰ, ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਹ'।। ੧੫੫੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਿਉ ਤਨ ਕੀ ਮਨ ਸ਼ੰਕ ਕਰੈ ਥਿਰ ਤੋ ਜਗ ਮੈ ਅਬ ਤੂੰ ਨ ਰਹੈ ਹੈ।।
ਯਾ ਤੇ ਭਲੇ ਨ ਕਛੂ ਇਹ ਤੇ ਜਸੁ ਲੈ ਰਨ ਅੰਤਹਿ ਮੋ ਤਜਿ ਜੈ ਹੈ।।
ਰੇ ਮਨ ਢੀਲ ਰਹਜੋ ਗਹਿ ਕਾਹੇ ਤੇ ਅਉਸਰ ਬੀਤ ਗਏ ਪਛੁਤੈ ਹੈ।।
ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰ ਨਿਸ਼ੰਕ ਹੁਇ ਦੈ ਭਗਵਾਨ ਸੋ ਭਿੱਛਕ ਹਾਥਿ ਨ ਐ ਹੈ।। ੧੫੫੮।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਮਨ ! ਸਰੀਰ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਅਚੱਲ ਤਾਂ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਦੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੱਸ ਲਵੇਂਗਾ ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੇਹ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਹੇ ਮਨ! ਆਲਸ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵੇਲਾ ਲੰਘ ਜਾਣ ਤੇ ਪਛਤਾਵੇਂਗਾ। ਤਾਂ ਤੇ ਸ਼ੋਕ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ, ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਹ, ਭਗਵਾਨ ਵਰਗਾ ਮੰਗਤਾ ਫਿਰ ਕਦੇ ਭੀ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ।। ੧੫੫੮।।

ਮਾਂਗਤ ਜੋ ਬਿਧਿ ਸਜਾਮ ਅਰੇ ਮਨ ਸੋ ਤਜਿ ਸ਼ੰਕ ਨਿਸ਼ੰਕ ਹੁਇ ਦੀਜੈ।।
ਜਾਚਤ ਹੈ ਜਿਹ ਤੇ ਸਗਰੋ ਜਗ ਸੋ ਤੁਹਿ ਮਾਂਗਤ ਢੀਲ ਨ ਕੀਜੈ।।
ਅਉਰ ਬਿਚਾਰ ਕਰੋ ਨ ਕਛੂ ਅਬ ਯਾ ਮਹਿ ਤੋ ਨ ਰਤੀ ਸੁਖ ਛੀਜੈ।।
ਦਾਨਨ ਦੇਤ ਨ ਮਾਨ ਕਰੋ ਬਸੁ ਦੈ ਅਸੁ ਦੈ ਜਗ ਮੈ ਜਸੁ ਲੀਜੈ।। ੧੫੫੯।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਬਸੁ=ਬਸੁਧਾ ਧਰਤੀ।। ਅਸੁ=ਧਨ।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਮਨ! ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੋ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ੰਕੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੇ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਦੇ ਦੇਹ। ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਝੋਲੀ ਅੱਡ ਕੇ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਦੇਰੀ ਨਾ ਕ਼ਰ। ਹੋਰ ਕੁਝ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕਰ, ਹੁਣ ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਸੁਖ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦਾਨ ਦੇਂਦਿਆਂ ਮਾਣ ਨਾ ਕਰ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇਹ, ਧਨ ਦੇਹ

ਅਤੇ ਜਗਤ ਦੇ ਵਿਚ ਜਸ ਖੱਟ ਲੈ।। ੧੫੫੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬਾਮਨ ਬੇਖ ਕੈ ਸ੍ਯਾਮ ਜੁ ਚਾਹਤ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕੋ ਤਿਹ ਭੂਪਤਿ ਦੀਨੋ।।
ਜੋ ਚਤੁਰਾਨਨ ਕੇ ਚਿਤ ਮੈ ਕਬਿ ਰਾਮ ਕਹੈ ਸੁ ਵਹੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀਨੋ।।
ਜੋ ਵਹ ਮਾਂਗਤਿ ਸੋਊ ਦਯੋ ਤਬ ਦੇਤ ਸਮੈ ਰਸ ਮੈ ਮਨ ਭੀਨੋ।।
ਦਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੁਹੂੰ ਬਿਧਿਕੈ ਤਿਹੁ ਲੋਕਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਜਸੁ ਲੀਨੋ।। ੧੫੬੦।।

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਹਮਣ ਭੇਸ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੋ ਕੁਝ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਓਹੋ ਕੁਝ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਇੱਛਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸੀ, ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸਦੀ ਓਹੋ ਹੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਮੰਗਦਾ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਓਹੋ ਹੀ ਦਿੱਤਾਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਵਿਚ ਭਿੱਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦਾਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦ ਕਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੱਸ ਖੱਟ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੫੬੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬ੍ਰਹਮ ਕਿਰੀਟ ਤਵੀਤ ਲਯੋ ਹਰਿ ਗਾਜਿ ਉਠੇ ਤਬ ਹੀ ਸਭ ਸੂਰੇ।।
ਧਾਇ ਪਰੇ ਨ੍ਰਿਪ ਪੈ ਮਿਲਿਕੈ ਚਿਤਿ ਮੈ ਚਪ ਰੋਸਿਕੈ ਮਾਰ ਮਰੂਰੇ।।
ਭੂਪ ਹਨੇ ਬਰਬੀਰ ਘਨੇ ਸੁ ਪਰੇ ਧਰ ਊਪਰਿ ਲਾਗਤਿ ਰੂਰੇ।।
ਛਾਰ ਲਗਾਇਕੈ ਅੰਗ ਮਲੰਗ ਰਹੇ ਮਨੋ ਸੋਇਕੈ ਖਾਇ ਧਤੂਰੇ।। ੧੫੬੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਿਰੀਟ=ਮੁਕਟ।। ਮਰੂਰੇ=ਮਰੋੜੇ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਮੁਕਟ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਤਵੀਤ ਰਾਜੇ ਪਾਸੋਂ ਲੈ ਲਿਆ, ਤਦ ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਇਕੋ ਵਾਰ ਹੀ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜ ਉੱਠੇ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਮਾਰ ਦੇ ਮਰੋੜੇ ਪਦੇ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਜੋ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਲੰਮੇ ਪਏ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਲੱਗਦੇ ਹੋਏ ਇਉਂ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ, ਮਲੰਗ ਲੋਕ ਸਰੀਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸਵਾਹ ਮਲ ਕੇ ਤੇ ਧਤੂਰੇ ਖਾ ਕੇ ਬੇ-ਸੁੱਧ ਹੋ ਕੇ ਸੌਂ ਰਹੇ ਹਨ।। ੧੫੬੧।।

ਹੋਰ ਸਭੈ ਮਿਲਿ ਘੇਰਿ ਲਯੋ ਸੁ ਭਯੋ ਮਨ ਭੂਪਤ ਕੋਪ ਮਈ ਹੈ।।
ਰਾਮ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਫਿਰ ਕੈ ਕਰਰੀ ਕਰ ਬੀਚ ਕਮਾਨ ਲਈ ਹੈ।।
ਸੂਰਜ ਕੀ ਸਸ ਕੀ ਜਮ ਕੀ ਹਰਿ ਕੀ ਬਹੁ ਸੈਨ ਗਿਰਾਇ ਦਈ ਹੈ।।

++

ਮਾਨਹੁ ਫਾਗਨ ਮਾਸ ਕੇ ਭੀਤਰ ਪਉਨ ਬਹਿਓ ਪਤਿ ਝਾਰ ਭਈ ਹੈ।। ੧੫੬੨।।

ਅਰਥ - ਵੇਖ! ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਨ ਕ੍ਰੋਧ ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਰਾਮ' ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰ ਕੇ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਰੜੀ ਕਮਾਨ ਫੜ ਲਈ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਦੀ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ, ਜਮਰਾਜੇ ਦੀ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਮਾਰਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਉਂ ਜਾਪਦੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਫੱਗਣ ਦੀ ਹਵਾ ਨੇ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਪੱਤ੍ਰ ਝਾੜ ਸੁੱਟੇ ਹਨ।। ੧੫੬੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਪਾਨ ਸੰਭਾਰ ਬਡੋ ਧਨੁ ਭੂਪਤ ਰੁਦ੍ਰ ਲਿਲਾਟ ਪੈ ਬਾਨ ਲਗਾਯੋ।।
ਏਕ ਕੁਬੇਰ ਕੇ ਮਾਰਿਓ ਰਿਦੇ ਸਰ ਲਾਗਤਿ ਡਾਰ ਹਥਿਆਰ ਪਰਾਯੋ।।
ਦੇਖਿ ਜਲਾਧਿਪ ਤਾਹਿ ਦਸ਼ਾ ਰਨ ਛਾਡ ਭਜਯੋ ਮਨ ਮੈ ਡਰਪਾਯੋ।।
ਧਾਇ ਪਰਯੋ ਰਿਸ ਕੈ ਜਮੁ ਯਾ ਪਰ ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਨ ਸੋ ਭੂਮ ਗਿਰਾਯੋ।।੧੫੬੩।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਧਨੁੱਖ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕੁਬੇਰ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਇਕ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਤੀਰ ਦੇ ਵਜਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਹਥਿਆਰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਰਨ ਦੇਵਤਾ ਭੀ ਉਸਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ, ਜੰਗ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਮਰਾਜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਇਸਦੇ ਉਤੇ ਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡੇਗ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੫੬੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਯੋਂ ਜਮਰਾਜ ਗਿਰਾਇ ਦਯੋ ਤਬਹੀ ਰਿਸਿ ਕੈ ਹਰਿ ਕੋ ਦਲ ਧਾਯੋ।।
ਆਇ ਹੈ ਕੋਪ ਭਰੇ ਭਟ ਦੁਇ ਬਿਬਿਧਾਯੁਧ ਲੈ ਤਿਨ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਸਿੰਘ ਹੁਤੋ ਬਲਵੰਡ ਸੋ ਜਾਦਵ ਸੋ ਰਿਸਿ ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਰ ਗਿਰਾਯੋ।।
ਬਾਹੁ ਬਲੀ ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਬੰਧੁ ਸੋਊ ਰਨ ਤੇ ਜਮਲੋਕ ਪਠਾਯੋ।। ੧੫੬੪।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਜਮਰਾਜੇ ਨੂੰ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਦੋ ਸੂਰਮੇ ਆਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ। ਇਕ 'ਬਲਵੰਡ ਸਿੰਘ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਯਾਦਵ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਭਰਾ 'ਬਾਹੁ ਬਲੀ' ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਜਮਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੫੬੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਅਉਰ ਮਹਾਬਲੀ ਸਿੰਘ ਹੁਤੋ ਸੰਗ ਤੇ ਜਸ ਸਿੰਘ ਕੋ ਮਾਰ ਲਯੋ।।
ਪੁਨ ਬੀਰ ਮਹਾਜਸ ਸਿੰਘ ਹੁਤੋ ਰਿਸਿ ਕੈ ਇਹ ਸਾਮੁਹਿ ਆਇ ਗਯੋ।।

ਸੋਊ ਖੱਗ ਸੰਭਾਰਕੈ ਕੋਪ ਭਰੇ ਤਿਹ ਕੌ ਨ੍ਰਿਪ ਨੈ ਲਲਕਾਰ ਲਯੋ॥
ਕੀਯੋ ਏਕ ਹੀ ਬਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੋ ਅੰਤਕੇ ਧਾਮ ਪਠਾਇ ਦਯੋ॥ ੧੪੬੫॥

ਅਰਥ – ਇਕ ਹੋਰ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਸੂਰਮਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਜਸ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਾਂਗ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧਾ 'ਮਹਾ ਜਸ ਸਿੰਘ' ਸੀ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਖੜਗ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਯੁੱਧ ਲਈ ਸਾਹਮਣੇ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਤੁੱਲਵਾਂ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਜਮਪੁਰੀ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੧੫੬੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਲੈ ਸਿੰਘ ਧਾਏ॥ ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਅਸ ਲੈਕਰਿ ਆਏ॥
ਅਤਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਸਿੰਘ ਗਏ॥ ਪਾਂਚੋ ਭੂਪ ਮਾਰ ਤਿਹ ਲਏ॥ ੧੫੬੬॥

ਅਰਥ – ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪਰਲੈ ਸਿੰਘ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਆਯਾ, ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਭੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੈ ਆ ਗਿਆ। ਅਤਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਿੰਘ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, ਇਹ ਪੰਜੇ ਰਾਜੇ ਉਸਨੇ ਮਾਰ ਲਏ ਹਨ॥ ੧੫੬੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਫਉਜ ਸਿੰਘ ਚਿਤ ਅਤਿ ਕੋਪ ਬਢਾਇ॥
ਏ ਦੋਊ ਭਟ ਆਵਤ ਹੁਤੇ ਭੂਪਤਿ ਹਨੇ ਬਜਾਇ॥ ੧੫੬੭॥

ਅਰਥ – ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਫ਼ੌਜ ਸਿੰਘ, ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜੇ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਧੌਂਸਾ ਵਜਾਕੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ॥ ੧੫੬੭॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਭੀਮ ਸਿੰਘ ਭੁਜ ਸਿੰਘ ਸੁ ਕੋਪ ਬਢਾਇਯੋ॥
ਮਹਾ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਮਦਨ ਸਿੰਘ ਧਾਇਯੋ॥
ਅਉਰ ਮਹਾ ਭਟ ਧਾਏ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰਕੈ॥
ਹੋ ਤੇ ਛਿਨ ਮੈ ਤਿਹ ਭੂਪਤ ਦਏ ਸੰਘਾਰ ਕੈ॥ ੧੫੬੮॥

ਅਰਥ – ਭੀਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭੁਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਦਨ ਸਿੰਘ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਆ ਪਏ ਹਨ। ਹੋਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੋਧੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਉਸੇ ਹੀ ਪੱਲ ਵਿਚ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ॥ ੧੫੬੮॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਬਿਕਟਿ ਸਿੰਘ ਜਿਹ ਨਾਮ ਬਿਕਟਿ ਬੀਰ ਜਦੁਬੀਰ ਕੋ॥

ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਕਾਮ ਧਾਇ ਪਰਜੋ ਅਰਿ ਬਧ ਨਮਿਤਿ।। ੧੫੬੯।।

ਅਰਥ - ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਬਿਕਟ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਬਿ-ਕੱਟ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਆ ਪਿਆ ਹੈ।। ੧੫੬੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਕਟ ਸਿੰਘ ਆਵਤ ਲਖਜੋ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਧਨੁ ਤਾਨ।।
ਮਾਰਿਓ ਸਰ ਉਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੇ ਲਾਗਤ ਤਜੇ ਪ੍ਰਾਨ।। ੧੫੭੦।।

ਅਰਥ - ਬਿਕਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਜਾਣ ਕੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੀਰ ਉਸਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਾਣ ਹੀਣ ਹੋ ਗਿਆ।। ੧੫੭੦।।

ਸੋਰਠਾ।। ਰੁਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਬੀਰ ਠਾਢ ਹੁਤੇ ਜਦੁਬੀਰ ਢਿਗ।।
ਮਹਾਰਥੀ ਰਣਧੀਰ ਰਿਸਿ ਕਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਸਉਹੈ ਭਯੋ।। ੧੫੭੧।।

ਅਰਥ - ਰੁਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਇਕ ਸੂਰਮਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜੋ ਮਹਾਂਰਥੀ ਤੇ ਰਣ ਦਾ ਧੀਰਜੀ ਸੀ, ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੫੭੧।।

ਚੌਪਈ।। ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਤਬ ਧਨਖ ਸੰਭਾਰਜੋ।। ਰੁਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਜਬ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਜੋ।।
ਛਾਡਿ ਬਾਨ ਅਸ ਬਲ ਸੋ ਦਯੋ।। ਆਵਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਾਰ ਤਿਹ ਲਯੋ।। ੧੫੭੨।।

ਅਰਥ - ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਦ ਧਨੁੱਖ ਫੜ ਲਿਆ, ਜਦ ਉਸਨੇ ਰੁਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਤਦ ਅਜਿਹੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਤੀਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਰ ਲਿਆ।। ੧੫੭੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਮਹਾ ਰਿਸ ਸਿਉ ਇਹ ਭੂਪਤਿ ਪੈ ਤਰਵਾਰ ਚਲਾਈ।।
ਹਾਥ ਸੰਭਾਲ ਕੈ ਢਾਲ ਦਈ ਤਬ ਹੀ ਸੋਊ ਆਵਤ ਹੀ ਸੁ ਬਚਾਈ।।
ਫੂਲਹੁ ਪੈ ਕਰਵਾਰ ਲਗੀ ਚਿਨਗਾਰ ਜਗੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਗਾਈ।।
ਬਾਸਵ ਪੈ ਸ਼ਿਵ ਕੋਪ ਕੀਓ ਮਾਨੋ ਤੀਸਰੇ ਨੈਨ ਕੀ ਜ੍ਵਾਲ ਦਿਖਾਈ।। ੧੫੭੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਸਵ=ਇੰਦ੍ਰ।। ੨ ਕਾਮਦੇਵ।।

ਅਰਥ - ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਉੱਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸਮਾਂ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਢਾਲ ਫੜ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਉਂਦੀ ਹੋਈ ਤਲਵਾਰ

ਰੋਕ ਲਈ ਹੈ। ਢਾਲ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਉਤੇ ਤਲਵਾਰ ਵੱਜੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚਿਣਗਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖੀ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਇੰਦ੍ਰ ਉਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਅੱਖ ਵਿਚੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਅਗਨੀ ਦੀ ਲਾਟ ਕੱਢਕੇ ਵਿਖਾਈ ਹੈ।। ੧੫੭੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਪੁਨ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਮਹਾਂ ਬਲੁ ਕੈ ਇਹ ਭੂਪ ਕੇ ਊਪਰਿ ਘਾਉ ਕੀਯੋ।।
ਕਰ ਵਾਰ ਫਿਰਿਓ ਅਪੁਨੇ ਦਲੁ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਤਉ ਲਲਕਾਰ ਹਕਾਰ ਲੀਯੋ।।
ਸਿਰ ਮਾਂਝ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੀ ਤਾਨ ਦਈ ਬਿਬਿਖੰਡ ਹੁਇ ਭੂਮਿ ਗਿਰਿਓ ਨ ਜੀਯੋ।।
ਸਿਰ ਤੇਗ ਬਹੀ ਚਪਲਾਸੀ ਮਨੋ ਅਧ ਬੀਚ ਤੇ ਭੂਧਰ ਚੀਰ ਦੀਯੋ।।੧੫੭੪।।

ਅਰਥ – ਫਿਰ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਕਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਉਤੇ ਘਾਉ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਵਾਰ ਕਰ ਕੇ ਜਦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਲ ਨੂੰ ਮੁੜਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੂਤ ਕੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੋ ਟੋਟੇ ਹੋਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਤਲਵਾਰ ਬਿਜਲੀ ਸਮਾਨ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚੱਲੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਅੱਧ ਵਿਚਾਲਿਓਂ ਚੀਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੫੭੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਹਨਜੋ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਹੀ ਸਭ ਹੀ ਭਟ ਕੋਪ ਭਰੇ।।
ਮਹਾ ਰੁਦ੍ਰ ਤੇ ਆਦਿਕ ਬੀਰ ਜਿਤੇ ਇਹ ਪੈ ਇਕ ਬਾਰ ਹੀ ਟੂਟ ਪਰੇ।।
ਧਨੁ ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਬਰਛੀਨ ਕੇ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਬਹੁ ਵਾਰ ਕਰੇ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਘਾਇ ਬਚਾਇ ਸਭੈ ਤਿਨ ਕੈ ਇਹ ਪਉਰਖ ਦੇਖ ਕੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਡਰੇ।।੧੫੭੫।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਹ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ। ਮਹਾ ਰੁਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸੂਰਮੇ ਸਨ ਇਕੋ ਵਾਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਟੁੱਟ ਪਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ, ਤਲਵਾਰਾਂ, ਗਦਾਂ ਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਵੈਰੀ ਡਰ ਗਏ ਹਨ।। ੧੫੭੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਰੁਦ੍ਰ ਤੇ ਆਦਿ ਜਿਤੇ ਗਨ ਦੇਵ ਤਿਤੇ ਮਿਲਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਊਪਰਿ ਧਾਏ।।
ਤੇ ਸਭ ਆਵਤ ਦੇਖ ਬਲੀ ਧਨੁ ਤਾਨ ਹਕਾਰ ਕੇ ਬਾਨ ਲਗਾਏ।।
ਏਕ ਗਿਰੇ ਤਹ ਘਾਇਲ ਹੁਇ ਇਕ ਤ੍ਰਾਸ ਭਰੇ ਤਜਿ ਜੁੱਧ ਪਰਾਏ।।
ਏਕ ਲਰੈ ਨ ਡਰੈ ਬਲਵਾਨ ਨਿਦਾਨ ਸੋਊ ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਰ ਗਿਰਾਏ।।੧੫੭੬।।

ਅਰਥ - ਰੁਦ੍ਰ ਤੋਂ ਆਦਿ ਲੈ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਝੁੰਡ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜੇ ਉਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਤੱਕ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਧਨੁੱਖ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਇਕ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਲਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਡੇਗ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੧੫੭੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸ਼ਿਵ ਕੇ ਦਸ ਸੈ ਗਨ ਜੀਤ ਲਏ ਰਿਸਿ ਸੋ ਪੁਨਿ ਲੱਛਕ ਜੱਛ ਸੰਘਾਰੇ॥
ਰਾਛਸ ਤੇਈਸ ਲਾਖ ਹਨੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਭਨੇ ਜਮ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੇ॥
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੀਓ ਬਿਰਥੀ ਬਹੁ ਦਾਰਕ ਕੇ ਤਨ ਘਾਉ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਦ੍ਵਾਦਸ ਸੂਰ ਨਿਹਾਰ ਨਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਨੇਸ਼ ਜਲੇਸ਼ ਪਸ੍ਰੇਸ਼ ਪਧਾਰੇ॥੧੫੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਰਥੀ = ਰੱਥ ਤੋਂ ਹੀਣਾ॥ ਦਾਰਕ= ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਰਥਵਾਹੀ॥ ਨਿਸੇਸ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ॥ ਧਨੇਸ=ਕੁਬੇਰ॥ ਜਲੇਸ=ਵਰਨ ਦੇਵਤਾ॥ ਪਸ੍ਰੇਸ=ਸ਼ਿਵਜੀ॥

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਨ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਉਸਨੇ ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਜੱਛ ਮਾਰ ਸੁਟੇ ਹਨ। ਤੇਈ ਲੱਖ ਰਾਖਸ਼ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਜਮ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਰੱਥ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਤੀਰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਖਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਬਾਰਾਂ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ, ਕੁਬੇਰ, ਵਰਨ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਵੇਖਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ॥ ੧੫੭੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕ੍ਰੁਹੁਰੋ ਅਯੁਤ ਗਜ ਮਾਰਤ ਭਜੋ ਪੁਨ ਤੀਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰਥੀ ਰਿਸਿ ਘਾਯੋ॥
ਛੱਤੀਸ ਲਾਖ ਸੁ ਪੱਤਜ ਹਨੇ ਦਸ ਲਾਖ ਸ੍ਵਾਰਨ ਮਾਰ ਗਿਰਾਯੋ॥
ਭੂਪਤ ਲੱਛ ਹਨੇ ਬਹੁਰੋ ਦਲ ਜੱਛ ਪ੍ਰਤੱਛਹਿ ਮਾਰ ਭਜਾਯੋ॥
ਦ੍ਵਾਦਸ ਸੂਰਨ ਗਯਾਰਹ ਰੁਦ੍ਰਨ ਕੇ ਦਲ ਕਉ ਹਨਿਕੈ ਪੁਨਿ ਧਾਯੋ॥ ੧੫੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਯੁਤ=ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ॥ ਪੱਤਜ=ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀ, ਪਿਆਦਾ ਫ਼ੌਜ॥ ਰੁਦ੍ਰਨ=ਸ਼ਿਵਜੀ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਹਾਥੀ ਤੇ ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਰਥਵਾਹੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਛੱਤੀ ਲੱਖ ਪਿਆਦਾ ਫ਼ੌਜ ਮਾਰ ਸੁੱਟੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਦਸ ਲੱਖ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਲੱਖ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੱਛਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੀ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਾਰਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਤੇ ਯਾਰਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰਾਂ ਦੇ ਦਲ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਫਿਰ ਭੀ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ॥ ੧੫੭੮॥

ਸਵੈਯਾ ।। ਸਾਠ ਹਜ਼ਾਰ ਹਨੇ ਬਹੁਰੋ ਭਟ ਜੱਛ ਸੁ ਲੱਛ ਕਈ ਤਿਹ ਘਾਏ ।।
ਜਾਦਵ ਲੱਛ ਕੀਏ ਬਿਰਥੀ ਬਹੁ ਜੱਛਨ ਕੇ ਤਨ ਲੱਛ ਬਨਾਏ ।।
ਪੈਦਲ ਲਾਖ ਪਚਾਸ ਹਨੇ ਪੁਰਜੇ ਪੁਰਜੇ ਕਰ ਭੂਮ ਗਿਰਾਏ ।।
ਅਉਰ ਹਨੇ ਬਲਵਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲੈ ਜੋ ਇਹ ਭੂਪ ਕੇ ਊਪਰਿ ਆਏ ।। ੧੫੭੯ ।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਹੋਰ ਸੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਜੋਧੇ ਮਾਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਲੱਖ ਜੱਛ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਯਾਦਵਾਂ ਨੂੰ ਰਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਿਆਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤੇ ਹੀ ਜੱਛਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਹ ਲੱਖ ਪੈਦਲ ਮਾਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਜੇ ਪੁਰਜੇ ਕਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁਟਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਜੋ ਭੀ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਸਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲੈਕੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ।। ੧੫੭੯।।

ਸਵੈਯਾ ।। ਤਾਉ ਦੈ ਮੂਛ ਦੁਹੂੰ ਕਹ ਭੂਪਤਿ ਸੈਨ ਮੈ ਜਾਇ ਨਿਸ਼ੰਕ ਪਰਜੋ ।।
ਪੁਨ ਲਾਖ ਸੁਆਰ ਹਨੇ ਬਲਿ ਕੈ ਸਸਿ ਕੋ ਰਵਿ ਕੋ ਅਭਿਮਾਨ ਹਰਜੋ ।।
ਜਮ ਕੋ ਸਰ ਏਕ ਤੇ ਡਾਰ ਦਯੋ ਛਿਤ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਡਰਜੋ ।।
ਜੋਊ ਸੂਰ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਰਨ ਮੈ ਸਭਹੂ ਨ੍ਰਿਪ ਖੰਡ ਨਿਖੰਡ ਕਰਜੋ ।। ੧੫੮੦ ।।

ਅਰਥ - ਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨਿਸੰਗ ਹੋਕੇ ਮੁੱਛਾਂ ਨੂੰ ਤਾਅ ਦੇ ਕੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸਨੇ ਇਕ ਲੱਖ ਸੁਆਰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਲ 'ਜਮ' ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੋ ਭੀ ਸੂਰਮਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੫੮੦।।

ਸਵੈਯਾ ।। ਰਨ ਮੈ ਦਸ ਲੱਛ ਹਨੇ ਪੁਨ ਜੱਛ ਜਲਾਧਿਪ ਕੋ ਭਟ ਲੱਛਕ ਮਾਰਜੋ ।।
ਇੰਦ੍ਰ ਕੇ ਸੂਰ ਹਨੇ ਅਗਨੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਸੁ ਨਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਹਾਰਜੋ ।।
ਸਾਤਕ ਕਉ ਮੁਸਲੀਧਰ ਕਉ ਬਸੁਦੇਵਹ ਕਉ ਕਰਿ ਮੂਰਛ ਡਾਰਜੋ ।।
ਭਾਜ ਗਯੋ ਜਮ ਅਉਰ ਸਚੀਪਤਿ ਕਾਹੂ ਨ ਹਾਥ ਹਥਜਾਰ ਸੰਭਾਰਜੋ ।। ੧੫੮੧ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਲਾਧਿਪ=ਜਲ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਵਰਨ ਦੇਵਤਾ।।

ਅਰਥ - ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਫਿਰ ਦਸ ਲੱਖ ਜੱਛ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਵਰਨ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਅਗਿਣਤ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ

ਹਨ, ਏਨਾਂ ਕੁਝ ਕਰ ਕੇ ਭੀ ਉਹ ਰਾਜਾ ਥੱਕਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਤਕ ਨੂੰ, ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੂੰ ਅਤੇ ਵਾਸੁਦੇਵ ਨੂੰ ਭੀ ਮੂਰਛਿਤ ਕਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। 'ਜਮ' ਅਤੇ 'ਇੰਦ੍ਰ' ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਇਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਫੜਿਆ।। ੧੫੯੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਭੂਪਤ ਏਤੋ ਕੀਓ ਜੁੱਧੁ ਕ੍ਰੱਧ ਕੈ ਸਾਥ।।
ਤਬ ਬ੍ਰਿਜਪਤ ਆਵਤ ਭਯੋ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਲੈ ਹਾਥ।। ੧੫੯੨।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਏਨਾ ਘੋਰ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ।। ੧੫੯੨।।

ਬਿਸ਼ਨਪਦ।।

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਿਸ ਭਰ ਬਲ ਕਰ ਅਰਿ ਪਰ ਜਬ ਧਨ ਧਰਿ ਕਰਿ ਧਾਯੋ।।
ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਮਨ ਮੈ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢਾਯੋ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਕੋ ਗੁਨ ਗਾਯੋ।। ਰਹਾਉ।।
ਜਾਕੋ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਿਹੂ ਪੁਰ ਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਤਿ ਨਹੀ ਪਾਯੋ।।
ਬੇਦ ਭੇਦ ਜਾ ਕੋ ਨਹੀ ਜਾਨਤ ਸੋ ਨੰਦ ਨੰਦ ਕਹਾਯੋ।।
ਕਾਲ ਰੂਪ ਨਾਥਿਓ ਜਿਹ ਕਾਲੀ ਕੰਸ ਕੇਸ ਗਹਿ ਘਾਯੋ।।
ਸੋ ਮੈ ਰਨ ਮਹਿ ਓਰ ਆਪਨੀ ਕੋਪ ਹਕਾਰ ਬੁਲਾਯੋ।।
ਜਾਕੋ ਧਜਾਨ ਰਾਮ ਨਿਤ ਮੁਨਜਨ ਧਰਤਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਨਹੀ ਆਯੋ।।
ਧੰਨ ਭਾਗ ਮੋਰੇ ਤਿਹ ਹਰਿ ਸੋ ਅਤਿ ਹੀ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।। ੧੫੯੩।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰਕੇ, ਬਲ ਕਰ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਆਇਆ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਵਿਆ। ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਨੇ ਜਿਸਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਵੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਓਹੋ ਹੀ ਨੰਦ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਹਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਕਾਲ ਰੂਪਧਾਰੀ-'ਕਾਲੀ' ਨਾਗ ਨੂੰ ਨੱਥ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਵੰਗਾਰਕੇ ਆਪਣੀ ਵੱਲੋ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ 'ਰਾਮ' ਦੇ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਮੁਨੀ ਜਨ ਸਦਾ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ।। ੧੫੯੩।।

ਜਦਪਤਿ ਮੋਹਿ ਸਨਾਥ ਕੀਯੋ।।
ਦਰਸਨ ਦੇਤ ਨ ਦਰਸਨ ਹੂਕੋ ਮੋਕਉ ਦਰਸ ਦੀਯੋ।। ਰਹਾਉ।।
ਜਾਨਤ ਹਉ ਜਗ ਮੈ ਸਮ ਮੋਸੋ ਅਉਰ ਨ ਬੀਰ ਬੀਯੋ।।
ਜਿਹ ਰਨ ਮੈ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਆਪਨੀ ਓਰ ਹਕਾਰ ਲੀਯੋ।।
ਜਾਕੋ ਸੁਕ ਨਾਰਦ ਮੁਨ ਸਾਰਦ ਗਾਵਤ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਯੋ।।
ਤਾ ਕਉ ਸਜਾਮ ਆਜ ਰਿਸ ਕਰਿਕੈ ਭਿਰਬੇ ਹੇਤ ਬੁਲਾਯੋ।।੧੫੯੪।।

ਅਰਥ - ਯਾਦਵਾਂ ਦੇ ਸੁਾਮੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਛੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਕਦੇਵ, ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਤੇ ਸਾਰਦਾ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੈਂ ਅੱਜ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ।। ੧੫੯੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਗੁਨ ਗਾਇਕੈ ਯੌ ਧਨੁ ਪਾਨ ਗਹਜੋ ਪੁਨ ਧਾਇ ਪਰਜੋ ਬਹੁ ਬਾਨ ਚਲਾਏ।।
ਜੋ ਭਟ ਆਨ ਪਰੇ ਰਨ ਮੈ ਨਹ ਜਾਨ ਦਏ ਬਹੁ ਮਾਰ ਗਿਰਾਏ।।
ਘਾਇ ਲਗੇ ਜਿਨ ਕੇ ਤਨ ਮੈ ਤਿਨ ਮਾਰਨ ਕਉ ਨਹਿ ਹਾਥ ਉਠਾਏ।।
ਸੈਨ ਸੰਘਾਰ ਦਈ ਜਦਵੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਊਪਰ ਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਧਾਏ।।੧੫੯੫।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ਾ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਜਾ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਯੋਧੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਏ, ਉਹ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤੇ, ਸਭ ਮਾਰ ਗਿਰਾਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਖਮ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਮਾਰ ਸੁੱਟੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਤੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲਿਆ ਹੈ।। ੧੫੯੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਕੋ ਸੁ ਕਰੀਟ ਗਿਰਾਇ ਕੈ ਬਾਨ ਕੇ ਸੰਗਿ ਦਯੋ ਹੈ।।
ਪੰਦ੍ਰਹਿ ਸੈ ਗਜਰਾਜ ਸਮਾਜ ਮੈ ਬਾਜ ਅਨੇਕਨ ਮਾਰ ਲਯੋ ਹੈ।।
ਦ੍ਵਾਦਸ ਲੱਛ ਜਿਤੇ ਪੁਨ ਜੱਛ ਸੁ ਸੈਨ ਘਨੋ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਭਯੋ ਹੈ।।
ਐਸੀਓ ਭਾਂਤਿ ਕੋ ਜੁੱਧੁ ਬਿਲੋਕ ਕੈ ਸੂਰਨ ਕੋ ਅਭਿਮਾਨੁ ਗਯੋ ਹੈ।।੧੫੯੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰੀਟ=ਮੁਕਟ॥

ਅਰਥ – ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਮੁਕਟ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਸੌ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਬਾਰਾਂ ਲੱਖ ਜੱਖ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਮਿਟ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੧੫੯੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ਦਸ ਦਿਵਸ ਨਿਸਾ ਦਸ ਜੁੱਧੁ ਕੀਓ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਸੋ ਨ ਟਰਜੋ ਭਟ ਟਾਰਜੋ॥
ਚਾਰ ਅਛੂਹਨ ਅਉਰ ਤਹਾਂ ਰਿਸਿ ਠਾਨ ਸਤੱਕ੍ਰਿਤ ਕੋ ਦਲੁ ਮਾਰਜੋ
ਮੂਰਛ ਹੁਇ ਭਟ ਭੂਮ ਗਿਰੇ ਬਹੁ ਬੀਰਨ ਕੌ ਲਰਤੇ ਬਹੁ ਹਾਰਜੋ॥
ਕੇਤੇ ਭਜੇ ਡਰੁ ਮਾਨ ਤਿਨੈ ਕਹੁ ਜਾਤ ਬਲੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਹਕਾਰਜੋ॥੧੫੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੱਤਕ੍ਰਿਤ=ਇੰਦ੍ਰ॥

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੇ ਦਸ ਦਿਨ ਤੇ ਦਸ ਰਾਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਐਸਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ ਜੋ ਹਟਾਇਆਂ ਹਟਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਥੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਉਸਨੇ ਸੱਤਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਚਾਰ ਅਛੂਹਨੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਲੜਦਿਆਂ ਲੜਦਿਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਬਲ ਹਾਰ ਗਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਡਰ ਮੰਨ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੰਗਾਰਿਆ ਹੈ॥ ੧੫੯੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਟੇਰ ਸੁਨੇ ਸੁਭ ਫੇਰ ਫਿਰੇ ਤਬ ਭੂਪਤਿ ਤੀਛਨ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਆਵਤ ਹੀ ਮਗ ਬੀਚ ਗਿਰੇ ਤਨ ਫੋਰ ਜਿਰੇ ਸਰ ਪਾਰ ਪਧਾਰੇ॥
ਏਕ ਬਲੀ ਤਬ ਦਉਰ ਪਰੇ ਮੁਖ ਢਾਲਨ ਲੈ ਹਥਿਯਾਰ ਉਘਾਰੇ॥
ਪਉਰਖ ਏਕ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਭੂਪ ਕੋ ਬੀਰ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਠਟਕਾਰੇ॥ ੧੫੯੮॥

ਅਰਥ – ਲਲਕਾਰਾ ਸੁਣਕੇ, ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੁੜ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਤਿੱਖੇ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਡਿੱਗਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਜਰਾ-ਬਖਤਰਾਂ ਨੂੰ ਭੰਨਦੇ ਤੀਰ ਆਰ-ਪਾਰ ਨਿਕਲ ਗਏ ਹਨ। ਕਈ ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭੱਜ ਪਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਅੱਗੇ ਢਾਲਾਂ ਲਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਨੰਗੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਕੋ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਭਾਰੀ ਬਲ ਵੇਖ ਕੇ, ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਠਠੰਬਰ ਗਏ ਹਨ॥ ੧੫੯੮॥

ਏਕ ਸੱਤਕ੍ਰਿਤ ਕੋ ਜਗ ਦੀਰਘ ਕ੍ਰੁੱਧਤ ਹੋਇ ਨ੍ਰਿਪੁ ਊਪਰਿ ਧਾਯੋ॥
ਆਵਤ ਹੀ ਘਨ ਜਿਉ ਗਰਜਿਓ ਅਪਨੋ ਰਨ ਮੈ ਅਤਿ ਓਜ ਜਨਾਯੋ॥

ਭੂਪ ਨਿਹਾਰਿ ਲਯੋ ਅਸ ਹਾਥਿ ਕਟਿਓ ਕਰਿ ਤਾਹਿ ਤ੍ਰਬੈ ਸੁ ਪਰਾਯੋ॥
ਇਉ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਮਨ ਮੈ ਗਜ ਸੁੰਡ ਮਨੋ ਘਰ ਹੀ ਧਰਿ ਆਯੋ॥੧੫੮੯॥

ਅਰਥ - ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜਗ ਨਾਮੀਂ ਹਾਥੀ ਸੀ, ਉਹ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਉਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਬੱਦਲ ਵਾਗੂੰ ਗਰਜਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਬਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਜਤਾਉਣਾ ਕੀਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੇਖ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੰਡਾ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸਦੇ ਸੁੰਡ ਨੂੰ ਕੱਟ ਸੁਟਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਭੱਜ ਤੁਰਿਆ। ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਹਾਥੀ ਸੁੰਡ ਨੂੰ ਘਰ ਹੀ ਧਰ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ॥ ੧੫੮੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੁੱਧੁ ਇਤੇ ਇਤ ਹੋਤ ਭਜੋ ਉਤ ਹਰਿ ਹੇਤ ਸਹਾਇ॥
ਪਾਂਚੋ ਪਾਂਡਵ ਸਜਾਮ ਭਨ ਤਿਹ ਠਾਂ ਪਹੁਚੇ ਆਇ॥ ੧੫੯੦॥

ਅਰਥ - ਇਧਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪੰਜੇ ਪਾਂਡਵ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ॥ ੧੫੯੦॥

ਬਹੁਤ ਛੋਹਣੀ ਦਲੁ ਲੀਏ ਰਥ ਪੈਦਲ ਗਜ ਬਾਜ॥
ਆਵਤ ਭੇ ਤਹ ਸਜਾਮ ਕਹਿ ਜਦੁਪਤਿ ਹਿਤ ਕੇ ਕਾਜ॥ ੧੫੯੧॥

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੱਥ, ਪੈਦਲ, ਹਾਥੀ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ, ਬਹੁਤ ਛੋਹਣੀਆਂ ਨਾਲ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੁਆਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਥੇ ਆ ਗਏ ਹਨ॥ ੧੫੯੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਛੋਹਣ ਦੋਇ ਮਲੇਛ ਹੈ ਤਿਹ ਸੈਨਾ ਕੇ ਸੰਗਿ॥
ਕਵਚੀ ਖੜਗੀ ਸ਼ਕਤਿ ਧਰਿ ਕਟ ਮਧਿ ਕਸੇ ਨਿਖੰਗਿ॥ ੧੫੯੨॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਹੀ ਦੋ ਛੋਹਣੀਆਂ ਮਲੇਛ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਇਕ ਕਵਚਧਾਰੀ ਹਨ, ਖੜਗਧਾਰੀ ਹਨ, ਬਰਛੀਧਾਰੀ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਲੱਕਾਂ ਵਿਚ ਭੱਥੇ ਕੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੧੫੯੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਮੀਰ ਅਉ ਸਯਦ ਸ਼ੇਖ ਪਠਾਨ ਸਭੈ ਤਿਹ ਭੂਪ ਕੇ ਊਪਰਿ ਧਾਏ॥
ਕਉਚ ਨਿਖੰਗ ਕਸੇ ਕਟਿ ਮੈ ਸਭ ਆਯੁਧ ਲੈ ਕਰਿ ਕੋਪ ਬਢਾਏ॥
ਨੈਨ ਤਚਾਇ ਦੋਊ ਰਦਨੱਛਦ ਪੀਸ ਕੈ ਭਉਹ ਸੋ ਭਉਹ ਚਢਾਏ॥
ਆਇ ਹਕਾਰ ਪਰੇ ਚਹੂ ਓਰ ਤੇ ਵਾ ਨ੍ਰਿਪ ਕਉ ਬਹੁ ਘਾਇ ਲਗਾਏ॥ ੧੫੯੩॥

ਅਰਥ - ਮੀਰ, ਸੱਯਦ, ਸੇਖ, ਪਠਾਨ ਸਭ ਜ਼ਾਤਾਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਕਵਚ ਤੇ ਲੱਕਾਂ ਵਿਚ ਭੱਥੇ ਬੱਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਹੋਠਾਂ ਨੂੰ ਪੀਸ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਭੌਹ ਦੇ ਨਾਲ ਭੌਹ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਕੇ, ਲਲਕਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤੇ ਜ਼ਖਮ ਲਗਾਏ ਹਨ॥ ੧੫੯੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਕਲ ਘਾਇ ਸਹ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਅਤਿ ਚਿਤ ਕੋਪ ਬਢਾਇ॥
ਧਨਖ ਬਾਨ ਗਹਿ ਜਮ ਸਦਨ ਬਹੁ ਅਰਿ ਦਏ ਪਠਾਇ॥ ੧੫੯੪॥

ਅਰਥ - ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਘਾਉ ਸਹਾਰ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵੱਧ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਫੜ ਕੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਮਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੧੫੯੪॥

ਕਬਿਤੁ॥ ਸ਼ੇਰ ਖਾਨ ਮਾਰਿਓ ਸੀਸ ਸੈਦ ਖਾਂ ਕੋ ਕਾਟਿ ਡਾਰਿਓ
ਐਸੋ ਰਨ ਪਾਰਿਓ ਪਰਿਓ ਸੈਦਨ ਮੈ ਧਾਇ ਕੈ॥
ਸੈਦ ਮੀਰੁ ਮਾਰਿਓ ਸੈਦ ਨਾਹਰਿ ਸੰਘਾਰ ਡਾਰਿਓ
ਸ਼ੇਖਨ ਕੀ ਫਉਜਨ ਕਉ ਦੀਨੋ ਬਿਚਲਾਇ ਕੈ॥
ਸਾਦਕ ਫਰੀਦ ਸ਼ੇਖ ਭਲੇ ਬਿਧ ਜੁੱਝ ਕੀਨੋ
ਭੂਪ ਤਨ ਘਾਇ ਗਿਰਿਓ ਆਪ ਘਾਇ ਖਾਇ ਕੈ॥
ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਹੇਰ ਕੈ ਨਿਬੇਰ ਦੀਨੇ ਸੂਰ ਸਭੈ
ਆਪ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਤਾ ਕੇ ਉਠੇ ਗੁਨ ਗਾਇ ਕੈ॥ ੧੫੯੫॥

ਅਰਥ - ਸ਼ੇਰ ਖਾਂ ਤੇ ਸੈਦ ਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸੱਯਦਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਉਤੇ ਜਾ ਪਿਆ। ਸੱਯਦ ਮੀਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ, ਸੈਦ ਨਾਹਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੇਖਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਪੈਰ ਉਖੇੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸੇਖ ਸਾਦਿਕ ਫਰੀਦ ਨੇ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਜ਼ਖਮ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣ ਪਛਾਣ ਕੇ ਤੇ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਪ ਉਸਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ॥ ੧੫੯੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੇਖ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰਿ ਓਰ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੋ ਭਗਤਿ ਬਿਚਾਰ॥
ਤਿਹ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਪਉਰਖ ਸੁਜਸੁ ਮੁਖ ਸੇ ਕਹਜੋ ਸੁਧਾਰ॥ ੧੫੯੬॥

ਅਰਥ – ਪਾਂਡਵ ਯੁਧਿਸਟਰ ਦੇ ਵੱਲੇ ਵੇਖ ਕੇ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭਗਤ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਰਾਜੇ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਤੇ ਉਸਦਾ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜੱਸ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੁਧਾਰਕੇ ਆਖਿਆ ਹੈ।। ੧੫੯੬।।

ਕਬਿਤੁ।। ਭਾਰੇ ਭਾਰੇ ਸੂਰਮਾ ਸੰਘਾਰ ਡਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ
ਜਮ ਕੀ ਜਮਨ ਕੀ ਘਨੀ ਹੀ ਸੈਨਾ ਛਈ ਹੈ।।
ਸ਼ੇਸ਼ ਕੀ ਸੁਰੇਸ਼ ਕੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਕੀ ਧਨੇਸ਼ ਕੀ
ਲੁਕੇਸ਼ ਹੂ ਕੀ ਚਮੂੰ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਕੌਉ ਪਠਈ ਹੈ।।
ਭਾਜ ਗੇ ਜਲੇਸ਼ ਸੇ ਗਨੇਸ਼ ਸੇ ਗਨਤ ਕਉਨ
ਅਉਰ ਹਉ ਕਹਾ ਕਹਉ ਪਸ੍ਰੇਸ਼ਿ ਪੀਠ ਦਈ ਹੈ।।
ਜਾਦਵ ਸਭਨ ਤੇ ਨ ਡਰਿਓ ਰੀਝ ਲਰਿਓ
ਹਾ ਹਾ ਦੇਖੋ ਨ੍ਰਿਪ ਹਮ ਤੇ ਬਜਾਇ ਬਾਜੀ ਲਈ ਹੈ।।੧੫੯੭।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਧਨੇਸ਼=ਕੁਬੇਰ।। ਲੁਕੇਸ਼=ਬ੍ਰਹਮਾ।। ਪਸ੍ਰੇਸ਼ਿ=ਸ਼ਿਵਜੀ।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਸ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜੋਧੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਜਮ ਦੀ ਤੇ ਯਮਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ, ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ, ਸੂਰਜ ਦੀ, ਕੁਬੇਰ ਦੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਭੀ ਜਮਲੋਕ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕਿਸ ਕਿਸ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਾਂ, ਵਰਨ ਤੇ ਗਨੇਸ਼ ਵਰਗੇ ਸੂਰਮੇ ਹਾਰ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂ ਕੀ ਆਖਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਵੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪਿੱਠ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਯਾਦਵਾਂ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਇਹ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਹੈ, ਹਾਇ! ਹਾਇ!! ਵੇਖੋ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਧੌਂਸਾ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਥੋਂ ਬਾਜੀ ਜਿੱਤ ਲਈ ਹੈ।। ੧੫੯੭।।

ਰਾਜਾ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰ ਬਾਚ।। ਦੋਹਰਾ।।

ਕਹਿਓ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰਿ ਨਿਮ੍ਰ ਹੁਇ ਸੁਨੀਯੈ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ।।
ਯਹ ਸਮਾਜੁ ਤੁਮ ਹੀ ਕੀਯੋ ਕਉਤਕ ਦੇਖਨ ਕਾਜ।। ੧੫੯੮।।

ਅਰਥ – ਰਾਜੇ ਯੁਧਿਸਟਰ ਨੇ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ – ਹੇ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਜੀ! ਸੁਣੀਏ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਮਾਜ ਤੁਸਾਂ ਆਪ ਹੀ ਕੌਤਕ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੧੫੯੮।।

ਚੌਪਈ।। ਯੌ ਨ੍ਰਿਪ ਹਰਿ ਸੇ ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ।। ਬਹੁਰੋ ਉਨ ਭਟ ਮਾਰ ਗਿਰਾਏ।।

ਪੁਨ ਮਲੇਛ ਕੀ ਸੈਨਾ ਧਾਈ ॥ ਨਾਮ ਤਿਨਹੁ ਕਬਿ ਦੇਤ ਬਤਾਈ ॥੧੫੯੯॥

ਅਰਥ – ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਯੁਧਿਸਟਰ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਬਚਨ ਸੁਣਾਏ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਹੋਰ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਕੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤੇ। ਫੇਰ ਮਲੇਛੀ ਸੈਨਾਂ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਆ ਗਈ, ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਸਦਾ ਹੈ॥ ੧੫੯੯॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਨਾਹਿਰ ਖਾਨ ਝੜਾਝੜ ਖਾਂ ਬਲਬੀਰ ਬਹਾਦਰ ਖਾਨ ਤਬੈ ॥
ਪੁਨ ਖਾਨ ਨਿਹੰਗ ਭੜੰਗ ਝੜੰਗ ਲਰੇ ਰਨ ਆਗੇ ਡਰੇ ਨ ਕਬੈ ॥
ਜਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਡਰੈ ਦਿਗਪਾਲ ਮਹਾ ਭਟ ਤੇ ਕਬਹੂ ਨ ਦਬੈ ॥
ਕਰਿ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਧਰੇ ਅਭਿਮਾਨ ਸੋਂ ਆਇ ਪਰੇ ਤਬ ਖਾਨ ਸਬੈ ॥੧੬੦੦॥

ਅਰਥ – ਤਦ ਫਿਰ ਨਾਹਰ ਖਾਂ, ਝੜਾਝੜ ਖਾਂ, ਬਲਬੀਰ ਖਾਂ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਖਾਂ ਫਿਰ ਨਿਹੰਗ ਖਾਂ, ਭੜੰਗ ਖਾਂ ਤੇ ਝੜੰਗ ਖਾਂ ਅੱਗੇ ਹੋਕੇ ਲੜੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਦੇ ਭੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਿਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਦਿਗਪਾਲ** ਡਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜੋਧਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਕਦੇ ਭੀ ਡਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਖਾਨ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣਾਂ ਨੂੰ ਫੜੇ ਹੋਏ ਤੇ ਅਭਿਮਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਆ ਪਏ ਹਨ॥ ੧੬੦੦॥

ਜਾਹਦ ਖਾਨਹੁ ਜੱਬਰ ਖਾਨ ਸੁ ਵਾਹਦ ਖਾਨ ਗਏ ਸੰਗ ਸੂਰੇ ॥
ਚਉਪ ਚਹੂ ਦਿਸ ਤੇ ਉਮਗੇ ਚਿਤ ਮੈ ਚਪ ਰੋਸ ਕੇ ਮਾਰ ਮਰੂਰੇ ॥
ਗੋਰੇ ਮਲੇਛ ਚਲੇ ਨ੍ਰਿਪ ਪੈ ਇਕ ਸਜਾਹ ਮਲੇਛ ਚਲੇ ਇਕ ਭੂਰੇ ॥
ਭੂਪ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਤਬ ਹੀ ਸੁ ਅਚੂਰ ਬਡੇ ਛਿਨ ਭੀਤਰ ਚੂਰੇ ॥ ੧੬੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਚਉਪ=ਚਾਉ॥ ਚਪ=ਜ਼ਿਦ॥ ਰੋਸ=ਗੁੱਸਾ॥ ਸਯਾਹ ਮਲੇਛ=ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਮਲੇਛ ਭਾਵ ਹਬਸ਼ੀ॥ ਭੂਰੇ=ਗੋਰੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼॥ ਅਚੂਰ= ਨਾ ਮਰਨ ਵਾਲੇ॥

ਅਰਥ – ਜਾਹਦ ਖਾਂ ਤੇ ਜਬਰ ਖਾਂ ਅਤੇ ਵਾਹਦ ਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। ਗੁੱਸੇ ਤੇ ਜ਼ਿਦ ਨਾਲ ਭਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੰਗ ਦਾ ਚਾਉ ਲੈ ਕੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਉੱਡੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੋਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਮਲੇਛ, ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਮਲੇਛ ਤੇ ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਮਲੇਛ ਰਾਜੇ

** ਦਿਗਪਾਲ ਅਥਵਾ ਦਿਕਪਾਲ : ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਦੇਵਤਾ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਾਲਕ ਦਸ ਦੇਵਤੇ ਹਨ। ਪੂਰਬ ਦਾ ਇੰਦ੍ਰ, ਅਗਨਿ ਕੋਨ ਦਾ ਅਗਨਿ, ਦੱਖਣ ਦਾ ਯਮ, ਨੈਰਤ ਕੋਣ ਦਾ ਨੈਰਤ ਰਾਖਸ਼, ਪੱਛਮ ਦਾ ਵਰਨ, ਵਾਯਵੀ ਕੋਣ ਦਾ ਵਾਯੂ, ਉੱਤਰ ਦਾ ਕੁਬੇਰ, ਈਸ਼ਾਨ ਕੋਣ ਦਾ ਸ਼ਿਵ, ਉਰਧ ਉਪਰ ਵੱਲ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਅਧੋ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਦਾ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ।

ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਚਲੇ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ, ਨਾ ਮਰਣ ਵਾਲੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਪੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੬੦੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕੋਪ ਮਲੇਛਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤਨਾ ਸੁ ਦੁਧਾ ਕਰਿ ਕੈ ਸਤਿਧਾ ਕਰਿ ਡਾਰੀ।।
ਬੀਰ ਪਰੇ ਕਹੂੰ ਬਾਜ ਮਰੇ ਕਹੂੰ ਝੂਮ ਗਿਰੇ ਗਜਿ ਭੂ ਪਰਿ ਭਾਰੀ।।
ਘੂਮਤਿ ਹੈ ਕਹੂੰ ਘਾਇ ਲਗੇ ਭਟ ਬੋਲ ਸਕੈਂ ਨ ਗਏ ਬਲੁ ਹਾਰੀ।।
ਆਸਨ ਲਾਇ ਮਨੋ ਮਨ ਰਾਇ ਲਗਾਵਤ ਧਿਆਨ ਬਡੇ ਬ੍ਰਤਧਾਰੀ।। ੧੬੦੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਿਆਨ=ਸਮਾਧੀ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਮਲੇਛਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਦੋ ਟੋਟਿਆਂ ਤੋਂ ਸੌ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਧਰੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਘੋੜੇ ਮੋਏ ਪਏ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਸੂਰਮੇ ਗਸ਼ ਖਾਕੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਧਰੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਾਥੀ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਰੁਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਧਰੇ ਜ਼ਖਮੀ ਸੂਰਮੇ ਤੜਫ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਬੋਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਲ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਮੁਨੀ ਰਾਜ ਆਸਨ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਾਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬ੍ਰਤ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ।। ੧੬੦੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੁੱਧੁ ਇਤੋ ਜਬ ਭੂਪ ਕੀਓ ਤਬ ਨਾਹਰਿ ਖਾਂ ਰਿਸਿ ਕੈ ਅਟਿਕਜੋ।।
ਹਥਿਆਰ ਸੰਭਾਰ ਹਕਾਰ ਪਰਿਓ ਜੁ ਸਮਾਜ ਮੈ ਬਾਜ ਹੁਤੋ ਮਟਿਕਜੋ।।
ਖੜਗੇਸ਼ ਤਿਨੈ ਗਹਿ ਕੇਸਨ ਤੇ ਝਟਕਜੋ ਅਰੁ ਭੂਮਿ ਬਿਖੈ ਪਟਿਕਜੋ।।
ਤਬ ਤਾਹਰਿ ਖਾਂ ਇਹ ਦੇਖ ਦਸ਼ਾ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਭਜ ਗਜੋ ਨ ਟਿਕਜੋ।।੧੬੦੩।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਤਦ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅੜਕੇ ਖੜੋ ਗਿਆ। ਹਥਿਆਰ ਸੰਭਾਲਕੇ ਤੇ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਮਟਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ, ਝਟਕਾ ਦੇ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸਦੀ ਅਜਿਹੀ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖ ਕੇ ਤਾਹਰ ਖਾਂ ਖਲੋਤਾ ਨਹੀਂ, ਦੌੜ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੬੦੩।।

ਤਾਹਰਿ ਖਾਂ ਭਜ ਗਜੋ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਹੀ ਰਿਸਿ ਖਾਨ ਝੜਾਝੜ ਆਏ।।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਸਭੈ ਅਪੁਨੇ ਜਮ ਰੂਪ ਕੀਏ ਨ੍ਰਿਪ ਊਪਰਿ ਧਾਏ।।
ਭੂਪਤਿ ਬਾਨ ਹਨੇ ਇਨ ਕੌਉ ਇਨਹੂੰ ਨ੍ਰਿਪ ਕੌਉ ਬਹੁ ਬਾਨ ਲਗਾਏ।।

ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਰਰੈ ਉਪਮਾ ਰਨ ਚਾਰੁਨ ਜੀਤ ਕੇ ਗੀਤ ਬਨਾਏ॥ ੧੬੦੪॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਤਾਹਰ ਖਾਂ ਭੱਜ ਗਿਆ, ਤਦ ਫਿਰ ਝਤਾਝਤ ਖਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਅਤੇ ਜਮ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਾਕੇ ਰਾਜੇ ਉਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਪਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਤੇ ਉਸਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੀਰ ਮਾਰੇ। ਕਿੰਨਰ ਤੇ ਜੱਛ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚਾਰਨਾਂ ਨੇ ਜੁੱਧ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦੇ ਗੀਤ ਬਣਾਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਏ ਹਨ॥ ੧੬੦੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਲਖਿ ਬਿਕਟਿ ਭਟ ਤਿਉਰ ਚੜਾਏ ਮਾਥ॥
ਸੀਸ ਕਾਟਿ ਅਰਿ ਕੋ ਦਯੋ ਏਕ ਬਾਨ ਕੇ ਸਾਥ॥ ੧੬੦੫॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਝੜਾਝੜ ਖਾਂ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮਾ ਜਾਣਿਆਂ ਤਾ ਉਸਨੇ ਮਥੇ ਉਤੇ ਤਿਊੜੀ ਚੜ੍ਹਾ ਲਈ। ਫਿਰ ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੬੦੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਪੁਨਿ ਖਾਨ ਨਿਹੰਗ ਝੜੰਗ ਭੜੰਗ ਚਲੇ ਮੁਖ ਢਾਲਨਿ ਕਉ ਧਰਿ ਕੈ॥
ਕਰਿ ਮੇ ਕਰਵਾਰ ਸੰਭਾਰ ਹਕਾਰ ਮੁਰਾਰ ਪੈ ਧਾਇ ਪਰੇ ਅਰਿ ਕੈ॥
ਦਲੁ ਮਾਰ ਬਿਦਾਰ ਦਯੋ ਪਲ ਮੈ ਧਰਿ ਮੁੰਡ ਸੁ ਮੀਨਨ ਜਿਉ ਫਰਕੈ॥
ਨ ਟਰੈ ਰਨ ਭੂਮਹੁ ਤੇ ਤਬ ਲਉ ਜਬ ਲਉ ਛਿਤ ਪੈ ਨ ਪਰੇ ਮਰਿ ਕੈ॥ ੧੬੦੬॥

ਅਰਥ - ਫੇਰ ਨਿਹੰਗ ਖਾਂ ਤੇ ਝੜੰਗ-ਭੜੰਗ ਖਾਂ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਢਾਲਾਂ ਨੂੰ ਧਰ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਕੇ ਤੇ ਲਲਕਾਰਦੇ ਹੋਏ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਉਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਆ ਪਏ ਹਨ। ਇਕ ਪੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੜਫਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਥਲ ਵਿਚ ਮੱਛੀਆਂ ਤੜਫਦੀਆਂ ਹਨ। ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਰਣਭੂਮੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ ਹਨ, ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਮਰਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਨਹੀਂ ਪਏ ਹਨ॥ ੧੬੦੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ੍ਰੋਨਤ ਕੀ ਸਰਤਾ ਤਹਾ ਚਲੀ ਮਹਾ ਅਰਿਰਾਇ॥
ਮੇਦ ਮਾਸ ਮਜਿਯਾ ਬਹੁਤ ਬੈਤਰੁਨੀ ਕੇ ਭਾਇ॥ ੧੬੦੭॥

ਅਰਥ - ਉਥੇ ਲਹੂ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਨਦੀ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੋਈ ਵਗ ਪਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੈਤਰਨੀ ਦੇ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਮੇਦ, ਮਾਸ ਤੇ ਮੱਝਾ ਬਹੁਤ ਹੈ॥ ੧੬੦੭॥

ਕਬਿਤੁ॥ ਮਚਯੋ ਰਨ ਦਾਰਨ ਦਿਲਾਵਰ ਦਲੇਲ ਖਾਂ

ਸਿਚਾਨਨ ਕੀ ਭਾਂਤਿ ਰਨ ਭੂਮ ਝਟਪਟੀ ਸੀ॥
ਹਟੀ ਨ ਨਿਪਟ ਖਟਪਟੀ ਸੁ ਭਟਨ ਹੂਕੀ
ਆਨਨ ਕੀ ਆਭਾ ਤਾਕੀ ਲਾਗੈ ਨੈਕੁ ਲਟੀ ਸੀ॥
ਭੂਪਤਿ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਾਨ ਤਾਨ
ਅਭਿਮਾਨ ਕੈ ਸੰਘਾਰੀ ਸੈਨ ਬਚੀ ਫੂਟੀ ਫਟੀ ਸੀ॥
ਕਹੂੰ ਬਾਜ ਮਾਰੇ ਕਹੂੰ ਗਿਰੇ ਗਜ ਭਾਰੇ ਭਾਰੇ
ਭੂਪ ਮਾਨੋ ਕਰੀ ਭਟਕਟੀ ਬਨਕਟੀ ਸੀ॥ ੧੯੦੮॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਦਾਰਨ=ਭਿਆਨਕ॥ ਸਿਚਾਨਨ=ਬਾਜਾਂ॥

ਅਰਥ – ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਮਚਿਆ ਹੈ, ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਤੇ ਦਲੇਲ ਖਾਂ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬਾਜਾਂ ਵਾਗੂੰ ਝਪਟੇ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਖਟਪਟੀ ਬਿਲਕੁਲ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਰੱਤਾ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਘਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਫੜਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੈਨਾ ਭੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਧਰੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰੇ ਪਏ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਾਥੀ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਢਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਜੰਗਲ ਦੀ ਕਟਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥ ੧੯੦੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਤਬ ਖੜਗ ਗਹਿ ਅਤਿ ਚਿਤ ਕੋਪ ਬਢਾਇ॥
ਸੈਨ ਮਲੇਛਨ ਕੀ ਹਨੀ ਜਮਪੁਰਿ ਦਈ ਪਠਾਇ॥ ੧੯੦੯॥

ਅਰਥ – ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਫੜਕੇ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਮਲੇਛਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਮਾਰ ਕੇ ਜਮਪੁਰੀ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ॥ ੧੯੦੯॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਦੋਇ ਛੂਹਨੀ ਸੈਨ ਜਬ ਮਲੇਛ ਕੀ ਨ੍ਰਿਪ ਹਨੀ॥
ਅਉਰ ਸੁਭਟ ਜੋ ਐਨ ਚਲੇ ਨਾਮ ਕਬਿ ਦੇਤ ਕਹਿ॥ ੧੯੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਐਨ=ਘਰ॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਲੇਛਾਂ ਦੀ ਦੋ ਛੂਹਨੀਆਂ ਸੈਨਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਤਦ ਹੋਰ ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਸਨ, ਉਹ ਘਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਚਲੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੱਸ ਦੇਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੯੧੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਭੀਮ ਗਦਾ ਕਰਿ ਭੀਮ ਲੀਏ ਇਖੁ ਧੀ ਕਟਿ ਸੋ ਕਸਿ ਪਾਰਥ ਧਾਯੋ॥

****

ਰਾਇ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰ ਲੈ ਧਨੁ ਹਾਥ ਚਲਜੋ ਚਿਤ ਮੈ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢਾਯੋ ।।
ਭ੍ਰਾਤ ਬਲੀ ਦੋਊ ਸਾਥ ਲੀਏ ਦਲੁ ਜੇਤਕ ਸੰਗ ਹੁਤੋ ਸੁ ਬੁਲਾਯੋ ।।
ਐਸੋ ਭਿਰੇ ਬ੍ਰਿਤਰਾਸੁਰ ਸਿਉ ਮਘਵਾ ਰਿਸਿ ਕੈ ਜਿਮ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ ।।੧੯੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਇਖੁਧੀ=ਭੱਥਾ।। ਭੀਮ=ਭਿਆਨਕ।। ਪਾਰਥ=ਅਰਜਨ ਪਾਂਡਵ।।

ਅਰਥ - ਭੀਮ ਸੈਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਭਿਆਨਕ ਗਦਾ ਲੈ ਕੇ, ਅਤੇ ਲੱਕ ਨਾਲ ਭੱਥਾ ਕੱਸ ਕੇ ਅਰਜਨ ਪਾਂਡਵ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸਟਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ ਚਲਿਆ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਬਲਵਾਨ ਭਰਾ ਨਿਕੁਲ ਤੇ ਸਹਦੇਵ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਏ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭੀ ਜਿੰਨੀ ਫੌਜ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਬੁਲਾ ਲਿਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਕੇ ਬ੍ਰਿਤਰਾਸੁਰ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਸੀ।। ੧੯੧੧।।

ਸੋਰਠਾ।। ਮਨ ਮਹਿ ਕੋਪ ਬਢਾਇ ਸੁਭਟਨ ਸਭੈ ਸੁਨਾਇ ਕੈ।।
ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਸਮੁਹਾਇ ਬਚਨ ਕਹਤ ਭਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿਉ ।।੧੯੧੨।।

ਅਰਥ - ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ, ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਬਚਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।। ੧੯੧੨।।

ਖੜਗੇਸ਼ ਬਾਚ ਸਭਨ ਭਟਨ ਸੋ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਪਸਚਮ ਸੂਰ ਚੜੇ ਕਬਹੂ ਅਰੁ ਗੰਗ ਬਹੀ ਉਲਟੀ ਜੀਅ ਆਵੈ।।
ਜੇਠ ਕੇ ਮਾਸ ਤੁਖਾਰ ਪਰੇ ਬਨ ਅਉਰ ਬਸੰਤ ਸਮੀਰ ਜਰਾਵੈ।।
ਲੋਕ ਹਲੇ ਧ੍ਰੂਅ ਕੋ ਜਲ ਕੋ ਥਲ ਹੁਇ ਥਲ ਕੌ ਕਬਹੂ ਜਲੁ ਜਾਵੈ।।
ਕੰਚਨ ਕੋ ਨਗੁ ਪੰਖਨ ਧਾਰਿ ਉਡੈ ਖੜਗੇਸ਼ ਨ ਪੀਠ ਦਿਖਾਵੈ।। ੧੯੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਖਾਰ=ਬਰਫ।। ਸਮੀਰ=ਹਵਾ।। ਕੰਚਨ ਕੋ ਨਗ=ਸੋਨੇ ਦਾ ਪਹਾੜ, ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ।।

ਅਰਥ - ਜੇ ਕਦੇ ਸੂਰਜ ਲਹਿੰਦੇ ਵਲੋਂ ਚੜ੍ਹ ਪਵੇ, ਗੰਗਾ ਉਲਟੀ ਵਗ ਤੁਰੇ। ਜੇਠ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਬਰਫ਼ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਬਸੰਤ ਦੀ ਹਵਾ ਦਰੱਖਤਾਂ ਨੂੰ ਫੂਕ ਦੇਵੇ। ਧ੍ਰੂਅ ਹਿੱਲ ਜਾਵੇ, ਜਲ ਦੀ ਥਾਂ ਥਲ ਤੇ, ਥਲ ਦੀ ਥਾਂ ਜਲ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉੱਡ ਜਾਵੇ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਣਹੋਣੀਆਂ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਪਿੱਠ ਵਿਖਾ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।। ੧੯੧੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਯੌ ਕਹਿਕੈ ਧਨੁ ਕੋ ਗਹਿਕੈ ਲਹਿਕੈ ਚਹਿਕੈ ਬਹੁ ਬੀਰ ਕਟੇ।।
ਇਕ ਧਾਇ ਪਰੈ ਪੁਨ ਸਾਮੁਹਿ ਹ੍ਵੈ ਇਕ ਭਾਜ ਗਏ ਇਕ ਸੂਰ ਲਟੇ।।

ਬਲਬੰਡ ਘਨੇ ਛਿਤ ਪੈ ਪਟਕੈ ਭਟ ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਬਹੁ ਹੇਰ ਹਟੇ॥
ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਤਿਹ ਆਹਵ ਮੈ ਸੁ ਰਹੇ ਕੇਊ ਬੀਰ ਫੁਟੇ ਈ ਫਟੇ॥੧੬੧੪॥

ਅਰਥ – ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖ ਕੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ, ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਤੇ ਚਾਹ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਕ ਭੱਜ ਕੇ, ਫਿਰ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਟਲ ਗਏ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬਲਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਅਜੇਹੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮੇ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟ ਗਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਟੁੱਟੇ-ਭੱਜੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਬਚ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੧੬੧੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਧਨੁ ਪਾਰਥ ਕੋ ਤਿਹ ਕਾਟਿ ਦਯੋ ਪੁਨਿ ਕਾਟਿ ਕੈ ਭੀਮ ਗਦਾ ਊ ਗਿਰਾਈ॥
ਭੂਪਤਿ ਕੀ ਕਰਵਾਰ ਕਟੀ ਕਹੁ ਜਾਇ ਪਰੀ ਕਛੁ ਜਾਨੀ ਨ ਜਾਈ॥
ਭ੍ਰਾਤ ਦੋਊ ਅਰੁ ਸੈਨ ਘਨੀ ਅਤਿ ਰੋਸ ਭਰੀ ਨ੍ਰਿਪ ਊਪਰ ਧਾਈ॥
ਭੂਪਤਿ ਬਾਨ ਹਨੇ ਤਿਹ ਕਉ ਤਨ ਫੋਰ ਦਈ ਉਹ ਓਰ ਦਿਖਾਈ॥੧੬੧੫॥

ਅਰਥ – ਉਸਨੇ ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਧਨੁੱਖ ਤੋੜ ਸੁਟਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭੀਮ ਸੈਨ ਦੀ ਗਦਾ ਭੀ ਭੰਨ ਸੁੱਟੀ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਯੁਧਿਸਟਰ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਕੱਟੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਜੋ ਤਲਵਾਰ ਟੁੱਟ ਕੇ ਕਿਥੇ ਜਾ ਪਈ ਹੈ? ਰਾਜੇ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਨਕੁਲ ਤੇ ਸਹਦੇਵ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਈ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਜੋ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ॥ ੧੬੧੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੈਨ ਅਛੂਹਨ ਤੁਰਤ ਹੀ ਦੀਨੀ ਤਿਨਹ ਸੰਘਾਰ॥
ਪੁਨਿ ਰਿਸਿ ਸਿਉ ਧਾਵਤ ਭਯੋ ਅਪਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ॥ ੧੬੧੬॥

ਅਰਥ – ਇਕ ਅਛੌਹਨੀ ਸੈਨਾਂ ਤੁਰਤ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਭੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੧੬੧੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਏਕ ਚਟਾਕ ਚਪੇਟ ਹਨੇ ਇਕ ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਕਰਵਾਰ ਸੰਘਾਰੈ॥
ਏਕਨ ਕੇ ਉਰ ਫਾਰ ਕਟਾਰਨ ਕੇਸਨ ਤੇ ਗਹਿ ਏਕ ਪਛਾਰੈ॥
ਏਕ ਚਲਾਇ ਦਏ ਦਸ ਹੂ ਦਿਸ ਏਕ ਡਰੇ ਮਰਗੇ ਬਿਨੁ ਮਾਰੈ॥
ਪੈਦਲੁ ਕੋ ਦਲੁ ਮਾਰ ਦਯੋ ਦੁਹ ਹਾਥਨ ਹਾਥਿਨ ਦਾਂਤ ਉਖਾਰੈ॥੧੬੧੭॥

ਅਰਥ - ਕੁਝ ਇਕ ਨੂੰ ਚਪੇੜਾਂ ਮਾਰਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕੁਝ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਇਕਨਾਂ ਦੀ ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਕਟਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪਾੜਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਪਟਕਾਇਆ ਹੈ। ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਡਰੇ ਹਨ, ਜੋ ਮਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਮਰ ਗਏ ਹਨ। ਪੈਦਲ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਦੰਦ ਪੁੱਟ ਸੁੱਟੇ ਹਨ।। ੧੬੧੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਪਾਰਥ ਆਨ ਕਮਾਨ ਗਹੀ ਤਿਹ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਇਕ ਬਾਨ ਲਗਾਯੋ।।
ਲਾਗਤ ਹੀ ਅਵਸਾਨ ਗੁਮਾਨ ਗਯੋ ਖੜਗੇਸ਼ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਯੋ।।
ਪਉਰਖ ਪੇਖ ਕੈ ਜੀ ਹਰਿਖਿਓ ਬਲ ਟੇਰ ਨਰੇਸ਼ ਸੁ ਐਸੁ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਧੰਨ ਪਿਤਾ ਧੰਨ ਵੈ ਜਨਨੀ ਜੁ ਧਨੰਜੈ ਨਾਮੁ ਜਿਨੋ ਸੁਤ ਜਾਯੋ।। ੧੬੧੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਵਸਾਨ=ਹੋਸ਼-ਹਵਾਸ।। ਪਉਰਖ=ਬਲ।। ਹਰਿਖਿਓ=ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ।। ਧਨੰਜੈ=ਪਾਂਡਵ ਅਰਜਨ, ਜੋ ਧਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਧਨ ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ।।

ਅਰਥ - ਅਰਜਨ ਨੇ ਆ ਕੇ ਕਮਾਨ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਕ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਤੀਰ ਦੇ ਵਜਦਿਆਂ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੋਸ਼-ਹਵਾਸ਼ ਤੇ ਗੁਮਾਨ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਦੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਅਰਜਨ ਦਾ ਬਲ ਵੇਖ ਕੇ, ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਜੀਅ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਧੰਨ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਤਾ ਧੰਨ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ 'ਧਨੰਜੈ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਅਰਜਨ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਣਿਆ ਹੈ।। ੧੬੧੮।।

ਖੜਗੇਸ਼ ਬਾਚ ਪਾਰਥ ਸੋ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਆਨਨ ਮੈ ਮਸੁ ਭੀਜਤ ਹੈ ਬਰ ਬਾਰਜ ਸੇ ਜੁਗ ਲੋਚਨ ਤੇਰੇ।।
ਛੂਟ ਰਹੀ ਅਲਕੈ ਕਟ ਲਉ ਇਹ ਭਾਂਤ ਮਨੋ ਜੁਗ ਨਾਗ ਕਰੇਰੇ।।
ਆਨੰਦ ਕੰਦ ਕਿਧੋ ਮੁਖ ਚੰਦ ਕਟੇ ਦੁਖ ਫੰਧ ਚਕੋਰਨ ਕੇਰੇ।।
ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਤ ਕੈਸੇ ਹਨੋ ਤੁਮ ਦੇਖਿ ਦਇਆ ਉਪਜੀ ਜੀਅ ਮੋਰੇ।। ੧੬੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰ=ਸੁੰਦਰ।। ਬਾਰਜ=ਕੌਲ ਫੁੱਲ।। ਕੰਦ=ਫਲ।। ਫੰਧ=ਫਾਹਾ।।

ਅਰਥ - ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਰਜੁਨ ਪਾਂਡਵ ਨੂੰ ਆਖਿਆ - ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਮੱਸ ਫੁੱਟਦੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਠੋਡੀ ਉਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਉੱਗਣ ਦੇ ਅਸਾਰ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋ ਕਾਲੇ ਨਾਗਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਜ਼ੁਲਫਾਂ ਲੱਕ ਤੱਕ ਲਮਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਰਗੀਆਂ ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ। ਤੇਰਾ ਮੁਖ 'ਅਨੰਦ' ਦਾ ਫਲ ਹੈ ਜਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਹੈ ? ਜੋ ਚਕੋਰਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਰੂਪ ਫਾਹੇ

ਨੂੰ ਕੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਤ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਾਂ ? ਤੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਰੇ ਜੀਅ ਵਿਚ ਦਯਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ॥ ੧੬੧੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਪਾਰਥ ਹੇਰ ਹਸਿਓ ਪੁਨਿ ਬੈਨ ਚਲਜੋ ਮਨ ਭੀਤਰ ਕੋਪ ਭਰਜੋ॥
ਧਣੁ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰਕੈ ਪਾਨ ਲੀਯੋ ਲਲਕਾਰ ਪਰਿਓ ਨ ਰਤੀਕੁ ਡਰਜੋ॥
ਉਤ ਤੇ ਖੜਗੇਸ਼ ਭਯੋ ਸਮੁਹੇ ਅਤਿ ਬਾਨਨ ਕੋ ਦੁਹੂ ਜੁੱਧੁ ਕਰਜੋ॥
ਤਬ ਪਾਰਥ ਸਿਉ ਲਰਬੋ ਤਜਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਭੀਮ ਕੇ ਊਪਰਿ ਧਾਇ ਪਰਜੋ॥੧੬੨੦॥

ਅਰਥ - ਅਰਜਨ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੱਸ ਪਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਲਲਕਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਆਣ ਪਿਆ ਹੈ, ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਧਰੋਂ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਲੜਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤਦ ਫਿਰ ਅਰਜਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਭੀਮ ਸੈਨ ਉਤੇ ਭੱਜਕੇ ਜਾ ਪਿਆ ਹੈ॥ ੧੬੨੦॥

ਤਬ ਭੀਮ ਕੋ ਸਜੰਦਨ ਕਾਟਿ ਦਯੋ ਅਰੁ ਬੀਰ ਘਨੇ ਰਨ ਮਾਂਝ ਛਏ ਹੈ॥
ਘਾਇਲ ਏਕ ਪਰੇ ਛਿਤ ਪੈ ਇਕ ਘਾਇਲ ਘਾਇਲ ਆਇ ਖਏ ਹੈ॥
ਏਕ ਗਏ ਭਜਿ ਕੈ ਇਕ ਤੋ ਸਜਿ ਕੈ ਹਥਿਯਾਰਨ ਕੋਪ ਤਏ ਹੈ॥
ਏਕ ਫਿਰੈ ਭਟ ਕਾਂਪਤ ਹੀ ਕਰ ਤੇ ਛੁਟ ਕੈ ਕਰਵਾਰ ਗਏ ਹੈ॥ ੧੬੨੧॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਭੀਮਸੈਨ ਦਾ ਰੱਥ ਤੋੜ ਸੁਟਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮ ਗਏ ਹਨ। ਇਕ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਜ਼ਖਮੀ ਆ ਕੇ ਜ਼ਖਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਤੱਤੇ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਕੰਬਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਛੁੱਟ ਗਈਆਂ ਹਨ॥ ੧੬੨੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪੁਨ ਪਾਰਥ ਧਨੁ ਲੈ ਫਿਰਿਓ ਕਸਿ ਕੈ ਤੀਛਨ ਬਾਨ॥
ਮਾਰਤ ਭਜੋ ਖੜਗੇਸ਼ ਤਨ ਮਨ ਅਰਿ ਬਧਿ ਹਿਤ ਜਾਨ॥ ੧੬੨੨॥

ਅਰਥ - ਫੇਰ ਅਰਜਨ ਧਨੁੱਖ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜੇ ਵੱਲ ਮੁੜਿਆ ਅਤੇ ਤਿੱਖਾ ਤੀਰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਮਨ ਵਿਚ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਹਿੱਤ ਜਾਣ ਕੇ॥ ੧੬੨੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਾਨ ਲਗਜੋ ਜਬ ਹੀ ਤਿਹ ਕਉ ਤਬ ਹੀ ਰਿਸਿ ਕੈ ਕਹੀ ਭੂਪਤ ਬਾਤੈ॥

ਕਾਹੇ ਕਉ ਆਗ ਬਿਰਾਨੀ ਜਰੈ ਸੁਨ ਰੇ ਮ੍ਰਿਦ ਮੂਰਤ ਹਉ ਕਹੋ ਤਾਤੈ ।।
ਤਾਹੀ ਸਮੇਤ ਹਨੋ ਤੁਮ ਕਉ ਸਿਖ ਈ ਜਿਹ ਬਾਨ ਚਲਾਨ ਕੀ ਘਾਤੈ ।।
ਜਾਹੁ ਚਲੇ ਗ੍ਰਿਹ ਛਾਡਤ ਹੋ ਤੁਝ ਸੁੰਦਰ ਨੈਨਨਿ ਜਾਨਿ ਕੈ ਨਾਤੈ ।। ੧੬੨੩ ।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਤੀਰ ਵਜਿਆ, ਤਦੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਆਖੀਆਂ। ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਬਿਗਾਨੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਹੈਂ ? ਸੁਣ, ਹੇ ਅਰਜਨ! ਤੂੰ ਕੋਮਲ ਮੂਰਤ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਤੈਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਆਖਦਾ ਹਾਂ। ਉਸਦੇ ਸਮੇਤ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਜਿਸਨੇ ਤੈਨੂੰ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਦਾਉ ਪੇਚ ਸਿਖਾਏ ਹਨ। ਜਾਹ, ਅਜੇ ਭੀ ਘਰ ਚਲਾ ਜਾਹ, ਤੈਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ, ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਇਕ ਨਾਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਇਥੋਂ ਹੀ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਜਾਹ।। ੧੬੨੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਯੌ ਕਹਿ ਭੂਪਤਿ ਪਾਰਥ ਕਉ ਰਨ ਧਾਇ ਪਰਿਓ ਕਰ ਲੈ ਅਸਪੈਨਾ।।
ਸੈਨ ਨਿਹਾਰ ਮਹਾਬਲੁ ਧਾਰ ਹਕਾਰ ਪਰਿਓ ਮਨ ਰੰਚਕ ਭੈਨਾ।।
ਸ਼ਤ੍ਰੁਨ ਕੇ ਅਵਸਾਨ ਗਏ ਛੁਟ ਕੋਊ ਸਕਿਓ ਕਰਿ ਆਯੁਧ ਲੈਨਾ।।
ਮਾਰ ਅਨੇਕ ਦਏ ਰਨ ਮੈ ਇਕ ਪਾਨੀ ਹੀ ਪਾਨੀ ਰਟੈ ਕਰਿ ਸੈਨਾ।। ੧੬੨੪ ।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਪੈਨਾ=ਤਿੱਖਾ।। ਅਵਸਾਨ=ਹੋਸ਼-ਹਵਾਸ।। ਰਟੈ=ਬੋਲ ਰਹੇ।। ਸੈਨਾ=ਸੈਨਤਾਂ।।

ਅਰਥ – ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖ ਕੇ, ਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਿੱਖਾ ਖੰਡਾ ਲੈ ਕੇ ਰਣ ਵਿਚ ਭੱਜ ਕੇ ਆ ਪਿਆ। ਫੌਜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਧਾਰਕੇ ਤੇ ਲਲਕਾਰਾ ਦੇਕੇ ਪਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਹੋਸ਼-ਹਵਾਸ ਛੁੱਟ ਗਏ ਹਨ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਭੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਫੜ ਸਕਿਆ। ਰਣ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ; ਅਤੇ ਇਕ ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਾਣੀ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਪਾਣੀ ਲਈ ਸੈਨਤਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।। ੧੬੨੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭਜੀ ਸੈਨ ਜਬ ਪਾਂਡਵੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਿਲੋਕੀ ਨੈਨ।।
ਦੁਰਜੋਧਨ ਸੋ ਯੌਂ ਕਹੀ ਤੁਮ ਧਾਵਹੁ ਲੈ ਸੈਨ।। ੧੬੨੫।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਭੱਜ ਗਈ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਲਈ। ਤਦ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੋ।। ੧੬੨੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਯੋਂ ਸੁਨਿ ਕੈ ਹਰਿ ਕੀ ਬਤੀਆ ਸਜਿ ਕੈ ਦੁਰਜੋਧਨ ਸੈਨ ਸਿਧਾਰਜੋ।।
ਭੀਖਮ ਆਗੈ ਭਯੋ ਸੰਗ ਭਾਨਜੁ ਦ੍ਰੋਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਿਜ ਸਾਥ ਪਧਾਰਜੋ।।

ਧਾਇ ਪਰੈ ਅਰਰਾਇ ਸਭੈ ਤਿਹ ਭੂਪਤਿ ਸੋ ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਪਾਰਜੋ॥
ਆਗੇ ਹੁਇ ਭੂਪ ਲਰਿਓ ਨ ਡਰਿਓ ਸਭ ਕਉ ਸਰ ਏਕ ਹੀ ਏਕ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ॥੧੬੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੀਖਮ=ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ॥ ਭਾਨਜੁ=ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਕਰਨ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸੁਣਕੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਫ਼ੌਜ ਸਜਾ ਕੇ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵੱਲ ਤੁਰਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ, ਕਰਣ, ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰੀਆ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰੀਆ ਵੀ ਚਲੇ ਹਨ। ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਅੜਤਾ ਕੇ ਵੈਰੀ ਉਤੇ ਜਾ ਪਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਇਕ ਹੀ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ॥ ੧੬੨੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਤਬ ਭੀਖਮ ਕੋਪ ਕੀਓ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਭੂਪਤਿ ਪੈ ਬਹੁ ਤੀਰ ਚਲਾਏ॥
ਆਵਤ ਬਾਨ ਸੋ ਬਾਨ ਕਟੇ ਖੜਗੇਸ਼ ਮਹਾ ਅਸ ਲੈ ਕਰਿ ਧਾਏ॥
ਹੋਤ ਭਯੋ ਤਹ ਜੁੱਧੁ ਬਡੋ ਰਿਸਿ ਭੀਖਮ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਬੈਨ ਸੁਨਾਏ॥
ਤਉ ਲਖਿ ਹੋ ਹਮਰੇ ਬਲ ਕਉ ਜਬ ਹੀ ਜਮ ਕੇ ਬਸਿਹੋਂ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਏ॥੧੬੨੭॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸਨੇ ਰਾਜੇ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸਦੇ ਆਉਂਦੇ ਤੀਰ ਆਪਣੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਕੱਟ ਸੁੱਟੇ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਹਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਉਥੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮੇ ਨੂੰ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਾਏ। ਮੇਰੇ ਬਲ ਨੂੰ ਤੂੰ ਤਦ ਹੀ ਜਾਣੇਂਗਾ, ਜਦੋਂ ਜਾ ਕੇ ਜਮਲੋਕ ਦਾ ਵਾਸੀ ਬਣੇਂਗਾ॥ ੧੬੨੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭਜਤ ਨ ਭੀਖਮ ਜੁੱਧ ਤੇ ਭੂਪ ਲਖੀ ਇਹ ਗਾਥ॥
ਸੀਸ ਕਟਿਓ ਤਿਹ ਸੂਤ ਕੋ ਏਕ ਬਾਨ ਕੇ ਸਾਥ॥ ੧੬੨੮॥

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿ ਭੀਸ਼ਮ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਭੱਜਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਇਕ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੬੨੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਅਸੁ ਲੈ ਭੀਖਮ ਕੋ ਭਜਿ ਗੇ ਤਬ ਹੀ ਦੁਰਜੋਧਨ ਕੋਪ ਭਰਿਓ॥
ਸੰਗ ਦ੍ਰਊਣ ਕੋ ਪੁਤ੍ਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਰ ਲੈ ਬਰਮਾ ਕ੍ਰਿਤ ਜਾਦਵ ਜਾਇ ਪਰਿਓ॥
ਧਨੁ ਬਾਨ ਲੈ ਦ੍ਰਊਣ ਹੂ ਆਪ ਤਬੈ ਹਠ ਠਾਨ ਰਹਿਓ ਨਹ ਨੈਕੁ ਡਰਿਓ॥
ਕਰਵਾਰ ਕਟਾਰਨਿ ਸੂਲਨਿ ਸਾਂਗਨਿ ਚੱਕ੍ਰਨਿ ਕੋ ਅਤਿ ਜੁਝ ਕਰਿਓ॥੧੬੨੯॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਥਵਾਹੀ ਰੱਥ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਰਾਸਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤਦ ਘੋੜੇ ਭੱਜ ਪਏ ਤੇ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮੇ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ, ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਦੁਰਜੋਧਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰੀਆ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਅਸੁਥਾਮਾ, ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯਾ ਤੇ ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਜਾਦਵ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜਾ ਪਿਆ। ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯਾ ਆਪ ਭੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ-ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ, ਹੱਠ ਧਾਰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੋ ਗਿਆ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤਲਵਾਰਾਂ, ਕਟਾਰਾਂ, ਤ੍ਰਿਸੂਲਾਂ, ਨੇਜਿਆਂ ਤੇ ਚੱਕ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੧੬੨੯।।

ਕਾਨ ਜੂ ਬਾਚ ਖੜਗੇਸ਼ ਸੋ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤਉ ਹੀ ਲਉ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਲੀਏ ਧਨ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗੇਸ਼ ਕਉ ਬੈਨ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਮਾਰਤ ਹਉ ਹਠਿ ਕੈ ਸਠਿ ਤੋ ਕਹੁ ਕਾ ਭਯੋ ਜੋ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਏਕ ਘਰੀ ਲਰਿ ਲੈ ਮਰਿ ਹੈ ਅਬ ਜਾਨਤ ਹਉ ਤੁਯ ਕਾਲ ਹੀ ਆਯੋ।।
ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਜਉ ਚਿਤ ਮੈ ਹਰਿ ਇਉ ਕਹਿ ਕੈ ਧਨੁ ਬਾਨ ਚਲਾਯੋ।। ੧੬੩੦।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਖਣਾ - ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਚਨ ਸੁਣਾਇਆ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਮੂਰਖ! ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਹੱਠ ਕਰ ਕੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਕੁਝ ਚਿਰ ਹੋਰ ਯੁੱਧ ਕਰ ਲੈ, ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਕਾਲ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਮੂਰਖ! ਤੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਲੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਤੋਂ ਬਾਣ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ।। ੧੬੩੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਆਵਤ ਸਰ ਸੋ ਕਾਟਿ ਕੈ ਰਿਸਿ ਬੋਲਜੋ ਖੜਗੇਸ਼।।
ਮੁਹਿ ਪਉਰਖ ਜਾਨਤ ਸਕਲ ਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਰੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼।। ੧੬੩੧।।

ਅਰਥ - ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ 'ਮੇਰੇ ਬਲ ਨੂੰ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ, ਇੰਦ੍ਰ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।। ੧੬੩੧।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਭੱਖ ਜੈਹਉ ਭੂਤਨ ਭਜਾਇ ਦੈਹੋ ਸੁਰਾਸੁਰ,
ਸਜਾਮ ਪਟਿਕੈਹੋ ਭੂਮਿ ਭੁਜਾ ਅਸਜੋਗ ਹੋ।।
ਭੈਰਵ ਨਚੈਹਉ ਭਾਰੀ ਜੁੱਧਹਿ ਮਚੈਹਉ
ਪੁਨਿ ਭਾਜ ਹੂੰ ਨ ਜੈਹਉ ਸੁਨਿ ਸਾਚੀ ਹਰਿ ਹਉ ਕਹਉ।।

ਕਹਾਂ ਦ੍ਰੂਉਣ ਦਿਜ ਕਉ ਸੰਘਾਰਤ ਨ ਲਾਗੈ ਪਲੁ
ਮਾਰੋ ਦਲ ਬਲ ਇੰਦ੍ਰ ਜਮ ਰੁਦ੍ਰ ਜੋ ਚਹਉ॥
ਰਾਧਕਾ ਰਵਨ ਤਊ ਤੇਰੇ ਰਨ ਜੁਰੇ ਆਜੁ
ਛਤ੍ਰੀ ਖੜਗੇਸ਼ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਐਸੇ ਬੋਲ ਹਉ ਸਹਉ॥ ੧੬੩੨॥

ਅਰਥ – ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ! ਜੇ ਮੈਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਭੂਤਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਦੇਵਤੇ-ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭਜਾ ਦੇਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜਕੇ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਪਟਕਾ ਮਾਰਾਂਗਾ। ਭੈਰਵ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਚਾਵਾਂਗਾ, ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜੰਗ ਮਚਾਵਾਂਗਾ, ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਸੁਣ ਮੈਂ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਆਖਦਾ ਹਾਂ, ਫਿਰ ਤੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜਕੇ ਚਲਾ ਨਾ ਜਾਵੀਂ। ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ ਕੀ ਹੈ? ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰਦਿਆਂ ਤਾਂ ਪਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ, ਜੇ ਮੈਂ ਚਾਹਾਂ, ਤਾਂ ਇੰਦ੍ਰ, ਜਮ ਤੇ ਰੁਦ੍ਰ ਨੂੰ ਦਲ-ਬਲ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟਾਂਗਾ। ਹੇ ਰਾਧਕਾਂ ਰਵਨ! ਮੈਂ ਛੱਤ੍ਰੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਰੁੱਝਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਤੇਰੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਤਿੱਖੇ ਬੋਲ ਸਹਾਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ॥ ੧੬੩੨॥

ਛਪੈ॥ ਤਬਹਿ ਦ੍ਰੂਉਣ ਰਿਸ ਕੋਪ ਬਢਾਇ ਨ੍ਰਿਪ ਸਉਹੈ ਧਾਯੋ॥
ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਹਿ ਪਾਨ ਬਹੁਤੁ ਬਿਧਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ॥
ਅਧਿਕ ਸ੍ਰੂਉਣ ਤਨ ਭਰੇ ਲਰੇ ਭਟ ਘਾਇਲ ਐਸੇ॥
ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ ਭਰੇ ਪਟਿ ਖੇਲਤ ਚਾਚਰ ਜੈਸੇ॥
ਤਬ ਦੇਖ ਸਭੈ ਸੁਰ ਯੌਂ ਕਹੈ ਧੰਨਿ ਦਿਜ ਧੰਨਿ ਸੁ ਭੂਪ ਤੁਅ॥
ਜੁਗ ਚਾਰਨ ਮੈ ਅਬ ਲਉ ਕਹੂੰ ਐਸੋ ਜੁੱਧ ਨ ਭਯੋ ਭੁਅ॥ ੧੬੩੩॥

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਤ੍ਰ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਐਸਾ ਲੜੇ ਤੇ ਐਸੇ ਘਾਇਲ ਹੋਏ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲੇਥ ਪੇਥ ਹੋ ਗਏ। ਲਹੂ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਕਪੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਲੀ ਖੇਡਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਗੁਲਾਲ ਅਲਤੇ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰੀਅਜਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਧੰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਭੀ ਧੰਨ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਚੋਹਾਂ ਜੁੱਗਾਂ ਵਿਚ ਅੱਜ ਤੱਕ, ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਕਿਧਰੇ ਭੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੧੬੩੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਘੇਰਿਓ ਤਬ ਖੜਗੇਸ਼ ਕਉ ਪਾਂਡਵ ਸੈਨ ਰਿਸਾਇ॥
ਪਾਰਥ ਭੀਖਮ ਭੀਮ ਦਿਜ ਦ੍ਰੂਉਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੁਰਰਾਇ॥ ੧੬੩੪॥

ਅਰਥ – ਤਦ ਫਿਰ ਪਾਂਡਵ ਸੈਨਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ – ਅਰਜਨ, ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ, ਭੀਮ ਸੈਨ, ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ ਤੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਆਦਿਕ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੬੩੪।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਜੈਸੇ ਬਾਰ ਖੇਤ ਕੋ ਜੁ ਕਾਲ ਫਾਸ ਚੇਤ ਕੋ
ਸੁ ਭਿੱਛ ਦਾਨ ਦੇਤ ਕਉ ਸੁ ਕੰਕਨ ਜਿਉ ਕਰਕੌ।।
ਜੈਸੇ ਦੇਹ ਪ੍ਰਾਨ ਕੋ ਪ੍ਰਵੇਖ ਸਸ ਭਾਨ ਕੋ
ਅਗਿਆਨ ਜੈਸੇ ਗਿਆਨ ਕੋ ਸੁ ਗੋਪੀ ਜੈਸੇ ਹਰਿਕੌ।।
ਜਿਉ ਤੜਾਗ ਆਪ ਕਉ ਸੁ ਮਾਲਾ ਜੈਸੇ ਜਾਪ ਕਉ
ਸੁ ਪੁੰਨਿ ਜੈਸੇ ਪਾਪ ਕਉ ਜਿਉ ਆਲ ਬਾਲ ਤਰਕੌ।।
ਜੈਸੇ ਉਡ ਧ੍ਰੂਅ ਕੰਉ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਜੈਸੇ ਭੂਅ ਕੰਉ
ਸੁ ਤੈਸੇ ਘੇਰਿ ਲੀਨੋ ਹੈ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਬਰ ਕੌ।। ੧੬੩੫।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਪ੍ਰਵੇਖ=ਪ੍ਰਵਾਰ।। ਤੜਾਗ=ਪਾਣੀ।। ਆਪ=ਪਾਣੀ।। ਆਲ ਬਾਲ=ਉਹ ਗੋਲ ਵੱਟ, ਜੋ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਮੁੱਢ ਕੋਲ ਪਾਣੀ ਦੇ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।। ਉਡ=ਤਾਰੇ।।

ਅਰਥ – ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਤ ਨੂੰ ਵਾੜ, ਜਿਵੇਂ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ, ਜਿਵੇਂ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮੰਗਤੇ ਅਤੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਕੰਗਨ ਨੇ ਘੇਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਹ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ, 'ਪਰਵਾਰ' ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ, ਅਗਿਆਨ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਨੂੰ, ਅਤੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਤਲਾਉ ਨੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ, ਮਾਲਾ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਮੰਤ੍ਰ ਜਾਪ' ਨੂੰ, ਪੁੰਨ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਪ ਨੂੰ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਮਲੇ ਦੀ ਵੱਟ ਬ੍ਰਿਛ ਨੂੰ ਘੇਰੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਰਿਆਂ ਨੇ ਧ੍ਰੂਅ ਨੂੰ, ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਨੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੬੩੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਘੇਰਿ ਲਯੋ ਖੜਗੇਸ਼ ਜਬੈ ਤਬ ਹੀ ਦੁਰਜੋਧਨ ਕੋਪ ਭਯੋ ਹੈ।।
ਪਾਰਥ ਭੀਮ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰਿ ਭੀਖਮ ਅਉਰ ਹਲੀਹਲ ਪਾਨ ਲਯੋ ਹੈ।।
ਭਾਨਜ ਦ੍ਰੂਣ ਜੁ ਅਉਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸੁ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲਏ ਅਰਿ ਓਰ ਗਯੋ ਹੈ।।
ਅੜ੍ਹਨ ਲਾਤਨ ਮੂਕਨ ਦਾਂਤਨ ਕੋ ਤਹਾਂ ਆਹਵ ਹੋਤ ਭਯੋ ਹੈ।। ੧੬੩੬।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ, ਤਦ ਹੀ ਦੁਰਯੋਧਨ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ

ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਰਜਨ, ਭੀਮਸੈਨ, ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ, ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਅਤੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਲ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਰਨ, ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ ਭੀ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਵੱਲ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸਤ੍ਰਾਂ, ਲੱਤਾਂ, ਮੁੱਕਿਆਂ ਤੇ ਦੰਦਾਂ ਦਾ ਉਥੇ ਜੰਗ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ।। ੧੬੩੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਖੜਗੇਸ਼ ਲਯੋ ਧਨੁ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰ ਕਈ ਅਰਿ ਕੋਟਿ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਬਾਜ ਪਰੇ ਕਹੂੰ ਤਾਜ ਗਿਰੇ ਗਜਰਾਜ ਗਿਰੇ ਗਿਰ ਸੇ ਧਰਿਕਾਰੇ।।
ਘਾਇਲ ਏਕ ਪਰੈ ਤਰਫੈ ਸੁ ਮਨੋ ਕਰ ਸਾਯਲ ਸਿੰਘ ਬਿਡਾਰੇ।।
ਏਕ ਬਲੀ ਕਰਵਾਰਨ ਸੋ ਅਰਿ ਲੋਥ ਪਰੀ ਤਿਹ ਮੂੰਡ ਉਤਾਰੇ।। ੧੬੩੭।।

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਧਰੇ ਘੋੜੇ, ਕਿਧਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਤਾਜ ਤੇ ਕਿਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਰਗੇ ਕਾਲੇ ਹਾਥੀ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੜਫ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਮਾਨੋਂ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਗਿੱਦੜ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਦੀਆਂ ਜੋ ਲੋਥਾਂ ਡਿੱਗੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਿਰ ਲਾਹ ਸੁੱਟੇ ਹਨ।। ੧੬੩੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭੂਪਤ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਗਹੀ ਜਦੁਬੀਰਨ ਕੇ ਅਭਿਮਾਨ ਉਤਾਰੇ।।
ਫੇਰਿ ਲਈ ਜਮਦਾਰ ਸੰਭਾਰ ਹਕਾਰ ਕੈ ਸ਼ਤ੍ਰੁਨ ਕੇ ਉਰ ਫਾਰੇ।।
ਘਾਇਲ ਏਕ ਗਿਰੇ ਰਨ ਮੈ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਜਗਦੀਸ਼ ਸੰਭਾਰੇ।।
ਤੇ ਵਹ ਮੋਖ ਭਏ ਤਬ ਹੀ ਭਵ ਕੋ ਤਰ ਕੈ ਹਰਿ ਲੋਕ ਪਧਾਰੇ।। ੧੬੩੮।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਧਨੁੱਖ-ਬਾਣ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਯਾਦਵ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਸਨੇ ਕਟਾਰ ਫੜ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਵੰਗਾਰ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾੜਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਇਕ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਗਤ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਜਦ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਜੋੜਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ।। ੧੬੩੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਿਪਟ ਸੁਭਟ ਚਟ ਪਟ ਕਟੇ ਖਟਪਟ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ।।
ਸਟਪਟ ਜੋ ਭਾਜੇ ਤਿਨਹ ਪਾਰਥ ਕਹਿਓ ਸੁਨਾਇ।। ੧੬੩੯।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਸਨ, ਉਹ ਝਟ ਪਟ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਬਾਕੀ

ਫੌਜ ਵਿਚ ਜੋ ਦੌੜ ਭੱਜ ਮਚ ਗਈ, ਉਹ ਬਿਆਨ ਕਰਨੀ ਕਠਿਨ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਸਰਪੱਟ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਰਜਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਕੇ ਆਖਿਆ ਹੈ।। ੧੬੩੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਕੈ ਕਾਜ ਕਉ ਆਜ ਕਰੋ ਸਭ ਹੀ ਭਟ ਨਾਹਿ ਟਰੋ।।
ਧਨੁ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰਕੈ ਪਾਨਨ ਮੈ ਅਰਿ ਭੂਪਤ ਕਉ ਲਲਕਾਰ ਪਰੋ।।
ਮੁਖ ਤੇ ਮਿਲਿ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਰਰੋ ਅਪੁਨੇ ਅਪੁਨੇ ਹਥਿਯਾਰ ਧਰੋ।।
ਤੁਮ ਤੋ ਕੁਲ ਕੀ ਕਛੁ ਲਾਜ ਕਰੋ ਖੜਗੇਸ਼ ਕੇ ਸੰਗਿ ਲਰੋ ਨ ਡਰੋ।।੧੬੪੦।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਓ! ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਅੱਜ ਪੂਰਾ ਕਰੋ, ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਹਟੋ। ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ-ਬਾਣ ਫੜ ਲਵੋ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਪੈ ਜਾਓ। ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ, ਮੂੰਹ ਤੋਂ 'ਮਾਰ ਲੈ-ਮਾਰ ਲੈ' ਬੋਲੋ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਵੋ। ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਤਾਂ ਕੁਲ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਕਰੋ, ਭੱਜੇ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦੇ ਹੋ? ਡਰੋ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰੋ।। ੧੬੪੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭਾਨਜ ਕੋਪ ਭਯੋ ਚਿਤ ਮੈ ਤਿਹ ਭੂਪਤਿ ਕੇ ਹਠ ਸਾਮੁਹਿ ਪਾਯੋ।।
ਚਾਂਪ ਚਢਾਇ ਲਯੋ ਕਰ ਮੈ ਸਰ ਯੋ ਤਬ ਹੀ ਇਕ ਬੈਨ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਆਯੋ ਹੈ ਕੇਹਰਿ ਕੇ ਮੁਖ ਮੈ ਮ੍ਰਿਗ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਤੌਂ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।।
ਭੂਪਤ ਹਾਥ ਲਯੋ ਧਨੁ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰ ਕਹਯੋ ਮੁਖ ਤੇ ਸਮਝਾਯੋ।। ੧੬੪੧।।

ਅਰਥ - ਕਰਨ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਹੱਠ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭੱਜ ਕੇ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਲੈ ਕੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਤੀਰ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ "ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਹਰਨ ਆ ਗਿਆ ਹੈ", ਉਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੁਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਧਰ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ-ਬਾਣ ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਆਖਿਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ।। ੧੬੪੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭਾਨਜ ਕਾਹੇ ਕਉ ਜੂਝ ਮਰੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਹੁ ਭਲੋ ਦਿਨ ਕੋ ਇਕ ਜੀਜੇ।।
ਖਾਤ ਹਲਾਹਲ ਕਿਉ ਆਪਨੇ ਕਰ ਜਾਇ ਕੈ ਧਾਮ ਸੁਧਾ ਰਸੁ ਪੀਜੇ।।
ਯੌਂ ਕਹਿ ਭੂਪਤਿ ਬਾਨ ਹਨਜੋ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਜੋ ਜੁੱਧਹਿ ਕੋ ਫਲੁ ਲੀਜੇ।।
ਲਾਗਤਿ ਬਾਨ ਗਿਰਿਓ ਮੁਰਛਾਇ ਕੇ ਸ੍ਰਉਨ ਗਿਰਿਓ ਸਗਰੋ ਅੰਗ ਭੀਜੇ।। ੧੬੪੨।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ! ਕਿਉਂ ਲੜ ਕੇ ਮਰਦਾ ਹੈਂ? ਚੰਗਾ ਹੈ, ਘਰ ਚਲਾ ਜਾਹ ਅਤੇ ਕੋਈ ਦਿਨ ਜੀਊਂਦਾ ਰਹੁ। ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਭਿਅੰਕਰ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾ ਖਾ ਸਗੋਂ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਪੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕਿਹਾ ਹੈ - ਚੰਗਾ, ਜੇ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦਾ ਤਾਂ ਜੁੱਧ ਦਾ ਫਲ ਚੱਖ ਲੈ। ਤੀਰ ਦੇ ਵਜਦਿਆਂ ਹੀ ਕਰਣ ਮੂਰਛਾ ਖਾ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਏਨਾ ਲਹੂ ਡਿੱਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਭਿੱਜ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੬੪੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤਉ ਹੀ ਲਉ ਭੀਮ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੈ ਪੁਨ ਪਾਰਥ ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਧਨੁ ਧਾਯੋ।।
ਭੀਖਮ ਦ੍ਰੋਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਹਦੇਵ ਸੁ ਭੂਰਸ੍ਰਵਾ ਮਨ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ।।
ਸ੍ਰੀ ਦੁਰਜੋਧਨ ਰਾਇ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰਿ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਲੈ ਦਲੁ ਆਯੋ।।
ਭੂਪ ਕੇ ਤੀਰਨ ਕੇ ਡਰ ਤੇ ਬਰ ਬੀਰਨ ਤਉ ਮਨ ਮੈ ਡਰ ਪਾਯੋ।। ੧੬੪੩।।

ਅਰਥ - ਉਨੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਭੀਮ ਗਦਾ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ, ਅਤੇ ਅਰਜਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨਖ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ ਆ ਪਿਆ। ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ, ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ, ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ, ਸਹਦੇਵ ਤੇ ਭੂਰਸ੍ਰਵਾ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਲਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਦੁਰਜੋਧਨ ਤੇ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸਟਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬਹਾਦੁਰ ਜੋਧਿਆਂ ਨੇ ਭੀ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਮੰਨਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੧੬੪੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤਉ ਲਗਿ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਆਪ ਕੁਪਯੋ ਸਰ ਭੂਪਤਿ ਕੇ ਉਰ ਮੈ ਇਕ ਮਾਰਿਓ।।
ਏਕ ਹੀ ਬਾਨ ਕੋ ਤਾਨ ਤਬੈ ਤਿਹ ਸਾਰਥੀ ਕੋ ਪ੍ਰਤਅੰਗ ਪ੍ਰਹਾਰਿਓ।।
ਭੂਪਤਿ ਆਗੇ ਹੀ ਹੋਤ ਭਯੋ ਰਨ ਭੂਮਹਿ ਤੇ ਨ ਟਰਯੋ ਪਗ ਟਾਰਿਓ।।
ਸੂਰ ਸਰਾਹਤ ਭੇ ਸਭ ਹੀ ਜਸੁ ਯੌ ਮੁਖ ਤੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਉਚਾਰਿਓ।। ੧੬੪੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ।। ਸਾਰਥੀ=ਕੋਚਵਾਨ।। ਪ੍ਰਤਅੰਗ=ਹੱਥ।।

ਅਰਥ - ਉਨੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਇਕ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਅਜੇਹਾ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੇ ਕੋਚਵਾਨ ਦਾ ਹੱਥ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਪਿਛਾਂਹ ਵੱਲ ਕਦਮ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਅਗਾਂਹ ਵੱਲ ਹੀ ਵੱਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਅਜੇਹਾ ਧੀਰਜ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਉਸਦੀ ਸਲਾਹੁਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਨੇ ਭੀ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਜੱਸ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ।। ੧੬੪੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕੋ ਅਵਿਲੋਕ ਕੈ ਆਨਨ ਇਉ ਕਹਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ।।
ਛੂਟ ਰਹੀ ਅਲਕੈ ਕਟਿ ਲਉ ਉਪਮਾ ਮੁਖ ਕੀ ਬਰਨੀ ਨਹੀ ਜਾਈ।।
ਚਾਰ ਦਿਪੈ ਅਖੀਆਨ ਦੋਊ ਉਪਮਾ ਨ ਕਛੂ ਇਨ ਤੇ ਅਧਿਕਾਈ।।
ਜਾਹੁ ਚਲੇ ਤੁਮ ਕਉ ਹਰਿ ਛਾਡਤ ਲੈਹੁ ਕਹਾ ਹਠ ਠਾਨ ਲਰਾਈ।।੧੬੪੫।।

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਤੇਰੇ ਲੱਕ ਤੱਕ ਜ਼ੁਲਫਾਂ ਲਮਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕੁਝ ਆਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਦੋਵੇਂ ਅੱਖੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਉਪਮਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਾਹੁ, ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਓ, ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਤੈਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ, ਹੱਠ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰ ਕੇ ਕੀ ਲੱਭ ਲਵੇਂਗਾ?।। ੧੬੪੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਧਨੁ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰ ਕਹਜੋ ਬਪੁਰੋ ਹਮਰੀ ਬਤੀਯਾ ਹਰਿ ਜੂ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ।।
ਕਿਉ ਹਠਿ ਠਾਨ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਹਮ ਸਿਉ ਸਮੁਹਾਇ ਕੈ ਆਹਵ ਕੀਜੈ।।
ਮਾਰਤ ਹੌਂ ਅਬ ਤੋਹਿ ਨ ਛਾਡਤ ਜਾਹੁ ਭਲੇ ਅਬ ਲਉ ਨਹੀ ਛੀਜੈ।।
ਮਾਨ ਕਹਜੋ ਹਮਰੋ ਪੁਰ ਕੀ ਕਜਰਾਰਨਿ ਕੋ ਨ ਬ੍ਰਿਥਾ ਦੁਖ ਦੀਜੈ।।੧੬੪੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਜਰਾਰਨਿ=ਬਦਕਾਰ ਔਰਤਾਂ।।

ਅਰਥ - ਧਨੁੱਖ-ਬਾਣ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਫੇਰ ਆਖਿਆ - ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਲੈ, ਤੂੰ ਜ਼ਿੱਦ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਮਚਾਉਂਦਾ ਹੈਂ? ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡਾਂਗਾ ਨਹੀਂ, ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਚੰਗਾ ਹੈ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਜਾਹੁ, ਅਜੇ ਤਕ ਕੁਝ ਵਿਗੜਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਲੈ, ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਬਦਕਾਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਦੁੱਖ ਨਾ ਦੇਹ ਅਰਥਾਤ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਤੂੰ ਹਾਸ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਮਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਹ ਦੁਖੀ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਤਰਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਜਾਹ।। ੧੬੪੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਹਉ ਹਠ ਠਾਨ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਘਨਸਯਾਮ ਘਨੇ ਰਨਬੀਰ ਨਿਬੇਰੇ।।
ਕਾ ਕੋ ਕਹੇ ਹਮ ਸੋ ਹਰਿ ਜੂ ਸਮੁਹਾਇ ਭਯੋ ਨ ਫਿਰਜੋ ਰਨ ਹੇਰੇ।।
ਮਾਰੋ ਕਹਾ ਅਬ ਤੋ ਕਹੁ ਹਉ ਕਰੁਨਾ ਅਤ ਹੀ ਜਿਯ ਆਵਤ ਮੇਰੇ।।
ਤੋ ਕੋ ਮਰਜੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਛਿਨ ਮੈ ਮਰਿ ਜੈਹੈ ਸਖਾ ਹਰਿ ਜੇਤਕ ਤੇਰੇ।। ੧੬੪੭।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਘਨਸਿਆਮ! ਮੈਂ ਜ਼ਿਦ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਖਤਮ ਕਰ

ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਕਿਸ ਦੇ ਕਹੇ ਲੱਗਕੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ? ਮੇਰੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਤੇ ਮੋੜਿਆਂ ਭੀ ਮੁੜਿਆਂ ਨਹੀਂ ਹੈਂ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਮਾਰਾਂ ? ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਉੱਤੇ ਤਰਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਤੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਯਾਰ ਦੋਸਤ ਹਨ, ਤੇਰਾ ਮਰਨਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਉਹ ਇਕ ਪੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰ ਜਾਣਗੇ॥ ੧੬੪੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਹਰਿ ਇਉ ਸੁਨਿ ਕੈ ਧਨੁ ਬਾਨ ਲਯੋ ਰਿਸਿ ਕੈ ਖੜਗੇਸ਼ ਕੇ ਸਾਮੁਹਿ ਧਾਯੋ॥
ਆਵਤ ਹੀ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਘਟਿਕਾ ਜੁਗ ਬਾਨਨ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ॥
ਸਜਾਮ ਗਿਰਾਵਤ ਭਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕਉ ਨ੍ਰਿਪ ਹੂ ਰਥ ਤੇ ਹਰਿ ਭੂਮਿ ਗਿਰਾਯੋ॥
ਕਉਤਕ ਹੇਰ ਸਰਾਹਤ ਭੇ ਭਟ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਜਸੁ ਗਾਯੋ॥ ੧੬੪੮॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਧਨੁੱਖ-ਬਾਣ ਫੜ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭੱਜ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਤੱਕ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੱਥ ਉੱਤੋਂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟ ਘੱਤਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਸੂਰਮੇਂ ਉਪਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੱਸ ਨੂੰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਗਾਂਵਿਆ ਹੈ॥ ੧੬੪੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਇਤ ਸਜਾਮ ਚਢਜੋ ਰਥ ਆਪਨ ਪੈ ਰਥ ਪੈ ਉਤ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗੇਸ਼ ਚਢਜੋ॥
ਅਤਿ ਕੋਪ ਬਢਾਇ ਮਹਾਂ ਚਿਤ ਮੈ ਤਿਹ ਮਜਾਨਹੁ ਤੇ ਕਰਵਾਰ ਕਢਜੋ॥
ਸੁ ਘਨੋ ਦਲ ਪੰਡ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰਨ ਕੋ ਰਿਸਿ ਤੇਜ ਕੀ ਪਾਵਕ ਸੰਗ ਡਢਜੋ॥
ਧੁਨ ਬੇਦ ਕੀ ਅਸਤ੍ਰਨਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਕੀ ਬਿਧਿ ਮਾਨਹੁ ਪਾਰਸ ਸਾਥ ਪਢਜੋ॥ ੧੬੪੯॥

ਅਰਥ – ਇਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਪਣੇ ਰੱਥ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਉਧਰ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਰੱਥ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਵਧਾ ਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮਿਆਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਾਂਡਵ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਫ਼ੌਜ ਹੈ ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਤਪੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਅਸਤ੍ਰਾਂ-ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਅਰਜਨ ਵਿੱਧੀ ਨਾਲ ਵੇਦ ਵਿਚਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੧੬੪੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਦੁਰਜੋਧਨ ਕੇ ਦਲ ਕੋ ਲਖਿ ਭੂਪ ਤਬੈ ਅਤਿ ਬਾਨ ਚਲਾਏ॥
ਬਾਂਕੇ ਕੀਏ ਬਿਰਥੀ ਤਹ ਬੀਰ ਘਨੇ ਤਬ ਹੀ ਜਮ ਧਾਮ ਪਠਾਏ॥
ਭੀਖਮ ਦ੍ਰੂਉਣ ਤੇ ਆਦਿਕ ਸੂਰ ਭਜੇ ਰਣ ਮੈ ਨ ਕੋਊ ਠਹਰਾਏ॥

****

ਜੀਤ ਕੀ ਆਸ ਤਜੀ ਬਹੁਰੋ ਖੜਗੇਸ਼ ਕੇ ਸਾਮੁਹਿ ਨਾਹਿਨ ਆਏ।।੧੬੫੦।।

ਅਰਥ – ਸ੍ਰੀ ਦੁਰਜੋਧਨ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਫਿਰ ਉਸ ਵੱਲ ਬਹੁਤੇ ਤੀਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਾਂਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇਂ ਉਸਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਮ ਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਤੇ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ ਆਦਿ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਭੀ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਿਆ ਹੈ। ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਣ ਦੀ ਆਸ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਕੋਈ ਭੀ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ।। ੧੬੫੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦ੍ਰੂਉਣਜ ਭਾਨੁਜ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਜਿ ਗਏ ਨ ਬਾਧੀ ਧੀਰ।।
ਭੂਰ ਸ੍ਰਵਾ ਕੁਰਰਾਜ ਸਭ ਟਰੇ ਲਖੀ ਰਨ ਭੀਰ।। ੧੬੫੧।।

ਅਰਥ – ਦ੍ਰੋਣ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਸੁਥਾਮਾ, ਸੂਰਜ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਰਣ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੌਂਸਲਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਭੂਰਸ੍ਰਵਾ ਤੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਣ ਬਿਪਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਗਏ ਹਨ।। ੧੬੫੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭਾਜੇ ਸਭੈ ਲਖਿ ਕੈ ਸੁ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰਿ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਕੇ ਤਟ ਐਸੇ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਭੂਪ ਬਡੋ ਬਲਵੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧ ਕਾਹੂ ਤੇ ਪੈਗ ਟਰਿਓ ਨਹੀ ਟਾਰਯੋ।।
ਭਾਨਜ ਭੀਖਮ ਦ੍ਰੂਉਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹਮ ਪਾਰਥ ਭੀਮ ਘਨੋ ਰਨ ਪਾਰਯੋ।।
ਸੋ ਨਹਿ ਨੈਕੁ ਟਰੈ ਰਨ ਤੇ ਹਮਹੂੰ ਸਭਹੂੰ ਪ੍ਰਭ ਪਉਰਖ ਹਾਰਯੋ।। ੧੬੫੨।।

ਅਰਥ – ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭੱਜ ਗਿਆ ਜਾਣ ਕੇ ਯੁਧਿਸਟਰ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧ ! ਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਪਿਛੇ ਹਟਾਈਆਂ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ ਹੈ। ਕਰਨ, ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ, ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ, ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ, ਅਰਜਨ, ਭੀਮਸੈਨ ਆਦਿਕ ਅਸਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਰਣਭੂਮੀ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ ਹੈ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸਗੋਂ ਅਸਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹਾਰ ਚੁੱਕੀ–ਹੈ।। ੧੬੫੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭੀਖਮ ਭਾਨਜੁ ਅਉ ਦੁਰਜੋਧਨ ਭੀਮ ਘਨੋ ਹਠ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ।।
ਸ੍ਰੀ ਮੁਸਲੀ ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਸਾਤਕ ਕੋਪ ਘਨੋ ਚਿਤ ਮਾਂਝ ਬਢਾਯੋ।।
ਹਾਰ ਰਹੇ ਰਨਧੀਰ ਸਭੈ ਅਬ ਕਾ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਤੁਮਰੇ ਮਨ ਆਯੋ।।
ਭਾਗਤ ਪੈ ਗਨ ਸੋ ਰਨ ਤੇ ਤਿਹ ਸੋ ਹਮਰੋ ਸੁ ਕਛੂ ਨ ਬਸਾਯੋ।। ੧੬੫੩।।

ਅਰਥ – ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ, ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੁਰਜੋਧਨ ਤੇ ਭੀਮਸੈਨ ਨੇ ਹੱਠ ਨੂੰ ਧਾਰ ਕੇ ਬੜਾ

ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਬਲਭੱਦ੍ਰ, ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਸਾਤਿਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾਕੇ ਧਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਣ ਧੀਰਜੀ ਹਾਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਹੁਣ ਦੱਸੋ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਇਕ ਕਦਮ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ ਤੇ ਉਸ ਤੇ ਸਾਡਾ ਜ਼ੋਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ?।। ੧੯੫੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਰੁਦ੍ਰ ਤੇ ਆਦਿ ਜਿਤੇ ਗਨ ਦੇਵ ਤਿਤੇ ਮਿਲਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਊਪਰ ਧਾਏ।।
ਤੇ ਸਭ ਆਵਤ ਦੇਖ ਬਲੀ ਧਨੁ ਤਾਨ ਕੈ ਬਾਨ ਹਕਾਰਿ ਲਗਾਏ।।
ਏਕ ਗਿਰੇ ਤਹ ਘਾਇਲ ਹ੍ਵੈ ਇਕ ਤ੍ਰਾਸ ਭਰੇ ਤਜਿ ਜੁੱਧੁ ਪਰਾਏ।।
ਏਕ ਲਰੇ ਨ ਡਰੇ ਬਲਵਾਨ ਨਿਦਾਨ ਸੋਊ ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਰ ਗਿਰਾਏ।। ੧੯੫੪।।

ਅਰਥ - ਰੁਦ੍ਰ ਤੇ ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਸਨ ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਜਾ ਪਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕਰਕੇ, ਬਲੀ ਯੋਧੇ ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੇ ਲਲਕਾਰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਇਕ ਉਥੇ ਹੀ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਇਕ ਡਰ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਜੋ ਡਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹ ਕਈ ਇਕ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜੇ ਹਨ, ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ।। ੧੯੫੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੀਤ ਸੁਰੇਸ਼ ਧਨੇਸ਼ ਖਗੇਸ਼ ਗਨੇਸ਼ ਕੋ ਘਾਇਲ ਕੈ ਮੁਰਛਾਯੋ।।
ਭੂਮ ਪਰਯੋ ਬਿਸੰਭਾਰਿ ਨਿਹਾਰ ਜਲੇਸ਼ ਦਿਨੇਸ਼ ਨਿਸੇਸ਼ ਪਰਾਯੋ।।
ਬੀਰ ਮਹੇਸ਼ ਤੇ ਆਦਿਕ ਭਾਜ ਗਏ ਇਹ ਸਾਮੁਹਿ ਏਕ ਨ ਆਯੋ।।
ਕੋਪ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ ਆਵਤ ਜੋ ਸੁ ਚਪੇਟ ਸੋ ਮਾਰ ਕੈ ਭੂਮਿ ਗਿਰਾਯੋ।। ੧੯੫੫।।

ਅਰਥ - ਇੰਦ੍ਰ, ਕੁਬੇਰ ਤੇ ਗਰੜ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗਣੇਸ਼ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਕੇ ਮੂਰਛਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬੇਸੁਧ ਹੋਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹੋਏ ਗਣੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਵਰਨ, ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਬੀਰ ਆਦਿਕ ਭੀ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਇਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧ! ਜੋ ਭੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਉਸਨੇ ਚਪੇੜਾਂ ਮਾਰਕੇ ਹੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡੇਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।। ੧੯੫੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਸਿਉ ਹਰਿਦੇ ਕਹੀ ਬਾਤ ਧਰਮ ਕੇ ਤਾਤ।।
ਤਿਹੀ ਸਮੈ ਸ਼ਿਵਜੂ ਕਹਯੋ ਬ੍ਰਹਮੇ ਸਿਉ ਮੁਸਕਾਤ।। ੧੯੫੬।।

ਅਰਥ - ਧਰਮ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਯੁਧਿਸਟਰ ਨੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਜੇਹੀ ਗੱਲ

****

ਆਖੀ ਸੀ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਮੁਸਕ੍ਰਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ।। ੧੬੫੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਆਪਨ ਸੋ ਸਭ ਹੀ ਭਟ ਜੂਝ ਰਹੈ ਕਰ ਕੈ ਨ ਮਰੈ ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਰਜੋ।।
ਤਉ ਚਤੁਰਾਨਨ ਸਿਉ ਸ਼ਿਵਜੂ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਸਕ੍ਰ ਜਮਾਦਿਕ ਬੀਰ ਜਿਤੇ ਹਮਹੂੰ ਇਨ ਸੋ ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਪਾਰਜੋ।।
ਏ ਤੋ ਨਹੀ ਬਲ ਹਾਰਤ ਰੰਚਕ ਚਉਦਹੂੰ ਲੋਕਨਿ ਕੋ ਦਲੁ ਹਾਰਜੋ।।੧੬੫੭।।

ਅਰਥ - ਆਪ ਨੱਸ ਚਲੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਰਾਜਾ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਆਖਿਆ। ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਯਮ ਆਦਿਕ ਸੂਰਮੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਣੇ ਅਸਾਂ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਘੋਰ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਬਲ ਨਹੀਂ ਹਾਰਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਹਾਰ ਗਈ ਹੈ।। ੧੬੫੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੋਊ ਕਰਤ ਬਿਚਾਰ ਇਤ ਪੰਕਜ ਪੂਤ ਤ੍ਰਿਨੈਨ।।
ਉਤ ਰਵਿ ਅਸਥਾਚਲਿ ਗਯੋ ਸਸ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਭਈ ਰੈਨ।। ੧੬੫੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੰਕਜ ਪੂਤ = ਕਮਲ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ।। ਤ੍ਰਿਨੈਨ=ਸ਼ਿਵਜੀ।। ਅਸਥਾਚਲਿ=ਇਕ ਪਹਾੜ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸੂਰਜ ਛਿਪਦਾ ਹੈ।। ਸਸਿ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ।।

ਅਰਥ - ਇਧਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਧਰ ਸੂਰਜ ਅਸਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ ਹੈ।। ੧੬੫੮।।

ਚੌਪਈ।। ਦੋਊ ਦਲ ਅਤਿ ਹੀ ਅਕੁਲਾਨੇ।। ਭੂਖ ਪਿਆਸ ਸੋ ਤਨ ਮੁਰਝਾਨੇ।।
ਅਰਤੇ ਲਰਤੇ ਹ੍ਵੈ ਗਈ ਸਾਂਝ।। ਰਹਿ ਗਏ ਤਾਹੀ ਰਨ ਕੇ ਮਾਂਝ।। ੧੬੫੯।।

ਅਰਥ - ਦੋਵੇਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਭੁੱਖ ਤ੍ਰੇਹ ਨਾਲ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਕੁਮਲਾ ਗਏ ਹਨ। ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਲੜਦਿਆਂ ਲੜਦਿਆਂ ਤ੍ਰਿਕਾਲਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਸਬੱਬ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਰਣਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਖੜੇ ਖੜੋਤੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ।। ੧੬੫੯।।

ਚੌਪਈ।। ਭੋਰ ਭਯੋ ਸਭ ਸੁਭਟ ਸੁ ਜਾਗੇ।। ਦੁਹ ਦਿਸ ਮਾਰੂ ਬਾਜਨ ਲਾਗੇ।।
ਸਾਜੇ ਕਵਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕਰ ਧਾਰੇ।। ਬਹੁਰ ਜੁੱਧ ਕੇ ਹੇਤ ਸਿਧਾਰੇ।। ੧੬੬੦।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਜਾਗ ਪਏ, ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਸਰੀਰਾਂ ਉਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਸਜਾ ਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜ ਲਏ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੁੱਧ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ।। ੧੬੬੦।।

ਸਵੈਯਾ॥ ਸ਼ਿਵ ਕੌ ਜਮ ਕੌ ਰਵਿ ਕੌ ਸੰਗ ਲੈ ਬਸਦੇਵ ਕੋ ਨੰਦ ਚਲਜੋ ਰਨ ਧਾਨੀ॥
ਮਾਰਨ ਹੋ ਅਰਿ ਕੈ ਅਰਿ ਕੋ ਹਰਿ ਕੋ ਹਰਿ ਭਾਖਤ ਯੋਂ ਮੁਖ ਬਾਨੀ॥
ਸਜਾਮ ਕੇ ਸੰਗਿ ਘਨੇ ਉਮਡੇ ਭਟ ਪਾਨਨ ਬਾਨ ਕਮਾਨਨਿ ਤਾਨੀ॥
ਆਇ ਭਿਰੇ ਖੜਗੇਸ਼ ਕੇ ਸੰਗ ਅਸ਼ੰਕ ਭਏ ਕਛੁ ਸ਼ੰਕ ਨ ਮਾਨੀ॥ ੧੬੬੧॥

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ, ਯਮ ਨੂੰ ਤੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ, ਬਸੁਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਅੜ ਕੇ ਯੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕਮਾਨਾਂ ਫੜਕੇ ਵਿਚ ਤੀਰ ਖਿਚੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਆ ਕੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਭਿੜ ਪਏ ਹਨ, ਸਾਰਿਆਂ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਹੈ॥ ੧੬੬੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਗਜਾਰਹ ਘਾਇਲ ਕੈ ਸ਼ਿਵ ਕੇ ਗਨ ਦ੍ਵਾਦਸ ਸੂਰਨਿ ਕੇ ਰਥ ਕਾਟੇ॥
ਘਾਇ ਕੀਯੋ ਜਮ ਕੋ ਬਿਰਥੀ ਬਸੁ ਆਠਨ ਕਉ ਲਲਕਾਰ ਕੈ ਡਾਟੇ॥
ਸ਼ਤ੍ਰ ਬਿਮੁੰਡਤ ਕੀਨੇ ਘਨੇ ਜੁ ਰਹੇ ਰਨ ਤੇ ਤਿਨ ਕੇ ਪਗ ਹਾਟੇ॥
ਪਉਣ ਸਮਾਨ ਛੁਟੇ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਨ ਸਭੈ ਦਲ ਬਾਦਲ ਜਿਉ ਚਲਿ ਫਾਟੇ॥ ੧੬੬੨॥

ਅਰਥ - ਯਾਰਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਨ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਦੇ ਰੱਥ ਕੱਟ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਜਮ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਕੇ ਰੱਥ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਠਾਂ ਬਸੂਆਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਡਾਂਟਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜੇਹੜੇ ਖੜੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵੱਲ ਚੱਲਣ ਤੋਂ ਹੱਟ ਗਏ ਹਨ। ਹਵਾ ਦੇ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਤੀਰ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਰਗੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸੂਰਮੇ ਵਾਹੋਦਾਹੀ ਭੱਜ ਚੱਲੇ ਹਨ॥ ੧੬੬੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਭਾਜ ਗਏ ਰਨ ਤੇ ਡਰ ਕੈ ਭਟ ਤਉ ਸ਼ਿਵ ਏਕ ਉਪਾਇ ਬਿਚਾਰਜੋ॥
ਮਾਟੀ ਕੋ ਮਾਨਸ ਏਕ ਕੀਯੋ ਤਿਹ ਪ੍ਰਾਨ ਪਰੇ ਜਬ ਸਜਾਮ ਨਿਹਾਰਜੋ॥
ਸਿੰਘ ਅਜੀਤ ਧਰਿਓ ਤਿਹ ਨਾਮੁ ਦੀਓ ਬਰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਮਰੈ ਨਹੀ ਮਾਰਜੋ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਸੋਊ ਕਰ ਮੈ ਖੜਗੇਸ਼ ਕੇ ਮਾਰਨ ਹੇਤ ਸਿਧਾਰਜੋ॥ ੧੬੬੩॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਸੂਰਮੇ ਡਰ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ, ਤਦ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਇਕ ਉਪਾਓ

ਸੋਚਿਆ। ਇਕ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਝੱਟ ਹੀ ਉਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਪੈ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ' ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਵਰ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਮਾਰਿਆਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਰੇਗਾ। ਉਹ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ, ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਚਲਿਆ ਹੈ।। ੧੬੬੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਅਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਲਵੰਡ ਬਹੁਰ ਮਿਲਿਕੈ ਭਟ ਧਾਏ।।
ਅਪਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰਿ ਲੀਏ ਕਰਿ ਸੰਖ ਬਜਾਏ।।
ਦ੍ਵਾਦਸ ਭਾਨਨ ਤਾਨ ਕਮਾਨਨਿ ਬਾਨ ਚਲਾਏ।।
ਹੋ ਯੋ ਬਰਖੇ ਸਰ ਘੋਰ ਮਨੋ ਪਰਲੈ ਘਨ ਆਏ।। ੧੬੬੪।।

ਅਰਥ - ਬਹੁਤ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਫਿਰ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਚੱਲੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਖ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਰਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਨੇ ਕਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਲੈ ਕਾਲ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੇ ਮੋਹਲੇਧਾਰ ਬਾਰਸ਼ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।। ੧੬੬੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਾਨਨਿ ਸੋ ਬਾਨਨਿ ਕਟੇ ਕੋਪ ਤਕੇ ਜੁਗ ਨੈਨ।।
ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਸੋ ਖੜਗੇਸ਼ ਤਬ ਰਿਸ ਕਰਿ ਬੋਲਜੋ ਬੈਨ।। ੧੬੬੫।।

ਅਰਥ - ਆਪਣੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਬਚਨ ਬੋਲਿਆ।। ੧੬੬੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਿਉ ਰੇ ਗੁਮਾਨ ਕਰੈ ਘਨਸ੍ਯਾਮ ਅਬੈ ਰਨ ਤੇ ਪੁਨਿ ਤੋਹਿ ਭਜੈਹੋ।।
ਕਾਹੇ ਕੌ ਆਨ ਅਰਯੋ ਸੁਨ ਰੇ ਸਿਰ ਕੇਸਨਿ ਤੇ ਬਹੁਰੋ ਗਹਿ ਲੈਹੋ।।
ਐਰੇ ਅਹੀਰ ਅਧੀਰ ਡਰੈ ਨਹਿ ਤੋਕਹਿ ਜੀਵਤ ਜਾਨ ਨ ਦੈਹੋ।।
ਇੰਦ੍ਰ ਬਿਰੰਚ ਕੁਬੇਰ ਜਲਾਧਿਪ ਕੋ ਸਸਿ ਕੋ ਸਿਵ ਕੋ ਹਤ ਕੈਹੋ।। ੧੬੬੬।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਕਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਤੂੰ ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣੇ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਨਸਾ ਦਿਆਂਗਾ। ਸੁਣ, ਓਇ! ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਣ ਅੜਿਆ ਹੈਂ? ਮੈਂ ਫਿਰ ਤੈਨੂੰ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਲਵਾਂਗਾ। ਓਇ ਗੁਆਲੇ! ਤੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਦਿਲ ਹੋ ਕੇ ਭੀ ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ? ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਜਿਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ, ਕੁਬੇਰ ਨੂੰ, ਵਰਨ ਨੂੰ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ।। ੧੬੬੬।।

ਸਵੈਯਾ॥ ਤਉ ਹੀ ਲਉ ਬੀਰ ਮਹੋਤ ਕਟਾ ਸਿੰਘ ਹੁਤੋ ਰਨ ਮੈ ਮਨ ਮੈ ਕੋਪ ਭਰਜੋ॥
ਕਰ ਮੈ ਕਰਵਾਰ ਲੈ ਧਾਇ ਚਲਜੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਨਹੀ ਨੈਕ ਡਰਜੋ॥
ਅਸ ਜੁੱਧ ਦੁਹੂੰ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀਨ ਬਡੋ ਨ ਕੋਊ ਰਨ ਤੇ ਪਗ ਏਕ ਟਰਜੋ॥
ਖੜਗੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੀ ਤਾਨ ਦਈ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰਾਨ ਕਰਜੋ ਗਿਰ ਭੂਮ ਪਰਜੋ॥੧੬੬੭॥

ਅਰਥ – ਮਹੋਤਕਟ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਜੋਧਾ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੀ, ਓਨੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਉਸਦਾ ਮਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈਕੇ ਚਲਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਤਲਵਾਰ-ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਇਕ ਕਦਮ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ ਹੈ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ॥ ੧੬੬੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਦੇਖ ਦਸ਼ਾ ਤਿਹ ਸਿੰਘ ਬਚਿਤ੍ਰ ਸੁ ਠਾਢੋ ਹੁਤੋ ਰਿਸ ਕੈ ਵਹ ਧਾਯੋ॥
ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਧਨੁ ਬਾਨਨ ਲੈ ਤਿਹ ਭੂਪਤ ਸਿਉ ਅਤਿ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਖੜਗੇਸ਼ ਬਲੀ ਧਨ ਤਾਨ ਮਹਾ ਬਰ ਬਾਨ ਪ੍ਰਕੋਪ ਚਲਾਯੋ॥
ਲਾਗਿ ਗਯੋ ਤਿਹ ਕੇ ਉਰ ਮੈ ਸਰ ਘੂਮਿ ਗਿਰਿਓ ਧਰ ਇਉ ਅਰਿ ਘਾਯੋ॥੧੬੬੮॥

ਅਰਥ – ਉਥੇ ਇਕ ਬਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮਾ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਮਹੋਤਕਟ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖਦਾ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੇ ਧਨੁੱਖ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਜੋਧੇ ਨੇ ਭੀ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕਰਕੇ, ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਮਹਾਂ ਬਰਵੰਡ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੀਰ ਉਸਦੇ ਕਲੇਜੇ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਭੁਆਟਣੀ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੧੬੬੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਪ ਹੀ ਧਾਯੋ॥ ਧਨਖਬਾਨ ਲੈ ਰਨ ਮਧਿ ਆਯੋ॥
ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਤਿਨ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ॥ ਤੋ ਬਧ ਹਿਤ ਸਿਵ ਮੁਹਿ ਉਪਜਾਯੋ॥੧੬੬੯॥

ਅਰਥ – ਫਿਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਲੈਕੇ ਯੁੱਧ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਾਇਆ – "ਤੈਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ"॥ ੧੬੬੯॥

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਯੋਂ ਬਚਨ ਉਚਾਰਜੋ॥ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਰਨ ਮਾਹਿ ਹਕਾਰਜੋ॥

ਨ੍ਰਿਪ ਦੇ ਬੈਨ ਸੁਨਤ ਨਹੀ ਡਰਜੋ ।। ਮਹਾਂਬੀਰ ਪਗੁ ਆਗੈ ਧਰਜੋ ।। ੧੬੭੦ ।।

ਅਰਥ - ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ ਅਤੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਣ ਵਿਚ ਵੰਗਾਰਿਆ। ਰਾਜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧੇ ਨੇ ਪੈਰ ਅੱਗੇ ਹੀ ਧਰਿਆ ਹੈ।। ੧੬੭੦।।

ਚੌਪਈ ।। ਅਜਿਤ ਸਿੰਘ ਰੱਛਾ ਹਿਤ ਧਾਏ ।। ਗਜਾਰਹ ਰੁਦ੍ਰ ਭਾਨ ਸਭ ਆਏ ।।
ਇੰਦ੍ਰ ਕਿਸ਼ਨ ਜਮ ਬਸੁ ਰਿਸ ਭਰੇ ।। ਬਰਨ ਕੁਬੇਰ ਘੇਰ ਸਭ ਖਰੇ ।। ੧੬੭੧ ।।

ਅਰਥ - ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਖਸ਼ਾ ਵਾਸਤੇ ਯਾਰਾਂ ਰੁਦ੍ਰਾਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਜ ਭੀ ਆਏ ਹਨ। ਇੰਦ੍ਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਜਮ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਅੱਠ ਬਸੂ, ਬਰਨ ਤੇ ਕੁਬੇਰ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਘੇਰ ਖਲੋਤੇ ਹਨ।। ੧੬੭੧।।

ਸਵੈਯਾ ।। ਸਿੰਘ ਅਜੀਤ ਜਬੈ ਖੜਗੇਸ਼ ਸੋ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ ।।
ਸੰਗ ਸ਼ਿਵਾਦਿਕ ਸੂਰ ਜਿਤੇ ਅਰਿ ਮਾਰਨ ਕੋ ਤਿਹ ਹਾਥ ਉਚਾਯੋ ।।
ਬਾਨ ਚਲੇ ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕਾਟਿ ਸਭੈ ਮਨ ਰੋਸਿ ਤਚਾਯੋ ।।
ਲੈ ਧਨੁ ਬਾਨ ਮਹਾ ਬਲਵਾਨ ਹਨਜੋ ਭਟ ਕੋ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਬਚਾਯੋ ।। ੧੬੭੨ ।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਯੁੱਧ ਮਚਾਇਆ। ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੇ ਸੂਰਜ ਆਦਿਕ ਜੋਧੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੱਥ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹੀ ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਰੋਸ ਨੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਲੈ ਕੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਬਚਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੧੬੭੨।।

ਚੌਪਈ ।। ਜਬ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਰ ਗਿਰਾਜੋ ।। ਸੁਭਟਨ ਮਨ ਭਟਕਿਓ ਡਰ ਪਾਜੋ ।।
ਬਹੁਰੋ ਭੂਪਤ ਖੜਗ ਸੰਭਾਰਜੋ।। ਚਕ੍ਰਤ ਭੇ ਸਭਹੂ ਬਲ ਹਾਰਜੋ।। ੧੬੭੩।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਸਾਰੇ ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਡਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਫੇਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਖੰਡਾ ਫੜ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਜਹੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਬਲ ਹਾਰ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੬੭੩।।

ਤਬ ਹਰਿ ਹਰਿ ਬਿਧ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਜੋ ।। ਮਰੈ ਨ ਜਰੈ ਅਗਨ ਤੇ ਜਾਰਜੋ ।।
ਤਾ ਤੇ ਜ਼ਤਨ ਕਛੂ ਅਬ ਕੀਜੈ ।। ਯਾ ਤੇ ਮਾਰ ਭੂਪ ਇਹ ਲੀਜੈ ।। ੧੬੭੪ ।।

ਅਰਥ – ਤਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਵਿਚਾਰੀ, ਕਿ ਇਹ ਨਾ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜਿਆਂ ਸੜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੁਣ ਕੁਝ ਹੋਰ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।। ੧੯੭੪।।

ਬ੍ਰਹਮੇ ਕਹਯੋ ਸੁ ਇਹ ਬਿਧ ਕੀਜੈ।। ਮੋਹਿਤ ਹੈ ਮਨ ਤਬ ਬਲ ਛੀਜੈ।।
ਜਬ ਇਹ ਭੂਪ ਗਿਰਿਓ ਲਖਿ ਲਈਐ।। ਤਬ ਇਹ ਜਮ ਕੇ ਧਾਮ ਪਠਈਐ।।੧੯੭੫।।

ਅਰਥ – ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਤਾਕਤ ਘਟ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਦ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਅਚਰਣ ਤੋਂ ਡਿੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾਣ ਲਈਏ ਤਦੋਂ ਹੀ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਜਮਪੁਰੀ ਭੇਜ ਦੇਈਏ।। ੧੯੭੫।।

ਚੌਪਈ।। ਪੁਨ ਅਪੱਛ੍ਰਨ ਆਇਸ ਦੀਜੈ।। ਜਾ ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਰੀਝੈ ਸੋਈ ਕੀਜੈ।।
ਕਉਤਕ ਹੇਰ ਭੂਪ ਜਬ ਲੈਹੈ।। ਘਟ ਜੈਹੈ ਬਲ ਮਨ ਦ੍ਰਵਿ ਜੈਹੈ।।੧੯੭੬।।

ਅਰਥ – ਹੁਣ ਫੇਰ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿਓ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇ, ਓਹੀ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਰਾਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖ ਲਵੇਗਾ, ਤਦ ਇਸਦਾ ਮਨ ਦ੍ਰਵੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਘਟ ਜਾਏਗਾ।। ੧੯੭੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਮਲ ਜਯੋ ਹਰਿ ਸਿਉ ਕਹਯੋ ਸੁਨੀ ਬਾਤ ਸੁਰਰਾਜ।।
ਨਭਿ ਨਿਹਾਰ ਬਾਸਵ ਕਹਯੋ ਕਰਹੁ ਨ੍ਰਿਤ ਸੁਰਰਾਜ।। ੧੯੭੭।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਕਮਲਜ= ਕਮਲ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬ੍ਰਹਮਾ।। ਸੁਰਰਾਜ=ਇੰਦ੍ਰ।। ਬਾਸਵ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ੨ ਇੰਦ੍ਰ।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ। ਅਕਾਸ਼ ਵੱਲੇ ਵੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ – 'ਹੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ! ਨਾਚ ਕਰਾਓ'।। ੧੯੭੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਉਤ ਦੇਵਬਧੂ ਮਿਲਿ ਨ੍ਰਿਤ ਕਰੈ ਇਤ ਸੂਰ ਸਭੈ ਮਿਲ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਕਿੰਨਰ ਗੰਧ੍ਰਬ ਗਾਵਤ ਹੈ ਉਤ ਮਾਰੂ ਬਜੈ ਰਨ ਮੰਗਲ ਗਾਯੋ।।
ਕਉਤਕ ਦੇਖਿ ਬਡੋ ਤਿਨ ਕੋ ਇਹ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਮਨ ਤਉ ਬਿਰਮਾਯੋ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਅਚਾਨ ਲਯੋ ਧਨ ਤਾਨ ਸੁ ਬਾਨ ਮਹਾਂ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਤਨ ਲਾਯੋ।।੧੯੭੮।।

ਅਰਥ – ਉਧਰ ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਿਲ ਕੇ ਨਾਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਧਰ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਯੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ। ਇਧਰ ਕਿੰਨਰ ਤੇ ਗੰਧਰਬ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਧਰ ਮਾਰੂ ਵਾਜਾ ਵੱਜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰਣ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦਾ

ਮਨ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਧਨੁੱਖ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਖਿੱਚ ਕੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਤੀਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੬੭੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਲਾਗਤ ਹੀ ਸਰ ਮੋਹਿਤ ਭਯੋ ਤੇਊ ਤੀਰਨ ਸੋ ਬਰਬੀਰ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਗਯਾਰਹ ਰੁਦ੍ਰਨਿ ਕੇ ਅਗ ਨੰਗਨ ਮਾਰ ਲਏ ਹਰਿ ਲੋਕ ਸਿਧਾਰੇ।।
ਦ੍ਵਾਦਸ ਭਾਨ ਜਲਾਧਿਪ ਅਉ ਸਸਿ ਇੰਦ੍ਰ ਕੁਬੇਰ ਕੇ ਅੰਗ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਭਟ ਠਾਢੇ ਰਹੇ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹੈ ਬਿਪਤੇ ਕਰਿ ਡਾਰੇ।। ੧੬੭੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਪਤੇ=ਪਤੇ ਤੋਂ ਹੀਣੇ, ਲਾਪਤਾ।।

ਅਰਥ - ਤੀਰ ਦੇ ਵਜਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜੋਧੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਯਾਰਾਂ ਰੁਦ੍ਰਾਂ ਦੇ ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਗਨ ਮਾਰ ਲਏ ਹਨ, ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਬਾਰਾਂ ਸੂਰਜਾਂ, ਵਰਨ ਦੇਵਤੇ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ, ਇੰਦ੍ਰ ਤੇ ਕੁਬੇਰ ਦੇ ਅੰਗ ਕੱਟ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਸੂਰਮੇ ਖੜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲਾਪਤਾ ਕਰਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿਤੇ ਹਨ।। ੧੬੭੯।।

ਸਕ੍ਰ ਕੋ ਸਾਠ ਲਗਾਵਤ ਭਯੋ ਸਰ ਦ੍ਵੈ ਸਤਿ ਕਾਨ ਕੇਂ ਗਾਤ ਲਗਾਏ।।
ਚਉਸਠਿ ਬਾਨ ਹਨੇ ਜਮ ਕੋ ਰਵਿ ਦ੍ਵਾਦਸ ਦ੍ਵਾਦਸ ਕੋ ਸੰਗ ਘਾਏ।।
ਸੋਮ ਕੋ ਸਉ ਸਤਿ ਰੁਦ੍ਰ ਕੋ ਚਾਰ ਲਗਾਵਤ ਭਯੋ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਸੁਨਾਏ।।
ਸ੍ਰੋਨ ਭਰੇ ਸਭ ਕੇ ਪਟ ਮਾਨਹੁ ਚਾਚਰ ਖੇਲ ਅਬੈ ਭਟ ਆਏ।।੧੬੮੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਕ੍ਰ=ਇੰਦ੍ਰ।। ਦ੍ਵੈ ਸੱਤਿ= ਦੋ ਸੌ।। ਸੋਮ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ।। ਰੁਦ੍ਰ=ਸ਼ਿਵਜੀ।।

ਅਰਥ - ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਸੱਠ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਦੋ ਸੌ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਜਮ ਨੂੰ ਚੌਂਹਠ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ ਤੇ ਬਾਰਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਬਾਰਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸੌ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਚਾਰ ਸੌ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਸੂਰਮੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਹੋਲੀ ਖੇਡ ਕੇ ਆਏ ਹਨ।। ੧੬੮੦।।

ਚੌਪਈ।। ਅਉਰ ਸੁਭਟ ਬਹੁਤੇ ਤਿਹ ਮਾਰੇ।। ਜੂਝ ਪਰੇ ਜਮ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੇ।।
ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਪੈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਚਲਿ ਆਯੋ।। ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਯਹ ਬੈਨ ਸੁਨਾਯੋ।। ੧੬੮੧।।

ਅਰਥ - ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਜੋ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਲੜਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਚੱਲਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ,

ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ।। ੧੬੯੧।।

ਕਹਜੋ ਸੁ ਕਿਉ ਇਨ ਕਉ ਰਨ ਮਾਰੈ।। ਬ੍ਰਿਥਾ ਕੋਪ ਕੈ ਕਿਉ ਸਰ ਡਾਰੈ।।
ਤਾ ਤੇ ਇਹੈ ਕਾਜ ਅਬ ਕੀਜੈ।।ਦੇਹ ਸਹਿਤ ਨਭਿ ਮਾਰਗ ਲੀਜੈ।।੧੬੯੨।।

ਅਰਥ - ਉਸਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਰਾਜਨ! ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ? ਬਿਅਰਥ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਤੀਰ ਕਿਉਂ ਛੱਡਦਾ ਹੈਂ? ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ. ਕਿ ਦੇਹ ਦੇ ਸਹਿਤ ਹੀ ਸੁਰਗ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜ ਲੈ।। ੧੬੯੨।।

ਜੁੱਧ ਕਥਾ ਨਹੀ ਰਿਦੈ ਚਿਤਾਰੋ।। ਅਪਨੋ ਅਗਲੋ ਕਾਜ ਸਵਾਰੋ।।
ਤਾ ਤੇ ਅਬ ਬਿਲੰਬ ਨਹੀ ਕੀਜੈ।। ਮੇਰੋ ਕਹਜੋ ਮਾਨ ਕੈ ਲੀਜੈ।। ੧੬੯੩।।

ਅਰਥ - ਜੁੱਧ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਾ ਵਿਚਾਰੋ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਗਲੇ ਲੋਕ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਲਵੋ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਦੇਰੀ ਨਾ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਕਹੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਮਨ ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਲਵੋ।। ੧੬੯੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਇੰਦ੍ਰ ਕੇ ਧਾਮ ਚਲੋ ਬਲਵਾਨ ਸੁਜਾਨ ਸੁਨੋ ਅਬ ਢੀਲ ਨ ਕੀਜੈ।।
ਦੇਵ ਬਧੂ ਜੋਊ ਚਾਹਤ ਹੈ ਤਿਹ ਕੋ ਮਿਲੀਐ ਮਿਲ ਕੈ ਸੁਖ ਲੀਜੈ।।
ਤੇਰੋ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਹੋਤ ਹੈ ਨਾਮ ਕਹਿਓ ਨ੍ਰਿਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਜੈ।।
ਰਾਜਨ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਤਜੋ ਇਨ ਬੀਰਨ ਕੋ ਨ ਬ੍ਰਿਥਾ ਦੁਖੁ ਦੀਜੈ।।੧੬੯੪।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਬਲਵਾਨ! ਹੁਣ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਘਰ ਚਲੋ, ਹੇ ਸੁਜਾਨ! ਸੁਣੋ, ਹੁਣ ਦੇਰੀ ਨਾ ਕਰੋ। ਜੋ ਵੀ ਦੇਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲੱਗੇ ਉਹ ਲੈ ਲਵੋ, ਆਪ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਰਹੋ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਕਰੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਲਵੋ। ਰਾਜਨ! ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਵੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਅਰਥ ਦੁਖ ਨਾ ਦੇਵੋ।। ੧੬੯੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਯੋ ਸੁਨਿ ਬਤੀਯਾ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਭੂਪ ਸ਼ਤ੍ਰ ਦੁਖ ਦੈਨ।।
ਅਤਿ ਚਿਤ ਹਰਖ ਬਢਾਇਕੈ ਬੋਲਯੋ ਬਿਧਿ ਸੋ ਬੈਨ।। ੧੬੯੫।।

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਜੋ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਉਹ ਚਿਤ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਏਹ ਬਚਨ ਬੋਲਿਆ।। ੧੬੯੫।।

ਚੌਪਈ।। ਯੌ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੋ ਬੈਨ ਸੁਨਾਯੋ।। ਤੋ ਸਿਉ ਕਹੋ ਜੁ ਮਨ ਮੈ ਆਯੋ।।
ਮੋ ਸੋ ਬੀਰ ਸਸਤ੍ਰ ਜਬ ਧਰੈ।। ਕਹੋ ਬਿਸ਼ਨ ਬਿਨ ਕਾ ਸੋ ਲਰੈ।। ੧੬੯੬।।

ਅਰਥ – ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਸੁਣਾਇਆ - "ਜੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਸੂਰਮਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਣ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰੇਗਾ ?।। ੧੬੮੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੁਮ ਸਭ ਜਾਨਤ ਬਿਸ੍ਵ ਕਰ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਮੋਹਿ ਨਾਉ।।
ਲਾਜ ਆਪਨੇ ਨਾਉ ਕੀ ਕਹੋ ਕਹਾ ਭਜ ਜਾਉ।। ੧੬੮੭।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ! ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਹੈ, ਦੱਸੋ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਿਥੇ ਭੱਜ ਜਾਵਾਂ ?।। ੧੬੮੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਚਤੁਰਾਨਨ ਮੋ ਬਤੀਯਾ ਸੁਨਿ ਲੈ ਚਿਤ ਦੈ ਦੁਹ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਧਰੀਯੈ।।
ਉਪਮਾ ਕੋ ਜਬੈ ਉਮਗੈ ਮਨ ਤਉ ਉਪਮਾ ਭਗਵਾਨ ਹੀ ਕੀ ਕਰੀਯੈ।।
ਪਰੀਏ ਨਹੀ ਆਨ ਕੇ ਪਾਇਨ ਪੈ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਰ ਕੇ ਦਿਜ ਕੇ ਪਰੀਯੈ।।
ਜਿਹ ਕੋ ਜੁਗ ਚਾਰ ਮੈ ਨਾਉ ਜਪੈ ਤਿਹ ਸੋ ਲਰੀਏ ਮਰੀਏ ਤਰੀਯੈ।।੧੬੮੮।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਬ੍ਰਹਮਾ! ਮੇਰੀ ਗਲ ਮੰਨ ਕੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੋ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮਨ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਉੱਛਲੇ, ਤਦ ਮਨ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਹੀ ਉਪਮਾਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਭੀ ਚਰਨੀਂ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਹਰੀ ਦੇ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਹੀ ਚਰਨੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਚੌਂਹ ਜੁੱਗਾਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦਾ ਲੋਕ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।। ੧੬੮੮।।

ਜਾ ਸਨਕਾਦਿਕ ਸ਼ੇਸ਼ ਤੇ ਆਦਿਕ ਖੋਜਤ ਹੈ ਕਛੁ ਅੰਤਿ ਨ ਪਾਯੋ।।
ਚਉਦਹ ਲੋਕਨ ਬੀਚ ਸਦਾ ਸੁਕ ਬ੍ਯਾਸ ਮਹਾ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਸੁ ਗਾਯੋ।।
ਜਾਹੀ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੂ ਤੇ ਧ੍ਰੂਅ ਸੋ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਅਛੈ ਪਦ ਪਾਯੋ।।
ਸੋ ਅਬ ਮੋ ਸੰਗ ਜੁੱਧੁ ਕਰੈ ਜਿਹ ਸ੍ਰੀ ਧਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕਹਾਯੋ।।੧੬੮੯।।

ਅਰਥ – ਜਿਸਨੂੰ ਸਨਕ, ਸਨੰਦਨ, ਸਨਾਤਨ, ਸਨਤਕੁਮਾਰ ਵਰਗੇ ਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਵਰਗੇ ਖੋਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੀ ਜਿਸਦਾ ਕੁਝ ਅੰਤ ਪਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਖਦੇਵ, ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਬਿਆਸ ਤੇ ਸਿਆਮ ਨੇ ਜਿਸ ਦਾ ਜਸ ਗਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਹੀ ਧ੍ਰੂਅ ਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਵਰਗਿਆਂ ਨੇ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਓਹੋ ਹੀ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ 'ਸ੍ਰੀ ਧਰ' ਤੇ 'ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ' ਕਹਾਇਆ ਹੈ।। ੧੬੮੯।।

ਅੜਿੱਲ।। ਚਤੁਰਾਨਨ ਏ ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਚੱਕ੍ਰਤ ਭਯੋ।।
ਬਿਸ਼ਨ ਭਗਤ ਕੋ ਤਬੈ ਭੂਪ ਚਿਤ ਮੈ ਲਯੋ।।
ਸਾਧ ਸਾਧ ਕਰਿ ਬੋਲਜੋ ਬਦਨ ਨਿਹਾਰਿਕੈ।।
ਹੋ ਮੋਨ ਰਹਜੋ ਗਹਿ ਕਮਲਜ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਚਾਰਕੈ।। ੧੬੯੦।।

ਅਰਥ – ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਨੂੰ 'ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਤ' ਜਾਣ ਲਿਆ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ 'ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਸ਼ਾਬਾਸ਼' ਕਰਕੇ ਆਖਿਆ। ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਚੁਪ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੬੯੦।।

ਬਹੁਰਿ ਬਿਧਾਤਾ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਇਹ ਬਿਧ ਕਹਜੋ।।
ਭਗਤਿ ਗਯਾਨ ਕੋ ਤੱਤੁ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਤੈ ਲਹਜੋ।।
ਤਾਂ ਤੇ ਅਬ ਤਨ ਸਾਥਹਿ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਰੀਜੈ।।
ਹੋ ਮੁਕਤਿ ਓਰ ਕਰਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨ ਜੁੱਧ ਨਿਹਾਰੀਜੈ।। ੧੬੯੧।।

ਅਰਥ – ਫਿਰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ "ਗਿਆਨ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਨੂੰ ਤੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਤਨ ਦੇ ਸਹਿਤ ਹੀ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਜਾਓ। ਯੁੱਧ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦੇ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਓ"।। ੧੬੯੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਹਜੋ ਨ ਮਾਨੈ ਭੂਪ ਜਬ ਤਬ ਬ੍ਰਹਮੇ ਕਹ ਕੀਨ।।
ਨਾਰਦ ਕੋ ਸਿਮਰਨ ਕੀਓ ਮੁਨਿ ਆਯੋ ਪ੍ਰਬੀਨ।। ੧੬੯੨।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਨਾ ਮੰਨਿਆ, ਤਦ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ? ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਨਾਰਦ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਚਤੁਰ ਮੁਨੀ ਜੀ ਆ ਗਏ।। ੧੬੯੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤਬ ਹੀ ਮੁਨ ਨਾਰਦ ਆਇ ਗਯੋ ਤਿਹ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਇਕ ਬੈਨ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਚਉਦਹ ਲੋਕਨ ਬੀਚ ਕਹਜੋ ਪ੍ਰਭ ਤੋ ਸਮ ਰਾਜ ਨ ਕੋਊ ਬਨਾਯੋ।।
ਤਾਹੀ ਤੇ ਬੀਰਨ ਕੀ ਮਨ ਤੈ ਸੁ ਭਲੋ ਕੀਯੋ ਸਜਾਮ ਸੋ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਮੁਨ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਸੁਨਿ ਭੂਪ ਘਨੋ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ।।੧੬੯੩।।

ਅਰਥ – ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਕ ਬਚਨ ਕਹਿ

ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ। "ਰਾਜਨ! ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਤੇਰੇ ਸਮਾਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ।" ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ।। ੧੬੯੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਭਿਨੰਦਨਿ ਭੂਪਤਿ ਕੀਯੋ ਨਾਰਦ ਕੋ ਪਹਿਚਾਨ।।
ਮੁਨਪਤਿ ਇਹ ਉਪਦੇਸ ਦੀਅ ਜੁੱਧੁ ਕਰੋ ਬਲਵਾਨ।। ੧੬੯੪।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੇ ਨਾਰਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਮਨ ਕਰਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ - ਹੇ ਬਲਵਾਨ! ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਟ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰੋ।। ੧੬੯੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਤ ਭੂਪਤਿ ਨਾਰਦ ਮਿਲੇ ਪ੍ਰੇਮੁ ਭਗਤ ਕੀ ਖਾਨ।।
ਉਤ ਮਹੇਸ ਚਲਿ ਤਹ ਗਏ ਜਹ ਠਾਂਢੇ ਭਗਵਾਨ।। ੧੬੯੫।।

ਅਰਥ - ਇਧਰ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤੀ ਦੀ ਖਾਣ ਰੂਪ ਨਾਰਦ ਜੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਉਧਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਚੱਲ ਕੇ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਖੜੋ ਹੋਏ ਸਨ।। ੧੬੯੫।।

ਚੌਪਈ।। ਇਤੈ ਰੁਦ੍ਰ ਮਨ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਯੋ।। ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਪਤਿ ਕੇ ਨਿਕਟਿ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਅਬ ਹੀ ਮ੍ਰਿਤਹਿ ਆਇਸੁ ਦੀਜੈ।। ਤਬ ਇਹ ਭੂਪ ਮਾਰਿ ਕੈ ਲੀਜੈ।। ੧੬੯੬।।

ਅਰਥ - ਇਧਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਲਾਹ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕਹੀ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮ੍ਰਿਤਯੂ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇਵੋ, ਤਦ ਉਹ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸਮੇਟ ਲਵੇਗੀ।। ੧੬੯੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਰ ਅਪਨੇ ਮੈ ਮ੍ਰਿਤੁ ਧਰਿ ਇਹ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਉਪਾਇ।।
ਅਬ ਕਸਿ ਕੈ ਧਨੁ ਛਾਡੀਏ ਭੂਲੇ ਬਡਿ ਅਨਿਆਇ।। ੧੬੯੭।।

(ਦੋਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਔਨਵੈਂ ਅਰਥ)

ਅਰਥ - "ਆਪਣੇ ਤੀਰ ਵਿਚ ਮੌਤ ਨੂੰ ਧਰ ਕੇ, ਹੁਣੇ ਹੀ ਧਨੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਛੱਡ ਦੇਵੋ।" ਬੱਸ ਇਹ ਹੀ ਕੰਮ ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ, ਨਿਆਂ ਅਨਿਆਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਤਿਆਗ ਦਿਉ।। ੧੬੯੭।।

ਚੌਪਈ।। ਸੋਈ ਕਾਮ ਸਜਾਮ ਜੂ ਕੀਨੋ।। ਜਿਹ ਬਿਧ ਸੌਂ ਸਿਵਜੂ ਕਹਿ ਦੀਨੋ।।
ਤਬ ਚਿਤਵਨਿ ਹਰਿ ਮ੍ਰਿਤ ਕੋ ਕੀਯੋ।। ਮੀਚ ਆਇ ਕੈ ਦਰਸ਼ਨੁ ਦੀਯੋ।। ੧੬੯੮।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਬਿਧੀ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਤਦ ਫਿਰ ਮੌਤ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ, ਝੱਟ ਹੀ ਮੌਤ ਨੇ ਆਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।। ੧੬੯੮।।

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਹਜੋ ਮ੍ਰਿਤ ਕੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੂ ਮੋ ਸਰ ਮੈ ਕਰ ਬਾਸੁ॥
ਅਬ ਛਾਡਤ ਹੌਂ ਸ਼ਤ੍ਰ ਪੈ ਜਾਇ ਕਰਹੁ ਤਿਹ ਨਾਸੁ॥ ੧੬੯੯॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮੌਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਤੀਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਕਰ, ਜੋ ਤੀਰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਦੁਸ਼ਮਣ ਉਤੇ ਛੱਡਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਕੇ ਤੂੰ ਉਸਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰ ਦੇਹ"॥ ੧੬੯੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਦੇਵ ਬਧੂਨ ਕੇ ਨੈਨ ਕਟਾਛ ਬਿਲੋਕਤ ਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਚਿੱਤ ਲੁਭਾਯੋ॥
ਨਾਰਦ ਬ੍ਰਹਮ ਦੁਹੂ ਮਿਲਿ ਕੈ ਰਨ ਮੈ ਸੰਗ ਬਾਤਨ ਕੇ ਉਰਝਾਯੋ॥
ਸਜਾਮ ਤਬੈ ਲਖਿ ਘਾਤ ਭਲੀ ਅਰਿ ਮਾਰਨ ਕੌਂ ਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਨ ਚਲਾਯੋ॥
ਮੰਤ੍ਰਨਿ ਕੇ ਬਲ ਸੌਂ ਛਲ ਸੌਂ ਤਬ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਸਿਰ ਕਾਟ ਗਿਰਾਯੋ॥ ੧੭੦੦॥

ਅਰਥ - ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਚਿੱਤ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਨਾਰਦ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਲਝਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੋਹਣਾ ਮੌਕਾ ਜਾਣ ਕੇ, ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੌਤ ਵਾਲਾ ਤੀਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਧੜ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੧੭੦੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜਦਿਪਿ ਸੀਸ ਕਟਯੋ ਨ ਹਟਯੋ ਗਹਿ ਕੇਸਨਿ ਤੇ ਹਰਿ ਓਰ ਚਲਾਯੋ॥
ਮਾਨਹੁ ਪ੍ਰਾਨ ਚਲਯੋ ਦਿਵ ਆਨਨ ਕਾਜ ਬਿਦਾ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਪੈ ਆਯੋ॥
ਸੋ ਸਿਰ ਲਾਗ ਗਯੋ ਹਰਿ ਕੇ ਉਰ ਮੂਰਛ ਹੈ ਪਗੁ ਨਾ ਠਹਰਾਯੋ॥
ਦੇਖਹੁ ਪਉਰਖ ਭੂਪ ਕੇ ਮੁੰਡ ਕੋ ਸਜੰਦਨ ਤੇ ਪ੍ਰਭ ਭੂਮ ਗਿਰਾਯੋ॥ ੧੭੦੧॥

ਅਰਥ - ਭਾਵੇਂ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਭੀ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਹਟਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੱਲ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇਵ ਲੋਕ ਚਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਸੋਂ ਵਿਦਾ ਲੈਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਮੂੰਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਸਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਵਜਦਿਆਂ ਹੀ ਮੁਰਛਿਤ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਪੈਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕਿਆਂ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਬਲ ਵੇਖੋ, ਜਿਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੱਥ ਉਤੋਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੧੭੦੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਭੂਪਤਿ ਜੈਸੋ ਸੁ ਪੌਰਖ ਕੀਨੋ ਹੈ ਤੈਸੀ ਕਰੀ ਨ ਕਿਸੀ ਕਰਨੀ॥
ਲਖਿ ਜੱਛਨਿ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ ਰੀਝ ਰਹੀ ਨਭਿ ਮੈ ਸਭ ਦੇਵਨ ਕੀ ਘਰਨੀ॥

ਮ੍ਰਿਦ ਬਾਜਤ ਬੀਨ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਉਪੰਗ ਮੁਚੰਗ ਲੀਏ ਉਤਰੀ ਧਰਨੀ॥
ਸਭ ਨਾਚਤ ਗਾਵਤ ਰੀਝ ਰਿਝਾਵਤ ਯੌ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਨੇ ਬਰਨੀ॥੧੭੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਪੰਗ=ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਜਾ॥ ਮੁਚੰਗ=ਵੱਡੀ ਚੌੜੀ ਡੱਫ॥

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਲ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜੱਛ, ਕਿੰਨਰ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਘਰ ਵਾਲੀਆਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕੋਮਲ ਸੁਰ ਨਾਲ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ - ਬੀਨ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਉਪੰਗ ਤੇ ਮੁਚੰਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਧਰਤੀ ਤੇ ਉਤਰੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਨੱਚਦੀਆਂ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਆਪ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵਰਨਣ ਕੀਤੀ ਹੈ॥ ੧੭੦੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਭ ਤੇ ਉਤਰੀ ਸੁੰਦਰੀ ਸਕਲ ਲੀਏ ਸੁਰ ਸਾਜ॥
ਕਵਨ ਹੇਤ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹਿ ਭੂਪਤ ਬਰਬੇ ਕਾਜ॥ ੧੭੦੩॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਸੁਰੀਲੇ ਸਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਏ ਹੋਏ ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਉਤਰੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ? ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ — ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵਰਣ ਲਈ ਹੀ ਆਈਆਂ ਹਨ॥ ੧੭੦੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਮੁੰਡ ਬਿਨਾ ਤਬ ਰੁੰਡ ਸੁ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਚਿਤ ਮੈ ਅਤਿ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ॥
ਦ੍ਵਾਦਸ ਭਾਨ ਜੁ ਠਾਢੇ ਹੁਤੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਤਿਹ ਊਪਰਿ ਧਾਯੋ॥
ਭਾਜ ਗਏ ਕਰ ਤ੍ਰਾਸ ਸੋਊ ਸ਼ਿਵ ਠਾਢੋ ਰਹਯੋ ਤਿਹ ਊਪਰਿ ਆਯੋ॥
ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਬੀਰ ਮਹਾ ਰਨਧੀਰ ਚਟਾਕ ਚਪੇਟ ਦੈ ਭੂਮ ਗਿਰਾਯੋ॥ ੧੭੦੪॥

ਅਰਥ - ਸਿਰ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਰਾਜੇ ਦਾ ਧੜ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਇਆ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਬਾਰਾਂ ਸੂਰਜ ਖੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਧੜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਜਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਡਰ ਮੰਨ ਕੇ ਉਥੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਫਿਰ ਜਿਥੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਧੜ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਂ ਰਣਧੀਰ ਜੋਧੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੜ ਨੇ ਚੁਪੇੜਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੧੭੦੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਏਕਨ ਮਾਰ ਚਪੇਟਨ ਸਿਉ ਅਰੁ ਏਕਨ ਕੋ ਧਮਕਾਰ ਗਿਰਾਵੈ॥
ਚੀਰ ਕੈ ਏਕਨਿ ਡਾਰ ਦਏ ਗਹਿ ਏਕਨ ਕੌਂ ਨਭਿ ਓਰ ਚਲਾਵੈ॥
ਬਾਜ ਸਿਉ ਬਾਜਨ ਲੈ ਰਥ ਸਿਉ ਰਥ ਅਉ ਗਜ ਸਿਉ ਗਜਰਾਜ ਬਜਾਵੈ॥

ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਰਨ ਯਾ ਬਿਧਿ ਭੂਪਤਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨਿ ਕੋ ਜਮ ਧਾਮ ਪਠਾਵੈ।।੧੭੦੫।।

ਅਰਥ – ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁਪੇੜਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਧੱਕਿਆਂ ਨਾਲ ਡੇਗ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਲੱਤਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਚੀਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਉਡਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਘੋੜੇ ਨਾਲ ਘੋੜਾ, ਰੱਥ ਨਾਲ ਰੱਥ ਤੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਹਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਰਣਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਦਾ ਧੜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਮ-ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੧੭੦੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਸੁਚੇਤ ਚਢਜੋ ਰਥ ਸਜਾਮ ਮਹਾ ਮਨ ਭੀਤਰ ਕੋਪ ਬਢਜੋ ਹੈ।।
ਆਪਨ ਪਉਰਖ ਸੋਊ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਮਜਾਨਹੁ ਤੇ ਕਰਵਾਰ ਕਢਜੋ ਹੈ।।
ਧਾਇ ਪਰੇ ਰਿਸ ਖਾਇ ਘਨੀ ਅਰਿਰਾਇ ਮਨੋ ਨਿਧਿ ਨੀਰ ਹਢਜੋ ਹੈ।।
ਤਾਨ ਕਮਾਨਨਿ ਮਾਰਤ ਬਾਨਨ ਸੂਰਨ ਕੋ ਚਿਤ ਚਉਪ ਚਢਜੋ ਹੈ।।੧੭੦੬।।

ਅਰਥ – ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਰੱਥ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਬਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਤੂਫਾਨ ਆਇਆ ਹੋਵੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਰੌਲਾ ਪਾਕੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੧੭੦੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬੀਰਨ ਘਾਇ ਕਰੇ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਪਉਰਖ ਭੂਪ ਕਬੰਧ ਸਮਾਰਜੋ।।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਤਬੈ ਅਪੁਨੇ ਇਨ ਨਾਸੁ ਕਰੋ ਚਿਤ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਧਾਇ ਪਰਜੋ ਰਿਸਿ ਸਿਉ ਰਨ ਮੈ ਅਰਿ ਭਾਜਿ ਗਏ ਜਸੁ ਰਾਮ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਤਾਰਨ ਕੇ ਮਨੋ ਮੰਡਲ ਭੀਤਰ ਸੂਰ ਚਢਜੋ ਅੰਧਿਆਰਿ ਸਿਧਾਰਜੋ।।੧੭੦੭।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਤਦ ਰਾਜੇ ਦੇ ਧੜ ਨੇ ਸ਼ਕਤੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂ। ਫਿਰ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਰਣ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ, ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਵੈਰੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨੂੰ 'ਰਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਨੇਰਾ ਭੱਜ ਤੁਰਿਆ ਹੈ।। ੧੭੦੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਤੇ ਆਦਿਕ ਬੀਰ ਗਏ ਭਜਿਕੈ ਨ ਕੋਊ ਠਹਰਾਨਜੋ।।
ਆਹਵ ਭੂਮਿ ਮੈ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਸਭ ਸੂਰਨ ਮਾਨਹੁ ਕਾਲ ਪਛਾਨਜੋ।।

ਭੂਪ ਕਮਾਨ ਤੇ ਬਾਨ ਚਲੇ ਮਨੋ ਅੰਤਿ ਪ੍ਰਲੈ ਘਨ ਸਿਉ ਬਰਖਾਨਜੋ॥
ਇਉ ਲਖਿ ਭਾਜਿ ਗਏ ਸਿਗਰੇ ਕਿਨਹੂੰ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸੰਗ ਜੁੱਧੁ ਨ ਠਾਨਜੋ॥੧੭੦੮॥

ਅਰਥ – ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ. ਕੋਈ ਭੀ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਿਆ ਹੈ। ਰਣਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਕਾਲ ਸਮਝ ਲਿਆ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਕਮਾਨ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਸਨ. ਮਾਨੋਂ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਲੋ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੀਂਹ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਸਾਰੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ. ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੧੭੦੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸਭ ਹੀ ਭਟ ਭਾਜਿ ਗਏ ਜਬ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਤਬ ਭੂਪ ਭਯੋ ਅਨਰਾਗੀ॥
ਜੂਝ ਤਬੈ ਤਿਨ ਛਾਡਿ ਦਯੋ ਹਰਿ ਧਿਆਨ ਕੀ ਤਾਰਿ ਸਮਾਧਿ ਸੀ ਲਾਗੀ॥
ਰਾਜਨ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਬਿਖੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਹਰਿ ਮੈ ਮਤ ਪਾਗੀ॥
ਧੀਰ ਗਹਿਓ ਧਰ ਠਾਢੋ ਰਹਯੋ ਕਹੋ ਭੂਪਤਿ ਤੇ ਅਬ ਕੋ ਬਡਭਾਗੀ॥ ੧੭੦੯॥

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੱਜ ਗਏ, ਤਦੋਂ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਉਸਦੀ ਹਰੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਤਾੜੀ ਸਮਾਧੀ ਜੇਹੀ ਲੱਗ ਗਈ ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਟੱਕ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੱਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਸਮਾਧੀ ਲੱਗ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਿਆਮ ਕਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਖਚਤ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਉਸ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਸ਼ਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਗਾ ਲਿਆ। ਧੀਰਜ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਅਡੋਲ ਖੜੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦੇਹੋ ਆਖੋ, ਕਿ ਹੁਣ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮਾਨ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੈ ?॥ ੧੭੦੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੋ ਬੀਰ ਸਭੋ ਧਰ ਡਾਰਨਿ ਕੋ ਜਬ ਘਾਤ ਬਨਾਯੋ॥
ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਮਿਲਿ ਕੈ ਫਿਰਿ ਕੈ ਇਹ ਪੈ ਪੁਨਿ ਬਾਨਨਿ ਓਘ ਚਲਾਯੋ॥
ਦੇਵਬਧੂ ਮਿਲਿ ਕੈ ਸਭਹੂ ਇਹ ਭੂਪ ਕਬੰਧ ਬਿਵਾਨ ਚਢਾਯੋ॥
ਕੂਦ ਪਰਯੋ ਨ ਬਿਵਾਨ ਚਢਯੋ ਪੁਨਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੀਏ ਰਨ ਭੂ ਮਧਿ ਆਯੋ॥੧੭੧੦॥

ਅਰਥ – ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਧੜ ਨੂੰ ਡੇਗਣ ਦੀ ਚਾਲ ਬਣਾਈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਘੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਉਤੇ ਫੇਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਧਰ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਧੜ ਨੂੰ ਬਿਵਾਨ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਧੜ ਛਾਲ ਮਾਰਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ

ਹੈ, ਬਿਵਾਨ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ।। ੧੭੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਲੈ ਪਾਨ ਮੈ ਆਨ ਪਰਜੋ ਰਨ ਬੀਚ।।
ਸੂਰਬੀਰ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਹਨੇ ਲਲਕਾਰਜੋ ਤਬ ਮੀਚ।। ੧੭੧੧।।

ਅਰਥ – ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ, ਫਿਰ ਰਣ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਯੋਧੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੌਤ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਿਆ ਹੈ।। ੧੭੧੧।।

ਚੌਪਈ।। ਅੰਤਕ ਜਮ ਜਬ ਲੈਨੇ ਆਵੈ।। ਲਖਿ ਤਿਹ ਕੋ ਤਬ ਬਾਨ ਚਲਾਵੈ।।
ਮ੍ਰਿਤ ਪੇਖ ਕੈ ਇਤ ਉਤ ਟਰੈ।। ਮਾਰਜੋ ਕਾਲ ਹੂ ਕੋ ਨਹੀ ਮਰੈ।। ੧੭੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਅੰਤਕ ਜਮ='ਯਮ' ਯਾਰਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।।

ਅਰਥ – ਅੰਤਕ ਤੇ ਜਮ ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਲੈਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੌਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਖਿਸਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਾਲ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਭੀ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੧੭੧੨।।

ਚੌਪਈ।। ਪੁਨਿ ਸ਼ਤ੍ਰਨਿ ਦਿਸਿ ਰਿਸਿ ਕਰਿ ਧਾਯੋ।। ਮਾਨਹੁ ਜਮ ਮੂਰਤਿ ਧਰਿ ਆਯੋ।।
ਇਉ ਸੁ ਜੁੱਧੁ ਬੈਰਨ ਸੰਗਿ ਕਰਜੋ।। ਹਰਿ ਹਰਿ ਬਿਧ ਸੁਭਟਨਿ ਮਨੁ ਜਰਯੋ।।੧੭੧੩।।

ਅਰਥ – ਫੇਰ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਵੱਲੋ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੌੜਿਆ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਜਮ ਹੀ ਇਹ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਸ਼ਿਵਜੀ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਖ਼ਬਧ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੭੧੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਹਾਰਿ ਪਰੈ ਮਨੁ ਹਾਰ ਕਰੈ ਇਹੈ ਇਉ ਨ੍ਰਿਪ ਜੁੱਧ ਬ੍ਰਿਥਾ ਨ ਕਰੱਈਯੇ।।
ਡਾਰਦੈ ਹਾਥਨ ਤੇ ਹਥੀਆਰਨ ਕੋਪ ਤਜੋ ਸੁਖ ਸਾਂਤਿ ਸਮੱਈਯੇ।।
ਸੂਰ ਨ ਕੋਊ ਭਯੋ ਤੁਮਰੇ ਸਮ ਤੇਰੋ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਿਹੂ ਪੁਰ ਗੱਈਯੈ।।
ਛਾਡਤਿ ਹੈ ਹਮ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਭੈ ਸੁ ਬਿਵਾਨ ਚੜੋ ਸੁਰ ਧਾਮ ਸਿਧੱਈਯੇ।।੧੭੧੪।।

ਅਰਥ – ਅਸੀਂ ਹਾਰ ਗਏ ਹਾਂ, ਮਨ ਤੋਂ ਆਪਣੀ 'ਹਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ' ਇਉਂ ਜਾਣ ਕੇ ਰਾਜਨ ! ਹੁਣ ਹੋਰ ਫਜ਼ੂਲ ਯੁੱਧ ਨਾ ਕਰੋ। ਹਥਿਆਰ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਦਿਓ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਧਾਰਨ ਕਰੋ ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਸੂਰਮਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਹੀ ਜਸ ਗਾਂਵਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਭੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ, ਆਪ ਹੁਣ ਬਿਵਾਨ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸੁਰਗਪੁਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੋ।। ੧੭੧੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸਭ ਦੇਵਨ ਅਰੁ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਨ ਹ੍ਵੈ ਜਬ ਕਹਜੋ।।
ਹਟੋ ਜੁੱਧ ਤੇ ਭੂਪ ਹਮੋ ਮੁਖ ਤ੍ਰਿਨ ਗਹਜੋ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਨਿ ਆਤੁਰ ਬੈਨ ਸੁ ਕੋਪੁ ਨਿਵਾਰਿਯੋ।।
ਹੋ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਦਿਓ ਡਾਰ ਰਾਮ ਮਨੁ ਧਾਰਿਯੋ।। ੧੭੧੫।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਨਿਮਾਣਾ ਹੋ ਕੇ ਆਖਿਆ : "ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਅਸੀਂ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਘਾਹ ਲੈ ਕੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਆਪ ਹੁਣ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਹੱਟ ਜਾਓ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਖੀ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਰਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੭੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਅਪੱਛਰਨਿ ਲਯੋ ਬਿਵਾਨ ਚਢਾਇ।।
ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਅਪਾਰ ਸੁਨ ਹਰਖੇ ਮੁਨਿ ਸੁਰ ਰਾਇ।। ੧੭੧੬।।

ਅਰਥ - ਕਿੰਨਰਾਂ, ਜੱਛਾਂ ਤੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਿਵਾਨ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਹੱਦ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੁਨੀ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਰਾਜੇ ਆਪਣੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।। ੧੭੧੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭੂਪ ਗਯੋ ਸੁਰ ਲੋਕ ਜਬੈ ਤਬ ਸੂਰ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਭਏ ਸਬ ਹੀ।।
ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹੈ ਰਨ ਮੈ ਸਿਗਰੇ ਮੁਖਿ ਕਾਲ ਕੇ ਜਾਇ ਬਚੇ ਅਬ ਹੀ।।
ਸਸਿ ਭਾਨ ਧਨਾਧਿਪ ਰੁਦ੍ਰ ਬਿਰੰਚ ਸਭੈ ਹਰਿ ਤੀਰ ਗਏ ਜਬ ਹੀ।।
ਹਰਖੇ ਬਰਖੇ ਨਭ ਤੇ ਸੁਰ ਫੂਲ ਸੁ ਜੀਤ ਕੀ ਬੰਬ ਬਜੀ ਤਬ ਹੀ।। ੧੭੧੭।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਬਿਵਾਨ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਦੇਵ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਤਦੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਯੋਧੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ। ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸਭ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅੱਜ ਤਾਂ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬੱਚ ਗਏ ਹਾਂ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ, ਸੂਰਜ, ਕੁਬੇਰ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਗਏ। ਤਦੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਦੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਵਾਏ ਹਨ।। ੧੭੧੭।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਜੁੱਧ੍ਰ ਪ੍ਰਬੰਧੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਬਧਹਿ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤੰ।।

ਸਵੈਯਾ॥ ਤਉ ਹੀ ਲਉ ਕੋਪ ਕੀਓ ਮੁਸਲੀ ਅਰਿ ਬੀਰ ਤਬੈ ਸੰਗ ਤੀਰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਐਚ ਲੀਏ ਇਕ ਬਾਰ ਹੀ ਬੈਰਨ ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਨਾ ਕਰ ਭੂ ਪਰ ਡਾਰੇ॥
ਏਕ ਬਲੀ ਗਹਿ ਹਾਥਨ ਸੋ ਛਿਤ ਪੈ ਕਰ ਕੋਪ ਫਿਰਾਇ ਪਛਾਰੇ॥
ਜੀਵਤ ਜੋਊ ਬਚੇ ਬਲ ਤੇ ਰਨ ਤਜਾਗ ਸੋਊ ਨ੍ਰਿਪ ਤੀਰ ਸਿਧਾਰੇ॥੧੭੧੮॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਹੀ ਤੱਕ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਸੁੱਟੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਰ ਦੇ ਉੱਤੋਂ ਦੀ ਘੁਮਾ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਹੜੇ ਫ਼ੌਜੀ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ॥ ੧੭੧੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਰਾ ਸਿੰਧ ਪੈ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੇ॥ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਰਨ ਭੀਤਰ ਮਾਰੇ॥
ਇਉ ਸੁਨਿ ਕੈ ਤਿਨ ਕੇ ਮੁਖ ਬੈਨਾ॥ ਰਿਸਿ ਕੇ ਸੰਗ ਅਰੁਨ ਭਏ ਨੈਨਾ॥੧੭੧੯॥

ਅਰਥ - ਜਰਾਸਿੰਧ ਕੋਲ ਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ 'ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।' ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ -ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ ਲਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ॥ ੧੭੧੯॥

ਅਪੁਨੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਭੈ ਬੁਲਾਏ॥ ਤਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਭੂਪਤਿ ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ॥
ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਜੂਝੇ ਰਨ ਮਾਹੀ॥ ਅਉਰ ਸੁਭਟ ਕੋ ਤਿਹ ਸਮ ਨਾਹੀ॥੧੭੨੦॥

ਅਰਥ - ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸੱਦ ਲਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਾਏ ਹਨ। ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੂਰਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੧੭੨੦॥

ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਸੋ ਸੂਰੋ ਨਾਹੀ॥ ਤਿਹ ਸਮ ਜਾਇ ਲਰੈ ਰਨ ਮਾਹੀ॥
ਅਬ ਤੁਮ ਕਹੋ ਕਉਨ ਬਿਧਿ ਕੀਜੈ॥ ਕਉਨ ਸੁਭਟ ਕੋ ਆਇਸ ਦੀਜੈ॥੧੭੨੧॥

ਅਰਥ - ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਜੇਹਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਜਾਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਕਰੇਗਾ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ, ਕਿਹੜੀ ਤਰਕੀਬ ਕਰੀਏ? ਅਤੇ ਕਿਸ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇਈਏ॥ ੧੭੨੧॥

ਜਰਾਸਿੰਧ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਮੰਤ੍ਰੀ ਬਾਚ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਬ ਬੋਲਜੋ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੁਮਤ ਜਰਾ ਸਿੰਧ ਕੇ ਤੀਰ॥

ਸਾਂਝ ਪਰੀ ਹੈਂ ਅਬ ਨ੍ਰਿਪਤ ਕਉਨ ਲਰੇ ਰਨਬੀਰ।। ੧੭੨੨।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਦ 'ਸੁਮਤ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਵਜ਼ੀਰ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੇ ਕੋਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਰਾਜਨ ! ਹੁਣ ਤ੍ਰਿਕਾਲਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੇਹੜਾ ਯੋਧਾ ਜੁੱਧ ਲੜੇਗਾ ?।। ੧੭੨੨।।

ਉਤ ਰਾਜਾ ਚੁਪ ਹੋਇ ਰਹਜੋ ਮੰਤ੍ਰਿ ਕਹੀ ਜਬ ਗਾਥ।।
ਇਤ ਮੁਸਲੀਧਰ ਤਹ ਗਯੋ ਜਹਾ ਹੁਤੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ।। ੧੭੨੩।।

ਅਰਥ - ਉਧਰ ਜਦੋਂ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ, ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਚੁੱਪ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਇਧਰ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਉਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬਿਰਾਜੇ ਹੋਏ ਸਨ।। ੧੭੨੬।।

ਮੁਸਲੀ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕ੍ਰਿਪਾਸਿੰਧ ਇਹ ਕਉਨ ਸੁਤ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਜਿਹ ਨਾਮ।।
ਐਸੋ ਅਪੁਨੀ ਬੈਸ ਮੈ ਨਹਿ ਦੇਖਜੋ ਬਲ ਧਾਮ।। ੧੭੨੪।।

ਅਰਥ - ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ - ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ! ਇਹ ਕਿਸ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਉਮਰਾ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ?।। ੧੭੨੪।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾ ਤੇ ਯਾ ਕੀ ਕਥਾ ਪ੍ਰਕਾਸੋ।। ਮੋਰੇ ਮਨ ਕੌ ਭਰਮੁ ਬਿਨਾਸੋ।।
ਐਸੀ ਬਿਧ ਸੌ ਬਲ ਜਬ ਕਹਜੋ।। ਸੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਿ ਮੋਨ ਹ੍ਵੈ ਰਹਯੋ।। ੧੭੨੫।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸਦੀ ਕਥਾ ਬਿਆਨ ਕਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਨਵਿਰਤ ਕਰੋ। ਜਦ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ, ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੁਣਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਚੁਪ ਹੋ ਰਹੇ।। ੧੭੨੫।।

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ।।

ਸੋਰਠਾ।। ਪੁਨਿ ਬੋਲਜੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕ੍ਰਿਪਾਵੰਤ ਹ੍ਵੈ ਬੰਧ ਸਿਉ।।
ਸੁਨਿ ਬਲ ਯਾ ਕੀ ਗਾਥ ਜਨਮ ਕਥਾ ਭੂਪਤ ਕਹੋ।। ੧੭੨੬।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਉੱਤਰ—ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੋ ਕੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ- ਹੇ ਬਲਿਰਾਮ ! ਇਸਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣ, ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਜਨਮ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।। ੧੭੨੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਖਟ ਮੁਖ ਰਮਾ ਗਨੇਸ਼ ਪੁਨਿ ਸਿੰਙੀ ਰਿਖ ਘਨਸਜਾਮ।।

ਆਦ ਬਰਨ ਬਿਧਿ ਪੰਚ ਲੈ ਧਰਜੋ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨਾਮ॥ ੧੭੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਖਟ ਮੁਖ=ਛੇ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਸ੍ਵਾਮ ਕਾਰਿਤਕ॥ ਰਮਾ=ਲੱਛਮੀ॥ ਘਨਸਜਾਮ=ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ॥

ਅਰਥ – ਸ੍ਵਾਮ ਕਾਰਤਿਕ, ਲੱਛਮੀ, ਗਣੇਸ਼, ਸਿੰਙੀ ਰਿਖਿ, ਅਤੇ ਘਨਸਜਾਮ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਅੱਖਰ ਲੈਕੇ, 'ਖੜਗ ਸਿੰਘ' ਨਾਮ ਰਖਿਆ ਹੈ॥ ੧੭੨੭॥

ਅਰਥਾਤ ਖਟ ਮੁਖ ਵਿਚੋਂ	ਖ	
ਰਮਾ ਵਿਚੋਂ	ਰ	ਖਰਗ ਸਿੰਘ
ਗਣੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ	ਗ	
ਸਿੰਙੀ ਰਿਖਿ ਵਿਚੋਂ	ਸਿੰ	
ਘਨਸਯਾਮ ਵਿਚੋਂ	ਘ	

ਦੋਹਰਾ॥ ਖਰਗ ਰਮਯ ਤਨ ਗਰਮਿਤਾ ਸਿੰਘ ਨਾਦ ਘਮਸਾਨ॥
ਪੰਚ ਬਰਨ ਕੋ ਗੁਨ ਲੀਓ ਇਹ ਭੂਪਤ ਬਲਵਾਨ॥ ੧੭੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਖਰਗ=ਤਲਵਾਰ॥ ਰਮਯ ਤਨ=ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ॥ ਗਰਮਿਤਾ=ਭਾਰੀਪਨ॥ ਸਿੰਘ ਨਾਦ=ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਗਰਜ॥ਘਮਸਾਨ=ਯੁੱਧ॥

ਅਰਥ – ਤਲਵਾਰ, ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ, ਭਾਰੀਪਨ, ਸਿੰਘ ਗਰਜਣਾ ਤੇ ਯੁੱਧ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਲੈਕੇ, ਇਹ ਰਾਜਾ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੧੭੨੮॥

ਛਪੈ॥ ਖਰਗ ਸ਼ਕਤਿ ਸ਼ਿਵਤਾਤ ਦਈ ਤਿਹ ਹੇਤ ਜੀਤ ਅਤਿ॥
ਬਹੁ ਸੁੰਦਰਤਾ ਰਮਾ ਦਈ ਤਿਨ ਬਿਮਲ ਅਮਲ ਮਤਿ॥
ਗਰਮਾ ਸਿੱਧ ਗਨੇਸ਼ ਸ੍ਰਿੰਗ ਰਿਖ ਸਿੰਘਨਾਦ ਦਿਯ॥
ਕਰਤ ਅਧਿਕ ਘਮਸਾਨ ਇਹੈ ਘਨਸਜਾਮ ਹੇਤ ਕਿਯ॥
ਇਹ ਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭੂਪਤ ਕੀਯੋ ਸੁਨ ਹਲਧਰ ਇਮ ਮੈ ਕਹਯੋ॥
ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਅਨਾਥ ਸਨਾਥ ਤੁਮ ਬਡੋ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਰਨ ਮਧਿ ਹਯੋ॥੧੭੨੯॥

ਅਰਥ – ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸ੍ਵਾਮਿ ਕਾਰਤਿਕ ਨੇ ਖੜਗ ਤਲਵਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਯੁੱਧ ਜਿੱਤੇ ਹਨ। ਲੱਛਮੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰਤਾ ਉਸਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਉਸਦੀ ਮਤਿ ਬੜੀ ਉੱਜਲ ਨਿਰਮਲ ਸੀ। ਗਣੇਸ਼. ਨੇ ਉਸਨੂੰ 'ਗਰਮਾ' ਸਿੱਧੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ,

ਸਿੰਙੀ ਰਿਖਿ ਨੇ 'ਸਿੰਘਨਾਦ' ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਘਮਸਾਨ ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇਥੇ ਇਹ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘਨਸ਼ਿਆਮ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਐਸਾ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ, ਅੱਗੋਂ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ! ਤੁਸਾਂ ਅਸਾਂ ਅਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਸਨਾਥ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਏਡੇ ਵੱਡੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੭੨੯।।

ਸੋਰਠਾ।। ਪੁਨਿ ਬੋਲਜੋ ਬ੍ਰਿਜਚੰਦ ਸੰਕਰਖਨ ਸੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ।।
ਜਾਦਵ ਇਕ ਮਤਿਮੰਦ ਗਰਬ ਕਰੈ ਬਹੁ ਭੁਜਾ ਕੋ।। ੧੭੩੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਜਚੰਦ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।। ਸੰਕਰਖਨ=ਬਲਿਰਾਮ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਇਸਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਤਮੰਦ ਯਾਦਵ ਹੀ ਇਕ ਵੱਡਾ ਕਾਰਣ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੭੩੦।।

ਚੌਪਈ।। ਜਾਦਵ ਬੰਸ ਮਾਨ ਭਜੋ ਭਾਰੀ।। ਰਾਮ ਸਜਾਮ ਹਮਰੇ ਰਖਵਾਰੀ।।
ਡੀਠ ਆਨ ਕੋ ਆਨਤ ਨਾਹੀ।। ਤਾ ਕੋ ਫਲ ਪਾਯੋ ਜਗ ਮਾਹੀ।। ੧੭੩੧।।

ਅਰਥ - ਯਾਦਵ ਬੰਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਮਾਣ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ 'ਬਲਿਰਾਮ' ਤੇ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਸਾਡੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ, ਉਸਦਾ ਫਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੈ।। ੧੭੩੧।।

ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਧਰਿ ਜਾਨੋ।। ਮੇਰੋ ਕਹਜੋ ਸਾਚੁ ਕਰ ਮਾਨੋ।।
ਤਿਹ ਕੇ ਹੇਤ ਭੂਪ ਅਵਤਰਯੋ।। ਇਹਿ ਬਿਧ ਜਾਨ ਬਿਧਾਤਾ ਕਰਯੋ।। ੧੭੩੨।।

ਅਰਥ - ਲੱਛਮੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰੀ ਜਾਣੋ, ਮੇਰੇ ਕਹੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨੋ। ਉਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਬਿਧੀ ਜਾਣਕੇ ਹੀ ਬਿਧਾਤੇ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।। ੧੭੩੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਹਾ ਰੰਕ ਭੂਪਾਲ ਏ ਕਰਜੋ ਇਤੋ ਸੰਗ੍ਰਾਮ।।
ਜਾਦਵ ਗਰਬ ਬਿਨਾਸ ਹਿਤ ਉਪਜਾਯੋ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ।। ੧੭੩੩।।

ਅਰਥ - ਏਹ ਰਾਜਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਗਰੀਬ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਸੀ ? ਜਿਸਨੇ ਏਨਾ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਦਵ ਕੁਲ ਦੇ ਮਾਣ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।। ੧੭੩੩।।

ਚੌਪਈ॥ ਜਾਦਵ ਕੁਲ ਤੇ ਗਰਬ ਨ ਗਯੋ॥ ਇਨ ਕੇ ਨਾਸ ਹੇਤ ਰਿਖ ਭਯੋ॥
ਦੂਖ ਕੈ ਸ੍ਰਾਪ ਮੁਨੀਸ੍ਵਰ ਦੈਹੈ॥ ਏਕ ਸਮੈ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਛੈਹੈ॥੧੭੩੪॥

ਅਰਥ – ਪਰ ਯਾਦਵ ਕੁਲ ਵਿਚੋਂ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਇਕ ਹੋਰ ਰਿਖੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਉਸਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣਗੇ, ਫਿਰ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਸ੍ਰਾਪ ਦੇਵੇਗਾ, ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੇ ਯਾਦਵਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ॥ ੧੭੩੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪੁਨਿ ਬੋਲਜੋ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪੰਕਜ ਨੈਨ ਬਿਸਾਲ॥
ਹੇ ਮੁਸਲੀਧਰ ਬੁੱਧ ਬਰ ਸੁਨ ਅਬ ਕਥਾ ਰਿਸਾਲ॥ ੧੭੩੫॥

ਅਰਥ – ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਕਮਲ ਸਮਾਨ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ-ਹੇ ਮੂਸਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ! ਹੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ! ਹੁਣ ਤੂੰ ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਕਥਾ ਨੂੰ ਸੁਣ॥ ੧੭੩੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨਿ ਦੈ ਸ੍ਰਉਨ ਬਾਤ ਕਹੋ ਤੋ ਸੋ॥ ਕਵਨ ਜੁੱਧੁ ਕਰਿ ਜੀਤੈ ਮੋ ਸੋ॥
ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਮੋ ਅੰਤਰ ਨਾਹੀ॥ ਮੁਹਿ ਸਰੂਪ ਵਰਤਤ ਜਗ ਮਾਹੀ॥ ੧੭੩੬॥

ਅਰਥ – ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ! ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਜੁੱਧ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕੌਣ ਜਿੱਤ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਸਰੂਪ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੧੭੩੬॥

ਸਾਚ ਕਹਜੋ ਹੈ ਹੇ ਬਲਦੇਵਾ॥ ਪਾਯੋ ਨਹਿਨ ਕਿਸੂ ਇਹ ਭੇਵਾ॥
ਸੂਰਨ ਮੈ ਕੋਊ ਇਹ ਸਮ ਨਾਹੀ॥ ਮੇਰੋ ਨਾਮ ਬਸੈ ਰਿਦ ਮਾਹੀ॥੧੭੩੭॥

ਅਰਥ – ਹੇ ਬਲਦੇਵ ! ਮੈਂ ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਭੇਦ ਪਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਇਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ॥ ੧੭੩੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਉਦਰ ਮਾਝ ਬਸਿ ਮਾਸ ਦਸ ਤਜਿ ਭੋਜਨ ਜਲ ਪਾਨ॥
ਪਵਨ ਅਹਾਰੀ ਹੁਇ ਰਹਿਓ ਬਰੁ ਦੀਨੋ ਭਗਵਾਨ॥ ੧੭੩੮॥

ਅਰਥ – ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਦਸ ਮਹੀਨੇ ਵੱਸਦੇ ਹੋਇਆਂ ਅੰਨ-ਪਾਣੀ ਛੱਡਕੇ ਕੇਵਲ ਪੌਣ-ਆਹਾਰੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥ ੧੭੩੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਿਪ ਜੀਤਨ ਕੋ ਬਰੁ ਲੀਯੋ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਬਲਵਾਨ॥
ਬਹੁਰਿ ਤਪਸਜਾ ਬਨ ਕਰੀ ਦੁਆਦਸ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨ॥ ੧੭੩੯॥

ਅਰਥ – ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਬਲਵਾਨ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸੋਂ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਵਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੇ ਬਣ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ।। ੧੭੩੯।।

ਚੌਪਈ।। ਬੀਤੀ ਕਥਾ ਭਯੋ ਤਬ ਭੋਰ।। ਜਾਗੇ ਸੁਭਟ ਦੁਹੂ ਦਿਸ ਓਰ।।
ਜਰਾਸਿੰਧ ਦਲੁ ਸਜਿ ਰਨ ਆਯੋ।। ਜਾਦਵ ਦਲੁ ਬਲ ਲੈ ਸਮੁਹਾਯੋ।। ੧੭੪੦।।

ਅਰਥ – ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰਦਿਆਂ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਤੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਤਦ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਜਾਗ ਪਏ। ਜਰਾਸਿੰਧ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, ਬਲਵਾਨ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਜਾਦਵ ਸੈਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੧੭੪੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਬਲਦੇਵ ਸਭੈ ਦਲੁ ਲੈ ਇਤ ਤੇ ਉਮਡਿਓ ਉਤ ਤੇ ਉਇ ਆਏ।।
ਜੁੱਧੁ ਕੀਯੋ ਹਲ ਲੈ ਨਿਜ ਪਾਨ ਹਕਾਰ ਹਕਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰ ਲਗਾਏ।।
ਏਕ ਪਰੇ ਭਟ ਜੂਝ ਧਰਾ ਪਰ ਏਕ ਲਰੈ ਮਿਲ ਕੈ ਇਕ ਧਾਏ।।
ਮੂਸਲ ਲੈ ਬਹੁਰੋ ਕਰ ਮੈ ਅਰਿ ਮਾਰ ਘਨੇ ਜਮ ਧਾਮ ਪਠਾਏ।। ੧੭੪੧।।

ਅਰਥ – ਇਧਰੋਂ ਬਲਦੇਵ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਅਤੇ ਉਧਰੋਂ ਉਹ ਭੀ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗੂੰ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਏ। ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਲ ਲੈਕੇ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਵੰਗਾਰ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਟਾਂ ਲਾਈਆਂ। ਕੁਝ ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ ਕੁਝ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕੁਝ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮੂਸਲ ਲੈ ਕੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਜਮ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੭੪੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਰੋਸ ਭਯੋ ਘਨਿਸਜਾਮ ਲਯੋ ਧਨੁ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰਤ ਹੀ ਉਠ ਧਾਯੋ।।
ਆਨ ਪਰਜੋ ਤਬ ਹੀ ਤਿਨ ਪੈ ਰਿਪ ਕਉ ਹਤਿ ਕੈ ਨਦ ਸ੍ਰੋਨ ਬਹਾਯੋ।।
ਬਾਜ ਕਰੀ ਰਥ ਪਤਿ ਬਿਪਤਿ ਪਰੀ ਰਨ ਮੈ ਨਹਿ ਕੋ ਠਹਰਾਯੋ।।
ਭਾਜਤ ਜਾਤ ਸਭੈ ਰਿਸਿ ਖਾਤ ਕਛੂ ਨ ਬਸਾਤ ਕਹੈ ਦੁਖੁ ਪਾਯੋ।। ੧੭੪੨।।

ਅਰਥ – ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਦੌੜੇ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਵੈਰੀ ਤੇ ਜਾ ਪਏ ਤੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਲਹੂ ਦਾ ਦਰਿਆ ਵਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ ਰੱਥ, ਤੇ ਪੈਦਲ ਸੈਨਾਂ ਤੇ ਬਿਪਤਾ ਪੈ ਗਈ ਹੈ; ਇਸ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪਿਛਾਂਹ ਨੂੰ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ, ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਖਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਕੁਝ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦੁੱਖ ਪਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।। ੧੭੪੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਆਗੇ ਕੀ ਸੈਨ ਭਜੀ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਪਉਰਖ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਸੰਭਾਰਯੋ।।
ਠਾਢੋ ਜਹਾਂ ਦਲ ਕੋਪਤ ਹੈ ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਪਰਯੋ ਚਿਤ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰਯੋ।।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਮੁਰਾਰ ਸਭੈ ਨ੍ਰਿਪ ਠਾਢੋ ਜਹਾ ਤਿਹ ਓਰ ਸਿਧਾਰਯੋ।।
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਗਹੀ ਘਨਿਸਯਾਮ ਜਰਾਸਿੰਧ ਕੋ ਅਭਿਮਾਨ ਉਤਾਰਯੋ।। ੧੭੪੩।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ ਭੱਜ ਗਈ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬਲ ਚੇਤੇ ਕੀਤਾ। ਜਿਥੇ ਖਲੋਤੀ ਹੋਈ ਵੈਰੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਪੈ ਜਾਵਾਂ। ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਰਾਜਾ ਖੜੋਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਬੱਦਲਾਂ ਵਰਗੇ ਸਿਆਮ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਫੜ ਲਈ, ਅਤੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੧੭੪੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਰਾਸਨ ਤੇ ਜਬ ਤੀਰ ਛੁਟੇ ਤਬ ਕੋ ਠਹਰਾਵੈ।।
ਜਾਇ ਲਗੇ ਜਿਹ ਕੇ ਉਰ ਮੈ ਸਰ ਸੋ ਛਿਨ ਮੈ ਜਮ ਧਾਮ ਸਿਧਾਵੈ।।
ਐਸੋ ਨ ਕੋ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਜਗ ਮੈ ਭਟ ਜੋ ਸਮੁਹਾਇ ਕੈ ਜੁਧੁ ਮਚਾਵੈ।।
ਭੂਪਤ ਕਉ ਨਿਜ ਬੀਰ ਕਹੈ ਹਰਿ ਮਾਰਤ ਸੈਨ ਚਲਯੋ ਰਨ ਆਵੈ।। ੧੭੪੪।।

ਅਰਥ – ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਧਨੁੱਖ ਤੋਂ ਜਦ ਤੀਰ ਛੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਕੇਹੜਾ ਸੂਰਮਾ ਅਚੱਲ ਠਹਿਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜਿਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਤੀਰ ਵੱਜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਜਮ ਲੋਕ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਭੀ ਸੂਰਮਾ ਜੰਮਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਮਚਾਵੇ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਸੂਰਮੇ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਡੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਤੁਰੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।। ੧੭੪੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸਯਾਮ ਕੀ ਓਰ ਤੇ ਬਾਨ ਛੁਟੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਦਲ ਕੇ ਬਹੁ ਬੀਰਨ ਘਾਏ।।
ਜੇਤਿਕ ਆਇ ਭਿਰੇ ਹਰਿ ਸੋ ਛਿਨ ਬੀਚ ਤੇਊ ਜਮ ਧਾਮ ਪਠਾਏ।।
ਕਉਤਕਿ ਦੇਖਿ ਕੈ ਯੌ ਰਨ ਮੈ ਅਤ ਆਤੁਰ ਹੁਇ ਤਿਨ ਬੈਨ ਸੁਨਾਏ।।
ਆਵਨ ਦੇਹੁ ਅਬੈ ਹਮ ਕਉ ਨ੍ਰਿਪ ਐਸੇ ਕਹਿਓ ਸਿਗਰੇ ਸਮਝਾਏ।। ੧੭੪੫।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜੋ ਵੀ ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਭ ਉਸਨੇ ਪਲ ਵਿਚ ਜਮਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਹ ਕੌਤਕ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਾਨ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ – 'ਉਸਨੂੰ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਤੱਕ ਆਉਣ ਦੇਹ, ਫਿਰ ਵੇਖੋ ਉਸਦੀ ਕੇਹੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ? ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ।। ੧੭੪੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭੂਪ ਲਖਯੋ ਹਰਿ ਆਵਤ ਹੀ ਸੰਗ ਲੈ ਪ੍ਰਤਨਾ ਤਬ ਆਪ ਹੀ ਧਾਯੋ।।
ਆਗੇ ਕੀਏ ਨਿਜ ਲੋਗ ਸਭੈ ਤਬ ਲੈ ਕਰਿ ਮੋ ਬਰ ਸੰਖ ਬਜਾਯੋ।।
ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਤਿਹ ਆਹਵ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਭੀਤਰ ਕੋ ਡਰ ਪਾਯੋ।।
ਤਾ ਧੁਨਿ ਕੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਰ ਬੀਰਨ ਕੇ ਚਿਤ ਮਾਨਹੁ ਚਾਉ ਬਢਾਯੋ।।੧੭੪੬।।

ਅਰਥ – ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਜਾਣ ਲਿਆ, ਤਦ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਆਪ ਹੀ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੰਖ ਲੈਕੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵਜਾਇਆ ਹੈ। ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੇ ਜੁੱਧਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਡਰ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਸੰਖ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮਾਨੋਂ, ਬਲਵਾਨ ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੭੪੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਰਾਸਿੰਧ ਕੀ ਅਤਿ ਚਮੂੰ ਉਮਡੀ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢਾਇ।।
ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਹਰਿ ਪਾਨ ਲੈ ਛਿਨ ਮੈ ਦੀਨੀ ਘਾਇ।। ੧੭੪੭।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਉਮਡੀ=ਉਤਾਂਹ ਚੜ੍ਹੀ ਆਉਂਦੀ।।

ਅਰਥ – ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਜੋ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾਕੇ ਉਤਾਂਹ ਚੜ੍ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਲੈਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੭੪੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜਦੁਬੀਰ ਕਮਾਨ ਤੇ ਬਾਨ ਛੁਟੇ ਅਵਸਾਨ ਗਏ ਲਖ ਸ਼ਤ੍ਰੁਨ ਕੇ।।
ਗਜਰਾਜ ਮਰੇ ਗਿਰ ਭੂਮਿ ਪਰੇ ਮਨੋ ਰੂਖ ਕਟੇ ਕਰਵਤ੍ਰਨ ਕੇ।।
ਰਿਪ ਕਉਨ ਗਨੋ ਜੁ ਹਨੈ ਤਿਹ ਠਾ ਮੁਰਝਾਇ ਗਿਰੇ ਸਿਰ ਛਤ੍ਰਨ ਕੇ।।
ਰਨ ਮਾਨੋ ਸਰੋਵਰ ਆਂਧੀ ਬਹੈ ਟੁਟ ਫੂਲ ਪਰੇ ਸਤ ਪਤ੍ਰਨ ਕੇ।। ੧੭੪੮।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਅਵਸਾਨ=ਹੋਸ਼-ਹਵਾਸ, ਚੇਤਨਤਾ।। ਕਰਵਤ੍ਰਨ=ਆਰਿਆਂ।। ਸਤ ਪਤ੍ਰਨ=ਸੈਂਕੜੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਕਮਾਨ ਤੋਂ ਜੋ ਤੀਰ ਛੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਹੋਸ਼ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਾਥੀ ਮਰੇ ਹੋਏ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਪਏ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂੰਮ

ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਆਰਿਆਂ ਦੇ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਰੁੱਖ ਡਿਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਜਿੰਨੇ ਕੁੰ ਵੈਰੀ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਗਿਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਸੂਰਮੇ ਭੀ ਮੂਰਛਿਤ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਰਣਭੂਮੀ ਤਾਂ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਯੁੱਧ ਹਨੇਰੀ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਟੁੱਟ ਕੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਹਨ।। ੧੭੪੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਘਾਇ ਲਗੇ ਇਕ ਘੂਮਤ ਘਾਇਲ ਸ੍ਰਉਨ ਸੋ ਏਕ ਫਿਰੈ ਚੁਚਵਾਤੇ।।
ਏਕ ਨਿਹਾਰ ਕੇ ਡਾਰਿ ਹਥਿਯਾਰ ਭਜੈ ਬਿਸੰਭਾਰ ਗਈ ਸੁਧ ਸਾਤੇ।।
ਦੈ ਰਨ ਪੀਠ ਮਰੈ ਲਰ ਕੈ ਤਿਹ ਮਾਸ ਕੋ ਜੰਬਕ ਗੀਧ ਨ ਖਾਤੇ।।
ਬੋਲਤ ਬੀਰ ਸੁ ਏਕ ਫਿਰੈ ਮਨੋ ਡੋਲਤ ਕਾਨਨ ਮੈ ਗਜ ਮਾਤੇ।। ੧੭੪੯।।

ਅਰਥ - ਜ਼ਖਮ ਲੱਗ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ, ਇਕ ਜਖਮੀ ਘੇਰਨੀਆਂ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਲਹੂ ਵਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਬੇਸੁੱਧ ਹੋਕੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤੇ ਸੁੱਧਾਂ ਭੁੱਲ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਰਣ ਵਿਚ ਲੜ ਕੇ ਤੇ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਮਰੇ ਪਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਗਿੱਦੜ ਤੇ ਗਿੱਰਝਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ,·ਮਾਨੋਂ ਬਣ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਰੱਜਿਆ ਹਾਥੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।। ੧੭੪੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਹੀ ਘਨਿਸ੍ਯਾਮ ਬਡੇ ਰਿਪ ਤੇ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਕੀਏ।।
ਗਜ ਬਾਜਨ ਕੇ ਅਸਵਾਰ ਹਜਾਰ ਮੁਰਾਰ ਸੰਘਾਰ ਬਿਦਾਰ ਦੀਏ।।
ਅਰ ਏਕਨ ਕੇ ਸਿਰ ਕਾਟ ਦਏ ਇਕ ਬੀਰਨ ਕੇ ਦਏ ਫਾਰ ਹੀਏ।।
ਮਨੋ ਕਾਲ ਸਰੂਪ ਕਰਾਲ ਲਖਯੋ ਹਰਿ ਸ਼ਤ੍ਰ ਭਜੇ ਇਕ ਮਾਰ ਲੀਏ।। ੧੭੫੦।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਾਥੀ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਅਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰ ਕੇ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਕਨਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢ ਸੁੱਟੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਪਾੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਐਸਾ ਭਿਆਨਕ ਸਰੂਪ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ 'ਕਾਲ ਸਰੂਪ' ਹੈ, ਕਈ ਵੈਰੀ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੭੫੦।।

ਕਬਿਤੁ।। ਰੋਸ ਭਰੇ ਬਹੁਰੋ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਪਾਨ ਲੀਨੋ

ਰਿਪਨ ਸੰਘਾਰਤ ਇਉ ਕਮਲਾ ਕੋ ਕੰਤੁ ਹੈ।।
ਕੇਤੇ ਗਜ ਮਾਰੇ ਰਥੀ ਬ੍ਰਿਥੀ ਕਰ ਡਾਰੇ ਕੇਤੇ
ਐਸੋ ਭਯੋ ਜੁੱਧੁ ਮਾਨੋ ਕੀਨੋ ਰੁੱਦ੍ਰ ਅੰਤੁ ਹੈ।।
ਸੈਥੀ ਚਮਕਾਵਤ ਚਲਾਵਤ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਕੋ
ਕਹੈ ਕਬਿ ਰਾਮ ਸਜਾਮ ਐਸੋ ਤੇਜਵੰਤੁ ਹੈ।।
ਸ੍ਰੋਉਨਤ ਰੰਗੀਨ ਪਟ ਸੁਭਟ ਪ੍ਰਬੀਨ ਰਨ
ਫਾਗ ਖੇਲ ਪੌਢ ਰਹੇ ਮਾਨੋ ਬਡੇ ਸੰਤ ਹੈ।। ੧੭੫੧।।

ਅਰਥ - ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਫਿਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਨ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਹਾਥੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਰੱਥਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਅੰਤ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਬਰਛੀ ਨੂੰ ਚਮਕਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਰਾਮ ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਜਵੰਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖ਼ੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗੀਨ ਹੋਏ ਬਸਤ੍ਰ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਸੰਤ ਹੋਲੀ ਨੂੰ ਖੇਲ ਕੇ ਹੁਣ ਥੱਕ ਕੇ ਸੌਂ ਰਹੇ ਹਨ।। ੧੭੫੧।।

ਕਾਨ੍ਹ ਤੇ ਨ ਡਰੇ ਅਰਿ ਅਰਰਾਇ ਪਰੇ ਸਭ
ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਲਰਬੇ ਕਉ ਉਮਗਤਿ ਹੈ।।
ਰਨ ਮੈ ਅਡੋਲ ਸ੍ਵਾਮਕਾਰ ਜੀ ਅਮੋਲ ਬੀਰ
ਗੋਲ ਤੇ ਨਿਕਸ ਲਰੈ ਕੋਪ ਮੈ ਪਗਤ ਹੈ।।
ਡੋਲਤ ਹੈ ਆਸ ਪਾਸ ਜੀਤਬੇ ਕੀ ਕਰੈ ਆਸ
ਤ੍ਰਾਸ ਮਨ ਨੈਕੁ ਨਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਭਗਤ ਹੈ।।
ਕੰਚਨ ਅਚਲ ਜਿਉ ਅਟਲ ਰਹਿਓ ਜਦੁਬੀਰ
ਤੀਰ ਤੀਰ ਸੂਰਮਾ ਨਛਤ੍ਰ ਸੇ ਡਗਤ ਹੈ।। ੧੭੫੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੋਲ=ਘੇਰਾ, ਮੋਰਚਾ।। ਅਚਲ=ਪਹਾੜ।। ਤੀਰ=ਕੋਲ, ਤੀਰ, ਬਾਨ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਡਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਅਰੜਾਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ

ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਲੜਣ ਦੀ ਉਮੰਗ ਵਾਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਹਰ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਅਡੋਲ ਖੜੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਕੇ, ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਸੱਜੇ-ਖੱਬੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾ ਜੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਭਗਤ ਹਨ। ਸੋਨੇ ਦੇ ਪਹਾੜ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਵਾਂਗੂੰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਟੱਲ ਖੜੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੌਲ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਛੱੜ੍ਹ ਵਾਂਗੂੰ ਤੋੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ ਛੱੜ੍ਹ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।। ੧੭੫੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਇਤੇ ਜਦੁਬੀਰ ਘਿਰਿਓ ਉਤ ਕੋਪ ਹਲਾਯੁਧ ਬੀਰ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨ ਪਾਨ ਧਰੇ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਪਰੇ ਛਿਤ ਮਾਰੇ।।
ਟੂਕ ਅਨੇਕ ਕੀਏ ਹਲਿ ਸੋ ਬਲ ਕਾਤਰ ਦੇਖਿ ਭਜੇ ਬਿਸੰਭਾਰੇ।।
ਜੀਤਤ ਭਯੋ ਮੁਸਲੀ ਰਨ ਮੈ ਅਰਿ ਭਾਜਿ ਚਲੇ ਤਬ ਭੂਪ ਨਿਹਾਰੇ।। ੧੭੫੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਲਾਯੁਧ=ਬਲਭੱਦ੍ਰ।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਧਰ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਯੋਧੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤੀਰ, ਕਮਾਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਫੜੇ ਹਨ। ਹਲ ਦੇ ਨਾਲ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜ਼ੋਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਇਰ ਪੁਰਸ਼ ਬੇਸੁਧ ਹੋਕੇ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਬਲਿਰਾਮ ਜਿੱਤ ਗਿਆ ਹੈ, ਵੈਰੀ ਪਾਸੋਂ ਜਦ ਜੋਧੇ ਭੱਜੇ ਚਲੇ ਹਨ, ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੭੫੩।।।।

ਸਵੈਯਾ।। ਚਕ੍ਰਤ ਹੁਇ ਚਿਤ ਬੀਚ ਚਮੂ ਪਤਿ ਅਪੁਨੀ ਸੈਨ ਕਉ ਬੈਨ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਭਾਜਤ ਜਾਤ ਕਹਾ ਰਨ ਤੇ ਭਟ ਜੁੱਧੁ ਨਿਦਾਨ ਸਮੋ ਅਬ ਆਯੋ।।
ਇਉ ਲਲਕਾਰ ਕਹਿਓ ਦਲ ਕੋ ਤਬ ਸ੍ਰਉਨਨ ਮੈ ਸਭਹੂ ਸੁਨ ਪਾਯੋ।।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਫਿਰੇ ਤਬ ਹੀ ਅਰਿ ਕੋਪ ਭਰੇ ਹਰ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।। ੧੭੫੪।।

ਅਰਥ - ਸੈਨਾਪਤੀ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋਕੇ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਨ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜਕੇ ਕਿੱਥੇ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ? ਹੁਣ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਦਾ ਯੁੱਧ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਲਕਾਰਕੇ ਤੇ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਸੁਣਾਕੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ ਹਨ ਜੋ ਸਭ ਨੇ ਸੁਣ ਲਏ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਜੋਧੇ ਪਿਛਾਂਹ ਮੁੜ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਹੱਠ ਕਰ ਕੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ।। ੧੭੫੪।।

ਬੀਰ ਬਡੇ ਰਨਧੀਰ ਸੋਊ ਜਬ ਆਵਤ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਨਿਹਾਰੇ॥
ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਕਰ ਕੋਪਤਿ ਹੀ ਛਿਨ ਸਾਮੁਹਿ ਹੋਇ ਹਰਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਏਕਨ ਕੇ ਕਰ ਕਾਟਿ ਦਏ ਇਕ ਮੂੰਡ ਬਿਨਾ ਕਰ ਭੂ ਪਰ ਡਾਰੇ॥
ਜੀਤ ਕੀ ਆਸ ਤਜੀ ਅਰ ਏਕ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਡਾਰ ਹਥਜਾਰ ਪਧਾਰੇ॥ ੧੭੫੫॥

ਅਰਥ – ਜੋ ਵੱਡੇ ਹੀ ਰਣਧੀਰ ਜੋਧੇ ਸਨ, ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ, ਉਸੇ ਪੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਕੀਤੇ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਕੱਟ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਤੋਂ ਹੀਣਿਆਂ ਕਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਕਨਾਂ ਨੇ ਜਿੱਤ ਦੀ ਆਸ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਵੈਰੀ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਕ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ॥ ੧੭੫੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਬ ਹੀ ਅਤਿ ਦਲ ਭਜਿ ਗਯੋ ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀਓ ਉਪਾਇ॥
ਆਪਨ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੁਮਤਿ ਕਉ ਲੀਨੋ ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਇ॥ ੧੭੫੬॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਸੈਨਾਂ ਭੱਜ ਗਈ, ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ 'ਸੁਮਤੀ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ॥ ੧੭੫੬॥

ਦ੍ਵਾਦਸ ਛੂਹਨ ਸੈਨ ਅਬ ਲੈ ਧਾਵਹੁ ਤੁਮ ਸੰਗ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਭੂਪਤਿ ਦਯੋ ਅਪਨੋ ਕਵਚ ਨਿਖੰਗ॥ ੧੭੫੭॥

ਅਰਥ – ਉਸਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬਾਰਾਂ ਖੂਹੋਣੀ ਫ਼ੌਜ ਲੈਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਜਾਓ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਅਸਤ੍ਰ, ਸੰਜੋਜ ਤੇ ਭੱਥਾ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੭੫੭॥

ਸੁਮਤਿ ਚਲਤ ਰਨ ਇਉ ਕਹਜੋ ਸੁਨੀਏ ਬਚਨ ਨ੍ਰਿਪਾਲ॥
ਹਰਿ ਹਲਧਰ ਕੇਤਕ ਬਲੀ ਕਰੋ ਕਾਲ ਕੋ ਕਾਲ॥ ੧੭੫੮॥

ਅਰਥ – ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਇਆਂ ਸੁਮਤੀ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ – ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣੋਂ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਸੂਰਮੇ ਹਨ ? ਮੈਂ ਕਾਲ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ॥ ੧੭੫੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਉ ਕਹਿ ਜਰਾਸਿੰਧ ਸਿਉ ਮੰਤ੍ਰੀ॥ ਸੰਗ ਲੀਏ ਤਿਹ ਅਧਿਕ ਬਜੰਤ੍ਰੀ॥
ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਬਜਾਵਤ ਧਾਯੋ॥ ਦ੍ਵਾਦਸ ਛੂਹਣ ਲੈ ਦਲੁ ਆਯੋ॥ ੧੭੫੯॥

ਅਰਥ – ਸੁਮਤੀ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ

ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੈ ਲਏ। ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਜਾਉਂਦਾ ਬਾਰਾਂ ਛੋਹਣੀਆਂ ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਹੈ।। ੧੭੫੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੰਕਰਖਣ ਹਰਿ ਸੌਂ ਕਹ੍ਯੋ ਕਰੀਐ ਕਵਨ ਉਪਾਇ।।
ਸੁਮਤਿ ਮੰਤ੍ਰ ਦਲ ਪ੍ਰਬਲ ਲੈ ਰਨ ਮਧਿ ਪਹੁਚ੍ਯੋ ਆਇ।। ੧੭੬੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੰਕਰਖਣ=ਬਲਿਰਾਮ।।

ਅਰਥ – ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ – ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ? ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਮਤਿ ਮੰਤ੍ਰੀ ਬਲਵਾਨ ਫ਼ੌਜ ਲੈਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੭੬੦।।

ਸੋਰਠਾ।। ਤਬ ਬੋਲਿਓ ਜਦੁਬੀਰ ਢੀਲ ਤਜੋ ਬਲ ਹਲਿ ਗਹੋ।।
ਰਹੀਯੋ ਭੁਮ ਮਮ ਤੀਰ ਆਗੈ ਪਾਛੈ ਜਾਹਿ ਜਿਨ।। ੧੭੬੧।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਬਲਿਰਾਮ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਹਲ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੀ ਖੜਾ ਰਹੀਂ, ਕਿਧਰੇ ਅਗਾਂਹ ਪਿਛਾਂਹ ਨਾ ਜਾਵੀਂ।। ੧੭੬੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਰਾਮ ਲੀਯੋ ਧਨੁ ਪਾਨ ਸੰਭਾਰ ਧਸ੍ਯੋ ਤਿਨ ਮੈ ਮਨ ਕੋਪੁ ਬਢਾਯੋ।।
ਬੀਰ ਅਨੇਕ ਹਨੇ ਤਿਹ ਠਉਰ ਘਨੋ ਅਰਿ ਸਿਉ ਤਬ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਜੋ ਕੋਊ ਆਇ ਭਿਰ੍ਯੋ ਬਲ ਸਿਉ ਅਤਿ ਹੀ ਸੋਊ ਘਾਇਨ ਕੇ ਸੰਗ ਘਾਯੋ।।
ਮੂਰਛ ਭੂਮ ਗਿਰੇ ਭਟ ਝੂਮ ਰਹੇ ਰਨ ਮੈ ਤਿਨ ਸਾਮੁਹਿ ਧਾਯੋ।। ੧੭੬੨।।

ਅਰਥ - ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾ ਵੜਿਆ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ, ਵੈਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਆ ਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੂਰਮੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੇਹੜਾ ਭੀ ਰਣ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਝੂਮ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੭੬੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਕਮਾਨ ਲੀਏ ਕਰ ਮੈ ਰਨ ਮੈ ਜਬ ਕੇਹਰਿ ਜਿਉ ਭਭਕਾਰੇ।।
ਕੋ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਭਟ ਐਸੋ ਬਲੀ ਜਗ ਧੀਰ ਧਰੇ ਹਰਿ ਸੋ ਰਨ ਪਾਰੇ।।
ਅਉਰ ਸੁ ਕਉਨ ਤਿਹੂ ਪੁਰ ਮੈ ਬਲਿ ਸ੍ਯਾਮ ਸਿਉ ਬੈਰ ਕੋ ਭਾਉ ਬਿਚਾਰੇ।।
ਜੋ ਹਠ ਕੈ ਕੋਊ ਜੁੱਧੁ ਕਰੈ ਸੁ ਮਰੈ ਪਲ ਮੈ ਜਮਲੋਕ ਸਿਧਾਰੇ।। ੧੭੬੩।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਮਾਨ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਸ਼ੇਰ ਵਾਗੂੰ ਭੱਬਕ ਮਾਰਦਾ

++

ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਬਲੀ ਸੂਰਮਾ ਕੌਣ ਜੰਮਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਧਰੇਗਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਮਚਾਏਗਾ। ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੌਣ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਬਲਿਰਾਮ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਭਾਉ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਹੱਠ ਕਰ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰ ਕੇ ਜਮਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲਾ ਜਾਏਗਾ।। ੧੭੬੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜਬ ਜੁੱਧੁ ਕੋ ਸ੍ਯਾਮ ਜੂ ਰਾਮ ਚਢੇ ਤਬ ਕਉਨ ਬਲੀ ਰਨ ਧੀਰ ਧਰੈ।।
ਜੋਊ ਚਉਦਹ ਲੋਕਨ ਕੋ ਪ੍ਰਤਪਾਲ ਨ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁ ਬਾਲਕ ਜਾਨ ਲਰੈ।।
ਜਿਹ ਨਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਪਾਪ ਟਰੈ ਤਿਹ ਕੋ ਰਨ ਭੀਤਰ ਕਉਨ ਹਰੈ।।
ਮਿਲਿ ਆਪਸਿ ਮੈ ਸਭ ਲੋਕ ਕਹੈ ਰਿਪ ਸਿੰਧ ਜਰਾ ਬਿਨ ਆਈ ਮਰੈ।।੧੭੬੪।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਤਦ ਅਜੇਹਾ ਸੂਰਮਾ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਰਣ ਵਿਚ ਹੌਂਸਲਾ ਰਖੇਗਾ? ਜੋ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਲਕ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰ ਕੇ ਪਾਪ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਰਣ ਵਿਚ ਕੌਣ ਹਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਸਾਰੇ ਲੋਕੀਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਆਈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਮਰ ਜਾਏਗਾ।। ੧੭੬੪।।

ਸੋਰਠਾ।। ਇਤ ਏ ਕਰਤ ਬਿਚਾਰ ਸੁਭਟ ਲੋਕ ਨ੍ਰਿਪ ਕਟਕ ਮੈ।।
ਉਤ ਬਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਧਾਇ ਪਰਜੋ ਨਾਹਨਿ ਡਰਜੋ।। ੧੭੬੫।।

ਅਰਥ - ਇਧਰ ਰਾਜੇ ਜੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਧਰੋਂ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਹਥਿਆਰ ਫੜ ਕੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੧੭੬੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਮੂਸਲ ਲੈ ਮੁਸਲੀ ਕਰ ਮੈ ਅਰਿ ਕੋ ਪਲ ਮੈ ਦਲ ਪੁੰਜ ਹਰਜੋ ਹੈ।।
ਬੀਰ ਪਰੇ ਧਰਨੀ ਪਰ ਘਾਇਲ ਸ੍ਰਉਨਤ ਸਿਉ ਤਨ ਤਾਹਿ ਭਰਜੋ ਹੈ।।
ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਜਸ ਊੱਚ ਮਹਾਂ ਮਨ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰ ਕੈ ਸਯਾਮ ਕਰਜੋ ਹੈ।।
ਮਾਨਹੁ ਦੇਖਨ ਕਉ ਰਨ ਕਉਤਕ ਕ੍ਰੋਧ ਭਯਾਨਕ ਰੂਪ ਧਰਜੋ ਹੈ।।੧੭੬੬।।

ਅਰਥ - ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮੋਹਲਾ ਲੈਕੇ, ਵੈਰੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨੂੰ ਪੱਲ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਪਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਲਹੂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਬੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ, ਜੁੱਧ ਦੇ ਕਰਤੱਬ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਨੇ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੧੭੬੬।।

ਸਵੈਯਾ॥ ਇਤ ਓਰ ਹਲਾਯੁਧ ਜੁੱਧੁ ਕਰੈ ਉਤ ਸ੍ਰੀ ਗਰੜਧ੍ਹੁੱਜ ਕੋਪ ਭਰਜੋ ਹੈ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਮੁਰਾਰ ਤਬੈ ਅਰ ਸੈਨ ਕੇ ਭੀਤਰ ਜਾਇ ਅਰਜੋ ਹੈ॥
ਮਾਰ ਬਿਦਾਰ ਦਏ ਦਲ ਕਉ ਰਨ ਯਾ ਬਿਧਿ ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਕਰਜੋ ਹੈ॥
ਬਾਜ ਪੈ ਬਾਜ ਰਥੀ ਰਥ ਪੈ ਗਜ ਪੈ ਗਜ ਸ੍ਵਾਰ ਪੈ ਸ੍ਵਾਰ ਪਰਜੋ ਹੈ॥ ੧੭੬੭॥

ਅਰਥ - ਇਸ ਪਾਸੇ ਬਲਿਰਾਮ ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਡੱਟ ਗਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜ ਕੇ, ਵੈਰੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਅੜ ਖੜੋਂਤੇ ਹਨ। ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਜੀਬ ਜੁੱਧ ਦਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਘੋੜਾ, ਰੱਥੀ ਉੱਤੇ ਰੱਥੀ, ਹਾਥੀ ਉੱਤੇ ਹਾਥੀ ਤੇ ਸੁਆਰ ਉੱਤੇ ਸੁਆਰ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ॥ ੧੭੬੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਏਕ ਕਟੇ ਅਧ ਬੀਚ ਹੁਤੇ ਭਟ ਏਕਨ ਕੇ ਸਿਰ ਕਾਟਿ ਗਿਰਾਏ॥
ਏਕ ਕੀਏ ਬਿਰਥੀ ਤਬ ਹੀ ਗਿਰ ਭੂਮਿ ਪਰੇ ਸੰਗ ਬਾਨਨ ਘਾਏ॥
ਏਕ ਕੀਏ ਕਰ ਹੀਨ ਬਲੀ ਪਗ ਹੀਨ ਕਿਤੇ ਗਨਤੀ ਨਹਿ ਆਏ॥
ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਕਿਨਹੂ ਨਹੀ ਧੀਰ ਧਰਿਓ ਤਬ ਹੀ ਰਨ ਛਾਡ ਪਰਾਏ॥ ੧੭੬੮॥

ਅਰਥ - ਇਕ ਅੱਧ ਵਿਚਾਲੇ ਤੋਂ ਵੱਢੇ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਸੁੱਟੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਥ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਇਕਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਟੁੰਡਿਆਂ ਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਲੂਲ੍ਹਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਧਰਿਆ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਜਦ ਅਜੇਹੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖੀ ਹੈ, ਤਦ ਝਟ ਹੀ ਰਣ ਨੂੰ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ॥ ੧੭੬੮॥

ਜਾ ਦਲ ਜੀਤ ਲਯੋ ਸਗਰੋ ਜਗ ਅਉਰ ਕਹੂ ਰਨ ਤੇ ਨਹੀ ਹਾਰਿਓ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਸੇ ਭੂਪ ਅਨੇਕ ਮਿਲੇ ਤਿਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨਹੀ ਜਾ ਪਗੁ ਟਾਰਿਓ॥
ਸੋ ਘਨਿਸਜਾਮ ਭਜਾਇ ਦੀਯੋ ਪਲ ਮੈ ਨ ਕਿਸੈ ਧਨ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰਿਓ॥
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਕਰੈਂ ਉਪਮਾ ਇਮ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਬਡੌ ਰਨ ਪਾਰਿਓ॥ ੧੭੬੯॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਜਗਤ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਜਿੱਤ ਲਈਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਕਦੇ ਭੀ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਾਰਿਆ ਸੀ। ਇੰਦ੍ਰ ਵਰਗੀ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਰਾਜੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਤਦ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਦੇ ਭੀ ਜਿਸਨੇ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਜੋਧੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਪੱਲ

ਵਿਚ ਭੱਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਭੱਜਣ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਭੀ ਸੰਭਾਲਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਹਾਨ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਜਿਸਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।। ੧੭੬੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦ੍ਵੈ ਅਛੂਹਣੀ ਸੈਨ ਰਨ ਦਈ ਸਯਾਮ ਜਬ ਘਾਇ।।
ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੁਮਤਿ ਸਮੇਤ ਦਲੁ ਕੋਪ ਪਰਿਓ ਅਰਰਾਇ।। ੧੭੭੦।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦੋ ਛੂਹਣੀ ਸੈਨਾਂ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਤਦ ਸੁਮੱਤਿ ਮੰਤ੍ਰੀ ਫੌਜ ਦੇ ਸਮੇਤ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ।। ੧੭੭੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਧਾਇ ਪਰੇ ਕਰ ਕੋਪ ਤਬੈ ਭਟ ਦੈ ਮੁਖ ਢਾਲ ਲਏ ਕਰਵਾਰੈ।।
ਸਾਮੁਹਿ ਆਇ ਹਠੀ ਹਠਿ ਸਿਉ ਘਨਿਸਯਾਮ ਕਹਾਂ ਇਹ ਭਾਂਤ ਹਕਾਰੈ।।
ਮੂਸਲ ਚੱਕ੍ਰ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੈ ਸੁ ਹਤੈ ਹਰਿ ਕੌਚ ਉਠੈ ਚਿਨਗਾਰੈ।।
ਮਾਨੋ ਲੁਹਾਰ ਲੀਏ ਘਨ ਹਾਥਨ ਲੋਹ ਕਰੇਰੇ ਕੋ ਕਾਮੁ ਸਵਾਰੈ।। ੧੭੭੧।।

ਅਰਥ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਢਾਲਾਂ ਲਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਹੱਠ ਦੇ ਨਾਲ ਹੱਠੀ ਸੂਰਮੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੰਗਾਰਦੇ ਹਨ - 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?' ਮੂਸਲ, ਚੱਕ੍ਰ ਤੇ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਜੋਅ ਉਤੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਸੰਜੋਅ ਵਿਚੋਂ ਚਿਨਗਾਰੀਆਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਰਥਾਤ ਲੋਹੇ ਉਤੇ ਲੋਹਾ ਵੱਜਣ ਕਰ ਕੇ ਵਿਚੋਂ ਚਿਨਗਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਵਦਾਨ ਲੈ ਕੇ, ਲੁਹਾਰ ਕਰੜੇ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਵਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੭੭੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤਉ ਲਗਿ ਹੀ ਬਰਮਾ ਕ੍ਰਿਤ ਊਧਵ ਆਇ ਹੈ ਸਯਾਮ ਸਹਾਇ ਕੇ ਕਾਰਨ।।
ਅਉਰ ਅਕ੍ਰੂਰ ਲਏ ਸੰਗ ਜਾਦਵ ਧਾਇ ਪਰਜੋ ਅਰਿ ਬੀਰ ਬਿਦਾਰਨ।।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਸਭੈ ਅਪੁਨੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਮੁਖ ਮਾਰ ਉਚਾਰਨ।।
ਓਰ ਦੁਹੂ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਭਯੋ ਸੁ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ਕਰਵਾਰ ਕਟਾਰਨ।। ੧੭੭੨।।

ਅਰਥ - ਉਨੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਊਧਵ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਅਤੇ ਅਕਰੂਰ ਜਾਦਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਆਏ ਸੂਰਮੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰ ਲੌ ਮਾਰ ਲੌ ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਗਦਾ, ਬਰਛੀਆਂ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਦਾ

ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੧੭੭੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਆਵਤ ਹੀ ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਜੂ ਅਰੁ ਸੈਨ ਹੁਤੇ ਸੁ ਘਨੇ ਭਟ ਕੂਟੇ॥
ਏਕ ਪਰੇ ਬਿਬ ਖੰਡਤ ਹੀ ਅਰੁ ਏਕ ਗਿਰੇ ਧਰ ਪੈ ਸਿਰ ਫੂਟੇ॥
ਏਕ ਮਹਾ ਬਲਵਾਨ ਕਮਾਨਨ ਤਾਨ ਚਲਾਵਤ ਇਉ ਸਰ ਛੂਟੇ॥
ਕਾਜ ਬਸੇਰੇ ਕੇ ਰੈਨ ਸਮੈ ਮਧਿਆਨ ਮਨੋ ਤਰ ਪੈ ਖਗ ਟੂਟੇ॥੧੭੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਧਿਆਨ= ਅੱਧ ਅਕਾਸ਼॥

ਅਰਥ - ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਜੀ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਵੈਰੀ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੋਧੇ ਕੁੱਟ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਦੋ ਟੋਟੇ ਹੋਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਲੇਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਕਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਧਨੁੱਖ ਤੋਂ ਛੁੱਟੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਰਾਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਲਈ ਪੰਛੀ ਅੱਧ ਅਕਾਸ਼ੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਤੇ ਟੁੱਟ ਪਏ ਹੋਣ॥ ੧੭੭੩॥

ਏਕ ਕਬੰਧ ਲੀਏ ਕਰਵਾਰ ਫਿਰੈ ਰਨ ਭੂਮ ਕੇ ਭੀਤਰ ਡੋਲਤ॥
ਧਾਇ ਪਰੈ ਤਿਹ ਓਰ ਬਲੀ ਭਟ ਜੋ ਤਿਹ ਕੋ ਲਲਕਾਰ ਕੈ ਬੋਲਤ॥
ਏਕ ਪਰੇ ਗਿਰ ਪਾਇ ਕਟੇ ਉਠਬੇ ਕਹੁ ਬਾਹਨਿ ਕੋ ਬਲ ਤੋਲਤ॥
ਏਕ ਕਟੀ ਭੁਜ ਯੌਂ ਤਰਪੈ ਜਲ ਹੀਨ ਜਿਉ ਮੀਨ ਪਰਿਓ ਝਕਝੋਲਤ॥੧੭੭੪॥

ਅਰਥ - ਇਕਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਧੜ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਹੀ ਉਹ ਹੱਲਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਤਾਂ ਵੱਢੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਉੱਠਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬਾਹੀਆਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਵੱਢੀ ਹੋਈ ਬਾਂਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੜਫ ਰਹੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਤਲਾਉ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਝਕਝੌਲਦੀ ਹੈ॥ ੧੭੭੪॥

ਏਕ ਕਬੰਧ ਬਿਨਾ ਹਥਿਯਾਰਨ ਰਾਮ ਕਹੈ ਰਨ ਭੂਮ ਮੈ ਦਉਰੈ॥
ਸੁੰਡਨ ਤੇਗ ਜਰਾਜਨ ਕੋ ਗਹਿ ਕੈ ਕਰਿ ਕੈ ਬਲ ਸੋ ਝਕਝੋਰੈ॥
ਭੂਮ ਗਿਰੇ ਮ੍ਰਿਤ ਅਸ੍ਵਨ ਕੀ ਦੂਹੂੰ ਹਾਥਨ ਸੋ ਗਹਿ ਗ੍ਰੀਵ ਮਰੋਰੈ॥
ਸ੍ਯੰਦਨ ਕੈ ਅਸਵਾਰਨ ਕੇ ਸਿਰ ਏਕ ਚਪੇਟ ਹੀ ਕੇ ਸੰਗ ਤੋਰੈ॥ ੧੭੭੫॥

ਅਰਥ - ਰਾਮ ਕਵੀ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਧੜ ਹਥਿਆਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਰਣ ਭੂਮੀ

ਵਿਚ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁੰਡਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਝਕਝੋਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮੋਏ ਹੋਏ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਗਰਦਨ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਫੜ ਕੇ ਮਰੋੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਰੱਥਾਂ ਦੇ ਸਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਇਕੋ ਹੀ ਚੁਪੇੜ ਦੇ ਨਾਲ ਤੋੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।। ੧੭੭੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕੂਦਤ ਹੈ ਰਨ ਮੈ ਭਟ ਏਕ ਕੁਲਾਚਨ ਦੈ ਕਰ ਜੁੱਧੁ ਕਰੈ।।
ਇਕ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨ ਤੇ ਕਬਿ ਰਾਮ ਕਹੈ ਨ ਰਤੀ ਕੁ ਡਰੈ।।
ਇਕ ਕਾਇਰ ਤ੍ਰਾਸ ਬਢਾਇ ਚਿਤੈ ਰਨ ਭੂਮ ਹੂ ਤੇ ਤਜ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਟਰੈ।।
ਇਕ ਲਾਜ ਭਰੇ ਪੁਨ ਆਇ ਅਰੈ ਲਰਿ ਕੈ ਮਰਿ ਕੈ ਗਿਰ ਭੂਮ ਪਰੈ।।੧੭੭੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁਲਾਚਨ=ਛਾਲਾਂ।।

ਅਰਥ - ਕੁਝ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਵਿਚ ਕੁੱਦ ਕੇ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰਾਮ ਕਵੀ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਤੀਰ ਕਮਾਨਾਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਕ ਡਰਪੋਕ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਡਰ ਨੂੰ ਵਸਾ ਕੇ, ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਤੋਂ ਟਲ ਗਏ ਹਨ। ਇਕ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਲੜਣ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਮਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ।। ੧੭੭੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬ੍ਰਿਜਭੂਖਨ ਚਕ੍ਰ ਸੰਭਾਰਤ ਹੀ ਤਬ ਹੀ ਦਲੁ ਬੈਰਨ ਕੇ ਧਸਿ ਕੈ।।
ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਕੀਏ ਬਲਵਾਨ ਘਨੇ ਕਬਿ ਸ਼ਯਾਮ ਭਨੈ ਸੁ ਕਛੂ ਹਸਿ ਕੈ।।
ਇਕ ਚੂਰਨ ਕੀਨ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੈ ਇਕ ਪਾਸ ਕੇ ਸੰਗ ਲੀਏ ਕਸਿ ਕੈ।।
ਜਦੁਬੀਰ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਬਲ ਕੈ ਅਰਿ ਬੀਰ ਲੀਏ ਸਭ ਹੀ ਬਸਿ ਕੈ।।੧੭੭੭।।

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਭੂਖਨ ਰੂਪ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਨੂੰ ਫੜਦਿਆਂ ਹੀ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਵਿਚ ਧਸ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਲਵਾਨ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕੁਝ ਕੁ ਹੱਸ ਕੇ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਗਦਾ ਨਾਲ ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਕੁਝ ਨੂੰ ਫਾਹ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਬਲ ਕਰ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਵੈਰੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਦੇ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੭੭੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬਲਭਦ੍ਰ ਇਤੇ ਬਹੁ ਬੀਰ ਹਨੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਉਤੈ ਬਹੁ ਸੂਰ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਜੋ ਸਭ ਜੀਤ ਫਿਰੈ ਜਗ ਕਉ ਅਰਿ ਗਾਢ ਪਰੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕਾਮ ਸਵਾਰੇ।।

ਤੇ ਘਨਿਸਜਾਮ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਕੀਏ ਅਰ ਭੂ ਪਰ ਡਾਰੇ॥
ਇਉ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਜਿਯ ਮੈ ਕਦਲੀ ਮਨੋ ਪਉਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਉਖਾਰੇ॥ ੧੭੭੮॥

ਅਰਥ - ਇਧਰ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤੇ ਯੋਧੇ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਜੇਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਮੁੜੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਭੀੜ ਦੇ ਪਿਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੰਮ ਸੁਆਰੇ ਸਨ। ਘਨਸਿਆਮ ਜੀ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਤਿੱਖੀ ਹਵਾ ਨੇ ਕੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਟਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੧੭੭੮॥

ਜੋ ਰਨ ਮੰਡਨ ਸਜਾਮ ਕੇ ਸੰਗਿ ਭਲੇ ਨ੍ਰਿਪ ਧਾਮਨ ਕਉ ਤਜਿ ਧਾਏ॥
ਏਕ ਰਥੇ ਗਜਰਾਜ ਚਢੈ ਇਕ ਬਾਜਨ ਕੇ ਅਸਵਾਰ ਸੁਹਾਏ॥
ਤੇ ਘਨਿ ਜਿਉ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਕੇ ਪਉਰਖ ਪਉਨ ਬਹੇ ਛਿਨ ਮਾਹਿ ਉਡਾਏ॥
ਕਾਇਰ ਭਾਜਤ ਐਸੇ ਕਹੈ ਅਬ ਪ੍ਰਾਨ ਰਹੈ ਮਨੋ ਲਾਖਨ ਪਾਏ॥ ੧੭੭੯॥

ਅਰਥ - ਜਿਹੜੇ ਚੰਗੇ ਰਾਜੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਮੰਡਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭੱਜ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਜੋ ਇਕ ਰੱਥਾਂ ਉਤੇ ਤੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਾਥੀਆਂ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਅਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਗਰਜਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਬਲ ਰੂਪ ਦੱਖਣ ਦੀ ਹਵਾ ਦੇ ਵੱਗਣ ਨਾਲ, ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਉੱਡ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਡਰਪੋਕ ਦੌੜੇ ਜਾਂਦੇ ਇਹ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਾਨ ਬਚ ਗਈ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਕਮਾ ਲਏ ਹਨ॥ ੧੭੭੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸਜਾਮ ਕੇ ਛੂਟਤ ਬਾਨਨਿ ਚੱਕ੍ਰ ਸੁ ਚਕ੍ਰਤ ਹੋਇ ਰਥ ਚਕ੍ਰ ਭ੍ਰਮਾਵਤ॥
ਏਕ ਬਲੀ ਕੁਲ ਲਾਜ ਲੀਏ ਦ੍ਰਿੜ ਹੁਇ ਹਰਿਕੇ ਸੰਗਿ ਜੁੱਝ ਮਚਾਵਤ॥
ਅਉਰ ਬਡੇ ਨ੍ਰਿਪ ਲੈ ਨ੍ਰਿਪ ਆਇਸ ਆਵਤ ਹੈ ਚਲੇ ਗਾਲ ਬਜਾਵਤ॥
ਬੀਰ ਬਡੇ ਜਦੁਬੀਰ ਕਉ ਦੇਖਨ ਚਉਪ ਚੜੇ ਲਰਬੇ ਕਹੁ ਧਾਵਤ॥੧੭੮੦॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਚੱਕ੍ਰਾਂ ਦੇ ਛੁੱਟਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਰਥਾਂ ਦੇ ਪਹੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਆਉਂਦੇ, ਭਾਵ ਰੱਥਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਾਂਹ ਮੋੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਕੁਲ ਦੀ ਲੱਜਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਪੱਕੇ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੇ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ ਜੁੱਧ ਮਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਛੋਟੇ ਰਾਜੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬੇ-ਫਜ਼ੂਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਚਾਅ ਨਾਲ ਜੰਗ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਦਾ

ਬਲ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ॥ ੧੭੮੦॥

ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਤਬੈ ਤਿਨ ਹੀ ਧਨੁ ਤਾਨਕੈ ਬਾਨ ਸਮੂਹ ਚਲਾਵਤ॥
ਆਨ ਲਗੇ ਭਟ ਏਕਨ ਕਉ ਨਟਸਾਲ ਭਏ ਮਨ ਮੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਤ॥
ਏਕ ਤੁਰੰਗਨ ਕੀ ਭੁਜ ਬਾਨ ਲਗੈ ਅਤ ਰਾਮ ਮਹਾ ਛਬਿ ਪਾਵਤ॥
ਸਾਲ ਮੁਨੀਸੁਰ ਕਾਟੇ ਹੁਤੇ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਮਨੋ ਤਿਹ ਪੰਖ ਬਨਾਵਤ॥ ੧੭੮੧॥

ਅਰਥ - ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ, ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਤੀਰ ਇਕਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਆਣ ਕੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਛਲਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ 'ਨਟਸਾਲਾ' ਵਿਚ ਨਟ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਘੋੜੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਭਾਵ ਅਗਲੀ ਲੱਤ ਵਿਚ ਤੀਰ ਲੱਗਾ ਹੋਯਾ ਸੀ, 'ਰਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਤੀਰ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ, 'ਸਾਲਹੋਤ੍ਰ ਮੁਨੀ'** ਨੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਜੇਹੜੇ ਖੰਭ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੰਭਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮੁੜ ਕੇ ਨਵੇਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੧੭੮੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਸਭ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੋਪ ਮਨ ਭਰੇ॥ ਘੇਰਿ ਲਯੋ ਹਰਿ ਨੈਕੁ ਨ ਡਰੇ॥
ਬਿਬਿਧਾਯੁਧ ਲੈ ਆਹਵ ਕਰੈ॥ ਮਾਰ ਮਾਰ ਮੁਖ ਤੇ ਉੱਚਰੈ॥ ੧੭੮੨॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਰੱਤੀ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਭੀ ਡਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਮਾਰ ਲੈ ਮਾਰ ਲੈ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹੋਏ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈਕੇ ਲੜਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ॥ ੧੭੮੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕ੍ਰੋਧਤ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਸਜਾਮ ਕੈ ਸਾਮੁਹਿ ਟੇਰ ਉਚਾਰਜੋ॥
ਕੇਸ ਗਹੇ ਖੜਗੇਸ਼ ਬਲੀ ਜਬ ਛਾਡਿ ਦਯੋ ਤਬ ਚੱਕ੍ਰ ਸੰਭਾਰਜੋ॥
ਗੋਰਸ ਖਾਤ ਗ੍ਵਾਰਨ ਵੈ ਦਿਨ ਭੂਲ ਗਏ ਅਬ ਜੁੱਧ ਬਿਚਾਰਜੋ॥
ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਜਦੁਬੀਰ ਕਉ ਮਾਨਹੁ ਬੈਨਨ ਬਾਨਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਮਾਰਜੋ॥ ੧੭੮੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੋਰਸ=ਗਊ ਦਾ ਰਸ, ਦੁੱਧ ਤੇ ਮੱਖਣ॥

** ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਘੋੜੇ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਉੱਡ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਸਾਲਹੋਤ੍ਰ ਮੁਨੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੰਭ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੁੱਧਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੂਤ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੱਕੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ : ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਜੋਧੇ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਤਦ ਫਿਰ ਤੂੰ ਚੱਕ੍ਰ ਫੜ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਗੁਆਲਨੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗ ਮੰਗ ਕੇ ਦੁੱਧ ਪੀਂਦਾ ਤੇ ਮੱਖਣ ਖਾਂਦਾ ਸੈਂ, ਉਹ ਦਿਨ ਤੈਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਨ, ਅੱਜ ਹੁਣ ਜੁੱਧ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ? ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰੁੱਧਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ।। ੧੭੯੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਇਉ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਕੋਪ ਕੀਓ ਕਰ ਚੱਕ੍ਰ ਸੰਭਾਰਯੋ।।
ਨੈਕ ਭ੍ਰਮਾਇਕੈ ਪਾਨ ਬਿਖੈ ਬਲਿਕੈ ਅਤਿ ਗ੍ਰੀਵ ਕੇ ਊਪਰ ਡਾਰਯੋ।।
ਲਾਗਤ ਸੀਸੁ ਕਟਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਗਿਰ ਭੂਮਿ ਪਰਯੋ ਜਸੁ ਸਿਆਮ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਤਾਰ ਕੁੰਭਾਰ ਲੈ ਹਾਥ ਬਿਖੈ ਮਨੋ ਚਾਕ ਤੇ ਕੁੰਭ ਤੁਰੰਤ ਉਤਾਰਯੋ।।੧੭੯੪।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੱਕ੍ਰ ਲੈਕੇ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਦੀ ਧੌਣ ਤੇ ਮਾਰਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਜਿਸਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ, ਘੁਮਿਆਰ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਝਟ ਪੱਟ ਹੀ ਚੱਕ ਉੱਤੋਂ ਘੜਾ ਉਤਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਧਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੭੯੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੁੱਧ ਕੀਓ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੈ ਸਾਥ ਸੁ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਬਿਦਾਰ ਕਹੈ ਜਗ ਜਾ ਕਉ।।
ਜਾ ਦਸਹੂ ਦਿਸ ਜੀਤ ਲਈ ਛਿਨ ਮੈ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਕੀਓ ਹਰਿ ਤਾਕਉ।।
ਜੋਤ ਮਿਲੀ ਤਿਹ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਜਿਮ ਦੀਪਕ ਕ੍ਰਾਂਤ ਮਿਲੈ ਰਵਿ ਭਾ ਕਉ।।
ਸੂਰਜ ਮੰਡਲ ਛੇਦ ਕੈ ਭੇਦ ਕੈ ਪ੍ਰਾਨ ਗਏ ਹਰਿ ਧਾਮ ਦਸ਼ਾ ਕਉ।।੧੭੯੫।।

ਅਰਥ - ਜਗਤ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ 'ਸ਼ਤ੍ਰ ਬਿਦਾਰ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਦਸੇ ਹੀ ਦਿਸ਼ਾਂ ਜਿੱਤ ਲਈਆਂ ਸਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਪੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਆਤਮਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲੌਅ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਤ੍ਰ ਬਿਦਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਨ ਸੂਰਜ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਹਰਿ ਧਾਮ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ।। ੧੭੯੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਬਿਦਾਰ ਹਨਿਓ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਭੂਖਨ ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਹੈ।।

ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਤਜਿਕੈ ਸਭ ਸ਼ੰਕ ਨਿਸ਼ੰਕ ਹੁਇ ਬੈਰਨ ਮਾਂਝ ਪਰਯੋ ਹੈ॥
ਭੈਰਵਿ ਭੂਪ ਸਿਉ ਜੁੱਧ ਕੀਓ ਸੁ ਵਹੈ ਛਿਨ ਮੈ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਕਰਯੋ ਹੈ॥
ਭੂਮ ਗਿਰਯੋ ਰਥ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਮਨੋ ਨਭ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਟੂਟ ਪਰਯੋ ਹੈ॥੧੭੮੬॥

ਅਰਥ - ਜਦ 'ਸ਼ਤ੍ਰ ਬਿਦਾਰ' ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੇ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੋ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਪਿਆ ਹੈ। 'ਭੈਰਵਿ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਰੱਥ ਵਿਚੋਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਟੁੱਟਾ ਤਾਰਾ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ॥ ੧੭੮੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਏਕ ਭਰੇ ਭਟ ਸ੍ਰੋਨਤ ਸੋਂ ਭਭਕਾਰਤ ਘਾਇ ਫਿਰੈ ਰਨ ਡੋਲਤ॥
ਏਕ ਪਰੇ ਗਿਰ ਕੈ ਧਰਨੀ ਤਿਨ ਕੇ ਤਨ ਜੰਬਕ ਗੀਧਕ ਢੋਲਤ॥
ਏਕਨ ਕੇ ਮੁਖਿ ਓਠਨ ਆਂਖਨ ਕਾਗ ਸੁ ਚੋਚਨ ਸਿਉ ਟਕਟੋਲਤ॥
ਏਕਨ ਕੀ ਉਰ ਆਂਤਨ ਕੋ ਕਢ ਜੋਗਨ ਹਾਥਨ ਸਿਉ ਝਕਝੋਲਤ॥੧੭੮੭॥

ਅਰਥ - ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਭੱਕ ਭੱਕ ਕੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਗਿੱਦੜ, ਗਿੱਰਝਾਂ ਧੂਹ-ਘਸੀਟ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ, ਹੋਠਾਂ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ, ਕਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਚੁੰਜਾਂ ਨਾਲ ਟਟੋਲ ਟਟੋਲ ਕੇ ਨੋਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਕਲੇਜੇ ਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ, ਜੋਗਨੀਆਂ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਿਠਾਂਹ-ਉਤਾਂਹ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ॥ ੧੭੮੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਮਾਨ ਭਰੇ ਅਸ ਪਾਨ ਧਰੇ ਚਹੂੰ ਓਰਨ ਤੇ ਬਹੁਰੋ ਅਰਿ ਆਏ॥
ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਬੀਰ ਜਿਤੇ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹੈ ਇਤ ਤੇ ਤੇਊ ਧਾਏ॥
ਬਾਨਨ ਸੈਥਨ ਅਉ ਕਰਵਾਰ ਹਕਾਰ ਹਕਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰ ਲਗਾਏ॥
ਆਇ ਖਏ ਇਕ ਜੀਤ ਲਏ ਇਕ ਭਾਜ ਗਏ ਇਕ ਮਾਰ ਗਿਰਾਏ॥੧੭੮੮॥

ਅਰਥ - ਜੋ ਵੈਰੀ ਮਾਣ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਰੇ ਹੋਏ, ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਫਿਰ ਆ ਪਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸੂਰਮੇ

ਸਨ ਇਧਰੋਂ ਉਹ ਭੀ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਤੀਰਾਂ, ਬਰਛੀਆਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਵੰਗਾਰ ਵੰਗਾਰਕੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਆ ਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਕ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ, ਇਕ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਡੇਗ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੧੭੮੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੇ ਭਟ ਆਹਵ ਮੈ ਕਬਹੂ ਅਰਿ ਕੈ ਲਰਿ ਕੈ ਪਗੁ ਏਕ ਨ ਟਾਰੇ॥
ਜੀਤ ਫਿਰੈ ਸਭ ਦੇਸਨ ਕਉ ਸੋਊ ਭਾਜ ਗਏ ਜਿਹ ਓਰ ਨਿਹਾਰੇ॥
ਜੋ ਜਮ ਕੇ ਸੰਗਿ ਜੂਝ ਕਰੈ ਤਬ ਅੰਤਕ ਤੇ ਨਹੀ ਜਾਇ ਨਿਵਾਰੇ॥
ਤੇ ਭਟ ਝੂਮ ਪਰੇ ਰਨ ਮੈ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਕੋਪ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇ ਮਾਰੇ॥ ੧੭੮੯॥

ਅਰਥ - ਜੇਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਵੈਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ, ਕਦੇ ਇਕ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ ਸਨ। ਉਹ ਬਹਾਦੁਰ ਸੂਰਮੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਸ਼ ਜਿੱਤ ਲਏ ਸਨ, ਉਹ ਜਿੱਧਰ ਰਾਹ ਲੱਭਾ ਭੱਜ ਗਏ। ਜੇਹੜੇ ਜਮ ਦੇ ਨਾਲ ਭੀ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਮ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਇਸ ਵੇਲੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮੂਧੇ ਮੂੰਹ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ॥ ੧੭੮੯॥

ਏਕ ਹੁਤੋ ਬਲਬੀਰ ਬਡੋ ਜਦੁਬੀਰ ਲਿਲਾਟ ਮੈ ਬਾਨ ਲਗਾਯੋ॥
ਫੋਕ ਰਹੀ ਗਡਿ ਭਉਹਨਿ ਮੈ ਸਰੁ ਛੇਦ ਸਭੈ ਸਿਰ ਪਾਰ ਪਰਾਯੋ॥
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਬਰ ਘਾਇ ਲਗੇ ਬਹੁ ਸ੍ਰੋਨ ਬਹਾਯੋ॥
ਮਾਨਹੁ ਇੰਦ੍ਰ ਪੈ ਕੋਪੁ ਕੀਯੋ ਸ਼ਿਵ ਤੀਸਰੇ ਨੈਨ ਕੋ ਤੇਜ ਦਿਖਾਯੋ॥ ੧੭੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਫੋਕ=ਤੀਰ ਦੀ ਬਾਗੜ, ਤੀਰ ਦਾ ਉਹ ਦੁਮੂੰਹਾ ਹਿੱਸਾ ਜੋ ਕਮਾਨ ਵਿਚ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥

ਅਰਥ - ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੋਧਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਪਿਛਲਾ ਹਿੱਸਾ ਦੋਹਾਂ ਭੌਂਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਖੁੱਭ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਰ ਦੀ ਜੋ ਮੁਖੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਛੇਕ ਕਰ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਈ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਉਸ ਦੀ ਮਹਾਨ ਉਪਮਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਜ਼ਖਮ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਾ ਲਹੂ ਵਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਉਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਅੱਖ ਦੇ ਤੇਜ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਦੋਂਹਾਂ ਭੌਂਹਾਂ ਵਿਚਾਲਿਓਂ ਲਹੂ ਦੀ ਧਾਰ ਵਗ ਰਹੀ ਹੈ, ਏਹੀ ਮਾਨੋਂ ਤੀਜੀ ਅੱਖ ਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੧੭੯੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜਦੁਬੀਰ ਮਹਾ ਰਨਧੀਰ ਜਬੈ ਸੁ ਧਵਾਇ ਪਰੇ ਰਥ ਇਉ ਕਹਿ ਕੈ॥

ਬਲ ਦੱਛਨ ਓਰ ਨਿਹਾਰ ਕਿਤੋ ਦਲ ਧਾਯੋ ਹੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਭੈ ਗਹਿ ਕੈ॥
ਬਤੀਯਾ ਸੁਨਿ ਸੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਕੀ ਹਲ ਸੋ ਬਲਿ ਧਾਇ ਲੀਏ ਚਹਿ ਕੈ॥
ਤਿਹ ਕੋ ਅਤਿ ਸ੍ਰੋਨ ਪਰਿਓ ਭੂਅ ਮੈ ਮਨੋ ਸਾਰਸੁਤੀ ਸੁ ਚਲੀ ਬਹਿਕੈ॥੧੭੯੧॥

ਅਰਥ - ਮਹਾਂ ਰਣਧੀਰ ਜੋਧੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜਦੋਂ ਰੱਥ ਨੂੰ ਭੱਜਾਂ ਕੇ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਜਾ ਪਏ ਹਨ। ਦੱਖਣ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਵੈਰੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਵੇਖ ਕੇ, ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜ ਕੇ ਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਆ ਪਈ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਭੱਜ ਕੇ 'ਹਲ' ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਿਆ ਹੈ। ਸਰਸਵਤੀ ਨਦੀ ਦੇ ਵੇਗ ਵਾਂਗ ਹੀ ਉਸਦਾ ਲਹੂ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੧੭੯੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ਏਕ ਨਿਹਾਰ ਭਯੋ ਅਤਿ ਆਹਵ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਤਜਿ ਕੈ ਰਨ ਭਾਗੇ॥
ਘਾਇਲ ਘੂਮਤ ਏਕ ਫਿਰੈ ਮਨੋ ਨੀਦ ਘਨੀ ਨਿਸ ਕੇ ਕਹੂੰ ਜਾਗੇ॥
ਪਉਰਖਵੰਤ ਬਡੇ ਭਟ ਏਕ ਸੁ ਸਜਾਮ ਸੋ ਜੁੱਧ ਹੀ ਕਉ ਅਨੁਰਾਗੇ॥
ਏਕ ਤਜਾਗਕੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਭੈ ਜਦੁਰਾਇ ਕੇ ਆਇ ਕੈ ਪਾਇਨ ਲਾਗੇ॥ ੧੭੯੨॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਤਨੇ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜੋਧੇ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਦੌੜ ਗਏ। ਜੋਧੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੁੰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਬਹੁਤੀ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਦੇ ਦੇ ਜਾਗੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਹੜੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਹਨ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੱਧ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਇਕ ਜੋਧੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਏ ਹਨ॥ ੧੭੯੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭਜੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਜਬ ਜੁੱਧ ਤੇ ਮਨ ਮੈ ਤ੍ਰਾਸ ਬਢਾਇ॥
ਅਉਰ ਸੂਰ ਆਵਤ ਭਏ ਕਰਵਾਰਨ ਚਮਕਾਇ॥ ੧੭੯੩॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਵੈਰੀ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ, ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਭੱਜ ਗਏ। ਤਦ ਹੋਰ ਸੂਰਮੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕਾ ਕੇ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ॥ ੧੭੯੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਸਭੈ ਭਟ ਆਇ ਕੈ ਧਾਇ ਕੈ ਸਜਾਮ ਸੁ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ॥
ਚੱਕ੍ਰ ਗਹਿਓ ਕਰ ਮੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਕੋਪ ਭਯੋ ਤਿਹ ਊਪਰ ਧਾਯੋ॥
ਬੀਰ ਕੀਏ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਘਨੇ ਅਰ ਸੈਨ ਸਭੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਭਜਾਯੋ॥
ਪਉਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸਮਾਨ ਸੁ ਕਾਨ੍ਹ ਮਨੋ ਉਮਡਿਓ ਦਲੁ ਮੇਘ ਉਡਾਯੋ॥ ੧੭੯੪॥

ਅਰਥ – ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਮਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੱਕ੍ਰ ਫੜ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੇਜ ਹਵਾ ਦੇ ਚੱਲਣ ਸਮਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਮਾਨੋਂ ਉੱਡ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਬੱਦਲ ਵਰਗੇ ਵੈਰੀ ਦਲ ਨੂੰ ਉੱਡਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੭੯੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਾਟਤ ਏਕਨ ਕੇ ਸਿਰ ਚੱਕ੍ਰ ਗਦਾ ਗਹਿ ਦੂਜਨ ਕੇ ਤਨ ਝਾਰੇ।।
ਤੀਜਨ ਨੈਨ ਦਿਖਾਇ ਗਿਰਾਵਤ ਚਉਥਨ ਚੌਪ ਚਪੇਟਨ ਮਾਰੇ।।
ਚੀਰ ਦਏ ਅਰ ਸੇ ਉਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਸੂਰਨ ਕੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।
ਧੀਰ ਤਹਾਂ ਭਟ ਕਉਨ ਧਰੈ ਜਦੁਬੀਰ ਜਬੈ ਤਿਹ ਓਰ ਸਿਧਾਰੇ।। ੧੭੯੫।।

ਅਰਥ – ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਚੱਕ੍ਰ ਨਾਲ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਦਾ ਫੜਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਖਾ ਕੇ ਹੀ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੌਥਿਆਂ ਨੂੰ ਚਪੇੜਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁੱਟ ਕੱਢਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਚੀਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਨੂੰ ਤੋੜ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈਕੇ ਜਿਹੜੇ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅੱਗੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸੂਰਮਾ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਧੀਰਜਧਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਖਲੋ ਸਕੇ ?।। ੧੭੯੫।।

ਰੋਸ ਭਰਯੋ ਜਬ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਦੁੱਜਨ ਸੈਨ ਨਿਹਾਰ ਪਰੈ।।
ਤੁਮ ਹੂ ਧੌਂ ਬਿਚਾਰ ਕਹੋ ਚਿਤ ਮੈ ਜਗ ਕਉਨ ਬੀਓ ਭਟ ਧੀਰ ਧਰੈ।।
ਜੋਊ ਸਾਹਸ ਕੈ ਸਭ ਆਯੁਧ ਲੇ ਸੰਗਿ ਸਜਾਮ ਕੇ ਆਇਕੈ ਨੈਕੁ ਅਰੈ।।
ਤਿਹ ਕਉ ਜਦੁਬੀਰ ਤਿਹੀ ਛਿਨ ਮੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਕਰੈ।। ੧੭੯੬।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਇਆਂ ਵੈਰੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੇ ਉੱਤੇ ਜਾ ਕੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚੋ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੌਸਲਾ ਕਰ ਸਕੇਗਾ, ਜੋਹੜਾ ਕੋਈ ਹੌਸਲਾ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਭੀ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਅੜ ਖੜੋਤਾ ਹੈ? ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਉਸੇ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੭੯੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੋ ਭਟ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਸਭੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਪੈ ਅਤਿ ਐਡੋ ਸੁ ਆਵੈ।।
ਜੋ ਕੋਊ ਦੂਰ ਤੇ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਧਨੁ ਤਾਨ ਕੈ ਸਜਾਮ ਪੈ ਬਾਨ ਚਲਾਵੈ।।
ਜੋ ਅਰਿ ਆਇ ਸਕੈ ਨਹੀ ਸਾਮੁਹੇ ਦੂਰ ਤੇ ਠਾਢੋ ਹੀ ਗਾਲ ਬਜਾਵੈ।।

ਤਾਹਿ ਕਉ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਚਿਤੈ ਸਰ ਏਕ ਹੀ ਸੋ ਪਰਲੋਕ ਪਠਾਵੈ।।੧੭੯੭।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਸੂਰਮਾ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਤੇ ਬੜਾ ਆਕੜ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋਹੜਾ ਕੋਈ ਦੂਰ ਤੋਂ ਹੀ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੋਹੜਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਲੜਨ ਦੀ ਬਜਾਇ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਗੱਪਾ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਪਰਲੋਕ ਵੱਲ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।। ੧੭੯੭।।

ਕਬਿਤੁ।। ਦੇਖ ਦਸ਼ਾ ਤਿਨ ਕੀ ਬਡੇਈ ਬੀਰ ਸ਼ਤ੍ਰਨ ਕੇ
ਰਾਮ ਭਨੈ ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਚਿਤ ਮੈ ਰਿਸਾਤ ਹੈ।।
ਲੀਨੇ ਕਰਵਾਰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਹੀ ਉਚਾਰ ਸਮੁਹਾਇ ਆਇ
ਸਜਾਮ ਜੂ ਸੋ ਜੁੱਧੁ ਹੀ ਮਚਾਤ ਹੈ।।
ਏਕ ਨਿਜਕਾਤ ਨਹੀ ਮਨ ਮੈ ਡਰਾਤ
ਮੁਸਕਾਤ ਘਾਇ ਖਾਤ ਮਾਨੋ ਸਭੈ ਏਕ ਜਾਤ ਹੈ।।
ਗਾਲਹਿ ਬਜਾਤ ਏਕ ਹਰਖ ਬਢਾਤ
ਛਤ੍ਰ ਧਰਮ ਕਰਾਤ ਤੇ ਵੇ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਤ ਹੈ।। ੧੭੯੮।।

ਅਰਥ - ਰਾਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ, ਜੋ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜੋਧੇ ਹਨ, ਉਹ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈਕੇ, ਮੂੰਹੋਂ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਆ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਮਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਡਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਜ਼ਖਮ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋ ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਹੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਕੋਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਦੂਜੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।। ੧੭੯੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਕੇ ਬਲ ਲਾਇਕ ਜੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਸੋਊ ਸਾਮੁਹਿ ਆਵੈ।।
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕ੍ਰੁੱਧ ਭਰੇ ਅਤਿ ਜੁੱਧ ਮਚਾਵੈ।।
ਏਕ ਪਰੇ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰਾਨ ਧਰਾ ਇਕ ਸੀਸ ਕਟੇ ਰੁਨਭੂਮਹਿ ਧਾਵੈ।।
ਏਕਨ ਕੀ ਬਰ ਲੋਥ ਪਰੀ ਕਰ ਸੇ ਗਹਿ ਕੈ ਅਰਿ ਓਰ ਚਲਾਵੈ।।੧੭੯੯।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਸਮਾਨ ਹਨ ਉਹ ਹੀ, ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਤੀਰ, ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਧੜ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਇਕਨਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਲੋਥ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਧੜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਫੜ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਵੱਲ ਉਤਾਂਹ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ॥ ੧੭੯੯॥

ਸੂਰ ਸੁ ਏਕ ਹਨੈ ਤਹ ਬਾਜ ਤਹਾ ਇਕ ਬੀਰ ਬਡੋ ਗਜ ਮਾਰੈ॥
ਏਕ ਰਥੀ ਬਲਵਾਨ ਹਨੈ ਇਕ ਪਾਇਕ ਮਾਰਕੈ ਬੀਰ ਪਛਾਰੈ॥
ਏਕ ਭਜੇ ਲਖਿ ਆਹਵ ਕਉ ਇਕ ਘਾਇਲ ਘਾਇਲ ਕੋ ਲਲਕਾਰੈ॥
ਏਕ ਲਰੈ ਨ ਡਰੈ ਘਨਸਯਾਮ ਕੋ ਧਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੋ ਘਾਇ ਪ੍ਰਹਾਰੈ॥ ੧੮੦੦॥

ਅਰਥ - ਉਥੇ ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਥੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਜੋਧੇ ਨੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਬਲਵਾਨ ਰੱਥੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਪਿਆਦੇ ਨੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਜੋਧੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਟਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੰਗ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁਝ ਸੂਰਮੇ ਦੌੜ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਕੁਝ ਜਖ਼ਮੀ ਹੋਕੇ ਦੂਜੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀਆਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੱਟ ਮਾਰਦੇ ਹਨ॥ ੧੮੦੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਘੇਰ ਲੀਓ ਚਹੂ ਓਰ ਹਰਿ ਬੀਰਨਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ॥
ਬਾਰ ਖੇਤ ਜਿਉ ਛਾਪ ਨਗ ਰਵਿ ਸਸਿ ਜਿਉ ਪਰਵਾਰ॥ ੧੮੦੧॥

ਅਰਥ - ਜਿਵੇਂ ਵਾੜ ਨੇ ਖੇਤ ਨੂੰ, ਮੁੰਦ੍ਰੀ ਨੇ ਨਗ ਨੂੰ ਤੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੇ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹਾਦਰਾਂ ਨੇ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੧੮੦੧॥

ਸ਼ਵੈਯਾ॥ ਘੇਰਿ ਲੀਓ ਹਰਿ ਕਉ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਨਾਥ ਸਰਾਸਨ ਲੀਨੋ॥
ਦੁੱਜਨ ਸੈਨ ਬਿਖੈ ਧਸਿ ਕੈ ਛਿਨ ਮੈ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਘਨੋ ਦਲੁ ਕੀਨੋ॥
ਲੋਥ ਪੈ ਲੋਥ ਗਈ ਪਰਿ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਰਜੋ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਪ੍ਰਬੀਨੋ॥
ਜੋ ਕੋਊ ਸਾਮੁਹਿ ਆਇ ਅਰਿਓ ਅਰਿ ਸੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜੀਵਤ ਜਾਨ ਨ ਦੀਨੋ॥ ੧੮੦੨॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ

ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਧਸ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਚਤੁਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਥ ਉੱਤੇ ਲੋਥ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਭੀ ਵੈਰੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਅੜਿਆ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ।। ੧੮੦੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬਹੁ ਬੀਰ ਹਨੇ ਲਖਿ ਕੈ ਰਨ ਮੈ ਬਰਬੀਰ ਬਡੇ ਅਤਿ ਕੋਪ ਭਰੇ।।
ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਊਪਰ ਆਇ ਪਰੇ ਹਠਿ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਡਰੇ।।
ਸਭ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਰੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਨਹੀ ਪੈਗੁ ਟਰੇ।।
ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਤਿਨ ਕੇ ਸਰ ਏਕ ਹੀ ਏਕ ਸੋ ਪ੍ਰਾਨ ਹਰੇ।।੧੮੦੩।।

ਅਰਥ – ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮੇ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਰ ਜਾਣ ਤੇ ਮਹਾਂ-ਬਲਵਾਨ ਯੋਧੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ। ਹਠ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉੱਤੇ ਆ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਭਰ ਵੀ ਡਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜ ਕੇ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਇਕ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਹਟਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਲੈਕੇ, ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੀਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਇਕ ਹੀ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਨਾਸ ਕੀਤੇ ਹਨ।। ੧੮੦੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬਹੁ ਭੂਮਿ ਗਿਰੇ ਬਰਬੀਰ ਜਬੈ ਜੋਊ ਸੂਰ ਰਹੇ ਮਨ ਕੋਪੁ ਪਗੈ।।
ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਨਿਹਾਰ ਉਚਾਰਤ ਯੌਂ ਸਭ ਗੂਜਰ ਪੂਤ ਤੇ ਕਉਨ ਭਗੈ।।
ਅਬ ਯਾਕਹੁ ਮਾਰਤ ਹੈ ਰਨ ਮੈ ਮਨ ਮੈ ਰਸ ਬੀਰ ਮਿਲੇ ਉਮਗੈ।।
ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਤੀਰ ਛੁਟੇ ਤੇ ਡਰੇ ਭਟ ਜਿਉ ਕੋਊ ਸੋਵਤ ਚਉਕ ਜਗੈ।। ੧੮੦੪।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਜੋਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਭਿੱਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਗੁਆਲੇ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤੋਂ ਕੌਣ ਭੱਜ ਜਾਏਗਾ ? ਇਸ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੀਰ ਰਸ ਦੀਆਂ ਉਮੰਗਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਛੁੱਟਣ ਨਾਲ ਸੂਰਬੀਰ ਜੋਧੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਤ੍ਰਬਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੧੮੦੪।।

ਝੂਲਨਾ ਛੰਦ।। ਲੀਯੋ ਪਾਨ ਸੰਭਾਰਕੈ ਚਕ੍ਰ ਭਗਵਾਨ ਜੂ ਕ੍ਰੋਧ ਕੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੀ ਸੈਨ ਕੁੱਟੀ।।
ਮਹੀ ਚਾਲ ਕੀਨੋ ਦਸੋ ਨਾਗ ਭਾਗੇ ਰਮਾ ਨਾਥ ਜਾਗੇ ਹਰਹਿ ਡੀਠ ਛੁੱਟੀ।।
ਘਨੀ ਮਾਰ ਸੰਘਾਰ ਬਿਦਾਰ ਦੀਨੀ ਘਨੀ ਸਜਾਮ ਕੋ ਦੇਖਕੈ ਸੈਨ ਫੁੱਟੀ।।

ਐਸੇ ਸਜਾਮ ਭਾਖੇ ਮਹਾਂ ਸੂਰਮੇ ਕੀ ਤਹਾਂ ਆਪਨੀ ਜੀਤ ਕੀ ਆਸ ਤੂੱਟੀ॥੧੮੦੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਗ=ਹਾਥੀ॥ ਰਮਾ ਨਾਥ=ਲੱਛਮੀ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੱਕ੍ਰ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਕੁੱਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਡੋਲ ਗਈ, ਭੂਚਾਲ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹਾਥੀ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਲੱਛਮੀ - ਕੰਤ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾਗ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਕਰ ਕੇ ਬਹੁਤੀ ਫ਼ੌਜ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਖਿਲਰ ਗਈ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਦੀ ਆਸ ਟੁੱਟ ਗਈ ਹੈ॥ ੧੮੦੫॥

ਝੂਲਨਾ ਛੰਦ॥

ਘਨੀ ਮਾਰ ਮਾਚੀ ਤਹਾ ਕਾਲ ਨਾਚੀ ਘਨੇ ਜੁੱਧ ਕਉ ਛਾਡਿ ਕੈ ਬੀਰ ਭਾਗੇ॥
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕੇ ਲਾਗਤੇ ਹੀ ਐਸੇ ਸਜਾਮ ਭਾਖੈ ਘਨਜੋ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜਾਗੇ॥
ਘਨਜੋ ਹਾਥ ਕਾਟੇ ਗਿਰੇ ਪੇਟ ਫਾਟੇ ਫਿਰੈ ਬੀਰ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਮੈ ਬਾਨ ਲਾਗੇ॥
ਘਨਜੋ ਘਾਇ ਲਾਗੇ ਬਸਤ੍ਰ ਸ੍ਰਉਨ ਪਾਗੇ ਮਨੋ ਪਹਿਨ ਆਏ ਸਭੈ ਲਾਲਬਾਗੇ॥੧੮੦੬॥

ਅਰਥ - ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਮਾਰ ਮੱਚੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕਾਲੀ ਆ ਕੇ ਨੱਚੀ, ਉਸ ਭਾਰੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਕਮਾਨ ਤੋਂ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਵੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵੱਢੇ ਗਏ ਹਨ, ਕਈ ਉਹ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਉਹ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰ ਵੱਜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਖਮ ਲੱਗੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇ ਲਹੂ ਭਿੱਜੇ ਬਸਤ੍ਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਲ ਪੁਸ਼ਾਕੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੧੮੦੬॥

ਝੂਲਨਾ ਛੰਦ॥ ਜਬੈ ਸਜਾਮ ਬਲਰਾਮ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਮਜਾਨੇ ਲੀਯੋ ਪਾਨ ਸੰਭਾਰਕੈ ਚਕ੍ਰਭਾਰੀ॥
ਕੋਊ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕੋ ਤਾਨ ਧਾਏ ਕੋਊ ਢਾਲ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਮੁਗਦਰ ਕਟਾਰੀ॥
ਜਰਾਸੰਧ ਕੀ ਫਉਜ ਮੈ ਚਾਲ ਪਾਰੀ ਬਲੀ ਦਉਰ ਕੈ ਠਉਰ ਸੈਨਾ ਸੰਘਾਰੀ॥
ਦੂਹੂ ਓਰ ਤੇ ਸਾਰ ਮੈ ਸਾਰ ਬਾਜਜੋ ਛੁਟੀ ਮੈਨ ਕੇ ਸਤ੍ਰ ਕੀ ਨੈਨਤਾਰੀ॥੧੮੦੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਜਾਨੇ=ਵਿਚ॥ ਮੈਨ ਕੇ ਸਤ੍ਰ=ਕਾਮ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਸ਼ਿਵਜੀ॥ ਨੈਨਤਾਰੀ=ਸਮਾਧੀ॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਬਲਿਰਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਫੜ ਲਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਈ ਤਾਂ ਕਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਤੀਰ ਖਿੱਚਕੇ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਪਏ ਅਤੇ ਕਈ ਢਾਲ ਤਲਵਾਰ, ਤ੍ਰਿਸੂਲ, ਮੁਗਦਰ ਤੇ ਬਰਛੀ ਲੈ ਕੇ ਪਏ।

****

ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਹਲਚਲੀ ਮੱਚ ਗਈ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਭੱਜ ਭੱਜ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਮਾਰੀ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਵੱਜਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਖਟਾਕ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ।। ੧੮੦੭।।

ਮਚੀ ਮਾਰ ਘਮਕਾਰ ਤਰਵਾਰ ਬਰਛੀ ਗਦਾ ਛੁਰੀ ਜਮਧਰਨ ਅਰ ਦਲ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਬਢੀ ਸ੍ਰਉਨ ਸਰਤਾ ਬਹੇ ਜਾਤ ਗਜ ਬਾਜ ਰਥ ਮੁੰਡ ਕਰ ਸੁੰਡ ਭਟ ਤੁੰਡ ਨਿਆਰੇ।।
ਤ੍ਰਸੇ ਭੂਤ ਬੈਤਾਲ ਭੈਰਵਿ ਭਗੀ ਜੁੱਗਨੀ ਪੈਰ ਖੱਪਰ ਉਲਟ ਉਰ ਸੁਧਾਰੇ।।
ਭਨੇ ਰਾਮ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਅਤਿ ਤ੍ਰਮਲ ਦਾਰਨ ਭਯੋ ਮੋਨ ਤਜਿ ਸ਼ਿਵ ਬ੍ਰਹਮ ਜੀਅ ਡਰਾਰੇ।।੧੮੦੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਗੀ=ਭੱਜੀ।। ਜੁੱਗਨੀ-ਜੋਗਨੀਆਂ।। ਤ੍ਰਮਲ=ਭਿਆਨਕ।।

ਅਰਥ - ਬੜੀ ਘਮਸਾਨ ਦੀ ਮਾਰ ਮੱਚੀ ਹੈ, ਤਲਵਾਰ, ਬਰਛੀ, ਗਦਾ, ਛੁਰੀ ਤੇ ਜਮਧਰ ਨੇ ਵੈਰੀ ਦਲ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਵਗ ਪਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ, ਰਥ ਤੇ ਸਿਰ ਰੁੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸੁੰਡ ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਖਰੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਭੂਤ, ਬੈਤਾਲ, ਭੈਰੋਂ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਡਰ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੋਗਨੀਆਂ ਖੱਪਰਾਂ ਨੂੰ ਮੂਧਿਆਂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਤੋਂ ਤਰਕੇ ਲੰਘਦੀਆਂ ਹਨ। 'ਰਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਮੋਨ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦਾ ਜੀਅ ਵਿੱਚੋਂ ਡਰ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੮੦੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜਬ ਸਜਾਮ ਸੁ ਪਉਰਖ ਏਤੋ ਕੀਯੋ ਅਰੁ ਸੈਨਹੁ ਤੇ ਭਟ ਏਕ ਪੁਕਾਰਜੋ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਬਡੋ ਬਲਵੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੀਯੋ ਘਮੰਡ ਕੀਯੋ ਅਤਿ ਨੈਕੁ ਨ ਹਾਰਜੋ।।
ਤਾ ਤੇ ਅਬੈ ਭਜੀਐ ਤਜੀਐ ਰਨ ਯਾਤੇ ਨ ਕੋਊ ਬਚਜੋ ਬਿਨ ਮਾਰਜੋ।।
ਬਾਲਕ ਜਾਨਕੈ ਭੂਲਹੁ ਰੇ ਜਿਨ ਕੇਸਨ ਤੇ ਗਹਿ ਕੰਸ ਪਛਾਰਜੋ।।੧੮੦੯।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਏਨਾ ਜ਼ੋਰ ਵਿਖਾਇਆ ਕਿ ਸੈਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੂਰਬੀਰ ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੜਾ ਹੀ ਤਾਕਤਵਾਰ ਹੈ, ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਮੰਡ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਰਤਾ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਹਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓ ਤੇ ਇਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪਾਸੋਂ ਮਾਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਰ ਗਏ ਹਨ। ਹੇ ਭਾਈ ! ਇਸਨੂੰ ਬਾਲਕ ਜਾਣ ਕੇ, ਭੁੱਲ ਨਾ ਜਾਣਾ, ਜਿਸਨੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਪਟਕਾ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਬਾਲਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੧੮੦੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਐਸੋ ਉਚਾਰ ਸਭੈ ਸੁਨਿ ਕੈ ਚਿਤ ਮੈ ਅਤਿ ਸ਼ੰਕਤਿ ਮਾਨ ਭਏ ਹੈ।।
ਕਾਇਰ ਭਾਜਨ ਕੋ ਮਨ ਕੀਨੋ ਹੈ ਸੂਰਨ ਕੇ ਮਨ ਕੋਪ ਤਏ ਹੈ।।
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨ ਲੈ ਕਰਿ ਮਾਨ ਭਰੇ ਭਟ ਆਇ ਖਏ ਹੈ।।
ਸਜਾਮ ਲਯੋ ਅਸਿ ਪਾਨ ਸੰਭਾਰ ਹਕਾਰਿ ਬਿਦਾਰਿ ਸੰਘਾਰਿ ਦਏ ਹੈ।। ੧੯੧੦।।

ਅਰਥ – ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਸੁਣ ਕੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਚਿੱਤ ਡਰ ਨਾਲ ਬੜਾ ਹੀ ਭੈ ਭੀਤ ਜੇਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਡਰਾਕਲ ਤਾਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜਣਾ ਲੋਚਦੇ ਹਨ ਪਰ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ ਹਨ। ਤੀਰ, ਕਮਾਨਾਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ, ਮਾਣ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਆ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਭੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਲਲਕਾਰ ਕੇ, ਮਾਰ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੯੧੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਏਕ ਭਜੇ ਲਖਿ ਭੀਰ ਪਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕਹੀ ਬਲਬੀਰ ਸੰਭਾਰੋ।।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਜਿਤੇ ਤੁਮਰੇ ਪਹਿ ਹੈ ਜੁ ਅਰੈ ਅਰਿ ਤਾਹਿ ਹਕਾਰ ਸੰਘਾਰੋ।।
ਧਾਇ ਨਿਸ਼ੰਕ ਪਰੋ ਤਿਹ ਊਪਰਿ ਸ਼ੰਕ ਕਛੂ ਚਿਤ ਮੈ ਨ ਬਿਚਾਰੋ।।
ਭਾਜਤ ਜਾਤ ਜਿਤੇ ਰਿਪੁ ਹੈ ਤਿਹ ਪਾਸ ਕੇ ਸੰਗ ਗ੍ਰਸੋ ਜਿਨ ਮਾਰੋ।। ੧੯੧੧।।

ਅਰਥ – ਸਿਰ ਤੇ ਬਿਪਤਾ ਪਈ ਸਮਝ ਕੇ ਇਕ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਚਲੇ ਹਨ ਉਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਬਲਰਾਮ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਇਹੋ ਵੇਲਾ ਹੈ ਸੰਭਲ ਜਾਉ। ਜਿਹੜੇ ਭੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਵੈਰੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਅੜ ਖੜੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟ। ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੀ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪੈ ਜਾਓ, ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਡਰ ਨਾ ਮੰਨੋ। ਜਿਹੜੇ ਵੈਰੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਲ ਫੜ ਲਵੋ, ਪਰ ਮਾਰੋ ਨਹੀਂ।। ੧੯੧੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਕੇ ਆਨਨ ਤੇ ਮੁਸਲੀਧਰ ਬੈਨ ਇਹੈ ਸੁਨ ਪਾਏ।।
ਮੂਸਲ ਅਉ ਹਲ ਪਾਨ ਲਯੋ ਬਲ ਪਾਸ ਸੁਧਾਰਕੈ ਪਾਛੇ ਹੀ ਧਾਏ।।
ਭਾਜਤ ਸ਼ਤ੍ਰੁਨਿ ਕੋ ਮਿਲਕੈ ਗਰ ਡਾਰ ਦਈ ਰਿਪੁ ਹਾਥ ਬੰਧਾਏ।।
ਏਕ ਲਰੇ ਰਨ ਮਾਂਝ ਮਰੇ ਇਕ ਜੀਵਤ ਜੇਲ ਕੈ ਬੰਧ ਪਠਾਏ।। ੧੯੧੨।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਲਏ। ਤਦ ਮੋਹਲਾ ਅਤੇ ਹਲ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਾਹੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਬਲਰਾਮ ਵੈਰੀ ਦਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜ ਪਏ। ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੋਂ ਦੀ ਮਿਲ ਕੇ ਗਲ ਵਿਚ ਫਾਹੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ, ਫਾਹੀ ਵਿਚ

ਫਸੇ ਹੋਏ ਵੈਰੀ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਮਾਫੀ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਗਏ ਹਨ. ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਜੀਊਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੯੧੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਬੀਰ ਤਬੈ ਅਰਿ ਸੈਨ ਕੇ ਪਾਛੇ ਪਰੇ ਅਸ ਧਾਰੇ।।
ਆਇ ਖਏ ਸੋਊ ਮਾਰ ਲਏ ਤੇਊ ਜਾਨ ਦਏ ਜਿਨ ਇਉ ਕਹਜੋ ਹਾਰੇ।।
ਜੋ ਨ ਟਰੇ ਕਬਹੂ ਰਨ ਤੇ ਅਰਿ ਤੇ ਬਲਦੇਵ ਕੇ ਬਿਕ੍ਰਮ ਟਾਰੇ।।
ਭਾਜ ਗਏ ਬਿਸੰਭਾਰ ਭਏ ਗਿਰ ਗੇ ਕਰ ਤੇ ਕਰਵਾਰ ਕਟਾਰੇ।। ੧੯੧੩।।

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪੈ ਗਏ। ਜੋ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਾਰ ਗਏ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੈਰੀ ਕਦੇ ਭੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾ ਨੂੰ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨੇ ਪਿਛੇ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੋਸ਼-ਹਵਾਸ਼ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ. ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਡਿੱਗ ਪਈਆਂ ਹਨ।। ੧੯੧੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੋ ਭਟ ਠਾਢੇ ਰਹੇ ਰਨ ਮੈ ਤੇਊ ਦਉਰ ਪਰੇ ਤਿਹ ਠਉਰ ਰਿਸੈ ਕੈ।।
ਚਕ੍ਰ ਗਦਾ ਅਸਿ ਲੋਹ ਹਥੀ ਬਰਛੀ ਪਰਸੋ ਅਰ ਨੈਨ ਚਿਤੈ ਕੈ।।
ਨੈਕੁ ਡਰੈ ਨਹੀ ਧਾਇ ਪਰੈ ਭਟ ਗਾਜ ਸਭੈ ਪ੍ਰਭ ਕਾਜ ਜਿਤੈ ਕੈ।।
ਅਉਰ ਦੁਹੂ ਦਿਸ ਜੁੱਧ ਕਰੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਸੁਰ ਧਾਮ ਹਿਤੈ ਕੈ।।੧੯੧੪।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੜੋ ਰਹੇ ਹਨ. ਓਹੋ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਜਾ ਪਏ ਹਨ। ਚਕ੍ਰ. ਗਦਾ. ਤਲਵਾਰ. ਖੰਡੇ. ਬਰਛੀ ਤੇ ਕੁਹਾੜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਡਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਕੇ ਜਾ ਪਏ ਹਨ, ਬਹਾਦਰ ਯੋਧੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਗੱਜਦੇ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਮਹਾਂ ਰੱਥੀ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਜਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹਿਤ ਲੜਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ।। ੧੯੧੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਪੁਨ ਜਾਦਵ ਧਾਇ ਪਰੇ ਇਤ ਤੇ ਉਤ ਤੇ ਮਿਲਿ ਕੈ ਅਰਿ ਸਾਮੁਹਿ ਧਾਏ।।
ਆਵਤ ਹੀ ਤਿਨ ਆਪਸਿ ਬੀਚ ਹਕਾਰ ਹਕਾਰ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਗਾਏ।।
ਏਕ ਮਰੇ ਇਕ ਸਾਸ ਭਰੇ ਤਰਫੈ ਇਕ ਘਾਇਲ ਭੂ ਪਰ ਆਏ।।
ਮਾਨੋ ਮਲੰਗ ਅਖਾਰਨ ਭੀਤਰ ਲੋਟਤ ਹੈ ਬਹੁ ਭਾਂਗ ਦੜਾਏ।। ੧੯੧੫।।

ਅਰਥ – ਫਿਰ ਯਾਦਵ ਸੂਰਮੇ ਇਧਰੋਂ-ਉਧਰੋਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਜਾ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਸੱਟਾਂ ਲਾਈਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਮਰ ਗਏ ਹਨ, ਇਕ ਹਉਕੇ ਭਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਕ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਤੜਫ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ, ਮਲੰਗ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਭੰਗ ਪੀ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਅਖਾੜਿਆਂ ਵਿਚ ਲੇਟ ਰਹੇ ਹਨ।। ੧੯੧੫।।

ਕਬਿੱਤ।। ਬਡੇ ਸ੍ਵਾਮਕਾਰ ਜੀ ਅਟਲ ਸੂਰ ਆਹਵ ਮੈ
ਸ਼ਤ੍ਰਨਿ ਕੇ ਸਾਮੁਹੇ ਤੇ ਪੈਗੁ ਨ ਟਰਤ ਹੈ।।
ਬਰਛੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲੈ ਕਮਾਨ ਬਾਨ ਸਾਵਧਾਨ
ਤਾਹੀ ਸਮੈ ਚਿਤ ਮੈ ਹੁਲਾਸ ਕੈ ਲਰਤ ਹੈ।।
ਜੂਝ ਕੈ ਪਰਤ ਭਵ ਸਾਗਰ ਤਰਨ
ਭਾਨ ਮੰਡਲ ਕਉ ਭੇਦ ਪਜਾਨ ਬੈਕੁੰਠ ਕਰਤ ਹੈ।।
ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਪ੍ਰਾਨ ਆਗੇ ਕਉ ਧਸਤ ਐਸੇ
ਜੈਸੇ ਨਰ ਪੈਰ ਪੈਰ ਕਾਰੀ ਪੈ ਧਰਤ ਹੈ।। ੧੯੧੬।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਕਾਰੀ=ਅਰਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਾਰ ਗਾਰ, ਜ਼ਿੱਲ੍ਹਨ।। ਤੁਰਕੀ ਬੋਲੀ 'ਚ ਕਾਰ=ਬਰਫ।।

ਅਰਥ – ਨਮਕ-ਹਲਾਲ ਸੂਰਮੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਯੁੱਧ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਅਟੱਲ ਹੋ ਕੇ ਖੜੇ ਹਨ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪੈਰ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਹਟਾਉਂਦੇ। ਬਰਛੀ, ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਲੈ ਕੇ, ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਕੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਚਿੱਤ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਕੇ ਸੂਰਜ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਅੱਗੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਪੈਰ ਦਰ ਪੈਰ ਗਾਰ ਜਾਂ ਬਰਫ ਵਿਚ ਧਕੀਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੧੯੧੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕੋ ਜੁੱਧੁ ਭਯੋ ਲਖਿ ਕੈ ਭਟ ਕ੍ਰੁੱਧਤ ਹ੍ਵੈ ਰਿਪ ਓਰ ਚਹੈ।।
ਬਰਛੀ ਕਰ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਪਰਸੇ ਤਿਰਸੂਲ ਗਹੈ।।
ਰਿਪੁ ਸਾਮੁਹਿ ਧਾਇ ਕੈ ਘਾਇ ਕਰੈ ਨ ਟਰੈ ਬਰ ਤੀਰ ਸਰੀਰ ਸਹੈ।।
ਪੁਰਜੇ ਪੁਰਜੇ ਤਨ ਹ੍ਵੈ ਰਨ ਮੈ ਦੁਖੁ ਤੋ ਮਨ ਮੈ ਮੁਖ ਤੇ ਨ ਕਹੈ।। ੧੯੧੭।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਜਾਣ ਕੇ, ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਏ ਹੋਏ ਵੈਰੀ ਦੇ ਵੱਲ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਬਰਛੀ, ਤੀਰ, ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰ, ਗਦਾ, ਕੁਹਾੜੇ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਫੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭੱਜ ਕੇ ਜਾ ਕੇ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ, ਸਰੀਰਾਂ ਉਤੇ ਤੀਰ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ। ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਅੰਗ-ਪ੍ਰਤੰਗ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਸਰੀਰ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਣ ਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਹਾਇ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ॥ ੧੯੧੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੇ ਭਟ ਆਇ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਕਰਿ ਕੋਪ ਭਿਰੇ ਨਹਿ ਸ਼ੰਕ ਪਧਾਰੇ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਸਭੈ ਕਰ ਮੈ ਤਨ ਸਉਹੇ ਕਰੈ ਨਹਿ ਪ੍ਰਾਨ ਪਿਆਰੇ॥
ਰੋਸ ਭਰੇ ਜੋਊ ਜੂਝ ਮਰੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਰਰੇ ਸੁਰ ਲੋਗ ਸਿਧਾਰੇ॥
ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹੈ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਰ ਧਾਮ ਬਸੇ ਬਡ ਭਾਗ ਹਮਾਰੇ॥ ੧੯੧੮॥

ਅਰਥ - ਜੇਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਕੇ ਭੱਜੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਜੇਹੜੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੁਰਗ ਲੋਗ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਾਂ ਜੋ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਾਂ॥ ੧੯੧੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਏਕ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਭਟ ਯੌਂ ਅਰਿ ਕੈ ਬਰਿ ਕੈ ਲਰਿ ਭੂਮਿ ਪਰੈ॥
ਇਕ ਦੇਖ ਦਸ਼ਾ ਭਟ ਆਪਨ ਕੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਜੀਅ ਕੋਪ ਲਰੈ॥
ਤਬ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਹਕਾਰ ਪਰੈ ਘਨਿ ਸਯਾਮ ਸੋ ਆਇ ਅਰੈ ਨ ਟਰੈ॥
ਤਜਿ ਸ਼ੰਕ ਲਰੈ ਰਨ ਮਾਝ ਮਰੈ ਤਤਕਾਲ ਬਰੰਗਨ ਜਾਇ ਬਰੈ॥ ੧੯੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰੰਗਨ=(ਬਰ+ਅੰਗਨ)= ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਅਪੱਛਰਾਂ॥

ਅਰਥ - ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਕ ਐਸੇ ਸੂਰਮੇ ਹਨ, ਜੋ ਵੈਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਲ ਕਰਕੇ ਲੜੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਆ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਅੜ ਖਲੋਤੇ ਹਨ, ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ। ਸ਼ੰਕਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਲੜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰ ਗਏ ਹਨ, ਅਪੱਛਰਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝਟ ਪਟ ਵਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਵ ਲੋਕ ਲੈ ਗਈਆਂ ਹਨ॥ ੧੯੧੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਇਕ ਜੂਝ ਪਰੇ ਇਕ ਦੇਖਿ ਡਰੇ ਇਕ ਤਉ ਚਿਤ ਮੈ ਅਤਿ ਕੋਪ ਭਰੈ॥
ਕਹਿ ਆਪਨੇ ਆਪੁਨੇ ਸ੍ਵਾਰਥੀ ਸੋ ਸੁ ਧਵਾਇ ਕੈ ਸਜੰਦਨ ਆਇ ਅਰੈ॥
ਤਰਵਾਰ ਕਟਾਰਨ ਸੰਗ ਲਰੈ ਅਤਿ ਸੰਘਰ ਮੋ ਨਹਿ ਸ਼ੰਕ ਧਰੈ॥
ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਸਾਮੁਹਿ ਮਾਰਿ ਹੀ ਮਾਰਿ ਕਰੈ ਨ ਟਰੈ॥੧੯੨੦॥

ਅਰਥ - ਇਕ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਇਕ ਵੈਰੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਤੇ ਰੱਥਾਂ ਨੂੰ ਦੌੜਾ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅੜ ਖੜੋਤੇ ਹਨ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਲੜਾਈ ਲੜੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਰਣ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਮਾਰ ਲੈਂ, ਮਾਰ ਲੈਂ, ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ ਹਨ॥ ੧੯੨੦॥

ਜਬ ਯੌ ਭਟ ਆਵਤ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਸਾਮੁਹਿ ਤਉ ਸਭ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰੇ॥
ਕੋਪ ਬਢਾਇ ਚਿਤੈ ਤਿਨ ਕਉ ਇਕ ਬਾਰ ਹੀ ਬੈਰਨ ਕੇ ਤਨ ਝਾਰੇ॥
ਏਕ ਹਨੇ ਅਰਿ ਪਾਇਨ ਸੋ ਇਕ ਦਾਇਨ ਸੋ ਗਹਿ ਭੂਮਿ ਪਛਾਰੇ॥
ਤਾਹੀ ਸਮੈ ਤਿਹ ਆਹਵ ਮੈ ਬਹੁ ਸੂਰ ਬਿਨਾ ਕਰ ਪ੍ਰਾਨਨ ਡਾਰੇ॥੧੯੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਿਤੈ=ਵੇਖਿਆ॥ ਦਾਇਨ=ਦਾਉ॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਲ ਲਏ। ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਵੈਰੀ ਦਲ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਇਕੋ ਵਾਰ ਹੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਈ ਇਕ ਵੈਰੀ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਦਾਉ ਨਾਲ ਫੜ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਟਕਾ ਸੁੱਟਿਆ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ॥ ੧੯੨੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਏਕ ਲਗੇ ਭਟ ਘਾਇਨ ਕੇ ਤਜ ਦੇਹ ਕੋ ਪ੍ਰਾਨ ਗਏ ਜਮ ਕੇ ਘਰ॥
ਸੁੰਦਰ ਅੰਗ ਸੁ ਏਕਨਿ ਕੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਰਹੇ ਸ੍ਰੋਨਤ ਸੋ ਭਰ॥
ਏਕ ਕਬੰਧ ਫਿਰੈ ਰਨ ਮੈ ਜਿਨ ਕੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਸੀਸ ਕਟੇ ਬਰ॥
ਏਕ ਸੁ ਸ਼ੰਕਤਿ ਹ੍ਵੈ ਚਿਤ ਮੈ ਤਜ ਆਹਵ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਤੀਰ ਗਏ ਡਰ॥੧੯੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰ=ਸੁੰਦਰ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ॥

ਅਰਥ - ਜ਼ਖਮਾਂ ਦੇ ਲੱਗ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਦੇਹ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਮ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਸਰੀਰ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲੇਥੂ ਪੇਥੂ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਇਕ ਧੜ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਿਰ ਵੱਢ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਇਕ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਡਰ ਨਾਲ ਭੈ ਭੀਤ ਹੋ ਕੇ, ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ॥ ੧੯੨੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਭਾਜ ਤਬੈ ਭਟ ਆਹਵ ਤੇ ਮਿਲ ਭੂਪ ਪੈ ਜਾਇ ਕੈ ਐਸੇ ਪੁਕਾਰੇ॥
ਜੇਤੇ ਸੁ ਬੀਰ ਪਠੇ ਤੁਮ ਰਾਜ ਗਏ ਹਰਿ ਪੈ ਹਥਿਆਰ ਸੰਭਾਰੇ॥
ਜੀਤ ਨ ਕੋਊ ਸਕੈ ਤਿਹ ਕੋ ਹਮ ਤੌ ਸਭਹੀ ਬਲ ਕੈ ਰਨ ਹਾਰੇ॥
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਸੁ ਤਾਨ ਕੈ ਪਾਨ ਸਭੈ ਤਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਨਾ ਕਰਿ ਡਾਰੇ॥੧੯੨੩॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਤੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਕੋਲ ਜਾਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ :- ਰਾਜਨ ! ਜਿੰਨੇ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧੇ ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਲੜਨ ਭੇਜੇ ਸਨ ਉਹ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਨ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ ਸਕਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਾਂ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਿਆਂ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ ਹੈ॥ ੧੯੨੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਇਉ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਉ ਭਟ ਬੋਲ ਕਹੈ ਹਮਰੀ ਬਿਨਤੀ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ॥
ਆਹਵ ਮੰਤ੍ਰਨਿ ਸਉਪ ਚਲੋ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਸਿਗਰੇ ਪੁਰ ਕੋ ਸੁਖ ਦੀਜੈ॥
ਆਜ ਲਉ ਲਾਜ ਰਹੀ ਰਨ ਮੈ ਸਮ ਜੁੱਧੁ ਭਯੋ ਅਜੇ ਬੀਰ ਨ ਛੀਜੈ॥
ਸਜਾਮ ਤੇ ਜੁੱਧ ਕੀ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਸੁਪਨੇ ਹੂ ਮੈ ਜੀਤ ਕੀ ਆਸ ਨ ਕੀਜੈ॥੧੯੨੪॥

ਅਰਥ - ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ! ਸਾਡੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣੋ ਮੰਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦਾ ਭਾਰ ਸੌਂਪ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੋ ਚੱਲੋ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਪਹੁੰਚਾਉ। ਅੱਜ ਤੀਕਰ ਤਾਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇੱਜ਼ਤ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੁੱਧ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਅਜੇ ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮੇ ਭੀ ਮੋਏ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ-ਰਾਜਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਸੋਂ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਣ ਦੀ ਆਸ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਭੀ ਨਾ ਕਰੋ॥ ੧੯੨੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਰਾਸਿੰਧ ਏ ਬਚਨਿ ਸੁਨਿ ਰਿਸਿ ਕਰਿ ਬੋਲਜੋ ਬੈਨ॥
ਸਕਲ ਸੁ ਭਟ ਹਰਿ ਕਟਿਕ ਕੇ ਪਠਊ ਜਮ ਕੇ ਐਨ॥ ੧੯੨੫॥

ਅਰਥ – ਜਰਾਸਿੰਧ ਏਹ ਬੋਲ ਸੁਣਕੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਬੋਲਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਜਮ-ਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿਆਂਗਾ।। ੧੮੨੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਾ ਭਯੋ ਜੋ ਮਘਵਾ ਬਲਵੰਡ ਹੈ ਆਜ ਹਉ ਤਾਹੀ ਸੋ ਜੁਧੁ ਅਚੈਹੋ।।
ਭਾਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਹਨਿ ਤਾਹੀ ਕੋ ਹਉ ਜਮ ਧਾਮ ਪਠੈਹੋ।।
ਅਉ ਜੁ ਕਹਾ ਸ਼ਿਵ ਮੈ ਬਲੁ ਹੈ ਮਰਿ ਹੈ ਪਲ ਮੈ ਜਬ ਕੋਪ ਬਢੈਹੋ।।
ਪਉਰਖ ਰਾਖਤ ਹਉ ਇਤਨੋ ਕਹਾ ਭੂਪ ਹ੍ਵੈ ਗੂਜਰ ਤੇ ਭਜਿ ਜੈਹੋ।।੧੮੨੬।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਮਘਵਾ=ਇੰਦ੍ਰ।। ਭਾਨ=ਸੂਰਜ।। ਸਿਵ=ਸ਼ਿਵਜੀ।। ਪਉਰਖ=ਬਲ।। ਗੂਜਰ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।।

ਅਰਥ – ਜੇਕਰ ਇੰਦ੍ਰ ਜ਼ੋਰ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤਦ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ? ਮੈਂ ਅੱਜ ਉਸੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਮਚਾਵਾਂਗਾ। ਸੂਰਜ਼ ਭੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੜੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਰ ਕੇ ਜਮ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਹੋਰ ਜੋ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਜਦ ਮੈਂ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾਵਾਂਗਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਭੀ ਪੱਲ ਵਿਚ ਮਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਐਨਾਂ ਬਲ ਰਖਦਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੀ ਰਾਜਾ ਹੋ ਕੇ, ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੁਆਲੇ ਪਾਸੋਂ ਭੱਜ ਜਾਵਾਂਗਾ ?।। ੧੮੨੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਇਉ ਕਹਿ ਕੈ ਮਨ ਕੋਪ ਭਰਿਓ ਚਤੁਰੰਗ ਚਮੂੰ ਜੁ ਹੁਤੀ ਸੁ ਬੁਲਾਈ।।
ਆਇ ਹੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਸਭੈ ਸੰਗ ਸਗ੍ਰਾਮ ਮਚਾਵਨ ਕਾਜ ਲਰਾਈ।।
ਛਤ੍ਰ ਤਨਾਇ ਕੈ ਪੀਛੇ ਚਲ੍ਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸੈਨ ਸਭੈ ਤਿਹ ਆਗੇ ਸਿਧਾਈ।।
ਮਾਨਹੁ ਪਾਵਸ ਕੀ ਰਿਤ ਮੈ ਘਨਘੋਰ ਘਟਾ ਘੁਰ ਕੈ ਉਮਡਾਈ।।੧੮੨੭।।

ਅਰਥ – ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜੋ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸਦੀ ਫ਼ੌਜ ਸੀ, ਉਹ ਬੁਲਾ ਲਈ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਛਤ੍ਰ ਝੁਲਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਪਿਛੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਅੱਗੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜੋ ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋ, ਬਰਖਾ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਘਟਾਂ ਗੂੰਜਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਉਮਡ ਕੇ ਤੁਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।। ੧੮੨੭।।

ਭੂਪ ਬਾਚ ਹਰਿ ਸੋ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭੂਪ ਤਬੈ ਹਰਿ ਹੇਰਿ ਕੈ ਐਸੇ ਕਹਿਓ ਸੁਨਾਇ।।

ਤੂ ਗੁਆਰ ਛਤ੍ਰੀਨ ਸੋ ਜੂਝ ਕਰੈਗੋ ਆਇ॥ ੧੯੨੮॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣਾਕੇ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਗੁਆਲਾ ਹੋ ਕੇ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਆਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰ ਸਕੇਂਗਾ?॥ ੧੯੨੮॥

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਾਚ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਛਤ੍ਰੀ ਕਹਾਵਤ ਆਪਨ ਕੋ ਭਜਿ ਹੋ ਤਬ ਹੀ ਜਬ ਜੁੱਧ ਮਚੈਹੋ॥
ਧੀਰ ਤਬੈ ਲਖਿ ਹੋ ਤੁਮ ਕੋ ਜਬ ਭੀਰ ਪਰੈ ਇਕ ਤੀਰ ਚਲੈਹੋ॥
ਮੂਰਛ ਹ੍ਵੈ ਅਬ ਹੀ ਛਿਤ ਮੈ ਗਿਰ ਹੋ ਨਹਿ ਸਜੰਦਨ ਮੈ ਠਹਰੈਹੋ॥
ਏਕਹ ਬਾਨ ਲਗੇ ਹਮਰੋ ਨਭ ਮੰਡਲ ਮੈ ਅਬ ਹੀ ਉਡ ਜੈਹੋ॥ ੧੯੨੯॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜੁੱਧ ਮਚਾਵਾਂਗਾ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਭੱਜ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਹੌਸਲਾ ਉਦੋਂ ਵੇਖਾਂਗਾ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਕਸ਼ਟ ਬਣੇ ਤੋਂ ਇਕ ਵੀ ਤੀਰ ਚਲਾ ਕੇ ਵਿਖਾਵੇਂਗਾ। ਹੁਣੇ ਹੀ ਮੂਰਛਿਤ ਹੋਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏਂਗਾ ਅਤੇ ਰੱਥ ਵਿਚ ਠਹਿਰਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹੇਂਗਾ। ਮੇਰਾ ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਵਜੇਗਾ, ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉੱਡ ਜਾਵੇਂਗਾ॥ ੧੯੨੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਇਉ ਜਬ ਬੈਨ ਕਹੈ ਬ੍ਰਿਜਭੂਖਨ ਤਉ ਮਨ ਮੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ॥
ਸਾਰਥੀ ਆਜਨ ਕੋ ਕਹਿ ਕੈ ਰਥ ਤਉ ਜਦੁਰਾਇ ਕੀ ਓਰ ਧਵਾਯੋ॥
ਚਾਂਪ ਚਢਾਇ ਮਹਾਂ ਰਿਸ ਖਾਇ ਕੈ ਲੋਹਿਤ ਬਾਨ ਸੁ ਖੈਚ ਚਲਾਯੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਗਰੜਾਸਨਿ ਜਾਨ ਕੈ ਸਯਾਮ ਮਨੋ ਦੁਰਬੇ ਕਹੁ ਤੱਛਕ ਧਾਯੋ॥ ੧੯੩੦॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਆਖੇ, ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਲਿਆ। ਆਪਣੇ ਰੱਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਰੱਥ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੱਲ ਭਜਵਾ ਲਿਆ। ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਹੋਏ ਨੇ ਤੀਰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਉਪਮਾ ਇਉਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਤੀਰ ਰੂਪ ਤੱਛਕ ਨਾਗ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗਰੜ ਦਾ ਅਸਵਾਰ ਜਾਣ ਕੇ ਲੁੱਕਣ ਲਈ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੋਵੇ॥ ੧੯੩੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਆਵਤ ਤਾ ਸਰ ਕੋ ਲਖਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਆਪਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰੇ॥
ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਖੈਚ ਕਮਾਨ ਚਲਾਇ ਦਏ ਜਿਨ ਕੇ ਪਰ ਕਾਰੇ॥
ਭੂਪ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਢਾਲ ਲਈ ਤਿਹ ਮੱਧ ਲਗੈ ਨਹਿ ਜਾਤ ਨਿਕਾਰੇ॥

ਮਾਨਹੁ ਸੂਰਜ ਕੇ ਗ੍ਰਸਬੇ ਕਹੁ ਰਾਹ ਕੇ ਬਾਂਹਨ ਪੰਖ ਪਸਾਰੇ ॥੧੯੩੧॥

ਅਰਥ – ਉਸ ਤੀਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਜਾਣ ਕਰਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਲ ਲਏ ਹਨ। ਫਿਰ ਕੰਨ ਤੱਕ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕਰਕੇ ਉਹ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਲੇ ਕਾਲੇ ਖੰਭ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਹੱਥ 'ਚ ਢਾਲ ਪਕੜ ਲਈ ਹੈ ਤੀਰ ਆ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਵੱਜੇ ਹਨ, ਜੋ ਕੱਢੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ, ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਫੜਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰਾਹੂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਨੇ ਖੰਭ ਖਲੇਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਰਾਹੂ ਦਾ ਘੋੜਾ ਉੱਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੯੩੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਭੂਪਤ ਪਾਨ ਕਮਾਨ ਲਈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਕਉ ਲਖਿ ਬਾਨ ਚਲਾਏ॥
ਇਉ ਛੁਟਕੇ ਕਰ ਕੇ ਬਰ ਤੇ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਸੁਨਾਏ॥
ਮੇਘਨ ਕੀ ਬੂੰਦਨ ਜਿਉ ਬਰਖੇ ਸਰ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੇ ਊਪਰ ਆਏ॥
ਮਾਨਹੁ ਸੂਰ ਨਹੀ ਸਰ ਸੋ ਤਿਹ ਭੱਛਨ ਕੋ ਸਲਭਾ ਮਿਲਿ ਧਾਏ॥੧੯੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਭੱਛਨ=ਖਾਣ ਲਈ॥ ਸਲਭਾ=ਟਿੱਡੀ ਦਲ॥

ਅਰਥ – ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਫੜ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਛੁਟ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਆਮ ਕਵੀ ਜੀ ਇਉਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਰੂਪੀ ਤੀਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੱਲ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ ਸੂਰਮੇ ਖੇਤ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਸ ਖੇਤ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਟਿੱਡੀ ਦਲ ਕੱਠਾ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੯੩੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੋ ਸਰ ਭੂਪ ਚਲਾਵਤ ਹੈ ਤਿਨ ਕੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਕਾਟ ਉਤਾਰੇ॥
ਫੋਕਨ ਤੇ ਫਲ ਤੇ ਮਧਿ ਤੇ ਪਲ ਮੈ ਕਰ ਖੰਡਨ ਖੰਡ ਕੈ ਡਾਰੇ॥
ਐਸੀਯ ਭਾਂਤਿ ਪਰੇ ਛਿਤ ਮੈ ਮਨੋ ਬੀਜ ਕੋ ਈਖ ਕਿਸਾਨ ਨਿਕਾਰੇ॥
ਸਯਾਮ ਕੇ ਬਾਨ ਸਿਚਾਨ ਸਮਾਨ ਮਨੋ ਅਰਿ ਬਾਨ ਬਿਹੰਗ ਸੰਘਾਰੇ॥ ੧੯੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਫੋਕਨ=ਤੀਰ ਕੀ ਬਾਗੜ॥ ਫਲ=ਮੁਖੀ॥ ਈਖ=ਕਮਾਦ॥ ਸਿਚਾਨ=ਬਾਜ॥ ਬਿਹੰਗ=ਪੰਛੀ॥

ਅਰਥ – ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਜੋ ਭੀ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਗੜ ਤੇ ਮੁਖੀ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਭਾਵ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਤੀਰ ਨੂੰ ਪੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਏ ਹੋਏ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੇ ਕਮਾਦ ਦਾ ਬੀਜ ਕੱਢਾ ਕਰਕੇ ਵਾਧੂ ਗੁੱਲੀਆਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਤੀਰ ਤਾਂ ਬਾਜ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਨੋਂ ਵੈਰੀ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਰੂਪ ਪੰਛੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ।। ੧੯੩੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਓਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਲਰੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਕੇ ਸੰਗ।।
ਦੂਤੀ ਓਰ ਬਲ ਹਲ ਗਹੇ ਹਨੀ ਸੈਨ ਚਤਰੰਗ।। ੧੯੩੪।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਹਲ ਫੜ ਕੇ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।। ੧੯੩੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬਲ ਪਾਨ ਲਏ ਸੁ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੰਘਾਰਤ ਬਾਜ ਕਰੀ ਰਥ ਪੈਦਲ ਆਯੋ।।
ਮਾਰ ਹਰਉਲ ਭਜਾਇ ਦਏ ਨ੍ਰਿਪ ਗੋਲ ਕੇ ਮੱਧਿ ਪਰਯੋ ਤਬ ਧਾਯੋ।।
ਏਕ ਕੀਏ ਸੁ ਰਥੀ ਬਿਰਥੀ ਅਰਿ ਏਕਨ ਕੋ ਬਹੁ ਘਾਇਨ ਘਾਯੋ।।
ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਸਭ ਸੂਰਨ ਕੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਹਲੀ ਪੁਰਖੱਤ ਦਿਖਾਯੋ।।੧੯੩੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਾਉਲ=ਛਾਪਾ।। ਗੋਲ=ਘੇਰੇ।। ਹਲੀ=ਬਲਿਰਾਮ।। ਪੁਰਖੱਤ=ਬਹਾਦਰੀ।।

ਅਰਥ - ਬਲਿਰਾਮ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈਕੇ ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ, ਰੱਥਾਂ ਵਾਲੀ ਤੇ ਪੈਦਲ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਚਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਛਾਪਾ ਮਾਰ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੱਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਘੇਰੇ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਆ ਕੇ ਭੱਜ ਤੁਰਿਆ ਹੈ। ਇਕਨਾਂ ਰੱਥਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤੇ ਜ਼ਖਮ ਲਾਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਵਿਖਾਈ ਹੈ।। ੧੯੩੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕ੍ਰੋਧ ਭਰਯੋ ਰਨ ਮੈ ਅਤਿ ਕ੍ਰੂਰ ਸੁ ਪਾਨ ਕੇ ਬੀਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲੀਏ।।
ਅਭਿਮਾਨ ਸੋ ਡੋਲਤ ਹੈ ਰਨ ਭੀਤਰ ਆਨ ਕੋ ਆਨਤ ਹੈ ਨ ਹੀਏ।।
ਅਤਿ ਹੀ ਰਸ ਰੁਦ੍ਰ ਕੇ ਬੀਚ ਛਕਿਓ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਮਦ ਪਾਨ ਪੀਏ।।
ਬਲਭਦ੍ਰ ਸੰਘਾਰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਫਿਰੈ ਜਮ ਕੋ ਸੁ ਭਯਾਨਕ ਰੂਪ ਕੀਏ।।੧੯੩੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਕਿਓ=ਮਸਤ ਹੋ ਰਿਹਾ।। ਸੰਘਾਰਤ=ਮਾਰਨਾ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰੌਦ੍ਰ ਰਸ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਮਸਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੇ

ਸ਼ਰਾਬ ਭੀ ਪੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਵਿਰਦਾ ਹੈ. ਮਾਨੋਂ ਉਸਨੇ ਜਮ ਵਰਗਾ ਡਰਾਉਣਾ ਰੂਪ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੧੯੩੬।।

ਸੀਸ ਕਟੇ ਅਰਿ ਬੀਰਨ ਕੇ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਭੀਤਰ ਕੋਪ ਭਰੇ ਹੈ।।
ਕੇਤਨ ਕੇ ਪਦ ਪਾਨ ਕਟੇ ਅਰਿ ਕੇਤਨ ਕੇ ਤਨ ਘਾਇ ਕਰੇ ਹੈ।।
ਜੋ ਬਲਬੰਡ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਨਿਜ ਠਉਰ ਕੋ ਛਾਡਿ ਕੈ ਦਉਰ ਪਰੇ ਹੈ।।
ਤੀਰ ਸਰੀਰਨ ਬੀਚ ਲਗੇ ਭਟ ਮਾਨਹੁ ਸੇਹ ਸਰੂਪ ਧਰੇ ਹੈ।।੧੯੩੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਦ=ਪੈਰ।। ਪਾਨ=ਹੱਥ।। ਭਟ=ਸੂਰਮੇ।।

ਅਰਥ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੈਰੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਤੇ ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਵੱਢੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਤੇ ਫੱਟ ਆਏ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੜੇ ਹੀ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਉਹ ਭੀ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਰ ਗੱਡੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਸੇਹ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਹ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਤੱਕਲੇ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਤੀਰ ਖੁੱਭੇ ਹੋਏ ਹਨ।। ੧੯੩੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਇਤ ਐਸੇ ਹਲਾਯੁਧ ਜੁੱਧੁ ਕੀਯੋ ਉਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਭੂਖਨ ਕੋਪੁ ਬਢਾਯੋ।।
ਜੋ ਭਟ ਸਾਮੁਹਿ ਆਇ ਗਯੋ ਸੋਊ ਏਕ ਹੀ ਬਾਨ ਸੋ ਮਾਰ ਗਿਰਾਯੋ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸੈਨ ਹੁਤੋ ਸੁ ਨਿਮੇਖ ਬਿਖੈ ਜਮ ਧਾਮ ਪਠਾਯੋ।।
ਕਾਹੂ ਨ ਧੀਰ ਧਰਜੋ ਚਿਤ ਮੈ ਭਜਿ ਗੈ ਜਬ ਸਯਾਮ ਇਤੋ ਰਨ ਪਾਯੋ।।੧੯੩੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਲਾਯੁਧ=ਬਲਭੱਦ੍ਰ।। ਬ੍ਰਿਜਭੂਖਨ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।। ਸਾਮੁਹੇ=ਸਾਹਮਣੇ।।

ਅਰਥ - ਇਧਰ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਧਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਸੂਰਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਉਸਨੂੰ ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰਕੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਇਕ ਪੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਜਮਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਧਰਿਆ ਹੈ. ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ।। ੧੯੩੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੇ ਭਟ ਲਾਜ ਭਰੇ ਅਤਿ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਕਾਰਜ ਜਾਨ ਕੈ ਕੋਪ ਬਢਾਏ।।

ਸ਼ੰਕਹਿ ਤਜਾਗ ਅਸ਼ੰਕਤ ਹੁਇ ਸੁ ਬਜਾਇ ਨਿਸ਼ਾਨਨਿ ਕੋ ਸਮੁਹਾਏ।।
ਸਾਰੰਗ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਲੈ ਹਾਥ ਸੁ ਖੈਂਚ ਚਢਾਇ ਕੈ ਬਾਨ ਚਲਾਏ।।
ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਬਲਬੰਡ ਬਡੇ ਸਰ ਏਕ ਹੀ ਏਕ ਸੌ ਮਾਰ ਗਿਰਾਏ।।੧੯੩੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੋਪ=ਕ੍ਰੋਧ।। ਸੰਕਹਿ=ਸੰਕਾ।। ਸਾਰੰਗ=ਧਨੁੱਖ।।

ਅਰਥ - ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਸ੍ਵਾਮੀ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਣ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ, ਜੀਊਣ ਦੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੇ ਮਰਣ ਲਈ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੋਕੇ, ਧੌਂਸਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਲੈਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕਰਕੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜੇਹੜੇ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਹੀ ਇੱਕ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੯੩੯।।

ਚੌਪਈ।। ਜਰਾਸਿੰਧ ਕੋ ਦਲੁ ਹਰਿ ਮਾਰਜੋ।। ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਸਭ ਗਰਬ ਉਤਾਰਜੋ।।
ਅਬਿ ਕਹੁ ਕਉਨ ਉਪਾਵਹ ਕਰੋ।। ਰਨ ਮੈ ਆਜ ਜੂਝ ਹੀ ਮਰੋ।।੧੯੪੦।।

ਅਰਥ - ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸਦਾ ਹੰਕਾਰ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੇਹੜਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂ ? ਕੀ ਮੈਂ ਅੱਜ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਵਾਂ ?।। ੧੯੪੦।।

ਇਉ ਚਿਤ ਚਿੰਤ ਧਨਖ ਕਰ ਗਹਜੋ।। ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਸੰਗ ਜੂਝਿ ਪੁਨਿ ਚਹਜੋ।।
ਪਹਰਜੋ ਕਵਚ ਸਾਮੁਹਿ ਧਾਯੋ।।ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਮਨ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ।।੧੯੪੧।।

ਅਰਥ - ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਕੇ ਉਸਨੇ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਫੜ ਲਿਆ। ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਸੰਜੋਅ ਪਾ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਉਸਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੧੯੪੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਰਾਸਿੰਧ ਰਨ ਭੂਮਿ ਮੈ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਚਢਾਇ।।
ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਤਬ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੋ ਬੋਲਜੋ ਭਉਹ ਤਨਾਇ।। ੧੯੪੨।।

ਅਰਥ - ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਧਨੁੱਖ ਉਤੇ ਤੀਰ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭੌਹਾਂ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ।। ੧੯੪੨।।

ਨ੍ਰਿਪ ਜਰਾਸਿੰਧ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੋ ਬਲ ਹੈ ਤੁਮ ਮੈ ਨੰਦ ਨੰਦਨ ਸੋ ਅਬ ਪਉਰਖ ਮੋਹਿ ਦਿਖੱਦੀਜੈ।।

ਠਾਢੋ ਕਹਾ ਮੁਹਿ ਓਰ ਨਿਹਾਰਤ ਮਾਰਤ ਹੋ ਸਰ ਭਾਜ ਨ ਜੱਈਯੈ॥
ਕੈ ਅਬ ਡਾਰ ਹਥਿਯਾਰ ਗਵਾਰ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਮੋ ਸੰਗ ਜੂਝ ਮਚੱਈਯੈ॥
ਕਾਹੇ ਕਉ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜੈ ਰਨ ਮੈ ਬਨ ਮੈ ਸੁਖ ਸੋ ਬਛ ਗਾਇ ਚਰੱਈਯੈ॥੧੮੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਹਾਰਤ=ਵੇਖ ਰਿਹਾ॥ ਸਰ=ਤੀਰ॥ ਗਵਾਰ=ਗਵਾਲੇ॥

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ -ਹੇ ਨੰਦ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ! ਜੋ ਤਾਕਤ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੈ ਉਹ ਤੂੰ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਵਿਖਾ। ਖਲੋਤਾ ਹੋਇਆ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਕੀ·ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈਂ? ਮੈਂ ਤੀਰ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ, ਭੱਜ ਕੇ ਚਲਾ ਨਾ ਜਾਵੀਂ। ਹੇ ਗੁਆਲੇ! ਜਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਦੇਹ, ਜਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਮਚਾ। ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਕਿਉਂ ਗੁਆਉਂਦਾ ਹੈਂ? ਜਾਹ ਬਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੁਖ ਨਾਲ ਗਊਆਂ ਤੇ ਵੱਛੇ ਚਾਰ॥ ੧੮੪੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਮਨੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਉਹ ਭੂਪ ਕੇ ਬੈਨ ਸੁਨੇ ਜਬ ਐਸੇ॥
ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕੇ ਉਰ ਮੈ ਰਿਸਿ ਯੋ ਪ੍ਰਗਟੀ ਪਰਸੇ ਘ੍ਰਿਤ ਪਾਵਕ ਤੈਸੇ॥
ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਸ੍ਰਿਗਾਲ ਕੀ ਕੂਕ ਸੁਨੇ ਬਨ ਹੂੰਕ ਉਠੇ ਮਨ ਵੈਸੇ॥
ਜਜੋਂ ਮਟਕੀ ਅਰਿ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਖਟਕੈ ਪਗ ਮੈ ਅਟ ਕੰਟਕ ਜੈਸੇ॥੧੮੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ=ਸ਼ੇਰ॥ ਸ੍ਰਿਗਾਲ=ਗਿੱਦੜ॥ ਹੂੰਕ=ਭਬਕ॥ ਖਟਕੈ=ਰੜਕਦਾ॥ ਅਟ=ਰੜਕਦਾ॥ ਕੰਟਕ=ਕੰਡਾ॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣੇ। ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਤੇ ਘਿਉ ਦਾ ਚਮਚਾ ਪਾ ਦੇਣ ਨਾਲ ਅੱਗ ਮੱਚਦੀ ਹੈ ਠੀਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਗਿੱਦੜ ਦੀ ਕੂਕ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਇਕੋ ਵੈਰੀ ਹੀ ਬਨ ਵਿਚ ਭੱਬਕ ਮਾਰਕੇ ਉੱਠ ਖੜੋਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮਟਕੀ ਵਿਚ ਮਧਾਣੀ ਨਾਲ ਦਹੀਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁੱਭ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਰ ਵਿਚ ਕੰਡਾ ਚੁੱਭਾ ਹੋਇਆ ਰੜਕਦਾ ਹੈ॥ ੧੮੪੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕ੍ਰੁੱਧਤ ਹ੍ਵੈ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਇਤੈ ਸੁ ਘਨੇ ਲਖਿ ਕੈ ਤਿਹ ਬਾਨ ਚਲਾਏ॥
ਕੋਪ ਉਤੇ ਧਨੁ ਲੇਤ ਭਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਦੋਊ ਨੈਨ ਤਚਾਏ॥
ਜੋ ਸਰ ਆਵਤ ਭਯੋ ਹਰਿ ਊਪਰਿ ਸੋ ਛਿਨ ਮੈ ਸਭ ਕਾਟਿ ਗਿਰਾਏ॥

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕੇ ਸਰ ਭੂਪਤ ਕੈ ਤਨ ਕਉ ਤਨਕੋ ਨਹਿ ਭੇਟਨ ਪਾਏ॥੧੯੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਚਾਏ=ਚੜ੍ਹਾ ਲਈਆਂ॥ ਭੇਟਨ=ਛੋਹ॥

ਅਰਥ - ਇਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਤਾਂ ਉਧਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਧਨੁੱਖ ਫੜ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਚੜ੍ਹਾ ਲਈਆਂ। ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦਾ ਜੋ ਭੀ ਤੀਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਆਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਕੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਭੀ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤਿਨਕੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਛੋਹ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਹਨ॥ ੧੯੪੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਇਤ ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਜੂਝ ਕਰੈ ਹਰਿ ਸਿਉ ਉਤ ਤੇ ਮੁਸਲੀ ਇਕ ਬੈਨ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਮਾਰ ਬਿਦਾਰ ਦਏ ਤੁਮਰੇ ਭਟ ਤੈ ਮਨ ਮੈ ਨਹੀ ਨੈਕ ਲਜਾਯੋ॥
ਰੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕਾਹੇ ਕਉ ਜੂਝਿ ਮਰੈ ਫਿਰ ਜਾਹੁ ਘਰੈ ਲਰ ਕਾ ਫਲ ਪਾਯੋ॥
ਤਾ ਤੇ ਬਡੋ ਜਢ ਹੈ ਮ੍ਰਿਗ ਭੂਪਤਿ ਕੇਹਰਿ ਸੋ ਰਨ ਜੀਤਨ ਆਯੋ॥੧੯੪੬॥

ਅਰਥ - ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਇਧਰ ਤੋਂ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਧਰ ਤੋਂ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਬਚਨ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਪਰ ਤੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੂੰ ਲੜਾਈ ਕਰਕੇ ਕੀ ਖੱਟਿਆ ਹੈ, ਘਰ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਜਾਹ ਕਿਉਂ ਲੜ ਕੇ ਜਾਨ ਗੁਆਉਂਦਾ ਹੈਂ? ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਸ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਤੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਮੂਰਖ ਹੈਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਹਰਨ ਹੈਂ ਅਤੇ ਕੇਸਰੀ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਸਤੇ ਰਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈਂ। ਅਰਥਾਤ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਸਮਾਨ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਹਰਨ ਸਮਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਹੈਂ, ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ॥ ੧੯੪੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਿਹ ਸੁਭਟਨਿ ਬਲਿ ਲਰਤ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਗਏ ਪਰਾਇ॥
ਕੈ ਲਰਿ ਮਰਿ ਕੈ ਭਾਜਿ ਸਠਿ ਕੈ ਪਰ ਹਰਿ ਕੇ ਪਾਇ॥ ੧੯੪੭॥

ਅਰਥ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਲੜ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਹੇ ਮੂਰਖ! ਹੁਣ ਤੂੰ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਮਰ ਜਾਹ, ਜਾਂ ਭੱਜ ਜਾਹ ਅਤੇ ਜਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਜਾਹ॥ ੧੯੪੭॥

ਜਰਾਸਿੰਧ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਚ ਹਲੀ ਸੋ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਹਾ ਭਯੋ ਮਮ ਓਰ ਕੇ ਸੂਰ ਹਨੇ ਸੰਗ੍ਰਾਮ॥
ਲਰਬੋ ਮਰਬੋ ਜੀਤਬੋ ਇਹ ਸੁਭਟਨਿ ਕੇ ਕਾਮ॥ ੧੯੪੮॥

ਅਰਥ – ਇਸਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਆਖਿਆ – ਜੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਲੜਣਾ, ਮਰਣਾ ਅਤੇ ਜਿੱਤਣਾ, ਏਹੋ ਹੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਹਨ।। ੧੮੪੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਕਹਿ ਕੈ ਮਨ ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਤਬ ਭੂਪ ਹਲੀ ਕਹੁ ਬਾਨੁ ਚਲਾਯੋ।।
ਲਾਗਤਿ ਹੀ ਨਟ ਸਾਲ ਭਯੋ ਤਨ ਮੈ ਬਲਭਦ੍ਰ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਯੋ।।
ਮੂਰਛ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਸਜੰਦਨ ਬੀਚ ਗਿਰਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਕਬਿ ਨੇ ਜਸੁ ਗਾਯੋ।।
ਮਾਨਹੁ ਬਾਨ ਭੁਜੰਗ ਡਸਯੋ ਧਨੁ ਧਾਮ ਸਭੈ ਮਨ ਤੇ ਬਿਸਰਾਯੋ।। ੧੮੪੯।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਨਟ=ਨਾੜੀਆਂ।। ਸਾਲ=ਜਗ੍ਹਾ।।

ਅਰਥ – ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਬਲਰਾਮ ਵੱਲ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਤੀਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਾੜੀਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਭਾਵ ਜਿਗਰ ਵਿਚ ਜਾ ਵੱਜਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਦੁੱਖ ਪਾਇਆ। ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਰੱਥ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਉਸਦੀ ਉਪਮਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਤੀਰ ਰੂਪ ਸੱਪ ਨੇ ਡੰਗ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਧਨ ਤੇ ਘਰ ਆਦਿਕ ਸਭੋ ਕੁਝ ਹੀ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੮੪੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬਹੁਰੋ ਚਿਤ ਚੇਤ ਭਯੋ ਬਲਦੇਵ ਚਿਤੈ ਅਰਿ ਕੋ ਅਤਿ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ।।
ਭਾਰੀ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੈ ਕਰਿ ਮੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਬਧ ਕਾਰਨ ਤਾ ਰਨ ਆਯੋ।।
ਪਾਉ ਪਿਆਦੇ ਹੁਇ ਸਜੰਦਨ ਤੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸਿਧਾਯੋ।।
ਅਉਰ ਕਿਸੀ ਭਟ ਜਾਨਯੋ ਨਹੀ ਕਬਿ ਦਉਰ ਪਰਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਨੇ ਲਖਿ ਪਾਯੋ।।੧੮੫੦।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਪਾਉ ਪਿਆਦੇ=ਪੈਦਲ।। ਸਿਧਾਯੋ=ਭੱਜ ਤੁਰਿਆ।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਬਲਰਾਮ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਇਆ ਤਾਂ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸਨੂੰ ਗਦਾ ਨਾਲ ਕੁੱਟਣ ਲਈ ਆਇਆ ਹੈ। ਰੱਥ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਕੇ ਪੈਦਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਤੁਰਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸੂਰਮੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਭੱਜ ਤੁਰਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੮੫੦।।

ਆਵਤ ਦੇਖ ਹਲਾਯੁਧ ਕੋ ਸੁ ਭਯੋ ਤਬ ਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋਪ ਮਈ ਹੈ।।
ਜੁੱਧੁ ਹੀ ਕਉ ਸਮੁਹਾਇ ਭਯੋ ਨਿਜ ਪਾਨ ਕਮਾਨ ਸੁ ਤਾਨ ਲਈ ਹੈ।।

****

ਲਯਾਇਓ ਹੁਤੋ ਚਪਲਾ ਸੀ ਗਦਾ ਸਰ ਏਕ ਹੀ ਸਿਉ ਸੋਊ ਕਾਟ ਦਈ ਹੈ।।
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੇ ਮਾਰਨਿ ਕੀ ਬਲਭਦ੍ਰਹਿ ਮਾਨਹੁ ਆਸ ਦੁ ਟੂਕ ਭਈ ਹੈ।।੧੯੫੧।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਹਲਾਯੁਧ=ਜਿਸਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹਲ ਹੈ, ਭਾਵ-ਬਲਿਰਾਮ।। ਚਪਲਾ=ਬਿਜਲੀ।।

ਅਰਥ – ਬਲਰਾਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖਕੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰਕੇ, ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਮਾਨ ਫੜਕੇ ਖਿੱਚ ਲਈ ਹੈ। ਬਲਿਰਾਮ ਜੋਹੜੀ ਬਿਜਲੀ ਸਮਾਨ ਗਦਾ ਲੈਕੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਉਹ ਗਦਾ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਗਦਾ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟੀ ਮਾਨੋਂ, ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋਹੜੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣ ਦੀ ਆਸ ਸੀ, ਉਹ ਆਸ ਹੀ ਦੋ ਟੋਟੇ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।। ੧੯੫੧।।

ਸਵੈਯਾ।।ਕਾਟ ਗਦਾ ਜਬ ਐਸੇ ਦਈ ਤਬ ਹੀ ਬਲ ਢਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੰਭਾਰੀ।।
ਧਾਇ ਚਲ੍ਯੋ ਅਰਿ ਮਾਰਨਿ ਕਾਰਨਿ ਸੰਕ ਕਛੂ ਚਿਤ ਮੈ ਨ ਬਿਚਾਰੀ।।
ਭੂਪ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਆਵਤ ਕੋ ਗਰਜ੍ਯੋ ਬਰਖਾ ਕਰਿ ਬਾਨਨਿ ਭਾਰੀ।।
ਢਾਲ ਦਈ ਸਤ ਧਾ ਕਰਿ ਕੈ ਕਰ ਕੀ ਕਰਵਾਰ ਤ੍ਰਿਧਾ ਕਰਿ ਡਾਰੀ।।੧੯੫੨।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਬਲ=ਬਲਿਰਾਮ।। ਕਰਵਾਰ=ਤਲਵਾਰ=ਤ੍ਰਿਧਾ=ਤਿੰਨ।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਦਾ ਤੋੜਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀ, ਤਦ ਫਿਰ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਢਾਲ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਲਈ। ਭੱਜ ਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਚਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਹਿਮ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ। ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਬਰਖਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਲਿਰਾਮ ਦੀ ਢਾਲ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਤੀਰ ਮਾਰਕੇ ਸੱਤ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ ਤਿੰਨ ਟੋਟੇ ਕਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।। ੧੯੫੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਢਾਲ ਕਟੀ ਤਰਵਾਰ ਗਈ ਕਟਿ ਐਸੇ ਹਲਾਯੁਧ ਸ੍ਯਾਮ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ।।
ਮਾਰਤ ਹੈ ਬਲ ਕੋ ਅਬ ਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਯੌਂ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮਾਝਿ ਬਿਚਾਰ੍ਯੋ।।
ਚਕ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਮੁਰਾਰਿ ਤਬੈ ਕਰ ਜੁੱਧ ਕੇ ਹੇਤ ਚਲ੍ਯੋ ਬਲ ਧਾਰ੍ਯੋ।।
ਰੇ ਨ੍ਰਿਪ ਤੂ ਭਿਰ ਮੋ ਸੰਗ ਆਇ ਕੈ ਰਾਮ ਭਨੈ ਇਮ ਸ੍ਯਾਮ ਪੁਕਾਰ੍ਯੋ।।੧੯੫੩।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਢਾਲ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਟੁੱਟ ਗਈ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਹੁਣੇ ਹੀ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੁਰ ਨਾਮਕ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਕੇ ਲੜਾਈ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ। 'ਰਾਮ' ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਲਕਾਰਕੇ ਆਖਿਆ —ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੂੰ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰ।। ੧੮੫੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਬਤੀਯਾ ਰਨ ਮੈ ਸੁਨਿ ਭੂਪਤਿ ਜੂਝ ਮਚਾਵਨ ਸ੍ਯਾਮ ਸਿਉ ਆਯੋ।।
ਰੋਸਿ ਬਢਾਇ ਘਨੋ ਚਿਤ ਮੈ ਕਰ ਕੇ ਬਰ ਸੋ ਧਨੁ ਤਾਨ ਚਢਾਯੋ।।
ਦੀਰਘ ਕਉਚ ਸਜੇ ਤਨ ਮੈ ਕਬਿ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਜਸੁ ਇਉ ਉਪਜਾਯੋ।।
ਮਾਨਹੁ ਜੁੱਧ ਸਮੈ ਰਿਸ ਕੈ ਰਘੁਨਾਥ ਕੇ ਊਪਰ ਰਾਵਨ ਆਯੋ।। ੧੮੫੪।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਮਚਾਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਵਧਾ ਕੇ, ਉਸਨੇ ਹੱਥ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿਚ ਕੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੰਜੋਅ ਸਜਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ, ਜੁੱਧ ਦੇ ਵੇਲੇ, ਰਾਵਣ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ।। ੧੮੫੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਆਵਤ ਭ੍ਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸ੍ਯਾਮ ਕੇ ਸਾਮੁਹਿ ਤਉ ਧਨੁ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਸੰਭਾਰ੍ਯੋ।।
ਧਾਵਤ ਭ੍ਯੋ ਇਤ ਤੇ ਹਰਿ ਸਾਮੁਹਿ ਤ੍ਰਾਸ ਕਛੂ ਚਿਤ ਮੈ ਨ ਬਿਚਾਰ੍ਯੋ।।
ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਤਾਨ ਕਮਾਨ ਸੁ ਬਾਨ ਲੈ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਕੇ ਛਤ੍ਰ ਪੈ ਮਾਰ੍ਯੋ।।
ਖੰਡ ਹੁਇ ਖੰਡ ਗਿਰਯੋ ਛਿਤ ਮੈ ਮਨੋ ਚੰਦ ਕੋ ਰਾਹੁ ਨੇ ਮਾਰ ਬਿਦਾਰ੍ਯੋ।।੧੮੫੫।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਣ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਇਧਰੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੀ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਡਰ ਦੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੰਨ ਤੱਕ ਖਿੱਚ ਕੇ ਕਮਾਨ ਨੂੰ, ਉਸ ਨਾਲ ਤੀਰ ਵੈਰੀ ਦੇ ਛੱਤ੍ਰ ਉਤੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋਕੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ, ਰਾਹੂ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ।। ੧੮੫੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਛੱਤ੍ਰ ਕਟਿਓ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਹੀ ਮਨ ਭੂਪਤ ਕੋਪ ਭਯੋ ਹੈ।।
ਸ੍ਯਾਮ ਕੀ ਓਰ ਕੁਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਚਿਤੈ ਕਰਿ ਉਗ੍ਰ ਸਰਾਸਨ ਹਾਥ ਲਯੋ ਹੈ।।
ਜੋਰ ਸੋ ਖੈਂਚਨ ਲਾਗ੍ਯੋ ਤਹਾ ਨਹਿ ਐਚ ਸਕੈ ਕਰ ਕੰਪ ਭਯੋ ਹੈ।।
ਲੇ ਧਨੁ ਬਾਨ ਮੁਰਾਰ ਤਬੈ ਤਿਹ ਚਾਂਪ ਚਟਾਕ ਕੈ ਕਾਟਿ ਦਯੋ ਹੈ।।੧੮੫੬।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਛੱਤ੍ਰ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਠੋਰ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਬੁਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲੱਗਾ, ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਤੋਂ ਖਿੱਚਿਆ ਨਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਲੈਕੇ, ਉਸਦੇ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਝੱਟ ਹੀ ਤੋੜ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੮੫੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਸਰਾਸਨ ਕਾਟ ਦਯੋ ਤਬ ਭੂਪਤ ਕੋਪੁ ਕੀਯੋ ਮਨ ਮੈ।।
ਕਰਵਾਰ ਸੰਭਾਰ ਮਹਾ ਬਲ ਧਾਰ ਹਕਾਰ ਪਰਜੋ ਰਿਪ ਕੇ ਗਨ ਮੈ।।
ਤਹਾ ਢਾਲ ਸੋ ਢਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੋ ਯੌਂ ਅਟਕੇ ਖਟਕੇ ਰਨ ਮੈ।।
ਮਨੋ ਜ੍ਵਾਲ ਦਵਾਨਲ ਕੀ ਲਪਟੈ ਚਟਕੈ ਪਟਕੈ ਤ੍ਰਿਨ ਜਿਉ ਬਨ ਮੈ।। ੧੮੫੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਾਸਨ=ਧਨੁਖ ਬਾਨ।। ਗਨ=ਫੌਜ।। ਅਟਕੇ=ਉਲਝੇ, ਫਸੇ।। ਖਟਕੇ=ਖੜਾਕ।। ਲਪਕੈ=ਲਾਟਾਂ।। ਚਟਕੈ=ਚਟਾਕ ਦੇ ਕੇ।। ਪਟਕੈ=ਪਟਕਾ, ਬਾਲ।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਲੈ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੇ ਤੀਰ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈਕੇ ਸ਼ਕਤੀ ਵਧਾ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਤੇ ਜਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਢਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਢਾਲ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਖੜਾਕ ਉੱਠਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਉਲਝੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਸ਼ੇਰ ਜੁੱਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਪਕ ਲਪਕ ਕੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ, ਮਾਨੋਂ ਬਨ ਦੀ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਟਾਕ ਦੇ ਕੇ ਪਟਕਾ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਬਨ ਵਿਚ ਕੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਝਟ ਪਟ ਬਾਲ ਸੁੱਟਦੀ ਹੈ।। ੧੮੫੭।।

ਘੂਮਤ ਘਾਇਲ ਹੁਇ ਇਕ ਬੀਰ ਫਿਰੈ ਇਕ ਸ੍ਰਉਨ ਭਰੇ ਭਭਕਾਤੇ।।
ਏਕ ਕਬੰਧ ਫਿਰੈ ਬਿਨ ਸੀਸ ਲਖੈ ਤਿਨ ਕਾਇਰ ਹੈ ਬਿਲਲਾਤੇ।।
ਤਜਾਗ ਚਲੇ ਇਕ ਆਹਵ ਕੌ ਇਕ ਡੋਲਤ ਜੁੱਧਹ ਕੇ ਰੰਗ ਰਾਤੇ।।
ਏਕ ਪਰੇ ਭਟ ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਨਾ ਮਨੋ ਸੋਵਤ ਹੈ ਮਦਰਾ ਮਦ ਮਾਤੇ।। ੧੮੫੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਘੂਮਤ=ਭੁਆਂਟਣੀਆਂ।। ਭਭਕਾਤੇ=ਭੱਕ ਭੱਕ।। ਆਹਵ=ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ।। ਮਦਰਾ=ਸ਼ਰਾਬ।।

ਅਰਥ - ਕਈ ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਫੱਟੜ ਹੋਏ ਭੁਆਂਟਣੀਆਂ ਖਾਂਦੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਲਹੂ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਭੱਕ-ਭੱਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਧੜ ਸਿਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧੜ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜਕੇ, ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰਪੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲ

ਕੰਬ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਇਕ ਤਾਂ ਜੰਗ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਇਕ ਘਬਰਾ ਕੇ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਦੌੜ ਚਲੇ ਹਨ। ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ, ਉਸ ਦੀ ਮਸਤੀ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਸੁਤੇ ਪਏ ਹਨ।। ੧੯੫੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜਾਦਵ ਜੇ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੇ ਗਹਿ ਆਯੁਧ ਸਿੰਧ ਜਰਾ ਪਹਿ ਧਾਵਤ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਸਿਰਦਾਰ ਬਲੀ ਕਰਵਾਰ ਸੰਭਾਰ ਹਕਾਰ ਬੁਲਾਵਤ।।
ਭੂਪਤ ਪਾਨ ਲੈ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਗੁਮਾਨ ਭਰਜੋ ਰਿਪ ਓਰ ਚਲਾਵਤ।।
ਏਕ ਹੀ ਬਾਨ ਕੇ ਸਾਥ ਕੀਏ ਬਿਨ ਮਾਥ ਸੁਨਾਥ ਅਨਾਥ ਹੁਇ ਆਵਤ।।੧੯੫੯।।

ਅਰਥ - ਜੇਹੜੇ ਯਾਦਵ ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਬੜੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜ ਕੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਉਤੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਕੇ ਆ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਭੀ ਜਿੰਨੇ ਬਹਾਦਰ ਸਰਦਾਰ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜ ਕੇ ਲਲਕਾਰੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਧਰੋਂ ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਲੈ ਕੇ, ਗੁਮਾਨ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਵੈਰੀਆਂ ਵੱਲੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਯਾਦਵ ਇਕ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕਈ ਯਾਦਵ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਕੇ ਯਤੀਮ ਹੋਏ ਹੋਏ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।। ੧੯੫੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਏਕਨ ਕੀ ਭੁਜ ਕਾਟਿ ਦਈ ਅਰੁ ਏਕਨ ਕੇ ਸਿਰ ਕਾਟਿ ਗਿਰਾਏ।।
ਜਾਦਵ ਏਕ ਕੀਏ ਬਿਰਥੀ ਪੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੋ ਤੀਰ ਲਗਾਏ।।
ਅਉਰ ਹਨੇ ਗਜਰਾਜ ਘਨੇ ਬਰ ਬਾਜ ਬਨੇ ਹਨਿ ਭੂਮਿ ਗਿਰਾਏ।।
ਜੋਗਨਿ ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਸ੍ਰਿਗਾਲਨਿ ਸ੍ਰੋਨਤ ਸਾਗਰ ਮਾਝ ਅਨ੍ਹਾਏ।। ੧੯੬੦।।

ਅਰਥ - ਇਕਨਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਵੱਢ ਸੁੱਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਕਨਾਂ ਯਾਦਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਾਥੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਹੜੇ ਘੋੜੇ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਭਾਵ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਮਾਰਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜੋਗਨੀਆਂ, ਭੂਤ, ਪਿਸਾਚ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਆਦਿਕ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲਹੂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਨ੍ਹਾਤੇ ਹਨ।। ੧੯੬੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬੀਰ ਸੰਘਾਰ ਕੈ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਭੂਪ ਭਯੋ ਅਤਿ ਕੋਪ ਮਈ ਹੈ।।
ਜੁੱਧ ਬਿਖੈ ਮਨ ਦੇਤ ਭਯੋ ਤਨ ਕੀ ਸਿਗਰੀ ਸੁਧ ਭੂਲ ਗਈ ਹੈ।।
ਐਨ ਹੀ ਸੈਨ ਹਨੀ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸੁ ਪਰੀ ਛਿਤ ਮੈ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਭਈ ਹੈ।।
ਭੂਪਤਿ ਮਾਨਹੁ ਸੀਸਨ ਕੀ ਸਭ ਸੂਰਨਿ ਹੂ ਕੀ ਜਗਾਤ ਲਈ ਹੈ।।੧੯੬੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਐਨ=ਬਿਲਕੁਲ। ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ॥

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਰਾਜਾ ਹੋਰ ਵੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਭੁਲਾ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਨ ਜੋੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੀ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖਿਆਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਅੱਜ ਸਿਰਾਂ ਦਾ ਮਹਿਸੂਲ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ॥ ੧੯੬੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਛਾਡਿ ਦਏ ਜਿਤ ਸਾਚ ਕੈ ਮਾਨਹੁ ਮਾਰ ਦਏ ਮਨ ਝੂਠਨ ਭਾਯੋ॥
ਜੋ ਭਟ ਘਾਇਲ ਭੂਮ ਪਰੇ ਮਨੋ ਦੋਸ਼ ਕੀਯੋ ਕਛੁ ਦੰਡੁ ਦਿਵਾਯੋ॥
ਏਕ ਹਨੇ ਕਰ ਪਾਇਨ ਤੇ ਜਿਨ ਜੈਸੋ ਕੀਯੋ ਫਲ ਤੈਸੋ ਈ ਪਾਯੋ॥
ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ਸਜੰਦਨ ਬੈਠ ਕੈ ਸੂਰਨ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਨਿਆਉ ਚੁਕਾਯੋ॥ ੧੯੬੨॥

ਨੋਟ—ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੇ ਜੁੱਧ 'ਰਾਜ-ਨਿਆਉਂ' ਦੇ ਰੂਪਕ ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰਜਾ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਝਗੜੇ ਚੁਕਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਰਾਜਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਹ ਦੰਡ ਭੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਗੱਲ ਵੱਲ ਇਥੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਅਰਥ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਮੁਕੱਦਮਾ ਜਿੱਤ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੋ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਝੂਠੇ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਮਾਨੋਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਜੋ ਸੂਰਮੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਤੜਫ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਭਾਰੀ ਗੁਨਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਜੋ ਕੁਝ ਮੁਨਾਸਿਬ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਦੰਡ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ। ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰ, ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਏਹੋ ਵਿਚਾਰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਪਾਇਆ ਹੈ।ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਰੱਥ ਰੂਪ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕਰਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਦਾ ਨਿਆਉਂ ਚੁਕਾਇਆ ਹੈ॥ ੧੯੬੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜਬ ਭੂਪ ਇਤੋ ਰਨ ਪਾਰਤ ਭਜੋ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਕੋਪ ਭਰਜੋ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਸਾਮੁਹਿ ਜਾਇ ਕੈ ਜੂਝ ਮਚਾਤ ਭਯੋ ਚਿਤ ਮੈ ਨ ਰਤੀ ਕੁ ਡਰਜੋ॥
ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਸਾਇਕ ਏਕ ਹਨਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਉਰ ਲਾਗਿ ਕੈ ਭੂਮ ਪਰਜੋ॥
ਇਮ ਮੇਦ ਸੋ ਬਾਨ ਚਖਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਮਨੋ ਪੰਨਗ ਦੂਧ ਕੋ ਪਾਨ ਕਰਜੋ॥ ੧੯੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਰਤ=ਮਚਾਇਆ॥ ਮਚਾਤ=ਮਚਾਇਆ॥ ਸਾਇਕ=ਤੀਰ॥ ਮੇਦ=ਚਰਬੀ॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਭੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾ ਕੇ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ, ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਡਰ ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ, ਜੋ ਜਾ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਵੱਜਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਤੀਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਲੱਗੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਚਰਬੀ ਇੰਝ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ ਨੇ ਹੁਣੇ ਦੁੱਧ ਪੀਤਾ ਹੋਵੇ।। ੧੯੬੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸਹਿ ਕੈ ਸਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕੋ ਉਰ ਮੈ ਨ੍ਰਿਪ ਸਜਾਮ ਹੀ ਕਉ ਇਕ ਬਾਨ ਲਗਾਯੋ।।
ਸੂਤ ਕੇ ਏਕ ਲਗਾਵਤ ਭਜੋ ਸਰ ਦਾਰਕ ਲਾਗਤ ਹੀ ਦੁਖੁ ਪਾਯੋ।।
ਹੁਇ ਬਿਸੰਭ੍ਰਾਰ ਗਿਰਜੋਈ ਚਹੈ ਤਿਹ ਕੋ ਰਥੁ ਆਸਨ ਨਾ ਠਹਰਾਯੋ।।
ਤਾਹੀ ਸਮੈ ਚਪਲੰਗ ਤੁਰੰਗਨਿ ਆਪਨੀ ਚਾਲ ਕੋ ਰੂਪ ਦਿਖਾਯੋ।। ੧੯੬੪।।

ਅਰਥ - ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਉਤੇ ਸਹਾਰ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜਾ ਇਕ ਹੋਰ ਤੀਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਦੇ ਕਲੇਜੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਤੀਰ ਨਾਲ ਦਾਰਕ ਨਾਮੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੇ ਵੱਡਾ ਦੁਖ ਪਾਇਆ। ਰਥਵਾਹੀ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗਣਾ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਰੱਥ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਠੀਕ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਮਹਾਂ ਚੰਚਲ ਘੋੜੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਿੱਖੀ ਚਾਲ ਦਾ ਰੂਪ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ, ਅਰਥਾਤ ਘੋੜੀਆਂ ਬੜੀ ਤੇਜੀ ਨਾਲ ਦੌੜ ਪਈਆਂ।। ੧੯੬੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭੁਜਾ ਪਕਰ ਕੈ ਸਾਰਥੀ ਰਥ ਤਬ ਡਾਰਜੋ ਧੀਰ।।
ਸਜੰਦਨ ਹਾਕਤ ਆਪ ਹੀ ਚਲਜੋ ਲਰਤ ਬਲਬੀਰ।। ੧੯੬੫।।

ਅਰਥ - ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜਦ ਰਥਵਾਹੀ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖੀ, ਤਦ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ, ਰੱਥ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਟਾ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਰੱਥ ਨੂੰ ਹੱਕਦੇ ਹੋਇਆਂ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।। ੧੯੬੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸਾਰਥੀ ਸਜੰਦਨ ਪੈ ਨ ਲਖਜੋ ਬਲਦੇਵ ਕਹਿਓ ਰਿਸਿ ਤਾਹਿ ਸੁਨੈ ਕੈ।।
ਜਿਉ ਦਲ ਤੋਰ ਜਿਤਜੋ ਸਭ ਹੀ ਤੈਸੋ ਤੋ ਜਿਤ ਹੋ ਜਸ ਡੰਕ ਬਜੈ ਕੈ।।
ਮੂਢ ਭਿਰੈ ਪਤਿ ਚਉਦਹ ਲੋਕ ਕੇ ਸੰਗਿ ਸੁ ਆਪ ਕਉ ਭੂਪ ਕਹੈ ਕੈ।।
ਕੀਟ ਪਤੰਗ ਸੁ ਬਾਜਨ ਸੰਗ ਉਡਜੋ ਕਛੁ ਚਾਹਤ ਪੰਖ ਲਗੈ ਕੈ।। ੧੯੬੬।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਰਥ ਉਤੇ ਕੋਚਵਾਨ ਨੂੰ ਨਾ ਵੇਖਿਆ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਖਿਆ - ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਜਿੱਤ

ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਹ ਜਸ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵਜਾ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਵੇਗਾ। ਵੇਖੋ, ਭਾਈ! ਕਿੱਡੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿ ਇਕ ਮੂਰਖ ਜੇਹਾ ਬੰਦਾ ਆਪ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਕਹਾ ਕੇ, ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮੀ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਕੀੜਾ ਪਤੰਗਾ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਬਾਜ ਦੇ ਸਮਾਨ ਉਡਣਾ ਚਾਹੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਾਜਾ ਯੁੱਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੯੬੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਛਾਡਤ ਹੈ ਅਜਹੂ ਤੁਹ ਕੰਉ ਪਤਿ ਚਉਦਹ ਲੋਕਨ ਕੇ ਸੰਗ ਨਾ ਲਰੁ।।
ਗਜਾਨ ਕੀ ਬਾਤ ਧਰੋ ਮਨ ਮੈ ਸੁ ਅਗਜਾਨ ਕੀ ਚਿੱਤ ਤੇ ਬਾਤ ਬਿਦਾ ਕਰੁ।।
ਰੱਛਕ ਹੈ ਸਭ ਕੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਇਹੈ ਜੀਅ ਮੈ ਧਰੁ।।
ਤਜਾਗ ਕੈ ਆਵਹੁ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਭੈ ਸੁ ਅਬੈ ਘਨਸਜਾਮ ਕੇ ਪਾਇਨ ਪੈ ਪਰੁ।।੧੯੬੭।।

ਅਰਥ - ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ-ਹੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਜੇ ਭੀ ਤੈਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਛੱਡ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਉਸ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਨਾ ਕਰ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਲੈ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਹੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ ਹਨ' ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਇਸ ਨਿਸਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈ। ਇਸ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਛੱਡ ਕੇ, ਹੁਣੇ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਰਗੇ ਸਿਆਮ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਲੰਮਾ ਪੈ ਜਾਹੁ।। ੧੯੬੭।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬੈ ਹਲਾਯੁਧ ਐਸੇ ਕਹਜੋ।। ਕ੍ਰੋਧ ਡੀਠ ਰਾਜਾ ਤਨ ਚਹਜੋ।।
ਕਹਜੋ ਨ੍ਰਿਪਤ ਸਭ ਕੋ ਸੰਘਰਹੋ।। ਛਤ੍ਰੀ ਹੋਇ ਗ੍ਵਾਰ ਤੇ ਟਰ ਹੋ।। ੧੯੬੮।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ। ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ। ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਕੀ ਮੈਂ ਛੱਤ੍ਰੀ ਹੋ ਕੇ ਗੁਆਲੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਜਾਵਾਂਗਾ ?।। ੧੯੬੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭਾਖਬੋ ਇਉਂ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਜਦੁਬੀਰ ਸਭੈ ਅਤਿ ਕੋਪ ਭਰੇ ਹੈ।।
ਧਾਇ ਪਰੇ ਤਜਿ ਸ਼ੰਕ ਨਿਸ਼ੰਕ ਚਿਤੈ ਅਰਿ ਕਉ ਚਿਤ ਮੈ ਨ ਡਰੇ ਹੈ।।
ਭੂਪ ਅਯੋਧਨ ਮੈ ਧਨੁ ਲੈ ਤਿਹ ਸੀਸ ਕਟੈ ਗਿਰਿ ਭੂਮਿ ਪਰੇ ਹੈ।।
ਮਾਨਹੁ ਪਉਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਹੇ ਛੁਟ ਬੇਲਨ ਤੇ ਟੁਟ ਫੂਲ ਝਰੇ ਹੈ।। ੧੯੬੯।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਸੁਣ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਯਾਦਵ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ ਹਨ। ਮਰਣ ਦਾ ਵਹਿਮ ਛੱਡਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਜਾ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹਨ, ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਭੀ

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਲੈ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢ ਸੁੱਟੇ ਹਨ ਜੋ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹੋਏ ਇਉਂ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੇਜ ਹਵਾ ਵਗਣ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਵੇਲ ਤੋਂ ਫੁੱਲ ਆਦਿ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢੇ ਗਏ ਹਨ।। ੧੯੬੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸੈਨ ਸੰਘਾਰਤ ਭੂਪ ਫਿਰੈ ਭਟ ਆਨ ਕਉ ਆਂਖ ਤਰੈ ਨਹੀ ਆਨੇ।।
ਬਾਜ ਘਨੇ ਗਨ ਰਾਜਨ ਕੇ ਸਿਰ ਪਾਇਨ ਲਉ ਸੰਗਿ ਸ੍ਰਉਨ ਕੇ ਸਾਨੇ।।
ਅਉਰ ਰਥੀਨ ਕਰੇ ਬਿਰਥੀ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਹਨੇ ਜੋਊ ਬਾਂਧਤ ਬਾਨੇ।।
ਸੂਰਨ ਕੇ ਪ੍ਰਤਅੰਗ ਗਿਰੇ ਮਾਨੋ ਬੀਜ ਬੁਯੋ ਛਿਤ ਮਾਹਿ ਕ੍ਰਿਸਾਨੇ।। ੧੯੭੦।।

ਅਰਥ - ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਭੀ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਹੇਠਾਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘੋੜੇ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਾਥੀ ਤੇ ਪੈਦਲ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਪਏ ਹਨ। ਅਤੇ ਰੱਥਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਜੇਹੜੇ ਗਾਨ੍ਹੇ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਅਰਥਾਤ ਗਾਜੀ ਬਣਕੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਆਦਿਕ ਅੰਗ ਤੇ ਉਂਗਲਾਂ ਅੰਗੂਠੇ ਆਦਿਕ ਪ੍ਰਤਅੰਗ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁਲ ਰਹੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੀਜ ਬੀਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੯੭੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਰੁਧ ਨਿਹਾਰ ਭਯੋ ਮੁਸਲੀਧਰ ਸਯਾਮ ਸੋ ਤੇਜ ਤਏ ਹੈ।।
ਭਾਖ ਦੋਊ ਨਿਜ ਸੂਤਨ ਕੋ ਰਿਪ ਸਾਮੁਹਿ ਜੁੱਧ ਕੇ ਕਾਜ ਗਏ ਹੈ।।
ਆਯੁਧ ਲੈ ਸੁ ਹਠੀ ਕਵਚੀ ਰਿਸ ਕੈ ਸੰਗਿ ਪਾਵਕ ਬੇਖ ਭਏ ਹੈ।।
ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਇਮ ਧਾਵਤ ਭੇ ਮਾਨਹੁ ਕੇਹਰਿ ਦੁਇ ਮ੍ਰਿਗ ਹੇਰਿ ਧਏ ਹੈ।।੧੯੭੧।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਉਲਟ ਵੇਖ ਕੇ, ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਜੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਗ ਵਾਂਗੂੰ ਤੱਤੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਆਪਣੇ ਰਥਵਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਆਖ ਕੇ, ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਹਠੀ ਸੂਰਮੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਜੋਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈਕੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਸੰਗ ਕਰਕੇ ਅੱਗ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਹਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੋ ਸ਼ੇਰ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਦੋ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੇ ਮਨਿੰਦ ਹਨ ਤੇ ਵੈਰੀ ਹਰਨਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ।। ੧੯੭੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਧਨੁ ਸਾਇਕ ਲੈ ਰਿਸ ਭੂਪਤ ਕੇ ਤਨ ਘਾਇ ਕਰੇ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਤਬੈ।।
ਪੁਨਿ ਚਾਰੋ ਈ ਬਾਨਨ ਸੋ ਹਯ ਚਾਰੋ ਈ ਰਾਮ ਭਨੈ ਹਨ ਦੀਨੋ ਸਬੈ।।

ਤਿਲ ਕੋਟਿਕ ਸਜੰਦਨ ਕਾਟਿ ਦੀਯੋ ਧਨੁ ਕਾਟਿ ਦੀਯੋ ਕਪਿ ਕੋਪ ਜਬੈ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਪਿਆਦੋ ਗਦਾ ਗਹਿ ਸਉਹੇ ਗਯੋ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਭਯੋ ਕਹਿ ਹੌ ਸੁ ਅਬੈ॥੧੮੭੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਇਕ=ਬਾਨ॥ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ॥ ਹਯ=ਘੋੜੇ॥ ਹਨ= ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ॥ ਤਿਲ=ਤਿਲ ਤਿਲ॥ ਕੋਟਿਕ=ਕਰੋੜਾਂ॥ ਪਿਆਦੋ=ਪੈਦਲ॥

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਧਨੁੱਖ ਬਾਨ ਲੈਕੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜ਼ਖਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਚੌਹਾਂ ਹੀ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਚੌਹਾਂ ਹੀ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਰਾਮ ਕਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੇ ਰੱਥ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਤਿਲ ਤਿਲ ਜਿੰਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਧਨੁੱਖ ਦੇ ਵੀ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਪਿਆਦਾ ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ॥ ੧੮੭੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਪਾਇਨ ਧਾਇ ਕੈ ਭੂਪ ਬਲੀ ਸੁ ਗਦਾ ਕਹੁ ਘਾਇ ਹਲੀ ਪ੍ਰਤਿ ਝਾਰਯੋ॥
ਕੋਪ ਹੁਤੋ ਸੁ ਜਿਤੋ ਤਿਹ ਮੈ ਸਭ ਸੂਰਨ ਕੋ ਸੁ ਪ੍ਰਤੱਛ ਦਿਖਾਰਯੋ॥
ਕੂਦ ਹਲੀ ਭੂਅ ਠਾਢੋ ਭਯੋ ਜਸੁ ਤਾ ਛਬਿ ਕੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਉਚਾਰਯੋ॥
ਚਾਰੋ ਈ ਅਸ੍ਵਨ ਸੂਤ ਸਮੇਤ ਸੁ ਕੈ ਸਭ ਹੀ ਰਥ ਚੂਰਨ ਡਾਰਯੋ॥੧੮੭੩॥

ਅਰਥ - ਬਹਾਦਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੈਰ ਪਿਆਦਿਆਂ ਭੱਜੇ ਜਾ ਕੇ, ਗਦਾ ਨੂੰ ਝਾੜ ਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਗੁੱਸਾ ਸੀ ਉਸਨੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਲਿਰਾਮ ਰਥ ਤੋਂ ਕੁੱਦ ਕੇ, ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਜੱਸ ਨੂੰ ਕਵਿ ਜਨਾਂ ਨੇ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਚੌਹਾਂ ਹੀ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ, ਕੋਚਵਾਨ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਰੱਥ ਨੂੰ ਚੂਰਨ ਬਣਾ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ॥ ੧੮੭੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਇਤ ਭੂਪ ਗਦਾ ਗਹਿ ਆਵਤ ਭਯੋ ਉਤ ਲੈ ਕੇ ਗਦਾ ਮੁਸਲੀਧਰ ਧਾਯੋ॥
ਆਇ ਅਯੋਧਨ ਬੀਚ ਦੁਹੂੰ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਰਨ ਦੁੰਦ ਮਚਾਯੋ॥
ਜੁਧੁ ਕੀਯੋ ਬਹੁਤੇ ਚਿਰ ਲਉ ਨਹਿ ਆਪ ਗਿਰਿਓ ਉਹ ਕਉ ਨ ਗਿਰਾਯੋ॥
ਐਸੇ ਰਿਝਾਵਤ ਭਯੋ ਸੁਰ ਲੋਗਨ ਧੀਰਨ ਬੀਰਨ ਕੋ ਰਿਝਵਾਯੋ॥੧੮੭੪॥

ਅਰਥ - ਇਧਰੋਂ ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਧਰੋਂ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਵੜਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ। ਬਹੁਤ ਚਿਤ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੰਗ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾ ਕੋਈ ਆਪ ਹੀ ਡਿੱਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਡੇਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਿਆ।। ੧੮੭੪।।

ਸਵੈਯਾ।।ਹਾਰ ਕੈ ਬੈਠ ਰਹੈ ਦੋਊ ਬੀਰ ਸੰਭਾਰ ਉਠੇ ਪੁਨ ਜੁਧੁ ਮਚਾਵੈ।।
ਰੰਚ ਨ ਸ਼ੰਕ ਕਰੈ ਚਿਤ ਮੈ ਰਿਸ ਕੈ ਦੋਊ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਉਘਾਵੈ।।
ਜੈਸੇ ਗਦਾਹਵ ਕੀ ਬਿਧ ਹੈ ਦੋਊ ਤੈਸੇ ਲਰੈ ਅਰੁ ਘਾਵ ਚਲਾਵੈ।।
ਨੈਕ ਟਰੈ ਨ ਅਰੈ ਹਠ ਬਾਂਧ ਗਦਾ ਕੋ ਗਦਾ ਸੰਗ ਵਾਰ ਬਚਾਵੈ।। ੧੮੭੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਘਾਵੈ=ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ।। ਗਦਾਂਹਵ=ਗਦਾ ਯੁੱਧ।।

ਅਰਥ - ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਥੱਕ ਕੇ ਬੈਠ ਰਹੇ, ਫਿਰ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਗਏ। ਕੋਈ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਦੋਵੇਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਦਾ-ਜੁੱਧ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਵੈਰੀ ਉੱਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਵਾਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ ਹਨ। ਹਠ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਅੜੇ ਖਲੋਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਗਦਾ ਦੇ ਵਾਰ ਨੂੰ ਗਦਾ ਨਾਲ ਹੀ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ।। ੧੮੭੫।।

ਸਵੈਯਾ।।ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਅਤਿ ਆਹਵ ਮੈ ਮੁਸਲੀ ਅਰੁ ਭੂਪਤ ਕੋਪ ਭਰੇ ਹੈ।।
ਆਪਸ ਬੀਚ ਹਕਾਰ ਦੋਊ ਭਟ ਚਿੱਤ ਬਿਖੈ ਨਹੀ ਨੈਕ ਡਰੇ ਹੈ।।
ਭਾਰੀ ਗਦਾ ਗਹਿ ਹਾਥਨ ਮੈ ਰਨ ਭੂਮਹ ਤੇ ਨਹਿ ਪੈਗੁ ਟਰੇ ਹੈ।।
ਮਾਨਹੁ ਮੱਧ ਮਹਾਂ ਬਨ ਕੇ ਪਲ ਕੇ ਹਿਤ ਹ੍ਵੈ ਬਰ ਸਿੰਘ ਅਰੇ ਹੈ।। ੧੮੭੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੱਤਿ=ਭਾਰੇ।। ਆਹਵ=ਯੁੱਧ।। ਪਲ=ਮਾਸ।। ਬਰ=ਬੱਬਰ।। ਸਿੰਘ=ਸ਼ੇਰ।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਭਾਰੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਬਲਿਰਾਮ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਵੰਗਾਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਭੀ ਡਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਬਤੀਆਂ ਭਾਰੀਆਂ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ, ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ, ਬੜੇ ਸੰਘਣੇ ਬਣ ਦੇ ਵਿਚ, ਮਾਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਅੜ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋਏ ਹਨ।। ੧੮੭੬।।

ਸਵੈਯਾ।।ਕਾਟਿ ਗਦਾ ਬਲਦੇਵ ਦਈ ਤਿਹ ਭੂਪਤ ਕੀ ਅਰੁ ਬਾਨਨ ਮਾਰਜੋ।।
ਪਉਰਖ ਯਾਹੀ ਭਿਰਜੋ ਹਮ ਸੋ ਰਿਸ ਕੈ ਅਰਿ ਕਉ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਪਚਾਰਜੋ।।
ਇਉ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨ ਬਾਨਨਿ ਮਾਰ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਤਿਹ ਗ੍ਰੀਵਹਿ ਡਾਰਜੋ।।

ਦੇਵ ਕਰੈ ਉਪਮਾ ਸੁ ਕਹੈ ਜਦੁਬੀਰ ਜਿਤ੍ਯੋ ਸੁ ਬਡ੍ਯੋ ਅਰਿ ਹਾਰ੍ਯੋ ॥੧੯੭੭॥

ਅਰਥ - ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੀ ਗਦਾ ਭੰਨ, ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਅਧੀਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸੇ ਮਰਦਾਨਗੀ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਆਇਆ ਸੈਂ ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਧਨੁੱਖ ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟ ਲਿਆ। ਦੇਵਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਪਮਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਯਾਦਵ ਸੂਰਮਾਂ ਜਿੱਤ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਵੈਰੀ ਹਾਰ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੧੯੭੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕੰਪਤ ਹੋ ਜਿਹ ਤੇ ਸੁ ਖਗੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ ਮੁਨੀ ਜਿਹ ਤੇ ਭੈ ਭੀਤ੍ਯੋ॥
ਸ਼ੇਸ਼ ਜਲੇਸ਼ ਦਿਨੇਸ਼ ਨਿਸੇਸ਼ ਸੁਰੇਸ਼ ਹੁਤੇ ਚਿਤ ਮੈ ਨ ਨਿਚੀਤ੍ਯੋ॥
ਤਾ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸਿਰ ਪੈ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹੈ ਇਹ ਕਾਲ ਇਸੋ ਅਬ ਬੀਤ੍ਯੋ॥
ਧੰਨਹਿ ਧੰਨੁ ਕਹੈ ਸਭ ਸੂਰ ਭਲੇ ਭਗਵਾਨ ਬਡੋ ਅਰਿ ਜੀਤ੍ਯੋ॥੧੯੭੮॥

ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਗਰੁੜ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਕੰਬਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਪਾਸੋਂ ਮੁਨੀ ਜਨ ਡਰਦੇ ਸਨ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ, ਵਰਨ ਦੇਵਤਾ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਭੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਿਸ ਵੱਲੋਂ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ 'ਕਾਲ' ਹੋ ਕੇ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਧੰਨ ਹੀ ਧੰਨ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੧੯੭੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ਬਲਭਦ੍ਰ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੈ ਇਤ ਤੇ ਰਿਸ ਸਾਥ ਕਹ੍ਯੋ ਅਰਿ ਕਉ ਹਰਿ ਹੌਂ॥
ਇਹ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚਾਵਤ ਕੋ ਹਮ ਸੋ ਜਮ ਜਉ ਭਿਰਿ ਹੈ ਨ ਤਊ ਡਰਿ ਹੌਂ॥
ਘਨਿਸ੍ਯਾਮ ਸਭੈ ਸੰਗ ਜਾਦਵ ਲੈ ਤਜਿ ਯਾਹ ਕਹੈ ਨ ਭਯਾ ਟਰਿ ਹੌਂ॥
ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹੈ ਮੁਸਲੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਅਬੈ ਇਹ ਕੋ ਬਧੁ ਹੀ ਕਰਿ ਹੌਂ॥੧੯੭੯॥

ਅਰਥ – ਇਧਰੋਂ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਆਖਿਆ - 'ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜੇ ਯਮਰਾਜ ਵੀ ਆ ਕੇ ਲੜੇਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਭੇੜ ਕਰਾਂਗਾ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸਾਰੇ ਯਾਦਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਆਖਣ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹੁ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਭਰਾ ਜੀ! ਮੈਂ ਕਦੀ ਭੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟਾਂਗਾ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਸਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਾਂਗਾ॥ ੧੯੭੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ਸੁਨਿ ਭੂਪ ਹਲਾਯੁਧ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਅਪੁਨੇ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਡਰ ਮਾਨ੍ਯੋ॥
ਮਾਨੁਖ ਰੂਪ ਲਖ੍ਯੋ ਨ ਬਲੀ ਨਿਹਚੈ ਬਲ ਕਉ ਜਮ ਰੂਪ ਪਛਾਨ੍ਯੋ॥

ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੀ ਓਰ ਚਿਤੈ ਤਜਿ ਆਯੁਧ ਪਾਇਨ ਸੋ ਲਪਟਾਨਜੋ।।
ਮੇਰੀ ਸਹਾਇ ਕਰੋ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਕਹਿ ਯੋ ਘਿਘਿਯਾਨਜੋ।।੧੯੯੦।।

ਅਰਥ - ਬਲਿਰਾਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਡਰ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਬਲਵਾਨ ਨਿਸਚੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਜਮ ਰੂਪ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ - ਕਿ ਘਿਘਿਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ - ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ।। ੧੯੯੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਰੁਨਾਨਿਧ ਦੇਖ ਦਸ਼ਾ ਤਿਹ ਕੀ ਕਰੁਨਾ ਰਸ ਕਉ ਚਿਤ ਬੀਚ ਬਢਾਯੋ।।
ਕੋਪਹਿ ਛਾਡਿ ਦਯੋ ਹਰਿ ਜੂ ਦੁਹੂੰ ਨੈਨਨਿ ਭੀਤਰ ਨੀਰ ਬਹਾਯੋ।।
ਬੀਰ ਹਲਾਯੁਧ ਠਾਢੋ ਹੁਤੋ ਤਿਹ ਕੋ ਕਰ ਕੈ ਇਹ ਬੈਨ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਛਾਡਿ ਦੈ ਜੋ ਹਮ ਜੀਤਨ ਆਯੋ ਹੋ ਸੋ ਹਮ ਜੀਤ ਲਯੋ ਬਿਲਖਾਯੋ।।੧੯੯੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੋਪਹਿ=ਗੁੱਸਾ।। ਬਿਲਖਾਯੋ=ਰੋ ਪਿਆ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕਰੁਨਾ ਰਸ ਨੂੰ ਵਧਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਵਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਲਿਰਾਮ ਬਹਾਦਰ ਜਿਥੇ ਖਲੋਤਾ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਇਹ ਬਚਨ ਆਖਿਆ - ਬਲਭੱਦ੍ਰ! ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹ, ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਆਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਅਸਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹੁਣ ਰੋ ਪਿਆ ਹੈ।। ੧੯੯੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਇਹ ਛੋਡ ਹਲੀ ਨਹੀ ਛੋਡਤ ਹੋ ਕਿਹ ਕਾਜ ਕਹਿਓ ਤੁਹਿ ਬਾਨਨਿ ਮਾਰਜੋ।।
ਜੀਤ ਲਯੋ ਤੋ ਕਹਾ ਭਯੋ ਸਯਾਮ ਬਡੋ ਅਰਿ ਹੈ ਇਹ ਪਉਰਖ ਹਾਰਜੋ।।
ਆਛੋ ਰਥੀ ਹੈ ਭਯੋ ਬਿਰਥੀ ਅਰੁ ਪਾਇ ਗਹੇ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੇ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਤੇਈਸ ਛੋਹਨੀ ਕੋ ਪਤਿ ਹੈ ਤੋ ਕਹਾ ਇਹ ਕੋ ਸਭ ਸੈਨ ਸੰਘਾਰਜੋ।੧੯੯੨।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਬਲਿਰਾਮ! ਇਸਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹ। ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ - ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਇਸਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਇਸਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ - ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ! ਇਹ ਸਾਡਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਵੈਰੀ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਬਲ ਹਾਰ ਚੁੱਕਾ

ਹੈ, ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦਾ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਬਲਿਰਾਮ ! ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਚੰਗਾ ਰੱਥਵਾਹੀ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਹੁਣ ਰੱਥ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਤੀਜਾ ਇਸਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਚਰਨੀ ਪਿਆ ਹਾਂ। ਚੌਥਾ ਇਹ ਤੇਈ ਛੋਹਨੀ ਸੈਨਾਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਇਸਨੂੰ ਭੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ? ਇਹ ਉੱਤਮ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੧੯੯੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੈਨ ਬਡੋ ਸੰਗਿ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਕੇ ਜੀਤ ਤਾਹਿ ਤੇ ਜੀਤ॥
ਛਾਡਤ ਹੈ ਨਹਿ ਬਧਤ ਤਿਹ ਇਹੈ ਬਡਨ ਕੀ ਰੀਤ॥ ੧੯੯੩॥

ਅਰਥ - ਵੇਖ ! ਜਿਸ ਵੈਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਜਿੱਤ ਲੈਣਾ ਹੀ ਉਸ ਵੈਰੀ ਦਾ ਜਿੱਤਣਾ ਹੈ। ਫ਼ੌਜ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦੇ, ਏਹੋ ਉੱਤਮ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ॥ ੧੯੯੩॥

ਵਿਚਾਰ - ਰੱਥਵਾਹੀ ਦਾ ਰੱਥ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੋਣਾ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੋਂ ਹੀਣ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਦੂਜਾ -"ਤੇਰੀ ਚਰਨੀਂ ਪਿਆ ਹਾਂ" ਆਖਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਸ਼ਰਣਾਗਤ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਤੀਜਾ-ਸੈਨਾਪਤੀ ਦਾ ਸੈਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੀ ਮਰਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਇਸਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣਾ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ਇਹ ਕੋਈ ਸੂਰਮਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਲ ਮਾਰਨਾ ਪਾਪ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਅਤੇ

"ਜੋ ਸਰਣਿ ਆਵੈ ਤਿਸੁ ਕੰਠਿ ਲਾਵੈ" . . . .॥ (੫੪੪)

ਮਹਾਂਵਾਕ ਦੇ ਉਲਟ ਚਰਨੀਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ, ਇਕ ਬੜਾ ਘੋਰ ਪਾਪ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਨਰਕ ਯਾਤਰਾ ਭੋਗਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਹੀ ਧਰਮ ਹੈ।

ਸਵੈਯਾ॥ ਪਾਗ ਦਈ ਅਰੁ ਬਾਗੋ ਦਯੋ ਇਕ ਸਜੰਦਨ ਦੈ ਤਿਹ ਛਾਡਿ ਦਯੋ ਹੈ॥
ਭੂਪ ਚਿਤੈ ਹਰਿ ਕੋ ਚਿਤ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਕਰ ਲੱਜਤਵਾਨ ਭਯੋ ਹੈ॥
ਗ੍ਰੀਵ ਨਿਵਾਇ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਇ ਘਨੋ ਪਛੁਤਾਇ ਕੈ ਧਾਮ ਗਯੋ ਹੈ॥
ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕਉ ਚਉਦਹ ਲੋਕਨ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਜਸੁ ਪੂਰ ਰਹਯੋ ਹੈ॥ ੧੯੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਗੋ=ਪੁਸ਼ਾਕ॥ ਲੱਜਤਵਾਨ=ਸ਼ਰਮਸਾਰ॥ ਪੂਰ=ਫੈਲ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਉ ਦੀ ਪੱਗ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਪੁਸ਼ਾਕ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਰੱਥ ਦੇ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਸੁੱਟ ਕੇ, ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਦੁਖ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਘਰ

ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਕਰ ਕੇ ਚੌਂਦਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਜੱਸ ਫੈਲ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੯੮੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤੇਈਸ ਛੋਹਨ ਤੇਈਸ ਬਾਰ ਅਯੋਧਨ ਤੇ ਪ੍ਰਭ ਐਸੇ ਹੀ ਮਾਰੇ।।
ਬਾਜ ਘਨੇ ਗਜਪਤਿ ਹਨੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੇ ਬਿਪਤੇ ਕਰ ਡਾਰੇ।।
ਏਕ ਹੀ ਬਾਨ ਲਗੇ ਹਰਿ ਕੋ ਜਮਧਾਮ ਸੋਊ ਤਜਿ ਦੇਹ ਪਧਾਰੇ।।
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਕੀ ਜੀਤ ਭਈ ਅਰ ਤੇਈਸ ਬਾਰਨ ਐਸੇ ਈ ਹਾਰੇ।।੧੯੮੫।।

ਅਰਥ - ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੀ ਤੇਈ ਛੂਹਨੀਆਂ ਫ਼ੌਜ ਸੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਤੇਈ ਵੇਰਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਸ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਘੋੜੇ ਸਨ ਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਾਥੀ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ 'ਬੇ ਪਤਾ' ਕਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਥੀ-ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਮ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਇਕੋ ਤੀਰ ਵਜਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਮਲੋਕ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੇਈ ਵਾਰੀ ਹਾਰਿਆ ਹੈ।। ੧੯੮੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੇਵਨ ਜੋ ਉਸਤਤ ਕਰੀ ਪਾਛੈ ਕਹੀ ਸੁਨਾਇ।।
ਕਥਾ ਸੁ ਆਗੈ ਹੋਇ ਹੈ ਕਹਿ ਹੋ ਵਹੀ ਬਨਾਇ।। ੧੯੮੬।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਜੋ ਉਸਤਤੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਅਸਾਂ ਪਿੱਛੇ ਕਈ ਵੇਰੀ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਜੋ ਕਥਾ ਅੱਗੇ ਹੋਈ ਹੈ, ਓਹੋ ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬਣਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।। ੧੯੮੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਉਤ ਭੂਪਤਿ ਹਾਰ ਗਯੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੰਉ ਰਨ ਜੀਤ ਇਤੈ ਹਰਿ ਜੀ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਯੋ।।
ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੋ ਜੁਹਾਰ ਕੀਯੋ ਪੁਨਿ ਭੂਪਤਿ ਕੇ ਸਿਰ ਛਤ੍ਰ ਤਨਾਯੋ।।
ਬਾਹਰਿ ਆਇ ਗੁਨੀਨ ਸੁ ਦਾਨ ਦੀਯੋ ਤਿਨ ਇਉ ਜਸੁ ਭਾਖ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਮਹਾ ਰਨਧੀਰ ਬਡੋ ਅਰਿ ਜੀਤ ਭਲੋ ਜਸੁ ਪਾਯੋ।। ੧੯੮੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੁਹਾਰ=ਨਮਸਕਾਰ।। ਤਨਾਯੋ=ਫਿਰਾਇਆ।। ਗੁਨੀਨ=ਗੁਣੀ ਜਨਾਂ, ਭੱਟਾਂ।।

ਅਰਥ - ਉਧਰ ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਹਾਰ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਧਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰਣ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇਆ ਹੈ। ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਭੱਟਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ

ਜੀ ਮਹਾਂ ਰਣਧੀਰ ਸੂਰਮੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਦਲ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਜਸ ਖੱਟਿਆ ਹੈ।। ੧੯੯੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਅਉਰ ਜਿਤੀ ਪੁਰ ਨਾਰ ਹੁਤੀ ਮਿਲਿ ਕੈ ਸਭ ਸਜਾਮ ਕੀ ਓਰ ਨਿਹਾਰੇ।।
ਭੂਖਨ ਅਉਰ ਜਿਤੋ ਧਨੁ ਹੈ ਪਟ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਊਪਰਿ ਵਾਰੇ।।
ਬੀਰ ਬਡੋ ਅਰਿ ਜੀਤ ਲਯੋ ਰਨ ਯੋ ਹਸਿ ਕੈ ਸਭ ਬੈਨ ਉਚਾਰੈ।।
ਸੁੰਦਰ ਤੈਸੋ ਈ ਪਉਰਖ ਮੈ ਕਹਿ ਇਉ ਸਭ ਸੋਕ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਡਾਰੇ।। ੧੯੯੮।।

ਅਰਥ - ਹੋਰ ਜਿੰਨੀਆਂ ਭੀ ਮਥਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੱਲ ਵੇਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਗਹਿਣੇ, ਕਪੜੇ ਤੇ ਧਨ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਉੱਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਤੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਨ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ - ਜੋ ਤੁਹਾਡਾ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਵੈਰੀ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਸੁੰਦਰ ਹੋ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਬਲ-ਬਹਾਦਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਅਦੁੱਤੀ ਜੋਧੇ ਹੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਦੂਣ-ਸਵਾਏ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।। ੧੯੯੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਹਸਿ ਕੈ ਪੁਰਿ ਨਾਰ ਮੁਰਾਰ ਨਿਹਾਰ ਸੁ ਬਾਤ ਕਹੇ ਕਛੁ ਨੈਨ ਨਚੈ ਕੈ।।
ਜੀਤ ਫਿਰੇ ਰਨ ਧਾਮਹਿ ਕੋ ਸੰਗਿ ਬੈਰਨ ਕੇ ਬਹੁ ਜੂਝ ਮਚੈ ਕੈ।।
ਏਈ ਸੁ ਬੈਨ ਕਹੈ ਹਰਿ ਸੋ ਤਬ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਕਛੁ ਸ਼ੰਕ ਨ ਕੈ ਕੈ।।
ਰਾਧਕਾ ਸਾਥ ਹਸੋ ਪ੍ਰਭ ਜੈਸੇ ਸੁ ਤੈਸੇ ਹਸੋ ਹਮ ਓਰ ਚਿਤੈ ਕੈ।। ੧੯੯੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਚੈ=ਮਟਕਾ।। ਚਿਤੈ ਕੈ=ਵੇਖ ਕੇ।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ, ਹੱਸ ਕੇ, ਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜੇਹਾ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਟਕਾ ਕੇ, ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਆਖੀਆਂ - ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾ ਕੇ ਅਤੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਏ ਹੋ, ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦ ਏਹੋ ਜਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਚਨ ਆਖੇ ਹਨ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਭੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਆਖੀਆਂ। ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਰਾਧਕਾਂ ਨਾਲ ਹੱਸਦੇ ਖੇਡਦੇ ਸੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਹੱਸੋ ਤੇ ਖੇਡੋ।। ੧੯੯੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਇਉ ਜਬ ਬੈਨ ਕਹੈ ਪੁਰ ਬਾਸਨਿ ਤਉ ਹਸਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਨਿਹਾਰੇ।।
ਚਾਰੁ ਚਿਤੌਨ ਕਉ ਹੇਰਿ ਤਿਨੋ ਮਨ ਕੇ ਸਭ ਸ਼ੋਕ ਸੰਤਾਪ ਬਿਡਾਰੇ।।

ਪ੍ਰੇਮ ਛਕੀ ਤ੍ਰੀਯ ਭੂਮ ਕੇ ਊਪਰ ਝੂਮ ਗਿਰੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਉਚਾਰੇ ॥
ਭਉਹ ਕਮਾਨ ਸਮਾਨ ਮਨੋ ਦ੍ਰਿਗ ਸਾਇਕ ਯੌ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਮਾਰੇ ॥ ੧੯੯੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਾਰੁ=ਸੁੰਦਰ॥ ਚਿਤੌਨ=ਚਿਤਵਨੀ॥ ਛਕੀ=ਸ਼ਰਾਬ॥ ਝੂਮ=ਮਤਵਾਲੀਆਂ॥ ਸਾਇਕ=ਤੀਰ॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਸ਼ੈਹਰ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਆਖੇ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਚਿਤਵਨੀ ਨਾਲ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ੰਕ ਸੰਤਾਪ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਕਮਾਨ ਸਮਾਨ ਭੌਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨੈਣਾ ਦੇ ਤੀਰ ਪਾ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ ਮਤਵਾਲੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਔਰਤਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ॥ ੧੯੯੦॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਉਤ ਸੰਕਤ ਹੁਇ ਤ੍ਰੀਯਾ ਧਾਮ ਗਈ ਇਤ ਬੀਰ ਸਭਾ ਮਹਿ ਸਯਾਮਜੀ ਆਯੋ ॥
ਹੇਰਿ ਕੈ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥਹ ਭੂਪਤਿ ਦਉਰ ਕੈ ਪਾਇਨ ਸੀਸ ਲੁਡਾਯੋ ॥
ਆਦਰ ਸੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਨ੍ਰਿਪ ਲੈ ਸੁ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੀਰ ਬਠਾਯੋ ॥
ਬਾਰਨੀ ਲੈ ਰਸੁ ਆਗੇ ਧਰਯੋ ਤਿਹ ਪੇਖਿ ਕੈ ਸਯਾਮ ਮਹਾ ਸੁਖ ਪਾਯੋ ॥ ੧੯੯੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੁਡਾਯੋ=ਧਰ ਦਿੱਤਾ॥ ਬਾਰਨੀ=ਸ਼ਰਾਬ॥ ਰਸੁ=ਪਾਣੀ॥

ਅਰਥ - ਉਧਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸੰਕਾਵਾਨ ਹੋਈਆਂ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਤਖ਼ਤ ਤੋਂ ਉੱਠ ਅਗਲਵਾਂਢੀ ਗਿਆ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਧਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹੀ ਬਿਠਾ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਪਾਣੀ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ॥ ੧੯੯੧॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਬਾਰੁਨੀ ਕੇ ਰਸ ਸੌ ਜਬ ਸੂਰ ਛਕੇ ਸਭ ਹੀ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਚਿਤਾਰਯੋ ॥
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਸਮਾਜ ਮੈ ਬਾਜ ਹਨੇ ਗਜਰਾਜ ਨ ਕੋਊ ਬਿਚਾਰਯੋ ॥
ਸੋ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਕੀਯੋ ਛਿਨ ਮੈ ਰਿਸ ਕੈ ਜਿਹ ਬਾਨ ਸੁ ਏਕ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ ॥
ਬੀਰਨ ਬੀਚ ਸਰਾਹਤ ਭਯੋ ਸੁ ਹਲੀ ਜੁਧੁ ਸਯਾਮ ਇਤੋ ਰਨ ਪਾਰਯੋ ॥ ੧੯੯੨ ॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਰਸ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ ਤਦ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਘੋੜੇ ਮਾਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਭੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ

ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਏਨਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ, ਜਿੰਨਾਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।। ੧੯੯੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਭਾ ਬੀਚ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੋ ਹਲੀ ਕਹੈ ਪੁਨ ਬੈਨ।।
ਅਤਿ ਹੀ ਮਦਰਾ ਸੋਂ ਛਕੇ ਅਰੁਨ ਭਏ ਜੁਗ ਨੈਨ।। ੧੯੯੩।।

ਅਰਥ – ਸਾਰੀ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ, ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਫੇਰ ਆਖਿਆ। ਜੋ ਬਲਿਰਾਮ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਹੀ ਮਦਹੋਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਸੂਹੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੧੯੯੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਦੀਬੋ ਕਛੂ ਮਯ ਪੀਬੋ ਘਨੋ ਕਹਿ ਸੂਰਨ ਸੋ ਇਹ ਬੈਨ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਜੂਝਬੋ ਜੂਝ ਕੈ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜੈ ਜੁਝਾਇਬੋ ਛਤ੍ਰਨ ਕੋ ਬਨ ਆਯੋ।।
ਬਾਰਨੀ ਕੌਉ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਕਚੁ ਕੇ ਹਿਤ ਤੋ ਭ੍ਰਿਗ ਨਿੰਦ ਕਰਾਯੋ।।
ਰਾਮ ਕਹੈ ਚਤੁਰਾਨਨਿ ਸੋ ਸੁ ਇਹੀ ਰਸ ਕਉ ਰਸ ਦੇਵਨ ਪਾਯੋ।। ੧੯੯੪।।

ਅਰਥ – ਮੈਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਬਹੁਤ ਪੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ। ਯੁੱਧ ਕਰਨਾ, ਕਰਾਉਣਾ ਤੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗਣਾ ਹੀ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕੱਚ* ਦੇ ਕਾਰਣ ਭ੍ਰਿਗੂ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਛੱਡ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। 'ਰਾਮ' ਜੀ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਰਸ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਭੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਖਾਜਾ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੧੯੯੪।।

ਵਿਚਾਰ – ਦੇਵਯਾਨੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਭ੍ਰਿਗੂ ਜੀ ਸੰਜੀਵਨੀ ਵਿਦਿਆ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਸਿਖਣ ਵਾਸਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾਂ ਨਾਲ 'ਕੱਚ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਕੱਚ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵਯਾਨੀ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ, ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਕੱਚ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ। ਜਦ ਕੱਚ ਮੁੜ ਕੇ ਨਾ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਦੇਵਯਾਨੀ ਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਜਿਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਕੱਚ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਰਿੰਨ੍ਹਕੇ, ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਕੱਚ ਦਾ ਮਾਸ ਭ੍ਰਿਗੂ ਰਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਖੁਆ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਜਦ ਇਹ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇਵਯਾਨੀ ਨੂੰ ਮਲੂੰਮ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਰਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ, ਭ੍ਰਿਗੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦੇ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ, ਕੱਚ

*ਇਹ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਸਾਂ 'ਨਾਭਾ ਭਗਤ ਮਾਲ ਸਟੀਕ' ਵਿਚ ਬੜੇ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸਟਾਂਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਵੇਖੋ।

ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕੀਤਾ, ਉਸਨੂੰ ਪੇਟ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਦਿਆ ਸਿਖਾਈ, ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਢਿੱਡ ਪਾੜਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤੀ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੈਸੇ ਸੁਖ ਹਰਿ ਜੂ ਕੀਏ ਤੈਸੇ ਕਰੇ ਨ ਅਉਰ।।
ਐਸੋ ਅਰਿ ਜਿਤ ਇੰਦ੍ਰ ਸੇ ਰਹਤ ਸੂਰ ਨਿਤ ਪਉਰ।। ੧੯੯੫।।

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਤਿਆਗਣਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਇੰਦ੍ਰ ਵਰਗੇ ਸੂਰਮੇ ਸਦਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉਤੇ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।। ੧੯੯੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਰੀਝ ਕੈ ਦਾਨ ਦੀਯੋ ਜਿਨ ਕੰਉ ਤਿਨ ਮਾਗਨਿ ਕੈ ਨ ਕਹੂੰ ਮਨੁ ਕੀਨੋ।।
ਕੋਪ ਨ ਕਾਹੂ ਸਿਉ ਬੈਨ ਕਹਜੋ ਜੁ ਪੈ ਭੂਲ ਭਰੀ ਚਿਤ ਕੈ ਹਸ ਦੀਨੋ।।
ਦੰਡ ਨ ਕਾਹੂ ਲਯੋ ਜਨ ਤੇ ਖਲ ਮਾਰਨ ਤਾ ਕੋ ਕਛੂ ਧਨੁ ਛੀਨੋ।।
ਜੀਤ ਨ ਜਾਨ ਦਯੋ ਗ੍ਰਹ ਕਉ ਅਰਿ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਇਹੈ ਬ੍ਰਤ ਲੀਨੋ।।੧੯੯੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਿਤ ਕੈ=ਵੇਖ ਕੇ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਦਾਨ ਮੰਗਣ ਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਫੁਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਹੱਸ ਛੱਡਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਪਾਸੋਂ ਕਦੇ ਕੌਡੀ ਦੰਡ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਕਦੇ ਕੌਡੀ ਧਨ ਨਹੀਂ ਖੋਹਿਆ ਹੈ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਘਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੧੯੯੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੋ ਭੂਅ ਕੋ ਨਲ ਰਾਜ ਭਏ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਸੁਖ ਹਾਥ ਨ ਆਯੋ।।
ਸੋ ਸੁਖੁ ਭੂਮਿ ਨ ਪਾਯੋ ਤਬੈ ਮੁਰ ਮਾਰ ਜਬੈ ਜਮਧਾਮ ਪਠਾਯੋ।।
ਜੋ ਹਰਿਨਾਕਸ਼ ਭ੍ਰਾਤ ਸਮੇਤ ਭਯੋ ਸੁਪਨੇ ਪ੍ਰਿਥੁ ਨਾ ਦਰਸਾਯੋ।।
ਸੋ ਸੁਖ ਕਾਨ੍ਹ ਕੀ ਜੀਤ ਭਏ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਮੈ ਪੁਹਮੀ ਅਤਿ ਪਾਯੋ।।੧੯੯੭।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਰਾਜੇ 'ਨਲ' ਦੇ ਰਾਜ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਜੋ ਸੁਖ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਨੇ ਓਦੋਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਮੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਜਮ ਲੋਕ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਦਾ ਰਾਜ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰਿਥੁ ਦੇ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜੋ ਸੁਖ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਭੀ ਨਜ਼ਰ

ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋ ਜਾਣ ਕੇ, ਧਰਤੀ ਨੇ ਉਹ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸੁਖ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੈ।। ੧੯੯੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੋਰ ਘਟਾ ਘਨਘੋਰ ਘਨੈ ਜੁਰ ਗਾਜਤ ਹੈ ਕੋਊ ਅਉਰ ਨ ਗਾਜੈ।।
ਆਯੁਧ ਸੂਰ ਸਜੈ ਅਪਨੇ ਕਰਿ ਆਨਨਿ ਆਯੁਧ ਅੰਗਹਿ ਸਾਜੈ।।
ਦੁੰਦਭ ਦੁਆਰ ਬਜੈ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਬਿਨ ਬਜਾਹ ਨ ਕਾਹੂ ਕੈ ਦੁਆਰਹਿ ਬਾਜੈ।।
ਪਾਪ ਨ ਹੋਤ ਕਹੂ ਪੁਰ ਮੈ ਜਿਤ ਹੀ ਕਿਤ ਧਰਮ ਹੀ ਧਰਮ ਬਿਰਾਜੈ।। ੧੯੯੮।।

ਅਰਥ - ਬੱਦਲ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਜੋੜਕੇ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਘੋਰ ਗਰਜਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰਜ ਨਾਲ ਹੋਰ ਕਦੇ ਕੋਈ ਗੱਜਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਚੇਹਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਤੇ ਸਰੀਰਾਂ ਉੱਤੇ ਭੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਸ਼ਹਿਨਾਈ ਨਹੀਂ ਵਜਦੀ, ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸ਼ਹਿਨਾਈਆਂ ਵਜਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਕਦੇ ਭੀ, ਕੋਈ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਧਰਮ ਹੀ ਧਰਮ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੯੯੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੁੱਧੁ ਜੋ ਹਉ ਕਹਜੋ ਅਤਿ ਹੀ ਸੰਗਿ ਸਨੇਹ।।
ਜਿਹ ਲਾਲਚ ਇਹ ਮੈ ਰਚਜੋ ਮੋਹਿ ਵਹੈ ਬਰੁ ਦੇਹਿ।। ੧੯੯੯।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਜੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਜੋ ਮੈਂ ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਾਲਚ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਇਸਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਨੂੰ ਉਹੋ ਹੀ ਵਰ ਦੇਹ।। ੧੯੯੯।।

ਨੋਟ-ਜਿਸ ਲਾਲਚ ਕਰ ਕੇ ਜੁੱਧ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਾਲਚ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫ਼ੁਰਮਾਇਆ ਹੈ -

"ਦਸਮ ਕਥਾ ਭਾਗਉਤ ਕੀ ਭਾਖਾ ਕਰੀ ਬਨਾਇ।।

ਅਵਰ ਬਾਸਨਾ ਨਾਹਿ ਪ੍ਰਭ ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਕੇ ਚਾਇ।। ੨੪੯੧।।

ਅਰਥ - ਅਰਥਾਤ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਦਾ ਦਾਨ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।

ਸਵੈਯਾ।। ਹੇ ਰਵਿ ਹੇ ਸਸਿ ਹੇ ਕਰੁਨਾਨਿਧ ਮੇਰੀ ਅਬੈ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ।।
ਅਉਰ ਨ ਮਾਂਗਤ ਹਉ ਤੁਮ ਤੇ ਕਛੁ ਚਾਹਤ ਹਉ ਚਿਤ ਮੈ ਸੋਈ ਕੀਜੈ।।
ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਸਿਉ ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਭੀਤਰ ਜੂਝ ਮਰੋ ਕਹਿ ਸਾਚ ਪਤੀਜੈ।।
ਸੰਤ ਸਹਾਇ ਸਦਾ ਜਗ ਮਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਸਜਾਮ ਇਹੈ ਬਰੁ ਦੀਜੈ।। ੧੯੦੦।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਸੂਰਜ! ਹੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ! ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਖਜਾਨੇ! ਹੁਣੇ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹੋ ਹੀ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿਓ। ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਜੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਟੁਕਤੇ ਟੁਕਤੇ ਹੋ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂ ਬਸ ! ਮੇਰੀ ਇਹੋ ਇੱਛਾ ਹੈ, ਸੱਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਨਿਸਚਾ ਕਰ ਲਵੋ। ਹੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ! ਹੇ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ 'ਸਯਾਮ' ਕਵਿ ਨੂੰ ਏਹੋ ਹੀ ਵਰ ਦੇਵੋਂ।। ੧੯੦੦।।

ਜਉ ਕਿਛੁ ਇੱਛ ਕਰੋ ਧਨ ਕੀ ਤਉ ਚਲਜੋ ਧਨੁ ਦੇਸਨ ਦੇਸ ਤੇ ਆਵੈ।।
ਅਉ ਸਭ ਰਿੱਧਨ ਸਿੱਧਨ ਪੈ ਹਮਰੋ ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਹੀਯਾ ਲਲਚਾਵੈ।।
ਅਉਰ ਸੁਨੋ ਕਛੁ ਜੋਗ ਬਿਖੈ ਕਹਿ ਕਉਨ ਇਤੋ ਤਪ ਕੈ ਤਨੁ ਤਾਵੈ।।
ਜੂਝ ਮਰੋ ਰਨ ਮੈ ਤਜਿ ਭੈ ਤੁਮ ਤੇ ਪ੍ਰਭ ਸਯਾਮ ਇਹੈ ਬਰੁ ਪਾਵੈ।। ੧੯੦੧।।

ਅਰਥ – ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਕੁਝ ਧਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਬਿਅਰਥ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਛਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਧਨ ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪ ਹੀ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਰਿੱਧੀਆਂ ਤੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਲਲਚਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ – "ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਅਵਰਾ ਸਾਦ।।" ਹੈ। ਹੋਰ ਸੁਣੋ ਜੇਕਰ ਜੋਗ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਾਰ ਦਿੱਸਦਾ ਭੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਤਾਂ ਦਸੋ, ਐਨਾ ਤਪ ਕਰ ਕੇ ਤਨ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਕੌਣ ਦੇਵੇ ? ਅਰਥਾਤ ਜੋਗ ਦਾ ਸਾਰ ਲੱਭਣ ਵਾਸਤੇ, ਪਹਿਲੋਂ ਤਪ ਕਰ ਕੇ ਤਨ ਨੂੰ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਫਿਰ ਭੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਜੋਗ ਸਫਲਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਡਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਰਣ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂ, ਏਹੋ ਹੀ ਵਰ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।। ੧੯੦੧।।

ਪੂਰ ਰਹਜੋ ਸਿਗਰੇ ਜਗ ਮੈ ਅਬ ਲਉ ਹਰਿ ਕੋ ਜਸੁ ਲੋਕ ਸੁ ਗਾਵੈ।।
ਸਿੱਧ ਮੁਨੀਸ੍ਵਰ ਈਸ੍ਵਰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਜੌ ਬਲ ਕੋ ਗੁਨ ਬਯਾਸ ਸੁਨਾਵੈ।।
ਅਤ੍ਰ ਪਰਾਸੁਰ ਨਾਰਦ ਸਾਰਦ ਸ੍ਰੀ ਸੁਚ ਸ਼ੇਸ਼ ਨ ਅੰਤਹ ਪਾਵੈ।।
ਤਾ ਕੌ ਕਬਿੱਤਨ ਮੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹਜੋ ਕਹਿ ਕੈ ਕਬਿ ਕਉਨ ਰਿਝਾਵੈ।।੧੯੦੨।।

ਅਰਥ – ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜੱਸ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਜੱਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੋਕ ਹੁਣ ਤੱਕ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਧ ਲੋਕ, ਮੁਨੀ ਲੋਕ, ਸ਼ਿਵਜੀ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਤੇ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਬਿਆਸ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਬਲ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਤ੍ਰੀ, ਪਰਾਸਰ, ਨਾਰਦ, ਸਾਰਦਾ, ਲੱਛਮੀ, ਸੁਖਦੇਵ ਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਆਦਿਕ ਉਸਦੇ ਜੱਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਜੱਸ ਨੂੰ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਹੜਾ ਕਵੀ ਜੱਸ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸਨੂੰ

ਖੁਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਅਰਥਾਤ ਉਸਤਤੀ ਕਰ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ 'ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ' ਤੇ 'ਦੀਨ ਬੰਧੁ' ਅਤੇ 'ਦੀਨ ਦਿਆਲ' ਆਦਿਕ ਬਿਰਦ ਕਰ ਕੇ ਰੀਝ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।। ੧੯੦੨।।

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਜੁੱਧ ਪ੍ਰਬੰਧੇ ਨ੍ਰਿਪ ਜਰਾਸਿੰਧ ਕੋ ਪਕਰ ਕਰ ਛੋਰ ਦੀਬੋ ਸਮਾਪਤ।।

- - - - - - - - - - -

ਅਥ ਕਾਲ ਜਮਨ ਕੋ ਲੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਫਿਰ ਆਏ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭੂਪ ਸੁ ਦੂੱਖਜਤ ਹੁਇ ਅਤਿ ਹੀ ਅਪਨੇ ਲਿਖ ਮਿਤ੍ਰ ਕਉ ਪਾਤ ਪਠਾਈ।।
ਸੈਨ ਹਨਜੋ ਹਮਰੋ ਜਦੁਨੰਦਨ ਛੋਰ ਦਯੋ ਮੁਹਿ ਕੈ ਕਰੁਨਾਈ।।
ਬਾਚਤ ਪਾਤੀ ਚੜੋ ਤੁਮ ਹੂ ਇਤ ਆਵਤ ਹਉ ਸਭ ਸੈਨ ਬੁਲਾਈ।।
ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਸੁਨਿ ਮਿਤ੍ਰਹ ਕੀ ਤਬ ਕੀਨੀ ਹੈ ਕਾਲ ਜਮੱਨ ਚੜਾਈ।। ੧੯੦੩।।

ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਅਪਣੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕਾਲ ਜਮਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ।

ਅਰਥ – ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਿਤ੍ਰ ਕਾਲ ਜਮਨ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਜੀਉਂਦਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਇਧਰ ਆ ਜਾਓ। ਆਪਣੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਹਾਲਤ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚੋਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਕਾਲ ਜਮਨ ਨੇ ਮਥਰਾ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।। ੧੯੦੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸੈਨ ਕੀਯੋ ਇਕਠੋ ਅਪਨੇ ਜਿਹ ਸੈਨਹਿ ਕੌ ਕਛੁ ਪਾਰ ਨ ਪੱਈਯੈ।।
ਬੋਲ ਉਠੇ ਕਈ ਕੋਟ ਬਲੀ ਜਬ ਏਕ ਕੋ ਲੈ ਕਰ ਨਾਮੁ ਬੁਲੱਈਯੈ।।
ਦੁੰਦਭ ਕੋਟਿ ਬਜੈ ਤਿਨ ਕੀ ਧੁਨਿ ਸੋ ਤਿਨ ਕੀ ਧੁਨਿ ਨਾ ਸੁਨਿ ਪੱਈਯੈ।।
ਐਸੇ ਕਹਾ ਸਭ ਹਜਾਂਨ ਟਿਕੋ ਪਲਿ ਸਜਾਮ ਹੀ ਸੋ ਚਲਿ ਜੁੱਧੁ ਮੱਚਈਯੈ।।੧੯੦੪।।

ਅਰਥ – ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਕਾਲ ਜਮਨ ਨੇ ਇੱਕਠਿਆਂ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਕੁਝ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਈਦਾ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਬੁਲਾਈਏ, ਤਦੋਂ ਕਈ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਆਦਮੀ ਬੋਲ ਉਠਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਏਨੀ ਫ਼ੌਜ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਇਕ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਆਦਮੀ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਦੇ ਬੁਲਾਉਣ ਉਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਬੋਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਨਗਾਰੇ ਤੇ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ, ਅਰਥਾਤ ਨਗਾਰਿਆਂ

ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਗਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਵਿਚ ਹੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜਦ ਫ਼ੌਜ ਜਰਾਸਿੰਧ ਕੋਲ ਆ ਗਈ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਥੇ ਇਕ ਪੱਲ ਭੀ ਨਾ ਠਹਿਰੋ, ਬੱਸ! ਹੁਣੇ ਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਮਚਾ ਦਿਓ॥ ੧੯੦੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਾਲ ਨੇਮ ਆਯੋ ਪ੍ਰਬਲ ਏਤੋ ਸੈਨ ਬਢਾਇ॥
ਬਨ ਪਤ੍ਰਨ ਕੋਊ ਗਨ ਸਕੈ ਉਨੈ ਨ ਗਨਬੋ ਜਾਇ॥ ੧੯੦੫॥

ਅਰਥ - ਕਾਲ ਜਮਨ ਦਾ ਸੈਨਾਪਤੀ 'ਕਾਲ ਨੇਮ' ਏਨੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਬਲਵਾਨ ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਬਨ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਦੇ ਪੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਗਿਣ ਸਕੇਗਾ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਗਿਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗੀ॥ ੧੯੦੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਡੇਰੋ ਪਰੈ ਤਿਨ ਕੋ ਜੁ ਜਹਾਂ ਲਘ ਘੋਰਨ ਕੀ ਨਦੀਆ ਉਠ ਧਾਵੈ॥
ਤੇਜ ਚਲੇ ਹਹਰਾਟ ਕੀਏ ਅਤਿ ਹੀ ਚਿਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕੇ ਡਰੁ ਪਾਵੈ॥
ਪਾਰਸੀ ਬੋਲ ਮਲੇਛ ਕਹੈ ਰਨ ਤੇ ਟਰਿ ਕੈ ਪਗੁ ਏਕ ਨ ਆਵੈ॥
ਸਜਾਮ ਜੂ ਕੋ ਟੂਕ ਹੇਰਿ ਕਹੈ ਸਰ ਏਕ ਹੀ ਸਉ ਜਮਲੋਕ ਪਠਾਵੈ॥ ੧੯੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਘੁ=ਪਿਸ਼ਾਬ।ਟੂਕ=ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ।ਹੇਰਿ=ਵੇਖ ਲਈਏ॥

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡੇਰਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਪਿਸ਼ਾਬ ਦੀ ਨਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਘੋੜੇ ਹਿਣਹਿਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਤੇਜ਼ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਬੜੇ ਹੀ ਭੈ ਭੀਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਲੇਛ ਲੋਕ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਬੋਲ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜੇਹਾ ਵੇਖ ਲਈਏ, ਤਾਂ ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਜਮਪੁਰੀ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦੇਵਾਂਗੇ॥ ੧੯੦੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਅਗਨੇ ਇਤ ਕੋਪ ਮਲੇਛ ਚੜੇ ਉਤ ਸਿੰਧਜਰਾ ਬਹੁ ਲੈ ਦਲੁ ਆਯੋ॥
ਪਤ੍ਰ ਸਕੈ ਬਨ ਕੈ ਗਨ ਕੈ ਕੋਊ ਜਾਤਿ ਨ ਕੋ ਕਛੁ ਪਾਰ ਨ ਪਾਯੋ॥
ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਬਾਰੁਨੀ ਪੀਤੋ ਹੁਤੋ ਤਹ ਹੀ ਤਿਨ ਦੂਤਨ ਜਾਇ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਅਉਰ ਜੁ ਹੈ ਡਰੁ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜੇ ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਮਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ॥ ੧੯੦੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਗਨੋ=ਅਣਗਿਣਤ॥ ਬਾਰੁਨੀ=ਸ਼ਰਾਬ॥ ਦੂਤਨ=ਖੁਫੀਏ॥

ਅਰਥ - ਇਧਰੋਂ ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ਮਲੇਛ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਧਰੋਂ ਜਰਾਸਿੰਧ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਜੰਗਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਤਾਂ ਗਿਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ

ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਿਸ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਖੁਫੀਏ ਨੇ ਖਬਰ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਡਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ, ਪਰ ਇਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਖਬਰ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ।। ੧੯੦੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਇਤ ਕੋਪ ਮਲੇਛ ਚੜੇ ਅਗਨੇ ਉਤ ਆਯੋ ਲੈ ਸਿੰਧਜਰਾ ਦਲ ਭਾਰੋ।।
ਆਵਤ ਹੈ ਗਜਰਾਜ ਬਨੇ ਮਨੋ ਆਵਤ ਹੈ ਉਮਡਯੋ ਘਨ ਕਾਰੋ।।
ਸ੍ਯਾਮ ਹਲੀ ਮਥੁਰਾ ਹੀ ਕੇ ਭੀਤਰ ਘੇਰ ਲਏ ਜਸ ਸ੍ਯਾਮ ਉਚਾਰੋ।।
ਸੇਰ ਬਡੇ ਦੋਊ ਘੇਰ ਲਏ ਬਹੁ ਬੀਰਨ ਕੋ ਮਨੋ ਕੈ ਕਰਿ ਬਾਰੋ।। ੧੯੦੮।।

ਅਰਥ - ਇਧਰੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਲੇਛ ਚੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਧਰੋਂ ਜਰਾਸਿੰਧ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਦਲ ਲੈਕੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਾਥੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਕੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਘਟਾ ਚੜ੍ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਮਥਰਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਮਾਨ ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਕਰ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ੇਰਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੯੦੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਾਲ ਹਲੀ ਸਭ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਕ੍ਰੋਧ ਘਨੋ ਚਿਤ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰਯੋ।।
ਸੈਨ ਮਲੇਛਨ ਕੋ ਜਹ ਥੋ ਤਿਹ ਓਰ ਹੀ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਪਗ ਧਾਰਯੋ।।
ਪ੍ਰਾਨ ਕੀਏ ਬਿਨ ਬੀਰ ਘਨੇ ਘਨ ਘਾਇਲ ਕੈ ਘਨੁ ਸੂਰਨ ਡਾਰਯੋ।।
ਨੈਕ ਸੰਭਾਰ ਰਹੀ ਨ ਤਿਨੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਸ੍ਯਾਮ ਜੂ ਯੌ ਦਲੁ ਮਾਰਯੋ।।੧੯੦੯।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵੈਰੀ ਦਲ ਸੀ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਪਾਸੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ ਤੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਲੇਛੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।। ੧੯੦੯।।

ਏਕ ਪਰੇ ਭਟ ਘਾਇਲ ਹੋਇ ਧਰ ਏਕ ਪਰੇ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਹੀ ਮਾਰੇ।।
ਪਾਇ ਪਰੇ ਤਿਨ ਕੇ ਸੁ ਕਟੇ ਕਹੂੰ ਹਾਥ ਪਰ ਤਿਨ ਕੇ ਕਹੂੰ ਡਾਰੇ।।
ਏਕ ਸੁ ਸੰਕਤ ਹੁਇ ਭਟਵਾ ਤਜਿ ਤਉਨ ਸਮੈ ਰਨ ਭੂੰਮ ਸਿਧਾਰੇ।।
ਐਸੇ ਸੁ ਜੀਤ ਭਈ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਜੁ ਮਲੇਛਹੁ ਤੇ ਸਭ ਯਾ ਬਿਧ ਹਾਰੇ।।੧੯੧੦।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਮੁਰਦੇ ਹੋ ਕੇ ਪਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰ ਕੱਟੇ ਪਏ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਹੱਥ ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਿਧਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਰਦੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਮੰਨ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਮਲੇਛ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ।। ੧੯੧੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਵਾਹਦ ਖਾਂ ਫਰਜੁੱਲਹਿ ਖਾਂ ਬਰਬੀਰ ਨਿਜਾਬਤ ਖਾਂ ਹਰਿ ਮਾਰਜੋ।।
ਜਾਹਦ ਖਾਂ ਲਤਫੁੱਲਹ ਖਾਂ ਇਨ ਹੂੰ ਕਰ ਖੰਡਨ ਖੰਡਹਿ ਡਾਰਜੋ।।
ਹਿੰਮਤ ਖਾਂ ਪੁਨ ਜਾਫਰ ਖਾਂ ਇਨ ਹੂੰ ਮੁਸਲੀ ਜੂ ਗਦਾ ਸਿਉ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ।।
ਐਸੇ ਸੁਜੀਤ ਭਈ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਭ ਸੈਨ ਮਲੇਛਨ ਕੋ ਇਮ ਮਾਰਜੋ।। ੧੯੧੧।।

ਅਰਥ - ਵਾਹਦ ਖਾਂ, ਫਰਜੁੱਲਹਿ ਖਾਂ ਅਤੇ ਬਹਾਦੁਰ ਯੋਧੇ ਨਿਜਾਬਤ ਖਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਜਾਹਦ ਖਾਂ ਤੇ ਲਤਫੁੱਲਹਿ ਖਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਹਿੰਮਤ ਖਾਂ ਤੇ ਜਾਫਰ ਖਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਗਦਾ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਲੇਛਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਹਾਰ ਗਈ ਹੈ।। ੧੯੧੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਏ ਉਮਰਾਵ ਹਨੇ ਜਦੁਨੰਦਨ ਅਉਰ ਘਨੋ ਰਿਸਿ ਸੋ ਦਲੁ ਘਾਯੋ।।
ਜੋ ਇਨ ਊਪਰ ਆਵਤ ਭੇਜੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੋ ਸੋਈ ਜੀਵਤ ਜਾਨ ਨ ਪਾਯੋ।।
ਜੈਸੇ ਮਧਿਆਨ ਕੋ ਸੂਰ ਦਿਪੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕੋ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਤੇਜ ਬਢਾਯੋ।।
ਭਾਜ ਮਲੇਛਨ ਕੇ ਗਨ ਗੇ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਸਾਮੁਹਿ ਏਕ ਨ ਆਯੋ।। ੧੯੧੨।।

ਅਰਥ - ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਭੀ ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੈ, ਬਚ ਕੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਦਾ ਸੂਰਜ ਤਪਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਤੇਜ ਵਧਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਮਲੇਛਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਭੀ ਠਹਿਰ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਹੈ।। ੧੯੧੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਐਸੋ ਸੁ ਜੁਧੁ ਕੀਯੋ ਨੰਦ ਨੰਦਨ ਯਾ ਸੰਗ ਜੂਝ ਕਉ ਏਕ ਨ ਆਯੋ।।
ਹੋਰ ਦਸ਼ਾ ਤਿਹ ਕਾਲ ਜਮੰਨ ਕਰੋਰ ਕਈ ਦਲ ਅਉਰ ਪਠਾਯੋ।।
ਸੋਊ ਮਹੂਰਤ ਦੁਇਕ ਭਿਰਜੋ ਨ ਟਿਕਜੋ ਫਿਰ ਅੰਤਕੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਯੋ।।
ਰੀਝ ਰਹੇ ਸਭ ਦੇਵ ਕਹੈ ਇਵ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਭਲੋ ਰਨ ਪਾਯੋ।। ੧੯੧੩।।

ਅਰਥ – ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਨੂੰ ਇਕ ਮਲੇਛ ਭੀ ਇਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਲ ਜਮਨ ਨੇ ਕਈ ਕ੍ਰੋੜ ਹੋਰ ਫ਼ੌਜ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਭੀ ਇਕ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਲੜਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਖੜ੍ਹ ਸਕਿਆ, ਜਮ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੧੯੧੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੇ ਰਨ ਭੂਮਿ ਬਿਖੇ ਇਕ ਜਾਦਵ ਸਸਤ੍ਰਨ ਕੌ ਗਹਿ ਕੈ।।
ਬਲ ਆਪ ਬਰਾਬਰ ਸੂਰ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਜੂਝ ਕੋ ਜਾਤਿ ਤਹਾ ਚਹਿ ਕੈ।।
ਕਰ ਕੋਪ ਭਿਰੇ ਨ ਟਰੈ ਤਹ ਤੇ ਦੋਊ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਬਲੀ ਕਹਿ ਕੈ।।
ਸਿਰ ਲਾਗੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਰੈ ਕਟਿ ਕੈ ਤਨ ਭੀ ਗਿਰ ਨੈਕੁ ਖਰੇ ਰਹਿ ਕੈ।। ੧੯੧੪।।

ਅਰਥ – ਇਕ ਯਾਦਵ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ, ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਲ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਵੇਖ ਕੇ ਚਾਹ ਕੇ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਲੜਦੇ ਹਨ। ਉਥੋਂ ਪਿਛੇ ਹਟਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ 'ਮਾਰ ਲੈਂ ਮਾਰ ਲੈਂ' ਕਹਿ ਕੇ ਲੜਦੇ ਹਨ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੇ ਵੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਸਿਰ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਖੜੇ ਰਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਭੀ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।। ੧੯੧੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਕੋ ਬੀਚ ਅਯੋਧਨ ਕੇ ਸੰਗਿ ਸਸਤ੍ਰਨ ਕੇ ਜਬ ਜੁੱਧ ਮਚਯੋ।।
ਭਟਵਾਨ ਕੇ ਲਾਲ ਭਏ ਪਟਵਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਮਨੋ ਆਰਨ ਲੋਕ ਰਚਯੋ।।
ਅਉਰ ਨਿਹਾਰ ਭਯੋ ਅਤਿ ਆਹਵ ਖੋਲ ਜਟਾ ਸਭ ਈਸ ਨਚਯੋ।।
ਪੁਨ ਵੈ ਸਭ ਸੈਨ ਮਲੇਛਨ ਤੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਨਹੀ ਏਕ ਬਚਯੋ।। ੧੯੧੫।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਭਟਵਾਨ=ਸੂਰਮੇ।। ਪਟਵਾ=ਬਸਤ੍ਰ।। ਆਰਣ=ਲਾਲ।। ਆਹਵ=ਯੁੱਧ।। ਈਸ=ਸ਼ਿਵਜੀ।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ। ਤਦ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਲਾਲ ਹੋਏ ਕਪੜੇ ਇਉਂ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਨਵਾਂ ਹੀ ਲਾਲ ਲੋਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਸ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਟਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਮਲੇਛਾਂ ਦੀ ਉਸ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਭੀ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਹੈ।। ੧੯੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਲਯਾਯੋ ਥੋ ਜੋ ਸੈਨ ਸੰਗਿ ਤਿਨ ਤੇ ਬਚਯੋ ਨ ਬੀਰ।।

ਜੁਧੁ ਕਰਨ ਕੋ ਕਾਲ ਜਮੰਨ ਆਪ ਧਰਜੋ ਤਬ ਧੀਰ।। ੧੯੧੬।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਭੀ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਲਿਆਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੂਰਮਾਂ ਭੀ ਨਾ ਬਚਿਆ। ਤਦ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਕਾਲ ਜਮਨ ਨੇ ਆਪ ਹੌਸਲਾ ਕੀਤਾ।। ੧੯੧੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੰਗ ਦਰਾਇਦ ਕਾਲ ਜਮੰਨ ਬਗੋਇਦ ਕੀ ਮਤ ਫੌਜ ਕੋ ਸ਼ਾਹਮ।।
ਬਾ ਮਨ ਜੰਗ ਬੁਗੋ ਕੁਨ ਬਜਾ ਹਰਗਿਜ ਦਿਲ ਮੋ ਨ ਜਰਾ ਕੁਨ ਵਾਹਮ।।
ਰੋਜ ਮਯਾਂ ਦੁਨੀਆ ਅਫਤਾਬਮ ਸਜਾਮ ਸ਼ਬੇ ਅਦਲੀ ਸਭ ਸ਼ਾਹਮ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਗੁਰੈਜੀ ਮਕੁਨ ਤੁ ਬਿਆ ਖੁਸ ਮਾਤੁ ਕੁਨੇਮ ਜਿ ਜੰਗ ਗੁਆਹਮ।। ੧੯੧੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਰਾਇਦ = (ਦਰ+ਆਇਦ)=ਦਰ ਵਿਚ ਆਯਾ।। ਬਗੋਇਦ=ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।। ਮਨ=ਮੈਂ।। ਸ਼ਾਹਮ=ਸੁਆਮੀ ਹਾਂ।। ਬਾ ਮਨ=(ਬਾ+ਮਨ) ਸਾਥ ਮੇਰੇ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ।। ਬੁਗੋ=ਆਖਿਆ।। ਕੁਨ=ਕਰ।। ਬਜਾ=ਆਓ।। ਹਰਗਿਜ=ਕਦੇ ਭੀ।। ਵਾਹਮ=ਵੈਹਮ, ਭਰਮ।। ਰੋਜ=ਦਿਨ ਭਾਵ ਸੂਰਜ।। ਮਯਾਂ=ਵਿਚਾਲੇ।।ਅਫਤਾਬਮ=ਚਮਕਦਾ ਹੋਯਾ।।ਅਦਲੀ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ।।ਸ਼ਬ=ਰਾਤ।। ਸਾਹਮ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਭਾਵ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ।। ਗੁਰੈਜੀ=ਟਾਲਾ ਕਰਨਾ।। ਮਕੁਨ=ਨਾ ਕਰ।। ਬਿਆ=ਆਓ।। ਖੁਸ=ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ।। ਮਾਤੁ ਕੁਨੇਮ=ਮਾਤ ਕਰ ਦੇਈਏ, ਮੁਕਾ ਦੇਈਏ।। ਗੁਆਹਮ=ਬਾਜੀ, ਖੇਡ।।

ਅਰਥ - ਕਾਲ ਜਮਨ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ "ਮੈਂ ਹੀ ਇਸ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹਾਂ"। ਫਿਰ ਕਿਹਾ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਆਓ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰੋ, ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਵਹਿਮ ਨਾ ਕਰੋ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਚਮਕਦੇ ਹੋਏ ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ ਹਾਂ, ਪਰ ਹੇ ਸਜਾਮ! ਤੂੰ ਰਾਤ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਸਮਾਨ ਹੈਂ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਟਾਲਾ ਨਾ ਕਰ, ਤੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਆ, ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੰਗ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਮਾਤ ਕਰ ਦੇਈਏ।। ੧੯੧੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਯੌ ਸੁਨਿ ਕੈ ਤਿਹ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਤਾਹੀ ਓਰ ਸਿਧਾਰੇ।।
ਕ੍ਰੋਧ ਬਢਾਇ ਚਿਤੈ ਤਿਹ ਕੋ ਅਗਨਾਯੁਧ ਲੈ ਤਿਹ ਊਪਰਿ ਝਾਰੇ।।
ਸੂਤ ਹਨਜੋ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਤਿਹ ਕੋ ਫਿਰ ਕੈ ਤਿਹ ਕੇ ਹਯ ਚਾਰੋ ਹੀ ਮਾਰੇ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਬਿਬਧਾਸਤ੍ਰ ਹੁਤੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਸਭ ਹੀ ਕਟਿ ਡਾਰੇ।। ੧੯੧੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਗਨਾਯੁਧ=ਅੱਗ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ।। ਬਿਬਧਾਸਤ੍ਰ=(ਬਿਬਧ+ਅਸਤ੍ਰ) ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਤ੍ਰ।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਦੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸਦੇ ਵੱਲ ਹੀ ਤੁਰ ਪਏ। ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ ਉਸ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਅਗਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਉਸ

ਉਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਲੇ ਉਸਦੇ ਰੱਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਉਸਦੇ ਰੱਥ ਦੇ ਚਾਰੇ ਹੀ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਤ੍ਰ ਸਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਤੋੜ ਸੁੱਟੇ ਹਨ॥ ੧੯੧੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੋ ਮਲੇਛ ਗਿਸ ਸਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰੇ॥ ਸੋ ਕਟਿ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥਹ ਡਾਰੇ॥
ਆਯੋ ਭਿਰਨ ਇਹੀ ਬਲੁ ਕਹਯੋ॥ ਜਬ ਅਰਿ ਪਾਇ ਪਿਆਦਾ ਰਹਯੋ॥੧੯੧੯॥

ਅਰਥ - ਮਲੇਛ ਕਾਲ ਜਮਨ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਜੋ ਭੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜਿਆ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਹੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨੂੰ ਕੱਟਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਵੈਰੀ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਪਿਆਦਾ ਹੋ ਕੇ, ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੜੋ ਰਿਹਾ ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਖਿਆ "ਇਸੇ ਹੀ ਬਲ ਕਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਆਇਆ ਸੈਂ ?"॥ ੧੯੧੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਾਨ੍ਹ ਬਿਚਾਰ ਕੀਯੋ ਚਿਤ ਮੈ ਭਈ ਸੋ ਨ ਮਲੇਛ ਜੋ ਮੁਸਟ ਲਰੈ ਹੈ॥
ਤਉ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਹਮਰੇ ਸਭ ਹੀ ਤਨ ਕੋ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰੈ ਹੈ॥
ਆਯੁਧ ਕਉਚ ਸਜੇ ਤਨ ਮੈ ਸਭ ਸੈਨ ਜੁਰੇ ਮੁਹ ਨਾਇ ਬਧੈ ਹੈ॥
ਜੋ ਇਹ ਕੋ ਸਿਰ ਕਾਟਤ ਹੋ ਤੁ ਨਿਰਸਤ੍ਰ ਭਯੋ ਹਮਰੋ ਬਲੁ ਜੈ ਹੈ॥੧੯੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੁਸਟ=ਮੁੱਕਾ ਯੁੱਧ॥ ਕਉਚ=ਸੰਜੋਅ॥ ਨਿਰਸਤ੍ਰ=ਸ਼ਸਤ੍ਰਹੀਣ॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ,"ਮੈਂ ਮਲੇਛ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁੱਕਿਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਤਾਂ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲੜਾਂਗਾ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, ਜੇ ਮੈਂ ਮੁੱਕਾ ਜੁੱਧ ਲੜਾਂ ਤਦ ਇਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਛੋਹ ਕੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਦੂਜਾ- ਇਸਨੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸੰਜੋਅ ਸਜਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਕੱਠੀ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖ ਰਹੀ ਹੈ, ਏਹ ਮੈਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ। ਜੇ ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਅਧਰਮ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰਹੀਣੇ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆਂ ਮੇਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇਗੀ॥ ੧੯੨੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਏਕ ਬੀਚਾਰ ਕੀਯੋ ਚਿਤ ਮੈ ਭਜ ਹੌ ਇਹ ਤੇ ਇਹ ਪਾਛੇ ਪਰੈ ਹੈ॥
ਜੈ ਹੋ ਹਉ ਤੋਰੋ ਈ ਬੀਚ ਚਲਯੋ ਤਨ ਭੇਟਨ ਯਾਹ ਮਲੇਛ ਨ ਦੈ ਹੌ॥
ਸੋਵਤ ਹੈ ਮੁਚਕੰਦ ਜਹਾਂ ਧਸਿ ਵਾਹੀ ਗੁਫਾ ਮਹਿ ਜਾਇ ਜਗੈ ਹੌ॥
ਜੈ ਹੌ ਬਚਾਇ ਮੈ ਆਪਨ ਕੋ ਤਿਹ ਡੀਠਹ ਸੋ ਇਹ ਕੌ ਜਰ ਵੈ ਹੌ॥੧੯੨੧॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ "ਮੈਂ ਇਥੋਂ ਭੱਜ ਚਲਾਂ, ਇਹ ਭੀ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜ ਤੁਰੇਗਾ। ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਫਾਸਲਾ ਰੱਖ ਕੇ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਭੱਜਾ ਜਾਵਾਂ, ਅਤੇ ਇਸ ਮਲੇਛ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਤੱਕ ਛੋਹਨ ਨਾ ਦੇਵਾਂ। ਜਿਸ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਮੁਚਕੰਦ ਸੁੱਤਾਂ ਪਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ

ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਾਂ ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਗਾ ਦੇਵਾਂ। ਉਸਦੀ ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਜਾਵਾਂ ਅੰਤੇ ਉਸਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸੜਵਾ ਦੇਵਾਂ"॥ ੧੯੨੧॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਤਉ ਇਹ ਸੁਰਗਹਿ ਜਾਇ ਜਉ ਇਹ ਰਨ ਭੀਤਰ ਹਨਉ॥
ਅਗਨ ਭਏ ਜਰਵਾਇ ਖ੍ਵੈਹੋ ਧਰਮ ਮਲੇਛ ਕੋ॥ ੧੯੨੨॥

ਅਰਥ - ਹੋਰ ਸੋਚਿਆ ਜੇ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ, ਤਦ ਏਹ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਜਾਏਗਾ। ਅਤੇ ਜੇ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸੜਵਾ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਇਸ ਮਲੇਛ ਦਾ ਧਰਮ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਪਤਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮੋਇਆਂ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਏਗਾ॥ ੧੯੨੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਛੋਰ ਕੈ ਸਜੰਦਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਤਜਾਗ ਕੈ ਕਾਨ੍ਹ ਭਜਜੋ ਜਨੁ ਤ੍ਰਾਸ ਬਢਾਯੋ॥
ਵਾਹਿ ਲਖਜੋ ਕਿ ਭਜਜੋ ਮੁਹਿ ਤੇ ਮਥੁਰਾਹੂ ਕੇ ਨਾਇਕ ਹੈ ਕਹਿ ਧਾਯੋ॥
ਸੋਵਤ ਥੋ ਮੁਚਕੰਦ ਜਹਾਂ ਸੁ ਤਹਾਂ ਹੀ ਗਯੋ ਤਹਿ ਜਾਇ ਜਗਾਯੋ॥
ਆਪ ਬਚਾਇ ਗਯੋ ਤਨ ਕੋ ਇਹ ਆਵਤ ਥੋ ਇਹ ਕੋ ਜਰਵਾਯੋ॥ ੧੯੨੩॥

ਅਰਥ - ਰੱਥ ਛੱਡ ਕੇ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਭੱਜਾ ਜਾਂਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਡਰ ਕੇ ਦੌੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਜਾਣਿਆਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਡਰ ਕੇ ਭੱਜ ਤੁਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਮਥਰਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜ ਤੁਰਿਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਮੁਚਕੰਦ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਹੀ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਜਗਾ ਕੇ ਆਪ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਪਿੱਛੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸੜਵਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੯੨੩॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਆਪਨ ਕੋ ਬਚਵਾਇ ਗਯੋ ਕਾਨ੍ਹ ਮੁਚਕੰਦ ਤੇ॥
ਤਜੀ ਨੀਦ ਤਿਹ ਰਾਇ ਹੇਰਤ ਭਸਮ ਮਲੇਛ ਭਜੋ॥ ੧੯੨੪॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਚਕੰਦ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਵਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਉਸ ਮੁਚਕੰਦ% ਰਾਜੇ ਦੀ ਨੀਂਦ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮਲੇਛ ਕਾਲ ਜਮਨ ਸੁਾਹ ਦੀ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੧੯੨੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜਰ ਛਾਰ ਮਲੇਛ ਭਯੋ ਜਬ ਹੀ ਮੁਚਕੰਦ ਪੈ ਤਉ ਬ੍ਰਿਜਭੂਖਨ ਆਯੋ॥
ਆਵਤ ਹੀ ਤਿਹ ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਹੇਰ ਕੈ ਪਾਇਨ ਊਪਰਿ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ॥
ਅਉਰ ਜਿਤੋ ਦੁਖੁ ਥੋ ਤਿਹ ਕੋ ਹਰਿ ਬਾਤਨ ਸੋ ਤਿਹ ਤਾਪ ਬੁਝਾਯੋ॥
ਐਸ ਸਮੋਧ ਕੈ ਤਾ ਤਿਹ ਜਾਰ ਕੈ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਡੇਰਨ ਆਯੋ॥ ੧੯੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਰ=ਸਾੜ ਕੇ।। ਛਾਰ=ਸੁਆਹ।। ਤਾਪ=ਦੁੱਖ।। ਸਮੋਧ=ਉਪਦੇਸ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕਾਲ ਜਮਨ ਮਲੇਛ ਸੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਦ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮੁਚਕੰਦ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਏ। ਉਸਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਠ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਜੋ ਭੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਸੀ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪਿਆਰ ਭਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸੜਵਾ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਡੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਏ।। ੧੯੨੫।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਕਾਲ ਜਮਨ ਬਧਹਿ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ।।

\- - - - - - - - - - - - - - - -

ਸਵੈਯਾ।। ਜਉ ਲਗਿ ਡੇਰਨ ਆਵਤ ਥੇ ਤਬ ਲਉ ਇਕ ਆਇ ਸੰਦੇਸ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਧਾਮ ਚਲੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕਹਾ ਤੁਮ ਪੈ ਸਜਿ ਸੈਨ ਜਰਾਸਿੰਧ ਆਯੋ।।
ਅਉ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਤਿਹ ਕੀ ਮਨ ਮੈ ਭਟ ਅਉਰਨ ਤ੍ਰਾਸ ਬਢਾਯੋ।।
ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਜਦੁਬੀਰ ਹਲੀ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਆਪਨ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।। ੧੯੨੬।।

ਅਰਥ - ਅਜੇ ਇਹ ਡੇਰੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਹੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ! ਘਰ ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ? ਜਰਾਸਿੰਧ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਹੋਰਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ।। ੧੯੨੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਈ ਬਾਤੈ ਕਰਤ ਭਟ ਨਿਜ ਪੁਰ ਪਹੁਚੇ ਆਇ।।
ਭੂਪ ਬੈਠ ਬੁਧਵੰਤ ਸਭ ਅਪਨੇ ਲੀਏ ਬੁਲਾਇ।। ੧੯੨੭।।

ਅਰਥ - ਏਹੋ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸੂਰਮੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆ ਪੁੱਜੇ। ਜਰਾਸਿੰਧ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਵਜ਼ੀਰ ਬੁਲਾ ਲਏ।। ੧੯੨੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੋਰ ਘਨੋ ਦਲੁ ਸਿੰਧਜਰਾ ਨ੍ਰਿਪ ਆਯੋ ਹੈ ਕੋਪ ਅਬੈ ਕਹਿ ਕੀਜੀਯੈ।।

---

* ਮੁਚਕੰਦ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਲ ਜਮਨ ਕਿਉਂ ਸੜ ਗਿਆ? ਇਸਦਾ ਉੱਤਰ 'ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰੂ ਭਗਤ ਮਾਲ' ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੋ।

ਸੈਨ ਘਨੋ ਇਹ ਕੇ ਸੰਗਿ ਹੈ ਜੋ ਪੈ ਜੁਧੁ ਕਰੈ ਨਹੀ ਜਾਤ ਬਚੱਈਐ॥
ਕੈ ਇਹ ਕੋ ਸਭ ਜਾਇ ਮਿਲੈ ਪੁਰ ਛਾਡ ਨਹੀ ਅਨਤੈ ਕਉ ਸਿੱਧਈਐ॥
ਬਾਤ ਕੁਪੇਚ ਬਨੀ ਸਭ ਹੀ ਇਨ ਬਾਤਨ ਤੇ ਏ ਕਹਾ ਅਬ ਕੱਈਐ॥੧੯੨੮॥

ਅਰਥ – ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਇੱਕਠੀ ਕਰ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੱਸੋ, ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਬੇਅੰਤ ਫ਼ੌਜ ਹੈ, ਯੁੱਧ ਕਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਜਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਈਏ ਜਾਂ ਮਥੁਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਧਰੇ ਭੱਜ ਜਾਈਏ। ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਜੇਹੀ ਗੱਲ ਬਣ ਗਈ ਹੈ, ਦੱਸੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?॥ ੧੯੨੮॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਕੀਨੋ ਇਹੈ ਬਿਚਾਰ ਪੁਰ ਤਜਿ ਕੈ ਅਨਤੈ ਬਸਹਿ॥
ਨਾ ਤਰ ਡਾਰੈ ਮਾਰ ਜਰਾਸਿੰਧ ਭੂਪਤਿ ਪ੍ਰਬਲ॥ ੧੯੨੯॥

ਅਰਥ – ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ "ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਜਾ ਕੇ ਵੱਸ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ"। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਅਸਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਬੜਾ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧਾ ਹੈ॥ ੧੯੨੯॥

ਕੀਜੈ ਸੋਊ ਬਿਚਾਰ ਜੋ ਭਾਵੈ ਸਭ ਜਨਨ ਮਨ॥
ਅਪਨੇ ਚਿਤਹ ਬਿਚਾਰ ਬਾਤ ਨ ਕੀਜੈ ਠਾਨ ਹਠ॥ ੧੯੩੦॥

ਅਰਥ – ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰੋ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰੋ, ਪਰ ਹੱਠ ਨੂੰ ਧਾਰ ਕੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰਨਾ॥ ੧੯੩੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਤਜਿ ਕੈ ਮਥੁਰਾ ਸੁਨਿ ਕੈ ਇਹ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਸੁ ਲੈ ਕੈ ਕੁਟੰਬਨ ਜਾਦੋ ਪਰਾਏ॥
ਏਕ ਬਡੋ ਗਿਰ ਥੋ ਤਿਹ ਭੀਤਰ ਨੈਕੁ ਟਿਕੈ ਚਿਤ ਮੈ ਸੁਖੁ ਪਾਏ॥
ਘੇਰਤ ਭਜੋ ਨਗ ਸਿੰਧਜਰਾ ਤਿਹ ਕੀ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਸੁਨਾਏ॥
ਪਾਤਨ ਕੇ ਜਨ ਭੱਛਨ ਕਉ ਭਟਵਾ ਨਹਿ ਬਾਂਦਰ ਹੀ ਮਿਲਿ ਆਏ॥ ੧੯੩੧॥

ਅਰਥ – ਵੈਰੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਾਦਵ, ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਉਥੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਇਕ ਵੱਡੇ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਲੁਕ ਗਏ, ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨੂੰ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਜੋਧੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਬਾਂਦਰ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਹਨ॥ ੧੯੩੧॥

****
ਦੋਹਰਾ।। ਜਰਾਸਿੰਧ ਤਬ ਮੰਤ੍ਰੀਅਨ ਸੰਗਿ ਯੌ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਇ।।
ਨਗ ਭਾਰੀ ਇਹ ਸੈਨ ਤੇ ਨੈਕੁ ਨ ਸੋਧਯੋ ਜਾਇ।। ੧੯੩੨।।

ਅਰਥ – ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ - ਇਹ ਪਹਾੜ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਫ਼ੌਜ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਸੋਧਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ।। ੧੯੩੨।। (ਇਸ ਲਈ):

ਸੋਰਠਾ।। ਦੀਜੈ ਆਗ ਲਗਾਇ ਦਸੋ ਦਿਸ਼ਾ ਤੇ ਘੇਰਿ ਗਿਰ।।
ਆਪਨ ਹੀ ਜਰ ਜਾਇ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੁਟੰਬ ਸਨ।। ੧੯੩੩।।

ਅਰਥ – ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਘੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿਓ। ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਪਣੇ ਕੁਟੰਬੀਆਂ ਸਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸੜ ਜਾਏਗਾ।। ੧੯੩੩।।

ਸਵੈਯਾ।।ਘੇਰ ਦਸੋ ਦਿਸ ਤੇ ਗਿਰ ਕਉ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਦਈ ਆਗ ਲਗਾਈ।।
ਤੈਸੇ ਹੀ ਪਉਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਹਯੋ ਤਿਹ ਪਉਨ ਸੋ ਆਗ ਘਨੀ ਹਹਰਾਈ।।
ਜੀਵ ਬਡੇ ਤ੍ਰਿਨ ਰੂਖ ਘਨੇ ਛਿਨ ਬੀਚ ਦਏ ਫੁਨ ਤਾਹਿ ਜਰਾਈ।।
ਤਉਨ ਘਰੀ ਤਿਨ ਲੋਗਨ ਪੈ ਫੁਨ ਹੋਤ ਭਈ ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਖਦਾਈ।। ੧੯੩੪।।

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਘੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਤੇਜ ਹਵਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅੱਗ ਭੜਕ ਪਈ ਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰੁੱਖ, ਘਾਹ, ਜੀਵ ਇਕ ਪੱਲ ਵਿਚ ਸਾੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ ਘੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਹੀ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।। ੧੯੩੪।।

ਚੌਪਈ।। ਜੀਵ ਮਨੁੱਛ ਜਰੇ ਤ੍ਰਿਨ ਜਬੈ।। ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਤ ਭਏ ਭਟ ਤਬੈ।।
ਮਿਲ ਸਭ ਹੀ ਜਦੁਪਤਿ ਪਹਿ ਆਏ।।ਦੀਨ ਭਾਂਤਿ ਹੁਇ ਅਤਿ ਘਿਘਿਆਏ।।੧੯੩੫।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਜੀਵ, ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਘਾਹ ਸੜ ਗਿਆ, ਤਦ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆਏ, ਅਤੇ ਨਿਮਾਣੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ।। ੧੯੩੫।।

ਸਭ ਜਾਦੋ ਬਾਚ।।

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਹਮਰੀ ਰੱਛਾ ਕੀਜੈ।। ਜੀਵ ਰਾਖ ਇਨ ਸਭ ਕੋ ਲੀਜੈ।।
ਆਪਹ ਕੋਊ ਉਪਾਵ ਬਤੱਈਯੈ।। ਕੈ ਭਜੀਐ ਕੈ ਜੂਝ ਮਰੱਈਜੈ।।੧੯੩੬।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਯਾਦਵ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ - ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਸਾਡੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੜ ਕੇ ਮਰਣ ਤੋਂ ਰੱਖ ਲਵੋ। ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕੋਈ ਜੁਗਤ ਦੱਸੋ, ਦੌੜ ਜਾਈਏ ਜਾਂ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਈਏ।। ੧੯੩੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤਿਨ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਸੁਨਿ ਕੈ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਗਿਰ ਕੰਉ ਸੰਗਿ ਪਾਇਨ ਕੇ ਮਸਕਜੋ।।
ਨ ਸਕਜੋ ਸਹ ਭਾਰ ਸੁ ਤਾ ਪਗ ਕੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਜਲ ਲਉ ਧਸਿਕਜੋ।।
ਉਸਕਜੋ ਗਿਰ ਊਰਧ ਕੋ ਧਸਿ ਕੈ ਕੋਊ ਪਾਵਕ ਜੀਵ ਜਰਾ ਨ ਸਕਜੋ।।
ਜਦੁਬੀਰ ਹਲੀ ਤਿਹ ਸੈਨ ਮੈ ਕੂਦ ਪਰੇ ਨ ਹਿਯਾ ਤਿਨ ਕੌ ਕਸਿਕਜੋ।।੧੯੩੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਸਕਜੋ=ਉਛਲ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਕਸਿਕਜੋ=ਕੰਬ ਗਿਆ।।

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਲ ਮਲ ਸੁੱਟਿਆ ਜਿਉਂ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਬੁਝਾਉਂਣ ਲਈ ਕੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਸਲ ਦੇਈਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਹਾੜ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਪਾਣੀ ਤੱਕ ਥੱਲੇ ਨੂੰ ਧਸ ਗਿਆ। ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਧਸ ਕੇ ਪਹਾੜ ਉੱਛਲ ਕੇ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਆ ਗਿਆ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਅੱਗ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਨਾ ਸਾੜ ਸਕੀ। ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਕੁੱਦ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਕੰਬ ਗਿਆ ।। ੧੯੩੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਏਕਹ ਹਾਥ ਗਦਾ ਗਹਿ ਸਜਾਮ ਜੂ ਭੂਪਤ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਭਟ ਮਾਰੇ।।
ਅਉਰ ਘਨੇ ਅਸਵਾਰ ਹਨੇ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਘਨੇ ਗਜਿ ਕੈ ਭੂਅ ਪਾਰੇ।।
ਪਾਇਨ ਪੰਤ ਹਨੈ ਅਗਨੇ ਰਥ ਤੋਰ ਰਥੀ ਬਿਰਥੀ ਕਰ ਡਾਰੇ।।
ਜੀਤ ਭਈ ਜਦੁਬੀਰ ਕੀਯੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਸਭ ਯੌਂ ਅਰ ਹਾਰੇ।। ੧੯੩੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਇਨ=ਪੈਦਲ।। ਪੰਤ=ਸਿਪਾਹੀ।। ਅਗਨੇ=ਅਣਗਿਣਤ।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਮਰ ਗਏ ਤੇ ਹਾਥੀ ਸਾਹਸਤ ਹੀਣ ਕਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ। ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਰੱਥਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ, ਰੱਥਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਕਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਿੱਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ।। ੧੯੩੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੋ ਭਟ ਸਜਾਮ ਸੋ ਜੂਝ ਕੇ ਆਵਤ ਜੂਝਤ ਹੈ ਸੁ ਲਗੇ ਭਟ ਭੀਰਨ।।

ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੇ ਤੇਜ ਕੇ ਅਗ੍ਰ ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਧਰੈ ਕੋਊ ਧੀਰ ਨ॥
ਭੂਪਤ ਦੇਖ ਦਸ਼ਾ ਤਿਨ ਕੀ ਸੁ ਕਹਿਓ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਭਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ॥
ਮਾਨੋ ਤੰਬੋਲੀ ਹੀ ਕੀ ਸਮ ਹ੍ਵੈ ਨ੍ਰਿਪ ਫੇਰਤ ਪਾਨਨ ਕੀ ਜਿਮ ਬੀਰਨਿ॥੧੯੩੯॥

ਅਰਥ - ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅੱਗੇ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਭੀ ਸੂਰਮਾ ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਯੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਤੰਬੋਲੀ ਪਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀੜੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਮਾਨੋਂ ਜਰਾਸਿੰਧ ਤੰਬੋਲੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਰੂਪ ਪਾਨਾਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਉਲਟ-ਪੁਲਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੧੯੩੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਇਤ ਕੋਪ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੈ ਮੁਸਲੀਧਰ ਸ਼ਤ੍ਰਨ ਸੈਨ ਭਲੇ ਝਕਝੋਰਯੋ॥
ਜੋ ਭਟ ਆਇ ਭਿਰੇ ਸਮੁਹੇ ਤਿਹ ਏਕ ਚਪੇਟਹਿ ਸੋ ਸਿਰ ਤੋਰਯੋ॥
ਅਉਰ ਜਿਤੀ ਚਤੁਰੰਗ ਚਮੂੰ ਤਿਨ ਕੋ ਮੁਖ ਐਸੀ ਹੀ ਭਾਂਤ ਸੋ ਮੋਰਯੋ॥
ਜੀਤ ਲਏ ਸਭ ਹੀ ਅਰਿਵਾ ਤਿਨ ਤੇ ਅਜਿਤਿਓ ਭਟ ਏਕ ਨ ਛੋਰਯੋ॥੧੯੪੦॥

ਅਰਥ - ਇਧਰੋਂ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁੱਧ ਵਾਂਗੂੰ ਰਿੜਕਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਯੋਧਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਅੜਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਇਕੋ ਹੀ ਚਪੇੜ ਨਾਲ ਸਿਰ ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋ ਫ਼ੌਜ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਭੀ ਸੂਰਮਾਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਹੈ॥ ੧੯੪੦॥

ਕਾਨ੍ਹ ਹਲੀ ਮਿਲਿ ਭ੍ਰਾਤ ਦੁਹੂੰ ਜਬ ਸੈਨ ਸਭੈ ਤਿਹ ਭੂਪ ਕੋ ਮਾਰਯੋ॥
ਸੋ ਕੋਊ ਜੀਤ ਬਚਯੋ ਤਿਹ ਤੇ ਜਿਨ ਦਾਂਤਨ ਘਾਸ ਗਹਿਓ ਬਲੁ ਹਾਰਯੋ॥
ਐਸੀ ਦਸਾ ਜਬ ਭੀ ਦਲ ਕੀ ਤਬ ਭੂਪਤ ਆਪਨੇ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਯੋ॥
ਜੀਤ ਅਉ ਜੀਵ ਕੀ ਆਸ ਤਜੀ ਹਠ ਠਾਨਤ ਭਯੋ ਪੁਰਖੱਤ ਸੰਭਾਰਯੋ॥੧੯੪੧॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ, ਜਦ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਉਹੋ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਜੀਉਂਦਾ ਬਚਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਘਾਹ ਫੜ ਕੇ ਮੂੰਹੋਂ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਮੇਰਾ ਬਲ ਹਾਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀਂ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਆਪ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ ਤਦ ਉਸਨੇ ਜਿੱਤ ਅਤੇ ਜੀਉਣ ਦੀ ਆਸ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜ਼ਿੱਦ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੈ॥ ੧੯੪੧॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਦੀਨੀ ਗਦਾ ਚਲਾਇ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਪਤਿ ਨ੍ਰਿਪ ਹੇਰਿ ਕੈ॥
ਸੂਤਹਿ ਦਯੋ ਗਿਰਾਇ ਅਸੁ ਚਾਰ ਸੰਗ ਹੀ ਹਨੇ॥ ੧੯੪੨॥

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਗਦਾ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਗਦਾ ਨਾਲ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਾਰੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ॥ ੧੯੪੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪਾਵ ਪਿਆਦਾ ਭੂਪ ਭਜੋ ਅਉਰ ਗਦਾ ਤਬ ਝਾਰ॥
ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਸੰਗ ਏਕ ਹੀ ਘਾਇ ਭਯੋ ਬਿਸੰਭਾਰ॥ ੧੯੪੩॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਾਜਾ ਪੈਰ ਪਿਆਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਦ ਇਕ ਵੈਰੀ ਗਦਾ ਹੋਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਹੀ ਮਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੧੯੪੩॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥

ਜਬ ਸਿੰਧਜਰਾ ਬਿਸੰਭਾਰ ਭਯੋ॥ ਗਹਿ ਕੈ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਘਨਿਸਜਾਮ ਲਯੋ॥
ਗਹਿ ਕੈ ਤਿਹ ਕੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹਯੋ॥ ਪੁਰਖੱਤ ਇਹੀ ਜੜ ਜੁਧੁ ਚਹਜੋ॥ ੧੯੪੪॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ - ਮੂਰਖਾ! ਇਸੇ ਹੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈਂ?॥ ੧੯੪੪॥

ਹਲੀ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਾਟਤ ਹੋ ਅਬ ਸੀਸ ਇਹ ਮੁਸਲੀਧਰ ਕਹਜੋ ਆਇ॥
ਜੋ ਜੀਵਤ ਇਹ ਛਾਡਿ ਹੋ ਤਉ ਇਹ ਰਾਰ ਮਚਾਇ॥ ੧੯੪੫॥

ਅਰਥ - ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਖਣਾ - ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ - ਮੈਂ ਹੁਣ ਇਸ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟਦਾ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਇਸਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਫਿਰ ਲੜਾਈ ਕਰੇਗਾ॥ ੧੯੪੫॥

ਜਰਾਸਿੰਧ ਬਾਚ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੁਧ ਲੈ ਤਬ ਭੂਪ ਡਰਾਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਤਜਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਸਜਾਮ ਕੇ ਪਾਇ ਪਰਯੋ॥
ਬਧ ਮੋਰੋ ਕਰੋ ਨ ਅਬੈ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਨ ਲਹਿਓ ਤੁਮਰੋ ਬਲੁ ਭੂਲ ਪਰਯੋ॥
ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਭਯੋ ਘਿਘਿਯਾਤ ਘਨੋ ਨ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰੈ ਸ਼ਰਨਾਗਤ ਐਸੇ ਰਰਯੋ॥

++

ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਇਹ ਭੂਪ ਕੀ ਦੇਖ ਦਸ਼ਾ ਕਰੁਣਾਨਿਧ ਲਾਜ ਭਰਯੋ ।।੧੯੪੬।।

ਅਰਥ - ਜਰਾਸਿੰਧ ਦਾ ਕਹਿਣਾ - ਜਦ ਰਾਜਾ ਸੁੱਧ ਲੈ ਕੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਇਆ ਤਦ ਡਰ ਨਾਲ ਮਹਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਪੈ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਮਾਰੋ ਨਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਾਂ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਿਘਿਆ ਕੇ ਰਾਜਾ ਦੀਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸਨੇ ਆਖਿਆ - ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਣੀ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮਨ ਲੱਜਾ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੯੪੬।।

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ ਹਲੀ ਸੋ।। ਤੋਟਕ ਛੰਦ।।

ਇਹ ਦੈ ਰੇ ਹਲੀ ਕਹਜੋ ਛੋਰਿ ਅਬੈ।। ਮਨ ਤੇ ਤਜਿ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀ ਬਾਤ ਸਭੈ।।
ਕਹਿਓ ਕਿਉ ਹਮ ਸੋ ਇਹ ਜੁਝ ਚਹਜੋ।। ਤਬ ਯੌ ਹਸਿ ਕੈ ਜਦੁਰਾਇ ਕਹਜੋ।।੧੯੪੭।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ - ਹੇ ਬਲਿਰਾਮ ! ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਵੋ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੋਂ ਗੁੱਸੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਛੱਡ ਦੇਵੋ। ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਇਸ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨਾ ਕਿਉਂ ਚਾਹਿਆ ਸੀ? ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ।। ੧੯੪੭।।

ਸੋਰਠਾ।। ਬਡੋ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਜੋ ਹੋਹਿ ਤਜਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਪਾਇਨ ਪਰੈ।।
ਨੈਕ ਨ ਕਰਿ ਚਿਤ ਰੋਹਿ ਬਡੋ ਨ ਬਧ ਤਾ ਕੋ ਕਰਤ।। ੧੯੪੮।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਵੈਰੀ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਉੱਤੇ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਪੁਰਸ਼ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ।। ੧੯੪੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਰਾਸਿੰਧ ਕੋ ਛੋਰ ਪ੍ਰਭ ਕਹਜੋ ਕਹਾ ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ।।
ਜੋ ਬਤੀਯਾ ਤੁਹਿ ਸੋ ਕਹੋਂ ਤੁਮ ਤਿਨ ਸੋ ਚਿਤੁ ਦੇਹੁ।। ੧੯੪੯।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਖਿਆ - ਮੇਰੇ ਕਹੇ ਨੂੰ ਸੁਣ ਲੈ, ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਤੈਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲੈ।। ੧੯੪੯।।

ਸਵੈਯਾ।।ਰੇ ਨ੍ਰਿਪ ਨਿਆਇ ਸਦਾ ਕਰੀਯੋ ਦੁਖੁ ਦੈ ਕੈ ਅਨਜਾਇ ਨ ਅਨਾਥਹ ਦੀਜੋ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਜਨ ਹੈ ਤਿਨ ਦੈ ਕਛੁ ਕੈ ਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਭ ਤੇ ਜਸੁ ਲੀਜੋ।।
ਬਿੱਪਨ ਸੇਵ ਸਦਾ ਕਰੀਯੋ ਦਗਬਾਜਨ ਜੀਵਤ ਜਾਨ ਨ ਦੀਜੋ।।
ਯੌ ਹਮ ਸੋ ਸੰਗ ਛਤ੍ਰਨਿ ਕੇ ਕਬਹੂ ਰਿਸ ਮਾਂਡ ਕੈ ਜੁੱਧ ਨ ਕੀਜੋ।।੧੯੫੦।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸਦਾ ਨਿਆਉਂ ਕਰਨਾ, ਕਦੇ ਭੀ ਬੇਨਿਆਈਂ ਕਰ ਕੇ ਯਤੀਮਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਾ ਦੇਣਾ। ਹੋਰ ਜੋ ਵੀ ਲੋਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਜੱਸ ਖੱਟਣਾ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਦਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਦਗੇਬਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਜਿਊਂਦੇ ਨਾ ਜਾਣ ਦੇਣਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਕਦੇ ਭੀ ਕ੍ਰੋਧ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਲੜਾਈ ਨਾ ਛੇੜ ਬੈਠਣਾ।। ੧੯੫੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਰਾਸਿੰਧ ਸਿਰ ਨਾਇ ਕੈ ਧਾਮ ਗਯੋ ਪਛੁਤਾਇ।।
ਇਤ ਗ੍ਰਹ ਆਏ ਸਜਾਮ ਜੂ ਹਰਖ ਹੀਏ ਹੁਲਸਾਇ।। ੧੯੫੧।।

ਅਰਥ - ਜਰਾਸਿੰਧ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ, ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਘਰ ਆ ਗਏ।। ੧੯੫੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਪਕਰ ਕੈ ਛੋਰਬੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ।।

- - - - - - - - - - - -

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨਤ ਜੀਤ ਫੂਲੇ ਸਭ ਆਵਹ।। ਨ੍ਰਿਪ ਛੋਰਯੋ ਸੁਨਿ ਸੀਸੁ ਢੁਰਾਵਹ।।
ਯਾ ਤੇ ਹਿਯਾਉ ਸਭਨ ਕਾ ਡਰਯੋ।। ਕਹਤ ਸਜਾਮ ਘਟ ਕਾਰਜ ਕਰਯੋ।। ੧੯੫੨।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਯਾਦਵ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਫੁੱਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਜੀਊਂਦਾ ਛੱਡ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਡਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਨੀਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ, ਇਹ ਉੱਤਮ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਹੈ।। ੧੯੫੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਾਰਜ ਕੀਯੋ ਲਰਕਾ ਹੂ ਕੋ ਸਜਾਮ ਜੀ ਐਸੋ ਬਲੀ ਤੁਮਰੇ ਕਰ ਆਯੋ।।
ਛੋਰ ਦਯੋ ਕਰ ਕੈ ਕਰੁਨਾ ਤਿਨ ਕਾਢਿ ਦਯੋ ਪੁਰ ਤੇ ਫਲ ਪਾਯੋ।।
ਐਸੋ ਅਜਾਨ ਨ ਕਾਮ ਕਰੈ ਜੁ ਕੀਯੋ ਹਰਿ ਤੈ ਕਹਯੋ ਸੀਸੁ ਢੁਰਾਯੋ।।
ਛਾਡ ਦਯੋ ਨਹੀ ਜੀਤ ਅਬੈ ਅਰ ਅਉਰ ਚਮੂੰ ਬਹੁ ਲੈਨ ਪਠਾਯੋ।। ੧੯੫੩।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ! ਤੁਸਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਏਹ ਤਾਂ ਸੋਚੋ, ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਲਿਵਾਨ ਵੈਰੀ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ ਭੀ ਤੁਸਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਹੀ ਲਾਭ ਖੱਟਿਆ ਸੀ। ਕੋਈ ਬੇਸਮਝ ਭੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ! ਜੋ ਕੰਮ ਤੁਸਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਰ ਫੇਰਿਆ। ਤੁਸਾਂ ਉਸਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਤੁਸਾਂ ਉਸਨੂੰ ਹੁਣ ਹੋਰ

ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਲਿਆਉਣ ਭੇਜਿਆ ਹੈ॥ ੧੯੫੩॥

**ਸਵੈਯਾ॥ ਏਕ ਕਹੈ ਮਥੁਰਾ ਕੋ ਚਲੋ ਇਕ ਫੇਰਿ ਕਹੈ ਨ੍ਰਿਪ ਲੈ ਦਲ ਐਹੈ॥
ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਤਿਹ ਕੇ ਤਬ ਸੰਗ ਕਹੋ ਭਟ ਕਉਨ ਸੋ ਜੂਝ ਮਚੈਹੈ॥
ਅਉਰ ਕਦਾਂਚ ਕੋਊ ਹਠ ਠਾਨ ਕੈ ਜਉ ਲਰਿ ਹੈ ਤਊ ਜੀਤ ਨ ਐਹੈ॥
ਤਾ ਤੇ ਨ ਧਾਇ ਧਸੋ ਪੁਰ ਮੈ ਬਿਧਨਾ ਜੋਊ ਲੇਖ ਲਿਖਿਓ ਸੋਊ ਹ੍ਵੈਹੈ॥ ੧੯੫੪॥**

ਅਰਥ - ਇਕ ਆਖਦੇ ਹਨ ਮਥੁਰਾ ਨੂੰ ਚੱਲੋ, ਦੂਜਾ ਫੇਰ ਕਹਿ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਹੁਣੇਂ ਹੋਰ ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਯਾਦਵ ਆਪੋ ਵਿਚ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਦੱਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਕਿਹੜਾ ਸੂਰਮਾ ਯੁੱਧ ਮਚਾਵੇਗਾ? ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਜ਼ਿੱਦ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਪਰ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਨਾ ਵੜੋ, ਜੋ ਕੁਝ ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਉਹੀ ਕੁਝ ਹੋਣਾ ਹੈ॥ ੧੯੫੪॥

**ਸਵੈਯਾ॥ ਛਾਡਿਬੋ ਭੂਪਤ ਕੋ ਸੁਨ ਕੈ ਸਭ ਹੀ ਮਨ ਜਾਦਵ ਤ੍ਰਾਸ ਭਰੇ॥
ਨਿਧ ਨੀਰ ਕੇ ਭੀਤਰ ਜਾਇ ਬਸੇ ਮੁਖ ਤੇ ਸਭ ਐਸਿ ਚਲੇ ਸੁ ਰਰੇ॥
ਕਿਨਹੂੰ ਨਹੀ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਅਪੁਨੋ ਪੁਰ ਕੀ ਪੁਨ ਓਰ ਕਉ ਪਾਇ ਧਰੇ॥
ਅਤਿ ਹੀ ਹੈ ਡਰੇ ਬਲਵੰਤ ਖਰੇ ਬਿਨ ਆਯੁਧ ਹੀ ਸਭ ਮਾਰ ਮਰੇ॥ ੧੯੫੫॥**

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਧ ਨੀਰ=ਸਮੁੰਦਰ॥ ਬਲਵੰਤ=ਬਲਵਾਨ॥ ਆਯੁਧ=ਸ਼ਸਤ੍ਰ॥

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦਾ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਸੁਣ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਯਾਦਵਾਂ ਦਾ ਮਨ ਡਰ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਜਾ ਵੱਸੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਮੁੜਨ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਭੀ ਬੜੇ ਹੀ ਡਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਮਰੇ ਪਏ ਹਨ॥ ੧੯੫੫॥

**ਸਵੈਯਾ॥ ਸਿੰਧ ਪੈ ਜਾਇ ਖਰੇ ਭਏ ਸਜਾਮ ਜੂ ਸਿੰਧ ਹੁਤੇ ਸੁ ਕਛੂ ਕਰਿ ਚਾਹਜੋ॥
ਛੋਰ ਕਹਯੋ ਭੂਯ ਛੋਰ ਦਈ ਤਿਨ ਕੈ ਧਨ ਕੌ ਜਿਹ ਲਉ ਸਰ ਬਾਹਜੋ॥
ਕੰਚਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਕੈ ਦੀਏ ਤਯਾਰ ਭਲੇ ਕਿਨਹੂ ਤਿਨ ਕਉਨ ਅਚਾਹਜੋ॥
ਐਸੇ ਕਹੈ ਸਭ ਹੀ ਅਪਨੇ ਮਨ ਤੈ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਸਭ ਕੋ ਦੁਖ ਦਾਹਜੋ॥ ੧੯੫੬॥**

ਅਰਥ - ਸਮੁੰਦਰ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਟੈਕਸ ਲੈਣ ਦਾ ਚਾਹ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸਮੁੰਦਰ ਕੰਢੇ ਜਾ ਖੜੇ ਹੋਏ। ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੀਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਤੀਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਤੱਕ ਧਰਤੀ ਛੱਡ ਦੇਹ। ਸਮੁੰਦਰ ਨੇ ਝੱਟ ਹੀ ਓਨੀ ਜਗ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਝਟ ਪਟ ਹੀ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਮਕਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਭਲਾ ਇੰਨੇ ਚੰਗੇ ਮਕਾਨਾ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੋਂ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਅਸਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੯੫੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੋ ਸਨਕਾਦਿਕ ਕੈ ਰਹੇ ਸੇਵ ਘਨੀ ਤਿਨ ਕੇ ਹਰਿ ਹਾਥ ਨ ਆਏ।।
ਪੂਜਤ ਹੈ ਬਹੁਤੇ ਹਿਤ ਕੈ ਤਿਨ ਕਉ ਮੁਨ ਪਾਹਨ ਮੈ ਸਹ ਪਾਏ।।
ਅਉਰ ਘਨਜੋ ਮਿਲਿ ਬੇਦਨ ਕੋ ਮਤ ਮੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੇ ਠਹਰਾਏ।।
ਤੇ ਕਹੈ ਈਹਾ ਹੀ ਹੈ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਜਬ ਕੰਚਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਸਜਾਮ ਬਨਾਏ।।੧੯੫੭।।

ਅਰਥ - ਸਨਕਾਦਿਕ ਵਰਗੇ ਬਹੁਤੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੋ ਹਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਕਰ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ। ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਘਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ, ਤਦ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਏਹ ਆਖਣ ਲੱਗ ਪਏ ਕਿ ਉਹੋ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਇਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੯੫੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਸਭ ਸੂਰਨ ਸੋ ਮੁਸਕਾਇ ਹਲੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਯਾ ਕੋ ਲਹਯੋ ਨ ਕਛੂ ਤੁਮ ਭੇਦ ਅਰੇ ਇਹ ਚਉਦਹ ਲੋਕ ਸਵਾਰਜੋ।।
ਯਾਹੀ ਹਨਜੋ ਦਸਕੰਧ ਮੁਰਾਰ ਸੁਬਾਹ ਇਹੀ ਬਕ ਕੋ ਮੁਖ ਫਾਰਜੋ।।
ਅਉਰ ਸੁਨੋ ਅਰਿ ਦਾਨਵ ਸੰਖ ਬਲੀ ਇਹ ਏਕ ਗਦਾ ਹੀ ਸੋ ਮਾਰਜੋ।।੧੯੫੮।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹਿ ਸੁਣਾਏ। ਇਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ, ਇਸੇ ਨੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਇਸੇ ਨੇ ਹੀ ਰਾਮ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਰਾਵਣ ਤੇ ਸੁਬਾਹ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਮੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਨੇ ਹੀ 'ਬਕ' ਦੈਂਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਪਾੜਿਆ ਸੀ। ਹੋਰ ਸੁਣ, ਬਲਵਾਨ ਵੈਰੀ 'ਸੰਖ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦਾਨਵ ਨੂੰ ਇਸਨੇ ਇਕੋ ਹੀ ਗਦਾ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ।। ੧੯੫੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਹਜ਼ਾਰ ਹੀ ਬਰਖ ਇਹੀ ਲਰਿ ਕੈ ਮਧੁ ਕੀਟਭ ਕੇ ਘਟਿ ਤੇ ਜੀਉ ਕਾਢਜੋ।।
ਅਉਰ ਜਬੈ ਨਿਧ ਨੀਰ ਮਥਿਓ ਤਬ ਦੇਵਨ ਰੱਛ ਕਰੀ ਸੁਖ ਬਾਢਜੋ।।

ਰਾਵਨ ਏਹੀ ਹਨਿਓ ਰਨ ਮੈ ਹਨਿ ਕੈ ਤਿਹ ਕੇ ਉਰ ਮੈ ਸਰ ਗਾਢਯੋ॥
ਅਉਰ ਘਨੀ ਹਮ ਊਪਰਿ ਭੀਰ ਪਰੀ ਤੁ ਰਹਿਓ ਰਨਖੰਭ ਸੋ ਠਾਢਯੋ॥ ੧੯੫੯॥

ਅਰਥ – ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ ਲੜ ਕੇ ਮਧੁ ਤੇ ਕੈਟਭ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਇਸੇ ਨੇ ਹੀ ਜੀਉ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਸੀ ਅਰਥਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸੇ ਨੇ ਹੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਖਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਨੇ ਹੀ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਰਣ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਤੀਰ ਗੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹੋਰ ਜਦੋਂ ਭੀ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤੀ ਭੀੜ ਪਈ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਰਣ ਦੇ ਖੰਭੇ ਵਾਂਗ੍ਹ ਅਡੋਲ ਹੀ ਖੜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੧੯੫੯॥

ਅਉਰ ਸੁਨੋ ਮਨ ਲਾਇ ਸਭੈ ਤੁਮਰੇ ਹਿਤ ਕੰਸ ਸੇ ਭੂਪ ਪਛਾਰੇ॥
ਅਉਰ ਹਨੇ ਤਿਹ ਬਾਜ ਘਨੇ ਗਜ ਮਾਨਹੁ ਮੂਲ ਤੇ ਰੂਖ ਉਖਾਰੇ॥
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਹਮ ਪੈ ਮਿਲਿ ਕੈ ਅਰਿ ਆਇ ਹੁਤੇ ਸੁ ਸਭੈ ਇਹ ਮਾਰੇ॥
ਮਾਟੀ ਕੇ ਧਾਮ ਤੁਮੈ ਛੁਡਵਾਇ ਕੈ ਕੰਚਨ ਕੇ ਅਬ ਧਾਮ ਸਵਾਰੇ॥ ੧੯੬੦॥

ਅਰਥ – ਹੋਰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਨ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣੋ, ਇਸਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਕੰਸ ਵਰਗੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਉਸਦੇ ਬਹੁਤ ਹਾਥੀ ਤੇ ਘੋੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਨੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ, ਦਰੱਖਤ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਪੁੱਟ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਜੋ ਵੀ ਵੈਰੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸਾਡੇ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਆਏ ਸਭ ਉਹ ਵੀ ਇਸਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਬਜਾਇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਘਰ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ॥ ੧੯੬੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਯੌ ਜਬ ਬੈਨ ਕਹੇ ਮੁਸਲੀਧਰ ਤਉ ਸਭ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਸਚੁ ਆਯੋ॥
ਯਾਹੀ ਹਨਿਓ ਬਕ ਅਉਰ ਅਘਾਸੁਰ ਯਾਹੀ ਚੰਡੂਰ ਭਲੀ ਬਿਧ ਘਾਯੋ॥
ਕੰਸ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨ ਜੀਤ ਸਕਿਓ ਇਨ ਸੋ ਗਹਿ ਕੇਸਨ ਤੇ ਪਟਕਾਯੋ॥
ਕੰਚਨ ਕੇ ਅਬ ਧਾਮ ਦੀਏ ਕਹਿ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਸਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਯੋ॥ ੧੯੬੧॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਆਖੇ, ਤਦ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਨਿਸਚਾ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ—ਇਸੇ ਨੇ ਹੀ ਬਕ ਅਤੇ ਅਘਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਨੇ ਹੀ 'ਚੰਡੂਰ' ਪਹਿਲਵਾਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਕੰਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ ਸਕਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਇਸਨੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਪਟਕਾ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਸਨੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਆਖਦੇ ਹਨ—

ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਹਨ।। ੧੯੬੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਐਸੇ ਹੀ ਦਿਵਸ ਬਤੀਤ ਕੀਏ ਸੁਖ ਸੋ ਦੁਖੁ ਪੈ ਕਿਨਹੂ ਨਹੀ ਪਾਯੋ।।
ਕੰਚਨ ਧਾਮ ਬਨੇ ਸਭ ਕੇ ਸੁ ਨਿਹਾਰਿ ਜਿਨੈ ਸਿਵ ਸੋ ਲਲਚਾਯੋ।।
ਇੰਦ੍ਰ ਤਜਾਗ ਕੈ ਇੰਦ੍ਰ ਪੁਰੀ ਸਭ ਦੇਵਨ ਲੈ ਤਿਨ ਦੇਖਨ ਆਯੋ।।
ਦੁਆਰਵਤੀ ਹੂ ਕਉ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਜਦੁਰਾਇ ਭਲੀ ਬਿਧ ਬਿਓਤ ਬਨਾਯੋ।।੧੯੬੨।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਖ ਨਾਲ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਸਭ ਦੇ ਘਰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵਰਗੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇੰਦ੍ਰ ਪੁਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਹੀ ਚੰਗੀ ਵਿਉਂਤ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁਆਰਕਾ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।। ੧੯੬੨।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਦੁਆਰਾਵਤੀ ਬਨਾਇਬੋ ਸਮਾਪਤ।।

- - - - - - - - - - -

ਅਥ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਬਜਾਹਾ ਕਥਨੰ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਐਸੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਤੀਤ ਬਹੁ ਦਿਵਸ ਕੀਏ ਸੁਖੁ ਮਾਨ।।
ਤਬ ਲਗ ਰੇਵਤ ਭੂਪ ਇਕ ਹਲੀ ਪਾਇ ਗਹੇ ਆਨ।। ੧੯੬੩।।

ਅਰਥ - ਹੁਣ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਦੇ ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਸੁਖ ਭੋਗਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤੇ ਦਿਨ ਗੁਜਾਰੇ, ਤਦ ਤੱਕ ਇਕ ਰੇਵਤ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਆਣ ਕੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ।। ੧੯੬੩।। ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ —

ਨਾਮ ਰੇਵਤੀ ਜਾਹ ਕੋ ਮਮ ਕੰਨਿਆ ਕੋ ਨਾਮ।।
ਕਹਯੋ ਭੂਪ ਸੁ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਹ੍ਵੈ ਤਾਹਿ ਬਰੈ ਬਲਿਰਾਮ।। ੧੯੬੪।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ - ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ 'ਰੇਵਤੀ' ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ - ਮੇਰੀ ਕੰਨਿਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਆਖਿਆ—ਹੇ ਬਲਿਰਾਮ! ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰ ਲੈ।। ੧੯੬੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭੂਪ ਕੀ ਯੌ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਬਲਰਾਮ ਘਨੋ ਚਿਤ ਮੈ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ।।

ਬਜਾਹ ਕੋ ਜੋਰ ਸਮਾਜ ਸਭੈ ਤਿਹ ਬਜਾਹ ਕੇ ਕ਼ਾਜ਼ ਤ੍ਰਬੈ ਉਠ ਧਾਯੋ॥
ਬਜਾਹ ਕੀਯੋ ਸੁਖੁ ਪਾਇ ਘਨੋ ਬਹੁ ਬਿੱਪਨ ਲੋਕਨ ਦਾਨ ਦਿਵਾਯੋ॥
ਐਸੇ ਬਜਾਹ ਹੁਲਾਸ ਬਢਾਇ ਕੈ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਯੋ॥ ੧੯੬੫॥

ਅਰਥ – ਰੇਵਤ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ, ਬਲਿਰਾਮ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਵਿਆਹ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਾਜ-ਸਮਾਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਵਾਸਤੇ ਉਠਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਰਚਾਇਆ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਦਾਨ ਵੰਡਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੧੯੬੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਪੀਅ ਤ੍ਰੀਅ ਕੀ ਓਰ ਨਿਹਾਰਿਓ॥ ਛੋਟੇ ਹਮ ਇਹ ਬਡੀ ਬਿਚਾਰਿਓ॥
ਤਿਹ ਕੇ ਹਲੁ ਲੈ ਕੰਧਹਿ ਧਰਿਓ॥ ਮਨ ਭਾਵਤ ਤਾ ਕੋ ਤਨੁ ਕਰਿਓ॥ ੧੯੬੬॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਪਤੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ ਤਦ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ —ਇਹ ਲੰਮੇ ਕੱਦ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰਾ ਕੱਦ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਛੋਟਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਹਲ ਲੈ ਕੇ ਉਸਦੇ ਮੋਢੇ ਉਤੇ ਧਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹਲ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਖਿਚਿਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰ ਲਿਆ॥ ੧੯੬੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਜਾਹ ਭਯੋ ਬਲਦੇਵ ਕੋ ਨਾਮ ਰੇਵਤੀ ਸੰਗ॥
ਸੁ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਪੂਰਨ ਭਯੋ ਤਬ ਹੀ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ॥ ੧੯੬੭॥

ਅਰਥ – ਰੇਵਤੀ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਤਦੇ ਹੀ ਇਸ ਕਥਾ-ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਾਲਾ ਅਧਿਆਇ ਇਥੇ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੧੯੬੭॥

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਬਲਭਦ੍ਰ ਬਜਾਹ ਬਰਨਨੰ॥

– – – – – – –

ਅਥ ਰੁਕਮਨ ਬਜਾਹ ਕਥਨੰ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਲਰਾਮ ਕੋ ਬਜਾਹ ਭਯੋ ਜਬ ਹੀ ਮਿਲਿ ਕੈ ਨਰ ਨਾਰ ਤਬੈ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੇ ਬਜਾਹਹ ਕਉ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਜੀਅਰਾ ਲਲਚਾਯੋ॥
ਭੀਖਮ ਬਜਾਹ ਉਤੈ ਦੁਹਤਾ ਕੋ ਰਚਿਓ ਅਪਨੋ ਸਭ ਸੈਨ ਬੁਲਾਯੋ॥

ਮਾਨਹੁ ਅਪਨੇ ਬਜਾਹਹ ਕਉ ਜਦੁਬੀਰ ਭਲੀ ਬਿਧ ਬਜੋਤ ਬਨਾਯੋ॥੧੯੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਹਤਾ=ਲੜਕੀ॥ ਬਜੋਤ=ਤਜਵੀਜ, ਢੰਗ॥

ਅਰਥ - ਰੁਕਮਨੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਕਥਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ—ਜਦੋਂ ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ ਤਦੋਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਚਿੱਤ ਲਲਚਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਧਰ 'ਭੀਖਮ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਰਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਲਾਗੀਆਂ ਵਰੀਰਾ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਸਾਕ-ਸਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਏਹੋ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਇਹ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਈ ਹੈ॥ ੧੯੬੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਭੀਖਮ ਭੂਪ ਬਿਚਾਰ ਕੀਯੋ ਦੁਹਤਾ ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕਉ ਦੀਜੈ॥
ਯਾ ਤੇ ਭਲੋ ਨ ਕਛੂ ਕਹੂ ਹੈ ਹਮ ਸਜਾਮ ਲਹੈ ਜਗ ਮੈ ਜਸੁ ਲੀਜੈ॥
ਤਉ ਲਗਿ ਆਇ ਗਯੋ ਰੁਕਮੀ ਰਿਸ ਬੋਲ ਉਠਜੋ ਸੁ ਪਿਤਾ ਕਸ ਕੀਜੈ॥
ਜਾ ਕੁਲ ਕੀ ਨ ਬਿਵਾਹਤ ਹੈ ਹਮ ਤਾ ਦੁਹਤਾ ਦੈ ਕਹਾ ਜਗੁ ਜੀਜੈ॥੧੯੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਹੈ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ॥ ਕਸ = ਕੀ॥ ਜੀਜੈ= ਜੀਊਂਦੇ॥

ਅਰਥ - ਭੀਖਮ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਅਸੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੱਸ ਲਵਾਂਗੇ। ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਭੀਖਮ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਰੁਕਮੀ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਬੋਲ ਉੱਠਿਆ—"ਪਿਤਾ ਜੀ! ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਜਿਸ ਕੁਲ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਉਸ ਨੀਚ ਕੁਲ ਵਿਚ ਲੜਕੀ ਦੇ ਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੀਊਂਦੇ ਰਹਾਂਗੇ ॥ ੧੯੬੯॥

ਰੁਕਮੀ ਬਾਚ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਹੈ ਸ਼ਸ਼ਪਾਲ ਚੰਦੇਰੀ ਮੈ ਬੀਰ ਸੁ ਤਾਹਿ ਬਿਯਾਹ ਕੇ ਕਾਜ ਬੁਲੱਈਯੈ॥
ਗੂਜਰ ਕੋਂ ਕਹਜੋ ਦੈ ਦੁਹਤਾ ਜਗ ਮੈ ਸੰਗ ਲਾਜਨ ਕੇ ਮਰ ਜੱਈਯੈ॥
ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਏਕ ਬੁਲਾਇ ਭਲੋ ਦਿਜ ਤਾਹੀ ਕੇ ਲਿਆਵਨ ਕਾਜ ਪਠੱਈਯੈ॥
ਬਜਾਹ ਕੀ ਜੋ ਬਿਧ ਬੇਦ ਲਿਖੀ ਦੁਹਤਾ ਸੋਊ ਕੈ ਬਿਧ ਤਾਹਿ ਕਉ ਦੱਈਯੈ॥੧੯੭੦॥

ਅਰਥ - ਰੁਕਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ —ਚੰਦੇਰੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ 'ਸਸਪਾਲ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਇਕ ਯੋਧਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਬੁਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ—ਗੁੱਜਰ ਕੁਲ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ

ਨੂੰ ਧੀ ਦੇ ਕੇ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਇਕ ਚੰਗਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੱਦ ਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਸਸਪਾਲ ਦੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਦੀ ਜੋ ਬਿਧੀ ਵੇਦ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਧੀ ਕਰਕੇ ਲੜਕੀ ਉਸਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।। ੧੯੭੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਯੌ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸੁਤਿ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਮਨ ਤਾਹੀ ਕੋ ਲੈਨ ਪਠਾਯੋ।।
ਦੈ ਦਿਜ ਸੀਸ ਚਲਿਓ ਉਤ ਕਉ ਦੁਹਤਾ ਇਤ ਭੂਪਤਿ ਕੀ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।।
ਸੀਸ ਧੁਨੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਤਿਨ ਨੈਨਨ ਤੇ ਅਤਿ ਨੀਰ ਬਹਾਯੋ।।
ਮਾਨਹੁ ਆਸਹਿ ਕੀ ਕਟਿ ਗੀ ਜਰ ਸੁੰਦਰ ਰੂਖ ਸੁ ਹੈ ਮੁਰਝਾਯੋ।। ੧੯੭੧।।

ਅਰਥ - ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਸੀਸ ਦੇ ਕੇ ਉਧਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਚੱਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਭੀਖਮ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਭੀ ਸੁਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਲੜਕੀ ਪਸਚਾਤਾਪ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਰੋਂਦੀ ਤੇ ਸਿਰ ਪਿੱਟਦੀ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ, ਉਸਦੀ ਆਸ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਵੱਢੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੋਹਣਾ ਬ੍ਰਿਛ ਕੁਮਲਾ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੯੭੧।।

ਰੁਕਮਨੀ ਬਾਚ ਸਖੀਨ ਸੋਂ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸੰਗ ਸਹੇਲਨ ਬੋਲਤ ਭੀ ਸਜਨੀ ਪ੍ਰਨ ਏਕ ਅਬੈ ਕਰਿ ਹਉ।।
ਕਿਤੋ ਜੋਗਨ ਭੇਸ ਕਰੋ ਤਜ ਦੇਸ ਨਹੀ ਬਿਰਹਾਗਨ ਸੋਂ ਜਰਿ ਹਉ।।
ਮੋਰ ਪਿਤਾ ਹਠ ਜਿਉ ਕਰਿ ਹੈ ਤੁ ਬਿਸੇਖ ਕਹਿਓ ਬਿਖ ਖਾ ਮਰਿ ਹਉ।।
ਦੁਹਿਤਾ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਕਹਿਓ ਨਾ ਤਿਹ ਕਉ ਬਰਿ ਹੋ ਤੁ ਸਜਾਮ ਹੀ ਕੋ ਬਰਿ ਹਉ।।੧੯੭੨।।

ਅਰਥ - ਰੁਕਮਨੀ ਦਾ ਆਪਣੀ ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਆਖਣਾ—ਆਪਣੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ—ਹੇ ਸਹੇਲੀਓ! ਮੈਂ ਭੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਣ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਜੋਗਨਿ ਦਾ ਭੇਸ ਕਰਕੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਵਾਂਗੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵਿਯੋਗ ਅਗਨਿ ਨਾਲ ਸੜ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਜਿਵੇਂ ਹਠ ਕਰਕੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਸਨੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੀ ਜੇ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਾਂਗੀ।। ੧੯੭੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਉਰ ਬਿਚਾਰੀ ਮਨ ਬਿਖੈ ਕਰਿ ਹੋ ਏਕ ਉਪਾਇ।।
ਪਤੀਆ ਦੈ ਕਉ ਭੇਜ ਹੋ ਪ੍ਰਭ ਦੇਹੈ ਸੁਧ ਜਾਇ।। ੧੯੭੩।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਮਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਤਰਕੀਬ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਚਿੱਠੀ

ਦੇ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੇਜਦੀ ਹਾਂ, ਜੋ ਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਖਬਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ।। ੧੯੭੩।।

ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਕਰ ਚਿਤ ਬਿਖੈ ਇਕ ਦਿਜ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇ।।
ਬਹੁ ਧਨੁ ਦੈ ਤਾ ਕੋ ਕਹਿਓ ਪ੍ਰਭ ਦੈ ਪਤੀਆ ਜਾਇ।। ੧੯੭੪।।

ਅਰਥ – ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ, ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਆਖਿਆ ਮੇਰੀ ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਲਿਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਚਾ ਦਿਓ।। ੧੯੭੪।।

ਰੁਕਮਨੀ ਪਾਤੀ ਪਠੀ ਕ੍ਰਾਨ੍ਹ ਪ੍ਰਤਿ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਲੋਚਨ ਚਾਰ ਬਿਚਾਰ ਕਰੋ ਜਿਨ ਬਾਚਤ ਹੀ ਪਤੀਆ ਉਠ ਧਾਵਹੁ।।
ਆਵਤ ਹੈ ਸ਼ਸ਼ਪਾਲ ਇਤੈ ਮੁਹਿ ਬਜਾਹਨ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਢੀਲ ਨ ਲਾਵਹੁ।।
ਮਾਰ ਇਨੈ ਮੁਹਿ ਜੀਤ ਪ੍ਰਭੂ ਚਲੋ ਦ੍ਵਾਰਵਤੀ ਜਗ ਮੈ ਜਸੁ ਪਾਵਹੁ।।
ਮੇਰੀ ਦਸ਼ਾ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸਭ ਯੌ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਕਰਿ ਪੰਖਨ ਆਵਹੁ।। ੧੯੭੫।।

ਅਰਥ – ਰੁਕਮਨੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਭੇਜੀ- ਹੇ ਕਮਲ ਨੈਣ ! ਕੁਝ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕਰਕੇ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਤੁਰ ਪਵੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਸਪਾਲ ਮੈਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਦੇਰ ਨਾ ਲਾਓ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਇਸਨੂੰ ਮਾਰਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਦਾਰਕਾਵਤੀ ਲੈ ਚਲੋ ਅਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਸ ਪਾਓ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਰੁਕਮਨੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਹਾਲਤ ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਤੇ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉੱਡਕੇ ਝਟ ਪਟ ਇਥੇ ਆ ਜਾਵੋ।। ੧੯੭੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਹੇ ਪਤਿ ਚਉਦਹਿ ਲੋਕਨ ਕੇ ਸੁਨੀਐ ਚਿਤ ਦੈ ਜੁ ਸੰਦੇਸ ਕਹੇ ਹੈ।।
ਤੇਰੇ ਬਿਨਾ ਸੁ ਅਹੰ ਅਰੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਬਢਿਓ ਸਭ ਆਤਮੇ ਤੀਨ ਬਹੇ ਹੈ।।
ਯੌਂ ਸੁਨੀਐ ਤ੍ਰਿਪਰਾਰ ਤੇ ਆਦਿਕ ਚਿੱਤ ਬਿਖੈ ਕਬਹੂੰ ਨ ਚਹੇ ਹੈ।।
ਬਾਚਤ ਹੀ ਪਤੀਯਾ ਉਠਿ ਆਵਹੁ ਜੂ ਬਜਾਹ ਬਿਖੈ ਦਿਨ ਤੀਨ ਰਹੇ ਹੈ।। ੧੯੭੬।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾ ਦੇ ਸੁਾਮੀ ! ਜੋ ਮੈਂ ਸੁਨੇਹੇ ਭੇਜੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਭੀ ਆਤਮਾ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੇ ਰੁੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੋਂ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਧਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਸਸਪਾਲ ਨਾਲ ਹੋਵੇ। ਮੇਰੀ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਉਠਕੇ ਤੁਰ ਪਵੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਆਹ ਦੇ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਤਿੰਨ

ਦਿਨ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ।। ੧੯੭੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੀਨ ਬਜਾਹ ਮੈ ਦਿਨ ਰਹੇ ਇਉ ਕਹੀਐ ਦਿਜ ਗਾਥ।।
ਤਜਿ ਬਿਲੰਬ ਆਵਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਪਤੀਆ ਪੜ ਦਿਜ ਸਾਥ।। ੧੯੭੭।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ! ਇਹ ਗੱਲ ਆਖਣਾ, ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਆ ਜਾਓ।। ੧੯੭੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਅਉ ਜਦੁਬੀਰ ਸੋ ਯੌ ਕਹੀਯੌ ਤੁਮਰੇ ਬਿਨ ਦੇਖ ਨਿਸਾ ਡਰੁ ਆਵੈ।।
ਬਾਰ ਹੀ ਬਾਰ ਅਤਿ ਆਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਤਨ ਤਿਆਗ ਕਹਜੋ ਜੀਅ ਮੋਰ ਪਰਾਵੈ।।
ਪ੍ਰਾਚੀ ਪ੍ਰਤੱਛ ਭਯੋ ਸਸ ਪੂਰਨ ਸੋ ਹਮ ਕੋ ਅਤਿਸੈ ਕਰਿ ਤਾਵੈ।।
ਮੈਨ ਮਨੋ ਮੁਖ ਆਰਨ ਕੈ ਤੁਮਰੇ ਬਿਨੁ ਆਇ ਹਮੋ ਡਰੁ ਪਾਵੈ।। ੧੯੭੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਤੁਰ = ਵਿਆਕੁਲ।। ਪਰਾਵੈ = ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ।। ਅਤਿਸੈ = ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ।। ਤਾਵੈ = ਸਾੜ ਰਿਹਾ ।। ਮੈਨ = ਕਾਮਦੇਵ।। ਆਰਨ = ਲਾਲ।।

ਅਰਥ - ਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਣਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਾਤ ਡਰਾਉਣੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਰ ਬਾਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਡੀਕਦਾ ਮਨ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜੋ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਸਾੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਨੋ, ਉਹ ਕਾਮਦੇਵ ਹੀ ਮੂੰਹ ਲਾਲ ਕਰਕੇ, ਤੁਹਾਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਡਰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੯੭੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਲਾਗ ਰਹਿਓ ਤੁਹਿ ਓਰਹਿ ਸ੍ਯਾਮ ਜੀ ਮੈ ਇਹ ਬੇਰ ਘਨੀ ਹਟਕੇ।।
ਘਨਿਸ੍ਯਾਮ ਕੀ ਬੰਕ ਬਿਲੋਕਨ ਫਾਸ ਕੇ ਸੰਗਿ ਫਸੇ ਸੁ ਨਹੀ ਛੁਟਕੇ।।
ਨਹੀ ਨੈਕੁ ਮੁਰਾਏ ਮੁਰੈ ਹਮਰੇ ਤੁਹਿ ਮੂਰਤ ਹੇਰਨਹੀ ਅਟਕੇ।।
ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੇ ਸੰਗ ਲਾਜ ਕੇ ਆਜ ਭਏ ਦੋਊ ਨੈਨ ਬਟਾ ਨਟ ਕੇ।। ੧੯੭੯।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਸਿਆਮ ਜੀ! ਮੇਰਾ ਮਨ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲੇ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਫਸੀ ਹੋਈ ਹਾਂ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਤਿਰਛੀ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਨੈਣ ਫਸ ਗਏ ਹਨ, ਐਸੇ ਫਸੇ ਹਨ, ਜੋ ਛੁਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । ਮੇਰੇ ਮੋੜਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਰਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਮੁੜੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਅਟਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ । ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅੱਜ ਮੇਰੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਜੀਗਰ ਦੀ ਗੇਂਦ ਵਾਂਗੂੰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੧੯੭੯।।

ਸਾਜ ਦਯੋ ਰਥ ਬਾਮਨ ਕੋ ਬਹੁਤੈ ਧਨੁ ਦੈ ਤਿਹ ਚਿੱਤ ਬਢਾਯੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਲਿਆਵਨ ਕਾਜ ਪਠਜੋ ਚਿਤ ਮੈ ਤਿਨ ਹੂੰ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ॥
ਯੋ ਸੋਊ ਲੈ ਪਤੀਯਾ ਕੈ ਚਲਯੋ ਸੁ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਥਾ ਕਹਿ ਸਜਾਮ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਮਾਨਹੁ ਪਉਨ ਕੇ ਗਉਨ ਹੂੰ ਤੇ ਸੁ ਸਿਤਾਬ ਦੈ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਪੈ ਆਯੋ॥੧੯੮੦॥

ਅਰਥ – ਰੱਥ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਉਸਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸਨੇ ਅਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਪੰਡਿਤ ਚਿੱਠੀ ਲੈ ਤੁਰ ਚੱਲਿਆ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਨੇ ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਬਣਾਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਡਿਤ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਏਨੀ ਕੁ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਆਇਆ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਹਵਾ ਦੀ ਚਾਲ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਛੇਤੀ ਆ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੧੯੮੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੋ ਬਾਸ ਜਹਾਂ ਸੁ ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਪੁਰੀ ਅਤਿ ਨੀਕੀ॥
ਬੱਜ੍ਰ ਖਚੇ ਅਰੁ ਲਾਲ ਜਵਾਹਰਿ ਜੋਤ ਜਗੈ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁ ਮਨੀ ਕੀ॥
ਕਉਨ ਸਰਾਹ ਕਰੈ ਤਿਹ ਕੀ ਤੁਮ ਹੀ ਨ ਕਹੋ ਐਸੀ ਬੁੱਧ ਕਿਸੀ ਕੀ॥
ਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਲੇਸ਼ ਕੀ ਅਉਰ ਸੁਰੇਸ਼ ਪੁਰੀ ਜਿਹ ਅੱਗ੍ਰਜ ਫੀਕੀ॥੧੯੮੧॥

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਹੀਰੇ, ਲਾਲ ਤੇ ਜਵਾਹਰ ਜੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨੀਆਂ ਦੀ ਚਮਕ ਐਸੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਜੋਤਾਂ ਜਗਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਨਾ ਦੱਸੋ ਕਿਸ ਦੀ ਇਤਨੀ ਸਮਝ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ, ਵਰਨ ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਪੁਰੀ ਭੀ ਜਿਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਫਿੱਕੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ॥ ੧੯੮੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਐਸੀ ਪੁਰੀ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਅਤਿ ਚਿਤ ਹਰਖ ਬਢਾਇ॥
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਪਤਿ ਕੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਹਾਂ ਤਹ ਦਿਜ ਪਹੁਚਿਓ ਜਾਇ॥੧੯੮੨॥

ਅਰਥ – ਪੁਰੀ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਘਰ ਸੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਥੇ ਜਾ ਪੁੱਜਾ ਹੈ॥ ੧੯੮੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਦੇਖਤ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਦਿਜੋਤਮ ਠਾਢ ਭਯੋ ਉਠ ਆਗੇ ਬੁਲਾਯੋ॥
ਲੈ ਦਿਜ ਆਗੈ ਧਰੀ ਪਤੀਆ ਤਿਹ ਬਾਚਤ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਸੁਖ ਪਾਯੋ॥

ਸਜੰਦਨ ਸਾਜ ਚੜਿਓ ਅਪੁਨੇ ਸੋਊ ਸੰਗਿ ਲਯੋ ਮਨੋ ਪਉਨ ਹ੍ਵੈ ਧਾਯੋ ॥
ਮਾਨੋ ਛੁਧਾਤੁਰ ਹੋਇ ਅਤਿ ਹੀ ਮ੍ਰਿਗ ਝੁੰਡ ਤਕੇ ਉਠਿ ਕੇਹਰਿ ਧਾਯੋ ॥ ੧੯੮੩ ॥

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸ ਉੱਤਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਆਦਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉੱਠਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਧਰ ਦਿੱਤੀ, ਉਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਫਿਰ ਰੱਥ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰ ਪਏ ਮਾਨੋਂ ਹਵਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਰੱਥ ਭੱਜ ਤੁਰਿਆ ਹੈ। ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖੋ ਮਾਨੋਂ, ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਬੜੇ ਹੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਕੇਸਰੀ ਭਾਵ ਕੇਹਰੀ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਹਰਨਾਂ ਦੀ ਡਾਰ ਤੱਕ ਲਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਉੱਠ ਦੌੜਿਆ ਹੈ॥ ੧੯੮੩॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਇਤ ਸ੍ਯਾਮ ਜੂ ਸ੍ਯੰਦਨ ਸਾਜ ਚੜ੍ਯੋ ਉਤ ਲੈ ਸ਼ਿਸ਼ਪਾਲ ਘਨੋ ਦਲੁ ਆਯੋ ॥
ਆਵਤ ਸੋ ਇਨਹੂੰ ਸੁਨਿ ਕੈ ਪੁਰ ਦ੍ਵਾਰ ਬਜਾਰ ਜੁ ਥੇ ਸੁ ਬਨਾਯੋ ॥
ਸੈਨ ਬਨਾਇ ਭਲੀ ਇਤ ਤੇ ਰੁਕਮਾਦਿਕ ਆਗੇ ਤੇ ਲੈਨ ਕਉ ਧਾਯੋ ॥
ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਸਭ ਹੀ ਭਟਵਾ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ ॥ ੧੯੮੪ ॥

ਅਰਥ - ਇਧਰੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰੱਥ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਚੜ੍ਹ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਧਰੋਂ ਸਸਪਾਲ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਬਜ਼ਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਜਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਧਰੋਂ ਰੁਕਮੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਸਜਾ, ਸਸਪਾਲ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਅਗੋਂ ਦੀ ਗਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ॥ ੧੯੮੪॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਅਉਰ ਬਡੇ ਨ੍ਰਿਪ ਆਵਤ ਭੇ ਚਤੁਰੰਗ ਚਮੂੰ ਸੁ ਘਨੀ ਸੰਗ ਲੈ ਕੈ ॥
ਹੇਰਨ ਬ੍ਯਾਹ ਰੁਕੰਮਨ ਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਚਿਤ ਮੈ ਸੁ ਹੁਲਾਸ ਬਢੈ ਕੈ ॥
ਭੇਰ ਘਨੀ ਸਹਨਾਇ ਸੰਗੋਰਨ ਦੁੰਦਭ ਅਉ ਤੁਰਹੀਨ ਬਜੈ ਕੈ ॥
ਸ੍ਯਾਮ ਇਤੇ ਛਪ ਆਵਤ ਭ੍ਯੋ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਤਿਨ ਕਾਰਨ ਛੈ ਕੈ ॥ ੧੯੮੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੇਰਨ = ਵੇਖਣ॥ ਹੁਲਾਸ = ਉਤਸ਼ਾਹ॥ ਭੇਰ = ਭੇਰੀਆਂ॥ ਘਨੀ = ਬਹੁਤ॥ ਸਹਨਾਇ = ਸਹਨਾਈਆਂ॥ ਸੰਗੋਰਨ = ਰਣਸਿੰਙੇ॥ ਦੁੰਦਭ = ਨਗਾਰੇ॥ ਤੁਰਹੀਨ = ਤੁਰੀਆਂ॥ ਛਪ = ਲੁਕਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ॥

ਅਰਥ - ਹੋਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਲੈ

ਕੇ ਭੀਖਮ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਰੁਕਮਨੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਚਿਤਾਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਅਨੰਦ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਭੇਰੀਆਂ, ਸ਼ਹਨਾਈਆਂ, ਰਣਸਿੰਙੇ, ਨਗਾਰੇ ਅਤੇ ਤੁਰੀਆਂ ਆਦਿਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਲੁੱਕਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਛੈਹ ਕੇ ਭਾਵ ਚੁੱਪ-ਚੁੱਪਾਤੇ ਆ ਗਏ ਹਨ।। ੧੯੮੫।।

ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਜੋਊ ਬੇਦ ਕੇ ਬੀਚ ਲਿਖੀ ਬਿਧ ਬਜਾਹ ਕੀ ਸੋ ਦੁਹੂੰ ਕੀਨੀ।।
ਮੰਤ੍ਰਨ ਸੋ ਅਭਮੰਤ੍ਰਨ ਕੈ ਭੂਅ ਫੇਰਨ ਕੀ ਸੁ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੈ ਲੀਨੀ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਦਿਜ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੁਤੇ ਤਿਨ ਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਦਛਨਾ ਤਿਨ ਦੀਨੀ।।
ਬੇਦੀ ਰਚੀ ਭਲੀ ਭਾਂਤਹ ਸੋਂ ਜਦੁਬੀਰ ਬਿਨਾ ਸਭ ਲਾਗਤ ਹੀਨੀ।।੧੯੮੬।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਜੋ ਵਿਧੀ ਸੀ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ ਗਈ। ਵੇਦ-ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਅਭਮੰਤ੍ਰਨ ਕਰਕੇ, ਫੇਰਿਆਂ ਦੀ ਭਾਵ ਲਾਵਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਦੱਛਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਵੇਦੀ ਭੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਹੈ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੀ ਸਮਗ੍ਰੀ ਸੁੰਞੀਂ ਜੇਹੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।। ੧੯੮੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤਉ ਹੀ ਲਉ ਲੈ ਕਿਹ ਸੰਗ ਪਰੋਹਤਿ ਦੇਵੀ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕੇ ਕਾਜ ਸਿਧਾਰੇ।।
ਸਜੰਦਨ ਪੈ ਚੜਵਾਇ ਤਬੈ ਤਿਹ ਪਾਛੈ ਚਲੈ ਤਿਹ ਕੇ ਭਟ ਭਾਰੇ।।
ਯਾ ਬਿਧ ਦੇਖ ਪ੍ਰਤਾਪ ਘਨੋ ਮੁਖ ਤੇ ਰੁਕਮੈ ਇਹ ਬੈਨ ਉਚਾਰੇ।।
ਰਾਖੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਤਿ ਮੋਰ ਭਲੀ ਬਿਧ ਧੰਨਜ ਕਹਜੋ ਅਬ ਭਾਗ ਹਮਾਰੇ।। ੧੯੮੭।।

ਅਰਥ - ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਹਤ ਵੀ ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸਨੂੰ ਰੱਥ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਵਾ ਕੇ ਲੈ ਤੁਰੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਚਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵੇਖ , ਰੁਕਮੱਯੇ ਨੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਆਖੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਰੱਖ ਲਈ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਖੜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਹਨ।। ੧੯੮੭।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਰੁਕਮਨ ਤਿਹ ਮੰਦਰ ਗਈ।। ਦੁਖ ਸੰਗ ਬਿਹਬਲ ਅਤਿ ਹੀ ਭਈ।।
ਤਿਨ ਇਵ ਰੋਇ ਸ਼ਿਵਾ ਸੰਗ ਰਰਿਓ।। ਤੁਹਿ ਤੇ ਮੋਹਿ ਇਹੀ ਬਰੁ ਸਰਿਓ।। ੧੯੮੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਹਬਲ = ਵਿਆਕੁਲ।। ਸ਼ਿਵਾ=ਦੇਵੀ।। ਰਰਿਓ=ਕਿਹਾ।। ਸਰਿਓ = ਸੀ ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਰੁਕਮਨੀ ਉਸ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ, ਤਦ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਦੁਖ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜੀ ਹੀ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਰੋ ਕੇ ਦੇਵੀ ਕੋਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ—"ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹੋ ਹੀ ਵਰੁ ਸੀ"।। ੧੯੮੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਦੂਰ ਦਈ ਸਖੀਆਂ ਕਰਿ ਕੈ ਕਰਿ ਲੀਨ ਛੁਰੀ ਕਹਿਓ ਘਾਤ ਕਰੈ ਹਉ।।
ਮੈ ਬਹੁ ਸੇਵ ਸ਼ਿਵਾ ਕੀ ਕਰੀ ਤਿਹ ਤੇ ਸਭ ਹੌਂ ਸੁ ਇਹੈ ਫਲੁ ਪੈ ਹਉ।।
ਪ੍ਰਾਨਨ ਧਾਮ ਪਠੌ ਜਮ ਕੇ ਇਹ ਦੇਹਰੇ ਊਪਰ ਪਾਪ ਚੜੈ ਹਉ।।
ਕੈ ਇਹ ਕੋ ਰਿਝਵਾਇ ਅਬੈ ਬਰਿਬੋ ਹਰਿ ਕੋ ਇਹ ਤੇ ਬਰੁ ਪੈ ਹਉ।।੧੯੮੯।।

ਅਰਥ - ਰੁਕਮਨੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰੇ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਛੁਰੀ ਲੈ ਕੇ ਆਖਿਆ—"ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਪਾਸੋਂ ਉਸਦਾ ਫਲ ਏਹੋ ਪਾਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਜਮ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਕੇ, ਇਸਦੇ ਮੰਦਰ ਉਤੇ ਪਾਪ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਜਾਂ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਵਰਨ ਦਾ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹਾਂ।। ੧੯੮੯।।

ਦੇਵੀ ਜੂ ਬਾਚ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਦੇਖ ਦਸ਼ਾ ਤਿਹ ਕੀ ਜਗ ਮਾਤ ਪ੍ਰਤੱਛ ਹ੍ਵੈ ਤਾਹਿ ਕਹਿਓ ਹਸਿ ਐਸੇ।।
ਸਜਾਮ ਕੀ ਬਾਮ ਤੈ ਆਪਨੈ ਚਿੱਤ ਕਰੋ ਦੁਚਿਤਾ ਫੁਨ ਰੰਚ ਨ ਕੈਸੇ।।
ਜੋ ਸਿਸਪਾਲ ਕੇ ਹੈ ਚਿਤ ਮੈ ਨਾਹਿ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਸੋਊ ਤਿਹ ਕੀ ਸੁ ਰੁਚੈ ਸੇ।।
ਹੁਇ ਹੈ ਅਵੱਸ਼ਿ ਸੋਊ ਸੁਨਿ ਰੀ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਤੁਮਰੇ ਜੀਅ ਜੈਸੇ।।੧੯੯੦।।

ਅਰਥ - ਦੇਵੀ ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ—ਉਸਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ, ਜਗਤ ਮਾਤ ਨੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਹੱਸ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ "ਤੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਹੀ ਪਤਨੀ ਹੈਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੋਰਾ ਵੀ ਦੁਚਿੱਤੀ ਨਾ ਲਿਆ। ਸਿਸਪਾਲ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਜੋ ਗੱਲ ਹੈ, ਉਹ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਮਨ ਦਾ ਵਲਵਲਾ ਹੀ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਰੁਕਮਨੀ! ਸੁਣ ਉਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੋ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇਰੇ ਜੀਅ ਵਿਚ ਹੈ।। ੧੯੯੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਯੌ ਬਰੁ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਿਵਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਲੀ ਹੁਇ ਚਿੱਤ।।
ਸਜੰਦਨ ਪੈ ਚੜ ਮਨ ਬਿਖੈ ਚਹਿ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਪਤਿ ਮਿੱਤ।।੧੯੯੧।।

ਅਰਥ - ਦੁਰਗਾ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰ ਲੈ ਕੇ, ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰ ਪਈ ਹੈ। ਰੱਥ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਚਾਹ ਰਹੀ ਹੈ।। ੧੯੯੧।।

ਸਵੈਯਾ॥ ਚੜੀ ਜਾਤ ਹੁਤੀ ਸੋਊ ਸ੍ਯੰਦਨ ਪੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਬਿਖੈ ਕਰਿ ਕੈ॥
ਅਰੁ ਸ਼ਤ੍ਰਨ ਸੈਨ ਨਿਹਾਰ ਘਨੀ ਤਿਹ ਤੇ ਨਹੀ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਡਰਿ ਕੈ॥
ਪ੍ਰਭ ਆਇ ਪਰਿਓ ਤਿਹ ਮੱਧਿ ਬਿਖੈ ਇਹ ਲੇਤ ਹੋ ਰੇ ਇਮ ਉੱਚਰਿ ਕੈ॥
ਬਲ ਧਾਰ ਲਈ ਰਥ ਭੀਤਰ ਡਾਰ ਮੁਰਾਰ ਤਬੈ ਬਹੀਯਾ ਧਰਿ ਕੈ॥ ੧੯੯੨॥

ਅਰਥ - ਉਹ ਰਥ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਵੇਖ ਕੇ ਭੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰੱਥ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ—ਓ ਸੂਰਮਿਓ! ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਲੈ ਚਲਿਆ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਰੁਕਮਣੀ ਨੂੰ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਰੱਥ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਲਿਆ॥ ੧੯੯੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਡਾਰ ਰੁਕੰਮਨ ਸਯੰਦਨ ਪੈ ਸਭ ਸੂਰਨ ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਈ॥
ਜਾਤ ਹੋ ਰੇ ਇਹ ਕੋ ਅਬ ਲੈ ਇਹ ਕੈ ਰੁਕਮੈ ਅਬ ਦੇਖਤ ਭਾਈ॥
ਪਉਰਖ ਹੈ ਜਿਹ ਸੂਰ ਬਿਖੈ ਸੋਊ ਯਾਹ ਛਡਾਇ ਨ ਮਾਂਡ ਲਰਾਈ॥
ਆਜ ਸਭੋ ਮਰਿ ਹੋ ਟਰਿ ਹੋ ਨਹੀ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਮੁਹ ਰਾਮ ਦੁਹਾਈ॥੧੯੯੩॥

ਅਰਥ - ਰੁਕਮਨੀ ਨੂੰ ਰੱਥ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ—"ਓ ਸੂਰਮਿਓ! ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਸਦਾ ਭਰਾ ਰੁਕਮਯਾ ਹੁਣ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਸੂਰਮੇ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਹੈ ਉਹ ਲੜਾਈ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਛੁਡਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ । ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ—'ਮੈਨੂੰ ਰਾਮ ਦੀ ਸੌਂਹ, ਜੋ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗਾ, ਮੈਂ ਅੱਜ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਾਂਗਾ ਅਤੇ ਕਦੇ ਭੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਂਗਾ॥ ੧੯੯੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਯੌ ਬਤੀਯਾ ਸੁਨਿ ਕੈ ਤਿਹ ਕੀ ਸਭ ਆਇ ਪਰੇ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢੈ ਕੈ॥
ਰੋਸ ਭਰੈ ਭਟ ਠੋਕ ਭੁਜਾ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧਤ ਹ੍ਵੈ ਕੈ॥
ਭੇਰ ਘਨੀ ਸਹਨਾਇ ਸਿੰਗੇਰਨ ਦੁੰਦਭ ਅਉ ਅਤਿ ਤਾਲ ਬਜੈ ਕੈ॥
ਸੋ ਜਦੁਬੀਰ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਛਿਨ ਬੀਚ ਦਏ ਜਮਲੋਕ ਪਠੈ ਕੈ॥ ੧੯੯੪॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਦੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ ਆ ਪਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਬਾਹਵਾਂ ਤੇ ਥਾਪੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। ਭੇਰੀਆਂ, ਸਹਨਾਈਆਂ, ਰਨਸਿੰਙੇ, ਧੌਂਸੇ ਅਤੇ ਛੈਣੇ ਆਦਿਕ

ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਲੈ ਕੇ, ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਮ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੯੯੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੋ ਭਟ ਕਾਹੂ ਤੇ ਨੈਕ ਟਰੈ ਨਹਿ ਸੋ ਰਿਸ ਕੈ ਤਿਹ ਸਾਮੁਹਿ ਆਏ।।
ਗਾਲ੍ਹ ਬਜਾਇ ਬਜਾਇ ਕੈ ਦੁੰਦਭ ਜਿਉ ਘਨ ਸਾਵਨ ਕੇ ਘਹਰਾਏ।।
ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਬਾਨ ਛੁਟੇ ਨ ਟਿਕੇ ਪਲ ਏਕ ਤਹਾਂ ਠਹਰਾਏ।।
ਏਕ ਪਰੇ ਹੀ ਕਰਾਹਤ ਬੀਰ ਬਲੀ ਇਕ ਅੰਤਕੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਏ।। ੧੯੯੫।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਸੂਰਮੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਰਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ ਸਨ, ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਧੌਂਸਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਲਾਂ ਵਜਾ ਵਜਾ ਕੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਗੂੰ ਗੂੰਜਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਛੁਟਦਿਆਂ, ਓਹ ਉਥੇ ਇਕ ਪੱਲ ਭਰ ਵੀ ਟਿਕਾਇਆਂ ਨਹੀਂ ਟਿਕੇ ਹਨ। ਇਕ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਤੜਫ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧੇ ਜਮ ਲੋਕ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ।। ੧੯੯੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਐਸੀ ਨਿਹਾਰ ਦਸ਼ਾ ਦਲ ਕੀ ਸਸਪਾਲ ਤਬੈ ਰਿਸ ਆਪਹਿ ਆਯੋ।।
ਆਇ ਕੈ ਸਜਾਮ ਸੋ ਐਸੋ ਕਹਿਓ ਨ ਜਰਾਸਿੰਧ ਹਉ ਜੋਊ ਤੋਹਿ ਭਗਾਯੋ।।
ਯੋਂ ਬਤੀਯਾ ਕਹਿ ਕੈ ਕਸ ਕੈ ਧਨੁ ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਤਾਨ ਚਲਾਯੋ।।
ਮਾਨਹੁ ਕ੍ਰੋਧ ਸਭੈ ਤਿਹ ਕੋ ਸੁ ਪ੍ਰਤੱਛ ਹ੍ਵੈ ਸਜਾਮ ਕੇ ਊਪਰਿ ਧਾਯੋ।। ੧੯੯੬।।

ਅਰਥ - ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ, ਸਿਸਪਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ—"ਮੈਂ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਜਿਸਨੂੰ ਤੂੰ ਭੱਜਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।" ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿਚਿਆ ਅਤੇ ਕੰਨ ਤੱਕ ਖਿੱਚ ਕੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਚਲਿਆ ਮਾਨੋਂ, ਉਸਦਾ ਸਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਹੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਤੇ ਭੱਜ ਕੇ ਪਿਆ ਹੈ।। ੧੯੯੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੋ ਸਰ ਆਵਤ ਦੇਖ ਕੈ ਕ੍ਰੁੱਧਤ ਹੁਇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ।।
ਕਟਿ ਮਾਰਗ ਭੀਤਰ ਦਯੋ ਏਕ ਬਾਨ ਕੇ ਸਾਥ।। ੧੯੯੭।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਤੀਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਕੱਟਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੯੯੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸਰਿ ਕਾਟਿ ਕੈ ਸਜੰਦਨ ਕਾਟ ਦਯੋ ਅਰੁ ਸੂਤ ਕੋ ਸੀਸ ਦਯੋ ਕਟਿ ਕੈ।।

ਅਰ ਚਾਰੋ ਹੀ ਅਸ੍ਵਨ ਸੀਸ ਕਟੇ ਬਹੁ ਢਾਲਨ ਕੇ ਤਬ ਹੀ ਝਟਿਕੈ ।।
ਫਿਰ ਦਉਰ ਚਪੇਟ ਚਟਾਕ ਹਨਿਓ ਗਿਰ ਗਯੋ ਜਬ ਚੋਟ ਲਗੀ ਭਟਿ ਕੈ ।।
ਤੁਮ ਹੀ ਨ ਕਹੋ ਭਟ ਕਉਨ ਬੀਯੋ ਜਗ ਮੈ ਜੋਊ ਸਯਾਮ ਜੂ ਸੋ ਅਟਿ ਕੈ ।। ੧੯੯੮ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੂਤ = ਰਥਵਾਹੀ।। ਅਸ੍ਵਨ = ਘੋੜੇ।। ਝਟਿਕੇ = ਝਟਕੈ।। ਚਪੇਟ = ਚਪੇੜ।। ਅਟਿ ਕੈ = ਲੜਗਾ।

ਅਰਥ - ਤੀਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਰੱਥ ਤੋੜ ਸੁਟਿਆ ਅਤੇ ਰਥਵਾਹੀ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੌਹਾਂ ਹੀ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਢਾਲਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਝਟਕੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਭੱਜ ਕੇ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਚਟਾਕ ਕਰਦੀ ਚੁਪੇੜ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਸੂਰਮੇ ਦੀ ਚੋਟ ਵੱਜੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਕੀ ਦੱਸ ਹੋਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕਿਹੜਾ ਯੋਧਾ ਹੈ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਲੜੇਗਾ ?।। ੧੯੯੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਚਿਤ ਮੈ ਜਿਨ ਧਿਆਨ ਧਰਯੋ ਹਿਤ ਕੈ ਸੋਊ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿਲੋਕਹਿ ਕੋ ਸਟਕਯੋ ।।
ਪਗ ਰੋਪ ਜੋਊ ਅਟਕਯੋ ਪ੍ਰਭ ਸੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਪਲ ਸੋ ਨ ਟਿਕਯੋ ।।
ਅਟਕਯੋ ਜੋਊ ਪ੍ਰੇਮ ਸੋ ਬੇਧ ਕੈ ਲੋਕ ਚਲਯੋ ਤਿਨ ਕਉ ਨ ਕਿਨਹੀ ਹਟਕਯੋ ।।
ਜਿਹ ਨੈਕ ਬਿਰੋਧ ਹੀਯੋ ਸਟਕਯੋ ਨਰ ਸੋ ਸਭ ਹੀ ਭੂਅ ਮੋ ਪਟਕਯੋ ।। ੧੯੯੯ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਟਿਕਯੋ=ਚਲਾ ਗਿਆ।। ਰੋਪ = ਗੱਡ ਕੇ ।। ਹਟਕਯੋ = ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ।। ਸਟਕਯੋ = ਸਰਕਾਇਆ।।

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਹਿਤ ਕਰਕੇ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ, ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਪੈਰ ਗੱਡ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅੜਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਪੱਲ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਅਟਕਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਵਿਰੋਧ ਵੱਲ ਸਰਕਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਟਕਾਇਆ ਹੈ।। ੧੯੯੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਫਉਜ ਬਿਦਾਰ ਘਨੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਬਿਮੁੰਛਤ ਕੈ ਸਸਪਾਲ ਗਿਰਾਯੋ ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੋ ਦਲੁ ਠਾਢੋ ਹੁਤੋ ਸੋਊ ਦੇਖ ਦਸ਼ਾ ਕਰਿ ਤ੍ਰਾਸ ਪਰਾਯੋ ।।
ਫੇਰ ਰਹੇ ਤਿਨ ਕੋ ਬਹੁ ਬਾਰ ਕੋਊ ਫਿਰਿ ਜੁੱਧ ਕੇ ਕਾਜ ਨ ਆਯੋ ।।

ਤਉ ਰੁਕਮੀ ਦਲ ਲੈ ਬਹੁਤੋ ਸੰਗਿ ਆਪਨੇ ਆਪ ਹੀ ਜੁੱਧ ਕੋ ਧਾਯੋ।।੨੦੦੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਦਾਰ=ਮਾਰ ਸੁੱਟੀ।। ਬਿਮੁੰਛਤ=ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਸੁਧ।। ਪਰਾਯੋ=ਭਜ ਗਈ।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਮਾਰ ਸੁੱਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਸੁਧ ਕਰਕੇ ਸਿਸਪਾਲ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਫ਼ੌਜ ਖੜੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਸਿਸਪਾਲ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰ ਕੇ ਭੱਜ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਫ਼ੌਜ ਸੈਨਾਪਤੀ ਦੇ ਮੋੜਿਆਂ ਵੀ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਮੁੜੀ। ਫਿਰ ਰੁਕਮਨੀ ਦਾ ਭਰਾ ਰੁਕਮਯਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਹੀ ਟੁਰ ਪਿਆ ਹੈ।। ੨੦੦੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬੀਰ ਬਡੇ ਇਹ ਕੀ ਦਿਸ ਕੇ ਰਿਸ ਸੌ ਜਦੁਬੀਰ ਕਉ ਮਾਰਨ ਧਾਏ।।
ਜਾਤ ਕਹਾ ਫਿਰ ਸਜਾਮ ਲਰੋ ਹਮ ਸੋ ਸਭ ਹੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬੁਲਾਏ।।
ਤੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਹਨੇ ਸਭ ਹੀ ਕਹਿ ਕੈ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਸੁਨਾਏ।।
ਮਾਨਹੁ ਹੇਰ ਪਤੰਗ ਦੀਆ ਕਹੁ ਟੂਟ ਪਰੇ ਫਿਰਿ ਜੀਤ ਨ ਆਏ।।੨੦੦੧।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਦੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਬੜੇ ਬਹਾਦੁਰ ਜੋਧੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਦੌੜੇ ਹਨ। "ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਕਿਥੇ ਮੁੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰ?" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪਤੰਗੇ ਉਸ ਤੇ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੜ ਮਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀਅ ਮੁੜਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ।। ੨੦੦੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜਬ ਸੈਨ ਹਨਜੋ ਘਨਿਸਜਾਮ ਸਭੈ ਰੁਕਮੀ ਕੁਪ ਕੈ ਤਬ ਐਸੇ ਕਹਿਓ।।
ਜਬ ਗੂਜਰ ਹ੍ਵੈ ਧਨ ਬਾਨ ਗਹਜੋ ਛਤ੍ਰਾਪਨ ਛਤ੍ਰਨ ਤੇ ਤੋ ਗਹਿਓ।।
ਜਿਮ ਬੋਲਤ ਥੋ ਬਧ ਕੈ ਸਰ ਸਜਾਮ ਬਿਮੁੰਛਤ ਕੈ ਸੁ ਸਿਖਾ ਤੇ ਗਹਿਓ।।
ਗਹਿ ਕੈ ਤਿਹ ਮੂੰਡ ਦਯੋ ਉਪਹਾਸ ਕੈ ਜਿਉ ਚਿਤ ਬੀਚ ਚਹਿਓ।।੨੦੦੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿਖਾ=ਕੇਸਾਂ।। ਮੂੰਡ=ਮੁੰਨ।। ਉਪਹਾਸ=ਮਖੌਲ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ, ਤਦ ਰੁਕਮੱਯੇ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ - "ਜੇ ਤੂੰ ਗੁੱਜਰ ਹੋਕੇ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਛਤ੍ਰੀਪੁਣਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ? " ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਇਹ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਤੀਰ ਮਾਰ ਕੇ ਬੇਸੁਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੜ ਕੇ , ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਭੀ ਜਿਵੇਂ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚਾਹਿਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਖੌਲ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੨੦੦੨।।

ਦੋਹਰਾ॥ ਭ੍ਰਾਤ ਦਸਾ ਪਿਖ ਰੁਕਮਨੀ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਕੈ ਗਹਿ ਪਾਇ॥
ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਸਯਾਮ ਕਬਿ ਭ੍ਰਾਤ ਲਯੋ ਛੁਟਕਾਇ॥੨੦੦੩॥

ਅਰਥ - ਭਰਾ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਰੁਕਮਨੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕੀਤਾ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੨੦੦੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੋਊ ਤਾਹਿ ਸਹਾਇ ਕਉ ਆਵਤ ਭੇ ਸੁ ਹਨੇ ਸਭ ਹੀ ਚਿਤ ਮੈ ਚਹਿ ਕੈ॥
ਜੋਊ ਸੂਰ ਹਨਯੋ ਨ ਹਨਯੋ ਛਲ ਸੋ ਅਰੇ ਮਾਰਤ ਹਉ ਤੁਹਿ ਯੌ ਕਹਿ ਕੈ॥
ਬਹੁ ਭੂਪ ਹਨੇ ਗਜ ਬਾਜ ਰਥੀ ਸਰਤਾ ਬਹੁ ਸ੍ਰੋਨ ਚਲੀ ਬਹਿ ਕੈ॥
ਫਿਰ ਤ੍ਰੀਯ ਕੇ ਕਹੇ ਪੀਯ ਛੋਡ ਦਯੋ ਰੁਕਮੀ ਰਨ ਜੀਤ ਭਲੇ ਗਹਿ ਕੈ॥੨੦੦੪॥

ਅਰਥ - ਜੋ ਭੀ ਉਸਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਦੇ ਚਾਹ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਛਲ ਨਾਲ ਨਹੀ, ਸਗੋਂ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ, ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਰਥਵਾਹੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਵਗ ਤੁਰੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਕਹੇ ਲੱਗ ਕੇ ਪਤੀ ਨੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਰੁਕਮੱਯੇ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਿੱਤ ਕੇ ਤੇ ਫੜ ਕੇ ਛਡਿਆ ਹੈ॥ ੨੦੦੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਤਉ ਲਉ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੈ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਪਰਿਓ ਤਿਨ ਮੈ ਚਿਤ ਰੋਸ ਬਢਾਯੋ॥
ਸ਼ਤ੍ਰੁਨ ਸੈਨ ਭਜਯੋ ਜੋਊ ਜਾਤ ਹੋ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਸਭ ਕਉ ਮਿਲ ਘਾਯੋ॥
ਘਾਇ ਕੈ ਸੈਨ ਭਲੀ ਬਿਧ ਸੋ ਫਿਰ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਹੀ ਢਿਗ ਆਯੋ॥
ਸੀਸ ਮੂੰਡਿਓ ਰੁਕਮੀ ਕੋ ਸੁਨਯੋ ਜਬ ਤੋ ਹਰਿ ਸਿਉ ਇਹ ਬੈਨ ਸੁਨਾਯੋ॥੨੦੦੫॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਤੱਕ ਬਲਿਰਾਮ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੜ ਗਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਜੋ ਕੋਈ ਭੀ ਭੱਜਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਇਸਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਉਹ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆਇਆ। ਜਦ ਉਸਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ 'ਰੁਕਮੱਯੇ' ਦਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਬਚਨ ਆਖਿਆ॥ ੨੦੦੫॥

ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਬਾਚ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭ੍ਰਾਤ ਤ੍ਰੀਆ ਕੋ ਰਨ ਬਿਖੈ ਕਾਨ੍ਹ ਜੀਤ ਜੋ ਲੀਨ॥

ਸੀਸ ਮੂੰਡ ਤਾ ਕੋ ਦਯੋ ਕਹਜੋ ਕਾਜ ਘਟ ਕੀਨ।। ੨੦੦੬।।

ਅਰਥ - ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ ਕਥਨ - ਹੇ ਕਾਨ੍ਹ! ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਰਣ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਕੰਮ ਤੁਸਾਂ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਤੁਸਾਂ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੨੦੦੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਅਨਿ ਤੇ ਪੁਰ ਬਾਂਧ ਰਹੋ ਰੁਕਮੀ ਉਤ ਦ੍ਵਾਰਵਤੀ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਇਤ ਆਏ।।
ਆਇ ਹੈ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਜੀਤ ਤ੍ਰੀਆ ਸਭ ਯੌਂ ਸੁਨਿ ਕੈ ਜਨ ਦੇਖਨ ਧਾਏ।।
ਬਜਾਹ ਕੇ ਕਾਜ ਕਉ ਜੇ ਥੇ ਦਿਜੋਤਮ ਤੇ ਸਭ ਹੀ ਮਿਲਿ ਕੈ ਸੁ ਬੁਲਾਏ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਬਲਵੰਡ ਬਡੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਸਭ ਬੋਲ ਪਠਾਏ।।੨੦੦੭।।

ਅਰਥ - ਉਧਰ 'ਰੁਕਮੀ' ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਕੁੰਡਨ ਪੁਰ ਵਿਚ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਹੀ ਭੋਜਕਟਪੁਰ ਨਾਮੀ ਸ਼ਹਿਰ ਨਵਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਇਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰੁਕਮਨੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦੁਆਰਕਾ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰੁਕਮਣੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਏ ਸੁਣਕੇ ਸਭ ਨਰ-ਨਾਰੀ ਭੱਜਕੇ ਵੇਖਣ ਆਏ ਹਨ। ਵਿਆਹ ਦਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਭੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬੜੇ ਹੀ ਚੰਗੇ ਤੇ ਲਾਇਕ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਭੀ ਜਿਹੜੇ ਬਲਿਵਾਨ ਯੋਧੇ ਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸੱਦ ਭੇਜਿਆ ਹੈ।। ੨੦੦੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਬਜਾਹ ਸੁਨਜੋ ਪੁਰ ਨਾਰਿਨ ਆਵਤ ਭੀ ਸਭ ਹੀ ਮਿਲ ਗਾਵਤ।।
ਨਾਚਤ ਡੋਲਤ ਭਾਂਤ ਭਲੀ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਮਿਲ ਤਾਲ ਬਜਾਵਤ।।
ਆਪਸਿ ਮੈ ਮਿਲਿ ਕੈ ਤਰੁਨੀ ਸਭ ਖੇਲਨ ਕਉ ਅਤਿ ਹੀ ਠਟ ਪਾਵਤ।।
ਅਉਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾ ਕਹੀਐ ਪਿਖਬੇ ਕਹੁ ਦੇਵ ਬਧੂ ਮਿਲਿ ਆਵਤ।।੨੦੦੮।।

ਅਰਥ - ਦੁਆਰਕਾ ਨਗਰੀ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨੱਚਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੱਠੀਆਂ ਮਿਲਕੇ ਤੌੜੀਆਂ ਵਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਖੇਡਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਹੋਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀ ਕਹਿਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੨੦੦੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸੁੰਦਰ ਨਾਰਿ ਨਿਹਾਰਨ ਕਉ ਤਜਿ ਕੈ ਗ੍ਰਹ ਜੋ ਇਹ ਕਉਤਕ ਆਵੈ।।

ਨਾਚਤ ਕੂਦਤ ਭਾਂਤ ਭਲੀ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੀ ਸੁਧ ਅਉਰ ਸਭੈ ਬਿਸਰਾਵੈ॥
ਦੇਖ ਕੈ ਬਜਾਹਹ ਕੀ ਰਚਨਾ ਸਭ ਹੀ ਅਪਨੋ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ॥
ਐਸੇ ਕਹੈ ਬਲਿ ਜਾਹਿ ਸਭੈ ਜਬ ਕਾਨ੍ਹ ਕਉ ਦੇਖ ਸਭੈ ਲਲਚਾਵੈ॥੨੦੦੯॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਲਿਆਂਦੀ ਹੋਈ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨੱਚਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਘਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੁਧ-ਬੁਧ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਦੀ ਸਮਗ੍ਰੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਦਕੇ ਜਾਈਏ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ, ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾਰੀਆਂ ਵੇਖਣ ਦਾ ਲਾਲਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੨੦੦੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜਬ ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਬਜਾਹ ਕਉ ਬੇਦੀ ਰਚੀ ਪੁਰ ਨਾਰਿ ਸਭੈ ਮਿਲ ਮੰਗਲ ਗਾਯੋ॥
ਨਾਚਤ ਭੇ ਨਟੂਆ ਤਿਹ ਠਉਰ ਮ੍ਰਿਦੰਗਨ ਤਾਲ ਭਲੀ ਬਿਧ ਦਜਾਯੋ॥
ਕੋਟ ਕੌਤੂਹਲ ਹੋਤ ਭਏ ਅਰ ਬੇਸਜਨ ਕੋ ਕਛੁ ਅੰਤ ਨ ਆਯੋ॥
ਜੋ ਇਹ ਕਉਤਕ ਦੇਖਨ ਕਉ ਚਲ ਆਯੋ ਹੁਤੋ ਸਭ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ॥ ੨੦੧੦॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਵਿਆਹ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਦੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਤਦ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਏ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਨਟਾਂ ਨੇ ਨੱਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗਾਂ ਦਾ ਤਾਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੇਲ ਤਮਾਸ਼ੇ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਵੇਸ਼ਵਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਜਰਿਆਂ ਦਾ ਕੁਝ ਅੰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਭੀ ਇਸ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਚੱਲਕੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ॥ ੨੦੧੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਏਕ ਬਜਾਵਤ ਬੇਨ ਸਖੀ ਇਕ ਹਾਥ ਲੀਏ ਸਖੀ ਤਾਲ ਬਜਾਵੈ॥
ਨਾਚਤ ਏਕ ਭਲੀ ਬਿਧ ਸੁੰਦਰ ਸੁੰਦਰ ਏਕ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਗਾਵੈ॥
ਝਾਂਝਰ ਏਕ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਕੇ ਬਾਜਤ ਆਇ ਭਲੇ ਇਕ ਹਾਵ ਦਿਖਾਵੈ॥
ਭਾਇ ਕਰੈ ਇਕ ਆਇ ਤਬੈ ਚਿਤ ਕੇ ਰਨ ਵਾਰਨ ਮੋਦ ਬਢਾਵੈ॥ ੨੦੧੧॥

ਅਰਥ – ਇਕ ਸਖੀ ਬੀਣਾ ਵਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਸਖੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੜਤਾਲਾਂ ਲੈ ਕੇ ਵਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਸੁੰਦਰੀ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਾਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰੀ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਸਖੀ ਝੰਝ ਤੇ ਇਕ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਜਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਆ ਕੇ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਜਹੇ ਹਾਵ ਭਾਵ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਆ ਕੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਭਾਵ

ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਾਂ ਵਾਲੇ ਮੋਦ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ।। ੨੦੧੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬਾਰਨੀ ਕੇ ਰਸ ਸੰਗ ਛਕੇ ਜਹ ਬੈਠੇ ਹੈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੁਲਾਸ ਬਢੈ ਕੈ।।
ਕੁੰਕਮ ਰੰਗ ਰੰਗੇ ਪਟਵਾ ਭਟਵਾ ਅਪਨੇ ਅਤਿ ਆਨੰਦ ਕੈ ਕੈ।।
ਮੰਗਨ ਲੋਗਨ ਦੇਤ ਘਨੋ ਧਨੁ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਅਤਿ ਹੀ ਨਚਵੈ ਕੈ।।
ਰੀਝ ਰਹੈ ਮਨ ਮੈ ਸਭ ਹੀ ਪੁਨ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੀ ਓਰ ਚਿਤੈ ਕੈ।।੨੦੧੨।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮਨ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਕੇਸਰ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਕਪੜੇ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੀ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਅਨੰਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਮੰਗਤੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਨਾਚ ਕਰਵਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਧਨ ਇਨਾਮ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੦੧੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬੇਦ ਕੇ ਬੀਚ ਲਿਖੀ ਬਿਧ ਜਿਉ ਜਦੁਬੀਰ ਬਯਾਹ ਤਿਹੀ ਬਿਧ ਕੀਨੋ।।
ਜੋ ਰੁਕਮੀ ਤੇ ਭਲੀ ਬਿਧ ਕੈ ਰੁਕਮੰਨਹਿ ਕੋ ਪੁਨ ਜੀਤ ਕੈ ਲੀਨੋ।।
ਜੀਤਹਿ ਕੀ ਬਤੀਆ ਸੁਨਿ ਕੈ ਅਤਿ ਭੀਤਰ ਮੋਦ ਬਢਿਓ ਪੁਰ ਤੀਨੋ।।
ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਇਹ ਕਉਤਕ ਕੈ ਸਭ ਹੀ ਜਦੁਬੀਰਨ ਕਉ ਸੁਖ ਦੀਨੋ।।੨੦੧੩।।

ਅਰਥ - ਵਿਆਹ ਦੀ ਬਿਧੀ ਵੇਦ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਬਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਰੁਕਮੀ' ਪਾਸੋਂ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਰੁਕਮਨੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਲਿਆ ਹੈ। ਰੁਕਮਨੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਬਾਰੇ ਸੁਣਕੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੱਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਕੌਤਕ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਯਾਦਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੦੧੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸੁਖ ਮਾਨ ਕੈ ਮਾਇ ਪੀਯੋ ਜਲ ਵਾਰ ਕੈ ਅਉ ਦਿਜ ਲੋਕਨ ਦਾਨ ਦੀਯੋ ਹੈ।।
ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਸਭ ਹੀ ਭੂਅ ਕੋ ਸੁਖ ਆਜ ਸਭੈ ਹਮ ਲੂਟ ਲੀਯੋ ਹੈ।।
ਆਜ ਹੁਲਾਸ ਭਯੋ ਸਜਨੀ ਉਮਗਿਓ ਨ ਰਹੈ ਕਹਿਓ ਮੋਰ ਹੀਯੋ ਹੈ।।
ਆਜ ਕੇ ਦਿਵਸ ਹੂ ਪੈ ਬਲਿ ਜਾਉ ਅਰੀ ਜਬ ਮੋ ਸੁਤ ਬਯਾਹ ਕੀਯੋ ਹੈ।।੨੦੧੪।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦੇਵਕੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਮੰਨ ਕੇ ਨੂੰਹ-ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਸਿਰ

ਹੁਲਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਇਤਨਾ ਬੇ-ਕਾਬੂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ
ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮੈਂ ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਵਿ
ਆ ਹੈ।। ੨੦੧੪।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿੰਕਧੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਰੁਕਮਨੀ ਹਰਨ ਇਤ ਬਜਾਹ ਕਰਨ ਬਰਨਨੰ ਧਜਾਯ।।

- - - - - - - - - - - - -

ਪ੍ਰਦੁਮਨ ਕਾ ਜਨਮ ਕਥਨੰ।।

ਹਰਾ।। ਪੁਰਖ ਤ੍ਰੀਆ ਆਨੰਦ ਸੋ ਬਹੁ ਦਿਨ ਭਏ ਬਿਤੀਤ
ਰਭ ਭਯੋ ਤਬ ਰੁਕਮਨੀ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਪਰਮ ਪੁਨੀਤ।। ੨੦੧੫

ਅਰਥ - ਜਦ ਪੁਰਖ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਰ
। ਤਦ ਪਰਮ ਪੁਨੀਤ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਰੁਕਮਨੀ ਨੂੰ ਗਰਭ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੨੦੧੫।।

ਠਾ।। ਉਪਜਯੋ ਬਾਲਕ ਬੀਰ ਨਾਮ ਧਰਯੋ ਤਿਹ ਪਰਦੁਮਨ
ਹਾਂਰਥੀ ਰਨਧੀਰ ਸਭ ਜਾਨਤ ਹੈ ਜਗਤ ਜਿਹ।। ੨੦੧੬

ਅਰਥ - ਯੋਧਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਪ੍ਰਦੁਮਨ' ਰਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ
ਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਹਾਂਰਥੀ ਤੇ ਰਣਧੀਰ ਯੋਧਾ ਹੋਇਆ।। ੨੦੧੬।।

ਯਾ।। ਦਸ ਦਿਉਸ ਕੋ ਬਾਲਕੁ ਭਯੋ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਸੰਬਰ ਦੈਤ ਲੈ ਤਾਹਿ ਗਯੋ
ਧ ਕੇ ਭੀਤਰ ਡਾਰ ਦਯੋ ਇਕ ਮੱਛ ਹੁਤੋ ਤਿਹ ਲੀਲ ਲਯੋ ਹੈ
ਤ ਸੋਊ ਗਹਿ ਝੀਵਰਿ ਏਕੁ ਸੁ ਸੰਬਰ ਪੈ ਫਿਰ ਜਾਇ ਦਯੋ ਹੈ
ਨ ਕੋ ਫੁਨ ਤਾਹਿ ਰਸੋਇ ਮੈ ਭੇਜ ਦਯੋ ਸੁ ਉਲਾਸ ਕਯੋ ਹੈ।। ੨੦੧

ਅਰਥ - ਜਦ ਪ੍ਰਦੁਮਨ ਬਾਲਕ ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਤਦੋਂ ਹੀ 'ਸੰਬਰ' ਨਾਮ
ਉਸਨੂੰ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਲਿਜਾ ਕੇ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇੱਕ

ੲ ਦਇਆਲ ਵਤੀ ਸੁ ਤ੍ਰੀਆ ਕਰੁਨਾ ਰਸੁ ਪੈ ਚਿਤ ਮੈ ਤਿਨ ਧਾਰਜੋ
ਹੈ ਕਹਜੋ ਪਤਿ ਹੈ ਇਮ ਨਾਰਦ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਜੋ
ਬਤੀਆ ਸੁਨਿ ਕੈ ਮੁਨ ਨਾਰ ਭਲੀ ਬਿਧ ਸੋਂ ਭਰਤਾ ਕਰ ਪਾਰਜੋ ।।੨੦੧੯

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਮੱਛ ਦੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਪਾੜਿ
ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਬਾਲਕ ਉਸਨੇ ਮੱਛ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ। ਫਿਰ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਿਆਲ ਸੁਭ
ਲੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਤਰਸ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ । ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹ
ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਨਾਰਦ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤੇ
ੀ ਹੈ। ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ
ਣਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।। ੨੦੧੯।।

ਈ।। ਪੋਖਨ ਬਹੁਤੁ ਦਿਵਸ ਜਬ ਕਰੀ।। ਤਬ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸਟ ਤ੍ਰੀਆ ਕੀ ਧਰੀ
ਮ ਭਾਵ ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਚਹਜੋ।। ਰੁਕਮਨ ਸੁਤ ਸਿਉ ਬਚ ਇਹ ਕਹਜੋ।।੨੦੧੯

ਅਰਥ - ਜਦ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਉਸਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਇਹ ਜੁਆਨ ਹੋਇ
ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੱਲ ਨਿਗਾਹ ਕੀਤੀ। ਇਸਨੂੰ ਜੁਆਨ ਵੇਖਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕਾਮ ਭ
ਇੱਛਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਰੁਕਮਨੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਆਖੇ।। ੨੦੧੯

ਨਵਤੀ ਤਬ ਬੈਨ ਸੁਨਾਏ।। ਤੁਮ ਮੋ ਪਤਿ ਰੁਕਮਨ ਕੇ ਜਾਏ
ਕੋ ਸੰਬਰ ਦਾਨਵ ਹਰਿਯੋ।।ਆਨ ਸਿੰਧ ਕੇ ਭੀਤਰ ਡਰਿਯੋ।।੨੦੨੦

ਅਰਥ - 'ਮੈਨਵਤੀ' ਨੇ ਫਿਰ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਾਏ, ਤੁਸੀਂ ਰੁਕਮਨੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪਤੀ
ਨੂੰ ਸੰਬਰ ਦੈਂਤ ਚੁਰਾ ਲਿਆਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਲਿਆਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।। ੨੦੨੦

ਈ।। ਤਬ ਇਕ ਮੱਛ ਲੀਲ ਤੁਹਿ ਲਯੋ।। ਸੋ ਭੀ ਮੱਛ ਫਾਸ ਬਸਿ ਭਯੋ
ਵਰ ਫਿਰ ਸੰਬਰ ਪੈ ਲਿਆਯੋ।।ਤਿਹ ਹਮ ਪੈ ਭੱਛਨ ਹਿਤ ਦਿਆਯੋ।।੨੦੨

ਅਰਥ - ਤਦ ਫਿਰ ਇਕ ਮੱਛ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਿਗਲ ਲਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਮੱਛ ਭੀ
ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ ਸੀ। ਝੀਵਰ ਉਸ ਮੱਛ ਨੂੰ ਸੰਬਰ ਦੈਂਤ ਕੋਲ ਵੇਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਬਰ

ਅਰਥ - ਜਦ ਮੈਂ ਉਸ ਮੱਛ ਦੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਚੀਰਿਆ, ਤਦ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੇਟ ਵਿਚੋਂ ਬ
ਲਿਆ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਤਰਸ ਆ ਗਿਆ, ਉਸੇ
ਨਾਰਦ ਨੇ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ।। ੨੦੨੨।।

ਹ ਅਵਤਾਰ ਮਦਨ ਕੋ ਆਰੀ।। ਢੂੰਢਤ ਫਿਰਤ ਰੈਨ ਦਿਨ ਜਾਰੀ
ਪਤਿ ਲਖਿ ਤੁਹਿ ਸੇਵਾ ਕਰੀ।। ਅਬ ਮੈ ਮਦਨ ਕਥਾ ਚਿਤ ਧਰੀ।। ੨੦੨

ਅਰਥ - "ਇਹੋ ਹੀ 'ਕਾਮ' ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਤੂੰ ਦਿਨੇ ਰਾਤੀ ਢੂੰਡਦੀ ਫਿਰਦੀ
ਪਤੀ ਜਾਣ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਜੋ ਕਾਮ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈ,
ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਹਾਂ।। ੨੦੨੩।।

ਦ੍ਰ ਕੋਪ ਕਾਂਇਆ ਤੁਹਿ ਜਰੀ।। ਤਬ ਮੈ ਪੂਜਾ ਸਿਵ ਕੀ ਕਰਿ
ਹੁ ਸਿਵ ਦਯੋ ਹੁਲਾਸ ਬਢੈ ਹੈ।। ਭਰਤਾ ਵਹੀ ਮੂਰਤ ਤੂ ਪੈ ਹੈ।। ੨੦੨

ਅਰਥ - ਜਦ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਦੇਹ ਸੜ ਗਈ ਸੀ, ਤਦ ਮੈਂ ਵਿਅ
ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵਰ ਦਿੱਤਾ
ਤੂੰ ਇਸੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਬਾਲਕ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਬਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਘਰ ਪਾਵੇਂਗੀ।। ੨੦੨੪।।

ਹਰਾ।। ਤਬ ਹਉ ਸੰਬਰ ਦੈਂਤ ਕੀ ਭਈ ਰਸੋਇਨ ਆਇ
ਬ ਭਰਤਾ ਮੁਹਿ ਰੁਦ੍ਰ ਤੂੰ ਸੁੰਦਰ ਦਯੋ ਬਨਾਇ।। ੨੦੨੫

ਅਰਥ - ਤਦ ਮੈਂ ਇਥੇ ਆਕੇ ਸੰਬਰ ਦੈਂਤ ਦੀ ਰਸੋਈਅਨ ਬਣ ਗਈ ਸਾਂ। ਹੁਣ ਤੂੰ
ਹੈਂ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਤੇਰਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੦੨੫।।

ਯਾ।। ਸੁਤ ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਯੌ ਬਤੀਯਾ ਸੁਨਿ ਕੈ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਮੈ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢਾਯੋ
ਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੈ ਅਰਿ ਕੇ ਬਧ ਕਾਰਨ ਧਾਯੋ
ਮ ਜਹਾ ਤਿਹ ਬੈਰੀ ਕੋ ਥੋ ਤਿਹ ਦ੍ਵਾਰ ਪੈ ਜਾਇ ਕੈ ਬੈਨ ਸੁਨਾਯੋ
ਹ ਕਉ ਸਿੰਧ ਪੈ ਡਾਰਿ ਦਯੋ ਅਬ ਸੋ ਤੁਹਿ ਸੋ ਲਰਬੇ ਕਹੁ ਆਯੋ।। ੨੦੨

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੁੱਤ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਗੁੱਸਾ

ਵੈਯਾ।। ਯੋ ਜਬ ਬੈਨ ਕਹੇ ਸੁਤ ਸਜਾਮ ਤੇ ਸੰਬਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਦਾ ਗਹਿ ਆ
ਸੇ ਕਹੀ ਬਿਧ ਜੁੱਧਹਿ ਕੀ ਤਿਹ ਭਾਤ ਸੋ ਤਾਹੀ ਨੇ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ
ਾਪ ਭਜਜੋ ਨਹਿ ਤਾ ਭੂਅ ਤੇ ਕਹਿ ਵਾਹ ਕਉ ਤ੍ਰਾਸੁ ਦੈ ਪੈਗੁ ਭਜਾਯੋ
ਹਿਵ ਯਾ ਬਿਧਿ ਹੋਤ ਭਯੋ ਕਹਿ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁ ਸਜਾਮ ਸੁਨਾਯੋ।।੨੦੨

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਦੁਮਨ ਨੇ ਆਖੇ, ਤਦ
ਗਦਾ ਫੜਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੁੱਧ ਦੀ ਰੀਤੀ ਕਹੀ ਹੈ ਉਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ
ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਆਪ ਉਸ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਭੱਜਿਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਡਰ ਦੇ ਕੇ ਉ
ਜਗਾ ਤੋਂ ਭੱਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਿ
ਵ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ।। ੨੦੨੭।।

ਵੈਯਾ।। ਅਤਿ ਹੀ ਤਿਹ ਠਾਂ ਜਬ ਮਾਰ ਮਚੀ ਅਰਿ ਜਾਤਿ ਭਯੋ ਨਭਿ ਮੈ ਛਲੁ ਕੈ ਕੈ
ਕਰਿ ਪਾਹੁਨ ਬ੍ਰਿਸਟ ਕਰੀ ਸੁਤ ਸਜਾਮ ਕੇ ਪੈ ਅਤਿ ਕ੍ਰੁਧਤ ਹ੍ਵੈ ਕੈ
ਇਨ ਪਾਹਨ ਬਿਅਰਥ ਕਰੇ ਤਿਨ ਕੋ ਸਰ ਏਕਹਿ ਏਕ ਲਗੈ ਕੈ
ੜ੍ਹਨ ਸੋਂ ਤਿਨ ਕੋ ਤਨ ਬੇਧ ਕੈ ਭੂਮ ਡਰਿਓ ਅਤਿ ਰੋਸ ਬਢੈ ਕੈ।।੨੦੨੮

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਭਿ=ਆਕਾਸ਼।। ਪਾਹਨ=ਪੱਥਰ।। ਬ੍ਰਿਸਟ=ਬਰਖਾ।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਜਦ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਮੱਚੀ, ਤਦ ਵੈਰੀ ਛਲ ਕ
ਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਪੱਥਰ ਲੈ ਕੇ, ਉਸਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿ
ਪੁੱਤ੍ਰ ਉੱਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਇਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਅਰਥ ਕਰ ਦਿ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਧਾਰ ਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ
ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ।। ੨੦੨੮।।

ਸ ਐਂਚ ਝਟਾਕ ਲਯੋ ਕਟਿ ਤੇ ਸਿਰ ਸੰਬਰ ਕੈ ਸੁ ਝਟਾਕ ਦੈ ਝਾਰਜੋ
ਵਨ ਕੇ ਗਨ ਹੇਰਤ ਜੇ ਤਿਨ ਪਉਰਖ ਦੇਖ-ਕੈ ਧੰਨਿ ਉਚਾਰਜੋ
ਮ ਗਿਰਾਇ ਦਯੋ ਕੈ ਬਿਮੁੱਛਤ ਸ੍ਰੋਨ ਸੰਬੂਹ ਧਰਾ ਪੈ ਬਿਥਾਰਜੋ

ਾਦਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਬੇ-ਸੁੱਧ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ
ਦੇ ਲਹੂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਖਲੇਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ-ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਜਿਸਨੇ ਤਲ
ਇਕੋ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਸੰਬਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ।। ੨੦੨੯।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਪਰਦੁਮਨ ਸੰਬਰ ਦੈ
ਹਰਿ ਲੈ ਗਿਓ ਇਤ ਸੰਬਰ ਕੋ ਪਰਦੁੰਮਨ ਬਧ ਕੀਓ ਧਿਆਇ
ਸਮਾਪਤ।। ਅਫਜੂ।।

— — — — —

ਅਥ ਪਰਦੁਮਨ ਸੰਬਰ ਕੋ ਬਧ ਰੁਕਮਨ ਕੋ ਮਿਲੇ।।

ਹਰਾ।। ਤਿਹ ਕੋ ਬਧ ਕੈ ਪਰਦੁਮਨ ਆਯੋ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰੇਹ
ਤਿ ਅਪਨੇ ਪਤਿ ਸੰਗਿ ਤਬੈ ਕਹਿਓ ਬਢੈ ਕੈ ਨੇਹ।। ੨੦੩੦

ਅਰਥ - ਪ੍ਰਦੁਮਨ ਉਸਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਰਤਿ ਨੇ ਆ
ਦੇ ਕੋਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਆਖਿਆ ਹੈ।। ੨੦੩੦।।

ਲ ਆਪ ਹੁਇ ਆਪਨੇ ਊਪਰਿ ਪਤਹਿ ਚੜਾਇ
ਮਨ ਕੋ ਗ੍ਰਿਹ ਥੋ ਜਹਾ ਤਹ ਹੀ ਪਹੁਚੀ ਆਇ।। ੨੦੩੧

ਅਰਥ - ਆਪ ਚੀਲ੍ਹ ਬਣ ਗਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ ਹੈ।
ਨੀ ਦਾ ਘਰ ਸੀ, ਉੱਡ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਆ ਪੁੱਜੀ ਹੈ।। ੨੦੩੧।।

ਯਾ।। ਛੋਰ ਕੈ ਚੀਲ ਕੋ ਰੂਪ ਦਯੋ ਤ੍ਰਿਆ ਕੋ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਬਨਾਯੋ
ਹ ਉਤਾਰ ਕੈ ਕੰਧਹਿ ਤੇ ਤਿਹ ਕੰਧ ਪਟੰਬਰ ਪੀਤ ਧਰਾਯੋ
ਹ ਹਜ਼ਾਰ ਤ੍ਰੀਆ ਸਭ ਥੀ ਜਹ ਠਾਢ ਤਿਨੋ ਇਹ ਰੂਪ ਦਿਖਾਯੋ
ਕਚੀ ਚਿਤ ਬੀਚ ਸਭੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਲਖਯੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਆਯੋ।। ੨੦੩੨

ਅਰਥ - ਚੀਲ ਦਾ ਰੂਪ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆ ਗਏ ਹਨ।। ੨੦੩੨।।

ਵੈਯਾ।। ਤਾਹਿ ਨਿਹਾਰਿ ਕੈ ਸ੍ਯਾਮ ਸੀ ਮੂਰਤਿ ਤ੍ਰੀਅ ਸਭੈ ਮਨ ਮੈ ਸੁਕਚਾਹਿ
ਆਯੋ ਹੈ ਆਨ ਬਧੂ ਕੋਊ ਬ੍ਯਾਹ ਕਹੈ ਸਖੀ ਕੀ ਸੁ ਸਖੀ ਗਹਿ ਬਾਹਿ
ਕ ਨਿਹਾਰ ਕਹੈ ਤਿਹ ਕੇ ਉਰ ਓਰ ਬਿਚਾਰ ਭਲੇ ਮਨ ਮਾਹਿ
ਛਨ ਅਉਰ ਸਭੈ ਹਰਿ ਕੇ ਇਹ ਏਕ ਲਤਾ ਭ੍ਰਿਗ ਕੀ ਉਰ ਨਾਹੀ।।੨੦੩੩

ਅਰਥ - ਉਸਦੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਗੀ ਸੂਰਤ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਡਰ ਗਈਆਂ ਤੇ ਇਕ ਦੂ
ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀ ਵਿਆਹ ਲਿਆਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਸਖੀ ਉਸ
ੀ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਆਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਵੇਖੋ - ਹੋਰ
ਹੀ ਲੱਛਨ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਪਰ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਇਕ ਭ੍ਰਿਗ-ਲਤਾ ਨਹੀਂ ਭ
ੂ ਰਿਖੀ ਦੇ ਚਰਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੨੦੩੩।।

ਵੈਯਾ।। ਪੇਖਤ ਤਾਹਿ ਰੁਕੰਮਨ ਕੇ ਸੁ ਪਯੋਧਰਵਾ ਪਯ ਸੋ ਭਰਿ ਆਏ
ਹੁ ਬਢ੍ਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਚਿਤ ਮੈ ਕਰੁਨਾ ਰਸੁ ਸੋ ਢੁਰਿ ਬੈਨ ਸੁਨਾਏ
ਜੋ ਸਖੀ ਕਹਿਓ ਮੋ ਸੁਤ ਥੋ ਪ੍ਰਭ ਦੈ ਹਮ ਕੋ ਹਮ ਤੇ ਜੁ ਛਿਨਾਏ
ਕਹਿ ਸਾਸ ਉਸਾਸ ਲਯੋ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹੈ ਦੋਊ ਨੈਨ ਬਹਾਏ।।੨੦੩੪

ਅਰਥ - ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਰੁਕਮਨੀ ਦੇ ਥਨ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਭਰ ਆਏ ਹਨ। ਮਨ ਵਿ
ਲਿਆ ਕੇ ਅਧੀਰ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਸਖੀ! ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ੍ਰ
ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਕੇ, ਮੈਥੋਂ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਠੰਡਾ ਸਾਹ ਲਿਆ ਹੈ, ਸ
ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਨੈਣ ਵਗਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।। ੨੦੩੪।।

ਤ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਆਇ ਗਯੋ ਇਹ ਮੂਰਤ ਓਰ ਰਹੇ ਟਕ ਲਾਈ
ਏ ਹੀ ਲਉ ਨਾਰਦ ਆਇ ਗਯੋ ਬਿਰਥਾ ਸਭ ਹੀ ਤਿਨ ਭਾਖ ਸੁਨਾਈ
ਨ੍ਹ ਜੂ ਪੂਤ ਤਿਹਾਰੋ ਈ ਹੈ ਇਹ ਯੌ ਸੁਨਿ ਕੈ ਪੁਰ ਬਾਜੀ ਬਧਾਈ
ਗਨ ਕੀ ਨਿਧ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਜਦੁਬੀਰ ਮਨੋ ਇਹ ਦਿਵਸਹਿ ਪਾਈ।।੨੦੩੫

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵਧਾਈ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ
ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ
ਖਜ਼ਾਨਾ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੨੦੩੫।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਪਰਦੁਮਨ
ਸੰਬਰ ਦੈਤ ਬਧ ਕੈ ਰੁਕਮਨ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਕੋ ਆਇ ਮਿਲਤ ਭਏ।।

— — — — —

ਅਥ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਸੂਰਜ ਤੇ ਮਨ ਲਿਆਏ ਜਾਮਵੰਤ ਬਧ ਕਥਨੰ।।
ਹਰਾ।। ਇਤ ਸੂਰਜ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਬਲਵਾਨ
ਵ ਤਿਹ ਕੋ ਤਬ ਮਨ ਦਈ ਉੱਜਲ ਆਪ ਸਮਾਨ।। ੨੦੩੬

ਅਰਥ – ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧੇ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਨੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਇਸ
ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਮਨੀ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਸਮਾਨ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਸੀ।। ੨੦

ਯਾ।। ਲੈ ਮਨ ਸੂਰਜ ਤੇ ਅਰਿਜੀਤ ਜੁ ਤਾਂ ਦਿਨ ਆਪਨੇ ਧਾਮਹਿ ਆ
ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਕਰਿ ਸੇਵ ਘਨੋ ਰਵਿ ਕੋ ਚਿਤ ਤਾ ਰਿਝਵਾ
ਕਰਿ ਕੈ ਤਪਸਜਾ ਅਤਿ ਹੀ ਤਿਹ ਕੀ ਹਿਤ ਸੌ ਤਿਹ ਕਉ ਜਬ ਗਾ
ਨਿ ਕੈ ਸੁ ਬ੍ਰਿਥਾ ਪੁਰ ਲੋਗਨ ਯੌ ਜਦੁਬੀਰ ਪੈ ਜਾਇ ਸੁਨਾਯੋ।। ੨੦੩

ਪਦ ਅਰਥ –. ਅਰਿਜੀਤ=ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ।। ਰਿਝਵਾਯੋ=ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ।। ਬ੍ਰਿਥਾ=ਵਾਰਤਾ।।

ਅਰਥ – ਸੂਰਜ ਪਾਸੋਂ ਮਨੀ ਲੈ ਕੇ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਉਸੇ ਹੀ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ
ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਭਾਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਖੁਸ਼
ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਬੜੀ ਕਠਨ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਕੇ, ਉਸਦੇ ਜੱਸ ਨੂੰ ਗਾਂਵਿਆ
ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਫਿਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ
ਹੈ।। ੨੦੩੭।।

ਚਹਿ ਕੈ ਚਿਤ ਮੈ ਚਪਲਾ ਦੁਤਿ ਯਾਹਿ ਕਹ੍ਯੋ ਇਨ ਨੈਕੁ ਨ ਕੀਨੋ
ਨ ਹੀ ਠਾਨ ਕੈ ਬੈਠ ਰਹ੍ਯੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੋ ਉਤਰੁ ਨੈਕ ਨ ਦੀਨੋ ॥੨੦੩੮

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰੀਜਿਤ= ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ॥ ਆਇਸ=ਆਗਿਆ ॥ ਚਪਲਾ=ਬਿਜਲੀ ॥

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਮੁੱਖੋਂ ਮੁਸਕ੍ਰਾ ਕੇ ਇਹ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੋ ਪਦ
ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰ ਦੇਹ, ਜੋ ਬਿ
ਉਂ ਚਮਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚਾਹ ਕਰਕੇ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦੇਹੁ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖ ਕਿ
ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਚੁੱਪ ਵੱਟ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਬੈਠਾ ਰਿ
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਉਸਨੇ ਕੋਈ ਵੀ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੨੦੩੮॥

ਇਯਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਯੋ ਬਤੀਆ ਕਹਿ ਬੈਠ ਰਹ੍ਯੋ ਤਿਹ ਭ੍ਰਾਤ ਅਖੇਟ ਕੇ ਕਾਜ ਪਧਾਰ੍ਯੋ
ਧ ਭਲੇ ਮਨ ਕਉ ਸਿਰ ਪੈ ਸਭ ਹੂੰ ਜਨ ਦੂਸਰ ਭਾਨ ਬਿਚਾਰ੍ਯੋ
ਨਨ ਕੇ ਜਬ ਬੀਚ ਗਯੋ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਬਡੋ ਇਕ ਯਾਹ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ
ਨ ਕੈ ਬਾਨ ਚਲਾਵਤ ਭ੍ਯੋ ਸਰ ਵਾ ਸਹਿ ਕੈ ਇਹ ਕੋ ਫਿਰਿ ਮਾਰ੍ਯੋ ॥੨੦੩੯

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਉਸ
ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਮਨੀ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ, ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ
ਾਰ ਕੀਤਾ, ਮਾਨੋਂ ਦੂਜਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਇਹ ਬਨ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਇ
ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਸ਼ੇਰ ਵੇਖ ਲਿਆ । ਉਸਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੀਰ ਨੂੰ ਚ
ਾ, ਉਸ ਤੀਰ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਸਹਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ॥੨੦੩੯॥

ਈ ॥ ਜਬ ਤਿਨ ਕੋ ਹਰਿ ਕੇ ਸਿਰ ਮਾਰਯੋ ॥ ਤਬ ਕੇਹਰਿ ਪੁਰਖੱਤ ਸੰਭਾਰਯੋ
ਚਪੇਟ ਚਊਕ ਤਿਹ ਮਾਰੀ ॥ ਮਨ ਸਮੇਤ ਲਈ ਪਾਗ ਉਤਾਰੀ ॥੨੦੪੦

ਅਰਥ - ਜਦ ਉਸਨੇ ਕੇਸਰੀ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ, ਤਦ ਕੇਸਰੀ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਾ
ਸੰਭਾਲਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਚਊਂਕ ਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਚਪੇੜ ਮਾਰ ਦਿਤੀ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਨੀ ਦੇ ਸ
ਦੀ ਪੱਗ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲਾਹ ਲਈ॥ ੨੦੪੦॥

ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਰਿੱਛ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ।।੨੦੪੧।।

ਯਾ।। ਭਾਲਕ ਦੇਖ ਮਨੀ ਦੁੱਤਿ ਕਉ ਸੁ ਲਖਯੋ ਕੋਊ ਕੇਹਰਿ ਲੈ ਫਲੁ ਆਯੋ

ਫਲ ਕਉ ਅਬ ਭੱਛ ਕਰੋ ਸੁ ਛੁਧਾਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਤਹ ਭੱਛਨ ਧਾਯੋ

ਜੌਂ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਥੋ ਜਾਤ ਚਲਯੋ ਤਿਉ ਅਚਾਨਕ ਆਇ ਕੈ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ

ਚਪੇਟ ਚਟਾਕ ਦੈ ਮਾਰ ਝਟਾਕ ਦੈ ਸਿੰਘ ਕੋ ਮਾਰ ਗਿਰਾਯੋ।।੨੦੪੨

ਅਰਥ - ਰਿੱਛ ਨੇ ਮਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਫਲ ਨੂੰ ਹੁਣ ਮੈਂ ਖਾ ਲਵਾਂ ਊਹ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਭੱਜ ਤੁਰਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਸ਼ੇਰ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ ਤ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸਨੇ ਆ ਕੇ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਕਾੜ੍ਹ ਕਰਦੀ ਇਕ ਚ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਝਟ ਪਟ ਹੀ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਡੇਗ ਲਿਆ।।੨੦੪੨।।

ਹਰਾ।। ਜਾਮਵਾਨ ਬਧ ਸਿੰਘ ਕੋ ਮਨ ਲੈ ਮਨ ਸੁਖੁ ਪਾਇ

ਇ ਗ੍ਰੇਹ ਆਪਨ ਹੁਤੋ ਤਹ ਹੀ ਪਹੁਚਯੋ ਆਇ।।੨੦੪੩

ਅਰਥ - ਉਸ ਰਿੱਛ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਮਵੰਤ ਸੀ, ਜਾਮਵੰਤ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਤੇ ਮਨ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਿਥੇ ਉਸਦਾ ਆਪਣਾ ਘਰ ਸੀ, ਉਥੇ ਹੀ ਆ ਪਹੁੰ ੨੦੪੩।।

ਤ੍ਰਾਜਿਤ ਲਖਿ ਭੇਦ ਨਹਿ ਸਭਨਨ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਇ

ਸ਼ਨ ਮਾਰਿ ਮੁਹਿ ਭ੍ਰਾਤ ਕਉ ਲੀਨੀ ਮਨ ਛੁਟਕਾਇ।।੨੦੪੪

ਅਰਥ - ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਨੇ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣਿਆ ਪਰ ਮਨੀ ਸਮੇਤ ਭਰਾ ਗੁੰਮ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਕੇ ਆਖਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਹੈ ਪਾਸੋਂ ਮਨੀ ਖੋਹ ਲਈ ਹੈ।। ੨੦੪੪।।

ਯਾ।। ਯੌਂ ਸੁਨਿ ਕੈ ਚਰਚਾ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਅਪਨੇ ਢਿਗ ਜਾ ਤਿਹ ਕੋ ਸੁ ਬੁਲਾਯੋ

ਤ੍ਰਾਜੀਤ ਕਹੈ ਮੁਹਿ ਭ੍ਰਾਤ ਹਨਯੋ ਹਰਿ ਜੂ ਮਨ ਹੋਤ ਸੁਨਾਯੋ

ਅਤੇ ਹੇ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ! ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮਨੀ ਦੇ ਲੋਭ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁ
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਸੁਣਕੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ, ਤੂੰ ਭੀ
ਣ ਵਾਸਤੇ ਚੱਲ, ਮੈਂ ਭੀ ਚੱਲਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਲੱਭਣ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ।। ੨੦੪

ਵੈਯਾ ।। ਜਾਦਵ ਲੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਜਬੈ ਅਪਨੇ ਸੰਗ ਖੋਜਨ ਤਾਹਿ ਸਿਧਾਰੇ
ਸ੍ਵਪਤੀ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰਾਨ ਪਰੇ ਸੁ ਤਹੀ ਏ ਗਏ ਦੋਊ ਜਾਇ ਨਿਹਾਰੇ
ਹਰਿ ਕੋ ਤਹ ਖੋਜ ਪਿਖਯੋ ਇਹ ਵਾਹੀ ਹਨੇ ਭਟ ਐਸੇ ਪੁਕਾਰੇ
ਗੇ ਜੌ ਜਾਹਿ ਤੋ ਸਿੰਘ ਪਿਖਯੋ ਮ੍ਰਿਤ ਚਉਕ ਪਰੇ ਸਭ ਪਉਰਖ ਵਾਰੇ।।੨੦੪੬

ਅਰਥ - ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜਾਦਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਲੱਭਣ ਦੇ ਵਾ
ਪਏ। ਤਦ ਜਿਥੇ ਘੋੜਾ ਤੇ ਉਸਦਾ ਸੁਆਮੀ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਥੇ ਹੀ
ਗਏ ਅਤੇ ਦੋਂਹਾਂ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਉਥੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ੇਰ
ਵੇਖ ਲਿਆ, ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਣ ਲੱਗ ਪਏ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ
ੀ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਅਗੇ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਬਹਾਦਰ ਚੌਂਕਕੇ ਬੌਂਦਲ ਗਏ।। ੨੦੪

ਹਰਾ।। ਤਹ ਭਾਲਕ ਕੇ ਖੋਜ ਕਉ ਚਿਤੈ ਰਹੈ ਸਿਰ ਨਾਇ
ਹਾ ਖੋਜ ਤਿਹ ਜਾਤ ਪਗ ਤਹਾ ਜਾਤ ਭਟ ਧਾਇ।। ੨੦੪੭

ਅਰਥ - ਉਥੇ ਹੀ ਰਿੱਛ ਦੇ ਖੁਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਖੜੇ ਹ
ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਜਿਥੇ ਖੁਰਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੀ ਪੱਗ ਹੈ, ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਸੂਰਮੇ ਉਧਰ ਤੁਰ
।।੨੦੪੭।।

ਕਬਿ ਵਾਚ।।

ਵੈਯਾ।। ਜਾ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਬਰਦਾਨ ਦਏ ਅਸੁਰਾਰ ਜਿਤੇ ਸਭ ਦਾਨਵ ਭਾਗੇ
ਪ੍ਰਭ ਸ਼ਤ੍ਰਨ ਨਾਸ ਕਯੋ ਸਸ ਸੂਰ ਥਪੇ ਫਿਰ ਕਾਰਜ ਲਾਗੇ
ਦਰ ਜਾਹਿ ਕਰੀ ਕੁਬਿਜਾ ਛਿਨ ਬੀਚ ਸੁਗੰਧ ਲਗਾਵਤ ਬਾਗੇ
ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਕਾਰਜ ਹੇਤ ਸੁ ਜਾਤ ਹੈ ਰੀਛ ਕੇ ਖੋਜਹਿ ਲਾਗੇ।। ੨੦੪੮

ਅਰਥ – ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੁ ਦੇ ਵਰਦਾਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਜਿੱਤੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ, ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੰਮੇ ਲੱਗ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਕੁੱਬੀ ਮਾਲਣ ਨੂੰ ਸੋਹਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸਦੇ ਪੁਸ਼ਾਕੇ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧੀ ਲਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਰਿੱਛ ਦੇ ਖੁਰੇ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਬਨ ਵਿਚ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।। ੨੦੪੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਖੋਜ ਲੀਏ ਸਭ ਏਕ ਗੁਫਾ ਹੂ ਮੈ ਜਾਤ ਭਏ ਹਰਿ ਐਸੇ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਹੈ ਕਊ ਸੂਰ ਧਸੈ ਇਹ ਬੀਚ ਨ ਕਾਹੂੰ ਬਲੀ ਪੁਰਖੱਤ ਸੰਭਾਰਜੋ।।
ਯਾਹੀ ਕੇ ਬੀਚ ਧਸਜੋ ਸੋਈ ਰੀਛ ਸਭੋ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਕੋਊ ਕਹੈ ਨਹਿ ਯਾ ਮੈ ਕਹਜੋ ਹਰਿ ਰੇ ਹਮ ਖੋਜ ਇਹੀ ਮਹਿ ਡਾਰਜੋ।। ੨੦੪੯।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਖੁਰੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਇਕ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ, ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ– ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਵਿਚ ਵੜ ਜਾਵੇ? ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਹੀਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਭ ਨੇ ਇਕ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਰਿੱਛ ਵੜਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਰਿੱਛ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਓ ਭਾਈ! ਅਸਾਂ ਖੁਰਾ ਇਸੇ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ।। ੨੦੪੯।।

ਕੋਊ ਨ ਬੀਰ ਗੁਫਾ ਮੈ ਧਸਜੋ ਤਬ ਆਪ ਹੀ ਤਾਹਿ ਮੈ ਸਜਾਮ ਗਯੋ ਹੈ।।
ਭਾਲਕ ਲੈ ਸੁਧ ਬੀਚ ਗੁਫਾ ਹੂ ਕੇ ਜੁਧੁ ਕੋ ਸਾਮੁਹਿ ਕੋਪ ਅਯੋ ਹੈ।।
ਸਜਾਮ ਜੂ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਉਹ ਸੋ ਦਿਨ ਦ੍ਵਾਦਸ ਬਾਹਨ ਜੁੱਧੁ ਕਯੋ ਹੈ।।
ਜੁੱਧੁ ਇਤੇ ਜੁਗ ਚਾਰਨ ਮੈ ਨਹ ਹੈ ਹੈ ਕਬੈ ਕਬਹੂ ਨ ਭਯੋ ਹੈ।। ੨੦੫੦।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਕੋਈ ਭੀ ਸੂਰਮਾ ਗੁਫਾ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਵੜਿਆ, ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਪ ਹੀ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਿੱਛ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਲੜਨ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਆ ਗਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਬਾਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਮੱਲ-ਯੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੌਹਾਂ ਜੁੱਗਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਦੇ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਕਦੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ।। ੨੦੫੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਦ੍ਵਾਦਸ ਦਿਉਸ ਭਿਰੇ ਦਿਨ ਰੈਨ ਨਹੀ ਤਿਹ ਤੇ ਹਰਿ ਨੈਕ ਡਰਾਨੋ।।
ਲਾਤਨ ਮੂਕਨ ਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਫੁਨ ਤਉਨ ਗੁਫਾ ਮਹਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਨੋ।।

ਅਰਥ – ਬਾਰਾਂ ਦਿਨ ਰਾਤ-ਦਿਨ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਇਸਦੇ ਪਾਸੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰੱਤੀ
ਨਹੀਂ ਡਰੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਫਾ ਦੇ ਵਿਚ ਲੱਤਾਂ ਤੇ ਮੁੱਕੀਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਹੀ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇ
ਰੱਛ ਦਾ ਬਲ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।
ੜ ਕੇ, ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਰਾਮ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿ
੨੦੫੧॥

ਯਾ॥ ਪਾਇ ਪਰਯੋ ਘਿਘਿਆਨੋ ਘਨੋ ਬਤੀਯਾ ਅਤਿ ਦੀਨ ਹ੍ਵੈ ਯਾ ਬਿਧ ਭਾਖੀ
ਤੁਮ ਰਾਵਨ ਕੇ ਮਰੀਆ ਤੁਮ ਹੀ ਪੁਨ ਲਾਜ ਦਰੋਪਤੀ ਰਾਖੀ
ਭਈ ਹਮ ਤੇ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਸੁ ਛਿਮਾ ਕਰੀਯੈ ਸ਼ਿਵ ਸੂਰਜ ਸਾਖੀ
ਹਿ ਕੈ ਦੁਹਿਤਾ ਜੁ ਹੁਤੀ ਸੋਊ ਲੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੈ ਅੱਗ੍ਰਜ ਰਾਖੀ॥੨੦੫੨

ਅਰਥ – ਜਾਮਵੰਤ ਚਰਨੀਂ ਪਿਆ ਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਘਿਘਿਆਯਾ ਅਤੇ ਬੜੇ ਹੀ ਦੀਨ ਹੋ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖੀ। ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਅਤੇ ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਦ੍ਰੋਪਤੀ
ਰੱਖੀ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਤੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਸਾਖੀ ਮੰਨ
ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ, ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਉਸਦੀ ਲੜਕੀ ਜੁਆਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੋ
ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਭੇਟਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ॥ ੨੦੫੨॥

ਯਾ॥ ਉਤ ਜੁੱਧ ਕੈ ਸਯਾਮ ਜੂ ਬਯਾਹ ਕਯੋ ਇਤ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਨਿਰਾਸ ਏ ਧਾਮਨ ਆਏ
ਨੂ ਗੁਫਾ ਹੂ ਕੇ ਬੀਚ ਧਸੇ ਸੋਊ ਕਾਹੂ ਹਨੇ ਸੁ ਇਹੀ ਠਹਰਾਏ
ਰ ਢਰੈ ਭਟਵਾਨ ਕੀ ਆਂਖਨ ਲੋਟਤ ਹੈ ਚਿਤ ਮੈ ਦੁਖ ਪਾਏ
ਧੁਨੈ ਇਕ ਐਸੇ ਕਹੈ ਹਮ ਹੂੰ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਕਾਮ ਨ ਆਏ॥੨੦੫੩

ਅਰਥ – ਉਧਰ ਜੁੱਧ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜਾਮਵੰਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅ
ਏਹ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੁਫਾ
ਗਿਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਹੋ ਹੀ ਨਿਸਚਾ ਕ
ਹੈ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਫਰਨ ਫਰਨ ਪਾਣੀ ਵਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਦੁਖ
ਰਤੀ ਉਤੇ ਲੇਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਟਦੇ ਤੇ ਪਛਤਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅ

ਇ ਗਯੋ ਬਲਭਦ੍ਰ ਪੈ ਪੂਛਨ ਰੋਇ ਇਹੀ ਤਿਨ ਬੈਨ ਸੁਨਾਯੋ
ਨ੍ਹ ਗੁਫਾ ਕੇ ਬਿਖੈ ਧਸਿ ਕੈ ਤਿਹ ਤੇ ਬਹੁਰੋ ਨਹੀ ਬਾਹਰਿ ਆਯੋ ॥੨੦੫੪

ਅਰਥ – ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਫੌਜ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਗਈ ਸੀ. ਉਹ ਸਾਰੀ ਹੀ ਰੋਂਦੀ ਹੋਈ
ਸੈਨ ਦੇ ਕੋਲ ਆਈ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ. ਆਪਣੇ ਮਨ
ਹੀ ਦੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਭੱਜ ਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛਣ ਗਿਆ ਹੈ. ਅੱਗੋਂ ਉਸਨੇ
ਏਹੋ ਹੀ ਹਾਲ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗੁਫ਼ਾ ਵਿਚ ਗਏ ਬਾਰਾਂ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਪਰ
ਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ॥ ੨੦੫੪॥

ਹਲੀ ਬਾਚ॥

ਯਾ॥ ਕੈ ਲਰਿ ਕੈ ਅਰਿ ਕਾਹੂ ਕੇ ਸੰਗ ਤਨ ਆਪਨ ਕੋ ਜਮਲੋਕ ਪਠਾਯੋ
ਤ ਕੈ ਮਨ ਯਾ ਜੜ ਕੀ ਬਲਿ ਲੋਕ ਗਯੋ ਕੋਊ ਮਾਰਗ ਪਾਯੋ
ਮਨ ਲੈ ਇਹ ਭ੍ਰਾਤ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਗਯੋ ਜਮ ਲੈ ਤਿਨ ਲੈਨ ਕਉ ਧਾਯੋ
ਇਹ ਮੂਰਖ ਕੋ ਸੁ ਕੁਬੋਲ ਲਗਯੋ ਹੁਇ ਲਜਾਤੁਰ ਧਾਮ ਨ ਆਯੋ ॥੨੦੫੫

ਅਰਥ – ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ
ਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਇਸ ਮੂਰਖ ਦੀ ਮਨੀ ਨੂੰ ਖੋਜਦਿਆਂ ਖੋਜਦਿਆਂ ਬਲਿ ਰਾਜਾ ਦੇ
ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ, ਮਨੀ ਦੀ ਖੋਜ ਲਈ, ਪਤਾਲ ਲੋਕ ਵਿਚ ਚਲਾ ਕਿ
ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਭਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤੇ ਮਨੀ ਨੂੰ ਜਮ ਰਾਜਾ ਖੋਹ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਲਿਆ
ਜਮ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਾਂ ਇਸ ਮੂਰਖ ਦੇ ਕੁਬੋਲ ਉਸਦੇ ਕਾਲਜੇ ਵਿਚ
ਲੱਗੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਹੀ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਕਿਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਇ
੨੦੫੫॥

ਯਾ॥ ਰੋਇ ਜਬੈ ਸੰਗ ਭੂਪਤਿ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਮੁਸਲੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਯੋ
ਹੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰਾਜਿਤ ਕਉ ਮਿਲਿ ਕੈ ਸਭ ਜਾਦਵ ਲਾਤਨ ਮੂਕਨ ਮਾਰਯੋ
ਗ ਉਤਾਰ ਦਈ ਮੁਸ਼ਕੈ ਗਹਿ ਗੋਡਨ ਤੇ ਮਧਿ ਕੂਪ ਤੇ ਡਾਰਯੋ

ਲਈਆਂ ਹਨ, ਗੋਡਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਫਸਾ ਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਉ
ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਇਰ
ਲਿਆ ਹੈ।। ੨੦੫੬।।

ਨ੍ਹਰ ਕੀ ਜਬ ਏ ਬਤੀਯਾ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਭ ਨਾਰਨ ਜਉ ਸੁਨ ਪਾਈ
ਤ ਭੀ ਕੋਊ ਭੂਮਿ ਪਰੀ ਗਿਰ ਪੀਟਤ ਭੀ ਕਰਿ ਕੈ ਦੁਚਿਤਾਈ
। ਕਹੈ ਪਤਿ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜੈ ਅਬ ਹੁਇ ਹੈ ਕਹਾ ਹਮਰੀ ਗਤ ਮਾਈ
ਰ ਰੁਕੱਮਨਿ ਦੇਤ ਦਿਜੋਤਮ ਦਾਨ ਸਤੀ ਫੁਨ ਹੋਬੇ ਕਉ ਆਈ।। ੨੦੫੭

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ
ਲਈਆਂ। ਤਦ ਉਹ ਰੋਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਮਨ
ਕਰਕੇ ਪਿੱਟਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ। ਇਕ ਆਖਦੀ ਹੈ ਪਤੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਹੇ ਮਾਤਾ!
ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ? ਰੁਕਮਨੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਸਤੀ ਹੋਣ ਲਈ ਤਿਅ
ਗਈ ਹੈ।। ੨੦੫੭।।

ਹਰਾ।। ਬਾਸੁਦੇਵ ਅਰੁ ਦੇਵਕੀ ਦੁਬਿਧਾ ਚਿਤਹਿ ਬਢਾਇ
ਗਤਿ ਦ੍ਵੈ ਬਿਧ ਹੇਰਿ ਕੈ ਬਰਜਿਓ ਰੁਕਮਨ ਆਇ।। ੨੦੫੮

ਅਰਥ - ਬਾਸਦੇਵ ਅਤੇ ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਦੁਚਿੱਤੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਕ੍ਰਿ
ਦੀ ਦੂਹਰੀ ਗਤੀ ਵੇਖ ਕੇ, ਰੁਕਮਨੀ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਸਤੀ ਹੋਣ ਵੱਲੋਂ ਮਨ੍ਹੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੨੦੫੮।।

ਯਾ।। ਪੂਤ੍ਰਬਧੂ ਹੂ ਕੋ ਦੇਵਕੀ ਆਇ ਸੁ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਬਿਧ ਯਾ ਸਮਝਾਯੋ
ਹਰਿ ਜੂਝ ਮਰੇ ਰਨ ਮੋ ਜਰਬੋ ਤੁਹਿ ਕੋ ਨਿਸਚੈ ਬਨਿ ਆਯੋ
ਮਨਿ ਢੂੰਢਤ ਯਾ ਜੜ ਕੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਘਨੇ ਪੁਨ ਕੋਸ ਸਿਧਾਯੋ
ਤੇ ਰਹੋ ਚੁਪ ਕੈ ਸੁਧ ਲੈ ਅਰ ਯੌ ਕਹਿ ਪਾਇਨ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ।। ੨੦੫੯

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਦੇਵਕੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਨੂੰ
ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਦ ਤਾਂ
ਸਤੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਇਸ ਮੂਰਖ ਦੀ ਮਣੀ ਨੂੰ ਢੂੰਡਦਾ ਢੂੰਡਦਾ ਕ੍ਰਿ

ੀਸ ਦਿਵਸ ਲਉ ਸੇਵ ਕਰੀ ਤਿਹ ਕੀ ਤਿਹ ਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਰਿਝਵਾਯੋ
ਤ ਸ਼ਿਵਾ ਤਿਨ ਪੈ ਤਬ ਹੀ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਇਹੀ ਬਰੁ ਦਾਨ ਦਿਵਾਯੋ
ੲ ਹੈ ਸ੍ਯਾਮ ਨ ਸ਼ੋਕ ਕਰੋ ਤਬ ਲਉ ਹਰਿ ਲੀਨੇ ਤ੍ਰੀਆ ਮਨਿ ਆਯੋ ॥੨੦੯੦

ਅਰਥ - ਨੂੰਹ ਨੂੰ ਸਮਝਾ-ਬੁਝਾ ਕੇ ਤੇ ਧੀਰਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਦੁ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੀ ਅਠਾਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ. ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬੜਾ ਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉ ਵਰ ਦਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ "ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਆਉਣਗੇ ਸ਼ੋਕ ਨਾ ਕਰੋ," ਇਧਰ ਏਨੇ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਮਣਿ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਆ ਗਏ ਹਨ॥ ੨੦੯੦॥

ਨ੍ਹ ਕੋ ਹੇਰਿ ਤ੍ਰੀਆ ਮਨਿ ਕੇ ਜੁਤ ਸ਼ੋਕ ਕੀ ਬਾਤ ਸਭੈ ਬਿਸਰਾਈ
ਰ ਕਮੰਡਲ ਮੈ ਜਲੁ ਸੀਤਲ ਮਾਇ ਪੀਯੋ ਪੁਨ ਵਾਰ ਕੈ ਆਈ
ਦਵ ਅਉਰ ਸਭੈ ਹਰਖੈ ਅਰੁ ਬਾਜਤ ਭੀ ਪੁਰ ਬੀਚ ਬਧਾਈ
ੂਰ ਕਹੈ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਸ਼ਿਵਾ ਸੁ ਸਭੈ ਜਗ ਮਾਇ ਸਹੀ ਠਹਰਾਈ ॥੨੦੯

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਮਣਿ ਦੇ ਸਮੇਤ ਆਇਆ ਵੇਖ ਕੇ, ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ਼ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕਮੰਡਲ ਵਿਚ ਠੰਡਾ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ, ਮਾਤਾ ਲੈ ਆਈ ਪੁੱਤ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਵਾਰਕੇ ਪੀ ਲਿਆ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਯਾਦਵ ਭੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸ਼ ਸ਼ਾਦੀ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਿਨ ਸਭਨਾਂ ਜ ਾ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ॥ ੨੦੯੧॥

ਇਤਿ ਜਾਮਵੰਤ ਕੋ ਜੀਤ ਕੈ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਸ ਕੀ ਮਨਿ ਸਹਿਤ ਲਿਆਵਤ ਭਏ॥

— — — — — — — — — — — —

ਯਾ ॥ ਹੇਰ ਕੈ ਸ੍ਯਾਮ ਸ਼ਤ੍ਰਾਜਿਤ ਕਉ ਮਨਿ ਲੈ ਕਰਿ ਮੈ ਫੁਨਿ ਤਾ ਸਿਰ ਮਾਰਿ

ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਬਿੱਤਨ ਬੀਚ ਕਥਾ ਜਗ ਮੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਬਿਥਾਰੀ॥੨੦੬੨॥

ਅਰਥ – ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਹੱਥ ਦੇ ਵਿਚ ਮਨੀ ਲੈ ਕੇ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ "ਮੂਰਖਾ। ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਉਹੀ ਮਨੀ ਸਾਂਭ ਲੈ। ਸਾਰੇ ਯਾਦਵ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਕਥਾ ਨੂੰ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਰਕੇ,' ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੨੦੬੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਹਾਥਿ ਰਹਿਓ ਮਨ ਕੋ ਧਰਿ ਕੈ ਤਿਨ ਨੈਕ ਨ ਕਾਹੂ ਕੀ ਓਰ ਨਿਹਾਰਿਓ॥
ਲੱਜਤ ਹ੍ਵੈ ਖਿਸਿਯਾਨੋ ਘਨੋ ਦੁਬਿਧਾ ਕਰਿ ਧਾਮ ਕੀ ਓਰ ਸਿਧਾਰਿਓ॥
ਬੈਰ ਪਰਿਯੋ ਹਮਰੋ ਹਰਿ ਸਉ ਔ ਕਲੰਕ ਚੜਜੋ ਗਜੋ ਭ੍ਰਾਤਰ ਮਾਰਿਓ॥
ਭੀਰ ਪਰੀ ਤੇ ਅਧੀਰ ਭਯੋ ਦੁਹਿਤਾ ਦੇਉ ਸਜਾਮ ਇਹੀ ਚਿਤ ਧਾਰਿਓ॥੨੦੬੩॥

ਅਰਥ – ਸਤ੍ਰਾਜਿੱਤ ਮਨੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਖੜਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਜ਼ਰਾ ਭਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਬਦਨਾਮੀ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਰਾ ਭੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਮੁਸੀਬਤ ਪੈ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਸੋਚਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦਾ ਹੌਸਲਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਏਹ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਧੀ ਦੇ ਦੇਵਾਂ ਤਦ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਪਤਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ॥ ੨੦੬੩॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਸ਼ਤ੍ਰਾਜਿਤ ਕੋ ਮਨੀ ਦੀਬੋ॥

ਸ਼ਤ੍ਰਾਜਿਤ ਕੀ ਦੁਹਿਤਾ ਕੋ ਬਜਾਹ ਕਥਨੰ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬੋਲ ਦਿਜੋਤਮ ਬੇਦਨ ਕੀ ਬਿਧ ਜੈਸ ਕਹੀ ਤਸ ਬਜਾਹ ਰਚਾਯੋ॥
ਸਤਿਭਾਮਨ ਕੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਜਿਹ ਕੋ ਸਭ ਲੋਗਨ ਮੈ ਜਸੁ ਛਾਯੋ॥
ਪਾਵਤ ਹੈ ਉਪਮਾ ਲਛਮੀ ਕੀ ਨ ਤਾ ਸਮ ਯੌ ਕਹਿਬੋ ਬਨਿ ਆਯੋ॥
ਤਾਹੀ ਕੇ ਬਜਾਹਨ ਕਾਜ ਸੁ ਦੈ ਮਨਿ ਮਾਨ ਭਲੈ ਘਨਿਸਜਾਮ ਬੁਲਾਯੋ॥੨੦੬੪॥

ਅਰਥ – ਉੱਤਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੇਦ ਰੀਤੀ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਕਹੀ

ਹੈ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਹ ਰਚਾਇਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਦੀ ਲੜਕੀ ਸਤਭਾਮਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਜੱਸ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਲਛਮੀ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ ਬਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਲਛਮੀ ਭੀ ਉਸਦੇ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸੇ ਦੇ ਵਿਆਹੁਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਮਣੀ ਭੇਟਾ ਦੇ ਕੇ, ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਆਦਰ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬੱਦਲਾਂ ਸਮਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਸੱਦ ਲਿਆ ਹੈ।। ੨੦੬੪।।

ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਸੁਨੇ ਬਤੀਯਾ ਸੁਭ ਸਾਜ ਜਨੇਤ ਤਹਾਂ ਕੋ ਸਿਧਾਏ।।
ਆਵਤ ਸੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਸਭ ਆਗੇ ਹੀ ਤੇ ਮਿਲਿਬੇ ਹੀ ਕਉ ਧਾਏ।।
ਆਦਰ ਸੰਗ ਲਵਾਇ ਕੈ ਜਾਇ ਬਿਵਾਹ ਕੀਯੋ ਦਿਜ ਦਾਨ ਦਿਵਾਏ।।
ਐਸੇ ਬਿਵਾਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸੁਖੁ ਪਾਇ ਤ੍ਰੀਯਾ ਸੰਗ ਲੈ ਕਰਿ ਧਾਮਹਿ ਆਏ।।੨੦੬੫।।

ਅਰਥ – ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਤੇ ਜੰਞ ਲੈ ਕੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਕੇ, ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਅਗੋਂ ਦੀ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਪਏ ਹਨ। ਆਦਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜੰਞ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਉਤਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਤਭਾਮਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਤੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ।। ੨੦੬੫।।

ਇਤ ਬਿਵਾਹ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਤ ਭਯੋ।।

ਲਛਿਆ ਗ੍ਰਿਹ ਪ੍ਰਸੰਗ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤਉ ਹੀ ਲਉ ਐਸੋ ਸੁਨੀ ਬਤੀਯਾ ਲਛੀਆ ਗ੍ਰਿਹ ਮੈ ਸੁਤ ਪੰਡ ਕੇ ਆਏ।।
ਗਾਇ ਸਮੇਤ ਸਭੋ ਮਿਲਿ ਕੌਰਨ ਚਿੱਤ ਬਿਖੈ ਕਰੁਨਾ ਨ ਬਸਾਏ।।
ਐਸੇ ਬਿਚਾਰ ਕੀਯੇ ਚਿਤ ਮੈ ਸੁ ਤਹਾਂ ਕੋ ਚਲੈ ਸਭ ਬਿਸ਼ਨ ਬੁਲਾਏ।।
ਐਸੇ ਬਿਚਾਰ ਸੁ ਸਾਜ ਕੈ ਸਜੰਦਨ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਤਹਾ ਕੋ ਸਿਧਾਏ।। ੨੦੬੬।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਲਛੀਆ=ਲਾਖ।। ਗਾਇ=ਪਿੰਡ।। ਪੰਡ=ਰਾਜਾ ਪਾਂਡੂ।। ਕੌਰਨ=ਕੌਰਵ।। ਕਰੁਨਾ=ਤਰਸ।। ਬਿਸਨ=ਯਾਦਵ।।

ਅਰਥ – ਉਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਇਹ ਖਬਰ ਫੈਲ ਗਈ ਕਿ ਪਾਂਡੂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਲਾਖ ਦੇ ਘਰ

ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਮੇਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਇਹ ਧ੍ਰੋਹ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੌਰਵਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਤਰਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਧਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਯਾਦਵਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਤੇ ਰੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕਰਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਧਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ।। ੨੦੬੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਚਲੇ ਉਤ ਕਉ ਜਬ ਹੀ ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਤੋ ਇਤ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਲੈ ਅਕਰੂਰ ਕਉ ਆਪਨੇ ਸੰਗਿ ਕਹਜੋ ਅਰੇ ਕਾਨ੍ਹ ਕਹੂੰ ਕਉ ਪਧਾਰਜੋ।।
ਛੀਨ ਲੈ ਯਾਤੇ ਅਰੇ ਮਿਲਿ ਕੈ ਮਨ ਐਸੇ ਬਿਚਾਰਿ ਕੀਯੋ ਤਿਹ ਮਾਰਜੋ।।
ਲੈ ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਵਾ ਬਧ ਕੈ ਮਨ ਆਪਨੇ ਧਾਮ ਕੀ ਓਰ ਸਿਧਾਰਜੋ।।੨੦੬੭।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਧਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ, ਤਦ ਬ੍ਰਹਮਾਕ੍ਰਿਤ ਨੇ ਇਹ ਸਲਾਹ ਕਰ ਲਈ। ਅਕਰੂਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਰਲਕੇ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਪਾਸੋਂ ਮਣੀ ਖੋਹ ਲਈਏ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਪੱਕੀ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਕਰਕੇ ਤੇ ਮਣੀ ਲੈ ਕਰਕੇ ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਤਰਫ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਿਆ ਹੈ।। ੨੦੬੭।।

ਚੌਪਈ।। ਸਤਿਧੰਨਾ ਭੀ ਸੰਗ ਚਲਾਯੋ।। ਜਬ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਕੋ ਤਿਨ ਘਾਯੋ।।
ਏ ਤਿਨ ਬਧ ਕੈ ਡੇਰਨ ਆਏ।। ਉਤੈ ਸੰਦੇਸ਼ ਸਜਾਮ ਸੁਨ ਪਾਏ।।੨੦੬੮।।

ਅਰਥ - ਸੱਤਧੰਨਾ ਭੀ ਨਾਲ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਏਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਡੇਰੇ ਆਏ ਹਨ, ਉਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਏਹ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣ ਲਿਆ ਹੈ।। ੨੦੬੮।।

ਦੂਤ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ।।

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰਭ ਸੋ ਦੂਤਨ ਬੈਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਕ੍ਰਿਤਬਰਮਾ ਮਾਰੇ।।
ਮਨਿ ਧਨ ਛੀਨ ਤਾਹਿ ਤੇ ਲਯੋ।। ਤੋਹਿ ਤ੍ਰੀਆ ਕੋ ਅਤਿ ਦੁਖੁ ਦਯੋ।।੨੦੬੯।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਆਖਿਆ—ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਨੂੰ ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਮਣੀ ਰੂਪ ਪਦਾਰਥ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਤਭਾਮਾ ਨੂੰ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਦੁਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੦੬੯।।

ਜਬ ਜਦੁਪਤਿ ਇਹ ਬਿਧ ਸੁਨ ਪਾਯੋ।। ਛੋਰ ਅਉਰ ਸਭ ਕਾਰਜ ਆਯੋ।।
ਹਰਿ ਆਵਨ ਕ੍ਰਿਤਬਰਮੈ ਜਾਨੀ।। ਸਤਿਧੰਨਾ ਸੋ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ।।੨੦੭੦।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣ ਲਿਆ, ਤਦ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਆ ਗਏ। ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁੜ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਜਾਣ ਲਈ, ਅਤੇ ਸਤਿਧੰਨਾ ਕੋਲ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ।। ੨੦੭੦।।

ਅੜਿਲ।। ਕਹੁ ਸਤਿਧੰਨਾ ਬਾਤ ਅਬੈ ਹਮ ਕਿਆ ਕਰੈ।।
ਕਹੋ ਪਰੈ ਕੈ ਜਾਇ ਕਹੋ ਲਰਿ ਕੈ ਮਰੈ।।
ਦੁਇ ਮੈ ਇਕ ਮੁਹਿ ਬਾਤ ਕਹੋ ਸਮਝਾਇ ਕੈ।।
ਹੋ ਕੋ ਉਪਾਇ ਕੈ ਸਜਾਮਹਿ ਮਾਰੈ ਜਾਇ ਕੈ।। ੨੦੭੧।।

ਅਰਥ - ਦੱਸ, ਸਤਿਧੰਨਾ ! ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ? ਕਹੋ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਜਾਵਾਂ ? ਜੇ ਆਖੇਂ ਤਾਂ ਲੜਾਈ ਕਰਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂ ? ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂ ? ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾਕੇ ਕਹੋ। ਭਾਈ ! ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਯਤਨ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂ ?।। ੨੦੭੧।।

ਕ੍ਰਿਤਬਰਮਾ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨਤ ਤਿਨ ਯੌਂ ਕਹਿਯੋ।।
ਜਦੁਪਤਿ ਬਲੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹਨਜੋ ਅਰ ਜੋ ਚਹਿਯੋ।।
ਤਾ ਸੋ ਹਮ ਪੈ ਬਲ ਨ ਲਰੈ ਪੁਨ ਜਾਇ ਕੈ।।
ਹੋ ਕੰਸ ਸੇ ਛਿਨ ਮੈ ਮਾਰ ਦਏ ਸੁਖੁ ਪਾਇ ਕੈ।। ੨੦੭੨।।

ਅਰਥ - ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੜਾ ਬਲੀ ਸੂਰਮਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਉਸੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੇ ਭਾਈ ! ਵੇਖ ਜਿਸਨੇ ਕੰਸ ਵਰਗੇ ਜੋਧੇ ਨੂੰ ਛਿਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪਾਕੇ, ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਵੱਡੇ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ।। ੨੦੭੨।।

ਅੜਿਲ।। ਬਤੀਆ ਸੁਨਿ ਤਿਨ ਕੀ ਅਕਰੂਰ ਪੈ ਆਇਯੋ।।
ਪ੍ਰਭ ਦੁਬਿਧਾ ਕੋ ਭੇਦ ਸੁ ਤਾਹਿ ਸੁਨਾਇਯੋ।।
ਤਿਹ ਕਹਜੋ ਅਬ ਸੁਨ ਤੇਰੋ ਇਹੀ ਉਪਾਇ ਹੈ।।
ਹੋ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਬਚ ਹੈ ਸੋਊ ਜੁ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚਾਇ ਹੈ।। ੨੦੭੩।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਅਕਰੂਰ ਕੋਲ ਆਯਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ

****

ਜੋ ਦੁਚਿੱਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਉਸਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਖਿਆ ਸੁਣ! ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਬਚਣ ਦਾ ਇਹੋ ਉਪਾਉ ਹੈ। ਹੇ ਭਾਈ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਸੋਂ ਓਹੀ ਬਚੇਗਾ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਭੱਜ ਕੇ ਬਚਾ ਲਵੇਗਾ।। ੨੦੭੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਦੈ ਮਨਿ ਤਾਹਿ ਉਦਾਸ ਭਯੋ ਕਿਹ ਓਰ ਭਜੋ ਚਿਤ ਮੈ ਇਹ ਧਾਰਜੋ।।
ਮੈ ਅਪਰਾਧ ਕੀਓ ਹਰਿ ਕੋ ਮਨ ਹੇਤ ਬਲੀ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਮਾਰਜੋ।।
ਤਾਹਿ ਕੇ ਹੇਤ ਗੁਸਾ ਕਰਿ ਸਜਾਮ ਸਭੈ ਅਪਨੋ ਪੁਰਖੱਤ ਸੰਭਾਰਜੋ।।
ਜਉ ਰਹਿ ਹਉ ਤਊ ਮਾਰਤ ਹੈ ਇਹ ਕੈ ਡਰੁ ਉਤਰੁ ਓਰ ਸਿਧਾਰਜੋ।। ੨੦੭੪।।

ਅਰਥ – ਬਰਮਾਕ੍ਰਿਤ ਉਸਨੂੰ ਮਣੀ ਦੇ ਕੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਇਹ ਧਾਰਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਿਧਰ ਨੂੰ ਭੱਜ ਚਲਾਂ? ਕਿਉਂਕਿ –ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਣੀ ਦੇ ਲਾਲਚ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਜੋਧੇ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਉਸੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਬਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਮੈਂ ਇਥੇ ਰਹਾਂਗਾ, ਤਦ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣਗੇ ਇਸੇ ਹੀ ਡਰ ਕਰਕੇ ਉੱਤਰ ਦੀ ਤਰਫ ਨੂੰ ਭੱਜ ਤੁਰਿਆ ਹੈ।। ੨੦੭੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਤਿਧੰਨਾ ਮਨ ਲੈ ਜਹਾਂ ਭਜ ਗਜੋ ਤ੍ਰਾਸ ਬਢਾਇ।।
ਸਜੰਦਨ ਪੈ ਚੜ ਸਜਾਮ ਜੂ ਤਹ ਹੀ ਪਹੁਚਯੋ ਜਾਇ।। ੨੦੭੫।।

ਅਰਥ – ਸਤਿਧੰਨਾ ਮਣੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ, ਡਰਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਭੱਜ ਕੇ ਜਿਥੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰੱਥ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ।। ੨੦੭੫।।

ਪਾਵ ਪਿਆਦਾ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਹੋਇ ਭਜਜੋ ਸੁ ਤ੍ਰਾਸ ਬਢਾਇ।।
ਤਬ ਜਦੁਬੀਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੋ ਮਾਰਜੋ ਤਾ ਕੋ ਜਾਇ।। ੨੦੭੬।।

ਅਰਥ – ਡਰ ਮੰਨ ਕੇ, ਪੈਰ ਪਿਆਦਾ ਹੋਕੇ ਵੈਰੀ ਭੱਜਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਪਿਛੋਂ ਦੀ ਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ।। ੨੦੭੬।।

ਖੋਜਤ ਭਜੋ ਤਿਹ ਮਾਰ ਕੇ ਮਨਿ ਨਹੀ ਆਈ ਹਾਥ।।
ਮਨਿ ਨਹੀ ਹਾਥ ਯੌ ਕਹੀ ਹਲੀ ਕੇ ਸਾਥ।। ੨੦੭੭।।

ਅਰਥ – ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਉਸਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਤਾਂ ਮਣੀ ਹੱਥ ਨਾ ਲੱਗੀ। ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਲਿਰਾਮ ਕੋਲ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ –ਕਿ ਇਸਦੇ ਕੋਲੋਂ ਮਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ।। ੨੦੭੭।।

ਸਵੈਯਾ॥ਐਸੇ ਲਖ੍ਯੋ ਮੁਸਲੀ ਮਨ ਮੈ ਸੁ ਪ੍ਰਭੂ ਹਮ ਤੇ ਮਨਿ ਆਜ ਛਪਾਈ॥
ਲੈ ਅਕ੍ਰੂਰ ਬਨਾਰਸ ਗਯੋ ਮਨਿ ਕਉ ਤਿਹ ਕੀ ਨ ਕਛੂ ਸੁਧ ਪਾਈ॥
ਸ੍ਯਾਮ ਜੂ ਮੋ ਇਕ ਸਿਖ੍ਯ ਹੈ ਭੂਪਤ ਜਾਤ ਤਹਾਂ ਹਉ ਸੋ ਐਸੇ ਸੁਨਾਈ॥
ਯੋਂ ਬਤੀਯਾ ਕਹਿ ਜਾਤ ਰਹ੍ਯੋ ਜਦੁਬੀਰ ਕੀ ਕੈ ਮਨ ਮੈ ਦੁਚਿਤਾਈ॥੨੦੭੮॥

ਅਰਥ – ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਲੁਕਾ ਕੇ ਮਣੀ ਵੱਖਰੀ ਰੱਖ ਲਈ ਹੈ। ਮਣੀ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਅਕਰੂਰ ਬਨਾਰਸ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ. ਉਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਉਪਰਲੇ ਸੰਦੇਹ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਇਕ ਰਾਜਾ ਮੇਰਾ ਸੇਵਕ ਹੈ. ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਉਥੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ. ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਦੁਚਿੱਤੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ॥ ੨੦੭੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਉ ਮੁਸਲੀ ਤਿਹ ਪੈ ਗਯੋ ਤਉ ਭੂਪਤਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇ॥
ਲੈ ਅਪਨੇ ਤਿਹ ਧਾਮ ਗਯੋ ਆਗੇ ਹੀ ਤੇ ਆਇ॥ ੨੦੭੯॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਬਲਿਰਾਮ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਆਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ॥ ੨੦੭੯॥

ਗਦਾ ਜੁੱਧ ਮੈ ਅਤਿ ਚਤੁਰ ਯੋਂ ਸਭ ਤੇ ਸੁਨ ਪਾਇ॥
ਤਬੈ ਦ੍ਰਜੋਧਨ ਹਲੀ ਤੇ ਸਭ ਸੀਖੀ ਬਿਧ ਆਇ॥ ੨੦੮੦॥

ਅਰਥ – ਬਲਿਰਾਮ 'ਗਦਾ ਦੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਚਤੁਰ ਹੈ' ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣ ਲਈ। ਤਦ ਦੁਰਜੋਧਨ ਨੇ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਆਕੇ ਗਦਾ ਜੁੱਧ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਿਧੀ ਸਿੱਖ ਲਈ॥ ੨੦੮੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ਸਤਧੰਨਾ ਕਉ ਮਾਰ ਜਬੈ ਜਦੁਨੰਦਨ ਦ੍ਵਾਰਵਤੀ ਹੂੰ ਕੇ ਭੀਤਰ ਆਯੋ॥
ਕੰਚਨ ਕੋ ਅਕ੍ਰੂਰ ਬਨਾਰਸ ਦਾਨ ਕਰੈ ਬਹੁ ਯੌ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ॥
ਸੂਰਜਿ ਦਿੱਤ ਉਹੀ ਪਹਿ ਹੈ ਮਨਿ ਯੌਂ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਸੁ ਜਨਾਯੋ॥
ਮਾਨਸ ਭੇਜ ਭਲੋ ਤਿਹ ਤੇ ਤਿਹਕੋ ਅਪਨੇ ਪਹਿ ਬੋਲ ਪਠਾਯੋ॥ ੨੦੮੧॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਸਤਿਧੰਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾਰਕਾ ਪੁਰੀ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਤਦ ਉਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣ ਲਿਆ ਕਿ 'ਅਕਰੂਰ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਵਿਚ ਰੱਜ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸੋਨਾ ਦਾਨ

ਕਰਦਾ ਹੈ"। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੂਰਜ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਮਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਸੋਨਾ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਝੱਟ ਹੀ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਜਿਹਾ ਆਦਮੀ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸੱਦ ਲਿਆ।। ੨੦੮੧।।

ਜਉ ਹਰਿ ਪੈ ਸੋਊ ਆਵਤ ਭਯੋ ਤਿਹ ਤੇ ਮਨਿ ਤੋ ਇਨ ਮਾਗ ਲਈ ਹੈ।।
ਸੂਰਜ ਜੋ ਤਿਹ ਰੀਝ ਦਈ ਧਨਸੱਤਿ ਕੀ ਜਾ ਹਿਤ ਦੇਹ ਗਈ ਹੈ।।
ਜਾ ਹਿਤ ਸਤਾਮ ਤ੍ਰਿਯਾ ਹਰਿ ਭ੍ਰਾਤਹਿ ਮਾਨਹਿ ਕੀ ਮਨ ਬਾਤ ਠਈ ਹੈ।।
ਸੋ ਦਿਖਰਾਇ ਸਭੋ ਹਰਖਾਇ ਕੈ ਲੋ ਅਕ੍ਰੂਰਹਿ ਫੇਰਿ ਦਈ ਹੈ।। ੨੦੮੨।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ, ਤਦ ਇਸਦੇ ਪਾਸੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਣੀ ਮੰਗਕੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਜੋ ਮਣੀ ਸੂਰਜ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਤੇ ਸਤਿਧੰਨਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਗਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਸਤਭਾਮਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਭਰਾ ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਮਣੀ ਦੇ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਤਭਾਮਾ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ ਮਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਖੱਟਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਣ ਬੁਝਕੇ ਮਣੀ ਲੁਕਾ ਲਈ ਹੈ। ਉਹ ਮਣੀ ਅਕਰੂਰ ਪਾਸੋਂ ਲੈਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਕਰੂਰ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।। ੨੦੮੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੋ ਸੱਤ੍ਰਾਜਿਤ ਕੈ ਕਰ ਸੇਵ ਸੁ ਸੂਰਜ ਕੀ ਫੁਨ ਤਾਹਿ ਤੇ ਪਾਈ।।
ਜਾ ਹਰਿ ਕੈ ਇਹ ਕੈ ਬਧ ਕੈ ਧਨਸੱਤਿ ਸੁ ਆਪਨੀ ਦੇਹ ਗਵਾਈ।।
ਤਾਹਿ ਗਯੋ ਅਕ੍ਰੂਰ ਥੋ ਲੈ ਤਿਹ ਤੇ ਫਿਰ ਸੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਪੈ ਆਈ।।
ਸੋ ਹਰਿ ਦੇਤ ਭਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਮੁੰਦਰੀ ਮਨੋ ਸਤਾਮ ਜੂ ਰਾਘਵ ਹਾਈ।।੨੦੮੩।।

ਅਰਥ - ਸੂਰਜ ਦੀ ਬੜੀ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਜੋ ਮਣੀ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਜਿਸਨੂੰ ਸਤਿਧੰਨੇ ਨੇ ਖੋਹ ਲਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਸਤਿਧੰਨਾ ਨੇ ਭੀ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਗਵਾ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਲੈਕੇ ਅਕਰੂਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਪਾਸੋਂ ਮੁੜਕੇ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਮਣੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮੁੜਕੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਰੂਪ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਮੁੰਦਰੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ।। ੨੦੮੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਡੇ ਜਸਹਿ ਪਾਵਤ ਭਯੋ ਮਨ ਦੈ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ।।
ਜੋ ਕਟੀਆ ਸਿਰ ਦੁਰਜਨਨ ਹਰਤਾ ਸਾਧਨ ਪੀਰ।। ੨੦੮੪।।

ਅਰਥ – ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮਣੀ ਦੇ ਕੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਜੱਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਦੁਸ਼ਟ ਜਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਪੀੜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।। ੨੦੮੪।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਸਤਧੰਨੇ ਕੋ ਬਧ ਕੇ ਅਕ੍ਰੂਰ ਕੋ ਮਨਿ ਦੇਤ ਭਏ।।

– – – – – – – – – – – –

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਕੋ ਦਿੱਲੀ ਮਹਿ ਆਵਨ ਕਥਨੰ।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਅਕ੍ਰੂਰਹਿ ਕੋ ਮਨਿ ਦਈ।। ਜਦੁਪਤਿ ਦਿੱਲੀ ਕਉ ਸੁਧ ਕਈ।।
ਤਬ ਦਿੱਲੀ ਕੇ ਭੀਤਰ ਆਏ।। ਪਾਂਡਵ ਪਾਂਚ ਚਰਨ ਲਪਟਾਏ।। ੨੦੮੫।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਅਕਰੂਰ ਨੂੰ ਮਣੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਜਦ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ, ਤਾਂ ਪੰਜੇ ਪਾਂਡਵ ਚਰਨੀਂ ਆ ਲੱਗੇ।। ੨੦੮੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਕੁੰਤੀ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਗਏ ਕੁਸ਼ਲ ਪੂਛਿਯੋ ਜਾਇ।।
ਜੋ ਦੁਖ ਇਨ ਕੈਰਵਿ ਦਏ ਸੋ ਸਭ ਦਏ ਬਤਾਇ।। ੨੦੮੬।।

ਅਰਥ – ਫਿਰ ਕੁੰਤੀ ਦੇ ਘਰ ਗਏ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸੁਖ-ਅਨੰਦ ਪੁੱਛੀ, ਜੋ ਦੁਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੌਰਵਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁੰਤੀ ਨੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।। ੨੦੮੬।।

ਇੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਸਤ ਮੈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੂ ਰਹੇ ਮਾਸ ਜਬ ਚਾਰ।।
ਤਬ ਅਰਜਨ ਕੋ ਸੰਗ ਲੈ ਇਕ ਦਿਨ ਚੜੇ ਸ਼ਿਕਾਰ।। ੨੦੮੭।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ, ਤਦ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ, ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਗਏ।। ੨੦੮੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸੋਧ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੋ ਲੈ ਹਰਿ ਜੂ ਸੁ ਘਨੋ ਜਹ ਥੋ ਤਿਹ ਓਰ ਸਿਧਾਰੇ।।
ਗੌਇਨ ਸੂਕਰ ਰੀਛ ਬਡੇ ਬਹੁ ਚੀਤਰੁ ਅਉਰ ਸਸੇ ਬਹੁ ਮਾਰੇ।।
ਗੰਡੇ ਹਨੇ ਮਹਿਖਾਸ ਕੇ ਮੱਤ ਕਰੀ ਅਰ ਸਿੰਘਨ ਝੁੰਡਹਿ ਝਾਰੇ।।
ਨੈਕ ਸੰਭਾਰ ਰਹੀ ਨ ਪਰੈ ਬਿਸੰਭਾਰ ਜਿਨੋ ਸਰ ਸਜਾਮ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।। ੨੦੮੮।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਗੌਏਣ=ਗੌ=ਏਣ।। ਗੌ=ਜੇਹਾ।। ਏਣ=ਮ੍ਰਿਗ ਭਾਵ ਰੋਝ, ਨੀਲਗਊ।।

ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਨੀਲ ਗਊਆਂ, ਸੂਰ ਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਿੱਛ, ਚਿੱੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਹੇ ਤੇ ਗੈਂਡੇ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਜੰਗਲੀ ਝੋਟੇ ਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਝੁੰਡਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝਾੜਿਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਤੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ॥੨੦੮੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਪਾਰਥ ਕੋ ਸੰਗ ਲੈ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਬਨ ਮੇ ਧਸਿ ਕੈ ਬਹੁਤੇ ਮ੍ਰਿਗ ਘਾਏ॥
ਏਕ ਹਨੇ ਕਰਵਾਰਨ ਸੋ ਤਕਿ ਏਕਨ ਕੇ ਤਨ ਬਾਨ ਲਗਾਏ॥
ਅਸ੍ਵਨ ਕੋ ਦਵਰਾਇ ਭਜਾਇ ਕੈ ਕੂਕਰ ਤੇਊ ਹਨੇ ਜੁ ਪਰਾਏ॥
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੇ ਅੱਗ੍ਰਜ ਜੇ ਉਠ ਭਾਜਤ ਭੇ ਤੇਊ ਜਾਨ ਨ ਪਾਏ॥੨੦੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਰਥ=ਅਰਜਨ॥ ਮ੍ਰਿਗ=ਹਰਨ॥ ਕਰਵਾਰਨ=ਤਲਵਾਰ॥ ਦਵਰਾਇ=ਭਜਾ ਭਜਾ ਕੇ॥ ਅੱਗ੍ਰਜ=ਅੱਗਿਓਂ॥

ਅਰਥ - ਅਰਜਨ ਪਾਂਡਵ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਬਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਹਰਨ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤੱਕ ਤੱਕ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੌੜਾ ਦੌੜਾ ਕੇ ਹਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾ ਭਜਾ ਕੇ ਹਫਾ ਕੇ ਜੀਊਂਦੇ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਦੂਰ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੇ ਮਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗਿਓਂ ਜਿਹੜੇ ਉੱਠਕੇ ਭੱਜੇ ਸਨ, ਉਹ ਕਿਤੇ ਜਾਣ ਜੋਗੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ॥ ੨੦੮੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਪਾਰਥ ਏਕ ਹਨੇ ਮ੍ਰਿਗਵਾ ਇਕ ਆਪਹਿ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਘਾਏ॥
ਜੇ ਉਠ ਭਾਜਤ ਭੇ ਬਨ ਮੈ ਸੋਊ ਕੂਕਰ ਡਾਰ ਸਭੈ ਗਹਵਾਏ॥
ਤੀਤਰ ਜੇ ਉਡਿ ਕੈ ਨਭਿ ਓਰ ਗਏ ਤਿਨ ਕੌ ਪ੍ਰਭ ਬਾਜ ਚਲਾਏ॥
ਚੀਤਨ ਏਕ ਮ੍ਰਿਗਾ ਗਹਿ ਕੈ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹੈ ਜਮਲੋਕ ਪਠਾਏ॥ ੨੦੯੦॥

ਅਰਥ - ਇਕਨਾਂ ਹਰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜਨ ਪਾਂਡਵ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਜੇਹੜੇ ਜਾਨਵਰ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਦੌੜ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਤੇ ਛੱਡਕੇ ਫੜਵਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੇਹੜੇ ਤਿੱਤਰ ਉੱਡ ਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਜ ਪਾਸੋਂ ਝਪਟ ਕਰਕੇ ਫੜਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਕਨਾਂ ਹਰਨਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਿਆਂ ਨੇ ਫੜਕੇ ਜਮ ਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੨੦੯੦॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬੇਸਰੇ ਅਉਰ ਕੁਹੀ ਬਹਰੀ ਅਰੁ ਬਾਜ ਜੁਰੇ ਬਹੁਤੇ ਸੰਗ ਲੀਨੇ॥
ਬਾਸੋ ਘਨੋ ਲਗਰਾ ਚਰਗੋ ਸਿਕਰੇਨ ਕੋ ਫੋਟ ਭਲੀ ਬਿਧ ਕੀਨੇ॥

ਧੂਤੀ ਉਕਾਬ ਬਸੀਨਨ ਕਉ ਸਜ ਕੰਠ ਜਗੋਲਨ ਦ੍ਵਾਰ ਨਵੀਨੇ॥
ਜਾ ਸੰਗ ਹੇਰ ਦਲਾਵਤ ਭੇ ਤਿਨ ਪਾਛਨ ਤੇ ਇਕ ਜਾਨ ਨ ਦੀਨੇ॥੨੦੯੧॥

ਅਰਥ - ੧ ਬੇਸਰੇ, ੨ਕੁਹੀ, ੩ ਬਹਰੀ, ਖਬਾਜ ਤੇ ਜੁੱਰ੍ਹੇ ਬਹੁਤੇ ਸਾਰੇ ਨਾਲ ਲੈ ਲਏ ਹਨ। ੬ ਬਾਸੇ, ੭ਲਗਰਾਂ, ੮ਚਰਗਾ ਤੇ ੯ ਸ਼ਿਕਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਝਪਟਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਹਨ। ੧੦ ਧੂਤੀ, ੧੧ ਉਕਾਬ, ੧੨ ਬਸੀਨਾਂ, ੧੩ ਕਉਸਕਾਂ, ੧੪ ਕੰਠਜਾ, ੧੫ ਗੋਲਾਂ, ਤੇ ੧੬ ਨਵੀਆਂ ਦਵਾਲਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਛੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਝੁੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੨੦੯੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਪਾਰਥ ਅਉ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਮਿਲਿ ਕੈ ਜਬ ਐਸੋ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੀਯੋ ਸੁਖ ਪਾਯੋ॥
ਆਪਸ ਮੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਤਿਹ ਠਉਰ ਦੁਹੂ ਅਤਿ ਹੇਤ ਬਢਾਯੋ॥
ਅਉ ਦੁਹੂ ਕੋ ਜਲ ਪੀਵਨ ਕੋ ਮਨ ਅਉ ਸਰਤਉਨ ਸੁ ਹੈ ਲਲਚਾਯੋ॥
ਛੋਰ ਅਖੇਟਕ ਦੀਨ ਦੁਹੂੰ ਚਲਿ ਕੈ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਜਮਨਾ ਤਟ ਆਯੋ॥੨੦੯੨॥

ਅਰਥ - ਅਰਜਨ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ, ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਅਤੇ ਤਲਾਉ ਉਤੇ ਪੁੱਜਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਚੱਲ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਮਨਾਂ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਆ ਗਏ ਹਨ॥ ੨੦੯੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜਾਤ ਹੁਤੇ ਜਲ ਪੀਵਨ ਕੇ ਹਿਤ ਤਉ ਹੀ ਲਉ ਸੁੰਦਰ ਨਾਰ ਨਿਹਾਰੀ॥
ਪੂਛਹੁ ਕੋ ਹੈ ਕਹਾ ਇਹ ਦੇਸੁ ਕਹਜੋ ਸੰਗਿ ਪਾਰਥ ਯੋ ਗਿਰਧਾਰੀ॥
ਆਇਸ ਮਾਨ ਪੁਰੰਦਰ ਕੋ ਸੁ ਭਯੋ ਤਿਹ ਕੇ ਸੰਗ ਬਾਤ ਉਚਾਰੀ॥
ਕਉਨ ਕੀ ਬੇਟੀ ਹੈ ਦੇਸ ਕਹਾ ਤੁਹਿ ਕੋ ਤੋਹਿ ਭ੍ਰਾਤ ਤੂ ਕਉਨ ਕੀ ਨਾਰੀ॥੨੦੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਿਰਧਾਰੀ=ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ॥ ਪੁਰੰਦਰ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ॥

ਅਰਥ - ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਏਨੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੇਖ ਲਈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾ ਪੁੱਛ, ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ ? ਤੇ ਇਸਦਾ ਕੇਹੜਾ ਦੇਸ ਹੈ ? ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਆਗਯਾ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਕੇ ਅਰਜਨ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ:- ਤੂੰ ਕਿਸ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੈਂ ? ਤੇਰਾ ਦੇਸ ਕੇਹੜਾ ਹੈ ?

ਤੇਰਾ ਭਰਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਅਤੇ ਤੂੰ ਕਿਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈਂ?॥ ੨੦੯੩॥

ਅਥ ਜਮਨਾ ਬਾਚ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਰਜਨ ਸੋ ਜਮਨਾ ਤਬੈ ਐਸੇ ਕਹਿਓ ਸੁਨਾਇ॥
ਜਦੁਪਤਿ ਬਰ ਹੀ ਚਾਹ ਚਿਤ ਤਪੁ ਕੀਨੋ ਮੈ ਆਇ॥ ੨੦੯੪॥

ਅਰਥ - ਜਮਨਾ ਦਾ ਉੱਤਰ - ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ - ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਚਾਹ ਨਾਲ ਇਥੇ ਆਕੇ ਤਪ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੨੦੯੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਤਬ ਪਾਰਥ ਆਇਕੈ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਸੁ ਸਯਾਮ ਜੂ ਸਿਉ ਇਹ ਬੈਨ ਉਚਾਰੇ॥
ਸੂਰਜ ਕੀ ਦੁਹਿਤਾ ਜਮਨਾ ਇਹ ਨਾਮ ਪ੍ਰਭੂ ਜਗ ਜਾਹਰਿ ਸਾਰੇ॥
ਭੇਸ ਤਪੋਧਨ ਕਾਹੇ ਕੀਯੋ ਇਨ ਅਉ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੇ ਸਭ ਕਾਜ ਬਿਸਾਰੇ॥
ਅਰਜਨ ਉੱਤਰ ਐਸੇ ਦੀਯੋ ਘਨਿਸਯਾਮ ਸੁਨੋ ਬਰ ਹੇਤ ਤੁਮਾਰੇ॥ ੨੦੯੫॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਰਜਨ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿਹਾ - ਇਹ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਜਮਨਾ, ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ - ਇਸਨੇ ਤਪੀਸ੍ਰਰਾਂ ਵਾਲਾ ਭੇਸ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਹਨ? ਅਰਜਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ - ਹੇ ਘਨਸਿਆਮ! ਸੁਣੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਤਪ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੨੦੯੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਪਾਰਥ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਸੁਨ ਯੌ ਬਹੀਯਾ ਗਹ ਡਾਰ ਲਈ ਰਥ ਊਪਰ॥
ਚੰਦ ਸੋ ਆਨਨ ਜਾਹਿ ਲਸੈ ਅਤਿ ਜੋਤਿ ਜਗੈ ਸੁ ਕਪੋਲਨ ਦੂ ਪਰ॥
ਕੈ ਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਤਿ ਹੀ ਤਿਹ ਪੈ ਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਸਯਾਮਜੂ ਐਸੀ ਕਿਸੀ ਪਰ॥
ਆਪਨੇ ਧਾਮ ਲਿਆਵਤ ਭਯੋ ਸਭ ਐਸ ਕਥਾ ਇਹ ਮਾਲਮ ਭੂ ਪਰ॥ ੨੦੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਹੀਯਾ=ਬਾਂਹ॥ ਲਸੈ=ਚਮਕਦਾ॥ ਕਪੋਲਨ=ਗੱਲ੍ਹਾਂ॥ ਦ੍ਵ=ਦੋਹਾਂ॥

ਅਰਥ - ਅਰਜਨ ਦੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ, ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਉਸਨੂੰ ਰੱਥ ਦੇ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਮੂੰਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਸਮਾਨ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਲੱਟ ਲੱਟ ਕਰਕੇ ਜੋਤ ਜਗਦੀ ਮਲੂਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਉਤੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਿਸੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਮਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਏ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੈ॥ ੨੦੯੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਡਾਰ ਜਬੈ ਰਥ ਪੈ ਜਮਨਾ ਕਹ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਡੇਰਨ ਆਯੋ॥
ਬਯਾਹਕੇ ਬੀਚ ਸਭਾਹੂ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰ ਗਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਪਾਇਨ ਸੋ ਲਪਟਾਯੋ॥
ਦੁਆਰਕਾ ਜੈਸਿ ਰਚੀ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਤੁਮ ਮੋ ਪੁਰ ਤੈਸਿ ਰਚੋ ਸੁ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਆਇਸ ਦੇਤ ਭਯੋ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਕਰਮਾਬਿਸ੍ਰ ਸੋ ਤਿਨ ਤੈਸੋ ਬਨਾਯੋ॥ ੨੦੯੭॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਜਮਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਥ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਏ ਸਨ। ਤਦ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਰਾਜ ਸਭਾ ਜੋੜੀ ਸੀ, ਉਸ ਸਭਾ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਗਿਆ ਸੀ, ਤੇ ਜਾਕੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਿੰਪਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਉਸਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੁਆਰਕਾ ਪੁਰੀ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਬਣਵਾ ਦਿਓ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬਿਸ੍ਵਕਰਮਾ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੨੦੯੭॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਲਬੋ ਸੰਪੂਰਨ। ਜਮਨਾ ਕੋ ਬਿਵਾਹਤ ਭਏ॥

- - - - - - - - - - - - -

ਸਵੈਯਾ॥ ਪੰਡ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰਨ ਤੇ ਅਰੁ ਕੁੰਤੀ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਬਿਦਾ ਘਨਿਸਜਾਮ ਸਿਧਾਯੋ॥
ਭੂਪ ਉਜੈਨ ਪੁਰੀ ਕੋ ਜਹਾ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਤਿਹ ਪੈ ਚਲਿ ਆਯੋ॥
ਤਾ ਦੁਹਿਤਾ ਹੂ ਕੋ ਬਜਾਹਨ ਕਾਜ ਦੁਰਜੋਧਨ ਹੂੰ ਕੋ ਭੀ ਚਿੱਤੁ ਲੁਭਾਯੋ॥
ਸੈਨ ਬਨਾਇ ਭਲੀ ਅਪਨੀ ਤਿਹ ਬਜਾਹਨ ਕਉ ਇਤ ਤੇ ਇਹ ਧਾਯੋ॥੨੦੯੮॥

ਅਰਥ - ਪਾਂਡੂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਵਿਦਾ ਲੈਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਘਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਜੈਨ ਪੁਰੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਦਾ ਚਿੱਤ ਲੁਭਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਫ਼ੌਜ ਬਣਾ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਧਰ ਨੂੰ ਆ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੨੦੯੮॥

ਉਜੈਨ ਰਾਜਾ ਕੀ ਦੁਹਿਤਾ ਕੋ ਬਜਾਹ ਕਥਨੰ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸਜੁ ਸੈਨ ਦੁਰਜੋਧਨ ਆਯੋ ਉਤੇ ਪੁਰ ਤਾਹੀ ਇਤੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਆਏ॥
ਭੂਪਤਿ ਅਉਰ ਬਡੇ ਬਲਵੰਡ ਸੁ ਵਾਹ ਬਿਯਾਹ ਕਉ ਦੇਖਨ ਧਾਏ॥

ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਤਿਹ ਕੀ ਭਗਨੀ ਹਿਤ ਆਨੰਦ ਦੁੰਦਭ ਕੋਟ ਬਜਾਏ॥
ਤਉ ਹੀ ਲਉ ਸਜਾਮ ਜੀ ਬਿਜਾਹ ਕੈ ਤਾਹ ਕੋ ਪਾਰਥ ਲੈ ਸੰਗਿ ਅਉਧ ਸਿਧਾਏ॥ ੨੦੯੯॥

ਅਰਥ - ਉਧਰੋਂ ਦੁਰਯੋਧਨ ਫ਼ੌਜ ਸਜਾ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਰਾਜੇ ਹੋਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਬਤੇ ਜੋਧੇ ਉਸ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਉਥੇ ਆਏ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਭੈਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਸਤੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਨਗਾਰੇ ਤੇ ਧੌਂਸੇ ਵਜਵਾਂਦੇ ਹਨ। ਏਨੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ, ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਅਯੁਧਿਆ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ॥ ੨੦੯੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਜਦੁਬੀਰ ਅਜੁੱਧਿਆ ਆਯੋ॥ ਸੁਨਿ ਭੂਪਤ ਲੈਬੇ ਕਹੁ ਧਾਯੋ॥
ਸਿੰਘਾਸਨ ਅਪਨੇ ਬੈਠਾਰਯੋ॥ ਚਿਤ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਦੂਰ ਕਰਿ ਡਾਰਯੋ॥ ੨੧੦੦॥

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਯੁਧਿਆ ਆਏ, ਤਦ ਰਾਜਾ ਸੁਣ ਕੇ ਅਗੋਂ ਲੈਣ ਲਈ ਆਇਆ। ਲਿਜਾਕੇ ਆਪਣੇ ਤਖਤ ਉਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੨੧੦੦॥

ਚਰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਗਹਿ ਕਰਿ ਰਹਜੋ॥ ਤੁਮ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਵਤ ਦੁਖ ਬਹਜੋ॥
ਅਰੁ ਨ੍ਰਿਪ ਚਿਤ ਮੈ ਪ੍ਰੇਮ ਬਢਾਯੋ॥ ਮਨ ਅਪਨੋ ਸੰਗਿ ਸਜਾਮ ਮਿਲਾਯੋ॥ ੨੧੦੧॥

ਅਰਥ - ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਬੈਠ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਮੇਰਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ॥ ੨੧੦੧॥

ਕਾਨ੍ਹ ਬਾਚ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਦੇਖ ਕੈ ਪ੍ਰੀਤ ਨ੍ਰਿਪੋਤਮ ਕੀ ਹਸਿ ਕੈ ਤਿਹ ਸੋ ਇਮ ਸਜਾਮ ਉਚਾਰੋ॥
ਹੋ ਤੁਮ ਰਾਘਵ ਕੇ ਕੁਲ ਤੇ ਜਿਨ ਰਾਵਨ ਸੋ ਰਿਸ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਪਛਾਰੋ॥
ਮਾਗਵੋ ਛਤ੍ਰਨ ਕੋ ਨ ਕਹਜੋ ਤਊ ਮਾਂਗਤਿ ਹੋ ਨਹਿ ਸ਼ੰਕ ਬਿਚਾਰੋ॥
ਆਪਨੀ ਦੈ ਦੁਹਤਾ ਹਮ ਕਉ ਤਿਹ ਕੋ ਚਿਤ ਚਾਹਤ ਹੈ ਸੁ ਹਮਾਰੋ॥ ੨੧੦੨॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਣਾ- ਉੱਤਮ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ - ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹੋ, ਜਿਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਾਵਣ ਵਰਗੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੰਗਣਾ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਤਦ ਭੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਮੰਗਦਾ ਹੋਯਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ੰਕਾ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦੇਵੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਚਿਤ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੨੧੦੨॥

ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ॥

**ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਯੌ ਭੂਪ ਸਜਾਮ ਸੌ ਭਾਖੀ॥ ਏਕ ਪ੍ਰਤੱਗਜਾ ਮੈ ਕਰ ਰਾਖੀ॥
ਜੋ ਇਨ ਸਤ ਬ੍ਰਿਖਭਨ ਕੋ ਨਾਥੈ॥ ਸੋ ਇਹ ਕੋ ਲੈ ਜਾ ਕਰਿ ਸਾਥੈ॥੨੧੦੩॥**

ਅਰਥ – ਰਾਜੇ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਣਾ– ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ–ਮੈਂ ਇਕ ਪ੍ਰਤਗਜਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੋ ਕੋਈ ਸੱਤਾਂ ਬਲਦਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਹੀ ਰੱਸੀ ਨਾਲ ਨੱਥ ਲਾਵੇਗਾ। ਉਹ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਾਥੀ ਬਣਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਏਗਾ॥ ੨੧੦੩॥

**ਸਵੈਯਾ॥ ਕਟ ਸੋ ਕਸਿ ਸਜਾਮ ਪਿਤੰਬਰ ਕੋ ਅਪਨੋ ਪੁਨ ਸਾਤਊ ਬੇਖ ਬਨਾਏ॥
ਦੇਖਬੇ ਭੀਤਰ ਏਕ ਹੀ ਸਜਾਮ ਲਗੈ ਕਿਨਹੂ ਲਖਿ ਭੇਦ ਨ ਪਾਏ॥
ਪਾਗਹਿ ਦਾਬ ਨਚਾਇ ਕੈ ਭਉਹਨ ਸੂਰ ਸਭੋ ਮਹਿ ਸੂਰ ਕਹਾਏ॥
ਧੰਨਿ ਹੀ ਧੰਨਿ ਕਹਯੋ ਸਭ ਹੀ ਜਬ ਸਾਤ ਹੀ ਬੈਲਨ ਕੋ ਨਥ ਆਏ॥੨੧੦੪॥**

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਪੀਲੇ ਦੁਪੱਟੇ ਨੂੰ ਲੱਕ ਦੇ ਨਾਲ ਕੱਸ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਬਣਾ ਲਏ। ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਕੇ ਤੇ ਭੌਂਹਾਂ ਨੂੰ ਨਚਾ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮਾ ਕਹਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਸੱਤਾਂ ਬਲਦਾਂ ਨੂੰ ਨੱਥ ਲਿਆ ਤਦ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਧੰਨ ਹੀ ਧੰਨ ਆਖਿਆ ਹੈ॥ ੨੧੦੪॥

**ਸਵੈਯਾ॥ ਜਬ ਨਾਥਤ ਭਯੋ ਪ੍ਰਭ ਸਾਤ ਬ੍ਰਿਖਭ ਤਬ ਭਾਖਤ ਭੇ ਭਟਵਾ ਇਹ ਸਾਥੇ॥
ਆਵਤ ਜੋ ਬਲਵੰਤ ਇਹੀ ਤਿਹ ਸੋ ਪੁਰ ਦੇ ਇਨ ਸੰਗਿਨ ਸਾਥੇ॥
ਕਉਨ ਬਲੀ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਜਗ ਮੈ ਇਨ ਸਾਤਨ ਕੋ ਜੋਊ ਨਾਕਹਿ ਨਾਥੇ॥
ਬੀਰ ਕਹੈ ਹਸ ਕੈ ਰਨਧੀਰ ਬਿਨਾ ਰਿਪ ਚੀਰ ਸੁ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥੇ॥੨੧੦੫॥**

ਅਰਥ – ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੱਤਾਂ ਹੀ ਬਲਦਾਂ ਨੂੰ ਨੱਥ ਲਿਆ ਹੈ, ਤਦ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗੇ। ਜੋ ਭੀ ਬਲਵਾਨ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੰਙਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੋਅ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ ਅਰਥਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੰਙਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਢਿੱਡ ਪਾੜ ਸੁੱਟੇ ਸਨ। ਕਿਹੜਾ ਏਹੋ ਜਿਹਾ ਯੋਧਾ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੱਥ ਪਾਏਗਾ? ਸੂਰਮੇ ਹੱਸ ਕੇ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਣਧੀਰ ਚੀਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ॥ ੨੧੦੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸਾਧ ਕਹੈ ਇਕ ਯੋ ਹਸਿ ਕੈ ਸਮ ਸਜਾਮ ਕੀ ਕੋ ਜਗ ਬੀਰ ਬਯੋ ਹੈ॥

ਜਾ ਮਘਵਾਜਿਤ ਜੀਤ ਲਯੋ ਸਿਰ ਰਾਵਨ ਕਾਟਿ ਕਬੰਧ ਕਯੋ ਹੈ।।
ਗਾੜ ਪਰੀ ਗਜ ਪੈ ਜਬ ਹੀ ਤਿਹ ਨਾਕਹਿ ਤੇ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖ ਲਯੋ ਹੈ।।
ਭੀਰ ਪਰੇ ਰਨ ਧੀਰ ਭਯੋ ਜਨ ਪੀਰ ਨਿਹਾਰ ਅਧੀਰ ਭਯੋ ਹੈ।। ੨੧੦੬।।

ਅਰਥ – ਇਕ ਸਾਧ ਜਨ ਹੱਸ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜਗਤ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਸੂਰਮਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਜਿਸਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਮੇਘਨਾਦ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਗਜਰਾਜ ਉਤੇ ਭੀੜ ਪਈ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਤੰਦੂਏ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਸੇਵਕਾਂ ਤੇ ਭੀੜ ਪਈ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮਾ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੨੧੦੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੋ ਬਿਧ ਬੇਦ ਕੇ ਬੀਚ ਲਿਖੀ ਬਿਧ ਤਾਹੀ ਸੋ ਬਜਾਹ ਸਿਆਮ ਕੋ ਕੀਨੋ।।
ਆਨੰਦ ਕੈ ਅਤਿ ਹੀ ਚਿਤ ਮੈ ਸਭ ਦੀਨ ਸੁ ਬਿਪ੍ਰਨ ਸਾਜ ਨਵੀਨੋ।।
ਅਉ ਗਜਰਾਜ ਬਡੇ ਅਰੁ ਬਾਜ ਘਨੇ ਧਨ ਲੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੋ ਦੀਨੋ।।
ਸਜਾਮ ਭਨੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਭੂਪਤ ਲੋਕ ਬਿਖੈ ਅਤਿ ਹੀ ਜਸੁ ਲੀਨੋ।। ੨੧੦੭।।

ਅਰਥ – ਵੇਦ ਵਿਚ ਜੋ ਮਰਯਾਦਾ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਹੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਚਿੱਤ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵਾਂ ਸਾਜ ਸਮਾਨ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਜੱਸ ਖੱਟ ਲਿਆ ਹੈ।। ੨੧੦੭।।

ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਚ ਸਭਾ ਸੋ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭੂਪ ਸਿੰਘਾਸਨ ਊਪਰਿ ਬੈਠਕੇ ਮੱਧਿ ਸਭਾ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬਖਾਨਜੋ।।
ਤੈਸੋ ਈ ਕਾਮ ਕੀਯੋ ਜਦੁਨੰਦਨ ਜਿਉ ਧਨ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਨੰਦਨ ਤਾਨਜੋ।।
ਜੀਤ ਉਜੈਨ ਕੇ ਭੂਪ ਕੀ ਭੈਨ ਪੁਰੀ ਇਹ ਅਉਧ ਜਬੈ ਪਗੁ ਠਾਨਜੋ।।
ਦੇਖਤ ਹੀ ਸਭ ਹੀ ਮਨ ਮੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਸੂਰ ਸਹੀ ਕਰਿ ਜਾਨਜੋ।।੨੧੦੮।।

ਅਰਥ – ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਭਾ ਨੂੰ ਆਖਣਾ – ਰਾਜ ਤਖਤ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਧਨੁੱਖ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਸੀ, ਉਹੀ ਕੰਮ ਅੱਜ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਜੈਨ ਪੁਰੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ, ਜਦੋਂ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਅਯੁਧਿਆ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸੂਰਮਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਸੀ। ਸੋ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੱਚਾ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ॥ ੨੧੦੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਭੂਪ ਜਬੈ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਜਦੁਬੀਰ ਕੋ ਬੀਰ ਸਹੀ ਕਰਿ ਜਾਨਜੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਜੁੱਧ ਸਮੈ ਅਰਿ ਅਉਰ ਨ ਆਂਖਨ ਅੱਗ੍ਰਜ ਆਨਜੋ॥
ਮੰਤ੍ਰਨ ਹੇਰ ਸਭੈ ਹਰਿ ਕੋ ਬਰੁ ਲਾਇ ਕਹੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨਜੋ॥
ਅਉਧ ਕੇ ਰਾਇ ਤਬੈ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਮਹਾਂ ਸੁਖੁ ਮਾਨਜੋ॥੨੧੦੯॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸੂਰਮਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜੁੱਧ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ – ਰਾਜਨ! ਇਹ ਬੜਾ ਹੀ 'ਸੁਯੋਗ੍ਯ ਵਰ ਹੈ'। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਯੁਧਿਆ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਸੁਖ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੨੧੦੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਰਮਨ ਮੈ ਦਿਜ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜੁ ਥੇ ਜਬ ਸੋ ਇਹ ਭੂਪ ਸਭਾ ਹੂ ਮੈ ਆਏ॥
ਦੈਕੈ ਅਸੀਸ ਨ੍ਰਿਪੋਤਮ ਕੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਇਹ ਬੈਨ ਸੁਨਾਏ॥
ਜਾ ਦੁਹਤਾ ਕੇ ਸੁਨੋ ਤੁਮ ਹੇਤੁ ਘਨੇ ਦਿਜ ਦੇਸਨ ਦੇਸ ਪਠਾਏ॥
ਸੋ ਤੁਮ ਰਾਇੰ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਬਰੁ ਲਾਇਕ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਪਾਏ॥੨੧੧੦॥

ਅਰਥ – ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜੇਹੜੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਨ, ਜਦ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ – ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਤਮ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਅਸੀਸ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹਿ ਸੁਣਾਏ ਹਨ। ਸੁਣੋ, ਜਿਸ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਦੇਸਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਲਾਇਕ ਵਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੨੧੧੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਯੌ ਸੁਨਿ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਤਿਨ ਕੀ ਚਿਤ ਕੇ ਨ੍ਰਿਪ ਬੀਚ ਹੁਲਾਸ ਬਢੈ ਕੈ॥
ਦਾਜ ਦਯੋ ਜਿਹ ਅੰਤ ਨ ਆਵਤ ਬਾਜਨ ਦ੍ਵਾਰ ਅਨੇਕ ਬਜੈ ਕੈ॥
ਬਿਪ੍ਰਨ ਦੀਨ ਘਨੀ ਦਛਨਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇ ਕਿਤੈ ਜਦੁਬੀਰ ਚਿਤੈ ਕੈ॥
ਸੁੰਦਰ ਜੋ ਅਪਨੀ ਦੁਹਤਾ ਸੁ ਦਈ ਘਨਿ ਸਜਾਮ ਕੇ ਸੰਗਿ ਪਠੈ ਕੈ॥੨੧੧੧॥

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਚਿੱਤ ਦੇ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਾ ਕੇ ਏਨਾਂ ਦਾਜ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਵਾਜੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉਤੇ ਵਜਵਾਏ ਹਨ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੱਛਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸੁੱਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰ ਪੁਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।। ੨੧੧੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੀਤ ਸੁਅੰਬਰ ਮੈ ਹਰਿ ਅਉਧ ਕੇ ਭੂਪਤ ਕੀ ਦੁਹਤਾ ਜਬ ਆਯੋ।।
ਬਾਗ ਕੇ ਭੀਤਰ ਸੈਲ ਕਰੈ ਸੰਗ ਪਾਰਥ ਕੇ ਚਿਤ ਮੈ ਠਹਰਾਯੋ।।
ਪੋਸਤ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਘਨੋ ਮਦਪੀਵਨ ਕੇ ਤਿਨ ਕਾਜ ਮੰਗਾਯੋ।।
ਮੰਗਨ ਲੋਗਨ ਬੋਲ ਪਠਯੋ ਬਹੁ ਆਵਤ ਭੇ ਜਨਿ ਪਾਰ ਨ ਪਾਯੋ।।੨੧੧੨।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਯੁਧਿਆ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਸੁਅੰਬਰ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਤਦ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਏਹ ਨਿਸਚਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਅਰਜਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਬਾਗ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰੀਏ। ਪੋਸਤ, ਭੰਗ, ਅਫੀਮ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੀਣ ਤੇ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੰਗਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆ ਹੈ, ਮੰਗਤੇ ਇੰਨੇ ਆਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੨੧੧੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬਹੁ ਰਾਮਜਨੀ ਤਹ ਨਾਚਤ ਹੈ ਇਕ ਝਾਝਰ ਬੀਨ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜਾਵੈ।।
ਦੈ ਇਕ ਝੂਮਕ ਆਵਤ ਹੈ ਇਕ ਭਾਮਨ ਦੈ ਹਰਿ ਝੂਮਕ ਜਾਵੈ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਪਟੰਬਰ ਦੇਤ ਤਿਨੈ ਮਨ ਲਾਲ ਘਨੇ ਚਿਤ ਕੋ ਜੁ ਰਿਝਾਵੈ।।
ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਬਹੁ ਮੋਲ ਖਰੇ ਸੁਰਰਾਜਹਿ ਕੋ ਜੋਊ ਹਾਥ ਨ ਆਵੈ।। ੨੧੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਮਜਨੀ=ਵੇਸਵਾ।। ਝੂਮਕ=ਝੂੰਮਰ।। ਭਾਮਨ=ਇਸਤ੍ਰੀ।। ਸੁਰਰਾਜਹਿ=ਇੰਦ੍ਰ।।

ਅਰਥ - ਬਹੁਤੀਆਂ ਕੰਜਰੀਆਂ ਉਥੇ ਨਾਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਕ ਝੰਝ, ਇਕ ਬੀਣਾ ਤੇ ਇਕ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਨੂੰ ਵਜਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਝੂੰਮਰ ਪਾਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਝੂੰਮਰ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੱਟ ਦੇ ਕਪੜੇ ਇਨਾਮ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਣੀਆਂ ਤੇ ਲਾਲ ਬਹੁਤ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤੇ ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੁੱਚੇ ਲਾਲ ਬਹੁਤ ਮੁੱਲ ਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਹੱਥ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।। ੨੧੧੩।।

ਪਾਵਤ ਰਾਮਜਨੀ ਨਚ ਕੈ ਧਨ ਪਾਵਤ ਹੈ ਬਹੁ ਦਾਨ ਗਵੱਯਾ।।
ਏਕ ਰਿਝਾਵਤ ਹੈ ਹਰਿ ਕੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਪੜ ਛੰਤ ਸਵੱਯਾ।।

ਅਉਰ ਦਿਸਾ ਕੈ ਬਿਖੈ ਸੁ ਘਨੇ ਮਿਲਿ ਨਾਚਤ ਹੈ ਕਰ ਗਾਨ ਭਵੱਯਾ॥
ਕਉਨ ਕਮੀ ਕਹੋ ਹੈ ਤਿਨ ਕੋ ਜੋਊ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਧਾਮ ਅਵੱਯਾ॥੨੧੧੪॥

ਅਰਥ – ਵੇਸਵਾ ਨਾਚ ਕਰਕੇ ਧਨ ਪਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਗਵੱਈਏ ਲੋਕ ਭੀ ਬਹੁਤਾ ਇਨਾਮ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਛੰਦ ਤੇ ਸਵੱਈਏ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਨੱਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਭੁਆਟਣੀਆਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦੀ ਥੁੜ ਹੈ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ?॥ ੨੧੧੪॥

ਤਿਨ ਕੋ ਬਹੁ ਦੈ ਸੰਗਿ ਪਾਰਥ ਲੈ ਹਰਿ ਭੋਜਨ ਕੀ ਭੂਅ ਮੈ ਪਗ ਧਾਰਜੋ॥
ਪੋਸਤ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਮੰਗਾਇ ਪੀਯੋ ਮਦ ਸ਼ੋਕ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਡਾਰਜੋ॥
ਮੱਤਿ ਹੋ ਚਾਰੋ ਈ ਕੈਫਨ ਸੋ ਸੁਤ ਇੰਦ੍ਰ ਕੈ ਸੋ ਇਮ ਸਜਾਮ ਉਚਾਰਜੋ॥
ਕਾਮ ਕੀਯੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਘਟਿ ਕਿਉ ਮਦਰਾ ਕੋ ਨ ਆਠਵੋ ਸਿੰਧ ਸਵਾਰਜੋ॥੨੧੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਕੈਫਨ=ਮਸਤੀਆਂ॥ ਸੁਤਇੰਦ੍ਰ=ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਅਰਜਨ ਪਾਂਡਵ॥

ਅਰਥ – ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਇਨਾਮ ਦੇਕੇ, ਅਤੇ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬਵਰਚੀ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਗਏ। ਪੋਸਤ, ਭੰਗ ਤੇ ਅਫੀਮ ਮੰਗਵਾ ਲਈ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਪੀਕੇ ਸਾਰਾ ਗਮ ਅੰਦੇਸ਼ਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਚੌਹਾਂ ਹੀ ਕੈਫਾਂ (ਮਸਤੀਆਂ) ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋ ਕਰਕੇ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਅੱਠਵਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਨਾਇਆ ਹੈ?॥ ੨੧੧੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਬ ਪਾਰਥ ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਕੈ ਹਰਿ ਸਿਉ ਕਹਜੋ ਸੁਨਾਇ॥
ਜੜ ਬਾਮਨ ਇਨ ਰਸਨ ਕੋ ਜਾਨੈ ਕਹਾ ਉਪਾਇ॥ ੨੧੧੬॥

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, ਤਦ ਅਰਜਨ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ – "ਉਹ ਮੂਰਖ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਸਾਂ ਦੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਕੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ? ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਅਫੀਮ ਦੇ ਪਹਾੜ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਯਾ ਹੈ॥ ੨੧੧੬॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਪੁਰਾਣ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ
ਬ੍ਰਿਖਭ ਨਾਥ ਅਵਧ ਰਾਜੇ ਕੀ ਦੁਹਿਤਾ ਬਿਵਾਹਤ ਭਏ॥

– – – – – – – – – – –

ਅਥ ਇੰਦ੍ਰ ਭੂਮਾਸੁਰ ਕੇ ਦੁਖ ਤੇ ਆਵਤ ਭਏ ਕਥਨੰ॥

ਚੌਪਈ॥ ਦ੍ਵਾਰਵਤੀ ਜਬ ਜਦੁਪਤਿ ਆਯੋ॥ ਇੰਦ੍ਰ ਆਇ ਪਾਇਨ ਲਪਟਾਯੋ॥
ਭੂਮਾਸੁਰ ਕੋ ਦੂਖ ਸੁਨਾਯੋ॥ ਪ੍ਰਭ ਤਿਹ ਤੇ ਮੈ ਅਤਿ ਦੁਖੁ ਪਾਯੋ॥ ੨੧੧੭॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾਰਕਾਪੁਰੀ ਆ ਗਏ, ਤਦ ਇੰਦ੍ਰ ਆਕੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਗਿਆ। ਭੂਮਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਬੜਾ ਦੁਖ ਪਾਯਾ ਹੈ॥ ੨੧੧੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੋ ਮੋ ਪਰ ਅਤਿ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ ਮੋ ਪੈ ਸਧਯੋ ਨ ਜਾਇ॥
ਤਾ ਕੋ ਆਪਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਕੀਜੈ ਨਾਸ ਉਪਾਇ॥ ੨੨੧੮॥

ਅਰਥ - ਉਹ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਬੜਾ ਬਲਵਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੇਥੋਂ ਸੋਧਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਉਸਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਆਪ ਹੀ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਕਰੋ॥ ੨੧੧੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਤਬ ਇੰਦ੍ਰ ਬਿਦਾ ਕੈ ਦਯੋ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਤਿਹ ਕੋ ਸੁ ਸਮੋਧ ਭਲੈ ਕਰਿ ਕੈ॥
ਮਨ ਮੈ ਕਹਜੋ ਚਿੰਤ ਨ ਤੂ ਕਰਿ ਰੇ ਚਲਿ ਹਉ ਨਹੀ ਹਉ ਤਿਹ ਤੇ ਟਰਿ ਕੈ॥
ਕੁਪ ਕੈ ਜਬ ਹੀ ਰਥ ਪੈ ਚੜਿਹਉ ਸਭ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਹਾਥਨ ਮੈ ਧਰਿ ਕੈ॥
ਡਰਿ ਤੂ ਨ ਅਰੇ ਡਰਿ ਹਉ ਤੁਮਰੇ ਅਰਿ ਕਉ ਪਲਿ ਮੈ ਸਤਿ ਧਾ ਕਰਿ ਕੈ॥ ੨੧੧੯॥

ਅਰਥ - ਤਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦੇ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ- ਤੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰ, ਮੈਂ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਹਟਾਂਗਾ। ਜਦ ਮੈਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਤੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜਕੇ ਰੱਥ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਂਗਾ। ਹੇ ਇੰਦ੍ਰ! ਤੂੰ ਡਰ ਨਾ ਕਰ, ਤਦੋਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਇਕ ਪੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਸੌ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਸੁੱਟ ਦੇਵਾਂਗਾ॥ ੨੧੧੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਮਘਵਾ ਸਿਰ ਨਿਆਇ ਗਯੋ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਤਿਹ ਕੋ ਚਿਤ ਭੈ ਬਧੁ ਸਜਾਮ ਬਸਾਯੋ॥
ਸੰਗ ਲਈ ਜਦੁਵੀ ਪ੍ਰਤਨਾ ਨਹਿ ਪਾਰਥ ਕੋ ਕਰਿ ਸੰਗ ਚਲਾਯੋ॥
ਏਕ ਤ੍ਰੀਯਾ ਹਿਤ ਲੈ ਸੰਗ ਕਉਤਕਿ ਯੌਂ ਕਹਿ ਕੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਸਜਾਮ ਚਲੇ ਤਿਹ ਓਰਨ ਹੀ ਤਿਹ ਊਪਰਿ ਅੰਤ ਦਸਾਨਹਿ ਧਾਯੋ॥ ੨੧੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਘਵਾ = ਇੰਦ੍ਰ ॥ ਪ੍ਰਤਨਾ = ਫੌਜ॥ ਪਾਰਥ = ਅਰਜਨ॥ ਦਸਾਨਹਿ = ਦਸਾ॥

ਅਰਥ - ਇੰਦ੍ਰ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ

ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਾਦਵਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਲੈ ਲਈ, ਪਰ ਅਰਜਨ ਪਾਂਡਵ ਨੂੰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸਦੇ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਚੱਲੇ ਹਨ, ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਦਸ਼ਾ ਨੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲਿਆ ਹੈ।। ੨੧੨੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਗਰੜਾ ਪਰ ਸ੍ਯਾਮ ਜਬੈ ਚੜ ਕੈ ਤਿਹ ਸ਼ੱਤ੍ਰਹਿ ਕੀ ਜਬ ਓਰ ਸਿਧਾਰ੍ਯੋ।।
ਪਾਹਨ ਕੋਟਿ ਪਿਖ੍ਯੋ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਦੁਤੀਏ ਬਰ ਲੋਹ ਕੋ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ।।
ਨੀਰ ਕੋ ਹੇਰਤ ਭ੍ਯੋ ਤ੍ਰਿਤੀਏ ਅਰੁ ਆਗ ਕੋ ਚਉਥੀ ਸੁ ਠਉਰ ਬਿਚਾਰ੍ਯੋ।।
ਪਾਂਚਵੇ ਪਉਨ ਪਿਖਿਓ ਖਟ ਫਾਸਨ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਯੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਹਕਾਰ੍ਯੋ।।੨੧੨੧।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗਰੜ ਦੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਉਸ ਵੈਰੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਕੇ ਪਹਿਲੇ ਪੱਥਰ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਵੇਖਿਆ, ਦੂਜਾ ਪੱਕੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਤੱਕਿਆ। ਤੀਜੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਖਾਈ ਵੇਖੀ ਅਤੇ ਅੱਗ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਨੂੰ ਚੌਥੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ। ਪੰਜਵੀਂ ਥਾਂ ਤੇ ਹਵਾ ਦਾ ਚੱਕਰ ਤੱਕਿਆ, ਛੇਵੀਂ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾਲ ਤਣੇ ਹੋਏ ਤੱਕੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਔਖੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾ ਕੇ ਦੈਂਤ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੨੧੨੧।।

ਕਾਨ੍ਹਜੂ ਬਾਚ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਰੇ ਦੁਰਗ ਪਤਿ ਦੁਰਗ ਕੇ ਰਹ੍ਯੋ ਕਹਾ ਛਪ ਬੀਚ।।
ਰਿਸ ਹਮ ਸੋ ਰਨ ਮਾਂਡ ਤੁਹਿ ਠਾਢ ਪੁਕਾਰਤ ਮੀਚ।। ੨੧੨੨।।

ਅਰਥ – ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਪੁਕਾਰਿਆ – ਹੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸੁਆਮੀ! ਤੂੰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿੱਥੇ ਲੁੱਕ ਕੇ ਬੈਠ ਰਿਹਾ ਹੈਂ? ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰ ਤੇਰੀ ਮੌਤ ਤੇਰੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਖੜੋਤੀ ਹੋਈ ਤੈਨੂੰ ਸੱਦ ਰਹੀ ਹੈ।। ੨੧੨੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜਉ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹ੍ਯੋ ਜਦੁਨੰਦਨ ਤਉ ਉਹ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਲਖ੍ਯੋ ਕੋਊ ਆਯੋ।।
ਅਉਰ ਸੁਨ੍ਯੋ ਜਿਹ ਏਕਹੀ ਚੋਟ ਸੋ ਕੋਟਨ ਕੋਪ ਚਟਾਕ ਗਿਰਾਯੋ।।
ਬਾਰ ਕੇ ਕੋਟ ਬਿਖੈ ਮੁਰਦੈਤ ਹੁਤੋ ਸੁਨ ਸ਼ੋਰ ਸੋਊ ਉਠ ਧਾਯੋ।।
ਸ੍ਯਾਮ ਕੇ ਬਾਹਨ ਕੋ ਤਿਨ ਕੋਪਿ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਕੈ ਆਇ ਕੈ ਘਾਵ ਚਲਾਯੋ।।੨੧੨੩।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪੱਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਇਕੋ ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਕਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ 'ਮੁਰ' ਨਾਮ

ਵਾਲਾ ਦੈਂਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੌਲੇ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸਨੇ ਉੱਠਕੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਵਾਹਨ ਗਰੁੜ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਦਾ ਵਾਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੨੧੨੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੋ ਖਗਰਾਜ ਨ ਚੋਟ ਗਨੀ ਤਿਨ ਦਉਰ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕਾਨ ਕੋ ਮਾਰੀ॥
ਆਵਤ ਹੈ ਸਿਰ ਸਾਮੁਹਿ ਚੋਟ ਚਿਤੈ ਇਮ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਬਿਚਾਰੀ॥
ਕੋਪ ਬਢਾਇ ਤਬੈ ਅਪਨੇ ਸੁ ਕਮੋਦ ਕੀ ਹਾਟ ਕੇ ਬੀਚ ਸੰਭਾਰੀ॥
ਚੋਟ ਜੁ ਆਵਤ ਹੀ ਅਰ ਕੀ ਇਹ ਏਕਹਿ ਚੋਟ ਚਟਾਕ ਨਿਵਾਰੀ॥ ੨੧੨੪॥

ਅਰਥ – ਗਰੁੜ ਨੇ ਉਸ ਵਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਦੌੜਕੇ ਗਦਾ ਫੜਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਗਦਾ ਦੀ ਸੱਟ ਨੂੰ ਸਿਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਤੱਕ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤਦ ਫਿਰ ਉਸੇ ਹੀ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ 'ਕਮੋਦਕੀ' ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਗਦਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਈ ਹੈ। ਜੋ ਵੈਰੀ ਦਾ ਵਾਰ ਆਇਆ ਸੀ, ਇਸਦੇ ਇਕੋ ਹੀ ਵਾਰ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਝਟ ਪੱਟ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੨੧੨੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਘਾਵ ਬਿਅਰਥ ਗਯੋ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਗਾਜ ਕੈ ਰਾਛਸ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ॥
ਦੇਹ ਬਢਾਇ ਬਢਾਇ ਕੈ ਆਨਨ ਸਜਾਮ ਜੂ ਕੇ ਬਧ ਕਾਰਨ ਧਾਯੋ॥
ਨੰਦਗ ਕਾਢ ਤਬੈ ਕਟਿ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਤਬੈ ਤਕਿ ਤਾਹਿ ਚਲਾਯੋ॥
ਜੈਸੇ ਕੁਮ੍ਹਾਰ ਕਟੈ ਘਟਿ ਕੋ ਅਰਿ ਕੋ ਸਿਰ ਤੈਸੇ ਹੀ ਕਾਟਿ ਗਿਰਾਯੋ॥ ੨੧੨੫॥

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਹੀ ਮੁਰ ਦੈਂਤ ਦਾ ਵਾਰ ਬਿਅਰਥ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਉਸ ਰਾਖਸ਼ ਨੇ ਗੱਜ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਵਧਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਦੇਹ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਲਈ 'ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ' ਪੈ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਲੱਕ ਦੀ ਪੇਟੀ ਵਿਚੋਂ 'ਨੰਦਗ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਖੜਗ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੁਮ੍ਹਿਆਰ ਚੱਕ ਉਤੋਂ ਘੜੇ ਨੂੰ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਕੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵੈਰੀ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੨੧੨੫॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਅਵਤਾਰੇ ਮੁਰ ਦੈਤ ਬਧਹ॥

– – – – – – – – – – –

ਅਥ ਜੁੱਧ ਭੂਮਾਸੁਰ ਕਥਨੰ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੁਰ ਮਾਰ ਮੁਰਾਰ ਜਬੈ ਅਸ ਸਿਉ ਤਿਹ ਪ੍ਰਾਨ ਤਬੈ ਜਮਲੋਕੁ ਪਠਾਏ॥
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨ ਸੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਏ॥
ਥੋ ਸੁ ਕੁਟੰਬ ਜਿਤੋ ਤਿਹ ਕੋ ਸੁ ਸੁਨਯੋ ਤਿਹ ਯੌ ਮੁਰ ਸਯਾਮਹਿ ਘਾਏ॥
ਲੈਕੈ ਅਨੀ ਚਤੁਰੰਗ ਘਨੀ ਹਰਿ ਪੈ ਤਿਹ ਕੇ ਸੁਤ ਸਾਤ ਹੀ ਧਾਏ॥੨੧੨੬॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਮੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਨ ਜਮ ਲੋਕ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ, ਤਦ ਤੀਰ, ਕਮਾਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੋਰਨਾਂ ਸੁਰਮਿਆਂ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਪਰਿਵਾਰ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਮੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸਦੇ ਸੱਤ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੀ ਚੌਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਲੈਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਪਏ ਹਨ॥ ੨੧੨੬॥

ਘੇਰ ਦਸੋਦਿਸ ਤੇ ਹਰਿ ਕੋ ਤਿਹ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਤਕਿ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਏਕ ਗਦਾ ਗਹਿ ਹਾਥਨ ਬੀਚ ਭਿਰੇ ਮਨ ਕੋ ਫੁਨ ਤ੍ਰਾਸ ਨਿਵਾਰੇ॥
ਸੋ ਸਭ ਆਯੁਧ ਸਯਾਮ ਸਹਾਰ ਕੈ ਜੋ ਅਪਨੇ ਰਿਸ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰੇ॥
ਸੂਰ ਨ ਕਾਹੂ ਕੋ ਛੋਰਤ ਭਯੋ ਸਭ ਹੀ ਪੁਰਜੇ ਪੁਰਜੇ ਕਰਿ ਡਾਰੇ॥ ੨੧੨੭॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੱਕ ਤੱਕ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਡਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਸੂਰਮਾ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੨੧੨੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੈਨ ਨਿਹਾਰ ਹਨੀ ਅਪਨੀ ਸੁਨ ਸਾਤੋਊ ਭ੍ਰਾਤਰ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੇ॥
ਘਨਿ ਸਯਾਮ ਜੂ ਪੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਸਭ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਲੈ ਕਿਲਕਾਰ ਪਰੇ॥
ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਘੇਰਤ ਭੇ ਹਰਿ ਕੋ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਨ ਰਤੀ ਕੁ ਡਰੇ॥
ਤਬ ਲਉ ਜਬ ਲਉ ਜਦੁਬੀਰ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਨਹੀ ਖੰਡਨ ਖੰਡ ਕਰੇ॥ ੨੧੨੮॥

ਅਰਥ - ਅਪਨੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਸੱਤੇ ਹੀ ਭਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਤੇ ਕਿਲਕਾਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉੱਤੇ ਜਾ ਪਏ ਹਨ। ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ

ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਡਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਓਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਕਿਲਕਿਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਦ ਤੱਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਲੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੨੧੨੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਕਰ ਸਾਰਿੰਗ ਸਜਾਮ ਲੈ ਅਤਿ ਚਿਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢਾਇ।।
ਪੀਟ ਸ਼ਤ੍ਰ ਭੱਯਨ ਸਹਿਤ ਜਮਪੁਰ ਦਯੋ ਪਠਾਇ।। ੨੧੨੯।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ 'ਸਾਰੰਗ' ਧਨੁੱਖ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮ੍ਰਿਤਲੋਕ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੧੨੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭੂਅ ਬਾਲਕ ਤੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੁਨਜੋ ਮੁਰ ਬੀਰ ਸੁਪੁਤ੍ਰ ਮੁਰਾਰ ਖਪਾਯੋ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੋ ਦਲੁ ਗਜੋ ਤਿਨ ਕੇ ਸੁ ਸੋਊ ਛਿਨ ਮੈ ਜਮਲੋਕ ਪਠਾਯੋ।।
ਯਾ ਸੰਗ ਜੁੱਝ ਕੀ ਲਾਇਕ ਹਉਹੀ ਹਉ ਯੌ ਕਹਿ ਕੈ ਚਿਤ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢਾਯੋ।।
ਸੈਨ ਬੁਲਾਇ ਸਭੈ ਅਪਨੀ ਜਦੁਬੀਰ ਸੇ ਕਾਰਨ ਜੁੱਧ ਕੋ ਧਾਯੋ।।੨੧੩੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਅ ਬਾਲਕ = ਧਰਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਭੂਮਾਸੁਰ ਦੈਂਤ।।

ਅਰਥ - ਭੂਮਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣ ਲਿਆ ਕਿ 'ਮੁਰ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਤੇ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਭੀ ਜਿੰਨੀ ਫ਼ੌਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਈ ਸੀ. ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਇਕ ਪੱਲ ਵਿਚ ਜਮ ਲੋਕ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਵਧਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ।। ੨੧੩੦।।

ਜਬ ਭੂਮ ਕੋ ਬਾਰਕ ਜੁੱਧ ਕੇ ਕਾਜ ਚੜਜੋ ਤਬ ਕਉਚ ਸੁ ਸੂਰਨ ਗਾਜੇ।।
ਆਯੁਧ ਅਉਰ ਸੰਭਾਰ ਸਭੈ ਅਰਿ ਘੇਰਿ ਲਜੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਸਾਜੇ।।
ਮਾਨਹੁ ਕਾਲ ਪ੍ਰਲੈ ਦਿਨ ਕੋ ਪ੍ਰਗਟਜੋ ਘਨ ਹੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਰਾਜੇ।।
ਮਾਨਹੁ ਅੰਤਕ ਕੇ ਪੁਰ ਮੈ ਭਟਵਾ ਨਹਿ ਬਾਜਤ ਹੈ ਜਨੁ ਬਾਜੇ।। ੨੧੩੧।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਭੂਮਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਤਦ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਸਰੀਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਪਹਿਨ ਲਈਆਂ ਤੇ ਗਰਜਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਹੋਰ ਭੀ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਲ ਲਏ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇਂ ਸਜ ਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਦੇ ਦਿਨ ਬੱਦਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਆਏ ਹਨ। ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋੜ ਰੌਲਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ. ਇਹ ਸੂਰਮੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਰਹੇ, ਮਾਨੋਂ ਯਮਰਾਜਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੧੩੧।।

ਅਰਿ ਸੈਨ ਜਬੈ ਘਨਿ ਜਿਉ ਉਮਡਿਓ ਪੁਨ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਚਿਤੈ ਚਿਤ ਜਾਨਜੋ॥
ਅਉਰ ਭੂਮਾਸੁਰ ਭੂਮ ਕੋ ਬਾਰਕ ਭੂਪਤ ਹੈ ਇਨ ਕਉ ਪਹਿਚਾਨਜੋ॥
ਮਾਨਹੁ ਅੰਤ ਸਮੈ ਨਿਧ ਨੀਰ ਹੀਐ ਉਮਡਜੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਬਖਾਨਜੋ॥
ਸਜਾਮਜੂ ਹੇਰ ਤਿਨੋ ਅਪਨੋ ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਨੈਕ ਨਹੀ ਡਰ ਪਾਨਜੋ॥ ੨੧੩੨॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਵੈਰੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਬਦਲ ਵਾਂਗ ਉਮਡ ਕੇ ਆਈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਚਿੱਤ ਹੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭੂਮਾਸੁਰ ਧਰਤੀ ਦਾ ਲੜਕਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸਨੂੰ ਰਾਜਾ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਮਡਿਆ ਹੈ ਮਾਨੋ ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਉਛਲ ਪਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ॥ ੨੧੩੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਅਰਿ ਪੁੰਜ ਗਇੰਦਨ ਮੈ ਧਨੁ ਤਾਹਿ ਲਸੈ ਸਭ ਹੀ ਜਿਹ ਲੋਕ ਫਟਾ॥
ਬਕ ਕੋ ਜਿਨ ਕੋਪ ਬਿਨਾਸ ਕੀਆ ਮੁਰ ਕੋ ਛਿਨ ਮੈ ਜਿਹ ਮੂੰਡ ਕਟਾ॥
ਮਦ ਮੱਤਿ ਕਰੀ ਦਲ ਆਵਤ ਯੋ ਜਿਮ ਜੋਰ ਕੈ ਆਵਤ ਮੇਘ ਘਟਾ॥
ਤਿਨ ਮੈ ਧਨੁ ਸਜਾਮ ਕੀ ਯੌ ਚਮਕੈ ਜਿਮ ਅਭ੍ਰਨ ਭੀਤਰ ਬਿੱਜ ਛਟਾ॥ ੨੧੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੁੰਜ = ਝੁੰਡ॥ ਗਇੰਦਨ = ਹਾਥੀਆਂ॥ ਧਨੁ = ਧਨੁੱਖ॥ ਲਸੈ = ਚਮਕਦਾ॥ ਫਟਾ = ਫੱਟੜ॥ ਬਕ = ਬਕ ਦੈਂਤ॥ ਕੋਪ = ਕ੍ਰੋਧ॥ ਕਰੀ = ਹਾਥੀ॥ ਅਭ੍ਰਨ = ਬੱਦਲ॥ ਬਿੱਜ ਛਟਾ = ਬਿਜਲੀ॥

ਅਰਥ - ਅਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਉਹ ਧਨੁੱਖ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫੱਟੜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ 'ਬਕ' ਦੈਂਤ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਪਲ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁਰ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਸਤ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਦਲ ਘਟਾਂ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਕਮਾਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ॥ ੨੧੩੩॥

ਬਹੁ ਚਕ੍ਰ ਕੇ ਸੰਗ ਹਨੇ ਭਟਵਾ ਬਹੁਤੇ ਪ੍ਰਭ ਧਾਇ ਚਪੇਟਨ ਮਾਰੇ॥
ਏਕ ਗਦਾ ਹੀ ਸੋ ਧਾਇ ਹਨੇ ਗਿਰ ਭੂਮ ਪਰੇ ਬਹੁਰੋ ਨ ਸੰਭਾਰੇ॥
ਏਕ ਕਟੇ ਕਰਵਾਰਨ ਸੋ ਅਧਬੀਚ ਤੇ ਹੋਇ ਪਰੇ ਭਟ ਨਿਆਰੇ॥
ਮਾਨੋ ਤਖਾਨਨ ਕਾਨਨ ਮੈ ਕਟਿਕੈ ਕਰਵਤ੍ਰਨ ਸੋ ਦ੍ਰੁਮ ਡਾਰੇ॥ ੨੧੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਟਵਾ = ਸੂਰਮੇ।। ਚਪੇਟਨ = ਚੁਪੇੜਾਂ।। ਤਖਾਨਨ= ਤਰਖਾਣਾਂ।। ਕਾਨਨ = ਜੰਗਲ।। ਕਰਵਤ੍ਰਨ = ਆਰਿਆਂ।। ਦ੍ਰੁਮ = ਦਰਖਤਾਂ।।

ਅਰਥ - ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਮੇ ਚੱਕ੍ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕਰਕੇ ਥੂਆਂ ਥੂਆਂ ਕਰਕੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਜਾ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਸੰਭਲ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਕੱਟ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸੂਰਮੇ ਅੱਧ ਵਿਚਾਲੇ ਤੋਂ ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ, ਤਰਖਾਣਾਂ ਨੇ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚ ਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਦਰੱਖਤਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ।। ੨੧੩੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਏਕ ਪਰੈ ਭਟ ਜੂਝ ਧਰਾ ਇਕ ਦੇਖ ਦਸ਼ਾ ਤਿਹ ਸਾਮੁਹਿ ਧਾਏ।।
ਨੈਕ ਨ ਤ੍ਰਾਸ ਧਰੇ ਚਿਤ ਮੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਨਹੀ ਤ੍ਰਾਸ ਬਢਾਏ।।
ਦੈ ਮੁਖ ਢਾਲ ਲੀਏ ਕਰਵਾਰ ਨਿਸ਼ੰਕ ਦੈ ਸਜਾਮ ਕੇ ਊਪਰ ਆਏ।।
ਤੇ ਸਰ ਏਕ ਹੀ ਸੋ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਹਨ ਅੰਤਕ ਕੇ ਪੁਰ ਬੀਚ ਪਠਾਏ।। ੨੧੩੫।।

ਅਰਥ - ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਕਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪਏ ਹਨ। ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਢਾਲਾਂ ਕਰਕੇ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈਕੇ, ਨਾ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਮਲੋਕ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੧੩੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਜਬੈ ਰਿਸ ਸੋ ਸਭ ਹੀ ਭਟਵਾ ਜਮਲੋਕ ਪਠਾਏ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਭਟ ਜੀਤ ਬਚੇ ਇਨ ਦੇਖ ਦਸ਼ਾ ਡਰਿ ਕੈ ਸੁ ਪਰਾਏ।।
ਜੋ ਹਰਿ ਊਪਰਿ ਧਾਇ ਗਏ ਬਧਬੇ ਕਹੁ ਤੇ ਫਿਰ ਜੀਤਨ ਆਏ।।
ਐਸੋ ਉਘਾਇ ਕੈ ਸੀਸ ਢੁਰਾਇ ਕੈ ਆਪਹਿ ਭੂਪਤ ਜੁੱਧ ਕੌ ਧਾਏ।।੨੧੩੬।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜਮਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਮੇਂ ਜੀਊਂਦੇ ਬਚੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਦਾਨ-ਏ-ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ। ਜਿਹੜੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ ਮੁੜਕੇ ਜੀਊਂਦੇ ਨਹੀਂ ਆਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲ ਕੇ ਤੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਫੇਰ ਕੇ, ਰਾਜਾ ਭੂਮਾਸੁਰ ਆਪ ਹੀ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਨੂੰ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹੈ।। ੨੧੩੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੁੱਧ ਕੋ ਆਵਤ ਭੂਪ ਜਬੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਆਪਨੇ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਜੋ।।

ਠਾਢ ਰਹਜੋ ਨਹਿ ਤਉਨ ਧਰਾ ਪਰ ਆਗੇ ਹੀ ਜੁੱਧ ਕੋ ਆਪ ਸਿਧਾਰਜੋ॥
ਮਾਰਤ ਹਉ ਤੁਹ ਕੌ ਅਬ ਹੀ ਰਹੁ ਠਾਢ ਅਰੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਜੋ॥
ਯੌ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨ ਸਾਰੰਗ ਕੋ ਤਨ ਕੈ ਸਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮਹਿ ਮਾਰਜੋ॥੨੧੩੭॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਥਾਂ ਖਲੋਤਾ ਨਹੀ ਸਗੋਂ ਅਗਲਵਾਂਢੀ ਆਪ ਜੰਗ ਕਰਨ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ,"ਓਇ ਖੜਾ ਰਹੁ, ਤੈਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ।" ਇੰਝ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾਰੰਗ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ॥ ੨੧੩੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸਾਰੰਗ ਤਾਨ ਜਬੈ ਅਰਿ ਕੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਤੀਛਨ ਬਾਨ ਚਲਾਯੋ॥
ਲਾਗਤ ਹੀ ਗਿਰ ਭੂਮ ਭੂਮਾਸੁਰ ਝੂਮ ਪਰਜੋ ਜਮਲੋਕ ਸਿਧਾਯੋ॥
ਸ੍ਰਉਨ ਲਗਜੋ ਨਹਿ ਤਾ ਸਰ ਕੌ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਚਲਾਕੀ ਸੋ ਪਾਰ ਪਰਾਯੋ॥
ਜੋਗ ਕੇ ਸਾਧਕ ਜਿਉ ਤਨ ਤਜਾਗ ਚਲਜੋ ਨਭ ਪਾਪ ਨ ਭੇਟਨ ਪਾਯੋ॥੨੧੩੮॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੰਗ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ, ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਕੇ ਤਿੱਖਾ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੀਰ ਵੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਭੂਮਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਭੁਆਟਨੀ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਮਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੀਰ ਨੂੰ ਖੂਨ ਭੀ ਲੱਗਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਜੋਗ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤਨ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਛੋਹਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ॥ ੨੧੩੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਅਵਤਾਰੇ ਭੂਮਾਸੁਰ ਬਧੇ॥

– – – – – –

ਅਥ ਉਸ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੋ ਰਾਜ ਦੇਤ ਭੇ॥
ਸੋਲਾ ਸਹੰਸ੍ਰ ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਬਿਆਹ ਕਥਨੰ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਜਬ ਭੀ ਇਹ ਕੀ ਤਬ ਮਾਇ ਭੂਮਾਸੁਰ ਕੀ ਸੁਨਿ ਧਾਈ॥
ਭੂਮ ਕੇ ਊਪਰ ਝੂਮ ਗਿਰੀ ਸੁਧ ਬਸਤ੍ਰਨ ਕੀ ਚਿਤ ਤੇ ਬਿਸਰਾਈ॥
ਪਾਇ ਨ ਡਾਰਤ ਭੀ ਪਨੀਆ ਸੁ ਉਤਾਵਲ ਸੌ ਚਲਿ ਸਜਾਮ ਪੈ ਆਈ॥
ਦੇਖਤ ਸਜਾਮ ਕੋ ਰੀਝ ਰਹੀ ਦੁਖ ਭੂਲ ਗਯੌ ਸੁ ਤੋ ਕੀਨ ਬਡਾਈ॥੨੧੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਮਾਸੁਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਅਤੇ ਸੋਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਉਸਦੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਗਈ ਤਦ ਭੂਮਾਸੁਰ ਦੀ ਮਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਭੱਜੀ ਆਈ। ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਗਸ਼ ਖਾ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਕਪੜਿਆਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਭੀ ਭੁੱਲ ਗਈ ਹੈ। ਪੈਰੀਂ ਜੁੱਤੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਬੜੀ ਕਾਹਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੀ ਆਈ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।। ੨੧੩੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਹੁ ਉਸਤਤ ਜਦੁਪਿਤ ਕਰੀ ਲੀਨੋ ਸਜਾਮ ਰਿਝਾਇ।।
ਪਉਤ੍ਰ ਆਨ ਪਾਇਨ ਡਰਯੋ ਸੋ ਲੀਨੋ ਬਖਸ਼ਾਇ।। ੨੧੪੦।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਹਿਮਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਪੋਤ੍ਰੇ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਉੱਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬਖਸ਼ਵਾ ਲਿਆ।। ੨੧੪੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭੂਪਤ ਤਾਹੀ ਕੋ ਬਾਲਕ ਥਾਪ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧ ਛੋਰਨ ਬੰਦ ਸਿਧਾਯੋ।।
ਸੋਲਹ ਸਹੰਸਰ ਭੂਪਨ ਕੀ ਦੁਹਤਾ ਥੀ ਜਹਾ ਤਿਹ ਠਉਰਹਿ ਆਯੋ।।
ਸੁੰਦਰ ਹੇਰ ਕੈ ਸਜਾਮ ਜੂ ਕਉ ਤਿਨ ਤ੍ਰੀਅਨ ਕੋ ਅਤਿ ਚਿੱਤ ਲੁਭਾਯੋ।।
ਯਾ ਲਖਿ ਪਾਇ ਬਿਵਾਹ ਸਭੋ ਕਰਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਜਸੁ ਡੰਕ ਬਜਾਯੋ।। ੨੧੪੧।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਥਾਪ ਕੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਣ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਿਥੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਲੜਕੀਆਂ ਕੈਦ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸੋਹਣਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਚਿੱਤ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਜੱਸ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵਜਵਾਇਆ ਹੈ।। ੨੧੪੧।।

ਚੌਪਈ।। ਜੇ ਸਭ ਜੋਰਿ ਭੂਮਾਸੁਰ ਰਾਖੀ।। ਕਹਿ ਲਗਿ ਗਨਉ ਤਿਨਨ ਕੀ ਸਾਖੀ।।
ਤਿਨ ਯੌ ਕਹਯੋ ਇਹੀ ਹਉ ਕਰਿਹਉ।। ਬੀਸ ਹਜ਼ਾਰ ਏਕਠੀ ਬਰਿਹਉ।। ੨੧੪੨।।

ਅਰਥ - ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਭੂਮਾਸੁਰ ਨੇ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਕੇ ਰਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਗਿਣਤੀ ਕਰਾਂ? ਉਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਕਿ ਮੈਂ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਹੀ ਵਿਆਹਵਾਂਗਾ।। ੨੧੪੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੁੱਧ ਸਮੈ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਹੁਇ ਜਦੁਪਤਿ ਬਧ ਕੈ ਤਾਹਿ।।

ਸੋਰਹ ਸਹੰਸਰ ਸੁੰਦਰੀ ਆਪਹਿ ਲਈ ਬਿਵਾਹਿ।। ੨੧੪੩।।

ਅਰਥ - ਜੁੱਧ ਦੇ ਵੇਲੇ ਵੱਡਾ ਕ੍ਰੋਧੀ ਹੋ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਪ ਹੀ ਵਿਆਹ ਲਈਆਂ ਹਨ।। ੨੧੪੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੁੱਧ ਸਮੈ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਹੁਇ ਸ੍ਯਾਮ ਜੂ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਭੈ ਛਿਨ ਮਾਹਿ ਪਛਾਰੇ।।
ਰਾਜ ਦਯੋ ਫਿਰ ਤਾ ਸੁਤ ਕੋ ਸੁਖੁ ਦੇਤ ਭਯੋ ਤਿਨ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰੇ।।
ਫੇਰ ਬਰਜੋ ਤ੍ਰੀਅ ਸੋਰਹ ਸਹੰਸ੍ਰ ਸੁ ਤਾ ਪੁਰ ਮੈਂ ਅਤਿ ਕੈ ਕੈ ਅਖਾਰੇ।।
ਬਿੱਪਨ ਦਾਨ ਦੈ ਲੈ ਤਿਨ ਕੋ ਸੰਗਿ ਦੁਆਰਵਤੀ ਜਦੁਰਾਇ ਸਿਧਾਰੇ।। ੨੧੪੪।।

ਅਰਥ - ਜੁਧ ਦੇ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਕੇ, ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਪਟਕਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਫੇਰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਖ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਸੋਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੁਆਰਕਾ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ।। ੨੧੪੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸੋਰਹ ਸਹੰਸ੍ਰ ਕਉ ਸੋਰਹ ਸਹੰਸ੍ਰ ਹੀ ਧਾਮ ਦੀਏ ਸੁ ਹੁਲਾਸ ਬਢੈ ਕੈ।।
ਦੇਤ ਭਯੋ ਸਭ ਤ੍ਰੀਅਨ ਕੋ ਸੁਖ ਰੂਪ ਅਨੇਕਨ ਭਾਂਤ ਬਨੈ ਕੈ।।
ਐਸੇ ਲਖਯੋ ਸਭਹੂ ਹਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸ੍ਯਾਮ ਬਸੈ ਨ ਬਸੈ ਅਨਤੈ ਕੈ।।
ਸੋ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਪੁਰਾਨਨ ਤੇ ਸੁਨ ਭੇਦੁ ਕਹਯੋ ਸਭ ਸੰਤ ਸੁਨੈ ਕੈ।। ੨੧੪੫।।

ਅਰਥ - ਸੋਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਲਾਂ ਹਜਾਰ ਹੀ ਘਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਇਹੋ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਭੀ ਵਸਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਨੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭੇਦ ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ।। ੨੧੪੫।।

ਇਤਿ ਭੂਮਾਸੁਰ ਬਧਹਿ ਸੁਤ ਕੋ ਰਾਜ ਦੇਤ ਸੋਰਹ ਸਹੰਸ੍ਰ ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਬਿਵਾਹਤ ਭਏ।।

- - - - - - - - - - - -

ਸਵੈਯਾ॥ ਯੌ ਸੁਖ ਦੈ ਤਿਨ ਤ੍ਰੀਅਨ ਕਉ ਫਿਰ ਸ੍ਯਾਮ ਪੁਰੰਦਰ ਲੋਕ ਸਿਧਾਯੋ॥
ਕੰਕਨ ਕੁੰਡਲ ਦੇਤ ਭਯੋ ਤਿਹ ਪਾਇ ਕੈ ਸ਼ੋਕ ਸਭੈ ਬਿਸਰਾਯੋ॥
ਸੁੰਦਰ ਏਕ ਪਿਖ੍ਯੋ ਤਿਹ ਰੂਖ ਤਿਹੀ ਪਰ ਸ੍ਯਾਮ ਕੋ ਚਿੱਤ ਲੁਭਾਯੋ॥
ਮਾਂਗਤਿ ਭ੍ਯੋ ਨ ਦਯੋ ਸੁਰਰਾਜ ਤਹੀ ਹਰਿ ਸਿਉ ਹਰਿ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ॥੨੧੪੬॥

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇ ਕੇ, ਫਿਰ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੜੇ ਤੇ ਕੁੰਡਲ ਭੇਟਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਗ਼ਮ ਤੇ ਗਿਲੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਦਰੱਖ਼ਤ ਵੇਖਿਆ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਚਿੱਤ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਦਰੱਖਤ ਮੰਗ ਲਿਆ, ਪਰ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੨੧੪੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਰਿਸ ਰਾਜ ਪੁਰੰਦਰ ਸੈਨ ਚੜ੍ਯੋ ਚਲਿ ਕੈ ਸਭ ਸ੍ਯਾਮ ਕੇ ਸਾਮੁਹਿ ਆਏ॥
ਘੋਰਤ ਮੇਘ ਲਸੈ ਚਪਲਾ ਬਰਖਾ ਬਰਸੈ ਰਥ ਸਾਜ ਬਨਾਏ॥
ਦ੍ਵਾਦਸ ਸੂਰ ਸਭੈ ਉਮਡੈ ਬਸ ਰਾਵਨ ਸੇ ਜਿਨਹੂ ਬਿਚਲਾਏ॥
ਭੇਦ ਲਹ੍ਯੋ ਨਹੀ ਨੈਕ ਚਲੇ ਮਦ ਮੱਤਿ ਸੁ ਸ੍ਯਾਮ ਪੈ ਘੂਮਤ ਧਾਏ॥੨੧੪੭॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਇੰਦ੍ਰ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚੱਲ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਬੱਦਲ ਗਰਜਦੇ ਹਨ, ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਮੀਂਹ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਸਜਾ ਕੇ ਸਵਾਰਿਆ ਹੈ। ਬਾਰਾਂ ਸੂਰਜ ਭੀ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਸਣੇ ਉਮਡਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਸ ਕੇ ਰਾਵਣ ਵਰਗੇ ਬਿਚਲਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਬੱਦਲਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਗੱਜਦੇ ਹੋਏ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਆ ਪਏ ਹਨ॥ ੨੧੪੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਆਵਤ ਹੀ ਮਿਲਿ ਕੈ ਸਭਹੂੰ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਊਪਰ ਸਿੰਧਰ ਪੇਲੇ॥
ਪੰਖ ਸੁਮੇਰ ਚਲੇ ਕਰਿ ਕੈ ਜਿਨ ਕੇ ਰਿਸ ਸੋ ਟੂਕ ਦਾਂਤ ਕਠੇਲੇ॥
ਸੁੰਡ ਕਟੇ ਤਿਨ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧ ਸੋ ਝਟਿ ਦੈ ਜਿਮ ਕੇਲੇ॥
ਸ੍ਰੋਨ ਭਰੇ ਰਮਨੀਯ ਰਮਾਪਤਿ ਫਾਗੁਨ ਅੰਤਿ ਬਸੰਤ ਸੇ ਖੇਲੇ॥੨੧੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੰਧਰ = ਹਾਥੀਆਂ॥ ਪੇਲੇ=ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ॥ ਟੂਕ = ਟੁਕੜੇ॥ ਕਠੇਲੇ =

ਕਠਨ ਤੋਂ ਕਠਨ।। ਰਮਨੀਯ=ਸੁੰਦਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ।। ਰਮਾਪਤਿ=ਮਾਯਾਧਾਰੀ ਲੋਕ।।

ਅਰਥ - ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਿਆਂ ਹੋ ਕਰਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਮਾਨੋਂ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਹੀ ਖੰਭ ਲਗਾ ਕੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਕਠਨ ਤੋਂ ਕਠਨ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਡ ਵੱਢ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝਟਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕੇਲੇ ਨੂੰ ਕੱਟ ਸੁੱਟੀਦਾ ਹੈ। ਲਹੂ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਫੱਗਣ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਬਸੰਤ ਖੇਡਦੇ ਹਨ।। ੨੧੪੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਬੈਰਨ ਸੋ ਜਬ ਹੀ ਰਿਸ ਮਾਂਡਿ ਕੀਯੋ ਖਰਕਾ।।
ਬਹੁ ਬੀਰ ਭਏ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਤਬੈ ਜਬ ਨਾਦ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੁਨਜੋ ਹਰ ਕਾ।।
ਜਦੁਬੀਰ ਫਿਰਾਵਤ ਭਯੋ ਗਹਿ ਕੈ ਗਜ ਸੁੰਡਨ ਸੌ ਬਰ ਕੈ ਕਰ ਕਾ।।
ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਕਬਿ ਕੇ ਮਨ ਯੋ ਘਿਸੂਆ ਮਨੋ ਫੇਰਤ ਹੈ ਲਰਕਾ।।੨੧੪੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਸ = ਕ੍ਰੋਧ।। ਮਾਂਡਿ = ਕਰਕੇ।। ਖਰਕਾ = ਖੜਕਾ।। ਪ੍ਰਚੰਡ = ਤਿੱਖਾ, ਭੀਖਨ, ਭਿਆਨਕ।। ਘਿਸੂਆ = ਘੁਮਾਣੀ, ਗੋਪੀਆਂ।।

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਖੜਕਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਗੂੰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਿਆਂ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਲੜਕਾ ਘੁਮਾਣੀ ਫਿਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁੰਡਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਸਿਰ ਤੋਂ ਘੁਮਾਇਆ ਹੈ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ।। ੨੧੪੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੀਵਤ ਸੋ ਨ ਦਯੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਨ ਜੋਊ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੇ ਸਾਮੁਹਿ ਆਯੋ।।
ਜੀਤ ਸੁਰੇਸ਼ ਦਿਵਾਕਰਿ ਦ੍ਵਾਦਸ ਆਨੰਦ ਕੈ ਚਿਤ ਸੰਖ ਬਜਾਯੋ।।
ਰੂਖ ਚਲੋ ਤੁਮ ਹੀ ਹਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲੈ ਉਨ ਕੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਸੋ ਤਰੁ ਲੈ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਚਲੈ ਸੁ ਕਬਿੱਤਨ ਭੀਤਰ ਸਜਾਮ ਬਨਾਯੋ।।੨੧੫੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਰੇਸ਼ = ਇੰਦ੍ਰ।। ਦਿਵਾਕਰਿ = ਸੂਰਜ।। ਦ੍ਵਾਦਸ = ਬਾਰਾਂ।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਬਚ ਕੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਇੰਦ੍ਰ ਤੇ ਬਾਰਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੰਖ ਵਜਾਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ

ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਘਰ ਚਲੋ, ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਮਾਤ ਲੋਕ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆਵਾਂਗੇ ਫਿਰ ਏਹ ਭੀ ਇਥੇ ਆ ਜਾਏਗਾ। ਉਸ ਬ੍ਰਿਛ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਥੋਂ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ, ਇਸ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।। ੨੧੫੦।।

ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਰੁਕੰਮਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਵਤ ਭੇ ਤਰੁ ਸੁੰਦਰ ਲੈ ਕੈ।।
ਲਾਲ ਲਗੇ ਜਿਨ ਧਾਮਨ ਕੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰਹੈ ਦੇਖਤ ਜਾਹਿ ਲੁਭੈ ਕੈ।।
ਤਉਨ ਸਮੈ ਸੋਊ ਸਜਾਮ ਕਥਾ ਜਦੁਬੀਰ ਕਹੀ ਤਿਨ ਕਉ ਸੁ ਸੁਨੈ ਕੈ।।
ਸੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਬਿੱਤਨ ਬੀਚ ਕਹੀ ਸੁਨਯੋ ਸਭ ਹੇਤ ਬਢੈ ਕੈ।।੨੧੫੧।।

ਅਰਥ - ਸੁੰਦਰ ਦਰੱਖਤ ਲੈ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰੁਕਮਨੀ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਲਾਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਭੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਰੁਕਮਣੀ ਆਦਿਕਾਂ ਨੇ ਹਿੱਤ ਕਰਕੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਓਹੋ ਹੀ ਕਥਾ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾਕੇ ਸੁਣੀ ਹੈ।। ੨੧੫੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਇੰਦ੍ਰ ਕੋ ਜੀਤ ਕਰ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਲਿਆਵਤ ਭਏ।।

\- - - - - - -

ਰੁਕਮਨ ਸਾਥ ਕਾਨ੍ਹ ਜੀ ਹਾਸੀ ਕਰਨ ਕਥਨੰ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕਹਿਯੋ ਤ੍ਰੀਅ ਸੋ ਮੁਹਿ ਭੋਜਨ ਗੋਪਨ ਧਾਮ ਕਰਯੋ।।
ਸੁਨ ਸੁੰਦਰ ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਹਮਰੋ ਬਿਚੀਆ ਦਧ ਕੋ ਫੁਨ ਨਾਮ ਪਰਯੋ।।
ਜਬ ਸਿੰਧਜਰਾ ਦਲੁ ਸਾਜ ਚੜਯੋ ਭਜ ਗੇ ਤਬ ਨੈਕੁ ਨ ਧੀਰ ਧਰਯੋ।।
ਤਿਹ ਤੇ ਤੁਮਰੀ ਮਤਿ ਕਉ ਅਬ ਕਾ ਕਹੀਐ ਹਮ ਸੋਂਉ ਕਹਿ ਆਨਿ ਬਰਯੋ।।੨੧੫੨।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ - ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਰੋਟੀ ਖਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸਾਂ। ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ! ਸੁਣ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਫਿਰ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਭੀ 'ਦੁੱਧ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ' ਗੁਆਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਜਰਾਸਿੰਧ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਆਇਆ ਸੀ,

ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਭੱਜ ਗਿਆ ਸਾਂ, ਰੱਤੀ ਭਰ ਭੀ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਧਰ ਸਕਿਆ ਸਾਂ। ਉਸ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਤੇਰੀ ਅਕਲ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖੀਏ? ਜਿਸਨੇ ਰਾਜਪੁਤ੍ਰੀ ਹੋ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਡਰਪੋਕ ਗੁਆਲੇ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਵਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੨੧੫੨।।

ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਨਹੀ ਸੁਨ ਸੁੰਦਰ ਨਾ ਧਨ ਕਾਹੂ ਤੇ ਮਾਂਗ ਲਯੋ ਹੈ।।
ਸੂਰ ਨਹੀ ਜਿਨ ਤਿਆਗ ਕੈ ਆਪਨੋ ਦੇਸ ਸਮੁੰਦਰ ਮੋ ਬਾਸ ਕਯੋ ਹੈ।।
ਚੋਰਿ ਪਰਜੋ ਮਮ ਕੋ ਫੁਨ ਨਾਮ ਸੁ ਯਾਹੀ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧਤ ਭ੍ਰਾਤ ਭਯੋ ਹੈ।।
ਤਾਹੀ ਤੇ ਮੋ ਤਜਿ ਕੈ ਬਰੁ ਆਨਹਿ ਤੇਰੋ ਕਛੂ ਅਬ ਲਉ ਨ ਗਯੋ ਹੈ।।੨੧੫੩।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ! ਸੁਣ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਧਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਕੇ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਬਹਾਦਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਆਕੇ ਵੱਸ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਮਣੀ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਚੋਰ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਲੈ, ਅਜੇ ਤੱਕ ਤੇਰਾ ਕੁਝ ਭੀ ਵਿਗੜਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੨੧੫੩।।

ਰੁਕਮਨੀ ਬਾਚ ਸਖੀ ਸੌਂ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਚਿੰਤ ਕਰੀ ਹਮ ਸੌ ਮਨ ਮੈ ਨ ਥੀ ਜਾਨਤ ਸਜਾਮ ਇਤੀ ਕਰਿ ਹੈ।।
ਬਰੁ ਮੋ ਤਜਿ ਕੈ ਤੁਮ ਆਨਹਿ ਕਉ ਬਚਨਾ ਇਹ ਭਾਤਿ ਕੋ ਉੱਚਰਿ ਹੈ।।
ਹਮਰੋ ਮਰਬੋ ਈ ਬਨਯੋ ਇਹ ਠਾਂ ਜੀਅ ਹੈ ਨਾ ਅਵੱਸਿ ਅਬੈ ਮਰਿ ਹੈ।।
ਮਰਿਬੋ ਜੁ ਨ ਜਾਤ ਭਲੇ ਸਜਨੀ ਆਪਨ ਪਤਿ ਸੋ ਹਠਿ ਕੈ ਜਰਿ ਹੈ।।੨੧੫੪।।

ਅਰਥ – ਰੁਕਮਨੀ ਨੇ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ – ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਰੁਕਮਨੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸੋਚ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਸੀ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੇਗਾ। ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਜੀਊਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਮਰਨਾ ਹੀ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਸਖੀ! ਜੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਾਸੋਂ ਮਰਿਆ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮੁਰਦਾ ਪਤੀ ਨਾਲ ਹੱਠ ਕਰਕੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੜਦੀ ਹੈ?।। ੨੧੫੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤ੍ਰੀਅ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ ਚਿੰਤਤ ਹੁਇ ਮਨ ਮੈ ਮਰਿ ਬੋਈ ਬਨਯੋ ਚਿਤ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਮੋ ਸੰਗਿ ਕਿਉ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਅਬੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਕਟੁ ਬੈਨ ਉਚਾਰਜੋ।।

ਕ੍ਰੋਧ ਸੋ ਖਾਇ ਤਵਾਰ ਧਰਾ ਪਰ ਝੂਮ ਗਿਰੀ ਨਹੀ ਨੈਕ ਸੰਭਾਰਜੋ।।
ਯੌਂ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਜੀਅ ਮੈ ਜਨ ਟੂਟ ਗਯੋ ਰੁਖ ਬਯਾਰ ਕੋ ਮਾਰਜੋ।।੨੧੫੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਟ=ਕੌੜੇ।। ਬੈਨ=ਬਚਨ।। ਤਵਾਰ=ਉਲਟਕੇ।। ਨੈਕ=ਰਤੀ ਭਰ ਵੀ। ਸੰਭਾਰਯੋ=ਸੁੱਧ।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਚਿੰਤਾਵਨ ਹੋ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨਿਸਚਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਮਰਨਾ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਰੁਕਮਨੀ ਸੋਚਦੀ ਹੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਨੇ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੌੜੇ ਬਚਨ ਕਿਉਂ ਕਹੇ ਹਨ? ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਉਲਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰਤੀ ਭਰ ਵੀ ਸੁੱਧ ਨਾ ਰਹੀ। ਉਸਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖਕੇ, ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਹਵਾ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਬ੍ਰਿਛ ਟੁੱਟਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ।। ੨੧੫੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅੰਕ ਲੀਯੋ ਭਰ ਕਾਨ੍ਹ ਤਿਹ ਦੂਰ ਕਰਨ ਕੋ ਕ੍ਰੋਧ।।
ਸਾਵਧਾਨ ਕਰਿ ਰੁਕਮਨੀ ਜਦੁਪਤਿ ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਬੋਧ।। ੨੧੫੬।।

ਉਸ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਗੋਦ ਵਿਚ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰੁਕਮਨੀ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।। ੨੧੫੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤੇਰੇ ਹੀ ਧਰਮ ਤੇ ਮੈ ਸੁਨਿ ਸੁੰਦਰ ਕੇਸਨ ਤੇ ਗਹਿ ਕੰਸ ਪਛਾਰਜੋ।।
ਤੇਰੇ ਹੀ ਧਰਮ ਤੇ ਸਿੰਧ ਜਰਾਹੂ ਕੋ ਸੈਨ ਸਭੈ ਛਿਨ ਮਾਹਿ ਸੰਘਾਰਜੋ।।
ਤੇਰੇ ਹੀ ਧਰਮ ਜਿਤਜੋ ਮਘਵਾ ਅਰੁ ਤੇਰੇ ਹੀ ਧਰਮ ਭੂਮਾਸੁਰ ਮਾਰ੍ਹਜੋ।।
ਤੋ ਸੋ ਕੀਯੋ ਉਪਹਾਸ ਅਬੈ ਮੁਹਿ ਤੈ ਅਪਨੇ ਜੀਅ ਸਾਚ ਬਿਚਾਰਜੋ।।੨੧੫੭।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ! ਸੁਣ, ਤੇਰੇ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਧਰਮ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਕੰਸ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਟਕਾਇਆ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਧਰਮ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸਮੇਤ ਇਕ ਪੱਲ ਵਿਚ ਮਾਰ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਭੂਮਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੁਣ ਹਾਸਾ-ਮਖੌਲ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਹਾਸੇ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੨੧੫੭।।

ਰੁਕਮਨੀ ਬਾਚ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਯੌਂ ਪੀਅ ਕੀ ਤ੍ਰੀਆ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਦੁਖੁ ਕੀ ਤਬ ਬਾਤ ਸਭੈ ਬਿਸਰਾਈ।।
ਭੂਲ ਪਰੀ ਪ੍ਰਭ ਕੀਜੈ ਛਿਮਾਂ ਮੁਹਿ ਨਾਰ ਨਿਵਾਇ ਕੈ ਨਾਰਿ ਸੁਨਾਈ।।

ਅਉਰ ਕਰੀ ਉਪਮਾ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਜੁ ਕਬਿੱਤਨ ਮੈ ਬਰਨੀ ਨਹੀ ਜਾਈ।।
ਊਤਰ ਦੇਤ ਭਈ ਹਸਿ ਕੈ ਹਰਿ ਮੈ ਉਪਹਾਸ ਕੀ ਬਾਤ ਨ ਪਾਈ।।੨੧੫੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੀਅ = ਪਤੀ।। ਬਿਸਰਾਈ = ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੀ।। ਨਾਰ = ਸੀਸ, ਗਰਦਨ।। ਨਾਰਿ = ਇਸਤ੍ਰੀ।। ਉਪਹਾਸ = ਮਖੌਲ।।

ਅਰਥ - ਰੁਕਮਨੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ - ਜਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਪਤੀ ਦੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਤਦ ਦੁਖ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਗਰਦਨ ਨਿਵਾ ਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਨਾਥ! ਮੈਥੋਂ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕਰੋ। ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਹੱਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ - ਸੁਾਮੀ ਜੀ! ਮੈਂ ਹਾਸੇ ਮਖੌਲ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕੀ ਸਾਂ।। ੨੧੫੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮਾਨ ਕਥਾ ਰੁਕਮਨੀ ਕੀ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹੀ ਚਿਤ ਲਾਇ।।
ਆਗੈ ਕਥਾ ਸੁ ਹੋਇ ਗੀ ਸੁਨੀਅਹੁ ਪ੍ਰੇਮ ਬਢਾਇ।। ੨੧੫੯।।

ਰੁਕਮਨੀ ਦੇ ਮਾਣ ਦੀ ਕਥਾ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਨੇ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਆਖੀ ਹੈ। ਜੋ ਕਥਾ ਅੱਗੇ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾ ਕੇ ਸੁਣਨਾ ਕਰੋ।। ੨੧੫੯।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੀ ਜੇਤੀ ਤ੍ਰੀਆ ਸਭ ਕੋ ਦਸ ਹੂੰ ਦਸ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀਏ।।
ਅਰੁ ਏਕਹਿ ਏਕ ਦਈ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਨ ਕੇ ਸੁ ਹੁਲਾਸ ਬਢਾਇ ਹੀਏ।।
ਸਭ ਕਾਨ੍ਹ ਕੀ ਮੂਰਤ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਸਭ ਕੰਧ ਪਟੰਬਰ ਪੀਤ ਲੀਏ।।
ਕਰੁਨਾਨਿਧ ਕਉਤਕ ਦੇਖਨ ਕਉ ਇਹ ਭੂ ਪਰ ਆਇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੀਏ।।੨੧੬੦।।

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਨ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਸ ਦਸ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਇਕ ਇਕ ਲੜਕੀ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਵਧਾਈ ਸੀ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਗੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਮੋਢਿਆਂ ਉਤੇ ਪੀਲੇ ਦੁਪੱਟੇ ਲਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕੌਤਕ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆ ਕੇ ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੀਤੇ ਸਨ।। ੨੧੬੦।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਰੁਕਮਨੀ ਉਪਹਾਸ ਸਮਾਪਤਮ।।

ਅਨਰੁੱਧ ਜੀ ਕੋ ਬਜਾਹ ਕਥਨੰ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤਉ ਹੀ ਲਉ ਪੌਤ੍ਰ ਕੋ ਬਜਾਹ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਰੁਚ ਮਾਨ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਸੁੰਦਰ ਥੀ ਰੁਕਮੀ ਕੀ ਸੁਤਾ ਤਿਹ ਬਜਾਹਹਿ ਕੋ ਸਭ ਸਾਜਿ ਸਵਾਰਜੋ।।
ਟੀਕਾ ਦੀਯੋ ਤਿਹ ਭਾਲ ਮੈ ਕੁੰਕਮ ਅਉ ਮਿਲਿ ਬਿਪ੍ਰਨ ਬੇਦ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਤ੍ਰੀਆ ਸੰਗ ਲੈ ਬਲਭਦ੍ਰ ਸੁ ਕਉਤਕ ਕਾਜ ਸਿਧਾਰਜੋ।। ੨੧੬੧।।

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਓਨੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਪੋਤ੍ਰੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਵਿਚਾਰਿਆ। ਰੁਕਮਯੋ ਦੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਲੜਕੀ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਬਾਨਣੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਰੁਕਮੱਯੋ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਕੇਸਰੀ ਟਿੱਕਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਇਸ ਵਿਆਹ ਦੇ ਕਰਤੱਬ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ।। ੨੧੬੧।।

ਚੌਪਈ।। ਕਿਸ਼ਨ ਜਬੈ ਤਿਹ ਪੁਰ ਮੈ ਗਏ।। ਅਤਿ ਉਪਹਾਸ ਠਉਰ ਤਿਹ ਭਏ।।
ਰੁਕਮਨ ਜਬ ਰੁਕਮੀ ਦਰਸਾਯੋ।। ਭੈਨ ਭ੍ਰਾਤ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।। ੨੧੬੨।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਕਾਜ=ਵਿਆਹ।। (੨) ਵਾਸਤੇ।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਖੌਲ ਹੋਏ। ਜਦ ਰੁਕਮਨੀ ਨੇ ਰੁਕਮਯੋ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਦ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਨੇ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁੱਖ ਪਾਇਆ।। ੨੧੬੨।।

ਬਜਾਹ ਭਲੋ ਅਨਰੁੱਧ ਕੋ ਕਯੋ।। ਜਦੁਪਤਿ ਆਪਿ ਸੇਹਰਾ ਦਯੋ।।
ਜੂਪ ਮੰਤ੍ਰ ਉਤ ਰੁਕਮ ਬਿਚਾਰਜੋ।। ਖੇਲ ਹਲੀ ਹਮ ਸੰਗ ਉਚਾਰਜੋ।। ੨੧੬੩।।

ਅਰਥ – ਅਨਰੁੱਧ ਦਾ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਪੋਤ੍ਰੇ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਆਪ ਸੇਹਰਾ ਬੰਨਿਆ। ਉਧਰ ਰੁਕਮਯੋ ਨੇ ਜੂਆ ਖੇਡਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਖੇਡਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ।। ੨੧੬੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸੰਗ ਹਲੀ ਕੇ ਤਬੈ ਰੁਕਮੀ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਜੂਆ ਹੂੰ ਕੋ, ਖੇਲੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਭੂਪ ਘਨੇ ਜਿਹ ਥੇ ਤਿਨ ਦੇਖਤ ਦਰਬ ਘਨੋ ਤਿਹ ਮਾਂਝਿ ਲਗਾਯੋ।।
ਦਾਵ ਪਰਜੋ ਮੁਸਲੀ ਕੋ ਸਭੋ ਰੁਕਮੀ ਹੂੰ ਕੋ ਦਾਵ ਪਰਯੋ ਧੌ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਹਾਸ ਕੀਯੋ ਮਿਲ ਕੈ ਅਤਿ ਹੀ ਗਰੜੱਧੁਜ ਭ੍ਰਾਤ ਘਨੋ ਰਿਸਵਾਯੋ।। ੨੧੬੪।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਰੁਕਮੱਯੇ ਨੇ ਜੂਏ ਦੀ ਖੇਡ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਥੇ ਹੋਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਵੇਖਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਉ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦਾਉ ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ ਪਏ ਹਨ, ਪਰ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਾਉ ਰੁਕਮੱਯੇ ਦੇ ਪਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਹਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰਾ ਨੂੰ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਚੜ੍ਹਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੧੬੪।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੇ ਘਨੀ ਬੇਰ ਡਹਕਾਯੋ।। ਜਦੁਪਤਿ ਭ੍ਰਾਤ ਕ੍ਰੋਧ ਅਤਿ ਆਯੋ।।
ਏਕ ਗਦਾ ਉਨ ਕਰ ਮੈ ਧਰੀ।। ਸਭ ਭੂਪਨ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੀ।। ੨੧੬੫।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਭਰਮਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਉਠ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਕ ਗਦਾ ਫੜ ਲਈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ।। ੨੧੬੫।।

ਘਨੇ ਚਾਇ ਸੋ ਭੂਪ ਸੰਘਾਰੇ।। ਪਰੇ ਭੂਮ ਕੇ ਭੂਅ ਬਿਸੰਭਾਰੇ।।
ਗਿਰੇ ਸ੍ਰਉਨ ਕੇ ਰਸ ਸੋ ਰਾਤੇ।। ਖੇਡ ਬਸੰਤ ਮਨੋ ਮਦ ਮਾਤੇ।। ੨੧੬੬।।

ਅਰਥ - ਬੜੇ ਦਾਉ ਨਾਲ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਲਹੂ ਨਾਲ ਗੜੱਚ ਹੋਏ ਉਲਟਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਮਦ ਨਾਲ ਮੱਤੇ ਹੋਏ ਬਸੰਤ ਖੇਡਕੇ ਪਏ ਹਨ।। ੨੧੬੬।।

ਫਿਰਤ ਭੂਤ ਸੋ ਤਿਨ ਮੈ ਹਲੀ।। ਜੈਸੇ ਅੰਤ ਕਾਲ ਸ਼ਿਵ ਬਾਲੀ।।
ਜਿਉ ਰਿਸ ਡੰਡ ਲੀਏ ਜਮੁ ਆਵੈ।। ਤੈਸੇ ਹੀ ਮੁਸਲ਼ੀ ਛਬ ਪਾਵੈ।।੨੧੬੭।।

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਲਿਰਾਮ ਭੂਤ ਵਾਂਗੂੰ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬਲਵਾਨ ਸ਼ਿਵਜੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਜਮਰਾਜਾ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਕੇ ਡੰਡਾ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਲਿਰਾਮ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।। ੨੧੬੭।।

ਰੁਕਮੀ ਭਯੋ ਗਦਾ ਗਹਿ ਠਾਢੋ।। ਘਨੋ ਕ੍ਰੋਧ ਤਾ ਕੈ ਚਿਤ ਬਾਢੋ।।
ਭਾਜਤ ਭਯੋ ਨ ਸਾਮੁਹਿ ਆਯੋ।।ਆਇ ਹਲੀ ਸੋ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।।੨੧੬੮।।

ਅਰਥ - ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਰੁਕਮੱਯਾ ਭੀ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਸਗੋਂ ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਆ ਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੧੬੮।।

ਹਲੀ ਗਦਾ ਤਬ ਤਾ ਪਰ ਮਾਰੀ।। ਉਨਹੂੰ ਕੋਪ ਸੋ ਤਾ ਪਰ ਝਾਰੀ।।

ਸ੍ਰੋਣਤ ਛੁਟਜੋ ਅਰੁਨ ਦੋਊ ਭਏ॥ਮਾਨਹੁ ਕ੍ਰੋਧ ਰੂਪ ਹੁਇਗਏ॥੨੧੬੯॥

ਅਰਥ – ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਉਸ ਉਤੇ ਗਦਾ ਮਾਰੀ, ਅੱਗੋਂ ਉਸਨੇ ਭੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਝਾੜ ਦਿੱਤੀ। ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਲਹੂ ਵਗਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਹੋ ਗਏ. ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਮਾਨੋਂ ਦੋਵੇਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਹਨ॥ ੨੧੬੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦਾਂਤ ਕਾਢ ਇਕ ਹਸਤ ਥੋ ਸੋ ਇਹ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰ॥
ਰੁਕਮ ਜੁੱਧੁ ਕੋ ਛੋਰ ਕੈ ਤਾ ਪਰ ਚਲਜੋ ਹਕਾਰ॥ ੨੧੭੦॥

ਅਰਥ – ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੰਦ ਕੱਢ ਕੇ ਹੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਇਸਨੇ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਰੁਕਮਯਾ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ, ਲਲਕਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਜਾ ਪਿਆ॥ ੨੧੭੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸਭ ਤੋਰ ਕੈ ਦਾਂਤ ਦਏ ਤਿਹ ਕੋ ਬਲਭਦ੍ਰ ਗਦਾ ਸੰਗ ਪੈ ਗਹਿ ਕੈ॥
ਦੋਊ ਮੂਛ ਉਪਾਰ ਲਈ ਤਿਹ ਕੀ ਅਤਿ ਸ੍ਰੋਨ ਚਲਜੋ ਤਿਹ ਕੋ ਬਹਿ ਕੈ॥
ਫਿਰ ਅਉਰ ਹਨੇ ਬਲਵੰਡ ਘਨੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਚਿਤ ਮੈ ਚਹਿ ਕੈ॥
ਫਿਰ ਆਇ ਭਿਰਜੋ ਰੁਕਮੀ ਸੰਗਿ ਯੌ ਤੁਹਿ ਮਾਰਤ ਹਉ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਿ ਕੈ॥੨੧੭੧॥

ਅਰਥ – ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਉਸਦੇ ਦੰਦ ਤੋੜ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਮੁੱਛਾਂ ਪੁੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਵਗ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚਾਹ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਰੁਕਮਯੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ. ਤੈਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖ ਕੇ ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੨੧੭੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਧਾਵਤ ਭੁਜੋ ਰੁਕਮੀ ਪੈ ਹਲੀ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਚਿਤ ਰੋਸ ਬਢੈ ਕੈ॥
ਰੋਮ ਖਰੇ ਕਰਿ ਕੈ ਅਪਨੇ ਪੁਨ ਅਉਰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਗਦਾ ਕਰਿ ਲੈ ਕੈ॥
ਆਵਤ ਭਜੋ ਉਤ ਤੇ ਸੋਊ ਬੀਰ ਸੁ ਆਪਸ ਮੈ ਰਨ ਦੁੰਦ ਮਚੈ ਕੈ॥
ਹੁਇ ਬਿਸੰਭਾਰ ਪਰੇ ਦੋਊ ਬੀਰ ਧਰਾ ਪਰ ਘਾਇਨ ਕੇ ਸੰਗ ਘੈ ਕੈ॥੨੧੭੨॥

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਬਲਿਰਾਮ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ ਰੁਕਮਯੇ ਉੱਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਰੋਮ ਖੜੇ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਗਦਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ। ਉਹ ਸੂਰਮਾ ਭੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਯੁੱਧ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨਾਲ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ॥ ੨੧੭੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਪਹਰ ਦੋਇ ਤਹ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ॥ ਏਕ ਨ ਦੋ ਮੈ ਮਾਰ ਨ ਪਾਯੋ॥

ਬਿਹਬਲ ਹੋਇ ਦੋਊ ਧਰ ਪਰੇ।। ਜੀਵਤ ਬਚੇ ਸੁ ਮਾਨਹੁ ਮਰੇ।। ੨੧੭੩।।

ਅਰਥ - ਦੋ ਪਹਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਭੀ ਮੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਜੀਉਂਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਮਰੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।। ੨੧੭੩।।

ਮੂੱਛਤ ਹ੍ਵੈ ਫਿਰਿ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ।। ਕਉਤਕ ਸਭ ਲੋਕਨ ਦਰਸਾਯੋ।।
ਕ੍ਰੋਧਤ ਹੋਇ ਸੁ ਯਾ ਬਿਧਿ ਅਰੇ।। ਕੇਹਰਿ ਦੁਇ ਜਨ ਬਨ ਮੈ ਲਰੇ।। ੨੧੭੪।।

ਅਰਥ - ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਗਏ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਜਬ ਨਜ਼ਾਰਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਬਨ ਵਿਚ ਦੋ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੧੭੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੁੱਧ ਬਿਖੈ ਥਕ ਗਜੋ ਰੁਕਮੀ ਤਬ ਧਾਇ ਹਲੀ ਇਕ ਘਾਇ ਚਲਾਯੋ।।
ਤਉ ਉਨਹੂੰ ਅਰਿ ਕੋ ਪੁਨਿ ਘਾਇ ਸੁ ਆਵਤ ਮਾਰਗ ਮੈ ਲਖਿ ਪਾਯੋ।।
ਤਉ ਹੀ ਸੰਭਾਰ ਗਦਾ ਅਪਨੀ ਅਰੁ ਚਿੱਤ ਬਿਖੈ ਅਤਿ ਰੋਸ ਬਢਾਯੋ।।
ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਤਿਹ ਬੀਰ ਤਬੈ ਸੁ ਗਦਾ ਕੋ ਗਦਾ ਸੰਗਿ ਘਾਇ ਬਚਾਯੋ।। ੨੧੭੫।।

ਜਦ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਰੁਕਮੱਯਾ ਥੱਕ ਗਿਆ, ਤਦ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਭੱਜ ਕੇ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤਦ ਉਸਨੇ ਵੀ ਵੈਰੀ ਆਉਂਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਵਧਾਕੇ ਗਦਾ ਸੰਭਾਲ ਲਈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਗਦਾ ਦੇ ਨਾਲ ਗਦਾ ਦੇ ਵਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੨੧੭੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਅਰਿ ਕੋ ਜਬ ਹੀ ਆਵਤ ਘਾਇ ਕੋ ਬੀਚ ਨਿਵਾਰਜੋ।।
ਤਉ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਮਹਾਂ ਰਿਸ ਠਾਨ ਸੁ ਅਉਰ ਗਦਾ ਹੂ ਕੋ ਘਾਉ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ।।
ਸੋ ਇਹ ਕੇ ਸਿਰ ਭੀਤਰ ਲਾਗ ਗਯੋ ਇਨਹੂੰ ਨਹੀ ਨੈਕ ਸੰਭਾਰਜੋ।।
ਝੂਮ ਕੈ ਦੇਹ ਪਰਯੋ ਧਰਨੀ ਰੁਕਮੀ ਪੁਨ ਅੰਤਕੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰਜੋ।। ੨੧੭੬।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਹੀ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਸਦੇ ਆਉਂਦੇ ਵਾਰ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤਦ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਗਦਾ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਘਾਉ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਾਰ ਇਸ ਰੁਕਮਯੇ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਵੱਜ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਭੁਆਟਣੀ ਖਾ ਕੇ ਦੇਹ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਰੁਕਮਯਾ ਫਿਰ ਜਮ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ।। ੨੧੭੬।।

ਭ੍ਰਾਤ ਜਿਤੇ ਰੁਕਮੀ ਕੇ ਹੁਤੇ ਬਧੁ ਭ੍ਰਾਤ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੇ॥
ਬਰਛੀ ਅਰੁ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਗਹਿ ਯਾ ਪਰ ਆਇ ਪਰੇ॥
ਕਿਲਕਾਰ ਦਸੋ ਦਿਸ ਘੇਰਤ ਭੇ ਮੁਸਲੀਧਰ ਤੇ ਨ ਰਤੀ ਕੁ ਡਰੇ॥
ਨਿਸ ਕੋ ਮਨੋ ਹੇਰ ਪਤੰਗ ਦੀਆ ਪਰ ਨੈਕ ਡਰੇ ਨਹੀ ਟੂਟ ਪਰੇ॥ ੨੧੭੭॥

ਰੁਕਮੱਯੇ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਭਰਾ ਸਨ, ਉਹ ਭਰਾ ਦਾ ਮਰਣਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ ਹਨ। ਬਰਛੀ, ਤੀਰ ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰ ਅਤੇ ਗਦਾ ਫੜ ਕੇ ਇਸਦੇ ਉਤੇ ਆ ਪਏ ਹਨ। ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਕੇ ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਬਲਰਾਮ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਡਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬਲਿਰਾਮ ਉਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਪਤੰਗੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਡਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ॥ ੨੧੭੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੰਗ ਹਲਾਯੁਧ ਕੇ ਉਨ ਹੂੰ ਸੁ ਉਤੈ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਹੁਇ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ॥
ਭ੍ਰਾਤ ਕੋ ਜੁੱਧ ਭਯੋ ਤ੍ਰੀਅ ਭ੍ਰਾਤ ਕੇ ਸੰਗ ਇਹੈ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ॥
ਬੈਠ ਬਿਚਾਰ ਕੀਯੋ ਸਭ ਹੂੰ ਜੁ ਸਭੈ ਜਦੁਬੀਰ ਕੁਟੰਬ ਬੁਲਾਯੋ॥
ਅਉਰ ਕਥਾ ਦਈ ਛੋਰ ਹਲੀ ਕੀ ਸਹਾਇ ਕਉ ਕੋਪ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧ ਧਾਯੋ॥੨੧੭੮॥

ਅਰਥ – ਉਧਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵਹੁਟੀ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦਾ ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਬੈਠਕੇ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਧਾਵਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੨੧੭੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਮ ਰੂਪੀ ਬਲਭਦ੍ਰ ਪਿਖ ਹਰਿ ਆਗਮ ਸੁਨ ਪਾਇ॥
ਬੁਧਵੰਤਨ ਤਿਹ ਭਾਈਅਨ ਕਹੀ ਸੁ ਕਹਉ ਸੁਨਾਇ॥ ੨੧੭੯॥

ਅਰਥ – ਬਲਭਦ੍ਰ ਨੂੰ ਜਮ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਲਿਆ। ਤਦ ਬੁਧਿਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਗੱਲ ਆਖੀ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਹ ਕਹਿ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ॥ ੨੧੭੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਦੇਖ ਅਨੀ ਜਦੁਬੀਰ ਘਨੀ ਲੀਏ ਆਵਤ ਹੈ ਡਰੁ ਤੋਹਿ ਨ ਆਵੈ॥
ਕਉਨ ਬਲੀ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਭੂਅ ਮੈ ਤੁਮਹੀਨ ਕਹੋ ਇਨ ਸੋ ਸਮੁਹਾਵੈ॥
ਜਉ ਜੜ ਕੈ ਹਠ ਹੀ ਭਿਰ ਹੈ ਤੁ ਕਹਾ ਫਿਰ ਜੀਵਤ ਧਾਮਹਿ ਆਵੈ॥

ਆਜ ਸੋਊ ਬਚਿ ਹੈ ਇਹ ਅਉਸਰ ਜੋ ਭਜਿ ਕੈ ਹਟ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚਾਵੈ ॥੨੧੮੦॥

ਅਰਥ - ਵੇਖੋ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਚਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਡਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ? ਧਰਤੀ ਤੇ ਕੌਣ ਐਸਾ ਬਲੀ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਆਵੇਗਾ? ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਜ਼ਿੱਦ ਕਰਕੇ ਜੰਗ ਕਰੇਗਾ, ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਫਿਰ ਜੀਉਂਦਾ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ? ਅੱਜ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਓਹੀ ਬਚੇਗਾ, ਜੇਹੜਾ ਸੂਰਮਾ ਭੱਜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾ ਲਵੇਗਾ॥ ੨੧੮੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਤਉ ਲਗ ਹੀ ਜੁਤ ਕੋਪ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧ ਆਹਵ ਕੀ ਛਿਤ ਭੀਤਰ ਆਏ॥
ਸ੍ਰਉਨ ਭਰਜੋ ਬਲਭਦ੍ਰ ਪਿਖਜੋ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਪਰੈ ਰੁਕਮੀ ਦਰਸਾਏ॥
ਭੂਪਤ ਅਉਰ ਘਨੇਰੀ ਪਿਖੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਹਰਿ ਘਾਇਨ ਘਾਏ॥
ਭ੍ਰਾਤ ਕਉ ਦੇਖ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਬਲਿ ਨਾਰਿ ਕੋ ਦੇਖਤ ਨੈਨ ਨਿਵਾਏ॥੨੧੮੧॥

ਅਰਥ - ਓਨੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਰੁਕਮੱਯੋ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਵੇਖੇ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਭਰਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਸਦਕੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੈਣ ਨੀਵੇਂ ਕਰ ਲਏ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਭਰਾ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਵੇਖਕੇ ਉਸਦੇ ਸਦਕੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਭਰਾ ਦਾ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਹੱਥੋਂ ਮਰਨਾ ਸੁਣ ਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਨਿਵਾ ਲਈਆਂ ਹਨ॥ ੨੧੮੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਰਥ ਤੇ ਤਬ ਆਪਹਿ ਧਾਇ ਕੈ ਸਜਾਮ ਜੂ ਜਾਇ ਹਲੀ ਕਹ ਅੰਕ ਲੀਯੋ॥
ਫੁਨ ਅਉਰਨ ਜਾਹਿ ਗਹਜੋ ਰੁਕਮੀ ਤਿਹ ਕੋ ਭਲੀ ਬਿਧ ਦਾਹ ਕੀਯੋ॥
ਉਤ ਦਉਰ ਰੁਕੰਮਨ ਭੱਇਯਨ ਬੀਚ ਗਈ ਤਿਨ ਜਾਇ ਸਮੋਧ ਕੀਯੋ॥
ਕਿਹ ਕਾਜ ਕਹਜੋ ਇਨ ਸੋ ਤੁਮ ਜੂਝ ਕੀਯੋ ਜਿਨ ਸੋ ਭਟ ਕੋ ਨ ਬੀਯੋ॥੨੧੮੨॥

ਅਰਥ - ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਰੱਥ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਭੱਜਕੇ ਜਾਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕਮਯੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਧਰ ਰੁਕਮਨੀ ਦੌੜਕੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਖੜੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਰੁਕਮਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਤੁਸਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਸੂਰਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੨੧੮੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਿਨ ਯੋ ਸਜਾਮ ਸਮੋਧ ਕਰਾਯੋ॥ ਪੌਤ੍ਰ ਬਧੂ ਲੈ ਡੇਰਨ ਆਯੋ॥

ਸਜਾਮ ਕਥਾ ਹ੍ਵੈਹੈ ਮੈ ਕੈਹਉ॥ ਸ੍ਰੋਤਨ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਰਿਝਵੈਹਉ॥੨੧੯੩॥

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੀਰਜ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੋਤ੍ਰੇ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਲੈ ਕੇ ਡੇਰੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਹ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਾਂਗਾ॥ ੨੧੯੩॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਪੌਤ੍ਰ ਬਿਆਹ ਰੁਕਮ ਬਧ ਕਰਤ ਭਏ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ॥

- - - - - - - - - -

ਅਥ ਊਖਾ ਕੋ ਬਿਆਹ ਕਥਨੰ॥
ਦਸ ਸੈ ਭੁਜਾ ਕੋ ਗਰਬੁ ਹਰਨ ਕਥਨੰ॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਦੁਪਤਿ ਪੌਤ੍ਰ ਬਜਾਹ ਘਰ ਆਯੋ॥ ਅਤਿ ਚਿਤਿ ਅਪਨੇ ਹਰਖ ਬਢਾਯੋ॥
ਗਰਬ ਉਤੈ ਦਸ ਸੈ ਭੁਜ ਕੀਨੋ॥ ਮੈ ਬਰ ਮਹਾਰੁਦ੍ਰ ਤੇ ਲੀਨੋ॥ ੨੧੯੪॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪੋਤ੍ਰੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਆਏ ਤੇ ਬੇਹੱਦ ਖੁਸ਼ੀ ਕੀਤੀ। ਉਧਰ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਪਾਸੋਂ ਵਰ ਲਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਸਮਾਨ ਜੋਧਾ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੨੧੯੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਗਾਲ ਬਜਾਇ ਭਲੀ ਬਿਧ ਸੋ ਅਰੁ ਤਾਲ ਸਭੋ ਮਿਲਿ ਹਾਥਨ ਦੀਨੋ॥
ਜੈਸੇ ਲਿਖੀ ਬਿਧ ਬੇਦ ਬਿਖੈ ਤਿਹ ਭੂਪਤ ਹੀ ਬਿਧਿ ਸੋ ਤਪੁ ਕੀਨੋ॥
ਜੱਗ ਕਰੇ ਸਭ ਹੀ ਬਿਧ ਪੂਰਬ ਕਉਨ ਬਿਧਾਨ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਹੀਨੋ॥
ਰੁਦ੍ਰ ਰਿਝਾਇ ਕਹਜੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁ ਹੋ ਕੁਟਵਾਰ ਇਹੀ ਬਰੁ ਲੀਨੋ॥ ੨੧੯੫॥

ਅਰਥ - ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਜਾ ਕੇ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਤਾਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਵੇਦ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਤਪ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਬਿਧੀ ਕਰਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਜੱਗ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਭੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਲਈ ਨਿਸਫਲ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰੁਦ੍ਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਹੈ, 'ਹੇ ਕੁਟਵਾਰ!' ਬੱਸ! ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹੋ ਹੀ ਵਰ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੨੧੯੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਰੁਦ੍ਰ ਜਬੈ ਕੁਟਵਾਰ ਕਯੋ ਤਬ ਦੇਸ ਨਿਦੇਸਨ ਧਰਮ ਚਲਾਯੋ॥
ਪਾਪ ਕੀ ਬਾਤ ਗਈ ਛਪ ਕੈ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਮੈ ਜਸ ਭੂਪਤਿ ਛਾਯੋ॥

ਸ਼ਤ੍ਰ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਕੋ ਬਸਿ ਭਏ ਅਰਿ ਅਉਰ ਕਿਹੂ ਨਹੀ ਸੀਸ ਉਠਾਯੋ॥
ਲੋਗਨ ਤਉਨ ਸਮੈ ਜਗ ਮੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ॥੨੧੯੬॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਰੁਦ੍ਰ ਨੇ ਕਟਵਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਾਪ ਦੀ ਗੱਲ ਛੁਪ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਦਾ ਜੱਸ ਫੈਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਕਦੇ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਣ ਅੜਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਪਰਜਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ॥ ੨੧੯੬॥

ਰੁਦ੍ਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਭਏ ਅਰਿ ਬੱਸਿ ਕਿਹੂੰ ਅਰਿ ਆਨ ਨ ਸੀਸ ਉਠਾਯੋ॥
ਕਰਿ ਲੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਅਤਿ ਹੀ ਇਹ ਪਾਇਨ ਊਪਰ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ॥
ਭੂਪ ਨ ਰੰਚਕ ਬਾਤ ਲਹੀ ਇਹ ਪਉਰਖ ਮੇਰੋ ਈ ਹੈ ਲਖਿ ਪਾਯੋ॥
ਪਉਰਖ ਭਯੋ ਭੁਜ ਦੰਡਨ ਰੁਦ੍ਰ ਤੇ ਜੁੱਧ ਹੀ ਕੋ ਬਰੁ ਮਾਂਗਨ ਧਾਯੋ॥੨੧੯੭॥

ਰੁਦ੍ਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਸਦਕਾ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵੈਰੀ ਵੱਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੈਰੀ ਨੇ ਸਿਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਘਾਹ ਲੈ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਇਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੇਦ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਇਹ ਮੇਰੇ ਬਲ ਦਾ ਹੀ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ'। ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਬਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਪਾਸੋਂ ਜੁੱਧ ਦਾ ਵਰ ਮੰਗਣ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ॥ ੨੧੯੭॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਮੂਰਖ ਲਹਯੋ ਨ ਭੇਦੁ ਜੁੱਧੁ ਚਹਨਿ ਸ਼ਿਵ ਪੈ ਚਲਯੋ॥
ਕਰਿ ਬਿਰਥਾ ਸਭ ਖੇਦ ਜਿਵ ਰਵਿ ਤਪ ਬਾਰੂ ਤਪੈ॥ ੨੧੯੮॥

ਅਰਥ - ਮੂਰਖ ਨੇ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਜੁੱਧ ਦੀ ਤਮੰਨਾ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਕੋਲ ਚਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਵਿਅਰਥ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਤਪਿਆਂ ਰੇਤ ਭੀ ਤਪ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥ ੨੧੯੮॥

ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਚ ਰੁਦ੍ਰ ਸੋ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਕੈ ਪ੍ਰੇਮ ਬਢਾਇ ਕੈ ਯੌ ਨ੍ਰਿਪ ਰੁਦ੍ਰ ਸੋ ਬੈਨ ਸੁਨਾਵੈ॥
ਜਾਤ ਹੋ ਹਉ ਜਿਹ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਪੈ ਰੁਦ੍ਰ ਜੂ ਕੋਊ ਨ ਆਗੇ ਤੇ ਹਾਥ ਉਠਾਵੈ॥
ਤਾ ਤੇ ਅਯੋਧਨ ਕਉ ਹਮਰੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੇ ਮਨੂਆ ਲਲਚਾਵੈ॥
ਚਾਹਤ ਹੋ ਤੁਮ ਤੇ ਬਰੁ ਆਜ ਕੋਊ ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਜੂਝ ਮਚਾਵੈ॥ ੨੧੯੯॥

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ - ਰਾਜੇ ਸਹੰਸਰਬਾਹੂ ਨੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕਰਕੇ ਬੜੇ

ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਰੁੱਦ੍ਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹਿ ਸੁਣਾਏ। ਹੇ ਰੁੱਦ੍ਰ ਜੀ! ਮੈਂ ਜਿਸ ਵੈਰੀ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਭੀ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਲੜਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅੱਜ ਇਹ ਹੀ ਵਰ੍ਹ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਯੋਧਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰੇ।। ੨੧੮੯।।

ਰੁਦ੍ਰ ਬਾਚ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ।।

ਚੌਪਈ।। ਯੌ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸ਼ਿਵ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢਾਯੋ।। ਯੌ ਕਹਿ ਕੈ ਤਿਹ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਜਬੈ ਧੁਜਾ ਤੁਮਰੀ ਗਿਰ ਪਰਿ ਹੈ।। ਤਬੈ ਸੂਰ ਕੋਊ ਤੁਮ ਸੰਗਿ ਲਰਿ ਹੈ।।੨੧੯੦।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰਤੀ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ, ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹਿ ਸੁਣਾਏ। ਜਦੋਂ ਤੇਰੀ ਧੁਜਾ ਡਿੱਗ ਪਵੇਗੀ, ਤਦੋਂ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰੇਗਾ।। ੨੧੯੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਕ੍ਰੋਧ ਜਬੈ ਸ਼ਿਵਜੂ ਤਿਹ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਤਿਨ ਬੈਨ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਭੂਪ ਲਖਯੋ ਨਹ ਭੇਦ ਕਛੂ ਸੁ ਲਖਯੋ ਚਿਤ ਚਾਹਤ ਹੋ ਸੋਊ ਪਾਯੋ।।
ਬਾਗੋ ਕੇ ਭੀਤਰ ਫੂਲ ਗਯੋ ਭੁਜਦੰਡਨ ਕੋ ਅਤਿ ਓਜ ਜਨਾਯੋ।।
ਯੌ ਦਸ ਸੈ ਭੁਜ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਅਤਿ ਆਨੰਦ ਸੋ ਫਿਰ ਮੰਦਰ ਆਯੋ।।੨੧੯੧।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ, ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ। ਰਾਜਾ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕਿਆ ਤੇ ਇਹ ਹੀ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਵਰ੍ਹ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਫੁੱਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਡੰਡਿਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਇਆ।। ੨੧੯੧।।

ਏਕ ਹੁਤੀ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਹ ਕੀ ਤਿਹ ਸੋਤ ਨਿਸਾ ਸੁਪਨੋ ਇਕ ਪਾਯੋ।।
ਮੈਨ ਸੋ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸੀ ਮੂਰਤ ਸੋ ਇਹ ਕੇ ਚਲ ਮੰਦਰ ਆਯੋ।।
ਭੋਗ ਕੀਯੋ ਤਿਹ ਸੋ ਮਿਲਿ ਕੈ ਇਨ ਚਿੱਤ ਬਿਖੈ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।।
ਚਉਕ ਪਰੀ ਨਹੀ ਪੀਜ ਪਿਖਯੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਤਿਨ ਸ਼ੋਕ ਜਨਾਯੋ।।੨੧੯੨।।

ਅਰਥ - ਉਸਦੀ ਇਕ ਬੇਟੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਰਾਤ ਸੁੱਤਿਆਂ ਇਕ ਸੁਪਨਾ ਵੇਖਿਆ। ਕਿ ਕਾਮ ਦੇ ਰੂਪ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਚੱਲ ਕੇ ਇਸਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਕੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਭਾਰਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਜਦ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ

ਇਹ ਤ੍ਰਬਕ ਕੇ ਉਠ ਬੈਠੀ ਪਰ ਉਸਨੇ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਨਾ ਵੇਖਿਆ । ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਸ਼ੋਕ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਮੈਲਾ ਜਿਹਾ ਵੇਸ ਕਰ ਲਿਆ।। ੨੧੯੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਾਗਤਿ ਹੀ ਬਿਰਲਾਪ ਕੀਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਚਿਤ ਸੋਕ ਕੀ ਬਾਤ ਜਨਾਈ।।
ਅੰਗਨ ਮੈ ਡਗਰੀ ਸੀ ਫਿਰੈ ਪਤਿ ਕੀ ਕਰਿ ਕੈ ਮਨ ਮੈ ਦੁਚਤਾਈ।।
ਪ੍ਰੇਤ ਲਗਜੋ ਕਿਧੌ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗੀ ਕਿ ਕਛੂ ਅਬ ਯਾ ਠਗਮੂਰੀ ਸੀ ਖਾਈ।।
ਭਾਖਤ ਭੀ ਸਖੀ ਮੋ ਕਉ ਅਬੈ ਮੋਰੋ ਦੈ ਗਯੋ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਜੁ ਦਿਖਾਈ।। ੨੧੯੩।।

ਅਰਥ – ਜਾਗਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਦੁਖ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਪਾਗਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਫਿਰਨ ਲੱਗ ਪਈ, ਮਨ ਵਿਚ ਪਤੀ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਤ ਚੰਬੜ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸਨੇ ਕੋਈ ਠਗ ਬੂਟੀ ਖਾ ਲਈ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ – ਹੇ ਸਖੀ! ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ।। ੨੧੯੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਏਤੀ ਹੀ ਕੈ ਬਤੀਯਾ ਮੁਖ ਤੇ ਗਿਰ ਭੂ ਪੈ ਪਰੀ ਸਭ ਸੁੱਧ ਭੁਲਾਈ।।
ਯੌ ਬਿਸੰਭਾਰ ਪਰੀ ਧਰਨੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਮਨੋ ਨਾਗਨ ਖਾਈ।।
ਮਾਨਹੁ ਅੰਤ ਸਮੇ ਪਹੁਚਯੋ ਇਹ ਦੈ ਗਯੋ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੋਤ ਦਿਖਾਈ।।
ਤਉ ਲਗਿ ਚਿਤ੍ਰਰੇਖਾ ਜੁ ਹੁਤੀ ਸੁ ਸਖੀ ਇਹ ਕੀ ਇਹ ਕੇ ਢਿਗ ਆਈ।। ੨੧੯੪।।

ਅਰਥ – ਏਨੀ ਹੀ ਗੱਲ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕਹਿ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਤੇ ਸਾਰੀ ਹੋਸ਼ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਸੁਰਤ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਈ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਸੱਪਨੀ ਲੜ ਗਈ ਹੈ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਇਸਦਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਚਿਤ੍ਰਰੇਖਾ ਜੋ ਇਸ ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਸੀ, ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈ ਹੈ।। ੨੧੯੪।।

ਚੌਪਈ।। ਸਖਿਹ ਦਸ਼ਾ ਜਬ ਯਾਹਿ ਸੁਨਾਈ।। ਚਿਤ੍ਰਰੇਖ ਤਬ ਸੋਚ ਜਨਾਈ।।
ਇਹ ਜੀਏ ਜੀਯ ਹੋ ਨਹੀ ਮਰਿਹੋ।। ਜਾਨਤ ਜਤਨ ਏਕ ਸੋ ਕਰਿ ਹੋ।। ੨੧੯੫।।

ਅਰਥ – ਸਖੀ ਨੇ ਜਦ ਇਸਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਸੁਣ ਲਈ, ਤਦ ਚਿਤ੍ਰਰੇਖਾ ਨੇ ਭੀ ਦੁੱਖ ਕੀਤਾ। ਚਿਤ੍ਰਰੇਖਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ – ਜੇਕਰ ਇਹ ਜੀਵੇਗੀ ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਜੀਵਾਂਗੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ, ਜੋ ਯਤਨ ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ, ਉਹ ਇਕ ਉਪਾਅ ਕਰਦੀ ਹਾਂ।। ੨੧੯੫।।

ਜੋ ਮੈ ਨਾਰਦ ਸੌ ਸੁਨ ਪਾਯੋ।। ਵਹੈ ਜਤਨ ਮੇਰੈ ਮਨ ਆਯੋ।।
ਜਤਨ ਆਜ ਸੋਊ ਮੈ ਕਰਿਹੁ।। ਬਾਨਾਸੁਰ ਤੇ ਨੈਕੁ ਨ ਡਰਿ ਹੋ।।੨੧੯੬।।

ਅਰਥ – ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਨਾਰਦ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਯਤਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅੱਜ ਓਹੀ ਉਪਾਉ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਇਸਦੇ ਪਿਤਾ 'ਬਾਨਾਸੁਰ' ਪਾਸੋਂ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਡਰਦੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।। ੨੧੯੬।।

ਸਖੀ ਬਾਚ ਚਿਤ੍ਰ ਰੇਖ ਸੋ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਆਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਤਿਹ ਕੀ ਸਖੀ ਤਿਹ ਕੌ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਇ।।
ਜੋ ਜਾਨਤ ਹੈ ਜਤਨ ਤੂੰ ਸੋ ਅਬ ਤੁਰਤੁ ਬਨਾਇ।। ੨੧੯੭।।

ਅਰਥ – ਚਿਤ੍ਰਰੇਖਾ ਨੂੰ ਸਖੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ – ਚਿੱਤ੍ਰਰੇਖਾ ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਨੇ ਮਹਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ – ਹੇ ਸਖੀ! ਜੇ ਯਤਨ ਤੂੰ ਕਰਨਾ ਜਾਣਦੀ ਹੈਂ, ਉਹ ਯਤਨ ਤੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਝਟ ਪਟ ਕਰ, ਤਾਂ ਕਿ ਇਸਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ।। ੨੧੯੭।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਯੌ ਸੁਨਿ ਕੈ ਤਹ ਕੀ ਬਤੀਯਾ ਤਬ ਹੀ ਇਹ ਚਉਦਹ ਲੋਕ ਬਨਾਏ।।
ਜੀਵ ਜਨਾਵਰ ਦੇਵ ਨਿਸਾਚਰ ਭੀਤ ਕੇ ਬੀਚ ਲਿਖੇ ਚਿਤ ਲਾਏ।।
ਅਉਰ ਸਭੈ ਰਚਨਾ ਜਗ ਹੂੰ ਕੀ ਲਿਖੀ ਕਹਿ ਲਉ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਸੁਨਾਏ।।
ਤਉ ਇਹ ਆਇ ਸਮੁੱਛਤਕੈ ਬਹੀਯਾਂ ਗਹਿ ਯਾ ਸਭ ਹੀ ਦਰਸਾਏ।।੨੧੯੮।।

ਅਰਥ – ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਇਸਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ। ਜੀਵ, ਜਨੌਰ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ ਆਦਿਕ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੀ ਸਰੂਪ ਚਿੱਤ ਲਾਕੇ ਕੰਧ ਦੇ ਉਤੇ ਲਿਖ ਦਿਤੇ। ਹੋਰ ਜੋ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ। ਕਵਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਸੁਣਾਵੇ? ਤਦ ਇਹ ਆਕੇ ਸਾਮਰਤੱਖ ਤੱਕਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਅਤੇ ਚਿਤ੍ਰਰੇਖਾ ਨੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜਕੇ ਇਸਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ।। ੨੧੯੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਉ ਬਹੀਆਂ ਗਹਿ ਕੈ ਇਹ ਕੀ ਉਨ ਚਿਤ੍ਰ ਸਭੈ ਇਹ ਕੈ ਦਰਸਾਏ।।
ਦੇਖਤਿ ਦੇਖਤਿ ਗੀ ਤਿਹ ਠਾਂ ਜਹ ਦ੍ਵਾਰਵਤੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਬਨਾਏ।।
ਸੰਬਰ ਕੋ ਅਰਿ ਥੋ ਜਿਹ ਠਉਰ ਲਿਖਯੋ ਇਹ ਤਾ ਪਿਖ ਨੈਨ ਨਿਵਾਏ।।
ਤਾ ਸੁਇ ਦੇਖ ਕਹਯੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸਹੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਏ ਸਖੀ ਪਾਏ।।੨੧੯੯।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਇਸਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਕੇ, ਉਸਨੇ ਇਸਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੀਆਂ,

ਤਦ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਇਹ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ, ਜਿਥੇ ਦਾਰਕਾ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਸੰਬਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਵੈਰੀ ਅਨਰੁੱਧ ਦੀ ਮੂਰਤ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਇਸਨੇ ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਉਸ ਸੂਰਤ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, ਹੇ ਸਖੀ! ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਏਹੋ ਹੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹਨ।। ੨੧੯੯।।

ਚੌਪਈ।। ਕਹਜੋ ਸਖੀ ਅਬ ਢੀਲ ਨ ਕੀਜੈ।। ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੁਹਿ ਮਿਲਾਇ ਕੈ ਦੀਜੈ।।
ਜਬ ਸਜਨੀ ਇਹ ਕਾਰਜ ਕੈਹੋ।। ਜੀਵ ਦਾਨ ਤਬ ਮੋਕਹੁ ਦੈਹੋ।।੨੨੦੦।।

ਅਰਥ – ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਮੇਰੀ ਸਹੇਲੀ! ਹੁਣ ਦੇਰ ਨਾ ਕਰ, ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇਹ। ਹੇ ਸਖੀ! ਜਦ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰੇਂਗੀ, ਤਦ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦੇਵੇਂਗੀ।। ੨੨੦੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਯੌ ਬਤੀਯਾ ਸੁਨਿ ਕੈ ਭਈ ਚੀਲ ਚਲੀ ਉਡ ਦ੍ਵਾਰਵਤੀ ਮਹਿ ਆਈ।।
ਪੌਤ੍ਰ ਹੁਤੋ ਜਿਹ ਸ੍ਯਾਮ ਜੂ ਕੋ ਛਿਪ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਤਿਹ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ।।
ਏਕ ਤ੍ਰੀਯਾ ਅਟਕੀ ਤੁਮ ਪੈ ਤੁਹਿ ਲਜਾਇਬੇ ਕੇ ਹਿਤ ਹਉ ਹੂੰ ਪਠਾਈ।।
ਤਾ ਤੇ ਚਲੋ ਤਹ ਬੇਗ ਬੁਲਾਇ ਲਿਉ ਮੇਟ ਸਭੈ ਚਿਤ ਕੀ ਦੁਚਿਤਾਈ।।੨੨੦੧।।

ਅਰਥ – ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਚਿਤ੍ਰਰੇਖਾ ਚੀਲ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਉੱਡਕੇ ਦੁਆਰਕਾ ਆ ਗਈ। ਜਿਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਪੋਤ੍ਰਾ ਅਨਰੁੱਧ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਲੁੱਕ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਥੇ ਛੇਤੀ ਚੱਲੋ, ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੁਚਿੱਤੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਓ।। ੨੨੦੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬੈਨ ਸੁਨਾਇ ਕੈ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਤਿਹ ਆਪਨੋ ਰੂਪ ਪ੍ਰਤੱਛ ਦਖਾਯੋ।।
ਜੋ ਤ੍ਰੀਯ ਮੋ ਪਰ ਹੈ ਅਟਕੀ ਤਿਹ ਜਾਹਿ ਪਿਖੋਂ ਮਨ ਯਾਹਿ ਲੁਭਾਯੋ।।
ਖੈਂਚ ਨਿਖੰਗ ਕਸ੍ਯੋ ਕਟ ਸੋ ਧਨੁ ਲੈ ਚਲਿਬੇ ਕਹੁ ਸਾਜ ਬਨਾਯੋ।।
ਦੂਤੀ ਕੋ ਸੰਗ ਲਏ ਅਪਨੇ ਇਹ ਤਾ ਤ੍ਰੀਯ ਲਿਆਵਨ ਕਾਜ ਸਿਧਾਯੋ।।੨੨੦੨।।

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਕੇ, ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ । ਅਨਰੁੱਧ ਨੇ ਮਨ ਨਾਲ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੋ ਔਰਤ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਭੱਥਾ ਫੜਕੇ ਲੱਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ ਧਨੁੱਖ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ ਚੱਲਣ ਦਾ ਸਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੂਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ।। ੨੨੦੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੰਗ ਲਯੋ ਅਨਰੁੱਧ ਕੋ ਦੂਤੀ ਹਰਖ ਬਢਾਇ।।
ਊਖਾ ਕੋ ਪੁਰ ਥੋ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਪਹੂਚੀ ਆਇ।। ੨੨੦੩।।

ਅਰਥ - ਅਨਰੁੱਧ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਦੂਤੀ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰ ਪਈ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਊਖਾ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਜਿਥੇ ਸੀ, ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ।।੨੨੦੩।।

ਸੋਰਠਾ।। ਤ੍ਰੀਅ ਪੀਅ ਦਯੋ ਮਿਲਾਇ ਚਤੁਰ ਤ੍ਰੀਆ ਕਰਿ ਚਤੁਰਤਾ।।
ਕੀਯੋ ਭੋਗ ਸੁਖ ਪਾਇ ਊਖਾ ਅਰੁ ਅਨੁਰੁੱਧ, ਮਿਲ।। ੨੨੦੪।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸਿਆਣਪ ਕਰਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਤੀ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਊਖਾ ਅਤੇ ਅਨਰੁੱਧ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ, ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ।। ੨੨੦੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੋ ਭੋਗ ਕੀਯੋ ਨਰ ਨਾਰ ਹੁਲਾਸ ਹੀਯੈ ਮੈ ਬਢੈ ਕੈ।।
ਆਸਨ ਕੋਕ ਕੇ ਬੀਚ ਜਿਤੇ ਕਬਿ ਭਾਖਤ ਹੈ ਸੁ ਸਭੈ ਇਨ ਕੈ ਕੈ।।
ਬਾਤ ਕਹੀ ਅਨਰੁੱਧ ਕਛੂ ਮੁਸਕਾਇ ਤ੍ਰੀਆ ਸੰਗ ਨੈਨ ਨਚੈ ਕੈ।।
ਜਿਉ ਹਮਰੀ ਤੁਮ ਹੁਇ ਰਹੀ ਸੁੰਦਰਿ ਤਿਉ ਹਮਹੂ ਤੁਮਰੇ ਰਹੇ ਹੈ ਕੈ।। ੨੨੦੫।।

ਅਰਥ - ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਦੇ ਜੋ ਚਾਰ ਤਰੀਕੇ ਹਨ, ਮਨ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਾ ਕੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੋਕ ਦੇ ਵਿਚ ਭੋਗ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਆਸਨ ਤਰੀਕੇ ਕਹੇ ਹਨ, ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਜੇਹਾ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਮਟਕਾ ਕੇ ਅਨਰੁੱਧ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ। ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਭੀ ਤੁਹਾਡਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।। ੨੨੦੫।।

ਸੁੰਦਰ ਥੀ ਜੁ ਧੁਜਾ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਸੁ ਗਿਰੀ ਭੂਅ ਪੈ ਲਖ ਭੂਪਤਿ ਪਾਯੋ।।
ਜੋ ਬਰੁ ਦਾਨ ਦਯੋ ਮੁਹਿ ਰੁਦ੍ਰ ਵਹੈ ਪ੍ਰਗਟਜੋ ਚਿਤ ਮੈ ਸੁ ਜਨਾਯੋ।।
ਤਉ ਹੀ ਲਉ ਆਇ ਕਹੀ ਇਕ ਯੌ ਤੁਮਰੀ ਦੁਹਤਾ ਗ੍ਰਿਹ ਮੋ ਕੋਊ ਆਯੋ।।
ਯੌ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਤ ਚਲਜੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਮੈ ਅਤਿ ਰੋਸ ਬਢਾਯੋ।। ੨੨੦੬।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਸੋਹਣੀ ਬਾਂਹ ਝੂਲ ਰਹੀ ਸੀ ਉਹ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਮਝਿਆ। ਕਿ ਮਹਾਂਰੁੱਦ੍ਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਓਨੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ-"ਤੇਰੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ

ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਠਕੇ ਤੁਰ ਚਲਿਆ ਹੈ।। ੨੨੦੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਆਵਤ ਹੀ ਕਰਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰਤ ਕੋਪ ਭਯੋ ਚਿਤ ਰੋਸ ਬਢਾਯੋ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਪੌਤ੍ਰ ਸੋ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਦੁਹਤਾ ਹੂ ਕੇ ਮੰਦਰ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਹੁਇ ਬਿਸੰਭਾਰ ਪਰਯੋ ਜਬ ਸੋ ਤਬ ਹੀ ਇਹ ਕੇ ਕਰਿ ਭੀਤਰ ਆਯੋ ।।
ਨਾਂਦ ਬਜਾਇ ਦਿਖਾਇ ਸਭੋ ਬਲੁ ਲੈ ਇਹ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਧਾਮ ਸਿਧਾਯੋ।। ੨੨੦੭।।

ਅਰਥ - ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਫੜ ਲਏ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਲੜਕੀ ਦੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੋਤ੍ਰੇ ਅਨਰੁੱਧ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ, ਜਦ ਉਹ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਤਦ ਉਹ ਇਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਧੌਂਸੇ ਵਜਾਕੇ, ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿਖਾ ਕੇ, ਇਹ ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ।। ੨੨੦੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਪੌਤ੍ਰ ਕੋ ਬਾਧ ਕੈ ਭੂਪ ਫਿਰਯੋ ਉਤ ਨਾਰਦ ਜਾਇ ਸੁਨਾਈ।।
ਕਾਨ ਚਲੋ ਉਠ ਬੈਠੋ ਕਹਾ ਅਪਨੀ ਜਦੁਵੀ ਸਭ ਸੈਨ ਬਨਾਈ।।
ਯੌ ਸੁਨਿ ਸ੍ਯਾਮ ਚਲੇ ਬਤੀਯਾ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਮੈ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢਾਈ।।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਸਭੈ ਰਿਸ ਸੋ ਜਿਨ ਕੋ ਅਸ ਤੇਜੁ ਲਖਯੋ ਨਹੀ ਜਾਈ।। ੨੨੦੮।।

ਅਰਥ - ਇਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੋਤ੍ਰੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰਾਜਾ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਧਰ ਨਾਰਦ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਉੱਠਕੇ ਚਲੋ, ਕਿਥੇ ਬਹਿ ਰਹੇ ਹੋ? ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਯਾਦਵੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਬਣਾਕੇ ਚਲੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜ ਲਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ?।। ੨੨੦੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਤੀਯਾ ਸੁਨਿ ਮੁਨ ਕੀ ਸਕਲ ਜਦੁਪਤਿ ਸੈਨ ਬਨਾਇ।।
ਜਹ ਭੂਪਤ ਕੋ ਪੁਰ ਹੁਤੋ ਤਹ ਹੀ ਪਹੁਚਯੋ ਆਇ।। ੨੨੦੯।।

ਅਰਥ - ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਜਿਥੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ, ਉਥੇ ਆਣ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ।। ੨੨੦੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਆਵਤ ਸ੍ਯਾਮ ਜੀ ਕੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਮੰਤ੍ਰ ਪੁਛਯੋ ਤਿਨ ਮੰਤ੍ਰ ਨ ਦੀਨੋ।।

ਏਕ ਕਹੀ ਹਮ ਜੋ ਦੁਹਤਾ ਇਹ ਦੈ ਸੁ ਕਹਜੋ ਤੁਹਿ ਮਾਨ ਨ ਲੀਨੋ॥
ਮਾਂਗ ਲਯੋ ਸ਼ਿਵ ਤੇ ਰਨ ਕੋ ਬਰੁ ਜਾਨਤ ਹੈ ਤੂੰ ਭਯੋ ਮਤਿ ਹੀਨੋ॥
ਛੋਰਿ ਹੋ ਦ੍ਵੈ ਕਰਿ ਕੈ ਕਰ ਆਜੁ ਸੁ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਇਹੈ ਪ੍ਰਨ ਕੀਨੋ॥੨੨੧੦॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਬਾਰੇ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੰਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰੀਏ ? ਪਰ ਉਹ ਕੋਈ ਇੱਕ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ। ਇਕ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ- ਜੋ ਸਾਡੀ ਲੜਕੀ ਹੈ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ। ਇਸ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ-" ਤੂੰ ਮਾਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆਂ ਹੈ"। ਦੂਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਤੁਸਾਂ ਆਪ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਪਾਸੋਂ ਜੁੱਧ ਦਾ ਵਰ ਮੰਗ ਲਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਤੁਸਾਂ ਸਿਆਣਪ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਤੀਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਤੇ 'ਕੱਰ' ਦੇ ਕੇ ਚਰਨੀ ਜਾ ਪਉ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੈਨੂੰ ਅੱਜ ਹੀ ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਹ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਚਰਨੀ ਪਏ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ॥ ੨੨੧੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਮਾਨੋ ਤੋ ਬਾਤ ਕਹੋ ਨ੍ਰਿਪ ਏਕ ਜੌ ਸ੍ਰੌਨਨ ਮੈ ਹਿਤ ਕੈ ਧਰੀਐ॥
ਦੁਹਤਾ ਅਨਰੁੱਧ ਕੋ ਲੈ ਅਪਨੇ ਸੰਗਿ ਸਜਾਮ ਕੇ ਪਾਇਨ ਪੈ ਪਰੀਐ॥
ਤੁਮਰੇ ਨ੍ਰਿਪ ਪਾਇ ਪਰੈ ਸੁਨੀਐ ਨਹੀ ਸਜਾਮ ਕੇ ਸੰਗਿ ਕਬੈ ਲਰੀਐ॥
ਅਰਿ ਹੋ ਨ ਜੋ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਹਰਿ ਸੋ ਭੂਅ ਪੈ ਤਬ ਰਾਜ ਸਦਾ ਕਰੀਐ॥੨੨੧੧॥

ਅਰਥ - ਚੌਥੇ ਨੇ ਕਿਹਾ- ਰਾਜਨ! ਮੰਨੋ ਤਾਂ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹਾਂ, ਜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੋ ਤਾਂ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਤੇ ਅਨਰੁੱਧ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਰਾਜਨ! ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਲੈਂ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਭੀ ਜੁੱਧ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਭਾਵ ਨਾ ਕਰੇਗੇ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਰਹੋਗੇ॥ ੨੨੧੧॥

ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਜੋ ਰਿਸ ਕੈ ਰਨ ਮੈ ਕਰ ਜੋ ਧਨੁ ਸਾਰੰਗ ਲੈ ਹੈ ॥
ਕਉਨ ਬਲੀ ਪ੍ਰਗਟਜੋ ਭੂਅ ਪੈ ਤੁਮ ਹੂੰ ਨ ਕਹੋ ਬਲ ਜੋ ਠਹਰੈ ਹੈ॥
ਜੋ ਹਠ ਕੈ ਭਿਰ ਹੈ ਤਿਹ ਸੋ ਤਿਹ ਕਉ ਛਿਨ ਮੈ ਜਮਲੋਕ ਪਠੈ ਹੈ॥
ਅਉਰ ਭੁਜਾ ਕਟਿ ਕੈ ਤੁਮਰੀ ਸਭ ਦ੍ਵੈ ਭੁਜ ਰਾਖਿ ਤ੍ਰੈ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚੈ ਹੈ॥੨੨੧੨॥

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਦ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਧਨਖ ਬਾਣ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਵੇਗਾ। ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਬਲੀ ਹੈ ਜੋ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋ ਸਕੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੱਠ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਿੜੇਗਾ, ਉਸਨੂੰ

ਉਹ ਇਕ ਪੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਜਮਲੋਕ ਭੇਜ ਦੇਣਗੇ। ਤੇਰੀਆਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਹੀਆਂ ਵੱਢ ਕੇ, ਦੋ ਬਾਹੀਆਂ ਰੱਖ ਕੇ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾ ਹੀ ਦੇਣਗੇ।। ੨੨੧੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਮੰਤ੍ਰੀ ਕੀ ਬਾਤ ਨ ਮਾਨਤ ਭਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਆਪਨੋ ਓਜ ਅਖੰਡ ਜਨਾਯੋ।।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਹਾਥਨ ਮੈ ਫੁਨ ਬੀਰਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਗਰਬਾਯੋ।।
ਸੈਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੁਤੋ ਜਿਤਨੋ ਤਿਸ ਕਉ ਨ੍ਰਿਪ ਆਪਨੇ ਧਾਮ ਬੁਲਾਯੋ।।
ਰੁਦ੍ਰ ਮਨਾਇ ਜਨਾਇ ਘਨੋ ਬਲੁ ਸ੍ਯਾਮ ਜੂ ਸੋ ਲਰਬੇ ਕਹੁ ਧਾਯੋ।। ੨੨੧੩।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ, ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਅਖੰਡ ਬਲ ਜਣਾਇਆ ਹੈ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਫਿਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਉੱਸਨੇ ਬੜਾ ਹੀ ਮਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਉਸਦੀ ਬਲਵਾਨ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਫ਼ੌਜ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਉਤੇ ਸੱਦ ਲਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਬਲ ਜਣਾਅ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ।। ੨੨੧੩।।

ਉਤ ਸ੍ਯਾਮ ਜੂ ਬਾਨ ਚਲਾਵਤ ਭਯੋ ਉਤ ਤੇ ਦਸ ਸੈ ਭੁਜ ਬਾਨ ਚਲਾਏ।।
ਜਾਦਵ ਆਵਤ ਭੇ ਉਤ ਤੇ ਇਤ ਤੇ ਇਨ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ਭਟ ਧਾਏ।।
ਘਾਇ ਕਰੈ ਮਿਲ ਆਪਸ ਮੈ ਤਿਨ ਯੌ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਸੁਨਾਏ।।
ਮਾਨਹੁ ਫਾਗਨ ਕੀ ਰੁਤ ਭੀਤਰ ਖੇਲਨ ਬੀਰ ਬਸੰਤਹ ਆਏ।। ੨੨੧੪।।

ਅਰਥ - ਉਧਰੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਧਰੋਂ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਹੀਆਂ ਵਾਲਾ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਧਰੋਂ ਯਾਦਵ ਆ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਧਰ ਤੋਂ ਇਸਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਆ ਪਏ। ਇਹ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਾਉ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ, ਫੱਗਣ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ, ਸੂਰਮੇ ਲੋਕ ਬਸੰਤ ਨੂੰ ਖੇਡਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆ ਗਏ ਹਨ।। ੨੨੧੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਏਕ ਭਿਰੇ ਕਰਵਾਰਨ ਸੌ ਭਟ ਏਕ ਭਿਰੇ ਬਰਛੀ ਕਰਿ ਲੈ ਕੈ।।
ਏਕ ਕਟਾਰਨ ਸੰਗ ਭਿਰੇ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਅਤਿ ਰੋਸਿ ਬਢੈ ਕੈ।।
ਬਾਨ ਕਮਾਨਨ ਕਉ ਇਕ ਬੀਰ ਸੰਭਾਰਤ ਭੇ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧਤ ਹ੍ਵੈ ਕੈ।।
ਕਉਤਕ ਦੇਖਤ ਭਯੋ ਉਤ ਭੂਪ ਇਤੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਆਨੰਦ ਕੈ ਕੈ।। ੨੨੧੫।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਰਛੀਆਂ ਲੈ

ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਕਟਾਰਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਬਹਾਦਰ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਤੀਰ ਕਮਾਨਾਂ ਸੰਭਾਲਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਉਧਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬਾਹੀਆਂ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਇਧਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਕੌਤਕ ਵੇਖਦੇ ਹਨ।। ੨੨੧੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜਾ ਭਟ ਆਹਵ ਮੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਭਗਵਾਨ ਸੋ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਤਾਹੀ ਕੌ ਏਕ ਹੀ ਬਾਨ ਸੋ ਸਯਾਮ ਧਰਾ ਪਰ ਕੈ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਗਿਰਾਯੋ।।
ਜੋ ਧਨੁ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰ ਬਲੀ ਕੋਊ ਅਉ ਇਹ ਕੇ ਰਿਸ ਊਪਰ ਆਯੋ।।
ਸੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਭਨੇ ਅਪਨੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕਉ ਫਿਰ ਜੀਵਤ ਜਾਨ ਨ ਪਾਯੋ।। ੨੨੧੬।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵੀ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਰਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣ-ਹੀਨ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਧਨੁਖ-ਬਾਨ ਫੜ ਕੇ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਯਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀ ਗਿਆ।। ੨੨੧੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਗੋਕਲ ਨਾਥ ਜੂ ਬੈਰਨ ਸੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਜਬ ਹੀ ਰਨ ਮਾਂਡਯੋ।।
ਜੇਤਿਕ ਸ਼ਤ੍ਰੁਨ ਸਾਮੁਹਿ ਭੇ ਰਿਸ ਸੋ ਸਭਿ ਗਿੱਧ ਸ੍ਰਿਗਾਲਨ ਬਾਂਡਯੋ।।
ਪੱਤਿ ਰਥੀ ਗਜਿ ਬਾਜ ਘਨੇ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਕੀਏ ਕੋਊ ਜੀਤ ਨ ਛਾਡਯੋ।।
ਦੇਵ ਸਰਾਹਤ ਭੇ ਸਭ ਸੁ ਹੀ ਭਲੇ ਭਗਵਾਨ ਅਖੰਡਨ ਖਾਂਡਯੋ।। ੨੨੧੭।।

ਅਰਥ - ਗੋਕਲ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਦ ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਵੈਰੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਗਿਰਝਾਂ ਤੇ ਗਿੱਦੜਾਂ ਨੇ ਵੰਡਿਆ ਹੈ। ਪੈਦਲ, ਰਥਵਾਹੀ, ਹਾਥੀ, ਤੇ ਘੋੜੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੁਰਦਾ ਹੋਏ ਪਏ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਉਪਮਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੨੧੭।।

ਜੀਤੇ ਸਭੈ ਭਯ ਭੀਤ ਭਏ ਤਜਿ ਆਹਵ ਕੋ ਸਭ ਹੀ ਭਟ ਭਾਗੇ।।
ਠਾਢੋ ਬਨਾਸੁਰ ਥੋ ਜਿਹ ਠਉਰ ਸਭੋ ਚਲਿ ਕੈ ਤਿਹ ਪਾਇਨ ਲਾਗੇ।।
ਛੂਟ ਗਯੋ ਸਭਹੂਨ ਤੇ ਧੀਰਜ ਤ੍ਰਾਸਹਿ ਕੇ ਰਸ ਮੈ ਅਨੁਰਾਗੇ।।
ਭਾਖਤ ਭੇ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਭਜੀਐ ਬਚ ਹੈ ਨ ਕੋਊ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੇ ਆਗੇ।। ੨੨੧੮।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਜੀਉਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਡਰ ਗਏ ਹਨ. ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਰਣ-ਭੂਮੀ ਤੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਰਾਜਾ ਬਨਾਸੁਰ ਖਲੋਤਾ ਸੀ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਓਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਡਰ ਦੇ ਨਾਲ ਡਰੇ ਹੋਏ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਇਥੋਂ ਭੱਜ ਚਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਭੀ ਜਿਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕੇਗਾ।। ੨੨੧੮।।

ਭੀਰ ਪਰੀ ਜਬ ਭੂਪਤ ਪੈ ਤਬ ਆਪਨੇ ਜਾਨ ਕੇ ਈਸ ਨਿਹਾਰਯੋ।।
ਸੰਤ ਸਹਾਇ ਕੋ ਜਾਇ ਭਿਰਯੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਸੋ ਚਿਤ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰਯੋ।।
ਆਯੁਧ ਲੈ ਆਪਨੇ ਸਭ ਹੀ ਹਰਿ ਓਰ ਸੁ ਜੁੱਧ ਕੇ ਕਾਜ ਸਿਧਾਰਯੋ।।
ਆਵਤ ਹੀ ਸੁ ਕਹੋ ਅਬ ਹਉ ਜਿਹ ਭਾਂਤਿ ਦੁਹੂੰ ਤਿਹ ਠਾਂ ਰਨ ਪਾਰਯੋ।।੨੨੧੯।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਾਜੇ ਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਬਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਲੜਾਈ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ. ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।। ੨੨੧੯।।

ਰੁੱਦ੍ਰ ਹ੍ਵੈ ਰੁੱਦ੍ਰ ਜਬੈ ਰਨ ਮੈ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਰਿਸ ਨਾਦ ਬਜਾਯੋ।।
ਸੂਰ ਨ ਕਾਹੂ ਤੇ ਨੈਕੁ ਟਿਕਯੋ ਗਯੋ ਭਾਜ ਗਏ ਨ ਰਤੀ ਕੁ ਦ੍ਰਿੜਾਯੋ।।
ਸ਼ਤ੍ਰੁਨ ਕੇ ਦੁਹੂ ਸ਼ਤ੍ਰੁਨ ਸੰਗ ਲੈ ਰੋਖ ਹਲੀ ਸੁ ਸੋਊ ਡਰੁ ਪਾਯੋ।।
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਸੋ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਜਬ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਆਇ ਕੈ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।। ੨੨੨੦।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਨਾਦ ਵਜਾਇਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਬਹਾਦਰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਵੀ ਖਲੋ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ, ਸਾਰੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਧੀਰਜ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਨਾਲ ਕੰਬਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੨੨੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੇ ਸਭ ਘਾਇ ਚੁਲਾਵਤ ਭਯੋ ਸਿਵ ਤੇ ਸਭ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਬਚਾਏ।।
ਤਉਨ ਸਮੈ ਸ਼ਿਵ ਕੋ ਅਪਨੇ ਸਭ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਤਕ ਘਾਇ ਲਗਾਏ।।
ਜੱਧ ਕੀਯੋ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਦੁਹੂ ਜਿਹ ਕੋ ਸਭ ਹੀ ਸੁਰ ਦੇਖਨ ਆਏ।।

ਅੰਤ ਖਿਸਾਇ ਰਿਸਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧ ਏਕ ਗਦਾ ਹੂ ਸੋ ਰੁੱਦ੍ਰ ਗਿਰਾਏ॥ ੨੨੨੧॥

ਅਰਥ – ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਸਾਰੇ ਵਾਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਾਰ ਉਸਨੂੰ ਲਗਾਏ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਜਿਸ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਹਨ। ਅਖੀਰ ਸਮੇਂ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਲਾਲ ਪੀਲੇ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਗਦਾ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ ਹੈ॥ ੨੨੨੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਰੁੱਦ੍ਰਹਿ ਹਰਿ ਘਾਇ ਲਗਾਯੋ॥ ਬਿਸੁਧੋ ਕਰਿ ਕਰਿ ਭੂਮਿ ਗਿਰਾਯੋ॥
ਸ਼ੰਕਤ ਭਯੋ ਨ ਫਿਰ ਧਨੁ ਤਾਨਜੋ॥ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਸਹੀ ਪ੍ਰਭ ਜਾਨਜੋ॥ ੨੨੨੨॥

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਖਮ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡੇਗ ਸੁਟਿਆ ਹੈ। ਡਰ ਨਾਲ ਸੰਕਾਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤਦ ਉਸਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੨੨੨੨॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕੋਪ ਦਯੋ ਤਜਾਇ ਜਦੁਪਤਿ ਕੋ ਬਲੁ ਹੇਰ ਕੈ॥
ਪਾਇਨ ਲਾਗਯੋ ਆਇ ਰਹਯੋ ਚਰਨ ਗਹਿ ਹਰ ਦੋਊ॥ ੨੨੨੩॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਬਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਆ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੨੨੨੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕੀ ਦੇਖ ਦਸ਼ਾ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁ ਆਪਹਿ ਜੁੱਧੁ ਕੋ ਭੂਪਤ ਆਯੋ॥
ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਦਸ ਸੈ ਭੁਜ ਸਯਾਮ ਕੇ ਊਪਰ ਬਾਨਨ ਓਘ ਚਲਾਯੋ॥
ਓਘ ਜੋ ਆਵਤ ਬਾਨਨ ਕੋ ਸਭ ਹੀ ਹਰਿ ਮਾਰਗ ਮੈ ਨਿਵਰਾਯੋ॥
ਸਾਰੰਗ ਆਪਨ ਹਾਥ ਬਿਖੈ ਧਰਿ ਕੈ ਅਰਿ ਕੋ ਬਹੁ ਘਾਇਨ ਘਾਯੋ॥ ੨੨੨੪॥

ਅਰਥ – ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਏਹ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ, ਰਾਜਾ ਆਪ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੈ। ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉੱਤੇ, ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਜੋ ਰਾਜੇ ਵੱਲੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਨਵਿਰਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਾਰੰਗ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਧਨੁੱਖ ਲੈ ਕੇ, ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਫੱਟੜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੨੨੨੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਕ੍ਰੁੱਧਤ ਹੁਇ ਅਪਨੇ ਕਰਿ ਮੈ ਧਨੁ ਸਾਰੰਗ ਲੈ ਕੈ॥
ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਵਤ ਭਯੋ ਦਸ ਸੈ ਭੁਜ ਸੋ ਅਤਿ ਓਜ ਅਖੰਡ ਜਨੈ ਕੈ॥

ਅਉਰ ਹਨੇ ਬਲਵੰਡ ਘਨੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਅਤਿ ਪਉਰਖ ਕੈ ਕੈ॥
ਛੋਰਿ ਦਯੋ ਤਿਹ ਭੂਪਤ ਕਉ ਰਨ ਮੈ ਤਿਹ ਕੀ ਸੁ ਭੁਜਾ ਦੁਨ ਦ੍ਵੈ ਕੈ॥੨੨੨੫॥

ਅਰਥ – ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ 'ਸਾਰੰਗ' ਧਨੁਖ ਲੈ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਅਖੰਡ ਬਲ ਜਿਤਾਉਣਾ ਕੀਤਾ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਬਲ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਦੋ ਬਾਹੀਆਂ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਰਣ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੨੨੨੫॥

ਕਬਿ ਬਾਚ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਾਹ ਸਹੰਸ੍ਰ ਕਹੋ ਤੁਮ੍ਰਰੀ ਅਬ ਲਉ ਜਗ ਮੈ ਨਰ ਕਾਹੂ ਕੀ ਹੋਈ॥
ਅਉਰ ਕਹੋ ਇਹ ਭੂਪ ਇਤੀ ਅਪਨੈ ਗ੍ਰਹ ਬੀਚ ਸੰਪੱਤਿ ਸਮੋਈ॥
ਏਤੇ ਪੈ ਸੰਤ ਸੁਨੋ ਹਿਤ ਕੈ ਸ਼ਿਵ ਸੋ ਛਰੀਯਾ ਪੁਨ ਰਾਖਤ ਕੋਈ॥
ਤਾ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਬਰ ਯਾ ਬਿਧਿ ਈਸ ਦਯੋ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੀਯੋ ਭਯੋ ਸੋਈ॥੨੨੨੬॥

ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ—ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦੱਸੋ, ਅੱਜ ਤੱਕ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ? ਹੋਰ ਦੱਸੋ, ਇਹ ਏਡਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਧਨ-ਸੰਪਦਾ ਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋਂ! ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੁਣੋਂ, ਏਨਾ ਕੁਝ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਭੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨਾਲ ਛਲ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਕੋਈ ਰਾਖਾ ਨਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਜਗਤ ਪਿਤਾ ਨੇ ਜੋ ਕਰਨਾ ਸੀ ਉਹ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੨੨੨੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਤਿਹ ਮਾਇ ਬਾਤ ਸੁਨ ਪਾਈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਹਾਰਯੋ ਜੀਤਯੋ ਜਦੁਰਾਈ॥
ਸਭ ਤਜਿ ਬਸਤ੍ਰ ਨਗਨ ਹੁਇ ਆਈ॥ ਆਇ ਸਯਾਮ ਕੋ ਦਈ ਦਿਖਾਈ॥੨੨੨੭॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਖਬਰ ਸੁਣ ਲਈ, ਕਿ ਰਾਜਾ ਹਾਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਿੱਤ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਦ ਸਾਰੇ ਕਪੜੇ ਲਾਹ ਕੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਨੰਗੀ ਹੋ ਕੇ ਆ ਗਈ ਤੇ ਆ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵਿਖਾਲੀ ਦਿੱਤੀ॥ ੨੨੨੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਪ੍ਰਭ ਦ੍ਰਿਗ ਨੀਚੇ ਹੁਇ ਰਹਯੋ॥ ਨੈਕ ਨ ਜੂਝਬ ਚਿਤ ਮੈ ਚਹਯੋ॥
ਭੂਪਤ ਸਮੈ ਭਜਨ ਕੋ ਪਾਯੋ॥ ਭਾਜਿ ਗਯੋ ਨਹਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ॥ ੨੨੨੮॥

ਅਰਥ – ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਕਰਕੇ ਖਲੋਤਾ ਰਿਹਾ, ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਚਿੱਤ ਰੱਤੀ ਭਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਭੱਜ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਤਾੜ ਕੇ ਰਾਜਾ

ਝੱਟ ਪੱਟ ਭੱਜ ਗਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਲੜਨ ਨਹੀ ਆਇਆ।। ੨੨੨੮।।

ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਚ ਬੀਰ ਸੋ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬਿਪੱਤ ਹੁਇ ਬਹੁ ਘਾਇਨ ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਬੀਰਨ ਮੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਕੋਊ ਨ ਸੂਰ ਟਿਕਜੋ ਮੁਹਿ ਅੱਗ੍ਰਜ ਹਉ ਜਿਹ ਕੀ ਰਿਸ ਓਰ ਪਧਾਰਜੋ।।
ਗਾਜਬੋ ਮੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਅਬ ਲਉ ਕਿਨਹੂ ਕਰਿ ਮੈ ਨਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰਜੋ।।
ਏਤੇ ਪੈ ਮੋ ਸੰਗਿ ਆਇ ਭਿਰਜੋ ਸੁ ਸਹੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਬੀਰ ਨਿਹਾਰਜੋ।।੨੨੨੯।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਦਾ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ — ਬਹੁਤੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਨਾਲ ਬੇ-ਇੱਜ਼ਤ ਹੋ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕੋਈ ਵੀ ਬੀਰ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਵੱਲ ਮੈਂ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਵੇਖਾਂ ਉਹ ਹੀ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਗਰਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ, ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਫੜਿਆ ਹੈ। ਏਨਾਂ ਕੁਝ ਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆ ਭੀ ਜਿਸਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਕੇ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਸੂਰਮਾ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।। ੨੨੨੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਤੇ ਜੋ ਸਹਸ੍ਰ ਭੁਜ ਭਾਜ ਗਯੋ ਨਹ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਦ੍ਵੈ ਭੁਜ ਦੇਖ ਭਈ ਅਪਨੀ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਮੈ ਅਤਿ ਤ੍ਰਾਸ ਬਢਾਯੋ।।
ਸੋ ਜਗ ਮੈ ਜਸੁ ਲੈਨਿ ਭਯੋ ਜਿਨ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥਹਿ ਕੋ ਗੁਨ ਗਾਯੋ।।
ਤਉ ਹੀ ਜਥਾ ਮਤਿ ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੇ ਯੌ ਕਹਿਕੈ ਕਛੂ ਸਯਾਮ ਸੁਨਾਯੋ।।੨੨੩੦।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਹੀਆਂ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਭੱਜ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਆਕੇ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੀਆਂ ਦੋ ਬਾਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਡਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੱਸ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਕਰਕੇ ਗਾਵਿਆਂ ਹੈ। ਉਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਕੁ ਜੱਸ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ।। ੨੨੩੦।।

ਆਵਤ ਭਜੋ ਰਿਸ ਕੈ ਸ਼ਿਵਜੂ ਫਿਰਿ ਆਪਨੇ ਸੰਗ ਸਭੈ ਗਨ ਲੈ ਕੈ।।
ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਸਾਮੁਹਿ ਬੀਰ ਕਹੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਸੁ ਕ੍ਰੁੱਧਤ ਹ੍ਵੈ ਕੈ।।
ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ਗਹਿ ਆਵਤ ਭੇ ਰਿਸ ਨਾਦ ਬਜੈ ਕੈ।।
ਸੋ ਛਿਨ ਮੈ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਸਭ ਬੀਰ ਦਏ ਫੁਨ ਅੰਤ ਕੇ ਧਾਮ ਪਠੈ ਕੈ।।੨੨੩੧।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵਜੀ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਗਣ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਕ੍ਰੁਧ ਕਰਕੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਤੀਰ, ਤਲਵਾਰ, ਗਦਾ ਤੇ ਬਰਛੀ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਨਾਦ ਵਜਾ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਪੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਜਮਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੨੩੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਏਕ ਹਨੇ ਜਦੁਰਾਇ ਗਦਾ ਗਹਿ ਏਕ ਬਲੀ ਰਿਪ ਸੰਬਰ ਘਾਏ।।
ਏਕ ਭਿਰੇ ਮੁਸਲੀਧਰ ਸੋ ਸੁ ਤੋ ਜੀਵਤ ਧਾਮ ਹੂੰ ਜਾਨ ਨ ਪਾਏ।।
ਜੋ ਫਿਰ ਆਇ ਭਿਰੇ ਹਰਿ ਸੋਂ ਚਿਤ ਮੈ ਫੁਨ ਕੋਪ ਕੀ ਓਪ ਬਢਾਏ।।
ਯੌ ਫਿਰ ਛੇਦਤ ਭਜੇ ਤਿਨ ਕਉ ਜੋਊ ਜੰਬੁਕ ਗੀਧਨ ਹਾਥ ਨ ਆਏ।।੨੨੩੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਪ ਸੰਬਰ=ਸੰਭਰ ਦਾ ਵੈਰੀ ਪ੍ਰਦੁਮਨ।। ਓਪ=ਉਪਮਾ।।

ਅਰਥ - ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਗ੍ਦਾ ਫੜਕੇ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਵੈਰੀ ਨੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਬਲਿਰਾਮ ਨਾਲ ਆਕੇ ਭਿੜੇ ਸਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਜੀਊਂਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੁੜੇ ਹਨ। ਜੋ ਫਿਰ ਆਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਭਿੜੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨੂੰ ਵਧਾ ਲਿਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਜੋ ਗਿੱਰਝਾਂ ਤੇ ਗਿੱਦੜਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆਏ ਹਨ।। ੨੨੩੨।।

ਐਸੋ ਨਿਹਾਰ ਭਜੇ ਤਹ ਆਹਵ ਚਿੱਤ ਬਿਖੈ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢਾਯੋ।।
ਠੋਕ ਭੁਜਾ ਅਪਨੀ ਦੋਊ ਆਪ ਹੀ ਹਾਥ ਲੈ ਆਪਨੈ ਨਾਦ ਬਜਾਯੋ।।
ਜਿਉ ਕੁਪ ਅੰਧਕ ਦੈਤ ਪੈ ਧਾਵਤ ਭਜੋ ਤਿਮ ਕੋਪ ਕੈ ਸਜਾਮ ਪੈ ਧਾਯੋ।।
ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਲਰਬੇ ਕਹੁ ਕੇਹਰਿ ਸੋ ਜਨ ਕੇਹਰਿ ਆਯੋ।। ੨੨੩੩।।

ਅਰਥ - ਉਥੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਬਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਥਾਪੀ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਆਪ ਹੀ ਨਾਦ ਵਜਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਅੰਧਕ ਦੈਂਤ ਉਤੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਤੇ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਨੂੰ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ।। ੨੨੩੩।।

ਜੁੱਧ ਮੰਡਜੋ ਅਤਿ ਹੀ ਤਬ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਤਾਪ ਹੁਤੋ ਇਕ ਸੋਊ ਸੰਭਾਰਜੋ।।
ਸਜਾਮ ਜੂ ਭੇਦ ਸਭੈ ਲਹਿ ਕੈ ਜੁਰ ਸੀਤ ਸੁ ਤਾਹੀ ਕੀ ਓਰ ਪਚਾਰਜੋ।।

ਦੇਖਤ ਹੀ ਜੁਰ ਸੀਤ ਕੱਉ ਸੋ ਜੁਰ ਭਾਜਿ ਗਯੋ ਨ ਰਤੀਕ ਸੰਭਾਰਜੋ।।
ਯੌ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਜੀਅ ਮੈ ਬਦਰਾ ਬਹਯੋ ਜਾਤ ਬਿਯਾਰ ਕੋ ਮਾਰਜੋ।।੨੨੩੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੁਰ ਸੀਤ=ਕਾਂਬੇ ਦਾ ਬੁਖਾਰ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮੱਚ ਗਿਆ, ਤਦ ਇਕ ਤਾਪ ਸੀ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਉਸ ਤਾਪ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਕਾਂਬੇ ਦੇ ਬੁਖਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕਾਂਬੂ ਤਾਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਤਾਪ ਭੱਜ ਗਿਆ, ਉਸਨੇ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਹਵਾ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਯਾ ਬਦਰਾ ਬੈਲਾ ਰੁੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੨੨੩੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਗਰਬ ਜਿਤੋ ਸ਼ਿਵ ਬੀਚ ਹੁਤੋ ਸਭ ਹੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਜੁੱਧ ਮਿਟਾਯੋ।।
ਜੋ ਤਿਨ ਤੀਰਨ ਬ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰੀ ਤਿਹ ਤੇ ਹਰ ਏਕ ਨ ਭੇਟਨ ਪਾਯੋ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਗਨ ਸੰਗ ਹੁਤੇ ਸਭ ਕੋ ਹਰਿ ਘਾਇ ਘਨੇ ਸੰਗ ਘਾਯੋ।।
ਐਸੋ ਨਿਹਾਰਕੈ ਪਊਰਖ ਸਜਾਮ ਗਨੱਪਤਿ ਪਾਇਨ ਸੋ ਲਪਟਾਯੋ।। ੨੨੩੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਸ਼ਟ=ਬਰਖਾ।। ਪਊਰਖ=ਬਲ।। ਗਨੱਪਤਿ=ਗਣੇਸ। (੨) ਸ਼ਿਵਜੀ।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਮਾਣ ਸੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜੋ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਤੀਰ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਗਨ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤੇ ਸਾਰੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਬਲ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਆ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਿਆ।। ੨੨੩੫।।

ਸ਼ਿਵ ਬਾਚ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭੂਲ ਪਰਜੋ ਪ੍ਰਭ ਮੈ ਘਟ ਕਾਮ ਕੀਯੋ ਤੁਮ ਸੋ ਜੁ ਪੈ ਜੁੱਧ ਚਹਜੋ।।
ਤੋ ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਰਿਸ ਆਇ ਭਿਰਜੋ ਤੁ ਕਹਾ ਇਹ ਠਾਂ ਮੋਰੋ ਮਾਨ ਰਹਜੋ।।
ਤੁਮਰੇ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਹੀ ਸਹਸੱਫਨ ਅਉ ਚਤੁਰਾਨਨ ਹਾਰ ਰਹਜੋ।।
ਤੁਮਰੇ ਗੁਨ ਕਉਨ ਗਨੈ ਕਹ ਲਉ ਜਿਹ ਬੇਦ ਸਕੈ ਨਹਿ ਭੇਦ ਕਹਜੋ।।੨੨੩੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਹਸੱਫਨ=ਹਜ਼ਾਰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ।। ਚਤੁਰਾਨਨ=ਚਹੁੰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਾ।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ— ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਭੁੱਲ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਨੀਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ

ਹੈ, ਜੋ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਭਿੜਿਆ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਅਤੇ ਇਥੇ ਮੇਰਾ ਮਾਣ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੇਸਨਾਗ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹਾਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਗਿਣ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜਿਸਦਾ ਭੇਦ ਵੇਦਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ।। ੨੨੩੬।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਾ ਭਯੋ ਜੋ ਧਰ ਮੂੰਡ ਜਟਾ ਸੁ ਤਪੋ ਧਨ ਕੋ ਜਗ ਭੇਖ ਦਿਖਾਯੋ।।
ਕਾ ਭਯੋ ਜੋ ਕੋਊ ਲੋਚਨ ਮੂੰਦ ਭਲੀ ਬਿਧ ਸੋਂ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਯੋ।।
ਅਉਰ ਕਹਾ ਜੁ ਪੈ ਆਰਤੀ ਲੈ ਕਰਿ ਧੂਪ ਜਗਾਇ ਕੈ ਸੰਖ ਬਜਾਯੋ।।
ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਤੁਮ ਹੀ ਨ ਕਹੋ ਬਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕਿਹੂ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਪਾਯੋ।। ੨੨੩੭।।

ਅਰਥ - ਜੇਕਰ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਜਟਾਂ ਧਾਰਕੇ ਤੇ ਤਪੀਆਂ ਵਾਲਾ ਭੇਖ ਧਾਰਕੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਣਾ ਹੈ? ਜੋ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਕੇ, ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਂਵਿਆਂ, ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆਰਤੀ ਲੈਕੇ, ਧੂਪ ਧੁਖਾਕੇ, ਜੋਤਾਂ ਜਗਾ ਕੇ ਤੇ ਸੰਖ ਵਜਾਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦੇ. ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ?।। ੨੨੩੭।।

ਤਿਉ ਚਤੁਰਾਨਨ ਤਿਉਹੂ ਖੜਾਨਨ ਤਿਉ ਸਹਸਾਨਨ ਹੀ ਗੁਨ ਗਾਯੋ।।
ਨਾਰਦ ਸੱਕ੍ਰ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵ ਬਯਾਸ ਇਤੋ ਗੁਨ ਸਯਾਮ ਕੋ ਗਾਇ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਚਾਰੋਈ ਬੇਦ ਨ ਭੇਦ ਲਹਯੋ ਜਗ ਖੋਜਤ ਹੈ ਸਭ ਪਾਰ ਨ ਪਾਯੋ।।
ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਤੁਮ ਹੀ ਨ ਕਹੋ ਬਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕਿਹੂ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਰਿਝਾਯੋ।।੨੨੩੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਖੜਾਨਨ=ਛੇ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਸ੍ਵਾਮ ਕਾਰਤਿਕ।। ਸਹਸਾਨਨ=ਹਜ਼ਾਰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ।। ਸੱਕ੍ਰ=ਇੰਦ੍ਰ।।

ਅਰਥ - ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸ਼ਾਮ ਕਾਰਤਿਕ ਤੇ ਤਿਵੇਂ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਭੀ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਰਦ, ਇੰਦ੍ਰ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੇ ਵਿਆਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ। ਚੌਹਾਂ ਹੀ ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਉਸਨੂੰ ਲੱਭ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਤ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦੇ. ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ?।। ੨੨੩੮।।

ਸ਼ਿਵ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ ਸੋ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਪਾਇ ਪਰਜੋ ਸ਼ਿਵਜੂ ਹਰਿ ਕੇ ਕਹਜੋ ਮੋ ਬਿਨਤੀ ਹਰਿ ਜੂ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ॥
ਸੇਵਕ ਮਾਂਗਤ ਹੈ ਬਰੁ ਏਕ ਵਹੈ ਅਬ ਰੀਝ ਦਇਆਨਿਧ ਦੀਜੈ॥
ਹੇਰ ਹਮੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਕਬਹੂ ਕਰਨਾ ਰਸ ਕੇ ਸੰਗ ਭੀਜੈ॥
ਬਾਹੈ ਕਟੀ ਸਹਸ੍ਰਾਭੁਜ ਕੀ ਤੁ ਭਲੋ ਤਹ ਕੋ ਅਬ ਨਾਸੁ ਨ ਕੀਜੈ॥ ੨੨੩੯॥

ਅਰਥ – ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਣਾ—ਸ਼ਿਵਜੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਮੇਰੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਸੇਵਕ ਆਪ ਪਾਸੋਂ ਇਕ ਵਰ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਦਯਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ! ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਹੁਣ ਉਹ ਵਰ ਦੇ ਦਿਓ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ, ਕਦੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਨਾਲ ਭਿੱਜ ਜਾਓ। ਸਹਸ੍ਰਬਾਹੁ ਦੀਆਂ ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬਾਹੀਆਂ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਪਰ ਹੁਣ ਇਸਨੂੰ ਖਤਮ ਨਾ ਕਰੋ॥ ੨੨੩੯॥

ਕਾਨ੍ ਜੂ ਬਾਚ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੋ ਕਰਿ ਹੋ ਅਬ ਹਉ ਸੁਨਿ ਰੁਦ੍ਰ ਜੂ ਤੋ ਸੰਗ ਬੈਨ ਉਚਾਰਤ ਹਉ॥
ਬਾਹੈ ਕਟੀ ਤਿਹ ਭੂਲ ਨਿਹਾਰ ਅਬ ਹਉਹੂੰ ਸੁ ਕ੍ਰੋਧ ਨਿਵਾਰਤ ਹਉ॥
ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਕੋ ਪੌਤ੍ਰ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਸੁ ਇਹੈ ਜੀਅ ਮਾਹਿ ਬਿਚਾਰਤ ਹਉ॥
ਤਾ ਤੇ ਡੰਡ ਹੀ ਦੈ ਕਰਿ ਛੋਰਿ ਦਯੋ ਇਹ ਤੇ ਨਹਿ ਤਾਹਿ ਸੰਘਾਰਤ ਹਉ॥੨੨੪੦॥

ਅਰਥ – ਹੇ ਰੁਦ੍ਰ ਜੀ! ਸੁਣੋ. ਹੁਣ ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ, ਉਹ ਬਚਨ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸਦੀ ਭੁੱਲ ਵੇਖਕੇ ਬਾਹੀਆਂ ਵੱਢੀਆਂ ਹਨ. ਹੁਣ ਮੈਂ ਵੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਦਾ ਪੋਤ੍ਰਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀ ਹੈ॥ ੨੨੪੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਯੌ ਬਖਸ਼ਾਇਕੈ ਸਜਾਮ ਜੂ ਸੋ ਤਹ ਭੂਪ ਕੋ ਸਜਾਮ ਕੇ ਪਾਇਨ ਡਾਰੋ॥
ਭੂਲ ਕੈ ਭੂਪਤ ਕਾਮ ਕਰਜੋ ਅਬ ਹੇ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਤੁਮ ਕ੍ਰੋਧ ਨਿਵਾਰੋ॥
ਪੌਤ੍ਰ ਕੋ ਬਜਾਹ ਕਰੋ ਇਹ ਕੀ ਦੁਹਤਾ ਸੰਗ ਅਉਰ ਕਛੂ ਮਨ ਮੈ ਨ ਬਿਚਾਰੋ॥
ਯੌ ਕਰਿ ਬਜਾਹ ਸੰਗ ਊਖਹ ਲੈ ਅਨਰੁੱਧ ਕੋ ਸਯਾਮ ਜੂ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੇ॥੨੨੪੧॥

ਅਰਥ – ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਵਾ ਕੇ, ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ

ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਲਿਆ ਪਾਇਆ। ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ- ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਭੁੱਲ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਹੁਣ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ ਆਪ ਭੀ ਗੁੱਸਾ ਦੂਰ ਕਰੋ। ਇਸਦੀ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪੋਤ੍ਰੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੋਤ੍ਰੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ, ਊਖਾ ਤੇ ਅਨਰੁੱਧ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ।। ੨੨੪੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੋ ਸੁਨਿ ਹੈ ਗੁਨ ਸ੍ਯਾਮ ਜੂ ਕੇ ਫੁਨ ਅਉਰਨ ਤੇ ਅਰੁ ਆਪਨ ਗੈਹੈ।।
ਆਪਨ ਜੋ ਪੜਹੈ ਪੜਵਾਇ ਹੈ ਅਉਰ ਕਬਿੱਤਨ ਬੀਚ ਬਨੈਹੈ।।
ਸੋਵਤ ਜਾਗਤ ਧਾਵਤ ਧਾਮ ਸੁ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਕੀ ਸੁਧ ਲੈਹੈ।।
ਸੋਊ ਸਦਾ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਫੁਨ ਯਾ ਭਵ ਭੀਤਰ ਫੇਰ ਨ ਐਹੈ।।੨੨੪੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਵ=ਸੰਸਾਰ।। ਫੇਰ=ਚੌਕੁ।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਆਪ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਵਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੁਤਿਆਂ, ਜਾਗਦਿਆਂ, ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਸਦਾ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੰਮਣ, ਮਰਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।। ੨੨੪੨।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਬਾਨਾਸੁਰ ਕੋ ਜੀਤ ਅਨਰੁੱਧ ਊਖਾ ਕੋ ਬਜਾਹ ਲਿਆਵਤ ਭਏ।।

ਅਥ ਡਿਗ ਰਾਜਾ ਕੋ ਉਧਾਰ ਕਥਨੰ।।

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਭੂਪ ਛੱਤ੍ਰੀ ਡਿਗ ਨਾਮਾ।। ਧਰਜੋ ਤਾਹਿ ਕਿਰਲਾ ਕੋ ਜਾਮਾ।।
ਸਭ ਜਾਦਵ ਮਿਲਿ ਖੇਲਨ ਆਏ।।ਪਜਾਸੇ ਭਏ ਕੂਪ ਪਿਖ ਧਾਏ।।੨੨੪੩।।

ਅਰਥ - ਇਕ 'ਡਿੱਗ' ਨਾਮ ਦਾ ਛੱਤ੍ਰੀ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਕਿਰਲੇ ਦੀ ਦੇਹ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ। ਸਾਰੇ ਯਾਦਵ ਲੜਕੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਖੇਡਣ ਲਈ ਆ ਗਏ, ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਤਦ ਇਕ ਖੂਹ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਥੇ ਚਲੇ ਗਏ।। ੨੨੪੩।।

ਇਕ ਕਿਰਲਾ ਤਿਹ ਮਾਹਿ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ।। ਕਾਢੈ ਯਾਕੋ ਇਹੈ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਕਾਢਨ ਲਗੇ ਨ ਕਾਢਜੋ ਗਯੋ।।ਅਤਿ ਅਸਚਰਜ ਸਭਹਿਨ ਮਨ ਭਯੋ।।੨੨੪੪।।

ਅਰਥ - ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਖੂਹ ਵਿਚ ਇਕ ਕਿਰਲਾ ਵੇਖਿਆ, ਤਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ—'ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦੇਈਏ'। ਉਹ ਕੱਢਣ ਲੱਗੇ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੱਢਿਆ ਨਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ।। ੨੨੪੪।।

ਜਾਦਵ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ ਸੋ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਭ ਸੁਚਿੰਤ ਜਾਦਵ ਭਏ ਗਏ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪੈ ਧਾਇ।।
ਕਹਿ ਕਿਰਲਾ ਇਕ ਕੂਪ ਮੈ ਤਾ ਕੋ ਕਰਹੁ ਉਪਾਇ।। ੨੨੪੫।।

ਅਰਥ - ਯਾਦਵਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ — ਸਾਰੇ ਯਾਦਵ ਚਿੰਤਾਵਾਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਭੱਜਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਖੂਹ ਵਿਚ ਇਕ ਕਿਰਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ।। ੨੨੪੫।।

ਕਬਿਤੁ।। ਸੁਨਤ ਹੀ ਬਾਤੈ ਸਭ ਜਾਦਵ ਕੀ ਜਦੁਰਾਇ
ਜਾਨਿਓ ਸਭ ਭੇਦ ਕਹੀ ਬਾਤ ਮੁਸਕਾਇ ਕੈ।।
ਕਹਾ ਵਹ ਕੂਪ ਕਹਾ ਪਰਿਓ ਹੈ ਕਿਰਲਾ ਤਾ ਮੈ
ਬੋਲਤ ਭਯੋ ਯੌ ਮੁਹ ਦੀਜੀਐ ਦਿਖਾਇ ਕੈ।।
ਆਗੇ ਆਗੇ ਘਨਸਯਾਮ ਤਿਨ ਪਾਛੈ ਪਾਛੈ
ਚਲਤ ਚਲਤ ਜੋ ਨਿਹਾਰਯੋ ਸੋਊ ਜਾਇ ਕੈ।।
ਮਿਟਿ ਗਏ ਪਾਪ ਤਾਕੇ ਏਕੋ ਨ ਰਹਨ ਪਾਏ
ਭਯੋ ਨਰ ਜਬੈ ਹਰਿ ਲੀਨੋ ਹੈ ਉਠਾਇ ਕੈ।। ੨੨੪੬।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਯਾਦਵ ਲੜਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਏਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਹੈ - ਉਹ ਖੂਹ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਉਸ ਵਿਚ ਕਿਰਲਾ ਕਿਥੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ — ਮੈਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿਓ ਤਦ ਕੱਢਣ ਦਾ ਉਪਾਓ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਅਗੇ ਅਗੇ ਉਹ ਲੜਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਾਂਦਿਆਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਾਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਮਿਟ ਗਏ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਥ ਤੇ ਚੁੱਕਿਆ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ।। ੨੨੪੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤਾਹੀ ਕੀ ਮੋਛ ਭਈ ਛਿਨ ਮੈ ਜਿਨ ਏਕ ਘਰੀ ਘਨ ਸਯਾਮ ਜੂ ਧਯਾਯੋ।।

ਅਉਰ ਤਰੀ ਗਨਕਾ ਤਬ ਹੀ ਜਿਹ ਹਾਥ ਲਯੋ ਸੁਕ ਸਜਾਮ ਪੜ੍ਹਾਯੋ॥
ਕੋ ਨ ਤਰਜੋ ਜਗ ਮੈ ਨਰ ਜਾਹਿ ਨਰਾਇਨ ਕੋ ਚਿਤ ਨਾਮ ਬਸਾਯੋ॥
ਏਤੇ ਪੈ ਕਿਉ ਨ ਤਰੈ ਕਿਰਲਾ ਜਿਹ ਕੋ ਹਰਿ ਆਪਨ ਹਾਥ ਲਗਾਯੋ॥੨੨੪੭॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਘੜੀ ਭਰ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਉਹ ਵੇਸਵਾ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਤਰ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਉਤੇ ਲੈਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸਨੇ 'ਨਾਰਾਇਨ' ਨਾਮ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਜੋੜਿਆ ਹੈ। ਭਲਾ ਫਿਰ ਉਹ ਕਿਰਲਾ ਮੁਕਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਜਿਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਹੈ॥ ੨੨੪੭॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥

ਜਬ ਹੀ ਸੋਊ ਸਜਾਮ ਉਠਾਇ ਲਯੋ॥ ਤਬ ਮਾਨੁਖ ਕੋ ਸੋਊ ਬੇਖ ਭਯੋ॥
ਤਬ ਯੌ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਸੁ ਬੈਨ ਰਰੇ॥ ਤਹ ਦੇਸੁ ਕਹਾ ਤਹ ਨਾਮ ਅਰੇ॥੨੨੪੮॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਚੁਕ ਲਿਆ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸਦਾ ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਆਖੇ—"ਹੇ ਭਾਈ! ਤੇਰਾ ਦੇਸ਼ ਕੇਹੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ?"॥ ੨੨੪੮॥

ਕਿਰਲਾ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਡਿਗ ਮੇਰੋ ਥੋ ਨਾਉ ਏਕ ਦੇਸ ਕੋ ਭੂਪ ਹੌ॥
ਸੋ ਤੁਮ ਕਥਾ ਸੁਨਾਊਂ ਜਾਤੇ ਹਉ ਕਿਰਲਾ ਭਯੋ॥ ੨੨੪੯॥

ਅਰਥ - ਕਿਰਲੇ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ—ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਡਿੱਗ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਉਹ ਕਥਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਿਰਲਾ ਬਣਿਆ ਹਾਂ॥ ੨੨੪੯॥

ਕਬਿਤੁ॥ ਨਾਥ ਹਉ ਤੋ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਸੋਨੇ ਕੋ ਬਨਾਇ ਸਾਜ
ਗਊ ਸਤਿ ਦੇਤੋ ਦਿਜ ਸੁਤ ਕਉ ਬੁਲਾਇ ਕੈ॥
ਏਕ ਗਊ ਮਿਲੀ ਮੇਰੀ ਪੁੰਨ ਕਰੀ ਗਊਅਨ ਸੌ
ਜੋ ਹਉ ਪੁੰਨ ਕਰਬੇ ਕਉ ਰਾਖਤ ਮੰਗਾਇ ਕੈ॥

ਜੋਊ ਪੁੰਨ ਕਰੀ ਡੀਠ ਤਾਹੀ ਦਿਜ ਪਰੀ ਕਹਯੋ ਮੇਰੀ ਗਊ ਤਾਂ ਕੋ ਧਨੁ ਦੈ ਰਹਿਓ ਸੁਨਾਇ ਕੈ॥ ਵਾ ਨ ਧਨ ਲਯੋ ਮੋਹਿ ਇਹੈ ਸ੍ਰਾਪ ਦਯੋ ਹੋਹੁ ਕਿਰਲਾ ਕੂਆ ਕੋ ਹਉ ਸੁ ਭਯੋ ਤਾ ਤੇ ਆਇ ਕੈ॥੨੨੫੦॥

ਅਰਥ – ਹੇ ਨਾਥ! ਮੈਂ ਹਰ ਰੋਜ ਸੋਨੇ ਦਾ ਸਾਜ ਬਣਾ ਕੇ, ਇਕ ਸੌ ਗਊ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਕਰਦਾ ਸਾਂ। ਮੇਰੀ ਪੁੰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਇਕ ਗਊ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰੋਂ ਨੱਸ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਊਆਂ ਵਿਚ ਆਕੇ ਮਿਲ ਗਈ, ਜੋ ਮੈਂ ਪੁੰਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮੰਗਵਾਕੇ ਰਖਦਾ ਸਾਂ। ਉਸ ਗਊ ਨੂੰ ਫੇਰ ਪੁੰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਉਹ ਗਊ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਪੈ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ—ਏਹ ਗਊ ਮੇਰੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਗਊ ਦੇ ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਧਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਸੁਣਾ ਕੇ ਮੁਆਫੀ ਭੀ ਮੰਗ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਪਰ ਉਸਨੇ ਧਨ ਨਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸ੍ਰਾਪ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਖੂਹ ਦਾ ਕਿਰਲਾ ਹੋ ਜਾਹ। ਉਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਆਕੇ ਕਿਰਲਾ ਹੋਯਾ ਹਾਂ॥ ੨੨੫੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤੁਮਰੇ ਕਰ ਤੇ ਛੂਅਤ ਅਬ ਮਿਟ ਗਏ ਸਗਰੇ ਪਾਪ॥ ਸੋ ਫਲ ਲਹਯੋ ਜੁ ਬਹੁਤੁ ਦਿਨ ਮੁਨਿ ਕਰਿ ਪਾਵਤ ਜਾਪ॥੨੨੫੧॥

ਅਰਥ – ਤੁਹਾਡਾ ਹੱਥ ਛੁੰਹਦਿਆਂ ਹੀ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਮਿਟ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਸ ਫਲ ਨੂੰ ਸਹਜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੁਨੀ ਜਨ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਜਾਪ ਕਰਕੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ॥ ੨੨੫੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਵਤਾਰੇ ਕਿਰਲਾ ਕੋ ਕੂਪ ਤੇ ਕਾਢਕੈ ਉਧਾਰ ਕਰਤ ਭਏ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤੰ॥

ਅਥ ਗੋਕਲ ਬਿਖੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਜੂ ਆਏ॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਿਹ ਉਧਾਰ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਯੋ॥ ਗੋਕਲ ਕਉ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਸਿਧਾਯੋ॥ ਆਇ ਨੰਦ ਕੇ ਪਾਇਨ ਲਾਗਯੋ॥ ਸੁਖ ਅਤਿ ਭਯੋ ਸ਼ੋਕ ਸਭ ਭਾਗਯੋ॥੨੨੫੨॥

ਅਰਥ – ਉਸਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਘਰ ਆ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਗੋਕਲ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਜਾਕੇ, ਨੰਦ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਸਿਰ ਧਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਗੋਕਲ ਵਾਸੀਆਂ

ਨੂੰ ਬੜਾ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਯਾ ਤੇ ਸੰਤਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੨੨੫੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਨੰਦ ਕੋ ਪਾਇਨ ਲਾਗ ਹਲੀ ਚਲਿ ਕੈ ਜਸੁਧਾਹੂ ਕੇ ਮੰਦਰ ਆਯੋ।।
ਦੇਖਤ ਹੀ ਤਿਹ ਕੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਸੁ ਪਾਇਨ ਊਪਰਿ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ।।
ਕੰਠ ਲਗਾਇ ਲਯੋ ਕਹਿਯੋ ਸੋਊ ਯੌ ਮਨ ਮੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਬਨਾਯੋ।।
ਸਯਾਮਜੂ ਲੇਤ ਕਬੈ ਹਮਰੀ ਸੁਧ ਮਾਇ ਯੌ ਰੋਇ ਕੈ ਤਾਤ ਸੁਨਾਯੋ।। ੨੨੫੩।।

ਅਰਥ – ਨੰਦ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਉਥੋਂ ਚਲ ਕੇ ਜਸੋਦਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਸੋਦਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਹੈ. ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਮਨ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਬਣਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕਦੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਭੀ ਸਾਡੀ ਸੁੱਖ ਸਾਂਦ ਲੈਣਗੇ।। ੨੨੫੩।।

ਕਬਿਤੁ।। ਗੋਪੀ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ ਇਹ ਠਉਰ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਆਯੋ ਸਯਾਮ ਆਯੋ ਹ੍ਵੈਹੈ ਮਾਂਗ ਸੇਂਧਰ ਭਰਤ ਹੈ।।
ਬੇਸਰ ਬਿੰਦੂਆ ਤਨ ਭੂਖਨ ਬਨਾਇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਚਾਰ ਲੋਚਨਨ ਅੰਜਨ ਧਰਤ ਹੈ।।
ਦਾਮਨੀ ਸੀ ਦਮਕ ਦਿਖਾਇ ਨਿਜ ਕਾਇ ਆਇ ਬੂਝੈ ਮਾਤ ਭ੍ਰਾਤ ਕੀ ਨ ਸ਼ੰਕਾ ਕੋ ਕਰਤ ਹੈ।।
ਦੀਜੈ ਘਨਸਯਾਮ ਕੀ ਬਤਾਇ ਸੁੱਧ ਹਾਇ ਹਮੈ ਸਯ਼ਾਮ ਬਲਿਰਾਮ ਹਾ ਹਾ ਪਾਇਨ ਪਰਤ ਹੈ।। ੨੨੫੪।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਮਾਂਗ=ਚੀਰਨੀ।। ਸੇਂਧਰ=ਸੰਧੂਰ।। ਭਰਤ=ਭਰ ਲਿਆ।। ਬੇਸਰ=ਨੱਥਾਂ।। ਬਿੰਦੂਆ=ਬਿੰਦੀ।। ਭੂਖਨ=ਗਹਿਣੇ।। ਅੰਜਨ=ਸੁਰਮਾ।। ਦਾਮਨੀ=ਬਿਜਲੀ।।

ਅਰਥ – ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਸੁਣ ਲਿਆ ਕਿ ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਬਲਿਰਾਮ ਆਯਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਸੋਚਿਆ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭੀ ਆਯਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਚੀਰਨੀ ਵਿਚ ਸੰਧੂਰ ਭਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਨੱਕ ਵਿਚ ਨੱਥਾਂ ਪਾ ਲਈਆਂ, ਮੱਥੇ ਤੇ ਬਿੰਦੀਆਂ ਲਾ ਲਈਆਂ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਗਹਿਣੇ ਕਪੜੇ ਬਣਾ ਸੁਆਰ ਕੇ ਪਹਿਨ ਲਏ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਮਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਬਲਰਾਮ ਦੇ ਕੋਲ ਆਕੇ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਚਮਕ ਵਰਗਾ ਰੂਪ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸੁਖ ਸੁਨੇਹਾ ਪੁੱਛਦੀਆਂ

ਹਨ, ਮਾਂ ਪਿਉ ਜਾਂ ਭਰਾ ਪਾਸੋਂ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੇ ਬਲਿਰਾਮ! ਜੋ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਰਗਾ ਸਿਆਮ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਸੁੱਧ ਦੱਸ ਦੇਹ, ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਾਂ।। ੨੨੫੪।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।।

ਸੋਰਠਾ।। ਹਲੀ ਕੀਯੋ ਸਨਮਾਨ ਸਭ ਗੁਆਰਨ ਕੋ ਤਿਹ ਸਮੈ।।
ਹਉਂ ਕਰਿ ਹਉ ਸੁ ਬਖਾਨ ਜਿਉ ਕਥ ਆਗੇ ਹੋਇ ਹੈ।। ੨੨੫੫।।

ਅਰਥ - ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਭਨਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਥਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਂ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।। ੨੨੫੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਏਕ ਸਮੈ ਮੁਸਲੀਧਰ ਤਾਹੀ ਮੈ ਆਨੰਦ ਸੋ ਇਕ ਖੇਲੁ ਮਚਾਯੋ।।
ਯਾਹੀ ਕੇ ਪੀਵਨ ਕੋ ਮਦਰਾ ਹਿਤ ਸਜਾਮ ਜਲਾਧਿਪ ਦੈ ਕੈ ਪਠਾਯੋ।।
ਪੀਵਤ ਭੇਜੋ ਤਬ ਸੋ ਮੁਸਲੀ ਮਦਿ ਮੱਤਿ ਭਯੋ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।।
ਨੀਰੁ ਚਹਿਯੋ ਜਮਨਾ ਕੀਯੋ ਮਾਨ ਸੁ ਐਂਚ ਲਈ ਹਲਿ ਸਿਉ ਕਬਿ ਗਾਯੋ।। ੨੨੫੬।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਸਮੇਂ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਖੁਸ਼-ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਖੇਡ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਵਰਨ ਦੇਵਤੇ ਨੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਲਈ ਅਤੇ ਮਸਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਯਾ। ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਜਮਨਾ ਦਾ ਪਾਣੀ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਜਮਨਾ ਨੇ ਮਾਣ ਕਰ ਲਿਆ ਇਸਦੇ ਕੋਲ ਨਾ ਆਈ, ਤਦ ਇਸ ਨੇ ਜਮਨਾ ਨੂੰ ਹਲ ਦੇ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਕੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਵੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੨੨੫੬।।

ਜਮਨਾ ਬਾਚ ਹਲੀ ਸੋ।।

ਸੋਰਠਾ।। ਲੇਹੁ ਹਲੀ ਤੁਮ ਨੀਰੁ ਬਿਨੁ ਦੀਜੈ ਨਹ ਦੋਸ਼ ਦੁਖ।।
ਸੁਨਹੁ ਬਾਤ ਰਨਧੀਰ ਹਉ ਚੇਰੀ ਜਦੁਰਾਇ ਕੀ।। ੨੨੫੭।।

ਅਰਥ - ਜਮਨਾ ਨੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਬਲਿਰਾਮ! ਤੂੰ ਪਾਣੀ ਲੈ ਲੈ, ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਨਾ ਦੇਹ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਦੋਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਨਾ ਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਕੀ ਹੈ? ਹੇ ਰਣਧੀਰ! ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਦਾਸੀ ਹਾਂ।। ੨੨੫੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਦੁਇ ਹੀ ਸੁ ਮਾਸ ਰਹੇ ਤਿਹ ਠਾਂ ਫਿਰ ਲੇਨ ਬਿਦਾ ਚਲ ਨੰਦ ਪੈ ਆਏ।।
ਫੇਰ ਗਏ ਜਸੁਧਾ ਹੂ ਕੇ ਮੰਦਰ ਤਾ ਪਗ ਪੈ ਇਹ ਮਾਥ ਛੁਹਾਏ।।

ਮਾਗਤਿ ਭਜੋ ਜਬ ਹੀ ਸੁ ਬਿਦਾ ਤਬ ਸ਼ੋਕ ਕੀਯੋ ਦੁਹ ਨੈਨ ਬਹਾਏ।।
ਕੀਨੋ ਬਿਦਾ ਫਿਰ ਯੌ ਕਹਿ ਕੈ ਤੁਮ ਯੌ ਕਹੀਯੋ ਹਰਿ ਕਿਉ ਨਹੀ ਆਏ।।੨੨੫੮।।

ਅਰਥ - ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਉਥੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਿਦਾਇਗੀ ਲੈਣ ਲਈ ਚੱਲਕੇ ਨੰਦ ਕੋਲ ਆ ਗਏ। ਫੇਰ ਜਸੋਧਾਂ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਜਾਕੇ ਉਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਧਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਵਿਦਾ ਮੰਗੀ, ਤਦ ਜਸੋਦਾਂ ਨੇ ਦੁੱਖ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੈਣਾਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਵਗ ਤੁਰਿਆ। ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖ ਕੇ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ -"ਤੁਸਾਂ ਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਣਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਏ?।। ੨੨੫੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਨੰਦ ਤੇ ਲੈ ਜਸੁਧਾ ਤੇ ਬਿਦਾ ਚੜਿ ਸਜੰਦਨ ਪੈ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਸਿਧਾਯੋ।।
ਲਾਂਘਤ ਲਾਂਘਤ ਦੇਸ਼ ਕਈ ਨਗ ਅਉਰ ਨਦੀ ਪੁਰ ਕੇ ਨਿਜਕਾਯੋ।।
ਆ ਪਹੁਚਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਪੁਰ ਕੇ ਜਨ ਕਾਹੂ ਤੇ ਯੋ ਹਰਿ ਜੂ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।।
ਆਪਹੁ ਸਜੰਦਨ ਪੈ ਚੜਿ ਕੈ ਅਤਿ ਭ੍ਰਾਤ ਸੋ ਹੇਤ ਕੈ ਆਗੇ ਹੀ ਆਯੋ।।੨੨੫੯।।

ਅਰਥ - ਨੰਦ ਤੇ ਜਸੋਧਾਂ ਪਾਸੋਂ ਵਿਦਾ ਲੈਕੇ, ਰਥ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੇਸਾਂ, ਪਹਾੜਾਂ ਤੇ ਨਦੀਆਂ ਨੂੰ ਲੰਘਦਿਆਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਮਥਰਾ ਪੁਰੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਥ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਅਗਲਵਾਂਢਿਓਂ ਭਰਾ ਨੂੰ ਲੈਣ ਆਇਆ।। ੨੨੫੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅੰਕ ਭ੍ਰਾਤ ਦੋਊ ਮਿਲੈ ਅਤਿ ਪਾਯੋ ਸੁਖ ਚੈਨ।।
ਮਦਰਾ ਪੀਵਤ ਅਤਿ ਹਸਤਿ ਆਏ ਅਪਨੇ ਐਨ।। ੨੨੬੦।।

ਅਰਥ - ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਕੇ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁਖ ਆਨੰਦ ਪਾਇਆ। ਫਿਰ ਮਦਰਾ ਪੀਂਦੇ ਹੱਸਦੇ ਖੇਡਦੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਏ।। ੨੨੬੦।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਬਲਭਦ੍ਰ ਗੋਕਲ ਬਿਖੈ ਜਾਇ ਕਰ ਆਵਤ ਭਏ।

ਅਥ ਸ੍ਰਿਗਾਲ ਕੋ ਦੂਤ ਭੇਜਬੋ ਜੁ ਹਉ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੌ ਕਥਨੰ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੋਊ ਭ੍ਰਾਤ ਅਤਿ ਸੁਖੁ ਕਰਤ ਨਿਜ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪਹੁਚੇ ਆਇ।।
ਪਉਡਰੀਕ ਕੀ ਇਕ ਕਥਾ ਸੋ ਮੈ ਕਹਤ ਸੁਨਾਇ।। ੨੨੬੧।।

****

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਉਡਰੀਕ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ॥

ਅਰਥ - ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਬੜਾ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਕਥਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੨੬੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਦੂਤ ਸ੍ਰਿਗਾਲ ਪਠਜੋ ਹਰਿ ਕਉ ਕਹਿਹੌ ਹਰਿ ਹਉ ਤੁਹਿ ਕਿਉ ਕਹਿਵਾਯੋ॥
ਭੇਖ ਸੋਊ ਕਰਿ ਦੂਰ ਸਭੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਅਬੈ ਜੋ ਤੈ ਭੇਖ ਬਨਾਯੋ॥
ਤੈਰੇ ਗੁਆਰ ਹੈ ਗੋਕਲ ਨਾਥ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਡਰੁ ਤੋਹਿ ਨ ਆਯੋ॥
ਕੈ ਇਹ ਦੂਤ ਕੋ ਮਾਨ ਕਹਜੋ ਨਹੀ ਪੇਖ ਹੌ ਲੀਨੇ ਸਭੈ ਦਲੁ ਆਯੋ॥ ੨੨੬੨॥

ਅਰਥ - ਸ੍ਰਿਗਾਲ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੂਤ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ—ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਿਉਂ ਕਹਾਇਆ ਹੈ? ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੋ ਭੇਖ ਤੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਛੱਡ ਦੇਹ। ਓਇ! ਤੂੰ ਗੁਆਲਾ ਹੈਂ, ਆਪ ਨੂੰ 'ਗੋਕਲ ਨਾਥ' ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਡਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ? ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦੂਤ ਦਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਜਾਹ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵੇਖ! ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਲੈਕੇ ਤੈਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਰਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ॥ ੨੨੬੨॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨ ਮਾਨੀ ਬਾਤ ਜੋ ਤਿਹ ਦੂਤ ਉਚਾਰਯੋ॥
ਕਹੀ ਜਾਇ ਤਿਨ ਬਾਤ ਪਤ ਆਪਨ ਚੜਿ ਆਇਯੋ॥ ੨੨੬੩॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਦੂਤ ਨੇ ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ਨੂੰ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਲੈ ਆਇਆ ਹੈ॥ ੨੨੬੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਾਸ਼ੀ ਕੇ ਭੂਪਤਿ ਆਦਿਕ ਭੂਪਨ ਕਉ ਸੁ ਸ੍ਰਿਗਾਲਹਿ ਸੈਨ ਬਨਾਯੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਇਤੈ ਅਤਿ ਹੀ ਮੁਸਲੀਧਰ ਆਦਿਕ ਸੈਨ ਬੁਲਾਯੋ॥
ਜਾਦਵ ਅਉਰ ਸਭੈ ਸੰਗ ਲੈ ਹਰਿ ਸੋ ਹਰਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਵਨ ਆਯੋ॥
ਆਇ ਦੁਹੂ ਦਿਸ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟੇ ਭਟ ਯੌ ਕਹਿ ਕੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਸੁਨਾਯੋ॥ ੨੨੬੪॥

ਅਰਥ - ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਆਦਿਕ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਬਣਾ ਕੇ ਉਹ ਸ੍ਰਿਗਾਲ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਧਰੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਬਲਿਰਾਮ ਆਦਿਕ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਯਾਦਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਮਚਾਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸੂਰਮੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ॥ ੨੨੬੪॥

ਸਵੈਯਾ।। ਸੈਨ ਜਬੈ ਦੁਹੂ ਓਰਨ ਕੀ ਜੁ ਦਈ ਜਬ ਆਪਸਿ ਬੀਚ ਦਿਖਾਈ।।
ਮਾਨਹੁ ਮੇਘ ਪ੍ਰਲੈ ਦਿਨ ਕੇ ਉਮਡੇ ਦੋਊ ਇਉ ਉਪਮਾ ਜੀਅ ਆਈ।।
ਬਾਹਰ ਹ੍ਵੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਸੈਨ ਤੇ ਸੈਨ ਦੁਹੂ ਇਹ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ।।
ਠਾਢੇ ਰਹੇ ਦੋਊ ਸੈਨ ਦੋਊ ਹਮ ਮਾਂਡਿ ਹੈ ਯਾ ਭੂਅ ਬੀਚ ਲਰਾਈ।।੨੨੬੫।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾਲੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਪ੍ਰਲੈਕਾਲ ਦੇ ਬੱਦਲ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਉਮਡ ਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਫੌਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਕੇ, ਦੋਹਾਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਫੌਜਾਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਤੇ ਖੜੀਆਂ ਰਹਿਣ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਕਰਾਂਗੇ।। ੨੨੬੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਯਾ ਘਨਿ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹਾਯੋ ਸੁਨੋ ਸਭ ਮੈਹੋ ਤੇ ਤੈ ਘਨਿਸ੍ਯਾਮ ਕਹਾਯੋ।।
ਯਾਹੀ ਤੇ ਸੈਨ ਸ੍ਰਿਗਾਲ ਲੈ ਆਯੋ ਹੈ ਹਉਹੂ ਤਬੈ ਦਲੁ ਲੈ ਸੰਗਿ ਧਾਯੋ।।
ਕਾਹੇ ਕਉ ਸੈਨ ਲਰੈ ਦੋਊ ਆਪ ਮੈ ਕਉਤਕ ਦੇਖਉ ਠਾਢ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਲਰਬੋ ਰਨ ਮੈ ਹਮਰੋ ਅਰੁ ਯਾਹੀ ਹੀ ਕੋ ਬਨਿ ਆਯੋ।। ੨੨੬੬।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਓ! ਸੁਣੋ, ਇਸਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ 'ਘਨਿਸ੍ਯਾਮ' ਕਹਾਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਭੀ ਤਾਂ ਘਨਸ੍ਯਾਮ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਭੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਚਲਕੇ ਆਯਾ ਹਾਂ। ਫੌਜ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਲੜੇ? ਦੋਵੇਂ ਫੌਜਾਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਵਿਚ ਖੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖੋ! ਮੈਂ ਸੱਚ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਇਸ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਹੀ ਜੁੱਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।। ੨੨੬੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮਾਨ ਬਾਤ ਠਾਂਢੇ ਰਹੈ ਸੈਨ ਦੋਊ ਤਜਿ ਕ੍ਰੁੱਧ।।
ਦੋਊ ਹਰਿ ਆਵਤ ਭਏ ਹਰਿ ਸਮਾਨ ਹਿੱਤ ਜੁੱਧ।। ੨੨੬੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।। ਹਰਿ=ਸ਼ੇਰ।।

ਅਰਥ - ਗੱਲ ਮੰਨਕੇ, ਦੋਵੇਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਛੱਡਕੇ ਖੜੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹਰਿ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜੁੱਧ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ।। ੨੨੬੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਆਏ ਹੈ ਮੱਤਿ ਕਰੀ ਜਨੁ ਦੁਇ ਲਰਬੇ ਕਹੁ ਸਿੰਘ ਦੋਊ ਜਨ ਆਏ।।

ਅੰਤਕਿ ਅੰਤ ਸਮੈ ਜਨੁ ਈਸ ਸਪੱਛ ਮਨੋ ਗਿਰ ਜੂਝਨ ਧਾਏ॥
ਕੈ ਦੋਊ ਮੇਘ ਪ੍ਰਲੈ ਦਿਨ ਕੇ ਨਿਧ ਨੀਰ ਦੋਊ ਕਿਧੌ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢਾਏ॥
ਮਾਨਹੁ ਰੁੱਦ੍ਰਹਿ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੇ ਦੋਊ ਹੈ ਮਨ ਮੈ ਲਖਿ ਯੌ ਕਬਿ ਪਾਏ॥੨੨੬੮॥

ਅਰਥ – ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਦੋ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਜਾਂ ਦੋ ਸ਼ੇਰ ਲੜਨ ਲਈ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਜਾਂ ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮਾਨੋਂ ਜਮਰਾਜ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਹਨ, ਅਥਵਾ ਮਾਨੋਂ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਦੋ ਪਹਾੜ ਹੀ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਏ ਹਨ। ਜਾਂ ਪਰਲੋ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਬੱਦਲ ਹਨ, ਅਥਵਾ ਦੋਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਜਾਣੋ, ਦੋਵੇਂ ਰੁੱਦ੍ਰ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਵਿ ਜਨਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੨੨੬੮॥

ਕਬਿਤੁ॥ ਜੈਸੇ ਝੂਠ ਸਾਚ ਸੌਂ ਪਖਾਨ ਜੈਸੇ ਕਾਚ ਸੌਂ ਅਉ
ਪਾਰਾ ਜੈਸੇ ਆਂਚ ਸੌਂ ਪਤਊਆ ਜਿਉ ਲਹਰਿ ਸੌਂ॥
ਜੈਸੇ ਗਿਆਨ ਮੋਹ ਸੌਂ ਬਿਬੇਕ ਜੈਸੇ ਦ੍ਰੋਹ ਸੌਂ
ਤਪੱਸੀ ਦਿਜ ਦ੍ਰੋਹ ਸੌਂ ਅਨਰ ਜੈਸੇ ਨਰ ਸੌਂ॥
ਲਾਜ ਜੈਸੇ ਕਾਮ ਸੌਂ ਸੁ ਸੀਤ ਜੈਸੇ ਘਾਮ ਸੌਂ ਅਉ
ਪਾਪ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੌਂ ਅਛਰ ਜੈਸੇ ਛਰ ਸੌਂ॥
ਸੂਮਤਾ ਜਿਉ ਦਾਨ ਸੌਂ ਜਿਉਂ ਕ੍ਰੋਧ ਸਨਮਾਨ ਸੌਂ
ਸੁ ਸਯਾਮ ਕਬਿ ਐਸੇ ਆਇ ਫਿਰਯੋ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੌਂ॥੨੨੬੯॥

ਅਰਥ – ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਠ ਦਾ ਸੱਚ ਨਾਲ, ਪੱਥਰ ਦਾ ਕੱਚ ਨਾਲ, ਪਾਰੇ ਦਾ ਅੱਗ ਨਾਲ ਅਤੇ ਬੇੜੇ ਦਾ ਲਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮੋਹ ਨਾਲ, ਬਿਬੇਕ ਦਾ ਦ੍ਰੋਹ ਨਾਲ, ਤਪੱਸੀ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਕਾਇਰ ਦਾ ਜੋਧੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਕਾਮ ਨਾਲ, ਠੰਡ ਦਾ ਧੁੱਪ ਨਾਲ, ਪਾਪ ਦਾ ਰਾਮ ਨਾਮ ਨਾਲ, ਅਛਲ ਦਾ ਛਲ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸੂਮਤਾ ਦਾ ਦਾਨ ਨਾਲ, ਜਿਵੇਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਸਲੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਨਕਲੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੨੨੬੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੁੱਧੁ ਭਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁ ਤਹਾਂ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਚਕ੍ਰ ਸੰਭਾਰਯੋ॥
ਮਾਰਤ ਹਉ ਤੁਹਿ ਏ ਰੇ ਸ੍ਰਿਗਾਲ ਮੈ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਇਮ ਸਯਾਮ ਪਚਾਰਯੋ॥

ਛੋਰ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਦੇਤ ਭਯੋ ਸਿਰ ਸ਼ਤ੍ਰ ਕੋ ਮਾਰ ਜੁਦਾ ਕਰਿ ਡਾਰਯੋ॥
ਮਾਨਹੁ ਕੁਮ੍ਹਾਰ ਲੈ ਤਾਗਹਿ ਕੋ ਚਕ ਤੇ ਫੁਨ ਬਾਸਨ ਕਾਟ ਉਤਾਰਯੋ॥੨੨੭੦॥

ਅਰਥ – ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਚੱਕ੍ਰ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਲਕਾਰਾ ਦਿੱਤਾ—ਹੇ ਸ੍ਰਿਗਾਲ ! ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਘੁਮਿਆਰ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਚੱਕ ਤੋਂ ਭਾਂਡਾ ਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ॥ ੨੨੭੦॥

ਦੇਖਿ ਸ੍ਰਿਗਾਲ ਹਨਯੋ ਰਨ ਮੈ ਇਕ ਕਾਂਸ਼ੀ ਕੋ ਭੂਪ ਹੁਤੋ ਸੋਊ ਧਾਯੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਸੋ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਅਤਿਹੀ ਤਿਹ ਆਇ ਕੈ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ॥
ਮਾਰ ਮਚੀ ਅਤਿ ਜੋ ਤਿਹ ਠਾਂ ਸੁ ਤਬੈ ਇਹ ਸ੍ਯਾਮ ਜੂ ਚੱਕ੍ਰ ਚਲਾਯੋ॥
ਜਿਉ ਅਰਿ ਆਗਲ ਕੋ ਕਟਯੋ ਸੀਸੁ ਤਿਹੀ ਬਿਧ ਯਾਹੀ ਕੋ ਕਾਟਿ ਗਿਰਾਯੋ॥੨੨੭੧॥

ਅਰਥ – ਸ੍ਰਿਗਾਲ ਨੂੰ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਵੇਖ ਲਿਆ, ਤਦ ਉਥੇ ਇਕ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਉਹ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪੈ ਗਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੇ ਆਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਜੋ ਬੜੀ ਮਾਰ ਮੱਚੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਚੱਕ੍ਰ ਚਲਾਇਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦਾ ਭੀ ਸਿਰ ਲਾਹ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ॥ ੨੨੭੧॥

ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਜੂ ਜਬ ਏ ਦੋਊ ਸੈਨ ਕੇ ਦੇਖਤ ਕੋਪ ਸੰਘਾਰੇ॥
ਫੂਲ ਭਈ ਮਨ ਸਭਨਨ ਕੇ ਤਬ ਬਾਜ ਉਠੀ ਸਹਿਨਾਇ ਨਗਾਰੇ॥
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਅਰਿ ਬੀਰ ਹੁਤੇ ਸਭ ਆਪਨੇ ਆਪਨੋ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੇ॥
ਫੂਲ ਪਰੇ ਨਭ ਮੰਡਲ ਤੇ ਘਨਿ ਜਿਉ ਘਨਿਸ੍ਯਾਮ ਪੈ ਸ੍ਯਾਮ ਉਚਾਰੇ॥੨੨੭੨॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ। ਤਦ ਸਾਰੀ ਯਾਦਵੀ ਸੈਨਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸ਼ਹਨਾਈਆਂ ਦੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਵੈਰੀ ਦਲ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਘਨਸਿਆਮ ਦੇ ਉੱਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ॥ ੨੨੭੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਸ੍ਰਿਗਾਲ ਕਾਂਸ਼ੀ ਕੇ ਭੂਪ ਸਹਤ ਬਧਹ ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਨੰ॥

ਅਥ ਸੁਦੱਛ ਜੁੱਧੁ ਕਥਨੰ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੈਨ ਭਜਜ ਜਬ ਸ਼ਤ੍ਰਨ ਕੋ ਤਬ ਆਪਨੇ ਸੈਨ ਮੈ ਸਜਾਮ ਜੂ ਆਏ॥
ਆਵਤ ਦੇਵ ਹੁਤੇ ਜਿਤਨੇ ਤਿਤਨੇ ਹਰਿ ਪਾਇਨ ਸੋ ਲਪਟਾਏ॥
ਦੈ ਕੈ ਪ੍ਰਦੱਛਨ ਸਜਾਮ ਸਭੋ ਤਿਨ ਸੰਖ ਬਜਾਇ ਕੈ ਧੂਪ ਜਗਾਏ॥
ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਸਭ ਹੂ ਮਨ ਮੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਬੀਰ ਸਹੀ ਕਰ ਪਾਏ॥੨੨੭੩॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਵੈਰੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਭੱਜ ਗਈ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਆ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀ ਪੈ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰਕੇ ਧੂਪ ਜਗਾਏ ਤੇ ਸੰਖ ਵਜਾਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸੂਰਮਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ॥ ੨੨੭੩॥

ਉਤ ਕੈ ਉਪਮਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਦੱਛ ਗਏ ਇਤਿ ਦ੍ਵਾਰਵਤੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਆਯੋ॥
ਜਾਇ ਉਤੈ ਸਿਰ ਭੂਪ ਕੋ ਕਾਂਸੀ ਕੇ ਬੀਚ ਪਰਯੋ ਪੁਰ ਸ਼ੋਕ ਜਨਾਯੋ॥
ਭਾਖਤ ਭੇ ਸਭ ਯੌ ਬਤੀਯਾ ਸੋਈ ਯੌ ਕਹਿਕੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਸਜਾਮ ਜੂ ਸੌ ਹਮਰੇ ਜੈਸੇ ਭੂਪਤ ਕਾਜ ਕੀਯੋ ਫਲੁ ਤੈਸੋ ਈ ਪਾਯੋ॥੨੨੭੪॥

ਅਰਥ – ਉਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰਕੇ ਦੱਛ ਰਾਜਾ ਘਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੁਆਰਕਾ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਉਧਰ ਕਾਂਸੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਿਰ ਜਾ ਕੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ੋਕ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਫਲ ਪਾਇਆ ਹੈ॥ ੨੨੭੪॥

ਜਾ ਚਤੁਰਾਨਨ ਨਾਰਦ ਕੌ ਸ਼ਿਵ ਕੌ ਉਠ ਕੈ ਜਗ ਲੋਕੁ ਧਿਆਵੈ॥
ਨਾਰ ਨਿਵਾਇ ਭਲੇ ਤਿਨ ਕੌ ਫੁਨ ਸੰਖ ਬਜਾਇ ਕੈ ਧੂਪ ਜਗਾਵੈ॥
ਡਾਰ ਕੈ ਫੂਲ ਭਲੀ ਬਿਧ ਸੌ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਤਿਹ ਸੋ ਸਿਰ ਨਾਵੈ॥
ਤੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੇ ਸਾਧਨ ਕੋ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਗਾਵਤ ਪਾਰ ਨ ਪਾਵੈ॥੨੨੭੫॥

ਅਰਥ – ਜਿਸ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾਰਦ ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ, ਜਗਤ ਦੇ ਲੋਕ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠ ਕੇ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਧੂਪ ਧੁਖਾਂ ਕੇ ਜੋਤਾਂ ਜਗਾਕੇ ਤੇ ਸੰਖ ਵਜਾ ਕੇ ਆਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ

ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ, ਸ਼ਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ।। ੨੨੭੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਾਂਸ਼ੀ ਕੇ ਭੂਪ ਕੋ ਪੂਤ ਸੁਦੱਛਨ ਤਾ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢਾਯੋ।।
ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਕੋ ਕੀਯੋ ਬਧੁ ਜਾਇ ਹਉ ਤਾਹਿ ਹਨੋ ਚਿਤ ਬੀਚ ਬਸਾਯੋ।।
ਸੇਵ ਕਰੀ ਸ਼ਿਵ ਕੀ ਹਿਤ ਸੌ ਤਿਹ ਗਾਲ ਬਜਾਇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਾਯੋ।।
ਸਯਾਮ ਹਨੋ ਝਟ ਦੈ ਛਿਨ ਮੈ ਤਿਨ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਤਟ ਦੈ ਬਰੁ ਪਾਯੋ।। ੨੨੭੬।।

ਅਰਥ – ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੁਦੱਛਨ' ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸਨੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਾਂਗਾ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਉਸਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਬੜੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਵਜਾ ਵਜਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਿਆਮ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵਰ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਝਟ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂ।। ੨੨੭੬।।

ਰੁੱਦ੍ਰ ਬਾਚ ਦੱਛ ਸੋ।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਸ਼ਿਵਜੂ ਫਿਰ ਯੌ ਉੱਚਰੋ।। ਹਰਿ ਕੇ ਬਧ ਹਿਤ ਹੋਮਹਿ ਕਰੋ।।
ਤਾ ਤੇ ਮੂਰਤਿ ਏਕ ਨਿਕਰਿ ਹੈ।। ਸੋ ਹਰਿ ਜੀ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨਨ ਹਰਿ ਹੈ।।੨੨੭੭।।

ਅਰਥ – ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ—ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਪਹਿਲੇ ਹੋਮ ਕਰ ਲੈ। ਉਸ ਹੋਮਕੁੰਡ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮੂਰਤੀ ਨਿਕਲੇ ਗੀ, ਓਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੇਗੀ।। ੨੨੭੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਕਹੀ ਤਿਹ ਜੁੱਧ ਮੈ ਜੋ ਕੋਊ ਬਿਮੁਖ ਕਰਾਇ।।
ਤਾ ਪੈ ਬਲੁ ਨਹਿ ਚਲਿ ਸਕੈ ਤੁਮ ਮਾਰੈ ਫਿਰ ਆਇ।। ੨੨੭੮।।

ਅਰਥ – ਇਕ ਹੋਰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ, ਉਸ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੋ ਕੋਈ ਬੇਮੁਖਤਾ ਕਰੇਗਾ। ਤਦ ਉਸ ਉੱਤੇ ਤੇਰਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕੇਗਾ, ਫਿਰ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਆ ਮਾਰੇਗਾ।। ੨੨੭੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਐਸੇ ਸੁਦੱਛਨ ਕੋ ਜਬ ਹੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਐਸੇ ਰੁਦ੍ਰ ਬਖਾਨਜੋ।।
ਸੋ ਉਨ ਕਾਜ ਕੀਯੋ ਉਠ ਕੈ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਹਰਖਾਨਜੋ।।
ਹੋਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਪਾਵਕ ਮੈ ਘ੍ਰਿਤ ਅੱਛਤ ਜਉ ਜੈਸੇ ਬੇਦ ਨ ਮਾਨਜੋ।।

ਰੁਦ੍ਰ ਕੋ ਭਾਖਬੋ ਕੋ ਸੁ ਕਛੂ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਜੜ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨਜੋ॥ ੨੨੭੯॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਦੱਛਨ ਨੂੰ ਜਦ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ। ਤਦ ਉਸਨੇ ਉੱਠ ਕੇ ਓਹੀ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਘਿਉ ਤਿਲ ਚਾਵਲ ਤੇ ਜੌਂ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਹੋਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੂਰਖ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਿਆ॥ ੨੨੭੯॥

ਤਉ ਨਿਕਸੀ ਤਿਹ ਤੇ ਪ੍ਰਤਮਾ ਤਿਹ ਦੇਖਤ ਹੀ ਸਭ ਕਉ ਡਰੁ ਆਵੈ॥
ਕਉਨ ਬਲੀ ਪ੍ਰਗਟਜੋ ਜਗ ਮੈ ਇਹ ਧਾਵਤ ਅੱਗ੍ਰਜ ਕੋ ਠਹਰਾਵੈ॥
ਠਾਢੀ ਭਈ ਕਰਿ ਲੈ ਕੈ ਗਦਾ ਅਤਿ ਰੋਸਕੈ ਦਾਂਤ ਸੋ ਦਾਂਤ ਬਜਾਵੈ॥
ਐਸੇ ਲਖਜੋ ਸਭ ਹੂੰ ਇਹ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਜੀਵਤ ਜਾਨ ਨ ਪਾਵੈ॥੨੨੮੦॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮੂਰਤੀ ਨਿਕਲੀ, ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਸਭ ਨੂੰ ਹੀ ਡਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਕੌਣ ਸੂਰਮਾ ਜੰਮਿਆ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀ ਠਹਿਰੇਗਾ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਗਦਾ ਲੈ ਕੇ ਮੂਰਤੀ ਖੜੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਦੰਦ ਨਾਲ ਦੰਦ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ । ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਦੇ ਭੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕੇਗਾ॥ ੨੨੮੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਦਿਸ ਦ੍ਵਾਰਵਤੀ ਕੀ ਧਾਈ॥ ਅਤਿ ਚਿਤਿ ਅਪਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢਾਈ॥
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਇਤੈ ਸੁਨ ਪਾਯੋ॥ ਏਕ ਤੇਜ ਕੋਊ ਹਮ ਪੈ ਆਯੋ॥ ੨੨੮੧॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਉਹ ਮੂਰਤੀ ਦੁਆਰਕਾ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਈ। ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਸੁਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਕੋਈ ਇਕ 'ਤੇਜ' ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਹੈ॥ ੨੨੮੧॥

ਜੋ ਇਹ ਕੇ ਫੁਨ ਅੱਗ੍ਰਜ ਆਵੈ॥ ਸੋ ਸਭ ਭਸਮ ਹੋਤ ਹੀ ਜਾਵੈ॥
ਜੋ ਇਨ ਸੰਗ ਮਾਂਡ ਰਨ ਲਰੈ॥ਸੋ ਜਮ ਲੋਕ ਪਯਾਨੋ ਕਰੈ॥੨੨੮੨॥

ਅਰਥ - ਜੋ ਕੋਈ ਇਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗਾ, ਉਹ ਸਭ ਹੀ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੋ ਕੋਈ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਬਣਾ ਕੇ ਲੜੇਗਾ ਉਹ ਜਮ ਲੋਕ ਵੱਲ ਜਾਵੇਗਾ॥ ੨੨੮੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਜੋ ਉਹ ਕੇ ਮੁਖ ਆਇ ਗਯੋ ਪ੍ਰਭ ਸੋ ਉਨਹੂ ਛਿਨ ਮਾਹਿ ਜਰਾਯੋ॥
ਯੌ ਸੁਨਿ ਬਾਤ ਚੜ੍ਯੋ ਰਥ ਪੈ ਹਰਿ ਤਾਹੀ ਕੀ ਸਾਮੁਹਿ ਚਕ੍ਰ ਚਲਾਯੋ॥

ਚਕ੍ਰ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਕੇ ਤਿਨ ਅੱਗ੍ਰਜ ਤਾਹੀ ਕੋ ਪਉਰਖ ਨੈਕੁ ਬਸਾਯੋ।।
ਅੰਤ ਖਿਸਾਇ ਚਲੀ ਫਿਰ ਕੈ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹੈ ਸੋਊ ਭੂਪਤਿ ਘਾਯੋ।। ੨੨੯੩।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੱਥ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਤੁਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੱਕੇ ਚੱਕ੍ਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸਦਾ ਰੱਤੀ ਭਰ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲਿਆ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋ ਕੇ ਪਿਛੇ ਤੁਰ ਪਈ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੁੜਕੇ ਉਸਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ।। ੨੨੯੩।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਕੋ ਜਿਨਹੂ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਨਹਿ ਧ੍ਯਾਨ ਲਗਾਯੋ।।
ਅਉਰ ਕਹਾ ਭਯੋ ਜਉ ਗੁਨ ਕਾਹੂ ਕੋ ਗਾਵਤ ਹੈ ਗੁਨ ਸ੍ਯਾਮ ਨ ਗਾਯੋ।।
ਅਉਰ ਕਹਾ ਭਯੋ ਜਉ ਜਗਦੀਸ਼ ਬਿਨਾ ਸੁ ਗਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ ਮਨਾਯੋ।।
ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਕਹੈ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਸਦਾ ਤਿਹ ਆਪਨੋ ਜਨਮ ਗਵਾਯੋ।। ੨੨੯੪।।

ਅਰਥ - ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦਾ ਕਥਨ—ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਜਿਸਨੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਧਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵੇਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਗਾਵੇਂ। ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੇਕਰ ਜਗਦੀਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸਨੇ ਗਣੇਸ਼ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਮਨਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੨੨੯੪।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਮੂਰਤ ਸੁਦੱਛਨ ਭੂਪ ਸੁਤ ਕੋ ਬਧਹਿ ਸਮਾਪਤੰ।।

\- - - - - - -

ਅਥ ਕਪ ਬਧ ਕਥਨੰ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸੋਊ ਜੀਤ ਕੈ ਛੋਰ ਦਯੋ ਰਨ ਮੈ ਨ੍ਰਿਪ ਜੋ ਰਨ ਤੇ ਕਬਹੂ ਨ ਟਰੈ।।
ਦਈ ਕਾਟ ਸਹੱਸ੍ਰ ਭੁਜਾ ਤਿਹ ਕੀ ਜਿਹ ਤੇ ਫੁਨ ਚਉਦਹ ਲੋਕ ਡਰੈ।।
ਕਰਿ ਕੰਚਨ ਧਾਮ ਦਏ ਤਿਹ ਕੋ ਦਿਜ ਮਾਂਗ ਸਦਾ ਜੋਊ ਪੇਟ ਭਰੈ।।
ਫੁਨ ਰਾਖ ਕੈ ਲਾਜ ਲਈ ਦ੍ਰੁਪਤੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਬਿਨਾ ਐਸੀ ਕਉਨ ਕਰੈ।। ੨੨੯੫।।

****

ਅਰਥ – ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਣ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਰਣ ਤੋਂ ਕਦੇ ਭੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਡਰਦੇ ਸਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਹਵਾਂ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਘਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਦਰੋਪਤੀ ਦੀ ਲੱਜਾ ਰੱਖ ਲਈ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?।। ੨੨੯੫।।

ਚੌਪਈ।। ਰੇਵਤ ਨਗਰ ਹਲਧਰ ਜੂ ਗਯੋ।। ਤ੍ਰਿਯ ਸੰਗਿ ਲੈ ਹੁਲਾਸ ਚਿਤ ਭਯੋ।।
ਸਭਨ ਤਹਾ ਮਿਲ ਮਦਰਾ ਪੀਯੋ।। ਗਾਵਤ ਭਯੋ ਉਮਗ ਕੈ ਹੀਯੋ।। ੨੨੯੬।।

ਅਰਥ – ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸੌਹਰੇ ਦੇ 'ਰੇਵਤ' ਸ਼ਹਿਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਉਮੰਗ ਨਾਲ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ।। ੨੨੯੬।।

ਇਕ ਕਪ ਹੁਤੋ ਤਹਾ ਸੋ ਆਯੋ।। ਮਦਰਾ ਸਕਲ ਫੋਰ ਘਟ ਗ੍ਰਾਯੋ।।
ਫਾਧਤ ਭਯੋ ਰਤੀ ਕੁ ਨ ਡਰਜੋ।। ਮੁਸਲੀਧਰ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧਹਿ ਭਰਜੋ।। ੨੨੯੭।।

ਅਰਥ – ਉਥੇ ਇਕ ਬਾਂਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਭੀ ਆ ਗਿਆ ਉਸਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਘੜਾ ਭੰਨਕੇ ਸਾਰੀ ਸ਼ਰਾਬ ਬਿਅਰਥ ਗਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਟਪੋਸੀਆਂ ਮਾਰਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਰਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਨਾ ਡਰਿਆ, ਉਸਦੀ ਹਰਕਤ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ।। ੨੨੯੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਉਠ ਠਾਢੋ ਮੁਸਲੀ ਭਯੋ ਦੋਊ ਅਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰ।।
ਜਿਉ ਕਪ ਨਾਚਤ ਫਿਰਤ ਥੋ ਛਿਨ ਮੈ ਦਯੋ ਸੰਘਾਰ।। ੨੨੯੮।।

ਅਰਥ – ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸ਼ਤ੍ਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਉਠਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਬਾਂਦਰ ਨੱਚਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ।। ੨੨੯੮।।

ਇਤਿ ਕਪ ਕੋ ਬਲਭਦ੍ਰ ਬਧ ਕੀਬੋ ਸਮਾਪਤੰ।।

– – – – –

ਗਜ ਪੁਰ ਕੇ ਰਾਜਾ ਕੀ ਦੁਹਤਾ ਸਾਬਰ ਬਰੀ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬੀਰ ਗਜਾਪੁਰ ਕੇ ਰੁਚ ਸੋ ਦੁਹਤਾ ਕੋ ਦ੍ਰਜੋਧਨ ਬਜਾਹ ਰਚਾਯੋ।।
ਭੂਪ ਜਿਤੇ ਭੂਅ ਮੰਡਲ ਕੇ ਤਿਨ ਕਉਤਕ ਹੇਰਬੇ ਕਾਜ ਬੁਲਾਯੋ।।
ਅੰਧ ਕੇ ਪੂਤਹਿ ਬਜਾਹ ਰਚਯੋ ਸੋ ਸੁ ਤਾਹੀ ਕੋ ਦੁਆਰਵਤੀ ਸੁਨ ਪਾਯੋ।।
ਸਾਂਬ ਹੁਤੋ ਇਕ ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਬਾਲਕ ਜਾਂਬਵਤੀ ਹੂੰ ਤੇ ਸੋ ਚਲਿ ਆਯੋ।। ੨੨੯੯।।

ਅਰਥ – ਗੱਜ ਪੁਰ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨਾਲ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਰਚਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਦੇ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਦੁਆਰਕਾ ਪੁਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਭੀ ਸੁਣ ਲਈ ਹੈ। 'ਸਾਂਬ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਇਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸੀ, ਜੋ ਜਾਂਮਵੰਤੀ ਨੇ ਜੰਮਿਆ ਸੀ।। ੨੨੮੯।।

ਗਹਿ ਕੈ ਬਹੀਯਾ ਪੁਨ ਭੂਪ ਸੁਤਾ ਹੂ ਕੀ ਸਜੰਦਨ ਭੀਤਰ ਡਾਰ ਸਿਧਾਰਯੋ।।
ਜੋ ਭਟ ਤਾਹਿ ਸਹਾਇ ਕੇ ਕਾਜ ਲਰਯੋ ਸੋਊ ਏਕ ਹੀ ਬਾਨ ਸੋ ਮਾਰਯੋ।।
ਧਾਇ ਪਰੇ ਛਿ ਰਥੀ ਮਿਲਿ ਕੈ ਸੁ ਘਨੋ ਦਲੁ ਲੈ ਜਬ ਭੂਪ ਪਚਾਰਯੋ।।
ਜੁਧੁ ਭਯੋ ਤਿਹ ਠਉਰ ਘਨੋ ਸੋਊ ਯੌ ਮੁਖ ਤੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਉਚਾਰਯੋ।। ੨੨੯੦।।

ਅਰਥ – ਸਾਂਬ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰੱਥ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਕੇ ਰੱਥ ਨੂੰ ਭੱਜਾ ਕੇ ਤੁਰ ਚਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਭੀ ਸੂਰਮਾ ਆ ਕੇ ਲੜਿਆ ਸਾਂਬ ਨੇ ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ। ਜਦ ਰਾਜੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੇ ਵੰਗਾਰਿਆ, ਤਦ ਛੇ ਰੱਥੀ ਇਕੱਠੇ ਮਿਲਕੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ।। ੨੨੯੦।।

ਪਾਰਥ ਭੀਖਮ ਦ੍ਰੋਣ ਕ੍ਰਿਪਾਰੁ ਕ੍ਰਿਪੀਸੁਤ ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਮਨ ਮੈ।।
ਅਰੁ ਅਉਰ ਸੁ ਕਰਨ ਚਲਯੋ ਰਿਸ ਸੋ ਅਕਟੋ ਧਰ ਕਉਚ ਤਬੈ ਤਨ ਮੈ।।
ਛਬਿ ਪਾਵਤ ਭਯੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਸੋਊ ਯੌ ਇਨ ਸੂਰਨ ਕੇ ਗਨ ਮੈ।।
ਜਿਮ ਸੂਰਜ ਸੋਭਤ ਦਿਵਤਨ ਮੈ ਇਹ ਸੋ ਛਬ ਪਾਵਤ ਭਯੋ ਰਨ ਮੈ।। ੨੨੯੧।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਪਾਰਥ = ਅਰਜਨ।। ਭੀਖਮ = ਪਿਤਾਮਾ।। ਦ੍ਰੋਣ = ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ।। ਕ੍ਰਿਪਾ = ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ।। ਕਉਚ = ਸੰਜੋਅ।। ਦਿਵਤਨ = ਦਿਨ।।

ਅਰਥ – ਅਰਜਨ, ਭੀਖਮ ਪਿਤਾਮਾ, ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਅ ਤੇ ਅਸ੍ਵਥਾਮਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਗੁੱਸੇ ਨਾਨ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 'ਕਰਨ' ਚਲਿਆ, ਜੋ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸਦੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਸੰਜੋਅ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿਚ ਸੋਭਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਣ ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੨੨੯੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੰਗ ਭਯੋ ਜਿਹ ਠਉਰ ਨਿਸ਼ੰਗ ਸੁ ਛੂਟਤ ਭੇ ਦੁਹੂ ਓਰ ਤੇ ਭਾਲੇ।।

ਘਾਇਨ ਲਾਗ ਭਜੇ ਭਟ ਯੌ ਮਨੋ ਖਾਇ ਚਲੇ ਗ੍ਰਿਹ ਕੇ ਸੁ ਨਿਵਾਲੇ॥
ਬੀਰ ਫਿਰੈ ਅਤਿ ਘੂਮਤਿ ਹੀ ਸੁ ਮਨੋ ਅਤਿ ਪੀ ਮਦਰਾ ਮਤਵਾਲੇ॥
ਬਾਸਨ ਤੇ ਧਨ ਅਉਰ ਨਿਖੰਗ ਫਿਰੈ ਰਨ ਬੀਚ ਖਤੰਗ ਪਿਆਲੇ॥੨੨੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਵਾਲੇ = ਭੋਜਨ॥ ਬਾਸਨ=ਭਾਂਡੇ॥ ਨਿਖੰਗ=ਭੱਥਾ॥ ਖਤੰਗ ਤੀਰਗਾ॥

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਨਿਰੰਗਾ ਜੁੱਧ ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਥੋ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋ ਭਾਲੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਫੱਟਾਂ ਦੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਘਰ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਖਾਣ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਝੂਮਦੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਇਉਂ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਬਹੁਤੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਮਸਤ ਹ ਗਏ ਹਨ। ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਭਾਂਡੇ ਧਨੁੱਖ ਅਤੇ ਭੱਥੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੋ ਰਣ ਵਿਚ ਤੀਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਏਹੋ ਹੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਪਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪਿਆਲੇ ਹਨ॥ ੨੨੯੨॥

ਸਾਂਬ ਸਰਾਸਨ ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਬਹੁ ਬੀਰ ਹਨੇ ਤਿਹ ਠਉਰ ਕਰਾਰੇ॥
ਏਕਨ ਕੇ ਬਿਬ ਪਾਗ ਕਟੇ ਅਰੁ ਏਕਨ ਕੇ ਸਿਰ ਹੀ ਕਟਿ ਡਾਰੇ॥
ਅਉਰ ਨਿਹਾਰ ਭਜੇ ਭਟ ਯੌ ਉਪਮਾ ਤਿਨ ਕੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਉਚਾਰੇ॥
ਸਾਧ ਕੀ ਸੰਗਤ ਪਾਇ ਮਨੋ ਜਨ ਪੁੰਨਿ ਕੇ ਅੱਗ੍ਰਜ ਪਾਪ ਪਧਾਰੇ॥੨੨੯੩॥

ਅਰਥ - ਸਾਂਬ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਲੈ ਕੇ, ਉਸ ਥਾਂ ਬਹੁਤ ਭਾਰੇ ਭਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪੈਰ ਵੱਢੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਹੀ ਵੱਢ ਸੁਟੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨੂੰ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ, ਸਾਧ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪੁੰਨ ਅੱਗੇ ਪਾਪ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਪੁੰਨ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਪਾਪ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣੇ ਹਨ॥ ੨੨੯੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਏਕਨ ਕੀ ਦਈ ਕਾਟ ਭੁਜਾ ਅਰੁ ਏਕਨ ਕੇ ਕਰਿ ਹੀ ਕਟਿ ਡਾਰੇ॥
ਏਕ ਕਟੇ ਅਧ ਬੀਚਹੁ ਤੇ ਰਥ ਕਾਟਿ ਰਥੀ ਬਿਰਥੀ ਕਰਿ ਮਾਰੇ॥
ਸੀਸ ਕਟੇ ਭਟ ਠਾਢੇ ਰਹੇ ਇਕ ਸ੍ਰੋਣ ਉਠਿਓ ਛਬਿ ਸਯਾਮ ਉਚਾਰੇ॥
ਬੀਰਨ ਕੋ ਮਨੋ ਬਾਗ ਬਿਖੈ ਜਨ ਛੂਟੇ ਹੈ ਏ ਸੁ ਅਨੇਕ ਫੁਹਾਰੇ॥੨੨੯੪॥

ਅਰਥ - ਇਕਨਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਹੀ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਕ ਅੱਧ ਵਿਚਾਲਿਓਂ ਹੀ ਕੱਟ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਰੱਥਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਰਥਵਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣਿਆਂ ਕਰਕੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਸਿਰ ਵੱਢੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਸੂਰਮੇ ਖੜੋਤੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਲਿਖਦੇ

ਹਨ ਕਿ ਬਾਗ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਫੁਹਾਰਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਰਦਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਉਲੰਬ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੨੯੪॥

ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਜਬੈ ਬਹੁ ਬੀਰ ਹਨੇ ਰਨ ਮੈ ਚਹਿ ਕੈ॥
ਇਕ ਭਾਜ ਗਏ ਨ ਮੁਰੇ ਬਹੁਰੋ ਇਕ ਘਾਇਨ ਆਇ ਪਰੇ ਸਹਿ ਕੈ॥
ਬਹੁ ਹੁਇ ਕੈ ਨਿਰਾਯੁਧ ਹ੍ਵੈ ਇਹ ਕੈ ਹਮ ਰਾਖਹੁ ਪਾਇ ਪਰੇ ਕਹਿ ਕੈ॥
ਇਕ ਠਾਢੇ ਭਏ ਘਿਘਿਯਾਤ ਬਲੀ ਤ੍ਰਿਨ ਕੋ ਦੁਹੂੰ ਦਾਂਤਨ ਮੈ ਗਹਿ ਕੈ॥੨੨੯੫॥

ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਾਂਬ ਨੇ ਜਦ ਰਣ ਵਿਚ ਚਾਹ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਇਕ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਮੋੜਿਆਂ ਭੀ ਮੁੜੇ ਨਹੀ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਫੱਟਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰਦੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਥਿਆਰ ਹੀਣ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਨੂੰ ਰਖ ਲੌ ਪੈਰੀ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਕਈ ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਘਾਹ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਘਿਘਿਆ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ॥ ੨੨੯੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੁੱਧੁ ਕੀਯੋ ਸੁਤ ਕਾਨ੍ਹ ਇਤੋ ਨਹਿ ਹੁਇ ਹੈ ਕਬੈ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹੀ ਕੀਨੋ॥
ਦ੍ਵੈ ਘਟਿ ਆਠ ਰਥੀ ਬਲਵੰਡ ਤਿਨੋ ਹੂ ਤੇ ਏਕ ਬਲੀ ਨਹੀ ਹੀਨੋ॥
ਸੋ ਮਿਲਿ ਕੈ ਕਰਿ ਕੋਪ ਪਰੇ ਸੁਤ ਕਾਨ ਕੇ ਊਪਰ ਜਾਨ ਨ ਦੀਨੋ॥
ਰੋਸ ਬਢਾਇ ਮਚਾਇ ਕੈ ਮਾਰ ਹਕਾਰ ਕੈ ਕੇਸਨ ਤੇ ਗਹਿ ਲੀਨੋ॥੨੨੯੬॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਾਂਬ ਨੇ ਏਨਾਂ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਕਰੇਗਾ। ਦੋ ਘਟ-ਅੱਠ (ਛੇ) ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਰੱਥੀ ਯੋਧੇ ਉਸਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਆਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਭੀ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਸਾਂਬ ਦੇ ਉਤੇ ਆ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ, ਮਾਰ ਨੂੰ ਮਚਾ ਕੇ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸਾਂਬ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੨੨੯੬॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥

ਇਨ ਬੀਰਨ ਕੀ ਜਬ ਜੀਤ ਭਈ॥ ਦੁਹਤਾ ਤਬ ਭੂਪ ਕੀ ਛੀਨ ਲਈ॥
ਸੋਊ ਛੀਨ ਕੈ ਮੰਦਰਿ ਆਨ ਧਰੀ॥ ਦੁਬਿਧਾ ਮਨ ਕੀ ਸਭ ਦੂਰਿ ਕਰੀ॥੨੨੯੭॥

ਅਰਥ - ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੇਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਜਦ ਜਿੱਤ ਹੋਈ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਸਾਂਬ ਪਾਸੋਂ ਖੋਹ ਲਈ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਖੋਹ ਕੇ ਮੰਦਰ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਲੁਕਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੁਚਿੱਤੀ ਦੂਰ ਕਰ ਲਈ ਹੈ॥ ੨੨੯੭॥

ਚੌਪਈ।। ਇਤੈ ਦੁਰਯੋਧਨ ਹਰਖ ਜਨਾਯੋ।। ਉਤ ਹਲਧਰ ਹਰਿ ਜੂ ਸੁਨ ਪਾਯੋ।।
ਸੁਨ ਬਸੁਦੇਵ ਕ੍ਰੋਧ ਅਤਿ ਭਰਿ ਕੈ।। ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਮੂਛਹਿ ਰਹਿਓ ਧਰਿ ਕੈ।।੨੨੯੮।।

ਅਰਥ – ਇਧਰ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਧਰ ਬਲਿਰਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਸੁਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਿਆਮ ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬਸਦੇਵ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ ਤੇ ਮੁੱਛਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿਹਾ।। ੨੨੯੮।।

ਬਸੁਦੇਵ ਬਾਚ।।

ਚੌਪਈ।। ਤਿਹ ਸੁਧ ਕਉ ਕੋਊ ਦੂਤ ਪਠੱਯੈ।। ਪੌਤ੍ਰ ਸੋਧ ਕੌ ਬੇਗ ਮੰਗੱਯੈ।।
ਮੁਸਲੀਧਰ ਤਿਹ ਠਉਰ ਪਠਾਯੋ।। ਚਲਿ ਹਲਧਰ ਤਿਹ ਪੁਰ ਮੈ ਆਯੋ।।੨੨੯੯।।

ਅਰਥ – ਉਸਦੀ ਖਬਰ ਲਿਆਉਣ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਿਆਦੇ ਨੂੰ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ ਖਬਰ ਮੈਨੂੰ ਛੇਤੀ ਮੰਗਵਾ ਦੇਵੋ। ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਲਿਰਾਮ ਚੱਲ ਕੇ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।। ੨੨੯੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਆਇਸ ਪਾਇ ਪਿਤਾ ਕੋ ਜਬੈ ਚਲਿ ਕੈ ਬਲਿਭਦ੍ਰ ਗਜਾਪੁਰ ਆਯੋ।।
ਆਇਸ ਐਸੇ ਦਯੋ ਹਮਰੇ ਨ੍ਰਿਪ ਛੋਰ ਇਨੈ ਸੁਤ ਅੰਧ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਸੋ ਸੁਨ ਬਾਤ ਰਿਸਾਇ ਗਯੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਤੇ ਅਪਨੋ ਇਹ ਓਜ ਜਨਾਯੋ।।
ਐਚ ਲਯੋ ਪੁਰ ਤ੍ਰਾਸ ਭਰਯੋ ਸੋਊ ਲੈ ਦੁਹਿਤਾ ਇਹ ਪੂਜਨ ਆਯੋ।।੨੩੦੦।।

ਅਰਥ – ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ, ਬਲਿਰਾਮ ਚੱਲ ਕੇ ਗਜਾ ਪੁਰ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ, ਹੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ! ਇਸ ਮੇਰੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਰਾਜਾ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਬਲਰਾਮ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਹੱਲ ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਏਹ ਕੁਝ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਡਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਦੁਰਯੋਜਨ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਇਆ ਹੈ।। ੨੩੦੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸਾਂਬ ਸੋ ਬਯਾਹ ਸੁਤਾ ਕੋ ਕੀਯੋ ਦੁਰਜੋਧਨ ਚਿੱਤ ਘਨੋ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।।
ਦਾਨ ਦਯੋ ਜਿਹ ਅੰਤ ਕਛੂ ਨਹਿ ਬਿਪ੍ਰਨ ਕੋ ਕਹਿ ਸਯਾਮ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਭ੍ਰਾਤ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਕੋ ਸੰਗ ਹਲਾਯੁਧ ਲੈ ਕਰਿ ਦੁਆਰਵਤੀ ਕੋ ਸਿਧਾਯੋ।।
ਸਯਾਮ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਤੈ ਪਿਖਬੇ ਕਹੁ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਚਲਿ ਨਾਰਦ ਆਯੋ।। ੨੩੦੧।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸਾਂਬ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਝ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਹਿਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ। ਬਲਿਰਾਮ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦੁਆਰਕਾ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਭੀ ਚੱਲ ਕੇ ਦੁਆਰਕਾ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।। ੨੩੦੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਕੰਧੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਦ੍ਰਯੋਧਨ ਕੀ ਬੇਟੀ ਸਾਂਬ ਕੋ ਬਯਾਹ ਲਿਆਵਤ ਭਏ।।

- - - - - - - - - - - -

ਨਾਰਦ ਕੋ ਆਇਬੋ ਕਥਨੰ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਾਰਦ ਰੁਕਮਨ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮੈ ਪਹੁਚਿਓ ਆਇ।।
ਜਹਾਂ ਕਾਨ੍ਹ ਬੈਠੋ ਹੁਤੋ ਉਠ ਲਾਗੋ ਰਿਖ ਪਾਇ।। .੨੩੦੨।।

ਅਰਥ - ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਪਹਿਲੇ ਰੁਕਮਣੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਉਠਕੇ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕੀਤਾ।। ੨੩੦੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਦੂਸਰੇ ਮੰਦਰ ਭੀਤਰ ਨਾਰਦ ਜਾਤ ਭਯੋ ਤਿਹ ਸਯਾਮ ਨਿਹਾਰਯੋ।।
ਅਉਰ ਗਯੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸਯਾਮ ਤਬੈ ਰਿਖ ਆਨੰਦ ਹ੍ਵੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਪੇਖ ਭਯੋ ਸਭਹੂ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸਯਾਮ ਸੁ ਯੌ ਕਬਿ ਸਯਾਮਹਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁਧਾਰਯੋ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਕੋ ਮਨ ਮੈ ਮੁਨ ਈਸ ਸਹੀ ਕਰਿ ਕੈ ਜਗਦੀਸ਼ ਬਿਚਾਰਯੋ।।੨੩੦੩।।

ਅਰਥ - ਦੂਜੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਨਾਰਦ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਭੀ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਫਿਰ ਨਾਰਦ ਰਿਖੀ ਇਕ ਹੋਰ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਤਦ ਉਥੇ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬੈਠਾ ਡਿੱਠਾ, ਫਿਰ ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਨਾਰਦ ਜਿਥੇ ਵੀ ਗਿਆ ਉਥੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚ ਸੋਚ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਸੁਾਮੀ ਈਸਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।। ੨੩੦੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭਾਂਤਿ ਕਹੂੰ ਕਹੂੰ ਗਾਵਤ ਹੈ ਕਹੂੰ ਹਾਥ ਲੀਏ ਪ੍ਰਭ ਬੀਨ ਬਜਾਵੈ।।
ਪੀਵਤ ਹੈ ਸੁ ਕਹੂੰ ਮਦਰਾ ਅਉ ਕਹੂੰ ਲਰਕਾਨ ਕੋ ਲਾਡ ਲਡਾਵੈ।।
ਜੁੱਧੁ ਕਰੈ ਕਹੂੰ ਮੱਲਨ ਸੋ ਕਹੂੰ ਨੰਦਗ ਹਾਥ ਲੀਏ ਚਮਕਾਵੈ।।

ਇਉ ਹਰਿ ਕੇਲ ਕਰੈ ਤਿਹ ਠਾਂ ਜਿਹ ਕਉਤਕ ਕੋ ਕੋਊ ਪਾਰ ਨ ਪਾਵੈ॥੨੩੦੪॥

ਅਰਥ - ਕਿਸੇ ਘਰ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਸੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੀਨਾ ਲੈ ਕੇ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਬੈਠਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਲੜਕਿਆਂ ਨਾਲ ਲਾਡ ਪਿਆਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਘੋਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਧਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ 'ਨੰਦੰਗ' ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ ਚਮਕਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੌਤਕਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ॥ ੨੩੦੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਯੌ ਰਿਖ ਦੇਖ ਚਰਿਤ੍ਰ ਹਰਿ ਚਰਨ ਰਹਜੋ ਲਪਟਾਇ॥
ਚਲਤ ਭਯੋ ਸਭ ਜਗਤ ਕੋ ਕਉਤਕ ਦੇਖੋ ਜਾਇ॥ ੨੩੦੫॥

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵੇਖਕੇ, ਨਾਰਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਕੌਤਕ ਵੇਖਣ ਲੱਗਾ॥ ੨੩੦੫॥

ਅਥ ਜਰਾਸਿੰਧ ਬਧ ਕਥਨੰ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਮਹੂਰਤ ਸਜਾਮ ਉਠੇ ਉਠ ਨਾਇ ਹ੍ਰਿਦੇ ਹਰਿ ਧਿਆਨ ਧਰੈ॥
ਫਿਰ ਸੰਧਜਾ ਕੋ ਰਵਿ ਹੋਤ ਉਦੈ ਸੁ ਜਲਾਂਜਲੁ ਦੈ ਅਰੁ ਮੰਤ੍ਰ ਰਰੈ॥
ਫਿਰ ਪਾਠ ਕਰੈ ਸਤਿ ਸਜ ਸਲੋਕ ਕੋ ਸਜਾਮ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਪੈ ਨ ਟਰੈ॥
ਤਬ ਕਰਮ ਨ ਕਉਨ ਕਰੈ ਜਗ ਮੈ ਜਬ ਆਪਨ ਸਜਾਮ ਜੂ ਕਰਮ ਕਰੈ॥੨੩੦੬॥

ਅਰਥ - ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਦੇ ਤੜਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉੱਠਦੇ ਹਨ, ਉੱਠਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਨ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਉਦੈ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੰਧਿਆ ਕਰਕੇ ਜਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਤ ਸੈ ਸਲੋਕਾਂ ਦਾ 'ਦੁਰਗਾ ਸਪਤਸਈ' ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਦੇ ਭੀ ਇਸ ਤੋਂ ਹਟਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਤਦ ਫਿਰ ਹੋਰ ਕੇਹੜਾ ਕੋਈ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕਰੇਗਾ?॥ ੨੩੦੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਨ੍ਹਾਇ ਕੈ ਸਜਾਮ ਜੂ ਲਾਇ ਸੁਗੰਧ ਭਲੇ ਪਟ ਧਾਰ ਕੈ ਬਾਹਰਿ ਆਵੈ॥
ਆਇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਊਪਰ ਬੈਠ ਕੈ ਸਜਾਮ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਨਿਆਉ ਕਰਾਵੈ॥
ਅਉ ਸੁਖਦੇਵ ਕੋ ਤਾਤ ਭਲਾ ਸੁ ਕਥਾ ਕਰਿ ਸ੍ਰੀ ਨੰਦ ਲਾਲ ਰਿਝਾਵੈ॥
ਤਉ ਲਗਿ ਆਇ ਕਹੀ ਬਤੀਆ ਇਕ ਸੋ ਮੁਖ ਤੇ ਕਬਿ ਭਾਖ ਸੁਨਾਵੈ॥੨੩੦੭॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ, ਕਪੜੇ ਪਹਿਣ ਕੇ ਤੇ ਕਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤਰ ਆਦਿਕ ਸੁਗੰਧੀ ਲਾ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬੈਠਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਹਰ ਝਗੜੇ ਦਾ ਨਿਆਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਸ੍ਵਾਮੀ ਦਾ ਪਿਤਾ-ਬਯਾਸ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਕਥਾ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਤ ਨੇ ਆ ਕੇ ਜੋ ਗੱਲ ਆਖੀ ਹੈ, ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਹੁਣ ਮੁਖ ਤੋਂ ਓਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕਰਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।। ੨੩੦੭।।

ਦੂਤ ਬਾਚ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਜੋ ਤੁਮ ਜੀਤ ਕੈ ਭੂਪਤ ਛੋਰਿ ਦਯੋ ਤਿਹ ਓਜ ਜਨਾਯੋ।।
ਪੈ ਦਲ ਤੇਈਸ ਛੂਹਨ ਲੈ ਸੰਗ ਤੇਈਸ ਬਾਰ ਸੁ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ।।
ਕਾਨ ਕੋ ਅੰਤ ਭਜਾਇ ਰਹਯੋ ਮਥੁਰਾ ਕੇ ਬਿਖੇ ਰਹਨੇ ਹੂ ਨ ਪਾਯੋ।।
ਬੇਚ ਕੈ ਖਾਈ ਹੈ ਲਾਜ ਮਨੋ ਤਿਨ ਯੌ ਜੜ ਆਪਨ ਕੋ ਗਰਬਾਯੋ।। ੨੩੦੮।।

ਅਰਥ – ਦੂਤ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ! ਜਿਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਜਿੱਤ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਹੁਣ ਫੇਰ ਆਪਣਾ ਬਹੁਤਾ ਜ਼ੋਰ ਜਣਾਇਆ ਹੈ। ਤੇਈਸ ਛੋਹਣੀਆਂ, ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਤੇਈ ਵਾਰ ਹੀ ਆ ਕੇ ਉਸਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਭੱਜਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮਥੁਰਾ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਸ਼ਰਮ ਵੇਚ ਕੇ ਖਾ ਲਈ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਮੂਰਖ ਹੁਣ ਫੇਰ ਆਪ ਹੰਕਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੨੩੦੮।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਕੰਧੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਕਥਨੰ।।

– – – – – – – –

ਅਥ ਦਿੱਲੀ ਕੋ ਆਵਨ ਰਾਜਸੂਇ ਜੱਗ ਕਰਨ ਕਥਨੰ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਲਉ ਨਾਰਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੀ ਸਭਾ ਪਹੂਚਿਓ ਆਇ।।
ਦਿੱਲੀ ਕੌ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੋ ਲੈ ਚਲਿਓ ਸੰਗ ਲ੍ਯਾਇ।। ੨੩੦੯।।

ਏਨੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਨਾਰਦ ਰਿਖੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਟੁਰ ਚਲਿਆ।। ੨੩੦੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕਹੀ ਸਭ ਸੈਂ ਹਮ ਦਿੱਲੀ ਚਲੈ ਕਿਧੋ ਤਾਹੀ ਕੋ ਮਾਰੈ।।
ਜੋ ਮਤਵਾਰਨ ਕੇ ਮਨ ਭੀਤਰ ਆਵਤ ਹੈ ਸੋਊ ਬਾਤ ਬਿਚਾਰੈ।।
ਊਧਵ ਐਸੋ ਕਹਯੋ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਫੁਨ ਦਿੱਲੀ ਕੀ ਓਰ ਸਿਧਾਰੈ।।

ਪਾਰਥ ਭੀਮ ਕੋ ਲੈ ਸੰਗ ਆਪਨੇ ਤੌ ਤਿਹ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੋ ਜਾਇ ਸੰਘਾਰੈ॥੨੩੧੦॥

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ—ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਚਲੇ ਹਾਂ, ਖਬਰੋ ਉੱਥੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟੀਏ। ਪਰ ਬੁਧਿਵਾਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੋ, ਉਹੀ ਗੱਲ ਵਿਚਾਰ—ਕੇ ਦੱਸ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਊਧਵ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ—ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਪਹਿਲੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਵੱਲ ਹੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਰਜਨ ਤੇ ਭੀਮ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਵੈਰੀ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥ ੨੩੧੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਊਧਵ ਜੋ ਸਭ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕਉ ਮਾਰਿ ਕਹਿਓ ਸੁ ਸਭੈ ਹਰਿ ਮਾਨ ਲਯੋ॥
ਰਥਪਤਿ ਭਲੇ ਗਜ ਬਾਜਨ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਸੈਨ ਭਲੇ ਰਚਯੋ॥
ਮਿਲਿ ਟਾਂਕ ਅਫੀਮਨ ਭਾਂਗ ਚੜਾਇ ਸੁ ਅਉ ਮਦਰਾ ਸੁਖਮਾਨ ਪੀਯੋ॥
ਸੁਧ ਕੈਬੇ ਕਉ ਨਾਰਦ ਭੇਜ ਦਯੌ ਕਹਜੋ ਊਧਵ ਸੋ ਮਿਲ ਕਾਜ ਕਯੋ॥੨੩੧੧॥

ਅਰਥ - ਊਧਵ ਜੀ ਨੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਜੋ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਦੀ ਚਾਲ ਦੱਸੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮੰਨ ਲਈ। ਰੱਥ, ਪੈਦਲ, ਤੇ ਘੋੜੇ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਸਜਾ ਲਈ ਹੈ। ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਕੱਠਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਅਫੀਮਾਂ ਨੂੰ ਟਾਂਕ ਕੇ ਤੇ ਭੰਗ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਬੜਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਖਬਰ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਨਾਰਦ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਊਧਵ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਉਹੋ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੨੩੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਦਿੱਲੀ ਸਜ ਸਭ ਹੀ ਦਲ ਆਏ॥ ਕੁੰਤੀ ਸੁਤ ਪਾਇਨ ਲਪਟਾਏ॥
ਜਦੁਪਤਿ ਕੀ ਅਤਿ ਸੇਵਾ ਕਰੀ॥ਸਭ ਮਨ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਪਰਹਰੀ॥੨੩੧੨॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਹੀ ਫ਼ੌਜਾਂ ਸਜਾ ਕੇ ਆ ਗਏ ਹਨ, ਕੁੰਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਆ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਗਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਚਿੰਤਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ॥ ੨੩੧੨॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਕਹੀ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰ ਬਾਤ ਇਕ ਪ੍ਰਭ ਹਉ ਬਿਨਤੀ ਕਰਤ॥
ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਸ੍ਰਵਨ ਸੁਹਾਤ ਰਾਜਸੂਅ ਤਬ ਮੈ ਕਰੋ॥ ੨੩੧੩॥

ਅਰਥ - ਯੁਧਿਸਟਰ ਨੇ ਗੱਲ ਆਖੀ–ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਰਾਜਸੂਅ ਯੱਗ ਕਰਾਂ॥ ੨੩੧੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਜਦੁਪਤਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਯੋ॥ ਮੈ ਇਹ ਕਾਰਜ ਹੀ ਕਉ ਆਯੋ॥
ਪਹਿਲੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਕਉ ਮਾਰੈ॥ ਨਾਮ ਜੱਗਜ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੈ॥ ੨੩੧੪॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ— "ਮੈਂ ਇਸੇ ਹੀ ਕੰਮ ਨੂੰ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਪਰ ਪਹਿਲੋਂ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਈਏ, ਫਿਰ ਮਗਰੋਂ ਯਗ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ"।। ੨੩੧੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭੀਮ ਪਠਿਓ ਤਬ ਪੂਰਬ ਕੋ ਅਰੁ ਦੱਛਨ ਕਉ ਸਹਦੇਵ ਪਠਾਯੋ।।
ਪੱਛਮ ਭੇਜਤ ਭੇ ਨੁਕਲੱਕਹਿ ਬਿਉਤ ਇਹੈ ਨ੍ਰਿਪ ਜੱਗਜ ਬਨਾਯੋ।।
ਪਾਰਥ ਗਯੋ ਤਬ ਉਤਰ ਕੌ ਨ ਬਚਜੋ ਜਿਹ ਯਾ ਸੰਗ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ।।
ਜੋਰ ਘਨੋ ਧਨੁ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਸੁ ਦਿਲੀ ਪਤਿ ਪੈ ਚਲਿ ਅਰਜਨ ਆਯੋ।।੨੩੧੫।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਵੇਲੇ ਭੀਮ ਸੈਨ ਨੂੰ ਪੂਰਬ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਦੇਵ ਨੂੰ ਦੱਖਣ ਦਸ਼ਾ ਵੱਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਕੁਲ ਨੂੰ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ , ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਯੁਧਿਸਟਰ ਨੇ ਜੰਗ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਰਜਨ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁੱਖ ਲੈ ਕੇ ਅਰਜਨ ਯੁਧਿਸਟਰ ਦੇ ਕੋਲ ਚੱਲ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ।। ੨੩੧੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਪੂਰਬ ਜੀਤ ਕੈ ਭੀਮ ਫਿਰਜੋ ਅਰੁ ਉੱਤਰ ਜੀਤ ਕੈ ਪਾਰਥ ਆਯੋ।।
ਦੱਛਨ ਜੀਤ ਫਿਰਿਯੋ ਸਹਦੇਵ ਘਨੋ ਚਿਤ ਮੈ ਤਿਨ ਓਜ ਜਨਾਯੋ।।
ਪੱਛਮ ਜੀਤ ਲੀਯੋ ਨੁਕਲੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੈ ਤਿਨ ਪਾਇਨ ਪੈ ਸਿਰ ਨਜਾਯੋ।।
ਐਸ ਕਹਯੋ ਸਭ ਜੀਤ ਲਏ ਹਮ ਸਿੰਧਜਰਾ ਨਹੀ ਜੀਤਨ ਪਾਯੋ।।੨੩੧੬।।

ਅਰਥ - ਭੀਮ ਸੈਨ ਪੂਰਬ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਮੁੜ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਅਰਜਨ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਹਦੇਵ ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਮੁੜਿਆ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਮਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਜਤਾਇਆ ਹੈ। ਨਕੁਲ ਨੇ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਸਿਰ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਭਨਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਜਰਾਸਿੱਧ ਸਾਥੋਂ ਜਿੱਤਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ।। ੨੩੧੬।।

ਸੋਰਠਾ।। ਕਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਿਜ ਭੇਖ ਤਾਸੌ ਹਮ ਅਬ ਰਨ ਚਹੈ।।
ਭਿਰ ਹਮ ਸਿਉ ਹੁਇ ਏਕ ਸੁਭਟ ਸੈਨ ਸਭ ਛੋਰ ਕੈ।। ੨੩੧੭।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ, ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ, ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਜਾ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨਾ ਮੰਗਾਂਗੇ ਅਤੇ ਕਹਾਂਗੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਤੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੇ ਇਕੱਲਾ ਹੋ ਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰ।। ੨੩੧੭।।

ਸਵੈਯਾ॥ ਭੇਖ ਧਰੋ ਤੁਮ ਬਿੱਪਨ ਕੋ ਸੰਗ ਪਾਰਥ ਭੀਮ ਕੋ ਸਜਾਮ ਕਹਿਓ॥
ਹਮਹੂ ਤੁਮਰੈ ਸੰਗ ਬਿੱਪ ਕੇ ਭੇਖਹਿ ਧਾਰਤ ਹੈ ਨਹਿ ਜਾਤ ਰਹਿਓ॥
ਚਿਤ ਚਾਹਤ ਹੈ ਚਹਿ ਹੈਂ ਤਿਹ ਤੇ ਫੁਨ ਏਕਲੇ ਕੈ ਕਰ ਖੱਗ ਗਹਿਓ॥
ਕਹਿਓ ਫਿਰ ਆਪਨ ਬਿਪ ਕੋ ਰੂਪ ਧਰਿਓ ਨਹੀ ਕਾਹੂ ਤੇ ਜਾਤ ਲਹਿਓ॥ ੨੩੧੮॥

ਅਰਥ - ਅਰਜਨ ਤੇ ਭੀਮ ਸੈਨ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸਨ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਵੋ। ਮੈਂ ਭੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਥੋਂ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਜਾਂਦਾ। ਚਿੱਤ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਕਰਕੇ ਜੁੱਧ ਮੰਗੀਏ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੜਗ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਲਿਆ ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀ ਸਕਦਾ॥ ੨੩੧੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਾਮਨ ਭੇਖ ਜਬੈ ਧਰਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਸਿੰਧਜਰਾ ਕੇ ਗਏ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਨੀ॥
ਨੈਨ ਨਿਹਾਰ ਬਡੇ ਭੁਜਦੰਡ ਸੁ ਛਤ੍ਰਨ ਕੀ ਸਭ ਰੀਤ ਪਛਾਨੀ॥
ਤੇਈਸ ਬਾਰ ਭਿਰਜੋ ਹਮ ਸੋ ਸੋਊ ਹੈ ਜਿਹ ਦੁਆਰਵਤੀ ਰਜਧਾਨੀ॥
ਭੇਦ ਲਹਜੋ ਸਭ ਹੀ ਛਲਿ ਕੈ ਇਹ ਆਯੋ ਹੈ ਗੋਕਲ ਨਾਥ ਗੁਮਾਨੀ॥ ੨੩੧੯॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਭੇਖ ਧਰਕੇ ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੇ ਕੋਲ ਗਏ, ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੋਟਿਆਂ ਸਮਾਨ ਵੱਡੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਰੀਤੀ ਭੀ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਵਰਗੀ ਪਛਾਣੀ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਮਨ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤੇਈ ਵੇਰੀ ਭਿੜਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਓਹੋ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੁਆਰਕਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਗੁਮਾਨੀ ਗੋਕਲਨਾਥ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੀ ਛੱਲ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹੈ॥ ੨੩੧੯॥

ਸਜਾਮ ਜੂ ਆਪਨ ਹੀ ਉਠ ਕੈ ਤਿਂਹ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਤੇਈਸ ਬੇਰ ਭਜਯੋ ਹਰਿ ਸਿਉ ਹਰਿ ਕੋ ਤੁਹਿ ਏਕ ਹੀ ਬਾਰ ਭਜਾਯੋ॥
ਏਤੇ ਪੈ ਬੀਰ ਕਹਾਵਤ ਹੈਂ ਸੁ ਇਹੈ ਹਮਰੇ ਚਿਤ ਪੈ ਅਬ ਆਯੋ॥
ਬਾਮਨ ਹੁਇ ਤੁਹਿ ਸੰਗ ਸੁ ਛਤ੍ਰੀ ਕੇ ਚਾਹਤ ਹੈ ਕਰ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ॥ ੨੩੨੦॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਉੱਠ ਕੇ, ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਤੇਈ ਵੇਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਪਾਸੋਂ ਭੱਜਿਆ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤੂੰ ਇਕੋ ਹੀ ਵੇਰੀ ਭਜਾਇਆ ਹੈ। ਏਨਾਂ ਕੁਝ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਉਹ ਸੂਰਮਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਹੁਣ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਇਆ

ਹੈ। ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋ ਕੇ, ਤੇਰੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਮਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਕੀ ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰੇਂਗਾ ?।। ੨੩੨੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬਲ ਮਾਪ ਕੈ ਦੇਹ ਦਈ ਹਰਿ ਕਉ ਸਭ ਹੋਰ ਰਹੇ ਨ ਬਿਚਾਰ ਕੀਯੋ।।
ਕਹਜੋ ਕਾ ਤਨੁ ਹੈ ਭਗਵਾਨੁ ਸੋ ਭਿੱਛਕੁ ਮਾਂਗਤ ਦੇਹ ਬੀਯੋ ਨ ਬੀਯੋ।।
ਸੁਨ ਰਾਮ ਜੂ ਰਾਵਨ ਮਾਰ ਕੈ ਰਾਜੁ ਭਭੀਛਨ ਦੇ ਤਿਹ ਤੇ ਨ ਲੀਯੋ।।
ਹਮਰੇ ਅਰ ਮਾਂਗਤ ਹੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕਉ ਚੁਪ ਠਾਨ ਰਹਿਓ ਸੁਕਚਾਤ ਹੀਯੋ।। ੨੩੨੧।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਬਲਿ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਮਿਣਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਰੋਕ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਸਰੀਰ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ? ਜਦ ਭਗਵਾਨ ਵਰਗਾ ਮੰਗਤਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੇਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਦੇਣ ਜੋਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੋਰ ਸੁਣੋ, ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਭਬੀਛਨ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਫੇਰ ਮੋੜਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸੀ। ਓਹੀ ਹਰੀ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਮੰਗਤਾ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਸਕਚਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੨੩੨੧।।

ਦੇਖ ਦਯੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੁਤ ਸੂਰਜ ਚਿੱਤ ਬਿਖੈ ਨਹੀ ਤ੍ਰਾਸ ਕੀਯੋ ਹੈ।।
ਦਾਸ ਭਯੋ ਹਰਿ ਚੰਦ* ਸੁਨਯੋ ਸੁਤ ਕਾਜ ਨ ਲਾਜ ਕੀ ਓਰ ਧਯੋ ਹੈ।।
ਮੂੰਡ ਦਯੋ ਮਧ ਕਾਟਿ ਮੁਰਾਰ ਰਤੀਕ ਨ ਸ਼ੰਕਤ ਮਾਨ ਭਯੋ ਹੈ।।
ਜੁੱਧਹਿ ਚਾਹਤ ਹੋ ਤਿਨ ਤੇ ਤੁਮਰੋ ਬਕਹਾ ਬਲੁ ਘਾਟ ਗਯੋ ਹੈ।। ੨੩੨੨।।

ਅਰਥ - ਵੇਖ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਡਰ ਨਹੀ ਮੰਨਿਆ ਸੀ? ਸੁਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਚੰਦ ਚੰਡਾਲ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਭੀ ਉਸਨੇ ਕੰਮ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਰਮ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਰਥਾਤ ਭਾਵੇਂ ਉਸਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੜਨ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਖੱਫਨ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਲੋਂ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮਧੁ ਤੇ ਕੈਟਭ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਵਿਸਨੂੰ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਸੰਕਾ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਹੇ ਬੱਕ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ! ਤੂੰ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਜੁੱਧ ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ, ਜੋ ਤੇਰੇ ਬਲ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੈ।। ੨੩੨੨।।

---

* ਇਸਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ 'ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰੂ ਭਗਤ ਮਾਲ' ਵਿਚ ਵੇਖੋ।

ਪੱਛਮ ਸੂਰ ਚੜਜੋ ਸੁਨੀਯੈ ਉਲਟੀ ਫਿਰਿ ਗੰਗ ਬਹੀ ਅਬ ਆਵੈ॥
ਸੱਤਿ ਟਰਿਓ ਹਰੀਚੰਦ ਹੂੰ ਕੋ ਧਰਨੀਧਰ ਤਿਆਗ ਧਰਾ ਤੇ ਪਰਾਵੈ॥
ਸਿੰਘ ਚਲੈ ਮ੍ਰਿਗ ਤੇ ਟਰਿ ਕੈ ਗਜਰਾਜ ਉਡਜੋ ਨਭ ਮਾਰਗ ਜਾਵੈ॥
ਪਾਰਥ ਸਜਾਮ ਕਹਜੋ ਤਬ ਭੂਪਤ ਤ੍ਰਾਸ ਭਰੈ ਨਹਿ ਜੁਧੁ ਮਚਾਵੈ॥੨੩੨੩॥

ਅਰਥ - ਸੂਰਜ ਲਹਿੰਦੇ ਵੱਲੋਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਗੰਗਾ ਪਿਛਾਂਹ ਨੂੰ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਵੇ। ਹਰੀ ਚੰਦ ਆਪਣੇ ਸਤ ਤੋਂ ਟਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪਹਾੜ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਭੱਜ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣ। ਸ਼ੇਰ ਹਰਨ ਪਾਸੋਂ ਡਰ ਕੇ ਪਿਛਾਂਹ ਭੱਜ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਹਾਥੀ ਉੱਡ ਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਵੇ। ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਹ ਅਣਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਦ ਹੋਣਗੀਆਂ ਤਦ ਰਾਜਾ ਜਰਾਸਿੰਧ ਡਰ ਨਾਲ ਦਹਲ ਕੇ ਜੁੱਧ ਨਹੀ ਮਚਾਵੇਗਾ॥ ੨੩੨੩॥

ਜਰਾਸਿੰਧ ਬਾਚ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਪਾਰਥ ਸੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਜਬੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਇਹੀ ਇਹ ਪਾਰਥ ਭੀਮ ਇਹੈ ਤਿਹ ਭੂਪਤਿ ਜਾਨੋ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਭਜਜੋ ਹਮ ਤੇ ਇਹ ਬਾਲਕ ਯਾ ਸੰਗ ਹੌ ਲਰਿ ਹੌ ਸੁ ਬਖਾਨੋ॥
ਜੁੱਧੁ ਕੇ ਕਾਰਨ ਠਾਢੋ ਭਯੋ ਉਠਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਕਛੁ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਮਾਨੋ॥੨੩੨੪॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹਾ। ਤਦ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕ੍ਰਿਸਨ, ਇਹ ਅਰਜਨ ਤੇ ਇਹ ਭੀਮਸੈਨ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਅਰਜਨ ਅਜੇ ਬੱਚਾ ਹੈ, ਇਸ ਭੀਮਸੈਨ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਕੁਝ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ॥ ੨੩੨੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਭਾਰੀ ਗਦਾ ਹੁਤੀ ਧਾਮ ਘਨੀ ਇਕ ਭੀਮ ਕੌ ਆਪ ਕੋ ਅਉਰ ਮੰਗਾਈ॥
ਏਕ ਦਈ ਕਰ ਭੀਮਹਿ ਕੇ ਇਕ ਆਪਨੇ ਹਾਥ ਕੇ ਬੀਚ ਸੁਹਾਈ॥
ਰਾਤ ਕੋ ਸੋਇ ਰਹੈ ਸੁਖ ਪਾਇ ਸੁ ਦਿਵਸ ਕਰੈ ਉਠ ਨਿੱਤ ਲਰਾਈ॥
ਐਸੇ ਕਥਾ ਦੁਹ ਬੀਰਨ ਕੀ ਮਨ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰ ਕੈ ਸਜਾਮ ਸੁਨਾਈ॥੨੩੨੫॥

ਅਰਥ - ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗਦਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਭੀਮਸੈਨ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਮੰਗਵਾ ਲਈ। ਇਕ ਭੀਮਸੈਨ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਉਸਦੇ

ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਸੁਖ ਨਾਲ ਸੌਂਦੇ ਤੇ ਦਿਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਉਠਕੇ ਲੜਨ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ।। ੨੩੨੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭੀਮ ਗਦਾ ਗਹਿ ਭੂਪ ਪੈ ਮਾਰਤ ਭੂਪ ਗਦਾ ਗਹਿ ਭੀਮ ਪੈ ਮਾਰੀ।।
ਰੋਸ ਭਰੇ ਬਲਵੰਤ ਦੋਊ ਲਰੈ ਕਾਨਨ ਮੈ ਜਨ ਕੇਹਰਿ ਭਾਰੀ।।
ਜੁੱਧ ਕਰੈ ਨ ਮੁਰੈ ਤਿਹ ਠਉਰ ਤੇ ਬਾਂਟਤ ਹੈ ਤਿਹ ਠਾਂ ਜਨ ਯਾਰੀ।।
ਯੌ ਉਪਜੀ ਉਪਮਾ ਚਤੁਰੇ ਜਨ ਖੇਲਤ ਹੈ ਫੁਲਬਾਂ ਸੋ ਖਿਲਾਰੀ।। ੨੩੨੬।।

ਅਰਥ - ਭੀਮਸੈਨ ਗਦਾ ਫੜਕੇ ਰਾਜੇ ਉਤੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਗਦਾ ਫੜਕੇ ਭੀਮ ਨੂੰ ਮਾਰੀ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਇਉਂ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਬਣ ਦੇ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਭਾਰੀ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਯਾਰੀ ਵੰਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਦੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਚੱਤਰ ਖਿਲਾਰੀ ਪਲੱਥੇ ਦੀ ਖੇਡ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੩੨੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਦਿਵਸ ਸਤਾਈਸ ਜੁੱਧੁ ਭਯੋ ਜਬ ਭੂਪ ਜਿਤਯੋ ਬਲੁ ਭੀਮਹਿ ਹਾਰਯੋ।।
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਦਯੋ ਤਬ ਹੀ ਬਲੁ ਜੁੱਧ ਕੋ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀ ਓਰ ਪਚਾਰਯੋ।।
ਲੈ ਤਿਨ ਕਾ ਇਕ ਹਾਥਹਿ ਭੀਤਰ ਚੀਰ ਦਯੋ ਇਹ ਭੇਦ ਨਿਹਾਰਯੋ।।
ਤੈਸੇ ਹੀ ਭੀਮ ਨੇ ਚੀਰ ਦਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਯੌ ਮੁਖ ਤੇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਉਚਾਰਯੋ।। ੨੩੨੭।।

ਅਰਥ - ਸਤਾਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ, ਜਦ ਰਾਜਾ ਜਿੱਤ ਗਿਆ ਤੇ ਭੀਮ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹਾਰ ਗਈ। ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਲ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਜਰਾਸਿੰਧ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰ ਦਿਤਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਤੀਲਾ ਹੱਥ ਦੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਚੀਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਭੀਮਸੈਨ ਨੇ ਭੇਦ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਭੀਮਸੈਨ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚੀਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਮੁਖ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੨੩੨੭।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਬਧਹਿ।।

- - - - - - - - - - - -

ਸਵੈਯਾ।। ਮਾਰ ਕੇ ਭੂਪ ਗਏ ਤਿਹ ਠਾਂ ਜਹ ਬਾਂਧੇ ਕਈ ਪੁਨ ਭੂਪ ਪਰੇ।।
ਹਰਿ ਦੇਖਤ ਸ਼ੋਕ ਮਿਟੇ ਤਿਨ ਕੇ ਇਤ ਸਯਾਮ ਜੂ ਕੇ ਦ੍ਰਿਗ ਲਾਜ ਭਰੇ।।

ਬੰਧਨ ਜੇਤਿਕ ਥੇ ਤਿਨ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ਛਿਨ ਭੀਤਰ ਕਾਟਿ ਡਰੇ॥
ਦਏ ਛੋਰ ਸਭੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਕਰੁਨਾ ਰਸੁ ਸੋ ਜਬ ਕਾਨ੍ਹ ਢਰੇ॥੨੩੨੮॥

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਫਿਰ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਮਿਟ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ-ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਬੰਧਨ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਕ ਪੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੱਟ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਰੁਣਾ ਰਸ ਨਾਲ ਭਰਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੨੩੨੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬੰਧਨ ਕਾਟਿ ਸਭੈ ਤਿਨ ਕੇ ਤਿਨ ਕਉ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਐਸੇ ਉਚਾਰੇ॥
ਆਨਦ ਚਿਤ ਕਰੋ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਕੋ ਸਭ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰੋ॥
ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਜਿਤੋ ਤੁਮ ਜਾਇ ਕੈ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਧਨ ਧਾਮ ਸੰਭਾਰੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕਹੀ ਤਿਹ ਕੋ ਤੁਮ ਆਪਨੇ ਆਪਨੇ ਦੇਸ ਸਿਧਾਰੋ॥ ੨੩੨੯॥

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨ ਕੱਟ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ੋਕ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੋ। ਸਿਆਮ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ — ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਤੁਹਾਡਾ ਰਾਜ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਤੇ ਸਾਰੇ ਧਮ-ਧਾਮ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਸੰਭਾਲ ਲਵੋ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ—ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਚਲੇ ਜਾਓ॥ ੨੩੨੯॥

ਬੰਧਨ ਛੋਰ ਕਹਜੋ ਹਰਿ ਯੌ ਸਭ ਭੂਪਨ ਤੌ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ॥
ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਕਛੂ ਨਹੀ ਤੇਰੋ ਹੀ ਧਿਆਨ ਲਹੈ ਸੁ ਇਹੈ ਜੀਅ ਧਾਰੀ॥
ਰਾਜ ਕਰੋਰ ਇਹੈ ਲਹਿ ਹੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹਜੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਮੁਰਾਰੀ॥
ਸੋ ਉਨ ਮਾਨ ਕਹੀ ਹਰਿ ਇਉ ਸੁ ਸਦਾ ਰਹੀਯੋ ਸੁਧ ਲੇਤ ਹਮਾਰੀ॥ ੨੩੩੦॥

ਅਰਥ - ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਅੱਗੋਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸਾਂ ਇਹ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂਗੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਉਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਦਾ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਰਖਿਓ॥ ੨੩੩੦॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਕੋ ਬਧ ਕਰ
ਸਭ ਭੂਪਨ ਕੋ ਛੁਰਾਇ ਦਿੱਲੀ ਮੋ ਆਵਤ ਭਏ॥

ਅਥ ਰਾਜਸੂ ਜੱਗ ਸਿਸਪਾਲ ਬਧ ਕਥਨੰ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਉਤ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਗਏ ਨ੍ਰਿਪ ਧਾਮ ਇਤੈ ਜਦੁਰਾਇ ਦਿੱਲੀ ਮਹਿ ਆਯੋ॥
ਭੀਮ ਕਹਿਓ ਸਭ ਭੇਦ ਸੁ ਮੈ ਬਲੁ ਯਾਹੀ ਤੇ ਪਾਇ ਕੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰਹਿ ਘਾਯੋ॥
ਬਿੱਪ੍ਰ ਬੁਲਾਇ ਭਲੀ ਬਿਧ ਸੋ ਫਿਰ ਰਾਜਸੂਅਉ ਇਕ ਜੱਗੁ ਰਚਾਯੋ॥
ਆਰੰਭ ਜੱਗ ਕੋ ਭਯੋ ਤਬ ਹੀ ਜਸੁ ਦੁੰਦਭ ਜੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਬਜਾਯੋ॥ ੨੩੩੧॥

ਅਰਥ - ਉਧਰ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਧਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਭੀਮਸੈਨ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇਹ ਭੇਦ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ, ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਬਿਧੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਰਾਜਸੂਅ ਯੱਗ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਯੱਗ ਦਾ ਅਰੰਭ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜੱਸ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵਜਾਇਆ ਹੈ॥ ੨੩੩੧॥

ਜੁਧਿਸ਼ਟਰ ਬਾਚ ਸਭਾ ਪ੍ਰਤਿ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੋਰ ਸਭਾ ਦ੍ਵਿਜ ਛੱਤ੍ਰਨ ਕੀ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਨ੍ਰਿਪ ਯੌ ਕਹਜੋ ਕਉਨ ਮਨੱਇਯੈ॥
ਕੋ ਇਹ ਲਾਇਕ ਬੀਰ ਈਹਾ ਜਿਹ ਭਾਲ ਮੈ ਕੁੰਕਮ ਅੱਛਤ ਲੱਇਯੈ॥
ਬੋਲ ਉਠਜੋ ਸਹਦੇਵ ਤਬੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਲਾਇਕ ਯਾਹ ਚੜੱਇਯੈ॥
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਸਹੀ ਪ੍ਰਭ ਹੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਜਿਹ ਕੇ ਬਲ ਜੱਇਯੈ॥ ੨੩੩੨॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਜੋੜ ਕੇ, ਪਹਿਲੇ ਰਾਜੇ ਯੁਧਿਸਟਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ—"ਸਭ ਤੋ ਪਹਿਲੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਪੂਜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਕੰਮ ਦੇ ਲਾਇਕ ਇਥੇ ਕਿਹੜਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ? ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਕੇਸਰ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਤੇ ਚਾਵਲ ਲਾ ਦੇਈਏ"। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਹਦੇਵ ਬੋਲ ਉੱਠਿਆ— "ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਲਾਇਕ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਤਿਲਕ ਲਗਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ"। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਦੇ ਉਪਰੋਂ ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥ ੨੩੩੨॥

ਜਾਹੀ ਕੀ ਸੇਵ ਸਦਾ ਕਰੀਐ ਮਨ ਅਉਰ ਨ ਕਾਜਨ ਮੈ ਉਰਝੱਇਯੈ॥
ਛੋਰ ਜੰਜਾਰ ਸਭੈ ਗ੍ਰਿਹ ਕੇ ਤਿਹ ਧਿਆਨ ਕੇ ਭੀਤਰ ਚਿੱਤ ਲਗੱਇਯੈ॥
ਜਾਹਿ ਕੋ ਭੇਦੁ ਪੁਰਾਨਨ ਤੇ ਮਤ ਸਾਧਨ ਬੇਦਨ ਤੇ ਕਛੁ ਪੱਇਯੈ॥
ਤਾਹੀ ਕੋ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਪ੍ਰਥਮੈ ਉਠ ਕੈ ਕਿਉ ਨ ਕੁੰਕਮ ਭਾਲ ਲਗੱਇਯੈ॥ ੨੩੩੩॥

ਅਰਥ - ਇਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਦਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਫਸਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧੰਧਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਹੀ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ, ਵੇਦ ਤੇ ਸਾਧੂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ — ਉਠ ਕੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਉਸੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਕੇਸਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀ ਲਗਾਂਦੇ ਹੋ?।। ੨੩੩੩।।

ਯੌਂ ਜਬ ਬੈਨ ਕਹੈ ਸਹਦੇਵ ਤੇ ਭੂਪਤ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਸਚੁ ਆਯੋ।।
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਕੋ ਮਨ ਮੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਸਹੀ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਠਹਰਾਯੋ।।
ਕੁੰਕਮ ਅੱਛਤ ਭਾਂਤਿ ਭਲੀ ਕਰਿ ਬੇਦਨ ਕੀ ਧੁਨ ਭਾਲ ਚੜਾਯੋ।।
ਬੈਠੋ ਹੁਤੋ ਸਿਸਪਾਲ ਤਹਾਂ ਅਤਿ ਸੋ ਆਪਨੋ ਮਨ ਬੀਚ ਰਿਸਾਯੋ।।੨੩੩੪।।

ਅਰਥ - ਸਹਦੇਵ ਦੇ ਕਹੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਯੁਧਿਸਟਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਨਿਸਚਾ ਬੱਝ ਗਿਆ ਤੇ ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਸਰੂਪ ਜਾਣ ਲਿਆ। ਕੇਸਰ ਤੇ ਚਾਵਲ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਬਿਧੀ ਕਰਕੇ, ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆ ਹੋਇਆ, ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਤਿਲਕ ਲੱਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਹੀ ਸਿਸਪਾਲ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।। ੨੩੩੪।।

ਸਿਸਪਾਲ ਬਾਚ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬੀਰ ਬਡੌ ਹਮ ਸੋ ਤਜਿ ਕੈ ਇਹ ਕਾ ਜਿਹ ਕੁੰਕਮ ਭਾਲ ਚੜਾਯੋ।।
ਗੋਕਲ ਗਾਉਂ ਕੇ ਬੀਚ ਸਦਾ ਇਨ ਗੁਆਰਨ ਸੋ ਮਿਲਿ ਗੋਰਸੁ ਖਾਯੋ।।
ਅਉਰ ਸੁਨੋ ਡਰੁ ਸ਼ਤ੍ਰਨ ਕੇ ਗਜੇ ਦੁਆਰਵਤੀ ਭਜ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚਾਯੋ।।
ਐਸੇ ਸੁਨਾਇ ਕਹੀ ਬਤੀਯਾ ਅਰੁ ਕੋਪਹਿ ਸੋ ਅਤਿ ਹੀ ਭਰ ਆਯੋ।। ੨੩੩੫।।

ਅਰਥ - ਸਿਸਪਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ — ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਤੁਸਾਂ ਜਿਸਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਤਿਲਕ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਕੌਣ ਚੀਜ਼ ਹੈ? ਗੋਕਲ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਇਹ ਗੁਆਲਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੂਠਾ ਦੁੱਧ ਪੀਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਸੁਣੋ , ਇਸਨੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਡਰ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਦੁਆਰਕਾ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਕੰਨ ਪਾੜਵੀਂ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈਆਂ।। ੨੩੩੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਬੋਲਤ ਭਯੋ ਸਿਸਪਾਲ ਤਬੈ ਸੁ ਸੁਨਾਇ ਸਭਾ ਸਭ ਕ੍ਰੋਧ ਬਢੈ ਕੈ।।
ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਉਠ ਠਾਢੋ ਭਯੋ ਸੁ ਗਰਿਸਟਿ ਗਦਾ ਕਰਿ ਭੀਤਰ ਲੈ ਕੈ।।

ਗੂਜਰ ਹੁਇ ਜਦੁਰਾਇ ਕਹਾਵਤ ਗਾਰੀ ਦਈ ਦੋਊ ਨੈਨ ਨਚੈ ਕੈ॥
ਸੋ ਸੁਨ ਫੂਫੀ ਕੇ ਬੈਨ ਚਿਤਾਰ ਰਹਯੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਜੂ ਚੁਪ ਹ੍ਵੈ ਕੈ॥੨੩੩੬॥

ਅਰਥ - ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਭਰਕੇ ਸਾਰੀ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸੁਨਾ ਕੇ ਸਿਸਪਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਉੱਠਕੇ ਖੜੇ ਗਿਆ ਤੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗਦਾ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ "ਗੁੱਜਰ ਹੋ ਕੇ ਯਾਦਵ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ", ਫਿਰ ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਤਾੜਨਾ ਕਰਕੇ ਗਾਲੀਆਂ ਕੱਢੀਆਂ। ਉਹ ਸੁਣ ਕੇ ਤੇ ਭੂਆ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਚੁੱਪ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੩੩੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਫੂਫੀ ਬਚਨ ਚਿੱਤ ਹਰਿ ਧਰਯੋ॥ ਸਤ ਗਾਰਨ ਲੌ ਕ੍ਰੋਧ ਨ ਭਰਯੋ॥
ਸੋਬ ਠਾਢ ਬਰ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਕੀਨੋ॥ ਤਬ ਜਦੁਬੀਰ ਚਕ੍ਰ ਕਰਿ ਲੀਨੋ॥੨੩੩੭॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਭੂਆ ਸ੍ਰੁਤਦੇਵਾ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਬਚਨ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਯਾਦ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਸਿਸਪਾਲ ਚੰਦਿ ਅਥਵਾ ਚੰਦੇਰੀ ਦੇ ਰਾਜਾ ਦਮਘੋਸ਼ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜੋ ਵਾਸਦੇਵ ਦੀ ਭੈਣ ਸ੍ਰੁਤਦੇਵਾ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਜਨਮਿਆ। ਮਹਾਂਰਿਸ਼ੀ ਵੇਦ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਸਭਾ ਪਰਵ ਦੇ ਤ੍ਰਿਤਾਲੀਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬਾਲਕ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਬਾਹਵਾਂ ਤੇ ਤਿੰਨ ਅੱਖਾਂ ਸਨ ਅਤੇ ਜੰਮਦਿਆਂ ਸਾਰ ਗੱਧੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਇਸ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਕੱਢੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਡਰਕੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਕਿ ਇਹ ਬੱਚਾ ਬੜਾ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਾਤਾ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਫਿਰ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਮੌਤ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆਂ ਇਸ ਦੀ ਤੀਜੀ ਅੱਖ ਗਾਇਬ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਦੋ ਬਾਹਾਂ ਝੜ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਭੂਆ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੌ ਗੁਨਾਹ ਮਾਫ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਬਚਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਸੌ ਗਾਲਾਂ ਤੱਕ ਉਸਦਾ ਮਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੈ ਨਾ ਮੰਨ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਤਾਕਤ ਕਰਕੇ ਉਠ ਖੜਾ ਹੋਇਆ, ਤਦ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੱਕ੍ਰ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੨੩੩੭॥

ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਬਾਚ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਲੈ ਕਰ ਚਕ੍ਰ ਭਯੋ ਉਠ ਠਾਢ ਸੁ ਯੌ ਤਿਹ ਸੌ ਰਿਸ ਬਾਤ ਕਹੀ॥
ਫੁਨ ਫੂਫੀ ਕੇ ਬੈਨ ਚਿਤੈ ਅਬ ਲਉ ਤੁਹ ਨਾਸ ਕੀਯੋ ਨਹੀ ਮੋਨ ਗਹੀ॥
ਸਤਿ ਗਾਰਨ ਤੇ ਬਢ ਏਕ ਕਹੀ ਤੁਹਿ ਜਾਨਤ ਆਪਨੀ ਮ੍ਰਿਤ ਚਹੀ॥
ਪਿਖ ਹੈ ਸਭ ਭੂਪ ਜਿਤੇ ਇਹ ਠਾਂ ਅਬ ਹਉ ਹੀ ਨ ਹੈ ਹਉ ਕਿ ਤੁਹੀ ਨਹੀ॥੨੩੩੮॥

ਅਰਥ - ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੱਕ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰਕੇ ਇਹ ਗੱਲ

ਆਖੀ। ਭੂਆ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਸੌ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਇਕ ਭੀ ਆਖੀ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਜਾਣ ਲੈ ਜੋ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਮੰਗੀ ਹੈ। ਜੋ ਰਾਜੇ ਇਥੇ ਆਏ ਹਨ ਸਭ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ ਹੁਣ ਜਾਂ ਤੂੰ ਰਹੇਂਗਾ ਜਾਂ ਮੈਂ ਰਹਾਂਗਾ।। ੨੩੩੮।।

ਸਿਸਪਾਲ ਬਾਚ ਕਾਨ੍ਹ ਸੋ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕੋਪ ਕੈ ਉੱਤਰ ਦੇਤ ਭਯੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਜੋ ਜਬ ਹੀ ਅਭਮਾਨੀ।।
ਤੇਰੇ-ਮਰੇ ਮਰਿ ਹਉ ਅਰੇ ਗੂਜਰ ਇਉ ਮੁਖ ਤੇ ਤਿਨ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ।।
ਅਉਰ ਕਹਾ ਜੁ ਪੈ ਐਸੀ ਸਭਾ ਹੂ ਮੈ ਜੂਝਬ ਮ੍ਰਿਤ ਹੀ ਹੈ ਨਿਜਕਾਨੀ।।
ਤਉ ਅਰੇ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨਨ ਮੈ ਚਲਿ ਹੈ ਜਗ ਮੈ ਜੁਗ ਚਾਰ ਕਹਾਨੀ।। ੨੩੩੯।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਹੀ ਉਸ ਅਭਿਮਾਨੀ ਸਿਸਪਾਲ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣਿਆਂ ਤਦ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ। ਓਇ! ਗੁੱਜਰਾ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕਹੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ? ਉਸਨੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ! ਹੋਰ ਕਿਹਾ — ਜੇਕਰ ਅਜੇਹੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਵਾਂਗਾ, ਤਦ ਮੈਂ ਜਾਣਾਂਗਾ ਮੇਰੀ ਮੌਤ ਹੀ ਨੇੜੇ ਸੀ। ਓਇ! ਤਾਂ ਭੀ ਵੇਦਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਚੌਹਾਂ ਜੁੱਗਾਂ ਤੱਕ ਜਗਤ ਵਿਚ ਏਹ ਵਾਰਤਾ ਚੱਲੇਗੀ।। ੨੩੩੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਾ ਭਯੋ ਜੋ ਚਮਕਾਇ ਕੈ ਚਕ੍ਰਹਿ ਐਸੇ ਕਹਜੋ ਤੁਹਿ ਮਾਰਿ ਡਰੋਗੋ।।
ਗੂਜਰ ਤੋ ਤੇ ਹਉ ਛਤ੍ਰੀ ਕਹਾਇ ਕੈ ਐਸੀ ਸਭਾ ਹੂੰ ਕੇ ਬੀਚ ਟਰੋਗੋ।।
ਮਾਤ ਸੁ ਭ੍ਰਾਤ ਅਰੁ ਤਾਤ ਕੀ ਸਉਹ ਰੇ ਤੁਹਿ ਮਰਿਹੌ ਨਹਿ ਆਪ ਮਰੋਗੋ।।
ਕ੍ਰੋਧ-ਰੁਕੰਮਨ ਕੋ ਧਰ ਕੈ ਹਰਿ ਤੋ ਸੰਗ ਆਜ ਨਿਦਾਨ ਕਰੋਗੋ।। ੨੩੪੦।।

ਅਰਥ - ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਜੇਕਰ ਚੱਕ੍ਰ ਨੂੰ ਲਿਸ਼ਕਾ ਕੇ ਤੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਾਂਗਾ। ਓਇ ਗੁੱਜਰਾ ਮੈਂ! ਖੜ੍ਹੀ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਭੱਜਾਂਗਾ ਨਹੀਂ, ਮੈ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੀ ਸੌਂਹ ਖਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਾਂਗਾ ਜਾਂ ਆਪ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਰੁਕਮਣੀ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਰਕੇ ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਅਖੀਰ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ।। ੨੩੪੦।।

ਕੋਪ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੀਯੋ ਤਬ ਸਜਾਮ ਜਬ ਏ ਬਤੀਯਾ ਸਿਸਪਾਲਹਿ ਭਾਖੀ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਕਹਜੋ ਜੜ ਚਾਹਤ ਮ੍ਰਿਤ ਕੀਜੋ ਸਭ ਲੋਗਨਿ ਸੂਰਜ ਸਾਖੀ।।
ਚਕ੍ਰ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਲੈ ਕਰ ਭੀਤਰ ਕੂਦ ਸਭਾ ਸਭ ਹੀ ਸੋਊ ਨਾਖੀ।।
ਧਾਵਤ ਭ੍ਯੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਸੁ ਭਯੋ ਤਿਹ ਕੇ ਬਧ ਕੋ ਅਭਿਲਾਖੀ।। ੨੩੪੧।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਸਿਸਪਾਲ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਆਖੀਆਂ ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ — ਇਹ ਮੂਰਖ ਆਪ ਹੀ ਮੌਤ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਤੁਸਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਮੈਂ ਵਿਚ ਸਾਖੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਤੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਉਛਲਿਆ ਤੇ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸਭਾ ਦੇ ਉੱਤੋਂ ਟੱਪ ਗਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਭੱਜਦਾ ਹੋਇਆ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਤੇ ਸਿਸਪਾਲ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ।। ੨੩੪੧।।

ਧਾਵਤ ਭਜੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਜੂ ਇਤ ਤੇ ਉਤ ਤੇ ਸੋਊ ਸਾਮੁਹਿ ਆਯੋ।।
ਰੋਸ ਬਢਾਇ ਘਨੋ ਚਿਤ ਮੈ ਤਕਿ ਕੈ ਤਿਹ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੋ ਚੱਕ੍ਰ ਚਲਾਯੋ।।
ਜਾਇ ਲਗ ਜੋ ਤਿਹ ਕੰਠ ਬਿਖੈ ਕਟਿ ਦੇਤ ਭਯੋ ਛੁਟ ਭੂ ਪਰ ਆਯੋ।।
ਇਉ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਜੀਅ ਮੈ ਦਿਵ ਤੇ ਰਵਿ ਕੌ ਮਾਨੋ ਮਾਰ ਗਿਰਾਯੋ।। ੨੩੪੨।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਇਧਰੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਅੱਗੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਧਰੋਂ ਸਿਸਪਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ ਤੇ ਵੈਰੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤੱਕ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਚੱਕ੍ਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਚੱਕ੍ਰ ਜਾ ਕੇ ਉਸਦੀ ਗਰਦਨ ਤੇ ਵੱਜਾ ਤੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਵੱਢ ਸੁੱਟਿਆ ਜ ਗਰਦਨ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ।। ੨੩੪੨।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਸਿਸਪਾਲ ਬਧਹਿ ਧਿਆਇ।।

– – – – – – – – – –

ਅਥ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਕੋਪ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਛਿਮਾਪਨ ਕਰਤ ਭਏ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਾਟ ਕੈ ਸੀਸ ਦਯੋ ਸਿਸਪਾਲ ਕੋ ਕੋਪ ਭਰਜੋ ਦੋਊ ਨੈਨ ਨਚਾਵੈ।।
ਕਉਨ ਬਲੀ ਇਹ ਬੀਚ ਸਭਾ ਹੂ ਕੇ ਹੈ ਹਮ ਸੋ ਸੋਊ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਵੈ।।
ਪਾਰਥ ਭੀਮ ਤੇ ਆਦਿਕ ਬੀਰ ਰਹੇ ਚੁਪ ਹੋਇ ਅਤਿ ਹੀ ਡਰ ਆਵੈ।।
ਸੁੰਦਰ ਐਸੇ ਸਰੂਪ ਕੇ ਊਪਰਿ ਸਯਾਮ ਕਬੀਸਰ ਪੈ ਬਲਿ ਜਾਵੈ।। ੨੩੪੩।।

ਅਰਥ – ਸਿਸਪਾਲ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਸੁਟਿਆ ਹੈ. ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਦੋਵੇ ਨੈਣ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਕਿਹਾ - ਇਸ ਸਭਾ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੇਹੜਾ ਜੋਧਾ ਹੈ. ਜੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰੇ। ਅਰਜਨ, ਭੀਮਸੈਨ ਤੋਂ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਚੁੱਪ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਬੜਾ ਹੀ ਡਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਦੇ ਉੱਤੋਂ ਸਿਆਮ

ਕਵੀ ਜਨ ਸਦਕੇ ਤੇ ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੨੩੪੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੋਤ ਜਿਤੀ ਅਰ ਭੀਤਰ ਥੀ ਸੁ ਸਭੈ ਮੁਖ ਸਯਾਮ ਕੇ ਬੀਚ ਸਮਾਨੀ।।
ਬੋਲ ਸਕੈ ਨ ਰਹੇ ਚੁਪ ਹੁਇ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਜੁ ਬਡੇ ਅਭਿਮਾਨੀ।।
ਬਾਂਕੋ ਬਲੀ ਸਿਸਪਾਲ ਹਨਯੋ ਜਿਹ ਕੀ ਹੁਤੀ ਚੰਦ੍ਰਵਤੀ ਰਜਧਾਨੀ।।
ਯਾ ਸਮ ਅਉਰ ਨ ਕੋਊ ਬੀਯੋ ਜਗ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਸਹੀ ਪ੍ਰਭ ਜਾਨੀ।। ੨੩੪੪।।

ਵੈਰੀ ਸਿਸਪਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਚੇਤਨ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਈ ਹੈ । ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ— ਜੋ ਵਡੇ ੨ ਅਭਿਮਾਨੀ ਸੂਰਮੇ ਸਨ, ਉਹ ਬੋਲ ਨਹੀ ਸਕੇ, ਚੁੱਪ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਚੰਦ੍ਰਵਤੀ ਜਿਸਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੀ ਉਹ ਸੁੰਦਰ, ਜਵਾਨ, ਸੂਰਬੀਰ ਸਿਸਪਾਲ ਮਰ ਗਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਭ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਰੂਪ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸਦੇ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੨੩੪੪।।

ਏਕ ਕਹੈ ਜਦੁਰਾਇ ਬਡੋ ਭਟ ਜਾਹਿ ਬਲੀ ਸਸਪਾਲ ਸੋ ਘਾਯੋ।।
ਇੰਦ੍ਰ ਤੇ ਸੂਰਜ ਤੇ ਜਮ ਤੇ ਹੁਤੋ ਜਾਤ ਨ ਸੋ ਜਮਲੋਕ ਪਠਾਯੋ।।
ਸੋ ਇਹ ਏਕ ਹੀ ਆਂਖ ਕੇ ਫੋਰ ਕੈ ਭੀਤਰ ਮਾਰ ਦਯੋ ਜੀਅ ਆਯੋ।।
ਚਉਦਹ ਲੋਕਨ ਕੋ ਕਰਤਾ ਕਰ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਸਹੀ ਠਹਰਾਯੋ।। ੨੩੪੫।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਯੋਧਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਸਿਸਪਾਲ ਵਰਗੇ ਮਹਾ ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਰੇ ਜੀਅ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹੀ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਚਣਹਾਰਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਹੈ।। ੨੩੪੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਚਉਦਹ ਲੋਕਨ ਕੋ ਕਰਤਾ ਇਹ ਸਾਧਨ ਸੰਤ ਇਹੈ ਜੀਅ ਜਾਨਯੋ।।
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਕੀਏ ਸਭ ਯਾਹੀ ਕੇ ਬੇਦਨ ਤੇ ਗੁਨ ਜਾਨਿ ਬਖਾਨਯੋ।।
ਬੀਰਨ ਬੀਰ ਬਡੋ ਈ ਲਖਯੋ ਹਰਿ ਭੂਪਨ ਭੂਪਨ ਤੇ ਖੁਨਸਾਨਯੋ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੇ ਅਰਿ ਠਾਢੇ ਹੁਤੇ ਤਿਨ ਸਯਾਮ ਸਹੀ ਕਰਿ ਕਾਲ ਪਛਾਨਯੋ।। ੨੩੪੬।।

ਅਰਥ - "ਏਹੋ ਹੀ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ," ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਏਹੋ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਸਾਰੇ ਇਸੇ ਦੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸਦਾ ਗੁਣ ਜਾਣਿਆ ਤੇ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਸੂਰਮਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਰਾਜਾ ਜਾਣਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਖੁਨਸ ਖਾਧੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਭੀ

ਵੈਰੀ ਉਥੇ ਖੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੀ 'ਕਾਲ' ਕਰਕੇ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ।। ੨੩੪੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਠਾਂਢ ਤਹਾਂ ਕਰ ਬੀਚ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਲੀਏ।।
ਬਹੁ ਰੋਸ ਠਨੇ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰਜੋ ਅਰਿ ਆਨ ਕੋ ਆਨਤ ਹੈ ਨ ਹੀਏ ।।
ਤਿਹ ਠਉਰ ਸਭਾ ਹੂ ਮੈ ਗਾਜਤ ਭਜੋ ਸਭ ਕਾਲਹਿ ਕੋ ਮਨੋ ਭੇਖ ਕੀਏ।।
ਜਿਹ ਦੇਖਤ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜੈ ਅਰਿਵਾ ਬਹੁ ਸੰਤ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਰੂਪ ਜੀਏ।। ੨੩੪੭।।

ਅਰਥ – ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਖੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਬੜੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੋ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮਾਨ ਲਿਆਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਹ ਸਭਾ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕਾਲ ਰੂਪ ਬਣਾ ਕੇ ਗੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੰਤ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵੈਰੀ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ।। ੨੨੪੭।।

ਨ੍ਰਿਪ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰ ਬਾਚ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਆਪ ਹੀ ਭੂਪ ਕਹੀ ਉਠ ਕੈ ਕਰ ਜੋਰਿ ਦੋਊ ਪ੍ਰਭ ਕ੍ਰੋਧ ਨਿਵਾਰੋ।।
ਥੋ ਸਿਸਪਾਲ ਬਡੋ ਖਲ ਸੋ ਤੁਮ ਚਕ੍ਰਹਿ ਲੈ ਛਿਨ ਮਾਹਿ ਸੰਘਾਰੋ।।
ਯੋ ਕਹਿ ਪਾਇ ਰਹਜੋ ਗਹਿ ਕੈ ਦੁਹੂ ਆਪਨੇ ਨੈਨਨ ਤੇ ਜਲੁ ਢਾਰੋ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਜੋ ਤੁਮ ਰੋਸ ਕਰੋ ਤੋ ਕਹਾ ਤੁਮ ਸੋ ਬਸੁ ਹੈਬ ਹਮਾਰੋ।। ੨੩੪੮।।

ਅਰਥ – ਰਾਜੇ ਯੁਧਿਸਟਰ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਉੱਠਕੇ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਕਿਹਾ — ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹੁਣ ਕ੍ਰੋਧ ਦੂਰ ਕਰੋ। ਸਿਸਪਾਲ ਬੜਾ ਹੀ ਮੂਰਖ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਚੱਕ੍ਰ ਲੈ ਕੇ, ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰ ਫੜ ਲਏ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਧੋਣ ਲੱਗਾ। ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ! ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਗੁੱਸਾ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾਡਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀ ਵੱਸ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ?।। ੨੩੪੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਦਾਸ ਕਹੈ ਬਿਨਤੀ ਕਰ ਜੋਰਿ ਕੈ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਹਰਿ ਜੂ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ।।
ਕੋਪ ਚਿਤੇ ਤੁਮਰੇ ਮਰੀਐ ਸੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਹੇਰਤ ਹੀ ਪਲ ਜੀਜੈ।।
ਆਨੰਦ ਕੈ ਚਿਤਿ ਬੈਠੋ ਸਭਾ ਮਹਿ ਦੇਖਹੁ ਜਗਜ ਕੇ ਹੋਤ ਪਤੀਜੈ।।
ਹਉ ਪ੍ਰਭ ਜਾਨ ਕਰੋ ਬਿਨਤੀ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਪੁਨ ਕੋਪ ਛਿਮਾਪਨ ਕੀਜੈ।। ੨੩੪੯।।

ਅਰਥ – ਦਾਸ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ — ਹੇ ਹਰੀ ਜੀ! ਮੇਰੀ

ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਤੁਹਾਡਾ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ ਹੀ ਸਾਡਾ ਮਰਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਕ ਪੱਲ ਦਾ ਵੇਖਣਾ ਹੀ ਸਾਡਾ ਜੀਊਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਸਹਿਤ ਹੋ ਕਰਕੇ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠੋ, ਅਤੇ ਯੱਗ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖੋ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਨ ਪ੍ਰਚਾਓ। ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਜਾਣ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਓ।। ੨੩੪੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬੈਠਾਯੋ ਜਦੁਰਾਇ ਕੋ ਬਹੁ ਬਿਨਤੀ ਕਰਿ ਭੂਪ।।
ਕੰਜਨ ਸੇ ਦ੍ਰਿਗ ਜਿਹ ਬਨੇ ਬਨਜੋ ਸੁ ਮੈਨ ਸਰੂਪ।। ੨੩੫੦।।

ਅਰਥ – ਰਾਜੇ ਯੁਧਿਸਟਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ ਕੌਂਲ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ. ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਰੂਪ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੨੩੫੦।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਕੋਪ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਛਮਾਪਨ ਕਰਤ ਭਏ ਧਿਆਇ।।

- - - - - - - - - - - - -

ਅਥ ਰਾਜਾ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰ ਰਾਜਸੂਅ ਜੱਗ ਕਰਤ ਭਏ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸਉਪੀ ਹੈ ਸੇਵ ਹੀ ਪਾਰਥ ਕਉ ਦਿਜ ਲੋਕਨ ਕੀ ਜੋ ਪੈ ਨੀਕੀ ਕਰੈ।।
ਅਰੁ ਪੂਜ ਕਰੈ ਦੋਊ ਮਾਦ੍ਰੀ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਰਿਖੀਨ ਕੀ ਆਨੰਦ ਚਿੱਤ ਧਰੈ।।
ਭਯੋ ਭੀਮ ਰਸੋਈਆ ਦ੍ਰਜੋਧਨ ਧਾਮ ਪੈ ਬਜਾਸ ਤੇ ਆਦਿਕ ਬੇਦ ਰਰੈ।।
ਕੀਯੋ ਸੂਰ ਕੋ ਬਾਲਕ ਕੈਬੇ ਕੋ ਦਾਨ ਸੁ ਜਾਹੀ ਤੇ ਚਉਦਹ ਲੋਕ ਡਰੈ।।੨੩੫੧।।

ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਉਂਪੀ ਹੈ. ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਦ੍ਰੀ ਦੇ ਦੋਂਹਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨਕੁਲ ਤੇ ਸਹਦੇਵ ਨੂੰ ਰਿਖੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਧਰਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭੀਮ ਰਸੋਈਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਦੁਰਯੋਧਨ ਘਰ ਉਤੇ ਆਏ ਭਗਤ ਲਈ ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਿਆਸ ਤੋਂ ਆਦਿਕ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਹਾਂ ਰਿਖੀ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਪਾਸੋਂ ਚੌਦਾਂ ਹੀ ਲੋਕ ਡਰਦੇ ਹਨ।। ੨੩੫੧।।

ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਗਨੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ ਸਦਾ ਉਠ ਕੈ ਜਿਹ ਧਿਆਨ ਧਰੈ।।
ਅਰੁ ਨਾਰਦ ਸੋ ਸੁਕ ਦਿਜ ਬਜਾਸ ਸੋ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਜਿਹ ਜਾਪ ਰਰੈ।।

ਜਿਹ ਮਾਰ ਦਯੋ ਸਿਸਪਾਲ ਬਲੀ ਜਿਹ ਕੇ ਬਲ ਤੇ ਸਭ ਲੋਕੁ ਡਰੈ॥
ਅਬ ਬਿੱਪਨ ਕੇ ਪਗ ਧੋਵਤ ਹੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਬਿਨਾ ਐਸੀ ਕਉਨ ਕਰੈ॥ ੨੩੫੨॥

ਅਰਥ - ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਗਣੇਸ਼ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਸਦਾ ਹੀ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠਕੇ ਜਿਸਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਰਦ ਵਰਗੇ ਤੇ ਬਿਆਸ ਵਰਗੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਜਾਪ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਜਿਸਨੇ ਸਿਸਪਾਲ ਜੋਧੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਬਲ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਡਰ ਨਾਲ ਕੰਬ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਹੁਣ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਧੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਹੋਰ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ ?॥ ੨੩੫੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਆਹਵ ਕੈ ਸੰਗ ਸ਼ਤ੍ਰਨ ਕੇ ਤਿਨਿ ਤੇ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਧਨੁ ਲੀਨੋ॥
ਬਿਪ੍ਰਨ ਕੋ.ਜਿਮ ਬੇਦ ਕੇ ਬੀਚ ਲਿਖੀ ਬਿਧ ਹੀ ਤਿਹੀ ਭਾਂਤਹਿ ਦੀਨੋ॥
ਏਕਨ ਕੋ ਸਨਮਾਨ ਕੀਯੋ ਅਰੁ ਏਕਨ ਦੈ ਸਭ ਸਾਜ ਨਵੀਨੋ॥
ਭੂਪ ਜੁਧਿਸਟਰ ਤਉਨ ਸਮੈ ਸੁ ਸਭੈ ਬਿਧ ਜੱਗਜ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਨੋ॥ ੨੩੫੩॥

ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਜੋ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਲਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੇਦ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ, ਉਹੀ ਧਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਕਨਾਂ ਦਾ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਸਾਜ-ਸਮਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਯੁਧਿਸਟਰ ਨੇ ਹਰ ਯੁਕਤੀ ਵਰਤ ਕੇ ਯੱਗ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੨੩੫੩॥

ਨਾਨ੍ਹ ਗਯੋ ਸਰਤਾ ਦਯੋ ਦਾਨ ਸੁ ਦੈ ਜਲ ਪੈ ਪੁਰਖਾ ਰਿਝਵਾਏ॥
ਜਾਚਕ ਥੇ ਤਿਹ ਠਉਰ ਜਿਤੇ ਧਨ ਦੀਨ ਘਨੋ ਤਿਨ ਕਉ ਸੁ ਅਘਾਏ॥
ਪੁਤ੍ਰ ਲਉ ਪੌਤ੍ਰ ਲਉ ਪੈ ਤਿਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੇ ਅਨਤੈ ਨਹਿ ਮਾਂਗਨ ਧਾਏ॥
ਪੂਰਨ ਜੱਗਜ ਕਰਾਇ ਕੈ ਯੌ ਸੁਖੁ ਪਾਇ ਸਭੈ ਮਿਲਿ ਡੇਰਨਿ ਆਏ॥ ੨੩੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - (ਸਰਤਾ=ਨਦੀ॥ ਜਾਚਕ = ਮੰਗਤੇ॥ ਅਨਤੈ = ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ॥)

ਅਰਥ - ਨਦੀ ਤੇ ਨ੍ਹਾਉਣ ਗਿਆਂ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਲ ਉਤੇ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਜਿੰਨੇ ਮੰਗਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਨਾਂ ਬਹੁਤਾ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਧਨ ਕਰਕੇ ਰੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਪੋਤਰਿਆਂ ਤੇ ਘਰ ਦੇ ਹੋਰ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਯੱਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ।।੨੩੫੪॥

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬੈ ਆਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਿਖੈ ਆਏ ਭੂਪ ਪ੍ਰਬੀਨ।।
ਜੱਗਜ ਕਾਜ ਬੋਲੇ ਜਿਤੇ ਸਭੈ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੀਨ।। ੨੩੫੫।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਚੱਤੁਰ ਰਾਜੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਤਦ ਯੱਗ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਸੱਦੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ।। ੨੩੫੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਾਨ੍ਹ ਰਹੇ ਬਹੁ ਦਿਵਸ ਤਹਾ ਸੁ ਬਧੂ ਅਪਨੀ ਸਭ ਹੀ ਸੰਗ ਲੈ ਕੈ।।
ਕੰਚਨ ਦੇਹ ਦਿਪੈ ਜਿਨ ਕੀ ਤਿਨ ਮੈਨ ਰਹੈ ਪਿਖ ਲੱਜਤ ਹ੍ਵੈ ਕੈ।।
ਭੂਖਨ ਅੰਗ ਸਜੇ ਅਪਨੇ ਸਭ ਆਵਤ ਭੀ ਦ੍ਰੂਪਤੀ ਸਿਰਿ ਨਿਐ ਕੈ।।
ਕੈਸੇ ਬਜਾਹਜੌ ਹੈ ਸਜਾਮ ਤੁਮੈ ਸਭ ਮੋਹਿ ਕਹੋ ਤੁਮ ਆਨੰਦ ਕੈ ਕੈ।।੨੩੫੬।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਉਥੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਆ ਕੇ ਅਤੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ। " ਤੁਸਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਹਿਆ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅਨੰਦ ਕਰ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਦੱਸ ਦਿਓ ?"।। ੨੩੫੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਤਿਨ ਕਉ ਯੌਂ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਪੂਛਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਬਢਾਇ।।
ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਤਿਹ ਬ੍ਰਿਥਾ ਸਭਹੂ ਕਹੀ ਸੁਨਾਇ।। ੨੩੫੭।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਵਿਥਿਆ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ ਹੈ।। ੨੩੫੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੱਗਿ ਨਿਹਾਰਿ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰਿ ਕੋ ਮਨ ਭੀਤਰ ਕਉਰਨ ਕੋਪ ਬਸਾਯੋ।।
ਪੰਡ ਕੈ ਪੂਤ੍ਰਨ ਜੱਗ ਕੀਯੋ ਤਿਹ ਤੇ ਇਨ ਕੋ ਜਗ ਮੈ ਜਸੁ ਛਾਯੋ।।
ਐਸੋ ਨ ਲੋਕ ਬਿਖੈ ਹਮਰੋ ਜਸੁ ਹੋਤ ਭਯੋ ਕਹਿ ਸ੍ਯਾਮ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਭੀਖਮ ਤੇ ਸੁਤ ਸੂਰਜ ਤੇ ਸੁ ਨਹੀ ਹਮ ਤੇ ਐਸੋ ਜਗ ਹ੍ਵੈ ਆਯੋ।। ੨੩੫੮।।

ਅਰਥ - ਯੁਧਿਸਟਰ ਦਾ ਯੱਗ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਕੌਰਵਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਸਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪੰਡੂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਯੱਗ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੱਸ ਫੈਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੱਸ ਇਹਨਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸਾਡਾ ਨਹੀਂ

ਹੋਇਆ। ਨਾ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮੇ ਪਾਸੋਂ, ਨਾ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਰਨ ਪਾਸੋਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯੱਗ ਹੋ ਆਇਆ ਹੈ।। ੨੩੫੮।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਰਾਜਸੂਅ ਯੱਗ ਸਮਾਪਤੰ।।

– – – – – – – – – – –

ਜੁਧਿਸ਼ਟਰਿ ਕੋ ਸਭਾ ਬਨਾਇ ਕਥਨੰ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਮੈ ਇਕ ਦੈਤ ਹੁਤੋ ਤਿਨ ਆਇ ਕੈ ਸੁੰਦਰ ਏਕ ਸਭਾ ਸੁ ਬਨਾਈ।।
ਲੱਜਤ ਹੋਇ ਰਹੇ ਅਮਰਾਵਤ ਐਸੀ ਪ੍ਰਭਾ ਇਹ ਭੂਮਹਿ ਆਈ।।
ਬੈਠ ਬਿਰਾਜਤ ਭੂਪ ਤਹਾ ਜਦੁਬੀਰ ਲੀਏ ਸੰਗ ਚਾਰੋ ਈ ਭਾਈ।।
ਸ਼ਜਾਮ ਭਨੈ ਤਿਹ ਆਭਹਿ ਕੀ ਉਪਮਾ ਮੁਖ ਤੇ ਬਰਨੀ ਨਹਿ ਜਾਈ।। ੨੩੫੯।।

ਅਰਥ – ਮਯ ਨਾਮੀ ਦੈਂਤ ਨੇ ਆ ਕੇ ਇਕ ਸੋਹਣੀ ਜਿਹੀ ਸਭਾ ਬਣਾਈ ਅਜਿਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਈ ਵੇਖ ਇੰਦ੍ਰਪੁਰੀ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸਟਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਚੌਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਉਥੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾ ਮੁਖ ਤੋਂ ਕੁਝ ਆਖੀ ਨਹੀ ਜਾਂਦੀ ।। ੨੩੫੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਨੀਰ ਢਰੇ ਕਹੂੰ ਚਾਦਰ ਛੱਤਨ ਛੂਟਤ ਹੈ ਕਹੂੰ ਠਉਰ ਫੁਹਾਰੇ।।
ਮੱਲ ਭਿਰੇ ਕਹੂੰ ਮੱਤ ਕਰੀ ਕਹੂੰ ਨਾਚਤ ਬੇਸਜਨ ਕੇ ਸੁ ਅਖਾਰੇ।।
ਬਾਜ ਲਰੈ ਕਹੂੰ ਸਾਜ ਸਜੈ ਭਟ ਛਾਜਤ ਹੈ ਅਤਿ ਡੀਲ ਡਿਲਾਰੇ।।
ਰਾਜਤ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਤਹਾਂ ਜਿਮ ਤਾਰਨ ਮੈ ਸਸਿ ਸ਼ਜਾਮ ਉਚਾਰੇ।। ੨੩੬੦।।

ਅਰਥ – ਕਿਧਰੇ ਚਾਦਰ – ਛੱਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਢਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਫੁਹਾਰੇ ਛੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਧਰੇ ਪਹਿਲਵਾਨ ਘੁਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਿਧਰੇ ਵੇਸਵਾਂ ਦੇ ਨੱਚਣ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਿਧਰੇ ਬਾਜ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਿਧਰੇ ਸਾਜ ਸਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਵੱਡੇ ਡੀਲ ਡੌਲ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸਮਾਨ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੨੩੬੦।।

ਜੋਤਿ ਲਸੈ ਕਹੂੰ ਬੱਜ੍ਰਨ ਕੀ ਕਹੂੰ ਲਾਲ ਲਗੇ ਛਬ ਮੰਦਰ ਪਾਵੈ।।

ਨਾਗਨ ਕੋ ਪਰਲੋਕ ਪੁਰੀ ਸੁਰ ਦੇਖ ਪ੍ਰਭਾ ਜਿਹ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵੈ॥
ਰੀਝ ਰਹੇ ਜਿਹ ਦੇਖ ਚਤੁਰਮੁਖ ਹੇਰ ਪ੍ਰਭਾ ਸ਼ਿਵ ਸੋ ਲਲਚਾਵੈ॥
ਭੂਮ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਨੀਰ ਸੋ ਲਾਗਤ ਨੀਰ ਜਹਾਂ ਨਹੀ ਚੀਨਬੋ ਆਵੈ॥੨੩੬੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੱਜ੍ਰਨ=ਹੀਰੇ॥ ਚਤੁਰਮੁਖ=ਬ੍ਰਹਮਾ॥ ਸ਼ਿਵ=ਸ਼ਿਵਜੀ॥

ਅਰਥ - ਕਿਧਰੇ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਜੋਤ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਧਰੇ ਲਾਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਮਕਾਨ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਾਗਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਪਤਾਲਪੁਰੀ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਲੋਕ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਭੀ ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵਰਗੇ ਤਿਆਗੀ ਲਲਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਪਾਣੀ ਮਾਲੂੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਪਛਾਣ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ॥ ੨੩੬੧॥

ਜੁਧਿਸ਼ਟਰ ਬਾਚ ਦ੍ਰਜੋਧਨ ਸੋ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਐਸੀ ਸਭਾ ਰਚਿ ਕੈ ਸੁ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰ ਅੰਧ ਕੋ ਬਾਲਕੁ ਬੋਲ ਪਠਾਯੋ॥
ਸੂਰਜ ਕੋ ਸੁਤ ਸੰਗ ਲੀਏ ਅਰੁ ਭੀਖਮ ਮਾਨ ਭਰਯੋ ਸੋਊ ਆਯੋ॥
ਭੂਮ ਜਹਾਂ ਹੁਤੀ ਤਾਹਿ ਲਖਯੋ ਜਲ ਬਾਰ ਹੁਤੋ ਜਹ ਭੂਮ ਜਨਾਯੋ॥
ਜਾਇ ਨਿਸ਼ੰਕ ਪਰਯੋ ਜਲ ਮੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ॥੨੩੬੨॥

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਬਣਵਾ ਕੇ ਯੁਧਿਸਟਰ ਨੇ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸਟਰ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੂੰ ਸੱਦ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਣ ਦਾ ਭਰਿਆ ਸੂਰਜ-ਪੁੱਤਰ ਕਰਣ ਤੇ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ । ਜਿਥੇ ਧਰਤੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਪਾਣੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਧਰਤੀ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੁਰਯੋਧਨ ਇਹ ਭੇਦ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ॥ ੨੩੬੨॥

ਜਾਇ ਪਰਯੋ ਤਬ ਹੀ ਸਰ ਮੈ ਤਨ ਬਸਤ੍ਰ ਧਰੇ ਪੁਨ ਬੂਡ ਗਯੋ ਹੈ॥
ਬੂਡਤ ਜੋ ਨਿਕਸਯੋ ਸੋਊ ਭੂਪਤ ਚਿੱਤ ਬਿਖੈ ਅਤਿ ਕੋਪ ਕਯੋ ਹੈ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਭਾਰ ਉਤਾਰਨ ਕੇ ਹਿਤ ਆਂਖ ਸੋ ਭੀਮਹਿ ਭੇਦ ਦਯੋ ਹੈ॥
ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੋ ਬੋਲ ਉਠਿਓ ਅਰੇ ਅੰਧ ਕੇ ਅੰਧ ਹੀ ਪੁਤ੍ਰ ਭਯੋ ਹੈ॥੨੩੬੩॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਦੁਰਯੋਧਨ ਤਲਾਉ ਵਿਚ ਜਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਕਪੜਿਆਂ ਸਮੇਤ ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ

ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਭਾਰ ਉਤਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਭੀਮਸੈਨ ਨੂੰ ਭੇਦ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੋਲ ਉਠਿਆ "ਉਹੋ! ਅੰਨ੍ਹੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਇਆ ਹੈ"।। ੨੩੬੩।।

ਯੋਂ ਜਬ ਭੀਮ ਹਸਜੋ ਤਿਹ ਕਉ ਤੁ ਘਨੋ ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਭੂਪ ਰਿਸਾਯੋ।।
ਮੋਕਉ ਪੰਡ ਕੋ ਪੂਤ੍ਰ ਹਸੈ ਅਬ ਹੀ ਬਧ ਯਾ ਕੋ ਕਰੋ ਜੀਅ ਆਯੋ।।
ਭੀਖਮ ਦ੍ਰੋਣ ਰਿਸੇ ਮਨ ਮੈ ਜੜ ਭੀਮ ਭਯੋ ਕਹ ਸਜਾਮ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਧਾਮ ਗਯੋ ਅਪੁਨੇ ਫਿਰ ਕੈ ਸੁ ਸਭਾ ਇਹ ਭੀਤਰ ਫੇਰ ਨ ਆਯੋ।। ੨੩੬੪।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਭੀਮਸੈਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮਖੌਲ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪੰਡ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਮਖੌਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਉਸਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਤੇ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੀ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਯਾਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਭੀਮਸੈਨ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਮੂਰਖ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਦੁਰਯੋਧਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਮਾਨਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਮੁੜਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੜਕੇ ਇਸ ਸਭਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ।। ੨੩੬੪।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਸਭਾ ਦੇਖ ਧਾਮ ਗਏ ਧਯਾਯ।।

ਅਥ ਦੈਤ ਬਕੱਤ੍ਰ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਉਤ ਕੋਪ ਦੁਜੋਧਨ ਧਾਮ ਗਯੋ ਇਤ ਦੈਤ ਹੁਤੋ ਤਿਹ ਕੋਪੁ ਬਸਾਯੋ।।
ਕਾਨ੍ਹ ਹਤਯੋ ਸਿਸਪਾਲ ਹੁਤੋ ਮੇਰੋ ਮਿਤ੍ਰ ਮਰਿਓ ਨ ਰਤੀ ਸੁਕਚਾਯੋ।।
ਲੈ ਸ਼ਿਵ ਤੇ ਬਰ ਹੌ ਇਹ ਕੋ ਬਧੁ ਜਾਇ ਕਰੋ ਜੀਅ ਭੀਤਰ ਆਯੋ।।
ਧਾਇ ਕਿਦਾਰ ਕੀ ਓਰ ਚਲਿਯੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਇਹੈ ਚਿਤ ਮੈ ਠਹਰਾਯੋ।। ੨੩੬੫।।

ਅਰਥ – ਉਧਰ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਘਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਧਰ ਇਕ ਦੈਂਤ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਨ੍ਹ ਨੇ ਸਿਸਪਾਲ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਮਿਤ੍ਰ ਸੀ, ਮਾਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਾਨ੍ਹ ਨੇ ਰਤੀ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਮੇਰਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ

ਕੀਤੀ ਕਿ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੋਂ ਵਰ੍ਹ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਕੇਦਾਰ ਵੱਲ ਤੁਰ ਚਲਿਆ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਏਹ ਇਰਾਦਾ ਪੱਕਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੨੩੬੫।।

ਬਦ੍ਰੀ ਕਿਦਾਰ ਕੇ ਭੀਤਰ ਜਾਇ ਕੈ ਸੇਵ ਕਰੀ ਮਹਾ ਰੁਦ੍ਰ ਰਿਝਾਯੋ।।
ਲੈ ਕੈ ਬਿਵਾਨ ਚਲਿਓ ਉਤ ਤੇ ਜਬ ਹੀ ਹਰਿ ਕੇ ਬਧੁ ਕੋ ਬਰੁ ਪਾਯੋ।।
ਦ੍ਵਾਰਵਤੀ ਹੂੰ ਕੇ ਭੀਤਰ ਆਇ ਕੈ ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਪੂਤ੍ਰ ਸੋ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ।।
ਸੋ ਸੁਨਿ ਸਜਾਮ ਬਿਦਾ ਲੈ ਕੈ ਭੂਪ ਤੇ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਤਿਹ ਠਉਰ ਸਿਧਾਯੋ।। ੨੩੬੬।।

ਅਰਥ – ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੇ ਬਦ੍ਰੀ ਕਿਦਾਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ, ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਵਰ੍ਹ ਲਿਆ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬਿਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਦੁਆਰਕਾ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭੀ ਰਾਜੇ ਯੁਧਿਸਟਰ ਪਾਸੋਂ ਵਿਦਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ।। ੨੩੬੬।।

ਸਵੈਯਾ ।। ਦ੍ਵਾਰਵਤੀ ਹੂੰ ਕੇ ਬੀਚ ਜਬੈ ਹਰਿ ਜੂ ਗਯੋ ਤਉ ਸੋਊ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਨਿਹਾਰਯੋ।।
ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਤਬ ਹੀ ਤਿਹ ਕਉ ਲਰੁ ਰੇ ਹਮ ਸੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਯੌ ਸੁਨਿ ਵਾ ਬਤੀਯਾ ਹਰਿ ਕੋ ਕਸਿ ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ।।
ਮਾਨੋ ਤਚੀ ਅਤਿ ਪਾਵਕ ਊਪਰ ਕਾਹੂ ਬਝਾਇਬੇ ਕੋ ਘ੍ਰਿਤ ਡਾਰਯੋ।। ੨੩੬੭।।

ਅਰਥ – ਦੁਆਰਕਾ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਉਸ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ — "ਓਏ! ਤੂੰ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰ!" ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਉਸਨੇ ਕੰਨ ਤੱਕ ਤੀਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਕਿਸੇ ਨੇ ਤੜਕੀ ਹੋਈ ਅੱਗ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬਝਾਉਣ ਲਈ ਘਿਉ ਪਾ ਦਿਤਾ ਹੋਵੇ।। ੨੩੬੭।।

ਮਾਰਤ ਭਯੋ ਅਰ ਬਾਨ ਜਬੈ ਹਰਿ ਸਯੰਦਨ ਵਾਹੀ ਕੀ ਓਰ ਧਵਾਯੋ।।
ਆਵਤ ਭਯੋ ਉਤ ਤੇ ਅਰ ਸੋ ਇਤ ਤੇ ਦੋਊ ਗੇ ਮਿਲਿ ਕੈ ਰਨ ਪਾਯੋ।।
ਸਯੰਦਨ ਹੂੰ ਬਲਿ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਯੰਦਨ ਢਾਹਿ ਦਯੋ ਯੌ ਜਸੁ ਗਾਯੋ।।
ਜਿਉ ਸਹਬਾਜ ਮਨੋ ਚਕਵਾ ਸੰਗ ਏਕ ਧਕਾ ਹੂੰ ਕੇ ਮਾਰ ਗਿਰਾਯੋ।। ੨੩੬੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਵਾਯੋ=ਭੱਜਾ ਦਿੱਤਾ।। ਰਨ ਪਾਯੋ=ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ।। ਬਲਿ=ਫੌਜ।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਵੈਰੀ ਨੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਰੱਥ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਵੱਲ ਹੀ ਭੱਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਪਾਸਿਓਂ ਵੈਰੀ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਧਰੋਂ ਏਹ ਉਸ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ, ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਘੋਰ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੈ। ਰੱਥਾਂ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਨਾਲ ਰੱਥਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਬਾਜ ਨਾਲ ਚਕਵਾ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਾਹਬਾਜ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਪਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।। ੨੩੬੮।।

ਰਥ ਤੋਰ ਕੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੀ ਨੰਦਗ ਸੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਕਟਿ ਗ੍ਰੀਵ ਗਿਰਾਈ।।
ਅਉਰ ਜਿਤੀ ਤਿਹ ਕੇ ਸੰਗ ਸੈਨ ਹੁਤੀ ਸੁ ਭਲੇ ਜਮ ਲੋਕ ਪਠਾਈ।।
ਰੋਸ ਭਰਯੋ ਹਰਿ ਠਾਢੋ ਰਹਯੋ ਰਨ ਸੋ ਉਪਮਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਸੁਨਾਈ।।
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਚਉਦਹੂੰ ਲੋਕ ਮੈ ਪਾਵਤ ਭਯੋ ਬਡੀ ਯੌ ਸੁ ਬਡਾਈ।।੨੩੬੯।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਵੈਰੀ ਦੇ ਰੱਥ ਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਤੋੜ ਕੇ 'ਨੰਦਗ' ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਗਰਦਨ ਕੱਟਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਫ਼ੌਜ ਸੀ, ਓਹ ਸਾਰੀ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਮ ਲੋਕ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੜੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਉਪਮਾ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਬੜੀ ਹੀ ਚੰਗੀ ਵਡਿਆਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ।। ੨੩੬੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੰਤ ਬੱਕ੍ਰ ਤਬ ਚਿੱਤ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਕੋਪ ਬਢਾਇ।।
ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਪਤਿ ਜਹ ਠਾਢ ਹੋ ਤਹ ਹੀ ਪਹੁਚਿਓ ਜਾਇ।। ੨੩੭੦।।

ਅਰਥ - ਦੰਤ ਬਕ੍ਰ ਤਦ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਕੇ, ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਖੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਥੇ ਹੀ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ।। ੨੩੭੦।।

ਸਵੈਯਾ।।ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਕਉ ਜਬ ਹੀ ਤਿਨ ਆਇ ਅਯੋਧਨ ਬੀਚ ਹਕਾਰਯੋ।।
ਹਉ ਮਰਿਹਉ ਨਹੀ ਯੌ ਕਹਯੋ ਤਾਹਿ ਸੁ ਜਿਉ ਸਿਸਪਾਲ ਬਲੀ ਤੁਹਿ ਮਾਰਯੋ।।
ਐਸੇ ਸੁਨਯੋ ਜਬ ਸਯਾਮ ਜੂ ਬੈਨ ਤਬੈ ਹਰਿ ਜੂ ਪੁਨ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰਯੋ।।
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੋ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਰਥ ਤੇ ਫੁਨ ਮੂਰਛ ਕੈ ਕਰ ਭੂ ਪਰ ਡਾਰਯੋ।।੨੩੭੧।।

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵੰਗਾਰਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ—ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀ ਮਰਾਂਗਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਸਿਸਪਾਲ ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਫੜ ਲਿਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ

ਹੈ, ਫਿਰ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਰੱਥ ਉਤੇ ਮੂਰਛਿਤ ਕਰਕੇ, ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ॥ ੨੩੭੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਲੈ ਸੁਧ ਹ੍ਵੈ ਸੋਊ ਲੋਪ ਗਯੋ ਫਿਰਿ ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਰਨ ਭੀਤਰ ਆਯੋ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਬਾਪ ਕੋ ਕਾਨ੍ਹ ਹੀ ਕਉ ਕਟਿ ਮਾਯਾ ਕੋ ਕੈ ਇਕ ਮੂੰਡ ਦਿਖਾਯੋ॥
ਕੋਪ ਕੀਯੋ ਘਨਿਸਯਾਮ ਤਬੈ ਅਰੁ ਨੈਨ ਦੁਹੂਨ ਤੇ ਨੀਰ ਬਹਾਯੋ॥
ਹਾਥ ਪੈ ਚੱਕ੍ਰ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਲੈ ਅਰਿ ਕੋ ਸਿਰ ਕਾਟਿ ਕੇ ਭੂਮ ਗਿਰਾਯੋ॥੨੩੭੨॥

ਉਹ ਸੁਰਤ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ, ਓਥੋਂ ਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਫਿਰ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਛੱਲ ਵਿਦਿਆ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਿਰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਰਲ ਪਰਲ ਪਾਣੀ ਵਗਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੨੩੭੨॥

ਬਕਤ੍ਰ ਦੈਤ ਬਧਹ ਧਯਾਯ॥

ਅਥ ਬੈਦੂਰਥ ਦੈਤ ਬਧ ਕਥਨੰ॥

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜਾਹਿ ਸ਼ਿਵਾਦਿਕ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਮਯੋ ਸੁ ਸਦਾ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰਯੋ॥
ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਤਿਨ ਕਉ ਤਬ ਹੀ ਕਬ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਨਿਧ ਰੂਪ ਦਿਖਾਰਯੋ॥
ਰੰਗ ਨ ਰੂਪ ਅਉ ਰਾਗ ਨ ਰੇਖ ਇਹੈ ਚਹੂੰ ਬੇਦਨ ਭੇਦ ਉਚਾਰਯੋ॥
ਤਾ ਧਰ ਮੂਰਤ ਜੁੱਧ ਬਿਖੈ ਇਹ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਰਨ ਬੀਚ ਸੰਘਾਰਯੋ॥ ੨੩੭੩॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਵਿਖਾ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਰੰਗ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਰਾਗ-ਰੇਖ ਨਹੀ ਹੈ, ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਭੀ ਉਸਦਾ ਏਹੋ ਹੀ ਭੇਦ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ।

ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹੀ ਸਿਆਮ ਸਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੨੩੭੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕੋਪ ਜਬ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਦ੍ਵੈ ਰਨ ਮੈ ਦਏ ਖਪਾਇ॥
ਤੀਸਰ ਜੋ ਜੀਵਤ ਬਚਯੋ ਸੋ ਤਿਹ ਪਹੁਚਯੋ ਆਇ॥ ੨੩੭੪॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਦੋਹੂੰ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਣ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਤੀਜਾ ਜੋ ਜੀਊਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਭੀ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ।। ੨੩੭੪।।

ਦਾਂਤਨ ਸੋ ਦੋਊ ਹੋਠ ਕਟਿ ਦੋਊ ਨਚਾਵਤ ਨੈਨ।।
ਤਬ ਹਲਧਰ ਤਿਹ ਸੋ ਕਹੇ ਕਹਿਤ ਸ੍ਯਾਮ ਏ ਬੈਨ।।੨੩੭੫।।

ਉਹ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਹੋਠਾਂ ਨੂੰ ਚੱਬਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਨੱਚ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਉਸ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਬਚਨ ਆਖੇ ਹਨ।। ੨੩੭੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਿਉ ਜੜ ਜੁੱਧੁ ਕਰੈ ਹਰਿ ਸਿਉ ਮਧ ਕੀਟਭ ਸੇ ਜਿਹ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਖਪਾਏ।।
ਰਾਵਨ ਸੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਸੇ ਹਰਨਾਛ ਹੂੰ ਸੇ ਜਗ ਜਾਨ ਨ ਪਾਏ।।
ਕੰਸਹਿ ਸੇ ਅਰੁ ਸਿੰਧਜਰਾ ਸੰਗ ਦੇਸਨ ਦੇਸਨ ਕੇ ਨ੍ਰਿਪ ਆਏ।।
ਤੈ ਰੇ ਕਹਾ ਅਰੇ ਸੋ ਛਿਨ ਮੈ ਇਹ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਜਮਲੋਕ ਪਠਾਏ।। ੨੩੭੬।।

ਅਰਥ - ਓ ਮੂਰਖਾ! ਹਰੀ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਜਿਸ ਨੇ ਮਧੂ ਤੇ ਕੈਟਭ ਵਰਗੇ ਵੈਰੀ ਛਿਨ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਰਾਵਣ ਵਰਗੇ, ਹਰਨਾਖਸ਼ ਵਰਗੇ ਤੇ ਹਰਨਾਛ ਵਰਗੇ ਜਗਤ ਦੇ ਯੋਧੇ ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਬਚ ਨਹੀ ਪਾਏ ਹਨ। ਕੰਸ ਵਰਗੇ ਅਤੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਵਰਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਓਇ! ਤੂੰ ਕੀ ਅੜਨਾ ਹੈਂ ? ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਜਮਲੋਕ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੩੭੬।।

ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਤਬੈ ਤਿਹ ਸੌ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਮੈ ਬਕ ਬੀਰ ਅਘਾਸੁਰ ਮਾਰ ਸੁ ਕੇਸਨਿ ਤੇ ਗਹਿ ਕੰਸ ਪਛਾਰਜੋ।।
ਤੇਈਸ ਛੂਹਨ ਸਿੰਧਜਰਾ ਹੂੰ ਕੀ ਮੈ ਸੁਨ ਸੈਨ ਸੁਧਾਰ ਬਿਦਾਰਜੋ।।
ਤੈ ਹਮਰੇ ਬਲ ਅੱਗ੍ਰਜ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹਜੋ ਘਨਸ੍ਯਾਮ ਤੇ ਕਉਨ ਬਿਚਾਰਜੋ।। ੨੩੭੭।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ। 'ਮੈਂ ਬਕਾਸੁਰ ਤੇ ਅਘਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਪਟਕਾਇਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਸੁਣ, ਮੈਂ ਤੇਈ ਛੂਹਣੀਆਂ ਫੌਜ ਸਮੇਤ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਘਨਸਿਆਮ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਮੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੂੰ ਵਿਚਾਰਾ ਕੌਣ ਚੀਜ਼ ਹੈਂ?।। ੨੩੭੭।।

(ਇਸਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਵੈਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ):—

ਮੋਹ ਡਰਾਵਤ ਹੈ ਕਹਿ ਯੌਂ ਮੁਹ ਕੰਸ ਕੋ ਬੀਰ ਬਕੀ ਬਕ ਮਾਰਜੋ।।

ਸਿੰਧਜਰਾ ਹੂੰ ਕੀ ਸੈਨ ਸਭੈ ਮੋਹ ਭਾਖਤ ਹੋ ਛਿਨ ਮਾਹਿ ਸੰਘਾਰਜੋ॥
ਮੋਕਉ ਕਹੈ ਬਲੁਬੀਰ ਅਰੇ ਮੇਰੇ ਪਉਰਖ ਅੱਗ੍ਰਜ ਕਉਨ ਬਿਚਾਰਜੋ॥
ਸੂਰਨ ਕੀ ਇਹ ਰੀਤ ਨਹੀ ਹਰਿ ਛਤ੍ਰੀ ਹੈ ਤੂ ਕਿ ਭਯੋ ਭਠਿਆਰਜੋ॥੨੩੭੮॥

ਅਰਥ – ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਡਰਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੰਸ ਦੇ ਯੋਧੇ 'ਬਕੀ' ਤੇ 'ਬਕ' ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿੱਆ ਹੈ । ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹੈਂ, ਕਿ ਮੈਂ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਫਨਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਓਇ ਬਲਬੀਰ ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੌਣ ਵਿਚਾਰਾ ਠਹਿਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਸੁਰਮਿਆਂ ਦੀ ਰੀਤੀ ਨਹੀ ਹੈ, ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਤੂੰ ਛੱਤ੍ਰੀ ਹੈਂ ਜਾਂ ਭਠਿਅਰਾ ਹੈਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਰਮੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਆਪਣੀ ਤਾਰੀਫ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਨੀਚ ਭਠਿਆਰੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ॥੨੩੭੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਆਪਨੇ ਕੋਪ ਕੀ ਪਾਵਕ ਮੈ ਬਲ ਤੇਰੋ ਸਭੈ ਸਮ ਫੂਸ ਜਰੈਹੋ॥
ਸ੍ਰੋਉਨ ਜਿਤੋ ਤੁਹ ਅੰਗਨ ਮੈ ਸੁ ਸਭੈ ਸਮ ਨੀਰਹ ਕੀ ਅਵਟੈਹੋ॥
ਦੇਗਚਾ ਆਪਨੇ ਪਉਰਖ ਕੋ ਰਨ ਮੈ ਜਬ ਹੀ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਚੜੈਹੋ॥
ਤਉ ਤੇਰੋ ਅੰਗ ਕੋ ਮਾਸੁ ਸਭੈ ਤਿਹ ਭੀਤਰ ਡਾਰ ਹੈ ਆਛੈ ਪਕੈਹੋ॥੨੩੭੯॥

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨੂੰ ਘਾਹ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸਾੜ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਤੇਰੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਲਹੂ ਹੈ, ਉਸ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਉਬਾਲ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਲ ਰੂਪ ਦੇਗਚੇ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਰਿੰਨ੍ਹਾਂਗਾ॥ ੨੩੭੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਐਸੇ ਬਿਬਾਦ ਕੈ ਆਹਵ ਮੈ ਦੋਊ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰੇ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਯੋ॥
ਬਾਨਨ ਸਿਉ ਦਿਵ ਅਉਰ ਦਿਵਾਕਰਿ ਧੂਰਿ ਉਠੀ ਰਥ ਪਈਯਨ ਛਾਯੋ॥
ਕਉਤਕ ਦੇਖਨ ਕਉ ਸਸ ਸੂਰਜ ਆਏ ਹੁਤੇ ਤਿਨ ਮੰਗਲ ਗਾਯੋ॥
ਅੰਤ ਨ ਸਜਾਮ ਤੇ ਜੀਤ ਸਕਯੋ ਸੋਊ ਅੰਤਹਿ ਕੋ ਪੁਨ ਧਾਮ ਸਿਧਾਯੋ॥੨੩੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਤਹਿ=ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਮ ਦੇ॥

ਅਰਥ - ਜੁਧ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਕਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਯੁੱਧ ਮਚਾਇਆ। ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਢੱਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਰੱਥਾਂ ਦੇ ਪਹੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋ ਗਰਦ ਉੱਡੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਮਾਸ਼ੇ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੇ ਸੂਰਜ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੰਗਲ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਏ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ

ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਜਮਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੨੩੯੦॥

ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਹਨਜੋ ਅਰਿ ਕੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਕਰਿ ਗਾਢ ਅਯੋਧਨ॥
ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਕੁਰੂਪ ਪਰਜੋ ਧਰਿ ਜੁੱਧ ਕੀ ਤਉਨ ਸਮੈ ਬਯਦੂਰਥ ਕੋ ਤਨ॥
ਸ੍ਰੋਉਨਤ ਸੰਗਿ ਭਰਜੋ ਪਰਜੋ ਦੇਖ ਦਯਾ ਉਪਜੀ ਕਰੁਨਾਨਿਧ ਕੇ ਮਨ॥
ਛੋਰ ਸਰਾਸਨ ਟੇਰ ਕਹਜੋ ਦਿਨ ਆਜ ਕੇ ਤੈ ਕਰਿ ਹੋ ਨ ਕਬੈ ਰਨ॥੨੩੯੧॥

ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬੜਾ ਗਾੜ੍ਹਾ ਯੁਧ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਯਦੂਰਥ ਦਾ ਸਰੀਰ ਕਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਲਹੂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦਯਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਧਨੁੱਖ ਛੱਡ ਕੇ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯੁੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ॥ ੨੩੯੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਬਯਦੂਰਥ ਦੈਤ ਬਧਹ॥

- - - - - - - - - - - - - -

ਬਲਭਦ੍ਰ ਜੂ ਤੀਰਥ ਗਵਨ ਕਥਨੰ॥

ਚੌਪਈ॥ ਤੀਰਥ ਕਰਨ ਬਲਭਦ੍ਰ ਸਿਧਾਯੋ॥ ਨੇਮਖ੍ਯਾਰਨ ਭੀਤਰ ਆਯੋ॥
ਆਇ ਤਹਾ ਨ੍ਹਾਵਨ ਇਨ ਕਯੋ॥ ਚਿਤ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਦੂਰ ਕਰਿ ਦਯੋ॥੨੩੯੨॥

ਬਲਭਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰਥ ਰਟਨ ਬਾਰੇ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ - ਬਲਭਦ੍ਰ ਜੀ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ, ਨੇਮਖ੍ਯਾਰੰਨਯ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਚਿੱਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ੋਕ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ॥ ੨੩੯੨॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਰੋਮਹਰਖਨ ਥੋ ਤਹਾ ਸੋਊ ਆਯੋ ਤਹ ਦਉਰ॥
ਹਲੀ ਮਦਰਾ ਪੀਤ ਥੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਤਾਹੀ ਠਉਰ॥
ਸੋਊ ਆਇ ਠਾਢ ਭਯੋ ਤਹਾ ਜੜ ਯਾਹਿ ਸਿਰ ਨ ਨਿਵਾਇ ਕੈ॥
ਬਲਭਦ੍ਰ ਕੁਪਜੋ ਕਮਾਨ ਕਰਿ ਲੈ ਮਾਰਿਯੋ ਤਿਹ ਧਾਇ ਕੈ॥੨੩੯੩॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਵੇਲੇ 'ਰੋਮਹਰਖ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਰਿਖੀ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਹ ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ

ਆਉਣਾ ਸੁਣਕੇ ਝਟ ਹੀ ਦੌੜਕੇ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ । ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆ ਕੇ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਖੜੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਨੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਲਿਰਾਮ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਜੇਹੀ ਗੁਸਤਾਖੀ ਵੇਖ ਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਮਾਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ, ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ।। ੨੩੯੩।।

ਚੌਪਈ।। ਸਭ ਰਿਖ ਉਠ ਠਾਢੇ ਤਬ ਭਏ।। ਆਨੰਦ ਬਿਸਰ ਚਿੱਤ ਕੇ ਗਏ।।
ਇਕ ਰਿਖ ਥੋ ਤਿਨ ਐਸ ਉਚਾਰਯੋ।।ਬੁਰਾ ਕੀਓ ਹਲਧਰ ਦਿਜ ਮਾਰਯੋ।।੨੩੯੪।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਰਿਖੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਕ ਬੁੱਢਾ ਰਿਖੀ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ-ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਨੇ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੩੯੪।।

ਤਬ ਹਲਧਰ ਪੁਨ ਐਸ ਉਚਰਿਯੋ।। ਬੈਠ ਰਹਿਓ ਕਿਉ ਨ ਹਮ ਤੇ ਡਰਿਯੋ।।
ਤਬ ਮੈ ਕ੍ਰੋਧ ਚਿੱਤ ਮੈ ਕੀਯੋ।। ਮਾਰ ਕਮਾਨ ਸੰਗ ਇਹ ਦੀਯੋ।। ੨੩੯੫।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, ਉਹ ਚੁੱਪ ਕੀਤਾ ਬੈਠ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਉਹ ਡਰਿਆ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ? ਤਦੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਕਮਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਹੈ।। ੨੩੯੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਛਤ੍ਰੀ ਕੋ ਪੂਤ ਥੋ ਕੋਪ ਭਰੇ ਤਿਹ ਨਾਸ ਕਿਯੋ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ।।
ਠਾਢ ਭਏ ਉਠ ਕੈ ਰਿਖ ਸੋ ਜੜ ਬੈਠਿ ਰਹਿਓ ਕਹਿਓ ਸਾਚ ਪਤੀਜੈ।।
ਬਾਤ ਵਹੈ ਕਰੀਐ ਸੰਗ ਛਤ੍ਰਨ ਜਾ ਕੇ ਕੀਏ ਜਗ ਭੀਤਰ ਜੀਜੈ।।
ਤਾਹੀ ਤੇ ਮੈ ਬਧੁ ਤਾ ਕੋ ਕੀਯੋ ਸੁ ਅਬੈ ਮੋਰੀ ਭੂਲ ਛਿਮਾਪਨ ਕੀਜੈ।।੨੩੯੬।।

ਅਰਥ - ਮੈਂ ਛੱਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੀ, ਫਿਰ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਇਆਂ ਉਸਨੂੰ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਹਿਲੇ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਮੈਂ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਯਕੀਨ ਕਰੋ ਕਿ ਮੇਰਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਰਿਖੀ ਉੱਠ ਖੜੋਤੇ ਪਰ ਉਹ ਹੀ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ। ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਓਹੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਕੀਤਿਆਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੀਊਣਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਉਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਉਸ ਭੁੱਲ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦਿਓ।। ੨੩੯੬।।

ਰਿਖ ਬਾਚ ਹਲੀ ਸੋ।।

ਚੌਪਈ।। ਮਿਲਿ ਸਭ ਰਿਖਨ ਹਲੀ ਸੋ ਭਾਖੀ।। ਕਹੇ ਸਜਾਮ ਤਿਹ ਦਿਜ ਕੀ ਸਾਖੀ।।
ਇਹ ਬਾਲਕ ਥਾਪਿ ਰੋਸ ਕੋ ਹਰੋ।। ਬਹੁਰੋ ਜਾਇ ਤੀਰਥ ਸਭ ਕਰੋ।। ੨੩੯੭।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਭੀ ਤਿਆਗ ਦਿਓ। ਫਿਰ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ।। ੨੩੮੭।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਚਾਰੋ ਈ ਬੇਦ ਮੁਖਾਗ੍ਰਜ ਹੋਇ ਹੈ ਤਾ ਸੁਤ ਕੋ ਬਰੁ ਐਸੋ ਦੀਯੋ।।
ਸੋਊ ਐਸੇ ਪੁਰਾਨ ਲਗਜੋ ਰਟਨੇ ਮਨੋ ਤਾਤ ਸੋਊ ਤਿਹ ਫੇਰਿ ਜੀਯੋ।।
ਚਿਤ ਆਨੰਦ ਕੈ ਸਭ ਹੂੰ ਰਿਖ ਕੇ ਮਨ ਕਉ ਜਿਹ ਕੀ ਸਮ ਕਉਨ ਬੀਯੋ।।
ਸਿਰ ਨਜਾਇ ਤਿਨੈ ਸੁਖ ਪਾਇ ਕੈ ਤੀਰਥਨ ਸਜਾਮ ਸੁ ਰਾਮਹ ਪੈਂਡ ਲੀਯੋ।।੨੩੮੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੁਖਾਗ੍ਰਜ=ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਕੰਠ।। ਰਾਮਹ=ਬਲਿਰਾਮ।। ਪੈਂਡ=ਰਾਹ।।

ਅਰਥ - ਉਸਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਇਹ ਵਰ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਹੋਣਗੇ। ਉਹ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗਾ, ਮਾਨੋਂ ਉਸਦਾ ਪਿਤਾ ਹੀ ਫੇਰ ਜੀਓ ਪਿਆ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਹੀ ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਕੇ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਤੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ, ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਰਾਹ ਲਿਆ ਹੈ।। ੨੩੮੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਗੰਗਹਿ ਸਿੰਧ ਜਹਾ ਮਿਲਯੋ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਬਲਭਦ੍ਰ ਤਹਾ ਚਲਿ ਨਾਯੋ।।
ਫੇਰ ਤ੍ਰਿਬੈਨੀ ਮੈ ਕੈ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੇ ਦਾਨੁ ਬਲੀ ਹਰਿਦੁਆਰ ਸਿਧਾਯੋ।।
ਨ੍ਹਾਇ ਤਹਾਂ ਪੁਨ ਬਦ੍ਰੀ ਕਿਦਾਰ ਗਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।।
ਅਉਰ ਗਨੋ ਕਹ ਲਉ ਜਗ ਕੇ ਸਭ ਤੀਰਥ ਕੈ ਤਿਹ ਠਉਰਹਿ ਆਯੋ।। ੨੩੮੯।।

ਅਰਥ - ਗੰਗਾ ਸਮੁੰਦਰ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਜਾਕੇ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਪਹਿਲੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਤ੍ਰਿਬੇਨੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਤੇ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ, ਬਲਿਰਾਮ ਹਰੀਦੁਆਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਥੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਬਦ੍ਰੀ ਕਿਦਾਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਜਗਤ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਗਿਣਾਂ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਮੁੜ ਫਿਰ ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।। ੨੩੮੯।।

ਚੌਪਈ।। ਫੇਰ ਨੇਮਖ੍ਯਾਰਨ ਮਹਿ ਆਯੋ।। ਆਇ ਰਿਖਨ ਕਉ ਮਾਥ ਨਿਵਾਯੋ।।
ਤੀਰਥ ਕਹਜੋ ਮੈ ਸਭ ਹੀ ਕਰੇ।। ਬਿਧ ਪੂਰਬ ਜਿਉ ਤੁਮ ਉਚਰੇ।। ੨੩੯੦।।

ਅਰਥ - ਫੇਰ ਨੇਮਖ ਬਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਆ ਕੇ ਰਿਖੀਆਂ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਿਹਾ—ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਤੀਰਥ ਪਰਸੇ ਹਨ, ਮਰਯਾਦਾ ਪੂਰਬਕ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸਾਂ ਆਖਿਆ ਸੀ।। ੨੩੯੦।।

ਹਲੀ ਬਾਚ।।

ਚੌਪਈ।। ਅਬ ਆਇਸ ਜੋ ਹੋਇ ਸੁ ਕਰੋ।। ਹੇ ਰਿਖ ਤੁਮਰੇ ਪਾਇਨ ਪਰੋ।।
ਅਬ ਆਇਸ ਜੋ ਹੋਇ ਸੁ ਕੀਜੈ।। ਹੇ ਰਿਖ ਬਾਤਹਿ ਸੱਤਿ ਪਤੀਜੈ।। ੨੩੯੧।।

ਅਰਥ - ਹੁਣ ਜੋ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇਗੀ, ਮੈਂ ਓਹੀ ਕਰਾਂਗਾ। ਹੇ ਰਿਖ ਜਨੋਂ! ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨੀ ਪੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਜੋ ਆਗਿਆ ਮੈਨੂੰ ਹੋਵੇਗੀ ਮੈਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਾਂਗਾ। ਹੇ ਰਿਖੀਓ! ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੱਚੀਆਂ ਹਨ, ਨਿਸਚਾ ਕਰੋ।। ੨੩੯੧।।

ਰਿਖ ਬਾਚ।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਮਿਲ ਰਿਖਨ ਇਹੈ ਜੀਅ ਧਾਰੋ।। ਏਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਹੈ ਬਡੋ ਹਮਾਰੋ।।
ਬਲਲ ਨਾਮ ਹਲਧਰ ਤਿਹ ਮਾਰੋ।। ਮਾਨੋ ਤਿਹ ਪੈ ਕਾਲ ਪਚਾਰੋ।। ੨੩੯੨।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰ ਕੇ ਬਲਰਾਮ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੇ ਬਲਿਰਾਮ! ਬਲਲ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਸਾਡੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੋ। ਮਾਨੋਂ ਉਸ ਉਤੇ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੩੯੨।।

ਹਲੀ ਬਾਚ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਹਾ ਠਉਰ ਤਿਹ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੀ ਕਹੋ ਰਿਖਨ ਕੇ ਰਾਜ।।
ਮੋਹਿ ਬਤਾਵੈ ਜਾਹਿ ਕਉ ਤਾਹਿ ਹਨੋ ਹਉ ਆਜ।। ੨੩੯੩।।

ਅਰਥ - ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜਨ! ਦੱਸੋ, ਉਸ ਵੈਰੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਉਗੇ ਤਾਂ ਅੱਜ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਾਂਗਾ।। ੨੩੯੩।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਇਕ ਰਿਖ ਨੇ ਜਾਇ ਬਤਾਯੋ।। ਜਹਾਂ ਠਉਰ ਹੋ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਬਨਾਯੋ।।
ਜਹਬਲਧਰਿ ਸੋ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ਹਮ ਸੰਗਿ ਲਰਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਪਚਾਰਯੋ।। ੨੩੯੪।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਇਕ ਰਿਖੀ ਨੇ ਉਸ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਦੱਸ ਦਿਤੀ। ਜਦ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਉਸ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੰਗਾਰਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰ।। ੨੩੯੪।।

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਤਬ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਰਿਸਾਯੋ॥ ਹਾਥ ਗਾਂਗਨੋ ਯਾ ਪਰਿ ਆਯੋ॥
ਹਲਧਰਿ ਸੰਗ ਜੁਧ ਯਾ ਕਯੋ॥ ਜਿਹ ਸਮ ਅਉਰ ਬੀਰ ਨਹੀ ਹਯੋ॥ ੨੩੯੫॥

ਤਦ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਵੈਰੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਗਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਇਸ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਹੈ। ਬਲਰਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੨੩੯੫॥

ਬਹੁਤ ਜੁੱਧ ਤਿਹ ਠਾਂ ਦੁਹੂੰ ਧਾਰੋ॥ ਦੁਹੂੰ ਸੂਰ ਤੇ ਏਕ ਨ ਹਾਰੋ॥
ਜਉ ਥਕਿ ਜਾਹਿ ਬੈਠ ਤਹ ਰਹੈ॥ ਮੁੱਛਤ ਹੋਹ ਜੁੱਧੁ ਫਿਰਿ ਚਹੈ॥ ੨੩੯੬॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਦੋਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹਾਰਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਥੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਬੈਠ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ॥ ੨੩੯੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਫਿਰ ਦੋਊ ਗਾਜ ਗਾਜ ਰਨ ਪਾਰੈ॥ ਆਪਸਿ ਬੀਚ ਗਦਾ ਬਹੁ ਮਾਰੈ॥
ਠਾਢ ਰਹੈ ਥਿਰੁ ਪੈਗੁ ਨ ਟਰੈ॥ ਮਾਨਹੁ ਰਿਸ ਪਰਬਤ ਦੋਊ ਲਰੈ॥ ੨੩੯੭॥

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਗਰਜ ਗਰਜ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀਆਂ ਗਦਾ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਅਚੱਲ ਖੜੋ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ, ਇਉਂ ਮਲੂੰਮ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਪਹਾੜ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੩੯੭॥

ਦੋਊ ਭਟ ਅਭ੍ਰਨ ਜਿਉ ਗਾਜੈ॥ ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਜਿਨ ਕੇ ਜਮ ਲਾਜੈ॥
ਅਤਿ ਹੀ ਬੀਰ ਰਿਸਹਿ ਮੈ ਭਰੇ॥ ਦੋਊ ਬੀਰ ਕ੍ਰੋਧ ਸੋ ਲਰੇ॥ ੨੩੯੮॥

ਅਰਥ - ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਦਿਆਂ ਜਮ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨਲ ਸੂਰਮੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਦੋਵੇਂ ਜੱਧੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੩੯੮॥

ਜਿਨ ਕਉਤਕ ਦੇਖਨ ਸੁਰ ਆਏ॥ ਭਾਂਤਿਨ ਭਾਂਤਿ ਬਿਵਾਨ ਬਨਾਏ॥
ਉਤ ਰੰਭਾਦਿਕ ਨ੍ਰਿਤਹ ਕਰੈ॥ ਇਤ ਤੇ ਬੀਰ ਭੂਮ ਮੈ ਲਰੈ॥ ੨੩੯੯॥

ਅਰਥ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੌਤਕ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਆਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਮਾਨ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਧਰ ਰੰਭਾ ਆਦਿਕ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨਾਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਧਰ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੩੯੯॥

ਬਹੁਤ ਗਦਾ ਤਨ ਲਗੈ ਨ ਜਾਨੈ॥ ਮੁਖ ਤੇ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਬਖਾਨੈ॥
ਰਨ ਕੀ ਛਿਤ ਤੇ ਪੈਗ ਨ ਟਰੈ॥ ਰੀਝ ਰੀਝ ਦੋਊ ਭਟ ਲਰੈ॥੨੪੦੦॥

ਅਰਥ - ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਗਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਜਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੂੰਹੋਂ 'ਮਾਰੋ-ਮਾਰੋ' ਹੀ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਤੋਂ ਇਕ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਹਟਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੪੦੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੁੱਧੁ ਭਯੋ ਬਹੁਤੋ ਤਿਹ ਠਾਂ ਤਬ ਮੂਸਲ ਕਉ ਮੁਸਲੀ ਜੂ ਸੰਭਾਰਯੋ॥
ਕੈ ਬਲ ਹਾਥਨ ਦੋਉਨ ਕੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਤਕਿ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ॥
ਲਾਗਤ ਘਾਇ ਹੁਵੈ ਮਰ ਗਯੋ ਅਰਿ ਅੰਤਹਿ ਕੇ ਫੁਨ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰਯੋ॥
ਯੌ ਬਲਭਦ੍ਰ ਹਨਯੋ ਤਿਨ ਕੋ ਸਭ ਬਿੱਪਨ ਕੋ ਫੁਨ ਕਾਜ ਸਵਾਰਯੋ॥੨੪੦੧॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੱਕ ਜੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਤਦ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਮੂਸਲ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲੈ ਕੇ ਵੈਰੀ ਵੱਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੱਟ ਦੇ ਲੱਗਦਿਆਂ ਹੀ ਵੈਰੀ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਮ ਦੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਵਾਰਿਆ ਹੈ॥ ੨੪੦੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਪਉਰਖ ਜੋ ਮੁਸਲੀਧਰਿ ਕੋ ਕਹਿਓ ਨ੍ਰਿਪ ਕਉ ਸੁਖਦੇਵ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਜਾਹਿ ਕਥਾ ਦਿਜ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਸਭ ਸ੍ਰਉਨ ਸੁਨੀ ਤਿਨਹੂੰ ਸੁਖ ਪਾਯੋ॥
ਜਾ ਕੇ ਕੀਏ ਸਸਿ ਸੂਰ ਨਿਸਾ ਦਿਵ ਤਾਹੀ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਜੀਅ ਆਯੋ॥
ਤਾਹੀ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨਾਉ ਦਿਜੋਤਮ ਬੇਦਨ ਕੈ ਜੋਊ ਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ॥੨੪੦੨॥

ਅਰਥ - ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਜੋ ਬਲ ਹੈ, ਰਾਜੇ ਪ੍ਰੀਛਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁਕਦੇਵ ਨੇ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਬਣਾਏ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਸੂਰਜ ਰਾਤ, ਦਿਨ, ਅਕਾਸ਼, ਪਤਾਲ ਹਨ ਉਸ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਵਾਂ। ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ! ਮੈਨੂੰ ਉਸੇ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਓ, ਜਿਸਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਬੇਦਾਂ ਨੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ॥ ੨੪੦੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜਾਹਿ ਖਰਾਨਨ ਸੇ ਸਹਸਾਨਨ ਖੋਜ ਰਹੇ ਕਛੁ ਪਾਰ ਨ ਪਾਯੋ॥
ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਜਿਹ ਕਉ ਚੁਤਰਾਨਨ ਬੇਦਨ ਕੇ ਗੁਨ ਭੀਤਰ ਗਾਯੋ॥

ਖੋਜ ਰਹੇ ਸ਼ਿਵ ਸੇ ਜਿਹ ਅੰਤ ਅਨੰਤ ਕਹਿਓ ਥਕ ਅੰਤ ਨ ਪਾਯੋ॥
ਤਾਹੀ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਤੁਮਰੇ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਕਦੇਵ ਇਹੈ ਠਹਰਾਯੋ॥ ੨੪੦੩॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੂੰ ਛੇ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲੇ ਸ੍ਵਾਮਿਕਾਰਤਿਕ ਵਰਗੇ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਵਰਗੇ ਖੋਜ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਗੁਣ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜੀ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਾਂਵਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵਰਗੇ ਖੋਜ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸਦੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ ਤੇ ਬੇਅੰਤ-ਬੇਅੰਤ ਕਹਿੰਦਾ ਥੱਕ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਸੁਕਦੇਵ! ਮੈਂ ਏਹੋ ਠਿਹਰਾਇਆ ਹੈ, ਕਿ ਉਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਸੁਣਾਂ॥ ੨੪੦੩॥

ਭੂਪਤਿ ਜੌ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹਜੋ ਸੁਕ ਕਉ ਸੁ ਕਹੂੰ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਈ॥
ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨਾਵਤ ਹਉ ਤੁਹਿ ਕਉ ਤੁਹਿ ਭੇਦੁ ਛਪਾਈ॥
ਬਿਪ੍ਰ ਸੁਦਾਮਾ ਹੁਤੋ ਬਿਪਤਾ ਤਿਹ ਕੀ ਹਉ ਕਹਉ ਹਰਿ ਜੈਸੇ ਮਿਟਾਈ॥
ਸੋ ਹਉ ਸੁਨਾਵਤ ਹਉ ਤੁਹਿ ਕਉ ਸੁਨ ਲੈ ਸੋਊ ਸ੍ਰਉਨਨ ਦੈ ਨ੍ਰਿਪਰਾਈ॥ ੨੪੦੪॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰੀਛਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੁਕਦੇਵ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤਦ ਫਿਰ ਸੁਕਦੇਵ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਦੀ ਬਾਤ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਛਪਾਈ ਰੱਖ। ਸੁਦਾਮਾ ਨਾਮੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਬਿਪਤਾ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਹਰੀ ਨੇ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਉਹ ਮੈਂ ਸੁਣਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ! ਕੰਨ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਤੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਲੈ॥ ੨੪੦੪॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧੇ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਬਲਭਦ੍ਰ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਿ ਦੈਤ ਕੋ ਮਾਰਤ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੋ ਆਵਤ ਭਏ ਧਿਆਇ॥

ਸੁਦਾਮਾ ਬਾਰਤਾ ਕਥਨੰ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਏਕ ਬਧੂ ਜੁਤ ਬ੍ਰਾਹਮਨ ਥੋ ਤਿਹ ਯਾ ਜਗੁ ਬੀਚ ਬਡੋ ਦੁਖੁ ਪਾਯੋ॥
ਦੂਖਤ ਹ੍ਵੈ ਇਕ ਦਿਵਸ ਕਹਜੋ ਤਿਹ ਮਿਤ੍ਰ ਹੈ ਮੋ ਪ੍ਰਭ ਜੋ ਜਗ ਗਾਯੋ॥
ਤਾਕੀ ਤ੍ਰੀਯਾ ਕਹਜੋ ਜਾਹੁ ਤਹਾ ਸੁਨ ਮਾਨਤ ਭਜੋ ਤਿਹ ਮੂੰਡ ਮੁਡਾਯੋ॥
ਤੰਦਲ ਦੈ ਦਿਜ ਦਾਰਦੀ ਹਾਥ ਸੁ ਦੁਆਰਵਤੀ ਹੂ ਕੀ ਓਰ ਸਿਧਾਯੋ॥ ੨੪੦੫॥

ਸੁਦਾਮੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ - ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਮੇਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ ਉਸਨੇ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਦੁਖ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਦੁੱਖੀ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ—"ਜੋ ਜਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੈ।" ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਤੁਸੀਂ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਜਾਓ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਮੰਨ ਗਿਆ, ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਸਿਰ ਫੇਰਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ—ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੈ"। ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਦਲਿੱਦ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਹੱਥ ਭੇਟਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਚਾਵਲਾਂ ਦੀ ਮੁੱਠ ਦੇ ਦਿਤੀ, ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਦਾਰਕਾ ਪੁਰੀ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ।। ੨੪੦੫।।

ਦਿਜ ਬਾਚ।।

ਹਉ ਅਰੁ ਸਜਾਮ ਸੰਦੀਪਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬੀਚ ਪੜੇ ਹਿਤ ਹੈ ਅਤਿ ਹੀ ਕਰਿ।।
ਹਉ ਚਿਤ ਮੈ ਧਰਿ ਸਜਾਮ ਰਹਿਓ ਰਹੈ ਹ੍ਵੈਹੈ ਸੁ ਸਜਾਮਹਿ ਮੋ ਚਿਤ ਮੈ ਧਰਿ।।
ਦੈ ਧਨ ਪਾਇ ਘਨੋ ਘਰਿ ਮੈ ਕਛੁ ਦੀਨਨ ਦੇਤ ਨ ਨੈਕ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ।।
ਈਸ ਲਹੈ ਕਿਧੋ ਮੋਹ ਨਿਹਾਰ ਕੈ ਕੈਸੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਹੈ ਹਮ ਪੈ ਹਰਿ।। ੨੪੦੬।।

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੰਦੀਪਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਆਪੋ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਸਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਉਧਰ ਉਹ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ। ਉਹ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਿਰਫ ਦੀਨਾਂ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਦੇਂਦੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪਛਾਣ ਤਾਂ ਲੈਣਗੇ ? ਭਗਵਾਨ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨਗੇ ?।। ੨੪੦੬।।

ਮਾਰਗ ਨਾਖ ਕੈ ਬਿਪ੍ਰ ਜਬੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਕੇ ਭੀਤਰ ਆਯੋ।।
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਨਿਹਾਰਤ ਤਾਹਿ ਸੁ ਬਿਪ੍ਰ ਸੁਦਾਮਾ ਇਹੈ ਠਹਰਾਯੋ।।
ਆਸਨ ਤੇ ਉਠ ਆਤੁਰ ਹੁਇ ਅਤਿ ਪ੍ਰੀਤ ਬਢਾਇ ਕੈ ਲੈਬੇ ਕਉ ਧਾਯੋ।।
ਪਾਇ ਪਰਿਓ ਤਿਹ ਕੋ ਹਰਿ ਜੀ ਫਿਰ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਉਠ ਕੰਠ ਲਗਾਯੋ।।੨੪੦੭।।

ਅਰਥ - ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਲੰਘ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸੁਦਾਮਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ। ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਆਸਣ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਉਸਨੂੰ ਲੈਣ ਗਏ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਸਦੇ ਚਰਨੀ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਉੱਠ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੨੪੦੭।।

ਲੈ ਤਿਹ ਮੰਦਰ ਮਾਹਿ ਗਯੋ ਤਿਹ ਕੌ ਅਤਿ ਹੀ ਕਰਿ ਆਦਰੁ ਕੀਨੋ।।

ਬਾਰੁ ਮੰਗਾਇ ਤਹੀ ਦਿਜ ਕੇ ਦੋਊ ਪਾਇਨ ਧ੍ਵੈ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਲੀਨੋ॥
ਝੌਂਪਰੀ ਤੇ ਤਿਹ ਠਾਂ ਹਰਿ ਜੂ ਸਭੁ ਕੰਚਨ ਕੋ ਪੁਨ ਮੰਦਰ ਕੀਨੋ॥
ਤਉ ਨ ਸਕਿਓ ਸੁ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਬਿੱਪਹਿ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਤਿਹ ਰੰਚ ਨ ਦੀਨੋ॥੨੪੦੮॥

ਅਰਥ – ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੰਦਰ ਦੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਬੜਾ ਹੀ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਮੰਗਵਾ ਕੇ, ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਧੋ ਕੇ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲੀ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਬੜੇ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਮੰਦਰ ਬਣਵਾ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ॥ ੨੪੦੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਬ ਦਿਜ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪੜਤ ਤਬ ਮੋਸੋ ਹੁਤੋ ਗਰੋਹ॥
ਅਬ ਲਾਲਚ ਬਸ ਹਰਿ ਭਏ ਕਛੂ ਨ ਦੀਨੋ ਮੋਹ॥ ੨੪੦੯॥

ਅਰਥ – ਸੁਦਾਮਾ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪੰਡਿਤ ਸੰਦੀਪਨ ਦੇ ਘਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਾਂ, ਤਦ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਾਲਚ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਦੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿੱਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੨੪੦੯॥

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੀ ਸੇਵ ਕਰੈ ਪੁਨ ਪਾਵਤ ਹੈ ਬਹੁਤੋ ਧਨ ਸੋਊ॥
ਲੋਗ ਕਹਾ ਤਿਹ ਭੇਦਹ ਪਾਵਤ ਆਪਨੀ ਜਾਨਤ ਹੈ ਪੁਨ ਓਊ॥
ਸਾਧਨ ਕੇ ਬਰਤਾ ਹਰਿਤਾ ਦੁਖੁ ਬੈਰਨ ਕੇ ਸੁ ਬਡੇ ਘਰ ਖੋਊ॥
ਦੀਨਨ ਕੇ ਜਗ ਪਾਲਬੇ ਕਾਜ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਨ ਦੂਸਰ ਕੋਊ॥੨੪੧੦॥

ਅਰਥ – ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਧਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਉਸਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦੁਖ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਘਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਸਮਾਨ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜਗਤ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੨੪੧੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੋ ਸਿਸਪਾਲ ਹਨਜੋ ਛਿਨ ਮੈ ਜਿਹ ਸੋ ਕੋਊ ਅਉਰ ਨ ਮਾਨ ਧਰੈ॥
ਅਰੁ ਦੰਤ ਬਕਤ੍ਰ ਹਨਜੋ ਜਮਲੋਕ ਤੇ ਜੋ ਕਬਹੂ ਨ ਰਤੀ ਕੁ ਡਰੈ॥

ਰਿਸ ਸਾਥ ਭੂਮਾਸੁਰ ਜੀਤ ਲਯੋ ਜੋਊ ਇੰਦ੍ਰ ਸੇ ਬੀਰਨ ਸੰਗ ਅਰੈ॥
ਅਬ ਕੰਚਨ ਧਾਮ ਕੀਯੋ ਦਿਜ ਕੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਬਿਨਾ ਐਸੀ ਕਉਨ ਕਰੈ॥੨੪੧੧॥

ਅਰਥ – ਉਸ ਸਿਸਪਾਲ ਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਾਣ ਧਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੰਤ ਬਕੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੇ ਜਮਲੋਕ ਤੋਂ ਰਤੀ ਭਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਡਰੇ। ਉਸ ਭੂਮਾਸੁਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਇੰਦ੍ਰ ਵਰਗੇ ਜੋਧੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਅੜ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਹੁਣ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਘਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?॥ ੨੪੧੧॥

ਜਾ ਮਧੁ ਕੀਟਭ ਕੋ ਬਧੁ ਕੈ ਭੂਅ ਇੰਦ੍ਰ ਦਈ ਕਰਿ ਕੈ ਕਰੁਨਾਈ॥
ਅਉਰ ਜਿਤੀ ਇਹ ਸਾਮੁਹਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਨ ਸੈਨ ਗਈ ਸਭ ਯਾਹ ਖਪਾਈ॥
ਜਾਹਿ ਭਭੀਛਨ ਰਾਜ ਦਯੋ ਅਰੁ ਰਾਵਨ ਮਾਰ ਕੈ ਲੰਕ ਲੁਟਾਈ॥
ਕੰਚਨ ਕੋ ਤਿਹ ਧਾਮ ਦਯੋ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਕਹੈ ਕਹੇ ਕਉਨੁ ਬਡਾਈ॥੨੪੧੨॥

ਅਰਥ – ਜਿਸਨੇ ਮਧੂ ਕੈਟਭ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਤੇ ਕਰੁਣਾ ਕਰਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਈ, ਉਹ ਇਸਨੇ ਖਪਾ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਲੰਕਾ ਲੁੱਟਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤੇ ਭਬੀਛਨ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸ੍ਯਾਮ ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਸਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦਾ ਘਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ॥ ੨੪੧੩॥

ਬਿਸ਼ਨਪਦ॥ ਧਨਾਸਰੀ॥

ਜਿਹ ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਖੇ ਨੈਨ ਬਨਾਇ॥
ਅੰਜਨ ਰੇਖ ਸ੍ਯਾਮ ਪਰ ਅਟਕਤ ਸੁੰਦਰ ਫਾਂਧਿ ਚੜਾਇ॥
ਮ੍ਰਿਗ ਮਨ ਹੇਰ ਜਿਨੈ ਨਰ ਨਾਰਿਨ ਰਹਤ ਸਦਾ ਉਰਝਾਇ॥
ਤਿਨ ਕੇ ਊਪਰਿ ਅਪਨੀ ਰੁਚ ਸਿਉ ਰੀਝ ਸ੍ਯਾਮ ਬਲਿ ਜਾਇ॥੨੪੧੩॥

ਅਰਥ – ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਨੈਣ ਹਰਨ ਵਰਗੇ ਚੰਚਲ ਬਣਾ ਰਖੇ ਹਨ। ਸੁਰਮੇ ਦੀ ਰੇਖਾ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਸ੍ਯਾਮ ਸਰੂਪ ਉੱਤੇ ਟਿਕ ਗਈ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਮੇਰੇ ਨੈਨ ਰੂਪ ਹਰਨਾਂ ਲਈ ਸੋਹਣੀ ਫਾਹੀ ਤਾਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਰੂਪ ਹਰਨ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸਦਾ ਉਲਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ, ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੪੧੩॥

ਹਰਿ ਕੇ ਨੈਨਾ ਜਲਜ ਠਏ॥

ਦਿਪਤ ਜੋਤਿ ਦਿਨਮਨ ਦੁਤ ਮੁਖ ਤੇ ਕਬਹੁ ਨ ਮੁਦਤ ਭਏ॥
ਤਿਨ ਕਉ ਦੇਖ ਜਨਨ ਦ੍ਰਿਗ ਪੁਤਰੀ ਲਗੀ ਸੁ ਭਾਵ ਭਏ॥
ਜਨੁ ਪਰਾਗ ਕਮਲਨ ਕੀ ਊਪਰ ਭ੍ਰਮਰ ਕੋਟ ਭ੍ਰਮਏ॥ ੨੪੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਜਲਜ=ਕਮਲ॥ ਦਿਪਤ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਹੀ॥ ਦਿਨਮਨ=ਸੂਰਜ॥ ਪਰਾਗ=ਸੁੰਦਰ ਸੁਗੰਧੀ॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨੈਣ ਕਮਲ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਖ ਦੀ ਲਾਲੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਜੋਤ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਨੈਣ ਰੂਪ ਕਮਲ ਕਦੇ ਭੀ ਮੁੰਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਅਟਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੁਖੜੇ ਉਪਰ ਜੋ ਕਾਲੇ ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਲਟਕ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਸੁੰਦਰ ਸੁਗੰਧੀ ਲੈਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਨੈਣਾਂ ਰੂਪ ਕਮਲਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਭੌਰੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹੋਣ॥ ੨੪੧੪॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਦਿਜ ਸੁਦਾਮਾ ਕੋ ਦਾਰਦ ਦੂਰ ਕਰਤ ਕੰਚਨ ਧਾਮ ਕਰ ਦੇਤ ਭਏ॥

– – – – – – – – – – – – –

ਗ੍ਰਹਨ ਸੂਰਜ ਕੇ ਦਿਨ ਕੁਰਖੇਤ੍ਰ ਆਵਨ ਕਥਨੰ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜਉ ਰਵਿ ਕੇ ਗ੍ਰਸਬੇ ਹੂ ਕੋ ਦਿਵਸ ਲਗਿਓ ਕਹਿ ਜੋਤਿਕੀ ਧੌਤੁ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਕਾਨ੍ਹ ਕੀ ਮਾਤ ਬਿਮਾਤ ਅਰੁ ਭ੍ਰਾਤ ਚਲੋ ਕੁਰਖੇਤ੍ਰ ਇਹੈ ਠਹਰਾਯੋ॥
ਤਾਤ ਚਲਜੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੌ ਲੈ ਸੰਗਿ ਭਾਂਤਨ ਭਾਂਤ ਕੋ ਸੈਨ ਬਨਾਯੋ॥
ਜੋ ਕੋਊ ਅੰਤ ਚਹੈ ਤਿਹ ਕੋ ਤਿਨ ਕੋ ਕਛੁ ਆਵਤ ਅੰਤ ਨ ਪਾਯੋ॥੨੪੧੫॥

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪਕੜੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ ਅਰਥਾਤ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਹਣ ਦਾ ਦਿਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਜੋਤਸ਼ੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮਾਤਾ, ਮਤੇਈ ਮਾਤਾ ਅਤੇ ਭਰਾ, ਇਨ੍ਹਾ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਕੁਰਖੇਤ੍ਰ ਜਾਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਪਿਤਾ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚਲਿਆ ਹੈ, ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਅੰਤ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਪਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ॥ ੨੪੧੫॥

ਇਤ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਆਵਤ ਭੇ ਉਤ ਨੰਦ ਤੇ ਆਦਿ ਸਭੈ ਤਿਹ ਆਏ॥
ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਸਭ ਗੁਆਰਨਿ ਸਜਾਮ ਜਬੈ ਦਰਸਾਏ॥
ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਰਹੀ ਚਕਿ ਕੈ ਜਕਿਗੀ ਕਛੁ ਬੈਨ ਕਹਿਓ ਨਹੀ ਜਾਏ॥

ਨੰਦ ਜਸੋਮਤ ਪ੍ਰੇਮ ਬਢਾਇ ਕੈ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਕੇ ਉਰ ਮੈ ਲਪਟਾਏ॥੨੪੧੬॥

ਅਰਥ - ਇਧਰੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੁਰਖੇਤ੍ਰ ਆ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਧਰ ਤੋਂ ਨੰਦ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੋਪ ਉਥੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ, ਰਾਧਿਕਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕੀਤਾ । ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਥਕਦੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਕੁੱਝ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਨੰਦ ਤੇ ਜਸੋਧਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੪੧੬॥

ਨੰਦ ਜਸੋਮਤ ਪ੍ਰੇਮ ਬਢਾਇ ਕੈ ਨੈਨਨ ਤੇ ਦੋਊ ਨੀਰ ਬਹਾਯੋ॥
ਐਸੇ ਕਹਿਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਕਉ ਤੁਮ ਤਿਆਗ਼ ਗਏ ਮਥੁਰਾ ਜੀਅ ਐਸੇ ਹੀ ਭਾਯੋ॥
ਕਾ ਭਯੋ ਜੋ ਤੁਮ ਮਾਰ ਚੰਡੂਰ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕੇ ਸੰਗਹਿ ਕੰਸਹਿ ਘਾਯੋ॥
ਹਉ ਨਿਰਮੋਹ ਨਿਹਾਰ ਦਸ਼ਾ ਹਮਰੀ ਤੁਮਰੇ ਮਨ ਮੋਹ ਨ ਆਯੋ॥੨੪੧੭॥

ਅਰਥ - ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਬੇਹਬਲਤਾ ਕਰਕੇ ਨੰਦ ਤੇ ਜਸੋਦਾਂ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਨੈਣਾਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮਥਰਾ ਗਏ ਸੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਅ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ? ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇਕਰ ਤੁਸਾਂ ਚੰਡੂਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਰ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਪੂਰੇ ਹੀ ਨਿਰਮੋਹੀ ਹੋ, ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਭੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ ?॥ ੨੪੧੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਢਾਇ ਜਸੋਮਤ ਯੌ ਬ੍ਰਿਜਭੂਖਨ ਸੌ ਇਕ ਬੈਨ ਉਚਾਰੋ॥
ਪਾਲ ਕੀਏ ਜਬ ਪੂਤ ਬਡੇ ਤੁਮ ਦੇਖਜੋ ਤਬੈ ਤੁਮ ਹੇਤ ਤੁਹਾਰੋ॥
ਤੋਕਹ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉ ਹਉ ਕਿਉ ਹਰਿ ਹੈ ਸਭ ਹੀ ਫੁਨ ਦੋਸ਼ ਹਮਾਰੋ॥
ਊਖਲ ਸੋ ਤੁਹਿ ਬਾਂਧ ਕੈ ਮਾਰਜੋ ਹੋ ਜਾਨਤ ਹਉ ਸੋਉ ਬੈਰ ਚਿਤਾਰੋ॥੨੪੧੮॥

ਅਰਥ - ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਧਾ ਕੇ ਜਸੋਦਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੋਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਬਚਨ ਆਖਿਆ। ਹੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ! ਜਦ ਪਾਲਣਾ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੱਡਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਦ ਤੁਸਾਂ ਆਪ ਹੀ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿੰਨਾਂ ਕੁ ਪਿਆਰ ਹੈ ? ਹੇ ਹਰੀ! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀ ਦੇਂਦੀ ਇਹ ਮੇਰਾ ਹੀ ਕਸੂਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਉੱਖਲ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ, ਤੁਸੀ ਉਹ ਹੀ ਵੈਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਲਿਆ ਹੈ। ਤਦੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਭੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ॥ ੨੪੧੮॥

ਮਾਇ ਹਉ ਬਾਤ ਕਹੋ ਤੁਮ ਸੌ ਸੁ ਤੋ ਮੋ ਬਤੀਆ ਸੁਨ ਸਾਚ ਪਤੀਜੈ॥
ਅਉਰਨ ਕੀ ਸਿਖ ਲੈ ਤਬ ਜਿਉ ਤੈਸੋ ਕਾਜ ਕਰੋ ਜਿਨ ਯੌ ਸੁਨ ਲੀਜੈ॥

ਨੈਕ ਬਿਛੋਹ ਭਏ ਤੁਮਰੇ ਮਰੀਐ ਤੁਮਰੇ ਪਲ ਹੇਰਤ ਜੀਜੈ॥
ਬਾਲ ਬਲਾਇ ਲਿਉ ਹਉ ਬਹੁਰੋ ਬ੍ਰਿਜ ਕੌ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਖਨ ਭੂਖਤ ਕੀਜੈ॥੨੪੧੯॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮਾਂ! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਨਿਸਚਾ ਕਰੀਂ ਤੇ ਸੱਚ ਮੰਨੀ। ਜਸੋਦਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ— ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ, ਤਦੋਂ ਦੇ ਜਿਉਂ ਗਏ ਹੋ, ਫਿਰ ਕਦੇ ਆ ਕੇ ਮਿਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਚੰਗਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰੋ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਤੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਜਿਊਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਬਿਨ ਦੇਖਿਆਂ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਬੱਚਿਆ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਬਲਾਇ ਲੈਂਦੀ ਹਾਂ, ਹੇ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਖਨ! ਤੁਸੀਂ ਫਿਰ ਬ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਆਕੇ ਭੂਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿਓ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜਕੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਪਤੀ ਦੇ ਮਿਲਿਆ ਹੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਭੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰੇਗਾ, ਇਸਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿਓ॥ ੨੪੧੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨੰਦ ਜਸੋਦਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਿਲਿ ਅਤਿ ਚਿਤ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਇ॥
ਸਭੈ ਗੋਪਕਾ ਜਿਹ ਹੁਤੀ ਤਹ ਹੀ ਪਹੁਚੇ ਜਾਇ॥ ੨੪੨੦॥

ਅਰਥ - ਨੰਦ ਤੇ ਜਸ਼ੋਦਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ-ਜਿਥੇ ਠਹਿਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਥੇ ਹੀ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ॥ ੨੪੨੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥਹ ਕੋ ਜਬ ਹੀ ਲਖਿ ਕੈ ਤਿਹ ਗ੍ਵਾਰਨ ਆਗਮ ਪਾਯੋ॥
ਆਗੇ ਹੀ ਏਕ ਚਲੀ ਉਠ ਕੈ ਨਹਿ ਏਕਨ ਕੇ ਉਰ ਆਨੰਦ ਮਾਯੋ॥
ਭੇਖ ਮਲੀਨ ਜੋ ਗੁਆਰ ਹੁਤੀ ਤਿਨ ਭੇਖ ਨਵੀਨ ਸਜੇ ਕਬਿ ਗਾਯੋ॥
ਮਾਨਹੁ ਮ੍ਰਿਤਕ ਜਾਗ ਉਠਜੋ ਤਿਨ ਕੇ ਤਨ ਮੈ ਬਹੁਰੋ ਜੀਅ ਆਯੋ॥੨੪੨੧॥

ਅਰਥ - ਉਹਨਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਹੀ ਇਹ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਇਥੇ ਸਾਡੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਝੱਟ ਹੀ ਇਕ ਅਗੋਂ ਦੀ ਉੱਠਕੇ "ਜੀਉ ਆਇਆਂ ਨੂੰ" ਆਖਣ ਲਈ ਤੁਰ ਚੱਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਏਨਾ ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਸਦਾ ਮੈਲੇ ਵੇਸ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਨਵੇਂ ਵੇਸ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਕਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋ ਮੁਰਦੇ ਜੀ ਉੱਠੇ ਹਨ ਤੇ ਮੁਰਦਾ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਜਾਨ ਪੈ ਗਈ ਹੈ॥ ੨੪੨੧॥

ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਬਾਚ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਯੌ ਇਕ ਭਾਖਤ ਹੈ ਮੁਖ ਤੇ ਮਿਲਿ ਗ੍ਵਾਰਨ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਚਿਤੈ ਕੈ॥

ਜਉ ਅਕ੍ਰੂਰ ਕੇ ਸੰਗ ਗਏ ਚੜ ਸਜੰਦਨ ਨਾਥ ਹੁਲਾਸ ਬਢੈ ਕੈ॥
ਦੂਰ ਹੁਲਾਸ ਕੀਯੋ ਬ੍ਰਿਜ ਤੇ ਕਛੁ ਗੁਆਰਨ ਕੀ ਕਰਨਾ ਨਹਿ ਕੈ ਕੈ॥
ਏਕ ਕਹੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸਖੀ ਮੁਖ ਜੋਵਤ ਏਕ ਰਹੀ ਚੁਪ ਹ੍ਵੈ ਕੈ॥੨੪੨੨॥

ਅਰਥ - ਗੋਪੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਨੰਦ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਗੋਪੀ ਮੁਖ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਥ! ਜਦ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅਕਰੂਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰੱਥ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚਾਅ ਕਰਕੇ ਗਏ ਹੋ। ਤਦ ਤੋਂ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜ ਤੋਂ ਅਨੰਦ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. ਤੇ ਗੋਪੀਆਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਸੁਨੇਹਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ। ਇਕ ਸੁਖੀ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ. ਅਤੇ ਇੱਕ ਚੁਪ ਹੋ ਕੇ ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਹੀ ਵੇਖ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੨੪੨੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਗਯੋ ਮਥੁਰਾ ਕਛੁ ਚਿੱਤ ਬਿਖੈ ਸਖੀ ਹੇਤ ਨ ਧਾਰਜੋ॥
ਨੈਕ ਨ ਮੋਹ ਕੀਯੋ ਚਿੱਤ ਮੈ ਨਿਰਮੋਹ ਹੀ ਆਪਨ ਚਿੱਤ ਬਿਚਾਰਜੋ॥
ਯੌ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਗ੍ਵਾਰ ਤਜੀ ਜਸੁ ਤਾ ਛਬ ਕੋ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਉਚਾਰਜੋ॥
ਆਪਨੀ ਚਉਪਹਿ ਤੇ ਅਪਨੀ ਮਾਨੋ ਕੁੰਜਹਿ ਤਿਆਗ ਭੁਜੰਗ ਸਿਧਾਰਜੋ॥੨੪੨੩॥

ਅਰਥ - ਹੇ ਸਖੀ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਦ ਤੋਂ ਮਥਰਾ ਨੂੰ ਗਿਆ ਹੈ. ਇਸਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੀ ਮੋਹ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਧਾਰਿਆ ਹੈ, ਅਸਾਂ ਇਹ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਿਰਮੋਹੀ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੋਈ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਨੇ ਉਸ ਉਪਮਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਕਾਲਾ ਨਾਗ ਆਪਣੀ ਇਛਾ ਨਾਲ ਕੁੰਜ ਲਾਹ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇ॥ ੨੪੨੩॥

ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਕਉ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਈ॥
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਗਏ ਮਥੁਰਾ ਤਜਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਭੈ ਬਿਸਰਾਈ॥
ਰਾਧਕਾ ਜਾ ਬਿਧ ਮਾਨ ਕੀਯੋ ਹਰਿ ਤੈਸੇ ਹੀ ਮਾਨ ਕੀਯੋ ਜੀਅ ਆਈ॥
ਤਾ ਦਿਨ ਕੇ ਬਿਛੁਰੇ ਬਿਛੁਰੇ ਸੁ ਦਈ ਹਮ ਕਉ ਅਬ ਆਨ ਦਿਖਾਈ॥੨੪੨੪॥

ਅਰਥ - ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਤੇ ਰਾਧਿਕਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਥੁਰਾ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਰਾਧਿਕਾਂ ਨੇ ਮਾਣ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਖਿਆਲ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦਿਨ ਦੇ ਵਿਛੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਹੀ ਵਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ॥ ੨੪੨੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ਏਕ ਮਿਲੀ ਕਹਿ ਯੌ ਬਤੀਯਾ ਜੁ ਹੁਤੀ ਬ੍ਰਿਜਭੂਖਨ ਕਉ ਅਤਿ ਪਿਆਰੀ॥
ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਸੁਤਾ ਜੁ ਧਰੇ ਤਨ ਬੀਚ ਕੁਸੁੰਭਨ ਸਾਰੀ॥
ਕੇਲ ਕਥਾ ਦਈ ਛੋਰ ਰਹੀ ਚਕ ਚਿਤ੍ਰਹ ਕੀ ਪੁਤਰੀ ਸੀ ਸਵਾਰੀ॥
ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਤਬੈ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ਗਿਆਨ ਹੀ ਮੈ ਕਰਿ ਡਾਰੀ॥੨੪੨੫॥

ਅਰਥ - ਇਕ ਹੋਰ ਗੋਪੀ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਸੀ ਉਸਨੇ ਆਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ। ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਤੇ ਰਾਧਿਕਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਕੁਸੁੰਭੇ ਰੰਗੀ ਸਾੜੀ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਲ ਕ੍ਰੀੜਾ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਪੁਤਲੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਜਹੀ ਸਵਾਰੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਤਨ ਦੀ ਸੁੱਧ ਭੁਲਾ ਦਰਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਗੋਪੀਆਂ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ॥ ੨੪੨੫॥

ਬਿਸ਼ਨਪਦ॥ ਧਨਾਸਰੀ॥

ਸੁਨ ਪਾਈ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਲਾ ਮੋਹਨ ਆਏ ਹੈ ਕੁਰਖੇਤ॥
ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖ ਸਭੈ ਦੁਖ ਬਿਸਰੇ ਬੇਦ ਕਹਤ ਜਿਹ ਨੇਤ॥
ਤਨ ਮਨ ਅਟਕਯੋ ਚਰਨ ਕਵਲ ਸੌ ਧਨ ਨਿਵਛਾਵਰ ਦੇਤ॥
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਇਕਾਂਤਿ ਕੀਯੋ ਤਿਹ ਹੀ ਛਿਨ ਕਹਜੋ ਗਿਆਨ ਸਿਖ ਲੇਹੁ॥
ਮਿਲ ਬਿਛੁਰਨ ਦੋਊ ਇਹ ਜਗ ਮੈ ਮਿਥਿਆ ਤਨੁ ਅਸਨੇਹੁ॥ ੨੪੨੬॥

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਜ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣ ਪਾਈ ਹੈ, ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੁਰਖੇਤ੍ਰ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ। ਉਸਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਖਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਦ ਭੀ ਨੇਤ ਨੇਤ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਮਨ ਅਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਧਨ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਉਸੇ ਛਿਨ ਵਿਚ ਇਕਾਂਤ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਗਿਆਨ ਸਿੱਖ ਲਵੋ। ਮਿਲਣਾ ਤੇ ਵਿਛੜਣਾ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਜਗਤ ਰੂਪ ਹਨ, ਹੋਰ ਸਭ ਤਨ ਦਾ ਪਿਆਰ ਮਿਥਿਆ ਹੈ॥ ੨੪੨੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਠਾਂਢ ਭਏ ਉਠ ਕੇ ਸਭ ਗੁਆਰਨ ਕੌ ਐਸੇ ਗਿਆਨ ਦ੍ਰਿੜਾਏ॥
ਨੰਦ ਜਸੋਮਤ ਪੰਡ ਕੋ ਪੁਤ੍ਰਨ ਸੰਗਿ ਮਿਲੇ ਅਤਿ ਹੇਤ ਬਢਾਏ॥
ਕੌਰਵਿ ਆਏ ਹੁਤੋ ਜਿਤਨੇ ਸਭ ਆਪਨੇ ਆਪਨੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਏ॥
ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਬਹੁਰੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਦੁਆਰਵਤੀ ਹੂੰ ਕੇ ਭੀਤਰ ਆਏ॥ ੨੪੨੭॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉੱਠਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਨੰਦ, ਜਸੌਦਾਂ, ਪੰਡ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਅਰਥਾਤ ਪੰਜਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਕੌਰਵ ਉਥੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭੀ ਦੁਆਰਕਾ ਪੁਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਗਏ ਹਨ।। ੨੪੨੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੱਗਜ ਤਹਾ ਕਰਿ ਕੈ ਚਲਜੋ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਬਸੁਦੇਵ।।
ਜਿਹ ਕੋ ਸੁਤ ਚਉਦਹ ਭਵਨ ਸਭ ਦੇਵਨ ਕੋ ਦੇਵ।। ੨੪੨੮।।

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਸੁਦੇਵ ਉਥੇ ਯੱਗ ਕਰਕੇ ਚਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਭੀ ਦੇਵ ਹੈ।। ੨੪੨੮।।

ਚੌਪਈ।। ਚਲਯੋ ਸਜਾਮ ਜੁ ਪ੍ਰੇਮ ਬਢਾਈ।। ਪੂਜਯੋ ਚਰਨ ਪਿਤਾ ਕੇ ਜਾਈ।।
ਤਾਤ ਜਬੈ ਲਖਿ ਆਵਤ ਪਾਏ।। ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਕੇ ਕਰਤਾ ਠਹਰਾਏ।। ੨੪੨੯।।

ਅਰਥ - ਪ੍ਰੇਮ ਪੂਰਨ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੁਰ ਪਏ, ਜਾ ਕੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਉਣਾ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ।। ੨੪੨੯।।

ਬਹੁ ਬਿਧ ਹਰਿ ਕੀ ਉਸਤਤ ਕਰੀ।। ਮੂਰਤ ਹਰਿ ਕੀ ਚਿਤ ਮੈ ਧਰੀ।।
ਅਪਨੋ ਪ੍ਰਭ ਲਖਿ ਪੂਜਾ ਕੀਨੀ।। ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਬੀਰ ਜਾਨ ਸਭ ਲੀਨੀ।। ੨੪੩੦।।

ਅਰਥ – ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।। ੨੪੩੦।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਕੁਲਖੇਤ੍ਰ ਬਿਖੈ ਯੱਗ ਕਰ ਕੇ ਗ੍ਯਾਰਨਿ ਕੋ ਗਜਾਨ ਦ੍ਰਿੜਾਇ ਦ੍ਵਾਰਵਤੀ ਜਾਤ ਭਏ ਧਿਆਇ।।

– – – – – – – – – – – –

ਦੇਵਕੀ ਕੇ ਛਠ ਹੀ ਪੁਤ੍ਰ ਲਿਆਇ ਦੇਨ ਕਥਨੰ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਪੈ ਤਬ ਹੀ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਚਲਿ ਦੇਵਕੀ ਆਈ॥
ਚਉਦਹ ਲੋਕਨ ਕੇ ਕਰਤਾ ਤੁਮ ਸੱਤਿ ਇਹੈ ਮਨ ਮੈ ਠਹਰਾਈ॥
ਹੇ ਮਧਕੀਟਭ ਕੇ ਕਰਤਾ ਬਧ ਐਸੇ ਕਰੀ ਹਰਿ ਜਾਨ ਬਡਾਈ॥
ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਿਤੇ ਹਮਰੇ ਹਨੇ ਕੰਸ ਸੋਊ ਹਮ ਕਉ ਤੁਮ ਦੇਹੁ ਮੰਗਾਈ॥੨੪੩੧॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਇਕ ਦਿਨ ਦੇਵਕੀ ਚਲ ਕੇ ਆਈ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਮੈਂ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਮਧੂ ਤੇ ਕੈਟਭ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ -ਕੰਸ ਨੇ ਜਿੰਨੇ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਾਰੇ ਸਨ, ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੰਗਵਾ ਦਿਉ॥ ੨੪੩੧॥

ਆਨ ਦੀਏ ਬਲ ਲੋਕ ਤੇ ਬਾਲਕ ਮਾਇ ਕੇ ਬੈਨ ਜਬੈ ਸੁਨ ਪਾਏ॥
ਦੇਵਕੀ ਬਾਲਕ ਜਾਨ ਤਿਨੈ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਉਠ ਕੰਠ ਲਗਾਏ॥
ਜਨਮਨ ਕੀ ਸੁਧ ਭੀ ਤਿਨ ਕੋ ਹਮ ਬਾਮਨ ਹੈ ਇਹ ਬੈਨ ਸੁਨਾਏ॥
ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਹੂੰ ਕੇ ਦੇਖਤ ਹੀ ਤੇਊ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਲੋਕ ਕੀ ਓਰ ਸਿਧਾਏ॥੨੪੩੨॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਮਾਤਾ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਲਏ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਬਲ ਰਾਜੇ ਦੇ ਲੋਕ ਪਤਾਲ ਵਿਚੋਂ ਬਾਲਕ ਲਿਆ ਦਿੱਤੇ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਵਕੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਮੰਨ ਕੇ ਉਠਕੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਸੁੱਧ ਹੋ ਗਈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹਿ ਸੁਣਾਏ ਕਿ 'ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਾਂ'। ਫਿਰ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ॥ ੨੪੩੨॥

- - - - - - - - - - - -

ਅਥ ਸੁਭਦ੍ਰਾ ਕੋ ਬਜਾਹ ਕਥਨੰ॥

ਚੌਪਈ॥ ਤੀਰਥ ਕਰਨ ਪਾਰਥ ਤਬ ਧਾਯੋ॥ ਦੁਆਰਵਤੀ ਜਦੁਪਤਿ ਦਰਸਾਯੋ॥
ਅਉਰ ਸੁਭਦ੍ਰਾ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਯੋ॥ ਚਿਤ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਦੂਰ ਕਰ ਡਾਰਯੋ॥੨੪੩੩॥

ਅਰਥ - ਅਰਜਨ ਜਦ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਉਸਨੇ ਦੁਆਰਕਾ ਜਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੁਭਦ੍ਰਾ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ

ਕੇ ਚਿੱਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ੋਕ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।। ੨੪੩੩।।

ਚੌਪਈ।। ਯਾ ਕੋ ਬਰੋ ਇਹੈ ਚਿਤ ਆਯੋ।। ਉਹ ਕੋ ਉਤੇ ਚਿੱਤ ਲਲਚਾਯੋ।।
ਜਦੁਪਤਿ ਬਾਤ ਸਭੈ ਇਹ ਜਾਨੀ।। ਬਰਿਓ ਚਹਤ ਅਰਜਨ ਅਭਮਾਨੀ।। ੨੪੩੪।।

ਅਰਥ – 'ਇਸਨੂੰ ਵਿਆਹ ਲਵਾਂ' ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਉਸਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਹਰ ਉਸਦਾ ਚਿੱਤ ਭੀ ਅਰਜਨ ਲਈ ਲਲਚਾ ਰਿਆ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿ ਅਰਜਨ ਸੁਭੱਦ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਤੇ ਸੁਭੱਦ੍ਰਾਂ ਅਰਜਨ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਨੋਟ — ਅਖੀਰਲੀ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਦੋਹਾਂ ਵੱਲ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।) ।। ੨੪੩੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਾਰਥ ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਇ ਕੈ ਕਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਮਝਾਇ।।
ਤੁਮ ਸੁ ਸੁਭਦ੍ਰਾ ਕੋ ਹਰੋ ਹਉ ਨਹਿ ਲਰਿਹੋ ਆਇ।। ੨੪੩੫।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਕੋਲ ਸੱਦ ਕੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ। 'ਤੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੁਭੱਦ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾਈਂ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗਾ'।। ੨੪੩੫।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਅਰਜਨ ਸੋਈ ਫੁਨ ਕਰਿਓ।। ਪੂਜਨ ਜਾਤ ਸੁਭਦ੍ਰਾ ਹਰਿਓ।।
ਜਾਦਵ ਸਭੈ ਕੋਪ ਤਬ ਭਰੇ।। ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਪਤਿ ਪੈ ਆਇ ਪੁਕਰੇ।। ੨੪੩੬।।

ਫਿਰ ਅਰਜਨ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ, ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ ਸੁਭੱਦ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਤੁਰਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਜਾਦਵ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ।। ੨੪੩੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਤਬੈ ਤਿਨ ਸੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਈ।।
ਬੀਰ ਬਡੇ ਤੁਮ ਹੂੰ ਕੋ ਕਹਾਵਤ ਜਾਇ ਮੰਡੋ ਤਿਹ ਸੰਗ ਲਰਾਈ।।
ਪਾਰਥ ਸੋ ਰਨ ਮਾਂਡਨ ਕਾਜ ਚਲੇ ਤੁਮਰੀ ਮ੍ਰਿਤ ਹੀ ਨਿਜਕਾਈ।।
ਕਿਉ ਨ ਚਲੋ ਤੁਮ ਮੈ ਤਬ ਤੈ ਤਜਿਓ ਆਹਵ ਸਜਾਮ ਇਹੈ ਠਹਿਰਾਈ।। ੨੪੩੭।।

ਅਰਥ – ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ। ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਓ। ਅਰਜਨ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਚਲੇ ਹੋ। ਇਥੋਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਮੌਤ ਨੇੜੇ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਕੇ ਯੁੱਧ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ? ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਯੁੱਧ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਹੈ।। ੨੪੩੭।।

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਜੋਧਾ ਜਦੁਪਤਿ ਕੇ ਧਾਏ॥ ਪਾਰਥ ਕਉ ਏ ਬੈਨ ਸੁਨਾਏ॥
ਸੁਨ ਰੇ ਅਰਜਨ ਤੋ ਤੇ ਡਰਿ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਪਤਿਤ ਤੇਰੋ ਬਧ ਕਰਿ ਹੈ॥੨੪੩੮॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਵੇਲੇ ਯਾਦਵ ਸੂਰਮੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਤੁਰ ਪਏ, ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹਿ ਸੁਣਾਏ। ਹੇ ਅਰਜਨ! ਸੁਣ, ਅੱਜ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਡਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਹੇ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ! ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਤੇਰਾ ਨਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ॥ ੨੪੩੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪੰਡ ਪੁਤ੍ਰ ਜਾਨੀ ਇਹੈ ਮਾਰਤ ਜਾਦਵ ਮੋਰ॥
ਜੀਅ ਆਤਰ ਹੋਇ ਸਜਾਮ ਕਹਿ ਚਲ੍ਯੋ ਦੁਆਰਕਾ ਓਰ॥੨੪੩੯॥

ਅਰਥ - ਅਰਜਨ ਨੇ ਇਹ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਜਾਦਵ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣਗੇ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਦੁਆਰਕਾ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਿਆ ਹੈ॥ ੨੪੩੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੂਕ ਗਯੋ ਮੁਖ ਪਾਰਥ ਕੋ ਮੁਰਲੀਧਰਿ ਜੀਤ ਜਬੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਯੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਸਮੋਧ ਕੀਓ ਅਰੇ ਪਾਰਥ ਕਿਉ ਚਿਤ ਮੈ ਡਰ ਪਾਯੋ॥
ਬਜਾਹ ਸੁਭਦ੍ਰਾ ਕੋ ਕੀਨ ਤਬੈ ਜਬ ਹੀ ਮੁਸਲੀਧਰਿ ਕਉ ਸਮਝਾਯੋ॥
ਦਾਜ ਦਯੋ ਜਿਹ ਪਾਰ ਨ ਪਇਯਤ ਲੈ ਤਿਹ ਅਰਜਨ ਧਾਮ ਸਿਧਾਯੋ॥੨੪੪੦॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਬਲਿਰਾਮ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਰਜਨ ਦਾ ਮੂੰਹ ਡਰ ਨਾਲ ਸੁੱਕ ਗਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਅਰਜਨ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਡਰ ਗਿਆ ਹੈਂ? ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜਦ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਸਮਝਾਂ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਭੱਦ੍ਰਾ ਦਾ ਵਿਆਹ ਉਸ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦਾਜ ਏਨਾਂ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਰਜਨ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ॥ ੨੪੪੦॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਵਤਾਰੇ ਪਾਰਥ ਸੁਭਦ੍ਰਾ ਕਉ ਹਰਿ ਕੈ ਬਜਾਹ ਕਰਿ ਲਜਾਵਤ ਭਏ॥

— — — — — — — — — —

ਅਥ ਮਿਥਲਾਪੁਰ ਰਾਜੇ ਅਰੁ ਬ੍ਰਹਮਨ ਕਾ ਪ੍ਰਸੰਗ॥
ਅਰੁ ਭਸਮਾ ਗਦ ਦੈਤ ਕੋ ਛਲ ਕੇ ਮਾਰ ਰੁਦ੍ਰ ਕੌ ਛਡਾਵਤ ਭਏ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਿਥਲ ਦੇਸ ਕੋ ਭੂਪ ਇਕ ਅਤਿ ਹੁਲਾਸ ਤਿਹ ਨਾਮ॥

ਜਦੁਪਤਿ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੈ ਨਿਸ ਦਿਨ ਆਠੋ ਜਾਮ।। ੨੪੪੧।।

ਅਰਥ – ਮਿਥਲਾ ਦੇਸ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਅਤਿਹੁਲਾਸ' ਸੀ। ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।। ੨੪੪੧।।

ਮਤ ਕੇ ਦਿਜ ਇਕ ਥੋ ਤਹਾ ਬਿਨ ਹਰਿ ਨਾਮਨ ਲੇਇ।।
ਜੋ ਹਰਿ ਕੀ ਬਾਤੈ ਕਰੈ ਤਾਹੀ ਮੈ ਚਿਤ ਦੇਇ।। ੨੪੪੨।।

ਅਰਥ – ਇਕ ਉਥੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ, ਉਹ ਭੀ 'ਹਰਿ ਨਾਮ' ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਚਿੱਤ ਜੋੜ ਦੇਂਦਾ ਸੀ।। ੨੪੪੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਭੂਪਤ ਜਾਇ ਦਿਜੋਤਮ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਹੇਰਹਿ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਬਿਚਾਰੈ।।
ਅਉਰ ਕਛੂ ਨਹਿ ਬਾਤ ਕਰੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਕਹੈ ਦੋਊ ਸਾਂਝ ਸਵਾਰੈ।।
ਬਿਪ੍ਰ ਕਹੈ ਘਨਿਸਜਾਮ ਹੀ ਆਇ ਹੈ ਸਜਾਮ ਹੀ ਆਇ ਹੈ ਭੂਪ ਉਚਾਰੈ।।
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਕੀ ਚਰਚਾ ਸੰਗ ਸਾਤ ਘਰੀ ਪੁਨ ਜਾਮ ਨ ਟਾਰੈ।।੨੪੪੩।।

ਅਰਥ – ਰਾਜਾ ਉਸ ਉੱਤਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਠਾਕੁਰ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ। ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਸੰਝ ਸਵੇਰੇ ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ ਇਕੋ ਇੱਛਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਰਾਜਾ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਹੀ ਗੱਲ ਆਖਦੇ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਉਣਗੇ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰਾਸ ਘੜੀ ਅਤੇ ਰਾਤ੍ਰੀ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੨੪੪੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਭੂਪ ਦਿਜੋਤਮ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਹਰਿਜੂ ਮਨ ਮੈ ਜਬ ਪ੍ਰੀਤ ਬਿਚਾਰੀ।।
ਮੇਰੇ ਹੈ ਧਿਆਨ ਕੇ ਬੀਚ ਪਰੇ ਇਹ ਅਉਰ ਕਥਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੀ ਜੁ ਬਿਸਾਰੀ।।
ਦਾਰਕ ਕਉ ਕਹਿ ਸਯੰਦਨ ਪੈ ਜੁ ਕਰੀ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਤਿਹ ਓਰ ਸਵਾਰੀ।।
ਸਾ ਧਨ ਜਾਇ ਸਨਾਥ ਕਰੋ ਅਬ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਇਹੈ ਜੀਅ ਧਾਰੀ।।੨੪੪੪।।

ਅਰਥ – ਹਰੀ ਜੀ ਨੇ ਜਦ ਰਾਜੇ ਤੇ ਉੱਤਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ। ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮੇਰੇ ਹੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਰ ਦੀ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਦਾਰਕ ਨਾਮੇ ਰੱਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਆਖਕੇ ਤੇ ਰੱਥ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਧਨਾਂ ਸਫਲ ਕਰ ਦੇਵਾਂ. ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਧਾਰਿਆ ਹੈ।। ੨੪੪੪।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਜਦੁਪਤਿ ਦੁਇ ਰੂਪ ਬਨਾਯੋ।। ਇਕ ਦਿਜ ਕੇ ਇਕ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਆਯੋ।।
ਦਿਜ ਨ੍ਰਿਪ ਅਤਿ ਸੇਵਾ ਤਿਹ ਕਰੀ।। ਚਿਤ ਕੀ ਸਭ ਚਿੰਤਾ ਪਰਹਰੀ।। ੨੪੪੫।।

ਅਰਥ – ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋ ਸਰੂਪ ਬਣਾ ਲਏ, ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਤੇ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਰਾਜੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ੨ ਘਰ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਚਿੰਤਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।। ੨੪੪੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਾਰ ਮਾਸ ਹਰਿਜੂ ਤਹਾ ਰਹੇ ਬਹੁਤੁ ਸੁਖ ਪਾਇ।।
ਬਹੁਰੁ ਆਪਨੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਗਏ ਜਿਸ ਕੀ ਬੰਬ ਬਜਾਇ।। ੨੪੪੬।।

ਅਰਥ – ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਥੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਬੜਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਸ ਦਾ ਧੌਂਸਾ ਵਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ।। ੨੪੪੬।।

ਇਕ ਕਹਿ ਗੇ ਦਿਜ ਭੂਪ ਕਉ ਬ੍ਰਿਜਪਤਿ ਕਰਇ ਸਨੇਹ।।
ਬੇਦ ਚਾਰ ਜਿਉ ਮੁਹਿ ਜਪੈ ਤਿਉ ਮੁਹਿ ਜਪੁ ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ।। ੨੪੪੭।।

ਅਰਥ – ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਕ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਗਏ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਜਪਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਜਪੋ ਇਹ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ ਅਥਵਾ ਜਿਵੇਂ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਮੈਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਐਸਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੁਣ ਲਵੋ।। ੨੪੪੭।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਮਿਥਲਾਪੁਰ ਰਾਜੇ ਅਰੁ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਮਾਪਤ।।

– – – – – – – – –

ਸੁਕ ਜੀ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਿਛਤ ਪਹਿ ਕਹਿਤ ਹੈ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਾਬਿਧ ਗਾਵਤ ਹੈ ਗੁਨ ਬੇਦ ਸੁਨੋ ਤੁਮ ਤੇ ਸੁਕ ਇਉ ਜਿਯ ਆਈ।।
ਤਿਆਗਿ ਸਭੈ ਫੁਨ ਧਾਮ ਕੈ ਲਾਲਚ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਜਸ ਤਾਈ।।
ਇਉ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਬੇਦ ਸੁਨੋ ਤੁਮ ਰੰਗ ਨ ਰੂਪ ਲਖ੍ਯੋ ਕਛੁ ਜਾਈ।।
ਇਉ ਸੁ ਕਥੈ ਨ ਕਹੈ ਨ੍ਰਿਪ ਸੌ ਨ੍ਰਿਪ ਸਾਚ ਰਿਦੇ ਅਪਨੇ ਠਹਰਾਈ।। ੨੪੪੮।।

ਅਰਥ – ਕਿਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਵੇਦ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ? ਹੇ ਸੁਕ! ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ

ਵਿਚਾਰ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਮੈ ਤੁਹਾਥੋਂ ਸੁਣਾਂ। ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲਾਲਚ ਤਿਆਗ, ਸਿਆਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਜੱਸ ਤਾਈ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੁਣੋਂ, ਵੇਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਤੇਰਾ ਕੁਝ ਰੂਪ-ਰੰਗ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਸੁਕਦੇਵ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰੀਛਤ ਨੂੰ ਕਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੱਚ ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਲਏ ਹਨ।। ੨੪੪੮।।

ਰੰਗ ਨ ਰੇਖ ਅਭੇਖ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤ ਨ ਆਵਤ ਹੈ ਜੁ ਬਤੱਇਯੈ।।
ਚਉਦਹੂ ਲੋਕਨ ਮੈ ਜਿਹ ਕੋ ਦਿਨ ਰੈਨ ਸਦਾ ਜਸੁ ਕੇਵਲ ਗੱਇਯੈ।।
ਗਿਆਨ ਬਿਖੈ ਅਰੁ ਧਿਆਨ ਬਿਖੈ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬਿਖੈ ਰਸ ਮੈ ਚਿਤ ਕੱਇਯੈ।
ਬੇਦ ਜਪੈ ਜਿਹ ਕੋ ਤਿਹ ਜਾਪ ਸਦਾ ਕਰੀਯੈ ਨ੍ਰਿਪ ਯੌ ਸੁਨ ਲੱਇਯੈ।। ੨੪੪੯।।

ਅਰਥ – ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੰਗ-ਰੇਖ ਨਹੀਂ, ਸਦਾ ਹੀ ਅਭੇਖ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜੋ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਿਚ, ਸਦਾ ਹੀ ਕੇਵਲ ਜਿਸ ਦਾ ਜੱਸ ਗਾਵਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਵਿਚ, ਧਿਆਨ ਵਿਚ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਿਚ ਤੇ ਰਸ ਵਿਚ ਜਿਸਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ ਸੁਣੋ: ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਦ ਜਪਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।। ੨੪੪੯।।

ਜਾਹਿ ਕੀ ਦੇਹ ਸਦਾ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਸ੍ਯਾਮ ਜੂਕੇ ਰਸ ਕੇ ਸੰਗ ਭੀਨੀ।।
ਤਾਹਿ ਪਿਤਾ ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਬਾਤ ਕਹੀ ਤਿਹ ਤੇ ਹਮ ਹੂੰ ਸੁਨ ਲੀਨੀ।।
ਜਾਪ ਜਪੈ ਸਭ ਹੀ ਹਰਿ ਕੋ ਸੁ ਜਪੈ ਨਹਿ ਹੈ ਜਿਹ ਕੀ ਮਤਿ ਹੀਨੀ।।
ਤਾਹਿ ਸਦਾ ਰੁਚ ਸੋ ਜਪੀਐ ਨ੍ਰਿਪ ਕੌ ਸੁਕਦੇਵ ਇਹੈ ਮਤ ਦੀਨੀ।।੨੪੫੦।।

ਅਰਥ – ਜਿਸ ਦੀ ਦੇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਭਿੱਜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਮੈਂ ਭੀ ਸੁਣ ਲਈ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੱਤ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਦਾ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੂੰ ਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਰਾਜੇ ਪ੍ਰੀਛਤ ਨੂੰ ਸੁਕਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।। ੨੪੫੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਸ਼ਟ ਕੀਏ ਜੋ ਨ ਆਵਤ ਹੈ ਕਰਿ ਸੀਸ ਜਟਾ ਧਰੇ ਹਾਥ ਨ ਆਵੈ।।
ਬਿੱਦਿਆ ਪੜੇ ਨ ਕੜੇ ਤਪ ਸੌ ਅਰੁ ਜੋ ਦ੍ਰਿਗ ਮੂੰਦ ਕੋਊ ਗੁਨ ਗਾਵੈ।।
ਬੀਨ ਬਜਾਇ ਸੁ ਨ੍ਰਿਤ ਦਿਖਾਇ ਬਤਾਇ ਭਲੇ ਹਰਿ ਲੋਕ ਰਿਝਾਵੈ।।
ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾ ਕਰ ਮੋ ਨਹੀ ਆਵਤ ਬ੍ਰਹਮ ਹੂ ਸੋ ਜਿਹ ਭੇਦ ਨ ਪਾਵੈ।।੨੪੫੧।।

ਅਰਥ – ਜੋ ਕਸ਼ਟ ਕੀਤਿਆਂ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜਟਾਂ ਧਰਿਆਂ ਭੀ

ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਣ ਨਾਲ, ਤਪ ਕਰਕੇ ਕੜਨ ਨਾਲ, ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਨ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਭੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਬੀਨਾਂ ਨੂੰ ਵਜਾ ਕੇ ਨ੍ਰਿਤਕਾਰੀ ਵਿਖਾ ਕੇ ਅਤੇ ਭਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੱਸ ਕੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਸੰਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਜਿਸਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਭੀ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਕੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।। ੨੪੫੧।।

ਖੋਜ ਰਹੇ ਰਵਿ ਸੇ ਸਸਿ ਸੇ ਤਿਹ ਕੋ ਤਿਹ ਕੋ ਕਛੁ ਅੰਤ ਨ ਆਯੋ।।
ਰੁੱਦ੍ਰ ਤੇ ਪਾਰ ਨ ਪੱਇਯਤ ਜਾਹਿ ਕੋ ਬੇਦ ਸਕੈ ਨਹਿ ਭੇਦ ਬਤਾਯੋ।।
ਨਾਰਦ ਤੂੰਬਰ ਲੈ ਕਰ ਬੀਨ ਭਲੇ ਬਿਧ ਸੋਂ ਹਰਿ ਕੋ ਗੁਨ ਗਾਯੋ।।
ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਬਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਏ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਸੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਪਾਯੋ।। ੨੪੫੨।।

ਅਰਥ – ਸੂਰਜ ਵਰਗੇ ਤੇਜ ਪੁੰਜ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਪੁੰਜ ਖੋਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ । ਰੁੱਦ੍ਰ ਪਾਸੋਂ ਭੀ ਉਸ ਦਾ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਵੇਦ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕੇ ਹਨ। ਨਾਰਦ ਨੇ ਤੂੰਬਰ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੀਨਾ ਲੈ ਕੇ, ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਂਵਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਗਿਆਂ ਨੇ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ? ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਭੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।। ੨੪੫੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਸੁਕ ਯੌ ਕਹਯੋ ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਕ ਕੇ ਸਾਥ।।
ਹਰਿ ਜਨ ਦੁਖੀ ਸੁਖੀ ਸੁ ਸਿਵ ਰਹੈ,ਸੁ ਕਹੁ ਮੁਹਿ ਗਾਥ।। ੨੪੫੩।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰੀਛਤ ਨੂੰ ਸੁਕਦੇਵ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁਕਦੇਵ ਦੇ ਕੋਲ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਕਿ — ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਭਗਤ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਭਗਤ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਾਰਣ ਦਸੋ?।। ੨੪੫੩।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਸੁਕ ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਯਾ ਬਿਧ ਕਹਿਯੋ।। ਦੀਬੋ ਤਬ ਸੁਕ ਉੱਤਰ ਚਹਿਯੋ।।
ਇਹੈ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰ ਕੈ ਜੀਅ ਆਯੋ।। ਹਰਿ ਪੂਛਿਓ ਹਰਿ ਭੇਦ ਸੁਨਾਯੋ।। ੨੪੫੪।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਸੁਕਦੇਵ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰੀਛਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਤਦ ਸੁਕਦੇਵ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਏਹੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਰਾਜੇ ਯੁਧਿਸਟਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਸੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੇਦ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।। ੨੪੫੪।।

ਸੁਕ ਬਾਚ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਨ ਭੂਪਤਿ ਯਾ ਜਗਤ ਮੈ ਦੁਖੀ ਰਹਤ ਹਰਿ ਸੰਤ॥
ਅੰਤ ਲਹਤ ਹੈ ਮੁਕਤ ਫਲ ਪਾਵਤ ਹੈ ਭਗਵੰਤ॥ ੨੪੫੫॥

ਅਰਥ – ਸੁਕਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ — ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣ, ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤ ਸਦਾ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਗਵੰਤ ਨੂੰ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥ ੨੪੫੫॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਰੁਦ੍ਰ ਭਗਤ ਜਗ ਮਾਹਿ ਸੁਖ ਕੇ ਦਿਵਸ ਸਦਾ ਭਰੈ॥
ਮਰਿ ਫਿਰਿ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ਫਲ ਕਛੁ ਲਹੈ ਨ ਮੁਕਤਿ ਕੋ॥੨੪੫੬॥

ਅਰਥ – ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਭਗਤ ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਖ ਦੇ ਦਿਨ ਭੋਗਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਦ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਫਲ ਦਾ ਅਨੰਦ ਨਹੀ ਲੈ ਸਕਦੇ॥ ੨੪੫੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੁਨ ਲੈ ਭਸਮਾਂਗਦ ਦੈਤ ਹੁਤੋ ਤਿਹ ਨਾਰਦ ਤੇ ਜਬ ਹੀ ਸੁਨ ਪਾਯੋ॥
ਰੁਦ੍ਰ ਕੀ ਸੇਵ ਕਰੀ ਰੁਚ ਸੋ ਬਹੁਤੇ ਦਿਨ ਰੁਦ੍ਰਹਿ ਕੋ ਰਿਝਵਾਯੋ॥
ਆਪਨੇ ਮਾਸਹਿ ਕਾਟਿ ਕੈ ਆਗ ਮੈ ਹੋਮ ਕਰਯੋ ਨ ਰਤੀਕ ਡਰਾਯੋ॥
ਹਾਥ ਧਰੋ ਜਿਹ ਕੇ ਸਿਰ ਪੈ ਤਿਹ ਛਾਰ ਉਡੈ ਸੁ ਇਹੈ ਬਰੁ ਪਾਯੋ॥੨੪੫੭॥

ਅਰਥ – ਹੇ ਰਾਜਨ ਸੁਣ! ਭਸਮਾਂਗਦ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਇਕ ਦੈਂਤ ਸੀ ਉਸਨੇ ਨਾਰਦ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਰੁਦ੍ਰ ਭਗਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤਦ ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾ ਤੱਕ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਿਆ । ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਮਾਸ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਹੋਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਵਰ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਾਂ ਉਹ ਸੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਹੋ ਜਾਵੇ॥ ੨੪੫੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਹਾਥ ਧਰੋ ਜਿਹ ਕੈ ਸਿਰ ਪੈ ਤਿਹ ਛਾਰ ਉਡੈ ਜਬ ਹੀ ਬਰੁ ਪਾਯੋ॥
ਰੁਦ੍ਰ ਹੀ ਕਉ ਪ੍ਰਥਮੈ ਹਤਿ ਕੈ ਜੜ ਚਾਹਤ ਤਿਉ ਤਿਹ ਤ੍ਰੀਅ ਛਿਨਾਯੋ॥
ਰੁਦ੍ਰ ਭਜਯੋ ਤਬ ਆਇ ਹੈ ਸਯਾਮ ਜੂ ਆਇ ਕੈ ਸੋ ਛਲ ਸੋ ਜਰਵਾਯੋ॥
ਭੂਪ ਕਹੋ ਬਡੋ ਸੋ ਤੁਮ ਹੀ ਕਿ ਬਡੋ ਹਰਿ ਹੈ ਜਿਹ ਤਾਹਿ ਬਚਾਯੋ॥੨੪੫੮॥

ਅਰਥ – ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਹੱਥ ਧਰਾਂ ਉਹ ਸੁਆਹ ਹੋ ਕੇ ਉਡ ਜਾਵੇ, ਜਦ ਉਸਨੇ ਇਹ ਵਰ ਪਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਖੁਹਣਾ ਚਾਹੁਣ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਜਾਨ ਬਚਾ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਭੱਜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਥੇ ਆ ਗਏ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਛਲ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਹੀ ਸੜਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਰਾਜਨ! ਹੁਣ ਤੂੰ ਹੀ ਦੱਸ, ਉਹ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੱਡਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸੜ ਮਰਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਹੈ।। ੨੪੫੮।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਭਸਮਾਂਗਤ ਦੈਤ ਬਧਹ।।

– – – – – – – –

ਅਥ ਭ੍ਰਿਗ ਲਤਾ ਕੋ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਥਨੰ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬੈਠੇ ਹੁਤੇ ਰਿਖ ਸਾਤ ਤਹਾਂ ਇਕਠੇ ਤਿਮ ਕੇ ਜੀਅ ਮੈ ਅਸ ਆਯੋ।।
ਰੁਦ੍ਰ ਭਲੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਿਧੋ ਬਿਸ਼ਨ ਜੁ ਪੈ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਜਿਹ ਕੋ ਠਹਰਾਯੋ।।
ਤੀਨੋ ਅਨੰਤ ਹੈ ਅੰਤਿ ਕਛੂ ਨਹਿ ਹੈ ਇਨ ਕੋ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹੀ ਪਾਯੋ।।
ਭੇਦ ਲਹੋ ਇਨ ਕੋ ਤਿਨ ਮੈ ਭ੍ਰਿਗ ਬੈਠੋ ਹੁਤੋ ਸੋਊ ਦੇਖਨ ਧਾਯੋ।। ੨੪੫੯।।

ਅਰਥ – ਸੱਤ ਰਿਖੀ ਇਕੱਠੇ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ। ਰੁਦ੍ਰ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਕਿਸਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਤਿੰਨੋ ਅਨੰਤ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅੰਤ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭ੍ਰਿਗੂ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਮੈਂ ਜਾਣ ਲਵਾਂਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ।। ੨੪੫੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰੁਦ੍ਰ ਕੇ ਧਾਮ ਗਯੋ ਕਹਿਓ ਤੁਮ ਜੀਵ ਹਨੋ ਤਿਹ ਸੂਲ ਸੰਭਾਰਜੋ।।
ਗਯੋ ਚਤੁਰਾਨਨ ਕੇ ਚਲਿ ਕੈ ਇਹ ਬੇਦ ਰਰੈ ਇਹ ਜਾਨ ਨ ਪਾਰਜੋ।।
ਬਿਸ਼ਨ ਕੇ ਲੋਕ ਗਯੋ ਸੁਖ ਸੋਵਤ ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਰਿਖ ਲਾਤਹਿ ਮਾਰਜੋ।।
ਕੋਪ ਕੀਯੋ ਨ ਗਹੇ ਰਿਖ ਪਾਇਹਿ ਸ੍ਰੀਪਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਬੀਚਾਰਜੋ।। ੨੪੬੦।।

ਅਰਥ – ਪਹਿਲੇ ਭ੍ਰਿਗੂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ — ਤੁਸੀਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹੋ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸੋਚ ਵੀਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਨੇ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਭ੍ਰਿਗੂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਉਸਦੇ ਮਗਰ ਦੌੜਿਆ। ਫਿਰ ਚੱਲ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੇ ਘਰ ਚਲਾ

ਗਿਆ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਆਖਿਆ — ਓਇ! ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈਂ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਭੀ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਭ੍ਰਿਗੂ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ — ਜੇ ਮੈਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕੰਗਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ? ਅੰਤ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਗੂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਗਿਆ, ਉਹ ਸੁਖ ਨਾਲ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਰਿਖੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਲੱਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਪਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਰਿਖੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ — ਮੈਥੋਂ ਭੁੱਲ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਨਹੀਂ ਉੱਠਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਡੰਡ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਮੇਰੇ ਯੋਗ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ।। ੨੪੯੦।।

ਬਿਸ਼ਨ ਬਾਚ ਭ੍ਰਿਗ ਸੋ।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਪਾਇ ਕੋ ਘਾਇ ਰਹਿਯੋ ਸਹਿ ਕੈ ਹਸ ਕੈ ਦਿਜ ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਬੱਜ੍ਰ ਸਮਾਨ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਮਰੋ ਲਗਿ ਪਾਇ ਦੁਖਿਓ ਹੁਇ ਹੈ ਤੁਹਿ ਮਾਰਜੋ।।
ਮਾਂਗਤਿ ਹਉ ਇਕ ਜੋ ਤੁਮ ਦੇਹੁ ਜੁ ਪੈ ਛਿਮ ਕੈ ਅਪਰਾਧ ਹਮਾਰਜੋ।।
ਜੇਤਕ ਰੂਪ ਧਰੋ ਜਗ ਹਉ ਤੁ ਸਦਾ ਰਹੈ ਪਾਇ ਕੋ ਚਿਹਨ ਤੁਹਾਰਜੋ।। ੨੪੯੧।।

ਅਰਥ - ਪੈਰ ਦੀ ਸੱਟ ਨੂੰ ਸਹਾਰਦਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ ਤੇ ਫਿਰ ਹੱਸ ਕੇ ਭ੍ਰਿਗੂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਮੇਰੀ ਛਾਤੀ ਬੱਜਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਕਠੋਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪ ਦੇ ਚਰਨ ਕੋਮਲ ਹਨ, ਜੋ ਚਰਨ ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ ਦੁੱਖ ਗਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਦੇਵੋ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਇਹ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ "ਮੇਰਾ ਅਪਰਾਧ ਖਿਮਾ ਕਰੋ" ਅਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਰੂਪ ਮੈਂ ਧਰਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪੈਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲੱਗਾ ਰਹੇ।। ੨੪੯੧।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਇਉ ਜਬ ਬੈਨ ਕਹੇ ਜਦੁਨੰਦਨ ਤਉ ਰਿਖ ਚਿੱਤ ਬਿਖੈ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ।।
ਕੈ ਕੈ ਪ੍ਰਨਾਮ ਘਨੇ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਪੁਨ ਆਪਨੇ ਆਸ੍ਰਮ ਮੈ ਫਿਰਿ ਆਯੋ।।
ਰੁਦ੍ਰ ਕੋ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਬਿਸਨ ਕਥਾਨ ਕੋ ਭੇਦ ਸਭੈ ਇਨ ਕੋ ਸਮਝਾਯੋ।।
ਸਜਾਮ ਕੋ ਜਾਪ ਜਪੈ ਸਭ ਹੀ ਹਮ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਸਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਯੋ।। ੨੪੯੨।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹੇ, ਤਦ ਰਿਖੀ ਜੀ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੇਰੀ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਭ੍ਰਿਗੂ ਆਪਣੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਨੂੰ ਮੁੜਕੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਗੂ ਰਿਖੀ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਸਾਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।। ੨੪੯੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜਾਪ ਕੀਯੋ ਸਭ ਹੀ ਹਰਿ ਕੋ ਜਬ ਯੋ ਭ੍ਰਿਗ ਆਇ ਕੈ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ।।
ਹੈ ਰੇ ਅਨੰਤ ਕਹਿਓ ਕਰੁਨਾਨਿਧ ਬੇਦ ਸਕੈ ਨਹੀ ਜਾਹਿ ਬਤਾਈ।।
ਕ੍ਰੋਧੀ ਹੈ ਰੁਦ੍ਰ ਗਰੇ ਰੁੰਡ ਮਾਲ ਕਉ ਡਾਰਿ ਕੈ ਬੈਠੋ ਹੈ ਡਿੰਭ ਜਨਾਈ।।
ਤਾਹਿ ਜਪਉ ਨ ਜਪੋ ਹਰਿ ਕੋ ਪ੍ਰਭ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਸਹੀ ਠਹਰਾਈ।।੨੪੬੩।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਭ੍ਰਿਗੂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ, ਤਦ ਤੋਂ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਜਾਪ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਭਾਈ! ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਹੀ ਅਨੰਤ ਹੈ, ਏਹੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਵੇਦ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਕ੍ਰੋਧੀ ਹੈ ਜੋ ਗਲੇ ਵਿਚ ਰੁੰਡਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਉਸਨੇ ਇਕ ਅਡੰਬਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਜਪੋ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਨਾ ਜਪੋ. ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੀ ਪਰਤੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਅਸਾਂ ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੨੪੬੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜਾਪ ਜਪ੍ਯੋ ਸਭ ਹੂ ਹਰਿ ਕੋ ਜਬ ਯੌ ਭ੍ਰਿਗ ਆਨ ਰਿਖੋ ਸਮਝਾਯੋ।।
ਜਿਉ ਜਗ ਭੂਤ ਪਿਸਾਚਨ ਮਾਨਤ ਤੈਸੋ ਈ ਲੈ ਇਕ ਰੁਦ੍ਰ ਬਨਾਯੋ।।
ਕੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਰਿ ਮਾਲਾ ਲੀਏ ਜਪੁ ਤਾਕੋ ਕਰੈ ਤਿਨ ਕੋ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।।
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੋ ਧਿਆਨ ਧਰੋ ਸੁ ਧਰਿਓ ਤਿਨ ਅਉਰ ਸਭੈ ਬਿਸਰਾਯੋ।।੨੪੬੪।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਭ੍ਰਿਗੂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ, ਤਦ ਫਿਰ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭੂਤਾਂ ਤੇ ਪਿਸਾਚਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਤੁਸਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਸ਼ਿਵਜੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ ਪਿਸਾਚ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੌਣ ਹੈ? ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸਦੇ ਜਪ ਨੂੰ ਕੌਣ ਕਰੇ? ਉਸਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰੋ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਜਪਿਆ ਹੈ. ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੨੪੬੪।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ
ਭ੍ਰਿਗਲਤਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਧਿਆਇ।।

– – – – – – – – –

ਪਾਰਥ ਦਿਜ ਕੇ ਨੀਮਿਤ ਚਿਖਾ ਸਾਜ ਆਪ ਜਲਨ ਲਗਾ॥
ਚੌਪਈ॥ ਇਕ ਦਿਜ ਹੁਤੋ ਸੁ ਹਰਿ ਘਰਿ ਆਯੋ॥ ਚਿਤ ਬਿਤ ਤੇ ਅਤਿ ਸ਼ੋਕ ਜਨਾਯੋ॥
ਮੇਰੇ ਸੁਤ ਸਭ ਹੀ ਜਮ ਮਾਰੇ॥ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਯਾ ਜਗ ਜਿਯਤ ਤੁਹਾਰੇ॥ ੨੪੬੫॥

ਅਰਥ – ਅਰਜਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਸਤੇ ਚਿਖਾ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪ ਸੜ ਕੇ ਮਰਨ ਲੱਗਾ। ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ, ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਮਨ ਤੇ ਧਨ ਵਲੋਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਦੱਸਿਆ। ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਮ ਨੇ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਊਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਏਡਾ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੨੪੬੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਦੇਖ ਬ੍ਰਿਲਾਪ ਤਬੈ ਦਿਜ ਪਾਰਥ ਤੌਨ ਸਮੈ ਅਤਿ ਅਉਜ ਜਨਾਯੋ॥
ਰਾਖਹੋ ਹਉ ਨਹਿ ਰਾਖੇ ਗਏ ਤਬ ਲੱਜਤ ਹ੍ਵੈ ਜਰਬੋ ਜਿਅ ਆਯੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਤਬੈ ਤਿਹ ਪੈ ਚਲ ਆਵਤ ਭਜੋ ਹਠ ਤੇ ਸਮਝਾਯੋ॥
ਤਾਹੀ ਕਉ ਲੈ ਸੰਗਿ ਆਪ ਅਰੂੜਤ ਹ੍ਵੈ ਰਥ ਪੈ ਤਿਨ ਓਰ ਸਿਧਾਯੋ॥ ੨੪੬੬॥

ਅਰਥ – ਉਸ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਵਿਰਲਾਪ ਵੇਖ ਸੁਣ ਕੇ ਅਰਜਨ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਬਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ — ਹੁਣ ਜੋ ਤੇਰਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸਨੂੰ ਮੈਂ ਰੱਖਾਂਗਾ ਮਰਣ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਪਰ ਉਹ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਮੋਇਆ ਹੋਇਆ ਨਿਕਲਿਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਾਲਕ ਉਸ ਤੋਂ ਰਖਿਆ ਨਾ ਗਿਆ, ਤਦ ਬੜਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੜ ਜਾਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਜਦ ਚਿਖਾ ਬਣਾਕੇ, ਸੜਕੇ ਮਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਚੱਲਕੇ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਹੱਠ ਛੱਡ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗਿਆਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਹਿ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਆਪ ਰੱਥ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ, ਰੱਥ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ॥ ੨੪੬੬॥

ਗਜੋ ਹਰਿ ਜੀ ਚਲ ਕੈ ਤਿਹ ਠਾਂ ਅੰਧਿਆਰ ਘਨੋ ਜਿਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨ ਆਵੈ॥
ਦ੍ਵਾਦਸ ਸੂਰ ਚੜੈ ਤਿਹਠਾਂ ਤੁ ਸਭੈ ਤਿਨ ਕੀ ਗਤਿ ਹ੍ਵੈ ਤਮ ਜਾਵੈ॥
ਪਾਰਥ ਤਾਹੀ ਚੜਜੋ ਰਥ ਪੈ ਡਰਪਾਤਿ ਭਯੋ ਪ੍ਰਭ ਯੌ ਸਮਝਾਵੈ॥
ਚਿੰਤ ਕਰੋ ਨ ਸੁਦਰਸਨਿ ਚਕ੍ਰ ਦਿਪੈ ਜਬ ਹੀ ਹਰਿ ਮਾਰਗ ਪਾਵੈ॥ ੨੪੬੭॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਚਲ ਕੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਬੜਾ ਹੀ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਭੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬਾਰਾਂ ਸੂਰਜ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾਂ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਰਜਨ ਭੀ ਉਸੇ ਹੀ

ਰੱਥ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਰਜਨ! ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰ, ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਾਹ ਲੱਭ ਲਿਆ।। ੨੪੬੭।।

ਚੌਪਈ।। ਜਹਾ ਸ਼ੇਖ ਸਾਈ ਥੋ ਸੋਯੋ।। ਅਹਿ ਆਸਨ ਪਰ ਸਭ ਦੁਖੁ ਖੋਯੋ।।
ਜਗਜੋ ਸਿਜਾਮ ਜਬ ਹੀ ਦਰਸਾਯੋ।।ਅਪਨੇ ਮਨ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ।।੨੪੬੮।।

ਅਰਥ – ਜਿਥੇ ਸੇਖ ਸਾਈ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸੱਪ ਦੀ ਸੇਜਾ ਉੱਤੇ, ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਦੁਨੀਆਂ ਚੋਂ ਗਏ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜਦ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਬੜਾ ਸੁਖੀ ਹੋਇਆ ਅਰਥਾਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜਾਗ ਪਏ ਅਤੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ।। ੨੪੬੮।।

ਚੌਪਈ।। ਕਿਹ ਕਾਰਨ ਇਹਠਾਂ ਹਰਿ ਆਏ।। ਹਮ ਜਾਨਤ ਹਮ ਅਬ ਸੁਖ ਪਾਏ।।
ਜਾਨਤ ਦਿਜ ਬਾਲਕ ਅਬ ਲੀਜੈ।। ਏਕ ਘਰੀ ਇਹਠਾਂ ਸੁਖ ਦੀਜੈ।। ੨੪੬੯।।

ਅਰਥ – ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਆਏ ਹੋ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸੁਖ ਆਇਆ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਲੈ ਜਾਓ, ਪਰ ਇਕ ਘੜੀ ਇਥੇ ਬੈਠਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸੁਖ ਦਿਓ।। ੨੪੬੯।।

ਬਿਸ਼ਨ ਬਾਚ ਕਾਨ ਸੋ।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਹਰਿ ਕਰਿ ਦਿਜ ਬਾਲਕ ਆਏ।। ਤਬ ਤਿਹ ਕਉ ਏ ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ।।
ਜਾਤ ਜਾਇ ਦਿਜ ਬਾਲਕ ਦੈਹੋ।। ਬਡੋ ਜੁ ਜਸੁ ਜਗ ਭੀਤਰ ਲੈਹੋ।। ੨੪੭੦।।

ਅਰਥ – ਬਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ – ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਆ ਗਏ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਏ। ਜਾਓ, ਜਾਂਦਿਆਂ ਇਹ ਬਾਲਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ, ਅਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜੱਸ ਲਵੋ।। ੨੪੭੦।।

ਤਬ ਹਰਿ ਨਗਰ ਦੁਆਰਕਾ ਆਯੋ।। ਦਿਜ ਬਾਲਕ ਦੈ ਅਤਿ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।।
ਜਰਤ ਅਗਨ ਤੇ ਸੰਤ ਬਚਾਏ।। ਇਉ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਸਭ ਸੰਤਨ ਗਾਏ।। ੨੪੭੧।।

ਅਰਥ – ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੁਆਰਕਾ ਨਗਰ ਵਿਚ ਆ ਗਏ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਬਾਲਕ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਤਦ ਉਸਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ। ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਵੀ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਭ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜਸ ਗਾਇਆ ਹੈ।। ੨੪੭੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਦਿਜ ਕੋ ਜਮਲੋਕ ਤੇ ਸਾਤ ਪੁਤ੍ਰ ਸੇਖ ਸਾਂਈ ਤੇ ਲਜਾਇ ਦੇਤ ਭਏ ਧਿਆਇ।।

– – – – – – – –

ਅਥ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਜਲ ਬਿਹਾਰ ਤ੍ਰੀਆ ਸੰਗ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕੰਚਨ ਕੀ ਜਿਹ ਦੁਆਰਵਤੀ ਤਿਹ ਠਾ ਜਬ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜਭੂਖਨ ਆਯੋ।।
ਲਾਲ ਲਗੇ ਜਿਹ ਠਾ ਮਨੋ ਬਜ੍ਰ ਭਲੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਬਜੋਤ ਬਨਾਯੋ।।
ਤਾਲ ਕੇ ਬੀਚ ਤਰੈ ਜਦੁਨੰਦਨ ਸ਼ੋਕ ਸਭੈ ਚਿਤ ਕੋ ਬਿਸਰਾਯੋ।।
ਲੈ ਤ੍ਰੀਯਾ ਬਾਲਕ ਦੈ ਦਿਜ ਕਉ ਜਬ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਬਡੋ ਜਸੁ ਪਾਯੋ।।੨੪੭੨।।

ਅਰਥ – ਜਿਥੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਦੁਆਰਕਾ ਪੁਰੀ ਸੀ, ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲਾਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਮਾਨੋਂ ਹੀਰੇ ਜੜੇ ਹਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਵਿਉਂਤ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਯਾਦਵ ਕੁਲ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤਲਾਉ ਵਿਚ ਤਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸ਼ੋਕ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਦ ਬਾਲਕ ਲਿਆ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਜੱਸ ਪਾਇਆ ਹੈ।। ੨੪੭੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤ੍ਰੀਅਨ ਸੋ ਜਲ ਮੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਰੁਚ ਸਿਉ ਲਪਟਾਏ।।
ਪ੍ਰੇਮ ਬਢਯੋ ਉਨ ਕੇ ਅਤਿ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਲਗਿ ਅੰਗ ਅਨੰਗ ਬਢਾਏ।।
ਪ੍ਰੇਮ ਸੋ ਏਕ ਹੀ ਹੁਇ ਗਈ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਰਹੀ ਉਰਝਾਏ।।
ਪਾਸ ਹੀ ਸਾਮ ਜੂ ਰੂਪ ਰਚੀ ਤ੍ਰੀਆ ਹੇਰ ਰਹੀ ਹਰਿ ਹਾਥ ਨ ਆਏ।।੨੪੭੩।।

ਅਰਥ – ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਾਮ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਹੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਉਲਝ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਆਮ ਜੀ ਨੇ 'ਰੂਪ' ਦੀ ਫਾਹੀ ਰਚੀ ਹੈ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਹੀ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਏ ਹਨ।। ੨੪੭੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਰੂਪ ਰਚੀ ਸਭ ਸੁੰਦਰ ਸਯਾਮ ਕੇ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਦਸ ਹੂੰ ਦਿਸ ਦਉਰੈ।।
ਕੁੰਕਮ ਬੇਦ ਲਿਲਾਟ ਦੀਏ ਸੁ ਦੀਏ ਤਿਨ ਊਪਰ ਚੰਦਨ ਖਉਰੈ।।
ਮੈਨ ਕੇ ਬਸਿ ਭਈ ਸਭ ਭਾਮਨ ਧਾਈ ਫਿਰੈ ਫੁਨ ਧਾਮਨ ਓਰੈ।।
ਐਸੇ ਰਟੈ ਮੁਖ ਤੇ ਹਮ ਕਉ ਤਜਿ ਹੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਗਯੋ ਕਿਹ ਠਉਰੈ।।੨੪੭੪।।

ਅਰਥ – ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਸਿਆਮ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਚ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ

ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ, ਉਹ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁਧ-ਬੁਧ ਭੁਲਾ ਕੇ ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭੱਜੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਕੇਸਰ ਦਾ ਲੇਪ ਕਰਕੇ, ਚੰਦਨ ਦੇ ਤਿਲਕ ਲਾ ਲਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕਾਮ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਘਰਾਂ ਵੱਲ ਭੱਜੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੂੰਹੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦੀਆਂ ਹਨ-ਹੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ! ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈਂ?॥ ੨੪੭੪॥

ਢੂਢਤ ਏਕ ਫਿਰੈ ਹਰਿ ਸੁੰਦਰਿ ਚਿਤ ਬਿਖੈ ਸਭ ਭਰਮ ਬਢਾਈ॥
ਬੇਖ ਅਨੂਪ ਸਜੇ ਤਨ ਪੈ ਤਿਨ ਬੇਖਨ ਕੋ ਬਰਨਿਓ ਨਹੀ ਜਾਈ॥
ਸ਼ੰਕ ਕਰੈ ਨ ਰਰੈ ਹਰਿ ਹੀ ਹਰਿ ਲਾਜਹਿ ਬੇਚ ਮਨੋ ਤਿਹ ਖਾਈ॥
ਐਸੇ ਕਹੈ ਤਜਿ ਗਜੋ ਕਿਹ ਠਾਂ ਤਿਹ ਹੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਦੇਹੁ ਦਿਖਾਈ॥੨੪੭੫॥

ਅਰਥ - ਇਕ ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਲੱਭਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਭਰਮ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਭੇਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਤੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਹੀ ਬੋਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਉਂ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਮ ਹੀ ਵੇਚ ਖਾਧੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਛੱਡ ਗਿਆ ਹੈਂ, ਹੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ! ਆ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਹ॥ ੨੪੭੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਹੁਤੁ ਕਾਲ ਮੁੰਛਤ ਭਈ ਖੇਲਤ ਹਰਿ ਕੇ ਸਾਥ॥
ਮੁੰਛਤ ਹੈ ਤਿਨ ਯੌ ਲਖਜੋ ਹਰਿ ਆਏ ਅਬ ਹਾਥ॥ ੨੪੭੬॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ। ਬੇਸੁੱਧ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੱਥ ਆ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੨੪੭੬॥

ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਸੰਗ ਮਿਲਤ ਹੈ ਸੁਨਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਗਾਥ॥
ਜਿਉ ਡਾਰਿਓ ਮਿਲਿ ਜਾਤ ਹੈ ਨੀਰ ਨੀਰ ਕੇ ਸਾਥ॥ ੨੪੭੭॥

ਅਰਥ - ਹਰੀ ਦਾ ਭਗਤ ਸੰਤ ਜਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਪਾਣੀ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੨੪੭੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਲ ਤੇ ਤਬ ਹਰਿ ਬਾਹਰਿ ਆਏ॥ ਅੰਗਹ ਸੁੰਦਰ ਬਸਤ੍ਰ ਬਨਾਏ॥
ਕਾ ਉਪਮਾ ਤਿਹ ਕੀ ਕਬਿ ਕਹੈ॥ ਪੇਖਤ ਮੈਨ ਰੀਝ ਕੈ ਰਹੈ॥ ੨੪੭੮॥

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ, ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬਸਤ੍ਰ ਧਾਰ ਲਏ ਹਨ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕੀ ਕਰੇ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਕਾਮ ਦੇਵਤਾ ਵੀ ਲੋਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੨੪੭੮॥

ਬਸਤ੍ਰ ਤ੍ਰੀਅਨ ਹੂੰ ਸੁੰਦਰ ਧਰੇ।। ਦਾਨ ਬਹੁਤ ਬਿਪ੍ਰਨ ਕਉ ਕਰੇ।।
ਜਿਹ ਤਿਹ ਠਾਂ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਯੋ।। ਤਿਹ ਦਾਰਦ ਧਨ ਦੇਇ ਗਵਾਯੋ।।੨੪੭੯।।

ਅਰਥ - ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਭੀ ਸੁੰਦਰ ਬਸਤਰ ਧਾਰੇ ਹਨ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਵਿਆਂ ਹੈ, ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਅਥ ਪ੍ਰੇਮ ਕਥਾ ਕਥਨੰ।। ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।।

ਚੌਪਈ।। ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਕ ਬਥੀਸੁਨਾਊ।। ਤਾਤੇ ਪ੍ਰਭ ਲੋਗਨ ਰਿਝਵਾਊ।।
ਜੋ ਇਹ ਕਥਾ ਤਨਕ ਸੁਨ ਪਾਵੈ।। ਤਾਕੋ ਦੋਖ ਦੂਰ ਹੋਇ ਜਾਵੈ।।੨੪੮੦।।

ਅਰਥ - ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਾਂਗਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਭੀ ਸੁਣ ਲਵੇਗਾ, ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।। ੨੪੮੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੈਸੇ ਤ੍ਰਿਨਾਵ੍ਰਤ ਅਉ ਅਘ ਕੋ ਸੁ ਬਕਾਸੁਰ ਕੋ ਬਧ ਜਾ ਮੁਖ ਫਾਰਿਓ।।
ਖੰਡ ਕੀਓ ਸਕਟਾਸੁਰ ਕੋ ਗਹ ਕੇਸਨ ਤੇ ਜਿਹ ਕੰਸ ਪਛਾਰਿਓ।।
ਸਿੰਧਜਰਾ ਹੂੰ ਕੋ ਸੈਨ ਮਥਿਓ ਅਰੁ ਸ਼ਤ੍ਰਹੁ ਕੋ ਜਿਹ ਮਾਨਹਿ ਟਾਰਿਓ।।
ਤਿਉ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਸਾ ਧਨ ਕੇ ਪੁਨ ਚਾਹਤ ਹੈ ਸਭ ਪਾਪਨ ਟਾਰਿਓ।।੨੪੮੧।।

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰਿਨਾਵਰਤ ਤੇ ਅਘ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਕਾਸੁਰ ਨੂੰ ਜਿਸਨੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਸਕਟਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਜਿਸਨੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਪਟਕਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਮਾਣ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਰੇ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।। ੨੪੮੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਕੇ ਰੁਚ ਸੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਫੁਨ ਗੀਤਨ ਗੈਹੈ।।
ਚਾਤੁਰਤਾ ਸੰਗ ਜੋ ਹਰਿ ਕੇ ਜਸੁ ਬੀਚ ਕਬਿੱਤਨ ਕੇ ਸੁ ਬਨੈਹੈ।।
ਅਉਰਨ ਤੇ ਸੁਨ ਜੋ ਚਰਚਾ ਹਰਿ ਕੀ ਹਰਿ ਕੇ ਮਨ ਭੀਤਰ ਦੈਹੈ।।
ਸੋ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਧਰਿ ਕੈ ਤਨ ਯਾ ਭਵ ਭੀਤਰ ਫੇਰ ਨ ਐਹੈ।।੨੪੮੨।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਚਤੁਰਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੇ ਜੱਸ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਵਿਚ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼

ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਹਰੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਦੇਹ ਧਾਰਕੇ, ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।। ੨੪੯੨।।

ਜੋ ਉਪਮਾ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੀ ਗਾਇ ਹੈ ਅਉਰ ਕਬਿੱਤਨ ਬੀਚ ਕਰੈਗੇ।।
ਪਾਪਨ ਕੀ ਤੇਊ ਪਾਵਕ ਮੈ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਕਬਹੂ ਨ ਜਰੈਗੇ।।
ਚਿੰਤ ਸਭੈ ਮਿਟ ਹੈ ਜੁ ਰਹੀ ਛਿਨ ਮੈ ਤਿਨ ਕੇ ਅਘ ਬ੍ਰਿੰਦ ਟਰੈਗੇ।।
ਜੋ ਨਰ ਸਜਾਮ ਜੂ ਕੇ ਪਰਸੇ ਪਗ ਤੇ ਨਰ ਫੇਰ ਨ ਦੇਹ ਧਰੈਗੇ।। ੨੪੯੩।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਉਪਮਾ ਗਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਰੇਗਾ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੜੇਗਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਛਿਨ ਭਰ ਵੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਚਿੰਤਾਂ ਮਿਟ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸਣਗੇ, ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਫੇਰ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੇਹ ਧਾਰਨਗੇ ਅਰਥਾਤ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।। ੨੪੯੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਜੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਕੋ ਰੁਚ ਸੋ ਕਬਿ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਫੁਨ ਜਾਪ ਜਪੈ ਹੈਂ।।
ਜੋ ਤਿਹ ਕੇ ਹਿਤ ਕੈ ਮਨ ਮੈ ਬਹੁ ਮੰਗਨ ਲੋਗਨ ਕਉ ਧਨੁ ਦੈਹੈਂ।।
ਜੋ ਤਜਿ ਕਾਜ ਸਭੈ ਘਰ ਕੇ ਤਿਹ ਪਾਇਨ ਕੋ ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਦੈਹੈਂ।।
ਭੀਤਰ ਤੇ ਅਬ ਯਾ ਜਗ ਕੇ ਅਘ ਬ੍ਰਿੰਦਨ ਬੀਰ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਜੈਹੈਂ।। ੨੪੯੪।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਰੁਚੀ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤੇ ਮੰਗਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਜਗਤ ਦੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।। ੨੪੯੪।।

ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਨ ਕੀਓ ਬਹੁਤੌ ਤਪ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿਓ ਤਨ ਕਉ ਅਤਿ ਤਾਯੋ।।
ਕਾਂਸ਼ੀ ਮੈ ਜਾਇ ਪੜਿਓ ਅਤਿ ਹੀ ਬਹੁ ਬੇਦਨ ਕੋ ਕਰਿ ਸਾਰ ਨਾ ਆਯੋ।।
ਦਾਨ ਦੀਏ ਬਸਿ ਹ੍ਵੈ ਗਜੋ ਸਜਾਮ ਸਭੈ ਅਪਨੋ ਤਿਹ ਦਰਬ ਗਵਾਯੋ।।
ਅੰਤਰਿ ਕੀ ਰੁਚਿ ਕੈ ਹਰਿ ਸਿਉ ਜਿਹ ਹੇਤ ਕੀਓ ਤਿਨਹੂ ਹਰਿ ਪਾਯੋ।। ੨੪੯੫।।

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਪ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ

ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ, ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਬਹੁਤੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਦਾਨ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਕੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਸਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ? ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਧਨ ਹੀ ਗਵਾਇਆ ਹੈ। ਚੇਤੇ ਰਖੋ! ਜਿਸਨੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ।। ੨੪੮੫।।

ਕਾ ਭਯੋ ਜੋ ਬਕ ਲੋਚਨ ਮੂੰਦ ਕੈ ਬੈਠ ਰਹਿਓ ਜਗ ਭੇਖ ਦਿਖਾਏ।।
ਮੀਨ ਫਿਰਿਓ ਜਲ ਨ੍ਹਾਤ ਸਦਾ ਤੁ ਕਹਾ ਤਿਹ ਕੇ ਕਰਿ ਮੋ ਹਰਿ ਆਏ।।
ਦਾਦਰ ਜੋ ਦਿਨ ਰੈਨ ਰਟੈ ਸੁ ਬਿਹੰਗ ਉਡੈ ਤਨ ਪੰਖ ਲਗਾਏ।।
ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਇਹ ਸੰਤ ਸਭੈ ਬਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਰਿਝਾਏ।।੨੪੮੬।।

ਅਰਥ – ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਜੋ ਬਗਲੇ ਵਾਂਗੂੰ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਬੈਠ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਭੇਖ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ? ਮੱਛੀ ਵਾਂਗੂੰ ਸਦਾ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਨ੍ਹਾਉਂਦਾ ਫਿਰਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਕੀ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਰੀ ਆ ਗਿਆ ਹੈ? ਜੋ ਡੱਡੂ ਵਾਂਗੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਬੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਪੰਛੀ ਵਾਂਗੂੰ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉੱਡ ਭੀ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਭੀ ਕੀ ਹੋਣਾ ਹੈ? ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ! ਸਾਰੇ ਸੰਤ ਇਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੨੪੮੬।।

ਲਾਲਚ ਜੋ ਧਨ ਕੇ ਕਿਨਹੂ ਜੁ ਪੈ ਗਾਇ ਭਲੈ ਪ੍ਰਭ ਗੀਤ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਨਾਚ ਨਚਿਓ ਨ ਖਚਿਓ ਤਿਹ ਮੈ ਹਰਿ ਲੋਕ ਅਲੋਕ ਕੋ ਪੈਂਡ ਨ ਪਾਯੋ।।
ਹਾਸ ਕਰਿਓ ਜਗ ਮੈ ਅਪਨੋ ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨ ਗਿਆਨ ਕੋ ਤਤੁ ਜਨਾਯੋ।।
ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਭਨੈ ਕਰਿ ਕਾਹੂ ਕੇ ਮੈ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਆਯੋ।।੨੪੮੭।।

ਅਰਥ – ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਧਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਸੁਣਾਏ ਹਨ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨ੍ਰਿਤ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਚ ਨੂੰ ਨਚਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਮਨ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਅਲੌਕਿਕ ਹਰਿ ਲੋਕ ਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹਾਸ ਕਰਾਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਪਨੇ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਤੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬ੍ਰਿਜਨਾਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਭੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ।। ੨੪੮੭।।

ਹਾਰ ਚਲੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਪਨੇ ਕਉ ਬਨ ਮੋ ਬਹੁਤੋ ਤਿਨ ਧਿਆਨ ਲਗਾਏ।।
ਸਿੱਧ ਸਮਾਧ ਅਗਾਧ ਕਥਾ ਮੁਨਿ ਖੋਜ ਰਹੇ ਹਰਿ ਹਾਥ ਨ ਆਏ।।

ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਸਭ ਬੇਦ ਕਤੇਬਨ ਸੰਤਨ ਕੇ ਮਤਿ ਯੌ ਠਹਰਾਏ॥
ਭਾਖਤ ਹੈ ਕਬਿ ਸੰਤ ਸੁਨੋ ਜਿਹ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਏ ਤਿਨ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਪਾਏ॥੨੪੮੮॥

ਅਰਥ – ਜੋ ਆਪਣੇ ਘਰ ਤੋਂ ਹਾਰ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਬਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤਾ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਧਿਆਨ ਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਧ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਹੈ ਤੇ ਮੁਨੀ ਹੋ ਕੇ ਅਗਾਧ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਭੀ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਸਿਆਮ ਕਵਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਵੇਦਾਂ, ਕਤੇਬਾਂ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮੱਤ ਵਿਚ ਏਹੋ ਹੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਤ ਕਵੀ ਜਨ ਜੋ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣੋ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ॥ ੨੪੮੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਛਤ੍ਰੀ ਕੋ ਪੂਤ ਹੌ ਬਾਮਨ ਕੋ ਨਹਿ ਕੈ ਤਪੁ ਆਵਤ ਹੈ ਜੁ ਕਰੋ॥
ਅਰੁ ਅਉਰ ਜੰਜਾਰ ਜਿਤੋ ਗ੍ਰਹਿ ਕੋ ਤੁਹਿ ਤਿਆਗ ਕਹਾ ਚਿਤ ਤਾ ਮੈ ਧਰੋ॥
ਅਬ ਰੀਝ ਕੈ ਦੇਹੁ ਵਹੈ ਹਮ ਕਉ ਜੋਊ ਹਉ ਬਿਨਤੀ ਕਰ ਜੋਰ ਕਰੋ॥
ਜਬ ਆਉ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋ॥੨੪੮੯॥

ਅਰਥ – ਮੈ ਛੱਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਾਂ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਤਪ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਜੋ ਮੈ ਕਰ ਲਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਘਰ ਦਾ ਜੰਜਾਲ ਹੈ, ਕੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਉਸ ਜੰਜਾਲ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਜੋੜ ਦੇਵਾਂ? ਇਹ ਕੁਝ ਵੀ ਮੈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸੋ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਓਹੀ ਕੁਝ ਦੇ , ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਮੈਂ ਜੋ ਬੇਨਤੀ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਦਾ ਅੰਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਬਣੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮਰ ਜਾਵਾਂ॥ ੨੪੮੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੱਤ੍ਰਹ ਸੈ ਪੈਤਾਲ ਮਹਿ ਸਾਵਨ ਸੁਦਿ ਥਿਤਿ ਦੀਪ॥
ਨਗਰ ਪਾਂਵਟਾ ਸੁਭ ਕਰਨ ਜਮਨਾ ਬਹੈ ਸਮੀਪ॥ ੨੪੯੦॥

ਅਰਥ – ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾਂ ਸੌ ਪੰਤਾਲੀ ਬਿ: ਵਿਚ ਸਾਵਣ ਸੁਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਤਿਥ ਵਾਲੇ ਦਿਨ। ਪਾਂਵਟੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਹ ਸੁਭ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕੋਲ ਹੀ ਜਮਨਾ ਵਗਦੀ ਹੈ॥ ੨੪੯੦॥

ਦਸਮ ਕਥਾ ਭਾਗਉਤ ਕੀ ਭਾਖਾ ਕਰੀ ਬਨਾਇ॥
ਅਵਰ ਬਾਸਨਾ ਨਾਹਿ ਪ੍ਰਭ ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਕੇ ਚਾਇ।।੨੪੯੧॥

ਅਰਥ – ਮੈਂ ਭਾਗਵਤ ਦੇ ਦਸਮ ਸਕੰਧ ਦੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਬਨਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਸਦਾ ਉਲਥਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਨਹੀਂ

ਹੈ, ਕੇਵਲ ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਦਾ ਚਾਉ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ. ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਸੁਣਾਏ ਹਨ।। ੨੪੯੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਧੰਨ ਜੀਓ ਤਿਹ ਕੋ ਜਗ ਮੈ ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜੁੱਧੁ ਬਿਚਾਰੈ।।
ਦੇਹ ਅਨਿੱਤ ਨ ਨਿੱਤ ਰਹੈ ਜਸੁ ਨਾਵ ਚੜੈ ਭਵ ਸਾਗਰ ਤਾਰੈ।।
ਧੀਰਜ ਧਾਮ ਬਨਾਇ ਇਹੈ ਤਨ ਬੁੱਧਿ ਸੁ ਦੀਪਕ ਜਿਉ ਉਜਿਆਰੈ।।
ਗਯਾਨਹਿ ਕੀ ਬਢਨੀ ਮਨਹੁ ਹਾਥ ਲੈ ਕਾਤਰਤਾ ਕੁਤਵਾਰ ਬੁਹਾਰੈ।। ੨੪੯੨।।

ਅਰਥ - ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿਉਣਾ ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਜੋ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ ਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਏਹ ਸਰੀਰ ਅਨਿੱਤ ਹੈ, ਨਿੱਤ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਜਸ ਰੂਪ ਬੇੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇਗਾ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦਾ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਸੁਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਦੀਵੇ ਵਾਂਗੂੰ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰ ਲਵੇ । ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਹੁਕਰ ਨੂੰ ਮਨ ਰੂਪ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਕਾਇਰਤਾ ਰੂਪ ਕੁੜੇ ਨੂੰ ਹੂੰਝ ਕੇ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦੇਵੇ।। ੨੪੯੨।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਸਿਕੰਧ ਪੁਰਾਣੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰੇ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੨੧।।

— — — — — — — — — —

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।।

ਅਥ ਨਰ ਅਉਤਾਰ ਕਥਨੰ।।

ਚੌਪਈ।। ਅਬ ਬਾਈਸੋ੍ ਗਨਿ ਅਵਤਾਰਾ।। ਜੈਸ ਰੂਪ ਕਹੁ ਧਰੋ ਮੁਰਾਰਾ।।
ਨਰ ਅਵਤਾਰ ਭਯੋ ਅਰਜਨਾ।। ਜਿਹ ਜੀਤੇ ਜਗ ਕੇ ਭਟ ਗਨਾ।।੧।।

ਅਰਥ - ਹੁਣ ਬਾਈਸਵੇਂ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਰਾਰੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਧਾਰਿਆ ਹੈ। ਪਾਂਡੂ ਪੁੱਤ੍ਰ 'ਅਰਜਨ' ਨਰ ਅਵਤਾਰ' ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਜਗਤ ਦੇ ਗਿਣਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ।। ੧।। —

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਿਵਾਤ ਕਵਚ ਸਭ ਮਾਰੇ।। ਇੰਦ੍ਰ ਤਾਤ ਕੇ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰੇ।।
ਬਹੁਰੋ ਜੁੱਧ ਰੁੱਦ੍ਰ ਤਨ ਕੀਆ।। ਰੀਝੇ ਭੂਤਿ ਰਾਟ ਬਰੁ ਦੀਆ।। ੨।।

ਅਰਥ - ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਨੇ ਅਗੋਅ ਕਵਚ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਭ ਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ

ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ੋਕ ਮਿਟਾਏ ਸਨ। ਫੇਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਭੂਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਵਰ ਦਿਤਾ ਸੀ।। ੨।।

ਬਹੁਰ ਦ੍ਰਜੋਧਨ ਕਹ ਮੁਕਤਾਯੋ।। ਗੰਧ੍ਰਬ ਰਾਜ ਬਿਮੁਖ ਫਿਰ ਆਯੋ।।
ਖਾਂਡਵ ਬਨ ਪਾਵਕਹਿ ਚਰਾਵਾ।। ਬੂੰਦ ਏਕ ਪੈਠੈ ਨਹੀ ਪਾਵਾ।। ੩।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੂੰ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਵਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਗੰਧਰਬ ਰਾਜਾ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਮੁੜ ਆਇਆ ਸੀ। ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਖਾਂਡਵ ਬਨ ਅਗਨੀ ਨੂੰ ਖੁਆਇਆ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਾਇਆ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਇਕ ਬੂੰਦ ਵੀ ਅੱਗ ਕੋਲ ਨਾ ਆ ਸਕੀ।। ੩।।

ਜਉ ਕਹਿ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਨਾਊ।। ਗ੍ਰੰਥ ਬਢਨ ਤੇ ਹਿਰਦੈ ਡਰਾਊ।।
ਤਾਂਤੇ ਥੋਰੀਯੈ ਕਥਾ ਕਹਾਈ।। ਭੂਲ ਦੇਖਿ ਕਬ ਲੇਹੁ ਬਨਾਈ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਜੇਕਰ ਸਾਰੀਆਂ ਕਥਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਵਾਂ ਤਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਜਾਏਗਾ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਡਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਕਥਾ ਕਹੀਆਂ ਹਨ, ਹੇ ਕਵਿ ਜਨੋਂ! ਜੇ ਕਿਤੇ ਭੁਲ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਸੋਧ ਲੈਣਾ।। ੪।।

ਕਊਰਵ ਜੀਤ ਗਾਵ ਸਭ ਆਨੀ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਮਹਾਂ ਅਭਿਮਾਨੀ।।
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੰਦ ਕੌਹ ਬਹੁਰਿ ਰਿਝਾਯੋ।। ਜਾਤੇ ਜੈਤ ਪੱਤ੍ਰਕਹ ਪਾਯੋ।। ੫।।

+(ਤਨ= ਸਾਥ, ਨਾਲ।।)

ਕੌਰਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ (ਵੈਰਾਟ ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ) ਸਾਰੀਆਂ ਗਊਆਂ ਮੁੜਾ ਲਿਆਦੀਆਂ ਸਨ, ਜੋ ਕੌਰਵ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਹਾਂ ਅਭਿਮਾਨੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਫੇਰ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਜੁਧ ਵਿਚ 'ਫਤੇਨਾਮਾ' ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ।। ੫।।

ਗਾਂਗੇਵ ਭਾਨਜ ਕਹ ਮਾਰਜੋ।। ਘੋਰ ਭਯਾਨ ਅਯੋਧਨ ਧਾਰਜੋ।।
ਦੁਰਜੋਧਨ ਜੀਤਾ ਅਤ ਬਲਾ।। ਪਾਵਤ ਭਏ ਰਾਜ ਅਬਚਲਾ।। ੬।।

ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਗੰਗਾ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਭੀਸ਼ਮ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸਨੇ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਘੋਰ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬਲੀ ਜੋਧਾ ਦੁਰਯੋਧਨ ਭੀ ਇਸਨੇ ਜਿਤਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਖੰਡ ਦਾ ਅਬਚਲ ਰਾਜ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ।। ੬।।

ਕਹ ਲਗਿ ਕਰਤ ਕਥਾ ਕਹੁ ਜਾਊ।। ਗ੍ਰੰਥ ਬਢਨ ਤੇ ਅਧਕ ਡਰਾਊ।।

ਕਥਾ ਬ੍ਰਿਧ ਕਸ ਕਰੌ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਬਾਈਸਵੋ ਅਰਜਨ ਅਵਤਾਰਾ॥ ੭॥

ਅਰਥ – ਇਸ ਦੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਹਿੰਦਾ ਜਾਵਾਂ, ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਡਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਕਥਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਬਾਈਵਾਂ ਅਵਤਾਰ 'ਅਰਜਨ' ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੭॥ ੨੨॥

ਨੋਟ (੧) ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰੂ ਭਗਤ ਮਾਲ ਅਤੇ 'ਨਾਭਾ ਭਗਤ ਮਾਲ — ਸਟੀਕ' ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਅਰਜਨ ਪਾਂਡਵ ਜੀ ਦੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੀ ਸੂਚਨਾਂ ਇਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ।

(੨) ਅਸਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕ 'ਅਰਜਨ ਪਾਂਡਵ ਆਦਰਸ਼ ਯੋਧਾ' ਨਾਮ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਕੇ ਅਰਜਨ ਦੀ ਜੀਵਨ ਕਥਾ ਨੂੰ ਬੜੇ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰਸਮਈ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਪਾਠਕ ਜਨਾਂ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਛੇਤੀ ਹੀ ਛਾਪ ਦਿਤੀ ਜਾਏਗੀ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਨਰ ਅਵਤਾਰ ਸੰਪੂਰਣਮ ਸਤੁ॥ ੨੨॥

– – – – – – – – – – – –

ਅਥ ਬਉਧ ਅਵਤਾਰ ਤੇਈਸਵੌਂ ਕਥਨੰ॥

ਅਬ ਮੈ ਗਨੋ ਬਉਧ ਅਵਤਾਰਾ॥ ਜੈਸ ਰੂਪ ਕਹ ਧਰਾ ਮੁਰਾਰਾ॥
ਬਉਧ ਅਵਤਾਰ ਇਹੀ ਕੋ ਨਾਊ॥ ਜਾਕਰ ਨਾਵ ਨ ਥਾਵ ਨ ਗਾਊ॥ ੧॥

ਅਰਥ – ਹੁਣ ਮੈਂ ਬੋਧ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਰਾਰੀ ਨੇ ਉਹ ਰੂਪ ਧਰਿਆ ਹੈ। 'ਬੁੱਧ ਅਵਤਾਰ' ਇਸੇ ਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਟਿਕਾਣਾ ਤੇ ਪਿੰਡ ਨਾ ਹੋਵੇ॥ ੧॥

ਜਾਕਰ ਨਾਵ ਨ ਠਾਂਵ ਬਖਾਨਾ॥ ਬਉਧ ਅਵਤਾਰ ਵਹੀ ਪਹਚਾਨਾ॥
ਸਿਲਾ ਸਰੂਪ ਰੂਪ ਤਿਹ ਜਾਨਾ॥ ਕਥਾ ਨ ਜਾਹ ਕਲੂ ਮਹਿ ਮਾਨਾ॥ ੨॥

ਅਰਥ – ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਤੇ ਟਿਕਾਣਾ ਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ, ਓਹੀ 'ਬੋਧ ਅਵਤਾਰ' ਪਛਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਰੂਪ 'ਸਿਲਾ ਸਰੂਪ' ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਕਥਾ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਮਾਨ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦੀ ਹੈ॥ ੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰੂਪ ਰੇਖ ਜਾਕਰ ਨ ਕਛੁ ਅਰੁ ਕਛੁ ਨਹਿ ਨਾਕਾਰ॥
ਸਿਲਾ ਰੂਪ ਬਰਤਤ ਜਗਤ ਸੋ ਬਉਧ ਅਵਤਾਰ॥ ੩॥

ਅਰਥ – ਜਿਸਦਾ ਕੁਝ ਰੂਪ-ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਅਕਾਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੱਥਰ ਰੂਪ

ਹੋ ਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਬੁੱਧ ਅਵਤਾਰ' ਹੈ'। ੩॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਬਉਧ ਅਵਤਾਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੨੩॥

ਬੁੱਧ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ– ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਮਾਘ ਸੁਦੀ ੧੫ ਨੂੰ ਈਸਾ ਸੰਨ ਤੋਂ ਲਗ ਪਗ ੫੫੦ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲੋਂ ਪੁੰਨਿਆਂ ਸ਼ਾਕਜ ਵੰਸੀ ਰਾਜਾ ਸੁੱਧੋਦਨ ਦੀ ਰਾਣੀ ਮਹਾਮਾਯਾ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਨੇਪਾਲ ਦੀ ਤਰਾਈ ਦੇ ਲੁੰਬਿਨੀ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਮਾਘ ਦੀ ਪੁੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਤ੍ਰੇਈ ਮਾਤਾ ਮਹਾ ਪ੍ਰਜਾਵਤੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਢੰਗ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਗੌਤਮ ਜਾਂ ਸਿੱਧਾਰਥ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੌਸ਼ਿਕ ਵਿਸ੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਅਨੇਕਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਬਾਲ ਉਮਰਾ ਵਿਚ ਹੀ ਏਹ ਅਕਸਰ ਏਕਾਂਤ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਦੇ ਉਪਾਉ ਸੋਚਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜੁਆਨੀ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਦੇਵਦਹ ਦੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਗੋਪਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੁੱਧੋਦਨ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਦਾਸ ਜੇਹੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਮਹੱਲ ਆਦਿਕ ਬਣਵਾ ਦਿਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭੀ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਇਕੱਤਰ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਏਕਾਂਤ ਵਾਸਾ ਅਤੇ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਘਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ।

ਇਕ ਵੇਰੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੁੱਢੇ ਨੂੰ, ਇਕ ਵੇਰੀ ਇਕ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਕ ਵੇਰੀ ਇਕ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਹੋਰ ਭੀ, ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਕ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਇਕ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਉਪਾਉ ਵੈਰਾਗ ਹੀ ਹੈ। ਏਹ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲ ਗਈ ਕਿ ਗੋਪਾ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਇਕ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇਣ ਦਾ ਪੱਕਾ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਹਾੜ ਦੀ ਪੁੰਨਿਆਂ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸੁੱਤਿਆਂ ਪਿਆਂ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਉਨੱਤੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰਾ ਵਿਚ ਇਹ ਘਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਨਿਆਸ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਯਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਿਰੰਜਨ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਰਵੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਰਹਿ ਕੇ ਯੋਗਾ ਅਭਿਆਸ ਤੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਲਿਆ. ਉਸੇ ਸਮੇਂ-ਘਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਅਕਸਰ ਸੱਤ ਕੁ ਵਰ੍ਹੇ ਮਗਰੋਂ — ਇਕ ਦਿਨ ਹਾੜ ਦੀ ਪੁੰਨਿਆਂ ਦੀ ਰਾਤ ਮਹਾਂਬੋਧਿ ਪਿੱਪਲ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਦਬੋਧਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿਵਯ ਗਿਆਨ

ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬੁੱਧ ਜਾਂ ਬੁੱਧਦੇਵ ਕਹੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ।

ਇਸਦੇ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਸ਼ੀ ਆਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ੨ ਕੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਤੇ ਸੇਵਕ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹਿਆਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜੇ, ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੰਨੇ-ਪ੍ਰਮੰਨੇ ਧਨਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਗਾਮੀ ਹੋ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਗਧ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਿੰਬਿਸਾਰ ਭੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਅਕਸਰ ਸਾਰੇ ਉੱਤਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਸੁਧੋਦਨ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵੇਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਪਿਲ ਵਸਤੂ ਵਿਚ ਬੁਲਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਣ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਵਿਰਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਵੇਰੀ ਆਪ ਹੀ ਕਪਿਲਵਸਤੂ ਆ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ-ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਸਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਸੁਧੋਦਨ ਨੂੰ ਆਸ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਧਾਰਥ ਕਹਿਣ-ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਫਿਰ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਆ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪਦਵੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਵੇਗਾ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਰਾਹੁਲ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੋਹਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਮਗਰੋਂ ਲਿੱਛਵਿ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸੱਦ ਭੇਜਣ ਉੱਤੇ ਇਹ ਵੈਸ਼ਾਲੀ ਗਏ ਸਨ, ਉੱਥੋਂ ਚਲਕੇ ਏਹ ਸੰਕਾਸ਼ਯ, ਸ਼੍ਰਾਵਸਤੀ, ਕੌਸ਼ਾਬੀ, ਰਾਜਗ੍ਰਿਹ, ਪਾਟਲੀਪੁਤ੍ਰ, ਕੁਸ਼ੀਨਗਰ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਸੈਲਾਂ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਆਦਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਤਿਆਗਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਚੇਲੇ ਭੀ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਤ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਊਂਦਿਆਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸਦਾ ਕਾਰਣ ਏਹ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਰਮਕਾਂਡ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਬਹੁਤ ਵਧ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਯੋਗਾਦਿਕਾਂ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਬਹੁਤ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬੇਅਰਥ ਹੱਤਿਆ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਉੱਤੇ ਦਯਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਕਸਰ ੪੪ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ ਬਿਹਾਰ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਕੁਸ਼ੀ ਨਗਰ ਦੇ ਕੋਲ ਵਾਲੇ ਬਨ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਬ੍ਰਿਧ ਉਮਰਾ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅੰਤ ਜਾਂ ਪਰਿਨਿਰਵਾਣ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਮਗਰੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੋਇਆ ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਤ੍ਰਿਪਿਟਕ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸਿੱਧਾਂਤ ਬ੍ਰਹਮਵਾਦ ਜਾਂ ਸਰਵਾਤਮਵਾਦ ਸੀ। ਏਹ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਕਾਰਯ-ਕਾਰਣ ਦੇ ਅਵਿਛਿੰਨ ਨਿਯਮ ਵਿਚ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਅਨਾਦਿ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਛੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਅਸ਼ਟਾਂਗ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਗਯਾਨ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਸਮਝਦੇ ਸਨ।

ਨੋਟ — ਹਿੰਦੂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬੁੱਧ ਦੇਵ ਦਸ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨੌਂਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਅਤੇ ਚੌਵੀ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੇਈਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂਤ ਸੂਤ੍ਰ ਵਗੈਰਾ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਕਥਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਬੋਧ ਧਰਮ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਰਣਨ

ਸੰਬੋਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਾਕਜ ਮੁਨੀ ਗਯਾ ਤੋਂ ਕਾਂਸ਼ੀ ਆਏ ਅਤੇ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਖਜਾਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ 'ਧਰਮ ਮਾਰਗ' ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ। 'ਆਰਯ ਸੱਤ' ਅਤੇ 'ਦ੍ਵਾਦਸ ਨਿਦਾਨੰ' ਯਾ ਪ੍ਰਤੀਤਜ ਸਮਤਪਦਾ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਖਜਾਖਯਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਆਰਯ ਸਤਜ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਪੰਦਾ ਜਾਂ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਇਸ ਨਵੀਨ ਮਾਰਗ ਦਾ ਨਾਮ ਜਿਸਦਾ ਸਾਖਜਾਤਕਾਰ ਗੌਤਮ ਨੂੰ ਹੋਇਆ, ਮਧਜਮਾ ਪ੍ਰਤਿਪਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਧਜਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਵਜਾਖਯਾ ਭਗਵਾਨ ਬੁੱਧ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ—

"ਹੇ ਭਿਖੁਓ ! ਪਰਿਵ੍ਰਾਜਕ (ਸੰਨਿਆਸੀ) ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਅੰਤ ਕਿਹੜੇ ਹਨ ? ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕਾਮ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਸੁਖ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਅਨੁਯੋਗ (ਵਰਤਾਵ) ਕਰਨਾ। ਇਹ ਅੰਤ ਅਤਯੰਤ ਦੀਨ, ਗ੍ਰਾਮਜ, ਅਨਾਰਯ ਅਤੇ ਅਨਰਥ ਸੰਹਿਤ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਲੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਦੁੱਖ ਉਠਾਣਾ। ਇਹ ਭੀ ਅਨਾਰਯ ਸੰਹਿਤ ਹੈ। ਹੇ ਭਿਖੂਓ ! ਤਥਾਗਤ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਮਧਜਮਾ ਮਾਰਗ (ਮਧਜਾ ਪ੍ਰਤਿਪਦਾ) ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।

ਮਾਰਗ ਆਰਯ ਸੱਤਾਂ ਵਿਚ ਚੌਥਾ ਹੈ। ਚਾਰ ਆਰਯ ਸਤਜ ਏਹ ਹਨ-ਦੁੱਖ, ਦੁੱਖੋਂ ਸੰਮੁਦਾਯ, ਦੁੱਖ ਨਿਰੋਧ ਅਤੇ ਮਾਰਗ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਏਹ ਹੈ, ਕਿ ਦੁੱਖ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਣ ਭੀ ਹੈ। ਕਾਰਣ ਹੈ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ। ਇਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੂਲ ਹੈ ਅਵਿਦਜਾ। ਅਵਿਦਜਾ ਤੋਂ ਸੰਸਕਾਰ, ਸੰਸਕਾਰ ਤੋਂ ਵਿਗਜਾਨ, ਵਿਗਜਾਨ ਤੋਂ ਨਾਮ ਰੂਪ, ਨਾਮ ਰੂਪ ਤੋਂ ਖੜਾਯਤਨ (ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨ) ਖੜਾਯਤਨ ਤੋਂ ਸਪਰਸ, ਸਪਰਸ ਤੋਂ ਵੇਦਨਾ, ਵੇਦਨਾ ਤੋਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਭਵ, ਭਵ ਤੋਂ ਜਾਤਿ (ਜਨਮ), ਜਾਤਿ ਜਾਂ ਜਨਮ ਤੋਂ ਜਰਾ-ਮਰਣ, ਇਤਯਾਦਿਕ, ਨਿਦਾਨਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਮਾਲੂਮ ਹੋ ਜਾਣ ਪੁਰ ਉਸਦਾ ਨਿਰੋਧ ਭਾਵ ਰੋਕਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਨਿਰੋਧ ਦਾ ਜੋ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਨਿਰੋਧਗਾਮਿਨੀ ਪ੍ਰਤਿਪਦਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਾਰਗ ਅਸ਼ਾਂਗ ਹੈ। ਅੱਠ ਅੰਗ ਏਹ ਹਨ- - ਸਮਜਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਸਮਜਕ ਸੰਕਲਪ, ਸਮਜਕ ਵਾਚਾ, ਸਮਜਕ ਕਰਮਾਤ, ਸਮਜਕ ਅਜੀਵ, ਸਮਜਕ ਵਯਾਯਾਮ, ਸਮਜਕ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਸਮਜਕ ਸਮਾਧੀ।

ਬੋਧ ਮਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਨਿਤਜ ਨਹੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਖਿਣਕ ਹਨ। ਨਿਤਜ ਚੇਤਨਯ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਵਿਗਯਾਨ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ। ਬੋਧ ਅਮਰ ਆਤਮਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਪਰ ਕਰਮਵਾਦ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਹੈ । ਕਰਮ ਦੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਫਿਰ ਜਨਮ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਪੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਸ਼ੰਕਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਸਰੀਰ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਆਤਮਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਜਨਮ ਕਿਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? ਬੋਧ ਆਚਾਰਯ ਇਸਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਧਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮੌਤ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਖੰਡ (ਹਿੱਸੇ) ਆਤਮਾ ਇਤਯਾਦਿਕ ਸਾਰੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਕਾਰਣ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੰਡਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਖੰਡ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਜੀਵ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਕਰਮ

ਸਬੰਧ ਸੂਤ੍ਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਬੋਧ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੁਖਯ ਸ਼ਾਖਾਂ ਹਨ—ਹੀਨਯਾਨ ਅਤੇ ਮਹਾਯਾਨ। ਹੀਨਯਾਨ ਬੋਧ ਮਤ ਦਾ ਬਿਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਮਹਾਯਾਨ ਉਸਦਾ ਅਧਿਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ (ਬਹੁਤ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ) ਰੂਪ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਬਹੁਤ ਦੇਵੋਪਸ਼ਨਾ ਅਤੇ ਤੰਤ੍ਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਤੱਕ ਹੈ। ਹੀਨਯਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਬਰਮਾ, ਸਯਾਮ ਅਤੇ ਸਿੰਹਲ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਯਾਨ ਦਾ ਤਿੱਬਤ, ਮੰਗੋਲੀਆ, ਚੀਨ, ਜਪਾਨ, ਮੰਨਚੂਰੀਆ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਧ ਮੱਤ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹੁਣ ਭੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਕ ਹਨ।

ਅਥ ਨਿਹਕਲੰਕੀ ਚੌਬੀਸਵੌਂ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ॥

ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੇਨਤੀ:- ਇਹ 'ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ' ਅਜੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਭਵਿਖਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ ਵਰਤਮਾਨ ਦੀ ਨਹੀਂ।

ਚੌਪਈ॥ ਅਬ ਮੈ ਮਹਾ ਸੁੱਧ ਮਤਿ ਕਰਿ ਕੈ॥ ਕਹੋ ਕਥਾ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ਬਿਚਰ ਕੈ॥
ਚਉਬੀਸਵੌਂ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰਾ॥ ਤਾਕਰ ਕਹੋ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਧਾਰਾ॥੧॥

ਅਰਥ – ਹੁਣ ਮੈਂ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਸੁੱਧ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਤੇ ਚਿਤ ਲਾ ਕੇ ਕਥਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਚੌਬੀਵਾਂ 'ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ' ਹੋਵੇਗਾ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਣਾਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ॥ ੧॥

ਭਾਰਾਕ੍ਰਿਤ ਹੋਤ ਜਬ ਧਰਣੀ॥ ਪਾਪ ਗ੍ਰਸਤ ਕਛੁ ਜਾਤ ਨ ਬਰਣੀ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਤਨ ਹੋ ਉਤਪਾਤਾ॥ ਪੁਤ੍ਰਹ ਸੇਜ ਸੋਵਤ ਲੈ ਮਾਤਾ॥ ੨॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਧਰਤੀ ਪਾਪ ਦਾ ਹੀ ਸਰੂਪ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਇਤਨੇ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਸਦਾ ਕੁਝ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਪਦ੍ਰਵ ਹੋਵੇਗਾ, ਮਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ-ਸੇਜਾ ਤੇ ਸਵੇਂਗੀ ਭਾਵ ਮਾਂ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੇਗੀ॥ ੨॥

ਸੁਤਾ ਪਿਤਾ ਤਨ ਰਮਤ ਨਿਸ਼ੰਕਾ॥ ਭਗਨੀ ਭਰਤ ਭ੍ਰਾਤ ਕਹ ਅੰਕਾ॥
ਭ੍ਰਾਤ ਬਹਿਨ ਤਨ ਕਰਤ ਬਿਹਾਰਾ॥ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਜੀ ਸਕਲ ਸੰਸਾਰਾ॥੩॥

ਅਰਥ – ਧੀ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੋ ਕੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੇਗੀ। ਭੈਣ ਭਰਾ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ੨ ਕੇ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਵੇਗੀ। ਭਰਾ ਭੈਣ ਨਾਲ ਮੈਥਨ ਕਰੇਗਾ, ਵਿਆਹੁਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਛੱਡ ਦੇਵੇਗਾ॥ ੩॥

ਸ਼ੰਕਰ ਬਰਨ ਪਰਜਾ ਸਭ ਹੋਈ॥ ਏਕ ਗਜਾਤ ਕੋ ਰਹਾ ਨ ਕੋਈ॥
ਅਤਿ ਬਿਭਚਾਰ ਫਸੀ ਬਰ ਨਾਰੀ॥ ਧਰਮ ਰੀਤ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਿਸਾਰੀ॥੪॥

ਅਰਥ – ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ 'ਵਰਨ ਸੰਕਰ' ਮਿਲਗੋਭਾ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਇਕ ਜ਼ਾਤੀ ਵਾਲਾ

ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਚੰਗੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਭਾਰੀ ਵਿਭਚਾਰ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਧਰਮ ਮ੍ਰਯਾਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਭੁਲਾ ਦੇਣਗੇ॥ ੪॥

ਘਰ ਘਰ ਝੂਠ ਅਮੌਸਿਆ ਭਈ॥ ਸਾਚ ਕਲਾ ਸਸ ਕੀ ਦੁਰ ਗਈ॥
ਜਹ ਤਹ ਹੋਨ ਲਗੇ ਉਤਪਾਤਾ॥ ਭੋਗਤ ਪੂਤ ਸੇਜ ਚੜਿ ਮਾਤਾ॥ ੫॥

ਅਮੌਸਿਆ ਦੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਝੂਠ ਛਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਸੱਚ ਰੂਪ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਲਾ ਭੀ ਲੁਕ ਜਾਵੇਗੀ, ਅਰਥਾਤ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸੋਲਾਂ ਕਲਾ ਹਨ ਮੌਸਿਆ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੌਸਿਆ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਉਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ, ਝੂਠ ਦਾ ਏਨਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਕਿ 'ਸੱਚ' ਦੀ ਇਕ ਕਲਾ ਭੀ ਨਾ ਰਹੇਗੀ, ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਸ਼ਟ-ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਉੱਪਦ੍ਰਵ ਹੋਣ ਲੱਗਣਗੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਾਤਾ ਦੀ ਸੇਜ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਭੋਗ ਭੋਗਣਗੇ॥ ੫॥

ਢੂਢਤ ਸਾਚ ਨ ਕਤਹੂੰ ਪਾਯਾ॥ ਝੂਠ ਹੀ ਸੰਗ ਸਭੋ ਚਿਤ ਲਾਯਾ॥
ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਗ੍ਰਿਹ ਗ੍ਰਿਹ ਮਤ ਹੋਈ॥ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਛੁਐ ਨ ਕੋਈ॥ ੬॥

ਢੂੰਢਣ ਚੜ੍ਹਿਆਂ ਭੀ ਸੱਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ, ਝੂਠ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਲੱਗਣਗੇ। ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਮੱਤ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਛੁਹੇਗਾ ਭੀ ਨਹੀਂ॥ ੬॥

ਹਿੰਦਵ ਕੋਈ ਨ ਤੁਰਕਾ ਰਹਿ ਹੈ॥ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਘਰ ਘਰ ਮਤ ਗਹਿ ਹੈ॥
ਏਕ ਏਕ ਕੇ ਪੰਥ ਨ ਚਲ ਹੈ॥ ਏਕ ਏਕ ਕੀ ਬਾਤ ਉਥਲ ਹੈ॥ ੭॥

ਅਰਥ - ਹਿੰਦੂ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਮੱਤ ਚੱਲਣਗੇ। ਇਕ ਦੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਇਕ ਨਹੀਂ ਤੁਰੇਗਾ, ਇਕ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਇਕ ਉਲਟ ਦੇਵੇਗਾ॥ ੭॥

ਭਾਰਾਕ੍ਰਿਤ ਧਰਾ ਸਭ ਹੁਇ ਹੈ॥ ਧਰਮ ਕਰਮ ਪਰ ਚਲੈ ਨ ਕਇ ਹੈ॥
ਘਰ ਘਰ ਅਉਰ ਅਉਰ ਮਤ ਹੋਇ॥ ਏਕ ਧਰਮ ਪਰ ਚਲੈ ਨ ਕੋਇ॥ ੮॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਪਾਪ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ। ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਹੋਰ ਹੀ ਮੱਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਇਕ ਧਰਮ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ॥ ੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਘਰ ਘਰ ਮਤੋ ਏਕ ਨ ਚਲਹੈ ਕੋਇ॥
ਪਾਪ ਪ੍ਰਚੁਰ ਜਹ ਤਹ ਭਯੋ ਧਰਮ ਨ ਕਤਹੂੰ ਹੋਇ॥ ੯॥

ਅਰਥ – ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੱਤ ਚਲ ਪੈਣਗੇ, ਇਕ ਮੱਤ ਤੇ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਪਾਪ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਧਰਮ ਕਿਧਰੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।। ੯।।

ਚੌਪਈ।। ਸ਼ੰਕਰ ਬਰਨ ਪ੍ਰਜਾ ਸਭ ਹੋਈ।। ਛਤ੍ਰੀ ਜਗਤ ਨ ਦੇਖੀਐ ਕੋਈ।।
ਏਕ ਏਕ ਐਸੇ ਮਤ ਕੈ ਹੈ।। ਜਾ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੂਦ੍ਰਤਾ ਹੋਵੈ।। ੧੦।।

ਅਰਥ – ਸਾਰੀ ਖਲਕਤ ਸ਼ੰਕਰ ਵਰਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਛੱਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸੇਗਾ। ਹਰ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੱਤ ਧਾਰਨ ਕਰੇਗਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨੀਚਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ।। ੧੦।।

ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਮਤ ਦੁਹੂੰ ਪ੍ਰਹਰਿ ਕਰ।। ਚਲਿ ਹੈ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਮਤ ਘਰ ਘਰ।।
ਏਕ ਏਕ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਨ ਗਹਿ ਹੈ।। ਏਕ ਏਕ ਕੇ ਸੰਗ ਨ ਰਹਿ ਹੈ।। ੧੧।।

ਅਰਥ – ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੋਹਾਂ ਮੱਤਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਮੱਤ ਚਲ ਪੈਣਗੇ। ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਲਵੇਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਕ ਦੇ ਨਾਲ ਦੂਜਾ ਤੁਰੇਗਾ।। ੧੧।।

ਆਪ ਆਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹੈ ਹੈ।। ਨੀਚ ਊਚ ਕਹ ਸੀਸ ਨ ਨੈਹੈ।।
ਏਕ ਏਕ ਮਤ ਇਕ ਇਕ ਧਾਮਾ।। ਘਰ ਘਰ ਹੋਇ ਬੈਠ ਹੈ ਰਾਮਾ।। ੧੨।।

ਅਰਥ – ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਾਉਣਗੇ, ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਨੂੰ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਨਿਵਾਉਣਗੇ ਇਕ ਇਕ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਇਕ ਜੀਵ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਮੱਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਰਾਮ ਹੋ ਬੈਠਣਗੇ।। ੧੨।।

ਪੜਿ ਹੈ ਕੋਈ ਨ ਭੂਲ ਪੁਰਾਨਾ।। ਕੋਊ ਨ ਪਕਰ ਹੈ ਪਾਨ ਕੁਰਾਨਾ।।
ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਜਵਨ ਕਰਿ ਲਹਿ ਹੈ।। ਤਾ ਕਹ ਗੋਬਰਾਗਨ ਮੋ ਦਹਿ ਹੈ।। ੧੩।।

ਅਰਥ – ਕੋਈ ਭੁੱਲ ਕੇ ਭੀ ਪੁਰਾਣ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਣਗੇ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੁਰਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਫੜਣਗੇ। ਜੋ ਕੋਈ ਵੇਦ-ਕਤੇਬ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਣਗੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੋਹਿਆਂ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜ ਦੇਣਗੇ।। ੧੩।।

ਚਲੀ ਪਾਪ ਕੀ ਜਗਤ ਕਹਾਨੀ।। ਭਾਜਾ ਧਰਮ ਛਾਡ ਰਜਧਾਨੀ।।
ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਘਰ ਘਰ ਮਤ ਚਲਾ।। ਯਾ ਤੇ ਧਰਮ ਭਰਮ ਉਡ ਟਲਾ।। ੧੪।।

ਅਰਥ – ਜਗਤ ਵਿਚ ਪਾਪ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਤੁਰ ਪਵੇਗੀ, ਧਰਮ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਜਾਵੇਗਾ, ਘਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵਖੋ ਵੱਖਰੇ ਮੱਤ ਤੁਰ ਪੈਣਗੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਵਹਿਮ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਉੱਡ ਜਾਵੇਗਾ।। ੧੪।।

ਏਕ ਏਕ ਮਤ ਐਸ ਉਚੈ ਹੈ।। ਜਾ ਤੇ ਸਕਲ ਸੂਦ੍ਰ ਹੁਇ ਜੈਹੈਂ।।
ਛਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਹਮਨ ਰਹਾ ਨ ਕੋਈ।।ਸ਼ੰਕਰ ਬਰਨ ਪ੍ਰਜਾ ਸਬ ਹੋਈ।।੧੫।।

ਅਰਥ – ਇਕ ਇਕ ਦਾ ਮੱਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਛੱਤ੍ਰੀ ਜਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਸਾਰੀ ਖਲਕਤ ਵਰਨ ਸ਼ੰਕਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।। ੧੫।।

ਸੂਦ੍ਰ ਧਾਮ ਬਸਿ ਹੈਂ ਬ੍ਰਹਮਨੀ।। ਬਈਸ ਨਾਰਿ ਹੋਇ ਹੈ ਛੱਤ੍ਰਨੀ।।
ਬਸਿ ਹੈ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਮ ਬੈਸਾਨੀ।। ਬ੍ਰਹਮਨ ਗ੍ਰਿਹਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੂਦ੍ਰਾਨੀ।। ੧੬।।

ਅਰਥ – ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵੱਸੇਗੀ, ਵੈਸ਼ਜ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਖੜ੍ਹਾਣੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਛੱਤ੍ਰੀ ਦੇ ਘਰ ਵੈਸਾਣੀ ਵੱਸੇਗੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਸ਼ੂਦ੍ਰਾਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਵੇਗੀ।। ੧੬।।

ਏਕ ਧਰਮ ਪਰ ਪ੍ਰਜਾ ਨ ਚਲ ਹੈ।। ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਦੋਊ ਮਤ ਦਲ ਹੈ।।
ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਮਤ ਘਰ ਘਰ ਹੋਈ।। ਏਕ ਪੈਂਡ ਚਲ ਹੈ ਨਹੀ ਕੋਈ।। ੧੭।।

ਅਰਥ – ਇਕ ਧਰਮ ਉੱਤੇ ਪਰਜਾ ਨਹੀਂ ਤੁਰੇਗੀ, ਬੇਦ ਤੇ ਕਤੇਬ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦਲ ਸੁੱਟਣਗੇ। ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਮੱਤ ਹੋਣਗੇ, ਇਕ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ।। ੧੭।।

ਗੀਤਾ ਮਾਲਤੀ ਛੰਦ।।

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਮਤੋ ਘਰੋ ਘਰ ਏਕ ਏਕ ਚਲਾਇ ਹੈ।।
ਐਂਡ ਬੈਂਡ ਫਿਰੈ ਸਬੈ ਸਿਰ ਏਕ ਏਕ ਨ ਨਜਾਇ ਹੈ।।
ਪੁਨ ਅਉਰ ਅਉਰ ਨਏ ਨਏ ਮਤ ਮਾਸ ਮਾਸ ਉਚਾਂਹਿਗੇ।।
ਦੇਵ ਪਿਤਰਨ ਪੀਰ ਕੌ ਨਹੀ ਭੂਲ ਪੂਜਨ ਜਾਂਹਿਗੇ।। ੧੮।।

ਅਰਥ – ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਮੱਤ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਜੀਵ ਚਲਾਵੇਗਾ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਕੜ-ਆਕੜ ਕੇ ਤੁਰੇਗਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਨਿਵਾਏਗਾ। ਫਿਰ ਹੋਰ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਮੱਤ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਦੇਵਤੇ, ਪਿਤਰਾਂ ਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਲਈ ਭੁੱਲਕੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ।। ੧੮।।

ਦੇਵ ਪੀਰ ਬਿਸਾਰ ਕੈ ਪਰਮੇਸ੍ਰ ਆਪ ਕਹਾਂਹਿਗੇ।।
ਨਰ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਏਕ ਕੋ ਜੁਰ ਏਕ ਏਕ ਉਡਾਂਹਿਗੇ।।
ਏਕ ਮਾਸ ਦੁ ਮਾਸ ਲੌ ਅਧ ਮਾਸ ਲੌਤ ਚਲਾਂਹਿਗੇ।।

ਅੰਤ ਬੂਬਰ ਪਾਨ ਜਿਉ ਮਤ ਆਪ ਹੀ ਮਿਟ ਜਾਂਹਿਗੇ।। ੧੯।।

ਅਰਥ - ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ, ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਹਾਉਣਗੇ। ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਮਨੁੱਖ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਗੇ। ਇਕ ਮਹੀਨਾ, ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਜਾਂ ਅੱਧੇ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਹੀ ਉਹ ਮੱਤ ਚਲਣਗੇ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬੁਲਬੁਲੇ ਵਾਗੂੰ ਆਪੇ ਹੀ ਉਹ ਮੱਤ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।। ੧੯।।

ਬੇਦ ਅਉਰ ਕਤੇਬ ਕੇ ਦੋ ਦੂਖ ਕੈ ਮਤ ਡਾਰ ਹੈਂ।।
ਹਿਤ ਆਪਨੇ ਤਿਹ ਠਉਰ ਭੀਤਰ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰ ਹੈਂ।।
ਮੁਖ ਬੇਦ ਅਉਰ ਕਤੇਬ ਕੇ ਕੋਈ ਨਾਮ ਲੇਵ ਨ ਦੇਹਗੇ।।
ਕਿਸਹੂੰ ਨ ਕਉਡੀ ਪੁੰਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਕਿਉ ਹੀ ਦੇਹਗੇ।। ੨੦।।

ਅਰਥ - ਬੇਦ ਅਤੇ ਕਤੇਬ ਦੇ ਮੱਤ ਉੱਤੇ ਦੂਸ਼ਣ ਸੁੱਟਣਗੇ। ਆਪਣੇ ਹਿਤ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਣਗੇ। ਬੇਦ ਅਤੇ ਕਤੇਬ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਮੂੰਹੋਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣ ਦੇਣਗੇ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਪੁੰਨ ਕਰਕੇ ਕੌਡੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ।। ੨੦।।

ਪਾਪ ਕਰਮ ਕਰੈ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਧਰਮ ਕਰਮ ਬਿਸਾਰ ਕੈ।।
ਨਹੀ ਦ੍ਰਬ ਦੇਖਤ ਛੋਡ ਹੈ ਲੈ ਪੁਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਸੰਘਾਰ ਕੈ।।
ਏਕ ਨੇਕ ਉਠਾਇ ਹੈ ਮਤਿ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਦਿਨਂ ਦਿਨਾ।।
ਫੋਕਟੇ ਧਰਮਂ ਸਬੈ ਕਲਿ ਕੇਵਲਂ ਪ੍ਰਭਣਂ ਬਿਨਾ।। ੨੧।।

ਅਰਥ - ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਧਰਮ ਭੁਲਾ ਕੇ ਪਾਪ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨਗੇ। ਧਨ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਛੱਡਣਗੇ ਨਹੀਂ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਧਨ ਖੋਹ ਲੈਣਗੇ। ਹਰ ਇਕ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਮੱਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨਗੇ। ਪਰ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਧਰਮ ਬਿਅਰਥ ਹਨ।। ੨੧।।

ਏਕ ਦਿਵਸ ਚਲੈ ਕੋਊ ਮਤ ਦੋਇ ਦਿਉਸ ਚਲਾਹਿਗੇ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਜੋਰ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰੋਰ ਕੈ ਦਿਨ ਤੀਸਰੈ ਮਿਟ ਜਾਹਿਗੇ।।
ਪੁਨ ਅਉਰ ਅਉਰ ਉਚਾਹਗੇ ਮਤਣੋ ਗਤਂ ਚਤੁਰਥ ਦਿਨਂ।।
ਧਰਮ ਫੋਕਟਣੋ ਸਭਂ ਇਕ ਕੇਵਲਂ ਕਲਿਨਂ ਬਿਨਂ।। ੨੨।।

ਅਰਥ - ਕੋਈ ਮੱਤ ਇਕ ਦਿਨ ਚਲੇਗਾ, ਕੋਈ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਚਲੇਗਾ। ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਕ੍ਰੂਤਾਂ ਕ੍ਰੋੜ ਰੁਪਏ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ। ਫਿਰ ਹੋਰ ਹੋਰ ਹੀ ਮੱਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨਗੇ

ਜੋ ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਤੱਕ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਕਲਿਯੁਗ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਵਿਅਰਥ ਹਨ॥ ੨੨॥

ਛੰਦ ਬੰਦ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਨਰ ਨਾਰਿ ਨਿੱਤ ਨਏ ਕਰਹਿ॥
ਪੁਨ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਨਹੀ ਤੰਤ੍ਰ ਲਾਤ ਕਛੂ ਡਰਹਿ॥
ਧਰਤ ਛਤ੍ਰ ਉਤਾਰ ਕੈ ਰਨ ਛੋਰ ਛਤ੍ਰੀ ਭਾਜ ਹੈਂ॥
ਸੂਦ੍ਰ ਬੈਸ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਗਹਿ ਅਸਤ੍ਰ ਆਹਵ ਗਾਜ ਹੈਂ॥ ੨੩॥

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਤੀਵੀਆਂ ਮਰਦ ਨਿੱਤ ਨਵੇਂ ਛੰਦ-ਬੰਦ ਬਣਾਇਆ ਕਰਨਗੇ। ਆਪਣੇ ਹਿੱਤ ਲਈ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਡਰਨਗੇ ਨਹੀਂ। ਛੱਤ੍ਰ ਉਤਾਰ ਕੇ ਰਖ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਲੋਕ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਫੜਕੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਗੱਜਣਗੇ॥ ੨੩॥

ਛਤ੍ਰੀਆਨੀ ਛੋਰ ਕੈ ਨਰ ਨਾਹ ਨੀਚਨ ਰਾਵ ਹੈ॥
ਤਜ ਰਾਜ ਅਉਰ ਸਮਾਜ ਕੋ ਗ੍ਰਹਿ ਨੀਚ ਰਾਨੀ ਜਾਵ ਹੈ॥
ਸੂਦ੍ਰ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਤਾ ਭਏ ਰਤ ਬ੍ਰਹਮ ਸੂਦ੍ਰੀ ਹੋਹਿਗੇ॥
ਬੇਸਿਯਾ ਬਾਲ ਬਿਲੋਕ ਕੈ ਮੁਨਰਾਜ ਧੀਰਜ ਖੋਹਿਗੇ॥ ੨੪॥

ਅਰਥ - ਛੱਤ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਨੀਚ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣਗੇ। ਰਾਜ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਰਾਣੀਆਂ ਨੀਚਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸ਼ੂਦ੍ਰਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਣਗੇ। ਵੇਸ਼ਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਨੀ ਜਨ ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ॥ ੨੪॥

ਧਰਮ ਭਰਮ ਉਡਜੈ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਪਾਪ ਪਗ ਪਗ ਹੋਹਿੰਗੇ॥
ਨਿਜ ਸਿੱਖ ਨਾਰਿ ਗੁਰੂ ਰਮੈ ਗੁਰੁ ਦਾਰਾ ਸੋ ਸਿਖ ਸੋਹਿੰਗੇ॥
ਅਬਬੇਕ ਅਉਰ ਬਬੇਕ ਕੋ ਨ ਬਬੇਕ ਬੈਠ ਬਿਚਾਰ ਹੈਂ॥
ਪੁਨ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕਮਾਹਿੰਗੇ ਸਿਰ ਸਾਚ ਬੋਲ ਉਤਾਰ ਹੈਂ॥ ੨੫॥

ਅਰਥ - ਧਰਮ ਭਰਮ ਵਾਂਗ ਉੱਡ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਪਾਪ ਹੋਣਗੇ। ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਭੋਗਣਗੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਸੌਣਗੇ। ਅਬਿਬੇਕ ਅਤੇ ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਬੈਠਕੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਨਗੇ। ਫਿਰ ਝੂਠ ਬੋਲਕੇ ਖੱਟੀ ਖਾਣਗੇ ਤੇ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਿਰ ਲਾਹੇ ਜਾਣਗੇ॥ ੨੫॥

ਬ੍ਰਿਧ ਨਿਰਾਜ ਕਹਾ ਤ੍ਰਮੋ ਛੰਦ॥

ਅਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤ ਕਾਰਨੋ ਅਨਿੱਤ ਨਿੱਤ ਹੋਹਿੰਗੇ॥
ਤਿਆਗ ਧਰਮਣੋ ਤ੍ਰੀਅੰ ਕੁਨਾਰਿ ਸਾਧ ਜੋਹਿੰਗੇ॥
ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਚਿੱਤ੍ਰ ਚਿੱਤ੍ਰਤੰ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਧੋਹਿੰਗੇ॥
ਅਮਿੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਭਾਵਣੋ ਸੁਮਿੱਤ੍ਰ ਅਮਿੱਤ੍ਰ ਸੋਹਿੰਗੇ॥ ੨੬॥

ਅਰਥ – ਨਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕਾਰਣਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨਗੇ, ਅਨਿੱਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਿੱਤ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਧਰਮੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਕੁਧਰਮੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭਲੀਆਂ ਜਾਨਣਗੇ। ਪਵਿਤ੍ਰ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਅਚਰਜ ਜਹੀ ਮਿਤ੍ਰ ਧ੍ਰੋਹੀ ਕਰਨਗੇ। ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਮਿਤ੍ਰ ਭਾਵ ਹੋਵੇਗਾ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਨ ਭਾਵ ਹੋਵੇਗਾ॥ ੨੬॥

ਕਲਜੰ ਕ੍ਰਿਤੰ ਕਰੰਮਣੌ ਅਭੱਛ ਭੱਛ ਜਾਹਿੰਗੇ॥
ਅਕੱਜ ਕੱਜਣੋ ਨਰੰ ਅਧਰਮ ਧਰਮ ਪਾਹਿੰਗੇ॥
ਧਰਮ ਧਰਮ ਧੋਹਿ ਹੈਂ ਧ੍ਰਿਤੰ ਧਰਾ ਧਰੇਸਣੰ॥
ਅਧਰਮ ਪਰਮਣੰ ਧ੍ਰਿਤੰ ਕੁਕਰਮ ਕਰਮਣੋ ਕ੍ਰਿਤੰ॥ ੨੭॥

ਅਰਥ – ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਕਰਮ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਨਾ ਖਾਣ ਯੋਗ ਪਦਾਰਥ ਖਾਣਾ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਲੱਜਾ ਹੀਣ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਲੱਜਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਕ ਹੋਣਗੇ। ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਧ੍ਰੋਹ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਧਰਮ ਤੇ ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਧਰਨਗੇ। ਅਧਰਮ ਨੂੰ ਧਰਮ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣਗੇ ਅਤੇ ਕੁਕਰਮ ਨੂੰ ਸੁਕਰਮ ਜਾਣਕੇ ਕਰਨਗੇ॥ ੨੭॥

ਕਿ ਉਲੰਘ ਧਰਮ ਕਰਮਣੌ ਅਧਰਮ ਧਰਮ ਬਿਆਪ ਹੈਂ॥
ਸੁ ਤਿਆਗ ਜੱਗਿ ਜਾਪਣੋ ਅਜੋਗ ਜਾਪ ਜਾਪ ਹੈਂ॥
ਸੁ ਧਰਮ ਕਰਮਣੰ ਭਯੋ ਅਧਰਮ ਕਰਮ ਨਿਰਭ੍ਰਮੰ॥
ਸੁ ਸਾਧ ਸੰਕ੍ਰਤੰ ਚਿਤੰ ਅਸਾਧ ਨਿਰਭਯੰ ਭ੍ਰਲੰ॥ ੨੮॥

ਅਰਥ – ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਕਰਕੇ ਅਧਰਮ ਦੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਯੱਗ ਤੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਅਯੋਗ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਸ਼ੁਭ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਅਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਭਰਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰਨਗੇ। ਸ਼ੁਭ ਸਾਧ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸ਼ੰਕਾਮਾਨ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਅਸਾਧ ਪੁਰਸ਼ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਨਗੇ॥ ੨੮॥

ਅਧਰਮ ਕਰਮਣੋ ਕ੍ਰਿਤੰ ਸੁ ਧਰਮ ਕਰਮਣੋ ਤਜੰ॥
ਪ੍ਰਹਰਖ ਬਰਖਣੰ ਧਨੰ ਨ ਕਰਖ ਸਰਬਤੋ ਨ੍ਰਿਪੰ॥
ਅਕੱਜ ਕੱਜਣੋ ਕ੍ਰਿਤੰ ਨ੍ਰਿਲੱਜ ਸਰਬਤੇ ਫਿਰੰ॥
ਅਨਰਥ ਬਰਤਿਤੰ ਭੂਅੰ ਨ ਅਰਥ ਕੱਥਤੰ ਨਰੰ॥ ੨੯॥

ਅਰਥ – ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਅਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਉਹ ਧਨ ਖਰਚਣਗੇ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਾ ਲੁਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਣਗੇ ਤੇ ਲੁਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੁਕਾਉਣਗੇ, ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ਰਮ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਨਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨਰਥ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਵਰਤ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ॥ ੨੯॥

ਤਰ ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥

ਬਰਨ ਹੈ ਅਬਰਨ ਕੋ॥ ਛਾਡਿ ਹਰਿ ਸ਼ਰਨ ਕੋ॥ ੩੦॥

ਅਰਥ – ਅਵਰਨ ਨੂੰ ਵਰਨ ਆਖਣਗੇ ਹਰਿ ਸਰਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ॥ ੩੦॥

ਛਾਡ ਸਭ ਸਾਜ ਕੋ॥ ਲਾਗ ਹੈ ਅਕਾਜ ਕੋ॥ ੩੧॥

ਅਰਥ – ਸਾਰੇ ਸਾਜਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ॥ ੩੧॥

ਤਜਾਗ ਹੈ ਨਾਮ ਕੋ॥ ਲਾਗ ਹੈ ਕਾਮ ਕੋ॥ ੩੨॥

ਅਰਥ – ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ॥ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ॥ ੩੨॥

ਲਾਜ ਕੌ ਛੋਰ ਹੈ॥ ਦਾਨ ਮੁਖ ਮੋਰ ਹੈ॥ ੩੩॥

ਅਰਥ – ਲੱਜਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ। ਦਾਨ ਵੱਲੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਲੈਣਗੇ॥ ੩੩॥

ਚਰਨ ਨਹੀ ਧਿਆਇ ਹੈ॥ ਦੁਸ਼ਟ ਗਤਿ ਪਾਇ ਹੈ॥ ੩੪॥

ਅਰਥ – ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨਗੇ॥ ੩੪॥

ਨਰਕਕਹਿ ਜਾਹਿਗੇ॥ ਅੰਤ ਪਛੁਤਾਹਿਗੇ॥ ੩੫॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਨਰਕ ਨੂੰ ਜਾਣਗੇ ਤਦ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਪਛਤਾਉਣਗੇ॥ ੩੫॥

ਧਰਮ ਕਹ ਖੋਹਿਗੇ॥ ਪਾਪ ਕਰ ਰੋਹਿਗੇ॥ ੩੬॥

ਅਰਥ – ਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ, ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਗੇ॥ ੩੬॥

ਨਰਕ ਪੁਨ ਬਾਸ ਹੈ॥ ਤ੍ਰਾਸ ਜਮ ਤ੍ਰਾਸ ਹੈ॥ ੩੭॥

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਣਗੇ। ਡਰਾਉਣੇ ਜਮ ਦਾ ਡਰ ਪਾਣਗੇ॥ ੩੭॥

ਕੁਮਾਰ ਲਲਤ ਛੰਦ॥

ਅਧਰਮ ਕਰਮ ਕੈਹੈ॥ ਨ ਭੂਲ ਨਾਮ ਲੈਹੈ॥
ਕਿਸੂ ਨ ਦਾਨ ਦੇਹ ਗੇ॥ ਸੁ ਸਾਧ ਲੂਟ ਲੇਹ ਗੇ॥ ੩੮॥

ਅਰਥ - ਅਧਰਮ ਦਾ ਕਰਮ ਕਰਨਗੇ॥ ਭੁੱਲ ਕੇ ਭੀ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਣਗੇ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ। ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਲੈਣਗੇ॥ ੩੮॥

ਨ ਦੇਹ ਫੇਰ ਲੈ ਕੈ॥ ਨ ਦੇਹ ਦਾਨ ਕੈ ਕੈ॥
ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੌ ਨ ਲੈਹੈ॥ ਬਸੇਖ ਨਰਕ ਜੈਹੈ॥ ੩੯॥

ਅਰਥ - ਉਧਾਰ ਲੈ ਕੇ ਮੋੜਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ। ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ। ਹਰਿ ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੈਣਗੇ। ਖਾਸ ਨਰਕ ਵਿਚ ਜਾਣਗੇ॥ ੩੯॥

ਨ ਧਰਮ ਠਾਢ ਰਹਿ ਹੈ॥ ਕਰੈ ਨ ਜਉਨ ਕਹਿ ਹੈ॥
ਨ ਪ੍ਰੀਤ ਮਾਤ ਸੰਗਾ॥ ਅਧੀਨ ਅਰਧੰਗਾ॥ ੪੦॥

ਅਰਥ - ਧਰਮ ਉੱਤੇ ਖੜੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ। ਜੋ ਆਖਣਗੇ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਮਾਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਵਹੁਟੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿਣਗੇ॥ ੪੦॥

ਅਭੱਛ ਭੱਛ ਭੱਛੈ॥ ਅਕੱਛ ਕਾਛ ਕੱਛੈ॥
ਅਭਾਖ ਬੈਣ ਭਾਖੈਂ॥ ਕਿਸੂ ਨ ਕਾਣ ਰਾਖੈਂ॥ ੪੧॥

ਅਰਥ - ਨਾ ਖਾਧੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਖਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣਗੇ। ਨਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਯੋਗ ਸਾਂਗ ਨੂੰ ਧਾਰਨਗੇ। ਨਾ ਬੋਲਣ ਯੋਗ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਬੋਲਣਗੇ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਗੇ॥ ੪੧॥

ਅਧਰਮ ਕਰਮ ਹੈ॥ ਨ ਤਾਤ ਮਾਤ ਡਰਿ ਹੈ॥
ਕੁਮੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਕੈਹੈ॥ ਸੁਮੰਤ੍ਰ ਕੌ ਨ ਲੈਹੈ॥ ੪੨॥

ਅਰਥ - ਅਧਰਮ ਦਾ ਕਰਮ ਕਰਨਗੇ। ਮਾਂ ਤੇ ਪਿਉ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਨਗੇ। ਬੁਰੇ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹਾਂ ਕਰਨਗੇ। ਭਲੀ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੈਣਗੇ॥ ੪੨॥

ਅਧਰਮ ਕਰਮ ਕੈਹੈ॥ ਸੁ ਭਰਮ ਧਰਮ ਖੁਐਹੈ॥

ਸੁ ਕਾਲ ਫਾਂਸ ਫਸ ਹੈ॥ ਨਿਦਾਨ ਨਰਕ ਬਸਿ ਹੈ॥ ੪੩॥

ਅਰਥ - ਅਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨਗੇ, ਸ਼ੁਭ ਧਰਮ ਨੂੰ ਭਰਮ ਜਾਣਕੇ ਨਾਸ ਕਰਨਗੇ। ਉਹ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਣਗੇ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਵੱਸਣਗੇ॥ ੪੩॥

ਕੁਕਰਮ ਕਰਮ ਲਾਗੇ॥ ਸੁਧਰਮ ਛਾਡ ਭਾਗੇ॥
ਕਮਾਤ ਨਿੱਤ ਪਾਪੰ॥ ਬਿਸਾਰ ਸਰਬ ਜਾਪੰ॥ ੪੪॥

ਅਰਥ - ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਨਾਲ ਲੱਗਣਗੇ। ਸ਼ੁਭ ਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਨਿੱਤ ਪਾਪ ਕਮਾਉਣਗੇ। ਸਾਰੇ ਜਾਪਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦੇਣਗੇ॥ ੪੪॥

ਸੁ ਮੱਦ ਮੋਹ ਮੱਤੇ॥ ਸੁ ਕਰਮ ਕੇ ਕੁਪੱਤੇ॥
ਸੁ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਰਾਚੇ॥ ਉਤਾਰ ਲਾਜ ਨਾਚੇ॥ ੪੫॥

ਅਰਥ - ਉਹ ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਮੋਹ ਦੇ ਮੱਤੇ ਹੋਣਗੇ। ਉਹ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕੁਪੱਤੇ ਹੋਣਗੇ। ਉਹ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਰਚੇ ਹੋਣਗੇ। ਸ਼ਰਮ ਉਤਾਰ ਕੇ ਨੱਚਣਗੇ॥ ੪੫॥

ਨਗ ਸਰੂਪੀ ਛੰਦ॥

ਨ ਧਰਮ ਕਰਮ ਕੌ ਕਰੈਂ॥ ਬ੍ਰਿਥਾ ਕਥਾ ਸੁਨੇ ਰਰੈਂ॥
ਕੁਕਰਮ ਕਰਮ ਸੋ ਫਸੈ॥ ਸਤਿ ਛਾਡ ਧਰਮਵਾ ਨਸੈ॥ ੪੬॥

ਅਰਥ - ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਬਿਅਰਥ ਕਥਾ ਸੁਣਨ ਤੇ ਪੜ੍ਹਣਗੇ। ਉਹ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨੱਸ ਜਾਣਗੇ॥ ੪੬॥

ਪੁਰਾਣ ਕਾਬਿ ਨ ਪੜੈਂ॥ ਕੁਰਾਨ ਲੈ ਨ ਤੇ ਰੜੈਂ॥
ਅਧਰਮ ਕਰਮ ਕੋ ਕਰੈਂ॥ ਸੁ ਧਰਮ ਜਾਸ ਤੇ ਡਰੈਂ॥ ੪੭॥

ਅਰਥ - ਪੁਰਾਣ ਤੇ ਕਾਵਿ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਣਗੇ। ਕੁਰਾਨ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਣਗੇ। ਅਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨਗੇ। ਉਹ ਧਰਮ ਤੇ ਜਸ ਤੋਂ ਡਰਨਗੇ॥ ੪੭॥

ਧਰਾਕਿ ਵਰਣਤਾ ਭਈ॥ ਸੁ ਭਰਮ ਧਰਮ ਕੀ ਗਈ॥
ਗ੍ਰਿਹੰ ਗ੍ਰਿਹੰ ਨਯੋ ਮਤੰ॥ ਚਲੇ ਭੂਅੰ ਜਥਾ ਤਥੰ॥ ੪੮॥

+(ਧਰਾਕਿ=(ਧਰਾ+ਇਕ) ਧਰਤੀ ਇਕ॥ ਵਰਣਤਾ=ਰੰਗ ਵਾਲੀ॥)

ਅਰਥ - ਧਰਤੀ ਇਕ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਧਰਮ ਦਾ ਭਰਮ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਹੀ ਮੱਤ ਹੋਣਗੇ। ਜੈਸਾ ਰਾਜਾ ਤੈਸੀ ਪ੍ਰਜਾ ਹੋ ਕੇ ਚਲਣਗੇ।। ੪੮।।

ਗ੍ਰਿਹੰ ਗ੍ਰਿਹੰ ਨਏ ਮਤੰ।। ਭਈ ਧਰੰ ਨਈ ਗਤੰ।।
ਅਧਰਮ ਰਾਜਤਾ ਲਈ।। ਨਿਕਾਰ ਧਰਮ ਦੇਸ ਦੀ।। ੪੯।।

+(ਰਾਜਤਾ=ਹਕੂਮਤ।।)

ਅਰਥ - ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਮੱਤ ਚਲਣਗੇ। ਧਰਤੀ ਦੀ ਨਵੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਅਧਰਮ ਹਕੂਮਤ ਲਵੇਗੀ। ਧਰਮ ਨੂੰ ਦੇਸ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦੇਵੇਗੀ।। ੪੯।।

ਪ੍ਰਬੋਧ ਏਕ ਨਾ ਲਗੈ।। ਸੁਧਰਮ ਅਧਰਮ ਤੇ ਭਗੈ।।
ਕੁਕਰਮ ਪ੍ਰਚੁਰਯੰ ਜਗੰ।। ਸੁ ਕਰਮ ਪੰਖ ਕੈ ਭਗੰ।। ੫੦।।

ਅਰਥ - ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਇਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ। ਉਹ ਅਧਰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਧਰਮ ਤੋਂ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਜਗਤ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਖਚਤ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਖੰਭ ਲਗਾਕੇ ਭੱਜ ਜਾਏਗਾ।। ੫੦।।

ਪ੍ਰਪੰਚ ਪੰਚ ਹੁਇ ਗਡਾ।। ਅਪ੍ਰਪੰਚ ਪੰਖ ਕੈ ਉਡਾ।।
ਕੁਕਰਮ ਬਿਚਰਤੰ ਜਗੰ।। ਸੁਕਰਮ ਸੁਭ੍ਰਮੰ ਭਗੰ।। ੫੧।।

+(ਅਪ੍ਰਪੰਚ=ਸਚਾਈ।।)

ਅਰਥ - ਪੰਜ ਸੰਤ ਹੋ ਕੇ ਛਲ-ਫਰੇਬ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ। ਸਚਾਈ ਖੰਭ ਲਗਾਕੇ ਉਡ ਜਾਏਗੀ। ਜਗਤ ਕੁਕਰਮ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਏਗਾ। ਉਹ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਉਲਟਕੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ।। ੫੧।।

ਰਮਾਣ ਛੰਤ।।

ਸੁਕ੍ਰਿਤੰ ਤਜਿ ਹੈਂ।। ਕੁਕ੍ਰਿਤੰ ਭਜਿ ਹੈਂ।। ੫੨।।

ਅਰਥ - ਪੁੰਨ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ। ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨਗੇ।। ੫੨।।

ਭ੍ਰਮਣੰ ਭਰਿ ਹੈਂ।। ਜਸ ਤੇ ਟਰਿ ਹੈਂ।। ੫੩।।

ਅਰਥ - ਭਰਮਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਣਗੇ। ਜਸ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਹੱਟ ਜਾਣਗੇ।। ੫੩।।

ਕਰਿ ਹੈਂ ਦੁਕ੍ਰਿਤੰ।। ਰਰਿ ਹੈ ਅਨ੍ਰਿਥੰ।। ੫੪।।

ਅਰਥ - ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕਰਨਗੇ। ਅਨਰਥ ਬੋਲਣਗੇ।। ੫੪।।

ਜਪ ਹੈਂ ਅਜਪੰ।। ਕੁਥਪੇਣ ਥਪੰ।। ੫੫।।

ਅਰਥ - ਅਜਾਪਾਂ ਨੂੰ ਜਪਣਗੇ, ਬੁਰੀ ਥਾਪਣਾ ਨੂੰ ਥਪਣਗੇ।। ੫੫।।

ਸੋਮਰਾਜੀ ਛੰਦ॥ ਸੁਨੈ ਦੇਸ ਦੇਸੰ ਮੁਨੰ ਪਾਪ ਕਰਮਾ॥
ਚੁਨੈ ਜੂਠ ਕੂਠੰ ਸੂਤੰ ਛੋਰ ਧਰਮਾ॥ ੫੬॥

+(ਸੂਤੰ=ਵੇਦ।)

ਅਰਥ - ਪਾਪ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ 'ਮੁਨੀ' ਕਰਕੇ ਸੁਣੇ ਜਾਣਗੇ। ਵੇਦ ਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੂਠ ਝੂਠ ਨੂੰ ਚੁਣਨਗੇ॥ ੫੬॥

ਤਜੈ ਧਰਮ ਨਾਰੀ ਤਕੈ ਪਾਪ ਨਾਰੰ॥
ਮਹਾ ਰੂਪ ਪਾਪੀ ਕੁਵ੍ਰਿਤਾਧਿਕਾਰੰ॥ ੫੭॥

ਅਰਥ - ਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਬਦਚਲਣ ਔਰਤ ਨੂੰ ਵੇਖਣਗੇ। ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਪਾਪੀ ਬੁਰੀ ਉਪਜੀਵਕਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਣਗੇ ਅਰਥਾਤ ਪਾਪੀ ਲੋਕ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਵਿਭਚਾਰ ਆਦਿਕ ਬੁਰਾ ਕਰਮ ਕਰਾਕੇ ਕਮਾਈ ਖਾਣਗੇ॥ ੫੭॥

ਕਰੈ ਨਿਤ ਅਨਰਥੰ ਸਮਰਥੰ ਨ ਏਤੀ॥ ਕਰੈ ਪਾਪ ਤੇਤੋ ਪਰਾਲਬਧ ਜੇਤੀ॥ ੫੮॥

ਅਰਥ - ਹਰ ਰੋਜ਼ ਏਨਾਂ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਸਮਰਥਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਓਨਾ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿੰਨੀ ਪਰਾਲਬਧ ਹੈ॥ ੫੮॥

ਨਏ ਨਿੱਤ ਮੱਤੰ ਉਠੈ ਏਕ ਏਕੰ॥ ਕਰੈ ਨਿੱਤ ਅਨਰਥੰ ਅਨੇਕੰ ਅਨੇਕੰ॥ ੫੯॥

ਅਰਥ - ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਵਧਕੇ ਨਵੇਂ ਮੱਤ ਨਿਕਲਣਗੇ। ਨਿੱਤ ਹੀ ਅਨੇਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨਗੇ॥ ੫੯॥

ਪ੍ਰਿਆ ਛੰਦ॥

ਦੂਖ ਦੰਦ ਹੈਂ ਸੁਖਕੰਦ ਜੀ॥ ਨਹੀ ਬੰਦ ਹੈਂ ਜਗਬੰਦ ਜੀ॥ ੬੦॥

ਅਰਥ - ਹੈ ਤਾਂ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬਣਨਗੇ। ਜਗ ਬੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਬੰਦਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ॥ ੬੦॥

ਨਹੀ ਬੇਦ ਬਾਕ ਪ੍ਰਮਾਨ ਹੈਂ॥ ਮਤ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਬਖਾਨ ਹੈਂ॥ ੬੧॥

ਅਰਥ - ਵੇਦ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਮੱਤ ਕਥਨ ਕਰਨਗੇ॥ ੬੧॥

ਨ ਕੁਰਾਨ ਕੋ ਮਤੁ ਲੇਹਗੇ॥ ਨ ਪੁਰਾਨ ਦੇਖਨ ਦੇਹਗੇ॥ ੬੨॥

ਅਰਥ - ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਲੈਣਗੇ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ॥ ੬੨॥

ਨਹੀ ਏਕ ਮੰਤ੍ਰਹਿ ਜਾਪ ਹੈਂ।। ਦਿਨ ਦ੍ਵੈਕ ਥਾਪਨ ਥਾਪ ਹੈਂ।। ੬੩।।

ਅਰਥ – ਇਕ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਪਣਗੇ। ਦੋ ਕੁ ਦਿਨ ਤੱਕ ਥਾਪਨਾਂ ਨੂੰ ਥਾਪਣਗੇ।। ੬੩।।

ਗਾਹਾ ਛੰਦ ਦੂਜਾ।।

ਕ੍ਰੀਅਤੰ ਪਾਪਣੋ ਕਰਮੰ ਨ ਅਧਰਮੰ ਭਰਮਣੰ ਤ੍ਰਸਤਾਇ।।
ਕੁਕਰਮ ਕਰਮ ਕ੍ਰਿਤੰ ਨ ਦੇਵਲੋਕੇਣ ਪ੍ਰਾਪਤਹਿ।। ੬੪।।

ਅਰਥ – ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨਗੇ ਅਧਰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤਿ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਨਗੇ। ਕੁਕਰਮ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੋਕੇ ਦੇਵਲੋਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ।। ੬੪।।

ਰਤਜੰ ਅਰਥ ਆਨਰਥੰ ਅਰਥ ਅਰਥੰ ਨ ਬੂਝਜਾਮ।।
ਨ ਪ੍ਰਹਰਖ ਬਰਖਣੰ ਧਨੰ ਚਿੱਤੰ ਬਸੀਅੰ ਬਿਰਾਟਕੰ।। ੬੫।।

+(ਅਰਥ=ਵਾਸ਼ਨਾਂ। ਬਿਰਾਟਕੰ=ਕੌਡੀ, ਮਾਇਆ।।)

ਅਰਥ – ਧਨ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜ਼ੁਲਮ ਨਾਲ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬੁੱਝੇਗੀ। ਧਨ ਦੀ ਬਰਖਾ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਭੀ ਸੱਚੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਵੱਸੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇਗੀ।। ੬੫।।

ਮਾਤਵੰ ਮੱਦਯੰ ਕੁਨਾਰੰ ਅਨਰਤੰ ਧਰਮਣੋ ਤ੍ਰੀਆਇ।।
ਕੁਕਰਮਣੋ ਕਥਤੰ ਬਦਿਤੰ ਲੱਜਿਣੋ ਤਜਤੰ ਨਰੰ।। ੬੬।।

+(ਮਾਤਵੰ ਮੱਦਯੰ=ਮੋਹ ਪਿਆਰ। (੨) ਵਿਸ਼ੈ ਭੋਗ।। ਅਨਰਤੰ=ਤਿਆਗ ਕੇ।। ਬਦਿਤੰ=ਮੂੰਹ ਨਾਲ।।

ਅਰਥ – ਧਰਮਵਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ, ਬੁਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਮੋਹ ਪਿਆਰ ਪਾਕੇ ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗ ਕਰਨਗੇ। ਲੱਜਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਪੁਰਸ਼ ਕੁਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕਥਨ ਕਰਨਗੇ।। ੬੬।।

ਸੱਜਜੰ ਕੁਤਸਿਤੰ ਕਰਮੰ ਭਜਤੰ ਤਜਤੰ ਨ ਲਜਾ।।
ਕੁਵਿਰਤੰ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਕ੍ਰਿਤਣੇ ਧਰਮ ਕਰਮੇਣ ਤਿਆਗਤੰ।। ੬੭।।

+(ਕੁਤਿਸਿਤੰ=ਬਹੁਤ ਬੁਰੇ, ਗੰਦੇ ਤੋਂ ਗੰਦੇ।।)

ਅਰਥ – ਗੰਦੇ ਤੋਂ ਗੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਗੇ। ਧਰਮ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬੁਰੀ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨਗੇ।। ੬੭।।

ਚਤੁਰ ਪਦੀ ਛੰਦ ॥

ਕੁਕ੍ਰਿਤੰ ਨਿਤ ਕਰਿ ਹੈਂ ਸੁਕ੍ਰਿਤਾਨਨੁ ਸਰ ਹੈ ਅਘ ਓਘਨ ਰੁਚਿ ਰਾਚੇ ॥
ਮਾਨਹੈਂ ਨ ਬੇਦਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਕਤੇਬਨ ਲੋਕ ਲਾਜ ਤਜਿ ਨਾਚੇ ॥
ਚੀਨ ਹੈ ਨ ਬਾਨੀ ਸੁਭਗ ਭਵਾਨੀ ਪਾਪ ਕਰਮ ਰਤਿ ਹੁਇ ਹੈਂ ॥
ਗੁਰਦੇਵ ਨ ਮਾਨੈ ਭਲ ਨ ਬਖਾਨੈ ਅੰਤ ਨਰਕ ਕਹ ਜੈਹੈਂ ॥ ੬੮ ॥

ਅਰਥ - ਸਦਾ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕਰਨਗੇ, ਭਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਪੁੰਜ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਕਰਕੇ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ। ਬੇਦਾਂ, ਕਤੇਬਾਂ ਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਗੇ ਅਤੇ ਲੋਕ ਲਾਜ ਛੱਡਕੇ ਨੱਚਣਗੇ। ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਨਣਗੇ, ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਰਹਿਣਗੇ। ਗੁਰਦੇਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਗੇ ਤੇ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਗੇ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਰਕ ਨੂੰ ਜਾਣਗੇ॥ ੬੮॥

ਜਪ ਹੈ ਨ ਭਵਾਨੀ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ ਪਾਪ ਕਰਮ ਰਤਿ ਐਸੇ ॥
ਮਨਿ ਹੈ ਨ ਦੇਵੰ ਅਲਖ ਅਭੇਵੰ ਦੁਰਕ੍ਰਿਤੰ ਮੁਨਿਵਰ ਜੈਸੇ ॥
ਚੀਨ ਹੈ ਨ ਬਾਤੰ ਪਰ ਤ੍ਰੀਅ ਰਾਤੰ ਧਰਮਣਿ ਕਰਮ ਉਦਾਸੀ ॥
ਜਾਨਿ ਹੈ ਨ ਬਾਤੰ ਅਧਿਕ ਅਗਿਆਤੰ ਅੰਤ ਨਰਕ ਕੇ ਬਾਸੀ ॥ ੬੯ ॥

ਅਰਥ - ਜਿਸਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਕੱਥ ਹੈ, ਉਸ ਭਵਾਨੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਪਣਗੇ, ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਣਗੇ। ਅਲਖ ਅਭੇਵ ਦੇਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਗੇ, ਅਤੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਕਲ ਅਜੇਹੀ ਰਖਣਗੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂ ਦਾਨੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗਿਆਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਨਗੇ, ਪਰ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਦਾਸੀ ਹੋਣਗੇ। ਕਿਸੇ ਭਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਨਣਗੇ, ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਰਕ ਦੇ ਬਾਸੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ॥ ੬੯॥

ਨਿਤ ਨਵ ਮਤ ਕਰ ਹੈਂ ਹਰਿ ਨਨੁਸਰਿ ਹੈਂ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਨਾਮ ਨ ਲੈਹੈਂ ॥
ਸ੍ਰੁਤਿ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਨ ਮਾਨੈ ਤਜਤ ਕੁਰਾਨੈ ਅਉਰ ਹੀ ਪੈਂਡ ਬਤੈ ਹੈਂ ॥
ਪਰ ਤ੍ਰੀਅ ਰਸ ਰਾਚੇ ਸਤ ਕੇ ਕਾਚੇ ਨਿਜ ਤ੍ਰੀਅ ਗਮਨ ਨ ਕਰ ਹੈਂ ॥
ਮਾਨ ਹੈਂ ਨ ਏਕੰ ਪੂਜ ਅਨੇਕੰ ਅੰਤ ਨਰਕ ਮਹਿ ਪਰ ਹੈਂ ॥ ੭੦ ॥

ਅਰਥ - ਨਿੱਤ ਨਵੇਂ ਮੱਤ ਕਰਨਗੇ, ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਗੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਣਗੇ। ਵੇਦਾਂ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਗੇ, ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਰਾਹ ਛੱਡ ਹੋਰ ਹੀ ਰਾਹ ਦੱਸਣਗੇ। ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸੁਆਦ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਣਗੇ, ਸੱਤ ਦੇ ਕੱਚੇ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਇਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ

****
ਮੰਨਣਗੇ, ਅਨੇਕਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨਗੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਣਗੇ।। ੭੦।।

ਪਾਹਨ ਪੁਜੈਹੈ ਏਕ ਨ ਧਿਐਹੈ ਮਤ ਕੇ ਅਧਕ ਅਧੇਰਾ।।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਹੁ ਤਜਿ ਹੈ ਬਿਖ ਕਹੁ ਭਜਿ ਹੈ ਸਾਝਹਿ ਕਹਹਿ ਸਵੇਰਾ।।
ਫੋਕਟ ਧਰਮਣਿ ਰਤਿ ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਬਿਨਾ ਮਤ ਕਹੋ ਕਹਾ'ਫਲ ਪੈਹੈ।।
ਬਾਂਧੇ ਮ੍ਰਿਤਸਾਲੈ ਜਾਹਿ ਉਤਾਲੈ ਅੰਧ ਅਧੋਗਤਿ ਜੈਹੈ।। ੭੧।।

ਅਰਥ - ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣਗੇ, ਇਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਧਿਆਉਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਕਲ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ, ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪੀਵਣਗੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸਵੇਰਾ ਕਹਿਣਗੇ। ਨਿਕੰਮੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਨਗੇ, ਅਕਲ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਦਸੋ, ਕੀ ਫਲ ਪਾਉਣਗੇ ? ਮੌਤ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਛੇਤੀ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਨੀਚ ਜ਼ਾਤੀ ਵਿਚ ਜਾਣਗੇ।। ੭੧।।

ਏਲਾ ਛੰਦ।।

ਕਰਹੈ ਨਿੱਤ ਅਨਰਥ ਅਰਥ ਨਹੀ ਏਕ ਕਮੈਹੈਂ।।
ਨਹਿ ਲੈਹੈਂ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦਾਨ ਕਾਹੂ ਨਹੀ ਦੈਹੈਂ।।
ਨਿੱਤ ਇੱਕ ਮਤ ਤਜੈ ਇੱਕ ਮਤਿ ਨਿੱਤ ਉਚੈਹੈਂ।। ੭੨।।

ਅਰਥ - ਜ਼ੁਲਮ ਨਿੱਤ ਕਰਨਗੇ, ਕੋਈ ਭੁਲਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਰਿ ਨਾਮ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਕ ਮੱਤ ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ ਇਕ ਮੱਤ ਖੜਾ ਕਰ ਦੇਣਗੇ।। ੭੨।।

ਨਿੱਤ ਇੱਕ ਮਤ ਮਿਟੈ ਉਠੈ ਹੈ ਨਿੱਤ ਇੱਕ ਮਤ।।
ਧਰਮ ਕਰਮ ਰਹਿ ਗਹਿਓ ਭਈ ਬਸੁਧਾ ਅਉਰੈ ਗਤਿ।।
ਭਰਮ ਧਰਮ ਕੋ ਗਇਓ ਪਾਪ ਪ੍ਰਚੁਰਿਓ ਜਹਾਂ ਤਹ।। ੭੩।।

ਅਰਥ - ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਕ ਮੱਤ ਮਿਟ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਕ ਮੱਤ ਨਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਧਰਮ ਦਾ ਕਰਮ ਮਿਟ ਜਾਵੇਗਾ, ਧਰਤੀ ਦੀ ਹੋਰ ਹੀ ਦਸ਼ਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਧਰਮ ਦਾ ਭਰਮ ਹੀ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਪਾਪ ਫੈਲ ਜਾਵੇਗਾ।। ੭੩।।

ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਇਸ਼ਟ ਤਜਿ ਦੀਨ ਕਰਤ ਆਰਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਸ਼ਟ ਸਭ।।
ਬਿਸ਼ਟਿ ਸ਼੍ਰਿਸਟ ਤੇ ਮਿਟੀ ਭਏ ਪਾਪਿਸ਼ਟ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤਬ।।

ਇੱਕ ਇੱਕ ਨਿੰਦ ਹੈ ਇੱਕ ਇੱਕ ਕਹਿ ਹਸ ਚੱਲੈਂ॥ ੭੪॥

ਅਰਥ - ਧਰਤੀ ਦੇ ਲੋਕ ਪੂਜਜ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ ਤੇ, ਸਭ ਦੇ ਵੈਰੀ ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਮੀਂਹ ਨਹੀਂ ਪਏਗਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਂ ਨੀਚ ਤੇ ਪਾਪੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਕ ਦੀ ਇਕ ਨਿੰਦ ਕਰੇਗਾ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਖੌਲ ਕਰਨਗੇ॥ ੭੪॥

ਤਜੀ ਆਨ ਜਹਾਨ ਕਾਨ ਕਾਹੂ ਨਹੀ ਮਾਨਹਿ॥
ਤਾਤ ਮਾਤ ਕੀ ਨਿੰਦ ਨੀਚ ਊਚਹ ਸਮ ਜਾਨਹਿ॥
ਧਰਮ ਭਰਮ ਕੋ ਗਇਓ ਭਈ ਇਕ ਬਰਣ ਪ੍ਰਜਾ ਸਭ॥ ੭੫॥

ਅਰਥ - ਜਗਤ ਦੇ ਲੋਕ ਧਰਮ ਦੀ 'ਆਨ' ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਾਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਗੇ। ਪਿਉ ਤੇ ਮਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਨੀਚ-ਊਚ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਜਾਨਣਗੇ। ਧਰਮ ਦਾ ਡਰ ਭੀ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਸਾਰੀ ਖਲਕਤ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ॥ ੭੫॥

ਘੱਤਾ ਛੰਦ॥

ਕਰਿ ਹੈਂ ਪਾਪ ਅਨੇਕ ਨ ਏਕ ਧਰਮ ਕਰ ਹੈਂ ਨਰ॥
ਮਿਟ ਜੈਹੈ ਸਭ ਖਸ਼ਟ ਕਰਮ ਕੇ ਧਰਮ ਘਰਨ ਘਰ॥
ਨਹਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਮੈਹੈ ਅਧੋਗਤਿ ਜੈਹੈ ਅਮਰ ਲੋਗ ਜੈਹੈ ਨ ਬਰ॥ ੭੬॥

ਅਰਥ - ਪੁਰਸ਼ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਪ ਕਰਨਗੇ, ਧਰਮ ਇਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੇ ਕਰਮ ਦੇ ਧਰਮ ਘਰ ਘਰ ਤੋਂ ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ। ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਮਾਉਣਗੇ। ਨੀਚ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜਾਣਗੇ, ਅਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਭੀ ਦੇਵ ਲੋਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ॥ ੭੬॥

ਧਰਮ ਨ ਕਰ ਹੈ ਏਕ ਅਨੇਕ ਪਾਪ ਕੈਹੈ ਸਭ॥ ਲਾਜ ਬੇਚ ਤਹ ਫਿਰੈਂ ਸਕਲ ਜਗ॥
ਪਾਪ ਕਮੈਵਹ ਦੁਰਗਤ ਪੈਹੈਂ ਪਾਪ ਸਮੁੰਦ ਜੈਹੈ ਨ ਤਰ॥ ੭੭॥

ਅਰਥ - ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਇਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ, ਪਾਪ ਰੂਪ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਕਰਨਗੇ। ਅਥਵਾ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਭੀ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਪ ਕਰਨਗੇ। ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਲੱਜਾ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਭਾਵ ਨਿਲੱਜ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰੇਗਾ। ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉਹ ਦੁਰਗਤੀ ਪਾਉਣਗੇ ਅਤੇ ਪਾਪ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰ ਕੇ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ॥ ੭੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਠਉਰ ਠਉਰ ਨਵ ਮਤ ਚਲੇ ਉਠਾ ਧਰਮ ਕੋ ਦੌਰ॥
ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਜਹ ਤਹ ਦੁਰ ਰਹੀ ਪਾਪ ਭਇਓ ਸਰਮੌਰ॥ ੭੮॥

ਅਰਥ – ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਮੱਤ ਤੁਰਣਗੇ, ਧਰਮ ਦਾ ਦੌਰ ਹੀ ਉੱਠ ਜਾਏਗਾ। ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਜਿੱਥੋਂ ਕਿੱਥੋਂ ਲੁੱਕ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਾਪ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਹੋ ਰਹੇਗਾ।। ੭੮।।

ਨਵ ਪਦੀ ਛੰਦ।।

ਜਹੱ ਤਹੱ ਕਰਨ ਲਗੇ ਸਭ ਪਾਪਨ।। ਧਰਮ ਕਰਮ ਤਜਿ ਕਰ ਹਰਿ ਜਾਪਨ।।
ਪਾਹਨ ਕਉ ਸੁ ਕਰਤ ਸਭ ਬੰਦਨ।। ਡਾਰਤ ਧੂਪ ਦੀਪ ਸਿਰ ਚੰਦਨ।। ੭੯।।

ਅਰਥ – ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਸਭ ਪਾਪ ਹੀ ਕਰਨਗੇ। ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਤੇ ਹਰਿ ਜਾਪਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਟੇਕਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਤੀ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚੰਦਨ ਚੜਾਉਣਗੇ।। ੭੯।।

ਜਹੱ ਤਹੱ ਧਰਮ ਕਰਮ ਤਜ ਭਾਗਤ।। ਉਠ ਉਠ ਪਾਪ ਕਰਮ ਸੌ ਲਾਗਤ।।
ਜਹੱ ਤਹੱ ਭਈ ਧਰਮ ਗਤ ਲੋਪੰ।। ਪਾਪਹ ਲਗੀ ਚਉਗਨੀ ਓਪੰ।। ੮੦।।

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜਦੇ ਫਿਰਣਗੇ। ਉਠ ਉਠਕੇ ਪਾਪ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਣਗੇ। ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਗਤੀ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਪਾਪ ਨੂੰ ਚੌਗੁਣੀ ਸੋਭਾ ਮਿਲੇਗੀ।। ੮੦।।

ਭਾਜਜੋ ਧਰਮ ਭਰਮ ਤਜ ਅਪਨਾ।। ਜਾਨਕ ਹੁਤੇ ਲਖਾ ਇਹ ਸੁਪਨਾ।।
ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਤਜੀ ਤ੍ਰੀਅ ਆਪਨ।। ਮੰਤ੍ਰ ਕੁਮੰਤ੍ਰ ਲਗੇ ਮਿਲ ਜਾਪਨ।। ੮੧।।

ਅਰਥ - ਧਰਮ ਆਪਣਾ ਭੁਲੇਖਾ ਜਿਹਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਨੱਸ ਜਾਵੇਗਾ। ਧਰਮ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂੰਮ ਹੋਵੇਗੀ, ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਆਪਣੀ ਵਿਆਹੁਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਛੱਡ ਦੇਵੇਗਾ। ਜੀਵ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਖੋਟੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਜਪਣ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਣਗੇ।। ੮੧।।

ਚਹੁ ਦਿਸ ਘੋਰ ਪ੍ਰਚੁਰ ਭਇਓ ਪਾਪਾ।। ਕੋਊ ਨ ਜਾਪ ਸਕੈ ਹਰਿ ਜਾਪਾ।।
ਪਾਪ ਕ੍ਰਿਆ ਸਭ ਜਾ ਚਲ ਪਈ।। ਧਰਮ ਕ੍ਰਿਆ ਯਾ ਜਗ ਤੈ ਗਈ।। ੮੨।।

ਅਰਥ - ਚੌਹਾਂ ਦਿਸਾਂ ਵਿਚ ਘੋਰ ਪਾਪ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਹਰਿ ਜਾਪ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕੇਗਾ। ਪਾਪ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਸਭ ਥਾਂ ਤੇ ਚੱਲ ਪਵੇਗੀ। ਧਰਮ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਇਸ ਜਗਤ ਤੋਂ ਚਲੀ ਜਾਵੇਗੀ।। ੮੨।।

ਅੜਿਲ ਦੂਜਾ।।

ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਆਧਰਮ ਉਪਜੀਆ।। ਜਾਨਕ ਧਰਮ ਪੰਖ ਕਰ ਭਜੀਆ।।
ਡੋਲਤ ਜਹ ਤਹ ਪੁਰਖ ਅਪਾਵਨ।। ਲਾਗਤ ਕਤਹੀ ਧਰਮ ਕੋ ਦਾਵਨ।। ੮੩।।

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਅਧਰਮ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਮਾਨੋਂ ਧਰਮ ਖੰਭ ਲਗਾ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਨੀਚ ਲੋਕ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਫਿਰਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਧਰਮ ਦਾ ਦਾਉ ਕਿਤੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ।। ੮੩।।

ਅਰਥਹ ਛਾਡ ਅਨਰਥ ਬਤਾਵਤ।। ਧਰਮ ਕਰਮ ਚਿਤ ਏਕ ਨ ਲਿਆਵਤ।।
ਕਰਮ ਧਰਮ ਕੀ ਕ੍ਰਿਆ ਭੁਲਾਵਤ।। ਜਹਾ ਤਹਾ ਆਰਿਸ਼ਟ ਬਤਾਵਤ।। ੮੪।।

ਲੋਕ ਅਰਥ ਦਾ ਅਨਰਥ ਕਹਨ ਲੱਗਿਆਂ ਕਦੇ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਧਰਮ ਕਰਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਣਗੇ। ਧਰਮ ਕਰਮ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਪਾਪ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਗੇ।। ੮੪।।

ਕੁਲਕ ਛੰਦ।।

ਧਰਮ ਨ ਕਰਹੀਂ।। ਹਰਿ ਨ ਉਚਰਹੀਂ।।
ਪਰ ਘਰ ਡੋਲੈਂ।। ਜਲਹ ਬਿਰੋਲੈਂ।। ੮੫।।

ਅਰਥ - ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀ ਕਰਨਗੇ, ਪਰ-ਇਸਤਰੀ ਪਿਛੇ ਫਿਰਨਗੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਰਿੜਕਣਗੇ।। ੮੫।।

ਲਹੈ ਨ ਅਰਥੰ।। ਕਹੈ ਅਨਰਥੰ।।
ਬਚਨ ਨ ਸਾਚੇ।। ਮਤ ਕਰ ਕਾਚੇ।। ੮੬।।

ਅਰਥ - ਸੱਚ ਨੂੰ ਨਹੀ ਜਾਨਣਗੇ, ਝੂਠ ਦਾ ਹੀ ਭਾਸ਼ਣ ਝਾੜਨਗੇ, ਬਚਨ ਦੇ ਸੱਚੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ, ਕੱਚੀ ਮੱਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਗੇ।। ੮੬।।

ਪਰ ਤ੍ਰੀਅ ਰਾਚੈ।। ਘਰ ਘਰ ਜਾਚੈ।।
ਜਹੱ ਤਹੱ ਡੋਲੈਂ।। ਰਹਿ ਰਹਿ ਬੋਲੈਂ।। ੮੭।।

ਅਰਥ - ਪਰ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਗੇ। ਘਰ ਘਰ ਤੋਂ ਮੰਗਣਗੇ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਵਿਰਨਗੇ। ਠਹਿਰ ਠਹਿਰਕੇ ਬੋਲਣਗੇ।। ੮੭।।

ਧਨ ਨਹੀ ਛੋਰੈਂ।। ਨਿਸ ਘਰ ਫੋਰੈਂ।।
ਗਹਿ ਬਹੁ ਮਾਰੀਅਤ।। ਨ਼ਰਕਹ ਡਾਰੀਅਤ।। ੮੮।।

ਅਰਥ - ਧਨ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਗੇ। ਚੋਰਾਂ ਵਾਂਗ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਸੰਨ੍ਹ ਲਾਉਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਭਾਰੀ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।। ੮੮।।

ਅਸ ਦੁਰ ਕਰਮੰ।। ਛੁਟ ਜਗ ਧਰਮੰ।।

ਮਤਿ ਪਿਤ ਭਰਮੈਂ॥ ਧਸਤ ਨ ਘਰ ਮੈਂ॥ ੮੯॥

ਅਰਥ - ਅਜਿਹੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਹੋਣਗੇ। ਜੱਗ ਤੋਂ ਧਰਮ ਛੁੱਟ ਜਾਏਗਾ। ਮਾਂ ਤੇ ਪਿਓ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਮਗਰ ਫਿਰਣਗੇ। ਪਰ ਪੁੱਤਰ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੜਣਗੇ॥ ੮੯॥

ਸਿਖ ਮੁਖ ਮੋਰੈਂ॥ ਭ੍ਰਿਤ ਨ੍ਰਿਪ ਛੋਰੈਂ॥
ਤਜ ਤ੍ਰੀਅ ਭਰਤਾ॥ ਬਿਸਰੇ ਕਰਤਾ॥ ੯੦॥

ਅਰਥ - ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਲੈਣਗੇ। ਸੇਵਕ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਣਗੇ। ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇਣਗੀਆਂ। ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਏਗਾ॥ ੯੦॥

ਨਵ ਨਵ ਕਰਮੰ॥ ਬਢਿ ਗਇਓ ਭਰਮੰ॥
ਸਭ ਜਗ ਪਾਪੀ॥ ਕਹੂੰ ਨ ਜਾਪੀ॥ ੯੧॥

ਅਰਥ - ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਕਰਮ ਹੋਣਗੇ। ਭਰਮ ਵੱਧ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਪਾਪੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਜਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ॥ ੯੧॥

ਪਦਮਾਵਤੀ ਛੰਦ॥

ਦੇਖੀਅਤ ਸਭ ਪਾਪੀ ਨਹ ਹਰਿ ਜਾਪੀ ਤਦਪ ਮਹਾ ਰਿਸ ਠਾਨੈਂ॥
ਅਤਿ ਬਿਭਚਾਰੀ ਪਰ ਤ੍ਰੀਅ ਭਾਰੀ ਦੇਵ ਪਿਤਰ ਨਹੀ ਮਾਨੈ॥
ਤਦਪ ਮਹਾ ਬਰ ਕਹਤ ਧਰਮਧਰ ਪਾਪ ਕਰਮ ਅਧਕਾਰੀ॥
ਧ੍ਰਿਗ ਧ੍ਰਿਗ ਸਭ ਆਖੈ ਮੁਖ ਪਰ ਨਹੀ ਭਾਖੈ ਦੇਹ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਚੜਿ ਗਾਰੀ॥ ੯੨॥

ਅਰਥ - ਸਭ ਪਾਸੇ ਪਾਪੀ ਦਿਸਣਗੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਿੰਤਕ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸੇ ਲਈ ਕ੍ਰੋਧ ਹੋਣਗੇ। ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਵਿਭਚਾਰੀ ਹੋਣਗੇ, ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣਗੇ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਕਹਾਉਣਗੇ, ਪਾਪ ਕਰਮ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਣਗੇ। ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਧ੍ਰਿਗ ਧ੍ਰਿਗ ਆਖਣਗੇ ਪਰ ਮੂੰਹ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਗੇ ਅਤੇ ਪਿੱਠ ਪਿਛੇ ਗਾਲੀਆਂ ਦੇਣਗੇ॥ ੯੨॥

ਦੇਖੀਅਤ ਬਿਨ ਕਰਮੰ ਤਜ ਕੁਲ ਧਰਮੰ ਤਦਪ ਕਹਾਤ ਸੁ ਮਾਨਸ॥
ਅਤਿ ਰਤਿ ਲੋਭੰ ਰਹਤ ਸੁ ਛੋਭੰ ਲੋਕ ਸਗਲ ਭਲ ਜਾਨਸ॥
ਤਦਪ ਬਿਨਾ ਗਤਿ ਚਲਤ ਬੁਰੀ ਮਤਿ ਲੋਭ ਮੋਹ ਬਸਿ ਭਾਰੀ॥

ਪਿਤ ਮਾਤ ਨ ਮਾਨੈ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨੈ ਲੈਹ ਘਰਣ ਤੇ ਗਾਰੀ॥ ੯੩॥

ਅਰਥ – ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਦੇਖੇ ਜਾਣਗੇ, ਕੁਲ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਛਡ ਦੇਣਗੇ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਕਹਾਉਣਗੇ। ਲੋਭ ਕਰਕੇ ਰੰਗੇ ਹੋਣਗੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਪਰ ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਸਨੂੰ ਭਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਜਾਨਣਗੇ। ਤਦ ਭੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੁਰੀ ਮਤਿ ਉਤੇ ਚੱਲਣਗੇ, ਲੋਭ ਤੇ ਮੋਹ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਸ ਹੋਣਗੇ, ਪਿਤਾ ਤੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਗੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨਣਗੇ, ਆਪਣੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਲੈ ਕੇ ਭੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਗੇ॥ ੯੩॥

ਦੇਖੀਅਤ ਜੇ ਧਰਮੀ ਤੇ ਭਏ ਅਕਰਮੀ ਤਦਪ ਕਹਾਤ ਮਹਾ ਮਤ॥
ਅਤ ਬਸ ਨਾਰੀ ਅਬਗਤਿ ਭਾਰੀ ਜਾਨਤ ਸਕਲ ਬਿਨਾ ਜਤ॥
ਤਦਪ ਨ ਮਾਨਤ ਕੁਮਤ ਪ੍ਰਠਾਨਤ ਮਤ ਅਰੁ ਗਤ ਕੇ ਕਾਚੇ॥
ਜਿਹ ਤਿਹ ਘਰ ਡੋਲਤ ਭਲੇ ਨ ਬੋਲਤ ਲੋਗ ਲਾਜ ਤਜ ਨਾਚੇ॥ ੯੪॥

ਅਰਥ – ਜਿਹੜੇ ਧਰਮੀ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋਣਗੇ, ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਕਹਾਉਣਗੇ। ਬਿਲਕੁਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਹੁਣ ਵੱਡੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਤ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਜਾਣੇ ਜਾਣਗੇ। ਤਦ ਭੀ ਮੰਨਣਗੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਖੋਟੀ ਮੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਗੇ, ਮੱਤ ਅਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਕੱਚੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ। ਜਿਸ ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਫਿਰਨਗੇ, ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਗੇ ਅਤੇ ਲੋਕ ਲਾਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨੱਚਣਗੇ॥ ੯੪॥

ਕਿਲਕਾ ਛੰਦ॥

ਪਾਪ ਕਰੈਂ ਨਿਤ ਪ੍ਰਾਤ ਘਨੇ॥ ਜਨ ਦੋਖਨ ਕੇ ਤਰ ਸੁੱਧ ਬਨੇ॥
ਜਗ ਛੋਰ ਭਜਾ ਗਤ ਧਰਮਨ ਕੀ॥ ਸੁ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਪਾਪ ਕ੍ਰਿਆ ਪ੍ਰਚੁਰੀ॥ ੯੫॥

ਅਰਥ – ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬਹੁਤੇ ਪਾਪ ਕਰਨਗੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਔਗੁਣਾਂ ਦੇ ਰੁੱਖ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਜਗਤ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਵੇਗਾ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਪਾਪ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਫੈਲ ਜਾਏਗੀ॥ ੯੫॥

ਸੰਗ ਲਏ ਫਿਰੇ ਪਾਪਨ ਹੀ॥ ਤਜ ਭਾਜ ਕ੍ਰਿਆ ਜਗ ਜਾਪਨ ਕੀ॥
ਦਿਵ ਪਿਤ੍ਰਨ ਪਾਵਕ ਮਾਨਹ ਗੇ॥ ਸਭ ਆਪਨ ਤੇ ਘਟਿ ਜਾਨਹ ਗੇ॥ ੯੬॥

ਅਰਥ – ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਫਿਰਨਗੇ। ਜਗਤ ਤੋਂ ਜਾਪਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਭੱਜ ਜਾਏਗੀ। ਦੇਵਤੇ, ਬਜ਼ੁਰਗ ਤੇ ਅਗਨਿ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੂਜਣਗੇ। ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਜਾਨਣਗੇ॥ ੯੬॥

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ॥

ਭੱਜਿਓ ਸੁ ਧਰਮ॥ ਪ੍ਰਚੁਰਿਓ ਕੁਕਰਮ॥
ਜਹੱ ਤਹੱ ਜੇਹਾਨ॥ ਤਜ ਭਾਜ ਆਨ॥ ੯੭॥

ਅਰਥ – ਧਰਮ ਭੱਜ ਜਾਵੇਗਾ, ਕੁਕਰਮ ਫੈਲ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ 'ਆਨ' ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਜਾਵੇਗੀ॥ ੯੭॥

ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਅਨਰਥ॥ ਕਰ ਹੈ ਸਮਰਥ॥
ਉਠ ਭਾਜ ਧਰਮ॥ ਲੈ ਸੰਗ ਸੁ ਕਰਮ॥ ੯੮॥

ਅਰਥ – ਸਮਰਥ ਪੁਰਸ਼ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨਗੇ, ਧਰਮ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉੱਠਕੇ ਭੱਜ ਜਾਏਗਾ॥ ੯੮॥

ਕਰ ਹੈ ਕੁਚਾਰ॥ ਤਜ ਸੁਭ ਅਚਾਰ॥
ਭਈ ਕ੍ਰਿਆ ਅਉਰ॥ ਸਭ ਠੌਰ ਠੌਰ॥ ੯੯॥

ਅਰਥ – ਬੁਰਾ ਕਰਮ ਕਰਨਗੇ, ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਹੋਰ ਹੀ ਕ੍ਰਿਆ ਹੋ ਜਾਏਗੀ॥ ੯੯॥

ਨਹੀ ਕਰਤ ਸੰਗ॥ ਪ੍ਰੇਰਤਿ ਅਨੰਗ॥
ਕਰ ਸੁਤਾ ਭੋਗ॥ ਜੋ ਹੈ ਅਜੋਗ॥ ੧੦੦॥

ਅਰਥ – ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ, ਕਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰੇ ਹੋਏ, ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨਗੇ, ਜੋ ਅਯੋਗ ਗੱਲ ਹੈ॥ ੧੦੦॥

ਤਜ ਲਾਜ ਭਾਜ॥ ਸੰਜੁਤ ਸਮਾਜ॥
ਘਟ ਚਲਾ ਧਰਮ॥ ਬਢਿਓ ਅਧਰਮ॥ ੧੦੧॥

ਅਰਥ – ਲੱਜਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਣਗੇ, ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੀ ਧਰਮ ਘਟ ਤੇ ਅਧਰਮ ਵਧ ਜਾਵੇਗਾ॥ ੧੦੧॥

ਕ੍ਰੀੜਤ ਕੁਨਾਰ॥ ਤਜ ਧਰਮ ਵਾਰ॥
ਬਢਿ ਗਇਓ ਭਰਮ॥ ਭਾਜੰਤ ਧਰਮ॥ ੧੦੨॥

ਅਰਥ – ਧਰਮੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਬੁਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨਗੇ, ਭਰਮ

ਵਧ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਧਰਮ ਭੱਜ ਜਾਵੇਗਾ॥ ੧੦੨॥

ਦੇਸਨ ਬਿਦੇਸ॥ ਪਾਪੀ ਨਰੇਸ਼॥
ਧਰਮੀ ਨ ਕੋਇ॥ ਪਾਪ ਅਤਿ ਹੋਇ॥ ੧੦੩॥

ਅਰਥ – ਦੇਸ-ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਪਾਪੀ ਹੋਣਗੇ। ਧਰਮੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਬੜੇ ਘੋਰ ਪਾਪ ਹੋਣਗੇ॥ ੧੦੩॥

ਸਾਧੂ ਸਤ੍ਰਾਸ॥ ਜਹ ਤਹ ਉਦਾਸ॥
ਪਾਪੀਨ ਰਾਜ॥ ਗ੍ਰਹਿ ਸਰਬ ਸਾਜ॥ ੧੦੪॥

ਅਰਥ – ਸਾਧੂ ਡਰ ਸਹਿਤ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਉਦਾਸ ਰਹਿਣਗੇ, ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਜ ਸਾਮਾਨ ਕੱਠੇ ਕਰਨਗੇ॥ ੧੦੪॥

ਹਰਿ ਗੀਤਾ ਛੰਦ॥

ਸਭ ਦ੍ਰੋਨ ਗਿਰਵਰ ਸਿਖਰ ਤਰ ਨਰ ਪਾਪ ਕਰਮ ਭਏ ਭਨੋਂ॥
ਉਠ ਭਾਜ ਧਰਮ ਸਭਰਮ ਹੁਐ ਚਮਕੰਤ ਦਾਮਨ ਸੋ ਮਨੋਂ॥
ਕਿਧੌ ਸੂਦ੍ਰ ਸੁਭਟ ਸਮਾਜ ਸੰਜੁਤ ਜੀਤ ਹੈ ਬਸੁਧਾ ਬਲੀ॥
ਕਿਧੌ ਅੱਤ੍ਰ ਛੱਤ੍ਰ ਤਜੇ ਭਜੇ ਅਰੁ ਅਉਰ ਅਉਰ ਕ੍ਰਿਆ ਚਲੀ॥੧੦੫॥

ਅਰਥ – ਸਾਰੇ ਦ੍ਰੋਣ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਪੁਰਸ਼ ਪਾਪ ਕਰਮ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ ਆਖੇ ਜਾਣਗੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਧਰਮ ਭੀ ਭਰਮ ਹੋ ਕਰਕੇ ਭਜੇਗਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂੰਮ ਹੋਵੇਗਾ ਮਾਨੋਂ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹੋ, ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜੋਧਿਆਂ ਸਮੇਤ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹੋ ਕਿ ਰਾਜੇ ਸਾਰੇ ਹਥਿਆਰ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਨਵੀਂ ਮਰਿਯਾਦਾ ਚਲ ਪਈ ਹੈ॥ ੧੦੫॥

ਨ੍ਰਿਪ ਦੇਸ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਜੱਹ ਤੱਹ ਪਾਪ ਕਰਮ ਸਭੈ ਲਗੇ॥
ਨਰ ਲਾਜ ਛਾਡ ਨਿਲਾਜ ਹੁਐ ਫਿਰੈ ਧਰਮ ਕਰਮ ਸਭੈ ਭਗੇ॥
ਕਿਧੌ ਸੂਦ੍ਰ ਜੱਹ ਤੱਹ ਸਰਬ ਮਹਿ ਮਹਾਰਾਜਜ ਪਾਇ ਪ੍ਰਹਰਖ ਹੈ॥
ਕਿਧੌ ਚੋਰ ਛਾਡਿ ਅਚੋਰ ਕੋ ਗਹਿ ਸਰਬ ਦਰਬ ਆਕਰਖ ਹੈ॥੧੦੬॥

ਅਰਥ – ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਪਾਪ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਣਗੇ। ਮਨੁੱਖ

ਲੱਜਾ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਨਿਲੱਜ ਹੋ ਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਤੋਂ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਅਥਵਾ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਲੋਕ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਮਹਾਰਾਜ ਪਦਵੀ ਪਾਕੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਗੇ। ਕਿਧਰੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਧ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਸਭ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਧਨ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲੈਣਗੇ।। ੧੦੬।।

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ।।

ਸਭ ਜਗ ਪਾਪੀ ਕਹੂ ਨ ਜਾਪੀ ਅਥਪਨ ਥਾਪੀ ਦੇਸ ਦਿਸੰ।।
ਜੱਹ ਤੱਹ ਮਤਵਾਰੇ ਭ੍ਰਮਤ ਭ੍ਰਮਾਰੇ ਮਤ ਨ ਉਜਿਯਾਰੇ ਬਾਧ ਰਿਸੰ।।
ਪਾਪਨ ਰਸ ਰਾਤੇ ਦੁਰਮਤ ਮਾਤੇ ਕੁਮਤਨ ਦਾਤੇ ਮਤ ਨੇਕੰ।।
ਜੱਹ ਤੱਹ ਉਠ ਧਾਵੈ ਚਿਤ ਲਲਚਾਵੈ ਕਛੂਹੂ ਨ ਪਾਵੈ ਬਿਨ ਏਕੰ।।੧੦੭।।

ਅਰਥ – ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਪਾਪੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਕੋਈ ਭੀ ਜਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਅਥਾਪਨਾਂ ਨੂੰ ਥਾਪਣਗੇ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋ ਕੇ ਭ੍ਰਮਾਏ ਹੋਏ ਭਰਮਨਗੇ, ਮੱਤਾਂ ਦੇ ਚਾਨਣ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਬੱਝਣਗੇ। ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਹੋਏ, ਖੋਟੀ ਮੱਤ ਵਿਚ ਮੱਤੇ ਹੋਏ, ਬੁਰੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮੱਤ ਹੋਣਗੇ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਉੱਠ ਭੱਜਣਗੇ, ਮਨ ਲਾਲਚ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਕ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਗੇ।। ੧੦੭।।

ਤਜਿ ਹਰਿ ਧਰਮੰ ਗਹਤ ਕੁਕਰਮੰ ਬਿਨ ਪ੍ਰਭ ਕਰਮੰ ਸਭ ਭਰਮੰ।।
ਲਾਗਤ ਨਹੀ ਤੰਤ੍ਰੰ ਫੁਰਤ ਨ ਮੰਤ੍ਰੰ ਚਲਤ ਨ ਜੰਤ੍ਰੰ ਬਿਨ ਮਰਮੰ।।
ਜਪ ਹੈ ਨ ਦੇਵੀ ਅਲਖ ਅਭੇਵੀ ਆਦਿ ਅਜੇਵੀ ਪਰਮ ਜੁਧੀ।।
ਕੁਬੁਧਨ ਤਨ ਗਾਚੇ ਕਹਤ ਨ ਸਾਚੇ ਪ੍ਰਭਹਿ ਨ ਜਾਚੇ ਤਮਕ ਬੁਧੀ।।੧੦੮।।

ਅਰਥ – ਹਰਿ-ਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ, ਕੁਕਰਮ ਨੂੰ ਫੜਨਗੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਹੀ ਭਰਮ ਹਨ। ਭੇਦ ਤੋਂ ਹੀਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਤੰਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ, ਮੰਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਫੁਰੇਗਾ, ਜੰਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ। ਜੋ ਅਲਖ ਅਭੇਵੀ ਤੇ ਆਦਿ ਅਜੇਵੀ ਪਰਮ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਪਣਗੇ। ਖੋਟੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਗੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਗਣਗੇ।। ੧੦੮।।

ਹੀਰ ਛੰਦ।। ਅਪੰਡਤ ਗੁਣ ਮੰਡਤ ਸੁਬੁਧ ਨਿਖੰਡਤ ਦੇਖੀਐ।।
ਛਤ੍ਰੀ ਬਰ ਧਰਮ ਛਾਡ ਅਕਰਮ ਧਰਮ ਲੇਖੀਐ।।
ਸਤਿ ਰਹਤ ਪਾਪ ਗ੍ਰਹਤ ਕ੍ਰੁੱਧ ਚਹਤ ਜਾਨੀਐ।।

ਅਧਰਮ ਲੀਣ ਅੰਗ ਛੀਣ ਕ੍ਰੋਧ ਪੀਣ ਮਾਨੀਐ॥ ੧੦੯॥

ਅਰਥ – ਅਨਪੜ੍ਹ ਮੂਰਖ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁਧਿਵਾਨਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਿਸਣਗੇ। ਛੋਟੀ ਲੋਕ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮ ਕਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਜਾਨਣਗੇ। ਸੱਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਲੋਕ ਪਾਪ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਰਹਿਣਗੇ. ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੀ ਜਾਣੇ ਜਾਣਗੇ। ਅਧਰਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣਗੇ, ਅੰਗ ਤੋਂ ਛੀਣ ਹੋ ਕੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਪ੍ਰਪੱਕ ਮੰਨੇ ਜਾਣਗੇ॥ ੧੦੯॥

ਕੁਤ੍ਰੀਅਨ ਰਸ ਚਾਹੀ ਗੁਣਨ ਨ ਗ੍ਰਾਹੀ ਜਾਨੀਅਤ॥
ਸੱਤ ਕਰਮ ਛਾਡ ਕੇ ਅਸੱਤ ਕਰਮ ਮਾਨੀਅਤ॥
ਰੂਪ ਰਹਿਤ ਜੂਪ ਗ੍ਰਹਿਤ ਪਾਪ ਸਹਿਤ ਦੇਖੀਐ॥
ਅਕਰਮ ਲੀਨ ਧਰਮ ਛੀਨ ਨਾਰ ਅਧੀਨ ਪੇਖੀਐ॥ ੧੧੦॥

ਅਰਥ – ਬੁਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਸੁਆਦ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹੋਣਗੇ, ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਾਹਕ ਕਦੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੇ ਜਾਣਗੇ। ਸੱਤ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਸੱਤ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣਗੇ। ਰੂਪ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣਗੇ, ਜੂਏ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ, ਪਾਪ ਸਹਿਤ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ। ਮੰਦ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ, ਧਰਮ ਹੀਣ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਦਿਸਣਗੇ॥ ੧੧੦॥

ਪਧਿਸਟਕਾ ਛੰਦ॥

ਅਤਿ ਪਾਪਨ ਤੇ ਜਗ ਛਾਇ ਰਹਿਓ॥
ਕਛੁ ਬੁਧ ਬਲ ਧਰਮ ਨ ਜਾਤ ਕਹਿਓ॥
ਦਿਸ ਬਦਿਸਨ ਕੇ ਜੀਅ ਦੇਖ ਸਭੈ॥
ਬਹੁ ਪਾਪ ਕਰਮ ਰਤ ਹੈ ਸੁ ਅਬੈ॥ ੧੧੧॥

ਅਰਥ – ਮਹਾਂ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਜਗਤ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਬੁੱਧ, ਬਲ ਤੇ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ। ਦਿਸਾਂ ਬਿਦਿਸਾਂ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਦੇਖੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ॥ ੧੧੧॥

ਪ੍ਰਿਤਮਾਨਨ ਨਰ ਕਹੂੰ ਦੇਖ ਪਰੈ॥ ਕਛੁ ਬੁਧ ਬਲ ਬਚਨ ਬਿਚਾਰ ਕਰੈ॥
ਨਰ ਨਾਰਨ ਏਕਨ ਨੇਕ ਮਤੰ॥ ਨਿਤ ਅਰਥਾਨਰਥ ਗਨਿੱਤ ਗਤੰ॥੧੧੨॥

ਅਰਥ – ਐਸੇ ਪੁਰਖ ਦਾ ਕਿਤੇ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਪਏਗਾ, ਜੋ ਕੁਝ ਬੁਧ ਬਲ ਦੇ ਬਚਨ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਹਰ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਤ ਹੋਣਗੇ। ਸਦਾ ਅਰਥ

ਤੇ ਅਨਰਥ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਭਾਵ ਭਲੇ ਤੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਨਹੀ ਰਹੇਗੀ।। ੧੧੨।।

ਮਾਰਹ ਛੰਦ।।

ਹਿਤ ਸੰਗ ਕੁਨਾਰਨ ਅਤਿ ਬਿਭਚਾਰਨ ਜਿਨ ਕੇ ਐਸ ਪ੍ਰਕਾਰ।।
ਬਡ ਕੁਲ ਜੱਦਪੁ ਉਪਜੀ ਬਹੁ ਛਬਿ ਤੱਦਪ ਪ੍ਰਿਅ ਬਿਭਚਾਰ।।
ਚਿੱਤ੍ਰਤ ਬਹੁ ਚਿੱਤ੍ਰਨ ਕੁਸਮ ਬਚਿੱਤ੍ਰਨ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਅਪਾਰ।।
ਕਿਧੋ ਦੇਵ ਲੋਕ ਤਜ ਸੁਢਰ ਸੁੰਦਰੀ ਉਪਜੀ ਬਿਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰ।। ੧੧੩।।

ਅਰਥ - ਖੋਟੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਗੇ, ਵਡੇ ਵਿਭਚਾਰੀ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਉਚੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਪਰ ਜਦ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਛਬਿ ਬਹੁਤ ਖਿੜ ਪਈ ਤਦ ਵਿਭਚਾਰ ਦੀਆਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੀਆਂ ਮਾਨੋਂ ਦੇਵਲੋਕ ਛੱਡਕੇ ਪਰੀਆਂ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਈਆਂ ਹੋਣ। ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੁੰਦਰ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੇ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪਧਾਰੀ ਔਰਤਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੀਆਂ।। ੧੧੩।।

ਹਿਤ ਅਤਿ ਦੂਰ ਮਾਨਸ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨਸ ਨਰਹਰ ਅਰੁ ਬਟਪਾਰ।।
ਕਛੁ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨ ਮਾਨਤ ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਨ ਜਾਨਤ ਬੋਲਤ ਕੁਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰ।।
ਕੁਸ਼ਟਿਤ ਤੇ ਅੰਗਨ ਗਲਤ ਕਰੁੰਗਨ ਅਲਪ ਅਜੋਗਿ ਅਛੱਜਿ।।
ਕਿਧੋ ਨਰਕ ਛੋਰ ਅਵਤਰੇ ਮਹਾ ਪਸੁ ਡੋਲਤ ਪ੍ਰਿਥੀ ਨਿਲੱਜ।।੧੧੪।।

ਅਰਥ - ਮਨੁੱਖ ਭਲਾ ਅਤੇ ਬੁਰਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਨਣਗੇ, ਡਾਕੂ ਹੋ ਕੇ ਪੁਰਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਖੋਹ ਲੈਣਗੇ। ਕੁਝ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਗੇ, ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਨਣਗੇ, ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੋਲਣਗੇ। ਕੋਹੜ ਰੋਗ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਗਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਕਦੀ ਨਾ ਠੀਕ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰੋਗ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਅਯੋਗ ਤੇ ਅਛੱਜ ਹੋਣਗੇ। ਸ਼ਰਮ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋ ਕੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗ ਧਰਤੀ ਤੇ ਫਿਰਨਗੇ ਮਾਨੋਂ ਨਰਕ ਤੋਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਆ ਗਏ ਹੋਣ।। ੧੧੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ੰਕਰ ਬਰਨ ਪ੍ਰਜਾ ਭਈ ਇਕ ਬ੍ਰਨ ਰਹਾ ਨ ਕੋਇ।।
ਸਕਲ ਸੂਦ੍ਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਭਈ ਦਈਵ ਕਰੈ ਸੋ ਹੋਇ।। ੧੧੫।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਵਰਨ ਸੰਕਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਇਕ ਵਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ੂਦਰ ਬੁੱਧੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਵੇਗੀ, ਜੋ ਰੱਬ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਹੋਵੇਗਾ।। ੧੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ੰਕਰ ਬਰਨ ਪ੍ਰਜਾ ਭਈ ਧਰਮ ਨ ਕਤਹੂ ਰਹਾਨ।।

ਪਾਪ ਪ੍ਰਚੁਰ ਰਾਜਾ ਭਏ ਭਈ ਧਰਮ ਕੀ ਹਾਨ।। ੧੧੬।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਵਰਨ ਸੰਕਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਧਰਮ ਕਿਤੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਰਾਜਾ ਪਾਪ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਧਰਮ ਦੀ ਹਾਨੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।। ੧੧੬।।

ਸੋਰਠਾ।। ਧਰਮ ਨ ਕਤਹੂੰ ਰਹਾਨ ਪਾਪ ਪ੍ਰਚੁਰ ਜਗ ਮੋ ਧਰਾ।।
ਧਰਮ ਸਭਨ ਬਿਸਰਾਨ ਪਾਪ ਕੰਠ ਸਭ ਜਗ ਕੀਓ।। ੧੧੭।।

ਅਰਥ - ਧਰਮ ਕਿਤੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਾਪ ਫੈਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਧਰਮ ਸਭ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇਗਾ, ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੇ ਪਾਪ ਨੂੰ ਗਲ ਦਾ ਹਾਰ ਕਰ ਲੈਣਾ ਹੈ।। ੧੧੭।।

ਕਲਜੁਗ ਚੜਜੋ ਅਸੰਭ ਜਗਤ ਕਵਨ ਬਿਧ ਬਾਚ ਹੈ।।
ਰੰਗਹੁ ਏਕਹਿ ਰੰਗ ਤਬ ਛੁਟਿਹੋ ਕਲ ਕਾਲ ਤੇ।। ੧੧੮।।

ਅਰਥ - ਅਜਿਤ ਕਲਿਜੁਗ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਜਗਤ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚੇਗਾ ? ਜਦ ਤਕ ਇਕ ਰੰਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਤਦ ਤਕ ਕਲਜੁਗ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਛੁਟੋਗੇ।। ੧੧੮।।

ਹੰਸਾ ਛੰਦ।।

ਜੱਹ ਤੱਹ ਬਢਾ ਪਾਪ ਕਾ ਕਰਮ।।
ਜਗ ਤੇ ਘਟਾ ਧਰਮ ਕਾ ਭਰਮ।। ੧੧੯।।

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਪਾਪ ਦਾ ਕਰਮ ਵਧ ਜਾਵੇਗਾ, ਧਰਮ ਖੰਭ ਲਗਾ ਕਰਕੇ ਉੱਡ ਜਾਵੇਗਾ।। ੧੧੯।।

ਪਾਪ ਪ੍ਰਚੁਰ ਜੱਹ ਤੱਹ ਜਗ ਭਇਓ।।
ਪੰਖਨ ਧਾਰ ਧਰਮ ਉਡ ਗਇਓ।। ੧੨੦।।

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪਾਪ ਪ੍ਰਚੁਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਧਰਮ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਜਾਵੇਗਾ।। ੧੨੦।।

ਨਈ ਨਈ ਹੋਨ ਲਗੀ ਨਿਤ ਬਾਤੰ।।
ਜੱਹ ਤੱਹ ਬਾਢ ਚਲਿਓ ਉਤਪਾਤ।। ੧੨੧।।

ਅਰਥ - ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਗਲਾਂ ਹੋਣ ਲਗੀਆਂ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੋ ਪਾਪ ਹੀ ਵੱਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੨੧।।

ਸਭ ਜਗ ਚਲਤ ਔਰ ਹੀ ਕਰਮ॥
ਜਹੱ ਤਹੱ ਘੱਟ ਗਇਓ ਯਗ ਤੇ ਧਰਮ॥ ੧੨੨॥

ਅਰਥ – ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਉਲਟੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਧਰਮ ਘਟ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੧੨੨॥

ਮਾਲਤੀ ਛੰਦ॥

ਜਹੱ ਤਹੱ ਦੇਖੀਅਤ॥ ਤਹੱ ਤਹੱ ਪੇਖੀਅਤ॥
ਸਕਲ ਕੁਕਰਮੀ॥ ਕਹੂੰ ਨ ਧਰਮੀ॥੧੨੩॥

ਅਰਥ – ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਵੇਖੋ ਉਥੇ ਕੁਕਰਮੀ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਭੀ ਕੋਈ ਧਰਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੧੨੩॥

ਜਹੱ ਤਹੱ ਗੁਨੀਅਤ॥ ਤਹੱ ਤਹੱ ਸੁਨੀਅਤ॥
ਸਭ ਜਗ ਪਾਪੀ॥ ਕਹੂੰ ਨ ਜਾਪੀ॥੧੨੪॥

ਅਰਥ – ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਥੇ ਉਥੇ ਹੀ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਪਾਪੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਭੀ ਜਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੧੨੪॥

ਸਕਲ ਕੁਕਰਮੰ॥ ਭਜ ਗਇਓ ਧਰਮੰ॥
ਜੱਗ ਨ ਸੁਨੀਅਤ॥ ਹੋਮ ਨ ਗੁਨੀਅਤ। ੧੨੫॥

ਅਰਥ – ਧਰਮ ਭੱਜ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ। ਯੱਗ ਕਿਤੇ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ। (ਹੋਮ ਕਿਤ) ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰੀਦਾ ਹੈ॥ ੧੨੫॥

ਸਕਲ ਕੁਕਰਮੀ॥ ਜਗੁ ਭਇਓ ਅਧਰਮੀ॥
ਕਹੂੰ ਨ ਪੂਜਾ॥ ਬਸ ਰਹਜੋ ਦੂਜਾ॥ ੧੨੬॥

ਅਰਥ – ਸਾਰੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਗਤ ਅਧਰਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਭ ਇਕ ਦੂਜੇ ਲਈ ਪਰਾਏ ਹੋ ਗਏ ਹਨ॥ ੧੨੬॥

ਅਤ ਮਾਲਤੀ ਛੰਦ॥

ਕਹੂੰ ਨ ਪੂਜਾ ਕਹੂੰ ਨ ਅਰਚਾ॥

ਕਹੂੰ ਨ ਸ੍ਰੁਤਿ ਧੁਨਿ ਸਿੰਮ੍ਰਤ ਨ ਚਰਚਾ॥
ਕਹੂੰ ਨ ਹੋਮੰ ਕਹੂੰ ਨ ਦਾਨੰ॥
ਕਹੂੰ ਨ ਸੰਜਮ ਕਹੂੰ ਨ ਸ਼ਨਾਨੰ॥ ੧੨੭॥

ਅਰਥ – ਕਿਤੇ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਤੇ ਅਰਚਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕਿਤੇ ਵੇਦ ਧੁਨੀ ਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਹੋਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸੰਜਮ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ; ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ॥ ੧੨੭॥

ਕਹੂੰ ਨ ਚਰਚਾ ਕਹੂੰ ਨ ਬੇਦੰ॥ ਕਹੂੰ ਨਿਵਾਜ ਨ ਕਹੂੰ ਕਤੇਬੰ॥
ਕਹੂੰ ਨ ਤਸਬੀ ਕਹੂੰ ਨ ਮਾਲਾ॥ ਕਹੂੰ ਨ ਹੋਮੰ ਕਹੂੰ ਨ ਜ੍ਵਾਲਾ॥ ੧੨੮॥

ਅਰਥ – ਕਿਤੇ ਧਰਮ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਤੇ ਵੇਦ ਪਾਠ ਨਹੀਂ। ਕਿਤੇ ਨਿਮਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕੁਰਾਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦਾ। ਕਿਤੇ ਤਸਬੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਮਾਲਾ ਨਹੀਂ ਫੇਰਦਾ। ਕਿਤੇ ਹਮ ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਤੇ ਅਗਨਿ ਪੂਜਾ ਭੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ॥ ੧੨੮॥

ਅਉਰ ਹੀ ਕਰਮੰ ਅਉਰ ਹੀ ਧਰਮੰ॥ ਅਉਰ ਹੀ ਭਾਵੰ ਅਉਰ ਹੀ ਮਰਮੰ॥
ਅਉਰ ਹੀ ਰੀਤੰ ਅਉਰ ਹੀ ਚਰਚਾ॥ ਅਉਰ ਹੀ ਗੀਤੰ ਅਉਰ ਹੀ ਅਰਚਾ॥ ੧੨੯॥

ਅਰਥ – ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਕਰਮ ਹਨ, ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਭਾਵ ਹੈ, ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਭੇਦ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਵਾਰਤਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਰਸਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ॥ ੧੨੯॥

ਅਉਰ ਹੀ ਭਾਂਤੰ ਅਉਰ ਹੀ ਬਸਤ੍ਰੰ॥ ਅਉਰ ਹੀ ਬਾਣੀ ਅਉਰ ਹੀ ਅਸਤ੍ਰੰ॥
ਅਉਰ ਹੀ ਰੀਤਾ ਅਉਰ ਹੀ ਭਾਯੰ॥ ਅਉਰ ਹੀ ਰਾਜਾ ਅਉਰ ਹੀ ਨ੍ਯਾਯੰ॥ ੧੩੦॥

ਅਰਥ – ਅਜੀਬ ਵਸਤਰ, ਬਾਣੀ, ਅਸਤ੍ਰ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਰੀਤ-ਰਿਵਾਜ਼, ਪ੍ਰੇਮ ਰਾਜਾ ਤੇ ਉਸਦਾ ਨਿਆਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੧੩੦॥

ਅਭੀਰ ਛੰਦ॥

ਅਤ ਸਾਧੂ ਅਤ ਰਾਜਾ॥ ਕਰਨ ਲਗੇ ਦੂਰ ਕਾਜਾ॥
ਪਾਪ ਹਿਰਦੇ ਮਹਿ ਠਾਨ॥ ਕਰਤ ਧਰਮ ਕੀ ਹਾਨ॥ ੧੩੧॥

ਅਰਥ – ਰਾਜਾ ਤੇ ਸਾਧੂ ਅੱਤ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਨ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਾਪ ਵਸਾ ਕੇ ਧਰਮ ਦੀ ਹਾਨੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰਜਾ ਦੇ ਲੋਕ ਭੀ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਾਪ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ

ਵਿਚ ਧਾਰ ਕਰਕੇ, ਧਰਮ ਦੀ ਹਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ॥ ੧੩੧॥

ਅਤਿ ਕੁਚਾਲ ਅਰੁ ਕ੍ਰੂਰ॥ ਅਤਿ ਪਾਪਿਸਟ ਕਠੂਰ॥
ਖਿਰ ਨਹੀ ਰਹਤ ਪਲਾਧ॥ ਕਰਤ ਅਧਰਮ ਕੀ ਸਾਧ॥ ੧੩੨॥

ਅਰਥ - ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਚਾਲ ਅਤੇ ਕ੍ਰੂਰਤਾ, ਮਹਾਂ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਕਠੋਰ (ਪੁਰਸ਼) ਅਧਾ ਪਲ ਭਰ ਜਿੰਨਾਂ ਸਮਾਂ ਭੀ ਅਚੱਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਧਰਮ ਦੀ ਹੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ॥ ੧੩੨॥

ਅਤਿ ਪਾਪਿਸਟ ਅਜਾਨ॥ ਕਰਤ ਧਰਮ ਕੀ ਹਾਨ॥
ਮਾਨਤ ਜੰਤ੍ਰ ਨ ਤੰਤ੍ਰ॥ ਜਾਪਤ ਕੋਈ ਨ ਮੰਤ੍ਰ॥ ੧੩੩॥

ਅਰਥ - ਬਹੁਤ ਵਡੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਭੀ ਧਰਮ ਦੀ ਹਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਤੰਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਭੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ ਹੈ॥ ੧੩੩॥

ਜਹੱ ਤਹੱ ਬਡਾ ਅਧਰਮ॥ ਧਰਮ ਭਜਾ ਕਰ ਭਰਮ॥
ਨਵ ਨਵ ਕ੍ਰਿਆ ਭਈ॥ ਦੁਰਮਤ ਛਾਇ ਰਹੀ॥ ੧੩੪॥

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਤਿਥੇ ਅਧਰਮ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਰਮ ਤੋਂ ਡਰ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਭਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਹੀ ਨਵੀਂ ਕ੍ਰਿਆ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਖੋਟੀ ਮੱਤ ਹੀ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੧੩੪॥

ਕੁੰਡਰੀਆ ਛੰਦ॥

ਨਏ ਨਏ ਮਾਰਗ ਚਲੇ ਜਗ ਮੋ ਬਢਾ ਅਧਰਮ॥
ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਸਭੈ ਲਗੇ ਜਹੱ ਤਹੱ ਕਰਨ ਕੁਕਰਮ॥
ਜਹੱ ਤਹੱ ਕਰਨ ਕੁਕਰਮ ਪ੍ਰਜਾ ਰਾਜਾ ਨਰ ਨਾਰੀ॥
ਧਰਮ ਪੰਖ ਕਰ ਉਡਾ ਪਾਪ ਕੀ ਕ੍ਰਿਆ ਬਿਥਾਰੀ॥ ੧੩੫॥

ਅਰਥ - ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਪੰਥ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਅਧਰਮ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਤੇ ਪਰਜਾ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਕੁਕਰਮ ਹੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਤਿਥੇ ਰਾਜਾ-ਪਰਜਾ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਧਰਮ ਖੰਭ ਲਗਾ ਕੇ ਉੱਡ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਪ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੧੩੫॥

ਧਰਮ ਲੋਪ ਜਗ ਤੇ ਭਏ ਪਾਪ ਪ੍ਰਗਟ ਬਪੁ ਕੀਨ॥
ਊਚ ਨੀਚ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਕ੍ਰਿਆ ਅਧਰਮ ਕੀ ਲੀਨ॥

ਕ੍ਰਿਆ ਪਾਪ ਕੀ ਲੀਨ ਨਾਰ ਨਰ ਰੰਕ ਅਰ ਰਾਜਾ॥
ਪਾਪ ਪ੍ਰਚੁਰ ਬਪੁ ਕੀਨ ਧਰਮ ਧਰ ਪੰਖਨ ਭਾਜਾ॥ ੧੩੬॥

ਅਰਥ - ਜਗਤ ਤੋਂ ਧਰਮ ਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਾਪ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵੱਡਾ, ਛੋਟਾ, ਰਾਜਾ ਤੇ ਪਰਜਾ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਅਧਰਮ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਅਪਣਾ ਲਈ ਹੈ। ਇਸਤ੍ਰੀ, ਪੁਰਸ਼, ਕੰਗਾਲ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਾਪ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ. ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਖੰਭ ਲਗਾ ਕਰਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੧੩੬॥

ਪਾਪਾਕ੍ਰਾਂਤ ਧਰਾ ਭਈ ਪਲ ਨ ਸਕਤ ਠਹਰਾਇ॥
ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਧਿਆਨ ਧਰ ਰੋਵਤ ਭਈ ਬਨਾਇ॥
ਰੋਵਤ ਭਈ ਬਨਾਇ ਪਾਪ ਭਾਰਨ ਭਰ ਧਰਣੀ॥
ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਕੇ ਤੀਰ ਬਹੁਤੁ ਬਿਧਿ ਜਾਤ ਨ ਬਰਣੀ॥ ੧੩੭॥

ਅਰਥ - ਧਰਤੀ ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਪਲ ਭਰ ਵੀ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਹੈ। 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਕੇ, ਫੁੱਟ ਫੁੱਟ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਫੁੱਟ ਫੁੱਟ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਪ ਦੇ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਭਾਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪੁਰਖੋਤਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ. ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰੋਂਦੀ ਹੋਈ ਨੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ॥ ੧੩੭॥

ਸੋਰਠਾ ਛੰਦ॥

ਕਰਕੈ ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਮੋਧ ਬਹੁਰ ਬਿਦਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕਰੀ॥
ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਬਿਨ ਰੋਗ ਭਾਰ ਹਰਣ ਬਸੁਧਾ ਨਿਮਿਤ॥ ੧੩੮॥

ਅਰਥ - ਪਹਿਲੋ ਧੀਰਜ ਦੇ ਕੇ ਧਰਤੀ ਬਿਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਪੁਰਖੋਤਮ ਨੇ ਫਿਰ ਧਰਤੀ ਦਾ ਭਾਰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ॥ ੧੩੮॥

ਕੁੰਡਰੀਆ ਛੰਦ॥

ਦੀਨਨ ਕੀ ਰੱਛਾ ਨਿਮਿਤ ਕਰ ਹੈ ਆਪ ਉਪਾਇ॥
ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਾਵਨ ਸਦਾ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ਆਇ॥
ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ਆਇ ਦੀਨ ਰੱਛਾ ਕੇ ਕਾਰਣ॥
ਅਵਤਾਰੀਸ ਵਤਾਰ ਧਰਾ ਕੇ ਭਾਰ ਉਚਾਰਣ॥ ੧੩੯॥

ਅਰਥ – ਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੱਛਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਕੋਈ ਉਪਾਉ ਕਰਨਗੇ। ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪੁਰਖ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਬੋਝ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਗੇ।। ੧੩੯।।

ਕਲਜੁਗ ਕੇ ਅੰਤਹ ਸਮੈ ਸਤਿਜੁਗ ਲਾਗਤ ਆਦਿ।।
ਦੀਨਨ ਕੀ ਰੱਛਾ ਲੀਏ ਧਰਿ ਹੈ ਰੂਪ ਅਨਾਦ।।
ਧਰਿ ਹੈ ਰੂਪ ਅਨਾਦ ਕਲਹਿ ਕਵਤਕ ਕਹ ਭਾਰੀ।।
ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕੇ ਨਾਸਾਰਥ ਨਮਿਤ ਅਵਤਾਰ ਅਵਤਾਰੀ।। ੧੪੦।।

ਅਰਥ – ਕਲਿਯੁਗ ਦੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਤੇ ਸਤਿਯੁਗ ਦੇ ਲਗਦਿਆਂ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਦੀਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੱਛਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨਾਦਿ ਪੁਰਖ ਰੂਪ ਧਾਰਨਗੇ। ਦੀਨਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਅਨੇਕਾਂ ਕੌਤਕ ਕਰਨਗੇ ਸ਼ਤਰੂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦੇ 'ਨਮਿਤ' ਵਾਸਤੇ, ਅਵਤਾਰੀ ਪੁਰਖ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨਗੇ।। ੧੪੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ ਛੰਦ।। ਪਾਪ ਸੰਬੂਹ ਬਿਨਾਸਨ ਕਉ ਕਲਿਕੀ ਅਵਤਾਰ ਕਹਾਵਹਗੇ।।
ਤੁਰਕੱਛਿ ਤੁਰੰਗ ਸਪੱਛ ਬਡੋ ਕਰਿ ਕਾਢ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਪਾਵਹਗੇ।।
ਨਿਕਸੇ ਜਿਮ ਕੇਹਰਿ ਪਰਬਤ ਤੇ ਤਸ ਸੋਭ ਦਿਵਾਲਯ ਪਾਵਹਗੇ।।
ਭਲ ਭਾਗ ਭਯਾ ਇਹ ਸੰਭਲ ਕੇ ਹਰਿ ਜੂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਵਹਗੇ।। ੧੪੧।।**

ਅਰਥ – ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਨਾਸ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪੁਰਖੋਤਮ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਕੇ ਆਉਣਗੇ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਨਾਮ 'ਕਲਿਕੀ ਅਵਤਾਰ' ਕਹਾਉਣਗੇ। ਤੁਰਕਸਤਾਨ ਦਾ ਘੋੜਾ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ, ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਖੜਗ ਮਿਆਨ ਤੋਂ ਕੱਢਕੇ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਚਮਕਾਉਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇਗੀ ਮਾਨੋ ਪਹਾੜ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ੇਰ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ 'ਸੰਭਲ' ਨਗਰ ਦੇ ਭਾਗ ਚੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰੀ ਜੀ 'ਹਰਿਮੰਦਰ' ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਆਉਣਗੇ।। ੧੪੧।।

**ਨੋਟ—ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸੰਭਲ ਪੁਰ ਜ਼ਿਲਾ ਮੁਰਾਦਾ ਬਾਦ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਪੰਡਤ ਰਾਜ ਨਰੈਣ ਜੀ ਪਰਮ ਹੰਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇ ਸਫਾ ੩੯ ਉਪਰ ਸੰਭਲ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਇਉਂ ਲਿਖੀ ਹੈ :—

ਸੰਭਲ ਸਬੰਧੀ ਪੰਡਤਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਰਮ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਟੀਕਿਆਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਿਲਾ ਮੁਰਾਦਾ ਬਾਦ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

"ਮੈਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਖੋਜ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਪਤਾ ਕਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੋਬੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿਧ ਰੇਤਥਲਾ ਚੀਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਥੱਲੇ ਝੀਲ ਲਿਆਉਟਾਂਗ ਹੈ, ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਕੋਰੀਆ ਹੈ ਪੂਰਬ ਤੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਮਨਚੋਰੀਆ ਹੈ। ਸੰਭਲ ਓਥੇ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਭਗਤ ਵਤਸਲ ਕਲਿਕੀ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਓਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਪਹਾੜ ਸੀ। ਅਜ ਕਲ ਰੇਤ ਹੈ ਬਾਹਰ ਦਾ ਕੋਈ ਮਨੁਸ਼ ਓਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸਦੇ ਦਖਣ ਵਲ ਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਭਲ ਨੂੰ ਵੇਵਸਵਤ ਮਨੁ ਨੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਤਵੇਂ ਮਨ ਵੰਤਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਤਿਯੁਗ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਗੋਬੀ ਵਿਚ ਸ਼ੰਭਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਓਥੇ ਕਈ ਪਹਾੜ ਵੀਹ ਵੀਹ ਮੀਲ ਤਕ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਥਲੇ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਘਾਟੀਆਂ ਸਮੁੰਦਰ ਤਕ ਖਿਲਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਥਾਂ ਹੀ ਸੰਭਲ ਕਹਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਐਨੀ ਬੀਸੰਟ ਨੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਬਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨਕ, ਸਨੰਦਨ, ਸੰਤਕੁਮਾਰ ਤੇ ਸਨਾਤਨ ਇਸੇ ਹੀ ਸ਼ੰਭਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਵਰਤਮਾਨ ਦੈਵਸਵਤ ਮਤ, ਦੇਵਾਪਿ ਮਰੂ, ਤੇ ਮਹਾਂਰਿਸ਼ ਭ੍ਰਗੂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਰਿਸ਼ੀ ਭੀ ਓਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਸਤਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਮਹਾਂਰਿਸ਼ੀ ਆਦਿ ਇਕੱਤ੍ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵਿਚ ਸੰਤਕੁਮਾਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਰਸੁਏਨ ਹਡਿਨ ਸਵੀਡਿਨ ਨਿਵਾਸੀ ੧੮੯੯ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਓਥੇ ਗਏ ਸਨ। ਤਦ ਤੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਭ ਸਾਥੀ ਰੇਤ ਦੇ ਝਖੜ ਵਿਚ ਦੱਬ ਕੇ ਮਰ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਇਸ ਉਪਰ ਦਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਪੀ ਕਿਤਾਬ ਭੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਕਲਿਕੀ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਭਲ ਸਤ ਯੋਜਨ ਅਰਥਾਤ ੨੮ ਕੋਹਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਜ਼ਿਲਾ ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ ਦਾ ਸੰਭਲ ਇਕ ਕੋਹ ਵਿਚ ਭੀ ਨਹੀਂ ਇਸ ਕਾਰਨ ਜਿਸ ਸੰਭਲ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕਲਕੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਗੋਬੀ ਮੰਗੋਲੀਆ ਦਾ ਸੰਭਲ ਹੈ। ਜੋ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿਚ ਹੈ, ਏਸ਼ੀਆ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ ਦਾ ਕਸਬਾ ਸੰਭਲ ਹੈ ਸ਼ੰਭਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਤ ਨਾਲ ਗੱਪ ਉਡਾ ਰੱਖੀ ਹੈ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਮਹੇਂਦਰ ਪ੍ਰਬਤ ਪਰ ਲੈ ਗਏ ਹਨ। ਪੰਚਾਂਗਾਂ ਵਿਚ ਕਲਿਕੀ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਜਨਮ ਸੌਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਭੀ ਗਲਤ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਡਤਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਗੜ ਬੜ ਪਾ ਰੱਖੀ ਹੈ।

ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪ ਮਹਾ ਲਖ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਲਜਾਵਹਗੇ॥
ਅਰਿ ਮਾਰ ਸੁਧਾਰ ਕੈ ਟਾਰ ਘਣੇ ਬਹੁਰੋ ਕਲਿ ਧਰਮ ਚਲਾਵਹਗੇ॥
ਸਭ ਸਾਧ ਉਬਾਰ ਲਹੈ ਕਰ ਦੈ ਦੁਖ ਆਂਚ ਨ ਲਾਗਨ ਪਾਵਹਗੇ॥

****

ਭਲ ਭਾਗ ਭਯਾ ਇਹ ਸੰਭਲ ਕੇ ਹਰਿ ਜੂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਵਹਗੇ।।੧੪੨।।

ਅਰਥ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੁੰਦਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਮਹਾਂ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਲਖ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਟਾਲ ਦੇਣਗੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਕਲਿਕੀ' ਜੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਗੇ। ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸਾਧ ਉਬਾਰ ਲੈਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਧਰਮ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸੇਕ ਲਗਣਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਸੰਭਲ ਨਗਰ ਦੇ ਭਾਗ ਚੰਗੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰੀ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਧਾਰ ਕੇ ਆਉਣਗੇ।। ੧੪੨।।

ਦਾਨਵ ਮਾਰ ਅਪਾਰ ਬਡੇ ਰਣਿ ਜੀਤ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਜਾਵਹਗੇ।।
ਖਲ ਟਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋਰ ਕਿਤੇ ਕਲਕੀ ਕਲਿ ਕ੍ਰਿਤਿ ਬਢਾਵਹਗੇ।।
ਪ੍ਰਗਟੇ ਜਿਤ ਹੀ ਤਿਤ ਧਰਮ ਦਿਸ਼ਾ ਲਖ ਪਾਪਨ ਪੁੰਜ ਪਰਾਵਹਗੇ।।
ਭਲ ਭਾਗ ਭਯਾ ਇਹ ਸੰਭਲ ਕੇ ਹਰਿ ਜੂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਵਹਗੇ।।੧੪੩।।

ਅਰਥ - ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕਰਕੇ ਜਿੱਤ ਦੇ ਧੌਂਸੇ ਵਜਵਾਣਗੇ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ-ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਕੇ 'ਕਲਿਕੀ' ਅਵਤਾਰ ਜੀ ਆਪਣੀ ਕੀਰਤੀ ਵਧਵਾਉਣਗੇ। ਜਿਥੇ ਉਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਗੇ ਉਥੇ ਧਰਮ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਤੇ ਪਾਪ ਭੁਜ ਜਾਣਗੇ। 'ਸੰਭਲ' ਨਗਰ ਦੇ ਭਾਗ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰੀ ਰਜੀ ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਕੇ ਆਵਣਗੇ।। ੧੪੩।।

ਛੀਨ ਮਹਾ ਦਿਜ ਦੀਨ ਦਸ਼ਾ ਲਖਿ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਰਿਸਾਵਹਗੇ।।
ਖਗ ਕਾਢ ਅਭੰਗ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹਠੀ ਰਣ ਰੰਗ ਤੁਰੰਗ ਨਚਾਵਹਗੇ।।
ਰਿਪ ਜੀਤ ਅਜੀਤ ਅਭੀਤ ਬਡੇ ਅਵਨੀ ਪੈ ਸਭੈ ਜਸੁ ਗਾਵਹਗੇ।।
ਭਲ ਭਾਗ ਭਯਾ ਇਹ ਸੰਭਲ ਕੇ ਹਰਿ ਜੂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਵਹਗੇ।।੧੪੪।।

ਅਰਥ - ਉੱਤਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਮਹਾਂ ਹੀਨ ਦੀਨ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਖੜਗ ਕੱਢ ਕੇ ਉਹ ਹੱਠੀ ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਨਚਾਉਣਗੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਣਗੇ ਤੇ ਲੋਕ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੱਸ ਨੂੰ ਗਾਵਣਗੇ। ਇਸ 'ਸੰਭਲ' ਨਗਰੀ ਦੇ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰੀ ਜੀ 'ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ' ਧਾਰਕੇ ਆਉਣਗੇ।। ੧੪੪।।

ਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਰੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ ਗਨੇਸ਼ ਨਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਲੇ ਜਸੁ ਗਾਵਹਗੇ।।
ਗਣ ਭੂਤ ਪਰੇਤ ਪਿਸਾਚ ਪਰੀ ਜਜ ਸੱਦ ਨਨੱਦ ਸੁਨਾਵਹਗੇ।।

ਨਰ ਨਾਰਦ ਤੁੰਬਰ ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਸੁ ਬੀਨ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਜਾਵਹਗੇ॥
ਭਲ ਭਾਗ ਭਯਾ ਇਹ ਸੰਭਲ ਕੇ ਹਰਿ ਜੂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਵਹਗੇ॥੧੪੫॥

ਅਰਥ – ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ, ਇੰਦ੍ਰ ਸ਼ਿਵ, ਗਣੇਸ਼ ਚੰਦ੍ਰਮਾ (ਆਦਿਕ ਦੇਵਤੇ) ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੱਸ ਨੂੰ ਗਾਉਣਗੇ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਣ ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ, ਪਿਸਾਚ ਤੇ ਪਰੀਆਂ ਉਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਜੈ ਜੈ ਦੀ ਸੱਦ ਸੁਨਾਉਣਗੇ। ਨਾਰਦ, ਨਰ, ਤੂੰਬਰ, ਕਿੰਨਰ ਤੇ ਜੱਛ (ਆਦਿਕ) ਚਤੁਰ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਬੀਣ ਬਜਾਉਣਗੇ। ਇਸ ਸੰਭਲਪੁਰ ਦੇ ਭਾਗ ਚੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਹਰੀ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਵਿਚ ਆਉਣਗੇ॥ ੧੪੫॥

ਤਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਮੁਚੰਗ ਉਪੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸੇ ਨਾਦ ਸੁਨਾਵਹਗੇ॥
ਡਫ ਬਾਰ ਤਰੰਗ ਰਬਾਬ ਤੁਰੀ ਰਣ ਸੰਖ ਅਸੰਖ ਬਜਾਵਹਗੇ॥
ਰਣ ਦੁੰਧਭ ਢੋਲਨ ਘੋਰ ਘਨੀ ਸੁਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਭੈ ਮੁਰਛਾਹਵਹਿਗੇ॥
ਭਲ ਭਾਗ ਭਯਾ ਇਹ ਸੰਭਲ ਕੇ ਹਰਿ ਜੂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਵਹਗੇ॥੧੪੬॥

ਅਰਥ – ਛੈਣੇ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਮੁਚੰਗ ਤੇ ਉਪੰਗ ਆਦਿਕ ਸਾਜ਼ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨਾਦ ਸੁਨਾਵਣਗੇ। ਡਫ, ਜਲਤ੍ਰੰਗ, ਰਬਾਬ, ਤੁਰੀ ਤੇ ਰਣਸਿੰਗੇ ਭੀ ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ਵਜਣਗੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੁੰਦਭਿ ਤੇ ਢੋਲਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਗੂੰਜ ਉਠੇਗੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਮੂਰਛਿਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ 'ਸੰਭਲ' ਪੁਰ ਦੇ ਭਾਗ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰੀ ਜੀ 'ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ' ਧਾਰਕੇ ਆਉਣਗੇ॥ ੧੪੬॥

ਤੀਰ ਤੁਫੰਗ ਕਮਾਨ ਸੁਰੰਗ ਦੁਰੰਗ ਨਿਖੰਗ ਸੁਹਾਵਹਗੇ॥
ਬਰਛੀ ਅਰੁ ਬੈਰਖ ਬਾਨ ਧੁਜਾ ਪਟ ਬਾਤ ਲਗੇ ਫਹਰਾਵਹਗੇ॥
ਗਣ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਸੁ ਕਿੰਨਰ ਸਿੱਧ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਭੈ ਜਸੁ ਗਾਵਹਗੇ॥
ਭਲ ਭਾਗ ਭਯਾ ਇਹ ਸੰਭਲ ਕੇ ਹਰਿ ਜੂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਵਹਗੇ॥੧੪੭॥

+(ਬੈਰਖ=ਨੇਜ਼ੇ। ਬਾਨ ਧੁਜਾ=ਬਰਛੇ। ਬਾਤ=ਹਵਾ।)

ਅਰਥ – ਧਨੁੱਸ਼-ਬਾਣ, ਤਰਕਸ਼ ਆਦਿ ਨਾਲ ਉਹ ਸੋਭਾ ਪਾਉਣਗੇ। ਤੀਰ, ਬੰਦੂਕ, ਨੇਜੇ ਤੇ ਬਰਛਿਆਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਹਵਾ ਦੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਉਡਣਗੇ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਣ, ਜੱਛ, ਭੁਜੰਗ ਸੱਪ ਕਿੰਨਰ ਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਿੱਧ ਲੋਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਲਿਕੀ ਅਵਤਾਰ ਜੀ ਦੇ ਜੱਸ ਨੂੰ ਗਾਉਣਗੇ। 'ਸੰਭਲ ਪੁਰ' ਦਾ ਭਾਗ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਧਾਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਆਉਣਗੇ॥ ੧੪੭॥

ਕਉਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਟਾਰੀ ਕਮਾਨ ਸੁ ਰੰਗ ਨਿਖੰਗ ਛਕਾਵਹਗੇ॥

ਬਰਛੀ ਅਰੁ ਢਾਲ ਗਦਾ ਪਰਸੋ ਕਰ ਸੂਲ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਭ੍ਰਮਾਵਹਗੇ।।
ਅਤਿ ਕ੍ਰੁਧਤ ਹ੍ਵੈ ਰਣ ਮੂਰਧਨ ਮੋ ਸਰ ਓਘ ਪ੍ਰਓਘ ਚਲਾਵਹਗੇ।।
ਭਲ ਭਾਗ ਭਯਾ ਇਹ ਸੰਭਲ ਕੇ ਹਰਿ ਜੂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਵਹਗੇ।। ੧੪੮।।

+(ਕਉਚ=ਸੰਜੋਯ। ਨਿਖੰਗ=ਭੱਥਾ। ਪਰਸੰ-ਕੁਹਾੜੇ। ਮੂਰਧਨ=ਮੱਥਾ।(੨) ਉੱਚਾ।(੩) ਸਰਦਾਰ।)

ਅਰਥ - ਕੌਚ (ਸੰਜੋਯ), ਤਲਵਾਰ, ਕਟਾਰੀ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਕਮਾਨ ਤੇ ਭੱਥ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਛੱਕੇ ਛੁੜਾ ਦੇਣਗੇ। ਬਰਛੀ, ਢਾਲ, ਗਦਾ ਤੇ ਕੁਹਾੜੀ, ਨੇਜਾ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਘੁਮਾਉਣਗੇ। 'ਸੰਭਲ' ਪੁਰ ਦੇ ਭਾਗ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰੀ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਧਾਰਕੇ ਆਉਣਗੇ।। ੧੪੮।।

ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਖੰਡ ਮਹਾਂ ਛਬ ਦੁੱਜਨ ਦੇਖ ਪਰਾਵਹਗੇ।।
ਜਿਮ ਪਉਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਹੈ ਪਤੂਆ ਸਭ ਆਪਨ ਹੀ ਉਡਿ ਜਾਵਹਗੇ।।
ਬਢਿ ਹੈ ਜਿਤ ਹੀ ਤਿਤ ਧਰਮ ਦਸ਼ਾ ਕਹੂੰ ਪਾਪ ਨ ਢੂੰਢਤ ਪਾਵਹਗੇ।।
ਭਲ ਭਾਗ ਭਯਾ ਇਹ ਸੰਭਲ ਕੇ ਹਰਿ ਜੂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਵਹਗੇ।। ੧੪੯।।

ਅਰਥ - ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਛਬਿ ਤੇ ਤੇਜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਦੁਰਜਨ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਜਿਵੇਂ ਤਿੱਖੀ ਹਵਾ ਦੇ ਵਗਣ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਰ੍ਛਾਂ ਦੇ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਪੱਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਉੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਜਿਥੇ ਜਾਣਗੇ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਜਾਏਗੀ, ਅਤੇ ਪਾਪ ਕਿਤੇ ਢੂੰਢਿਆਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭਣਗੇ। ਸੰਭਲ ਪੁਰ ਦੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਹਰੀ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਧਾਰਕੇ ਆਉਣਗੇ।। ੧੪੯।।

ਛੂਟਤ ਬਾਨ ਕਮਾਨਨਿ ਕੇ ਰਣ ਛਾਡਿ ਭਟਵਾ ਭਹਰਾਵਹਗੇ।।
ਰਣਬੀਰ ਬਿਤਾਲ ਕਰਾਲ ਪ੍ਰਭਾ ਰਣ ਮੂਰਧਨ ਮੱਧਿ ਸੁਹਾਵਹਗੇ।।
ਗਣਿ ਸਿੱਧ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਮ੍ਰਿੱਧ ਸਨੈ ਕਰਿ ਉਚਾਇ ਕੈ ਕ੍ਰਿਤ ਸੁਨਾਵਹਗੇ।।
ਭਲ ਭਾਗ ਭਯਾ ਇਹ ਸੰਭਲ ਕੇ ਹਰਿ ਜੂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਵਹਗੇ।। ੧੫੦।।

ਅਰਥ - ਕਮਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਣ ਛੁੱਟਦਿਆਂ ਹੀ ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਤੁਰਨਗੇ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਗਣ, ਬਵੰਜਾ ਬੀਰ ਤੇ ਬੈਤਾਲ ਆਦਿਕ ਡਰਾਉਣੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਉੱਚੇ ਸਿਰ ਕਰਕੇ ਸੋਭਾ ਪਾਉਣਗੇ। ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ, ਸਮ੍ਰਿਧਾਂ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੀ ਹੱਥ ਉੱਚਾ ਚੁਮ ਕਰਕੇ ਕੀਰਤੀ ਦੇ ਛੰਦ ਸੁਨਾਉਣਗੇ। ਸੰਭਲ ਪੁਰ ਦਾ ਭਾਗ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਧਾਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਆਉਣਗੇ।। ੧੫੦।।

ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪ ਮਹਾਂ ਅੰਗ ਦੇਖ ਅਨੰਗ ਲਜਾਵਹਗੇ॥
ਭਵ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਸਦਾ ਸਭ ਠਉਰ ਸਭੈ ਠਹਰਾਵਹਗੇ॥
ਭਵ ਭਾਰ ਅਪਾਰ ਨਿਵਾਰਨ ਕੌ ਕਲਿਕੀ ਅਵਤਾਰ ਕਹਾਵਹਗੇ॥
ਭਲ ਭਾਗ ਭਯਾ ਇਹ ਸੰਭਲ ਕੇ ਹਰਿ ਜੂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਵਹਗੇ॥ ੧੫੧॥

ਅਰਥ – ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ (ਸਰੀਰ) ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਭੂਤ, ਭਵਿੱਖਤ ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵੀ ਠਹਿਰ ਜਾਣਗੇ। ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਬੇਅੰਤਹਾ ਹੀ ਭਾਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣਾ ਨਾਮ 'ਕਲਿਕੀ ਅਵਤਾਰ' ਕਹਾਉਣਗੇ। ਇਸ 'ਸੰਭਲ' ਪੁਰ ਦਾ ਭਾਗ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਧਾਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਆਉਣਗੇ॥ ੧੫੧॥

ਭੂਮ ਕੋ ਭਾਰ ਉਤਾਰ ਬਡੇ ਬਡ ਆਸ ਬਡੀ ਛਬ ਪਾਵਹਗੇ॥
ਖਲਟਾਰ ਜੁਝਾਰ ਬਰਿਆਰ ਹਠੀ ਘਨਘੋਖਨ ਜਿਉ ਘਹਰਾਵਹਗੇ॥
ਕਲ ਨਾਰਦ ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਪਰੀ ਜੈਪਤ੍ਰ ਧਰੱਤ੍ਰ ਸੁਨਾਵਹਗੇ॥
ਭਲ ਭਾਗ ਭਯਾ ਇਹ ਸੰਭਲ ਕੇ ਹਰਿ ਜੂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਵਹਗੇ॥ ੧੫੨॥

ਅਰਥ – ਧਰਤੀ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਉਤਾਰ ਕਰਕੇ, ਵੱਡੀ ਸੋਭਾ ਪਾਉਣਗੇ। ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਅਧਰਮ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕਰਕੇ, ਬਲਿਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਕੇ, ਹਠੀ ਸੂਰਮੇ ਬਦਲਾਂ ਦੇ ਗਰਜਨ ਵਾਂਗੂੰ ਗੜਗੱਜ ਪਉਣਗੇ। ਕਲਿ, ਨਾਰਦ, ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਤੇ ਪਰੀਆਂ ਫਤੇ ਨਾਮੇ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁਨਾਉਣਗੇ ਇਸ ਸੰਭਲ ਪੁਰ ਦਾ ਭਾਗ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਧਾਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਆਉਣਗੇ॥ ੧੫੨॥

ਝਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਜੁਝਾਰ ਬਡੇ ਰਣ ਮੱਧ ਮਹਾ ਛਬ ਪਾਵਹਗੇ॥
ਧਰ ਲੁੱਥ ਪਲੁੱਥ ਬਿਥਾਰ ਘਣੀ ਘਨ ਕੀ ਘਟ ਜਿਉ ਘਹਰਾਵਗੇ॥
ਚਤੁਰਾਨਨ ਰੁਦ੍ਰ ਚਰਾਚਰ ਜੇ ਜਯ ਸੱਦ ਨਨੱਦ ਸੁਨਾਵਹਗੇ॥
ਭਲ ਭਾਗ ਭਯਾ ਇਹ ਸੰਭਲ ਕੇ ਹਰਿ ਜੂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਵਹਗੇ॥ ੧੫੩॥

ਅਰਥ – ਬੜੇ ਲੜਾਕੇ ਜੋਧੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦਾ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੋਭਾ ਪਾਉਣਗੇ। ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਲੋਥ ਉਤੇ ਲੋਥ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖਲੇਰ ਕਰਕੇ, ਬਦਲਾਂ ਦੀ ਘਟਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਗੜਗੱਜ ਪਾਉਣਗੇ। ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਜਿਹੜੇ ਜੜ੍ਹ-ਚੇਤਨ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੈ ਦੀ ਸੱਦ

ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਸੁਨਾਉਣਗੇ। ਇਸ ਸੰਭਲ ਦਾ ਭਾਗ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਧਾਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਆਉਣਗੇ।। ੧੫੩।।

ਤਾਰ ਪ੍ਰਮਾਨ ਉਚਾਨ ਧੁਜਾ ਲਖ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਤ੍ਰਸਾਵਹਗੇ।।
ਕਲਗੀ ਗਜਗਾਹ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ਗਹਿ ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਭ੍ਰਮਾਵਹਗੇ।।
ਜਗ ਪਾਪ ਸੰਬੂਹ ਬਿਨਾਸਨ ਕਉ ਕਲਕੀ ਕਲਿ ਧਰਮ ਚਲਾਵਹਗੇ।।
ਭਲ ਭਾਗ ਭਯਾ ਇਹ ਸੰਭਲ ਕੇ ਹਰਿ ਜੂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਵਹਗੇ।। ੧੫੪।।

ਅਰਥ – ਤਾਰ ਜੇਡਾ ਉੱਚਾ ਝੰਡਾ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਡਰ ਪਾਉਣਗੇ। ਕਲਗੀ, ਜਿਗਾਹ ਤੇ ਤੋੜਾ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਗਦਾ ਤੇ ਬਰਛੀ ਲੱਕ ਨਾਲ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਫੜ ਕਰਕੇ ਘੁਮਾਉਣਗੇ। ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ 'ਕਲਿਕੀ ਅਵਤਾਰ' ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਧਰਮ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਗੇ ਇਸ 'ਸੰਭਲ ਪੁਰ' ਦੇ ਭਾਗ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰੀ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਧਾਰਕੇ ਆਉਣਗੇ।। ੧੫੪।।

ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਅਜਾਨ ਭੁਜਾ ਰਣਿ ਰੂਪ ਮਹਾਨ ਦਿਖਾਵਹਗੇ।।
ਪ੍ਰਿਤ ਮਾਨ ਸੁਜਾਨ ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਪ੍ਰਭਾ ਲਖ ਬਿਓਮ ਬਿਵਾਨ ਲਜਾਵਹਗੇ।।
ਗਣਿ ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਪਰੇਤ ਪਰੀ ਮਿਲ ਜੀਤ ਕੈ ਗੀਤ ਗਵਾਵਹਗੇ।।
ਭਲ ਭਾਗ ਭਯਾ ਇਹ ਸੰਭਲ ਕੇ ਹਰਿ ਜੂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਵਹਗੇ।। ੧੫੫।।

ਅਰਥ – ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਬਾਹਾਂ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਲੰਮੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਿਖਾਉਣਗੇ। ਸੁੰਦਰ ਮੂਰਤਿਮਾਨ ਦੀ ਚਤਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਬਿਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਗਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ-ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਣਗੇ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਣ, ਭੂਤ, ਪਿਸਾਚ, ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ ਪਰੀਆਂ ਮਿਲ ਕਰਕੇ, ਜਿੱਤ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣਗੇ। ਇਸ 'ਸੰਭਲ ਪੁਰ' ਦੇ ਭਾਗ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰੀ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਧਾਰਕੇ ਆਉਣਗੇ।। ੧੫੫।।

ਬਾਜਤ ਡੰਕ ਅਤੰਕ ਸਮੈ ਰਣ ਰੰਗ ਤੁਰੰਗ ਨਚਾਵਹਗੇ।।
ਕਸਿ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ਕਰਿ ਸੂਲ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਭ੍ਰਮਾਵਹਗੇ।।
ਗਣ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਪਿਸਾਚ ਪਰੀ ਰਣ ਦੇਖ ਸਭੈ ਰਹਸਾਵਹਗੇ।।
ਭਲ ਭਾਗ ਭਯਾ ਇਹ ਸੰਭਲ ਕੇ ਹਰਿ ਜੂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਵਹਗੇ।। ੧੫੬।।

+(ਅਤੰਕ=ਪਰਲੋ। ਸਮੈ=ਵੇਲੇ, ਕਾਲ।)

ਅਰਥ – ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਲੋ ਸਮੇਂ ਬੱਦਲ ਗਰਜਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜਣਗੇ, ਅਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੋਧੇ ਰੰਗਾਂ ਰੰਗ ਦੇ ਘੋੜੇ ਨਚਾਉਣਗੇ। ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਖਿੱਚ-ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣਗੇ, ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗਦਾ, ਬਰਛੀ, ਨੇਜੇ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਲੈ ਕੇ ਮਰਹਠੀ ਵਾਂਗੂੰ ਘੁਮਾਉਣਗੇ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਤੇ ਦੈਤਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ, ਪਿਸਾਚਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਤੇ ਪਰੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਇਸ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅਨੰਦ-ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵਣਗੇ। ਇਸ ਸੰਭਲ ਪੁਰ ਦੇ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਧਾਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਆਉਣਗੇ।। ੧੫੬।।

ਕੁਲਕ ਛੰਦ।।

ਸਰ ਸਿਜ ਰੂਪੰ।। ਸਭ ਭਟ ਭੂਪੰ।।
ਅਤਿ ਛਬ ਸੋਭੰ।। ਮੁਨ ਗਨ ਲੋਭੰ।। ੧੫੭।।

ਅਰਥ – ਕੌਲ ਫੁਲ ਜਿਹਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਮੁਨੀ ਜਨ ਲੋਭ ਰਹੇ ਹਨ।। ੧੫੭।।

ਕਰ ਅਰ ਧਰਮੰ।। ਪਰਹਰ ਕਰਮੰ।।
ਘਰ ਘਰ ਵੀਰੰ ।। ਪਰਹਰ ਧੀਰੰ ।। ੧੫੮ ।।

ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸਾਰੇ ਵੈਰ ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਗੇ। ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਜੋਧੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੫੮।।

ਜਲ ਥਲ ਪਾਪੰ।। ਪਰਹਰ ਜਾਪੰ।।
ਜਹ ਤਹ ਦੇਖਾ।। ਤਹ ਤਹ ਪੇਖਾ।। ੧੫੯ ।।

ਅਰਥ – ਜਿਥੋਂ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਵਿਖਾਈ ਦੇਵੇਗਾ ਜਲ ਤੇ ਥਲ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਛੱਡ ਕੇ ਪਾਪ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ।। ੧੫੯।।

ਘਰ ਘਰ ਪੇਖੈ।। ਦਰ ਦਰ ਲੇਖੈ।।
ਕਹੂੰ ਨ ਅਰਚਾ।। ਕਹੂੰ ਨ ਚਰਚਾ।। ੧੬੦।।

ਅਰਥ – ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਤਮਾਸ਼ੇ ਹੋਣਗੇ। ਜਣੇ ਖਣੇ ਦਾ ਲੇਖਾ ਹੋਵੇਗਾ। (ਕਿਤੇ ਭੀ ਦੇਵ) ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਿਤੇ ਧਰਮ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।। ੧੬੦।।

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ।।

ਸਭ ਦੇਸ ਢਾਲ।। ਜਹ ਤਹ ਕੁਚਾਲ।।

ਜਹ ਤਹ ਅਨਰਥ।। ਨਹੀ ਹੋਤ ਅਰਥ।। ੧੬੧।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਦੀ ਏਹੋ ਚਾਲ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਬੁਰੀ ਰੀਤੀ ਤੁਰ ਪਏਗੀ, ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਵੇਗਾ, ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।। ੧੬੧।।

ਸਭ ਦੇਸ ਰਾਜ।। ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਕੁਕਾਜ।।
ਨਹੀ ਹੋਤ ਨਿਆਇ।। ਜਹ ਤਹ ਅਨਿਜਾਇ।। ੧੬੨।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ, ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਬੇ-ਇਨਸਾਫੀ ਹੋਵੇਗੀ।। ੧੬੨।।

ਛਿਤ ਭਈ ਸੁੱਦ੍ਰ।। ਕ੍ਰਿਤ ਕਰਤ ਛੁੱਦ੍ਰ।।
ਤਹ ਬਿੱਪ ਏਕ।। ਜਿਹ ਗੁਨ ਅਨੇਕ।। ੧੬੩।।

ਅਰਥ - ਧਰਤੀ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ, ਨੀਚ ਕਰਮ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਣ ਹੋਵਣਗੇ।। ੧੬੩।।

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ।। ਨਿਤ ਜਪਤ ਬਿਪ੍ਰ ਦੇਬੀ ਪ੍ਰਚੰਡ।। ਜਿਹ ਕੀਨ ਧੂਮ੍ਰ ਲੋਚਨ ਦੁਖੰਡ।।
ਜਿਹ ਕੀਨ ਦੇਵ ਦੇਵਿਸ ਸਹਾਇ।। ਜਿਹ ਲੀਨ ਰੁਦ੍ਰ ਕਰਿ ਦੈ ਬਚਾਇ।। ੧੬੪।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬੜੇ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਨਿੱਤ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸਨੇ ਧੂਮ੍ਰ-ਲੋਚਨ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਕੀਤੇ ਸੀ। ਫਿਰ ਜਿਸਨੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ (ਇੰਦ੍ਰ) ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਸੀ।। ੧੬੪।।

ਜਿਹ ਹਤੇ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ਬੀਰ।। ਜਿਨ ਜੀਤ ਇੰਦ੍ਰ ਕੀਨੇ ਫਕੀਰ।।
ਤਿਨ ਗਹੀ ਸ਼ਰਨ ਜਗਮਾਤ ਜਾਇ।। ਤਿਹ ਕੀਅਸ ਚੰਡਕਾ ਦੇਵ ਰਾਇ।। ੧੬੫।।

ਅਰਥ - ਜਿਸਨੇ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੋਧਿਆਂ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕਰਕੇ ਕੰਗਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਜਗਦੰਭਾ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਫੜੀ ਸੀ ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਚੰਡਕਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਮੁੜਕੇ ਰਾਜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।। ੧੬੫।।

ਤਿਹ ਜਪਤ ਰੈਣ ਦਿਨ ਦਿਜ ਉਦਾਰ।। ਜਿਹ ਹਣਿਓ ਰੋਸ ਰਣ ਬਾਸਵਾਰ।।
ਗ੍ਰਿਹ ਹੁਤੀ ਤਾਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੁਚਾਰ।। ਤਹ ਗਇਓ ਨਾਹ ਦਿਨ ਇਕਨਿਹਾਰ।। ੧੬੬।।

ਅਰਥ - ਉਦਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਸਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜਪਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੈਰੀ ਨਸੁੰਭ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਖੋਟੀ ਚਾਲ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੁੰਦੀ

ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਪਤੀ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਵੇਖਕੇ ਫੜ ਲਿਆ॥ ੧੬੬॥

ਤ੍ਰੀਯੋ ਬਾਚ ਪਤਿ ਸੋ॥

ਕਿਹ ਕਾਜ ਮੂੜ ਸੇਵੰਤ ਦੇਵ॥ ਕਿਹ ਹੇਤ ਤਾਸ ਬੁੱਲਤ ਅਭੇਵ॥
ਕਿਹ ਕਾਰਣ ਵਾਹਿ ਪਗਿਅਨ ਪਰੰਤ॥ ਕਿਮ ਜਾਨ ਬੂਝ ਦੋਜਕ ਗਿਰੰਤ॥੧੬੭॥

ਅਰਥ – ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ–ਹੇ ਪੁਰਖ! ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਸੇਂਵਦਾ ਹੈਂ? ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅਭੇਵ ਆਖਦਾ ਹੈਂ? ਕਿਸ ਸਬੱਬ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈਂ? ਜਾਣ ਬੁੱਝਕੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈਂ?॥ ੧੬੭॥

ਕਿਹ ਕਾਜ ਮੂਰਖ ਤਿਹ ਜਪਤ ਜਾਪ॥ ਨਹੀ ਡਰਤ ਤਉਨ ਕੋ ਥਪਤ ਥਾਪ॥
ਕੈਹੋ ਪੁਕਾਰ ਰਾਜਾ ਸਮੀਪ॥ ਦੈ ਹੈ ਨਿਕਾਰ ਤੁਹਿ ਬਾਂਧ ਦੀਪ॥ ੧੬੮॥

ਅਰਥ – ਹੇ ਮੂਰਖ! ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈਂ? ਉਸਦੀ ਥਾਪਨਾਂ ਨੂੰ ਥਾਪਦਾ ਹੋਇਆ ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ? ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਪੁਕਾਰ ਕਰਾਂਗੀ, ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦੇਵੇਗਾ॥ ੧੬੮॥

ਨਹੀ ਲਖਾ ਤਾਹਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੁਨਾਰ॥ ਧਰਮਾਰਥ ਆਨ ਲਿੱਨੋ ਵਤਾਰ॥
ਸੂਦ੍ਰੰ ਸਮੱਸਤ ਨਾਸਾਰਥ ਹੇਤ॥ ਕਲਕੀ ਵਤਾਰ ਕਰਬੇ ਸਚੇਤ॥ ੧੬੯॥

ਅਰਥ – ਖੋਟੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਉਸਨੇ ਆਣਕੇ ਅਵਤਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸ਼ੂਦ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤੇ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ॥ ੧੬੯॥

ਹਿਤ ਜਾਨ ਤਾਸ ਹਟਕਿਓ ਕੁਨਾਰ॥ ਨਹੀ ਲੋਕ ਤ੍ਰਾਸ ਬੁੱਲੈ ਭਤਾਰ॥
ਤਬ ਕੁੜੀ ਨਾਰ ਚਿਤ ਰੋਸ ਠਾਨ॥ ਸੰਭਲ ਨਰੇਸ਼ ਤਨ ਕਹੀ ਆਨ॥੧੭੦॥

ਅਰਥ – ਉਸਦਾ ਭਲਾ ਜਾਣ ਕਰਕੇ, ਪਤੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਨ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ, ਨਿਲੱਜ ਹੋ ਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਬੋਲਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਤਦ ਫਿਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਵਿਚੇ ਵਿਚ ਕੁੜ੍ਹਨ ਲੱਗੀ–ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਆ ਕੇ ਸੰਭਲ ਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ॥ ੧੭੦॥

ਪੂਜੰਤ ਦੇਵੇ ਦੀਨੋ ਦਿਖਾਇ॥ ਤਿਹ ਗਹਾ ਕੋਪ ਕਰਿ ਸੂਦ੍ਰ ਰਾਇ॥
ਗਹਿ ਤਾਹਿ ਅਧਿਕ ਦੀਨੀ ਸਜਾਇ॥ ਕੇ ਹਨਤ ਤੋਹ ਕੈ ਜਪ ਨ ਮਾਇ॥੧੭੧॥

ਅਰਥ – ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ੂਦਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਫਤਕੇ, ਬਹੁਤੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਜਾਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਾਂਗਾ, ਜਾਂ ਤੂੰ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਛੱਡ ਦੇਹੁ।। ੧੭੧।।

ਰਾਜਾ ਸੂਦ੍ਰ ਬਾਚ।।

ਨਹੀ ਹਨਤ ਤੋਹ ਦਿਜ ਕਹੀ ਆਜ।। ਨਹੀ ਬੋਰ ਬਾਰੱ ਮੋ ਪੂਜ ਸਾਜ।।
ਕੈ ਤਜਹੁ ਸੇਵ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਚੰਡ।। ਨਹੀ ਕਰਤ ਆਜ ਤੋ ਕੋ ਦੁਖੰਡ।। ੧੭੨।।

ਅਰਥ – ਨੀਚ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ—ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ! ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਾਂਗਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਪੂਜਾ ਦੇ ਸਾਜ ਸਮੇਤ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੋਬ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਚੰਡ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਛੱਡ ਦੇਹੁ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤੈਨੂੰ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ।। ੧੭੨।।

ਬਿੱਪ੍ਰ ਵਾਚ ਰਾਜਾ ਸੋ।।

ਕੀਜੈ ਦੁਖੰਡ ਨਹੀ ਤਜੋ ਸੇਵ।। ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਾਚੁ ਤੁਹ ਕਹੋ ਦੇਵ।।
ਕਿਉ ਨ ਹੋਹਿ ਟੂਕ ਤਨ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰ।। ਨਹੀ ਤਜੋ ਪਾਇ ਦੇਵੀ ਉਦਾਰ।। ੧੭੩।।

ਅਰਥ – ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ— ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੇਰੇ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦੇਹੁ ਮੈਂ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗਾ, ਹੇ ਦੇਵ! ਸੁਣ ਲੈ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸੱਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਭਾਵੇਂ ਹਜ਼ਾਰ ਟੁਕੜੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ? ਮੈਂ ਫਿਰ ਭੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਚਰਨਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗਾ।। ੧੭੩।।

ਸੁਨ ਭਯੋ ਬੈਣ ਸ਼ੂਦਰ ਸੁ ਕ੍ਰੁੱਧ।। ਜਣੁ ਜੁਟਜੋ ਆਣਿ ਮਕਰਾਛ ਜੁੱਧ।।
ਦੋਊ ਦ੍ਰਿਗ ਸਕ੍ਰੁਧ ਸ੍ਰੋਨਤ ਚੁਚਾਨ।। ਜਨ ਕਾਲ ਤਾਹਿ ਦੀਨੀ ਨਿਸ਼ਾਨ।। ੧੭੪।।

ਅਰਥ – ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ, ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਰਾਜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਸ਼ਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਮਾਨੋਂ ਮਕਰਾਛ ਦੈਂਤ ਆਣਕੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਲਹੂ ਵਗਦਾ ਸੀ, ਮਾਨੋਂ ਕਾਲ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।। ੧੭੪।।

ਅਤਿ ਗਰਬ ਮੂੜ ਭ੍ਰਿਤਨ ਬੁਲਾਇ।। ਉੱਚਰੇ ਬੈਣ ਇਹ ਹਣੋ ਜਾਇ।।
ਲੈ ਗਏ ਤਾਸ ਦ੍ਰੋਹੀ ਦੁਰੰਤ।। ਜਹ ਸੰਭੂ ਸੁਭ ਦੇਵਲ ਸੁਭੰਤ।। ੧੭੫।।

ਅਰਥ – ਵਡੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਬਚਨ ਕਹੇ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਕੇ ਮਾਰ ਸੁਟੋ। ਡਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਾਲਮ ਲੋਕ ਉਸਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਸੰਭਲ ਪੁਰ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਮੰਦਰ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਸੀ।। ੧੭੫।।

ਤਿਹ ਬਾਧ ਆਂਖ ਮੁਸਕੈ ਚੜਾਇ॥ ਕੰਰ ਲੀਨ ਕਾਢ ਅਸ ਕੋ ਨਚਾਇ॥
ਜਬ ਲਗੇ ਦੇਨ ਤਿਹ ਤੇਗ ਤਾਨ॥ ਤਬ ਕੀਯੋ ਕਾਲ ਕੋ ਬਿਪ੍ਰ ਧਿਆਨ॥੧੭੬॥

ਅਰਥ – ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈਆਂ, ਫਿਰ ਮਿਆਨ ਤੋਂ ਖੰਡ ਕਢ ਲਿਆ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਤਾਣਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਲਗੇ, ਤਦ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ॥ ੧੭੬॥

ਜਬ ਕੀਯੋ ਚਿਤ ਮੋ ਬਿਪ੍ਰ ਧਿਆਨ॥ ਤਿਹ ਦੀਨ ਦਰਸ ਤਬ ਕਾਲ ਆਨ॥
ਨਹੀ ਕਰੋ ਚਿੰਤ ਚਿਤ ਮਾਂਝਿ ਏਕ॥ ਤਵ ਹੇਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਹਨਿ ਹੈ ਅਨੇਕ॥੧੭੭॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ, ਤਦ 'ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਜੀ' ਨੇ ਆਣਕੇ ਉਸਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਦਿਜ! ਤੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਇਕ ਭੀ ਚਿੰਤਾ ਨ ਕਰ, ਤੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤੇਰੇ ਵੈਰੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟਾਂਗਾ॥ ੧੭੭॥

ਤਬ ਪਰੀ ਸੂੰਕ ਭੋਰਹ ਮਝਾਰ॥ ਉਪਜਿਓ ਆਨ ਕਲਕੀ ਵਤਾਰ॥
ਤਾੜੱ ਪ੍ਰਮਾਨੁ ਕਰਿਅਸ ਉਤੰਗ॥ ਤਰ ਕੱਛ ਸੁ ਵੱਛ ਤਾਜੀ ਸੁਰੰਗ॥੧੭੮॥

ਅਰਥ – ਫਿਰ ਮੰਦਰ ਦੇ ਤਹਿਖਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਭਿਆਨਕ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਲਿਕੀ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਆਣ ਹੋਇਆ॥ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਾੜ ਜੇਡਾ ਉੱਚਾ ਖੰਡਾ ਸੀ, ਜੋ ਤੁਰਕਸਤਾਨ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਸੀ॥ ੧੭੮॥

ਸਿਰਖੰਡੀ ਛੰਦ॥ ਵੱਜੇ ਨਾਦ ਸੁਰੰਗੀ ਧੱਗਾ ਘੋਰੀਆ॥
ਨੱਚੇ ਜਾਣ ਫਿਰੰਗੀ ਵੱਜੇ ਘੁੰਘਰੂ।
ਗਦਾ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਨਿਖੰਗੀ ਝੂਲਨ ਬੈਰਖਾਂ॥
ਸਾਵਣ ਜਾਣ ਉਮੰਗੀ ਘਟਾ ਡਰਾਵਣੀ॥ ੧੭੯॥

ਅਰਥ – ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਨਾਦ ਵਜੇ ਅਤੇ ਧੱਗਾਂ ਨੇ ਗੂੰਜ ਉਠਾਈ। ਇਉਂ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਮਾਨੋਂ, ਜੰਗ ਵਿਚ ਫਿਰੰਗੀ ਨੱਚੇ ਹਨ ਤੇ ਘੁੰਘਰੂ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਦਾ ਤ੍ਰਿਸੂਲ, ਭੱਥੇ ਤੇ ਬਰਛਿਆਂ ਦੇ ਝੰਡੇ ਝੂਲਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਣੋ, ਸਾਵਣ ਦੀਆਂ ਡਰੌਣੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਉਮਡਕੇ ਆਈਆਂ ਹਨ॥ ੧੭੯॥

ਬਾਣੇ ਅੰਗ ਭੁਜੰਗੀ ਸਾਵਲ ਸੋਹਣੇ॥
ਡੂਬੇ ਸੈ ਹੱਥ ਉਤੰਗੀ ਖੰਡਾ ਧੂਹਿਆ॥

ਤਾਜੀ ਭਉਰ ਪਿਲੰਗੀ ਛਾਲਾਂ ਪਾਈਆਂ॥
ਭੰਗੀ ਜਾਣ ਭਿੜੰਗੀ ਨੱਚੇ ਦਾਇਰੀ ॥੧੮੦॥

ਅਰਥ - (ਭੁਜੰਗੀ) ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਬਾਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਲਿਕੀ ਨੇ ਤਿੰਨ ਸੈ ਹੱਥ ਉੱਚਾ ਖੰਡਾ ਧੂਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਘੋੜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਛਾਲਾਂ ਲਾਈਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮੇ ਗੋਲ ਚੱਕਰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਭੰਗੀ ਤੇ ਭੜੰਗੀ ਗਣ ਦਾਇਰਾ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੧੮੦॥

ਬੱਜੇ ਨਾਦ ਸੁਰੰਗੀ ਅਣੀਆਂ ਜੁੱਟੀਆਂ॥
ਪੈਰੈ ਧਾਰ ਪਵੰਗੀ ਫਉਜਾਂ ਚੀਰ ਕੈ॥
ਉਠੈ ਛੈਲ ਛਲੰਗੀ ਛਾਲਾਂ ਪਾਈਆਂ॥
ਝਾੜ ਝੜਾਕ ਝੜੰਗੀ ਤੇਗਾਂ ਵੱਜੀਆਂ॥ ੧੮੧॥

+(ਪਵੰਗੀ=ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੇ ਜਵਾਨ।)

ਅਰਥ - ਸੁੰਦਰ ਰਾਗ ਵਾਲੇ ਸੁਰੀਲੇ ਨਾਦ ਵਜੇ ਹਨ ਤੇ ਤਿੱਖੀਆਂ ਅਣੀਆਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਘੋੜ ਚੜੇ ਜਵਾਨ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਧਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਏ ਹਨ। ਛੈਲ ਜੁਆਨਾਂ ਨੇ ਉਠਕੇ ਛਾਲਾਂ ਪਾਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਜਦ ਤੇਗਾਂ ਝਟਕੀਆਂ ਤਾਂ ਝਾੜ-ਝਾੜ ਕਰਕੇ ਤੇਗਾਂ ਇਕ ਦੂਜੀ ਉਤੇ ਵੱਜੀਆਂ ਹਨ॥ ੧੮੧॥

ਸਮਾਨਕਾ ਛੰਦ॥ ਜੁ ਦੇਖ ਦੇਖ ਕੈ ਸਬੈ॥ ਸੁ ਭਾਜ ਭਾਜ ਗੇ ਤਬੈ॥
ਕਹਿਓ ਸੁ ਸੋਭ ਸੋਭ ਹੀ॥ ਬਿਲੋਕ ਲੋਕ ਲੋਭ ਹੀ॥ ੧੮੨॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਹੀ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਭਗੌੜੇ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਸੁੰਦਰ ਸੋਭਾ ਹੀ ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਵੇਖਣ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੋਭ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੧੮੨॥

ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੂਪ ਰਾਜਈ॥ ਬਿਲੋਕ ਭਾਨ ਲਾਜਈ॥
ਸੁ ਚੰਡ ਤੇਜ ਇਉਂ ਲਸੈਂ॥ ਪ੍ਰਚੰਡ ਜੋਤ ਕੋ ਹਸੈਂ॥ ੧੮੩॥

ਅਰਥ - ਤਿੱਖੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਸੋਭਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰ ਕੇ ਸੂਰਜ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਬੜਾ ਤਿੱਖਾ ਤੇਜ ਇਉਂ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਤਿੱਖੇ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਜੋਤ ਹੱਸਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥ ੧੮੩॥

ਸੁ ਕੋਪ ਕੋਪ ਹੈ ਹਠੀ॥ ਚਪੇ ਚਿਰਾਇ ਜਿਉ ਭਠੀ॥

ਪ੍ਰਚੰਡ ਮੰਡਲੀ ਲਸੈਂ॥ ਕਿ ਮਾਰਤੰਡ ਕੋ ਹਸੈਂ॥ ੧੮੪॥

+(ਦਿਰਾਇ=ਤਪਾਉਂਦੀ ਹੈ।)

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੱਠੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਕਰਕੇ, ਇਉਂ ਤਪੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਭੱਠੀ ਤਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਤਿੱਖੇ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਮੰਡਲੀ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਹੱਸ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੧੮੪॥

ਸੁ ਕੋਪ ਓਪ ਦੈ ਬਲੀ॥ ਕਿ ਰਾਜ ਮੰਡਲੀ ਚਲੀ॥
ਸੁ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਾਨ ਲੈ॥ ਬਿਸੇਖ ਵੀਰ ਮਾਨ ਕੈ॥ ੧੮੫॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸੈਨਿਕ ਵਰ ਪਏ ਹਨ। ਉਹ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਅਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੋਧੇ ਮਾਣ ਕਰਕੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ॥ ੧੮੫॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਭਟ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਨਚਾਇ॥ ਚਿਤ ਕੋਪ ਓਪ ਬਢਾਇ॥
ਤਰ ਕੱਛ ਅੱਛ ਤੁਰੰਗ॥ ਰਣ ਰੰਗ ਚਾਰ ਉਤੰਗ॥ ੧੮੬॥

ਅਰਥ - ਯੁੱਧ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਸਨ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਸੂਰਮੇ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਚਾ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੧੮੬॥

ਕਰ ਕ੍ਰੋਧ ਪੀਸਤ ਦਾਂਤ॥ ਕਹਿ ਆਪ ਆਪਨ ਬਾਤ॥
ਭਟ ਭਰੇ ਹਵ ਹੁਐ ਵੀਰ॥ ਕਰ ਕੋਪ ਛਾਡਤ ਤੀਰ॥ ੧੮੭॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਦੰਦ ਪੀਸ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕਰਕੇ, ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰਦੇ ਹਨ, ਓ ਸੂਰਮੇ! ਖਬਰਦਾਰ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਤੀਰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ॥ ੧੮੭॥

ਕਰ ਕੋਪ ਕਲਿ ਅਵਤਾਰ॥ ਗਹਿ ਪਾਨ ਅਜਾਨ ਕੁਠਾਰ॥
ਤਨਕੇਕ ਕੀਨ ਪ੍ਰਹਾਰ॥ ਭਟ ਜੂਝ ਗਜੇ ਸੈ ਚਾਰ॥ ੧੮੮॥

ਅਰਥ - 'ਕਲਕੀ' ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੁਹਾੜਾ ਫੜ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਲ੍ਹਾਰ ਕੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਸੌ ਸੂਰਮਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੧੮੮॥

ਭੜਥੂਆ ਛੰਦ॥

ਢਢੰਕੰਤ ਢੋਲੰ॥ ਬਬੰਕੰਤ ਬੋਲੰ॥
ਉਛੰਕੰਤ ਤਾਜੀ॥ ਗਜੰਕੰਤ ਗਾਜੀ॥ ੧੮੯॥

ਅਰਥ - ਢੋਲਾਂ ਦਾ ਢਮੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬੈਲ ਬਕਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਘੋੜੇ ਉੱਛਲਦੇ ਹਨ. ਗਾਜੀ ਗਰਜ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੧੮੯॥

ਛੁਟੰਕੰਤ ਤੀਰੰ॥ ਬਬੰਕੰਤ ਬੀਰੰ॥
ਢਲੰਕੰਤ ਢਾਲੰ॥ ਉਠੰਕੰਤ ਤਾਲੰ॥ ੧੯੦॥

ਅਰਥ - ਤੀਰ ਛੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰਦੇ ਹਨ। ਢਾਲਾਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਟਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਾਲ ਉੱਠਦੇ ਹਨ॥ ੧੯੦॥

ਖਿਮੰਕੰਤ ਖੱਗੰ॥ ਧਧੰਕੰਤ ਧੱਗੰ॥
ਛੁਟੰਕੰਤ ਨਾਲੰ॥ ਉਠੰਕੰਤ ਜ੍ਵਾਲੰ॥ ੧੯੧॥

ਅਰਥ - ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੱਦਾਂ ਵਜਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੰਦੂਕਾਂ-ਛੁੱਟਦੀਆਂ ਹਨ. ਅੱਗ ਉੱਡਦੀ ਹੈ॥ ੧੯੧॥

ਬਹੰਤੰਤ ਘਾਯੰ॥ ਝਲੰਕੰਤ ਚਾਯੰ॥
ਡਿਗੰਤੰਤ ਬੀਰੰ॥ ਭਿਗੰਤੰਤ ਭੀਰੰ॥ ੧੯੨॥

ਅਰਥ - ਜ਼ਖਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਵਗਦਾ ਹੈ. ਜੋਧਿਆ ਨੂੰ ਚਾਉ ਚੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋਧੇ ਡਿੱਗ (ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ) ਰਹੇ ਹਨ. ਕਾਇਰ ਕੰਬ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੧੯੨॥

ਟੁਟੰਤੰਤ ਖੋਲੰ॥ ਢਮੰਕੰਤ ਢੋਲੰ॥
ਟੁਟੰਕੰਤ ਤਾਲੰ॥ ਨਚੰਤੰਤ ਬਾਲੰ॥ ੧੯੩॥

ਅਰਥ - (ਖੋਲੰ) ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਪਾਏ ਹੋਏ ਲੋਹੇ ਦੇ ਟੋਪ ਟੁੱਟ ਗਏ ਹਨ, ਢੋਲ ਧੱਮਾਕਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਲ ਟੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਬੈਤਾਲ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੧੯੩॥

ਗਿਰੰਤੰਤ ਅੰਗੰ॥ ਕਟੰਤੰਤ ਜੰਗੰ॥
ਚਲੰਤੰਤ ਤੀਰੰ॥ ਭਟੰਕੰਤ ਭੀਰੰ॥ ੧੯੪॥

ਅਰਥ - ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ-ਬਾਹ ਆਦਿਕ ਅੰਗ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਜੰਗ ਵਿਚ ਕਟੀਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਸੂਰਮੇ ਭੜਕ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੧੯੪॥

ਜੁਝੰਤੰਤ ਵੀਰੰ॥ ਭਜੰਤੰਤ ਭੀਰੰ॥
ਕਰੰਤੰਤ ਕ੍ਰੋਹੰ॥ ਭਰੰਤੰਤ ਰੋਹੰ॥ ੧੯੫॥

ਅਰਥ - ਵੀਰ ਯੋਧੇ ਲੜਨ ਲੱਗੇ ਤੇ ਡਰਪੋਕ ਭੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਬਹਾਦੁਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜੋ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੧੯੫॥

ਤਜੰਤੰਤ ਤੀਰੰ॥ ਭਜਤੰਤ ਭੀਰੰ॥
ਬਹੰਤੰਤ ਘਾਯੰ॥ ਝਲੰਤੰਤ ਜਾਯੰ॥ ੧੯੬॥

ਅਰਥ - ਤੀਰ ਆ ਕੇ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਯੋਧੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ। ਫੱਟਾਂ ਹਨ ਲਹੂ ਵਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਜਗ੍ਹਾਂ ਚਮਕਦੀ ਹੈ॥ ੧੯੬॥

ਤਤੰਕੰਤ ਅੰਗੰ॥ ਜੁਟੰਕੰਤ ਜੰਗੰ॥
ਉਲੰਥੰਤ ਲੁਥੰ॥ ਪਲੰਥੰਤ ਜੁੱਥੰ॥ ੧੯੭॥

ਅਰਥ - ਕਟੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਅੰਗ ਤੜਫਦੇ ਹਨ, ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੋਧੇ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਲੋਥਾਂ ਹੇਠਾਂ-ਉੱਪਰ ਡਿੱਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਪਲੱਥੇ ਖੇਡਦੇ ਹਨ॥ ੧੯੭॥

ਢਲੰਕੰਤ ਢਾਲੰ॥ ਪੁਅੰਤੰਤ ਮਾਲੰ॥
ਨਚੰਤੰਤ ਈਸੰ॥ ਕਟੰਤੰਤ ਸੀਸੰ॥ ੧੯੮॥

ਅਰਥ - ਢਾਲਾਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਟਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਣ ਰੁੰਡਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਰੋਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧੜ ਨੱਚਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੧੯੮॥

ਉਛੰਕੰਤ ਤਾਜੀ॥ ਬਹੰਤੰਤ ਗਾਜੀ॥
ਲੁਟੰਤੰਤ ਲੁੱਥੰ॥ ਕਟੰਤੰਤ ਮੁੱਖੰ॥ ੧੯੯॥

ਅਰਥ - ਘੋੜੇ ਉੱਛਲਦੇ ਹਨ, ਗਾਜ਼ੀ (ਸੂਰਮੇ) ਮਾਰਾ ਬਕਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੋਥਾਂ ਲੋਟ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਿਰ ਕਟੇ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੧੯੯॥

ਤਪੰਤੰਤ ਤੇਗੰ॥ ਚਮੰਕੰਤ ਬੇਗੰ॥
ਨਚੇ ਮੁੰਡਮਾਲੀ॥ ਹਸੇ ਤੱਤਕਾਲੀ॥ ੨੦੦॥

ਅਰਥ - ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਤਪਾਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬਰਛੇ ਚਮਕਦੇ ਹਨ। ਰੁੰਡਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ-ਸ਼ਿਵਜੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਕਾਲੀ ਹੱਸ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੨੦੦॥

ਜੁਟੰਤੰਤ ਵੀਰੰ॥ ਛੁਟੰਤੰਤ ਤੀਰੰ॥
ਬਰੰਤੰਤ ਬਾਲੰ॥ ਢਲੰਤੰਤ ਢਾਲੰ॥ ੨੦੧॥

ਅਰਥ - ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ, ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਤੀਰ ਛੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਨਮੁਖ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰਗੀ (ਬਾਲੰ) ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ (ਅਪਛੱਰਾਂ ਵਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਢਾਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ

ਜੋਧੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੦੧।।

ਸੁਮੰਤੰਤ ਮੱਦੰ।। ਉਠੈ ਸੱਦ ਗੱਦੰ।।
ਕਟੰਤੰਤ ਅੰਗੰ।। ਗਿਰੰਤੰਤ ਜੰਗੰ।। ੨੦੨।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਮੱਦ ਦੇ ਮੱਤੇ ਹੋਂਦੇ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਉੱਚੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਲੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਕੱਟ-ਕੱਟ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੦੨।।

ਚਲੰਤੰਤ ਚਾਯੰ।। ਜੁਝੰਤੰਤ ਜਾਯੰ।।
ਰਣੰਕੰਤ ਨਾਦੰ।। ਬਜੰਤੰਤ ਬਾਦੰ।। ੨੦੩।।

(ਚਾਯੰ=ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ। ਜਾਯੰ=ਜੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ। ਨਾਦੰ=ਸੰਖ। ਰਣੰਕੰਤ=ਗੂੰਜਦੇ ਹਨ।)

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਤੱਤੇ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੰਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਰੂ ਸੰਖ ਗੂੰਜਦੇ ਹਨ, ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ।। ੨੦੩।।

ਪੁਅੰਤੰਤ ਪੜ੍ਹੀ।। ਲਗੰਤੰਤ ਅੜ੍ਹੀ।।
ਬਜੰਤੰਤ ਅੜ੍ਹੰ।। ਜੁਝੰਤੰਤ ਛੜ੍ਹੰ।। ੨੦੪।।

(ਪੁਅੰਰੰਤ=ਪ੍ਰੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੜ੍ਹੀ=ਤੀਰਾਂ ਵਿਚ। ਅੜ੍ਹੀ=ਤੀਰ ਆਕੇ। ਅੜ੍ਹੰ=(ਅਸਤ੍ਰ) ਤੀਰ। ਛੜ੍ਹੰ=ਛਤ੍ਰੀ ਜੋਧੇ।)

ਅਰਥ - ਤੀਰਾਂ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੀਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸਤ੍ਰ (ਤੀਰ) ਆ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜੋਧੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।। ੨੦੪।।

ਗਿਰੰਤੰਤ ਭੂਮੀ।। ਉਠੰਤੰਤ ਝੂਮੀ।।
ਰਟੰਤੰਤ ਪਾਨੰ।। ਜੁਝੰਤੰਤ ਜੁਆਨੰ।। ੨੦੫।।

ਅਰਥ - ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਬੇਸੁਧ ਹੋਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਬੇਸੁਧੀ ਤੋਂ ਉਠ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਤਦ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੦੫।।

ਚਲੰਤੰਤ ਬਾਣੰ।। ਰੁਕੰਤੰਤ ਦਿਸਾਣੰ।।
ਗਿਰੰਤੰਤ ਬੀਰੰ।। ਭਜੰਤੰਤ ਭੀਰੰ।। ੨੦੬।।

ਅਰਥ - ਤੀਰ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਚੌਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੂਕਾਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ (ਭੀਰੰ) ਕਾਇਰ ਲੋਕ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੦੬।।

ਨਚੰਤੰਤ ਈਸੰ॥ ਪੁਅੰਤੰਤ ਸੀਸੰ॥
ਬਜੰਤੰਤ ਡਉਰੂ॥ ਭ੍ਰਮੰਤੰਤ ਭਉਰੂ॥ ੨੦੭॥

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਰੁੰਡ ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਡਉਰੂ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ, (ਭਉਰੂ) ਭ੍ਰਿੰਗੀ ਆਦਿਕ ਗਣ ਘੁੰਮਰ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੦੭॥

ਨਚੰਤੰਤ ਬਾਲੰ॥ ਤੁਟੰਤੰਤ ਤਾਲੰ॥
ਮਚੰਤੰਤ ਵੀਰੰ॥ ਭਜੰਤੰਤ ਭੀਰੰ॥ ੨੦੮॥

ਅਰਥ - ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੱਚ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਮਨ ਦੀ ਮਸਤੀ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਲ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੂਰਮੇ ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਇਰ ਲੋਕ ਭੱਜ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੦੮॥

ਲਗੰਤੰਤ ਬਾਣੰ॥ ਢਹੰਤੰਤ ਜੁਆਣੰ॥
ਕਟੰਤੰਤ ਅੱਧੰ॥ ਭਟੰਤੰਤ ਬੱਧੰ॥ ੨੦੯॥

ਅਰਥ - ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਵਜਦਿਆਂ ਹੀ ਜੁਆਨ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਅੱਧ ਵਿਚਾਲਿਓਂ ਸਰੀਰ ਕੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਧੜ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ॥ ੨੦੯॥

ਖਹੰਤੰਤ ਖੂਨੀ॥ ਚੜੈ ਚਉਪ ਦੂਨੀ॥
ਬਹੰਤੰਤ ਅੜ੍ਹੰ॥ ਕਟੰਤੰਤ ਛੜ੍ਹੰ॥ ੨੧੦॥

ਅਰਥ - ਖੂਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਖਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦੂਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੱਟ ਸੁੱਟੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੨੧੦॥

ਬਹੰਤੰਤ ਪੱਤ੍ਰੀ॥ ਜੁਝੰਤੰਤ ਅੱਤ੍ਰੀ॥
ਹਿਣੰਕੰਤ ਤਾਜੀ॥ ਕਣੰਛੰਤ ਗਾਜੀ॥ ੨੧੧॥

+(ਪਤ੍ਰੀ=ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਤੀਰ। ਅਤ੍ਰੀ=ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ। ਤਾਜੀ=ਘੋੜੇ। ਗਾਜੀ=ਜੋਧੇ।)

ਅਰਥ - ਤੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋਧੇ ਜੂਝ ਰਹੇ ਹਨ। ਘੋੜੇ ਹਿਣਕ ਰਹੇ ਹਨ, ਲੜਾਕੇ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੧੧॥

ਤੁਟੰਤੰਤ ਚਰਮੰ॥ ਕਟੰਤੰਤ ਬਰਮੰ॥
ਗਿਰੰਤੰਤ ਭੂਮੀ॥ ਉਠੰਤੰਤ ਘੂਮੀ॥ ੨੧੨॥

+(ਚਰਮੰ=ਢਾਲਾਂ। ਬਰਮੰ=ਸੰਜੋਆਂ।)

ਅਰਥ - ਢਾਲਾਂ ਟੁੱਟ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਸੰਜੋਆਂ ਫੁੱਟ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਜੁਆਨ ਤੇ ਘੋੜੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਹਨ, ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਹੋਸ਼ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਉੱਠ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੧੨।।

ਰਟੰਤੰਤ ਪਾਨੰ।। ਕਟੰਤੰਤ ਜੁਆਨੰ।।
ਉਡੰਤੰਤ ਏਕੰ।। ਗਡੰਤੰਤ ਨੇਕੰ।। ੨੧੩।।

ਅਰਥ - ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਸੂਰਮੇ ਕਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਸੂਰਮੇ ਉਡ ਕਰਕੇ, ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਇਕ ਜੋਧਾ ਬਹੁਤਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਭੜਥੂ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੨੧੩।।

ਅਨੂਪ ਨਿਰਾਜ ਛੰਦ।।

ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਦਿੱਖਕੈ ਸੁ ਕ੍ਰੁੱਧ ਜੋਧਣੰ ਬਰੰ।।
ਸਨੱਧਬੱਧ ਉੱਦਿਤੰ ਸੁ ਕੋਪ ਓਪ ਦੇ ਰਣੰ।।
ਚਹੰਤ ਜੈਤ ਪਤ੍ਰਣੰ ਕਰੰਤ ਘਾਵ ਦੁੱਧਰੰ।।
ਤੁਟੰਤ ਅਸੱਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰਣੋ ਲਸੰਤ ਉੱਜਲੋ ਫਲੰ।। ੨੧੪।।

ਅਰਥ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ, ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ (ਉਦਿਤ) ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ, ਜੁੱਧ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਫਤੇ ਨਾਮਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬੜੇ ਡੂੰਘੇ ਘਾਉ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੀਰ ਆਦਿਕ ਅਸਤ੍ਰ ਟੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਧਨੁੱਖ ਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਚਿੱਟੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਫਲ ਲਿਸ਼ਕ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੧੪।।

ਉਠੰਤ ਭਊਰ ਭੂਰਣੋ ਕਢੰਤ ਭੈ ਕਰੀ ਸੁਰੰ।।
ਭਜੰਤ ਭੀਰ ਭੈਕਰੰ ਬਜੰਤਬੀਰ ਸੁ ਪ੍ਰਭੰ।।
ਤੁਟੰਤ ਤਾਲ ਤੱਥਿਜੰ ਨਚੰਤ ਈਸ਼ਣੋ ਰਣੰ।।
ਖਹੰਤ ਖਿਤ੍ਰਣੋ ਖਗੰ ਨਿਨੱਦਿ ਗੱਦਿ ਘੁੰਘਰੰ।। ੨੧੫।।

+(ਭਊਰ=ਜੀਵ+ਭੂਰਣੰ=ਡਰੰਣੇ, ਡਰੰਣੇ ਜੀਵ, ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਜਾਂ ਮਸਾਣ ਆਦਿਕ। ਭੈ ਕਰੀ=ਡਰਾਉਣੀ। ਭੀਰ=ਕਾਯਰ ਲੋਕ। ਖਗੰ=ਤਲਵਾਰਾਂ। ਨਿਨੱਦਿ=ਇਸ ਸੁਰ।।

ਅਰਥ - ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ ਮਸਾਣ ਆਦਿਕ ਉੱਠਦੇ ਹਨ ਜੋ ਡਰਾਉਣੀਆਂ ਛਾਅਵਾਜ਼ਾਂ ਕੱਢਦੇ ਹਨ। ਕਾਇਰ ਲੋਕ ਡਰ ਮੰਨ ਕਰਕੇ ਭੱਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਗਰਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੱਤ ਥੱਈਆ ਤਾ ਤਾਲ ਟੁੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੂਰੀਮਿਆਂ

ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਉਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਘੁੰਗਰੂਆਂ ਦੀ ਇਕ ਸੁਰ ਅਵਾਜ਼ ਵਾਂਗ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ-ਨਾਚ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਘਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ. ਇਥੇ ਜੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਟਕਰਾਉਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਏਹੋ ਹੀ ਮਾਨੋਂ ਨੱਚਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਘਰੂ ਛਣਕ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੧੫।।

ਭਜੰਤ ਆਸੁਰੀ ਸੁਤੰ ਉਠੰਤ ਭੈ ਕਰੀ ਧੁਣੰ।।
ਚਲੰਤ ਤੀਛਣੋ ਸਰੰ ਸਿਲੇਣ ਉੱਜਲੀ ਕ੍ਰਿਤੰ।।
ਨਚੰਤ ਰੰਗ ਜੋਗਣੰ ਚਚੱਕਿ ਚਉਦਣੋ ਦਿਸੰ।।
ਕਪੰਤ ਕੁੰਦਨੋ ਗਿਰੰ ਤ੍ਰਿਸੰਤ ਸਰਬਤੋ ਦਿਸੰ।। ੨੧੬।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਡਰਾਉਣੀ ਅਵਾਜ਼ ਉੱਠਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕਰਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਫਲ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੰਗ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੋਗਣੀਆਂ ਨੱਚ ਰਹੀਆਂ ਹਨ. ਚੌਹਾਂ ਚੱਕਾਂ ਦੀਆਂ ਦਿਸਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਸਾਂ ਕੰਬ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁੰਦਨ ਦਾ ਪਹਾੜ (ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ) ਕੰਬ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੨੧੬।।

ਨਚੰਤ ਬੀਰ ਬਾਵਣੰ ਖਹੰਤ ਬਾਹਣੀ ਧੁਜੰ।।
ਬਰੰਤ ਅੱਛ੍ਰਣੋ ਭਟੰ ਪ੍ਰਬੀਨ ਚੀਨ ਸੁ ਪ੍ਰਭੰ।।
ਬਕੰਤ ਡਉਰ ਡਾਮਰੀ ਅਨੰਤ ਤੰਤ੍ਰਣੋ ਰਿਸੰ।।
ਹਸੰਤ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬੰ ਪਿਸਾਚ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤਨੰ।। ੨੧੭।।

ਅਰਥ - ਬਵੰਜਾਂ ਬੀਰ ਨੱਚਦੇ ਹਨ, ਭੈਆਵਨੀ ਧੁਜਾਂ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ ਲੜ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਪੱਛਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਚਤੁਰ ਯੋਧਾ ਜਾਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਤ੍ਰੰਦ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਅਨੰਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਣ ਡਉਰ, ਡਾਮਰੂ ਆਦਿਕ ਰੱਜ ਰੱਜ ਕੇ ਡਕਾਰ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੱਛ, ਗੰਧਰਬ, ਪਿਸਾਚ, ਭੂਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਆਦਿਕ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਹੱਸ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੧੭।।

ਭਰੰਤ ਚੁੰਚ ਚਾਵਡੀ ਭਛੰਤ ਫਿਕ੍ਰਣੀ ਤਨੰ।।
ਡਕੰਤ ਡਾਕਣੀ ਡੁਲੰ ਭਰੰਤ ਪਤ੍ਰ ਸ੍ਰੋਣਤੰ।।
ਪਿਪੰਤਯਾ ਸਵੰ ਸੁਭੰ ਹਸੰਤ ਮਾਰਜਨੀ ਮ੍ਰਿੜੰ।।

ਅਟੂੱਟ ਹਾਸਣੋ ਹਸੰ ਖਿਮੰਤ ਉੱਜਲੌਂ ਅਸੰ।। ੨੧੮।।

(ਢਾਵਡੀ=ਚੀਲ੍ਹਾਂ (੨) ਗਿਰਝਾਂ। ਵਿਕੁਟੀ=ਚੜੇਲ (੨) ਗਿੱਦੜੀ। ਤਨੰ=ਪੁਤ੍ਰ। ਮਾਰਜਨੀ ਮ੍ਰਿੜੰ=ਮਿੜਾ ਤੇ ਮਾਰਜਨੀ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਦੋ ਦੇਵੀਆਂ ਜੋ ਮ੍ਰਿਤ (ਮੁਰਦੇ) ਉੱਤੇ ਸਵਾਰੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਟੂੱਟ=ਖਿੜ ਖਿੜ ਕਰਕੇ ਹੱਸਣਾ। ਅਸੰ=ਮੂੰਹ ਵਿਚਲੇ।। ਉਜੱਲੌ=ਚਿਟੇ ਦੰਦ। ਖਿਮੰਤ=ਚਮਕਦੇ ਹਨ।।)

ਅਰਥ – ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਮਾਸ ਨਾਲ ਗਿੱਰਝਾਂ ਦੀਆਂ ਚੁੰਜਾਂ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਚੁੜੇਲਾਂ ਤੇ ਗਿੱਦੜੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਭੁੰਛ ਰਹੇ ਹਨ। ਡਾਕਣੀਆਂ ਖੱਪਰ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਲਹੂ ਪੀ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਰਜਨੀ ਤੇ ਮਿੜਾ ਭਰੇ ਹੋਏ ਖੱਪਰ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਸ਼ਰਾਬ ਸਮਝਕੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਪੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਖਿੜ ਖਿੜਾਕੇ ਹੱਸਣ ਕਰਕੇ (ਅਸੰ=ਆਸ) ਮੂੰਹ ਵਿਚਲੇ ਚਿੱਟੇ ਦੰਦ ਚਮਕਦੇ ਹਨ।। ੨੧੮।।

ਅਕਵਾ ਛੰਦ।।

ਜੁੱਟੇ ਵੀਰੰ।। ਛੁੱਟੇ ਤੀਰੰ।।
ਜੁੱਝੇ ਤਾਜੀ।। ਡਿੱਗੇ ਗਾਜੀ।। ੨੧੯।।

ਅਰਥ – ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤੀਰ ਚੱਲਦੇ ਹਨ। ਲੜਾਕੇ ਜੁਆਨ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਲੜਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੧੯।।

ਬੱਜੇ ਜੁਆਣੰ।। ਬਾਹੇ ਬਾਣੰ।।
ਰੁੱਝੇ ਜੰਗੰ।। ਜੁੱਝੇ ਅੰਗੰ।। ੨੨੦।।

ਅਰਥ – ਜਵਾਨ ਤੀਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੨੦।।

ਤੁੱਟੇ ਤੰਗੰ।। ਫੁੱਟੇ ਅੰਗੰ।।
ਸੱਜੇ ਸੂਰੰ।। ਘੁੱਮੀ ਹੂਰੰ।। ੨੨੧।।

ਅਰਥ – ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਤੰਗ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਟੁੱਟ ਗਏ ਹਨ, ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਫੁੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੂਰਮੇ ਸੋਹਣੇ ਸਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਪਛਰਾਂ ਵਾਰਨੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।। ੨੨੧।।

ਜੁੱਝੇ ਹਾਥੀ।। ਰੁੱਝੇ ਸਾਥੀ।।
ਉੱਭੇ ਉਸਟੰ।। ਸੁੱਭੇ ਪੁਸਟੰ।। ੨੨੨।।

ਅਰਥ – ਹਾਥੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਜੱਟ ਸਾਥੀ ਨਾਲ ਸਾਥੀ ਰੁੱਝਾ ਹੋਇਆ

ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਜੋਧੇ ਊਠਾਂ ਉੱਤੇ ਸਵਾਰ ਹਨ, ਜੋ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਮੋਟੇ-ਤਾਜ਼ੇ ਹਨ॥ ੨੨੨॥

ਫੱਟੇ ਬੀਰੰ॥ ਛੁੱਟੇ ਤੀਰੰ॥
ਡਿੱਗੇ ਭੂਮੰ॥ ਉੱਠੇ ਘੂਮੰ॥ ੨੨੩॥

ਅਰਥ – ਸੂਰਮੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ. ਤੀਰ ਚੱਲਦੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਧੂੜ ਉੱਠ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੨੨੩॥

ਬੱਕੈ ਮਾਰੰ॥ ਚੱਕੈ ਚਾਰੰ॥
ਸੱਜੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰੰ॥ ਬੱਜੇ ਅਸਤ੍ਰੰ॥ ੨੨੪॥

ਅਰਥ – ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਚਾਰੇ ਲੋਕ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਛੱਡ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਤੀਰ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੨੪॥

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ॥ ਜੁਝਾਰੇ॥ ਅਪਾਰੇ॥ ਨਿਹਾਰੇ॥ ਬਿਚਾਰੇ॥ ੨੨੫॥

ਅਰਥ – ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਿੱਸ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੨੫॥

ਹਕਾਰੈ॥ ਪਚਾਰੈ॥ ਬਿਚਾਰੈ॥ ਪ੍ਰਹਾਰੈ॥ ੨੨੬॥

ਅਰਥ – ਇਕ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਲਲਕਾਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਦਾਉ ਵਿਚਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਵਾਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੨੬॥

ਸੁਤਾਜੀ॥ ਸਿਰਾਜੀ॥ ਸਲਾਜੀ॥ ਬਿਰਾਜੀ॥ ੨੨੭॥

ਅਰਥ – ਸੀਰਾਜ ਮੁਲਕ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੇ ਉੱਤੇ ਬਿਰਾਜ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਜੋਧੇ ਲੱਜਾ ਸਹਿਤ ਹੋ ਕੇ॥ ੨੨੭॥

ਉਠਾਵੈ॥ ਦਿਖਾਵੈ॥ ਭ੍ਰਮਾਵੈ॥ ਚਖਾਵੈ॥ ੨੨੮॥

ਅਰਥ – ਤਲਵਾਰਾਂ ਚੁੱਕਦੇ ਹਨ, ਨੰਗੀਆਂ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਭੁਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਸੁਆਦ ਚਖਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ॥ ੨੨੮॥

ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕ੍ਰਿਤ ਛੰਦ॥

ਜਹਾ ਤੀਰ ਛੁਟਤ॥ ਰਣ ਧੀਰ ਜੁਟਤ॥
ਬਰਬੀਰ ਉਠਤ॥ ਤਨ ਤ੍ਰਾਣ ਫੁਟਤ॥ ੨੨੯॥

+(ਤਨੰ ਤ੍ਰਾਨ=ਸੰਜੋਯਾ।)

ਅਰਥ – ਜਿਥੇ ਤੀਰ ਛੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਰਣਧੀਰ ਜੋਧੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਸੰਜੋਆਂ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ ਹਨ।। ੨੨੯।।

ਰਣ ਬੀਰ ਗਿਰਤ।। ਭਵ ਸਿੰਧ ਤਰਤ।।
ਨਭ ਹੂਰ ਫਿਰਤ।। ਬਰ ਬੀਰ ਬਰਤ।। ੨੩੦।।

+(ਨਭ=ਅਕਾਸ਼। ਹੂਰ=ਅਪੱਛਰਾਂ। ਬਰਤ=ਵਿਆਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।)

ਅਰਥ – ਜੋ ਜੋਧੇ ਰਣ ਵਿਚ ਮਾਰ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਅਪੱਛਰਾਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।। ੨੩੦।।

ਰਣ ਨਾਦ ਬਜਤ।। ਸੁਣ ਭੀਰ ਭਜਤ।।
ਰਣ ਭੂਮ ਤਜਤ।। ਮਨ ਮਾਝ ਲਜਤ।। ੨੩੧।।

ਅਰਥ – ਰਣ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਸੂਰਮੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਨੂੰ ਭੱਜ ਭੱਜ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਰਣਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।। ੨੩੧।।

ਫਿਰ ਫੇਰ ਲਰਤ।। ਰਣ ਜੂੱਝ ਮਰਤ।।
ਨਹਿ ਪਾਵ ਟਰਤ।। ਭਵ ਸਿੰਧ ਤਰਤ।। ੨੩੨।।

ਅਰਥ – ਉਹ ਫਿਰ ਪਿਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਰਣ ਵਿਚ ਖੂਬ ਲੜਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।। ੨੩੨।।

ਰਣ ਰੰਗ ਮਚਤ।। ਚਤੁਰੰਗ ਫਟਤ।।
ਸਰਬੰਗ ਲਟਤ।। ਮਨ ਮਾਨ ਘਟਤ।। ੨੩੩।।

ਅਰਥ – ਜੁੱਧ ਦਾ ਰੰਗ ਮਚਿਆ ਹੈ, ਚੌਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਹੰਕਾਰ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੨੩੩।।

ਬਰ ਬੀਰ ਭਿਰਤ।। ਨਹੀ ਨੈਕ ਫਿਰਤ।।
ਜਬ ਚਿੱਤ ਚਿਰਤ।। ਉਠ ਸੈਨ ਘਿਰਤ।। ੨੩੪।।

ਅਰਥ – ਜੋ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦੇ। ਜਦ ਚਿੱਤ ਚਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।। ੨੩੪।।

ਗਿਰ ਭੂਮ ਪਰਤ।। ਸੁਰ ਨਾਰ ਬਰਤ।।
ਨਹੀ ਪਾਵ ਟਰਤ।। ਮਨ ਕੋਪ ਭਰਤ।। ੨੩੫।।

ਅਰਥ – ਜੋ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਆਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਪੈਰ ਵੀ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਹੱਟਦੇ।। ੨੩੫।।

ਕਰ ਕੋਪ ਮੰਡਤ।। ਪਗ ਦ੍ਵੈ ਨ ਭਜਤ।।
ਕਰ ਰੋਸ ਲਰਤ।। ਗਿਰ ਭੂਮ ਪਰਤ।। ੨੩੬।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਜੁੱਧ ਮੰਡ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਦੋ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਭੱਜਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।। ੨੩੬।।

ਰਣ ਨਾਦ ਬਜਤ।। ਸੁਣ ਮੇਘ ਲਜਤ।।
ਸਭ ਸਾਜ ਸਜਤ।। ਪਗ ਦ੍ਵੈ ਨ ਭਜਤ।। ੨੩੭।।

ਅਰਥ – ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਬੱਦਲ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਸਾਰੇ ਸਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੋ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ ਹਨ।। ੨੩੭।।

ਰਣ ਚੱਕ੍ਰ ਚਲਤ।। ਦੁਤਿ ਮਾਨ ਦਲਤ।।
ਗਿਰ ਮੇਰ ਹਲਤ।। ਭਟ ਸ੍ਰੋਣ ਪਲਤ।। ੨੩੮।।

ਅਰਥ – ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੋ ਚੱਕ੍ਰ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦ੍ਰਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਮਾਣ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਚੱਕ੍ਰ ਦੀ ਚਮਕ ਵੇਖਕੇ ਚਾਨਣਾ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਦੇ ਰੌਲੇ ਕਰਕੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਹਿੱਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਪੇਟੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਜੋਧੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲੇਥ੍ਹ-ਪੇਥ੍ਹ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ।। ੨੩੮।।

ਰਣ ਰੰਗ ਮਚਤ।। ਬਰ ਬੰਬ ਬਜਤ।।
ਰਣ ਖੰਭ ਗਡਤ।। ਅਸਵਾਰ ਮਡਤ।। ੨੩੯।।

ਅਰਥ – ਜੁੱਧ ਦਾ ਰੰਗ ਮਚਦਾ ਹੈ, ਬੜੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਚੱਲ ਖੜੋਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਥੰਮਾ ਗਡਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਅਸਵਾਰ ਭੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਸਵਾਰ ਭੀ ਅਚੱਲ ਹੋ ਖੜੋਂਦੇ ਹਨ।। ੨੩੯।।

ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਿਰਤ।। ਕਰ ਕੋਪ ਭਿਰਤ।।
ਨਹੀ ਫਿਰੇ ਫਿਰਤ।। ਅਤਿ ਚਿੱਤ ਚਿਰਤ।। ੨੪੦।।

ਅਰਥ – ਪਹਿਲੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਕਰਤੱਬ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਲੜਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਾਂਹ ਨੂੰ ਮੋੜਿਆਂ ਭੀ ਮੁੜਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਚਿੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਮੁੜਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਪਿਛੇ ਤਾਂ ਮੁੜਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜ਼ਿਦ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੪੦॥

ਚਾਚਰੀ ਛੰਦ॥

ਹਕਾਰੈ॥ ਪ੍ਰਚਾਰੈ॥ ਪ੍ਰਹਾਰੈ॥ ਕ੍ਰਵਾਰੈ॥ ੨੪੧॥

ਉਠਾਵੈ॥ ਦਿਖਾਵੈ॥ ਭ੍ਰਮਾਵੈ॥ ਚਲਾਵੈ॥ ੨੪੨॥

ਅਰਥ – ਇਕ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਲਲਕਾਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕਰਕੇ, ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੇਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੪੧॥ ੨੪੨॥

ਸੁਧਾਵੈ॥ ਰਿਸਾਵੈ॥ ਉਠਾਵੈ॥ ਚਖਾਵੈ॥ ੨੪੩॥

ਅਰਥ – ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚੁਕ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਸਵਾਦ ਚਖਾ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੪੩॥

ਜੁਝਾਰੇ॥ ਅਪਾਰੇ॥ ਹਜਾਰੇ॥ ਅਰਿਆਰੇ॥ ੨੪੪॥

ਅਰਥ – ਲੜਾਕੇ ਜੋਧੇ ਬੇਗਿਣਤ ਹਨ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਹਠੀਲੇ ਜੁਆਨ ਹਨ॥ ੨੪੪॥

ਸੁਢੂਕੇ॥ ਕਿਕੂਕੇ॥ ਭਭੂਕੇ॥ ਕਿਝੂਕੇ॥ ੨੪੫॥

ਅਰਥ – ਉਹ ਨੇੜੇ ਢੁੱਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਲਲਕਾਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਬੂਕੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਭੱਠੀ ਵਿਚ ਬਾਲਣ ਦਾ ਝੋਕਾ ਪਿਆ ਹੈ॥ ੨੪੫॥

ਸੁਬਾਣੰ॥ ਸੁਧਾਣੰ॥ ਅਚਾਣੰ॥ ਜੁਆਣੰ॥ ੨੪੬॥

ਅਰਥ – ਉਹ ਤੀਰ ਨੂੰ ਸੰਧਾਨ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥ ਫਿਰ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਜੁਆਨ ਨੂੰ ਫੁੰਡ ਦੇਂਦੇ ਹਨ॥ ੨੪੬॥

ਧਮੱਕੇ॥ ਹਮੱਕੇ॥ ਝੜੱਕੇ॥ ਛਟੱਕੇ॥ ੨੪੭॥

ਅਰਥ – ਧੱਕ ਮਧੱਕੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਹਮ ਤੁਮ ਕੇ ਬੋਲੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਝਟਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਤੀਰ ਛੁੱਟਦੇ ਹਨ॥ ੨੪੭॥

ਸਗਾਜੈ॥ ਸਸਾਜੈ॥ ਨਭਾਜੈ॥ ਬਿਰਾਜੈ॥ ੨੪੮॥

ਅਰਥ – ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਗਰਜਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਸਹਿਜ ਸਜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਾਹਮਣੇ ਬਿਰਾਜ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੪੮॥

ਨਿਖੰਗੀ॥ ਖਤੰਗੀ। ਸੁਰੰਗੀ॥ ਭਿੜੰਗੀ॥ ੨੪੯॥

ਅਰਥ - ਭੱਥਿਆਂ ਵਾਲੇ ਤੀਰਾਂ ਵਾਲੇ। ਸੂਹੇ ਰੰਗ ਦੇ ਕਪੜਿਆਂ ਵਾਲੇ. ਭਿੜਨ ਦੇ ਪੱਖ ਵਾਲੇ॥ ੨੪੯॥

ਤਮੱਕੈ॥ ਪਲੱਕੈ॥ ਹਸੱਕੈ॥ ਪ੍ਰਧੱਕੈ॥ ੨੫੦॥

ਅਰਥ - ਭਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ, ਪਲ ਪਲ ਕਰਕੇ. ਹੱਸਦੇ ਹੋਏ. ਵੈਰੀ ਦਲ ਨੂੰ ਪਿਛਾਂਹ ਨੂੰ ਧੱਕ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵਧਦੇ ਹੋਏ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੇ॥ ੨੫੦॥

ਸੁਬੀਰੰ॥ ਸੁਧੀਰੰ॥ ਪ੍ਰਹੀਰੰ॥ ਤਤੀਰੰ॥ ੨੫੧॥

ਅਰਥ - ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਮੇ, ਵਡੇ ਧੀਰਜ ਸਹਿਤ ਹਨ. ਜੋ ਮਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਤਿੱਖੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ॥ ੨੫੧॥

ਪਲੱਟੈਂ॥ ਬਿਲੱਟੈਂ॥ ਨਛੁੱਟੈਂ॥ ਉਪੱਟੈਂ॥ ੨੫੨॥

ਅਰਥ - ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਉਲਟ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਪਿਛਾਂਹ ਧੱਕ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਜੀਊਂਦੇ ਛੁੱਟਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ. ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਪੁੱਟ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ॥ ੨੫੨॥

ਬਬੱਕੈਂ॥ ਨਥੱਕੈਂ॥ ਧਸੱਕੈਂ॥ ਝਝੁੱਕੈਂ॥ ੨੫੩॥

ਅਰਥ - ਬਕਾਰਦੇ ਹਨ, ਥੱਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਵੈਰੀ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਵਿਚ ਧਸ ਕਰਕੇ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਝਿਭਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ॥ ੨੫੩॥

ਸਖੱਗੰ॥ ਅਦੱਗੰ॥ ਅਜੱਗੰ॥ ਅਭੱਗੰ॥ ੨੫੪॥

ਅਰਥ - ਸੁੰਦਰ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ, ਦੱਾਗ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਹ ਰਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਰਣ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ॥ ੨੫੪॥

ਝਮੱਕੈਂ॥ ਖਿਮੱਕੈਂ॥ ਬਬੱਕੈਂ॥ ਉਥੱਕੈਂ॥ ੨੫੫॥

ਅਰਥ - ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਇਉਂ ਚਮਕਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਜਿਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਹੈ। ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਕੇ ਉਲਟਾ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ॥ ੨੫੫॥

ਭਗਉਤੀ ਛੰਦ॥

ਕਿ ਜੁੱਟੈਂਤ ਬੀਰੰ॥ ਕਿ ਛੁੱਟੈਂਤ ਤੀਰੰ॥
ਕਿ ਫੁੱਟੈਂਤ ਅੰਗੰ॥ ਕਿ ਜੁੱਟੈਂਤ ਜੰਗੰ॥ ੨੫੬॥

ਅਰਥ - ਕਿ ਜੋਧੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੱਜਦਾ ਹੈ. ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਫੁੱਟ (ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹਨ॥ ੨੫੬॥

ਕਿ ਮੱਚੈਤ ਸੂਰੰ।। ਕਿ ਘੁੱਮੈਤ ਹੂਰੰ।।
ਕਿ ਬੱਜੈਤ ਖੱਗੰ।। ਕਿ ਉੱਠੈਤ ਅੱਗੰ।।੨੫੭।।

ਅਰਥ - ਕਿ ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਮੱਚੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਪਛਰਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਵੱਜਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਚਿਣਗਾਰੀਆਂ ਉੱਠਦੀਆਂ ਹਨ।।੨੫੭।।

ਕਿ ਫੁੱਟੇਤ ਅੰਗੰ।। ਕਿ ਰੁੱਝੇਤ ਜੰਗੰ।।
ਕਿ ਨੱਚੇਤ ਤਾਜੀ।। ਕਿ ਗੱਜੇਤ ਗਾਜੀ।। ੨੫੮।।

ਅਰਥ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਫੁਟ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਘੋੜੇ ਨੱਚਦੇ ਹਨ, ਲੜਾਕੇ ਜੋਧੇ ਲਲਕਾਰਦੇ ਹਨ।। ੨੫੮।।

ਕਿ ਘੱਲੇਤ ਘਾਯੰ।। ਕਿ ਝੱਲੇਤ ਚਾਯੰ।।
ਕਿ ਡਿੱਗੇਤ ਧੁੱਮੀ।। ਕਿ ਝੱਮੇਤ ਝੁੱਮੀ।।੨੫੯।।

ਅਰਥ - 'ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦਾਉ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੱਲਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਧੜੱਮ ਕਰਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਝੂਮਦੇ ਹੋਏ ਝੁਕਦੇ ਹਨ।। ੨੫੯।।

ਕਿ ਛੱਡੇਤ ਹੂਹੰ।। ਕਿ ਸੁੱਭੇਤ ਬਜੂਹੰ।।
ਕਿ ਡਿੱਗੇਤ ਚੇਤੰ।। ਕਿ ਨੱਚੇਤ ਪ੍ਰੇਤੰ।।੨੬੦।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਲਲਕਾਰੇ ਛੱਡਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬਯੂਹੰ ਝੁੰਡ ਦੇ ਵਿਚ ਸੋਭਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਅਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਉੱਠਦੇ ਖੜੋਂਦੇ ਹਨ, ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੬੦।।

ਕਿ ਬੁੱਠੇਤ ਬਾਣੰ।। ਕਿ ਜੁੱਝੇਤ ਜੁਆਣੰ।।
ਕਿ ਮੱਤੇਤ ਨੂਰੰ।। ਕਿ ਤੱਕੇਤ ਹੂਰੰ।। ੨੬੧।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜੁਆਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋ ਇਕ ਆਪਣੇ ਸੁੰਦਰ ਨੂਰ ਕਰਕੇ ਮੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੂਰਾਂ ਤੱਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਦੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਲੈ ਜਾਈਏ।। ੨੬੧।।

ਕਿ ਜੁੱਝੇਤ ਹਾਥੀ।। ਕਿ ਸਿੱਝੇਤ ਸਾਥੀ।।
ਕਿ ਭੱਗੇਤ ਵੀਰੰ।। ਕਿ ਲੱਗੇਤ ਤੀਰੰ।।੨੬੨।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਹਾਥੀ ਉਪਰ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਤਨੇ ਸਾਥੀ ਸ਼ਹੀਦ

ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜੋਧੇ ਭੀ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਲੱਗੇ ਹਨ॥ ੨੬੨॥

ਕਿ ਰੱਜੇਤ ਰੋਸੰ॥ ਕਿ ਤੱਜੇਸ ਹੋਸੰ॥
ਕਿ ਖੁੱਲੇਤ ਕੇਸੰ॥ ਕਿ ਭੁੱਲੇਤ ਭੇਸੰ॥੨੬੩॥

ਅਰਥ – ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਤੇ ਅਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਭੇਸ ਵੀ ਵਿਗੜ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੨੬੩॥

ਕਿ ਜੁੱਝੇਤ ਹਾਥੀ॥ ਕਿ ਲੁੱਝੇਤ ਸਾਥੀ॥
ਕਿ ਛੁੱਟੇਤ ਤਾਜੀ॥ ਕਿ ਗੱਜੇਤ ਗਾਜੀ॥ ੨੬੪॥

ਅਰਥ – ਜੋ ਹਾਥੀ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਲੜਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਘੋੜੇ ਛੁੱਟ ਗਏ, ਜੋ ਗਾਜੀ-ਜੋਧੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੬੪॥

ਕਿ ਘੁੱਮੀਤ ਹੂਰੰ॥ ਕਿ ਭੁੰਮੀਤ ਪੂਰੰ॥
ਕਿ ਜੁੱਝੇਤ ਵੀਰੰ॥ ਕਿ ਲੱਗੇਤ ਤੀਰੰ॥੨੬੫॥

ਅਰਥ – ਅਪੱਛਰਾਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਰਣਭੂਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਜੋਧੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰ ਲੱਗੇ ਹਨ॥ ੨੬੫॥

ਕਿ ਚੱਲੇਤ ਬਾਣੰ॥ ਕਿ ਰੁੱਕੀ ਦਿਸਾਣੰ॥
ਕਿ ਝਮਕੰਤ ਤੇਗੰ॥ ਕਿ ਨਭ ਜਾਨ ਬੇਗੰ॥੨੬੬॥

ਅਰਥ – ਤੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਚਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾ ਰੁਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ (ਬੇਗੰ=ਚਪਲਾ) ਬਿਜਲੀ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥ ੨੬੬॥

ਕਿ ਛੁੱਟੇਤ ਗੋਰੰ॥ ਕਿ ਬੁੱਠੇਤ ਓਰੰ॥
ਕਿ ਗੱਜੇਤ ਗਾਜੀ॥ ਕਿ ਪੱਲੇਤ ਤਾਜੀ॥ ੨੬੭॥

ਅਰਥ – ਜੋ ਗੋਲੇ ਛੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ, ਓਹੋ ਹੀ ਮਾਨੋਂ, ਗੜੇ ਵਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋ ਗਾਜੀ-ਸੂਰਮੇ ਹਨ। ਲਲਕਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ (ਪੇਲੇ) ਅੱਗੇ ਧੱਕ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੬੭॥

ਕਿ ਕੱਟੇਤ ਅੰਗੰ॥ ਕਿ ਡਿੱਗੇਤ ਜੰਗੰ॥
ਕਿ ਮੱਤੇਤ ਮਾਣੰ॥ ਕਿ ਲੁੱਝੇਤ ਜੁਆਣੰ॥ ੨੬੮॥

ਅਰਥ – ਜੋ ਅੰਗ ਕੱਟੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਜੰਗ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਜੋ ਮਾਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਜੁਆਨ ਜੁੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੬੮॥

ਕਿ ਬੱਕੇਤ ਮਾਰੰ॥ ਕ਼ਿ ਚੱਕੇਤ ਚਾਰੰ॥
ਕਿ ਢੁੱਕੇਤ ਢੀਠੀ॥ ਕਿ ਦੇਵੇ ਨ ਪੀਠੀ॥ ੨੬੯॥

ਅਰਥ - ਜੋ ਮਾਰ ਲੌ ਮਾਰ ਲੌ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਚੌਹਾਂ ਚੱਕ ਨੂੰ (ਤਚਾਰੰ) ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਤੱਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋ ਢੀਠਤਾ ਦੇ ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਢੀਠ ਹਨ, ਜੋ ਪਕੇ ਪੀਠਤਾ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਵਿਚ ਦੱਬ ਰਹੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਪੂਰਨ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਵਾਲੇ ਹਨ॥ ੨੬੯॥

ਕਿ ਘੱਲੈਤ ਸਾਂਗੰ॥ ਕਿ ਬੱਕੈਤ ਬਾਂਗੰ॥
ਕਿ ਮੁੱਛੰਤ ਬੰਕੀ॥ ਕਿ ਹੱਠੇਤ ਹੰਕੀ॥ ੨੭੦॥

ਅਰਥ - ਉਹ ਬਰਛੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਬਾਂਗ ਦੇਣ ਵਾਂਗੂੰ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋ ਟੇਢੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਹਠੀਲੇ ਜੋਧੇ ਹੁੰਕਾਰ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੭੦॥

ਕਿ ਬੱਜੇਤ ਢੋਲੰ॥ ਕਿ ਬੱਕੇਤ ਬੋਲੰ॥
ਕਿ ਬੱਜੇ ਨਗਾਰੇ॥ ਕਿ ਜੁੱਟੇ ਹਠਿਆਰੇ॥ ੨੭੧॥

ਅਰਥ - ਢੋਲ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋਧੇ ਬੱਕਾਰੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਹਠੀਲੇ ਜੋਧੇ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੨੭੧॥

ਉਛੱਕੇਤ ਤਾਜੀ॥ ਹਮੱਕੇਤ ਗਾਜੀ॥
ਛੁਟੱਕੇਤ ਤੀਰੰ॥ ਭੱਟਕੇਤ ਭੀਰੰ॥ ੨੭੨॥

ਅਰਥ - ਘੋੜੇ ਉੱਛਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਗਾਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਚਾਹੁੰਣ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਹਮਾਕਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਾਇਰ ਲੋਕ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਭਟਕ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੭੨॥

ਭਵਾਨੀ ਛੰਦ॥

ਜਹਾਂ ਬੀਰ ਜੁੱਟੈਂ॥ ਸਭੈ ਠਾਟ ਠੱਟੈਂ॥
ਕਿ ਨੇਜੇ ਪਲੱਟੈਂ। ਚਮਤਕਾਰ ਛੁੱਟੈਂ॥ ੨੭੩॥

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਜੋਧੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਠਾਟ ਠਟੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਨੇਜ਼ੇ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਪਲਟਾ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਨੇਜ਼ਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੭੩॥

ਜਹਾਂ ਸਾਰ ਬੱਜੈ॥ ਤਹਾਂ ਬੀਰ ਗੱਜੈ॥
ਮਿਲੈ ਸੰਜ ਸੱਜੈ॥ ਨ ਦ੍ਵੈ ਪੈਗ ਭੱਜੈ॥ ੨੭੪॥

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਜੋਧੇ ਗਰਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਜੋਆਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਟਕਰਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਕ ਪੈਰ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ। ਰਣ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਭਜਦੇ।। ੨੭੪।।

ਕਹੂੰ ਭੂਰ ਭਾਜੈ।। ਕਹੂੰ ਵੀਰ ਗਾਜੈ।।
ਕਹੂੰ ਜੋਧ ਜੁੱਟੈ।। ਕਹੂੰ ਟੋਪ ਟੱਟੈ।। ੨੭੫।।

ਅਰਥ - ਕਿਧਰੇ ਬਹੁਤੇ ਭੀਰੂ (ਕਾਇਰ ਲੋਕ) ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਜੋਧੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਧਰੇ ਜੋਧੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਟੋਪ ਟੁੱਟੇ ਪਏ ਹਨ।। ੨੭੫।।

ਜਹਾਂ ਜੋਧ ਜੁੱਟੈ।। ਤਹਾਂ ਅਸਤ੍ਰ ਛੁੱਟੈ।।
ਨ੍ਰਿਭੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੱਟੈ।। ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਲੁੱਟੈ।। ੨੭੬।।

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਜੋਧੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਥੇ ਤੀਰ ਛੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਿੱਡਰ ਜੋਧੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਲ ਕੱਟ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਸੂਰਮੇ ਲੁਟਕ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੭੬।।

ਕਹੂੰ ਮਾਰ ਬੱਕੈ।। ਕਿਤੇ ਬਾਜ ਉਥੱਕੈ।।
ਕਿਤੇ ਸੈਣ ਹੱਕੈ।। ਕਿਤੇ ਦਾਵ ਤੱਕੈ।। ੨੭੭।।

ਅਰਥ - ਕਿਤੇ ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਉਲਟ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਅਗੇ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਦਾਉ ਤੱਕ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੭੭।।

ਕਿਤੇ ਘਾਇ ਮੇਲੈ।। ਕਿਤੇ ਸੈਣ ਪੇਲੈ।।
ਕਿਤੇ ਭੂਮ ਡਿੱਗੇ।। ਤਨੰ ਸ੍ਰੋਣ ਭਿੱਗੇ।। ੨੭੮।।

ਅਰਥ - ਕਿਧਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਅਗੇ ਧੱਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਹਨ।। ੨੭੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਬਿਧ ਮਚਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰਣ ਅਰਧ ਮਹੂਰਤ ਉਦੰਡ।।
ਬੀਸ ਅਯੁਤ ਦਸ ਸਤ ਸੁਭਟ ਜੂੱਝਤ ਭਏ ਅਡੰਡ।। ੨੭੯।।

+(ਮਹੂਰਤ=ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਜਿੰਨਾਂ ਸਮਾਂ। ਅਯੁਤ=ਲੱਖ, ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ। ਦਸ ਸਤ=ਦਸ ਸੌ, ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ।)

ਅਰਥ - ਇਕ ਮਹੂਰਤ ਤੇ ਔਧੇ ਉਦੰਡ ਜਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੀਹ ਲੱਖ, ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਬੜੇ ਬਹਾਦੁਰ ਜੋਧੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ।। ੨੭੯।।

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਸੁਣਿਓ ਸੰਭ ਰੇਸੰ॥ ਭਇਓ ਅੱਪ ਭੇਸੰ॥
ਉੜੀ ਬੰਬ ਰੈਣੰ॥ ਛੁਹੀ ਸੀਸ ਗੈਣੰ॥੨੮੦॥

ਅਰਥ – ਸੰਭਰ ਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਏਨੇ ਸੂਰਮਿਆ ਦਾ ਮਰਣਾ ਸੁਣ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਆਪ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੈ। (ਬੰਬ) ਧੌਂਸਾ ਵਜਾਕੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਫੌਜ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋ (ਰੈਣੰ=ਰੇਣ) ਗਰਦ ਉੱਡੀ, ਉਸਨੇ ਜਾ ਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਛੋਹ ਲਿਆ॥ ੨੮੦॥

ਛਕੇ ਟੋਪ ਸੀਸੰ॥ ਘਣੰ ਭਾਨ ਦੀਸੰ ਦੇਹੀ॥
ਸਸੰ ਨਾਹ ਦੇਹੀ॥ ਕਥੌਂ ਉਕਤ ਕੇਹੀ॥ ੨੮੧॥

ਅਰਥ – ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਉੱਤੇ ਟੋਪ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਜਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਸਮਾਨ ਰਾਜੇ ਦੀ ਦੇਹੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੇਹੜੀ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਕਥਨ ਕਰਾਂ?॥ ੨੮੧॥

ਮਨੋ ਸਿੱਧ ਸੁੱਧੰ॥ ਸੁਭੀ ਜ੍ਵਾਲ ਉੱਧੰ॥
ਕਸੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਡ੍ਰੋਣੰ॥ ਗੁਰੂ ਜਾਣ ਦ੍ਰੋਣੰ॥੨੮੨॥

ਅਰਥ – ਮਾਨੋਂ, ਨਰੋਲ ਹੀ-ਸਿਧੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਮਾਨੋਂ ਅੱਗ ਦੀ ਉੱਚੀ ਲਾਟ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। (ਡ੍ਰੋਣੰ) ਉਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਜ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੨੮੨॥

ਮਹਾ ਢੀਠ ਢੂਕੇ॥ ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਕੂਕੇ॥
ਕਰੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਾਤੰ॥ ਉਠੈ ਅਸਤ੍ਰ ਘਾਤੰ॥ ੨੮੩॥

ਅਰਥ – ਵੱਡੇ ਢੀਠ ਯੋਧੇ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰ ਲੈ ਮਾਰ ਲੈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੀ ਮਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਦਾਉ-ਪੇਚ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ॥ ੨੮੩॥

ਖਗੰ ਖੱਗ ਬੱਜੇ॥ ਨਦੰ ਮੱਛ ਲੱਜੇ॥
ਉਠੈ ਛਿੱਛ ਇੱਛੰ॥ ਬਹੈ ਬਾਣ ਤਿੱਛੰ॥੨੮੪॥

ਅਰਥ – ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਵਜਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੰਚਲਤਾਈ ਵੇਖ ਕੇ ਨਦੀ ਵਿਚਲਾ ਮੱਛ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਛਿੱਟਾਂ ਜ਼ਖਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਠਕੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਉਡਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਮਾਨੋਂ ਤਿਖੇ ਤੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੮੪॥

ਗਿਰੇ ਬੀਰ ਧੀਰੰ॥ ਧਰੇ ਬੀਰ ਚੀਰੰ॥

ਮੁਖੰ ਮੁੱਛ ਬੰਕੀ।। ਮਚੇ ਬੀਰ ਹੰਕੀ।। ੨੮੫।।

ਅਰਥ – ਧੀਰਜ ਧਾਰੀ ਯੋਧੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਸਤ੍ਰ ਧਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਟੇਢੀਆਂ ਮੁਛਾਂ ਹਨ, ਸੂਰਮੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਮਚੇ ਹੋਏ ਹਨ।। ੨੮੫।।

ਛੁਟੈ ਬਾਣ ਧਾਰੰ।। ਧਰੇ ਖੱਗ ਸਾਰੰ।।
ਗਿਰੇ ਅੰਗ ਭੰਗੰ।। ਚਲੇ ਜਾਇ ਜੰਗੰ।। ੨੮੬।।

ਅਰਥ – ਤਿਖੀ ਧਾਰ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਛੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਚੰਗੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਖੰਡੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅੰਗ ਟੁੱਟ-ਟੁੱਟ ਕੇ ਡਿਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੮੬।।

ਨਚੇ ਮਾਸ ਹਾਰੰ।। ਹਸੈ ਬਿਓਮ ਚਾਰੰ।।
ਪੁਐ ਈਸ ਸੀਸੰ।। ਛਲੀ ਬਾਰਣੀਸੰ।। ੨੮੭।।

ਅਰਥ – ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਆਦਿਕ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਹੱਸਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਰੁੰਡ ਮਾਲ ਵਿਚ ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਹਿਨਣ ਵਸਤੇ ਬਾਰਣੀਸੰ ਹਾਥੀ ਦੀ ਛਲੀ ਖਲੜੀ ਉਤਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੨੮੭।।

ਸੁਟੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੰ।। ਕਟੈ ਅਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ।।
ਗਿਰੇ ਰੱਤ ਖੇਤੰ।। ਕਟੇ ਬੀਰ ਚੇਤੰ।। ੨੮੮।।

ਅਰਥ – ਧਾਰੀਦਾਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਛੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਅਸਤ੍ਰ ਤੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਝਾਲ ਨੂੰ ਕੱਟ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੋਧਿਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ, ਬੇ-ਖਬਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਕੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੮੮।।

ਉਠੇ ਕ੍ਰੁੱਧ ਧਾਰੰ।। ਮਚੇ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ।।
ਖਹੇ ਖੱਗ ਖੂਨੀ।। ਚੜੇ ਚਊਪ ਦੂਨੀ।। ੨੮੯।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਧਾਰ ਉੱਠਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਚੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝਾੜ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਲਹੂ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਖਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਦੂਣੀ ਚੌਂਪ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।। ੨੮੯।।

ਪਿਪੰ ਸ੍ਰੋਣ ਦੇਵੀ।। ਹਸੈ ਅੰਸ ਭੇਵੀ।।
ਅਟਾ ਅੱਟ ਹਾਸੰ।। ਸੁ ਜੋਤੰ ਪ੍ਰਕਾਸੰ।। ੨੯੦।।

ਅਰਥ – ਦੇਵੀ ਲਹੂ ਪੀਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਭੇਵ ਦਾ ਅੰਸ ਰੂਪ ਹੈ। ਖਿੜ ਖਿੜਾਕੇ ਹਸ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਜੋਤ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।। ੨੯੦।।

ਢੁਕੇ ਢੀਠ ਢਾਲੰ।। ਨਚੇ ਮੁੰਡ ਮਾਲੰ।।

ਕਰੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਾਤੰ।। ਉਠੈ ਅਸਤ੍ਰ ਘਾਤੰ।। ੨੯੧।।

ਅਰਥ – ਢੀਠ ਜੋਧੇ ਢਾਲਾਂ ਲੈ ਕੇ ਨੇੜੇ ਢੁਕੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮੁੰਡਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਦਾਉ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ।। ੨੯੧।।

ਰੁਪੇ ਵੀਰ ਧੀਰੰ।। ਤਜੈ ਤਾਣ ਤੀਰੰ।।
ਝਮੈ ਬਿੱਜੁ ਬੇਗੰ।। ਲਸੈ ਏਮ ਤੇਗੰ।। ੨੯੨।।

ਅਰਥ – ਧੀਰਜ ਧਾਰੀ ਸੂਰਮੇਂ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਪੈਰ ਜਮਾਈ ਖੜੇ ਹਨ, ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਵੇਗ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹਨ।। ੨੯੨।।

ਖਹੇ ਖੱਗ ਖੂਨੀ।। ਚੜੇ ਚੌਪ ਦੂਨੀ।।
ਕਰੈ ਚਿੱਤ੍ਰ ਚਾਰੰ।। ਬਕੈ ਮਾਰ ਮਾਰੰ।। ੨੯੩।।

ਅਰਥ – ਤਲਵਾਰ ਲਹੂ ਨਾਲ ਛੋਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਦੂਣੀ ਚੌਪ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ। ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਤਸਵੀਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰ ਲੈ ਮਾਰ ਲੈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।। ੨੯੩।।

ਅਪੋ ਆਪ ਦਾਬੈਂ।। ਰਣੰ ਬੀਰ ਫਾਬੈਂ।।
ਘਣੰ ਘਾਇ ਪੇਲੈਂ।। ਮਹਾ ਵੀਰ ਝੇਲੈਂ।। ੨੯੪।।

ਅਰਥ – ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਦਾਉ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਫੱਬ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਬਹਾਦੁਰ ਯੋਧੇ ਸੱਟ ਨੂੰ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ।। ੨੯੪।।

ਮਡੇ ਵੀਰ ਸੁੱਧੰ।। ਕਰੈ ਮੱਲ ਜੁੱਧੰ।।
ਅਪੋ ਆਪ ਬਾਹੈਂ।। ਉਭੈ ਜੀਤ ਚਾਹੈਂ।। ੨੯੫।।

ਅਰਥ – ਜੋਧੇ ਨਿਰੋਲ ਬੀਰ ਰਸ ਵਿਚ ਮੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਮੱਲ ਜੁੱਧ ਕੁਸ਼ਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਦਾਉ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਫਤਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।। ੨੯੫।।

ਰਣੰ ਰੰਗ ਰੱਤੇ।। ਚੜੇ ਤੇਜ ਤੱਤੇ।।
ਖੁਲੇ ਖੱਗ ਖੂਨੀ।। ਚੜੈ ਚਉਪ ਦੂਨੀ।। ੨੯੬।।

ਅਰਥ – ਜੋ ਜੁੱਧ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੱਤੇ ਤੇਜ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਖੂਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਖੜਗ (ਖੁੱਲੇ) ਨੰਗੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਦੂਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ।। ੨੯੬।।

ਨਭੰ ਹੂਰ ਪੂਰੰ।। ਭਏ ਵੀਰ ਚੂਰੰ।।

ਬਜੇ ਤੂਰ ਤਾਲੀ ॥ ਨਚੇ ਮੁੰਡ ਮਾਲੀ ॥੨੯੭॥

ਅਰਥ – ਅਕਾਸ਼ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਜੋਧੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ (ਚੂਰੰ) ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਵਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੂਰ ਤੇ ਤਾਲੀ ਵੱਜਦੀ ਹੈ, ਮੁੰਡਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੨੯੭॥

ਰਣੰ ਹੂਹ ਉੱਠੈ॥ ਸਰੰ ਧਾਰ ਬੁਠੈ॥
ਗਜੈ ਵੀਰ ਗਾਜੀ॥ ਤੁਰੇ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ॥ ੨੯੮॥

ਅਰਥ – ਰਣ ਵਿਚ ਹੂਹ ਉੱਠ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਰੌਲਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਗਾਜੀ ਜੋਧੇ ਗਰਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਘੋੜੇ ਤੁੰਦ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ॥ ੨੯੮॥

ਚੌਪਈ ॥ ਭਯਿਓ ਘੋਰ ਆਹਵ ਬਿਕਰਾਰਾ ॥ ਨਾਚੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਬੈਤਾਰਾ ॥
ਬੈਰਕ ਬਾਣ ਗਗਨ ਗਇਜੋ ਛਾਈ॥ ਜਾਨੁਕ ਰੈਨ ਦਿਨਹਿ ਹੁਇ ਆਈ॥ ੨੯੯॥

ਅਰਥ – ਬੜਾ ਹੀ ਭੈਦਾਇਕ ਮਹਾਨ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ ਬੈਤਾਲ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੈਰਕ ਬਰਛੀ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਛਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ, ਦਿਨ ਤੋਂ ਰਾਤ ਹੋ ਆਈ ਹੈ॥ ੨੯੯॥

ਕਹੂੰ ਪਿਸਾਚ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਚੈ ਰਣ॥ ਜੂਝ ਜੂਝ ਕਹੂੰ ਗਿਰੇ ਸੁਭਟ ਗਣ॥
ਭਈਰਵ ਕਰਤ ਕਹੂੰ ਭਭਕਾਰਾ॥ ਉਡਤ ਕਾਕ ਕੰਕੈ ਬਿਕਰਾਰਾ॥ ੩੦੦॥

ਅਰਥ – ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਪਿਸਾਚ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਧਰੇ ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਧਰੇ ਭੈਰੋਂ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਧਰੇ ਡਰਾਉਣੇ ਕਾਂ ਤੇ ਗਿੱਦ ਉੱਡ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੩੦੦॥

ਬਾਜਤ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਨਗਾਰਾ॥ ਤਾਲ ਉਪੰਗ ਬੇਣ ਬੰਕਾਰਾ॥
ਮੁਰਲੀ ਨਾਦ ਨਫੀਰੀ ਬਾਜੇ॥ ਭੀਰ ਭਯਾਨਕ ਹੁਐ ਤਜ ਭਾਜੈ॥ ੩੦੧॥

ਅਰਥ – ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਤੇ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੈਂਸੀਆਂ, ਉਪੰਗ ਤੇ ਬੀਣਾਂ (ਬੰਕਾਰਾ) ਝਨਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੁਰਲੀ ਸੰਖ ਤੇ ਤੂਤੀ ਵੱਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਕਾਇਰ ਲੋਕ ਭੈ ਭੀਤ ਹੋ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੩੦੧॥

ਮਹਾਂ ਸੁਭਟ ਜੂਝੇ ਤਿਹ ਠਾਮਾ॥ ਖਰਭਰ ਪਰੀ ਇੰਦ੍ਰ ਕੇ ਧਾਮਾ॥
ਬੈਰਕ ਬਾਣ ਗਗਨ ਗਜੋ ਛਾਈ॥ ਉਠੇ ਘਟਾ ਸਾਵਣ ਜਨ ਆਈ॥ ੩੦੨॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਥਾਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਘਰ ਭਾਵ ਇੰਦ੍ਰਪੁਰੀ ਵਿਚ ਖਲਬਲੀ ਮੱਚ ਗਈ। ਬੈਰਕਾਂ (ਭਾਲਿਆਂ) ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਉਂ ਤੀਰ ਉਤਾਂਹ ਉੱਠ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਸਾਵਣ ਦੀ ਘਟਾ ਚੜ੍ਹ ਆਈ ਹੈ।। ੩੦੨।।

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ।। ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਕੋਪਸ ਬੀਰ ।। ਧਨੁ ਤਾਨ ਤਿਆਗਤ ਤੀਰ ।।
ਸਰ ਅੰਗ ਜਾਸ ਲਗੰਤ ।। ਭਟ ਸੁਰਗ ਬਾਸ ਕਰੰਤ ।। ੩੦੩ ।।

ਅਰਥ - ਬਹਾਦਰ ਯੋਧੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੋ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕਰਕੇ ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਜਿਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਤੀਰ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੂਰਮਾ ਸਵਰਗ ਵਾਸੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੩੦੩।

ਕਹੂੰ ਅੰਗ ਭੰਗ ਉਤੰਗ ।। ਕਹੂੰ ਤੀਰ ਤੇਗ ਸੁਰੰਗ ।।
ਕਹੂੰ ਚਉਰ ਚੀਰ ਸੁਬਾਹ ।। ਕਹੂੰ ਸੁੱਧ ਸੇਲ ਸਨਾਹ ।। ੩੦੪ ।।

ਅਰਥ - ਕਿਧਰੇ ਉੱਚੇ ੨ ਅੰਗ ਟੁੱਟ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਕਿੱਧਰੇ ਤੀਰ-ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਧਰੇ ਰੱਥਾਂ ਦੇ ਚੌਰ ਅਤੇ ਕਿਧਰੇ ਸੁਬਾਹ ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਡਿਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਕਿਧਰੇ ਚਮਕਦਾਰ ਸੇਲੇ (ਬਰਛੇ) ਅਤੇ ਕਿਧਰੇ ਸਨਾਹ ਸੰਜੋਅ ਟੁੱਟੀ ਪਈ ਹੈ।। ੩੦੪।।

ਰਣ ਅੰਗ ਰੰਗਤ ਐਸ ।। ਜਨੁ ਫੂਲ ਕਿੰਸਕ ਜੈਸ ।।
ਇਕ ਐਸ ਜੂਝ ਮਰੰਤ ।। ਜਨੁ ਖੇਲ ਫਾਗ ਬਸੰਤ ।। ੩੦੫ ।।

ਅਰਥ - ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋ ਕੇਸੂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਰੁਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ, ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਹੋਲੀ ਖੇਡਦੇ ਹੋਏ ਥੱਕ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ।। ੩੦੫।।

ਇਕ ਧਾਇ ਆਇ ਪਰੰਤ ।। ਪਗ ਦ੍ਵੈ ਨ ਭਾਗ ਚਲੰਤ ।।
ਤਜ ਤ੍ਰਾਸ ਕਰਤ ਪ੍ਰਹਾਰ ।। ਜਨ ਖੇਲ ਫਾਗ ਧਮਾਰ ।। ੩੦੬ ।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੋ ਪੈਰ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ। ਵੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਫਾਗ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ।। ੩੦੬।।

ਤਾਰਕ ਛੰਦ ।।

ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਰਿਸਾਵਹਗੇ ।। ਭਟ ਓਘ ਪ੍ਰਓਘ ਗਿਰਾਵਹਗੇ ।।
ਬਹੁ ਭਾਂਤਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰਹਗੇ ।। ਅਰਿ ਓਘ ਪ੍ਰਓਘ ਸੰਘਾਰਹਗੇ ।। ੩੦੭ ।।

ਅਰਥ - ਜਦ 'ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ' ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਵਣਗੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦੇਣਗੇ। ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਗੇ ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਣਗੇ।। ੩੦੭।।

ਸਰ ਸੇਲ ਸਨਾਹਰਿ ਛੂਟਹਗੇ।। ਰਣ ਰੰਗ ਸੁਰਾਸੁਰ ਜੂਟਹਗੇ।।
ਸਰ ਸੇਲ ਸਨਾਹਰਿ ਝਾਰਹਗੇ।। ਮੁਖ ਮਾਰ ਪਚਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰਹਗੇ।। ੩੦੮।।

ਅਰਕ - ਤੀਰ, ਬਰਛੇ ਤੇ ਸਨਾਹਰਿ ਤਲਵਾਰਾਂ ਛੱਡਣਗੇ। ਜੁੱਧ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਜੁੱਟ ਜਾਣਗੇ। ਤੀਰ, ਬਰਛੇ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਾਉਣਗੇ। ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰੋ ੨ ਕਹਿ ਕੇ ਅਤੇ ਵੰਗਾਰਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੀ ਮਾਰ ਕਰਨਗੇ।। ੩੦੮।।

ਜਮ ਡੱਢ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਨਿਕਾਰਹਗੇ।। ਕਰਿ ਕੋਪ ਸੁਰਾਸੁਰ ਝਾਰਹਗੇ।।
ਰਣ ਲੁੱਥ ਪੈ ਲੁੱਥ ਗਿਰਾਵਹਗੇ।। ਲਖ ਪ੍ਰੇਤ ਪਰੀ ਰਹਸਾਵਹਗੇ।। ੩੦੯।।

+(ਜਮਡੱਢ =ਜਮਦਾੜ੍ਹ,ਕਟਾਰ।ਸੁਰਾਸੁਰ=ਦੇਵਤੇ-ਦੈਂਤ।ਪਰੀ=ਅਪੱਛਰਾਂ।ਰਹਸਾਵਹਗੇ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਗੇ।)

ਅਰਥ - ਜਮਦਾੜ੍ਹ ਨਾਮਕ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢਣਗੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਉੱਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਦੇਵਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝਾੜਨਗੇ। ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੋਥ ਉੱਤੇ ਲੋਥ ਸੁੱਟ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਵੇਖਕੇ ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵਣਗੇ ਅਰਥਾਤ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਮਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਤ ਅਤੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਜੋਧੇ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅਪਛਰਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਗੀਆਂ।। ੩੦੯।।

ਗਣ ਗੂੜ੍ਹ ਅਗੂੜ੍ਹਣਿ ਗੱਜਹਗੇ।। ਲਖ ਭੀਰ ਭਯਾ ਹਵ ਭੱਜਹਗੇ।।
ਸਰ ਬਿੰਦ ਪ੍ਰਬਿੰਦ ਪ੍ਰਹਾਰਹਗੇ।। ਰਣ ਰੰਗ ਅਭੀਤ ਬਿਹਾਰਹਗੇ।। ੩੧੦।।

+(ਗੂੜ੍ਹ=ਗੁਪਤ। ਅਗੂੜ੍ਹਣਿ=ਪ੍ਰਗਟ। ਭਯਾ ਹਵ=ਭੈ+ਆਹਵ ਡਰਾਉਣਾ ਜੁੱਧ। ਬਿੰਦ ਪ੍ਰਬਿੰਦ=ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ।)

ਅਰਥ - ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਗਜਣਗੇ। ਉਸ ਡਰਾਉਣੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਗੀਦੀ ਲੋਕ ਰਣਭੂਮੀ ਤੋਂ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਜੋਧੇ ਤੀਰ ਮਾਰਣਗੇ। ਪਰ ਜੁੱਧ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਨਗੇ।। ੩੧੦।।

ਖਗ ਉੱਧ ਅਧੋ ਅੱਧ ਬੱਜਹਗੇ।। ਲਖ ਜੋਧ ਮਹਾਂ ਜੁਧ ਗੱਜਹਗੇ।।
ਅਣਿਣੇਸ ਦੂਹੂੰ ਦਿਸ ਢੂਕਹਗੇ।। ਮੁਖ ਮਾਰ ਮਹਾ ਸੁਰ ਕੂਕਹਗੇ।। ੩੧੧।।

ਅਰਥ - ਖੜਗ ਉੱਤੋਂ ਦੀ ਆ ਕੇ ਔਧੋ ਠੱਧ ਵੱਜਣਗੇ। ਜੋਧੇ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕਰਕੇ

ਗੱਜਣਗੇ। +(ਅਣਿਣੇਸ) ਸੈਨਾਪਤੀ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਢੁੱਕਣਗੇ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਮਾਰ ਲੋ 'ਮਾਰ ਲੌ' ਬੋਲਣਗੇ।। ੩੧੧।।

ਗਣ ਗੰਧ੍ਰਬ ਦੇਵ ਨਿਹਾਰਹਗੇ।। ਜਯ ਸੱਦ ਨਿਨੱਦ ਪੁਕਾਰਹਗੇ।।
ਜਮ ਡਾਂਢ ਕ੍ਰਿਪਾਣਨਿ ਬਾਹਹਗੇ।। ਅਧ ਅੰਗ ਅਧੋ ਅਧ ਲਾਹਹਗੇ।। ੩੧੨।।

ਅਰਥ – ਗਣ, ਗੰਧਰਬ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖਣਗੇ। ਅਖੰਡ ਸੁਰ ਨਾਲ "ਜੈ ਜੈ" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਬੋਲਣਗੇ। ਕਟਾਰਾਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਾਉਣਗੇ। ਅੱਧੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਭੀ ਅੱਧਾ ਅੱਧਾ ਕਰਕੇ ਲਾਹ ਸੁਟਣਗੇ।। ੩੧੨।।

ਰਣ ਰੰਗ ਤੁਰੰਗਯ ਬਾਜਹਗੇ।। ਡਫ ਝਾਂਝ ਨਫੀਰਯ ਗਾਜਹਗੇ।।
ਅਣਣੇਸ ਦੁਹੂੰ ਦਿਸ ਧਾਵਹਿਗੇ।। ਕਰਿ ਕਾਢ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਕਪਾਵਹਗੇ।। ੩੧੩।।

ਅਰਥ – ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਤੁਰੀਆਂ ਤੇ ਨਾਦ ਵੱਜਣਗੇ। ਡਫ, ਝਾਂਝ ਤੇ ਤੂਤੀਆਂ ਵੱਜਣਗੀਆਂ। ਸੈਨਾਪਤੀ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪੈਣਗੇ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਕੇ ਕਥਾਉਣਗੇ।। ੩੧੩।।

ਰਣ ਕੁੰਜਰ ਪੁੰਜ ਗਰੱਜਹਗੇ।। ਲਖ ਮੇਘ ਮਹਾਂ ਦੁਤ ਲੱਜਹਗੇ।।
ਰਿਸ ਮੰਡ ਮਹਾ ਰਣ ਜੂਟਹਗੇ।। ਛਟ ਛੱੜ੍ਰ ਛਟਾਛਟ ਛੂਟਹਗੇ।। ੩੧੪।।

ਅਰਥ – ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਚਿੰਘਾਰਨਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਭੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਵਨਗੇ। ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਮੰਡ ਕਰਕੇ ਉਸ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਰੱਥ ਛੱੜ੍ਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਚੋਂ ਛੁੱਟ ਜਾਣਗੇ। ।। ੩੧੪।।

ਰਣਣੰਕ ਨਿਸ਼ਾਣ ਦਿਸਾਣ ਘੁਰੇ।। ਗਲ ਗੱਜ ਹਠੀ ਰਣ ਰੰਗ ਫਿਰੇ।।
ਕਰਿ ਕੋਪ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਪ੍ਰਹਾਰਹਗੇ।। ਭਟ ਘਾਇ ਝਟਾ ਝਟ ਝਾਰਹਗੇ।। ੩੧੫।।

ਅਰਥ – ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਧੌਂਸੇ ਗੂੰਜਣਗੇ। ਹਾਥੀ ਦੇ ਗਲ ਨੂੰ ਇਕੋ ਵਾਰ ਨਾਲ ਵੱਢ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਹਠੀ ਜੋਧੇ ਰਣ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਨਗੇ। ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਾਉਣਗੇ। ਸੂਰਮੇ ਝਟਾ ਝਟ ਹੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਝਾੜਕੇ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦੇਣਗੇ।। ੩੧੫।।

ਕਰਿ ਕਾਢ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਪਾਵਹਗੇ।। ਕਲਕੀ ਕਲ ਕ੍ਰਿਤ ਬਢਾਵਹਗੇ।।
ਰਣ ਲੁੱਥ ਪਲੁੱਥ ਬਿਥਾਰਹਗੇ।। ਤਕ ਤੀਰ ਸੁ ਬੀਰਨ ਮਾਰਹਗੇ।। ੩੧੬।।

ਅਰਥ – ਤਲਵਾਰਾਂ ਮਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਨਚਾਉਣਗੇ। ਕਲਗੀ ਅਵਤਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰ ਕੀਰਤੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਧਾਉਣਗੇ। ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੋਥਾਂ ਉਤੇ ਲੋਥਾਂ ਖਲੇਰ ਦੇਣਗੇ । ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਤੱਕ ੨ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣਗੇ।। ੩੧੬।।

ਘਣ ਘੁੰਘਰ ਘੋਰ ਘਮੱਕਹਗੇ॥ ਰਣ ਮੋ ਰਣ ਤੀਰ ਪਲੱਕਹਗੇ॥
ਗਹਿ ਤੇਗ ਝੜਾਝੜ ਝਾੜਹਗੇ॥ ਤਪ ਤੀਰ ਤੜਾਤੜ ਤਾੜਹਗੇ॥ ੩੧੭॥

ਅਰਥ - ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰੱਥਾਂ ਦੇ ਘੁੰਘਰੂ ਭੀਖਮ ਸੁਰ ਨਾਲ ਖੜਕਨਗੇ। ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜਧੋ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਉਛਾਲਣਗੇ। ਤੇਗਾਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਵੈਰੀ ਦਲ ਨੂੰ ਝੜਾ ਝੜ ਝਾੜ ਦੇਣਗੇ। ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤਕ-ਤਕ ਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਤਾੜ ਤਾੜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਤਾੜਨਾ ਕਰਨਗੇ॥ ੩੧੭॥

ਗਜ ਬਾਜ ਰਥੀ ਰਥ ਕੂਟਹਗੇ॥ ਗਹਿ ਕੇਸਨ ਏਕਿਨ ਝੂਟਹਗੇ॥
ਲਖ ਲਾਤਨ ਮੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਹਾਰਹਗੇ॥ ਰਣ ਦਾਂਤਨ ਕੇਸਨੁ ਪਾਰਹਗੇ॥ ੩੧੮॥

+(ਕੇਸਨੁ ਪਾਰਹਗੇ=+(ਕੇਸਨ+ਉਪਾਰਨਗੇ) ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਟਣਗੇ।)

ਅਰਥ - ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਰੱਥਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਰੱਥਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕੱਟ ਸੁਟਣਗੇ। ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਘੋਧੇ ਝੂਲਾ ਝੂਲਣਗੇ। ਲੱਖਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਤਾਂ ਮੁੱਕੀਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸੁਟਣਗੇ। ਜੰਧ ਵਿਚ ਇਕਨਾਂ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਤੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਸੁਟਣਗੇ॥ ੩੧੮॥

ਅਵਣੇਸ ਅਣੀਣਿ ਸੁਧਾਰਹਗੇ॥ ਕਰ ਬਾਣ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਸੰਭਾਰਹਗੇ॥
ਕਰਿ ਰੋਸ ਦੁਹੂੰ ਦਿਸ ਭਾਵਹਗੇ॥ ਰਣਿ ਸੀਝ ਦਿਵਾਲਯ ਪਾਵਹਗੇ॥ ੩੧੯॥

+(ਅਵਣੇਸ=ਰਾਜਾ। ਅਣੀਣਿ=ਫੌਜ। (੨) ਫੌਜ ਪਤੀ। ਦਿਵਾਲਯ=ਮੰਦਰ।)

ਅਰਥ - ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਣਗੇ। ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਭਜਣਗੇ। ਜੁੱਧ ਤੇਂ ਜਿੱਤਕੇ ਫਿਰ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਰ ਬਣਾਉਣਗੇ॥ ੩੧੯॥

ਛਣਣੰਕ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਛਣੱਕਹ ਗੀ॥ ਝਣਣੰਕਿ ਸੰਜੋਅ ਝਣੱਕਹ ਗੀ॥
ਕਣਣੰਛਿਕ ਧਾਰ ਕਣੱਛਹ ਗੇ॥ ਰਣ ਰੰਗਿ ਸੁ ਚਾਚਰ ਮੱਚਹ ਗੇ॥ ੩੨੦॥

ਅਰਥ - ਛਣ ੨ ਕਰਤੀ ਹੋਈ ਤਲਵਾਰ ਛਣਕੇਗੀ। ਝਣ ੨ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੰਜੋਆ ਝੜਣਗੀਆ ਅਰਥਾਤ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟਕੇ ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗਣਗੀਆਂ। ਕਿਣਮਿਣ ਕਿਣਮਿਣ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾ ਦੀ ਬਰਖਾ ਬਰਖੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਜੋਧਿਆਂ ਦੀ ਹੋਲੀ ਮੱਚ ਜਾਵੇਗੀ॥ ੩੨੦॥

ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਸਾਂਗ ਅਨੱਚਹ ਗੀ॥ ਜਟਿ ਧੂਰ ਧੁਰਾ ਰੰਗ ਰੱਚਹ ਗੀ॥
ਕਰ ਵਾਰ ਕਟਾਰੀਅ ਖੱਜਹ ਗੀ॥ ਘਟਿ ਸਾਵਣ ਜਾਣੁ ਸੁ ਗੱਜਹ ਗੀ॥ ੩੨੧॥

+(ਸਾਂਗ=ਬਰਛਾ। ਜਟਿਧੂਰ=ਧੂਰਜਟੀ, ਸ਼ਿਵਜੀ। ਧੁਰਾ ਰੰਗ।)

ਅ=+(ਉਪਸਰਗ) ਵਿਸੇਸ ਕਰਕੇ, ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ।)

ਅਰਥ - ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬਰਛੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਨੱਚਣਗੇ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਧੁੰਧਲੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਚ ਜਾਏਗਾ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਿਵਜੀ ਰੁੰਡਮਾਲ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਉੱਠਕੇ ਨਾਚ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਉੱਡ-ਉੱਡ ਕੇ, ਚਿਤਾ ਭੂਮੀ ਦੀ ਧੁੰਧਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਰਾਖ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਪਏਗੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਲੋਥ ਪੋਥ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵੱਜਣਗੀਆਂ। ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੋਏਗਾ ਜਾਣੋ ਸਾਵਣ ਦੀਆਂ ਘਟਾਂ ਗਰਜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੩੨੧।।

ਭਟ ਦਾਂਤਨ ਪੀਸ ਰਿਸਾਵਹਗੇ।। ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਤੁਰੰਗ ਨਚਾਵਹਗੇ।।
ਰਣ ਬਾਣ ਕਮਾਣਨਿ ਛੋਰਹਗੇ।। ਹਯ ਤ੍ਰਾਣ ਸਨਾਹਨਿ ਫੋਰਹਿਗੇ।। ੩੨੨।।

+(ਹਯਤ੍ਰਾਣ=ਘੋੜੇ ਦੀ ਰਖਯਾਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਲੋਹੇ ਦਾ ਜਾਲੀਦਾਰ ਜੁੱਲ, ਘੋੜੇ ਦੀ ਸੰਜਅ।)

ਅਰਥ - ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਦੰਦ ਪੀਹਣਗੇ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਜੋਧੇ ਘੋੜੇ ਨਚਾਉਣਗੇ ਰਣ ਵਿਚ ਕਮਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਛੱਡਣਗੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜੀਨਾਂ ਤੇ ਕਵਚ ਨੂੰ ਵੀ ਕੱਟ ਦੇਣਗੇ।। ੩੨੨।।

ਘਟਿ ਜਿਉ ਘਣਿ ਕੀ ਘੁਰਿ ਢੂਕਹਗੇ।। ਮੁਖ ਮਾਰ ਦਸੋ ਦਿਸ ਕੂਕਹਗੇ।।
ਮੁਖ ਮਾਰ ਮਹਾਂ ਸੁਰ ਬੋਲਹਗੇ।। ਗਿਰ ਕੰਚਨ ਜੇ ਮਨ ਡੋਲਹਗੇ।। ੩੨੩।।

ਅਰਥ - ਬਦਲਾਂ ਦੀ ਕਾਲੀ ਘਟਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਘੁਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਫੌਜਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਢੁੱਕਣਗੀਆਂ। ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਜੋਧੇ ਮੂੰਹੋਂ "ਮਾਰ ਲੋ, ਮਾਰ ਲੋ" ਹੀ ਬੋਲਣਗੇ। ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਣਗੇ। ਜੋਧੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਪਹਾੜ ਸੁਮੇਰ ਵਾਂਗੂ ਅਚੱਲ ਖੜੋਣਗੇ, ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹਿੱਲਣਗੇ।। ੩੨੩।।

ਹਯ ਕੋਟ ਗਜੀ ਗਜ ਜੁੱਝਹਗੇ।। ਕਵਿ ਕੋਟ ਕਹਾਂ ਲਗ ਬੁੱਝਹਗੇ।।
ਗਣ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਨਿਹਾਰਹਗੇ।। ਜੈ ਸੱਦ ਨਿਨੱਦ ਪੁਕਾਰਹਗੇ।। ੩੨੪।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ ਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਵਾਰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਕ੍ਰੋੜ ਕਰਕੇ ਕਿਵੇਂ ਕਹਾਂ? ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਜਾਣੇ ਜਾਣਗੇ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਣ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਵੇਖਣਗੇ। ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਬੋਲਨਗੇ।। ੩੨੪।।

ਲਖ ਬੈਰਖ ਬਾਨ ਸੁਹਾਵਹਗੇ।। ਰਣ ਰੰਗ ਸਮੈ ਫਹਰਾਵਹਗੇ।।
ਬਰ ਢਾਲ ਢਲਾ ਦਲ ਢੂਕਹਗੇ।। ਮੁਖ ਮਾਰ ਦਸੋ ਦਿਸ ਕੂਕਹਗੇ।। ੩੨੫।।

ਅਰਥ - ਲੱਖਾਂ ਧਨੁੱਖ ਬਾਨ ਸੋਭਾ ਪਾਉਣਗੇ। ਜੁੱਧ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਝੰਡੇ ਝੂਲਣਗੇ।

ਚੰਗੀਆਂ ਵਾਲਾਂ ਵਲਾ ਦਲ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਟਕਰਾਉਣਗੀਆਂ। ਸੂਰਮੇ ਦਸੋਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਮਾਰ ਲਓ ਮਾਰ ਲਓ, ਹੀ ਬੋਲਣਗੇ।। ੩੨੫।।

ਤਨੁ ਤ੍ਰਾਣ ਪੁਰੱਜਨ ਉਡੱਹਗੇ।। ਗਡਵਾਰ ਗੜਾ ਗੜ ਗੁੱਡੇਹਗੇ।।
ਰਣ ਬੈਰਖ ਬਾਨ ਝਮੱਕਹਗੇ।। ਭਟ ਭੂਤ ਪਰੇਤ ਭਭੱਕਹਗੇ।। ੩੨੬।।

ਅਰਥ – ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੰਜੋਆਂ ਦੇ ਪੁਰਜੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁੱਟਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਉੱਡਣਗੇ। ਤੇ ਯੋਧੇ ਆਪਣੀ ਸੋਭਾ ਦੇ ਝੰਡੇ ਗੱਡਣਗੇ। ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਭਾਲੇ ਤੇ ਬਾਣ ਚਮਕਦੇ ਦਿਸਣਗੇ ਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਤੇ ਦਿਲਾਵਾ ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ ਵੀ ਭਬਕਦੇ ਦਿਸਣਗੇ।। ੩੨੬।।

ਬਰ ਬੈਰਖ ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਕਹੂੰ।। ਰਣ ਬੋਲਤ ਆਜ ਲਗੇ ਅਜਹੂੰ।।
ਗਹਿ ਕੇਤਨ ਕੇਸ ਭ੍ਰਮਾਵਹਗੇ।। ਦਸਹੂੰ ਦਿਸ ਤਾਕ ਚਲਾਵਹਗੇ।। ੩੨੭।।

ਅਰਥ – ਕਿਸੇ ਨੇ ਚੰਗਾ ਧਨੁੱਖ ਬਾਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਫੜੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਾਰੇ ਜੋਧੇ ਏਹੀ ਬੋਲਣਗੇ ਕਿ ਅਜੇ ਤਕ ਅੱਜ ਤਕ ਅਜਿਹਾ ਜੁੱਧ ਕਿਤੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਭ੍ਰਆਉਣਗੇ। ਫਿਰ ਦਸੋ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤਕ ੨ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਟ ਦੇਣਗੇ।। ੩੨੭।।

ਅਰਣੰ ਬਰਣੰ ਭਟ ਪੇਖੀਅਹਿਗੇ।। ਤਰਣੰ ਕਿਰਣੰ ਸਰ ਲੇਖੀਅਹਿਗੇ।।
ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਪ੍ਰਭਾ ਭਟ ਪਾਵਹਿਗੇ।। ਰੰਗ ਕਿੰਸੁਕ ਦੇਖ ਲਜਾਵਹਿਗੇ।। ੩੨੮।।

+(ਅਰਣੰ=ਲਾਲੋ ਲਾਲ। ਬਰਣੰ=ਰੰਗ। ਤਰਣੰ=ਸੂਰਜਦੀ। ਕਿਰਣੰ=ਕਿਰਨ। ਸਰ=ਸਦਰਸ. ਸਮਾਨ। ਲੇਖੀਅਹਿਗੇ=ਜਾਣ ਲੈਣਗੇ। ਪ੍ਰਭਾ=ਸੁੰਦਰਤਾ, ਸੋਭਾ। ਕਿੰਸੁਕ=ਕੇਸੂ ਫੁੱਲ।)

ਅਰਥ – ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਹੀ ਦਿੱਸਣਗੇ। ਜੋ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਣ ਸਮਾਨ ਮਲੂੰਮ ਹੋਣਗੇ। ਸੂਰਮੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਪਾਉਣਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕੇਸੂ ਦੇ ਫੁਲ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ।। ੩੨੮।।

ਗਜਬਾਜ ਰਥੀ ਰਥ ਜੁੱਝਹਗੇ।। ਕਵਿ ਲੋਗ ਕਹਾ ਲਗ ਬੁੱਝਹਗੇ।।
ਜਸ ਜੀਤ ਕੈ ਗੀਤ ਬਨਾਵਹਗੇ।। ਜੁਗ ਚਾਰ ਲਗੈ ਜਸੁ ਗਾਵਹਗੇ।। ੩੨੯।।

ਅਰਥ – ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ, ਰੱਥ ਅਤੇ ਰੱਥਾਂ ਵਾਲੇ ਜੂਝਣਗੇ। ਕਵੀ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੁੱਧ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਜਾਣ ਸਕਣਗੇ? ਉਥੋਂ ਤਕ ਹੀ ਜਿੱਤ ਦੇ ਗੀਤ ਬਨਾਉਣਗੇ। ਫਿਰ ਉਸ ਜਸ ਨੂੰ ਚਾਰ ਜੁਗਾਂ ਤੱਕ ਗਾਉਣਗੇ।। ੩੨੯।।

ਅਚਲੇਸ ਦੁਹੂ ਦਿਸ ਪਾਵਹਗੇ।। ਮੁਖ ਮਾਰ ਸੁ ਮਾਰੁ ਉਘਾਵਹਗੇ।।

****

ਹਥਜਾਰ ਦੁਹੂੰ ਦਿਸ ਛੂਟਹਗੇ॥ ਸਰ ਓਘ ਰਣੰ ਧਨੁ ਟੂਟਹਗੇ॥ ੩੩੦॥

ਅਰਥ – ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਦਸੋ ਦਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਧਾਵਾ ਕਰਨਗੇ। ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਮਾਰ ਲੌ, ਮਾਰ ਲੌ ਬੋਲਣਗੇ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਹਥਿਆਰ ਚਲਣਗੇ। ਤੀਰ ਚਲਾਂਦੇ ਹੋਇਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਧਨੁੱਖ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਟੁੱਟ ਜਾਣਗੇ॥ ੩੩੦॥

ਹਰਿ ਬੋਲਮਨਾ ਛੰਦ॥

ਭਟ ਗਾਜਹਗੇ॥ ਘਨ ਲਾਜਹਗੇ॥
ਦਲ ਜੂਟਹਗੇ॥ ਸਰ ਛੂਟਹਗੇ॥ ੩੩੧॥

ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਣਗੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਅੱਗੇ ਬੱਦਲ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਦੋਵੇਂ ਦਲ ਆਪੋ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਜਾਣਗੇ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਤੀਰ ਚਲਣਗੇ॥ ੩੩੧॥

ਸਰ ਬਰਖਹਗੇ॥ ਧਨ ਕਰਖਹਗੇ॥
ਅਸ ਬਾਜਹਗੇ॥ ਰਨਿ ਸਾਜਹਗੇ॥ ੩੩੨॥

ਅਰਥ – ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਉਣਗੇ। ਧਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਟੁਣਕਾਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਟਕਰਾਉਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਣ ਸਜ ਜਾਵੇਗਾ॥ ੩੩੨॥

ਭੂਅ ਡਿੱਗਹਗੇ॥ ਭਯ ਭਿੱਗਹਗੇ॥
ਉਠ ਭਾਜਹਗੇ॥ ਨਹੀ ਲਾਜਹਗੇ॥ ੩੩੩॥

ਅਰਥ – ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿਗਣਗੇ। ਕਾਇਰ ਡਰ ਨੂੰ ਧਾਰਕੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਸਿਰਤੋੜ ਉੱਠਕੇ ਭਜ ਜਾਣਗੇ। ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ॥ ੩੩੩॥

ਗਣ ਦੇਖਹਗੇ॥ ਜਯ ਲੇਖਹਗੇ॥
ਜਸੁ ਗਾਵਹਗੇ॥ ਮੁਸਕਜਾਵਹਗੇ॥ ੩੩੪॥

ਅਰਥ – ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਣ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖਣਗੇ । ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਕਰਨਗੇ। ਗਾਉਣਗੇ, ਅਤੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁਸਕ੍ਰਾਉਣਗੇ॥ ੩੩੪॥

ਪ੍ਰਣ ਪੂਰਹਗੇ॥ ਰਜ ਰੂਰਹਗੇ॥
ਰਣ ਰਾਜਹਗੇ॥ ਗਣ ਲਾਜਹਗੇ॥ ੩੩੫॥

ਅਰਥ – ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਣ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਗੇ। ਮੂੰਹਾਂ ਉੱਤੇ ਉਡਕੇ ਪਈ ਹੋਈ ਧੂੜੀ ਨਾਲ ਸੋਹਣੇ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਸਜਾਉਣਗੇ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਗਣ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ॥ ੩੩੫॥

ਰਿਸ ਮੰਡਹਿਗੇ॥ ਸਰ ਛੰਡਹਿਗੇ॥
ਰਣ ਜੂਟਹਿਗੇ॥ ਅਸ ਟੂਟਹਿਗੇ॥ ੩੩੬॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹੋ ਕੇ ਤੀਰ ਛੱਡਣਗੇ । ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਜਾਣਗੇ। +(ਅਸਿ) ਤਲਵਾਰਾਂ ਟੁੱਟਨਗੀਆਂ॥ ੩੩੬॥

ਗਲ ਗਾਜਹਗੇ॥ ਨਹੀ ਭਾਜਹਗੇ॥
ਅਸ ਝਾਰਹਗੇ॥ ਅਰ ਮਾਰਹਗੇ॥ ੩੩੭॥

ਅਰਥ - ਜੋਧੇ ਗੱਜਣਗੇ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਭੱਜਣਗੇ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਵੈਰੀ ਉਤੇ ਝਾੜਨਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਣਗੇ॥ ੩੩੭॥

ਗਜ ਜੂਝਹਗੇ॥ ਹਯ ਲੂਝਹਗੇ॥
ਭਟ ਮਾਰੀਅਹਿਗੇ॥ ਭਵ ਤਾਰੀਅਹਿਗੇ॥ ੩੩੮॥

ਅਰਥ - ਹਾਥੀ ਮਰ ਜਾਣਗੇ। ਘੋੜੇ ਭੀ ਮਰਣਗੇ। ਸੂਰਮੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਣਗੇ। ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦੇਣਗੇ॥ ੩੩੮॥

ਦਿਵ ਦੇਖਹਗੇ॥ ਜਯ ਲੇਖਹਗੇ॥
ਧਨ ਭਾਖਹਗੇ॥ ਚਿਤ ਰਾਖਹਗੇ॥ ੩੩੯॥

ਅਰਥ - ਦੇਵਤੇ ਵੇਖਣਗੇ ਤੇ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਕਰਨਗੇ। ਉਹ ਧੰਨ ਧੰਨ ਆਖ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਗੇ॥ ੩੩੯॥

ਜਯ ਕਾਰਣ ਹੈਂ॥ ਅਰਿ ਹਾਰਣ ਹੈਂ॥
ਖਲ ਖੰਡਨ ਹੈਂ॥ ਮਹਿ ਮੰਡਨ ਹੈਂ॥ ੩੪੦॥

ਅਰਥ - ਜੋ ਜਿਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਜੋ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸਿੰਗਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੩੪੦॥

ਅਰ ਦੂਖਨ ਹੈਂ॥ ਭਵ ਭੂਖਨ ਹੈਂ॥
ਮਹਿ ਮੰਡਨੁ ਹੈਂ॥ ਅਰ ਡੰਡਨੁ ਹੈਂ॥ ੩੪੧॥

ਅਰਥ - ਜੋ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ਭੂਖਨ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗਹਿਣਾ ਹੈ। ਜੋ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਡੰਡ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੩੪੧॥

ਦਲ ਗਾਹਨ ਹੈਂ॥ ਅਸ ਬਾਹਨ ਹੈਂ॥

ਜਗ ਕਾਰਨ ਹੈਂ॥ ਅਯ ਧਾਰਨ ਹੈਂ॥ ੩੪੨॥

ਅਰਥ – ਜੋ ਵੈਰੀ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਗਾਹਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਜੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੩੪੨॥

ਮਨ ਮੋਹਨ ਹੈਂ ॥ ਸੁਭ ਸੋਹਨ ਹੈਂ॥
ਅਰਿ ਤਾਪਨ ਹੈਂ॥ ਜਗ ਜਾਪਨ ਹੈਂ॥ ੩੪੩॥

ਅਰਥ – ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸੋਹਣਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੈਰੀ ਲਈ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਜਗਤ ਉਤੇ ਜਪਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੩੪੩॥

ਪ੍ਰਣ ਪੂਰਣ ਹੈਂ॥ ਅਰ ਚੂਰਣ ਹੈਂ॥
ਸਰ ਬਰਖਨ ਹੈਂ॥ ਧਰ ਕਰਖਨ ਹੈਂ॥ ੩੪੪॥

ਅਰਥ – ਜੋ ਪ੍ਰਣ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਚੂਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਧਨੁੱਖ ਤੋਂ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੩੪੪॥

ਤੀਅ ਮੋਹਨ ਹੈਂ॥ ਛਬ ਸੋਹਨ ਹੈਂ॥
ਮਨ ਭਾਵਨ ਹੈਂ॥ ਘਨ ਸਾਵਨ ਹੈਂ॥ ੩੪੫॥

ਅਰਥ – ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹਨ ਵਾਲਾ, ਸੋਹਣੀ ਛਬ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਵਣ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੩੪੫॥

ਭਵ ਭੂਖਨ ਹੈਂ॥ ਪ੍ਰਿਤ ਪੂਖਨ ਹੈਂ॥
ਸਸਿ ਆਨਨ ਹੈਂ॥ ਸਮ ਭਾਨਨ ਹੈਂ॥ ੩੪੬॥

ਅਰਥ – ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭੂਖਨ ਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸਮਾਨ ਸੀਤਲ ਤੇ ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ ਤੇਜ ਹੈ॥ ੩੪੬॥

ਅਰ ਘਾਵਨ ਹੈਂ॥ ਸੁਖ ਦਾਵਨ ਹੈਂ॥
ਘਨ ਘੋਰਨ ਹੈਂ॥ ਸਮ ਮੋਰਨ ਹੈਂ॥ ੩੪੭॥

ਅਰਥ – ਜੋ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਬਦਲਾਂ ਵਿਚ ਗਰਜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਮੋਰਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਗਰਜ ਸੁਣਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੩੪੭॥

ਜਗਤੇਸੁਰ ਹੈਂ॥ ਕਰਨਾਕਰ ਹੈਂ॥

ਭਵ ਭੂਖਨ ਹੈਂ॥ ਅਰ ਦੂਖਨ ਹੈਂ॥ ੩੪੮॥

ਅਰਥ - ਜੋ ਜਗਤ ਦਾ ਈਸ਼ੂਰ ਹੈ। ਜੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਆਕਰ ਖਾਣ ਹੈ। ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭੂਖਨ ਰੂਪ ਹੈ। ਜੋ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੩੪੮॥

ਛਬ ਸੋਭਤ ਹੈਂ॥ ਤ੍ਰੀਅ ਲੋਭਤ ਹੈਂ॥
ਦ੍ਰਿਗ ਛਾਜਤ ਹੈਂ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਲਾਜਤ ਹੈਂ॥ ੩੪੯॥

ਅਰਥ - ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹਰਨ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੩੪੯॥

ਹਰਣੀ ਪਤਿ ਸੇ॥ ਨਲਣੀ ਧਰ ਸੇ॥
ਕਰੁਨਾਬੁਧ ਹੈਂ॥ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ ਧਰ ਹੈਂ॥ ੩੫੦॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕਮਲ ਤੇ ਹਰਨ ਸਮਾਨ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਆਬੁਧ ਸਮੁੰਦਰ ਹਨ, ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਮੁਖੜੇ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੩੫੦॥

ਕਲਿ ਕਾਰਣ ਹੈਂ॥ ਭਵ ਉਧਾਰਣ ਹੈਂ॥
ਛਬ ਛਾਜਤ ਹੈਂ॥ ਸੁਰ ਲਾਜਤ ਹੈਂ॥ ੩੫੧॥

ਅਰਥ - 'ਕਲਿ' ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਤੇਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥ ੩੫੧॥

ਅਸਜੁਪਾਸਕ ਹੈਂ॥ ਅਰਿ ਨਾਸਕ ਹੈਂ॥
ਅਰਿ ਘਾਇਕ ਹੈਂ॥ ਸੁਖਦਾਇਕ ਹੈਂ॥ ੩੫੨॥

ਅਰਥ - ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੈ। ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਘਾਇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੩੫੨॥

ਜਲ ਜੇਛਣ ਹੈਂ॥ ਪ੍ਰਣ ਪੇਛਣ ਹੈਂ॥
ਅਰ ਮਰਦਨ ਹੈਂ॥ ਮ੍ਰਿਤ ਕਰਦਨ ਹੈਂ॥ ੩੫੩॥

+(ਜਲਜ=ਕਮਲ ਫੁਲ+ਈਛਣ ਅੱਖਾਂ। ਪੇਛਣ=ਪਾਲਨਾ ਕਰਨਾ)

ਅਰਥ - ਕਮਲ ਫੁਲ ਜਿਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਣ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਿੱਧ ਸੁਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮੁਰਦਾ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੩੫੩॥

ਧਰਣੀਧਰ ਹੈਂ॥ ਕਰਣੀ ਕਰ ਹੈਂ॥
ਧਨ ਕਰਖਨ ਹੈਂ॥ ਸਰ ਬਰਖਨ ਹੈਂ॥ ੩੫੪॥

ਅਰਥ - ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਭ ਕਰਣੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੩੫੪॥

ਛਟ ਛੈਲ ਪ੍ਰਭਾ॥ ਲਖਿ ਚੰਦ ਲਭਾ॥
ਛਬ ਸੋਹਤ ਹੈਂ॥ ਤ੍ਰੀਯ ਮੋਹਤ ਹੈਂ॥ ੩੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - (ਛਟ=ਛਟਕ, ਚਮਕਣਾ। ਹਰਿ=ਸ਼ੇਰ। ਸੀ=ਜਿਹਾ। ਕਰਿਭਾ=ਕੱਟ ਭਾਗ, ਲੱਕ ਸਥਾਨ, (ਅਰਥਾਤ ਕਮਰ ਪਤਲੀ ਹੈ)।

ਅਰਥ - ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਛਬਿ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮੋਹਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੩੫੫॥

ਅਰਣੰ ਬਰਣੰ॥ ਧਰਣੰ ਧਰਣੰ॥
ਹਰਿ ਸੀ ਕਰਿ ਭਾ॥ ਸੁ ਸੁਭੰਤ ਪ੍ਰਭਾ॥ ੩੫੬॥

(ਅਨ੍ਯ ਅਰਥ*) ਧਰਤੀ ਨੇ ਤ੍ਰੀ ਲਾਲੰ ਲਾਲ ਰੰਗ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ਼ੇਰ ਜਿਹੀ ਪਤਲੀ ਕਮਰ ਹੈ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੩੫੬॥

ਸ਼ਰਣਾਲਯ ਹੈਂ॥ ਅਰ ਘਾਲਯ ਹੈਂ॥
ਛਟ ਛੈਲ ਘਨੇ॥ ਅਤਿ ਰੂਪ ਸਨੇ॥ ੩੫੭॥

ਅਰਥ - ਸਰਣ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੩੫੭॥

ਮਨ ਮੋਹਤ ਹੈਂ॥ ਛਬ ਸੋਹਤ ਹੈਂ॥
ਕਲ ਕਾਰਨ ਹੈਂ॥ ਕਰੁਣਾ ਧਰ ਹੈਂ॥ ੩੫੮॥

ਅਰਥ - ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੩੫੮॥

ਅਤਿ ਰੂਪ ਸਨੇ॥ ਜਨੁ ਮੈਨੁ ਬਨੇ!!
ਅਤਿ ਕ੍ਰਾਂਤ ਧਰੇ॥ ਸਸਿ ਸੋਭ ਹਰੇ॥ ੩੫੯॥

---

*ਅਨ੍ਯ ਇਉਂ ਹੈ- 'ਧਰਣੰ ਅਰਣੰ ਬਰਣੰ ਧਰਣੰ'।

ਅਰਥ - ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਕਾਮਦੇਵ ਹੀ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਵਡੀ ਕ੍ਰਾਂਤ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਭੀ ਚੁਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੩੫੯।।

ਅਸਜ ਉਪਾਸਿਕ ਹੈਂ।। ਅਰਿ ਨਾਸਿਕ ਹੈਂ।।
ਬਰ ਦਾਇਕ ਹੈਂ।। ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਕ ਹੈਂ।। ੩੬੦।।

ਅਰਥ - ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੈ। ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਵਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ +(ਪਾਇਕ) ਸੇਵਕ ਹੈ।। ੩੬੦।।

ਸੰਗੀਤ** ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।।

ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੀਰੰ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੂਟੇ।।
ਤਾਗੜਦੰਗ ਤੀਰੰ ਛਾਗੜਦੰਗ ਛੂਟੇ।।
ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੁਆਰੰ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੂਝੇ।।
ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੋਪੇ ਰਾਗੜਦੰਗ ਰੂਝੇ।। ੩੬੧।।

ਅਰਥ - ਬਹਾਦਰ ਜੋਧੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੋ ਤਾੜ ਤਾੜ ਕਰਕੇ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਛੜਾ ਛੜ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾੜ-ਸਾੜ ਕਰਦਾ ਤੀਰ-ਸੁਆਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੋਧੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ।। ੩੬੧।।

ਮਾਗੜਦੰਗ ਮਾਚਿਓ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੁੱਧੰ।।
ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੋਧਾ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕ੍ਰੁੱਧੰ।।
ਸਾਗੜਦੰਗ ਸਾਂਗੰ ਡਾਗੜਦੰਗ ਡਾਰੇ।।
ਬਾਗੜਦੰਗ ਵੀਰੰ ਆਗੜਦੰਗ ਉਤਾਰੇ।। ੩੬੨।।

ਅਰਥ - ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਮੱਚ ਗਿਆ, ਜੋਧੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਂਗਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸੱਥਰ ਲਾਹ ਸੁੱਟੇ ਹਨ।। ੩੬੨।।

---

*ਇਸ 'ਸੰਗੀਤ' ਪਦ ਦਾ ਵਰਨਣ ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਰਾਮਾਵਤਾਰ ਦੇ ਛੰਦ ੩੮੯ ਵਿਚ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ, ਪਿਛੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿਚ 'ਪ੍ਰਹਸਤ ਜੁੱਧ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਛੰਦ ੩੮੯ ਤੋਂ ੩੯੭ ਤੱਕ ਪੜ੍ਹੋ।

*ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਵੇਖੋ।

ਤਾਗੜਦੰਗ ਤੈਕੈ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੁਆਣੰ॥
ਛਾਗੜਦੰਗ ਛੋਰੈ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਣੰ॥
ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੂਝੇ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਜੀ॥
ਡਾਗੜਦੰਗ ਡੋਲੈ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤਾਜੀ॥ ੩੬੩॥

ਅਰਥ - ਜੁਆਨ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਬਾਜੀ ਘੋੜੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਘੋੜੇ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ॥ ੩੬੩॥

ਖਾਗੜਦੰਗ ਖੂਨੀ ਖਜਾਗੜਦੰਗ ਖੇਤੰ॥
ਝਾਗੜਦੰਗ ਝੂਝੇ ਆਗੜਦੰਗ ਅਚੇਤੰ॥
ਆਗੜਦੰਗ ਉੱਠੇ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੋਪੇ॥
ਡਾਗੜਦੰਗ ਡਾਰੇ ਧਾਗੜਦੰਗ ਧੋਪੇ॥ ੩੬੪॥

ਅਰਥ - ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਖੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗੀ ਗਈ ਤੇ ਕਈ ਜੋਧੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਬੇਸੁੱਧ ਹੋਏ ਪਏ ਹਨ। ਉਹ ਫਿਰ ਉਠੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਦਲ ਉਤੇ ਧੋਪਾਂ "ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ॥ ੩੬੪॥

ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਾਚੇ ਰਾਗੜਦੰਗ ਰੁਦ੍ਰੰ॥
ਭਾਗੜਦੰਗ ਭਾਜੇ ਛਾਗੜਦੰਗ ਛੁਦ੍ਰੰ॥
ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੁੱਝੇ ਵਾਗੜਦੰਗ ਵੀਰੰ॥
ਲਾਗੜਦੰਗ ਲਾਗੇ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤੀਰੰ॥ ੩੬੫॥

ਅਰਥ - ਰੁਦ੍ਰ ਜੁਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਇਰ ਸੈਨਿਕ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਜੋਧੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰ ਵੱਜੇ ਹਨ॥ ੩੬੫॥

ਰਾਗੜਦੰਗ ਰੁੱਝੇ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੂਰੰ॥
ਘਾਗੜਦੰਗ ਘੁੱਮੀ ਹਾਗੜਦੰਗ ਹੂਰੰ॥
ਤਾਗੜਦੰਗ ਤੱਕੈ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੁਆਨੰ॥
ਮਾਗੜਦੰਗ ਮੋਹੀ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤਾਨੰ॥ ੩੬੬॥

ਅਰਥ - ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਦੇ ਰਗੜੇ-ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਹਨ. ਅਪੱਛਰਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚੱਕ੍ਰ ਕੱਟ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕਦੀਆਂ ਹਨ. ਅਤੇ ਤਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਮੋਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।। ੩੬੬।।

ਦਾਗੜਦੰਗ ਦੇਖੈ ਰਾਗੜਦੰਗ ਰੂਪੰ।।
ਪਾਗੜਦੰਗ ਪ੍ਰੇਮੰ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੂਪੰ।।
ਡਾਗੜਦੰਗ ਡੁੱਬੀ ਪਾਗੜਦੰਗ ਪਿਆਰੀ।।
ਕਾਗੜਦੰਗ ਕਾਮੰ ਮਾਗੜਦੰਗ ਮਾਰੀ।। ੩੬੭।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡੁਬ ਗਈ ਹੈ, (ਉਸ) ਪਿਆਰੀ ਨੂੰ ਕਾਮ ਨੇ (ਮੋਹਨ ਤੇ ਉਚਾਰਨ ਆਕ੍ਰਿਕਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ)।। ੩੬੭।।

ਮਾਗੜਦੰਗ ਮੋਹੀ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਲਾ।।
ਰਾਗੜਦੰਗ ਰੂਪੰ ਆਗੜਦੰਗ ਉਜਾਲਾ।।
ਦਾਗੜਦੰਗ ਦੇਖੈ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੂਰੰ।।
ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਜੇ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤੂਰੰ।। ੩੬੮।।

+(ਅਨੈ ਅਰਥ = ਸੁਰਗੀ)

ਅਰਥ - ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਉੱਜਲੇ ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਰਕੇ ਮੋਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਵਾਜੇ ਵਜਦੇ ਹਨ।। ੩੬੮।।

ਰਾਗੜਦੰਗ ਰੂਪੰ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕਾਮੰ।।
ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਾਚੈ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਮੰ।।
ਰਾਗੜਦੰਗ ਰੀਝੈ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੂਰੰ।।
ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਿਆਹੈ ਹਾਗੜਦੰਗ ਹੂਰੰ।। ੩੬੯।।

ਅਰਥ - ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲੀਆਂ ਕਾਮ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਸੁਰਗੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੱਚਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਤੇ ਰੀਝਕੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੩੬੯।।

ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੋਪਾ ਭਾਗੜਦੰਗ ਭੂਪੰ।।
ਕਾਗੜਦੰਗ ਕਾਲੰ ਰਾਗੜਦੰਗ ਰੂਪੰ।।

ਰਾਗੜਦੰਗ ਰੋਸੰ ਧਾਗੜਦੰਗ ਧਾਯੋ॥
ਚਾਗੜਦੰਗ ਬਾਧੇ ਚਲਜੋ ਚੁੰਗ ਆਯੋ॥ ੩੭੦॥

ਅਰਥ – ਸੰਭਲਪੁਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕਾਲ ਰੂਪ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਤੇ 'ਚੁੰਗ' ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਚਲਿਆ ਆਇਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਰਾਜਾ ਜਥੇਬੰਦ ਹੋ ਕੇ, ਹੱਲਾ ਬੋਲਕੇ ਤੁਰਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ॥ ੩੭੦॥

ਆਗੜਦੰਗ ਅਰੜੇ ਗਾਗੜਦੰਗ ਗਾਜੀ॥
ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਾਚੇ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤਾਜੀ॥
ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੁੱਝੇ ਖਾਗੜਦੰਗ ਖੇਤੰ॥
ਰਾਗੜਦੰਗ ਰਹਸੇ ਪਾਗੜਦੰਗ ਪ੍ਰੇਤੰ॥ ੩੭੧॥

ਅਰਥ – ਗਾਜੀ ਲਤਾਕੇ ਜੋਧੇ ਅਰੜਾਕੇ ਪਏ ਹਨ। ਘੋੜੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋਧੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਰਹਸੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੩੭੧॥

ਮਾਗੜਦੰਗ ਮਾਰੇ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੀਰੰ॥
ਪਾਗੜਦੰਗ ਪਰਾਨੇ ਭਾਗੜਦੰਗ ਭੀਰੰ॥
ਧਾਗੜਦੰਗ ਧਾਯੋ ਰਾਗੜਦੰਗ ਰਾਜਾ॥
ਰਾਗੜਦੰਗ ਰਣਕੇ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਜਾ॥ ੩੭੨॥

ਅਰਥ – ਸੂਰਮੇ ਜੋਧੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਭੀਰੰ ਕਾਇਰ ਲੋਕ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪਿਆ ਹੈ। ਮਾਰੂ ਵਾਜਾ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੩੭੨॥

ਟਾਗੜਦੰਗ ਟੂਟੇ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤਾਲੰ॥
ਆਗੜਦੰਗ ਊੱਠੇ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੁਆਲੰ॥
ਭਾਗੜਦੰਗ ਭਾਜੇ ਬਾਗੜਦੰਗ ਵੀਰੰ॥
ਲਾਗੜਦੰਗ ਲਾਗੇ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤੀਰੰ॥ ੩੭੩॥

ਅਰਥ – ਨੱਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਲ ਟੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗਾਂ ਦੀਆਂ ਲਪਟਾਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੈਨਿਕ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ॥ ੩੭੩॥

ਰਾਗੜਦੰਗ ਰਹਸੀ ਦਾਗਾੜਦੰਗ ਦੇਵੀ।।
ਗਾਗੜਦੰਗ ਗੈਣੰ ਆਗੜਦੰਗ ਭੇਵੀ।।
ਭਾਗੜਦੰਗ ਭੈਰੋ ਪਾਗੜਦੰਗ ਪ੍ਰੇਤੰ।।
ਹਾਗੜਦੰਗ ਹੱਸੇ ਖਾਗੜਦੰਗ ਖੇਤੰ।। ੩੭੪।।

ਅਰਥ – ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਗਣੰ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਭੈਰੋਂ, ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ ਖੇਤ੍ਰ ਪਾਲ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੱਸ ਰਹੇ ਹਨ।। ੩੭੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਸ ਟੂੱਟੇ ਲੁੱਟੇ ਘਨੇ ਤੁੱਟੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਨੇਕ।।
ਜੇ ਜੁੱਟੇ ਕੱਟੇ ਸਭੈ ਰਹਿ ਗਯੋ ਭੂਪਤ ਏਕ।। ੩੭੫।।

ਅਰਥ – ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਟੁੱਟ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਕੋ ਰਾਜਾ ਹੀ ਜੀਊਂਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ।। ੩੭੫।।

ਪੰਕਜ ਬਾਟਿਕਾ ਛੰਦ।।

ਸੈਨ ਜੁਝਤ ਨ੍ਰਿਪ ਭਯੋ ਅਤਿ ਆਕਲ।।ਧਾਵਤ ਭਜੋ ਸਾਮੁਹਿ ਅਤਿ ਬਿਆਕਲ।।
ਸੰਨਿਧ ਹ੍ਵੈ ਚਿਤ ਮੈ ਅਤਿ ਕ੍ਰੁੱਧਤ।।ਆਵਤ ਭਜੋ ਰਿਸਕੈ ਕਰਿ ਜੁੱਧਤ।। ੩੭੬।।

ਅਰਥ – ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਮਰਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਹੀ (ਆਕਲ) ਘਬਰਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਬੜਾ ਹੀ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਨਿਧ ਸੰਸੇ ਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗੁਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆ ਗਿਆ।। ੩੭੬।।

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰ ਅਨੇਕ ਕਰੇ ਤਬ।।ਜੰਗ ਜੁਟਿਓ ਅਪਨੋ ਦਲ ਲੈ ਸਭ।।
ਬਾਜ ਉਠੇ ਤਹ ਕੋਟ ਨਗਾਰੇ।।ਰੁੱਝ ਗਿਰੇ ਰਣ ਜੁੱਝ ਨਿਹਾਰੇ।।੩੭੭।।

ਅਰਥ – ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਦਲ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਲਾਏ। ਉਥੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਧੌਂਸੇ ਵਜਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਜੋ ਰਣ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਸਨ, ਉਹ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਹੋਏ ਹੀ ਵੇਖੇ ਹਨ।। ੩੭੭।।

ਚਾਮਰ ਛੰਦ।। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਲੈ ਸਕੋਪ ਬੀਰ ਬੋਲਿ ਕੈ ਸਭੈ।।
ਕੋਪ ਓਪ ਦੈ ਹਠੀ ਸੁ ਧਾਇ ਕੈ ਪਰੇ ਸਭੈ।।

ਕਾਨ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਨ ਬਾਨ ਤਾਨ ਤਾਨ ਤੋਰ ਹੀ॥
ਸੁ ਝੂਝ ਝੂਝਕੈ ਪਰੈ ਨ ਨੈਕ ਮੁਖ ਮੋਰਹੀ॥ ੩੭੮॥

ਅਰਥ – ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ-ਅਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਠੀਲੇ ਜੋਧੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਉਪਮਾ ਲੈ ਕੇ, ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪਏ ਹਨ। ਕੰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਤਕ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੋਧੇ ਉਸ ਜੁਧ ਵਿਚ ਲੜ ਲੜਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੁੱਧ ਵਲੋਂ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਭੀ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦੇ ਹਨ॥ ੩੭੮॥

ਬਾਨ ਪਾਨ ਲੇ ਸਭੈ ਸਕ੍ਰੁੱਧ ਸੂਰਮਾ ਚਲੇ॥
ਬੀਨ ਬੀਨ ਜੇ ਲਏ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬੀਰਹਾ ਭਲੇ॥
ਸ਼ੰਕ ਛੋਰਕੈ ਭਿਰੈ ਨਿਸ਼ੰਕ ਘਾਇ ਡਾਰਹੀ॥
ਸੁ ਅੰਗ ਭੰਗ ਹੁਇ ਗਿਰੈਂ ਨ ਜੰਗ ਤੇ ਪਧਾਰਹੀ॥ ੩੭੯॥

ਅਰਥ – ਯੋਧੇ ਤੀਰ ਤਾਣਕੇ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਬੜੇ ਹੀ ਚਤਰ ਸੂਰਬੀਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਲੜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੀ ਸੱਟ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਟੁੱਟ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ॥ ੩੭੯॥

ਨਿਸਪਾਲਕ ਛੰਦ॥ ਤਾਨ ਸਰ ਆਨ ਅਰ ਮਾਨ ਕਰ ਛੋਰਹੀਂ॥
ਐਨ ਸਰ ਚੈਨ ਕਰ ਤੈਨ ਕਰ ਜੋਰਹੀਂ॥
ਘਾਵ ਕਰ ਚਾਵ ਕਰ ਆਨ ਕਰ ਲਾਗਹੀਂ॥
ਛਾਡਿ ਰਣਿ ਖਾਇ ਬ੍ਰਿਣ ਬੀਰ ਬਰ ਭਾਗਹੀਂ॥ ੩੮੦॥

ਅਰਥ – ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿੱਚਕੇ, ਆਨ ਛਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਅਰਮਾਨ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕਰਕੇ ਤੀਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਐਨ ਠੀਕ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਉੱਤੇ ਤੀਰ ਜਿਸਨੂੰ ਵੱਜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੈਨ ਚੈਨ ਅਰਾਮ ਕਰਕੇ ਲੇਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਧਰ ਉਹ ਫਿਰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਭੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਦੂਜਾ ਤੀਰ ਕੱਢਕੇ ਧਨੁੱਖ ਵਿਚ ਜੋੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਆਨ ਕਰਕੇ ਤੀਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਖਮ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਚਾਓ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਈ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਤੀਰ ਖਾਕੇ ਤੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਕੇ ਰਣ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੩੮੦॥

ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਬੋਧ ਹਰ ਸੋਧ ਅਰ ਧਾਵਹੀਂ॥ ਜੋਧ ਬਰ ਕ੍ਰੋਧ ਧਰ ਬਿਰੋਧ ਸਰ ਲਾਵਹੀਂ॥

ਅੰਗ ਭਟ ਭੰਗ ਹੁਐ ਜੰਗ ਤਿਹਂ ਡਿੱਗ ਹੀਂ॥
ਸੰਗਿ ਬਿਨ ਰੰਗ ਰਣ ਸ੍ਰੋਣਤ ਨ ਭਿੱਗਹੀਂ॥ ੩੯੧॥

ਅਰਥ – ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਭੁਲਾਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ (ਸੱਧ) ਢੂੰਢਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਧਾਰਕੇ, ਵਿਰੋਧ ਨਾਲ ਤੀਰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਿਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਗਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਰਣ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੩੯੧॥

ਧਾਇ ਭਟਿ ਆਇ ਰਿਸ ਖਾਇ ਅਸ ਝਾਰਹੀਂ॥
ਸ਼ੋਰ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਸਰ ਤੋਰ ਅਰ ਡਾਰਹੀਂ॥
ਪ੍ਰਾਨ ਤਜ ਪੈ ਨ ਭਜਿ ਭੂਮ ਰਨ ਸੋਭਹੀਂ॥
ਪੇਖ ਛਬ ਦੇਖ ਦੁਤ ਨਾਰ ਸੁਰ ਲੋਭਹੀਂ॥ ੩੯੨॥

ਅਰਥ – ਸੂਰਮੇ ਧਾਈਂ ਕਰਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁੱਸਾ ਕਰ ਖਾਕੇ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਣ ਛੱਡ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਭੱਜਦੇ, ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਪਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛੱਬ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਤੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ॥ ੩੯੨॥

ਭਾਜ ਨਹਿ ਸਾਜ ਅਸ ਗਾਜ ਭਟ ਆਵਹੀਂ॥
ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਬੋਧ ਹਰ ਜ਼ੋਧ ਅਸ ਲਾਵਹੀਂ॥
ਜੂਝ ਰਣ ਝਾਲ ਬ੍ਰਿਣ ਦੇਵਪੁਰ ਪਾਵਹੀਂ॥
ਜੀਤ ਕੈ ਗੀਤ ਕੁਲ ਰੀਤ ਜਿਮ ਗਾਵਹੀਂ॥ ੩੯੩॥

ਅਰਥ – ਭੱਜਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਸਜਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜਦੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਭੁਲਾਕੇ ਸੂਰਮੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਸਹਾਰ ਕੇ ਦੇਵਪੁਰੀ (ਸੁਰਗ) ਨੂੰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਕੁਲ ਦੀ ਰੀਤ ਵਾਂਗੂੰ ਜਿੱਤ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ॥ ੩੯੩॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਸਾਜ ਸਾਜ ਕੈ ਸਭੈ ਸਲਾਜ ਬੀਰ ਧਾਵਹੀਂ॥
ਜੂਝ ਜੂਝ ਕੈ ਮਰੈਂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਲੋਕ ਪਾਵਹੀਂ॥
ਧਾਇ ਧਾਇ ਕੈ ਹਠੀ ਅਘਾਇ ਘਾਇ ਝੇਲਹੀਂ॥

ਪਛੇਲ ਪਾਵ ਨਾ ਚਲੈਂ ਅਰੇਲ ਬੀਰ ਠੇਲਹੀਂ॥ ੩੯੪॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਜੋਧੇ ਸਾਜ਼ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਲੱਜਾ ਸਹਿਤ ਤੁੰਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੜ ਲੜਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕ ਤੋਂ ਜਾਕੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਨੂੰ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਹਠੀਲੇ ਜੋਧੇ ਦੌੜ ਦੌੜਕੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਪੈਰ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦੇ, ਸਗੋਂ ਸੂਰਮੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪੈਰ ਧਰਦੇ ਹਨ॥ ੩੯੪॥

ਕੋਪ ਓਪ ਦੈ ਸਭੈ ਸਰੋਖ ਸੂਰ ਧਾਇ ਹੈਂ॥
ਧਾਇ ਧਾਇ ਜੂਝ ਹੈਂ ਅਰੂਝ ਜੂਝ ਜਾਇ ਹੈਂ॥
ਸੁ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਮੇਲਕੇ ਪ੍ਰਹਾਰ ਆਨ ਡਾਰਹੀਂ॥
ਨ ਭਾਜ ਗਾਜ ਹੈ ਹਠੀ ਨਿਸ਼ੰਕ ਘਾਇ ਮਾਰਹੀਂ॥ ੩੯੫॥

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਭੱਜੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਹੱਲੇ ਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲਕੇ ਲੜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਅਰੁਝ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਆ ਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਵੈਰੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਹਠੀਲੇ ਜਵਾਨ ਭੱਜਦੇ ਨਹੀਂ, ਗੱਜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਸੰਗ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਸੰਗ ਹੋਕੇ ਸੱਟ ਮਾਰਦੇ ਹਨ॥ ੩੯੫॥

ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਢੋਲ ਬਾਸੁਰੀ ਸਨਾਇ ਝਾਂਝ ਬਾਜ ਹੈਂ॥
ਸਪਾਵ ਰੋਪ ਕੈ ਬਲੀ ਸਕੋਪ ਆਨ ਗਾਜ ਹੈਂ॥
ਕਿ ਬੂਝ ਬੂਝ ਕੈ ਹਠੀ ਅਰੂਝ ਆਨ ਜੂਝ ਹੈਂ॥
ਸੁ ਅੰਧ ਧੁੰਧ ਹੁਇ ਰਹੀ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਨ ਸੂਝ ਹੈਂ॥ ੩੯੬॥

ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਢੋਲ, ਬੰਸਰੀ ਡੱਫ ਤੇ ਝਾਂਝ ਆਦਿਕ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਗੱਡ ਕੇ ਖੜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਲਲਕਾਰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਹਠੀ ਯੋਧੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਮਚੀ ਹੈ ਕਿ ਦਿਸ਼ਾ ਦਾ ਵੀ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ॥ ੩੯੬॥

ਸੁਰੋਖ ਕਾਲਿ ਕੇਸਰੀ ਸੰਘਾਰ ਸੈਣ ਧਾਇ ਹੈਂ॥

---

*ਦਿਸ਼ਾ - ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ, ਉੱਤਰ ਤੇ ਦੱਖਣ ਚਾਰ ਹਨ।

*ਵਿਸ਼ਾ, ਦੋਹਾਂ ਦਿਸਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਦੀ ਥਾਂ - ਜੋ ਕੋਨਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਚਾਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ - ਈਸਾਨ, ਨੈਰਤ, ਵਾਯਵ ਤੇ ਅਗਨਿ।

ਅਗਸਤ ਸਿੰਧ ਕੀ ਜਿਮੰ ਪਰਾਇ ਸੈਨ ਜਾਇ ਹੈਂ॥
ਸੰਘਾਰ ਬਾਹਣੀਸ ਕੋ ਅਨੀਸ ਤੀਰ ਗਾਜ ਹੈਂ॥
ਬਿਸੇਖ ਜੁੱਧ ਮੰਡ ਹੈਂ ਅਸੇਖ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਾਜ ਹੈਂ॥ ੩੯੭॥

ਅਰਥ - ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਸ਼ੇਰ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੌੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅਗਸਤ ਰਿਖੀ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। (ਬਾਹਣੀਸ) ਸੈਨਾਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕਰਕੇ (ਅਨੀਸ=ਅਵਨੀਸ) ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋ ਕੇ ਲਲਕਾਰਦੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਜੁੱਧ ਮੰਡ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਖੜਕ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੩੯੭॥

ਸਵੈਯਾ ਛੰਦ॥ ਆਵਤ ਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਦਲ ਤੇ ਹਰਿ ਬਾਜ ਕਰੀ ਰਥ ਕੋਟਕ ਕੂਟੇ॥
ਸਾਜ ਗਿਰੇ ਨ੍ਰਿਪਰਾਜ ਕਹੂੰ ਬਰਬਾਜ ਫਿਰੇ ਹਿਹਨਾਵਤ ਛੂਟੇ॥
ਤਾਜ ਕਹੂੰ ਗਜਰਾਜ ਰਣੰ ਭਟ ਕੇਸਨ ਤੇ ਗਹਿ ਕੇਸਨ ਜੂਟੇ॥
ਪਉਨ ਸਮਾਨ ਬਹੈ ਕਲਿ ਬਾਨ ਸਭੇ ਅਰਿ ਬਾਦਲ ਸੇ ਚਲ ਫੂਟੇ॥ ੩੯੮॥

ਅਰਥ - (ਹਰਿ) ਨਿਹਕਲੰਕ ਜੀ ਨੇ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ ਤੇ ਰੱਥ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਕੁੱਟ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਕਿਧਰੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸਾਜ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਧਰੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਘੋੜੇ (ਅਸਵਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛੁਟੇ ਹੋਏ) ਹਿਣਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਧਰੇ ਤਾਜ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਰਾਜ-ਹਾਥੀ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਧਨੁੱਖ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਜੂੜੇ ਨੂੰ ਪੁਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਲਕੀ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਪੌਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਬਦਲਾਂ ਸਮਾਨ ਫੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਇਧਰ ਉਧਰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ॥ ੩੯੮॥

ਧਾਇ ਪਰੇ ਕਰ ਕੋਪ ਬਡੇ ਭਟ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੰਭਾਰੇ॥
ਪੱਟਿ ਸ ਲੋਹ ਹਥੀ ਪਰਸਾ ਕਰਿ ਕ੍ਰੋਧ ਚਹੂੰ ਦਿਸ ਚਉਕ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਕੁੰਜਰ ਪੁੰਜ ਗਿਰੇ ਰਣ ਮੂਰਧਨ ਸੋਭਤ ਹੈ ਅਤ ਡੀਲ ਡਿਲਾਰੇ॥
ਰਾਵਣ ਰਾਮ ਸਮੈ ਰਣ ਕੇ ਗਿਰਰਾਜ ਮਨੋ ਹਨਵੰਤ ਉਖਾਰੇ॥ ੩੯੯॥

ਅਰਥ - ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਪੱਟੇ, ਸਲੋਹ ਲੋਹੇ ਦੇ ਗੁਰਜ ਦੇ ਕੁਹਾੜੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਜੁਧ ਦੇ ਉੱਚੇ ਟਿੱਬੇ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਾਥੀ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਉਹ

****

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ ਰਾਵਣ ਤੇ ਰਾਮ ਦੇ ਜੁਧ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹਨੂਮਾਨ ਨੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪਹਾੜ ਪੁੱਟਕੇ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ।। ੩੮੯।।

ਚਉਪ ਚਰੀ ਚਤੁਰੰਗ ਚਮੂੰ ਕਰੁਣਾਲਯ ਕੇ ਪਰ ਸਿੰਧੁਰ ਪੇਲੇ।।
ਧਾਇ ਪਰੇ ਕਰਿ ਕੋਪ ਹਠੀ ਕਰ ਕਾਟਿ ਸਭੈ ਪਗ ਦ੍ਵੈ ਨ ਪਿਛੇਲੇ।।
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨ ਕੇ ਘਨ ਸਜਾਮ ਘਨੇ ਤਨ ਆਯੁਧ ਝੇਲੇ।।
ਸ੍ਰੋਨ ਰੰਗੇ ਰਮਣੀਅ ਰਮਾਪਤਿ ਫਾਗਨ ਅੰਤ ਬਸੰਤ ਸੇ ਖੇਲੇ।। ੩੯੦।।

+(ਕਰੁਣਾਲਯ=ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਘਰ, ਕਲਕੀ ਭਗਵਾਨ। ਸਿੰਧੁਰ=ਹਾਥੀ। ਪੇਲੇ=ਪ੍ਰੇਰ ਦਿੱਤੇ। ਰਮਾਪਤਿ=ਲਛਮੀ ਦੇ ਸੁਾਮੀ, ਭਾਵ ਕਲਕੀ ਭਗਵਾਨ। ਰਮਣੀਅ=ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ।)

ਅਰਥ - ਚਤੁਰਗਨੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਹਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ। ਹਠੀਲੇ ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਧਾਈ ਕਰਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ, ਹੱਥ ਨਾਲ ਕੱਟਾ-ਵੱਢ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਕ ਪੈਰ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ। ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰਾਂ ਉਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝੱਲੇ ਹਨ। ਕਲਕੀ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਲਹੂ ਦੇ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਬਣੇ ਹੋਏ ਇਉਂ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਫੱਗਣ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਬਸੰਤ ਹੋਲੀ ਖੇਡ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।। ੩੯੦।।

ਘਾਇ ਸਭੈ ਸਹਿ ਕੈ ਕਮਲਾਪਤਿ ਕੋਪ ਭਰਜੋ ਕਰਿ ਆਯੁਧ ਲੀਨੇ।।
ਦੁੱਜਨ ਸੈਨ ਬਿਖੈ ਧਸਿ ਕੈ ਛਿਨ ਮੈ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਣ ਸਭੈ ਅਰਿ ਕੀਨੇ।।
ਟੂਟ ਪਰੈ ਰਮਣੀ ਅਸ ਭੂਖਣ ਬੀਰ ਬਲੀ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਚੀਨੇ।।
ਯੌਂ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਮਨ ਮੈ ਰਣ ਭੂਮ ਕੋ ਮਾਨਹੁ ਭੂਖਨ ਦੀਨੇ।। ੩੯੧।।

ਅਰਥ - ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਵਾਰ ਸੁਹਾਰ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹੋ ਗਏ। ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਵਿਚ ਧੱਸ ਗਏ ਤੇ ਇਕ ਛਿਨ ਵਿਚ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਹੀਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੋਹਣੀ ਤਲਵਾਰ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਲਕੀ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਵੈਰੀ ਦਲ ਉਤੇ ਟੁੱਟਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਜਾਣਿਆਂ ਹੈ। ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਰੂਪ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗਹਿਣੇ (ਬਖਸ਼) ਦਿੱਤੇ ਹਨ।। ੩੯੧।।

ਚਉਪ ਚੜ੍ਹਿਓ ਕਰਿ ਕੋਪ ਕਲੀ ਕ੍ਰਿਤ ਆਯੁਧ ਅੰਗ ਅਨੇਕਨ ਸਾਜੇ।।
ਤਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਉਪੰਗ ਮੁਚੰਗ ਸੁ ਭਾਂਤ ਅਨੇਕ ਭਲੀ ਬਿਧ ਬਾਜੇ।।

ਪੂਰਿ ਫਟੀ ਛੁਟਿ ਧੂਰਜਟੀ ਜਟ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਦੋਊ ਉਠ ਭਾਜੇ।।
ਕੋਪ ਕਛੂ ਕਰਿ ਕੈ ਚਿਤ ਮੋ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਜਬੈ ਰਣ ਗਾਜੇ।। ੩੯੨।।

ਅਰਥ - ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸਜਾ ਕੇ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਤਾਲ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਉਮੰਗ ਤੇ ਮੁਚੰਗ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਨਘੋਰ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ ਭਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਧੂਰਜਟੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ (ਜਟ) ਸਮਾਧੀ ਛੁਟ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਘਬਰਾ ਕੇ ਅਭੜਵਾਹੇ ਉਠ ਭਜੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਲਕੀ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਥੋੜਾ ਜਿਨਾ ਭੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ ਹੈ।। ੩੯੨।।

ਬਾਜ ਹਨੇ ਗਜਰਾਜ ਹਨੇ ਨ੍ਰਿਪਰਾਜ ਹਨੇ ਰਣ ਭੂਮ ਗਿਰਾਏ।।
ਡੋਲ ਗਿਰਿਓ ਗਿਰ ਮੇਰ ਰਸਾਤਲ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸਭੈ ਭਹਰਾਏ।।
ਸਾਤੋਊ ਸਿੰਧ ਸੁਕੀ ਸਰਤਾ ਸਭ ਲੋਕ ਅਲੋਕ ਸਭੈ ਥਹਰਾਏ।।
ਚਉਕ ਚਕੇ ਦ੍ਰਿਗਪਾਲ ਸਭੈ ਕਿਹ ਪੈ ਕਲਕੀ ਕਰ ਕੋਪ ਰਿਸਾਏ।। ੩੯੩।।

ਅਰਥ - ਘੋੜੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਵਡੇ ਵਡੇ ਹਾਥੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਰਾਜੇ-ਮਹਾਰਾਜੇ ਭੀ ਮਾਰ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਘੱਤੇ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਰੌਲਾ-ਗੌਲਾ ਸੁਣਕੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਡੋਲ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਜਮੀਨ ਵਿਚ ਧਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਘਬਰਾ ਗਏ ਹਨ। ਸਤੇ ਹੀ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਸੁੱਕ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਲੋਕ-ਅਲੋਕ (ਪਹਾੜ ਉਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਕੰਬ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਦਿੱਗਪਾਲ ਵੇਖਕੇ ਤ੍ਰਿਬਕ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਸੋਚਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਲਕੀ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕਿਸ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹਨ ?।। ੩੯੩।।

ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਰ ਹਠੀ ਹਠ ਠਾਨ ਹਠੀ ਰਣ ਕੋਟਿਕ ਮਾਰੇ।।
ਜਾਂਘ ਕਹੂੰ ਸਿਰ ਬਾਹ ਕਹੂੰ ਅਸ ਰੇਣ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਭੈ ਕਰਿ ਡਾਰੇ।।
ਬਾਜ ਕਹੂੰ ਗਜਰਾਜ ਧੁਜਾ ਰਥ ਉਸ਼ਟ ਪਰੇ ਰਣ ਪੁਸ਼ਟ ਬਿਦਾਰੇ।।
ਜਾਨੁਕ ਬਾਗ ਬਨਿਓ ਰਣਿ ਮੰਡਲ ਪੇਖਨ ਕਉ ਜਟਿ ਧੂਰ ਪਧਾਰੇ।। ੩੯੪।।

ਅਰਥ - ਬਾਣ ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਹਠ ਨਾਲ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ। ਕਿਧਰੇ ਲੱਤ, ਕਿਧਰੇ ਸਿਰ, ਕਿਧਰੇ ਬਾਂਹ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਤਲਵਾਰ ਪਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਲਵਾਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕਿਣਕੇ ਜੇਡਾ ਕਰ ਸੁਟਿਆ ਹੈ। ਕਿਧਰੇ ਤਲਵਾਰ ਪਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਲਵਾਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕਿਣਕੇ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਊਠ, ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪੁੱਠੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਲਕੀ ਭਗਵਾਨ

ਨੇ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ. ਇਹ ਕਲਕੀ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਰਣ ਮੰਡਲ ਹੀ ਬਾਗ਼ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਰ ਚੁਕੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਤੇ ਘੋੜੇ-ਹਾਥੀ ਆਦਿਕ ਹੀ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਫੁਲ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਹਨ. ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੀ ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੩੯੪।।

ਲਾਜ ਭਰੇ ਅਰਿ ਰਾਜ ਚਹੂੰ ਦਿਸ ਭਾਜ ਚਲੇ ਨਹੀ ਆਨ ਘਿਰੇ।।
ਗਹਿ ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ਛਟ ਛੈਲ ਛਕੇ ਚਿਤ ਚੌਪ ਚਿਰੇ।।
ਪ੍ਰਿਤਮਾਨ ਸੁਜਾਨ ਅਜਾਨ ਭੁਜਾ ਕਰਿ ਪੈਜ ਪਰੇ ਨਹੀ ਫੇਰਿ ਫਿਰੇ।।
ਰਣ ਮੋ ਮਰਿ ਕੈ ਜਸ ਕੌ ਕਰਿ ਕੈ ਹਰਿ ਸੋ ਲਰਿ ਕੈ ਭਵਸਿੰਧੁ ਤਰੇ।। ੩੯੫।।

ਅਰਥ - ਲੱਜਾ ਦੇ ਭਰੇ ਹਏ ਵੈਰੀ ਰਾਜੇ ਚੌਂਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ ਤੁਰੇ ਹਨ, ਆਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘੇਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਤੀਰ, ਕਮਾਨ, ਗਦਾ ਤੇ ਬਰਛੀ ਫੜ ਕੇ, ਛੈਲ ਜੁਆਨ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਦੀ ਮਸਤੀ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਚਿਤ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਚਿੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ ਸਰੂਪ ਅਜਾਨੁ ਭੁਜਾ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁਜਾਨ ਕਲਕੀ ਭਗਵਾਨ ਹੈ, ਵੈਰੀ ਰਾਜੇ ਲੱਜਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਮੁੜੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਮਰ ਕਰਕੇ, ਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੱਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਨਾਲ ਜੁਧ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਰ ਗਏ ਹਨ।। ੩੯੫।।

ਰੰਗ ਸੋ ਜਾਨ ਸੁਰੰਗੇ ਹੈਂ ਸਿੰਧੁਰ ਛੂਟੀ ਹੈ ਸੀਸ ਪੈ ਸ੍ਰੋਨ ਅਲੇਲੈ।।
ਬਾਜ ਗਿਰੇ ਭਟ ਰਾਜ ਕਹੂੰ ਬਿਚਲੇ ਕੁਪ ਕੈ ਕਲ ਕੇਂ ਅਸਮੇਲੈ।।
ਚਾਚਰ ਜਾਨ ਕਰੈ ਬਸੁਧਾ ਪਰ ਜੂਝ ਗਿਰੇ ਪਗ ਦ੍ਵੈ ਨ ਪਛੇਲੈ।।
ਜਾਨੁਕ ਪਾਨ ਕੈ ਭੰਗ ਮਲੰਗ ਸੁ ਫਾਗਨ ਅੰਤ ਬਸੰਤ ਸੋ ਖੇਲੈ।। ੩੯੬।।

ਅਰਥ - ਸਿਰ ਤੇ ਖ਼ੂਨ ਦੀਆਂ ਪਿਚਕਾਰੀਆਂ ਪੈਣ ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ ਰੰਗ 'ਚ ਰੰਗੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰ ਵੱਢ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਕਿਤੇ ਯੋਧੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਫੁਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਉਂ ਜਾਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਚਾਚਰ ਗਿੱਧਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਦੋ ਕਦਮ ਵੀ ਪਿਛੇ ਹਟਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੈਦਾਨ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਇਉਂ ਖਿਆਲ ਉਠਦਾ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਫੱਗਣ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਬਸੰਤ ਹੋਲੀ ਨੂੰ ਖੇਡਦੇ ਹੋਏ ਮਲੰਗ ਲੋਕ ਭੰਗ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਹਨ।। ੩੯੬।।

ਜੇਤਕ ਜੀਤ ਬਚੇ ਸੁ ਸਭੈ ਭਟ ਚਉਪ ਚੜੇ ਚਹੂੰ ਓਰਨ ਧਾਏ॥
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ਅਸ ਕਾਢ ਲਏ ਕਰ ਮੈਂ ਚਮਕਾਏ॥
ਚਾਬੁਕ ਮਾਰ ਤੁਰੰਗ ਧਸੇ ਰਨ ਸਾਵਨ ਕੀ ਘਟਿ ਜਿਉ ਘਹਰਾਏ॥
ਸ੍ਰੀ ਕਲਕੀ ਕਰਿ ਲੈ ਕਰਵਾਰ ਸੁ ਏਕ ਹਨੇ ਅਰ ਅਨੇਕ ਪਰਾਏ॥ ੩੯੭॥

ਅਰਥ - ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਸੂਰਮੇ ਜੀਉਂਦੇ ਬਚੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਜੁਧ ਕਰਨ ਲਈ ਚੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਪਏ ਹਨ। ਤੀਰ, ਕਮਾਨ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਕੱਢ ਕਰਕੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਚਮਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਬਕ ਮਾਰਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਧੱਸ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਾਵਨ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਵੈਰੀ ਦਲ ਉੱਤੇ ਛਾ ਗਏ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ 'ਕਲਕੀ' ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ॥ ੩੯੭॥

ਮਾਰ ਮਚੀ ਬਿਸੰਭਾਰ ਜਬੈ ਤਬ ਆਯੁਧ ਛੋਰ ਸਭੈ ਭਟ ਭਾਜੇ॥
ਡਾਰਿ ਹਥਯਾਰ ਉਤਾਰ ਸਨਾਹਿ ਸੁ ਏਕ ਹੀ ਬਾਰ ਭਜੈ ਨਹੀ ਗਾਜੇ॥
ਸ੍ਰੀ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਤਹਾ ਗਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਭੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬਿਰਾਜੇ॥
ਭੂਮ ਅਕਾਸ਼ ਪਤਾਰ ਚਕਿਓ ਛਬ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਦੋਊ ਲਖਿ ਲਾਜੇ॥ ੩੯੮॥

ਅਰਥ - ਜਦ ਬੇਸੁਧ ਕਰ ਦੇਣ ਵਲੀ ਮਾਰ ਮੱਚੀ, ਤਦ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਛੱਡ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਉਤਾਰ ਕੇ ਜੋਧੇ ਇਕੋ ਹੀ ਵੇਰੀ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ, ਮੁੜਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਸ੍ਰੀ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਜੀ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਿਰਾਜੇ ਹੋਏ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਅਕਾਸ ਤੇ ਪਤਾਲ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਦੈਂਤ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੩੯੮॥

ਦੇਖ ਭਜੀ ਪ੍ਰਿਤਨਾ ਅਰ ਕੀ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਹਥਯਾਰ ਸੰਭਾਰੇ॥
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਛਿਨ ਬੀਚ ਸਭੈ ਕਰ ਚੂਰਨ ਡਾਰੇ॥
ਭਾਗ ਚਲੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਭਟਾ ਜਿਮ ਪਉਨ ਬਹੈ ਦ੍ਰੁਮ ਪਾਤ ਨਿਹਾਰੇ॥
ਪੈਨ ਪਰੀ ਕਛੁ ਮਾਨ ਰਹਿਓ ਨਹੀ ਬਾਨਨ ਡਾਰ ਨਿਦਾਨ ਪਧਾਰੇ॥ ੩੯੯॥

ਅਰਥ - ਵੈਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਿਤਨਾ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਭੱਜੀ ਜਾਂਦੀ ਵੇਖ ਕਰਕੇ 'ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ' ਜੀ ਨੇ

ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਫੜ ਲਏ ਹਨ। ਤੀਰ, ਕਮਾਨ, ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਗਦਾ ਆਦਿਕ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਦੇ ਵਿਚ ਚੂਰਨ ਕਰਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਚੱਲੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਵਾ ਦੇ ਚੱਲਣ ਨਾਲ ਦਰੱਖ਼ਤ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਉਹ ਬਚ ਗਏ ਤੇ ਬਾਕੀ ਬਾਣ ਸੁਣ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ।। ੩੯੯।।

ਸੁਪ੍ਰਿਆ ਛੰਦ।। ਕਹੂੰ ਭਟ ਮਿਲਤ ਮੁਖ ਮਾਰ ਉਚਾਰਤ।।
ਕਹੂੰ ਭਟ ਭਾਜ ਪੁਕਾਰਤ ਆਰਤ।।
ਕੇਤਕ ਜੋਧ ਫਿਰਤ ਦਲ ਗਾਰਤ।।
ਕੇਤਕ ਜੂਝ ਬਰੰਗਨ ਬਜਾਹਤ।। ੪੦੦।।

ਅਰਥ - ਕਿਧਰੇ ਸੂਰਮੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਮੂੰਹੋਂ 'ਮਾਰ ਲੌ ਮਾਰ ਲੌ' ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਕਿਧਰੇ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ (ਆਰਤ) ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ (ਗਾਰਤ) ਤਬਾਹ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰੰਗਨ ਅਪੱਛਰਾਂ ਵਿਆਹ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੪੦੦।।

ਕਹੂੰ ਬਰਬੀਰ ਫਿਰਤ ਸਰ ਮਾਰਤ।। ਕਹੂੰ ਰਣ ਛੋਰ ਭਜਤ ਭਟ ਆਰਤ।।
ਕੇਈ ਡਰੁ ਡਾਰਿ ਹਨਤ ਰਣ ਜੋਧਾ।। ਕੇਈ ਮੁਖ ਮਾਰ ਰਟਤ ਕਰਿ ਕ੍ਰੋਧਾ।। ੪੦੧।।

ਅਰਥ - ਕਿਤੇ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਤੀਰ ਮਾਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ (ਆਰਤ) ਮਹਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਜੋਧੇ ਡਰ ਨੂੰ ਸੁੱਟਕੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਹੀ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ।। ੪੦੧।।

ਕੇਈ ਖਗ ਖੰਡਿ ਗਿਰਤ ਰਣ ਛਤ੍ਰੀ।। ਕੇਤਕ ਭਾਗ ਚਲਤ ਤ੍ਰਸ ਅਤ੍ਰੀ।।
ਕੇਤਕਨਿ ਭ੍ਰਮ ਜੁੱਧ ਮਚਾਵਤ।। ਆਹਵ ਸੀਝ ਦਿਵਾਲਯ ਪਾਵਤ।। ੪੦੨।।

ਅਰਥ - ਕਈ ਛੱਤ੍ਰੀ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿੱਚ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ (ਅਤ੍ਰੀ) ਧਨੁੱਖ ਧਾਰੀ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਭੱਜ ਕੇ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਭ੍ਰਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜੁਧ ਮਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ (ਦਿਵ+ਆਲਯ) ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।। ੪੦੨।।

ਕੇਤਕ ਜੂਝ ਮਰਤ ਰਣ ਮੰਡਲ।। ਕੇਈਕ ਭੇਦ ਚਲੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡਲ।।
ਕੇਈਕ ਆਨ ਪ੍ਰਹਾਰਤ ਸਾਂਗੈ।। ਕੇਤਕ ਭੰਗ ਗਿਰਤ ਹੁਇ ਆਂਗੈ।। ੪੦੩।।

ਅਰਥ - ਕਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੜ-ਭਿੜਕੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਨੂੰ

ਭੇਦ ਕੇ ਸੂਰਜ ਲੋਕ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਕਈ ਆਣ ਕੇ ਬਰਛਿਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਡਿੱਗਦੇ ਪਏ ਹਨ।। ੪੦੩।।

ਬਿਸੇਖ ਛੰਦ।। ਭਾਜ ਬਿਨਾ ਭਟ ਲਾਜ ਸਭੈ ਤਜ ਸਾਜ ਜਹਾਂ।।
ਨਾਚਤ ਭੂਤ ਪਿਸਾਚਨਿ ਸਾਚਰ ਰਾਜ ਤਹਾਂ।।
ਦੇਖਤ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਮਹਾਂ ਰਣ ਕੋ ਬਰਨੈ।।
ਜੂਝ ਭਯੋ ਜਿਹ ਭਾਤ ਸੁ ਪਾਰਥ ਸੌ ਕਰਨੈ।। ੪੦੪।।

ਅਰਥ – ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਲੱਜ ਤਿਆਗ ਕੇ ਤੇ ਸਭ ਕੁੱਝ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਉਥੇ ਹੀ ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ, ਪਿਸਾਚ ਤੇ ਨਿਸਚਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਰਣ ਤੇ ਅਰਜਨ ਦੇ ਯੁੱਧ ਸਮਾਨ ਯੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੪੦੪।।

ਦਾਵ ਕਰੈ ਰਿਸ ਖਾਇ ਮਹਾਂ ਹਠ ਠਾਨ ਹਠੀ।।
ਕੋਪ ਭਰੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੁ ਪਾਵਕ ਜਾਨ ਭਠੀ।।
ਕ੍ਰੂਧ ਭਰੇ ਰਣ ਛਤ੍ਰਜ ਅਤ੍ਰਣ ਝਾਰਤ ਹੈ।।
ਭਾਜ ਚਲੈ ਨਹੀ ਪਾਵਸ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰਤ ਹੈ।। ੪੦੫।।

ਅਰਥ – ਵੱਡਾ ਹਠ ਧਾਰ ਕੇ ਹਠੀਲੇ ਜੁਆਨ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਦਾਵ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮਾਨੋ ਭੱਠੀ ਅੱਗ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਛਤ੍ਰੀ-ਪੁੱਤ੍ਰ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਝਾੜਦੇ (ਭਾਵ ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ) ਹਨ। ਪੈਰ ਪਿਛਾਂਹ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਮਾਰ ਲੈ ਮਾਰ ਲੈ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹਨ।। ੪੦੫।।

ਦੇਖਤ ਹੈ ਦਿਵ ਦੇਵ ਧਨੈ ਧਨ ਜੰਪਤ ਹੈਂ।।
ਭੂਮ ਅਕਾਸ਼ ਪਤਾਲ ਚਵੋ ਚਕ ਕੰਪਤ ਹੈਂ।।
ਭਾਜਤ ਨਾਹਨ ਬੀਰ ਮਹਾਂਰਣ ਗਾਜਤ ਹੈਂ।।
ਜੱਛ ਭੁਜੰਗਨ ਨਾਰ ਲਖੇ ਛਬ ਲਾਜਤ ਹੈਂ।। ੪੦੬।।

ਅਰਥ – (ਦਿਵ) ਦਾਨਵ-ਦੇਵ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਦੇਖ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਪਤਾਲ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਲੋਕ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਚੱਕ ਕੰਬ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਣ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਮਹਾਂ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੱਛਾਂ ਤੇ ਨਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ (ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ) ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਲੱਜਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੪੦੬।।

ਧਾਵਤ ਹੈਂ ਕਰ ਕੋਪ ਮਹਾਂ ਸੁਰ ਸੂਰ ਤਹਾਂ॥
ਮਾਂਡਤ ਹੈਂ ਬਿਕਰਾਰ ਭਯੰਕਰ ਜੁੱਧ ਜਹਾਂ॥
ਪਾਵਤ ਹੈਂ ਸੁਰ ਨਾਰ ਸੁ ਸਾਮੁਹਿ ਜੁੱਝਤ ਹੈਂ॥
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਗੰਧ੍ਰਬ ਸਭੈ ਕ੍ਰਿਤ ਸੁੱਝਤ ਹੈਂ॥ ੪੦੭॥

ਅਰਥ – ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ, (ਮਹਾਂਸਬਰ) ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਮਾਰਾ-ਬਕਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਥੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਡਰਾਉਣੇ ਤੋਂ ਭੀ ਡਰਾਉਣਾ ਜੁੱਧ ਅਰੰਭਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਸੂਰਮਾ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦੇਵ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ (ਅਪੱਛਰਾਂ) ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਭੱਜ ਕਰਕੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੇਵਤੇ ਦੈਂਤ ਅਤੇ ਗੰਧਰਵ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਸਦੀ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਜਾਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੪੦੭॥

ਚੰਚਲਾ ਛੰਦ॥ ਮਾਰਬੇ ਕੋ ਤਾਹਿ ਤਾਕਿ ਧਾਏ ਬੀਰ ਸਾਵਧਾਨ॥
ਹੋਨ ਲਾਗੇ ਜੁੱਧ ਕੇ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਸਭੈ ਬਿਧਾਨ॥
ਭੀਮ ਭ੍ਰਾਤ ਧਾਇਕੈ ਨਿਸ਼ੰਕ ਘਾਇ ਕਰਤ ਆਇ॥
ਜੂਝ ਜੂਝ ਕੈ ਮਰੈ ਸੁ ਦੇਵ ਲੋਕ ਬਸਤ ਜਾਇ॥ ੪੦੮॥

ਅਰਥ – ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਸੂਰਮੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤੱਕ ਕਰਕੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਕਿਥੇ ਕਿਥੇ ਸਾਰੇ ਤ੍ਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। 'ਭੀਮਸੈਨ' ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੀ ਆ ਕੇ ਘਾਉ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਬੀਰ ਲੜ ਲੜਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਾ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ (ਸੁਰਗ) ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਹਨ॥ ੪੦੮॥

ਤ੍ਹਾਨ ਤਾਨ ਬਾਨ ਕੌ ਅਜਾਨ ਬਾਹ ਧਾਵਹੀ॥
ਜੂਝ ਜੂਝ ਕੈ ਮਰੈ ਅਲੋਕ ਲੋਕ ਪਾਵਹੀ॥
ਰੰਗ ਜੰਗ ਅੰਗ ਨੰਗ ਭੰਗ ਅੰਗਿ ਹੋਇ ਪਰਤ॥
ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੋਇ ਗਿਰੈ ਸੁ ਦੇਵ ਸੁੰਦ੍ਰੀਨਿ ਬਰਤ॥ ੪੦੯॥

ਅਰਥ – ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਣ ਕੇ ਉਹ ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਬਾਹਵਾਂ ਵਲ ਵਧਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੜ ਮਰ ਕੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਰੰਗ ਨਾਲ ਲਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਅੰਗ ਨੰਗਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਟੁਟ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਜੋਧੇ ਟੁਕੜਾ ਟੁਕੜਾ ਹੋ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਜੰਗ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਆਹ

ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੪੦੯॥

ਤ੍ਰਿੜਕਾ**ਛੰਦ॥ ਤ੍ਰਿੜਰਿੜ ਤੀਰੰ॥ ਬ੍ਰਿੜਰਿੜ ਬੀਰੰ॥
ਢ੍ਰਿੜਰਿੜ ਢੋਲੰ॥ ਬ੍ਰਿੜਰਿੜ ਬੋਲੰ॥ ੪੧੦॥

ਅਰਥ - ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਤੀਰ ਤੜ ਤੜ ਕਰਦੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਢੋਲ ਢਮਕ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੪੧੦॥

ਤ੍ਰਿੜੜਿੜ ਤਾਜੀ॥ ਬ੍ਰਿੜੜਿੜ ਬਾਜੀ॥
ਹ੍ਰਿੜੜਿੜ ਹਾਥੀ॥ ਸ੍ਰਿੜੜਿੜ ਸਾਥੀ॥ ੪੧੧॥

ਅਰਥ - ਘੋੜੇ ਹਿਣਹਿਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਹਾਥੀ ਸੁੰਡਾਂ ਸਮੇਤ ਚਿੰਘਾੜ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੪੧੧॥

ਬ੍ਰਿੜੜਿੜ ਬਾਣੰ॥ ਜ੍ਰਿੜੜਿੜ ਜੁਆਣੰ॥
ਛ੍ਰਿੜੜਿੜ ਛੋਰੈਂ॥ ਜ੍ਰਿੜੜਿੜ ਜੋਰੈਂ॥ ੪੧੨॥

ਅਰਥ - ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਜੁਆਨ ਜੋਧੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਛੱਡਦੇ ਹਨ॥ ੪੧੨॥

ਨੋਟ :- ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਚਾਰੇ ਪਦ ਤ੍ਰਿੜਕਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ॥

ਖਰੜੜ ਖੇਤੰ॥ ਪਰੜੜ ਪ੍ਰੇਤੰ॥
ਝੜੜੜ ਨਾਚੈ॥ ਰੰਗਝੜਿ ਰਾਚੈ॥ ੪੧੩॥

ਅਰਥ - ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਤ ਯੁੱਧ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੪੧੩॥

ਹਰਰੜ ਹੂਰੰ॥ ਗਣਰਣ ਪੂਰੰ॥
ਕ੍ਰਰਰੜ ਕਾਛੀ॥ ਨਰਰੜ ਨਾਚੀ॥ ੪੧੪॥

ਅਰਥ - ਹਰਲ ਹਰਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹੂਰਾਂ (ਗਣਰਣ=ਗੈਣ) ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਕਾਛੀ ਸੁੰਦਰ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਨਾਚ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ॥ ੪੧੪॥

ਤਰਰੜ ਤੇਗੰ॥ ਜਣਘਣ ਬੇਗੰ॥
ਚਰਰੜ ਚਮਕੈ॥ ਝੜਰੜ ਝਮਕੈ॥ ੪੧੫॥

**ਤ੍ਰਿੜਕਾ ਛੰਦ ਵਿਚ 'ੜ' ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਰਤਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਂ ਦੇ ਕਈ ਖਾਸ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਇਹ ਭੀ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੇ ਬੋਲ ਵਾਂਗੂੰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਛੰਦ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਕਰਕੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ - 'ਤੜ ਤੜ' ਕਰਕੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਝਟਾ ਝਟ ਚਮਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਾਣੋ, ਕਾਲੇ ਬਦਲਾਂ ਵਿਚ (ਬੇਰਗੀ) ਬਿਜਲੀ ਝਿਲ ਮਿਲ ਕਰਕੇ ਝਮਕਦੀ ਹੈ।। ੪੧੫।।

ਜਰਰੜ ਜੋਧੰ।। ਕਿਰਰੜ ਕ੍ਰੋਧੰ।।
ਜੜਰੜ ਜੂਝੈ।। ਲੂੜਰੜ ਲੂਝੈ।। ੪੧੬।।

ਅਰਥ - ਜੋਧੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ (ਰਤ) ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਰਹੇ ਹੋਨ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਲਤਦੇ ਝਗੜਦੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।। ੪੧੬।।

ਖਰਰੜ ਖੇਤੰ।। ਅਰਰੜ ਅਚੇਤੰ।।
ਬ੍ਰੜਰੜ ਬਾਜੀ।। ਗਿਰਰੜ ਗਾਜੀ।। ੪੧੭।।

ਅਰਥ - ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਤੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਅਚੇਤ ਪਏ ਹਨ।। ੪੧੭।।

ਗ੍ਰਿੜਰੜ ਗਜਣੰ।। ਕ੍ਰਿੜਰੜ ਭਜਣੰ।।
ਰ੍ਰਿੜਰਿੜ ਰਾਜਾ।। ਲਿੜਰਿੜ ਲਾਜਾ।। ੪੧੮।।

ਅਰਥ - ਹਾਥੀ ਭਜ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਹਾਰ ਦੇ ਅਪਮਾਨ ਨਾਲ ਸ਼ਰਮ ਸਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੪੧੮।।

ਖਿੜਰਿੜ ਖਾਂਡੇ।। ਬ੍ਰਿੜਰਿੜ ਬਾਂਡੇ।।
ਅੜਰਿੜ ਅੰਗੰ।। ਜੜਰਿੜ ਜੰਗੰ।। ੪੧੯।।

ਅਰਥ - ਖੰਡੇ ਖੜਕਦੇ ਹਨ। ਵੰਡੀਆਂ ਵੰਡਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਅਕੜਾ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁਝ ਰਹੇ ਹਨ।। ੪੧੯।।

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ।।

ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੈਨ ਜੁੱਝੀ ਅਪਾਰ।। ਰਣ ਰੋਹ ਕ੍ਰੋਹ ਧਾਏ ਲੁਝਾਰ।।
ਤੱਜੰਤ ਬਾਣ ਗੱਜੰਤ ਬੀਰ।। ਉੱਠੰਤ ਨਾਦ ਭੱਜੰਤ ਭੀਰ।। ੪੨੦।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਨਗਿਣਤ ਫੌਜ ਲੜੀ ਹੈ। ਲੜਾਕੇ ਜੁਆਨ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਧਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ, ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰਦੇ ਹਨ। ਬੜਾ ਡਰਾਉਣਾ ਸ਼ਬਦ ਉੱਠ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਕਾਇਰ ਲੋਕ ਭੱਜ ਚਲੇ ਹਨ।। ੪੨੦।।

ਧਾਏ ਸਬਾਹ ਜੋਧਾ ਸਕੋਪ।। ਕੱਢਤ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਬਾਹੰਤ ਧੋਪ।।

ਲੁੱਝੰਤ ਸੂਰ ਜੁੱਝੰਤ ਅਪਾਰ॥ ਜਣ ਸੇਤ ਬੰਧ ਦਿਖੀਅਤ ਪਹਾਰ॥੪੨੧॥

ਅਰਥ – (ਸਬਾਹ) ਖੱਤ੍ਰੀ ਜੋਧੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਧਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਿਆਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਕੱਢ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ 'ਧੋਪ' ਨਾਮ ਵਾਲੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਅਪਾਰਾਂ ਸੂਰਮੇ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। "ਮਾਨੋਂ, ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੇ ਪੁਲ ਬੰਨਣ ਵਾਸਤੇ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਨੇ ਲਿਆ ਕੇ ਪਹਾੜ ਸੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ"॥ ੪੨੧॥

ਕਟੰਤ ਅੰਗ ਭਭਕੰਤ ਘਾਵ॥ ਸਿੱਝੰਤ ਸੂਰ ਜੁੱਝੰਤ ਚਾਵ॥ ਨਿਰਖੰਤ ਸਿੱਧ ਚਾਰਣ ਅਨੰਤ॥ ਉਚਰੰਤ ਕ੍ਰਿਤ ਜੋਧਨ ਬਿਅੰਤ॥੪੨੨॥

ਅਰਥ – ਜੋ ਅੰਗ ਕੱਟੇ ਗਏ ਹਨ॥ ਉਹ ਜ਼ਖਮ ਭੱਕ ਭੱਕ ਕਰਕੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਚਾਉ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿੱਧ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ (ਚਾਰਣ) ਭੱਟ ਲੋਕ 'ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਕੀਰਤੀ ਨੂੰ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ॥ ੪੨੨॥

ਨਾਚੰਤ ਆਪ ਈਸ਼ਰ ਕਰਾਲ॥ ਬਾਜੰਤ ਡਉਰ ਭੈ ਕਰਿ ਬਿਸਾਲ॥ ਪੋਅੰਤ ਮਾਲ ਕਾਲੀ ਕਪਾਲ॥ ਚਲ ਚਿੱਤ ਚੱਖ ਛਾਡੰਤ ਜ੍ਵਾਲ॥੪੨੩॥

ਅਰਥ – ਸ਼ਿਵਜੀ ਆਪ ਡਰਾਉਣਾ ਨਾਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਡਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਡੌਰੂ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਲੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪ੍ਰੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਖੂਨ ਪੀਤੀ ਅਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਛੱਡ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੪੨੩॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥ ਬਜੇ ਘੋਰ ਬਾਜੇ॥ ਧੁਣੰ ਮੇਘ ਲਾਜੇ॥ ਖਹੇ ਖੇਤ ਖਤ੍ਰੀ॥ ਤਜੇ ਤਾਣ ਪਤ੍ਰੀ॥ ੪੨੪॥

ਅਰਥ – ਗੂੰਜ ਪਾਣ ਵਾਲੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਅੱਗੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖਤ੍ਰੀ ਲੋਕ ਰਣ ਖੇਤ੍ਰ ਵਿਚ ਭਿੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ (ਪੱਤ੍ਰੀ) ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ॥ ੪੨੪॥

ਗਿਰੇ ਅੰਗ ਭੰਗੰ॥ ਨਚੇ ਜੰਗ ਰੰਗੰ॥ ਖੁਲੇ ਖੱਗ ਖੂਨੀ॥ ਚੜੇ ਚਉਪ ਦੂਨੀ॥ ੪੨੫॥

ਅਰਥ – ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੰਗ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਖੁਲ੍ਹੇ ਨੰਗੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲਹੂ ਨਾਲ ਰੰਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਣਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ॥ ੪੨੫॥

ਭਯੋ ਘੋਰ ਜੁੱਧੰ॥ ਇਤੀ ਕਾਹ ਸੁੱਧੰ॥
ਜਿਣਿਓ ਕਾਲ ਰੂਪੰ॥ ਭਜੇ ਸਰਬ ਭੂਪੰ॥ ੪੨੬॥

ਅਰਥ - ਬੜਾ ਘੋਰ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਤਨੀ ਖਬਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਹੈ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ॥ ੪੨੬॥

ਸਭੈ ਸੈਣ ਭਾਜਾ॥ ਫਿਰਜੋ ਆਪ ਰਾਜਾ॥
ਠਟਿਓ ਆਣ ਜੁੱਧੰ॥ ਭਇਓ ਨਾਦ ਉੱਧੰ॥ ੪੨੭॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਭੱਜ ਤੁਰੀ ਹੈ। ਸੰਭਲ ਪੁਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਆਪ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਪਿਆ ਹੈ, ਆਣ ਕੇ ਜੁੱਧ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਰੌਲਾ-ਰੌਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੪੨੭॥

ਤਜੇ ਬਾਨ ਐਸੇ॥ ਬਣੰ ਪਤ੍ਰ ਜੈਸੇ॥
ਜਲੰ ਮੇਘ ਧਾਰਾ॥ ਨਭੰ ਜਾਣੁ ਤਾਰਾ॥ ੪੨੮॥

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੀਰ ਛੱਡੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨੇਰੀ ਦੇ ਆਇਆਂ ਬਣ ਦੇ ਪੱਤ੍ਰ ਝੜਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਮਾਨੋਂ, ਬੱਦਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਾਂ ਮਾਨੋਂ, ਅਕਾਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਤਾਰ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੪੨੮॥

ਕਰੰ ਅੰਸੁ ਮਾਲੀ॥ ਸਰੰ ਸਤ੍ਰ ਸਾਲੀ॥
ਚਹੂੰ ਓਰ ਛੂਟੇ॥ ਮਹਾਂ ਜੋਧ ਜੂਟੇ॥ ੪੨੯॥

ਅਰਥ - ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਣਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹਾਨੀ ਪਹੁੰਚਾਈ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ ਦੇ ਬਾਣ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਛੁੱਟਣ ਲੱਗੇ॥ ੪੨੯॥

ਚਲੇ ਕੀਟ ਕਾਸੇ॥ ਬਢੇ ਟਿੱਡ ਕਾਸੇ॥
ਕਨੰ ਸਿਧ ਰੇਤੰ॥ ਤਨੰ ਰੋਮ ਤੇਤੰ॥ ੪੩੦॥

ਅਰਥ - ਕੀੜਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। ਟਿੱਡੀ ਦਲ ਵਾਂਗੂੰ ਵਧ ਗਏ ਹਨ। ਜਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਰੇਤ ਦੇ ਕਿਨਕਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹਨ। ਉਹ ਫ਼ੌਜ ਏਨੀ ਕੁ ਹੈ ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਤਨ ਉੱਤੇ ਰੋਮ ਹਨ॥ ੪੩੦॥

ਛੁਟੈ ਸ੍ਰਣ ਪੁੱਖੀ॥ ਸੁਧੰ ਸਾਰ ਮੁੱਖੀ॥
ਕਲੰਕੰ ਕਪਤ੍ਰੀ॥ ਤਜੇ ਜਾਣ ਛਤ੍ਰੀ॥ ੪੩੧॥

ਅਰਥ - ਸੋਨੇ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਚਲੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਹੋਈ ਲੋਹੇ ਦੀ ਮੁੱਖੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। (ਕਲੰ) ਸੁੰਦਰ-ਕਾਂ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਤੀਰ। ਮਾਨੋਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਛੱਡੇ ਹਨ॥ ੪੩੧॥

ਗਿਰੈ ਰੇਤ ਖੇਤੰ॥ ਨਚੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ॥
ਕਰੈ ਚਿਤ੍ਰ ਚਾਰੰ॥ ਤਜੈ ਬਾਣ ਧਾਰੰ॥ ੪੩੨॥

ਅਰਥ – ਰੇਤ ਦੇ ਕਿਣਕਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਜੋਧਿਆਂ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਤਸਵੀਰ ਵਾਂਗੂੰ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਮੀਂਹ ਵੱਸਣ ਵਾਂਗੂੰ ਤੀਰ ਛੱਡ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੪੩੨॥

ਹਲੈ ਜੋਧ ਜੋਧੰ॥ ਕਰੈ ਘਾਇ ਕ੍ਰੋਧੰ॥
ਖਹੈ ਖੱਗ ਖੱਗੈ॥ ਉਠੈ ਝਾਲ ਅੱਗੈ॥ ੪੩੩॥

ਅਰਥ – ਜੋਧੇ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਘਾਉ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਟਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਦੇ ਚਿਣਗਾਰੇ ਉੱਠਦੇ ਹਨ॥ ੪੩੩॥

ਨਚੇ ਪੱਖਰਾਲੇ॥ ਚਲੇ ਬਾਲਆਲੇ॥
ਹਸੇ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਚੈਂ॥ ਰਣੰ ਰੰਗ ਰਾਚੈਂ॥ ੪੩੪॥

ਅਰਥ – (ਪੱਖਰਾਲੇ) ਤੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਊਧਮ ਮਚਾ ਰਹੇ ਹਨ। (ਬਾਲ-ਆਲ) ਗੋਲ ਚੱਕ੍ਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਭੂਤ) ਪ੍ਰੇਤ ਹੱਸਦੇ ਤੇ ਯੁੱਧ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ॥ ੪੩੪॥

ਨਚੇ ਪਾਰਬਤੀਸੰ॥ ਮੰਡਿਓ ਜੁੱਧ ਈਸੰ॥
ਦਸੰ ਦਿਉਸ ਕ੍ਰੱਧੰ॥ ਭਯੋ ਘੋਰ ਜੁੱਧੰ॥ ੪੩੫॥

ਅਰਥ – ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜੁੱਧ ਮੰਡਿਆ ਹੈ। ਦਸਾਂ ਹੀ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੪੩੫॥

ਪੁਨਰ ਬੀਰ ਤਜਾਗਜੋ॥ ਪਗੰ ਦ੍ਵੈਕ ਭਾਗਜੋ॥
ਫਿਰਜੋ ਫੇਰਿ ਐਸੇ॥ ਕ੍ਰੋਧੀ ਸਾਂਪ ਜੈਸੇ॥ ੪੩੬॥

ਅਰਥ – ਫੇਰ ਜੋਧੇ ਨੇ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੋ ਕੁ ਕਦਮ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਉੱਠ ਭੱਜਿਆ ਹੈ। ਫੇਰ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੜ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੱਪ ਪਿਛਾਂਹ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥ ੪੩੬॥

ਪੁਨਰ ਜੁੱਧ ਮੰਡਿਓ॥ ਸਰੰ ਓਘ ਛੰਡਿਓ॥
ਤਜੇ ਵੀਰ ਬਾਣੰ॥ ਮ੍ਰਿਤੰ ਆਇ ਤ੍ਰਾਣੰ॥ ੪੩੭॥

ਅਰਥ – ਫੇਰ ਆਕੇ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਬਰਖਾ ਕੀਤੀ। ਸੂਰਮੇ

++
ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਮੌਤ ਆ ਗਈ ਹੈ।। ੪੩੭।।

ਸਭੈ ਸਿਧ ਦੇਖੈ।। ਕਲੰਕ੍ਰਿਤ ਲੇਖੈ।।
ਧਨੰ ਧੰਨ ਜੰਪੈ।। ਲਖੈ ਭੀਰ ਕੰਪੈ।। ੪੩੮।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਸਿੱਧ ਲੋਕ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਸੁੰਦਰ ਕੀਰਤੀ ਕਰਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਕਾਇਰ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਰਮਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਥਰ-ਥਰ ਕੰਬਦੇ ਹਨ।। ੪੩੮।।

ਨਰਾਜ ਛੰਦ।। ਆਨ ਆਨ ਸੂਰਮਾ ਸਧਾਨ ਬਾਨ ਧਾਵਹੀਂ।।
ਰੂਝ ਜੂਝ ਕੈ ਮਰੇਂ ਸੁ ਦੇਵ ਨਾਰ ਪਾਵਹੀਂ।।
ਸੁ ਰੀਝ ਰੀਝ ਅੱਛਰਾਂ ਅਲੱਛ ਸੂਰਣੋਂ ਬਰੈਂ।।
ਪ੍ਰਬੀਨ ਬੀਨ ਬੀਨ ਕੈ ਸੁਧੀਨ ਪਾਨ ਕੈ ਧਰੈਂ।। ੪੩੯।।

ਅਰਥ - ਯੋਧੇ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਆ ਕੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਅੱਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਜੂਝ ਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦੇਵ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ (ਅਪੱਛਰਾਂ) ਨੂੰ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਪੱਛਰਾਂ ਰੀਝ ਰੀਝ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨਡਿੱਠ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਚਤਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।। ੪੩੯।।

ਸਨੱਧ ਬੱਧ ਅੱਧ ਹ੍ਵੈਂ ਬਿਰੁੱਧ ਸੂਰ ਧਾਵਹੀ।।
ਸੁ ਕ੍ਰੋਧ ਸਾਂਗ ਤੀਛਣੰ ਕਿ ਤਾਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਲਾਵਹੀ।।
ਸੁ ਜੂਝ ਜੂਝ ਕੈ ਗਿਰੈ ਅਰੂਝ ਲੂਝ ਕੈ ਹਠੀ।।
ਅਬੂਝ ਓਰ ਧਾਵਹੀ ਬਨਾਇ ਸੈਨ ਏਕਠੀ।। ੪੪੦।।

ਅਰਥ - ਸਨੱਧ ਬੱਧ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਅੱਧੋ ਅੱਧ ਹੋ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਤਿੱਖਾ ਨੇਜਾ ਲੈ ਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ. ਅਤੇ ਹਠੀਲੇ ਜੋਧੇ ਅਰੁੱਝ ਹੋ ਕੇ ਲੜਦੇ ਹਨ। ਫੌਜ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਾਥੀ ਬਣਾ ਕੇ ਨਾ ਜਾਣੇ ਹੋਏ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।। ੪੪੦।।

ਸੰਗੀਤ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।।

ਕਾਗੜਦੰਗ ਕਪਾ ਰਾਗੜਦੰਗ ਰਾਜਾ।।

ਘਾਗੜਦੰਗ ਘੋਰੇ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਜਾ॥
ਫਾਗੜਦੰਗ ਫੀਲੰ ਛਾਗੜਦੰਗ ਛੂਟੇ॥
ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੂਰੰ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੂਟੇ॥ ੪੪੧॥

ਅਰਥ - ਸੰਭਲ ਪੁਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਇਆ। ਵਾਜੇ ਤੇ ਧੌਸੇ ਗੂੰਜ ਪਏ। ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਵਾਰਾਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਤੀਰ ਛੁੱਟ ਪਏ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਗਏ ਹਨ॥ ੪੪੧॥

ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਜੇ ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਗਾਰੇ॥
ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੋਧਾ ਮਾਗੜਦੰਗ ਮਾਰੇ॥
ਡਾਗੜਦੰਗ ਡਿੱਗੇ ਖਾਗੜਦੰਗ ਖੂਨੀ॥
ਚਾਗੜਦੰਗ ਚਉਪੇ ਦਾਗੜਦੰਗ ਦੂਨੀ॥ ੪੪੨॥

ਅਰਥ - ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਪਏ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਖੂਨ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਖੰਡੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਦੂਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ॥ ੪੪੨॥

ਹਾਗੜਦੰਗ ਹੱਸੇ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸਿੱਧੰ॥ ਭਾਗੜ ਦੰਗ ਭਾਜੇ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬ੍ਰਿੱਧੰ॥
ਛਾਗੜਦੰਗ ਛੁੱਟੇ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤੀਰੰ॥
ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੁੱਟੇ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬੀਰੰ॥ ੪੪੩॥

ਅਰਥ - ਸਿੱਧ ਲੋਕ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੁੱਢੇ ਲੋਕ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੀਰ ਚੱਲਦੇ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੪੪੩॥

ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੁਹਕੇ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਣੰ॥
ਫਾਗੜਦੰਗ ਫਰਕੇ ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਿਸ਼ਾਣੰ॥
ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਜੀ ਭਾਗੜਦੰਗ ਭੇਰੀ॥
ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੈਣੰ ਫਾਗੜਦੰਗ ਫੇਰੀ॥ ੪੪੪॥

ਅਰਥ - 'ਕੁਹਕਬਾਣ'* ਚਲਦੇ ਹਨ। ਨਿਸਾਣ ਝੂਲਦੇ ਹਨ। ਭੇਰੀਆਂ ਵੱਜਦੀਆਂ ਹਨ। ਫੌਜਾਂ ਫੇਰੀਆਂ ਪਾਂਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੪੪੪॥

---

*ਇਹ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਤੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀਟੀ ਜੇਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਗੜਦੰਗ ਭੀਰੰ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੰਪੈ॥
ਮਾਗੜਦੰਗ ਮਾਰੇ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੰਪੈ॥
ਛਾਗੜਦੰਗ ਛਪ੍ਰੰ ਭਾਗੜਦੰਗ ਭਾਜੇ॥
ਚਾਗੜਦੰਗ ਚਿੱਤੰ ਲਾਗੜਦੰਗ ਲਾਜੇ॥ ੪੪੫॥

ਅਰਥ – ਕਾਇਰ ਲੋਕ ਭੱਜਦੇ ਹਨ. ਅਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਗਏ ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਛਪੁੰਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉੱਠ ਭੱਜਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਲੱਜਾਵਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੪੪੫॥

ਛਾਗੜਦੰਗ ਛੋਰਿਓ ਰਾਗੜਦੰਗ ਰਾਜਾ॥
ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੈਣੰ ਭਾਗੜਦੰਗ ਭਾਜਾ॥
ਛਾਗੜਦੰਗ ਛੂਟੇ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਣੰ॥
ਰਾਗੜਦੰਗ ਰੋਕੀ ਦਾਗੜਦੰਗ ਦਿਸਾਣੰ॥ ੪੪੬॥

ਅਰਥ – ਰਾਜਾ (ਨਿਹਕਲੰਕੀ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕੈਦ ਤੋਂ) ਛੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ। (ਉਸਦੀ) ਫ਼ੌਜ ਭੱਜ ਤੁਰੀ ਹੈ। ਤੀਰ (ਏਨੇ) ਛੁੱਟੇ ਹਨ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ) ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੪੪੬॥

ਮਾਗੜਦੰਗ ਮਾਰੇ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਣੰ॥
ਟਾਗੜਦੰਗ ਟੂਟੇ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤਾਣੰ॥
ਲਾਗੜਦੰਗ ਲਾਗੇ ਦਾਗੜਦੰਗ ਦਾਹੇ॥
ਡਾਗੜਦੰਗ ਡਾਰੇ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਾਹੇ॥ ੪੪੭॥

ਅਰਥ – ਤੀਰ ਅਜੇਹੇ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੀਰ ਲਗਣ ਨਾਲ ਯੋਧੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਹਥਿਆਰ ਛੁੱਟ ਗਏ॥ ੪੪੭॥

ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਰਖੇ ਫਾਗੜਦੰਗ ਫੂਲੰ॥
ਮਾਗੜਦੰਗ ਮਿਟਿਓ ਸਾਗੜਦੰਗ ਸੂਲੰ॥
ਮਾਗੜਦੰਗ ਮਾਰਿਓ ਭਾਗੜਦੰਗ ਭੂਪੰ॥
ਕਾਗੜਦੰਗ ਕੋਪੇ ਰਾਗੜਦੰਗ ਰੂਪੰ॥ ੪੪੮॥

ਅਰਥ – ਦੇਵਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਮਿਟ ਗਿਆ

ਹੈ। ਸੰਭਲਪੁਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਨਿਹਕਲੰਕੀ' ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੪੪੮।।

ਜਾਗੜਦੰਗ ਜੰਪੈ ਪਾਗੜਦੰਗ ਪਾਨੰ।।
ਦਾਗੜਦੰਗ ਦੇਵੰ ਆਗੜਦੰਗ ਆਨੰ।।
ਸਾਗੜਦੰਗ ਸਿੰਧੰ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕਿੱਤੰ।।
ਬਾਗੜਦੰਗ ਬਨਾਏ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕਬਿੱਤੰ।। ੪੪੯।।

ਅਰਥ - ਪਾਨੰ ਉਸਤਤੀ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ। ਦੇਵਤੇ ਆਣ ਕੇ ਭੇਟਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੀਰਤੀ ਕੇ ਕਬਿੱਤ ਬਨਾਏ ਹਨ।। ੪੪੯।।

ਗਾਗੜਦੰਗ ਗਾਵੈ ਕਾਗੜਦੰਗ ਕਬਿੱਤੰ।।
ਧਾਗੜਦੰਗ ਧਾਵੈ ਬਾਗੜਦੰਗ ਬ੍ਰਿਤੰ।।
ਹਾਗੜਦੰਗ ਹੋਹੀ ਜਾਗੜਦੰਗ ਜਾਤ੍ਰਾ।।
ਨਾਗੜਦੰਗ ਨਾਚੈ ਪਾਗੜਦੰਗ ਪਾਤ੍ਰਾ।। ੪੫੦।।

ਅਰਥ - ਭੱਟ ਲੋਕ ਉਸਤਤੀ ਦੇ ਕਬਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਲੋਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਜੋੜ ਕੇ ਧਿਆਉਂਦੇ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਨ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। (ਪਾਤ੍ਰਾ=ਪਾਤ੍ਰੁਰ) ਵੇਸੁਾਵਾਂ (ਤਾਇਫਾਂ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਨਾਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।। ੪੫੦।।

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ।।

ਸੰਭਰ ਨਰੇਸ਼ ਮਾਰਿਓ ਨਿਦਾਨ।। ਢੋਲੰ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬੱਜੇ ਪ੍ਰਮਾਨ।।
ਭਾਜੇ ਸੁ ਬੀਰ ਤਜ ਜੁੱਧ ਤ੍ਰਾਸ।। ਤਜਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਰਬ ਹ੍ਵੈ ਚਿਤ ਨਿਰਾਸ।। ੪੫੧।।

ਅਰਥ - (ਨਿਦਾਨ) ਅੰਤ ਨੂੰ ਸੰਭਲ ਪੁਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਢੋਲ ਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵੱਜੇ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਡਰ ਮੰਨ ਕਰਕੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।। ੪੫੧।।

ਬਰਖੰਤ ਦੇਵ ਪੁਹਪਾਣ ਬ੍ਰਿਸ਼ਟ।। ਹੋਵੰਤ ਜਗਤ ਜਹ ਤਹ ਸੁ ਇਸ਼ਟ।।
ਪੂਜੰਤ ਲਾਗ ਦੇਵੀ ਕਰਾਲ।। ਹੋਵੰਤ ਸਿੱਧ ਕਾਰਜ ਸੁ ਢਾਲ।। ੪੫੨।।

ਅਰਥ - ਦੇਵਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਅੱਗੇ

ਯੱਗ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਹਨ।। ੪੫੨।।

ਪਾਵੰਤ ਦਾਨ ਜਾਚਕ ਦੁਰੰਤ।। ਭਾਖੰਤ ਕਿੱਤ ਜਹ ਤਹ ਬਿਅੰਤ।।
ਜਗ ਧੂਪ ਦੀਪ ਜੱਗਿ ਆਦ ਦਾਨ।। ਹੋਵੰਤ ਹੋਮ ਬੇਦਨ ਬਿਧਾਨ।। ੪੫੩।।

ਅਰਥ - (ਦੁਰੰਤ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, (ਏਨੇ) ਮੰਗਤੇ ਦਾਨ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਲੋਕੀ ਬੇਅੰਤ ਕੀਰਤੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਧੂਪ, ਦੀਪ, ਯੱਗ ਆਦਿਕ ਕਰਮ, ਦਾਨ ਤੇ ਹੋਮ, ਬੇਦਾਂ ਦੀ ਬਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ।। ੪੫੩।।

ਪੂਜੰਤ ਲਾਗ ਦੇਬੀ ਦੁਰੰਤ।। ਤਜ ਸਰਬ ਕਾਜ ਜਹ ਤਹ ਮਹੰਤ।।
ਬਾਂਧੀ ਧੁਜਾਨ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਚੰਡ।। ਪ੍ਰਚੁਰਿਓ ਸੁ ਧਰਮ ਖੰਡੇ ਅਖੰਡ।। ੪੫੪।।

ਅਰਥ - (ਦੁਓਤ) ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਚੰਡ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਮਹੰਤ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਰਮ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। (ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ) ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਉੱਚੀਆਂ ਧੁਜਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ (ਅਧਰਮੀ) ਖੰਡੇ (ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੪੫੪।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਸੰਭਰ ਨਰੇਸ਼ ਬਧਹ ਬਿਜਯ ਭਏਤ ਬਰਨਨੰ।। ਨਾਮ ਸੰਭਰ ਜੁੱਧ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।

ਅਥ ਦੇਸੰਤਰ ਜੁੱਧ ਕਥਨੰ।।

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ।। ਹਣਜੋ ਸੰਭਰੇਸੰ।। ਚਤੁਰ ਚਾਰ ਦੇਸੰ।।
ਚਲੀ ਧਰਮ ਚਰਚਾ।। ਕਰੈ ਕਾਲ ਅਰਚਾ।। ੪੫੫।।

+(ਸੰਭਰੇਸੰ=(ਸੰਭਰ+ਏਸੰ) ਸੰਭਰ ਦਾ ਰਾਜਾ।)

ਅਰਥ - ਸੰਭਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੌਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਤੇ ਚੌਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਧਰਮ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਤੁਰ ਪਈ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਜ਼ੀ ਦੀ (ਅਰਚਾ) ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।। ੪੫੫।।

ਜਿਤਿਓ ਦੇਸ ਐਸੇ।। ਚੜਿਓ ਕੋਪ ਕੈਸੇ।।

ਬੁਲਿਓ ਸਰਬ ਸੈਣੰ॥ ਕਰੇ ਰਕਤ ਨੈਣੰ॥ ੪੫੬॥

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਜਿੱਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਬੁਲਾ ਲਈ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲੋ-ਲਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੪੫੬॥

ਦਈ ਜੀਤ ਬੰਬੰ॥ ਗਡਿਓ ਜੁੱਧ ਖੰਭੰ॥
ਚਮੂੰ ਚਉਪ ਚਾਲੀ॥ ਥਿਰਾ ਸਰਬ ਹਾਲੀ॥ ੪੫੭॥

ਅਰਥ - ਜਿੱਤ ਦੇ ਬੰਬ ਧੌਂਸੇ ਵਜਾਏ ਹਨ। ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਥੰਮ੍ਹਾ ਗੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫ਼ੌਜ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਈ ਹੈ। ਸਾਰੀ (ਥਿਰਾ) ਧਰਤੀ ਹਿਲ ਗਈ ਹੈ॥ ੪੫੭॥

ਉਠੀ ਕੰਪ ਐਸੇ॥ ਨਦੰ ਨਾਵ ਜੈਸੇ॥
ਚੜੇ ਚਉਪ ਸੂਰੰ॥ ਰਹਿਓ ਧੂਰ ਪੂਰੰ॥ ੪੫੮॥

'ਧਰਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਬ ਉੱਠੀ ਜਿਵੇਂ ਨਦੀ ਵਿਚ ਬੇੜੀ ਕੰਬ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਉੱਡੀ ਹੋਈ ਗਰਦ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੪੫੮॥

ਛੁਭੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥ ਅਣੀ ਜੋੜ ਭਾਰੀ॥
ਚਲੇ ਕੋਪ ਐਸੇ॥ ਬ੍ਰਿਤੰ ਇੰਦ੍ਰ ਜੈਸੇ॥ ੪੫੯॥

ਅਰਥ - ਕਈ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭੜਕ ਉਠੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਉੱਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਿਤਾਸੁਰ ਉੱਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਗਿਆ ਸੀ॥ ੪੫੯॥

ਸੁਭੇ ਸਰਬ ਸੈਣੰ॥ ਕਥੈ ਕੌਣ ਬੈਣੰ॥
ਚਲੀ ਸਾਜ ਸਾਜਾ॥ ਬਜੈ ਜੀਤ ਬਾਜਾ॥ ੪੬੦॥

ਅਰਥ - ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੌਣ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਫੌਜ ਚਲੀ ਹੈ। ਜਿੱਤ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੪੬੦॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਜਿਣੇ ਗੱਖਰੀ ਪੱਖਰੀ ਖੱਗ ਧਾਰੀ॥ ਹਣੇ ਪੱਖਰੀ ਭੱਖਰੀ ਔ ਕੰਧਾਰੀ॥
ਗਜਸੁਤਾਨ ਗਾਜੀ ਰਜੀ ਰੋਹ ਰੂਮੀ॥ ਹਣੇ ਸੂਰ ਬੰਕੇ ਗਿਰੇ ਝੂਮ ਭੂਮੀ॥ ੪੬੧॥

ਅਰਥ - ਗੱਖਰ ਜ਼ਾਤੀ ਵਾਲੇ, ਪੱਖਰ ਜ਼ਾਤੀ ਵਾਲੇ, ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਜਿਤ ਲਏ ਹਨ। ਪੱਖਰ ਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ, ਤੇ ਕੰਧਾਰ ਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਗਜਸੁਤਾਨ

ਹਾਥੀ ਜਿੰਨਾਂ ਜ਼ੋਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਗਾਜ਼ੀ ਲੋਕ ਰਜੀ ਰਾਜਪੂਤ, ਰੋਹਲੇ ਤੇ ਰੂਮ ਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਾਂਕੇ ਸੂਰਮੇਂ ਮਾਰ ਸੁਟੇ ਹਨ, ਜੋ ਭੁਆਟਲੀ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੰਗ ਪਏ ਹਨ।। ੪੬੧।।

ਹਣੇ ਕਾਬਲੀ ਬਾਬਲੀ ਬੀਰ ਬਾਂਕੇ।। ਕੰਧਾਰੀ ਹਰੇਵੀ ਇਰਾਕੀ ਨਿਸਾਕੇ।।
ਬਲੀ ਬਾਲਖੀ ਰੋਹ ਰੂਮੀ ਰਜੀਲੇ।। ਭਜੇ ਤ੍ਰਾਸ ਕੈ ਕੈ ਭਏ ਬੰਦ ਢੀਲੇ।। ੪੬੨।।

ਅਰਥ - ਕਾਬਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਬਰ ਦੀ ਕੌਮ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਕੰਧਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿਰਾਤ ਦੇਸ਼ ਦੇ, ਇਰਾਕ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਤੇ ਨਿਸਾਕ ਦੇਸ਼ ਦੇ। ਬਲਖ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਜੋਧੇ, ਰੋਹ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਰੂਮ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਤੇ ਰਾਜਪੂਤ ਜੋਧੇ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਡਰ ਮੰਨ ਮੰਨਕੇ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਕਮਰ ਬੰਦ ਢਿੱਲੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।। ੪੬੨।।

ਤਜੇ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰੰ ਸਜੇ ਨਾਰਿ ਭੇਸੰ।। ਲਜੈ ਬੀਰ ਧੀਰੰ ਚਲੇ ਛਾਡ ਦੇਸੰ।।
ਗਜੀ ਬਾਜ ਗਾਜੀ ਰਥੀ ਰਾਜ ਹੀਣੰ।। ਤਜੈ ਬੀਰ ਧੀਰੰ ਭਏ ਅੰਗ ਛੀਣੰ।। ੪੬੩।।

ਅਰਥ - ਅਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਵਾਲਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਪਹਿਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਥੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਗਾਜ਼ੀ ਲੋਕ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਣ ਵਾਲੇ, ਰੱਥ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਧੀਰਜ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।। ੪੬੩।।

ਭਜੇ ਹਾਬਸੀ ਹਾਲਬੀ ਕਉਕ ਬੰਦ੍ਰੀ।।
ਚਲੇ ਬਰਬਰੀ ਅਰਮਨੀ ਛਾਡ ਤੰਦ੍ਰੀ।।
ਖੁਲਿਓ ਖੱਗ ਖੂਨੀ ਤਹਾਂ ਏਕ ਗਾਜੀ।।
ਦੁਹੂੰ ਸੈਣ ਮੱਧੰ ਨਚਿਓ ਜਾਇ ਤਾਜੀ।। ੪੬੪।।

ਅਰਥ - ਹਬਸ਼ ਦੇਸ਼ ਦੇ, ਹਲਬ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਤੇ ਕੋਕਬੰਦਰ ਵਾਲੇ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ। ਬਰਬਰ ਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਤੇ ਆਰਮੇਨੀਆ ਮੁਲਕ ਵਾਲੇ ਤੰਦ੍ਰੀ ਰਾਜ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਤੁਰੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਇਕ ਗਾਜ਼ੀ ਨੇ ਖੂਨੀ ਖੰਡਾ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਘੋੜਾ ਨੱਚਿਆ ਹੈ।। ੪੬੪।।

ਲਖਿਓ ਜੁੱਧ ਜੰਗੀ ਮਹਾਂ ਜੰਗ ਕਰਤਾ।। ਛੁਭਿਓ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ ਰਣੰ ਛੱਤ੍ਰ ਹਰਤਾ।।
ਦੁਰੰ ਦੁਰਦਗਾਮੀ ਦਲੰ ਜੁੱਧ ਜੇਤਾ।। ਛੁਭੇ ਛੱਤ੍ਰ ਹੰਤਾ ਜਯੰ ਜੁੱਧ ਹੇਤਾ।। ੪੬੫।।

ਅਰਥ - ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜੰਗੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਹਾਂ ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਣ ਲਿਆ

ਹੈ। ਕਿ ਇਹ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਛੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਭੜਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਦੂਰਦਗਾਮੀ) ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਭੀ (ਦੁਰੰ) ਲੁਕ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਭੜਕੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਛੱਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ 'ਜੈ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹਨ।। ੪੬੫।।

ਮਹਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕੈ ਬਾਣ ਛੱਡੇ ਅਪਾਰੰ।। ਕਟੇ ਟੱਟਰੰ ਫਉਜ ਫੁੱਟੀ ਨ੍ਰਿਪਾਰੰ।।
ਗਿਰੀ ਲੁੱਥ ਜੁੱਥੰ ਮਿਲੇ ਹੱਥ ਬੱਥੰ।। ਗਿਰੇ ਅੰਗ ਭੰਗੰ ਰਣੰ ਮੁੱਖ ਜੁੱਥੰ।।੪੬੬।।

ਅਰਥ - ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਧਾਰ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ਤੀਰ ਛੱਡੇ ਹਨ। (ਟਟਰੰ) ਢਾਲਾਂ ਤੇ ਘਟਾ ਟੋਪ ਕੱਟੇ ਗਏ ਹਨ, ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਖਿੱਲਰ ਗਈ ਹੈ। ਲੋਥਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹੱਥ-ਪਲੱਥ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਅੰਗ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲਿਟੇ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਜੁੱਧ ਵੱਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਜੰਗ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਖੁੱਭੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਹਰ ਇਕ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬੜੇ ਹੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ।। ੪੬੬।।

ਕਰੈ ਕੇਲ ਕੰਕੀ ਕਿਲਕੈਤ ਕਾਲੀ।। ਤਜੈ ਜ੍ਵਾਲ ਮਾਲਾ ਮਹਾਂ ਜੋਤ ਜ੍ਵਾਲੀ।।
ਹਸੈ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ ਤੁਟੈ ਤੱਥਿ ਤਾਲੰ।। ਫਿਰੈ ਗਉਰ ਦਉਰੀ ਪੁਐ ਰੁੰਡ ਮਾਲੰ।।੪੬੭।।

+(ਕੰਕੀ=ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨੋਚਨ ਵਾਲੇ ਕਾਂ (੨) ਗਿਰਝਾਂ। ਤੱਥਿ=ਤੱਤ ਥੱਯਾ ਥੱਯਾ ਇਕ ਤਾਲ ਹੈ। ਕੇਲ=ਖੁਸ਼ੀਆਂ। ਕਿਲਕੈਤ=ਕਿਲਕ ਮਾਰਨੀ। ਗਉਰ=ਗੌਰਜਾ। ਜ੍ਵਾਲੀ=ਜ੍ਵਾਲਾ।)

ਅਰਥ - ਗਿਰਝਾਂ ਵਰਗੇ ਜਾਨਵਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਾਲੀ ਕਿਲਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਜੋਤ ਵਾਲੀ ਜ੍ਵਾਲਾ (ਜ੍ਵਾਲ) ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਹੀ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਰਹੀ ਹੈ। ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਹੱਸਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੱਤ ਥੱਯਾ ਤਾਲ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੌਰਜਾਂ ਰੁੰਡਾਂ ਦੀ ਮਾਲ ਪ੍ਰੋਣ ਲਈ ਭੱਜੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ।। ੪੬੭।।

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ।। ਕਰੇ ਜੁੱਧ ਕ੍ਰੁੱਧੰ।। ਤਜੈ ਬਾਣ ਸੁੱਧੰ।।
ਬਕੈ ਮਾਰ ਮਾਰੰ।। ਤਜੈ ਬਾਣ ਧਾਰੰ।। ੪੬੮।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰਾਉਂਦੇ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਹਨ।। ੪੬੮।।

ਗਿਰੇ ਅੰਗ ਭੰਗੰ।। ਨਚੇ ਜੰਗ ਰੰਗੰ।।
ਦਿਵੰ ਦੇਵ ਦੇਖੈ।। ਧਨੰ ਧੰਨ ਲੇਖੈ।। ੪੬੯।।

ਅਰਥ - ਕਈਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਟੁੱਟ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਕਈ ਜੰਗ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਨੱਚ

ਰਹੇ ਹਨ। ਦੇਵਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।। ੪੬੯।।

ਅਸਤਾ ਛੰਦ।।

ਅਸ ਲੈ ਕਲਕੀ ਕਰਿ ਕੋਪ ਭਰਿਓ।। ਰਣ ਰੰਗ ਸੁਰੰਗ ਬਿਖੈ ਬਿਚਰਿਓ।।
ਗਹਿ ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਬਿਖੈ ਨ ਡਰਿਓ।। ਰਿਸ ਸੋ ਰਣ ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਕਰਿਓ।। ੪੭੦।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਸੋਹਣੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਰਣਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਰੰਗ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਉਸਨੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਅਲੌਕਿਕ ਚਿੱਤ੍ਰ ਸਮਾਨ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੪੭੦।।

ਕਰ ਹਾਕ ਹਥਜਾਰ ਅਨੇਕ ਧਰੈ।। ਰਣ ਰੰਗ ਹਠੀ ਕਰਿ ਕੋਪ ਪਰੈ।।
ਗਹਿ ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਿਦਾਨ ਭਿਰੇ।। ਰਣ ਜੂਝ ਮਰੇ ਫਿਰ ਤੇ ਨ ਫਿਰੇ।। ੪੭੧।।

ਅਰਥ - (ਹਾਕ) ਵੰਗਾਰ ਕਰਕੇ, ਅਨੇਕਾਂ ਹਥਿਆਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਹਠੀਲੇ ਜਵਾਨ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਰੰਗ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਤੀਰ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੁਆਸਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਲੜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੂਝ ਕੇ ਮਰ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੋੜਿਆਂ ਉਹ ਮੁੜੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।। ੪੭੧।।

ਉਮਡੀ ਜਨ ਘੋਰ ਘਮੰਡ ਘਟਾ।। ਚਮਕੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੁ ਬਿੱਜੁ ਛਟਾ।।
ਦਲ ਬੈਰਨ ਕੋ ਪਗ ਦ੍ਵੈ ਨ ਫਟਾ।। ਰੁਪ ਕੈ ਰਣ ਮੋ ਫਿਰ ਆਨ ਜੁਟਾ।। ੪੭੨।।

ਅਰਥ - ਸੈਨਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਮੰਡ ਕਰਕੇ ਚੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਜਾਣੋਂ ਘੋਰ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਉਮਡਕੇ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹੋ ਮਾਨੋਂ ਬਿਜ ਰੂਪ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਦਲ ਦੋ ਕਦਮ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੁੜਿਆ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਪੈਰ ਗੱਡ ਕੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ ਜੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ।। ੪੭੨।।

ਕਰ ਕੋਪ ਫਿਰੇ ਰਣ ਰੰਗ ਹਠੀ।। ਤਪ ਕੈ ਜਿਮ ਪਾਵਕ ਜ੍ਵਾਲ ਭਠੀ।।
ਪ੍ਰਤਨਾ ਪ੍ਰਤਿ ਕੈ ਪ੍ਰਤਨਾ ਇਕਠੀ।। ਰਿਸ ਕੈ ਰਣ ਮੋ ਰੁਪ ਸੈਣ ਜੁਟੀ।। ੪੭੩।।

ਅਰਥ - ਹਠੀਲੇ ਜਵਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਲ ਰੰਗ ਹੋ ਕੇ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗ ਦੀ ਜਵਾਲਾ ਨਾਲ ਤਪ ਕਰਕੇ ਭੱਠੀ ਲਾਲੋਂ ਲਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਪ੍ਰਤਨਾ ਪ੍ਰਤਿ) ਸੈਨਾਪਤੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ, ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਡੱਟ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸੈਨਾਂ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਗਈ ਹੈ।। ੪੭੩।।

ਤਰਵਾਰ ਅਪਾਰ ਹਜਾਰ ਲਸੈਂ ॥ ਹਰਿ ਜਿਉ ਅਰ ਕੇ ਪ੍ਰਤ ਅੰਗ ਡਸੈਂ ॥
ਰਤ ਡੂਬ ਸਮੈ ਰਣ ਐਸ ਹਸੈਂ ॥ ਜਨ ਬਿਜੁੱਲ ਜੁਆਲ ਕਰਾਲ ਕਸੈਂ ॥੪੭੪॥

ਅਰਥ - ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਅਪਾਰ ਹੀ ਲਿਸ਼ਕਦੀਆਂ ਹਨ। (ਹਰਿ) ਸੱਪ ਵਾਂਗੂ ਜਾ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਅੰਗ ਪ੍ਰਤ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਡੰਗ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਸਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਮਾਨੋ ਡਰਾਉਣੀ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕ ਰਹੀ ਹੋਵੇ॥ ੪੭੪॥

ਬਿਧੂਪ ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਖਿਮੰਤ ਤੇਗ ਐਸ ਕੈ॥ ਜੁਲੰਤ ਜ੍ਵਾਲ ਜੈਸ ਕੈ॥
ਹਸੰਤ ਜੇਮ ਕਾਮਣੰ॥ ਖਿਮੰਤ ਜਾਣ ਦਾਮਣੰ॥ ੪੭੫॥

ਅਰਥ - ਤਲਵਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਚਮਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗ ਪ੍ਰਜ੍ਵਲਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੱਸਦੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ॥ ੪੭੫॥

ਬਹੰਤ ਦਾਇ ਘਾਇਣੰ॥ ਚਲੰਤ ਚਿਤ ਚਾਇਣੰ॥
ਗਿਰੰਤ ਅੰਗ ਭੰਗ ਇਉ॥ ਬਨੇ ਸੁ ਜ੍ਵਾਲ ਜਾਲ ਜਿਉ॥ ੪੭੬॥

ਅਰਥ - ਤਲਵਾਰ ਦਾਉ ਘਾਉ ਨਾਲ ਚਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚਲਦੀ ਹੋਈ ਤਸਵੀਰ ਵਰਗਾ ਚਾਇਣੰ=ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਗ ਟੁੱਟ ਕਰਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਦੇ ਜ੍ਵਾਲ ਚਿਣਗਾਰੇ ਬਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥ ੪੭੬॥

ਹਸੰਤ ਖੇਤ ਖੱਪਰੀ॥ ਭਕੰਤ ਭੂਤ ਭੈ ਧਰੀ॥
ਖਿਮੰਤ ਜੇਮ ਦਾਮਣੀ॥ ਨਚੰਤ ਹੇਰ ਕਾਮਣੀ॥ ੪੭੭॥

ਅਰਥ - ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੱਪਰ ਵਾਲੀ ਕਾਲੀ ਹੱਸਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਡਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੂਤ ਡਕਾਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਕਾਲੀ ਹੱਸ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਭੂਤ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਭੂਤ ਹਨ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਕਾਲੀ ਦਾ ਹਾਸਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਜਿਵੇਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਚ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਭੂਤਾਂ ਦੇ ਕੌਤਕ ਹੋ ਰਹੇ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ॥ ੪੭੭॥

ਹਹੰਕ ਭੈਰਵੀ ਸੁਰੀ॥ ਕਹੰਕ ਸਾਧ ਸਿੱਧਰੀ॥
ਛਲੰਕ ਛਿੱਛ ਇੱਛਣੀ॥ ਬਹੰਤ ਤੇਗ ਤਿੱਛਣੀ॥ ੪੭੮॥

ਅਰਥ - ਭੈਰਵੀ ਸੁਰੀ ਭੈਰਵ-ਸ਼ਕਤੀ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਧਨਾ -ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸਿੱਧ-ਸ਼ਕਤੀ ਕੱਹ-ਕੱਹ ਕਰਕੇ ਹਸ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਹੂ ਦੀ ਛਲਕ ਉੱਠਕੇ ਵਿਚੋਂ ਛਿੱਟਾਂ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਖਿੰਡਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤਿੱਖੀ ਤਲਵਾਰ ਚਲਦੀ ਹੈ॥ ੪੭੮॥

ਗਣੰਤ ਗੂੜ ਗੰਭਰੀ।। ਸੁਭੰਤ ਸਿੱਪ ਸੈ ਭਰੀ।।
ਚਲੰਤ ਚਿਤ੍ਰ ਚਾਪਣੀ।। ਜਪੰਤ ਜਾਪ ਜਾਪਣੀ।। ੪੭੯।।

ਅਰਥ - ਗੂੜ੍ਹ ਗੰਭਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਭਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਿਪ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ। ਧਨੁੱਖ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਜਿਹੀਆਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਜਪਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਜੰਗ ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੪੭੯।।

ਪੁਅੰਤ ਸੀਸ ਈਸਣੀ।। ਹਸੰਤ ਹਾਰ ਸੀਸਣੀ।।
ਕਰੰਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨਿੱਸਨੰ।। ਅਗੰਮ ਗੰਮ ਭਿਓ ਰਣੰ।। ੪੮੦।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ (ਪਾਰਬਤੀ) ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਅ ਰਹੀ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਪਹਿਰਿਆ ਜਾਣਾ ਵਾਲਾ ਹਾਰ ਸੱਪ ਹੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਸਰਪ ਦਾ ਹਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਰੁੰਡਾਂ ਦਾ ਤਾਜਾ ਲਹੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਤ ਆਪਣਾ ਹੀ ਨਿਸਨੰ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਗੰਮ ਤੋਂ ਅਗੰਮ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੪੮੦।।

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।। ਜਬੈ ਜੰਗ ਜੰਗੀ ਕਰਿਓ ਜੰਗ ਜੋਰੰ।।
ਹਨੇ ਬੀਰ ਬੰਕੇ ਤਮੰ ਜਾਣ ਭੋਰੰ।।
ਤਬੈ ਕੋਪ ਗਰਜਿਓ ਕਲੱਕੀ ਅਵਤਾਰੰ।।
ਸਜੇ ਸਰਬ ਸ਼ਸਤ੍ਰੰ ਧਸਿਓ ਲੋਹ ਧਾਰੰ।। ੪੮੧।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ 'ਜੋਰੰ ਜੰਗ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਇਕ ਜੰਗੀ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਆ ਕੇ ਲੜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਦੋਂ ਬਾਂਕੇ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਮਾਨੋਂ (ਭੋਰੰ) ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ (ਤਮੰ) ਹਨੇਰਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਮਾਰਿਆ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਧਸ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।। ੪੮੧।।

ਜਯਾ ਸ਼ਬਦ ਉਠੇ ਰਹੇ ਲੋਗ ਭੂਰੰ।।
ਖੁਰੰ ਖੇਹ ਉਠੀ ਛੁਹੀ ਜਾਇ ਸੂਰੰ।।
ਛੁਟੈ ਸ੍ਵਰਨ ਪੰਖੰ ਭਇਓ ਅੰਧਕਾਰੰ।।
ਅੰਧਾ ਧੁੰਧ ਮੱਚੀ ਉਠੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ।। ੪੮੨।।

ਅਰਥ - 'ਕਲਕੀ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਜੈ!' ਇਹ ਗੂੰਜ ਉੱਠੀ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਭਰ ਰਹੀ। ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਖੇਹ ਉੱਠੀ ਉਸਨੇ ਜਾ ਕੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਛੋਹ (ਢੱਕ) ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸੈਨੇ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਚਲਣ ਲੱਗੇ। ਅੰਧਾ ਧੁੰਧ ਮਾਰ ਮੱਚੀ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਉਣ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ॥ ੪੯੨॥

ਹਣਿਓ ਜੋਰ ਜੰਗੰ ਭਜਿਓ ਸਰਬ ਸੈਣੰ॥ ਤ੍ਰਿਣੰ ਦੰਤ ਬਾਂਭੇ ਬਕੇ ਦੀਨ ਬੈਣੰ॥
ਮਿਲੇ ਦੈ ਅਕੋਰੰ ਨਿਹੋਰੰਤ ਰਾਜੰ॥ ਭਜੇ ਗਰਬ ਗਰਬੰ ਤਜੇ ਰਾਜ ਸਾਜੰ॥ ੪੯੩॥

ਅਰਥ – 'ਜੋਰ ਜੰਗ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਭੱਜ ਗਈ। ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਘਾਹ ਫੜ ਕੇ, ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਬੜੇ ਦੀਨਤਾ ਦੇ ਬਚਨ ਆਖਦੇ ਹਨ। (ਅਕੋਰੰ) ਭੇਟਾਂ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਆ ਕੇ ਮਿਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਜ਼ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਹਨ॥ ੪੯੩॥

ਕਟੇ ਕਾਸ਼ਮੀਰੀ ਹਠੇ ਕਸ਼ਟਵਾਰੀ॥ ਕੁਪੇ ਕਾਸ਼ਕਾਰੀ ਬਡੇ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ॥
ਬਲੀ ਬੰਗਸੀ ਗੋਰਬੰਦੀ ਗ੍ਰਦੇਜੀ॥ ਮਹਾ ਮੂੜ ਮਾਜਿੰਦ੍ਰ ਰਾਨੀ ਮਜੇਜੀ॥ ੪੯੪॥

ਅਰਥ – ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਕੱਟੇ ਹਨ, ਕਾਸਟਵਾਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਏ ਹਨ। ਕਾਸਕਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ। ਬੰਗਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ, ਗੋਰਬੰਦ ਮੁਲਕ ਵਾਲੇ ਤੇ ਗਰਦੇਜ ਦੇ ਵਾਸੀ। ਮਜਿੰਦ੍ਰਾ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਅਤੇ ਮਜੇਜੀ=ਸੁਆਦਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਇਤ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ॥ ੪੯੪॥

ਹਣੇ ਰੂਸ ਤੂਸੀ ਕ੍ਰਿਤੀ ਚਿਤ੍ਰ ਜੋਧੀ॥ ਹਠੇ ਪਾਰਸੁੱਯਦ ਸੁ ਖੂਬਾਂ ਸਕ੍ਰੋਧੀ॥
ਬੁਰੇ ਬਾਗਦਾਬੀ ਸਿਪਾਹਾ ਕੰਧਾਰੀ॥ ਕੁਲੀ ਕਾਲ ਮਾਛਾ ਛੁਭੇ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ॥ ੪੯੫॥

ਅਰਥ – ਰੂਸ ਦੇ, ਤੂਸ ਦੇ, ਕਿਰਾਤ ਦੇ, ਜੋ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਜੋਧੇ ਸਨ ਏਹ ਸਭ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਾਰਸੀ ਹਠੀਲੇ ਜੋ ਬੜੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਸਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬੁਰੇ ਆਦਮੀ, ਬਗਦਾਦ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਤੇ ਕੰਧਾਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ। ਕਲਮਾਂਛ ਮੁਲਕ ਦੇ ਕੁਲੀ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਭੀ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੪੯੫॥

ਛੁਟੇ ਬਾਣ ਗੋਲੰ ਉਠੇ ਅੱਗ ਨਾਲੰ॥ ਘੁਰੇ ਜਾਣ ਸਜਾਮੰ ਘਟਾ ਜਿਮ ਜ੍ਵਾਲੰ॥
ਨਚੇ ਈਸ ਸੀਸੰ ਪੁਐ ਰੁੰਡ ਮਾਲੰ॥ ਜੁਝੇ ਬੀਰ ਧੀਰੰ ਬਰੈ ਬੀਨ ਬਾਲੰ॥ ੪੯੬॥

ਅਰਥ – ਤੀਰ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਗੋਲੇ ਚਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਬੰਦੂਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਉੱਠਦੀ ਹੈ, ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਂ ਗੂੰਜਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਉੱਡਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਨੱਚਣ ਲੱਗਾ ਤੇ ਰੁੰਡ ਮਾਲਾ ਪ੍ਰੋਣ ਲੱਗੇ ਜੋ ਧੀਰਜਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਵਰਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੪੯੬॥

ਗਿਰੈ ਅੰਗ ਭੰਗੰ ਭ੍ਰੂਮੰ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੰ॥ ਗਜੀ ਬਾਜ ਬਾਜੀ ਗਿਰੈ ਬੀਰ ਝੁੰਡੰ॥

****

ਇਕੰ ਹਾਕ ਹੰਕੈਤਿ ਧਰਕੈਤ ਸੂਰੰ॥ ਉਠੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ ਭਈ ਲੋਹ ਪੂਰੰ॥੪੮੭॥

ਅਰਥ - ਕਿਤੇ ਅੰਗ ਭੰਗ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਰੁੰਡ ਧੜ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸਿਰ ਭੌਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਵਾਰ ਲਲਕਾਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਹਾਕ ਤੇ ਹਾਕ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਵਾਜ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਧੜਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਤੱਛੇ ਮੁੱਛੇ ਹੋਏ ਧੜ ਉੱਠ ਕੇ ਜੂੰਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਲਹੂ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ॥ ੪੮੭॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥ ਅਜੇ ਜੇ ਸੁ ਮਾਰੇ॥ ਮਿਲੇ ਤੇ ਜੁ ਹਾਰੇ॥
ਲਏ ਸਰਬ ਸੰਗੰ॥ ਰਸੇ ਰੀਝ ਰੰਗੰ॥ ੪੮੮॥

ਅਰਥ - ਜੋ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਅੜੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਜੋ ਹਾਰੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਣ ਕੇ ਭੇਟਾ ਦੇ ਕੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਏ ਹੋਏ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਜੀ ਇਸ ਰੀਝ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਸੇ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੪੮੮॥

ਦਇਓ ਦਾਨ ਏਤੋ॥ ਕਥੇ ਕੱਬਿ ਕੇਤੋ॥
ਰਿਝੇ ਸਰਬ ਰਾਜਾ॥ ਬਜੇ ਬੰਬ ਬਾਜਾ॥ ੪੮੯॥

ਅਰਥ - ਏਨਾਂ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਭੀ ਕਵੀ ਜ਼ਨ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿੱਤ ਦੇ ਨਗਾਰੇ ਤੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੪੮੯॥

ਖੁਰਾਸਾਨ ਜੀਤਾ॥ ਸਬਹੂੰ ਸੰਗ ਲੀਤਾ॥
ਦਇਓ ਆਪ ਮੰਤ੍ਰੰ॥ ਭਲੇ ਅਉਰ ਜੰਤ੍ਰੰ॥ ੪੯੦॥

ਅਰਥ - ਖੁਰਾਸਾਨ ਦੇਸ਼ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੰਤ੍ਰ ਯੰਤ੍ਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੪੯੦॥

ਚਲਿਓ ਦੈ ਨਗਾਰਾ॥ ਮਿਲਿਓ ਸੈਨ ਭਾਰਾ॥
ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ ਨਿਖੰਗੰ॥ ਸਕ੍ਰੋਧੀ ਭੜੰਗੰ॥ ੪੯੧॥

ਅਰਥ - ਕਲਕੀ ਭਗਵਾਨ ਆਪ ਧੌਂਸਾ ਮਾਰ ਕੇ ਉਥੋਂ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਦਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਈ ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕਈ ਭੱਥਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਕਈ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਲੜ ਭਿੜ ਕੇ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ॥ ੪੯੧॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥

ਭੂਅ ਕੰਪਤ ਜੰਪਤ ਸ਼ੇਸ਼ ਫਣੰ॥ ਘਹਰੰਤ ਸੁ ਘੁੰਘਰ ਘੋਰ ਰਣੰ॥
ਸਰ ਤੱਜਤ ਗੱਜਤ ਕ੍ਰੋਧ ਜੁੱਧੰ॥ ਮੁਖ ਮਾਰ ਉਚਾਰ ਜੁਝਾਰ ਕ੍ਰੁਧੰ॥ ੪੯੨॥

ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਘਾਬਰਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਘੋਰ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਘੁੰਘਰੂਆਂ ਦਾ ਜੋ ਛਣਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਅਹਰੰਤ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੂਰਮੇ ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗਰਜਦੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਯੋਧਾ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰ ਲੈ ਮਾਰ ਲੈ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੪੯੨॥

ਬ੍ਰਿਣ ਝੱਲਤ ਘੱਲਤ ਘਾਇ ਘਣੰ॥ ਕੜ ਕੁੱਟ ਸੁ ਪੱਖਰ ਬ੍ਰਖ ਰਣੰ॥
ਗਣਿ ਗਿੱਧ ਸੁ ਬ੍ਰਿੱਧ ਰੜੰਤ ਨਭੰ॥ ਕਿਲਕਾਰਤ ਡਾਕਣ ਉੱਚ ਸੁਰੰ॥ ੪੯੩॥

ਅਰਥ – ਸੂਰਮੇ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਬ੍ਰਿਣ* ਜ਼ਖਮਾਂ ਨੂੰ ਝੱਲਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਉਤੇ ਬਹੁਤੇ ਘਾਉ ਜ਼ਖਮ=ਫੱਟ ਘਾਲਦੇ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਸਿਰ ਉਪਰਲੇ ਪੱਖਰ ਘਟਾ ਟੋਪ ਤੇ ਸਰੀਰ ਉਪਰਲੀਆਂ ਬਖਤਰਾਂ ਸੰਜੋਆਂ ਉਤੇ ਕੜਕੁੱਟ ਮਾਰ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵੱਜਣ ਕਰਕੇ ਠੱਕ ਠੱਕ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਗਿਰਝਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ (ਰੜੰਤ) ਬੋਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਡਾਕਨੀਆਂ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ॥ ੪੯੩॥

ਗਣਿ ਹੂਰ ਸੁ ਪੂਰ ਫਿਰੀ ਗਗਣੰ॥ ਅਵਲੋਕ ਸੁਬਾਹਿ ਲਗੀ ਸ਼ਰਣੰ॥
ਮੁਖ ਭਾਵਤ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਸੁਰੀ॥ ਗਣ ਪੂਰ ਸੁ ਪੱਖਰ ਹੂਰ ਫਿਰੀ॥ ੪੯੪॥

ਅਰਥ – ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹੂਰਾਂ ਪਰੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਬਣਕੇ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸੁਬਾਹਿ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਅਵਲੋਕ ਵੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਨੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੁਰੀ ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਨਭਾਉਂਦੇ ਗੀਤ ਮੁੱਖ ਗੀਤ ਮੁਖ ਤੋਂ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਪੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਕਰਕੇ ਭਾਵ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਲਗਾ ਕੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੪੯੪॥

ਭਟ ਪੇਖਤ ਪੋਅਤ ਹਾਰ ਹਰੀ॥ ਹਹਰਾਵਤ ਹਾਸ ਫਿਰੀ ਪਖਰੀ॥
ਦਲ ਗਾਹਤ ਬਾਹਤ ਬੀਰ ਬ੍ਰਿਣੰ॥ ਪ੍ਰਣ ਪੂਰ ਸੁ ਪੱਛਮ ਜੀਤ ਰਣੰ॥ ੪੯੫॥

ਅਰਥ – ਸੂਰਮੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਿਵਜੀ ਸਿਰਾਂ ਦਾ ਹਾਸ ਪ੍ਰੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਪਿਖਰੀ=ਪਖਿਆਰੀ) ਸੁਰਗੀ ਵੇਸ੍ਵਾ ਅਪੱਛਰਾਂ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿੱਚ ਹੱਸਦੀ ਤੇ ਹਸਾਉਂਦੀ ਫਿਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੂਰਬੀਰ ਜੋਧੇ ਫ਼ੌਜ

---

*ਬ੍ਰਿਣ ਦਾ ਅਰਥ ਫੋੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੋੜੇ ਤੋਂ ਭੀ ਜ਼ਖਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਖਮ ਲਈ ਬ੍ਰਿਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਨੂੰ ਗਾਹੁੰਦੇ ਤੇ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਫੱਟ ਲਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਪ੍ਰਣ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੪੯੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੀਤ ਸਰਬ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਦੱਛਨ ਕੀਨ ਧਿਆਨ।।
ਜਿਮ ਜਿਮ ਜੁੱਧ ਤਹਾ ਪਰਾ ਤਿਮ ਤਿਮ ਕਰੋਂ ਬਖਾਨ।। ੪੯੬।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੀ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕਰਕੇ ਕਲਕੀ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਦੱਖਨ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ (ਧਿਆਨ) ਜਾਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਉਥੇ ਜੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਓਵੇਂ ਓਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।। ੪੯੬।।

ਤੋਟਕ ਛੰਦ।।

ਰਣ ਜੰਪਤ ਜੁੱਗਣ ਜੂਹ ਜਯੰ।। ਕਲ ਕੰਪਤ ਭੀਰ ਅਭੀਰ ਭਯੰ।।
ਹੜ ਹੱਸਤ ਹੱਸਤ ਹਾਸ ਮ੍ਰਿੜਾ।। ਡਲ ਡੋਲਸ ਸ਼ੰਕਤ ਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਰਾ।। ੪੯੭।।

ਅਰਥ - ਯੁੱਧ ਦਾ ਸਮਰਨ ਕਰਦੀਆਂ ਜੋਗਣੀਆਂ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਇਰ ਤੇ ਅਭੀਰ ਵਰਿਆਮ ਸੂਰਮੇ ਅਤੇ 'ਕਲ'* ਡਰ ਮੰਨ ਕੇ ਕੰਬ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੁੜੇਲਾਂ ਹੜ ਹੜਾਉਂਦੀਆਂ ਹਸ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਸ਼ੰਕਾਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਡਕੋ ਡੋਲੇ ਖਾ ਰਹੀ ਹੈ।। ੪੯੭।।

ਦਿਵ ਦੇਖਤ ਲੇਖਤ ਧੰਨ ਧੰਨੰ।। ਕਿਲਕੰਤ ਕਪਾਲੀਜ ਕ੍ਰੂਰ ਪ੍ਰਭੰ।।
ਬ੍ਰਿਣ ਬਰਖਤ ਪਰਖਤ ਬੀਰ ਰਣੰ।। ਹੱਯ ਘੱਲਤ ਝੱਲਤ ਜੋਧ ਜੁਧੰ।। ੪੯੮।।

ਅਰਥ - ਦੇਵਤੇ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਬੜੀ ਡਰਾਉਣੀ ਪ੍ਰਭਾ ਵਾਲੀ ਕਪਾਲੀ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਫੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਸਤ੍ਰਾਂ-ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਰਮੇ ਲੋਕ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਪੁਰਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੋਧੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ-ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਝੱਲਦੇ ਹਨ।। ੪੯੮।।

ਕਿਲਕੰਤ ਕਪਾਲਨ ਸਿੰਘ ਚੜੀ।। ਚਮਕੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਪ੍ਰਭਾਨ ਮੜੀ।।
ਗਣ ਹੂਰ ਸੁ ਪੂਰਤ ਧੂਰ ਰਣੰ।। ਅਵਲੋਕਤ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਗਣੰ।। ੪੯੯।।

ਅਰਥ - ਸ਼ੇਰ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਕਪਾਲਨਿ ਦੇਵੀ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਤਲਵਾਰ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹੂਰਾਂ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਨਾਲ ਲੱਥ-ਪੱਥ ਹੋਈਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ।। ੪੯੯।।

---

*ਇਹ 'ਕਲ' ਜੁੱਧ ਦਾ ਕਾਰਣ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ

ਰਣ ਭ੍ਰਮਤ ਕ੍ਰੂਰ ਕਬੰਧ ਪ੍ਰਭਾ॥ ਅਵਲੋਕਤ ਰੀਝਤ ਦੇਵ ਸਭਾ॥
ਗੁਣਿ ਹੂਰਨ ਬਜਾਹਤ ਪੂਰ ਰਣੰ॥ ਰਥ ਥੰਭਤ ਭਾਨ ਬਿਲੋਕ ਭਟੰ॥ ੫੦੦॥

ਅਰਥ – ਬੜੀ ਡਰਾਉਣੀ ਪ੍ਰਭਾ ਚਮਕ ਦਮਕ ਵਾਲੇ ਕਬੰਧ ਧੜ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਨੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਰੱਥ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀ ਸੂਰਮਗਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਪੱਛਮ ਵਲ ਜਾਣਾ ਹੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਕੋ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਖੜੋਤਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੫੦੦॥

ਢਢਿ ਢੋਲਕ ਝਾਂਝ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਮੁਖੰ॥ ਡਫ ਤਾਲ ਪਖਾਵਜ ਨਾਇ ਸੁਰੰ॥
ਸੁਰ ਸੰਖ ਨਫੀਰੀਯ ਭੇਰ ਭਕੰ॥ ਉੱਠ ਨ੍ਰਿੱਤਤ ਭੂਤ ਪਰੇਤ ਗਣੰ॥ ੫੦੧॥

ਅਰਥ – ਢੱਡ, ਢੋਲਕ, ਝਾਂਝ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਮੁਖਰਸ* ਡੱਫ, ਛੈਣੇ ਜਾਂ ਕੈਸੀਆਂ ਤਬਲਾ, (ਨਾਇ ਸੁਰ) ਸਰਨਾਈ। (ਸੁਰ) ਤੁਰੀ, ਸੰਖ, ਨਫੀਰੀ, ਭੇਰੀ ਤੇ ਭੰਕ* (ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ) ਭੂਤਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਉੱਠ ਉੱਠ ਕੇ ਨਾਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੫੦੧॥

ਦਿਸ ਪੱਛਮ ਜੀਤ ਅਭੀਤ ਨ੍ਰਿਪੰ॥ ਕ੍ਰੁਪ ਕੀਨ ਪਯਾਨ ਸੁ ਦੱਛਣਣੰ॥
ਅਰ ਭੱਜਤ ਤੱਜਤ ਦੇਸ ਦਿਸੰ॥ ਗਣ ਗੱਜਤ ਕੇਤਕ ਏਸੁ ਰਿਣੰ॥ ੫੦੨॥

ਅਰਥ – ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਅਭੀਤ ਨਿਡਰ ਰਾਜੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਨੂੰ (ਪਯਾਨ) ਜਾਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵੈਰੀ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਏਸੁ ਰਿਣੰ*ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਰਣ ਵਿਚ ਗੱਜ ਸਕਦੀ ਹੈ॥ ੫੦੨॥

ਨ੍ਰਿਤ ਨ੍ਰਿੱਤਤ ਭੂਤ ਬਿਤਾਲ ਬਲੀ॥ ਗਜ ਗੱਜਤ ਬੱਜਤ ਦੀਹ ਦਲੀ॥
ਹਯ ਹਿੰਸਤ ਚਿੰਸਤ ਗੂੜ ਗਜੀ॥ ਅਸਿ ਲੱਸਤ ਰੱਸਤ ਤੇਗ ਜਗੀ॥ ੫੦੩॥

ਅਰਥ – ਭੂਤ, ਬੀਰ ਤੇ ਬੈਤਾਲ ਨੱਚਦੇ ਹਨ। ਹਾਥੀ ਚਿੰਆੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਦਮਾਮਾ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਹਨ ਹਾਥੀ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚਿੰਘਾਰਦੇ ਹਨ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਲਿਸ਼ਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਤੇਗ ਵਿਚੋਂ ਜਗ ਮਗ ਕਰਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ॥ ੫੦੩॥

---

*ਜਿਸ ਸਾਜ ਨਾਲ ਮਸ਼ਕ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮਸ਼ਕ ਵਿਚ ਹਵਾ ਭਰ ਕੇ ਫਿਰ ਉਸ ਹਵਾ ਨਾਲ ਸਾਜ਼ ਸਜਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਮੁਖਰਸ' ਹੈ, ਜੇਹਾ ਕਿ — 'ਬੀਨ ਵਾਜਾ'।

*ਜਿਸ ਵਿਚ ਫੂਕ ਮਾਰਨ ਨਾਲ 'ਭੰਕ-ਭੂੰ' ਅਵਾਜ ਨਿਕਲੇ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

*ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ—"ਏਸਰ –ਅਣੀ"

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ।।

ਹਨੇ ਪੱਛਮੀ ਦੀਹ ਦਾਨੋ ਦਿਵਾਨੇ।। ਦਿਸ਼ਾ ਦੱਛਨੀ ਆਨ ਬਾਜੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ।।
ਹਨੇ ਬੀਰ ਬੀਜਾ ਪੁਰੀ ਗੋਲ ਕੁੰਡੀ।। ਗਿਰੇ ਤੱਛ ਮੁੱਛੰ ਨਚੀ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡੀ।। ੫੦੪।।

ਅਰਥ - ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਬੜੇ ਵਡੇ ਦੈਂਤਾਂ ਵਰਗੇ ਦਾਨੇ ਤੇ ਦੀਵਾਨੇ ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। ਬੀਜਾ ਪੁਰ ਦੇ ਤੇ ਗੋਲਕੁੰਡੇ ਦੇ ਜੋਧੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੀਰ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗੇ ਹਨ ਤੇ ਮੁੰਡ ਮਾਲਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੱਚਣ ਲੱਗੀ ਹੈ।। ੫੦੪।।

ਸਭੈ ਸੇਤ ਬੰਧੀ ਸੁਧੀ ਬੂੰਦ ਬਾਸੀ।। ਮੰਡੇ ਮੱਛ ਬੰਦ੍ਰੀ ਹਠੀ ਜੁੱਧ ਰਾਸੀ।।
ਦ੍ਰਹੀ ਦ੍ਰਾਵੜੇ ਤੇਜ ਤਾ ਤੇ ਤਿਲੰਗੀ।।
ਹਤੇ ਸੂਰਤੀ ਜੰਗ ਭੰਗੀ ਫਿਰੰਗੀ।। ੫੦੫।।

ਅਰਥ - ਸੇਤ ਬੰਧ ਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ, ਸੁਧਾ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਤੇ ਬੰਦਰ ਵਾਸੀ। ਮਛ ਮੰਦਰ ਵਾਲੇ ਹਠੀਲੇ ਜੁਆਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੁੱਧ ਰਾਸੀ ਹੈ। ਦ੍ਰਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ, ਦ੍ਰਵਾੜ ਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਤੇ ਤਤੇ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਤਿਲੰਗ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ। ਸੂਰਤ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ, ਭੰਗੀ ਤੇ ਫਿਰੰਗੀ ਇਤਯਾਦਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਾਰੇ ਜਾਣਗੇ।। ੫੦੫।।

ਚਪੇ ਚਾਂਦ ਰਾਜਾ ਚਲੇ ਚਾਂਦ ਬਾਸੀ।। ਬਡੋ ਬੀਰ ਬੈਦੱਭਿ ਸੱਰੋਸ ਰਾਸੀ।।
ਜਿਤੇ ਦੱਛਨੀ ਸੰਗ ਲਿੱਨੇ ਸੁਧਾਰੰ।। ਦਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਾਂਚਿਅੰ ਕੋਪ ਕੀਨੋ ਸਵਾਰੰ।। ੫੦੬।।

ਅਰਥ - ਚਾਂਦ ਪੁਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਦੱਬ ਜਾਏਗਾ, ਚਾਂਦ ਪੁਰ ਦੇ ਬਾਸੀ ਨਾਲ ਟੁਰ ਚੱਲਣਗੇ। ਬਈਦਰਭ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਬੜਾ ਬਹਾਦਰ ਜੋਧਾ ਤੇ ਰੋਸ ਦੀ ਰਾਸੀ ਹੈ. ਉਹ ਭੀ ਹਾਰ ਮੰਨ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਖਣੀ ਦਿਸ਼ਾ ਜਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਸਵਾਰੀ ਕਰ ਲੈਣਗੇ।। ੫੦੬।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਦੱਛਨ ਜੱਯ ਬਿਜਯ ਸਮਾਪਤਮ ਧਿਆਇ ਦੂਜਾ।।

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥

ਪੱਛਮਹਿ ਜੀਤ ਦੱਛਨ ਉਜਾਰ ॥ ਕੁਪਿਓ ਕਛੂਕ ਕਲਕੀਵਤਾਰ ॥
ਕੀਨੋ ਪਯਾਨ ਪੂਰਬ ਦਿਸਾਣ ॥ ਬੱਜੀ ਅਜੈਤ ਪੜ੍ਹੂੰ ਨਿਸਾਣ ॥ ੫੦੭ ॥

ਅਰਥ - ਪੱਛਮ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਉਜਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ ਕ੍ਰੋਧ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ (ਅਜੈਤ ਪੜ੍ਹੂੰ) ਰਣਜੀਤ (ਨਿਸਾਣ) ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ॥ ੫੦੭॥

ਮਾਗਧ ਮਹੀਪ ਮੰਡੇ ਮਹਾਨ ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਵਿਦਜਾ ਨਿਧਾਨ ॥
ਬੰਗੀ ਕੁਲਿੰਗ ਅੰਗੀ ਅਜੀਤ ॥ ਮੋਰੰਗ ਅੱਗ੍ਰ ਨੈਪਾਲ ਅਭੀਤ ॥ ੫੦੮ ॥

ਅਰਥ - ਮਾਗਧ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਭਾਰੀ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਜੋ ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਬੰਗ ਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ, ਕੁਲਿੰਗ ਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ, ਅੰਗ ਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਜੋ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਮੋਰੰਗ, ਅਗੀਰ ਤੇ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨੈਪਾਲ ਦੇ ਲੋਗ॥ ੫੦੮॥

ਛੱਜਾਦ ਕਰਣ ਇੱਕਾਦ ਪਾਵ ॥ ਮਾਰੇ ਮਹੀਪ ਕਰ ਕੈ ਉਪਾਵ ॥
ਖੰਡੇ ਅਖੰਡ ਜੋਧਾ ਦੁਰੰਤ ॥ ਲਿੱਨੋ ਛਿਨਾਇ ਪੂਰਬ ਪਰੰਤ ॥ ੫੦੯ ॥

ਅਰਥ - 'ਛਜਾਦ' 'ਕਰਣ' ਤੇ 'ਇਕਾਦ ਪਾਵ' ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਬੜਾ ਬੜਾ ਉਪਾਵ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਹਨ। ਨਾ ਨਾਸ ਹੋ ਸਕਣ ਵਾਲੇ (ਦੁਰੰਤ) ਬੇਅੰਤ ਜੋਧੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਪੂਰਬ (ਪਰੰਤ) ਤੱਕ ਦਾ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਸਭਨਾ ਪਾਸੋਂ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੫੦੯॥

ਦਿਨੋ ਨਿਕਾਰ ਰਾਛਸ ਦੁਬੁੱਧ ॥ ਕਿੱਨੋ ਪਯਾਨ ਉੱਤਰ ਸੁਕ੍ਰੁੱਧ ॥
ਮੰਡੇ ਮਹੀਪ ਮਾਵਾਸ ਥਾਨ ॥ ਖੰਡੇ ਅਖੰਡ ਖੂਨੀ ਖੁਰਾਨ ॥ ੫੧੦ ॥

ਅਰਥ - ਮੰਦ ਬੁਧੀ ਵਾਲੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਮਵਾਸ) ਆਕੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ (ਖੁਰਾਨਾ) ਖਰਾਂਟ ਖੂਨੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੫੧੦॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਕਲਕੀਵਤਾਰੇ ਪੂਰਬ ਜੀਤ ਬਿਜਯ ਨਾਮ ਸਮਾਪਤ ਧਿਆਇ ਤੀਜਾ ॥ ੩ ॥

****

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਪੂਰਬ ਪੱਟਨ ਉਪੱਟ॥ ਖੰਡੇ ਅਖੰਡ ਕੱਟੇ ਅਕੱਟ॥
ਫੱਟੇ ਅਫੱਟ ਖੰਡੇ ਅਖੰਡ॥ ਬੱਜੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਚਿਓ ਘਮੰਡ॥ ੫੧੧॥

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਪਟਨ ਸ਼ੈਹਰਾਂ ਨੂੰ (ਉਪੱਟ) ਉਜਾੜ-ਪੁਜਾੜਕੇ। ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡਿਆ ਤੇ ਨਾ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਾ ਫੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫੱਟਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬੜਾ ਘਮਸਾਨ ਜੁੱਧ ਮੱਚਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਧੌਂਸੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜੇ ਹਨ॥ ੫੧੧॥

ਜੋਰੇ ਸੁ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਜੁਝਾਰ॥ ਜੋ ਤਜੇ ਬਾਣ ਗੱਜਤ ਲੁਝਾਰ॥
ਭਾਜੰਤ ਭੀਰ ਭਹਰੰਤ ਭਾਇ॥ ਭਭਕੰਤ ਘਾਇ ਡਿੱਗੇ ਅਘਾਇ॥ ੫੧੨॥

ਅਰਥ - ਲੜਾਕੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੜ ਗਏ ਹਨ। ਜੋ ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਲਲਕਾਰਦੇ ਹਨ। ਡਰ ਨਾਲ (ਭਹਰੰ) ਘਬਰਾਏ ਹੋਏ ਕਾਇਰ ਲੋਕ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋ ਫੱਟ ਖਾ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੱਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੱਕ ਭੱਕ ਕਰਕੇ ਲਹੂ ਡਿਗਦਾ ਹੈ॥ ੫੧੨॥

ਸਾਜੰਤ ਸਾਜ ਬਾਜਤ ਤੁਫੰਗ॥ ਨਾਚੰਤ ਭੂਤ ਭੈ ਧਰ ਸੁਰੰਗ॥
ਬਬਕੰਤ ਬਿਤਾਲ ਕਹਕੰਤ ਕਾਲ॥ ਡਮਕੰਤ ਡਉਰ ਮੁਕਤੰਤ ਜ੍ਵਾਲ॥ ੫੧੩॥

ਅਰਥ - ਸਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਬੰਦੂਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਡਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿਜ ਕੇ ਸੂਹੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਭੂਤ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਿਤਾਲ ਬਕਾਰਦਾ ਹੈ, ਕਾਲੀ ਕਹ ਕਹ ਕਰਕੇ ਹੱਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਰੁਦ੍ਰ ਦਾ ਡਉਰੂ ਖੜਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ॥ ੫੧੩॥

ਭਾਜੰਤ ਭੀਰ ਤਜ ਬੀਰ ਖੇਤ॥ ਨਾਚੰਤ ਭੂਤ ਬੈਤਾਲ ਪ੍ਰੇਤ॥
ਕ੍ਰੀੜੰਤ ਈਸ ਪੋਅੰਤ ਕਪਾਲ॥ ਨਿਰਖਤ ਬੀਰ ਛਕਿ ਬਰਤ ਬਾਲ॥ ੫੧੪॥

ਅਰਥ - ਡਰਪੋਕ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜਣ ਲੱਗੇ ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ, ਬੈਤਾਲ ਨੱਚਣ ਲਗੇ ਤੇ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਾ ਸ਼ਿਵ ਰੁੰਡ ਮਾਲਾ ਪ੍ਰੋਣ ਲੱਗਾ। ਅਪੱਛਰਾਂ ਬਹਾਦਰੀ ਵੇਖ ਕਰਕੇ (ਛਕਿ) ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ॥ ੫੧੪॥

ਧਾਵੰਤ ਬੀਰ ਬਾਹੰਤ ਘਾਵ॥ ਨਾਚੰਤ ਭੂਤ ਗਾਵੰਤ ਚਾਵ॥
ਡਮਕੰਤ ਡਉਰ ਨਾਚੰਤ ਈਸ॥ ਰੀਝਤ ਹਿਮਿੰਦ੍ਰ ਪੋਅੰਤ ਸੀਸ॥ ੫੧੫॥

ਅਰਥ – ਸੂਰਮੇ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੱਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਵਗਦਾ ਹੈ। ਭੂਤ ਚਾਉ ਨਾਲ ਗਾਉਂਦੇ ਤੇ ਨੱਚਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਡਉਰੂ ਖੜਕਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਹਿਮਿੰਦ੍ਰ) ਪਾਰਬਤੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰੁੰਡ ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਸਿਰ ਪ੍ਰੋ ਰਹੀ ਹੈ।। ੫੧੫।।

ਗੰਧ੍ਰਬ ਸਿਧ ਚਾਰਣ ਪ੍ਰਸਿੱਧ।। ਕਥੰਤ ਕਾਬ ਸੋਭੰਤ ਸਿੱਧ।।
ਗਾਵੰਤ ਬੀਨ ਬੀਨਾ ਬਜੰਤ।। ਰੀਝੰਤ ਦੇਵ ਮੁਨਿ ਮਨ ਡੁਲੰਤ।। ੫੧੬।।

ਅਰਥ – ਗੰਧਰਬ, ਸਿੱਧ, ਚਾਰਣ (ਭੱਟ) ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵੀ ਜਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਿੱਧ ਲੋਕ ਸੋਭਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। (ਬੀਨ) ਚਤਰ ਅਪੱਛਰਾਂ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਬੀਨਾਂ ਵਜਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਰੀਝ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਮੁਨੀ ਜਨਾਂ ਦਾ ਮਨ ਡੋਲ ਗਿਆ ਹੈ।। ੫੧੬।।

ਗੁੰਜਤ ਗਜਿੰਦ੍ਰ ਹੈਵਰ ਅਸੰਖ।। ਬੁੱਲਤ ਸੁਬਾਹ ਮਾਰੂ ਬਜੰਤ।।
ਉਠੰਤ ਨਾਦ ਪੂਰਤ ਦਿਸਾਣ।। ਡੁੱਲਤ ਮਹੇਂਦ੍ਰ ਮਹਿ ਧਰਮ ਹਾਣ।। ੫੧੭।।

ਅਰਥ – (ਗਜਿੰਦ੍ਰ) ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਾਥੀ ਚਿੰਘਾਰਦੇ ਹਨ, ਅਨਗਿਣਤ ਹੀ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਘੋੜੇ ਹਿਣਕ ਰਹੇ ਹਨ। (ਸੁਬਾਹ=ਖੱਤ੍ਰੀ) ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਇਤਨੀ ਅਵਾਜ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭਰ ਗਈ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਉਤੋਂ ਧਰਮ ਦੀ ਹਾਣ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ (ਮਹੇਂਦ੍ਰ) ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪਹਾੜ ਡੋਲਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ।। ੫੧੭।।

ਖੁਲੰਤ ਖੇਤ ਖੂਨੀ ਖਤੰਗ।। ਛੁੱਟੰਤ ਬਾਣ ਜੁੱਟੇ ਨਿਸ਼ੰਗ।।
ਭਿੰਦੰਤ ਮਰਮ ਜੁੱਝਤ ਸੁਬਾਹ।। ਘੁਮੰਤ ਗੈਣ ਅੱਛ੍ਰੀ ਉਛਾਹ।। ੫੧੮।।

ਅਰਥ – ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੂਨੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਤੀਰ ਛੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ, ਸੂਰਮੇ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਰਮ ਸਥਾਨ ਭੇਦੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਪੱਛਰਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ੫੧੮।।

ਸਰਖੰਤ ਸੇਲ ਬਰਖੰਤ ਬਾਣ।। ਹਰਖੰਤ ਹੂਰ ਪਰਖੰਤ ਜੁਆਣ।।
ਬਾਜੰਤ ਢੋਲ ਡਉਰੂ ਕਰਾਲ।। ਨਾਚੰਤ ਭੂਤ ਭੈਰੋ ਕਪਾਲ।। ੫੧੯।।

ਅਰਥ – ਬਰਛਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਧੱਕ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਪੱਛਰਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਡਰਾਉਣੇ ਡੌਰੂ ਤੇ ਢੋਲ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਡਰਾਉਣੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੇ ਭੈਰੋਂ ਤੇ ਭੂਤ ਨਾਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।। ੫੧੯।।

++

ਹਰੜੰਤ ਹੱਥ ਖਰੜੰਤ ਖੋਲ।। ਟਿਰੜੰਤ ਟੀਕ ਭਿਰੜੰਤ ਭੋਲ।।
ਦਰੜੰਤ ਦੀਹ ਦਾਨੋ ਦੁਰੰਤ।।ਹਰੜੰਤ ਹਾਸ ਹੱਸਤ ਮਹੰਤ।।੫੨੦।।

ਅਰਥ - ਖੋਲਾਂ ਦੀ ਖੜਕਾਣ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੇ ਮੱਥਿਆਂ ਤੋਂ ਟਿੱਕੇ ਟਰਕ ਗਏ ਹਨ, ਭਗਤਿਆਂ ਦਾ ਭੋਲ ਘਚੋਲ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। (ਦੁਰੰਤ) ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਦਗੜੇ ਗਏ ਹਨ। ਮਹੰਤ ਲੋਕ ਹਿੜ-ਹਿੜ ਹਾਸੇ ਨੂੰ ਹੱਸ ਰਹੇ ਹਨ।। ੫੨੦।।

ਉਤਭੁਜ ਛੰਦ।। ਰਹਾ ਸੰਕਪਾਲੰ।। ਸੁਭਾਸੰ ਛਤਾਲੰ।।
ਪ੍ਰਭਾਸੰ ਜਵਾਲੰ।। ਅਨਾਮੰ ਕਰਾਲੰ।। ੫੨੧।।

ਅਰਥ - (ਕਪਾਲੰ) ਸ਼ਿਵਜੀ ਹੱਸਦਾ ਹੈ। (ਛਤਾਲੰ) ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਉਸਤਤਿ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੱਗ ਦੇ ਤੇਜ ਵਾਂਗੂੰ (ਚਿਹਰੇ ਦਾ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। (ਅਨਾਮੰ=ਅਨ+ਆਮੰ) ਦੁਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ।। ੫੨੧।।

ਮਹਾ ਰੂਪ ਧਾਰੇ।। ਦੁਰੰ ਦੁੱਖ ਤਾਰੇ।।
ਸਰੰਣੀ ਉਧਾਰੇ।। ਅਘੀ ਪਾਪ ਵਾਰੇ।। ੫੨੨।।

ਅਰਥ - ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਤਾਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਰਨੀ (ਆਇਆਂ ਨੂੰ) ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ। (ਭਾਵੇਂ ਉਹ) ਪਾਪੀ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ।। ੫੨੨।।

ਦਿਪੈ ਜੋਤ ਜ੍ਵਾਲਾ।। ਕਿਧੌ ਜ੍ਵਾਲ ਮਾਲਾ।।
ਮਨੋ ਜ੍ਵਾਲ ਆਲਾ।। ਸਰੂਪੰ ਕਰਾਲਾ।। ੫੨੩।।

ਅਰਥ - ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਹੀ ਮਾਲਾ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ, ਏਹੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪਰ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਡਰਾਉਣਾ ਰੂਪ ਹੈ।। ੫੨੩।।

ਧਰੇ ਖੱਗ ਪਾਣੰ।। ਤਿਹੂੰ ਲੋਕ ਮਾਣੰ।।
ਦਯੰ ਦੀਹ ਦਾਨੰ।। ਭਰੇ ਮਉਜ ਮਾਨੰ।। ੫੨੪।।

ਅਰਥ - ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੜਗ ਧਾਰਿਆ ਹੈ। ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਾਨ ਰੂਪ ਹੈ। ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੌਜ ਦੇ ਭਰੇ ਮਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।। ੫੨੪।।

ਅੰਜਨ ਛੰਦ।। ਅਜੀਤੇ ਜੀਤ ਜੀਤ ਕੈ।। ਅਭੀਰੀ ਭਾਜੇ ਭੀਰ ਹ੍ਵੈ।।
ਸਿਧਾਰੇ ਚੀਨ ਰਾਜ ਪੈ।। ਸਥੋਈ ਸਰਬ ਸਾਥ ਕੈ।। ੫੨੫।।

ਅਰਥ - ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਜਿੱਤ ਕੇ ਜੋ ਕਾਇਰ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਉਹ ਕਾਇਰ ਹੋ

ਕੋ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ। ਚੀਨ ਦੇ ਰਾਜੇ ਉਤੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। (ਜੋ) ਸਭਨਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਹਨ॥ ੫੨੫॥

ਤਮੰਕੇ ਰਾਜ ਧਾਰੀ ਕੈ॥ ਰਜੀਲੇ ਰੋਹਵਾਰੀ ਕੈ॥
ਕਟੀਲੇ ਕਾਮ ਰੂਪਾ ਕੇ॥ ਕਥੋਜ ਕਾਸ ਕਾਰੀ ਕੇ॥ ੫੨੬॥

ਅਰਥ – ਰਾਜਾ ਧਾਰੀ ਲੋਕ ਤਮਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਰਜੀਲੇ) ਨੇਤ੍ਰ ਲੋਹਾ ਵਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਮਰੂਪ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਕਾਸਕਾਰੀ ਦੇ ਕੰਬੋਜ ਹਨ॥ ੫੨੬॥

ਢਮੰਕੇ ਢੋਲ ਢਾਲੋ ਕੇ॥ ਡਮੰਕੇ ਡੰਕ ਵਾਰੋ ਕੇ॥
ਘੱਮੰਕੇ ਨੇਕੇ ਬਾਜਾ ਦੇ॥ ਤਮੰਕੇ ਤੀਰ ਤਾਜਾ ਦੇ॥ ੫੨੭॥

ਅਰਥ.– ਢਾਲਾਂ ਦੇ ਹੀ ਢੋਲ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਢਾਲਾਂ ਉਤੇ ਜੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਡੰਕ ਡੰਕ ਕਰਕੇ ਵਾਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਓਹੋ ਢੋਲਾਂ ਦੇ ਡੱਗੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਨੇਜ਼ੇ ਬਾਜਾਂ ਦੇ ਨੇਜ਼ੇ ਘਮਕਾਰ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਤਮਕਾਰ ਨਾਲ ਤੀਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਲਹੂ ਤਾਜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੫੨੭॥

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ॥

ਜੀਤੇ ਅਜੀਤ ਮੰਡੇ ਅਮੰਡ॥ ਤੋਰੇ ਅਤੋਰ ਖੰਡੇ ਅਖੰਡ॥
ਭੰਨੇ ਅਭੰਨ ਭੱਜੇ ਅਭੱਜਿ॥ ਖਾਨੇ ਖਵਾਸ ਮਾਵਾਸ ਤੱਜਿ॥ ੫੨੮॥

ਅਰਥ – ਨਾਂ ਜਿਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ, ਨਾਂ ਮੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੰਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਨਾ ਟੁੱਟਨ ਵਾਲੇ ਤੋੜ ਸੁੱਟੇ ਹਨ, ਨਾ ਖੰਡਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਖੰਡ ਸੁਟੇ ਹਨ। ਨਾ ਭੱਜ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਭੰਨ ਸੁਟੇ ਹਨ, ਨਾ ਭਜਣ ਵਾਲੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ (ਖਵਾਸ) ਦਾਸਾਂ ਦੇ (ਖਾਨੇ) ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸੇ ਹਨ॥ ੫੨੮॥

ਸੰਕੜੇ ਸੂਰ ਭੰਭਰੇ ਭੀਰ॥ ਨਿਰਖੰਤ ਜੋਧ ਰੀਝੰਤ ਹੂਰ॥
ਡਾਰੰਤ ਸੀਸ ਕੇਸਰ ਕਟੋਰ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਮਦ ਗੁਲਾਬ ਕਰਪੂਰ ਘੋਰ॥ ੫੨੯॥

ਅਰਥ – ਸੂਰਮੇ ਸੰਕੜ ਗਏ ਹਨ॥ ਕਾਇਰ ਭਰਮ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੂਰਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਟੋਰੀ ਵਿਚ ਕੇਸਰ, ਮ੍ਰਿਗ ਮਦ ਕਸਤੂਰੀ, ਗੁਲਾਬ ਤੇ ਕਪੂਰ ਘੋਲ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਪਲਟ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੫੨੯॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਜੀਤ ਤੀਨੰ ਦਿਸਾਣ॥ ਬੱਜਿਓ ਸੁ ਕੋਪ ਉੱਤਰ ਨਿਸਾਣ॥
ਚਲੇ ਸੁ ਚੀਨ ਮਾਚੀਨ ਦੇਸ਼॥ ਸਾਮੰਤ ਸੁੱਧ ਰਾਵਲੀ ਭੇਖ॥ ੫੩੦॥

ਅਰਥ – ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਿੰਨਾ ਦਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ

ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਧੌਂਸਾ ਵਜਿਆ ਹੈ। ਚੀਨ-ਮਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ। ਨਿਰੋਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੫੩੦।।

ਬੱਜੇ ਬਜੰਤ੍ਰ ਗੱਜੇ ਸੁਬਾਹ।। ਸਾਵੰਤ ਦੇਖ ਅਛ੍ਰੀ ਉਛਾਹ।।
ਰੀਝੰਤ ਦੇਵ ਅੱਦੇਵ ਸਰਬ।। ਗਾਵੰਤ ਗੀਤ ਤਜ ਦੀਨ ਗਰਬ।। ੫੩੧।।

ਅਰਥ - ਵਾਜੇ ਵਜਦੇ ਹਨ, ਜੋਧੇ ਲਲਕਾਰਦੇ ਹਨ। (ਸਾਵੰਤ) ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦੇਵ-ਦੈਂਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗੇ।। ੫੩੧।।

ਸਜਿਓ ਸੁ ਸੈਣ ਸੁਣ ਚੀਨ ਰਾਜ।। ਬੱਜੇ ਬਜੰਤ੍ਰ ਸਰਬੰ ਸਮਾਜ।।
ਚੱਲੇ ਅਚੱਲ ਜੱਵਾਲ ਜੁੱਧ।। ਬਰਖੰਤ ਬਾਣ ਭਰ ਲੋਹ ਕ੍ਰੁੱਧ।।੫੩੨।।

ਅਰਥ - ਚੀਨ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਸਜਾ ਲਿਆ। ਜੁੱਧ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਇਕਠਾ ਕਰਕੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਅਚੱਲ ਜੋਧੇ ਜਵਾਲ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਤੇ ਮਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।। ੪੩੨।।

ਖੁੱਲੇ ਖੱਤੰਗ ਖੂਨੀ ਖੜ੍ਹਿਹਾਣ।। ਉੱਭਰੇ ਜੁੱਧ ਜੋਧਾ ਮਹਾਣ।।
ਧੁਕੰਤ ਧੁੰਧ ਘੁੰਮੰਤ ਘਾਇ।। ਚਿਕੰਤ ਚਾਰ ਚਾਵਡੀ ਸੁ ਚਾਇ।। ੫੩੩।।

ਅਰਥ - ਖੱਤ੍ਰੀਆਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਖੂਨੀ ਤੀਰ ਖੁੱਲੇ। ਮਹਾਨ ਜੋਧੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਉੱਭਰੇ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ। ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀ ਧੁੰਕਾਰ ਤੇ ਧੂੰਏਂ ਨਾਲ ਧੁੰਧ ਪੈ ਗਈ, ਸੂਰਮੇ ਫੱਟ ਖਾ ਕੇ ਮੂਰਛਿਤ ਹੋ ਗਏ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਚੁੜੇਲਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਸੁਣਨ ਲੱਗੀਆਂ।। ੫੩੩।।

ਹਸੰਤ ਹਾਸ ਕਾਲੀ ਕਰਾਲ।। ਭਭਕੰਤ ਭੂਤ ਭੈਰੋ ਬਿਸਾਲ।।
ਲਾਗੰਤ ਬਾਣ ਭਾਖੰਤ ਮਾਸ।। ਭਾਜੰਤ ਭੀਰ ਹੁਇ ਹੁਇ ਉਦਾਸ।। ੫੩੪।।

ਅਰਥ - ਕਾਲੀ ਡਰਾਉਣੇ ਹਾਸੇ ਹੱਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਭੈਰੋ ਤੇ ਬਹੁਤ-ਸਾਰੇ ਭੂਤ ਭੱਬਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਇਰ ਲੋਕ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।। ੫੩੪।।

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ।। ਚੜਿਓ ਚੀਨ ਰਾਜੰ।। ਸਜੇ ਸਰਬ ਸਾਜੰ।।
ਖੁਲੇ ਖੇਤ ਖੂਨੀ।। ਚੜੇ ਚੌਪ ਦੂਨੀ।। ੫੩੫।।

ਅਰਥ - ਚੀਨ ਦਾ ਰਾਜਾ ਜੰਗ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਸਾਰੇ ਸਾਜ ਸਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਖੂਨ ਕਰਨ

ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਦੂਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ।। ੫੩੫।।

ਜੁਟੇ ਜੋਧ ਜੋਧੰ।। ਤਜੈ ਬਾਣ ਕ੍ਰੋਧੰ।।
ਤੁਟੈ ਅੰਗ ਭੰਗੰ।। ਭ੍ਰਮੇ ਅੰਗ ਜੰਗੰ।। ੫੩੬।।

ਅਰਥ - ਜੋਧੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਟੁੱਟ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਕਈਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਭੰਗ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ।। ੫੩੬।।

ਨਚੇ ਈਸ ਸੀਸੰ।। ਮਿਲੈ ਸੈਣ ਈਸੰ।।
ਕਰੈ ਚਿਤ੍ਰ ਚਾਰੰ।। ਤਜੈ ਬਾਣ ਧਾਰੰ।। ੫੩੭।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੱਚਦਾ ਹੋਇਆ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫੌਜ ਦੇ ਰਾਜੇ ਆਣ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਕੌਤਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।। ੫੩੭।।

ਮਡੇ ਜੋਧ ਜੋਧੰ।। ਤਜੇ ਬਾਣ ਕ੍ਰੋਧੰ।।
ਨਦੀ ਸ੍ਰੋਣ ਪੂਰੰ।। ਫਿਰੀ ਗੈਣ ਹੂਰੰ।। ੫੩੮।।

ਅਰਥ - ਜੋਧੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਮੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਭਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਅਪੱਛਰਾਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ।। ੫੩੮।।

ਹਸੇ ਮੁੰਡ ਮਾਲਾ।। ਤਜੇ ਜੋਗ ਜ੍ਵਾਲਾ।।
ਤਜੈ ਬਾਣ ਜ੍ਵਾਣੰ।। ਗ੍ਰਸੇ ਦੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਾਣੰ।। ੫੩੯।।

ਅਰਥ - ਮੁੰਡਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਵਾਲਾ ਰੁੱਦ੍ਰ ਹੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋਗਨੀ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਅੱਗ ਛੱਡ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੂਰਮੇ ਤੀਰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਟ ਲੋਕ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ (ਗ੍ਰਸੇ) ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।। ੫੩੯।।

ਗਿਰੇ ਘੂੰਮ ਭੂਮੀ।। ਉਠੀ ਧੂਰ ਧੂੰਮੀ।।
ਸੁ ਭੇ ਰੇਤ ਖੇਤੰ।। ਨਚੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ।। ੫੪੦।।

ਅਰਥ - ਚੱਕ੍ਰ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ। (ਧੂੰਮੀ) ਧਰਤੀ ਉੱਤੋਂ ਧੂੜ ਉੱਠੀ ਹੈ। ਭੂਮੀ ਦੀ ਰੇਤ ਲਹੂ ਨਾਲ ਰੰਗੀ ਜਾ ਕੇ ਸੋਹਣੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ।। ੫੪੦।।

ਮਿਲਿਓ ਚੀਨ ਰਾਜਾ।। ਭਏ ਸਰਬ ਕਾਜਾ।।
ਲਇਓ ਸੰਗ ਕੈ ਕੈ।। ਚਲਿਓ ਅੱਗ੍ਰ ਹੈ ਕੈ।। ੫੪੧।।

ਅਰਥ - ਚੀਨ ਦਾ ਰਾਜਾ ਜੁੱਧ ਛੱਡਕੇ ਕਲਕੀ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਆਣ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਤੇ ਆਪ ਆਗੂ ਹੋ ਕੇ

ਐਂਗੋ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਹੈ।। ੫੪੧।।

ਛਪੈ ਛੰਦ।। ਲਏ ਸੰਗ ਨ੍ਰਿਪ ਸਰਬ ਬਜੇ ਬਿਜਈ ਦੁੰਦਭ ਰਣ।।
ਸੁਭੇ ਸੂਰ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਨਿਰਖ ਰੀਝਈ ਅਪਛਰ ਗਣ।।
ਛਕੇ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਜਕੇ ਗੰਧਰਬ ਜੱਛ ਬਰ।।
ਚਕੇ ਭੂਤ ਅਰੁ ਪ੍ਰੇਤ ਸਰਬ ਬਿਦਿਆ ਧਰ ਨਰ ਬਰ।।
ਖੰਕੜੀਯ ਕਾਲਕ੍ਰੂਰਾ ਪ੍ਰਭਾ ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸਤਤ ਕਰੀਯ।।
ਖੰਡਨ ਅਖੰਡ ਚੰਡੀ ਮਹਾ ਜਯਜਯ ਜਯ ਸਬਦੋ ਚਰੀਯ।। ੫੪੨।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਦੇ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਰੀਝ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਦੈਂਤ, ਗੰਧਰਬ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸਟ ਜੱਛ (ਜਕੇ) ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ, ਵਿਦਿਆ ਧਰ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਨੁੱਖ ਏਹ ਸਾਰੇ ਚੱਕ੍ਰਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਡਰਾਉਣੀ ਪ੍ਰਭਾ ਵਾਲੇ 'ਕਾਲ' ਨੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂ ਚੰਡੀ ਨੇ ਕਲਕੀ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਜੈ! ਜੈ! ਜੈ!!! ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ।। ੫੪੨।।

ਭਿੜੀਯ ਭੇੜ ਲੜ ਖੜੀਯ ਮੇਰੁ ਝੜਪੜੀ ਪਤ੍ਰ ਬਣ।।
ਡੁਲੀਯ ਇੰਦ੍ਰ ਤੜਫੜ ਫਨਿੰਦ ਸੁਕੁੜੀਯ ਦ੍ਰਵਣ ਗਣ।।
ਚਕਿਓ ਗਇੰਦ ਧਧਕਯ ਚੰਦ ਭੰਭਜਿਗ ਦਿਵਾਕਰ।।
ਡੁਲਗ ਸੁਮੇਰ ਡੱਗਗ ਕੁਮੇਰ ਸਭ ਸੁੱਕਗ ਸਾਇਰ।।
ਤੱਤਜਗ ਧਿਆਨ ਤਬ ਧੂਰ ਜਟੀ ਸਹਿ ਨ ਭਾਰ ਸੱਕਗ ਖਿਰਾ।।
ਉੱਛਲਗ ਨੀਰ ਪੱਛੁਲਗ ਪਵਨ ਸੁ ਡਗ ਡਗ ਡਗ ਕੰਪਗੁ ਧਰਾ।। ੫੪੩।।

ਅਰਥ - ਸੈਨਾਂ ਭਿੜ ਪਈਆਂ, ਸੁਮੇਰ ਲੜਖੜਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਣ ਤੇ ਪੱਤੇ ਕੰਬ ਕੰਬ ਕੇ ਝੜਨ ਲੱਗੇ। ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਡੋਲ ਜਾਏਗਾ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਤੜਫੜ ਤੜਫੜ ਕਰਕੇ ਸੁੰਗੜ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਰੁਦ ਦੇ ਗਣ ਭੈ ਮਾਨ ਹੋ ਕੇ (ਦ੍ਰਵਣ) ਪਾਣੀਓ ਪਾਣੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। (ਗਇੰਦ) ਦਿੱਗਜ ਹਾਥੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਧੜਕ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ (ਦਿਵਾਕਰ) ਸੂਰਜ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਭੱਜ ਜਾਏਗਾ। ਸੁਮੇਰ ਡੋਲੇਗਾ, ਕੁਮੇਰ ਡਕੋ ਡੋਲੇ ਖਾਵੇਗਾ, ਸਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਸੁੱਕ ਜਾਣਗੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਧੂਰਜਟੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇਗੀ, (ਧਿਰਾ) ਧਰਤੀ ਭਾਰ

ਨੂੰ ਨਾ ਸਹਿ ਸਕੇਗੀ। ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਉਛਾਲੇ ਖਾਏਗਾ, ਹਵਾ (ਦਰੱਖਤਾਂ ਨੂੰ) ਪਛਾੜੇਗੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਡਗ ਮਗ ਡਗ ਮਗ ਕਰਕੇ ਡੋਲਣ ਲੱਗ ਜਾਏਗੀ।। ੫੪੩।।

ਚੱਲਗ ਬਾਣੁ ਰੁਕੱਗ ਦਿਸਾਣ ਪੱਬਯ ਪਿਸਾਨ ਹੁਅ।।
ਡਿਗਘ ਬਿੰਧ ਉਛੱਲਘ ਸਿੰਧ ਕੰਪਕ ਸੁਨ ਮੁਨਿ ਧ੍ਰੂਅ।।
ਬ੍ਰਹਮ ਬੇਦ ਤਜ ਭਜ ਗਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਸਣਿ ਤੱਜਗ।।
ਜਦਿਨ ਕ੍ਰੂਰ ਕਲਕੀਵਤਾਰ ਕ੍ਰੁੱਧਤ ਰਣ ਗੱਜਗ।।
ਉਫਰੰਤ ਧੂਰ ਬਾਜਨ ਖੁਰੀਯ ਸਭ ਅਕਾਸ਼ ਮਗ ਛਾਇ ਲੀਅ।।
ਜਣ ਰਚੀਯ ਲੋਕ ਕਰ ਕੋਪ ਹਰਿ ਅਸ਼ਟ ਕਾਸ ਖਟੁ ਧਰਣ ਕੀਅ।। ੫੪੪।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਤੀਰ ਚਲਣਗੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਰੁਕ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਬਯ ਪਹਾੜ ਚੂਰਣ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਬਿੰਧ ਬਿੰਧਯਾਚਲ ਡਿੱਗ ਪਏਗਾ, ਸਮੁੰਦਰ ਉੱਛਲ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਧ੍ਰਹ ਮੁਨੀ ਧ੍ਰਹ ਤਾਰਾ) ਕੰਬਦਾ ਹੋਇਆ ਸੁਣਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਏਗਾ, ਇੰਦ੍ਰ-ਇੰਦ੍ਰ ਤਖਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨੱਸ ਜਾਏਗਾ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਦਿਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਕ੍ਰੂਰ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰੇਗਾ। ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਧੂੜੀ ਉਤਾਂਹ ਉਠੇਗੀ, ਉਹ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਰਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਛਾ (ਢੱਕ) ਲਵੇਗੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ— ਮਾਨੋ, ਹਰੀ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਅੱਠ ਰਚ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧਰਤੀਆਂ ਛੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।। ੫੪੪।।

ਚਕਤ ਚਾਰ ਚਕ੍ਰਵੈ ਚਕ੍ਰਤ ਸਿਰ ਸਹੰਸ ਸ਼ੇਸ਼ ਫਣ।।
ਧਕਤ ਮੱਛ ਮਾਵਾਸ ਛੋਡ ਰਣ ਭਜਗ ਦ੍ਰਵਣ ਗਣ।।
ਭ੍ਰਮਤ ਕਾਕ ਕੁੰਡਲੀਅ ਗਿੱਧ ਉਧਹੂ ਲੇ ਉਡੀਯ।।
ਬਮਤ ਜ੍ਵਾਲ ਖੰਕਾਲ ਲੁੱਥ ਹੱਥੋ ਨਹੀ ਛੁਟੀਯ।।
ਟੁਟੰਤ ਟੋਪ ਫੁਟੰਤ ਜਿਰਹ ਦਸਤਰਾਗ ਪਖਰ ਤੁਰੀਯ।।
ਭੱਜੰਤ ਭੀਰ ਰਿਝੰਤ ਮਨ ਨਿਰਖ ਸੂਰ ਹੂਰੈਂ ਫਿਰੀਯ।। ੫੪੫।।

ਅਰਥ - ਚੌਹਾਂ ਚੱਕਾਂ ਵਾਲੇ ਹੈਰਾਨੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਿਰ ਤੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਭੀ ਚੱਕ੍ਰਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਕੀ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠਲਾ ਮਛ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਧੱਸ ਜਾਏਗਾ, ਰੁਦ੍ਰ ਦੇ ਗਣ ਪਸੀਨੇ ਪਸੀਨਾ ਹੋ ਕੇ ਰਣ ਵਿਚੋਂ ਭਜ ਜਾਣਗੇ। ਕਾਂ ਰਣਭੂਮੀ ਉੱਤੇ ਚਕ੍ਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉੱਡਣਗੇ

ਅਤੇ ਗਿੱਧਾਂ ਭੀ ਉੱਚੀਆਂ ਹੋਕੇ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲੈਣਗੀਆਂ। ਕਾਲੀ ਲਹੂ ਪੀ ਕੇ ਰੱਜ ਜਾਇਗੀ ਤੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਅੱਗ ਉਗਲੇਗੀ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚੋਂ ਸੂਰਮੇ ਦੀ ਲੋਥ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟੇਗੀ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਉਪਰਲੇ ਟੋਪ ਟੁੱਟ ਜਾਣਗੇ, ਸੰਜੋਆਂ, (ਦਸਤਰਾਣ) ਦਸਤਾਨੇ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਪਾਖਰ ਫੁੱਟ ਜਾਣਗੇ। ਕਾਇਰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਤੁਰਨਗੇ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੂਰਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਨਗੀਆਂ।। ੫੪੫।।

ਮਾਧੋ ਛੰਦ।। ਜਬ ਕੋਪਾ ਕਲਕੀਅਵਤਾਰਾ।। ਬਾਜਤ ਤੂਰ ਹੋਤ ਝਨਕਾਰਾ।।
ਹਾਹਾ ਮਾਧੋ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੰਭਾਰੇ।। ਪੈਠੇ ਸੁਭਟ ਹਥਯਾਰ ਉਘਾਰੇ।। ੫੪੬।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਵਾਜੇ ਵੱਜੇ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਝਨਕਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਹਾਂ ਮਾਧੋ! ਤੀਰ, ਕਮਾਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ, ਸੂਰਮੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਨੰਗੇ ਕਰਕੇ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਵੜ ਗਏ ਹਨ।। ੫੪੬।।

ਲੀਨ ਮਚੀਨ ਦੇਸ ਕਾ ਰਾਜਾ।। ਤਾ ਦਿਨ ਬਜੇ ਜੁਝਾਊ ਬਾਜਾ।।
ਹਾਹਾ ਮਾਧੋ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਛਤ੍ਰ ਛਿਨਾਏ।। ਦੇਸ ਬਦੇਸ ਤੁਰੰਗ ਫਿਰਾਏ।। ੫੪੭।।

ਅਰਥ – ਜਿਸ ਦਿਨ ਮਚੀਨ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਹਾਂ ਮਾਨੋਂ! ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਛੱਤ੍ਰ ਉਤਾਰ ਲਏ। ਦੇਸ਼-ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਘੋੜਾ ਫੇਰਿਆ।। ੫੪੭।।

ਚੀਨ ਮਚੀਨ ਛੀਨ ਜਬ ਲੀਨਾ।। ਉਤਰ ਦੇਸ੍ਰ ਪਯਾਨਾ ਕੀਨਾ।।
ਹਾਹਾ ਮਾਧੋਕਹ ਲੌ ਗਨੋ ਉੱਤਰੀ ਰਾਜਾ।। ਸਭ ਸਿਰ ਡੰਕ ਜੀਤ ਕਾ ਬਾਜਾ।। ੫੪੮।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਚੀਨ ਤੇ ਮਚੀਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਤਦ ਫਿਰ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਕੀਤਾ। ਹਾਂ ਮਾਧੋ! ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਗਿਣਾਂ? ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਿੱਤ ਦਾ ਧੌਸਾ ਵੱਜ ਗਿਆ।। ੫੪੮।।

ਇਹ ਬਿਧ ਜੀਤ ਜੀਤ ਕੈ ਰਾਜਾ।। ਸਭ ਸਿਰ ਨਾਦ ਬਿਜੈ ਕਾ ਬਾਜਾ।।
ਹਾਹਾ ਮਾਧੋ* ਜਹ ਤਹ ਛਾਡ ਦੇਸ ਭਜ ਚਲੇ।।
ਜਿਤ ਤਿਤ ਦੀਹ ਦਨੁਜ ਦਲਮਲੇ।। ੫੪੯।।

---

*ਮਾਧੋ ਛੰਦ ਦੀ ਤੀਜੀ ਤੁਕ ਵਿਚ 'ਹਾਹਾ ਮਾਧੋ' ਪਦ ਵਾਧੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅੜਿੱਲ ਵਿਚ ਹੈ' ਤੇ ਹਰਿਹਾਂ ਛੰਦ ਵਿਚ 'ਹਰਿਹਾਂ ਕਰਿਹਾਂ' ਆਦਿਕ ਪਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਜਿੱਤ ਕੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਬਿਜੈ ਦਾ ਧੌਂਸਾ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ।। ਹਾਂ ਮਾਧੋ! ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦਲਮਲ (ਦੀਨ) ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੫੪੯।।

ਕੀਨੇ ਜੱਗ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰਾ।। ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਜੀਤ ਨ੍ਰਿਪਾਰਾ।।
ਹਾਹਾ ਮਾਧੋ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਭੇਟ ਲੇ ਆਏ।। ਸੰਤ ਉਬਾਰ ਅਸੰਤ ਖਪਾਏ।। ੫੫੦।।

ਅਰਥ - ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯੱਗ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ। ਹਾਂ ਮਾਧੋ। ਦੇਸ਼ਾਂ-ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕੀ ਭੇਟਾ ਲੈ ਕੇ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੫੫੦।।

ਜਹ ਤਹ ਚਲੀ ਧਰਮੀ ਕੀ ਬਾਤਾ।। ਪਾਪਹਿ ਜਾਤ ਭਈ ਸੁਧ ਸਾਤਾ।।
ਹਾਹਾ ਮਾਧੋ ਕਲਿ ਅਵਤਾਰ ਜੀਤ ਘਰ ਆਏ।। ਜਹ ਤਹ ਹੋਵਨ ਲਾਗ ਬਧਾਏ।। ੫੫੧।।

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਧਰਮੀ ਦੀ ਬਾਰਤਾ ਤੁਰ ਪਈ ਹੈ। ਪਾਪ ਦੀਆਂ ਸੁੱਧਾਂ ਦੂਰ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹਾਂ ਮਾਧੋ! ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਜੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਘਰ ਆਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਵਧਾਈ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਹਨ।। ੫੫੧।।

ਤਬ ਲੌ ਕਲਜੁਗਾਂਤ ਨਿਯਰਾਯੋ।। ਜਹ ਤਹ ਭੇਦ ਸਭਨ ਸੁਨ ਪਾਯੋ।।
ਹਾਹਾ ਮਾਧੋ ਕਲ ਕੀ ਬਾਤ ਤਬੈ ਪਹਚਾਨੀ।। ਸਤਿਜੁਗ ਕੀ ਆਗਮਤਾ ਜਾਨੀ।। ੫੫੨।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਤੱਕ ਕਲਿਜੁਗ ਦਾ ਅੰਤ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ। ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਸੁਣ ਲਿਆ। ਹਾਂ ਮਾਧੋ! ਅਵਤਾਰ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਤਦ ਫਿਰ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਕਿ ਹੁਣ ਸਤਿਜੁਗ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।। ੫੫੨।।

ਅਨਹਦ ਛੰਦ।। ਸਤਿਜੁਗ ਆਯੋ।। ਸਭ ਸੁਨ ਪਾਯੋ।।
ਮੁਨਿ ਮਨ ਭਾਯੋ।। ਗੁਨ ਗਨ ਗਾਯੋ।। ੫੫੩।।

ਅਰਥ - ਸਭ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਸਤਿਜੁਗ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੁਨੀ ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ। (ਗਨ) ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਤਿਜੁਗ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਇਆ ਹੈ।। ੫੫੩।।

ਸਭ ਜਗ ਜਾਨੀ।। ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ।।
ਮੁਨਿ ਗਨਿ ਮਾਨੀ।। ਕਿਨਹੁ ਨ ਜਾਨੀ।। ੫੫੪।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਜੁਗ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। (ਗਨਿ) ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੁਨੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ

ਨੇ ਜਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੫੫੪।।

ਸਭ ਜਗ ਦੇਖਾ।। ਅਨ ਅਨ ਭੇਖਾ।।
ਸੁ ਛਬਿ ਬਿਸੇਖਾ।। ਸਹਿਤ ਭਿਖੇਕਾ।। ੫੫੫।।

ਅਰਥ - ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਭੇਖਾਂ ਵਿਚ। ਉਸਦੀ ਇਕ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਸਮੇਤ ਹੈ।। ੫੫੫।।

ਮੁਨ ਮਨ ਮੋਹੇ।। ਫੁਲ ਗੁਲ ਸੋਹੇ।।
ਸਮ ਛਬ ਕੋ ਹੈ।। ਐਸ ਬਨਿਓ ਹੈ।। ੫੫੬।।

ਅਰਥ - ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਮੋਹੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਭ ਪਾਸੇ ਫੁੱਲ-ਗੁੱਲ ਸ਼ੋਭਦੇ ਹਨ। ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੈ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੫੫੬।।

ਤਿਲੋਕੀ ਛੰਦ।।

ਸਤਿਜੁਗ ਆਦਿ ਕਲਜੁਗ ਅੰਤਹ।। ਜਹ ਤਹ ਆਨੰਦ ਸੰਤ ਮਹੰਤਹ।।
ਜਹ ਤਹ ਗਾਵਤ ਬਜਾਵਤ ਤਾਲੀ।। ਨਾਚਤ ਸ਼ਿਵਜੀ ਹਸਤ ਜਾਲੀ।। ੫੫੭।।

ਅਰਥ - ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਸਤਿਜੁਗ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸੰਤ ਜਨ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਅਨੰਦ ਮਨਾਣ ਲੱਗੇ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤਾਲੀਆਂ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਜ੍ਵਾਲਾ' ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਹੱਸ ਰਹੀ ਹੈ।। ੫੫੭।।

ਬਾਜਤ ਡਉਰੂ ਰਾਜਤ ਤੰਤ੍ਰੀ।। ਰੀਝਤ ਰਾਜੰ ਸੀਝਤ ਅਤ੍ਰੀ।।
ਬਾਜਤ ਤੂਰੰ ਗਾਵਤ ਗੀਤਾ।। ਜਹ ਤਹ ਕਲਕੀ ਜੁੱਧਨ ਜੀਤਾ।। ੫੫੮।।

ਅਰਥ - ਡੌਰੂ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੰਦੀ ਦਾ ਸਾਜ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਉਣ ਅਤੇ (ਸੀਝਤ) ਅਜ਼ਾਦ ਹਨ। ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਜੰਗ ਜਿਤ ਲਏ ਹਨ।। ੫੫੮।।

ਮੋਹਨ ਛੰਦ।।

ਅਰਿ ਮਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪ ਟਾਰਿਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਮੰਡਲੀ ਸੰਗ ਕੈ ਲੀਓ।।
ਜਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਜਿਤੇ ਤਿਤੇ ਅਤਿ ਦਾਨ ਮਾਨ ਸਭੈ ਦੀਓ।।
ਸੁਰ ਰਾਜ ਜਜੋਂ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ ਹੁਐ ਗਿਰ ਰਾਜ ਸੇ ਭਟ ਮਾਰਕੈ।।

ਸੁਖ ਪਾਇ ਹਰਖ ਬਢਾਇ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਇਯੋ ਜਸੁ ਸੰਗ ਲੈ ।। ੫੫੯ ।।

ਅਰਥ - ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਜੀ ਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਟਾਲ ਕੇ, ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ਸੰਗ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਜਿੱਤੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਦਾਨ ਤੇ ਸਨਮਾਨ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। (ਗਿਰ ਰਾਜ) ਪਹਾੜਾਂ ਵਰਗੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਇੰਦ੍ਰ ਵਾਂਗੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸੁਖ ਪਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਜੱਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕਲਕੀ ਭਗਵਾਨ ਘਰ ਨੂੰ ਆਇਆ ਹੈ।। ੫੫੯।।

ਅਰਿ ਜੀਤ ਜੀਤ ਅਭੀਤ ਹ੍ਵੈ ਜਗ ਹੋਮ ਜੱਗ ਘਨੇ ਕਰੇ ।।
ਦੇਸ ਦੇਸ ਅਸੇਸ ਭਿੱਛਕ ਰੋਗ ਸੋਗ ਸਭੈ ਹਰੇ ।।
ਕੁਰ ਰਾਜ ਜਿਉ ਦਿਜਰਾਜ ਕੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਦਾਰਦ ਮਾਰਕੈ ।।
ਜਗੁ ਜੀਤ ਸੰਭਰ ਕੌ ਚਲਜੋ ਜਯ ਜਿੱਤ ਕਿੱਤ ਬਿਥਾਰ ਕੈ ।। ੫੬੦ ।।

ਅਰਥ - ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਜਿੱਤ ਕੇ, ਤੇ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਭਿਖਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰੋਗ ਤੇ ਸ਼ੋਕ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ। ਦਰੋਣਾਚਾਰਯ ਵਾਂਗ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦਰਿਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ। ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ, ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਆਪਣੇ ਜੱਸ ਤੇ 'ਜੈ' ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਥਾਨ 'ਸੰਭਰ' ਪੁਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਚਲਿਆ ਹੈ।। ੫੬੦।।

ਜਗ ਜੀਤ ਬੇਦ ਬਿਥਾਰ ਕੇ ਜਗ ਸੁਅਰਥ ਅਰਥ ਚਿਤਾਰੀਐਂ ।।
ਦੇਸ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਮੈ ਨਵ ਭੇਜ ਭੇਜ ਹਕਾਰੀਐਂ ।।
ਧਰ ਦਾੜ ਜਿਉ ਰਣ ਗਾੜ ਹੁਇ ਤਿਰਲੋਕ ਜੀਤ ਸਭੈ ਲੀਏ ।।
ਬਹੁ ਦਾਨ ਦੈ ਸਨ ਮਾਨ ਸੇਵਕ ਭੇਜ ਭੇਜ ਤਹਾਂ ਦੀਏ ।। ੫੬੧ ।।

ਅਰਥ - ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ, ਵੇਦ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ, ਜਗਤ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਧ ਅਰਥ ਚੇਤੇ ਕਰਾਏ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਨਵੇਂ ਆਦਮੀ ਭੇਜ ਭੇਜ ਕੇ ਵੇਦ ਵਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। (ਧਰ ਦਾੜ) ਵਰਾਹ ਅਵਤਾਰ ਵਾਂਗੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਭੀਖਮ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ, ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਵੇਂ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਪਾਸੋਂ ਵੇਦ ਖੋਹ ਕੇ ਪਤਾਲ ਧੱਸ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਬਰਾਹ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਵਰਾਹ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ, ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ, ਸਾਰੇ ਵੇਦ ਵਿਰੋਧੀ ਅਧਰਮੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਅਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦ ਵਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ, ਸਨਮਾਨ ਕਰਕੇ, ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫਿਰ ਉਥੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਜਿਥੋਂ ਸਦਿਆ ਸੀ।। ੫੬੧।।

ਖਲ ਖੰਡ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡ ਕੈ ਅਰਿ ਦੰਡ ਦੰਡ ਬਡੋ ਦੀਯੋ॥
ਅਰਬ ਖਰਬ ਅਦਰਬ ਦਿਰਬ ਸੁ ਜੀਤਕੈ ਅਪਨੋ ਕੀਯੋ॥
ਰਣਜੀਤ ਜੀਤ ਅਜੀਤ ਜੋਧ ਨਛਤ੍ਰ ਅਤ੍ਰ ਛਿਨਾਈਐਂ॥
ਸਰਦਾਰ ਬਿੰਸਤਿ ਚਾਰ ਕਲਿ ਅਵਤਾਰ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਈਐਂ॥ ੫੬੨॥

ਅਰਥ - ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਦਾ ਧਨ -ਪਦਾਰਥ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਨਾਂ ਜਿਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਰਣ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਜਿੱਤ ਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਛਤ੍ਰ ਰਾਜ ਹਕੂਮਤ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਖੋਹ ਲਏ ਹਨ। ਫਿਰ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ (ਬਿੰਸਤਿ ਚਾਰ=ਵੀਹ ਤੇ ਚਾਰ) ਚੱਵੀ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੫੬੨॥

ਮਥਾਨ ਛੰਦ॥ ਛਾਜੈ ਮਹਾ ਜੋਤ॥ ਭਾਨੰ ਮਨੋ ਦੋਤ॥
ਜਗਿ ਸੰਕ ਤਜਿ ਦੀਨ॥ ਮਿਲ ਬੰਦਨਾ ਕੀਨ॥ ੫੬੩॥

ਅਰਥ - ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਮਾਨ ਉਸਦੀ ਜੋਤ ਜਗ ਮਗਾਉਣ ਲੱਗੀ। ਜਗਤ ਨੇ ਸੰਕਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਕੱਠਿਆਂ ਮਿਲ ਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ॥ ੫੬੩॥

ਰਾਜੇ ਮਹਾਂ ਰੂਪ॥ ਲਾਜੈ ਸਭੈ ਭੂਪ॥
ਜਗ ਆਨ ਜਾਨੀਸ॥ ਮਿਲ ਭੇਟ ਲੈ ਦੀਸ॥ ੫੬੪॥

ਅਰਥ - ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਗਤ ਨੇ ਈਸ਼ਰ ਰੂਪ ਜਾਣਿਆਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਣਕੇ, ਭੇਟਾ ਲੈ ਕੇ ਮਿਲੇ ਹਨ॥ ੫੬੪॥

ਸੋਭੰ ਮਹਾਰਾਜ॥ ਅਛ੍ਰੀ ਰਹੈ ਲਾਜ॥
ਅਤਿ ਰੀਝ ਮਧੁ ਬੈਨ॥ ਰਸ ਰੰਗ ਭਰੇ ਨੈਨ॥ ੫੬੫॥

ਅਰਥ - ਕਲਕੀ ਮਹਾਰਾਜ ਅਜੇਹੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਲੱਜਾਵਾਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹਨ, ਮਧੁ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਹਨ ਨੇਤ੍ਰ ਰਸ ਦੇ ਰੰਗ ਭਰੇ ਹਨ॥ ੫੬੫॥

ਸੋਹਤ ਅਨੂਪ ਪਾਛ॥ ਕਾਛੇ ਮਨੋ ਕਾਛ॥
ਰੀਝੈਂ ਸੁਰੀ ਦੇਖ॥ ਰਾਵੱਲੜੇ ਭੇਖ॥ ੫੬੬॥

ਅਰਥ - ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਪੱਖ ਨਾਲ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਨੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੁਰੀ ਦੇਵ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਰੀਝ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੋਗੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੫੬੬॥

ਦੇਖੇ ਜਿਨੈ ਨੈਕ॥ ਲਾਗੈ ਤਿਸੈ ਐਖ॥
ਰੀਝੇ ਸੁਰੀ ਨਾਰ॥ ਦੇਖੈ ਧਰੇ ਪਜਾਰ॥ ੫੬੭॥

ਅਰਥ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਐਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੇਵ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਿਆਰ ਧਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੫੬੭॥

ਰੰਗੇ ਮਹਾ ਰੰਗ॥ ਲਾਜੈ ਲਖਿ ਅਨੰਗ॥ ਚਿੱਤੰ ਚਿਰੈ ਸ਼ਤ੍ਰ। ਲੱਗੈ ਜਨੋ ਅਤ੍ਰ॥ ੫੬੮॥

ਅਰਥ - ਮਹਾਂ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਨੰਗ ਕਾਮਦੇਵ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸਮਝ ਕੇ ਚਿੜਦਾ ਹੈ। ਮਾਨੋ ਉਸਨੂੰ ਤੀਰ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਕਾਮਦੇਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੈਰੀ ਸਮਝ ਕੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਕ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੫੬੮॥

ਸੋਭੈ ਮਹਾਂ ਸੋਭ॥ ਅੱਛ੍ਰੀ ਰਹੈ ਲੋਭ॥
ਆਂਜੇਂ ਇਸੋ ਨੈਨ॥ ਜਾਗੇ ਮਨੋ ਰੈਨ॥ ੫੬੯॥

ਅਰਥ - ਪੂਰਨ ਸ਼ੋਭਾ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਤੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਲੋਭ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਨੇਤ੍ਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਂਜੇ ਮਸਤ ਸੁਆਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮਾਨੋ ਰਾਤੀਂ ਜਾਗਦੇ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੫੬੯॥

ਰੂਪੰ ਭਰੇ ਰਾਗ॥ ਸੋਭੰ ਸੋ ਸੁਹਾਗ॥
ਕਾਛੇ ਨਟੰ ਰਾਜ॥ ਨਾਚੈ ਮਨੋ ਬਾਜ॥ ੫੭੦॥

ਅਰਥ - ਰੂਪ ਤੇ ਰਾਗ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੁਹਾਗ ਵਾਂਗੂੰ ਸ਼ੋਭਦੇ ਹਨ। ਅਥਵਾ ਨਟ ਰਾਜ ਨੇ ਸੁਵਾਂਗ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਉਂ ਚੰਚਲ ਹਨ ਮਾਨੋ ਬਾਜ਼ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੫੭੦॥

ਆਂਜੇ ਮਨੋ ਬਾਨ॥ ਕੈ ਧੌਂ ਧਰੇ ਸਾਨ॥
ਜਾਨੇ ਲਗੇ ਜਾਹਿ॥ ਯਾਕੈ ਕਹੈ ਕਾਹਿ॥ ੫੭੧॥

ਅਰਥ - ਨੈਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਵਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਆਖੋ, ਸਾਨ ਤੇ ਧਰ ਕੇ ਤਿੱਖੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਸਨੂੰ ਇਹ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਹਾਲ ਨੂੰ ਕੌਣ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ?॥ ੫੭੧॥

ਸੁਖਦਾ ਬ੍ਰਿਦ ਛੰਦ॥ ਕਿ ਕਾਛੇ ਕਾਛ ਧਾਰੀ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਰਾਜਾ ਅਧਕਾਰੀ ਹੈਂ॥
ਕਿ ਭਾਗ ਕੇ ਸੁਹਾਗ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਰੰਗੋ ਅਨਰਾਗ ਹੈਂ॥ ੫੭੨॥

ਅਰਥ - ਜਾਂ ਸ੍ਵਾਂਗ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਸ੍ਵਾਂਗ ਧਾਰਿਆ ਹੈ। ਜਾਂ ਰਾਜ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਭਾਗ ਦਾ ਸੁਹਾਗ ਹੈ। ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੫੭੨॥

ਕਿ ਛੋਭੈ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ ਛੈ॥ ਕਿ ਛਤ੍ਰੀ ਅੱਤ੍ਰ ਵਾਰੀ ਛੈ॥

ਕਿ ਆਂਜੇ ਬਾਨ ਬਾਨੀ ਸੇ॥ ਕਿ ਕਾਛੀ ਕਾਛ ਕਾਰੀ ਹੈਂ॥ ੫੭੩॥

ਅਰਥ – ਜਾਂ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜਾਂ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਹਨ। ਜਾਂ ਬਾਣ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਹੋਏ ਬਾਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜਾਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ॥ ੫੭੩॥

ਕਿ ਕਾਮੀ ਕਾਮ ਬਾਨ ਸੇ॥ ਕਿ ਫੂਲੇ ਫੂਲ ਮਾਲ ਸੇ॥
ਕਿ ਰੰਗੇ ਰੰਗ ਰਾਗ ਸੇ॥ ਕਿ ਸੁੰਦਰ ਸੁਹਾਗ ਸੇ॥ ੫੭੪॥

ਅਰਥ – ਜਾਂ ਕਾਮੀ ਦੇ ਕਾਮ ਦੇ ਤੀਰ ਵਾਂਗੂੰ ਹਨ। ਜਾਂ ਫੂਲ ਮਾਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ। ਜਾਂ ਰੰਗ ਰਾਗ ਦੇ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸੁਹਾਗ ਵਾਂਗੂੰ ਹਨ॥ ੫੭੪॥

ਕਿ ਨਾਗਨੀ ਕੇ ਏਸ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਮ੍ਰਿਗੀਨ ਕੇ ਨਰੇਸ ਛੈ॥
ਕਿ ਰਾਜਾ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਕਾਲੀ ਕੇ ਭਿਖਾਰੀ ਛੈ॥ ੫੭੫॥

ਅਰਥ – ਓਹ ਸੱਪਣੀ ਦੇ ਲਈ ਸੱਪ ਜਾਂ ਹਰਨੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕਸਤੂਰਾ ਹਰਨ ਹਨ। ਜਾਂ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ ਰਾਜਾ ਹਨ। ਜਾਂ ਕਾਲੀ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਹਨ॥ ੫੭੫॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਇਮ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਜੀਤੇ ਜੁੱਧ ਸਬੈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ॥
ਕੀਨੋ ਰਾਜ ਸੁਧਾਰ ਬੀਸ ਸਹੰਸ ਦਸ ਲਖ ਬਰਖ॥ ੫੭੬॥

ਅਰਥ – ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਦੱਸ ਲੱਖ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ॥ ੫੭੬॥

ਰਾਵਣ ਬਾਦ ਛੰਦ॥ ਗਹੀ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ॥ ਕੀਯੋ ਜੰਗ ਜੇਰ॥
ਦਏ ਮੱਤਿ ਫੇਰ॥ ਨ ਲਾਗੀ ਬੇਰ॥ ੫੭੭॥

ਅਰਥ – ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਲਈ। ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਸਭਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਫੇਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੰਦਿਆਂ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਹੈ॥ ੫੭੭॥

ਦਯੋ ਨਿਜ ਮੰਤ੍ਰ॥ ਤਜੇ ਸਭ ਤੰਤ੍ਰ॥
ਲਿਖੇ ਨਿਜ ਜੰਤ੍ਰ॥ ਸੁ ਬੈਠ ਇਕੰਤ੍ਰ॥ ੫੭੮॥

ਅਰਥ – ਆਪਣਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਤੰਤ੍ਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਜੰਤ੍ਰ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕਾਂਤ ਬੈਠ ਕੇ॥ ੫੭੮॥

ਬਾਨ ਤੁਰੰਗਮ ਛੰਦ॥ ਬਿਬਧ ਰੂਪ ਸੋਭੈ॥ ਅਨਕ ਲੋਗ ਲੋਭੈ॥

ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਤਾਹਿ॥ ਨਿਗਮ ਗਨਤ ਜਾਹਿ॥ ੫੭੯॥

ਅਰਥ – ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ ਤੇ ਲੋਕ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਉਸਦਾ ਅਮਿੱਤ ਹੀ ਤੇਜ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਵਿਚਾਰ ਵੇਦ ਕਰਦੇ ਹਨ॥ ੫੭੯॥

ਅਨਿਕ ਭੇਖ ਤਾਂ ਕੇ॥ ਬਿਬਧ ਰੂਪ ਵਾਂਕੇ॥
ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਰਾਜੇ॥ ਬਿਲੋਕ ਪਾਪ ਭਾਜੇ॥ ੫੮੦॥

ਅਰਥ – ਉਸਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਭੇਸ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਹਨ। ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੫੮੦॥

ਬਿਸੇਖ ਪ੍ਰਬਲ ਜੋ ਹੁਤੇ॥ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਸੰਜੁਤੇ॥
ਅਮਿਤਿ ਅਰਿ ਘਾਵਹੀਂ॥ ਜਗਤ ਜਸੁ ਪਾਵਹੀਂ॥ ੫੮੧॥

ਅਰਥ – ਜਿਹੜੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਹੋਏ ਸਨ। ਜੋ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਸੰਜੁਗਤ ਸਨ। ਜੋ ਅਮਿਤ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੱਸ ਪਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੫੮੧॥

ਅਖੰਡ ਬਾਹੁ ਹੈ ਬਲੀ॥ ਸੁਭੰਤ ਜੋਤ ਨਿਰਮਲੀ॥
ਸੋ ਹੋਮ ਜੱਗ ਕੋ ਕਰੈਂ॥ ਪਰਮ ਪਾਪ ਕੋ ਹਰੈਂ॥ ੫੮੨॥

ਅਰਥ – ਜੋ ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ ਬਲਵਾਨ ਸਨ। ਜੋ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤ ਰੂਪ ਉਹ ਹੋਮ ਯੱਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੁੱਖਾਂ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੫੮੨॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਜਗ ਜੀਤਿਓ ਜਬ ਸਰਬ॥ ਤਬ ਬਾਢਿਓ ਅਤਿ ਗਰਬ॥
ਦਿਯ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਿਸਾਰ॥ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕੀਨ ਬਿਚਾਰ॥ ੫੮੩॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਤਦ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਹੰਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ॥ ੫੮੩॥

ਬਿਨ ਮੋਹਿ ਦੂਸਰ ਨ ਔਰ॥ ਅਸ ਮਾਨਿਯੋ ਸਬ ਠਉਰ॥
ਜਗੁ ਜੀਤ ਕੀਨ ਗੁਲਾਮ॥ ਆਪਨ ਜਪਾਯੋ ਨਾਮ॥ ੫੮੪॥

ਅਰਥ – ਮੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਦੂਜਾ ਰੱਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸੇਵਕ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਜਪਵਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ॥ ੫੮੪॥

ਜਗ ਐਸ ਰੀਤ ਚਲਾਇ॥ ਸਿਰ ਅਤ੍ਰ ਪਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇ॥

ਸਭ ਲੋਗ ਆਪਨ ਮਾਨ॥ ਤਰ ਆਂਖ ਅਉਰ ਨ ਆਨ॥ ੫੯੫॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਅਜਿਹੀ ਰੀਤੀ ਤੋਰ ਦਿੱਤੀ। ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਤੇ (ਅੜ੍ਹ ਪੱਤ੍ਰ) ਛੱਤਰ ਫਿਰਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅੱਖ (ਤਰ) ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ॥ ੫੯੫॥

ਨਹਿ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜਪੰਤ॥ ਨਹਿ ਦੇਵ ਜਾਪ ਭਣੰਤ॥
ਤਬ ਕਾਲ ਦੇਵ ਰਿਸਾਇ॥ ਇਕ ਅਉਰ ਪੁਰਖ ਬਨਾਇ॥ ੫੯੬॥

ਅਰਥ - ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਦ 'ਕਾਲ' ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਦੇਵ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ। ਇਕ ਹੋਰ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੫੯੬॥

ਰੱਚਿਅਸ ਮਹਿਦੀ ਮੀਰ॥ ਰਿਸਵੰਤ ਹਾਠ ਹਮੀਰ॥
ਤਿਹ ਤਉਨ ਕੋ ਬਧੁ ਕੀਨ॥ ਪੁਨ ਆਪ ਮੋ ਕਿਯ ਲੀਨ॥ ੫੯੭॥

ਅਰਥ – ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ 'ਮੀਰ ਮਹਿੰਦੀ' ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਮਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਲਾ ਹਠੀਆ ਤੇ ਹਮੀਰ ਜੋਰਾਵਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬੱਧ (ਕਤਲ) ਕੀਤਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਕਾਲ ਨੇ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੫੯੭॥

ਜਗ ਜੀਤ ਆਪਨ ਕੀਨ॥ ਸਬ ਅੰਤ ਕਾਲ ਅਧੀਨ॥
ਇਹ ਭਾਂਤ ਪੂਰਨ ਸੁਧਾਰ॥ ਭਏ ਚੌਬਿਸੇ ਅਵਤਾਰ॥ ੫੯੮॥

ਅਰਥ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿਤ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸੇਵਕ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਨ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਚੌਵੀਹਵਾਂ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ॥ ੫੯੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਚਤਰ ਬੀਸਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਬਰਨਨੰ ਸਮਾਪਤਮ॥ ੨੪॥

ਅਥ ਮਹਿੰਦੀ ਮੀਰ ਬਧ ਕਥਨੰ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕੈ ਤਿਹ ਨਾਸ॥ ਕੀਅ ਸੱਤਜੁਗ ਪਰਗਾਸ॥
ਕਲਜੁੱਗ ਸਰਬ ਬਿਹਾਨ॥ ਨਿਜ ਜੋਤ ਜੋਤ ਸਮਾਨ॥ ੧॥

ਅਰਥ – ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ, ਸਤਜੁਗ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਲਯੁਗ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਜਰ ਗਿਆ। ਤਦ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਜੋਤ ਆਤਮਾ ਸਰੂਪ ਨਿਜ ਜੋਤ ਸ੍ਵੈ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਿਆ।। ੧।।

ਮਹਿਦੀ ਭਰਜੋ ਤਬ ਗਰਬ।। ਜਗ ਜੀਤਯੋ ਜਬ ਸਰਬ।।
ਸਿਰ ਐਤ੍ਰ ਪੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇ।। ਜਗ ਜੋਰ ਕੀਨ ਬਨਾਇ।। ੨।।

ਅਰਥ – ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੀਰ ਮਹਿੰਦੀ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਜਦ ਉਸਨੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਤੇ (ਔਤ੍ਰ ਪੱਤ੍ਰ) ਛੱਤਰ ਫਿਰਵਾਇਆ। ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਕਰ ਲਿਆ।। ੨।।

ਬਿਨ ਆਪ ਜਾਨ ਨ ਔਰ।। ਸਭ ਰੂਪ ਅਉ ਸਬ ਠਉਰ।।
ਜਿਨ ਏਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨ ਆਨ।। ਤਿਸ ਲੀਨ ਕਾਲ ਨਿਦਾਨ।। ੩।।

ਅਰਥ – ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਉਸਨੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾ ਜਾਣਿਆ। ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਵਿਚ, ਜਿਸਨੇ 'ਇਕ' (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਨਾ ਲਿਆਂਦਾ। ਕਾਲ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਅੰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲਿਆ।। ੩।।

ਬਿਨ ਏਕ ਦੂਸਰ ਨਾਹਿ।। ਸਭ ਰੰਗ ਰੂਪਨ ਮਾਹਿ।।
ਜਿਨ ਏਕ ਕੋ ਨ ਪਛਾਨ।। ਤਿਹ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਨਮ ਬਿਤਾਨ।। ੪।।

ਅਰਥ – (ਅੰਨ੍ਹੇ ਅਰਥ) ਸਾਰੇ ਰੰਗਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ, ਇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਉਸ ਇਕ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਬਿਰਥਾ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੪।।

ਬਿਨ ਏਕ ਦੂਸਰ ਨ ਔਰ।। ਜਲ ਥਾ ਥਲੇ ਸਬ ਠਉਰ।।
ਜਿਨ ਏਕ ਸੱਤਿ ਨ ਜਾਨ।। ਸੋ ਜੂਨ ਜੂਨ ਭ੍ਰਮਾਨ।। ੫।।

ਅਰਥ – (ਅੰਨ੍ਹੇ ਅਰਥ) ਜਲ ਵਿਚ ਥਲ ਵਿਚ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਵਿਚ, ਇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਇੱਕ ਨੂੰ 'ਸੱਚ ਕਰਕੇ' ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਜੂਨਾਂ ਹੀ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।। ੫।।

ਤਜ ਏਕ ਜਾਨਾ ਦੂਜ।। ਮਮ ਜਾਨ ਤਾਸੁ ਨ ਸੂਝ।।
ਤਿਹ ਦੂਖ ਭੂਖ ਪਿਆਸ।। ਦਿਨ ਰੈਨ ਸਰਬ ਉਦਾਸ।। ੬।।

ਅਰਥ – ਜੋ ਇਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਸੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਦੁਖ, ਭੁਖ ਤੇ ਤ੍ਰੇਹ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।। ੬।।

ਨਹਿ ਚੈਨ ਐਨ ਸੁ ਵਾਹਿ। ਨਿਤ ਰੋਗ ਹੋਵਤ ਤਾਹਿ॥
ਨਿਤ ਦੂਖ ਭੂਖ ਮਰੰਤ॥ ਨਹਿ ਚੈਨ ਦਿਉਸ ਬਿਤੰਤ॥ ੭॥

ਅਰਥ – ਉਸਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ, ਉਹ ਸਦਾ ਬੀਮਾਰ ਰਹਿਣਗੇ, ਉਹ ਦੁੱਖ ਭੁੱਖ ਵਿਚ ਮਰਨਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਸੁਖ ਵਿਚ ਬਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ॥ ੭॥

ਤਨ ਪਾਦ ਕੁਸ਼ਟ ਚਲੰਤ॥ ਬਪੁ ਗਲਤ ਨਿੱਤ ਗਲੰਤ॥
ਨਹਿ ਨਿੱਤ ਦੇਹ ਅਰੋਗ॥ ਨਿਤ ਪੁਤ੍ਰ ਪੌਤ੍ਰਨ ਸੋਗ॥ ੮॥

ਅਰਥ – ਸਰੀਰ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋੜ੍ਹ ਵਗ ਤੁਰੇਗਾ। ਸਰੀਰ ਕੋੜ੍ਹ ਨਾਲ ਸਦਾ ਗਲਦਾ ਹੀ ਗਲਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਦੇਹ ਸਦਾ ਅਰੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਸਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਪੋਤ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ੋਕ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ॥ ੮॥

ਨਿਤ ਨਾਸ ਤਿਹ ਪਰਵਾਰ॥ ਨਹਿ ਅੰਤ ਦੇਹ ਉਧਾਰ॥
ਨਿਤ ਰੋਗ ਸੋਗ ਗ੍ਰਸੰਤ॥ ਮ੍ਰਿਤ ਸ੍ਵਾਨ ਅੰਤ ਮਰੰਤ॥ ੯॥

ਅਰਥ – ਉਸਦਾ ਪਰਵਾਰ ਸਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ ਉਸਦੀ ਦੇਹ ਦਾ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕਲਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਦਾ ਰੋਗਾਂ ਸੋਗਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਿਆ ਰਹੇਗਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਮੌਤ ਮਰੇਗਾ॥ ੯॥

ਤਬ ਜਾਨ ਕਾਲ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ਤਿਹ ਮਾਰਿਓ ਕਰਿ ਦੀਨ॥
ਇਕ ਕੀਟ ਦੀਨ ਉਪਾਇ॥ ਤਿਸ ਕਾਨ ਪੈਠੋ ਜਾਇ॥ ੧੦॥

ਅਰਥ – ਜਦ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਬੀਨ 'ਕਾਲ' ਜੀ ਨੇ ਮਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਹੰਕਾਰੀ ਜਾਣ ਲਿਆ ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਮਹਾਂ ਦੀਨ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਾਲ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਕੀੜੇ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। 'ਉਸਨੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਧੱਸ ਜਾਓ'॥ ੧੦॥

ਧਸਿ ਕੀਟ ਕਾਨਨ ਬੀਚ॥ ਤਿਸ ਜੀਤਯੋ ਜਿਮ ਨੀਚ॥
ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਦੇ ਦੁਖ ਤਾਹਿ॥ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਮਾਰਿਓ ਵਾਹਿ॥ ੧੧॥

ਅਰਥ - ਕੀੜੇ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ, ਉਸ ਨੀਚ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਾਰਨਾ ਕੀਤਾ॥ ੧੧॥

ਇਤਿ ਮਹਿਦੀ ਮੀਰ ਬਧਹ॥

ਕੁਰਬਾਨੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਟੀਕ 10-00
ਪ੍ਰੇਮ ਮਈ ਬੇਨਤੀ 10-00
ਕੀਰਤਨੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਨੋਟੇਸ਼ਨ ਪੋਥੀ ਸਹਿਤ 16-00
ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਟੈਕਸਟ ਜਿਲਦ (ਗੁਟਕਾ) 12-00
ਸਤਿਗੁਰ ਮਹਿਮਾ (ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ) 15-00
ਗੁਰਬਾਣੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਅਖਾੜੀਆਂ ਮਹਿਕਮਨਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਿਆਂ ਬਦੋ
ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਿਖਸ਼ਾ (100 ਸ਼ਬਦ)ਪ੍ਰਿੰ. ਸੁਖਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ 20-00
ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਿਖਸ਼ਾ (100 ਸ਼ਬਦ)(ਗੁਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ) 20-00
ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਿਖਸ਼ਾ (100 ਸ਼ਬਦ)(ਗਿਆਨੀ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ) 20-00
ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਿਖਸ਼ਾ (100 ਸ਼ਬਦ)(ਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ)20-00
ਸ਼ਬਦ ਸਿਧੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ (ਮਹਿਕਮਨਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚੰਦ)
(ਸੰਤ ਸਤਿਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਚਿੱਤਰ ਵਾਲੇ) 70-00
ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਸਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਬ ਪ੍ਰਗਟ-ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਿਖਸ਼ਾ
(201 ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਮੇਤ) ਗਿਆਨੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ 50-00
ਸਰਬ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਿੰ. ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ 90-00
ਸਰਬ ਪ੍ਰਗਟ ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ 60-00
ਸਰਬ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਿੰ. ਸਤਦੁਰਬ ਸਿੰਘ ਜੀ 40-00

ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਨਾਵਲ ਤੇ ਜੀਵਨੀਆਂ

ਸ਼ੇਰਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ (ਗਿ: ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜ਼ਾ:) 90-00

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਹਿਤ

ਕਲਗੀਆਂ ਦਾ ਨੂਰ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ) 30-00
ਜੀਵਨ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 30-00
ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦ ਕੌਰ 40-00
ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ 30-00
ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ 40-00 ਬਾ.ਗੁਰਬੇ ਸ਼ਾਹ ਜੀ 30-00
ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ 30-00
ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ 30-00
ਪੰਥਕ ਅਕਾਲੀ 30-00 ਮਾਈ ਭਾਗੋ 30-00
ਬਹਾਦਰ ਮਨਮੋਹਨ ਕੌਰ 30-00

ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਰਚਿਤ

ਜੀਵਨ ਬਾਬਾ ਕੁਸ਼ਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ 30-00
ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ 35-00 ਮਸਜ਼ਿਦ ਦੇ ਕੰਧੇ 60-00

ਗਿ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਿਤ

ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਕਿਥੋਂ ਤੋਂ ਕਿਧਰ 150-00
ਸਿੱਖ ਜੀਵਨੀਆਂ 40-00 ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ 30-00
ਆਦਰਸ਼ ਜੀਵਨੀਆਂ 40-00 ਮੱਸਾ ਰੰਘੜ 30-00
ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਰਨ ਕੌਰ 30-00 ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ 60-00
ਆਤਮਾ ਦੀ ਪੁਕਾਰ 40-00 ਕੁਲਮ ਕਿਸਾਨੀ 40-00
ਅਣਖੀਲੇ ਬਹਾਦਰ 30-00 ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ 30-00
ਸੈਂਕੜੇ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ 30-00 ਭਾਈ ਮੰਝ 40-00
ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ 30-00
ਛੋਟੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦ 30-00
ਭਾਈ ਬੋਤਾ ਸਿੰਘ ਗਰਜਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ 40-00

ਗਿ: ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਿਤ

ਬਹਾਦਰ ਜਸਜੀਤ ਕੌਰ 30-00
ਸ਼ਹੀਦ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਮੀਰਾਂ ਕੋਟੀਆ 30-00
ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ 20-00
ਬੋਲੀ ਬਦਲਦੀ ਗਈ 50-00

ਸ.ਸ. ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਰਚਿਤ

ਬਹਾਦਰ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ 30-00
ਬਹਾਦਰ ਦਲੇਰ ਕੌਰ 30-00
ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ 30-00
ਦੋ ਬਹੁਟੀਆਂ 30-00
ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ 15-00
ਮਹਾਤਮਾ ਬੇਰ ਸਿੰਘ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ 30-00
ਬਹਾਦਰ ਬਜਿੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾ ਸਿੰਘ ਰੰਗੀਲਾ 20-00
ਕੂਕਾ ਗੁਰੂ ਡੰਮ ਗਿ: ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ 30-00

ਆਚਾਰੀਆ ਓਸ਼ੋ ਰਜਨੀਸ਼ ਦਾ ਅਦੁੱਤੀ ਸਾਹਿਤ

ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਬੀਜ (ਆਪੁ ਗਵਾਈਐ ਤਾ ਸਹੁ ਪਾਈਐ) 80-00
ਮੇਰਾ ਮੁਝ ਮੈਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ 130-00
ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ (ਜਪੁਜੀ ਸਟੀਕ) 200-00
ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ (ਜਪੁਜੀ ਸਟੀਕ) ਹਿੰਦੀ ਪੇਪਰ ਬੈਕ 100-00
ਅਕੱਥ ਕਹਾਣੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ (ਫਰੀਦ ਬਾਣੀ) 150-00
ਸੰਭੋਗ ਸੇ ਸਮਾਧੀ ਕੀ ਓਰ 100-00

ਕੀਰਤਨ-ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਣ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਟੀਚਰ 20-00
ਈਸ਼ਰ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ (ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਤਬਲਾ ਗਾਈਡ)
ਉਸਤਾਦ ਜਸਮ ਸਿੰਘ 125-00
ਕੀਰਤਨੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ (ਪੋਥੀ ਸਾਈਜ਼) 10-00
ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਕੀਰਤਨ ਸਿੱਖਿਆ ਤਬਲਾ ਗਾਈਡ
ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ 30-00
ਤਬਲਾ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਸਾਗਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ 110-00

ਟੈਕਨੀਕਲ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਜੀਵਨ ਹੋਮ ਟੇਲਰਿੰਗ ਕੋਰਸ 50-00
ਜੀਵਨ ਕਟਾਈ ਸਿਲਾਈ 25-00
ਜੀਵਨ ਕਟਾਈ ਸਿਲਾਈ (ਛੋਟੀ)(ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਉਪਿੰਦਰ ਕੌਰ) 25-00
ਜੀਵਨ ਕਟਾਈ ਸਿਖਿਆ (ਵੱਡੀ) (ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਉਪਿੰਦਰ ਕੌਰ) 45-00
ਜੀਵਨ ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਾ ਗਾਈਡ (ਮਿਸਤਰੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ) 200-00
ਜੀਵਨ ਆਚਾਰ ਮੁਰੱਬੇ ਚੱਟਨੀਆਂ ਸ਼ਰਬਤ 30-00
ਜੀਵਨ ਕੁਕਰੀ ਬੁੱਕ (ਵੱਡੀ) (ਸਧਾਰਨ ਜਿਲਦ) 100-00
ਡੀਲਕਸ ਜਿਲਦ 130-00
ਜੀਵਨ ਕਢਾਈ ਸਿਖਿਆ 30-00
ਜੀਵਨ ਕੁਕਰੀ ਬੁੱਕ ਟੈਕਸਟ ਜਿਲਦ 40-00
ਜੀਵਨ ਮੁਰਗੀ ਪਾਲਣ 30-00
ਜੀਵਨ ਖਰਾਦ ਗਾਈਡ 30-00
ਰੇਡੀਓ ਟਰਾਂਜ਼ਿਸਟਰ ਗਾਈਡ 16-00
ਮੋਟਰ ਮਕੈਨਿਕ 20-00 ਟਰੈਕਟਰ ਗਾਈਡ 20-00
ਏਲਰ ਰੰਗਸਾਜ਼ 30-00 ਸਾਬਣ ਟੀਚਰ 20-00

ਦਵਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ

(ਡਾ. ਮੇਦਾ ਸਿੰਘ ਕਰੀਦਰ)
ਮਾਡਰਨ ਐਲੋਪੈਥਿਕ ਗਾਈਡ ਵੱਡੀ 120-00
ਮਾਡਰਨ ਐਲੋਪੈਥਿਕ ਗਾਈਡ ਛੋਟੀ 50-00
ਮਾਡਰਨ ਐਲੋਪੈਥਿਕ ਇੰਜੈਕਸ਼ਨ ਗਾਈਡ 100-00
ਲੇਡੀ ਡਾਕਟਰ 50-00
ਲਿੰਗ ਵਿਗਿਆਨ ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ 15-00
ਸਿਹਤ ਵਿਗਿਆਨ 15-00 ਅਰੋਗਤਾ ਮਾਰਗ 15-00
ਜੀਵਨ ਹੋਮਿਓਪੈਥਿਕ ਗਾਈਡ ਡਾ. ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ 120-00
ਜੀਵਨ ਬਾਇਓਕੈਮਿਕ ਗਾਈਡ
ਅਨੇਕ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਇਲਾਜ 140-00

ਹਿਕਮਤ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਕਵੀਰਾਜ ਹਰਨਾਮ ਦਾਸ ਬੀ.ਏ. ਦਿਲੀ ਰਚਿਤ
ਹਦੈਤ ਨਾਮਾ ਖਾਵੰਦ (ਆਮ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਮੇਤ) 60-00
ਹਦੈਤ ਨਾਮਾ ਬੀਵੀ (ਆਮ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਮੇਤ) 60-00
ਭੋਜਨ ਰਾਹੀਂ ਸਿਹਤ (ਆਮ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਮੇਤ) 60-00
ਡਾ: ਹਰਜਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਐਮ. ਡੀ.) ਰਚਿਤ
ਜੜ੍ਹੀਆਂ ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ (4 ਭਾਗ ਇਕੱਠੇ) 225-00
ਨਾਰੀ ਰੋਗ ਤੇ ਇਲਾਜ 100-00
ਤਜ਼ਮਾਂ ਕੁਸ਼ਤੇ 85-00
ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨੁਸਖ਼ੇ 40-00
ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵੈਦ 50-00
ਮਹੇਸ਼ ਕਟੋਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਿਤ
ਮੇਘ ਵਿਨੋਦ ਸਟੀਕ ਦੇ ਤਥਾ 320-00
ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੋਗ ਚਕਿਤਸਾ ਗੁਟਕਾ 50-00
ਬਾਲ ਰੋਗ ਚਕਿਤਸਾ ਗੁਟਕਾ 40-00
ਨਿਰਮਲ ਪ੍ਰਦੀਪ 50-00 ਤਿਬ ਦਾ ਖ਼ੁਲਾਸਾ 80-00
ਨਿਰਮਲ ਵੈਦ 25-00 ਜੰਗਲਪਤੀ ਨਿਘਾਟ 200-00
ਕਰਾਮਾਤ ਇਲਾਜ 150-00 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਗਰ 50-00
ਕੁਸ਼ਤਾ ਸਾਰ 40-00 ਦਵਾਈ ਟੋਟਕੇ 40-00
ਸਭ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਕੋਠੜੀ 40-00
ਸਭ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਕੋਠੜੀ 60-00
ਸਭ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੀ ਕੋਠੜੀ 40-00
ਸਰਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੋਗ ਚਕਿਤਸਾ 20-00
ਨਿਆਸਿਆ ਬੂਟੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਨਿਰਵੰਦ੍ਰ ਤੇ ਮਸਾਲਾ) 60-00
ਜੋਗੀ ਦੀ ਝੁਟਕੀ (ਘਰ ਦਾ ਵੈਦ) 40-00
ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਗੁਪਤ ਰੋਗ (ਆਦਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) 60-00
ਅਸਲ ਮਾਜੂਨ ਕੁਸ਼ਤੇ ਸ਼ਰਬਤ 30-00
ਦਾਈ ਸਿਖਿਆ (ਵਿਦਿਆਵਤੀ ਮੇਹਰਾ) 20-00
ਧਨੰਤਰ ਵੈਦ (ਚਮਨ ਲਾਲ ਸ਼ੁਕਲ) 60-00
ਸਾਧੂ ਦੀ ਝੋਲੀ 40-00
ਅਨਮੋਲ ਰਤਨ ਸੰਪਾ: ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ 60-00

ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧੀ (ਚਰੋਧਾ ਪ੍ਰਕਰ) 60-00
ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਛੇਵੀਂ 120-00
ਸੇਵਕ ਸਾਗਰ (ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ
80 ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲਾ) 70-00
ਕਥਾ ਸਾਗਰ ਹਿੰਦੀ 100-00
ਕਥਾ ਦੀਪ ਸਾਗਰ
(ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ 74 ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲਾ) 80-00
ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 50-00
ਕਥਾ ਸਰੋਵਰ (ਬਾਰਹਮਾਹ ਮਾਂਝ ਤੇ ਤੁਖਾਰੀ ਸਟੀਕ) 40-00
ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਟੀਕ (41 ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲਾ) 60-00
ਸਲੋਕ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਸਟੀਕ 10-00
ਸਲੋਕ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਸਟੀਕ 20-00
ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ (ਮਿਤਾਖੀ ਸਾਈਜ਼) 20-00
ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ (ਜੀਵਨ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ 9) 20-00
ਸਤਿਗੁਰ ਜੀਵਨ ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਹਿੰਦੀ 90-00
ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਛੋਟਾ ਸਾਈਜ਼) ਪੰਜਾਬੀ 80-00
ਬਾਣੀ ਮਹਲਾ 9 ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਸਲੋਕ ਸਟੀਕ (ਗਿ: [illegible] ਸਿੰ) 10-00

ਕਥਾ ਵਾਚਕਾਂ ਲਈ ਵੇਦਾਂਤ ਦੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥ

ਪੁਰਾਤਨ ਸਾਖੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਗਿ: ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ 200-00
ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਵੀਚਾਰ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ 50-00
ਤੇਰੀ ਓਟ ਪੂਰਨ ਗੋਪਾਲਾ 80-00
ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ (ਸੈੱਟ 3 ਭਾਗ)
ਗਿ: [illegible] ਸਿੰਘ 1200-00
ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕਲਾ (2 ਭਾਗ) ਗਿ: ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ 135-00
ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਲਾ 85-00
100 ਮੰਤਰ 85-00
ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਕਿਵੇਂ ਲਈਏ? ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਨੂਰ 60-00
ਮੋਖ ਮਾਰਗ 30-00
ਦਸਗੁਰ ਵੰਸਾਵਲੀ 30-00
ਮੁਕਤ ਮਾਰਗ ਪੁਰਾਣਾ ਖਰੜਾ 80-00
ਗੁਰ ਸਿਰਪਾ ਤੇ ਬੁਝੀਐ ਡਾ: ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਸੇਰ 80-00
ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰਮਾਣ ਰਾਗੀ ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ 200-00
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮਤ ਸਾਖੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਗਿ: ਲੋਪ ਸਿੰਘ 300-00

ਭਾਰਤ ਮੱਤ ਦਰਪਨ ਮਹੰਤ ਗਣੇਸ਼ਾ ਸਿੰਘ
(ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹੋਏ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ) 100-00
ਅਧਿਆਤਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਟੀਕ ਮਹੰਤ ਗਣੇਸ਼ਾ ਸਿੰਘ 40-00
ਬਵਿੰਜਾ ਲੈਕਚਰ ਗਿ: ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ 60-00
ਕਬਿੱਤ ਸਵੱਯੇ ਸਟੀਕ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ (ਸੈੱਟ ਦੋ ਭਾਗ)
ਸੰਤ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ 240-00
ਕਥਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਗਰ (ਕੁੱਜੇ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ)
ਗਿਆਨੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ 200-00
ਨਾਰਾਇਣ ਹਰੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਪੰਡਤ ਹਰਿਦੇਵ ਜੀ 300-00
ਹਰੀ ਗਿਆਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੰਤ ਹਰਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ 100-00
ਕੁਦਰਤੀ ਚਮਤਕਾਰ ਗਿ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ 30-00
ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਲਾਖਾ 70-00
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਸਾਗਰ ਅਰਥਾਤ ਸਾਖੀ ਪ੍ਰਮਾਣ
(100 ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲਾ) ਭਗਤ ਰਾਮ ਦਿਤਾ ਮਲ 80-00
ਗੁਰਬਾਣੀ ਪ੍ਰਬੋਧ ਸਾਗਰ ਅਰਥਾਤ ਵੱਡਾ ਸਾਖੀ ਪ੍ਰਮਾਣ
(132 ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਲਾ) ਭਗਤ ਰਾਮ ਦਿਤਾ ਮਲ ਜੀ 140-00
ਰੂਪ ਦੀਪ ਪਿੰਗਲ ਸਟੀਕ ਬਚਨ ਸਿੰਘ 10-00
ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਮੰਗਲੀ 60-00
ਕੁੰਡਲੀਆਂ ਗਿਰਧਰ ਰਾਏ 30-00
ਚਾਣਕੀਆ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸਟੀਕ ਬੇਦੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ 50-00
ਬਿਦਰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸਟੀਕ ਗਿ: ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਸਪੋਲੀਆ ਵਾਲੇ 30-00

ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਭਾਈ ਬਾਲੇ
ਵਾਲੀ) (ਫੋਟੋਆਂ ਸਮੇਤ, ਬਹੁਤ ਮੋਟੇ ਅੱਖਰ,
ਰੰਗਦਾਰ ਵੇਲ, ਡੀਲੈਕਸ) 600-00
ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ)
ਮੋਟੇ ਅੱਖਰ, ਸਿਲਮਿਲ ਜਿਲਦ ਵਧੀਆ ਕਾਗਜ਼ 300-00
ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ)
ਮੋਟੇ ਅੱਖਰ, ਰੈਕਸੀਨ ਜਿਲਦ 230-00
ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ (ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ)
ਮੋਟੇ ਅੱਖਰ, ਆਮ ਜਿਲਦ 200-00
ਜਨਮਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਛੋਟੀ ਪੰਜਾਬੀ 200-00
ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹਿੰਦੀ 200-00

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉਰਦੂ 300-00
ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
(ਸ਼ਹੀਦ ਭਾ. ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਲੀ) ਪੰਜਾਹ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਫੋਟੋਆਂ
ਸਮੇਤ 116 ਸਫ਼ੇ ਪੁਰਾਣੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਉਤਾਰਾ 300-00
ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਗਿ. ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ 50-00
ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ 40-00
ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ 50-00
ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਗਤ ਫਰੀਦ ਜੀ 50-00
ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਗਤ ਸੈਣ ਜੀ 30-00
" " ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਾ ਜੀ ਵੱਡੀ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਫੌਜੀ 150-00
ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਪੰਨਾ ਸਿੰਘ 'ਡੰਡੀਲਾ' 60-00
ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਬਾਬਾ ਬਾਲਕ ਨਾਥ ਜੀ ਅਵਤਾਰ ਸ਼ੈਲਾ 30-00
ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਬਾਬਾ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ 30-00
ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ 50-00

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿ: ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਿਤ

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ 100-00
ਸਿੰਘ ਮੰਤ੍ਰ ਦਰਸ਼ਨ (ਧਾਰਮਿਕ ਲੇਖ) 80-00
ਨਾਮ ਅਰਥ ਕੋਸ਼ 100-00
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੈੱਟ ਪੰਜ ਭਾਗ 750-00

ਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਮਸਕੀਨ' ਰਚਿਤ

ਮੇਰੇ ਚੋਣਵੇਂ ਲੈਕਚਰ (ਤਿੰਨ ਭਾਗ ਸੈੱਟ) 90-00
ਗੁਰ ਜੋਤੀ 50-00 ਗੁਰ ਚਿੰਤਨ 50-00
ਤੀਜਾ ਨੇਤਰ 35-00 ਚੌਥਾ ਪਦ 40-00
ਪੰਥ ਪਰਵਾਨ 45-00 ਘਟਿ ਦਰਸ਼ਨ 40-00

ਜੀਵਨ ਇਲਾਹੀ ਜੋਤ
ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਲੇਰਾਂ ਵਾਲੇ
ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ 'ਚਨੇਸਰਾ' ਰਚਿਤ

ਭਾਗ 1, 2, 3 (ਇਕੱਠੇ) 100-00
ਭਾਗ 4, 5, 6 (ਇਕੱਠੇ) 140-00
ਸੱਤਵਾਂ ਭਾਗ 60-00 ਅੱਠਵਾਂ ਭਾਗ 60-00
ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਭਾਗ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਗਿ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ 'ਕਲਾਸਵਾਲੀਆ' ਰਚਿਤ

ਰਾਜ ਖ਼ਾਲਸਾ 60-00 ਸਿਦਕ ਖ਼ਾਲਸਾ 60-00
ਤੇਗ ਖ਼ਾਲਸਾ 60-00 ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਭਗਤ 15-00
ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ 70-00 ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 200-00

ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਸੌ ਸਾਖੀ ਸਟੀਕ (ਸੈੱਟ ਦੋ ਭਾਗ) ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ 270-00
ਸੌ ਸਾਖੀ (ਪੋਥੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼) (ਅਜੋਕੇ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਾਲ) 70-00
ਸੌ ਸਾਖੀ (ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਉਤਾਰਾ) 140-00
ਮਿਲੈ ਮੁਕਤਿ (ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਉਤਾਰਾ)
ਸਾਦਾ ਜਿਲਦ 120-00
ਕਵਿੱਤ ਵਾਰ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ 40-00
ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਟਿੱਕੀ ਗਿ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ 20-00
ਚਾਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੀ ਕਥਾ ਗਿ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ 30-00
ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ-ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ
(ਯਾਤਰਾ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ) 20-00
ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਰਥਾਤ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ
ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਤੋਂ) ਗਿ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 150-00
ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ 30-00
ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਗਿ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ 'ਰਤਨ' 20-00
ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਨੰਦ 100-00
ਸ਼ਹੀਦ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਫੋਟੋਆਂ ਸਮੇਤ
(ਸਾਕਾ ਜਲਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ) 250-00
ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਗਿ: ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ 30-00
ਕੁਰਾਨ ਮਜੀਦ ਵੱਡਾ
(ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਸਮੇਤ ਪੰਜਾਬੀ-ਅਰਬੀ) 200-00

ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਪੋਥੀ ਤੇ ਗੁਟਕੇ

ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ (ਰੈਕਸੀਨ ਜਿਲਦ) 120-00
ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ([illegible]) 150-00
ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਰੈਕਸੀਨ ਜਿਲਦ 15-00
ਨਿਰਮੋਲਕ ਹੀਰਾ ਰੈਕਸੀਨ ਜਿਲਦ 25-00
ਸਤਿਗੁਰ ਮਹਿਮਾ (ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ) 15-00
ਗੁਰ ਕੀਰਤ (ਸ਼ਬਦ) " " 10-00
ਗੁਰ ਕੀਰਤਨ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 30-00

ਵੀ.ਪੀ.ਪੀ. ਰਾਹੀਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਮੰਗਾਉਣ ਦਾ ਪਤਾ - **ਭਾ. ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ** ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ, ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਫੋਨ 542346, 547974, 557973

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਨੋਟੇਸ਼ਨ 10-00
ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ ਬੋਲੜੀ 10-00
ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ [illegible] ਸਹਿਤ 10-00
ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਨੋਟੇਸ਼ਨ ਸਹਿਤ (ਸੂਰਦਾਸ) 12-00
ਸੰਗੀਤ [illegible] (ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ) 13-00
[illegible]
ਸੰਗਟ ਸੈਟ (100 ਸ਼ਬਦ) [illegible] ਸਿੰਘ ਜੀ 20-00
ਸੰਗਟ ਸੈਟ (100 ਸ਼ਬਦ) ([illegible] ਸਿੰਘ) 20-00
ਸੰਗਟ ਸੈਟ (100 ਸ਼ਬਦ) ([illegible] ਸਿੰਘ) 20-00
ਸੰਗਟ ਸੈਟ (100 ਸ਼ਬਦ) [illegible]

ਡਾ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਵਿਤਾ

ਸਿੰਘ ਪੰਥ ਸਿਧਾਂ ਤੋਂ ਸਿਖੇ 190-00
ਸਿੰਘ ਜੀਵਨੀਆਂ 40-00 ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ 30-00
[illegible] ਜੀਵਨੀਆਂ 40-00 ਮੀਰ ਮੰਨੂ 30-00
[illegible] 30-00 [illegible] ਦੇ ਜੀਵਨ 60-00
ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 40-00 ਸੂਰਮੇ ਸਿਪਾਹੀ 40-00
ਅਣਖੀਲੇ ਬਹਾਦਰ 30-00 ਬੀਰ ਅਕਾਲੀਆ 30-00
ਸਿੱਖ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ 30-00 ਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ 40-00
ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ 30-00
[illegible]

ਕੀਰਤਨ-ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਣ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਟੀਚਰ 20-00
ਕੀਰਤਨ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ (ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਤਬਲਾ ਸਹਿਤ)
ਉਸਤਾਦ ਚਰਨ ਸਿੰਘ 125-00
ਸੰਗੀਤਕ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ (ਪੋਥੀ ਸਾਹਿਬ) 10-00
ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਿਆ ਤਬਲਾ ਸਹਿਤ
ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ 20-00
ਤਬਲਾ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਸਾਗਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ 110-00
[illegible] ਪੁਸਤਕਾਂ

[illegible] ਸਹਿਤ
[illegible] ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਇਲਾਜ 140-00

ਇਲਾਜ ਸੰਬੰਧੀ ਪੁਸਤਕਾਂ

[illegible] ਐਮ ਡੀ.ਈ. ਦਿਲੀ ਕ੍ਰਿਤ
ਹਦੈਤ ਨਾਮਾ [illegible] (ਆਮ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਮੇਤ) 60-00
ਹਦੈਤ ਨਾਮਾ ਬੀਬੀ (ਆਮ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਮੇਤ) 60-00
ਇਲਾਜ [illegible] (ਆਮ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਮੇਤ) 60-00
ਡਾ: [illegible] ਸਿੰਘ (ਐਮ. ਡੀ.) ਕ੍ਰਿਤ
[illegible]

ੴ

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਿਤ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

ਸੈਂਚੀ ਪੰਜਵੀਂ

ਟੀਕਾਕਾਰ

ਗਿਆਨੀ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਰਚਿਤ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਜਿਲਦ ਪੰਜਵੀਂ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੬੧੧ ਤੋਂ ੮੦੮ ਤਕ ਦਾ ਸਰਲ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਸਫੋਟਕ ਕਬਿੱਤ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਟੀਕਾਕਾਰ :-

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਗਿਆਨੀ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸੋਧਕ :-

ਡਾ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਐਮ.ਏ. ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ.

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :-

ਭਾ: ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਇੰਡੀਆ)।

© ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

SRI DASAM GRANTH SAHIB STEEK

Punjabi Translation Volume 5

ISBN 81-7601-260-2
ISBN 81-7601-046-4 (ਸੈਟ 8 ਭਾਗ)

ਚੌਥੀ ਵਾਰ ਅਗਸਤ 2005

ਪੰਜਵੀਂ ਵਾਰ ਮਾਰਚ 2008

ਭੇਟਾ : 275-00

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :-

ਭਾ: ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਇੰਡੀਆ)।

ਟੈਲੀ-ਫੈਕਸ : (0183) 2542346, 2547974, 2557973

E-mail : csjs@vsnl.com

Visit our Website : www.csjs.com

(Printed in India)

ਪ੍ਰਿੰਟਰ : ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, 312 ਈਸਟ ਮੋਹਨ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਫੋਨ : 2705003, 3094012

੧ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ
ਜਿਲਦ ਪੰਜਵੀਂ

ਤਤਕਰਾ

ਸਿਰਲੇਖ — ਪੰਨਾ

ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ
ਕਾਂਡ ਪਹਿਲਾ

ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ੧

ਪਹਿਲਾ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ ਰਿਸ਼ੀ ਬਾਲਮੀਕ ਜੀ ੧

ਦੂਸਰਾ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ ਰਿਸ਼ੀ ਕੱਸ਼ਪ ਜੀ ੧੧

ਤੀਸਰਾ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ ਰਿਸ਼ੀ ਸ਼ੁੱਕਰ ਜੀ ੧੨

ਚੌਥਾ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ ਰਿਸ਼ੀ ਬ੍ਰਹਸਪਤ ਜੀ ੧੩

ਪੰਜਵਾਂ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ ਰਿਸ਼ੀ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਜੀ ੧੪

ਮਨੁ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ੧੪

ਪ੍ਰਿਥੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ੧੮

ਭਰਤ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ੨੩

ਸੱਗਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ੨੭

ਜੁਜਾਤ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ੩੩

ਬੇਨ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ੩੫

ਮਾਨਧਾਤਾ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ੩੬

ਦਲੀਪ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ੩੯

ਰਘੁ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ੪੨

ਅਜ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ੫੦

ਛੇਵਾਂ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ, ਛੇ ਰਿਸ਼ੀ ੭੪

ਸੱਤਵਾਂ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ, ਕਾਲੀਦਾਸ ਜੀ ੭੫

ਕਾਂਡ ਦੂਸਰਾ

ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ੭੬

ਪਹਿਲਾ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ ਮੁਨੀ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਜੀ ੮੧

ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਨੇ ਚੌਵੀ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ੯੮

ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਦੀ ਕਥਾ ੯੮

ਦੂਸਰੇ ਗੁਰੂ 'ਮਨ' ਦੀ ਕਥਾ ੧੦੧

ਸਿਰਲੇਖ	ਪੰਨਾ
ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ 'ਮਕੜੀ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੧੫
ਚੌਥੇ ਗੁਰੂ 'ਬਗਲੇ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੧੬
ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਬਿੱਲੇ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੧੭
ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਪੇਂਜੇ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੧੮
ਸੱਤਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਮਾਛੀ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੧੯
ਅੱਠਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਦਾਸੀ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੨੦
ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਵਣਜਾਰੇ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੨੧
ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਮਾਲਿਣ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੨੨
ਗਿਆਰਵੇਂ ਗੁਰੂ ਰਾਜੇ 'ਸੁੱਰਥ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੨੪
ਬਾਰ੍ਹਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਬਾਲਕਾ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੨੯
ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਸੇਵਕ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੩੨
ਚੋਦ੍ਹਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਪਤੀ ਭਗਤ ਇਸਤਰੀ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੩੫
ਪੰਦਰ੍ਹਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਕਾਰੀਗਰ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੪੬
ਸੋਲ੍ਹਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਇੱਲ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੫੦
ਸਤਾਰ੍ਹਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਦੁਧੀਰੇ ਪੰਛੀ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੫੧
ਅਠਾਰ੍ਹਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਹਿਰਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੫੩
ਉਨ੍ਹੀਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਤੋਤੇ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੫੮
ਵੀਹਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਸ਼ਾਹ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੬੭
ਇੱਕੀਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਤੋਤਾ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੬੯
ਬਾਈਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਹਾਲੀ ਕਿਰਸਾਣ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੭੦
ਤੇਈਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਰਾਗ ਗਾਉਂਦੀ ਜਫਟੀ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੭੫
ਚੇਵੀਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ' ਦੀ ਕਥਾ	੧੭੮
ਦੂਸਰਾ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ ਰਾਜਾ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਜੀ	੧੮੭
ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਵਲੋਂ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੂੰ ਵਰਦਾਨ	੨੦੪
ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਵਲੋਂ ਭੂਪ ਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰਨਾ	੨੨੭
ਪਾਰਸ - ਮਛੰਦਰ ਵਾਰਤਾਲਾਪ	੨੩੭
ਰਾਜਾ ਅਬਿਬੇਕ ਦਾ ਵਰਣਨ	੨੪੧
ਰਾਜਾ ਬਿਬੇਕ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਲ ਦੀ ਕਥਾ	੨੭੧

ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ

ਰੇ ਮਨ ਐਸੋ ਕਰ ਸੰਨਿਆਸਾ	੩੦੮
ਬਿਨ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਬਾਚਨ ਪੈ ਹੈ	੩੧੫

ਤੇਤੀ ਸਵੈਯੇ

ਜਾਗਤ ਜੋਤ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ	੩੧੭
ਤੇ ਤਨ ਤਜਾਗਤ ਹੀ ਸੁਨ	੩੩੦

ਖਾਲਸਾ ਮਹਿਮਾ

ਜੋ ਕਿਛੁ ਲੇਖ ਲਿਖਓ ਬਿਧਨਾ	੩੩੩
ਚਟਪਟਾਇ ਚਿਤ ਮੈ	੩੩੪

ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ

ਕਾਂਡ ਪਹਿਲਾ - ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਉਸਤਤ	੩੩੬
ਕਾਂਡ ਦੂਸਰਾ - ਸ੍ਰੀ ਕਿਰਪਾਨ, ਬਰਛੀ ਅਤੇ ਚੱਕਰ ਨਾਮ ਵਰਣਨ	੩੪੩
ਕਾਂਡ ਤੀਸਰਾ - ਸ੍ਰੀ ਬਾਣ ਨਾਮ ਵਰਣਨ	੩੫੮
ਕਾਂਡ ਚੌਥਾ - ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ (ਫਾਹੀ) ਨਾਮ ਵਰਣਨ	੪੧੦
ਕਾਂਡ ਪੰਜਵਾਂ - ਸ੍ਰੀ ਤੁਪਕ ਨਾਮ ਵਰਣਨ	੪੫੪

ਅਸਫੋਟਕ ਕਬਿੱਤ

ਛਬਿ ਉਤਮ ਆਕ੍ਰਿਤ ਛਾਜਤਿ ਹੈ	੬੭੦
ਸੰਗੋ ਸੰਭਾਰ ਕੇ ਸਾਂਗ ਭਲੀ	੬੮੦
ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਸਿਖੀ ਈਂ ਹਰੂਫ ਪੰਜ ਕਾਫ	੬੯੩

* * *

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ

ਜਿਲਦ ਪੰਜਵੀਂ

ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ

ਕਾਂਡ ਪਹਿਲਾ

ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ

ਪਹਿਲਾ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ ਰਿਸ਼ੀ ਬਾਲਮੀਕ ਜੀ

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਸਤਿਜੁਗ ਫਿਰ ਉਪਜਾਮ॥ ਸਭ ਨਉਤਨੇ ਕਰ ਸਾਜ॥
ਸਭ ਦੇਸ ਅਉਰ ਬਿਦੇਸ਼॥ ਉਠ ਧਰਮ ਲਾਗ ਨਰੇਸ਼॥੧॥

ਸਤਿਜੁਗ ਫਿਰ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਾਜ-ਬਾਜ ਨਵੇਂ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਧਰਮ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਏ॥੧॥

ਕਲਿ ਕਾਲ ਕੋਪ ਕਰਾਲ॥ ਜਗੁ ਜਾਰਿਆ ਤਿਹ ਜ੍ਵਾਲ॥
ਬਿਨ ਤਾਸ ਔਰ ਨ ਕੋਇ॥ ਸਭ ਜਾਪ ਜਾਪੋ ਸੋਇ॥੨॥

ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਲਾ ਤੁਹਾਡੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰਿਆ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਹੀ ਜਾਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੨॥

ਜੋ ਜਾਪ ਹੈ ਕਲਿ ਨਾਮ॥ ਤਿਸ ਪੂਰਨ ਹੁਇ ਹੈ ਕਾਮ॥
ਤਿਸ ਦੂਖ ਭੂਖ ਨ ਪਜਾਸ ॥ ਨਿਤ ਹਰਖ ਕਹੂੰ ਨ ਉਦਾਸ॥ ੩ ॥

ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ-ਭੁੱਖ ਤੇ ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਸਦਾ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਦੇ ਵੀ ਉਦਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ॥ ੩॥

ਬਿਨ ਏਕ ਦੂਸਰ ਨਾਹਿ॥ ਸਭ ਰੰਗ ਰੂਪ ਮਾਹਿ॥
ਜਿਹ ਜਾਪਿਆ ਤਿਹ ਜਾਪ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਸਹਾਈ ਆਪ॥ ੪ ॥

ਸਾਰੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਾਈ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਆਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥ ੪॥

ਜੋ ਤਾਸ ਨਾਮ ਜਪੰਤ॥ ਕਬਹੂੰ ਨ ਭਾਜ ਚਲੰਤ॥
ਨਹਿ ਤ੍ਰਾਸ ਤਾਕੋ ਸ਼ੱਤ੍ਰ॥ ਦਿਸ ਜੀਤ ਹੈ ਗਹਿ ਅਤ੍ਰ॥ ੫ ॥

ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਕਦੀ ਭੱਜਦੇ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੈਰੀਆਂ ਤੋਂ ਡਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਅਤੇ ਆਪ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥ ੫॥

ਤਿਹ ਭਰੇ ਧਨ ਸੋ ਧਾਮ॥ ਸਭ ਹੋਹ ਪੂਰਨ ਕਾਮ॥
ਜੋ ਏਕ ਨਾਮ ਰਟੰਤ॥ ਤੇ ਨ ਕਾਲ ਫਾਸ ਫਸੰਤ॥ ੬ ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਧਨ ਨਾਲ ਭਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ॥ ੬॥

ਜੋ ਜੀਵ ਜੰਤ ਅਨੇਕ॥ ਤਿਹ ਮੋ ਰਹੇ ਰਮ ਏਕ॥
ਬਿਨ ਏਕ ਦੂਸਰ ਨਾਹਿ॥ ਜਗ ਜਾਨ ਲੈ ਜੀਅ ਮਾਹਿ॥ ੭ ॥

ਜਿਹੜੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵ-ਜੰਤ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਣ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੭॥

ਭਵ ਗੜਨ ਭੰਜਨ ਹਾਰ॥ ਹੈ ਏਕ ਹੀ ਕਰਤਾਰ॥
ਬਿਰਨ ਏਕ ਅਉਰ ਨ ਕੋਇ॥ ਸਭ ਰੂਪ ਰੰਗੀ ਸੋਇ॥ ੮ ॥

ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਘੜਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਭੰਨਣ ਵਾਲਾ, ਇਕੋ ਹੀ ਕਰਤਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ

ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲਾ ਓਹੀ ਇੱਕ ਹੈ॥੮॥

ਕਈ ਇੰਦ੍ਰ ਪਾਨ ਪਹਾਰ॥ ਕਈ ਬ੍ਰਹਮ ਬੇਦ ਉਚਾਰ॥
ਕਈ ਬੈਠ ਦੁਆਰ ਮਹੇਸ਼॥ ਕਈ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਅਸੇਸ॥੯॥

ਉਸਦੇ ਦੁਆਰ ਉਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਇੰਦਰ ਪਾਣੀ ਭਰਦੇ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਉਸਦੇ ਦਰਵਾਜੇ ਅੱਗੇ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਉਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾਲਣ ਲਈ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੯॥

ਕਈ ਸੂਰ ਚੰਦ ਸਰੂਪ॥ ਕਈ ਇੰਦ੍ਰ ਕੀ ਸਮ ਭੂਪ॥
ਕਈ ਇੰਦ੍ਰ ਉਪਿੰਦ੍ਰ ਮੁਨਿੰਦ੍ਰ॥ ਕਈ ਮੱਛ ਕੱਛ ਫਨਿੰਦ੍ਰ॥੧੦॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਇੰਦਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਉਸਨੇ ਰਾਜੇ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਇੰਦਰ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਉਪਿੰਦਰ ਅਤੇ ਮੁਨਿੰਦਰ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮੱਛ ਅਵਤਾਰ, ਕੱਛ ਅਵਤਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਹਨ॥੧੦॥

ਕਈ ਕੋਟ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ॥ ਕਈ ਰਾਮ ਬਾਰ ਬੁਹਾਰ॥
ਕਈ ਮੱਛ ਕੱਛ ਅਨੇਕ॥ ਅਵਲੋਕ ਦੁਆਰ ਬਿਸੇਖ॥੧੧॥

ਕਈ ਕਰੋੜਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਉਸਦੇ ਬੂਹੇ ਉਤੇ ਝਾੜੂ ਫੇਰਦੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮੱਛ ਅਤੇ ਕੱਛੂ ਅਵਤਾਰ ਉਸਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਤੇ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ॥੧੧॥

ਕਈ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਬ੍ਰਸਪਤ ਦੇਖ॥ ਕਈ ਦੱਤ ਗੋਰਖ ਭੇਖ॥
ਕਈ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਸੂਲ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਮ ਕੋ ਨ ਕਬੂਲ॥੧੨॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਸਪਤਿ ਦੇਵਤੇ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਹਨ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਗੋਰਖ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਾਮ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਹਨ। ਪਰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ॥ ੧੨॥

ਬਿਨੁ ਏਕ ਆਸ੍ਰੈ ਨਾਮ॥ ਨਹੀ ਔਰ ਕੌਨੈ ਕਾਮ॥
ਜੇ ਮਾਨ ਹੈ ਗੁਰਦੇਵ॥ ਤੇ ਜਾਨ ਹੈ ਅਨਭੇਵ॥੧੩॥

ਇਕ ਨਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਲਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ , ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਹੀ ਉਸ ਅਨਭਵ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥੧੩॥

ਬਿਨ ਤਾਸ ਅਵਰ ਨ ਜਾਨ॥ ਚਿਤ ਆਨ ਭਾਵ ਨ ਆਨ॥
ਇਕ ਮਾਨਿਯੈ ਕਰਤਾਰ॥ ਜਿਤ ਹੋਇ ਅੰਤ ਉਧਾਰ॥੧੪॥

ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣੋ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਭਾਵ ਨਾ ਲਿਆਓ। ਇਕ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨੋ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਉਧਾਰ ਹੋਵੇਗਾ॥੧੪॥

ਬਿਨ ਤਾਸ ਯੌ ਨ ਉਧਾਰ॥ ਜੀਅ ਦੇਖ ਯਾਰ ਬਿਚਾਰ॥
ਜੋ ਜਾਪ ਹੈ ਕੋਈ ਔਰ॥ ਤਬ ਛੂਟ ਹੈ ਵਹ ਠੌਰ॥੧੫॥

ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਹੇ ਯਾਰ ! ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖ ! ਜੋ ਕੋਈ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਉਹ ਥਾਂ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੫॥

ਜਿਹ ਰਾਗ ਰੰਗ ਨ ਰੂਪ॥ ਸੋ ਮਾਨੀਐ ਸਮ ਰੂਪ॥
ਬਿਨ ਏਕ ਤਾਕਹ ਨਾਮ॥ ਨਹਿ ਜਾਨ ਦੂਸਰ ਧਾਮ॥੧੬॥

ਜਿਸਦਾ ਰਾਗ, ਰੰਗ ਤੇ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਘਰ ਨਾ ਜਾਣੋ॥੧੬॥

ਜੋ ਲੋਕ ਅਲੋਕ ਬਨਾਇ॥ ਫਿਰ ਲੇਤ ਆਪਿ ਮਿਲਾਇ॥
ਜੋ ਚਹੈ ਦੇਹ ਉਧਾਰੁ॥ ਸੋ ਭਜਤ ਏਕੰਕਾਰ॥੧੭॥

ਉਹ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਦਾ ਉਧਾਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਕੇਵਲ ਏਕੰਕਾਰ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰੇ॥੧੭॥

ਜਿਹ ਰਾਚਿਯੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡ॥ ਸਭ ਲੋਕ ਔ ਨਵ ਖੰਡ॥
ਤਿਹ ਕਿਉ ਨ ਜਾਪ ਜਪੰਤ॥ ਕਿਮ ਜਾਨ ਕੂਪ ਪਰੰਤ॥੧੮॥

ਜਿਸਨੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ, ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਅਤੇ ਨੌ ਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ? ਕਿਉਂ ਜਾਣ ਬੁਝਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈਂ ?॥੧੮॥

ਜੜ ਜਾਪ ਤਾ ਕਰ ਜਾਪ॥ ਜਿਨ ਲੋਕ ਚਉਦਹ ਥਾਪ॥
ਤਿਸ ਜਾਪੀਐ ਨਿਤ ਨਾਮੁ॥ ਸਭ ਹੋਹ ਪੂਰਨ ਕਾਮ॥੧੯॥

ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪ, ਜਿਸਨੇ ਚੌਦ੍ਹਾਂ ਲੋਕ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਸਦੇ

ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਦਾ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੯॥

ਗਨਿ ਚਉਬਿਸੇ ਅਵਤਾਰ॥ ਬਹੁ ਕੈ ਕਹੈ ਬਿਸਥਾਰ॥
ਅਬ ਗਨੋ ਉਪ ਅਵਤਾਰ॥ ਜਿਮ ਧਰੇ ਰੂਪ ਮੁਰਾਰ॥੨੦॥

ਜਿਹੜੇ ਚੋਵੀ ਅਵਤਾਰ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਉਹ ਮੈਂ ਕਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਉਪ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਹ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਸਨ॥੨੦॥

ਜੇ ਧਰੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰੂਪ॥ ਤੇ ਕਹੇ ਕਾਬ ਅਨੂਪ॥
ਜੇ ਧਰੇ ਰੁਦ੍ਰ ਵਤਾਰ॥ ਅਬ ਕਹੌਂ ਤਾਹਿ ਬਿਚਾਰ॥੨੧॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਰੂਪ ਧਾਰੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਮੈ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰੇ ਸਨ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ॥੨੧॥

ਕਲਿ ਤਾਸ ਆਗਿਆ ਦੀਨ॥ ਤਬ ਬੇਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੀਨ॥
ਤਬ ਤਾਸ ਬਾਢਯੋ ਗਰਬ॥ ਸਰਿ ਆਪ ਜਾਨ ਨ ਸਰਬ॥੨੨॥

ਜਦ ਕਾਲ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਵੇਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ, ਤਦ ਫਿਰਉਸ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਵਧ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮਾਨ ਨਾ ਜਾਣਿਆ॥੨੨॥

ਸਰਿ ਮੋਹ ਕਬਿ ਨਹਿ ਕੋਇ॥ ਇਕ ਆਪ ਹੋਇ ਤ ਹੋਇ॥
ਕਛੁ ਕਾਲ ਕੀ ਭੁਅ ਬਕ੍ਰ॥ ਛਿਤ ਡਾਰੀਆ ਜਿਮ ਸਕ੍ਰ॥੨੩॥

ਉਸਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਮਾਨ ਸਿਰਫ਼ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਚਦਿਆਂ ਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਇੰਦਰ ਦੇ ਬੱਜਰ ਸੁੱਟਣ ਵਾਂਗ ਉਸਨੂੰ ਜਮੀਨ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ॥੨੩॥

ਜਬ ਗਿਰਯੋ ਭੂ ਤਰ ਆਨ॥ ਮੁਖ ਚਾਰ ਬੇਦ ਨਿਧਾਨ॥
ਉਠ ਲਾਗਿਆ ਫਿਰ ਸੇਵ॥ ਜੀਅ ਜਾਨ ਦੇਵ ਅਭੇਵ॥੨੪॥

ਜਦ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗਿਆ ਤਦ ਚੌਹਾਂ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਵੇਦ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਾ ਫਿਰ ਉਠ ਕੇ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੀਅ-ਜਾਨ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਿਆ॥੨੪॥

ਦਸ ਲੱਖ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ਕੀਅ ਦੇਵ ਸੇਵ ਮਹਾਨ॥
ਕਿਮ ਹੋਇ ਮੋਹਿ ਉਧਾਰ॥ ਅਸ ਦੇਹ ਦੇਵ ਬਿਚਾਰ॥੨੫॥

ਦਸ ਲੱਖ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਇੱਛਾ ਧਾਰੀ ਕਿ ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਉਧਾਰ ਕਰੋ॥੨੫॥

ਦੇਵੋ ਬਾਚ॥ ਮਨ ਚਿੱਤ ਕੈ ਕਰ ਸੇਵ॥ ਤਬ ਰੀਝ ਹੈ ਗੁਰਦੇਵ॥
ਤਬ ਹੋਇ ਨਾਥ ਸਨਾਥ॥ ਜਗਨਾਥ ਦੀਨਾਨਾਥ॥੨੬॥

ਤਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਲਾ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਨਾਥਾਂ ਦੇ ਨਾਥ, ਜਗਨ ਨਾਥ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨਗੇ॥੨੬॥

ਸੁਨ ਬੈਨ ਯੌ ਮੁਖ ਚਾਰ॥ ਕੀਅ ਚਉਕ ਚਿੱਤ ਬਿਚਾਰ॥
ਉਠਿ ਲਾਗਿਆ ਹਰਿ ਸੇਵ॥ ਜਿਹ ਭਾਂਤ ਭਾਖਜੋ ਦੇਵ॥੨੭॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ, ਤ੍ਰੱਬਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਠ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਦੇਵਤੇ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਆਖਿਆ ਸੀ॥੨੭॥

ਪਰਿ ਪਾਇ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ॥ ਜਿਹ ਮੰਡ ਦੁਸ਼ਟ ਅਖੰਡ॥
ਜ੍ਵਾਲਾਛ ਲੋਚਨ ਧੂਮ॥ ਹਨਿ ਜਾਸ ਡਾਰੇ ਭੂਮ॥੨੮॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੀ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਚੰਡੀ ਦਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਧਰੋ ਜਿਸ ਜਵਾਲਾਛ ਅਤੇ ਧੂਮਰ ਲੋਚਰ ਵਰਗੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥੨੮॥

ਤਿਸ ਜਾਪਹੋ ਜਬ ਜਾਪ॥ ਤਬ ਹੋਇ ਪੂਰਨ ਸ੍ਰਾਪ॥
ਉਠ ਲਾਗ ਕਾਲ ਜਪੰਨ॥ ਹਠਿ ਤਿਆਗ ਆਵ ਸਰੰਨਿ॥੨੯॥

ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੋਗੇ, ਤਦ ਤੁਹਾਡਾ ਸਰਾਪ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹੱਠ ਛੱਡ ਕੇ ਉਹਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ॥੨੯॥

ਜੇ ਜਾਤ ਤਾਸ ਸਰੰਨਿ॥ ਤੇ ਹੈ ਧਰਾ ਮੈ ਧੰਨ॥
ਤਿਨ ਕਉਨ ਕਉਨੈ ਤ੍ਰਾਸ॥ ਸਭ ਹੋਤ ਕਾਰਜ ਰਾਸ॥੩੦॥

ਜਿਹੜੇ ਉਸਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਧੰਨ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੩੦॥

ਦਸ ਲੱਛ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨ॥ ਰਹਜੋ ਠਾਢ ਏਕ ਪਗਾਨ॥
ਚਿਤ ਲਾਇ ਕੀਨੀ ਸੇਵ॥ ਤਬ ਰੀਝ ਗੇ ਗੁਰਦੇਵ ॥੩੧॥

ਦਸ ਲੱਖ ਸਾਲ ਤਕ ਬ੍ਰਹਮਾ ਇਕ ਲੱਤ ਤੇ ਖਲੋਤਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਜਦ ਉਸ ਦਿਲ ਲਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਗੁਰਦੇਵ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ॥੩੧॥

ਜਬ ਭੇਦ ਦੇਵੀ ਦੀਨ॥ ਤਬ ਸੇਵ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੀਨ॥
ਜਬ ਸੇਵ ਕੀ ਚਿਤ ਲਾਇ॥ ਤਬ ਰੀਝ ਗੇ ਹਰਿਰਾਇ॥੩੨॥

ਜਦ ਦੇਵੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਭੇਤ ਸਮਝਾਇਆ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਮਨ ਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਉਸ ਉੱਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਏ॥੩੨॥

ਤਬ ਭਜੋ ਸੁ ਐਸ ਉਚਾਰ॥ ਹਉ ਆਹਿ ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰ॥
ਮਮ ਗਰਬ ਕਹੂੰ ਨ ਛੋਰ॥ ਸਭ ਕੀਨ ਜੇਰ ਮਰੋਰ॥੩੩॥

ਤਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਕਿ ਮੈਂ ਘੁਮੰਡ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ, ਮੈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਘੁਮੰਡ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦਾ। ਮੈਂ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ॥੩੩॥

ਤੈਂ ਗਰਬ ਕੀਨ ਸੁ ਕਾਹਿ॥ ਨਹਿ ਮੋਹਿ ਭਾਵਤ ਤਾਹਿ॥
ਅਬ ਕਹੌ ਏਕ ਬਿਚਾਰ॥ ਜਿਮ ਹੋਇ ਤੋਹਿ ਉਧਾਰ॥੩੪॥

ਤੂੰ ਘੁਮੰਡ ਕੀਤਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੇਰਾ ਉਧਾਰ ਕਿੰਵੇ ਹੋਵੇਗਾ॥੩੪॥

ਧਰਿ ਸਪਤ ਭੂਮ ਵਤਾਰ॥ ਤਬ ਹੋਇ ਤੋਹਿ ਉਧਾਰ॥
ਸੋਈ ਮਾਨ ਬ੍ਰਹਮਾ ਲੀਨ॥ ਧਰਿ ਜਨਮ ਜਗਤ ਨਵੀਨ॥੩੫।

ਤੂੰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੱਤ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਣ ਕਰ, ਤਦ ਤੇਰਾ ਉਧਾਰ ਹੋਵੇਗਾ । ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਜਨਮ ਧਾਰਣ ਕੀਤੇ॥੩੫॥

ਮੁਰ ਨਿੰਦ ਉਸਤਤਿ ਤੂਲ॥ ਇਮ ਜਾਨ ਜਿਯ ਜਿਨ ਭੂਲ॥
ਇਕ ਕਹੋ ਔਰ ਬਿਚਾਰ॥ ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਬ੍ਰਹਮ ਕੁਮਾਰ॥੩੬॥

ਮੇਰੀ ਨਿੰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਉਸਤੱਤੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਉਣਾ। ਹੇ ਬ੍ਰਹਮ ਕੁਮਾਰ ਮੇਰੀ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਵੀ ਸੁਣੋ॥੩੬॥

ਇਕ ਬਿਸ਼ਨ ਮੋਹਿ ਧਿਆਨ॥ ਬਹੁ ਸੇਵ ਮੋਹਿ ਰਿਝਾਨ॥
ਤਿਨ ਮਾਂਗਿਆ ਬਰ ਐਸ॥ ਮਮ ਦੀਨ ਤਾ ਕਹੁ ਤੈਸ॥੩੭॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨਾਮੀ ਇਕ ਦੇਵਤਾ ਨੇ ਵੀ ਮੇਰਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਵੀ ਮੈਥੋਂ ਇਕ ਵਰਦਾਨ ਮੰਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੩੭॥

ਮਮ ਤਾਸ ਭੇਦ ਨ ਕੋਇ॥ ਸਭ ਲੋਕ ਜਾਨਤ ਸੋਇ॥
ਤਿਨ ਜਾਨ ਹੈ ਕਰਤਾਰ॥ ਸਭ ਲੋਕ ਅਲੋਕ ਪਹਾਰ॥੩੮॥

ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦਾ ਕਰਤਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ॥੩੮॥

ਜਬ ਜਬ ਧਰੈ ਬਪ ਸੋਇ॥ ਜੋ ਜੋ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਹੋਇ॥
ਸੋ ਸੋ ਕਥੋ ਅਬਚਾਰ॥ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਬ੍ਰਹਮ ਕੁਮਾਰ॥੩੯॥

ਉਹ ਜਦ ਜਦ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਣ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਜੋ ਜੋ ਕਰਮ ਕਰੇਗਾ, ਹੇ ਬ੍ਰਹਮ ਕੁਮਾਰ! ਤੁਸੀਂ ਉਸਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ॥੩੯॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਸੁ ਧਾਰਿ ਮਾਨੁਖੀ ਬਪੰ ਸੰਭਾਰ ਰਾਮ ਜਾਗਿ ਹੈ॥
ਬਿਸਾਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰਣੰ ਜੁਝਾਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਭਾਗਿ ਹੈ॥
ਬਿਚਾਰ ਜੌਨ ਜੌਨ ਭਜੇ ਸੁਧਾਰ ਸਰਬ ਭਾਖੀਯੋ॥
ਹਜ਼ਾਰ ਕੋ ਨ ਕਿਯੋ ਕਰੋਂ ਬਿਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਰਾਖੀਯੋ॥੪੦॥

ਤੁਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਧਾਰਣ ਕਰ ਕੇ ਰਾਮ ਦੀ ਕਥਾ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰੋ। ਰਾਮ ਦੇ ਪਰਤਾਪ ਅੱਗੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਛੱਡ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਕਰਤਵ ਹੋਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਲਿਖਣਾ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਿਚਾਰ ਪੂਰਬਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ॥੪੦॥

ਚਿਤਾਰ ਬੈਣ ਵਾਕਿਸੰ ਬਿਚਾਰ ਬਾਲਮੀਕ ਭਜੇ॥
ਜੁਝਾਰ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਕੋ ਬਿਚਾਰ ਚਾਰ ਉਚਰਜੋ॥
ਸੁ ਸਪਤ ਕਾਂਡਣੋ ਕਥਯੋ ਅਸ਼ਕਤ ਲੋਕ ਹੁਇ ਰਹਜੋ॥
ਉਤਾਰ ਚੜ੍ਹ ਆਨਨੋ ਸੁਧਾਰ ਐਸ ਕੈ ਕਹਜੋ॥੪੧॥

ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਾਲਮੀਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਾਂਬਲੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਭਾਇਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੱਤਾ ਖੰਡਾਂ ਵਾਲੀ ਰਾਮਾਇਣ ਦੀ ਸੁਧਾਰ ਪੂਰਬਕ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ॥੪੧॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਸੁ ਧਾਰਿ ਅਵਤਾਰ ਕੋ ਬਿਚਾਰ ਦੂਜ ਭਾਖਿ ਹੈ॥

ਬਿਸ਼ੇਖ ਚਤ੍ਰ ਆਨਕੇ ਅਸੇਖ ਸ੍ਵਾਦ ਚਾਖਿ ਹੈ॥
ਅਕਰਖ ਦੇਵ ਕਾਲਿਕਾ ਅਨਿਰਖ ਸ਼ਬਦ ਉਚਰੋ॥
ਸੁ ਬੀਨ ਬੀਨ ਕੈ ਬਡੇ ਪ੍ਰਬੀਨ ਅਛ੍ਰ ਕੋ ਧਰੋ॥੪੨॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਪੂਰਬਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂਕਾਵ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤਾ॥੪੨॥

ਬਿਚਾਰ ਆਦਿ ਈਸ਼ੁਰੀ ਅਪਾਰ ਸ਼ਬਦੁ ਰਾਖੀਐ॥
ਚਿਤਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਾਲ ਕੀ ਜੁ ਚਾਹੀਐ ਸੁ ਭਾਖੀਐ॥
ਨ ਸ਼ੰਕ ਚਿਤ ਆਨੀਐ ਬਨਾਇ ਆਪ ਲੇਹਗੇ॥
ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਾਬ ਕਿੱਤਕੀ ਕਬੀਸ ਔਰ ਦੇਹਗੇ॥੪੩॥

ਈਸ਼ਵਰ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਅਪਾਰ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਚਿਤਾਰ ਕੇ ਉਸ ਜੋ ਚਾਹਿਆ ਉਸਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ੰਕਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਅਰਥਾਤ ਰਾਮਾਇਣ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੀ ਕਰੇਗਾ, ਭਾਵ ਉਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਰਚਨਾ ਨਾ ਕੋਈ ਲਿਖ ਸਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲਿਖ ਸਕੇਗਾ॥੪੩॥

ਸਮਾਨ ਗੁੰਗ ਕੇ ਕਵੰ ਸੁ ਕੈਸ ਕਾਬਿ ਭਾਖ ਹੈ॥
ਅਕਾਲ ਕਾਲ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਨਾਇ ਗ੍ਰੰਥ ਰਾਖਿ ਹੈ॥
ਸੁਭਾਖਜ ਕਉਮਦੀ ਪੜੈ ਗੁਨੀ ਅਸੇਖ ਰੀਝ ਹੈ॥
ਬਿਚਾਰ ਆਪਨੀ ਕ੍ਰਿਤੰ ਬਿਸੇਖ ਚਿੱਤ ਖੀਝ ਹੈ॥੪੪॥

ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਗੁੰਗੇ ਸਨ, ਫਿਰ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਉਸਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਭਾਸ਼ ਅਤੇ ਕਉਮਦੀ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖਿਝ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੪੪॥

ਬਚਿਤ੍ਰ ਕਾਬਜ ਕੀ ਕਥਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਜ ਭਾਖੀਐ॥
ਸੁ ਸਿੱਧ ਬ੍ਰਿੱਧ ਦਾਇਨੀ ਸਮ੍ਰਿਧ ਬੈਣ ਰਾਖੀਐ॥

ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਿਰਮਲੀ ਮਹਾਂ ਬਚਿਤ੍ਰ ਕਾਵ੍ਯ ਕੱਥੀਐ॥
ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਉਪਜੈ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੋ ਨ ਕਿੱਜੀਐ॥੪੫॥

ਇਸ ਵਚਿੱਤਰ ਕਾਵਿ ਦੀ ਕਥਾ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਫਲਤਾ ਤੇ ਉਨਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੁਣ ਭਰੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਅਜ ਵੀ ਪਵਿਤਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਵਿਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਹਰ ਇਕ ਚਰਿੱਤਰ ਪਵਿਤਰ ਹੈ॥੪੫॥

ਸੁ ਸੇਵ ਕਾਲਦੇਵ ਕੀ ਅਭੇਵ ਜਾਨ ਕੀਜੀਏ॥
ਪ੍ਰਭਾਤ ਊੱਠ ਤਾਸ ਕੋ ਮਹਾਤ ਨਾਮੁ ਲੀਜੀਏ॥
ਅਸੰਖ ਦਾਨ ਦੇਹਗੇ ਦੁਰੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਘਾਇ ਹੈ॥
ਸੁ ਪਾਨ ਰਾਖ ਆਪਨੋ ਅਜਾਨ ਕੋ ਬਚਾਇ ਹੈ॥੪੬॥

ਰਾਮਾਇਣ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਸਦਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੀ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਸਾਡੇ ਮੂਰਖਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੪੬॥

ਨ ਸੰਤ ਬਾਰ ਬਾਕ ਹੈ ਅਸੰਤ ਜੂਥ ਹੈ ਬਲੀ॥
ਬਿਸੇਖ ਸੈਨ ਭਾਜ ਹੈ ਸਿਤੰ ਸਰੇਣ ਨਿਰਦਲੀ॥
ਕਿ ਆਨ ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਬਚਾਇ ਮੋਹ ਲੇਹਗੇ॥
ਦੁਰੰਤ ਘਾਟ ਅਉਘਟੇ ਕਿ ਦੇਖਨੈ ਨ ਦੇਹਗੇ॥੪੭॥੧॥

ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਜੂਝ ਜਾਣ ਨਾਲ ਵੀ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਸਦੀ ਕਿਰਪਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਸਵੈਦ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੁਖ ਅਤੇ ਕਸ਼ਟ ਦੀ ਸੈਨਾ ਭੱਜ ਖੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਦੁਖਦਾਇਕ ਹਾਲਤ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣੀ ਪਵੇਗੀ॥੪੭॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਪ੍ਰਤਿ ਆਗਿਆ ਵਾ ਪ੍ਰਥਮ ਅਵਤਾਰ ਬਾਲਮੀਕ, ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੪੭॥੧॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾ ਅਵਤਾਰ ਬਾਲਮੀਕ ਸਮਾਪਤ॥ ੪੭॥੧॥ ਚਲਦਾ॥

ਦੂਸਰਾ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ

ਰਿਸ਼ੀ ਕੱਸ਼ਪ ਜੀ

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ॥ ਪੁਨ ਧਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਕੱਸ਼ਪ ਵਤਾਰ ॥ ਸ੍ਰੁਤਿ ਕਰੇ ਪਾਠ ਤ੍ਰੀਅ ਬਰੀ ਚਾਰ ॥
ਮੈਥਨੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੀਨੀ ਪ੍ਰਗਾਸ ॥ ਉਪਜਾਇ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਸੁ ਬਾਸ ॥੧॥

ਫਿਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਕੱਸ਼ਪ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ (ਵੇਦਾਂ) ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਚਾਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਸੰਪੂਰਣ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸੇ ਤੋਂ ਦੇਵ ਅਤੇ ਦਾਨਵ ਪੈਦਾ ਹੋਏ॥੧॥

ਜੋ ਭਏ ਰਿਖ ਹ੍ਵੈ ਗੇ ਵਤਾਰ ॥ ਤਿਨ ਕੋ ਬਿਚਾਰ ਕਿੱਨੋ ਬਿਚਾਰ ॥
ਸ੍ਰੂਤ ਕਰੇ ਬੇਦ ਅਰੁ ਧਰੇ ਅਰਥ ॥ ਕਰ ਦਏ ਦੂਰ ਭੂਅ ਤੇ ਅਨਰਥ ॥ ੨ ॥

ਜਿਹੜੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਪੂਰਬਕ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਅਨਰਥ ਅਤੇ ਅਨਿਆਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ॥੨॥

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕੀਨ ਦੂਸਰ ਵਤਾਰ ॥ ਅਬ ਕਹੋ ਤੋਹਿ ਤੀਸਰ ਬਿਚਾਰ ॥
ਜਿਹ ਭਾਂਤਿ ਧਰਯੋ ਬਪੁ ਬ੍ਰਹਮ ਰਾਇ ॥ ਸਭ ਕਹਯੋ ਤਾਹਿ ਨੀਕੇ ਸੁਭਾਇ ॥ ੩ ॥ ੨ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਸਰਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਵਿਚਾਰ ਪੂਰਬਕ ਤੀਸਰੇ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਤੀਸਰੇ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਸਰੀਰ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਮੈਂ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ॥੩॥੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਦੁਤੀਯ ਅਵਤਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੱਸ਼ਪ ਸਮਾਪਤੰ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੩॥੨॥੫੦॥ ਅਫਜੂੰ

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅਵਤਾਰ ਕੱਸ਼ਪ ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩॥ ੨॥੫੦॥ ਚਲਦਾ॥

ਤੀਸਰਾ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ

ਰਿਸ਼ੀ ਸ਼ੁਕਰ ਜੀ

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ॥ ਪੁਨਿ ਧਰਾ ਤੀਸਰ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਰੂਪ॥ ਜਗਿ ਭਯੋ ਆਨ ਕਰਿ ਦੈਤ ਭੂਪ॥ ਤਬ ਦੇਵ ਬੰਸ ਪ੍ਰਚੁਰਜੋ ਅਪਾਰ॥ ਕੀਨੇ ਸੁ ਰਾਜ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਸੁਧਾਰਿ॥੧॥

ਤੀਸਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ਾਂਤ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਦੈਂਤਾ ਦੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਰਾਜੇ ਹੋਏ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੈਂਤਾ ਦਾ ਵੰਸ ਕਾਫੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਵਧਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ॥੧॥

ਬਡ ਪੁਤ੍ਰ ਜਾਨਿ ਕਿੱਨੀ ਸਹਾਇ॥ ਤੀਸਰ ਅਵਤਾਰ ਭਇਓ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਰਾਇ॥ ਨਿੰਦਾ ਬਿਯਾਜ ਉਸਤਤੀ ਕੀਨ॥ ਲਖਿ ਤਾਸ ਦੇਵਤਾ ਭਏ ਛੀਨ॥੨॥੩॥

ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਸਮਝਕੇ ਸ਼ੁਕਰਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਅਵਤਾਰ ਸ਼ੁਕਰਾਚਾਰੀਆ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਿੰਦਿਆਂ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਉਸਤੱਤੀ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੇਵਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਏ॥੨॥੩॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਅਵਤਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਰਾਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤ॥੨॥੩॥੫੨॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਅਵਤਾਰ ਸ਼ੁੱਕਰ ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨॥੩॥੫੨॥ ਚਲਦਾ॥

ਚੌਥਾ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ

ਰਿਸ਼ੀ ਬ੍ਰਹਸਪਤ ਜੀ

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ॥ ਮਿਲ ਦੀਨ ਦੇਵਤਾ ਲਗੇ ਸੇਵ॥ ਬੀਤੇ ਸੌ ਬਰਖ ਰੀਝੇ ਗੁਰਦੇਵ॥ ਤਬ ਧਰਾ ਰੂਪ ਬਾਚੇਸ ਆਨ॥ ਜੀਤਾ ਸੁਰੇਸ਼ ਭਈ ਅਸੁਰ ਹਾਨ॥੧॥

ਦੇਵਤੇ ਸੌ ਸਾਲ ਤਕ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਤਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਬ੍ਰਹਸਪਤ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇੰਦਰ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਹੋਈ॥੧॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਧਰਾ ਚਤੁਰਥ ਵਤਾਰ॥ ਜੀਤਾ ਸੁਰੇਸ਼ ਹਾਰੇ ਦਿਵਾਰ॥ ਉਠ ਦੇਵ ਸੇਵ ਲਾਗੇ ਸੁ ਸਰਬ॥ ਧਰ ਨੀਚ ਨੈਨ ਕਰਿ ਦੂਰ ਗਰਬ॥੨॥੪॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਚੋਥਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਜਿੱਤਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਹਾਰਨ ਲੱਗੇ। ਤਦ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆ ਨੇ ਆਪਣਾ ਘਮੰਡ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ॥੨॥੪॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਚਤੁਰਥ ਅਵਤਾਰ ਸਮਾਪਤ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨॥੪॥੫੪॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਚੋਥੇ ਅਵਤਾਰ ਬ੍ਰਸਪਤ ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨॥੪॥੫੪॥

ਪੰਜਵਾਂ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ

ਰਿਸ਼ੀ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਜੀ

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਰੇਤਾ ਬਿਤੀਤ ਜੁਗ ਦੁਆਪੁਰਾਨ॥ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਦੇਵ ਖੇਲੇ ਖਿਲਾਨ॥
ਜਬ ਭਯੋ ਆਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ॥ ਤਬ ਭਏ ਬਜਾਸ ਮੁਖ ਆਨ ਚਾਰ॥ ੧॥

ਜਦ ਤ੍ਰੇਤਾ ਜੁਗ ਬੀਤ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੁਆਪਰ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਤਾਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਲੀਲਾਵਾਂ ਖੇਡਦੇ ਹੋਏ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਵਿਆਸ ਮੁਨੀ ਜੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ॥ ੧॥

ਜੇ ਜੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੀਏ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇਵ॥ ਤੇ ਤੇ ਭਨੇ ਸੁ ਸਾਰਦਾ ਤੇਵ॥
ਅਬ ਕਹੋ ਤਉਨ ਸੰਛੇਪ ਠਾਨ॥ ਜਿਹ ਭਾਂਤ ਕੀਨ ਸ੍ਰੀ ਅਭਿਰਾਮ॥ ੨॥

ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਚਲਿੱਤਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਸਵਤੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਆਸ ਨੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ॥ ੨॥

ਜਿਹ ਭਾਂਤਿ ਕੱਥਿ ਕੀਨੋ ਪਸਾਰ॥ ਤਿਹ ਭਾਂਤਿ ਕਾਬਿ ਕਥਿ ਹੈ ਬਿਚਾਰ॥
ਕਹੋ ਜੈਸ ਕਾਬਜ ਕਹਿਯੋ ਬਿਯਾਸ॥ ਤਉਨੈ ਕਥਾਨ ਕੱਥੇ ਪ੍ਰਭਾਸ॥ ੩॥

ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਪੂਰਬਕ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ॥ ੩॥

ਜੇ ਭਏ ਭੂਪ ਭੂਅ ਮੋ ਮਹਾਨ॥ ਤਿਨਕੋ ਸੁਜਾਨ ਕੱਥਤ ਕਹਾਨ॥
ਕਹ ਲਗੇ ਤਾਸਿ ਕਿੱਜੈ ਬਿਚਾਰ॥ ਸੁਣਿ ਲੇਹੁ ਬੈਨ ਸੰਛੇਪ ਯਾਰ॥ ੪॥

ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਜਿੰਨੇ ਮਹਾਨ ਰਾਜੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਗੁਣਵਾਨ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਸੁਣ ਲਵੋ॥ ੪॥

ਜੇ ਭਏ ਭੂਪ ਤੇ ਕਹੇ ਬਜਾਸ॥ ਹੋਵਤ ਪੁਰਾਣ ਤੇ ਨਾਮ ਭਾਸ॥
ਮਨੁ ਭਯੋ ਰਾਜ ਮਹਿ ਕੋ ਭੂਆਰ॥ ਖੜਗਨ ਸਪੰਨ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ॥ ੫॥

ਬੀਤ ਚੁਕੇ ਰਾਜਿਆ ਬਾਰੇ ਵਰਣਨ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਪਤਾ ਪੁਰਾਣਾਂ

ਤੋਂ ਵੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤਿ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਰਾਜਾ ਮਨੁ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ॥੫॥

ਮਾਨਵੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕਿੰਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼॥ ਦਸ ਚਾਰ ਲੋਕ ਆਭਾ ਅਭਾਸ॥
ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ ਬਰਨੇ ਸੁ ਕਉਨ॥ ਸੁਣਿ ਸ੍ਰਵਣ ਕਿਤ ਹੁਇ ਰਹੈ ਮਉਨ॥੬॥

ਉਸ ਨੇ ਮਾਨਵੀ ਕਾਇਨਾਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਚੋਦਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ। ਉਸਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਕੋਣ ਵਰਣਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੬॥

ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨ॥ ਅਰਿ ਜੀਤ ਜੀਤ ਦਿੱਨੋ ਨਿਸ਼ਾਨ॥
ਮੰਡੇ ਮਹੀਪ ਮਾਵਾਸ ਖੇਤ॥ ਗੱਜੇ ਮਸਾਣ ਨੱਚੇ ਪਰੇਤ॥੭॥

ਉਹ ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਏ ਸਨ। ਉਸ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਚ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ॥੭॥

ਜਿਤੇ ਸੁਦੇਸ ਏਸੁਰ ਮਵਾਸ॥ ਕਿੱਨੇ ਖਰਾਬ ਖਾਨੇ ਖਵਾਸ॥
ਭੰਡੇ ਅਭੰਡ ਮੰਡੇ ਮਹੀਪ॥ ਦਿੱਨੇ ਨਿਕਾਰ ਛਿੱਨੇ ਸੁ ਦੀਪ॥੮॥

ਉਸ ਆਪਣੇ ਕਈ ਵਿਰੋਧੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤਿਆ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆ ਮੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਕਈ ਅਭੰਡਾਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਮੁਲਕ ਖੋਹ ਕੇ ਉਸ ਮੁਲਕ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ॥੮॥

ਖੰਡੇ ਸੁ ਖੇਤ ਖੂਨੀ ਖੜ੍ਹੀਯਾਣ॥ ਮੋਰੇ ਅਮੋਰ ਜੋਧਾ ਦੁਰਾਣ॥
ਚੱਲੇ ਅੱਚਲ ਮੰਡੇ ਅਮੰਡ॥ ਕਿੱਨੇ ਘਮੰਡ ਖੰਡੇ ਪ੍ਰਚੰਡ॥੯॥

ਕਈ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਖੱਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਆਪਣੇ ਖੰਡੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਅਮੋਲ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਖਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਚਲ ਅਤੇ ਸਥਿਰ ਯੋਧੇ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭੱਜ ਉਠੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਤੇ ਘੁਮੰਡੀ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੯॥

ਕਿੱਨੇ ਸੁ ਜੇਰ ਖੂਨੀ ਖੜ੍ਹੇਸ॥ ਮੰਡੇ ਮਹੀਪ ਮਾਵਾਸ ਦੇਸ॥
ਇਹ ਭਾਂਤ ਦੀਹ ਦੋਹੀ ਫਿਰਾਇ॥ ਮਾਨੀ ਸੁ ਮਾਨਿ ਮਨੁ ਰਾਜ ਗਾਇ॥੧੦॥

ਕਈ ਖੂਨੀ ਖੱਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਈ ਵਿਰੋਧੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਨੁ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਫਿਰ ਗਈ

ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਮਾਨ ਸਨਮਾਨ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਿਆ॥੧੦॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਦੀਹ ਕਰਿ ਦੇਸ ਰਾਜ॥ ਬਹੁ ਕਰੇ ਜੱਗਿ ਅਰੁ ਹੋਮ ਸਾਜ॥
ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਸ੍ਵਰਨ ਕਰਿਕੈ ਸੁ ਦਾਨ॥ ਗੋਦਾਨ ਆਦਿ ਬਿਧਵਤ ਸ਼ਿਨਾਨ॥ ੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਵਰਣ = ਸੋਨਾ। ਗੋਦਾਨ =ਗਊਦਾਨ

ਮਨੁ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਜਿੱਤ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਮ ਅਤੇ ਜੱਗ ਕੀਤੇ। ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਸੋਨਾ ਅਤੇ ਗਊਦਾਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤੇ॥੧੧॥

ਜੋ ਹੁਤੀ ਜੱਗ ਅਰੁ ਬੇਦ ਰੀਤ॥ ਸੋ ਕਰੀ ਸਰਬ ਨ੍ਰਿਪ ਲਾਇ ਪ੍ਰੀਤ॥
ਭੂਅ ਦਾਨ ਦਾਨ ਰਤਨਾਦਿ ਆਦਿ॥ ਤਿਨ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਲਿੱਨੇ ਸੁਵਾਦ॥ ੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੇਦ ਰੀਤ = ਵੇਦ ਮਰਿਆਦਾ। ਲਾਇ ਪ੍ਰੀਤ = ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ

ਜੋ ਵੀ ਵੇਦ ਮਰਿਆਦਾ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸੀ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਢੰਗ ਨਾਲ ਭੂਮੀ ਦਾਨ ਅਤੇ ਰਤਨ ਦਾਨ ਕੀਤੇ॥੧੨॥

ਕਰਿ ਦੇਸ ਦੇਸ ਇਮ ਨੀਤ ਰਾਜ॥ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਦਾਨ ਦੇ ਸਰਬ ਸਾਜ॥
ਹਸਤਾਦਿ ਦੱਤ ਬਾਜਾਦਿ ਮੇਧ॥ ਤੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਕਿੱਨੇ ਨ੍ਰਿਖੇਧ॥ ੧੩॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਧਾਂਕ ਬਿਠਾ ਕੇ ਉਸ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਦਾਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਅਸ਼ਵਮੇਧ ਜੱਗ ਆਦਿ ਵੀ ਕੀਤੇ॥੧੩॥

ਬਹੁ ਸਾਜ ਬਾਜ ਦਿੱਨੇ ਦਿਜਾਨ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਬਿੱਦਿਆ ਸੁਜਾਨ॥
ਖਟ ਚਾਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਰਟੰਤ॥ ਕੋਕਾਦਿ ਭੇਦ ਬੀਨਾ ਬਜੰਤ॥ ੧੪॥

ਉਸ ਅਨੇਕਾ ਸੱਜੇ ਸਜਾਏ ਘੋੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ, ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, ਚੌਹਾ ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੋਕਸ਼ਾਸ਼ਤਰ ਦੇ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਾਜ ਆਦਿ ਵਜਾਉਣ ਦੇ ਮਾਹਰ ਸਨ॥੧੪॥

ਘਨਸਾਰ ਘੋਰ ਘਸੀਅਤ ਗੁਲਾਬ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਮਦਤ ਡਾਰ ਚੂਵਤ ਸ਼ਰਾਬ॥
ਕਸ਼ਮੀਰ ਘਾਸ ਘੋਰਤ ਸੁਬਾਸ॥ ਉਘਟਤ ਸੁਗੰਧ ਮਹਕੰਤ ਅਵਾਸ॥ ੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਨਸਾਰ = ਚੰਦਨ। ਘਸੀਅਤ = ਘਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਗ ਮਦਤ

= ਕਸਤੂਰੀ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਘਾਸ = ਕੇਸਰ। ਅਵਾਸ =ਘਰ।

ਕਪੂਰ ਅਤੇ ਚੰਦਨ ਨੂੰ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਅਰਕ ਵਿਚ ਘੋਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਸਤੂਰੀ ਤੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਕੱਢਦੇ ਸਨ। ਕੇਸਰ ਨੂੰ ਜਦ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਘਰ ਸੁਗੰਧਤ ਹੋ ਕੇ ਮਹਿਕ ਉੱਠਦੇ ਸਨ॥੧੫॥

ਸੰਗੀਤ ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ ॥ ਤਾਗੜਦੰਗ ਤਾਲ ਬਾਜਤ ਮੁਚੰਗ ॥ ਬੀਨਾ ਸੁਬੇਣ ਬੰਸੀ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ॥ ਡਫ ਤਾਲ ਤੁਰੀ ਸਹਨਾਇ ਰਾਗ ॥ ਬਾਜੰਤ ਜਾਨ ਉਪਨਤ ਸੁਹਾਗ ॥ ੧੬ ॥

ਸੁਖ ਪੂਰਬਕ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਘਰ ਘਰ ਵੀਣਾ, ਬਾਂਸਰੀ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਡੱਫ, ਕੰਸੀਆਂ ਤੁਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਨਾਈਆਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ,ਸਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਮੰਗਲ ਮਈ ਰਾਗ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੬॥

ਕਹੂੰ ਤਾਲ ਤੂਰ ਬੀਨਾ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ॥ ਡਫ ਝਾਂਝ ਢੋਲ ਜਲ ਤਰ ਉਪੰਗ ॥ ਜਹ ਜਹ ਬਿਲੋਕ ਤਹ ਤਹ ਸੁਬਾਸ ॥ ਉੱਠਤ ਸੁਗੰਧ ਮਹਕੰਤ ਅਵਾਸ ॥ ੧੭।

ਪਦ ਅਰਥ = ਬਿਲੋਕ=ਵੇਖਣਾ। ਮਹਕੰਤ=ਮਹਿਕ। ਅਵਾਸ=ਘਰ।

ਕਿਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਵੀਣਾ ਅਤੇ ਤੁਰੀ ਦੀ ਤਾਲ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਡੱਫ, ਝਾਂਝ ਢੋਲ ਉਪੰਗ ਅਤੇ ਜਲ ਤ੍ਰੰਗ ਦੀ ਧੁੰਨ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਵੇਖੋ ਖੁਸ਼ਬੂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਘਰ ਸੁਗੰਧ ਨਾਲ ਮਹਿਕਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੭॥

ਹਰਿ ਬੋਲਮਨਾ ਛੰਦ॥ ਮਨੁ ਰਾਜ ਕਰਜੋ॥ ਦੁਖ ਦੇਸ ਹਰਜੋ॥ ਬਹੁ ਸਾਜ ਸੱਜੇ॥ ਸੁਨ ਦੇਵ ਲੱਜੇ॥੧੮॥੧॥

ਮਨੁ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਭ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਏਨਾ ਚੰਗਾ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸ਼ਲਾਘ ਸੁਣ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਲਜਿੱਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥੧੮॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ,ਪੰਚਮੋ ਅਵਤਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਆਸ ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਕੋ ਰਾਜ ਸਮਾਪਤ॥ ੧੮॥੧॥੭੨॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਅਵਤਾਰ ਵਿਆਸ ਮੁਨੀ ਅਤੇ ਮਨੁ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੮॥੧॥੭੨॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਪੰਜਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਰਿਖੀ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਆ। ਜਦ ਤ੍ਰੇਤਾ ਯੁਗ ਬੀਤ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੁਆਪਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਨੇ ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਥੇ ਉਸ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਮਨੁ ਰਾਜੇ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ

ਹਨ। ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਤਾਕਤਵਾਰ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸੀ। ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਭ ਰਾਜੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਏ ਸਨ। ਉਹਨੇ ਬਹੁਤ ਜੱਗ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਨ। ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਉੱਠਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਬੂਆਂ ਦੀ ਮਹਿਕ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਮਨੁ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਲ ਖਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਜ ਉਸਦਾ ਨਾਮੋ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ।

(੨) ਪ੍ਰਿਥ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ ਕੱਹ ਲਾਗ ਗਨੋ ਨ੍ਰਿਪ ਜੌਨ ਭਏ॥ ਪ੍ਰਭ ਜੋਤਹਿ ਜੋਤ ਮਿਲਾਇ ਲਏ॥
ਪੁਨ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਿਥਰਾਜ ਪ੍ਰਿਥੀਸ ਭਯੋ॥ ਜਿਨ ਬਿੱਪਨ ਦਾਨ ਦੁਰੰਤ ਦਯੋ॥੧੯॥

ਕਿੰਨੇ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਗਿਣਤੀ ਕਰਾਂ ? ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੋਤ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਪਤੀ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਿਥ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ॥੧੯॥

ਦਲੁ ਲੈ ਦਿਨ ਏਕ ਸ਼ਿਕਾਰ ਚੜੇ॥ ਬਨਿ ਨਿਰਜਨ ਮੋ ਲਖਿ ਬਾਘ ਬੜੇ॥
ਤਹ ਨਾਰ ਸੁਕੁੰਤਲ ਤੇਜ ਧਰੇ॥ ਸਸਿ ਸੂਰਜ ਕੀ ਲਖਿ ਕ੍ਰਾਂਤ ਹਰੇ॥੨੦॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਗ਼ੈਰ ਆਬਾਦ ਵਣ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਲਈ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ, ਉਥੇ ਉਸ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬਾਘ ਵੇਖੇ, ਉਥੇ ਉਸ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਨਾਰੀ ਵੇਖੀ ਜਿਸ ਦੇ ਤੇਜ ਅੱਗੇ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੀ ਫਿੱਕਾ ਫਿੱਕਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ॥੨੦॥

ਹਰਿ ਬੋਲਮਨਾ ਛੰਦ॥

ਤਹ ਜਾਤ ਭਏ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਘਾਤ ਕਏ॥ ਇਕ ਦੇਖ ਕੁਟੀ॥ ਜਨੁ ਜੋਗ ਜੁਟੀ॥੨੧॥

ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਰਾਜਾ ਉਥੇ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਉਸ ਇਕ ਕੁਟਿਆ ਵੇਖੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਜੋਗ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ॥੨੧॥

ਤਹ ਜਾਤ ਭਯੋ॥ ਸੰਗ ਕੋ ਨ ਲਯੋ॥ ਲਖਿ ਨਾਰ ਖਰੀ॥ ਰਸ ਰੀਤ ਭਰੀ॥੨੨॥

ਉਹ ਇੱਕਲਾ ਹੀ ਕੁਟਿਆ ਵਿਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਲਿਆ, ਉਥੇ ਉਸ ਇਕ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਔਰਤ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ॥੨੨॥

ਅਤਿ ਸੋਭਤ ਹੈ॥ ਲਖਿ ਲੋਭਤ ਹੈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਪੇਖੀ ਜਬੈ॥ ਚਿਤ ਚਉਕ ਤਬੈ॥੨੩॥

ਉਸਦੀ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਨ ਲਲਚਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਸਾਰ

****

ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਨ ਚੌਂਕ ਉੱਠਿਆ॥੨੩॥

ਇਹ ਕਉਨ ਜਈ॥ ਜਨ ਰੂਪ ਮਈ॥ ਛਬਿ ਦੇਖ ਛਕਜੋ॥ ਚਿਤ ਚਾਇ ਚਕਜੌ॥ ੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਈ=ਪੁੱਤਰੀ। ਛਕਯੋ=ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਰੂਪਵੰਤ ਇਸਤਰੀ ਕਿਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖਕੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇ ਕਰਾਰ ਹੋ ਗਿਆ॥੨੪॥

ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਹ ਗਹੀ॥ ਤ੍ਰੀਅ ਮੋਨ ਰਹੀ॥ ਰਸ ਰੀਤ ਰਚਜੋ॥ ਦੁਹੂੰ ਮੈਨ ਮਚਜੋ॥ ੨੫॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਦੀ ਬਾਹ ਫੜ ਲਈ, ਪਰ ਉਹ ਲੜਕੀ ਚੁਪ ਹੀ ਰਹੀ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਰੰਗੇ ਗਏ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਉਤੇ ਕਾਮ ਦੇਵ ਨੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ ਭਾਵ ਦੋਵੇਂ ਕਾਮਸਕਤ ਹੋ ਗਏ॥੨੫॥

ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਭਜੀ॥ ਨਿਸ ਲੌ ਨ ਤਜੀ॥ ਦੋਊ ਰੀਝ ਰਹੇ ॥ ਨਹਿ ਜਾਤ ਕਹੇ॥ ੨੬॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਤ ਪੈਣ ਤਕ ਉਸਨੂੰ ਨ ਛੱਡਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੀਝ ਪਏ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ॥੨੬॥

ਰਸ ਰੀਤ ਰਚਜੋ॥ ਕਲ ਕੇਲ ਮਚਯੋ॥ ਅਮਿਤਾਸਨ ਦੇ॥ ਸੁਖ ਰਾਸਨ ਸੇ॥ ੨੭॥

ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਬਣਾ ਕੇ ਉਹ ਸੁਖ ਪੂਰਬਕ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੨੭॥

ਲਲਤਾਸਨ ਲੈ॥ ਬਿਬਧਾਸਨ ਕੈ॥ਲਲਨਾਰੁ ਲਲਾ॥ ਕਰਿ ਕਾਮ ਕਲਾ॥ ੨੮॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਲਤ ਆਸਣ ਬਣਾਇਆ ਫਿਰ ਕਈ ਹੋਰ ਆਸਣ ਬਣਾਕੇ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਨੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ॥੨੮॥

ਕਰਿ ਕੇਲ ਉਠੀ॥ ਮਧ ਪਰਨ ਕੁਟੀ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਤ ਭਯੋ॥ ਤਿਹ ਗਰਭ ਰਹਿਯੋ॥ ੨੯॥

ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਉੱਠ ਗਈ ਅਤੇ ਕੁਟਿਆ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ। ਰਾਜਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਕੁੰਤਲਾ ਨੂੰ ਗਰਭ ਠਹਿਰ ਗਿਆ॥੨੯॥

ਦਿਨ ਕੈਕ ਗਏ॥ ਤਿਨ ਭੂਰ ਜਏ॥ ਤਨ ਕਊਚ ਧਰੇ॥ ਸਸਿ ਸੋਭ ਹਰੇ॥ ੩੦॥

ਜਦ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਕੁੰਤਲਾ ਨੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕਵਚ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਉਹ ਚੰਦ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਸੋਹਣਾ ਸੀ॥੩੦॥

ਜਨ ਜ੍ਵਾਲ ਦਵਾ॥ ਅਸਤੇਜ ਭਵਾ॥ ਰਿਖ ਜੌਨ ਪਿਖੈ॥ ਚਿਤ ਚਉਕ ਚਕੈ॥ ੩੧॥

ਉਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਤੇਜ ਦਾਵਾਨਲ ਵਰਗਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਰਿਖੀ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਸੀ, ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥ ੩੧॥

ਸਿਸ ਸਜਾਨ ਭਯੋ॥ ਕਰਿ ਸੰਗ ਲਯੋ॥ ਚਲਿ ਆਵ ਤਹਾਂ॥ ਤਿਹ ਤਾਤ ਜਹਾਂ॥ ੩੨॥

ਜਦ ਬੱਚਾ ਸਿਆਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਜਿਥੇ ਉਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਪਿਤਾ ਰਾਜਾ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸੀ॥ ੩੨॥

ਨ੍ਰਿਪ ਦੇਖ ਜਬੈ॥ ਕਰਿ ਲਾਜ ਤਬੈ॥ਯਹ ਮੋ ਨ ਸੂਅੰ॥ ਤ੍ਰੀਅ ਕੌਨ ਤੂਅੰ॥ ੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਪ=ਰਾਜਾ। ਸੂਅੰ=ਬੱਚਾ।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਲੱਜਿਤ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹੇ ਇਸਤਰੀ ਤੂੰ ਕੌਣ ਏਂ॥ ੩੩॥

ਤ੍ਰੀਯੋ ਬਾਚ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਤਿ॥ ਹਰਿ ਬੋਲਮਨਾ ਛੰਦ॥

ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਰ ਸੁਈ॥ ਤੁਮ ਜੌਨ ਭਜੀ॥ਮਧ ਪਰਨ ਕੁਟੀ॥ ਤਹ ਕੇਲ ਠਟੀ॥ ੩੪॥

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਮੈਂ ਉਹੀ ਇਸਤਰੀ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਣ ਕੁਟੀਆਂ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਸੀ॥ ੩੪॥

ਤਬ ਬਾਚ ਦੀਯੋ॥ ਅਬ ਭੂਲ ਗਯੋ॥ ਤਿਸ ਚਿੱਤ ਕਰੋ॥ ਮੁਹਿ ਰਾਜ ਬਰੋ॥ ੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਚ=ਬਚਨ। ਚਿੱਤ=ਯਾਦ, ਚੇਤਾ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬਚਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹੋ। ਉਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੋ॥ ੩੫॥

ਤਬ ਕਾਹਿ ਭਜੋ॥ ਅਬ ਮੋਹਿ ਤਜੋ॥ ਇਹ ਪੁਤ੍ਰ ਤੁਅੰ॥ ਸੁਨ ਸਾਚ ਨ੍ਰਿਪੰ॥ ੩੬॥

ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜੇ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਰਹੇ ਹੋ। ਇਹ ਪੁੱਤਰ ਤੁਹਾਡਾ ਹੈ, ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਮੇਰੀ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਵੋ॥ ੩੬॥

ਨਹੀਂ ਸ੍ਰਾਪ ਤੁਝੈ॥ ਭਜ ਕੈਬ ਮੁਝੈ॥ ਅਬ ਤੋ ਨ ਤਜੋ॥ ਨਹੀ ਲਾਜ ਲਜੋ॥ ੩੭॥

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਵਾਂਗੀ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਛੱਡੋ ਅਤੇ ਲਜਿੱਤ ਨ ਹੋਵੋ॥ ੩੭॥

ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਚ ਤ੍ਰੀਯਾ ਸੋ॥

ਕੋਈ ਚਿੰਨ ਬਤਾਉ॥ ਕਿ ਬਾਤ ਦਿਖਾਉ॥ ਕਹਿ ਯੌਂ ਨ ਭਜੋ॥ ਨਹਿ ਨਾਰ ਲਜੋ॥ ੩੮॥

ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਜਾਂ ਗੱਲ ਦੱਸ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੩੮॥

ਇਕ ਮੁਦ੍ਰਕ ਲੈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਕੈ ਕਰਿ ਦੈ॥ ਇਹ ਦੇਖ ਭਲੇ॥ ਕਸ ਹੇਰ ਤਲੇ॥ ੩੯॥

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲੀ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮੁੰਦਰੀ ਲਾਹ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਖ ਲਵੋ, ਹੁਣ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਕਿਉਂ ਵੇਖਦੇ ਹੋ ?॥ ੩੯॥

ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਨ ਗਏ॥ ਪਹਿਚਾਨ ਭਏ॥ ਤਬ ਤਉਨ ਬਰੀ॥ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਭਰੀ॥ ੪੦॥

ਰਾਜਾ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝ ਗਿਆ ਤੇ ਸਕੁੰਤਲਾ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਚਾਣ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ॥ ੪੦॥

ਸਿਸ ਸਾਤ ਭਏ॥ ਰਸ ਰੂਪ ਰਏ॥ ਅਮਿਤੋਜ ਬਲੀ॥ ਦਲ ਦੀਹ ਦਲੀ॥ ੪੧॥

ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੱਤ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਬਹੁਤ ਤੇਜਵਾਨ, ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ॥ ੪੧॥

ਹਨਿ ਭੂਪ ਬਲੀ॥ ਜਿਣਿ ਭੂਮ ਥਲੀ॥ ਰਿਖ ਬੋਲ ਰਜੀ॥ ਬਿਧ ਜੱਗ ਸਜੀ॥ ੪੨॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਾਂਬਲੀ ਰਾਜਿਆ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜਿਤਿਆ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਜੱਗ ਕੀਤਾ॥ ੪੨॥

ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਰੇ॥ ਅਰਿ ਪੁੰਜ ਹਰੇ॥ ਅਤਿ ਸੂਰ ਮਹਾਂ॥ ਨਹਿ ਔਰ ਲਹਾਂ॥ ੪੩॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਭ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੂਰਬੀਰ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ॥ ੪੩॥

ਅਤਿ ਜੋਤ ਲਸੈ॥ ਸਸਿ ਕ੍ਰਾਂਤ ਕਸੈ॥ਦਿਸ ਚਾਰ ਚਕੀ॥ ਸੁਰ ਨਾਰ ਛਕੀ॥ ੪੪॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਭਾ ਅਤੇ ਚਮਕ ਚੰਦ ਵਰਗੀ ਸੀ। ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆ ਦੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੪੪॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ॥ ਗਾਰਿ ਗਾਰਿ ਅਖਰਬ ਗਰਬਿਨ ਮਾਰ ਮਾਰ ਨਰੇਸ਼॥
ਜੀਤ ਜੀਤ ਅਜੀਤ ਰਾਜਨ ਛੀਨ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ॥
ਟਾਰ ਟਾਰ ਕਰੋਰ ਪੱਬਯ ਦੀਨ ਉਤਰ ਦਿਸਾਨ॥
ਸਪਤ੍ਰ ਸਿੰਧੁ ਭਏ ਧਰਾ ਪਰ ਲੀਕ ਚਕ੍ਰ ਰਥਾਨ॥ ੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਾਰਿ ਗਾਰਿ=ਗਾਲ੍ਹ ਗਾਲ੍ਹ। ਗਰਬਿਨ=ਹੰਕਾਰੀ। ਟਾਰ ਟਾਰ=ਹਟਾ ਹਟਾ।

ਪਬੱਯ=ਪਰਬਤ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਹੰਕਾਰੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ ਗਾਲ੍ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਜਿਤ ਰਾਜਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਖੋਹ ਲਏ। ਕਰੋੜਾਂ ਪਰਬਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੱਥਾਂ ਦੇ ਪਹੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲਕੀਰਾਂ ਬਣੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਬਣ ਗਏ॥੯੫॥

ਗਾਹਿ ਗਾਹਿ ਅਗਾਹਿ ਦੇਸਨ ਬਾਹਿ ਬਾਹਿ ਹਥਿਯਾਰ॥
ਤੋਰ ਤੋਰ ਅਤੋਰ ਭੂਦ੍ਰਕ ਦੀਨ ਉੜ੍ਹ ਟਾਰ॥
ਦੇਸ਼ ਔਰ ਬਿਦੇਸ਼ ਜੀਤ ਬਿਸੇਖ ਰਾਜ ਕਮਾਇ॥
ਅੰਤ ਜੋਤ ਸੁ ਜੋਤ ਸੋ ਮਿਲਿ ਜਾਤਿ ਭੀ ਪ੍ਰਿਥਰਾਇ॥੯੬॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਧ੍ਰਕ=ਪਹਾੜ

ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਕੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਘੁੰਮ ਘੁੰਮਾਕੇ, ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਤੋੜ ਕੇ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਸ਼ਾ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰ ਕੇ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਿਥੁ ਦੀ ਜੋਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਈ॥੯੬॥੨॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਇਸ ਕਥਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਥੁ ਰਾਜੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਜਦ ਉਹ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਣ ਕੁਟੀਆਂ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਮੇਲ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਵੇਖਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭੈਅ ਰਹਿਤ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਰਾਜਾ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼ਕੁੰਲਤਾ ਨੂੰ ਗਰਭ ਠਹਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥੁ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਥੁ ਜਾਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਕੁੰਲਤਾ ਬੜੇ ਸੂਰਬੀਰ ਸੱਤਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੰਤ ਪ੍ਰਿਥੁ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਲ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਬੇਸ਼ਕ ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਹੋਂਵੇ, ਮੌਤ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ।

ਇਤਿ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਵਤਾਰ, ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਿਥੁ ਕੋ ਰਾਜ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੯੬॥੨॥੧੦੦॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਵਤਾਰ, ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਿਥ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ ੯੬॥ ੨ ॥੧੦੦ ॥ਚਲਦਾ ॥

(੩) ਰਾਜਾ ਭਰਤ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ

ਜਾਨਿ ਅੰਤ ਸਮੋ ਭਯੋ ਪ੍ਰਿਥੀਰਾਜ ਰਾਜ ਵਤਾਰ॥
ਬੋਲਿ ਸਰਬ ਸਿਮ੍ਰਿਧਿ ਸੰਪਤਿ ਮਿਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਕੁਮਾਰ॥
ਸਪਤ ਦੀਪ ਸੁ ਸਪਤ ਪੁਤ੍ਰਨਿ ਬਾਟ ਦੀਨ ਤੁਰੰਤ॥
ਸਪਤ ਰਾਜ ਕਰੈ ਲਗੈ ਸੁਤ ਸਰਬ ਸੋਭਾਵੰਤ॥੪੭॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰਿਥੂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਦ ਉਸ ਸਾਰੀ ਸੰਪਤੀ, ਮਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਸੱਤੇ ਦੀਪ ਉਸ ਤੁਰੰਤ ਆਪਣੇ ਸੱਤਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ੋਭਾਵਾਨ ਪੁੱਤਰ ਸੱਤਾਂ ਦੀਪਾਂ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੪੭॥

ਸਪਤ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰੈ ਲਗੈ ਸਿਰਸਪਤ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ॥
ਸਪਤ ਇੰਦ੍ਰ ਪਰੇ ਧਰਾ ਪਰਿ ਸਪਤ ਜਾਨ ਵਤਾਰ॥
ਸਰਬ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਧਰੀ ਸਭੈ ਮਿਲ ਬੇਦ ਰੀਤ ਬਿਚਾਰ॥
ਦਾਨ ਅੰਸ ਨਿਕਾਰ ਲੀਨੀ ਅਰਥ ਸ੍ਵਰਥ ਸੁਧਾਰ॥੪੮॥

ਸੱਤ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਉਤੇ ਸੱਤ ਛੱਤਰ ਝੁਲਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸੱਤ ਇੰਦਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਬਿਰਾਜੇ ਹੋਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਮਿਰਿਆਦਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦਾਨ ਦੇ ਮਹਤਵ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ॥੪੮॥

ਖੰਡ ਖੰਡ ਅਖੰਡ ਉਰਬੀ ਬਾਟ ਲੀਨ ਕੁਮਾਰ॥
ਸਪਤਦੀਪ ਭਏ ਪੁਨਿਰ ਨਵਖੰਡ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰ॥
ਜੇਸਟ ਪੁਤ੍ਰ ਧਰੀ ਧਰਾ ਤਿਹ ਭਰਥ ਨਾਮ ਬਖਾਨ॥
ਭਰਥ ਖੰਡ ਬਖਾਨ ਹੀ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਨਿਦਾਨ॥੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਰਬੀ=ਧਰਤੀ। ਜੇਸਟ=ਵੱਡਾ । ਬਖਵਾਨ=ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਨ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਕਰ ਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲਏ। ਸੱਤਾਂ ਦੀਪਾਂ ਤੋਂ ਫਿਰ ਨੌਂ ਦੀਪ ਹੋ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੌ ਨਾਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਂ

ਭਰਥ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਆਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਦੀਪ ਭਰਥ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਭਰਥ ਖੰਡ ਰਖਿਆ ਗਿਆ॥ ੪੯॥

ਕਉਨ ਕਉਨ ਕਹੈ ਕਬੈ ਕਵਿ ਨਾਮ ਠਾਮ ਅਨੰਤ॥
ਬਾਟਿ ਬਾਟਿ ਸਭੋ ਲਏ ਨਵਖੰਡ ਦੀਪ ਦੁਰੰਤ॥
ਠਾਮ ਠਾਮ ਭਏ ਨਰਾਧਿਪ ਠਾਮ ਨਾਮ ਅਨੇਕ॥
ਕਉਨ ਕਉਨ ਉਚਾਰੀਐ ਕਰਿ ਸੂਰ ਸਰਬ ਬਿਬੇਕ॥ ੫੦॥

ਕਿੰਨਾਂ ਕਿੰਨਾਂ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਰਣਨ ਕਰੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਨਵ ਖੰਡ ਦੀਪਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲਿਆ। ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਹੋਏ ਅਤੇ ਅਕਲ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਸਮਰਥਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸ ਕਿਸ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ॥ ੫੦॥

ਸਪਤ ਦੀਪਨ ਸਪਤ ਭੂਪ ਭੁਗੈ ਲਗੈ ਨਵਖੰਡ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਸੋ ਫਿਰੇ ਅਸਿ ਬਾਂਧ ਜੋਧ ਪ੍ਰਚੰਡ॥
ਦੀਹ ਦੀਹ ਅਜੀਹ ਦੇਸਨਿ ਨਾਮ ਆਪਿ ਭਨਾਇ॥
ਆਨ ਜਾਨ ਦੁਤੀ ਭਏ ਛਿਤ ਦੂਸਰੇ ਹਰਿ ਰਾਇ॥ ੫੧॥

ਸੱਤਾਂ ਦੀਪ ਅਤੇ ਨੌਂ ਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਭੋਗਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਉਹ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਰੂਪ ਹੋਣ॥ ੫੧॥

ਆਪ ਆਪਸ ਮੈ ਸਭੇ ਸਿਰ ਅੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਫਿਰਾਇ॥
ਜੀਤ ਜੀਤ ਅਜੀਤ ਜੋਧਨ ਰੋਹ ਕ੍ਰੋਹ ਕਮਾਇ॥
ਝੂਠ ਸਾਚ ਅਨੰਤ ਬੋਲ ਕਲੋਲ ਕੇਲ ਅਨੇਕ॥
ਅੰਤਕਾਲ ਸਭੈ ਭਛੈ ਜਗ ਛਾਡੀਆ ਨਹਿ ਏਕ॥ ੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ=ਛੱਤਰ। ਭਛੈ=ਖਾ ਗਿਆ।

ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਛੱਤਰ ਝੁਲਾਏ ਅਤੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਅਜਿਤ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿੱਤਦੇ ਰਹੇ। ਸੱਚ ਅਤੇ ਝੂਠ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਅੰਤ ਕਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਖਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ॥ ੫੨॥

ਆਪ ਅਰਥ ਅਨਰਥ ਅਪਰਥ ਸਮਰਥ ਕਰਤ ਅਨੰਤ॥
ਅੰਤ ਹੋਤ ਠਟੀ ਕਛੂ ਪ੍ਰਭ ਕੋਟ ਕਜੋਂ ਨ ਕਰੰਤ॥
ਜਾਨ ਬੂਝ ਪਰੰਤ ਕੂਪ ਲਹੰਤ ਮੂੜ ਨ ਭੇਵ॥
ਅੰਤ ਕਾਲ ਤਬੈ ਬਚੈ ਜਬ ਜਾਨ ਹੈ ਗੁਰਦੇਵ ॥੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰਥ=ਵਾਸਤੇ। ਅਪਰਥ=ਦੂਜਿਆਂ ਵਾਸਤੇ। ਅਨਰਥ=ਜ਼ੁਲਮ। ਗੁਰਦੇਵ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ

ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਖਾਤਰ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਪ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਮਿਰਤੂ ਪਾਸੋਂ ਉਹ ਤਦ ਹੀ ਬਚੇਗਾ ਜੇ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਵੇਗਾ॥੫੩॥

ਅੰਤ ਹੋਤ ਠਟੀ ਭਲੀ ਪ੍ਰਭ ਮੂੜ ਲੋਗਨ ਜਾਨ॥
ਆਪ ਅਰਥ ਪਛਾਨ ਹੀ ਤਜ ਦੀਹ ਦੇਵ ਨਿਧਾਨ॥
ਧਰਮ ਜਾਨ ਕਰੰਤ ਪਾਪਨ ਯੌ ਨ ਜਾਨਤ ਮੂੜ॥
ਸਰਬ ਕਾਲ ਦਇਆਲ ਕੋ ਕਹ ਪ੍ਰਯੋਗ ਗੂੜ ਅਗੂੜ॥੫੪॥

ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਤ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਜਿੱਤ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੂਰਖ ਪਰਮ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਵਾਰਥ ਨੂੰ ਹੀ ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਏਨਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਗੂੜ ਅਗੂੜ ਰਹਿਸ ਹੈ॥੫੪॥

ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਪਛਾਨ ਹੀ ਕਰਿ ਪੁੰਨ ਕੀ ਸਮ ਪਾਪ॥
ਪਰਮ ਜਾਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਾਪਨ ਜਪੈ ਲਾਗ ਕੁਜਾਪ॥
ਸਿੱਧ ਠਉਰ ਨ ਮਾਨਹੀ ਬਿਨ ਸਿੱਧ ਠਉਰ ਪੂਜੰਤ॥
ਹਾਥ ਦੀਪਕੁ ਲੈ ਮਹਾ ਪਸੁ ਮਧਿ ਕੂਪ ਪਰੰਤ॥੫੫॥

੧ ਇਹ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਪਾਪ ਨੂੰ ਪੁੰਨ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਨੂੰ ਪਾਪ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਪਵਿਤਰ ਨੂੰ ਅਪਵਿਤਰ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੂਰਖ ਜੀਵ ਚੰਗੇ ਥਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੰਨਦਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਭੈੜੇ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੀਵਾ

ਲੈ ਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਜਾ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ॥੫੫॥

ਸਿੱਧ ਠਉਰ ਨ ਮਾਨਹੀ ਅਨਸਿੱਧ ਪੂਜਤ ਠਉਰ॥
ਕੈਕ ਦਿਵਸ ਚਲਾਹ ਜੇ ਜੜ ਭੀਤ ਕੀ ਸੀ ਦਉਰ॥
ਪੰਖ ਹੀਨ ਕਹਾਂ ਉਡੈ ਅਰ ਨੈਨ ਹੀਨ ਨਿਹਾਰ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੀਨ ਜੁ ਧਾਨ ਪੈਠਬ ਅਰਥ ਹੀਨ ਬਿਚਾਰ॥੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਠਉਰ=ਸਥਾਨ। ਪੰਖ ਹੀਨ=ਪਰਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ। ਨਿਹਾਰ=ਵੇਖੇ

ਪਵਿਤਰ ਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨ ਮੰਨਕੇ ਇਹ ਅਪਵਿਤਰ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੌੜ ਮੂਰਖ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਦੌੜ ਸਕੇਗਾ। ਖੰਭਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਵੇਂ ਉੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਵੇਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਸਤਰ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਲੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਅਰਥ ਸਮਝੇ ਬਗੈਰ ਉਸ ਉਤੇ ਕਿਵੇਂ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ॥੫੬॥

ਦਰਬ ਹੀਨ ਬਪਾਰ ਜੈਸਕ ਅਰਥ ਬਿਨ ਇਸ ਲੋਕ॥
ਆਂਖ ਹੀਨ ਬਿਲੋਕਬੋ ਜਗਿ ਕਾਮ ਕੇਲ ਅਕੋਕ॥
ਗਿਆਨ ਹੀਨ ਸੁ ਪਾਠ ਗੀਤਾ ਬੁੱਧ ਹੀਨ ਬਿਚਾਰ॥
ਹਿੱਮਤ ਹੀਨ ਜੁ ਧਾਨ ਜੂਝਬ ਕੇਲ ਹੀਨ ਕੁਮਾਰ॥੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਰਬ ਹੀਨ=ਧਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ। ਬੁੱਧ ਹੀਣ=ਅਕਲ ਤੋਂ ਬਗੈਰ।

ਧਨ ਹੀਣ ਹੋ ਕੇ ਵਪਾਰ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨੇਤਰ ਹੀਣ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਮ ਕਲੋਲਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਹੀਣ ਹੋ ਕੇ ਗੀਤਾ ਦਾ ਪਾਠ ਕਿਵੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਹੀਣ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਮਤ ਹੀਣ ਹੋ ਕੇ ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੫੭॥

ਕਉਨ ਕਉਨ ਗਨਾਈਐ ਜੇ ਭਏ ਭੂਪ ਮਹੀਪ॥
ਕਉਨ ਕਉਨ ਸੁ ਕੱਥੀਐ ਜਗਿ ਕੇ ਸੁਦੀਸ ਅਦੀਪ॥
ਜਾਸ ਕੀ ਨ ਗਨੈ ਵਹੈ ਇਮ ਔਰ ਕੀ ਨਹੀਂ ਸ਼ਕਤ॥
ਯੌ ਨ ਐਸ ਪਹਚਾਨੀਐ ਬਿਨ ਤਾਸ ਕੀਏ ਭਗਤ॥੫੮॥੩॥

ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ

ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਦੀਪ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਖੰਡ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ॥੫੮॥੩॥

ਇਤਿ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਪ ਅਵਤਾਰ, ਰਾਜਾ ਭਰਥ ਕੇ ਰਾਜ ਸਮਾਪਤ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ ੫੮॥ ੩॥ ੧੧੨॥ਅਫਜੂੰ ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਪ ਅਵਤਾਰ, ਰਾਜਾ ਭਰਥ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ ੫੮॥ ੩ ॥੧੧੨ ॥ਚਲਦਾ ॥

(੪) ਰਾਜਾ ਸੱਗਰ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ॥

ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਭਏ ਜਿਤੇ ਇਹ ਭੂਮ ਆਨ ਨਰੇਸ॥
ਤਉਨ ਤਉਨ ਉਚਾਰ ਹੋ ਤੁਮਰੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅਸੇਸ॥
ਭਰਥ ਰਾਜ ਬਿਤੀਤ ਭੇ ਭਏ ਰਾਜ ਸਾਗਰ ਰਾਜ॥
ਰੁਦ੍ਰ ਕੀ ਤਪਸਾ ਕਰੀ ਲੀਅ ਲੱਛ ਸੁਤ ਉਪਰਾਜਿ॥੫੯॥

ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਜਿੰਨੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਠ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਭਰਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜਾ ਸੱਗਰ ਹੋਏ ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਲੱਖ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ॥੫੯॥

ਚਕ੍ਰ ਚਕ੍ਰ ਧੁਜਾ ਗਦਾ ਭ੍ਰਿਤ ਸਰਬ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ॥
ਲੱਛ ਰੂਪ ਧਰੇ ਮਨੋ ਜਗਿ ਆਨ ਮੈਨ ਸੁ ਧਾਰ॥
ਬੇਖ ਬੇਖ ਬਨੇ ਨਰੇਸ਼ ਸੁ ਜੀਤ ਦੇਸ ਅਸੇਸ॥
ਦਾਸ ਭਾਵ ਸਭੈ ਧਰੇ ਮਨ ਜਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਨਰੇਸ॥੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੱਛ=ਲੱਖ। ਮੈਨ=ਕਾਮਦੇਵ। ਨਰੇਸ਼=ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਚਕਰ, ਧੁਜਾ ਅਤੇ ਗਦਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਲੱਗਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਇਕ ਲੱਖ ਰੂਪ ਬਣਾ ਲਏ ਹੋਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈਆਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਸ ਹੋ ਗਏ॥੬੦॥

ਬਾਜਮੇਧ ਕਰੈ ਲਗੇ ਹਯ ਸਾਲਿ ਤੇ ਹਯ ਚੀਨ॥

ਬੋਲ ਬੋਲ ਅਮੋਲ ਰਿੱਤੁਜ ਮੰਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਬੀਨ॥
ਸੰਗ ਦੀਨ ਸਮੂਹ ਸੈਨਾ ਬਜੂਹ ਬਜੂਹ ਬਨਾਇ॥
ਜਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਫਿਰੈ ਲਗੇ ਸਿਰ ਅਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇ॥੬੧॥

ਰਾਜਾ ਸਗਰ ਨੇ ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘੋੜ ਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਇਕ ਵਧੀਆਂ ਘੋੜਾ ਚੁਣਿਆ। ਸਿਆਣੇ ਮੰਤਰੀਆਂ, ਮਿੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਗ ਬਣਾ ਕੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਤੋਰ ਦਿੱਤੇ ਜਿਹੜੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗੇ॥੬੧॥

ਜੋਤ ਪਤ੍ਰ ਲਹਜੋ ਜਹਾਂ ਤਹੱ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਭੇ ਸਭ ਚੂਰ॥
ਛੋਡਿ ਛੋਡਿ ਭਜੇ ਨਰੇਸ਼ਨ ਛਾਡ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕਰੂਰ॥
ਡਾਰ ਡਾਰ ਸਨਾਹਿ ਸੂਰ ਤ੍ਰੀਯਾਨ ਭੇਸ ਸੁਧਾਰ॥
ਭਾਜਿ ਭਾਜਿ ਚਲੇ ਜਹਾ ਤਹੱ ਪੁਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਬਿਸਾਰ॥੬੨॥

ਘੋੜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਗਈ ਉਥੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਚੂਰ ਚੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ਸਤਰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਸੂਰਮੇ ਕਵਚ ਲਾਹ ਕੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਭੱਜ ਗਏ॥੬੨॥

ਗਾਜਿ ਗਾਜਿ ਗਜੇ ਗਦਾ ਧਰਿ ਭਾਜਿ ਭਾਜਿ ਸੁ ਭੀਰ॥
ਸਾਜ ਬਾਜ ਤਜੇ ਭਜੇ ਬਿਸੰਭਾਰ ਬੀਰ ਸੁ ਧੀਰ॥
ਸੂਰਬੀਰ ਗਜੇ ਜਹਾਂ ਤਹ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਚਾਇ॥
ਜੀਤ ਜੀਤ ਲਏ ਸੁ ਦੇਸਨ ਜੈਤ ਪਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇ॥੬੩॥

ਗਦਾ ਧਾਰੀ ਗੱਜਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਕਾਇਰ ਡਰਪੋਕ ਭੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਆਪਣਾ ਸਾਜ ਬਾਜ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਉਹ ਸੂਰਬੀਰ ਅਸਤਰ ਸਸ਼ਤਰ ਨਚਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾ ਕੇ ਗੱਜਦੇ ਸਨ, ਜਿੱਤ ਕੇ ਵਿਜੈ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ੬੩॥

ਜੀਤ ਪੂਰਬ ਪਸਚਮੰ ਅਰ ਲੀਨ ਦੱਛਨ ਜਾਇ॥
ਤਾਕ ਬਾਜ ਚਲਜੋ ਤਹਾਂ ਜਹ ਬੈਠਬੇ ਮੁਨਰਾਇ॥
ਧਜਾਨ ਮਧਿ ਹੁਤੇ ਮਹਾ ਮੁਨ ਸਾਜ ਬਾਜ ਨ ਦੇਖ॥

ਪਿਸਟ ਪਾਛ ਖਰੋ ਭਯੋ ਰਿਖ ਜਾਨ ਗੋਰਖ ਭੇਖ॥੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਸਚਮਿ=ਪੱਛਮ। ਮੁਨੀ ਰਾਇ=ਮੁਨੀਰਾਜ ਕਪਲ ਜੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਘੋੜਾ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਮੁਨੀਰਾਜ ਕਪਿਲ ਜੀ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਮੁਨੀ ਨੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਘੋੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੋਰਖ ਭੇਸ ਵਿਚ ਵੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਜਾ ਖੜਾ ਹੋਇਆ॥੬੪॥

ਚਉਕ ਚਿਤ ਰਹੇ ਸਭੈ ਜਬ ਦੇਖ ਨੈਨ ਨ ਬਾਜ॥
ਖੋਜ ਖੋਜ ਥਕੇ ਸਭੈ ਜਿਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਸਲਾਜ॥
ਜਾਨ ਪਜਾਲ ਗਯੋ ਤੁਰੰਗਮ ਕੀਨ ਚਿਤ ਬਿਚਾਰ॥
ਸਗਰ ਖਾਤ ਖੁਦੈ ਲਗੇ ਰਣਧੀਰ ਬੀਰ ਅਪਾਰ॥੬੫॥

ਜਦ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੇ ਘੋੜਾ ਨ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਲਜਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਓਹ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਲੱਭਣ ਲੱਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਿਰ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਘੋੜਾ ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਇਸ ਲਈ ਡੂੰਗਾ ਟੋਆ ਪੁੱਟ ਕੇ ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਯੱਤਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੬੫॥

ਖੋਦਿ ਖੋਦਿ ਅਖੋਦਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕ੍ਰੋਧ ਜੋਧ ਅਨੰਤ॥
ਭੌਛਿ ਭੌਛਿ ਗਏ ਸਭੈ ਮੁਖ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਦੁਤਿਵੰਤ॥
ਸਗਰ ਖਾਤ ਖੁਦੈ ਲਗੇ ਦਿਸ ਖੋਦ ਦੱਛਨ ਸਰਬ॥
ਜੀਤ ਪੂਰਬ ਕੌ ਚਲੇ ਅਦਿ ਠਾਨਕੈ ਜੀਅ ਗਰਬ॥੬੬॥

ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਯੋਧੇ ਧਰਤੀ ਪੁੱਟਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਖੁਦ ਵੀ ਮਿੱਟੀ ਰੰਗੇ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਪੂਰਾ ਇਕ ਖੱਡਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਬੜੇ ਘੁਮੰਡ ਨਾਲ ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਅੱਗੇ ਵਧੇ॥੬੬॥

ਖੋਦ ਦੱਛਨ ਕੀ ਦਿਸ਼ਾ ਪੁਨ ਖੋਦ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾਨ॥
ਤਾਕ ਪੱਛਮ ਕੌ ਚਲੇ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨ॥
ਪੈਠ ਉਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਜਬੈ ਖੋਦੈ ਲਗੈ ਸਭ ਠਉਰ॥

ਅਉਰ ਅਉਰ ਠਟੈ ਪਸੂ ਕਲਿ ਕਾਲ ਠਾਟੀ ਆਉਰ॥੬੭॥

ਉਹ ਸੂਰਬੀਰ ਜਿਹੜੇ ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸਨ, ਦੱਖਣ ਅਤੇ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਜਦ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਪੁੱਟਣ ਲੱਗੇ ਤਦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੰਜ਼ੂਰ ਸੀ॥੬੭॥

ਖੋਦਿ ਕੈ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪੂਜ ਅਰਧ ਦਿਸ਼ਾਨ॥
ਅੰਤਿ ਭੇਦ ਬਿਲੋਕੀਆ ਮੁਨਿ ਬੈਠਿ ਸੰਜੁਤ ਧਯਾਨ॥
ਪ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪਾਛ ਬਿਲੋਕ ਬਾਜ ਸਮਾਜ ਰੂਪ ਅਨੂਪ॥
ਲਾਤ ਭੇ ਮੁਨਿ ਮਾਰਓਿ ਅਤਿ ਗਰਬ ਕੈ ਸੁਤ ਭੂਪ॥੬੮॥

ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਪੁੱਟ ਜਦ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਵੇਖ ਚੁੱਕੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਪਿਲ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਵੇਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਘੁਮੰਡ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਪਿਲ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਲੱਤਾ ਮਾਰੀਆਂ॥੬੮॥

ਧਯਾਨ ਛੂਟ ਤਬੈ ਮੁਨੀ ਦ੍ਰਿਗ ਜ੍ਵਾਲ ਮਾਲ ਕਰਾਲ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਸੋ ਉਠੀ ਜਨੁ ਸਿੰਧ ਆਗਿ ਬਿਸਾਲ॥
ਭਸਮ ਭੂਤ ਭਏ ਸਭੈ ਨ੍ਰਿਪ ਲੱਛ ਪੁਤ੍ਰ ਸੁ ਨੈਨ॥
ਬਾਜ ਰਾਜ ਸੁ ਸੰਪਦਾ ਜੁਤ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਸੈਨ॥੬੯॥

ਕਪਿਲ ਮੁਨੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਸ ਵਿਕਰਾਲ ਜਵਾਲਾ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਇਕ ਲੱਖ ਪੁੱਤਰ, ਘੋੜੇ, ਅਸ਼ਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ਸਵਾਹ ਦਾ ਢੇਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ॥੬੯॥

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ॥

ਭਏ ਭਸਮ ਭੂਤ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਸਰਬ ਪੂਤ॥ ਜੁਤ ਸੁਭਟ ਸੈਨ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੁ ਬੈਨ॥ ੭੦॥

ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੁੱਤਰ ਭਸਮ ਭੂਤ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਵਰਲਾਪ ਕਰਦੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ॥੭੦॥

ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ॥ ਸੁੰਦਰ ਕੁਮਾਰ॥ ਜਸ ਜਰੇ ਸਰਬ॥ ਤਬ ਤਜਾ ਗਰਬ॥ ੭੧॥

ਜਦ ਉਹ ਅਪਾਰ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੇ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਭੱਸਮ ਹੋ ਗਏ ਤਦ ਸਾਰਿਆ ਦਾ ਘੁੰਮਡ

ਚਿਕਨਾਚੂਰ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੭੧॥

ਬਾਹੂ ਅਜਾਨ॥ ਸੋਭਾ ਮਹਾਨ॥ਦਸ ਚਾਰਵਤੰ॥ ਸੂਰਾ ਦੁਰੰਤ॥ ੭੨॥

ਉਸ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ੋਭਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਦੇ ਸੂਰਬੀਰ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ॥ ੭੨॥

ਜਰਿ ਭਾਜ ਬੀਰ॥ ਹੁਐ ਚਿਤ ਅਧੀਰ॥ ਦਿੰਨੋ ਸੰਦੇਸ॥ ਜਹ ਸੱਗਰ ਦੇਸ॥ ੭੩॥

ਕੁਝ ਸੂਰਮੇ ਸੜਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਅਧੀਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਭੱਜ ਉਠੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਮਾਚਾਰ ਸੱਗਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਦਿੱਤਾ॥ ੭੩॥

ਲਹਿ ਸੱਗਰ ਬੀਰ॥ ਹ੍ਵੈ ਚਿਤ ਅਧੀਰ॥ ਪੂਛੇ ਸੰਦੇਸ॥ ਪੂਤਨ ਸੁ ਬੇਸ॥ ੭੪॥

ਸੱਗਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਅਧੀਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛ ਗਿੱਛ ਕੀਤੀ॥ ੭੪॥

ਕਰਿ ਜੋਰ ਸਰਬ॥ ਭਟ ਛੋਰ ਗਰਬ॥ ਉੱਚਰੇ ਬੈਣ॥ ਜਲ ਚੁਅਤ ਨੈਣ॥ ੭੫॥

ਤਦ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੁਮੰਡ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਦੱਸਦਿਆ ਹੋਇਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਵੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੭੫॥

ਭੂਅ ਫੇਰ ਬਾਜ॥ ਜਿਣਿ ਸਰਬ ਰਾਜ॥ ਸਭ ਸੰਗ ਲੀਨ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੭੬॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਘੋੜਾ ਫੇਰ ਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ॥ ੭੬॥

ਹਯ ਗਜੋ ਪਯਾਰ॥ ਤੁਅ ਸੁਤ ਉਦਾਰ॥ਭੂਅ ਖੋਦ ਸਰਬ॥ ਅਤਿ ਬਢਾ ਗਰਬ॥ ੭੭॥

ਤੁਹਾਡੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਪਤਾਲ ਗਿਆ ਸਮਝ ਕੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੌਰਵ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਿਆ॥ ੭੭॥

ਤਹ ਮੁਨਿ ਅਪਾਰ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਉਦਾਰ॥ ਲਖਿ ਮੱਧ ਧਜਾਨ॥ ਮੁਨ ਮਨ ਮਹਾਨ॥ ੭੮॥

ਉਥੇ ਅਪਾਰ ਸ਼ੋਭਾਵਾਲੇ ਕਪਿਲ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਵਿਚ ਮਗਨ ਬੈਠੇ ਸਭ ਨੇ ਵੇਖਿਆ॥ ੭੮॥

ਤਵ ਪੁਤ੍ਰ ਕ੍ਰੋਧ॥ ਲੇ ਸੰਗਿ ਜੋਧ॥ ਲੱਤਾਂ ਪ੍ਰਹਾਰ॥ ਕੀਅ ਰਿਖ ਅਪਾਰ॥ ੭੯॥

ਤੁਹਾਡੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕਪਿਲ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਲੱਤਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਬਹੁਤ ਕੁੱਟਿਆ॥ ੭੯॥

ਤਬ ਛੁਟਾ ਧਜਾਨ ॥ ਮੁਨ ਮਨ ਮਹਾਨ ॥ ਨਿਕਸੀ ਸੁ ਜ੍ਵਾਲ ॥ ਦਾਵਾ ਬਿਸਾਲ ॥ ੯੦ ॥

ਤਦ ਉਸ ਮਹਾਨ ਮੁਨੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਹਾਨ ਅਤੇ ਵਿਕਰਾਲ ਜਵਾਲਾ ਨਿਕਲੀ॥ ੯੦॥

ਜਹ ਜਰੇ ਪੂਤ ॥ ਕਹਿ ਐਸ ਦੂਤ ॥ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ॥ ਬਾਚਾ ਨ ਏਕ ॥ ੯੧ ॥

ਦੂਤ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਜਵਾਲਾ ਕਾਰਨ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਪੁੱਤਰ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ਭਸਮ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਇਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਿਆ॥ ੯੧॥

ਸੁਨ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾਸ ॥ ਭਜੋ ਪੁਰ ਉਦਾਸ ॥ ਜਹ ਤਹ ਸੁ ਲੋਗ ॥ ਬੈਠੇ ਸੁ ਸੋਗ ॥ ੯੨ ॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰਾ ਨਗਰ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਿਥੇ ਵੀ ਸਨ ਦੁਖ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਹੋ ਗਏ॥ ੯੨॥

ਸ਼ਿਵ ਸਿਮਰ ਬੈਨ ॥ ਜਲ ਥਾਮ ਨੈਨ ॥ ਕਰਿ ਧੀਰਜ ਚਿੱਤ ॥ ਮੁਨ ਮਨ ਪਵਿੱਤ ॥ ੯੩ ॥

ਸਾਰੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੰਝੂਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ ਧੀਰਜ ਧਾਰਨ ਲੱਗੇ॥ ੯੩॥

ਤਿਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਕਰਮ ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਕਰਮ ਧਰਮ ॥ ਬਹੁ ਬੇਦ ਰੀਤ ॥ ਕਿੱਨੀ ਸੁ ਪ੍ਰੀਤ ॥ ੯੪ ॥

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੈਦਿਕ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਦਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ॥ ੯੪॥

ਨ੍ਰਿਪ ਪੁਤ੍ਰ ਸੋਗ ॥ ਗਜੋ ਸੁਰਗ ਲੋਗ ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਭੇ ਸੁ ਜੌਨ ॥ ਕਥਿ ਸਕੇ ਕੌਨ ॥ ੯੫ ॥ ੪ ॥

ਰਾਜਾ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਹੀ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲਦਾ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿੰਨੇ ਹੋਰ ਰਾਜੇ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ॥ ੯੫॥ ੪॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੱਗਰ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਇਕ ਲੱਖ ਸੂਰਬੀਰ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਘੁਮੰਡ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਯੱਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਘੋੜਾ ਫਿਰਾਇਆ। ਉਹਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਸਭ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਘੁਮੰਡ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਇਸੇ ਘੁਮੰਡ ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਪਿਲ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਕਰੋਧ ਦੀ ਜਵਾਲਾ ਵਿਚ ਸਭ ਸੜ ਕੇ ਮਰ ਗਏ। ਭਾਵ ਕਿ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਬਾਕੀ ਸਭ ਕਾਲ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਗੌਰਵ ਜਾਂ ਘੁਮੰਡ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘੁਮੰਡ ਛਿਣ ਪਲ ਵਿਚ ਤੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਆਸ ਉਪ ਅਵਤਾਰ ਬਿਆਸ ਰਾਜਾ ਸਗਰ ਰਾਜ ਸਮਾਪਤੰ॥ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੯੫॥ ੪॥ ੧੩੯॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਆਸ ਅਵਤਾਰ ਰਾਜਾ ਸਗਰ ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੯੫॥ ੪॥ ੧੩੯॥ ਚਲਦਾ॥

(੫) ਜੁਜਾਤ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ ॥ ਪੁਨ ਭਜੋ ਜੁਜਾਤ ॥ ਸੋਭਾ ਅਭਾਤ ॥ ਦਸਚਾਰ ਵੰਤ ॥ ਸੋਭਾ ਸੁਭੰਤ ॥੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੁਜਾਤ=ਜੁਜਾਤ ਰਾਜਾ ਨਹੁਖ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਚੰਦਰ ਵੰਸ ਦਾ ਪੰਜਵਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਰਿਗ ਵੇਦ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸ਼ੁਕਰਾਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦੇਵਜਾਨੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੇਵਜਾਨੀ ਦੇ ਘਰ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਾ ਨਾਂ ਯਦੂ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਨਾਂ ਭਰਵਸ ਸੀ। ਦੇਵਜਾਨੀ ਦੀ ਇਕ ਦਾਸੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸਨ, ਦ੍ਰਹਯੂ, ਅਣੂ ਅਤੇ ਪੁਰੂ। ਯਦੂ ਤੇ ਯਾਦਵ ਵੰਸ ਅਤੇ ਪੁਰੂ ਤੋਂ ਪੋਰ ਵੰਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ।

ਫਿਰ ਜੁਜਾਤ ਰਾਜਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸਦੀ ਸੋਭਾ ਚੌਦਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਭਾਇਮਾਨ ਸੀ॥ ੮੬॥

ਸੁੰਦਰ ਸੁ ਨੈਣ॥ ਜਨ ਰੂਪ ਮੈਣ॥ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ॥ ਸੋਭਤ ਸੁਧਾਰ॥ ੮੭॥

ਉਸ ਦੇ ਨੈਣ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਨ ਅਤੇ ਅਪਾਰ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ ਸਰੂਪ ਕਾਮਦੇਵ ਵਰਗਾ ਸੀ॥ ੮੭॥

ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ॥ ਸੋਭੰਤ ਭੂਪ ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਵੰਤ ॥ ਆਭਾ ਅਭੰਤ ॥ ੮੮ ॥

ਉਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨਾਲ ਚੌਦਾ ਲੋਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਈ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੮੮॥

ਗੁਨ ਗਨ ਅਪਾਰ॥ ਸੁੰਦਰ ਉਦਾਰ॥ਦਸ ਚਾਰ ਵੰਤ॥ ਸੋਭਾ ਸੁਭੰਤ॥ ੮੯॥

ਅਪਾਰ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ, ਸ਼ੋਭਾਵੰਤ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਾ ਚੋਦਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ॥ ੮੯॥

ਧਨ ਗੁਨ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਅਧੀਨ॥ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ॥ ਸੁੰਦਰ ਕੁਮਾਰ॥ ੯੦॥

ਉਹ ਰਾਜਾ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ, ਅਪਾਰ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਸੀ॥ ੯੦॥

ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੱਗ ਸੁੱਧ॥ ਕ੍ਰੋਧੀ ਸੁ ਜੁੱਧ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਭਯੋ ਬੇਨ॥ ਜਨੁ ਕਾਮਧੇਨ॥ ੯੧॥

ਰਾਜਾ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲੜਦਾ ਸੀ। ਕਾਮਧੇਨ ਗਾਂ ਵਾਂਗ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ॥ ੯੧॥

ਖੂਨੀ ਸੁ ਖੱਗ ॥ ਜੋਧਾ ਅਭੱਗ ॥ ਖੱਤ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ॥ ਕ੍ਰੋਧੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ॥ ੯੨ ॥

ਰਾਜਾ ਆਪਣੀ ਖੂਨੀ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਅਜੇਤੂ, ਅਖੰਡ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਸੀ॥ ੯੨॥

ਸ਼ੁਟਿਣ ਕਾਲ॥ ਕਾਢੀ ਕ੍ਰਵਾਲ॥ ਸਮ ਤੇਜ ਭਾਨ॥ ਜ੍ਵਾਲਾ ਸਮਾਨ॥ ੯੩॥

ਜਦ ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵੈਰੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਕਾਲ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਤੇਜ, ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਅਗਨੀ ਸਮਾਨ ਸੀ॥ ੯੩॥

ਜਬ ਜੁਰਤ ਜੰਗ॥ ਨਹਿ ਮੁਰਤ ਅੰਗ॥ ਅਰਿ ਭਜਤ ਨੇਕ॥ ਨਹਿ ਟਿਕਤ ਏਕ॥ ੯੪॥

ਜਦ ਉਹ ਯੁੱਧ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਅੰਗ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦਾ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਭੱਜ ਉੱਠਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਵੀ ਠਹਿਰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ॥ ੯੪॥

ਥਰਹਰਤ ਭਾਨ॥ ਕੰਪਤ ਦਿਸਾਨ॥ ਮੰਡਤ ਮਵਾਸ॥ ਭੱਜਤ ਉਦਾਸ॥ ੯੫॥

ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੂਰਜ ਥਰ ਥਰ ਕੰਬਦਾ ਸੀ, ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵੀ ਕੰਬਦੀਆਂ ਸਨ, ਵਿਰੋਧੀ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥ ੯੫॥

ਥਰਹਰਤ ਬੀਰ॥ ਭੰਭਰਤ ਭੀਰ॥ ਤੰਤਜਤ ਦੇਸ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਮਨ ਨਰੇਸ਼॥ ੯੬॥

ਸੂਰਮੇ ਥਰ ਥਰ ਕੰਬਦੇ ਸਨ, ਕਾਇਰ ਭੱਜ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ॥ ੯੬॥

ਚੰਚਕਿਤ ਚੰਦ॥ ਧੰਧਕਿਤ ਇੰਦ॥ ਫਲ ਗਨ ਫਟੰਤ॥ ਭੂਅ ਧਰ ਭਜੰਤ॥ ੯੭॥

ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਦਾ ਕਲੇਜਾ ਧੱਕ ਧੱਕ ਧੜਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ ਵੀ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਵੀ ਡਾਂਵਾਡੋਲ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੯੭॥

ਸੁੰਜਤਾ ਛੰਦ॥ ਜਸੁ ਠੌਰ ਠੌਰ ਸਭੋ ਸੁਨਜੋ॥ ਅਰ ਬਿੰਦ ਸੀਸ ਸਭੋ ਧੁਨਜੋ॥
ਜਗ ਜੱਗ ਸਾਜ ਭਲੇ ਕਰੇ॥ ਦੁਖ ਪੁੰਜ ਦੀਨਨ ਕੇ ਹਰੇ॥ ੯੮॥ ੫॥

ਥਾਂ ਥਾਂ ਉਸ ਦਾ ਜਸ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਹੜੇ ਉਸਦੇ ਵੈਰੀ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਪਛਤਾਵੇ ਵਿਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਏਨੇ ਵੱਡੇ ਬਲੀ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜੱਗ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਜੁਜਾਤ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅਖੀਰ ਕਾਲ ਖਾ ਗਿਆ॥ ੯੮॥ ੫॥

ਇਤਿ ਜੁਜਾਤ ਰਾਜਾ ਕਾਲ ਬਸ ਹੋਤ ਭਏ॥ ੯੮॥ ੫॥ ੧੫੨॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਜੁਜਾਤ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ ॥ ੯੮ ॥ ੫॥ ੧੫੨॥ ਚਲਦਾ॥

ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਰਾਹੀ ਸੱਭ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੁਜਾਭ ਰਾਜਾ ਬੇਸ਼ਕ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਬਲਵਾਨ, ਯੁੱਧ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਜਸ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਕਾਲ ਨੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਰ ਵੱਡਾ ਨਿਕਾ ਜੀਵ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(੬) ਬੇਨ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ

ਸੁੰਜਤਾ ਛੰਦ॥ ਪੁਨਿ ਬੇਨ ਰਾਜ ਮਹੇਸ ਭਯੋ॥ ਨਿਜ ਦੰਡ ਕਾਹੂ ਤੇ ਨ ਲਯੋ॥
ਜੀਅ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਸੁਖੀ ਨਰਾ॥ ਅਤਿ ਗਰਬ ਸਭ ਛੁਟ ਉਰਧਰਾ॥ ੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹੇਸ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ। ਡੰਡ=ਟੈਕਸ, ਕਰ।

ਫਿਰ ਰਾਜਾ ਬੇਨ ਧਰਤੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਬਣਿਆ। ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਵਸੂਲਿਆ ਸੀ। ਜੀਵ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸੁਖੀ ਸਨ ਅਤੇ ਕਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਘੁਮੰਡ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ॥ ੯੯॥

ਜੀਅ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਸੇ ਸੁਖੀ॥ ਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਆਵਤ ਨਾ ਦੁਖੀ॥
ਸਭ ਠੌਰ ਠੌਰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਬਸੀ॥ ਜਨੁ ਭੂਮ ਰਾਜ ਸਿਰੀ ਲਸੀ॥ ੧੦੦॥

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਜੀਵ ਸੁਖੀ ਵੱਸ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਦੁਖੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਥਾਂ ਧਰਤੀ ਸੁਖੀ ਵੱਸ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇੰਝ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜ ਲਛਮੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ॥ ੧੦੦॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਰਾਜ ਕਮਾਇ ਕੈ॥ ਸੁਖ ਦੇਸ ਸਰਬ ਬਸਾਇ ਕੈ॥
ਬਹੁ ਦੋਖ ਦੀਨਨ ਕੇ ਦਹੇ॥ ਸੁਨ ਸ਼ਕਤ ਦੇਵ ਸਮਸਤ ਭਏ॥ ੧੦੧॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਵਸਾ ਦਿੱਤਾ। ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਉਸਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਗਏ॥ ੧੦੧॥

ਬਹੁ ਰਾਜ ਸਾਜ ਕਮਾਇ ਕੈ॥ ਸਿਰ ਅਤ੍ਰ ਪਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇ ਕੈ॥
ਪੁਨ ਜੋਤ ਜੋਤ ਬਿਖੈ ਮਿਲੀ॥ ਅਰ ਛੇਨ ਬੇਨ ਮਹਾਬਲੀ॥ ੧੦੨॥

ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤਰ ਝੁਲਵਾ ਕੇ ਉਹ ਮਹਾਂਬਲੀ ਰਾਜੇ ਬੇਨ ਦੀ ਜੋਤ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਈ, ਭਾਵ ਰਾਜਾ ਬੇਨ ਵੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਗਏ॥ ੧੦੨॥

ਅਬਿਕਾਰ ਭੂਪ ਜਿਤੇ ਭਏ॥ ਕਰ ਰਾਜ ਅੰਤ ਸਮੈ ਗਏ॥
ਕਬਿ ਕੌਨ ਨਾਮ ਤਿਨੈ ਗਨੈ॥ ਸੰਕੇਤ ਕਾਹਿ ਇਤੇ ਭਨੈ॥੧੦੩॥੬॥

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਜਾ ਮਿਲੇ। ਕਿਹੜਾ ਕਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਏਥੇ ਕੇਵਲ ਸੰਕੇਤ ਮਾਤਰ ਕੁਝ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ॥੧੦੩॥੬॥

ਇਤਿ ਬੇਨ ਰਾਜਾ ਮ੍ਰਿਤ ਬਸ ਹੋਇ ਭਏ॥੧੦੩॥੬॥੧੫੭॥ ਅਫਜੂੰ ॥

ਬੇਨ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੦੩ ॥੬॥੧੫੭ ॥ ਚਲਦਾ॥

(੭) ਮਾਨਧਾਤਾ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ

॥ਦੋਧਕ ਛੰਦ॥ਜੇਤਕ ਭੂਪ ਭਏ ਅਵਨੀ ਪਰ॥ ਨਾਮ ਸਕੈ ਤਿਨ ਕੈ ਕਵਿ ਕੌ ਧਰਿ॥
ਨਾਮ ਜਥਾਮਤਿ ਭਾਖ ਸੁਨਾਊ॥ ਚਿੱਤ ਤਊ ਅਪਨੇ ਡਰ ਪਾਊ॥੧੦੪॥

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਰਾਜੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਆਕਾਰ ਵੱਧ ਜਾਣ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ॥੧੦੪॥

ਬੇਨ ਗਏ ਜਗ ਤੇ ਨ੍ਰਿਪਤਾ ਕਰਿ॥ ਮਾਨਯਧਾਤ ਭਏ ਬਸੁਧਾ ਧਰਿ॥
ਬਾਸਵ ਲੋਗ ਗਏ ਜਬ ਹੀ ਵਹ॥ ਉਠ ਦਯੋ ਅਰਧਾਸਨ ਬਾਸਵ ਤਿਹ॥੧੦੫॥

ਜਦ ਬੇਨ ਰਾਜਾ ਜਗਤ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਦ ਉਸ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਧਰਤੀ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜਾ ਮਾਨਧਾਤਾ ਹੋਏ। ਰਾਜਾ ਮਾਨ ਧਾਤਾ ਜਦ ਇੰਦਰ ਲੋਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਨੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਉਸਨੂੰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਅੱਧਾ ਆਸਣ ਦਿੱਤਾ॥੧੦੫॥

ਰੋਸ ਭਰਯੋ ਤਬ ਮਾਨ ਮਹੀਧਰ॥ ਹਾਂਕ ਗਹਯੋ ਕਰਿ ਖੱਗ ਭਯੰਕਰ॥
ਮਾਰਨ ਲਾਗ ਜਬੈ ਰਿਸ ਇੰਦ੍ਰਹਿ॥ ਬਾਹ ਗਹੀ ਤਤਕਾਲ ਦਿਜਿੰਦ੍ਰਹਿ॥੧੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੋਸ ਭਰਯੋ=ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਹਾਂਕ=ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਕੇ। ਦਿਜਿੰਦ੍ਰਹਿ=ਬ੍ਰਹਸਪਤੀ।

ਤਦ ਰਾਜਾ ਮਾਨ ਧਾਤਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਡਰਾਉਣਾ ਖੰਡਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ। ਜਦ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਹ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਝਟ-ਪਟ ਬ੍ਰਹਸਪਤੀ ਨੇ ਉਸਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲਈ॥੧੦੬॥

ਨਾਸ ਕਰੋ ਜਿਨ ਬਾਸਵ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ॥ ਆਸਨ ਅਰਧ ਦਯੋ ਤੁਹ ਯਾ ਬ੍ਰਤ॥
ਹੈ ਲਵਨਾਸੁ ਮਹਾਸੁਰ ਭੂਯ ਪਰਿ॥ ਤਾਹਿ ਨ ਮਾਰ ਸਕੇ ਤੁਮ ਕਿਉ ਕਰ॥ ੧੦੭॥

ਪਦਾਂ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਤ=ਨਿਯਮ। ਲਵਨਾਸੁਰ=ਇਕ ਦੈਂਤ ਦਾ ਨਾਂ। ਮਹਾਸੁਰ=ਵੱਡਾ ਦੈਂਤ

ਬ੍ਰਹਸਪਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਧਾ ਆਸਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਇਕ ਲਵਨਾਸੁਰ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਦੈਂਤ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਹਾਲੇ ਤਕ ਉਸਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕੇ॥੧੦੭॥

ਜੌ ਤੁਮ ਤਾਹਿ ਸੰਘਾਰਕੈ ਆਵਹੁ ॥ ਤੌ ਤੁਮ ਇੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਪਾਵਹੁ ॥
ਐਸਕੈ ਅਰਧ ਸਿੰਘਾਸਨ ਬੈਠਹੁ॥ ਸਾਚੁ ਕਹੋ ਪਰ ਨਾਕ ਨ ਐਠਹੁ॥ ੧੦੮॥

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਵੋ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਆਸਣ ਪਾ ਲਵੋ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਅੱਧੇ ਆਸਣ ਤੇ ਹੀ ਬੈਠੋ ਅਤੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਨੱਕ ਨਾ ਚੜ੍ਹਾਓ॥੧੦੮॥

ਅਸਤਰ ਛੰਦ॥ ਧਾਯੋ ਅਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਤਹਾ॥ ਮਥਰਾ ਮੰਡਲ ਦਾਨੋ ਥਾ ਜਹਾ॥
ਮਹਾ ਗਰਬੁ ਕੈ ਕੈ ਮਹਾਮੰਦ ਬੁੱਧੀ॥ ਮਹਾ ਜੋਰ ਕੈ ਕੈ ਦਲੰ ਪਰਮ ਕ੍ਰੁੱਧੀ॥ ੧੦੯।

ਰਾਜਾ ਮਾਨਧਾਤਾ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਮਥਰਾ ਮੰਡਲ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਿਥੇ ਦੈਂਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਮਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਪਰਮ ਕ੍ਰੋਧੀ ਸੀ॥੧੦੯॥

ਮਹਾ ਘੋਰ ਕੈਕੈ ਘਨੰ ਕੀ ਘਟਾ ਜਜੋ॥ ਸੁ ਧਾਇਆ ਰਣੰ ਬਿੱਜੁਲੀ ਕੀ ਛਟਾ ਜਜੋ॥
ਸੁਨੇ ਸਰਬ ਦਾਨੋ ਸੁ ਸਾਮੁਹਿ ਸਿਧਾਏ॥ ਮਹਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕੈ ਕੈ ਸੁ ਬਾਜੀ ਨਚਾਏ॥ ੧੧੦॥

ਬਦਲਾਂ ਵਾਂਗ ਗੱਜਦਾ ਹੋਇਆ ਮਾਨਧਾਤਾ ਬਿਜਲੀ ਵਰਗੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਜਦ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆ, ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖਲੋਤੇ ਅਤੇ ਕੋਰਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਘੋੜੇ ਨਚਾਉਣ ਲੱਗੇ॥੧੧੦।

ਮੋਦਕ ਛੰਦ॥ ਅਬ ਏਕ ਕੀਏ ਬਿਨੁ ਯੋ ਨ ਟਰੈ॥ ਦੋਊ ਦਾਂਤਨ ਪੀਸ ਹੰਕਾਰ ਪਰੈ॥
ਜਬ ਲੌ ਨ ਸੁਨੋ ਲਵ ਖੇਤ ਮਰਾ॥ ਤਬ ਲਉ ਨ ਲਖੇ ਰਨ ਬਾਨ ਟਰਾ॥ ੧੧੧॥

ਹੁਣ ਉਹ ਇਕ ਦੀ ਇਕ ਕਰਨ ਬਗੈਰ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹੱਟਣ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਦੋਵੇਂ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਦੰਦ ਪੀਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਜਾ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਲੈਂਦਾ ਕਿ ਲਵਨਾਸੁਰ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਤਦ ਤਕ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਪਿਛੇਂ ਨਹੀਂ ਹਟਾਂਗਾ॥੧੧੧॥

ਅਬ ਹੀ ਰਣਿ ਏਕ ਕੀ ਏਕ ਕਰੈ॥ ਬਿਨ ਏਕ ਕੀਏ ਰਣਿ ਤੇ ਨ ਟਰੈ॥

ਬਹੁ ਸਾਲ ਸਿਲਾ ਤਲ ਬ੍ਰਿਛ ਛੁਟੇ॥ ਦੁਹੂ ਓਰ ਜਥੇ ਰਣ ਬੀਰ ਜੁਟੇ॥ ੧੧੨॥

ਹੁਣ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਇਕ ਦੀ ਇਕ ਹੋ ਕੇ ਰਹੇਗੀ ਅਤੇ ਇਕ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਦਰੱਖਤਾਂ, ਪੱਥਰਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਗਈ॥ ੧੧੨॥

ਕ੍ਰੁਪ ਕੈ ਲਵ ਪਾਨ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਲਯੋ॥ ਸਿਰ ਧਾਤਯਮਾਨ ਦੁਖੰਡ ਕਯੋ॥
ਬਹੁ ਜੂਥਪ ਜੂਥਨ ਸੈਨ ਭਜੀ॥ ਨ ਉਚਾਇ ਸਕੈ ਸਿਰ ਐਸ ਲਜੀ॥ ੧੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕ੍ਰੁਪ=ਗੁੱਸਾ। ਉਚਾਇ ਸਕੈ ਨ ਸਿਰ=ਸਿਰ ਵੀ ਨ ਚੁੱਕ ਸਕੇ।

ਲਵਨਾਸੁਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਫੜਕੇ ਮਾਨਧਾਤਾ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਸਨੂੰ ਮਰਦਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਭੱਜ ਉੱਠੀ। ਸੈਨਾ ਏਨੀ ਲੱਜਿਤ ਹੋਈ ਕਿ ਮਾਨ ਧਾਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਸਿਰ ਵੀ ਚੁੱਕਣ ਨਾ ਆਇਆ॥ ੧੧੩॥

ਘਨਿ ਜੈਸ ਭਜੇ ਘਨ ਘਾਇਲ ਹੁਐ॥ ਬਰਖਾ ਜਿਮ ਸ੍ਰੋਣਤ ਧਾਰ ਚੁਐ॥
ਸੁਭ ਮਾਨ ਮਹੀਪਤ ਛੋੜਹ ਦੈ॥ ਸਭ ਹੀ ਦਲ ਭਾਗ ਚਲਾ ਜੀਅ ਲੈ॥ ੧੧੪॥

ਸੈਨਾ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜੀ ਜਿਵੇਂ ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਨਾਲ ਬਦਲ ਉੱਡ ਗਏ ਹੋਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਮੀਂਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਮਰੇ ਹੋਏ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਜਾਨ ਬਚਾ ਕੇ ਭੱਜ ਗਈ॥ ੧੧੪

ਇਕ ਘੂਮਤ ਘਾਇਲ ਸੀਸ ਫੁਟੇ॥ ਇਕ ਸ੍ਰੋਣ ਚੁਚਾਵਤ ਕੇਸ ਛੁਟੇ॥
ਰਣ ਮਾਰ ਕੈ ਮਾਨਿ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਲੀਏ॥ ਭਟ ਭਾਂਤਹਿ ਭਾਂਤ ਭਜਾਇ ਦੀਏ॥ ੧੧੫॥

ਕਈ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਵੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਾਲ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਵਨਾਸੁਰ ਨੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਮਾਨ ਧਾਤਾ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਯੁੱਧ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੧੫॥

ਇਤਿ ਮਾਨਧਾਤਾ ਰਾਜ ਸਮਾਪਤ॥ ੧੧੫॥ ੭॥ ੧੬੯॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਰਾਜੇ ਮਾਨ ਧਾਤਾ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ। ੧੧੫॥ ੭॥ ੧੬੯॥ ਚਲਦਾ॥

ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸੱਤਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੰਕਾਰ ਜਾਂ ਘੁਮੰਡ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾੜਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਮਾਨ ਧਾਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਸੀ। ਜਦ ਇੰਦਰ ਨੇ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਧਾ ਆਸਣ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਬਿਜਾਏ ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਲਵਨਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨਾਲ

ਲੜਨ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਸਿਰ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਚੁਕਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨ ਹੋਇਆ।

(੮) ਰਾਜੇ ਦਲੀਪ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ

ਤੋਟਕ ਛੰਦ ॥ਰਣ ਮੋ ਜਨ ਮਾਨ ਮਹੀਪ ਹਏ ॥ ਤਬ ਆਨ ਦਿਲੀਪ ਦਿਲੀਸ ਭਏ ॥
ਬਹੁ ਭਾਂਤਨ ਦਾਨਵ ਦੀਹ ਦਲੇ ॥ ਸਭ ਠੌਰ ਸਭੋ ਉਠ ਧਰਮ ਪਰੇ ॥ ੧੧੬ ॥

ਜਦ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਨਧਾਤਾ ਰਾਜਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦਿਲੀਪ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਧਰਮ ਚਲਾਇਆ॥ ੧੧੬ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਹਨਾ ਮਾਨਧਾਤਾ ਬਰ ॥ ਸ਼ਿਵ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਕਰ ਧਰਿ ਲਵਨਾਸੁਰ ॥
ਭਯੋ ਦਲੀਪ ਜਗਤ ਕੋ ਰਾਜਾ ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਜਿਹ ਰਾਜ ਬਿਰਾਜਾ ॥ ੧੧੭ ॥

ਜਦ ਦੈਂਤ ਲਵਨਾਸੁਰ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਫੜ ਕੇ ਮਾਨਧਾਤਾ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਦ ਜਗਤ ਦਾ ਰਾਜਾ ਦਿਲੀਪ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਜ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਇਆ॥ ੧੧੭ ॥

ਮਹਾਰਥੀ ਅਰੁ ਮਹਾ ਨ੍ਰਿਪਾਰਾ ॥ ਕਨਕ ਅਵਟਿ ਸਾਚੇ ਜਨੁ ਢਾਰਾ ॥
ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਜਨੁ ਮਦਨ ਸਰੂਪਾ ॥ ਜਾਨੁਕ ਬਨੇ ਰੂਪ ਕੋ ਭੂਪਾ ॥ ੧੧੮ ॥

ਉਹ ਮਹਾਂਰਥੀ ਅਤੇ ਇਕ ਵੱਡ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਹ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਏ। ਉਹ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਹੀ ਦੂਸਰਾ ਰੂਪ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਇੰਝ ਕਹਿ ਲਵੋ ਕਿ ਉਹ ਰੂਪ ਦਾ ਹੀ ਰਾਜਾ ਬਣਿਆ ਹੋਵੇ॥ ੧੧੮ ॥

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰੇ ਜੱਗ ਬਿਸਥਾਰਾ ॥ ਬਿਧਵਤ ਹੋਮ ਦਾਨ ਮਖ ਸਾਰਾ ॥
ਧਰਮ ਧੁਜਾ ਜਹ ਤਹਾ ਬਿਰਾਜੀ ॥ ਇੰਦ੍ਰਾਵਤੀ ਨਿਰਖ ਦੁਤਿ ਲਾਜੀ ॥ ੧੧੯ ॥

ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਜੱਗ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਮ ਦਾਨ ਆਦਿ ਵੀ ਕੀਤੇ। ਉਸਦੀ ਧਰਮ ਧੁਜਾ ਵੀ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਣ ਲੱਗੀ, ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਦਰ ਪੁਰੀ ਵੀ ਲਜਿੱਤ ਹੋਣ ਲੱਗੀ॥ ੧੧੯ ॥

ਪਗ ਪਗ ਜੱਗ ਖੰਭ ਕਹੁ ਗਾਡਾ ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਅੰਨਸਾਲ ਕਰਿ ਛਾਡਾ ॥
ਭੂਖਾ ਨਾਂਗ ਜੁ ਆਵਤ ਕੋਈ ॥ ਤਤ ਛਿਨ ਇੱਛ ਪੁਰਾਵਤ ਸੋਈ ॥ ੧੨੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਗ ਪਗ=ਪੈਰ ਪੈਰ। ਅੰਨਸਾਲ=ਅੰਨ ਖੇਤਰ। ਪੁਰਾਵਤ=ਪੂਰੀ।

ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਉਸ ਜੱਗ ਥੰਭ ਗਡਵਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਅਤੇ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਲਵਾ ਦਿੱਤੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਭੁਖਾ ਨੰਗਾ ਕ਼ਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਇੱਛਾਂ ਨੂੰ ਝਟ ਪਟ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੧੨੦॥

ਜੋ ਜਿਹ ਮੁਖ ਮਾਂਗਾ ਸੋ ਪਾਵਾ॥ ਬਿਮੁਖ ਆਸ ਫਿਰ ਭਿਛਕ ਨ ਆਵਾ॥
ਧਾਮ ਧਾਮ ਧੁਜ ਧਰਮ ਬਧਾਈ॥ ਧਰਮਾਵਤੀ ਨਿਰਖ ਮੁਰਛਾਈ॥ ੧੨੧॥

ਜੋ ਕੋਈ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਮੰਗਦਾ ਸੀ, ਉਹੋ ਕੁਝ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਮੰਗਤਾ ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦਾ ਸੀ। ਘਰ ਘਰ ਧਰਮ ਧੁਜਾ ਲਹਿਰਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਧਰਮਪੁਰੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀਣੀ ਅਨਭਵ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੧੨੧॥

ਮੂਰਖ ਕੋਈ ਰਹੈ ਨਹੀ ਪਾਵਾ॥ ਬਾਰ ਬੂਢ ਸਭ ਸੋਧ ਪਢਾਵਾ॥
ਘਰਿ ਘਰਿ ਹੋਤ ਭਈ ਹਰਿ ਸੇਵਾ॥ ਜਹ ਤਹ ਮਾਨ ਸਭੈ ਗੁਰਦੇਵਾ॥ ੧੨੨॥

ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਮੂਰਖ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਲ ਤੋਂ ਬੁੱਢੇ ਤੱਕ ਸਭਨਾ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੱਭ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਰਦੇਵ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ॥੧੨੨॥

ਇਹ ਬਿਧ ਰਾਜ ਦਿਲੀਪ ਬਡੋ ਕਰਿ॥ ਮਹਾਰਥੀ ਅਰੁ ਮਹਾਂ ਧਨੁਰੁ ਧਰ॥
ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸੁਰ ਗਿਆਨਾ॥ ਜੋਤਵੰਤ ਦਸ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨਾ॥ ੧੨੩॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦਿਲੀਪ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਮਹਾਂ ਰਥੀ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਧਨੁੱਖ ਧਾਰੀ ਸੀ, ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤੇਜ ਵੰਤ ਤੇ ਚੋਦਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੀ॥੧੨੩॥

ਮਹਾਂ ਕਰਮਨੀ ਮਹਾਂ ਸੁਜਾਨੂ॥ ਮਹਾਂ ਜੋਤ ਦਸ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨੂ॥
ਅਤਿ ਸਰੂਪ ਅਰੁ ਅਮਿਤ ਪ੍ਰਭਾਸਾ॥ ਮਹਾਂ ਮਾਨ ਅਰੁ ਮਹਾਂ ਉਦਾਸਾ॥ ੧੨੪॥

ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਕਰੜੀ ਕਮਾਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਚੱਤਰ ਸੀ। ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਤੇ ਚੋਦਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੀ। ਅਤਿ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਅਮਿੱਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਵੱਡੇ ਮਾਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਬੜਾ ਉਦਾਸ ਸੀ॥੧੨੪॥

ਬੇਦ ਅੰਗ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਬੀਨਾ ॥ ਧਨੁਰ ਭੇਦ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਰਸ ਲੀਨਾ॥
ਖੜਗੁਨ ਈਸ਼ੁਰ ਪੁੰਨ ਅਤੁਲ ਬਲ॥ ਅਰ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਦਿਨ ਦਲ ਮਲ॥ ੧੨੫॥

ਵੇਦ ਦੇ ਛੇ ਅੰਗ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਚੱਤਰ ਸੀ। ਧਨੁਰ ਵੇਦ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਛੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਤੁੱਲ ਹੀ ਪੁੰਨਾਂ ਦੇ ਬਲ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਵੈਰੀ ਜਿੱਤ ਕੇ ਦਲਮਲ ਸੁੱਟੇ ਸਨ॥੧੨੫॥

ਖੰਡ ਅਖੰਡ ਜੀਤ ਬਡ ਰਾਜਾ॥ ਆਨ ਸਮਾਨ ਨ ਆਨ ਬਿਰਾਜਾ॥
ਅਤਿ ਬਲਿਸਟ ਅਸਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡਾ॥ ਅਰ ਅਨੇਕ ਜਿਨ ਸਾਧ ਉਦੰਡਾ॥ ੧੨੬॥

ਉਸ ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਖੰਡਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਜਿੱਤ ਲਏ। ਉਸਦੇ ਸਮਾਨ ਆ ਕੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਿਰਾਜਿਆ ਸੀ। ਜੋ ਬੜਾ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ ਵਾਲਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਉਦੰਡ ਵੈਰੀ ਸਾਧ ਲਏ ਸਨ॥੧੨੬॥

ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਅਧਿਕ ਜਿਹ ਜੀਤਾ॥ ਜਹ ਤਹ ਚਲੀ ਰਾਜ ਕੀ ਨੀਤਾ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਸਿਰ ਛਤ੍ਰ ਬਿਰਾਜਾ॥ ਤਜ ਹਠ ਚਰਨ ਲਗੇ ਬਡਰਾਜਾ॥ ੧੨੭॥

ਬਹੁਤਿਆ ਦੇਸ਼ਾ-ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸਨੇ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਰਾਜ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਚਲ ਪਈ ਸੀ। ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਉਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਸੋਭਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੱਠ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗੇ ਸਨ॥੧੨੭।

ਜਹ ਤਹ ਹੋਤ ਧਰਮ ਕੀ ਰੀਤਾ॥ ਕਹੂੰ ਨ ਪਾਵਤ ਹੋਨ ਅਨੀਤਾ॥
ਦਾਨ ਨਿਸ਼ਾਨ ਚਹੂੰ ਚਕ ਬਾਜਾ॥ ਕਰੁਣ ਕੁਬੇਰ ਬੇਣ ਬਲਿ ਰਾਜਾ॥ ੧੨੮॥

ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਅਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਚੋਹਾਂ ਚੱਕਾ ਵਿਚ ਦਾਨ ਦਾ ਧੌਂਸਾ ਵੱਜਦਾ ਸ਼ੀ। ਉਹ ਕਰੁਣ, ਕੁਬੇਰ, ਬੇਣੁ ਤੇ ਬਲਿ ਰਾਜਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੀ॥੧੨੮॥

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਤਨ ਰਾਜ ਕਮਾਈ॥ ਆ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਲੌ ਫਿਰੀ ਦੁਹਾਈ॥
ਜਹ ਤਹ ਕਰਮ ਪਾਪ ਭਯ ਦੂਰਾ॥ ਧਰਮ ਕਰਮ ਸਭ ਕਰਤ ਹਜੂਰਾ॥ ੧੨੯॥

ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਸਮੁੰਦਰ ਤੱਕ ਉਸਦੀ ਦੁਹਾਈ ਫਿਰ ਗਈ ਸੀ। ਜਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਪਾਪ ਕਰਮ ਤੇ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ॥੧੨੯॥

ਜਹ ਤਹ ਪਾਪ ਛਪਾ ਸਭ ਦੇਸਾ॥ ਧਰਮ ਕਰਮ ਉਠ ਲਾਗ ਨਰੇਸਾ॥
ਆ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਲੌ ਫਿਰੀ ਦੁਹਾਈ॥ ਇਹ ਬਿਧ ਕਰੀ ਦਿਲੀਪ ਰਜਾਈ॥ ੧੩੦॥

ਜਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਪਾਪ ਅਲੋਪ ਗਿਆ। ਰਾਜਾ ਉੱਠਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਚੌਹੀ ਪਾਸੀਂ ਸਮੁੰਦਰ ਤੱਕ ਦੁਹਾਈ ਫਿਰ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦਲੀਪ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹਕੂਮਤ ਕੀਤੀ ਸੀ॥੧੩੦॥੮॥

ਇਤਿ ਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਰਾਜ ਸਮਾਪਤ॥੧੩੦॥੮॥੧੮੪॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਦਲੀਪ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੩੦॥੮॥੧੮੪॥ ਚਲਦਾ॥

(੯) ਰਾਜੇ ਰਘੂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ

ਚੌਪਈ॥ ਬਹੁਰ ਜੋਤ ਸੋ ਜੋਤ ਮਿਲਾਨੀ॥ ਸਭ ਜਗ ਐਸ ਕ੍ਰਿਆ ਪਹਿਚਾਨੀ ॥
ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਰਾਜ ਜਗ ਕੀਨਾ॥ ਅਤ੍ਰ ਪਤ੍ਰ ਸਿਰ ਢਾਰ ਨਵੀਨਾ॥੧੩੧॥

ਫਿਰ ਦਿਲੀਪ ਰਾਜੇ ਦੀ ਜੋਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਪਛਾਨੀ ਗਈ। ਮਗਰੋਂ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਨਵਾਂ ਛੱਤਰ ਝੁਲਵਾਇਆ॥੧੩੧॥

ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਕਰਿ ਜੱਗ ਪ੍ਰਕਾਰਾ॥ ਦੇਸ ਦੇਸ ਮਹਿ ਧਰਮ ਬਿਥਾਰਾ॥
ਪਾਪੀ ਕੋਈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਰਾਖਾ॥ ਝੂਠ ਬੈਨ ਕਹੂ ਭੂਲ ਨ ਭਾਖਾ॥੧੩੨॥

ਉਸ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜੱਗ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਹਰ ਥਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ। ਕਿਸੇ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਵੀ ਜੀਉਂਦਾ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਕਦੇ ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲਿਆ॥੧੩੨॥

ਨਿਸਾ ਤਾਸ ਨਿਸਨਾਥ ਪਛਾਨਾ॥ ਦਿਨਕਰ ਤਾਹਿ ਦਿਵਸ ਅਨਮਾਨਾ॥
ਬੇਦਨ ਤਾਹਿ ਬ੍ਰਹਮ ਕਰਿ ਲੇਖਾ॥ ਦੇਵਨ ਇੰਦ੍ਰ ਰੂਪ ਅਵਰੇਖਾ॥੧੩੩॥

ਰਾਤ ਉਸਨੂੰ ਚੰਦ ਅਤੇ ਦਿਨ ਉਸਨੂੰ ਸੂਰਜ ਸਮਝਣ ਲੱਗਾ। ਵੇਦ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਮੰਨਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇੰਦਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਲੱਗੇ॥੧੩੩॥

ਬਿੱਪਨ ਸਭਨ ਬ੍ਰਹਸਪਤ ਦੇਖਜੋ॥ ਦੈਤਨ ਗੁਰੂ ਸੁਕ੍ਰ ਕਰਿ ਪੇਖਜੋ॥
ਰੋਗਨ ਤਾਹਿ ਅਉਖਧੀ ਮਾਨਾ॥ ਜੋਗਨ ਪਰਮ ਤੱਤੁ ਪਹਿਚਾਨਾ॥੧੩੪॥

ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਸਨੂੰ ਬ੍ਰਹਸਪਤ ਅਦੇ ਦੈਂਤ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਕਰਾਚਾਰੀਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਲੱਗੇ। ਰੋਗ ਉਸਨੂੰ ਦਵਾਈ ਸਮਝਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਜੋਗੀ ਉਸਨੂੰ ਪਰਮ ਤੱਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਛਾਣਨ ਲੱਗੇ॥੧੩੪॥

ਬਾਲਨ ਬਾਲ ਰੂਪ ਅਵਰੇਖਜੋ॥ ਜੋਗਨ ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਕਰਿ ਦੇਖਜੋ॥
ਦਾਤਨ ਮਹਾਂ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮਾਨਜੋ॥ ਭੋਗਨ ਭੋਗ ਰੂਪ ਪਹਚਾਨਜੋ॥੧੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਲਨ=ਬਾਲਕ। ਅਵੇਰਖਯੋ=ਵੇਖਿਆ। ਦਾਤ੍ਰਨ=ਦਾਤੇ।

ਬਾਲਕ ਉਸਨੂੰ ਬਾਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਯੋਗੀ ਉਸਨੂੰ ਮਹਾਂ ਯੋਗੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਝਣ ਲੱਗੇ। ਦਾਨੀ ਉਸਨੂੰ ਮਹਾਂ ਦਾਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਤੇ ਭੋਗੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਭੋਗੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣਨ ਲੱਗੇ॥੧੩੫॥

ਸੰਨਿਆਸਨ ਦੱਤ ਰੂਪ ਕਰਿ ਜਾਨਜੋ॥ ਜੋਗਨ ਗੁਰ ਗੋਰਖ ਕਰਿ ਮਾਨਜੋ॥
ਰਾਮਾਨੰਦ ਬੈਰਾਗਨ ਜਾਨਾ॥ ਮਹਾ ਦੀਨ ਤੁਰਕਨ ਪਹਚਾਨਾ॥੧੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੱਤ=ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ। ਤੁਰਕਨ=ਮੁਸਲਮਾਨ

ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਦਾ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਜੋਗਿਆ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਮੰਨਿਆ॥ ਬੈਰਾਗੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਮਾਨੰਦ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਮੁਲਸਮਾਨਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਹਾਂਦੀਨ ਭਾਵ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਰੂਪ ਕਰ ਕੇ ਪਛਾਣਿਆ॥੧੩੬॥

ਦੇਵਨ ਇੰਦ੍ਰ ਰੂਪ ਕਰਿ ਲੇਖਾ॥ ਦੈਤਨ ਸੁੰਭ ਰਾਜ ਕਰਿ ਪੇਖਾ॥
ਜੱਛਨ ਜੱਛ ਰਾਜ ਕਰਿ ਮਾਨਾ॥ ਕਿੰਨ੍ਰਨ ਕਿੰਨ੍ਰ ਦੇਵ ਪਹਚਾਨਾ॥੧੩੭॥

ਦੇਵਤਿਆ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਦਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਸ਼ੁੰਭ ਮੰਨਿਆ। ਯੱਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਯੱਕ ਰਾਜ ਕੁਬੇਰ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਕਿੰਨਰਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨਰ ਦੇਵ ਪਛਾਣਿਆ॥੧੩੭॥

ਕਾਮਨ ਕਾਮ ਰੂਪ ਕਰਿ ਦੇਖਜੋ॥ ਰੋਗਨ ਰੂਪ ਧਨੰਤਰ ਪੇਖਜੋ॥
ਰਾਜਨ ਲਖਜੋ ਰਾਜ ਅਧਕਾਰੀ॥ ਜੋਗਨ ਲਖਜੋ ਜੋਗੀਸ਼ਰ ਭਾਰੀ॥੧੩੮॥

ਕਾਮਨੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਾਮ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਰੋਗਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਧਨੰਤਰੀ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਵੇਖਿਆ: ਰਾਜਿਆ ਨੇ ਰਾਜ ਦਾ ਆਧਿਕਾਰੀ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਜੋਗੀਸ਼ਰ ਜਾਣ ਲਿਆ॥੧੩੮॥

ਛਤ੍ਰਨ ਬਡੋ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਜਾਨਾ॥ ਅਤ੍ਰਨ ਮਹਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਰ ਮਾਨਾ॥
ਰਜਨੀ ਤਾਸ ਚੰਦ੍ਰ ਕਰਿ ਲੇਖਾ॥ ਦਿਨੀਅਰ ਕਰਿ ਤਿਹ ਦਿਨ ਅਵਸੇਖਾ॥੧੩੯॥

ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਵੱਡਾ ਛੱਤ੍ਰਪਤੀ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਮਹਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਮੰਨਿਆ। ਰਾਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਕਰਕੇ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਦਿਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸੂਰਜ ਕਰਕੇ ਅਨਭਵ ਕੀਤਾ॥੧੩੯॥

ਸੰਤਨ ਸ਼ਾਂਤ ਰੂਪ ਕਰਿ ਜਾਨਜੋ॥ ਪਾਵਕ ਤੇਜ ਰੂਪ ਅਨੁਮਾਨਜੋ॥

ਧਰਤੀ ਤਾਸ ਧਰਾਧਰ ਜਾਨਾ ॥ ਹਰਣੀਏਣ ਰਾਜ ਪਹਚਾਨਾ ॥ ੧੪੦ ॥

ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਅੱਗ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਤੇਜ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਅਨੁਮਾਨਤ ਕੀਤਾ। ਧਰਤੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪਹਾੜ ਰੂਪ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਹਿਰਨੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਸਤੂਰੀ ਹਿਰਨ ਕਰਕੇ ਪਛਾਣਿਆ ॥ ੧੪੦ ॥

ਛੱਤ੍ਰਨ ਤਾਸ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਸੂਝਾ ॥ ਜੋਗਨ ਮਹਾ ਜੋਗ ਕਰਿ ਬੂਝਾ ॥
ਹਿਮਧਰ ਤਾਹਿ ਹਿਮਾਲਯ ਜਾਨਾ ॥ ਦਿਨਕਰ ਅੰਧਕਾਰ ਅਨਮਾਨਾ ॥ ੧੪੧ ॥

ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਛੱਤ੍ਰਪਤੀ ਹੋ ਕੇ ਸੁੱਝਿਆ ਅਤੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਕਰਕੇ ਬੁਝਿਆ ਹਿਮਧਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਨੇ ਹਨੇਰਾ ਕਰਕੇ ਅਨੁਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ॥ ੧੪੧ ॥

ਜਲ ਸਰੂਪ ਜਲ ਤਾਸ ਪਛਾਨਾ ॥ ਮੇਘਨ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵ ਕਰ ਮਾਨਾ ॥
ਬੇਦਨ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਕਰਿ ਦੇਖਾ ॥ ਬਿੱਪਨ ਬਯਾਸ ਜਾਨਿ ਅਵਰੇਖਾ ॥ ੧੪੨ ॥

ਜਲ ਨੇ ਉਸਨੂੰ 'ਜਲ ਸਰੂਪ' ਕਰਕੇ ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ। ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਵਿਆਸ ਰੂਪ ਨਿਸਚਿੰਤ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ॥ ੧੪੨ ॥

ਲਖਿਮੀ ਤਾਹਿ ਬਿਸ਼ਨ ਕਰਿ ਮਾਨਜੈ ॥ ਬਾਸਵਦੇਵ ਬਾਸਵੀ ਜਾਨਜੋ ॥
ਸੰਤਨ ਸ਼ਾਂਤ ਰੂਪ ਕਰਿ ਦੇਖਾ ॥ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕਲਹ ਸਰੂਪ ਬਿਸੇਖਾ ॥ ੧੪੩ ॥

ਲਛਮੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਿਸ਼ਨੁ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ, ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇੰਦਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਖਾਸ ਲੜਾਈ ਸਰੂਪ ਪਛਾਣਿਆ ॥ ੧੪੩ ॥

ਰੋਗਨ ਤਾਹਿ ਅਉਖਧੀ ਸੂਝਾ ॥ ਭਾਮਿਨ ਭੋਗ ਰੂਪ ਕਰਿ ਬੂਝਾ ॥
ਮਿੱਤ੍ਰਨ ਮਹਾ ਮਿਤ੍ਰ ਕਰ ਜਾਨਾ ॥ ਜੋਗਨ ਪਰਮ ਤੱਤ੍ਰ ਪਹਚਾਨਾ ॥ ੧੪੪ ॥

ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਦਵਾਈ ਰੂਪ ਸੁੱਝਿਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਭੋਗ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਬੁਝਿਆ, ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੇ ਮਹਾਂ ਮਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ 'ਪਰਮਤੱਤ' ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਪਛਾਣਿਆ ॥ ੧੪੪ ॥

ਮੋਰਨ ਮਹਾ ਮੇਘ ਕਰਿ ਮਾਨਿਆ ॥ ਦਿਨਕਰ ਚਿੱਤ ਚੱਕਵੀ ਜਾਨਿਆ ॥
ਚੰਦ ਸਰੂਪ ਚਕੋਰਨ ਸੂਝਾ ॥ ਸ੍ਵਾਤ ਬੂੰਦ ਸੀਪਨ ਕਰਿ ਬੂਝਾ ॥ ੧੪੫ ॥

ਮੋਰਾਂ ਨੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਘਟਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ, ਚੱਕਵੀ ਨੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ, ਚਕੋਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਸਰੂਪ ਸੁੱਝਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਪ ਨੇ ਸਵਾਂਤ ਬੂੰਦ ਕਰਕੇ ਬੁੱਝਿਆ ॥ ੧੪੫ ॥

ਮਾਸ ਬਸੰਤ ਕੋਕਲਾ ਜਾਨਾ॥ ਸ੍ਵਾਂਤਿ ਬੂੰਦ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਅਨੁਮਾਨਾ॥
ਸਾਧਨ ਸਿੱਧ ਰੂਪ ਕਰਿ ਦੇਖਾ॥ ਰਾਜਨ ਮਹਾਰਾਜ ਅਵਰੇਖਾ॥ ੧੪੬॥

ਕੋਇਲ ਨੇ ਮਹੀਨਾ ਬਸੰਤ ਬਹਾਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਨੇ ਸਵਾਂਤ ਬੂੰਦ ਰੂਪ ਅਨੁਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਧਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਧ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਨਭਵ ਕੀਤਾ॥ ੧੪੬॥

ਦਾਨ ਸਰੂਪ ਭਿੱਛਕਨ ਜਾਨਾ॥ ਕਾਲ ਸਰੂਪ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਅਨੁਮਾਨਾ॥
ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ ਦੇਖਾ॥ ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਸਾਧ ਅਵਰੇਖਾ॥ ੧੪੭॥

ਮੰਗਤਿਆਂ ਨੇ ਦਾਨ ਸਰੂਪ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ 'ਕਾਲ ਸਰੂਪ' ਅਨੁਮਾਨਿਆ। ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਸਰੂਪ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਨਿਸਚੇ ਕੀਤਾ॥ ੧੪੭॥

ਸੀਲ ਸਰੂਪ ਸਾਧਵਨ ਚੀਨਾ॥ ਦਿਆਲ ਸਰੂਪ ਦਇਆ ਚਿਤ ਕੀਨਾ॥
ਮੋਰਨ ਮੇਘ ਰੂਪ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ ਚੋਰਨ ਤਾਹਿ ਭੋਰ ਕਰਿ ਜਾਨਾ॥ ੧੪੮॥

ਸਾਧੂਆ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ ਦਇਆ ਨੇ ਦਿਆਲ ਸਰੂਪ ਉਸਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕੀਤਾ। ਮੋਰਾਂ ਨੇ ਬੱਦਲ ਰੂਪ ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਵੇਰ ਦਾ ਚਾਨਣ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ॥ ੧੪੮॥

ਕਾਮਨਿ ਕੇਲ ਰੂਪ ਕਰਿ ਸੂਝਾ॥ ਸਾਧਨ ਸਿੱਧ ਰੂਪ ਤਿਹ ਬੂਝਾ॥
ਫਣਪਤੇਸ਼ ਫਨੀਅਰ ਕਰਿ ਜਾਨਜੋ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਦੇਵਤਨ ਮਾਨਜੋ॥ ੧੪੯॥

ਕਾਮਨੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ 'ਕਾਮ ਕੇਲ' ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਸੁਝਿਆ ਅਤੇ ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ 'ਸਿੱਧ ਰੂਪ' ਕਰਕੇ ਬੁੱਝਿਆ। ਨਾਗਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ੇਸਨਾਗ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ॥ ੧੪੯॥

ਮਣਿ ਸਮਾਨ ਫਨੀਅਰ ਕਰਿ ਸੂਝਾ॥ ਪ੍ਰਾਨਨ ਪ੍ਰਾਣ ਰੂਪ ਕਰਿ ਬੂਝਾ॥
ਰਘੁਬੰਸੀਅਨ ਰਘੁਰਾਜ ਪ੍ਰਮਾਨਜੋ॥ ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਾਦਵਨ ਜਾਨਜੋ॥ ੧੫੦॥

ਫਨੀਅਰ ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮਣੀ ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ ਸੁਝਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਬੁੱਝਿਆ। ਰਘੁਬੰਸੀਆਂ ਨੇ 'ਰਘੁ ਰਾਜਾ' ਪ੍ਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਯਾਦਵਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ॥ ੧੫੦॥

ਬਿਪਤ ਹਰਨ ਬਿਪਤਹਿ ਕਰਿ ਜ਼ਾਨਾ॥ ਬਲ ਮਹੀਪ ਬਾਵਨ ਪਹਚਾਨਾ॥
ਸ਼ਿਵ ਸਰੂਪ ਸ਼ਿਵ ਸੰਤਨ ਪੇਖਾ॥ ਬਜਾਸ ਪਰਾਸੁਰ ਤੁੱਲ ਬਸੇਖਾ॥ ੧੫੧॥

ਬਿਪਤਾ ਵਾਲਿਆ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਿਪਤਾ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਣਿਆ। ਬਲੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਪਛਾਣਿਆ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ 'ਸ਼ਿਵ ਸਰੂਪ' ਕਰਕੇ ਵੇਖਿਆ। ਬਿਆਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਾਸ਼ਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ॥੧੫੧॥

ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਬੇਦ ਸਰੂਪ ਬਖਾਨਾ॥ ਛੱਤ੍ਰਨ ਜੁੱਧ ਰੂਪ ਕਰਿ ਜਾਨਾ॥
ਜਉਨ ਜਉਨ ਜਿਹ ਭਾਂਤ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਤਉਨੈ ਕਾਛ ਕਾਛ ਅਨੁਹਾਰਾ॥ ੧੫੨॥

ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਵੇਦ ਸਰੂਪ ਕਰਕੇ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਛੱਤਰੀਆਂ ਨੇ ਜੁੱਧ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ। ਜਿਹੜਾ ਜਿਹੜਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਉਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਉਸੇ ਰੂਪ-ਸਰੂਪ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਣਿਆ॥੧੫੨॥

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਤਿਨ ਕੀਨੋ ਰਾਜਾ॥ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਜੀਤ ਸਮਾਜਾ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਕੇ ਦੇਸ ਛਿਨਾਏ॥ ਪੈਗ ਪੈਗ ਪਰ ਜੱਗ ਕਰਾਏ॥ ੧੫੩॥

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਉਸਨੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਦੇਸ਼ਾ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਖੋਹ ਲਏ ਸਨ ਅਤੇ ਪੈਰ ਪੈਰ ਉਤੇ ਜੱਗ ਕਰਵਾਏ ਸਨ॥੧੫੩॥

ਪਗ ਪਗ ਜੱਗ ਖੰਭ ਕਹੁ ਗਾਡਾ॥ ਡਗ ਡਗ ਹੋਮ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਿ ਛਾਡਾ॥
ਐਸੀ ਧਰਾ ਨ ਦਿਖੀਅਤ ਕੋਈ॥ ਜੱਗ ਖੰਭ ਜਿਹ ਠਉਰ ਨ ਹੋਈ॥ ੧੫੪॥

ਕਦਮ ਕਦਮ ਉਤੇ ਜੱਗ ਦੇ ਥੰਮਾਂ ਨੂੰ ਗੱਡਿਆ ਸੀ। ਰਾਹ ਰਾਹ ਉਤੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਮ ਮੰਤਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਧਰਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਥਾਂ ਉਤੇ ਜੱਗ ਖੰਭਾ ਨਾ ਗੱਡਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ॥੧੫੪॥

ਗਵਾਲੰਭ ਬਹੁ ਜੱਗ ਕਰੇ ਬਰ॥ ਬ੍ਰਹਮਣ ਬੋਲਿ ਬਿਸੇਖ ਧਰਮ ਧਰ॥
ਬਾਜਮੇਧ ਬਹੁ ਬਾਰਨ ਕੀਨੇ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਭੂਯ ਕੇ ਰਸ ਲੀਨੇ॥ ੧੫੫॥

ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਬੜੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ 'ਗਵਾਲੰਭ' ਗੋਮੇਧ ਜੱਗ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਖਾਸ ਖਾਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਵੇਰੀ ਅਸ੍ਵਮੇਧ ਯੱਗ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਸ ਭੋਗੇ ਸਨ॥੧੫੫॥

ਗਜਾਮੇਧ ਬਹੁ ਕਰੇ ਜੱਗ ਤਹ॥ ਅਜਾਮੇਧ ਤੇ ਸਕੈ ਨ ਗਨ ਕਹ॥
ਗਵਾਲੰਭ ਕਰ ਬਿਬਧ ਪ੍ਰਕਾਰਾ॥ ਪਸੁ ਅਨੇਕ ਮਾਰੇ ਤਿਹ ਬਾਰਾ॥ ੧੫੬॥

ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਵੇਰੀ 'ਗਜ ਮੇਧਜ ਜੱਗ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਤੇ 'ਅਜਾ ਮੇਧ' ਬਕਰੇ ਦੀ ਬਲੀ ਵਾਲੇ ਯੱਗ ਤਾਂ ਏਨੇ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਿਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗੋਮੇਧ

ਯੱਗ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰ ਵਾਰ ਅਨੇਕਾ ਪਸ਼ੂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ॥੧੫੬॥

ਰਾਜਸੂਅ ਕਰਿ ਬਿਬਧ ਪ੍ਰਕਾਰੰ॥ ਦੁਤੀਆ ਇੰਦ੍ਰ ਰਘੁਰਾਜ ਅਪਾਰੰ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਕੇ ਬਿਧਵਤ ਦਾਨਾ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਕਰ ਤੀਰਥ ਨ੍ਹਾਨਾ॥੧੫੭॥

ਅਨੇਕ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਸੂਅ ਯੱਗ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਪਾਰ ਯੱਗ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਘੂ ਰਾਜ ਮਾਨੋਂ ਦੂਜਾ ਇੰਦਰ ਸੀ। ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਵਿਧੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਕਈ ਭਾਂਤ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤੇ ਸਨ॥੧੫੭॥

ਸਰਬ ਤੀਰਥ ਪਰਿ ਪਾਵਰ ਬਾਂਧਾ॥ ਅੰਨਛੇਤ੍ਰ ਘਰ ਘਰ ਮੈ ਸਾਂਧਾ॥
ਆਸਾਵੰਤ ਕਹੂੰ ਕੋਈ ਆਵੈ॥ ਤਤਛਿਨ ਮੁਖ ਮੰਗੈ ਸੋ ਪਾਵੈ॥੧੫੮॥

ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਉਤੇ ਪੱਕੇ ਪੌੜ ਤੇ ਘਾਟ ਬਣਵਾਏ ਸਨ, ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਖੁਲਵਾ ਦਿਤੇ ਸਨ। ਇੱਛਾ ਵਾਲਾ ਜੋ ਕੋਈ ਕਿਧਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਉਹ ਛਿਨ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਪਦਾਰਥ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ॥੧੫੮॥

ਭੂਖ ਨਾਂਗ ਕੋਈ ਰਹਨ ਨ ਪਾਵੈ॥ ਭੂਪਤ ਹੁਐ ਕਰਿ ਰੰਕ ਸਿਧਾਵੈ॥
ਬਹੁਰ ਦਾਨ ਕਹੱ ਕਰਨ ਪਸਾਰਾ॥ ਏਕ ਬਾਰ ਰਘੁਰਾਜ ਨਿਹਾਰਾ॥੧੫੯॥

ਭੁੱਖਾ ਜਾਂ ਨੰਗਾ ਕੋਈ ਵੀ ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਕੰਗਾਲ ਵੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਰਾਜਾ ਬਣ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਦਾਨ ਮੰਗਣ ਵਾਸਤੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਅੱਡਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਵੀ ਰਘੁਰਾਜੇ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ॥੧੫੯॥

ਸ੍ਵਰਣ ਦਾਨ ਦੇ ਬਿਬਧ ਪ੍ਰਕਾਰਾ॥ ਰੁਕਮ ਦਾਨ ਨਹੀ ਪਾਯਤ ਪਾਰਾ॥
ਸਾਜ ਸਾਜ ਬਹੁ ਦੀਨੇ ਬਾਜਾ॥ ਜਨ ਸਭ ਕਰੈ ਰੰਕ ਰਘੁ ਰਾਜਾ॥੧੬੦॥

ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਸੋਨੇ ਦਾ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ॥ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਦਾਨ ਦਾ ਤਾਂ ਅੰਤ ਪਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ। ਸਾਜਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘੋੜੇ ਦਾਨ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਮਾਨੋਂ ਸਾਰੇ ਮੰਗਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਘੂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥੧੬੦॥

ਹਸਤ ਦਾਨ ਅਰੁ ਉਸ਼ਟਨਿ ਦਾਨਾ॥ ਗਊ ਦਾਨ ਬਿਧਵਤ ਇਸ਼ਨਾਨਾ॥
ਹੀਰ ਚੀਰ ਦੇ ਦਾਨ ਅਪਾਰਾ॥ ਮੋਹਿ ਸਭੈ ਮਹਿ ਮੰਡਲ ਡਾਰਾ॥੧੬੧॥

ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਦਾਨ, ਊਠਾਂ ਦਾ ਦਾਨ, ਗਊਆਂ ਦਾ ਦਾਨ, ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਿਚ ਅਪਾਰ ਹੀ ਹੀਰੇ ਤੇ ਕੱਪੜੇ ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੋਹਤ ਕਰ ਸੁਟਿਆ ਸੀ॥੧੬੧॥

ਬਾਜੀ ਦੇਤ ਗਜਨ ਕੇ ਦਾਨਾ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੀਨਨ ਸਨਮਾਨਾ॥
ਦੂਖ ਭੂਖ ਕਾਹੂ ਨ ਸੰਤਾਵੈ॥ ਜੋ ਮੁਖ ਮਾਂਗੈ ਵਹ ਬਰੁ ਪਾਵੈ॥ ੧੬੨॥

ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਹਾਥੀ ਦਾਨ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਭੁੱਖ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਤਾਉਂਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕੋਈ ਮੰਗ ਲੈਂਦਾ ਸੀ, ਉਹੋ ਕੁਝ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ॥ ੧੬੨॥

ਦਾਨ ਸੀਲ ਕੋ ਜਾਨ ਪਹਾਰਾ॥ ਦਇਆ ਸਿੰਧ ਰਘੁਰਾਜ ਭੁਆਰਾ॥
ਸੁੰਦਰ ਮਹਾਂ ਧਨੁਖ ਧਰ ਆਛਾ॥ ਜਨ ਅਲਿਪਨ ਚਕਾਛ ਤਨ ਕਾਛਾ॥ ੧੬੩॥

ਰਾਜਾ ਰਘੁਰਾਜ ਦਾਨ ਧਰਮ ਦਾ ਪਹਾੜ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦਇਆ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਸੀ। ਉਹ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਧਨੁਖ ਧਾਰੀ ਸੀ। ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਮਾਨੋਂ, ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ॥ ੧੬੩॥

ਨਿਤ ਉਠਿ ਕਰਤ ਦੇਵਿ ਕੀ ਪੂਜਾ॥ ਫੂਲ ਗੁਲਾਬ ਕੇਵੜਾ ਕੂਜਾ॥
ਚਰਨ ਕਮਲ ਨਿਤ ਸੀਸ ਲਗਾਵੈ॥ ਪੂਜਨ ਨਿੱਤ ਚੰਡਕਾ ਆਵੈ॥ ੧੬੪॥

ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠਕੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ, ਕੇਵੜਾ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪੈਂਦਾ ਹੋਏ ਫਲ ਆਦਿਕ ਭੇਟ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਦਾ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਉਤੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਸਦਾ ਚੰਡਕਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ॥ ੧੬੪॥

ਧਰਮ ਰੀਤ ਸਭ ਠੌਰ ਚਲਾਈ॥ ਜੜ੍ਹ ਤੜ੍ਹ ਸੁਖ ਬਸੀ ਲੁਗਾਈ॥
ਭੂਖ ਨਾਂਗ ਕੋਈ ਕਹੂ ਨ ਦੇਖਾ॥ ਊਚ ਨੀਚ ਸਭ ਧਨੀ ਬਸੇਖਾ॥ ੧੬੫॥

ਸਭ ਜਗ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਹਰ ਥਾਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸੁਖੀ ਵਸਦੀ ਸੀ। ਭੁੱਖਾਂ-ਨੰਗਾ ਕੋਈ ਕਿਤੇ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਚ ਨੀਚ ਸਾਰੇ ਹੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਧਨੀ ਸਨ॥ ੧੬੫॥

ਜੱਹ ਤੱਹ ਧਰਮ ਧੁਜਾ ਫਹਰਾਈ॥ ਚੋਰ ਜਾਰ ਨਹ ਦੇਖ ਦਿਖਾਈ॥
ਜੱਹ ਤੱਹ ਯਾਰ ਚੋਰ ਚੁਨ ਮਾਰਾ॥ ਏਕ ਦੇਸ ਕਹੂ ਰਹੈ ਨ ਪਾਰਾ॥ ੧੬੬॥

ਹਰ ਥਾਂ ਧਰਮ ਦੇ ਝੰਡੇ ਝੁਲਦੇ ਸਨ। ਚੋਰ, ਯਾਰ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ। ਹਰ ਥਾਂ ਚੋਰ ਤੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਸੀ॥ ੧੬੭॥

ਸਾਧ ਓਰ ਕੋਈ ਦਿਸ਼ਟ ਨ ਪੇਖਾ॥ ਐਸ ਰਾਜ ਰਘੁਰਾਜ ਬਿਸੇਖਾ॥ ਚਾਰੋ ਦਿਸ਼ਾ ਚਕ੍ਰ ਫਹਰਾਵੈ ॥ ਪਾਪਨ ਕਾਟਿ ਮੂੰਡ ਫਿਰ ਆਵੈ॥੧੬੭॥

ਸਾਧ ਵੱਲ ਕੋਈ ਬੁਰੀ ਅੱਖ ਵੇਖਦਾ ਵੀ ਨਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜੇ 'ਰਘੁਰਾਜ' ਦਾ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ। ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ ਗਸ਼ਤੀ ਜੱਥੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ,ਜੋ ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ॥੧੬੭॥

ਗਾਇ ਸਿੰਘ ਕਹੁ ਦੂਧ ਪਿਲਾਵੈ॥ ਸਿੰਘ ਗਊ ਕਹ ਘਾਸੁ ਚੁਗਾਵੈ॥ ਚੋਰ ਕਰਤ ਧਨ ਕੀ ਰਖਵਾਰਾ॥ ਤ੍ਰਾਸ ਮਾਰ ਕੋਈ ਹਾਥੁ ਨ ਡਾਰਾ॥ ੧੬੮॥

ਗਊ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਸ਼ੇਰ ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਬਨ ਵਿਚੋਂ ਘਾਹ ਚੁਗਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਚੋਰ ਧਨ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ 'ਮਾਰ' ਦੇ ਡਰ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਦੇ ਧਨ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ॥੧੬੮॥

ਨਾਰ ਪੁਰਖ ਸੋਵਤ ਇਕ ਸੇਜਾ॥ ਹਾਥ ਪਸਾਰ ਨ ਸਾਕਤ ਰੇਜਾ॥ ਪਾਵਕ ਘ੍ਰਿਤ ਇਕ ਠਉਰ ਰਖਾਏ॥ ਰਾਜ ਤ੍ਰਾਸ ਤੇ ਢਰੈ ਨ ਪਾਏ॥ ੧੬੯॥

ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਇਕੋ ਸੇਜਾ ਤੇ ਸੌਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਪੁਰਸ਼ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸਤਰੀ ਵੱਲ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਹੱਥ ਲੰਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅੱਗ ਤੇ ਘਿਉ ਇਕੋ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਡਰ ਕਰਕੇ ਘਿਉ ਢੱਲਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੧੬੯॥

ਚੋਰ ਸਾਧ ਮਗ ਏਕ ਸਿਧਾਰੈ॥ ਤ੍ਰਾਸ ਤ੍ਰਸਤ ਕਰ ਕੋਈ ਨ ਡਾਰੈ॥ ਗਾਇ ਸਿੰਘ ਇਕ ਖੇਤ ਫਿਰਾਹੀ॥ ਹਾਥ ਚਲਾਇ ਸਕਤ ਕੋਈ ਨਾਹੀ॥ ੧੭੦॥

ਚੋਰ ਤੇ ਸਾਧ ਇਕੋ ਰਾਹ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਡਰ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਗਊ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਇਕੋ ਖੇਤ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਡਰ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ੇਰ ਗਊ ਵੱਲ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦਾ ਸੀ॥੧੭੦॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਰਾਜੁ ਕਰਯੋ ਰਘੁਰਾਜਾ॥ ਦਾਨ ਨਿਸ਼ਾਨ ਚਹੂੰ ਦਿਸ ਬਾਜਾ॥ ਚਾਰੋ ਦਿਸ਼ਾਂ ਬੈਠ ਰਖਵਾਰੇ॥ ਮਹਾਬੀਰ ਅਰੁ ਰੂਪ ਉਜਿਆਰੇ॥ ੧੭੧॥

'ਰਘੁਰਾਜ' ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਦਾਨ ਦਾ ਧੌਂਸਾ ਚੌਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ ਰਾਖੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ,ਜੋ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਸਨ॥੧੭੧॥

ਬੀਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਬਰਖ ਪਰਮਾਨਾ॥ ਰਾਜੁ ਕਰਾ ਦਸ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨਾ॥
ਭਾਂਤ ਅਨੇਕ ਕਰੇ ਨਿਤ ਧਰਮਾ॥ ਔਰ ਨ ਸਕੈ ਐਸ ਕਰ ਕਰਮਾ॥੧੭੨॥

ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ, ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਰੂਪ ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ॥੧੭੨॥

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ॥ ਇਹ ਭਾਂਤ ਰਾਜੁ ਰਘੁਰਾਜ ਕੀਨ॥ ਗਜ ਬਾਜ ਸਾਜ ਦੀਨਾਨ ਦੀਨ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਜੀਤ ਜੀਤ ਲਿੱਨੇ ਅਪਾਰ॥ ਕਰਿ ਖੰਡ ਖੰਡ ਖੰਡੇ ਗੜਵਾਰ॥੧੭੩॥੯॥

ਰਾਜੇ ਰਘੁਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹਾਥੀ ਤੇ ਘੋੜੇ ਸਾਜਾਂ ਸਮੇਤ ਹੀ ਉਸਨੇ ਦੀਨਾਂ-ਅਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਰਾਜੇ ਜਿੱਤ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਮਾਇਤੀ ਕਰ ਲਏ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਖੰਡੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਉਸ ਆਕੀ ਰਾਜੇ ਵੀ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ॥੧੭੩॥੯॥

ਇਤਿ ਰਘੁਰਾਜ ਸਮਾਪਤਮ॥੧੭੩॥੯॥੨੨੭॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਰਾਜੇ ਰਘੂ ਦਾ ਰਾਜ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ॥੧੭੩॥੯॥੨੨੭॥ ਚਲਦਾ॥

(੧੦) ਰਾਜਾ ਅਜ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ॥ ਫੁਨਿ ਭਏ ਰਾਜ ਅਜ ਰਾਜ ਬੀਰ॥ ਜਿਨ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਜਿੱਤੇ ਪ੍ਰਬੀਰ॥
ਕਿੱਨੇ ਖਰਾਬ ਖਾਨੇ ਖਵਾਸ॥ ਜਿੱਤੇ ਮਹੀਪ ਤੋਰੇ ਮਵਾਸ॥੧॥

ਫਿਰ ਅਜ ਰਾਜ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸਨੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧੇ ਜਿੱਤੇ ਅਤੇ ਆਕੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੁਮੰਡ ਤੋੜੇ ਸਨ॥੧॥

ਜਿੱਤੇ ਅਜੀਤ ਮੂੰਡੇ ਅਮੂੰਡ॥ ਖੰਡੇ ਅਖੰਡੇ ਕਿੰਨੇ ਘਮੰਡ॥
ਦਸ ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ ਬਿਦਿਆ ਨਿਧਾਨ॥ ਅਜ ਰਾਜ ਰਾਜ ਰਾਜਾ ਮਹਾਨ॥੨॥

ਉਸਨੇ ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਅਤੇ ਨਾ ਮੁੰਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਮੁੰਨਵਾਏ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਘੁਮੰਡ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘੁਮੰਡ ਤੋੜੇ ਸਨ। ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਅਜ ਰਾਜਾ, ਬੜਾ ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ॥੨॥

ਸੂਰਾ ਸੁਬਾਹ ਜੋਧਾ ਪ੍ਰਚੰਡ। ਸੂਤ ਸਰਬ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬਿੱਦਿਆ ਉਦੰਡ॥

ਮਾਨੀ ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ॥ ਅਵਿਲੋਕ ਜਾਸ ਲਾਜੰਤ ਭੂਪ॥ ੩॥

ਉਹ ਇਕ ਬਲੀ ਸੂਰਮਾ ਤੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਜੋਧਾ ਸੀ. ਜੋ ਵੇਦਾਂ, ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦਾ ਅਕੱਟ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ। ਉਹ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਹਾਨ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸੀ. ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਰਾਜੇ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥ ੩॥

ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ ਰਾਜਾ ਧਿਰਾਜ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਭਰੇ ਸਰਬ ਸੰਪਤਿ ਸਮਾਜ॥
ਅਵਿਲੋਕਿ ਰੂਪ ਰੀਝੰਤ ਨਾਰ॥ ਸ੍ਰੁਤ ਦਾਨ ਸੀਲ ਬਿਦਿਆ ਉਦਾਰ॥ ੪॥

ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਅਧਿਰਾਜ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸੀ। ਜਿਸਦੇ ਘਰ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਤੇ ਰਾਜ ਸੰਪਦਾ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਰੀਝਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਸ੍ਰੁਤੀਆ, ਦਾਨ, ਧਰਮ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ॥ ੪॥

ਜੌ ਕਹੌ ਕਥਾ ਬਾਢੰਤ ਗ੍ਰੰਥ॥ ਸੁਣਿ ਲੇਹੁ ਮਿਤ੍ਰ ਸੰਛੇਪ ਕੰਥ॥
ਬੈਦਰਭ ਦੇਸ ਰਾਜਾ ਸੁਬਾਹ॥ ਚੰਪਾਵਤੀ ਸੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਨਾਰਿ ਤਾਹਿ॥ ੫॥

ਜੇਕਰ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਕਹਾਂ, ਤਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਧ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਮਿੱਤਰੋ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੀ ਕਥਾ ਸੁਣ ਲਵੋ। 'ਬੈਦਰਭ' ਦੇਸ ਦਾ 'ਸੁਬਾਹ' ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਘਰ 'ਚੰਪਾਵਤੀ' ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ॥ ੫॥

ਤਿਹ ਜਈ ਏਕ ਕੰਨਿਆ ਅਪਾਰ॥ ਤਿਹ ਮਤੀ ਇੰਦ੍ਰ ਨਾਮਾ ਉਦਾਰ॥
ਜਬ ਭਈ ਜੋਗ ਬਰ ਕੇ ਕੁਮਾਰ॥ ਤਬ ਕੀਨ ਬੈਠ ਰਾਜਾ ਬਿਚਾਰ॥ ੬॥

ਉਸਦੇ ਘਰ ਇਕ ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਕੰਨਿਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਜਿਸਦਾ ਬੜਾ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨਾਮ 'ਇੰਦ੍ਰਮਤੀ' ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਰਾਜ-ਕੁਮਾਰੀ ਵਰ ਦੇ ਜੋਗ ਹੋਈ. ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ॥ ੬॥

ਲਿੰਨੇ ਬੁਲਾਇ ਨ੍ਰਿਪ ਸਰਬ ਦੇਸ॥ ਧਾਏ ਸੁਬਾਹ ਲੈ ਦਲ ਅਸੇਸ॥
ਮੁਖ ਭਈ ਆਨ ਸਾਰਸ੍ਵਤੀ ਆਪ॥ ਜਿਹ ਜਪਤ ਲੋਗ ਮਿਲਿ ਸਰਬ ਜਾਪ॥ ੭॥

ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਮੰਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸਦ ਲਏ ਖੱਤਰੀ ਰਾਜੇ ਅਣਗਿਣਤ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲ ਪਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰਸ੍ਵਤੀ ਆਪ ਆਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮੁਖ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜ ਮਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਜਿਸਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਮਿਲਕੇ ਜਪਦੇ ਸਨ॥ ੭॥

ਤਬ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਭੂਪ ਆਨ॥ ਕਿਨੌ ਪ੍ਰਨਾਮ ਰਾਜਾ ਮਹਾਨ॥

ਤਹ ਬੈਠ ਰਾਜ ਸੋਭੰਤ ਐਸ॥ ਜਨ ਦੇਵ ਮੰਡਲੀ ਸਮ ਨ ਤੈਸ॥ ੮॥

ਤਦ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਮਹਾਨ ਰਾਜੇ ਸੁਬਾਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕੀਤੇ। ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਰਾਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਭਦੇ ਸਨ ਮਾਨੋਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਠਾਠ ਬਾਠ ਨਾਲ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ॥੮॥

ਬਾਜੰਤ ਢੋਲ ਦੁੰਦਭ ਅਪਾਰ॥ ਬਾਜੰਤ ਤੂਰ ਝਨਕੰਤ ਤਾਰ॥
ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ ਬਰਨੀ ਨ ਜਾਇ॥ ਜਨੁ ਬੈਠ ਇੰਦ੍ਰ ਆਭਾ ਬਨਾਇ॥ ੯॥

ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਢੋਲ ਤੇ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ। ਤੁਰੀਆਂ ਵੱਜਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਝਣਕਾਰ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਸਦੀ ਅਪਾਰ ਸੋਭਾ ਸੀ ਜੋ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਇੰਦਰ ਰਾਜਾ ਸ਼ੋਭਾਇਮਾਨ ਹੋਵੇ॥੯॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਰਾਜ ਮੰਡਲੀ ਬੈਠ॥ ਅਵਿਲੋਕਿ ਇੰਦ੍ਰ ਜਹ ਨਾਕ ਐਠ॥
ਆਭਾ ਅਪਾਰ ਬਰਨੈ ਸੁ ਕਉਨ॥ ਹ੍ਵੈ ਰਹੇ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਮਉਨ॥ ੧੦॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰਾਜ-ਸਭਾ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ ਈਰਖਾ ਨਾਲ ਨੱਕ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਕੌਣ ਵਰਣਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਗੰਧਰਬ ਤੇ ਜੱਛ ਚੁੱਪ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੦॥

ਅਰਧ ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ॥

ਸੋਭੰਤ ਸੂਰ॥ ਲੋਭੰਤ ਹੂਰ॥ ਅਛ੍ਰੀ ਅਪਾਰ॥ ਰਿੱਝੀ ਸੁਧਾਰ॥ ੧੧॥

ਸੂਰਮੇ ਸੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੂਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਅਣਗਿਣਤ ਅਪਛਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਰੀਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ॥੧੧॥

ਗਾਵੰਤ ਗੀਤ॥ ਮੋਹੰਤ ਚੀਤ॥ਮਿਲ ਦੇ ਅਸੀਸ॥ ਜੁਗ ਚਾਰਿ ਜੀਸ॥ ੧੨॥

ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਮਿਲਕੇ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਂਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚਾਰ ਜੁੱਗ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹੋ॥੧੨॥

ਬਾਜੰਤ ਤਾਰ॥ ਡਾਰੈ ਧਮਾਰ॥ਦੇਵਾਨ ਨਾਰ॥ ਪੇਖਤ ਅਪਾਰ॥ ੧੩॥

ਤਾਲ ਵੱਜਦੇ ਸਨ, ਗਿੱਧਾ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਪਾਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਸਨ॥੧੩॥

ਕੈ ਬੇਦ ਰੀਤ॥ ਗਾਵੰਤ ਗੀਤ॥ ਸੋਭਾ ਅਨੂਪ॥ ਸੋਭੰਤ ਭੂਪ॥ ੧੪॥

ਵੇਦ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਰਾਜੇ ਸ਼ੋਭ

ਰਹੇ ਸਨ॥੧੪॥

ਬਾਜੰਤ ਤਾਰ॥ ਰੀਝੰਤ ਨਾਰ॥ ਗਾਵੰਤ ਗੀਤ॥ ਆਨੰਦ ਚੀਤ॥ ੧੫॥

ਤਾਲੀਆਂ ਵਜਾਉਂਦੀਆਂ,ਇਸਤਰੀਆ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਉਛਾਲ ਛੰਦ॥

ਗਾਵਤ ਨਾਰੀ॥ ਬਾਜਤ ਤਾਰੀ॥ ਦੇਖਤ ਰਾਜਾ॥ ਦੇਵਤ ਸਾਜਾ॥੧੬॥

ਗਿੱਧਾ ਪਾ ਕੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਰਾਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੬॥

ਗਾਵਤ ਗੀਤੰ॥ ਆਨੰਦ ਚੀਤੰ॥ ਸੋਭਤ ਸੋਭਾ॥ ਲੋਭਤ ਲੋਭਾ॥ ੧੭॥

ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਮਈ ਵੇਗ ਵਿਚ ਗੀਤ ਗਾਇਨ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵੇਖ ਕੇ ਲੋਭ ਦਾ ਮਨ ਵੀ ਲੋਭੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੭॥

ਦੇਖਤ ਨੈਣੰ॥ ਭਾਖਤ ਬੈਣੰ॥ ਸੋਹਤ ਛੜ੍ਹੀ॥ ਲੋਭਤ ਅੜ੍ਹੀ॥ ੧੮॥

ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਦਿਆਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ,ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰੀ ਖੱਤਰੀ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੮॥

ਗੱਜਤ ਹਾਥੀ॥ ਸੱਜਤ ਸਾਥੀ॥ ਕੂਦਤ ਬਾਜੀ॥ ਨਾਚਤ ਤਾਜੀ॥ ੧੯॥

ਹਾਥੀ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਥੀ ਸੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਨੱਚ ਕੁਦ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੯॥

ਬਜਤ ਤਾਲੰ॥ ਨਾਚਤ ਬਾਲੰ॥ ਗਾਵਤ ਗਾਥੰ॥ ਆਨੰਦ ਸਾਥੰ॥ ੨੦॥

ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੱਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਗਿੱਧਾ ਪਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿੱਤ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੨੦॥

ਕੋਕਿਲ ਬੈਣੀ॥ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣੀ॥ ਗਾਵਤ ਗੀਤੰ॥ ਚੋਰਤ ਚੀਤੰ॥ ੨੧॥

ਕੋਇਲ ਵਰਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੈਣ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੨੧॥

ਅਛ੍ਰਨ ਭੇਸੀ॥ ਸੁੰਦਰ ਕੇਸੀ॥ਸੁੰਦਰ ਨੈਣੀ॥ ਕੋਕਿਲ ਬੈਣੀ॥ ੨੨॥

ਉਹ ਪਰੀਆਂ ਦੇ ਭੇਸਾਂ ਵਾਲੀਆਂ, ਸੁੰਦਰ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਕੋਇਲ ਵਰਗੀ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ॥੨੨॥

ਅਤਭੁਤ ਰੂਪਾ॥ ਕਾਮਣ ਕੂਪਾ॥ ਚਾਰ ਪ੍ਰਹਾਸੰ॥ ਉੱਨਿਤ ਨਾਸੰ॥੨੩॥

ਉਹ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਦਭੁਤ ਸੁੰਦਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਸਾ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੱਕ ਲੰਮੇ ਸਨ॥੨੩॥

ਲਖਿ ਦੁਤਿ ਰਾਣੀ॥ ਲਜਿਤ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ॥ਸੋਹਤ ਬਾਲਾ॥ ਰਾਗਣ ਮਾਲਾ॥੨੪॥

ਰਾਣੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਇੰਦਰਾਣੀ ਵੀ ਲਜਿੱਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਗ ਮਾਲ ਹੋਵੇ॥੨੪॥

ਮੋਹਣੀ ਛੰਦ॥

ਗਉਰ ਸਰੂਪ ਮਹਾ ਛਬਿ ਸੋਹਤ॥ਦੇਖਤ ਸੁਰ ਨਰ ਕੋ ਮਨ ਮੋਹਤ॥
ਰੀਝਤ ਤਾਕਿ ਬਡੇ ਨ੍ਰਿਪ ਐਸੇ॥ ਸੋਭਹਿ ਕਉਨ ਸਕੈ ਕਹਿ ਤੈਸੇ॥੨੫॥

ਗੋਰੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਵੀ ਰੀਝ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਕੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੨੫॥

ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਮਹਾ ਦੁਤਿ ਬਾਲੀਯ॥ ਪੇਖਤ ਰੀਝਤ ਬੀਰ ਰਿਸਾਲੀਯ॥
ਨਾਚਤ ਭਾਵ ਅਨੇਕ ਤ੍ਰੀਆ ਕਰ॥ ਦੇਖਤ ਸੋਭਾ ਰੀਝਤ ਸੁਰ ਨਰ॥੨੬॥

ਉਹ ਇਸਤਰੀਆਂ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਤੇ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਸਿਕ ਵੀਰ ਸੂਰਮੇ ਰੀਝ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਨੇਕ ਭਾਵਪੂਰਣ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਨਾਚ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਰੀਝ ਰਹੇ ਸਨ॥੨੬॥

ਹਿੰਸਤ ਹੈਵਰ ਚਿੰਸਤ ਹਾਥੀਯ॥ ਨਾਚਤ ਨਾਗਰ ਗਾਵਤ ਗਾਥੀਯ॥
ਰੀਝਤ ਸੁਰ ਨਰ ਮੋਹਤ ਰਾਜਾ॥ ਦੇਵਤ ਦਾਨ ਦੁਰੰਤ ਸਮਾਜਾ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਿੰਸਤ=ਹਿਣਕਦੇ। ਹੈਵਰ=ਘੋੜੇ। ਚਿਸੰਤ=ਚਿੰਘਾੜਨਾ।

ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਾਥੀ ਚਿੰਘਾੜ ਰਹੇ ਸਨ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੱਚਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਗਾਥਾਵਾਂ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਰੀਝ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਜੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਦਾਨ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ॥੨੭॥

ਗਾਵਤ ਗੀਤਨ ਨਚਤ ਅਪੱਛਰਾ॥ ਰੀਝਤ ਰਾਜਾ ਖੀਝਤ ਅੱਛਰਾ॥

ਬਾਜਤ ਨਾਰਦ ਬੀਨ ਰਸਾਲੀਯ॥ ਦੇਖਤ ਦੇਵ ਪ੍ਰਭਾਸਤ ਜ੍ਵਾਲੀਯ॥ ੨੮॥

ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਪੱਛਰਾਵਾਂ ਨੱਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਖਿਝ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਨਾਰਦ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਵੀਣਾ ਵੱਜ ਰਹੀ ਸੀ: ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇਜਵਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੨੮॥

ਆਂਜਤ ਅੰਜਨ ਸਾਜਤ ਅੰਗਾ॥ ਸੋਭਤ ਬਸਤ੍ਰ ਸੁ ਅੰਗ ਸੁਰੰਗਾ॥
ਨਾਚਤ ਅਛ੍ਰੀ ਰੀਝਤ ਰਾਊ॥ ਚਾਹਤ ਬਰਬੋ ਕਰਤ ਉਪਾਊ॥ ੨੯॥

ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਮਾ ਪਾ ਕੇ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਪੱਛਰਾਵਾਂ ਨੱਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰਸਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਨ ਦਾ ਉਪਾਅ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੨੯॥

ਤਤ ਥਈ ਨਾਚੈ ਸੁਰਪੁਰ ਬਾਲਾ॥ ਰੁਣ ਝੁਣ ਬਾਜੈ ਰੰਗ ਅੰਗ ਮਾਲਾ॥
ਬਨਿ ਬਨਿ ਬੈਠੇ ਜਹੱ ਤਹੱ ਰਾਜਾ॥ ਦੈ ਦੈ ਡਾਰੈ ਤਨ ਮਨ ਸਾਜਾ॥ ੩੦॥

ਦੇਵ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੱਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਪਈਆ ਮਾਲਾਵਾਂ ਦੀ ਛੁਣਕਾਰ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਰਾਜੇ ਸੱਜ ਧੱਜ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਹੀਰਿਆ ਮੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉੱਤੋਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੦॥

ਜਿਹ ਜਿਹ ਦੇਖਾ ਸੋ ਸੋ ਰੀਝਾ॥ ਜਿਨ ਨਹੀ ਦੇਖਾ ਤ੍ਰਿਨ ਮਨ ਖੀਝਾ॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਭਾਯੰ ਤ੍ਰੀਅ ਬਰ ਨਾਚੈਂ॥ ਅਤਭੁਤ ਭਾਯੰ ਅੰਗ ਅੰਗ ਰਾਚੈਂ॥ ੩੧॥

ਜਿਸ ਜਿਸ ਵੇਖਿਆ ਉਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਉਹ ਖਿਝ ਗਿਆ। ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨ੍ਰਿਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚੋਂ ਅਨੋਖੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੧॥

ਤਿਨ ਅਤਭੁਤ ਗਤ ਜਹ ਤਹ ਠਾਨੀ॥ ਜਹ ਤਹ ਸੋਹੈ ਮੁਨ ਮਨ ਮਾਨੀ॥
ਤਜਿ ਤਜਿ ਜੋਗਿੰ ਭਜਿ ਭਜਿ ਆਵੈਂ॥ ਲਖਿ ਅਤਿ ਆਭਾ ਜੀਅ ਸੁਖ ਪਾਵੈਂ॥ ੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਤਭੁਤ ਗਤ=ਅਦਭੁਤ ਗਤੀ। ਮੁਨ=ਮੁਨੀ। ਆਭਾ=ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ, ਸ਼ੋਭਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਉਸ ਥਾਂ ਕੁਝ ਅਦਭੁਤ ਕੌਤਕ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਕਈ ਹੱਠਵਾਦੀ ਮੁਨੀ ਵੀ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਯੋਗੀ ਆਪਣੇ ਯੋਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੇਖੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਉਤਸਵ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥ ੩੨॥

ਬਨਿ ਬਨਿ ਬੈਠੇ ਜਹ ਤਹ ਰਾਜਾ॥ ਤਹ ਤਹ ਸੋਭੇ ਸਭ ਸੁਭ ਸਾਜਾ॥
ਜਹ ਤਹ ਦੇਖੈਂ ਰੁਨ ਗਨ ਫੂਲੇ॥ ਮੁਨਿ ਮਨ ਛਬਿ ਲਖਿ ਤਨ ਮਨ ਭੂਲੇ॥ ੩੩॥

ਜਿਥੇ ਰਾਜੇ ਸੱਜ ਧੱਜ ਕੇ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤਿ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਨੀ ਜਨ ਆਪਣੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੩॥

ਤਤ ਬਿਤ ਘਨ ਸੁਖ ਰਸ ਸਭ ਬਾਜੈਂ॥ ਸੁਨਿ ਮਨ ਰਾਗੰ ਗੁਨਿ ਗਨ ਲਾਜੈਂ॥
ਜੱਹ ਤੱਹ ਗਿਰ ਗੇ ਰਿਝ ਰਿਝ ਐਸੇ॥ ਜਨੁ ਭਟ ਜੂਝੈ ਰਣ ਬਿਣ ਕੈਸੇ॥ ੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਤ, ਬਿਤ, ਘਨ, ਸੁਖ ਅਤੇ ਰਸ=ਪੰਚ ਸ਼ਬਦ, ਪੰਜਾ ਸ਼ਬਦਾ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

੧. ਤਤ = ਤਾਰ ਅਤੇ ਤੰਦ ਨਾਲ ਵੱਜਣ ਵਾਲੇ ਵਾਜੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿਤਾਰ, ਰਬਾਬ ਆਦਿ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੨. ਬਿਤ = ਵ੍ਰਿਤ, ਚੰਮ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਵਾਜੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਢੋਲ, ਡੁਗ ਡੁਗੀ ਆਦਿ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੩. ਘਨ = ਕਾਂਸੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਧਾਤ ਦੇ ਬਣੇ ਵਾਜੇ, ਜਿਵੇਂ ਘੰਟੀਆਂ, ਘੜਿਆਲ, ਛੈਣੇ ਆਦਿ।

੪. ਨਾਦ = ਘੜਾ ਆਦਿ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਲਾੜ ਵਿਚੋਂ ਹੱਥ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਸੁਰ ਕੱਢੀਦੀ ਹੈ।

੫. ਸਖਿਰ = ਫੂਕ ਨਾਲ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਾਜੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁਰਲੀ, ਨਫੀਰੀ ਆਦਿ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪੁਰਾਣਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਂ ਵਾਜਿਆ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਰਾਜਿਆ ਅੱਗੇ ਵੱਜਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਉਹ ਪੰਜ ਵਾਜੇ ਹਨ=ਸਿੰਗ, ਡਫ, ਸ਼ੰਖ, ਭੇਰੀ ਅਤੇ ਜਯ ਘੰਟਾ।

ਪੰਜ ਸ਼ਬਦੀ ਵਾਜੇ ਉਥੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਮਈ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਰਾਗ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਵੀ ਲਜਿੱਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗ ਪਏ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਯੋਧੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹੋਣ॥ ੩੪॥

ਬਨ ਬਨ ਫੂਲੇ ਜਨ ਬਰ ਫੂਲੰ॥ ਤਨ ਬਰ ਸੋਭੇ ਜਨੁ ਧਰ ਮੂਲੰ॥
ਜੱਹ ਤੱਹ ਝੂਲੇ ਮਦ ਮਤ ਰਾਜਾ॥ ਜਨੁ ਮੁਰਿ ਬੋਲੈਂ ਸੁਨ ਘਨ ਗਾਜਾ॥ ੩੫॥

ਉਹ ਜੰਗਲੀ ਫੁਲਾਂ ਵਾਂਗ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਨ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੁਖ ਦੇ ਮੂਲ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਦਮਸਤ ਰਾਜੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਮ

ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਗੱਜਦੇ ਹੋਏ ਬਦਲ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੋਰ ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋਣ॥ ੩੫॥

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ॥ ਜੱਹ ਤੱਹ ਬਿਲੋਕਿ ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ॥ ਬਨਿ ਬੈਠਿ ਸਰਬ ਰਾਜਾਧਿਕਾਰ॥
ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹੈ ਨਹੀ ਪਰਤ ਬੈਨ॥ ਲਖਿ ਨੈਨ ਰੂਪ ਰੀਝੰਤ ਨੈਨ॥ ੩੬॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਪਾਰ ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੩੬॥

ਅਵਿਲੋਕਿ ਨਾਚਿ ਐਸੋ ਸੁਰੰਗ॥ ਸਰ ਤਾਨਿ ਨ੍ਰਿਪਨ ਮਾਰਤ ਅਨੰਗ॥
ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ ਬਰਣੀ ਨ ਜਾਇ॥ ਰਿਝੇ ਅਵਲੋਕਿ ਰਾਨਾਰੁ ਰਾਇ॥ ੩੭॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗੀਲੇ ਨਾਚ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਮਦੇਵ ਖਿਚ ਖਿਚ ਤੀਰ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ, ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਕਾਮਸਕਤ ਹੋ ਗਏ। ਮਾਹੌਲ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੧॥

ਆਗਮ ਬਸੰਤ ਜਨੁ ਭਇਓ ਆਜ॥ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸਰਬ ਦੇਖੈ ਸਮਾਜ॥
ਰਾਜਾਧਿਰਾਜ ਬਨਿ ਬੈਠ ਐਸ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਸਮਾਨ ਨਹੀ ਇੰਦ੍ਰ ਹੈਸ॥ ੩੮॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦਿਨ ਬਸੰਤ ਬਹਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਇੰਦ੍ਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨ ਹੋਵੇ॥ ੩੮॥

ਇਕ ਮਾਸ ਲਾਗ ਤਹ ਭਇਓ ਨਾਚ॥ ਬਿਨ ਪੀਐ ਕੈਫ ਕੋਊ ਨ ਬਾਚ॥
ਜਹਂ ਜਹਂ ਬਿਲੋਕਿ ਆਭਾ ਅਪਾਰ॥ ਤਹਂ ਤਹਂ ਸੁ ਰਾਜ ਰਾਜਨ ਕੁਮਾਰ॥ ੩੯॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਉਥੇ ਨ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਨ੍ਰਿਤ ਦੀ ਉਸ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਪੀਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨ ਬਚ ਸਕਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਉਥੇ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੩੯॥

ਲੈ ਸੰਗ ਤਾਸ. ਸਾਰਸ੍ਵਤਿ ਆਪ॥ ਜਿਹ ਕੋ ਜਪੰਤ ਸਭ ਜਗਤ ਜਾਪ॥
ਨਿਰਖੋ ਕੁਮਾਰਿ ਇਹਂ ਸਿੰਧ ਰਾਜ॥ ਜਾਕੀ ਸਮਾਨ ਨਹੀ ਇੰਦ੍ਰ ਸਾਜ॥ ੪੦॥

ਜਗਤ ਵਲੋਂ ਪੂਜੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਰਸਵਤੀ ਆਪ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਕੋਲ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ ਸੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਇੰਦਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ"॥ ੪੦॥

ਅਵਿਲੋਕ ਸਿੰਧ ਰਾਜਾ ਕੁਮਾਰ॥ ਨਹੀ ਤਾਸ ਚਿੱਤ ਕਿੱਨੋ ਸੁਮਾਰ॥
ਤਿਹ ਛਾਡਿ ਪਾਛ ਆਗੈ ਚਲੀਸ॥ ਜਨੁ ਸਰਬ ਸੋਭ ਕਹੁ ਲੀਲ ਲੀਸ॥ ੪੧॥

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿੰਧ ਰਾਜ ਦੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਉਹ ਅੱਗੇ ਚਲ ਪਈ ਮਾਨੋਂ ਕਿ ਉਸ ਸਾਰੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਵਿਲੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇ॥ ੪੧॥

ਪੁਨ ਕਹੈ ਤਾਸ ਸਾਰਸ੍ਵਤੀ ਬੈਨ॥ ਇਹ ਪਸ਼ਚਮੇਸ ਅਬ ਦੇਖ ਨੈਨ॥
ਅਵਿਲੋਕਿ ਰੂਪ ਤਾਕੋ ਅਪਾਰ॥ ਨਹੀ ਮੋਧ ਚਿੱਤ ਆਨਿਓ ਕੁਮਾਰ॥ ੪੨॥

ਸਰਸਵਤੀ ਨੇ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਪੱਛਮ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ ਤੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖ। ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ, ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ॥ ੪੨॥

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ॥

ਦੇਖੋ ਕੁਮਾਰ॥ਰਾਜਾ ਜੁਝਾਰ॥ ਸੁਭ ਵਾਰ ਦੇਸ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੁ ਬੇਸ॥ ੪੩॥

ਫਿਰ ਸਰਸਵਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ! ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾ ਨੂੰ ਵੇਖੋ ਜਿਹੜੇ ਚੰਗੇ ਯੋਧੇ ਹਨ, ਪਵਿਤਰ ਦੇਸ਼ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਲਿਬਾਸ ਵਾਲੇ ਹਨ॥ ੪੩॥

ਦੇਖਿਓ ਬਿਚਾਰ॥ ਰਾਜਾ ਅਪਾਰ॥ ਆਨਾ ਨ ਚਿੱਤ॥ ਪਰਮੰ ਪਵਿੱਤ॥ ੪੪॥

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਪਰ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨ ਲਿਆਂਦਾ। ਕੋਈ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਪਰਮ ਪਵਿਤਰ ਨ ਲੱਗਾ॥ ੪੪॥

ਤਬਿ ਆਗਿ ਚਾਲ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੁ ਬਾਲ॥ਮੁਸਕਿਆਤ ਐਸ॥ ਘਨ ਬੀਜ ਜੈਸ॥ ੪੫॥

ਤਦ ਉਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਪਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਸਕਰਾਉਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕੀ ਹੋਵੇ॥ ੪੫॥

ਨ੍ਰਿਪ ਪੇਖਿ ਰੀਝ॥ ਸੁਰ ਨਾਰ ਖੀਝ॥ਬਦਿ ਤਾਸ ਜਾਨ॥ ਘਟ ਆਪਮਾਨ॥ ੪੬॥

ਰਾਜੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਦੇਵ ਇਸਤਰੀਆਂ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਝ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹੁਸੀਨ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਘਟੀਆਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੪੬॥

ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ॥ ਸੌਂਦਰਜੁ ਭੂਪ॥ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ॥ ਸਭ ਕੇਸ ਧਾਰ॥ ੪੭॥

ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਅਪਾਰ ਸੋਭਾ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਸਭ ਨੇ ਕੇਸ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ

ਸਨ॥੪੭॥

ਦੇਖੇ ਨਰੇਂਦ੍ਰ॥ ਠਾਢੇ ਮਹੇਂਦ੍ਰ॥ ਮੁਲਤਾਲ ਰਾਜ॥ ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ॥ ੪੮॥

ਹੇ ਰਾਜਕਮਾਰੀ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖੋ, ਇਹ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤੀ ਰਾਜੇ ਖੜੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੁਲਤਾਨ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਰਾਜਾ ਹੈ॥੪੮॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਚਲੀ ਛੋਡਿ ਤਾ ਕੌ ਤ੍ਰੀਆ ਰਾਜ ਐਸੇ॥ ਮਨੋ ਪਾਂਡ ਪੁਤ੍ਰੰ ਸਿਰੀ ਰਾਜ ਜੈਸੇ॥
ਖਰੀ ਮੱਧਿ ਰਾਜਿਸਥਲੀ ਐਸ ਸੋਹੈ॥ ਮਨੋ ਜ੍ਵਾਲ ਮਾਲਾ ਮਹਾ ਮੋਨਿ ਮੋਹੈ॥ ੪੯॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਪਾਂਡੂ ਪੁੱਤਰ ਪਾਂਡੋ ਰਾਜ ਪਾਟ ਛੱਡਕੇ ਚੱਲ ਪਏ ਹੋਣ। ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਖੜੀ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਹੋਵੇ॥੪੯॥

ਸੁ ਭੇ ਰਾਜਿਸਥਲੀ ਠਾਢਿ ਐਸੇ॥ ਮਨੋ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ ਲਿਖੀ ਚਿਤ੍ਰ ਜੈਸੇ॥
ਬਧੇ ਸ੍ਵਰਨ ਕੀ ਕਿੰਕਣੀ ਲਾਲ ਮਾਲੰ॥ ਸਿਖਾ ਜਾਨ ਸੋਭੇ ਨ੍ਰਿਪੰ ਜੌਗ ਜ੍ਵਾਲੰ॥ ੫੦॥

ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਖੜੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਚਿਤਰਕਾਰ ਦੇ ਚਿਤਰ ਵਾਂਗ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੋਨੇ ਦੀ ਕਿੰਕਣੀ ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਪਹਿਨ ਰਖੀ ਸੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਲਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਲਾਵਾਂ ਬੱਧੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਇੰਝ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਹੋਣ॥੫੦॥

ਕਹੈ ਬੈਨ ਸਾਰਸ੍ਵਤੀ ਪੇਖਿ ਬਾਲਾ॥ ਲਖੋ ਨੈਨ ਠਾਂਢੇ ਸਭੈ ਭੂਪ ਆਲਾ॥
ਰੁਚੈ ਚਿੱਤ ਜਉਨੈ ਸੋਈ ਨਾਥ ਕੀਜੈ॥ ਸੁਨੋ ਪ੍ਰਾਨ ਪਿਆਰੀ ਇਹੈ ਮਾਨਿ ਲੀਜੈ॥ ੫੧॥

ਸਰਵਸਵਤੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕੰਨਿਆ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਵ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖੋ। ਹੇ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਾਣ ਪਿਆਰੀ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ ਉਸ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਵੋ॥੫੧॥

ਬਡੀ ਬਾਹਨੀ ਸੰਗਿ ਜਾਕੇ ਬਿਰਾਜੈਂ॥ ਘੁਰੈਂ ਸੰਖ ਭੇਰੀ ਮਹਾ ਨਾਦ ਬਾਜੈ॥
ਲਖੋ ਪੂਰ ਬੇਸੰ ਨਰੇਸੰ ਮਹਾਨੰ॥ ਦਿਨੰ ਰੈਣ ਜਾਪੈ ਸਹੰਸ੍ਰ ਭੁਜਾਨੰ॥ ੫੨॥

ਇਹ ਰਾਜਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸੈਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਸੰਖ, ਭੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਨਾਦ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ: ਇਸ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਅਤੇ ਭੇਸ ਨੂੰ ਵੇਖੋ। ਇਹ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਜਾ ਸਹਸਰ ਬਾਹੂ ਵਾਂਗ ਜਾਪਦਾ ਹੈ॥੫੨। ।

ਧੁਜਾ ਮੌਧ ਜਾਕੇ ਬਡੋ ਸਿੰਘ ਰਾਜੈ॥ ਸੁਨੇ ਨਾਦ ਤਾਕੋ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਭਾਜੈ॥
ਲਖੋ ਪੂਰਬੀਸੰ ਛਿਤੀਸੰ ਮਹਾਨੰ॥ ਸੁਨੋ ਬੈਨ ਬਾਲਾ ਸਰੂਪੰ ਸੁ ਭਾਨੰ॥ ੫੩॥

ਇਸ ਦੇ ਝੰਡੇ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਧੁਨੀ ਸੁਣ ਕੇ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਵੀ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸ ਸੂਰਜ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਪੂਰਬ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਹਾਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖੋ॥ ੫੩॥

ਘੁਰੈ ਦੁੰਦਭੀ ਸੰਖ ਭੇਰੀ ਅਪਾਰ॥ ਬਜੈ ਦੱਛਨੀ ਸਰਬ ਬਾਜੰਤ੍ਰ ਸਾਰੰ॥
ਤੁਰੀ ਕਾਨਰੇ ਤੂਰ ਤਾਨੰ ਤਰੰਗੰ॥ ਮੁਚੰ ਝਾਜਰੰ ਨਾਇ ਨਾਦੰ ਮ੍ਰਿਦੰਗੰ॥ ੫੪॥

ਜਿਥੇ ਸੰਖ ਦੁੰਦਭੀਆ ਅਤੇ ਭੇਰੀਆਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦਖਣੀ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾ ਵਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤੁਰੰਗਾਂ ਅਤੇ ਤਾਣ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਮੁਚੰਗ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਝਾਂਝਰ ਆਦਿ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੫੪॥

ਬਧੇ ਹੀਰ ਚੀਰੰ ਸੁ ਬੀਰੋ ਸੁਬਾਹੰ॥ ਬਡੋ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ ਸੁ ਸੋਭਿਓ ਸਿਪਾਹੰ॥
ਹਨੇ ਪਿੰਗ ਬਾਜੀ ਰਥੰ ਜੇਣਿ ਜਾਨੋ॥ ਤਿਸੈ ਦੱਛਨੇਸੰ ਹੀਐ ਬਾਲ ਮਾਨੋ॥ ੫੫॥

ਉਸਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਪਗਾਂ ਉਤੇ ਹੀਰੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਛੱਤਰ ਧਾਰੀ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਰੱਥ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਹ ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ॥ ੫੫॥

ਮਹਾ ਬਾਹਨੀਸੰ ਨਰੀਸੰ ਨਰੇਸੰ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ ਪਾਤੰ ਸੁਭੈ ਪੱਤ੍ਰ ਭੇਸੰ॥
ਧੁਜੰ ਬੰਧ ਉੱਧੰ ਗਜੰ ਗੂੜ ਬਾਂਕੋ॥ ਲਖੋ ਉਤਰੀ ਰਾਜਕੈ ਨਾਮ ਤਾ ਕੋ॥ ੫੬॥

ਜਿਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ਮਹਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਦੀ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਪੈਦਲ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਹਾਥੀ ਝੰਡੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਹੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਹ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ॥ ੫੬॥

ਫਰੀ ਧੋਪ ਪਾਇਕ ਸੁ ਆਗੈ ਉਮੰਗੈ॥ ਜਿਣੈ ਕੋਟਿ ਬੰਕੋ ਮੁਰੈਂ ਨਾਹਿ ਅੰਗੈ॥
ਹਰੇ ਬਾਜ ਰਾਜੰ ਕਪੋਤੰ ਪ੍ਰਮਾਨੰ॥ ਨਹੇ ਸਜੰਦਨੰ ਇੰਦ੍ਰ ਬਾਜੀ ਸਮਾਨੰ॥ ੫੭॥

ਜਿਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪੈਦਲ ਸੈਨਾ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਵੀ ਯੁੱਧ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਿਆ। ਜਿਸਦੇ ਘੋੜੇ ਕਬੂਤਰਾਂ ਵਾਂਗ ਉੱਡਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲ ਅਜਿਹਾ ਰੱਥ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇੰਦਰ ਪਾਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੫੭॥

ਬਡੇ ਸਿੰਗ੍ਰ ਜਾਕੇ ਧਰੇ ਸੂਰ ਸੋਭੈ ॥ ਲਖੇ ਦੈਤ ਕੰਨਜਾ ਜਿਨੈ ਚਿਤ ਲੋਭੈ ॥
ਕਢੇ ਦੰਤ ਪੱਤੰ ਸਿਰੰ ਕੇਸ ਉੱਚੰ ॥ ਲਖੇ ਗਰਭਣੀਆਨਿ ਕੇ ਗਰਭ ਮੁੱਚੰ ॥ ੫੮ ॥

ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹਾੜਾ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਵਰਗੇ ਸੂਰਬੀਰ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਵੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਲਹਿਰਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਗਰਭਵਤੀ ਜਨਾਨੀਆਂ ਦੇ ਗਰਭਪਾਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੫੮ ॥

ਲਖੋ ਲੰਕ ਏਸੰ ਨਰੇਸੰ ਸੁਬਾਲੰ ॥ ਸਭੈ ਸੰਗ ਜਾ ਕੈ ਸਭੈ ਲੋਕ ਪਾਲੰ ॥
ਲੁਟਿਓ ਏਕ ਬੇਰੰ ਕੁਬੇਰੰ ਭੰਡਾਰੀ ॥ ਜਿਣਿਓ ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਜਾ ਬਡੋ ਛਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ॥ ੫੯ ॥

ਉਹ ਮਹਾਂਬਲੀ ਲੰਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਪਾਲ ਵੀ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਕੁਬੇਰ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਵੀ ਲੁਟ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਮਹਾਂਬਲੀ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ ॥ ੫੯ ॥

ਕਹੇ ਜਉਨ ਬਾਲੀਨ ਤੇ ਚਿੱਤ ਆਨੇ ॥ ਜਿਤੇ ਭੂਪ ਭਾਰੀ ਸੁ ਪਾਛੇ ਬਖਾਨੇ ॥
ਚਹੂੰ ਓਰ ਰਾਜਾ ਕਹੋ ਨਾਮ ਸੋਭੀ ॥ ਤਜੋ ਭਾਂਤ ਜੈਸੀ ਸਭੈ ਰਾਜ ਓਭੀ ॥ ੬੦ ॥

ਹੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ! ਤੂੰ ਹੀ ਦੱਸ ਕਿ ਤੇਰਾ ਮਨ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸ ਚੁਕੀ ਹਾਂ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਰਾਜੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹਨ; ਪਰ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਸੀ ॥ ੬੦ ॥

ਲਖੋ ਦਈਤ ਸੈਨਾ ਬਡੀ ਸੰਗਿ ਤਾਂਕੇ ॥ ਸੁਭੈ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ ਬਡੇ ਸੰਗ ਜਾਕੇ ॥
ਧੁਜਾ ਗਿੱਧ ਉੱਧੰ ਲਸੈ ਕਾਕ ਪੂਰੰ ॥ ਤਿਸੈ ਪਿਆਰ ਰਾਜਾ ਬਲੀ ਬ੍ਰਿਧ ਨੂਰੰ ॥ ੬੧ ॥

ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਦੈਂਤ ਸੈਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਛੱਤਰ ਧਾਰੀ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਧੁਜਾ ਉਤੇ ਗਿੱਰਝ ਅਤੇ ਕਾਂ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ, ਉਸ ਮਹਾਂਬਲੀ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਪਾਤਾਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸਮਝੋ ॥ ੬੧ ॥

ਰਥੰ ਬੇਸਟੰ ਹੀਰ ਚੀਰੰ ਅਪਾਰੰ ॥ ਸੁਭੈ ਸੰਗ ਜਾ ਕੈ ਸਭੈ ਲੋਕ ਪਾਰੰ ॥
ਇਹੈ ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਜਾ ਦੁਰੰ ਦਾਨ ਵਾਰੰ ॥ ਤ੍ਰੀਆ ਤਾਸ ਚੀਨੋ ਅਦਿਤਿਆ ਕੁਮਾਰੰ ॥ ੬੨ ॥

ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਪੁਸ਼ਾਕ ਹੈ ਅਤੇ ਹੀਰਿਆ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਰੱਥ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਪਾਲ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਦਾਨ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਵੀ ਲੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਕੁਮਾਰੀ ਇਹ ਉਹੋ ਆਦਿਤ ਕੁਮਾਰ ਹੈ ॥ ੬੨ ॥

ਨਹੇ ਸਪਤ ਬਾਜੀ ਰਥੰ ਏਕ ਚੱਕ੍ਰੰ ॥ ਮਹਾ ਨਾਗ ਬੱਧੰ ਤਪੈ ਤੇਜ ਬੱਕ੍ਰੰ ॥
ਮਹਾ ਉਗ੍ਰ ਧੰਨ੍ਹਾ ਸੁ ਅਜਾਨ ਬਾਹੰ ॥ ਸਹੀ ਚਿੱਤ ਚੀਨੋ ਤਿਸੈ ਦਿਉਸ ਨਾਹੰ ॥ ੬੩ ॥

ਜਿਸਦੇ ਇਕ ਚੱਕਰ ਵਾਲੇ ਰੱਥ ਨੂੰ ਸੱਤ ਘੋੜੇ ਜੁੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਤੇਜ ਨਾਲ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਨੂੰ ਵੀ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਕਰਾਲ ਧਨੁੱਖ ਜਿਸ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਦਿਨ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਸੂਰਜ ਹੈ ॥ ੬੩ ॥

ਚੜਿਓ ਏਣ ਰਾਜੰ ਧਰੇ ਬਾਣ ਪਾਣੰ ॥ ਨਿਸਾ ਰਾਜ ਤਾਕੋ ਲਖੋ ਤੇਜ ਮਾਣੰ ॥
ਕਰੈ ਰਸਮ ਮਾਲਾ ਉਜਾਲਾ ਪਰਾਨੰ ॥ ਜਪੈ ਰਾਤ੍ਰ ਦਿਉਸੰ ਸਹੰਸ੍ਰੀ ਭੁਜਾਨੰ ॥ ੬੪ ॥

ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਰਾਤ ਦਾ ਰਾਜਾ ਤੇ ਤੇਜਸਵੀ ਚੰਦ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕ ਉਸਦੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੬੪ ॥

ਚੜੇ ਮਾਹਿਖੀਸੰ ਸਮੇਰੰ ਜੁ ਦੀਸੰ ॥ ਮਹਾ ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮੰ ਜਿਣਿਓ ਬਾਹ ਬੀਸੰ ॥
ਧੁਜਾਦੰਡ ਜਾਕੀ ਪ੍ਰਚੰਡੰ ਬਿਰਾਜੈ ॥ ਲਖੇ ਜਾਸੁ ਗਰਬੀਨ ਕੋ ਗਰਬ ਭਾਜੈ ॥ ੬੫ ॥

ਇਹ ਰਾਜਾ ਜਿਹੜਾ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੱਗਾ, ਸੁਮੇਰ ਪਹਾੜ ਵਾਂਗ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਜਮ ਰਾਜ ਵਾਂਗ ਕਰੂੜ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵੀਹ ਵੀਹ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਧੁਜਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਸ਼ਕਾ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਦੰਡ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵੀ ਹੰਕਾਰ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੬੫ ॥

ਕਹਾ ਲੌ ਬਖਾਨੋ ਬਡੇ ਗਰਬਧਾਰੀ ॥ ਸਭੈ ਘੇਰਿ ਠਾਢੇ ਜੁਰੀ ਭੀਰ ਭਾਰੀ ॥
ਨਚੈਂ ਪਾਤਰਾ ਚਾਤਰਾ ਨਿਰਤਕਾਰੀ ॥ ਉਠੈ ਝਾਂਝ ਸ਼ਬਦੰ ਸੁਨੈ ਲੋਗਧਾਰੀ ॥ ੬੬ ॥

ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਕਹਾਂ ? ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਹੰਕਾਰੀ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਘੇਰ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਭੀੜ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਚੱਤਰ ਵੇਸ਼ਵਾਵਾਂ ਨਚਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨ੍ਰਿਤਕਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀਆ ਝਾਜਰਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਲੋਕ ਟਿਕੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ॥ ੬੬ ॥

ਬਡੋ ਦਿਰਬਧਾਰੀ ਬਡੀ ਸੈਨ ਲੀਨੇ ॥ ਬਡੋ ਦਿਰਬ ਕੋ ਚਿੱਤ ਮੈ ਗਰਬ ਕੀਨੇ ॥
ਚਿਤੰ ਤਾਸ ਚੀਨੋ ਸਹੀ ਦਿਰਬ ਪਾਲੰ ॥ ਉਠੈ ਜਊਨ ਕੇ ਰੂਪ ਕੀ ਜ੍ਵਾਲ ਮਾਲੰ ॥ ੬੭ ॥

ਬੜੇ ਵਡੇ ਧਨ ਰਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਧਨ ਦਾ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਹੰਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਉਹ ਸੱਚਾ ਧਨ ਹੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੁਬੇਰ ਦੇਵਤਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ

ਰੂਪ ਦੀ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਉੱਠਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੬੭॥

ਸਭੈ ਭੂਪ ਠਾਢੇ ਜਹਾ ਰਾਜਕੰਨਿਆ॥ ਬਿਖੈ ਭੂ ਤਲੰ ਰੂਪ ਜਾਕੇ ਨ ਅੰਨਿਆ॥
ਬਡੇ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ ਬਡੇ ਗਰਬ ਕੀਨੇ॥ ਤਹਾ ਆਨਿ ਠਾਢੇ ਬਡੀ ਸੈਨ ਲੀਨੇ॥ ੬੮॥

ਜਿਥੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਖੜੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਹੀ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆਂ ਗਈ ਜਿਸਦੇ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਛੱਤਰ ਧਾਰੀ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਹੰਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੬੮॥

ਨਦੀ ਸੰਗ ਜਾਕੇ ਸਭੈ ਰੂਪ ਧਾਰੇ॥ ਸਭੈ ਸਿੰਧ ਸੰਗੰ ਚੜੇ ਤੇਜ ਵਾਰੇ॥
ਬਡੀ ਕਾਇ ਜਾਕੀ ਮਹਾ ਰੂਪ ਸੋਹੈ॥ ਲਖੇ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆਨ ਕੇ ਮਾਨ ਮੋਹੈ॥ ੬੯॥

ਸਾਰੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਜਿਸ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਜਿਸਦੀ ਦੇਹ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆ ਵੀ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ॥ ੬੯॥

ਕਹੋ ਨਾਰ ਤੋਕੋਂ ਇਹੈ ਬੰਨ ਰਾਜਾ॥ ਜਿਸੈ ਪੇਖ ਰਾਜਾਨ ਕੋ ਮਾਨ ਭਾਜਾ॥
ਕਹਾ ਲੌ ਬਖਾਨੋ ਜਿਤੋ ਭੂਪ ਆਏ॥ ਸਭੈ ਬਾਲ ਕੌ ਲੈ ਭਵਾਨੀ ਬਤਾਏ॥ ੭੦॥

ਹੇ ਇਸਤਰੀ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਇਥੇ ਆਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਮਾਨ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਕਹਾਂ ? ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਰਾਜੇ ਆਏ ਸਨ,ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਰਸੁਤੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ॥ ੭੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਆਨਿ ਜੁਰੇ ਨ੍ਰਿਪ ਮੰਡਲ ਜੇਤਿਕ ਤੇਤ ਸਭੈ ਤਿਨ ਤਾਸ ਦਿਖਾਏ॥
ਦੇਖਿ ਫਿਰੀ ਚਹੂੰ ਚਕ੍ਰਨ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਿ ਹ੍ਰਿਦੇ ਨਹੀ ਲਿਆਏ॥
ਹਾਰਿ ਪਰਿਓ ਸਭ ਹੀ ਭਟ ਮੰਡਲ ਭੂਪਤਿ ਹੇਰਿ ਦਸ਼ਾ ਮੁਰਝਾਏ॥
ਫੂਕ ਭਏ ਮੁਖ ਸੂਕ ਗਏ ਸਭ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਿ ਫਿਰੇ ਘਰਿ ਆਏ॥ ੭੧॥

ਜਿੰਨੇ ਭੀ ਰਾਜੇ ਆਕੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ,ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਚੌਹਾਂ ਚੱਕਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪਿਛਾਂਹ ਮੁੜ ਗਈ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਈ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਹਾਰ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਮੁਰਝਾ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਫੂਕ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਸੁੱਕ ਗਏ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਵਿਜੈ ਮਾਲਾ ਪਾਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਮੁੜਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਈ ਸੀ॥ ੭੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਤਉ ਲਗਿ ਆਨ ਗਏ ਅਜਿ ਰਾਜ ਸੁ ਰਾਜਨ ਰਾਜ ਬਡੋ ਦਲ ਲੀਨੇ॥
ਅੰਬਰ ਅਨੂਪ ਧਰੇ ਪਸ਼ਮੰਬਰ ਸੰਬਰ ਕੇ ਅਰਿਕੀ ਛਬਿ ਛੀਨੇ॥
ਬੇਖਨ ਬੇਖ ਚੜੇ ਸੰਗ ਹ੍ਵੈ ਨ੍ਰਿਪ ਹਾਨ ਸਭੈ ਸੁਦਧਾਮ ਨਵੀਨੇ॥
ਆਨ ਗਏ ਜਰ ਕੰਬਰਸੇ ਅਜਿ ਅੰਬਰ ਸੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਬਰ ਕੀਨੇ॥ ੭੨॥

ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਰਾਜਿਆ ਦੇ ਰਾਜਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਜਰਾਜ ਜੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਆ ਗਏ। ਜਿਸਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗੇ ਪਸ਼ਮ ਦੇ ਕਪੜੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋ ਸੰਬਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਵੈਰੀ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਰਥਾਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਬਿ ਕਾਮਦੇਵ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੀ। ਰੰਗਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਨਵੀਨ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਧਾਮ ਰਾਜਾ ਅਜ ਦੇ ਨਾਲ ਚੜੇ ਹੋਏ ਸਨ,ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹਾਣੀ ਸਨ। ਜਰੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਵਰਗੇ ਰਾਜਾ ਅਜਰਾਜ ਜੀ ਆ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸਨੇ ਸੂਤੀ ਕੱਪੜੇ ਵਰਗੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਬਲ ਵਰਗਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥ ੭੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਪਾਂਤਿ ਹੀ ਪਾਂਤ ਬਨਾਇ ਬਡੋ ਦਲ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਸੁਰੰਗ ਬਜਾਏ॥
ਭੂਖਨ ਚਾਰੁ ਦਿਪੈ ਸਭ ਅੰਗ ਬਿਲੋਕਿ ਅਨੰਗ ਪ੍ਰਭਾ ਮੁਰਛਾਏ॥
ਬਾਜਤ ਚੰਗ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਉਪੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸੁ ਨਾਦ ਸਭੈ ਸੁਨਿ ਪਾਏ॥
ਰੀਝ ਰਹੇ ਰਿਝਵਾਰ ਸਭੈ ਲਖਿ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰਾਹਤ ਆਏ॥ ੭੩॥

ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਕਤਾਰ ਦੀ ਕਤਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਢੋਲ ਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਉਤੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਗਹਿਣੇ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸਨ,ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਨੰਗ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਮਨ ਮੁਰਝਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਚੰਗ,ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਤੇ ਉਪੰਗ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਦ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਵੇਖਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਅਜਰਾਜ ਉਤੇ ਰੀਝ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਰੀਝਨ ਵਾਲੇ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੭੩॥

ਜੈਸ ਸਰੂਪ ਲਖਿਓ ਅਜਿ ਕੋ ਹਮ ਤੈਸ ਸਰੂਪ ਨ ਅਉਰ ਬਿਚਾਰੇ॥
ਚੰਦਿ ਚਪਿਓ ਲਖਿਕੈ ਮੁਖ ਕੀ ਛਬਿ ਛੇਦ ਪਰੇ ਉਰ ਮੈ ਰਿਸ ਮਾਰੇ॥
ਤੇਜ ਸਰੂਪ ਬਿਲੋਕਿ ਕੈ ਪਾਵਕ ਚਿੱਤ ਚਿਰੀ ਗ੍ਰਿਹਿ ਅਉਰ ਨ ਜਾਰੇ॥
ਜੈਸ ਪ੍ਰਭਾ ਲਖਿਓ ਅਜਿ ਕੋ ਹਮ ਤੈਸ ਸਰੂਪ ਨ ਭੂਪ ਨਿਹਾਰੇ॥ ੭੪॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਅਜਰਾਜ ਦਾ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਮੁਖ ਦੀ ਛਬ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਝ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਮਾਰਿਆਂ ਉਸਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਛੇਕ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੇ ਤੇਜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅੱਗ ਵੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚਿੜ੍ਹ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਫੂਕਨ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਅਸਾਂ ਰਾਜੇ ਅਜਰਾਜ ਦੀ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਅਸਾਂ ਵੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੭੪॥

ਸੁੰਦਰ ਜੁਆਨ ਸਰੂਪ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚਹੂੰ ਚਕ ਮੈ ਹਮ ਜਾਨਿਓ॥
ਭਾਨ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਭਾ ਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕਿ ਰਾਵ ਕਿ ਰਾਨ ਮਹਾਨ ਬਖਾਨਿਓ॥
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਚਕੇ ਅਪਣੇ ਚਿਤ ਚੰਦ ਸਰੂਪ ਨਿਸਾ ਪਹਿਚਾਨਿਓ॥
ਦਿਉਸ ਕੈ ਭਾਨ ਸੁਨਿਓ ਭਗਵਾਨ ਪਛਾਨ ਮਨੈ ਘਨ ਮੋਰਨ ਮਾਨਿਓ॥ ੭੫॥

ਉਸਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਮਹਾਨ ਜੁਆਨ ਹੈ, ਚੌਹਾਂ ਚੱਕਾਂ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਪ੍ਰਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ ਹੈ ਜਾਂ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਹੈ ਜਾਂ ਰਾਣਾ ? ਜਾਂ ਮਹਾਨ ਤੇਜ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੇ ਅਜਰਾਜ ਨੂੰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸਰੂਪ ਕਰਕੇ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਦਿਨ ਨੇ ਸੂਰਜ ਕਰਕੇ ਤੇ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਕਰਕੇ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੋਰਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਘਟ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ॥ ੭੫॥

ਬੋਲਿ ਉਠੇ ਪਿਕ ਜਾਨ ਬਸੰਤ ਚਕੋਰਨ ਚੰਦ ਸਰੂਪ ਬਖਾਨਿਓ॥
ਸ਼ਾਂਤਿ ਸੁਭਾਵ ਲਖਿਓਸਭ ਸਾਧਨ ਜੋਧਨ ਕ੍ਰੋਧ ਪ੍ਰਤੱਛ ਪ੍ਰਮਾਣਿਓ॥
ਬਾਲਨ ਬਾਲ ਸੁਭਾਣ ਲਖਿਓ ਤਿਹ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕਾਲ ਸਰੂਪ ਪਛਾਨਿਓ॥
ਦੇਵਨ ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਕੈ ਸ਼ਿਵ ਰਾਜਨ ਰਾਜਿ ਬਡੋ ਜੀਅ ਜਾਨਿਓ॥ ੭੬॥

ਕੋਇਲਾਂ ਅਜ ਰਾਜ ਨੂੰ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਜਾਣਕੇ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਅਤੇ ਚਕੋਰਾਂ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਸਰੂਪ ਸਮਝ ਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸੁਭਾਵ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਜੋਧਿਆ ਨੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੀ ਕਰੋਧ ਰੂਪ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਬਾਲਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਾਲ ਸੁਭਾਵ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ 'ਕਾਲ ਸਰੂਪ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਦੇਵਤਿਆ ਨੇ ਦੇਵਤਾ ਕਰਕੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਅਜਰਾਜ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ॥ ੭੬॥

ਸਾਧਨ ਸਿੱਧ ਸਰੂਪ ਲਖਿਓ ਤਿਹੱ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਮਾਨ ਬਸੇਖਿਓ॥

ਚੋਰਨ ਭੋਰ ਕਰੋਰਨ ਮੋਰਨ ਤਾਸ ਸਹੀ ਘਨ ਕੈ ਅਵਿਰੇਖਿਓ॥
ਕਾਮ ਸਰੂਪ ਸਭੈ ਪੁਰ ਨਾਰਨ ਸ਼ੰਭੂ ਸਮਾਨ ਸਭੂ ਗਨ ਦੇਖਿਓ॥
ਸੀਪ ਸ੍ਵਾਂਤ ਕੀ ਬੂੰਦ ਤਿਸੈ ਕਰਿ ਰਾਜਨ ਰਾਜ ਬਡੋ ਤਿਹ ਪੇਖਿਓ॥ ੭੭॥

ਸਾਧੂਆਂ ਉਸਨੂੰ ਸਿੱਧ ਸਰੂਪ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਵੈਰੀ ਰੂਪ ਸਮਝਿਆ। ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਸਵੇਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਮੋਰਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਸਮਾਨ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਾਮ ਸਰੂਪ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਸ਼ੰਭੂ ਕਰ ਕੇ ਵੇਖਿਆ। ਸਿੱਪ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸ੍ਵਾਂਤ ਬੂੰਦ ਸਮਾਨ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੱਡਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆ॥ ੭੭॥

ਕੰਬਰ ਜਿਉਂ ਜਰ ਕੰਬਰ ਕੀ ਢਿਗ ਤਿਉ ਅਵਿਨੰਬਰ ਤੀਰ ਸੁਹਾਏ॥
ਨਾਕ ਲਖੇ ਰਿਸ ਮਾਨ ਸੂਆ ਮਨ ਨੈਨ ਦੋਊ ਲਖਿ ਏਨ ਲਜਾਏ॥
ਪੇਖਿ ਗੁਲਾਬ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਐ ਜਨੁ ਪੇਖਤ ਅੰਗ ਅਨੰਗ ਰਿਸਾਏ॥
ਕੰਠ ਕਪੋਤ ਕਟੂ ਪਰ ਕੇਹਰ ਰੋਸ ਰਸੇ ਗ੍ਰਹਿ ਭੂਲ ਨ ਆਏ॥ ੭੮॥

ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਰੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਕੰਬਲ ਬੁਰਾ ਜੇਹਾ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਚੰਗੇ ਤੋ ਚੰਗੇ ਰਾਜੇ ਵੀ ਅਜਰਾਜ ਦੇ ਕੋਲ ਸ਼ੋਭ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਜਰਾਜ ਦੇ ਨੱਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤੋਤੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਹਿਰਨ ਲਜਿੱਤ ਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਲਾਬ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਮਾਨੋਂ ਉਸਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਲਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਸੁਡੋਲਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਕਾਮਦੇਵ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਗਿੱਚੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਬੂਤਰ ਅਤੇ ਲੱਕ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸ਼ੇਰ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ॥ ੭੮॥

ਪੇਖਿ ਸਰੂਪ ਸਰਾਤ ਨ ਲੋਚਨ ਘੂਟਤ ਹੈ ਜਨੁ ਘੂਟ ਅਮੀ ਕੇ॥
ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਜਾਵਤ ਤਾਲ ਬਜਾਵਤ ਹੈਂ ਜਨੋਂ ਆਛਰ ਹੀ ਕੇ॥
ਭਾਵਤ ਨਾਰ ਸੁਹਾਵਤ ਗਾਰ ਦਿਵਾਵਤ ਹੈ ਭਰ ਆਨੰਦ ਜੀ ਕੇ॥
ਤੂੰ ਸੁ ਕੁਮਾਰ ਰਚੀ ਕਰਤਾਰ ਕਹੈਂ ਅਬਿਚਾਰ ਤ੍ਰੀਆ ਬਰ ਨੀਕੇ॥ ੭੯॥

ਉਸਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਅੱਖਾਂ ਤ੍ਰਿਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋ ਵੀ ਵਧੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਅੱਖਾਂ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਘੁੱਟਦੀਆਂ ਸਨ, ਮਾਨੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਘੁੱਟ ਲੈ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਗਿੱਧਾ ਪਾਉਂਦੀਆਂ

ਸਨ, ਅਤੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਗਾਲੀਆਂ ਦੇਂਦੀਆਂ ਤੇ ਦਿਵਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਚੰਗੀਆਂ ਤੋਂ ਚੰਗੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ! ਤੂੰ ਅਜਰਾਜ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਇਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ॥੭੯॥

ਦੇਖਤ ਰੂਪ ਸਿਰਾਤ ਨ ਲੋਚਨ ਪੇਖਿ ਛਕੀ ਪੀਅ ਕੀ ਛਬਿ ਨਾਰੀ॥
ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਜਾਵਤ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਮੁਚੰਗਨ ਕੀ ਧੁਨਿ ਭਾਰੀ॥
ਆਵਤ ਜਾਤ ਜਿਤੀ ਪੁਰ ਨਾਗਰ ਗਾਗਰ ਡਾਰ ਲਖੇ ਦੁਤਿ ਭਾਰੀ॥
ਰਾਜ ਕਰੋ ਤਬ ਲੌ ਜਬ ਲੌ ਮਹਿ ਜਉ ਲਗ ਗੰਗ ਬਹੈ ਜਮੁਨਾ ਰੀ॥ ੮੦॥

ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਹੋਰ ਡੰਝ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਇਸਤਰੀ ਪਤੀ ਦੀ ਛਬਿ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਢੋਲਾਂ, ਮ੍ਰਿਦੰਗਾਂ ਤੇ ਮੁਚੰਗਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਧੁਨੀ ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਰਾਜ ਮਹੱਲ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਤੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਚੰਦਨ ਤੇ ਕੇਸਰ ਦੀ ਗਾਗਰ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਂਦੀਆਂ ਸਨ,ਕਿ ਉਨਾਂ ਚਿਰ ਰਾਜ ਕਰੋ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਗੰਗਾਂ ਤੇ ਜਮੁਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਗਦਾ ਹੈ॥੮੦॥

ਜਉਨ ਪ੍ਰਭਾ ਅਜਿ ਰਾਜਿ ਕੀ ਰਾਜਤ ਸੋ ਕਹਿਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਗਨਾਊ॥
ਜਉਨ ਪ੍ਰਭਾ ਕਬਿ ਦੇਤ ਸਭੈ ਜੋ ਪੈ ਤਾਸ ਕਹੋ ਜੀਅ ਬੀਚ ਲਜਾਊ॥
ਹਉ ਚਹੂੰ ਓਰ ਫਿਰਿਓ ਬਸੁਧਾ ਛਬਿ ਅੰਗਨ ਬੀਨ ਕਹੂੰ ਕੋਈ ਪਾਊ॥
ਲੇਖਨ ਊਖ ਹ੍ਵੈ ਜਾਤ ਲਿਖੇ ਛਬਿ ਆਨਨ ਤੇ ਕਿਮਿ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਊ॥ ੮੧॥

ਜਿਹੜੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਰਾਜੇ ਅਜਰਾਜ ਦੀ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਸੀ ਉਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਿਣਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ? ਜਿਹੜੀ ਉਪਮਾ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਜਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਵੀ ਉਹੀ ਕਹਾਂ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਲੱਜਾ ਆਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਫਿਰਿਆ ਹਾਂ, ਕਿ ਕਿਤੋਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਪਾ ਲਵਾਂ ? ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਦਿਆਂ ਲਿਖਦਿਆਂ ਕਲਮ ਗੰਨੇ ਵਾਂਗੂੰ ਮੋਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਪਮਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਮੁਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਕੇ ਸੁਣਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?॥੮੧॥

ਨੈਨਨ ਬਾਨ ਚਹੂੰ ਦਿਸ ਮਾਰਤ ਘਾਇਲ ਕੈ ਪੁਰ ਬਾਸਨ ਡਾਰੀ॥
ਸਾਰਸ੍ਵਤੀ ਨ ਸਕੈ ਕਹਿ ਰੂਪ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਹੈ ਮਤਿ ਕਉਨ ਬਿਚਾਰੀ॥

ਕੋਕਲ ਕੰਠਿ ਹਰਿਓ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਇਕ ਛੀਨ ਕਪੋਤ ਕੀ ਗ੍ਰੀਵ ਅਨਿਆਰੀ॥
ਰੀਝ ਗਿਰੇ ਨਰ ਨਾਰ ਧਰਾ ਪਰ ਘੂਮਤਿ ਹੈ ਜਨੁ ਘਾਇਲ ਭਾਰੀ॥ ੯੨॥

ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਤੀਰ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ ਮਾਰ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਸੁੱਟੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਰਸ੍ਵਤੀ ਵੀ ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਉਸਦੇ ਸਿੰਗਾਰ ਨੂੰ ਆਖਣ ਵਾਲੀ ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚਾਰੀ ਕੌਣ ਹੈ ? ਰਾਜੇ ਦੇ ਗਲੇ ਨੇ ਕੋਇਲ ਦੇ ਗਲੇ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਸੀ,ਅਤੇ ਕਬੂਤਰ ਦੀ ਗਰਦਨ ਨਾਲੋਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਗਰਦਨ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸਤਰੀਆਂ, ਪੁਰਸ਼ ਰਾਜੇ ਉੱਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗ ਪਏ ਸਨ, ਮਾਨੋਂ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਲੇਟ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੯੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਿਰਖ ਰੂਪ ਅਜਿ. ਰਾਜ ਕੋ ਰੀਝ ਰਹੇ ਨਰ ਨਾਰ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਕਿ ਚੰਦ੍ਰ ਕਿ ਸੂਰ ਇਹਿ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਰਤ ਬਿਚਾਰ॥ ੯੩॥

ਰਾਜੇ 'ਅਜਰਾਜ' ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਇੰਦਰ ਹੈ ? ਜਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਹੈ ? ਜਾਂ ਸੂਰਜ ਹੈ ?॥ ੯੩॥

ਕਬਿਤੁ॥ ਨਾਗਨ ਕੇ ਛਉਨਾ ਹੈਂ ਕਿ ਕੀਨੇ ਕਾਹੂ ਟਉਨਾ ਹੈਂ
ਕਿ ਕਾਮ ਕੇ ਖਿਲਉਨਾ ਹੈਂ ਬਨਾਏ ਹੈਂ ਸੁਧਾਰਕੈ॥
ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਹੈਂ ਕਿ ਸੁੰਦ੍ਰਤਾ ਕੀ ਖਾਨ ਹੈਂ
ਕਿ ਕਾਮ ਕੇ ਕਲਾਨ ਬਿਧਿ ਕੀਨੇ ਹੈਂ ਬਿਚਾਰਕੈ॥
ਚਾਤੁਰਤਾ ਕੇ ਭੇਸ ਹੈਂ ਕਿ ਰੂਪ ਕੇ ਨਰੇਸ ਹੈਂ
ਕਿ ਸੁੰਦਰ ਸੁਦੇਸ ਏਸ ਕੀਨੇ ਚੰਦ੍ਰ ਸਾਰਕੈ॥
ਤੇਗ ਹੈਂ ਕਿ ਤੀਰ ਹੈਂ ਕਿੰ ਬਾਨਾ ਬਾਂਧੇ ਬੀਰ ਹੈਂ
ਸੁ ਐਸੇ ਨੇਤ੍ਰ ਅਜਿ ਕੋ ਬਿਲੋਕੀਐ ਸੰਭਾਰਕੈ॥ ੯੪॥

ਸਾਰੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਜ ਰਾਜ਼ ਦੇ ਨੈਣ ਸਪਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਹੀ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ? ਜਾਂ ਕਾਮ ਦੇ ਖਿਡਾਉਣੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੁਧਾਰਕੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹਨ ਜਾਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਖਾਨ ਹਨ ? ਜਾਂ ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਇਹੋ ਹੀ ਕਾਮ ਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਦਾ ਪੁੰਜ ਬਨਾਇਆ ਹੈ। ਚਾਤੁਰਤਾ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਹਨ ਜਾਂ 'ਰੂਪ

ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹਨ ? ਜਾਂ ਸੁੰਦਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਹੋ ਰਾਜੇ ਹਨ ਜਾਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਰੂਪ ਪਦਾਰਥ ਹਨ। ਤਲਵਾਰ ਹਨ ਜਾਂ ਤੀਰ ਹਨ ਜਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਬੀਰ ਹਨ। ਰਾਜੇ 'ਅਜਰਾਜ' ਦੇ ਨੈਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥ ੮੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਤੀਰਨ ਸੇ ਤਰਵਾਰਨ ਸੇ ਮ੍ਰਿਗ ਬਾਰਨ ਸੇ ਅਵਿਲੋਕਹੁ ਜਾਈ॥
ਰੀਝ ਰਹੀ ਰਿਝਵਾਰ ਲਖੇ ਦੁਤਿ ਭਾਖ ਪ੍ਰਭਾ ਨਹੀ ਜਾਤ ਬਤਾਈ॥
ਸੰਗਿ ਚਲੀ ਉਨਿ ਬਾਲ ਬਿਲੋਕਨ ਮੋਰ ਚਕੋਰ ਰਹੇ ਉਰਝਾਈ॥
ਡੀਠਿ ਪਰੇ ਅਜਿਰਾਜ ਜਬੈ ਚਿਤ ਦੇਖਤ ਹੀ ਤ੍ਰੀਅ ਲੀਨ ਚੁਰਾਈ॥ ੮੫॥

ਰਾਜੇ ਦੇ ਨੈਣ ਤੀਰਾਂ ਵਰਗੇ ਹਨ ਜਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਰਗੇ ਹਨ ਜਾਂ ਹਿਰਨ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਰਗੇ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਹਨ ? ਇਸਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਕੇ ਵੇਖੋ ! ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੋਹਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਦੱਸੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਨ ਸਾਰ ਹੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਠਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਰ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮੋਰ ਤੇ ਚਕੋਰ ਵੀ ਰੂਪ ਦੀ ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਉਲਝ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦੇ 'ਅਜਰਾਜ ਜੀ' ਨਜ਼ਰ ਪਏ ਹਨ, ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੮੫॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਅਵਿਲੋਕੀਆ ਅਜਿ ਰਾਜ॥ ਅਤਿ ਰੂਪ ਸਰਬ ਸਮਾਜ॥
ਅਤਿ ਰੀਝਕੈ ਹਸ ਬਾਲ॥ ਗੁਹਿ ਫੂਲ ਮਾਲ ਉਤਾਲ॥ ੮੬॥

ਜਦ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ 'ਅਜਰਾਜ' ਨੂੰ ਰਾਜ ਕੰਨਿਆ ਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਹੱਸ ਕੇ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਗੁੰਦ ਲਈ ॥ ੮੬॥

ਗਹਿ ਫੂਲ ਕੀ ਕਰਿ ਮਾਲ॥ ਅਤਿ ਰੂਪਵੰਤ ਸੁ ਬਾਲ॥
ਤਿਸ ਡਾਰੀਆ ਉਰ ਆਨ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰਿ ਨਿਧਾਨ॥ ੮੭॥

ਫਿਰ ਉਸ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਆਕੇ ਮਾਲਾ ਉਹ ਰਾਜੇ ਦੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ॥ ੮੭ ॥

ਤਿਹ ਦੇਬਿ ਆਗਿਆ ਕੀਨ॥ ਦਸ ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ ਪ੍ਰਬੀਨ॥
ਸੁਨਿ ਸੁੰਦਰੀ ਇਮ ਬੈਨ॥ ਸਸਿ ਕ੍ਰਾਂਤ ਸੁੰਦਰ ਨੈਨ॥ ੮੮॥

ਦੇਵੀ ਨੇ ਉਸ ਸਰਬ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਚੰਦ ਵਾਂਗ

ਚਿੱਟੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੀ ਸੁੰਦਰੀ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ ॥੮੮॥

ਤਵ ਜੋਗ ਹੈ ਅਜਿ ਰਾਜ॥ ਸੁਨਿ ਰੂਪਵੰਤ ਸਲਾਜ॥
ਬਰੁ ਆਜ ਤਾਕਹੁ ਜਾਇ॥ ਸੁਨਿ ਬੈਨਿ ਸੁੰਦਰ ਕਾਇ॥੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਲਾਜ=ਲਾਜ ਵਾਲੀ। ਬਰੁ=ਵਰ ਲੈ। ਬੈਨ=ਬਚਨ

"ਹੇ ਲਾਜ ਅਤੇ ਰੂਪ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ! ਰਾਜਾ ਅਜਰਾਜ ਤੇਰੇ ਵਰਨ ਯੋਗ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜ ਹੀ ਵਰ ਲੈ"॥੮੯॥

ਗਹਿ ਫੂਲ ਮਾਲ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ਉਰ ਡਾਰਿ ਤਾ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਤਬ ਬਾਜ ਤੂਰ ਅਨੇਕ॥ ਡਫ ਬੀਣ ਬੇਣ ਬਸੇਖ॥੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਬੀਨ=ਚੱਤਰ। ਤੂਰ=ਤੁਰੀਆਂ

ਜਦ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਫੜ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਅਨੇਕਾਂ ਤੁਰੀਆਂ, ਡੱਫ, ਵੀਨਾ ਅਤੇ ਬੈਣ ਆਦਿ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ॥੯੦॥

ਡਫ ਬਾਜ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ॥ ਅਤਿ ਤੂਰ ਤਾਨ ਤਰੰਗ॥
ਨਯ ਬਾਸੁਰੀ ਅਰੁ ਬੈਨ॥ ਬਹੁ ਸੁੰਦਰੀ ਸੁਭ ਨੈਨ॥੯੧॥

ਡੱਫ, ਢੋਲ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਤੂਰ, ਤਾਨਪੂਰਾ ਆਦਿ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਅਤੇ ਧੁੰਨਾਂ ਵਾਲੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਕਈ ਇਸਤਰੀਆਂ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੈਣ ਅਤੇ ਮੁਖੜੇ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਨ॥੯੧॥

ਤਿਹ ਬਿਆਹਿਕੈ ਅਜਿ ਰਾਜਿ॥ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਲੈਕਰਿ ਦਾਜ॥
ਗ੍ਰਿਹ ਆਈਆ ਸੁਖ ਪਾਇ॥ ਡਫ ਬੈਣ ਬੀਣ ਬਜਾਇ॥੯੨॥

ਤਦ ਰਾਜਾ ਅਜਰਾਜ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦਹੇਜ ਲੈ ਕੇ ਡਫਲੀ ਅਤੇ ਵੀਣਾ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੁਖੀ ਸੁਖੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ॥੯੨॥

ਅਜਿਰਾਜ ਰਾਜ ਮਹਾਨ॥ ਦਸ ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ ਨਿਧਾਨ॥
ਸੁਖ ਸਿੰਧੁ ਸੀਲ ਸਮੁੱਦ੍ਰ॥ ਜਿਨਿ ਜੀਤਿਆ ਰਣ ਰੁੱਦ੍ਰ॥੯੩॥

ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਇਹ ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਅਜ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਗਰ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ॥੯੩॥

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਰਾਜ ਕਮਾਇ॥ ਸਿਰ ਅਤ੍ਰ ਪਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇ॥

+

ਰਣ ਧੀਰ ਰਾਜ ਬਿਸੇਖ॥ ਜਗ ਕੀਨ ਜਾਸ ਭਿਖੇਖ॥੯੪॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਛੱਤਰ ਝੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਵਿਚ ਉਸ ਰਣਧੀਰ ਰਾਜੇ ਦਾ ਜਸ ਅਤੇ ਕੀਰਤੀਮਾਨ ਸੀ॥੯੪॥

ਜਗ ਜੀਤ ਚਾਰਿ ਦਿਸਾਨ॥ ਅਜਿ ਰਾਜ ਰਾਜ ਮਹਾਨ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਦਾਨ ਸੀਲ ਪਹਾਰ॥ ਦਸ ਚਾਰਿ ਚਾਰ ਉਦਾਰ॥੯੫॥

ਮਹਾਨ ਰਾਜੇ ਅਜਰਾਜ ਨੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਜੱਗ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਉਸ ਪਹਾੜ ਵਾਂਗ ਧਨ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਰਾਜਾ ਅਤਿ ਦਿਆਲੂ ਸੀ॥੯੫॥

ਦੁਤਿ ਵੰਤਿ ਸੁੰਦਰ ਨੈਨ॥ ਜਿਹ ਪੇਖਿ ਖਿਝਤ ਮੈਨ॥
ਮੁਖਿ ਦੇਖਿ ਚੰਦ੍ਰ ਸਰੂਪ॥ ਚਿਤ ਸੈ ਚੁਰਾ ਵਤ ਭੂਪ॥੯੬॥

ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਨੈਣ ਏਨੇ ਸੁੰਦਰ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਈਰਖਾ ਵਿਚ ਖਿਝਦਾ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਮੁਖੜਾ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੯੬॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਕੈ ਬਡ ਰਾਜ॥ ਬਹੁ ਜੱਗ ਧਰਮ ਸਮਾਜ॥
ਜਉ ਕਹੌ ਸਰਬ ਬਿਚਾਰ॥ ਇਕ ਹੋਤ ਕਥਾ ਪਸਾਰ॥੯੭॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਖਾਤਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਯੱਗ ਕੀਤੇ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਬਕ ਕਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਕਥਾ ਦੇ ਵੱਧ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ॥੯੭॥

ਤਿਹ ਤੇ ਸੁ ਥੋਰੀਐ ਬਾਤ॥ ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਭਾਖੋ ਭ੍ਰਾਤ॥
ਬਹੁ ਜੱਗ ਧਰਮ ਸਮਾਜ॥ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕੈ ਅਜਿਰਾਜ॥੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਥੋਰੀਐ ਬਾਤ=ਥੋੜੇ ਵਿਚ ਹੀ।

ਇਸ ਲਈ ਭਰਾਵੋ ! ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਥੋੜੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ। ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਅਜਰਾਜ ਨੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਯੱਗ ਕੀਤੇ॥੯੮॥

ਜਗ ਆਪਨੋ ਅਜਿ ਮਾਨ॥ ਤਰ ਆਂਖ ਆਨ ਨ ਆਨ॥
ਤਬ ਕਾਲ ਕੋਪ ਕ੍ਰਵਾਲ॥ ਅਜਿ ਜਾਰੀਆ ਮਧਿ ਜ੍ਵਾਲ॥੯੯॥

ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਖ ਹੇਠ ਨ ਲਿਆਂਦਾ, ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨ ਕੀਤੀ। ਤਦ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਵਾਲਾ ਨਾਲ

ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੯੯॥

ਅਜਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਨ॥ ਤਬ ਸਰਬ ਦੇਖਿ ਡਰਾਨ॥
ਜਿਮ ਨਾਵ ਖੇਵਟ ਹੀਨ॥ ਜਿਮ ਦੇਹ ਅਰ ਬਲ ਛੀਨ॥੧੦੦॥

ਜਦ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰਾਜਾ ਅਜ ਦੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤ ਵਿਚ ਵਿਲੀਨ ਹੁੰਦੀ ਵੇਖਿਆ ਤਾ ਉਹ ਸਭ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਏ। ਉਹ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਭੈਭੀਤ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮਲਾਹ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਬੇੜੀ ਦੇ ਸਵਾਰ ਡਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਬਲ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਦੇਹ ਦਾ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੧੦੦॥

ਜਿਮ ਗਾਂਵ ਰਾਵ ਬਿਹੀਨ॥ ਜਿਮ ਉਰ ਬਰਾ ਕ੍ਰਿਸ ਛੀਨ॥
ਜਿਮ ਦਿਰਬ ਹੀਨ ਭੰਡਾਰ॥ ਜਿਮ ਸ਼ਾਹਿ ਹੀਨ ਬਿਪਾਰ॥੧੦੧॥

ਜਿਵੇਂ ਮੁਖੀਆਂ ਤੋਂ ਹੀਨਾ ਪਿੰਡ, ਜਿਵੇਂ ਖੇਤੀ ਕੱਟੀ ਜਾਨ ਮਗਰੋਂ ਧਰਤੀ,ਜਿਵੇਂ ਧਨ ਤੋਂ ਹੀਨਾਂ ਖਜ਼ਾਨਾ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਪਾਰ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੦੧॥

ਜਿਮ ਅਰਥ ਹੀਨ ਕਬਿੱਤ॥ ਬਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਜਿਮ ਮਿੱਤ॥
ਜਿਮ ਰਾਜ ਹੀਨ ਸੁਦੇਸ਼॥ ਜਿਮ ਸੈਨ ਹੀਨ ਨਰੇਸ਼॥੧੦੨॥

ਜਿਵੇਂ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣੀ ਕਵਿਤਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਹੀਨਾ ਮਿੱਤਰ ਦੁਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਸ਼ੁਭ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਦੁਖਦਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਫ਼ੌਜ ਤੋਂ ਹੀਨੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ॥੧੦੨॥

ਜਿਮ ਗਿਆਨ ਹੀਨ ਜੁਗੇਂਦ੍ਰ॥ ਜਿਮ ਭੂਮ ਹੀਨ ਮਹੇਂਦ੍ਰ॥
ਜਿਮ ਅਰਥਹੀਨ ਬਿਚਾਰ॥ ਜਿਮ ਦਰਬਹੀਨ ਉਦਾਰ॥੧੦੩॥

ਜਿਵੇਂ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੀਨਾ ਜੋਗੀ ਰਾਜ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਰਾਜਾ, ਜਿਵੇਂ ਅਰਥ ਤੋਂ ਹੀਣੀ ਵਿਚਾਰ ਬੇਅਰਥ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਧਨ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਦਾਨੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੧੦੩॥

ਜਿਮ ਅੰਕੁਸ ਹੀਣ ਗਜੇਸ਼॥ ਜਿਮ ਸੈਣ ਹੀਣ ਨਰੇਸ਼॥
ਜਿਮ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੀਨ ਲੁਝਾਰ॥ ਜਿਮ ਬੁਧਿ ਬਾਝ ਬਿਚਾਰ॥੧੦੪॥

ਜਿਵੇਂ ਕੁੰਡੇ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਰਾਜ-ਹਾਥੀ, ਜਿਵੇਂ ਫ਼ੌਜ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਸਤਰ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਜੋਧਾ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ॥੧੦੪॥

ਜਿਮ ਨਾਰ ਹੀਣ ਭਤਾਰ॥ ਜਿਮ ਕੰਤ ਹੀਣ ਸੁ ਨਾਰ॥
ਜਿਮ ਬੁੱਧਿ ਹੀਣ ਕਬਿੱਤ॥ ਜਿਮ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀਣ ਸੁ ਮਿੱਤ॥੧੦੫॥

ਜਿਵੇਂ ਇਸਤਰੀ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਪਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਪਤੀ ਤੋਂ ਹੀਣੀ ਇਸਤਰੀ ਜਿਵੇਂ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਹੀਣੀ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਮਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੦੫॥

ਜਿਮ ਦੇਸ਼ ਭੂਤ ਬਿਹੀਨ॥ ਬਿਨ ਕੰਤ ਨਾਰ ਅਧੀਨ॥
ਜਿਮ ਭਾਂਤਿ ਬਿਪ੍ਰ ਅਬਿੱਦ॥ ਜਿਮ ਅਰਥ ਹੀਣ ਸਬਿੱਦ॥ ੧੦੬॥

ਜਿਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਾਜਾ, ਜਿਵੇਂ ਪਤੀ ਤੋਂ ਹੀਣੀ ਇਸਤਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਅਨ-ਪੜ੍ਹ ਪੰਡਿਤ, ਜਿਵੇਂ ਅਰਥ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੀਨਾ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਮਹਾਂ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੧੦੬॥

ਕੇ ਕਹੇ ਸਰਬ ਨਰੇਸ਼॥ ਜੋ ਆ ਗਏ ਇਹ ਦੇਸ਼॥
ਕਰਿ ਅਸ਼ਟ ਦਸਯ ਪੁਰਾਣਿ॥ ਦਿਜ ਬਿਆਸ ਬੇਦ ਨਿਧਾਨ॥੧੦੭॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾ ਰਾਜਿਆ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾ ਸਾਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕਿਵੇਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਵਿਆਸ ਨੇ ਅਠਾਰਾ ਪੁਰਾਣਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ॥੧੦੭॥

ਕੀਨੇ ਅਠਾਰਹ ਪਰਬ॥ ਜਗ ਰੀਝੀਆ ਸੁਨ ਸਰਬ॥
ਇਹ ਬਿਆਸ ਬ੍ਰਹਮ ਵਤਾਰ॥ ਭਏ ਪੰਚਮੋ ਮੁਖ ਚਾਰ॥੧੦੮॥ ੫॥

ਫਿਰ ਉਸ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਅਠਾਰਾ ਪਰਬਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਆਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੰਜਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ॥੧੦੮॥੫॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪ੍ਰੰਚਮੋ ਵਤਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਆਸ ਰਾਜਾ ਅਜ ਕੋ ਰਾਜ ਸਮਾਪਤੰ॥ ੧੦੮॥ ੫॥ ੩੩੫ ॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਆਸ ਪੰਜਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਰਾਜਾ ਅਜ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੦੮॥੫॥੩੩੫॥ਚਲਦਾ॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੇਅੰਤ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਅਜ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰ, ਮਹਾਂਬਲੀ ਦਾਨੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਪਾਲਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਜਦ ਘੁਮੰਡ ਵਿਚ ਆਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਘੁਮੰਡ ਨੂੰ ਵੀ ਤੋੜਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਹਾਂਬਲੀ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਫਿਰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵਿਸਾਰਨਾਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਭਗਤ ਸਦਾ ਲਈ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਛੇਵਾਂ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ

ਛੇ ਰਿਸ਼ੀ

ਜੁਗ ਆਗਲੰ ਇਹ ਬਿਆਸ॥ ਜਗ ਕੀਅ ਪੁਰਾਣ ਪ੍ਰਕਾਸ਼॥
ਤਬ ਬਾਢਿਆ ਤਿਹ ਗਰਬ॥ ਸਰ ਆਪ ਜਾਨ ਨ ਸਰਬ॥੧॥

ਅਗਲੇ ਯੁਗ ਵਿਚ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਨੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਘਮੰਡ ਵੱਧ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਰਾਬਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਤਬ ਕੋਪ ਕਾਲ ਕ੍ਰਵਾਲ॥ ਜਿਹੰ ਜਾਲ ਜ੍ਵਾਲ ਬਿਸਾਲ॥
ਖਟ ਟੂਕ ਤਾਕਹੰ ਕੀਨ॥ ਪੁਨ ਜਾਨ ਕੈ ਤਿਨ ਦੀਨ॥੨॥

ਤਦ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜਵਾਲਾ ਦੇ ਤੇਜ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਛੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥੨॥

ਨਹੀ ਲੀਨ ਪ੍ਰਾਨ ਨਿਕਾਰ॥ ਭਏ ਖਸ਼ਟ ਰਿਖੈ ਅਪਾਰ॥
ਤਿਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੱਗ ਬਿਚਾਰ॥ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਸੁ ਡਾਰ॥੩॥

ਉਸਦੇ ਪਰਾਣ ਨ ਕੱਢੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਛੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਛੇ ਰਿਖੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਪਰਮ ਗਿਆਤਾ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ॥੩॥

ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੀਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼॥ ਮੁਖ ਚਾਰ ਬਿਆਸ ਸੁਭਾਸ॥
ਧਰਿ ਖਸ਼ਟਮੋ ਅਵਤਾਰ॥ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੀਨ ਸੁਧਾਰ॥੪॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਆਸ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੇ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਛੇਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ॥੪॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਗ੍ਰੰਥੇ ਖਸ਼ਟਮੋ ਅਵਤਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਖਸ਼ਟ ਰਿਖ ਸਮਾਪਤੰ॥੪॥੬॥ ੩੩੯॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਛੇਵਾਂ ਅਵਤਾਰ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਛੇ ਰਿਖੀ ਅਵਤਾਰ ਸਮਾਪਤ॥੪॥੬॥ ੩੩੯॥ ਚਲਦਾ॥

ਸੱਤਵਾਂ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ

ਕਾਲੀਦਾਸ ਜੀ

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਬੇਦ ਨਿਧਾਨ॥ ਦਸ ਅਸ਼ਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਮਾਨ॥ ਕਲਜੁਗਿਯ ਲਾਗ ਨਿਹਾਰ॥ ਭਏ ਕਾਲ ਦਾਸ ਅਬਿਚਾਰ॥੧॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੀ, ਉਸ ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ ਤੇ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕਲਜੁਗ ਲੱਗਣ ਤੇ ਉਸ ਕਾਲੀਦਾਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ॥੧॥

ਲਖਿ ਰੀਝ ਬਿਕ੍ਰਮਜੀਤ॥ ਅਤਿ ਗਰਬਵੰਤ ਅਜੀਤ॥ ਅਤਿ ਗਿਆਨ ਮਾਨ ਗੁਨੈਨ॥ ਸੁਭ ਕ੍ਰਾਂਤ ਸੁੰਦਰ ਨੈਨ॥੨॥

ਰਾਜਾ ਬਿਕਰਮਜੀਤ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਗੌਰਵ ਮਈ, ਅਜਿਤ, ਮਹਾਂ ਗਿਆਨੀ, ਗੁਣਵਾਨ, ਪਵਿਤਰ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਕਾਲੀਦਾਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ॥੨॥

ਰਘੁ ਕਾਬਿ ਕੀਨ ਸੁਧਾਰ॥ ਕਰਿ ਕਾਲ ਦਾਸ ਵਤਾਰ॥ ਕਹੱ ਲੈ ਬਖਾਨੋਂ ਤਉਨ॥ ਜੋ ਕਾਬਿ ਕੀਨੋ ਜਉਨ॥੩॥

ਕਾਲੀਦਾਸ ਨੇ ਅਵਾਤਰ ਧਾਰ ਕੇ ਰੁਘਵੰਸ਼ ਨਾਮੀ ਕਾਵਿ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸਨੇ ਕਿੰਨੇ ਕਾਵਿ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਉਸਦਾ ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ॥੩॥

ਧਰ ਸਪਤ ਬ੍ਰਹਮ ਵਤਾਰ॥ ਤਬ ਭਇਓ ਤਾਸ ਉਧਾਰ॥ ਤਬਿ ਧਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ॥ ਮੁਖ ਚਾਰ ਰੂਪ ਅਨੂਪ॥੪॥੭॥

ਉਹ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਸੱਤਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦ ਉਸਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੁਬਾਰਾ ਚਾਰ ਮੂਹਾਂ ਵਾਲੇ ਸੁੰਦਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ, ਭਾਵ ਕਿ ਉਹ ਫਿਰ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚਕਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ॥੪॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਸਪਤਮੋ ਉਪ ਅਵਤਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ - ਕਾਲੀਦਾਸ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ ॥੪॥੭॥੩੪੩॥ ਅਫਜੂੰ ॥ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਸੱਤਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਕਾਲੀਦਾਸ ਸਮਾਪਤ॥ ੪॥੭॥੩੪੩ ॥ ਚਲਦਾ ਕੁਲ ਜੋੜ॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਬ੍ਰਹਮਾ ਜਦ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੱਤ ਜਨਮ ਧਾਰਨ ਕਰੇ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੱਤ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਤੱਜ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਕਾਂਡ ਦੂਸਰਾ

ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਅਬ ਕਹੋ ਤਉਨ ਸੁਧਾਰ॥ ਜੇ ਧਰੇ ਰੁਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰ॥
ਅਤਿ ਜੋਗ ਸਾਧਨ ਕੀਨ॥ ਤਬ ਗਰਬ ਕੇ ਰਸਿ ਭੀਨ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੁਦ੍ਰ=ਸ਼ਿਵਜੀ। ਗਰਬ=ਹੰਕਾਰ

ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਜਦ ਘੋਰ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ॥੧॥

ਸਰਿ ਆਪ ਜਾਨ ਨ ਅਉਰ॥ ਸਭ ਦੇਸ਼ ਮੋਂ ਸਭ ਠੌਰ॥
ਤਬ ਕੋਪ ਕੈ ਇਮ ਕਾਲ॥ ਇਮ ਭਾਖਿ ਬੈਣਿ ਉਤਾਲ॥੨॥

ਸਭ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨ ਜਾਣਿਆ। ਤਦ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ॥੨॥

ਜੇ ਗਰਬ ਲੋਕ ਕਰੰਤ॥ ਤੇ ਜਾਨ ਕੂਪ ਪਰੰਤ॥
ਮੁਰ ਨਾਮ ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰ॥ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਰੁਦ੍ਰ ਬਿਚਾਰ॥੩॥

ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹੰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗਣ ਵਾਲਾ ਕਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਵੀ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਲੈ॥੩॥

ਕੀਅ ਸਰਬ ਕੋ ਮੁਖ ਚਾਰ॥ ਕਛੁ ਚਿੱਤ ਮੋਂ ਅਬਿਚਾਰ॥
ਜਬ ਧਰੇ ਤਿਨ ਤਨ ਸਾਤ॥ ਤਬ ਬਨੀ ਤਾਕੀ ਬਾਤ॥੪॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਵੀ ਹੰਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੈੜੇ ਵਿਚਾਰ ਉਤਪਨ ਹੋਏ ਸਨ, ਪਰ ਜਦ ਉਸ ਸੱਤ ਵਾਰ ਜਨਮ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋ ਗਿਆ॥੪॥

ਤਿਮ ਜਨਮੁ ਧਰੁ ਤੈ ਜਾਇ॥ ਚਿਤ ਦੇ ਸੁਨੋ ਮੁਨਰਾਇ॥
ਨਹੀ ਐਸ ਹੋਇ ਉਧਾਰ॥ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਰੁਦ੍ਰ ਬਿਚਾਰ॥੫॥

ਹੇ ਮੁਨੀਰਾਜ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਜਾਕੇ ਜਨਮ ਧਾਰਨ ਕਰੋ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਜਾਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ॥ ੫॥

ਸੁਨ ਸ੍ਰਵਨ ਏ ਸ਼ਿਵ ਬੈਨ॥ ਹਠ ਛਾਡਿ ਸੁੰਦਰ ਨੈਨ॥
ਤਿਹ ਜਾਨ ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰ॥ ਛਿਤ ਲੀਨ ਆਨ ਵਤਾਰ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰਵਨ=ਕੰਨ। ਬੈਨ=ਬਚਨ। ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰ=ਹੰਕਾਰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ।

ਸੁੰਦਰ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਲਏ ਅਤੇ ਹੱਠ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਮੰਨ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆ ਅਵਤਾਰ ਲਿਆ॥ ੬॥

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ॥ ਜਿਮ ਕਥੇ ਸਰਬ ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ॥ ਤਿਮ ਕਹੇ ਰਿਖਨ ਸਭ ਹੀ ਸਮਾਜ॥
ਜਿਹ ਜਿਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਿਹ ਕਰਮ ਕੀਨ॥ ਜਿਹ ਭਾਂਤਿ ਜੇਮ ਦਿਜ ਬਰਨ ਲੀਨ॥ ੭॥

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਰਿਖੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਵੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ॥ ੭॥

ਜੇ ਜੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਿੱਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼॥ ਤੇਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਭਾਖੋ ਸੁਬਾਸ॥
ਰਿਖ ਪੁਤ੍ਰ ਏਸ ਭਏ ਰੁਦ੍ਰ ਦੇਵ॥ ਮੋਨੀ ਮਹਾਨ ਮਾਨੀ ਅਭੇਵ॥ ੮॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਰਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਹਾਨ ਮੌਨ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਿਖੀ ਪੁੱਤਰ ਬਣ ਗਏ॥ ੮॥

ਪੁਨ ਭਏ ਅਤ੍ਰ ਰਿਖ ਮੁਨਿ ਮਹਾਨ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨ॥
ਲਿੱਨੋ ਸੁ ਜੋਗ ਤਜਿ ਰਾਜਿ ਆਨ॥ ਸੇਵਿਆ ਰੁਦ੍ਰ ਸੰਪਤ ਨਿਧਾਨ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ=ਅਠਾਰਾਂ। ਬਿੱਦਿਆ=ਵਿਦਿਆ। ਨਿਧਾਨ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਸੰਪਤ=ਸੰਪਤੀ।

ਪਹਿਲਾਂ ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਰਿਖੀ ਅਤ੍ਰੇ ਮਹਾਨ ਮੁਨੀ ਹੋਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਰਾਜ ਪਾਟ ਛੱਡ ਕੇ ਜੋਗ ਮੱਤ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਭ ਸੰਪਤੀਆਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਰੁਦਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ॥ ੯॥

ਕਿੱਨੋ ਸੁ ਜੋਗ ਬਹੁ ਦਿਨ ਪ੍ਰਮਾਨ॥ ਰੀਝਓ ਰੁਦ੍ਰ ਤਾ ਪਰ ਨਿਦਾਨ॥

ਬਰੁ ਮਾਂਗ ਪੁਤ੍ਰ ਜੁ ਰੁਚੈ ਤੋਹਿ॥ ਬਰੁ ਦਾਨ ਤਉਨ ਮੈ ਦੇਉ ਤੋਹਿ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੀਝਓ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ। ਬਰੁ=ਵਰ। ਜੋ ਰੁਚੈ=ਜੋ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ।

ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ! ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਵਰ ਮੈਥੋਂ ਮੰਗ ਲੈ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਉਹੀ ਵਰ ਦਾਨ ਦੇਵਾਂਗਾ॥੧੦॥

ਕਰਿ ਜੋਰਿ ਅਤ੍ਰ ਤਬ ਭਯੋ ਠਾਢ॥ ਉਠ ਭਾਗ ਆਨ ਅਨੁਰਾਗ ਬਾਢ॥
ਗਦ ਗਦ ਸੁ ਭੈਣ ਭਭਕੰਤ ਨੈਣ॥ ਰੋਮਾਨ ਹਰਖ ਉਚਰੇ ਸੁ ਬੈਣ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੱਥ ਜੋੜ। ਠਾਢ=ਖੜਾ। ਅਨੁਰਾਗ=ਪ੍ਰੇਮ। ਭਭਕੰਤ ਨੈਣ=ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਛਲਕ ਪਏ। ਹਰਖ=ਖੁਸ਼ੀ।

ਤਦ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਅਤ੍ਰੇ ਮੁਨੀ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਰ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਉਹ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਛਲਕ ਪਏ। ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਂਗਟੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ॥੧੧॥

ਜੋ ਦੇਤ ਰੁਦ੍ਰ ਬਰੁ ਰੀਝ ਮੋਹਿ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਹੋਇ ਪੁਤ੍ਰ ਸਮ ਤੁਲਿ ਤੋਹਿ॥
ਕਹਿ ਕੈ ਤਥਾਸੁ ਭਏ ਅੰਤ੍ਰ ਧਿਆਨ॥ ਗ੍ਰਿਹ ਗਯੋ ਅਤ੍ਰ ਮੁਨ ਮਨ ਮਹਾਨ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਮ ਤੁਲਿ ਤੋਹਿ=ਤੇਰੇ ਬਰਾਬਰ। ਤਥਾਸੁ=ਤਥਾਸਤੂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਰਿਖੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਵਰਦਾਨ ਦੇਣਾ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੈਸਾ ਪੁੱਤਰ ਦੇਵੋ। ਸ਼ਿਵਜੀ 'ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ' ਕਹਿ ਕੇ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਵਾਪਿਸ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਏ॥੧੨॥

ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਰੀ ਆਨ ਅਨਸੂਆ ਨਾਰ॥ ਜਨ ਪਠਿਓ ਤੱਤੁ ਨਿਜ ਸ਼ਿਵ ਨਿਕਾਰਿ॥
ਬ੍ਰਹਮਾਹੁ ਬਿਸ਼ਨ ਨਿਜ ਤੇਜ ਕਾਢ॥ ਆਏ ਸੁ ਮੱਧਿ ਅਨਿਸੂਆ ਛਾਡਿ॥੧੩॥

ਮੁਨੀ ਨੇ ਵਾਪਸ ਘਰ ਆਕੇ ਅਨਸੂਆ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ। ਅਨਸੂਆ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੇਜ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ॥੧੩॥

ਭਈ ਕਰਤ ਜੋਗ ਬਹੁ ਦਿਨ ਪ੍ਰਮਾਨ॥ ਅਨਸੂਆ ਨਾਮ ਗੁਨ ਗਨ ਮਹਾਨ॥
ਅਤਿ ਤੇਜਵੰਤ ਸੋਭਾ ਸੁਰੰਗ॥ ਜਨ ਧਰਾ ਰੂਪ ਦੂਸਰ ਅਨੰਗ॥੧੪॥

ਅਨਸੂਆ ਨੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਤਕ ਜੋਗ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਹਾਨ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਏਨੀ ਤੇਜਵੰਤ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ

ਹੀ ਆਕੇ ਦੂਸਰਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ॥੧੪॥

ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰ ਜਨੰਤ॥ ਸਊਹਾਗ ਭਾਗ ਬਹੁ ਬਿਧ ਲਸੰਤ॥
ਜਿਹ ਨਿਰਖ ਰੂਪ ਸੋ ਰਹਿ ਲੁਭਾਇ॥ ਆਭਾ ਅਪਾਰ ਬਰਨੀ ਨ ਜਾਇ॥ ੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਨੰਤ=ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸਊਹਾਗ=ਸੁਹਾਗ ਭਾਗ। ਲਸੰਤ=ਚਮਕਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਰਹਿ=ਉਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਉਹ ਸੁਹਾਗ ਭਾਗ ਵਾਲੀ ਸੁੰਦਰੀ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹਰ ਕੋਈ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਅਪਾਰ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ॥੧੫॥

ਨਿਸ ਨਾਥ ਦੇਖ ਆਨਨ ਰਿਸਾਨ॥ ਜਲਿ ਜਾਇ ਨੈਨ ਲਹਿ ਰੋਸ ਮਾਨ॥
ਤਮ ਨਿਰਖ ਕੇਸ ਕੀਅ ਨੀਚ ਡੀਠ॥ ਛਪਿ ਰਹਾ ਜਾਨ ਗਿਰ ਹੇਮ ਪੀਠ॥ ੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਲ ਜਾਇ=ਕੌਲ ਫੁਲ। ਨਿਸ ਨਾਥ=ਚੰਦ। ਗਿਰ ਹੇਮ=ਹੇਮ ਗਿਰ, ਸੋਨੇ ਦਾ ਪਹਾੜ, ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ।

ਉਸਦੇ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕੋਲ ਫੁੱਲ ਗੁੱਸਾ ਮੰਨ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹਨੇਰਾ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਿੱਠ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹਿਮਗਿਰ ਸੋਨੇ ਦਾ ਪਹਾੜ ਸੁਮੇਰ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਲੁਕ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੬॥

ਕੰਠਹਿ ਕਪੋਤਿ ਲਖਿ ਕੋਪ ਕੀਨ॥ ਨਾਸਾ ਨਿਹਾਰ ਬਨਿ ਕੀਰ ਲੀਨ॥
ਰੋਮਾਵਲ ਹੇਰ ਜਮਨਾ ਰਿਸਾਨ॥ ਲੱਜਾ ਮਰੰਤ ਸਾਗਰ ਡੁਬਾਨ॥ ੧੭॥

ਗਰਦਨ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਬੂਤਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾਸਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਤੋਤੇ ਨੇ ਨਰਾਜ ਹੋ ਕੇ ਵਣ ਦਾ ਰਾਹ ਲਿਆ। ਸਰੀਰ ਉਪਰਲੇ ਵਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ, ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋਈ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਮੋਈ ਸੀ॥੧੭॥

ਬਾਹੂ ਬਿਲੋਕ ਲਾਜੈ ਮ੍ਰਿਨਾਲ॥ ਖਿਸਿਯਾਨ ਹੰਸ ਅਵਿਲੋਕ ਚਾਲ॥
ਜੰਘਾ ਬਿਲੋਕ ਕਦਲੀ ਲਜਾਨ॥ ਨਿਸਰਾਟ ਆਪ ਘਟਿ ਰੂਪ ਮਾਨ॥ ੧੮॥

ਬਾਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਦੀ ਡੰਡੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਚਾਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੰਸ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕੇਲੇ ਦਾ ਥੰਮ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਨਸੂਆ ਦੇ ਰੂਪ ਨਾਲੋ ਆਪ ਨੂੰ ਘਟੀਆਂ ਮੰਨਦਾ ਸੀ॥੧੮॥

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਤਾਸ ਬਰਣੋ ਸ਼ਿੰਗਾਰ॥ ਕੋ ਸਕੈ ਕੌਬ ਮਹਿਮਾ ਉਚਾਰ॥

ਐਸੀ ਸਰੂਪ ਅਵਿਲੋਕ ਅਤ੍ਰ॥ ਜਨੁ ਲੀਨ ਰੂਪ ਕੋ ਛੀਨ ਛਤ੍ਰ॥ ੧੯॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਸਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਕਵੀ ਕਥਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਅਤ੍ਰੇ ਮੁਨੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਜਿਸਨੇ ਮਾਨੋਂ, ਰੂਪ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਖੋਹ ਲਈ ਹੋਵੇ॥ ੧੯॥

ਕੀਨੀ ਪ੍ਰਤੱਗਿ ਤਿਹ ਸਮੈ ਨਾਰ॥ ਬਜਾਹੈ ਨ ਭੋਗ ਭੋਗੈ ਭਤਾਰ॥
ਮੈ ਬਰੋ ਤਾਸ ਰਚੁ ਮਾਨ ਚਿੱਤ॥ ਜੋ ਸਹੈ ਕਸ਼ਟ ਐਸੋ ਪਵਿੱਤ॥ ੨੦॥

ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਗਿਆ ਕਰ ਲਈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਭੋਗੇਗੀ, ਉਸ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਨਾਲ ਵਰਾਂਗੀ ਜੋ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਸ਼ਟ ਸਹੇਗਾ, ਉਹੀ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਹੋ ਸਕੇਗਾ॥ ੨੦॥

ਰਿਖ ਮਾਨ ਬੈਨ ਤਬ ਬਰਜੋ ਜਾਹਿ॥ ਜਨੁ ਲੀਨ ਲੂਟ ਸੀਗਾਰ ਤਾਹਿ॥
ਲੈ ਗਯੋ ਧਾਮ ਕਰਿ ਨਾਰ ਤਉਨ॥ ਪਿਤ ਦੱਤ ਦੇਵ ਮੁਨ ਅਤ੍ਰ ਜਉਨ॥ ੨੧॥

ਰਿਖੀ ਨੇ ਤਦ ਉਸ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵਰ ਲਿਆ ਮਾਨੋ, ਉਸਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਸਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਕਰਕੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਅਤ੍ਰੇ ਮੁਨੀ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਦੇ ਪਿਤਾ ਹੋਏ। ੨੧॥

ਪਹਿਲਾ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ

ਮੁਨੀ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਜੀ

ਬਹੁ ਬਰਖ ਬੀਤ ਕਿੱਨੋ ਬਿਵਾਹਿ ॥ ਇਕ ਭਯੋ ਆਨ ਅਉਰੈ ਉਛਾਹਿ ॥
ਤਿਹ ਗਏ ਧਾਮ ਬ੍ਰਹਮਾਇ ਆਦਿ ॥ ਕਿੱਨੀ ਸੁ ਸੇਵ ਤ੍ਰੀਯਅਨ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ੨੨ ॥

ਵਿਆਹ ਕੀਤੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਰ੍ਹੇ ਗੁਜਰ ਗਏ। ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਹੋਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭਰਿਆ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿ ਦੇਵਤੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਗਏ ਸਨ। ਅਨਸੂਆ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੨੨॥

ਬਹੁ ਧੂਪ ਦੀਪ ਅਰੁ ਅਰਘ ਦਾਨ ॥ ਪਾਦਰਘਿ ਆਦਿ ਕਿੱਨੇ ਸੁਜਾਨ ॥
ਅਵਲੋਕ ਭਗਤਿ ਤਿਹ ਚਤੁਰ ਬਾਕ ॥ ਇੰਦ੍ਰਾਦਿ ਬਿਸ਼ਨ ਬੈਠੇ ਪਿਨਾਕ ॥ ੨੩ ॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਧੂਪ ਦੀਪ, ਅਰਘਦਾਨ, ਪਾਦ ਅਰਘ ਭਾਵ ਪੈਰ ਧੁਆਉਨ ਲਈ ਜਲ ਦੇਣਾ ਆਦਿ ਸੇਵਾ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਚੱਤੁਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਿਆਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਇੰਦਰ ਆਦਿਕ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ॥ ੨੩ ॥

ਅਵਲੋਕ ਭਗਤ ਭਏ ਰਿਖ ਪ੍ਰਸੰਨ ॥ ਜੋ ਤਿਹੂ ਮੱਧ ਲੋਕਾਨਿ ਧੰਨ ॥
ਕਿੱਨੋ ਸੁ ਐਸ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਚਾਰ ॥ ਤੈਂ ਪੁਤ੍ਰਵੰਤ ਹੂਜੋ ਕੁਮਾਰਿ ॥ ੨੪ ॥

ਉਸਦੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਉਹ ਮਹਾਂ ਰਿਖੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਜਿਹੜੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਧੰਨ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ, "ਹੇ ਪੁੱਤਰੀ ! ਤੂੰ ਪੁੱਤਰਵੰਤੀ ਹੋਵੇਂ !" ॥ ੨੪ ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ ॥ ਕੀਅ ਐਸ ਬ੍ਰਹਮ ਉਚਾਰ ॥ ਤੈਂ ਪੁਤ੍ਰ ਪਾਵਸ ਬਾਰ ॥
ਤਬ ਨਾਰ ਏ ਸੁਨ ਬੈਨ ॥ ਬਹੁ ਆਸੁ ਡਾਰਤ ਨੈਨ ॥ ੨੫ ॥

ਜਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ, "ਹੇ ਇਸਤਰੀ ! ਤੂੰ ਪੁੱਤਰ ਪਾਂਵੇਗੀ"। ਤਦ ਇਸਤਰੀ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੰਝੂ ਵਗਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ॥ ੨੫ ॥

ਤਬ ਬਾਲ ਬਿਕਲ ਸਰੀਰ ॥ ਜਲ ਸ੍ਰਵਤ ਨੈਨ ਅਧੀਰ ॥

ਤਦ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਿਆ,ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਵਗਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਰੋਮ ਕੰਡਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਗਲਾ ਭਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮਾਨੋ ਦਿਨ ਤੋਂ ਰਾਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ॥੨੬॥

ਰੋਮਾਂਚਿ ਬਿਕਲ ਸਰੀਰ॥ ਤਨ ਕੋਪ ਮਾਨ ਅਧੀਰ॥
ਫਰਕੰਤ ਉਸਟਰੁ ਨੈਨ॥ ਬਿਨ ਬੁੱਧਿ ਬੋਲਤ ਬੈਨ॥੨੭॥

ਲੂੰ ਕੰਡੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਸਰੀਰ ਨਿਸੱਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਸਰੀਰ ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੋਠ, ਬੁੱਲ੍ਹ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਫਰਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਅਰਥ ਬਚਨ ਬੋਲਦੀ ਅਰਥਾਤ ਪਾਗਲਾਂ ਵਾਂਗੂ ਬਕੜ ਵਾ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੨੭॥

ਮੋਹਣ ਛੰਦ॥

ਸੁਨਿ ਐਸ ਬੈਨ॥ ਮ੍ਰਿਗੀਏਸ ਨੈਨ॥ ਅਤਿ ਰੂਪ ਧਾਮ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੁ ਬਾਮ॥ ੨੮॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ, ਹਿਰਨ ਜੇਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ, ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਈ॥੨੮॥

ਚਲ ਚਾਲ ਚਿੱਤ॥ ਪਰਮੰ ਪਵਿਤ੍ਰ॥ ਅਤਿ ਕੋਪਵੰਤ॥ ਮਨ ਤ੍ਰਿਅ ਬਿਅੰਤ॥ ੨੯॥

ਉਸਦਾ ਚਿੱਤ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਵਾਂਗੂੰ ਹਿੱਲਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬੜਾ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਸੀ। ਮੁਨੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਬੇਅੰਤ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਮਹਾਂ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਗਈ ॥੨੯॥

ਉਪਟੰਤ ਕੇਸ॥ ਮੁਨ ਤ੍ਰਿਅ ਸੁ ਦੇਸ॥ਅਤਿ ਕੋਪ ਅੰਗਿ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੁ ਰੰਗ ॥ ੩੦॥

ਮੁਨੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਥਾਂ ਖਲੋਤੀ ਆਪਣੇ ਵਾਲ ਪੁਟਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਅੰਗ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧਮਈ ਹੋ ਗਏ ॥੩੦ ॥

ਤੋਰੰਤ ਹਾਰ॥ ਉਪਟੰਤ ਬਾਰ॥ ਡਾਰੰਤ ਧੂਰ॥ ਰੋਖੰਤ ਪੂਰ॥ ੩੧॥

ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਏ ਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਟਦੀ ਪਰੇ ਸੁਟ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ॥੩੧॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਲਖਿ ਕੋਪ ਭੀ ਮੁਨਿ ਨਾਰ॥ ਉਠ ਭਾਜ ਬ੍ਰਹਮ ਉਦਾਰ॥
ਸ਼ਿਵ ਸੰਗਿ ਲੈ ਰਿਖ ਸਰਬ॥ ਭਯ ਮਾਨ ਹ੍ਵੈ ਤਜ ਗਰਬ॥ ੩੨॥

ਮੁਨੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਈ ਜਾਣ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉੱਠ ਕੇ ਭੱਜ ਤੁਰਿਆ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਸਾਰੇ ਰਿਖੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ, ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੈ ਭੀਤ ਹੋ ਗਿਆ॥੩੨॥

ਤਬ ਕੋਪ ਕੈ ਮੁਨਿ ਨਾਰ॥ ਸਿਰ ਕੇਸ ਜਟਾ ਉਪਾਰ॥
ਕਰਿ ਸੌ ਜਬੈ ਕਰ ਮਾਰ॥ ਤਬ ਲੀਨ ਦੱਤ ਅਵਤਾਰ॥ ੩੩॥

ਤਦ ਮੁਨੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦੀ ਇਕ ਜਟਾ ਨੂੰ ਪੁਟਿਆ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹੱਥ ਤੇ ਮਾਰਿਆ ਤਦ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ॥ ੩੩॥

ਕਰ ਬਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਸਮਾਨ॥ ਕਰ ਦੱਛਨੰਤ੍ਰ ਪ੍ਰਮਾਨ॥
ਕੀਆ ਪਾਨ ਭੋਗ ਬਿਚਾਰ॥ ਤਬ ਭਏ ਦੱਤ ਕੁਮਾਰ॥ ੩੪॥

ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਨੇ ਅਨੁਸੂਆ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਮੰਨ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਉਸਦੀਆਂ ਪਰਿਕਰਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੋਗ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ॥ ੩੪॥

ਅਨਭੂਤ ਉੱਤਮ ਗਾਤ॥ ਉਚਰੰਤ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਤ॥
ਮੁਖ ਬੇਦ ਚਾਰ ਰੜੰਤ॥ ਉਪਜੋ ਸੁ ਦੱਤ ਮਹੰਤ॥ ੩੫॥

ਉਹ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਉੱਤਮ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸੱਤ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਮੂੰਹ ਜੁਬਾਨੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 'ਦੱਤ' ਮਹਾਰਾਜ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੩੫॥

ਸ਼ਿਵ ਸਿਮਰ ਪੂਰਬਲ ਸ੍ਰਾਪ॥ ਬਪੁ ਦੱਤ ਕੇ ਧਰਿ ਆਪ॥
ਉਪਜਿਓ ਸੂਆ ਧਾਮ ॥ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਸੁ ਤਾਮ॥ ੩੬॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਪਿਛਲਾ ਸ੍ਰਾਪ ਚੇਤੇ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਆਪ ਆ ਕੇ 'ਦੱਤ' ਦਾ ਸਰੀਰ ਧਰਿਆ ਸੀ। ਅਨਸੂਆ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੩੬॥

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ॥ ਉਪਜਿਓ ਸੁ ਦੱਤ ਮੋਹਨੀ ਮਹਾਨ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਬਿਦਿਆ ਨਿਧਾਨ॥
ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਗਿ ਸੁਧ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ॥ ਅਵਧੂਤ ਰੂਪ ਗਣ ਸਰਬ ਭੂਪ॥ ੩੭॥

ਮਹਾਂ ਮੋਹਨੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਦੱਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੋ ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦਾ ਘਰ ਸੀ। ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ, ਸੁਧ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅਵਧੂਤ ਰੂਪ ਤੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸਰੂਪ ਸੀ॥ ੩੭॥

ਸੰਨਿਆਸ ਜੋਗ ਕਿੱਨੋ ਪ੍ਰਕਾਸ॥ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸਰਬਤ੍ਰ ਦਾਸ॥

ਜਨੁ ਧਰਿਓ ਆਨ ਬਪੁ ਸਰਬ ਜੋਗ॥ ਤਜਿ ਰਾਜ ਸਾਜ ਅਰੁ ਤਿਆਗ ਭੋਗ॥ ੩੮॥

ਉਸ ਸੰਨਿਆਸ ਤੇ ਜੋਗ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ਪਾਵਨ ਪਵਿਤਰ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਦਾਸ ਆਪ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਸੀ, ਮਾਨੋਂ, ਸਾਰਿਆਂ ਜੋਗਾਂ ਨੇ ਆਪ ਆ ਕੇ ਸਰੀਰ ਧਰਿਆ ਸੀ। ਰਾਜ-ਸਾਜ ਤਜ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਭੋਗ ਵੀ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ ਸਨ॥ ੩੮॥

ਆਛਿੱਜ ਰੂਪ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਨ॥ ਦਸ ਚਾਰਵੰਤ ਸੋਭਾ ਨਿਧਾਨ॥
ਰਵਿ ਅਨਲ ਤੇਜ ਜਲ ਸੇ ਸੁਭਾਵ॥ ਉਪਜਿਆ ਜਗਤ ਸੰਨਜਾਸ ਰਾਵ॥ ੩੯॥

ਉਹ ਨਾਂ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ, ਮਹਾਨ ਮਹਿਮਾ ਵਾਲਾ, ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸੋਭਾ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਸੀ। ਸੂਰਜ, ਹਵਾ, ਅੱਗ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਰਗੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਉਹ ਜਗਤ ਵਿਚ 'ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜਾ' ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੩੯॥

ਸੰਨਜਾਸ ਰਾਜ ਭਏ ਦੱਤ ਦੇਵ॥ ਰੁਦ੍ਰਾਵਤਾਰ ਸੁੰਦਰ ਅਜੇਵ॥
ਪਾਵਕ ਸਮਾਨ ਭਯੋ ਤੇਜੁ ਜਾਸ॥ ਬਸੁਧਾ ਸਮਾਨ ਧੀਰਜ ਸੁ ਤਾਸ॥ ੪੦॥

ਦੱਤ ਦੇਵ ਜੀ ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜਾ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ। ਜੋ ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰੁੱਦ੍ਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸਨ। ਅੱਗ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਸੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਧੀਰਜਤਾ ਸੀ॥ ੪੦॥

ਪਰਮੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਭਏ ਦੇਵ ਦੱਤ॥ ਆਛਿੱਜ ਤੇਜ ਅਰੁ ਬਿਮਲ ਮੱਤਿ॥
ਸੋ ਵਰਣ ਦੇਖ ਲਾਜੰਤ ਅੰਗ॥ ਸੋਭੰਤ ਸੀਸ ਗੰਗਾ ਤਰੰਗ॥ ੪੧॥

'ਦੱਤ ਦੇਵ' ਜੀ ਬੜੇ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਪੁਰਖ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾ ਛਿਜਨ ਵਾਲਾ ਤੇਜ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਬੁੱਧੀ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸੋਨਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੰਗਾ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਸਮਾਨ ਸਿਰ ਤੇ ਜਟਾਂ ਸੋਭਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੪੧॥

ਆਜਾਨ ਬਾਹੁ ਅਲਿਪਤ ਰੂਪ॥ ਆਦੱਗ ਜੋਗ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ॥
ਬਿਭੂਤ ਅੰਗ ਊਜਲ ਸੁਬਾਸ॥ ਸੰਨਿਆਸ ਜੋਗ ਕਿੱਨੋ ਪ੍ਰਕਾਸ॥ ੪੨॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਬਾਹਾਂ ਸਨ, ਰੂਪ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਲੇਪ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੀ ਜੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਲਾਟ ਵਾਲਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਸੀ ਅਤੇ ਅੰਗ ਉਪਰਲੀ ਬਿਭੂਤ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਵਾਸ਼ਨਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਨਿਆਸ-ਜੋਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ॥ ੪੨॥

ਅਵਲੋਕ ਅੰਗ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ॥ ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜ ਉਪਜਾ ਉਦਾਰ॥

ਅਨਭੂਤ ਗਾਤ ਆਭਾ ਅਨੰਤ ॥ ਮੋਨੀ ਮਹਾਨ ਸੋਭਾ ਲਸੰਤ ॥ ੪੩ ॥

ਸਰੀਰ ਦੀ ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਦਿਸਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਰੂਪ 'ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੀ, ਅਤੇ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਮਹਾਨ ਮੋਨੀ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਮਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਸੀ॥ ੪੩॥

ਆਭਾ ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਅਨੰਤ॥ ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜ ਕਿੱਨੋ ਬਿਅੰਤ॥
ਕਾਂਪਿਆ ਕਪੱਟੁ ਤਿਹ ਉਦੇ ਹੋਤ॥ ਤਤ ਛਿਨ ਅਕਪਟ ਕਿੱਨੋ ਉਦੋਤ॥ ੪੪ ॥

ਉਸ ਯੋਗੀ ਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਅਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਕਪਟ ਕੰਬ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਝਟ-ਪਟ ਹੀ 'ਅਕਪਟ' ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥ ੪੪॥

ਮਹਿਮਾ ਅਛਿੱਜ ਅਨਭੂਤ ਗਾਤ॥ ਅਵਿਲੋਕ ਪੁਤ੍ਰ ਚਕਿ ਰਹੀ ਮਾਤ॥
ਦੇਸਨ ਬਿਦੇਸ ਚਕਿ ਰਹੀ ਸਰਬ॥ ਸੁਨਿ ਸਰਬ ਰਿਖਿਨ ਤਜਿ ਦੀਨ ਗਰਬ॥ ੪੫ ॥

ਉਹ ਸਰੀਰੀ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਛਿਜਨ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਾਤਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੇਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਦੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੁਣਕੇ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥ ੪੫॥

ਸਰਬਤ੍ਰ ਪਤਾਲ ਸਰਬਤ੍ਰ ਅਕਾਸ਼॥ ਚਲ ਚਾਲ ਚਿੱਤ੍ਰ ਸੁੰਦਰ ਸੁਬਾਸ॥
ਕੰਪਾਇਮਾਨ ਹਰਖੰਤ ਰੋਮ॥ ਆਨੰਦ ਮਾਨ ਸਭ ਭਈ ਭੋਮ॥ ੪੬ ॥

ਸਾਰਿਆਂ ਪਤਾਲਾਂ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹਲ ਚਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵੱਸ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਰਹੀ ਸੀ। ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਰੋਮ ਖੜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੪੬॥

ਥਰਹਰਤ ਧੂਮ ਆਕਾਸ਼ ਸਰਬ॥ ਜਹ ਤਹ ਰਿਖੀਨ ਤਜਿ ਦੀਨ ਗਰਬ॥
ਬਾਜੇ ਬਜੰਤ੍ਰ ਆਨੇਕ ਗੈਣ॥ ਦਸ ਦਿਉਸ ਪਾਇ ਦਿਖੀ ਨਰੈਣ ॥ ੪੭॥

ਸਾਰੇ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਰਹੀ ਸੀ। ਹਰ ਥਾਂ ਦੇ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੀ, ਰਾਤ ਪਈ ਹੋਈ ਦਿੱਸਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ॥ ੪੭॥

ਜਹ ਤਹ ਬਜੰਤ੍ਰ ਬਾਜੇ ਅਨੇਕ॥ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਜਾਣੁ ਬਪੁ ਧਰਿ ਬਿਬੇਕ॥

ਸੋਭਾ ਅਪਾਰ ਬਰਨੀ ਨ ਜਾਇ॥ ਉਪਜਿਆ ਆਨ ਸੰਨਜਾਸ ਰਾਇ॥ ੪੮॥

ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੰਝ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਬਿਬਕੇ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ। ਅਪਾਰ ਸੋਭਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਸੀ॥ ੪੮॥

ਜਨਮੰਤ ਲਾਗਿ ਉਠ ਜੋਗ ਕਰਮ॥ ਹਤਿ ਕੀਓ ਪਾਪ ਪਰਚੁਰਿਓ ਧਰਮ॥
ਰਾਜਾ ਧਿਰਾਜ ਬਡ ਲਾਗ ਚਰਨ॥ ਸੰਨਿਆਸ ਜੋਗ ਉਠਿ ਲਾਗ ਕਰਨ॥ ੪੯॥

ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਉੱਠਕੇ ਜੋਗ ਕਰਮ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਪਾਪ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ । ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ-ਮਹਾਰਾਜੇ ਆ ਕੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਉੱਠਕੇ ਸੰਨਿਆਸ-ਜੋਗ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਸਨ॥ ੪੯॥

ਅਤਿਭੁਤਿ ਅਨੂਪ ਲਖਿ ਦੱਤ ਰਾਏ॥ ਉਠ ਲਗੇ ਪਾਇ ਨ੍ਰਿਪ ਸਰਬ ਆਇ॥
ਅਵਿਲੋਕ ਦੱਤ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਨ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨ॥ ੫੦॥

'ਦੱਤ ਰਾਇ' ਜੀ ਦਾ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਅਚਰਜ ਸਰੂਪ ਦਿੱਸਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਆਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਦੱਤ ਦੀ ਮਹਾਨ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਗਟ ਸੀ ਜੋ ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੀ॥ ੫੦॥

ਸੋਭੰਤ ਸੀਸ ਜਤ ਕੀ ਜਟਾਨ॥ ਨਖ ਨੇਮ ਕੇ ਸੁ ਬਢਏ ਮਹਾਨ॥
ਬਿਭ੍ਰਮ ਬਿਭੂਤ ਉੱਜਲ ਸੁ ਸੋਹ॥ ਦਿਜ ਚਰਜ ਤੁਲਿ ਮ੍ਰਿਗ ਚਰਮ ਅਰੋਹ॥ ੫੧॥

ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਜਤ ਦੀਆਂ ਹੀ ਜਟਾਵਾਂ ਸੋਂਭਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਨੌਂਹ ਵਧਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਭਰਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਉੱਜਲ ਬਿਭੂਤੀ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਸੋਭਦੀ ਸੀ। ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਸਮਾਨ ਮਨ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਰਖਣ ਲਈ ਉਸ ਮ੍ਰਿਗ ਛਾਲਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ॥ ੫੧॥

ਮੁਖ ਸਿਤ ਬਿਭੂਤ ਲੰਗੋਟ ਬੰਦ॥ ਸੰਨਜਾਸ ਚਰਜ ਤਜਿ ਛੰਦ ਬੰਦ॥
ਆਸੁਨਕ ਸੁੰਨਿ ਅਨੁ ਬਿਕਤ ਅੰਗ॥ ਆਛਿੱਜ ਤੇਜ ਮਹਿਮਾ ਸੁਰੰਗ॥ ੫੨॥

ਉਸਦਾ ਉੱਜਲ ਮੁਖ ਸੀ, ਉਸ ਲੰਗੋਟ ਬੰਦ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜੋ ਛੰਦ-ਬੰਦ ਦਾ ਤਿਆਗੀ ਸੀ, ਏਹੋ ਹੀ ਅਚਰਜ ਸੰਨਿਆਸ ਧਾਰਿਆ ਸੀ। 'ਆਸੁਨਕ' ਅਵਸਥਾ ਏਹੋ ਹੀ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧੀ ਸੀ। ਅਰਥਾਤ-ਜੋ ਸੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਏਹੋ ਹੀ ਆਸਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੇਜ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਸੀ ॥੫੨ ॥

ਇਕ ਆਸ ਚਿੱਤ ਤਜਿ ਸਰਬ ਆਸ॥ ਅਨਭੂਤ ਗਾਤ ਨਿਸਦਿਨ ਉਦਾਸ॥

ਮੁਨ ਚਰਜ ਲੀਨ ਤਜਿ ਸਰਬ ਕਾਮ॥ ਆ ਰਕਤ ਨੇਤ੍ਰ ਜਨੁ ਧਰਮ ਧਾਮ॥ ੫੩॥

ਉਸ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਇਕ ਦੀ ਆਸ ਰਖਕੇ, ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਏਹੋ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੀਰ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਮਨਾ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਉਸਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਲਾਲ ਨੇਤਰ ਸਨ, ਇਹੋ ਮਾਨੋ ਧਰਮ ਦਾ ਘਰ ਸਨ॥ ੫੩॥

ਅਬਿਕਾਰ ਚਿੱਤ ਅਣਡੋਲ ਅੰਗ॥ ਜੁਤ ਧਿਆਨ ਨੇਤ੍ਰ ਮਹਿਮਾ ਅਭੰਗ॥
ਧਰਿ ਏਕ ਆਸ ਅਉਦਾਸ ਚਿੱਤ॥ ਸੰਨਜਾਸ ਦੇਵ ਪਰਮੰ ਪਵਿੱਤ॥ ੫੪॥

ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਅਚੱਲ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਮਹਿਮਾ ਵਾਲੇ ਧਿਆਨ ਸੰਜੁਗਤ ਨੇਤ੍ਰ ਸਨ। ਉਸ ਇਕ ਦੀ ਆਸ ਧਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਉਦਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਮ ਪਵਿਤਰ ਸੰਨਿਆਸ ਦੇਵ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੫੪॥

ਅਵਧੂਤ ਗਾਤ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ॥ ਸ੍ਰੁਤ ਗਿਆਨ ਸਿੰਧ ਬਿੱਦਿਆ ਉਦਾਰ॥
ਮੁਨ ਮਨ ਪ੍ਰਬੀਨ ਗੁਨ ਗਨ ਮਹਾਨ॥ ਜਨੁ ਭਯੋ ਪਰਮ ਗਿਆਨੀ ਮਹਾਨ॥ ੫੫॥

ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਅਵਧੂਤ ਸੀ। ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਵਾਲਾ ਉਹ ਵੇਦ, ਗਿਆਨ ਤੇ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦਾ ਉਦਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਸੀ। ਮੁਨੀ ਦਾ ਮਨ ਪਬ੍ਰੀਨ ਸੀ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪੁੰਜ ਸੀ ਮਾਨੋ, ਬੜਾ ਹੀ ਉਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ॥ ੫੫॥

ਕਬਹੂੰ ਨ ਪਾਪ ਜਿਹ ਛੁਹਾ ਅੰਗ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਸਪੰਨ ਸੁੰਦਰ ਸੁਰੰਗ॥
ਲੰਗੋਟ ਬੰਦ ਅਵਧੂਤ ਗਾਤ॥ ਚਕਿ ਰਹੀ ਚਿੱਤ ਅਵਿਲੋਕ ਮਾਤ॥ ੫੬॥

ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਪਾਪਾਂ ਨਹੀ ਛੋਹਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਗੁਣਾ ਵਿਚ ਸੁਪੰਨ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ੁਭ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਲੰਗੋਟਾ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਅਵਧੂਤ ਸਰੀਰ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਵੇਖ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੫੬॥

ਸੰਨਜਾਸ ਦੇਵ ਅਨਭੂਤ ਅੰਗ॥ ਲਾਜੰਤ ਦੇਖ ਜਿਹਿ ਦੁਤਿ ਅਨੰਗ॥
ਮੁਨ ਦੱਤ ਦੇਵ ਸੰਨਜਾਸ ਰਾਜ॥ ਜਿਹ ਸਧੇ ਸਰਬ ਸੰਨਜਾਸ ਸਾਜ॥ ੫੭॥

ਸੰਨਿਆਸ ਦੇਵ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। 'ਦੱਤ ਦੇਵ' ਮੁਨੀ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਸੰਨਿਆਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਜ ਸਾਧੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੫੭॥

ਪਰਮੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਾਕੋ ਸਰੀਰ॥ ਕਬਹੂ ਨ ਕਾਮ ਕਿੱਨੋ ਅਧੀਰ॥

ਪਰਮੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਾਕੋ ਸਰੀਰ॥ ਕਬਹੂ ਨ ਕਾਮ ਕਿੱਨੋ ਅਧੀਰ॥
ਜਟ ਜੋਗ ਜਾਸ ਸੋਭੰਤ ਸੀਸ॥ ਅਸ ਧਰਾ ਰੂਪ ਸੰਨਜਾਸ ਈਸ॥ ੫੮॥

ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਬੜਾ ਹੀ ਪਵਿਤਰ ਸੀ। ਜਿਸਨੂੰ ਪਾਪ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਅਧੀਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਜੋਗ ਦੀਆਂ ਜਟਾਂ ਸੋਂਭਦੀਆਂ ਸਨ। 'ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜ' ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੫੮॥

ਆਭਾ ਅਪਾਰ ਕਥਿ ਸਕੈ ਕਉਨ॥ ਸੁਨ ਰਹੈ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਮਉਨ॥
ਚਕਿ ਰਹਿਓ ਬ੍ਰਹਮ ਆਭਾ ਬਿਚਾਰ॥ ਲਾਜਜੋ ਅਨੰਗ ਆਭਾ ਨਿਹਾਰ॥ ੫੯॥

ਉਸਦੀ ਅਪਾਰ ਆਭਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੌਣ ਕਥਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਗੰਧਰਬ ਤੇ ਜੱਛ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਚੁਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਭਾ ਬਾਰੇ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੫੯॥

ਅਤਿ ਗਿਆਨ ਵੰਤ ਕਰਮਨ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ਅਨਿਆਸ ਗਾਤ ਹਰਿ ਕੇ ਅਧੀਨ॥
ਛਬਿ ਦਿਪਤ ਕੋਟ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਮਾਨ॥ ਚਕ ਰਹਾ ਚੰਦ ਲਖਿ ਆਸਮਾਨ॥ ੬੦॥

ਉਹ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਵਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੀਨ ਸੀ। ਪਰਾਈ ਆਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੀਰ ਹਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ। ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਪ੍ਰਚੰਡ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵੇਖ ਕੇ, ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੬੦॥

ਉਪਜਿਯਾ ਆਪ ਇਕ ਜੋਗ ਰੂਪ॥ ਪੁਨ ਲਗੇ ਜੋਗ ਸਾਧਨ ਅਨੂਪ॥
ਗ੍ਰਿਹਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਛਾਡਿ ਉਠਿ ਚਲਾ ਦੱਤ॥ ਪਰਮੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਿਰਮਲੀ ਮੌਤ॥ ੬੧॥

'ਇਕ' ਆਪ ਹੀ ਜੋਗ ਰੂਪ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਦੱਤ ਦੇਵ ਪਹਿਲੇ ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਉਠ ਤੁਰਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਨਿਰਮਲ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਸੀ॥ ੬੧॥

ਜਬ ਕੀਨ ਜੋਗ ਬਹੁ ਦਿਨ ਪ੍ਰਮਾਨ॥ ਤਬ ਕਾਲ ਦੇਵ ਰੀਝੇ ਨਿਧਾਨ॥
ਇਮ ਭਈ ਬਿਓਮ ਬਾਣੀ ਬਨਾਇ॥ ਤੁਮ ਸੁਣਹੁ ਬੈਨ ਸੰਨਜਾਸ ਰਾਇ॥ ੬੨॥

ਜਦ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਜੋਗ ਕਰ ਲਿਆ, ਤਦ ਅੰਤ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਦੇਵ ਉਸ ਉਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ, "ਹੇ ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜੇ ! ਤੁਸੀਂ ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ ਬਚਨ ਸੁਣੋ !"॥ ੬੨॥

ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਬਾਚਿ ਦੱਤ ਪ੍ਰਤਿ॥ ਪਾਧੜੀਛੰਦ॥

ਗੁਰ ਹੀਣ ਮੁਕਤ ਨਹੀ ਹੋਤ ਦੱਤ॥ ਤੁਹਿ ਕਹੌਂ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਬਿਮਲ ਮੱਤ॥
ਗੁਰਿ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਤਬ ਹੋਹਿ ਮੁਕਤਿ॥ ਕਹਿ ਦੀਨ ਕਾਲ ਤਿਹ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ॥ ੬੩॥

ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਨੇ ਦੱਤ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, "ਹੇ ਦੱਤ! ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੇ ਨਿਰਮਲ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ! ਤੈਨੂੰ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ ਲੈ। ਜੇ ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰੇਂਗਾ, ਤਦ ਹੀ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇਂਗਾ।" ਕਾਲ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਜੁਗਤੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਸੀ॥ ੬੩॥

ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਦੱਤ ਦੰਡਵਨ ਕੀਨ॥ ਆਸਾ ਬਿਰਹਿਤ ਹਰਿ ਕੋ ਅਧੀਨ॥
ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧ॥ ਆਦੱਗ ਜੋਗ ਮਹਿਮਾ ਅਗਾਧ॥ ੬੪॥

ਇਹ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਸੁਣਕੇ ਦੱਤ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਡੰਡਉਤ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕੀਤੀ। ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧਨ ਲੱਗਾ, ਐਸਾ ਜੋਗ ਜਿਹੜਾ ਅਗਾਧ ਮਹਿਮਾ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜੋਗ ਸੀ॥ ੬੪॥

ਤਬ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਿ ਦੱਤ ਦੇਵ॥ ਉਚਰੰਤ ਪਰਮ ਉਸਤਤਿ ਅਭੇਵ॥
ਜੋਗੀਨ ਜੋਗ ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ॥ ਅਨਭੂਤ ਅੰਗ ਜਹ ਤਹ ਬਿਰਾਜ॥ ੬੫॥

ਤਦ ਦੱਤ ਦੇਵ ਨੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਪਰਮ ਅਭੇਵ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਜੋ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਜੋਗੀ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਹਰ ਥਾਂ ਬਿਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੬੫॥

ਜਲ ਥਲ ਬਿਯਾਪ ਜਿਹ ਤੇਜ ਇਕ॥ ਗਾਵੰਤ ਜਾਸੁ ਮੁਨਿ ਗਨ ਅਨੇਕ॥
ਜਿਹ ਨੇਤ ਨੇਤ ਭਾਖੰਤ ਨਿਗਮ॥ ਤੇ ਆਦਿ ਅੰਤ ਮੱਧਹ ਅਗਮ॥ ੬੬॥

ਜਿਸ ਇਕ ਦਾ ਤੇਜ ਜਲ ਥਲ ਵਿਚ ਬਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਜਿਸਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਦ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਦਿ, ਮਧ ਤੇ ਅੰਤ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੈ ਹੈ॥ ੬੬॥

ਜਿਹ ਏਕ ਰੂਪ ਕਿੰਨੇ ਅਨੇਕ॥ ਪੁਹਮੀ ਅਕਾਸ਼ ਕਿੰਨੇ ਬਿਬੇਕ॥
ਜਲ ਬਾ ਥਲੇਸ ਸਭ ਠੌਰ ਜਾਨ॥ ਅਨਭਯ ਅਜੋਨ ਅਨ ਆਸ ਮਾਨ॥ ੬੭॥

ਜਿਸ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਧਰਤੀ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਬਿਬੇਕ ਆਦਿਕ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਜਲ ਸਮੇਤ ਥਲ ਵਿਚ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਜੂਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ॥ ੬੭॥

ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਰਮੰ ਪੁਨੀਤ॥ ਆਜ਼ਾਨ ਬਾਹੁ ਅਨ ਭਉ ਅਜੀਤ॥
ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੂਰਣ ਪੁਰਾਣ॥ ਰਾਜਾਨ ਰਾਜ ਭੋਗੀ ਮਹਾਣ॥ ੬੮॥

ਉਹ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪੁਨੀਤ ਅਤੇ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ, ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਨਾਂ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਪਰਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਭੋਗੀ ਹੈ॥ ੬੮॥

ਅਨਛਿੱਜ ਤੇਜ ਅਨਭਯ ਪ੍ਰਕਾਸ॥ ਖੜਗਨ ਸਪੰਨ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਭਾਸ॥
ਆਭਾ ਅਨੰਤ ਬਰਨੀ ਨ ਜਾਇ॥ ਫਿਰ ਫਿਰੋ ਸਰਬ ਮਤਿ ਕੋ ਚਲਾਇ॥ ੬੯॥

ਉਹ ਨਾਂ ਛਿਜੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਅਨਭਵ ਦ੍ਵਾਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਖੜਗਧਾਰੀ ਅਤੇ ਪਰਮ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ। ਅਨੰਤ ਆਭਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ । ਉਹ ਹੀ ਸਾਰੇ ਮੱਤਾਂ ਵਿਚ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੬੯॥

ਸਭਹੂ ਬਖਾਨ ਜਿਹ ਨੇਤ ਨੇਤ॥ ਅਕਲੰਕ ਰੂਪ ਆਭਾ ਅਮੇਤ॥
ਸਰਬੰ ਸਮ੍ਰਿਧ ਜਿਹ ਪਾਨ ਲਾਗ॥ ਜਿਹ ਨਾਮ ਲੇਤ ਸਭ ਪਾਪ ਭਾਗ॥ ੭੦॥

ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਭਾ ਵਾਲਾ ਤੇ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਪਾਨ ਚਰਨੀ ਲਗਿਆਂ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮ੍ਰਿਧੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੭੦॥

ਗੁਨ ਸੀਲ ਸਾਧ ਤਾਕੋ ਸੁਭਾਇ॥ ਬਿਨ ਤਾਸ ਸ਼ਰਨਿ ਨਹਿ ਕੋ ਉਪਾਇ॥
ਦੀਨ ਉਧਾਰਣਿ ਜਾਸੁ ਬਾਨ॥ ਕੋਊ ਕਹੋ ਕੈਸੇ ਈ ਲੇਤ ਮਾਨ॥ ੭੧॥

ਉਸਦਾ ਸੁਭਾਅ, ਗੁਣ ਅਤੇ ਸ਼ੀਲਤਾ ਸਾਧੂਆਂ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸਰਨੀ ਆਏ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਪਾਉ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਦੀਨਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨਾ ਹੀ' ਉਸਦਾ ਕਰਮ ਹੈ। ਕੋਈ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਕਹੇ, ਉਹ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥ ੭੧॥

ਅਕਲੰਕ ਰੂਪ ਅਨਛਿੱਜ ਤੇਜ॥ ਆਸਨ ਅਡੋਲ ਸੁਭ ਸੁਭ੍ਰ ਸੇਜ॥
ਅਨ ਗਨਤ ਜਾਸ ਗੁਨ ਮੱਧਿ ਸੋਭ॥ ਲਖਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਜਿਹ ਰਹਤ ਲੋਭ॥ ੭੨॥

ਉਹ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਾਂ ਛਿਜਨ ਵਾਲੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਆਸਨ ਉਸਦਾ ਅਡੋਲ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਮਲ ਤੋਂ ਕੋਮਲ ਸੇਜਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਅਗਿਣਤ ਹੀ ਗੁਣ ਸੋਭਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵੈਰੀ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਲੋਭ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੭੨॥

ਜਿਹ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਸਮ ਏਕ ਜਾਨ॥ ਉਸਤਤੀ ਨਿੰਦ ਜਿਹ ਏਕ ਮਾਨ॥
ਆਸਨ ਅਡੋਲ ਅਨਛਿੱਜ ਰੂਪ॥ ਪਰਮੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਭੂਪਾਣ ਭੂਪ॥ ੭੩॥

ਜਿਹੜਾ ਵੈਰੀ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਉਸਤੱਤੀ ਤੇ ਨਿੰਦਾ ਨੂੰ 'ਇਕ' ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਅਡੋਲ ਆਸਨ ਅਤੇ ਨਾਂ ਛਿਜਨ ਵਾਲਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਬੜਾ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਰਾਜਾ ਹੈ॥ ੭੩॥

ਜਿਹਬਾ ਸੁਧਾਨ ਖਗਉੱਧੰ ਸੋਹਿ॥ ਅਵਿਲੋਕ ਦਈਤ ਅਰੁ ਦੇਵ ਮੋਹਿ॥
ਬਿਨ ਬੈਰ ਰੂਪ ਅਨਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ॥ ਅਨਛਿੱਜ ਗਾਤ ਨਿਸ ਦਿਨ ਨਿਰਾਸ॥ ੭੪॥

ਉਸਦੀ ਜੀਭ ਸੁਧਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਖਗ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਉੱਚੀ ਸੋਭਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਵਰ ਜਾਂ ਸਰਾਪ, ਜੋ ਵੀ ਜੀਭ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੈਂਤ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਮੋਹੇ ਗਏ ਹਨ। ਜੋ ਵੈਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਨਾਂ ਛਿਜਨ ਵਾਲਾ ਸਰੀਰ ਰਾਤ ਦਿਨ ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ॥ ੭੪॥

ਦੁਤਿ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੈ ਸਮਾਨ॥ ਖੜਗਨ ਸਪੰਨਿ ਸਭ ਬਧ ਨਿਧਾਨ॥
ਸੋਭਾ ਸੁ ਬਹੁਤ ਤਨ, ਜਾਸ ਸੋਭ॥ ਦੁਤਿ ਦੇਖਿ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰੱਬ ਲੋਭ॥ ੭੫॥

ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਜਿਸਦੀ ਇਕ ਸਮਾਨ ਚਮਕ ਦਮਕ ਹੈ। ਖੜਗਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਤਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੋਭਾ ਸੋਭਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਜੱਛ ਤੇ ਗੰਧ੍ਰਬ ਲੋਭੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੭੫॥

ਅਨਭੰਗ ਅੰਗ ਅਨਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ॥ ਪਸਰੀ ਜਗੱਤ ਜਿਹ ਜੀਵ ਰਾਸ॥
ਕਿੱਨੇ ਸੁ ਜੀਵ ਜਲਿ ਥਲਿ ਅਨੇਕ॥ ਅੰਤਹਿ ਸਮੇਯ ਫੁਲ ਰੂਪ ਏਕ॥ ੭੬॥

ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸਰੀਰ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਰਾਸ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਲ ਥਲ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਇਕੋ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸੋਭਦਾ ਹੈ॥ ੭੬॥

ਜਿਹ ਛੂਆ ਨੈਕ ਨਹੀ ਕਾਲੁ ਜਾਲ॥ ਛੈ ਸਕਾ ਪਾਪ ਨਹੀ ਕਉਨ ਕਾਲ॥
ਆਛਿੱਜ ਤੇਜ ਅਨਭੂਤ ਗਾਤ॥ ਏਕੈ ਸਰੂਪ ਨਿਸਦਿਨ ਪ੍ਰਭਾਤ॥ ੭੭॥

ਜਿਸਨੂੰ 'ਕਾਲ' ਰੂਪ ਜਾਲ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੋਹਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਪਾਪ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੋਹ ਸਕਿਆ। ਜਿਸਦਾ ਨਾ ਛਿਜਨ ਵਾਲਾ ਤੇਜ ਤੇ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੀਰ ਹੈ। ਰਾਤ ਦਿਨ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲੇ, ਸਦਾ ਇਕੋ ਸਰੂਪ ਹੈ॥ ੭੭॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਦੱਤ ਅਸਤੋਤ੍ਰ ਪਾਠ ॥ ਮੁਖ ਪੜਤ ਅਛ ਗਜੇ ਪਾਪ ਨਾਠ ॥
ਕੋ ਸਕੈ ਬਰਨ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ ॥ ਸੰਛੇਪ ਕੀਨ ਤਾ ਤੇ ਉਚਾਰ ॥ ੭੮ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੱਤ ਜੀ ਨੇ ਉਸਤਤੀ ਕਰਨ ਲਈ 'ਸਤੋਤ੍ਰ' ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਪਾਪ ਨੱਸ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਸਾਂ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥੭੮॥

ਜੇ ਕਰੈ ਪੜ੍ਰ ਕਾਸਿਪੀ ਸਰਬ ॥ ਲਿੱਖੇ ਗਣੇਸ਼ ਕਰ ਕੈ ਸੁ ਗਰਬ ॥
ਮਸੁ ਸਰਬ ਸਿੰਧ ਲੇਖਨ ਬਨੇਸ ॥ ਨਹੀਂ ਤਦਿਪ ਅੰਤਿ ਕਹਿ ਸਕੈ ਸੇਸੁ ॥ ੭੯ ॥

ਜੇਕਰ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਕਰ ਲਈਏ, ਗਰਬ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਗਣੇਸ਼ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਜਾਵੇ, ਸਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਸਿਆਹੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਬਨ ਕਲਮਾਂ ਬਣ ਜਾਣ, ਹਜ਼ਾਰ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਸੇਸਨਾਗ ਕਹੀ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕੇਗਾ॥੭੯॥

ਜਉ ਕਰੈ ਬੈਠ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਚਾਰ ॥ ਨਹੀ ਤਦਿਪ ਤੇਜ ਪਾਯੰਤ ਪਾਰ ॥
ਮੁਖ ਸਹੰਸ ਨਾਮ ਫਣਪਤਿ ਰੜੰਤ ॥ ਨਹੀ ਤਦਿਪ ਤਾਸ ਪਾਯੰਤ ਅੰਤ ॥ ੮੦ ॥

ਜੇਕਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬੈਠ ਕੇ ਉਸਤਤੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ। ਤਦ ਵੀ ਉਸਦੇ 'ਤੇਜ' ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਹਜ਼ਾਰ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਵੀ ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਏਗਾ॥੮੦॥

ਨਿਸ ਦਿਨ ਜਪੰਤ ਸਨਕੰ ਸਨਾਤ ॥ ਨਹੀ ਤਦਿਪ ਤਾਸ ਸੋਭਾ ਨਿਰਾਤ ॥
ਮੁਖ ਚਾਰ ਬੇਦ ਕਿੱਨੇ ਬਿਚਾਰ ॥ ਤਜਿ ਗਰਬ ਨੇਤ ਨੇਤੈ ਉਚਾਰ ॥ ੮੧ ॥

ਜੇ ਸਨਕ ਤੇ ਸਨਾਤਨ ਆਦਿਕ ਰਾਤ ਦਿਨ ਜਪਦੇ ਰਹਿਣ ਤਦ ਵੀ ਉਸਦੀ ਸੋਭਾ ਦਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਚੌਹਾਂ ਮੂੰਹਾਂ ਨਾਲ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ,ਅੰਤ ਨੂੰ ਗਰਬ ਤਜ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਉਚਾਰਿਆ ਸੀ॥੮੧॥

ਸ਼ਿਵ ਸਹੰਸ ਬਰਖ ਲੌ ਜੋਗ ਕੀਨ ॥ ਤਜਿ ਨੇਹ ਗੇਹ ਬਨਬਾਸ ਲੀਨ ॥
ਬਹੁ ਕੀਨ ਜੋਗਿ ਤਹ ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥ ਨਹੀ ਤਦਿਪ ਤਾਸ ਲਹਿ ਸਕਾ ਪਾਰ ॥ ੮੨ ॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਜੋਗ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਘਰ ਦੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਬਨਬਾਸ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਮੁੱਦਤ ਤਕ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਜੋਗ ਕਮਾਇਆ ਸੀ, ਤਦ ਵੀ ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਿਆ ਸੀ॥੮੨॥

ਜਿਹ ਏਕ ਰੂਪ ਅਨਕੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼॥ ਅਬਿਯਕਤ ਤੇਜ ਨਿਸਦਿਨ ਉਦਾਸ॥
ਆਸਨ ਅਡੋਲ ਮਹਿਮਾ ਅਭੰਗ॥ ਅਨਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੋਭਾ ਸੁਰੰਗ॥ ੮੩॥

ਉਸਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਹੈ ਪਰ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੇਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇਜ ਰੂਪ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਆਸਨ ਅਡੋਲ ਅਤੇ ਮਹਿਮਾ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਸੋਭਾ ਅਨਭਵ ਦੁਆਰ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥ ੮੩॥

ਜਿਹ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਏਕੈ ਸਮਾਨ॥ ਅਬਿਯਕਤ ਤੇਜ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਨ॥
ਜਿਹ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੈ ਸਰੂਪ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੁਰੰਗ ਜਗ ਕਰਿ ਅਰੂਪ॥ ੮੪॥

ਜਿਸਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਨ ਮਹਿਮਾਂ ਵਾਲਾ ਦੇਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ 'ਤੇਜ' ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਦ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਇਕੋ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਜਗਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਵੀ ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਬਿਨਾਂ ਰੂਪ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਕਲ-ਸੂਰਤ ਹੈ॥ ੮੪॥

ਜਿਹ ਰਾਗ ਰੰਗ ਨਹੀ ਰੂਪ ਰੇਖ॥ ਨਹੀ ਨਾਮ ਠਾਮ ਅਨਭਵ ਅਭੇਖ॥
ਆਜਾਨ ਬਾਹਿ ਅਨਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼॥ ਆਭਾ ਅਨੰਤ ਮਹਿਮਾ ਸੁਬਾਸ॥ ੮੫॥

ਜਿਸਦਾ ਰੰਗ, ਰਾਗ, ਰੂਪ ਤੇ ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਅਤੇ ਅਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਭੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਅਨਭਵ ਦਵਾਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਅਨੰਤ ਆਭਾ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬੇਅੰਤ ਹੈ॥ ੮੫ ॥

ਕਈ ਕਲਪ ਜੋਗ ਜਿਨ ਕਰਤ ਬੀਤ॥ ਨਹੀ ਤਦਿਪ ਤਉ ਧਰਿ ਗਏ ਚੀਤ॥
ਮੁਨ ਮਨ ਅਨੇਕ ਗੁਨ ਗਨ ਮਹਾਨ॥ ਬਹੁ ਕਸਟ ਕਰਤ ਨਹੀ ਧਰਤ ਧਿਆਨ॥ ੮੬॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਉਹ ਟਿਕਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪੁੰਜ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕਸ਼ਟ ਸਾਧਨਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀ ਹੈ॥ ੮੬॥

ਜਿਹ ਏਕ ਰੂਪ ਕਿੰਨੇ ਅਨੇਕ॥ ਅੰਤਹਿ ਸਮੇਯ ਫੁਨ ਭਏ ਏਕ॥
ਕਈ ਕੋਟ ਜੰਤ ਜੀਵਨ ਉਪਾਇ॥ ਫਿਰ ਅੰਤ ਲੇਤ ਆਪਹਿ ਮਿਲਾਇ॥ ੮੭॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਇਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਇਕੋ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜੀਵਾਂ-ਜੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਫਿਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥ ੮੭॥

ਜਿਹ ਜਗਤ ਜੀਵ ਸਭ ਪਰੇ ਸ਼ਰਨ॥ ਮੁਨ ਮਨ ਅਨੇਕ ਜਿਹ ਜਪਤ ਚਰਨ॥
ਕਈ ਕਲਪ ਬੀਤ ਤਿਹ ਕਰਤ ਧਿਆਨ॥ ਕਾਹੂ ਨ ਦੇਖ ਤਿਹ ਬਿੱਦਮਾਨ॥ ੮੮॥

ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਉਸਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਏ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਨੀ ਜਨ ਮਨ ਵਿਚ ਜਪਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਕਲਪ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ॥ ੮੮॥

ਆਭਾ ਅਨੰਤ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ॥ ਮੁਨ ਮਨ ਮਹਾਨ ਅਤਿ ਹੀ ਉਦਾਰ॥
ਆਛਿੱਜ ਤੇਜ ਸੂਰਤੱ ਅਪਾਰ॥ ਨਹੀ ਸਕਤ ਬੁੱਧ ਕਰਿ ਕੈ ਬਿਚਾਰ॥ ੮੯॥

ਉਸਦੀ ਅਨੰਤ ਆਭਾ ਹੈ, ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਹੈ। ਵੱਡਾ ਹੀ ਉਦਾਰ ਹੈ, ਮਹਾਨ ਮੁਨੀ ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਛਿੱਜਣ ਵਾਲਾ ਤੇਜ਼ ਤੇ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਬੁੱਧੀ ਉਸਦਾ ਵੀਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ॥ ੮੯॥

ਜਿਹ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕਹਿ ਸਰੂਪ॥ ਸੋਭਾ ਅਭੰਗ ਮਹਿਮਾ ਅਨੂਪ॥
ਜਿਹ ਕੀਨ ਜੋਤ ਉੱਦੋਤ ਸਰਬ॥ ਜਿਹ ਹਤਜੋ ਸਰਬ ਗਰਬੀਨ ਗਰਬ॥ ੯੦॥

ਜਿਹੜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਅਖੀਰ ਤਕ ਇਕੋ ਹੀ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੋਭਾ ਵਾਲਾ ਤੇ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਮਹਿਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਸੂਰਜ-ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਆਦਿਕ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਉਦੋਤ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸਨੇ ਸਾਰੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੯੦॥

ਜਿਹ ਗਰਬਵੰਤ ਏਕੈ ਨ ਰਾਖ॥ ਫਿਰ ਕਹੋ ਬੈਣ ਨਹੀ ਬੈਣ ਭਾਖ॥
ਇਕ ਬਾਰ ਮਾਰ ਮਾਰਜੋਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰ॥ ਇਕ ਬਾਰ ਡਾਰ ਡਾਰਿਓਨ ਅਤ੍ਰ॥ ੯੧॥

ਜਿਸਨੇ ਇਕ ਵੀ ਹੰਕਾਰ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸਾਰੇ ਗਰਬ ਵੰਤ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਿਸਨੇ ਬਚਨ ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ ਉਸਤੋਂ ਉਲਟ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਮਾਰਿਆ ਹੈ,ਦੂਜੀ ਵੇਰੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਤੀਰ ਛਡਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ॥ ੯੧॥

ਸੇਵਕ ਥਾਪਿ ਨਹੀ ਦੂਰ ਕੀਨ॥ ਲਖਿ ਭਈ ਭੂਲ ਮੁਖਿ ਬਿਹਸ ਦੀਨ॥
ਜਿਹ ਗਹੀ ਬਾਹਿ ਕਿੰਨੋ ਨਿਬਾਹ॥ ਤ੍ਰੀਯਾ ਏਕ ਬਜਾਹ ਨਹੀ ਕੀਨ ਬਜਾਹ॥ ੯੨॥

ਜਿਸ ਨੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਥਾਪ ਕੇ, ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਆਪ ਕੋਲੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸੇਵਕ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ ਭੁਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਤਦ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਹਸ ਕੇ ਭੁਲ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਸੀ, ਅੰਤ ਤੱਕ ਤੋੜ ਨਿਬਾਹੀ ਹੈ ਇਕੋ ਇਸਤਰੀ ਵਿਆਹੀ ਸੀ, ਹੋਰ ਫਿਰ ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ

ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੯੨॥

ਰੀਝੰਤ ਕੋਟ ਨਹੀ ਕਸ਼ਟ ਕੀਨ॥ ਸੀਝੰਤ ਏਕ ਹੀ ਨਾਮ ਲੀਨ॥
ਅਨ ਕਪਟ ਰੂਪ ਅਨਭੌ ਪ੍ਰਕਾਸ਼॥ ਖੜਗਨ ਸਪੰਨਿ ਨਿਸਦਿਨ ਨਿਰਾਸ॥ ੯੩॥

ਜੋ ਕਰੋੜਾਂ ਕਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਕੀਤੀਆਂ ਵੀ ਰੀਝਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਪਟ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨਭੁਵ ਦੁਆਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ। ਛੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥ ੯੩॥

ਪਰਮੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪੂਰਣ ਪੁਰਾਨ॥ ਮਹਿਮਾ ਅਭੰਗ ਸੋਭਾ ਨਿਧਾਨ॥
ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਰਮੰ ਪੁਨੀਤ॥ ਆਜਾਨ ਬਾਹਿ ਅਨਭੈ ਅਜੀਤ॥ ੯੪॥

ਬੜਾ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਪੂਰਨ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਹੈ। ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਮਹਿਮਾ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸੋਭਾ ਦਾ ਨਿਧਾਨ ਹੈ। ਪਵਿੱਤਰ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ, ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਪੁਨੀਤ ਹੈ, ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ, ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਜਿਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੯੪॥

ਕਈ ਕੋਟ ਇੰਦ੍ਰ ਜਿਹ ਪਾਨਹਾਰ॥ ਕਈ ਚੰਦ ਸੂਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ॥
ਕਈ ਬਿਸ਼ਨ ਰੁਦ੍ਰ ਰਾਮਾ ਰਸੂਲ॥ ਬਿਨ ਭਗਤਿ ਯੌ ਨ ਕੋਈ ਕਬੂਲ॥ ੯੫॥

ਕਈ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਇੰਦਰ ਜਿਸਦੇ ਦਰ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਰੋੜਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸੂਰਜ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਹਨ। ਕਈ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵਜੀ, ਰਾਮ ਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਹਨ ਪਰ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਐਵੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ॥ ੯੫॥

ਕਈ ਦੱਤ ਸੱਤ ਗੋਰਖ ਦੇਵ॥ ਮੁਨ ਮਨ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਹੀ ਲਖਤ ਭੇਵ॥
ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਮੰਤ੍ਰ ਮਤ ਕੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼॥ ਬਿਨ ਏਕ ਆਸ ਸਭ ਹੀ ਨਿਰਾਸ॥ ੯੬॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੱਤ ਸੱਤ, ਗੋਰਖ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਈ ਮੁਨੀ ਤੇ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਵੀ ਜਿਸਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਬੇਸ਼ਕ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਕ ਦੀ ਆਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਗਤ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੯੬॥

ਜਿਹ ਨੇਤ ਨੇਤ ਭਾਖਤ ਨਿਗੰਮ॥ ਕਰਤਾਰ ਸਰਬ ਕਾਰਣ ਅਗੰਮ॥
ਜਿਹ ਲਖਤ ਕੋਇ ਨਹੀ ਕਉਨ ਜਾਤ॥ ਜਿਹ ਨਾਹਿ ਪਿਤਾ ਭ੍ਰਿਤ ਤਾਤ ਮਾਤ॥ ੯੭॥

ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਦ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਸਾਰੇ ਕਾਰਣਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਕਿ ਉਸਦੀ ਕਿਹੜੀ ਜਾਤ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪਿਉ, ਸੇਵਕ, ਪਿਆਰਾ ਤੇ ਮਾਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੯੭॥

ਜਾਨੀ ਨ ਜਾਤ ਜਿਹ ਰੰਗ ਰੂਪ॥ ਸ਼ਾਹਾਨ ਸ਼ਾਹਿ ਭੂਪਾਨ ਭੂਪ॥
ਜਿਹ ਬਰਨ ਜਾਤ ਨਹੀ ਕਿਤ ਅਨੰਤ॥ ਆਦਊ ਅਪਾਰ ਨਿਰਬਿਖ ਬਿਅੰਤ॥ ੯੮॥

ਜਿਸਦਾ ਰੰਗ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਜੋ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਵਰਣ ਭੇਖ ਤੇ ਜਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀਰਤੀ ਅਨੰਤ ਹੈ। ਜੋ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੀ, ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ॥੯੮॥

ਬਰਣੀ ਨ ਜਾਹਿ ਜਿਹ ਰੰਗ ਰੇਖ॥ ਅਤਿਭੁਤ ਅਨੰਤ ਅਤਿ ਬਲ ਅਭੇਖ॥
ਅਨਖੰਡ ਚਿੱਤ ਅਬਿਕਾਰ ਰੂਪ॥ ਦੇਵਾਨ ਦੇਵ ਮਹਿਮਾ ਅਨੂਪ॥ ੯੯॥

ਜਿਸਦਾ ਰੰਗ ਤੇ ਰੇਖ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਚਰਜ ਹੈ, ਅਨੰਤ ਹੈ, ਬੜੇ ਹੀ ਬਲ ਵਾਲਾ ਭੇਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਚਿੱਤ ਵਾਲਾ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਮਹਿਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥੯੯॥

ਉਸਤਤੀ ਨਿੰਦ ਜਿਹ ਇਕ ਸਮਾਨ॥ ਆਭਾ ਅਖੰਡ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਨ॥
ਅਬਿਕਾਰ ਚਿਤ ਅਨਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਬਿਯਾਪ ਨਿਸਦਿਨ ਉਦਾਸ॥ ੧੦੦॥

ਉਸਤਤੀ ਤੇ ਨਿੰਦਿਆਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਆਭਾ ਅਖੰਡ ਤੇ ਮਹਿਮਾਂ ਅਪਾਰ ਹੈ। ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵ ਦਵਾਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੧੦੦॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਦੱਤ ਉਸਤਤਿ ਉਚਾਰ॥ ਡੰਡਵਤ ਕੀਨ ਅਤ੍ਰਿਜ ਉਦਾਰ॥
ਅਰੁ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਉਠ ਪਰਤ ਚਰਨ॥ ਜਾਨੀ ਨ ਜਾਇ ਜਿਹ ਜਾਤ ਬਰਨ॥ ੧੦੧॥

'ਦੱਤ' ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕਥਨ ਕੀਤੀ। ਉਦਾਰ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੱਤ ਨੇ ਡੰਡਉਤ ਬੰਦਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉੱਠਕੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਪੈ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਜਿਸਦਾ ਵਰਨ ਤੇ ਜਾਤੀ ਜਾਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ॥੧੦੧॥

ਜਉ ਕਰੈ ਕ੍ਰਿਤ ਕਈ ਜੁਗ ਉਚਾਰ॥ ਨਹੀ ਤਦਿਪ ਤਾਸ ਲਹਿ ਜਾਤ ਪਾਰ॥
ਮਮ ਅਲਪ ਬੁੱਧ ਤਵ ਗੁਨ ਅਨੰਤ॥ ਬਰਨੀ ਨ ਜਾਤ ਤੁਮਰੀ ਬਿਅੰਤ॥ ੧੦੨॥

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਈ ਜੁੱਗਾ ਤਕ ਵੀ ਉਸਦੀ ਕੀਰਤੀ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਰਹੇ,ਤਦ ਵੀ ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ,ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਬਿਅੰਤ ਹੈ॥੧੦੨॥

ਤਵ ਗੁਣ ਅਤਿ ਉਚ ਅੰਬਰ ਸਮਾਨ॥ ਮਮ ਅਲਪ ਬੁੱਧਿ ਬਾਲਕ ਅਜਾਨ॥
ਕਿਮ ਸਕੌ ਬਰਨ ਤੁਮਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵ॥ ਤਵ ਪਰਾ ਸ਼ਰਣ ਤਜਿ ਸਭ ਉਪਾਵ॥ ੧੦੩॥

ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਅਕਾਸ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਬਹੁਤ ਉੱਚੇ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਬਾਲਕ ਵਾਂਗੂੰ ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਣਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ? ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਉਪਾਵ ਛੱਡਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਨ ਪਿਆ ਹਾਂ॥ ੧੦੩॥

ਜਿਹ ਲਖਤ ਚਤ੍ਰ ਨਹਿ ਭੇਦ ਬੇਦ॥ ਆਭਾ ਅਨੰਤ ਮਹਿਮਾ ਅਛੇਦ॥
ਗੁਨ ਗਨਤ ਚਤ੍ਰ ਮੁਖ ਪਰਾ ਹਾਰ॥ ਤਬ ਨੇਤ ਨੇਤ ਕਿੱਨੋ ਉਚਾਰ॥ ੧੦੪॥

ਜਿਸਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਵੇਦ ਤੇ ਚੱਤਰ ਪੁਰਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਬੇਅੰਤ ਆਭਾ ਹੈ, ਨਾ ਛਿਦਨ ਵਾਲੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਗੁਣਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹਾਰ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਦੇ ਹੀ ਉਸਨੇ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਸੀ॥ ੧੦੪॥

ਥਕਿ ਗਿਰਿਓ ਬਿੰਧ ਸਿਰ ਲਿਖਤ ਕਿੱਤ॥ ਚਕਿ ਰਹੇ ਬਾਲਿ ਖਿੱਲਾਦਿ ਚਿੱਤ॥
ਗੁਨ ਗਨਤ ਚਤ੍ਰ ਮੁਖ ਹਾਰ ਮਾਨ॥ ਹਠਿ ਤਜਿ ਬਿਅੰਤਿ ਕਿੱਨੋ ਬਖਾਨ॥ ੧੦੫॥

ਜਿਸਦੀ ਕੀਰਤੀ ਨੂੰ ਲਿਖਦਿਆਂ ਲਿਖਦਿਆਂ ਗਣੇਸ਼ ਥੱਕ ਕੇ ਸਿਰ ਪਰਨੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਸੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਪੁੱਤਰ ਆਦਿਕ ਵੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚੱਕ੍ਰਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਹਾਰ ਮੰਨ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਹੱਠ ਛੱਡ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਥਨ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੧੦੫॥

ਤਹੰ ਜਪਤ ਰੁਦ੍ਰ ਜੁਗ ਕੋਟ ਬੀਤ॥ ਬਹਿ ਗਈ ਗੰਗ ਸਿਰ ਮੁਰਿ ਨ ਚੀਤ॥
ਕਈ ਕਲਪ ਬੀਤ ਜਹਿ ਧਰਤਿ ਧਿਆਨ॥ ਨਹੀ ਤਦਿਪ ਧਿਆਨ ਆਏ ਸੁਜਾਨ॥ ੧੦੬॥

ਉਸਦਾ ਜਾਪ ਜਪਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜੁੱਗ ਬੀਤ ਗਏ ਸਨ। ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਗੰਗਾ ਵਹਿ ਗਈ ਸੀ,ਪਰ ਚਿੱਤ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਮੁੜਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਸਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦਿਆਂ ਧਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਕਲਪ ਗੁਜਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ,ਪਰ ਉਹ ਸੁਜਾਨ ਤਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ॥ ੧੦੬॥

ਜਬ ਕੀਨ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼॥ ਮੁਨ ਮਨ ਮਹਾਨ ਦਿਜ ਬਰ ਦਿਜੇਸ਼॥
ਨਹੀ ਕਮਲ ਨਾਲ ਕੋ ਲਖਾ ਪਾਰ॥ ਕਹੋ ਤਾਸ ਕੈਸ ਪਾਵੈ ਬਿਚਾਰ॥ ੧੦੭॥

ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਕਮਲ ਦੀ ਡੰਡੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਮੁੰਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੀ ਕਮਲ ਦੀ ਨਾਲੀ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਸਿਰਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦੱਸੋ, ਉਸਦਾ ਵੀਚਾਰ

ਕੋਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਵੇਗਾ ?॥੧੦੭॥

ਬਰਨੀ ਨ ਜਾਤਿ ਜਿਹ ਛਬ ਸੁਰੰਗ॥ ਆਭਾ ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਅਭੰਗ॥
ਜਿਹ ਏਕ ਰੂਪ ਕਿੰਨੇ ਅਨੇਕ॥ ਪਗ ਛੋਰ ਆਨ ਤਿਹ ਧਰੋ ਟੇਕ॥ ੧੦੮॥

ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਆਪਰ ਆਭਾ ਹੈ, ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਮਹਿਮਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਇਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸੇ ਦੀ ਓਟ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰ ਲਵੇ॥੧੦੮॥

ਰੁਆਲ ਛੰਦ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਬਿਅੰਤਿ ਦੇਸ ਭਵੰਤ ਕਿਰਤ ਉਚਾਰ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਪਗੌ ਲਗਾ ਤਜਿ ਗਰਬ ਅਤ੍ਰਿ ਕੁਮਾਰ॥
ਕੋਟ ਬਰਖ ਕਰੀ ਜ਼ਬੈ ਹਰਿ ਸੇਵਿ ਵਾ ਚਿਤੁ ਲਾਇ॥
ਅਕਸ ਮਾਤ ਭਈ ਤਬੈ ਤਿਹ ਬਿਯੋਮ ਬਾਨ ਬਨਾਇ॥ ੧੦੯॥

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਦੱਤ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਅਤ੍ਰੇ ਮੁਨੀ ਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲੱਗਾ। ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਚਿੱਤ ਲਾਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬਰਖ ਗੁਜਰ ਗਏ, ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ॥੧੦੯॥

ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਨੇ ਚੌਵੀ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ

ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਦੀ ਕਥਾ

ਬਯੋਮ ਬਾਨੀ ਬਾਚ ਦੱਤ ਪ੍ਰਤਿ॥

ਦੱਤ ਸੱਤਿ ਕਹੌ ਤੁਝੈ ਗੁਰ ਹੀਣ ਮੁਕਤ ਨ ਹੋਇ॥
ਰਾਵ ਰੰਕ ਪ੍ਰਜਾਵਜਾ ਇਮ ਭਾਖਈ ਸਭ ਕੋਇ॥
ਕੋਟ ਕਸ਼ਟਨ ਕਿਉ ਕਰੋ ਨਹੀ ਐਸ ਦੇਹ ਉਧਾਰ॥
ਜਾਇਕੈ ਗੁਰ ਕੀਜੀਐ ਸੁਨਿ ਸੱਤਿ ਅਤ੍ਰਿ ਕੁਮਾਰ॥ ੧੧੦॥

ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਨੇ ਦੱਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਦੱਤ ! ਤੈਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀਣਾ

ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਰਾਜਾ-ਕੰਗਾਲ, ਪ੍ਰਜਾ-ਵਰਜਾ ਆਦਿ ਸਭ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਕੂੜਾ ਕਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਭੋਗਦਾ ਹੈਂ ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਹ ਦਾ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਹੇ ਅੜ੍ਹੇ ਰਿਖੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਇਸ ਸੱਚੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਸੁਣ ਲੈ ਅਤੇ ਜਾਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈ॥੧੧੦॥

ਦੱਤ ਬਾਚ॥ ਐਸ ਬਾਕ ਭਏ ਜਬੈ ਤਬ ਦੱਤ ਸੱਤ ਸਰੂਪ॥
ਸਿੰਧ ਸੀਲ ਸੁਬ੍ਰਿਤ ਕੋ ਨਦ ਗਜਾਨ ਕੋ ਜਨੁ ਕੂਪ॥
ਪਾਨ ਲਾਗ ਡੰਡੌਤ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕੀਨ ਉਚਾਰ॥
ਕਉਨ ਸੋ ਗੁਰ ਕੀਜੀਐ ਕਹਿ ਮੋਹਿ ਤੱਤ ਬਿਚਾਰ॥੧੧੧॥

ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਦੀ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਸੀਲ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਅਤੇ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੇ ਦਰਿਆ ਰੂਪ ਦੱਤ ਨੇ ਪੈਰ ਲੱਗ ਕੇ ਡੰਡੌਤ ਬੰਦਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਕਿਹਾ, "ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸੋ॥੧੧੧॥

ਬਿਯੋਮ ਬਾਨੀ ਬਾਚ॥ ਜਉਨ ਚਿੱਤ ਬਿਖੈ ਰੁਚੈ ਸੋਈ ਕੀਜੀਐ ਗੁਰਦੇਵ॥
ਤਿਆਗ ਕੈ ਕਰਿ ਕਪਟ ਕਉ ਚਿਤ ਲਾਇ ਕੀਜੈ ਸੇਵ॥
ਰੀਝ ਹੈ ਗੁਰਦੇਵ ਕਉ ਤੁਮ ਪਾਇਹੋ ਬਰ ਦਾਨ॥
ਯੌ ਨ ਹੋਇ ਉਧਾਰ ਪੈ ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਦੱਤ ਸੁਜਾਨ॥੧੧੨॥

ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਜੋ ਕੋਈ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਪਟ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੇ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤਦ ਫਿਰ ਗੁਰਦੇਵ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਵਰਦਾਨ ਪਾਉਗੇ। ਹੇ ਸੁਜਾਨ ਦੱਤ ! ਸੁਣ ਲਓ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ॥੧੧੨॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਮੰਤ੍ਰ ਦਯੋ ਜਿਨੈ ਸੋਈ ਜਾਨ ਕੈ ਗੁਰਦੇਵ॥
ਜੋਗ ਕਾਰਨ ਕੋ ਚਲਾ ਜੀਅ ਜਾਨਕੈ ਅਨਭੇਵ॥
ਤਾਤ ਮਾਤ ਰਹੇ ਮਨੈ ਕਰਿ ਮਾਨ ਬੈਨ ਨ ਏਕ॥
ਘੋਰ ਕਾਨਨਿ ਕੌ ਚਲਾ ਧਰਿ ਜੋਗ ਨਜਾਸ ਅਨੇਕ॥੧੧੩॥

ਜਿਸਨੇ ਪਹਿਲੇ ਮੰਤਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਸੇ ਨੂੰ 'ਗੁਰਦੇਵ' ਜਾਣ ਕੇ ਅਤੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਅਨੁਭੇਵ ਜਾਣ ਕੇ ਜੋਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਬਚਨ ਵੀ ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਜੋਗ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਿਆਸ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਘੋਰ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰ

ਗਿਆ॥੧੧੩॥

ਘੋਰ ਕਾਨਨ ਮੈ ਕਰੀ ਤਪਸਾ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਕੇ ਕਰੇ ਇਕ ਚਿੱਤ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰ॥
ਕਸ਼ਟ ਕੈ ਜਬ ਹੀ ਕੀਆ ਤਪ ਘੋਰ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨ॥
ਬ੍ਰੱਧਿ ਕੋ ਬਰੁ ਦੇਤ ਭੈ ਤਬ ਆਨ ਬ੍ਰੱਧਿ ਨਿਧਾਨ॥੧੧੪॥

ਸੰਘਨੇ ਵਣ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਪ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਚਿਤ ਹੋਕੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਬੜਾ ਹੀ ਕਸ਼ਟ ਝੱਲ ਕੇ ਇਕ ਸਾਲ ਤਕ ਬੜਾ ਘੋਰ ਤਪ ਕੀਤਾ ਤਦ ਬੁਧਿ ਨਿਧਾਨ ਨੇ ਆਣ ਕੇ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਵਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥੧੧੪॥

ਬ੍ਰੱਧਿ ਕੋ ਬਰੁ ਜਉ ਦਯੋ ਤਿਨ ਆਨ ਬ੍ਰੱਧਿ ਅਨੰਤ॥
ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੈ ਗਏ ਦੱਤ ਦੇਵ ਮਹੰਤ॥
ਅਕਸ ਮਾਤ੍ਰ ਬਢੀ ਤਬੈ ਬੁਧਿ ਜਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਦਿਸਾਨ॥
ਧਰਮ ਪ੍ਰਚੁਰ ਕੀਆ ਜਹੀ ਤਹ ਪਰਮ ਪਾਪ ਖਿਸਾਨ॥੧੧੫॥

ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਬੁੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਅਨੰਤ ਬੁੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਦੱਤ ਉਸ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪੱਜਾ। ਤਦ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸਦੀ ਬੁੱਧੀ ਅਚਾਨਕ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਗਈ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਘੋਰ ਪਾਪ ਦੂਰ ਭੱਜ ਗਏ॥੧੧੫॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਅਕਾਲ ਗੁਰੂ ਕੀਆ ਜਿਹ ਕੋ ਕਬੈ ਨਹੀ ਨਾਸ॥
ਜਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਜਿਹ ਠਉਰ ਸਰਬ ਨਿਵਾਸ॥
ਅੰਡ ਜੇਰਜ ਸੇਤ ਉਤਭੁਜ ਕੀਨ ਜਾਸ ਪਸਾਰ॥
ਤਾਹਿ ਜਾਨ ਗੁਰੂ ਕੀਯੋ ਮੁਨਿ ਸਤਿ ਦੱਤ ਸੁਧਾਰ॥੧੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਕਾਲ=ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਜੋ ਕਦੀ ਵੀ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਅੰਡ=ਆਂਡਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ। ਜੇਰਜ=ਜ਼ੇਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ, ਇਸ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੇਤ=ਪਸੀਨੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ, ਇਸ ਵਿਚ ਜੂਆਂ ਪਿਸੂ ਆਦਿ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਤਭੁਜ=ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ, ਇਸ ਵਿਚ ਦਰੱਖਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਸਪਤੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਕਦੀ ਵੀ ਨ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਗੁਰੂ

ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹਰ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਅੰਡਜ, ਜੇਰਜ, ਸੇਤਜ, ਉਤਭੁਜ, ਖਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਮੰਨਿਆ॥੧੧੬॥

ਇਤਿ ਅਕਾਲ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਥਮ ਸਮਾਪਤਮ॥੧॥੧੧੬ ॥

ਪਹਿਲਾ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਮਾਪਤ॥੧॥੧੧੬॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਹੰਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਤਪੱਸਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਘੁਮੰਡ ਤੇ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਹੰਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਤੇਰਾ ਹੁਣ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਤੂੰ ਉਧਾਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਜਾਕੇ ਜਨਮ ਧਾਰਨ ਕਰ। ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਉਪ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਆ ਦੀ ਬਹੁਤ ਉਪਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਨੇ ਵੀ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਕਾਰਨ ਤੇਰਾ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਉਹ ਮੋਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ। ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਦੇ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਰਾਹੀ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾਂ, ਪਥਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਆਦਿ ਗੁਰਦੇਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਕੇਵਲ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਹੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰੇ ਗੁਰੂ 'ਮਨ' ਦੀ ਕਥਾ

ਰੂਆਲ ਛੰਦ॥ ਪਰਮ ਰੂਪ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੁਨ ਜਨ ਜੋਗ ਕਰਮ ਨਿਧਾਨ॥
ਦੂਸਰੇ ਗੁਰ ਕਉ ਕਰਾ ਮਨ ਈ ਮਨੈ ਮੁਨਿ ਮਾਨ॥
ਨਾਥ ਤਉ ਹੀ ਪਛਾਨ ਜੋ ਮਨ ਮਾਨਈ ਜਿਹ ਕਾਲ॥
ਸਿੱਧ ਤਉ ਮਨ ਕਾਮਨਾ ਸੁਧ ਹੋਤ ਹੈ ਸੁਨਿ ਲਾਲ॥੧੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੋਗ ਕਰਮ ਨਿਧਾਨ=ਜੋਗ ਕਰਮ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ

ਪਰਮ ਪਵਿਤਰ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਜੋਗ ਕਰਮ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਨੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਦੂਸਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਗੁਰੂ 'ਮਨ' ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ। ਜਦ ਮਨ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸ ਪਰਮ ਨਾਥ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਦ ਹੀ ਮਨੋਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥੧੧੭॥

ਭਾਵਾਰਥ-ਦੂਸਰੇ ਗੁਰੂ 'ਮਨ' ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨ ਸਥਿਰ ਅਤੇ ਅਡੋਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜਿਸਦਾ ਮਨ ਹੀ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਉਹ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਜ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜਦ ਮਨ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਲਿਵ ਜੋੜੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਇਕਾਗਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਮੁਨੀ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦੂਸਰਾ ਗੁਰੂ 'ਮਨ' ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ:- ਗੁਰੂ ਮੇਰੋ ਮਨੁ, ਮਨਸਾ ਮੇਰੀ ਮਾਈ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਜਬ ਦ੍ਵੈ ਸੁ ਕੀਨੇ ਗੁਰੂ ਦੱਤ ਦੇਵੰ॥ ਸਦਾ ਏਕ ਚਿੱਤੰ ਕਰੈ ਨਿੱਤ ਸੇਵੰ॥
ਜਟਾ ਜੂਟ ਸੀਸੰ ਸੁ ਗੰਗਾ ਤਰੰਗੰ॥ ਕਬੈ ਛ੍ਵੈ ਸਕਾ ਅੰਗ ਕੋ ਨਾ ਅਨੰਗੰ॥੧੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ ਦ੍ਵੈ=ਦੋ। ਏਕ ਚਿੱਤੰ=ਇਕ ਮਨ ਹੋਕੇ। ਜਟ ਜੂਟ=ਜਟਾਵਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ। ਗੰਗਾ ਤਰੰਗੰ=ਗੰਗਾ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗ। ਛ੍ਵੈ=ਛੂਹ। ਅਨੰਗੰ=ਕਾਮ ਦੇਵ।

ਜਦ ਦੱਤ ਦੇਵ ਨੇ ਦੋ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਮਨ ਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜਟਾਵਾਂ ਗੰਗਾ ਦੀ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਾਮ ਦੇਵ ਕਦੇ ਉਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੂਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਸੀ॥੧੧੮॥

ਮਹਾ ਉੱਜਲੀ ਅੰਗ ਬਿਭੂਤ ਸੋਹੈ॥ ਲਖੈ ਮੋਨ ਮਾਨੀ ਮਹਾ ਮਾਨ ਮੋਹੈ॥
ਜਟਾ ਜੂਟ ਗੰਗਾ ਤਰੰਗੰ ਮਹਾਨੰ॥ ਮਹਾ ਬੁੱਧ ਉੱਦਾਰ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨੰ॥੧੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਭੂਤ=ਸਵਾਹ। ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨੰ=ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ।

ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਬੜੀ ਉੱਜਲ ਭਭੂਤੀ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਮਹਾਂ ਮਾਨੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਮਨ ਮੋਹ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਦੀਆਂ ਜਟਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜੂੜਾ ਗੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਸਮਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਮਹਾਂ ਬੁੱਧਵਾਨ, ਉਦਾਰ ਚਿੱਤ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾਂ ਸੀ॥੧੧੯॥

ਭਗਉ ਹੈ ਲਸੈ ਬਸਤ੍ਰ ਲੰਗੋਟ ਬੰਦੰ॥ ਤਜੇ ਸਰਬ ਆਸਾ ਰਟੈ ਏਕ ਛੰਦੰ॥
ਮਹਾ ਮੋਨ ਮਾਨੀ ਮਹਾ ਮੋਨ ਬਾਂਧੇ॥ ਮਹਾ ਜੋਗ ਕਰਮੰ ਸਭੇ ਨਜਾਸ ਸਾਧੇ॥੧੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਗਉ ਹੈ=ਭਗਵੇ ਕੱਪੜੇ। ਲਸੈ=ਚਮਕਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਛੰਦੰ=ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ। ਨਯਾਸ=ਸਾਧਨ

ਉਸਦੇ ਭਗਵੇ ਕੱਪੜੇ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਲੰਗੋਟ ਬਧਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਸਾਰੀਆ ਇੱਛਾਵਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਮਹਾਨ ਮੋਨੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਹਾ ਮੋਨ ਧਾਰ ਕੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾ ਨੇ ਜੋਗ ਕਰਮਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਸਾਧੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੧੨੦॥

ਦਯਾ ਸਿੰਧ ਸਰਬੰ ਸੁਭੰ ਕਰਮ ਕਰਤਾ॥ ਹਰੇ ਸਰਬ ਗਰਬੰ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਧਰਤਾ॥
ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਕੀ ਸਾਧਨਾ ਸਰਬ ਸਾਧੀ॥ ਮਹਾਂ ਮੋਨ ਮਾਨੀ ਮਹਾਂ ਸਿੱਧ ਲਾਧੀ॥ ੧੨੧॥

ਉਹ ਦਇਆ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਤੇਜਸਵੀ ਸਨ। ਉਹ ਮਹਾਂ ਯੋਗ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਧਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਸਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੋਨ ਪੁਰਖ ਸਨ। ੧੨੧॥

ਉਠੈ ਪ੍ਰਾਤ ਸੰਧਿਆ ਕਰੈ ਨ੍ਹਾਨ ਜਾਵੈ॥ ਕਰੈ ਸਾਧਨਾ ਜੋਗ ਕੀ ਜੋਗ ਭਾਵੈ॥
ਤ੍ਰਿਕਾਲੱਗ ਦਰਸੀ ਮਹਾ ਪਰਮ ਤੱਤੰ॥ ਸੁ ਸੰਨਯਾਸ ਦੇਵੰ ਮਹਾ ਸੁੱਧ ਮੱਤੰ॥ ੧੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਾਤ ਸੰਧਿਆ=ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲੇ। ਨ੍ਹਾਨ=ਇਸ਼ਨਾਨ। ਤ੍ਰਿਕਾਲੱਗ=ਤਿੰਨ ਕਾਲ

ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਯੋਗ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮਹਾਂ ਪਰਮ ਤੱਤ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਉਹ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਰਬ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਵਿਚ ਪਵਿਤਰ ਮੱਤ ਵਾਲੇ ਸਨ॥੧੨੨॥

ਪਿਯਾਸਾ ਛੁਧਾ ਆਨਕੈ ਜੋ ਸਤਾਵੈ॥ ਰਹੈ ਏਕ ਚਿੱਤੰ ਨ ਚਿੱਤੰ ਚਲਾਵੈ॥
ਕਰੈ ਜੋਗ ਨਯਾਸੰ ਨਿਰਾਸੰ ਉਦਾਸੀ॥ ਧਰੇ ਮੇਖਲਾ ਪਰਮ ਤੱਤੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ॥ ੧੨੩॥

ਭੁੱਖ ਜਾਂ ਪਿਆਸ ਜੇਕਰ ਦੁੱਖ ਦੇਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਕਾਗਰ ਚਿੱਤ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਡੁਲਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੋਗ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਗਤ ਦੀ ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੋ ਉਸਨੇ ਪਰਮ ਤੱਤ ਸਰੂਪ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਏਹੋ ਹੀ, ਮਾਨੋ ਉਸਨੇ ਤੜਾਗੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ॥੧੨੩॥

ਮਹਾਂ ਆਤਮ ਦਰਸੀ ਮਹਾਂ ਤੱਤ ਬੇਤਾ॥ ਥਿਰੰ ਆਸਣੇਕੰ ਮਹਾਂ ਊਰਧਰੇਤਾ॥
ਕਰੈ ਸੌਤਿ ਕਰਮੰ ਕੁਕਰਮੰ ਪ੍ਰਨਾਸੰ॥ ਰਹੈ ਏਕ ਚਿੱਤੰ ਮੁਨੀਸੰ ਉਦਾਸੰ॥ ੧੨੪॥

ਉਹ ਮਹਾਂ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਤੱਤ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਨਾਂ ਉਤੇ ਅਡੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਸੀ। ਸੱਤ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਦੱਤ ਜੀ ਦਾ ਚਿੱਤ

ਇਕ ਉਦਾਸ ਧਰਮ ਵਿਚ ਥਿਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥੧੨੪॥

ਸੁਭੰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਗੰਤਾ ਕੁਕਰਮੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ॥ ਬਸੈ ਕਾਨਨੇਸੰ ਸੁਪਾਤ੍ਰੰ ਉਦਾਸੀ॥
ਤਜਜੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੰ ਸਭੈ ਲੋਭ ਮੋਹੰ॥ ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਜ੍ਵਾਲਾ ਮਹਾ ਮੋਨਿ ਸੋਹੰ॥ ੧੨੫॥

ਸ਼ੁਭ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਪਾਰਮਤਾ ਦਾ ਪੂਰਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੱਤ ਬੜੇ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਦੀ ਲਾਟ ਸੀ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਮੋਨੀ ਸੋਭਦਾ ਸੀ॥੧੨੫॥

ਕਰੈ ਨਜਾਸ ਏਕੰ ਅਨੇਕੰ ਪ੍ਰਹਾਰੀ॥ ਮਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜੰ ਸੁ ਧਰਮਾਧਿਕਾਰੀ॥
ਮਹਾਂ ਤਤ ਬੇਤਾ ਸੁ ਸਨਜਾਸ ਜੋਗੰ॥ ਅਨਾਸੰ ਉਦਾਸੀ ਸੁ ਬਾਸੰ ਅਰੋਗੰ॥ ੧੨੬॥

ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਸਾਧਨ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਧਰਮ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਸੰਨਿਆਸ ਤੇ ਜੋਗ ਦੇ ਮਹਾਂ ਤੱਤ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਆਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਰੋਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਸੀ॥। ੧੨੬॥

ਅਨਾਸਾ ਮਹਾਂ ਊਰਧ ਰੇਤਾ ਸੰਨਜਾਸੀ॥ ਮਹਾਂ ਤਤ ਬੇਤਾ ਅਨਾਸੰ ਉਦਾਸੀ॥
ਸਭੈ ਜੋਗ ਸਾਧੈ ਰਹੈ ਏਕ ਚਿੱਤੰ॥ ਤਜੈ ਅਉਰ ਸਰਬੰ ਗਹਜੋ ਏਕ ਹਿੱਤੰ॥ ੧੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਊਰਧ ਰੇਤਾ=ਜਿਸਦਾ ਕਦੇ ਬੀਰਜ ਪਾਤ ਨ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ,ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ

ਉਹ ਆਸ਼ਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਮਹਾਂ ਊਰਧ ਰੇਤਾ ਸੰਨਿਆਸੀ ਸੀ। ਮਹਾਂ ਤੱਤ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਉਦਾਸੀ ਸੀ। ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਜੋਗ ਨੂੰ ਸਾਧਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰ ਚਿੱਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਹੋਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਦਾ ਹਿਤ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤਾ ਸੀ॥੧੨੭॥

ਤਰੇ ਤਾਪ ਧੂਮੰ ਕਰੈ ਪਾਨ ਉੱਚੰ॥ ਝੁਲੈ ਮੌਧ ਅਗਨੰ ਤਊ ਧਿਆਨ ਮੁੱਚੰ॥
ਮਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜੰ ਮਹਾਂ ਧਰਮ ਧਾਰੀ॥ ਭਏ ਦੱਤ ਕੇ ਰੁਦ੍ਰ ਪੂਰਨ ਵਤਾਰੀ॥ ੧੨੮॥

ਉਹ ਅੱਗ ਅਤੇ ਧੂਏਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲਤਾਂ ਉਪਰ ਕਰਕੇ ਪੁਠਾ ਲੱਟਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅੱਗ ਦੇ ਵਿਚ ਝੂਲਦਾ ਸੀ, ਤਦ ਵੀ ਧਿਆਨ ਛੁੱਟਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਮਹਾਂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਦੱਤ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਰੁਦ੍ਰ ਪੂਰਨ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ॥੧੨੮॥

ਹਠੀ ਤਾਪਸੀ ਮੋਨ ਮੰਤ੍ਰੰ ਮਹਾਨੰ॥ ਪਰੰ ਪੂਰਣੰ ਦੱਤ ਪ੍ਰਗਜਾ ਨਿਧਾਨੰ॥
ਕਰੈ ਜੋਗ ਨਜਾਸੰ ਤਜੇ ਰਾਜ ਭੋਗੰ॥ ਚਕੇ ਸਰਬ ਦੇਵੰ ਜਕੇ ਸਰਬ ਲੋਗੰ॥ ੧੨੯॥

ਉਹ ਬਹੁਤ ਹਠੀ ਤਪੱਸਵੀ, ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਮੋਨੀ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਭਰਿਆ

ਹੋਇਆ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਜ ਭੋਗ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਅਚਰਜ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੨੯॥

ਜਕੇ ਜੱਕ ਗੰਧ੍ਰਬ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨੰ॥ ਚਕੇ ਦੇਵਤਾ ਚੰਦ ਸੂਰੰ ਸੁਰਾਨੰ॥
ਛਕੇ ਜੀਵ ਜੰਤ੍ਰੰ ਲਖੇ ਪਰਮ ਰੂਪੰ॥ ਤਜਜੋ ਗਰਬ ਸਰਬੰ ਲਗੇ ਪਾਨ ਭੂਪੰ॥੧੩੦॥

ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਦਿਆਵਾ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਸਨ. ਗੰਧ੍ਰਬ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਦੇਵਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ, ਸੂਰਜ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਈ ਦੈਂਤ ਅਤੇ ਜੀਵ, ਪਰਮ ਰੂਪ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਮੰਤਰ ਮੁੱਗਧ ਹੋਏ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਚਰਨੀ ਆ ਲੱਗੇ ਸਨ॥੧੩੦॥

ਜਟੀ ਦੰਡ ਮੁੰਡੀ ਤਪੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ॥ ਜਟ ਜੰਗਮੀ ਜਾਮਨੀ ਜੰਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥
ਪਰੀ ਪਾਰਬਤੀ ਪਰਮ ਦੇਸੀ ਪਛੇਲੇ॥ ਬਲੀ ਬਾਲਖੀ ਬੰਗ ਰੂਮੀ ਰੁਹੇਲੇ॥੧੩੧॥

ਜਟਾਵਾਂ ਵਾਲੇ, ਦੰਡ ਰਖਣ ਵਾਲੇ, ਸਿਰ ਮੁੰਨਾਉਨ ਵਾਲੇ, ਤਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਜਟਾਵਾਂ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਜੰਗਮੀ ਸਾਧੂ, ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਯਮਨੀ ਫਕੀਰ, ਪਰਬਤਾਂ ਵਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪਰਬਤਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਪਰਮ ਦੇਸੀ ਤੇ ਪਛੇਲੇ, ਜੋਰਾਵਰ ਬਲਖ ਦੇਸ ਵਾਲੇ, ਬੰਗ ਦੇਸ ਵਾਲੇ, ਰੂਮ ਦੇਸ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਰੁਹੇਲੇ ਪਠਾਨ ਆਦਿਕ ਸਭ ਚਰਨੀ ਆ ਲੱਗੇ ਸਨ॥੧੩੧॥

ਜਟੀ ਜਾਮਨੀ ਜੰਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਛਲਾਰੇ॥ ਅਜੀ ਆਮਰੀ ਨਿਵਲਕਾ ਕਰਮ ਵਾਰੇ॥
ਅਤੇ ਵਾਗਨਹੋਤ੍ਰੀ ਜੂਆ ਜਗਜ ਧਾਰੀ॥ ਅਧੰ ਊਰਧ ਰੇਤੇ ਬਰੰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ॥੧੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਟੀ=ਜਟਾਂ ਵਾਲਾ। ਜਾਮਨੀ=ਯਵਨ ਦੇਸ ਵਾਸੀ। ਛਲਾਰੇ=ਛਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਅਜੀ=ਗ਼ਰੀਬ ਲੋਕ। ਆਮਰੀ=ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਹਾਕਮ ਲੋਕ। ਨਿਵਲਕਾ ਕਰਮ=ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ। ਅਤੇਵਾ=ਅੱਤਤਾਈ ਭਾਵ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ। ਅਗਨਿ ਹੋਤ੍ਰੀ=ਹੋਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਅਧੰ=ਨੀਚ ਲੋਕ। ਊਰਧ ਰੇਤੇ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੀ੍ਰਜ ਕਦੇ ਵੀ ਪਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਜਟੀ, ਜਾਮਨੀ, ਜੰਤ੍ਰਧਾਰੀ ਤੇ ਛਲਾਰੇ· ਅਜੀ ਆਮਰੀ ਤੇ ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ· ਅਤੇਵਾ, ਅਗਨ ਹੋਤ੍ਰੀ ਜੂਆ ਖੇਡਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜਗਧਾਰੀ, ਅਧੰ, ਊਰਧ ਰੇਤੇ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਸਭ ਉਸਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਸਨ॥੧੩੨॥

ਜਿਤੇ ਦੇਸ ਦੇਸੰ ਹੁਤੇ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ॥ ਸਭੈ ਪਾਨ ਲਾਗੈ ਤਜਜੋ ਗਰਬ ਭਾਰੀ॥
ਕਰੈਂ ਲਾਗ ਸਰਬੰ ਸੁ ਸੰਨਿਆਸ ਜੋਗੰ॥ ਇਹੀ ਪੰਥ ਲਾਗੇ ਸੁਭੰ ਸਰਬ ਲੋਗੰ॥੧੩੩॥

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ ਹੋਏ ਸਨ,ਉਹ ਸਾਰੇ ਚਰਨੀ ਆ ਲੱਗੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵਡਾ ਭਾਰਾ ਹੰਕਾਰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੰਨਿਆਸ ਤੇ ਜੋਗ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ

ਸਨ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਭਲੇ ਲੋਗ ਇਸੇ ਹੀ ਸੂਤ ਪੰਧ ਉਤੇ ਤੁਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੧੩੩॥

ਸਭੇ ਦੇਸ ਦੇਸਾਨ ਤੇ ਲੋਗ ਆਏ॥ ਕਰੈਂ ਦੱਤ ਕੇ ਆਨ ਮੂੰਡੈਂ ਮੂੰਡਾਏ॥
ਧਰੇ ਸੀਸ ਪੈ ਪਰਮ ਜੂਟੰ ਜਟਾਨੰ॥ ਕਰੈ ਲਾਗਿ ਸੰਨਜਾਸ ਜੋਗ ਅੱਪ੍ਰਮਾਨੰ॥੧੩੪॥

ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਕੇ ਦੱਤ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਸਿਰ ਮੁੰਨਵਾਏ ਸਨ ਫਿਰ ਸਿਰ ਉਤੇ ਬੜੀਆਂ ਭਾਰੀਆਂ ਜਟਾਵਾਂ ਦੇ ਜੂੜੇ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਏ ਸਨ। ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ਲੋਕ ਜੋਗ ਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ॥੧੩੪॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ॥ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਕੇ ਸਭੈ ਨ੍ਰਿਪ ਆਨ ਕੈ ਤਿਹ ਠਉਰ॥
ਜਾਨ ਪਾਨ ਪਰੈ ਸਭੈ ਗੁਰ ਦੱਤ ਸ੍ਰੀ ਸਰਮਉਰ॥
ਤਿਆਗ ਅਉਰ ਨਏ ਨਏ ਮਤਿ ਏਕ ਹੀ ਮਤਿ ਠਾਨ॥
ਆਨ ਮੂੰਡ ਮੂੰਡਾਤ ਭੇ ਸਭ ਰਾਜ ਪਾਟ ਨਿਧਾਨ॥੧੩੫॥

ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਿਰਮੌਰ ਗੁਰੂ ਦੱਤ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਉਸਦੀ ਚਰਨ-ਸ਼ਰਨ ਪੈ ਗਏ ਸਨ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਮੱਤ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਦੱਤ ਦਾ ਮੱਤ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਜੋ ਰਾਜ ਤੇ ਰਾਜ ਤਖਤ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਕੇ ਸਿਰ ਮੁੰਨਵਾ ਲਏ ਸਨ॥੧੩੫॥

ਆਨ ਆਨ ਲਗੇ ਸਭੈ ਪਗ ਜਾਨ ਕੈ ਗੁਰ ਦੇਵ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਭੈ ਭ੍ਰਿਤਾਂਬਰ ਅਨੰਤ ਰੂਪ ਅਭੇਵ॥
ਅਛਿੱਦ ਗਾਤ ਅਛਿੱਜ ਰੂਪ ਅਭਿੱਦ ਜੋਗ ਦੁਰੰਤ॥
ਅਮਿਤ ਉੱਜਲ ਅਜਿਤ ਪਰਮ ਉਪਜਿਓ ਸੁ ਦੱਤ ਮਹੰਤ॥੧੩੬॥

ਦੱਤ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਜਾਣ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਆ ਆ ਕੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਅਨੰਤ ਰੂਪ ਅਭੇਦ ਦੇ ਸੇਵਕ-ਸਰੂਪ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਛਿਦਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਰੂਪ ਛਿਜਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਭੇਦ ਰਹਿਤ ਜੋਗ ਦਾ ਅੰਤ ਜਾਣਨਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਅਮਿੱਤ ਉੱਜਲ, ਪਰਮ ਅਜਿੱਤ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਹ ਦੱਤ ਮਹੰਤ ਉਪਜਿਆ ਸੀ॥੧੩੬॥

ਪੇਖ ਰੂਪ ਚਕੇ ਚਰਾਚਰ ਸਰਬ ਬਜੋਮ ਬਿਮਾਨ॥
ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਰਹੇ ਨਿਰਾਧਪ ਚਿਤ੍ਰ ਰੂਪ ਸਮਾਨ॥

ਅੱਤ੍ਰ ਛੱਤ੍ਰ ਨ੍ਰਿਪੱਤ੍ਰ ਕੋ ਤਜਿ ਜੋਗ ਲੈ ਸੰਨਜਾਸ॥
ਆਨ ਆਨ ਕਰੈ ਲਗੈ ਹੈ ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਉਦਾਸ॥੧੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਰਾਚਰ ਚੇਤਨ=ਜੜ। ਬਯੋਮ=ਅਕਾਸ਼। ਨਿਰਾਧਪ=ਰਾਜੇ। ਅਤ੍ਰ=ਅਸਤ੍ਰ। ਤੀਰ=ਧਨੁਖ। ਪੱਤ=ਪਟ ਤਖਤ, ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ। ਚਿੱਤ੍ਰ=ਮੂਰਤੀ

ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਮੂਰਖ-ਚੇਤੰਨ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਬਿਮਾਨਾਂ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਚਿੱਤਰ ਸਮਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਭਾਵ ਪੱਥਰ ਦੇ ਬੁੱਤਾ ਵਾਂਗੂੰ ਅਹਿਲ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਜਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸ ਜੋਗ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਿਥੋਂ ਤਿਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਉਦਾਸ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਆ ਆ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੧੩੭॥

ਇੰਦ੍ਰ ਉਪਿੰਦ੍ਰ ਚਕੇ ਸਭੈ ਚਿਤ ਚਉਕਿਯੋ ਸਸਿ ਭਾਨ॥
ਲੈਨ ਦੱਤ ਛਨਾਇ ਆਜ ਨ੍ਰਿਪਤ ਮੋਰ ਮਹਾਨ॥
ਰੀਝ ਰੀਝ ਰਹੇ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਸਰਬ ਬ੍ਯੋਮ ਬਿਮਾਨ॥
ਜ਼ਾਨ ਜਾਨ ਸਕੈ ਪਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਦੱਤ ਮਹਾਨ॥੧੩੮॥

ਇੰਦ੍ਰ, ਉਪਿੰਦ, ਚੰਦ੍ਰ ਤੇ ਸੂਰਜ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੰਦ੍ਰ ਇਹ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਦੱਤ ਮੇਰੀ ਵਡੀ ਭਾਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਅੱਜ ਮੈਥੋਂ ਖੋਹ ਨਾ ਲਵੇ ਇਸ ਲਈ ਨਮਸ਼ਕਾਰਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਰੀਝ ਰੀਝਕੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੱਤ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਗੁਰਦੇਵ ਜਾਣਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਚਰਨੀ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ॥੧੩੮॥

ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ ਸਾਜ ਬਿਸਾਰ॥
ਆਨ ਆਨ ਸਭੋ ਗਹੇ ਪਗ ਦੱਤ ਦੇਵ ਉਦਾਰ॥
ਜਾਨ ਜਾਨ ਸੁ ਧਰਮ ਕੋ ਘਰ ਮਾਨ ਕੈ ਗੁਰਦੇਵ॥
ਪ੍ਰੀਤ ਮਾਨ ਸਭੈ ਲਗੈ ਮਨ ਛਾਡਿਕੈ ਅਹੰਮੇਵ॥੧੩੯॥

ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ,ਰਾਜ ਤੇ ਸਾਜ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਤੇ ਜਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਆ ਆ ਕੇ ਸਾਰਿਆ ਨੇ ਉਦਾਰ ਆਤਮਾ ਦੱਤ ਦੇਵ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਘਰ ਜਾਣਕੇ ਅਤੇ ਗੁਰਦੇਵ ਮੰਨ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਬੜੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਦੱਤ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੧੩੯॥

ਰਾਜ ਸਾਜ ਸਭੈ ਤਜੇ ਨ੍ਰਿਪ ਭੇਸ ਕੈ ਸੰਨਜਾਸ॥
ਆਨ ਜੋਗ ਕਰੈ ਲਗੈ ਹੈ ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਉਦਾਸ॥
ਮੰਡ ਅੰਗ ਬਿਭੂਤ ਉੱਜਲ ਸੀਸ ਜੂਟ ਜਟਾਨ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਸੌ ਸੁਭੇ ਸਭ ਰਾਜ ਪਾਟ ਨਿਧਾਨ॥੧੪੦॥

ਸਾਰਿਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਰਾਜ ਸਾਜ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਭੇਸ ਕਰਕੇ. ਜਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ.ਆ ਕੇ ਜੋਗ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੀ ਸਵਾਹ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਜੜਾਵਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਕਰਕੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ. ਇਹ ਸਭ ਰਾਜੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨਾਂ ਦੇ ਨਿਧਾਨ ਸਨ॥੧੪੦॥

ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਬਿਸਾਰ ਸੰਪਤ ਪੁਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਕਲੱਤ੍ਰ॥
ਭੇਸ ਲੈ ਸੰਨਜਾਸ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਛਾਡਿਕੈ ਜਯ ਪੱਤ੍ਰ॥
ਬਾਜ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਸੁੰਦਰ ਛਾਡ ਕੈ ਗਜ ਰਾਜ॥
ਆਨ ਆਨ ਬਸੇ ਮਹਾ ਬਨ ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਉਦਾਸ॥੧੪੧॥

ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਪੁੱਤਰ, ਮਿੱਤਰ, ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਵਿਜੈ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ.ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਸੰਨਿਆਸ ਭੇਸ ਨੂੰ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ.ਰਾਜ ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋਕੇ, ਰਾਜੇ ਲੋਕ ਆ ਆ ਕੇ ਬੜੇ ਸੰਘਣੇ ਵਣ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੪੧॥

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਇਹ ਭਾਂਤ ਸਰਬ ਛਿਤ ਕੇ ਨ੍ਰਿਪਾਲ॥ ਸੰਨਜਾਸ ਜੋਗ ਲਾਗੇ ਉਤਾਲ॥
ਇਕ ਕਰੈ ਲਾਗਿ ਨਿਵਲਿ ਆਦਿ ਕਰਮ॥ ਇਕ ਧਰਤ ਧਿਆਨ ਲੈ ਬਸਤ੍ਰ ਚਰਮ॥ ੧੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਪਾਲ=ਰਾਜੇ। ਉਤਾਲ=ਛੇਤੀ। ਨਵਲਿ=ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ। ਚਰਮ=ਚਮੜਾ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਸੰਨਿਆਸ ਜੋਗ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਨਿਉਲੀ ਆਦਿਕ ਹੱਠ ਜੋਗ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਇਕ ਚੰਮ ਦਾ ਕਪੜਾ ਭਾਵ ਮ੍ਰਿਗ ਚਰਮ ਸਰੀਰ ਉੱਪਰ ਲੈ ਕੇ ਧਿਆਨ ਧਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੪੨॥

ਇਕ ਧਰਤ ਬਸਤ੍ਰ ਬਲਕਲਨ ਅੰਗ॥ ਇਕ ਰਹਤ ਕਲਪ ਇਸਥਿਤ ਉਤੰਗ॥

ਇਕ ਕਰਤ ਅਲਪ ਦੁਗਧਾ ਅਹਾਰ॥ ਇਕ ਰਹਤ ਬਰਖ ਬਹੁ ਨਿਰਾਹਾਰ॥ ੧੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਲਕਲਨ=ਭੋਜ ਪੱਤਰ। ਉਤੰਗ=ਬਾਂਹ ਉਚੀ ਕਰਕੇ। ਦੁਗਧਾ=ਦੁੱਧ।

ਕਈਆਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਭੋਜ ਪੱਤਰਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਈ ਕਲਪ ਤੱਕ ਬਾਂਹ ਉੱਚੀ ਕਰਕੇ ਅਚੱਲ ਖੜੋਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਦੁੱਧ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਬਹੁਤੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੱਕ ਭੋਜਨ ਛਕਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ॥ ੧੪੩॥

ਇਕ ਰਹਤ ਮੋਨੀ ਮੋਨੀ ਮਹਾਨ॥ ਇਕ ਕਰਤ ਨਜਾਸ ਤਜਿ ਖਾਨ ਪਾਨ॥
ਇਕ ਰਹਤ ਏਕ ਪਗ ਨਿਰਾਧਾਰ॥ ਇਕ ਬਸਤ ਗ੍ਰਾਮ ਕਾਨਨ ਪਹਾਰ॥ ੧੪੪॥

ਕਈ ਮਹਾਨ ਮੋਨੀ ਚੁਪ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਈ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਧਨਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਆਸਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਪੈਰ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵਣਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਕਈ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਸਨ॥ ੧੪੪॥

ਇਕ ਕਰਤ ਕਸ਼ਟ ਕਰ ਧੂਮ੍ਰ ਪਾਨ॥ ਇਕ ਕਰਤ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਸ਼ਨਾਨ॥
ਇਕ ਰਹਤ ਇਕ ਪਗ ਜੁਗ ਪ੍ਰਮਾਨ॥ ਕੇਈ ਊਰਧਬਾਹ ਮੁਨਿ ਮਨ ਮਹਾਨ॥ ੧੪੫॥

ਕਈ ਬੜਾ ਦੁਖ ਉਠਾ ਕੇ ਧੂੰਆ ਪੀਂਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੀਰਥਾਂ ਉਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਜੁਗ ਦੇ ਗੁਜਰਨ ਤੱਕ ਇਕੋ ਪੈਰ ਦੇ ਭਾਰ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਮਹਾਨ ਮਨ ਵਾਲੇ ਮੁਨੀ ਉੱਚੀ ਬਾਂਹ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੧੪੫॥

ਇਕ ਰਹਤ ਬੈਠਿ ਜਲਿ ਮੌਧ ਜਾਇ॥ ਇਕ ਤਪਤ ਆਗਿ ਊਰਧ ਜਰਾਇ॥
ਇਕ ਕਰਤ ਨਜਾਸ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਪ੍ਰਕਾਰ॥ ਇਕ ਰਹਤ ਏਕ ਆਸਾ ਅਧਾਰ॥ ੧੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਊਰਧ=ਉੱਚੀ ਲਾਟ ਵਾਲੀ। ਬਿਧਿ=ਵਿਧੀ

ਕਈ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਬੜੀ ਉਚੀ ਲਾਟ ਵਾਲੀ ਅੱਗ ਬਾਲ ਕੇ ਉਸਦਾ ਸੇਕ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋਗ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਇਕ ਦੀ ਆਸਾ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ॥ ੧੪੬॥

ਕੇਈ ਕਬਹੂੰ ਨੀਚ ਨਹੀ ਕਰਤ ਡੀਠ॥ ਕੇਈ ਤਪਤ ਆਗ ਪੂਰ ਜਾਰ ਪੀਠ॥
ਕੇਈ ਬੈਠ ਕਰਤ ਬ੍ਰਤਚਰਜ ਦਾਨ॥ ਕੇਈ ਧਰਤ ਚਿੱਤ ਏਕੈ ਨਿਧਾਨ॥ ੧੪੭॥

ਕਈਆਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਨੀਵੇਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕਈ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅੱਗ ਨੂੰ ਬਾਲ ਕੇ ਪਿੱਠ ਨੂੰ ਸੇਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਬੈਠਕੇ ਬ੍ਰਤ ਕਈ ਬੈਠਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਚਰਜ ਤੇ ਕਈ ਬੈਠਕੇ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨਿਧਾਨ ਰੂਪ ਇਕੋ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੧੪੭॥

ਕੇਈ ਕਰਤ ਜੋਗ ਅਰੁ ਹੋਮ ਦਾਨ॥ ਕੇਈ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਬਿਧਵਤਿ ਸ਼ਨਾਨ॥
ਕੇਈ ਧਰਤ ਜਾਇ ਲੈ ਪਿਸ਼ਟ ਪਾਨ॥ ਕੇਈ ਦੇਤ ਕਰਮ ਕੀ ਛਾਡਿ ਬਾਨ॥ ੧੪੮॥

ਕੋਈ ਜੱਗ ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਮ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਧੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਹਥਾਂ ਨੂੰ ਪਿਠ ਦੇ ਪਿਛੇ ਕਰ ਕੇ ਸਾਧਨਾਂ ਕਰੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਬਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਚੁੱਕਾ ਸੀ॥ ੧੪੮॥

ਕੇਈ ਕਰਤ ਬੈਠ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼॥ ਕੇਈ ਭ੍ਰਮਤ ਪੱਬ ਬਨ ਬਨ ਉਦਾਸ॥
ਕੇਈ ਰਹਤ ਏਕ ਆਸਨ ਅਡੋਲ॥ ਕੇਈ ਜਪਤ ਬੈਠ ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰ ਅਮੋਲ॥ ੧੪੯॥

ਕੋਈ ਬੈਠਕੇ ਪਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਬਣ ਬਣ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਇਕ ਚਿੱਤ ਹੋਕੇ ਆਸਨ ਤੇ ਅਡੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਬੈਠਕੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਅਮੋਲਕ ਮੰਤਰ ਨੂੰ ਜਪ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੧੪੯॥

ਕੇਈ ਕਰਤ ਬੈਠ ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਚਾਰ॥ ਕੇਈ ਕਰਤ ਪਾਠ ਮੁਨ ਮਨ ਉਦਾਰ॥
ਕੇਈ ਭਗਤ ਭਾਵ ਭਗਵਤ ਭਜੰਤ॥ ਕੇਈ ਰਿਚਾ ਬੇਦ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਰਟੰਤ॥ ੧੫੦॥

ਕਈ ਬੈਠਕੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਉਦਾਰ ਮਨ ਵਾਲੇ ਮੁਨੀ ਸਤੋਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਭਗਤ ਲੋਕ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਭਗਵੰਤ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਉਪਨਿਸਦਾਂ, ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਟਨ ਕਰੇ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੧੫੦॥

ਕੇਈ ਏਕ ਪਾਨ ਅਸਥਿਤ ਅਡੋਲ॥ ਕੇਈ ਜਪਤ ਜਾਪ ਮਨਿ ਚਿੱਤ ਖੋਲ॥
ਕੇਈ ਰਹਤ ਏਕ ਮਨ ਨਿਰਾਹਾਰ॥ ਇਕ ਭਛਤ ਪਉਨ ਮੁਨਿ ਮਨ ਉਦਾਰ॥ ੧੫੧॥

ਕਈ ਇਕ ਹੱਥ ਦੇ ਆਸਰੇ ਅਡੋਲ ਖੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਈ ਮਨ ਤੇ ਚਿੱਤ ਦੀ ਗੁੰਝਲ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਇਕਾਗਰ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਅਹਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਇਕ ਉਦਾਰ ਮਨ ਵਾਲੇ ਮੁਨੀ ਹਵਾ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਦੇ ਸਨ॥ ੧੫੧॥

ਇਕ ਕਰਤ ਨਜਾਸ ਆਸਾ ਬਿਹੀਨ॥ ਇਕ ਰਹਤ ਏਕ ਭਗਵਤ ਅਧੀਨ॥
ਇਕ ਕਰਤ ਨੈਕ ਬਨ ਫਲ ਅਹਾਰ॥ ਇਕ ਰਟਤ ਨਾਮ ਸਿਆਮਾ ਅਪਾਰ॥ ੧੫੨॥

ਕਈ ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਾਧਨਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਇਕ ਭਗਵੰਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਵਣ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਕੇਵਲ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੧੫੨॥

ਇਕ ਏਕ ਆਸ ਆਸਾ ਬਿਰਹਤ॥ ਇਕ ਬਹੁਤ ਭਾਂਤਿ ਦੁਖ ਦੇਹ ਸਹਤ॥
ਇਕ ਕਹਤ ਏਕ ਹਰਿਕੋ ਕਥਾਨ॥ ਇਕ ਮੁਕਤ ਪਤ੍ਰ ਪਾਵਤ ਨਿਦਾਨ॥ ੧੫੩॥

ਕਈ ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਦੀ ਆਸ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਕੁਝ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸਹਾਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਹਰੀ ਦੀ ਕਥਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੋਖ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ॥ ੧੫੩॥

ਇਕ ਪਰੇ ਸ਼ਰਨਿ ਹਰਿ ਕੇ ਦੁਆਰ॥ ਇਕ ਰਹਤ ਤਾਸ ਨਾਮੈ ਅਧਾਰ॥
ਇਕ ਜਪਤ ਨਾਮ ਤਾਕੋ ਦੁਰੰਤ॥ ਇਕ ਅੰਤਿ ਮੁਕਤ ਪਾਵਤ ਬਿਅੰਤ॥ ੧੫੪॥

ਕਈ ਹਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰ ਦੀ ਸ਼ਰਣੀ ਪਏ ਸਨ। ਕਈ ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉਤੇ ਹੀ ਜੀਅ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਉਸਦੇ ਬੇਅੰਤ ਨਾਮਾਂ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਅੰਤ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸੋਂ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ॥ ੧੫੪॥

ਇਕ ਕਰਤ ਨਾਮ ਨਿਸ ਦਿਨ ਉਚਾਰ॥ ਇਕ ਅਗਨ ਹੋਤ੍ਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਚਾਰ॥
ਇਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਰਬ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਰਟੰਤ॥ ਇਕ ਸਾਧ ਰੀਤ ਨਿਸਦਿਨ ਚਲੰਤ॥ ੧੫੫॥

ਕਈ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰਕੇ ਅਗਨੀ ਹੋਤਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਸ਼ਾਸਤਰਾ ਅਤੇ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆ ਨੂੰ ਰਟ ਰਹੇ ਸਨ ਕਈ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਰੀਤੀ ਤੇ ਚਲਦੇ ਸਨ।

ਇਕ ਹੋਮ ਦਾਨ ਅਰੁ ਬੇਦ ਰੀਤ॥ ਇਕ ਰਟਤ ਬੈਠ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਮੀਤ॥
ਇਕ ਕਰਤ ਬੇਦ ਚਾਰੋ ਉਚਾਰ॥ ਇਕ ਗਿਆਨ ਗਾਥ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ॥ ੧੫੬॥

ਕਈ ਵੇਦ ਦੀ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਮ ਅਤੇ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਮਿੱਤਰ ਬੈਠਕੇ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਸਨ॥ ੧੫੬॥

ਇਕ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਮਿਸਟਾਨ ਭੋਜ॥ ਬਹੁ ਦੀਨ ਬੋਲ ਭਛ ਦੇਤ ਰੋਜ॥
ਕਈ ਕਰਤ ਬੈਠ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਪਾਠ॥ ਕੇਈ ਅੰਨਿ ਤਿਆਗਿ ਚਾਬੰਤ ਕਾਠ॥ ੧੫੭॥

ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਭੋਜਨ, ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਬੈਠ ਕੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਤੋਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਅੰਨ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਕਾਠ ਨੂੰ ਚੱਬ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੧੫੭॥

ਕੇਈ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਸੋ ਧਰਤ ਧਿਆਨ ॥ ਕੇਈ ਕਰਤ ਬੈਠ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਤ ਕਾਨ ॥
ਕੇਈ ਸੁਨਤ ਪਾਠ ਪਰਮੰ ਪੁਨੀਤ ॥ ਨਹੀ ਮੁਰਤ ਕਲਪ ਬਹੁ ਜਾਤ ਬੀਤ ॥ ੧੫੮ ॥

ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਬੈਠ ਕੇ ਹਰਿ ਕੀਰਤੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਹਰਿ ਕੀਰਤੀ ਸੁਣਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਪਰਮ ਪਵਿਤਰ ਪਾਠ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਸਨ। ਬਹੁਤੇ ਕਈ ਕਲਪਾਂ ਤੱਕ ਵੀ, ਇਸ ਕੰਮ ਵਲੋਂ ਮੁੜਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ॥ ੧੫੮ ॥

ਕੇਈ ਰਹਤ ਬੈਠ ਕਰਤ ਜਲਿ ਕੋ ਅਹਾਰ ॥ ਕੇਈ ਭ੍ਰਮਤ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਪਹਾਰ ॥
ਕੇਈ ਜਪਤ ਮੱਧ ਕੰਦਰੀ ਦੀਹ ॥ ਕੇਈ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਸਰਤਾ ਮਝੀਹ ॥ ੧੫੯ ॥

ਕਈ ਬੈਠ ਕੇ ਜਲ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਉਦਾਸ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਬੜੀਆਂ ਕੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਦੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਵਿਚਰਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੧੫੯ ॥

ਕੇਈ ਰਹਤ ਬੈਠ ਮਧ ਨੀਰ ਜਾਇ ॥ ਕੇਈ ਅਗਨ ਜਾਰ ਤਾਪਤ ਬਨਾਇ ॥
ਕੇਈ ਰਹਤ ਸਿੱਧ ਮੁਖ ਮੋਨਿ ਠਾਨ ॥ ਅਨਿ ਆਸ ਚਿੱਤ ਇਕ ਆਸਮਾਨ ॥ ੧੬੦ ॥

ਕਈ ਜਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਅੱਗ ਨੂੰ ਬਾਲ ਕੇ, ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੇਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਸਿੱਧ ਲੋਕ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਚੁੱਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਆਸ਼ਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਇਕ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੧੬੦ ॥

ਅਨਡੋਲ ਗਾਤ ਅਬਿਕਾਰ ਅੰਗ ॥ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਨ ਆਭਾ ਅਭੰਗ ॥
ਅਨਭੈ ਸਰੂਪ ਅਨਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ॥ ਅਬਜਕਤ ਤੇਜ ਨਿਸ ਦਿਨ ਉਦਾਸ ॥ ੧੬੧ ॥

ਕਈ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਜਿਸਦਾ ਸਰੀਰ ਡੋਲਦਾ ਨਹੀਂ ਅੰਗ ਵਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਜਿਸਦੀ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਤੇਜ ਨਾਸ ਤੋ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਅਨਭਵ ਦੁਆਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਤੇ ਰਾਤ-ਦਿਨ ਉਦਾਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ,ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਸਨ॥ ੧੬੧ ॥

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਜੋਗਿ ਕੀਨੇ ਅਪਾਰ ॥ ਗੁਰ ਬਾਝ ਯੌ ਨ ਹੋਵੈ ਉਧਾਰ ॥
ਤਬ ਪਰੇ ਦੱਛ ਕੇ ਚਰਨ ਆਨ ॥ ਕਹਿ ਦੇਹਿ ਜੋਗ ਕੇ ਗੁਰ ਬਿਧਾਨ ॥ ੧੬੨ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਣਗਿਣਤ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਜੋਗ ਦੇ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਨਾਂ ਹੋਇਆ। ਤਦ ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਦੱਤ ਦੀ ਚਰਨੀ ਪੈ ਗਏ, ਅਤੇ ਕਿਹਾ, ਹੇ ਗੁਰੂ ! ਜੋਗ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਦੱਸ ਦਿਓ॥ ੧੬੨ ॥

ਜਲ ਮਧਿ ਜੌਨ ਮੁੰਡੇ ਅਪਾਰ॥ ਬਨ ਨਾਮ ਤਉਨ ਹ੍ਵੈਗੇ ਕੁਮਾਰ॥
ਗਿਰ ਮੱਧਿ ਸਿੱਖ ਕਿੱਨੇ ਅਨੇਕ॥ ਗਿਰ ਭੇਸ ਸਹਿਤ ਸਮਝੋ ਬਿਬੇਕ॥ ੧੬੩॥

ਜਿਹੜੇ ਅਗਿਣਤ ਜਲ ਵਿਚ ਮੁੰਨੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੇਲਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬਨੀ' ਹੋ ਗਿਆ। ਜੋ ਅਨੇਕਾ ਚੇਲੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾ ਗਿਰੀ ਪੈ ਗਿਆ॥ ੧੬੩॥

ਭਾਰਥ ਭਣੰਤ ਜੇ ਭੇ ਦੁਰੰਤ॥ ਭਾਰਥੀ ਨਾਮ ਤਾਕੇ ਭਣੰਤ॥
ਪੁਰ ਜਾਸ ਸਿੱਖ ਕੀਨੇ ਅਪਾਰ॥ ਪੁਰੀ ਨਾਮ ਤਉਨ ਜਾਨੋ ਬਿਚਾਰ॥ ੧੬੪॥

ਭਾਰਥ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਜਿਹੜੇ ਬਣੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਭਾਰਥੀ' ਪੈ ਗਿਆ। ਜੋ ਅਪਾਰ ਚੇਲੇ ਪੁਰਾਂ ਭਾਵ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਪੁਰੀ ਪੈ ਗਿਆ

ਪਰਬਤ ਬਿਖੈ ਸਜੇ ਸਿੱਖ ਕੀਨ॥ ਪਰਬਤਿ ਸੁ ਨਾਮ ਲੈ ਤਾਹਿ ਦੀਨ॥
ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਰਿ ਕਰਿ ਪੰਚ ਨਾਮ॥ ਤਬ ਦੱਤ ਦੇਵ ਕਿੰਨੇ ਬਿਸ੍ਰਾਮ॥ ੧੬੫॥

ਪਰਬਤਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਚੇਲੇ ਬਣਾਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪਰਬਤੀ ਪਦ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਸਨ ਜਦ ਇਹ ਕੁਝ ਹੋ ਗਿਆ ਤਦ ਦੱਤ ਦੇਵ ਨੇ ਬਿਸਰਾਮ ਕੀਤਾ ਸੀ॥ ੧੬੫॥

ਸਾਗਰ ਮੰਝਾਰ ਜੇ ਸਿੱਖ ਕੀਨ॥ ਸਾਗਰ ਸੁ ਨਾਮ ਤਿਨ ਕੇ ਪ੍ਰਬੀਨ॥
ਸਾਰਸੁਤ ਤੀਰ ਜੇ ਕੀਨ ਚੇਲ॥ ਸਰਸੁਤੀ ਨਾਮ ਤਿਨ ਨਾਮ ਮੇਲ॥ ੧੬੬॥

ਜਿਹੜੇ ਚੇਲੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾ ਦੇ ਨਾਮ ਸਾਗਰ ਪੈ ਗਿਆ। ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਜਿਹੜੇ ਚੇਲੇ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ॥ ੧੬੬॥

ਤੀਰਥਨ ਬੀਚ ਜੇ ਸਿੱਖ ਕੀਨ॥ ਤੀਰਥ ਸੁ ਨਾਮ ਤਿਨਕੋ ਪ੍ਰਬੀਨ॥
ਜਿਨ ਚਰਨ ਦੱਤ ਕੇ ਗਹੇ ਆਨ॥ ਤੇ ਭਏ ਸਰਬ ਬਿੱਦਿਆ ਨਿਧਾਨ॥ ੧੬੭॥

ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਚੇਲੇ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਤੀਰਥ ਨਾਮ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਣਕੇ ਦੱਤ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੀਆ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ॥ ੧੬੭॥

ਇਮ ਕਰਤ ਸਿੱਖ ਜਹ ਤਹ ਬਿਹਾਰ॥ ਆਸ਼੍ਰਮਨ ਬੀਚ ਜੋ ਜੋ ਨਿਹਾਰ॥
ਤਹ ਤਹੀ ਸਿੱਖ ਜੋ ਕੀਨ ਜਾਇ॥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਸੁ ਨਾਮ ਤਿਨਕੋ ਸੁਹਾਇ॥ ੧੬੮॥

ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਫਿਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੇਲੇ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਜੋ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਜੋ ਕੋਈ ਚੇਲਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਆਸ਼੍ਰਮ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸੁਭਾਇਮਾਨ

ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥੧੬੮॥

ਆਰੰਨ ਬੀਚ ਜੇ ਅਭੈ ਦੱਤ॥ ਸੰਨਜਾਸ ਰਾਜ ਪਤਿ ਬਿਮਲ ਮੱਤਿ॥
ਤਹ ਤਹ ਸੁ ਕੀਨ ਜੇ ਸਿੱਖ ਜਾਇ॥ ਆਰਿੰਨ ਨਾਮ ਤਿਨਕੋ ਰਖਾਇ॥ ੧੬੯॥

ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਦੱਤ ਦੇ ਚੇਲੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਵੱਡੀ ਨਿਰਮਲ ਮੱਤ ਵਾਲੇ ਸੰਨਜਾਸ ਰਾਜ ਨੇ ਉਥੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਚੇਲੇ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਆਰਿੰਨੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥੧੬੯॥

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ॥ ਆਜਾਨ ਬਾਹੁ ਅਤਿਸੈ ਪ੍ਰਭਾਵ॥ ਅਬਿਯਕਤ ਤੇਜ ਸੰਨਜਾਸ ਰਾਵ॥
ਜਹਂ ਜਹਂ ਬਿਹਾਰ ਮੁਨਿ ਕਰਤ ਦੱਤ॥ ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਰੁ ਬਿਮਲ ਮੱਤ॥ ੧੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਜਾਨ ਬਾਹ=ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ।

ਅਤਿਸੈ ਪ੍ਰਭਾਵ=ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲਾ। ਅਬਿਯਕਤ=ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਬਿਹਾਰ=ਜਾਣ - ਆਉਣ। ਅਨਭਉ=ਗਿਆਨ

ਉਸਦੀਆਂ ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਬਾਹਾਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਗਿਆ, ਉਥੇ ਉਥੇ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਗਈ॥੧੭੦॥

ਜੇ ਹੁਤੇ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਨ੍ਰਿਪਾਲ॥ ਤਜਿ ਗਰਬ ਪਾਨ ਲਾਗੇ ਸੁਢਾਲ॥
ਤਜਿ ਦੀਨ ਅਉਰ ਝੂਠੇ ਉਪਾਇ॥ ਦ੍ਰਿੜ ਗਹਿਓ ਏਕ ਸੰਨਜਾਸ ਰਾਇ॥ ੧੭੧॥

ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸਨ, ਉਹ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸਦੀ ਚਰਨੀ ਆ ਲੱਗੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਝੂਠੇ ਉਪਾਅ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੜ ਲਿਆ ਸੀ ਭਾਵ ਉਹ ਸੰਨਿਆਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਗਏ ਸਨ॥੧੭੧॥

ਤਜਿ ਸਰਬ ਆਸ ਇਕ ਆਸ ਚਿੱਤ॥ ਅਬਿਕਾਰ ਚਿੱਤ ਪਰਮੰ ਪਵਿੱਤ॥
ਜਹ ਕਰਤ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਬਿਹਾਰ॥ ਉਠ ਚਲਤ ਸਰਬ ਰਾਜਾ ਅਪਾਰ॥ ੧੭੨॥

ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਤੱਜ ਕੇ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੀ ਆਸ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਚਿੱਤ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਜਿੱਥੇ ~~ਜਿੱਥੇ ਵੀ~~ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਸਨ॥੧੭੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਗਵਨ ਕਰਤ ਜਿਹੰ ਜਿਹੰ ਦਿਸ਼ਾ ਮੁਨਿ ਮਨਿ ਦੱਤ ਅਪਾਰ॥
ਸੰਗਿ ਚਲਤ ਉਠਿ ਸਭ ਪ੍ਰਜਾ ਤਜ ਘਰ ਬਾਰ ਪਹਾਰ॥੧੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਵਨ ਕਰਤ=ਘੁਮੰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ।

ਅਪਾਰ ਮਨ ਵਾਲੇ ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਪਾਸੇ ਦੀ ਸਭ ਪਰਜਾ ਘਰ ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪੈਂਦੀ ਸੀ॥੧੭੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਿਹ ਜਿਹ ਦੇਸ ਮੁਨੀਸ਼ਰ ਗਏ॥ ਊਚ ਨੀਚ ਸਭ ਹੀ ਸੰਗਿ ਭਏ॥
ਏਕ ਜੋਗ ਅਰ ਰੂਪ ਅਪਾਰਾ॥ ਕਉਨ ਨ ਮੋਹੈ ਕਹੋ ਬਿਚਾਰਾ॥ ੧੭੪॥

ਜਿਸ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਗਏ, ਅਮੀਰ ਗ਼ਰੀਬ, ਊਚ ਨੀਚ ਸਭ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਗਏ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਪਰਮ ਯੋਗੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵੰਤ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਐਸਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮੋਹਿਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ॥੧੭੪॥

ਜਹ ਤਹ ਚਲਾ ਜੋਗੁ ਸੰਨਜਾਸਾ॥ ਰਾਜ ਪਾਟ ਤਜ ਭਏ ਉਦਾਸਾ॥
ਐਸੀ ਭੂਮ ਨ ਦੇਖੀਅਤ ਕੋਈ॥ ਜਹਾ ਸੰਨਜਾਸ ਜੋਗ ਨਹੀ ਹੋਈ॥ ੧੭੫॥

ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਦਾ ਯੋਗ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਪਹੁੰਚਿਆ ਲੋਕ ਰਾਜ ਪਾਟ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਧੂ ਹੋ ਗਏ। ਇਹੋ ਜੇਹੀ ਕੋਈ ਵੀ ਥਾਂ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦੀ ਜਿਥੇ ਸੰਨਿਆਸ ਅਤੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ॥੧੭੫॥

ਇਤਿ ਮਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੂਸਰ ਠਹਰਾਇਆ ਸਮਾਪਤੰ॥੨॥੧੭੫॥

'ਮਨ' ਨੂੰ ਦੂਸਰਾ ਗੁਰੂ ਬਣਾਇਆ ਸਮਾਪਤ॥੨॥੧੭੫॥

ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ 'ਮਕੜੀ ਦੀ ਕਥਾ

ਚੌਪਈ॥ ਚਉਬੀਸ ਗੁਰੂ ਕੀਨ ਜਿਹ ਭਾਤਾ॥ ਅਬ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਕਹੋ ਇਹ ਬਾਤਾ॥
ਏਕ ਮਕਰਕਾ ਦੱਤ ਨਿਹਾਰੀ॥ ਐਸ ਹ੍ਰਿਦੇ ਅਨੁਮਾਨ ਬਿਚਾਰੀ॥ ੧੭੬॥

ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੱਤ ਜੀ ਨੇ ਚੌਵੀ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਸਨ ਹੁਣ ਇਹ ਕਥਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਧਿਆਨ ਦੇਕੇ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਦੱਤ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸਮੇਂ ਇਕ ਮੱਕੜੀ ਵੇਖੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਸੂਤ੍ਰ ਕੱਢਕੇ, ਉਸਦਾ ਜਾਲ ਬਣਾਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚਾਰੀ॥੧੭੬॥

ਆਪਨ ਹੀਐ ਐਸ ਅਨੁਮਾਨਾ॥ ਤੀਸਰ ਗੁਰੂ ਯਾਹ ਹਮ ਮਾਨਾ॥
ਪ੍ਰੇਮ ਸੂਤ ਕੀ ਡੋਰ ਬਢਾਵੈ॥ ਤਬ ਹੀ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ ਪਾਵੈ॥ ੧੭੭॥

ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਤੀਜਾ

ਗੁਰੂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਸੂਤ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਸੂਤਰ ਦੀ ਡੋਰ ਵਧਾਈ ਜਾਵੇ ਤਦ ਹੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ॥੧੭੭॥

ਆਪਨ ਆਪੁ ਆਪ ਮੋ ਦਰਸੈ॥ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰੂ ਆਤਮਾ ਪਰਸੈ॥
ਏਕ ਛਾਡਿਕੈ ਅਨਤ ਨ ਧਾਵੈ॥ ਤਬ ਹੀ ਪਰਮਤਤੁ ਕੋ ਪਾਵੈ॥ ੧੭੮॥

ਜਿਵੇਂ ਮਕੜੀ ਆਪਣੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵੇਖੇ,ਤਦ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਆਤਮਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਵੇਗਾ। ਉਸ ਇਕ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਨ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਭੱਟਕ ਨਾ ਜਾਵੇ ਤਦ ਹੀ ਪਰਮ ਤੱਤੂ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵੇਗਾ॥੧੭੮॥

ਏਕ ਸਰੂਪ ਏਕ ਕਰਿ ਦੇਖੈ॥ ਆਨ ਭਾਵ ਕੋ ਭਾਵ ਨ ਪੇਖੈ॥
ਏਕ ਆਸ ਤਜਿ ਅਨਤ ਨ ਧਾਵੈ॥ ਤਬ ਹੀ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ ਪਾਵੈ॥ ੧੭੯॥

ਇਕ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਇਕੋ ਕਰਕੇ ਵੇਖੋ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਭਾਵ ਨੂੰ ਨਾਂ ਵੇਖੋ। ਕੇਵਲ ਇਕ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਮਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਨਾ ਦੌੜੇ,ਤਦ ਹੀ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਪਾਵੇਗਾ॥੧੭੯॥

ਕੇਵਲ ਅੰਗ ਰੰਗ ਤਿਹ ਰਾਚੈ॥ ਏਕ ਛਾਡਿ ਰਸ ਨੈਕ ਨ ਮਾਚੈ॥
ਪਰਮ ਤੱਤ ਕੋ ਧਿਆਨ ਲਗਾਵੈ॥ ਤਬ ਹੀ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ ਪਾਵੈ॥ ੧੮੦॥

ਜਦ ਹਿਰਦਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਨ ਰਤਾ ਭਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ ਅਤੇ ਪਰਮਤੱਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਲਾਵੇਗਾ ਤਦ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਮਾਇਆ ਰਹਿਤ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ॥੧੮੦॥

ਤੀਸਰ ਗੁਰੂ ਮਕਰਿਕਾ ਠਾਨੀ॥ ਆਗੇ ਚਲਾ ਦੱਤ ਅਭਿਮਾਨੀ॥
ਤਾ ਕਰ ਭਾਵ ਹ੍ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਲੀਨਾ॥ ਹਰਖਵੰਤ ਤਬ ਚਲਾ ਪ੍ਰਬੀਨਾ॥ ੧੮੧॥

ਮਕੜੀ ਨੂੰ ਤੀਸਰਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਕੇ, ਗੌਰਵਮਈ ਦੱਤ ਅੱਗੇ ਚਲ ਪਿਆ। ਉਹ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪੁਰਖ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਧਾਰ ਕੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਪਿਆ॥੧੮੧॥

ਇਤਿ ਤ੍ਰਿਤੀ ਗੁਰੂ ਮਕਰਕਾ ਸਮਾਪਤੰ॥੩॥੧੮੧॥

ਤੀਸਰਾ ਗੁਰੂ ਮਕੜੀ ਸਮਾਪਤ॥੩ ॥੧੮੧॥

ਚੌਥੇ ਗੁਰੂ 'ਬਗਲੇ' ਦੀ ਕਥਾ

ਜਬੈ ਦੱਤ ਗੁਰੁ ਅਗੈ ਸਿਧਾਰਾ॥ ਮੱਛ ਰਾਸਕਰ ਬੈਠਿ ਨਿਹਾਰਾ॥

ਉੱਜਲ ਅੰਗ ਅਤਿ ਧਿਆਨ ਲਗਾਵੈ॥ ਮੋਨੀ ਸਰਬ ਬਿਲੋਕ ਲਜਾਵੈ॥ ੧੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਾਸਕਰ=ਮੱਛੀ ਖਾਣ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਬਗਲਾ। ਨਿਹਾਰ=ਵੇਖਿਆ। ਬਿਲੋਕ=ਵੇਖਕੇ।

ਜੱਦ ਦੱਤ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਪਿਆ,ਤਦ ਉਸਨੇ ਮੱਛੀਆਂ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਬਗਲਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖਿਆ ਜਿਸਦਾ ਸਰੀਰ ਬਿਲਕੁਲ ਚਿੱਟਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੀ ਸਮਾਧੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਮੁਨੀ ਤੇ ਮੋਨੀ ਸ਼ਰਮ-ਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥੧੯੨॥

ਜੈਸਕ ਧਿਆਨ ਮੱਛ ਕੈ ਕਾਜਾ॥ ਲਾਵਤ ਬਕ ਨਾਵੈ ਨਿਰਲਾਜਾ॥
ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਇਹ ਧਿਆਨ ਲਗਾਵੈ॥ ਭਾਵ ਤਾਸ ਕੋ ਮੁਨਿ ਮਨ ਭਾਵੈ॥ ੧੯੩॥

ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਫੜਨ ਵਾਸਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਬਗਲਾ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਦੀ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਧਿਆਨ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਮੁਨੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਅ ਗਿਆ॥੧੯੩॥

ਐਸੋ ਧਿਆਨ ਨਾਥ ਹਿਤ ਲੱਈਐ॥ ਤਬਹੀ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕਹੁ ਪੱਈਐ॥
ਮੱਛਾਂਤਕ ਲਖਿ ਦੱਤ ਲੁਭਾਨਾ॥ ਚਤ੍ਰਥ ਗੁਰੂ ਤਾਸ ਅਨਮਾਨਾ॥ ੧੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਛਾਂਤਕ=(ਮੱਛਅੰਤਕ) ਮੱਛ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਬਗਲਾ। ਤਾਸ=ਉਸਨੂੰ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਕਿ ਜੇ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਲਾਈਏ ਤਦ ਹੀ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੱਛੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ ਬਗਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੱਤ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਚੌਥਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲਿਆ॥੧੯੪॥

ਇਤਿ ਮੱਛਾਂਤਕ ਚਤ੍ਰਥ ਗੁਰੂ ਸਮਾਪਤੰ॥੪॥੧੯੪ ॥

ਚੌਥੇ ਗੁਰੂ ਬਗਲੇ ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ ॥੪ ॥੧੯੪ ॥

ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਬਿੱਲੇ ਦੀ ਕਥਾ

ਚੌਪਈ॥ ਆਗੇ ਚਲਾ ਦੱਤ ਮੁਨ ਰਾਈ॥ ਸੀਸ ਜਟਾ ਕਹੱ ਜੂਟ ਛਕਾਈ॥
ਦੇਖਾ ਇਕ ਬਿੜਾਲ ਜੁ ਆਗੇ॥ ਧਿਆਨ ਲਾਇ ਮੁਨਿ ਨਿਰਖਨ ਲਾਗੇ॥ ੧੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿੜਾਲ=ਬਿੱਲਾ। ਮੂਸ=ਚੂਹਾ। ਛਕਾਈ=ਸ਼ੋਭਦਾ। ਨਿਰਖਨ=ਵੇਖਨ।

ਮੁਨੀ ਰਾਜ ਦੱਤ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਚਲਿਆ। ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਟਾਵਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਬਿਲਾ ਵੇਖਿਆ ਜਿਹੜਾ ਧਿਆਨ ਲਾਕੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਉਸਨੂੰ ਗ੍ਰਹ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗੇ॥੧੯੫॥

ਮੂਸ ਕਾਜ ਜਸ ਲਾਵਤ ਧਿਆਨੂ॥ ਲਾਜਤ ਦੇਖ ਮਹੰਤ ਮਹਾਨੂ॥
ਐਸ ਧਿਆਨ ਹਰਿ ਹੇਤ ਲਗੱਈਐ॥ ਤਬ ਹੀ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ ਪੱਈਐ॥ ੧੯੬॥

ਉਹ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੂਹੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਧਿਆਨ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮਹੰਤ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ: ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਦ ਹੀ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੧੯੬॥

ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਯਾਹ ਹਮ ਜਾਨਾ॥ ਯਾ ਕਹੁ ਭਾਵ ਹੀਐ ਅਨੁਮਾਨਾ॥
ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਧਿਆਨ ਜੋ ਲਾਵੈ॥ ਸੋ ਨਿਹਚੈ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਪਾਵੈ॥ ੧੯੭॥

ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਆਪਣਾ ਪੰਜਵਾਂ ਗੁਰੂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਲਾਵੇਗਾ, ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਮਾਲਕ - ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵੇਗਾ॥੧੯੭॥

ਇਤਿ ਬਿੜਾਲ ਪੰਚਮੋ ਗੁਰੂ ਸਮਾਪਤੰ॥੫॥੧੯੭ ॥

ਪੰਜਵਾ ਗੁਰੂ ਬਿੱਲਾ ਸਮਾਪਤ॥੫॥੧੯੭ ॥

ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਪੇਂਜੇ' ਦੀ ਕਥਾ

ਚੌਪਈ॥ ਆਗੇ ਚਲਾ ਰਾਜ ਸੰਨਜਾਸਾ॥ ਏਕ ਆਸ ਗਹਿ ਐਸ ਅਨਾਸਾ॥
ਤਹ ਇਕ ਰੂਮ ਧੁਨਖਤੋ ਲਹਾ॥ ਐਸ ਭਾਂਤਿ ਮਨ ਸੌ ਮੁਨ ਕਹਾ॥ ੧੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੂਮ=ਰੂੰ। ਧਨੁਖਤੇ=ਪਿੰਵਦਿਆਂ, ਤਾੜੇ ਨਾਲ ਰੂੰ ਨੂੰ ਪੋਲਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ। ਲਹਾ=ਵੇਖਿਆ॥

ਸੰਨਿਆਸੀ ਰਾਜਾ ਦੱਤ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਪਿਆ ਜਿਸਨੇ ਇਕ ਕੇਵਲ ਇਕ ਦੀ ਆਸ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰੂੰ ਪਿੰਵਦਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਲੰਘ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਉਤਾਂਹ ਚੁੱਕ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਅਜਿਹੀ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਵੇਖਕੇ ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ॥੧੯੮॥

ਭੂਪ ਸੈਨ ਇਹ ਜਾਤ ਨ ਲਹੀ॥ ਗ੍ਰੀਵਾ ਨੀਚ ਨੀਚ ਹੀ ਰਹੀ॥
ਸਗਲ ਸੈਨ ਵਾਹੀ ਮਗ ਗਈ॥ ਤਾਕੋ ਨੈਕ ਖਬਰ ਨਹੀ ਭਈ॥ ੧੯੯॥

ਇਸ ਪੇਂਵੇ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਸਦੀ ਗਰਦਨ ਨੀਵੀਂ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਉਸੇ ਹੀ ਰਾਹ ਲੰਘ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦੀ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨੀ ਖਬਰ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ॥੧੮੯॥

ਰੂਈ ਧੁਨਖਤੋ ਫਿਰ ਨ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਨੀਚ ਹੀ ਗ੍ਰੀਵਾ ਰਹਾ ਬਿਚਾਰਾ॥
ਦੱਤ ਬਿਲੋਕ ਹੀਏ ਮੁਸਕਾਨਾ॥ ਖਸ਼ਟਮ ਗੁਰੂ ਤਿਸੀ ਕਹੁ ਜਾਨਾ॥੧੯੦॥

ਰੂੰਈਂ ਪਿੰਞਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਮੁੜ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ,ਵਿਚਾਰੇ ਦੀ ਗਰਦਨ ਨੀਵੀਂ ਹੀ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਵੇਖ ਦੱਤ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੱਸ ਪਿਆ। ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਛੇਵਾਂ ਗੁਰੂ ਜਾਣ ਲਿਆ॥੧੯੦॥

ਰੂਮ ਹੇਤ ਇਹ ਜਿਮ ਚਿਤੁ ਲਾਯੋ॥ ਸੈਨ ਗਈ ਪਰੁ ਸਿਰ ਨ ਉਚਾਯੋ॥
ਤੈਸੀਏ ਪ੍ਰਭ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤ ਲਗੱਈਐ॥ ਤਬ ਹੀ ਪੁਰਖ ਪੁਰਾਤਨ ਪੱਈਐ॥੧੯੧॥

ਇਸ ਨੇ ਰੂੰ ਨੂੰ ਪਿੰਞਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਲੋਂ ਹਾਥੀ ਘੋੜਿਆਂ ਸਣੇ ਫ਼ੌਜ ਲੰਘ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਨੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਚੁਕਿਆ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੈ.ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਹੀ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੧੯੧॥

ਇਤਿ ਰੂਈ ਧੁਨਖਤਾ ਪੇਂਜਾ ਖਸ਼ਟਮੋ ਗੁਰੂ ਸਮਾਪਤੰ॥੬॥੧੯੧ ॥

ਛੇਵਾਂ ਗੁਰੂ ਰੂੰ ਪਿੰਜਦਾ ਪੇਂਜਾ ਸਮਾਪਤ॥੬ ॥੧੯੧ ॥

ਸੱਤਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਮਾਛੀ' ਦੀ ਕਥਾ

ਚੌਪਈ॥ ਆਗੇ ਚਲਾ ਰਾਜ ਸੰਨਿਆਸਾ॥ ਮਹਾ ਬਿਮਲ ਮਨ ਭਯੋ ਉਦਾਸਾ॥
ਨਿਰਖਾ ਤਹਾਂ ਏਕ ਮੱਛਹਾ॥ ਲਾਏ ਜਾਰ ਕਰ ਜਾਤ ਨ ਕਹਾ॥੧੯੨॥

ਸੰਨਿਆਸੀ ਰਾਜਾ ਅਗੇ ਚਲਾ ਗਿਆ,ਉਸਦੀ ਬੁੱਧੀ ਮਹਾਂ ਨਿਰਮਲ ਤੇ ਮਨ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਉਸਨੇ ਇਕ ਮਾਛੀ ਵੇਖਿਆ ਜਿਸਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਏਡਾ ਜਾਲ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ॥੧੯੨॥

ਬਨਛੀ ਏਕ ਹਾਥ ਮੋ ਧਾਰੇ॥ ਜਰੀਆ ਅੰਧ ਕੰਧ ਪਰ ਡਾਰੇ॥
ਇਸਥਿਤ ਏਕ ਮੱਛ ਕੀ ਆਸਾ॥ ਜਾਨੁਕ ਵਾਕੇ ਮੱਧ ਨ ਸਾਸਾ॥੧੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਨਛੀ=ਕੁੰਡੀ ਵਾਲੀ ਸੋਟੀ। ਜਰੀਆ ਅੰਧ=ਵੱਡਾ ਜਾਲ

ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਕੁੰਡੀ ਵਾਲੀ ਸੋਟੀ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਛੋਟੀਆਂ ਜਾਲੀਆਂ ਤੇ ਵਡਾ ਜਾਲ ਮੋਢੇ ਉਤੇ ਸੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਕ ਮੱਛੀ ਦੀ ਆਸਾ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਡੋਲ ਖੜਾ ਸੀ। ਮਾਨੋ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸੁਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਭਾਵ ਉਹ ਸੁਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਘੁਟੀ ਖੜਾ ਸੀ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਹ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਤੇ ਮੱਛੀ ਡਰ ਨਾ ਜਾਵੇ॥੧੯੩॥

ਏਕ ਸੁ ਠਾਂਢ ਮੱਛ ਕੀ ਆਸੂ॥ ਰਾਜ ਪਾਟ ਤੇ ਜਾਨ ਉਦਾਸੂ॥
ਇਹ ਬਿਧ ਨੇਹ ਨਾਥ ਸੌ ਲਈਐ॥ ਤਬ ਹੀ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਕਹ ਪਈਐ॥ ੧੯੪ ॥

ਉਹ ਇਕ ਮੱਛੀ ਦੀ ਆਸਾ ਵਿਚ ਖੜਾ ਸੀ ਮਾਨੋ ਰਾਜ-ਤਖਤ ਤੋਂ ਵੀ ਉਦਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੇਹ ਸਵਾਮੀ ਨਾਲ ਲਾਈਏ, ਤਦ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ॥੧੯੪॥

ਇਤਿ ਮਾਛੀ ਗੁਰੂ ਸਪਤਮੋ ਸਮਾਪਤੰ॥੭॥੧੯੪ ॥

ਸੱਤਵਾਂ ਗੁਰੂ ਮਾਛੀ ਸਮਾਪਤ॥੭ ॥੧੯੪ ॥

ਅਠਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਦਾਸੀ' ਦੀ ਕਥਾ

ਚੌਪਈ॥ ਹਰਖਤ ਅੰਗ ਸੰਗ ਸੈਨਾ ਸੁਨ॥ ਆਯੋ ਦੱਛ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਕੇ ਮੁਨ॥
ਤਹਾਂ ਏਕ ਚੇਰਕਾ ਨਿਹਾਰੀ॥ ਚੰਦਨ ਘਸਤ ਮਨੋ ਮਤਵਾਰੀ॥ ੧੯੫ ॥

ਸੈਨਾ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆ ਦੇ ਸਰੀਰ ਅਨੰਦ ਮਈ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਵੀ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਦੱਖ ਪ੍ਰਜਾ ਪਤੀ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਇਕ ਗੋਲੀ ਵੇਖੀ ਜੋ ਚੰਦਨ ਘਸ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਉਂ ਬੇਸੁਧ ਸੀ ਮਾਨੋ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਮਤਵਾਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋਵੇ॥੧੯੫॥

ਚੰਦਨ ਘਸਤ ਨਾਰ ਸੁਭ ਧਰਮਾ॥ ਏਕ ਚਿਤ ਹ੍ਵੈ ਆਪਨ ਘਰ ਮਾ॥
ਏਕ ਚਿੱਤ ਨਹੀ ਚਿੱਤ ਚਲਾਵੈ॥ ਪ੍ਰਿਤਮਾ ਚਿਤ੍ਰ ਬਿਲੋਕ ਲਜਾਵੈ॥ ੧੯੬ ॥

ਅਰਥ- ਉਹ ਸ਼ੁਭ ਧਰਮ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਚੰਦਨ ਪੀਹ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਕਾਗਰ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੁਤ ਵੀ ਲਜਿੱਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੯੬ ॥

ਦੱਤ ਲਏ ਸੰਨਜਾਸਨ ਸੰਗਾ॥ ਜਾਤ ਭਯੋ ਤਹ ਭੇਟਤ ਅੰਗਾ॥
ਸੀਸ ਉਚਾਇ ਨ ਤਾਸ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਰਾਵ ਰੰਕ ਕੋ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰਾ॥੧੯੭॥

ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ

ਛੋਹ ਗਿਆ। ਪਰ ਉਸਨੇ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿ ਰਾਜਾ ਜਾਂ ਕੰਗਾਲ ਕੌਣ ਵਿਚਾਰਾ ਇਥੋਂ ਲੰਘਿਆ ਹੈ ?॥੧੯੭॥

ਤਾਕੋ ਦੱਤ ਬਿਲੋਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾ॥ ਅਸ਼ਟਮ ਗੁਰੂ ਤਾਹਿ ਠਹਰਾਵਾ॥
ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਇਹ ਚੇਰਕਾ ਸਭਾਗੀ॥ ਜਾਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਥ ਸੰਗਿ ਲਾਗੀ॥ ੧੯੮ ॥

ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੱਤ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅੱਠਵਾਂ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉੱਤਮ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਇਹ ਗੋਲੀ ਧੰਨ ਹੈ, ਧੰਨ ਹੈ, ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਸਦੀ ਏਨੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ॥੧੯੮॥

ਐਸ ਪ੍ਰੀਤ ਹਰਿ ਹੇਤ ਲਗੱਇਯੈ॥ ਤਬ ਹੀ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ ਪੱਇਯੈ॥
ਬਿਨ ਚਿਤਿ ਦੀਨ ਹਾਥ ਨਹੀ ਆਵੈ॥ ਚਾਰ ਬੇਦ ਇਮ ਭੇਦ ਬਤਾਵੈ॥ ੧੯੯ ॥

ਹਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲਾਈਏ, ਤਦ ਹੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਪਾਈਦਾ ਹੈ। ਦਿਲ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੁਆਮੀ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਦੱਸਦੇ ਹਨ॥੧੯੯॥

ਇਤਿ ਚੇਰਕਾ ਅਸ਼ਟਮੋ ਗੁਰੂ ਸਮਾਪਤੰ॥੮॥੧੯੯ ॥

ਅੱਠਵਾਂ ਗੁਰੂ 'ਦਾਸੀ' ਸਮਾਪਤ॥੮॥੧੯੯ ॥

ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਵਣਜਾਰੇ ਦੀ ਕਥਾ

ਚੌਪਈ॥ ਆਗੇ ਚਲਾ ਜੋਗ ਜਟ ਧਾਰੀ॥ ਲਏ ਸੰਗਿ ਚੇਲਕਾ ਅਪਾਰੀ॥
ਦੇਖਤ ਬਨਖੰਡ ਨਗਰ ਪਹਾਰਾ॥ ਆਵਤ ਲਖਾ ਏਕ ਬਨਜਾਰਾ॥ ੨੦੦ ॥

ਜੋਗ ਤੇ ਜਟਾਧਾਰੀ ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉਸ ਬੇਅੰਤ ਚੇਲੇ ਆਪਣੇ ਸੰਗ ਲਏ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਵਣ ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਵਣਜਾਰਾ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖਿਆ॥੨੦੦॥

ਧਨ ਕਰ ਭਰੇ ਸਭੈ ਭੰਡਾਰਾ॥ ਚਲਾ ਸੰਗ ਲੈ ਟਾਂਡ ਅਪਾਰਾ॥
ਅਮਿਤ ਗਾਮ ਲਵਗਨ ਕੇ ਭਰੇ॥ ਬਿਧਨ ਤੇ ਨਹੀ ਜਾਤ ਬਿਚਰੇ॥ ੨੦੧ ॥

ਧਨ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਲੱਦਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਾਨ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਬੇਅੰਤ ਬੋਰੀਆਂ ਲੌਂਗਾਂ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ॥੨੦੧॥

ਰਾਤ ਦਿਵਸ ਤਿਨ ਦ੍ਰਬ ਕੀ ਆਸਾ ॥ ਬੇਚਨ ਚਲਾ ਛਾਡ ਘਰ ਵਾਸਾ ॥
ਔਰ ਆਸ ਦੂਸਰ ਨਹੀ ਕੋਈ ॥ ਏਕੈ ਆਸ ਬਨਜ ਕੀ ਹੋਈ ॥ ੨੦੨ ॥

ਉਸ ਵਣਜਾਰੇ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦਿਨ ਧਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਘਰ ਦਾ ਵਾਸਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸੌਦਾ ਵੇਚਣ ਲਈ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜੀ ਆਸ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀ ਸੀ। ਇਕੋ ਹੀ ਵਣਜ ਕਰਨ ਦੀ ਆਸ ਮਨ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ॥ ੨੦੨ ॥

ਛਾਹ ਧੂਪ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਮਾਨੈ ॥ ਰਾਤ ਅਉ ਦਿਵਸ ਗਵਨ ਈ ਠਾਨੈ ॥
ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਕੀ ਅਉਰ ਨ ਬਾਤਾ ॥ ਏਕੈ ਰਸ ਮਾਤ੍ਰਾ ਕੈ ਰਾਤਾ ॥ ੨੦੩ ॥

ਵਣਜਾਰਾ ਧੁੱਪ-ਛਾਂ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਸੀ। ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਨੇ ਤੁਰਨਾਂ ਹੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਪਾਪ ਤੇ ਪੁੰਨ ਦੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ। ਇਕੋ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਸਵਾਦ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥ ੨੦੩ ॥

ਤਾਕਹ ਦੇਖ ਦੱਤ ਹਰਿ ਭਗਤੂ ॥ ਜਾਕਰ ਰੂਪ ਜਗਤ ਜਗਮਗਤੂ ॥
ਐਸ ਭਾਂਤਿ ਜੋ ਸਾਹਿਬ ਧਿਆਈਐ ॥ ਤਬ ਹੀ ਪੁਰਖ ਪੁਰਾਤਨ ਪਾਈਐ ॥ ੨੦੪ ॥

ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹਰੀ ਭਗਤ ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਨੇ ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਪ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਗ ਮਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਵਣਜਾਰੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਰਹੀਏ ਤਦ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਾ ਲਈਦੇ॥ ੨੦੪ ॥

ਇਤਿ ਬਨਜਾਰਾ ਨਉਮੋ ਗੁਰੂ ਸਮਾਪਤੰ॥ ੯ ॥ ੨੦੪ ॥

ਨੌਵਾਂ ਗੁਰੂ ਵਣਜਾਰਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੯ ॥ ੨੦੪ ॥

ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਮਾਲਿਣ ਦੀ ਕਥਾ

ਚੌਪਈ ॥ ਚਲਾ ਮੁਨੀ ਤਜਿ ਪਰਹਰਿ ਆਸਾ ॥ ਮਹਾ ਮੋਨ ਅਰ ਮਹਾ ਉਦਾਸਾ ॥
ਪਰਮ ਤੱਤ ਬੇਤਾ ਬਡਭਾਗੀ॥ ਮਹਾ ਮੋਨ ਹਰਿ ਕੋ ਅਨੁਰਾਗੀ॥ ੨੦੫ ॥

ਤਿਆਗਨ ਯੋਗ ਆਸਾਂ ਨੂੰ ਤਜ ਕੇ ਦੱਤ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਅੱਗੇ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਮਹਾਂ ਮੋਨੀ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਉਦਾਸ ਸੀ। ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਪਰਮ ਤੱਤ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਮੋਨ ਧਾਰੀ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ॥ ੨੦੫ ॥

ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪੂਰੋ ਬਡਭਾਗੀ॥ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਹਰਿ ਕੋ ਰਸ ਪਾਗੀ॥

ਬ੍ਰਹਮ ਭਗਤਿ ਖਟਗੁਨ ਰਸ ਲੀਨਾ॥ ਏਕ ਨਾਮ ਕੇ ਰਸ ਸਉ ਭੀਨਾ॥ ੨੦੬॥

ਪੂਰਾ ਪਰਮ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਹਰੀ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਭਿੱਜਾ ਹੋਇਆਂ ਸੀ। ਬ੍ਰਹਮ ਭਗਤੀ ਦੇ ਛੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਇਕ ਨਾਮ ਦੇ ਰਸ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਹਿਰਦਾ ਭਿੱਜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੨੦੬॥

ਉੱਜਲ ਗਾਤ ਮਹਾ ਮਨ ਸੋਹੈ॥ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨ ਸਭ ਕੋ ਮਨ ਮੋਹੈ॥
ਜਹੰ ਜਹੰ ਜਾਇ ਦੱਤ ਸੁਭ ਕਰਮਾ॥ ਤਹੰ ਤਹੰ ਹੋਤ ਸਭੈ ਨਿਹਕਰਮਾ॥ ੨੦੭॥

ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਚਿੱਟੀ ਭਭੂਤੀ ਸੋਭਦੀ ਸੀ। ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਮੁਨੀ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਭ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੱਤ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਥੇ ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੨੦੭॥

ਭਰਮ ਮੋਹ ਤਿਹ ਦੇਖਤ ਭਾਗੈ॥ ਰਾਮ ਭਗਤ ਸਭ ਹੀ ਉਠਿ ਲਾਗੈ॥
ਪਾਪ ਤਾਪ ਸਭ ਦੂਰ ਪਰਾਈ॥ ਨਿਸ ਦਿਨ ਰਹੈ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਈ॥ ੨੦੮॥

ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਭਰਮ ਦੇ ਮੋਹ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਉੱਠਕੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਰਾਮ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਤੇ ਸੰਤਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਰਾਤ ਦਿਨ ਇਕ ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਾਈ ਰਖਦੇ ਸਨ॥ ੨੦੮॥

ਕਾਛਨ ਏਕ ਤਹਾ ਮਿਲ ਗਈ॥ ਸੋ ਆਚੂਕ ਪੁਕਾਰਤ ਭਈ॥
ਭਾਵ ਯਾਹਿ ਮਨ ਮਾਹਿ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਦਸਵੋ ਗੁਰੂ ਤਾਹਿ ਬੀਚਾਰਾ॥ ੨੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ ਕਾਛਨ=ਮਾਲਿਣ

ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਇਕ ਮਾਲਿਣ ਮਿਲ ਗਈ ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਹੋਕਾ ਦੇਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੁਨੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਹੋਕੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਿਠਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਸਵਾਂ ਗੁਰੂ ਮੰਨਿਆ॥ ੨੦੯॥

ਜੋ ਸੋਵੈ ਸੋ ਮੂਲੁ ਗਵਾਵੈ॥ ਜੋ ਜਾਗੈ ਹਰਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਸਾਵੈ॥
ਸੌਤਿ ਬੋਲਿ ਯਾਕੀ ਹਮ ਮਾਨੀ॥ ਜੋਗ ਗਿਆਨ ਜਾਗੈ ਤੇ ਜਾਨੀ॥ ੨੧੦॥

ਮੁਨੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਜੋ ਸੁੱਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਚੂਕ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦ`ਸਨ ਜੋ ਸੌਂ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਹ ਮੂਲ ਨੂੰ ਗਵਾ ਲਵੇਗਾ। ਜੋ ਜਾਗਦਾ ਰਹੇਗਾ, ਉਹ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਇਸਦੀ ਬੋਲੀ ਸੱਚੀ ਜਾਣ ਕੇ ਮੰਨ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਯੋਗ ਗਿਆਨ ਜਗਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੨੧੦॥

ਇਤਿ ਕਾਛਨ ਗੁਰੂ ਦਸਵੋ ਸਮਾਪਤੰ॥੧੦॥੨੧੦ ॥

ਦਸਵਾਂ ਗੁਰੂ ਮਾਲਿਣ ਸਮਾਪਤ॥੧੦॥੨੧੦ ॥

ਗਿਆਰਵੇਂ ਗੁਰੂ ਰਾਜੇ 'ਸੁੱਰਥ' ਦੀ ਕਥਾ

ਚੌਪਈ॥ ਆਗੈ ਦੱਤ ਦੇਵ ਤਬ ਚਲਾ॥ ਸਾਧੇ ਸਰਬ ਜੋਗ ਕੀ ਕਲਾ॥
ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਅਰੁ ਉਜਲ ਪ੍ਰਭਾਊ॥ ਜਾਨੁਕ ਬਨਾ ਦੂਸਰ ਹਰਿ ਰਾਊ॥ ੨੧੧॥

ਤਦ ਫਿਰ ਦੱਤ ਦੇਵ ਅਗੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ ਜਿਸਨੇ ਜੋਗ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸਾਧੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਅਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਨਿਰਮਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ। ਇਹੋ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਮਾਨੋ. ਹਰੀ ਰਾਜਾ ਹੀ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਦੱਤ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ॥੨੧੧॥

ਸਭ ਹੀ ਕਲਾ ਜੋਗ ਕੀ ਸਾਧੀ॥ ਮਹਾਂ ਸਿੱਧ ਮੋਨੀ ਮਨਿ ਲਾਧੀ॥
ਅਧਿਕ ਤੇਜ ਅਰੁ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾ॥ ਜਾ ਲਖਿ ਇੰਦ੍ਰਾਸਨ ਥਹਰਾਵਾ॥ ੨੧੨॥

ਉਸ ਜੋਗ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਕਲਾਂ ਸਾਧੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੋਨੀ ਨੇ ਮਹਾਂ ਸਿੱਧੀ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਲਭ ਲਈ ਸੀ। ਬੇਹੱਦ ਤੇਜ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਇੰਦਰ ਦਾ ਤਖਤ ਡੋਲ ਗਿਆ ਸੀ॥੨੧੨॥

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਮੁਨ ਮਨ ਉਦਾਰ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਅਪਾਰ॥ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਲੀਨ॥ ਹਰਿ ਕੋ ਅਧੀਨ॥ ੨੧੩॥

ਉਦਾਰ ਮਨ ਵਾਲੇ ਮੁਨੀ ਵਿਚ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅਪਾਰ ਭੰਡਾਰ ਸਨ। ਹਰੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ॥੨੧੩॥

ਤਜਿ ਰਾਜ ਭੋਗ॥ ਸੰਨਜਾਸ ਜੋਗ॥ ਸੰਨਜਾਸ ਰਾਇ॥ ਹਰਿ ਭਗਤ ਭਾਇ॥ ੨੧੪॥

ਰਾਜ ਜੋਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸ ਜੋਗ ਧਾਰ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰੀ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ॥੨੧੪॥

ਮੁਖ ਛਬਿ ਅਪਾਰ॥ ਪੂਰਣ ਵਤਾਰ॥ ਖੜਗੰ ਅਸੇਖ॥ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਸੇਖ॥ ੨੧੫॥

ਉਸ ਪੂਰਣ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਮੁਖੜੇ ਦਾ ਜਲੋ ਅਪਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਵਾਂਗ ਤਿਖਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ॥੨੧੫॥

ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ॥ ਮਹਿਮਾ ਅਨੂਪ॥ ਆਭਾ ਅਪਾਰ॥ ਮੁਨ ਮਨ ਉਦਾਰ॥ ੨੧੬॥

ਉਸਦਾ ਸਰੂਪ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਮਹਿਮਾ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੀ, ਅਪਾਰ ਆਭਾ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਉਦਾਰ ਮਨ ਵਾਲਾ ਸੀ॥ ੨੧੬॥

ਸੰਨਜਾਸ ਦੇਵ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਅਭੇਵ॥ ਅਬਿਯਕਤ ਰੂਪ॥ ਮਹਿਮਾ ਅਨੂਪ॥ ੨੧੭॥

ਉਹ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਗੁਣੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਰਹਿਸ ਮਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਰਾਕਾਰ ਰੂਪ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਅਨੂਪਮ ਸੀ॥ ੨੧੭॥

ਸਭ ਸ਼ੁਭ ਸੁਭਾਵ॥ ਅਤਿਭੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ॥ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਉਦਾਰ॥ ੨੧੮॥

ਸਾਰੇ ਸੁਭਾਵ ਸ਼ੁਭ ਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਚਰਜ ਸੀ। ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਸੀ। ਉਦਾਰ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਸੀ॥ ੨੧੮॥

ਤਹ ਸੁਰਥ ਰਾਜ॥ ਸੰਪਤ ਸਮਾਜ॥ ਪੂਜੰਤ ਚੰਡ॥ ਨਿਸਦਿਨ ਅਖੰਡ॥ ੨੧੯॥

ਉਥੇ ਇਕ ਸੁਰੱਥ ਨਾਮ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜੋ ਸਮਾਜ ਤੇ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ, ਚੰਡਕਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਂਦਾ ਸੀ॥ ੨੧੯॥

ਨ੍ਰਿਪ ਅਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ॥ ਸਭ ਬਿਧ ਅਖੰਡ॥ ਸਿਲ ਸਿਤ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ਦੇਵੀ ਅਧੀਨ॥ ੨੨੦॥

ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਤੇਜਸਵੀ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਰਾਜ ਵਾਲਾ ਸੀ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ॥ ੨੨੦॥

ਨਿਸਦਿਨ ਭਵਾਨ॥ ਸੇਵਤ ਨਿਧਾਨ॥ ਕਰਿ ਏਕ ਆਸ॥ ਨਿਸ ਦਿਨ ਉਦਾਸ॥ ੨੨੧॥

ਰਾਤ ਦਿਨ ਭਵਾਨੀ ਨੂੰ ਪੂਜਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਨਿਧਾਨ ਰੂਪ ਦੀ ਆਸ ਕਰਕੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥ ੨੨੧॥

ਦੁਰਗਾ ਪੁਜੰਤ॥ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਮਹੰਤ॥ ਬਹੁ ਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰ॥ ਸੇਵਤ ਸਵਾਰ॥ ੨੨੨॥

ਉਹ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਪੂਜਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮਹੰਤ ਵਾਂਗੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥ ੨੨੨॥

ਅਤਿ ਗੁਨਿ ਨਿਧਾਨ॥ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਨ॥ ਅਤਿ ਬਿਮਨ ਅੰਗ॥ ਲਖਿ ਲਜਤ ਗੰਗ॥ ੨੨੩॥

ਉਹ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਮਹਿਮਾ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਹਿਰਦਾ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲ ਸੀ। ਜਿਸਦੀ ਨਿਰਮਲਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਗੰਗਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ॥ ੨੨੩॥

ਤਿਹ ਨਿਰਖ ਦੱਤ॥ ਅਤਿ ਬਿਮਲ ਮੱਤ॥ ਅਨਖੰਡ ਜੋਤ॥ ਜਨ ਭਿਓ ਉਦੋਤ॥ ੨੨੪॥

ਦੱਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲ ਮਤਿ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਹ ਨ ਖੰਡੇ ਜਾਣ

ਵਾਲੀ ਜੋਤ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਮਾਨੋਂ ਦੂਜਾ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ॥੨੨੪॥

ਝਮਕੰਤ ਅੰਗ॥ ਲਖਿ ਲਜਤ ਗੰਗ॥ਅਤਿ ਗੁਨ ਨਿਧਾਨ॥ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਨ॥ ੨੨੫॥

ਉਸਦੇ ਅੰਗ ਚਮਕਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਮਕ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਗੰਗਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਉਹ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅਤਿਅੰਤ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਮਹਾਨ ਮਹਿਮਾ ਸੀ॥੨੨੫॥

ਅਨਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼॥ ਨਿਸਦਿਨ ਉਦਾਸ॥ ਅਤਿਭੁਤ ਸੁਭਾਵ॥ ਸੰਨਜਾਸ ਰਾਵ॥ ੨੨੬॥

ਉਹ ਅਨਭਵ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਜਗਤ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਅਚਰਜ ਸੁਭਾਵ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸਨ॥੨੨੬॥

ਲਖਿ ਤਾਸ ਸੇਵ॥ ਸੰਨਜਾਸ ਦੇਵ॥ ਅਤਿ ਚਿੱਤ ਰੀਝ॥ ਹਿਤ ਫਾਸ ਬੀਝ॥ ੨੨੭॥

ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦੱਤ ਦੇਵ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਅਤਿ ਰੀਝ ਗਿਆ॥੨੨੭॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤੀ ਛੰਦ॥

ਕਿ ਦਿੱਖਿਓਤ ਦੱਤੰ॥ ਕਿ ਪਰਮੰਤਿ ਮੱਤੰ॥ ਸੁ ਸਰਬਤ੍ਰ ਸਾਜਾ॥ ਕਿ ਦਿੱਖਿਓਤ ਰਾਜਾ॥ ੨੨੮॥

ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਦੇਵ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾ ਪਰਮ ਮੱਤ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਰਬ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਸ਼ੋਭਤ ਸੀ॥੨੨੮॥

ਕਿ ਆਲੋਕ ਕਰਮੰ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਧਰਮੰ॥ ਕਿ ਆਜਿੱਤ ਭੂਪੰ॥ ਕਿ ਰੱਤੇ ਸਰੂਪੰ॥ ੨੨੯॥

ਕਿ ਉਹ ਅਲੋਕਿਕ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਹ ਨਾ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਾਮਦੇਵ ਵਰਗੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੨੨੯॥

ਕਿ ਆਜਾਨ ਬਾਹੰ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਸਾਹੰ॥ ਕਿ ਧਰਮੰ ਸਰੂਪੰ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਭੂਪੰ॥ ੨੩੦॥

ਜੋ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹ ਸੀ। ਜੋ ਧਰਮ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸੀ। ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ॥੨੩੦॥

ਕਿ ਸ਼ਾਹਾਨ ਸ਼ਾਹੰ॥ ਕਿ ਆਜਾਨ ਬਾਹੰ॥ ਕਿ ਜੋਗੇਂਦ੍ਰ ਗਾਮੀ॥ ਕਿ ਧਰਮੇਂਦ੍ਰ ਧਾਮੀ॥ ੨੩੧॥

ਉਹ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ ਅਤੇ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਯੋਗੇਸ਼ਵਰ ਸੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸਮਰਾਟ ਸੀ॥੨੩੧॥

ਕਿ ਰੁੱਦ੍ਰਾਰਿ ਰੂਪੰ॥ ਕਿ ਭੂਪਾਨ ਭੂਪੰ॥ ਕਿ ਆਦੱਗ ਜੋਗੰ॥ ਕਿ ਤਿਆਗੰਤ ਸੋਗੰ॥ ੨੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੁਦ੍ਰਾਰਿ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕਾਮੇਦੇਵ। ਆਦੱਗ=ਪ੍ਰਚੰਡ।

ਜੋ ਕਾਮਦੇਵ ਵਰਗੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਜੋ ਜੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਚੰਡ

ਲਾਟ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸੋਗਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਚੁੱਕਾ ਸੀ॥ ੨੩੨॥

ਬਿਮੋਹਿਯੋਤ ਦੇਖੀ॥ ਕਿ ਰਾਵੱਲ ਭੇਖੀ॥ ਕਿ ਸੰਨਜਾਸ ਰਾਜਾ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਸਾਜਾ॥ ੨੩੩॥

ਜਿਸ ਉਤੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਮੋਹਿਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਜੋ ਜੋਗ ਦੇ ਭੇਖ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਸਾਜਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ॥ ੨੩੩॥

ਕਿ ਸੰਭਾਲ ਦੇਖਾ॥ ਕਿ ਸੁਧ ਚੰਦ੍ਰ ਪੇਖਾ॥ ਕਿ ਪਾਵਿਤ੍ਰ ਕਰਮੰ॥ ਕਿ ਸੰਨਿਆਸ ਧਰਮੰ॥ ੨੩੪॥

ਜੋ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਸੁਧ ਪੁੰਨਿਆਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਿੱਸਿਆ ਸੀ। ਜੋ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਸੀ॥ ੨੩੪॥

ਕਿ ਸੰਨਿਆਸ ਭੇਖੀ॥ ਕਿ ਆਧਰਮ ਦ੍ਵੈਖੀ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਗਾਮੀ॥ ਕਿ ਧਰਮੇਸ ਧਾਮੀ॥ ੨੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਮੇਸ=ਧਰਮੀ ਰਾਜੇ। ਧਾਮੀ=ਆਸਰਾ ਦੇਨ ਵਾਲਾ।

ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਭੇਖ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਅਧਰਮ ਦਾ ਦੋਖੀ ਭਾਵ ਧਰਮ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਸੀ। ਜੋ ਧਰਮੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਸੀ॥ ੨੩੫॥

ਕਿ ਆਛਿੱਜ ਜੋਗੰ॥ ਕਿ ਆਗੰਮ ਲੋਗੰ॥ ਕਿ ਲੰਗੋਟ ਬੰਧੰ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮੰਧੰ॥ ੨੩੬॥

ਜੋ ਨਾ ਛਿਜਨ ਵਾਲੇ ਜੋਗ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸੀ। ਜੋ ਲੰਗੋਟ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਸੀ॥ ੨੩੬।

ਕਿ ਆਛਿੱਜ ਕਰਮਾ॥ ਕਿ ਆਲੋਕ ਧਰਮਾ॥ ਕਿ ਆਦੇਸ ਕਰਤਾ॥ ਕਿ ਸੰਨਜਾਸ ਸਰਤਾ॥ ੨੩੭॥

ਜੋ ਨਾ ਛਿਜਨ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਅਲੋਕਿਕ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਜੋ ਆਦੇਸ਼ ਆਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਦੀ ਨਦੀ ਸੀ॥ ੨੩੭॥

ਕਿ ਅਗਿਆਨ ਹੰਤਾ॥ ਕਿ ਪਾਰੰਗ ਗੰਤਾ॥ ਕਿ ਆਧਰਮ ਹੰਤਾ॥ ਕਿ ਸੰਨਜਾਸ ਭਕਤਾ॥ ੨੩੮॥

ਜੋ ਅਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰਗਿਰਾਮੀ ਸੀ। ਜੋ ਅਧਰਮ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਭਗਤ ਸੀ॥ ੨੩੮॥

ਕਿ ਖੰਕਾਲ ਦਾਸੰ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਭਾਸੰ॥ ਕਿ ਸੰਨਜਾਸ ਰਾਜੰ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਸਾਜੰ॥ ੨੩੯॥

ਜੋ ਭੈਰਵ ਦਾ ਦਾਸ ਸੀ। ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਭਾਸਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਜਨ ਵਾਲਾ ਸੀ॥ ੨੩੯॥

ਕਿ ਪਾਰੰਗ ਗੰਤਾ॥ ਕਿ ਆਧਰਮ ਹੰਤਾ॥ ਕਿ ਸੰਨਜਾਸ ਭਕਤਾ॥ ਕਿ ਸਾਜੋਜ ਮੁਕਤਾ॥ ੨੪੦॥

ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਾਉਣਾ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਅਧਰਮ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਭਗਤ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸਾਜੁਜ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੋਇਆ

ਸੀ॥ ੨੪੦॥

ਕਿ ਆਸਕਤ ਕਰਮੈ॥ ਕਿ ਅਬਿਯਕਤ ਧਰਮੈਂ॥ ਕਿ ਅੱਤੇਵ ਜੋਗੀ॥ ਕਿ ਅੰਗੰ ਅਰੋਗੀ॥ ੨੪੧॥

ਜੋ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਦੇਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਜੋ ਅਤਿ ਜੋਗੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਰੋਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੀ॥ ੨੪੧॥

ਕਿ ਸੁੱਧੰ ਸੁਰੇਸੰ॥ ਨ ਨੈਕ ਅੰਗਰੇਸੰ॥ ਨ ਕਕੁਰਮ ਕਰਤਾ॥ ਕਿ ਧਰਮੰ ਸੁ ਸਰਤਾ॥ ੨੪੨॥

ਜੋ ਸੁੱਧ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰੌਸ ਰੂਪ ਸੀ,ਪਰ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਰੋਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕੁਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ੁਭ ਧਰਮ ਦੀ ਨਦੀ ਸੀ॥ ੨੪੨॥

ਕਿ ਜੋਗਾਧਿਕਾਰੀ॥ ਕਿ ਸੰਨਯਾਸ ਧਾਰੀ॥ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮੰਸ ਭਗਤਾ॥ ਕਿ ਆਰੰਭ ਜਗਤਾ॥ ੨੪੩॥

ਜੋ ਜੋਗ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਅੰਸ ਦਾ ਭਗਤ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਜਗਤ ਦਾ ਅਰੰਭ ਰੂਪ ਸੀ॥ ੨੪੩॥

ਕਿ ਜਾਟਾਨ ਜੂਟੰ॥ ਕਿ ਨਿਧਿਆਨ ਛੂਟੰ॥ਕਿ ਅਬਿਯਕਤ ਅੰਗੰ॥ ਕਿ ਕੌਪਾਨ ਭੰਗੰ॥ ੨੪੪॥

ਉਸ ਜਟਾਵਾਂ ਦੇ ਜੂੜੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਧਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਸਨ,ਉਹ ਨਿਰਾਕਾਰ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਕੌਪਾਨ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੨੪੪॥

ਕਿ ਸੰਨਯਾਸ ਕਰਮੀ॥ ਕਿ ਰਾਵੱਲ ਧਰਮੀ॥ ਕਿ ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਕੁਸਲੀ॥ ਕਿ ਕਾਮੰਦ ਦੁਸਲੀ॥ ੨੪੫॥

ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਜੋਗ ਦੇ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਕਾਮਾਦਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ॥ ੨੪੫॥

ਕਿ ਡਾਮਾਰ ਬਾਜੈ॥ ਕਿ ਸਭ ਪਾਪ ਭਾਜੈ॥ ਕਿ ਬਿਭੂਤ ਸੋਹੈ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮੋਹੈ॥ ੨੪੬॥

ਜੋ ਡਮਰੂ ਵਜਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਬਿਭੂਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੨੪੬॥

ਕਿ ਲੰਗੋਟ ਬੰਦੀ॥ ਕਿ ਏਕਾਦਿ ਛੰਦੀ॥ ਕਿ ਧਰਮਾਨ ਧਰਤਾ॥ ਕਿ ਪਾਪਾਨ ਹਰਤਾ॥ ੨੪੭॥

ਜੋ ਲੰਗੋਟ ਨੂੰ ਬੰਨਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਇਕੋ ਇਕ ਦਾ ਨਾਂ ਜਪਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਧਰਮ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ॥ ੨੪੭॥

ਕਿ ਨਿਨਾਦਿ ਬਾਜੈ॥ ਕਿ ਪੰਪਾਪ ਭਾਜੈ॥ ਕਿ ਆਦੇਸ ਬੁੱਲੈਂ॥ ਕਿ ਲੈ ਗ੍ਰੰਥ ਖੁੱਲੈਂ॥ ੨੪੮॥

ਜੋ ਅਖੰਡ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਮਹਾਂ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾਉਂਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਆਦੇਸ਼ ਆਦੇਸ਼ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ॥ ੨੪੮॥

ਕਿ ਪਾਵਿਤ੍ਰ ਦੇਸੀ ॥ ਕਿ ਧਰਮੇਂਦ੍ਰ ਭੇਸੀ ॥ ਕਿ ਲੰਗੋਟ ਬੰਦੰ ॥ ਕਿ ਆਜੋਤ ਵੰਦੰ ॥ ੨੪੯ ॥

ਜੋ ਪਵਿੱਤਰ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸੀ ਜੋ ਅਖੰਡ ਜੋਤ ਨੂੰ ਜਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਲੰਗੋਟ ਧਾਰੀ ਸੀ ॥ ੨੪੯ ॥

ਕਿ ਆਨਰਥ ਰਹਿਤਾ ॥ ਕਿ ਸੰਨਜਾਸਾ ਸਹਿਤਾ ॥ ਕਿ ਪਰਮੰ ਪੁਨੀਤੰ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮੀਤੰ ॥ ੨੫੦ ॥

ਉਹ ਅਨਰਥ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਧਰਮ ਸਹਿਤ ਸੀ। ਉਹ ਪਰਮ ਤੋਂ ਪੁਨੀਤ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ ॥ ੨੫੦ ॥

ਕਿ ਅਚਾਚੱਲ ਅੰਗੰ ॥ ਕਿ ਜੋਗੰ ਅਭੰਗੰ ॥ ਕਿ ਅਬਿਯਕਤ ਰੂਪੰ ॥ ਕਿ ਸੰਨਿਆਸ ਭੂਪੰ ॥ ੨੫੧ ॥

ਜੋ ਚੰਚਲ ਰਹਿਤ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਨਾ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜੋਗ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਨਿਰਾਕਾਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ॥ ੨੫੧ ॥

ਕਿ ਬੀਰਾਨ ਰਾਧੀ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਸਾਧੀ ॥ ਕਿ ਪਾਵਿਤ੍ਰ ਕਰਮਾ ॥ ਕਿ ਸੰਨਜਾਸ ਧਰਮਾ ॥ ੨੫੨ ॥

ਜੋ ਬਵੰਜਾਂ ਬੀਰਾਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਜੰਤ੍ਰਾਂ-ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸਾਧਨਾਂ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜੋ ਪਵਿੱਤਰ ਕ਼ਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸੰਨਿਆਸ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਸੀ ॥ ੨੫੨ ॥

ਅਧਾਖੰਡ ਰੰਗੰ ॥ ਕਿ ਆਛਿੱਜ ਅੰਗੰ ॥ ਕਿ ਅੰਨਿਆਇ ਹਰਤਾ ॥ ਕਿ ਸੁ ਨਜਾਇ ਕਰਤਾ ॥ ੨੫੩ ॥

ਜੋ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਨਾ ਛਿੱਜਨ ਵਾਲੇ ਅੰਗ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਅਨਿਆਇ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ੁਭ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ॥ ੨੫੩ ॥

ਕਿ ਕਰਮੰ ਪ੍ਰਨਾਸੀ ॥ ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਦਾਸੀ ॥ ਕਿ ਅਲਿਪਤ ਅੰਗੀ ॥ ਕਿ ਆਭਾ ਅਭੰਗੀ ॥ ੨੫੪ ॥

ਜੋ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਦਾਸ ਸੀ ਜੋ ਨਿਰਲਿਪਤ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਨਾਂ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਭਾ ਵਾਲਾ ਸੀ ॥ ੨੫੪ ॥

ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਗੰਤਾ ॥ ਕਿ ਪਾਪਾਨ ਹੰਤਾ ॥ ਕਿ ਸਾਸੱਧ ਜੋਗੰ ॥ ਕਿਤੰ ਤਿਆਗ ਰੋਗੰ ॥ ੨੫੫ ॥

ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਗਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜੋ ਜੋਗ ਦੀ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜੋ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ॥ ੨੫੫ ॥

ਸੁਰੱਥ ਰਾਜਾ ਯਾਰਮੋ ਗੁਰੂ ਬਰਨਨੰ ॥ ੧੧ ॥ ੨੫੫ ॥

ਗਿਆਰਵਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਜਾ ਸੁੱਰਥ ਸਮਾਪਤ ॥ ੧੧ ॥ ੨੫੫ ॥

ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ 'ਬਾਲਕਾ' ਦੀ ਕਥਾ

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥ ਚਲਾ ਦੱਤ ਆਗੇ ॥ ਲਖੇ ਪਾਪ ਭਾਗੇ ॥

ਬਜੈ ਘੰਟ ਘੋਰੰ॥ ਬਣੰ ਜਾਣ ਮੋਰੰ॥੨੫੬॥

ਫਿਰ ਦੱਤ ਸੁਆਮੀ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਪਾਪ ਨੱਸ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਘਨਘੋਰ ਘੰਟੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਵਣ ਵਿਚ ਮੋਰ ਬੋਲਦੇ ਹੋਣ॥੨੫੬॥

ਨਵੰ ਨਾਦ ਬਾਜੈ॥ ਧਰਾ ਪਾਪ ਭਾਜੈ॥
ਕਰੈ ਦੇਬਜ ਅਰਚਾ॥ ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਚਰਚਾ॥੨੫੭॥

ਅਕਾਸ਼ ਉਤੇ ਨਵੇਂ ਨਾਦ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪਾਪ ਭੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੨੫੭॥

ਸ੍ਰੁਤੰ ਸਰਬ ਪਾਠੰ॥ ਸੁ ਸੰਨਜਾਸ ਰਾਠੰ॥
ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਨਜਾਸੰ॥ ਸਦਾਈ ਉਦਾਸੰ॥੨੫੮॥

ਸਾਰੀਆਂ ਸ੍ਰੁਤੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਸੰਨਿਆਸ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸਨ, ਮਹਾਂ ਜੋਗ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ॥੨੫੮॥

ਖਟੰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਚਰਚਾ॥ ਰਟੈਂ ਬੇਦ ਅਰਚਾ॥
ਮਹਾ ਮੋਨ ਮਾਨੀ॥ ਕਿ ਸੰਨਜਾਸ ਧਾਨੀ॥੨੫੯॥

ਛੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਤੇ ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮਹਾਂ ਮੋਨ ਦੇ ਮਾਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ॥੨੫੯॥

ਚਲਾ ਦੱਤ ਆਗੈ॥ ਲਖੇ ਪਾਪ ਭਾਗੈ॥
ਲਖੀ ਏਕ ਕੰਨਿਆ॥ ਤਿਹੂੰ ਲੋਗ ਧੰਨਿਆ॥੨੬੦॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਦੱਤ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਪਾਪ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਇਕ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜੋ ਤਿੰਨਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਧੰਨ ਸੀ॥੨੬੦॥

ਮਹਾ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ॥ ਸੁ ਧਰਮਾਧਿਕਾਰੀ॥
ਲਖੀ ਪਾਨ ਵਾਕੇ॥ ਗੁਡੀ ਬਾਲ ਤਾਂਕੇ॥੨੬੧॥

ਦੱਤ ਜੀ ਵੱਡੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਸਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਬਾਲਿਕਾ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਹੋਈ ਇਕ ਗੁੱਡੀ ਵੇਖੀ॥੨੬੧॥

ਖਿਲੈ ਖੇਲ ਤਾਸੋ॥ ਇਸੋ ਹੇਤ ਵਾਸੋ॥

ਪੀਐ ਪਾਨ ਆਵੈ॥ ਇਸੋ ਖੇਲ ਭਾਵੈ॥੨੬੨॥

ਉਸ ਨਾਲ ਉਹ ਖੇਡ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਵੀ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਉਸਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀ ਸੀ॥ ੨੬੨॥

ਗਏ ਮੋਨ ਮਾਨੀ॥ ਤਰੈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਆਨੀ॥
ਨ ਬਾਲਾ ਨਿਹਾਰਜੋ॥ ਨ ਖੇਲੰ ਬਿਸਾਰਜੋ॥੨੬੩॥

ਮੋਨ ਨੂੰ ਮਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੱਤ ਜੀ ਉਥੇ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਹੇਠਾਂ ਲਿਆਂਦਾ ਭਾਵ ਦੱਤ ਨੇ ਗੁੱਡੀ ਨਾਲ ਖੇਡਨ ਵਾਲੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਪਰ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾਇਆ ਸੀ॥ ੨੬੩॥

ਲਖੀ ਦੱਤ ਬਾਲਾ॥ ਮਨੋ ਰਾਗ ਮਾਲਾ॥
ਰੰਗੀ ਰੰਗ ਖੇਲੰ॥ ਮਨੋ ਨਾਗ੍ਰ ਬੇਲੰ॥੨੬੪॥

ਦੱਤ ਜੀ ਨੇ ਐਸੀ ਸੁੰਦਰ ਲੜਕੀ ਵੇਖੀ ਜੋ ਮਾਨੋਂ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਖੇਡ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੰਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਨਾਗ ਵੇਲ ਨਾਲ ਪਾਨ ਦੇ ਪੱਤੇ ਲੱਗੇ ਹੋਣ॥ ੨੬੪॥

ਤਬੈ ਦੱਤ ਰਾਯੰ॥ ਲਖੇ ਤਾਸ ਜਾਯੰ॥
ਗੁਰੂ ਤਾਸ ਕੀਨਾ॥ ਮਹਾ ਮੰਤ੍ਰ ਭੀਨਾ॥੨੬੫॥

ਤਦ ਦੱਤ ਸੁਆਮੀ ਨੇ ਕੋਲ ਜਾਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੋਚਿਆਂ ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਬਾਲਿਕਾ ਖੇਡ ਵਿਚ ਭਿੱਜੀ ਹੋਈ ਹੈ॥ ੨੬੫॥

ਗੁਰੂ ਤਾਸ ਜਾਨਜੋ॥ ਇਮੰ ਮੰਤ੍ਰ ਠਾਨਜੋ॥
ਦਸੰ ਦ੍ਵੈ ਨਿਧਾਨੰ॥ ਗੁਰੂ ਦੱਤ ਜਾਨੰ॥੨੬੬॥

ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੰਤਰ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ ਖਜ਼ਾਨਾ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਦੱਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ॥ ੨੬੬॥

ਰੁਣ ਝੁਣ ਛੰਦ॥ ਲਖਿ ਛਬਿ ਬਾਲੀ॥ ਅਤਿ ਦੁਤਿ ਵਾਲੀ॥
ਅਤਿਭੁਤ ਰੂਪੰ॥ ਜਣੁ ਬੁਧ ਕੂਪੰ॥੨੬੭॥

ਬਾਲੜੀ ਦੀ ਛਬ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਜੋ ਬੜੀ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਮਾਨੋਂ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਖੂਹ ਸੀ॥ ੨੬੭॥

ਫਿਰ ਫਿਰ ਪੇਖਾ॥ ਬਹੁ ਬਿਧ ਲੇਖਾ॥
ਤਨ ਮਨ ਜਾਨਾ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਮਾਨਾ॥੨੬੮॥

ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ। ਤਨ ਮਨ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਗੁਣਾ ਦਾ ਪੁੰਜ ਮੰਨਿਆ॥੨੬੮॥

ਤਿਹ ਗੁਰ ਕੀਨਾ॥ ਅਤਿ ਜਸੁ ਲੀਨਾ॥
ਅਗ ਤਬ ਚਲਾ॥ ਜਨੁ ਮੁਨਿ ਜ੍ਵਾਲਾ॥੨੬੯॥

ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਜਸ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਦੱਤ ਸੁਆਮੀ ਅਗੇ ਤੁਰ ਪਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਅੱਗ ਦੀ ਮਨੀ ਦਮਕ ਰਹੀ ਸੀ॥੨੬੯॥

ਇੱਤਿ ਦੁਆਦਸ ਗੁਰੂ ਸਮਾਪਤੰ ਲੜਕੀ ਗੁੱਡੀ ਖੇਲਤੀ॥੧੨॥੨੬੯॥

ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਗੁੱਡੀ ਖੇਡਦੀ ਬਾਲਿਕਾ ਸਮਾਪਤ ॥੧੨ ॥੨੬੯ ॥

ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਸੇਵਕ' ਦੀ ਕਥਾ

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਤਬ ਦੱਤ ਦੇਵ ਮਹਾਨ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਨਿਧਾਨ॥
ਅਤਿਭੁਤ ਉੱਤਮ ਗਾਤ॥ ਹਰਿ ਨਾਮ ਲੇਤ ਪ੍ਰਭਾਤ॥੨੭੦॥

ਤਦ ਮਹਾਨ ਪੁਰਖ ਦੱਤ ਦੇਵ, ਜੋ ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੀ ਅਚਰਜ ਉੱਤਮ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਤ ਸਮੇਂ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਸੀ॥੨੭੦॥

ਅਕਲੰਕ ਉੱਜਲ ਅੰਗ॥ ਲਖਿ ਲਾਜ ਗੰਗ ਤਰੰਗ॥
ਅਨਭੈ ਅਭੂਤ ਸਰੂਪ॥ ਲਖਿ ਜੋਤ ਲਾਜਤ ਭੂਪ॥੨੭੧॥

ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸਦੇ ਉੱਜਲੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਗੰਗਾ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਲਜਿੱਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਜੋਤ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥੨੭੧॥

ਅਵਿਲੋਕ ਸੁਭ੍ਰਿਤ ਏਕ॥ ਗੁਨ ਮੌਧ ਜਾਸ ਅਨੇਕ॥
ਅਧ ਰਾਤ ਨਾਥ ਦੁਆਰ॥ ਬਹੁ ਬਰਖ ਮੇਘ ਫੁਹਾਰ॥੨੭੨॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸੇਵਕ ਵੇਖਿਆ ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਣ ਸਨ। ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮਾਲਕ ਦੇ ਬੂਹੇ ਉਤੇ ਖੜਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੨੭੨॥

ਅਧ ਰਾਤ ਦੱਤ ਨਿਹਾਰ॥ ਗੁਣਵੰਤ ਬਿਕ੍ਰਮ ਅਪਾਰ॥
ਜਲ ਮੂਸਲਧਾਰ ਪਰੰਤ॥ ਨਿਜ ਨੈਨ ਦੇਖ ਮਹੰਤ॥੨੭੩॥

ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਦੱਤ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਗੁਣਵਾਨ ਅਤੇ ਅਪਾਰ ਬਲ ਵਾਲਾ ਸੇਵਕ ਖੜਾ ਸੀ। ਮੋਹਲੇ ਧਾਰ ਮੀਂਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੱਤ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ॥੨੭੩॥

ਇਕ ਚਿੱਤ ਠਾਢ ਸੁ ਐਸ॥ ਸੋਵਰਨ ਮੂਰਤ ਜੈਸ॥
ਦ੍ਰਿੜ ਦੇਖ ਤਾ ਕੀ ਮੱਤਿ॥ ਅਤਿ ਮਨਹਿ ਰੀਝੇ ਦੱਤ॥੨੭੪॥

ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਖੜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਨੇ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਦੱਤ ਜੀ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ॥੨੭੪॥

ਨਹੀ ਸੀਤ ਮਾਨਤ ਘਾਮ॥ ਨਹੀ ਚਿਤ ਲਜਾਵਤ ਛਾਮ॥
ਨਹੀ ਨੈਕ ਮੋਰਤ ਅੰਗ॥ ਇਕ ਪਾਇ ਠਾਢ ਅਭੰਗ॥੨੭੫॥

ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਠੰਡ ਤੇ ਧੁੱਪ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਓਟ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਵੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਡੀਊਟੀ ਵਲੋਂ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਡੋਲ ਇਕ ਪੈਰ ਦੇ ਭਾਰ ਖੜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੨੭੫। ।

ਢਿਗ ਦੱਤ ਤਾਂਕੇ ਜਾਇ॥ ਅਵਿਲੋਕਿ ਤਾਸ ਬਿਨਾਇ॥
ਅਧ ਰਾਤ੍ਰ ਨਿਰਜਨ ਤ੍ਰਾਸ॥ ਅਸ ਲੀਨ ਠਾਢ ਉਦਾਸ॥੨੭੬॥

ਦੱਤ ਨੇ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਜਾਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ। ਸਾਥੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਡਰਾਉਣੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ,ਉਹ ਸੇਵਕ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਖੜਾ ਸੀ॥੨੭੬॥

ਬਰਖੰਤ ਮੇਘ ਮਹਾਨ॥ ਭੀਜੰਤ ਭੂਮ ਨਿਧਾਨ॥
ਜਗਿ ਜੀਵ ਸਰਬ ਸੁਬਾਸ॥ ਉਠ ਭਾਜ ਤ੍ਰਾਸ ਉਦਾਸ॥੨੭੭॥

ਬਹੁਤ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਜਲ ਨਾਲ ਭਿੱਜ ਗਈ ਸੀ। ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਪੱਕੇ ਟਿਕਾਣਿਆ ਵਲ ਲੁਕਣ ਵਾਸਤੇ ਭੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਉਸ ਦਾਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੨੭੭॥

ਇਹ ਠਾਢ ਭੂਪਤ ਪਉਰ॥ ਮਨ੍ਹ ਜਾਪ ਜਾਪਤ ਗਉਰ॥
ਨਹੀ ਨੈਕ ਮੋਰਤ ਅੰਗ॥ ਇਕ ਪਾਨ ਠਾਢ ਅਭੰਗ॥੨੭੮॥

ਉਹ ਰਾਜ ਦੁਆਰੇ ਖੜਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਜਾਪ ਜਪਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਲੋਂ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਮੋੜਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਅਡੋਲ ਇਕ ਪੈਰ ਦੇ ਆਸਰੇ ਖੜਾ ਸੀ॥ ੨੭੮॥

ਅਸ ਲੀਨ ਪਾਨ ਕਰਾਲ॥ ਚਮਕੰਤ ਉੱਜਲ ਜ੍ਵਾਲ॥
ਜਨ ਕਾਹੂ ਕੋ ਨਹੀ ਮਿਤ੍ਰ॥ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ॥ ੨੭੯॥

ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਭਿਆਨਕ ਤਲਵਾਰ ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਵਾਂਗ ਚਮਕ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਮਿੱਤਰ ਨ ਲਗੱਦਾ ਹੋਇਆ, ਪਰਮ ਪਵਿਤਰ ਭਾਵ ਨਾਲ ਖੜਾ ਸੀ॥ ੨੭੯ ॥

ਨਹੀ ਨੈਕ ਉਚਾਵਤ ਪਾਉ॥ ਬਹੁ ਭਾਤ ਸਾਧਤ ਦਾਉ॥
ਅਨਜਾਸ ਭੂਪਤ ਭਗਤ॥ ਪ੍ਰਭ ਏਕ ਹੀ ਰਸ ਪਗਤ॥ ੨੮੦॥

ਉਹ ਆਪਣਾ ਪੈਰਾ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚੁਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਦਾਅ ਲਾਉਣ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਖੜਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਆਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਭਿਜਾ ਹੋਇਆ, ਰਾਜਾ ਦਾ ਭਗਤ ਸੀ॥ ੨੮੦॥

ਜਲ ਪਰਤ ਮੂਸਲ ਧਾਰ॥ ਗ੍ਰਿਹ ਲੇਨ ਓਟ ਦੁਆਰ॥
ਪਸੁ ਪੱਛ ਸਰਬ ਦਿਸਾਨ॥ ਸਭ ਦੇਸ ਦੇਸ ਸਿਧਾਨ॥ ੨੮੧॥

ਮੋਹਲੇ ਧਾਰ ਮੀਂਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਘਰ ਦੇ ਬੂਹੇ ਦੀ ਓਟ ਨੂੰ ਲੈਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭਾਵ ਮੀਂਹ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਛਾਉਰੇ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ। ਸਾਰੇ ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ਾ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ॥ ੨੮੧॥

ਇਹ ਠਾਢ ਹੈ ਇਕ ਆਸ॥ ਇਕ ਪਾਨ ਜਾਨ ਉਦਾਸ॥
ਅਸ ਲੀਨ ਪਾਨ ਪ੍ਰਚੰਡ॥ ਅਤਿ ਤੇਜਵੰਤ ਅਖੰਡ॥ ੨੮੨॥

ਉਹ ਇਕ ਪੈਰ ਉਤੇ ਖੜਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਾਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਉਦਾਸ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੜੀ ਤੇਜ ਤਲਵਾਰ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ,ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਨਾ ਖੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ॥ ੨੮੨॥

ਮਨ ਆਨ ਕੋ ਨਹੀ ਭਾਵ॥ ਇਕ ਦੇਵ ਕੋ ਚਿਤ ਚਾਵ॥
ਇਕ ਪਾਵ ਐਸੇ ਠਾਢ॥ ਰਨ ਖੰਭ ਜਾਨੁਕ ਗਾਡ॥ ੨੮੩॥

ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚਾਅ ਸੀ। ਇਕ ਪੈਰ ਦੇ ਭਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੜਾ ਸੀ ਮਾਨੋਂ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਖੰਭਾਂ ਗੱਡਿਆ

ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ੨੯੩॥

ਜਿਹ ਭੂਮ ਧਾਰਮ ਪਾਵ॥ ਨਹੀ ਨੈਕ ਫੇਰ ਉਚਾਵ॥
ਨਹੀ ਠਾਮ ਭੀਜਸ ਤਉਨ॥ ਅਵਿਲੋਕ ਭਇਓ ਮੁਨਿ ਮਉਨ॥ ੨੯੪॥

ਜਿਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਉਸਨੇ ਪੈਰ ਧਰਿਆ ਸੀ ਉਥੋਂ ਫਿਰ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਚੁਕਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਜਗ੍ਹਾਂ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਿੱਜੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਕੁਝ ਵੇਖਕੇ ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਮੋਨ ਧਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੨੯੪॥

ਅਵਿਲੋਕ ਤਾਸ ਮੁਨੇਸ॥ ਅਕਲੰਕ ਭਾਗਵਿ ਭੇਸ॥
ਗੁਰ ਜਾਨ ਪਰੀਆ ਪਾਇ॥ ਤਜਿ ਲਾਜ ਸਾਜ ਸਚਾਇ॥ ੨੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਵਿਲੋਕ=ਵੇਖ ਕੇ। ਮੁਨੇਸ=ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ। ਅਕਲੰਕ=ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ। ਭਾਗਵਿ=ਭਗਵਾ।

ਭਗਵੇਂ ਭੇਸ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਗੁਰੂ ਜਾਣਕੇ ਉਸਦੇ ਚਰਨੀ ਪਿਆ ਅਤੇ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਧਾਰ ਕੇ ਲੱਜਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ॥ ੨੯੫॥

ਤਿਹ ਜਾਨ ਕੈ ਗੁਰਦੇਵ॥ ਅਕਲੰਕ ਦੱਤ ਅਭੇਵ॥
ਚਿਤ ਤਾਸ ਕੇ ਰਸ ਭੀਨ॥ ਗੁਰ ਤ੍ਰਉਦਸਮੋ ਤਿਹ ਕੀਨ॥ ੨੯੬॥

ਉਸਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਜਾਣ ਕੇ, ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਦੱਤ ਸੁਆਮੀ ਦਾ ਚਿੱਤ ਉਸਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ॥ ੨੯੬॥

ਇਤਿ ਤ੍ਰਉਦਸਮੋਂ ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਿਤ ਸਮਾਪਤੰ॥ ੧੩॥ ੨੯੬ ॥

ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ 'ਸੇਵਕ' ਸਮਾਪਤ॥ ੧੩॥ ੨੯੬ ॥

ਚੌਦ੍ਹਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਪਤੀ ਭਗਤ ਇਸਤਰੀ' ਦੀ ਕਥਾ

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥ ਚਲਜੇ ਦੱਤ ਰਾਜੰ॥ ਲਖੇ ਪਾਪ ਭਾਜੰ॥
ਜਿਨੈ ਨੈਕ ਪੇਖਾ॥ ਗੁਰੂ ਤੁਲਿ ਲੇਖਾ॥ ੨੯੭॥

ਸੰਨਿਆਸੀ ਰਾਜਾ ਦੱਤ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆ ਹੀ ਪਾਪ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਛਿਨ ਭਰ ਵੀ ਵੇਖਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ॥ ੨੯੭॥

ਮਹਾ ਜੋਤ ਰਾਜੈ॥ ਲਖੈ ਪਾਪ ਭਾਜੈ॥
ਮਹਾ ਤੇਜ ਸੋਹੈ॥ ਸਿਵਊ ਤੁੱਲਿ ਕੋ ਹੈ॥ ੨੯੮॥

ਉਸਦੇ ਮੁਖ ਉਤੇ ਮਹਾਂ ਜੋਤ ਬਿਰਾਜ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਪਾਪ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਮੁਖ ਮੰਡਲ ਉਤੇ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਸ਼ੋਭਦਾ ਸੀ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੀ ਉਸਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਉਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭਾਵ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੀ ਉਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ॥੨੮੮॥

ਜਿਨੈ ਨੈਕ ਪੇਖਾ॥ ਮਨੋ ਮੈਨ ਦੇਖਾ॥
ਸਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਜਾਨਾ॥ ਨ ਦ੍ਵੈ ਭਾਵ ਆਨਾ॥੨੮੯॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਸੀ,ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਨੋ,ਕਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਸੀ। ਸੱਚਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ॥੨੮੯॥

ਰਿਝੀ ਸਰਬ ਨਾਰੀ॥ ਮਹਾ ਤੇਜ ਧਾਰੀ॥
ਨ ਹਾਰੰ ਸੰਭਾਰੈ॥ ਨ ਚੀਰਊ ਚਿਤਾਰੈ॥੨੯੦॥

ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸ ਮਹਾਨ ਤੇਜਸਵੀ ਦੇ ਰੂਪ ਉਤੇ ਰੀਝ ਰਹੀਆਂ ਸਨ,ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀ ਸੰਭਾਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਕਪੜਿਆਂ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਭਾਵ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਉਤੇ ਮੁਗਧ ਹੋ ਕੇ ਤਨ ਮਨ ਦੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲਾਕੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੨੯੦॥

ਚਲੀ ਧਾਇ ਐਸੇ॥ ਨਦੀ ਨਾਵ ਜੈਸੇ॥
ਜੁਵਾ ਬ੍ਰਿਧ ਬਾਲੈ॥ ਰਹੀ ਕੌਨ ਆਲੈ॥੨੯੧॥

ਦੱਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਈ ਕਰਕੇ ਚਲੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਦੀ ਵਿਚ ਬੇੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੁਆਨ, ਬੁੱਢੀਆਂ ਤੇ ਬਾਲੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਸੀ॥੨੯੧॥

ਲਹੀ ਏਕ ਨਾਰੀ॥ ਸੁ ਧਰਮਾਂ ਧਿਕਾਰੀ॥
ਕਿਧੌ ਪਾਰਬਤੀ ਛੈ॥ ਮਨੋ ਬਾਸਵੀ ਹੈ॥੨੯੨॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਵੇਖੀ ਸੀ, ਜੋ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਧਰਮ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਨ ਸੀ। ਉਹ ਮਾਨੋ ਪਾਰਬਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਇੰਦਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ॥੨੯੨॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤੀ ਛੰਦ॥ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸ੍ਰੀ ਛੈ॥ ਕਿ ਬਿੰਦਲਤਾ ਛੈ॥
ਕਿ ਹਈ ਮਾਦ੍ਰ ਜਾਹੈ॥ ਕਿ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ॥੨੯੩॥

ਉਹ ਰਾਜ ਲਛਮੀ ਸੀ ਜਾਂ ਬਿੰਦੇਲਤਾ ਦੇਵੀ ਸੀ। ਉਹ ਹਮਾਲਾ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਾਂ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਦਾ ਪੁੰਜ ਸੀ॥੨੯੩॥

ਕਿ ਰਾਮੰ ਤ੍ਰੀਆ ਹੈ॥ ਕਿ ਰਾਜੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ॥
ਕਿ ਰਾਜੇਸਰੀ ਛੈ॥ ਕਿ ਰਾਮਾਨੁਜਾ ਛੈ॥੨੯੪॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਉਹ ਸੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਟਰਾਨੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਬਲਿਰਾਮ ਦੀ ਭੈਣ ਸੁੱਭਦਰਾ ਹੋਵੇ॥੨੯੪॥

ਕਿ ਕਾਲਿੰਦ੍ਰ ਕਾ ਛੈ॥ ਕਿ ਕਾਮੰ ਪ੍ਰਭਾ ਛੈ॥
ਕਿ ਦੇਵਾਨੁ ਜਾ ਹੈ॥ ਕਿ ਦਈਤੇਸਰਾ ਹੈ॥੨੯੫॥

ਮਾਨੋ ਉਹ ਜਮਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਿਆ ਹੋਵੇ। ਮਾਨੋ ਉਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਦੈਤਾਂ ਦੀ ਪਟਰਾਨੀ ਹੋਵੇ॥੨੯੫॥

ਕਿ ਸਾਵਿਤ੍ਰਕਾ ਛੈ॥ ਕਿ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਆ ਛੈ॥
ਕਿ ਦੇਵੇਸੂਰੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਰਾਜੇਸੂਰੀ ਹੈ॥੨੯੬॥

ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਸਾਵਿਤਰੀ ਸੀ ਜਾਂ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਸੀ ਜਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪਰਮਦੇਵੀ ਸੀ ਜਾਂ ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪਟਰਾਨੀ ਸੀ॥੨੯੬॥

ਕਿ ਮੰਤ੍ਰਾਵਲੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਤੰਤ੍ਰਾਲਕਾ ਛੈ॥
ਕਿ ਹਈਮਾਦ੍ਰ ਜਾ ਛੈ॥ ਕਿ ਹੰਸੇਸਰੀ ਹੈ॥੨੯੭॥

ਮਾਨੋ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਜਾਂ ਤੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਸੀ ਜਾਂ ਹਿਮਾਲਾ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਾਂ ਹੰਸ ਤੇ ਸ੍ਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਾਣੀ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਸੀ॥੨੯੭॥

ਕਿ ਜਾਜੁੱਲਿ ਕਾ ਛੈ॥ ਸੁਵਰਨ ਆਦਿ ਜਾ ਛੈ॥
ਕਿ ਸੁੱਧੰ ਸਚੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰਚੀ ਹੈ॥੨੯੮॥

ਉਹ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅੱਗ ਵਿਚ ਤਪਦੀ ਸੋਨੇ ਦੀ ਸੀਖ ਜਾਂ ਇੰਦਰ ਦੀ ਸੱਚੀ ਦਿਸਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਖੁਦ ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ॥੨੯੮॥

ਕਿ ਪਰਮੇਸਰੁ ਜਾ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ॥
ਕਿ ਪਾਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਛੈ॥ ਕਿ ਸਾਵਿੱਤ੍ਰਕਾ ਛੈ॥੨੯੯॥

ਮਾਨੋ ਮਹਾਂ ਮਾਇਆ ਭਵਾਨੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜਾਂ ਪਰਮ ਪ੍ਰਭਾ ਸਰੂਪ ਸੀ ਉਹ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਵਾਂਗ ਪਵਿਤਰ ਸੀ ਜਾਂ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਸੀ॥੨੯੯॥

ਕਿ ਚੰਚਾਲ ਕਾ ਛੈ॥ ਕਿ ਕਾਮਹਿ ਕਲਾ ਛੈ॥
ਕਿ ਕ੍ਰਿਤਯੰਧ੍ਵਜਾ ਛੈ॥ ਕਿ ਰਾਜੇਸ੍ਵਰੀ ਹੈ॥੩੦੦॥

ਮਾਨੋ ਬਿਜਲੀ ਸਰੂਪ ਸੀ ਜਾਂ ਕਾਮ ਦੀ ਕਲਾ ਸੀ ਜਾਂ ਕੀਰਤੀ ਦੀ ਧੁਜਾ ਸੀ ਜਾਂ ਰਾਜ ਲਛਮੀ ਸੀ॥ ੩੦੦॥

ਕਿ ਰਾਜਹਿਸਿਰੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਰਾਮੰ ਕਲੀ ਹੈ॥
ਕਿ ਗਉਰੀ ਮਹਾਂ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਟੋਡੀ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈਂ॥੩੦੧॥

ਮਾਨੋ ਸਿਰੀ ਰਾਗਨੀ ਸੋਭ ਰਹੀ ਸੀ ਜਾਂ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗਿਣੀ ਸੀ ਜਾਂ ਮਹਾਂ ਗੋੜੀ ਰਾਗਿਣੀ ਸੀ ਜਾਂ ਟੋਡੀ ਰਾਗਿਣੀ ਦੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਸੀ॥ ੩੦੧॥

ਕਿ ਭੂਪਾਲਕਾ ਛੈ॥ ਕਿ ਟੋਡੀਜ ਆਛੈ॥
ਕਿ ਬਾਸੰਤ ਬਾਲਾ॥ ਕਿ ਰਾਗਾਨ ਮਾਲਾ॥੩੦੨॥

ਭੁਪਾਲੀ, ਟੋਡੀ, ਬਸੰਤ ਰਾਗਾਂ ਵਾਂਗ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਸੀ॥ ੩੦੨॥

ਕਿ ਮੇਘੰ ਮਲਾਰੀ॥ ਕਿ ਗਉਰੀ ਧਮਾਰੀ॥
ਕਿ ਹਿੰਡੋਲ ਪੁਤ੍ਰੀ॥ ਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਉਤਰੀ॥੩੦੩॥

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਮੇਘ, ਮਲਹਾਰ, ਗੌੜੀ, ਧਮਾਰ ਅਤੇ ਹਿੰਡੋਲ ਰਾਗ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਵਾਂਗ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਆਈ ਲੱਗਦੀ ਸੀ॥ ੩੦੩॥

ਸੁ ਸਊਹਾਗਵੰਤੀ॥ ਕਿ ਪਾਰੰਗ ਗੰਤੀ॥
ਕਿ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬਕਤਾ॥ ਕਿ ਨਿਜ ਨਾਹ ਭਗਤਾ॥੩੦੪॥

ਉਹ ਸੁਹਾਗਵੰਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਜਾਂ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਭੱਗਤੀ ਕਰਨਵਾਲੀ ਸੀ॥ ੩੦੪॥

ਕਿ ਰੰਭਾ ਸਚੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰਚੀ ਹੈ॥
ਕਿ ਗੰਧ੍ਰਬਣੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਬਿੱਦਿਆ ਧਰੀ ਛੈ॥੩੦੫॥

ਮਾਨੋ ਰੰਭਾ ਜਾਂ ਸੱਚੀ ਸੀ। ਜਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਤਿਲੋਤਮਾ ਸੀ ਜਾਂ ਗੰਧਰਬ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਾਂ ਬਿਦਿਆਧਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਲੱਗਦੀ ਸੀ॥ ੩੦੫॥

ਕਿ ਰੰਭਾ ਉਰਬਸੀ ਛੈ॥ ਕਿ ਸੁੱਧੰ ਸਚੀ ਹੈ॥
ਕਿ ਹੰਸ ਏਸਰੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਹਿੰਡੋਲਕਾ ਛੈ॥੩੦੬॥

ਮਾਨੋ ਰੰਭਾ ਤੇ ਉਰਬਸੀ ਸੀ ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਇੱਕ ਸੱਚੀ ਸੀ ਜਾ ਹੰਸ ਦੀ ਸੁਆਮਣ ਸਾਰਸ੍ਰਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਹਿੰਡੋਲ ਰਾਗ ਦੀ ਰਾਗਿਣੀ ਸੀ॥੩੦੬॥

ਕਿ ਗੰਧ੍ਰਬਣੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਬਿੱਦਿਆ ਧਰੀ ਹੈ॥
ਕਿ ਰਾਜਹਿ ਸਿਰੀ ਛੈ॥ ਕਿ ਰਾਜਹਿ ਪ੍ਰਭਾ ਛੈ॥੩੦੭॥

ਮਾਨੋਂ ਗੰਧਰਬ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਾਂ ਵਿਦਿਆਧਰ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਾਂ ਲਛਮੀ ਸੋਭ ਰਹੀ ਸੀ ਜਾਂ ਰਾਜ ਰਾਣੀ ਹੀ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਸੀ॥੩੦੭॥

ਕਿ ਰਾਜਾਨ ਜਾ ਹੈਂ॥ ਕਿ ਰੁਦ੍ਰੰ ਪ੍ਰਿਆ ਹੈਂ॥
ਕਿ ਸੰਭਾਲ ਕਾ ਛੈ॥ ਕਿ ਸੁੱਧੰ ਪ੍ਰਭਾ ਛੈ॥੩੦੮॥

ਮਾਨੋਂ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਸ਼ੁਧ ਸਰੂਪ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸੀ॥੩੦੮॥

ਕਿ ਅੰਬਾਲਿ ਕਾ ਛੈ॥ ਕਿ ਆਕਰਖਣੀ ਛੈ॥
ਕਿ ਚੰਚਾਲ ਕਾ ਛੈ॥ ਕਿ ਚਿੜ੍ਹੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ॥੩੦੯॥

ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਚੁੰਬਕ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿਚਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਚੰਚਲ ਇਸਤਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਸੀ॥੩੦੯॥

ਕਿ ਕਾਲਿੰਦ੍ਰ ਕਾ ਛੈ॥ ਕਿ ਸਾਰਸ੍ਵਤੀ ਹੈ॥
ਕਿਧੌ ਜਾਨਵੀ ਹੈ॥ ਕਿਧੌ ਦੁਆਰ ਕਾ ਛੈ॥੩੧੦॥

ਮਾਨੋਂ ਉਹ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਸਾਰਸ੍ਰਤੀ ਨਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਦੁਆਰਕਾ ਪੁਰੀ ਸੀ॥੩੧੦॥

ਕਿ ਕਾਲਿੰਦ੍ਰ ਜਾ ਛੈ॥ ਕਿ ਕਾਮੰ ਪ੍ਰਭਾ ਛੈ॥
ਕਿ ਕਾਮੇਸ਼ਵਰੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਇੰਦ੍ਰਾਨੁਜਾ ਹੈ॥੩੧੧॥

ਮਾਨੋ ਜਮਨਾ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਾ ਕਾਮ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸੀ ਜਾਂ ਕਾਮ ਦੀ ਰਾਣੀ ਹੱਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਇੰਦਰਾ, ਲਛਮੀ ਦੀ ਭੈਣ ਰੰਭਾ ਸੀ॥੩੧੧॥

ਕਿ ਭੈ ਖੰਡਨੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਖੰਭਾ ਵਤੀ ਹੈ॥
ਕਿ ਬਾਸੰਤ ਨਾਰੀ॥ ਕਿ ਧਰਮਾਧਿਕਾਰੀ॥੩੧੨॥

ਉਹ ਡਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ ਜਾਂ ਖੰਭਾਵਤੀ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਸੀ ਉਹ ਬਸੰਤ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੀ॥ ੩੧੨॥

ਕਿ ਪਰਮਹ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ॥ ਕਿ ਪਾਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਹੈ॥
ਕਿ ਆਲੋਕਣੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਆਭਾ ਪਰੀ ਹੈ॥੩੧੩॥

ਉਹ ਪਰਮ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੀ, ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਂਗ ਅਲੋਕਿਕ ਸੁੰਦਰ ਪਰੀ ਸੀ॥ ੩੧੩॥

ਕਿ ਚੰਦ੍ਰਾਮੁਖੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਸੂਰੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ॥
ਕਿ ਪਾਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਹੈ॥ ਕਿ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ॥੩੧੪॥

ਉਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਵਰਗੇ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਉਹ ਪਰਮ ਪਵਿਤਰ ਅਤੇ ਪਰਮ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੀ ਸੀ॥ ੩੧੪॥

ਕਿ ਸਰਪੰ ਲਟੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਦੁੱਖੰ ਕਟੀ ਹੈ॥
ਕਿ ਚੰਚਾਲ ਕਾ ਹੈ॥ ਕਿ ਚੰਦ੍ਰੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ॥੩੧੫॥

ਮਾਨੋ ਉਹ ਨਾਗ ਕੰਨਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਭ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ ਉਹ ਚੰਚਲ ਸੀ ਅਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥ ੩੧੫॥

ਕਿ ਬੁੱਧੰ ਧਰੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਕ੍ਰੁੱਧੰ ਹਰੀ ਹੈ॥
ਕਿ ਛੱਤ੍ਰਾਲ ਕਾ ਹੈ॥ ਕਿ ਬਿੱਜੰ ਛਟਾ ਹੈ॥੩੧੬॥

ਉਹ ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ ਉਹ ਲੰਮੇ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ ਸੋਭਦੀ ਸੀ॥ ੩੧੬॥

ਕਿ ਛਤ੍ਰਾਣਵੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਛਤ੍ਰੰ ਧਰੀ ਹੈ॥
ਕਿ ਛਤ੍ਰੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ॥। ਕਿ ਛਤ੍ਰੰ ਛਟਾ ਹੈ॥੩੧੭॥

ਉਹ ਛੱਤ੍ਰਾਣੀ ਛੱਤਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਛੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਦਮਕ ਵਾਲੀ ਸੀ॥ ੩੧੭॥

ਕਿ ਬਾਨੰ ਦ੍ਰਿਗੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਨੇਤ੍ਰੰ ਮ੍ਰਿਗੀ ਹੈ॥

ਕਿ ਕਉਲਾ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ॥ ਕਿ ਸਸਾਨ ਨੀ ਛੈ॥੩੧੮॥

ਉਸਦੇ ਹਿਰਨੀ ਵਰਗੇ ਨੈਣ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰਾਂ ਵਰਗੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥ ੩੧੮॥

ਕਿ ਗੰਧ੍ਰਬਣੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਬਿਦਿਆ ਧਰੀ ਛੈ॥
ਕਿ ਬਾਸੰਤ ਨਾਰੀ॥ ਕਿ ਭੂਤੇਸ ਪਿਆਰੀ॥੩੧੯॥

ਉਹ ਗੰਧਰਬ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਬਿਦਿਆ ਧਰਨਿ ਕੰਨਿਆ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਉਹ ਬਸੰਤ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਪਾਰਬਤੀ ਸੀ॥ ੩੧੯॥

ਕਿ ਜਾਦ੍ਵੇਸ ਨਾਰੀ॥ ਕਿ ਪੰਚਾਲ ਬਾਰੀ॥
ਕਿ ਹਿੰਡੋਲਕਾ ਛੈ॥ ਕਿ ਰਾਜਹ ਸਿਰੀ ਹੈ॥੩੨੦॥

ਉਹ ਯਾਦਵਾਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਾਂ ਪੰਚਾਲ ਦੇਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਰੋਪਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਹੰਡੋਲਕਾ ਸੀ ਜਾਂ ਰਾਜ-ਲੱਛਮੀ ਸੀ॥ ੩੨੦॥

ਕਿ ਸੋਵਰਣ ਪੁਤ੍ਰੀ॥ ਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਉਤ੍ਰੀ॥
ਕਿ ਸ੍ਵਰਣੀ ਪ੍ਰਿਤਾ ਹੈ॥ ਕਿ ਸ੍ਵਰਣੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ॥੩੨੧॥

ਉਹ ਸੋਨੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਕੇ ਆਈ ਪਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਸੋਨੇ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਸੀਂ ਜਾਂ ਸੋਨੇ ਦੀ ਆਭਾ ਸੀ॥ ੩੨੧॥

ਕਿ ਪਦਮੰ ਦ੍ਰਿਗੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਭੀ ਹੈ॥
ਕਿ ਬੀਰਾ ਬਰਾ ਹੈ॥ ਕਿ ਸਸਕੀ ਸੁਭਾ ਹੈ॥੩੨੨॥

ਉਹ ਕਮਲ ਵਰਗੇ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪਰਮ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਉਹ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੂਰਮਗਤੀ ਵਾਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਸੀ॥ ੩੨੨॥

ਕਿ ਨਾਗੇਸਜਾ ਹੈ॥ ਕਿ ਨਾਗਨ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ॥
ਕਿ ਨਲਨੰ ਦ੍ਰਿਗੀ ਹੈ॥ ਕਿ ਮਲਿਨੀ ਮ੍ਰਿਗੀ ਹੈ॥੩੨੩॥

ਉਹ ਨਾਗਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਾਂ ਨਾਗਾਂ ਜੇਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਚਿਟੇ ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਜੇਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਿਰਨੀ ਦੀਆਂ ਮੋਹਨੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ ਸੀ॥ ੩੨੩॥

ਕਿ ਅਮਿਤੰ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ॥ ਕਿ ਅਮਿਤੋਤਮਾ ਹੈ॥

ਕਿ ਅਕਲੰਕ ਰੂਪੰ॥ ਕਿ ਸਭ ਜਗਤ ਭੂਪੰ॥੩੨੪॥

ਉਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾ ਵਾਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਮਿੱਤ ਉੱਤਮ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਰਾਜਾ ਸੀ॥ ੩੨੪॥

ਮੋਹਣੀ ਛੰਦ॥ ਜੁੱਬਣ ਮਯ ਮੰਤੀ ਸੁ ਬਾਲੀ॥ ਮੁਖ ਨੂਰੰ ਪੂਰੰ ਉਜਾਲੀ॥
ਮ੍ਰਿਗ ਨੈਣੀ ਬੈਣੀ ਕੋਕਲਾ॥ ਸਸਿ ਆਭਾ ਸੋਭਾ ਚੰਚਲਾ॥ ੩੨੫॥

ਜੋਬਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਮੁਖੜੇ ਤੇ ਨੂਰ ਦਾ ਪੂਰਨ ਉਜਾਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਨੈਣ ਹਿਰਨੀ ਵਰਗੇ ਅਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਕੋਇਲ ਵਰਗੀ ਸੀ। ਉਹ ਚੰਚਲ ਮਟਿਆਰ ਚੰਦਰਮਾ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥ ੩੨੫॥

ਘਣਿ ਮੰਭੇ ਜੈਹੇ ਚੰਚਾਲੀ॥ ਮ੍ਰਿਦਹਾਸਾ ਨਾਸਾ ਖੰਕਾਲੀ॥
ਚਖ ਚਾਰੰ ਹਾਰੰ ਕੰਠਾਯੰ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਨੈਣੀ ਬੈਣੀ ਮੰਡਾਯੰ॥ ੩੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੰਚਾਲੀ=ਬਿਜਲੀ। ਮ੍ਰਿਦ=ਮੱਠਾ ਮੱਠਾ। ਖੰਕਾਲੀ=ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਕਾਲੀ ਬੱਦਲੀ। ਮੰਡਾਯੰ=ਕਾਲੀ ਸੱਪਣੀ। ਬੈਣੀ=ਗੁੱਤ।

ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੇ ਬਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਮਾਰਕੇ ਲੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਜਦ ਮੱਠਾ ਮੱਠਾ ਤੇ ਕੋਮਲ ਜੇਹਾ ਹਾਸਾ ਹੱਸਦੀ ਸੀ ਤਦੋਂ ਚਿੱਟੇ ਚਿੱਟੇ ਦੰਦ ਚਮਕਦੇ ਸਨ,ਅਤੇ ਨਾਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੁਆਸ ਹੀ ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਕਾਲੀ ਬਦਲੀ ਸਮਾਨ ਸੀ। ਹਿਰਨੀ ਵਰਗੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਸਨ,ਗਲ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਹਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਸੱਪਣੀ ਵਰਗੀ ਗੁੱਤ ਸੀ॥ ੩੨੬॥

ਗਜ ਗਾਮੰ ਬਾਮੰ ਸੁ ਗੈਣੀ॥ ਮ੍ਰਿਦ ਹਾਸੰ ਬਾਸੰ ਬਿਧੁ ਬੈਣੀ॥
ਚਖ ਚਾਰੰ ਹਾਰੰ ਨਿਰਮੱਲਾ॥ ਲਖਿ ਆਭਾ ਲੱਜੀ ਚੰਚੱਲਾ॥ ੩੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੈਣੀ=ਅਕਾਸ਼। ਬੈਣੀ=ਬੋਲ। ਬਿਧੁ=ਚੰਦਰਮਾ। ਲਖ=ਵੇਖ ਕੇ। ਚੰਚਲਾ=ਬਿਜਲੀ।

ਹਾਥੀ ਵਾਂਗੂੰ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ,ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਅਪੱਛਰਾਂ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਕੋਮਲ ਹਾਸਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਸੀ,ਉਹ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਚਿਹਰਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸਮਾਨ ਸੀ, ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਸਨ, ਉਜੱਲ ਹਾਰ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਖ ਦੀ ਆਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਿਜਲੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੩੨੭॥

ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਧਰਮਾਂ ਕਰਮਾਂ ਸੁ ਕਰਮੰ॥ ਦੁਖ ਹਰਤਾ ਸਰਤਾ ਜਣੁ ਧਰਮੰ॥
ਮੁਖ ਨੂਰੰ ਪੂਰੰ ਸੁਬਾਸਾ॥ ਲਖ ਚਾਰੀ ਬਾਰੀ ਅੰਨਾਸਾ॥ ੩੨੮॥

ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ ਸੀ। ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਮਾਨੋ

ਧਰਮ ਦੀ ਨਦੀ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਨੂਰ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾਂ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੀ॥ ੩੨੮॥

ਚਖੁ ਚਾਰੰ ਬਾਰੰ ਚੰਚਾਲੀ॥ ਸਤ ਧਰਮਾ ਕਰਮਾ ਸੰਚਾਲੀ॥
ਦੁਖ ਹਰਨੀ ਦਰਨੀ ਦੁਖ ਦ੍ਵੰਦੰ॥ ਪ੍ਰਿਯਾ ਭਕਤਾ ਬਕਤਾ ਹਰ ਛੰਦੰ॥ ੩੨੯॥

ਬਿਜਲੀ ਜਿਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਨ। ਸਤ ਧਰਮ ਤੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੁਖ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਦ੍ਵੰਦ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦਲ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਪਿਆਰੀ ਹਰੀ ਭਗਤ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੀ ਸੀ॥ ੩੨੯॥

ਰੰਭਾ ਉਰਬਸੀਆ ਘ੍ਰਿਤਾਚੀ॥ ਅੱਛੈ ਮੋਹਨੀ ਆਜੇ ਰਾਚੀ॥
ਲਖਿ ਸਰਬੰ ਗਰਬੰ ਪਰਹਾਰੀ॥ ਮੁਖਿ ਨੀਚੇ ਧਾਮੰ ਸਿਧਾਰੀ॥ ੩੩੦॥

ਉਹ ਰੰਭਾ, ਉਰਵਸ਼ੀ, ਮੋਹਣੀ ਆਦਿ ਪਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਪਰੀਆਂ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੂੰਹ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਨੀਵਾਂ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ॥ ੩੩੦॥

ਗੰਧਰਬੰ ਸਰਬੰ ਦੇਵਾਣੀ॥ ਗਿਰਜਾ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਲੰਕਾਣੀ॥
ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਚੰਦ੍ਰੀ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ॥ ਲਖਿ ਲੱਜੀ ਸੋਭਾ ਸੁਰਜਾਣੀ॥ ੩੩੧॥

ਗੰਧਰਬ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਦੇਵੀਆਂ, ਗਿਰਜਾ, ਗਾਇਤਰੀ, ਮੰਦੋਦਰੀ, ਸਾਵਿਤਰੀ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਆਦਿ ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਉਸਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲੱਜਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੩੩੧ ॥

ਨਾਗਣੀਆਂ ਨ੍ਰਿਤਿਆ ਜੱਛਾਣੀ॥ ਪਾਪਾ ਪਾਵਿਤ੍ਰੀ ਪੱਬਾਣੀ॥
ਪਈ ਸਾਚ ਪ੍ਰੇਤੀ ਭੂਤੇਸੀ॥ ਭਿੰਭਰੀ ਆਭਾਮਾ ਭੂਪੇਸੀ॥ ੩੩੨॥

ਨਾਗ ਪੁੱਤਰੀਆਂ, ਜਛਣੀਆਂ, ਨਾਰੀਆਂ, ਭੂਤਣੀਆਂ, ਪ੍ਰੇਤ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪਵਿਤਰ ਪਾਰਬਤੀ, ਭਿੰਭਰੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਾਣੀਆਂ ਸਭ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੁੱਛ ਸਨ॥ ੩੩੨॥

ਬਰ ਬਰਣੀ ਹਰਣੀ ਸਭ ਦੁੱਖੰ॥ ਸੁਖ ਕਰਨੀ ਤਰਨੀ ਸਸਿ ਮੁੱਖੰ॥
ਉਰਗੀ ਗੰਧ੍ਰਬੀ ਜੱਛਾਨੀ॥ ਲੰਕੇਸ਼ੀ ਭੇਸੀ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ॥ ੩੩੩॥

ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਸੁਖ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ। ਗੰਧਰਬ ਇਸਤਰੀ, ਜੱਛ ਇਸਤਰੀ, ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਨ॥ ੩੩੩॥

ਦ੍ਰਿਗ ਬਾਨੰ ਤਾਨੰ ਮਦਮੱਤੀ॥ ਜੁੱਬਨ ਜਗਮਗਣੀ ਸੁਭਵੰਤੀ॥

ਉਰਧਾਰੰ ਹਾਰੰ ਬਨਿ ਮਾਲੰ ॥ ਮੁਖਿ ਸੋਭਾ ਸਿਖਰੰਜਨ ਜ੍ਵਾਲੰ ॥ ੩੩੪ ॥

ਮਦ ਦੀ ਮੱਤੀ ਹੋਈ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਰੂਪੀ ਤੀਰ ਖਿੱਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜੋਬਨ ਜਗਮਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਝਲਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਵਣ ਦੀ ਮਾਲਾ ਦਾ ਹਾਰ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੁਖ ਦੀ ਸੋਭਾ ਹੀ ਮਾਨੋ ਅੱਗ ਦਾ ਸਿਖਰ ਸੀ॥ ੩੩੪॥

ਛਤਪਤ੍ਰੀ ਛਤ੍ਰੀ ਛਤ੍ਰਾਲੀ ॥ ਬਿਧ ਬੈਣੀ ਨੈਣੀ ਨ੍ਰਿਮਾਲੀ ॥
ਅਸਿ ਉਪਾਸੀ ਦਾਸੀ ਨਿਰਲੇਪੰ ॥ ਬੁੱਧ ਖਾਨੰ ਮਾਨੰ ਸੰਛੇਪੰ ॥ ੩੩੫ ॥

ਉਹ ਛੱਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ. ਕੋਇਲ ਵਰਗੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਨਿਰਮਲ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਖੜਗ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾਂ ਵਾਲੀ ਨਿਰਲੇਪ ਦਾਸੀ ਸੀ। ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਖਾਨ ਸੀ ਤੇ ਮਾਨ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ॥ ੩੩੫॥

ਸੁਭ ਸੀਲੰ ਡੀਲੰ ਸੁਖ ਥਾਨੰ ॥ ਮੁਖ ਹਾਸੰ ਰਾਸੰ ਨਿਰਬਾਮੰ ॥
ਪ੍ਰਿਯ ਭਕਤਾ ਬਕਤਾ ਹਰਿਨਾਮੰ ॥ ਚਿਤ ਲੈਣੀ ਦੈਣੀ ਆਰਾਮੰ ॥ ੩੩੬ ॥

ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਤੇ ਸੀਲ ਸਰੀਰ ਸੁਖ ਦਾ ਸਥਾਨ ਸੀ। ਉਹ ਮਾਨੋ ਨਿਰਬਾਣ ਹਾਸੇ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪਤੀ ਦੀ ਭਗਤਣ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਆਰਾਮ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸੀ॥ ੩੩੬॥

ਪ੍ਰਿਯ ਭਕਤਾ ਠਾਢੀ ਏਕੰਗੀ ॥ ਰੰਗ ਏਕੈ ਰੰਗੈ ਸੋ ਰੰਗੀ ॥
ਨਿਰਬਾਸਾ ਆਸਾ ਏਕਾਂਤੰ ॥ ਪਤਿ ਜਾਸੀ ਭਾਸੀ ਪਰਭਾਤੰ ॥ ੩੩੭ ॥

ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਤਵੰਤੀ ਸੀ ਉਹ ਇਕ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਰੰਗੀ ਹੋਈ ਸੀ. ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਏਕਾਂਤ ਵਾਸਾ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਪਤੀ ਦੀ ਦਾਸੀ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਤ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਇਕ ਰਸ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ॥ ੩੩੭॥

ਅਨਿਨਿੰਦ੍ਰ ਅਨਿੰਦ੍ਰ ਨਿਰਹਾਰੀ ॥ ਪ੍ਰਿਯ ਭਕਤਾ ਬਕਤਾ ਬ੍ਰਤਚਾਰੀ ॥
ਬਾਸੰਤੀ ਟੋਡੀ ਗਉਂਡੀ ਹੈ ॥ ਭੂਪਾਲੀ ਸਾਰੰਗ ਗਉਰੀ ਛੈ ॥ ੩੩੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਿ ਨਿੰਦ੍ਰ=ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਅਨਿੰਦਾ=ਨਿੰਦਿਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਪ੍ਰਿਯਾ ਭਗਤਾ=ਪਤੀ ਭਗਤ।

ਉਹ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ,ਨਿੰਦਿਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਆਹਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਪਤੀ ਭਗਤ ਅਤੇ ਬਰਤਚਾਰੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਬਸੰਤੀ, ਟੋਡੀ, ਗੋੜੀ, ਭੂਪਾਲੀ, ਸਾਰੰਗ ਆਦਿ ਰਾਗ ਰਾਗਣੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥ ੩੩੮॥

ਹਿੰਡੋਲੀ ਮੇਘ ਮਲ੍ਹਾਰੀ ਹੈ॥ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਗੌਂਡ ਮਲ੍ਹਾਰੀ ਛੈ॥
ਬੰਗਲੀਆ ਰਾਗ ਬਸੰਤੀ ਛੈ॥ ਬੈਰਾਗੀ ਸੋਭਾਵੰਤੀ ਹੈ॥ ੩੩੯॥

ਉਹ ਹਿੰਡੋਲ, ਮੇਘ, ਮਲ੍ਹਾਰ, ਜੈਜਾਵੰਤੀ, ਗੌੜ, ਬਸੰਤ ਬੰਗਲੀਆਂ ਅਤੇ ਬੈਰਾਗੀ ਰਾਗ ਰਾਗਣੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸੋਭਾਵੰਤ ਸੀ॥ ੩੩੯॥

ਸੋਰਠ ਸਾਰੰਗ ਬੈਰਾਰੀ ਛੈ॥ ਪਰਜੱ ਕਿ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰੀ ਛੈ॥
ਹਿੰਡੋਲੀ ਕਾਫੀ ਤੈਲੰਗੀ॥ ਭੈਰਵੀ ਦੀਪਕੀ ਸੁੱਭੰਗੀ॥ ੩੪੦॥

ਸੋਰਠ, ਸਾਰੰਗ, ਬੈਰਾੜੀ, ਸ਼ੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਹਿੰਡੋਲ, ਤੈਲੰਗ ਭੈਰਵੀ, ਪਰਜ, ਕਾਫੀ ਅਤੇ ਦੀਪਕ ਰਾਗਾਂ ਵਾਂਗ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਸੀ॥ ੩੪੦॥

ਸਰਬੇਵੰ ਰਾਗੰ ਨਿਰਬਾਣੀ॥ ਲਖਿ ਲੋਭੀ ਆਭਾ ਗਰਬਾਣੀ॥
ਜਉ ਕੱਥਉ ਸੋਭਾ ਸਰਬਾਣੰ॥ ਤਉ ਬਾਢੈ ਏਕੰ ਗ੍ਰੰਥਾਣੰ॥ ੩੪੧॥

ਉਹ ਸਾਰੇ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਮ. ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਦ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਜੇ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ... ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਹੋਰ ਵੱਧ ਜਾਵੇਗਾ॥ ੩੪੧॥

ਲਖਿ ਤਾਮੰ ਦੱਤੰ ਬ੍ਰਤਚਾਰੀ॥ ਸਭ ਲੱਗੇ ਪਾਨੰ ਜਟਧਾਰੀ॥
ਤਨ ਮਨ ਭਰਤਾ ਕਰ ਰਸ ਭੀਨਾ॥ ਚਵਦਸਵੋਂ ਤਾਂਕੋ ਗੁਰ ਕੀਨਾ॥ ੩੪੨॥

ਉਸ ਬਰਤਚਾਰੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਜਟਾ ਧਾਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਉਸਦੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਮਨ ਅਤੇ ਤਨ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਭਿੱਜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਚੋਦਵਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ॥ ੩੪੨॥

ਭਾਵਾਰਥ-ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਤ ਸੁਆਮੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਚੌਦ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਇਕ ਪਤੀ ਬਰਤਾ ਇਸਤਰੀ. ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤੀ ਬਰਤਾ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦਾ ਦਾ ਅੰਤਰ ਮੁਖੀ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਸੁੰਦਰ ਹੋਵੇ,ਸਮਝਦਾਰ ਹੋਵ, ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਹੀ ਲਾਈ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੂਸਰੇ ਮਨੁੱਖ ਜਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਸੱਚੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਇਸ਼ਟ ਉਤੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰੇ।

ਇਤਿ ਪ੍ਰਿਯ ਭਗਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਚਤੁਰਦਸਵਾਂ ਗੁਰੂ ਸਮਾਪਤਮ॥ ੧੪ ॥ ੩੪੨ ॥

ਚੌਦ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ 'ਪਤੀ ਭਗਤ ਇਸਤਰੀ' ਸਮਾਪਤ॥੧੪॥੩੪੨॥

ਪੰਦ੍ਰਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਤੀਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰੀਗਰ' ਦੀ ਕਥਾ

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ ਕਰਿ ਚਉਦਸਵੋ ਗੁਰ ਦੱਤ ਮੁਨੰ॥ ਮਗ ਲਗੀਆ ਪੂਰਤ ਨਾਦ ਧੁਨੰ॥
ਭ੍ਰਮ ਪੂਰਬ ਪੱਛਮ ਉਤ੍ਰ ਦਿਸੰ॥ ਤਕਿ ਚਲੀਆ ਦੱਛਨ ਮੋਨ ਦਿਸੰ॥ ੩੪੩॥

ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਚੌਦ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਕੇ ਨਾਦ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਚਲ ਪਏ। ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ ਤੇ ਉਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਕੇ ਫਿਰ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਚਲ ਪਿਆ॥ ੩੪੩॥

ਅਵਿਲੋਕ ਤਹਾਂ ਇਕ ਚਿਤ੍ਰ ਪੁਰੰ॥ ਜਨੁ ਕ੍ਰਾਂਤ ਦਿਵਾਲਯ ਸਰਬ ਹਰੰ॥
ਨਗਰੇਸ਼ ਤਹਾਂ ਬਹੁ ਮਾਰ ਮ੍ਰਿਗੰ॥ ਸਭ ਸਿੰਘ ਮ੍ਰਿਗੀ ਪਤ ਘਾਇ ਖਗੰ॥ ੩੪੪॥

ਉਥੇ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਚਿਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੌਂਜਿਆ ਸ਼ਹਿਰ ਵੇਖਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮਾਨੋ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿਰਨ, ਸ਼ੇਰ, ਹੀਰੇ ਹਿਰਨ ਤੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੩੪੪॥

ਚਤੁਰੰਗ ਲਏ ਨ੍ਰਿਪ ਸੰਗਿ ਘਨੀ॥ ਬਹਰੰਤ ਧੁਜਾ ਚਮਕੰਤ ਅਨੀ॥
ਬਹੁ ਭੂਖਨ ਚੀਰ ਜਰਾਵ ਜਰੀ॥ ਤ੍ਰਿਦਸਾਲਯ ਕੀ ਜਨੁ ਕ੍ਰਾਂਤ ਹਰੀ॥ ੩੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਤਰੰਗ=ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ। ਬਹਰੰਤ=ਝੂਲਣਾ। ਅਨੀ=ਤਲਵਾਰ। ਤ੍ਰਿਦ=ਦੇਵਤੇ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਥੀ, ਰਥ, ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇ ਪੈਦਲ ਫ਼ੌਜ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਝੰਡੇ ਝੂਲਦੇ ਸਨ ਤੇ ਤਿੱਖੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਛਣਕਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਜਰੀ ਦੇ ਜੜੇ ਹੋਏ ਕਪੜੇ ਜਰਕ-ਮਰਕ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਜਿਹੀ ਸੋਭਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਉਸਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸਵਰਗ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਸੀ॥ ੩੪੫॥

ਤਹ ਬੈਠ ਹੁਤੋ ਇਕ ਬਾਨ ਗਰੰ॥ ਬਿਨ ਪ੍ਰਾਨ ਕਿਧੌ ਨਹੀ ਬੈਨ ਚਰੰ॥
ਤਹ ਬਾਜਤ ਬਾਜ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਗਣੰ॥ ਡਫ ਢੋਲਤ ਝਾਂਝ ਮੁਚੰਗ ਬਣੰ॥ ੩੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਨਗਰੰ=ਤੀਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਭਣੰ=ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ।

ਉਥੇ ਹੀ ਰਾਹ ਵਿਚ ਇਕ ਤੀਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਾਰੀਗਰ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮਾਨੋ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੀ। ਉਥੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਡਫ, ਢੋਲਕ, ਝਾਂਝ, ਮੁਚੰਗ ਆਦਿਕ ਬਹੁਤ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੪੬॥

ਦਲ ਨਾਥ ਲਏ ਬਹੁ ਸੰਗਿ ਦਲੰ॥ ਜਲ ਬਾਰਦ ਜਾਨ ਪ੍ਰਲੈ ਉਛਲੰ॥

ਹਯ ਹਿਸੰਤ ਚਿੰਸਤ ਗੂੜ ਗਜੰ॥ ਗਜ ਗੱਜਤ ਲੱਜਤ ਸੁੰਡ ਲਜੰ॥ ੩੪੭॥

ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮਾਨੋ ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਉਛੱਲ ਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਸਨ, ਹਾਥੀ ਬੜੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚੰਘਾੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਟੱਲ ਖੜਕਦੇ ਸਨ, ਸੁੰਡਾਂ ਤੋਂ ਫ਼ਰਾਟੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਅੱਗੇ ਬਦਲਾਂ ਦੀ ਗਰਜ ਵੀ ਲਜਿੱਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ॥ ੩੪੭॥

ਦ੍ਰੁਮ ਢਾਹਤ ਗਾਹਤ ਗੂੜ ਦਲੰ॥ ਕਰ ਖੀਚਤ ਸੀਚਤ ਧਾਰ ਜਲੰ॥
ਸੁਖ ਪਾਵਤ ਧਾਵਤ ਪੇਖਿ ਪ੍ਰਭੰ॥ ਅਵਿਲੋਕ ਬਿਮੋਹਤ ਰਾਜ ਸੁਭੰ॥ ੩੪੮॥

ਫ਼ੌਜੀ ਲੋਕ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋਕ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦਰੱਖਤਾ ਨੂੰ ਡੇਗਦੇ ਟਿੱਬਿਆਂ ਨੂੰ ਢਾਹ ਕੇ ਲੰਘੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਖੂਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਜਲ ਦੀ ਧਾਰਾ ਦਾ ਰਾਹ ਵਿਚ ਛਿੜਕਾ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖਨ ਵਾਲੇ ਸੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪਰਜਾ ਦੇ ਲੋਕ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੪੮॥

ਚਪ ਡਾਰਤ ਚਾਚਰ ਭਾਨ ਸੁਅੰ॥ ਸੁਖ ਪਾਵਤ ਦੇਖ ਨਰੇਸ਼ ਭੁਅੰ॥
ਗਲ ਗੱਜਤ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਸੁਰੰ॥ ਬਹੁ ਬਾਜਤ ਨਾਦ ਨਯੰ ਮੁਰਜੰ॥ ੩੪੯॥

ਲੋਕ ਹੋਲੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਰੰਗ ਘੋਲਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ ਉਹ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਵਾਂਗੂ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਲੋਕ ਸੁਖ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਢੋਲ ਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੇ ਸੁਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਦੇ ਟੱਲ ਖੜਕਦੇ ਸਨ ਸੰਖ. ਤੇ ਮੁਰਜ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੪੯॥

ਕਲਿ ਕਿੰਕਣਿ ਭੂਖਤ ਅੰਗ ਬਰੰ॥ ਤਨ ਲੇਪਤ ਚੰਦਨ ਚਾਰ ਪ੍ਰਭੰ॥
ਮ੍ਰਿਦੁ ਡੋਲਤ ਬੋਲਤ ਬਾਤ ਮੁਖੰ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਵਤ ਖੇਲ ਅਖੇਟ ਸੁਖੰ॥ ੩੫੦॥

ਸੁੰਦਰ ਕਿੰਕਣੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਲੱਕਾਂ ਨਾਲ ਤੜਾਗੀਆਂ ਬੱਨ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਚੰਦਨ ਦਾ ਲੇਪ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭਾ ਸੁੰਦਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਇਸਤਰੀਆ ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਤੁਰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਿਠੇ ਮਿਠੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਆਖਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਕੇ ਸੁਖ ਨਾਲ ਘਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੩੫੦॥

ਮੁਖ ਪੋਛ ਗੁਲਾਬ ਫੁਲੇਲ ਸੁਭੰ॥ ਕਲਿ ਕੱਜਲ ਸੋਹਤ ਚਾਰੁ ਚਖੰ॥
ਮੁਖ ਉੱਜਲ ਚੰਦ ਸਮਾਨ ਸੁਭੰ॥ ਅਵਿਲੋਕ ਛਕੇ ਗਣ ਗੰਧ੍ਰਬਿਸੰ॥ ੩੫੧॥

ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਇਤਰ ਫੁਲੇਲ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਚੋਪੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਕੱਜਲ ਸੋਭਦਾ ਸੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੁਖੜੇ ਚੰਦ ਵਾਂਗ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਗਣ ਤੇ ਗੰਧਰਬਾਂ ਦਾ ਸਵਾਮੀ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੩੫੧॥

ਸੁਭ ਸੋਭਤ ਹਾਰ ਅਪਾਰ ਉਰੰ॥ ਤਿਲਕੰ ਦੁਤਿ ਕੇਸਰ ਚਾਰ ਪ੍ਰਭੰ॥
ਅਨ ਸੰਖ ਅਛੂਹਨ ਸੰਗ ਦਲੰ॥ ਤਿਹ ਜਾਤ ਭਏ ਸਨ ਸੈਨ ਮਗੰ॥ ੩੫੨॥

ਗਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੁੰਦਰ ਹਾਰ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਥੇ ਉਤੇ ਕੇਸਰ ਦੇ ਟਿੱਕੇ ਦੀ ਦਮਕ ਸੁੰਦਰ ਚਮਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਅਣਗਿਣਤ ਅਖੂਨੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸਮੇਤ ਉਸ ਰਾਹ ਤੋਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਸੀ॥ ੩੫੨॥

ਫਿਰ ਆਇ ਗਏ ਤਿਹ ਪੈਂਡ ਮੁਨੰ॥ ਕਲਿ ਬਾਜਤ ਸੰਖਨ ਨਾਦ ਧੁਨੰ॥
ਅਵਿਲੋਕ ਤਹਾਂ ਇਕ ਬਾਨ ਗਰੰ॥ ਸਿਰ ਨੀਚ ਮਨੋ ਲਿਖ ਚਿਤ੍ਰ ਧਰੰ॥ ੩੫੩॥

ਫਿਰ ਉਸ ਰਾਹ ਉਤੇ ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਜੀ ਸੰਖਾਂ ਤੇ ਰਣ ਸਿੰਘਿਆਂ ਦੀ ਧੁੰਨ ਬੜੀ ਉਚੀ ਵਜਾਉਂਦੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਓਥੇ ਉਹਨਾਂ ਇਕ ਤੀਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਜੋ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠਾ ਸੀ ਮਾਨੋ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾਕੇ ਰਖੀ ਹੋਵੇ॥ ੩੫੩॥

ਅਵਿਲੋਕ ਰਿਖੀਸ਼ਰ ਨੀਚ ਗਰੰ॥ ਹਸਿ ਬੈਨ ਸਭਾਂਤਿ ਇਮੰ ਉਚਰੰ॥
ਕਹ ਭੂਪ ਗਏ ਲੀਏ ਸੰਗਿ ਦਲੰ॥ ਕਹਿਓ ਸੋ ਨ ਗੁਰੂ ਅਵਿਲੋਕ ਦ੍ਰਿਗੰ॥ ੩੫੪॥

ਮੁਨੀ ਨੇ ਉਸ ਨੀਵੀ ਗਰਦਨ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਹੱਸ ਕੇ ਇਹ ਬਚਨ ਉਚਾਰਕੇ ਕਿਹਾ, "ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜਾ ਕਿਥੇ ਗਿਆ ਹੈ" ? ਅਗੋਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਗੁਰੂ ! ਮੈਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਡਿੱਠਾ ਨਹੀਂ ਹੈ"॥ ੩੫੪॥

ਚਕਿ ਚਿੱਤ ਰਹੇ ਚਲ ਅਚਿਤ ਮੁਨੰ॥ ਅਨ ਖੰਡ ਤਪੀ ਨਹੀ ਜੋਗ ਡੁਲੰ॥
ਅਨ ਆਸ ਅਭੰਗ ਉਦਾਸ ਮਨੰ॥ ਅਬਿਕਾਰ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਭਾਸ ਸਭੰ॥ ੩੫੫॥

ਮੁਨੀ ਉਸਦੇ ਅਡੋਲ ਮਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ। ਉਹ ਅਖੰਡ ਤਪੀ ਕਦੀ ਵੀ ਨਾ ਡੋਲਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਉਦਾਸ ਮਨ ਆਸ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਕਦੇ ਨ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਹ ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ ਅਪਾਰ ਚਾਨਣੇ ਮਨ ਵਾਲਾ ਸੀ॥ ੩੫੫॥

ਅਨਭੰਗ ਪ੍ਰਭਾ ਅਨ ਖੰਡ ਤਪੰ॥ ਅਬਿਕਾਰ ਜਤੀ ਅਨਿਆਸ ਜਪੰ॥
ਅਨਖੰਡ ਬ੍ਰਤੰ ਅਨਡੰਡ ਤਨੰ॥ ਹਠਵੰਤ ਬ੍ਰਤੀ ਰਿਖ ਅਤ੍ਰ ਸੁਅੰ॥ ੩੫੬॥

ਉਸਦੇ ਨਾ ਖੰਡ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਤਪ ਕਾਰਨ ਨਾ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਭਾ ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ

ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ ਜਤੀ ਵਾਂਗ ਆਸਾ ਰਹਿਤ ਜਾਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਅਟੁੱਟ ਵਰਤ ਸੀ ਅਤੇ ਛੰਡ ਰਹਿਤ ਸਰੀਰ ਸੀ। ਉਹ ਵਰਤ ਧਾਰੀ ਰਿਖੀ ਅਤ੍ਰੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੱਤ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੀ॥ ੩੫੬॥

ਅਵਿਲੋਕ ਸਰੰ ਕਰਿ ਧਿਆਨ ਜਤੰ॥ ਰਹਿ ਰੀਝ ਜਟੀ ਹਠਵੰਤ ਬ੍ਰਤੰ॥
ਗੁਰ ਮਾਨਸ ਪੰਚਦਸ੍ਵੋ ਪ੍ਰਬਲੰ॥ ਹਠ ਛਾਡਿ ਸਭੈ ਤਿਨ ਪਾਨ ਪਰੰ॥ ੩੫੭॥

ਤੀਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਿਆਨ ਮਗਨ ਵੇਖ ਕੇ ਹਠ ਬ੍ਰਤ ਤੇ ਜਟਾਂ ਵਾਲੇ ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਜੀ ਉਸ ਉਤੇ ਰੀਝ ਪਏ। ਉਸਨੂੰ ਪੰਦਰ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਮਨ ਵਿਚ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਮਨ ਦਾ ਹਠ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਸਣੇ ਉਸਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਏ॥ ੩੫੭॥

ਇਮ ਨਾਹ ਸੋ ਜੋ ਕਰ ਨੇਹ ਕਰੈ॥ ਭਵ ਧਾਰ ਅਪਾਰਹਿ ਪਾਰ ਪਰੈ॥
ਤਨ ਕੇ ਮਨ ਕੇ ਭ੍ਰਮ ਪਾਸ ਧਰੇ॥ ਕਰਿ ਪੰਦ੍ਰਸਵੇ ਗੁਰ ਪਾਨ ਪਰੇ॥ ੩੫੮॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ. ਤਦ ਨਾ ਪਾਰ ਲੰਘੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਅਥਾਹ ਧਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਨੇ ਮਨ ਤਨ ਦੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਪਾਸੇ ਧਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਪੰਦਰ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਗਏ॥ ੩੫੮॥

ਇਤਿ ਪੰਦ੍ਰਸਵੋਂ ਗੁਰੂ ਬਾਨਗਰ ਸਮਾਪਤੰ॥ ੧੫॥ ੩੫੮ ॥

ਪੰਦਰ੍ਹਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਤੀਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰੀਗਰ' ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੧੫॥ ੩੫੮ ॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਜੀ ਆਪਣਾ ਪੰਦ੍ਰਵਾਂ ਗੁਰੂ ਇਕ ਬਾਨਗਰ ਭਾਵ ਤੀਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਧਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਉਹ ਦਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਉਹ ਇਕ ਬਾਨਗਰ ਨੂੰ ਤੀਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਉਥੇ ਦਾ ਰਾਜਾ ਅਣਗਿਣਤ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਕਈ ਖੂਹਣੀ ਚਤਰੰਗੀ ਸੈਨਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਾਥੀ ਚੰਘਾੜਦੇ ਸਨ, ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਥਾਂ ਦੇ ਪਹੀਆਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧੁੰਨ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਵੱਜ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਜਦ ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਉਸ ਬਾਨਗਰ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ਕਿਥੇ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਉਸ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਥੇ ਗਈ ਹੈ। ਮੁਨੀ ਜੀ ਉਸਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਏਨਾ ਮਸਤ ਅਤੇ ਏਨਾ ਲੀਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਈ ਖੂਹਣੀਆਂ ਫ਼ੌਜ ਲੰਘਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵੀ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਹ ਨਿਚੋੜ ਕਢਿਆ ਕਿ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਾਨਗਰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਏਨੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ

ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਦੀ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੇ ਵੀ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਬਾਹਰਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹੋ ਗੁਣ ਸੱਚੇ ਭਗਤ ਦੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਬਾਨਗਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਪੰਦਰ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਬਣਾ ਲਿਆ।

ਸੋਲ੍ਹਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਇੱਲ' ਦੀ ਕਥਾ

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ ਬਿਭੂਤ ਭਗਵੇ ਭੇਸ ਬਰੰ॥ ਸੁਭ ਸੋਭਤ ਚੇਲਕ ਸੰਗ ਨਰੰ॥
ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਗੋਬਿੰਦ ਏਕ ਮੁਖੰ॥ ਮਨ ਡੋਲਤ ਆਸ ਉਦਾਸ ਸੁਖੰ॥ ੩੫੯॥

ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਭਭੂਤੀ ਅਤੇ ਤਨ ਉਤੇ ਭਗਵੇ ਕੱਪੜੇ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਦਾਸੀਨ ਹੋ ਕੇ ਵਣ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੫੯॥

ਮੁਖ ਪੂਰਤ ਸੂਰਤ ਨਾਦ ਨਵੰ॥ ਅਤਿ ਉੱਜਲ ਅੰਗ ਬਿਭੂਤ ਰਿਖੰ॥
ਨਹੀ ਬੋਲਤ ਡੋਲਤ ਦੇਸ ਦਿਸੰ॥ ਗੁਨ ਚਾਰਤ ਧਾਰਤ ਧਜਾਨ ਹਰੰ॥ ੩੬੦॥

ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਤ ਵਾਲੇ ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਦ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾ ਦਾ ਸਰੀਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਭਭੂਤੀਆਂ ਨਾਲ ਉੱਜਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬਿਠਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥ ੩੬੦॥

ਅਵਿਲੋਕਯ ਚਾਵਡ ਚਾਰ ਪ੍ਰਭੰ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਤ ਉਡੀ ਗਹਿ ਮਾਸੁ ਮੁਖੰ॥
ਲਖਿ ਕੈ ਪਲ ਚਾਵੰਡ ਚਾਰ ਚਲੀ॥ ਤਿਹ ਤੇ ਅਤਿ ਪੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਮਾਥ ਬਲੀ॥ ੩੬੧॥

ਦੱਤ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾ ਵਾਲੀ ਇੱਲ ਵੇਖੀ ਜੋ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਮਾਸ ਫੜਕੇ ਘਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਉੱਡੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸੁੰਦਰ ਇੱਲ ਨੂੰ ਮਾਸ ਲੈ ਕੇ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ ਵੇਖ ਚਾਰ ਹੋਰ ਇੱਲਾ ਜੋ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੋਟੀਆਂ ਤਕੜੀਆਂ ਅਤੇ ਲੜਣ ਵਿਚ ਬਲਵਾਨ ਸਨ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਗਈਆ॥ ੩੬੧॥

ਅਵਲੋਕ ਸਮਾਸ ਅਕਾਸ਼ ਉਡੀ॥ ਅਤਿ ਜੁੱਧੁ ਤਹੀ ਤਿਹ ਸੰਗ ਮੰਡੀ॥
ਤਜ ਮਾਸ ਚੜਾ ਉਡਿ ਆਪ ਚਲੀ॥ ਲਹਿਕੈ ਚਿਤ ਚਾਵਡ ਚਾਰ ਬਲੀ॥ ੩੬੨॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਮਾਸ ਲੈ ਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉੱਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗੋਂ ਦੀ ਉਥੇ ਜਾਕੇ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਛੇੜ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਸ ਵਾਲੀ ਚੰਗੀ ਇੱਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਨੂੰ ਬਲਵਾਨ ਜਾਣ ਕੇ, ਮਾਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਉੱਡਕੇ ਉਤਾਂਹ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਚਲੀ ਗਈ॥ ੩੬੨॥

ਅਵਲੋਕ ਸੁ ਚਾਵਡ ਚਾਰ ਪਲੰ॥ ਤਜਿ ਤ੍ਰਾਸ ਭਈ ਥਿਰ ਭੂਮ ਥਲੰ॥
ਲਖਿ ਤਾਸ ਮਨੰ ਮੁਨਿ ਚਉਕ ਰਹ੍ਯੋ॥ ਚਿਤ ਸੋਰਸਵੋ ਗੁਰ ਤਾਸ ਕਹ੍ਯੋ॥ ੩੬੩॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਇੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਹ ਇੱਲ ਮਾਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਡਰਦੀ ਮਾਰੀ ਥੱਲੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਥਿਰ ਆ ਬੈਠੀ। ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਨੀ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸੋਲ੍ਹਵਾ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ॥ ੩੬੩॥

ਕੋਊ ਐਸ ਤਜੈ ਜਬ ਸਰਬ ਧਨੰ॥ ਕਰਿਕੈ ਬਿਨ ਆਸ ਉਦਾਸ ਮਨੰ॥
ਤਬ ਪਾਚਉ ਇੰਦ੍ਰੀ ਤਿਆਗਿ ਰਹੈ॥ ਇਨ ਚੀਲਨ ਜਿਉ ਸੁਤ ਐਸ ਕਹੈ॥ ੩੬੪॥

ਜਦ ਕੋਈ ਸਾਰੀਆਂ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਇੱਲ ਵਾਂਗ ਪੂਰਨ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਤਦ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਇਸ ਇੱਲ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤੀ ਜੋੜ ਸਕਦਾ ਹੈ॥ ੩੬੪॥

ਇਤਿ ਸੋਰਵੋਂ ਗੁਰੁ ਚਾਵਡ ਸਮਾਪਤਮ॥ ੧੬॥ ੩੬੪ ॥

ਸੋਲ੍ਹਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਇੱਲ' ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੧੬॥ ੩੬੪ ॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਜੀ ਆਪਣਾ ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਇੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖਾਹਸ਼ਾ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਨ, ਸੰਪਤੀ, ਜਾਇਦਾਦ, ਔਲਾਦ ਆਦਿ ਦੀ ਭੁੱਖ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੀ। ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਖਤਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਧਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਜੀ ਜਦ ਇਹ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਲ ਮਾਸ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਚਾਰ ਤਕੜੀਆਂ ਇੱਲਾਂ ਉਸਦਾ ਪਿਛਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਇੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋ ਬਲਵਾਨ ਸਮਝ ਕੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਧਨ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੁਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸੋਚ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਇੱਲ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਜਦ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਤਿਆਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਤਪਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇੱਲ ਵਿਚ ਤਿਆਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹੀ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ, ਧਨ, ਦੌਲਤ, ਔਲਾਦ ਆਦਿ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਸੁਰਤ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਤਾਰ੍ਹਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਦੂਧੀਰੇ ਪੰਛੀ' ਦੀ ਕਥਾ

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ਕਰਿ ਸੋਰਸਵੋਂ ਰਿਖ ਤਾਸ ਗੁਰੰ॥ ਉਠ ਚਲੀਆ ਬਾਟ ਉਦਾਸ ਚਿਤੰ॥

ਮੁਖਿ ਪੂਰਤ ਨਾਦਿ ਨਿਨਾਦ ਧੁਨੰ॥ ਸੁਨ ਰੀਝਤ ਗੰਧ੍ਰਬ ਦੇਵ ਨਰੰ॥ ੩੬੫॥

ਦੱਤ ਰਿਖੀ ਇੱਲ ਨੂੰ ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਉਦਾਸ ਚਿੱਤ ਨਾਲ ਉੱਠ ਕੇ ਰਾਹੇ ਰਾਹ ਤੁਰ ਪਏ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਦ ਪੂਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਦੇਵਤੇ, ਗੰਧ੍ਰਬ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੩੬੫॥

ਚਲਿ ਜਾਤ ਭਏ ਸਰਿਤਾ ਨਿਕਟੰ॥ ਹਠਵੰਤ ਰਿਖੰ ਤਪਸਾ ਬਿਕਟੰ॥
ਅਵਿਲੋਕ ਦੁਧੀਰਯ ਏਕ ਤਹਾਂ॥ ਉਛਰੰਤ ਹੁਤੇ ਨਦ ਮੱਛ ਜਹਾਂ॥ ੩੬੬॥

ਹਠੀ ਅਤੇ ਤਪੱਸਵੀ ਮੁਨੀ ਇਕ ਨਦੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੁਹੰਚੇ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਛੱਲ ਉਛੱਲ ਕੇ ਖੇਡ ਰਹੀਆਂ ਮਛੀਆਂ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੁਧੀਰਾ ਨਾਮੀ ਇਕ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਉੱਡਦੇ ਦੇਖਿਆ॥ ੩੬੬॥

ਥਰਕੰਤ ਹੁਤੋ ਇਕ ਚਿੱਤ ਨਭੰ॥ ਅਤਿ ਉੱਜਲ ਅੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸੁਭੰ॥
ਨਹੀ ਆਨ ਬਿਲੋਕਤ ਆਪ ਦ੍ਰਿਗੰ॥ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਹਰਜੋ ਗੜ ਮੱਛ ਮਨੰ॥ ੩੬੭॥

ਉਥੇ ਦੁਧੀਰਾ ਪੰਛੀ ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਉਤੇ ਇਕ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਗੋਲ ਚੱਕਰ ਥੰਨ੍ਹਕੇ ਉੱਡ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੋ ਬੜੇ ਹੀ ਉੱਜਲੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਸੋਭਦਾ ਸੀ। ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੱਲ ਵੇਖਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਮਨ ਮੱਛੀਆਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੩੬੭॥

ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਮਹਾਂ ਮੁਨ ਮੱਜਨ ਕੈ॥ ਉਠਿਕੈ ਹਰਿ ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਸੁਚਕੈ॥
ਨ ਟਰੋ ਤਬ ਲੌ ਵਹ ਮੱਛ ਅਰੀ॥ ਰਥ ਸੂਰ ਅਥਿਓ ਨਹ ਡੀਠ ਟਰੀ॥ ੩੬੮॥

ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਸੁੱਚੇ ਹੋ ਕੇ, ਉੱਠਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਮਨ ਲੱਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਮੱਛੀਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਦੁਧੀਰਾ ਪੰਛੀ ਓਨੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਵੀ ਉਥੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ। ਸੂਰਜ ਦਾ ਰਥ ਅਸਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਦੁਧੀਰੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਮੱਛੀਆਂ ਵਲੋਂ ਹਟੀ ਨਹੀਂ ਸੀ॥ ੩੬੮॥

ਥਰਕੰਤ ਰਹਾ ਨਭ ਮੱਛ ਕਟੰ॥ ਰਥ ਭਾਨ ਹਟਿਓ ਨਹੀ ਧਯਾਨ ਛੁਟੰ॥
ਅਵਿਲੋਕ ਮਹਾਂ ਮੁਨ ਮੋਹਿ ਰਹਿਓ॥ ਗੁਰ ਸਤ੍ਰਸਵੋਂ ਕਰ ਤਾਸ ਕਹਿਓ॥ ੩੬੯॥

ਮੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਦੁਧੀਰਾ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉੱਡਦਾ ਹੀ ਰਿਹਾ ਬੇਸ਼ਕ ਸੂਰਜ ਦਾ ਰਥ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਹਟ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਦੁਧੀਰੇ ਦਾ ਮੱਛੀਆਂ ਵਲੋਂ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ। ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਉਸਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਤਾਰ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲਿਆ॥ ੩੬੯॥

ਇਤਿ ਸਤਾਰਵੋਂ ਗੁਰੂ ਦੁਧੀਰਾ ਸਮਾਪਤਮ॥ ੧੭॥ ੩੬੯ ॥

ਸਤਾਰ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਦੁਧੀਰਾ ਪੰਛੀ ਸਮਾਪਤ॥੧੭॥ ੩੬੯ ॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਮੁਨੀ ਜੀ ਇਕ ਦਿਨ ਨਦੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਗਏ ਤਾਂ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਧੀਰਾ ਜਾ ਮਾਹੀਗੀਰ ਨਾਂ ਦਾ ਪੰਛੀ ਵੇਖਿਆ। ਨਦੀ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਮੱਛੀਆਂ ਉਛੱਲ ਉੱਛਲ ਕੇ ਖੇਡ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਉਥੇ ਉਹ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਮੰਡਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੁਨੀ ਜੀ ਉਸ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਕਿ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਕੇਵਲ ਮੱਛੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕਾਗਰ ਚਿੱਤ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ ਉੱਡ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਪੰਛੀ ਫਿਰ ਵੀ ਮੱਛੀਆਂ ਵੱਲੋ ਧਿਆਨ ਲਾਈ ਇਕ ਤਾਰ ਉੱਡੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੁਨੀ ਜੀ ਉਸਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਬੇਸ਼ਕ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪੰਛੀ ਹੁਣ ਮੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਨਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਵੇਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਏਨਾ ਨਿਸਚਾ ਹੈ ਏਨੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਕੇ ਫਿਰ ਵੀ ਚਕਰ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਅਤੇ ਨਿੱਸਚਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਛੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦਾ ਘਰ ਕਿਥੇ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਬੱਚੇ ਕਿਥੇ ਸਨ। ਉਸ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤੀ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੱਛੀਆਂ ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਬੇਸ਼ਕ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਬੇਸ਼ਕ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਪਰ ਜੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਸੁਰਤ ਮਿਲਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਵੱਸ਼ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਠਾਰ੍ਹਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਹਿਰਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ' ਦੀ ਕਥਾ

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ ਕਰਿ ਮੱਜਨ ਗੋਬਿੰਦ ਗਾਇ ਗੁਨੰ॥ ਉਠਿ ਜਾਤਿ ਭਏ ਬਨ ਮੱਧਿ ਮੁਨੰ॥
ਜਹ ਸਾਲ ਤਮਾਲ ਮਢਾਲ ਲਸੈ॥ ਰਥ ਸੂਰਜ ਕੇ ਪਗ ਬਾਜ ਫਸੈ॥ ੩੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੰਜਨ=ਇਸ਼ਨਾਨ। ਬਨ ਮੱਧਿ=ਵਣ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ। ਮਢਾਲ=ਮਾਖੀਓ

ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮੁਨੀ ਜੀ ਵਣ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਚਲੇ ਗਏ,ਜਿਥੇ ਸਾਲ ਅਤੇ ਤਮਾਲ ਦੇ ਬੜੇ ਸੰਘਣੇ ਰੁੱਖ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਮਾਖੀਓ ਦੇ ਛੱਤੇ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੀ ਸੰਘਣੀ ਛਾਂ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੩੭੦॥

ਅਵਿਲੋਕ ਤਹਾਂ ਇਕ ਤਾਲ ਮਹਾਂ॥ ਰਿਖ ਜਾਤ ਭਏ ਤਿਹ ਜੋਗ ਜਹਾਂ॥
ਤਹ ਪੱਤ੍ਰਨ ਮੱਧ ਲਹਯੋ ਮ੍ਰਿਗਹਾ॥ ਤਨ ਸੋਭਤ ਕੰਚਨ ਸੁੱਧ ਪ੍ਰਭਾ॥ ੩੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਵਿਲੋਕ=ਵੇਖ ਕੇ। ਤਾਲ=ਸਰੋਵਰ। ਮ੍ਰਿਗਹਾ=ਹਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ

ਸ਼ਿਕਾਰੀ। ਕੰਚਨ=ਸੋਨਾ।

ਉਥੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਤਾਲਾਬ ਵੇਖਕੇ ਰਿਖੀ ਜੋਗ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਥੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹਿਰਨ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਵੇਖਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗ ਚਮਕਦੀ ਸੀ॥ ੩੭੧॥

ਕਰਿ ਸੰਧਿਤ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਸਿਤੰ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਮਾਰਤ ਕੋਟ ਕਰੋਰ ਕਿਤੰ॥
ਸਭ ਸੈਨ ਮੁਨੀਸ਼ਰ ਸੰਗਿ ਲਏ॥ ਜਹ ਕਾਨਨ ਥੋ ਤਹ ਜਾਤ ਭਏ॥ ੩੭੨॥

ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਹਿਰਨ ਮਾਰੇ ਸਨ। ਮੁਨੀ ਜੀ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਨਿਕਲੇ॥ ੩੭੨॥

ਕਨਕੰ ਦੁਤਿ ਉਜਲ ਅੰਗ ਸਨੇ॥ ਮੁਨਿਰਾਜ ਮਨੰ ਰਿਤ ਰਾਜ ਬਨੇ॥
ਰਿਖ ਸੰਗ ਸਖਾ ਨਿਸ ਬਹੁਤ ਲਏ॥ ਤਿਹ ਬਾਰਧ ਦੂਜ ਬਿਲੋਕਿ ਗਏ॥ ੩੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਨਕੰ=ਸੋਨਾ। ਰਿਤੁ ਰਾਜ=ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ। ਬਾਰਧ=ਚੰਦਰਮਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਦਮਕ ਵਾਂਗ ਅੰਗ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਰਾਜ ਦੱਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਾਨੋ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰਾਤ ਰੂਪੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਕ ਲਏ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੂਜ ਦਾ ਚੰਦ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੩੭੩॥

ਰਿਖ ਬੋਲਤ ਘੋਰਤ ਨਾਦ ਨਵੰ॥ ਤਿਹ ਠਉਰ ਕੁਲਾਹਲ ਉਚ ਹੁਅੰ॥
ਜਲ ਪੀਵਤ ਠਉਰ ਹੀ ਠਉਰ ਮੁਨੀ॥ ਬਨ ਸੋਧਿ ਮਨੋ ਰਿਖ ਮਾਲ ਬਨੀ॥ ੩੭੪॥

ਮੁਨੀ ਲੋਕ ਉਥੇ ਘੋਰ ਨਾਦ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਉਸ ਥਾਂ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੌਲਾ ਪੈਣ ਲੱਗਾ। ਥਾਂ ਥਾਂ ਮੁਨੀ ਖਿਲਰ ਕੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਇੰਞ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਥੇ ਮੁਨੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਬਣ ਗਈ ਹੋਵੇ॥ ੩੭੪॥

ਅਤਿ ਉੱਜਲ ਅੰਗ ਬਿਭੂਤ ਧਰੇ॥ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਨਿਯਾਸ ਅਨਾਸ ਕਰੇ॥
ਨਿਵਲਜਾਦਿਕ ਸਰਬੰ ਕਰਮ ਕੀਏ॥ ਰਿਖ ਸਰਬ ਚਹੂੰ ਚਕ ਦਾਸ ਥੀਏ॥ ੩੭੫॥

ਆਪਣੇ ਉੱਜਲ ਸਰੀਰਾਂ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਭੂਤੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਅਤੇ ਨਿਉਲੀ ਆਦਿ ਕਰਮ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮ ਘੁੰਮ ਕੇ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥ ੩੭੫॥

ਅਨਭੰਗ ਅਖੰਡ ਅਨੰਗ ਤਨੰ॥ ਬਹੁ ਸਾਧਤ ਨਜਾਸ ਸੰਨਜਾਸ ਬਨੰ॥
ਜਟ ਸੋਹਤ ਜਾਨੁਕ ਧੂਰ ਜਟੀ॥ ਸ਼ਿਵਕੀ ਜਨੁ ਜੋਗ ਜਟਾ ਪ੍ਰਗਟੀ॥ ੩੭੬॥

ਅਰਥ - ਅਨਭੰਗ=ਨ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਅਖੰਡ=ਨ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ। ਅਨੰਗ=ਕਾਮਦੇਵ। ਨਜਾਸ=ਸਾਧਨ। ਧੂਰ ਜਟੀ=ਸ਼ਿਵਜੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰ ਕਾਮਦੇਵ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਾਧਨਾਵਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਟਾਵਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਯੋਗ ਰੂਪੀ ਜਟਾਵਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ॥ ੩੧੬॥

ਸ਼ਿਵ ਤੇ ਜਨੁ ਗੰਗ ਤਰੰਗ ਛੁਟੇ॥ ਇਹ ਹੁਇ ਜਨ ਜੋਗ ਜਟਾ ਪ੍ਰਗਟੇ॥
ਤਪ ਸਰਬ ਤਪੀਸ਼ਨ ਕੇ ਸਭ ਹੀ॥ ਮੁਨ ਜੇ ਸਭ ਲਏ ਤਬਹੀ॥ ੩੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੰਗ ਤਰੰਗ=ਗੰਗਾ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ। ਜੋਗ ਜਟਾਂ ਪ੍ਰਗਟੇ=ਜੋਗ ਹੀ ਜਟਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀਆਂ ਜਟਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਵੇਂ ਗੰਗਾਂ ਦੀਆ ਤਰੰਗਾ ਨਿਕਲ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਜੋਗ ਹੀ ਜਟਾਵਾਂ ਵਿਚੋ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਸਭ ਜੋਗ ਤਪੀਸਿਆ ਦੀਆ ਸਾਧਨਾਵਾ ਅਪਨਾਅ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੰਨੀਆਂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਤਪੀਸਿਆਵਾ ਕੀਤੀਆਂ॥ ੩੧੭॥

ਸੂਤ ਜੇਤਿਕ ਨਜਾਸ ਉਦਾਸ ਕਹੇ॥ ਸਭ ਹੀ ਰਿਖ ਅੰਗਨ ਜਾਨ ਲਏ॥
ਘਨ ਮੈ ਜਿਮ ਬਿੱਦੁਲਤਾ ਝਮਕੈ॥ ਰਿਖ ਮੋ ਗੁਨ ਤਾਸ ਸਭੈ ਦਮਕੈ॥ ੩੧੮॥

ਸੂਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵੀ ਸਾਧਨ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਬਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਣ ਵਾਂਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਖੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਚਮਕਣ ਲੱਗੇ॥ ੩੧੮॥

ਜਸ ਛਾਡਤ ਭਾਨ ਅਨੰਤ ਛਟਾ॥ ਰਿਖ ਕੇ ਤਿਮ ਸੋਭਤ ਜੋਗ ਜਟਾ॥
ਜਿਨਕੀ ਦੁਖ ਫਾਂਸ ਕਹੂੰ ਨ ਕਟੀ॥ ਰਿਖ ਭੇਟਤ ਤਾਸ ਛਟਾਕ ਛੁਟੀ॥ ੩੧੯॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਬੇਅੰਤ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਛੱਡਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਿਖੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜਟਾਵਾਂ ਵਿਚ ਜੋਗ ਸੋਭਦਾ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੱਟੀ ਗਈ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਸਭ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ॥ ੩੧੯॥

ਨਰ ਜੋ ਨਹੀ ਨਰਕਨ ਤੇ ਨਿਵਰੈ॥ ਰਿਖ ਭੇਟਤ ਤਉਨ ਤਰਾਕ ਤਰੈ॥
ਜਿਨ ਕੇ ਸਮਤਾ ਕਹੂੰ ਨਾਹਿ ਠਟੀ॥ ਰਿਖ ਪੂਜ ਘਟੀ ਸਭ ਪਾਪ ਘਟੀ॥ ੩੨੦॥

ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੇ ਸਨ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਦੱਤ ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਝੱਟ-ਪੱਟ ਦੁੱਖ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਪਾਪ ਸਨ, ਰਿਖੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਘਾੜਤ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ॥ ੩੨੦॥

ਇਤ ਬੰਧਪ ਤਉਨ ਥਿਠੋ ਮ੍ਰਿਗਹਾ॥ ਜਸ ਹੇਰਤ ਛੇਰਿਨਿ ਭੀਮ ਭਿਡਹਾ॥
ਤਿਹ ਜਾਨ ਰਿਖੀ ਨਹੀ ਸਾਸ ਸਸਜੋ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਜਾਨ ਮੁਨੀ ਕਹੁ ਬਾਨ ਕਸਜੋ॥ ੩੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਗਹਾ=ਸ਼ਿਕਾਰੀ। ਛੇਰਿਨਿ=ਬਕਰੀਆਂ। ਭੀਮ=ਡਰਾਉਣਾ। ਭਿਡਹਾ=ਭੇਡਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਬਘਿਆੜ। ਸਸਜੋ=ਰੋਕਿਆ ਹੋਇਆ।

ਇਧਰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਬੱਧੂ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਬਕਰੀਆਂ, ਭੇਡਾਂ ਆਦਿ ਪਸ਼ੂ ਭੱਜ ਉੱਠਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਹਿਰਨ ਸਮਝਕੇ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤੀਰ ਖਿਚਿਆ॥ ੩੯੧॥

ਸਰ ਪੇਖ ਸਭੈ ਤਿਹ ਸਾਧ ਕਹੈ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਹੋਇ ਨਰੇ ਮੁਨਿ ਰਾਜ ਇਹੈ॥
ਨਰ ਬਾਨ ਸਰਾਸਨ ਪਾਨ ਤਜੇ॥ ਅਸ ਦੇਖ ਦ੍ਰਿੜੰ ਮੁਨ ਰਾਜ ਲਜੇ॥ ੩੯੨॥

ਤੀਰ ਨੂੰ ਧਨੁਖ ਵਿਚ ਖਿੱਚਿਆ ਹੋਇਆ ਵੇਖਕੇ, ਸਾਰੇ ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਇਹ ਹਿਰਨ ਨਹੀਂ ਇਹ ਮੁਨੀਰਾਜ ਦੱਤ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਹਨ।" ਪਰ ਉਸਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਧਨੁੱਖ ਬਾਨ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ। ਉਸਦੀ ਅਜਿਹੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਵੇਖਕੇ ਮੁਨੀ ਰਾਜ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਲੱਜਾ ਮਾਨ ਹੋ ਗਏ॥ ੩੯੨॥

ਬਹੁਤੇ ਚਿਰ ਜਉ ਤਿਹ ਧਯਾਨ ਛੁਟਾ॥ ਅਵਿਲੋਕਿ ਧਰੇ ਰਿਖਪਾਲ ਜਟਾ॥
ਕਸ ਆਵਤ ਹੋ ਡਰ ਡਾਰ ਅਬੈ॥ ਮੁਹਿ ਲਾਗਤ ਹੋ ਮ੍ਰਿਗ ਰੂਪ ਸਬੈ॥ ੩੯੩॥

ਬਹੁਤੇ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਜਿਉਂ ਉਸਦਾ ਧਿਆਨ ਹੋਟਿਆ, ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਜਟਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਰਿਖੀ ਜੀ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਸ ਕਿਹਾ, "ਡਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਹੋ ? ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਿਰਨ ਰੂਪ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋ !"॥ ੩੯੩॥

ਰਿਖਪਾਲ ਬਿਲੋਕ ਤਿਸੈ ਦ੍ਰਿੜਤਾ॥ ਗੁਰ ਮਾਨ ਕਰੀ ਬਹੁਤੈ ਉਪਮਾ॥
ਮ੍ਰਿਗ ਸੋ ਜਿਹ ਕੋ ਚਿਤ ਐਸ ਲਗਜੋ॥ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇ ਰਸ ਜਾਨ ਪਗਜੋ॥ ੩੯੪॥

ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਪਾਲਕ ਦੱਤ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੀ ਅਜਿਹੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਕੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਉਪਮਾਂ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਚਿਤ ਹਿਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਭਿੱਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੩੯੪॥

ਮੁਨ ਕੋ ਤਬ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਸੀਜ ਹੀਆ॥ ਗੁਰ ਠਾਰਸਮੋ ਮ੍ਰਿਗ- ਨਾਸ ਕੀਆ॥
ਮਨ ਮੋ ਤਬ ਦੱਤ ਬੀਚਾਰ ਕੀਆ॥ ਗੁਨ ਮ੍ਰਿਗਹਾ ਕੋ ਚਿਤ ਬੀਚ ਲਿਆ॥ ੩੯੫॥

ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪਸੀਜ ਗਿਆ। ਉਸ ਮ੍ਰਿਗ-ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ

ਨੂੰ ਅਠਾਰ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਲਿਆ। ਦੱਤ ਨੇ ਫਿਰ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲਿਆ॥ ੩੮੫॥

ਹਰਿ ਸੋਂਹਿਤ ਜੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਰੈ॥ ਭਵ ਭਾਰ ਅਪਾਰਹਿ ਪਾਰ ਪਰੈ॥
ਮਲ ਅੰਤਰਿ ਯਾਹਿ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਟੈ॥ ਜਗ ਤੇ ਫਿਰ ਆਵਨ ਜਾਨ ਮਿਟੈ॥ ੩੮੬॥

ਜੋ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀ ਨਾਲ ਹਿੱਤ ਕਰੇਗਾ। ਉਹ ਅਪਾਰ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਵੇਗਾ। ਅੰਤਰਗਤ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਮੈਲ ਕੱਟੀ ਜਾਏਗੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਦਾ ਜਗਤ ਦਾ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਮਿਟ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੮੬॥

ਗੁਰ ਜਾਨ ਤਬੈ ਤਿਹ ਪਾਇ ਪਰਾ॥ ਭਵ ਪਾਰ ਅਪਾਰ ਸੁ ਪਾਰ ਤਰਾ॥
ਦਸ ਅਸ਼ਟਸਮੋ ਗੁਰ ਤਾਸ ਕੀਯੋ॥ ਕਬਿ ਬਾਂਧਿ ਕਬਿੱਤਨ ਮੱਧਿ ਲੀਯੋ॥ ੩੮੭॥

ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਕੇ ਉਹ ਉਸਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗ ਗਏ ਅਤੇ ਭਵ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਨੂੰ ਅਠਾਰ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਵੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਭਾਵ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੩੮੭॥

ਸਭ ਹੀ ਸਿਖ ਸੰਜੁਤਿ ਪਾਨ ਗਹੇ॥ ਅਵਿਲੋਕ ਚਰਾਚਰਿ ਚਉਂਧ ਰਹੇ॥
ਪਸੁ ਪੱਛ ਚਰਾਚਰ ਜੀਵ ਸਬੈ॥ ਗਣ ਗੰਧ੍ਰਬ ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਤਬੈ॥ ੩੮੮॥

ਸਾਰੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਉਸਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਚਰਾਚਰ, ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ, ਗੰਧ੍ਰਬ, ਭੂਤ ਅਤੇ ਪਿਸ਼ਾਚ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ॥ ੩੮੮॥

ਇਤਿ ਅਠਦਸਵੋਂ ਗੁਰੂ ਮ੍ਰਿਗਹਾ ਸਮਾਪਤੰ॥ ੧੮॥ ੩੮੮ ॥

ਅਠਾਰ੍ਹਵਾਂ ਗੁਰੂ 'ਹਿਰਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰੀ' ਸਮਾਪਤ॥ ੧੮॥ ੩੮੮ ॥

ਭਾਵਾਰਥ-ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਸਮੇਤ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਥੇ ਇਕ ਤਲਾਬ ਤੇ ਸਾਰੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ। ਉਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਦ ਵੀ ਵਜਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰੌਲਾਂ ਰਪਾ ਵੀ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਕ ਹਿਰਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਖੜਾ ਸੀ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੀਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਉਸਦੇ ਚੇਲੇ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਹਿਰਨ ਨਹੀਂ ਮੁਨੀ ਜੀ ਹਨ ਤਦ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਆਪਣਾ ਤੀਰ ਕਾਮਨ ਪਿਛੇਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਉਸਦੀ ਹੋਸ਼ ਟਿਕਾਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਏਥੇ ਕੀ ਲੈਣ ਆਏ ਹੋ,ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਹਿਰਨ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹੋ। ਮੁਨੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਿਚ ਏਨੀ ਸੁਰਤ ਜੋੜ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਹਿਰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਿਚ ਏਨੀ ਸੁਰਤ ਜੋੜ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ

ਹਰ ਚੀਜ਼ ਹਿਰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਾਲ ਇਸਨੂੰ ਏਨਾ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵਸਤੂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾ ਲਵੇ ਅਤੇ ਹਰ ਵਸਤੂ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਲਗਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਅਠਾਰਵਾਂ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੋਂ ਇਹੋ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਵ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਵੀ ਹਿਰਨਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜੜਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਰਿਖੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹਿਰਨ ਹੀ ਲੱਗਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਹਿਰਨਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਏਨਾ ਬਹਿਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੈਂਕੜੇ ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਰੌਲੇ ਰੋਲੇ ਅਤੇ ਵਾਜਿਆਂ ਦੀ ਘੋਰ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਉਸ ਸੁਣਿਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਸੱਭ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਗੂੰਗਾ ਬੋਲਾ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਸੀ।

ਉਨੀਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਤੋਤੇ' ਦੀ ਕਥਾ

ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਕ੍ਰਿਤ ਛੰਦ॥ ਮੁਨਿਅਤਿ ਅਪਾਰ॥ ਗੁਣ ਗਣ ਉਦਾਰ॥ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰ॥ ਨਿਤਕਰਤ ਚਾਰ॥ ੩੮੯॥

ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਜੀ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਉਦਾਰ, ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਨਿੱਤ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ॥ ੩੮੯॥

ਲਖਿ ਛਬਿ ਸੁਰੰਗ॥ ਲਾਜਤ ਅਨੰਗ॥ ਪਿਖ ਬਿਮਲ ਅੰਗ॥ ਚਕਿ ਰਹਤ ਗੰਗ॥ ੩੯੦॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਲਜਿੱਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਗੰਗਾ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੀ ਸੀ॥ ੩੯੦॥

ਲਖਿ ਦੁਤਿ ਅਪਾਰ॥ ਰੀਝਤ ਕੁਮਾਰ॥ ਗਯਾਨੀ ਅਪਾਰ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਉਦਾਰ॥ ੩੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਤਿ=ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ। ਰੀਝਤ=ਮੋਹਤ। ਗਨ=ਭੰਡਾਰ।

ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਕੁਮਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਪਾਰ ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਉਦਾਰ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਸਨ॥ ੩੯੧॥

ਅਬਜਕਤ ਅੰਗ॥ ਆਭਾ ਅਭੰਗ॥
ਸੋਭਾ ਸੁਰੰਗ॥ ਤਨ ਜਨ ਅਨੰਗ॥ ੩੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਬਜਕਤ=ਨਿਰਾਕਾਰ। ਅਭੰਗ=ਨਾ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲੀ। ਸੁਰੰਗ=ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਵਾਲੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾਂ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਾਮਦੇਵ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸਨ। ੩੯੨॥

ਬਹੁ ਕਰਤ ਨਜਾਸ॥ ਨਿਸਦਿਨ ਉਦਾਸ॥
ਤਜਿ ਸਰਬ ਆਸ॥ ਅਤਿ ਬੁੱਧਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼॥ ੩੯੩॥

ਬਹੁਤ ਸਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੀ ਆਸਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੀ॥ ੩੯੩॥

ਤਨ ਸਹਤ ਧੂਪ॥ ਸੰਨਜਾਸ ਭੂਪ॥
ਤਨਿ ਛਬਿ ਅਨੂਪ॥ ਜਨੁ ਸ਼ਿਵ ਸਰੂਪ॥ ੩੯੪॥

ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਧੁਪ ਸਹਾਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਦੱਖ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੀ ਮਾਨੋ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੋਵੇ॥ ੩੯੪॥

ਮੁਖਿ ਛਬਿ ਪ੍ਰਚੰਡ॥ ਆਭਾ ਅਭੰਗ॥
ਜੁਟਿ ਜੋਗ ਜੰਗ॥ ਨਹੀ ਮੁਰਤ ਅੰਗ॥ ੩੯੫॥

ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਭਾ ਸੀ। ਜੋਗ ਰੂਪੀ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਮਨ ਅਤੇ ਅੰਗ ਮੋੜਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ॥ ੩੯੫॥

ਅਤਿ ਛਬਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼॥ ਨਿਸ ਦਿਨ ਨਿਰਾਸ॥
ਮੁਨ ਮਨ ਸੁਬਾਸ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਉਦਾਸ॥ ੩੯੬॥

ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਬਹੁਤ ਉਜਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਆਸਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਨ। ਮੁਨੀ ਦਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਉਦਾਸ ਆਦਿਕ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪੁੰਜ ਸਨ॥ ੩੯੬॥

ਅਬਜਕਤ ਜੋਗ॥ ਨਹੀ ਕਉਨ ਸੋਗ॥
ਨਿਤ. ਪ੍ਰਤਿ ਅਰੋਗ॥ ਤਜਿ ਰਾਜ ਭੋਗ॥ ੩੯੭॥

ਨਿਰਾਕਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕੋਈ ਸੋਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਦਾ ਅਰੋਗ ਸਨ ਅਤੇ

ਰਾਜ-ਭੋਗ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥ ੩੯੭॥

ਮੁਨ ਮਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਦਿਆਲ॥
ਸੁਭਿ ਮਤਿ ਸੁ ਢਾਲ॥ ਦ੍ਰਿੜ ਬ੍ਰਿਤ ਕਰਾਲ॥ ੩੯੮॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਮੁਨੀ ਦਾ ਮਨ,ਦਿਆਲੂ ਆਦਿਕ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪੁੰਜ ਸੀ। ਸ਼ੁਭ ਮਤਿ ਉਸ ਵਿਚ ਢਾਲੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਕਰਾਲ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸੀ॥ ੩੯੮॥

ਤਨ ਸਹਤ ਸੀਤ॥ ਨਹੀ ਮੁਰਤ ਚੀਤ॥
ਬਹੁ ਬਰਖ ਬੀਤ॥ ਜਨੁ ਜੋਗ ਜੀਤ॥ ੩੯੯॥

ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਠੰਡ ਸਹਾਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਤਪੱਸਿਆ ਵਲੋਂ ਮੁੜਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤ ਗਏ ਸਨ, ਮਾਨੋ ਜੋਗ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ॥ ੩੯੯॥

ਚਾਲੰਤ ਬਾਤ॥ ਥਰੰਕੰਤ ਪਾਤ॥
ਪੀਅ ਆਤ ਗਾਤ॥ ਨਹੀ ਬਦਤ ਬਾਤ॥ ੪੦੦॥

ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਜਦ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਪੱਤੇ ਕੰਬਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਦ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ॥ ੪੦੦॥

ਭੰਗੰ ਭਛੰਤ॥ ਕਾਛੀ ਕਛੰਤ॥
ਕਿੰਗ੍ਰੀ ਬਜੰਤ॥ ਭਗਵਤ ਭਣੰਤ॥ ੪੦੧॥

ਭੰਗ ਪੀਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਲੰਗੋਟੀ ਪਹਿਨਦੇ ਸਨ। ਕਿੰਗਰੀ ਵਜਾਉਂਦੇ ਸਨ,ਅਤੇ ਭਗਵੰਤ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ॥ ੪੦੧॥

ਨਹੀ ਡੁਲਤ ਅੰਗ॥ ਮੁਨਿ ਮਨ ਅਭੰਗ॥
ਜੁਟਿ ਜੋਗ ਜੰਗ॥ ਜਿਮ ਉਡਤ ਚੰਗ॥ ੪੦੨॥

ਮੁਨੀ ਦੇ ਅੰਗ ਅਡੋਲ ਸਨ ਅਤੇ ਮਨ ਸਥਿਰ ਸੀ। ਉਹ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ॥ ੪੦੨॥

ਨਹੀ ਕਰਤ ਹਾਇ॥ ਤਪ ਕਰਤ ਚਾਇ॥
ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਬਨਾਇ॥ ਬਹੁ ਭਗਤ ਭਾਇ॥ ੪੦੩॥

ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹ ਕਦੇ ਦੁੱਖ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੜੀ ਭਗਤੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸਦਾ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ॥ ੪੦੩॥

ਮੁਖ ਭਛਤ ਪਉਨ॥ ਤਜਿ ਧਾਮ ਗਉਨ॥
ਮੁਨ ਰਹਤ ਮਉਨ॥ ਸਭ ਰਾਜ ਭਉਨ॥੪੦੪॥

ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਹਵਾ ਭੱਖਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਘਰਬਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੁਨੀ ਜਨ ਸਦਾ ਮੋਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਰਾਜ ਭਵਨ ਸੀ॥੪੦੪॥

ਸੰਨਜਾਸ ਦੇਵ॥ ਮੁਨ ਮਨ ਅਭੇਵ॥
ਅਨ ਜੁਰਿ ਅਜੇਵ॥ ਅੰਤਰਿ ਅਤੇਵ॥੪੦੫॥

ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੇ ਪਰਮਦੇਵ, ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਦਾ ਮਨ ਭੇਦ ਰਹਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਸਨ॥੪੦੫॥

ਅਨ ਭੂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼॥ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਉਦਾਸ॥
ਗੁਨ ਅਧਿਕ ਜਾਸ॥ ਲਖ ਲਜਤ ਅਨਾਸ॥੪੦੬॥

ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਅਨਭਵ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਦਾ ਉਦਾਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਅਤੇ ਅਨਾਸ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲਜਿੱਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਭਾਵ ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਨਾਸ ਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਨ॥੪੦੬॥

ਬ੍ਰਹਮੰਨ ਦੇਵ॥ ਗੁਨ ਗਨ ਅਭੇਵ॥
ਦੇਵਾਨ ਦੇਵ॥ ਅਨਭਿਖ ਅਜੇਵ॥੪੦੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਨ=ਭੰਡਾਰ। ਭਿਖ=ਜੂਨ

ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਵੀ ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਰਹਿਸਮਈ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਦੇਵਤਾ, ਅਜੂਨੀ ਅਤੇ ਅਜਿਤ ਸੀ॥੪੦੭॥

ਸੰਨਿਆਸ ਨਾਥ॥ ਅਨ ਧਰ ਪ੍ਰਮਾਥ॥
ਇਕ ਰਟਤ ਗਾਥ॥ ਇਕ ਟੇਕ ਸਾਥ॥੪੦੮॥

ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਬਹੁਤ ਬਲਵਾਨ ਸੀ। ਕੋਈ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲ ਪੈਂਦਾ ਸੀ॥੪੦੮॥

ਗੁਨ ਗਨਿ ਅਪਾਰ॥ ਮੁਨਿ ਮਨਿ ਉਦਾਰ॥
ਸੁਭ ਮਤਿ ਸੁਢਾਰ॥ ਬੁਧਿ ਕੋ ਪਹਾਰ॥੪੦੯॥

ਉਦਾਰ ਚਿੱਤ ਮੁਨੀ ਅਪਾਰ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਮੱਤ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ

ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਸਨ॥ ੪੦੯॥

ਸੰਨਿਆਸ ਭੇਖ॥ ਅਨਿ ਬਿਖ ਅਦ੍ਵੇਖ॥
ਜਾਪਤ ਅਭੇਖ॥ ਬ੍ਰਿਧ ਬੁਧਿ ਅਲੇਖ॥ ੪੧੦॥

ਸੰਨਿਆਸੀ ਭੇਸ ਵਾਲਾ ਮੁਨੀ, ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਈਰਖਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੀ। ਉਹ ਭੇਸ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਮਹਾਨ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਅੱਲਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਸਨ॥ ੪੧੦॥

ਕੁਲਕ ਛੰਦ॥ ਧੰ ਧਕਿਤ ਇੰਦ॥ ਚੰ ਚਕਿਤ ਚੰਦ॥
ਥੰ ਥਕਤ ਪਉਨ॥ ਭੰ ਭਜਤ ਮਉਨ॥ ੪੧੧॥

ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਦੀ ਮੌਨ, ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦਾ ਕਲੇਜਾ ਧੱੜਕ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਚੰਦਰਮਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਵਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਸੀ॥ ੪੧੧॥

ਜੰ ਜਕਿਤ ਜੱਛ॥ ਪੰ ਪਚਤ ਪੱਛ॥
ਧੰ ਧਕਤ ਸਿੰਧ॥ ਬੰ ਬਕਤ ਬਿੰਧ॥ ੪੧੨॥

ਜਛ, ਪੰਛੀ, ਸਮੁੰਦਰ ਅਤੇ ਬਿੰਧਿਆਚਲ ਪਹਾੜ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੧੨॥

ਸੰ ਸਕਤ ਸਿੰਧ॥ ਗੰ ਗਕਤ ਗਿੰਧ॥
ਤੰ ਤਕਤ ਦੇਵ॥ ਅੰ ਅਕਿਤ ਭੇਵ॥ ੪੧੩॥

ਭੇਦ ਨ ਪਾਉਣ ਕਰਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸੁਮੰਦਰ ਸੁਕੜ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਗਿੰਧਮਾਦਨ ਪਹਾੜ ਗਰਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੧੩॥

ਲੰ ਲਖਤ ਜੋਗ॥ ਭੰ ਭ੍ਰਮਤ ਭੋਗ॥
ਬੰ ਬਕਤ ਬੈਨ॥ ਚੰ ਚਕਤ ਨੈਨ॥ ੪੧੪॥

ਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਭੋਗੀ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕੁਝ ਬਚਨ ਬੋਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੈਣ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੧੪॥

ਤੰ ਤਜਤ ਅੱਤ੍ਰ॥ ਛੰ ਛਕਤ ਛੱਤ੍ਰ॥
ਪੰ ਪਰਤ ਪਾਨ॥ ਭੰ ਭਰਤ ਭਾਨ॥ ੪੧੫॥

ਅਸ਼ਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਅਤੇ ਤਾਜਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਲੋਕ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੧੫॥

ਬੰ ਬਜਤ ਬਾਦ॥ ਨੰ ਨਜਤ ਨਾਦ॥
ਅੰ ਉਠਤ ਰਾਗ॥ ਉਫਟਤ ਸੁਹਾਗ॥੪੧੬॥

ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਦ ਦੀਆਂ ਧੁੰਨੀਆਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੪੧੬॥

ਛੰ ਛਕਤ ਸੂਰ॥ ਭੰ ਭ੍ਰਮਤ ਹੂਰ॥
ਰੰ ਰਿਝਤ ਚਿੱਤ॥ ਤੰ ਤਜਤ ਬਿੱਤ॥੪੧੭॥

ਸੂਰਮੇ ਅਤੇ ਅਪੱਛਰਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਆਤਮ ਸੰਜਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਰੀਝ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੪੧੭॥

ਛੰ ਛਕਤ ਜੱਛ॥ ਭੰ ਭ੍ਰਮਤ ਪੱਛ॥
ਭੰ ਭਿਰਤ ਭੂਪ॥ ਨਵ ਨਿਰਖ ਰੂਪ॥੪੧੮॥

ਜੱਛ ਅਤੇ ਪੰਛੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ॥੪੧੮॥

ਚਰਪਟ ਛੰਦ॥ ਗਲਿਤੰ ਜੋਗੰ॥ ਦਲਿਤੰ ਭੋਗੰ॥
ਭਗਿਵੇ ਭੇਸੰ॥ ਸੁਵਿਲੇ ਦੇਸੰ॥੪੧੯॥

ਉਹ ਯੋਗ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਭਗਵੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ॥੪੧੯॥

ਅੱਚਲ ਧਰਮੰ॥ ਅੱਖਲ ਕਰਮੰ॥
ਅੱਮਿਤ ਜੋਗੰ॥ ਤੱਜਿਤ ਭੋਗੰ॥੪੨੦॥

ਨਿਸ਼ਪਾਪ ਕਰਮ ਅਤੇ ਸਥਿਰ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਮਿਤ ਜੋਗ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥੪੨੦॥

ਸੁਫਲ ਕਰਮੰ॥ ਸੁਬ੍ਰਿਤ ਧਰਮੰ॥
ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਹੰਤਾ॥ ਸੁਗਤੰ ਗੰਤਾ॥ ੪੨੧॥

ਇਹ ਯੋਗੀ ਸਫਲ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਇਹ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਚ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਸਨ॥੪੨੧॥

ਦਲਿਤੰ ਦ੍ਰੋਹੰ॥ ਮਲਿਤੰ ਮੋਹੰ॥

ਸਲਿਤੰ ਸਾਰੰ॥ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਚਾਰੰ॥੪੨੨॥

ਮੋਹ ਅਤੇ ਧਰੋਹ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਪਵਿਤਰ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਜਲ ਵਾਂਗ ਇਹ ਲੋਕ ਚੰਗੇ ਆਚਰਣ ਵਾਲੇ ਸਨ॥੪੨੨॥

ਭਗਵੇ ਭੇਸੰ॥ ਸੁਫਲੰ ਦੇਸੰ॥
ਸੁਹ੍ਰਿਦੰ ਸਰਤਾ॥ ਕੁਕ੍ਰਿਤੰ ਹਰਤਾ॥੪੨੩॥

ਉਹ ਭਗਵੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਾਲੇ, ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਚੰਗੇ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ॥੪੨੩॥

ਚਕ੍ਰਿਤ ਸੂਰੰ॥ ਥਮਤੰ ਨੂਰੰ॥
ਏਕੰ ਜਪਿਤੰ॥ ਏਕੰ ਥਪਿਤੰ॥੪੨੪॥

ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸੂਰਮੇ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਾਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੪੨੪॥

ਰਾਜੰਤ ਸਿੜ੍ਹੰ॥ ਈਸੰ ਭਜਿੜ੍ਹੰ॥
ਜਪੰ ਜਪਿੜ੍ਹੰ॥ ਏਕੰ ਥਪਿੜ੍ਹੰ॥੪੨੫॥

ਰਾਜ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਚੁਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੪੨੫॥

ਬਜਤੰ ਨਾਦੰ॥ ਬਿਦਿਤੰ ਰਾਗੰ॥
ਜਪਤੰ ਜਾਪੰ॥ ਤ੍ਰਸਿਤੰ ਤਾਪੰ॥੪੨੬॥

ਨਾਦ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜਾਪ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਡਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੪੨੬॥

ਚਕਿਤੰ ਚੰਦੰ॥ ਧਕਤੰ ਇੰਦੰ॥
ਤਕਤੰ ਦੇਵੰ॥ ਭਗਤੰ ਭੇਵੰ॥੪੨੭॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਦਾ ਡਰ ਨਾਲ ਕਲੇਜਾ ਧੜਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਤਕ ਰਹੇ ਸਨ॥੪੨੭॥

ਭ੍ਰਮਤੰ ਭੂਤੰ॥ ਲਖਿਤੰ ਰੂਪੰ॥

ਚਕ੍ਰਤੰ ਚਾਰੰ॥ ਸੁਹ੍ਰਿਦੰ ਸਾਰੰ॥ ੪੨੮॥

ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਚਾਰ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਸੁਹਿਰਦ ਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੨੮॥

ਨਲਨੀ ਸੂਅੰ॥ ਲਖਿ ਅਉਧੂਅੰ॥
ਚਟ ਦੇ ਛਟਾ॥ ਭ੍ਰਮ ਤੇ ਜਟਾ॥ ੪੨੯॥

ਅਵਧੂਤ ਦੱਤ ਨੇ ਉਥੇ ਇਕ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਇਕ ਕੁੜਿਕੀ ਵਿਚ ਫੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਵੇਖਿਆ। ਦੱਤ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਝੱਟ ਉੱਡ ਗਿਆ। ਅਵਧੂਤ ਦੱਤ ਨੇ ਫਿਰ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਤੋਤੇ ਵਾਂਗ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਫੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੪੨੯॥

ਤਕਿਤੰ ਦੇਵੰ॥ ਬਕਿਤੰ ਭੇਵੰ॥
ਦਸ ਨਵ ਸੀਸੰ॥ ਕਰਮ ਕਦੀਸੰ॥ ੪੩੦॥

ਦੱਤ ਦੇਵ ਨੇ ਇਸ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਸਮਝਦਿਆਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਤੋਤਾ ਮੇਰਾ ਉਨੀਵਾਂ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਵੀ ਇਸ ਤੋਤੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕਰਮ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੪੩੦॥

ਬੁਧਿਤੰ ਧਾਮੰ॥ ਗ੍ਰਿਹਿਤੰ ਬਾਮੰ॥
ਭ੍ਰਮਤੰ ਮੋਹੰ॥ ਮਮਤੰ ਮੋਹੰ॥ ੪੩੧॥

ਮਨੁੱਖ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਅਕਲ ਦਾ ਘਰ ਹੈ,ਪਰ ਇਸਤਰੀ,ਘਰ ਆਦਿ ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥ ੪੩੧॥

ਮਮਤਾ ਬੁੱਧੰ॥ ਸਿਰਹਤੰ ਲੋਗੰ॥
ਅਹਿਤਾ ਧਰਮੰ॥ ਲਹਿਤਹ ਭੋਗੰ॥ ੪੩੨॥

ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਮਮਤਾ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਧਰਮ ਤੋਂ ਵਹੀਣ ਅਤੇ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥ ੪੩੨।

ਗ੍ਰਸਤੰ ਬੁੱਧੰ॥ ਮਮਤਾ ਮਾਤੰ॥
ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇਹੰ॥ ਪੁਤ੍ਰੰ ਭ੍ਰਾਤੰ॥ ੪੩੩॥

ਮਾਤਾ, ਇਸਤਰੀ, ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਭਰਾ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਜਕੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ॥ ੪੩੩॥

ਗ੍ਰਸਤੰ ਮੋਹੰ॥ ਧਰਿਤੰ ਕਾਮੰ॥

ਜਲਤੰ ਕ੍ਰੋਧੰ॥ ਪਲਿਤੰ ਦਾਮੰ॥੪੩੪॥

ਕਾਮ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮੋਹ ਵਿਚ ਗ੍ਰੱਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਹੋਇਆ ਸਦਾ ਧਨ ਦੌਲਤ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਫੱਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੪੩੪॥

ਦਲਤੰ ਬਜੋਧੰ॥ ਤਕਿਤੰ ਦਾਵੰ॥
ਅੰਤਹ ਨਰਕੰ॥ ਗੰਤਹ ਪਾਵੰ॥੪੩੫॥

ਦਾਅ ਲੱਗਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਵਾਰਥ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਨਰਕਧਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੪੩੫॥

ਤਜਿਤੰ ਸਰਬੰ॥ ਗ੍ਰਹਿਤੰ ਏਕੰ॥
ਪ੍ਰਭਤੰ ਭਾਵੰ॥ ਤਜਿਤੰ ਦ੍ਵੈਖੰ॥੪੩੬॥

ਜੇ ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡਕੇ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਨੇਹ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਫੜ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਅਤੇ ਦ੍ਵੈਖ ਛੁਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੪੩੬॥

ਨਲਿਨੀ ਸੁਕਿ ਜਜੰ॥ ਤਜਿਤੰ ਦਿਰਬੰ॥
ਸਫਲੀ ਕਰਮੰ॥ ਲਹਿਤੰ ਸਰਬੰ॥੪੩੭॥

ਜਿਵੇਂ ਤੋਤਾ ਕੜਿਕੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਜੀਵ ਵੀ ਸਭ ਕੁਝ ਤਿਆਗ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਕਰਮ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਗਾ॥੪੩੭॥

ਇਤਿ ਨਲਿਨੀ ਸੁਕ ਉਨੀਸਵੋਂ ਗੁਰੂ ਬਰਨੰਨ॥੧੯॥੪੩੭ ॥

ਉਨੀਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਤੋਤੇ'ਦਾ ਵਰਣਨ ਸਮਾਪਤ॥੧੯॥੪੩੭ ॥

ਭਾਵਾਰਥ-ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਜੀ ਉਨੀਵਾਂ ਗੁਰੂ 'ਤੋਤੇ' ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੋਤੇ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਤੋਤਾ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਫੱਸਿਆਂ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਗ੍ਰਿਸਤ ਵਿਚ ਫੱਸਿਆ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫੱਸਿਆ, ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰੱਸਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ, ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋਤਾ ਪਿੰਜਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜੰਜਾਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਥਾਹ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕਰ ਲਵੇਗਾ।

ਵੀਹਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਸ਼ਾਹ' ਦੀ ਕਥਾ

ਚੌਪਈ॥ ਆਗੇ ਚਲਾ ਦੱਤ ਜਟ ਧਾਰੀ॥ ਬਾਜਾਤ ਬੇਣ ਬਿਖਾਣ ਅਪਾਰੀ॥
ਅਸਥਾਵਰ ਲਖਿ ਚੇਤਨ ਭਏ॥ ਚੇਤਨ ਦੇਖ ਚਕ੍ਰਿਤ ਹ੍ਵੈ ਗਏ॥੪੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸਥਾਵਰ=ਜੜ ਜੀਵ। ਚਕ੍ਰਿਤ=ਹੈਰਾਨ

ਤਦ ਜਟਾਧਾਰੀ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਜੀ ਅਗੇ ਚਲ ਪਏ। ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਅਣਗਿਣਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੱਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜੜ ਜੀਵ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਸੁਚੇਤ ਸਨ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣ ਲੱਗੇ॥੪੩੮॥

ਮਹਾ ਰੂਪ ਕਛੁ ਕਹਾ ਨ ਜਾਈ॥ ਨਿਰਖ ਚਕ੍ਰਿਤ ਰਹੀ ਸਕਲ ਲੁਕਾਈ॥
ਜਿਤ ਜਿਤ ਜਾਤ ਪਥਹਿ ਰਿਖ ਗਯੋ॥ ਜਾਨੁਕ ਪ੍ਰੇਮ ਮੇਘ ਬਰਖਯੋ॥੪੩੯॥

ਉਸਦੇ ਮਹਾਨ ਰੂਪ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੀ ਲੁਕਾਈ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਜਿਸ ਰਾਹ ਤੇ ਵੀ ਮੁਨੀ ਜੀ ਗਏ ਉਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਮੀਂਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ॥੪੩੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਹ ਇਕ ਲਖ ਸ਼ਾਹ ਧਨਵਾਨਾ॥ ਮਹਾ ਰੂਪ ਧਰੇ ਦਿਰਬ ਨਿਧਾਨਾ॥
ਮਹਾ ਜੋਤਿ ਅਰੁ ਤੇਜ ਅਪਾਰੂ॥ ਆਪ ਘੜਾ ਜਾਨੁਕ ਮੁਖਿ ਚਾਰੂ॥੪੪੦॥

ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਧਨਵਾਨ ਸ਼ਾਹ ਵੇਖਿਆ ਜਿਹੜਾ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਧਨ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਤੇਜਸਵੀ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਖੁਦ ਉਸ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ॥੪੪੦॥

ਬਿਕ੍ਰਿਅ ਬੀਚ ਅਧਿਕ ਸਵਧਾਨਾ॥ ਬਿਨ ਬਿਪਾਰ ਜਿਨ ਅਉਰ ਨ ਜਾਨਾ॥
ਆਸ ਅਨੁਰਕਤ ਤਾਸ ਬ੍ਰਿਤ ਲਾਗਾ॥ ਮਾਨਹੁ ਮਹਾ ਜੋਗ ਅਨੁਰਾਗਾ॥੪੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਕ੍ਰਿਅ=ਸੌਦਾ ਵੇਚਣ। ਸਾਵਧਾਨਾ=ਹੁਸ਼ਿਆਰ। ਅਨੁਰਕਤ=ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ।

ਸੌਦਾ ਵੇਚਣ ਵਿਚ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਵਪਾਰ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਹੋਰ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਉਸਦੀ ਬਿਰਤੀ ਵਪਾਰ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕ ਮਹਾਨ ਯੋਗੀ ਵਾਂਗ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੪੪੧॥

ਤਹਾ ਰਿਖ ਗਏ ਸੰਗਿ ਸੰਨਜਾਸਨਿ॥ ਕਈ ਛੋਹਨੀ ਜਾਤ ਨਹੀ ਗਨਿ॥
ਤਾਕੇ ਜਾਇ ਦੁਆਰ ਪਰ ਬੈਠੇ॥ ਸਕਲ ਮੁਨੀ ਮਨੁਰਾਜ ਇਕੈਠੇ॥੪੪੨॥

ਮੁਨੀ ਜੀ ਉਥੇ ਅਣਗਿਣਤ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਈ ਖੂਹਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਗਿਣਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਭ ਸਾਥੀ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ॥ ੪੪੨॥

ਸ਼ਾਹ ਸੁ ਦਿਰਬ ਬ੍ਰਿਤ ਲਗ ਰਹਾ॥ ਰਿਖਨ ਓਰ ਤਿਨ ਚਿਤਯੋ ਨ ਕਹਾ॥
ਨੇਤ੍ਰ ਮੀਚ ਏਕੈ ਧਨਿ ਆਸਾ॥ ਐਸ ਜਾਨੀਅਤ ਮਹਾ ਉਦਾਸਾ॥ ੪੪੩॥

ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮਨ ਧਨ ਕਮਾਉਣ ਵਿਚ ਏਨਾ ਲੀਨ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਮੁਨੀਆਂ ਵਲ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਧਨ ਦੀ ਆਸ ਵਿਚ ਉਹ ਏਨਾ ਲੀਨ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ॥ ੪੪੩॥

ਤਹੰ ਜੇ ਹੁਤੇ ਰਾਵ ਅਰੁ ਰੰਕਾ॥ ਮੁਨਿ ਪਗ ਪਰੇ ਛੋਰ ਕੈ ਸ਼ੰਕਾ॥
ਤਿਹੰ ਬੈਪਾਰ ਕਰਮ ਕਰ ਭਾਰੀ॥ ਰਿਖੀਅਨ ਓਰ ਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਪਸਾਰੀ॥ ੪੪੪॥

ਉਥੇ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਰੰਕ ਸਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਤੱਜ ਕੇ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਚਰਨੀ ਆ ਪਏ, ਪਰ ਉਹ ਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਵਿਚ ਏਨਾ ਮਗਨ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਮੁੰਨੀਆਂ ਵੱਲ ਅੱਖ ਚੁੱਕ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ॥ ੪੪੪॥

ਤਾਸ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਦੱਤ ਪ੍ਰਭਾਊ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਕਹਾ ਤਜਕੈ ਹਠ ਭਾਊ॥
ਐਸ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭ ਸੰਗ ਲਗੱਈਐ॥ ਤਬ ਹੀ ਪੁਰਖ ਪੁਰਾਤਨ ਪੱਈਐ॥ ੪੪੫॥

ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਅਤੇ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣਾ ਹੱਠ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ॥ ੪੪੫॥

ਇਤਿ ਸ਼ਾਹ ਬੀਸਵੋਂ ਗੁਰੂ ਸਮਾਪਤੰ॥ ੨੦ ॥ ੪੪੫ ॥

ਵੀਹਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਸ਼ਾਹ'ਦੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੨੦॥ ੪੪੫ ॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵੀਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਧਾਰਿਆ। ਮੁਨੀ ਜੀ ਇਕ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਇਕ ਨਗਰ ਵਿਚ ਗਏ ਤਾਂ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਿਹੜਾ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਚਮਕ ਦਮਕ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਹੱਟੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੌਦਾ ਵੇਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੁਨੀ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸੰਖ ਪੂਰਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਉਥੇ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਗ਼ਰੀਬ ਸਭ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਉਠ ਭੱਜੇ। ਸਾਰੇ ਆਕੇ ਮੁੰਨੀਆਂ ਦੇ ਚਰਨ ਛੂਹਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈਣ ਲੱਗੇ। ਪਰ ਜਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਜਾਕੇ ਅਣਗਿਣਤ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਉਸ ਅੱਖ ਚੁੱਕ ਕੇ ਵੀ ਉਤਾਂਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਕੌਣ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੌਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ

ਕਤਾਬ ਵਿਚ ਮਗਨ ਲਿਵ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਮੁਨੀ ਜੀ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੀਹਵਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਸ਼ਾਹ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਵੱਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵੇਗਾ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਇਕ ਕੰਮ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜਿਆ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਤਿਆਗ ਕੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।

ਇੱਕੀਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਪੜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀ' ਦੀ ਕਥਾ

ਚੌਪਈ॥ ਬੀਸ ਗੁਰੂ ਕਰਿ ਆਗੇ ਚਲਾ॥ ਸੀਖੇ ਸਰਬ ਜੋਗ ਕੀ ਕਲਾ॥
ਅਤਿ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਮਿਤੋਜੁ ਪ੍ਰਤਾਪੂ॥ ਜਾਨੁਕ ਸਾਧ ਫਿਰਾ ਸਭ ਜਾਪੂ॥ ੪੪੬॥

ਵੀਹ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਯੋਗ ਦੀਆ ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਾਵਾਂ ਸਿੱਖ ਕੇ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਅੱਗੇ ਚਲ ਪਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ, ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਤੇਜ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਧਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧ ਕੇ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੪੬॥

ਲੀਏ ਬੈਠ ਦੇਖਾ ਇਕ ਸੂਆ॥ ਜਿਹ ਸਮਾਨ ਜਗਿ ਭਯੋ ਨ ਦੂਆ॥
ਤਾ ਕਹੁ ਨਾਥ ਸਿਖਾਵਤ ਬਾਨੀ॥ ਇਕ ਟਕ ਪਰਾ ਅਉਰ ਨਾ ਜਾਨੀ॥ ੪੪੭॥

ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਤੋਤਾ ਲੈਕੇ ਬੈਠਾ ਵੇਖਿਆ। ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗਾ ਦੁਨੀਆ ਉਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਬੋਲਣਾ ਸਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਏਨੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਵਿਚ ਮਹਿਣ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੪੪੭॥

ਸੰਗ ਲਏ ਰਿਖ ਸੈਨ ਅਪਾਰੀ॥ ਬਡੇ ਬਡੇ ਮੋਨੀ ਬ੍ਰਿਤਿਧਾਰੀ॥
ਤਾਕੇ ਤੀਰ ਤੀਰ ਚਲਿ ਗਏ॥ ਤਿਨ ਨਰ ਏ ਨਹੀ ਦੇਖਤ ਭਏ॥ ੪੪੮॥

ਦੱਤ ਮੁਨੀ,ਅਪਾਰ ਬਰਤ ਧਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮੋਨੀਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੀ ਲੰਘੇ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ॥ ੪੪੮॥

ਸੋ ਨਰ ਸੁਕਹਿ ਪੜਾਵਤ ਰਹਾ॥ ਇਨੈ ਕਛੂ ਮੁਖ ਤੇ ਨਹੀ ਕਹਾ॥
ਨਿਰਖਿ ਨਿਠੁਰਤਾ [illegible] ਮੁਨ ਰਾਊ॥ ਪੁਲਕ ਪ੍ਰੇਮ ਤਨ ਉਪਜਾ ਚਾਊ॥ ੪੪੯॥

ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪੜਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ। ਉਸ ਵਿਅ.ਕਤੀ ਦੀ [illegible] ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਨੀ ਰਾਜ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਗਿਆ॥ ੪੪੯॥

ਐਸੋ ਨੇਹੁ ਨਾਥ ਸੌ ਲਾਵੈ॥ ਤਬ ਹੀ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕਹੁ ਪਾਵੈ॥
ਇਕੀਸਵਾ ਗੁਰੁ ਤਾਂ ਕਹ ਕੀਆ॥ ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਮੋਲ ਜਨੁ ਲੀਆ॥ ੪੫੦॥

ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਜੇ ਕੋਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਕਰੇ, ਤਦ ਉਹ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਲ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ ਭਾਵ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੁਨੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇੱਕੀਵਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਲਿਆ॥ ੪੫੦॥

ਇਤਿ ਇੱਕੀਸਵੋ ਗੁਰੂ ਸੁਕ ਪੜਾਵਤ ਨਰ ਸਮਾਪਤੰ॥ ੨੧॥ ੪੫੦ ॥

ਇੱਕੀਵਾਂ ਗੁਰੂ 'ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਪੜਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਅਕਤੀ' ਸਮਾਪਤ॥੨੧॥ ੪੫੦ ॥

ਭਾਵਾਰਥ-ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਜੀ ਇੱਕੀਵਾਂ ਗੁਰੂ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਪੜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਪੜਾਉਣਾ ਕੋਈ ਆਸਾਨ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਰਟਾਉਣਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੈਂਕੜੇ ਵਾਰ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਨੀ ਜੀ ਜਦ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਦੀ ਲੰਘੇ ਤਾਂ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਵੇਖਿਆ ਤਕ ਨਹੀਂ। ਉਸਦੀ ਸੁਰਤੀ ਕੇਵਲ ਉਸ ਤੋਤੇ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਇਸ ਲਗਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਨੀ ਜੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵੀ ਨ ਕਬੂਲੇ ਜਾਂ ਅਨਭਵ ਕਰੇ ਤਦ ਉਹ ਉਸ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਪੜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇਕੋ ਨਾਮ ਦੀ ਰੱਟ ਲਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਥਕਾਵਟ, ਭੁੱਖ, ਪਿਆਸ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਰੋਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਰੱਟ ਲਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਐਸੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਮੁਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਜਿਹੜਾ ਜਿਊਂਦਾ ਹੀ ਮਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਬਾਈਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਹਾਲੀ ਕਿਰਸਾਣ' ਦੀ ਕਥਾ

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਇਕੀਸ ਕਰ ਗੁਰੂ ਸਿਧਾਰਾ॥ ਹਰ ਬਾਹਤ ਇਕ ਪੁਰਖ ਨਿਹਾਰਾ॥
ਤਾਕੀ ਨਾਰ ਮਹਾ ਸੁਖ ਕਾਰੀ॥ ਪਤਿ ਕੀ ਆਸ ਹੀਏ ਜਿਹ ਭਾਰੀ॥ ੪੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਿ ਬਾਹਤ=ਹਲ ਵਾਹੁੰਦਾ। ਸੁਖ ਕਾਰੀ=ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ।

ਜਦ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਨੇ ਇੱਕੀਵਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹਲ ਵਾਹੁੰਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ (ਹਾਲੀ) ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਮਹਾਨ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ

ਅਤੇ ਪਤੀ ਬਰਤਾ ਸੀ॥੪੫੧॥

ਭੱਤਾ ਲਏ ਪਾਨ ਚਲਿ ਆਈ॥ ਜਨੁਕ ਨਾਥ ਗ੍ਰਿਹ ਬੋਲ ਪਠਾਈ॥
ਹਰ ਬਾਹਤ ਤਿਨ ਕਛੂ ਨ ਲਹਾ॥ ਤ੍ਰੀਅ ਕੋ ਧਿਆਨ ਨਾਥ ਪ੍ਰਤਿ ਰਹਾ॥ ੪੫੨॥

ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਸੀ। ਹਲ ਵਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਵੀ ਪਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਗਾ ਰਿਹਾ॥ ੪੫੨॥

ਮੁਨਿ ਪਤਿ ਸੰਗਿ ਲਏ ਰਿਖ ਸੈਨਾ॥ ਮੁਖ ਛਬ ਦੇਖ ਲਜਤ ਜਿਹ ਮੈਨਾ॥
ਤੀਰ ਤੀਰ ਤਾਕੇ ਚਲ ਗਏ॥ ਮੁਨ ਪਤਿ ਬੈਠ ਰਹਤ ਪਛ ਭਏ॥ ੪੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੁਨਿ ਪਤਿ=ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ। ਮੁਖ ਛਬ=ਮੁਖੜੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ। ਮੈਨਾ=ਕਾਮਦੇਵ। ਤੀਰ ਤੀਰ=ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ।

ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਦੱਤ ਜੀ ਮੁਨੀਆ ਦੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖੜੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਲਜਿੱਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੁਨੀ ਰਾਜ ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਚਲਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ॥ ੪੫੩॥

ਅਨੂਪ ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਅਨੂਪ ਗਾਤ ਅਤਿਭੁਤੰ ਬਿਭੂਤ ਸੋਭਤੰ ਤਨੰ॥
ਅਛਿੱਜ ਤੇਜ ਜਾਜੁਲੰ ਅਨੰਤ ਮੋਹਤੰ ਮਨੰ॥
ਸਸੋਭ ਬਸਤ੍ਰ ਰੰਗਤੰ ਸੁਰੰਗ ਗੇਰੂ ਅੰਬਰੰ॥
ਬਿਲੋਕ ਦੇਵ ਦਾਨਵੰ ਮਮੋਹ ਗੰਧ੍ਰਬੰ ਨਰੰ॥ ੪੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾਜੁਲੰ=ਪ੍ਰਚੰਡ। ਬਿਲੋਕ=ਵੇਖਕੇ। ਮਮੋਹ=ਮੋਹ ਵੱਸ।

ਮੁਨੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਸਚਰਜ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਭਭੂਤੀ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੇਰੂਏ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਕੱਪੜੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵ, ਦਾਨਵ, ਗੰਧ੍ਰਬ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮੋਹ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਮੋਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੫੪॥

ਜਟਾ ਬਿਲੋਕ ਜਾਨਵੀ ਜਟੀ ਸਮਾਨ ਜਾਨਈ॥
ਬਿਲੋਕਿ ਲੋਕ ਲੋਕਿਣੰ ਅਲੋਕਿ ਰੂਪ ਮਾਨਈ॥
ਬਜੰਤ ਚਾਰ ਕਿੰਗੁਰੀ ਭਜੰਤ ਭੂਤ ਭੈ ਧਰੰ॥

ਪਪਾਤ ਜੱਛ ਕਿੰਨ੍ਰਣੀ ਮਮੋਹ ਮਾਨ ਨੀ ਮਨੰ॥ ੪੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾਨਵੀ=ਜਾਨ੍ਹ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁਤੱਰੀ, ਗੰਗਾ। ਜਟੀ=ਸ਼ਿਵਜੀ। ਪਪਾਤ=ਡਿੱਗਦੇ। ਚਿਤ੍ਰਣੀ=ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ ਕਿਸਮ।

ਮੁਨੀ ਦੀਆਂ ਜੜਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਗੰਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਰੂਪ ਸਮਝ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਲੌਕਿਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲਾ ਮੰਨ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੁੰਦਰ ਕਿੰਗਰੀ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜੱਛ ਅਤੇ ਕਿੰਨ੍ਰਣੀਆਂ ਸਭ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੪੫੫॥

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਰਿ ਚਿਤ੍ਰਣੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰਣੰ ਪ੍ਰਭੰ॥
ਰਰੀਝ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬੰ ਸੁਰਾਰਿ ਨਾਰਿ ਸੁ ਪ੍ਰਭੰ॥
ਕੜੰਤ ਕ੍ਰੂਰ ਕਿੰਨ੍ਰਣੀ ਹਸੰਤ ਹਾਸ ਕਾਮਣੀ॥
ਲਸੰਤ ਦੰਤਣੋ ਦੁਤੰ ਖਿਮੰਤ ਜਾਣੁ ਦਾਮਣੀ॥ ੪੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਰਾਰਿ ਨਾਰਿ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ। ਦਾਮਣੀ=ਬਿਜਲੀ।

ਸੁੰਦਰ ਚਿਤ੍ਰਣੀ ਇਸਤਰੀਆ ਉਸ ਨਿਰਮਲ ਪ੍ਰਭੂ ਉਤੇ ਰੀਝ ਕੇ ਜੱਛ, ਗੰਧ੍ਰਬ ਅਤੇ ਦੇਵ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਖਤ ਸਭਾਵ ਵਾਲੀ ਕਿੰਨਰ ਇਸਤਰੀਆ ਖਿਝ ਖਿਝ ਕੇ ਕੁੜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਾਮਨੀਆਂ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹਸ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਬਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੋਵੇ॥ ੪੫੬॥

ਦਲੰਤ ਪਾਪ ਦੁੱਭਰੰ ਚਲੰਤ ਮੋਨ ਸਿੰਮਰੰ॥
ਸੁਭੰਤ ਭਾਰ ਗਵੰ ਪਟੰ ਬਿਅੰਤ ਤੇਜ ਉਫਣੰ॥
ਪਰੰਤ ਪਾਨ ਭੂਚਰੰ ਭ੍ਰਮੰਤ ਸਰਬ ਤੋ ਦਿਸੰ॥
ਤਜੰਤ ਪਾਪ ਨਰਬਰੰ ਚਲੰਤ ਧਰਮਣੋ ਮਗੰ॥ ੪੫੭॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਘੋਰ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਮੋਨ ਸਿਮਰਨ ਚਲ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਤੇਜ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਜੀਵ ਭਟਕਦੇ ਹੋਏ ਉਥੇ ਆਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਚੱਲ ਪੈਂਦੇ ਸਨ॥ ੪੫੭॥

ਖਿਲੋਕ ਬੀਰਣੋ ਦਯੰ ਅਰੁੱਝ ਛਤ੍ਰ ਕਰਮਣੰ॥

ਤਜੰਤਿ ਸਾਇਕੰ ਸਿਤੰ ਕਟੰਤ ਟੂਕ ਬਰਮਣੰ॥
ਥਥੰਭ ਭਾਨਣੋ ਰਥੰ ਬਿਲੋਕ ਕਉਤਕੰ ਰਣੰ॥
ਗਿਰੰਤ ਜੁੱਧਣੋ ਛਿੰਤ ਬਮੰਤ ਸ੍ਰੋਣਤੰ ਮੁਖੰ॥੪੫੮॥

ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਯੋਧੇ ਹਲ ਵਾਹਕ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਖੱਤਰੀ ਕਰਮ ਕਰਦੇ,ਭਾਵ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਲੀਨ ਵੇਖੇ। ਉਹ ਤਿਖੇ ਤੀਰ ਛੱਡ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਵਚਾਂ ਤੇ ਢਾਲਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਰੱਥ ਵੀ ਖਲੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਥੇ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਦੇ ਹੋਏ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਉਲਟੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੪੫੮॥

ਫਿਰੰਤ ਚੱਕ੍ਰਣੋ ਚਕੰ ਗਿਰੰਤ ਜੋਧਣੋ ਰਣੰ॥
ਉਠੰਤ ਕ੍ਰੋਧ ਕੈ ਹਠੀ ਠਠੋਕਿ ਕ੍ਰੋਧਤੰ ਭੁਜੰ॥
ਭ੍ਰਮੰਤ ਅੱਧ ਬੱਧਤੰ ਕਮੱਧ ਬੱਧਤੰ ਕਟੰ॥
ਪਰੰਤ ਭੂਤਲੰ ਭਟੰ ਬਕੰਤ ਮਾਰੂੜੇ ਰਟੰ॥੪੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੱਕ੍ਰਣੋ=ਚੱਕਰ। ਗਿਰੰਤ=ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ। ਰਣੰ=ਰਣ ਖੇਤ੍ਰਰ। ਕ੍ਰੋਧਤੰ=ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ। ਭੁਜੰ=ਬਾਹਾਂ ਠੋਕਦੇ ਸਨ। ਭਟੰ=ਸੂਰਮੇ।

ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਚੱਕਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਯੋਧੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਠੀ ਯੋਧੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਫਿਰ ਉੱਠ ਕੇ ਖਲੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬਾਹਾਂ ਨੂੰ ਠੋਕਦੇ ਸਨ ਭਾਵ ਵੰਗਾਰ ਵਜੋ ਡੌਲਿਆਂ ਨੂੰ ਥਾਪੀ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਅੱਧੇ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਵੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਭੁੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਦੇ ਹੋਏ ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਦੀ ਰਟ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੪੫੯॥

ਪਿਪੰਤ ਅਸਵੰ ਭਟੰ ਭਿਰੰਤ ਦਾਰਣੋ ਰਣੰ॥
ਬਹੰਤ ਤੀਛਣੋ ਸਰੰ ਝਲੰਤ ਝਾਲ ਖੜਗਿਣੰ॥
ਉਠੰਤ ਮਾਰੂੜੋ ਰਣੰ ਬਕੰਤ ਮਾਰਣੋ ਮੁਖੰ॥
ਚਲੰਤ ਭਾਜਿ ਨਾ ਹਠੀ ਜੁਝੰਤ ਦੁੱਧਰੰ ਰਣੰ॥੪੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸਵੰ=ਘੋੜੇ। ਭਿਰੰਤ=ਭਿੜਦੇ ਸਨ। ਦਾਰਣੋ=ਭਿਆਨਕ। ਖੜਿਗਿਣੰ=ਤਲਵਾਰਾਂ। ਜੁਝੰਤ=ਲੜਦੇ ਸਨ।

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਉਸ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਭਿੜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤਿਖੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਯੋਧੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ 'ਮਾਰੋ

ਮਾਰੋ ਪੁਕਾਰਦੇ ਉੱਠ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਠੀ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰਹੇ॥ ੪੬੦॥

ਕਟੰਤ ਕਾਰਮੰ ਸੁਭੰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰਤੰ ਕ੍ਰਿਤੰ॥
ਸਿਲੇਣਿ ਉੱਜਲੀ ਕ੍ਰਿਤੰ ਬਹੰਤ ਸਾਇਕੰ ਸੁਭੰ॥
ਬਿਲੋਕ ਮੋਨਿਸੰ ਜੁਧੰ ਚਚਉਧ ਚਕ੍ਰਤੰ ਭਵੰ॥
ਮਮੋਹ ਆਸ੍ਰਮੰ ਗਤੰ ਪਪਾਤ ਭੂਤਲੰ ਰਿਸੰ॥ ੪੬੧॥

ਵਚਿਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਯੋਧੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਕੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੁੱਧ ਸਮਾਨ ਚਿੱਟੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਵਹਿਣ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ (ਹਾਲੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਵਿਚਕਾਰ ਪਿਆਰ ਦਾ ਯੁੱਧ) ਕਲਪਿਤ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਜੀ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੋਹ ਵੱਸ ਹੋਇਆ ਆਸ੍ਰਮ ਚੱਲਣ ਲੱਗਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ॥ ੪੬੧॥

ਸਭਾਰ ਭਾਰ ਬਸਨਿਨੰ ਜਜੌਪਿ ਜਾਪਣੋ ਰਿਖੰ॥
ਨਿਹਾਰਿ ਪਾਨ ਪੈ ਪਰਾ ਬਿਚਾਰ ਬਾਇਸਵੈ ਗੁਰੰ॥
ਬਿਅੰਤ ਜੋਗਣੋ ਸਧੰ ਅਸੰਖ ਪਾਪਣੋ ਦਲੰ॥
ਅਨੇਕ ਚੇਲਕਾ ਲਏ ਰਿਖੇਸ਼ ਆਸਨੰ ਚਲੰ॥ ੪੬੨॥

ਹਾਲੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸਿਰ ਤੇ ਭੋਜਨ ਵਾਲੇ ਬਰਤਨ ਚੁੱਕ ਕੇ ਚਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਵਾਂਗ ਮਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੁਨੀ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੇ ਚਰਨਾ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਾਈਵਾਂ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਬੇਅੰਤ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਨੇਕ ਚੇਲਿਆ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਆਪਣੇ ਆਸਨ ਵੱਲ ਚਲ ਪਏ॥ ੪੬੨॥

ਇਤਿ ਹਰ ਬਾਹਤਾ ਬਾਈਸਵੋ ਗੁਰੂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਾਤ ਲੈ ਆਈ ਸਮਾਪਤੰ॥ ੨੨॥ ੪੬੨ ॥

ਬਾਈਵਾਂ ਗੁਰੂ 'ਹਾਲੀ ਦਾ ਭੱਤਾ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਇਸਤਰੀ' ਸਮਾਪਤ॥ ੨੨॥ ੪੬੨ ॥

ਭਾਵਾਰਥ-ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਜੀ ਆਪਣਾ ਬਾਈਵਾਂ ਗੁਰੂ ਇਕ ਹਲ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੁਨੀ ਜੀ ਇਕ ਦਿਨ ਜਦ ਆਪਣੀ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਹਲ ਵਾਉਂਦਾ ਵੇਖਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਹਲ ਵਾਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੁਨੀ ਦੀ ਅਪਾਰ ਸੈਨਾ ਦੇ ਜਲੌ ਨੂੰ ਉਸ ਤੱਕਣ ਦੀ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਪਤਨੀ ਭੱਤਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਭੋਜਨ ਵਾਲੇ ਬਰਤਨ ਰੱਖੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਜਪਦੀ ਹੋਈ ਖੇਤ ਦੇ ਪਾਸ ਚੱਲ ਕੇ ਆ ਗਈ। ਮੁਨੀ ਜੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ

ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਸਮੇਤ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਪਰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਵਲ ਵੇਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਚੇਤਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈ। ਮੁਨੀ ਦੇਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਪਤੀ ਦੋ ਯੋਧੇ ਨਜ਼ਰ ਆਏ ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਤਿਖੇ ਤੀਰ ਚਿਲਾ ਕੇ ਵਿੰਨ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਿਆਰ ਭਰੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦਾ ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੁਨੀ ਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੁੱਨੀ ਜੀ ਜਿੰਨਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ,ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਬਰਤਾ ਧਰਮ ਅਤੇ ਪਵਿਤਰ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਨੀ ਜੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਗਏ। ਉਹ ਉੱਠ ਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗ ਗਏ। ਉਹ ਸਮਝਾਉਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰ ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਏਨਾ ਪਿਆਰ ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਇਸ ਸਮੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਇਹ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਹੀ ਖੋਹ ਗਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸੱਚੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬਾਈਵਾਂ ਗੁਰੂ ਉਸ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਧਾਰਿਆ।

ਤੇਈਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਰਾਗ ਗਾਉਂਦੀ ਜੱਛਣੀ ਨਾਰ' ਦੀ ਕਥਾ

ਅਨੂਪ ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਬਜੰਤ ਨਾਦ ਦੁੱਧਰੰ ਉਠੰਤ ਨਿਸ਼ਨੰ ਸੁਰੰ॥
ਭਜੰਤ ਅਰਿ ਦਿਤੰ ਅਘੰ ਬਿਲੋਕ ਭਾਰਗਵੰ ਭਿਸੰ॥
ਬਿਲੋਕ ਕੰਚਨੰ ਗਿਰੰਤ ਤੱਜ ਮਾਨੁਖੀ ਭੁਅੰ॥
ਸਮੂਹਕ ਤਾਪਸੀ ਤਨੰ ਅਲੋਕ ਲੋਕਣੋ ਬਪੰ॥੪੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਜੰਤ=ਵੱਜਦੇ ਸਨ। ਉਠੰਤ=ਉੱਠਦੇ ਸਨ। ਭਜੰਤ=ਭਜਦੇ ਸਨ। ਤਾਪਸੀ=ਤਪੱਸਵੀ। ਭੁਅੰ=ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ।

ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਘਨਘੋਰ ਨਾਦ ਉੱਠ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੁਨੀ ਦੇ ਭਗਵੇਂ ਭੇਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪਾਪ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੋਨਾ ਡਿੱਗਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤਪੱਸਵੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਅਲੋਕਿਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲੋਕ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੪੬੩॥

ਅਨੇਕ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬੰ ਬਸੇਖ ਬਿਧਿ ਕਾ ਧਰੀ॥
ਨਿਰਕਤ ਨਾਗਣੀ ਮਹਾ ਬਸੇਖ ਬਾਸਵੀ ਸੁਰੀ॥

ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਰਮ ਪਾਰਬਤੀ ਅਨੂਪ ਆਲਕਾ ਪਤੀ॥
ਅਸਕਤ ਆਪਿਤੰ ਮਹਾ ਬਿਸੇਖ ਅਸੁਰੀ ਸੁਰੀ॥ ੪੬੪॥

ਅਨੇਕਾਂ ਜੱਛ, ਗੰਧ੍ਰਬ, ਨਾਗ ਇਸਤਰੀਆਂ ਇੰਦਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਬਾਸਵੀ ਪਰਮ ਪਵਿਤਰ ਪਾਰਬਤੀ, ਅਤਿ ਅਨੂਪਮ ਕੁਬੇਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਥੇ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੪੬੪॥

ਅਨੂਪ ਏਕ ਜੱਛਣੀ ਮਮੋਹ ਰਾਗਣੋ ਮਨੰ॥
ਘੁਮੰਤ ਘੂਰਣੰ ਛਿਤੰ ਲਗੰਤ ਸਾਰੰਗੋ ਸਰੰ॥
ਬਿਸਾਰ ਨੇਹ ਗੇਹਣੰ ਸਨੇਹ ਰਾਗਣੋ ਮਨੰ॥
ਮ੍ਰਿਗੀ ਸਜਾਣੁ ਘੂਮਤੰ ਕ੍ਰਿਤੇਣ ਕ੍ਰਿਸ ਕ੍ਰਿਤੀ ਸਰੰ॥ ੪੬੫॥

ਉਥੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਜੱਛ ਇਸਤਰੀ ਸੀ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਦੇ ਤੀਰ ਵੱਜਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਘੁੰਮਣ ਘੇਰੀਆਂ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਰਾਗ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਰਾਗ ਗਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੇ ਹੋਸ਼ ਹਵਾਸ਼ ਭੁੱਲ ਕੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੀਰਾ ਹਿਰਨ ਤੀਰ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਲੋਟਣ ਪੋਟਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੪੬੫॥

ਰਝੀਝ ਰਾਗਣੋ ਚਿਤੰ ਬਦੰਤ ਰਾਗ ਸੁ ਪ੍ਰਭੰ॥
ਬਜੰਤ ਕਿੰਗੁਰੀ ਕਰੰ ਮਮੋਹ ਆਸ੍ਰਮੰ ਗਤੰ॥
ਸਸੱਜਿ ਸਾਇਕੰ ਸਿਤੰ ਕਪੰਤ ਕਾਮਣੋ ਕਲੰ॥
ਭ੍ਰਮੰਤ ਭੂਤਲੰ ਭਲੰ ਭੁਗੰਤ ਭਾਮਣੀ ਦਲੰ॥ ੪੬੬॥

ਉਹ ਰਾਗ ਰਾਗਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਰਾਗ ਗਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕਿੰਗਰੀ ਵਜਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਲ ਗਈ। ਉਹ ਕਾਮਣੀ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਦਲ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਭਾਵ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੪੬੬॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਗੁਨਵੰਤ ਸੀਲ ਅਪਾਰ॥ ਦਸ ਚਾਰ ਚਾਰ ਉਦਾਰ॥
ਰਸ ਰਾਗ ਸਰਬ ਸਪੰਨਿ॥ ਧਰਣੀ ਤਲਾ ਮਹਿ ਧੰਨਿ॥ ੪੬੭॥

ਉਹ ਗੁਣਵੰਤ, ਅਪਾਰ ਸ਼ੀਲ ਵੰਤ ਅਤੇ ਅਠਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੀ। ਰਾਗ ਵਿਦਿਆ

ਵਿਚ ਉਹ ਨਿਪੁੰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਧੰਨ ਸੀ॥੪੬੭॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਇਕ ਰਾਗ ਗਾਵਤ ਨਾਰ॥ ਗੁਣਵੰਤ ਸੀਲ ਅਪਾਰ॥ ਸੁਖ ਧਾਮ ਲੋਚਨ ਚਾਰ॥ ਸੰਗੀਤ ਕਰਤ ਬਿਚਾਰ॥੪੬੮॥

ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਰਾਗ ਗਾ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਪਾਰ ਗੁਣਵੰਤ ਅਤੇ ਸ਼ੀਲਵੰਤ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਨੇਤਰ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਸਨ। ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਪੂਰਬਕ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ॥੪੬੮॥

ਦੁਤਿ ਮਾਨ ਰੂਪ ਅਪਾਰ॥ ਗੁਣਵੰਤ ਸੀਲ ਉਦਾਰ॥ ਸੁਖ ਸਿੰਧ ਰਾਗ ਨਿਧਾਨ॥ ਹਰਿ ਲੇਤ ਹੇਰਤ ਪ੍ਰਾਨ॥੪੬੯॥

ਉਹ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਪਰਮ ਉਦਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ੀਲਵਾਨ ਸੀ। ਉਹ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਅਤੇ ਰਾਗ ਵਿਦਿਆਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਲ ਵੀ ਉਹ ਇਕ ਵਾਰ ਨਜ਼ਰ ਭਰ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਜਾਨ ਕੱਢ ਲੈਂਦੀ ਸੀ॥੪੬੯॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਅਕਲੰਕ ਜੁੱਬਨ ਮਾਨ॥ ਸੁਖ ਸਿੰਧ ਸੁੰਦਰ ਥਾਨ॥ ਇਕ ਚਿੱਤ ਗਾਵਤ ਰਾਗ॥ ਉਫਟੰਤ ਜਾਨ ਸੁਹਾਗ॥੪੭੦॥

ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ,ਜੋਬਨ ਵੰਤ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰੀ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਸੀ। ਉਹ ਇਕਾਗਰ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸੰਗੀਤ ਗਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਗੀਤ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਉੱਛਲ ਉੱਛਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੇ ਅਨਭਵ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥੪੭੦॥

ਤਿਹ ਪੇਖਕੈ ਜਟਿ ਰਾਜ॥ ਸੰਗ ਲੀਨ ਜੋਗ ਸਮਾਜ॥ ਰਹਿ ਰੀਝ ਆਪਨ ਚਿੱਤ॥ ਜੁਗ ਰਾਜ ਜੋਗ ਪਵਿੱਤ॥੪੭੧॥

ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਨੀ ਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਉਸ ਪਵਿਤਰ ਯੋਗਣੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣ ਲੱਗੇ।। ੪੭੧।।

ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਜੋ ਹਰਿ ਸੰਗ॥ ਹਿਤ ਕੀਜੀਐ ਅਨਰੰਗ॥ ਤਬ ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਲੋਕ॥ ਇਹ ਬਾਤ ਮੈ ਨਹੀ ਸ਼ੋਕ॥੪੭੨॥

ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਯੋਗੀ ਰਾਜ ਇਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਦ ਦੁਖ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਪਰਮ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੪੭੨॥

ਚਿਤ ਚਉਪ ਸੋ ਭਰ ਚਾਇ॥ ਗੁਰ ਜਾਨ ਕੈ ਪਰ ਪਾਇ॥

ਚਿਤ ਤਉਨ ਕੇ ਰਸ ਭੀਨ॥ ਗੁਰ ਤੇਈਸਵੋ ਤਿਹ ਕੀਨ॥ ੪੭੩॥

ਮੁਨੀ ਰਾਜ ਜੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਤੇਈਵਾਂ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਢਹਿ ਪਏ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਕੇ ਮੁਨੀਰਾਜ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਤੇਈਵਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ॥੪੭੩॥

ਇਤਿ ਜਛਨੀ ਨਾਰ ਰਾਗ ਗਾਵਤੀ ਗੁਰੂ ਤੇਈਸਵੋਂ ਸਮਾਪਤੰ॥੨੩॥੪੭੩ ॥

ਤੇਈਵਾਂ ਗੁਰੂ "ਰਾਗ ਗਾਉਂਦੀ ਜੱਛਣੀ ਨਾਰ" ਸਮਾਪਤ॥੨੩॥੪੭੩ ॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਨੇ ਆਪਣਾ ਤੇਈਵਾਂ ਗੁਰੂ ਇਕ ਜੱਛ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਰਾਗ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਕਲਾ ਤਦ ਤਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਦ ਤਕ ਉਸ ਦਾ ਲਗਨ, ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਅਭਿਆਸ ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਕਲਾ ਨਾਲ ਏਨਾ ਪਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੱਛ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਏਨੀ ਲੀਨ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਹੀ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਥੇ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ, ਕਿਥੇ ਡਿੱਗ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਫਿਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਰਾਗ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋੜ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਾਹਰਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਭੁੱਲ ਗਈ ਸੀ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੋਹ, ਪਿਆਰ ਉਸ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਰਾਗ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੁਨੀ ਜੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਲਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੁਖ ਕਸ਼ਟ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਪਰਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਤੇਈਵਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ।

ਚੌਵੀਵੇਂ ਗੁਰੂ 'ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ' ਦੀ ਕਥਾ

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਤਬ ਬਹੁਤ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨ॥ ਚੜਿ ਮੇਰ ਸ੍ਰਿੰਗ ਮਹਾਨ॥
ਕੀਅ ਘੋਰ ਤਪਸਾ ਉਗ੍ਰ॥ ਤਬ ਰੀਝਏ ਕਛੁ ਸੁਗ੍ਰ॥ ੪੭੪॥

ਤਦ ਮੁਨੀ ਰਾਜ ਨੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਦੀ ਚੋਟੀ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਰਤਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ॥੪੭੪॥

ਜਗ ਦੇਖ ਕੈ ਬਿਵਹਾਰ॥ ਮੁਨ ਰਾਜ ਕੀਨ ਬਿਚਾਰ॥
ਇਨ ਕਉਨ ਸੋ ਉਪਜਾਇ॥ ਫਿਰਿ ਲੇਤ ਆਪ ਮਿਲਾਇ॥ ੪੭੫॥

ਜਗਤ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਨੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕੋਣ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥੪੭੫॥

ਤਿਹ ਚੀਨੀਐ ਕਰਿ ਗਿਆਨ॥ ਤਬ ਹੋਇ ਪੂਰਣ ਧਯਾਨ॥
ਤਿਹ ਜਾਣੀਐ ਜਤ ਜੋਗ॥ ਤਬ ਹੋਇ ਦੇਹ ਅਰੋਗ॥੪੭੬॥

ਜੇ ਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤਪੱਸਿਆ ਪੂਰਨ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੇ ਯੋਗ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਸਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾ ਦੇਹ ਅਰੋਗ ਰਹੇ ਗੀ॥੪੭੬॥

ਤਬ ਏਕ ਪੁਰਖ ਪਛਾਨ॥ ਜਗ ਨਾਸ ਜਾਹਿਨ ਜਾਨ॥
ਸਤ ਜਗਤ ਕੋ ਪਤਿ ਦੇਖ॥ ਅਨਭਉ ਅਨੰਤ ਅਭੇਖ॥੪੭੭॥

ਤਦ ਫਿਰ ਇਕ ਪਰਮ ਤੱਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਜਗਤ ਪਿਤਾ ਸੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹੀ ਡਰ ਅਤੇ ਭੇਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ॥੪੭੭॥

ਬਿਨ ਏਕ ਨਾਹਿਨ ਸ਼ਾਂਤਿ॥ ਸਭ ਤੀਰਥ ਕਿਯੁੰ ਨ ਅਨ੍ਾਤ॥
ਜਬ ਸੇਵਿਹੋ ਇਕ ਨਾਮ॥ ਤਬ ਹੋਇ ਪੂਰਣ ਕਾਮ॥੪੭੮॥

ਉਸ ਇਕ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸਭ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬੇਅਰਥ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਇਕ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਦ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ॥੪੭੮॥

ਬਿਨ ਏਕ ਚੌਬਿਸ ਫੋਕ॥ ਸਭ ਹੀ ਧਰਾ ਸਭ ਲੋਕ॥
ਜਿਨ ਏਕ ਕਉ ਪਹਿਚਾਨ॥ ਤਿਨ ਚਉਬਿਸੋ ਰਸ ਮਾਨ॥੪੭੯॥

ਉਸ ਇਕ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੌਵ੍ਹੀ ਗੁਰੂ ਵਿਅਰਥ ਹਨ, ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਵਿਅਰਥ ਹਨ। ਜਿਸ ਇਕ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਉਹ ਚੋਵੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆਨੰਦ ਲੈਦਾ ਹੋਇਆ ਰਸ ਮਈ ਰਹੇਗਾ॥੪੭੯॥

ਜੋ ਏਕ ਕੇ ਰਸ ਭੀਨ॥ ਤਿਨ ਚਉਬਿਸੋ ਰਸ ਲੀਨ॥
ਜਿਨ ਏਕ ਕੋ ਨਹੀ ਬੂਝ॥ ਤਿਹ ਚਉਬਿਸੈ ਨਹੀ ਸੂਝ॥੪੮੦॥

ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਰਸ ਗਿਆ ਉਹ ਚੋਵੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਲੀਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆਨੰਦ ਲੈ ਸਕੇਗਾ। ਜਿਸ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆ ਉਹ ਚੋਵੀਆਂ ਦੇ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ॥੪੮੦॥

ਜਿਨ ਏਕ ਕੌ ਨਹੀ ਚੀਨ॥ ਤਿਨ ਚਉਬਿਸੈ ਫਲ ਹੀਨ॥
ਜਿਨ ਏਕ ਕੋ ਪਹਿਚਾਨ॥ ਤਿਨ ਚਉਬਿਸੈ ਰਸ ਮਾਨ॥੪੮੧॥

ਜਿਸ ਇਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਉਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਚੌਵੀ ਗੁਰੂ ਨਿਸਫਲ ਹਨ.ਇਕ ਦੇ ਆਨੰਦ ਦੇ ਅਨਭਵ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲੈਣ ਵਾਲਾ,ਚੌਵੀਆਂ ਦੇ ਆਨੰਦ ਦੇ ਅਨਭਵ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਵੇਗਾ॥ ੪੮੧॥

ਬਹਿੜ੍ਹ ਪਦ ਛੰਦ॥ ਏਕਹਿ ਜਉ ਮਨ ਆਨਾ॥ ਦੂਸਰ ਭਾਵ ਨ ਜਾਨਾ॥
ਦੁੰਦਭ ਦਉਰ ਬਜਾਏ॥ ਫੂਲ ਸੁਰਨ ਬਰਖਾਏ॥੪੮੨॥

ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਨੇ ਇਕੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮਨ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਨ ਜਾਣਿਆ ਤਦ ਧੌਂਸੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ॥ ੪੮੨॥

ਹਰਖੈ ਸਭ ਜਟ ਧਾਰੀ॥ ਗਾਵਤ ਦੇਦੇ ਤਾਰੀ॥
ਜਿਤ ਤਿਤ ਡੋਲਤ ਫੂਲੇ॥ ਗ੍ਰਿਹ ਕੇ ਸਭ ਦੁਖ ਭੂਲੇ॥੪੮੩॥

ਸਾਰੇ ਮੁਨੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਤਾਲੀਆ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਗਾਉਣ ਲੱਗੇ.ਉਹ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਭੁਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਘੁੰਮਣ ਫਿਰਨ ਲੱਗੇ॥ ੪੮੩॥

ਤਾਰਕ ਛੰਦ॥ ਬਹੁ ਬਰਖ ਜਬੈ ਤਪਸਾ ਤਿਹ ਕੀਨੀ॥
ਗੁਰਦੇਵ ਕ੍ਰਿਆ ਜੁ ਕਹੀ ਧਰ ਲੀਨੀ॥
ਤਬ ਨਾਥ ਸਨਾਥ ਹੁਐ ਬਜੋਂਤ ਬਤਾਈ॥
ਤਬ ਹੀ ਦਸੌ ਦਿਸ ਸੂਝ ਬਨਾਈ॥੪੮੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਯੋਂਤ=ਜੁਗਤੀ। ਤਪਸਾ=ਤਪੱਸਿਆ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਦ ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਮੁਨੀ ਨਾਥ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਗਈ॥ ੪੮੪॥

ਦਿਜ ਦੇਵ ਤਬੈ ਗੁਰ ਚਉਬਿਸ ਕੈਕੈ॥ ਗਿਰਮੇਰ ਗਏ ਸਭ ਹੀ ਮੁਨ ਲੈਕੈ॥
ਤਪਸਾ ਜਬ ਘੋਰ ਤਹਾ ਤਿਨ ਕੀਨੀ॥ ਗੁਰਦੇਵ ਤਬੈ ਤਿਹ ਯਾ ਸਿਖ ਦੀਨੀ॥ ੪੮੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਿਰ ਮੇਰ=ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ। ਸਿਖ=ਸਿਖਿਆ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਵੀ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਤਦ ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ॥ ੪੮੫॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ ਗਿਰਮੇਰ ਗਏ ਰਿਖ ਬਾਲਕ ਲੈ॥

ਧਰ ਸੀਸ ਜਟਾ ਭਗਵੇ ਪਟਕੈ॥
ਤਪ ਘੋਰ ਕਰਾ ਬਹੁ ਬਰਖ ਦਿਨਾ॥
ਹਰਿ ਜਾਪ ਨ ਛੋੜਗਸ ਏਕ ਛਿਨਾ॥ ੪੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਲਕ=ਚੇਲੇ। ਛੋੜਗਸ=ਛੱਡਦੇ ਸਨ। ਏਕ ਛਿਨ=ਇਕ ਖਿਣ ਵੀ।

ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਟਾਵਾਂ ਅਤੇ ਤਨ ਉਤੇ ਗੇਰੂਏ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ, ਮੁਨੀ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜਾਪ ਇਕ ਖਿਣ ਲਈ ਵੀ ਨਾ ਛੱਡਿਆ॥ ੪੮੬॥

ਦਸ ਲੱਛ ਸੁ ਬੀਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਬਰਖੰ॥ ਤਪ ਕੀਨ ਤਹਾਂ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਰਿਖੰ॥
ਸਭ ਦੇਸਨ ਦੇਸ ਚਲਾਇ ਮਤੰ॥ ਮੁਨਿ ਦੇਵ ਮਹਾਂ ਮਤ ਗੂੜ ਗਤੰ॥ ੪੮੭॥

ਦਸ ਲੱਖ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਤਕ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਤੱਪਸਿਆ ਕੀਤੀ, ਸਭ ਦੇਸ਼ਾ ਦੇਸ਼ਾਤਰਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ। ਮੁਨੀ ਦੇਵ ਦਾ ਮਹਾਨ ਮਤ ਬੜੀ ਗੂੜ ਗੱਤ ਵਾਲਾ ਸੀ॥ ੪੮੭॥

ਰਿਖ ਰਾਜ ਦਸ਼ਾ ਜਬ ਅੰਤ ਭਈ॥ ਬਲ ਜੋਗਹੁ ਤੇ ਮੁਨਿ ਜਾਨ ਲਈ॥
ਧੂਅਰੋ ਜਗ ਧਉਲੁਰ ਜਾਨ ਜਟੀ॥ ਕਛੁ ਅਉਰ ਕ੍ਰਿਆ ਇਹ ਭਾਂਤ ਠਟੀ॥ ੪੮੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਲ ਜੋਗਹੁ=ਯੋਗਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ। ਠਟੀ=ਬਣਾਈ।

ਜਦ ਮੁਨੀ ਰਾਜ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਯੋਗਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਿਆ। ਤਦ ਉਸ ਜਟਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਮੁਨੀ ਨੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਧੂੰ ਦੇ ਬਦਲ ਵਾਂਗ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ॥ ੪੮੮॥

ਸਧਿ ਕੈ ਪਵਨੈ ਰਿਖ ਜੋਗ ਬਲੰ॥ ਤਜ ਚਾਲ ਕਲੇਵਰ ਭੂਮਿ ਤਲੰ॥
ਕਲ ਫੋਰ ਉਤਾਲ ਕਪਾਲ ਕਲੀ॥ ਤਿਹ ਜੋਤਿ ਸੁ ਜੋਤਿਹ ਮੱਧਿ ਮਿਲੀ॥ ੪੮੯॥

ਸਧਿ ਕੈ=ਸਾਧ ਕੇ। ਕਲੇਵਰ=ਸਰੀਰ। ਭੂਮਿ ਤਲੰ=ਧਰਤੀ ਉਪਰ।

ਮੁਨੀ ਰਾਜ ਨੇ ਯੋਗਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਵਾਸਾਂ ਰੂਪ ਪਵਨ ਨੂੰ ਸਾਧ ਕੇ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਛੱਡ ਕੇ ਚੱਲ ਪਏ। ਕਪਾਲ ਕਲੀ ਨੂੰ ਭੰਨ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋਤੀ ਉਸ ਪਰਮ ਜੋਤ ਨਾਲ ਜਾ ਮਿਲੀ॥ ੪੮੯॥

ਕਲ ਕਾਲ ਕ੍ਰਵਾਲ ਕਰਾਲ ਲਸੈ॥ ਜਗ ਜੰਗਮ ਥਾਵਰ ਸਰਬ ਕਸੈ॥

ਜਗ ਕਾਲਹਿ ਜਾਲ ਬਿਸਾਲ ਰਚਾ॥ ਜਿਹ ਬੀਚ ਫਸੇ ਬਿਨ ਕੋ ਨ ਬਚਾ॥ ੪੯੦॥

ਅਕਾਲ ਆਪਣੀ ਵਿਕਰਾਲ ਕਿਰਪਾਨ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਤਾਣ ਛੱਡਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਜਗਤ ਰੂਪੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਾਲ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ. ਜਿਸ ਵਿਚ ਫਸੇ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਹੈ॥ ੪੯੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਦੇਸ਼ ਬਿਦੇਸ਼ ਨਰੇਸ਼ਨ ਜੀਤ ਅਨੇਸ਼ ਬਡੇ ਅਵਨੇਸ਼ ਸੰਘਾਰੇ॥
ਆਠੋਈ ਸਿੱਧ ਸਭੈ ਨਵਨਿਧਿ ਸਮ੍ਰਿੱਧਨ ਸਰਬ ਭਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਸਾਰੇ॥
ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਬਨਿਤਾ ਬਹੁਤੈ ਘਰਿ ਮਾਲ ਭਰੇ ਨਹੀ ਜਾਤ ਸੰਭਾਰੇ॥
ਨਾਮ ਬਿਹੀਨ ਅਧੀਨ ਭਏ ਜਮ ਅੰਤਿ ਕੋ ਨਾਗੇ ਹੀ ਪਾਇ ਸਿਧਾਰੇ॥ ੪੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਰੇਸਨ=ਸਮਰਾਟ। ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖੀ=ਚੰਦ ਵਰਗੇ ਮੁਖੜੇ ਵਾਲੀਆਂ। ਬਨਿਤ=ਔਰਤ। ਨਾਗੇ ਪਾਇ=ਨੰਗੇ ਪੈਰ। ਸਿਧਾਰੇ=ਚਲੇ ਗਏ।

ਇਸ ਕਾਲ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਮਰਾਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਅੱਠੇ ਸਿਧੀਆਂ, ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ, ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੰਪਤੀ, ਚੰਦ ਵਰਗੇ ਮੁਖੜੇ ਵਾਲੀਆ ਸੋਹਣੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਅਪਾਰ ਧਨ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਸਭ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਮ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਮ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ, ਨੰਗੇ ਪੈਰ ਹੀ ਇਸ ਜੱਗ ਤੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ॥ ੪੯੧॥

ਰਾਵਨ ਕੇ ਮਹਿਰਾਵਨ ਕੇ ਮਨੁ ਕੇ ਨਲ ਕੇ ਚਲਤੇ ਨ ਚਲੀ ਗਉ॥
ਭੋਜ ਦਿਲੀਪਤ ਕੌ ਰਵਿ ਕੈ ਨਹੀ ਸਾਥ ਦਯੋ ਰਘੁਨਾਥ ਬਲੀ ਕਉ॥
ਸੰਗਿ ਚਲੀ ਅਬ ਲੌ ਨਹੀ ਕਾਹੂ ਕੇ ਸਾਚ ਕਹੋ ਅਘ ਅਉਘ ਦਲੀ ਸਉ॥
ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਮਹਾ ਪਸੁ ਕਾਹੂ ਕੇ ਸੰਗਿ ਚਲੀ ਨ ਹਲੀ ਹਉ॥ ੪੯੨॥

ਰਾਵਨ, ਮਹੀ ਰਾਵਨ, ਰਾਜਾ ਮਨੁ, ਰਾਜਾ ਨਲ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਇਕ ਕਦਮ ਵੀ ਚਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਭੋਜ, ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਰਾਜਾ ਦਿਲੀਪ,ਕੌਰਵ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜੇ ਰਘੁਨਾਥ ਦਾ ਵੀ ਇਸ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਮਹਾਨ ਪਸ਼ੂ ਰੂਪੀ ਅਚੇਤ ਮਨ, ਤੂੰ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਅਤੇ ਸਮਝ ਕਿ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਉਸ ਸਾਥ ਨਹੀ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਚਲੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ॥ ੪੯੨॥

ਸਾਚ ਔ ਝੂਠ ਕਹੇ ਬਹੁਤੈ ਬਿਧ ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਅਨੇਕ ਕਮਾਏ॥
ਭਾਜ ਨਲਾਜ ਬਚਾ ਧਨ ਕੇ ਡਰ ਲੋਕ ਗਯੋ ਪਰਲੋਕ ਗਵਾਏ॥

ਦੁਆਦਸ ਬਰਖ ਪੜ੍ਹਾ ਨ ਗੁੜਿਓ ਜੜ ਰਾਜੀਵ ਲੋਚਨ ਨਾਹਿਨ ਪਾਏ॥
ਲਾਜ ਬਿਹੀਨ ਅਧੀਨ ਗਹੇ ਜਮ ਅੰਤ ਕੌ ਨਾਗੇ ਹੀ ਪਾਇ ਸਿਧਾਏ॥ ੪੯੩॥

ਜੀਵ ਨੇ ਸੱਚ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਕਮਾਏ ਹਨ। ਧਨ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਾਸਤੇ ਜੀਵ ਨਿਲੱਜ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦੋਵੇਂ ਗਵਾ ਲਏ ਹਨ। ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤਕ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਮੂਰਖ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਗੁੜਿਆਂ ਇਕ ਅੱਖਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਕਮਲ ਨੈਣੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਨਿਲੱਜ ਜੀਵ ਨੂੰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਮ ਫੜ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਨੰਗੇ ਪੈਰ ਹੀ ਇਥੋਂ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ॥ ੪੯੩॥

ਕਾਹੇ ਕਉ ਬਸਤ੍ਰ ਧਰੋ ਭਗਵੇ ਮੁਨ ਤੇ ਸਭ ਪਾਵਕ ਬੀਚ ਜਲੈਗੀ॥
ਕਜੋਂ ਇਮ ਰੀਤ ਚਲਾਵਤ ਹੋ ਦਿਨ ਦ੍ਵੈਕ ਚਲੈ ਸਭਦਾ ਨ ਚਲੈਗੀ॥
ਕਾਲ ਕਰਾਲ ਕੀ ਰੀਤ ਮਹਾਂ ਇਹ ਕਾਹੂ ਜੁਗੇਸ ਛਲੀ ਨ ਛਲੈਗੀ॥
ਸੁੰਦਰ ਦੇਹਿ ਤੁਮਾਰੀ ਮਹਾਮੁਨਿ ਅੰਤਿ ਮਸਾਨ ਹ੍ਵੈ ਧੂਰ ਰਲੈਗੀ॥ ੪੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਵਕ=ਅੱਗ। ਸਭਦਾ=ਸਦਾ। ਜੁਗੇਸ=ਜੋਗ ਰਾਜ। ਧੂਰ=ਧੂੜੀ।

ਹੇ ਮੁਨੀ ਰਾਜ ! ਕਿਉਂ ਗੇਰੂਏ ਕੱਪੜੇ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅੱਗ ਵਿਚ ਹੀ ਸੜਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਰੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਮਰਿਆਦਾਵਾਂ ਤੋਰ ਰਿਹਾ ਏਂ ? ਇਹ ਵੀ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀਆਂ ਰਹਿਣੀਆਂ। ਮਹਾਨ ਕਾਲ ਦੀ ਵਿਕਰਾਲ ਮਰਿਆਦਾ ਕੋਈ ਜੋਗੀ ਰਾਜ ਛੱਲ ਨਹੀ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਮੁਨੀ ! ਤੁਹਾਡੀ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਕਾਇਆ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਦੀ ਧੂੜ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਏਗੀ॥ ੪੯੪॥

ਕਾਹੇ ਕੌ ਪਉਨ ਭਛੋ ਸੁਨਿ ਹੋ ਮੁਨਿ ਪਉਨ ਭਛੇ ਕਛੁ ਹਾਥ ਨ ਐ ਹੈ॥
ਕਾਹੇ ਕੋ ਬਸਤ੍ਰ ਕਰੋ ਭਗਵਾ ਇਨ ਬਾਤਨ ਸੋ ਭਗਵਾਨ ਨ ਹ੍ਵੈ ਹੈ॥
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕੈ ਦੇਖਹੁ ਤੇ ਸਭ ਹੀ ਬਸ ਕਾਲ ਸਭੈ ਹੈ॥
ਜਾਰ ਅਨੰਗਨ ਨੰਗ ਕਹਾਵਤ ਸੀਸ ਕੀ ਸੰਗਿ ਜਟਾ ਊ ਨ ਜੈ ਹੈ॥ ੪੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਛੋ=ਖਾਣਾ। ਜਾਰ ਅਨੰਗ=ਕਾਮ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ। ਜਟਾਊ=ਜੜਾਵਾਂ।

ਹੇ ਮੁਨੀ ! ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਪਵਨ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਦੇ ਹੋ. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੀ ਕੁਝ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਗੇਰੂਏ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋ.ਕੇਵਲ ਇਹ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਆਦਿ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗੇ ਗਾ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਕਾਲ ਦੇ ਹੀ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੈ। ਕਾਮ ਨੂੰ ਸਾੜਕੇ ਤੁਸੀਂ ਜਤੀ ਕਹਾ

ਸਕਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਜਟਾਵਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ॥ ੪੯੫॥

ਕੰਚਨ ਕੋਟ ਗਿਰਯੋ ਕਹੁ ਕਾਹੇ ਨ ਸਾਤਓ ਸਾਗਰ ਕਯੋਂ ਨ ਸੁਕਾਨੋ॥
ਪਸ਼ਚਤ ਭਾਨ ਉਦਯੋ ਕਹੁ ਕਾਹੇ ਨ ਗੰਗ ਬਹੀ ਉਲਟੀ ਅਨਮਾਨੋ॥
ਅੰਤਿ ਬਸੰਤ ਤਪਯੋ ਰਵਿ ਕਾਹੇ ਨ ਚੰਦ ਸਮਾਨ ਦਿਨੀਸ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਕਯੋਂ ਡੁਮਡੋਲ ਡੁਬੀਨ ਧਰਾ ਮੁਨਿਰਾਜ ਨਿਪਾਤਨਿ ਤਯੋਂ ਜਗ ਜਾਨੋ॥ ੪੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਕੰਚਨ=ਸੋਨਾ। ਕੋਟਿ=ਕਿਲ੍ਹਾ। ਸੁਕਾਨੋ=ਸੁਕ ਗਏ ਹੋਣ। ਪਸਚਮ ਭਾਨ ਉਚਿਯੋ=ਸੂਰਜ ਭਾਵੇਂ ਪਛੱਮ ਵਲੋਂ ਚੜ੍ਹ ਪਵੇ।

ਬੇਸ਼ਕ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਣ,ਸੱਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਸੁਕ ਜਾਣ,ਸੂਰਜ ਪੂਰਬ ਦੇ ਥਾ ਪਛੱਮ ਵਲੋਂ ਚੜ੍ਹ ਪਵੇ,ਗੰਗਾ ਉਲਟੀ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਵੇ, ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਦੀ ਗਰਮੀ ਪੈਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਵਾਂਗ ਠੰਡਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਛੂ ਉਤੇ ਖੜੀ ਧਰਤੀ ਹਿਲਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਹੇ ਮੁਨੀ ਰਾਜ! ਕਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਜਗਤ ਦਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਨਿਸਚਿਤ ਹੈ॥ ੪੯੬॥

ਅਤ੍ਰ ਪਰਾਸਰ ਨਾਰਦ ਸਾਰਦ ਬਯਾਸ ਤੇ ਆਦਿ ਜਿਤੇ ਮੁਨ ਭਏ॥
ਗਾਲਭ ਆਦਿ ਅਨੰਤ ਮੁਨੀਸ਼੍ਵਰ ਬ੍ਰਹਮ ਹੂੰ ਤੇ ਨਹੀ ਜਾਤ ਗਨਾਏ॥
ਅਗਸਤ ਪੁਲਸਤ ਬਸ਼ਿਸ਼ਟ ਤੇ ਆਦਿ ਨ ਜਾਨ ਪਰੇ ਕਿਹ ਦੇਸ ਪਠਾਏ॥
ਮੰਤ੍ਰ ਚਲਾਇ ਬਨਾਇ ਮਹਾ ਮਤਿ ਫੇਰਿ ਮਿਲੇ ਪਰ ਫੇਰ ਨ ਆਏ॥ ੪੯੭॥

ਅਤ੍ਰੇ,ਪਰਾਸ਼ਰ,ਨਾਰਦ,ਸ਼ਾਰਦ,ਵਿਆਸ ਗਾਲਭ ਆਦਿ ਬੇਅੰਤ ਮੁਨੀ ਹੋਏ ਹਨ,ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਗਸਤ, ਪੁਲਸਤ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਆਦਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਰਿਖੀ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਮੰਤਰ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਮੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕੀਤਾ ਪਰ ਭਵ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਇੰਞ ਗਰਕ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ॥ ੪੯੭॥

ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਰੰਧ੍ਰ ਕੋ ਫੋਰ ਮੁਨੀਸ਼ ਕੀ ਜੋਤਿ ਸੁ ਜੋਤਿਕੇ ਮੱਧਿ ਮਿਲਾਨੀ॥
ਪ੍ਰੀਤ ਰਲੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸੋ ਇਮ ਬੇਦਨ ਸੰਗਿ ਮਿਲੈ ਜਿਮ ਬਾਨੀ॥
ਪੁੰਨ ਕਥਾ ਮੁਨਿ ਨੰਦਨ ਕੀ ਕਹਿਕੈ ਮੁਖ ਸੋਂ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਬਖਾਨੀ॥
ਪੂਰਣ ਧਿਆਇ ਭਯੋ ਤਬ ਹੀ ਜਯ ਸ੍ਰੀ ਜਗਨਾਥ ਭਵੇਸ ਭਵਾਨੀ॥ ੪੯੮॥

****

ਪਦ ਅਰਥ – ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਰੰਧ੍ਰ=ਸਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਨਾੜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਜੋ ਤਾਲੂ ਦੇ ਛੇਕ ਹੇਠਾਂ ਹੈ, ਯੋਗੀ ਲੋਕ ਇਸ ਨਾੜੀ ਰਾਹੀ ਸਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਂ ਕੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ, ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ। ਮੁਨੀਸ=ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ। ਜੋਤਿ=ਆਤਮਾ। ਭਵਾਨੀ=ਕਿਰਪਾਨ। ਪੁੰਨ ਕਥਾ=ਪਵਿਤਰ ਕਥਾ।

ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਮੁਨੀ ਰਾਜ ਦੀ ਆਤਮਾ ਉਸ ਪਰਮ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਜਾ ਮਿਲੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇੰਝ ਮਿਲ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨੰਦਨ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਸ਼ਿਆਮ ਕਵੀ ਨੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਗਤ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਦੀ ਜੈ ਨਾਲ ਇਹ ਅਧਿਆਏ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੪੯੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਦਤ ਮਹਾਤਮ ਰੁਦ੍ਰਵਤਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਮਾਪਤੰ ਸੁਭੰ ਭਵੇਤ ਗੁਰੂ ਚਉਬੀਸ॥ ੧॥ ੨੪॥ ੪੯੮॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਦੱਤ ਮਹਾਤਮ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਮਾਪਤ, ਕਥਾ ਚੌਵੀਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸੰਪੂਰਣ॥ ੧॥ ੨੪॥ ੪੯੮॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾਂ ਅਵਤਾਰ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ (ਦੱਤ ਮੁਨੀ) ਵਜੋਂ ਲਿਆ। ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਯੋਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬਣ ਗਏ। ਫਿਰ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਜੀ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆ ਦੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਲਈ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਧਾਰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚਕਰ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿਣਗੇ।

ਮੁੱਨੀ ਦੱਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਜਿਹੜਾ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਜੀਵ ਦਾ ਕਾਲ ਹਨ ਪਰ ਆਪ ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ। ਦੂਸਰਾ ਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਧਾਰਿਆ। ਮਨ ਚੰਚਲ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਟਿਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦਾ, ਪਰ ਜੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮਨ ਲਾਕੇ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੀਸਰਾਂ ਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਕੜੀ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ, ਮਕੜੀ ਆਪ ਜਾਲ ਬੁਣ ਕੇ ਇਕਾਗਰ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਦ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਿਕਲੇ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਪਕੜੇ। ਮੁੱਨੀ ਜੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਜੇ ਮਕੜੀ ਵਾਂਗ ਚਿੱਤ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਚੌਥਾਂ ਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਗਲੇ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ, ਬਗਲਾ ਇਕ ਲੱਤ ਤੇ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ, ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਮੱਛੀ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੱਛੀ ਬੇਸ਼ਕ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕਾਬੂ ਨ ਆਵੇ ਪਰ ਉਹ ਗਰਮੀ ਸਰਦੀ ਸਹਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅਟੱਲ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਜੇ ਬਗਲੇ ਵਾਂਗ ਮਨ ਲਾ ਕੇ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੌਥਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ।

ਪੰਜਵਾਂ ਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿੱਲੇ ਨੂੰ ਧਾਰਿਆ, ਬਿੱਲਾਂ ਵੀ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਚੂਹੇ ਦੀ ਖੁੱਡ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੱਦ ਚੂਹਾ ਨਿਕਲੇ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰੇ। ਮੁੰਨੀ ਜੀ ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੰਜਵਾਂ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਲਿਆ। ਛੇਵਾਂ ਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੂੰ ਪਿੰਝਣ ਵਾਲੇ ਪੇਂਜੇ ਨੂੰ ਧਾਰਿਆ। ਪੇਂਜੇ ਪਾਸੋਂ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੈਨਿਕ ਲੰਘ ਗਏ। ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਰੂੰ ਪਿੰਝਣ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਿਹਾ। ਉਸਦੀ ਅਜਿਹੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਛੇਵਾਂ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਨੇ ਚੌਵੀ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਜਾਕੇ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ। ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਲੱਖ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਤਕ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਨੂੰ ਸਭ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਕਾਲ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ, ਬੇਸ਼ਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਲੱਖ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਤਕ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕਾਲ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਵੀ ਮੰਡਲਾਂ ਰਹੀ ਸੀ। ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਮਹਾਰਾਜ ਮੁਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਲੈਕੇ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ ਹੈ।

ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਯੋਗੀ ਅਜ ਕਿਥੇ ਗਏ ਹਨ। ਜੀਵ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸੱਚ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਧਨ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਕਾਲ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲੀਮੇਟ ਕਰਕੇ ਰਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਧਨ ਦੌਲਤ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਅਤੇ ਮੰਤਰ ਸਾਧਨਾਵਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉਹ ਰਾਜ ਮੁਨੀ ਦੱਤ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗੇਰੂਏ ਰੰਗ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜੜਾਵਾਂ ਰਖਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਹ ਗੇਰੂਏ ਕੱਪੜੇ ਅਤੇ ਜੜਾਵਾਂ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਮੁਨੀ ਕੇਵਲ ਪਵਨ ਦਾ ਆਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ਜੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਹ ਸਰੀਰ ਖਤਮ ਹੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੇਸ਼ਕ ਸੂਰਜ ਪੱਛਮ ਵਲੋਂ ਨਿਕਲੇ ਅਤੇ ਉਲਟੀ ਗੰਗਾ ਵਹਿਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਵੀ ਚੰਦ ਵਾਂਗ ਠੰਡਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪਰ ਹਰ ਜੀਵ ਨੇ ਅੰਤ ਕਾਲ ਦੇ ਵੱਸ ਪੈਣਾ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੱਤ ਮੁਨੀ ਦਾ ਵੀ ਉਹੋ ਹਾਲ ਹੋਇਆ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਤ ਦਾ ਬੇਸ਼ਕ ਪਹਿਲਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਅਖੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਕੇ ਰਿਹਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਪਰਮ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਚਲਾਏ ਮੱਤਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਭੁੱਲ ਗਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹੋ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਥੇ ਕਈ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਣਗੇ, ਪਰ ਅੰਤ ਸਾਰੇ ਕਾਲ ਦੇ ਵੱਸ ਪੈਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਪਰਮ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ, ਜਿਸ ਜੀਵ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕਾਲ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਲਟਕਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਇਸ਼ਟ ਮੰਨਣਾ ਜਾਂ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਬੇਕਾਰ ਹੈ। ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੇਖ ਧਾਰਨੇ ਅਤੇ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣੇ ਵੀ ਵਿਅਰਥ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਇਕ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ
ਰਾਜਾ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਜੀ

ਚੌਪਈ॥ ਇਹ ਬਿਧ ਦੱਤ ਰੁੱਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰਾ॥ ਪੂਰਨ ਮਤ ਕੋ ਕੀਨ ਪਸਾਰਾ॥
ਅੰਤ ਜੋਤ ਸੋ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਨੀ॥ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਸੋ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਭਵਾਨੀ॥ ੧॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਦੱਤ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਦੀ ਜੋਤ ਪਰਮ ਜੋਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਈ॥ ੧॥

ਏਕ ਲੱਛ ਦਸ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਨਾ॥ ਪਾਛੇ ਚਲਾ ਜੋਗ ਕੋ ਬਾਨਾ॥
ਗਜਾਰਵ ਬਰਖ ਬਿਤੀਤਤ ਭਯੋ॥ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਪੁਰਖ ਭੂਅ ਵਯੋ॥ ੨॥

ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਇਕ ਲੱਖ ਦਸ ਸਾਲ ਤਕ ਯੋਗ ਮਾਰਗ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਗਿਆਰਵਾਂ ਸਾਲ ਬੀਤਿਆਂ ਤਦ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਦਾ ਜਨਮ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੋਇਆ॥ ੨॥

ਰੋਹ ਦੇਸ ਸੁਭ ਦਿਨ ਭਲ ਥਾਨੂ॥ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਭਯੋ ਸੁਰ ਗਜਾਨੂ॥
ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਅਸਿ ਅਵਰ ਨ ਹੋਊ॥ ਚੱਕ੍ਰਤ ਰਹੇ ਮਾਤ ਪਿਤ ਦੋਊ॥ ੩॥

ਚੰਗੇ ਦਿਨ, ਚੰਗੀ ਜਗ੍ਹਾ ਅਤੇ ਰੋਹ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਪਰਮ ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਬਹੁ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥ ੩॥

ਦਸਊ ਦਿਸਨਿ ਤੇਜ ਅਤਿ ਬਢਾ॥ ਦ੍ਵਾਦਸ ਭਾਨ ਏਕ ਹ੍ਵੈ ਚਢਾ॥
ਦਹਦਿਸ ਲੋਕ ਉਠੇ ਅਕੁਲਾਈ॥ ਭੂਪਤ ਤੀਰ ਪੁਕਾਰੇ ਜਾਈ॥ ੪॥

ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੇਜ ਪਸਰ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇੰਝ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਬਾਰਾਂ ਸੂਰਜ ਇਕ ਬਣ ਕੇ ਚਮਕ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਜਾਕੇ ਪੁਕਾਰਨ ਲੱਗੇ॥ ੪॥

ਸੁਨੋ ਭੂਪ ਇਕ ਕਹੋ ਕਹਾਨੀ॥ ਏਕ ਪੁਰਖ ਉਪਜਯੋ ਅਭਿਮਾਨੀ॥
ਜਿਹ ਸਮ ਰੂਪ ਜਗਤ ਨਹੀ ਕੋਈ॥ ਏਕੈ ਘੜਾ ਬਿਧਾਤਾ ਸੋਈ॥ ੫॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਅਭਿਮਾਨੀ ਪੁਰਖ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਸਮਾਨ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਖੁਦ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਘੜਿਆ ਹੈ॥੫॥

ਕੈ ਗੰਧ੍ਰਬ ਜੱਛ ਕੋਈ ਅਹਾ॥ ਜਾਨੁਕ ਦੂਸਰ ਭਾਨ ਚੜ ਰਿਹਾ॥
ਅਤਿ ਜੋਬਨ ਝਮਕਤ ਤਿਹ ਅੰਗਾ॥ ਨਿਰਖਤ ਜਨ ਕੇ ਲਜਤ ਅਨੰਗਾ॥ ੬॥

ਜਾਂ ਕੋਈ ਜੱਛ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਗੰਧਰਬ ਹੈ ਜਾਂ ਮਾਨੋ, ਦੂਜਾ ਸੂਰਜ ਹੀ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਜਵਾਨੀ ਦਮਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੬॥

ਭੂਪਤ ਦੇਖਨ ਕਾਜ ਬੁਲਾਵਾ॥ ਪਹਿਲੇ ਦਯੋਸ ਸਾਥ ਚਲ ਆਵਾ॥
ਹਰਖ ਹ੍ਰਿਦੇ ਧਰ ਕੇ ਜਟ ਧਾਰੀ॥ ਜਾਨੁਕ ਦੁਤੀ ਦੱਤ ਅਵਤਾਰੀ॥ ੭॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸੇ ਵਲੇ ਹੀ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ। ਬੁਲਾਉਣ ਗਏ ਹੋਏ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਲ, ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਚਲਕੇ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਜਟਾਂ ਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਲੇਜੇ ਧੜਕਨ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਲੱਗੇ ਮਾਨੋ, ਇਹ ਦੱਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ॥੭॥

ਨਿਰਖ ਰੂਪ ਕਾਂਪੇ ਜਟ ਧਾਰੀ॥ ਯਹ ਕੋਊ ਭਯੋ ਪੁਰਖ ਅਵਤਾਰੀ॥
ਯਹ ਮਤ ਦੂਰ ਹਮਾਰਾ ਕੈ ਹੈ॥ ਜਟਾਧਾਰ ਕੋਈ ਰਹੈ ਨ ਪੈ ਹੈ॥ ੮॥

ਰੂਪ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਜਟਾਂ ਧਾਰੀ ਕੰਬਨ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਸੋਚਨ ਲੱਗੇ ਇਹ ਕੋਈ ਅਵਤਾਰ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਮੱਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜਟਾਂ ਧਾਰੀ ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ॥੮॥

ਤੇਜ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਿਰਖ ਤਬ ਰਾਜਾ॥ ਅਤਿ ਪ੍ਰਸੰਨਿ ਪੁਲਕਤ ਚਿਤ ਗਾਜਾ॥
ਜਿਹ ਜਿਹ ਲਖਾ ਰਹੇ ਬਿਸਮਾਈ॥ ਜਾਨੁਕ ਰੰਕ ਨਵੋਨਿਧਿ ਪਾਈ॥ ੯॥

ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸਦੇ ਤੇਜ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਰਾਜਾ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਜਿਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ, ਉਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਮਾਨੋ ਕੰਗਾਲ ਨੇ ਨੌ ਨਿਧਾਂ ਪਾ ਲਈਆਂ ਸਨ॥੯॥

ਮੋਹਨ ਜਾਲ ਸਭਨ ਸਿਰਿ ਡਾਰਾ॥ ਚੇਟਕ ਬਾਨ ਚਕ੍ਰਿਤ ਹ੍ਵੈ ਮਾਰਾ॥
ਜੱਹ ਤੱਹ ਮੋਹਿ ਸਕਲ ਨਰਿ ਗਿਰੇ॥ ਜਾਨ ਸੁਭਟ ਸਾਮੁਹਿ ਰਣ ਭਿਰੇ॥ ੧੦॥

ਉਸਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਉਤੇ ਮੋਹਨੀ ਜਾਲ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹੋ ਚੇਟਕ ਬਾਨ ਮਾਰਿਆ ਸੀ,ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਚੱਕ੍ਰਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੁਰਖ ਮੋਹਤ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ ਮਾਨੋ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜੇ ਹੋਣ॥੧੦॥

ਨਰ ਨਾਰੀ ਜਿਹ ਜਿਹ ਤਹ ਪੇਖਾ॥ ਤਿਹ ਤਿਹ ਮਦਨ ਰੂਪ ਅਵਿਰੇਖਾ॥
ਸਾਧਨ ਸਰਬ ਸਿੱਧਿ ਕਰ ਜਾਨਾ॥ ਜੋਗਨ ਜੋਗ ਰੂਪ ਅਨਮਾਨਾ॥ ੧੧॥

ਜਿਸ ਨਰ ਨਾਰੀ ਨੇ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਉਸ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਰੂਪ ਸਮਝਿਆ। ਸਾਧੂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਤੇ ਯੋਗੀ ਯੋਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਨਣ ਲੱਗੇ॥੧੧॥

ਨਿਰਖ ਰੂਪ ਰਨਵਾਸ ਲੁਭਾਨਾ॥ ਦੇ ਤਹ ਸੁਤਾ ਨ੍ਰਿਪਤ ਮਨ ਮਾਨਾ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਭਯੋ ਜਬੈ ਜਾਮਾਤਾ॥ ਮਹਾ ਧਨੁਖ ਧਰ ਬੀਰ ਬਿਖ੍ਯਾਤਾ॥ ੧੨॥

ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਜਦ ਰਾਜੇ ਦਾ ਜਵਾਈ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮਹਾਨ ਧਨੁਖਧਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ॥੧੨॥

ਮਹਾ ਰੂਪ ਅਰੁ ਅਮਿਤ ਪ੍ਰਤਾਪੂ॥ ਜਾਨੁ ਜਪੈ ਹੈ ਆਪਨ ਜਾਪੂ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਤਾ ਸੁਰਿ ਗਜਾਨਾ॥ ਜਾ ਸਮ ਪੰਡਿਤ ਜਗਤ ਨ ਆਨਾ॥ ੧੩॥

ਉਹ ਅਤਿ ਰੂਪਵਾਨ, ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਮਸਤ ਸੀ। ਉਹ ਸ਼ਸਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗਾ ਪੰਡਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੧੩॥

ਫੇਰਿ ਬਹਿੱਕ੍ਰਮ ਬੁੱਧਿ ਬਿਸੇਖਾ॥ ਜਾਨੁਕ ਧਰਾ ਬਿਤਨ ਯਹਿ ਭੇਖਾ॥
ਜਿਹ ਜਿਹ ਰੂਪ ਤਵਨ ਕਾ ਲਹਾ॥ ਸੋ ਸੋ ਚਮਕ ਚਕ੍ਰਿਤ ਹੁਐ ਰਹਾ॥ ੧੪॥

ਉਹ ਬਹੁਤ ਤਾਕਤਵਰ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ ਮਾਨੋ ਮਨੁਖ ਸਰੀਰ ਧਾਰੀ ਕੋਈ ਜੱਛ ਹੋਵੇ। ਜਿਸ ਜਿਸ ਵੀ ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਉਹੀ ਉਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਚਮਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ॥੧੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਮਾਨ ਭਰੇ ਸਰ ਸਾਨ ਧਰੇ ਮਠ ਸਾਨ ਚੜੇ ਅਸਿ ਸ੍ਰੋਣਤਿ ਸਾਏ॥

ਲੇਤ ਹਰੇ ਜਿਹ ਡੀਠ ਪਰੇ ਨਹੀਂ ਫੇਰਿ ਫਿਰੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਨ ਨ ਪਾਏ॥
ਝੀਮ ਝਰੇ ਜਨ ਸੇਲ ਹਰੇ ਇਹ ਭਾਂਤ ਗਿਰੇ ਜਨੁ ਦੇਖਨ ਆਏ॥
ਜਾਸ ਹਿਰੇ ਸੋਊ ਮੈਨ ਘਿਰੇ ਗਿਰ ਭੂਮ ਪਰੇ ਨ ਉਠੰਤ ਉਠਾਏ॥੧੫॥

ਸਾਨ ਨਾਲ ਤੇਜ ਕੀਤੀ ਤਲਵਾਰ ਵਾਂਗ ਉਹ ਗੌਰਵਮਈ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਉਹ ਵਾਪਸ ਮੁੜਕੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਜੋ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਣ ਗਿਆ ਉਹ ਪਲਟ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਉਹ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਤੜਫਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉੱਠ ਕੇ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ॥੧੫॥

ਸੋਭਤ ਜਾਨ ਸੁਧਾਸਰ ਸੁੰਦਰ ਕਾਮ ਕੇ ਮਾਨਹੁ ਕੂਪ ਸੁਧਾਰੇ॥
ਲਾਜਿ ਕੇ ਜਾਨ ਜਹਾਜ ਬਿਰਾਜਤ ਹੇਰਤ ਹੀ ਹਰ ਲੇਤ ਹਕਾਰੇ॥
ਹੱਉ ਚਹੁਕੁੰਟ ਭ੍ਰਮਜੋ ਖਗ ਜਯੋਂ ਇਨ ਕੇ ਸਮ ਰੂਪ ਨ ਨੈਕ ਨਿਹਾਰੇ॥
ਪਾਰਥ ਬਾਨ ਕਿ ਜੁੱਬਨ ਖਾਨ ਕਿ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਿ ਕਾਮ ਕਟਾਰੇ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੂਪ=ਖੂਹ। ਹੇਰ ਤਹੀ=ਵੇਖਦਿਆ ਹੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਾਮ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਹੋਣ ਅਤੇ ਪਾਹਗ ਨਾ। ਚੰਦ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਲੱਜਾ ਦੇ ਮਾਨੋ ਜਹਾਜ ਭਰੇ ਖੜੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੇਖਦਿਆ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਪੰਛੀਆਂ ਵਾਂਗ ਘੁੰਮਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਰੂਪਵਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਨੈਣ ਅਹਜਨ ਦੇ ਤੀਰਾ ਸਮਾਨ ਘਾਤਕ ਸਨ, ਜੋਬਨ ਦੀ ਖਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਕਾਲ ਦੀ ਕਿਰਪਾਨ ਵਾਂਗ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਕਾਮ ਦੀਆਂ ਕਟਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਸਨ॥੧੬॥

ਤੰਤ ਭਰੇ ਕਿਧੌ ਜੰਤ੍ਰ ਜਰੇ ਅਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹਰੇ ਚਖ ਚੀਨਤ ਯਾਤੇ॥
ਜੋਬਨ ਜੋਤ ਜਗੇ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਰੰਗੇ ਮਦ ਸੇ ਮਦੂਆਤੇ॥
ਰੰਗ ਸਹਾਬ ਕਿ ਫੂਲ ਗੁਲਾਬ ਸੇ ਸੀਖੇ ਹੈਂ ਜੋਰਿ ਕਰੋਰਕ ਘਾਤੇ॥
ਮਾਧੁਰੀ ਮੂਰਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਤ ਹੇਰਤਿ ਹੀ ਹਰ ਲੇਤ ਹੀਯਾ ਤੇ॥੧੭॥

ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਜੰਤਰ, ਮੰਤਰ ਅਤੇ ਤੰਤਰ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨੈਣ ਜੋਬਨ ਦੀ ਜੋਤ ਵਾਂਗ ਜਗਮਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਮਦਮਸਤ ਲੱਗਦੇ ਸਨ। ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਕਰੋੜਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਮਨ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੧੭॥

ਪਾਨ ਚਬਾਇ ਸੀਂਗਾਰ ਬਨਾਇ ਸੁਗੰਧ ਲਗਾਇ ਸਭਾ ਜਬ ਆਵੈ॥
ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਚਰਾਚਰ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਦੋਊ ਬਿਸਮਾਵੈ॥
ਮੋਹਿਤ ਜੇ ਮਹਿ ਲੋਗਨ ਮਾਨਨਿ ਮੋਹਤ ਤਉਨ ਮਹਾ ਸੁਖ ਪਾਵੈ॥
ਵਾਰਹਿ ਹੀਰ ਅਮੋਲਕ ਚੀਰ ਤ੍ਰੀਯਾ ਬਿਨ ਧੀਰ ਸਭੈ ਬਲ ਜਾਵੈ॥੧੮॥

ਪਾਨ ਖਾ ਕੇ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸਬੂਦਾਰ ਇਤਰ ਆਦਿ ਲਾ ਕੇ ਜਦ ਉਹ ਸਭਾ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿਨਰ, ਜੱਛ, ਨਾਗ, ਚਰਾਚਰ, ਅਤੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਸਭ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਉਤੇ ਮੁਗਧ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਧੀਰਜ ਦੀ ਸੀਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਕੀਮਤੀ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀ ਉਸ ਉਤੋਂ ਦੀ ਵਾਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ॥੧੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਰੂਪ ਅਪਾਰ ਪੜੇ ਦਸ ਚਾਰ ਮਨੋ ਅਸੁਰਾਰ ਚਤੁਰ ਚਕ ਜਾਨਜੋ॥
ਆਹਵ ਜੁਕਤ ਜਿਤੀਕ ਹੁਤੀ ਜਗ ਸਰਬਨ ਮੈ ਸਭ ਹੀ ਅਨਮਾਨਜੋ॥
ਦੇਸਿ ਬਿਦੇਸਨ ਜੀਤ ਜੁਧਾਂਬਰ ਕ੍ਰਿਤ ਚੰਦੋਵ ਦਸੋ ਦਿਸ ਤਾਨਜੋ॥
ਦੇਵਨ ਇੰਦ੍ਰ ਗੋਪੀਨ ਗੋਬਿੰਦ ਨਿਸਾ ਕਰ ਚੰਦ ਸਮਾਨ ਪਛਾਨਜੋ॥੧੯॥

ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਚੌਦਾ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਸੀ। ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਯੁੱਧ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜੁਗਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਦਸੀਂ ਪਾਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇੰਦਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਤੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਝਿਆ॥੧੯॥

ਚਉਧਿਤ ਚਾਰਦਿਸਾ ਭਈ ਚੱਕ੍ਰਤ ਭੂੰਮ ਅਕਾਸ਼ ਦੂਹੂੰ ਪਹਿਚਾਨਾ॥
ਜੁੱਧ ਸਮਾਨ ਲਖਜੋ ਜਗ ਜੋਧਨ ਬੋਧਨ ਬੋਧ ਮਹਾ ਅਨੁਮਾਨਾ॥
ਸੂਰ ਸਮਾਨ ਲਖਾ ਦਿਨ ਕੈ ਤਿਹ ਚੰਦ ਸਰੂਪ ਨਿਸਾ ਪਹਿਚਾਨਾ॥
ਰਾਨਨਿ ਰਾਵ ਸਵਾਨਿਨਿ ਸਾਵ ਭਵਾਨਿਨਿ ਭਾਵ ਭਲੋ ਮਨ ਮਾਨਾ॥੨੦॥

ਚੌਦਵੀਂ ਦੇ ਚੰਦ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਸਭ ਪਾਸਿਆਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਉਤੇ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਏ। ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਯੋਧੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ। ਦਿਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਾਂਗ ਸਮਝਿਆ। ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਰਾਜੇ ਵਾਂਗ ਸੁਆਣੀਆਂ ਨੇ ਸੁਆਮੀ

ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਦੇਵੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਵਾਂਗ ਸਮਝਿਆ॥ ੨੦॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਬਿਤੇ ਬਰਖ ਦ੍ਵੈ ਅਸ਼ਟ ਮਾਸੰ ਪ੍ਰਮਾਨੰ॥ ਭਯੋ ਸੁ ਪ੍ਰਭੰ ਸਰਬ ਬਿਦਜਾ ਨਿਧਾਨੰ॥
ਜਪੈ ਹਿੰਗਲਾ ਹਿੰਗਲਾ ਪਾਨ ਦੇਵੀ॥ ਅਨਾਸਾ ਛੁਧਾ ਅਤ੍ਰਧਾਰੀ ਅਭੇਵੀ॥ ੨੧॥

ਜਦ ਦੋ ਸਾਲ ਅਤੇ ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਬੀਤ ਗਏ ਤਦ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਹਿੰਗਲਾ, ਹਿੰਗਲਾ, ਅਨਾਸਾ, ਛੁਧਾ, ਅਤ੍ਰਧਾਰੀ, ਅਭੇਵੀ, ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰੀ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨ ਲੱਗਾ॥ ੨੧॥

ਜਪੈ ਤੋਤਲਾ ਸੀਤਲਾ ਖੱਗ ਪਾਣੀ॥ ਭ੍ਰਮਾ ਭੈਹਰੀ ਭੀਮ ਰੂਪਾ ਭਵਾਣੀ॥
ਚਲਾ ਚਲ ਸਿੰਘੰ ਝਮਾਝੰਮ ਅੱਤ੍ਰੰ॥ ਹਹਾ ਹੂਹਿ ਹਾਸੰ ਝਲਾ ਝਲ ਛੱਤ੍ਰੰ॥ ੨੨॥

ਜੱਯਾ, ਤੋਤਲਾ, ਸੀਤਲਾ, ਖੱਗ ਪਾਣੀ, ਭ੍ਰਮਾ, ਭੈਹਰੀ ਭੀਮ ਰੂਪ ਭਵਾਨੀ ਆਦਿ ਦੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਚਮਕਦੇ ਲਿਸ਼ਕਦੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ, ਝਾਲ, ਛੱਤਰ ਅਤੇ ਹਾਸ ਵਿਲਾਸ ਉਸਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਉਣ ਲੱਗੇ॥ ੨੨॥

ਅਟਾ ਅੱਟਿ ਹਾਸੰ ਛਟਾ ਛੁਟ ਕੇਸੰ॥ ਅਸੰ ਓਪ ਪਾਨੰ ਨਮੋ ਕ੍ਰੂਰ ਭੇਸੰ॥
ਸਿਰੰ ਮਾਲ ਸ੍ਵੱਛੰ ਲਸੈ ਦੰਤ ਪੰਤੰ॥ ਭਜੈ ਸ਼ਤ੍ਰ ਗੂੜੰ ਪ੍ਰਫੁਲੰਤ ਸੰਤੰ॥ ੨੩॥

ਉਸਦੇ ਠਾਹ ਠਾਹ ਕਰਦੇ ਖੁੱਲੇ ਹਾਸੇ ਅਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਆਭਾ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਲੱਗਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਵਰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਉਸਦੇ ਹੱਥਾ ਵਿਚ ਚਮਕਣ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਸੁੰਦਰ ਮਾਲਾ ਪਹਿਨ ਰਖੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਿਰਮਲ ਅਤੇ ਸਵੱਛ ਦੰਦ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਭੱਜ ਉੱਠਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥ ੨੩॥

ਅਲਿੰਪਾਤ ਅਰਧੀ ਮਹਾ ਰੂਪ ਰਾਜੈ॥ ਮਹਾ ਜੋਤ ਜ੍ਵਾਲੰ ਕਰਾਲੰ ਬਿਰਾਜੈ॥
ਤ੍ਰਸੈ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਸ਼ਟੰ ਹਸੈ ਸੁਧ ਸਾਧੰ॥ ਭਜੋ ਪਾਨ ਦੁਰਗਾ ਅਰੂਪੀ ਅਗਾਧੰ॥ ੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜ੍ਵਾਲੰ=ਜਵਾਲਾ। ਕਰਾਲੰ=ਵਿਕਰਾਲ। ਤ੍ਰਸੈ=ਡਰਦੇ ਸਨ। ਅਰੂਪੀ=ਰੂਪ ਰਹਿਤ। ਅਗਾਧੰ=ਰਹਿਸਮਈ।

ਉਹ ਮਹਾਨ ਰੂਪ ਵੰਤ ਰਾਜੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾਉਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਵਿਕਰਾਲ ਜੋਤ ਜਵਾਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਦੁਸ਼ਟ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ

ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿੱਤ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ ਉਹ ਰੂਪ ਰਹਿਤ ਅਗਾਧ ਰਹਿਸ ਮਈ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ਸਨ॥ ੨੪॥

ਸੁਨੇ ਉਸਤਤੀ ਭੀ ਭਵਾਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ॥ ਅਧੰ ਉਰਧਵੀ ਆਪ ਰੂਪੀ ਰਸਾਲੰ॥
ਦਏ ਇਖ੍ਵ ਧੀ ਦ੍ਵੈ ਅਭੰਗੰ ਖਤੰਗੰ॥ ਪਰੈਸਯੰ ਧਰੰ ਜਾਨ ਲੋਹੰ ਸੁਰੰਗੰ॥ ੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ=ਪ੍ਰਸੰਨ। ਅਭੰਗੰ=ਜੋ ਭੰਗ ਨ ਹੋ ਸਕਣ, ਅਚੁਕ। ਇਖ੍ਵਧੀ=ਅਸਤਰ।

ਆਪਣੀ ਉਸਤੱਤੀ ਸੁਣ ਕੇ ਭਵਾਨੀ ਉਸ ਉਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਵਚਿਤਰ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ । ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੋ ਅਜਿਹੇ ਅਭੰਗ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਦਿੱਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੋਹ ਕਵਚ ਵਾਲੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਮਾਰੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ॥ ੨੫॥

ਜਬੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਾਧੀ ਸਭੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਾਏ॥ ਉਘਾਰੇ ਚੁਮੇ ਕੰਠ ਸੀਸੰ ਛੁਹਾਏ॥
ਲਖਜੋ ਸਰਬ ਰਾਵੰ ਪ੍ਰਭਾਵੰ ਅਪਾਰੰ॥ ਅਜੋਨੀ ਅਜੈ ਬੇਦ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰੰ॥ ੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਧੀ=ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਉਘਾਰੇ=ਖੋਲ੍ਹੇ। ਕੰਠ=ਗਲ। ਸੀਸੰ=ਸਿਰ।

ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਜਦ ਸ਼ਸਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏ,ਤਦ ਉਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲਿਆ, ਨੰਗਿਆਂ ਕੀਤਾ, ਚੁੰਮਿਆ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਗਲ ਅਤੇ ਸਿਰ ਨਾਲ ਲਾਏ। ਸਾਰਿਆਂ ਰਾਜਿਆ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਵੇਦ ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਮਾਹਿਰ ਮੰਨਿਆ॥ ੨੬॥

ਗ੍ਰਿਹੀਤ੍ਵਾ ਜਬੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਅਪਾਰੰ॥ ਪੜੇ ਅਨਭਵੰ ਬੇਦ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰੰ॥
ਪੜੇ ਸਰਬ ਬਿੱਦਿਆ ਹੁਤੀ ਸਰਬ ਦੇਸੰ॥ ਜਿਤੇ ਸਰਬ ਦੇਸੀ ਸੁ ਅਸਤ੍ਰੰ ਨਰੇਸੰ॥ ੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗ੍ਰਹੀਤ੍ਵਾ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ। ਹੁਤੀ=ਜਿੰਨੀ ਸੀ। ਅਸਤ੍ਰੰ=ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ।

ਬੇਅੰਤ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਫਲਸਫੇ ਦਾ ਅਨਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਉਸ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਭ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ॥ ੨੭॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਪਠੇ ਕਾਗਦੰ ਦੇਸ ਦੇਸੰ ਅਪਾਰੀ॥ ਕਰੋ ਆਨ ਕੈ ਬੇਦ ਬਿੱਦਜਾ ਬਿਚਾਰੀ॥
ਜਟੀ ਦੰਡ ਮੁੰਡੀ ਤਪੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ॥ ਸਧੀ ਸ੍ਰਾਵਗੀ ਬੇਦ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰੀ॥ ੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਠੇ=ਭੇਜੇ। ਕਾਗਦੰ=ਕਾਗਜ਼ ਚਿੱਠੀਆਂ।

ਉਸ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਹਰ

ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁੰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਲਿਖਕੇ ਸੱਦੇ ਭੇਜੇ। ਸੱਦੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜਟਾਧਾਰੀ, ਦੰਡੀ, ਮੁੰਡੀ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਸਾਧਕ ਅਤੇ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਸਨ॥ ੨੮॥

ਹਕਾਰੈ ਸਭੈ ਦੇਸ ਦੇਸਾ ਨਰੇਸੰ॥ ਬੁਲਾਏ ਸਭੈ ਮੋਨ ਮਾਨੀ ਸੁਬੇਸੰ॥
ਜਟਾ ਧਾਰ ਜੇਤੇ ਕਹੂੰ ਦੇਖ ਪੱਈਯੈ॥ ਬੁਲਾਵੈ ਤਿਸੈ ਨਾਥ ਭਾਖੈ ਬੁਲੱਈਯੈ॥ ੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਕਾਰੇ=ਬੁਲਾ ਲਏ। ਨਰੇਸੰ=ਰਾਜੇ। ਮੋਨ ਮਾਨੀ=ਮੋਨ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।

ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਮੋਨ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਜਿਥੇ, ਵੀ ਕਿਤੇ ਜਟਾਧਾਰੀ ਸਾਧੂ ਦਿੱਸਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੱਸਕੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥ ੨੯॥

ਫਿਰੇ ਸਰਬ ਦੇਸੰ ਨਰੇਸੰ ਬੁਲਾਵੈ॥ ਮਿਲੈ ਨਾ ਤਿਸੈ ਛੱਤ੍ਰ ਛੋਣੀ ਛਿਨਾਵੈ॥
ਪਠੈ ਪਤ੍ਰ ਏਕੈ ਦਿਸ਼ਾ ਏਕ ਧਾਵੈ॥ ਜਟੀ ਦੰਡ ਮੁੰਡੀ ਕਹੂੰ ਹਾਥ ਆਵੈ॥ ੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛੱਤ੍ਰ ਛੋਣੀ ਛਿਨਾਵੈ=ਛੱਤਰ ਅਤੇ ਸੈਨਾ ਖੋਹ ਬਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕਹਿਣ ਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਉਹ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਤੇ ਸੈਨਾ ਖੁਹਾ ਬਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਸੈਨਿਕ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂਕਿ ਜਿਥੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਜਟਾ ਧਾਰੀ, ਦੰਡੀ, ਮੁੰਡੀ, ਸਾਧੂ ਹੱਥ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਉਸੇਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆਵੇ॥ ੩੦॥

ਰਚਜੋ ਜੱਗ ਰਾਜਾ ਚਲੇ ਸਰਬ ਜੋਗੀ॥ ਜਹਾਂ ਲਉ ਕੋਈ ਬੂਢ ਬਾਰੋ ਸਭੋਗੀ॥
ਕਹਾ ਰੰਕ ਰਾਜਾ ਕਹਾ ਨਾਰ ਹੋਈ॥ ਰਚਜੋ ਜੱਗ ਰਾਜਾ ਚਲਿਓ ਸਰਬ ਕੋਈ॥ ੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਚਜੋ=ਰਚਿਆ। ਬੂਢਾ=ਬੁਢਾ। ਬਾਰੋ=ਬਾਲਕ।

ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਯੱਗ ਰਖਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਯੋਗੀ, ਬੁੱਢੇ, ਬਾਲਕ, ਰਾਜਾ, ਰੰਕ, ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਭਾਗ ਲੈਣ ਲਈ ਚੱਲ ਪਏ॥ ੩੧॥

ਫਿਰੇ ਪੱਤ੍ਰ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਦੇਸੰ ਅਪਾਰੰ॥ ਜੁਰੇ ਸਰਬ ਰਾਜਾ ਨ੍ਰਿਪੰ ਆਨ ਦੁਆਰੰ॥
ਜਹਾਂ ਲੌ ਹੁਤੇ ਜਗਤ ਮੈ ਜਟਾਧਾਰੀ॥ ਮਿਲੈ ਰੋਹ ਦੇਸੰ ਭਏ ਭੇਖ ਭਾਰੀ॥ ੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਬੱਤ੍ਰ=ਸਾਰੇ। ਦੁਆਰੰ=ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉਤੇ। ਰੋਹ ਦੇਸੰ=ਰੋਹ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ।

ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੱਦੇ ਭੇਜੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਜਟਾਧਾਰੀ ਸਨ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਰੋਹ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਗਏ॥ ੩੨॥

ਜਹਾਂ ਲਉ ਹੁਤੇ ਜੋਗ ਜੋਗਿਸ਼ਟ ਸਾਧੇ॥ ਮਿਲੇ ਸੁਖ ਬਿਭੂਤੰ ਸੁ ਲੰਗੋਟ ਬਾਧੇ॥

ਜਟਾ ਸੀਸ ਧਾਰੇ ਨਿਹਾਰੇ ਅਪਾਰੰ॥ ਮਹਾ ਜੋਗ ਧਾਰੰ ਸੁ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰੰ॥ ੩੩॥

ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਗੀ ਅਤੇ ਭਭੂਤੀ ਮਲਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਲੰਗੋਟੀ ਬੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਮੁਨੀ ਉਥੇ ਸੁਖੀ ਸੁਖੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਉਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਹਾਂ ਯੋਗੀ, ਵਿਦਿਆ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਜਟਾਧਾਰੀ ਮੁਨੀ ਵਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੇ॥ ੩੩॥

ਜਿਤੇ ਸਰਬ ਭੂਪੰ ਬੁਲੇ ਸਰਬ ਰਾਜਾ॥ ਚਹੂੰ ਚੱਕ ਮੋ ਦਾਨ ਨੀਸ਼ਾਨ ਬਾਜਾ॥
ਮਿਲੇ ਦੇਸ ਦੇਸਾਨ ਆਨੇਕ ਮੰਤ੍ਰੀ॥ ਕਰੈ ਸਾਧਨਾ ਜੋਗ ਬਾਜੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰੀ॥ ੩੪॥

ਰਾਜਾ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਚਾਰ ਚੱਕ ਉਸ ਦੇ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵੱਜ ਗਿਆ। ਦੇਸ਼ਾ ਦੇਸ਼ਾ ਦੇ ਅਨੇਕ ਮੰਤਰੀ ਉਥੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਗਿਆਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ॥ ੩੪॥

ਜਿਤੇ ਸਰਬ ਭੂਮਿਸ ਥਲੀ ਸੰਤ ਆਏ॥ ਤਿਤੇ ਸਰਬ ਪਾਰਸ ਨਾਥੰ ਬੁਲਾਏ॥
ਦਏ ਭਾਂਤ ਅਨੇਕ ਭੋਜ ਅਰਘ ਬਾਨੰ॥ ਲਜੀ ਪੇਖਿ ਦੇਵਿਸ ਥਲੀ ਮੋਨ ਮਾਨੰ॥ ੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਮਿਸ=ਸਥਾਨ। ਅਰਘ=ਜਲ ਦੁੱਧ, ਕਸ਼ਾ ਦਹੀਂ ਸਰੋ, ਚੋਲ ਅਤੇ ਜੋ ਆਦਿ ਜੋ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਜਿੰਨੇ ਸੰਤ ਸਨ, ਰਾਜੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਅਰਘ ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵੀ ਲੱਜਿਤ ਹੋਣ ਲੱਗੀ॥ ੩੫॥

ਕਰੈ ਬੈਠ ਕੇ ਬੇਦ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰੰ॥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਸਭੈ ਆਪੁ ਆਪੰ ਪ੍ਰਕਾਰੰ॥
ਟਕੰ ਟੱਕ ਲਾਗੀ ਮੁਖੰ ਮੁਖਿ ਪੇਖਿਓ॥ ਸੁਨਜੋ ਕਾਨ ਹੋਤੋਂ ਸੁ ਤੋ ਆਂਖਿ ਦੇਖਿਓ॥ ੩੬॥

ਸਾਰੇ ਉਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਸਾਰਿਆਂ ਇਕ ਟੱਕ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਹੁਣ ਤਕ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਿਆ॥ ੩੬॥

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਸਭੈ ਆਪ ਆਪੰ ਪੁਰਾਣੰ॥ ਰੜੋ ਦੇਸਿ ਦੇਸਾਣ ਬਿੱਦਿਆ ਮੁਹਾਣੰ॥
ਕਰੋ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤੰ ਸੁ ਬਿੱਦਿਆ ਬਿਚਾਰੰ॥ ਨ੍ਰਿਭੈ ਚਿੱਤ ਦੈ ਕੈ ਮਹਾ ਤ੍ਰਾਸ ਟਾਰੰ॥ ੩੭॥

ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਤੇ ਚਾਨਣਾਂ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਆਵਾ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਿਰਭੈਅ ਹੋ ਕੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਟਾਂਦਰਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥ ੩੭॥

ਜੁਰੇ ਬੰਗਸੀ ਰਾਫਜੀ ਰੋਹ ਰੂਮੀ ॥ ਚਲੇ ਬਾਲਖੀ ਛਾਡ ਕੈ ਰਾਜ ਭੂਮੀ ॥
ਨ੍ਰਿਭੈ ਭਿੰਭਰੀ ਕਾਸ਼ਮੀਰੀ ਕਧਾਰੀ ॥ ਕਿਕੈ ਕਾਲ ਮਾਖੀ ਕਸੇ ਕਾਸ ਕਾਰੀ ॥ ੩੮ ॥

ਉਥੇ ਬੰਗ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ, ਰਾਫਜੀ, ਰੋਹੀ, ਰੂਮੀ, ਬੱਲਖੀ, ਕਸ਼ਮੀਰੀ, ਕੰਧਾਰੀ ਅਤੇ ਕਈ ਕਾਲ ਮੁਖ ਸੰਨਿਆਸੀ ਅਤੇ ਹੱਠੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ॥ ੩੮ ॥

ਜੁਰੇ ਦੱਛਣੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬੇਤਾ ਅਰਜਾਰੇ ॥ ਦ੍ਰਜੈ ਦ੍ਰਾਵੜੀ ਤਪਤ ਤਈ ਲੰਗ ਵਾਰੇ ॥
ਪਰੰ ਪੂਰਬੀ ਉਤ੍ਰਦੇਸੀ ਅਪਾਰੰ॥ ਮਿਲੇ ਦੇਸ ਦੇਸੇਣ ਜੋਧਾ ਜੁਝਾਰੰ॥ ੩੯ ॥

ਉਥੇ ਦਖਣੀ, ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ, ਹੱਠੀ ਅਤੇ ਨ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਾਵੜ ਵਾਸੀ, ਗਰਮ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਤਿਲੰਗ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਉਤਰੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਯੋਧੇ ਵੀ ਆ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੩੯ ॥

ਪਾਧਰੀ ਛੰਦ॥ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬੀਰ ਬਹੁ ਬੀਰ ਜੋਰ॥ ਮਤ ਦੇਸ ਦੇਸ ਰਾਜਾ ਕਰੋਰ॥
ਦੈ ਹੀਰ ਚੀਰ ਬਹੁ ਦਰਬ ਸਾਜ॥ ਸਨਮਾਨ ਦਾਨ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਰਾਜ॥ ੪੦ ॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਬਹੁਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਧਨ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ॥ ੪੦ ॥

ਅਨਭੈ ਅਭੰਗ ਅਵਧੂਤ ਛਤ੍ਰ॥ ਅਨਜੀਤ ਜੁਧ ਬੇਤਾ ਅਤਿ ਅਤ੍ਰ॥
ਅਨਗੰਜ ਸੂਰ ਅਬਿਚਲ ਜੁਝਾਰ॥ ਰਣ ਰੰਗ ਅਭੰਗ ਜਿੱਤੇ ਹਜ਼ਾਰ॥ ੪੧ ॥

ਉਥੇ ਅਨੇਕਾ ਛੱਤਰ ਧਾਰੀ, ਨਿਰਭੈਅ ਅਵਧੂਤ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਨ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ, ਜਿਹੜੇ ਅਸਤਰਾਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸਨ, ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਮਹਾਂਬਲੀ ਸੂਰਮੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਯੁੱਧ ਜਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਥੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ॥ ੪੧ ॥

ਸਭ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਜੀਤ ਰਾਵ॥ ਕਰ ਕ੍ਰੁੱਧ ਜੁੱਧ ਨਾਨਾ ਉਪਾਵ॥
ਕੈ ਸਾਮ ਦਾਮ ਅਰੁ ਦੰਡ ਭੇਦ॥ ਅਵਨੀਪ ਸਰਬ ਜੋਰੇ ਅਛੇਦ॥ ੪੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਮ=ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਲੈਣਾ। ਦਾਮ=ਮਾਇਆ ਦੇ ਕੇ ਅਧੀਨ ਕਰਨਾ। ਦੰਡ=ਡੰਨ ਲਾ ਕੇ ਅਧੀਨ ਕਰਨਾ। ਭੇਦ=ਜਾਸੂਸੀ ਦੁਆਰਾ ਅੰਦਰਲਾ ਭੇਦ ਲੈਣਾ।

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉਪਾਅ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਾਮ, ਦਾਮ, ਦੰਡ ਅਤੇ ਭੇਦ ਆਦਿ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਵਰਤ ਕੇ ਉਸ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ॥ ੪੨ ॥

ਜਬ ਸਰਬ ਭੂਪ ਜੋਰੇ ਮਹਾਨ॥ ਜੈ ਜੀਤ ਪਤ੍ਰ ਦਿੰਨੋ ਨਿਸ਼ਾਨ॥
ਦੈ ਹੀਰ ਚੀਰ ਅਨੁਭੰਗ ਦਿਰਬ॥ ਮਹਿਪਾਲ ਮੋਹਿ ਡਾਰੇ ਸੁ ਸਰਬ॥ ੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੋਰੇ =ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ। ਹੀਰ ਚੀਰ=ਹੀਰੇ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ। ਦਿਰਬ=ਧਨ

ਜਦ ਸਭ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਜੈ ਪਤਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਕੇ ਮੋਹਤ ਕਰ ਲਿਆ॥ ੪੩॥

ਇਕ ਦਜੋਂਸ ਬੀਤ ਪਾਰਸ੍ਰ ਰਾਇ॥ ਉੱਤਿਸ਼ਟ ਦੇਵ ਪੂਜੰਤ ਜਾਇ॥
ਉਸਤਤਿ ਕਿੰਨ ਬਹੁ ਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰ॥ ਸੋ ਕਹੋਂ ਛੰਦ ਮੋਹਨ ਮਝਾਰ॥ ੪੪॥

ਇਕ ਦਿਨ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਉੱਠਕੇ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਗਏ. ਉਸ ਦੇਵੀ ਦੀ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸਦਾ ਬਿਆਨ ਮੈਂ ਮੋਹਣੀ ਛੰਦ ਰਾਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ॥ ੪੪॥

ਮੋਹਣੀ ਛੰਦ॥ ਜੈ ਦੇਵੀ ਭੇਵੀ ਭਾਵਾਣੀ॥ ਭਉ ਖੰਡੀ ਦੁਰਗਾ ਸਰਬਾਣੀ॥
ਕੇਸਰੀ ਆਬਾਹੀ ਕਊ ਮਾਰੀ॥ ਭੈਖੰਡੀ ਭੈਰਵਿ ਉੱਧਾਰੀ॥ ੪੫॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਫਿਰ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਅੱਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਅਤੇ ਉਸਤੱਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ. 'ਹੇ ਭੈਅ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਭਵ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਭੈ ਨੂੰ ਭਜਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਭੈਰਵੀ ਦੁਰਗਾ ' ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ॥ ੪੫॥

ਅਕਲੰਕਾ ਅੱਤ੍ਰੀ ਛਤ੍ਰਾਣੀ॥ ਮੋਹਣੀਅੰ ਸਰਬੰ ਲੋਕਾਣੀ॥
ਰਕਤਾਗੀ ਸਾਗੀ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ॥ ਪਰਮੇਸ੍ਰੀ ਪਰਮਾ ਪਾਵਿਤ੍ਰੀ॥ ੪੬॥

ਤੂੰ ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ, ਅਸਤਰਾਂ, ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਖੱਤਰਾਣੀ. ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਲਾਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ, ਸਤੀ ਸਵਿਤਰੀ ਅਤੇ ਪਰਮ ਪਵਿਤਰ ਪਰਮੇਸਵਰੀ ਏਂ॥ ੪੬॥

ਤੋਤਲੀਆ ਜਿਹਬਾ ਕਊਮਾਰੀ॥ ਭਵ ਭਰਣੀ ਹਰਣੀ ਉੱਧਾਰੀ॥
ਮ੍ਰਿਦ ਰੂਪਾ ਭੂਪਾ ਬੁੱਧਾਣੀ॥ ਜੈ ਜੰਪੈ ਸੁੱਧੰ ਸਿੱਧਾਣੀ॥ ੪੭॥

ਤੂੰ ਮਿਠੇ ਬਚਨ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਕੁਮਾਰੀ ਏਂ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁਖਾ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਉਦਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਏਂ। ਤੂੰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਮੂਰਤ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਰਾਜੇਸ਼ਵਰੀ ਏਂ। ਹੇ ਸਭ ਸਿੱਧੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ॥ ੪੭॥

ਜਗ ਧਾਰੀ ਭਾਰੀ ਭਗਤਾਯੰ॥ ਕਰ ਧਾਰੀ ਭਾਰੀ ਮੁਕਤਾਯੰ॥

ਸੁੰਦਰ ਗੋਫਣੀਆ ਗੁਰਜਾਣੀ॥ ਤੇ ਬਰਣੀ ਹਰਣੀ ਭਾਮਾਣੀ॥ ੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੋਫਨੀਆਂ ਗੁਰਜਾਣੀ=ਘੁੰਮਣ ਵਾਲੀ ਗੁਰਜ। ਭਾਰੀ ਮੁਕਤਾਯੰ: =ਭਾਰੀ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ।

ਹੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਜ ਬਹੁਤ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਾਰਨ ਹੀ ਤੂੰ ਪੂਜਨੀਕ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਇਸਤਰੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਏਂ॥ ੪੮॥

ਭਿੰਭਰੀਆ ਜੱਛੰ ਸਰਬਾਣੀ॥ ਗੰਧਰਬੀ ਸਿੱਧੰ ਚਾਰਾਣੀ॥
ਅਕਲੰਕ ਸਰੂਪੰ ਨਿਰਮਲੀਅੰ॥ ਘਣ ਮੱਧੇ ਮਾਨੋ ਚੰਚਲੀਅੰ॥ ੪੯॥

ਜੱਛ ਅਤੇ ਕਿੰਨਰਾਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਅਤਿ ਉੱਤਮ ਏਂ ਅਤੇ ਗੰਧਰਬ ਅਤੇ ਸਿੱਧ ਵੀ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਡਾ ਰੂਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਮਲ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋ ਬਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੋਵੇ॥ ੪੯॥

ਅਸਪਾਣੰ ਮਾਣੰ ਲੋਕਾਯੰ॥ ਸੁਖ ਕਰਣੀ ਹਰਣੀ ਸ਼ੋਕਾਯੰ॥
ਦੁਸ਼ਟ ਹੰਤੀ ਸੰਤੰ ਉੱਧਾਰੀ॥ ਅਨਛੇਦਾ ਭੇਦਾ ਕਊਮਾਰੀ॥ ੫੦॥

ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਣ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੀ ਏਂ ਅਤੇ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸੋਗ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਏਂ। ਤੂੰ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਏਂ। ਤੇ ਕਦੀ ਨ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੁਮਾਰੀ ਏਂ॥ ੫੦॥

ਆਨੰਦੀ ਗਿਰਜਾ ਕਊਮਾਰੀ॥ ਅਨਛੇਦਾ ਭੇਦਾ ਉੱਧਾਰੀ॥
ਅਨਗੰਜ ਅਭੰਜਾ ਖੰਕਾਲੀ॥ ਮ੍ਰਿਗਨੈਣੀ ਰੂਪੰ ਉੱਜਾਲੀ॥ ੫੧॥

ਤੂੰ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗਿਰਜਾ ਕੁਮਾਰੀ ਏਂ ਅਤੇਂ ਕਦੀ ਨ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੀ, ਸਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਏਂ। ਤੂੰ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਟੁੱਟਣ ਰਹਿਤ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਏਂ। ਹੇ ਹਿਰਨ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ! ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਬਹੁਤ ਉੱਜਲ ਹੈ॥ ੫੧॥

ਰਕਤਾਂਗੀ ਰੁਦ੍ਰਾ ਪਿੰਗਾਛੀ॥ ਕਟਿ ਕਛੀ ਸੁਛੀ ਹੁਲਾਸੀ॥
ਰਕਤਾਲੀ ਰਾਮਾ ਧਉਲਾਲੀ॥ ਮੋਹਣੀਆ ਮਾਈ ਖੰਕਾਲੀ॥ ੫੨॥

ਹੇ ਲਾਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਤੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲੀ ਏਂ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਪਵਿਤਰ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕ ਏਂ। ਤੂੰ ਮੋਹਣੀ ਏਂ ਪਰ ਤਲਵਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਏਂ॥ ੫੨॥

ਜਗਦਾਨੀ ਮਾਨੀ ਭਾਵਾਣੀ॥ ਭਵਖੰਡੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵਾਣੀ॥
ਰੁਦ੍ਰਾਗੀ ਰੁਦ੍ਰਾ ਰਕਤਾਂਗੀ॥ ਪਰਮੇਸਰੀ ਮਾਈ ਧਰਮਾਂਗੀ॥ ੫੩ ॥

ਤੂੰ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਏਂ। ਤੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਵਾਸ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ, ਤੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਏਂ॥ ੫੩॥

ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦਰਣੀ ਮਹਿਪਾਲੀ॥ ਚਿਛੁਰਾਸੁਰ ਹੰਤੀ ਖੰਕਾਲੀ॥
ਅਸਿ ਪਾਨੀ ਮਾਣੀ ਦੇਵਾਣੀ॥ ਜੈ ਦਾਤੀ ਦੁਰਗਾ ਭਾਵਾਣੀ॥ ੫੪ ॥

ਤੂੰ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਚਿਛੁਰਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਏਂ। ਤੂੰ ਦੇਵੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੀ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਏਂ॥ ੫੪॥

ਪਿੰਗਛੀ ਪਰਮਾ ਪਾਵਿਤ੍ਰੀ॥ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਸੰਧਿਆ ਗਾਇਤ੍ਰੀ॥
ਭੈ ਹਰਣੀ ਭੀਮਾ ਭਾਮਾਣੀ॥ ਜੈ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵਾਣੀ॥ ੫੫ ॥

ਤੂੰ ਭੂਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਪਰਮ ਪਵਿਤਰ ਪਾਰਵਤੀ, ਸਵਿਤਰੀ ਅਤੇ ਗਾਇਤਰੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਭੈਅ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਭੀਮਾ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ॥ ੫੫॥

ਦੁਰਗਾ ਦਲ ਗਾਹੀ ਦੇਵਾਣੀ॥ ਭੈ ਖੰਡੀ ਸਰਬੰ ਭੂਤਾਣੀ॥
ਜੈ ਚੰਡੀ ਮੁੰਡੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਹੰਤੀ॥ ਜੈ ਦਾਤੀ ਮਾਤਾ ਜੈ ਅੰਤੀ॥ ੫੬ ॥

ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਮੱਸਲਣ ਵਾਲੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਚੰਡ ਤੇ ਮੁੰਡ ਨਾਮੀਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਹੇ ਵਿਜੈ ਦਾਤੀ ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ॥ ੫੬॥

ਸੰਸਰਣੀ ਤਰਣੀ ਲੋਕਾਣੀ॥ ਭਿੰਭਰਾਣੀ ਦਰਣੀ ਦਈ ਤਾਣੀ॥
ਕੈਕਰਣੀ ਕਾਰਨ ਲੋਕਾਣੀ॥ ਦੁਖ ਹਰਣੀ ਹਰਦੇਵੰ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ॥ ੫੭ ॥

ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਦਲਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਹੇ ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਤੂੰ ਇੰਦਰਾਣੀ ਦੇ ਦੁਖਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਏਂ॥ ੫੭॥

ਸੁਭੰ ਹੰਤੀ ਜਜੰਤੀ ਖੰਕਾਲੀ॥ ਕੰਕੜੀਆ ਰੂਪਾ ਰਕਤਾਲੀ॥
ਤੋਤਲੀਆ ਜਿਹਵਾ ਸਿੰਧੁਨੀਆ॥ ਹਿੰਗੁਲੀਆ ਮਾਤਾ ਪਿੰਗੁਲੀਆ॥ ੫੮ ॥

ਹੇ ਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ, ਮਿਠੀ ਜਬਾਨ ਨਾਲ ਬੋਲਣ

ਵਾਲੀ, ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਹਿੰਗਲਾਜ, ਪਿੰਗਲਾਜ ਮਾਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ॥ ੫੮॥

ਚੰਚਾਲੀ ਚਿਤ੍ਰਾ ਚਿਤ੍ਰਾਂਗੀ॥ ਭਿੰਭਰੀਆ ਭੀਮਾ ਸਰਬਾਂਗੀ॥
ਬ੍ਰਧ ਭ੍ਰੂਪਾ ਕ੍ਰੂਪਾ ਜੁਜ੍ਵਾਲੀ॥ ਅਕਲੰਕਾ ਮਾਈ ਨ੍ਰਿਮਾਲੀ॥ ੫੯॥

ਤੂੰ ਚਿਤਰ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੁੰਦਰ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਏਂ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਨ। ਤੂੰ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਏਂ ਅਤੇ ਤੇਜ ਦਾ ਖੂਹ ਏਂ। ਹੇ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਤੂੰ ਨਿਰਮਲ ਅਤੇ ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ ਏਂ॥ ੫੯॥

ਉਛਲੈ ਲੰਕੜੀਆ ਛੜ੍ਹਾਲਾ॥ ਭਿੰਭਰੀਆ ਭੈਰੋ ਭਉਹਾਲਾ॥
ਜੈ ਦਾਤਾ ਮਾਤਾ ਜੈ ਦਾਨੀ॥ ਲੋਕੇਸੀ ਦੁਰਗਾ ਭਾਵਾਨੀ॥ ੬੦॥

ਹੇ ਮਾਤਾ ਹਨੂਮਾਨ ਅਤੇ ਭੈਰੋਂ ਵੀ ਤੇਰੀ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਉਛੱਲਦੇ ਅਤੇ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਵਿਜੈਦਾਤੀ, ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੁਆਮਣੀ, ਦੁਰਗਾ ਮਾਤਾ ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ॥ ੬੦॥

ਸੰਮੋਹੀ ਸਰਬੰ ਜਗਤਾਯੰ॥ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਛੁਧਜਾ ਪਿਪਾਸਾਯੰ॥
ਜੈ ਕਾਲੰ ਰਾਤ੍ਰੀ ਸਕ੍ਰਾਣੀ॥ ਉਧਾਰੀ ਭਾਰੀ ਭਗਤਾਣੀ॥ ੬੧॥

ਹੇ ਮਾਤਾ ! ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਨੀਂਦ, ਭੁਖ ਅਤੇ ਪਿਆਸ ਵਿਚ ਮੋਹਿਤ ਕਰ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਕਾਲ ਰਾਤ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾਣੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦੇਵੀ; ਹੇ ਭਗਤਾ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ॥ ੬੧॥

ਜੈ ਮਾਈ ਗਾਈ ਬੇਦਾਣੀ॥ ਅਨਛਿੱਜਾ ਅਭਿੱਦਾ ਅਖਿ ਦਾਣੀ॥
ਭੈ ਹਰਣੀ ਸਰਬੰ ਸੰਤਾਣੀ॥ ਜੈ ਦਾਤਾ ਮਾਤਾ ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ॥ ੬੨॥

ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਵੀ ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਨ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲੀ, ਸਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਭੈ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਹੇ ਵਿਜੈ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਣ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ॥ ੬੨॥

ਅਚਕੜਾ ਛੰਦ॥ ਅੰਬਕਾ ਤੋਤਲਾ ਸੀਤਲਾ ਸਾਕਣੀ॥ ਸਿੰਧਰੀ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ ਸੁਭ੍ਰਮਾ ਡਾਕਣੀ॥
ਸਾਵਜਾ ਸੰਭਿਰੀ ਸਿੰਧਲਾ ਦੁਖ ਹਰੀ॥ ਸੁੰਮਿਲਾ ਸੰਭਿਲਾ ਸੁਪ੍ਰਭਾ ਦੁਧਰੀ॥ ੬੩॥

ਹੇ ਮਾਤਾ ! ਤੂੰ ਹੀ ਅੰਬਕਾ,ਸੀਤਲਾ ਅਤੇ ਮਿੱਠੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਾਲੀ ਤੋਤਲਾ ਹੋ। ਤੂੰ ਹੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਡਾਕਣੀ ਹੋ। ਤੂੰ ਹੀ ਹਾਥੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਸਾਵਜਾ, ਸੰਭਰੀ, ਸਿੰਧਲਾ ਅਤੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੋ, ਤੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਹੋਈ, ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਦੋ ਧਾਰੀ ਕਿਰਪਾਨ ਵਾਲੀ ਸਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੋ॥ ੬੩॥

ਭਾਵਨਾ ਭੈ ਹਰੀ ਭੂਤਿਲੀ ਭੈਹਰਾ॥ ਟਾਕਣੀ ਝਾਕਣੀ ਸਾਕਣੀ ਸਿੰਧੁਲਾ॥

ਦੁਧਰਾ ਦੂਮਖਾ ਦੂਕਟਾ ਦੁਧਰੀ॥ ਕੰਪਿਲਾ ਜੰਪਿਲਾ ਹਿੰਗੁਲਾ ਭੈਹਰੀ॥ ੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ- ਭੈ ਹਰੀ=ਭੈ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਭੂਤਲੀ=ਧਰਤੀ ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ। ਟਾਕਣੀ=ਟੁਕੜੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਡਾਕਣੀ=ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ। ਸਾਕਣੀ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਦੇਵੀ ਦੀ ਅਰਦਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਯੋਗਿਨੀ ਜੋ ਲਹੂ ਮਿੱਝ ਦਾ ਆਹਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਕੰਦ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਕ ਦਾ ਜਗ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀਰ ਭਦਰ ਨਾਲ ਸ਼ਾਕਿਣੀ ਵੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਿੰਧਲਾ =ਸਮੁੰਦਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ।

ਤੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆ ਭਾਵਨਾਵਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆ ਦਾ ਭੈਅ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਸਭ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਸਭ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ. ਸਾਕਣੀ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਂਗ ਡੂੰਗੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਦੋ ਧਾਰੀ ਤਲਵਾਰ ਹੈਂ. ਦੋ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਅਤੇ ਕੱਦੀ ਨ ਕੱਟੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹਿੰਗਲਾਜ ਹੋ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਜਪਦੇ ਹਨ॥ ੬੪॥

ਚਿੜ੍ਹੱਣੀ ਚਾਪਣੀ ਚਾਰਣੀ ਚੱਛਣੀ॥ ਹਿੰਗੁਲਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਗੰਧ੍ਰਬਾ ਜੱਛਣੀ॥
ਬਰਮਣੀ ਚਰਮਣੀ ਪਰਘਣੀ ਪ੍ਰਾਸਣੀ॥ ਖੜਗਣੀ ਗੜਗਣੀ ਸੈਥਣੀ ਸਾਪਣੀ॥ ੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਿੜ੍ਹੱਣੀ=ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਚਾਪਣੀ=ਧਨੁੱਖ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਚਾਰਣੀ=ਚੰਚਲ, ਭੱਟਣੀ। ਚੱਛਣੀ=ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ

ਤੂੰ ਹੀ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਧਨੁੱਖ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੁੰਦਰ ਚੰਚਲ ਨੈਣਾ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਹਿੰਗਲਾਜ. ਪਿੰਗਲਾਜ. ਗੰਧ੍ਰਬ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਜੱਛ ਇਸਤਰੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਕਵਚਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜਕੇ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਨਾਗਣ ਵਰਗੀ ਬਰਛੀ ਹੈਂ॥ ੬੫॥

ਭੀਮੜਾ ਸਮਦੜਾ ਹਿੰਗਲਾ ਕਾਰਤਕੀ॥ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ ਔਛਿਦਾ ਅੱਧਰਾ ਮਾਰਤਕੀ॥
ਗਿੰਗਲੀ ਹਿੰਗਲੀ ਠਿੰਗਲੀ ਪਿੰਗਲਾ॥ ਚਿੱਕਣੀ ਚਰਕਟਾ ਚਰਪਟਾ ਚਾਂਵਡਾ॥ ੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੀਮੜਾ=ਡਰਾਉਣ ਵਾਲੀ. ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ। ਸਮਦੜਾ=ਹੰਕਾਰੀ. ਨਸ਼ਈ. ਅਭਿਮਾਨ ਵਾਲੀ।

ਤੂੰ ਹੀ ਡਰਾਉਣੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਹੋ। ਤੂੰ ਹੀ ਹਿੰਗਲਾਜ ਅਤੇ ਕਾਰਤਕੀ ਦੇਵੀ ਹੋ। ਤੂੰ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਆਭਾ ਵਾਲੀ. ਕਦੀ ਨ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਪਰ ਸਭ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੋ। ਗਿੰਗਲਾਜ. ਹਿੰਗਲਾਜ. ਠਿੰਗਲਾਜ ਅਤੇ ਪਿੰਗਲਾਜ ਆਦਿ ਤੇਰੇ ਕਈ ਨਾ ਹਨ ਤੂੰ ਹੀ ਤੇਜ ਗਤੀ ਵਾਲੀ ਇੱਲ ਹੈਂ॥ ੬੬॥

ਅਚਕੜਾ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਅਛਿੱਦਾ ਅਭਿੱਦਾ ਅਸਿੱਤਾ ਅੱਧਰੀ॥ ਅਕਿੱਟਾ ਅਖੱਡਾ ਅਛੱਟਾ ਦੁੱਧਰੀ॥
ਅੰਜਨੀ ਅੰਬਕਾ ਅਸਤ੍ਰਣੀ ਧਾਰਣੀ॥ ਅੱਛਰੰ ਅਧਰਾ ਜਗਤਿ ਉਧਾਰਣੀ॥ ੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਛਿੱਦਾ=ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲੀ। ਅਭਿੱਦਾ=ਭੇਦ ਰਹਿਤ। ਅਸਿੱਤਾ=ਸਫੇਦੀ ਰਹਿਤ, ਕਾਲੀ। ਅੱਧਰੀ=ਆਧਾਰ। ਅਕਿੱਟਾ=ਅਕਾਟ।

ਹੇ ਮਾਤਾ! ਤੂੰ ਹੀ ਨਾ ਟੁਟਣ ਵਾਲੀ, ਭੇਦ ਰਹਿਤ, ਕਾਲੀ ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਅਕਾਟ ਅਤੇ ਕਦੀ ਵੀ ਨਾਂ ਛਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਦੋ ਧਾਰੀ ਤਲਵਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਹਨੂਮਾਨ ਦੀ ਮਾਤਾ ਅੰਜਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਅੰਬਕਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਅੱਖਰ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜਗਤ ਦਾ ਆਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ॥ ੬੭॥

ਅੰਜਨੀ ਗੰਜਨੀ ਸਾਕੜੀ ਸੀਤਲਾ॥ ਸਿਧਰੀ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ ਸਮਾਲਾ ਤੋਤਲਾ॥
ਸੰਭਰੀ ਗੰਭਰੀ ਅੰਭਰੀ ਅਕਟਾ॥ ਦੁਸਲਾ ਦੂਭਖਾ ਦੂਕਟਾ ਅਮਿਟਾ॥ ੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੰਜਨੀ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਸਾਕੜੀ=ਸਾਗ ਖਾਣ ਵਾਲੀ।

ਤੂੰ ਹੀ ਅੰਜਨੀ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਭਿਆਨਕ ਸੀਤਲਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਂਗ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਮਦ ਮਸਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਸੰਭਰੀ, ਗੰਭੀਰ, ਅਕਾਸ਼ ਵਾਂਗ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਅਕਾਟ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਵਲ੍ਹੇਟ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਆਪ ਨਾ ਮਿਟਣ ਵਾਲੀ ਪਰ ਸਭ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ॥ ੬੮॥

ਭੈਰਵੀ ਭੈਹਰੀ ਭੂਚਰਾ ਭਾਵਨੀ॥ ਤ੍ਰਿਕੁਟਾ ਚਰਪਟਾ ਚਾਂਪੜਾ ਮਾਨਵੀ॥
ਜੋਬਨਾ ਜੈਕਰੀ ਜੰਭਹਰ ਜਾਲਪਾ॥ ਤੋਤਲਾ ਤੁੰਦਲਾ ਦੰਤਲੀ ਕਾਲਕਾ॥ ੬੯॥

ਹੇ ਮਾਤਾ! ਤੂੰ ਹੀ ਭੈਰਵੀ, ਭੈ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਇੱਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਤਿੰਨਾਂ ਕੂਟਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੀ ਤੂੰ ਹੀ ਯੋਗ ਸ਼ਕਤੀ, ਇੱਲ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਮਾਨਵ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਜੋਬਨ ਵਾਲੀ, ਜੰਭ ਨਾਮੀ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਜਾਲਪਾ, ਤੋਤਲਾ, ਤੁੰਧਲਾ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲੀ ਕਾਲਕਾ ਦੇਵੀ ਹੈ॥ ੬੯॥

ਭਰਮਣਾ ਨਿਭ੍ਰਮਾ ਭਾਵਨਾ ਭੈ ਹਰੀ॥ ਬਰ ਬੁਧਾਂ ਦਾਤ੍ਰਣੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰਣੀ ਛੈਕਰੀ॥
ਦੂਕਟਾ ਦੂਭਿਦਾ ਦੁਧਰ ਦੂਮਦੀ॥ ਅਤ੍ਰਤਾ ਅਛਟਾ ਅਜਟਾ ਅਭਿਦੀ॥ ੭੦॥

ਤੂੰ ਹੀ ਭ੍ਰਮਣ ਵਾਲੀ, ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਭੈਅ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਵਰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਟਣ ਵਾਲੀ, ਅਕਾਟ ਅਤੇ ਦਰੱਖਤ ਵਾਂਗ ਉੱਚੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਅਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸਾਰੀਆਂ ਛਟਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਖੁਲੀਆਂ ਜਟਾਵਾਂ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਭੇਦ ਰਹਿਤ ਹੈ॥ ੭੦॥

ਤੰਤਲਾ ਅੰਤਲਾ ਸੰਤਲਾ ਸਾਵਜਾ ॥ ਭੀਮੜਾ ਭੈਹਰੀ ਭੂਤਲਾ ਭਾਵਜਾ ॥
ਡਾਕਣੀ ਸਾਕਣੀ ਝਾਕਣੀ ਕਾਕੜਾ ॥ ਕਿੰਕੜੀ ਕਾਲਕਾ ਜਾਲਪਾ ਜੈ ਮ੍ਰਿੜਾ ॥ ੭੧ ॥

ਤੂੰ ਤੰਤਰ ਮੰਤਰ ਦੀ ਗਿਆਤਾ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ. ਤੂੰ ਡਰਾਉਣੇ ਵੱਡੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ, ਭੈਅ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਚੁੜੇਲ,ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਅਤੇ ਮਿੱਠੀ ਬੋਲੀ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਹੇ ਕਿੰਕਣੀ ਕਾਲਕਾ ਜਾਲਪਾ ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ॥ ੭੧॥

ਠਿੰਗੁਲਾ ਹਿੰਗੁਲਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਪ੍ਰਾਸਣੀ॥ ਸ਼ੱਸਤ੍ਰਣੀ ਅੱਸਤ੍ਰਣੀ ਸੂਲਣੀ ਸਾਸਣੀ॥
ਕੰਨਿਕਾ ਅੰਨਿਕਾ ਧੰਨਿਕਾ ਧਉਲਰੀ॥ ਰਕਤਿਕਾ ਸਕਤਿਕਾ ਭਕਤਕਾ ਜੈਕਰੀ॥ ੭੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਾਸਣੀ=ਪੂਜਣ ਯੋਗ। ਸਾਸਣ=ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ। ਕੰਨਿਕਾ=ਕਣ ਕਣ. ਅੰਨਿਕਾ=ਅੰਨ ਦੀ ਦੇਵੀ। ਧੰਨਿਕਾ=ਧਨ ਦੀ ਦੇਵੀ।

ਤੂੰ ਹੀ ਛੋਟੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਹਿੰਗਲਾਜ ਪਿੰਗਲਾਜ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਕਣ ਕਣ ਵਿਚ ਵੱਸ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਨ ਅਤੇ ਧਨ ਅਤੇ ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆ ਦੀ ਦੇਵੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਹੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਤੇਰੀ ਜੈ ਹੋਵੇ॥ ੭੨॥

ਝਿੰਗੜਾ ਪਿਂਗੜਾ ਜਿੰਗੜਾ ਜਾਲਪਾ॥ ਜੋਗਣੀ ਭੋਗਣੀ ਰੋਗ ਹਰੀ ਕਾਲਕਾ॥
ਚੰਚਲਾ ਚਾਂਵਡਾ ਚਾਚਰਾ ਚਿਤ੍ਰਤਾ॥ ਤੰਤਰੀ ਭਿੰਭਰੀ ਛੱਤ੍ਰਣੀ ਛਿੱਛਲਾ॥ ੭੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਝਿੰਗੜਾ=ਦੁਰਗਾ। ਪਿੰਗੜਾ=ਪਿੰਗਲਾ. ਦੁਰਗਾ. ਤਾਮੜਾ। ਜਿੰਗੜਾ=ਦੁਰਗਾ। ਜਾਲਪਾ=ਦੁਰਗਾ। ਛਿੱਛਲਾ=ਦੁਰਗਾ

ਹੇ ਮਾਤਾ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਝਿੰਗੜਾ, ਪਿੰਗਲਾ, ਜਿੰਗੜਾ ਅਤੇ ਜਾਲਪਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਹੀ ਜੋਗਨੀ. ਭੋਗਨੀ ਅਤੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਾਲਕਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਕਦੀ ਇੱਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫਿਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੀ ਤੂੰ ਹੀ ਇਕ ਚਿੱਤਰ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੰਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਗਿਆਤਾ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਫਿਰਨ ਵਾਲੀ ਛੱਤਰ ਧਾਰੀ ਦੁਰਗਾ ਕਾਲੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਲਹੂ ਦੇ ਛਿਟਿਆ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਹੈ॥ ੭੩॥

ਦੰਤੁਲਾ ਦਾਮਣੀ ਦੂਕਟਾ ਦੂਭ੍ਰਮਾ॥ ਛੁਧਿਤਾ ਨਿਦ੍ਰਕਾ ਨ੍ਰਿਭਿਖਾ ਨ੍ਰਿਗਮਾ॥
ਕਦ੍ਰਕਾ ਚੂੜਕਾ ਚਾਚਕਾ ਚਾਪਣੀ॥ ਰਿਚੂੜੀ ਰਾਵੜਾ ਚਿੰਪਿਲਾ ਜਾਪਣੀ॥ ੭੪ ॥

ਤੂੰ ਵਡਿਆਂ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲੀ ਬਿਜਲੀ ਹੈ. ਤੂੰ ਅਕੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਭੁਖ, ਨੀਂਦ. ਭੇਸ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗਤੀ ਹੈ ਤੂੰ ਹੀ ਧਨੁੱਖ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਗਹਿਣੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੂਪ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਹਰ ਥਾਂ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ॥ ੭੪॥

ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਭਵਾਨੀ ਵਲੋਂ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੂੰ ਵਰਦਾਨ

ਬਿਸ਼ਨਪਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਥਤਾ॥ ਪਰਜ॥ ਕੈਸੇ ਕੈ ਪਾਇਨ ਪ੍ਰਭਾ ਉਚਾਰੋਂ॥
ਜਾਨੁਕ ਨਿਪਟ ਅਘਟ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮ ਸੁਭ ਸੰਪਟ ਸਭਟ ਬਿਕਾਰੋਂ॥
ਮਨ ਮਧੁਕਰਹਿ ਚਰਣ ਕਮਲਨ ਪਰ ਹੁਐ ਮਨਮੱਤ ਗੁੰਜਾਰੌਂ॥
ਮਾਤ੍ਰਿਕ ਸਪਤ ਸਪਤ ਪਿਤਰਨ ਕੁਲ ਚੌਦਹੂੰ ਕੁਲੀ ਉਧਾਰੌਂ॥੧॥੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਰਜ=ਇਕ ਰਾਗਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਮਧੁਕਰਹਿ=ਭੌਰਾ। ਗੁੰਜਾਰੋ=ਗੂੰਜਾਂ। ਚੌਦਹੂੰ ਕੁਲੀ=ਚੌਦਾਂ ਕੁਲਾਂ।

ਹੇ ਮਾਤਾ ! ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ ? ਤੇਰੇ ਚਰਨ, ਕਮਲ ਵਾਂਗ ਸ਼ੁਭ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ ਹਨ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਭੌਰਾ ਬਣਕੇ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤ ਗੂੰਜਣ ਨੂੰ ਚਾਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਜੀਵ ਆਪਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰੇਗਾ। ਉਸ ਜੀਵ ਦੀਆਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਸਮੇਤ ਪਿਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚੌਦਾਂ ਕੁਲਾਂ ਤਰ ਜਾਣਗੀਆਂ॥੧॥੭੫॥

ਬਿਸ਼ਨਪਦ॥ ਕਾਫੀ॥ ਤਾ ਦਿਨ ਦੇਹ ਸਫਲ ਕਰ ਜਾਨੋ॥
ਜਾ ਦਿਨ ਜਗਤ ਮਾਤ ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ ਹ੍ਵੈ ਦੇਹਿ ਬਿਜੈ ਬਰ ਦਾਨੋ॥
ਤਾ ਦਿਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਕਟ ਬਾਂਧੋ ਚੰਦਨ ਚਿਤ੍ਰ ਲਗਾਊਂ॥
ਜਾਕਹੁ ਨੇਤ ਨਿਗਮ ਕਹਿ ਬੋਲਤ ਤਾਸ ਸੁ ਬਰ ਜਬ ਪਾਊਂ॥੨॥੭੬॥

ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਨੂੰ ਧੰਨ ਅਤੇ ਸਫਲ ਸਮਝਾਂਗਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਭਵਾਨੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵਿਜੈ ਦਾ ਵਰਦਾਨ ਦੇਵੇਗੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਲੱਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਚੰਦਨ ਦਾ ਟਿਕਾ ਲਗਾਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਵਰਦਾਨ ਮੰਗਾਂਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਦ 'ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੨॥੭੬॥

ਸੋਰਠ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਥਤਾ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਅਭਯ ਭਵਾਨੀ॥
ਅਤਿ ਹੀ ਨਿਰਖ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਰਸ ਕੋ ਚਿਤ ਕੀ ਬ੍ਰਿਥਾ ਪਛਾਨੀ॥
ਆਪਨ ਭਗਤ ਜਾਨ ਭਵਖੰਡਨ ਅਭਯਸ ਰੂਪ ਦਿਖਾਯੋ॥

****

ਚੱਕ੍ਰਤ ਰਹੇ ਪੇਖ ਮੁਨ ਜਨ ਸੁਰ ਅਜਰ ਅਮਰ ਪਦ ਪਾਯੋ॥ ੩ ॥ ੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਭਯ=ਭੈ ਰਹਿਤ। ਬ੍ਰਿਥਾ=ਵਿਥਿਆ। ਭਵ ਖੰਡਨ=ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਅਜਰ=ਨ ਜਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ।

ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਭਵਾਨੀ ਨੇ ਰਾਜਾ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਦੇ ਅਤਿ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭਗਤ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਨਿਰਭੈਅ ਸਰੂਪ ਵਿਖਾਇਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਨੀ ਜਨ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਸਦਾ ਜਵਾਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਮਰ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀਤੀ॥ ੩ ॥ ੭੭॥

ਸੋਭਤ ਬਾਮਹਿ ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ॥
ਜਾ ਤਰ ਜੱਛ ਕਿੰਨਰ ਅਸੁਰਨ ਕੀ ਸਭ ਕੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਹਿਰਾਨੀ॥
ਜਾ ਤਨ ਮਧੁਕੀਟਭ ਕਹੁ ਖੰਡਜੋ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਸੰਘਾਰੇ॥
ਸੋਈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਿਦਾਨ ਲਗੇ ਜਗ ਦਾਹਨ ਰਹੋ ਹਮਾਰੇ॥ ੪ ॥ ੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਮਹਿ=ਦੇਵੀ ਦੇ। ਸੰਘਾਰੇ=ਮਾਰੇ।

ਦੇਵੀ ਦੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਜੱਛ, ਦੈਂਤ ਅਤੇ ਕਿੰਨਰ ਆਦਿ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਿਰਪਾਨ ਨੇ ਮਧ ਕੀਟਭ, ਸੁੰਭ ਅਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਮਾਰੇ ਸਨ। ਉਹੀ ਕਿਰਪਾਨ ਮੇਰੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਰਖਾਂ॥ ੪ ॥ ੭੮ ॥

ਜਾਤ ਨ ਬਿੜਾਲਾਛ ਚਿਛ੍ਰਾਦਿਕ ਖੰਡਨ ਖੰਡ ਉਠਾਏ॥
ਧੂਲੀਕਰਨ ਧੂਮ੍ਰਲੋਚਨ ਕੇ ਮਾਸਨ ਗਿੱਧ ਰਜਾਏ॥
ਰਾਮ ਰਸੂਲ ਕਿਸ਼ਨ ਬਿਸ਼ਨਾਇਕ ਕਾਲ ਕ੍ਰਵਾਲਹਿ ਕੂਟੇ॥
ਕੋਟ ਉਪਾਇ ਧਾਇ ਸਭ ਥਾਕੇ ਬਿਨ ਤਿਹ ਭਜਨ ਨ ਛੂਟੇ॥ ੫ ॥ ੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾ ਤਨ=ਜਿਸ ਨਾਲ। ਬਿੜਲਾਛ=ਬਿੱਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਇਕ ਦੈਂਤ। ਕਰਵਾਲਹਿ=ਤਲਵਾਰ ਦੁਆਰਾ।

ਇਸ ਕਿਰਪਾਨ ਨੇ ਬਿੜਾਲਾਛ, ਚਿਛਰ ਆਦਿ ਦੈਂਤਾ ਨੂੰ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਿਰਪਾਨ ਨੇ ਧੂਮਰਲੋਚਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮਾਸ ਗਿੱਰੜਾਂ ਨੂੰ ਖੁਆਇਆ ਸੀ। ਰਾਮ, ਹਜਰਤ ਮੁਹੰਮਦ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਾਲ ਦੁਆਰਾ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕਾ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀ ਕਰ ਸਕਿਆ॥ ੫ ॥ ੭੯।

ਸੂਹੀ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਥਤਾ॥ ਸੋਭਤ ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਉਜਾਰੀ॥
ਜਾ ਤਨ ਇੰਦ੍ਰ ਕੋਟਿ ਕਈ ਖੰਡੇ ਬਿਸ਼ਨ ਕ੍ਰੋਰ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰੀ॥
ਜਾਕਹੁ ਰਾਮ ਉਚਰ ਮੁਨ ਜਨ ਸਭ ਸੇਵਤ ਧਿਆਨ ਲਗਾਏ॥
ਤਸ ਤੁਮ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਈ ਕੋਟਿਕ ਬਾਰ ਉਪਾਇ ਮਿਟਾਏ॥ ੬॥ ੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੇਵਤ=ਸਿਮਰਨ। ਕਈ ਕੋਟਿਕ ਬਾਰ=ਕਈ ਕਰੋੜਾਂ ਵਾਰ। ਉਪਾਇ ਮਿਟਾਏ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਤੇ ਫਿਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਪਾਨ=ਹੱਥ। ਉਜਾਰੀ=ਨੰਗੀ। ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰੀ=ਤ੍ਰਿਪੁਰ ਦੈਂਤ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ਿਵਜੀ।

ਹੱਥ ਵਿਚ ਉਹੋ ਕਿਰਪਾਨ ਸੋਭ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰੋੜਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਸੀ। ਉਸੇ ਕਿਰਪਾਨ ਰੂਪੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮੁਨੀਜਨ ਧਿਆਨ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੁਸੀਂ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਗੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੬॥ ੯੦॥

ਅਨਭਵ ਰੂਪ ਸਰੂਪ ਅਗੰਜਨ ਕਹੌ ਕਵਨ ਬਿਧ ਗੱਈਯੈ॥
ਜਿਹਬਾ ਸਹੰਸ੍ਰ ਰਟਤ ਗੁਨ ਥਾਕੀ ਕਬਿ ਜਿਹਵੇ ਕਬਤੱਈਯੈ॥
ਭੂਮ ਅਕਾਸ਼ ਪਤਾਰ ਜਵਨ ਕਰ ਚਉਦਹ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡੇ॥
ਜਗਮਗ ਜੋਤ ਹੋਤ ਭੂਤਲਿ ਮੈ ਖੰਡਨ ਅਉ ਬ੍ਰਹਮੰਡੇ॥ ੭॥ ੯੧॥

ਅਗੰਜਨ=ਨਸ਼ਟ ਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਸਹੰਸ੍ਰ=ਹਜ਼ਾਰ। ਰਟਤ=ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੀ। ਪਤਾਰ=ਪਾਤਾਲ ਬਿਹੰਡੇ=ਨਾਸ ਕੀਤੇ। ਭੂਤਲਿ=ਧਰਤੀ ਉਤੇ

ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸਰੂਪ ਕੇਵਲ ਅਨਭਵ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਾਂ ? ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ ਦੀ ਹਜ਼ਾਰ ਜੀਭ ਉਸਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੀ ਥਕ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੀ, ਇਸ ਲਈ ਕਵੀ ਦੀ ਇਕ ਜੀਭ ਉਸਦੇ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਗੁਣ ਗਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਭੂਮੀ ਆਕਾਸ਼ ਪਾਤਾਲ ਅਤੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜਗ ਮਗਾ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੭॥ ੯੧॥

ਸੋਰਠ॥ ਬਿਸ਼ਨਪਦ॥ ਜੈ ਜੈ ਰੂਪ ਅਰੇਖ ਅਪਾਰ॥
ਜਾਸਿ ਪਾਇ ਭ੍ਰਮਾਇ ਜਹ ਤਹ ਭੀਖ ਕੌ ਸ਼ਿਵ ਦੁਆਰ॥
ਜਾਸਿ ਪਾਇ ਲਗਜੋ ਨਿਸੇਸਹਿ ਕਾਰਮਾ ਤਨ ਏਕ॥
ਦੇਵਤੇਸ਼ ਸਹੰਸ੍ਰ ਭੇ ਭਗ ਜਾਸਿ ਪਾਇ ਅਨੇਕ॥ ੮॥ ੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਰੇਖ=ਨਿਰਾਕਾਰ। ਕਾਰਮਾ=ਕਾਲਖ, ਕਲੰਕ। ਨਿਸੇਸਹਿ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ।

****
ਦੇਵਤੇਸ=ਇੰਦਰ।

ਉਸ ਅਕਾਰ ਰਹਿਤ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੈ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਰ ਦਰ ਤੇ ਭੀਖ ਮੰਗਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਕਲੰਕਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਭਗਾਂ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣ ਗਏ ਸਨ॥ ੮॥ ੮੨॥

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਾਮ ਭਏ ਕਿਤੇ ਪੁਨ ਕਾਲ ਪਾਇ ਬਿਹਾਨ॥
ਕਾਲ ਕੋ ਅਨ ਕਾਲ ਕੈ ਅਕਲੰਕ ਮੂਰਤ ਮਾਨ॥
ਜਸਿ ਪਾਇ ਭਯੋ ਸਭੈ ਜਗ ਜਾਸ ਪਾਇ ਬਿਲਾਨ॥
ਤਾਹਿ ਤੈ ਅਬਿਚਾਰ ਜੜ ਕਰਤਾਰ ਕਾਹਿ ਨ ਜਾਨ॥ ੯॥ ੮੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਲਾਨ=ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਬਿਚਾਰ ਜੜ=ਵਿਚਾਰ ਹੀਣ ਮੂਰਖ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਕਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਰਾਮ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਸਮਾ ਪਾ ਕੇ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਕਾਲ ਆਪ ਕਦੀ ਵੀ ਨਸ਼ਟ ਜਾਂ ਕਲੰਕਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਜਗ ਪੈਦਾ ਅਤੇ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਵਿਚਾਰ ਹੀਣ ਮੂਰਖ ਤੂੰ ਉਸ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਭਾਵ ਉਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ॥ ੯॥ ੮੩॥

ਨਰਹਰਿ ਜਾਨ ਕਾਹਿ ਨ ਲੇਤ॥
ਤੈ ਭਰੋਸ ਪਰਜੋ ਪਸ਼ੂ ਜਿਹ ਮੋਹਿ ਬੌਧ ਅਚੇਤ॥
ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਸੂਲ ਕੋ ਉਠਿ ਲੇਤ ਨਿਤਪ੍ਰਤ ਨਾਉ॥
ਕਹਾ ਵੇ ਅਬ ਜੀਅਤ ਜਗ ਮੈ ਕਹਾ ਤਿਨ ਕੋ ਗਾਉ॥ ੧੦॥ ੮੪॥

ਹੇ ਜੀਵ ! ਨਰ ਹਰੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਮੋਹ ਜਾਲ ਫਸਾ ਕੇ ਅਚੇਤ ਪਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਰਸੂਲ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਦੱਸ ਕੀ ਉਹ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜ ਕੋਈ ਥਾਂ ਟਿਕਾਣਾ, ਘਰ ਬਾਰ ਹੈ॥ ੧੦॥ ੮੪॥

ਸੋਰਠ॥ ਤਾਸ ਕਿਉ ਨ ਪਛਾਨ ਹੀ ਜੋ ਹੋਹਿ ਹੈ ਅਬ ਹੈ॥
ਨਿਹਫਲ ਕਾਹੇ ਭਜਤ ਪਾਹਨ ਤੋਹਿ ਕਛੁ ਫਲਿ ਦੈ॥
ਤਾਸ ਸੇਵਹੁ ਜਾਸ ਸੇਵਤਿ ਹੋਹਿ ਪੂਰਣ ਕਾਮ॥

ਹੋਹਿ ਮਨਸਾ ਸਕਲ ਪੂਰਣ ਲੈਤ ਜਾਕੋ ਨਾਮ॥੧੧॥੮੫॥

ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ ਜਿਹੜਾ ਭਵਿਖ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਅਜ ਵੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਫਜ਼ੂਲ ਵਿਚ ਪਥਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਪੂਜਾ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਫਲ ਦੇਵੇਗੀ। ਤੂੰ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ, ਜਿਸਦੀ ਪੂਜਾ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੇਰੀਆ ਸਾਰੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ॥੧੧॥੮੫॥

ਬਿਸ਼ਨਪਦ॥ ਰਾਮਕਲੀ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕੀਨੀ ਜਬੈ ਬਡਾਈ॥
ਰੀਝੇ ਦੇਵ ਦਿਆਲ ਤਿਹ ਊਪਰ ਪੂਰਣ ਪੁਰਖ ਸਦਾਈ॥
ਆਪਨਿ ਮਿਲੇ ਦੇਵ ਦਰਸ਼ਨਿ ਭਯੋ ਸਿੰਘ ਕਰੀ ਅਸਵਾਰੀ॥
ਲੀਨੇ ਛੱਤ੍ਰ ਲੰਕਰਾ ਕੂਦਤ ਨਾਚਣ ਗਣ ਦੈ ਤਾਰੀ॥੧੨॥੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਡਾਈ=ਵਡਿਆਈ। ਸਿੰਘ ਅਸਵਾਰੀ=ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸਵਾਰੀ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਦ ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਰਾਜਾ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਲਈ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਛੱਤਰ ਝੁਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਅੱਗੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆ ਦੇ ਸਾਥੀ ਸੇਵਕ ਤਾਲੀ ਵਜਾ ਕੇ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੨॥੮੬॥

ਰਾਮਕਲੀ॥ ਝਮਕਤ ਅਸਤ੍ਰ ਛਟਾ ਸ਼ੱਸਤ੍ਰਨਿ ਕੀ ਬਾਜਤ ਡਉਰ ਅਪਾਰ॥
ਨਿਰਤਤ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਨਾ ਬਿਧ ਡਹਕਤ ਫਿਰਤ ਬੈਤਾਰ॥
ਕੁਹਕਤਿ ਫਿਰਤਿ ਕਾਕਣੀ ਕੁਹਰਤ ਡਹਰਤ ਕਠਨ ਮਸਾਨ॥
ਘਹਰਤਿ ਗਗਨਿ ਸਘਨ ਰਿਖ ਦਹਲਤ ਬਿਡਰਤ ਬਯੋਮ ਬਿਵਾਨ॥੧੩॥੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਡਉਰ=ਡੇਰੂ। ਬੈਤਾਰ=ਬੈਤਾਲ, ਭੂਤ। ਬਿਵਾਨ=ਵਿਮਾਨ। ਘਹਰਤਿ=ਬਦਲਾਂ ਦਾ ਗੱਜਣਾਂ।

ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਲਿਸ਼ਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਘਨ ਘੋਰ ਡਮਰੂ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੈਤਾਲ ਡਕਾਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਕਾਂ, ਕਾਂ ਕਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਕੂਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਗੰਭੀਰ ਧੁੰਨ ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼ ਗੱਜਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਵਿਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗੇ॥੧੩॥੮੭॥

ਦੇਵੀ ਬਾਚ॥ ਸਾਰੰਗ ਬਿਸ਼ਨਪਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਕਹੁ ਬਰ ਮਾਗਹੁ ਪੂਤ ਸਯਾਨੇ ॥

ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਨਹੀ ਤੁਮਰੀ ਸਰ ਸਾਧ ਚਰਤ ਹਮ ਜਾਨੇ॥
ਜੋ ਬਰਦਾਨ ਚਹੋ ਸੋ ਮਾਂਗੋ ਸਭ ਹਮ ਤੁਮੈ ਦਿਵਾਰ॥
ਕੰਚਨ ਰਤਨ ਬੱਜ੍ਰ ਮੁਕਤਾਫਲ ਲੀਜਹਿ ਸਕਲ ਸੁਧਾਰ॥੧੪॥੯੮॥

ਦੇਵੀ ਨੇ ਕਿਹਾ," ਹੇ ਸਿਆਣੇ ਪੁੱਤਰ, ਜੋ ਵੀ ਮੰਗਣਾ ਹੈ, ਮੰਗ ਲਵੋ। ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਸਾਧਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲ ਨਾ ਭੂਤ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਭਵਿਖ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਤੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵਰ ਮੰਗ ਲੈ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਵਰ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਤੂੰ ਜੋ ਚਾਹੇ, ਸੋਨਾਂ, ਰਤਨ, ਹੀਰੇ, ਮੁਕਤਾ ਫਲ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੇਵਾਂਗੀ॥੧੪॥੯੮॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਬਾਚ॥ਸਾਰੰਗ॥ ਬਿਸ਼ਨ ਪਦ॥

ਸਭ ਹੀ ਪੜੋ ਬੇਦ ਬਿਦਿਆ ਬਿਧਿ ਸਭ ਹੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਲਾਊ॥
ਸਭ ਹੀ ਦੇਸ ਜੇਰ ਕਰਿ ਆਪਨ ਆਪੇ ਮਤਾ ਮਤਾਊ॥
ਕਹਿ ਤਥਾਸਤੁ ਭਈ ਲੋਪ ਚੰਡਕਾ ਤਾਸ ਮਹਾਂ ਬਰ ਦੈ ਕੈ॥
ਅੰਤ੍ਰ ਧਜਾਨ ਹੁਐ ਗਈ ਆਪਨ ਪਰ ਸਿੰਘ ਅਰੂੜਤ ਹੁਐ ਕੈ ॥੧੫॥੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਤਾ ਮਤਾਊ=ਮੱਤ ਚਲਾਵਾਂ। ਤਥਾ ਸਤੁ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਰੂੜਤ=ਸਵਾਰ।

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹਰ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾ ਸਕਾਂ। ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮੱਤ ਚਲਾਵਾਂ। ਚੰਡੀ ਦੇਵੀ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ 'ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ' ਵਰਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈ॥੧੫॥੯੯॥

ਬਿਸ਼ਨ ਪਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਗਉਰੀ॥ ਪਾਰਸ ਕਰਿ ਡੰਡੌਤ ਫਿਰਿ ਆਏ॥
ਆਵਤ ਬੀਰ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਤੇ ਮਾਨੁਖ ਭੇਜ ਬੁਲਾਏ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਰੂਪ ਬਿਲੋਕ ਸੁਭਟ ਸਭ ਚੱਕ੍ਰਤ ਚਿੱਤ ਬਿਸਮਾਏ॥
ਐਸੇ ਕਬਹੀ ਲਖੇ ਨਹੀ ਰਾਜਾ ਜੈਸੇ ਆਜੁ ਲਖਾਏ॥
ਚੱਕ੍ਰਤ ਭਈ ਗਗਨਿ ਕੀ ਬਾਲਾ ਗਨ ਉਡਗਨ ਬਿਰਮਾਏ॥
ਝਿਮ ਝਿਮ ਮੇਘ ਬੂੰਦ ਜਜੋਂ ਦੇਵਨ ਅਮਰ ਪੁਹਪ ਬਰਖਾਏ॥

ਜਾਨੁਕ ਜੁਬਨ ਖਾਨ ਹੁਐ ਨਿਕਸੇ ਰੂਪ ਸਿੰਧ ਅਨਵਾਏ॥
ਜਾਨੁਕ ਧਰਨ ਡਾਰ ਬਸੁਧਾ ਪਰ ਕਾਮ ਕਲੇਵਰ ਆਏ॥ ੧੬ ॥ ੯੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਭਟ=ਸੂਰਮੇ। ਪੁਹਪ=ਫੁਲ। ਗਗਨ ਕੀ ਬਾਲਾ=ਅਪੱਛਰਾਵਾਂ।

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਚੰਡੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਡੰਡੌਤ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹੇ ਭੇਜ ਕੇ ਬੁਲਵਾ ਲਿਆ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਵਾਂ ਸਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਅਸੀਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਅਜ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਇਹੋ ਜੇਹਾ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਅਪੱਛਰਾਵਾਂ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਦੇਵਤਿਆ ਨੇ ਬਦਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਡਿੱਗਦੀਆ ਬੂੰਦਾਂ ਵਾਂਗ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ। ਰਾਜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਜੋਬਨ ਦੀ ਖਾਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਵੇ॥੧੬॥੯੦॥

ਬਿਸ਼ਨ ਪਦ॥ ਸਾਰੰਗ॥ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਭੂਪਤ ਪਰਮ ਗਜਾਨ ਜਬ ਪਾਯੋ॥
ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਕਠਨ ਕਰ ਤਾਕੋ ਜੋ ਕਰਿ ਧਜਾਨ ਲਗਾਯੋ॥
ਕਰ ਬਹੁ ਨਜਾਸ ਕਠਨ ਜਪੁ ਸਾਧਜੋ ਦਰਸ਼ਨਿ ਦੀਯੋ ਭਵਾਨੀ॥
ਤਤ ਛਿਨ ਪਰਮ ਗਜਾਨ ਉਪਦੇਸਜੋ ਲੋਕ ਚਤੁਰ ਦਸ ਰਾਨੀ॥
ਤਿਹ ਛਿਨ ਸਰਬ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਮੁਖ ਉਚਰੇ ਤੱਤ ਅਤੱਤ ਪਛਾਨਾ॥
ਅਵਰ ਅਤੱਤ ਸਭੈ ਕਰ ਜਾਨੇ ਇਕ ਤੱਤ ਠਹਰਾਨਾ॥
ਅਨਭਵ ਜੋਤ ਅਨੂਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਬਜਾਯੋ॥
ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਜੀਤ ਰਾਜਨ ਕਹ ਸੁਭਟ ਅਭੈ ਪਦ ਪਾਯੋ॥ ੧੭॥ ੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਯਾਸ=ਸਾਧਨਾਂ। ਚਤਰ ਦਸ=ਚੌਦਾਂ

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਦ ਪਰਮ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਖਤ ਆਸਨ ਅਤੇ ਜਪ ਤਪ ਜਦ ਉਸ ਕੀਤੇ ਤਦ ਹੀ ਭਵਾਨੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਚੋਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਪਰਮ ਗਿਆਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਭ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਤੋਂ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਤੱਤ ਤੇ ਅਤੱਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਬਾਕੀ ਤੱਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਤੱਤ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸਲ ਮੰਨਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਪਰਮ ਜੋਤ ਦੇ ਅਨੂਪਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਅਨਭਵ

ਕਰਕੇ ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਵਜਾਇਆ। ਫਿਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ 'ਅਭੈ ਪਦਾ' ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀਤੀ॥ ੧੭॥ ੯੧॥

ਬਿਸ਼ਨ ਪਦ॥ ਪਰਜ॥ ਐਸੇ ਅਮਰ ਪਦ ਕਹੁ ਪਾਇ॥
ਦੇਸ ਅਉਰ ਬਿਦੇਸ ਭੂਪਤ ਜੀਤ ਲੀਨ ਬੁਲਾਇ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਭਰੇ ਗੁਮਾਨ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਰਬ ਬਜਾਇ॥
ਚਉਪ ਚਉਪ ਚਲੇ ਚਮੂੰ ਪਤਿ ਚਿੱਤ ਚਉਪ ਬਢਾਇ॥
ਆਨ ਆਨ ਸਭੈ ਲਗੇ ਪਗ ਭੂਪ ਕੇ ਜੁਹਰਾਇ॥
ਆਵ ਆਵ ਸੁਭਾਵ ਸੋਂ ਕਹਿ ਲੀਨ ਕੰਠ ਲਗਾਇ॥
ਹੀਰ ਚੀਰ ਸੁਬਾਜ ਦੇ ਗਜ ਰਾਜ ਦੈ ਪਹਿਰਾਇ॥
ਸਾਧ ਦੈ ਸਨਮਾਨ ਕੈ ਕਰ ਲੀਨ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾਇ॥ ੧੮॥ ੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੁਮਾਨ=ਗੌਰਵ। ਜੁਹਰਾਇ=ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮਰ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ਾ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਜਿੱਤ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਗੌਰਵਮਈ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਵੱਲ ਚਲ ਪਏ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਆ ਕੇ ਰਾਜੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਦੇ ਚਰਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਵੀ ਸਾਰਿਆ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗਹਿਣੇ, ਕੱਪੜੇ, ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਆਦਿ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲਿਆ॥ ੧੮॥ ੯੨॥

ਕਾਫੀ॥ ਬਿਸ਼ਨ ਪਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਇਮ ਕਰ ਦਾਨ ਦੈ ਸਨਮਾਨ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਿਮੋਹਿ ਭੂਪਤਿ ਭੂਪ ਬੁੱਧ ਨਿਧਾਨ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿਨ ਸਾਜ ਦੈ ਬਰਬਾਜ ਅਉ ਗਜਰਾਜ॥
ਆਪਨੇ ਕੀਨੋ ਨ੍ਰਿਪੰ ਸਭ ਪਾਰਸੈ ਮਹਾਰਾਜ॥
ਲਾਲ ਜਾਲ ਪ੍ਰਵਾਲ ਬਿੰਦ੍ਰਮ ਹੀਰ ਚੀਰ ਅਨੰਤ॥
ਲੱਛ ਲੱਛ ਸ੍ਵਰਣ ਸਿੰਙੀ ਦਿਜ ਏਕ ਏਕ ਮਿਲੰਤ॥
ਮੋਹਿ ਭੂਪਤਿ ਭੂਮਿਕੈ ਇਕ ਕੀਨ ਜੱਗ ਬਨਾਇ॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸਭਾ ਬਨਾਇਸ ਬੈਠ ਭੂਪਤਿ ਆਏ॥ ੧੯॥ ੯੩॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾਨ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਕੇ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਰਾਜਾ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲਿਆ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਦੇ ਕੇ ਰਾਜਾ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਸਭ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਲਾਲ, ਜਵਾਹਰ, ਹੀਰੇ ਮੋਤੀ, ਕੱਪੜੇ, ਸੋਨਾ ਅਤੇ ਲੱਖ ਲੱਖ ਗਊਆਂ ਸਿੰਗਾਂ ਤੇ ਸੋਨਾ ਚੜ੍ਹਕੇ ਇਕ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦਾਨ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਯੱਗ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਰਾਜੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ॥ ੧੯॥ ੯੩॥

ਬਿਸ਼ਨ ਪਦ॥ ਕਾਫੀ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਬੈਠੇ ਸਭਾ ਬਨਾਈ॥
ਬਡੇ ਬਡੇ ਛਤ੍ਰੀ ਬਸੁਧਾ ਕੇ ਲੀਨੇ ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਈ॥
ਅਰੁ ਜੇ ਹੁਤੇ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਮੈ ਤੇ ਭੀ ਸਰਬ ਬੁਲਾਏ॥
ਸੁਨਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸਰਬ ਜਟਧਾਰੀ ਦੇਸ ਦੇਸ ਤੇ ਆਏ॥
ਨਾਨਾ ਭਾਂਤਿ ਜਟਨ ਕਹ ਧਾਰੇ ਅਰੁ ਮੁਖ ਬਿਭੂਤ ਲਗਾਏ॥
ਬਲਕੁਲ ਅੰਗ ਦੀਰਘ ਨਖ ਸੋਭਤ ਮ੍ਰਿਗਪਤਿ ਦੇਖ ਲਜਾਏ॥
ਮੁੰਦ੍ਰਤ ਨੇਤ੍ਰ ਊਰਧ ਕਰ ਓਪਤ ਪਰਮ ਕਾਛਨੀ ਕਾਛੇ॥
ਨਿਸ ਦਿਨ ਜਪਜੋ ਕਰਤ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੈ ਮਹਾ ਮੁਨੀਸ਼ਰ ਆਛੇ॥ ੨੦॥ ੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਸੁਧਾ=ਸਿੰਘਾਸਨ। ਬਲਕੁਲ=ਭੋਜਪਤਰ। ਦੀਰਘ=ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ। ਮ੍ਰਿਗਪਤਿ=ਸ਼ੇਰ

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਜਦ ਸਭਾ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਛੱਤਰ ਧਾਰੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਦੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਦੇਸ਼ਾ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸਭ ਜਟਾ ਧਾਰੀ ਸਾਧੂ ਅਤੇ ਯੋਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਜੜਾਵਾਂ ਰਖੀਆ ਹੋਇਆ ਸਨ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਭਭੂਤੀ ਮਲੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਭੋਜ ਪਤਰ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਨੌਂਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਵੀ ਲੱਜਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਹੱਥ ਚੁੱਕ ਕੇ ਪਰਮ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਮੁਨੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ॥ ੨੦॥ ੯੪॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਬਾਚ॥ ਧਨਾਸਰੀ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਕੈ ਤੁਮ ਹਮ ਕੋ ਪਰਚੌ ਦਿਖਾਓ॥
ਨਾਤਰ ਜਿਤੇ ਤੁਮ ਹੋ ਜਟਧਾਰੀ ਸਭ ਹੀ ਜਟਾ ਮੁੰਡਾਓ॥
ਜੋਗੀ ਜੋਗੁ ਜਟਨ ਕੇ ਭੀਤਰ ਜੇਕਰ ਕਛੂਅਕ ਹੋਈ॥

ਤਉ ਹਰਿ ਧਯਾਨ ਛੋਰਿ ਦਰ ਦਰ ਤੇ ਭੀਖ ਨ ਮਾਂਗੈ ਕੋਈ॥
ਜੇਕਰ ਮਹਾਂ ਤਤ ਕਹੁ ਚੀਨੇ ਪਰਮ ਤੱਤ ਕਹ ਪਾਵੈ॥
ਤਬ ਯਹ ਮੋਨ ਸਾਧ ਮਨ ਬੈਠੇ ਅਨਤ ਨ ਖੋਜਨ ਧਾਵੈ॥
ਜਾਕੀ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨਹਿ ਜਾਨੀਐ ਸਦਾ ਅਦ੍ਵੈਖ ਕਹਾਯੋ॥
ਜਉਨ ਅਭੇਖ ਰੇਖ ਨਹੀ ਸੋ ਕਹੁ ਭੇਖ ਬਿਖੈ ਕਿਉ ਆਯੋ॥ ੨੧॥ ੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਰਚੌ=ਕਰਾਮਾਤ। ਨਾਤਰ=ਨਹੀਂ ਤਾਂ। ਅਨਤ=ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ। ਅਦ੍ਵੈਖ=ਦੂਈ ਤੋਂ ਬਗੈਰ।

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਂ ਤੁਸੀ ਮੈਨੂੰ ਯੋਗ ਦਾ ਪਰੀਚੋ ਦੇਵੋ ਭਾਵ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਵਖਾਓ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਹਨਾਂ ਜਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁੰਨਵਾ ਦਿਉ। ਹੇ ਯੋਗੀਓ ! ਜੇ ਜਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਯੋਗ ਦਾ ਕੋਈ ਰਹਿਸ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਛੱਡ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਯੋਗੀ ਦਰ ਦਰ ਭੀਖ ਨਾ ਮੰਗਦਾ ਫਿਰਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਮਹਾਂ ਤੱਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਪਰਮ ਤੱਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੋਨ ਧਾਰ ਕੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹੀ ਥਾਂ ਬੈਠਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਖੋਜਣ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਅਤੇ ਆਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਖੁਦ ਦੂਈ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਅਤੇ ਭੇਸ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਭੇਸ ਰਾਹੀ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ॥ ੨੧॥ ੯੫॥

ਸਾਰੰਗ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਜੇ ਜੇ ਤਿਨਮੈ ਹੁਤੇ ਸਿਯਾਨੇ॥
ਪਾਰਸ ਪਰਮ ਤੱਤ ਕੇ ਬੇਤਾ ਮਹਾਂ ਪਰਮ ਕਰ ਮਾਨੇ॥
ਸਭਹਿਨਿ ਸੀਸ ਨਜਾਇ ਕਰਿ ਜੋਰੇ ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੰਗਿ ਬਖਾਨੇ॥
ਜੋ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਹਾ ਸੋ ਕੀਨਾ ਅਉਰੁ ਹਮ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨੇ॥
ਸੁਨਹੋ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਜਨ ਕੇ ਜੋ ਤੁਮ ਬਚਨ ਬਖਾਨੇ॥
ਸੋ ਹਮ ਦੱਤ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਸੁਨ ਕਰ ਸਾਚ ਹੀਐ ਅਨਮਾਨੇ॥
ਜਾਨੁਕ ਪਰਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਨਿਕਸੇ ਮਹਾਂ ਰਸਨ ਰਸ ਮਾਨੇ॥
ਜੋ ਜੋ ਬਚਨ ਭਏ ਇਹ ਮੁਖਿ ਤੇ ਸੋ ਸੋ ਸਭ ਹਮ ਮਾਨੇ॥ ੨੨॥ ੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੇਤਾ=ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ। ਸਭਹਨਿ=ਸਾਰਿਆ। ਬਕੱਤ੍ਰ=ਮੂੰਹ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਟਾ ਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਅਤੇ ਸਿਆਣੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੂੰ

ਪਰਮ ਤੱਤ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਂ ਕੇ ਹੱਥ ਜੋੜੇ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜੋ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੈਅ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ! ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੈਅ ਮੁਨੀ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਚਾਈ ਦਾ ਅਨਭਵ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀ ਜੀਭ ਵਿਚੋਂ ਪਰਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਮਾਨ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਹੀਆਂ ਹਨ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ॥ ੨੨॥ ੯੬॥

ਬਿਸ਼ਨਪਦ॥ ਸੋਰਠ॥ ਜੋਗੀ ਜੋਗੁ ਜਟਨ ਮੋ ਨਾਹੀ॥
ਭ੍ਰਮ ਭ੍ਰਮ ਮਰਤ ਕਹਾ ਪਚਿ ਪਚਿ ਕਰ ਦੇਖਿ ਸਮਝ ਮਨ ਮਾਹੀ॥
ਜੋ ਮਨ ਮਹਾਤੱਤ ਕਹੁ ਜਾਨੈ ਪਰਮਗਜਾਨ ਕਹੁਪਾਵੈ॥
ਤਬ ਯਹ ਏਕ ਠਉਰ ਮਨ ਰਾਖੈ ਦਰਦਰ ਭ੍ਰਮਤ ਨ ਧਾਵੈ॥
ਕਹਾ ਭਯੋ ਗ੍ਰਿਹਤਜਿ ਉਠ ਭਾਗੇ ਬਨ ਮੈ ਕੀਨ ਨਿਵਾਸਾ॥
ਮਨ ਤੌਂ ਰਹਾ ਸਦਾ ਘਰ ਹੀ ਮੋ ਸੋ ਨਹੀ ਭਯੋ ਉਦਾਸਾ॥
ਅਧਕ ਪ੍ਰਪੰਚ ਦਿਖਾਇ ਠਗਾ ਜਗ ਜਾਨ ਜੋਗ ਕੋ ਜੋਰਾ॥
ਤੁਮ ਜੀਅ ਲਖਾ ਤਜੀ ਹਮ ਮਾਯਾ ਮਾਯਾ ਤੁਮੈ ਨ ਛੋਰਾ॥ ੨੩॥ ੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਠਉਰ=ਟਿਕਾਣਾ। ਭ੍ਰਮਤ=ਭਟਕਦਾ। ਪ੍ਰਪੰਚ=ਪਖੰਡ।

ਹੇ ਜੋਗੀਓ ! ਯੋਗ ਜਟਾਵਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਕੇ ਵੇਖੋ ਅਤੇ ਭੁਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਦੁਖੀ ਨਾ ਹੋਵੋ। ਜਦ ਮਨ ਪਰਮ ਤੱਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਪਰਮ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਇਹ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਭੱਟਕਦਾ ਨਹੀਂ ਫਿਰਦਾ ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਘਰ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪਖੰਡ ਵਿਖਾ ਕੇ ਯੋਗ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਰਾਹੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਠੱਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਮਾਇਆ ਤੁਹਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ॥ ੨੩॥ ੯੭॥

ਬਿਸ਼ਨਪਦ॥ ਸੋਰਠ॥ਭੇਖੀ ਜੋਗਨ ਭੇਖ ਦਿਖਾਏ॥
ਨਾਹਨ ਜਟਾ ਬਿਭੂਤ ਨਖਨ ਮੈ ਨਾਹਿਨ ਬਸਤ੍ਰ ਰੰਗਾਏ॥
ਜੌ ਬਨ ਬਸੈ ਜੋਗ ਕਹੁ ਪੱਈਐ ਪੰਛੀ ਸਦਾ ਬਸਤ ਬਨ॥

ਕੁੰਚਰ ਸਦਾ ਧੂਰ ਸਿਰ ਮੇਲਤ ਦੇਖਹੁ ਸਮਝ ਤੁਮਹੀ ਮਨ॥
ਦਾਦਰ ਮੀਨ ਸਦਾ ਤੀਰਥ ਮੋ ਕਰਯੋ ਕਰਤ ਇਸ਼ਨਾਨਾ॥
ਧਯਾਨ ਬਿੜਾਲ ਬਕੀ ਬਕ ਲਾਵਤ ਤਿਨ ਕਿਆ ਜੋਗੁ ਪਛਾਨਾ॥
ਜੈਸੇ ਕਸ਼ਟ ਠਗਨ ਕਹ ਠਾਟਤ ਐਸੇ ਹਰਿ ਹਿਤ ਕੀਜੈ॥
ਤਬਹੀ ਮਹਾਂ ਗਯਾਨ ਕੋ ਜਾਨੈ ਪਰਮ ਪਯੂਖਹਿ ਪੀਜੈ॥ ੨੪॥ ੯੮॥

ਹੇ ਭੇਸ ਧਾਰੀ ਯੋਗੀਓ ! ਤੁਸੀਂ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰੀ ਭੇਸ ਹੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨ ਤਾਂ ਜਟਾਵਾਂ ਵਿਚ, ਨ ਭਬੂਤੀ ਵਿਚ, ਨ ਹੀ ਨੌਹਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੇਰੂਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਛੀ ਸਾਰੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਭਬੂਤੀ ਮਲਣ ਨਾਲ ਯੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਥੀ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਮੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਯੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੋ, ਡੱਡੂ ਅਤੇ ਮਛੀ ਸਦਾ ਤੀਰਥ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਗਲਾ ਤੇ ਬਿੱਲਾ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਦੀ ਯੋਗ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗਣ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਝਲਦੇ ਹੋ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਲਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਹੀ ਪਰਮ ਤੱਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪਰਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪੀ ਸਕੋਗੇ॥ ੨੪॥ ੯੮॥

ਸਾਰੰਗ॥ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਐਸੇ ਬਚਨ ਸਿਯਾਨੇ॥
ਉਠ ਉਠ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਪਾਰਸ ਕੇ ਪਾਇਨ ਸੌ ਲਪਟਾਨੇ॥
ਜੋ ਜੋ ਹੁਤੇ ਮੂੜ ਅਗਿਆਨੀ ਤਿਨ ਤਿਨ ਬੈਨ ਨ ਮਾਨੇ॥
ਉਠ ਉਠ ਲਗੇ ਕਰਨ ਬਕਬਾਦਹ ਮੂਰਖ ਮੁਗਧ ਇਆਨੇ॥
ਉਠ ਉਠ ਭਜੇ ਕਿਤੇ ਕਾਨਨ ਕੋ ਕੇਤਕਿ ਜਲਹਿ ਸਮਾਨੇ॥
ਕੇਤਕ ਭਏ ਜੁਧ ਕਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੁਨਤ ਸ਼ਬਦੁ ਘਹਰਾਨੇ॥
ਕੇਤਕ ਆਨ ਆਨ ਸਨਮੁਖਿ ਭਏ ਕੇਤਕ ਛੋਰਿ ਪਰਾਨੇ॥
ਕੇਤਕ ਜੂਝ ਸੋਭੇ ਰਣ ਮੰਡਲ ਬਾਸਵ ਲੋਕ ਸਿਧਾਨੇ॥ ੨੫॥ ੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਇਨ=ਪੈਰੀਂ। ਬੈਨ=ਬਚਨ। ਬਕਬਾਦਹ=ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ। ਕਾਨਨ=ਜੰਗਲ। ਬਾਸਵ ਲੋਕ=ਇੰਦਰਪੁਰੀ, ਸਵੱਰਗ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂਬੀਰ ਜਟਾ ਧਾਰੀ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਦੇ ਚਰਨੀ ਢਹਿ ਪਏ। ਜਿਹੜੇ ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨੀ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨਾਲ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਕਈ ਲੋਕ ਉੱਠ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਜਲ ਵਿਚ ਜਾ ਲੁਕੇ। ਕਈ ਲੋਕ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖਲੋਤੇ। ਕਈ ਉਹ ਥਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਲੜ ਕੇ ਸਵਰਗ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ॥੨੫॥੯੯॥

ਤਿਲੰਗ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਕਬਤਾ॥ ਜਬ ਹੀ ਸੰਖ ਸ਼ਬਦ ਘਹਰਾਏ॥
ਜੇ ਜੇ ਹੁਤੇ ਸੂਰ ਜਟਧਾਰੀ ਤਿਨ ਤਿਨ ਤੁਰੰਗ ਨਚਾਏ॥
ਚੱਕ੍ਰਤ ਭਈ ਗਗਨ ਕੀ ਤਰਨੀ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਤ੍ਰਸਾਏ॥
ਨਿਰਖਤ ਭਯੋ ਸੂਰ ਰਥ ਥੰਭਤ ਨੈਨ ਨਿਮੇਖ ਨ ਲਾਏ॥
ਸ਼ੱਸਤ੍ਰ ਅੱਸਤ੍ਰ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਛੱਡੇ ਬਾਣ ਪ੍ਰਯੋਗ ਚਲਾਏ॥
ਮਾਨਹੁ ਮਹਾਂ ਮੇਘ ਬੂੰਦਨ ਜਿਯੋਂ ਬਾਣ ਬਯੂਹ ਬਰਸਾਏ॥
ਚਟਪਟ ਚਰਮ ਬਰਮ ਪਰ ਚਟਕੇ ਦਾ ਝਤ ਤ੍ਰਿਣਾ ਲਜਾਏ॥
ਸ੍ਰੋਣਤ ਭਰੇ ਬਸਤ੍ਰ ਸੋਭਿਤ ਜਨੁ ਚਾਚਰ ਖੇਲ ਸਿਧਾਏ॥੨੬॥੧੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਹਰਾਏ=ਗੂੰਜੇ। ਤੁਰੰਗ=ਘੋੜੇ। ਗਗਨ ਕੀ ਤਰਨੀ=ਪਰੀਆਂ। ਤ੍ਰਸਾਏ=ਡਰ ਗਏ। ਚਰਮ=ਚਮੜਾ। ਬਰਮ=ਕਵਚ। ਚਾਚਰ ਖੇਲ=ਹੋਲੀ ਖੇਡ ਕੇ

ਜਦ ਯੁੱਧ ਦਾ ਸੰਖ ਵਜਿਆ ਤਾਂ ਜਟਾਧਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ ਨਚਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਪਰੀਆਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਈਆ ਅਤੇ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਡਰ ਗਏ। ਉਸ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਸੂਰਜ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਰੱਥ ਰੋਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਤੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਬਦਲਾਂ ਚੋਂ ਮੀਂਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਕਵਚਾਂ ਅਤੇ ਢਾਲਾਂ ਉਤੇ ਤੀਰ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਅੱਗ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਘਾਹ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਚੰਗਿਆੜੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਿਬੜੇ ਕੱਪੜੇ ਇੰਝ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਹੋਲੀ ਖੇਡ ਕੇ ਆਏ ਹੋਣ॥੨੬॥੧੦੦॥

ਕਿਦਾਰਾ॥ ਇਹ ਬਿਧ ਭਯੋ ਆਹਵ ਘੋਰ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਗਿਰੇ ਧਰਾ ਪਰ ਸੂਰ ਸੁੰਦਰ ਕਿਸ਼ੋਰ॥
ਕੋਪ ਕੋਪ ਹਠੀ ਘਟੀ ਰਣਿ ਸ਼ੱਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਇ॥

ਜੂਝਿ ਜੂਝਿ ਗਿਰੇ ਦਿਵਾਲਯ ਢੋਲ ਬੋਲ ਬਜਾਇ॥
ਹਾਇ ਹਾਇ ਭਈ ਜਹਾਂ ਤਹ ਭਾਜ ਭਾਜ ਸੁਬੀਰ॥
ਪੈਠ ਪੈਠ ਗਏ ਤ੍ਰੀਆ ਲੈ ਹਾਰ ਹਾਰ ਅਧੀਰ॥
ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਛੂਟੇ ਸਰਾਨ ਦਿਸਾਨ ਭਜੋ ਅੰਧਿਆਰ॥
ਟੂਕ ਟੂਕ ਪਰੇ ਜਹਾਂ ਤਹ ਮਾਰ ਮਾਰ ਜੁਝਾਰ॥੨੭॥੧੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਿਸ਼ੋਰ=ਜਵਾਨ॥ ਕੋਪ=ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ। ਅਧੀਰ=ਧੀਰਜ ਰਹਿਤ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੱਠੀਆਂ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਏ ਅਤੇ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾ ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਲਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਇਧਰ ਉਧਰ ਭੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਕਈ ਹਾਰ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਧੀਰਜ ਖੋਹ ਕੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਅਸੰਖ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਚੱਲਣ ਨਾਲ ਦਿਨੇ ਹੀ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਛਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਟੁੱਕੜੇ ਟੁੱਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ॥੨੭॥੧੦੧॥

ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ॥ ਮਾਰੂ ਸ਼ਬਦੁ ਸੁਹਾਵਨ ਬਾਜੇ॥
ਜੇ ਜੇ ਹੁਤੇ ਸੁਭਟ ਰਣ ਸੁੰਦਰ ਗਹਿ ਗਹਿ ਆਯੁਧ ਗਾਜੇ॥
ਕਵਚ ਪਹਰ ਪਾਖਰ ਸੋ ਡਾਰੀ ਅਉਰੈ ਆਯੁਧ ਸਾਜੇ॥
ਭਰੇ ਗੁਮਾਨ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘਨ ਜਜੋਂ ਆਹਵ ਭੂਮ ਬਿਰਾਜੇ॥
ਗਹਿ ਗਹਿ ਚਲੇ ਸਦਾ ਗਾਜੀ ਸਭ ਸੁਭਟ ਅਯੋਧਨ ਕਾਜੇ॥
ਆਹਵ ਭੂਮਿ ਸੂਰ ਅਸ ਸੋਭੇ ਨਿਰਖ ਇੰਦ੍ਰ ਦੁਤਿ ਲਾਜੇ॥
ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੁਐ ਗਿਰੇ ਧਰਨ ਪਰ ਆਹਵ ਛੋਰ ਨ ਭਾਜੇ॥
ਪ੍ਰਾਪਤ ਭਏ ਦੇਵ ਮੰਦਰ ਕਹ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਸੁਭਟ ਨਿਵਾਜੇ॥੨੮॥੧੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਯੁਧ=ਹਥਿਆਰ। ਆਹਵ=ਰਣ ਖੇਤਰ। ਧਰਨ=ਧਰਤੀ।

ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਸੂਰਮੇ ਸਨ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਫੜ ਕੇ ਗੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਕਵਚ ਪਾ ਕੇ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਬੀਰ ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗ ਅਭਿਮਾਨ ਦੇ ਭਰੇ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਗਦਾਵਾਂ ਲੈ ਕੇ ਯੁੱਧ ਵਾਸਤੇ ਚੱਲ ਪਏ। ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਯੋਧੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ

ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੀ ਲੱਜਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਟੁੱਕੜੇ ਟੁੱਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਯੁੱਧ ਭੂਮੀ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਦੇਵ ਪੁਰੀ ਭਾਵ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ॥੨੮॥੧੦੨॥

ਕਲਿਆਨ॥ ਦਹਦਿਸ ਧਾਵਤ ਭਏ ਜੁਝਾਰੇ॥
ਮੁਦਗਰ ਗੁਫਨ ਗੁਰਜ ਗੋਲਾ ਲੇ ਪੱਟੀਸ ਪਰਘ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਗਿਰ ਗਿਰ ਪਰੇ ਸੁਭਟ ਰਨ ਮੰਡਲ ਜਾਨੁ ਬਸੰਤ ਖਿਲਾਰੇ॥
ਉਠ ਉਠ ਭਏ ਜੁੱਧ ਕਉ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰੋਹ ਭਰੇ ਰਜਵਾਰੇ॥
ਭਖ ਭਖ ਬੀਰ ਪੀਸ ਦਾਂਤਨ ਕਹ ਰਣ ਮੰਡਲੀ ਹਕਾਰੇ॥
ਬਰਛੀ ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਜਾਇਧੁ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰੇ॥
ਭਸਮੀ ਭੂਤ ਭਏ ਗੰਧ੍ਰਬ ਗਣ ਦਾਝਤ ਦੇਵ ਪੁਕਾਰੇ॥
ਹਮ ਮਤਿ ਮੰਦ ਚਰਣ ਸ਼ਰਣਾਗਤਿ ਕਾਹਿ ਨ ਲੇਤ ਉਬਾਰੇ॥੨੯॥੧੦੩॥

ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸੂਰਮੇ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ ਮੁਦਗਰ, ਗੁਫਨ, ਗੁਰਜ, ਗਦਾ, ਕੁਹਾੜੇ ਆਦਿ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦੇ ਫੁਲਾਂ ਵਾਂਗ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਘਮੰਡੀ ਰਾਜੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਉੱਠ ਕੇ ਯੁੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੇ, ਦੰਦ ਪੀਂਹਦੇ ਹੋਏ ਰਣ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਰਛੀ, ਤੀਰ ਕਮਾਨ, ਕਿਰਪਾਣ ਅਤੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਗੰਧਰਬ ਸੜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਅਸੀਂ ਗੰਦੀ ਮਤ ਵਾਲੇ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹਾਂ, ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ॥੨੯॥੧੦੩॥

ਮਾਰੂ॥ ਦੋਊ ਦਿਸ ਸੁਭਟ ਜਬੈ ਜੁਰ ਆਏ॥
ਦੁੰਦਭ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜਤ ਸੁਨ ਸਾਵਨ ਮੇਘ ਲਜਾਏ॥
ਦੇਖਨ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਮਹਾਂਹਵ ਚੜੇ ਬਿਬਾਨ ਸੁਹਾਏ॥
ਕੰਚਨ ਜਟਤ ਖਚੇ ਰਤਨਨ ਨਖ ਗੰਧ੍ਰਬ ਨਗਰ ਰਿਸਾਏ॥
ਕਢਿ ਕਢਿ ਕਾਢ ਕਢੇ ਕਢਨੀ ਚੜ ਕੋਪ ਭਰੇ ਨਿਜਕਾਏ॥
ਕੋਊ ਕੋਊ ਰਹੇ ਸੁਭਟ ਰਣ ਮੰਡਲ ਕੋਇਕੁ ਛਾਡ ਪਰਾਏ॥

ਝਿਮ ਝਿਮ ਮਹਾਂ ਮੇਘ ਪਰਲੈ ਜਜੌਂ ਬ੍ਰਿੰਦ ਬਿਸਿਖ ਬਰਸਾਏ॥
ਐਸੋ ਨਿਰਖ ਬਡੇ ਕਵਤਕ ਕਹ ਪਾਰਸ ਆਪ ਸਿਧਾਏ॥ ੩੦॥ ੧੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ੍ ਕੰਚਨ=ਸੋਨਾ। ਰਿਸਾਏ=ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਏ। ਬਿਸਿਖ=ਤੀਰ।

ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਯੋਧੇ ਜਦ ਲੜਨ ਲਈ ਆਏ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਦੁੰਦਭੀ, ਢੋਲ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਆਦਿ ਦੀ ਗਰਜ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਵਣ ਦੇ ਬਦਲ ਵੀ ਲਜਿੱਤ ਹੋ ਗਏ। ਦੇਵ-ਦੈਂਤ ਯੁੱਧ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਵਿਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਚੜ ਕੇ ਆਉਣ ਲੱਗੇ। ਸੋਨੇ ਅਤੇ ਰਤਨ ਜੜੇ ਗਹਿਣੇ ਵੇਖਕੇ ਗੰਧਰਬ ਵੀ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਕਟੱਣ ਲੱਗੇ। ਯੁੱਧ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਬਚਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਤਾਂ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਛੱਡ ਕੇ ਹੀ ਭੱਜ ਗਏ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਇਸ ਤਰਾਂ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਪਰਲੋ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦੇ ਬਦਲਾਂ ਚੋਂ ਪਾਣੀ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਅਸਚਰਜ ਯੁੱਧ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਉਥੇ ਖੁਦ ਪਹੁੰਚੇ॥ ੩੦॥ ੧੦੪॥

ਭੈਰੋਂ॥ਬਿਸ਼ਨ ਪਦ॥ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਦੈ ਰੇ ਦੈ ਰੇ ਦੀਹ ਦਮਾਮਾ॥
ਕਰਹੌ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਬਸੁਧਾ ਪਰ ਲਖਤ ਸ੍ਰਰਗ ਕੀ ਬਾਮਾ॥
ਧੁਕਿ ਧੁਕਿ ਪਰਹਿ ਧਰਨ ਭਾਰੀ ਭਟ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਰਜਾਊ॥
ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਡਾਕਣੀ ਜੋਗਣ ਕਾਕਣ ਰੁਧਰ ਪਿਵਾਊ॥
ਭਕਿਭਕਿ ਉਠੇ ਭੀਮ ਭੈਰੋ ਰਣ ਅਰਧ ਉਰਧ ਸੰਘਾਰੋ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰਜ ਬਰਣਾਦਿਕ ਆਜ ਸਭੈ ਚੁਣ ਮਾਰੋ॥
ਮੋਹਿ ਬਰ ਦਾਨ ਦੇਵਤਾ ਦੀਨਾ ਜਿਹ ਸਰਿ ਅਉਰ ਨ ਕੋਈ॥
ਮੈ ਹੀ ਭਯੋ ਜਗਤ ਕੋ ਕਰਤਾ ਜੋ ਮੈ ਕਰੌਂ ਸੁ ਹੋਈ॥ ੩੧॥ ੧੦੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰਰਗ ਕੀ ਬਾਮਾ=ਸਵਰਗ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਅਪੱਛਰਾਵਾਂ। ਧਰਣ=ਧਰਤੀ। ਭਾਰੀ ਭੱਟ=ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ। ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ=ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ। ਡਾਕਣੀ=ਚੜੇਲ। ਕਾਕਣ=ਕਾਂ।

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਗਾਰਾ ਵਜਾਓ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪੱਛਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਧਕ ਧਕ ਕਰਕੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਣਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਨੂੰ ਰਜਾਵਾਂਗਾ। ਭੂਤਾਂ, ਪਿਸ਼ਾਚਾਂ, ਚੁੜੇਲਾਂ, ਜੋਗਣੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਕੁਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਜਵਾਂ ਲਹੂ ਪਿਆਵਾਂਗਾ। ਇਸ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਭੈਰੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਅਕਾਲ ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਭ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ।

ਮੈਂ ਅਜ ਹੀ ਇੰਦਰ, ਚੰਦਰ, ਸੂਰਜ, ਵਰਣ ਆਦਿ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਮੈਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਨੇ ਵਰਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ.। ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ ਉਹੋ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ੩੧॥੧੦੫॥

ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਥਤਾ ਗਉਰੀ॥ ਮੋ ਤੇ ਅਉਰ ਬਲੀ ਕੋ ਹੈ॥
ਜਉਨ ਮੋ ਤੇ ਜੰਗ ਜੀਤੇ ਜੁੱਧ ਮੈ ਕਰ ਜੈ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ ਉਪਿੰਦ੍ਰ ਕੌ ਪਲ ਮੱਧਿ ਜੀਤੌਂ ਜਾਇ॥
ਅਉਰ ਐਸੋ ਕੋ ਭਯੋ ਰਣ ਮੋਹਿ ਜੀਤੈ ਆਇ॥
ਸਾਤ ਸਿੰਧ ਸੁਕਾਇ ਡਾਰੋ ਨੈਕ ਰੋਸੁ ਕਰੋਂ॥
ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਕਿੰਨ੍ਰ ਕੋਰ ਕਰੋਰ ਮੋਰ ਧਰੋਂ॥
ਦੇਵ ਔਰ ਅਦੇਵ ਜੀਤੇ ਕਰੇ ਸਭੈ ਗੁਲਾਮ॥
ਦਿੱਬ ਦਾਨ ਦਯੋ ਮੁਝੈ ਛ੍ਵੈ ਸਕੈ ਕੋ ਮੁਹਿ ਛਾਮ॥੩੨॥੧੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੁਉਨ=ਜਿਹੜਾ। ਕੋ=ਕੌਣ। ਸਾਤ ਸਿੰਧ=ਸਤ ਸਮੁੰਦਰ। ਦਿਬ ਦਾਨ=ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਦਾਨ। ਛਾਮ=ਪਰਛਾਵਾਂ

ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਬਲਵਾਨ ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੈ ? ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਜੁੱਧ ਜਿੱਤੇਗਾ ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਵੇਗਾ ? ਇੰਦਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ ਉਪਿੰਦਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜਿੱਤ ਲਵਾਂਗਾ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੌਣ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਆਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਕਰੋਧ ਕਰ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਸੱਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਕਾ ਸੁੱਟਾਂਗਾ। ਜੱਛ, ਕਿੰਨਰ ਤੇ ਗੰਧਰਬ, ਕਰੋੜਾਂ ਨੂੰ ਮੈ ਇਕ ਅੱਖ ਦੇ ਪਲਕਾਰੇ ਵਿਚ ਮਰੋੜਕੇ.ਰਖ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਦੇਵੇਤੇ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਜਿੱਤਕੇ, ਸਾਰੇ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਲਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਦੁਰਗਾਂ ਨੇ ਦਿੱਬ ਅਸਤਰਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਛਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਛੂਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ॥੩੨॥੧੦੬॥

ਮਾਰੂ॥ ਯੌਂ ਕਹਿ ਪਾਰਸ ਰੋਹ ਬਢਾਯੋ॥
ਦੁੰਦਭ ਢੋਲ ਬਜਾਇ ਮਹਾਂ ਧੁਨਿ ਸਮੁਹਿ ਸੰਨਜਾਸਨਿ ਆਯੋ॥
ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਨ ਬਿਧਿ ਛੱਡੇ ਬਾਣ ਪ੍ਰਯੋਗ ਚਲਾਏ॥
ਸੁਭਟਿ ਸਨਾਹਿ ਪਤ੍ਰ ਚਲ ਦਲ ਜਯੋਂ ਬਾਨਨ ਬੇਧ ਉਡਾਏ॥
ਦੁਹ ਦਿਸ ਬਾਨ ਪਾਨ ਤੇ ਛੂਟੇ ਦਿਨੀਪਤਿ ਦੇਹ ਦੁਰਾਨਾ॥

ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ਼ ਏਕ ਜਨ ਹੁਐ ਗਏ ਚਾਲ ਚਹੂੰ ਚਕ ਮਾਨਾ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ ਮੁਨਿਵਰ ਸਭ ਕਾਂਪੇ ਬਸੁ ਦਿਗਿਪਾਲ ਡਰਾਨਿਯ॥
ਬਰਨ ਕੁਬੇਰ ਛਾਡ ਪੁਰ ਭਾਜੇ ਦੁਤੀਯ ਪ੍ਰਲੈ ਕਰ ਮਾਨਿਯ॥ ੩੩॥ ੧੦੭॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਾ ਲਿਆ. ਧੌਂਸੇ ਤੇ ਢੋਲਾਂ ਨੂੰ ਵਜਾ ਕੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਗੂੰਜ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਅਸਤਰ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਆ ਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਏ ਅਤੇ ਝੁੰਡਾ ਦੇ ਝੁੰਡ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸ੍ਵਾਮੀਆ ਨੂੰ ਪਿਤਲ ਦੇ ਪੱਤ੍ਰਾਂ ਵਾਂਗੂ ਜਾਣਕੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਵਿੰਨ੍ਹਕੇ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਚੱਲਦੇ ਸਨ. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਦੀ ਦੇਹ ਲੁਕ ਗਈ ਸੀ ਭਾਵ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਢਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮਾਨੋ ਇਕੋ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਉਪਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਇੰਦਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਕੰਬ ਗਏ ਸਨ। ਵਰਣੁ ਅਤੇ ਕੁਬੇਰ ਵੀ ਡਰ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆ ਆਪਣੀਆ ਪੁਰੀਆ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ॥ ੩੩॥ ੧੦੭॥

ਮਾਰੂ॥ ਸੁਰਪੁਰ ਨਾਰਿ ਬਧਾਵਾ ਮਾਨਾ॥
ਬਰਿ ਹੈ ਆਜ ਮਹਾ ਸੁਭਟਨ ਕੌ ਸਮਰ ਸੁਯੰਬਰ ਜਾਨਾ॥
ਲਖਿ ਹੈ ਏਕ ਪਾਇ ਠਾਢੀ ਹਮ ਜਿਮ ਜਿਮ ਸੁਭਟ ਜੁਝੈ ਹੈਂ॥
ਤਿਮ ਤਿਮ ਘਾਲ ਪਾਲਕੀ ਆਪਨ ਅਮਰ ਪੁਰੀ ਲੈ ਜੈ ਹੈਂ॥
ਚੰਦਨ ਚਾਦਰ ਚਿਤ੍ਰ ਚੰਦਨ ਕੇ ਚੰਚਲ ਅੰਗ ਚੜਾਊ॥
ਜਾ ਦਿਨ ਸਮਰ ਸੁਯੰਬਰ ਕਰ ਕੈ ਪਰਮ ਪਿਆਰਵਹਿ ਪਾਊ॥
ਤਾਂ ਦਿਨ ਦੇਹ ਸਫਲ ਕਰਿ ਮਾਨੋ ਅੰਗ ਸੀਗਾਰ ਧਰੋਂ॥
ਜਾ ਦਿਨ ਸਮਰ ਸੁਯੰਬਰ ਸਖੀ ਰੀ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਬਰੋਂ॥ ੩੪॥ ੧੦੮॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੁਰੀ, ਸੁਰਗ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਪੱਛਰਾਵਾਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਜੁੱਧ ਰੂਪ ਸੁਅੰਬਰ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗੀਆਂ। ਇਕ ਪੈਰ ਦੇ ਭਾਰ ਖੜੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਅਸੀਂ ਵੇਖਾਂਗੀਆਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਬੀਰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਗੇ ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਅਮਰ ਲੋਕ ਵਿਚ ਲੈ ਆਵਾਂਗੀਆਂ। ਚੰਦਨ ਦੇ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਣਾ ਕੇ ਚੰਦਨ ਵਰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਚੰਚਲ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਵਾਂਗੀਆਂ। ਹੇ ਸਖੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਜੁੱਧ ਰੂਪ ਸੁਅੰਬਰ ਵਿਚ ਪਰਮ ਪਿਆਰੇ

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੂੰ ਪਾਵਾਂਗੀਆਂ ਉਸ ਦਿਨ ਦੇਹ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਕੇ ਮੰਨਾਂਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰਾਂਗੀਆਂ ॥੩੪॥੧੦੮॥

ਕਾਫੀ॥ ਚਹੁ ਦਿਸ ਮਾਰੂ ਸ਼ਬਦ ਬਜੇ॥
ਗਹਿ ਗਹਿ ਗਦਾ ਗੁਰਜ ਗਾਜੀ ਸਭ ਹਠ ਰਣ ਆਨ ਗਜੇ॥
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੈਹਥੀ ਬਾਣ ਪ੍ਰਯੋਘ ਚਲਾਏ॥
ਜਾਨੁਕ ਮਹਾ ਮੇਘ ਬੂੰਦਨ ਜਜੋਂ ਬਿਸਿਖ ਬਜ੍ਰਹਿ ਬਰਸਾਏ॥
ਝਟਪਟ ਚਰਮ ਬਰਮ ਸਭ ਬੇਧੇ ਸਟਪਟ ਪਾਰ ਪਰਾਨੇ॥
ਖਟਪਟ ਸਰਬ ਭੂਮਿ ਕੇ ਬੇਧੇ ਨਾਗਨ ਲੋਗ ਸਿਧਾਨੇ॥
ਝਮਕਤ ਖੜਗ ਕਾਢ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਸੈਹਥੀ ਸੁਭਟ ਚਲਾਵਤ॥
ਜਾਨੁਕ ਪ੍ਰਗਟ ਬਾਟ ਸੁਰ ਪੁਰ ਕੀ ਨੀਕੇ ਹ੍ਰਿਦੇ ਦਿਖਾਵਤ॥੩੫॥੧੦੯॥

ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਰੂ ਨਾਦ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਗਦਾ ਗੁਰਜ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆ ਗੱਜੇ। ਤੀਰ ਕਮਾਨ, ਕਿਰਪਾਨ, ਬਰਛੀ ਆਦਿ ਚੱਲਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਲਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮਾਨੋ ਬਦਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੀਂਹ ਦੀ ਵਾਛੜ ਪੈ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਤੀਰ ਝੱਟ ਹੀ ਕਵਚ ਅਤੇ ਚਮੜੇ ਨੂੰ ਪਾੜਦੇ ਹੋਏ ਸਿੱਧੇ ਪਾਰ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੱਗੇ। ਸੂਰਮੇਂ ਲਿਸ਼ਕਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਕੱਢ ਕੇ ਨੱਚਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਸਤਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋ ਹਿਰਦਾ ਪਾੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਦਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੩੫॥੧੦੯॥

ਬਿਸ਼ਨ ਪਦ॥ ਸੋਰਠ॥ ਬਾਨਨ ਬੇਧੇ ਅਮਿਤ ਸੰਨਿਆਸੀ॥
ਤੇ ਤਜ ਦੇਹ ਨੇਹ ਸੰਪਤਿ ਕੋ ਭਏ ਸ੍ਵਰਗ ਕੇ ਬਾਸੀ॥
ਚਰਮ ਬਰਮ ਰਥ ਧੁਜਾ ਪਤਾਕਾ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਾਟ ਗਿਰਾਏ॥
ਸੋਭਤ ਭਏ ਇੰਦ੍ਰ ਪੁਰ ਜਮ ਪੁਰ ਸੁਰ ਪੁਰ ਨਿਰਖ ਲਜਾਏ॥
ਭੂਖਨ ਬਸਤ੍ਰ ਰੰਗ ਰੰਗਨ ਕੇ ਛੂਟ ਛੂਟ ਭੂਮ ਗਿਰੇ॥
ਜਨੁਕ ਅਸ਼ੋਕ ਬਾਗੁ ਦਿਵਪਤ ਕੇ ਪੁਹਪ ਬਸੰਤਿ ਝਰੇ॥
ਕਟਿ ਕਟਿ ਗਿਰੇ ਗਜਨ ਕੁੰਭ ਸਥਲ ਮੁਕਤਾ ਬਿਥੁਰਿ ਪਰੇ॥

ਜਾਨੁਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਡ ਮੁਖ ਛੂਟੇ ਜਲ ਕਨ ਸੁਭਗ ਝਰੇ॥ ੩੬॥ ੧੧੦॥

ਬੇਅੰਤ ਸੰਨਿਆਸੀ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਧੰਨ ਸੰਪਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਤੱਜ ਕੇ ਸਵਰਗ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹੋ ਗਏ। ਕਵਚ, ਰਥ, ਝੰਡਾ ਅੰਤ ਝੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਾ ਕੇ ਸਵਰਗ, ਜਮ ਲੋਕ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਲੋਕ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਕਪੜੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਇੰਦਰ ਦੇ ਬਾਗ ਅਸ਼ੋਕ ਵਾਟਿਕਾ ਵਿਚ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਫੁੱਲ ਡਿਗ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਹਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡਾਂ ਅਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਟੁੱਟ ਕੇ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਸਨ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਡ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਬੂੰਦਾਂ ਡਿੱਗ ਕੇ ਖਿਲਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹੋਣ। ੩੬॥ ੧੧੦॥

ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਤਰਹਾ ਦੂਜੀ॥ ਦੁਹ ਦਿਸ ਪਰੇ ਬੀਰ ਹੱਕਾਰ॥
ਕਾਢਿ ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਧਾਵਤ ਮਾਰ ਮਾਰ ਉਚਾਰ॥
ਪਾਨ ਰੋਕਸ ਰੋਖ ਰਾਵਤ ਕ੍ਰੁੱਧ ਜੁੱਧ ਫਿਰੇ॥
ਗਾਹਿ ਗਾਹਿ ਗਜੀ ਰਥੀ ਰਣ ਅੰਤ ਭੂਮ ਗਿਰੇ॥
ਤਾਨ ਤਾਨ ਸੰਧਾਨ ਬਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕਾਨ ਸੁਬਾਹ॥
ਬਾਹਿ ਬਾਹਿ ਫਿਰੇ ਸੁਬਾਹਨ ਛੱਤ੍ਰ ਧਰਮ ਨਿਬਾਹਿ॥
ਬੇਧ ਬੇਧ ਸੁ ਬਾਨ ਅੰਗ ਜੁਆਨ ਜੂਝੇ ਐਸ॥
ਭੂਰਿ ਭਾਰਥ ਕੇ ਸਮੇ ਸਰ ਸੇਜ ਭੀਖਮ ਜੈਸ॥ ੩੭॥ ੧੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਸੰਧਾਨ=ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬੰਨਣਾ, ਸ਼ਿਸਤ ਲਾਉਣੀ। ਸੁਬਾਹਨ=ਸੂਰਬੀਰ। ਬੇਧ ਬੇਧ=ਵਿੰਨ੍ਹ ਵਿੰਨ੍ਹ। ਭੂਰ ਭਾਰਥ= ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਅਰਜਨ। ਭੀਖਮ= ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ।

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸੂਰਮੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਕੱਢ ਕੇ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਕਰਦੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਪਏ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜਕੇ ਅਤੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸੂਰਮੇ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਹਾਥੀਵਾਨਾਂ, ਰੱਥਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਅੰਤ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗੇ। ਤੀਰ ਕਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਤੱਕ ਖਿਚੱਕੇ ਸ਼ਿਸ਼ਤ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਖੱਤਰੀ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗੇ ਜਿਵੇਂ ਅਰਜਨ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਉਤੇ ਸੁਤੇ ਸਨ॥ ੩੭॥ ੧੧੧॥

ਬਿਸ਼ਨ ਪਦ॥ ਸਾਰੰਗ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਬਹੁਤੁ ਸੰਨਜਾਸੀ ਮਾਰੇ॥
ਕੇਤਿਕ ਬਾਂਧ ਬਾਰ ਮੋ ਬੋਰੇ ਕਿਤੇ ਅਗਨ ਮੋ ਜਾਰੇ॥

ਕੇਤਨ ਏਕ ਹਾਥ ਕਟ ਡਾਰੇ ਕੇਤਿਕ ਕੇ ਦ੍ਵੈ ਹਾਥ॥
ਤਿਲ ਤਿਲ ਪਾਇ ਰਥੀ ਕਟਿ ਡਾਰੇ ਕਟੇ ਕਿਤਨ ਕੇ ਮਾਥ॥
ਛਤ੍ਰ ਚਮ੍ਰ ਰਥ ਬਾਜ ਕਿਤਨ ਕੋ ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਰਣ ਡਾਰੇ॥
ਕੇਤਨ ਮੁਕਟ ਲਕੁਟ ਲੈ ਤੋਰੇ ਕੇਤਨ ਜੂਟ ਉਪਾਰੋ॥
ਭਕਿ ਭਕਿ ਗਿਰੇ ਭਿੰਭਰ ਬਸੁਧਾ ਪਰ ਘਾਇ ਅੰਗ ਭਿਭਰਾਰੇ॥
ਜਨੁਕ ਅੰਤ ਬਸੰਤ ਸਭੈ ਮਿਲਿ ਚਾਚਰ ਖੇਲ ਸਿਧਾਰੇ॥ ੩੮॥ ੧੧੨॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਮਾਰ ਸੁਟੇ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੋਬਿਆ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜ ਦਿੱਤੇ। ਕਿੰਨਿਆ ਦਾ ਇਕ ਹੱਥ ਕੱਟ ਸੁਟਿਆ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਵੱਢ ਸੁੱਟੇ ਸਨ। ਰੱਥਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪੈਦਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਕਾ ਨਿਕਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕੱਟ ਸੁੱਟੇ ਸਨ। ਛੱਤਰ, ਚੌਰ, ਰੱਥ ਤੇ ਘੋੜੇ ਹੀ ਕਿੰਨਿਆਂ ਦੇ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਕੜ ਲੈ ਕੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਮੁਕਟ ਹੀ ਤੋੜ ਸੁਟੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਜੂੜੇ ਪੁੱਟ ਘੱਤੇ ਸਨ। ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੱਕ ਭੱਕ ਕਰਕੇ ਲਹੂ ਵੱਗਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਭੱਭਕ ਰਹੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦੇ ਸਨ ਮਾਨੋ, ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਹੋਲੀ ਖੇਡਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਗਏ ਸਨ॥ ੩੮॥ ੧੧੨॥

ਬਿਸ਼ਨ ਪਦ॥ ਅਡਾਨ॥ ਚੁਪ ਰੇ ਚਾਰ ਚਿਕਨੇ ਕੇਸ॥
ਆਨ ਆਨ ਫਿਰੀ ਚਹੂੰ ਦਿਸ ਨਾਰ ਨਾਗਰ ਭੇਸ॥
ਚਿਬਕ ਚਾਰ ਸੁਧਾਰ ਬੇਸਰ ਡਾਰ ਕਾਜਰ ਨੈਨ॥
ਜੀਵ ਜੰਤਨ ਕਾ ਚਲੀ ਚਿਤ ਲੇਤ ਚੋਰਸ ਮੈਨ॥
ਦੇਖ ਰੀ ਸੁ ਕੁਮਾਰ ਸੁੰਦਰ ਆਜੁ ਬਰ ਹੈ ਬੀਰ॥
ਬੀਨ ਬੀਨ ਧਰੋ ਸਬੰਗਨ ਸੁੱਧ ਕੇਸਰ ਚੀਰ॥
ਚੀਨ ਚੀਨ ਬਰਿ ਹੈ ਸੁਬਾਹ ਸੁ ਮੱਧ ਜੁੱਧ ਉਛਾਹ॥
ਤੇਗ ਤੀਰਨ ਬਾਨ ਬਰਛਨ ਜੀਤ ਕਰਿ ਹੈ ਬਜਾਹ॥ ੩੯॥ ੧੧੩॥

ਤੇਲ ਨਾਲ ਕੇਸ ਸਵਾਰ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀਆ ਦੇ ਭੇਸ ਬਣਾ ਕੇ ਅਪੱਛਰਾਵਾਂ ਚੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਜੀਵਾਂ ਜੰਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕੀ ਕਹਿਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਇਸ ਜੋਧੇ

ਨੂੰ ਵਰਾਂਗੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਉਤੇ ਪਵਿਤਰ ਕੇਸਰ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸ ਜੁੱਧ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਚੋਂ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਅਪੱਛਰਾਵਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ, ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਨਾਲ ਜਿੱਤੇ ਗਏ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੩੯॥ ੧੧੩॥

ਬਿਸ਼ਨ ਪਦ॥ ਸੋਰਠ॥ ਕਹਾਂ ਲੌ ਉਪਮਾ ਇਤੀ ਕਰੌਂ॥
ਗ੍ਰੰਥ ਬਢਨ ਕੇ ਕਾਜ ਸੁਨਹੁ ਜੂ ਚਿਤ ਮੈ ਅਧਿਕ ਡਰੌਂ॥
ਤਊ ਸੁਧਾਰ ਬਿਚਾਰ ਕਥਾ ਕਹਿ ਕਹਿ ਸੰਛੇਪ ਬਖਾਨੋ॥
ਜੈਸੇ ਤਵ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੇ ਬਲ ਤੇ ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਅਨਮਾਨੋ॥
ਜਬ ਪਾਰਸ ਇਹ ਬਿਧ ਰਨ ਮੰਡਯੋ ਨਾਨਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਲਾਏ॥
ਹਤੇ ਸੁ ਹਤੇ ਜੀਅ ਲੈ ਭਾਜੇ ਚਹੁਦਿਸ ਗਏ ਪਰਾਏ॥
ਜੇ ਹਠ ਤਿਆਗ ਆਨ ਪਗ ਲਾਗੇ ਤੇ ਸਭ ਲਏ ਬਚਾਈ॥
ਭੂਖਨ ਬਸਨ ਬਹੁਤੁ ਬਿਧਿ ਦੀਨੇ ਦੈ ਦੈ ਬਹੁਤ ਬਡਾਈ॥ ੪੦॥ ੧੧੪॥

ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਉਪਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਾਂ ! ਗ੍ਰੰਥ ਵਧ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਡਰਦਾ ਹਾਂ। ਤਦ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਕਥਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਥੋੜੀ ਜੇਹੀ ਥੋੜੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੇਰੀ ਤਾਕਤ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਏ। ਮਾਰੇ ਗਏ ਸੋ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਜਿਹੜੇ ਬਾਕੀ ਸਨ ਉਹ ਜਾਨਾ ਲੈ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਚੌਹਾ ਪਾਸਿਆ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਿਹੜੇ ਹਠ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ, ਆ ਕੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲੱਗ ਗਏ ਉਹ ਸਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਏ। ਗਹਿਣੇ, ਕਪੜੇ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਸਨਮਾਨ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੪੦॥ ੧੧੪॥

ਬਿਸ਼ਨ ਪਦ॥ ਕਾਫੀ॥ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਬਡੋ ਰਣ ਪਾਰਯੋ॥
ਆਪਨ ਪ੍ਰਚੁਰ ਜਗਤ ਮਤੁ ਕੀਨਾ ਦੇਵ ਦੱਤ ਕੋ ਟਾਰਯੋ॥
ਲੈ ਲੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਭਾਂਡ ਅਨਿਕ ਅਰਿ ਮਾਰੇ॥
ਜੀਤੇ ਪਰਮ ਪਾਰਸ ਕੇ ਸਗਲ ਜਟਾ ਧਰ ਹਾਰੇ॥
ਬੇਖ ਬੇਖ ਭਟ ਪਰੇ ਧਰਨ ਗਿਰ ਬਾਨ ਪ੍ਰਯੋਘਨ ਘਾਏ॥

ਜਾਨੁਕ ਪਰਮ ਲੋਕ ਪਾਵਨ ਕਹੁੰ ਪ੍ਰਾਨਨ ਪੰਖ ਲਗਾਏ॥
ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਗਿਰੇ ਕਵਚ ਕਟ ਪਰਮ ਪ੍ਰਭਾ ਕਹੁ ਪਾਈ॥
ਜਣੂ ਦੈ ਚਲੈ ਨਿਸ਼ਾਣ ਸੁਰਗ ਕਹ ਕੁਲਹਿ ਕਲੰਕ ਮਿਟਾਈ॥ ੪੧॥ ੧੧੫॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮੱਤ ਫੈਲਾਇਆ ਅਤੇ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਦਾ ਮਤ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਅਸਤਰ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਜਿੱਤ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜਟਾਂ ਧਾਰੀ ਹਾਰ ਗਏ ਸਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਭੇਸਾਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਮਾਨੋ,ਪਰਮ ਲੋਕ ਨੂੰ ਪਾਉਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਖੰਭ ਲੱਗ ਗਏ ਸਨ। ਲੱਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸੰਜੋਆਂ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗੀਆ ਪਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵੀਰ ਕੁਲ ਦੇ ਕਲੰਕ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ॥ ੪੧॥ ੧੧੫।

ਸੂਹੀ॥ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਬਡੋ ਰਣ ਜੀਤੋ॥
ਜਾਨੁਕ ਭਈ ਦੂਸਰ ਕਰਣਾਰਜੁਨ ਭਾਰਥ ਸੋ ਹੁਇ ਬੀਤੋ॥
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਚਲੇ ਪ੍ਰਵਾਹਿ ਸ੍ਰੋਣ ਕੇ ਰਥ ਗਜ ਅਸਵ ਬਹਾਏ॥
ਭੈ ਕਰ ਜਾਨ ਭਯੋ ਬਡ ਆਹਵ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਲਜਾਏ॥
ਜਹ ਤਹ ਚਲੇ ਭਾਜ ਸੰਨਯਾਸੀ ਬਾਣਨ ਅੰਗ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਜਾਨੁਕ ਬੱਜ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰ ਕੇ ਭੈ ਤੇ ਪੱਬ ਸਪੱਛ ਸਿਧਾਰੇ॥
ਜਿਹ ਤਿਹ ਗਿਰਤ ਸ੍ਰੋਣ ਕੀ ਧਾਰਾ ਅਰ ਘੂਮਤ ਭਿਭਰਾਤ॥
ਨਿੰਦਾ ਕਰਤ ਛਤ੍ਰੀਯ ਧਰਮੀ ਕੀ ਭਜਤ ਦਸੋ ਦਿਸ ਜਾਤ॥ ੪੨॥ ੧੧੬॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁੱਧ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ, ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਕਰਣ ਤੇ ਅਰਜੁਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਵਾਂਗੂੰ ਇਹ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਹੂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲ ਪਏ ਸਨ ਜਿਸਨੇ ਰੱਥ, ਹਾਥੀ ਤੇ ਘੋੜੇ ਰੁੜ੍ਹਾ ਲਏ ਸਨ। ਬੜਾ ਡਰਾਉਣਾ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਲਹੂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਲੱਜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਨਿਆਸੀ ਲੋਕ ਹੀ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵੱਢੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਉਂ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਮਾਨੋ, ਇੰਦਰ ਦੇ ਬੱਜਰ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹੋਏ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਪਹਾੜ ਭੱਜਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਭ ਪਾਸੇ ਲਹੂ ਦੀ ਧਾਰਾ ਵੱਗ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ।

ਉਹ ਹਰ ਪਾਸੇ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਖੱਤਰੀ ਧਰਮ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪੨॥ ੧੧੬॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਵਰਦਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੀ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਹਾਰ ਸਮਾਪਤ॥ ੪੨ ॥੧੧੬ ॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਵਲੋਂ ਭੂਪ ਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰਨਾ

ਸੋਰਠ॥ ਬਿਸ਼ਨ ਪਦ॥ ਜੇਤਕ ਜੀਅਤ ਬਚੇ ਸੰਨਜਾਸੀ॥
ਤ੍ਰਾਸ ਮਰਤ ਫਿਰ ਬਹੁਰ ਨ ਆਏ ਹੋਤ ਭਏ ਬਨਬਾਸੀ॥
ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਢੂੰਢ ਬਨ ਬੇਹੜ ਜਹ ਤਹ ਪਕਰ ਸੰਘਾਰੇ॥
ਖੋਜ ਪਤਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਸੁਰਗ ਕਹੁੰ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਚੁਨ ਮਾਰੇ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਨਾਸ ਕਰੇ ਸੰਨਜਾਸੀ ਆਪਨ ਮਤਹ ਮਤਾਯੋ॥
ਆਪਨ ਨਜਾਸ ਸਿਖਾਇ ਸਭਨ ਕਹੁੰ ਆਪਨ ਮੰਤ੍ਰ ਚਲਾਯੋ॥
ਜੇ ਜੇ ਗਹੇ ਤਿਨੋ ਤੇ ਘਾਇਲ ਤਿਨ ਕੀ ਜਟਾ ਮੁੰਡਾਈ॥
ਦੋਹੀ ਦੂਰ ਦੱਤ ਕੀ ਕੀਨੀ ਆਪਨ ਫੇਰ ਦੁਹਾਈ॥੧੧੭॥

ਜਿੰਨੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜੀਉਂਦੇ ਬਚ ਗਏ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ, ਫਿਰ ਮੁੜਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਾ ਆਏ, ਜਿਥੇ ਸਨ ਉਥੇ ਹੀ ਬਨਬਾਸੀ ਹੋ ਗਏ। ਦੇਸ਼ਾਂ,ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਜੰਗਲ ਬੇਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਢੂੰਡਕੇ, ਜਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਵੀ ਮਿਲੇ ਫੜਕੇ ਮਾਰ ਸੁਟੇ। ਪਤਾਲ, ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਸੁਰਗ ਤਕ ਨੂੰ ਖੋਜ ਕੇ, ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਤੋਂ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰ ਸੁਟੇ ਸਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਮੱਤ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੀ ਸਾਧਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਮੰਤ੍ਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ । ਜਿਹੜੇ ਜਟਾਧਾਰੀ ਜ਼ਖਮੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਫੜੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਟਾਂ ਮੁੰਨਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੱਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਜਗਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਆਪਣਾ ਡੰਕਾ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ॥੧੧੭॥

ਬਸੰਤ॥ ਬਿਸ਼ਨ ਪਦ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਫਾਗ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨ ਖੇਲੇ॥
ਸੋਭਤ ਢਾਲ ਮਾਲ ਡਫ ਮਾਲੈ ਮੂਠ ਗੁਲਾਲਨ ਸੇਲੇ॥
ਜਾਨ ਤੁਫੰਗ ਭਰਤ ਪਿਚਕਾਰੀ ਸੂਰਨ ਅੰਗ ਲਗਾਵਤ॥
ਨਿਕਸਤ ਸ੍ਰੋਣ ਅਧਿਕ ਛਬਿ ਉਪਜਤ ਕੇਸਰ ਜਾਨ ਸੁਹਾਵਤ॥

ਸ੍ਰੋਣਤ ਭਰੀ ਜਟਾ ਅਤਿ ਸੋਭਤ ਛਬਹਿ ਜਾਤ ਕਹਯੋ॥
ਮਾਨਹੁ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਸੌ ਡਾਰਯੋ ਈਂਗਰ ਲਾਗਿ ਰਹਯੋ॥
ਜੱਹ ਤੱਹ ਗਿਰਤ ਭਏ ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਸਾਂਗਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਪਰੋਏ॥
ਜਾਨੁਕ ਖੇਲ ਧਮਾਰ ਪਸਾਰ ਕੈ ਅਧਿਕ ਸ੍ਰਮਿਤ ਹ੍ਵੈ ਸੋਏ॥ ੧੧੮॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਨਾਲ ਹੋਲੀ ਖੇਡੀ ਗਈ। ਢਾਲਾਂ ਡਫਲੀਆਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਲਹੂ ਗੁਲਾਲ ਬਣ ਗਿਆ। ਤੀਰ ਪਿਚਕਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਖੂਨ ਨਿਕਲਣ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਧਣ ਲੱਗੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਰ ਛਿੜਕ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਜਟਾਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੋਭਾ ਪਾਂਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਸਨ ਮਾਨੋ ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕੇਸਰ ਸੁਟਿਆ ਹੋਵੇ। ਬਰਛਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੋਤੇ ਹੋਏ ਸ਼ਤਰੂ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋ, ਹੋਲੀ ਖੇਡਦੇ ਹੋਏ ਬੜੇ ਹੀ ਥੱਕ ਗਏ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਪੈਰ ਪਸਾਰਕੇ ਸੁਤੇ ਪਏ ਸਨ॥ ੧੧੮॥

ਬਿਸ਼ਨ ਪਦ॥ ਪਰਜ॥ ਦਸ ਸੈ ਬਰਖ ਰਾਜ ਤਿਨ ਕੀਨਾ॥
ਕੈ ਕੈ ਦੂਰ ਦੱਤ ਕੇ ਮਤ ਕਹੁ ਰਾਜ ਜੋਗ ਦੋਊ ਲੀਨਾ॥
ਜੇ ਜੇ ਛਪੇ ਲੁਕੇ ਕਹੂ ਬਾਚੇ ਰਹਿ ਰਹਿ ਵਹੈ ਗਏ॥
ਐਸੇ ਇਕ ਨਾਮ ਲੈਬੇ ਕੋ ਜਗ ਮੋ ਰਹਤ ਭਏ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਰਾਜ ਕਰਤ ਯੌ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਧਨ ਜੋਰਯੋ॥
ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਮਾਨਸ ਸ੍ਰਉਨਨ ਸੁਨ ਤਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤੇ ਤੋਰਯੋ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਜੀਤ ਦੇਸ ਪੁਰ ਦੇਸਨ ਜੀਤ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਜਾਯੋ॥
ਆਪਨ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਕਰਿ ਮਾਨਯੋ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਿਸਰਾਯੋ॥ ੧੧੯॥

ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਉਸਨੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਦੱਤ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ, ਰਾਜ ਤੇ ਜੋਗ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਲੁਕੇ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਜਟਾਧਾਰੀ ਕਿਧਰੇ ਬਚੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਉਹੀ ਜਟਾਧਾਰੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਾਮ ਲੈਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਗ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੰਨਿਆਸੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਨਾਲ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਾਰੇ ਕੰਨੀ ਸੁਣ ਲਿਆ ਉਥੋਂ ਉਥੋਂ ਹੀ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ, ਜਿੱਤ ਦਾ ਧੌਂਸਾ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਆਪ ਨੂੰ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਮੰਨ

ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ॥੧੧੯॥

ਰੂਆਮਲ ਛੰਦ॥ ਦਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਬਰਖ ਸੁ ਕੀਨ ਰਾਜ ਸੁਧਾਰ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਧਰਾਨ ਲੈ ਅਰੁ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਰਬ ਸੰਘਾਰ॥
ਜੀਤ ਜੀਤ ਅਨੂਪ ਭੂਪ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਅਪਾਰ॥
ਭੂਪ ਮੇਧ ਠਟਜੋ ਨ੍ਰਿਪੋਤਮ ਏਕ ਜਗ ਸੁਧਾਰ॥੧੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਸ ਸਹੰਸ=ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ। ਭੂਪ ਮੇਧ=ਰਾਜ ਮੇਧ ਯੱਗ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਾਜਿਆ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਤੱਕ ਉਸਨੇ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਜਿੱਤ ਲਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆਂ। ਅਨੇਕ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਉੱਤਮ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਰਾਜ ਮੇਧ ਜੱਗ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾ ਲਿਆ॥੧੨੦॥

ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਕੇ ਨਰੇਸ਼ਨ ਬਾਂਧਿ ਕੈ ਇਕ ਬਾਰ॥
ਰੋਹ ਦੇਸ ਬਿਖੈ ਗਯੋ ਲੈ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੁਮਾਰ॥
ਨਾਰਿ ਸੰਜੁਤ ਬੈਠ ਬਿਧਵਤ ਕੀਨ ਜੱਗ ਅਰੰਭ॥
ਬੋਲ ਬੋਲ ਕਰੋਰ ਰਿਤੱਜ ਔਰ ਬਿੱਪ੍ਰ ਅਸੰਭ॥੧੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁੰਜਤ=ਸਮੇਤ। ਬਿਧਵਤ=ਵਿਧੀ ਜਾਂ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ। ਰਿਤਜ=ਰੁਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਯੱਗ ਵਿਧੀ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਯੱਗ ਵਿਚ ਸੋਲਾਂ ਰਿਤਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਸਮੇਤ ਰਾਜਾ ਦੇਸ਼ਾ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਵੇਰੀ ਬੰਨਕੇ ਰੋਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸਮੇਤ ਸਿੰਘਾਸਨ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੱਗ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੱਦ ਲਏ ਅਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਰਿੱਤਜ ਸੱਦ ਲਏ॥੧੨੧॥

ਰਾਜਮੇਧ ਕਰਜੋ ਲਗੈ ਆਰੰਭ ਭੂਪ ਅਪਾਰ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਸਮ੍ਰਿਧ ਜੋਰ ਸੁਮਿੱਤ੍ਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੁਮਾਰ॥
ਭਾਂਤ ਅਨੇਕਨ ਕੇ ਜੁਰੇ ਜਨ ਆਨਕੈ ਤਿਹ ਦੇਸ॥
ਛੀਨ ਛੀਨ ਲਏ ਨ੍ਰਿਪਾਬਰ ਦੇਸ਼ ਦਿਰਬ ਅਵਿਨੇਸ॥੧੨੨॥

ਅਪਾਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰਾ ਨੂੰ ਇਕੱਤਰ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਮੇਧ

ਯੱਗ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਉਥੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਧਨ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਖੋਹ ਲਈ॥੧੨੨॥

ਦੇਖ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਸਰਬ ਸੁ ਭੂਪ ਸੰਪਤ ਨੈਣ॥
ਗਰਬ ਸੋ ਭੁਜਦੰਡ ਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬੋਲਾ ਬੈਣ॥
ਭੂਪ ਮੇਧ ਕਰੋ ਸਭੈ ਤੁਮ ਆਜ ਜੱਗ ਅਰੰਭ॥
ਸਤਜੁੱਗ ਮਾਹ ਭਯੋ ਜਿਹੀ ਬਿਧ ਕੀਨ ਰਾਜੈ ਜੰਭ॥੧੨੩॥

ਅਪਾਰ ਧਨ ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜਾ ਆਪਣੀ ਬਾਹਾਂ ਉਤੇ ਘੁਮੰਡ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਬੋਲਿਆ, "ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋ ! ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਉਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਰਾਜ ਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰੋ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਜੰਭਾਸੁਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ॥੧੨੩॥

ਮੰਤ੍ਰੀਯ ਬਾਚ॥ ਲੱਛ ਜਉ ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਰੀਯੈ ਤਬ ਹੋਤ ਹੈ ਨ੍ਰਿਪ ਮੇਧ॥
ਏਕ ਏਕ ਅਨੇਕ ਸੰਪਤ ਦੀਜੀਯੈ ਭਵਿਖੇਧ॥
ਲੱਛ ਲੱਛ ਤੁਰੰਗ ਏਕਹਿ ਦੀਜੀਐ ਅਬਿਚਾਰ॥
ਜੱਗ ਪੂਰਣ ਹੋਤੁ ਹੈ ਸੁਨ ਰਾਜ ਰਾਜਵਤਾਰ॥੧੨੪॥

ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਜੇ ਇਕ ਲੱਖ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਕ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਸੰਪਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਇਕ ਲੱਖ ਘੋੜਾ ਮਰਯਾਦ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਦ ਹੀ ਯੱਗ ਸੰਪੂਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੧੨੪॥

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਸੁਮ੍ਰਿਧ ਸੰਪਤਿ ਦੀਜੀਯੈ ਇਕ ਬਾਰ॥
ਲੱਛ ਹਸਤ ਤੁਰੰਗ ਦ੍ਵੈ ਲੱਛ ਸੁਵਰਨ ਭਾਰ ਅਪਾਰ॥
ਕੋਟ ਕੋਟ ਦਿਜੇਕ ਏਕਹਿ ਦੀਜੀਯੈ ਅਬਿਲੰਬ॥
ਜੱਗ ਪੂਰਣ ਹੋਇ ਤਉ ਸੁਨ ਰਾਜ ਰਾਜ ਅਸੰਭ॥੧੨੫॥

ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਮਗਰੀ ਅਤੇ ਸੰਪਤੀ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਲੱਖ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਦੋ ਲੱਖ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਣ ਸੋਨਾ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਕਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਹੀ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਹ ਅਸੰਭਵ ਯੋਗ, ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੧੨੫॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਬਾਚ॥ ਰੂਆਲ ਛੰਦ॥ ਸੁਵਰਨ ਕੀ ਨ ਇਤੀ ਕਮੀ ਜਉ ਟੂਟ ਹੈ ਬਹੁ ਬਰਖ॥

ਹਸਤ ਕੀ ਨ ਕਮੀ ਮੁਝੈ ਹਯ ਸਾਰ ਲੀਜੈ ਪਰਖ॥
ਅਉਰ ਜਉ ਧਨ ਚਾਹੀਯੈ ਸੋ ਲੀਜੀਯੈ ਅਬਿਚਾਰ॥
ਚਿੱਤ ਮੈ ਨ ਕਛੂ ਕਰੋ ਸੁਨ ਮੰਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਅਵਤਾਰ॥੧੨੬॥

ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੋਨੇ ਦੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਇਹ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਵੀ ਮੁਕਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਹਾਥੀਆਂ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਅਸਤਬਲ ਚਲ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀ ਹੈ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਨ ਕਰ, ਜਿੰਨਾਂ ਧਨ ਚਾਹੀਦਾ ਤੁਰੰਤ ਲੈ ਲਵੋ॥੧੨੬॥

ਯਿਉ ਜਬੈ ਨ੍ਰਿਪ ਉਚਰਯੋ ਤਬ ਮੰਤ੍ਰਿ ਬਰ ਸੁਨ ਬੈਨ॥
ਹਾਥ ਜੋਰ ਸਲਾਮ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਨੀਚ ਕੈ ਜੁਗ ਨੈਨ॥
ਅਉਰ ਏਕ ਸੁਨੋ ਨ੍ਰਿਪੋਤਮ ਉੱਚਰੌ ਇਕ ਗਾਥ॥
ਜੌਨ ਮੌਧ ਸੁਨੀ ਪੁਰਾਨਨ ਅਉਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਥ॥੧੨੭॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ. ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਸੁਣੋ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਕਥਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁਣਿਆ ਹੈ॥੧੨੭॥

ਮੰਤ੍ਰੀ ਬਾਚ॥ ਰੂਆਲ ਛੰਦ॥ ਅਉਰ ਜੋ ਸਭ ਦੇਸ ਕੇ ਨ੍ਰਿਪ ਜੀਤੀਯੈ ਸੁਨਿਭੂਪ॥
ਪਰਮ ਰੂਪ ਪਵਿਤ੍ਰ ਗਾਤ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਹਰਨ ਸਰੂਪ॥
ਐਸ ਜਉ ਸੁਨ ਭੂਪ ਭੂਪਤਿ ਪੂਛਿਆ ਤਿਹ ਗਾਥ॥
ਪੂਛ ਆਉ ਸਭੈ ਨ੍ਰਿਪਾਲਨ ਹਉ ਕਹੋ ਤੁਹ ਸਾਥ॥੧੨੮॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋ, ਤੁਸੀਂ ਪਰਮ ਪਵਿਤਰ ਅਤੇ ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਜੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਜਿੱਤੋ। ਕੋਈ ਵੀ ਐਸਾ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਹੜਾ ਤੁਸੀਂ ਜਿਤਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇ. ਭਾਵ ਜਿਸ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਈਨ ਨ ਮੰਨੀ ਹੋਵੇ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਭੇਦ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ. ਆਪ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲਵੋ॥੧੨੮॥

ਰੂਆਲ॥ ਯੌਂ ਕਹੈ ਜਬ ਬੈਨ ਭੂਪਤਿ ਮੰਤ੍ਰਿ ਬਰ ਸੁਨ ਧਾਇ॥
ਪੰਚ ਲੱਛ ਬੁਲਾਇ ਭੂਪਤ ਪੂਛ ਸਰਬ ਬੁਲਾਇ॥

ਅਉਰ ਸਾਤਹੂੰ ਲੋਕ ਭੀਤਰ ਦੇਹ ਅਉਰ ਬਤਾਇ॥
ਜਉਨ ਜਉਨ ਨ ਜੀਤਿਆ ਨ੍ਰਿਪ ਰੋਸ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪਰਾਇ॥੧੨੯॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਤਾਂ ਸਿਆਣਾ ਮੰਤਰੀ ਚਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਪੰਜ ਲੱਖ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆਂ ਕਿ ਦੱਸੋ. ਸੱਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕੌਣ ਐਸਾ ਰਾਜਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹਾਲੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤਿਆਂ ਹੈ॥੧੨੯॥

ਰੂਆਲ॥ ਦੇਖ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਭੈ ਤਰ ਕੋ ਨ ਦੇਤ ਬਿਚਾਰ॥
ਐਸ ਕਉਨ ਰਹਾ ਧਰਾ ਪਰ ਦੇਹ ਤਾਹਿ ਉਚਾਰ॥
ਏਕ ਏਕ ਬੁਲਾਇ ਭੂਪਤਿ ਪੂਛ ਸਰਬ ਬੁਲਾਇ॥
ਕੋ ਅਜੀਤ ਰਹਾ ਨਹੀ ਜਿਹ ਠਉਰ ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ॥੧੩੦॥

ਸਾਰੇ ਮੂੰਹ ਨੀਵਾਂ ਕਰਕੇ ਵੇਖਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਸੋਚਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਕੌਣ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਇਕ ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਦੱਸੋ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਅਜੈ ਕੌਣ ਹੈ॥੧੩੦॥

ਏਕ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਚ॥ ਰੂਆਲ ਛੰਦ॥ ਏਕ ਭੂਪਤਿ ਉੱਚਰੋ ਸੁਨਿ ਲੇਹ ਰਾਜਾ ਬੈਨ॥
ਜਾਨ ਮਾਫ ਕਰੋ ਕਹੋ ਤਬ ਰਾਜ ਰਾਜ ਸੁ ਨੈਨ॥
ਏਕ ਹੈ ਮੁਨ ਸਿੰਧ ਮੇ ਅਰ ਮੱਛ ਕੇ ਉਰ ਮਾਹਿ॥
ਮੋਹਿ ਰਾਵ ਬਬੇਕ ਭਾਖੋ ਤਾਹਿ ਭੂਪਤਿ ਨਾਹਿ॥੧੩੧॥

ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਕਰੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਹਾਂ। ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਇਕ ਮੱਛ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਨੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੱਚ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛੋ ਉਸ ਵਿਚ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਹੈ ਹੋਰ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ॥੧੩੧॥

ਰੂਆਲ॥ ਏਕ ਦਯੋਸ ਜਟ ਧਰੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀਨੁ ਛੀਰ ਪ੍ਰਵੇਸ॥
ਚਿਤ੍ਰ ਰੂਪ ਹੁਤੀ ਤਹਾਂ ਇਕ ਨਾਰ ਨਾਗਰ ਭੇਸ॥
ਤਾਸ ਦੇਖਸਿ ਵੇਸ ਕੋ ਗਿਰ ਬਿੰਧ ਸਿੰਧ ਮਝਾਰ॥
ਮੱਛ ਪੇਟ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਜੋਗੀ ਬੈਠ ਹੈ ਨ੍ਰਿਪਬਾਰ॥੧੩੨॥

ਉਸ ਕਿਹਾ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਦਿਨ ਜਟਾਧਾਰੀ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ

ਅਤੇ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਅਨੂਪਮ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਹੀ ਬੀਰਜਪਾਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਕਰਕੇ ਮੱਛ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਮਛੰਦਰ ਯੋਗੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ॥੧੩੨॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ॥ ਤਾਸ ਤੇ ਚਲ ਪੂਛੀਐ ਨ੍ਰਿਪ ਸਰਬ ਬਾਤ ਬਿਬੇਕ॥
ਏ ਨ ਤੋਹਿ ਬਤਾਇ ਹੈ ਨ੍ਰਿਪ ਭਾਖਿ ਹੋ ਜੁ ਅਨੇਕ॥
ਐਸ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਜਬੈ ਤਬ ਰਾਜ ਰਾਜ ਅਵਤਾਰ॥
ਸਿੰਧੁ ਖੋਜਨ ਕੋ ਚਲਾ ਲੈ ਜਗਤ ਕੇ ਸਭ ਜਾਰ॥੧੩੩॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੁਸੀਂ ਉਸੇ ਪਾਸੋਂ ਜਾਕੇ ਪੁਛੋ ਇਹ ਰਾਜੇ ਜਿਹੜੇ ਤੁਸੀਂ ਬੁਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਦੱਸ ਸਕਣਗੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਜਦ ਰਾਜਾ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਵਾਸਤੇ ਚੱਲ ਪਿਆ॥੧੩੩॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਮੰਗਾਇ ਜਾਲਨ ਸੰਗ ਲੈ ਦਲ ਸਰਬ॥
ਜੀਤ ਦੁੰਦਭ ਦੈ ਚਲਾ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਨਕੈ ਜੀਅ ਗਰਬ॥
ਮੰਤ੍ਰੀ ਮਿਤ੍ਰ ਕੁਮਾਰਿ ਸੰਪਤ ਸਰਬ ਸੌਧਿ ਬੁਲਾਇ॥
ਸਿੰਧ ਜਾਰ ਡਰੇ ਜਹਾ ਤਹਾ ਮੱਛ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਡਰਾਇ॥੧੩੪॥

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜਾਲ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਰਬ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜਾ ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਉਂਦਾ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਚਲ ਪਿਆ। ਮੰਤਰੀ, ਮਿੱਤਰ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਆਦਿ ਸਭ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾਲ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ। ਜਾਲਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਭ ਮੱਛੀਆ ਡਰ ਗਈਆ॥੧੩੪॥

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਮੱਛ ਕੱਛਪ ਅਉਰ ਜੀਵ ਅਪਾਰ॥
ਬੌਧਿ ਜਾਰਨ ਹ੍ਵੈ ਕਢੇ ਕਬ ਤਿਆਗ ਪ੍ਰਾਨ ਸੁਧਾਰ॥
ਸਿੰਧ ਤੀਰ ਗਏ ਜਬੈ ਜਲ ਜੀਵ ਏਕੈ ਬਾਰ॥
ਐਸ ਭਾਂਤ ਲਦੇ ਬਖਾਨਤ ਸਿੰਧ ਪੈ ਮਤ ਸਾਰ॥੧੩੫॥

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ, ਕਛੂ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾ ਜੀਵ ਜਾਲਾਂ ਵਿਚ ਫਸਕੇ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਮਰਨ ਲੱਗੇ। ਤਦ ਸਾਰੇ ਜਲ ਜੀਵ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਪਾਸ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ॥੧੩੫॥

ਬਿੱਪ ਕੋ ਧਰ ਸਿੰਧ ਮੂਰਤ ਆਇਯੋ ਤਿਹ ਪਾਸਿ॥
ਰਤਨ ਹੀਰ ਪ੍ਰਵਾਲ ਮਾਨ ਦੀਨ ਹੈ ਅਨਿਆਸ॥
ਜੀਵ ਕਾਹਿ ਸੰਘਾਰੀਐ ਸੁਨਿ ਲੀਜੀਐ ਨ੍ਰਿਪ ਬੈਨ॥
ਜਉਨ ਕਾਰਜ ਕੋ ਚਲੇ ਤੁਮ ਸੋ ਨਹੀ ਇਹ ਠੈਨ॥੧੩੬॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਹੀਰੇ, ਮੋਤੀ, ਰਤਨ ਆਦਿ ਭੇਂਟ ਕਰਕੇ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਕੰਮ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਏਥੇ ਆਏ ਹੋ, ਉਹ ਕੰਮ ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੇਗਾ॥੧੩੬॥

ਸਿੰਧ ਬਾਚ॥ ਰੂਆਲ ਛੰਦ॥ ਛੀਰ ਸਾਗਰ ਹੈ ਜਹਾ ਸੁਨ ਰਾਜ ਰਾਜਵਤਾਰ॥
ਮੱਛ ਉਦਰ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਜੋਗੀ ਬੈਠ ਹੈ ਬ੍ਰਿਤਧਾਰ॥
ਡਾਰ ਜਾਰ ਨਿਕਾਰ ਤਾਕਹ ਪੂਛ ਲੇਹ ਬਨਾਇ॥
ਜੋ ਕਹਾ ਸੋ ਕੀਜੀਐ ਨ੍ਰਿਪ ਇਹੀ ਸੱਤ ਉਪਾਇ॥੧੩੭॥

ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਰਾਜਨ, ਸ਼ੀਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਮਛੰਦਰ ਯੋਗੀ ਇਕ ਮੱਛ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਲ ਸੁੱਟ ਕੇ ਫੜ ਲਵੋ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਪੁਛੋ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਜੋ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਆਪ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ, ਇਹੋ ਇਕ ਸੱਚਾ ਉਪਾਅ ਹੈ॥੧੩੭॥

ਜੋਰਿ ਬੀਰਨ ਲਾਖ ਸਿੰਧਹ ਆਗ ਚਾਲ ਸੁਬਾਹ॥
ਹੂਰ ਪੂਰ ਰਹੀ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਜੱਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਉਛਾਹ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਬਜੰਤ੍ਰ ਬਾਜਤ ਅਉਰ ਘੁਰਤ ਨਿਸ਼ਾਨ॥
ਛੀਰ ਸਿੰਧ ਹੁਤੋ ਜਹਾ ਤਿਹ ਠਾਮ ਪਹੁੰਚੇ ਆਨ॥੧੩੮॥

ਰਾਜਾ ਲੱਖਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਚਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਹੂਰ ਪਰੀਆਂ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਚਾਹ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਗਾਰੇ ਅਤੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਉਥੇ ਆ ਪੁਜੇ ਜਿਥੇ ਸ਼ੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਭਾਵ ਦੁੱਧ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਸੀ॥੧੩੮।

ਸੂਤ੍ਰ ਜਾਰ ਬਨਾਇ ਕੈ ਤਿਹ ਮੱਧਿ ਡਾਰ ਅਪਾਰ॥
ਅਉਰ ਜੀਵ ਘਨੇ ਗਹੇ ਨ ਵਿਲੋਕਯੋ ਸ਼ਿਵ ਬਾਰ॥

ਹਾਰ ਹਾਰ ਫਿਰੈ ਸਭੈ ਭਟ ਆਨ ਭੂਪਤ ਤੀਰ॥
ਅਉਰ ਜੀਵ ਘਨੇ ਗਹੇ ਪਰ ਸੋ ਨ ਪਾਵ ਫਕੀਰ॥੧੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੂਤ੍ਰ ਜਾਰ=ਸੂਤ ਦਾ ਜਾਲ। ਸ਼ਿਵ ਬਾਰ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਬਾਲਕ, ਮਛੰਦਰ।

ਸੂਤ ਦਾ ਜਾਲ ਬਣਾਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਈ ਜੀਵ ਤਾਂ ਫੜੇ ਗਏ, ਪਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਨ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਬੀਰ ਥੱਕ ਕੇ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਆਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਹੋਰ ਜੀਵ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਫੜੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਿਤੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਇਆ॥੧੩੯॥

ਮੱਛ ਪੇਟ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਜੋਗੀ ਬੈਠ ਹੈ ਬਿਨ ਆਸ॥
ਜਾਰ ਭੇਟ ਸਕੈ ਨ ਵਾਕੋ ਮੋਨ ਅੰਗ ਸੁਬਾਸ॥
ਏਕ ਜਾਰ ਸੁਨਾ ਨਯੋ ਤਿਹ ਡਾਰੀਐ ਅਬਿਚਾਰ॥
ਸੱਤ ਬਾਤ ਕਹੋ ਤੁਮੈ ਸੁਨਿ ਰਾਜ ਰਾਜ ਵਤਾਰ॥੧੪੦॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੱਛੀ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਯੋਗੀ ਆਸ ਰਹਿਤ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਹੁਣ ਉਸ ਉਤੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਜਾਲ ਸੁੱਟੋ ਅਤੇ ਇਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਨ ਦੀ ਠੀਕ ਵਿਧੀ ਹੈ॥੧੪੦॥

ਰੂਆਲ॥ ਗਿਆਨ ਨਾਮ ਸੁਨਾ ਹਮੋ ਤਿਹ ਜਾਰਿ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਇ॥
ਤਉਨ ਤਾ ਮੈ ਡਾਰਕੈ ਮੁਨ ਰਾਜ ਲੇਹੁ ਗਹਾਇ॥
ਯੌ ਨ ਹਾਥਿ ਪਰੇ ਮੁਨੀਸ਼ਰ ਬੀਤ ਹੈ ਬਹੁ ਬਰਖ॥
ਸੱਤ ਬਾਤ ਕਹੋ ਤੁਮੈ ਸੁਨਿ ਲੀਜੀਐ ਭਰਤਰਖ॥੧੪੧॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਅਸੀਂ ਉਸ ਜਾਲ ਦਾ ਨਾਂ 'ਗਿਆਨ' ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ 'ਗਿਆਨ' ਰੂਪੀ ਜਾਲ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਕੇ ਮੁਨੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਫੜ ਲਵੋ। ਕਈ ਸਾਲ ਬੀਤ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੁਨੀ ਰਾਜ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਗੇ। ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ਅਸੀਂ ਸੱਚ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ॥੧੪੧॥

ਰੂਆਲ॥ ਯੌਂ ਨ ਪਾਨ ਪਰੇ ਮੁਨਾਬਰ ਹੋਹਿ ਕੋਇ ਉਪਾਇ॥
ਡਾਰ ਕੈ ਤੁਮ ਗਜਾਨ ਜਾਰ ਸੁ ਤਾਸੁ ਲੇਹੁ ਗਹਾਇ॥

ਗ੍ਯਾਨ ਜਾਰ ਜਬੈ ਨ੍ਰਿਪੰ ਬਰ ਡਾਰਯੋ ਤਿਹ ਬੀਚ॥
ਤਉਨ ਜਾਰ ਗਹੋ ਮੁਨਾਬਰ ਜਾਨ ਦੂਜ ਦਧੀਚ॥੧੪੨॥

ਹੋਰ ਭਾਵੇਂ ਕਰੋੜਾਂ ਉਪਾਅ ਕਰ ਲਵੇ, ਉਹ ਮੁਨੀ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ. ਕੇਵਲ 'ਗਿਆਨ ਦਾ ਜਾਲ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਲਵੇ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦ ਗਿਆਨ ਦਾ ਜਾਲ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟਿਆ ਤਾਂ ਦਧੀਚ ਮੁਨੀ ਵਾਂਗ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ॥੧੪੨॥

ਮੱਛ ਸਹਿਤ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਜੋਗੀ ਬੌਧਿ ਜਾਰ ਮਝਾਰ॥
ਮੱਛ ਲੋਕ ਬਿਲੋਕ ਕੈ ਸਭ ਹ੍ਵੈ ਗਏ ਬਿਸੰਭਾਰ॥
ਦ੍ਵੈ ਮਹੂਰਤ ਬਿਤੀ ਜਬੈ ਸੁਧ ਪਾਇਕੈ ਕਛੁ ਅੰਗ॥
ਭੂਪ ਦ੍ਵਾਰ ਗਏ ਸਭੈ ਭਟ ਬਾਂਧਿ ਅਸਤ੍ਰ ਉਤੰਗ॥੧੪੩॥

ਮੱਛ ਦੇ ਸਮੇਤ ਮਛੰਦਰ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਜਾਲ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਖੋਹ ਬੈਠੇ। ਇਕ ਘੜੀ ਬਾਅਦ ਜਦ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ॥੧੪੩॥

ਮੱਛ ਉਦਰ ਲਗੇ ਸੇ ਚੀਰਨ ਕਿਉਹੂੰ ਨ ਚੀਰਾ ਜਾਇ॥
ਹਾਰਿ ਹਾਰਿ ਪਰੈ ਜਬੈ ਤਬ ਪੂਛ ਮਿਤ੍ਰ ਬੁਲਾਇ॥
ਅਉਰ ਕਉਨ ਬਿਚਾਰੀਐ ਉਪਕਾਰ ਤਾਕਰ ਆਜ॥
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਜਾਤ ਪਰੇ ਮੁਨੀਸ੍ਵਰ ਸਰੇ ਹਮਰੋ ਕਾਜੁ॥੧੪੪॥

ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਮੱਛੀ ਦਾ ਪੇਟ ਚੀਰਨ ਲੱਗੇ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਉਹ ਚੀਰਿਆ ਨ ਗਿਆ। ਜਦ ਸਭ ਹਾਰ ਗਏ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਪੁਛਿਆਂ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਉਪਾਅ ਕੀਤਾਂ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮਨੀਸ਼ਵਰ ਦਿੱਸ ਪਵੇ॥੧੪੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮੱਛ ਪੇਟ ਕਿਹੂੰ ਨਾ ਫੁਟੇ ਸਭ ਕਰ ਹਟੇ ਉਪਾਇ॥
ਗ੍ਯਾਨ ਗੁਰੂ ਤਿਨਕੋ ਹੁਤੋ ਪੂਛਾ ਤਾਹਿ ਬਨਾਇ॥੧੪੫॥

ਸਭ ਉਪਾਅ ਕਰ ਚੁਕੇ ਪਰ ਮੱਛੀ ਦਾ ਪੇਟ ਨ ਪਾੜਿਆ ਗਿਆ, ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਪਾਸੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਛਿਆ॥੧੪੫॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਭਟ ਤਜ੍ਯਾਗ ਕੈ ਸਭ ਗਰਬ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਤੀਰ ਬੋਲੇ ਸਰਬ॥

ਨ੍ਰਿਪ ਪੂਛੀਐ ਗੁਰ ਗ੍ਯਾਨ॥ ਕਹ ਦੇਇ ਤੋਹਿ ਬਿਧਾਨ॥ ੧੪੬॥

ਸਾਰੇ ਸੂਰਬੀਰ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਬੋਲੇ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਗਿਆਨ ਨਾਮੀ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛ ਲਵੋ, ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਦੱਸ ਦੇਵੇਗਾ॥ ੧੪੬॥

ਤੋਟਕ॥ ਬਿਧ ਪੂਰ ਕੈ ਸੁਭ ਚਾਰ॥ ਅਰ ਗ੍ਯਾਨ,ਰੀਤਿ ਬਿਚਾਰ॥
ਗੁਰ ਭਾਖੀਐ ਮੁਹਿ ਭੇਵ॥ ਕਿਮ ਦੇਖੀਐ ਮੁਨਿ ਦੇਵ॥ ੧੪੭॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ 'ਗਿਆਨ' ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਗੁਰੂਦੇਵ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਭੇਦ ਸਮਝਾਵੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਨੀ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੧੪੭॥

ਗੁਰ ਗ੍ਯਾਨ ਬੋਲਜੋ ਬੈਨ॥ ਸੁਭ ਬਾਚ ਸੋ ਸੁਖ ਦੈਨ॥
ਛੁਰਕਾ ਬਿਬੇਕ ਲੈ ਹਾਥ॥ ਇਹ ਫਾਰੀਐ ਤਿਹ ਸਾਥ॥ ੧੪੮॥

ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਨੇ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗੇ ਮਿੱਠੇ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਬਿਬੇਕ ਦੀ ਛੁਰੀ ਲੈ ਅਤੇ ਆਪ ਇਸ ਮੱਛ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾੜੋ॥ ੧੪੮॥

ਕੋਟਕ॥ ਤਬ ਕਾਮ ਤੈਸੋ ਈ ਕੀਨ॥ ਗੁਰ ਗ੍ਯਾਨ ਜ੍ਯੋਂ ਸਿੱਖ ਦੀਨ॥
ਗਹਿ ਕੈ ਬਿਬੇਕਹਿ ਹਾਥ॥ ਤਿਹ ਚੀਰਿਆ ਤਿਹ ਸਾਥ॥ ੧੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿਖ ਦੀਨ=ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਬਿਬੇਕ-ਵਸਤੂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਠੀਕ ਠਾਕ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ, ਵਿਚਾਰ, ਯਥਾਰਥ, ਸੱਤ ਅੱਸਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ।

ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬਿਬੇਕ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਛੁਰੀ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਮੱਛ ਦਾ ਪੇਟ ਚੀਰਿਆ ਗਿਆ॥ ੧੪੯॥

ਪਾਰਸ- ਮਛੰਦਰ ਵਾਰਤਾਲਾਪ

ਜਬ ਚੀਰ ਪੇਟ ਬਨਾਇ॥ ਤਬ ਦੇਖਏ ਜਗਰਾਇ॥
ਜੁਤ ਧ੍ਯਾਨ ਮੁਦ੍ਰਤ ਨੈਨ॥ ਬਿਨ ਆਸ ਚਿਤ ਨ ਡੁਲੈਨ॥ ੧੫੦॥

ਜਦ ਮੱਛ ਦੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਚੀਰਿਆ ਗਿਆ ਤਦ ਜਗਤ ਦੇ ਰਾਜਾ ਮਛੰਦਰ ਮੁਨੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ ਆਸ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਇਕਾਗਰ ਚਿਤ, ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ॥ ੧੫੦॥

ਤੋਟਕ॥ਸੱਤ ਧਾਤ ਪੁਤ੍ਰਾ ਕੀਨ॥ ਮੁਨਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤਰ ਧਰ ਦੀਨ॥
ਜਬ ਛੂਟਿ ਰਿਖ ਕੋ ਧ੍ਯਾਨ॥ ਤਬ ਭਏ ਭਸਮ ਪ੍ਰਮਾਨ॥ ੧੫੧॥

ਤਦ ਸੱਤਾਂ ਧਾਤਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਪੁਤਲਾ ਉਸ ਮੁਨੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਥੱਲੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਮੁਨੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਟੁਟਿਆ ਤਾਂ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਪੁਤਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਕਰਕੇ ਭਸਮ ਹੋ ਗਿਆ॥੧੫੧॥

ਜੋ ਅਉਰ ਦ੍ਰਿਗ ਤਰ ਆਉ॥ ਸੋਊ ਜੀਅਤ ਜਾਨ ਨ ਪਾਉ॥
ਸੋ ਭਸਮ ਹੋਵਤ ਜਾਨ॥ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਭਗਤਿ ਨ ਮਾਨ॥੧੫੨॥

ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਥੱਲੇ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਭਸਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚ ਨ ਸਕਦਾ। ਬਿਨਾਂ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ॥੧੫੨॥

ਜਬ ਭਏ ਪੁਤ੍ਰਾ ਭਸਮ॥ ਜਨ ਅੰਧਤਾ ਰਵ ਰਸਮ॥
ਪੁਨ ਪੂਛੀਆ ਤਿਹ ਜਾਇ॥ ਮੁਨ ਰਾਜ ਭੇਦ ਬਤਾਇ॥੧੫੩॥

ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਨਾਂ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਹ ਪੁਤਲਾ ਸੜ ਕੇ ਭਸਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਤਦ ਰਾਜਾ ਉਸ ਮੁਨੀ ਦੇ ਪਾਸ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋ ਭੇਦ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ॥੧੫੩॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਕਉਨ ਭੂਪ ਭੂੰਮ ਮੈ ਬਤਾਇ ਮੋਹਿ ਦੀਜੀਐ॥
ਜੁ ਮੋਹਿ ਤ੍ਰਾਸਿ ਨ ਤ੍ਰਸਜੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਿਖੀਸ ਕੀਜੀਐ॥
ਸੁ ਅਉਰ ਕਉਨ ਹੈ ਹਠੀ ਸੁ ਜਉਨ ਮੋ ਨ ਜੀਤਿਯੋ॥
ਅਤ੍ਰਾਸ ਕਉਨ ਠਉਰ ਹੈ ਜਹਾ ਨ ਮੋਹ ਬੀਤਿਯੋ॥੧੫੪॥

ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਨੀ ਰਾਜ ! ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸ ਦੇਵੋ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਹੱਠੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਤਕ ਜਿਤਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ॥੧੫੪॥

ਨਰਾਜ॥ ਨ ਸ਼ੰਕ ਚਿੱਤ ਆਨੀਐ ਨਿਸ਼ੰਕ ਭਾਖ ਦੀਜੀਐ॥
ਸੁ ਕੋ ਅਜੀਤ ਹੈ ਰਹਾ ਉਚਾਰ ਤਾਸ ਕੀਜੀਐ॥
ਨਰੇਸ਼ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਅਸੇਸ ਜੀਤ ਮੈ ਲੀਏ॥
ਛਿਤੇਸ ਭੇਸ ਭੇਸ ਕੇ ਗੁਲਾਮ ਆਨ ਹੁਐ ਰਹੇ॥੧੫੫॥

ਆਪ ਬਿਲਕੁਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕ ਦੇ ਉਸ ਸੂਰਬੀਰ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਤਕ ਅਜਿਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ॥੧੫੫॥

ਨਰਾਜ॥ ਅਸੇਖ ਰਾਜ ਰਾਜ ਕਾਜ ਮੋ ਲਗਾਇਕੈ ਦੀਏ॥
ਅਨੰਤ ਤੀਰਥ ਨ੍ਹਾਤ ਅਛਿੱਨ ਪੁੰਨ ਮੈ ਕੀਏ॥
ਅਨੰਤ ਛਤ੍ਰੀ ਆਨ ਛੈ ਦੁਰੰਤ ਰਾਜ ਮੈ ਕਰੋ॥
ਸੁ ਕੋ ਤਿਹੂ ਜਹਾਨ ਮੈ ਸਮਾਜ ਜਉਨ ਤੇ ਟਰੋ॥੧੫੬॥

ਮੈਂ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਅਨੇਕਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਨੇਕ ਖਤਰੀਆਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾਂ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਰਾਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤ੍ਰਿੰਨਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਤੇ ਉਹ ਹਾਂ ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਸਾਰਾ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਡਰ ਕੇ ਭੱਜਦੇ ਹਨ॥੧੫੬॥

ਨਰਾਜ॥ ਅਨੰਗ ਰੰਗ ਰੰਗ ਕੇ ਸੁਰੰਗ ਬਾਜ ਮੈ ਹਰੇ॥
ਬਸੇਖ ਰਾਜਸੂਇ ਜਗ ਬਾਜ ਮੇਧ ਮੈ ਕਰੈ॥
ਭੂਮ ਐਸਕੋ ਰਹੀ ਨ ਜੱਗ ਖੰਭ ਜਾਨਿਯੈ॥
ਜਗਤ੍ਰ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਕਰੁ ਦੁਤੀਯ ਮੋਹਿ ਮਾਨਿਯੈ॥੧੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨੰਗ=ਅਣਗਿਣਤ। ਸੁਰੰਗ=ਸੁੰਦਰ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੇ। ਬਾਜ ਮੇਧ=ਅਸ਼੍ਵਮੇਧ। ਜਗਤ੍ਰ ਕਰਣ ਕਾਰਣ=ਜਗਤ ਦਾ ਕਰਤਾ, ਰੱਬ।

ਮੈਂ ਅਨੇਕਾਂ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਖੋਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਜ ਸੂਇ ਅਤੇ ਅਸ਼੍ਵਮੇਧ ਯੱਗ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਐਸਾ ਭਾਗ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਮੇਰਾ ਜੱਗ ਥੰਭ ਨਹੀਂ ਖੜਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਜਗਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਰੱਬ ਹੀ ਮੰਨੋ॥੧੫੭॥

ਸੁ ਅੱਤ੍ਰ ਛੱਤ੍ਰ ਜੇ ਧਰੇ ਸੁ ਛੱਤ੍ਰ ਸੂਰ ਸੇਵਹੀ॥
ਅਦੰਡ ਖੰਡ ਖੰਡਕੇ ਸੁਦੰਡ ਮੋਹਿ ਦੇਵਹੀ॥
ਸੁ ਐਸ ਅਉਰ ਕੌਨ ਹੈ ਪ੍ਰਤਾਪਵਾਨ ਜਾਨੀਐ॥
ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਆਜ ਕੇ ਬਿਖੈ ਜੋਗਿੰਦ੍ਰ ਮੋਹਿ ਮਾਨੀਐ॥੧੫੮॥

ਅਸਤਰਾਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਬੀਰ ਮੇਰੇ ਸੇਵਕ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਮੈਨੂੰ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਭਰਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਟੈਕਸ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਹੇ ਜੋਗੀ ਰਾਜ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਸਮਝੋ॥੧੫੮॥

ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਬਾਚ॥ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਸੋ॥ ਸਵੈਯਾ॥

ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਜੀਤ ਸੋ ਲੋਗਨ ਕੋ ਬਹੁ ਤ੍ਰਾਸ ਦਿਖਾਯੋ॥
ਅਉਰ ਕਹੀ ਜੁ ਪੈ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸਨ ਮਾਹਿ ਭਲੇ ਗਜ ਗਾਹਿ ਬਧਾਯੋ॥
ਜੋ ਮਨ ਜੀਤਤ ਹੈ ਸਭ ਦੇਸ ਵਹੈ ਤੁਮਰੈ ਨ੍ਰਿਪ ਹਾਥਿ ਨ ਆਯੋ॥
ਲਾਜ ਗਈ ਕਛੁ ਕਾਜ ਸਰਯੋ ਨਹੀ ਲੋਕ ਗਯੋ ਪਰਲੋਕ ਨ ਪਾਯੋ॥ ੧੫੯॥

ਮਛਿੰਦਰ ਨੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਤੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਡਰਾਇਆ ਹੈ, ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਹਾਥਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਥਲੇ ਕੁਚਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਮਨ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਉਸ ਮਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਦੀ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਵੀ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਰਾ ਇਹ ਲੋਕ ਤੇ ਗਿਆ ਹੀ ਸੀ, ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਪਰਲੋਕ ਵੀ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੧੫੯॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਭੂਮ ਕੋ ਕਉਨ ਗੁਮਾਨ ਹੈ ਭੂਪਤ ਸੋ ਨਹੀ ਕਾਹੂ ਕੇ ਸੰਗ ਚਲ ਹੈ॥
ਹੈ ਛਲਵੰਤ ਬਡੀ ਬਸੁਧਾ ਯਹਿ ਕਾਹੂ ਕੀ ਹੈ ਨਹ ਕਾਹੂ ਹੁਐ ਹੈ॥
ਭਉਨ ਭੰਡਾਰ ਸਭੇ ਬਰ ਨਾਰੁ ਸੁ ਅੰਤਿ ਤੁਝੈ ਕੋਊ ਸਾਥ ਨ ਦੈ ਹੈ॥
ਆਨ ਕੀ ਬਾਤ ਚਲਾਤ ਹੋ ਕਾਹੇ ਕਉ ਸੰਗਿ ਕੀ ਦੇਹ ਨ ਸੰਗਿ ਸਿਧੈ ਹੈ॥ ੧੬੦॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਸ ਭੂਮੀ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਇਹ ਧਰਤੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਛਲਣੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਖਜ਼ਾਨੇ, ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ, ਤੁਸੀ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਛੱਡੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਸਰੀਰ ਵੀ ਅੰਤ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ॥ ੧੬੦ ॥

ਰਾਜ ਕੇ ਸਾਜ ਕੋ ਕਉਨ ਗੁਮਾਨ ਨਿਦਾਨ ਜੁ ਆਪਨ ਸੰਗ ਨ ਜੈ ਹੈ॥
ਭਉਨ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਘਰਬਾਰ ਸੁ ਏਕ ਹੀ ਬਾਰ ਬਿਗਾਨ ਕਹੈ ਹੈ॥
ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਸੁ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸਖਾ ਕੋਈ ਅੰਤਿ ਸਮੈ ਤੁਹਿ ਸਾਥ ਨ ਦੈ ਹੈ॥
ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਮਹਾਂ ਪਸੁ ਸੰਗ ਬੀਯੋ ਸੋ ਭੀ ਸੰਗ ਨ ਜੈ ਹੈ॥ ੧੬੧॥

ਇਹ ਸ਼ਾਹੀ ਠਾਠ, ਇਹ ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆਂ, ਇਹ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ, ਇਹ ਸੁੰਦਰ

ਇਸਤਰੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਛਿਣ ਵਿਚ ਪਰਾਏ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਪੁੱਤਰ ਇਸਤਰੀ ਮਿੱਤਰ ਆਦਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾੜਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਇਹ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ॥੧੯੧॥

ਕਉਨ ਭਰੋਸ ਭਟਾਨ ਕੋ ਭੂਪਤ ਭਾਰ ਪਰੇ ਜਿਨ ਭਾਗ ਸਹੈਂਗੇ॥
ਭਾਜ ਹੈ ਭੀਰ ਭਯਾਨਕ ਹੁਐ ਕਰ ਭਾਰਥ ਸੋ ਨਹੀ ਭੇਰ ਚਹੈਂਗੇ॥
ਏਕ ਉਪਚਾਰ ਨ ਚਾਲ ਹੈ ਰਾਜਨ ਮ੍ਰਿਤ੍ਰ ਸਭੈ ਮ੍ਰਿਤ ਨੀਰ ਬਹੈਂਗੇ॥
ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਸਭੈ ਤੁਮਰੇ ਨ੍ਰਿਪ ਛੂਟਤ ਪ੍ਰਾਨ ਮਸਾਨ ਕਹੈ ਗੇ॥੧੯੨॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧਿਆ ਦਾ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕਦੇ ਸਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਖਤਰਨਾਕ ਦੁੱਖ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਲਹੀਣ ਹੋਕੇ ਨੱਠ ਜਾਣਗੇ। ਇਕ ਵੀ ਉਪਾਅ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਮਿੱਤਰ ਵੱਗਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਵਹਿ ਜਾਣਗੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਪੁੱਤਰ, ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਤ ਪ੍ਰੇਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ॥੧੯੨॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਬਾਚ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਸੋ॥ ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥

ਮੁਨ ਕਉਨ ਹੈ ਵਹਿ ਰਾਉ॥ ਤਿਹ ਆਜ ਮੋਹਿ ਬਤਾਉ॥
ਤਿਹ ਜੀਤ ਹੋ ਜਬ ਜਾਇ ਤਬ ਭਾਖੀਅਉ ਮੁਹਿ ਰਾਇ॥੧੯੩॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਫਿਰ ਮਛਿੰਦਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਮੁਨੀ ! ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜਾ ਕੌਣ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਹਿਲਾਵਾ॥੧੯੩॥

ਰਾਜੇ ਅਬਿਬੇਕ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ

ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਬਾਚ॥ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਸੋ॥ ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥

ਸੁਨ ਰਾਜ ਰਾਜਨ ਹੰਸ॥ ਭਵ ਭੂਮ ਕੇ ਅਵਿਤੰਸ॥
ਤੁਹਿ ਜੀਤ ਏ ਸਭ ਰਾਇ॥ ਪਰ ਸੋ ਨ ਜੀਤਯੋ ਜਾਇ॥੧੯੪॥

ਮਛਿੰਦਰ ਨੇ ਫਿਰ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ ਰਾਜ ਹੰਸ ! ਤੂੰ ਧਰਤੀ

ਤੇ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਮੈਂ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ ਸਕੇ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਉਹ ਜਿਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ॥੧੬੪॥

ਅਬਿਬੇਕ ਹੈ ਤਿਹ ਨਾਉਂ॥ ਤਵ ਹੀਯ ਮੈ ਤਿਹ ਠਾਉਂ॥
ਤਿਹ ਜੀਤ ਕਹੀ ਨ ਭੂਪ॥ ਵਹ ਹੈ ਸਰੂਪ ਅਨੂਪ॥੧੬੫॥

ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਅਬਿਬੇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਜਿੱਤਣ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਅਨੂਪਮ, ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ॥੧੬੫॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਬਲਿ ਮਹੀਪ ਜਿਨ ਛਲਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਵਨ ਬਸ ਕਿੰਨੋ॥
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਿਸ਼ਨ ਜਿਨ ਹਰੇ ਦੰਡ ਰਘੁਪਤ ਤੇ ਲਿੰਨੋ॥
ਦਸ ਗ੍ਰਿਵਿਹਿ ਜਿਨ ਹਰਾ ਸੁਭਟ ਸੁੰਭਾਸੁਰ ਖੰਡਜੋ॥
ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦੀਆ ਮਾਨ ਮਧਕੀਟ ਬਿਹੰਡਜੋ॥
ਮਊ ਮਦਨ ਰਾਜ ਰਾਜਾ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨ੍ਰਿਪ ਅਬਿਬੇਕ ਮੰਤ੍ਰੀ ਕੀਯੋ॥
ਜਿਹ ਦੇਵ ਦਈਤ ਗੰਧ੍ਰਬ ਮੁਨ ਜੀਤ ਅਡੰਡ ਡੰਡਹਿ ਲੀਯੋ॥੧੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਲਿ ਮਹੀਪ=ਬਲ ਰਾਜਾ। ਸਭਟ=ਸੂਰਬੀਰ। ਸੰਭਾ ਸੁਰ=ਇਕ ਦੈਂਤ ਦਾ ਨਾਂ।

ਇਸ ਅਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਲਵਾਨ ਬੱਲ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆਂ ਸੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਬਾਵਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇਂ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਘੁਪਤੀ ਰਾਮ ਤੋਂ ਦੰਡ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਏਸੇ ਨੇ ਰਾਵਨ, ਸੁੰਭਾਸੁਰ, ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਧੁਕੀਟ, ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵਰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜੇ ! ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਅਬਿਬੇਕ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇਵ, ਦੈਂਤਾਂ, ਗੰਧਰਬਾਂ, ਮੁਨੀਆਂ ਆਦਿ ਸਭ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਟੈਕਸ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਸੀ॥੧੬੬॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਜਵਨ ਕ੍ਰੱਧ ਕੈ ਜੁੱਧ ਕਰਣ ਕੈਰਵ ਰਣ ਘਾਏ॥
ਜਾਸ ਕੋਪ ਕੇ ਕੀਨ ਸੀਸ ਦਸ ਸੀਸ ਗਵਾਏ॥
ਜਉਨ ਕ੍ਰੱਧ ਕੇ ਕੀਏ ਦੇ ਦਾਨਵ ਰਣ ਲੁੱਝੇ॥
ਜਾਸ ਕ੍ਰੋਧ ਕੋ ਕੀਨ ਖਸ਼ਟ ਕੁਲ ਜਾਦਵ ਜੁੱਝੇ॥
ਸੋਊ ਤਾਸ ਮਾਨ ਸੈਨਾਧਪਤਿ ਜਿਦਿਨ ਰੋਸ ਵਹੁ ਆਇ ਹੈ॥

ਬਿਨ ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਸੁਨਹੋ ਨ੍ਰਿਪਤ ਅਵਰ ਸਮੂਹਿ ਕੋ ਜਾਇ ਹੈ॥੧੯੭॥

ਇਸ ਅਬਿਬੇਕ ਦੇ ਕਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕੌਰਵ ਯੁਧ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਦਸੇ ਸਿਰ ਗਵਾਉਣੇ ਪਏ। ਇਸ ਦੇ ਹੀ ਕਰੋਧ ਕਰਕੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵਾਂ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਯਾਦਵਾਂ ਦੀਆਂ ਛੇ ਕੁਲਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਮਰੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ! ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੁਹਾਡਾ ਅਬਿਬੇਕ ਕਰੋਧ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਬੇਕਾਬੂ ਹੋ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਉਸ ਦਿਨ ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਹੋਰ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਛਾ ਜਾਵੇਗਾ॥੧੯੭॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਬਾਚ॥ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਸੋ॥ ਛਪੈ ਛੰਦ॥

ਸੁਨਹੁ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਬੈਨ ਕਹੋ ਤੁਹਿ ਬਾਤ ਬਿਚੱਛਨ॥
ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਅਬਿਬੇਕ ਜਗਤ ਦ੍ਵੈ ਨ੍ਰਿਪਤ ਸੁ ਲੱਛਨ॥
ਬਡ ਜੋਧਾ ਦੁਹੂੰ ਸੰਗ ਬਡੇ ਦੋਊ ਆਪ ਧਨੁਰਧਰ॥
ਏਕ ਜਾਤ ਇਕ ਪਾਤ ਏਕ ਹੀ ਮਾਤ ਜੋਧਾਬਰ॥
ਇਕ ਤਾਤ ਏਕ ਹੀ ਬੰਸ ਪੁਨ ਬੈਰ ਭਾਵ ਦੁਹ ਕਿਮ ਗਹੋ॥
ਤਿਹ ਨਾਮ ਠਾਮ ਆਭਰਣ ਰਥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਸਭ ਮੁਨਿ ਕਹੋ॥੧੯੮॥

ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਮਛਿੰਦਰ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ ! ਮੈਂ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਬਿਬੇਕ ਅਤੇ ਅਬਿਬੇਕ ਦੋਵੇਂ ਚੰਗੇ ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲੇ ਜਗਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਇਕ ਹੀ ਜਾਤ ਅਤੇ ਇਕ ਹੀ ਮਾਂ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹੀ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਹੀ ਵੰਸ਼ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚ ਵੈਰ ਭਾਵਨਾਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਮੁਨੀ ! ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨ, ਨਾਂ, ਗਹਿਣੇ ਕੱਪੜੇ, ਰੱਥ, ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਦੱਸੋ॥੧੯੮॥

ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਬਾਚ॥ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਸੋ॥ ਛਪਯ॥

ਅਸਿਤ ਬਰਣ ਅਬਿਬੇਕ ਅਸਿਤ ਬਾਜੀ ਰਥ ਸੋਭਤ॥
ਅਸਿਤ ਬਸਤ੍ਰ ਤਿਹ ਅੰਗ ਨਿਰਖ ਨਾਰੀ ਨਰ ਲੋਭਤ॥
ਅਸਿਤ ਸਾਰਥੀ ਅਗ੍ਰ ਅਸਿਤ ਆਭਰਣ ਰਥੋ ਤਮ॥
ਅਸਿਤ ਧਨਖ ਕਰ ਅਸਿਤ ਧੁਜਾ ਜਾਨਕ ਪੁਰਖੋਤਮ॥

ਇਹ ਛਬ ਨਰੇਸ਼ ਅਬਿਬੇਕ ਨ੍ਰਿਪ ਜਗਤ ਜਯੰ ਕਰ ਮਾਨੀਯੈ॥
ਅਨ ਜਿੱਤ ਜਾਸ ਕਹ ਨਾ ਤਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਤਿਹ ਜਾਨੀਯੈ॥ ੧੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸਿਤ=ਕਾਲਾ। ਬਾਜੀ=ਘੋੜਾ। ਨਿਰਖ=ਵੇਖਕੇ। ਅਭਰਣ=ਗਹਿਣੇ। ਪੁਰਖੋਤਮ=ਜਗਨ ਨਾਥ।

ਮਛਿੰਦਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰਾਜਾ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ! ਅਬਿਬੇਕ ਦਾ ਰੰਗ ਕਾਲਾ ਹੈ, ਰੱਥ ਕਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਥ ਦੇ ਘੋੜੇ ਵੀ ਕਾਲੇ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਕਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਭ ਨਰ ਨਾਰੀ ਮੋਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਰੱਥ ਦਾ ਸਾਰਥੀ ਵੀ ਕਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਕਾਲੇ ਹਨ ਭਾਵ ਉਸਦਾ ਰੱਥ ਅੰਧਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਧਨੁੱਖ, ਧੁਜਾ ਕਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰਬ ਸ਼੍ਰੇਸਠ ਆਦਮੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਅਬਿਬੇਕ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਅਜਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮਹਾਂਬਲੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਰੂਪ ਮੰਨੋ॥ ੧੬੯॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਪੁਹਪ ਧਨਖ ਅਲਪਨਚ ਮਤਸ ਜਿਹ ਧੁਜਾ ਬਿਰਾਜੈ॥
ਬਾਜਤ ਝਾਝਰ ਤੂਰ ਮਧੁਰ ਬੀਨਾ ਧੁਨ ਬਾਜੈ॥
ਸਭ ਬਜਤ੍ਰ ਜਿਹ ਸੰਗ ਬਜਤ ਸੁੰਦਰ ਛਬ ਸੋਹਤ॥
ਸੰਗ ਸੈਨ ਅਬਲਾ ਸੰਬ੍ਰਹ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਮੋਹਤ॥
ਅਸ ਮਦਨ ਰਾਜ ਰਾਜਾ ਨ੍ਰਿਪਤ ਜਿਦਿਨ ਕ੍ਰੌਧ ਕਰਿ ਧਾਇ ਹੈ॥
ਬਿਨ ਏਕ ਬਿਬੇਕ ਤਾਕੇ ਸਮੁਹਿ ਅਉਰ ਦੂਸਰ ਕੋ ਜਾਇ ਹੈ॥ ੧੭੦॥

ਉਸਦਾ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਧਨੁਖ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਰੱਥ ਤੇ ਮੱਛੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਾਲੀ ਧੁਜਾ ਬਿਰਾਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸੁੰਦਰ ਮਿੱਠੀ ਵੀਣਾ ਅਤੇ ਨਾਦ ਵੱਜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇਵਤੇ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਮੁਨੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆ ਹਨ। ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਅਬਿਬੇਕ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਉਸ ਦਿਨ ਕੇਵਲ ਬਿਬੇਕ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਸਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ॥ ੧੭੦॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਕਰਤ ਨ੍ਰਿਤ ਸੁੰਦਰੀ ਬਜਤ ਬੀਨਾ ਧੁਨ ਮੰਗਲ॥
ਉਪਜਤ ਰਾਗ ਸੰਬ੍ਰਹ ਬਜਤ ਬੈਰਾਰੀ ਬੰਗਲ॥
ਭੈਰਵ ਰਾਗ ਬਸੰਤ ਦੀਪ ਹਿੰਡੋਲ ਮਹਾਸੁਰ॥

ਉਘਟਤ ਤਾਨ ਤਰੰਗ ਸੁਨਤ ਰੀਝਤ ਧੁਨ ਸੁਰ ਨਰ॥
ਇਹ ਛਬ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਿਤ ਰਾਜ ਨ੍ਰਿਪ ਜਿਦਿਨ ਰੋਸ ਕਰਿ ਧਾਇ ਹੈ॥
ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਤਾਕੇ ਨ੍ਰਿਪਤ ਅਉਰ ਸਮੁਹਿ ਕੋ ਜਾਇ ਹੈ॥੧੭੧॥

ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀਣਾਂ ਵਜਾਉਂਦੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਨਾਚ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬੈਰਾੜੀ, ਬੰਗਲੀ ਰਾਗਣੀਆਂ ਵੱਜਣ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਭੈਰਵ, ਬਸੰਤ, ਦੀਪਕ, ਹਿੰਡੋਲ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਸੁਰਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹਤੀਆਂ ਹਰ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੇ ਰਾਜਨ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਦੱਖ ਵਾਲਾ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਜਿਸ ਦਿਨ੍ਹ ਧਾਵਾ ਬੋਲੇਗਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਬਿਨਾਂ ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਹੋਰ ਉਸਦਾ ਕੌਣ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਸਕੇਗਾ॥੧੭੧॥

ਸੋਰਠ ਸਾਰੰਗ ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ ਬਿਭਾਸ ਸਰਬ ਗਨ॥
ਰਾਮਕਲੀ ਹਿੰਡੋਲ ਗੌਂਡ ਗੂਜਰੀ ਮਹਾਂ ਧੁਨ॥
ਲਲਤ ਪਰਜ ਗਵਰੀ ਮਲ੍ਹਾਰ ਕਾਨੜਾ ਮਹਾਂ ਛਬਿ॥
ਜਾਹਿ ਬਿਲੋਕਤ ਬੀਰ ਸਰਬ ਤੁਮਰੇ ਜੈਹੈ ਦਬਿ॥
ਇਹ ਬਿਧ ਨਰੇਸ਼ ਰਿਤ ਰਾਜ ਨ੍ਰਿਪ ਮਦਨ ਸੂਅਨ ਜਬ ਗਰਜ ਹੈ॥
ਬਿਨੁ ਇੱਕ ਗਜਾਨ ਸੁਨਹੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁ ਅਉਰ ਦੂਸਰ ਕੋ ਬਰਜਿ ਹੈ॥੧੭੨॥

ਪਦ ਅਰਥ -ਰਿਤ ਰਾਜ=ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ। ਮਦਨ ਸੂਅਨ=ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤਰ। ਬਰਿਜ=ਰੋਕ ਸਕਣਾ।

ਸੋਰਠ, ਸਾਰੰਗ, ਸੁੱਧ ਮਲ੍ਹਾਰ, ਵਿਭਾਸ, ਰਾਮਕਲੀ, ਹਿੰਡੋਲ, ਗੌੜ, ਗੂਜਰੀ, ਲਲਿਤ, ਪਰਜ, ਗੌੜੀ, ਮਲ੍ਹਾਰ, ਕਾਨੜਾ ਆਦਿ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸੁਣਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਜੇਹੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਦ ਗੱਜੇਗਾ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਹੈ॥੧੭੨॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਕਊਧਤ ਦਾਮਨ ਸਘਨ ਸਘਨ ਘੋਰਤ ਚਹੁਦਿਸ ਘਨ॥
ਮੋਹਿਤ ਭਾਮਨ ਸਘਨ ਡਰਤ ਬਿਰਹਨਿ ਤ੍ਰਿਯ ਲਖਿ ਮਨ॥
ਬੋਲਤ ਦਾਦਰੁ ਮੋਰ ਸੁਘਨ ਝਿੱਲੀ ਝਿੰਕਾਰਤ॥
ਦੇਖਤ ਦ੍ਰਿਗਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਮਿਤ ਮੁਨ ਮਨ ਬ੍ਰਿਤ ਹਾਰਤ॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਹੁਲਾਸ ਮਦਨਜ ਦੂਸਰ ਜਿਦਿਨ ਚਟਕ ਦੈ ਸਟਕ ਹੈ॥
ਖਿਨੁ ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਸੁਨਹੋ ਨ੍ਰਿਪਤ ਅਉਰ ਦੂਸਰ ਕੋ ਹਟਕ ਹੈ॥੧੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਊਂਧਤ=ਚਮਕ। ਦਾਮਨ=ਬਿਜਲੀ। ਬਿਰਹਨਿ=ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜੀ ਇਸਤਰੀ। ਦਾਦਰ=ਡੱਡੂ। ਝਿੱਲੀ=ਬਿੰਡਾ। ਮਦਨਜ=ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤਰ।

ਜਦ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬਦਲ ਘੇਰ ਲੈਣਗੇ. ਬਿਜਲੀ ਚਮਕੇਗੀ ਤਾਂ ਐਸੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਕ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਗੀਆਂ ਪਰ ਆਪਣੇ ਪਤੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਡਰਨ ਗੀਆਂ। ਡੱਡੂ ਦੀ ਗੜੇਂ ਗੜੇਂ ਅਤੇ ਬਿੰਡੇ ਦੀ ਟੀਂ ਟੀਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦੇਵੇਗੀ। ਕਾਮਣੀਆਂ ਦੇ ਮਦ ਮਸਤ ਨੈਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਡੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਿਰਤੀਆਂ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁਲਾਸ ਮਈ ਵਾਤਾਵਰਨ ਜਿਸ ਦਿਨ ਪੂਰੀ ਚਟਕ ਮਟਕ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਤਦ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਦਸੋ ਉਸ ਦਿਨ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੁੱਤਰ 'ਹੁਲਾਸ' ਨੂੰ ਬਿਬੇਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾਂ ਕੋਣ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਟਾਲ ਸਕੇਗਾ॥੧੭੩॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਪੁਤ੍ਰ ਅਨੰਦ ਜਿਦਿਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਕਹ ਧਰਿ ਹੈ॥
ਕਰਿ ਹੈ ਚਿਤ੍ਰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਸੁ ਰਣ ਸੁਰਨਰ ਮੁਨਿ ਡਰਿ ਹੈ॥
ਕੋ ਭਟ ਧਰਿ ਹੈ ਧੀਰ ਜਿਦਿਨ ਸਾਮੁਹਿ ਵਹ ਐ ਹੈ॥
ਸਭ ਕੋ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਛਿਨਕ ਭੀਤਰ ਹਰ ਲੈ ਹੈ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਅਨੰਦ ਦੁਰਧਰਖ ਭਟ ਜਿਦਿਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਹਿੱਕ ਹੈ॥
ਬਿਨ ਇਕ ਧੀਰਜ ਸੁਨਿ ਰੇ ਨ੍ਰਿਪਤ ਸੁ ਅਉਰ ਨ ਦੂਸਰਿ ਟਿੱਕ ਹੈ॥੧੭੪॥

ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪੁੱਤਰ 'ਆਨੰਦ' ਜਦ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਫੜਕੇ ਵਚਿਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਵੀ ਡਰ ਜਾਣਗੇ। ਕਿਹੜਾ ਐਸਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਧੀਰਜ ਰਖੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਖਿਣ ਭਰ ਵਿਚ ਖੋਹ ਲਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਅਨੰਦ ਰੂਪੀ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ 'ਧੀਰਜ' ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ॥੧੭੪॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਰਤਨ ਜਟਤ ਰਥ ਸੁਭਤ ਖਚਿਤ ਬਜਰਨ ਮੁਕਤਾ ਫਲ॥
ਹੀਰ ਚੀਰ ਆਭਰਣ ਧਰੇ ਸਾਰਥੀ ਮਹਾਬਲ॥
ਕਨਕ ਦੇਖ ਕੁਰਰਾਤ ਕਠਨ ਕਾਮਿਨ ਬ੍ਰਿਤਹਾਰਤ॥

ਤਨ ਪਟੰਬਰ ਜ਼ਰਕਸ਼ੀ ਪਰਮ ਭੂਖਨ ਤਨ ਧਾਰਤ॥
ਇਹ ਛਬ ਅਨੰਦ ਮਦਨਜ ਨ੍ਰਿਪਤ ਜਿਦਿਨ ਗਰਜ ਦਲ ਗਾਹਿ ਹੈ॥
ਬਿਨ ਇਕ ਧੀਰਜ ਸੁਨਿ ਰੇ ਨ੍ਰਿਪਤ ਸੁ ਅਉਰ ਸਮੂਹ ਕੋ ਜਾਹਿ ਹੈ॥ ੧੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਜਰਨ=ਹੀਰੇ। ਮੁਕਤਾ ਫਲ=ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਗੁਛੇ। ਆਭਰਣ=ਗਹਿਣੇ। ਸਾਰਥੀ=ਰਥਵਾਹੀ, ਕੋਚਵਾਨ। ਕਨਕ=ਸੋਨਾ। ਕੁਰ ਰਾਤ=ਕੁੜਨਾ। ਜ਼ਰਕਸ਼ੀ=ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਬੂਟੇ ਬਣਾਉਣਾ।

ਅਨੰਦ ਦਾ ਰੱਥ ਰਤਨਾਂ ਨਾਲ ਜੜਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਤੇ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਸ਼ੋਭਿਤ ਹੈ। ਹੀਰਿਆਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਰਥਵਾਨ ਵੀ ਬੜਾ ਬਲਵਾਨ ਹੈ। ਸੋਨਾ ਵੀ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁੜਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਘਟੀਆਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਆਪਣਾ ਬਰਤ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸੁੰਦਰ ਗਹਿਣੇ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੇ ਰਾਜਨ ਕਾਮਦੇਵ ਪੁੱਤਰ ਅਨੰਦ ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਸ ਸਜ ਧਜ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਜਦਾ ਹੋਇਆ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕੇਗਾ॥ ੧੭੫॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਧੂਮ੍ਰ ਬਰਣ ਸਾਰਥੀ ਧੂਮ੍ਰ ਬਾਜੀਰਥ ਛਾਜਤ॥
ਧੂਮ੍ਰ ਬਰਣ ਆਭਰਣ ਨਿਰਖ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨ ਲਾਜਤ॥
ਧੂਮ੍ਰ ਨੈਨ ਧੂਮਰੋ ਗਾਤ ਧੂਮਰ ਤਿਹ ਭੂਖਨ॥
ਧੂਮ੍ਰ ਬਦਨ ਤੇ ਬਮਤ ਸਰਬ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੁਲ ਦੂਖਨ॥
ਅਸ ਭਰਮ ਮਦਨ ਚਤੁਰਥ ਸੁਵਨ ਜਿਦਿਨ ਰੋਸ ਕਰਿ ਧਾਇ ਹੈ॥
ਦਲ ਲੂਟ ਕੂਟ ਤੁਮਰੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁ ਸਰਬ ਛਿਨਕ ਮਹਿ ਜਾਇ ਹੈ॥ ੧੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧੂਮ੍ਰ=ਧੂੰ ਦੇ ਰੰਗ ਵਰਗਾ ਕਾਲਾ। ਗਾਤ=ਸਰੀਰ। ਬਦਨ ਤੇ=ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ। ਬਮਤ=ਕੈਅ ਕਰਨਾ। ਸੁਵਨ=ਪੁੱਤਰ।

ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਚੌਥੇ ਪੁੱਤਰ 'ਭਰਮ ਦਾ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਰੱਥ, ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਰੱਥਵਾਨ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਘੋੜੇ ਹਨ। ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਉਸ ਗਹਿਣੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਵੀ ਲੱਜਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸਦੀਆ ਅੱਖਾਂ ਕਾਲੀਆਂ ਹਨ, ਸਰੀਰ ਕਾਲਾ ਹੈ, ਗਹਿਣੇ ਕਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਕਾਲਾ ਧੂੰ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਰਾਜਨ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਇਹ ਚੌਥਾਂ ਪੁੱਤਰ 'ਭਰਮ' ਜਿਸ ਦਿਨ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲੇਗਾ ਤਾਂ ਇਕ ਛਿਣ ਵਿਚ ਲੁਟ ਪੁਟ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ॥ ੧੭੬॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਅਉਰ ਅਉਰ ਜੇ ਸੁਭਟਿ ਗਨੋ ਤਿਹ ਨਾਮ ਬਿਚੱਛਨ॥
ਬਡ ਜੋਧਾ ਬਡ ਸੂਰ ਵਡੇ ਜਿਤਵਾਰ ਸੁਲੱਛਨ॥
ਕਲਹਿ ਨਾਮ ਇਕ ਨਾਰਿ ਮਹਾ ਕਲ ਰੂਪ ਕਲਹ ਕਰ॥
ਲੋਗ ਚਤੁਰਦਸ ਮਾਂਝਿ ਜਾਸ ਛੋਰਾ ਨਹੀਂ ਸੁਰ ਨਰ॥
ਸਭ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਭੀਤਰ ਨਿਪਣ ਅਤਿ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤਿਹ ਜਾਨੀਐ॥
ਸਭ ਦੇਸ ਭੇਸ ਅਰੁ ਰਾਜ ਸਭ ਤ੍ਰਾਸ ਜਵਨ ਕੌ ਮਾਨੀਐ॥੧੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਚੱਛਨ=ਵਿਲੱਖਣ। ਜਿਤਾਵਰ=ਜੇਤੂ। ਸੁਲੱਛਨ=ਸ਼ੁਭ ਲੱਛਣ। ਕਲਹਿ=ਕਲ੍ਹਾ, ਕਲੇਸ਼। ਚਤਰ ਦਸ=ਚੌਦਾਂ। ਤ੍ਰਾਸ=ਡਰ। ਜਵਨ ਕੌ=ਉਸਦਾ

ਹੋਰ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਵਿਲੱਖਣ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਯੋਧਾ ਅਤੇ ਯੁੱਧਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਕਲ੍ਹਾ (ਕਲੇਸ਼) ਨਾਂ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਅਤੇ ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ ਹੈ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ ਹੈ। ਅਸਤਰਾਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਅਤੇ ਉਹ ਅਤਿ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਲੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭੇਖਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਉਸਦਾ ਡਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ॥੧੭੭॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਬੈਰ ਨਾਮ ਇਕ ਬੀਰ ਮਹਾ ਦੁਰਧਰਖ ਅਜੈ ਰਣ॥
ਕਬਹੁ ਦੀਨ ਨਹੀ ਪੀਠਿ ਅਨਿਕ ਜੀਤੇ ਜਿਹ ਨ੍ਰਿਪ ਗਣ॥
ਲੋਚਨ ਸ੍ਰੋਣਤ ਬਰਣ ਅਰਨ ਸਭ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅੰਗਿ ਤਿਹ॥
ਰਵਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰ ਧੁਜਾ ਅਰਣ ਲਾਜਤ ਲਖ ਛਬਿ ਜਿਹ॥
ਇਹ ਭਾਂਤ ਬੈਰ ਬੀਰ ਬਡੋ ਜਿਦਿਨ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕਰਿ ਗਰਜਿ ਹੈ॥
ਬਿਨੁ ਏਕ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਨ ਰੇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁ ਅਉਰ ਨ ਦੂਸਰ ਬਰਜਿ ਹੈ॥੧੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੈਰ=ਵੈਰ। ਸ੍ਰੋਣਤ=ਲਹੂ ਵਰਗੀਆਂ ਲਾਲ। ਬੀਰਾ=ਸੂਰਬੀਰ। ਬਰਿਜ=ਰੋਕ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਵਿਚ 'ਵੈਰ' ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਅਜੈਤੂ ਸੂਰਬੀਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਕਦੇ ਪਿਠ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਈ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਨੈਣਾਂ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਰੰਗ ਲਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਰਗੀ ਉਸ ਦੀ ਧੁਜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੂਰਜ ਵੀ ਲਜਿੱਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਵੈਰ' ਨਾਮੀ ਇਹ ਸੂਰਬੀਰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਗਜੇਗਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ 'ਸ਼ਾਂਤੀ'

ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ॥੧੭੮॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਧੂਮ੍ਰ ਧੁਜਾ ਰਥ ਧੂਮ੍ਰ ਧੂਮ੍ਰ ਸਾਰਥੀ ਬਿਰਾਜਤ॥
ਧੂਮ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਤਨ ਧਰੇ ਨਿਰਖ ਧੂਅਰੋ ਮਨ ਲਾਜਤ॥
ਧੂਮ੍ਰ ਧਨੁਖ ਕਰ ਛਕਜੋ ਬਾਨ ਧੂਮਰੇ ਸੁਹਾਏ॥
ਸੁ ਨਰ ਨਾਗ ਭੁਜੰਗ ਜੱਛ ਅਰ ਅਸੁਰ ਲਜਾਏ॥
ਇਹ ਛਬਿ ਪ੍ਰਭਾਵ'ਆਲਸ'ਨ੍ਰਿਪਤ ਜਿਦਿਨ ਜੁੱਧ ਕਹ ਜੁੱਟ ਹੈ॥
ਉੱਦਮ ਬਿਹੀਨ ਸੁਨ ਰੇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਅਉਰ ਸਕਲ ਦਲ ਫੁੱਟ ਹੈ॥੧੭੯॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਹਨਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਲੀ 'ਆਲਸ' ਨਾਮੀਂ ਯੋਧਾ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਲਾ ਰੱਥ ਹੈ, ਕਾਲੀ ਧੁਜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਥਵਾਨ ਵੀ ਕਾਲਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਕਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਵੇਖ ਕੇ ਧੂੰ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਲੇ ਧਨੁੱਖ ਵਿਚ ਇਸਦੇ ਕਾਲੇ ਤੀਰ ਸ਼ੋਭਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ, ਸੱਪ, ਜੱਛ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਯੋਧੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਆਲਸ' ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਯੁੱਧ ਵਾਸਤੇ ਆ ਡਟੇਗਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ 'ਉਦੱਮ' ਰਹਿਤ ਦਲ ਉਸ ਦੀ ਮਾਰ ਖਾ ਕੇ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ॥੧੭੯॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਹਰਿਤ ਧੁਜਾ ਅਰੁ ਧਨਖ ਹਰਿਤ ਬਾਜੀ ਰਥ ਸੋਭੰਤ॥
ਹਰਿਤ ਬਸਤ੍ਰ ਤਨ ਧਰੇ ਨਿਰਖ ਸੁਰ ਨਰ ਮਨ ਮੋਹੰਤ॥
ਪਵਨ ਬੇਗ ਰਥ ਚਲਤ ਭ੍ਰਮਨ ਬਘੂਲਾ ਲਖਿ ਲਾਜਤ॥
ਸੁਨਤ ਸ੍ਰਵਨ ਚਕ ਸ਼ਬਦ ਮੇਘ ਮਨ ਮਹਿ ਸੁਖ ਸਾਜਤ॥
ਇਹ ਛਬਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਮਦ ਨਾਮ ਨ੍ਰਿਪ ਜਿਦਿਨ ਤੁਰੰਗ ਨਚਾਇ ਹੈ॥
ਬਿਨੁ ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਸੁਨ ਲੈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁ ਸਮਰਿ ਨ ਦੂਸਰ ਜਾਇ ਹੈ॥੧੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਿਤ=ਹਰੀ। ਬਾਜੀ=ਘੋੜੇ। ਬੇਗ=ਵੇਗ। ਬਘੂਲਾ= ਵਾ ਵਰੋਲਾ। ਸਮਰਿ=ਯੁੱਧ। ਮਦ=ਸ਼ਰਾਬ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਹੋਰ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਮਦ' ਹੈ। ਇਸ ਯੋਧੇ ਦੀ ਹਰੀ ਧੁਜਾ, ਹਰਾ ਧਨੁੱਖ, ਹਰਾ ਰੱਥ, ਹਰੇ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਹਰੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁਖ, ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਵਾ ਦੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਉਸਦਾ ਰੱਥ ਵਾਹ ਵਰੋਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਲਜਿੱਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਗਰਜਵੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਬਦਲ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ

ਸੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ 'ਮਦ' ਨਾਮੀ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਘੋੜਾ ਨਚਾਵੇਗਾ, ਉਸ ਬਿਬੇਕ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਹੋਰ ਕੋਈ ਯੋਧਾ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਇਸ ਅੱਗੇ ਠਹਿਰ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ॥੧੮੦॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਅਸਿਤ ਧੁਜਾ ਸਾਰਥੀ ਅਸਿਤ ਬਸਤ੍ਰੈ ਅਰੁ ਬਾਜੀ॥
ਅਸਤਿ ਕਵਚ ਤਨ ਕਸੇ ਤਜਤ ਬਾਣਨ ਕੀ ਰਾਜੀ॥
ਅਸਿਤ ਸਕਲ ਤਿਹ ਬਰਣ ਅਸਿਤ ਲੋਚਨ ਦੁਖ ਮਰਦਨ॥
ਅਸਿਤ ਮਣਨ ਕੇ ਸਕਲ ਅੰਗ ਭੂਖਣ ਰੁਚ ਬਰਧਨ॥
ਅਸ ਕੁਵ੍ਰਿਤਿ ਬੀਰ ਦੁਰ ਧਰਖ ਅਤਿ ਜਿਦਿਨ ਸਮਰ ਕਹ ਸੱਜਿ ਹੈ॥
ਬਿਨੁ ਇਕ ਧੀਰਜ ਬੀਰ ਤਜਿ ਅਉਰ ਸਕਲ ਦਲ ਭੱਜਿ ਹੈ॥੧੮੧॥

ਪਦਅਰਥ - ਅਸਿਤ=ਕਾਲਾ। ਰਾਜੀ=ਕਤਾਰ। ਮਰਦਨ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਬਰਧਨ=ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਦੁਰ ਧਰਖ=ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਵੀ ਨਾ ਜਿਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਕਵ੍ਰਿਤਿ=ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਰੋਟੀ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਹਰਾਮ ਖੋਰ, ਬਦਮਾਸ਼, ਭੈੜਾ।

ਇਕ ਹੋਰ ਯੋਧੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਮੰਦਭਾਵਨਾ' ਹੈ। ਉਸਦਾ ਰੱਥ, ਰੱਥਵਾਨ, ਕੱਪੜੇ, ਘੋੜੇ ਆਦਿ ਸਭ ਕਾਲੇ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਕਵਚ ਕਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਦੀ ਲੜੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਉਤੇ ਕਾਲੀਆਂ ਮਣੀਆਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਕੱਪੜੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਮਹਾਂ ਅਜੇਤੂ ਸੂਰਬੀਰ ਦਾ ਨਾ 'ਮੰਦਭਾਵਨਾ' (ਕੁਵ੍ਰਿਤਿ) ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਸਜਾਇਗਾ, ਇਕ 'ਧੀਰਜ' ਦੀ ਬੀਰਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਦਲ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਜਾਵੇਗਾ॥੧੮੧॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਚਰਮ ਬਰਮ ਕਹ ਧਰੇ ਧਰਮ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕੋ ਧਾਰਤ॥
ਅਜੈ ਜਾਨ ਆਪਨਹਿ ਸਰਬ ਰਣ ਸੁਭਟ ਪਚਾਰਤ॥
ਧਰਨ ਨ ਆਗੈ ਧੀਰ ਬੀਰ ਜਿਹ ਸਾਮੁਹਿ ਧਾਵ॥
ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਨਰ ਨਾਰ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਗੁਨ ਗਾਵਤ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਗੁਮਾਨ ਜਾ ਦਿਨ ਗਰਜ ਪਰਮ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਢੂਕ ਹੈ॥
ਬਿਨ ਇੱਕ ਸੀਲ ਸੁਨ ਰੇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁ ਅਉਰ ਸਕਲ ਪਰ ਹੂਕ ਹੈ॥੧੮੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਚਾਰਤ=ਵੰਗਾਰਨਾ। ਅਜੈ=ਅਜੇਤੂ। ਨ੍ਰਿਪਣਿ=ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ। ਗੁਮਾਨ=ਗੌਰਵ। ਸੀਲ=ਨਿਮਰਤ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋ, ਇਕ ਹੋਰ ਯੋਧੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਗੁਮਾਨ' ਹੈ। ਇਸਨੇ ਚਮੜੇ ਦਾ ਕਵਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਖੱਤਰੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਜੇਤੂ ਸਮਝ ਕੇ ਇਹ ਸਭ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਦਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸੂਰਮਾ ਇਸ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਦੈਂਤ, ਜੱਛ, ਗੰਧਰਬ, ਮਰਦ, ਔਰਤ ਸਭ ਇਸਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ 'ਗੁਮਾਨ' ਨਾਮੀ ਸੂਰਮਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਪਰਮ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੱਜਦਾ ਹੋਇਆ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖੜਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਇਕ 'ਨਿਮਰਤਾ' ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਸਭ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣਗੇ॥੧੯੨॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਕੜਕ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰ ਚੜਗ ਭੜਕਿ ਭਾਦਵਿ ਜਯੋਂ ਗੱਜਤ॥
ਸੜਕ ਤੇਗ ਦਾਮਨ ਤੜੱਕ ਤੜ ਭੜ ਰਣ ਸੱਜਤ॥
ਲੜਕ ਲੁੱਥ ਬਿੱਥੁਰਗ ਸੇਲ ਸਾਮੁਹਿ ਹੈ ਘੱਲਤ॥
ਜਿਦਿਨ ਰੋਸ ਰਾਵਤ ਰਣਹਿ ਦੂਸਰ ਕੋ ਝੱਲਤ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ 'ਅਪਮਾਨ' ਤਿਹ ਭ੍ਰਾਤਭਨ ਜਿਦਿਨ ਰੁਦ੍ਰ ਰਸ ਮੱਚਿ ਹੈ॥
ਬਿਨ ਇੱਕ ਸੀਲ ਦੁਸੀਲ ਭਟ ਸੁ ਅਉਰ ਕਵਣ ਰਣਿ ਰੱਚਿ ਹੈ॥੧੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਾਮਨ=ਬਿਜਲੀ। ਤੜੱਕ=ਕੜਕਣਾਂ। ਲੁਥਿ=ਲੋਥਾਂ। ਬਿਥੁੱਰਗ=ਖਿਲਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੇਲ=ਬਰਛੇ। ਘੱਲਤ=ਮਾਰਨਗੇ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਹੋਰ ਬੜੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਵਾਲਾ ਯੋਧਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ 'ਅਪਮਾਨ' ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਕੜਕ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਭਾਦੋਂ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ ਇਹ ਚਮਕਦਾ ਅਤੇ ਗੱਜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਜਦ ਸੜਕ ਕਰਕੇ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ ਕੜ ਕੜ ਕਰਦੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਸਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਹ 'ਅਪਮਾਨ' ਨਾਮੀ ਯੋਧਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਥੀ ਬਣੇਗਾ ਤਾਂ ਵਿਕਰਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਉਸ ਦਿਨ 'ਸ਼ਾਂਤ ਭਾਵ' (ਸੀਲ) ਯੋਧੇ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ॥੧੯੩॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਧਨੁਖ ਮੰਡਲਾਕਾਰ ਲਗਤ ਜਾਕੋ ਸਦੀਵ ਰਣ॥
ਨਿਰਖਤ ਤੇਜ ਪ੍ਰਭਾਵ ਭਟਕ ਭਾਜਤ ਹੈ ਭਟ ਰਣ॥
ਕਉਨ ਬਾਂਧ ਤੇ ਧੀਰ ਬੀਰ ਨਿਰਖਤ ਦੁਤਿ ਲਾਜਤ॥

ਨਹਨ ਜੁੱਧ ਠਹਰਾਤਿ ਤ੍ਰਸਤ ਦਸਹੂੰ ਦਿਸ ਭਾਜਤ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਅਨਰਥ ਸਮਰੱਥ ਰਣ ਜਦਿਨ ਤੁਰੰਗ ਮਟੱਕ ਹੈ॥
ਬਿਨ ਇਕ ਧੀਰ ਸੁਨ ਬੀਰ ਬਰ ਸੁ ਦੂਸਰ ਕਉਨ ਹਟੱਕਿ ਹੈ॥ ੧੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੰਡਲਾਕਾਰ=ਗੋਲ। ਨਿਰਖਤ=ਵੇਖਕੇ। ਭਟ=ਸੂਰਮੇ। ਦੁਤਿ=ਸੁੰਦਰਤਾ। ਅਨਰਥ=ਅਨੱਰਥ, ਅਨਿਆਂ, ਉਪੱਦਰ, ਜ਼ੁਲਮ, ਅਤਿਆਚਾਰ। ਹਟੱਕਿ ਹੈ=ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧੀਰ=ਧੀਰਜ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋ, ਅਬਿਬੇਕ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਯੋਧਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ 'ਅਨੱਰਥ' ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਧਨੁੱਖ ਗੋਲ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਦਾ ਯੁੱਧ ਮਚਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਭਟਕ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਧੀਰਜ ਛੱਡ ਕੇ ਲੱਜਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਦੇ ਅਤੇ ਸਭ ਪਾਸੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ 'ਅਨੱਰਥ' ਨਾਮੀਂ ਸਮੱਰਥ ਸੂਰਮਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਘੋੜਾ ਨਚਾਏਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਸ੍ਰੇਸ਼ਠ ਸੂਰਮੇ ਨਾਲ ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਹੋਰ ਕੌਣ ਲੜੇਗਾ॥ ੧੯੪॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਪੀਤ ਬਸਤ੍ਰ ਤਨ ਧਰੇ ਧੁਜਾ ਪੀਅਰੀ ਰਥ ਧਾਰੇ॥
ਪੀਤ ਧਨਖ ਕਰ ਸੋਭ ਮਾਨ ਰਤਿ ਪਤਿ ਕੋ ਟਾਰੇ॥
ਪੀਤ ਬਰਣ ਸਾਰਥੀ ਪੀਤ ਬਰਣੈ ਰਥ ਬਾਜੀ॥
ਪੀਤ ਬਰਨ ਕੋ ਬਾਣ ਖੇਤ ਚੜ ਗਰਜਤ ਗਾਜੀ॥
ਇਹ ਭਾਂਤ ਬੈਰ ਸੂਰਾ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜਿਦਿਨ ਗਰਜਿ ਦਲ ਗਾਹਿ ਹੈ॥
ਬਿਨ ਇਕ ਗਿਆਨ ਸਵਧਾਨ ਹ੍ਵੈ ਅਉਰ ਸਮਰ ਕੋ ਚਾਹਿ ਹੈ॥ ੧੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੀਅਰੀ=ਪੀਲੀ। ਪੀਤ=ਪੀਲਾ। ਬੈਰ=ਵੈਰ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! 'ਵੈਰ' ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਹੋਰ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਦੀ ਧੁਜਾ ਵੀ ਪੀਲੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਧਨੁੱਖ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਰੱਤੀ ਦੇ ਪੱਤੀ ਕਾਮ ਦੇਵ ਦਾ ਘੁਮੰਡ ਤੋੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੀਲੇ ਹੀ ਰੰਗ ਦਾ ਉਸਦਾ ਰੱਥਵਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਘੋੜੇ ਜੁੱਤੇ ਹਨ। ਪੀਲੇ ਹੀ ਰੰਗ ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਤੀਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਗੱਜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸੂਰਮਾ 'ਵੈਰ' ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਗੱਜ ਕੇ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੂੰ ਲਤਾੜੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ 'ਗਿਆਨ' ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲੜ ਸਕੇਗਾ॥ ੧੯੫॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਮਲਿਤ ਬਸਤ੍ਰ ਤਨ ਧਰੇ ਮਲਿਤ ਭੂਖਨ ਰਥ ਬਾਂਧੇ॥

ਮਲਿਤ ਮੁਕਟ ਸਿਰ ਧਰੇ ਪਰਮ ਬਾਣਨ ਕਹ ਸਾਂਧੇ॥
ਮਲਿਤ ਬਰਣ ਸਾਰਥੀ ਮਲਿਤ ਤਾਹੂੰ ਆਭੂਖਨ॥
ਮਲਜਾਗਰ ਕੀ ਗੰਧ ਸਕਲ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਕੁਲ ਦੂਖਨ॥
ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਨਿੰਦ ਅਨਧਰ ਸੁਭਟ ਜਿਦਿਨ ਓਯਧਨ ਮੌਚਿ ਹੈ॥
ਬਿਨ ਇਕ ਧੀਰਜ ਸੁਨ ਬੀਰ ਬਰ ਸੁ ਅਉਰ ਕਵਣ ਰਣਿ ਰੌਚਿ ਹੈ॥ ੧੯੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਲਤ=ਮੈਲੇ। ਮਲਜਾਗਰ=ਚੰਦਨ ਦੀ ਸੁਗੰਧ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਅਬਿਬੇਕ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮਲੀਨ ਯੋਧਾ 'ਨਿੰਦਾ' ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਮੈਲੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਮੈਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਲੇ ਹੀ ਗਹਿਣੇ ਰੱਥ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਸਿਰ ਉਤੇ ਮੈਲਾ ਮੁੱਕਟ ਧਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ ਸੇਧੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਉਸਦਾ ਰੱਥਵਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਲੇ ਹੀ ਉਸਦੇ ਗਹਿਣੇ ਹਨ। ਚੰਦਨ ਦੀ ਸੁੰਗਧੀ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ 'ਨਿੰਦਾ' ਨਾਮੀਂ ਇਹ ਸੂਰਮਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਯੁੱਧ ਛੇੜ ਦੇਵੇਗਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਇਕ ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਹੋਰ ਕਿਹੜਾ ਯੋਧਾ ਉਸ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰ ਸਕੇਗਾ॥੧੯੬॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਘੋਰ ਬਸਤ੍ਰ ਤਨ ਧਰੇ ਘੋਰ ਪਗੀਆ ਸਿਰ ਬਾਧੇ॥
ਘੋਰ ਬਰਣ ਸਿਰ ਮੁਕਟ ਘੋਰ ਸ਼ਤ੍ਰੁਨ ਕਹ ਸਾਧੇ॥
ਘੋਰ ਮੰਤ੍ਰ ਮੁਖ ਜਪਤ ਪਰਮ ਆਘੋਰ ਰੂਪ ਤਿਹ॥
ਲਖਤ ਸੁਰਗ ਭਹਰਾਤ ਘੋਰ ਆਭਾ ਲਖਿਕੈ ਜਿਹ॥
ਇਹ ਭਾਂਤ ਨਰਕ ਦੁਰਧਰਖ ਭਟ ਜਿਦਿਨ ਰੋਸ ਰਣਿ ਆਇ ਹੈ॥
ਖਿਨੁ ਇਕ ਹਰਿ ਨਾਮ ਸੁਨਹੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁ ਅਉਰ ਨ ਕੋਇ ਬਚਾਇ ਹੈ॥ ੧੯੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘੋਰ=ਭਿਆਨਕ, ਡਰਾਉਣੇ। ਭਹਰਾਤ=ਕੰਬਦਾ

ਉਸ ਸਰੀਰ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਡਰਾਉਣੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਭਿਆਨਕ ਰੰਗ ਦਾ ਮੁੱਕਟ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਠੀਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਭਿਆਨਕ ਮੰਤਰ ਉਹ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਜਪ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਰੂਪ ਅਤਿ ਡਰਾਉਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੁਰਗ ਵੀ ਕੰਬਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ 'ਨਰਕ' ਨਾਮੀਂ ਭਿਆਨਕ ਯੋਧਾ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ 'ਨਰਕ' ਨਾਮੀਂ ਯੋਧਾ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਚੇਗਾ॥੧੯੭॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਸਿਮਟ ਸਾਂਗ ਸੰਗ੍ਰਹੈ ਸੇਲ ਸਾਮੁਹਿ ਹ੍ਵੈ ਸੁੱਟੈ॥
ਕਲਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਸੰਜੁਗਤਿ ਗਲਿਤ ਗੈਵਰ ਜਜੋਂ ਜੁੱਟੈ॥
ਇਕ ਇੱਕ ਬਿਨ ਕੀਨ ਇੱਕ ਤੇ ਇੱਕ ਨ ਚੱਲੈ॥
ਇੱਕ ਇੱਕ ਸੰਗ ਭਿੜੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਨਮੁਖ ਹ੍ਵੈ ਝੱਲੈ॥
ਇਹ ਬਿਧ ਨਸੀਲ ਦੁੱਸੀਲ ਭਟ ਸਹਤ ਕੁਚੀਲ ਗਰਜਿ ਹੈ॥
ਬਿਨੁ ਏਕ ਸੁਚਹਿ ਸੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਣਿ ਸੁ ਅਉਰ ਨ ਕੋਊ ਬਰਜਿ ਹੈ॥ ੧੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਸੀਲ=ਬੁਰਾ। ਦੁੱਸੀਲ=ਭੈੜਾ। ਕੁਚੀਲ=ਗੰਦਾ। ਸੁਚਹਿ=ਸੁਚਮਤਾ, ਸਵੱਛਤਾ।

ਇਹ ਯੋਧਾ ਸਿਮਟਕੇ ਬਰਛੇ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਬਰਛਾ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਸੰਜੁਗਤ ਬੜਾ ਹੀ ਚਮਕਦਾ ਹੋਇਆ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗੂੰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਇਕ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਕਦਮ ਵੀ ਹਿਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ ਇਕ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਝੱਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਨਸੀਲਾ' ਤੇ 'ਦੁਸੀਲ' ਸੂਰਮਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਚੀਲ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੋ ਕੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋ, ਇਕ 'ਸੁੱਚਤਾ' ਸੂਰਮੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਰਾਜੇ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚੋਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕੇਗਾ॥੧੯੮॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਦੋਊ ਨਿਪੁਣ ਨਿਪੁਣ ਸਭ ਬੇਦ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰ ਕਰ॥
ਅਰਣ ਨੇਤ੍ਰ ਅਰ ਰਕਤ ਬਸਤ੍ਰ ਧ੍ਰਿਤਵਾਨ ਧਨੁਰਧਰ॥
ਬਿਕਟ ਬਾਂਕਜ ਬਡ ਡਜਾਫ਼ ਬਡੋ ਅਭਿਮਾਨ ਧਰੇ ਮਨ॥
ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਅਮਿਤੋਜ ਅਭੈ ਆਲੋਕ ਅਜੈ ਰਨ॥
ਅਸ ਸੁਭਟ ਛੁਧਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਸਬਲ ਜਿਦਿਨ ਰੰਗ ਰਣ ਰਚਿ ਹੈ॥
ਬਿਨੁ ਇੱਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨਿਗ੍ਰਹ ਬਿਨਾ ਅਉਰ ਜੀਅਨ ਲੈ ਬਚਿ ਹੈ॥ ੧੯੯॥

ਜੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਇਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਨ ਵਿਚ ਚੱਤਰ ਹੈ। ਲਾਲ ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਕਪੜੇ ਲਾਲ ਹਨ, ਬੜੇ ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ ਧਨੁੱਖ ਧਾਰੀ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਬਿਕਟ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਵਡਿਆਈ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਭਿਮਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਹੈ, ਅਮਿਤ ਬਲ ਹੈ, ਡਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅਲੌਕਿਕ ਸੂਰਬੀਰ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੂਰਮਾ 'ਭੁਖ ਤ੍ਰੇਹ' ਬੜਾ ਬਲਵਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਰਣ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਚ ਜਾਏਗਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਰਾਜਨ ! ਇਕ 'ਸਵੈ ਕਾਬੂ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ

ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਬਚੇਗਾ॥੧੮੯॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਪਵਨ ਬੇਗ ਰੱਥ ਚਲਤੁ ਸੁ ਛਬਿ ਸਾਵਜ ਤੜਤਾ ਕ੍ਰਿਤ॥
ਗਿਰਤ ਧਰਨ ਸੁੰਦਰੀ ਨੈਕ ਜਿਹ ਦਿਸਿ ਫਿਰਿ ਝਾਕਤ॥
ਮਦਨ ਮੋਹ ਮਨ ਰਹਤ ਮਨੁਛ ਦੇਖਿਤ ਛਬਿ ਲਾਜਤ॥
ਉਪਜਤ ਹੀਯ ਹੁਲਾਸ ਨਿਰਖ ਦੁਤਿ ਕਹ ਦੁਖ ਭਾਜਤ॥
ਇਮ ਕਪਟ ਦੇਵ ਅਨਜੇਵ ਨ੍ਰਿਪੁ ਜਿਦਿਨ ਝਟਕ ਦੈ ਧਾਇ ਹੈ॥
ਬਿਨ ਏਕ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸੁਨਹੋ ਨ੍ਰਿਪਤ ਸੁ ਅਉਰ ਕਵਨ ਸਮੁਹਾਇ ਹੈ॥੧੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਵਜ=ਹਾਥੀ। ਤੜਤਾ=ਬਿਜਲੀ। ਮਦਨ ਮੋਹ ਮਨ=ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਵੀ ਮਨ ਮੋਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਨਜੇਵ=ਅਜਿਤ।

ਜਿਸਦਾ ਹਵਾ ਵਾਂਗੂੰ ਤੇਜ ਰਥ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਸਾਵਜ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗੂੰ ਕਾਲੀ ਛਬ ਵਾਲਾ ਤੇ ਤੜਤਾ ਬਿਜਲੀ ਵਰਗੀ ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਮੁੜਕੇ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਝਾਕਦਾ ਹੈ, ਉਧਰ ਦੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਮੋਹਤ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਵੀ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੁਲਾਸ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਖ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਕਪਟ ਦੇਵ' ਇਕ ਅਜਿਤ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਝਟਕਾ ਦੇ ਕੇ ਧਾਵਾ ਕਰੇਗਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋ, ਇਕ 'ਸ਼ਾਂਤੀ' ਤੋਂ ਬਿਨੇ, ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਰ ਕੌਣ ਕੋਈ ਆਵੇਗਾ ?॥੧੯੦॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਚਖਨ ਚਾਰੁ ਚੰਚਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਖੰਜਨ ਲਖਿ ਲਾਜਤ॥
ਗਾਵਤ ਰਾਗ ਬਸੰਤ ਬੇਣ ਬੀਨਾ ਧੁਨ ਬਾਜਤ॥
ਧਧਕਤ ਧ੍ਰਿਕਟ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਝਾਂਝ ਝਾਲਰ ਸੁਭ ਸੋਹਤ॥
ਖਗ ਮ੍ਰਿਗ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਅਸੁਰ ਸੁਰ ਨਰ ਮਨ ਮੋਹਤ॥
ਅਸ 'ਲੋਭ' ਨਾਮ ਜੋਧਾ ਬਡੋ ਜਿਦਿਨ ਜੁੱਧ ਕਹ ਜੁੱਟਿ ਹੈ॥
ਜਸ ਪਵਨ ਬੇਗ ਤੇ ਮੇਘ ਗਣ ਸੁ ਅਸ ਤਵ ਸਭ ਦਲ ਫੁੱਟਿ ਹੈ॥੧੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖੰਜਨ=ਮਮੋਲਾ। ਜੁੱਟਿ ਹੈ=ਜੁਟ ਪਵੇਗਾ। ਲੱਖ=ਵੇਖਕੇ।

ਬੜੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਚੰਚਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਮੋਲਾ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਬੇਣ ਤੇ ਬੀਨਾ ਦੀ ਧੁਨੀ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਵਜਦੀ ਹੈ। 'ਧਧਕਿਟ'

ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੇ ਬੋਲ ਵਜਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ 'ਝਾਂਝ' ਤੇ 'ਝਾਲਰ' ਦੀ ਸ਼ੁਭ ਅਵਾਜ ਵੀ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਦੀ ਹੈ। ਪੰਛੀ ਹਿਰਨ, ਜੱਛ, ਸੱਪ, ਦੈਂਤ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਜੋਧੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਲੋਭ' ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਹ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁਟ ਜਾਏਗਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਵਾ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬਦਲਾਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਪਾਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਆਪੋ ਵਿਚ ਪਾਟੋ-ਧਾੜ ਹੋ ਜਾਏਗੀ॥ ੧੯੧॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਧੁਜ ਪ੍ਰਮਾਣ ਬੀਜੁਰੀ ਭੁਜਾ ਧਾਰੀ ਜਿਹ ਰਾਜਤ॥
ਅਤਿ ਚੰਚਲ ਰਥ ਚਲਤ ਨਿਰਖ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਭਾਜਤ॥
ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਅਮਿਤੋਜ ਅਮਿਟ ਜੋਧਾ ਰਣ ਦੁਹਕਰ॥
ਅਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਲਵੰਤ ਲਗਤ ਸ਼ਤ੍ਰੁਨ ਕਹ ਰਿਪੁ ਹਰ॥
ਅਸ 'ਮੋਹ' ਨਾਮ ਜੋਧਾ ਜਸੀ ਜਦਿਨ ਜੁੱਧ ਕਹਿ ਜੁੱਟਿ ਹੈ॥
ਬਿਨ ਇਕ ਬਿਚਾਰ ਅਬਿਚਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਅਉਰ ਸਕਲ ਦਲ ਫੁੱਟਿ ਹੈ॥ ੧੯੨॥

ਬਿਜਲੀ ਵਰਗੀ ਦਮਕ ਵਾਲੀ ਧੁਜਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਸ਼ੋਭਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੜਾ ਹੀ ਚੰਚਲ ਰੱਥ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਮੁਨੀ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਅਮਿਤ ਬਲ ਹੈ, ਨਾ ਮਿਟਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਮੋਹ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਜੁੱਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਅਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੱਸ਼ਟ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ॥ ੧੯੨॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਪਵਨ ਬੇਗ ਰਥ ਚਲਤ ਗਵਨ ਲਖਿ ਮੋਹਿਤ ਨਾਗਰ॥
ਅਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਮਿਤੋਜ ਅਜੈ ਪ੍ਰਤਮਾਨ ਪ੍ਰਭਾ ਧਰ॥
ਅਤਿ ਬਲਿਸਟ ਔਧਿਸਟ ਸਕਲ ਸੈਨਾ ਕਹੁ ਜਾਨਹੁ॥
ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਮ ਬਢਿਯਾਛ ਬਡੋ ਜੋਧਾ ਜੀਅ ਮਾਨਹੁ॥
ਧਰਿ ਅੰਗ ਕਵਚ ਧਰ ਪਨਚ ਕਰਿ ਜਿਦਿਨ ਤੁਰੰਗ ਮਟਕ ਹੈ॥
ਬਿਨੁ ਏਕ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸੁਨ ਸੌਤ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁ ਅਉਰ ਨ ਕੋਊ ਹਟਕਿ ਹੈ॥ ੧੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਭਾ ਧਰ=ਪ੍ਰਭਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਔਧਿਸਟ=ਸੁਆਮੀ।

ਜਿਸਦਾ ਹਵਾ ਵਾਂਗ ਤੇਜ ਰਥ ਚਲਦਾ ਹੈ,ਚਤਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਹਿਤ ਅਤੇ ਚਾਲ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਮਿੱਤ ਬਲ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨ ਜਿੱਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲੀ

ਮੂਰਤ ਜੇਹੀ ਪ੍ਰਭਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈ। ਉਹ 'ਕ੍ਰੋਧ' ਨਾਮ ਦਾ ਜੋਧਾ ਵਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੇ ਵੱਡੀ ਛਬ ਵਾਲਾ ਦਿਲ ਵਿਚ ਮੰਨ ਲਵੋ। ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਕਵਚ ਨੂੰ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਚਿੱਲਾ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਿਨ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਚਮਕਾਵੇਗਾ ਉਸ ਦਿਨ ਰਾਜਨ ! ਸੱਚ ਮੰਨੋ ਇਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਉਸਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਟਾ ਸਕੇਗਾ॥੧੯੩॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਗਲਿਤ ਦੁਰਦ ਮਦਿ ਚੜ੍ਯੋ ਕਾਢ ਕਰਵਾਰ ਭਯੰਕਰ॥
ਸਜਾਮ ਬਰਣ ਆਭਰਣ ਖਚਿਤ ਸਭ ਨੀਲ ਮਣਿਣ ਬਰ॥
ਸ੍ਵਰਨ ਕਿੰਕਣੀ ਜਾਲ ਬਧੇ ਬਾਨੈਤ ਗਜੋਤਮ॥
ਅਤਿ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜੁਤਿ ਬੀਰ ਸਿੱਧ ਸਾਵੰਤ ਨਰੋਤਮ॥
ਇਹ ਛਬਿ ਹੰਕਾਰ ਨਾਮਾ ਸੁਭਟ ਅਤਿ ਬਲਿਸਟ ਤਿਹ ਮਾਨੀਐ॥
ਜਿਹ ਜਗਤ ਜੀਵ ਜੀਤ ਸਭੈ ਆਪ ਅਜਿਤ ਤਿਹ ਜਾਨੀਐ॥੧੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਜਾਮ ਬਰਨ=ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ, ਭਿਆਨਕ। ਬਾਨੈਤ=ਯੋਧਾ। ਸਾਵੰਤ=ਵਜ਼ੀਰ

ਮਦ ਨਾਲ ਮੱਤੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗੂੰ ਮਦ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਭਿਆਨਕ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਹਨ ਜੋ ਨੀਲ ਮਣੀਆਂ ਨਾਲ ਖਚਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੋਨੇ ਦੇ ਜਾਲ ਦੀ ਤੜਾਗੀ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਬੜੇ ਉੱਤਮ ਹਾਥੀ ਸਮਾਨ ਜੋਧਾ ਹੈ। ਬੀਰਤਾ ਦੇ ਸੰਜੁਗਤ ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮਸ਼ਹੂਰ ਉੱਤਮ ਪੁਰਸ਼ ਉਸਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਹਨ।'ਹੰਕਾਰ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਦੀ ਇਹ ਛਬ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਮੰਨੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਅਜਿਤ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਜਿੱਤਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੧੯੪॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਸੇਤ ਹਸਤ ਆਰੂੜ ਢੁਰਤ ਚਹੂੰ ਓਰ ਚਵਰ ਬਰ॥
ਸ੍ਵਰਣ ਕਿੰਕਣੀ ਬਧੇ ਨਿਰਖ ਮੋਹਤ ਨਾਰੀ ਨਰ॥
ਸੁਭ੍ਰ ਸੈਹਥੀ ਪਾਣ ਪ੍ਰਭਾ ਕਰ ਮੈ ਅਸਿ ਧਾਵਤ॥
ਨਿਰਖ ਦਿਪਤਿ ਦਾਮਨੀ ਪ੍ਰਭਾ ਹੀਯਰੇ ਪਛੁਤਾਵਤ॥
ਅਸ ਦ੍ਰੋਹ ਨਾਮ ਜੋਧਾ ਬਡੋ ਅਤਿ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤਿਹ ਜਾਨੀਐ॥
ਜਲ ਥਲ ਬਿਦੇਸ ਦੇਸਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਆਨ ਜਵਨ ਕੀ ਮਾਨੀਐ॥੧੯੫॥

ਚਿੱਟੇ ਹਾਥੀ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਚਿਟੇ ਚੌਰ ਝੁਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੋਨੇ ਦੀ ਤੜਾਗੀ ਵੇਖਕੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ ਮੋਹਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਬਰਛੀ ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਿਜਲੀ ਵੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਛਤਾਉਂਦੀ ਹੈ। 'ਧ੍ਰੋਹ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਯੋਧਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਲ ਥਲ ਦੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ, ਜਿਸਦੀ ਆਨ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ॥੧੯੫॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਤਬਲ ਬਾਜ ਘੁੰਘਰਾਰ ਸੀਸ ਕਲਗੀ ਜਿਹ ਸੋਹਤ॥
ਦ੍ਵੈ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਗਜਗਾਹ ਨਿਰਖ ਨਾਰੀ ਨਰ ਮੋਹਤ॥
ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਅਮਿਤੋਜ ਬਿਕਟ ਬਾਨੈਤ ਅਮਿਟ ਭਟ॥
ਅਤਿ ਸੁਬਾਹ ਅਤਿ ਸੂਰ ਅਜੈ ਅਨਭਿੱਦ ਸੁ ਅਨਕਟ॥
ਇਹ ਭਾਂਤ ਭਰਮ ਅਨਭਿੱਦ ਭਟ ਜਿਦਿਨ ਕ੍ਰੁੱਧ ਜੀਯ ਧਾਰ ਹੈਂ॥
ਬਿਨ ਇਕ ਬਿਚਾਰ ਅਬਿਚਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁ ਅਉਰ ਨ ਆਨ ਉਬਾਰਿ ਹੈਂ॥ ੧੯੬॥

ਧੌਂਸਾ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਸਿਰ ਉਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਕਲਗੀ ਵੀ ਸੋਭਦੀ ਹੈ। ਦੋ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਕੱਸੀਆਂ ਹਨ, ਘੋੜੇ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਝੁਲ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਹੈ, ਅਮਿਤ ਬਲ ਹੈ, ਨਾ ਕੱਟੇ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਤੇ ਨਾ ਮਿਟਨ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਡੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਬਾਹਾਂ ਹਨ, ਵਡਾ ਹੀ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਨਾ ਭੇਦੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਾ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਮਿਟਨ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾ ਭੇਦੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ 'ਭਰਮ' ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਧਾਰੇਗਾ, ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਉਸ ਦਿਨ ਇਕ ਵੀਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਕੋਈ ਵੀ ਆਣ ਕੇ ਇਸਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚਾਵੇਗਾ॥੧੯੬॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਲਾਲ ਮਾਲ ਸੁਭ ਬੰਧੈ ਨਗਨ ਸਰ ਪੇਚਿ ਖਚਿਤ ਸਿਰ॥
ਅਤਿ ਬਲਿਸ਼ਟ ਅਨਿਭੇਦ ਅਜੈ ਸਾਵੰਤ ਭਟਾ ਬਰ॥
ਕਟਿ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਸੈਹਥੀ ਤਜਤ ਧਾਰਾ ਬਾਣਨ ਕਰ॥
ਦੇਖਤ ਹਸਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਜਤ ਤੜਿਤਾ ਧਾਰਾਧਰ॥
ਅਸ ਬ੍ਰਹਮ ਦੋਖ ਅਨਮੋਖ ਭਟ ਅਕਟ ਅਜੈ ਤਿਹ ਜਾਨੀਐ॥
ਅਰਿ ਦਵਨ ਅਜੈ ਆਨੰਦ ਕਰ ਨ੍ਰਿਪ ਅਬਿਬੇਕ ਕੋ ਮਾਨੀਐ॥ ੧੯੭॥

ਇਹ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਵਾਲਾ, ਲਾਲਾਂ ਨਾਲ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ, ਮਾਲਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਸ਼ੋਭਿਤ ਅਤਿ ਬਲਵਾਨ, ਨ ਭੇਦੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਅਜੇਤੂ ਸੂਰਬੀਰ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਲੱਕ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਅਤੇ ਬਰਛੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਛੱਡਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਹਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਿਜਲੀ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। 'ਪਾਪੀ' ਨਾਮੀਂ ਇਹ ਸੂਰਬੀਰ ਅਜੇਤੂ ਅਤੇ ਅਕਾਟ ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਹ ਅਬਿਬੇਕ ਰੂਪ ਦੁਸ਼ਮਣ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਜੇਤੂ ਅਤੇ ਮੂਰਖਾਂ ਲਈ ਸੁਖਦਾਇਕ ਹੈ॥੧੯੭॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਅਸਿਤ ਬਸਤ੍ਰ ਅਰੁ ਅਸਿਤ ਗਾਤ ਅਮਿਤੋਜ ਰਣਾਚਲ॥
ਅਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਤਿ ਬੀਰ ਬੀਰ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਜਲ ਥਲ॥
ਅਕਟ ਅਜੈ ਅਨਭੇਦ ਅਮਿਟ ਅਨਰਥਿ ਨਾਮ ਤਿਹ॥
ਅਤਿ ਪ੍ਰਮਾਥ ਅਰ ਮਥਨ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਸੋਖਨ ਹੈ ਬ੍ਰਿਦ ਜਿਹ॥
ਦੁਰਧਰਖ ਸੂਰ ਅਨਭੇਦ ਭਟ ਅਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਿਹ ਜਾਨੀਐ॥
ਅਨਜੈ ਅੰਨਦ ਦਾਤਾ ਅਪਨ ਅਤਿ ਸੁਬਾਹ ਤਿਹ ਮਾਨੀਐ॥੧੯੮॥

ਕਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਇਹ ਜੋਧਾ ਬਹੁਤ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਇਸ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤਿਆਂ ਹੈ, ਇਸ ਨਾ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ, ਅਜੇਤੂ, ਅਭੇਦ, ਅਮਿਟ ਯੋਧੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਅਨੱਰਥ' ਹੈ। ਇਹ ਅਤਿ ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਧਰਮ ਹੀ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆ ਮੇਟ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਬਲਵੰਡ ਸੂਰਮਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਭੇਦ ਸੂਰਬੀਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ। ਉਹ ਅਜੇਤੂ ਆਨੰਦ ਦਾਤਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਸੂਰਬੀਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੯੮।

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਮੋਰ ਬਰਨ ਰਥ ਬਾਜ ਮੋਰ ਹੀ ਬਰਣ ਪਰਮ ਜਿਹ॥
ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਦੁਰਧਰਖ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਲਖਿ ਕਰ ਕੰਪਤ ਤਿਹ॥
ਅਮਿਟ ਬੀਰ ਆਜਾਨਬਾਹ ਆਲੋਕ ਰੂਪ ਗਨ॥
ਮਤਸ ਕੇਤ ਲਖਿ ਜਾਹਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਲਾਜਤ ਹੈ ਦੁਤ ਮਨ॥
ਅਸ ਝੂਠ ਰੂਠ ਜਦਿਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਰਣਹਿ ਤੁਰੰਗ ਉਥੱਕਿ ਹੈ॥
ਬਿਨ ਇੱਕ ਸੱਤ ਸੁਣ ਸੱਤ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁ ਅਉਰ ਨ ਆਨ ਹਟੱਕਿ ਹੈ॥੧੯੯॥

ਮੋਰ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਜੇਹੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਰੱਥ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਘੋੜੇ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਮੋਰ ਦੇ ਰੰਗ ਵਰਗੇ

ਹਨ। ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵੈਰੀ ਕੰਬਦੇ ਹਨ। ਅਮਿਟ ਜੋਧਾ ਹੈ, ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਲੌਕਿਕ ਰੂਪ ਦਾ ਪੁੰਜ ਹੈ। ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਮਤਸ ਕੇਤ ਕਾਮ ਦੇਵ ਵੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਲੱਜਿਆ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਭੂਠ' ਰਾਜਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਰਣ ਵਿਚ ਇਹ ਘੋੜਾ ਨਚਾਵੇਗਾ, ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਇਕ ਸੱਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਕ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ॥੧੯੯॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਰਥ ਤੁਰੰਗ ਸਿਤ ਅਸਿਤ ਅਸਿਤ ਸਿਤ ਧੁਜਾ ਬਿਰਾਜਤ॥
ਅਸਿਤ ਸੇਤਹਿ ਬਸਤ੍ਰ ਨਿਰਖ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਲਾਜਤ॥
ਅਸਿਤ ਸੇਤ ਸਾਰਥੀ ਅਸਿਤ ਸੇਤ ਛਕਿਓ ਰਥਾਂਬਰ॥
ਸੁਵਰਨ ਕਿੰਕਨੀ ਕੇਸ ਜਨੁਕ ਦੂਸਰ ਦੇਵੇਸੁਰ॥
ਇਹ ਛਬ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਿੱਥਿਆ ਸੁਭਟ ਅਤਿ ਬਲਿਸ਼ਟ ਤਿਹ ਕਹ ਕਹਜੋ॥
ਜਿਹ ਜਗਤ ਜੀਵ ਜੀਤੇ ਸਭੈ ਨਹਿ ਅਜੀਤ ਨਰ ਕੋ ਰਹਜੋ॥੨੦੦॥

ਚਿਟਾ ਕਾਲਾ ਜੇਹਾ ਰੱਥ ਹੈ, ਕਾਲੇ ਚਿਟੇ ਰੰਗ ਦੀ ਹੀ ਧੁਜਾ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਾਲੇ ਚਿਟੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹੀ ਉਸਦੇ ਕੱਪੜੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਮੁਨੀ ਜਨ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਾਲਾ ਚਿੱਟਾ ਹੀ ਰਥਵਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਚਿਟੇ ਰੰਗਵਾਲੇ ਬੜੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਸੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੋਨੇ ਦੀ ਜੰਜੀਰੀ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਦੂਜਾ ਇੰਦਰ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਛਬ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲਾ 'ਮਿਥਿਆ' ਨਾਮ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਅਤਿਅੰਤ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ, ਜਿੱਤਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੨੦੦॥

ਚੱਕ੍ਰ ਬੱਕ੍ਰ ਕਰ ਧਰੇ ਚਾਰ ਬਾਗਾ ਤਨਿ ਧਾਰੇ॥
ਆਨਨ ਖਾਤ ਤੰਬੋਲ ਗੰਧ ਉੱਤਮ ਬਿਸਥਾਰੇ॥
ਚਵਰੁ ਚਾਰ ਚਹੂੰ ਓਰ ਢੁਰਤ ਸੁੰਦਰ ਛਬਿ ਪਾਵਤ॥
ਨਿਰਖਤ ਨੈਨ ਬਸੰਤ ਪ੍ਰਭਾ ਤਾਕਹ ਸਿਰ ਨਜਾਵਤ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੁਬਾਹੁ ਚਿੰਤਾ ਸੁਭਤ ਅਤਿ ਦੁਰਧਰਖ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਅਨਭੰਗ ਗਾਤ ਅਨ ਭੈ ਸੁਭਟ ਅਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤਿਹ ਮਾਨੀਐ॥੨੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਕ੍ਰ=ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਭੌਣ ਵਾਲਾ॥ ਬਾਗਾ=ਇਕ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁੜਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਭਾਵ ਪੁਸ਼ਾਕਾ॥ ਆਨਨ=ਮੂੰਹ॥

ਉਸ ਭਿਆਨਕ ਚੱਕਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਤਨ ਉਤੇ ਸੁੰਦਰ ਪੁਸ਼ਾਕਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਖਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੋਹਣੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨੂੰ ਖਲੇਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੌਹੀ ਪਾਸੀਂ ਸੁੰਦਰ ਚੌਰ ਫਿਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸੋਹਣੀ ਛਬ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਉਸ ਅਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ 'ਚਿੰਤਾ' ਨਾਂ ਦਾ ਜੋਧਾ, ਵੱਡਾ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ, ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਯੋਧਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅਤਿ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ॥ ੨੦੧॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ॥ ਲਾਲ ਹੀਰਨ ਕੇ ਧਰੇ ਜਿਹ ਸੀਸ ਪੈ ਬਹੁ ਹਾਰ॥
ਸ੍ਵਰਨ ਕਿੰਕਨ ਸੌ ਛਕਾ ਗਜ ਰਾਜ ਪੱਬਾ ਕਾਰ॥
ਦੂਰਦ ਰੂੜ ਦਰਿੱਦ੍ਰ ਨਾਮ ਸੁ ਬੀਰ ਹੈ ਸੁਨਿ ਭੂਪ॥
ਕਉਨ ਤਾ ਤੇ ਜੀਤ ਹੈ ਰਣ ਆਨਿ ਰਾਜ ਸਰੂਪ॥੨੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੱਬਾਕਾਰ=ਪਹਾੜ ਦੇ ਅਕਾਰ ਵਾਲਾ, ਪਹਾੜ ਜੇਡਾ। ਦੂਰਦ=ਹਾਥੀ। ਰੂੜ=ਸਵਾਰ।

ਲਾਲ ਤੇ ਹੀਰਿਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਜ ਜਿਸਨੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।ਉਹ ਜਿਸਦਾ ਰਾਜ ਹਾਥੀ ਪਹਾੜ ਜੇਡਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੋਨੇ ਦੇ ਜੰਜੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਹਾਥੀ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੈ, ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋ, ਉਸ ਜੋਧੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਦਲਿਦਰ' ਹੈ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਨੂੰ, ਅੱਜ ਰਣ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕੌਣ ਜਿੱਤ ਸਕਦਾ ਹੈ ?॥੨੦੨॥

ਜਰਕਸੀ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰ ਹੈਂ ਅਰੁ ਪਰਮ ਬਾਜਾ ਰੂੜ॥
ਪਰਮ ਰੂਪ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਗਾਤ ਅਛਿੱਜ ਰੂਪ ਅਗੂੜ॥
ਛਤ੍ਰ ਧਰਮ ਧਰੇ ਮਹਾ ਭਟ ਬੰਸ ਕੀ ਜਿਹ ਲਾਜ॥
ਸ਼ੰਕ ਨਾਮਾ ਸੂਰ ਸੋ ਸਭ ਸੂਰ ਹੈ ਸਿਰਤਾਜ॥੨੦੩॥

ਉਸਨੇ ਸਿਲਮੇ ਸਤਾਰ ਤੇ ਗੋਟੇ ਦੇ ਮੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੈ। ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਬੜਾ ਉੱਜਲਾ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ। ਉਸ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧੇ ਨੇ ਖੱਤਰੀ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕੁਲ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਹੈ। ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਸ਼ੰਕਾ' ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਹੈ॥ ੨੦੩॥

ਪਿੰਗ ਬਾਜ ਨਹੇ ਰਥੇ ਸਹਿ ਅਡਿਗ ਬੀਰ ਅਖੰਡ॥
ਅੰਤ ਰੂਪ ਧਰੇ ਮਨੋ ਅਛਿੱਜ ਗਾਤ ਪ੍ਰਚੰਡ॥

ਨਾਮ ਸੂਰ ਅਸੋਭ ਤਾ ਕਹ ਜਾਨ ਕਹੀਂ ਸਭ ਲੋਕ॥
ਕਉਨ ਰਾਵ ਬਿਬੇਕ ਹੈ ਜੁਨ ਮਾਨਿ ਹੈ ਇਹ ਸੋਕ॥੨੦੪॥

ਉਸਦੇ ਰੱਥ ਅੱਗੇ ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਘੋੜੇ ਜੁੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਨਾ ਡਿੱਗਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਾ ਖੰਡਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਅਤਿਅੰਤ ਰੂਪ ਨੂੰ ਧਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਨਾ ਛਿਜਨ ਵਾਲੇ ਤੇਜ਼ ਦਾ ਹੀ ਸਰੀਰ ਹੈ। ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਅਸੋਭਾ' ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਬਿਬੇਕ ਰਾਜਾ ਕੌਣ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਸਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇਗਾ ਭਾਵ ਬਿਬੇਕ ਰਾਜਾ ਵੀ ਉਸਦਾ ਡਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ॥੨੦੪॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥ ਸਜੇ ਸਯਾਮ ਬਾਜੀ ਰਥੰ ਜਾਸੁ ਜਾਨੋ॥ ਮਹਾਂ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਅਜੈ ਤਾਸੁ ਮਾਨੋ॥
ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਾਮੰ ਮਹਾਬੀਰ ਸੋਹੈ॥ ਤ੍ਰਿਹੂੰ ਲੋਕ ਜਾਕੋ ਬਡੋ ਤ੍ਰਾਸ ਮੋਹੈ॥੨੦੫॥

ਜਿਸਦੇ ਰੱਥ ਅੱਗੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਘੋੜੇ ਸਜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਸ ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਅਜੇਤੂ ਯੋਧਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ 'ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ-ਬੀਰ ਯੋਧੇ ਦਾ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਡਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੨੦੫॥

ਚੜਜੋ ਤੱਤ ਤਾਜੀ ਸਿਰਾਜੀਤ ਸੋਭੈ॥ ਸਿਰੰ ਜੈਤ ਪੱਤ੍ਰੰ ਲਖੇ ਚੰਦ੍ਰ ਛੋਭੈ॥
ਅਨਾਸ ਊਚ ਨਾਮਾ ਮਹਾਂ ਸੂਰ ਸੋਹੈ॥ ਬਡੋ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਧਰੈ ਛੱਤ੍ਰ ਜੋਹੈ॥੨੦੬॥

ਉਹ ਚੰਚਲ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ 'ਅਜਿਤ' ਕਲਗੀ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿਰ ਉਪਰਲੇ 'ਫ਼ਤਿਹ ਨਾਮਾ' ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵੀ ਲੱਜਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸੋਭਾ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਅਨਾਸ' ਹੈ। ਇਹ ਬੜਾ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ ਛੱਤਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੨੦੬॥

ਰਥੰ ਸੇਤ ਬਾਜੀ ਸਿਰਾਜੀਤ ਸੋ ਹੈ॥ ਲਖੇ ਇੰਦ੍ਰ ਬਾਜੀ ਤਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕੋ ਹੈ॥
ਹਠੀ ਬਾਬਰੀ ਕੋ 'ਹਿੰਸਾ' ਨਾਮ ਜਾਨੋ॥ ਮਹਾ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਅਜੈ ਲੋਕ ਮਾਨੋ॥੨੦੭॥

ਚਿੱਟੇ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਰੱਥ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਇੰਦਰ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅੱਠੀ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਹਿੰਸਾ' ਹੈ। ਇਹ ਸੂਰਬੀਰ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਤੂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੨੦੭॥

ਸੁਭੰ ਸੰਦਲੀ ਬਾਜਰਾਜੀ ਸਿਰਾਜੀ॥ ਲਖੇ ਰੂਪ ਤਾਕੋ ਲਜੈ ਇੰਦ੍ਰ ਬਾਜੀ॥
ਕੁਮੰਤੰ ਮਹਾ ਜੋਰ ਜੋਧਾ ਜੁਝਾਰੰ॥ ਜਲੰ ਵਾ ਥਲੰ ਜੇਣ ਜਿੱਤੇ ਬਰਿਆਰੰ॥੨੦੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿਰਾਜੀ=ਸੀਰਾਜ ਦੇਸ਼ ਦੇ। ਕੁਮੰਤੰ=ਕੁਮੱਤ, ਬੁਰੀ ਮੱਤ, ਭੈੜੀ ਸਲਾਹ। ਬਰਿਆਰੰ=ਹੱਠੀ ਯੋਧੇ

ਸੀਰਾਜ ਮੁਲਕ ਦੇ ਸੰਦਲੀ ਰੰਗ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵਲੇ ਘੋੜੇ ਰੱਥ ਅੱਗੇ ਜੁੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇ ਘੋੜੇ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮਹਾਂ ਜ਼ੋਰ ਵਾਲਾ ਲੜਾਕਾ ਜੋਧਾ 'ਕੁਮੰਤ' ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਜਲ ਵਿਚ ਤੇ ਥਲ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹਠੀਲੇ ਜੋਧੇ ਜਿੱਤੇ ਹਨ॥ ੨੦੮॥

ਚੜਜੋ ਬਾਜ ਤਾਜੀ ਕਪੋਤੰ ਸਰੂਪੰ॥ ਧਰੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ ਬਿਸਾਲੰ ਅਨੂਪੰ॥
ਧੁਜਾ ਬੱਧ ਸਿੱਧੰ ਅਲੱਜਾ ਜੁਝਾਰੰ॥ ਬਡੋ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਸੁ ਕ੍ਰੱਧੀ ਬਰਾਰੰ॥ ੨੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਤਾਜੀ=ਘੋੜਿਆ ਦੀ ਇਕ ਕਿਸਮ ਹੈ, ਇਹ ਘੋੜੇ ਬਹੁਤ ਚੰਚਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਲੱਜਾ=ਬੇਸ਼ਰਮ।

ਜੋ ਕਬੂਤਰ ਜਿਹੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਚੰਚਲ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਵਚ ਤੇ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਢਾਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਵਾਸਤੇ ਰੱਥ ਨਾਲ ਧੁਜਾ ਬੱਧੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਲੜਾਕਾ ਯੋਧਾ 'ਅਲੱਜਾ' ਹੈ। ਉਹ ਬੜਾ ਹੀ ਹਠੀ ਜੋਧਾ, ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਲਾ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਨਾਂ ਮੁੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੨੦੯॥

ਧਰੇ ਛੀਨ ਬਸਤ੍ਰੰ ਮਲੀਨੰ ਦਰਿੱਦ੍ਰੀ॥ ਧੁਜਾ ਫਾਟ ਬਸਤ੍ਰੰ ਸੁਧਾਰੇ ਉਪੱਦ੍ਰੀ॥
ਮਹਾ ਸੂਰ ਚੋਰੀ ਕਰੋਰੀ ਸਮਾਨੰ॥ ਲਜੈ ਤੇਜ ਐਸੋ ਲਜੈ ਦੇਖਿ ਸ੍ਵਾਨੰ॥ ੨੧੦॥

ਉਸ ਬੜੇ ਪਤਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਮਲੀਨ ਤੇ ਦਲਿਦ੍ਰੀ ਹੈ। ਧੁਜਾ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਪਾਟਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਪਦ੍ਰਵਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। 'ਚੋਰੀ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਇਹ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਤੇਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁੱਤਾ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਚੋਰ ਦਾ ਲਾਲਚੀ ਸੁਭਾਵ ਕੁੱਤੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਲਾਲਚੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੨੧੦॥

ਫਟੇ ਬਸਤ੍ਰ ਸਰਬੰ ਸਭੈ ਅੰਗ ਧਾਰੇ॥ ਬਧੇ ਸੀਸ ਜਾਰੀ ਬੁਰੀ ਅਰਧ ਜਾਰੇ॥
ਚੜਜੋ ਭੀਮ ਭੈਸੰ ਮਹਾਂ ਭੀਮ ਰੂਪੰ॥ ਬਿਭੇ ਚਾਰ ਜੋਧਾ ਕਹੋ ਤਾਸ ਭੂਪੰ॥ ੨੧੧॥

ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹਨ, ਸਿਰ ਤੇ ਕਪਟ ਬੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੱਧਾ ਸੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਿਆਨਕ ਝੋਟੇ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਉਸ ਭਿਆਨਕ ਯੋਧੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਵਿਭਚਾਰ' ਹੈ॥ ੨੧੧॥

ਸਭੇ ਸਿਆਮ ਬਰਣੰ ਸਿਰੰ ਸੇਤ ਏਕੰ॥ ਨਹੇ ਗਰਧਪੰ ਸ੍ਯੰਦਨੇਕੰ ਅਨੇਕੰ॥
ਭੁਜਾ ਸਜਾਮ ਬਰਨੰ ਭੁਜੰ ਭੀਮ ਰੂਪੰ॥ ਸਰੰ ਸ੍ਰੋਣਿਤੰ ਏਕ ਅੱਛੇਕ ਕੂਪੰ॥ ੨੧੨॥

ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਕਾਲਾ ਰੰਗ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਿਰ ਚਿੱਟਾ ਹੈ। ਇਕ ਰੱਥ ਦੇ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਖੋਤੇ ਜੁੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਧੁਜਾ ਹੈ, ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਬਾਂਹ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚਲਾ ਤੀਰ ਮਾਨੋਂ ਲਹੂ ਦਾ ਇਕ ਨਾ ਮੁੱਕਨ ਵਾਲਾ ਖੂਹ ਹੈ, ਭਾਵ 'ਵਿਭਚਾਰ' ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਤੀਰ ਹੈ, ਜੋ ਲਹੂ ਦਾ ਹੜ ਵਗਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ॥ ੨੧੨॥

ਮਹਾ ਜੋਧ ਦਾਰਿਦ੍ਰ ਨਾਮਾ ਜੁਝਾਰੰ ॥ ਧਰੇ ਚਰਮ ਬਰਮੰ ਸੁ ਪਾਣੰ ਕੁਠਾਰੰ ॥
ਬਡੋ ਚਿਤ੍ਰ ਜੋਧੀ ਕਰੋਧੀ ਕਰਾਲੰ ॥ ਤਜੈ ਨਾਸਕਾ ਨੈਨ ਧੂਮ੍ਰੰ ਬਰਾਲੰ ॥ ੨੧੩ ॥

ਦਲਿਦਰ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਬੜਾ ਹੀ ਲੜਾਕਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸੰਜੋਅ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਢਾਲ ਅਤੇ ਕੁਹਾੜਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬੜਾ ਹੀ ਵਚਿੱਤ੍ਰ ਜੋਧਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਕਰੋਧ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਨੱਕ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀ ਕਰੋਧ ਅਗਨੀ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਛੱਡ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੨੧੩ ॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ ॥ ਸ੍ਵਾਮਿ ਘਾਤ ਕ੍ਰਿਤਘਨਤਾ ਦੋਊ ਬੀਰ ਹੈਂ ਦੁਰ ਧਰਖ ॥
ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਸੂਰਨ ਕੇ ਸੰਘਾਰਕ ਸੈਨ ਕੇ ਭਰਤਰਖ ॥
ਕਉਨ ਦੋਥਨ ਸੋ ਜਨਾ ਜੁ ਨ ਮਾਨਿ ਹੈ ਤਿਹ ਤ੍ਰਾਸ ॥
ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਬਿਲੋਕਿ ਕੈ ਭਟ ਭਜੈ ਹੋਇ ਉਦਾਸ ॥ ੨੧੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੋ ਥਨ=ਦੋ ਥਨ, ਦੋਹੁੰ ਮੰਮਿਆਂ ਵਾਲੀ, ਭਾਵ ਇਸਤਰੀ। ਜਨਾ=ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਦੁਰਧਰਖ=ਜਿੱਤਨ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ਕਲ। ਭਰਤਰਖ=ਬਲਵਾਨ ਜੋਧਾ।

ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਤੇ ਕ੍ਰਿਤਘਨਤਾ, ਇਹ ਦੋ ਜੋਧੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਤੇ ਅਮੋੜ ਹਨ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵੈਰੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਪੁਰਖ ਜੰਮਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਮਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਪੀਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਜੋਧੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੨੧੪ ॥

ਮਿਤ੍ਰ ਦੋਖ ਅਰੁ ਰਾਜ ਦੋਖ ਸੁ ਏਕ ਹੀ ਹੈਂ ਭ੍ਰਾਤ ॥
ਏਕ ਬੰਸ ਦੁਹੂੰਨ ਕੋ ਅਰ ਏਕ ਹੀ ਤਿਹ ਮਾਤ ॥
ਛਤ੍ਰਿ ਧਰਮ ਧਰੇ ਹਠੀ ਰਣ ਧਾਇ ਹੈ ਜਿਹ ਓਰ ॥
ਕਉਨ ਧੀਰ ਧਰੈ ਭਟਾਂਬਰ ਲੇਤ ਹੈਂ ਝਕ ਝੋਰ ॥ ੨੧੫ ॥

ਮਿੱਤਰ ਦੋਖ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੋਖ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਇਕੋ ਹੀ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਇਕੋ ਹੀ ਕੁਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕੋ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ। ਖੱਤਰੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹਠੀ ਰਣ ਵਿਚ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਧਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਕਿਹੜਾ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮਾ ਧੀਰਜ ਧਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਧੋਖਾ ਦੇ ਕੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥ ੨੧੫ ॥

ਈਰਖਾ ਅਰੁ ਉਚਾਟ ਏ ਦੋਊ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਸੂਰ ॥

ਭਾਜਿ ਹੈਂ ਅਵਿਲੋਕਿ ਕੈ ਅਰੁ ਰੀਝਿ ਹੈਂ ਲਖਿ ਹੂਰ॥
ਕਉਨ ਧੀਰ ਧਰੈ ਭਟਾਂਬਰ ਜੀਤਿ ਹੈ ਸਭ ਸ਼ੜ੍ਰ॥
ਦੰਤ ਲੈ ਤ੍ਰਿਣ ਭਾਜਿ ਹੈ ਭਟ ਕੌਨ ਗਹਿ ਹੈ ਅੜ੍ਰ॥੨੧੬॥

ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਉੱਚਾਟ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜੋਧੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਜਿੱਤਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਵੇਖ ਕੇ ਵੈਰੀ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਹੂਰਾਂ ਵੇਖਕੇ ਮੋਹਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਹੜਾ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧਾ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਧੀਰਜ ਧਰਦਾ ਹੈ ? ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਘਾਹ ਲੈ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਨਹੀਂ ਚੁਕਦੇ॥੨੧੬॥

ਘਾਤ ਅਉਰ ਬਸੀਕਰਣ ਬਡ ਬੀਰ ਧੀਰ ਅਪਾਰ॥
ਕ੍ਰੂਰ ਕਰਮ ਕੁਠਾਰ ਪਾਣ ਕਰਾਲ ਦਾੜ ਬਰਿਯਾਰ॥
ਬਿੱਜ ਤੇਜ ਅਛਿੱਜ ਗਾਤ ਅਭਿੱਜ ਰੂਪ ਦੁਰੰਤ॥
ਕਉਨ ਕਉਨ ਨ ਜੀਤਿਏ ਜਿਨਿ ਜੀਵ ਜੰਤ ਮਹੰਤ॥੨੧੭॥

'ਘਾਤ' (ਕਤਲ ਕਰਨਾ) ਅਤੇ 'ਬਸੀਕਰਣ' (ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰਨਾ) ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਅਪਾਰ ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਸੂਰਜ ਹਨ। ਕਰੜਾ ਕਰਮ ਰੂਪੀ ਕੁਹਾੜਾ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੰਦ ਵਿਕਰਾਲ ਹਨ। ਬਿਜਲੀ ਵਰਗਾ ਤੇਜ ਹੈ, ਨਾ ਛਿਜਨ ਵਾਲਾ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਭਿੱਜਨ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅੰਤ ਜਾਣਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਕਿਸ ਕਿਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਤਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਜੀਵ ਜੰਤ ਤੇ ਮਹੰਤ ਹਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹੋਏ ਹਨ॥੨੧੭॥

ਆਪਦਾ ਅਰੁ ਝੂਠਤਾ ਅਰੁ ਬੀਰ ਬੰਸ ਕੁਠਾਰ॥
ਪਰਮ ਰੂਪ ਦੁਧਰਖ ਗਾਤ ਅਮਰਖ ਤੇਜ ਅਪਾਰ॥
ਅੰਗ ਅੰਗਨਿ ਨੰਗ ਬਸਤ੍ਰਨ ਅੰਗ ਬਲਕਲ ਪਾਤ॥
ਦੁਸ਼ਟ ਰੂਪ ਦਰਿਦ੍ਰ ਧਾਮ ਸੁ ਬਾਣ ਸਾਧੇ ਸਾਤ॥੨੧੮॥

'ਕਲੇਸ਼' ਅਤੇ 'ਝੂਠਤਾ' ਵੀ ਵੀਰ ਵੰਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਕੁਠਾਰ ਵਾਂਗ ਹਨ। ਮਹਾਨ ਰੂਪ ਵਾਲੇ, ਅਮੋੜ ਤੇ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ, ਨਾ ਮਾਫ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਅਪਾਰ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਅੰਗ ਅੰਗ ਤੇ ਨੰਗੇ ਹਨ, ਕਪੜੇ ਨਹੀਂ ਪਾਏ ਹੋਏ, ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਭੋਜ ਦੇ ਪੱਤਰ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਬੁਰਾਈ ਕਰਨੀ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਦਰਿਦ੍ਰਤਾ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਫਾਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਤ ਤੀਰ ਕੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ॥੨੧੮॥

ਬਜੋਗ ਅਉ ਅਪਰਾਧ ਨਾਮ ਸੁ ਧਾਰ ਹੈ ਜਬ ਕੋਪ॥
ਕਉਨ ਠਾਢ ਸਕੈ ਮਹਾਬਲ ਭਾਜਿ ਹੈ ਬਿਨ ਓਪ॥
ਸੂਲ ਸੈਥਨ ਪਾਨ ਬਾਨ ਸੰਭਾਰਿ ਹੈਂ ਤਵ ਸੂਰ॥
ਭਾਜਿ ਹੈਂ ਤਜਿ ਲਾਜਕੋ ਬਿਸੰਭਾਰ ਹ੍ਵੈ ਸਭ ਕੂਰ॥੨੧੯॥

'ਵਿਜੋਗ' ਅਤੇ 'ਅਪਰਾਧ' ਨਾਮ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਜਦ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਧਾਰਨਗੇ ਤਦੋਂ ਕਿਹੜਾ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਸਕੇਗਾ ? ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੇਰੇ ਸੂਰਮੇ ਭਾਵੇਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨੇਜਾ, ਬਰਛੀ ਤੇ ਤੀਰ ਫੜ ਲੈਣਗੇ ਪਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੇਸੁਧ ਤੇ ਝੂਠੇ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ॥੨੧੯॥

ਭਾਨ ਕੀ ਸਰ ਭੇਦ ਜਾ ਦਿਨ ਤਪਿ ਹੈਂ ਰਣ ਸੂਰ॥
ਕਉਨ ਧੀਰ ਧਰੈ ਮਹਾ ਭਟ ਭਾਜਿ ਹੈਂ ਸਭ ਕੂਰ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰਨ ਛਾਡਿ ਕੈ ਅਰੁ ਬਾਜ ਰਾਜ ਬਿਸਾਰ॥
ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਸਨਾਹ ਤਵ ਭਟ ਭਾਜਿ ਹੈਂ ਬਿਸੰਭਾਰ॥੨੨੦॥

ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਤੀਰ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਣਗੇ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਤਪਾਉਣਗੇ। ਉਸ ਦਿਨ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਕੋਣ ਧੀਰਜ ਧਰੇਗਾ ? ਵਡੇ ਬਲਵਾਨ ਵੀ ਝੂਠੇ ਹੋ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਅਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲਾ ਕੇ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੰਜੋਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ, ਤੇਰੇ ਜੋਧੇ ਬੇਸੁੱਧ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ॥੨੨੦॥

ਧੂਮ੍ਰ ਬਰਣ ਅਉ ਧੂਮ੍ਰ ਨੈਨ ਸੁ ਸਾਤ ਧੂਮ੍ਰ ਜੁਆਲ॥
ਛੀਨ ਬਸਤ੍ਰ ਧਰੇ ਸਭੈ ਤਨ ਕ੍ਰੂਰ ਬਰਣ ਕਰਾਲ॥
ਨਾਮ 'ਆਲਸ' ਤਵਨ ਕੋ ਸੁਨਿ ਰਾਜ ਰਾਜ ਵਤਾਰ॥
ਕਉਨ ਸੂਰ ਸੰਘਾਰਿ ਹੈ ਤਿਹ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰ॥੨੨੧॥

ਧੂੰਏਂ ਵਰਗਾ ਰੰਗ ਹੈ, ਧੂੰਏ ਜੇਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਧੂੰਏ ਦੀ ਲਾਟ ਹੀ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸਾਰੇ-ਹੀ ਪਤਲੇ ਕੱਪੜੇ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਡਰਾਉਣੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਡਰੋਣਾ ਹੀ ਰੰਗ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਆਲਸ' ਹੈ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਅਵਤਾਰ ! ਸੁਣ। ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਸੂਰਮਾ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੨੨੧॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ ਚੜ੍ਹਿ ਹੈ ਗਹਿ ਕੋਪ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਰਣੰ॥ ਘਮਕੰਤ ਕਿ ਘੁੰਘਰ ਘੋਰ ਘਣੰ॥

ਤਿਹ ਨਾਮ ਸੁਖੇਦ ਅਭੇਦ ਭਟੰ॥ ਤਿਹ ਬੀਰ ਸੁਧੀਰ ਲਖੋ ਨਿਪਟੰ॥ ੨੨੨॥

ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਬਦਲਾਂ ਵਾਂਗ ਜੋ ਗਜੇਗਾ ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਖੇਦਾ' ਹੈ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਸਮਝੋ॥ ੨੨੨॥

ਕਲ ਰੂਪ ਕਰਾਲ ਜ੍ਵਾਲ ਜਲੰ॥ ਅਸਿ ਉੱਜਲ ਪਾਨ ਪ੍ਰਭਾ ਨ੍ਰਿਮਲੰ॥
ਅਤਿ ਉੱਜਲ ਦੰਦ ਅਨੰਦ ਮਨੰ॥ ਕੁਕ੍ਰਿਆ ਤਿਹ ਨਾਮ ਸੁ ਜੋਧ ਗਨੰ॥ ੨੨੩॥

ਜਿਸਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਰੂਪ ਵਿਚੋਂ ਡਰਾਉਣੀ ਲਾਟ ਬਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਉੱਜਲੀ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਬੜੀ ਨਿਰਮਲ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜੇ ਹੀ ਚਿੱਟੇ ਦੰਦ ਹਨ, ਮਾਨੋ ਅਨੰਦ ਦੀ ਮਣੀ ਹਨ। ਉਸ ਜੋਧੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਕੁਕ੍ਰਿਆ' ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੨੩॥

ਅਤਿ ਸਿਆਮ ਸਰੂਪ ਕਰੂਪ ਤਨੰ॥ ਉਪਜੰ ਅਗਜਾਨ ਬਿਲੋਕ ਮਨੰ॥
ਤਿਹ ਨਾਮ ਗਿਲਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਟੰ॥ ਰਣ ਮੋਨ ਮਹਾਂ ਹਠ ਹਾਰ ਹਟੰ॥ ੨੨੪॥

ਬੜਾ ਹੀ ਕਾਲਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਕਰੂਪ ਸਰੀਰ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਅਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਗਿਲਾਨੀ' ਹੈ। ਉਹ ਅਤਿ ਯੁੱਧਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਹੱਠ ਨਾਲ ਹਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੨੨੪॥

ਅਤਿ ਅੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸਨਾਹ ਸੁਭੰ॥ ਬਹੁ ਕਸ਼ਟ ਸਰੂਪ ਸੁ ਕਸ਼ਟ ਛੁਭੰ॥
ਅਤਿ ਬੀਰ ਅਧੀਰ ਨ ਭਜੋ ਕਬ ਹੀ॥ ਦਿਵ ਦੇਵ ਪਛਾਨਤ ਹੈਂ ਸਬ ਹੀ॥ ੨੨੫॥

ਇਸ ਦੇ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਅੰਗ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕਸ਼ਟ ਸਰੂਪ ਕਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਬਹਾਦੁਰ ਹੈ, ਕਦੇ ਵੀ ਧੀਰਜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ॥ ੨੨੫॥

ਭਟ ਕਰਮ ਬਿਕਰਮ ਜਬੈ ਧਰਿ ਹੈ॥ ਰਣ ਰੰਗ ਤੁਰੰਗਹਿ ਬਿਚਰਿ ਹੈ॥
ਤੁਵ ਬੀਰ ਸੁਧੀਰਹਿ ਕੋ ਧਰਿ ਹੈ॥ ਬਲਿ ਬਿਕ੍ਰਮ ਤੇਜ ਤਬੈ ਹਰਿ ਹੈ॥ ੨੨੬॥

ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੂਰਬੀਰ ਜਦ ਆਪਣਾ ਬਲ ਧਾਰਨ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਘੁਮੰਣ ਵਿਰਨਗੇ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੁਹਾਡਾ ਕਿਹੜਾ ਯੋਧਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਧੀਰਜ ਧਾਰਨ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਅਤਿ ਬਲਵਾਨ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਤੇਜ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲੈਣ ਗੇ॥ ੨੨੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਨ ਸੂਰਾ ਸੁਧਰ ਪੈਹੈ ਨ੍ਰਿਪ ਅਬਿਬੇਕ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਬਿਬੇਕ ਕੀ ਦਿਸਿ ਸੁਭਟ ਠਾਢ ਨ ਰਹਿ ਹੈ ਏਕ॥ ੨੨੭॥

ਮਛਿੰਦਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਬਿਬੇਕ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਜਦ ਧਾਵਾਂ ਬੋਲੇਗਾ ਤਾਂ ਬਿਬੇਕ ਦਾ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਠਹਿਰ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ॥੨੨੭॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕੇ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪਾਰਸ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਸੰਬਾਦੇ ਨ੍ਰਿਪ ਅਬਿਬੇਕ ਆਗਮਨ ਨਾਮ ਸੁਭਟ ਬਰਨਨ ਨਾਮ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ ॥੨੨੭ ॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਪਾਰਸ ਮਛਿੰਦਰ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਰਾਜਾ ਅਬਿਬੇਕ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵਰਣਨ ਸਮਾਪਤ॥੨੨੭॥ ਚਲਦਾ॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਅਵਤਾਰ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਰਾਜਾ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਰਾਜਾ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਦ ਸਭ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮਨ ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਚੰਡੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ। ਚੰਡੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਉਸ ਬਹੁਤ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਚੰਡੀ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਚੰਡੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਜੀਅ ਚਾਹੇ ਵਰ ਮੰਗ ਲਵੇ। ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵਰ ਦੇਵੋ ਕਿ ਮੈਂ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੋ ਜਾਵਾਂ। ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮੱਤ ਚਲਾਵਾਂ। ਦੇਵੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਵਲੋਂ ਮੰਗਿਆ ਵਰਦਾਨ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਤੱਤ ਅਤੇ ਅਤੱਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਜਿੱਤ ਕੇ 'ਅਭੈ' ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

ਉਸ ਸਭ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ, ਮੁੰਨੀਆਂ, ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਅਤੇ ਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਸ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੇਸ ਧਾਰਨ, ਜੜ੍ਹਾਵਾਂ ਰਖਣ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਜਟਾਧਾਰੀ ਦਰ ਦਰ ਮੰਗਦੇ ਨੇ ਫਿਰਦੇ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਭਟਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵੀ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਜਟਾ ਧਾਰੀਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਪਰ ਕਈ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਫਿਰ ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਯੁੱਧ ਛਿੜ ਪਿਆ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਮੁਨੀ, ਯੋਗੀ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਜਿਹੜੇ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਉਹ ਬੱਚ ਗਏ, ਬਾਕੀ ਉਸ ਸਭ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਦੇ ਮੱਤ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਕਈ ਅਸਵ ਮੇਧ ਯੱਗ ਕੀਤੇ। ਜਦ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਵੀ ਆਕੀ ਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਭੂਪ-ਯੱਗ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਭੂਪ-ਯੱਗ ਵਿਚ ਇਕ ਲੱਖ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰਾਜੇ ਫੜ ਲਿਆਂਦੇ ਅਤੇ ਭੂਪ-ਯੱਗ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਲਖਾਂ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਤੇ ਯੱਗ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰਿੱਤਜ ਬੁਲਾ

ਲਏ। ਜਦ ਯੱਗ ਆਰੰਭ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਇਹ ਗੱਲ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਲਵੋ ਕਿ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਧਰਤੀ ਨਾ ਰਹਿ ਗਈ ਹੋਵੇ ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ ਜਿੱਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਅੱਜ ਤੱਕ ਅਜਿਤ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਯੱਗ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੁਛੇ ਕਿ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਜਿਤਣ ਤੋਂ ਰਹਿ ਨਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਪੰਜ ਲੱਖ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ, ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਕੋਈ ਨਾ ਦੇ ਸਕਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਇਕ ਮੱਛੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮਛਿੰਦਰ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਮਛਿੰਦਰ ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇ ਦੇਵੇਗਾ। ਰਾਜਾ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਅਣਗਿਣਤ ਸੂਰਮੇ ਲੈ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੜੇ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆਏ। ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਕਿਰਪਾਨ ਨਾਲ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੱਛੀ ਦਾ ਪੇਟ ਚੀਰਿਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਛਿੰਦਰ ਮੁਨੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਜਿਹੜੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਤਾਂ ਧਾਤਾਂ ਦੀ ਇਕ ਪਲੇਟ ਬਣਾ ਕੇ ਮੁਨੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਜਦ ਰਿਖੀ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਉਸ ਪਲੇਟ ਤੇ ਪਈ ਤਾਂ ਉਹ ਪਲ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਰਾਖ ਹੋ ਗਈ। ਰਾਜਾ ਰਿਖੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਰਿਖੀ ਅਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀ ਧਰਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮੈਥੋਂ ਹਾਲੇ ਜਿੱਤੀ ਨਹੀਂ ਗਈ, ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਜਿੱਤ ਲਈ ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਮੇਰੇ ਗੁਲਾਮ ਹਨ, ਮੈਥੋਂ ਬਗੈਰ ਪੱਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਿਲ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੂਸਰਾ ਕਰਤਾਰ ਹਾਂ।

ਮਛਿੰਦਰ ਰਿਖੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ, ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਤੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਕੁੱਚਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ? ਜਿਸ ਮਨ ਨਾਲ ਤੂੰ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਜਿੱਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਨ ਤੇ ਤੇਰੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਉਸ ਮਨ ਨੂੰ ਤੂੰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਤੂੰ ਕੀ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਧਰਤੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਇਹ ਧਰਤੀ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੀ ਇਹ ਤੇਰਾ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਜਿਹੜਾ ਤੈਨੂੰ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਦ ਤੂੰ ਮਰ ਜਾਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਵੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣਗੇ, ਤੇਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਕਾਹਲੇ ਪੈ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਇਸਦਾ ਜਲਦੀ ਸਸਕਾਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ 'ਭੂਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਯੋਧੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੂੰ ਏਨਾਂ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕ ਸਕਣਗੇ। ਭਿਆਨਕ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਸਭ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਪਰ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਮਛਿੰਦਰ ਰਿਖੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਸੋ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਰਾਜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਤਕ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਤਾਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਮੈਂ ਭੂਪ-ਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰ ਸਕਾਂ।

ਮਛਿੰਦਰ ਨੇ ਉਸਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਰਾਜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਤੂੰ ਜਿੱਤ ਲਏ ਹਨ, ਪਰ ਇਕ ਅਬਿਬੇਕ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਤੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਤੂੰ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਅਬਿਬੇਕ ਏਨਾ ਵੱਡਾ ਸੂਰਬੀਰ ਰਾਜਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਅਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਪਾਸੋਂ ਦੰਡ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਏਸੇ ਅਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕੌਰਵ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਰਾਜਨ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰਲਾ 'ਅਬਿਬੇਕ' ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕਾਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾ ਉਸ ਦਿਨ ਕੇਵਲ ਇਕ ਬਿਬੇਕ (ਵਿਚਾਰ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਵੇਗਾ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਅਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਗੁਣ, ਸਰੂਪ, ਸੁਭਾਵ, ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ। ਮਛਿੰਦਰ ਰਿਖੀ ਨੇ ਫਿਰ ਅਬਿਬੇਕ ਦੇ ਰੰਗ ਰੂਪ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਤ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਯੋਧੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਯੋਧਾ ਕਾਮਦੇਵ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ, ਬਸੰਤ ਬਹਾਰ, ਹੁਲਾਸ, ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਭਰਮ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਹੋਰ ਵੀ ਬੜੇ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੈਰ, ਆਲਸ, ਮਦ (ਸ਼ਰਾਬ) ਕੁਕਿਰਤੀ, ਗੁਮਾਨ, ਅਪਮਾਨ, ਅਨੱਰਥ ਨਿੰਦਿਆਂ, ਨਰਕ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਕਪਟ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ, ਕ੍ਰੋਧ, ਧ੍ਰੋਹ, ਭਰਮ, ਦੋਸ਼, ਝੂਠ, ਮਿਥਿਆ, ਚਿੰਤਾ ਦਲਿਦਰ, ਸ਼ੰਕਾ, ਭੁੱਖ ਹਿੰਸਾ, ਕੁਮੰਤ, ਚੋਰ, ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ, ਕ੍ਰਿਤਘਨਤਾ, ਈਰਖਾ ਆਦਿ ਹਨ। ਮਛਿੰਦਰ ਰਿਖੀ ਨੇ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਯੋਧੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬਲ ਧਾਰਨ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਅਬਿਬੇਕ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲਣਗੇ ਤਾਂ ਬਿਬੇਕ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਯੋਧਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਛਿੰਦਰ ਰਿਖੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਬਾਹਰਲੇ ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਤਾਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਅਬਿਬੇਕ (ਬੇਸਮਝੀ) ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਸਮਝ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਫਿਰ ਹੀ ਕੋਈ ਭੂਪ-ਯੱਗ ਅਰੰਭ ਕਰਨਾ।

ਰਾਜਾ ਬਿਬੇਕ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਦਲ ਦੀ ਕਥਾ

ਛਪਯ ਛੰਦ ॥ ਜਿਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਬਿਬੇਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਦਲ ਸਹਿਤ ਬਖਾਨੇ ॥
ਨਾਮ ਠਾਮ ਆਭਰਨ ਸੁ ਰਥ ਸਭ ਕੇ ਹਮ ਜਾਨੇ ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਅਰੁ ਧਨੁਖ ਧੁਜਾ ਜਿਹ ਬਰਣ ਉਚਾਰੀ ॥
ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ਮੁਨਿਦੇਵ ਸਕਲ ਸੁ ਬਿਬੇਕ ਬਿਚਾਰੀ ॥
ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਕਲ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਕਹੇ ਤਿਹ ਬਿਧਿ ਵਹੈ ਬਖਾਨੀਐ ॥
ਕਿਹ ਛਬਿ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਿਹ ਦੁਤਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨ੍ਰਿਪ ਬਿਬੇਕ ਅਨੁਮਾਨੀਐ ॥ ੧ ॥ ੨੨੮ ॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਬਿਬੇਕ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਲ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸਥਾਨ, ਕਪੜੇ, ਰੱਥ, ਗਹਿਣਿਆਂ ਆਦਿ ਸਭ ਨੂੰ ਮੈ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਤਰ, ਸ਼ਸਤਰ ਧਨੁੱਖ, ਧੁਜਾ ਸਮੇਤ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾ ਹੀ ਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਵੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਵਰਣਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਮੁਨੀ ਜੀ ! ਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਆਦਿ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਵਰਣਨ ਕਰੋ॥੧॥੨੨੮॥

ਅਧਿਕ ਨਜਾਸ ਮੁਨ ਕੀਨ ਮੰਤ੍ਰ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰੇ ॥
ਤੰਤ੍ਰ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਸਧੇ ਜੰਤ੍ਰ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਲਿਖਿ ਡਾਰੇ ॥
ਅਤਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁਐ ਆਪ ਬਹੁਰ ਉੱਚਾਰ ਕਰੋ ਤਿਹ ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਬਿਬੇਕ ਅਬਿਬੇਕ ਸਹਿਤ ਸੈਨਾ ਕਥਿਯੋ ਜਿਹ ॥
ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਚਕ੍ਰਿਤ ਚਹੂੰ ਦਿਸ ਭਏ ਅਨਲ ਪਵਨ ਸਸਿ ਸੂਰ ਸਭ ॥
ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਿ ਹੈ ਸੰਘਾਰ ਜਕੇ ਜੱਛ ਗੰਧਰਬ ਸਭ ॥ ੨ ॥ ੨੨੯ ॥

ਮੁਨੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਾਧਨਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ। ਤੰਤਰਾਂ ਅਤੇ ਜੰਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਾਧਨਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆ। ਅਤਿਅੰਤ ਪਵਿਤਰ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਬਿਬੇਕ ਦਾ ਫੌਜ ਸਮੇਤ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਿਬੇਕ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ। ਦੇਵ-ਦਾਨਵ, ਅੱਗ, ਹਵਾ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਜੱਛ, ਗੰਧਰਬ ਵੀ ਅਸਚਰਜ ਰਹਿ ਗਏ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਬੇਕ ਰੂਪੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਅਬਿਬੇਕ ਨਾਮੀਂ ਅਗਿਆਨ ਅਤੇ ਹਨ੍ਹੇਰ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੇਗਾ॥੨॥੨੨੯॥

ਸੇਤ ਛਤ੍ਰ ਸਿਰ ਧਰੇ ਸੇਤ ਬਾਜੀ, ਰਥ ਰਾਜਤ॥
ਸੇਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤਨ ਸਜੇ ਨਿਰਖਿ ਸੁਰ ਨਰ ਭ੍ਰਮਿ ਭਾਜਤ॥
ਚੰਦ ਚਕ੍ਰਿਤ ਹ੍ਵੈ ਰਹਤ ਭਾਨ ਭਵਤਾ ਲਖਿ ਭੁੱਲਤ॥
ਭ੍ਰਮਰ ਪ੍ਰਭਾ ਲਖਿ ਭ੍ਰਮਤ ਅਸੁਰ ਸੁਰ ਨਰ ਡਗ ਡੁੱਲਤ॥
ਇਹ ਛਬਿ ਬਿਬੇਕ ਰਾਜਾ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਅਤਿ ਬਲਿਸ਼ਟ ਤਿਹ ਮਾਨੀਐ॥
ਮੁਨਿ ਗਨ ਮਹੀਪ ਬਦੰਤ ਸਕਲ ਤੀਨਿ ਲੋਕ ਮਹਿ ਜਾਨੀਐ॥ ੩ ॥ ੨੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੇਤ=ਚਿੱਟਾ। ਭਾਜਤ=ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹੈ। ਬਲਿਸ਼ਟ=ਬਲਵਾਨ। ਬੰਦਤ=ਨਮਸ਼ਕਾਰ।

ਸਿਰ ਉਤੇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਤਾਜ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਥ ਤੇ ਘੋੜੇ ਵੀ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੇ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਸੱਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਨਰ ਵੀ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਚੰਦਰਮਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਭੁਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਭੌਰੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਡਾਂਵਾ ਡੋਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਤਿ ਬਲਵਾਨ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗੁਨੀ, ਰਾਜੇ ਆਦਿ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ॥ ੩ ॥ ੨੩੦॥

ਚਮਰ ਚਾਰ ਚਹੂੰ ਓਰ ਢੁਰਤ ਸੁੰਦਰ ਛਬਿ ਪਾਵਤ॥
ਨਿਰਖਿ ਹੰਸ ਤਿਹ ਢੁਰਨਿ ਮਾਨ ਸਰਵਰਹਿ ਲਜਾਵਤ॥
ਅਤਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਭਗਾਤ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾ ਅਤਿ ਹੀ ਜਿਹ ਸੋਹਤ॥
ਸੁਰ ਨਰ ਨਾਗ ਸੁਰੇਸ਼ ਜੱਛ ਕਿੰਨਰ ਮਨ ਮੋਹਤ॥
ਇਹ ਛਬਿ ਬਿਬੇਕ ਰਾਜਾ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜਦਿਨ ਕਮਾਨ ਚੜਾਇ ਹੈ॥
ਬਿਨ ਇਕ ਅਬਿਬੇਕ ਸੁਨਿਹੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁ ਅਉਰ ਨ ਬਾਨ ਚਲਾਇ ਹੈ॥ ੪ ॥ ੨੩੧॥

ਉਸਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਚੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਹੰਸ ਵੀ ਲੱਜਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਤਿ ਪਵਿਤਰ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਅਤੇ ਬੇਹਦ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ, ਨਾਗ, ਇੰਦਰ, ਜੱਛ, ਕਿੰਨਰ ਆਦਿ ਸਭ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲਾ ਬਿਬੇਕ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਚਲਾਏਗਾ ਤਾਂ ਅਬਿਬੇਕ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਮਾਰੇਗਾ॥ ੪ ॥ ੨੩੧॥

ਅਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਬਿਕਾਰ ਤੇਜ ਆਖੰਡ ਅਤੁਲ ਬਲ॥
ਅਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਤਿ ਸੂਰ ਤੂਰ ਬਾਜਤ ਜਿਹ ਜਲ ਥਲ॥

ਪਵਨ ਬੇਗ ਰਥ ਚਲਤ ਪੇਖਿ ਚਪਲਾ ਚਿਤ ਲਾਜਤ॥
ਸੁਨਤ ਸ਼ਬਦ ਚਕਚਾਰ ਮੇਘ ਮੋਹਤ ਭ੍ਰਮ ਭਾਜਤ॥
ਜਲ ਥਲ ਅਜੇਅ ਅਨਭੈ ਅਭਟ ਅਤਿ ਉੱਤਮ ਪਰਵਾਨੀਐ॥
ਧੀਰਜੁ ਸੁ ਨਾਮ ਜੋਧਾ ਬਿਕਟ ਅਤਿ ਸੁਬਾਹੁ ਜਗ ਮਾਨੀਐ॥ ੫ ॥ ੨੩੨ ॥

ਉਹ ਅਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ, ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ, ਤੇਜੱਸਵੀ ਅਤੇ ਅਤਿ ਬਲਵਾਨ ਹੈ। ਉਹ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਨਗਾਰਾ ਜਲ ਥਲ ਹਰ ਥਾਂ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਰੱਥ ਹਵਾ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਿਜਲੀ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਬਿਜਲੀ ਉਸ ਜਿੰਨਾ ਤੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ। ਉਸ ਦੀ ਵਿਕਰਾਲ ਗਰਜ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਬਦਲ ਵੀ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਜਲ, ਥਲ ਉਤੇ ਅਜੇਤੂ ਅਭੈ ਅਤੇ ਅਤਿ ਉੱਤਮ ਸੂਰਬੀਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੱਡੇ ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ 'ਧੀਰਜ' ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੫ ॥ ੨੩੨ ॥

ਧਰਮ ਧੀਰ ਬੀਰ ਜਸਮੀਰ ਅਨ ਭੀਰ ਬਿਕਟ ਮਤਿ॥
ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਕੁਬ੍ਰਿਤਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਜਸ ਤਿਲਕ ਸੁਭਟ ਅਤਿ॥
ਅਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪੁ ਅਤਿ ਓਜ ਅਨਿਲ ਸਰ ਤੇਜ ਜਰੇ ਰਣ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਿਵ ਅਸਤ੍ਰ ਨਹਿਨ ਮਾਨਤ ਏਕੈ ਬ੍ਰਣ॥
ਇਹ ਦੁਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬ੍ਰਿਤ ਛਤ੍ਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਜਬ ਛੰਡਿ ਹੈ॥
ਬਿਨ ਏਕ ਅਬ੍ਰਿਤ ਸੁ ਬ੍ਰਿਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਅਵਰ ਨ ਆਹਵ ਮੰਡਿ ਹੈ॥ ੬ ॥ ੨੩੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਸਮੀਰ=ਜਸਵੰਤ। ਬਿਕਟ=ਵੱਡੀ। ਕੁਬ੍ਰਿਤਨ=ਚਰਿਤਰਹੀਨ। ਦੁਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼=ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਸੁਬ੍ਰਿਤ=ਚੰਗਾ ਆਚਰਣ।

ਧਰਮ, ਧੀਰਜ, ਬੀਰਤਾ ਅਤੇ ਜਸ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹਨ। ਉਹ ਡਰਪੋਕ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਵੱਡੀ ਮੱਤ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਚਰਿਤਰਹੀਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾਨ ਵਾਂਗ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਤਿਲਕ, ਸੂਰਬੀਰ ਅਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪੀ, ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਤੇਜਸਵੀ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸਭ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਤ੍ਰ, ਸ਼ਿਵ ਅਸਤਰ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ 'ਸੁਬ੍ਰਿਤੀ' ਚੰਗਾ ਆਚਰਣ ਨਾਮੀਂ ਸੂਰਮਾਂ ਜਦ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਛੱਡੇਗਾ ਤਾਂ ਚਰਿਤਰ ਹੀਨ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਯੁੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ॥ ੬ ॥ ੨੩੩ ॥

ਅਛਿੱਜ ਗਾਤ ਅਨਭੰਗ ਤੇਜ ਆਖੰਡ ਅਨਿਲ ਬਲ॥

ਪਵਨ ਬੇਗ ਰਥ ਕੋ ਪ੍ਰਤਾਪ ਜਾਨਤ ਜੀਅ ਜਲ ਥਲ॥
ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਪਰਬੀਨ ਛੀਨ ਸਭ ਅੰਗ ਬ੍ਰਿਤਨ ਕਰ॥
ਅਤਿ ਸੁਬਾਹ ਸੰਜਮ ਸੁਬੀਰ ਜਾਨਤ ਨਾਰੀ ਨਰ॥
ਗਹਿ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਪਾਨਹਿ ਧਰਮ ਪਰਮ ਰੂਪ ਧਰਿ ਗਰਜਿ ਹੈ॥
ਖਿਨ ਇਕ ਅਬ੍ਰਿਤ ਸੁ ਬ੍ਰਿਤਨਿ ਪਤਿ ਅਉਰ ਨ ਆਨ ਬਰਜਿ ਹੈ॥ ੭॥ ੨੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਛਿਜ=ਜੋ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਨ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਨ ਭੰਗ=ਭੰਗ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਅਖੰਡ=ਟੁਕੜੇ ਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਅਨਿਲ=ਅੱਗ ਵਾਂਗ। ਸੁਬਾਹ=ਸੁੰਦਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ। ਸੰਜਮ=ਕਾਬੂ, ਬੰਧੇਜ, ਜ਼ਬਤ। ਬ੍ਰਿਤਨ=ਉਪਰਾਮ।

ਅਛਿਜ ਸਰੀਰ, ਅਭੰਗ ਤੇਜ ਅਤੇ ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਅਖੰਡਤ ਬਲ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਹਵਾ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਰੱਥ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਸੂਰਬੀਰ ਨੂੰ ਜਲ ਅਤੇ ਥਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਚੱਤਰ, ਪਰ ਉਪਰਾਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਭ ਨਰ ਨਾਰੀ 'ਸੰਜਮ' ਸੂਰਬੀਰ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਫੜ ਕੇ ਜਦ ਆਪਣੇ ਪਰਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗਜੇਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੰਜਮ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸੂਰਮਾ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕੇਗਾ॥ ੭॥ ੨੩੪॥

ਚਕ੍ਰਿਤ ਚਾਰ ਚੰਚਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਾਜੀ ਰਥ ਸੋਹਤ॥
ਅਤਿ ਪ੍ਰਬੀਨ ਧੁਨ ਛੀਨ ਬੀਨ ਬਾਜਤ ਮਨ ਮੋਹਤ॥
ਪ੍ਰੇਤ ਰੂਪ ਸੁਭ ਧਰੇ ਨੇਮ ਨਾਮਾ ਭਟ ਭੈਕਰ॥
ਪਰਮ ਰੂਪ ਪਰਮੰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਜਗ ਜੈ ਅਰਿ ਛੈ ਕਰ॥
ਅਸਿ ਅਮਿਟ ਬੀਰ ਧੀਰਾ ਬਡੋ ਅਤਿ ਬਲੀਸ ਦੁਰਧਰਖ ਰਣ॥
ਅਨਭੈ ਅਭੰਜ ਅਨਮਿਟ ਸੁਧੀਸ ਅਨ ਬਿਕਾਰ ਅਨਜੈਸ੍ਰ ਭਣ॥ ੮॥ ੨੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਬੀਨ=ਚੱਤਰ। ਬੀਨ=ਵੀਣਾ। ਦੁਰ ਧਰਖ=ਨ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਨੇਮ=ਨਿਯਮ, ਅਸੂਲ।

ਉਸਦੇ ਰੱਥ ਅੱਗੇ ਸੁੰਦਰ ਚੰਚਲ ਘੋੜੇ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਅਤਿਅੰਤ ਚੱਤਰ, ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਵੀਣਾਂ ਦੀ ਧੁੰਨ ਵਾਂਗ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਮਹਾਂਬਲੀ ਦਾ ਨਾਂ 'ਨੇਮ' ਹੈ। ਇਹ ਪਰਮ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ

ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾਨ ਕਦੇ ਨਸ਼ਟ ਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਯੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਖੁਦ ਅਤਿ ਬਲਵਾਨ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਭੈ, ਨ ਮਿਟਣ ਵਾਲਾ, ਅਭੰਜਨਸ਼ੀਲ, ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਅਜੇਤੂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੨੩੫॥

ਅਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਮਿਤੋਜ ਅਮਿਤ ਅਨਭੈ ਅਭੰਗ ਭਟ॥
ਰਥ ਪ੍ਰਮਾਣ ਚਪਲਾ ਸੁ ਚਾਰੁ ਚਮਕਤ ਹੈ ਅਨਕਟ॥
ਨਿਰਖ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਤਿਹ ਤਜ ਚਕ੍ਰਿਤ ਭਯਭੀਤ ਭਜਤ ਰਣ॥
ਧਰਤ ਧੀਰ ਨਹਿਬੀਰ ਤੀਰ ਮਰ ਹੈ ਨਹੀ ਹਠਿ ਰਣ॥
ਖਿਗਜਾਨ ਨਾਮ ਅਨਭੈ ਸੁਭਟ ਅਤਿ ਬਲਿਸ਼ਟ ਤਹ ਜਾਨੀਐ॥
ਅਗਿਆਨ ਦੇਸ ਜਾ ਕੋ ਸਦਾ ਤ੍ਰਾਸ ਘਰਨ ਘਰਿ ਮਾਨੀਐ॥੯॥੨੩੬॥

ਵੱਡੇ ਪਰਤਾਪ ਵਾਲਾ, ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ, ਨ ਮਿਟਣ ਵਾਲਾ, ਭੈਅ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਅਟੁੱਟ ਸੂਰਮਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਡਰ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਧੀਰਜ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੱਠੀ ਸੂਰਮੇ ਉਸ ਉਤੇ ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ 'ਵਿਗਿਆਨ' ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਭ ਲੋਕ ਇਸ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ॥੯॥੨੩੬॥

ਬਮਤ ਜ੍ਵਾਲ ਡਮਰੂ ਕਰਾਲ ਡਿਮ ਡਿਮ ਰਣ ਬੱਜਤ॥
ਘਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਚਕ ਸ਼ਬਦ ਘਹਰ ਜਾ ਕੋ ਗਲ ਗੱਜਤ॥
ਸਿਮਟ ਸਾਂਗ ਸੰਗ੍ਰਹਤ ਸਰਕਿ ਸਾਮੁਹਿ ਅਰਿ ਝਾਰਤ॥
ਨਿਰਖ ਤਾਸ ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਬ੍ਰਹਮ ਜੈ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਤ॥
ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਾਮ ਅਭਿਮਾਨ ਜੁਤ ਜਦਿਨ ਧਨੁਖ ਗਹਿ ਗਰਜਿ ਹੈ॥
ਬਿਨ ਇਕ ਕੁਚੀਲ ਸਾਮੁਹਿ ਸਮਰ ਅਉਰ ਨ ਤਾਸਿ ਬਰਜਿ ਹੈ॥੧੦॥੨੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਮਤ=ਬਲਦਾ ਹੈ। ਜ੍ਵਾਲ=ਅੱਗ। ਕਰਾਲ=ਵਿਕਰਾਲ, ਡਰਾਉਣਾ। ਬੱਜਤ=ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਘਹਰ=ਗੂੰਜਣਾ। ਇਸ਼ਨਾਨ=ਇਸ਼ਨਾਨ, ਨਹਾਉਣ, ਸਾਫ ਸੁਥਰੇ ਹੋਣਾ। ਕੁਚੀਲ=ਗੰਦਾਪਣ, ਮਲੀਨਤਾ, ਅਪਵਿਤਰਤਾ, ਮੈਲਾਪਣ, ਕਲੰਕਿਤ।

ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਬਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਕਰਾਲ ਡਮਰੂ ਵਾਂਗ ਵੱਜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਦਲਾਂ ਵਾਂਗ ਗੱਜਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਬਰਛਾ ਫੜਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ

ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਸਭ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ 'ਇਸ਼ਨਾਨ' ਨਾਮੀਂ ਅਭਿਮਾਨੀ ਸੂਰਮਾ ਜਿਸ ਦਿਨ ਧਨੁਖ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਗੱਜੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ 'ਮਲੀਨਤਾ' ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ॥੧੦॥੨੩੭॥

ਇਕ 'ਨਿਬ੍ਰਿਤ' ਅਤਿ ਬੀਰ ਦੁਤੀਅ 'ਭਾਵਨਾ' ਮਹਾ ਭਟ॥
ਅਤਿ ਬਲਿਸ਼ਟ ਅਨਿਮਿਟ ਅਪਾਰ ਅਨਛਿੱਜ ਅਨਾਕਟ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਿ ਜਬ ਗਰਜ ਹੈ ਭੀਰ ਭਾਜਿ ਹੈ ਨਿਰਖਿ ਰਣ॥
ਪਤ੍ਰ ਭੇਸ ਭਹਿਰਾਤ ਧੀਰ ਧਰ ਹੈਂ ਨਹ ਅਨਗਣ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੁਧੀਰ ਜੋਧਾ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜਦਿਨ ਅਯੋਧਨ ਰਚਿ ਹੈਂ॥
ਤਜ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਭੱਜਿ ਹੈ ਸਕਲ ਏਕ ਨ ਬੀਰ ਬਿਰਚਿ ਹੈਂ॥੧੧॥੨੩੮॥

ਇਕ 'ਤਿਆਗ' ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ 'ਭਾਵਨਾ' ਨਾਂ ਵਾਲੇ ਦੋ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅਤਿ ਬਲਵਾਨ, ਅਮਿਟ ਅਕੱਟ ਅਤੇ ਅਛਿੱਜ ਹਨ। ਜਦ ਇਹ ਸੂਰਬੀਰ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰ ਕੇ ਗੱਜਣਗੇ ਤਦ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ, ਪੀਲੇ ਪੱਤੇ ਵਾਂਗ ਸੂਰਮੇਂ ਕੰਬਣਗੇ ਅਤੇ ਧੀਰਜ ਗਵਾ ਲੈਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਯੋਧੇ ਜਿਸ ਦਿਨ ਯੁੱਧ ਆਰੰਭ ਕਰਨਗੇ, ਤਦ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਭ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸੂਰਮਾ ਨਹੀਂ ਡਟੇਗਾ॥੧੧॥੨੩੮॥

ਸੰਗੀਤ ਛਪਯ ਛੰਦ॥ ਤਾਗੜਦੀ ਤੂਰ ਬਾਜ ਹੈ ਜਾਗੜਦੀ ਜੋਧਾ ਜਬ ਜੁੱਟਹਿ॥
ਲਾਗੜਦੀ ਲੁੱਥ ਬਿੱਥ ਰਹਿ ਸਾਗੜਦੀ ਸੰਨਾਹ ਸੁ ਤੁਟਹਿ॥
ਭਾਗੜਦੀ ਭੂਤ ਭੈਰੋ ਪ੍ਰਸਿਧ ਅਰੁ ਸਿੱਧ ਨਿਹਾਰਹਿ॥
ਜਾਗੜਦੀ ਜੱਛ ਜੁੱਗਣੀ ਜੂਥ ਜੈ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਹਿ॥
ਸੰਸਾਗੜਦੀ ਸੁਭਟ ਸੰਜਮ ਅਮਿਟ ਕਾਗੜਦੀ ਕ੍ਰੁੱਧ ਜਬ ਗਰਜਿ ਹੈ॥
ਦੰਦਾਗੜਦੀ ਇੱਕ ਦੁਰਮਤਿ ਬਿਨਾ ਆਗੜਦੀ ਸੁ ਅਉਰ ਨ ਬਰਜਿ ਹੈ॥੧੨॥੨੩੯॥

ਜਦ ਯੋਧੇ ਭਿੜਨਗੇ ਤਾਂ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਉੱਠਣਗੇ ਬਰਛੇ ਟੁੱਟ ਫੁਟ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਖਿਲਰ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਭੈਰੋਂ ਅਤੇ ਭੂਤ ਭੱਜਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਝਾਕੀ ਨੂੰ ਵੇਖਣਗੇ। ਜੱਛ ਅਤੇ ਯੋਗਨੀਆਂ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਮਾਰਨਗੀਆਂ। ਸੰਜਮ ਨਾਮੀਂ ਸੂਰਮਾ ਜਦ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਗੱਜੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਵਿਰੋਧ 'ਦੁਰਮੱਤ' ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ॥੧੨॥੨੩੯॥

ਜਾਗੜਦੀ ਜੋਗ ਜਯਵਾਨ ਕਾਗੜਦੀ ਕਰ ਕ੍ਰੋਧ ਕੜੱਕਹਿ॥

ਲਾਗੜਦੀ ਲੁੱਟ ਅਰੁ ਕੁੱਟ ਤਾਗੜਦੀ ਤਰਵਾਰ ਸੜੱਕਹਿ॥
ਸਾਗੜਦੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਨਾਹ ਪਾਗੜਦੀ ਪਹਿਰ ਹੈਂ ਜਵਨ ਦਿਨ॥
ਸਾਗੜਦੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਭਜਿ ਹੈਂ ਟਾਗੜਦੀ ਟਿਕਿ ਹੈ ਨ ਇੱਕ ਛਿਨ॥
ਪੰਪਾਗੜਦੀ ਪੀਅਰ ਸਿਤ ਬਰਣ ਮੁਖ ਸਾਗੜਦੀ ਸਮਸਤ ਸਿਧਾਰ ਹੈਂ॥
ਐਂਆਗੜਦੀ ਅਮਿਟ ਦੁਰਧਰਖ ਭਟ ਜਾਗੜਦੀ ਕਿ ਜਿਦਿਨ ਨਿਹਾਰ ਹੈਂ॥ ੧੩॥ ੨੪੦॥

ਜਦ ਜੈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ 'ਜੋਗ' ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕੜਕੇਗਾ ਤਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਖੜਕਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਯੋਧਾ ਸ਼ਸਤਰ ਅਤੇ ਕਵਚ ਧਾਰਨ ਕਰੇਗਾ.ਉਸੇ ਦਿਨ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਇਕ ਖਿਣ ਵੀ ਖਲੋਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਸਾਰੇ ਪੀਲਾ ਭੂਕ ਮੂੰਹ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਯੋਧਾ ਆਪਣੀ ਨਿਗਾਹ ਸਾਰਿਆਂ ਵਲ ਕਰੇਗਾ॥ ੧੩॥ ੨੪੦॥

ਆਗੜਦੀ ਇਕ ਅਰ ਚਾਰੁ ਪਾਗੜਦੀ ਪੂਜਾ ਜਬ ਕੁੱਪਹਿ॥
ਰਾਗੜਦੀ ਰੋਸ ਕਰਿ ਜੋਸ ਪਾਗੜਦੀ ਪਾਇਨ ਜਬ ਰੁੱਪਹਿ॥
ਸਾਗੜਦੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਤਜਿ ਅਤ੍ਰ ਭਾਗੜਦੀ ਭੱਜਹਿ ਸੁ ਭੂਮ ਰਣ॥
ਆਗੜਦੀ ਐਸ ਉੱਜੜਹਿ ਪਾਗੜਦੀ ਜਣ ਪਵਨ ਪਤ੍ਰ ਬਣ॥
ਸੰਸਾਗੜਦੀ ਸੁਭਟ ਸਭ ਭਜਿ ਹੈਂ ਤਾਗੜਦੀ ਤੁਰੰਗ ਨਚਾਇ ਹੈਂ॥
ਛੰਛਾਗੜਦੀ ਛਤ੍ਰ ਬ੍ਰਿਤਿ ਛੱਡਿ ਕੇ ਆਗੜਦੀ ਅਧੋਗਤਿ ਜਾਇ ਹੈਂ॥ ੧੪॥ ੨੪੧॥

ਜਦ 'ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਯੁੱਧ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਜਮਾਇਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਆਪਣੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਛੱਡ ਕੇ ਯੁੱਧ ਖੇਤਰ ਵਿਚੋ ਇਸ ਤ੍ਰਾਂ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ ਜਿਸ ਤ੍ਰਾਂ ਹਵਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੱਤੇ ਉੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਸੂਰਬੀਰ ਭੱਜਦੇ ਹੋਏ ਘੋੜਿਆ ਨੂੰ ਨਚਾਉਣਗੇ ਤਦ ਲੜਾਕੂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਅਧੋਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਗੇ॥ ੧੪॥ ੨੪੧॥

ਛਪਯ ਛੰਦ॥ ਚਮਿਰ ਚਾਰ ਚਹੂੰ ਓਰ ਢੁਰਤ ਸੁੰਦਰ ਛਬਿ ਪਾਵਤ॥
ਸੇਤ ਬਸਤ੍ਰ ਅਰੁ ਬਾਜ ਸੇਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰਣ ਛਬ ਛਾਵਤ॥
ਅਤਿ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਬਿਕਾਰ ਅਚਲ ਅਨਖੰਡ ਅਕਟ ਭਟ॥
ਅਮਿਤ ਓਜ ਅਨਮਿਟ ਅਨੰਤ ਆਛੱਲ ਰਣਾ ਕਟ॥

ਧਰ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਾਮੁਹਿ ਸਮਰ ਜਦਿਨ ਨ੍ਰਿਪੋਤਮ ਗਰਜਿ ਹੈ॥
ਟਿੱਕਿ ਹੈ ਇਕ ਭਟ ਨਹਿ ਸਮਰ ਅਉਰੇ ਕਵਣ ਤਬ ਬਰਜਿ ਹੈ॥ ੧੫॥ ੨੪੨॥

ਸੁੰਦਰ ਚੋਰ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਪਾਈ ਹੈ। ਚਿੱਟੇ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਚਿਟੇ ਹੀ ਘੋੜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਛਬੀ ਸਜਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਵਿਤ੍ਰ 'ਅਬਿਕਾਰ' (ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ) ਜੋਧਾ ਹੈ ਜੋ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਨਾਂ ਮਿਟਨ ਵਾਲਾ ਅਮਿੱਤ ਬਲ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਛਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਕੱਟਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਦ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਅਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਹੇ ਉੱਤਮ ਰਾਜੇ ! ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਗੱਜੇਗਾ ਇਕ ਸੂਰਮਾ ਵੀ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਟਿਕੇਗਾ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਜੋਧਾ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ॥ ੧੫॥ ੨੪੨॥

ਇਕਿ ਬਿੱਦਿਆ ਅਰੁ ਲਾਜ ਅਮਿਟ ਅਤਿਹੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਰਣ॥
ਭੀਮ ਰੂਪ ਭੈਰੋ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਮਿੱਟ ਅਦਾਹਨ॥
ਅਤਿ ਅਖੰਡ ਅਡੰਡ ਚੰਡ ਪਰਤਾਪ ਰਣਾਚਲ॥
ਬ੍ਰਿਖਭ ਕੰਧ ਆਜਾਨ ਬਾਹ ਬਾਨੈਤ ਮਹਾਬਲ॥
ਇਹ ਛਬਿ ਅਪਾਰ ਜੋਧਾ ਜੁਗਲ ਜਦਿਨ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਜਾਇ ਹੈ॥
ਭੱਜਿ ਹੈ ਭੂਪ ਤਜਿ ਲਾਜ ਸਭ ਏਕ ਨ ਸਾਮੁਹਿ ਆਇ ਹੈ॥ ੧੬॥ ੨੪੩॥

ਇਕ 'ਵਿਦਿਆ' ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ 'ਲਾਜ' ਨਾਂ ਦੇ ਦੋ ਯੋਧੇ ਨਾ ਮਿਟਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਨਾ ਸੜਨ ਵਾਲੇ, ਨਾ ਮਿਟਨ ਵਾਲੇ, ਭੈਰੋ ਸਮਾਨ ਭਿਆਣਕ ਰੂਪ ਤੇ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਨਾ ਖੰਡ ਹੋਣ ਵਾਲੇ, ਡੰਡ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੜੇ ਹੀ ਤੇਜ ਪਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਅਚੱਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਸਾਨ੍ਹ ਵਰਗੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੱਕ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਬਾਂਕੇ ਤੇ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਜੋਧਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਗਾਰਾ ਵਜਾਉਣਗੇ ਉਸ ਦਿਨ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਲਾਜ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ॥ ੧੬॥ ੨੪੩॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਸੰਜੋਗ ਨਾਮ ਸੂਰਮਾ ਅਖੰਡ ਏਕ ਜਾਨੀਐ॥
ਸੁ ਧਾਮ ਧਾਮ ਜਾਸ ਕੋ ਪ੍ਰਤਾਪ ਆਜ ਮਾਨੀਐ॥
ਅਡੰਡ ਔ ਅਛੇਦ ਹੈ ਅਭੰਗ ਤਾਸ ਭਾਖੀਐ॥

ਬਿਚਾਰ ਆਜ ਤਉਨ ਸੋਂ ਜੁਝਾਰ ਕਉਨ ਰਾਖੀਐ॥੧੭॥੨੪੪॥

ਇਕ 'ਸੰਜੋਗ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਨਾ ਖੰਡਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਛੰਡ ਨਹੀਂ ਭਰਦਾ ਛੇਦ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਨਾ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅੱਜ ਉਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਜੋਧਾ ਹੈ ? ੧੭॥੨੪੪॥

ਅਖੰਡ ਮੰਡਲੀਕ ਸੋ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬੀਰ ਦੇਖੀਐ॥
ਸਕ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਸੂਰਮਾ ਅਜਿੱਤ ਤਾਸ ਲੇਖੀਐ॥
ਗਰਜਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਿਕੈ ਸਲੱਜ ਰਥ ਧਾਇ ਹੈ॥
ਅਮੰਡ ਮਾਰਤੰਡ ਜਜੋਂ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੋਭ ਪਾਇ ਹੈ॥੧੮॥੨੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੰਡਲੀਕ=ਇਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਚੰਡ=ਤੇਜ ਵਾਲਾ। ਸੱਲਜਿ=ਲੱਜਾ ਸਮੇਤ। ਮਾਰਤੰਡ=ਸੂਰਜ।

ਨਾ ਖੰਡਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮੰਡਲੀਕ ਵਰਗੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਸੁਕ੍ਰਿਤ' (ਧਰਮ ਦੀ ਕਮਾਈ) ਨਾਂ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੱਜਕੇ, ਸ਼ਸਤਰ ਸਜਾ ਕੇ, ਲੱਜਾ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੀ ਉਸਦਾ ਰਥ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਪਏਗਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾ ਮੰਡਨ ਕੀਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਜ ਵਰਗੇ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਸੋਭਾ ਪਾਵੇਗਾ॥੧੮॥੨੪੫॥

ਬਿਸੇਖ ਬਾਣ ਸੈਹਥੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਾਣਿ ਸੱਜਿ ਹੈ॥
ਅਮੋਹ ਨਾਮ ਸੂਰਮਾ ਸਰੋਹ ਆਨ ਗੱਜਿ ਹੈ॥
ਅਲੋਭ ਨਾਮ ਸੂਰਮਾ ਦੁਤੀਅ ਜੋ ਗਰੱਜਿ ਹੈਂ॥
ਰਥੀ ਗਜੀ ਹਈ ਪਤੀ ਅਪਾਰ ਸੈਣ ਭੱਜਿ ਹੈਂ॥੧੯॥੨੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੈਹਥੀ=ਬਰਛੀ। ਅਮਹੋ=ਮੋਹ ਰਹਿਤ। ਅਲੋਭ=ਲੋਭ ਰਹਿਤ।

ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਤੀਰ, ਬਰਛੀ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਦ 'ਅਮੋਹ' (ਮੋਹ ਰਹਿਤ) ਨਾਂ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਗੱਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ 'ਅਲੋਭ' (ਲੋਭ ਰਹਿਤ) ਨਾਂ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਆ ਕੇ ਲਲਕਾਰੇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰੱਥਾਂ ਵਾਲੇ, ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਅਪਾਰ ਸੈਨਾ ਪਤੀ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੯॥੨੪੬॥

ਹਠੀ ਜਪੀ ਤਪੀ ਸਤੀ ਅਖੰਡ ਬੀਰ ਦੇਖੀਐ॥
ਪ੍ਰਚੰਡ ਮਾਰਤੰਡ ਜਜੋਂ ਅਡੰਡ ਤਾਸ ਲੇਖੀਐ॥

ਅਜਿੱਤ ਜਉਨ ਜਗਤ ਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅੰਗ ਜਾਨੀਐ॥
ਅਕਾਮ ਨਾਮ ਸੂਰਮਾ ਭਿਰਾਮ ਤਾਸ ਮਾਨੀਐ॥੨੦॥੨੪੭॥

ਉਹ ਖੜੇ ਹਠ ਵਾਲਾ, ਜਪ ਵਾਲਾ, ਤਪ ਵਾਲਾ, ਸਤ ਵਾਲਾ, ਤੇ ਨਾ ਖੰਡ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਤੇ ਡੰਡ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਜਗਤ ਤੇ ਜਿੱਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਵਾਲੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿਤਰ ਅੰਗ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। 'ਅਕਾਮ' (ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ) ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਇਹ ਯੋਧਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੨੦॥੨੪੭॥

ਅਕ੍ਰੋਧ ਜੋਧ ਕ੍ਰੋਧ ਕੈ ਬਿਰੋਧ ਸੱਜਿ ਹੈ ਜਬੈ॥
ਬਿਸਾਰ ਲਾਜ ਸੂਰਮਾ ਅਪਾਰ ਭੱਜਿ ਹੈ ਸਭੈ॥
ਅਖੰਡ ਦੇਹਿ ਜਾਸ ਕੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੂਪ ਜਾਨੀਐ॥
ਸੁਲੱਜ ਨਾਮ ਸੂਰਮਾ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰਿ ਤਾਸ ਮਾਨੀਐ॥੨੧॥੨੪੮॥

'ਅਕ੍ਰੋਧ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ, ਜਦੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਲੜਾਈ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ਸੂਰਮੇ, ਸਾਰੀ ਲੱਜਾ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ। ਜਿਸਦੀ ਦੇਹ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਰੂਪ ਤੇਜ ਵੰਤ ਹੈ, ਉਹ 'ਲੱਜਾ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ,ਉਸਦਾ ਮੰਤਰੀ ਹੈ ਭਾਵ ਅਕ੍ਰੋਧ ਰਾਜੇ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਲੱਜਾ ਹੈ॥੨੧॥੨੪੮॥

ਸੁ ਪਰਮ ਤੱਤ ਆਦਿ ਦੈ ਨਿਰਾਹੰਕਾਰ ਗਰਜਿ ਹੈ॥
ਬਿਸੇਖ ਤੋਰ ਸੈਨ ਤੇ ਅਸੇਖ ਬੀਰ ਬਰਜਿ ਹੈ॥
ਸਰੋਖ ਸੈਹਥੀਨ ਲੈ ਅਮੋਘ ਜੋਧ ਜੁੱਟਿ ਹੈਂ॥
ਅਸੇਖ ਬੀਰ ਕਾਰਮਦ ਕ੍ਰੂਰ ਕਉਚ ਤੁੱਟਿ ਹੈਂ॥੨੨॥੨੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਰਾਹੰਕਾਰ=ਹੰਕਾਰ ਰਹਿਤ। ਕਾਰਮਾਦ=ਧਨੁਖ। ਕਉਚ=ਕਵਚ।

ਇਹ ਪਰਮ ਤੱਤ ਵਾਲਾ 'ਨਿਰਾਹੰਕਾਰ' ਸੂਰਮਾ ਜਦ ਗੱਜੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੋਰ ਤੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਈ ਯੋਧੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਕਰਨ ਗੇ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸੂਰਮੇ, ਧਨੁਖ ਅਤੇ ਕਵਚ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ॥੨੨॥੨੪੯॥

ਸਭ ਗਤਿ ਏਕ ਭਾਵਨਾ ਸੁ ਕ੍ਰੋਧ ਸੂਰ ਧਾਇ ਹੈਂ॥

ਅਸੇਖ ਮਾਰਤੰਡ ਜਜੋਂ ਬਿਸੇਖ ਸੋਭ ਪਾਇ ਹੈਂ॥
ਸੰਘਾਰ ਸੈਣ ਸੱਤ੍ਰਵੀ ਜੁਝਾਰ ਜੋਧ ਜੁੱਟਿ ਹੈਂ॥
ਕਰੂਰ ਕੂਰ ਸੂਰਮਾ ਤਰੱਕ ਤੁੰਗ ਤ੍ਰੁੱਟਿ ਹੈਂ॥੨੩॥੨੫੦॥

'ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤੀ' ਨਾਂ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਜਦੋਂ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਧਾਵਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਉਹ ਅਣਗਿਣਤ ਸੂਰਜਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋਧਾ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ 'ਕਰੂਰ' ਤੇ 'ਕੂੜ' ਨਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਤੰਗ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੨੩ ॥ ੨੫੦ ॥

ਸਿਮੱਟਿ ਸੂਰ ਸੈਹਥੀ ਸਰੱਕ ਸਾਂਗ ਸੇਲ ਹੈਂ॥
ਦੁਰੰਤ ਘਾਇ ਝਾਲਿਕੈ ਅਨੰਤ ਸੈਣ ਪੇਲਿ ਹੈਂ॥
ਤਮੱਕ ਤੇਗ ਦਾਮਣੀ ਸਭੱਕ ਸੂਰਮੱਟਿ ਹੈਂ॥
ਨਿਪੱਟਿ ਕੱਟਿ ਕੁੱਟਿਕੈ ਅਕੱਟ ਅੰਗ ਸੱਟਿ ਹੈਂ॥੨੪॥੨੫੧॥

ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਸਿਮਟ ਕੇ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਕੇ ਬਰਛੇ ਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਂ ਭਿਆਨਕ ਘਾਵਾਂ ਨੂੰ ਝੱਲ ਬੇਅੰਤ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਅਗੇ ਧਕ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਤਲਵਾਰ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੂਰਮੇ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਝੱਟ ਹੀ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਨਾ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਲਾਹ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ॥ ੨੪ ॥ ੨੫੧ ॥

ਨਿਪੱਟਿ ਸਿੰਘ ਜਜੋਂ ਪਲੱਟਿ ਸੂਰ ਸੇਲ ਬਾਹਿ ਹੈਂ॥
ਬਿਸੇਖ ਬ੍ਰਿਥਨੀਸ ਕੀ ਅਸੇਖ ਸੈਣ ਅਗਾਹਿ ਹੈਂ॥
ਅਰੁੱਝਿ ਬੀਰ ਅੱਪ ਮੱਝਿ ਗੱਝਿ ਆਨਿ ਜੁੱਝਿ ਹੈਂ॥
ਬਿਸੇਖ ਦੇਵ ਦਈਤ ਜੱਛ ਕਿੰਨ੍ਰ ਕਿੱਤ ਬੁੱਝਿ ਹੈਂ॥੨੫॥੨੫੨॥

ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪਲਟ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਬਰਛੇ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੈਨਾਪਤੀਆਂ ਦੀ ਅਣਗਿਣਤ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਦਬਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਰੁਝਣ ਵਾਲੇ ਹੌਂਸਲੇ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਆ ਕੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਨਗੇ ਕਿ ਦੇਵ, ਦੈਂਤ, ਜੱਛ ਤੇ ਕਿੰਨਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਣਗੇ॥ ੨੫॥ ੨੫੨॥

ਸਰੱਕਿ ਸੇਲ ਸੂਰਮਾ ਮਟੱਕ ਬਾਜ ਸੁੱਟਿ ਹੈਂ॥
ਅਮੰਡ ਮੰਡਲੀਕ ਸੇ ਅਫੁੱਟ ਸੂਰ ਫੁੱਟਿ ਹੈਂ॥

ਸੁ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਮ ਸੂਰ ਕੋ ਬਿਸੇਖ ਭੂਪ ਜਾਨੀਐ॥
ਸੁ ਸਾਖ ਭਾਸ ਕੀ ਸਦਾ ਤਿਹੂੰ ਨ ਲੋਕ ਮਾਨੀਐ॥੨੬॥੨੫੩॥

ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਸੂਰਮੇ ਬੜੀ ਮਟੱਕ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਭਜਾਉਂਣ ਗੇ ਅਤੇ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦੇਣਗੇ। ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਮੀਂ ਸੂਰਬੀਰ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਸੂਰਬੀਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਚਿ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥੨੬॥੨੫੩॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ॥ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਭਾਲ ਸੋ ਅਭੂਤ ਰੂਪ ਮਾਨੀਐ॥
ਸੰਜੋਗ ਨਾਮ ਸ਼ਤ੍ਰੁਹਾ ਸੁ ਬੀਰ ਤਾਸ ਜਾਨੀਐ॥
ਸੁ ਸ਼ਾਂਤ ਨਾਮ ਸੂਰਮਾ ਸੁ ਅਉਰ ਏਕ ਬੋਲੀਐ॥
ਪ੍ਰਤਾਪ ਜਾਸ ਕੋ ਸਦਾ ਸੁ ਸਰਬ ਲੋਗ ਤੋਲੀਐ॥੨੭॥੨੫੪॥

ਜਿਸਦਾ ਰੂਪ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੂਰਜ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ। ਉਹ ਰੂਪ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੰਜੋਗ' ਹੈ, ਜੋ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ 'ਸ਼ਾਂਤ' ਨਾਮ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੨੭॥੨੫੪॥

ਅਖੰਡ ਮੰਡਲੀਕ ਸੋ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰੂਪ ਦੇਖੀਐ॥
ਸੁ ਕੋਪ ਸੁੱਧ ਸਿੰਘ ਕੀ ਸਮਾ ਸੂਰ ਪੇਖੀਐ॥
ਸੁ ਪਾਠ ਨਾਮ ਤਾਸ ਕੋ ਅਠਾਟ ਤਾਸ ਭਾਖੀਐ॥
ਭਜਜੋ ਨ ਜੁੱਧ ਤੇ ਕਹੂੰ ਨਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੂਰ ਸਾਖੀਐ॥੨੮॥੨੫੫॥

ਜਿਸ ਦਾ ਨਾ ਖੰਡਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਰੂਪ ਹੈ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਨਿਰੋਲ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਪਾਠ' ਹੈ, ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਜੁੱਧ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਭੱਜਿਆ ਹੈ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਗਵਾਹ ਹਨ॥੨੮॥੨੫੫॥

ਸੁ ਕਰਮ ਨਾਮ ਏਕ ਕੋ ਸੁ ਸਿੱਛ ਦੂਜ ਜਾਨੀਐ॥
ਅਭਿੱਜ ਮੰਡਲੀਕ ਸੋ ਆਛਿੱਜ ਤੇਜ ਮਾਨੀਐ॥
ਸੁਕੋਪ ਸੂਰ ਸਿੰਘ ਜਜੋਂ ਘਟਾ ਸਮਾਨ ਜੁੱਟ ਹੈਂ॥
ਦੁਰੰਤ ਬਾਜ ਬਾਜਿ ਹੈਂ ਅਨੰਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਛੁੱਟ ਹੈਂ॥੨੯॥੨੫੬॥

ਇਕ ਦਾ ਨਾਮ 'ਚੰਗਾ ਕੰਮ' ਹੈ ਅਤੇ 'ਚੰਗਾ ਸਿਖ' ਨਾਮ ਦੂਜੇ ਦਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੇਅਸਰ ਇਹ ਸੂਰਮੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਵਰਗੇ ਤੇ ਨਾ ਛਿਜਨ ਵਾਲੇ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਜਦ ਕਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਦਲਾਂ ਦੇ ਚੜ੍ਹ ਆਉਣ ਸਮਾਨ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਦੇ ਹਨ॥ ੨੯ ॥ ੨੫੬ ॥

ਸੁ ਜੱਗ ਨਾਮ ਏਕ ਕੌ ਪ੍ਰਬੋਧ ਅਉਰ ਮਾਨੀਐ॥
ਸੁ ਦਾਨ ਤੀਸਰਾ ਹਠੀ ਅਖੰਡ ਤਾਸ ਜਾਨੀਐ॥
ਸੁ ਨੇਮ ਨਾਮ ਅਉਰ ਹੈ ਅਖੰਡ ਤਾਸ ਭਾਖੀਐ॥
ਜੱਗਤ ਜਾਸ ਜੀਤਿਆ ਜਹਾਨ ਭਾਨ ਸਾਖੀਐ॥ ੩੦ ॥ ੨੫੭ ॥

ਇਕ ਜੋਧੇ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜੱਗ' ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ 'ਪ੍ਰਬੋਧ' ਨਾ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਤੀਸਰਾ 'ਚੰਗਾ ਦਾਨ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਹਠੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। 'ਸ੍ਰੇਸਟ ਨੇਮ' ਨਾਂ ਵਾਲਾ ਇਕ ਹੋਰ ਯੋਧਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਅਖੰਡ ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਜਹਾਨ ਤੇ ਸੂਰਜ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਵਾਹ ਹੈ॥ ੩੦ ॥ ੨੫੭ ॥

ਸੁ ਸੱਤ੍ਰ ਨਾਮ ਏਕ ਕੋ ਸੰਤੋਖ ਅਉਰ ਬੋਲੀਐ॥
ਸੁ ਤੱਪ੍ਰ ਨਾਮ ਤੀਸਰੋ ਦਸੰਤ੍ਰ ਜਾਸੁ ਛੋ ਲੀਐ॥
ਸੁ ਜਾਪ ਨਾਮ ਏਕ ਕੌ ਪ੍ਰਤਾਪ ਆਜ ਤਾਸ ਕੋ॥
ਅਨੇਕ ਜੁੱਧ ਜੀਤਿਕੈ ਬਰਿਯੋ ਜਿਨੈ ਨਿਰਾਸ ਕੋ॥ ੩੧ ॥ ੨੫੮ ॥

ਇਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸੱਤ ਹੈ ਦੂਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਸੰਤੋਖ ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੀਸਰੇ ਦਾ ਤਪ ਨਾਮ ਹੈ। ਦੇਸਾ ਦੇਸਾਂਤ੍ਰਾ ਨੂੰ ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਕਰ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਦਾ 'ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜਾਪ' ਨਾਮ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅੱਜ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜੁੱਧਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਨਿਰਾਸਤਾ ਨੂੰ ਵਰ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੩੧ ॥ ੨੫੮ ॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਅਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਲਵੰਡ ਨੇਮ ਨਾਮਾ ਇਕ ਅਤਿ ਭਟ॥
ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਮ ਦੂਸਰੋ ਸੂਰਬੀਰਾ ਰਿਣੋਤ ਕਟ॥
ਸੰਜਮ ਏਕ ਬਲਿਸਟਿ ਧੀਰ ਨਾਮਾ ਚਤੁਰਥ ਗਨਿ॥
ਪ੍ਰਾਣਯਾਮ ਪੰਚਵੋ ਧਿਆਨ ਨਾਮਾ ਖਸ਼ਟਮ ਭਨਿ॥

ਜੋਧਾ ਅਪਾਰ ਅਨਖੰਡ ਅਤਿ ਸਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਿਹ ਮਾਨੀਐ॥
ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਨਾਗ ਗੰਧ੍ਰਬ ਧਰਮ ਨਾਮ ਜਵਨ ਕੋ ਜਾਨੀਐ॥ ੩੨॥ ੨੫੯॥

ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ, ਬਲ ਵਾਲਾ, ਨੇਮ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਮਹਾਂ ਜੋਧਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਮ ਦਾ ਜੋਧਾ ਹੈ, ਜੋ ਜੋਧਿਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧਾ 'ਸੰਜਮ' ਹੈ, ਅਤੇ ਚੌਥਾ ਜੋਧਾ 'ਧੀਰਜ' ਹੈ। ਪੰਜਵਾਂ 'ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ' ਅਤੇ ਛੇਵੇਂ ਜੋਧੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਧਿਆਨ' ਹੈ। ਸੱਤਵਾਂ ਨਾ ਖੰਡਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਜੋ ਅਪਾਰ ਜੋਧਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਅਤਯੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਮੰਨੀਦਾ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ, ਨਾਗ ਤੇ ਗੰਧਰਬ ਜਿਸਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ 'ਧਰਮ' ਕਹਿਕੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਸੱਤਵਾਂ ਜੋਧਾ 'ਧਰਮ' ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਾਗ ਗੰਧ੍ਰਬ ਤੇ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ॥ ੩੨॥ ੨੫੯॥

ਸੁਭਾ ਚਾਰ ਜਿਹ ਨਾਮ ਸਬਲ ਦੂਸਰ ਅਨੁਮਾਨੋ॥
ਬਿਕ੍ਰਮ ਤੀਸਰੋ ਸੁਭਟ ਬੁੱਧ ਚਤੁਰਥ ਜੀਅ ਜਾਨੋ॥
ਪੰਚਮ ਅਨੁਰਕਤਤਾ ਛਠਮ ਸਾਮਾਧ ਅਭੈ ਭਟ॥
ਉੱਦਮ ਅਰ ਉਪਕਾਰ ਅਮਿਟ ਅਨਜੀਤ ਅਨਾਕਟ॥
ਜਿਹ ਨਿਰਖ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਤਜਿ ਆਸਨਨਿ ਬਿਮਨ ਚਿੱਤ ਭਾਜਤ ਤਵਨ॥
ਬਲਿ ਟਾਰਿ ਹਾਰਿ ਆਹਵਹਠੀ ਅਠਟ ਠਾਟ ਭੂਤਲ ਗਵਨ॥ ੩੩॥ ੨੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਭਾਚਾਰ=ਸ਼ੁਭ ਆਚਾਰ। ਸਬਲ=ਬਲਵਾਨ,

ਪਹਿਲੇ ਯੋਧੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਸ਼ੁਭ ਆਚਾਰ' ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਯੋਧਾ ਉੱਤਮ ਬਲ ਹੈ। ਤੀਸਰਾ ਸੂਰਬੀਰ 'ਸ਼ਕਤੀ' ਹੈ, ਚੌਥਾ ਸੂਰਮਾ 'ਬੁੱਧ' ਜੀਅ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਵੋ। ਪੰਜਵਾਂ 'ਲੋਭ ਲਾਲਚ ਤੋਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਰਹਿਣਾ' ਤੇ ਛੇਵਾ ਸਮਾਧੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਿਡੱਰ ਜੋਧੇ ਹਨ। ਉੱਦਮ ਅਤੇ ਉਪਕਾਰ ਨਾ ਮਿਟਨ ਵਾਲੇ ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਨਾ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵੈਰੀ ਆਸਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਬੁੱਝੇ ਹੋਏ ਮਨ ਤੇ ਚਿੱਤ ਨਾਲ ਉਥੋਂ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਠੀ ਸੂਰਮੇ ਬਲ ਨੂੰ ਗਵਾ ਕੇ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਹਾਰ ਮੰਨਕੇ, ਅਣਮਿਥੇ ਮਨਸੂਬੇ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੩੩॥ ੨੬੦॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਸੁ ਬਿਚਾਰ ਹੈ ਭਟ ਏਕ॥ ਗੁਨ ਬੀਚ ਜਾਸ ਅਨੇਕ॥
ਸੰਜੋਗ ਹੈ ਇਕ ਅਉਰ॥ ਜਿਨਿ ਜੀਤਿਆ ਪਤਿ ਗਉਰ॥ ੩੪॥ ੨੬੧॥

ਇਕ ਸ਼ੁਭ ਵਿਚਾਰ ਨਾਂ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਣ ਹਨ। ਸੰਜੋਗ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਹੋਰ ਯੋਧਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ॥ ੩੪॥ ੨੬੧॥

ਇਕ ਹੋਮ ਨਾਮ ਸੁ ਬੀਰ॥ ਅਰਿ ਕੀਨ ਜਾਸੁ ਅਧੀਰ॥
ਪੂਜਾ ਸੁ ਅਉਰ ਬਖਾਨ॥ ਜਿਹ ਸੌ ਨ ਪਉਰਖੁ ਆਨ॥ ੩੫॥ ੨੬੨॥

ਇਕ 'ਹੋਮ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੂਰਮਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੇ ਹੋਸਲੇ ਢਾਹ ਦਿੱਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਹੋਰ ਪੂਜਾ ਨਾਮ ਦਾ ਦੂਜਾ ਜੋਧਾ ਕਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਬਲ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੩੫॥ ੨੬੨॥

ਅਨੁਰਕਤਤਾ ਇਕ ਅਉਰ॥ ਸਭ ਸੁਭਟ ਕੇ ਸਿਰਮਉਰ॥
ਬੇਰਕਤਤਾ ਇਕ ਆਨ ॥ਜਿਹ ਸੌ ਨ ਆਨ ਪ੍ਰਧਾਨ॥ ੩੬॥ ੨੬੩॥

ਇਕ ਹੋਰ ਅਨੁਰਕਤਤਾ (ਪਿਆਰ) ਨਾਮ ਵਾਲਾ, ਸੂਰਮਾ, ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਬੇਰਕਤਤਾ (ਪ੍ਰੀਤ ਹੀਣਤਾ) ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੋਧਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੩੬॥ ੨੬੩॥

ਸਤਸੰਗ ਅਉਰ ਸੁਬਾਹ॥ ਜਿਹ ਦੇਖ ਜੁੱਧ ਉਛਾਹ॥
ਭਟ ਨੇਹ ਨਾਮ ਅਪਾਰ॥ ਬਲ ਜਉਨ ਕੋ ਬਿਕਰਾਰ॥ ੩੭॥ ੨੬੪॥

ਹੋਰ 'ਸਤਸੰਗ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ਇਕ ਹੋਰ 'ਨੇਹ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਅਪਾਰ ਜੋਧਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੜਾ ਡਰਾਉਣਾ ਬਲ ਹੈ॥ ੩੭॥ ੨੬੪॥

ਇਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਅਰੁ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ॥ ਜਿਹ ਜੋਤ ਜਗਮਗ ਜਗਤ॥
ਭਟ ਦੱਤ ਮੱਤ ਮਹਾਨ॥ ਸਭ ਠਉਰ ਮੇ ਪਰਧਾਨ॥ ੩੮॥ ੨੬੫॥

ਇਕ 'ਪ੍ਰੀਤੀ' ਅਤੇ ਦੂਜਾ 'ਹਰਿ ਭਗਤੀ' ਨਾਮ ਦੇ ਜੋਧੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਉੱਜਾਲਾ ਜਗ ਮਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। 'ਦਾਨ' ਅਤੇ 'ਅਕਲ' ਨਾਂ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਜੋਧੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਨ॥ ੩੮॥ ੨੬੫॥

ਇਕ ਕ੍ਰੁੱਧ ਅਉਰ ਪ੍ਰਬੋਧ॥ ਰਣ ਦੇਖ ਕੈ ਜਿਹ ਕ੍ਰੋਧ॥
ਇਹ ਭਾਂਤ ਸੈਨ ਬਨਾਇ॥ ਦੁਹੂ ਦਿਸਿ ਨਿਸ਼ਾਣ ਬਜਾਇ॥ ੩੯॥ ੨੬੬॥

ਇਕ ਕ੍ਰੁੱਧ ਅਤੇ ਦੂਜਾ 'ਉਪਦੇਸ਼' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ॥ ੩੯॥ ੨੬੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੈਨ ਬਨਾਇਕੈ ਚੜੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਜਾਇ॥
ਜਿਹ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਆਹਵ ਮਚਜੋ ਸੋ ਸੋ ਕਹਤ ਸੁਨਾਇ॥ ੪੦॥ ੨੬੭॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ, ਧੌਂਸੇ ਵਜਾ ਕੇ ਚੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜੰਗ ਮਚਿਆ ਸੀ ਉਹ ਉਹ ਬਿਰਤਾਂਤ ਕਹਿਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ॥੪੦॥੨੬੭॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤੀ ਛੰਦ॥ ਕਿ ਸੰਬਾਹ ਉੱਠੇ॥ ਕਿ ਸਾਵੰਤ ਜੁੱਟੇ॥
ਕਿ ਨੀਸ਼ਾਣ ਹੁੱਕੇ॥ ਕਿ ਬਾਜੰਤ੍ਰ ਧੁੱਕੇ॥੪੧॥੨੬੮॥

ਸੂਰਮੇ ਉੱਠ ਖਲੋਤੇ ਸਨ। ਰਣ ਵਿਚ ਬਾਂਕੇ ਸਿਪਾਹੀ ਜੁਟ ਗਏ ਸਨ। ਧੌਂਸੇ ਗੂੰਜਦੇ ਸਨ. ਵਾਜੇ ਧੁੱਕ ਧੁੱਕ ਕਰਕੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ॥੪੧॥੨੬੮॥

ਕਿ ਬੰਬਾਲ ਨੇਜੇ॥ ਕਿ ਜੰਜ੍ਵਾਲ ਤੇਜੇ॥
ਕਿ ਸਾਵੰਤ ਢੂਕੇ॥ ਕਿ ਹਾ ਹਾਇ ਕੂਕੇ॥੪੨॥੨੬੯॥

ਨੇਜਿਆਂ ਦੇ ਝਾਲਰ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਸ਼ਕਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚੰਡ ਲਾਟਾਂ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੋ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਹਾਇ ! ਹਾਇ ! ਕੂਕਦੇ ਸਨ॥੪੨॥੨੬੯॥

ਕਿ ਸਿੰਧੂਰ ਗੱਜੇ॥ ਕਿ ਤੰਦੂਰ ਬੱਜੇ॥
ਕਿ ਸੰਬਾਹ ਜੁੱਟੇ॥ ਕਿ ਸੰਨਾਹ ਫੁੱਟੇ॥੪੩॥੨੭੦॥

ਸੰਧੂਰ ਨਾਲ ਚਿਤਰੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਗਰਜਦੇ ਹਨ. ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਜੋਆਂ ਫੁੱਟ ਗਈਆਂ ਸਨ॥੪੩॥੨੭੦॥

ਕਿ ਡਾਕੰਤ ਡਉਰੂ॥ ਕਿ ਭ੍ਰਾਮੰਤ ਭਉਰੂ॥
ਕਿ ਆਹਾੜ ਡਿੱਗੇ॥ ਕਿ ਰਾਕਤ੍ਰ ਭਿੱਗੇ॥੪੪॥੨੭੧॥

ਡਉਰੂ ਡੱਕ ਡੱਕ ਕਰਕੇ ਵੱਜਣ, ਲੱਗੇ ਘੋੜੇ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗੇ। ਮੁਰਦੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਜੋ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੪੪॥੨੭੧॥

ਕਿ ਚਾਮੁੰਡ ਚਰੇਮੰ॥ ਕਿ ਸਾਵੰਤ ਧਰਮੰ॥
ਕਿ ਆਵੰਤ ਜੁੱਧੰ॥ ਕਿ ਸਾਨੱਧ ਬੱਧੰ॥੪੫॥੨੭੨॥

ਚੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਚਾਮੁੰਡਾ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ, ਵਾਂਗ ਸੂਰਮੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਪਾ ਕੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲੱਗੇ॥੪੫॥੨੭੨॥

ਕਿ ਸਾਵੰਤ ਸੱਜੇ॥ ਕਿ ਨੀਸ਼ਾਣ ਬੱਜੇ॥
ਕਿ ਜੰਜ੍ਵਾਲ ਕ੍ਰੋਧੰ॥ ਕਿ ਬਿਸਾਰਿ ਬੋਧੰ॥੪੬॥੨੭੩॥

ਮਹਾਂ ਜੋਧੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਧੌਂਸੇ ਵੱਜਦੇ ਸਨ। ਕ੍ਰੋਧ ਰੂਪ ਅੱਗ ਦੀਆਂ

ਲਾਟਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਵਿਸਰ ਗਿਆ ਸੀ॥ ੪੬ ॥ ੨੭੩ ॥

ਕਿ ਆਹਾੜ ਮਾਨੀ॥ ਕਿ ਜਜੋਂ ਮੱਛ ਪਾਨੀ॥
ਕਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਸਤ੍ਰ ਬਾਹੈ॥ ਕਿ ਜਜੋਂ ਜੀਤ ਚਾਹੈ॥ ੪੭ ॥ ੨੭੪ ॥

ਮਾਨ ਵਾਲੇ ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਮੁਰਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੜਫ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਮੱਛ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੜਫਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਅਸਤਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ॥ ੪੭ ॥ ੨੭੪ ॥

ਕਿ ਸਾਵੰਤ ਸੋਹੇ॥ ਕਿ ਸਾਰੰਗ ਰੋਹੇ॥
ਕਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਸਤ੍ਰ ਬਾਹੇ॥ ਭਲੇ ਸੈਣ ਗਾਹੇ॥ ੪੮ ॥ ੨੭੫ ॥

ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਮਾਨੋਂ, ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ ਰੋਹ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਅਸਤਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾ ਨਾਲ ਫੌਜ ਨੂੰ ਲਤਾੜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ॥ ੪੮ ॥ ੨੭੫ ॥

ਕਿ ਭੈਰਉ ਭਭੱਕੈ॥ ਕਿ ਕਾਲੀ ਕੁਹੱਕੈ॥
ਕਿ ਜੋਗਨ ਜੁੱਟੀ॥ ਕਿ ਲੈ ਪੜ੍ਹ ਟੁੱਟੀ॥ ੪੯ ॥ ੨੭੬ ॥

ਭੈਰੋਂ ਲਲਕਾਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਲੀ ਕਿਲਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਸੀ। ਜੋਗਨੀਆਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੱਪਰ ਲੈ ਕੇ, ਜੋਧਿਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਣ ਲਈ ਟੁੱਟਕੇ ਪੈ ਗਈਆਂ ਸਨ॥ ੪੯ ॥ ੨੭੬ ॥

ਕਿ ਦੇਵੀ ਦਮੱਕੈ॥ ਕਿ ਕਾਲੀ ਕੁਹੱਕੈ॥
ਕਿ ਭੈਰੋ ਭਕਾਰੈ॥ ਕਿ ਡਉਰੂ ਡਕਾਰੈ॥ ੫੦ ॥ ੨੭੭ ॥

ਦੇਵੀ ਦਮਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਲੀ ਕਿਲਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਸੀ। ਭੈਰੋਂ ਲਲਕਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਡੌਰੂ ਡੁੱਕ ਡੁੱਕ ਕਰਕੇ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੫੦ ॥ ੨੭੭ ॥

ਕਿ ਬਹੁ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਰਖੇ॥ ਕਿ ਪਰਮਾਸਤ੍ਰ ਕਰਖੇ॥
ਕਿ ਦਈਤਾਸਤ੍ਰ ਛੁੱਟੇ॥ ਕਿ ਦੇਵਾਸਤ੍ਰ ਮੁੱਕੇ॥ ੫੧ ॥ ੨੭੮ ॥

ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮੀਂਹ ਵੱਸਦਾ ਸੀ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਯੋਧੇ ਧਨੁੱਖ ਬਾਨਾ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦੇ ਸਨ। ਦੈਂਤ-ਅਸਤਰ ਚੱਲਦੇ ਸਨ। ਦੇਵ ਅਸਤਰ ਜੋਧਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਮੁੱਕ ਗਏ ਸਨ॥ ੫੧ ॥ ੨੭੮ ॥

ਕਿ ਸੈਲਾਸਤ੍ਰ ਸਾਜੇ॥ ਕਿ ਪਉਨਾਸਤ੍ਰ ਬਾਜੇ॥
ਕਿ ਮੇਘਾਸਤ੍ਰ ਬਰਖੇ॥ ਕਿ ਅਗਨਾਸਤ੍ਰ ਕਰਖੇ॥ ੫੨ ॥ ੨੭੯ ॥

ਸੈਲ ਅਸਤ੍ਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਸਜਾ ਲਏ ਸਨ ਅਤੇ ਪੌਣ ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਮੇਘ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਗਨ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਧਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਖਿੱਚ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੫੨ ॥ ੨੭੯ ॥

ਕਿ ਹੰਸਾਸਤ੍ਰ ਛੁੱਟੇ॥ ਕਿ ਕਾਕਸਤ੍ਰ ਤੁੱਟੇ॥
ਕਿ ਮੇਘਾਸਤ੍ਰ ਬਰਖੇ॥ ਕਿ ਸੂਕ੍ਰਾਸਤ੍ਰ ਕਰਖੇ॥੫੩॥੨੮੦॥

ਹੰਸ ਅਸਤ੍ਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਕਾਂ ਅਸਤ੍ਰ ਟੁੱਟ ਗਏ ਹਨ। ਮੇਘ ਅਸਤ੍ਰ ਚੱਲਣ ਕਰਕੇ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਅਸਤਰ ਨੂੰ ਸੂਰਮੇ ਧਨੁਖ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਖਿੱਚ ਰਹੇ ਸਨ॥੫੩॥੨੮੦॥

ਕਿ ਸਾਵੰਤ੍ਰ ਸੱਜੇ॥ ਕਿ ਬਜੋਮਾਸਤ੍ਰ ਗੱਜੇ॥
ਕਿ ਜੱਛਾਸਤ੍ਰ ਛੁੱਟੇ॥ ਕਿ ਕਿੰਨ੍ਰਾਸਤ੍ਰ ਮੁੱਕੇ॥੫੪॥੨੮੧॥

ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਿਓਮ ਅਸਤਰ ਚੱਲਣ ਕਰਕੇ ਬੱਦਲ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੱਛ ਅਸਤਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨਰ ਅਸਤਰ ਜੋਧਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਮੁੱਕ ਗਏ ਸਨ॥੫੪॥੨੮੧॥

ਕਿ ਗੰਧ੍ਰਬਾਸਤ੍ਰ ਬਾਹੈ॥ ਕਿ ਨਰ ਅਸਤ੍ਰ ਗਾਹੈ॥
ਕਿ ਚੰਚਾਲ ਨੈਣੰ॥ ਕਿ ਮੈਮੱਤ੍ਰ ਬੈਣੰ॥੫੫॥੨੮੨॥

ਗੰਧਰਬ ਅਸਤਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਨਰ ਅਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਗਾਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਚੰਚਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਮੱਤੇ ਹੋਏ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ॥੫੫॥੨੮੨॥

ਕਿ ਆਹਾੜ ਡਿੱਗੈ॥ ਕਿ ਆਰਕਤ ਭਿੱਗੈ॥
ਕਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਸਤ੍ਰ ਬੱਜੇ॥ ਕਿ ਸਾਵੰਤ ਗੱਜੇ॥੫੬॥੨੮੩॥

ਮੁਰਦੇ ਡਿੱਗੇ ਪਦੇ ਸਨ ਜੋ ਲਹੂ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਅਸਤਰ ਅਤੇ ਅਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥੫੬॥੨੮੩॥

ਕਿ ਆਵਰਤ ਹੂਰੰ॥ ਕਿ ਸਵਰਤ ਪੂਰੰ॥
ਫਿਰੀ ਐਣ ਗੈਣੰ॥ ਕਿ ਆਰਕਤ ਨੈਣੰ॥੫੭॥੨੮੪॥

ਸਾਰੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਹੂਰਾਂ ਨੇ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੫੭॥੨੮੪॥

ਕਿ ਪਾਵੰਗ ਪੁੱਲੇ॥ ਕਿਸਰਬਾਸਤ੍ਰ ਖੁੱਲੇ॥
ਕਿ ਹੰਕਾਰ ਬਾਹੈ॥ ਅੰਧ ਔਧ ਲਾਹੈ॥੫੮॥੨੮੫॥

ਘੋੜੇ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਨੰਗੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਔਧ ਅੱਧ ਲਾਹ ਸੁਟਦੇ ਸਨ॥੫੮॥੨੮੫॥

ਛੁਟੀ ਈਸ ਤਾਰੀ॥ ਕਿ ਸੰਨਯਾਸ ਧਾਰੀ॥ ਕਿ ਗੰਧਰਬ ਗੱਜੇ॥ ਕਿ ਬਾਦਿਤ੍ਰ ਬੱਜੇ॥੫੯॥੨੮੬॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਸੰਨਯਾਸ ਧਾਰੀ ਸਨ। ਉਹ ਗੰਧਰਬ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੫੯॥੨੮੬॥

ਕਿ ਪਾਪਾਸਤ੍ਰ ਬਰਖੇ॥ ਕਿਧਰਮਾਸਤ੍ਰ ਕਰਖੇ॥ ਅਰੋਗਾਸਤ੍ਰ ਛੁੱਟੇ॥ ਸੁਭੋਗਾਸਤ੍ਰ ਸੁੱਟੇ॥੬੦॥੨੮੭॥

ਪਾਪ ਅਸਤਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਧਰਮ ਅਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਧਨੁੱਖ ਵਿਚ ਚੜਾਕੇ ਖਿੱਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਰੋਗ ਅਸਤਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਭੋਗ ਅਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ॥੬੦॥੨੮੭॥

ਬਿਬਾਦਾਸਤ੍ਰ ਸੱਜੇ॥ ਬਿਰੋਧਾਸਤ੍ਰ ਬੱਜੇ॥ ਕੁਮੰਤ੍ਰਾਸਤ੍ਰ ਛੁੱਟੇ॥ ਸੁਮੰਤ੍ਰਾਸਤ੍ਰ ਟੁੱਟੇ॥੬੧॥੨੮੮॥

ਵਿਵਾਦ ਅਸਤਰ, ਵਿਰੋਧ ਅਸਤਰ, ਕੁਮੰਤਰਾ ਅਸਤਰ ਅਤੇ ਸਮੁੰਤਰ ਅਸਤਰ ਚਲ ਅਤੇ ਟੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ॥੬੧॥੨੮੮॥

ਕਿ ਕਾਮਾਸਤ੍ਰ ਛੁੱਟੇ॥ ਕਰੋਧਾ ਸਤ੍ਰ ਤੁੱਟੇ॥ ਬਿਰੋਧਾਸਤ੍ਰ ਬਰਖੇ॥ ਬਿਮੋਹਾਸਤ੍ਰ ਕਰਖੇ॥੬੨॥੨੮੯॥

ਕਾਮ ਅਸਤਰ ਕ੍ਰੋਧ ਅਸਤਰ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧ ਅਸਤਰ ਚੱਲਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਬਿਮੋਹ ਅਸਤਰ ਕੜਕ ਰਹੇ ਸਨ॥੬੨॥੨੮੯॥

ਚਰਿਤ੍ਰਾਸਤ੍ਰ ਛੁੱਟੇ॥ ਕਿ ਮੋਹਾਸਤ੍ਰ ਜੁੱਟੇ॥ ਕਿ ਤ੍ਰਾਸਾਸਤ੍ਰ ਬਰਖੇ॥ ਕਿ ਕ੍ਰੋਧਾਸਤ੍ਰ ਕਰਖੇ॥੬੩॥੨੯੦॥

ਚਰਿਤ੍ਰ ਅਸਤਰ ਚੱਲਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਮੋਹ ਅਸਤਰ ਭਿੜਨ ਲੱਗੇ। ਤ੍ਰਾਸ ਅਸਤਰ ਵਰਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਅਸਤਰ ਕੜੱਕਨ ਲੱਗੇ॥੬੩॥੨੯੦॥

ਚੌਪਈ ਛੰਦ॥ ਇਹ ਬਿਧ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਛੋਰੇ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਬਿਬੇਕ ਕੇ ਭਟ ਝਕਝੋਰੇ॥ ਆਪਨ ਚਲਾ ਨਿਸਰਿ ਤਬ ਰਾਜਾ॥ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਕੇ ਬਾਜਨ ਬਾਜਾ॥੬੪॥੨੯੧॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਅਸਤਰ ਛੱਡਕੇ ਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਤਦ ਫਿਰ ਰਾਜਾ ਆਪ ਹੀ ਫ਼ੌਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਕੇ ਜੁੱਧ

ਕਰਨ ਲਈ ਚਲਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ॥ ੬੪॥ ੨੯੧॥

ਦੁਹੂੰਦਿਸਿ ਪੜਾ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਘਾਤਾ॥ ਮਹਾ ਸ਼ਬਦ ਧੁਨਿ ਉਠੀ ਅਘਾਤਾ॥
ਬਰਖਾ ਬਾਣ ਗਗਨ ਗਜੋ ਛਾਈ॥ ਭੂਤਿ ਪਿਸਾਚ ਰਹੇ ਉਰਝਾਈ॥ ੬੫॥ ੨੯੨॥

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਧੌਂਸਿਆਂ ਉਤੇ ਡੱਗੇ ਵੱਜੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਘਨਘੋਰ ਉੱਠੀ। ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਏਨਾ ਮੀਂਹ ਵਸਿਆ ਕਿ ਅਕਾਸ ਭਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭੂਤ ਤੇ ਪਿਸਾਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ॥ ੬੫॥ ੨੯੨॥

ਝਿਮਿ ਝਿਮਿ ਸਾਰੁ ਗਗਨ ਤੇ ਬਰਖਾ॥ ਭਲ ਭਲ ਸੁਭਟ ਪਖਰੀਆ ਪਰਖਾ॥
ਸਿਮਟੇ ਸੁਭਟ ਅਨੰਤ ਅਪਾਰਾ॥ ਪਰਿ ਗਈ ਅੰਧ ਧੁੰਧ ਬਿਕਰਾਰਾ॥ ੬੬॥ ੨੯੩॥

ਛਮਾ ਛਮ ਮੀਂਹ ਵੱਸਣ ਵਾਂਗੂੰ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਲੋਹਾ ਬਰਸਿਆ ਭਾਵ ਤੀਰਾ ਦੀ ਬਰਖਾ ਹੋਈ। ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਜੁਆਨਾਂ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਨੂੰ ਪਰਖਿਆ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਅਪਾਹ ਸੂਰਮੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਬੜੀ ਡਰਾਉਣੀ ਅੰਧਾ ਧੁੰਧ ਪੈ ਗਈ॥ ੬੬॥ ੨੯੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਬਿਬੇਕ ਤਬ ਰੋਸਹਿ ਭਰਾ॥ ਸਭ ਸੈਨਾ ਕਹ ਆਇਸੁ ਕਰਾ॥
ਉਮਡੇ ਸੂਰ ਸੁ ਫਉਜ ਬਨਾਈ॥ ਨਾਮ ਤਾਸ ਕਬਿ ਦੇਤ ਬਤਾਈ॥ ੬੭॥ ੨੯੪॥

ਬਿਬੇਕ ਰਾਜਾ ਤਦ ਫਿਰ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਜੋ ਸੂਰਮੇ ਫੌਜ ਬਣਾਕੇ ਚੜ੍ਹ ਪਏ ਸਨ, ਕਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸ ਦੇਂਦਾ ਹੈ॥ ੬੭॥ ੨੯੪॥

ਸਿਰੀ ਪਾਖਰੀ ਟੋਪ ਸਵਾਰੇ॥ ਚਿਲਤਹ ਰਾਗ ਸੰਜੋਵਾ ਡਾਰੇ॥
ਚੱਲੇ ਜੁੱਧ ਕੇ ਕਾਜ ਸੁ ਬੀਰਾ॥ ਸੂਖਤ ਭਯੋ ਨਦਨ ਕੋ ਨੀਰਾ॥ ੬੮॥ ੨੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਖਰੀ=ਕਾਠੀਆਂ। ਚਿਲਤਾ=ਛਾਤੀ ਦੀ ਰਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਹਾਰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਜੋਵਾ=ਕਵਚ। ਨਦਨ=ਨਦੀਆਂ। ਨੀਰਾਂ=ਪਾਣੀ।

ਸਿਰਾਂ ਉਤੇ ਟੋਪ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਉਤੇ ਕਾਠੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਸਨ। ਛਾਤੀ ਦੀ ਰਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਹਾਰ ਅਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਪਾਈਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਉੱਡੀ ਹੋਈ ਧੂੜ ਪੈ ਕੇ ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸੁੱਕ ਗਿਆ ਸੀ॥ ੬੮॥ ੨੯੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੁਹੂੰ ਦਿਸਨ ਮਾਰੂ ਬਜਯੋ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਘਾਉ॥
ਉਮਡ ਦੁ ਬਹੀਆ ਉਠਿ ਚਲੈ ਭਯੋ ਭਿਰਨ ਕੋ ਚਾਉ॥ ੬੯॥ ੨੯੬॥

ਜਦ ਧੌਂਸਿਆਂ ਉਤੇ ਡੱਗਾ ਵੱਜਾ, ਤਦ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵੱਜਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ, ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਉਮੱਡ

ਕੇ ਉੱਠ ਤੁਰੇ ਸਨ॥ ੬੯॥ ੨੯੬॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥ ਰਣੰ ਸੁੱਧ ਸਾਵੰਤ ਭਾਵੰਤ ਗਾਜੇ॥ ਤਹਾ ਤੂਰ ਭੇਰੀ ਮਹਾ ਸੰਖ ਬਾਜੇ॥ ਭਯੋ ਉਚ ਕੋਲਾਹਲੰ ਬੀਰ ਖੇਤੰ॥ ਬਹੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਨਚੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ॥ ੭੦॥ ੨੯੭॥

ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਭੱਬਕਦੇ ਹੋਏ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਥੇ ਤੂਰ ਭੇਰੀ ਤੇ ਸੰਖ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਕੁਲਾਹਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਚਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੭੦॥ ੨੯੭॥

ਫਰੀ ਧੋਪ ਪਾਇਕ ਸੁ ਖੰਡੇ ਬਿਸੇਖੰ॥ ਤੁਰੇ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ ਭਏ ਭੂਤ ਭੇਖੰ॥ ਰਣੰ ਰਾਗ ਬੱਜੇ ਤ ਗੱਜੇ ਭਟਾਣੰ॥ ਤੁਰੀ ਤੱਤ ਨੱਚੇ ਪਲੱਟੇ ਭਟਾਣੰ॥ ੭੧॥ ੨੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਫਰੀ=ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਢਾਲ। ਧੋਪ=ਸਿੱਧੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਪਾਇਕ=ਪੈਦਲ ਸੈਨਾ। ਤੁਰੇ=ਤੁਰਕਸਤਾਨ ਦੇ ਘੋੜੇ। ਤਾਜੀ=ਤਾਜਿਕ ਜਾਤੀ ਦੇ ਘੋੜੇ।

ਪੈਦਲ ਫ਼ੌਜ ਢਾਲਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਖੰਡੇ ਵੀ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਰਬੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਤਾਜਿਕ ਜਾਤੀ ਦੇ ਗੁਸੈਲੇ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਚੜੇ ਹੋਏ ਜੋਧੇ ਭੂਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਲਲਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਤੁਰੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਤੇ ਘੋੜੇ ਨੱਚਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸੂਰਮੇ ਸੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੭੧॥ ੨੯੮॥

ਹਿਣੰਕੇਤ ਹੈਵਾਰ ਗੈਵਾਰ ਗਾਜੀ॥ ਮਟੱਕੇ ਮਹਾਬੀਰ ਸੁੱਭੇ ਸਿਰਾਜੀ॥ ਕੜਾ ਕੁੱਟ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਸਤ੍ਰ ਬੱਜੇ ਅਪਾਰੰ॥ ਨਚੇ ਸੁੱਧ ਸਿੱਧੰ ਉਠੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ॥ ੭੨॥ ੨੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੈਵਾਰ=ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਘੋੜੇ। ਗੈਵਾਰ=ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹਾਥੀ। ਸਿਰਾਜੀ=ਸਿਰਾਜ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ। ਝਾਰੰ=ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ।

ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਸਨ, ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਹਾਥੀ ਚਿੰਘਾੜਦੇ ਸਨ। ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਮਟੱਕ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਸ਼ੀਰਾਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਾਜਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਅਪਾਰਾਂ ਹੀ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਅਸਤਰ ਚਲਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਧ ਬੇਸੁੱਧ ਹੋਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਉਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ॥ ੭੨॥ ੨੯੯॥

ਕਿਲੰਕੀਤ ਕਾਲੀ ਕਮੱਛਿਆ ਕਰਾਲੰ॥ ਬਕਜੋ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਬਾਮੰਤ ਜ੍ਵਾਲੰ॥ ਚਵੀ ਚਾਵਡੀ ਚਾਵ ਚਉਸਠਿ ਬਾਲੰ॥ ਕਰੈ ਸ੍ਰੋਣ ਹਾਰੰ ਬਮੈ ਜੋਗ ਜ੍ਵਾਲੰ॥ ੭੩॥ ੩੦੦॥

ਚਵੀ=ਬੋਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਚਾਵਡੀ=ਚੁੜੇਲਾਂ। ਬਾਲੰ=ਇਸਤਰੀਆਂ। ਜੋਗਿ=ਜੋਗਨੀਆਂ। ਜ੍ਵਾਲੰ=ਅੱਗ। ਸ੍ਰੋਣਹਾਰੰ=ਸ੍ਰੋਣਅਹਾਰ, ਲਹੂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ।

ਡਰਾਉਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਕਾਲੀ ਤੇ ਕਮੱਛਯਾ ਦੇਵੀ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਬੋਲਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ। ਚੁੜੇਲਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ ਸਨ, ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਚੋਹਠ ਇਸਤਰੀਆਂ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਜੋਗਨੀਆਂ ਅੱਗ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਲਹੂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਭਾਵ ਖੱਪਰ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਲਹੂ ਪੀ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੭੩॥ ੩੦੦॥

ਛੁਰੀ ਛਿਪ੍ਰ ਛੰਡੈ ਤਿਮੰਡੈ ਰਣਾਰੰ॥ ਤਮੱਕੇ ਤਤਾਜੀ ਭਭੱਕੇ ਭਟਾਣੰ॥
ਸੁਭੇ ਸੰਦਲੀ ਬੋਜ ਬਾਜੀ ਅਪਾਰੰ॥ ਬਹੇ ਬੋਰ ਪਿੰਗੀ ਸੁਮੁੰਦੇ ਕੰਧਾਰੰ॥ ੭੪॥ ੩੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਿਪ੍ਰ=ਤੇਜੀ, ਫੁਰਤੀ। ਛੰਡੈ=ਛੰਡਦੇ ਸਨ, ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਸੰਦਲੀ=ਸ਼ਰਬਤੀ ਰੰਗ ਵਾਲਾ। ਬੋਜ=ਚੀਨਾ ਘੋੜਾ, ਚਿਤ-ਮਿਤਾਲਾ ਘੋੜਾ। ਬੋਰ=ਕੈਲਾ ਘੋੜਾ।

ਰਣ ਨੂੰ ਮੰਡਨ ਵਾਲੇ, ਬੜੀ ਤੇਜੀ ਨਾਲ ਛੁਰੀਆਂ ਨੂੰ ਛੰਡਦੇ ਸਨ। ਤਾਜੀ ਜਾਤੀ ਦੇ ਘੋੜੇ ਚਮਕੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋਧੇ ਭੜਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ਸੰਦਲੀ, ਬੋਜ ਸੋਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਿੰਗੀ ਤੇ ਕੰਧਾਰ ਦੇ ਬੋਰ ਭਾਵ ਦਰਿਆਈ ਘੋੜੇ ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਰੁੜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੭੪॥ ੩੦੧॥

ਤੁਰੇ ਤੁੰਦ ਤਾਜੀ ਉਠੇ ਕੱਛ ਅੱਛੰ॥ ਕੱਛੇ ਆਰਬੀ ਪੱਬ ਮਾਨੋ ਸਪੱਛੰ॥
ਉਠੀ ਧੂਰ ਪੂਰੰ ਛੁਹੀ ਐਣ ਗੈਣੰ॥ ਭਯੋ ਅੰਧ ਧੁੰਧੰ ਪਰੀ ਜਾਨ ਰੈਣੰ॥ ੭੫॥ ੩੦੨॥

ਤੁਰਕਸਤਾਨ ਦੇ ਗੁਸੈਲੇ ਘੋੜੇ, ਤਾਜਿਕ ਜਾਤੀ ਦੇ ਉਚੀਆਂ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ, ਕਛ ਦੇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਅਰਬ ਦੇਸ ਦੇ ਘੋੜੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜਦੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਖੰਭਾ ਵਾਲੇ ਪਹਾੜ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਗਰਦ ਉਡੀ, ਜੋ ਸਭ ਥਾਂ ਤੇ ਪੂਰੀ ਹੋ ਕੇ ਐਨ ਅਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਜਾ ਲੱਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਧਾ ਧੁੰਦ ਹਨੇਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ ਮਲੂਮ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੭੫॥ ੩੦੨॥

ਇਤੈ ਦੱਤ ਧਾਯੋ ਅਨਾਦੱਤ ਉੱਤੰ॥ ਰਹੀ ਧੂਰ ਪੂਰੰ ਪਰੀ ਕੱਟ ਲੁੱਥੰ॥
ਅਨਾਵਰਤ ਬੀਰੰ ਮਹਾ ਬਰਤ ਧਾਰੀ॥ ਚੜ੍ਯੋ ਦਉਪਕੈ ਤੁੰਦ ਨੱਚੇ ਤਤਾਰੀ॥ ੭੬॥ ੩੦੩॥

ਇਧਰੋਂ ਦੱਤ ਚੜ੍ਹਿਆ ਉਧਰੋਂ ਅਨਾਦੱਤ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ, ਧੂੜ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਭਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਲੋਥਾਂ ਦੀ ਕੱਟਵੱਢ ਪੈ ਗਈ ਸੀ। ਅਨਾਵਰਤ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਮਹਾ ਬਰਤ ਜੋਧੇ ਨੇ ਧਰ ਦਬਾਇਆ ਸੀ। ਜੋਧਾ ਚੋਂਪ ਕਰਕੇ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਤਤਾਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਤੇਜ਼ ਘੋੜਾ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਾਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੭੬॥ ੩੦੩॥

ਖੁਰੰ ਖੇਹ ਉੱਠੀ ਛਯੋ ਰਥ ਭਾਨੰ॥ ਦਿਸਾ ਬੇਦਿਸਾ ਭੂ ਨਦਿਖਜਾ ਸਮਾਨੰ॥
ਛੁਟੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਪਰੀ ਭੀਰ ਭਾਰੀ॥ ਛੁਟੈ ਤੀਰ ਕਰਵਾਰ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ॥ ੭੭॥ ੩੦੪॥

ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਧੂੜ ਉਠੀ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਰਥ ਨੂੰ ਢੱਕ ਲਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਕੁਝ ਵੀ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਭੀੜ

ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਤੀਰ, ਤਲਵਾਰਾਂ, ਛੁਰੀਆਂ ਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਚਲ ਰਹੀਆ ਸਨ॥ ੭੭॥ ੩੦੪॥

ਗਹੇ ਬਾਣ ਦੱਤੰ ਅਨਾਦੱਤ ਮਾਰਜੋ॥ ਭਜੀ ਸਰਬ ਸੈਣੰ ਨ ਨੈਣੰ ਨਿਹਾਰਜੋ॥
ਜਿਨਜੋ ਬੀਰ ਏਕੈ ਅਨੇਕੰ ਪਰਾਨੋ॥ ਪੁਰਾਨੇ ਪਲਾਸੀ ਹਨੇ ਪੌਨ ਮਾਨੋ॥ ੭੮॥ ੩੦੫॥

ਦੱਤ ਨੇ ਫੜਕੇ ਅਨਾਦੱਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ। ਉਸਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਭੱਜ ਗਈ ਸੀ, ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਜੋਧਾ ਅੱਖੀਂ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਜਿਤਦਿਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋ ਪਲਾਸ ਦੇ ਪੁਰਾਨੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹਵਾ ਨੇ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ॥ ੭੮॥ ੩੦੫॥

ਰਣੰ ਰੋਸ ਕੇ ਲੋਭ ਬਾਜੀ ਮਟੱਕਜੋ॥ ਭਜਜੋ ਬੀਰ ਬਾਚਜੋ ਅਰਜੋ ਸੁ ਝਟੱਕਜੋ॥
ਫਿਰਜੋ ਦੇਖ ਬੀਰੰ ਅਨਾਲੋਭ ਧਾਯੋ॥ ਛੁਟੇ ਬਾਦ ਐਸੇ ਸਭੈ ਬਯੋਮ ਛਾਯੋ॥ ੭੯॥ ੩੦੬॥

ਲੋਭ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਮਟਕਾਇਆ ਸੀ। ਜੋ ਜੋਧਾ ਭੱਜ ਗਿਆ ਉਹੀ ਬਚਿਆ ਜੋ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਉਹ ਝਟਕਿਆ ਗਿਆ। ਲੋਭ ਨੂੰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਹੋਇਆ ਦੇਖ ਕੇ ਅਲੋਭ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲੇ ਕਿ ਸਾਰਾ ਹੀ ਅਕਾਸ਼ ਭਰ ਗਿਆ॥ ੭੯॥ ੩੦੬॥

ਦਸੰ ਬਾਣ ਲੈ ਬੀਰ ਧੀਰੰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਸਠੰ ਸੱਠਿ ਲੈ ਸੰਜਮੈ ਤਾਕਿ ਮਾਰੇ॥
ਨਵੰ ਬਾਣ ਸੋ ਨੇਮ ਕੋ ਅੰਗ ਛੇਦਜੋ॥
ਬਲੀ ਬੀਸਿ ਬਾਣਾਨਿ ਬਿਗਜਾਨ ਭੇਦਜੋ॥ ੮੦॥ ੩੦੭॥

ਦਸ ਤੀਰ ਲੈਕੇ ਧੀਰਜ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਸਠ ਤੀਰ ਲੈ ਕੇ ਸੰਜਮ ਦੇ ਕਲੇਜੇ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਾ ਕੇ ਮਾਰੇ। ਨੌ ਤੀਰ ਲੈ ਕੇ ਨੇਮ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕਟ ਸੁਟਿਆ। ਵੀਹ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਗਿਆਨ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੮੦॥ ੩੦੭॥

ਪਚਿਸ ਬਾਣ ਪਾਵਿਤ੍ਰਤਾ ਕੌ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਅਸੀਹ ਬਾਣ ਅਰਚਾਹਿ ਕੈ ਅੰਗ ਝਾਰੇ॥
ਪਚਾਸੀ ਸਰੰ ਪੂਰ ਪੂਜਾਹਿ ਛੇਦਜੋ॥
ਬਡੋ ਲਸਟਕਾ ਲੈ ਸੁਲੱਜਾਹਿ ਭੇਦਜੋ॥ ੮੧॥ ੩੦੮॥

ਪੰਝੀ ਤੀਰ ਪਵਿਤਰਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਅੱਸੀ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਅਰਚਾ ਦੇ ਅੰਗ ਝਾੜੇ। ਪਚਾਸੀ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਸੋਟਾ ਲੈ ਕੇ ਲੱਜਾ ਦਾ

ਸਿਰ ਪਾੜ ਸੁਟਿਆ॥ ੯੧॥ ੩੦੮॥

ਬਿਆਸੀ ਬਲੀ ਬਾਣਿ ਬਿੱਦਜਾਹਿ ਮਾਰੇ॥
ਤਪਸਜਾਹਿ ਪੈ ਤਾਕਿ ਤੇਤੀਸ ਡਾਰੇ॥
ਕਈ ਬਾਣ ਸੌ ਕੀਰਤਨੰ ਅੰਗ ਛੇਦਜੋ॥
ਅਲੋਭਾਦਿ ਜੋਧਾ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਭੇਦਜੋ॥ ੯੨॥ ੩੦੯॥

ਬਿਆਸੀ ਤੀਰ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਵਿਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਤਪਸਿਆਂ ਨੂੰ ਤੈਤੀ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਕਿੰਨਿਆਂ ਹੀ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਿਆ ਅਤੇ ਅਲੋਭ ਆਦਿਕ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਕੀਤਾ॥ ੯੨॥ ੩੦੯॥

ਨ੍ਰਿਹੰਕਾਰ ਕੋ ਬਾਨ ਅੱਸੀਨ ਛੇਦਜੋ॥
ਭਲੇ ਪਰਮ ਤੱਤ੍ਰਾਦਿ ਕੌ ਬੱਛ ਭੇਦਜੋ॥
ਕਈ ਬਾਣ ਕਰੁਣਾਹਿ ਕੇ ਅੰਗ ਝਾਰੇ॥
ਸਰੰ ਸਉਕ ਸਿਛਜਾਹਿ ਕੇ ਅੰਗ ਮਾਰੇ॥ ੯੩॥ ੩੧੦॥

ਅੱਸੀਆਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਰਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੱਢਿਆ। ਪਰਮ ਤੱਤ੍ਰ ਆਦਿਕਾਂ ਜੋਧਿਆਂ ਦੀ ਵੱਖੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾੜਿਆ। ਕਿੰਨਿਆ ਹੀ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਕਰੁਣਾ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਝਾੜਿਆ ਅਤੇ ਸਿਖਿਆ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸੌ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ॥ ੯੩॥ ੩੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦਾਨ ਆਨਿ ਪੂਜਯੋ ਤਬੈ ਗਜਾਨ ਬਾਨ ਲੈ ਹਾਥ॥
ਜ੍ਵਾਨਿ ਜਾਨਿ ਮਾਰਜੋ ਤਿਸੈ ਧਜਾਨ ਮੰਤ੍ਰ ਕੇ ਸਾਥ॥ ੯੪॥ ੩੧੧॥

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਗਿਆਨ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਾ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਦਾਨ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਜੋਧਾ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਜਵਾਨ ਨਾਮੀਂ ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇ ਮੰਤਰ ਰੂਪੀ ਧਨੁੱਖ ਬਾਣ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੯੪॥ ੩੧੧॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਰਣੰ ਉਛਲਜੋ ਦਾਨ ਜੋਧਾ ਮਹਾਨੰ॥ ਸਭੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਔ ਬਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਨਿਧਾਨੰ॥

ਦਸੰ ਬਾਨ ਸੋ ਲੋਭ ਕੋ ਬੱਛ ਮਾਰਜੋ॥ ਸਰੰ ਸਪਤ ਸੋ ਕ੍ਰੋਧ ਕੋ ਦੇਹੁ ਤਾਰਜੋ॥ ੯੫ ॥੩੧੨॥

ਦਾਨ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਮਹਾਨ ਜੋਧਾ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਭੁਤਕਿਆ. ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰਾ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਨਿਧਾਨ ਰੂਪ ਸੀ। ਦਸਾਂ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਭ ਦੀ ਵੱਖੀ ਨੂੰ ਪਾੜਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਰੋਧ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਸੱਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਤਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ॥ ੯੫॥ ੩੧੨॥

ਨਵੰ ਬਾਣ ਬੇਧਜੋ ਅਨੰਨਜਾਸ ਬੀਰੰ॥ ਤ੍ਰਯੋ ਤੀਰ ਭੇਦਜੋ ਅਨਾਬਰਤ ਧੀਰੰ॥
ਭਯੋ ਭੇਦਿ ਕ੍ਰੋਧੰ ਸਤੰ ਸੰਗਿ ਮਾਰੇ॥ ਭਈ ਧੀਰ ਧਰਮੰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਤਾਰੇ॥੯੬ ॥੩੧੩॥

ਅਨੰਨਜਾਸ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਨੌ ਤੀਰਾ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਅਨਾਬਰਤ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਅਬ੍ਰਤ ਜੋਧੇ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਕੀਤਾ। ਸੱਤਾ ਤੀਰਾ ਨਾਲ ਉਸ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਮੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਯੋਧੇ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਮਿਲ ਗਿਆ॥ ੯੬॥ ੩੧੩॥

ਕਈ ਬਾਣ ਕਲਹਤ੍ਰਤਾ ਕੋ ਚਲਾਏ ॥ ਕਈ ਬਾਣ ਲੈ ਬੈਰ ਕੇ ਬੀਰ ਘਾਏ॥
ਕਿਤੇ ਘਾਏ ਆਲਸ ਕੈ ਅੰਗ ਲਾਗੇ॥ ਸਭੈ ਨਰਕ ਤੇ ਆਦਿ ਲੈ ਬੀਰ ਭਾਗੇ॥ ੯੭॥ ੩੧੪॥

ਕਲ੍ਹਾ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਕੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਗਏ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਤੀਰ ਲੈ ਕੇ ਵੈਰ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ। ਆਲਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਜ਼ਖਮ ਲੱਗੇ। ਨਰਕ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੋਧੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ॥ ੯੭॥ ੩੧੪॥

ਇਕੈ ਬਾਣ ਨਿਸੀਲ ਕੌ ਅੰਗ ਛੇਦਜੋ॥ ਦੁਤੀ ਕੁਸੱਤਤਾ ਕੋ ਭਲੇ ਸੂਤ ਭੇਦਜੋ॥
ਗੁਮਾਨਾਦਿ ਕੇ ਚਾਰ ਬਾਜੀ ਸੰਘਾਰੇ॥ ਅਨਰਥਾਦਿ ਕੇ ਬੀਰ ਬਾਂਕੇ ਨਿਵਾਰੇ॥ ੯੮॥ ੩੧੫॥

ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਨਿਸੀਲ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਸੁਟਿਆ। ਦੂਜੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਕੁਸੱਤਤਾ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਕੀਤਾ। ਤੀਜੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਗੁਮਾਨ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ। ਚੌਥੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਅਨੰਰਥ ਅਦਿਕਾਂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿਕਨਾ ਚੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੯੮॥ ੩੧੫॥

ਪਿਪਾਸਾ ਛੁਧਾ ਆਲਸਾਦੀ ਪਰਾਨੇ॥ ਭਜਜੋ ਲੋਭ ਕ੍ਰੋਧੀ ਹਠੀ ਦੇਵ ਜਾਨੇ॥
ਤਪਜੋ ਨੇਮ ਨਾਮਾ ਅਨੇਮੰ ਪ੍ਰਣਾਸੀ॥ ਧਰੇ ਜੋਗ ਅਸਤ੍ਰੰ ਅਲੋਭੀ ਉਦਾਸੀ॥ ੯੯॥ ੩੧੬॥

ਤ੍ਰੇਹ ਭੁੱਖ ਤੇ ਆਲਸ ਆਦਿਕ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਦੇਵ ਨੂੰ ਹਠੀ ਜੋਧਾ ਜਾਣ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧੀ ਲੋਭ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਨੇਮ ਨਾਮ ਦਾ ਜੋਧਾ ਤਪਿਆ ਜਿਸਨੇ ਅਨੇਮ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ। ਜੋਗ ਨੇ ਅਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਲੋਭੀ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਉਸਦੇ

ਨਾਲ ਰਲ ਗਏ॥ ੮੯॥ ੩੧੬॥

ਹਤਜੋ ਕਾਪਟੰ ਖਾਪਟੰ ਸੋ ਕਪਾਲੰ॥ ਹਨਜੋ ਰੋਹ ਮੋਹੰ ਸਕਾਮੰ ਕਰਾਲੰ॥
ਮਹਾ ਕ੍ਰੂੱਧ ਕੈ ਕ੍ਰੋਧ ਕੋ ਬਾਨ ਮਾਰਜੋ॥ ਖਿਸਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਦੋਖਾਦਿ ਸਰਬੰ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ॥ ੯੦॥ ੩੧੭॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਪਟ ਦਾ ਸਿਰ ਪਾੜ ਕੇ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ। ਰੋਹ, ਮੋਹ ਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਕਾਮ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ। ਬ੍ਰਹਮ ਦੋਖ ਜੋਧਾ ਨੱਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰ ਆਦਿਕ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ॥ ੯੦॥ ੩੧੭॥

ਰੂਆਲ ਛੰਦ॥

ਸੁ ਦ੍ਰੋਹ ਅਉ ਹੰਕਾਰ ਕੋ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਨ ਸੌ ਹਨਜੋ॥
ਦਰਿਦ੍ਰ ਅਸ਼ੰਕ ਮੋਹ ਕੋ ਨ ਚਿੱਤਮੈ ਕਛੂ ਗਨਜੋ॥
ਅਸੋਚ ਅਉ ਕੁਮੰਤ੍ਰਤਾ ਅਨੇਕ ਬਾਨ ਸੋ ਹਤਜੋ॥
ਕਲੰਕ ਕੌ ਨਿਸ਼ੰਕ ਹ੍ਵੈ ਸਹੰਸ੍ਰ ਸਾਇਕੰ ਛਤਜੰ॥ ੯੧॥ ੩੧੮॥

ਧ੍ਰੋਹ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਦਰਿਦ੍ਰ, ਸ਼ੰਕਾ ਤੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ। ਅਸੋਚ ਅਤੇ ਕੁਮੰਤ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੋ ਕੇ ਕਲੰਕ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਕੀਤਾ॥ ੯੧॥ ੩੧੮॥

ਕ੍ਰਿਤਘਨਤਾ ਬਿਸ੍ਵਾਸਘਾਤ ਮਿਤ੍ਰਘਾਤ ਮਾਰਿਯੋ॥
ਸੁ ਰਾਜ ਦੋਖ ਬ੍ਰਹਮ ਦੋਖ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਤ੍ਰ ਝਾਰਿਯੋ॥
ਉਚਾਟ ਮਾਰਣਾਦਿ ਬੱਸਿਕਰਣ ਕੌ ਸਰੰ ਹਨਜੋ॥
ਬਿਖਾਧ ਕੋ ਬਿਖਾਧ ਕੈ ਨ ਬ੍ਰਿਧ ਤਾਹਿ ਕੋ ਗਨਜੋ॥੯੨॥ ੩੧੯॥

ਕ੍ਰਿਤਘਨਤਾ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਘਾਤ ਤੇ ਮਿੱਤਰਘਾਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜ ਦੋਖ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੋਖ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਤ੍ਰ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਚਾਟ, ਮਾਰਣ ਤੇ ਬਸੀ ਕਰਣ ਆਦਿ ਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬਿਖਾਧ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਢਾ ਸਮਝਕੇ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ॥ ੯੨॥ ੩੧੯॥

ਭਜੇ ਰਥੀ ਹਈ ਗਜੀ ਸੁ ਪਤਿ ਤ੍ਰਾਸ ਧਾਰਿਕੈ॥
ਭਜੇ ਰਥੀ ਮਹਾਰਥੀ ਸੁ ਲਾਜ ਕੋ ਬਿਸਾਰਿਕੈ ॥

ਅਸੰਭ ਜੁੱਧ ਜੋ ਭਯੋ ਸੁ ਕੈਸ ਕੈ ਬਤਾਈਐ॥
ਸਹੰਸ੍ਰ ਬਾਰ ਜੌ ਰਟੈ ਨ ਤਤ੍ਰ ਪਾਰ ਪਾਈਐ॥੯੩॥੩੨੦॥

ਇਸ ਅਸੰਭਵ ਅਤੇ ਵਿਕਰਾਲ ਯੁੱਧ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸਦਾ ਵਰਣਨ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਾਂ। ਜੇ ਸੈਂਕੜੇ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਰ ਵੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕਤਾ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ॥੯੩॥੩੨੦॥

ਕਲੰਕ ਬਿਭ੍ਰਮਾਦਿ ਅਉ ਕ੍ਰਿਤਗਨ ਤਾਹਿ ਕੌ ਹਨਜੋ॥
ਬਿਖਾਦ ਬਿਪਦਾਦਿ ਕੋ ਕਛੂ ਨ ਚਿੱਤਿ ਮੈ ਗਨਜੋ॥
ਸੁ ਮਿਤ੍ਰ ਦੋਖ ਰਾਜ ਦੋਖ ਈਰਖਾਹਿ ਮਾਰਿਕੈ॥
ਉਚਾਟ ਅਉ ਬਿਖਾਧ ਕੋ ਦਯੋ ਰਣੰ ਨਿਕਾਰਿਕੈ॥੯੪॥੩੨੧॥

ਕਲੰਕ, ਬਿਭ੍ਰਮ ਆਦਿ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਤਘਨਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ। ਬਿਖਾਦ ਤੇ ਬਿਪਤਾ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਮਿਤਰ ਦੋਖ ਰਾਜ ਦੋਖ ਤੇ ਈਰਖਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਚਾਟ ਅਤੇ ਬਿਖਾਧ ਨੂੰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਕੇ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ॥੯੪॥੩੨੧॥

ਗਿਲਾਨਿ ਕੋ ਪ੍ਰਮਾਨ ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਬਾਨ ਸੌ ਹਨਜੋ॥
ਅਨਰਥ ਕੋ ਸਮਰਥ ਕੈ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਨ ਸੋ ਝਨਜੋ॥
ਕੁਚਾਰ ਕੋ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਨ ਚਾਰ ਸੌ ਪ੍ਰਹਾਰਿਯੋ॥
ਕੁਕਸ਼ਟ ਅਉ ਕੁਕ੍ਰਿਆ ਕੌ ਭਜਾਇ ਤਾਸ ਡਾਰਿਯੋ॥੯੫॥੩੨੨॥

ਗਿਲਾਨੀ, ਕਰੋਧ ਤੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ। ਸਮਰੱਥ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਅਨੌਰਥ ਨੂੰ ਵਿੰਨਿਆ, ਸੁਚਾਰ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਕੁਚਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਕੁਕਸ਼ਟ ਅਤੇ ਕੁਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਡਰ ਪਾਕੇ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ॥੯੫॥੩੨੨॥

ਛਪਯ ਛੰਦ॥ ਅਤੱਪ ਬੀਰ ਕਉ ਤਾਕਿ ਬਾਨ ਸੱਤਰਿ ਮਾਰੇ ਤਪ॥
ਨਵੇ ਸਾਇਕਨਿ ਸੀਲ ਸਹਸ ਸਰ ਹਨੇ ਅਜਪ ਜਪ॥
ਬੀਸ ਬਾਣ ਕੁਮਤਹਿ ਤੀਸ ਕੁਕਰਮਹਿ ਭੇਦਜੋ॥
ਦਸ ਸਾਇਕ ਦਾਰਿਦ੍ਰ ਕਾਮ ਕਈ ਬਾਣਨਿ ਛੇਦਜੋ॥
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਬਿਰੋਧ ਕੋ ਬਧ ਕੀਯੋ ਅਬਿਬੇਕਹਿ ਸਰ ਸੰਧਿ ਰਣ॥

ਰਣ ਰੋਹ ਕ੍ਰੋਹ ਕਰਵਾਰ ਗਹਿ ਇਮ ਸੰਜਮ ਬੁੱਲਜੋ ਬਯਣ॥ ੯੬॥ ੩੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਤਪ= ਤਪੱਸਿਆ ਦੇ ਉਲਟ। ਅਜਪ=ਨ ਜਪਣਾ, ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਉਲਟ। ਬਯਣ=ਬੈਣ, ਬਚਨ।

ਅਤਪ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਤਪ ਜੋਧੇ ਨੇ ਸੱਤਰ ਤੀਰ ਮਾਰੇ। ਸੀਲ ਨੇ ਅਸੀਲ ਨੂੰ ਨੱਬੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਜਪ ਨੇ ਅਜਪ ਨੂੰ ਸੌ ਤੀਰ ਮਾਰੇ। ਸੁੱਮਤੀ ਨੇ ਕੁੱਮਤੀ ਨੂੰ ਵੀਹ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸੁਕਰਮ ਨੇ ਕੁਕਰਮ ਨੂੰ ਤੀਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਕੀਤਾ। ਉੱਦਮ ਨੇ ਦਰਿਦ੍ਰ ਨੂੰ ਦਸ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਾਮਨਾ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਵਿਵੇਕ ਨੇ ਰਣ ਵਿਚ ਸੰਧੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਵੇਖਕੇ ਰਣ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਧਾਰਕੇ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਸੰਜਮ ਸੂਰਮਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਬੋਲਿਆ॥ ੯੬॥ ੩੨੩॥

ਅਰਣ ਪੱਛਮਹਿ ਉਗ੍ਗੈ ਬਰੁਣੁ ਉੱਤਰ ਦਿਸ ਤੱਕੈ॥
ਮੇਰ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡੇ ਸਰਬ ਸਾਇਰ ਜਲ ਸੱਕੈ॥
ਕੋਲ ਦਾੜ੍ਹ ਕੜ ਮੁੜੈ ਸਿਮਟਿ ਫਨੀਅਰ ਫਣ ਫੱਟੈ॥
ਉਲਟਿ ਜਾਨ੍ਹਵੀ ਬਹੈ ਸੱਤ ਹਰੀ ਚੰਦੈ ਹੱਟੈ॥
ਸੰਸਾਰ ਉਲੱਟ ਪੁਲੱਟ ਹ੍ਵੈ ਧਸਕਿ ਧਉਲ ਧਰਣੀ ਫਟੈ॥
ਸੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਅਬਿਬੇਕ ਬਿਬੇਕ ਭਟਿ ਤੱਦਪਿ ਨ ਲਟਿ ਸੰਜਮ ਹਟੈ॥ ੯੭॥ ੩੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰੁਣ=ਸੂਰਜ। ਬਰੁਣ=ਜਲ ਦਾ ਦੇਵਤਾ, ਜਿਸਦਾ ਵਾਸਾ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਕੋਲ=ਸੂਰ। ਦਾੜ੍ਹ=ਹੁੱਡ, ਸੂਰ ਦਾ ਦੰਦ ਜੋ ਬਾਹਰ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੁੱਡ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪੁਰਾਨਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸੂਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੁੱਡ ਉਤੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਇਰ=ਸਮੁੰਦਰ। ਜਾਨ੍ਹਵੀ=ਜਾਨ੍ਹ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ, ਗੰਗਾ। ਫਣੀਅਰ=ਸ਼ੇਸਨਾਗ, ਜੋ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹੈ।

ਸੂਰਜ ਬੇਸ਼ੱਕ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲੋਂ ਚੜ੍ਹ ਪਵੇ, ਬਦਲ ਚਾਹੇ ਉੱਤਰ ਵਲੋਂ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪੈਣ, ਮੇਰੂ ਪਰਬਤ ਬੇਸ਼ੱਕ ਖੰਭਾਂ ਨਾਲ ਇੱਲ ਵਾਂਗੂੰ ਉੱਡਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਵੇ, ਸਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਭਾਵੇਂ ਸੁੱਕ ਜਾਵੇ, ਸੂਰ ਦੀ ਹੁੱਡ ਧਰਤੀ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ, ਸੇਸ਼ਨਾਗ ਦਾ ਫ਼ੰਨ ਧਰਤੀ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਫਟ ਜਾਵੇ, ਗੰਗਾ ਉਲਟੀ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਵੇ ਅਤੇ ਹਰੀ ਚੰਦ ਰਾਜੇ ਦਾ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਤ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਸੰਸਾਰ ਉਲਟ ਪੁਲਟ ਹੇਠਲਾ ਹਿੱਸਾ ਉਪਰ ਤੇ ਉਪਰਲਾ ਹਿੱਸਾ ਹੇਠਾਂ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਾ ਬੋਲਦ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਧੱਸ ਜਾਵੇ, ਧਰਤੀ ਫਟ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਹੋ ਜਾਣ, ਪਰ ਹੇ ਰਾਜੇ ' ਸੁਣ, ਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਸੰਜਮ

ਤਦ ਵੀ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜਕੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇਗਾ॥ ੯੭॥ ੩੨੪॥

ਤੇਰੇ ਜੋਰੁ ਮੈ ਗੁੰਗਾ ਕਹਤਾ ਹੌਂ॥ ਤੇਰਾ ਸਦਕਾ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਣਿ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਂਤ ਛੰਦ॥ ਕੁਪਜੋ ਸੰਜਮੰ ਪਰਮ ਜੋਧਾ ਜੁਝਾਰੰ॥
ਬਡੋ ਗਰਬਧਾਰੀ ਬਡੋ ਨਿਰਬਿਕਾਰੰ॥
ਅਨੰਤਾਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੈ ਅਨਰਥੈ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ॥
ਅਨਾਦੱਤ ਕੇ ਅੰਗ ਕੋ ਛੇਦ ਡਾਰਜੋ॥ ੯੮॥ ੩੨੫॥

ਮੈਂ ਗੁੰਗਾ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾ,ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਲੜਾਕੇ ਜੋਧੇ ਸੰਜਮ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਉਹ ਬੜਾ ਹੀ ਗਰਬ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸ਼ੁਧ ਸਰੂਪ ਸੀ। ਅਨੇਕਾ ਹੀ ਅਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਅਨੱਰਥ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨਾਦੱਤ ਨਾਂ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ॥ ੯੮॥ ੩੨੫॥

ਤੇਰੇ ਜੋਰੁ ਕਹਤ ਹੌਂ॥

ਇਸੋ ਜੁੱਧੁ ਬੀਤਜੋ ਕਹਾ ਲੌ ਸੁਨਾਊ॥ ਰਟੋ ਸਹੰਸ ਜਿਹਵਾ ਨ ਤਊ ਅੰਤ ਪਾਊ॥
ਦਸੰ ਲੱਛ ਜੁਗਜੰ ਸੁ ਬਰਖੰ ਅਨੰਤੰ॥ ਭਯੋ ਬੀਰ ਖੇਤੰ ਕਥੈ ਕਉਨ ਅੰਤੰ॥ ੯੯॥ ੩੨੬॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਸੁਣਾਵਾਂ ? ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜੀਭਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ ਤਦ ਵੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਦਸ ਲੱਖ ਜੁਗ ਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਹੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ. ਯੁੱਧ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ, ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਰੇ. ਇਸਦੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕੌਣ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?॥ ੯੯॥ ੩੨੬॥

ਤੇਰੇ ਜੋਰੁ ਸੰਗ ਕਹਤਾ॥

ਭਈ ਅੰਧ ਧੁੰਧੰ ਮਚਜੋ ਬੀਰ ਖੇਤੰ॥
ਨਚੀ ਜੁੱਗਣੀ ਚਾਰੁ ਚਉਸੱਠ ਪ੍ਰੇਤੰ॥
ਨਚੀ ਕਾਲਕਾ ਸ੍ਰੀ ਕਮੱਖਜਾ ਕਰਾਲੰ॥
ਡਕੰ ਡਾਕਨੀ ਜੋਧ ਜਾਗੰਤ ਜ੍ਵਾਲੰ॥ ੧੦੦॥ ੩੨੭॥

ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਅੰਨੇਵਾਹ ਮਾਰ ਕਾਟ ਹੋਈ। ਚੌਂਠ ਜੋਗਣੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਨੱਚਣ ਲੱਗੇ। ਕਾਲੀ ਵਾਂਗ ਵਿਕਰਾਲ ਕਮੱਖਿਆ ਨੱਚਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟਾਂ ਵਾਂਗ ਡਾਕਣੀਆਂ ਚੜੇਲਾਂ ਡਕਾਰਨ ਲੱਗੀਆਂ॥੧੦੦॥੩੨੭॥

ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ॥ ਮਚਜੋ ਜੋਰ ਜੁਧੰ ਹਟਯੋ ਨਾਹਿ ਕੋਊ॥ ਬਡੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਪਤੀ ਛਤ੍ਰ ਦੋਊ॥
ਬਪਯੋ ਸਰਬ ਲੋਕੰ ਅਲੋਕੰ ਅਪਾਰੰ॥ ਮਿਟੇ ਜੁੱਧ ਤੇ ਏਨ ਜੋਧਾ ਜੁਝਾਰੰ॥੧੦੧॥੩੨੮॥

ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਯੁੱਧ ਮਚਿਆ, ਕੋਈ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਹੀ ਛੱਤਰ ਧਾਰੀ ਤੇ ਛੱਤਰ ਪਤੀ ਸਨ। ਇਹ ਯੁੱਧ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਵਿਕਰਾਲ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਰੇ ਯੋਧੇ ਸਮਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ॥੧੦੧॥੩੨੮॥

ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਚਟਪਟ ਸੁਭਟ ਬਿਕਟ ਕਟੇ ਝਟਪਟ ਭਈ ਅਭੰਗ॥
ਲਟਭਟ ਹਟੇ ਨ ਰਨ ਘਟਜੋ ਅਟਪਟ ਮਿਟਜੋ ਨ ਜੰਗ॥੧੦੨॥੩੨੯॥

ਨਾ ਕਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਸ਼ੀਘਰ ਕੱਟੇ ਗਏ, ਨਾ ਭੰਗ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਦੇਹ ਝਟ ਪਟ ਭੰਗ ਹੋ ਗਈ। ਸੂਰਮੇ ਮੂੰਹ ਮੋੜਕੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ, ਇਸ ਲਈ ਜੁਧ ਘਟਿਆਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਛੇਤੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ। ੧੦੨॥੩੨੯॥

ਤੇਰੇ ਜੋਰਿ॥ ਚੌਪਈ॥ ਬੀਸ ਲੱਛ ਜੁਗ ਐਤੁ ਪ੍ਰਮਾਨਾ॥ ਲਰੇ ਦੋਊ ਭਈ ਕਿਸੂ ਨ ਹਾਨਾ॥
ਤਬ ਰਾਜਾ ਜੀਅ ਮੈ ਅਕੁਲਾਯੋ॥ ਨਾਕ ਚਢੇ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਪੈ ਆਯੋ॥੧੦੩॥੩੩੦॥

ਵੀਹ ਲੱਖ ਜੁਗ ਤਕ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਲੜਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਨਾਸ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਤਦ ਰਾਜਾ ਮਨ ਵਿਚ ਘਬਰਾ ਕੇ ਨਕ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਮਛਿੰਦਰ ਨਾਥ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ॥੧੦੩॥੩੩੦॥

ਕਹਿ ਮੁਨ ਬਰਿ ਸਭ ਮੋਹਿ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਏ ਦੋਊ ਬੀਰ ਬਡੇ ਬਰਿਆਰਾ॥
ਇਨਕਾ ਬਿਰੁਧ ਨਿਵਰਤ ਨ ਭਯਾ॥ ਇਨੋ ਛਡਾਵਤ ਸਭ ਜਗੁ ਗਯਾ॥੧੦੪॥੩੩੧॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮੁਨੀ ! ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ! ਏਹ ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਮਹਾਂ ਬਲਿਵਾਨ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਵਿਰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਪਾਸੋਂ ਛੁਡਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ॥੧੦੪॥੩੩੧॥

ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ॥ ਇਨੈ ਜੁਝਾਵਤ ਸਭ ਕੋਈ ਜੂਝਾ॥ ਇਨਕਾ ਅੰਤ ਨ ਕਾਹੂ ਸੂਝਾ॥
ਏਹੈ ਆਦਿ ਹਠੀ ਬਰਿਆਰਾ॥ ਮਹਾਂ ਰਥੀ ਅਉ ਮਹਾਂ ਭਯਾਰਾ॥੧੦੫॥੩੩੨॥

ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਲੜਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਭ ਕੋਈ ਲੜਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹਠੀ ਤੇ ਮਹਾਂ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧੇ ਹਨ।

ਜਿਹੜੇ ਮਹਾਂ ਰਥੀ ਅਤੇ ਬੜੇ ਹੀ ਭਿਆਣਕ ਹਨ॥੧੦੫॥੩੩੨॥

ਬਚਨੁ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਸੁਨਤ ਚੁਪ ਰਹਾ॥ ਧਰਾ ਨਾਥ ਸਭਨਨ ਤਨ ਕਹਾ॥
ਚਕ੍ਰਿਤ ਚਿੱਤ ਚਟਪਟ ਹ੍ਵੈ ਦਿਖਸਾ॥ ਚਰਪਟ ਨਾਥ ਤਦਿਨ ਤੇ ਨਿਕਸਾ॥ ੧੦੬॥ ੩੩੩॥

ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਮਛਿੰਦਰ ਚੁਪ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਹੀਆਂ। ਮਛਿੰਦਰ ਨਾਥ ਨੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰੰਤ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਵਲ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤਕਣੀ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਚਰਪਟ ਨਾਥ ਪਰਗਟ ਹੋ ਗਏ॥੧੦੬॥੩੩੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨਿ ਰਾਜਾ ਤੁਹਿ ਕਹੈ ਬਿਬੇਕਾ॥ ਇਨ ਕਹ ਦ੍ਵੈ ਜਾਨਹੁ ਜਿਨ ਏਕਾ॥
ਏ ਅਬਿਕਾਰ ਪੁਰਖ ਅਵਤਾਰੀ॥ ਬਡੇ ਧਨੁਰਧਰ ਬਡੇ ਜੁਝਾਰੀ॥ ੧੦੭॥ ੩੩੪॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬਿਬੇਕ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਹੀ ਨ ਸਮਝੋ। ਇਹ ਅਵਤਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਬੜੇ ਧਨੁਖ ਧਾਰੀ ਅਤੇ ਲੜਾਕੇ ਯੋਧਾ ਹਨ॥੧੦੭॥੩੩੪॥

ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਜਬ ਆਪ ਸੰਭਾਰਾ॥ ਆਪ ਰੂਪ ਮੈ ਆਪਿ ਨਿਹਾਰਾ॥
ੴ ਅੰਕਾਰ ਕਹ ਇਕਦਾ ਕਹਾ॥ ਭੂਮਿ ਅਕਾਸ਼ ਸਕਲ ਬਨਿ ਰਹਾ॥ ੧੦੮॥ ੩੩੫॥

ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਜਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਅਤੇ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਦ ਉਸ ੴ ਅੰਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਈ ਧਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਈ ਆਕਾਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ॥੧੦੮॥੩੩੫॥

ਤੇਰੇ ਜੋਰਿ॥ ਦਾਹਨ ਦਿਸ ਤੇ ਸਤਿ ਉਪਜਾਵਾ॥ ਬਾਮ ਪਰਸ ਤੇ ਝੂਠ ਬਨਾਵਾ॥
ਉਪਜਤ ਹੀ ਉਠਿ ਜੁਝੇ ਜੁਝਾਰਾ॥ ਤਬ ਤੇ ਕਰਤ ਜਗਤ ਮੈ ਰਾਰਾ॥ ੧੦੯॥ ੩੩੬॥

ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਉਸ ਸੱਚ ਦੀ ਉਤੱਪਤੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਉਸ ਝੂਠ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਯੋਧੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪਿਸ ਵਿਚ ਲੜਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਤਦ ਤੋਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤਕ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੧੦੯॥੩੩੬॥

ਸਹੰਸ ਬਰਖ ਜੌ ਆਯੁ ਬਢਾਵੈ॥ ਰਸਨਾ ਸਹਸ ਸਦਾ ਲੌ ਪਾਵੈ॥
ਸਹੰਸ ਜੁਗਨ ਲੌ ਕਰੇ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਤਦਪਿ ਨ ਪਾਵਤ ਪਾਰ ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ॥ ੧੧੦॥ ੩੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਹੰਸ=ਹਜ਼ਾਰ। ਬਢਾਵੈ=ਵਧਾ ਲਵੇ। ਰਸਨਾ=ਜੀਭ। ਤਦਪਿ=ਤਦ ਵੀ॥

ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਾਲ ਤਕ ਜੇ ਉਮਰ ਵੀ ਵਧਾ ਲਵੇ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜੀਭਾਂ ਵੀ ਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤਕ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ॥੧੧੦॥੩੩੭॥

ਤੇਰੇ ਜੋਰਿ ਗੁੰਗਾ ਕਹਤਾ॥

ਬਿਆਸ ਪਰਾਸਰ ਅਉ ਰਿਖਿ ਘਨੇ॥ ਸਿੰਗੀ ਰਿਖਿ ਬਕਦਾਲਭ ਭਨੇ॥
ਸਹੰਸ ਮੁਖਨ ਕਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇਖਾ॥ ਤਊ ਨ ਤੁਮਾਰਾ ਅੰਤੁ ਬਿਸੇਖਾ॥ ੧੧੧॥ ੩੩੮॥

ਵਿਆਸ, ਪਰਾਸ਼ਰ, ਸ੍ਰਿੰਗੀ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੂਹਾਂ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਵੀ ਤੁਹਾਡਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕੇ॥ ੧੧੧॥ ੩੩੮॥

ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਸਿੰਧ ਸੁਭਟ ਸਾਵੰਤ ਸਭ ਮੁਨਿ ਗੰਧਰਬ ਮਹੰਤ॥
ਕੋਟ ਕਲਪ ਕਲਪਾਤ ਭੇ ਲਹਜੋ ਨ ਤੇਰੋ ਅੰਤ॥ ੧੧੨॥ ੩੩੯॥

ਮਹਾਂਬਲੀ ਸਮੁੰਦਰ, ਅਨੇਕਾਂ ਯੋਧੇ, ਮੁਨੀ, ਗੰਧਰਬ, ਮਹੰਤ ਕਰੋੜਾ ਜੁਗਾ ਤੋਂ ਵਿਆਕਲ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ॥ ੧੧੨॥ ੩੩੯॥

ਤੇਰੇ ਜੋਰਿ ਸੋ ਕਹੋਂ॥ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਸੁਨੋ ਰਾਜ ਸਰਦੂਲ ਉਚਰੋ ਪ੍ਰਬੋਧੰ॥ ਸੁਨੋ ਚਿੱਤ ਦੈ ਕੈ ਨ ਕੀਜੈ ਬਿਰੋਧੰ॥
ਸੁ ਸ੍ਰੀ ਆਦ ਪੁਰਖੰ ਅਨਾਦੰ ਸਰੂਪੰ॥ ਅਜੇਅੰ ਅਭੇਅੰ ਅਦੱਗੰ ਅਰੂਪੰ॥ ੧੧੩॥ ੩੪੦॥

ਹੇ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਰਾਜਨ ! ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨਾ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨ ਕਰਨਾ। ਉਹ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਮੁਢ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਜਿਤ ਹੈ, ਅਭੈਅ ਹੈ, ਉਜੱਲ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ॥ ੧੧੩॥ ੩੪੦॥

ਅਨਾਮੰ ਅਧਾਮੰ ਅਨੀਲੰ ਅਨਾਦੰ॥ ਅਜੈਅੰ ਅਭੈਅੰ ਅਵੈ ਨਿਰ ਬਿਖਾਦੰ॥
ਅਨੰਤੰ ਮਹੰਤੰ ਪ੍ਰਿਥੀਸੰ ਪੁਰਾਣੰ॥ ਸੁਭੱਖਜੰ ਭਵਿਖਜੰ ਅਵੈਯੰ ਭਵਾਣੰ॥ ੧੧੪॥ ੩੪੧॥

ਉਹ ਨਾਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਘਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਜਿਤ, ਅਭੈਅ ਅਤੇ ਝਗੜਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ, ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲਾ, ਧਰਤੀ ਈਸ਼ਵਰ ਹੈ। ਉਹ ਪਹਿਲਾ ਵੀ ਸੀ, ਅੱਗੇ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਕਤ ਵੀ ਹੈ॥ ੧੧੪॥ ੩੪੧॥

ਜਿਤੇ ਸਰਬ ਜੋਗੀ ਜਟੀ ਜੰਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥
ਜਲਾਸ੍ਰੀ ਜਵੀ ਜਾਮਨੀ ਜੱਗ ਕਾਰੀ॥
ਜਤੀ ਜੋਗ ਜੁੱਧੀ ਜਕੀ ਜ੍ਵਾਲ ਮਾਲੀ॥

ਪ੍ਰਮਾਥੀ ਪਰੀ ਪਰਬਤੀ ਛਤ੍ਰ ਪਾਲੀ॥੧੧੫॥੩੪੨॥

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਜੋਗੀ, ਜਟਾਂ ਵਾਲੇ ਜੰਤਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ, ਜਲ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਜਵਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ,ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਾਗਨ ਵਾਲੇ,ਜੱਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਜਤ ਰਖਣ ਵਾਲੇ, ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਹਠ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ, ਅੱਗ ਦੀਆ ਪੰਜ ਧੂਣੀਆਂ ਤਪਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਪਹਾੜਾ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ, ਅਤੇ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਉਸ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ॥੧੧੫॥੩੪੨॥

ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ॥ ਸਭੈ ਝੂਠੁ ਮਾਨੋ ਜਿੱਤੇ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੰ॥
ਸਭੈ ਫੋਕਟੰ ਧਰਮ ਹੈ ਭਰਮ ਤੰਤ੍ਰੰ॥
ਬਿਨਾ ਏਕ ਆਸੰ ਨਿਰਾਸੰ ਸਭੈ ਹੈ॥
ਬਿਨਾ ਏਕ ਨਾਮੰ ਨ ਕਾਮੰ ਕਬੈ ਹੈ॥੧੧੬॥੩੪੩॥

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਜੰਤ੍ਰ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਝੂਠ ਮੰਨੋ। ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਬਿਅਰਥ ਹਨ ਅਤੇ ਤੰਤ੍ਰ ਭਰਮ ਹਨ। ਇਕ ਦੀ ਆਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਿਰਾਸ ਹਨ। ਇਕ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ॥੧੧੬॥੩੪੩॥

ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ॥ ਕਰੇ ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰੰ ਜੁ ਪੈ ਸਿੱਧ ਹੋਈ॥
ਦਰੰ ਦ੍ਵਾਰ ਭਿੱਛਜਾ ਭ੍ਰਮੈ ਨਾਹਿ ਕੋਈ॥
ਧਰੈ ਏਕ ਆਸਾ ਨਿਰਾਸੋਰ ਮਾਨੈ॥
ਬਿਨਾ ਏਕ ਕਰਮੰ ਸਭੈ ਭਰਮ ਜਾਨੈ॥੧੧੭॥੩੪੪॥

ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਜੇਕਰ ਮਨੋਰਥ ਸਿਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬੂਹੇ ਉਤੇ ਭਿਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਫਿਰਦਾ ਰਹੇ। ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣਾ ਆਸਰਾ ਮੰਨੋ। ਇਕ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਰੂਪ ਜਾਣ ਲਵੇ॥੧੧੭॥੩੪੪॥

ਸੁਨਜੋ ਜੋਗ ਬੈਨੰ ਨਰੇਸ਼ੰ ਨਿਧਾਨੰ॥
ਭ੍ਰਮਿਯੋ ਭੀਤ ਚਿੱਤੰ ਕੁਪਜੋ ਜੇਮ ਪਾਨੰ॥
ਤਜੀ ਸਰਬ ਆਸੰ ਨਿਰਾਸੰ ਚਿਤਾਨੰ॥
ਪੁਨਰ ਉੱਚਰੇ ਬਾਚ ਬੰਧੀ ਬਿਧਾਨੰ॥੧੧੮॥੩੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੈਨੰ=ਬਚਨ। ਨਿਧਾਨੰ=ਖਜ਼ਾਨਾਂ। ਭੁਮਿਯੋ=ਹੋ ਗਿਆ। ਭੀਤਰ=ਭੈ ਭੀਤ। ਪਾਨੰ=ਪਾਣੀ

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੁਨੀ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹਿਲਣ ਵਾਂਗ ਉਹ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਾਰੀਆਂ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਤੱਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਮਹਾਨ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ॥੧੧੮॥੩੪੫॥

ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ॥ ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਸੁਨੋ ਮੋਨ ਰਾਜੰ॥ ਸਦਾ ਸਿੱਧ ਸਾਜੰ॥ ਕਛੂ ਦੇਹ ਮੱਤੰ॥ ਕਹੋ ਤੋਹਿ ਬੱਤੰ॥ ੧੧੯॥ ੩੪੬॥

ਹੇ ਮੁਨੀ ਰਾਜ ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋ, ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵੋ ਭਾਵ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸਿਖਿਆ ਦੇਵੋ॥੧੧੯॥੩੪੬॥

ਦੋਊ ਜੋਰ ਜੁੱਧੰ॥ ਹਠੀ ਪਰਮ ਕ੍ਰੁੱਧੰ॥ ਸਦਾ ਜਾਪ ਕਰਤਾ॥ ਸਭੈ ਸਿੰਧ ਹਰਤਾ॥ ੧੨੦॥ ੩੪੭॥

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਅੜਨਵਾਲੇ, ਹੱਠਵਾਦੀ, ਪਰਮ ਕਰੋਧੀ, ਸਦਾ ਨਾਮ ਜੱਪਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤਕ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ॥੧੨੦॥੩੪੭॥

ਅਰੀਲੇ ਅਰਾਰੇ॥ ਹਠੀਲੇ ਜੁਝਾਰੇ॥ ਕਟੀਲੇ ਕਰੂਰੰ॥ ਕਰੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਚੂਰੰ॥ ੧੨੧॥ ੩੪੮॥

ਉਹ ਬੜੇ ਵੈਰ ਭਾਵ ਵਾਲੇ, ਬੜੇ ਹੱਠੀ ਅਤੇ ਲੜਾਕੇ ਯੋਧੇ ਹਨ। ਬੜੇ ਡਰਾਉਣ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਚੂਰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ॥੧੨੧॥੩੪੮॥

ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ॥ ਚੌਪਈ॥ ਜੌ ਇਨ ਜੀਤਿ ਸਕੋ ਨਹਿ ਭਾਈ॥ ਤਉ ਮੈ ਜਰੋ ਚਿਤਾਹਿ ਜਰਾਈ॥
ਮੈ ਇਨ ਕਹ ਮੁਨਿ ਜੀਤਿ ਨ ਸਾਕਾ॥ ਅਬ ਮੁਰ ਬਲ ਪੌਰਖ ਸਭ ਥਾਕਾ॥ ੧੨੨॥ ੩੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ=ਤੇਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ। ਜਰੋ=ਸੜ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਚਿਤਾਹਿ=ਚਿਤਾ। ਜਰਾਈ=ਬਾਲ ਕੇ

ਜੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚਿਤਾ ਬਾਲ ਕੇ ਸੜ ਮਰਾਂਗਾ। ਹੇ ਮੁਨੀ ਰਾਜ! ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ ਸਕਿਆ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਬਲ ਤੇ ਪੋਰਖ ਹੁਣ ਥੱਕ ਗਿਆ ਹੈ॥੧੨੨॥੩੪੯॥

ਐਸ ਭਾਂਤ ਮਨ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਸਭਾ ਸਭ ਸੁਨਤ ਉਚਾਰਾ॥
ਮੈ ਬਡ ਭੂਪ ਬਡੋ ਬਰਿਆਰੂ॥ ਮੈ ਜੀਤਜੋ ਇਹ ਸਭ ਸੰਸਾਰੂ॥ ੧੨੩॥ ੩੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਡੋ ਬਰਿਆਰੂ=ਵੱਡਾ ਬਲਵਾਨ। ਸੰਸਾਰੂ=ਦੁਨੀਆ।

ਰਾਜਾ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ

ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੧੨੩ ॥ ੩੫੦ ॥

ਜਿਨਿ ਮੋਕੋ ਇਹ ਬਾਤ ਬਤਾਈ॥ ਤਿਨ ਮੁਹਿ ਜਾਨੁ ਠਗਉਰੀ ਲਾਈ॥
ਏ ਦ੍ਵੈ ਬੀਰ ਬਡੇ ਬਰਿਆਰਾ॥ ਇਨ ਜੀਤੇ ਜੀਤੋ ਸੰਸਾਰਾ॥ ੧੨੪ ॥ ੩੫੧ ॥

ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ (ਬਿਬੇਕ ਤੇ ਅਬਿਬੇਕ) ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਮਾਨੋ ਵਿਆਕੁਲ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਬੀਰ ਬਹੁਤ ਬਲਵਾਨ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਿਤਿਆ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਜੇਤੂ ਹਾਂ ਅਤੇ ਭੂਪ ਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਸੀ॥ ੧੨੪ ॥ ੩੫੧ ॥

ਅਬ ਮੋ ਤੇ ਏ ਈ ਜਿਣਿ ਜਾਈ॥ ਕਹਿ ਮੁਨਿ ਮੋਹਿ ਕਥਾ ਸਮਝਾਈ॥
ਅਬ ਮੈ ਦੇਖ ਬਨਾਵੌ ਚਿਖਾ॥ ਪੈਠੌ ਬੀਚ ਅਗਨਿ ਕੀ ਸਿਖਾ॥ ੧੨੫ ॥ ੩੫੨ ॥

ਹੁਣ ਮੈਥੋਂ ਇਹ ਜਿੱਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ। ਮੁਨੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਭ ਦੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਚਿਖਾ ਬਣਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਵਿਚ ਵੜਕੇ ਬੈਠ ਜਾਵਾਂਗਾ॥ ੧੨੫ ॥ ੩੫੨ ॥

ਚਿਖਾ ਬਨਾਇ ਸ਼ਨਾਨਹਿ ਕਰਾ॥ ਸਭ ਤਨ ਬਸਤ੍ਰ ਤਿਲੋਨਾ ਧਰਾ॥
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਲੋਗ ਹਟਕਿ ਕਰਿ ਰਹਾ॥ ਚਟਪਟ ਕਰਿ ਚਰਨਨ ਭੀ ਗਹਾ॥ ੧੨੬ ॥ ੩੫੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਨਾਨਹਿ=ਇਸ਼ਨਾਨ। ਤਿਲੋਨਾ=ਕੇਸਰੀ ਰੰਗ। ਹਟਿਕ=ਰੋਕ।

ਚਿਤ੍ਹਾ ਬਣਾਕੇ, ਉਸ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉਤ ਕੇਸਰੀ ਰੰਗ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਲਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰੋਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਵੀ ਫੜੇ॥ ੧੨੬ ॥ ੩੫੩ ॥

ਹੀਰ ਚੀਰ ਦੈ ਬਿਧਵਤ ਦਾਨਾ॥ ਮੱਧਿ ਕਟਾਸ ਕਰਾ ਅਸਥਾਨਾ॥
ਭਾਂਤ ਅਨਿਕ ਤਨ ਜ੍ਵਾਲ ਜਰਾਈ॥ ਜਰਤ ਨ ਭਈ ਜ੍ਵਾਨ ਸੀਅਰਾਈ॥ ੧੨੭ ॥ ੩੫੪ ॥

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੀਰੇ, ਗਹਿਣੇ ਅਤ ਕੱਪੜੇ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਚਿੱਤਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਅੱਗਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਤਨ ਨੂੰ ਸਾੜਿਆ ਪਰ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਠੰਡੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ॥ ੧੨੭ ॥ ੩੫੪ ॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਕਰਿ ਕੋਪ ਪਾਰਸ ਰਾਇ॥ ਕਰ ਆਪ ਅਗਨਿ ਜਰਾਇ॥
ਸੋ ਭਈ ਸੀਤਲ ਜ੍ਵਾਲ॥ ਅਤਿ ਕਾਲ ਰੂਪ ਕਰਾਲ॥ ੧੨੮ ॥ ੩੫੫ ॥

ਫਿਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਅੱਗ ਬਾਲੀ, ਜਿਹੜੀ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਿਕਰਾਲ ਲੱਗਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਠੰਡੀ ਹੋ ਗਈ॥੧੨੮॥੩੫੫॥

ਤਬ ਜੋਗ ਅਗਨਿ ਨਿਕਾਰਿ॥ ਅਤਿ ਜੁਲਤ ਰੂਪ ਅਪਾਰਿ॥
ਤਬ ਕੀਅਸ ਆਪਨ ਦਾਹ॥ ਪੁਰ ਲਖਤ ਸ਼ਾਹਨ ਸ਼ਾਹ॥੧੨੯॥੩੫੬॥

ਫਿਰ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਜੋਗ ਅਗਨੀ ਕੱਢ ਕੇ ਚਿਖਾ ਬਾਲ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਅਤਿ ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ ਨਾਲ ਬਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਅੱਗ ਨਾਲ ਉਸ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਦਾਹ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਨਗਰ ਦੇ ਲੋਕ ਉਸ ਮਹਾਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿ ਗਏ॥੧੨੯॥੩੫੬॥

ਤਬ ਜਰੀ ਅਗਨਿ ਬਿਸੇਖ॥ ਤ੍ਰਿਨ ਕਾਸਟ ਘਿਰਤ ਅਸੇਖ॥
ਤਬ ਜਰਜੋ ਤਾਮਹਿ ਰਾਇ॥ ਭਏ ਭਸਮ ਅਦਭੁਤ ਕਾਇ॥੧੩੦॥੩੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਾਮਹਿ=ਉਸ ਵਿਚ। ਰਾਇ=ਰਾਜਾ ਪਾਰਸ ਨਾਥ। ਅਦਭੁਤ ਕਾਇ=ਅਸਚਰਜ ਸਰੀਰ।

ਤਦ ਅਨੇਕਾਂ ਘਾਹ ਦੇ ਤੀਲਿਆਂ, ਲਕੜਾਂ ਅਤੇ ਘਿਉ ਵਿਚੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੱਗ ਭੱਭਕ ਉਠੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਸੜ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਅਸਚਰਜ ਦੇਹ ਸੁਆਹ ਰੂਪ ਹੋ ਗਈ॥੧੩੦॥੩੫੭॥

ਕਈ ਦਜੋਸ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨ॥ ਸਲ ਜਰਾ ਜੋਰ ਮਹਾਨ॥
ਭਈ ਭੂਤ ਭਸਮੀ ਦੇਹ॥ ਧਨ ਧਾਮ ਛਾਡਜੋ ਨੇਹ॥੧੩੧॥੩੫੮॥

ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਉਹ ਚਿੱਤਾ ਬਲਦੀ ਰਹੀ ਤਦ ਕਿਤੇ ਜਾਕੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸੁਆਹ ਰੂਪ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਆਤਮਾ ਧਨ ਅਤੇ ਘਰ ਦਾ ਸਨੇਹ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਈ॥੧੩੧॥੩੫੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ, ਪਾਰਸ ਮਛੰਦਰ ਸੰਬਾਦੇ ਨ੍ਰਿਪ ਬਿਬੇਕ ਕੇ ਦਲ ਕਥਨੰ, ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਰੁਦ੍ਰ ਦੁਤਿਯ ਉਪ ਅਵਤਾਰ ਸਮਾਪਤ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨॥੧੩੧॥੩੫੮॥

ਸ੍ਰੀ ਬਿਚਿਤਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ,ਪਾਰਸ ਮਛੰਦਰ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਰਾਜਾ ਬਿਬੇਕ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਦਲ ਦੀ ਕਥਾ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਉੱਪ ਅਵਤਾਰ ਰਾਜਾ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਸਮਾਪਤ॥੨॥੧੩੧॥੩੫੮॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਰਾਜੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੇ ਫਿਰ ਮਛਿੰਦਰ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਥ ਅਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਸਰੂਪ, ਕੱਪੜੇ ਰੱਥ ਘੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਯੋਧਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਮਛਿੰਦਰ ਨੇ ਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਯੋਧਿਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਮੁਨੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਤਾਜ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਥ, ਘੋੜੇ ਬਸਤਰ ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ ਸਭ ਚਿੱਟੇ ਹਨ। ਉਹ

ਬਲਵਾਨ ਰਾਜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁਨੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸਦਾ ਰੱਥ ਹਵਾ ਦੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਲਿਸ਼ਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਲ ਥਲ ਉੱਤੇ ਅਜੇਤੂ, ਅਭੈ ਅਤੇ ਅਤਿ ਉੱਤਮ ਸੂਰਬੀਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਯੋਧੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬਲਵਾਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਅਬਿਬੇਕ ਦਾ ਕੋਈ ਯੋਧਾ ਵੀ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਜਮ, ਧੀਰਜ, ਧਰਮ, ਸੁਭ ਚਲਣਾ, ਨੇਮ, ਵਿਗਿਆਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ, ਜੋਗ, ਨਿਮ੍ਰਤਾ, ਅਹਿੰਸਾ, ਨਿਆਇ, ਆਦਰ ਆਦਿ ਉਸਦੇ ਅਜਿਤ ਯੋਧੇ ਹਨ।

ਜਦ ਤੋਂ ਉਸ 'ੴ ਅੰਕਾਰ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਧਰਤੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਤੱਦ ਤੋਂ ਹੀ ਉਸ ਸਜੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਝੂਠ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਯੋਧੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਿਆ ਹੀ ਲੜਨ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਤਦ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੈਰ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਛਿੰਦਰ ਨਾਥ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੂੰ ਬਿਬੇਕ (ਵਿਚਾਰ) ਅਤੇ ਅਬਿਬੇਕ (ਵਿਚਾਰ ਰਹਿਤ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਯੋਧੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਬਾਹਰਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਜਿੱਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਸੰਜਮ ਗਵਾ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਅਬਿਬੇਕ ਅਤੇ ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਯੋਧੇ ਗਿਣੇ ਹਨ, ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਆਚਰਣ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੇ ਚੰਗੇ ਹਨ ਉਹ ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਰੂਪ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਮਾੜੇ ਹਨ ਅਬਿਬੇਕ ਦੇ ਸਾਥੀ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਨੀ ਮਛਿੰਦਰ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਨੂੰ ਇਹ ਅਨਭਵ ਕਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹੀ ਯੋਧਾ ਅਜੇਤੂ ਅਤੇ ਅਮਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹੈ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਪਰਮਾਤਮਾ। ਏਥੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਬਿਬੇਕ, ਬਿਬੇਕ ਦੋ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਭੂਪ-ਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਅਬਿਬੇਕ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜਿਤ ਲੈ ਤਾਕਿ ਤੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹਕਦਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਜਿਤ ਲਏ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਮੁਨੀ ਦੇ ਬਚਣ ਸੁਣ ਕੇ ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਸਾਰੀਆਂ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਨਿਰਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਤੱਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੱਠੀ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਹੁਣ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜੀਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਆਪਣੀ ਚਿਤਾ ਆਪ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜੀਉਂਦਾ ਹੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਏਨਾ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਸੀ ਏਨਾ ਘੁਮੰਡ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਸੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਹੋ ਗਿਆ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ

ਰਾਗਿ ਰਾਮਕਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ॥ ੧੦॥ ਰੇ ਮਨ ਐਸੋ ਕਰਿ ਸੰਨਿਆਸਾ॥
ਬਨ ਸੇ ਸਦਨ ਸਭੈ ਕਰਿ ਸਮਝਹੁ ਮਨ ਹੀ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸਾ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਜਤ ਕੀ ਜਟਾ ਜੋਗ ਕੋ ਮੱਜਨੁ ਨੇਮ ਕੇ ਨਖਨ ਬਢਾਓ॥
ਗਜਾਨ ਗੁਰੂ ਆਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ਹੁ ਨਾਮ ਬਿਭੂਤ ਲਗਾਓ॥ ੧॥
ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਸੁਲਪ ਸੀ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਦਯਾ ਛਿਮਾ ਤਨ ਪ੍ਰੀਤਿ॥
ਸੀਲ ਸੰਤੋਖ ਸਦਾ ਨਿਰਬਾਹਿਬੋ ਹ੍ਵੈਬੋ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤਿ॥ ੨॥
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਹੰਕਾਰ ਲੋਭ ਹਠ ਮੋਹ ਨ ਮਨ ਸੋ ਲਜਾਵੈ॥
ਤਬ ਹੀ ਆਤਮ ਤਤ ਕੋ ਦਰਸੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੱਹ ਪਾਵੈ॥ ੩॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਦਨ=ਘਰ। ਜਤ=ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰਖਣ ਦਾ ਨਾਮ ਜਤੁ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਤੁ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੱਜਨ=ਇਸ਼ਨਾਨ। ਜੋਗ=ਪਤੰਜਲਿ ਰਿਖਿ ਦਾ ਦਸਿਆ ਹੋਇਆ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਇੱਕਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਜੋਗ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਕਰਤਾਰ ਵਿਚ ਲੀਣ ਰਹਿਣ ਦਾ ਨਾਮ ਜੋਗ ਹੈ। ਨਖਨ=ਨਹੁੰ। ਨੇਮ=ਪ੍ਰਤਿੱਗਜਾ ਪ੍ਰਣ, ਜੋਗ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ, ਅਰਥਾਤ ਤਪ, ਸੰਤੋਖ, ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਨੇਮ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਨੇਮ ਹੈ। ਗਜਾਨ=ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਜਾਣਨਾ। ਆਤਮ=ਮਨ। ਨਾਮ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਸਿਮਰਨ 'ਨਾਮ' ਹੈ। ਬਿਭੂਤ=ਸੁਆਹ। ਅਲਪ=ਥੋੜਾ। ਸੁਲਪ ਸੀ=ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਜੇਹੀ। ਸੀਲ=ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ, ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ। ਸੰਤੋਖ=ਸਬਰ, ਲੋਭ ਦਾ ਤਿਆਗ। ਆਤਮ ਤਤ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ, ਆਪਣਾ ਅਸਲ ਰੂਪ, ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ। ਕੱਹ=ਨੂੰ।

ਹੇ ਮਨ ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਨਿਆਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਬਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਉਦਾਸ ਰਹੁ, ਭਾਵ ਘਰਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਤੇ ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਮੋਹ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਰੱਖ। ਜਤ ਦੀਆਂ ਜਟਾਂ, ਜੋਗ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਅਤੇ ਨੇਮ ਦੇ ਨੋਂਹ ਵਧਾ ਲੈ। ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ, ਮਨ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਪਿੰਡੇ ਉਤੇ ਸੁਆਹ ਲਾਓ॥

****

੧॥ ਥੋੜਾ ਖਾਣਾ, ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਸੋਣਾ, ਦਇਆ ਤੇ ਖਿਮਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਧਾਰਨ ਕਰੋ, ਸੀਲ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਨੂੰ ਸਦਾ ਨਿਬਾਹੋ, ਅਤੇ ਤਿੰਨਾ-ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਅਤੀਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹੋ॥੨॥ ਕਾਮ, ਕਰੋਧ, ਹੰਕਾਰ, ਲੋਭ, ਹਠ ਤੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਲਿਆਵੇਂ, ਤਦ ਹੀ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖੇਂਗਾ ਅਤੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵੇਂਗਾ॥੩॥੧॥

ਰਾਮਕਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥ ਰੇ ਮਨ ਇਹਿ ਬਿਧਿ ਜੋਗੁ ਕਮਾਓ॥
ਸਿੰਙੀ ਸਾਚ ਅਕਪਟ ਕੰਠਲਾ ਧਿਆਨ ਬਿਭੂਤ ਚੜ੍ਹਾਓ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਤਾਤੀ ਗਹੁ ਆਤਮ ਬਸਿ ਕਰ ਕੀ ਭਿੱਛਾ ਨਾਮ ਅਧਾਰੰ॥
ਬਾਜੇ ਪਰਮ ਤਾਰ ਤਤੁ ਹਰਿ ਕੋ ਉਪਜੈ ਰਾਗ ਰਸਾਰੰ॥੧॥
ਉਘਟੈ ਤਾਨ ਤਰੰਗ ਰੰਗਿ ਅਤਿ ਗਜਾਨ ਗੀਤ ਬੰਧਾਨੰ॥
ਚਕਿ ਚਕਿ ਰਹੇ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਮੁਨਿ ਛਕਿ ਛਕਿ ਬਯੋਮ ਬਿਵਾਨੰ॥੨॥
ਆਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਭੇਸੁ ਸੰਜਮ ਕੋ ਜਾਪੁ ਸੁ ਅਜਪਾ ਜਾਪੇ॥
ਸਦਾ ਰਹੈ ਕੰਚਨ ਸੀ ਕਾਯਾ ਕਾਲ ਨ ਕਬਹੂੰ ਬਜਾਪੇ॥੩॥੨॥

ਸਿੰਙੀ=ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਵਾਜਾ, ਜੋ ਸਿੰਙ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਕਪਟ=ਅਕੱਪਟਤਾ, ਨਿਰਛੱਲਤਾ, ਕਪਟ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਵਨਾ। ਕੰਠਲਾ=ਰੁਦ੍ਰਾਖ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਦੀ ਕੈਂਠੀ, ਜੋ ਜੋਗੀ ਸਾਧੂ ਗਲ ਵਿਚ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ। ਤਾਤੀ=ਤੰਤ੍ਰੀ ਕਿੰਗਰੀ, ਇਕ ਦੋ ਤਾਰਾ ਵਾਜਾ। ਅਧਾਰੰ=ਝੋਲੀ। ਉਘਟੈ=ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਾਨ ਤਰੰਗ=ਤਾਨ ਦੀ ਲਹਿਰ, ਆਰੋਹੀ: ਖੜਜ ਸਾ ਤੋਂ ਨਿਖਾਦ ਨੀ ਤੱਕ ਸੁਰ ਦਾ ਜਾਣਾ ਅਰੋਹੀ ਤਾਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਿਖਾਦ ਨੀ ਖੜਜ ਸਾ ਵੱਲ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰ ਦਾ ਆਉਣਾ ਅਵਰੋਹੀ ਤਾਨ ਹੈ। ਛਕਿ=ਸੋਭਾ ਨਾਲ। ਛਕਿ=ਸੁੰਦਰ ਹੋ ਕੇ। ਬਯੋਮ=ਅਕਾਸ। ਬਿਮਾਨੰ=ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਨ ਵਾਲੇ ਸੁਆਰੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼। ਸੰਜਮ=ਮਨ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ। ਅਜਪਾ ਜਾਪੁ=ਜੀਭ ਤੇ ਸੁਆਸ ਆਦਿ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਬਿਨਾ ਕੇਵਲ ਚਿੱਤਬ੍ਰਿਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਪ। ੨ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਜਪਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਮੰਤਰ ਨਾਮ। ਕੰਚਨ=ਸੋਨਾ। ਸੀ=ਜੇਹੀ। ਕਰ=ਹੱਥ।

ਹੇ ਮਨ ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋਗ ਕਮਾਓ ਕਿ ਸੱਚ ਸਿੰਙੀ ਹੋਵੇ, ਕਪਟ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਕੈਂਠੀ ਹੋਵੇ,ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਧਾਰਨਾ ਹੀ ਬਿਭੂਤੀ ਹੋਵੇ। ਮਨ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕਿੰਗਰੀ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਭਿੱਛਾ ਧਾਰਨ ਕਰ ਅਤੇ ਸਰਧਾ ਨੂੰ ਝੋਲੀ ਬਣਾ ਜੋ ਹਰਿ ਤਤੁ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਇਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਤਾਰ ਵਜੇਗੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰ ਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ॥ ੧॥ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਏਹੋ ਤਾਨ ਤਰੰਗ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਇਹੋ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਬੰਧਾਨ ਹਨ। ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ ਤੇ ਮੁਨੀ ਵੇਖਕੇ ਹੈਰਾਨ

ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਸੋਭਾ ਵਾਲੇ ਵਿਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ॥੨॥ ਮਨ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ, ਸੰਜਮ ਨੂੰ ਧਾਰਨਾ ਭੇਖ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਏਹੋ ਜਾਪ ਹੈ। ਐਸਾ ਜੋਗ ਕਮਾਉਣ ਨਾਲ ਦੇਹ ਸਦਾ ਸੋਨੇ ਵਰਗੀ ਰਹੇ ਗੀ, ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਬਿਆਪੇਗਾ ਭਾਵ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ॥੩॥੨॥

ਰਾਮਕਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥ ਪ੍ਰਾਨੀ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਗਿ ਲਾਗੋ॥
ਸੋਵਤ ਕਹਾ ਮੋਹ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਮੈ ਕਬਹੂੰ ਸੁਚਿਤ ਹ੍ਵੈ ਜਾਗੋ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਔਰਨ ਕਹਾ ਉਪਦੇਸ਼ਤ ਹੈ ਪਸੁ ਤੋਹਿ ਪ੍ਰਬੋਧ ਨ ਲਾਗੋ॥
ਸਿੰਚਤ ਕਹਾ ਪਰੇ ਬਿਖਿਯਨ ਕਹ ਕਬਹੁੰ ਬਿਖੈ ਰਸ ਤਯਾਗੋ॥੧॥
ਕੇਵਲ ਕਰਮ ਭਰਮ ਸੇ ਚੀਨਹੁ ਧਰਮ ਕਰਮ ਅਨੁਰਾਗੋ॥
ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰੋ ਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੋ ਪਰਮ ਪਾਪ ਤਜਿ ਭਾਗੋ॥੨॥
ਜਾ ਤੇ ਦੂਖ ਪਾਪ ਨਹਿ ਭੇਟੈ ਕਾਲ ਜਾਲ ਤੇ ਤਾਗੋ॥
ਜੌ ਸੁਖ ਚਾਹੋ ਸਦਾ ਸਭਨ ਕੌ ਤੌ ਹਰਿ ਕੇ ਰਸ ਪਾਗੋ॥੩॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਰਮ ਪੁਰਖ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਨਿਰੰਕਾਰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਪਗ=ਚਰਨੀਂ। ਸੁਚਿਤ=ਸੁਚੇਤ। ਔਰਨ=ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ। ਪਸੁ=ਅਗਿਆਤ ਪੁਰਸ, ਪਸ਼ੂ ਵਰਗਾ ਬੇਸਮਝ। ਪ੍ਰਬੋਧ=ਉਪਦੇਸ਼। ਸਿੰਚਤ=ਪਾਲਦੇ ਹੋ। ਅਨੁਰਾਗੋ=ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੋ। ਸੰਗ੍ਰਹਿ=ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ। ਪਰਮ ਪਾਪ=ਮਹਾਂ ਪਾਪ,ਗਊ ਦਾ ਮਾਰਨਾ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਮਾਰਨਾ, ਧੀ ਜਾਂ ਭੈਣ ਦਾ ਮਾਰਨਾ। ੨. ਧੀ ਭੈਣ ਦਾ ਪੈਸਾ ਲੈਣਾ। ੩. ਸੋਨੇ ਦੀ ਚੋਰੀ ਅਤੇ ਗੁਰ ਪਤਨੀ ਦਾ ਗਮਨ ਇਹ ਚਾਰੇ ਕਰਮ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਹਨ। ਪਰ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ੧. ਕੁਠੇ ਦਾ ਵਰਤਨਾ। ੨. ਕੇਸਾਂ ਜਾਂ ਰੋਮਾਂ ਦਾ ਕਟਾਨਾ। ੩. ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਮਨ। ੪. ਤਮਾਕੂ ਦਾ ਸੇਵਨ। ਇਹ ਚਾਰੇ ਕਰਮ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਹਨ। ਤਾਗੋ=ਸਮਝ ਵਾਲੇ ਹੋਵੇ। ੨. ਛੁਟ ਜਾਓਗੇ। ਰਸ=ਪ੍ਰੇਮ। ਪਾਗੋ=ਮਗਨ ਹੋ ਜਾਓ।

ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀਓ ! ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਚਰਨੀ ਲੱਗ ਜਾਓ। ਮੋਹ ਰੂਪ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਕੀ ਸੌਂ ਰਹੇ ਹੋ ? ਕਦੇ ਤਾਂ ਜਾਗਕੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋਵੋ ? ਹੇ ਬੇਸਮਝ ! ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ? ਤੈਨੂੰ ਆਪ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਿਆ ਸਿੰਜਦਾ ਹੈਂ ? ਕਦੇ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੁਆਦਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹੁ॥੧॥ ਭਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਨਿਰਾ ਕਰਮ ਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਜਿਹਾ ਹੀ ਜਾਣ ਲਵੋ, ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੋ, ਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਓ॥ ੨॥ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੁਖ ਤੇ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਛੋਹੇਗਾ, ਉਸ ਕਾਲ ਦੇ ਜਾਲ ਦੀ ਸਮਝ ਵਾਲੇ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਮੌਤ ਨੂੰ ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰਖੇ, ਫਿਰ ਕੋਈ

ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੁਖ ਮਿਲੇਗਾ ਜੇਕਰ ਸਦਾ ਹੀ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਖ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਜਾਓ॥ ੩ ॥ ੩ ॥

ਰਾਗੁ ਸੋਰਠਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥ ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਤੋ ਕਹਿ ਲਾਜ ਹਮਾਰੀ॥
ਨੀਲ ਕੰਠ ਨਰਹਰਿ ਨਾਰਾਇਣ ਨੀਲ ਬਸਨ ਬਨਵਾਰੀ॥ ੧ ॥ਰਹਾਉ॥
ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਸੁਆਮੀ ਪਾਵਨ ਪਉਨ ਅਹਾਰੀ॥
ਮਾਧਵ ਮਹਾ ਜੋਤਿ ਮਧੁਮਰਦਨ ਮਾਨ ਮੁਕੰਦ ਮੁਰਾਰੀ॥ ੧ ॥
ਨਿਰਬਿਕਾਰ ਨਿਰਜੁਰ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਬਿਨੁ ਨਿਰਬਿਖ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰੀ॥
ਕ੍ਰਿਪਾਸਿੰਧ ਕਾਲ ਤ੍ਰੈ ਦਰਸੀ ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਨਾਸਨਕਾਰੀ॥ ੨ ॥
ਧਨੁਰਪਾਨ ਧ੍ਰਿਤ ਮਾਨ ਧਰਾਧਰ ਅਨਿ ਬਿਕਾਰ ਅਸਿ ਧਾਰੀ॥
ਹੌ ਮਤਿ ਮੰਦ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨਾਗਤਿ ਕਰਿ ਗਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥

ਹੇ ਨੀਲ ਕੰਠ ! 'ਨਰਸਿੰਘ' ਰੂਪ ! ਹੇ ਨਰਾਇਣ ! ਹੇ ਨੀਲੇ ਕਪੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ! ਹੇ ਬਨਵਾਰੀ! ਹੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ! ਹੇ ਪਰਮੇਸਰ ! ਹੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ! ਹੇ ਪਾਵਨ ! ਹੇ ਪੌਣ ਅਹਾਰੀ ! ਹੇ ਮਾਧਵ ! ਹੇ ਵਡੀ ਬੁਧਿ ਵਾਲੇ ! ਮਧੁ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ! ਹੇ ਮਾਨ ਧਾਤਾ ! ਹੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ ! ਹੇ ਮੁਰ ਦੈਂਤਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ !॥੧॥ ਹੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ! ਹੇ ਤਾਪਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ! ਹੇ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ! ਹੇ ਬਿਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ! ਹੇ ਨਰਕ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ! ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ! ਹੇ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਤੂੰ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੨॥ ਹੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਧਨੁਖ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ! ਹੇ ਧੀਰਜ ਦੇ ਮਾਨ ! ਹੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਤੈਨੂੰਹੀ ਮੇਰੀ ਸ਼ਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਮੇਰੀ ਲਾਜ ਰਖਣੀ ਹੈ। ਹੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ! ਹੇ ਤਲਵਾਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ! ਮੈਂ ਮੰਦ ਬੁਧੀ ਵਾਲਾ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਰੂਪੀ ਹੱਥ ਫੜਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਵੇਂ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥

ਰਾਗੁ ਕਲਿਆਣਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥ ਬਿਨ ਕਰਤਾਰ ਨ ਕਿਰਤਮ ਮਾਨੋ॥
ਆਦਿ ਅਜੋਨਿ ਅਜੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਤਿਹ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਾਨੋ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ॥ ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਆਨਿ ਜਗਤ ਮੈ ਦਸਕ ਅਸੁਰ ਹਰਿ ਘਾਏ॥
ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਪੰਚ ਦਿਖਾਇ ਸਭਨ ਕਹ ਆਪਹਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਕਹਾਏ॥ ੧ ॥
ਭੰਜਨ ਗੜ੍ਹਨ ਸਮਰਥ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਸੋ ਕਿਮ ਜਾਤ ਗਿਨਾਯੋ॥

ਤਾ ਤੇ ਸਰਬ ਕਾਲ ਕੇ ਅਸਿ ਕੋ ਘਾਇ ਬਚਾਇ ਨ ਆਯੋ॥ ੨॥
ਕੈਸੇ ਤੋਹਿ ਤਾਰਿ ਹੈ ਸੁਨਿ ਜੜ ਆਪ ਡੁਬਯੋ ਭਵ ਸਾਗਰ॥
ਛੁਟਿ ਹੋ ਕਾਲ ਫਾਸ ਤੇ ਤਬ ਹੀ ਗਹੋ ਸ਼ਰਨਿ ਜਗਤਾਗਰ॥ ੩॥ ੧॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰਤਾਰ=ਕਰਤਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਕਿਰਤਮ=ਬਣੇ ਹੋਏ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ। ਹਰਿ=ਵਿਸ਼ਨੂੰ। ਪਰਪੰਚ=ਆਡੰਬਰ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਸਾਰਾ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁਭਾਉਣ ਲਈ ਪਸਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਪਰਪੰਚ ਹੈ। ਸਰਬ ਕਾਲ=ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਮਹਾਂ ਕਾਲ। ਅਸਿ=ਤਲਵਾਰ। ਘਾਇ=ਮਾਰ, ਵਾਰ। ਜਗਤਾਗਰ=ਜਗਤ ਦੀ ਖਾਣ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਨਾਂ ਮੰਨੇ। ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਿੱਤਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਜੇਹੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਜਾਣੋ। ਜੇਕਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦਸ ਦੈਂਤ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ? ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਡੰਬਰ ਵਿਖਾਕੇ, ਆਪ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਕਹਾਉਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ? ॥੧॥ ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਭੰਨਨ ਤੇ ਘੜਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਤੇ ਖੜਗ ਦੇ ਵਾਰ ਤੋਂ ਆਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਸੱਕਿਆ ਭਾਵ ਜਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਜਿਤ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?॥੨॥ ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣ, ਜੋ ਆਪ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਰੇਗਾ ? ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਤੋਂ ਤਦੋਂ ਹੀ ਛੁਟੇਂਗਾ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਵੇਂਗਾ॥ ੩॥ ੧॥ ੫॥

ਖਿਆਲ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥

ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ॥
ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਰੋਗੁ ਰਜਾਈਆਂ ਦਾ ਓਢਣ ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣਾ॥
ਸੂਲ ਸੁਰਾਹੀ ਖੰਜਰੁ ਪਿਆਲਾ ਬਿੰਗ ਕਸਾਈਆਂ ਦਾ ਸਹਿਣਾ॥
ਯਾਰੜੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸੱਥਰੁ ਚੰਗਾ ਭੱਠ ਖੇੜਿਆਂ ਦਾ ਰਹਿਣਾ॥ ੧॥ ੧॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੁਰੀਦ=ਚੇਲਾ, ਸੇਵਕ। ਰਜਾਈਆਂ=ਗਰਮ ਬਿਸਤਰੇ। ਨਾਗ ਨਿਵਾਸ=ਨਾਗ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਵਿਚ। ਬਿੰਗ=ਕਸਾਈ ਦੀ ਛੁਰੀ ਜਿਹੜੀ ਗਲ ਤੇ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਖੇੜਿਆਂ=ਉਹ ਪਿੰਡ ਜਿਥੇ ਹੀਰ ਵਿਆਹੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਂਝੇ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜ ਗਈ ਸੀ।

ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਰੂਪੀ ਪਿਆਰੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਇਸ ਸੇਵਕ ਦਾ ਹਾਲ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਹੇ ਮਿੱਤਰ!

ਤੇਰੇ ਬਗੈਰ ਸੁੰਦਰ ਬਿਸਤਰੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਸਪਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੁਰਾਹੀ ਸੂਲ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਪਿਆਲਾ ਖੰਜਰ ਦੇ ਵਾਂਗ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਛੋੜਾ ਕਸਾਈਆਂ ਵਲੋ ਦਿੱਤੀ ਜਾਈ ਘੋਰ ਪੀੜ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਰਾਂਝੇ ਰੂਪੀ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਕਖਾਂ ਦਾ ਵਿਛਾਉਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੇੜਿਆਂ ਦੇ ਸੁਖਦਾਇਕ ਬਿਸਤਰੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਭੱਠੀ ਸਮਾਨ ਹਨ॥੧॥੧॥੬॥

ਤਿਲੰਗ ਕਾਫੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥ ਕੇਵਲ ਕਾਲਈ ਕਰਤਾਰ॥
ਆਦਿ ਅੰਤ ਅਨੰਤਿ ਮੂਰਤ ਗੜ੍ਹਨ ਭੰਜਨਹਾਰ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਨਿੰਦ ਉਸਤਤ ਜਉਨ ਕੇ ਸਮ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨ ਕੋਇ॥
ਕਉਨ ਬਾਟ ਪਰੀ ਤਿਸੈ ਪਥ ਸਾਰਥੀ ਰਥ ਹੋਇ॥੧॥
ਤਾਤ ਮਾਤ ਨ ਜਾਤ ਜਾਕਰ ਪੁਤ੍ਰ ਪੌਤ੍ਰ ਮੁਕੰਦ॥
ਕਉਨ ਕਾਜ ਕਹਾਹਿੰਗੇ ਤੇ ਆਨਿ ਦੇਵਕਿ ਨੰਦ॥੨॥
ਦੇਵ ਦੈਤ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਜਿਹ ਕੀਨ ਸ੍ਰਬ ਪਸਾਰ॥
ਕਉਨ ਉਪਮਾ ਤਉਨ ਕੋ ਮੁਖ ਲੇਤ ਨਾਮੁ ਮੁਰਾਰ॥੩॥੧॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਟ=ਮੁਸੀਬਤ। ਪਥ=ਪਾਰਥ, ਅਰਜਨ। ਸਾਰਥੀ=ਰਥਵਾਹੀ। ਦੇਵਕਿ ਨੰਦ=ਦੇਵਕੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦੇਵਕੀ' ਸੀ। ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ=ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਤੇ ਚਾਰੇ ਕੋਨੇ। ਮੁਰਾਰ=ਮੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਮੁਰ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਕੇਵਲ=ਇਕੋ ਇਕ।

ਇਕੋ ਇਕ ਕਾਲ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਢਾਹਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਨਿੰਦਾ ਤੇ ਉਸਤਤਿ ਇਕ ਸਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਵੈਰੀ-ਮਿਤਰ ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਬਿਪਤਾ ਪਈ ਸੀ, ਜੋ ਆਕੇ ਅਰਜਨ ਦੇ ਰੱਥ ਦਾ ਰਥਵਾਹੀ ਬਣਦਾ॥੧॥ ਜਿਸ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ ਦਾ ਕੋਈ ਮਾਂ, ਪਿਉ, ਜਾਤਿ ਬਰਾਦਰੀ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਪੋਤਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਆਣਕੇ ਦੇਵਕੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਹਾਇਆ ?॥੨॥ ਜਿਸਨੇ ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ ਤੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਪਸਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ,ਉਸਦੀ ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਉਪਮਾ ਹੈ ਜੋ ਤੂੰ ਮੂੰਹੋਂ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਮੁਰਾਰੀ' ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ? ਭਾਵ ਜੋ ਤੂੰ ਮੁਰਾਰੀ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਪਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਨਿੰਦਾ ਹੈ॥੩॥੧॥੭॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥ ਸੋ ਕਿਮ ਮਾਨਸ ਰੂਪ ਕਹਾਏ।

ਸਿੱਧ ਸਮਾਧ ਸਾਧ ਕਰ ਹਾਰੇ ਕਜੋਹੂੰ ਨ ਦੇਖਨ ਪਾਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਨਾਰਦ ਬਿਆਸ ਪਰਾਸਰ ਧ੍ਰੂਅ ਸੇ ਧਯਾਵਤ ਧਯਾਨ ਲਗਾਏ ॥
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਹਾਰ ਹਠ ਛਾਡਿਓ ਤਦਪਿ ਧਯਾਨ ਨ ਆਏ ॥ ੧ ॥
ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਪਿਸਾਚ ਪ੍ਰੇਤ ਤੇ ਨੇਤਹਿ ਨੇਤਿ ਕਹਾਏ ॥
ਸੂਛਮ ਤੇ ਸੂਛਮ ਕਰ ਚੀਨੇ ਬ੍ਰਿੱਧਨ ਬ੍ਰਿੱਧ ਬਤਾਏ ॥ ੨ ॥
ਭੂਮ ਅਕਾਸ਼ ਪਤਾਲ ਸਭੌ ਸਜਿ ਏਕ ਅਨੇਕ ਸਦਾਏ ॥
ਸੋ ਨਰ ਕਾਲ ਫਾਸ ਤੇ ਬਾਚੇ ਜੋ ਹਰਿ ਸ਼ਰਣ ਸਿਧਾਏ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਯਹੂੰ=ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ। ਦੇਖਸ=ਦਰਸ਼ਨ। ਸੂਛਮ=ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਰੀਕ, ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸਮਾਨ, ਵਾਲ ਦੀ ਨੋਕ ਦੇ ਸੌਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਤੁੱਲ। ਬ੍ਰਿਧਨ=ਵਡਿਆਂ ਤੋਂ। ਬ੍ਰਿਧ=ਵੱਡਾ। ਸਦਾਏ=ਕਹਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਏ=ਗਏ ਹਨ। ਤੇ=ਉਸਨੂੰ।

ਉਸਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜਿਸਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਸਿਧ ਲੋਕ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਹਨ। ਨਾਰਦ ਵਿਆਸ ਪਰਾਸ਼ਰ ਤੇ ਧਰੂਹ ਵਰਗੇ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਧਿਆਨ ਲਾਕੇ ਜਿਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਪੁਰਾਨਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹਠ ਛੱਡ ਕੇ ਹਾਰ ਮੰਨ ਲਈ ਹੈ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਿਆ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ਦਾਨਵ, ਦੈਂਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਛੋਟਾਂ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ॥ ੨ ॥ ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਪਤਾਲ ਆਦਿਕ ਸਭ ਕੁਛ ਬਣਾਕੇ ਇਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਤੋਂ ਬਚੇ ਹਨ, ਜੋ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ੮ ॥

ਰਾਗੁ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ॥ ਇਕ ਬਿਨ ਦੂਸਰ ਸੋ ਨ ਚਿਨਾਰ ॥
ਭੰਜਨ ਗੜ੍ਹਨ ਸਮਰਥ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਜਾਨਤ ਹੈ ਕਰਤਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕਹਾ ਭਇਓ ਜੋ ਅਤਿ ਹਿਤ ਚਿਤ ਕਰ ਬਹੁਬਿਧਿ ਸਿਲਾ ਪੁਜਾਈ ॥
ਪਾਨ ਥਕੇ ਪਾਹਿਨ ਕੱਹ ਪਰਸਤ ਕਛੁ ਕਰ ਸਿੱਧ ਨ ਆਈ ॥ ੧ ॥
ਅੱਛਤ ਧੂਪ ਦੀਪ ਅਰਪਤ ਹੈ ਪਾਹਨ ਕਛੂ ਨ ਖੈਹੈ ॥
ਤਾ ਮੈ ਕਹਾਂ ਸਿੱਧ ਹੈ ਰੇ ਜੜ ਤੋਹਿ ਕਛੂ ਬਰ ਦੈ ਹੈ ॥ ੨ ॥

ਜੌ ਜਿਯ ਹੋਤ ਦੇਤ ਕਛੁ ਤੁਹਿ ਕਰ ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਬਿਚਾਰ॥
ਕੇਵਲ ਏਕ ਸ਼ਰਣਿ ਸੁਆਮੀ ਬਿਨ ਯੌ ਨਹਿ ਕਤਹਿ ਉਧਾਰ॥ ੩॥ ੧॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਿਨਾਰ=ਪਛਾਣੋ। ਹਿਤ=ਪ੍ਰੇਮ। ਸਿਲਾ=ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਜਾਂ ਠਾਕਰ ਆਦਿਕ ਪੱਥਰ। ਪਾਨ ਥਕੇ=ਹੱਥ ਥੱਕ ਗਏ। ਪਾਹਿਨ ਕਹ=ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ। ਪਰਸਤ=ਪੂਜਾ ਕਰਦਿਆਂ। ਅਛਤ=ਚਾਵਲ। ਧੂਪ ਦੀਪ=ਆਰਤੀ। ਸਿਧ=ਵਸਤੂ, ਜਿੰਦ। ਬਚ=ਬਾਣੀ। ਕਰਮ=ਕ੍ਰਮ, ਸਰੀਰ। ਕੇਵਲ=ਨਿਰੋਲ, ਸ਼ੁੱਧ।

ਉਸ ਇਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨ ਪਛਾਣੋ। ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਸਦਾ ਹੀ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਢਾਹੁਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਰਤਾਰ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ? ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦਿਆਂ ਪੂਜਦਿਆਂ ਹੱਥ ਥੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੋ ਕਾਮਨਾ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ॥ ੧॥ ਮਨੁਖ ਚਾਵਲ, ਧੂਪ ਤੇ ਦੀਵੇ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪੱਥਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ! ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਉਸ ਵਿਚ ਕੇਹੜੀ ਸਿੱਧੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ 'ਵਰ' ਦੇ ਦੇਵੇਗਾ॥ ੨॥ ਜੇ ਪੱਥਰ ਜੀਉਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਵੇ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਨ, ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਵੀਚਾਰ ਲੈ ਕਿ ਇਕ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਬਿਨਾਂ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ॥ ੩॥ ੧॥ ੯॥

ਰਾਗੁ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥ ਬਿਨ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਬਾਚਨ ਪੈਹੈ॥
ਚੌਦਹ ਲੋਕ ਜਾਹਿ ਬਸਿ ਕੀਨੇ ਤਾਂ ਤੇ ਕਹਾਂ ਪਲੈ ਹੈ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਉਬਾਰ ਨ ਸਕਿ ਹੈਂ ਜਾਕਰ ਨਾਮ ਰਟੈ ਹੈਂ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨ ਰੁਦ੍ਰ ਸੂਰਜ ਸਸਿ ਤੇ ਬਸਿ ਕਾਲ ਸਭੈ ਹੈਂ॥ ੧॥
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਸਭੈ ਮਤ ਜਾਕਹ ਨੇਤਿ ਕਹੈ ਹੈਂ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਫਨਿੰਦ੍ਰ ਮੁਨਿੰਦ੍ਰ ਕਲਪ ਬਹੁ ਧਿਆਵਤ ਧਿਆਨ ਨ ਐਹੈਂ॥ ੨॥
ਜਾਕਰ ਰੂਪ ਰੰਗ ਨਹਿ ਜਨਿਯਤ ਸੋ ਕਿਮ ਸਯਾਮ ਕਹੈ ਹੈਂ॥
ਛੂਟਹੋ ਕਾਲ ਜਾਲ ਤੇ ਤਬ ਹੀ ਤਾਹਿ ਚਰਨ ਲਪਟੈ ਹੈਂ॥ ੩॥ ੨॥ ੧੦॥

ਪਲੈ ਹੈ=ਭੱਜਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?। ਰਟੈ ਹੈਂ=ਜਪਦਾ ਹੈ। ਰੁਦ੍ਰ=ਸ਼ਿਵਜੀ। ਫਨਿੰਦ੍ਰ=ਸ਼ੇਸਨਾਗ। ਕਲਪ=ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਇਕ ਦਿਨ, ਜੋ ੪੩੨0000000 ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਚੌਦਾਂ ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਜ ਭੋਗਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਯਥਾ-"ਚਉਦਹ ਇੰਦ੍ਰ ਵਿਨਾਸ ਕਾਲ ਬ੍ਰਹਮੇ ਦਾ ਇਕ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਵੈ ॥

ਹਰਿ ਨਾਮ ਜੱਪਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਬਚ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ। ਜਿਸ ਕਾਲ ਨੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ

ਵੱਸ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਕਿਥੇ ਜਾਏਗਾ ? ਰਾਮ ਤੇ ਰਹੀਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੂੰ ਨਾਂ ਰੱਟਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਛੁਡਾ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੇ ਭਾਵ ਤੇਰਾ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ, ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਾਲ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹਨ॥੧॥ ਬੇਦ, ਕੁਰਾਨ ਤੇ ਪੁਰਾਨ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੱਤ ਉਸਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਬੇਅੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇੰਦਰ, ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਆਦਿਕ ਬਹੁਤ ਕਲਪਾਂ ਤਕ ਜਿਸਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਫੇਰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ॥੨॥ ਹੇ ਜੀਵ ! ਜਿਸ ਦਾ ਤੂੰ ਰੂਪ ਰੰਗ ਜਾਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਸਨੂੰ ਤੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ? ਹੇ ਬੰਦੇ ! ਤੂੰ ਕਾਲ ਦੇ ਜਾਲ ਤੋਂ ਤ੍ਹਦ ਹੀ ਛੁਟੇਂਗਾ, ਜਦ ਤੂੰ ਉਸ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਜਾਏਂਗਾ। ੩॥੨॥੧੦॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਤੇਤੀ ਸਵੈਯੇ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਜਾਗਤਿ ਜੋਤ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਏਕ ਬਿਨਾ ਮਨ ਨੈਕ ਨ ਆਨੈ॥
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਜੈ ਬ੍ਰਤ ਗੋਰ ਮੜੀ ਮਟ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ॥
ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਦਇਆ ਤਪ ਸੰਜਮ ਏਕ ਬਿਨਾ ਨਹ ਏਕ ਪਛਾਨੇ॥
ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ ਤਬ ਖਾਲਸ ਤਾਹਿ ਨਖਾਲਸ ਜਾਨੈ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ=ਚੇਤਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ=ਦਿਨ ਰਾਤ। ਪ੍ਰਤੀਤ=ਨਿਸਚਾ ਘਟ ਮੈ=ਦਿਲ ਵਿਚ।

ਸੱਚਾ ਸਿੱਖ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕੇਵਲ ਇਕ ਚੇਤਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਇਕ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਰਤ, ਕਬਰ, ਮੜੀ, ਮਠ ਆਦਿ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਉਹ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਦਾਨ, ਦਇਆ, ਤਪ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਦ ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਗਦੀ ਹੈ ਤਦ ਸ਼ੁਧ ਸਰੂਪ ਖਾਲਸ ਤੱਤ ਦਾ ਅਨਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ॥੧॥

ਸੱਤਿ ਸਦੈਵ ਸਰੂਪ ਸਤੱਬ੍ਰਤ ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧ ਅਜੈ ਹੈ॥
ਦਾਨ ਦਯਾ ਦਮ ਸੰਜਮ ਨੇਮ ਜਤੱਬ੍ਰਤ ਸੀਲ ਸੁਬ੍ਰਿਤ ਅਬੈ ਹੈ॥
ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਦਿ ਅਨਾਹਦ ਆਪਿ ਅਦ੍ਵੈਖ ਅਭੇਵ ਅਭੈ ਹੈ॥
ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਅਰੇਖ ਜਰਾਰਦਨ ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਭਏ ਹੈ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਰਾਰਦਨ=ਬੁਢੇਪੇ ਦੇ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ।

ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਸੱਤ ਸਰੂਪ, ਸਤਬ੍ਰਤ, ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ, ਆਦਿ ਰਹਿਤ, ਅਥਾਹ ਅਤੇ ਅਜਿਤ

ਹੈ। ਦਾਨ, ਦਇਆ, ਤਪ, ਸੰਜਮ, ਨਿਯਮ, ਜਤੱਬ੍ਰਤ, ਸਾਂਤਭਾਵ, ਨੇਕ ਆਚਰਣ ਆਦਿ ਸਭ ਉਸਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੁੱਢ, ਰੰਗ ਰਹਿਤ, ਆਦਿ ਰਹਿਤ, ਨਾਸ ਰਹਿਤ, ਦੋਖ ਰਹਿਤ, ਭੇਖ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਡਰ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਉਹੀ ਰੂਪਵਾਲਾ ਰੂਪਰਹਿਤ, ਰੇਖਾ ਰਹਿਤ, ਸਦਾ ਹੀ ਜਵਾਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਦਿਆਲੂ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੈ॥ ੨॥

ਆਦਿ ਅਦ੍ਵੈਖ ਅਭੇਖ ਮਹਾ ਪ੍ਰਭ ਸੱਤਿ ਸਰੂਪ ਸੁ ਜੋਤ ਪ੍ਰਕਾਸੀ॥
ਪੂਰ ਰਹਯੋ ਸਭ ਹੀ ਘਟ ਕੈ ਪਟ ਤੱਤ ਸਮਾਧਿ ਸੁਭਾਵ ਪ੍ਰਨਾਸੀ॥
ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਜਗਾਦਿ ਤੁਹੀ ਪ੍ਰਭ ਫੈਲ ਰਹਯੋ ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਬਾਸੀ॥
ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਆਦਿ ਅਜੋਨਿ ਅਜੈ ਅਬਿਨਾਸੀ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੋਤ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ, ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਤੇ ਅਗਨੀ ਆਦਿਕ। ਘਟ=ਹਿਰਦਾ। ਪਟ=ਤਖਤ, ਪਰਦਾ। ਤੱਤ=ਪੰਜ ਤਤ੍ਵ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਜਲ, ਤੇਜ, ਵਾਯੂ ਤੇ ਅਕਾਸ਼, ਜੋ ਜਗਤ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਹਨ। ਸਮਾਧਿ ਸੁਭਾਵ=ਸਥਿਰਤਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਅਡੋਲ ਟਿਕਨ ਦੀ ਆਦਤ, ਸਮਾਧੀ ਤੇ ਸੁਭਾਵ। ਪ੍ਰਨਾਸੀ=ਸੰਘਾਰ ਕਰਤਾ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕ੍ਰਿਪਾਕਰ=ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਖਾਣੀ, ਵੱਡਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ।

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਦੋਖ ਰਹਿਤ, ਭੇਖ ਰਹਿਤ, ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਜੋਤ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਅਡੋਲ ਟਿਕਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਹੀ ਮੁੱਢ ਹੈਂ, ਜੁੱਗਾਂ ਦਾ ਮੁਢ ਹੈਂ, ਜਗਤ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ! ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਖਾਣ ਰੂਪ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ! ਹੇ ਆਦ ਤੋਂ ਹੀ ਅਜੋਨੀ ! ਤੂੰ ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥ ੩॥

ਆਦਿ ਅਭੇਖ ਅਛੇਦ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਬੇਦ ਕਤੇਬਨਿ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਯੋ॥
ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ ਸੱਤਿ ਸਦੈਵ ਸਭੈ ਘਟਛਾਯੋ॥
ਸੇਸ਼ ਸੁਰੇਸ਼ ਗਣੇਸ਼ ਮਹੇਸੁਰ ਗਾਹਿ ਫਿਰੈ ਸ੍ਰੁਤਿ ਥਾਹ ਨ ਆਯੋ॥
ਰੇ ਮਨ ਮੂੜ ਅਗੂੜ ਇਸੋ ਪ੍ਰਭ ਤੈ ਕਿਹ ਕਾਜਿ ਕਹੋ ਬਿਸਰਾਯੋ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੇਦ=ਰਹਿਸ। ਨਿਧਿ=ਸਮੁੰਦਰ। ਸੁਰੇਸ਼=ਇੰਦਰ। ਗਾਹਿ=ਢੂੰਦਦੇ, ਵਿਚਾਰਦੇ। ਸ੍ਰੁਤਿ=ਵੇਦ। ਅਗੂੜ=ਜੋ ਗੁਪਤ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ।

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਭੇਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਸਦਾ ਹੀ ਅਛੇਦ ਹੈ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਕਤੇਬਾਂ ਨੇ ਉਸਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਦੀਨਾਂ ਉਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ

ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਸੱਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਸ਼ੇਸਨਾਗ, ਇੰਦਰ, ਗਣੇਸ਼ ਸ਼ਿਵਜੀ ਅਤੇ ਸਰੁਤੀਆਂ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕੀਆਂ ਹਨ। ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ ! ਤੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ?॥੪॥

ਅੱਚੁਤ ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਹਦ ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਸਦੈਵ ਬਖਾਨੇ॥
ਆਦਿ ਅਜੋਨਿ ਅਜਾਇ ਜਰਾ ਬਿਨੁ ਪਰਮ ਪੁਨੀਤ ਪਰੰਪਰ ਮਾਨੇ॥
ਸਿੱਧ ਸ੍ਵਯੰਭੂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਭੈ ਜਗ ਏਕ ਹੀ ਠੌਰ ਅਨੇਕ ਬਖਾਨੇ॥
ਰੇ ਮਨ ਰੰਕ ਕਲੰਕ ਬਿਨਾ ਹਰਿ ਤੈਂ ਕਿਹ ਕਾਰਣ ਤੇ ਨ ਪਛਾਨੇ॥੫॥

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਦਾ ਹੀ ਅਟੱਲ, ਆਦਿ, ਰੋਗ ਰਹਿਤ, ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਜੂਨ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਨਮ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਬੁੱਢੇਪਾ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਮ ਪਵਿਤਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਹੀ ਥਾਂ ਉਸਦਾ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਸਕੀਨ ਮਨ ! ਤੂੰ ਉਸ ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ॥੫॥

ਅੱਛਰ ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਹਦ ਸੱਤ ਸਦੈਵ ਤੁਹੀ ਕਰਤਾਰਾ॥
ਜੀਵ ਜਿਤੇ ਜਲ ਮੈ ਥਲ ਮੈ ਸਭ ਕੈ ਸਦ ਪੇਟ ਕੌ ਪੋਖਨਹਾਰਾ॥
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਦੁਹੂੰ ਮਿਲ ਭਾਤਿ ਅਨੇਕ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰਾ॥
ਔਰ ਜਹਾਨ ਨਿਦਾਨ ਕਛੂ ਨਹਿ ਏ ਸੁਬਹਾਨ ਤੁਹੀ ਸਿਰਦਾਰਾ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੱਛਰ=ਅੱਛੱਲ, ਛਲ ਰਹਿਤ। ਸਦ=ਹਮੇਸ਼ਾ। ਨਿਦਾਨ=ਅੰਤ। ਸੁਬਹਾਨ=ਅਚਰਜ,ਅਲੌਕਿਕ। ਸਿਰਦਾਰ=ਮਾਲਕ, ਸਵਾਮੀ।

ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਤੂੰ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਛਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਰੋਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਬੇਹੱਦ ਅਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਇਕ ਸਾਰ ਸੱਤ ਹੈਂ। ਜਲ ਵਿਚ ਤੇ ਥਲ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਜੀਵ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਸਦਾ ਤੂੰ ਹੀ ਭਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਵੇਦਾਂ-ਪੁਰਾਣਾਂ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਕੌਮਾਂ, ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅਲੌਕਿਕ ਸਰਦਾਰ ਹੋ॥੬॥

ਆਦਿ ਅਗਾਧਿ ਅਛੇਦ ਅਭੇਦ ਅਲੇਖ ਅਜੇਅ ਅਨਾਹਦ ਜਾਨਾ॥
ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਤੁਹੀ ਸਭਹੂੰ ਸਭ ਠੌਰਨ ਮੋ ਅਨੁਮਾਨਾ॥

ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਮਣੀ ਧਰ ਨਾਰਦ ਸਾਰਦ ਸੱਤਿ ਸਦੈਵ ਪਛਾਨਾ॥
ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ ਕੋ ਕਛੁ ਭੇਦ ਪ੍ਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਨ ਜਾਨਾ॥ ੭॥

ਭੂਤ=ਬੀਤ ਚੁੱਕਾ ਸਮਾਂ। ਭਵਿਖ=ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ। ਭਵਾਨ=ਵਰਤਮਾਨ। ਅਦੇਵ=ਜੋ ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਸੁਰ, ਦੈਂਤ। ਮਣੀਧਰ=ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ। ਸਾਰਦ=ਸਰਸ੍ਵਤੀ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਆਦਿ, ਅਥਾਹ, ਅਛੇਦ, ਅਭੇਦ, ਅਲੇਖ ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਹੱਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਇਕ ਸਾਰ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਭੂਤ, ਭਵਿਖ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ, ਦੈਂਤਾਂ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ, ਨਾਰਦ ਤੇ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਨੇ ਸੱਦਾ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਸੱਤ ਕਰਕੇ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ! ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ! ਤੇਰੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਵੇਦ, ਪੁਰਾਨ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਹੈ॥ ੭॥

ਸੱਤਿ ਸਦੈਵ ਸਰੂਪ ਸਤੱਬ੍ਰਿਤ ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਤੁਹੀ ਉਪਜਾਯੋ॥
ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਦੇਵ ਮਹੀਧਰ ਭੂਤ ਭਵਾਨ ਵਹੀ ਠਹਰਾਯੋ॥
ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਹਦ ਲੋਕ ਅਲੋਕ ਬਿਲੋਕ ਨ ਪਾਯੋ॥
ਰੇ ਮਨ ਮੂੜ ਅਗੂੜ ਇਸੋ ਪ੍ਰਭ ਤੋਹਿ ਕਹੋ ਕਿਹਿ ਆਨ ਸੁਨਾਯੋ॥ ੮॥

ਹੇ ਸਦਾ ਹੀ ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸੱਤ ਭਾਵ ! ਤੂੰ ਹੀ ਵੇਦਾਂ ਕਤੇਬਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਸੁਵਾਮੀ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ ਅਤੇ ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਰੰਗ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਇਕ ਰਸ ਹੈ. ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਤੈਨੂੰ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਹਨ। ਹੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਂ ਗੁਪਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਦਸੋ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ ?॥ ੮॥

ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਮਹੀਧਰ ਨਾਗਨ ਸਿੱਧ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਡੋ ਤਪੁ ਕੀਨੋ॥
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਸਭੈ ਗੁਨ ਗਾਇ ਥਕੇ ਪੈ ਤੋ ਜਾਇ ਨ ਚੀਨੋ॥
ਭੂੰਮ ਅਕਾਸ਼ ਪਤਾਰ ਦਿਸ਼ਾ ਬਿਦਿਸ਼ਾ ਜਿਹਿ ਸੋ ਸਭ ਕੇ ਚਿੱਤ ਚੀਨੋ॥
ਪੂਰ ਰਹੀ ਮਹਿ ਮੋ ਮਹਿਮਾ ਮਨ ਤੈ ਕਹ ਆਨ ਮੁਝੈ ਕਹਿ ਦੀਨੋ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹੀਧਰ=ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ। ਨਾਗਨ=ਚਤਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ। ਮਹਿ=ਧਰਤੀ।

ਦੇਵਤੇ, ਦੈਤਾਂ, ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਿੱਧ ਲੋਕਾਂ ਤੈਨੂੰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਤਪ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਵੇਦ, ਪੁਰਾਨ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾ ਗਾ ਕੇ ਥੱਕ

ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਵੇਖ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ਼, ਪਤਾਲ ਦੀਆਂ ਚੌਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਤੇ ਚੌਹਾਂ ਕੋਨਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਹਨ, ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਦੇ ਹਾਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਮਹਿਮਾ ਜੋ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਮਹਿਮਾ ਨੇ ਹੀ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੯॥

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਨ ਭੇਦ ਲਹਜੋ ਤਿਹਿ ਸਿੱਧ ਸਮਾਧਿ ਸਭੈ ਕਰਿ ਹਾਰੇ॥
ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਭੈ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਪੁਰਾਨ ਬਿਚਾਰ ਬੀਚਾਰੇ॥
ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਕਥਾ ਧ੍ਰੂਅ ਸੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦਿ ਅਜਾਮਲ ਤਾਰੇ॥
ਨਾਮੁ ਉਚਾਰ ਤਰੀ ਗਨਿਕਾ ਸੋਈ ਨਾਮ ਅਧਾਰ ਬੀਚਾਰ ਹਮਾਰੇ॥੧੦॥

ਵੇਦ-ਕਤੇਬ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ ਅਤੇ ਸਿੱਧ ਲੋਕ ਵੀ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾ ਲਾ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਕਥਾ ਅਥਾਹ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਧ੍ਰੂਅ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਵਰਗੇ ਭਗਤ ਅਤੇ ਅਜਾਮਲ ਵਰਗੇ ਪਾਪੀ ਤਾਰੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ਵੇਸਵਾ ਵੀ ਤਰ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਨਾਮ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਹੀ ਸਾਡੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ॥੧੦॥

ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧਿ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਸਿੱਧ ਸ੍ਵਰੂਪ ਸਭੋ ਪਹਿਚਾਨਜੋ॥
ਗੰਧ੍ਰਬ ਜੱਛ ਮਹੀਧਰ ਨਾਗਨ ਭੂੰਮ ਅਕਾਸ਼ ਚਹੂੰ ਚਕ ਜਾਨਜੋ॥
ਲੋਕ ਅਲੋਕ ਦਿਸ਼ਾ ਬਿਦਿਸ਼ਾ ਅਰੁ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਦੁਹੂੰ ਪ੍ਰਭ ਮਾਨਜੋ॥
ਚਿੱਤ ਅਗਜਾਨ ਸੁਜਾਨ ਸੁਯੰਭਵ ਕੌਨ ਕੀ ਕਾਨ ਨਿਧਾਨ ਭੁਲਾਨਜੋ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਨਿ=ਕਾਣਿ, ਮੁਹਤਾਜੀ, ਸੰਕੋਚ।

ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਦਿ, ਅਨਾਦਿ, ਅਥਾਹ ਅਤੇ ਸਿੱਧ ਸਰੂਪ ਪਹਿਚਾਣਦੇ ਹਨ। ਗੰਧਰਬ, ਜੱਛ, ਮਨੁੱਖ, ਨਾਗ ਆਦਿ ਉਸਨੂੰ ਭੂਮੀ ਅਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ, ਦਿਸ਼ਾ, ਬਿਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਦੋਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਬੇਸਮਝ ਮਨ ! ਤੂੰ ਕਿਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਕੇ ਭਾਵ ਕਿਸ ਦੀ ਕਾਣ ਮੰਨਕੇ ਉਸ ਸੁਜਾਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਭੁੱਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੧੧॥

ਕਾਹੂੰ ਲੈ ਠੋਕਿੰ ਬਧੇ ਉਰ ਠਾਕੁਰ ਕਾਹੂੰ ਮਹੇਸ਼ ਕੌ ਏਸ਼ ਬਖਾਨਜੋ॥
ਕਾਹੂੰ ਕਹਿਯੋ ਹਰਿ ਮੰਦਰ ਮੈ ਹਰਿ ਕਾਂਹੂੰ ਮਸੀਤ ਕੈ ਬੀਚ ਪ੍ਰਮਾਨਜੋ॥

ਕਾਹੂੰ ਨੇ 'ਰਾਮ' ਕਹਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕਹੁ ਕਾਹੂੰ ਮਨੈ ਅਵਤਾਰਨ ਮਾਨਜੋ॥
ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਬਿਸਾਰ ਸਭੈ ਕਰਤਾਰ ਹੀ ਕਉ ਕਰਤਾ ਜੀਅ ਜਾਨਜੋ॥ ੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਠੋਕਿ=ਘੁੱਟਕੇ, ਕੱਸਕੇ। ਠਾਕੁਰ= ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ, ਪੱਥਰ। ਮਹੇਸ਼=ਸ਼ਿਵ ਜੀ। ਏਸ਼=ਈਸ਼ਵਰ, ਪ੍ਰਭੂ। ਮਨੈ=ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਨੂ ਨੂੰ।

ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਗਲ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਮਸਜਦ ਵਿਚ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਮ ਅਤੇ ਕੋਈ ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਨੂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਨਿਕੰਮੇ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਉਸ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ॥ ੧੨॥

ਜੌ ਕਹੌ ਰਾਮ ਅਜੋਨਿ ਅਜੈ ਅਤਿ ਕਾਹੇ ਕੌ ਕੌਸ਼ਲਿ ਕੁੱਖ ਜਯੋ ਜੂ॥
ਕਾਲ ਹੂੰ ਕਾਲ ਕਹੋ ਜਿਹਿ ਕੌ ਕਿਹਿ ਕਾਰਣ ਕਾਲ ਤੇ ਦੀਨ ਭਯੋ ਜੂ॥
ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਬਿਬੈਰ ਕਹਾਇ ਸੁ ਕਜੋਂ ਪਥ ਕੌ ਰਥ ਹਾਂਕ ਧਯੋ ਜੂ॥
ਤਾਹੀ ਕੋ ਮਾਨਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕਰਿ ਕੈ ਜਿਹ ਕੋ ਕੋਊ ਭੇਦੁ ਨ ਲੇ ਨ ਲਯੋ ਜੂ॥ ੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਜੌਂ=ਜਦ, ਜਦੋਂ। ਕੌਸ਼ਲਿ ਕੁੱਖ=ਕੌਸ਼ਲਿਆ ਮਾਤਾ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚੋਂ। ਜਯੋ ਜੂ=ਜੰਮਿਆ ਸੀ। ਬਿਬੈਰ=ਨਿਰਵੈਰ। ਪਥ=ਪਾਰਥ, ਅਰਜਨ ਦਾ ਰੱਥ। ਹਾਂਕਿ ਧਯੋ=ਕਿਉਂ ਹਿਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ ?

ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਰਾਮ ਨੂੰ ਅਜੂਨੀ ਆਖੋਗੇ ਤਾਂ ਦਸੋਂ ਫਿਰ ਉਸ ਕੌਸ਼ੱਲਿਆ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਜਨਮ ਲਿਆ ਸੀ ? ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਾਲ ਦਾ ਕਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਖੁਦ ਕਾਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀਨ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ, ਭਾਵ ਕਾਲ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤਾ। ਜੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਤ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਅਰਜਨ ਦਾ ਰੱਥ ਕਿਉਂ ਹਿਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ ? ਹੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਮੰਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨ ਕਿਸੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੧੩॥

ਕ਼ਜੋਂ ਕਹੁ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧ ਹੈ ਕਿਹ ਕਾਜ ਤੇ ਬੱਧਕ ਬਾਣ ਲਗਾਯੋ॥
ਅਉਰ ਕੁਲੀਨ ਉਧਾਰਤ ਜੋ ਕਿਹ ਤੇ ਅਪਨੋ ਕੁਲ ਨਾਸੁ ਕਰਾਯੋ॥
ਆਦਿ ਅਜੋਨਿ ਕਹਾਇ ਕਹੋ ਕਿਮ ਦੇਵਕਿ ਕੇ ਜਠਰੰਤਰ ਆਯੋ॥
ਤਾਤ ਨ ਮਾਤ ਕਹੈ ਜਿਹ ਕੋ ਤਿਹ ਕਜੋਂ ਬਸੁਦੇਵਹਿ ਬਾਪੁ ਕਹਾਯੋ॥ ੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਿਹ ਕਾਜ=ਕਿਸ ਮਤਲਬ ਲਈ। ਬੱਧਕ=ਮਾਰੂ। ਕੁਲੀਨ=ਕੁਲਾਂ, ਘਰਾਣੇ।

ਦੇਵਕਿ=ਦੇਵਕੀ ਦੇ। ਜਠਰੰਤ੍ਰ ਆਯੋ=ਪੇਟ ਅੰਦਰ, ਗਰਭ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਆਇਆ ? ਤਾਤ=ਪਿਤਾ। ਬਸੁਦੇਵਹਿ ਬਾਪੁ ਕਹਾਯੋ=ਵਸੁਦੇਵ ਨਾਮੀਂ ਯਾਦਵ ਨੂੰ ਬਾਪੂ ਕਿਉਂ ਅਖਵਾਇਆ।

ਜੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਕਿਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਮਾਰੂ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ? ਜੇ ਉਹ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਆਪਣੀ ਕੁੱਲ ਦਾ ਕਿਉਂ ਨਾਸ਼ ਕਰਵਾਇਆ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਦਿ ਅਜੂਨੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਆਇਆ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਫਿਰ ਵਾਸਦੇਵ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਬਾਪੂ ਕਿੰਵੇ ਅਖਵਾਇਆ॥੧੪॥

ਕਾਹੇ ਕੋ ਏਸ਼ ਮਹੇਸ਼ਹਿ ਭਾਖਤ ਕਾਹਿ ਦਿਜੇਸ਼ ਕੋ ਏਸ਼ ਬਖਾਨਜੋ॥
ਹੈ ਨ ਰਘ੍ਵੇਸ਼ ਜਦ੍ਵੇਸ਼ ਰਮਾਪਤਿ ਤੈ ਜਿਨਕੋ ਬਿਸ੍ਵਨਾਥ ਪਛਾਨਜੋ॥
ਏਕ ਕੋ ਛਾਡਿ ਅਨੇਕ ਭਜੈ ਸੁਕਦੇਵ ਪਰਾਸਰ ਬਜਾਸ ਝੁਠਾਨਜੋ॥
ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਸਜੇ ਸਭ ਹੀ ਹਮ ਏਕ ਹੀ ਕੋ ਬਿਧ ਨੈਕ ਪ੍ਰਮਾਨਜੋ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਏਸ਼=ਈਸ਼ਵਰ, ਮਾਲਿਕ। ਮਹੇਸ਼ਹਿ=ਮਹੇਸ਼, ਸ਼ਿਵਜੀ। ਦਿਜੇਸ਼=ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇਰੇ ਬ੍ਰਹਮਾ। ਰਘ੍ਵੇਸ=ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ। ਜਦ੍ਵੇਸ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਰਮਾਪਤਿ=ਲੱਛਮੀ ਦਾ ਪਤੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ। ਬਿਸ੍ਵਨਾਥ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਨਾਥ, ਜਗਤ ਪਤੀ।

ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮੰਨਦੇ ਹੋ, ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਨੇਕ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਸੁਕਦੇਵ, ਪਰਾਸ਼ਰ ਅਤੇ ਵਿਆਸ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਸਭ ਧਰਮ ਫੋਕਟ ਅਤੇ ਖੋਖਲੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹੀ ਵਿਧਾਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ॥੧੫॥

ਕੋਊ ਦਿਜੇਸ਼ ਕੋ ਮਾਨਤ ਹੈ ਅਰੁ ਕੋਊ ਮਹੇਸ਼ ਕੋ ਏਸ਼ ਬਤੈ ਹੈ॥
ਕੋਊ ਕਹੈ ਬਿਸ਼ਨੌ ਬਿਸ਼ਨਾਇਕ ਜਾਹਿ ਭਜੇ ਅਘ ਓਘ ਕਟੈ ਹੈ॥
ਬਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਬਿਚਾਰ ਅਰੇ ਜੜ ਅੰਤ ਸਮੈ ਸਭ ਹੀ ਤਜਿ ਜੈ ਹੈ॥
ਤਾਹੀ ਕੋ ਧਯਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨਿ ਹੀਏ ਜੋਊ ਥੇ ਅਬ ਹੈ ਅਰੁ ਆਗੈ ਊ ਹ੍ਵੈ ਹੈ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸ਼ਨਾਇਕ=ਵਿਸ਼ਵਨਾਇਕ, ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਿਕ। ਅਘ ਓਘ=ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਢੇਰ। ਪ੍ਰਮਾਨਿ=ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਹੀਏ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ, ਦਿਲ ਵਿਚ।

ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸੇ ਦਾ ਨਾਂ ਜਪਣ ਨਾਲ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਕੱਟੇ

ਜਾਣਗੇ, ਪਰ ਹੇ ਮੂਰਖ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਵੇਖ ਲੈ, ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਇਹ ਸਭ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਉਸੇ ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨ ਲੈ, ਜੋ ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਰਹੇਗਾ॥੧੬॥

ਕੋਟਕ ਇੰਦ੍ਰ ਕਰੇ ਜਿਹ ਕੋ ਕਈ ਕੋਟਿ ਉਪਿੰਦ੍ਰ ਬਨਾਇ ਖਪਾਯੋ॥
ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਫਨਿੰਦ੍ਰ ਧਰਾਧਰ ਪੱਛ ਪਸੂ ਨਹਿ ਜਾਤਿ ਗਨਾਯੋ॥
ਆਜ ਲਗੇ ਤਪੁ ਸਾਧਤ ਹੈ ਸ਼ਿਵਊ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਛੁ ਪਾਰ ਨ ਪਾਯੋ॥
ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਨ ਭੇਦ ਲਖ੍ਯੋ ਜਿਹ ਸੋਊ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਮੋਹਿ ਬਤਾਯੋ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਜਿਹ=ਜਿਸ ਦੇ। ਉਪਿੰਦ੍ਰ=ਦੂਸਰਾ ਇੰਦਰ ਭਾਵ ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ। ਗੁਰੂ=ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ। ਗੁਰ ਮੋਹਿ=ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਇੰਦਰ ਤੇ ਉਪਿਦੰਰ ਬਣਾ ਕੇ ਫਿਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਅਨੇਕਾ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ, ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ, ਕੱਛਪ, ਪੰਛੀ, ਪਸ਼ੂ, ਆਦਿ ਬਣਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਰਹਿਸ ਜਾਣਨ ਲਈ ਸ਼ਿਵਜੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀ ਪਾ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਐਸਾ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਵੇਦ ਅਤੇ ਕੁਰਾਨ ਵੀ ਨਹੀ ਪਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਕੁੱਝ ਦੱਸਿਆ ਹੈ॥੧੭॥

ਧ੍ਯਾਨ ਲਗਾਇ ਠਗਿਓ ਸਭ ਲੋਗਨ ਸੀਸ ਜਟਾਂ ਨਖ ਹਾਥ ਬਢਾਏ॥
ਲਾਇ ਬਿਭੂਤ ਫਿਰ੍ਯੋ ਮੁਖ ਊਪਰਿ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸਭੈ ਡਹਕਾਏ॥
ਲੋਭ ਕੇ ਲਾਗੈ ਫਿਰ੍ਯੋ ਘਰ ਹੀ ਘਰ ਜੋਗ ਕੇ ਨ੍ਯਾਸ ਸਭੈ ਬਿਸਰਾਏ॥
ਲਾਜ ਗਈ ਕਛੁ ਕਾਜੁ ਸਰ੍ਯੋ ਨਹਿ, ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਭ ਪਾਨ ਨ ਆਏ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਡਹਕਾਏ=ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੇ। ਨਯਾਸ=ਜੋਗ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਢੰਗ। ਪਾਨਿ ਨ ਆਏ=ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਇਹ ਪਖੰਡੀ ਸਿਰ ਤੇ ਜਟਾਵਾਂ ਰੱਖ ਕੇ ਹਥਾਂ ਦੇ ਨਹੁੰ ਵਧਾ ਕੇ ਅਤੇ ਝੂਠੀਆਂ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਮੂੰਹਾਂ ਤੇ ਸੁਆਹ ਮਲ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਸਭ ਨੂੰ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਢੰਗ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਭ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਦਰ ਦਰ ਘੁੰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਲਾਜ ਵੀ ਗਵਾ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਵੀ ਨਹੀ ਬਣਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚੇ ਪਿਆਰ ਬਗੈਰ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੧੮॥

ਕਾਹੇ ਕਉ ਡਿੰਭ ਕਰੈ ਮਨ ਮੂਰਖ, ਡਿੰਭ ਕਰੈ ਅਪਨੀ ਪਤਿ ਖ੍ਵੈ ਹੈ॥

ਕਾਹੇ ਕਉ ਲੋਗ ਠਗੇ ਠਗ ਲੋਗਨਿ ਲੋਗ ਗਯੋ ਪਰਲੋਗ ਗਵੈ ਹੈ॥
ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਕੀ ਠੌਰ ਜਹਾਂ ਤਿਹਿ ਠੌਰ ਬਿਖੈ ਤੁਹਿ ਠੌਰ ਨ ਐ ਹੈ॥
ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਮਹਾਂ ਜੜ ਭੇਖ ਕੇ ਕੀਨੇ ਅਲੇਖ ਨ ਪੈ ਹੈ॥ ੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਡਿੰਭ=ਦਿਖਾਵੇ ਦਾ ਪਖੰਡ। ਪਤਿ=ਇੱਜ਼ਤ। ਅਚੇਤ=ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ। ਮਹਾਂ ਜੜ=ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ। ਅਲੇਖ=ਲੇਖਾ ਰਹਿਤ।

ਹੇ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਮਨ ! ਤੂੰ ਪਖੰਡ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ? ਪਖੰਡ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੀ ਖੁਹਾ ਬੈਠੇਂਗਾ। ਠੱਗ ਬਣ ਕੇ ਕਿਉਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੂੰ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਗਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਜਿਥੇ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ ਉਥੇ ਤੈਨੂੰ ਥਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਹੇ ਸੁਤੇ ਹੋਏ ਮੂਰਖ ਹੁਣ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਜਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਨਾਲ ਤੂੰ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇਂਗਾ॥੧੯॥

ਕਾਹੇ ਕਉ ਪੂਜਤ ਪਾਹਨ ਕਉ ਕਛੁ ਪਾਹਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਹੀ॥
ਤਾਹੀ ਕੋ ਪੂਜ ਪ੍ਰਭੂ ਕਰਿ ਕੈ ਜਿਹ ਪੂਜਤ ਹੀ ਅਘ ਓਘ ਮਿਟਾਹੀ॥
ਆਧਿ ਬਿਆਧਿ ਕੇ ਬੰਧਨ ਜੇਤਕ ਨਾਮ ਕੇ ਲੇਤ ਸਭੈ ਛੁਟਿ ਜਾਹੀ॥
ਤਾਹੀ ਕੋ ਧਯਾਨੁ ਪ੍ਰਮਾਨ ਸਦਾ ਇਨ ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਕਰੇ ਫਲੁ ਨਾਹੀ॥ ੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਘ ਓਘ=ਬੇਅੰਤ ਪਾਪ। ਆਧਿ=ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ। ਬਿਆਧਿ=ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ। ਪ੍ਰਮਾਨ=ਪੱਕਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨ। ਫੋਕਟ=ਫੋਕੇ, ਖੋਖਲੇ।

ਕਿਸ ਲਈ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦਾ ਹੈ ? ਪਥਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਲੁਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹੀ ਪੱਕੇ ਮਨ ਨਾਲ ਪੂਜ, ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੇਅੰਤ ਪਾਪ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਵਿਅਕਤੀ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮੰਨ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਕੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੋਖਲੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਤੋਂ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਹੈ॥੨੦॥

ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਭਯੋ ਫਲ ਹੀਨ ਜੁ ਪੂਜ ਸਿਲਾ ਜੁਗਿ ਕੋਟ ਗਵਾਈ॥
ਸਿੱਧ ਕਹਾ ਸਿਲ ਕੇ ਪਰਸੈ ਬਲ ਬ੍ਰਿੱਧ ਘਟੀ ਨਵਨਿੱਧ ਨ ਪਾਈ॥
ਆਜੁ ਹੀ ਆਜੁ ਸਮੋ ਜੁ ਬਿਤਯੋ ਨਹਿ ਕਾਜ ਸਰਯੋ ਕਛੁ ਲਾਜ ਨ ਆਈ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵੰਤ ਭਜਯੋ ਨ ਅਰੇ ਜੜ੍ਹ ਐਸੇ ਹੀ ਐਸ ਸੁ ਬੈਸ ਗਵਾਈ॥ ੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿਲ=ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ। ਸਿਧਿ ਕਹਾ=ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀ ਹੈ। ਪਰਸੈ=ਪੂਜਣ ਨਾਲ। ਬ੍ਰਿਧ=ਤਰੱਕੀ ਉਨਤੀ। ਐਸੇ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਬੈਸ ਗਵਾਈ=ਉਮਰ ਗਵਾ ਦਿੱਤੀ।

ਇਹ ਸਾਰੇ ਖੋਖਲੇ ਧਰਮ ਫਲਹੀਨ ਸਿੱਧ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਕਰੋੜਾਂ ਜੁਗ ਗਵਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਕੰਮੇ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਉਮਰ ਘੱਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨੌ ਨਿੱਧ ਰੂਪੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਹੀ ਅੱਜ ਕਰਦਿਆਂ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਹੀ ਆਈ ਹੈ। ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਤੂੰ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਫਜ਼ੂਲ ਗਵਾ ਲਈ ਹੈ॥ ੨੧॥

ਜੌ ਜੁਗ ਤੈ ਕਰਿ ਹੈ ਤਪਸਾ ਕਛੁ ਤੋਹਿ ਪ੍ਰਸੰਨੁ ਨ ਪਾਹਨ ਕੈ ਹੈ॥
ਹਾਥ ਉਠਾਇ ਭਲੀ ਬਿਧ ਸੋ ਜੜ ਤੋਹਿ ਕਛੂ ਬਰਦਾਨੁ ਨ ਦੈ ਹੈ॥
ਕਉਨ ਭਰੋਸ ਭਯਾ ਇਹ ਕੋ ਕਹੁ ਭੀਰ ਪਰੀ ਨਹਿ ਆਨਿ ਬਚੈ ਹੈ॥
ਜਾਨੁ ਰੇ ਜਾਨੁ ਅਜਾਨ ਹਠੀ ਇਹ ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਸੁ ਭਰਮ ਗਵੈ ਹੈ॥ ੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੌ=ਜੇ। ਤਪਸਾ=ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਾਹਨ=ਪੱਥਰ। ਭਰਮ=ਪਰਦਾ।

ਜੇ ਤੂੰ ਇਕ ਜੁੱਗ ਤਕ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਪੱਥਰ ਤੇਰੀ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ, ਤੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਇਹ ਹੱਥ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਵਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਭਰੋਸਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ? ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੁੱਖ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਬਚਾਅ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਮੂਰਖ ਹਠੀ ! ਸੰਭਲ ਜਾ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਧਰਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ॥ ੨੨॥

ਜਾਲ ਬਧੇ ਸਭ ਹੀ ਮ੍ਰਿਤ ਕੇ ਕੋਊ ਰਾਮ ਰਸੂਲ ਨ ਬਾਚਨ ਪਾਏ॥
ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਫਨਿੰਦ ਧਰਾਧਰ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਉਪਾਇ ਮਿਟਾਏ॥
ਅੰਤ ਮਰੈ ਪਛੁਤਾਇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਰ ਜੇ ਜਗ ਮੈ ਅਵਤਾਰ ਕਹਾਏ॥
ਰੇ ਮਨ ਲੈਲ ਇਕੇਲ ਹੀ ਕਾਲ ਕੇ ਲਾਗਤ ਕਾਹੇ ਨ ਪਾਇਨ ਧਾਏ॥ ੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਤ ਕੇ=ਮੌਤ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ। ਲੈਲ=ਰਾਤ, ਹਨ੍ਹੇਰਾ।

ਸਭ ਲੋਕ ਮੌਤ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਮ ਰਸੂਲ ਆਦਿ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਦਾਨਵ-ਦੇਵ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ

ਕਹਾਉਂਦੇ ਸਨ,ਅੰਤ ਉਹ ਮਰ ਗਏ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਭੱਜ ਕੇ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ॥੨੩॥

ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਭਇਓ ਬ੍ਰਹਮਾ ਗਹਿ ਦੰਡ ਕਮੰਡਲ ਭੂਮ ਭ੍ਰਮਾਨਜੋ॥
ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵਜੂ ਸਭ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਭਇਆ ਹਮ ਜਾਨਜੋ॥
ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਭਯੋ ਮਿਟ ਗਜੋ ਜਗ ਯਾਂ ਹੀ ਤੇ ਤਾਹਿ ਸਭੋ ਪਹਿਚਾਨਜੋ॥
ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਕੇ ਭੇਦ ਸਭੈ ਤਜਿ ਕੇਵਲ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧ ਮਾਨਜੋ॥੨੪॥

ਕਾਲ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੋਏ ਜਿਹੜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਡੰਡਾ ਅਤੇ ਕਮੰਡਲ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਘੁਮੰਦੇ ਰਹੇ। ਕਾਲ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਹੋਏ ਜਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਰਹੇ। ਕਾਲ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਸਭ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ. ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਸ ਕਾਲ ਨੂੰ ਸਭ ਪਹਿਚਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾ ਕਤੇਬਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਛੱਡ ਕੇ. ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕਾਲ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਆਪ ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੈ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ॥੨੪॥

ਕਾਲ ਗਯੋ ਇਨ ਕਾਮਨ ਸਿਉ ਜੜ੍ਹ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੀਐ ਨ ਚਿਤਾਰਜੋ॥
ਲਾਜ ਕੋ ਛਾਡਿ ਨ੍ਰਿਲਾਜ ਅਰੇ ਤਜ ਕਾਜ ਅਕਾਜ ਕੋ ਕਾਜ ਸਵਾਰਜੋ॥
ਬਾਜ ਬਨੇ ਗਜਰਾਜ ਬਡੋ ਖਰ ਕੋ ਚੜ੍ਹਿਬੋ ਚਿਤ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰਜੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵੰਤ ਭਜਯੋ ਨ ਅਰੇ ਜੜ੍ਹ ਲਾਜ ਹੀ ਲਾਜ ਸੁ ਕਾਜੁ ਬਿਗਾਰਯੋ।।੨੫॥

ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਤੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖਾਹਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੂਰਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਮ ਕਿਰਪਾਲੂ ਕਾਲ ਰੂਪੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਬੇਸ਼ਰਮ, ਇਸ ਝੂਠੀ ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇ,ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸਭ ਦੇ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਭ ਦੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਖੋਤੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਝੂਠੀ ਲਾਜ ਤੇ ਮਾਨ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਵਿਗਾੜ ਲਿਆ ਹੈ॥੨੫॥

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਪੜੇ ਬਹੁਤੇ ਦਿਨ ਭੇਦ ਕਛੂ ਤਿਨ ਕੋ ਨਹਿ ਪਾਯੋ॥
ਪੂਜਤ ਠੌਰ ਅਨੇਕ ਫਿਰਜੋ ਪਰ ਏਕ ਕਬੈ ਹਿਯ ਮੈ ਨ ਬਸਾਯੋ॥
ਪਾਹਨ ਕੋ ਅਸਥਾਲਯ ਕੋ ਸਿਰ ਨਜਾਇ ਫਿਰਜੋ ਕਛੁ ਹਾਥਿ ਨ ਆਯੋ॥

ਰੇ ਮਨ ਮੂੜ੍ਹ,ਅਗੂੜ੍ਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤਜਿ ਆਪਨ ਹੂੜ੍ਹ ਕਹਾ ਉਰਝਾਯੋ ॥ ੨੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸਥਾਲਯ ਕੋ=ਹੱਡੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਭਾਵ ਕਬਰ ਨੂੰ । ਮੂੜ੍ਹ=ਮੂਰਖ ਮੱਤੀ।

ਤੂੰ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਅਨੇਕ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਕਦੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਾਇਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਦੀ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੀ ਹੱਡੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਕੰਬਰਾਂ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਉਂ ਆਪਣੀ ਮੂਰਖਤਾ ਵਿਚ ਉਲਝਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ॥ ੨੬ ॥

ਜੋ ਜੁਗਿਯਾਨ ਕੇ ਜਾਇ ਉਠਿ ਆਸ੍ਰਮ ਗੋਰਖ ਕੋ ਤਿਹ ਜਾਪ ਜਪਾਵੈ ॥
ਜਾਇ ਸੰਨਜਾਸਨ ਕੇ ਤਿਹਕੋ ਕਹਿ ਦੱਤ ਹੀ ਸੱਤ ਹੈ ਮੰਤ੍ਰ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈ ॥
ਜੋ ਕੋਊ ਜਾਇ ਤੁਰੱਕਨ ਮੈ ਮਹਿ ਦੀਨ ਕੇ ਦੀਨ ਤਿਸੇ ਗਹਿ ਲਜਾਵੈ ॥
ਆਪਹਿ ਬੀਚ ਗਨੈ ਕਰਤਾ,ਕਰਤਾਰ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਕੋਊ ਬਤਾਵੈ ॥ ੨੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਸ੍ਰਮ=ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ । ਦੱਤ=ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ। ਤੁਰਕਨ=ਮੁਸਲਮਾਨ। ਮਹਿਦੀਨ=ਹਜਰਤ ਮਹਮੰਦ ਦੇ ਮਜ਼ਹਬ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ।

ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋਗੀ ਉਸਨੂੰ ਗੋਰਖ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਨੂੰ ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਦੱਸ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮੰਤਰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਪਾਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਹਜਰਤ ਮਹੰਮਦ ਦੇ ਦੀਨ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ,ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੇ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ ਹੈ॥ ੨੭ ॥

ਜੋ ਜੁਗੀਆਨ ਕੇ ਜਾਇ ਕਹੈ ਸਭ ਜੋਗਨ ਕੋ ਗ੍ਰਿਹ ਮਾਲ ਉਠੈ ਦੈ ॥
ਜੋ ਪਰੋ ਭਾਜਿ ਸਨਜਾਸਨ ਕੈ ਕਹੈ ਦੱਤ ਕੇ ਨਾਮ ਪੈ ਧਾਮ ਲੁਟੈ ਦੈ ॥
ਜੌ ਕਰਿ ਕੋਊ ਮਸੰਦਨ ਸੌ ਕਹੈ ਸਰਬ ਦਰਬ ਲੈ ਮੋਹਿ ਅਬੈ ਦੈ॥
ਲੇਉ ਹੀ ਲੇਉ ਕਹੈ ਸਭ ਕੋ ਨਰ ਕੋਊ ਨ ਬ੍ਰਹਮ ਬਤਾਇ ਹਮੈ ਦੈ॥ ੨੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗ੍ਰਿਹਿ=ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਧਨ। ਧਾਮ ਲੁਟੈ ਦੇ=ਘਰ ਲੁਟਾ ਕੇ। ਮਸੰਦਨ=ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂਆਂ ਪਾਸ। ਸਰਬ ਦਰਬ=ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਧਨ।

ਜੇ ਕੋਈ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਹੇ ਕਿ ਮੈਂ ਰਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਮਾਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇ,ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲ ਪਵੇਗਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੇ ਚਰਨੀ ਜਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਧਨ ਲੁਟਾ ਦੇਵੋਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਮਲਾ ਧਨ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਛੱਡ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਰੱਬ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਲੈਣਾ ਲੈਣਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਰਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ। ੨੮॥

ਜੋ ਕਰਿ ਸੇਵ ਮਸੰਦਨ ਕੀ ਕਹੈ ਆਨਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਸਭੈ ਮੋਹਿ ਦੀਜੈ॥
ਜੋ ਕਛੁ ਮਾਲ ਤਵਾਲਯ ਸੋ ਅਬ ਹੀ ਉਠਿ ਭੇਟ ਹਮਾਰੀ ਹੀ ਕੀਜੈ॥
ਮੇਰੋ ਈ ਧਯਾਨ ਧਰੋ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਭੂਲ ਕੈ ਅਉਰ ਕੋ ਨਾਮੁ ਨ ਲੀਜੈ॥
ਦੀਨੇ ਕੋ ਨਾਮੁ ਸੁਨੈ ਭਜਿ ਰਾਤਹਿ ਲੀਨੇ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਨੈਕ ਪ੍ਰਸੀਜੈ॥ ੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰਿ ਸੇਵ=ਸੇਵਾ ਕਰੇ। ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ=ਰਾਤ ਦਿਨ। ਪ੍ਰਸੀਜੈ=ਪਸੀਜਦੇ

ਜੇ ਕੋਈ ਮਸੰਦ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਤੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਲਿਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੋ। ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਮਾਲ ਧਨ ਹੈ, ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਉਠਾ ਕੇ ਜਾਕੇ ਮੇਰੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦੇਵੋਂ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਮੇਰੇ ਹੀ ਸਰੂਪ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਭੁੱਲਕੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਦੇਣ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਭੱਜੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਰਤਾ ਵੀ ਪਸੀਜਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ॥ ੨੯॥

ਆਂਖਨ ਭੀਤਰਿ ਤੇਲ ਕੌ ਡਾਰ ਸੁ ਲੋਗਨ ਨੀਰੁ ਬਹਾਇ ਦਿਖਾਵੈ॥
ਜੋ ਧਨਵਾਨੁ ਲਖੈ ਨਿਜ ਸੇਵਕ ਤਾਹੀ ਪਰੋਸਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਜਿਮਾਵੈ॥
ਜੋ ਧਨ ਹੀਨ ਲਖੈ ਤਿਹ ਦੇਤ ਨ ਮਾਗਨ ਜਾਤ ਮੁਖੋ ਨ ਦਿਖਾਵੈ॥
ਲੂਟਤ ਹੈ ਪਸੁ ਲੋਗਨ ਕੋ ਕਬਹੂੰ ਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ॥ ੩੦॥

ਇਹ ਪਖੰਡੀ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਤੇਲ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਵਗਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੋ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਉਹ ਧਨਵਾਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਥਾਲ ਵਿਚ ਪਰੋਸ ਕੇ ਵਧੀਆ ਭੋਜਣ ਛਕਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਸ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਇਹ ਗ਼ਰੀਬ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹ ਖਾਣ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮੰਗ ਹੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਵਖਾਉਂਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪਖੰਡੀ ਮਸੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ॥ ੩੦॥

ਆਂਖਨ ਮੀਚ ਰਹੈ ਬਕ ਕੀ ਜਿਮ ਲੋਗਨ ਏਕ ਪ੍ਰਪੰਚ ਦਿਖਾਯੋ॥
ਨਿਆਤ ਫਿਰਜੋ ਸਿਰੁ ਬੱਧਕ ਜਯੋਂ ਅਸ ਧਯਾਨ ਬਿਲੋਕ ਬਿੜਾਲ ਲਜਾਯੋ॥
ਲਾਗਿ ਫਿਰਜੋ ਧਨ ਆਸ ਜਿਤੈ ਤਿਤ ਲੋਗ ਗਯੋ ਪਰਲੋਗ ਗਵਾਯੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵੰਤ ਭਜਜੋ ਨ ਅਰੇ ਜੜ੍ਹ ਧਾਮ ਕੇ ਕਾਮ ਕਹਾ ਉਰਝਾਯੋ॥ ੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਕ=ਬਗਲਾ। ਬੱਧਕ=ਸ਼ਿਕਾਰੀ। ਬਿਲੋਕ=ਵੇਖਕੇ। ਬਿੜਾਲ=ਬਿੱਲਾ, ਬਿੱਲਾ ਚੂਹੇ ਦੀ ਰੁੱਡ ਲਾਗੇ ਧਿਆਨ ਲਾਕੇ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੱਦ ਚੂਹਾ ਨਿਕਲੇ ਅਤੇ ਉਹ ਫੜੇ।

ਬਗਲੇ ਵਾਂਗ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਖੰਡ ਵਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਵਾਂਗ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਅਜਿਹਾ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਿੱਲਾ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸ਼ਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਧਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੋਵੇਂ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਤੂੰ ਕਦੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਤਾਂ ਜਪਿਆ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਬੇਅਰਥ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਜਾਂ ਦੇ ਝਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ॥ ੩੧॥

ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜਾਤ ਕਹਾ ਇਨ ਲੋਗਲ ਕੋ ਕੋਈ ਕਾਮ ਨ ਐ ਹੈ॥
ਭਾਜਤ ਕਾ ਧਨ ਹੇਤ ਅਰੇ ਜਮ ਕਿੰਕਰ ਤੇ ਨਹ ਭਾਜਨ ਪੈ ਹੈ॥
ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਲਿੱਤ੍ਰ ਨ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸਭੈ ਊਹਾਂ ਸਿੱਖ ਸਖਾ ਕੋਊ ਸਾਖ ਨ ਦੈ ਹੈ॥
ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਮਹਾਂਪਸੁ ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ਅਕੇਲੋ ਈ ਜੈ ਹੈ॥ ੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਤ ਕਹਾ=ਕੀ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਇਨ ਲੋਗਨ ਕੇ=ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੋਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣੇ। ਜਮ ਕਿੰਕਰ=ਜਮ ਦੂਤਾਂ ਪਾਸੋਂ। ਭਾਜਨ=ਭੱਜ। ਕਲਿਤ੍ਰ=ਇਸਤਰੀ। ਸਾਖੀ=ਹਾਮੀ।

ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੋਖਲੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਾਰਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣੇ। ਧਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਉਂ ਇਧਰ ਉਧਰ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ,ਜਮਦੂਤਾਂ ਪਾਸੋਂ ਤੂੰ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਪੁੱਤਰ, ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਕੋਈ ਵੀ ਤੇਰੀ ਹਾਮੀ ਨਹੀਂ ਭਰੇਗਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਤੂੰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਸੰਭਲ ਜਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਤੈਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ॥ ੩੨॥

ਤੋ ਤਨ ਤਯਾਗਤ ਹੀ ਸੁਨ ਰੇ ਜੜ੍ਹ ਪ੍ਰੇਤ ਬਖਾਨ ਤ੍ਰਿਆ ਭਜਿ ਜੈ ਹੈ॥
ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਲੱਤ੍ਰ ਸੁ ਮਿਤ੍ਰ ਸਖਾ ਇਹ ਬੇਗ ਨਿਕਾਰਹੁ ਆਇਸੁ ਦੈ ਹੈ॥

**ਭਉਨ ਭੰਡਾਰ ਧਰਾ ਗੜ੍ਹ ਜੇਤਕ ਛਾਡਤ ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਗਾਨ ਕਹੈ ਹੈ॥
ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਮਹਾਂਪਸੁ ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ਅਕੇਲੋ ਈ ਜੈ ਹੈ॥ ੩੩॥**

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰੇਤ ਬਖਾਨ='ਭੂਤ ਭੂਤ' ਕਹਿਕੇ। ਬੇਗ=ਛੇਤੀ। ਭਉਨ=ਘਰ ਬਾਰ। ਭੰਡਾਰ=ਖਜ਼ਾਨਾ। ਧਰਾ=ਧਰਤੀ। ਗੜ੍ਹ=ਕਿਲ੍ਹੇ। ਬਿਗਾਨ=ਓਪਰੇ।

ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੱਡਦਿਆਂ ਹੀ ਤੇਰੀ ਇਸਤਰੀ 'ਭੂਤ ਭੂਤ' ਕਹਿਕੇ ਭੱਜ ਖੜੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਫਿਰ ਪੁੱਤਰ, ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਇਹੋ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਜਲਦੀ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ ਅਤੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਘਾਟ ਲੈ ਕੇ ਚਲੋ। ਘਰ ਬਾਰ, ਖਜ਼ਾਨੇ, ਧਰਤੀ ਆਦਿ ਪ੍ਰਾਣ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਹੀ ਬਿਗਾਨੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ! ਤੂੰ ਹੁਣ ਵੀ ਸੰਭਲ ਜਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਤੈਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ॥ ੩੩॥

ਭਾਵਾਰਥ:- ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇਤੀ ਸਵੈਯਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੰਜ ਗੱਲਾਂ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਈਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪੱਥਰ, ਮੂਰਤੀ, ਕਬਰ, ਸਮਾਧ, ਸਮਸ਼ਾਨ ਆਦਿ ਦੀ ਪੂਜਾ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਨਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਇਹ ਕੁਝ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਦੂਸਰੀ ਸਿਖਿਆ ਇਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਸ਼ਿਵ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਜਪਣ, ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਆਰਧਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਭ ਅਵਤਾਰ ਕਾਲ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਜੰਮੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਮਰੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਇਹ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਅਵਤਾਰ ਆਦਿ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟਾਲ ਸਕੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਮਨੁੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਕੀ ਵਰਦਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੀਸਰੀ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਉਹ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਪਖੰਡੀ ਭੇਸ ਧਾਰੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਗਤ ਦੱਸ ਕੇ ਆਪਣੇ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਸਭ ਪਖੰਡੀ ਕੇਵਲ ਧਨ ਦੇ ਲਾਲਚੀ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਉਹ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਧਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਮੂੰਹ ਤਕ ਨਹੀਂ ਵਖਾਉਂਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਖੰਡੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਚੋਥੀ ਗੱਲ ਉਹ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੇਵਲ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕੇਵਲ ਜੋਗੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ ਜਾਂ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਭੇਸ ਬਣਾ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਬਗਲੇ ਅਤੇ ਬਿੱਲੇ ਵਾਂਗ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਪੰਜਵੀ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਉਹ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੈ ਸੱਚੇ ਦਿੱਲੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ। ਮਨੁੱਖ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਛੱਡਕੇ, ਘਰ ਦੇ ਬਖੇੜਿਆਂ ਨੂੰ ਤੱਜ ਕੇ ਆਪ ਖੁਦ ਇਕ ਵਾਹਿਦ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰੇ।

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜਿਹੜਾ ਕਾਲ ਅਤੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਾਮਨਾਂ ਪੂਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇਹ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਸਵਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਬਾਰ ਬਾਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਮੂਰਖ ਹੁਣ ਵੀ ਸੰਭਲ ਜਾ,ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੇ ਸਨਬੰਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰਾਂ, ਧੀਆਂ, ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਅੰਤਮ ਸਮੇਂ ਤੂੰ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ, ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗੇ ਵੀ ਰਹੇਗਾ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਿਹ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਖਾਲਸਾ ਮਹਿਮਾ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥

ਸਵੈਯਾ।।ਜੋ ਕਛੁ ਲੇਖ ਲਿਖਿਓ ਬਿਧਨਾ ਸੋਈ ਪਾਈਯਤ ਮਿਸ਼ਰਜੂ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰੋ॥
ਮੇਰੋ ਕਛੂ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀ,ਗਯੋ ਯਾਦ ਤੇ ਭੂਲ ਨਹ ਕੋਪੁ ਚਿਤਾਰੋ॥
ਬਾਗੋ ਨਿਹਾਲੀ ਪਠੈ ਦੈਹੋ ਆਜੁ ਭਲੇ ਤੁਮ ਕੋ ਨਿਸਚੈ ਜੀਅ ਧਾਰੋ॥
ਛੱਤ੍ਰੀ ਸਭੈ ਕ੍ਰਿਤ ਬਿੱਪਨ ਕੇ ਇਨਹੂੰ ਪੈ ਕਟਾਛ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੈ ਨਿਹਾਰੋ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਧਨਾ=ਵਿਧਾਤਾ। ਬਾਗੋ=ਪੋਸ਼ਾਕਾ। ਨਿਹਾਲੀ=ਬਿਸਤਰਾ। ਨਿਹਚੈ=ਨਿਸਚਾ।

ਹੇ ਮਿਸ਼ਰ ! ਵਿਧਾਤਾ ਜੋ ਲੇਖ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਉਹੋ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇਵੋ। ਮੇਰਾ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਨੂੰ ਭੋਜਣ ਛਕਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਛਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਇਸ ਭੁੱਲ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਨਾ ਆਵੋ। ਦੱਛਣਾ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਪੁਸ਼ਾਕਾ ਅਤੇ ਬਿਸਤਰਾ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਂ ਅੱਜ ਹੀ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵਾਗਾ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇ-ਫਿਕਰ ਰਹੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਾਰਨ ਖੱਤਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾ ਨੂੰ ਹੁਣ ਕਿਰਪਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖੋ॥੧॥

ਜੁੱਧ ਜਿਤੇ ਇਨ ਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਇਨ ਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਦਾਨ ਕਰੇ॥
ਅਘ ਅਉਘ ਟਰੈ ਇਨ ਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਇਨ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਫੁਨ ਧਾਮ ਭਰੇ॥
ਇਨ ਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਬਿੱਦਿਆ ਲਈ ਇਨ ਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਭ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਰੇ॥
ਇਨ ਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇ ਸਜੇ ਹਮ ਹੈਂ ਨਹੀ ਮੋਸੋ ਗਰੀਬ ਕਰੋਰ ਪਰੇ॥੨॥

ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਜਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਦਾਨ ਆਦਿ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਘਰ ਧਨ ਧਾਨ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਵਿਦਿਆ

ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਅੱਜ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਕਰੋੜਾਂ ਜੀਵ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁਛਦਾ ਤੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ॥੨॥

ਸੇਵ ਕਰੀ ਇਨ ਹੀ ਕੀ ਭਾਵਤ ਅਉਰ ਕੀ ਸੇਵ ਸੁਹਾਤ ਨ ਜੀਕੋ।
ਦਾਨ ਦਯੋ ਇਨ ਹੀ ਕੋ ਭਲੋ ਅਰੁ ਆਨ ਕੋ ਦਾਨ ਨ ਲਾਗਤ ਨੀਕੋ॥
ਆਗੈ ਫਲੈ ਇਨਹੀ ਕੋ ਦਯੋ ਜਗ ਮੈ ਜਸੁ ਅਉਰ ਦਯੋ ਸਭ ਫੀਕੋ॥
ਮੋ ਗ੍ਰਿਹ ਮੈ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਤੇ ਸਿਰ ਲਉ ਧਨ ਹੈ ਸਭ ਹੀ ਇਨ ਹੀ ਕੋ॥ ੩ ॥

ਮੈਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਮਨ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਦਾਨ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਮੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਦਾਨ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਵੇਗਾ. ਜੱਗ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਦਾਨ ਸਭ ਫਿੱਕਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਮਨ ਤਨ ਅਤੇ ਧਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤਕ ਸਭ ਕੁਝ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ॥੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚਟਪਟਾਇ ਚਿਤ ਮੈ ਜਰਯੋ ਤ੍ਰਿਣ ਜਯੋਂ ਕ੍ਰੁੱਧਤ ਹੋਇ॥
ਖੋਜ ਰੋਜ ਕੇ ਹੇਤ ਲਗ ਦਯੋ ਮਿਸ਼ਰਜੂ ਰੋਇ॥੪॥

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਮਿਸ਼ਰ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਇੰਝ ਭੜਕ ਉਠਿਆ ਜਿਵੇਂ ਸੁੱਕੇ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੱਚਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਜਾਂਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਭੁਬਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋ ਪਿਆ॥੪॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਸੰਮਤ ੧੭੫੬ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਵੱਡਾ ਜੱਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁਨੇਹੇ ਭੇਜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾ ਨੂੰ ਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਜੱਗ ਵਿਚ ਜਦ ਲੰਗਰ ਚਾਲੂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਸੰਗਤ ਆਉਂਦੀ ਗਈ ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਲੰਗਰ ਛੱਕਦੀ ਗਈ। ਆਮ ਤੋਰ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਰਿਵਾਜ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਜੱਗ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੋਜਣ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਲੰਗਰ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਲੋਕ ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਨਾ ਆਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹੇ ਭੇਜੇ ਪਰ ਉਹ ਨ ਆਏ। ਫਿਰ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਕੇਸ਼ੋ ਦਾਸ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਬੁਲਾ ਲਿਆਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਛੱਕਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਨਾਂ ਅਗੋ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ੁਦਰਾਂ ਦਾ ਭਿਟਿਆ ਹੋਇਆ ਲੰਗਰ ਨਹੀਂ ਛਕਣਗੇ। ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਉੱਤਮ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ। ਮੇਰੇ ਇਹ ਸਿਖ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਖੱਤਰੀ ਹਨ, ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੈ। ਧਨ ਦੇ ਲੋਭੀ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦੇ ਖੋਟੇ ਵਿਹਲੜ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਨਾਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿਤੇ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਾਨੋ ਸ਼ੌਕਤ ਅਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਮੇਰਾ ਮਨ, ਤਨ, ਧਨ ਅਤੇ ਸਿਰ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੈ। ਕੋਸ਼ੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਾਹੀ ਠਾਠ ਬਾਠ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਆਮਦਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਬਿਜਾਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਜਾਂਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਰੋ ਪਿਆ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ

ਕਾਂਡ ਪਹਿਲਾ

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਉਸਤਤ

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਾਂਗ ਸਰੋਹੀ ਸੈਫ ਅਸ ਤੀਰ ਤੁਪਕ ਤਲਵਾਰ॥
ਸੱਤ੍ਰਾਂਤਕ ਕਵਚਾਂਤਿ ਕਰ ਕਰੀਐ ਰੱਛ ਹਮਾਰ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਂਗ=ਦੋ ਮੂੰਹੀ ਬਰਛੀ। ਸਰੋਹੀ=ਰਾਜਿਸਥਾਨ ਦੀ ਦੱਖਣੀ ਰਿਆਸਤ 'ਸਰੋਹੀ' ਵਿਚ ਬਣੀ ਤਲਵਾਰ। ਸੈਫ=ਦੋ ਧਾਰੀ ਲੰਮੀ ਸਿੱਧੀ ਤਲਵਾਰ, ਇਸ ਦੀ ਮੁੱਠ ਪਿਛੇ ਲੰਮੀ ਹੁੱਕ ਕੜੇ ਨਾਲ ਫਸਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸਿ=ਖਮਦਾਰ ਤਲਵਾਰ। ਤੁਪਕ=ਤੋਪ। ਸੱਤ੍ਰਾਂਤਕਿ=ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਖਾਤਮਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਕਵਚਾਂਤਿ=ਕਵਚ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਰੱਛ=ਰਖਿਆ।

ਤੂੰ ਹੀ ਦੋ ਮੂੰਹੀ ਬਰਛੀ, ਸਰੋਹੀ, ਸੈਫ, ਅਸਿ, ਤੀਰ, ਤੋਪ, ਤਲਵਾਰ, ਦੁਸ਼ਮਣਾ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਕਵਚ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰ॥੧॥

ਅਸ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਧਾਰਾਧਰੀ ਸੈਲ ਸੂਫ ਜਮਦਾਢ॥
ਕਵਚਾਂਤਕ ਸੱਤ੍ਰਾਂਤ ਕਰ ਤੇਗ ਤੀਰ ਰਨਬਾਢ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਾਰਾਧਰੀ=ਤਿੱਖੀ ਧਾਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ। ਸੂਲ=ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ। ਜਮਦਾਢ=ਜਮਰਾਜ ਦੀ ਦਾੜ ਵਰਗੀ ਕਰਦ। ਰਨਬਾਢ=ਤਲਵਾਰ।

ਤੂੰ ਹੀ ਅਸਿ, ਕਿਰਪਾਨ, ਤਿਖੀ ਧਾਰ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ, ਸੈਫ, ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ, ਜਮਰਾਜ ਦੀ ਦਾੜ੍ਹ ਵਰਗੀ, ਕਵਚਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ, ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ, ਤੀਰ ਅਤੇ ਤੇਗ ਹੈਂ॥੨॥

ਅਸ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਖੰਡੋ ਖੜਗ ਤੁਪਕ ਤਬਰ ਅਰੁ ਤੀਰ॥
ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਸੈਹਥੀ ਯਹੈ ਹਮਾਰੈ ਪੀਰ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖੰਡੋ=ਖੰਡਾ। ਤੁਪਕ=ਛੋਟੀ ਤੋਪ। ਤਬਰ=ਕੁਹਾੜਾ। ਸੈਹਥੀ=ਬਰਛੀ।

ਅਸਿ, ਕਿਰਪਾਨ, ਖੰਡਾ, ਖੜਗ, ਤੌਪ, ਕੁਹਾੜਾ ਤੀਰ, ਸੈਫੀ, ਸਰੋਹੀ ਅਤੇ ਸੈਹਥੀ ਇਹ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਹਨ॥ ੩॥

ਤੀਰ ਤੁਹੀ ਸੈਹਥੀ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ਤਬਰ ਤਲਵਾਰ॥
ਨਾਮ ਤਿਹਾਰੋ ਜੋ ਜਪੈ ਭਏ ਸਿੰਧ ਭਵ ਪਾਰ॥ ੪॥

ਤੂੰ ਹੀ ਤੀਰ ਹੈ ਤੂੰ ਹੀ ਬਰਛੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਕੁਹਾੜਾ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਹੈ। ਜੋ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਹ ਭਵ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੪॥

ਕਾਲ ਤੁਹੀ ਕਾਲੀ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ਤੇਗ ਅਰੁ ਤੀਰ॥
ਤੁਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਜੀਤ ਕੀ ਆਜੁ ਤੁਹੀ ਜਗਬੀਰ॥ ੫॥

ਤੂੰ ਹੀ ਕਾਲ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਕਾਲੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਤੇਗ ਅਤੇ ਤੀਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਜਿਤ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰ ਜਗਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ॥ ੫॥

ਤੁਹੀ ਸੂਲ ਸੈਹਥੀ ਤਬਰ ਤੂੰ ਨਿਖੰਗ ਅਰੁ ਬਾਨ॥
ਤੁਹੀ ਕਟਾਰੀ ਸੇਲ ਸਭ ਤੁਮਹੀ ਕਰਦ ਕ੍ਰਿਪਾਨ॥ ੬॥

ਤੂੰ ਹੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਬਰਛੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਕੁਹਾੜਾ ਤੂੰ ਹੀ ਭਥਾ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਕਮਾਨ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਕਟਾਰੀ, ਤੂੰ ਹੀ ਬਰਛਾ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਕਰਦ ਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਹੈ॥ ੬॥

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਤੁਮਹੀ ਸਿਪਰ ਤੁਮਹੀ ਕਵਚ ਨਿਖੰਗ॥
ਕਵਚਾਂਤਕ ਤੁਮਹੀ ਬਨੇ ਤੁਮ ਬ੍ਯਾਪਕ ਸਰਬੰਗ॥ ੭॥

ਤੂੰ ਹੀ ਸ਼ਸਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਅਸਤਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਢਾਲ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਕਵਚ ਅਤੇ ਭਥਾ ਹੈ। ਕਵਚ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਤੂੰ ਹੀ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੭॥

ਸ੍ਰੀ ਤੂੰ ਸਭ ਕਾਰਨ ਤੁਹੀ ਤੂੰ ਬਿੱਦਜਾ ਕੋ ਸਾਰ॥
ਤੁਮ ਸਭ ਕੋ ਉਪਰਾਜਹੀ ਤੁਮਹੀ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ=ਮਾਇਆ। ਉਪਰਾਜਹੀ=ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋ।

ਮਾਇਆ ਤੂੰ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਕਾਰਣ ਵੀ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਵਿਦਿਆਂ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਹੈਂ। ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸਭ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋ॥ ੮॥

ਤੁਮਹੀ ਦਿਨ ਰਜਨੀ ਤੁਹੀ ਤੁਮਹੀ ਜੀਅਨ ਉਪਾਇ॥

ਕਉਤਕ ਹੇਰਨ ਕੇ ਨਮਿਤ ਤਿਨ ਮੋ ਬਾਦ ਬਢਾਇ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਜਨੀ=ਰਾਤ। ਬਢਾਇ=ਖੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਤੂੰ ਹੀ ਦਿਨ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਰਾਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਆਪੇ ਹੀ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਉਹਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਝਗੜਾ ਖੜਾ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹੋ॥੯॥

ਅਸ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਖੰਡੋ ਖੜਗ ਸੈਫ ਤੇਗ ਤਰਵਾਰ॥
ਰੱਛ ਕਰੋ ਹਮਰੀ ਸਦਾ ਕਵਚਾਂਤਕ ਕਰਵਾਰ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰਵਾਰ=ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਹੇ ਅਸਿ, ਕਿਰਪਾਨ, ਖੰਡਾ, ਖੜਗ, ਸੈਫ, ਤੇਗ, ਤਲਵਾਰ, ਕਵਚਾਂਤਕ ਤੇ ਕਰਵਾਰ ਨਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸਦਾ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ॥੧੦॥

ਤੁਹੀ ਕਟਾਰੀ ਦਾੜ੍ਹ ਜਮ ਤੂੰ ਬਿਛੂਓ ਅਰੁ ਬਾਨ॥
ਤੋ ਪਤਿ ਪਦ ਜੋ ਲੀਜੀਐ ਰੱਛ ਦਾਸ ਮੁਹਿ ਜਾਨੁ॥੧੧॥

ਤੂੰ ਹੀ ਕਟਾਰੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਜਮ ਦਾੜ੍ਹ ਤੇ ਬਿਛੂਆ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਬਾਨ ਹੈਂ। ਮੈ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਫੜਦਾ ਹਾਂ, ਦਾਸ ਸਮਝਕੇ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ॥੧੧॥

ਭਾਵ - ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਦੀ ਜੋ ਸਰਨੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਸੂਰਬੀਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਰਣ ਪਏ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ।

ਬਾਂਕ ਬੱਜ੍ਰ ਬਿਛੂਓ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ਤਬਰ ਤਰਵਾਰ॥
ਤੁਹੀ ਕਟਾਰੀ ਸੈਹਥੀ ਕਰੀਐ ਰੱਛ ਹਮਾਰ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਂਕ=ਇਕ ਸ਼ਸਤਰ, ਜੋ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਨਹੁੰ ਵਰਗਾ ਖ਼ਮਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ=ਤਲਵਾਰ। ਬਜ੍ਰ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਗਦਾ, ਗਦਾ। ਬਿਛੂਓ=ਬਿੱਛੂ ਦੇ ਡੰਗ ਵਰਗਾ ਟੇਢਾ ਪੇਸ਼ ਕਬਜ।

ਤੂੰ ਹੀ ਬਾਂਕ, ਬੱਜਰ ਤੇ ਬਿਛੂਆ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਗੰਡਾਸਾ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਕਟਾਰੀ ਤੇ ਸੈਹਥੀ ਹੈਂ, ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ॥੧੨॥

ਤੁਮੀ ਗੁਰਜ ਤੁਮਹੀ ਗਦਾ ਤੁਮਹੀ ਤੀਰ ਤੁਫੰਗ॥
ਦਾਸ ਜਾਨ ਮੋਰੀ ਸਦਾ ਰੱਛਾ ਕਰੋ ਸ੍ਰਬੰਗ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੁਰਜ=ਗਦਾ ਵਰਗਾ ਲੋਹੇ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ। ਤੁਫੰਗ=ਤੋਪ। ਗਦਾ=ਲਕੜ ਦੇ ਦਸਤੇ ਵਾਲਾ ਲੋਹੇ ਜਾਂ ਪੱਥਰ ਦਾ ਗੁਰਜ।

ਤੂੰ ਹੀ ਗੁਰਜ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਗਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਤੀਰ ਤੇ ਤੋਪ ਹੈਂ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਾਸ ਜਾਣਕੇ, ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ॥੧੩॥

ਛੁਰੀ ਕਲਮ ਰਿਪੁ ਕਰਦ ਭਨਿ ਖੰਜਰ ਬੁਗਦਾ ਨਾਇ॥
ਅਰਧਰਿਜਕ ਸਭ ਜਗਤ ਕੋ ਮੁਹਿ ਤੁਮ ਲੇਹੁ ਬਚਾਇ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਲਮ ਰਿਪੁ=ਕਲਮ ਤਰਾਸ਼, ਚਾਕੂ, ਛੁਰੀ। ਬਗੁਦਾ=ਛੁਰਾ, ਟੋਕਾ,ਵੈਰੀ ਦਾ ਸਿਰ ਕਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਰਥਾਤ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ।

ਚਾਕੂ, ਛੁਰੀ ਕਰਦ, ਟੋਕਾ ਆਦਿ ਤੇਰੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਰਿਜਕ ਦਾਤਾ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ॥੧੪॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਪਾਵਹੁ ਜਗਤ ਤੁਮ ਤੁਮਹੀਂ ਪੰਥ ਬਨਾਇ॥
ਆਪ ਤੁਹੀ ਝਗਰਾ ਕਰੋ ਤੁਮਹੀ ਕਰੋ ਸਹਾਇ॥੧੫॥

ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਪੰਥ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਆਪੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਖੜਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋ॥੧੫॥

ਮੱਛ ਕੱਛ ਬਾਰਾਹ ਤੁਮ ਤੁਮ ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ॥
ਨਾਰ ਸਿੰਘ ਬਉਧਾ ਤੁਹੀਂ ਤੁਹੀਂ ਜਗਤ ਕੋ ਸਾਰ॥੧੬॥

ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਮੱਛ, ਕੱਛ ਤੇ ਵਰਾਹ, ਅਵਤਾਰ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਬਾਵਨ ਅਵਤਾਰ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਨਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੋਧ ਅਵਤਾਰ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਸਾਰ ਹੋ॥੧੬॥

ਤੁਹੀਂ ਰਾਮ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੁਮ ਤੁਹੀਂ ਬਿਸ਼ਨ ਕੋ ਰੂਪ॥
ਤੁਹੀਂ ਪ੍ਰਜਾ ਸਭ ਜਗਤ ਕੀ ਤੁਹੀਂ ਆਪ ਹੀ ਭੂਪ॥੧੭॥

ਤੂੰ ਹੀ ਰਾਮ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ ਪਰਜਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਰਾਜਾ ਹੈ॥੧੭॥

ਤੁਹੀਂ ਬਿਪ੍ਰ ਛਤ੍ਰੀ ਤੁਹੀਂ ਤੁਹੀਂ ਰੰਕ ਅਰੁ ਰਾਉ॥
ਸ਼ਾਮ ਦਾਮ ਅਰੁ ਡੰਡ ਤੂੰ ਤੁਮਹੀ ਭੇਦ ਉਪਾਉ॥੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਾਮ=ਪਿਆਰੇ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨਾ। ਦਾਮ=ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਪਰਸੰਨ ਕਰਨਾ। ਦੰਡ=ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਬਲ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ। ਭੇਦ=ਵੈਰੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਫੋਟਕ ਪਾਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ।

ਤੂੰ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਕੰਗਾਲ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਸ਼ਾਮ ਦਾਮ ਤੇ ਦੰਡ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਭੇਦ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਉਪਾਅ ਵੀ ਹੈ॥੧੮॥

ਸੀਸ ਤੁਹੀਂ ਕਾਯਾ ਤੁਹੀਂ ਤੈਂ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ॥
ਤੈਂ ਬਿਦਜਾ ਜਗ ਬਕਤ੍ਰ ਹੁਇ ਕਰੇ ਬੇਦ ਬਖਜਾਨ॥੧੯॥

ਤੂੰ ਹੀ ਸਿਰ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਦੇਹ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਵਿਦਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਚਾਰ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੋ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ॥੧੯॥

ਬਿਸਿਖ ਬਾਨ ਧਨੁਖਾਗ੍ਰ ਭਨ ਸਰ ਕੈਬਰ ਜਿਹ ਨਾਮ॥
ਤੀਰ ਖਤੰਗ ਤਤਾਰਚੇ ਸਦਾ ਕਰੋ ਮਮ ਕਾਮ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸਿਖ=ਤੀਰ, ਉਹ ਤੀਰ ਜਿਸਦੇ ਪੰਖ ਨਾ ਹੋਣ। ਧਨੁਖਾਗ੍ਰ=ਜੋ ਧਨੁਖ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਤੀਰ। ਕੈਬਰ=ਤੀਰ। ਖਤੰਗ=ਤੀਰ, ਖਤੰਗ ਇਕ ਖਾਸ ਬ੍ਰਿਛ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਤੇ ਧਨੁਖ ਦਾ ਨਾਮ ਖਤੰਗ ਹੈ।

ਤਤਾਰਚੇ=ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੀਰ, ਜੋ ਤਾਤਾਰ ਦੇਸ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਬਿਸਖ, ਬਾਨ, ਧਨੁਖਾਗ੍ਰ, ਸਰ, ਕੈਬਰ, ਤੀਰ, ਖਤੰਗ ਤੇ ਤਤਾਰਚਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ॥੨੦॥

ਤੈਣੀਰਾਲੈ ਸ਼ਤ੍ਰ ਅਰਿ ਮ੍ਰਿਗ ਅੰਤਕ ਸਸਿ ਬਾਨ॥
ਤੁਮ ਬੈਰਣ ਪ੍ਰਥਮੈ ਹਨੋ ਬਹੁਰੋ ਬਜੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੈਣੀਰਾਲੇ=(ਤੁਣੀਰਆਲਯ) ਭੱਥਾ ਜਿਸਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਉਹ ਤੀਰ। ਸ਼ਤ੍ਰ ਅਰਿ=ਵੈਰੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ। ਮ੍ਰਿਗ ਅੰਤਕ=ਚੌਪਾਏ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ। ਸਸਿ ਬਾਨ=ਚੰਦ੍ਰ ਬਾਣ, ਔਧੇ ਚੰਦ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਰਗਾ ਤੀਰ ਕਮਾਨ।

ਹੇ ਤੈਣੀਰਾਲੇ, ਸ਼ਤ੍ਰਅਰਿ, ਮ੍ਰਿਗ ਅੰਤਕ, ਸਸਿਬਾਨ ਨਾਮੀਂ ਤੀਰੋ ! ਤੁਸੀਂ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੋਂ ਜਾ ਮਾਰਦੇ ਹੋ, ਮਗਰੋਂ ਤਲਵਾਰ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਜਦੀ ਹੈ॥੨੧॥

ਤੁਮ ਪਾਟਸ ਪਾਸੀ ਪਰਸ ਪਰਮ ਸਿੱਧ ਕੀ ਖਾਨ॥
ਤੇ ਜਗ ਕੇ ਰਾਜਾ ਭਏ ਦੀਅ ਤਵ ਜਿਹ ਬਰਦਾਨ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੱਟਿਸ, ਲਚਕਦਾਰ ਅਸਪਾਤ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੰਡਾ ਜਿਸਦੇ ਦੋਹੀ ਪਾਸੀਂ ਧਾਰ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਉਤੇ ਹੱਥ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਲੋਹੇ ਦੀ ਜਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਪੱਟਾ ਹੈ। ਪਰਸ=ਕੁਹਾੜਾ। ਪਾਸੀ=ਪਾਸ਼, ਫਾਹੀ, ਫੰਦਾ, ਕਮੰਦ।

ਭਾਵਾਰਥ - ਧਨੁਰ ਵੇਦ ਵਿਚ ਪਾਸ਼ਿ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਪਸ਼ੂ ਫਾਹੁਣ ਦਾ ਦੂਜਾ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਜੰਗ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ ਸੀ. ਇਸ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦਸ ਹੱਥ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸੂਤਰ ਜਾਂ ਚੰਮ ਦੀ ਰੱਸੀ ਜਾਂ ਨਾਰੀਅਲ ਦੀ ਜੱਤ ਤੋਂ ਪਾਸ਼ਿ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਮੋਮ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਚਿਕਨੀ ਅਤੇ ਸਖਤ ਕਰ ਲਈ ਜਾਦੀ ਸੀ। ਪਾਸ਼ਿ ਦੇ ਸਿਰੇ ਉੱਤੇ ਸਿਰਖ ਫਰਾਹੀ ਗੰਢ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟੀ ਜਾਦੀ. ਜਦ ਗਲ ਵਿਚ ਫਾਹੀ ਦਾ ਚੱਕਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਈਦਾ ਸੀ। ਖਿੱਚਣ ਤੋਂ ਪਾਸ਼ ਨਾਲ ਗਲ ਘੁਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਤੂੰਹੀ ਪੌਂਟਸ, ਫਾਹੀ ਤੇ ਕੁਹਾੜਾ ਹੈਂ ਤੂੰ ਪਰਮ ਸਿਧਿ ਦੀ ਖਾਣਿ ਹੈਂ। ਉਹ ਜਗਤ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਵਰ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੨੨॥

ਸੀਸ ਸ਼ੱਤ੍ਰਅਰਿ ਅਰਿਆਰ ਅਸਿ ਖੰਡੋ ਖੜਗ ਕ੍ਰਿਪਾਨ॥
ਸ਼ਕ੍ਰ ਸੁਰੇਸਰ ਤੁਮ ਕੀਯੋ ਭਗਤਿ ਆਪੁਨੋ ਜਾਨ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੀਸ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਅਰਿ=ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਦੀ ਵੈਰਨ-ਤਲਵਾਰ। ਅਸਿ=ਤਲਵਾਰ। ਸ਼ਕ੍ਰ ਸੁਰੇਸਰ=ਸੁਰਏਸਰ=ਇੰਦਰ ਇੰਦਰ ਦਾ ਵੈਰੀ ਮੇਘਨਾਦ. ਜੋ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਧਨੀ ਸੀ।

ਸੀਸ ਸ਼ਤ੍ਰ ਅਰਿ, ਅਰਿਆਰ. ਅਸਿ. ਖੰਡਾ, ਖੜਗ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਇਹ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਹੇ ਤਲਵਾਰੋ ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਘਨਾਦ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭਗਤ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ॥੨੩॥

ਜਮਧਰ ਜਮਦਾੜ੍ਹਾ ਜਬਰ ਜੋਧਾਂਤਕ ਜਿਹ ਨਾਇ॥
ਲੂਟ ਕੂਟ ਲੀਜਤ ਤਿਨੈ ਜੇ ਬਿਨ ਬਾਂਧੇ ਜਾਇ॥੨੪॥

ਜਮਧਰ, ਜਮਦਾੜ੍ਹਾ, ਜਬਰ ਤੇ ਜੋਧਾਂਤਕ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈ. ਉਸ ਕਟਾਰ ਨੂੰ ਲੱਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਲੁੱਟੇ ਕੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੨੪॥

ਬਾਂਕ ਬਜ੍ਰ ਬਿਛੂਓ ਬਿਸਿਖਿ ਬਿਰਹਬਾਨ ਸਭ ਰੂਪ॥
ਜਿਨਕੋ ਤੁਮ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀ ਭਏ ਜਗਤ ਕੇ ਭੂਪ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਰਹ=ਪੰਖਧਾਰੀ. ਖੰਭੜੀਆਂ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਬਾਂਕ, ਬੱਜਰ. ਬਿਛੂਆ, ਬਿਸਖ. ਪੰਖਧਾਰੀ ਤੇ ਬਾਨ ਏਹ ਸਾਰੇ ਰੂਪ ਤੇਰੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਜਗਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ॥੨੫॥

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ੇਰ ਸਮਰਾਂਤ ਕਰਿ ਸਿੱਪਰਾਰਿ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ॥
ਮੁਕਤ ਜਾਲ ਜਮ ਕੇ ਭਏ ਜਿਮੈ ਗਹਿਯੋ ਇਕ ਬੇਰ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ੇਰ=ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਤਲਵਾਰ। ਸਮਰਾਂਤ ਕਰਿ=ਜੰਗ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਤਲਵਾਰ। ਸਿਪਰਾਰਿ=ਢਾਲ ਦੀ ਵੈਰਣ, ਤਲਵਾਰ। ਮੁਕਤ=ਆਜ਼ਾਦ, ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਗਏ।

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ੇਰ, ਸਮਰਾਂਤ ਕਰਿ, ਸਿਪਰਾਰਿ ਅਤੇ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਆਦਿਕ ਜਿਸਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਉਸ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਵੇਰ ਵੀ ਫੜਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਜਮ ਦੇ ਜਾਲ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਗਏ ਹਨ॥ ੨੬॥

ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਅਰਿ ਸਾਰੰਗਾਰਿ ਜਿਹ ਨਾਮ॥
ਸਦਾ ਹਮਾਰੇ ਚਿਤ ਬਸੋ ਸਦਾ ਕਰੋ ਮਮ ਕਾਮ॥੨੭॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਅਰਿ=ਵੈਰੀ ਦੀ ਵੈਰਣ, ਤਲਵਾਰ। ਸਾਰੰਗਾਰਿ=ਧਨੁਖਅਰਿ, ਧਨੁਖ ਦੀ ਵੈਰਣ, ਤਲਵਾਰ, ਜੋ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਭੰਨ ਸੁੱਟਦੀ ਹੈ।

ਸੈਫ, ਸਰੋਹੀ, ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਅਰਿ ਤੇ ਸਾਰੰਗਾਰਿ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈ,ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵੱਸਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਪੂਰੇ ਕਰਦੀ ਹੈ॥ ੨੭॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣੇ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਉਸਤਤ ਪ੍ਰਿਥਮ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੨੭॥ ੧॥

ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਉਸਤਤ ਪਹਿਲਾ ਕਾਂਡ ਸਮਾਪਤ॥ ੨੭॥ ੧॥

ਕਾਂਡ ਦੂਸਰਾ

ਸ੍ਰੀ ਕਿਰਪਾਨ ਬਰਛੀ ਅਤੇ ਚੱਕਰ ਨਾਮ

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਵਚ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਹੋ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ॥
ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇ ਜਾਨ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਲੇਹੁ॥੧॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਬਦ=ਪਦ। ਅੰਤ=ਮਗਰੇ। ਅਰਿ=ਵੈਰੀ।

ਪਹਿਲਾਂ ਕਵਚ ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਪਦ ਰਖੋ, ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਹੇ ਚੱਤਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਇਹ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧॥੨੮॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਕਵਚ ਨਾਮ ਸੰਜੋਅ ਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ ਹੈ, ਜਿੰਨੇ ਕਵਚ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਵੈਰੀ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਭ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:-

੧. ਤਨੁਤ੍ਰ। ੨. ਵਰਮ। ੩. ਦੰਸਨ। ੪. ਕੰਕਟਕ। ੫. ਅਜਗਰ। ੬. ਜਗਰ। ੭. ਜਾਗਰ। ੮. ਕਟਕ। ੯. ਯੋਗ। ੧੦. ਸੰਨਾਹ। ੧੧. ਕੰਚੁਕ। ੧੨. ਸੰਜੋਅ। ੧੩. ਜਿਰਹ ਬਖਤਰ।

ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਹੋ ਅੰਤ ਦੁਸ਼ਟ ਪਦ ਭਾਖੁ॥
ਸਭੈ ਨਾਮ ਜਗੰਨਾਥ ਕੋ ਸਦਾ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮੋ ਰਾਖ॥੨॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਗੰਨਾਥ=ਖੜਗ, ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਤਲਵਾਰ।

ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋ ਦੁਸ਼ਟ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਵੀ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਹਨ, ਸਦਾ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥੨॥੨੯॥

ਜਿਵੇਂ:- ੧. ਦੁਸ਼ਟ ਰਿਪੁ। ੨. ਦੁਸ਼ਟ ਅਰਿ। ੩. ਦੁਸ਼ਟ ਵੈਰੀ। ੪. ਦੁਸ਼ਟ-ਘਾਤਕ। ੫. ਦੁਸ਼ਟ-ਨਾਸਕ ਆਦਿਕ।

ਪ੍ਰਿਥੀ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਭਨੋ ਪਾਲਕ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੇਸ਼ ਕੇ ਸਦਾ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮੋ ਧਾਰ॥੩॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੇਸ਼=ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਖੜਗ ਕ੍ਰਿਪਾਣ।

ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਪਾਲਕ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਯਾਦ ਰੱਖੋ॥੩॥੩੦॥

ਭਾਵਾਰਥ: - ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਪਾਲਕ ਪਦ ਜੋੜਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:-

ਪ੍ਰਿਥਵੀਪਾਲਕ, ਧਰਤੀ ਪਾਲਕ, ਉਰਮੀ ਪਾਲਕ, ਧਰਣੀ ਪਾਲਕ, ਮਹਿ ਪਾਲਕ, ਮਹੀ ਪਾਲਕ ਆਦਿ।

ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਹੋ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ ਨਾਥ॥
ਸਕਲ ਨਾਮੁ ਮਮ ਈਸ ਕੇ ਸਦਾ ਬਸੋ ਜੀਅ ਸਾਥ॥ ੪ ॥ ੩੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਮ ਈਸ=ਮੇਰਾ ਸਵਾਮੀ, ਖੜਗ।

ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਨਾਥ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਾਓ, ਭਾਵ ਯਾਦ ਰੱਖੋ॥ ੪ ॥ ੩੧ ॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਜਿੰਨੇ-ਵਿਸ਼ਵ, ਜਗਤ, ਸੰਸਾਰ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਰਚਨਾ, ਆਦਿਕ ਨਾਮ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਨਾਥ ਜਾਂ ਪਤਿ ਆਦਿਕ ਪਦ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਓਹੀ ਨਾਮ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: - ਜਗਤ ਨਾਥ, ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਆਦਿ।

ਸਿੰਘ ਸ਼ਬਦ ਭਾਖੋ ਪ੍ਰਥਮ ਬਾਹਨ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਿ॥
ਸਭੈ ਨਾਮ ਜਗਮਾਤ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ॥ ੫॥ ੩੨ ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੰਘ (ਸ਼ੇਰ) ਸ਼ਬਦ ਕਹੋ, ਫਿਰ ਬਾਹਨ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉੱਤਮ ਕਵੀ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਜਗਤ ਮਾਤਾ (ਤਲਵਾਰ) ਦੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥ ੫ ॥ ੩੨ ॥

ਰਿਪੁ ਖੰਡਨ, ਮੰਡਨ ਜਗਤ ਖਲਖੰਡਨ ਜਗ ਮਾਹਿ॥
ਤਾਕੋ ਨਾਮ ਉਚਾਰੀਐ ਜਿਹ ਸੁਨ ਦੂਖ ਟਰਿ ਜਾਹਿ॥ ੬ ॥ ੩੩ ॥

ਜੋ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਜਗਤ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਸ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਦੁੱਖ ਟਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੬ ॥ ੩੩ ॥

ਸਭ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਅੰਤ ਪਤਿ ਭਾਖੁ॥
ਸਭਹੀ ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇ ਜਾਣ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮਹਿ ਰਾਖੁ॥ ੭ ॥ ੩੪ ॥

ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਪਤਿ ਪਦ ਆਖੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖੋ॥ ੭ ॥ ੩੪ ॥

ਖੌੜ੍ਰਯਾਂਕ ਖੇਲਤ ਖੜਗ ਖਗ ਖੰਡੋ ਖੌੜ੍ਰਆਰ॥

ਖੇਲਾਂਤਕ ਖਲਕੇਮਰੀ ਅਸਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰ॥ ੮॥ ੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖੌਤ੍ਰਿਯਾਂਕ ਖੇਲਤ=ਖੜਗ। ਖਤ੍ਰਿਯਾਰਿ=ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ-ਖੜਗ। ਖੇਲਾਂਤਕ=ਖੇਲ (ਜੰਗ) ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ-ਖੜਗ। ਖਲਕੇਮਰੀ=ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਵੈਰਨ ਖੜਗ।

ਖੌਤ੍ਰਿਯਾਂਕ ਖੇਲਤ, ਖੜਗ, ਖੱਗ, ਖੰਡਾ, ਖਤਰੀਆਂ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਖੇਲਾਂਤਕ, ਖਲਕੇਮਰੀ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੮॥ ੩੫॥

ਭੂਤਾਂਤਕ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤੀ ਭਵਹਾ ਨਾਮ ਬਖਾਨ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ ਭੈ ਹਰਨ ਸਭ ਕੋ ਕਰੌ ਕਲਜਾਨ॥ ੯॥ ੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਤਾਂਤਕ=ਭੂਤ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਖੜਗ। ਭਗਵਤੀ=ਤਲਵਾਰ। ਭਵਹਾ=ਜਗਤ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਖੜਗ। ਭੈ ਹਰਨ=ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਤਲਵਾਰ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੋਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਭੈ ਹਰਨ ਹੈ।

ਭੂਤਾਂਤਕ, ਭਗਵਤੀ, ਭਵਹਾ, ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ ਤੇ ਭੈ ਹਰਨ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ॥ ੯॥ ੩੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਭੂਤ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਭਾਖਿ ਬਹੁਰ ਅਰਿ ਭਾਖੀਐ॥
ਸਭ ਅਸਿ ਜੂ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਰਾਖੀਐ॥
ਨਾਮ ਮ੍ਰਿਗਨ ਸਭ ਕਹਿ ਧਨੁ ਸਰ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਭ ਖੰਡੇ ਕੇ ਨਾਮ ਸੱਤਿ ਜੀਅ ਧਾਰੀਐ॥ ੧੦॥ ੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਨੁਸਰ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਪਹਿਲਾਂ ਭੂਤ ਪਦ ਨੂੰ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਅਰਿ ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ। ਸਾਰੇ ਹਿਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਧਨੁਸਰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਖੜਗ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਸੱਚ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥ ੧੦॥ ੩੭॥

ਭਾਵਾਰਥ -ਭੂਤ ਅਰਿ ਭੂਤ ਰਿਪੁ, ਭੂਤਾਂਤਕ, ਭੂਤਹਾ, ਭੂਤ ਗੰਜਨ, ਭੂਤ ਖੰਡਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਹਨ। ਹਿਰਨ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਨਾ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਧਨੁਸਰ ਪਦ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਿਰਨ ਦੇ ਨਾਮ ਇਹ ਹਨ:- ਮਯੂਰ, ਰੋਹਿਤ, ਨਜੰਕ, ਸੰਬਰ, ਵਕੂਣ, ਰੁਰੂ, ਸ਼ਸ਼, ਹਰਿਣ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਣਸਾਰ, ਏਣ, ਕਸਤੂਰਾ, ਮ੍ਰਿਗ, ਸਾਂਭਰ ਤੇ ਬਾਰਹਸਿੰਗਾ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਮ ਜਮ ਕੋ ਉਚਰਿ ਬਹੁਰੋ ਰਦਨ ਉਚਾਰਿ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਜਮਦਾੜ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ॥੧੧॥੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਦਨ=ਦੰਦ, ਦਾੜ।

ਪਹਿਲੇ ਜਮ ਦਾ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਦਨ ਪਦ ਆਖ ਦਿਓ। ਕਵੀ ਜਨ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਾਂ ਜਮਦਾੜ ਆਦਿਕ ਕਟਾਰ ਦੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥੧੧॥੩੮॥

ਉਦਰ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਥਮੈ ਕਹੋ ਪੁਨਿ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਸਭੈ ਜਮਦਾੜ੍ਹ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ॥੧੨॥੩੯॥

ਪਹਿਲਾਂ ਉਦਰ ਜਾਂ ਪੇਟ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਕੇ ਉੱਤਮ ਕਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਜਮਦਾੜ ਦੇ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥੧੨॥੩੯॥

ਮ੍ਰਿਗ ਗ੍ਰੀਵਾ ਸਿਰ ਅਰਿ ਉਚਰ ਪੁਨ ਅਸਿ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰ॥
ਸਭੈ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗ ਕੇ ਲੀਜੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰ॥੧੩॥੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗ੍ਰੀਵਾ=ਗਰਦਨ। ਗ੍ਰੀਵਾ ਅਰਿ=ਖੜਗ। ਮ੍ਰਿਗ ਸਿਰ ਅਰਿ=ਤਲਵਾਰ। ਸਿਰ ਅਰਿ=ਖੜਗ।

ਪਹਿਲਾਂ ਮ੍ਰਿਗ ਗ੍ਰੀਵਾ ਸਿਰ ਅਰਿ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅਸਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ 'ਤਲਵਾਰ' ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥੧੩॥੪੦॥

ਕਰੀ ਕਰਾਂਤਕ ਕਸ਼ਟ ਰਿਪੁ ਕਾਲਾਯੁਧ ਕਰਵਾਰ॥
ਕਰਾ ਚੋਲ ਕਿਰਪਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ॥੧੪॥੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰੀ ਕਰਾਂਤਕ=ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਡ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ,-ਖੜਗ। ਕਸ਼ਟ ਰਿਪੁ=ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ। ਕਾਲਾਯੁਧ=ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ,-ਖੜਗ। ਕਰਾਚੋਲ=ਕ੍ਰਿਪਾਣ।

ਕਰੀ ਕਰਾਂਤਕ, ਕਸ਼ਟ ਰਿਪੁ, ਕਾਲਾਯੁਧ, ਕਰਵਾਰ ਤੇ ਕਰਾਚੋਲ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਲਵੋ॥੧੪॥੪੧॥

ਹਸਤ ਕਰੀ ਕਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪੁਨਿ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਸੁਨਾਇ॥
ਸ਼ੱਸਤ੍ਰ ਰਾਜ ਕੇ ਨਾਮ ਸਭ ਮੋਰੀ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ॥੧੫॥੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਸਤ=ਹਾਥੀ। ਕਰੀ ਕਰ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਹੱਥ (ਸੁੰਡ)। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਰਾਜ=ਖੜਗ।

ਪਹਿਲੇ ਹਸਤਿ ਕਰ ਜਾਂ ਕਰੀ ਕਰ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾ ਦਿਓ। ਇਹ

ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ॥੧੫॥੪੨॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਹਾਥੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਂ ਇਹ ਹਨ :- ਕੁੰਭ, ਇੱਭ, ਸਿੰਧਰ, ਦੰਤੀ, ਸਾਰੰਗ, ਸੰਧੂਰਾ, ਕਰੀ ਤੇ ਹਸਤੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰ ਤੇ ਅਰਿ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:- 'ਕੁੰਭ ਕਰ ਅਰਿ' 'ਸਿੰਧੁਰ ਕਰ ਅਰਿ' ਆਦਿਕ। ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਹਸਤ ਅਰਿ ਨਾਮ ਖੜਗ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਿਰੋਹੀ ਸ਼ੇਰ ਸਮ ਜਾ ਸਮ ਅਉਰ ਨ ਕੋਇ॥
ਤੇਗ ਜਾਪੁ ਤੁਮਹੂੰ ਜਪੋ ਭਲੋ ਤੁਹਾਰੋ ਹੋਇ॥੧੬॥੪੩॥

ਸ੍ਰੀ ਸਰੋਹੀ ਤੇ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਇਹ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸਾਰੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਜਾਪ ਨੂੰ ਜਪੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇਗਾ॥੧੬॥੪੩॥

ਖਗ ਮ੍ਰਿਗ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਗਨ ਏ ਪਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰ॥
ਫੁਨਿ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੀਐ ਜਾਨ ਤਿਸੈ ਤਰਵਾਰ॥੧੭॥੪੪॥

ਪੰਛੀ, ਹਿਰਨ, ਜੱਛ ਤੇ ਭੁਜੰਗ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾ ਵਿਚੋਂ ਭਾਵੇ ਕੋਈ ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫਿਰ ਅਰਿ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਤਾ ਉਸਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੭॥੪੪॥

ਜਿਵੇਂ :- ਖੱਗ ਅਰਿ, ਮ੍ਰਿਗਹਾ, ਜੱਛ ਰਿਪੁ, ਭੁਜੰਗ ਅਰਿ ਅਦਿਕ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਹਨ।

ਹਲੱਬਿ ਜੁਨੱਬੀ ਮਗਰਬੀ ਮਿਸਰੀ ਊਨਾ ਨਾਮ॥
ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰਪਤਿ ਜਿਤਜੋ ਰੂਮ ਅਰ ਸ਼ਾਮ॥੧੮॥੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਊਨਾ=ਇਕ ਛੋਟੀ ਅਸੀਲ ਤਲਵਾਰ, ਜੋ ਤਕੀਏ ਹੇਠ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਹਲੱਬਿ=ਸ਼ਾਮ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਹਲਬ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹਲਬੀ ਹੈ। ਜੁਨੱਬੀ=ਆਰਮੇਨੀਆਂ ਦੇ ਜੁਨਬ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਤਲਵਾਰ। ਮਗਰਬੀ=ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਲਵਾਰਾ ਜੋ ਈਰਾਨ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਿਸਰੀ=ਤਲਵਾਰ, ਮਿਸਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਤਲਵਾਰ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਤਿ=ਖੜਗ। ਸਾਮ=ਦੇਸ਼ੀਆ ਦਾ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਸੀਰੀਆ ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਮਿਸ਼ਕ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਰੂਮ=ਰੋਮ ਵਰਤਮਾਨ ਇਟਲੀ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ।

ਹਲੱਬੀ, ਜੁਨੱਬੀ, ਮਗਰਬੀ, ਮਿਸਰੀ, ਊਨਾ, ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਆਦਿਕ ਨਾਮ ਖੜਗ ਦੇ ਹਨ। ਜਿਸਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਰੂਮ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਜਿੱਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ॥੧੮॥੪੫॥

ਕਤੀ ਯਾਮਾਨੀ ਹਿੰਦਵੀ ਸਭ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਕੇ ਨਾਥ॥

ਲਏ ਭਗਉਤੀ ਨਿਕਸ ਹੈ ਆਪ ਕਲੰਕੀ ਹਾਥ॥੧੯॥੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਤੀ=ਕੱਤੀ, ਕਾਤੀ, ਪਤਲੀ ਅਤੇ ਸਿਧੀ ਤਲਵਾਰ। ਕੱਤਾ=ਛੋਟਾ ਖੜਗ, ਜੋ ਚੌੜਾ ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਕੇ ਨਾਥ=ਖੜਗ। ਯਾਮਾਨੀ=ਯਮਨ ਦੀ ਤਲਵਾਰ। ਹਿੰਦੁਵੀ=ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਤਲਵਾਰ।

ਯੂਨਾਨ ਦੀ ਕੱਤੀ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਕੱਤੀ, ਇਹ ਸਭ ਖੜਗ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਇਸ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਕਲੰਕੀ ਅਵਤਾਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਦਿਗ ਵਿਜੈ ਨੂੰ ਨਿਕਲੇਗਾ॥੧੯॥੪੬॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸ਼ਕਤਿ ਪਦ ਉਚਰਿਕੈ ਪੁਨ ਕਹੁ ਸ਼ਕਤਿ ਬਿਸੇਖ॥
ਨਾਮ ਸੈਹਥੀ ਕੇ ਸਕਲ ਨਿਕਸਤ ਜਾਹਿ ਅਸੇਖ॥੨੦॥੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਕਤਿ=ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ, ਬਲਵਾਲਾ। ਸ਼ਕਤ ਬਿਸੇਖ=(ਸਕਤਅਵਸੇਖ) ਤਾਕਤ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸ਼ਕਤਿ ਸ਼ਕਤ ਬਿਸੇਖ=ਬਰਛੀ।

ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਕਤੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ ਸ਼ਕਤ ਬਿਸੇਖ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਰਛੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਨਿਕਲਦੇ ਜਾਣਗੇ॥੨੦॥੪੭॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸੁਭਟ ਪਦ ਉਚਰਿਕੈ ਬਹੁਰ ਸ਼ਬਦਿ ਅਰਿ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਸੈਹਥੀ ਕੇ ਸਭੈ ਸਮਝਿ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥੨੧॥੪੮॥

ਪਹਿਲੇ ਸੁਭਟ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ ! ਸੁਭਟ ਅਰਿ ਨਾਮ ਭਾਵ ਜੋਧਿਆਂ ਦੀ ਵੈਰਨ ਬਰਛੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਵੀ ਚਤਰ ਪੁਰਸ਼ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੇ॥੨੧॥੪੮॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਾਖ ਸੰਨਾਹ ਪਦੁ ਪੁਨ ਰਿਪੁ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿ॥
ਨਾਮ ਸੈਹਥੀ ਕੇ ਸਕਲ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਨਿਜ ਧਾਰਿ॥੨੨॥੪੯॥

ਪਹਿਲੇ ਸੰਨਾਹ ਭਾਵ ਕਵਚ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਭਾਵ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਉਚਾਰ ਦਿਓ। ਸੰਨਾਹ ਰਿਪੁ ਕਵਚ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਮ ਬਰਛੀ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬਣਾਕੇ ਚਤਰ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਯਾਦ ਰੱਖੇ॥੨੨॥੪੯॥

ਉਚਰ ਕੁੰਭ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹੋ॥
ਨਾਮ ਸੈਹਥੀ ਕੇ ਸਭੈ ਚਿਤ ਮਹਿ ਚਤੁਰ ਲਹੋ॥੨੩॥੫੦॥

ਪਹਿਲਾਂ ਕੁੰਭ ਭਾਵ ਹਾਥੀ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਅਰਿ ਭਾਵ ਵੈਰੀ ਪਦ ਆਖੋ। ਕੁੰਭ ਅਰਿ ਨਾਮ ਬਰਛੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੨੩॥੫੦॥

ਤਨੁ ਤ੍ਰਾਨ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪੁਨ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸੈਹਥੀ ਕੇ ਸਭੈ ਰੁਚਿਰ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਜਾਨ॥੨੪॥੫੧॥

ਤਨੁ ਤ੍ਰਾਨ ਭਾਵ ਕਵਚ ਪਦ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਫੇਰ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਤਨ ਤ੍ਰਾਨ ਅਰਿ ਨਾਮ ਬਰਛੀ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਚਤਰ ਲੋਕ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੈਣ॥੨੪॥੫੧॥

ਯਸਟੀਸ਼ਰ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪੁਨ ਬਚ ਕਹੁ ਅਰਧੰਗ॥
ਨਾਮ ਸੈਹਥੀ ਕੈ ਸਭੈ ਉਚਰਤ ਜਾਹੁ ਨਿਸ਼ੰਗ॥੨੫॥੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਯਸਟੀਸ਼ਰ=(ਯਸਟੀਈਸੁਰ) ਲਾਠੀ ਦੀ ਮਾਲਕ ਲੰਮੇ ਫਾਲੇ ਵਾਲੀ ਬਰਛੀ। ਬਚ=ਬਚਨ। ਅਰਧੰਗ=ਅੱਧਾ ਅੰਗ। ਸੈਹਥੀ=ਬਰਛੀ। ਯਸਟੀਸਰ ਅਰਧੰਗ=ਲਾਠੀ ਦਾ ਅੱਧਾ ਅੰਗ।

ਯਸਟੀਸ਼ਰ ਪਦ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਖੋ ਫਿਰ ਅਰਧੰਗ ਬਚਨ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਯਸਟੀਸ਼ਰ ਅਰਧੰਗ ਨਾਂ ਬਰਛੀ ਦਾ ਹੈ, ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਉਚਾਰਦੇ ਜਾਓ॥੨੫॥੫੨॥

ਸਾਂਗ ਸਮਰ ਕਰ ਸੈਹਥੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਸਨ ਕੇ ਭੇਸ॥
ਸਬਲ ਸੁਭਟਹਾ ਹਾਥ ਲੈ ਜੀਤੇ ਸਮਰ ਸੁਰੇਸ਼॥੨੬॥੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਸਨ=ਕੱਟਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ,ਮਾਰਨਾ, ਪਾੜਨਾ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਸਨ ਕੁ ਭੇਸ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਸਿਰ ਪਾੜਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਸਤਰ ਬਰਛੀ। ਸਬਲ=ਬਲ ਵਾਲਾ, ਮੇਘ ਨਾਦ, ਜਾਂ ਸੁੰਭ ਆਦਿਕ ਦੈਂਤ।

ਸਾਂਗ, ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੈਹਥੀ, ਹਾਥੀਆ ਦਾ ਸਿਰ ਪਾੜਨ ਵਾਲੀ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬਰਛੀ ਦੇ ਹਨ। ਜਿਸਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਬਲਵਾਨ ਜੋਧਿਆ ਨੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜਿੱਤਿਆ ਸੀ॥੨੬॥੫੩॥

ਛਤ੍ਰਧਰਾ ਮ੍ਰਿਗਹਾ ਬਿਜੈ ਕਰ ਭਟਹਾ ਜਾਕੋ ਨਾਮ॥
ਸਕਲ ਸਿੱਧ ਦਾਤੀ ਸਭਨ ਅਮਿਤ ਸਿੱਧ ਕੋ ਧਾਮ॥੨੭॥੫੪॥

ਛੱਤਰਧਾਰੀ ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਹਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਜਿੱਤ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੀ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਰਛੀ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸਭ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ॥੨੭॥੫੪॥

ਲਛਮਨ ਅਉਰ ਘਟੋਤਕਚ ਏ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿ॥
ਪੁਨਿ ਅਰਿ ਭਾਖੋ ਸ਼ਕਤ ਕੇ ਨਿਕਸਹਿ ਨਾਮ ਅਪਾਰ॥੨੮॥੫੫॥

ਲਛਮਨ ਅਤੇ ਘਟੋਤਕਚ ਸ਼ਬਦ ਪਹਿਲਾਂ ਆਖੋ ਫਿਰ ਅਰਿ ਪਦ ਉਚਾਰਣ ਕਰੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬਰਛੀ ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੨੮॥੫੫॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਘਟੋਤ ਕਚ, ਹੜਿੰਬੀ ਰਾਖ਼ਸ਼ਨੀ ਦੇ ਪੇਟ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆਂ ਭੀਮਸੈਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਕਰਣ ਨੇ ਬਰਛੀ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਸੀ. ਇਸ ਲਈ ਘਟੋਤਕਚ ਅਰਿ ਬਰਛੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਘਟੋਤਕਚ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਜਾਂ ਸ਼ਤ੍ਰ ਪਦ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਬਰਛੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਗੜੀਆ ਭਸੁੜੀ ਭੈਰਵੀ ਭਾਲਾ ਨੇਜਾ ਭਾਖੁ॥
ਬਰਛੀ ਸੈਹਥੀ ਸ਼ਕਤਿ ਸਭ ਜਾਨ ਹ੍ਰਿਦੇ ਮੈ ਰਾਖੁ॥ ੨੯॥ ੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੜੀਆ=ਗੰਦਾਸਾ। ਭੈਰਵੀ=ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ। ਭਸੁੜੀ=ਭਿਸੁੰਡੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਲਾ, ਜਿਸਦੀ ਲੱਕੜ ਚੰਮ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਚੰਮ ਦਾ ਤਸਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਹਿਨਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਮੁੱਠ ਛੁੱਟ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹਥੋਂ ਡਿੱਗ ਨਾਂ ਪਵੇ। ਸੈਹਥੀ=ਬਰਛੀ। ਸ਼ਕਤਿ=ਬਰਛੀ। ਭਾਖੁ=ਆਖ।

ਗੜੀਆਂ, ਭਸੜੀ, ਭੈਰਵੀ, ਭਾਲਾ, ਨੇਜਾ, ਬਰਛੀ, ਸੈਹਥੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਰਛੀ ਦੇ ਨਾ ਜਾਣਕੇ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥ ੨੯॥ ੫੬॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਭਾਵੇਂ ਨੇਜਾ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਸ਼ਸਤਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸੇ ਦਾ ਨਾਂ ਗੜੀਆ ਤੇ ਭਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਗੜੀਆਂ ਨਾਮ ਬਰਛੀ ਦਾ ਵੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਿੰਨੇ ਗੜੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਯਾਯ ਨਾਂ ਨੇਜਾ ਤੇ ਭਾਲਾ ਆਦਿਕ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਬਰਛੀ ਦੇ ਵੀ ਨਾਂ ਹਨ।

ਬਿਸ਼ਨ ਨਾਮ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਪੁਨ ਪਦ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਉਚਾਰਿ॥
ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਕੇ ਸਭੈ ਨਿਕਸਤ ਜਾਹਿ ਅਪਾਰ॥ ੩੦॥ ੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਦਰਸ਼ਨ=ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਚਕ੍ਰ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਚਕ੍ਰ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਚੱਕ੍ਰ ਮਾਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਸ਼ਸਤਰ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਵਿਸਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਨਾਂ ਨਿਕਲ ਪੈਣਗੇ॥ ੩੦॥ ੫੭॥

ਭਾਵਾਰਥ: - ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਨਾਮ ਕਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ: - ਨਾਰਾਯਣ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਵੈਕੁੰਠ, ਦਾਮੋਦਰ, ਕੇਸ਼ਵ, ਮਾਧਵ, ਗੋਬਿੰਦ, ਪੀਤਾਂਬਰ, ਜਨਾਰਦਨ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ, ਮਧੁ ਸੂਦਨ, ਹਰਿ, ਲਛਮ ਪਤਿ ਰਿਖੀਕੇਸ, ਗੋਪਾਲ ਆਦਿਕ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਸ਼ਸਤਰ ਪਦ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚੱਕ੍ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮੁਰ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿਕੈ ਮਰਦਨ ਬਹੁਰ ਕਹੋ॥
ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਚਿਤ ਮੈ ਚਤੁਰ ਲਹੋ॥ ੩੧॥ ੫੮॥

ਪਹਿਲੇ ਮੁਰ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ. ਮਗਰੋਂ ਮਰਦਨ ਭਾਵ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਪਦ ਆਖੋ. ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਪਦ ਜੋੜੋ ਤਾਂ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਹੇ ਚਤਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੩੧॥ ੫੮॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਮੁਰ ਇਕ ਦੈਂਤ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਸਦੇ ਪੰਜ ਸਿਰ ਤੇ ਸੱਤ ਹਜ਼ਾਰ ਪੁੱਤਰ ਸਨ. ਜੋ ਭੋਮਾਸੁਰ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਰਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮੁਰ ਮਰਦਨ ਅਤੇ ਮੁਰਾਰਿ ਪੈ ਗਿਆ। ਚੂੰਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਮ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਵੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਿੰਨੇ ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਹਨ. ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਦ ਜੋੜਨ ਨਾਲ ਚੱਕ੍ਰ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਧ ਕੋ ਨਾਮ ਉਚਾਰਿਕੈ ਹਾ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਿ॥
ਨਾਮੁ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਲੀਜੈ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ॥ ੩੨॥ ੫੯॥

ਮਧੁ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਫੇਰ ਹਾ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਪਦ ਜੋੜ ਕੇ ਕਵੀ ਲੋਕ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਮਧਹਾ ਸ਼ਸਤਰ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੩੨॥ ੫੯॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਕਥਾ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ ਕਿ ਮਧੁ ਅਤੇ ਕੈਟਭ ਦੈਂਤ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ. ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੋ ਹਾਲੇ ਨਾਭਿ ਕਮਲ ਵਿਚੋਂ ਜੰਮਿਆ ਹੀ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਲਪਕੇ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਧੁ ਸੂਦਨ, ਮਧੁ ਹਾ, ਮਧੁਜਿਤ, ਮਧੁ ਮਰਦਨ ਆਦਿਕ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰਰ ਪਦ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਚੱਕਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਨਰਕਾਸੁਰ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਪੁਨ ਰਿਪੁ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੋ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨ॥ ੩੩॥ ੬੦॥

ਪਹਿਲੇ ਨਰਕਾਸੁਰ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਪਦ ਆਖੋ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਪਦ ਜੋੜੋ, ਤਾ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ. ਚਤਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਇਸ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੩॥ ੬੦॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੁਰਾਨ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਵਰਾਹ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੋਂ ਨਰਕ ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਇਕ ਅਸੁਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਭੋਮਾਸੁਰ ਵੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ।ਇਹ ਪ੍ਰਾਗਜਯੋਤਿਸ ਪੁਰ-ਜੋ ਅਜ ਕਲ ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਗੁਹਾਟੀ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ-ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸੋਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਲੜਕੀਆਂ ਜੋ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਵਰਨ ਲਈ ਕੱਠੀਆ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਇਆ ਸਨ ਵਿਆਹੀਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਰਕਾਸੁਰ ਰਿਪੁ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਜੋੜਨ ਨਾਲ ਨਰਕਾਸੁਰ ਰਿਪੁ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਂ ਚੱਕਰ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੰਤ ਬਕਤ੍ਰ ਕੋ ਨਾਮ ਕਹਿ ਸੂਦਨ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੋ ਜਾਨ ਚਿੱਤ ਨਿਰਧਾਰ॥ ੩੪॥ ੬੧॥

ਪਹਿਲਾਂ ਦੰਤ ਬਕਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਆਖੋ ਫੇਰ ਸੂਦਨ ਪਦ ਉਚਾਰੋ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਲ ਜੋੜੋ ਤਾਂ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ. ਇਸ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰ ਲਉ॥ ੩੪॥ ੬੧॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਦੰਤ ਬਕਤਰ, ਇਕ ਰਾਜੇ ਦਾਂ ਨਾਂ ਸੀ, ਜੋ ਪ੍ਰਿਥੁ ਕੀਰਤਿ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਵ੍ਰਿਧ ਸ਼ਰਮਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਕੁਰਸ਼ ਦੇਸ਼ ਜਿਸਨੂੰ ਅਜ ਕਲ ਸ਼ਾਹਾਬਾਦ ਦਾ ਜ਼ਿਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਇਹ ਸਿਸ਼ਪਾਲ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਵੈਰੀ ਸੀ, ਇਸ ਦੀ ਮੌਤ ਕਤੀਹੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਹਰਵੰਸ ਤੇ ਭਾਗਵਤ ਆਦਿਕ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਹਿਰਨਜਕਸ਼ਪ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਮਰਨਾ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੰਤ ਬਕਤਰ ਸੂਦਨ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਂ ਚੱਕਰ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਦੰਤ ਬਕਤਰ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਦੰਤ ਬਕਤਰ ਸੂਦਨ ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਦੰਤ ਬਕਤਰ ਸੂਦਨ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਂ ਚੱਕਰ ਦਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਚੰਦੇਰੀ ਨਾਥ ਕੋ ਲੀਜੈ ਨਾਮ ਬਨਾਇ॥
ਪੁਨ ਰਿਪੁ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੀਐ ਚੱਕ੍ਰ ਨਾਮ ਹੁਇ ਜਾਇ॥ ੩੫॥ ੬੨॥

ਪਹਿਲੇ ਚੰਦੇਰੀ ਨਾਥ ਨਾਮ ਲਿਖ ਲਵੋ, ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਵੈਰੀ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਚੰਦੇਰੀ ਨਾਥ ਰਿਪੁ ਨਾਮ ਚੱਕਰ ਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੫॥ ੬੨॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਮਧ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜਿਲੇ ਲਲਿਤ ਪੁਰ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਨਗਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਚੰਦੇਰੀ ਸੀ, ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਚੰਦ੍ਰਵਤੀ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਚੇਦਿ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰੀ ਸੀ, ਇਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਸ਼ਪਾਲ ਇਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਸ਼ਪਾਲ ਦਾ ਨਾਮ ਚੰਦੇਰੀ ਨਾਥ ਜਾਂ ਚੇਦਿਪਤੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਸ਼ਿਸ਼ਪਾਲ ਦੀ ਮੰਗੇਤਰ ਰੁਕਮਣੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਸ਼ਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਜਾਨੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਚੰਦੇਰੀ ਨਾਥ ਰਿਪੁ ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਨਰਕਾਸੁਰ ਕੋ ਨਾਮ ਕਹਿ ਮਰਦਨ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੋ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੩੬॥ ੬੩॥

ਪਹਿਲਾਂ ਨਰਕਾਸੁਰ ਦਾ ਨਾਂ ਲਵੋ, ਫਿਰ ਮਰਦਨ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਉਤਮ ਕਵੀ ਇਸ

ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਨਰਕਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਸ਼ਸਤਰ ਭਾਵ ਸ਼ਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ॥ ੩੬॥ ੬੩॥

ਕਿਸ਼ਨ ਬਿਸ਼ਨ ਕਹਿ ਜਿਸਨੁ ਅਨੁਜ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੋ ਨਿਕਸਤ ਚਲਹਿ ਅਪਾਰ॥ ੩੭॥ ੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਿਸਨੁ=ਇੰਦਰ। ਅਨੁਜ=ਛੋਟਾ ਭਾਈ। ਜਿਸਨੁ ਅਨੁਜ=ਇੰਦਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ, ਵਾਮਨ।

ਪਹਿਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਬਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਵਾਮਨ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਆਯੁਧ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਦੇ ਅਪਾਰ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੩੭॥ ੬੪॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਵਾਮਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਹੀ ਅਵਤਾਰ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਯੁਧ ਬਿਸ਼ਨਾਯੁਧ ਤੇ ਵਾਮਨਾਯੁਧ ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਬੱਜ੍ਰ ਅਨੁਜ ਪ੍ਰਿਥਮੈਂ ਉਚਰ ਫਿਰਿ ਪਦ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨ॥ ੩੮॥ ੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੱਜ੍ਰ=ਵੱਜ੍ਰ ਇੰਦਰ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼ਸਤਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇੰਦਰ ਦਾ ਨਾਮ ਬੱਜਰੀ ਹੈ। ਬਜ੍ਰਿ ਅਨੁਜ=ਇੰਦਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ, ਵਾਮਨ। ਬੱਜ੍ਰ ਅਨੁਜ ਸ਼ਸਤ੍ਰ=ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ।

ਪਹਿਲੇ ਬੱਜਿਰ ਅਨੁਜ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਸ਼ਸਤਰ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬੱਜਿਰ ਅਨੁਜ ਸ਼ਸਤਰ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤਰ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੈਣ॥ ੩੮॥ ੬੫॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਲੇ ਦੇ ਫਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਰਗਾ ਇਕ ਸ਼ਸਤਰ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਬੱਜਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਇੰਦਰ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼ਸਤਰ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੈ-

ਰਿਗਵੇਦ ਵਿਚ ਲੇਖ ਹੈ, ਕਿ ਦਧੀਚਿ ਰਿਖੀ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨਾਲ ਇੰਦਰ ਨੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ਐਤਰੇਯ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਕਿ ਦਧੀਚਿ ਰਿਖੀ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਤਕ ਜੀਊਂਦਾ ਸੀ, ਤਦ ਤਕ ਅਸੁਰ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹੀ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਮਰ ਗਏ, ਤਦ ਅਸੁਰਾਂ ਨੇ ਉਪੱਦਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਦਰ ਦਧੀਚਿ ਰਿਖੀ ਦੀ ਢੂੰਡ ਵਿਚ ਪੁਸ਼ਕਰ ਗਿਆ, ਉਥੋਂ ਪਤਾ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਦਧੀਚਿ ਰਿਖੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਡੀਆਂ ਨੂੰ ਢੂੰਡਨ ਲੱਗਾ। ਪੁਸ਼ਕਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੀ ਹੱਡੀ ਮਿਲ ਗਈ, ਉਸੇ ਦਾ ਬੱਜਰ ਬਣਾਕੇ ਇੰਦਰ ਨੇ ਅਸੁਰਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕੀਤਾ।

ਮਤਸ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਕਥਨ ਹੈ, ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਿਸ਼ਕਰਮਾਂ ਨੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਖਰਾਦ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਖਰਾਦਿਆ ਸੀ, ਤਦ ਛਿਲਨ ਨਾਲ ਜੋ ਤੇਜ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ, ਉਸੇ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਚੱਕ੍ਰ, ਰੁਦ੍ਰ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਦਾ ਬੱਜਰ ਬਣਿਆ ਸੀ।

ਬੱਜਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਦਾ ਨਾਮ ਬੱਜਰੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਬੱਜਰੀ ਦਾ ਸਮਾਸ ਰੂਪ ਬੱਜਿਰ ਹੈ, ਇੰਦਰ ਦਾ ਨਾਮ ਬੱਜਰਾ ਵੀ ਹੈ, ਬਜਰਾ ਅਨੁਜ ਦੀ ਸੰਧੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਬਜਰਾਨੁਜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸੰਧੀ ਬਹੁਤ ਘਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਬਜਰਾਨੁਜ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਬੱਜਰ ਅਨੁਜ ਪਾਠ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਿਰਹ ਪਦ ਉਚਰਕੈ ਪੁਨ ਕਹੁ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਿਸੇਖ॥
ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਸੇਖ॥ ੩੯॥ ੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਰਹ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਮੋਰ ਦੀ ਬਰਹ ਪੂਛ ਦਾ ਮੁਕਟ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਬਿਰਹ ਪਦ ਉਚਾਰੋ ਫੇਰ ਸ਼ਸਤਰ ਪਦ ਲਿਖ ਦਿਓ। ਬਿਰਹ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੩੯॥ ੬੬॥

ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਵਹੈ ਉਚਾਰੀਐ ਰਿੱਧ ਸਿੱਧ ਕੋ ਧਾਮ॥
ਪੁਨ ਪਦ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨੀਐ ਜਾਨੁ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਨਾਮ॥ ੪੦॥ ੬੭॥

ਜੋ ਰਿਧੀ ਸਿੱਧੀ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਥਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਸਤਰ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਚੱਕਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੪੦॥ ੬੭॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਰਿਧੀ ਧਾਮ ਤੇ ਸਿਧੀ ਧਾਮ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਿਧੀ ਧਾਮ ਸ਼ਸਤਰ ਆਦਿ ਨਾ ਚੱਕਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗਿਰਧਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿ ਪਦ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਿ॥
ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਪਾਰ॥ ੪੧॥ ੬੮॥

ਪਹਿਲੇ ਗਿਰਧਰ ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ ਮਗਰੋਂ ਆਯੁਧ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਗਿਰਧਰ ਆਯੁਧ ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੪੧॥ ੬੮॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਅ ਹੈ ਕਿ ਗੋਪ ਹਰ ਸਾਲ ਇੰਦਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇੰਦਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਹਟਾਕੇ ਗੁਵਰਧਨ ਪਹਾੜ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਨੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਬਦਲਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਮੂਸਲਾਧਾਰ ਵਰਖਾ ਕਰਕੇ ਗੋਪਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਤੇ ਪਸ਼ੂ ਰੋਹੜ ਦਿਓ। ਹੁਕਮ ਮੰਨਕੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੇ ਵਰਖਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਜਦ ਗੋਪਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਜੋ ਸਾਡੀ ਜਾਨ ਤੇ ਮਾਲ ਇਸ ਮੀਂਹ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਚੇਗੀ, ਤਾਂ ਤੰਗ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪਾਸ ਆਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੁੱਖੀ ਹਾਲਤ ਉਤੇ ਤਰਸ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਗੁਵਰਧਨ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਅਪਨੀ ਚੀਚੀ ਉਂਗਲ ਉਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸਾਰੇ ਗੋਪਾਂ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਹੇਠਾਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਨ ਮਾਲ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਹਾਰਕੇ ਇੰਦਰ ਚਰਨੀ ਪਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਮਾਫੀ

ਮੰਗੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਗਿਰਧਰ ਗਿਰਧਰਨ ਗਿਰਧਾਰੀ ਆਦਿਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਏ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅੰਤ ਆਯੁਧ ਪਦ ਜੋੜਨ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਾਲੀ ਨਥੀਆ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਅੰਤ॥
ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਜਾਹਿ ਅਨੰਤ॥ ੪੨ ॥ ੬੯ ॥

ਪਹਿਲੇ ਕਾਲੀ ਨਥੀਆਂ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਸਤਰ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ। ਕਾਲੀ ਨਥੀਆ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੪੨ ॥ ੬੯ ॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਕਾਲਿਯ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਸੱਪ ਸੀ, ਜੋ ਗਰੁੜ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੋਇਆ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਵਿਚ ਜਾ ਲੁਕਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਬਾਲਾਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਨੱਥ ਪਾਕੇ ਵੱਸ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜਮਨਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਾਲਿਯਜਿਤ, ਕਾਲਿਯਦਮਨ, ਕਾਲਿਯਮਰਦਨ, ਕਾਲੀ ਨਾਥ ਅਤੇ ਕਾਲੀ ਨਥੀਆ ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਾਲੀ ਨਥੀਆ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਚੱਕਰ ਦਾ ਹੈ।

ਕੰਸ ਕੇਸਿਹਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਫਿਰਿ ਕਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੪੩ ॥ ੭੦ ॥

ਪਹਿਲੇ ਕੰਸ ਕੇਸਿਹ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਕੇਸ ਕੰਸਿ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਕਵੀਓ ! ਯਾਦ ਕਰ ਲਵੋ॥ ੪੩ ॥ ੭੦ ॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਕੇਸੀ ਇਕ ਦੈਂਤ ਸੀ, ਜੋ ਕੰਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਧਾਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਆਇਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਬਾਂਹ ਪਾਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਲਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕੇਸਿਹਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੂਸਰਾ ਕੰਸ, ਰਾਜਾ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪੇਟੋਂ ਦ੍ਰਮਿਲ ਦੈਂਤ ਦੇ ਬੀਰਜ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਮਥੁਰਾ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਮਾਮਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸਦਾ ਵੱਡਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸੀ।

ਕੰਸ,ਜਰਾਸੰਧ ਮਗਧ ਪਤਿ ਦਾ ਜਵਾਈ ਸੀ, ਇਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਉਗ੍ਰਸੈਨ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੋਂ ਲਾਹਕੇ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪ ਮਥੁਰਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸਨੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੇਵਕੀ ਵਸੁਦੇਵ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਕਿ ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਕੰਸ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਕੰਸ ਨੇ ਦੇਵਕੀ ਤੇ ਵਸੁਦੇਵ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਜੋ ਪੁੱਤਰ ਹੋਏ ਸਭ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਅੱਠਵੇਂ ਗਰਭ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਏ, ਜੋ ਵਸੁਦੇਵ ਨੇ ਜੰਮਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਗੋਕੁਲ ਵਿਚ ਗੋਪ ਰਾਜੇ ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਗੋਪ ਰਾਣੀ ਯਸ਼ੋਦਾ ਨੂੰ ਜੋ ਉਸੇ ਦਿਨ ਲੜਕੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਲਿਆਕੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਦੇ

ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਕੰਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਵੈਰੀ ਗੋਕੁਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਬੜੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਿਸਫਲ ਹੋਏ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਧਨੁਖ ਯੱਗ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਪਟਕਾ ਮਾਰਿਆ, ਅਤੇ ਨਾਨੇ ਉੱਗ੍ਰਸੈਨ ਨੂੰ ਰਾਜ ਗੱਦੀ ਪਰ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕੰਸਹਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ, ਕੰਸ੍ਹਾ ਆਯੁਧ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਹੈ।

ਬਕੀ ਬਕਾਸੁਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਫੁਨਿ ਬਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਉਚਾਰ॥ ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈਂ ਅਪਾਰ॥ ੪੪ ॥ ੭੧ ॥

ਪਹਿਲਾ ਬਕੀ ਜਾਂ ਬਕਾਸੁਰ ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਯੁਧ ਪਦ ਜੋੜੋ, ਤਾਂ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਬਕਾਸੁਰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਸਤਰ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੪੪ ॥ ੭੧ ॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਬਕਾਸੁਰ (ਬਕਅਸੁਰ) ਬਗੁਲੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਦੈਂਤ, ਜੋ ਕੰਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਗੋਕੁਲ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਬਲਿਰਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਬਕਾਸੁਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਕਾਸੁਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਸਤਰ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਬਕੀ, ਬਕਾਸੁਰ ਦੀ ਭੈਣ ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਪੂਤਨਾ ਸੀ ਇਹ ਕੰਸ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਥਣਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਲਾ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਗੋਕਲ ਪੁੱਜੀ ਸੀ, ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੰਗੂੜੇ ਵਿਚੋਂ ਚੁਕ ਕੇ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਵੀ ਮੰਮੇ ਦੇ ਰਾਹ ਖਿੱਚ ਲਏ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਘੁਮੇਰੀ ਖਾਕੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਤੇ ਮਰ ਗਈ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਕੀ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਪਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਬਕੀ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਸ਼ਸਤਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ।

ਅਘ ਨਾਸਨ ਅਘਹਾ ਉਚਰ ਪੁਨ ਬਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥ ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਸਭੈ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਜਾਨ॥ ੪੫ ॥ ੭੨ ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਅਘ ਨਾਸਨ ਜਾਂ ਅਘਹਾ ਪਦ ਉਚਾਰੋ ਫੇਰ ਸ਼ਸਤਰ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣੋ॥ ੪੫ ॥ ੭੨ ॥

ਭਾਵਾਰਥ :-ਵਕਾਸੁਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਅਘ ਨਾਮ ਦਾ ਦੈਂਤ ਸੀ, ਜੋ ਕੰਸ ਦਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਸੀ, ਇਸਨੇ ਕੰਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸੱਪ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਗੁਆਲ ਬਾਲ ਇਸਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਪਹਾੜ ਦੀ ਕੰਦਰਾ ਸਮਝਕੇ, ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਏਨਾ ਵਧਾਇਆ ਕਿ ਅਘ ਦਾ

ਪੇਟ ਪਾਟ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅਘਨਾਸਨ ਤੇ ਅਘਹਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਉਂ ਅਘਨਾਸਨ ਸ਼ਸਤਰ ਜਾਂ ਅਘਹਾ ਸ਼ਸਤਰ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚਕ੍ਰ ਦੇ ਹੀ ਨਾਮ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਉਪੇਂਦ੍ਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਫੁਨ ਪਦ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਸਭੈ ਸਮਝ ਸੁਰ ਗਿਆਨ॥ ੪੬॥ ੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਪੇਂਦ੍ਰ=ਅਦਿਤਿ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਕੱਸ਼ਪ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਇੰਦਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਵਾਮਨ ਅਵਤਾਰ। ਸੁਰ ਗਿਆਨ=ਉੱਤਮ ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ।

ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਉਪੇਂਦ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ ਸ਼ਸਤਰ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਉੱਤਮ ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ॥ ੪੬॥ ੭੩॥

ਕਬਿਜੋ ਬਾਚ॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਸਭੈ ਸੁਭਟ ਅਉ ਸਭ ਸੁ ਕਬਿ ਯੌਂ ਸਮਝੋ ਮਨ ਮਾਹਿ॥
ਬਿਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ ਕੇ ਨਾਮ ਮੈ ਭੇਦ ਕਉਨ ਹੂੰ ਨਾਹਿ॥ ੪੭॥ ੭੪॥

ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜੋਧੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣ ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਸ ਹਥਿਆਰ ਚੱਕਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੪੭॥ ੭੪॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਸੈਹਥੀ, ਚੱਕ੍ਰ ਨਾਮ ਦੁਤਿਯ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੨॥ ੪੭॥ ੭੪॥ ਅਫਜੂੰ

ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ, ਕਿਰਪਾਨ, ਬਰਛੀ ਚੱਕਰ ਨਾਮ,

ਦੂਸਰਾ ਕਾਂਡ ਸਮਾਪਤ॥ ੨॥ ੪੭॥ ੭੪॥ ਚਲਦਾ॥

ਕਾਂਡ ਤੀਸਰਾ

ਸ੍ਰੀ ਬਾਣ ਨਾਮ ਵਰਣਨ

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਿਸਖ ਬਾਣ ਸਰਧਨਜ ਭਨ ਕਵਚਾਂਤਕ ਕੇ ਨਾਮ॥
ਸਦਾ ਹਮਾਰੀ ਜੈ ਕਰੋ ਸਕਲ ਕਰੋ ਮਮ ਕਾਮ॥੧॥੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸਖ=ਤੀਰ। ਧਨੁਖ=ਧਨੁਖ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ-ਤੀਰ। ਕਵਚਾਂਤਕ=ਸੰਜੋਅ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ-ਤੀਰ।

ਹੇ ਬਿਸਿਖ, ਬਾਣ, ਸਰ, ਧਨਜ, ਭਨ, ਕਵਚਾਂਤਕ ਨਾਂ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਸਦਾ ਮੈਨੂੰ ਜਿੱਤ ਦਵਾਕੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਪੂਰੇ ਕਰੋ॥੧॥੭੫॥

ਧਨੁਖ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਅਗ੍ਰਜ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਸਿਲੀਮੁਖ ਕੇ ਸਭੈ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਧਾਰ॥੨॥੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਗ੍ਰਜ=ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ਧਨੁਖ ਅਗ੍ਰਜ=ਤੀਰ। ਸਿਲੀਮੁਖ=ਤੀਰ।

ਪਹਿਲੇ ਧਨੁਖ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਅਗ੍ਰਜ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਧਨੁਖ ਅਗ੍ਰਜ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਸਮਝਣ ਨਾਲ ਸਭ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੨॥੭੬॥

ਪਨਚ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਅੱਗ੍ਰਜ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਸਿਲੀਮੁਖ ਕੋ ਸਭੈ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈਂ ਅਪਾਰ॥੩॥੭੭॥

ਪਨਚ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਉਚਾਰਣ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਅਗ੍ਰਜ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਤੀਰ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਂ ਨਿਕਲਦੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੩॥੭੭॥

ਨਾਮ ਉਚਾਰਿ ਨਿਖੰਗ ਕੇ ਬੰਸੀ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸਿਲੀਮੁਖ ਕੇ ਸਭੈ ਲੀਜਹੁ ਹ੍ਰਿਦੈ ਪਛਾਨ॥੪॥੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਖੰਗ=ਭੱਥਾ। ਬਾਸੀ=ਵੱਸਣ ਵਾਲਾ। ਨਿਖੰਗ ਬਾਸੀ=ਤੀਰ।

ਪਹਿਲੇ ਨਿਖੰਗ ਨਾਮ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਮਗਰੋਂ ਬਾਸੀ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਨਿਖੰਗ ਬਾਸੀ, ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੪॥੭੮॥

ਸਭ ਮ੍ਰਿਗਯਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਹਾ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥

ਨਾਮ ਸਭੈ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਣੁ ਹ੍ਰਿਦੈ ਨਿਰਧਾਰ॥੫॥੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਗਯਨ=ਚਾਰ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ, ਚੌਪਾਏ ਪਸ਼ੂ, ਗਊ, ਘੋੜਾ, ਊਠ ਆਦਿਕ।

ਸਾਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਹਾ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਇਹ ਗੱਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੫॥੭੯॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਮ੍ਰਿਗ ਦਾ ਅਰਥ ਕੇਵਲ ਹਿਰਨ ਹੀ ਨਹੀ, ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਚੌਪਾਏ ਪਸ਼ੂ ਹਨ, ਤੀਰ ਸਾਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮ੍ਰਿਗਹਾ, ਖਰ ਹਾ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਕਲ ਕਵਚ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਭੇਦਕ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਪ੍ਰਮਾਨ॥੬॥੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਵਚ=ਸੰਜੋਅ। ਭੇਦਕ=ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ। ਪ੍ਰਮਾਨ=ਪੱਕਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨੋ।

ਕਵਚ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਭੇਦਕ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਕਵਚ ਭੇਦਕ ਆਦਿਕ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਨਿਕਲਦੇ ਜਾਣਗੇ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨੋ॥੬॥੮੦॥

ਨਾਮ ਚਰਮ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਛੇਦਕ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸਭੈ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨੁ॥੭॥੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਰਮ=ਢਾਲ। ਛੇਦਕ=ਛੇਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਢਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਛੇਦਕ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਚਰਮ ਛੇਦਕ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਸਾਰੇ ਚਤੁਰਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੭॥੮੧॥

ਸੁਭਟ ਨਾਮ ਉਚਾਰਿਕੈ ਹਾ ਪਦ ਬਹੁਰ ਸੁਨਾਇ॥
ਨਾਮ ਸਿਲੀਮੁਖ ਕੇ ਸਭੈ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਬਨਾਇ॥੮॥੮੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਭਟ=ਸੂਰਮਾ। ਹਾ=ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ।

ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਹਾ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸੁਭਟ ਹਾ' ਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣਾ ਲਵੋ॥੮॥੮੨॥

ਸਭ ਪੰਛਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਪਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸਿਲੀਮੁਖ ਕੇ ਸਭੈ ਚਿਤ ਮੈ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥੯॥੮੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੰਛਨ=ਪੰਛੀਆਂ। ਪਰ=ਵੈਰੀ। ਪੰਛਨ ਪਰ=ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ-ਤੀਰ। ਸਾਰੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦਾ ਨਾਮ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਪਰ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪਛਾਨ ਲਵੋ॥੯॥੮੩॥

ਪੰਛੀ ਪਰੀ ਸਪੰਖ ਧਰ ਪਛਿ ਅੰਤਕ ਪੁਨ ਭਾਖੁ॥
ਨਾਮ ਸਿਲੀਮੁਖ ਕੇ ਸਭੈ ਜਾਨ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮੈ ਰਾਖੁ॥੧੦॥੮੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੰਛੀ=ਤੀਰ। ਪਰੀ=ਪਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ। ਸੁਪੰਖ=ਪੰਖ ਧਾਰੀ, ਤੀਰ। ਪੱਛਿ ਅੰਤਕ=ਤੀਰ।

ਪੰਛੀ, ਪਰੀ, ਸਪੰਖ, ਪੱਛਧਾਰੀ, ਪੱਛਿ ਅੰਤਕ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਸਮਝਕੇ ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥੧੦॥੮੪॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਤੀਰ ਨਾਲ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਪਛਿ-ਅੰਤਕ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ।

ਸਭ ਅਕਾਸ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਚਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸਿਲੀਮੁਖ ਕੇ ਸਭੈ ਲੀਜੈ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥੧੧॥੮੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਰ=ਚੱਲਣ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ। ਅਕਾਸ਼ ਚਰ=ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਚਰ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਚਤੁਰੋ ! ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੧੧॥੮੫॥

ਖੰ ਅਕਾਸ਼ ਨਭਿ ਗਗਨ ਕਹਿ ਚਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਧਾਰ॥੧੨॥੮੬॥

ਖੰ, ਅਕਾਸ਼, ਨਭ, ਗਗਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਮਗਰੋਂ ਚਰ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੋ ! ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਪਰਖ ਕਰ ਲਵੋ॥੧੨॥੮੬॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਦੋਹਰਾ ੮੫ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਜੋ ਅਕਾਸ਼ ਨਾਮ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਚਰ ਕਹਿਣ ਤੇ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਚਾਰ ਨਾਮ ਕਹੇ ਹਨ-ਖੰ, ਅਕਾਸ਼, ਨਭ ਤੇ ਗਗਨ, ਇਹ ਚਾਰੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਚਰ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ :- ਖੰ-ਚਰ, ਅਕਾਸ਼ ਚਰ, ਨਭ ਚਰ, ਗਗਨ ਚਰ, ਆਦਿ।

ਆਸਮਾਨ ਸਿਪਿਹਰ ਸੁ ਦਿਵ ਗਰਦੂੰ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਪੁਨਿ ਚਰ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ॥੧੩॥੮੭॥

ਅਸਮਾਨ ਸਿਪਿਹਰ,ਸੁਦਿਵ ਤੇ ਗਰਦੂੰ ਇਹ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਮਗਰੋਂ ਚਰ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ - ਅਸਮਾਨ ਚਰ, ਸਿਪਿਹਰ ਚਰ, ਦਿਵ ਚਰ, ਅਤੇ ਗਰਦੂੰ ਚਰ। ਇਹ ਚਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹਨ॥੧੩॥੮੭॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਉਪਰ ਦੋਹਰਾ ੮੬ ਤੇ ੮੭ ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਅੱਠ ਨਾਮ ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਇਹ ਨਾਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਦਜੋ, ਦਜੁ, ਅਭ੍ਰ, ਵਜੋਮ, ਪੁਸ਼ਕਰ, ਅੰਬਰ, ਅੰਤਰਿਖ, ਅਨੰਤ, ਸੁਰ ਵਰਤਮ, ਵਿਯਤ, ਵਿਸ਼ਣੁਪਦ, ਤਾਰਾ ਪਥ, ਮੇਘਾਧ੍ਰਾ, ਮਹਾ ਬਿਲ, ਵਿਹਾਯਸ, ਮਰੁਤ ਵਰਤਮ, ਮੇਘ ਵੇਸ਼ਮ, ਮੇਘ ਵਰਤਮ, ਕੁਨਾਭਿ, ਅਖਰ, ਤ੍ਰਿਵਿਸ਼੍ਰਪ, ਨਾਕ, ਅਨੰਗ। ਜਿਵੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦੱਸੇ ਅੱਠਾਂ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਚਰ ਪਦ ਲੱਗਕੇ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇਈਆਂ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਨਾਮ ਦੇ ਅੰਤ ਚਰ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ, ਓਹੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਕਵੀ ਜੀ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਨਾਮ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਮ ਕਹਿ ਚੰਦ੍ਰ ਕੇ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰੋ ਦੇਹੁ॥
ਪੁਨਿ ਚਰ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥੧੪॥੮੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੰਦ੍ਰ ਧਰ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਕਾਸ਼। ਚੰਦ੍ਰ ਧਰ ਚਰ=ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਪਹਿਲੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ ਧਰ ਪਦ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਫੇਰ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਚਰ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੪॥੮੮॥

ਭਾਵਾਰਥ -ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਚੰਦ੍ਰ ਧਰ ਨਾਮ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਰ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਗਮਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਕਾਸ਼ ਚਰ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਸੇ ਜੁਗਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਧਰ ਤੇ ਚਰ ਜੋੜਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਇਹ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਹਿਮਾਂਸੁ, ਇੰਦ੍ਰ, ਕੁਮਦ ਬਾਂਧਵ, ਵਿਧੁ, ਸੁਧਾਂਸ਼ੁ, ਸੁਭ੍ਰਾਂਸ਼ੁ, ਔਖਧੀਸ਼, ਨਿਸ਼ਾਪਤਿ, ਅਜ, ਜੈਵਾਤ੍ਰਿਕ, ਸੋਮ, ਗੌਲ, ਮ੍ਰਿਗਾਂਕ, ਕਲਾਨਿਧਿ, ਦ੍ਵਜਰਾਜ, ਸ਼ਸ਼ਧਰ, ਨਖਤ੍ਰਰਾਜ, ਛਪਾਕਰ, ਦੋਖਾਕਰ, ਨਿਸ਼ਾਨਥ, ਸ਼ਰਵਰੀਸ਼, ਏਣਾਂਕ, ਸੀਤ, ਰਸ਼ਿਮ, ਸਾਰਸ, ਸ੍ਵੇਤ ਬਾਹਨ, ਨਖਤ੍ਰ ਨੇਮਿ, ਉਡੁਪ, ਖਜੁਧਾ ਸੂਤਿ, ਤਿਥਿਪ੍ਰਣੀ, ਅਮਤਿ, ਚੰਦਿਰ, ਚਿਤ੍ਰਾ ਚੀਰ, ਪੱਖ ਧਰ, ਰੋਹਿਣੀਸ਼, ਅਤ੍ਰਿਨੇਤ੍ਰਜ, ਪਤ੍ਰਜ, ਸਿੰਧ ਜਨਮਾ, ਦਸ਼ਾਸਜ, ਤਾਰਾ ਪੀੜ, ਨਿਸਾਮਣਿ, ਮ੍ਰਿਗਲਾਂਛਨ, ਦਾਖਾਫਯਣੀਪਤਿ, ਲਖਮੀ ਸਹਜ, ਸੁਧਾਕਰ, ਸੁਧਾਧਾਰ, ਸ਼ੀਤ

ਭਾਨੁ, ਤਮੋਹਰ, ਤੁਸ਼ਾਰ ਕਿਰਣ, ਹਰਿ, ਹਿਮਦਜੁਤਿ, ਦ੍ਵਿਜਪਤਿ, ਵਿਸੁਸਪ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀਧਿਤ, ਹਰਿਣਾਕ, ਰੋਹਿਣੀ ਪਤਿ, ਸਿੰਧੁ ਨੰਦਨ, ਤਮੋਨੁਦ, ਏਣ ਤਿਲਕ, ਕੁਮੁ ਦੇਸ਼, ਖਰੋਦ ਨੰਦਨ, ਕਾਂਤ, ਕਲਾਵਾਨ, ਯਾਮਨੀ, ਪਤਿ, ਸਿਪ੍ਰ, ਸੁਧਾ ਨਿਧਿ, ਤੁੰਗੀ, ਪੱਖ ਜਨਮਾ, ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਨਵਨੀਤ, ਪੀਯੂਖ ਮਹਾ, ਸ਼ੀਤਮਰੀਚਿ, ਤ੍ਰਿਨੇਤ੍ਰ ਚੂੜਾਮਣਿ, ਸੁਧਾਂਗ, ਪਰਿਗਜਾ, ਤੁੰਗੀ ਪਤਿ, ਪਰ ਵੱਧਿ, ਕਲੇਦੁ, ਜਯੰਤ, ਤਪਸ, ਖਚਮਸ, ਵਿਕਸ, ਦਸ਼ਵਾਜੀ, ਸ੍ਵੇਤ, ਬਾਜੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸੂ, ਕੌਮੁਦੀ ਪਤਿ, ਕਮੁਦਨੀ ਪਤਿ, ਦਖੁਜਜਾ ਪਤਿ, ਕਲਾ ਮ੍ਰਿਤ, ਸ਼ਸਭ੍ਰਿਤ, ਚਣਭ੍ਰਿਤ, ਛਰਯਾਂਭ੍ਰਿਤ, ਨਿਸ਼ਾਰਤਨ, ਨਿਸ਼ਾਕਰ, ਰਜਨੀ ਕਰਿ, ਛਪਾਕਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਸ੍ਵੇਤ ਦਜੁਤਿ, ਸ਼ਸ਼ਿ, ਸ਼ਸ਼ਲਾਛਨ, ਮ੍ਰਿਗ ਲਾਂਛਨ, ਇਹ ਇਕ ਸੌ ਨਾਮ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਜੋ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪੇ ਹੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੋ ਮਰੀਚਿ ਕਿਰਨੰ ਛਟਾ ਧਰ ਧਰ ਕਹਿ ਮਨ ਮਾਹਿ॥
ਚਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਹੁਇ ਜਾਹਿ॥੧੫॥੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੋ, ਮਰੀਚ ਤੇ ਕਿਰਨੰ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਛਟਾ=ਚਮਕ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਚਾਂਦਨੀ। ਗੋਧਰ, ਮਰੀਚ ਧਰ, ਕਿਰਨੰ ਧਰ, ਛਟਾ ਧਰ ਇਹ ਚਾਰ ਨਾਮ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਹਨ।

ਗੋ, ਮਰੀਚ, ਕਿਰਣ, ਛਟਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਦੋ ਵਾਰੀ ਧਰ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ ਚਰ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ, ਇਹ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥੧੫॥੮੯॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਵਿਚਲੇ 'ਛਟਾ' ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਧਰ ਦਾ ਚੌਹਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੇਹਾ ਪਦ ਅਰਥ ਵਿਚ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਗਲੇ ਧਰ ਦਾ ਅਰਥ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਚਰ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਗਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ,ਜਿਵੇਂ ਕਿਰਣਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਉਸਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਕਾਸ਼ ਉਸ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਵੇਖੋ:-

ਗੋਧਰ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਛਟਾਧਰ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਮਰੀਚ ਧਰ ਧਰ=ਅਕਾਸ਼। ਮਰੀਚ ਧਰ ਧਰ ਚਰ=ਤੀਰ।

ਰਜਨੀਸਰ ਦਿਨਹਾ ਉਚਰਿ ਧਰ ਧਰ ਪਦ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਰਤ ਜਾਹਿ ਅਨੰਤ॥੧੬॥੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਜਨੀਸਰ=(ਰਜਨੀ=ਰਾਤਈਸ਼ਰ) ਰਾਤ ਦਾ ਸਵਾਮੀ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਦਿਨਹਾ=(ਦਿਨਹਾ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਦਿਨ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ।

ਪਹਿਲਾਂ 'ਰਜਨੀਸਰ' ਜਾਂ 'ਦਿਨਹਾ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ ਧਰ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:- ਰਜਨੀਸਰ ਧਰ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ-

ਅਕਾਸ਼। ਰਜਨੀਸਰ ਧਰ ਧਰ=ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ॥੧੬॥੯੦॥

ਰਾਤ੍ਰ ਨਿਸਾ ਦਿਨ ਘਾਤਿਨੀ ਚਰਧਰ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਕਰੀਅਹੁ ਚਤੁਰ ਬਖਿਆਨ॥੧੭॥੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਨ ਘਾਤਿਨੀ=ਦਿਨ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਰਾਤ।

ਰਾਤ੍ਰਿ, ਨਿਸਾ, ਦਿਨ ਘਾਤਿਨੀ ਇਹ ਰਾਤ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਚਰ ਅਤੇ ਦੋ ਵਾਰ ਧਰ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੇ ਚਤਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਤੀਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ :

ਰਾਤਿ ਚਰ, ਨਿਸਾ ਚਰ, ਦਿਨ ਘਾਤਿਨੀ ਚਰ, =ਰਾਤ ਨੂੰ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਨਿਸਾਚਰ ਧਰ, ਰਾਤ੍ਰਿਚਰ ਧਰ, ਦਿਨ ਘਾਤਿਨੀਚਰ ਧਰ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਕਾਸ਼। ਰਾਤ੍ਰਿਚਰਧਰ ਧਰ, ਨਿਸਾਚਰਧਰ ਧਰ, ਦਿਨ ਘਾਤਿਨੀਚਰਧਰ ਧਰ=ਅਕਾਸ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ॥੧੭॥੯੧॥

ਸਸਿ ਉਪਰਾਜਨਿ ਰਵਿ ਹਰਨ ਚਰ ਕੋ ਲੈ ਕੈ ਨਾਮ॥
ਧਰ ਕਹਿ ਨਾਮ ਏ ਬਾਨ ਕੇ ਜਪੋ ਆਠਹੂੰ ਜਾਮ॥੧੮॥੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਪਰਾਜਨਿ=ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਹਰਨ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਜਾਮ=ਪਹਿਰ।

ਸਸਿ ਉਪਰਾਜਨਿ, ਰਵਿ ਹਰਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਚਰ ਅਤੇ ਦੋ ਵਾਰ ਧਰ ਕਹਿ ਦਿਓ ਏਹ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਂਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥੧੮॥੯੨॥

ਉਦਾਹਰਣ :- ਸਸਿ ਉਪਰਾਜਨਿ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਾਤ। ਰਵਿ ਹਰਨਿ=ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਾਤ। ਸਸਿ ਉਪਰਾਜਨਿ ਚਰ, ਰਵਿ ਹਰਨਿ ਚਰ=ਰਾਤ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ।

ਰੈਨਿ ਅੰਧਪਤਿ ਮਹਾਂ ਨਿਸਿ ਨਿਸਿ ਈਸ਼ਰ ਨਿਸਿ ਰਾਜ॥
ਚੰਦ੍ਰਬਾਨ ਚੰਦ੍ਰਹਿ ਧਰਜੋ ਚਿਤ੍ਰਨ ਕੇ ਬਧ ਕਾਜ॥੧੯॥੯੩॥

ਰੈਨਅੰਧ ਪਤਿ, ਮਹਾਂਨਿਸਿ ਪਤਿ, ਨਿਸ ਈਸਰ, ਨਿਸਰਾਜ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨਾਮ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਬਾਨ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਚੰਦ੍ਰ ਬਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜੋ ਚਿੱਤ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ॥੧੯॥੯੩॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਅੱਧੇ ਚੰਦੇ ਦੇ ਅਕਾਰ ਦਾ ਇਕ ਦੋਸ਼ਾਖਾਂ ਵਾਲਾ ਤੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਲੋਕ ਚਿੱਤਰੇ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਬਾਨ ਹੈ,ਇਸ ਲਈ ਚੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਸੰਕੇਤ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਾਮਾਂ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਬਾਨ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ,ਤਾਂ ਚੰਦ੍ਰ ਬਾਨ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਸਭ ਕਿਰਨਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਪੁਨਿ ਧਰ ਕਹੁ ਸਭ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨੁ ਨਾਮ ਨਿਰਧਾਰ॥ ੨੦॥ ੯੪॥

ਕਿਰਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਧਰ ਪਦ ਆਖੋ। ਫਿਰ ਧਰ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਚਰ ਪਦ ਆਖੋ, ਇਉਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਨਿਸਚੇ ਜਾਣੋ॥ ੨੦॥ ੯੪॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਦੋਹਰਾਂ ੮੮ ਵਿਚ ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ, ਦੂਜੀ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿ-ਗੋ, ਮਰੀਚੀ, ਅੰਸ਼ੁ, ਕਿਰਨ, ਕਰ, ਦੀਧਿਤਿ, ਮਯੂਖ ਤੇ ਰਿਸ਼ਮ। ਇਹ ਅੱਠ ਨਾਮ ਕਿਰਣ ਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਦੋ ਵਾਰੀ ਧਰ ਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਚਰ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਜਿਵੇਂ :-

ਗੋਧਰ, ਮਰੀਚੀਧਰ=ਕਿਰਣਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ-ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਮਰੀਚੀ ਧਰ ਧਰ ਚਰ, ਗੋਧਰ ਧਰ ਚਰ=ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ-ਤੀਰ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਸਭ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਸੁਤ ਦੇਹੁ॥
ਪੁਨ ਧਰ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੨੧॥ ੯੫॥

ਸਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਸੁਤ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਫੇਰ ਦੋ ਵਾਰੀ ਧਰ ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੨੧॥ ੯੫॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਪਾਰਾਵਾਰ,ਸਰਿਤਪਤਿ, ਉਦਧਿ, ਸਿੰਧੁ, ਅਰਣਵ, ਜਲਨਿਧਿ, ਨਦੀਕਾਂਤ, ਮਕਰਾਲਯ, ਨੀਰਧਿ, ਅੰਬੁਧਿ, ਪਾਥੋਧਿ, ਨਿਧਿ, ਇੰਦੁ ਜਨਕ, ਤਿਮਿਕੋਸ਼, ਖੀਰਾਬਧਿ, ਮਿਤਦ੍ਰ, ਵਾਹਿਨੀਪਤਿ, ਗੰਗਾਧਰ, ਦਾਰਦ, ਤਿਮਿ, ਮਹਾਸ਼ਯ, ਬਾਰਿਰਾਸ਼ਿ, ਸ਼ੈਲਸ਼ਿਵਿਰ, ਮਹੀ ਪ੍ਰਾਚੀਰ, ਪਯੋਧਿ, ਨਿਤਯ, ਆਦਿ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਣ ਮਗਰੋਂ ਸੁਤ ਤੇ ਦੋ ਵਾਰੀ ਧਰ ਪਦ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋ :-

ਪਾਥੋਧਿ ਸੁਤ=(ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ) ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਪਾਥੋਧਿ ਸੁਤ ਧਰ=(ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ) ਅਕਾਸ਼। ਪਾਥੋਧ ਸੁਤ ਧਰ ਧਰ=ਅਕਾਸ਼ ਜਿਸਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ=ਤੀਰ

ਜਲ ਪਤਿ ਜਲਾਲੈ ਨਦੀ ਪਤਿ ਕਹਿ ਸੁਤ ਪਦ ਕੋ ਦੇਹੁ॥
ਪੁਨਿਧਰ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੨੨॥ ੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਲਪਤਿ=ਜਲ ਦਾ ਸਵਾਮੀ, ਸਮੁੰਦਰ। ਜਲਾਲੈ=ਜਲ ਆਲਯ, ਜਲ ਦਾ ਘਰ, ਸਮੁੰਦਰ। ਨਦੀ ਪਤਿ=ਨਦੀ ਦਾ ਪਤੀ, ਸਮੁੰਦਰ।

ਜਲਪਤੀ, ਜਲਾਲੇ, ਨਦੀ ਪਤੀ ਆਦਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ

ਇਕ ਦੇ ਪਿਛੇ ਸੁਤ ਪਦ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰ ਧਰ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਨਾਂ ਤੀਰ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੨॥ ੯੬॥

ਨੀਰਾਲੈ ਸਰਤਾਧਿ ਪਤਿ ਕਹਿ ਸੁਤ ਪਦ ਕੌ ਦੇਹੁ॥
ਪੁਨਿ ਧਰ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੨੩॥ ੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੀਰਾਲੈ=ਨੀਰ ਆਲ, ਨੀਰ ਦਾ ਘਰ, ਸਮੁੰਦਰ। ਸਰਤਾਧਿ ਪਤਿ=ਸਰਿਤ ਅਧਿਪਤੀ, ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਸਮੁੰਦਰ। ਸੁਤ=ਪੁੱਤਰ।

ਨੀਰਾਲੈ, ਸਰਤਾਧਿਪਤੀ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸੁਤ ਪਦ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰ ਧਰ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਨਾਂ 'ਤੀਰ' ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ :- ਸਰਤਾਧਿਪਤੀ ਸੁਤ ਧਰ ਧਰ॥ ੨੩॥ ੯੭॥

ਸਭੈ ਝਖਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਬਿਰੀਆਂ ਕਹਿ ਲੈ ਏਕ॥
ਸੁਤਧਰ ਕਹੁ ਸਭ ਨਾਮ ਸਰ ਨਿਕਸਤ ਜਾਹਿ ਅਨੇਕ॥ ੨੪॥ ੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਝਖਨ=ਝਖ ਮੱਛੀ। ਬਿਰੀਆਂ=ਸੁਖਦਾਈ। ਝਖਨ ਬਿਰੀਆਂ=ਮੱਛੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਸਮੁੰਦਰ। ਸਰ=ਤੀਰ।

ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਬਿਰੀਆਂ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫਿਰ 'ਸੁਤ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਦੋ ਵਾਰ 'ਧਰ' ਪਦ ਆਖੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੀਰ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ॥ ੨੪॥ ੯੮॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਝਖ, ਝਖੀ, ਮੱਛ, ਮੱਛਲੀ, ਮੀਨ, ਮਤਸ, ਮਤਸਯ, ਜਲ-ਤੋਰੀ ਅਦਿਕ ਮੱਛੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਬਿਰੀਆਂ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ 'ਬਰੀਨ' ਪਦ ਦਾ ਅਰਥ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ, ਇਸ ਝਖ ਬਿਰੀਆਂ ਦਾ ਅਰਥ 'ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ' ਸਮੁੰਦਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਸਭ ਜਲਜੀਵਨਿ ਨਾਮ ਲੈ ਆਸ੍ਰੈ ਬਹੁਰਿ ਬਖਾਨ॥
ਸੁਤ ਧਰ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਸਭ ਜਾਨ॥ ੨੫॥ ੯੯॥

ਸਾਰੇ ਜਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਮਗਰੋਂ ਆਸਰਾ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਮਗਰੋਂ ਇਕ ਵਾਰ 'ਸੁਤ' ਤੇ ਦੋ ਵਾਰ 'ਧਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੫॥ ੯੯॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਜਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ 'ਸੰਸਾਰ' ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਆਸਰਾ ਜੋੜ ਦੇਈਏ, ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਆਸਰਾ 'ਸਮੁੰਦਰ' ਦਾ ਨਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਧਰੀ ਨਗਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਧਰਸੁਤ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਪਨਿ ਧਰ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥੨੬॥੧੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰੀ=ਪਹਾੜ। ਨਗਨ=ਪਹਾੜ।

ਧਰੀ, ਨਗ ਆਦਿਕ ਪਹਾੜ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਹਿ ਕੇ, ਫੇਰ 'ਧਰ' ਤੇ ਸੁਤ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫੇਰ ਦੋ ਵਾਰ 'ਧਰ' ਪਦ ਆਖੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੨੬॥੧੦੦॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਧਰੀ ਜਾਂ ਨਗ=ਪਹਾੜ। ਨਗਧਰ, ਧਰੀ ਧਰ=ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸਮੁੰਦਰ। ਧਰੀ ਧਰ ਸੁਤ=ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ। ਧਰੀ ਧਰ ਸੁਤ, ਧਰ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਕਾਸ਼। ਧਰੀ ਧਰ ਸੁਤ ਧਰ ਧਰ=ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਬ਼ਾਸਵ ਕਹਿ ਅਰਿ ਉਚਰੀਐ ਧਰ ਸੁਤ ਧਰ ਪੁਨਿ ਭਾਖੁ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ ਜੀਅ ਮੈ ਰਾਖੁ॥੨੭॥੧੦੧॥

ਬਾਸਵ ਇੰਦਰ ਜਿਸ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹੈ, ਉਸ ਮੈਨਾਕ ਪਰਬਤ ਦਾ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਥਨ ਕਰੀਏ, ਫੇਰ 'ਧਰ' ਤੇ ਸੁਤ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਦੋ ਵਾਰ ਧਰ ਕਹਿ ਦੇਈਏ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥੨੭॥੧੦੧॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਖੰਭ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਥੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਬਸਤੀ ਵਸਾਉਣੀ, ਪਹਾੜਾਂ ਨੇ ਉੱਡ ਕੇ ਉਥੇ ਜਾ ਬੈਠਣਾ, ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦੱਬਕੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣਾ। ਇਸ ਲਈ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੰਭ ਤੋੜ ਦੇਹੁ, ਇੰਦਰ ਨੇ ਹੁਕਮ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਬੱਜਰ ਨਾਲ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਖੰਭ ਕੱਟਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਤਦੋਂ ਮੈਨਾਕ ਪਰਬਤ ਭੱਜਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਲੁਕਿਆ, ਤਦ ਤੋਂ 'ਨਗ ਰਿਪੁ' ਇੰਦਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਬਾਸਵ ਅਰਿ' ਪਹਾੜਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣ - ਪਿਛਲਾ ਸੌਵਾਂ ਦੋਹਰਾ ਹੀ ਵੇਖੋ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 'ਧਰੀ' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਬਾਸਵ ਅਰਿ' ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਭ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ।

ਪੁਹਪ ਧਨੁਖ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਪਾਰ॥੨੮॥੧੦੨॥

ਪਹਿਲਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਧਨੁੱਖ ਵਾਲੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਹਿ ਦਿਓ ਫੇਰ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਬਣ ਸਕਣਗੇ॥੨੮॥੧੦੨॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਧਨੁਖ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲੇ ਕਾਮ ਦੇਵ ਦਾ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਆਯੁਧ ਲਾਓ, ਤਾਂ 'ਕਾਮ ਆਯੁਧ' ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਮਦੇਵ

ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ 'ਤੀਰ' ਹੈ। ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਉੱਘੇ ਨਾਂ ਇਹ ਹਨ:-

ਕਾਮ, ਮਦਨ, ਮਨਮਥ, ਮਾਰ, ਪ੍ਰਦੁਮਨ, ਮੀਨ ਕੇਤੂ, ਮੀਨ ਕੇਤੁਨ, ਕੰਦਰਪ, ਦਰਪਕ, ਅਨੰਗ, ਪੰਚਸਰ, ਸਮਰ, ਸੰਬਰਾਰਿ, ਸ਼ਿਵਰਿਪੁ, ਮਨਸਿਜ, ਕੁਸਮੇਸੁ, ਅਨਨਜਜ, ਪੁਸ਼ਪ ਧਨ੍ਹਾ, ਰਤਿਪਤਿ, ਮਕਰ ਧ੍ਵਜ, ਆਤਮ ਭੂ, ਬ੍ਰਹਮਸੂ, ਵਿਸ਼ੁ ਕੇਤੂ ਆਦਿ।

ਸਕਲ ਮੀਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਕੇਤੁਵਾਯੁਧ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਜਾਹਿ ਅਨੰਤ॥ ੨੯॥ ੧੦੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੀਨ=ਮੱਛੀ। ਕੇਤਵਾਯੁੱਧ=ਜਿਸ ਦੀ ਧੁੱਜਾ ਤੇ ਮੱਛੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ ਭਾਵ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੀਨ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ ਕੇਤਵਾਯੁੱਧ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਮੀਨ ਕੇਤੁਵਾਯੁੱਧ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੨੯॥ ੧੦੩॥

ਪੁਹਪ ਆਦਿ ਕਹਿ ਧਨੁਖ ਕਹਿ ਧਰ ਆਯੁੱਧਹਿ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਜਾਤ ਅਪ੍ਰਮਾਨ॥ ੩੦॥ ੧੦੪॥

ਪਹਿਲੇ 'ਪੁਹਪ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਧਨੁਖ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ' ਤੇ ਆਯੁਧ' ਪਦ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਪੁਹਪ ਧਨੁਖ' ਧਰ ਆਯੁਧ' ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਅੰਤ ਨਾਮ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੩੦॥ ੧੦੪॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਪੁਹਪ ਧਨੁਖ ਧਰ=ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਕਾਮਦੇਵ। ਪੁਹਪ ਧਨੁਖ ਧਰ ਆਯੁਧ=ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ, ਤੀਰ।

ਆਦਿ ਭ੍ਰਮਰ ਕਹਿ ਪਨਚ ਕਹਿ ਧਰ ਧਰ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ਗੁਨਨ ਨਿਧਾਨ॥ ੩੧॥ ੧੦੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭ੍ਰਮਰ=ਭੌਰਾ। ਪਨਚ=ਚਿੱਲਾ, ਧਨੁਖ ਦੀ ਰੱਸੀ।

ਪਹਿਲੇ 'ਭ੍ਰਮਰ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਪਨਚ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਮਗਰੋਂ ਦੋ ਵਾਰ 'ਧਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਭ੍ਰਮ ਪਨਚ ਧਰ ਧਰ' ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਨਿਧਾਨ ਪੁਰਸ਼ੋ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੧॥ ੧੦੫॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਭ੍ਰਮਰ ਪਨਚ=ਭੌਰਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਲੇ ਵਾਲਾ-ਪੁਹਪ ਧਨੁਖ। ਭ੍ਰਮਰ ਪਨਚ ਧਰ=ਪੁਹਪ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ-ਕਾਮਦੇਵ। ਭ੍ਰਮਰ ਪਨਚ ਧਰ ਧਰ=ਜੋ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ-ਤੀਰ। ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਧਨੁੱਖ ਹੈ, ਭੌਰਿਆਂ ਦਾ ਚਿੱਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋਹਨ ਆਦਿ ਪੰਜ ਤੀਰ ਉਸਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਹਨ।

ਸਭ ਭਲਕਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਆਦਿ ਅੰਤ ਧਰ ਦੇਹੁ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੩੨ ॥ ੧੦੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਲਕਨ=ਤੀਰ ਦਾ ਮੁਖੀਆ, ਨੋਕ

ਪਹਿਲੇ ਭਲਕਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਧਰ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਬਾਣ ਦੇ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੨ ॥ ੧੦੬ ॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਭਲਕ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੀ ਮੁਖੀ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਪ੍ਰਯਾਯ-ਮੁੱਖੀ, ਭੱਲ, ਫਲ, ਪਿਪਲਾ ਆਦਿ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਧਰ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :-ਭਲਕਧਰ=ਤੀਰ।

ਸੋਰਠਾ॥ ਜਿਹ ਧਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਤਿਹ ਸੁਤ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਮੈ ਜਾਨੀਐ॥ ੩੩ ॥ ੧੦੭ ॥

ਪਹਿਲੇ ਜਿਹ ਧਰ ਪਦ ਆਖੋ ਮਗਰੋਂ ਸੁਤ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੇਅੰਤ ਨਾਮ ਸਰ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਚਤੋਰ ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੩ ॥ ੧੦੭ ॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਜਿਹ ਨਾਮ ਚਿੱਲੇ ਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਚਿੱਲੇ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਧਨੁੱਖ ਦਾ ਨਾਮ ਜਿਹ ਧਰ ਹੈ। ਧਨੁਖ ਤੋਂ ਤੀਰ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਕੁਲ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੁਲ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਇਸੇ ਜੁਗਤੀ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖਕੇ ਤੀਰ ਨੂੰ ਧਨੁਖ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਿਹ ਧਰ ਸੁਤ=ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਿਸ ਕੇ ਨਾਮ ਉਚਾਰਿਕੈ ਖ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੋ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥ ੩੪ ॥ ੧੦੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸ=ਜ਼ਹਿਰ। ਖ=ਪਾਣ ਵਾਲਾ।

'ਬਿਸ' ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰ 'ਖ' ਅਖਰ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਇਉਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਤਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੪ ॥ ੧੦੮ ॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਬਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਯਾਯ-ਗਰਲ, ਵਿਖ, ਆਦਿਕ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾ ਦੇ ਅੰਤ 'ਖ' ਜੋੜ ਦੇਈਏ ਤਾਂ 'ਬਿਸਖ' ਪਦ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਿਸਖ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਬਾ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਪੁਨਿ ਨਕਾਰ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥ ੩੫ ॥ ੧੦੯ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ 'ਨ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਤਾਂ 'ਬਾ-ਨ' ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤਰੋ ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੫ ॥ ੧੦੯ ॥

ਕਾਨੀ ਨਾਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਹਿਰਦੇ ਸਮਝਹੁ ਚਤੁਰ ਤੁਮ ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਬਾਨ॥ ੩੬॥ ੧੧੦॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕਾਨੀ' ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ 'ਧਰ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਕਾਨੀ ਧਰ' ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਤੁਸੀਂ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੩੬॥ ੧੧੦॥

ਫੋਕ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰੋ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਤੁਰ ਹ੍ਰਿਦੈ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੩੭॥ ੧੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਫੋਕ=ਤੀਰ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲਾ ਪਿਛਲਾ ਸਿਰਾ। ਧਰ=ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਫੋਕ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। 'ਫੋਕ ਧਰ' ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੭॥ ੧੧੧॥

ਪਸੁਪਤਿ ਪ੍ਰਥਮ ਬਖਾਨਿਕੈ ਅਸੁਰ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਿੱਤ ਚਤੁਰ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੩੮॥ ੧੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਸੁ ਪਤਿ=ਸ਼ਿਵਜੀ। ਅਸੁਰ=ਦੈਂਤ।

ਪਹਿਲੇ ਪਸੁ ਪਤਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਅਸੁਰ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਪਸੁ ਪਤਿ ਅਸੁਰ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੮॥ ੧੧੨॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਜੰਗ ਵੇਲੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤ੍ਰਿਪੁਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਤਿੰਨਾ ਪੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਤੀਰ ਬਣਾਕੇ ਧਨੁਖ ਵਿਚ ਜੋੜਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਸਹਸ ਨਾਮ ਸ਼ਿਵ ਕੇ ਉਚਰਿ ਅਸੁਰ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥ ੩੯॥ ੧੧੩॥

ਸੈਂਕੜੇ ਨਾਮ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋ ਅਸੁਰ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੯॥ ੧੧੩॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਸ਼ੰਭ, ਮਹਾ ਦੇਵ, ਈਸ਼੍ਵਰ, ਈਸ਼, ਵਿਸ਼੍ਵ ਨਾਥ, ਗਿਰੀਸ਼, ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁੰਜਯ, ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ, ਤ੍ਰਿਨੈਨ, ਹਰ, ਉਮਾ ਪਤਿ, ਗੌਰੀ ਪਤਿ, ਭੈਰਵ, ਭੂਤ ਨਾਥ, ਭੂਤ ਰਾਟ, ਕਾਸ਼ੀ ਨਾਥ, ਨੰਦੀ ਸ੍ਵਰ, ਰੁਦ੍ਰ, ਮਹਾ ਕਾਲ, ਵਾਸੁ ਦੇਵ, ਜਟਾ ਧਰਿ, ਪਸੁ ਪਤਿ, ਨੀਲ ਕੰਠ, ਗੰਗਾ ਧਰ, ਸਸਿਧਰ, ਸਸਿ ਤਿਲਕ, ਸਸਿ ਚੂੜਾਮਣਿ ਆਦਿ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਪਿਛੋਂ ਅਸੁਰ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜਨ ਨਾਲ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਰਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਪੁਨਿ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੋ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥ ੪੦॥ ੧੧੪॥

ਪਹਿਲੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਪਦ ਆਖੋ। ਕਰਨ ਅਰਿ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ਪਛਾਣ ਕਰ ਲਵੋ॥ ੪੦॥ ੧੧੪॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਕੁੰਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕੁਰਕਸ਼ੇਤਰ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਅਰਜਨ ਨੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਕਰਨ ਦਾ ਵੈਰੀ 'ਤੀਰ' ਹੋ ਗਿਆ।

ਭਾਨੁਜਾਂਤ ਕਰਨਾਂਤ ਕਰਿ ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨ॥ ੪੧॥ ੧੧੫॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਭਾਨੁਜਾਂਤ' ਜਾ 'ਕਰਨਾਂਤ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਮਗਰੋਂ 'ਕਰਿ' ਪਦ ਜੋੜੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਥਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਭ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤਰੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੪੧॥ ੧੧੫॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਭਾਨ=ਸੂਰਜ। ਭਾਨਜ=ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਰਨ। ਭਾਨਜਾਂਤ ਕਰਿ=ਕਰਨ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ। ਕਰਨਾਂਤ ਕਰਿ=ਕਰਨ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਭਾਵਾਰਥ :- ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਬੰਧ ਤੋਂ ਕੁੰਤੀ ਨੂੰ ਕੁਆਰਪੁਣੇ ਤੋਂ ਪੁੱਤਰ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਭਾਨਜ' ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਹੈ। ਉਹ ਅਰਜਨ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਰਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਭਾਨਜਾਂਤ ਕਰਿ' ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਭ ਅਰਜੁਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਆਯੁਧ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥ ੪੨॥ ੧੧੬॥

ਅਰਜਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਅਰਜਨ ਆਯੁਧ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੋ ! ਪਛਾਨ ਲਵੋ॥ ੪੨॥ ੧੧੬॥

ਜਿਸਨ ਧਨੰਜੈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਨਿ ਸੇਵਤ ਅਸਿ ਲੈ ਨਾਹਿ॥
ਆਯੁਧ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੀਅਹੁ ਸਭੈ ਬਾਨ ਹੁਇ ਜਾਹਿ॥ ੪੩॥ ੧੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਿਸਨ=ਅਰਜਨ। ਧਨੰਜੈ=ਅਰਜਨ। ਸੇਵਤ=ਜੋ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਰਜਨ। ਅਸਿ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ।

ਜਿਸਨੇ, ਧਨੰਜੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੇਵਤ, ਨਾਮ ਕਹਿ ਕੇ, ਫਿਰ 'ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ॥ ੪੩॥ ੧੧੭॥

ਅਰਜੁਨ ਪਾਰਥ ਕੇਸਗੁੜ ਸਾਚੀ ਸੱਬਿਯ ਬਖਾਨ॥

ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ॥ ੪੪ ॥ ੧੧੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੇਸਗੁੜ=(ਗੁੜਾਕਦੇਸ) ਨੀਂਦ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ, -ਅਰਜਨ। ਸਾਚੀ ਸੱਬਿਯ=(ਖੱਬੇ) ਹੱਥ ਨਾਲ ਕਮਾਨ ਖਿੱਚਨ ਵਾਲਾ-ਅਰਜਨ।

ਅਰਜਨ, ਪਾਰਥ, ਗੁੜਾ ਕੇਸ ਤੇ ਸੱਬਜ ਸਾਚੀ ਆਦਿਕ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਹਿ ਕੇ, ਫੇਰ 'ਆਯੁੱਧ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੪੪ ॥ ੧੧੮ ॥

ਬਿਜੈ ਕਪੀਧੁਜ ਜੈਦ੍ਰਥਰਿ ਸੂਰਜਜਾਰਿ ਫੁਨ ਭਾਖੁ॥
ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਰਾਖੁ॥ ੪੫ ॥ ੧੧੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੂਰਜਜਾਰਿ=(ਸੂਰਜਜਅਰਿ) ਸੂਰਜ ਦੇ ਪੁੱਤਰ, ਦਾ ਵੈਰੀ-ਅਰਜਨ।

ਵਿਜਯ, ਕਪੀਧੁਜ, ਜੈਦਰਥਰਿ, ਸੂਰਜਜਾਰਿ, ਇਹ ਨਾਮ ਅਰਜਨ ਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁੱਧ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੪੫ ॥ ੧੧੯ ॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਵ੍ਰਿਧ ਖਤ੍ਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਜੈਦਰਥ ਕਾਠੀਆ ਵਾੜ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜੋ ਦੁਰਯੋਧਨ ਦੀ ਭੈਣ ਦੁੱਸ਼ਲਾ ਪਤਿ ਸੀ, ਕੁਰਕਸ਼ੇਤਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਕੌਰਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੋ ਕੇ, ਪਾਂਡਵਾਂ ਨਾਲ ਲੜਿਆ, ਅਤੇ ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਰਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੈਦਰਥ ਅਰਿ ਅਰੁਜਨ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਅਰਜਨ ਦੇ ਰੱਥ ਦੀ ਧੁੱਜਾ ਤੇ ਬਾਂਦਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਕਪਿਧੁੱਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਤਿਮਰਰਿ ਬਲ ਬ੍ਰਿਤ ਨਿਸਚਹਾ ਕਹਿ ਸੁਤ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਆਯੁਧ ਉਚਰ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਸਹਿ ਨਾਮ ਅਪਾਰ॥ ੪੬ ॥ ੧੨੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਿਮਰਰਿ=ਇੰਦ੍ਰ। ਬਲ=ਇਕ ਦੈਂਤ ਦਾ ਨਾਮ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੰਦਰ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਬ੍ਰਿਤਿ=ਇਕ ਦੈਂਤ ਦਾ ਨਾਮ, ਜੋ ਤ੍ਵਸ਼੍ਰਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਰਿਗ ਵੇਦਾਨੁਸਾਰ ਜੋ ਖੁਸ਼ਕੀ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਨਾਲ ਸਦਾ ਲੜਾਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਨਿਸਚ=ਨਿਸਚਰ, ਦੈਂਤ,। ਛੰਦ ਵਸ ਹੋ ਕੇ 'ਰ' ਦਾ ਲੋਪ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਤਿਮਰਰਿ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਸੁਤ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਜਾਂ 'ਬਲ' ਬ੍ਰਿਤਿ ਤੇ ਨਿਸਚਰ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਹਾ' ਤੇ ਫਿਰ 'ਸੁਤ' ਕਹਿ ਦਿਓ। (ਅੰਤ ਵਿਚ) 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੪੬ ॥ ੧੨੦ ॥

ਸਹਸ੍ਰ ਬਿਸ਼ਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅਨੁਜ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਦੇਹੁ॥
ਤਨਜ ਉਚਰਿ ਪੁਨਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਨਾਮੁ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੪੭ ॥ ੧੨੧ ॥

ਜਿਹੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਾਮ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਮਗਰੋਂ ਅਨੁਜ (ਛੋਟਾ ਭਰਾ) ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਫੇਰ ਤਨਜ (ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ) ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ

ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੪੭॥੧੨੧॥

ਨਰਕਿ ਨਿਵਾਰਨ ਅਘਹਰਨ ਕ੍ਰਿਪਾਸਿੰਧ ਕੌ ਭਾਖੁ॥
ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਕਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕਹੁ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਰਾਖੁ॥੪੮॥੧੨੨॥

'ਨਰਕਿ ਨਿਵਾਰਨ' 'ਅਘ ਹਰਨ' ਤੇ 'ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧ' ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਨਾਮ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਦ ਆਖੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੪੮॥੧੨੨॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਨਰਕਿ ਨਿਵਾਰਨ=ਨਿਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ,ਵਿਸ਼ਨੂੰ। ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਨ ਅਨੁਜ=ਇੰਦਰ। ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਨ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ=ਅਰਜਨ। ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਨ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਸ਼ਸਤਰ=ਅਰਜਨ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੀਰ।

ਬਿਘਨ ਹਰਨ ਬਿਆਧਨਿ ਦਰਨ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨ॥
ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਕਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕਹੁ ਨਾਮ ਬਾਨ ਜੀਅ ਜਾਨ॥੪੯॥੧੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਘਨ ਹਰਨ=ਪਾਪ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ। ਬਿਆਧਨਿ ਦਰਨ=ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਦਲ ਸੁੱਟਨ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ

ਬਿਘਨ ਹਰਨ ਜਾਂ 'ਬਿਆਧਨਿ ਦਰਨ' ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਮਗਰੋਂ 'ਅਨਜ' ਤੇ 'ਤੁਨਜ' ਪਦ ਕਹਿ ਸ਼ਸਤਰ ਪਦ ਆਖੋ, ਬਿਘਨ ਹਰਨ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਸ਼ਸਤਰ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੪੯॥੧੨੩॥

ਮਕਰਕੇਤ ਕਹਿ ਮਕਰਧੁਜ ਪੁਨਿ ਆਯੁਧ ਪਦੁ ਦੇਹੁ॥
ਸਭੈ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਲੇਹੁ॥੫੦॥੧੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਕਰ=ਮੱਛੀ। ਮਕਰ ਕੇਤ=ਮੱਛੀ ਦੇ ਝੰਡੇ ਵਾਲਾ ਕਾਮ ਦੇਵ। 'ਮਕਰ ਕੇਤ' ਜਾਂ 'ਮਕਰ ਧੁਜਾ' ਕਹਿ ਕੇ ਫੇਰ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰੋ ਜਾਣ ਲਵੋ। । ੫੦॥੧੨੪॥

ਪੁਹਪ ਧਨੁਖ ਅਲਿਪਨਚ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਨਾਮ ਬਖਾਨ॥
ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਜਾਨੁ ਨਾਮ ਸਭ ਬਾਨ॥੫੧॥੧੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੁਹਪ ਧਨੁਖ=ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਧਨਖ ਵਾਲਾ, ਕਾਮਦੇਵ। ਅਲਿਪਨਚ=ਭੌਰਿਆ ਦੇ ਚਿੱਲੇ ਵਾਲਾ, ਕਾਮਦੇਵ।

'ਪਹੁਪ ਧਨੁਖ' ਜਾਂ 'ਅਲਿ ਪਨਚ' ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਆਖੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੫੧॥੧੨੫॥

ਸੰਬਰਾਰਿ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰਿ ਅਰਿ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨ॥
ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਮਾਨ॥੫੨॥੧੨੬॥

ਸੰਬਰਾਰਿ ਜਾਂ 'ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਆਖੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ॥੫੨॥੧੨੬॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਸੰਬਰ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਦੈਂਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਰਿਗ ਵੇਦ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਨਾਮ 'ਦਸਯੁ' ਵੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੈਂਤ ਦਿਵੋਦਾਸ ਦਾ ਬੜਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸੀ, ਇੰਦਰ ਨੇ ਦਿਵੋਦਾਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਇਸ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕਾਮਦੇਵ ਨਾਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤਕ ਇਸ ਦਾ ਜੰਗ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਕਾਮਦੇਵ ਪ੍ਰਦਮਨ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮਿਆ ਤਾ ਇਸ ਨੇ ਪੁਰਾਣਾ ਵੈਰ ਚਿਤਾਰਕੇ, ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਚੁੱਕਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਦੁਮਨ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਹੀ ਇਹ ਮਰਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੰਬਰਾਰਿ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰਿ=ਸ਼ਿਵਜੀ। ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਤਾਰਕ ਦੈਂਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰਾਂ ਤਾਰਕਾਖਛ ਕਮਲਾਖਛ ਤੇ ਵਿਦਜਨਮਾਲੀ ਨੇ ਮਯ ਦਾਨਵ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨ ਸ਼ਹਿਰ ਬਣਵਾਏ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੋਨੇ ਦਾ ਸੁਰਗ ਵਿਚ, ਦੂਜਾ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਤੇ ਤੀਜਾ ਲੋਹੇ ਦਾ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ ਸੀ, ਹਰੇਕ ਪੁਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ-ਚੌੜਾਈ ਸੌ ਸੌ ਜੋਜਨ ਸੀ। ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਉਪਦ੍ਰਵ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸੁਣਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਇਕੋ ਹੀ ਬਾਣ ਨਾਲ ਤਿੰਨਾ ਪੁਰਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰਿ' ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਗਿਆ।

ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰਿ ਅਰਿ=ਕਾਮਦੇਵ। ਰਮਾਇਣ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੱਤੀ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸਤੀ ਹੋ ਗਈ, ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਤੀ ਨੇ ਹਿਮਾਲਯ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ, ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਪਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਘੋਰ ਤਪ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰੇ ਹੋਏ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਸਮਾਧੀ ਤੋਂ ਉਥਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਉਤੇ ਜਾਕੇ ਆਪਣੇ ਤੀਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੱਲ ਛੱਡੇ, ਜਦ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੀਜਾ ਨੇਤ੍ਰ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਉਸਦੀ ਅਗਨਿ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵੈਰੀ ਕਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਫੂਕ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਨਾਮ ਸ਼ਿਵਅਰਿ ਭਾਵ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਉਦਾਰਹਣ - ਸੰਬਾਰਿ=ਸੰਬਰ ਦਾ ਵੈਰੀ ਕਾਮਦੇਵ। ਤ੍ਰਿਪਰਾਰਿ ਅਰਿ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਵੈਰੀ ਕਾਮਦੇਵ। ਤ੍ਰਿਪਰਾਰਿ ਅਰਿ ਆਯੁਧ=ਕਾਮ ਦੇਵ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ ਤੀਰ।

ਸ੍ਰੀ ਸਾਰੰਗ ਗ੍ਰਾ ਬੀਰਹਾ ਬਲਹਾ ਬਾਨ ਬਖਾਨ॥
ਬਿਸਿਖ ਬਿਸੀ ਬਾਂਸੀ ਧਰਨ ਬਾਨ ਨਾਮ ਜੀਅ ਜਾਨ॥੫੩॥੧੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ=ਤੀਰ। ਸਾਰੰਗਗ੍ਰਾ=ਧਨੁਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ। ਬੀਰਹਾ=ਸੂਰਮੇ

ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ। ਬਿਸੀ=ਜ਼ਹਰੀਲਾ ਤੀਰ। ਬਾਂਸੀ=ਕਾਨੀ, ਜੋ ਤੀਰ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਾਂਸੀ ਧਰਨ=ਕਾਨੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਸ੍ਰੀ, ਸਾਰੰਗਗ੍ਰ, ਬੀਰਹਾ, ਬਲਹਾ, ਬਾਨ, ਬਿਸਖ, ਬਿਸੀ ਤੇ ਬਾਂਸੀ ਧਰਨ ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੫੩॥੧੨੭॥

ਬਿਖ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰੋ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥੫੪॥੧੨੮॥

'ਬਿਖ' ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। 'ਬਿਖਧਰ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੫੪॥੧੨੮॥

ਸਕਲ ਸਿੰਧ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਤਨੈ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਦੇਹੁ॥
ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥੫੫॥੧੨੯॥

ਪਹਿਲਾ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਲਵੋ, ਫੇਰ ਤਨੈ ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੫੫॥੧੨੯॥

ਭਾਵਾਰਥ :-ਜਦੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਿਆ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਹੋਂਦਾ ਹਤਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ 'ਗਰਲ' ਨਾਮ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਨਿਕਲੀ ਸੀ, ਜੋ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕੰਠ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਨੀਲ ਕੰਠ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਹਿਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ ਦੇ ਨਾਮ 'ਦਧਿ ਸੁਤ ਜਾਂ ਸਿੰਧ ਤਨੈ ਪੁੱਤਰ ਆਦਿ ਹਨ, ਉਹੋ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਨਾਮ ਫੇਰ ਤਨੈ ਪਦ ਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਸਿੰਧ ਤਨੈ ਧਰ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਉਦਧਿ ਸਿੰਧ ਸਰਤੇਸਜਾ ਕਹਿ ਧਰ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਬੰਸੀਧਰ ਕੇ ਨਾਮ ਸਭ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥੫੬॥੧੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਿਤੇਸ=ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਸਮੁੰਦਰ। ਜਾ=ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਬੰਸੀ ਧਰ=ਬਾਂਸ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ ਦੇ ਪਿਛੇ ਬਾਂਸ ਦੀ ਕਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਉਦਧਿ, ਸਿੰਧ ਜਾਂ ਸਰਤੇਸ ਪਦ ਕਹਿਣ ਮਗਰੋਂ 'ਜਾ' ਤੇ 'ਧਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੋ ! ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੫੬॥੧੩੦॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਸਰਤੇਸਜਾ=ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਬਿਖ। ਸਰਿਤੇਸਜਾ ਧਰ=ਬਿਖ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਬਿਖ ਧਰ, ਤੀਰ। ਤੀਰ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਪੁੱਠ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬਿਖਧਰ' ਹੈ।

ਬੰਧ ਨਾਸਨੀ ਬੀਰਹਾ ਬਿਖ ਬਿਸਖਾਗ੍ਰਜ ਬਖਾਨ॥

ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਮਾਨ॥ ੫੭॥ ੧੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੰਧ=ਭਰਾ, ਭਾਈ ਵੀਰ। ਨਾਸਨੀ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜ਼ਹਿਰ। ਬੀਰਹਾ=ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਜ਼ਹਿਰ। ਬਿਸਖਾਗ੍ਰਜ=ਤੀਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਜੁੜਨ ਵਾਲੀ, ਜ਼ਹਿਰ।

ਬੰਧ ਨਾਸਨੀ, ਬੀਰਹਾ, ਬਿਖ ਤੇ ਬਿਸਖਾਗ੍ਰਜ ਇਹ ਸਾਰੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਧਰ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫਿਰ ਉਹੀ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਮੰਨ ਲਵੋ॥ ੫੭॥ ੧੩੧॥

ਸਭ ਮਨੁਖਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਹਾ ਪਦ ਬਹੁਰੋ ਦੇਹੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੫੮॥ ੧੩੨॥

ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਂ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਹਾ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਮਨੁੱਖਹਾ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚਤੁਰੋ ' ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੫੮॥ ੧੩੨॥

ਕਾਲਕੂਟ ਕਹਿ ਕਸ਼ਟ ਕਰਿ ਸ਼ਿਵ ਕੰਠੀਅਹਿ ਉਚਾਰ॥
ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਜਾਨੁ ਬਾਨ ਨਿਰਧਾਰ॥ ੫੯॥ ੧੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਸ਼ਟ ਕਰਿ=ਦੁਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਜ਼ਹਿਰ। ਸ਼ਿਵ ਕੰਠੀ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਕੰਠੀ, ਬਿਖ।

ਕਾਲਕੂਟ, ਕਸ਼ਟ ਕਰਿ, ਸ਼ਿਵ ਕੰਠੀਅਹਿ ਇਹ ਸਭ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ ਧਰ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਸਚੇ ਤੋਰ ਤੇ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੫੯॥ ੧੩੩॥

ਸ਼ਿਵ ਕੋ ਨਾਮ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਕੰਠੀ ਪਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ॥
ਪੁਨ ਧਰ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ਜਾਨੁ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੬੦॥ ੧੩੪॥

ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਕੰਠੀ ਤੇ ਧਰ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ, ਫੇਰ ਉਸਨੂੰ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੬੦॥ ੧੩੪॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਰੁਦ੍ਰ ਕੰਠੀ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਰਹਿਨ ਵਾਲੀ ਜ਼ਹਿਰ। ਰੁਦ੍ਰ ਕੰਠੀ ਧਰ=ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਬਿਆਧਿ ਬਿਖੀ ਮੁਖਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸਭੈ ਏ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੋ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥ ੬੧॥ ੧੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਆਧਿ=ਬਿਆਧੀ, ਵਜਾਧ ਬਿਮਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਜ਼ਹਿਰ ਬਿਖ। ਮੁਖਿ=ਮੁਖੀ, ਲੋਹੇ ਦਾ ਪਿਪਲਾ ਜੋ ਤੀਰ ਦੀ ਕਾਨੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਿਖੀ=ਬਿਖ ਦੀ ਪਾਣ, ਜੋ ਤੀਰ ਦੀ ਮੁੱਖੀ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਿਆਧਿ, ਬਿਖੀ ਮੁਖੀ, ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ ਧਰ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ ਏਹ ਸਭ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲੈਣ॥੬੧॥੧੩੫॥

ਖਪਰਾ ਨਾਲਕ ਧਨੁਖ ਸੁਤ ਲੈ ਸੁ ਕਮਾਨਜ ਨਾਂਉ॥
ਸਕਰ ਕਾਨ ਨਰਾਂਚ ਭਨਿ ਧਰ ਸਭ ਸਰ ਕੇ ਗਾਂਉ॥੬੨॥੧੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਪਰਾ=ਚੌੜੇ ਫਲ ਵਾਲਾ ਤੀਰ। ਕਮਾਨਜ=ਕਮਾਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਤੀਰ। ਸੱਕਰ ਕਾਨ=ਸਰਕੜੇ ਦਾ ਕਾਨਾ ਜਿਸਨੂੰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੀਰ। ਗਾਂਉ=ਨਾਮ। ਨਾਲਿਕ=ਕਾਨੀ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਖੱਪਰਾ, ਨਾਲਿਕ, ਧਨੁਖ ਸੁਤ, ਕਮਾਨਜ, ਸੱਕਰ ਕਾਨ, ਭਨਿਧਰ ਅਤੇ ਨਰਾਂਚ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੬੨॥੧੩੬॥

ਬਾਰਿਦ ਜਿਉ ਬਰਸਤ ਰਹੈ ਜਸੁ ਅੰਕੁਰ ਜਿਹ ਹੋਇ॥
ਬਾਰਿਦ ਸੋ ਬਾਰਿਦ ਨਹੀ ਤਾਂਹਿ ਬਤਾਵਹੁ ਕੋਇ॥੬੩॥੧੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰਦਿ=ਬੱਦਲ। ਬਾਰਿਦ=ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਬੱਦਲ ਵਾਂਗੂੰ ਵੱਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਸ ਰੂਪ ਖੇਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬੱਦਲ ਹੈ ਪਰ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸੁਟਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਦਸੋ ? ਭਾਵ ਉਹ ਤੀਰ ਹੈ॥੬੩॥੧੩੭॥

ਬਿਖਧਰ ਬਿਸੀ ਬਿਸੋਕ ਕਰ ਬਾਰਣਾਰਿ ਜਿਹ ਨਾਮ॥
ਨਾਮ ਸਭੈ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਨੇ ਹੋਵਹਿ ਕਾਮ॥੬੪॥੧੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸੀ=ਜ਼ਹਿਰਲਾ, ਤੀਰ। ਬਿਸੋਕ ਕਰਿ=ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ। ਬਰਣਾਰਿ=ਵਾਰਣਅਰਿ, ਸੰਜੋਅ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਤੀਰ।

ਬਿਖਧਰ, ਬਿਸੀ, ਬਿਸੋਕ ਕਰਿ ਤੇ ਬਾਰਣਾਰਿ, ਆਦਿ ਜਿਸਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਬਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸੰਪੂਰਣ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੬੪॥੧੩੮॥

ਅਰਿ ਬੇਧਨ ਛੇਦਨ ਲਹਯੋ ਬੇਦਨ ਕਰਿ ਜਿਹ ਨਾਉਂ॥
ਰੱਛ ਕਰਨ ਅਪਨਾਨ ਕੀ ਪਰੇ ਦੁਸ਼ਟ ਕੇ ਗਾਉਂ॥੬੫॥੧੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛੇਦਨ=ਛੇਕੋ ਛੇਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਗਾਉ=ਪਿੰਡ, ਸਰੀਰ। ਬੇਦਨ ਕਰਿ=ਪੀੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਉਹ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਅਤੇ ਛੇਕ ਛੇਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਪੀੜਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣਿਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਉੱਤੇ ਜਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥੬੫॥੧੩੯॥

ਜਦੁਪਤਾਰਿ ਬਿਸ਼ਨਾਧ ਪਤਿ ਅਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂਤਕ ਨਾਮ॥
ਸਦਾ ਹਮਾਰੀ ਜੈ ਕਰੋ ਸਕਲ ਕਰੋ ਮਮ ਕਾਮ॥੬੬॥੧੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਦੁਪਤਾਰਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਤੀਰ। ਬਿਸਨਾਧ ਪਤਿ ਅਰਿ=ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਉਸਦਾ ਵੈਰੀ ਤੀਰ। ਕ੍ਰਿਸਨਾਂਤਕ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ॥

ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਜਦੁਪਤਿ ਅਰਿ, ਬਿਸ਼ਨਾਧ ਪਤਿ ਅਰਿ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂਤਕ ਹੈ। ਹੇ ਤੀਰ ! ਸਦਾ ਮੇਰੀ ਜਿੱਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰੋ॥੬੬॥੧੪੦॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦਵ ਕੁਲ ਦਾ ਸਵਾਮੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਿਸ਼ਨਾਧ ਪਤਿ ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ 'ਜਰਾ' ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਦੇ ਤੀਰ ਦੇ ਵੱਜਨ ਤੋਂ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸਵਰਗ ਵਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਦੁਪਤਿ ਅਰਿ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂਤਕ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਹਲਧਰ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਅਰਿ ਭਾਖੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖੁ॥੬੭॥੧੪੧॥

ਹਲਧਰ ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਅਨੁਜ ਤੇ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ ਚਿਤ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪਛਾਣ ਰਖੋ॥੬੭॥੧੪੧॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਬਲਭੱਦ੍ਰ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ ਹੀ ਹਲ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਹਲਧਰ ਤੇ ਮੁਸਲੀਧਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਹਲਧਰ ਅਨੁਜ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਅੰਤ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਹਲਧਰ ਅਨੁਜ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਰਉਹਨਾਇ ਮੁਸਲੀ ਹਲੀ ਰੇਵਤੀਸ ਬਲਰਾਮ॥
ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਪੁਨਿ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਜਾਨੁ ਬਾਨ ਕੇ ਨਾਮ॥੬੮॥੧੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਉਹਨਾਇ=ਰੋਹਣੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਵਸੁਦੇਵ ਦੀ ਪਟਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਹਿਣੀ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਰਉਹਨਾਇ ਹੈ। ਰੇਵਤੀਸ=ਰੇਵਤੀ ਦਾ ਪਤੀ, ਬਲਰਾਮ।

ਰਉਹਨਾਇ, ਮੁਸਲੀ, ਹਲੀ,ਰੇਵਤੀਸ ਤੇ ਬਲਰਾਮ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਲਰਾਮ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਕੇ ਮਗਰੋਂ ਅਨੁਜ ਤੇ ਅਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਸਭ ਨਾਂ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ॥੬੮॥੧੪੨।

ਭਾਵਾਰਥ :- ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ਅੰਸ ੪,ਅਧਿਆਏ ੧ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਰੇਵਤ ਰਾਜੇ

ਦੀ ਲੜਕੀ ਇਤਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਕਿ ਉਸ ਯੋਗ ਵਰ ਕੋਈ ਨਾ ਵੇਖਕੇ, ਪਿਤਾ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੋਲੋਂ ਜਾਕੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਉੱਤਮ ਵਰ ਦਸੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰਾਗ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸੀ, ਕਈ ਜੁਗਾਂ ਤੱਕ ਸਮਾਂ ਰਾਗ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਬਿਤਾ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਰੇਵਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋ ਰਾਗ ਸਭਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਰੇਵਤ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਰੇਵਤੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਬਲਿਰਾਮ ਨਾਲ ਕਰ ਦੇਵੇਂ। ਜਦ ਕਈ ਜੁਗਾਂ ਮਗਰੋਂ ਰੇਵਤ ਮੁੜ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉਤੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੱਦ ਛੋਟੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਆਗਿਆਂ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਰੇਵਤੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਬਲਿਰਾਮ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਰੇਵਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀ ਵੇਖਕੇ, ਉਸਦੇ ਮੋਢੇ ਉਤੇ ਹਲ ਰਖਕੇ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਇਆ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੱਦ ਬਰਾਬਰ ਕਰ ਲਿਆ।

ਤਾਲਕੇਤ ਲਾਂਗਲਿ ਉਚਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਗ੍ਰਜ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਅਨੁਜ ਉਚਰ ਅਰਿ ਉਚਰੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੬੯॥ ੧੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਾਲ=ਤਾੜਿ। ਤਾਲਕੇਤ=ਜਿਸਦੇ ਝੰਡੇ ਉਤੇ ਤਾੜਿ ਬ੍ਰਿਛ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ, ਬਲਿਰਾਮ। ਲਾਂਗਲਿ=ਹਲ ਵਾਲਾ=ਹਲੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਗ੍ਰਜ=ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਜੰਮਿਆ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ, ਬਲਿਰਾਮ।

ਤਾਲਕੇਤ ਲਾਂਗਲੀ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਗ੍ਰਜ ਇਹ ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਪਦ ਕਹੋ, ਫਿਰ ਅਨੁਜ ਕਹਿਕੇ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੬੯॥ ੧੪੩॥

ਨੀਲਾਂਬਰ ਰੁਕਮਾਂਤਕਰਿ ਪਊਰਾਣਿਕ ਅਰਿ ਭਾਖੁ॥
ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਅਰਿ ਉਚਰੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਰਾਖੁ॥ ੭੦॥ ੧੪੪॥

ਨੀਲਾਂਬਰ ਰੁਕਮਿਆਂਤ ਕਰਿ ਤੇ ਪਊਰਾਣਿਕ ਅਰਿ ਏਹ ਨਾਮ ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ ਅਨੁਜ ਕਹਿਕੇ ਅਰਿ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੭੦॥ ੧੪੪॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਕੁੰਡਿਨ ਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਭੀਖਮਕ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਰੁਕਮੀ ਸੀ, ਇਹ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਰੁਕਮਣੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਸ਼ਪਾਲ ਨਾਲ ਵਿਆਹੁਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ, ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰੁਕਮਣੀ ਨੂੰ ਰੱਥ ਤੇ ਬਿਠਾਕੇ ਨੱਸ ਗਏ, ਤਦੋਂ ਇਸਨੇ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਣ ਕਰਕੇ ਘਰੋਂ ਤੁਰਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਰੁਕਮਣੀ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਕੇ ਲੈ ਆਵਾਂ ਤਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵੜਾਂਗਾ। ਪਰ ਅਗੇ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਤਾਂ ਸੀ ਨਹੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਰੁਕਮੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਰੱਥ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਸਿਰ ਵੱਢਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਤਾਂ ਭਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਰੁਕਮਣੀ ਨੇ ਝਟ ਹੱਥ ਫੜਕੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸਾਲਾ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਕਰੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਕੇਸ ਕੱਟਕੇ ਜੀਉਂਦਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਵੱਖਰਾ ਇਕ ਭੋਜਕਟ ਪੁਰ

ਨਾਮ ਦਾ ਨਗਰ ਵਸਾਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਮੌਤ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਹੋਈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਰੁਕਮਾਂਤ ਕਰਿ ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ।

ਲੋਮ ਹਰਖਣ ਰਿਖੀ, ਜੋ ਉਗ੍ਰਸ੍ਰਵਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਵਿਆਸ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਸੂਤ ਸੀ ਇਹ ਨੈਮਿਖਾਰੰਣਜ ਵਿਚ ਰਿਖੀਆਂ ਨੂੰ ਪੌਰਾਣਿਕ ਕਥਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਇਸ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸਨੇ ਸੂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਪਊਰਾਣਿਕ ਅਰਿ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਭ ਅਰਜਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਸੂਤ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ॥
ਪੁਨਿ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੭੧॥ ੧੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੂਤ=ਰੱਥ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਸੂਤ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫੇਰ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੭੧॥ ੧੪੫॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਵਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਸੁਤ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰੁ ਨਾਮ ਬਾਨ ਪਹਿਚਾਨੁ॥ ੭੨॥ ੧੪੬॥

ਪਹਿਲੇ ਪਵਨ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਇਕ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਮਗਰੋਂ ਸੁਤ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ ਅਨੁਜ ਕਹਿਕੇ ਸੂਤਰਿ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ॥ ੭੨॥ ੧੪੬॥

ਉਦਾਹਰਣ :- ਪਵਨ ਸੁਤ=ਭੀਮ ਸੈਨ। ਪਵਨ ਸੁਤ ਅਨੁਜ= ਭੀਮ ਸੈਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ=ਅਰਜਨ। ਪਵਨ ਸੁਤ ਅਨੁਜ ਸੂਤ=ਅਰਜਨ ਦਾ ਰਥਵਾਹੀ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਪਵਨ ਸੁਤ ਅਨੁਜ ਸੂਤ ਅਰਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਵੈਰੀ=ਤੀਰ।

ਮਾਰੁਤ ਪਵਨ ਘਨਾਂਤ ਕਰ ਕਹਿ ਸੁਤ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰ॥
ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰੁ ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰ॥ ੭੩ ॥੧੪੭॥

ਮਾਰੁਤ ਪਵਨ ਤੇ ਘਨਾਂਤ ਕਰਿ ਇਹ ਪਵਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਸੁਤ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ ਅਨੁਜ ਤੇ ਸੂਤਰਿ ਪਦ ਆਖੋ ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੭੩॥ ੪੭॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿਤਿ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਕਸ਼ਜਪ ਦੇ ਕਹਿਣ ਉਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਠਿਨ ਬ੍ਰਤ ਧਾਰਿਆ, ਜਿਸਤੋਂ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਵੇ। ਇੰਦਰ ਇਹ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਸੇਵਕ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਦਿਤਿ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਦਿਤਿ

ਜੂਠੇ ਮੂੰਹ, ਖੁੱਲੇ ਕੇਸ ਤੇ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਜਲ ਵਰਤੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਲੀਨ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸੌਂ ਗਈ। ਇੰਦਰ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਮ ਵਰਤ ਭੰਗ ਦਾ ਕਾਰਣ ਜਾਣਿਆ, ਅਤੇ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਦਿਤਿ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਿਆ, ਅਤੇ ਗਰਭ ਵਿਚਲੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸੱਤ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਪਰ ਉਹ ਬੱਚਾ ਨਾ ਮਰਿਆ ਸਗੋਂ ਇਕ ਦੇ ਹੀ ਸੱਤ ਬੱਚੇ ਹੋ ਗਏ, ਫਿਰ ਇੰਦਰ ਨੇ ਇਕ ਦੇ ਸੱਤ ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ ਉਣੰਜਾ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਪਰ ਉਹ ਟੋਟੇ ਤਪ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਨਸ਼ਟ ਨਾਂ ਹੋਏ, ਸਗੋਂ ਰੋ ਕੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਨਾਂ ਮਾਰ, ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ, ਸਗੋਂ ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਹ ਸੁਣਕੇ, ਇੰਦਰ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ (ਮਾਰੁਤ) ਨਾ ਰੋਵੇ ਕਿਹਾ। ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਪੁਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਰੁਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇੰਦਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਦਿਤਿ ਨੰਦਨ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਉਣੰਜਾ ਮਾਰੁਤ ਪਵਨ ਦੇਵਤਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਹ ਹਨ:-

ਏਕ ਜਜੋਤਿ ਦ੍ਵਿਜਜੋਤਿ, ਤ੍ਰਿਜਜੋਤਿ, ਜਜੋਤਿ ਏਕ ਸ਼ਕ੍ਰ, ਦ੍ਵਿਸ਼ਕ੍ਰ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਕ੍ਰ, ਇੰਦ੍ਰ, ਗਤ-ਦ੍ਵਿਸ਼ਜ, ਤਤ, ਪਤਿਸਕ੍ਰਿਤ, ਪਰ ਮਿਤ, ਸੰਮਿਤ ਸੁਮਤਿ, ਰਿਤਜਿਤ, ਸਤਜਜਿਤ ਸੁਸੇਣ, ਸੇਨਜਿਤ, ਅੰਤਿਮਿਤਿ, ਅਨਮਿਤ੍ਰ, ਪੁਰੁਮਿਤ੍ਰ ਅਪਰਾਜਿਤ, ਰਿਤੁ, ਰਿਤਵਾਹ, ਧਰਤਾ, ਧਰੁਣ, ਧ੍ਰਵ, ਵਿਧਾਰਣ, ਦੇਵ ਦੇਵ, ਈਦ੍ਵਿਸ਼, ਅਦ੍ਵਿਸ਼ ਵ੍ਰਤਿਨ, ਅਸਦ੍ਵਿਸ਼, ਸਮਰ, ਧਾਤਾ, ਦੁਰਗ, ਧ੍ਰਿਤਿ, ਭੀਮ, ਅਭਿਯੁਕਤ, ਅਰਥਤ੍ਰ, ਸਹ, ਦਜੁਤਿ, ਦਰੂਪ, ਅਨਾਯਜ, ਅਥਾਵਾਸ, ਕਾਮ, ਜਯ ਅਤੇ ਵਿਰਾਟ॥

ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਵਨ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਸੁਤ, ਅਨੁਜ ਤੇ ਸੂਤਰਿ ਪਦ ਜੋੜ ਦੇਣ ਤੋਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਘਨਾਂਤ ਕਰਿ=ਬਦਲਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਪਵਨ। ਘਨਾਂਤ ਕਰਿ ਸੁਤ=ਪਵਨ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਭੀਮਸੈਨ। ਘਨਾਂਤ ਕਰਿ ਸੁਤ ਅਨੁਜ ਸੂਤ=ਅਰਜਨ ਦਾ ਰਥਵਾਹੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਘਨਾਂਤ ਕਰਿ ਸੁਤ ਅਨੁਜ ਸੂਤ ਅਰਿ=ਅਰਜਨ ਦੇ ਰਥ ਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ॥

ਸਰਬ ਬਿਆਪਕ ਸਰਬਦਾ ਸੱਲਜਾਜਨ ਸੁ ਬਖਾਨ॥
ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰੁ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ॥ ੭੪ ॥ ੧੪੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਬ ਬਿਆਪਕ- ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ,ਪਵਨ। ਸਰਬਦਾ=ਹਰ ਪਾਸੇ ਮੌਜੂਦ,ਪਵਨ। ਸਲਯ=ਜ਼ਖਮ, ਜ਼ਖਮਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਪਵਨ।

ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ, ਸਰਬਦਾ ਜਾਂ ਸੱਲਯਾਜਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕਥਨ ਕਰੋ ਫਿਰ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਤੇ ਸੂਤਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ॥ ੭੪ ॥ ੧੪੮ ॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਸੱਲਯ=ਜ਼ਖਮ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪਵਨ। ਸੱਲਜ ਤਨੁਜ=ਪਵਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਭੀਮਸੈਨ। ਸੱਲਜ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ=ਭੀਮ ਸੈਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ, ਅਰਜੁਨ। ਸਲੱਜ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ=ਅਰਜਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਾਰ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਪੁਨਿ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨ॥
ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ ਉਚਿਰ ਨਾਮ ਬਾਨ ਪਹਿਚਾਨ॥੭੫॥੧੪੯॥

ਪਹਿਲੇ ਬਾਰ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਫੇਰ ਅਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਤੋਂ ਸੂਤਰਿ ਉਚਾਰਣ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ॥੭੫॥੧੪੯॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਬਾਰ=ਪਾਣੀ, ਜਲ। ਬਾਰ ਅਰਿ=ਜਲ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਪਵਨ। ਪਵਨ ਜਲ ਨੂੰ ਸੁਕਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਲ ਦਾ ਵੈਰੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਰ ਅਰਿ ਤਨੁਜ=ਪਵਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਭੀਮਸੈਨ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਅਗਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦਿ ਅਰਿ ਦੇਹੁ॥
ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥੭੬॥੧੫੦॥

ਪਹਿਲੇ ਅੱਗ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਫੇਰ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਤੇ ਸੂਤਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਂ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੭੬॥੧੫੦॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਅੱਗ, ਅਗ੍ਰਿ, ਪਵਕ, ਪ੍ਰਜੁਲਤ, ਜਲ੍ਹਾ, ਹੁਤਾਸਨ, ਬੈਸੰਤਰ, ਹੋਮ, ਹੋਮਨ, ਕਾਸੁ ਰਿਪੁ ਆਦਿ ਜਿੰਨੇਂ ਨਾਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ ਜੋੜਨ ਨਾਲ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਅਗਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਅਰਿ ਭਾਖੁ॥
ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਕਹਿ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਰਾਖ॥੭੭॥੧੫੧॥

ਪਹਿਲੇ ਅੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਚੇਤੇ ਰਖੋ। ੭੭॥੧੫੧॥

ਭਾਵਾਰਥ :-ਇਸ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਛੰਦ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਸੂਤ ਪਦ ਲੁਪਤ ਹੈ, ਜੋ ਅਰਥ ਵੇਲੇ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,ਜੇ ਸੂਤ ਪਦ ਨਾ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਰਥ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਅਗਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਦਿ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ॥
ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਕਹਿ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥੭੮ ॥੧੫੨॥

ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਦੋ ਵਾਰ ਅਰਿ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਫੇਰ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਤੇ ਸੂਤਰਿ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੭੮॥੧੫੨॥

ਉਦਾਹਰਣ :- ਅਗਨਿ ਅਰਿ=ਅੱਗ ਦਾ ਵੈਰੀ ਜਲ। ਅਗਨਿ ਅਰਿ ਅਰਿ=ਜਲ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਵਨ। ਅਗਨਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਤਨੁਜ=ਪਵਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਭੀਮ ਸੈਨ।

ਪਾਵਕਾਰਿ ਅਗਨਾਂਤ ਕਰ ਕਹਿ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੂਤਰਿ ਬਾਨ ਪਛਾਨ॥ ੭੯॥ ੧੫੩॥

ਪਾਵਕਾਰਿ ਜਾਂ ਅਗਨਾਂਤ ਕਰਿ ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਕਹਿਕੇ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸੂਤਰਿ ਪਦ ਜੋੜੋ ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ॥ ੭੯॥ ੧੫੩॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਪਾਵਕਾਰਿ ਅੱਗ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਲ। ਅਗਨਾਂਤ ਕਰਿ ਅਰਿ=ਜਲ ਦਾ ਵੈਰੀ ਪਵਨ। ਅਗਨਾਂਤ ਕਰਿ ਅਰਿ ਅਰਿ=ਪਵਨ ਦਾ ਵੈਰੀ ਸੂਰਜ। ਅਗਨਾਤ ਕਰਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਤਨੁਜ=ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਰਨ। ਅਗਨਾਂਤ ਕਰਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ=ਕਰਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਅਰਜਨ। ਅਗਨਾਂਤ ਕਰਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ=ਅਰਜਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਹਿਮੰਬਾਰ ਬਕਹਾ ਗਦੀ ਭੀਮ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ॥
ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰੁ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੮੦॥ ੧੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਿਮੰ ਬਾਰ=ਬਰਫ। ਬਕਹਾ=ਬਦਲ ਦਾ ਵੈਰੀ। ਗਦੀ=ਗਦਾ ਵਾਲਾ, ਪਵਨ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ ਗਦਾ ਹੈ। ਭੀਮ=ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਵਾਲਾ, ਪਵਨ।

ਹਿਮ ਬਾਰ, ਬਕਹਾ, ਗਦੀ ਤੇ ਭੀਮ ਇਹ ਪਵਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਕਹ ਕੇ ਫੇਰ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਤੇ ਸੂਤਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਏਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੮੦॥ ੧੫੪॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਪਵਨ ਤਨੁਜ=ਭੀਮ ਸੈਨ। ਪਵਨ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ=ਭੀਮ ਸੈਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਅਰਜਨ। ਪਵਨ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰੁ=ਅਰਜਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਤੀਰ।

ਦੁਰਜੋਧਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅੰਤੁ ਸ਼ਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ॥
ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੮੧॥ ੧੫੫॥

ਦੁਰਯੋਧਨ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਿ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਫੇਰ ਅਨੁਜ ਕਹਿਕੇ ਸੂਤ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੮੧॥ ੧੫੫॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਗੰਧਾਰੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਦੁਰਜੋਧਨ ਸੀ, ਜੋ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ, ਜਦ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਰਾਜਸੂਯ ਯੱਗ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵੇਖਕੇ ਵੱਡਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਦਾ ਉਪਾਅ ਸੋਚਨ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਸ਼ੁਕਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਜੂਆ ਖੇਡਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਛਲ ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ ਕਿ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਸਭ ਕੁਝ ਹਾਰ ਗਿਆ, ਬਲਕਿ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਇਸਤਰੀ ਦਰੋਪਤੀ ਵੀ ਜੂਏ ਵਿਚ ਹਾਰੀ ਗਈ। ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦਰੋਪਤੀ ਨੂੰ ਸਭਾ ਵਿਚ ਲਿਆਓ, ਇਸ ਉਤੇ ਦੁੱਸ਼ਾਸਨ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਆਇਆ। ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੇ ਦਰੋਪਤੀ ਨੂੰ ਪੱਟਾਂ ਪਰ

ਬੈਠਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਮਗਰੋਂ ਉਸਨੂੰ ਸਭਾ ਵਿਚ ਨੰਗੀ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਭੀਮ ਸੈਨ ਨੇ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੱਟਾ ਉਤੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਦਰੋਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੱਟਾਂ ਨੂੰ ਚੂਰ ਕਰਾਂਗਾ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੁੱਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਦਰੋਪਤੀ ਨੂੰ ਨੰਗੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਮੈਂ ਲਹੂ ਪੀਆਂਗਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਭੀਮ ਸੈਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਣ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ।

ਉਦਾਹਰਣ - ਦੁਰਯੋਜਨ ਅਰਿ=ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਭੀਮਸੈਨ। ਦੁਰਯੋਧਨ ਅਰਿ ਅਨੁਜ ਸੂਤ ਅਰਿ=ਅਰਜਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਅੰਧ ਸੁਤਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਅਰਿ ਭਾਖੁ॥
ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਰਾਖੁ॥ ੯੨॥ ੧੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਧ ਸੁਤਨ=ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ।

ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫੇਰ ਅਨੁਜ ਕਹਿਕੇ ਸੂਤਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥ ੯੨॥ ੧੫੬॥

ਦੁੱਸ਼ਾਸਨ ਦੁਰਮੁਖ ਦੂਜੈ ਕਹਿ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨ॥
ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਪਹਿਚਾਨ॥ ੯੩॥ ੧੫੭॥

ਦੁੱਸ਼ਾਸਨ, ਦੁਰਮੁਖ ਜਾਂ ਦੁਰਜੈ ਇਹ ਧ੍ਰਤਰਾਸਟ੍ਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਪਦ ਆਖੋ, ਅਨੁਜ ਕਹਿਕੇ ਸੂਤ ਅਰਿ ਉਚਾਰੋ ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੯੩॥ ੧੫੭॥

ਦਸ਼ਲਾ ਕਰ ਭਿਖ ਆਦਿ ਕਹਿ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਅਰਿ ਭਾਖੁ॥
ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਸੁਤ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਰਾਖੁ॥ ੯੪॥ ੧੫੮॥

ਦਸ਼ਲਾ ਅਤੇ ਕਰਭਿਖ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥ ੯੪॥ ੧੫੮॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਦਸ਼ਲਾ ਅਰਿ=ਭੀਮ ਸੈਨ। ਦਸ਼ਲਾ ਅਰਿ ਅਨੁਜ=ਭੀਮ ਸੈਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਅਰਜੁਨ। ਕਰਭਿਖ ਅਰਿ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ=ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਭਮੰਨੂੰ। ਕਰਭਿਖ ਅਰਿ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਅਰਿ=ਅਭਿਮੰਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ। ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਜ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਅਭਿਮੰਨੂੰ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਭੀਖਮ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ॥

ਸੁਤ ਆਦਿ ਅੰਤ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੮੫॥ ੧੫੯॥

ਪਹਿਲੇ ਭੀਸ਼ਮ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਫੇਰ ਪਹਿਲੇ ਸੁਤ ਤੇ ਮਗਰੋ ਅਰਿ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੮੫॥ ੧੫੯॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਭੀਖਮ ਅਰਿ=ਅਰਜਨ ਦਾ ਨਾਮ ਪੈ ਗਿਆ। ਭੀਖਮ ਅਰਿ=ਭੀਸ਼ਮ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਰਜੁਨ। ਭੀਖਮ ਅਰਿ ਸੁਤ=ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਭਿਮੰਨੂੰ। ਭੀਖਮ ਅਰਿ ਸੁਤ ਅਰਿ=ਅਭਿਮੰਨੂੰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਤਟਤ ਜਾਨ੍ਹਵੀ ਅਗ੍ਰਜਾ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨ॥
ਤਨੁਜ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸੁਤ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਪਹਿਚਾਨ॥ ੮੬॥ ੧੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਟਤ=ਤਟਿਨੀ, ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਵਾਲੀ, ਨਦੀ। ਜਾਨਵੀ=ਜਨ੍ਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਗੰਗਾ। ਚੰਦ੍ਰਵੰਸੀ ਪਰੂਰਵਾ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਸੁਹੋਤ੍ਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕੇਸ਼ਨੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਜਨ੍ਹ ਰਾਜਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਰਿ ਵੰਸ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਕ ਵੇਰੀ ਗੰਗਾ ਜਨ੍ਹ ਨੂੰ ਪਤੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗਈ। ਪਰ ਉਸਨੇ ਇਸਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਪੁਰ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੰਗਾ ਨੇ ਜਨ੍ਹ ਦਾ ਆਸ਼੍ਰਮ ਡਬੋਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਜਨ੍ਹ ਨੇ ਗੰਗਾ ਪੀ ਲਈ। ਫੇਰ ਰਿਖੀਆ ਦੇ ਕਹਿਣ ਪਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢੀ ਇਸ ਲਈ ਗੰਗਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਨ੍ਹਵੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਰਮਾਇਣ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਰਾਜਾ ਭਗੀਰਥ ਆਪਣੇ ਪਿਤਰਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਲਈ ਗੰਗਾ ਲੈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਦ ਜਨ੍ਹ ਯੱਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ. ਗੰਗਾ ਨੇ ਯਗ ਸ਼ਾਲਾ ਡੁਬੋ ਦਿੱਤੀ ਤਦ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜਨ੍ਹ ਨੇ ਗੰਗਾ ਪੀ ਲਈ. ਭਗੀਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪਰ ਜਨ੍ਹ ਨੇ ਕੰਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਗੰਗਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਨ੍ਹਵੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਤਟਤ ਅਗ੍ਰਜਾ ਜਾਨ੍ਹਵੀ ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ ਤਨੁਜ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਤੇ ਸੁਤ ਅਰਿ ਪਦ ਉਚਾਰਣ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ॥ ੮੬॥ ੧੬੦॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਅਗ੍ਰਜਾ=ਗੰਗਾ। ਅਗ੍ਰਜਾ ਤਨੁਜ=ਗੰਗਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ। ਅਗ੍ਰਜਾ ਤਨੁਜ ਸ਼ੱਤ੍ਰ=ਭੀਸ਼ਮ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਰਜੁਨ। ਅਗ੍ਰਜਾ ਤਨੁਜ ਸ਼ਤ੍ਰ ਸੁਤ=ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਭਜਮੰਨੂੰ। ਅਗ੍ਰਜਾ ਤਨੁਜ ਸ਼ਤ੍ਰ ਸੁਤ ਅਰਿ=ਅਭਿਜਮੰਨੂੰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਗੰਗਾ ਗਿਰਜਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਉਚਰਿ ਸੁਤਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੮੭॥ ੧੬੧॥

ਗਿਰਿਜਾ=ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ, ਗੰਗਾ ਨਦੀ।

ਗੰਗਾ ਜਾਂ ਗਿਰਿਜਾ ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਪੁੱਤਰ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਫੇਰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਤ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਸਮਝੋ॥ ੮੭॥ ੧੬੧॥

ਨਾਕਾਲੇ ਸਰਿਤੇਸਰੀ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰ॥
ਸੁਤ ਅਰਿ ਕਹਿ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਸਭ ਸਰ ਨਾਮ ਉਚਾਰਿ॥ ੮੮ ॥੧੬੨॥

ਨਾਕਾਲੇ ਤੇ ਸਰਿਤੇਸਰੀ ਨਾਮ ਗੰਗਾ ਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋ ਪਹਿਲੇ ਕੋਈ ਇਕ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ ਸੁਤ ਅਰਿ ਕਹਿਕੇ ਸੂਤ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੮੮॥ ੧੬੨॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਸੁਤ=ਗੰਗਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਭੀਸ਼ਮ। ਨਾਕਾਲੇ ਸੁਤ ਅਰਿ=ਭੀਸ਼ਮ ਦਾ ਵੈਰੀ ਅਰਜੁਨ। ਸਰਿਤੇਸ੍ਰਰੀ ਸੁਤ ਅਰਿ ਸੂਤ ਅਰਿ=ਅਰਜਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਭੀਖਮ ਸ਼ਾਂਤਨੁ ਸੁਤ ਉਚਰਿ ਪੁਨ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨ॥
ਸੂਤ ਉਚਰਿ ਅੰਤ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਪਹਿਚਾਨ॥੮੯ ॥੧੬੩॥

ਪਹਿਲੇ ਭੀਸ਼ਮ ਜਾਂ ਸਾਂਤਨੁ ਪੁੱਤਰ ਪਦ ਕਹਿ ਕੇ ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫੇਰ ਸੂਤ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਪਦ ਆਖੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝੋ॥ ੮੯॥ ੧੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਂਤਨੁ ਚੰਦ੍ਰਵੰਸੀ ਪ੍ਰਤੀਪ ਰਾਜਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਗੰਗਾ ਦਾ ਪਤੀ ਤੇ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਬਤ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਸ ਬੁੱਢੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਹ ਹੱਥ ਛੁਹਾ ਦੇਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਤੁਰਤ ਜੁਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਉਦਾਹਰਣ - ਸਾਂਤਨ ਸੁਤ=ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ। ਸਾਂਤਨੁ ਸੁਤ ਅਰਿ=ਭੀਸ਼ਮ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਰਜੁਨ। ਸਾਂਤਨੁ ਸੁਤ ਅਰਿ ਸੂਤ=ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਰਥਵਾਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਸਾਂਤਨੁ ਸੁਤ ਅਰਿ ਸੂਤ ਅਰਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਗਾਂਗੇਯ ਨਦੀ ਅਜਿ ਉਚਰਿ ਸਰਿਤਜ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬਖਾਨ॥
ਸੂਤ ਉਚਰਿ ਅੰਤਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਪਹਿਚਾਨ॥ ੯੦॥ ੧੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਦੀਅਜ=ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ। ਸਰਿਤਜ= ਨਦੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ।

ਗਾਂਗੇਯ, ਨਦੀਅਜ ਤੇ ਸਰਿਤਜ ਇਹ ਭੀਸ਼ਮ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਹਿਣ ਮਗਰੋਂ ਵੈਰੀ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ ਸੂਤ ਤੇ ਅਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੯੦॥ ੧੬੪॥

ਤਾਲਕੇਤੁ ਸਵਿਤਾਸ ਭਨਿ ਆਦਿ ਅੰਤ ਅਰਿ ਦੇਹੁ॥
ਸੂਤ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਪੁਨ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੯੧॥ ੧੯੫॥

ਤਾਲਕੇਤ ਤੇ ਸਵਤਾਸ ਇਹ ਭੀਸ਼ਮ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਫੇਰ ਸੂਤ ਕਹਿਕੇ ਰਿਪੁ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਸਵਤਾਸ ਅਰਿ ਸੂਤ ਰਿਪੁ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੯੧॥ ੧੯੫॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਦ੍ਰੋਣ ਕਹਿ ਸਿਖਜ ਕਹਿ ਸੂਤਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਸਕਲ ਹੀ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥ ੯੨॥ ੧੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰੋਣ=ਰਿਖੀ ਭਾਰਦਵਾਜ਼ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰੀਆ। ਸਿੱਖਜ=ਸ਼ਗਿਰਦ, ਚੇਲਾ, ਅਰਜਨ।

ਪਹਿਲੇ ਦ੍ਰੋਣ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਅਰਜਨ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ ਸੂਤਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਚਤੁਰੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੯੨॥ ੧੯੬॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਤ੍ਰਿਸ਼ਤ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਦ੍ਰੋਣ ਦਾ ਪਿਤਾ ਭਰਦ੍ਵਾਜ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਦ੍ਰੁਪਤ ਆਸ਼੍ਰਮ ਤੇ ਆਕੇ ਦ੍ਰੋਣ ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਦ੍ਰੁਪਤ ਉਤਰ ਪੰਚਾਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ, ਤਦੋਂ ਦ੍ਰੋਣ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅਪਨੇ ਬਾਲਪਣੇ ਦੀ ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ ਯਾਦ ਕਰਵਾਈ, ਪਰ ਅਗੋਂ ਦ੍ਰੁਪਦ ਨੇ ਉਸਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰੋਣ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਹਸਤਨਾ ਪੁਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਉਥੇ ਆਪਣੇ ਸਾਲੇ ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਯੁਧਿਸਟਰ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਦੋ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਬਥੇਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਖਿੱਦੋ ਕਿਸੇ ਤ੍ਰਾਂ ਵੀ ਬਾਹਰ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਲੜਕੇ ਉਦਾਸ ਚਿੱਤ ਨਾਲ ਖੂਹ ਵੱਲ ਝਾਤੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਦ੍ਰੋਣ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਉਦਾਸ ਵੇਖਕੇ ਉਸ ਧਨੁਖ ਵਿਚ ਤੀਰ ਰਖਕੇ ਖਿੱਦੂ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ, ਦੂਜਾ ਤੀਰ ਦੀ ਪੂਛ ਵਿਚ, ਤੀਜਾਂ ਉਸਦੀ ਪੂਛ ਵਿਚ ਇਉਂ ਕਰਦਿਆਂ ਖਿੱਦੋ ਨੂੰ ਖੂਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਤੇ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਯੁਧਿਸਟਰ ਆਦਿ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਬੇ ਭੀਸ਼ਮ ਨੂੰ ਜਾ ਸੁਣਾਈ, ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇਸਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਦਿਆ ਗੁਰੂ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਜ ਨਾਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ।

ਜਦ ਕੌਰਵ ਤੇ ਪਾਂਡਵ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਇਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਗੁਰ ਦੱਖਣਾ ਏਹੀ ਹੈ, ਕਿ ਦ੍ਰੁਪਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰੋ। ਕੌਰਵਾਂ ਤੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੇ ਪੰਚਾਲ ਦੇਸ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਦ੍ਰੁਪਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਹਰਾਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਲਿਆਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਰਜੁਨ ਉਤੇ ਦ੍ਰੋਣਚਾਰਜ ਦੀ ਬਹੁਤੀ

ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ। ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਜ ਨੇ ਦ੍ਰਪਦ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜੋ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਰਾਜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੰਗਾਂ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵਲ ਦਾ ਰਾਜ ਤੂੰ ਕਰ, ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਵਲ ਦਾ ਰਾਜ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ, ਤਾਂਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਹੋ ਕੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਾਂ।"

ਭਾਵੇਂ ਕੌਰਵ ਤੇ ਪਾਂਡਵ ਸਾਰੇ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਜ ਦੇ ਚੇਲੇ ਸਨ, ਪਰ ਦ੍ਰਪਦ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਨਾਮ ਦ੍ਰੋਣ ਸ਼ਿਸ਼ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਉਦਾਹਰਣ - ਦ੍ਰੋਣ ਸਿੱਖਜ=ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਜ ਦਾ ਚੇਲਾ ਅਰਜੁਨ। ਦ੍ਰੋਣ ਸਿੱਖਜ ਸੂਤਰਿ=ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਭਾਰਦ੍ਵਾਜ ਦ੍ਰੋਣਜ ਪਿਤਾ ਉਚਰਿ ਸਿੱਖਜ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਸੂਤਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥੯੩॥੧੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਰਦ੍ਵਾਜ=ਭਰਦਵਾਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਜਯ। ਦ੍ਰੋਣਜ=ਦ੍ਰੋਣਚਾਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਅਸ੍ਵੱਸਥਾਮਾ॥

ਭਾਰਦ੍ਵਾਜ ਜਾਂ ਦ੍ਰੋਣਜ ਪਿਤਾ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਸਿੱਖ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਫੇਰ ਸੂਤ ਤੇ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੯੩॥੧੯੭॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਦ੍ਰੋਣਜ ਪਿਤਾ=ਅਸ੍ਵੱਸਥਾਮਾ ਦਾ ਪਿਉ ਦ੍ਰੋਣਚਾਰਜ। ਦ੍ਰੋਣਜ ਪਿਤਾ ਸਿੱਖ=ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਜ ਦਾ ਚੇਲਾ ਅਰਜੁਨ। ਦ੍ਰੋਣਜ ਪਿਤਾ ਸਿੱਖ ਸੂਤ ਅਰਿ=ਤੀਰ।

ਸੋਰਠਾ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰ ਭਾਖਿ ਬੰਧੁ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਭਾਖੀਐ॥
ਜਾਨ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮੈ ਰਾਖ ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਬਾਨ ਕੇ॥੯੪॥੧੯੮॥

ਪਹਿਲੇ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਆਖੋ ਫੇਰ ਬੰਧੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਮਗਰੋਂ ਸੂਤਰਿ ਪਦ ਆਖੋ ਇਹ ਸਭ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥੯੪॥੧੯੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦ੍ਵੈ ਭਈਆ ਪੰਚਾਲਿ ਪਤਿ ਕਹਿ ਪੁਨਿ ਭ੍ਰਾਤ ਉਚਾਰਿ॥
ਸੁਤ ਅਰਿ ਕਹਿ ਸਭ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੋ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰਿ॥੯੫॥੧੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਵੈ ਭਈਆ=ਜੋੜੇ ਭਰਾ। ਮਾਦਰੀ ਨੂੰ ਅਸ਼ਨੀ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਤੋਂ-ਨਕੁਲ ਤੇ ਸਹਦੇਵ-ਦੋਵੇਂ ਜੋੜੇ ਜੰਮੇ ਸਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦੋ ਭੱਯਾ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਚਾਲਿ ਪਤਿ=ਪੰਚਾਲੀ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦਾ ਪਤੀ ਯੁਧਿਸਟਰ।

ਜੋੜੇ ਭਰਾ ਜਾਂ ਪੰਚਾਲੀ ਪਤੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਭਾਈ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਫੇਰ ਸੂਤ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੯੫॥੧੯੯॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਜੋੜੇ ਭਰਾ=ਨਕੁਲ ਤੇ ਸਹਦੇਵ। ਜੋੜੇ ਭਰਾ ਭਾਈ=ਅਰਜੁਨ। ਸੁਤ ਅਰਿ=ਅਭਿਮੰਨੂੰ

ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਧਰਮਰਾਜ ਧਰਮਜ ਉਚਰਿ ਬੰਧੁ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨ ਦੇਹੁ॥
ਸੂਤਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਲੇਹੁ॥ ੯੬॥੧੭੦॥

ਧਰਮ ਰਾਜ ਤੇ ਧਰਮਜ ਯੁਧਿਸਟਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਪਹਿਲੇ ਉਚਰਕੇ ਮਗਰੋਂ ਬੰਧੁ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਫੇਰ ਸੂਤਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਧਰਮਜ ਬੰਧ ਸੂਤਰਿ=ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੯੬॥੧੭੦॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਧਰਮਜ ਬੰਧ=ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦਾ ਭਾਈ ਅਰਜੁਨ। ਧਰਮਜ ਬੰਧ ਸੂਤਰਿ=ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਕਾਲਜ ਧਰਮਜ ਸੱਲ ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਪਦ ਬੰਧੁ ਬਖਾਨ॥
ਸੂਤਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਸਭ ਸਰ ਨਾਮ ਪਛਾਨ॥ ੯੭॥੧੭੧॥

ਕਾਲਜ ਧਰਮਜ ਤੇ ਸੱਲ ਰਿਪੁ ਇਹ ਯੁਧਿਸਟਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਬੰਧੁ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ ਸੂਤਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਸਭ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੯੭॥੧੭੧॥

ਬਈ ਵਸਤ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪੁਨਿ ਸੁਤ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨਿ॥
ਬੰਧੁ ਉਚਰਿ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਸਭ ਸਰ ਨਾਮ ਪਛਾਨ॥ ੯੮॥੧੭੨॥

ਪਹਿਲੇ ਬਈਵਸਤ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ ਬੰਧੁ ਤੇ ਸੂਤਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਏਹ ਸਭ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ॥ ੯੮॥੧੭੨॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਬਈਵਸਤ ਸੁਤ=ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁਤਰ ਕਰਨ। ਬਈਵਸ੍ਰਤ ਸੁਤ ਬੰਧ=ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਈ ਅਰਜਨ। ਬਈਵਸਤ ਸੁਤ ਬੰਧ ਸੂਤਰਿ=ਤੀਰ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸੂਰਜ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਬਹੁਰ ਪੁਤ੍ਰ ਪਦ ਭਾਖ॥
ਅਨੁਜ ਉਚਰ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਰਾਖ॥ ੯੯॥੧੭੩॥

ਪਹਿਲੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਪੁੱਤਰ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ ਅਨੁਜ ਕਹਿਕੇ ਸੂਤਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੯੯॥੧੭੩॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਭਾਸਕਰ, ਭਾਨੁ ਪ੍ਰਭਾਕਰ, ਦਿਨਕਰਿ, ਦਿਨਪਤਿ, ਦਿਨੇਸ, ਰਜਨੀ ਰਿਪੁ, ਤਿਮਰ ਹਰਿ ਤਮ ਹਾ, ਮਾਰਤੰਡ, ਰਵਿ, ਤਰਣਿ, ਸਹਸ੍ਰਾਂਸ਼ੁ, ਤਿੱਮਦੀਧਿਤ, ਮਰੀਚਿਮਾਲੀ, ਚੰਡਕਲ, ਆਦਿੱਤ, ਸ਼ਵਿਤ, ਅੰਸ਼ੁਮਾਲੀ, ਸਵਿਤਾ, ਸੂਰ ਤੇ ਵੈਵਸ੍ਵਾਨ। ਇਹ ਸਭ ਸੂਰਜ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰ

++
ਇਕ ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਪੁੱਤਰ ਅਨੁਜ ਤੇ ਸੂਤਰਿ ਪਦ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣ - ਅੰਸ਼ੁਮਾਲੀ ਪੁੱਤਰ=ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਰਨ। ਅੰਸ਼ੁਮਾਲੀ ਪੁੱਤਰ ਅਨੁਜ=ਕਰਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਅਰਜੁਨ। ਅੰਸ਼ੁਮਾਲੀ ਪੁੱਤਰ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ=ਤੀਰ।

ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪੁਨ ਪਦ ਅਨੁਜ ਬਖਾਨ॥
ਤਨੁਜ ਉਚਰ ਅਨੁਜਾਗ੍ਰ ਕਹਿ ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨ॥ ੧੦੦॥ ੧੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ=ਜਮਨਾ ਨਦੀ, ਅਨੁਜ=ਭਰਾ। ਤਨੁਜ=ਪੁੱਤਰ।

ਪਹਿਲੇ 'ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਅਨੁਜ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਮਗਰੋਂ ਤਨੁਜ ਕਹਿਕੇ ਅਨੁਜ ਤੇ ਅਗ੍ਰੇ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ॥ ੧੦੦॥ ੧੭੪॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਅਨੁਜ=ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਯਮ। ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ=ਯੁਧਿਸਟਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਅਰਜੁਨ। ਕਾਲਿੰਦਰੀ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ=ਯਮ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਯੁਧਿਸਟਰ। ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਅਗ੍ਰ=ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਆਗੂ ਰਥਵਾਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ ਅਨੁਜ ਅਗ੍ਰ ਅਰਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਭਾਵਾਰਥ :- ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਯਮ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਯਮ ਨੂੰ ਯਮਨਾ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਜਮਨਾ ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਅਨੁਜ ਕਹਿ ਸੁਤ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨ॥ ੧੦੧॥ ੧੭੫॥

ਜਮਨਾ ਜਾਂ ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਅਨੁਜ ਤੋਂ ਸੁਤ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਅਨੁਜ ਤੇ ਸੂਤਰਿ ਉਚਾਰੋ, ਜਮਨਾ ਅਨੁਜ ਸੁਤ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੧੦੧॥ ੧੭੫॥

ਪੰਡੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੁਰ ਰਾਜ ਭਨਿ ਬਹੁਰ ਅਨੁਜ ਪਦੁ ਦੇਹੁ॥
ਸੂਤ ਉਚਾਰਿ ਅੰਤਿ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਲੇਹੁ॥ ੧੦੨॥ ੧੭੬॥

ਪਹਿਲੇ ਪੰਡੁ ਪੁੱਤਰ ਜਾਂ ਕਰੁ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਾਜੇ ਤੇ ਅਨੁਜ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਸੂਤ ਤੇ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੧੦੨॥ ੧੭੬॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਪੰਡੁ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜ=ਪਾਂਡੂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸਟਰ। ਪੰਡੁ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜ ਅਨੁਜ=ਯੁਧਿਸਟਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਅਰਜੁਨ। ਪੰਡੁ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜ ਅਨੁਜ ਸੁਤ ਅਰਿ=ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਜੋਊਧਿਸ਼ਟਰ ਭੀਮਾਗ੍ਰ ਭਨਿ ਅਰਜਨਾਗ੍ਰ ਪੁਨਿ ਭਾਖ॥

ਸੂਤਿ ਆਦਿ ਅੰਤਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨੁ ਲਿਖ ਰਾਖੁ॥ ੧੦੩ ॥ ੧੭੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੀਮਾਗ੍ਰ=ਭੀਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੰਮਿਆਂ ਹੋਇਆ, ਯੁਧਿਸਟਰ। ਅਰਜਨਾਗ੍ਰ=ਅਰਜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਜੰਮਿਅ ਹੋਇਆ, ਯੁਧਿਸਟਰ।

ਭੀਮਾਗ੍ਰ ਤੇ ਅਰਜੁਨਾਗ੍ਰ ਯੁਧਿਸਟਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਅਨੁਜ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫੇਰ ਪਹਿਲੇ ਸੂਤ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੧੦੩ ॥ ੧੭੭ ॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਭੀਮਾਗ੍ਰ ਅਨੁਜ=ਅਰਜਨ। ਭੀਮਾਗ੍ਰ ਅਨੁਜ ਸੂਤ ਅਰਿ=ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਨੁਕਲ ਬੰਧੁ ਸਹਿਦੇਵ ਅਨੁਜ ਕਹਿ ਪਦ ਬੰਧ ਉਚਾਰ॥
ਸੂਤ ਆਦਿ ਅੰਤਰਿ ਉਚਰੁ ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰ॥ ੧੦੪ ॥ ੧੭੮ ॥

ਪਹਿਲੇ ਨੁਕਲ ਬੰਧੁ ਅਨੁਜ ਜਾਂ ਸਹਦੇਵ ਅਨੁਜ ਬੰਧੁ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫੇਰ ਸੂਤ ਤੇ ਅਰਿ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝੋ॥ ੧੦੪ ॥ ੧੭੮ ॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਨਕੁਲ ਬੰਧੁ ਅਨੁਜ=ਨਕੁਲ ਜਿਸਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਹੈ ਉਹ ਅਰਜੁਨ। ਸਹਿਦੇਵ ਅਨੁਜ ਬੰਧੁ=ਸਹਦੇਵ ਜਿਸਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਹੈ ਉਹ ਅਰਜੁਨ। ਸਹਦੇਵ ਅਨੁਜ ਬੰਧੁ ਸੂਤ ਅਰਿ=ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਜਾਗ ਸੈਨਿ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਅਨੁਜ ਆਦਿ ਸੂਤਾਂਤ ਅਰਿ ਸਭ ਸਰੁ ਨਾਮ ਅਪਾਰ॥ ੧੦੫ ॥ ੧੭੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾਗ ਸੈਨਿ=ਯਾਗਯਸੇਨੀ ਯੱਗ ਦੇ ਹਵਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਦ੍ਰੁਪਦ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦ੍ਰੋਪਤੀ।

ਜਾਗ ਸੈਨਿ ਪਦ ਪਹਲੇ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਪਤਿ ਪਦ ਆਖੋ। ਫੇਰ ਅਨੁਜ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਸੂਤਾਂਤ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥ ੧੦੫ ॥ ੧੭੯ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦ੍ਰੁਪਤਜਾ ਉਚਰਿ ਸੁਪਤਿ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਲੇਹੁ॥ ੧੦੬ ॥ ੧੮੦ ॥

ਪਹਿਲੇ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਜਾਂ ਦ੍ਰੁਪਦਜਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਪਤਿ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅਨੁਜ ਕਹਿਕੇ, 'ਸੂਤਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੧੦੬ ॥ ੧੮੦ ॥

ਧ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦ੍ਰੁਮਨੁਜਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪੁਨਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨ॥

ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੂਤਰ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ॥੧੦੭॥੧੮੧॥

ਪਹਿਲੇ ਧ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦ੍ਰਮਨਜਾ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਪਤੀ ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅਨੁਜ ਕਹਿਕੇ ਸੂਤਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ॥੧੦੭॥੧੮੧॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਧ੍ਰਿਸਟ ਦ੍ਰਮਨ ਜਾ=ਧ੍ਰਿਸਟਦ੍ਰਮਨਾਨੁਜਾ, ਧ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦ੍ਰਮਨਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਦ੍ਰੋਪਤੀ। ਧ੍ਰਿਸੁਟਦ੍ਰਮਨਜਾ ਪਤੀ=ਦ੍ਰੌਪਤੀ ਦਾ ਪਤੀ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ।

ਦ੍ਰੂਪਤ ਦ੍ਰੋਣ ਰਿਪੁ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਜਾ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪੁਨਿ ਭਾਖ॥
ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਰਾਖ॥੧੦੮॥੧੮੨॥

ਪਹਿਲੇ ਦ੍ਰੂਪਤ ਜਾਂ ਦ੍ਰੋਣਰਿਪੁ ਕਹਿਕੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਾ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਪਤੀ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ ਅਨੁਜ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਸੂਤਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥੧੦੮॥੧੮੨॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਮ ਲੈ ਦ੍ਰੂਪਤ ਕੋ ਜਾਮਾਤਾ ਪੁਨਿ ਭਾਖੁ॥
ਅਨੁਜ ਉਚਰਿ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਰਾਖ॥੧੦੯॥੧੮੩॥

ਪਹਿਲੇ ਦ੍ਰੂਪਤ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਫੇਰ ਜਾਮਾਤਾ (ਜਵਾਈ) ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅਨੁਜ ਕਹਿਕੇ ਸੂਤਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਦ੍ਰੂਪਤਜਮਾਤਾ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥੧੦੯॥੧੮੩॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਦ੍ਰੋਣ ਕੌ ਨਾਮ ਲੈ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਭਗਨੀ ਕਹਿ ਪਤਿ ਭ੍ਰਾਤ ਕਹਿ ਸੂਤਰਿ ਬਾਨ ਬਿਚਾਰ॥੧੧੦॥੧੮੪॥

ਪਹਿਲੇ ਦ੍ਰੋਣ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਫਿਰ ਅਰਿ ਪਦ ਉਚਾਰੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਭਗਨੀ ਪਤੀ ਕਹਿਕੇ ਭ੍ਰਾਤ ਸੂਤਰਿ ਕਹਿ ਦਿਉ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥੧੧੦॥੧੮੪॥

ਅਸੁਰ ਰਾਜ ਸ਼ੱਤ੍ਰਾਂਤ ਕਰ ਬਿਸਖ ਬਾਰਹਾ ਬਾਨ॥
ਦਾਰਾਇ ਪਦ ਦੁਸ਼ਟਾਂਤ ਕਰ ਨਾਮ ਤੀਰ ਕੇ ਜਾਨ॥੧੧੧॥੧੮੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਾਰਾਇਪਦ=ਮਸੀਬਤ ਨੂੰ ਚੀਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ। ਸ਼ੱਤ੍ਰਾਂਤ ਕਰ=ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ। ਬਸਿਖ=ਜ਼ਹਿਰ ਲੱਗੀ ਮੁੱਖੀ ਵਾਲਾ ਤੀਰ। ਬਾਰਹਾ=ਵਾੜ ਹਟਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ। ਦੁਸ਼ਟਾਂਤਕਰ=ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ। ਅਸੁਰ ਰਾਜ=ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਰਾਵਣ

ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਰਾਵਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਮੁੱਖੀ ਵਾਲਾ, ਵਾੜ ਜਾਂ ਰੋਕ ਹਟਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਮੁਸੀਬਤ ਨੂੰ ਚੀਰਨ ਵਾਲਾ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਤੀਰ ਦੇ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੧੧॥੧੮੫॥

ਮਾਦ੍ਰੀ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਹੋ ਸੁਤ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਅੱਗ੍ਰ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ ਉਚਰਿ ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨ॥੧੧੨॥੧੯੬॥

ਪਹਿਲੇ ਮਾਦ੍ਰੀ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਤੇ ਅੱਗ੍ਰ ਕਹਿਕੇ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੧੨॥੧੯੬॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਮਦ੍ਰ ਦੇਸ ਦੇ ਰਾਜੇ ਭਦ੍ਰਰਾਜ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਦ੍ਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਪਾਂਡੂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਸਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਅਸ਼੍ਵਿਨੀ ਕੁਮਾਰ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਕਰਕੇ ਨਕੁਲ ਤੇ ਸਹਿਦੇਵ ਜੋੜੇ ਪੁੱਤਰ ਜੰਮੇ ਸਨ,ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਪਾਂਡੂ ਨਾਲ ਸਤੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਉਦਾਹਰਣ - ਮਾਦ੍ਰੀ ਸੁਤ ਅਗ੍ਰ=ਮਾਦ੍ਰੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ, ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ। ਮਾਦ੍ਰੀ ਸੁਤ ਅਗ੍ਰ ਅਨੁਜ=ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਦਾ ਭਰਾ, ਅਰਜਨ। ਮਾਦ੍ਰੀ ਸੁਤ ਅਗ੍ਰ ਅਨੁਜ ਸੂਤਰਿ=ਅਰਜਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥੧੧੩॥੧੯੭॥

ਪਹਿਲੇ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਅਰਿ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤਰੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੧੩॥੧੯੭॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਕਿਸ ਕਿੰਧਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਬਾਲੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬਾਲੀ ਨੇ ਖੋਹ ਲਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਢੂੰਢਦੇ ਹੋਏ ਕਿਸ ਕਿੰਧਾ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਥੇ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਬਾਲੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰਕੇ ਕਿਸ ਕਿੰਧਾ ਦਾ ਰਾਜ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬਾਲੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਅੰਗਦ ਨੂੰ ਯੁਵਰਾਜ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਲੰਕਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਤਹਿ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ।

ਦਸ ਗ੍ਰੀਵ ਦਸ ਕੰਠ ਭਨਿ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰਿ ਉਚਾਰ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਏਹ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਧਾਰ॥੧੧੪॥੧੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਸ ਗ੍ਰੀਵ=ਦਸਾਂ ਸਿਰਾਂ ਵਾਲਾ। ਦਸ ਕੰਠ=ਦਸਾਂ ਸੰਘਾ ਵਾਲਾ।

ਪਹਿਲੇ ਦਸ ਗ੍ਰੀਵ ਜਾਂ ਦਸ ਕੰਠ ਪਦ ਕਹਿ ਕੇ ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ਇਹ ਦਸ ਗ੍ਰੀਵ ਅਰਿ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹਨ॥੧੧੪॥੧੯੮॥

ਭਾਵਾਰਥ : - ਦਸ ਗ੍ਰੀਵ ਰਾਵਣ ਦੀ ਮੌਤ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਦਸ ਗ੍ਰੀਵ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਜਟਾਯੂ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰਿ ਉਚਾਰੀਐ ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨ॥੧੧੫॥੧੮੯॥

ਪਹਿਲੇ ਜਟਾਯੂ ਨਾਮ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਅਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਪਦ ਆਖੋ ਇਹ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਟਾਯੂ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝੋ॥੧੧੫॥੧੮੯॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਜਟਾਯੂ ਅਰਿ=ਰਾਵਨ। ਜਟਾਯੂ ਅਰਿ ਰਿਪੁ=ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਰਾਵਨ ਰਸਾਸੁਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਨਿ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥੧੧੬॥੧੯੦॥

ਪਹਿਲੇ ਰਾਵਨ ਜਾਂ ਰਸਾਸੁਰ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋਂ॥੧੧੬॥੧੯੦॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਰਾਵਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪੰਡਿਤ ਅਤੇ ਜਾਤ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ, ਪਰ ਭੈੜਾ ਸੁਭਾਅ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਾਖਸ਼ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਹਰਣ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਇਸਦੇ ਭਰਾ ਵਿਭੀਖਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਵਣ ਦੀ ਮੌਤ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਰਾਵਨ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਮੇਘ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਧੁਨਿ ਦੇਹ॥
ਪਿਤਾ ਉਚਰ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਲੇਹੁ॥੧੧੭॥੧੯੧॥

ਪਹਿਲਾ ਮੇਘਨਾਦ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਸਨੂੰ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਂ ਜਾਣ ਲਵੋਂ॥੧੧੭॥੧੯੧॥

ਮੇਘ ਨਾਦ ਭਨ ਜਲਦ ਧੁਨਿ ਪੁਨ ਘਨ ਨਿਸਨ ਉਚਾਰ॥
ਪਿਤ ਕਹਿ ਅਰਿ ਕਹਿ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ॥੧੧੮॥੧੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਲਦ ਧੁਨਿ=ਜਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਬੱਦਲ, ਮੇਘਨਾਦ। ਘਨ ਨਿਸਨ-ਬੱਦਲ, ਵਰਗੀ ਗਰਜ ਵਾਲਾ ਮੇਘ ਨਾਦ

ਜਲਦ ਧੁਨਿ ਅਤੇ ਘਨ ਨਿਸਨ ਵੀ ਮੇਘਨਾਦ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਪਿਤਾ ਕਹਿਕੇ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਸਨੂੰ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੧੮॥੧੯੨॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਮੇਘਨਾਦ ਪਿਤ=ਰਾਵਨ। ਘਨ ਨਿਸਨ ਪਿਤ ਅਰਿ=ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਅੰਬੁਦ ਧੁਨਿ ਭਨਿ ਨਾਦ ਘਨ ਪੁਨਿ ਪਿਤ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰ॥

ਅਰਿ ਪਦਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ॥ ੧੧੯॥ ੧੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਬੁਦ ਧੁਨਿ= ਜਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ. ਬੱਦਲ. ਮੇਘਨਾਦ। ਨਾਦਘਨ=ਘਟਾ ਦਾ ਨਾਦ. ਮੇਘ ਨਾਦ।

ਅੰਬਦ ਧੁਨਿ ਅਤੇ ਘਨਨਾਦ ਨਾਮ ਵੀ ਮੇਘ ਨਾਦ ਦੇ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਪਿਤਾ ਤੇ ਅਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਂ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੧੧੯॥ ੧੯੩॥

ਧਾਰਾ ਧਰ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਧੁਨਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਪਿਤ ਕਹਿ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦੋ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ॥ ੧੨੦॥ ੧੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਾਰਾਧਰ=ਬੱਦਲ, ਮੇਘ। ਧੁਨਿ=ਨਾਦ।

ਪਹਿਲੇ ਧਾਰਾ ਧਰ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ. ਫੇਰ ਧੁਨਿ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਮਗਰੋਂ ਪਿਤ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ. ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੧੨੦॥ ੧੯੪॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਮੰਦੋਦਰੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਹੋਏ ਰਾਵਣ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਮ ਮੇਘਨਾਦ ਸੀ. ਜੋ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗ ਗਰਜਦਾ ਸੀ, ਇਸਨੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ. ਇਸ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਜਿੱਤ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸਨੇ ਲੰਕਾਂ ਦੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਲਛਮਣ ਨੂੰ ਬਰਛੀ ਮਾਰਕੇ ਬਿਹੋਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ. ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਹ ਲਛਮਣ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਰਿਆ ਸੀ।

ਉਦਾਹਰਣ - ਧਾਰਾਧਰ ਧੁਨਿ=ਮੇਘ ਨਾਦ। ਧਾਰਾ ਧਰ ਧੁਨਿ ਪਿਤ=ਮੇਘ ਨਾਦ ਦਾ ਪਿਤਾ ਰਾਵਨ। ਧਾਰਾ ਧਰ ਧੁਨਿ ਪਿਤ ਅਰਿ=ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਤੀਰ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸ਼ਬਦ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਪਰ ਧਨਿ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਧੁਨਿ ਉਚਾਰ ਅਰਿ ਉਚਰੀਯੈ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਲੇਹੁ॥ ੧੨੧॥ ੧੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਬਦ=ਨਾਦ। ਪਰਧਨਿ ਗਰਜਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬੱਦਲ ਮੇਘ। ਧੁਨਿ=ਨਾਦ. ਅਵਾਜ। ਅਰਿ=ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ।

ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦਿ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਫੇਰ ਪਰਧਨਿ ਪਦ ਜੋੜ ਦੇਵੋਂ ਮਗਰੋਂ ਧੁਨਿ ਕਹਿਕੇ ਅਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ. ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੧੨੧॥ ੧੯੫॥

ਜਲਦ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਨਾਦ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ॥
ਪਿਤਾ ਉਚਰ ਅਰਿ ਉਚਰੀਯੈ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੧੨੨॥੧੯੬॥

ਪਹਿਲੋ ਜਲਦ ਪਦ ਉਚਾਰੋ ਫੇਰ ਨਾਦ ਪਦ ਆਖੋ। ਫੇਰ ਪਿਤਾ ਕਹਿਕੇ ਅਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਜਲਦ ਨਾਦ ਪਿਤਾ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੧੨੨॥ ੧੯੬॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਜਲਦ ਨਾਦ=ਮੇਘ ਨਾਦ। ਜਲਦ ਨਾਦ ਪਿਤਾ=ਮੇਘ ਨਾਦ ਦਾ ਪਿਉ ਰਾਵਨ। ਜਲਦ ਨਾਦ ਪਿਤਾ ਅਰਿ=ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨੀਰ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਧਰ ਧੁਨਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਤਾਤ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ॥੧੨੩॥੧੯੭॥

ਪਹਿਲਾ ਨੀਰ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਫੇਰ ਧਰ ਤੇ ਧੁਨ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ ਤਾਤ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੨੩॥੧੯੭॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਨੀਰ ਧਰ=ਜਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ,ਮੇਘ। ਨੀਰ ਧਰ ਧੁਨਿ=ਬਦਲ ਜੇਹੀ ਧੁਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ,ਮੇਘਨਾਦ। ਨੀਰ ਧਰ ਧੁਨਿ ਤਾਤ=ਮੇਘਨਾਦ ਦਾ ਪਿਤਾ ਰਾਵਨ। ਨੀਰ ਧਰ ਧੁਨਿ ਤਾਤ ਅਰਿ=ਤੀਰ।

ਧਾਰਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿਕੈ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰੋ ਦੇਹੁ॥
ਪਿਤ ਕਹਿ ਅਰਿ ਪਦ ਉਚਰੌ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਲੇਹੁ॥੧੨੪॥੧੯੮॥

ਪਹਿਲੇ ਧਾਰਾ ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ ਫੇਰ ਧਰ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਮਗਰੋਂ ਪਿਤ ਤੇ ਅਰਿ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੨੪॥੧੯੮॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਧਾਰਾ=ਬਰਖਾ। ਧਾਰਾ ਧਰ=ਬਰਖਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਬੱਦਲ, ਮੇਘ, ਮੇਘ ਨਾਦ। ਧਾਰਾਧਰ ਪਿਤ=ਮੇਘਨਾਦ ਦਾ ਪਿਤਾ ਰਾਵਨ। ਧਾਰਾਧਰ ਪਿਤ ਅਰਿ=ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਨੀਰ ਬਾਰ ਜਲਧਰ ਉਚਰਿ ਧੁਨਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਤਾਤ ਉਚਰਿ ਅਰਿ ਉਚਰੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਪਹਿਚਾਨ॥੧੨੫॥੧੯੯॥

ਨੀਰ ਬਾਰ ਜਾਂ ਜਲ ਪਦ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਹਿਕੇ ਧਰ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੀਏ, ਮਗਰੋਂ ਧੁਨਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ ਤਾਤ ਕਹਿਕੇ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ॥੧੨੫॥੧੯੯॥

ਪਾਨੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰ ਕੈ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਧੁਨਿ ਪਿਤ ਅਰਿ ਕਹਿ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਪਛਾਨ॥੧੨੬॥੨੦੦॥

ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਆਖਕੇ ਫੇਰ ਧਰ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਮਗਰੋਂ ਧੁਨਿ ਪਿਤ ਤੇ ਅਰਿ ਆਖੋ ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੧੨੬॥੨੦੦॥

ਘਨ ਸੁਤ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਧਰ ਧੁਨਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਤਾਤ ਉਚਰ ਅਰਿ ਉਚਰੀਐ ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨ॥੧੨੭॥੨੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਨ ਸੁਤ=ਬੱਦਲ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਪਾਣੀ।

ਪਹਿਲੇ ਘਨਸੁਤ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਧਰ ਤੇ ਧੁਨਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ ਤਾਤ ਕਹਿਕੇ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ॥੧੨੭॥੨੦੧॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਘਨਸੁਤ ਧਰ=ਜਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਬਦਲ ਜਾਂ ਮੇਘ। ਘਨ ਸੁਤ ਧਰ ਧੁਨਿ=ਮੇਘਧੁਨਿ ਮੇਘਨਾਦ। ਘਨਸੁਤ ਧਰ ਧੁਨਿ ਤਾਤ=ਮੇਘਨਾਦ ਦਾ ਪਿਤਾ ਰਾਵਣ। ਘਨਸੁਤ ਧਰ ਧੁਨਿ ਤਾਤ ਅਰਿ=ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ,ਤੀਰ।

ਆਬਦ ਧੁਨਿ ਕਹਿ ਪਿਤ ਉਚਰ ਮੁਖ ਤੇ ਗੁਨਨਿ ਨਿਧਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਹ੍ਰਿਦੇ ਪਛਾਨ॥੧੨੮॥੨੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਬਦ=ਬੱਦਲ, ਮੇਘ।

ਪਹਿਲੇ ਆਬਦ ਧੁਨਿ ਕਹਿਕੇ ਪਿਤ ਤੇ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜਾਨਿਓ ! ਇਹ ਵੀ ਸਭ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੧੨੮॥੨੦੨॥

ਧਾਰ ਬਾਰ ਕਹਿ ਉਚਰਿ ਕੈ ਪਰ ਧਨਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਤਾਤ ਉਚਰ ਅਰਿ ਉਚਰੀਯੈ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ॥੧੨੯॥੨੦੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਾਰ ਬਾਰ=ਮੇਘ।

ਪਹਿਲੇ ਧਾਰ ਬਾਰ ਕਹਿਕੇ ਧੁਨਿ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ ਤਾਤ ਕਹਿਕੇ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਧਾਰ ਬਾਰ ਧੁਨ ਤਾਤ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੨੯॥੨੦੩॥

ਨੀਰਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਕੈ ਧੁਨਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਪਿਤ ਕਹਿ ਅਰਿ ਕਹਿ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਪਛਾਨ॥੧੩੦॥੨੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੀਰਦ=ਜਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਬੱਦਲ ਮੇਘ।

ਪਹਿਲੇ ਨੀਰਦ ਕਹਿਕੇ ਧੁਨਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ ਪਿਤ ਕਹਿਕੇ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਨੀਰਦ ਧੁਨ ਪਿਤ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੧੩੦॥੨੦੪॥

ਘਨਜ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਉਚਰਿ ਕੈ ਧੁਨਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੋ ਚੁਤਰ ਪਛਾਨ॥੧੩੧॥੨੦੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਨਜ=ਪਾਣੀਜ=ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ,, ਬੱਦਲ, ਮੇਘ।

ਪਹਿਲੇ ਘਨਜ ਪਦ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਧੁਨਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਨਕ ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੧੩੧॥੨੦੫॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਘਨਜ ਧੁਨਿ=ਮੇਘ ਨਾਦ। ਘਨਜ ਧੁਨਿ ਜਨਕ=ਮੇਘ ਨਾਦ ਦਾ ਪਿਉ ਰਾਵਨ। ਘੁਨਜ ਧੁਨ ਜਨਕ ਰਿਪੁ=ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਮੱਤ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਅੱਛ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨ ਦੇਹ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਲਖ ਲੇਹੁ॥੧੩੨॥੨੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੱਤ=ਮੱਛੀ। ਅੱਛ=ਅੱਖ।

ਪਹਿਲੇ ਮੱਛ ਸ਼ਬਦ ਉਚਰੋ ਫੇਰ ਅੱਖ ਪਦ ਜੋੜੋ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ ਮੱਛ ਅੱਖ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੩੨॥੨੦੬॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਰਾਜੇ ਦ੍ਰੂਪਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦਾ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚਨ ਸਮੇਂ ਇਕ ਸੋਨੇ ਦੀ ਮੱਛੀ ਬਨਵਾਕੇ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀਰੇ ਲਗਵਾਏ ਅਤੇ ਇਕ ਉੱਚੇ ਸਾਰੇ ਬਾਂਸ ਨਾਲ ਟੰਗ ਦਿੱਤੀ। ਉਸਦੇ ਹੇਠਾਂ ਤੇਲ ਦਾ ਕੜਾਹਾ ਭਰਕੇ ਧਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਮੱਛੀ ਦਾ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਤੇਲ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਦ੍ਰੂਪਤ ਨੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕਹਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਜੇਹੜਾਕੋਈ ਤੇਲ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਿਚੋਂ ਵੇਖਕੇ ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਤੀਰ ਮਾਰੇਗਾ, ਓਹੀ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦਾ ਪਤੀ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜੇ ਪਾਂਡਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੇਸ ਧਾਰੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਹ ਵੀ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਭਿਖਿਆਂ ਮੰਗਦੇ ਉਸ ਸੁਅੰਬਰ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਜਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਕੋਲੋਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਨਾ ਫੁੰਡਿਆ ਗਿਆ ਤਦ ਕਰਨ ਉੱਠਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੇ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕੁਲ ਕੰਨਿਆ ਹੋ ਕੇ ਸੂਤ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਪਤੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਵਾਂਗੀ। ਇਹ ਸੁਣਦਾ ਹੀ ਕਰਨ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਬ੍ਰਹਮਣ ਵੇਸ ਧਾਰੀ ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਉਠਕੇ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਫੁੰਡ ਦਿੱਤਾ। ਰੋਹ ਭਰੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੇ ਰੌਲਾ ਮਚਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਨਹੀਂ ਫੁੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਦੂਜਾ ਤੀਰ ਮਾਰਕੇ ਮੱਛੀ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਰੱਸੀ ਕੱਟਕੇ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਹੇਠਾ ਸੁੱਟ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਤੀਰ ਨਾਲ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਅਰਜਨ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜੇ ਭਰਾ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਜਿਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਨਕੁਲ ਨੇ ਬਾਹਰੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਉਤਮ ਭਿੱਛਿਆ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਮਾਤਾ ਨੇ ਕੁਝ ਵੇਖੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਅੰਦਰੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪੁੱਤਰ! ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜੇ ਭਰਾ ਰਲਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲਵੋ। ਮਾਤਾ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਮੰਨਕੇ ਹੀ ਪੰਜਾ ਨੇ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਰੂਪ ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਨੂੰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਤ ਅੱਛ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਅਗੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਹੇਰ ਫੇਰ ਕਰਕੇ ਇਸੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਮੀਨ ਕੋ ਨਾਮ ਲੈ ਚਖੁ ਰਿਪੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥੧੩੩॥੨੦੭॥

ਪਹਿਲੇ ਮੀਨ ਪਦ ਉਚਰੋ ਫੇਰ ਚਖੁ ਰਿਪੁ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਮੀਨ ਚਖੁ ਰਿਪੁ ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਦਾ ਵੈਰੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੩੩॥੨੦੭॥

ਮਕਰ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਚਖੁ ਰਿਪੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਭੈ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੋ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥੧੩੪॥੨੦੮॥

ਪਹਿਲੇ ਮਕਰ ਪਦ ਆਖੇ ਫੇਰ ਚਖੁ ਤੇ ਰਿਪੁ ਪਦ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਸਾਰੇ ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਜਾਣ ਲਵੋ ਇਹ ਮਕਰ ਚਖੁ ਰਿਪੁ ਭਾਵ ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਦਾ ਵੈਰੀ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ॥੧੩੪॥੨੦੮॥

ਝਖ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਚਖੁ ਰਿਪੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਭੈ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੈ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥੧੩੫॥੨੦੯॥

ਪਹਿਲੇ ਝਖ ਮੱਛੀ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ 'ਚਖੁ ਰਿਪੁ' ਉਚਾਰੋ। 'ਝਖੁ ਚਖੁ ਰਿਪੁ' ਮਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਦਾ ਵੈਰੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹੇ ਸਾਰੇ ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੧੩੫॥੨੦੯॥

ਸਫਰੀ ਨੇਤ੍ਰ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੋ ਸੁ ਕਵਿ ਸੁਧਾਰ॥੧੩੬॥੨੧੦॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸਫਰੀ ਨੇਤ੍ਰ' ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਆਖੋ ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਸਫਰੀ ਨੇਤ੍ਰ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹੇ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਜਨੋ ! ਯਾਦ ਰਖੋ॥੧੩੬॥੨੧੦॥

ਮੱਛਰੀ ਚੱਛੁ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੋ ਚਤੁਰ ਸੁਧਾਰ॥੧੩੭॥੨੧੧॥

ਪਹਿਲੇ 'ਮੱਛਲੀ ਚਛੁ' ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਮੱਛਲੀ ਚੱਛੁ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹੇ ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੋ ! ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਯਾਦ ਰਖੋ॥੧੩੭॥੨੧੧॥

ਜਲਚਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਚਖੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਸਭ ਹੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜੋ ਨਾਮ ਪਛਾਨ॥੧੩੮॥੨੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਲਚਰ=ਜਲ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਵਾਲੀ, ਮੱਛੀ।

ਪਹਿਲੇਂ 'ਜਲਚਰ' ਮੱਛੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਚਖੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ 'ਜਲਚਰ ਚਖੁ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੩੮॥੨੧੨॥

ਬੱਕਤ੍ਰਾਗਜ ਪਦ ਉਚਰ ਕੈ ਮੀਨ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਸਿਲੀ ਮੁਖ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥੧੩੯॥੨੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਕਤ੍ਰਆਗਜ=ਮੂੰਹ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਨੇਤ੍ਰ। ਸਿਲੀਮੁਖ=ਤੀਰ।

ਪਹਿਲੇ ਬਕਤ੍ਰਾਗਜ ਪਦ ਕਹਿ ਕੇ ਫੇਰ ਮੀਨ ਤੇ ਅਰਿ ਪਦ ਜੋੜ ਦੇਵੋਂ। ਬਕ੍ਰਤਾਗਜ ਮੀਨ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੩੯॥੨੧੩॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਮ ਲੈ ਮੀਨ ਕੇ ਕੇਤ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨ ਦੇਹੁ॥
ਛਖੁ ਕਹਿ ਅਰਿ ਕਹਿ ਬਾਨ ਕੇ ਨਾਮ ਚੀਨ੍ਹ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥੧੪੦॥੨੧੪॥

ਪਹਿਲੇ ਮੱਛੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਫੇਰ ਕੇਤ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਮਗਰੋਂ 'ਚੁਖ' ਕਹਿਕੇ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦੇਵੋ ਮੀਨ ਕੇਤੁ ਚਖੁ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੪੦॥੨੧੪॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਅਰਜਨ ਨੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਝੰਡੇ ਉਤੇ ਲਾਈ ਹੋਈ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਹੈ-"ਮੀਨ ਕੇਤੁ ਚਖ ਅਰਿ" ਝੰਡੇ ਉਤੇ ਲਾਈ ਹੋਈ ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਦਾ ਵੈਰੀ,ਤੀਰ।

ਸੰਬਰਾਰਿ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਚਖੁ ਧੁਜ ਪਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਸਭ ਹੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥੧੪੧॥੨੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੰਬਰਾਰਿ=ਸੰਬਰ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਪਰਦੁਮਣ ਜਿਹੜਾ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸੀ। ਚਖ ਧੁਜ=ਜਿਸ ਦੀ ਧੁਜਾ ਤੇ ਮੱਛੀ ਦਾ ਚਿੰਨ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਸੰਬਰਾਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਧੁਜ ਤੇ ਚਖ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, "ਸੰਬਰਾਰਿ ਧੁਜ ਚਖੁ ਅਰਿ" ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੪੧॥੨੧੫॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਸੰਬਰਾਰਿ ਧੁਜ=ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਝੰਡੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮੱਛੀ। ਸੰਬਰਾਰਿ ਧੁਜ ਚਖੁ ਅਰਿ=ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਤੀਰ।

ਭਾਵਾਰਥ :- ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਝੰਡੇ ਉਤੇ ਮੱਛੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੱਛੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਝੰਡਾ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਿਨਾਕੀ ਪਦ ਉਚਰਿ ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤ੍ਰ ਉਚਾਰ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਸਭ ਹੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ॥੧੪੨॥੨੧੬॥

ਪਹਿਲੇ ਪਿਨਾਕੀ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਫੇਰ ਅਰਿ ਧੁਜ ਤੇ ਨੇਤ੍ਰ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ, 'ਪਿਨਾਕੀ ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤ੍ਰ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹੇ ਸਾਰੇ ਸਜਨੋ

ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੧੪੨ ॥ ੨੧੬ ॥

ਭਾਵਾਰਥ : - ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਧਨੁਖ ਦਾ ਨਾਮ ਪਿਨਾਕ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਜਨਕ ਪੁਰ ਵਿਚ ਤੋੜਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਧਨੁਖ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਪਿਨਾਕੀ' ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਵੈਰੀ ਕਾਮਦੇਵ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਿਨਾਕੀ ਅਰਿ ਦਾ ਭਾਵ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਵੈਰੀ ਕਾਮਦੇਵ ਤੋਂ ਹੈ॥

ਮਹਾਂਰੁਦ੍ਰ ਅਰਿ ਧੁਜ ਉਚਰਿ ਪੁਨਿ ਪਦ ਨੇਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਾਮ ਹ੍ਰਿਦੈ ਪਹਿਚਾਨ॥ ੧੪੩ ॥ ੨੧੭ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਮਹਾ ਰੁੱਦ੍ਰ ਅਰਿ ਧੁਜ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਨੇਤ੍ਰ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਪਿਛੋਂ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਸਾਰੇ ਸਮਝ ਲਵੋ, ਕਿ 'ਮਹਾ ਰੁੱਦ੍ਰ ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤ੍ਰ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੧੪੩ ॥ ੨੧੭ ॥

ਭਾਵਾਰਥ : - ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਵੈਰੀ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਝੰਡੇ ਉਤੱਲੀ ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਦਾ ਵੈਰੀ ਤੀਰ।

ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਂਤਕ ਅਰਿ ਕੇਤ ਕਹਿ ਚਖ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਏ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੧੪੪ ॥ ੧੨੮ ॥

ਪਹਿਲੇ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਂਤਕ ਅਰਿ ਕੇਤੁ' ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਚਖੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਜਨੋ! ਚੇਤੇ ਰਖੋ, ਕਿ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਂਤਕ ਅਰਿ ਕੇਤੁ ਚਖੁ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੧੪੪ ॥ ੨੧੮ ॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਵੈਰੀ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਝੰਡੇ ਉਤੱਲੀ ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਦਾ ਵੈਰੀ ਤੀਰ।

ਕਾਰਤਕੇਅ ਪਿਤੁ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਪਹਿਚਾਨ॥੧੪੫ ॥ ੨੧੯ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕਾਰਤਕੇਯ ਪਿਤੁ' ਕਹਿਕੇ ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤ੍ਰ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ ਅਰਿ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਕਾਰਤਕੇਯ ਪਿਤ ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤ੍ਰ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੧੪੫ ॥ ੨੧੯ ॥

ਭਾਵਾਰਥ: - ਤਾਰਕ ਦੈਂਤ ਨੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਘੋਰ ਤਪ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਫਲ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਨਿਕਲਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੇਵਤੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਣ ਲੱਗੇ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇੰਦਰ ਤਖ਼ਤ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੀ ਚੀਕਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਮੰਨਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤਾਰਕ ਦੇ ਕੋਲ ਵਰ ਦੇਣ ਲਈ ਗਿਆ। ਤਾਰਕਾਸੁਰ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਾਸੋਂ ਦੋ ਵਰ ਮੰਗੇ, "ਪਹਿਲਾ ਤਾਂ ਇਹ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਲਵਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥੋਂ, ਜੋ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਬੀਰਜ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ।" ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਤਾਰਕਾਸੁਰ ਘੋਰ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਦੇਵਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਕੋਲ ਗਏ। ਤਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹੋਰ

ਕੋਈ ਤਾਰਕ ਨੂੰ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪਾਰਬਤੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਵਰਨ ਲਈ ਹਿਮਾਲਯ ਉਤੇ ਤਪ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਕੇ ਅਜੇਹਾ ਉਪਾਉ ਬਨਾਓ, ਕਿ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਵੇ"। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਜਾਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਚੰਚਲ ਕੀਤਾ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨਾਲ ਪਾਰਬਤੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੱਕ ਵੀ ਪਾਰਬਤੀ ਤੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਤਦ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਘਬਰਾਕੇ 'ਅਗਨਿ' ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਿਵ-ਪਾਰਬਤੀ ਭੋਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਬੂਤਰ ਵੇਸ਼ ਧਾਰੀ ਅਗਨਿ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੁਣ ਤੂੰ ਹੀ ਮੇਰੇ ਬੀਰਜ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ।" ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਬੀਰਜ ਨੂੰ ਅਗਨਿ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਅਗਨਿ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਕੜੇ ਦੇ ਬੂਝੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਛੇ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਉਸਦੀ ਪਾਲਨਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਇਸਤਰੀ 'ਕ੍ਰਿਤਿਕਾ' ਨੇ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਕਾਰਤਿਕੇਯ' ਪੈ ਗਿਆ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਬਣਾਇਆ, ਜਿਸਨੇ ਘੋਰ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ 'ਤਾਰਕਾਸੁਰ' ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਉਦਾਹਰਣ - ਕਾਰਤਿਕੇਯ ਪਿਤ=ਸ਼ਿਵਜੀ। ਕਾਰਤਿਕੇਯ ਪਿਤ ਅਰਿ ਧੁਜ=ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਝੰਡਾ ਮੱਛੀ। ਕਾਰਤਿਕੇਯ ਪਿਤ ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤ੍ਰ ਅਰਿ=ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਨੂੰ ਛੇਦਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਬਿਰਲ ਬੈਰਿ ਕਰ ਬਾਰਹਾ ਬਹੁਲਾਂਤਕ ਬਲਵਾਨ॥
ਬਰਣਾਤਕ ਬਲਹਾ ਬਿਸਖ ਬੀਰ ਪਤਨ ਬਰਬਾਨ॥੧੪੬॥੨੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਰਲ ਬੈਰਿ ਕਰਿ=ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਰਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ। ਬਾਰਹਾ=ਰੋਕਾਂ ਤੋੜ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੀਰ। ਬਹੁਲਾਂਤਕ=ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ=ਤੀਰ। ਬਰਣਾਂਤਕ=ਵਰਣ, ਕਵਚ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ। ਬਲਹਾ=ਤੀਰ। ਬੀਰ ਪਤਨ=ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਡੇਗਣ ਵਾਲਾ=ਤੀਰ। ਬਰ ਬਾਨ=ਮੁੱਖੀ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਰਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ, ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕਵਚਾਂ ਨੂੰ ਵਿੰਨਣ ਵਾਲਾ, ਬਲਵਾਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਨੋਕ ਵਾਲਾ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਡੇਗਣ ਵਾਲਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਉਪਨਾਮ ਹਨ॥੧੪੬॥੨੨੦॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਲਲ ਕੌ ਨਾਮ ਲੈ ਧਰ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਕੇਤ ਚੱਛ ਅਰਿ ਉਚਰੀਐ ਨਾਮ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ॥੧੪੭॥੨੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਲਲ=ਜਲ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ, ਨਦੀ, ਗੰਗਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਸਲਲ' ਨਾਮ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ, ਫੇਰ 'ਧਰ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਪਿਛੋਂ 'ਕੇਤੁ ਚਛੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, 'ਸਲਲ' ਧਰ ਅਰਿ ਕੇਤੁ ਚਛੁ ਅਰਿ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ॥੧੪੭॥੨੨੧॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਸਲਲ ਧਰ=ਨਦੀ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵਜੀ। ਸਲਲ ਧਰ ਅਰਿ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਵੈਰੀ ਕਾਮਦੇਵ।

ਭਾਵਾਰਥ - ਸਲਲਿ ਧਰ ਅਰਿ ਕੇਤ=ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਝੰਡਾ ਮੱਛੀ। ਸਲਿਲ ਘਰ ਅਰਿ ਕੇਤ ਅਰਿ=ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਕਾਰਤਕੇਅ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪਿਤੁ ਅਰਿ ਕੇਤ ਉਚਾਰ॥
ਚਖ ਅਰਿ ਕਹਿ ਸਭ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ॥ ੧੪੮॥ ੨੨੨॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕਾਰਤਕੇਅ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਪਿਤੁ ਅਰਿ ਤੇ 'ਕੇਤੁ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਪਿਛੋਂ 'ਚਖੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ ਸਭ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥ ੧੪੮॥ ੨੨੨॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਿਨਾਕੀ ਪਾਨ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਧੁਜ ਚਖਿ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥੧੪੯॥ ੨੨੩॥

ਪਹਿਲੇ 'ਪਿਨਾਕੀ' ਤੇ 'ਪਾਨਿ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਧੁਜ ਚਖੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਹੇ ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ, ਕਿ ਪਿਨਾਕ ਪਾਣਿ ਰਿਪੁ ਧੁਜ ਚਖੁ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੧੪੯॥ ੨੨੩॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਪਿਨਾਕ ਪਾਣਿ=ਜਿਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਿਨਾਕ ਧਨੁਖ ਹੈ ਸ਼ਿਵਜੀ। ਪਿਨਾਕ ਪਾਣਿ ਰਿਪੁ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕਾਮਦੇਵ।

ਪਸੁ ਪਤਿ ਸੁਰਿਧਰ ਅਰਿ ਉਚਰਿ ਧੁਜ ਚਖਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨ॥ ੧੫੦॥੨੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਰਿ=ਦੇਵ ਨਦੀ, ਗੰਗਾ। ਪਸੁ ਪਤਿ=ਬੈਲ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਸ਼ਿਵਜੀ।

ਪਹਿਲੇ ਪਸੁਪਤਿ ਜਾਂ ਸੁਰਿ ਧਰ ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ ਅਰਿ ਤੇ ਧੁਜ ਚਖੁ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ, ਕਿ ਪਸੁਪਤਿ ਅਰਿ ਧੁਜ ਚਖੁ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ੧੫੦॥ ੨੨੪॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਸੁਰਿ ਧਰ=ਦੇਵ ਨਦੀ ਗੰਗਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵਜੀ। ਸੁਰਿਧਰ ਅਰਿ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਜਿਸਨੂੰ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਾਮਦੇਵ।

ਪਾਰਬਤੀਸ ਅਰਿ ਕੇਤੁ ਚਖਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪੁਨ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥ ੧੫੧॥ ੨੨੫॥

ਪਹਿਲੇ ਪਾਰਬਤੀਸ ਅਰਿ ਕੇਤੁ ਚਖੁ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿਤੁ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੧੫੧॥ ੨੨੫॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਪਾਰਬਤੀਸ=ਪਾਰਬਤੀ ਦਾ ਸਵਾਮੀ, ਸ਼ਿਵਜੀ। ਪਾਰਬਤੀਸ ਅਰਿ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕਾਮਦੇਵ।

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਾਂਗ ਸਾਮੁਹ ਚਲਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਮਾਨ ਕੋ ਖਾਪ॥
ਸਕਲ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਜੀਤੀ ਤਿਸੈ ਜਪੀਅਤੁ ਤਾਂਕੋਂ ਜਾਪ॥੧੫੨॥੨੨੬॥

ਜਿਹੜਾ ਬਰਛੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜਿੱਤੀ ਹੈ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੧੫੨॥੨੨੬॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਸਾਂਗ ਦਸ ਫੁਟ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਕਟਾਰ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੇ। ਸਾਂਗ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਤੀਰ ਵਾਲਾ ਹੀ ਜੁੱਧ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਂਗ 'ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ' ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਕਲ ਸ਼ੰਭੁ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਅਰਿਧੁਜ ਨੇਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਪ੍ਰਮਾਨ॥੧੫੩॥੨੨੭॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਧੁਜ ਨੇਤ੍ਰ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਹੋਰ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ॥੧੫੩॥੨੨੭॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਮ ਲੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੋ ਅਰਦਨ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਪਾਰ॥੧੫੪॥੨੨੮॥

ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਪਦ ਦੇ ਪਰਿਆਇਵਾਚੀ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਦਨ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਹੋਰ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ:-ਦੁਸ਼ਮਣ ਅਰਦਨ=ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਰਿਪੁ ਅਰਦਨ=ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਆਦਿ॥੧੫੪॥੨੨੮॥

ਸਕਲ ਮ੍ਰਿਗਾ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਕਹਿ ਅਰਦਨ ਪਦ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈਂ ਅਨੰਤ॥੧੫੫॥੨੨੯॥

ਸਾਰੇ ਚੋਪਾਏ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਨਾਲ ਅਰਦਨ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥੧੫੫॥੨੨੯॥

ਕੁੰਭਕਰਨ ਪਦ ਆਦਿ ਕਹਿ ਅਰਦਨ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨ॥੧੫੬॥੨੩੦॥

ਪਹਿਲੇ ਕੁੰਭ ਕਰਨ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਅਰਦਨ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਉਹ ਸਭ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੫੬॥੨੩੦॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਕੁੰਭ ਕਰਣ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕੁੰਭ ਕਰਣ ਅਰਦਨ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਰਿਪੁ ਸਮੁਦ੍ਰ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਕਾਨ ਅਰਿ ਭਾਖੋ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਹਿ ਅਨੰਤ॥੧੫੭॥੨੩੧॥

ਪਹਿਲੇ ਰਿਪੁ ਸਮੁੰਦਰ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਕਾਨ ਤੇ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਅੰਤ ਨਾਮ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥੧੭॥੨੩੧॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਇਕ ਸਮੇਂ ਕਾਲਕੇਜ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਉਪਦ੍ਰਵ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਜੋ ਰਿਖੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ, ਜੱਗਾਂ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਦੁਖ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਦੇਵਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਲੁਕ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਅਗਸਤ ਮੁਨੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਮੁੰਨੀ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਘੁੱਟ ਭਰ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ 'ਕਾਲਕੇਯ' ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ 'ਪੀਤਾਬਧੀ' ਸਮੁੰਦਰ ਚਲੁਕ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਰਿਪੁ ਆਦਿਕ ਨਾਮ ਅਗਸਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਗਸਤ ਮੁਨੀ ਦਾ ਜਨਮ ਘੜੇ ਵਿਚੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਕੁੰਤੀ ਜਾਂ ਕੁੰਭ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਉਦਾਹਰਣ - ਰਿਪੁ ਸਮੁਦ੍ਰ=ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਗਸਤ ਮੁਨੀ, ਕੁੰਭਿ। ਰਿਪੁ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਕਾਨ=ਕੁੰਭਕਰਨ, ਜਾਂ ਕੁੰਭਕਾਨ। ਰਿਪੁ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਕਾਨ ਅਰਿ=ਕੁੰਭ ਕਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਮ ਦਸ ਗ੍ਰੀਵ ਕੇ ਲੈ ਬੰਧੁ ਅਰਿ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥੧੫੮॥੨੩੨॥

ਪਹਿਲੇ (ਦਸਗ੍ਰੀਵ) ਰਾਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਬੰਧੁ ਅਰਿ ਪਦ ਜੋੜ ਦੇਵੋ ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਹੇ ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੫੮॥੨੩੨॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਦਸਗ੍ਰੀਵ ਬੰਧੁ=ਰਾਵਨ ਦਾ ਭਾਈ ਕੁੰਭਕਾਨ। ਦਸਗ੍ਰੀਵ ਬੰਧੁ ਅਰਿ=ਕੁੰਭ ਕਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ।

ਖੋਲ ਖੜਗ ਖੱਤ੍ਰਿਅੰਤਿ ਕਰਿ ਕੈ ਹਰਿ ਪਦੁ ਕਹੁ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈਂ ਅਨੰਤ॥੧੫੯॥੨੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਖੋਲ=ਕਵਚ, ਸੰਜੋਯ। ਖੜਗਿ=ਤਲਵਾਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਜੋਧਾ। ਖਤ੍ਰਿਅੰਤ=ਜੋਧਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਥਿਆਰ।

ਫੌਲਾਦੀ ਟੋਪ, ਤਲਵਾਰ, ਖਤ੍ਰਿਅੰਤ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹਰਿ ਪਦ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਤੀਰ ਦੀ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਨਿਕਲਦੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ॥੧੫੯॥੨੩੩॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਖੋਲ ਹਰਿ=ਕਵਚ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ। ਖੜਗਿ ਹਰਿ=ਤਲਵਾਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ। ਖਤ੍ਰਿਅੰਤ ਹਰਿ=ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਕਵਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਟਾਰੀਅਹਿ ਭਾਖਿ ਅੰਤਿ ਅਰਿ ਭਾਖੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਰਾਖੁ॥ ੧੯੦ ॥ ੨੩੪ ॥

ਕਵਚ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਜਾਂ ਕਟਾਰੀ ਕਹਿ ਕੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋਂ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਝ ਰਖੋ॥੧੯੦॥੨੩੪॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਭ ਉਚਰਿਕੈ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ॥
ਸਰਬ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥ ੧੯੧ ॥ ੨੩੫ ॥

ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋਂ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋਂ॥੧੯੧॥੨੩੫॥

ਸੂਲ ਸੈਹੱਥੀ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਹਾ ਸਿਪ੍ਰਾਦਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਣ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਹਿ ਅਨੰਤ॥ ੧੯੨ ॥ ੨੩੬ ॥

ਪਹਿਲੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਸੈਹਥੀ ਜਾਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਹਾ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਅਥਵਾ ਸਿਪਰਾਦਰ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਜੋ ਅਪਾਰਾਂ ਹੋਰ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥੧੯੨॥੨੩੬॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਸਿਪ੍ਰਾਦਰ=ਸਿਪਰ ਢਾਲ ਨੂੰ ਭੰਨ ਸੁੱਟਨ ਵਾਲਾ,ਤੀਰ। ਸੂਲਹਾ=ਤ੍ਰਿਸ਼ਲ। ਸੈਹਥੀ ਹਾ=ਸੈਹਥੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ। ਸ਼ੱਤ੍ਰੂਹਾ=ਸ਼ੱਤਰੂ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਤੀਰ।

ਸਮਰ ਸੰਦੇਸੋ ਸ਼ਤ੍ਰੂਹਾ ਸੱਤ੍ਰਾਂਤਕ ਜਿਹ ਨਾਮ॥
ਸਭੈ ਬਰਨ ਰੱਛਾ ਕਰਨ ਸੰਤਨ ਕੇ ਸੁਖ ਧਾਮ॥ ੧੯੩ ॥ ੨੩੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਮਰ ਸੰਦੇਸੋ=ਜੰਗ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਜੰਗ ਵਿਚ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ,ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਿਸਦੇ ਇਹ ਨਾਂ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਰਣਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਹਾਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਇਨਸਾਨਾਂ ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੁਖਦਾਈ ਘਰ ਹੈ॥੧੯੩॥੨੩੭॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਜੰਗ ਵਿਚ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਪੱਤਰ ਸੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਦੇ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਮਰ ਸੰਦੇਸਹਰ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਥ ਵਾਲੀ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਵੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਸੀ।

ਬਰ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂਹਾ ਕੇ ਸਭੈ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨ॥੧੬੪॥੨੩੮॥

ਪਹਿਲੇ ਬਰ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਬਰ ਅਰਿ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ. ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੬੪॥੨੩੮॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਬਰ ਅਰਿ=ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਤੀਰ।

ਦੱਖਣ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਸੱਖਨ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਦੱਖਨ ਕੋ ਭੱਖਣ ਦੀਓ ਸਰ ਸੋ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ॥੧੬੫॥੨੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੱਖਣ=ਇਕ ਦਿਸ਼ਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਸੱਖਣ=ਸਖਾਪਣ, ਮੈਤ੍ਰੀ ਭਾਵ, ਪ੍ਰੀਤੀ ਭਾਵ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ। ਭੱਖਣ=ਖਾ ਜਾਣਾ, ਨਾਸ ਕਰਨਾ।

ਪਹਿਲੇ ਦੱਖਣ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋ ਸਖਣ ਉਚਾਰੋ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਭੱਖਣ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੱਖਣ ਦੇ ਹਿਤੂ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਦੱਖਣ ਸੱਖਣ ਭੱਖਣ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥੧੬੫॥੨੩੯॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਦੱਖਣ ਸੱਖਣ=ਦੱਖਣ ਹਿਤੂ ਰਾਵਨ। ਦੱਖਣ ਸੱਖਣ ਭੱਖਣ=ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਰਿਸਰਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਮੰਡਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਰਿਸ ਤਾਕੋ ਬਿਸਰਾ ਕੀਯੋ ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਪਤਿ ਕੇ ਬਾਨ॥੧੬੬॥੨੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਸਰਾ=ਜੁੱਧ। ਮੰਡਰਿ=(ਮੰਡਅਰ) ਜੁੱਧ ਛੇੜਨ ਵਾਲੇ ਰਾਵਨ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਤੀਰ।

ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਸਰਾ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਮੰਡਰਿ ਪਦ ਆਖੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਆਪਣੇ ਬਾਣ ਨਾਲ ਰਾਵਨ ਦੇ ਦੱਸ ਸਿਰ ਵੱਢਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਿਰ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਰਿਸਰਾ ਮੰਡਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੋਇਆ॥੧੬੬॥੨੪੦॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਰਿਸਰਾ ਮੰਡ=ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਛੇੜਨ ਵਾਲਾ, ਰਾਵਨ। ਰਿਸਰਾ ਮੰਡਰਿ=ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਬਲੀ ਈਸ ਦਸ ਸੀਸ ਕੇ ਜਾਂਹਿ ਕਹਾਵਤ ਬੰਧ॥
ਏਕ ਬਾਨ ਰਘੁਨਾਥ ਕੇ ਕੀਯੋ ਕਬੰਧ ਕਬੰਧ॥੧੬੭॥੨੪੧॥

ਬਲੀ ਰਾਜੇ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਦੇ ਇਕ ਤੀਰ ਨੇ ਦਸਾਂ ਸਿਰਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਵਣ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਨਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਕਰਕੇ ਧੜ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ॥੧੬੭॥੨੪੧॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਾਖਿ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਪਦ ਬੰਧੁਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨੀਅਹੁ ਬੁੱਧਿ ਨਿਧਾਨ॥ ੧੬੮॥ ੨੪੨॥

ਪਹਿਲੇ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬੰਧੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੁੱਧੀ ਵਾਨੋ! ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੧੬੮॥ ੨੪੨॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਬੰਧੁ=ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਦਾ ਭਾਈ, ਬਾਲੀ। ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਬੰਧੁ ਅਰਿ=ਬਾਲੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ।

ਅੰਗਦ ਪਿਤੁ ਕਹਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਦ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥ ੧੬੯॥ ੨੪੩॥

ਪਹਿਲਾਂ ਪਦ ਅੰਗਦ ਪਿਤਾ ਆਖੋ, ਅੰਤਲਾ ਪਦ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੋ ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ, ਕਿ ਅੰਗਦ ਪਿਤੁ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਗਦ ਦੇ ਪਿਉ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਅੰਤ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੧੬੯॥ ੨੪੩॥

ਹਨੂਮਾਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਈਸ ਅਨੁਜ ਅਰਿ ਭਾਖੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਰਾਖੁ॥੧੭੦॥ ੨੪੪॥

ਹਨੂਮਾਨ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਫੇਰ 'ਈਸ ਅਨੁਜ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਰੱਖੋ॥ ੧੭੦॥ ੨੪੪॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ੧. ਹਨੂਮਾਨ। ੨. ਬਜਰੰਗੀ। ੩. ਪਵਨ ਸੁਤ। ੪. ਅੰਜਨੀ ਕੁਮਾਰ। ੫. ਮਹਾਂਬੀਰ। ੬. ਕਪਿ ਪਤਿ। ੭. ਰਾਮਦੂਤ। ੮. ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਮੰਤ੍ਰੀ, ਆਦਿ ਹਨੂਮਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਉਹ ਕੁਆਰੀ ਮੁਟਿਆਰ 'ਅੰਜਨੀ' ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਪਾਉਣ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਜੰਮਿਆ ਸੀ।

ਉਦਾਹਰਣ - ਹਨੂਮਾਨ ਈਸ=ਹਨੂਮਾਨ ਦੇ ਸਵਾਮੀ,ਰਾਜਾ ਸੁਗ੍ਰੀਵ। ਹਨੂਮਾਨ ਈਸ ਅਨੁਜ=ਸ੍ਰੀ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਾਈ, ਬਾਲੀ। ਹਨੂਮਾਨ ਈਸ ਅਨੁਜ ਅਰਿ=ਬਾਲੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਤਾ, ਤੀਰ।

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈਂ ਉਚਰਿ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਜਾਨ ਅਨੇਕਨਿ ਲੇਹੁ॥ ੧੭੧॥ ੨੪੫॥

ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਰਿ ਨਾਮ ਤੀਰ ਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੧੭੧॥ ੨੪੫॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਹਿਕੇ ਮਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੀਰ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੱਥੋਂ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰੀ ਅਸਤਰ ਦੀ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦੇ ਅਤੇ

ਅਸਤ੍ਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੱਕ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਸਤਰ ਅਰਿੰ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈਂ ਉਚਰਿ ਅੰਤ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥੧੭੨॥੨੪੬॥

ਪਹਿਲੇ ਅਸਤ੍ਰ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਅਸਤ੍ਰ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਚਤਰੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੭੨॥੨੪੬॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਤੀਰ ਭਜਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਤੀਰ ਨੂੰ ਵੀ ਤੀਰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕੱਟ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸਤਰ ਅਰਿ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਚਰਮ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਸਭ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ਼ਤ੍ਰਾਂਤ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਹਿ ਬਿਅੰਤ॥੧੭੩॥੨੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਰਮ=ਢਾਲ। ਸ਼ਤ੍ਰਾਂਤ=ਸ਼ੱਤ੍ਰ- ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਤਾ-ਤੀਰ।

ਪਹਿਲੇ ਢਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋ ਅਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥੧੭੩॥੨੪੭॥

ਤਨੁ ਤ੍ਰਾਨ ਕੇ ਨਾਮ ਉਚਰਿ ਅੰਤ ਅਰਿ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਤਾਸਿਊ ਕੀਜੈ ਨੇਹੁ॥੧੭੪॥੨੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਨੁ ਤ੍ਰਾਨ=ਤਨ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੰਜੋਯ, ਕਵਚ।

ਪਹਿਲੇ ਕਵਚ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਉਚਾਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਅਰਿ ਪਦ ਜੋੜ ਦੇਵੋ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਉਸ ਤੀਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੋ॥। ੧੭੪॥੨੪੮॥

ਸਕਲ ਧਨੁਖ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਅਦਰਨ ਬਹੁਰਿ ਉਚਾਰ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ॥੧੭੫॥੨੪੯॥

ਧਨੁਖ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਦਨ ਪਦ ਜੋੜ ਦੇਵੋ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ॥੧੭੫॥੨੪੯॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਤੀਰ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਵੀ ਤੋੜ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਚਿੱਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਤੋੜ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਧਨੁਖ ਅਰਦਨ ਤੇ ਪਨਚ ਅਰਿ ਵੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਮ ਲੈ ਪਨਚ ਕੇ ਅੰਤਕ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਕਰੀਅਹੁ ਚਤੁਰ ਬਖਿਆਨ॥੧੭੬॥੨੫੦॥

ਪਹਿਲੇ 'ਪਨਚ' ਚਿੱਲੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅੰਤਕ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਤੀਰ ਦੇ ਹੀ ਬਿਆਨ ਕਰੋ॥੧੭੬॥੨੫੦॥

ਸਰ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨ॥੧੭੭॥੨੫੧॥

ਜਿੰਨੇ ਬਿਸਖ, ਬੀਰਹਾ, ਸਰ, ਕਾਨ ਆਦਿ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੭੭॥੨੫੧॥

ਮ੍ਰਿਗ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਹਾ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਮ੍ਰਿਗਹਾ ਪਦ ਯਹ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥੧੭੮॥੨੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਗ=ਚਉਪਾਏ, ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ, ਹਿਰਨ, ਰਿੱਛ, ਝੰਖਾਰੇ ਆਦਿ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ।

ਪਹਿਲੇ ਮਿਗ੍ਰ ਪਦ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਹਾ ਪਦ ਬਿਆਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਮ੍ਰਿਗਹਾ ਪਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! ਏਹ ਵੀ ਤੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੧੭੮॥੨੫੨॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣੇ ਸ੍ਰੀ ਬਾਨ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿਤੀਯ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩॥੧੭੮॥੨੫੨॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ ਸ੍ਰੀ ਬਾਣ ਨਾਮ ਵਰਣਨ ਤੀਸਰਾ ਕਾਂਡ ਸਮਾਪਤ॥੩॥ ੧੭੮॥੨੫੨॥ ਚਲਦਾ॥

ਕਾਂਡ ਚੌਥਾ

ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ (ਫਾਹੀ) ਨਾਮ ਵਰਣਨ

ਦੋਹਰਾ॥ ਬੀਰ ਗ੍ਰਿਸਤ ਹੀ ਗ੍ਰੀਵਧਰ ਬਰਣਾਯੁਧ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈਂ ਅਨੰਤ॥੧॥੨੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਪਾਂਸ=ਫਾਹੀ, ਕਮੰਦ, ਇਕ ਹਥਿਆਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੀਰ ਗ੍ਰਿਸਤਹੀ=ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਬਰੁਣਾ ਯੁੱਧ=ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ, ਜਲ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਦਾ ਹਥਿਆਰ। ਨਿਕਸਤ ਚਲੈਂ ਆਨੰਤ=ਬੇਅੰਤ ਨਾਮ ਨਿਕਲਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਬੀਰ ਗ੍ਰਿਸਤਹੀ, ਗ੍ਰੀਵਧਰ, ਵਰਣ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਯੁਧ ਕਹਿ ਦਿਉ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਨਾਂ ਨਿਕਲਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧॥੨੫੩॥

ਗ੍ਰੀਵ ਗ੍ਰਿਸਤਨ ਭਵ ਧਰਾ ਜਲਧਰਾਜ ਹਥੀਆਰ॥
ਪਰੋ ਦੁਸ਼ਟ ਕੇ ਕੰਠ ਮੈ ਮੋਕਹੁ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰ॥੨॥੨੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਗ੍ਰੀਵ ਗ੍ਰਿਸਤਨ=ਗਰਦਨ ਫੜਨ ਵਾਲੀ। ਭਵ ਧਰਾ=ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ। ਜਲ ਧਰਾਜ=ਜਲ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਹਥਿਆਰ।

ਹੇ ਗਰਦਨ ਨੂੰ ਫੜਨ ਵਾਲੇ, ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਭੈ ਭੀਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਜਲ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹਥਿਆਰ! ਤੁਸੀ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਵੈਰੀਆਂ ਤੋਂ ਰਖਿਆ ਕਰੋ॥੨॥੨੫੪॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਦਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਏਸ ਏਸ ਪਦ ਭਾਖਿ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਉਚਰਿ ਸਭ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਾਮ ਚੀਨ ਚਿਤ ਰਾਖੁ॥੩॥੨੫੫॥

ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਤ 'ਏਸ ਏਸ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫੇਰ ਸ਼ਸਤਰ ਪਦ ਉਚਾਰੋ ਉਹ ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਰਖੋ॥੩॥੨੫੫॥

ਗੰਗਾ ਏਸ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਈਸ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਨੰਤ॥੪॥੨੫੬॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਗੰਗਾ ਏਸ' ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਫਿਰ 'ਈਸ ਸ਼ਸਤਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥੪॥੨੫੬॥

ਜਟਜ ਜਾਨੁਵੀ ਕਰਿਤ. ਹਾ ਗੰਗਾ ਈਸ ਬਖਾਨੁ॥
ਆਯੁਧ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੈ ਜਾਨ॥੫॥੨੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਟਜ=ਜਟਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ,ਗੰਗਾ। ਜਾਨੁਵੀ=ਜਾਨੁ ਪੁੱਤ੍ਰੀ=ਗੰਗਾ। ਕਰਿਤ ਹਾ=ਪਾਪ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਗੰਗਾ।

ਜਟਜ, ਜਾਨੁਵੀ,ਕਰਤਿ ਹਾ, ਇਹ ਗੰਗਾ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਈਸ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਆਯੁਧ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੫॥੨੫੭॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਜਟਜ=ਜਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਗੰਗਾ। ਜਟਜ ਈਸ=ਵਰਣ। ਜਟਜ ਈਸ ਆਯੁਧ=ਵਰੁਣ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ,ਫਾਹੀ।

ਸਕਲ ਅਘਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਹਾ ਆਯੁਧ ਸੁ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨ॥੬॥੨੫੮॥

ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆ ਦੇ ਅੰਤ 'ਹਾ' ਕਹਿਕੇ, ਈਸ ਕਹਿਣ ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੬॥੨੫੮॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਅਘਨ ਹਾ=ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੰਗਾ।

ਅਘਨ ਹਾ ਈਸ=ਗੰਗਾ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਵਰਣ। ਅਘਨ ਹਾ ਈਸ ਆਯੁਧ= ਵਰਣ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ ਫਾਹੀ।

ਕਿਲਬਿਖ ਪਾਪ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਤਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥੭॥੨੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਿਲਬਿਖ=ਪਾਪ।

ਪਹਿਲੋਂ ਕਲਵਿਖ ਜਾਂ 'ਪਾਪ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਉਚਾਰਕੇ 'ਸ਼ਸਤਰ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥੭॥੨੫੯॥

ਅਧਰਮ ਪਾਪ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਨਾਸ ਨੀਸਜ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਭਾਖਿ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖਿ॥੮॥੨੬੦॥

ਪਹਿਲੇ 'ਅਧਰਮ' ਜਾਂ 'ਪਾਪ' ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਨਾਸਨੀ' ਤੇ 'ਈਸ ਕਹਿ ਦਿਓ ਅਤੇ ਫੇਰ ਸ਼ਸਤਰ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਰਖੋ॥੮॥੨੬੦॥

ਸਕਲ ਜਟਨ ਕੋ ਨਾਮ ਲੈ ਜਾ ਪਤਿ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥

ਅਮਿਤ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨੁ॥ ੯॥ ੨੬੧॥

ਜਟਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਪਹਿਲੇ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਜਾ' ਤੇ ਦੋ ਵਾਰ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੯॥ ੨੬੧॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਜਟਨ ਜਾ=ਜਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਗੰਗਾ,

ਜਟਨ ਜਾ ਪਤਿ=ਗੰਗਾ ਦਾ ਪਤੀ ਸਮੁੰਦਰ। ਜਟਨ ਜਾ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਤੀ ਵਰਣ ਦੇਵਤਾ। ਜਟਨ ਜਾ ਪਤਿ ਪਤਿ ਅਸਤ੍ਰ=ਵਰੁਣ ਦਾ ਅਸਤਰ, ਫਾਹੀ।

ਤਉ ਸਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਭੇਦਕ ਗ੍ਰੰਥ ਬਖਾਨ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਭਾਖੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਪਹਿਚਾਨ॥ ੧੦॥ ੨੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਉਸਰ=ਬਰਫ ਦਾ। ਗ੍ਰੰਥ=ਪਹਾੜ।

ਪਹਿਲੇ ਤਉਸਰ ਦਾ ਸ਼ੱਤਰੂ ਜਾਂ 'ਭੇਦਕ ਗ੍ਰੰਥ' ਕਥਨ ਕਰਕੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ 'ਸ਼ੱਸਤ੍ਰ' ਸ਼ਬਦ ਆਖ ਦੇਵੋ, ਤਾ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਲਵੋ॥ ੧੦॥ ੨੬੨॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਤਉਸਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ=ਬਰਫ ਦਾ ਵੈਰੀ ਨਦੀ, ਜਲ।

ਭੇਦਕ ਗ੍ਰੰਥ=ਪਹਾੜ ਭੰਨਨ ਵਾਲਾ, ਜਲ।

ਤਉਸਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਈਸ=ਜਲ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਵਰਣ'

ਤਉਸਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਈਸ ਪਤਿ ਸ਼ਸਤਰ=ਵਰਣ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ, ਫਾਹੀ।

ਭਾਵਾਰਥ :- ਆਪਨੇ ਵੇਗ ਨਾਲ ਬਰਫ ਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਭੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਤਉਸਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ' ਤੇ 'ਗ੍ਰੰਥ ਭੇਦਕ' ਜਲ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗਿਰ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਨਾਸਨਿ ਨਾਥ ਬਖਾਨ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਭਾਖੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਪਹਿਚਾਨ॥ ੧੧॥ ੨੬੩॥

ਪਹਿਲੇ 'ਗਿਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ 'ਨਾਸਨੀ' ਅਤੇ 'ਨਾਥ' ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ 'ਸ਼ਸਤਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ॥ ੧੧॥ ੨੬੩॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਗਿਰ ਨਾਸਨੀ=ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਜਲ।

ਗਿਰ ਨਾਸਨੀ ਨਾਥ=ਜਲ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਵਰਣ।

ਗਿਰ ਨਾਸਨੀ ਨਾਥ ਸ਼ਸਤਰ=ਵਰੁਣ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ, ਫਾਹੀ।

ਫੌਕੀ ਨੌਕੀ ਪੱਖ ਧਰ ਪੱਤ੍ਰੀ ਪਰੀ ਬਖਾਨ॥

ਪੱਛੀ ਪੌਛਿ ਅੰਤਕ ਕਹੋ ਸਕਲ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਾਮ॥੧੨॥੨੬੪॥

ਫੌਕੀ, ਨੌਕੀ, ਪੱਖਧਰ, ਪੱਤ੍ਰੀ, ਪਰੀ, ਪੱਛੀ ਤੇ ਪੰਛੀ, ਇਹ ਸਭ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅੰਤਕ' ਪਦ ਕਥਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੨॥੨੬੪॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਭੇਦ ਹੈ, ਕਿ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਜਾਲ' ਜਾਂ 'ਜਾਲੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਣ 'ਫੌਕੀ ਅੰਤਕ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣ - ਫੌਕੀ=ਖੰਭਾਂ ਵਾਲਾ, ਪੰਛੀ। ਨੌਕੀ=ਚੁੰਜ ਵਾਲਾ, ਪੰਛੀ। ਪੱਖਿ, ਪੱਖੀ, ਪਰੀ,=ਖੰਭਾਂ ਵਾਲਾ, ਪੰਛੀ। ਪੱਤ੍ਰੀ,ਪਖਧਰ,ਪੌਛਿ=ਖੰਭਾਂ ਵਾਲਾ, ਪੰਛੀ। ਫੌਕੀ ਅੰਤਕ=ਪੰਛੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ,ਫਾਹੀ। ਨੌਕੀ ਅੰਤਕ=ਪੰਛੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ,ਫਾਹੀ। ਪੱਤ੍ਰੀ ਅੰਤਕ=ਪੰਛੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ,ਫਾਹੀ।

ਕਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਅਘਨ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਅੰਤ॥
ਪਤਿਸਿ ਭਾਖਹੁ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਹਿ ਨਾਮ ਅਨੰਤ॥੧੩॥੨੬੫॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਕਸ਼ਟ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਅਘਨ' ਪਦ ਆਖੋ। ਫੇਰ ਦੋ ਵਾਰ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਸ਼ਸਤਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ 'ਫਾਹੀ' ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੩॥੨੬੫॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਕਸ਼ਟ ਅਘਨ=ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੰਗਾ ਜਲ।

ਕਸ਼ਟ ਅਘਨ ਪਤਿ=ਗੰਗਾ ਦਾ ਪਤੀ ਸਮੁੰਦਰ।

ਕਸ਼ਟ ਅਘਨ ਪਤਿਇਸ=ਵਰਣ।

ਪਬਜਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਭਾਦਨਿ ਈਸ ਬਖਾਨ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਭਾਖੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਪਹਿਚਾਨ॥੧੪॥੨੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਬਜਾ=ਪਹਾੜ। ਭਾਦਨਿ=ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪੱਬਜਾ' ਕਹਿਕੇ, 'ਭਾਦਨਿ' ਤੇ ਦੋ ਵਾਰ 'ਈਸ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਮਗਰੋਂ 'ਸ਼ਸਤਰ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ॥੧੪॥੨੬੬॥

ਜਲਨਾਇਕ ਬਾਰਸ਼ਤ੍ਰ ਭਨਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥੧੫॥੨੬੭॥

'ਜਲ ਨਾਇਕ' ਜਾਂ 'ਬਾਰ ਸ਼ਤ੍ਰ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਸਤਰ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਹੁ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਚਤੁਰ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੈ॥੧੫॥੨੬੭॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਜਲ ਨਾਇਕ=ਜਲ ਦਾ ਸੁਾਮੀ, ਵਰਣ ਦੇਵਤਾ।

ਬਾਰ ਸੱਤ੍ਰ=ਪੌਣ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਜਾਲ

ਬਾਰ ਸਤ੍ਰ ਨਾਇਕ=ਜਲ ਦਾ ਸੁਾਮੀ, ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ।

ਜਲ ਨਾਇਕ ਸ਼ਸਤਰ=ਵਰੁਣ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ, ਫਾਹੀ।

ਸਭ ਗੰਗਾ ਕੇ ਨਾਮ ਲੇ ਪਤਿ ਕਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਭੈ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥੧੬॥੨੬੮॥

ਗੰਗਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਸ਼ਸਤਰ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੋ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੬॥੨੬੮॥

ਜਮੁਨਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿਕੈ ਏਸ ਅਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਨੰਤ॥੧੭॥੨੬੯॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਜਮੁਨਾ' ਨਾਮ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਏਸ ਅਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥੧੭॥੨੬੯॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਜਮੁਨਾ ਏਸ=ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ।

ਜਮੁਨਾ ਏਸ ਅਸਤ੍ਰ=ਵਰੁਣ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਅਸਤਰ, ਫਾਹੀ।

ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਨਿ ਇੰਦ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਅਸਤ੍ਰ ਬਹੁਰਿ ਕਹੁ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਹਿ ਨਾਮ ਅਨੰਤ॥੧੮॥੨੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ=ਜਮੁਨਾ। ਇੰਦ੍ਰ=ਰਾਜਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਇੰਦ੍ਰ' ਪਦ ਆਖੋ। ਫੇਰ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਆਖੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਅੰਤ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੮॥੨੭੦॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਇੰਦ੍ਰ=ਜਮਨਾ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਵਰੁਣ।

ਕਾਲਿਂਦ੍ਰੀ ਇੰਦ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ=ਵਰਣ ਦਾ ਅਸਤਰ, ਫਾਹੀ।

ਕਾਲਿਨੁਜਾ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਇਸਰਾਸੱਤ੍ਰ ਪੁਨਿ ਭਾਖੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖੁ॥੧੯॥੨੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਲਿਨੁਜਾ=ਕਾਲ ਅਨੁਜਾ=ਯਮ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ, ਜਮਨਾ। ਇਸਰਾਸਤ੍ਰ=ਰਾਜੇ ਦਾ ਅਸਤ੍ਰ।

ਪਹਿਲੇ 'ਕਾਲਿਨੁਜਾ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਇਸਰਾਸੱਤ੍ਰ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਰਖੇ॥੧੯॥੨੭੧॥

ਉਦਾਹਰਣ - 'ਕਾਲਨੁਜਾ ਇਸਰਾਸਤ੍ਰ'=ਜਮਨਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਵਰੁਣ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ, ਫਾਹੀ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੱਲਭਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਇਸਰਾਸੱਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਨੰਤ॥੨੦॥੨੭੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਲੱਭਾ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪਿਆਰੀ, ਜਮਨਾ। ਇਸਰਾਸਤ੍ਰ=ਰਾਜੇ ਦਾ ਅਸਤਰ।

ਪਹਿਲੇ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੱਲਭਾ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਅਸਤਰ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਸਭ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥੨੦॥੨੭੨॥

ਸੂਰਜ ਪੁੱਤ੍ਰਿ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪਤਿ ਕਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥੨੧॥੨੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ ਸੂਰਜ ਪੁਤ੍ਰਿ=ਜਮਨਾ। ਪਤਿ=ਪਤੀ।

ਪਹਿਲੇ 'ਸੂਰਜ ਪੁੱਤ੍ਰੀ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਪਤੀ' ਤੇ 'ਸ਼ਸਤ੍ਰ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਭ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰੋ ! ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੨੧॥੨੭੩॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਪੁਰਾਣਾ ਵਿਚ ਜਮੁਨਾ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਅਤੇ ਯਮ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ 'ਕਾਲਨੁਜਾ' ਯਮ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਜਮੁਨਾ ਦਾ ਨਾਮ ਪਿਛੇ ਆਇਆ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣ - ਸੂਰਜ ਪੁਤ੍ਰਿ ਪਤਿ=ਜਮੁਨਾ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ। ਸੂਰਜ ਪੁੱਤਰੀ ਪਤੀ ਸਸ਼ਤਰ=ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ, ਫਾਹੀ।

ਭਾਨ ਆਤਮ ਜਾ ਆਦਿ ਕਹਿ ਅੰਤ ਆਯੁਧ ਪਤਿ ਦੇਹੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥੨੨॥੨੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਨ ਆਤਮਜਾ = ਸੂਰਜ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜਾਈ, 'ਜਮਨਾ'

ਪਹਿਲੇ 'ਭਾਨ ਆਤਮਜਾ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ ਪਤਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਚਤੁਰੋ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੨੨॥੨੭੪॥

ਸੂਰ ਆਤਮਜਾ ਆਦਿ ਕਹਿ ਅੰਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਦ ਦੀਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਚਿੱਤ ਪਰਬੀਨ॥੨੩॥੨੭੫॥

ਪਹਿਲੇ ਸੂਰਜ ਆਤਮਜਾ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਸ਼ਸਤਰ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਸਭ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੨੩॥੨੭੫॥

ਕਾਲਪਿਤਾ ਪ੍ਰਥਮੈ ਉਚਰਿ ਅੰਤ ਤਨੁਜ ਪਦਿ ਦੇਹੁ ॥
ਪਤਿ ਕਹਿ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੨੪ ॥ ੨੭੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕਾਲ ਪਿਤਾ' ਉਚਾਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਤਨੁਜਾ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੇ। ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੇ॥ ੨੪ ॥ ੨੭੬ ॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਕਾਲ ਪਿਤਾ=ਯਮ ਦਾ ਪਿਊ ਸੂਰਜ।

ਕਾਲ ਪਿਤਾ ਤਨੁਜਾ=ਸੂਰਜ ਦੀ ਲੜਕੀ ਜਮੁਨਾ।

ਕਾਲ ਪਿਤਾ ਤਨੁਜਾ ਪਤਿ=ਜਮਨਾ ਦਾ ਪਤੀ ਵਰਣ।

ਕਾਲ ਪਿਤਾ ਤਨੁਜਾ ਪਤਿ ਅਸਤ੍ਰ=ਵਰਣ ਦਾ ਅਸਤਰ,ਫਾਹੀ।

ਦਿਵਕਰ ਤਨੁਜਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪਤਿ ਕਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ॥ ੨੫ ॥੨੭੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਵਕਰ=ਦਿਵਾਕਰ, ਸੂਰਜ।

ਪਹਿਲੇ 'ਦਿਵਕਰ ਤਨੁਜਾ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਤੇ 'ਸ਼ਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੋ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੨੫ ॥ ੨੭੭ ॥

ਪਾਂਸ ਗ੍ਰੀਵਹਾ ਕੰਠ ਰਿਪੁ ਬਰੁਣਾ ਯੁਧ ਜਿਹੱ ਨਾਮ ॥
ਪਰੋ ਦੁਸ਼ਟ ਕੇ ਕੰਠ ਮੈ ਕਰੋ ਹਮਾਰੇ ਕਾਮ ॥ ੨੬ ॥ ੨੭੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗ੍ਰੀਵਹਾ=ਗਲ ਘੁੱਟ ਕੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ। ਕੰਠ ਰਿਪੁ=ਗਲ ਦੀ ਵੈਰਣ।

'ਪਾਂਸਿ', 'ਗ੍ਰੀਵਹਾ', 'ਕੰਠ ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਬਰਣਾਯੁਧ' ਜਿਸਦੇ ਇਹ ਨਾਮ ਹਨ। ਹੇ ਫਾਹੀ ਦੁਸ਼ਟ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਵੋ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰ ਦੇਵੋ॥ ੨੬ ॥ ੨੭੮ ॥

ਆਦਿ ਕੰਠ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਗ੍ਰਾਹਕ ਪਦ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥
ਬਰੁਣਾ ਯੁਧ ਕੇ ਨਾਮ ਸਭ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਬਿਅੰਤ ॥ ੨੭ ॥ ੨੭੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗ੍ਰਾਹਕ=ਘੁਟਨ ਵਾਲੀ।ਬਰੁਣਾ ਯੁਧ=ਵਰੁਣ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ, ਫਾਹੀ।

ਪਹਿਲੇ 'ਗਲ' ਦੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਗ੍ਰਾਹਕ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਗਲ ਗ੍ਰਾਹਕ' ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੨੭ ॥ ੨੭੯ ॥

ਨਾਰਿ ਕੰਠ ਗਰ ਗ੍ਰੀਵ ਭਨਿ ਗ੍ਰਹਿਤਾ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ੨੮ ॥ ੨੮੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗ੍ਰਹਿਤਾ=ਫੜਨ ਵਾਲੀ।

ਨਾੜ, ਕੰਠ, ਗਲ ਤੇ ਗ੍ਰੀਵ ਇਹ ਗਰਦਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਗ੍ਰਹਿਤਾ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ ਬੇਓੜਕ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੨੮॥ ੨੯੦॥

ਜਮੁਨਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਏਸਰਾ ਯੁਧਹਿੰ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਜਾਨ॥ ੨੯॥ ੨੯੧॥

'ਜਮੁਨਾ' ਪਦ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਰਾਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੁਜਾਨ ਚਤੁਰੋ ! ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੨੯॥ ੨੯੧॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਜਮਨਾ ਏਸਰ ਆਯੁਧ=ਜਮਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ, ਫਾਹੀ।

ਕਾ ਬਰਣਾਦਿ ਬਖਾਨਿਕੈ ਮੰਦ ਬਰੁਣ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਹੋਤ ਹੈਂ ਨਾਮ ਕਮੰਦ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥ ੩੦॥ ੨੯੨॥

'ਕ' ਅੱਖਰ ਪਹਿਲੇ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਮੰਦ' ਅੱਖਰ ਪਦ ਜੋੜ ਦੇਵੋ। ਇਹ 'ਕਮੰਦ' ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੦॥ ੨੯੨॥

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਪਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਬੱਲ ਭਾਂਤ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਪਤਿ ਅਸੰਤ੍ਰਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੩੧॥ ੨੯੩॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਬਲੱਭਾ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਹੁ। ਫੇਰ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਪਤਿ' ਤੇ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੀਏ, 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਲੱਭਾ ਪਤਿ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਭਾਵ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਜਮਨਾ ਪਤੀ ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੧॥ ੨੯੩॥

ਬੀਰ ਗ੍ਰਿਸਤਨੀ ਸੁਭਟਹਾ ਕਾਲਾ ਯੁਧ ਜਿਹ ਨਾਮ॥
ਪਰੋ ਦੁਸ਼ਟ ਕੇ ਕੰਠ ਮੈ ਕਰੋ ਹਮਾਰੋ ਕਾਮ॥ ੩੨॥ ੨੯੪॥

'ਬੀਰ ਗ੍ਰਸਤਨੀ',' ਸੁਭਟਹਾ' ਤੇ 'ਕਾਲਾਯੁਧ' ਜਿਸਦੇ ਨਾਂ ਹਨ। ਹੇ ਫਾਹੀ ਵੈਰੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਵੋ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰੋ॥ ੩੨॥ ੨੯੪॥

ਕਾਲ ਅਕਾਲ ਕਰਾਲ ਭਨਿ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨੁ॥ ੩੩॥ ੨੯੫॥

ਕਾਲ, ਅਕਾਲ ਤੇ ਕਰਾਲ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ

ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਚਤੁਰ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੈ॥ ੩੩॥ ੨੯੫॥

ਭਾਵਾਰਥ :-ਕਾਲ, ਅਕਾਲ ਤੇ ਕਰਾਲ ਨਾਮ ਯਮ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਯਮ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ ਫਾਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਕਾਲ ਆਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ਸੂਰਜ ਪਦ ਪੂਤ ਉਚਰੀਐ ਅੰਤ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਭਾਖੀਐ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਹਿ ਨਾਮ ਬਿਅੰਤ॥ ੩੪॥ ੨੯੬॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸੂਰਜ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੀਏ, ਮਗਰੋਂ 'ਪੂਤ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, 'ਸ਼ਸ਼ਤਰ' ਪਦ ਆਖ ਦੇਈਏ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਪੁੱਤਰ ਯਮ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਫਾਹੀ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਨਾਮ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੩੪॥ ੨੯੬॥

ਸਕਲ ਸੂਰਜ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਸੁਤ ਪਦ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨੁ॥ ੩੫॥ ੨੯੭॥

ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ 'ਸੁਤ' ਤੇ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰ ਦੇਈਏ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੫॥ ੨੯੭॥

ਭਾਨ ਦਿਵਾਕਰ ਦਿਨਧ ਭਨਿ ਸੁਤ ਕਹਿ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨੁ॥ ੩੬॥ ੨੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਨਧਿ=ਦਿਨ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਸੂਰਜ।

ਭਾਨੁ, ਦਿਵਾਕਰ ਤੇ ਦਿਨਧਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਪੁੱਤਰ ਆਖਕੇ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੬॥ ੨੯੮॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਦਿਨਧਿ ਸੁਤ=ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਯਮ।

ਦਿਨਧਿ ਸੁਤ ਅਸਤ੍ਰ=ਯਮ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ, ਫਾਹੀ।

ਦਿਨ ਮਣਿ ਦਿਵ ਕਰਿ ਰੈਣਹਾ ਸੁਤ ਕਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜਾਨੁ॥ ੩੭॥ ੨੯੯॥

ਦਿਨਮਣਿ, ਦਿਵਕਰਿ ਤੇ ਰੈਣਹਾ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਪੁੱਤਰ ਕਹਿਕੇ 'ਸ਼ਸਤਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੭॥ ੨੯੯॥

ਦਿਨ ਕੋ ਨਾਮ ਬਖਾਨਿਕੈ ਮਣਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥

ਸੁਤ ਕਹਿ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੩੮ ॥ ੨੯੦ ॥

ਦਿਨ ਦੇ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਣਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ 'ਸੁਤ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਉਹ ਸਭ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ॥ ੩੮॥ ੨੯੦॥

ਦਿਵਕਰਿ ਦਿਨਪਤਿ ਨਿਸਰਿ ਭਨਿ ਦਿਨ ਨਾਇਕ ਪੁਨ ਭਾਖੁ ॥
ਸਤੁ ਕਹਿ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਲਖਿ ਰਾਖੁ॥ ੩੯ ॥ ੨੯੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਨਿਸਰਿ=ਨਿਸਅਰਿ, ਰਾਤ ਦਾ ਵੈਰੀ=ਸੂਰਜ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦਿਵਕਰਿ' 'ਦਿਨਪਤਿ' 'ਨਿਸ ਅਰਿ' ਤੇ 'ਦਿਨ ਨਾਇਕ' ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਆਖ ਦੇਵੋ। ਫੇਰ ਪੁੱਤਰ ਕਹਿਕੇ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਸਭ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥ ੩੯ ॥ ੨੯੧ ॥

ਸਕਲ ਸੂਰਜ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਸੁਤ ਕਹਿ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨੁ ॥ ੪੦ ॥ ੨੯੨ ॥

ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਪੁੱਤਰ ਤੇ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਆਖੋ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ॥ ੪੦ ॥ ੨੯੨ ॥

ਜਮ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੪੧ ॥ ੨੯੩ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਯਮ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਸ਼ਸਤਰ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੪੧ ॥ ੨੯੩ ॥

ਬਈ ਵਸਤ ਪਦ ਆਦਿ ਕਹਿ ਆਯੁਧ ਅੰਤ ਬਖਾਨੁ ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨੁ ॥ ੪੨ ॥ ੨੯੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਈ ਵਸਤ=ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਯਮ।

ਪਹਿਲੇ 'ਬਈਵਸਤ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੪੨ ॥ ੨੯੪ ॥

ਕਾਲ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਆਦਿ ਕਹਿ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਨੰਤ ॥ ੪੩ ॥ ੨੯੫ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕਾਲ' ਪਦ ਨੂੰ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਸ਼ਬਕ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ

ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੪੩॥ ੨੯੫॥

ਪਿਤਰ ਰਾਜ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਲੇਹੁ॥ ੪੪ ॥ ੨੯੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਪਿਤਰ ਰਾਜ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ। ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੪੪॥ ੨੯੬॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਪਿਤਰ ਰਾਜ ਅਸਤ੍ਰ=ਯਮ ਦਾ ਅਸਤਰ ਫਾਹੀ।

ਦੰਡੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਅੰਤ॥ ੪੫ ॥ ੨੯੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੰਡੀ=ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਯਮ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਦੰਡੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਚਤੁਰੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੪੫॥ ੨੯੭॥

ਜਮੁਨਾ ਭ੍ਰਾਤੁ ਬਖਾਨਿਕੈ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨੁ॥ ੪੬ ॥ ੨੯੮ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਜਮੁਨਾ ਭ੍ਰਾਤੁ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਯਮ ਸ਼ਸਤਰ ਕਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਆਦਿ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੪੬॥ ੨੯੮॥

ਸਭ ਜਮੁਨਾ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਭ੍ਰਾਤੁ ਅਸਤ੍ਰ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੪੭ ॥ ੨੯੯ ॥

ਜਮੁਨਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਭ੍ਰਾਤੁ' ਤੇ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਜੋੜ ਦੇਵੋ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੪੭॥ ੨੯੯॥

ਪਿਤਰ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਏਸਰ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨ॥ ੪੮ ॥ ੩੦੦ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਪਿਤਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਰ' ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਸਤਰ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੪੮॥ ੩੦੦॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਪਿਤਰ ਏਸਰ=ਪਿਤਰਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਯਮ।

ਪਿਤਰ ਏਸਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ=ਯਮ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ ਫਾਹੀ।

ਸਭ ਪਿਤਰਨ ਕੋ ਨਾਮ ਲੈ ਨਾਇਕ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨੁ॥ ੪੯ ॥ ੩੦੧ ॥

ਪਿਤਰਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋ ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਤ ਮਾਲਿਕ ਸ਼ਸਤਰ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ. ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੪੯ ॥ ੩੦੧ ॥

ਸਕਲ ਜਗਤ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਘਾਇਕ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨੁ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨੁ॥ ੫੦ ॥ ੩੦੨ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਜਗਤ' ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਘਾਇਕ' ਤੇ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ. ਚਤੁਰੋ !ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੫੦ ॥ ੩੦੨ ॥

ਰਿਪੁ ਖੰਡਨਿ ਦਲ ਦਾਹਨੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਤਾਪਨੀ ਸੋਇ॥
ਸਕਲ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਾਮ ਸਭ ਜਾ ਤੇ ਬਚਜੋ ਨ ਕੋਇ॥ ੫੧ ॥ ੩੦੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਪੁ ਖੰਡਨਿ=ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ। ਦਲ ਦਾਹਨੀ=ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਤਾਪਨੀ=ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

'ਰਿਪੁ ਖੰਡਨਿ' 'ਦਲ ਦਾਹਨੀ' ਤੇ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਤਾਪਨੀ' ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਫਾਹੀ ਦੇ ਚੰਗੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਹੈ॥ ੫੧ ॥ ੩੦੩ ॥

ਰਿਪੁ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਗ੍ਰਿਸਤਨਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਜਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨੁ॥ ੫੨ ॥ ੩੦੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਪੁ ਗ੍ਰਿਸਤਨਿ=ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰੱਸਨ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲੇ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਗ੍ਰਸਤਨਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਸਭ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਹੇ ਚਤੁਰ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੈ॥ ੫੨ ॥ ੩੦੪ ॥

ਖਲ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਖੰਡਨ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਜਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਜਾਨ॥ ੫੩ ॥ ੩੦੫ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਖਲ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋ 'ਖੰਡਨ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਖਲ ਖੰਡਨ' (ਵੈਰੀਆ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ) ਜਮ ਦੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹੇ ਸਾਰੇ ਸੁਜਾਨ ਚਤੁਰੋ ! ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੫੩ ॥ ੩੦੫ ॥

ਦਲ ਦਾਹਨਿ ਰਿਪੁ ਗ੍ਰਿਸਤਨੀ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਤਾਪਨੀ ਸੋਇ॥

ਕਾਲ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਾਮ ਸਭ ਜਾਤੇ ਰਹਿਤ ਨ ਕੋਇ ॥ ੫੪ ॥ ੩੦੬ ॥

'ਦਲ ਦਾਹਨੀ' ਰਿਪੁ ਗ੍ਰਸਤਨੀ ਤੇ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਤਾਪਨੀ', ਉਸ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਬਚਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੫੪ ॥ ੩੦੬ ॥

ਜਾ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਮੀ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨੁ ॥
ਜਾਮੀ ਪਦ ਏ ਹੋਤ ਹੈ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਜਾਨੁ ॥ ੫੫ ॥ ੩੦੭ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਜਾ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਮੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੇ। ਇਹ 'ਜਾਮੀ' (ਜਮ ਦੀ ਫਾਹੀ) ਪਦ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ ॥ ੫੫ ॥ ੩੦੭ ॥

ਦਿਸ਼ਾ ਬਾਰਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਏਸਰਾਸ਼ਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਬਿਅੰਤ ॥ ੫੬ ॥ ੩੦੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਸ਼ਾ ਬਾਰੁਣੀ=ਵਰੁਣ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ,ਪੱਛਮ।

ਪਹਿਲੇ 'ਵਾਰੁਣੀ ਦਿਸ਼ਾ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਰਾਸ਼ਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਵਾਰੁਣੀ ਦਿਸ਼ਾ ਏਸਰਾਸ਼ਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਅੰਤ ਨਾਮ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ॥ ੫੬ ॥ ੩੦੮ ॥

ਪੱਛਮ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਏਸਰ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥
ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਲਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ੫੭ ॥ ੩੦੯ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਪੱਛਮ' ਕਹਿ ਕੇ, ਫੇਰ 'ਏਸਰ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੋ, 'ਪੱਛਮ ਏਸਰ ਆਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੫੭ ॥ ੩੦੯ ॥

ਭਾਵਾਰਥ :- 'ਵਰੁਣ' ਦਾ ਵਾਸਾ 'ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ' ਵਿਚ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਪੱਛਮ ਏਸਰ' ਵਰਣ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣ - ਪਛਮ ਏਸਰ=ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ।

ਪੱਛਮ ਏਸਰ ਆਯੁਧ=ਵਰੁਣ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਸ਼ੱਸਤਰ, ਫਾਹੀ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਠਗਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੫੮ ॥ ੩੧੦ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਠੱਗਾਂ' ਦੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਉਹ ਸਾਰੇ 'ਫਾਹੀ' ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਹੇ ਚਤੁਰ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੫੮ ॥ ੩੧੦ ॥

ਬਾਂਟਿ ਆਦਿ ਪਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਹਾ ਪਦ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨ॥ ੫੯॥ ੩੧੧॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਟਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਹਾ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਬਾਟਿ ਹਾ ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਬਾਟਿ ਹਾ ਅਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੫੯॥ ੩੧੧॥

ਮਗ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਛਿਦ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜੋ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥ ੬੦॥ ੩੧੨॥

ਪਹਿਲੇ 'ਮਗ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਛਿਦ' ਪਦ ਆਖੋ, 'ਮਗ ਛਿਦ' ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਠੱਗ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਜੋੜੋ 'ਮਗ ਛਿਦ ਅਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੬੦॥ ੩੧੨॥

ਮਾਰਗ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਮਾਰ ਬਖਾਨਹੁ ਅੰਤ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਬਿਅੰਤ॥ ੬੧॥ ੩੧੩॥

ਪਹਿਲੇ 'ਮਾਰਗ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਾਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਜੋੜੋ 'ਮਾਰਗ ਮਾਰ ਸ਼ਸਤਰ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੬੧॥ ੩੧੩॥

ਪੰਥ ਆਦਿ ਪਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਕਰਖਣ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੬੨॥ ੩੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰਖਣ=ਖੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਪੰਥ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਕਰਖਣ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੇ। ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਲੁਟਣ ਵਾਲਾ ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ 'ਆਯੁਧ' ਮੁੜਕੇ ਕਥਨ ਕਰ ਦਿਓ, ਪੰਥ ਕਰਖਣ ਆਯੁਧ, ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੬੨॥ ੩੧੪॥

ਬਾਟ ਆਦਿ ਪਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਹਾ ਅਸਤ੍ਰਾਂਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਗੁਨਨ ਨਿਧਾਨ॥ ੬੩॥ ੩੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸਤ੍ਰਾਂਤ=ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਸਤ੍ਰ।

ਬਾਟ ਆਦਿ ਪਦ ਪਹਿਲਾਂ ਉਚਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਹਾ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਸਤਰ ਪਦ ਬੋਲ ਦੇਵੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਂ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਖ ਲੈਣ॥ ੬੩॥ ੩੧੫॥

ਰਾਹ ਆਦਿ ਪਦ ਉਚਰੀਐ ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨ॥ ੬੪ ॥੩੧੬॥

ਪਹਿਲੇ 'ਰਾਹ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਰਾਹੀਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਰਾਹ ਰਿਪੁ ਅਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੬੪॥ ੩੧੬॥

ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਧਨ ਸ਼ਬਦੋ ਉਚਰਿ ਹਰਤਾ ਆਯੁਧ ਚੀਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ੍ਹ॥ ੬੫ ॥੩੧੭॥

ਪਹਿਲੇ 'ਧਨ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਉਚਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਹਰਤਾ' ਆਖੋ, ਧਨ ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਧਨ ਹਰਤਾ ਆਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੬੫॥ ੩੧੭॥

ਮਾਲ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦੋਚ੍ਰ ਕੈ ਕਾਲ ਜਾਲ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਇਹ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਪ੍ਰਗਜਾਵੰਤ॥ ੬੬ ॥੩੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਬਦੋਚ੍ਰ=ਸ਼ਬਦ ਉਚਰ। ਪ੍ਰਗਯਾਵੰਤ=ਬੁਧਿਮਾਨ।

ਪਹਿਲੇ 'ਮਾਲ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ 'ਕਾਲ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਮਾਲ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਅੰਤ 'ਜਾਲ' ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਇਹ 'ਮਲ ਕਾਲ ਜਾਲ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੬੬॥ ੩੧੮॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਕਾਲ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਠੱਗ 'ਮਾਲ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ', ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਮਾਲ ਕਾਲਾ' ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਰਖਿਆ ਹੈ।

ਮਾਯਾ ਹਰਨ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨ॥ ੬੭ ॥੩੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - 'ਮਾਯਾ ਹਰਨ=ਧਨ ਖੋਹਨ ਵਾਲਾ, ਠੱਗ।

ਪਹਿਲਾਂ 'ਮਾਯਾ ਹਰਨ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਮਾਯਾ ਹਰਨ ਆਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੬੭॥ ੩੫੯॥

ਮਗਹਾ ਪਥਹਾ ਪੈਂਡਹਾ ਧਨਹਾ ਦ੍ਰਿਬਹਾ ਸੋਇ॥
ਜਾ ਕੇ ਡਰ ਤੇ ਸੋ ਸੁਨੋ ਪਥਕ ਨ ਉਬਰਜੋ ਕੋਇ॥ ੬੮ ॥੩੨੦॥

'ਮਗਹਾ', 'ਪਥਹਾ', 'ਪੈਂਡਹਾ', 'ਧਨਹਾ', 'ਦ੍ਰਿਬਹਾ', ਇਹ ਸਭ ਠੱਗ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਠੱਗ ਸੁਟਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਉਤੇ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਰਾਹੀ ਬਚਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੬੮॥ ੩੨੦॥

ਬਿਖੀਆ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਆਯੁਧ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਧਾਰ॥ ੬੯ ॥੩੨੧॥

'ਬਿਖੀਆ' ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਉਚਾਰੋ। ਬਿਖੀਆ ਆਯੁਧ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੬੯ ॥ ੩੨੧॥

ਭਾਵਾਰਥ :-ਠੱਗ ਲੋਕ ਧਤੂਰਾ ਆਦਿਕ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਪਦਾਰਥ ਰਾਹੀਆ ਨੂੰ ਖੁਆਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਫਾਹੀ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਜ਼ਹਿਰ ਤੇ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜ਼ਹਿਰਆਯੁਧ ਹੈ॥ ੬੯ ॥ ੩੨੧॥

ਬਿਖ ਸ਼ਬਦਾਦ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਦਾਇਕ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨ॥ ੭੦ ॥੩੨੨॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਿਖ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ 'ਦਾਇਕ' ਉਚਾਰੋ, ਜ਼ਹਿਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਅੰਤ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਬਿਖਦਾਇਕ ਅਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ! ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੭੦ ॥ ੩੨੨॥

ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਪਤਿ ਕਹਿ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਪ੍ਰਗਜਾਵਾਨ॥ ੭੧ ॥੩੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੰਦਭ੍ਰਗਾ=ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਭੈਣ, ਚਨਾਬ ਨਦੀ।

ਚਨਾਬ ਨਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਲੈ ਕੇ, ਫੇਰ 'ਪਤਿ' ਆਖੋ, ਚਨਾਬ ਪਤਿ ਵਰੁਣ ਨਾਮ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਅੰਤ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਚਨਾਬ ਪਤਿ ਅਸਤ੍ਰ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਬੁਧਿਵਾਨੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੭੧ ॥ ੩੨੩॥

ਸਤੁਦ੍ਰਵ ਨਾਥ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਕਹਿ ਅਸਤ੍ਰ ਬਿਸੇਖ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਸੇਖ॥ ੭੨ ॥੩੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਤੁਦ੍ਰਵ=ਸਤਲੁਜ ਨਦੀ। ਸਤਲੁਜ ਨਾਥ=ਵਰੁਣ।

ਪਹਿਲੇ ਸਤੁਦ੍ਰਵ ਨਾਥ ਕਥਾ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਸਤਦ੍ਰਵ ਨਾਥ ਆਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੭੨ ॥ ੩੨੪॥

ਸਤ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਏ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਬੁਧਵੰਤ॥ ੭੩ ॥੩੨੫॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸਤਲੁਜ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਸਤਲੁਜ ਏਸਰਾ ਸਤ੍ਰ' ਭਾਵ ਸਤਲੁਜ ਨਦੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਰੁਣ ਦੇ ਅਸਤਰ, ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਬੁਧਿਮਾਨੋ ! ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਲਵੋ॥ ੭੩ ॥ ੩੨੫॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਿਪਾਸਾ ਨਾਮ ਲੈ ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ ਪੁਨਿ ਭਾਖੁ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ ਚਿੱਤ ਮੈ ਰਾਖੁ॥ ੭੪ ॥੩੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ –ਬਿਪਾਸਾ=ਦਰਿਆ ਬਿਆਸ,ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਸ ਰਿਖੀ ਤੰਗ ਆਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਮਰਨ ਲਈ ਲੰਮਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਾਣੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਰੱਸੇ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਰਿਆ ਦਾ ਨਾਂ ਵਿਪਾਸਿ ਭਾਵ ਬੰਧਨ ਤੋੜ ਪੈ ਗਿਆ।

ਪਹਿਲੇ 'ਬਿਆਸਾ' ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਬਿਆਸਾ ਏਸ ਅਸਤਰ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੭੪॥ ੩੨੬॥

ਰਾਵੀ ਸਾਵੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਆਯੁਧ ਏਸ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਪ੍ਰਗਜਾਵਾਨ॥ ੭੫ ॥੩੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਸਾਵੀ=ਸ੍ਰਾਵੀ ਸ੍ਰਵਣ ਵਾਲੀ, ਵੱਗਣ ਵਾਲੀ, ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੇ ਰਾਵੀ ਨਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਏਸ' ਤੇ 'ਆਯੁਧ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਰਾਵੀ ਏਸ ਆਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੭੫॥ ੩੨੭॥

ਸਾਵੀਈਸ ਰਾਵੀਸ ਭਨਿ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੭੬ ॥੩੨੮॥

ਸਾਵੀ ਪਤੀ ਅਤੇ ਰਾਵੀ ਪਤੀ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਆਯੁਧ ਪਦ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰੋ ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਬਣਾ ਲਵੋ॥ ੭੬॥ ੩੨੮॥

ਜਲ ਸਿੰਧੁ ਏਸ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਆਯੁਧ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਮਹਿ ਜਾਨ॥ ੭੭ ॥੩੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਜਲ ਸਿੰਧੁ=ਅਟਕ, ਨਦੀ।

ਜਲ ਸਿੰਧੁ, ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸ' ਤੇ 'ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਜਲਸਿੰਧੁ ਏਸਾਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੭੭॥ ੩੨੯॥

ਬਿਹਥਿ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦੋਚ੍ਰ ਕੈ ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹੁ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਏ ਪਾਂਸਕੇ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵੰਤ॥ ੭੮॥ ੩੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਬਿਹਥਿ=ਜੇਹਲਮ ਨਦੀ।

ਬਿਹਥਿ ਪਦ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਬੁਧੀਮਾਨੋ! ਬਿਹਥਿ ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ

ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੭੮॥ ੩੩੦॥

ਸਿੰਧੁ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦੁਚਰਿ ਕੈ ਆਯੁਧ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਸਭ ਚੀਨਹੁ ਪ੍ਰਗਜਾਵਾਨ॥ ੭੯ ॥੩੩੧॥

ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੰਧੁ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸ' ਤੇ 'ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਸਿੰਧੁ ਏਸ ਆਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਬੁਧਿਮਾਨੋਂ ! ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੭੯॥ ੩੩੧॥

ਨੀਲ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦੁਚਰਿ ਕੈ ਏਸਰ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਸੁਰ ਗਿਆਨ॥ ੮੦ ॥੩੩੨॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਨੀਲ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਰ ਅਸਤ੍ਰ' ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਨੀਲ ਏਸਰ ਅਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੰਗੇ ਗਿਆਨ ਵਾਨੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੮੦॥ ੩੩੨॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਨੀਲ, ਮਿਸਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਦਰਿਆ ਹੈ, ਅਟਕ ਦਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨੀਲਾਬ ਕਹਿਦੇ ਹਨ।

ਅਸਿਤ ਬਾਰ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਕਹਿ ਪਤਿ ਅਸਤ੍ਰਾਂਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ॥ ੮੧ ॥੩੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸਿਤ ਬਾਰ=ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਨਦੀ।

ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਨਦੀ ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਪਤਿ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਅਸਤ੍ਰ ਬਾਰ ਪਤਿ ਅਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁਧਿਮਾਨੋ ! ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੮੧॥ ੩੩੩॥

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਆਯੁਧ ਏਸ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥ ੮੨ ॥੩੩੪॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਤੇ 'ਏਸ' ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਏਸ ਆਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੮੨॥ ੩੩੪॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਇਕ ਦੱਖਣ ਦੀ ਨਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪੱਛਮੀ ਘਾਟ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ, ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਖਾੜੀ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਡਿੱਗਦੀ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਲੰਬਾਈ ੪੦੦ ਮੀਲ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੰਗਾ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਬਦ ਆਦਿ ਕਹਿ ਭੀਮਰਾ ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਵੰਤ॥ ੮੩ ॥੩੩੫॥

ਪਹਿਲੇ 'ਭੀਮਰਾ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਭੀਮਰਾ ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁਧਿਮਾਨੋ ! ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥ ੮੩ ॥ ੩੩੫ ॥

ਭਾਵਾਰਥ - 'ਭੀਮਰਾ' ਦੱਖਣ ਭਾਰਤ ਦੀ ਇਕ ਨਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਪੱਛਮੀ ਘਾਟ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਣਾ' ਨਦੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਤਪਤੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਆਯੁਧ ਏਸ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਜਨਿ ਸੱਤਿ ਕਰਿ ਜਾਨ॥ ੮੪ ॥੩੩੬॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਪਤੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸ ਆਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੋ, 'ਤਪਤੀ ਏਸ ਆਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹੇ ਸੱਜਨੋ ! ਸੱਚ ਕਰਕੇ ਮੰਨੋ॥ ੮੪ ॥ ੩੩੬ ॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਤਪਤ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ, ਜੋ ਛਾਇਆ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਵੰਸੀ ਰਾਜੇ ਸੰਬਰਣ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਗਈ, ਫੇਰ ਇਹ ਨਦੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਵਗੀ, ਇਸਦੇ ਨਾਮ ਤਪਨੀ, ਤਾਪਤੀ, ਸਿਆਮਾ, ਕਾਪਿਲਾ, ਸਨਕਾ, ਤਾਰਾ, ਅਤੇ ਤਾਪੀ ਹਨ। ਇਹ ਸਤਪੁਰਾ ਪਹਾੜ ਧਾਰਾ ਗੋਨਾਨਾ ਗਿਰਿ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ੪੩੬ ਮੀਲ ਸਫਰ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਅਰਬ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਜਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਦੇ ਕੰਡੇ ਉੱਤੇ ਸੂਰਤ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਦਾ ਹੈ।

ਬਾਰਰਾਜ ਸਮੁੰਦੇਸ ਭਨਿ ਸਰਤ ਸਰਧ ਪਤਿ ਭਾਖੁ॥
ਆਯੁਧ ਪੁਨਿ ਕਹਿ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ ਨਾਮ ਚਿਤ ਰਾਖੁ॥ ੮੫ ॥ ੩੩੭ ॥

ਜਲ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਅਤੇ ਸਾਗਰਾਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਯੁਧ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਫਾਹੀ ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਖ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥ ੮੫ ॥ ੩੩੭ ॥

ਬਰਣ ਬੀਰਹਾ ਆਦਿ ਕਹਿ ਆਯੁਧ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥ ੮੬ ॥੩੩੮ ॥

ਸੰਜੋਆਂ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਅਤੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ਚਿਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੮੬ ॥੩੩੮ ॥

ਨਦੀ ਰਾਜ ਸਰਤੀ ਸਭਨਿ ਸਮੁੰਦਰਾਟ ਪੁਨਿ ਭਾਖੁ॥
ਆਯੁਧ ਅੰਤਿ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਲਖਿ ਰਾਖੁ॥ ੮੭ ॥੩੩੯ ॥

ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਸਰਿਤਾ ਨਦੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਸਭ ਵਰੁਣ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ 'ਫਾਹੀ' ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਛੱਡੋ॥ ੮੭ ॥ ੩੩੯ ॥

ਬ੍ਰਹਮ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਦ ਆਦਿ ਕਹਿ ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਸਕਲ ਹੀ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਵੰਤ॥ ੮੮ ॥੩੪੦॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬ੍ਰਹਮ ਪੁੱਤਰ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਬੁਧਿਮਾਨੋ 'ਜਾਣ ਲਵੋ 'ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਤ੍ਰ ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੮੮ ॥ ੩੪੦॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਬ੍ਰਹਮ ਪੁੱਤ੍ਰ ਇਕ ਨਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਤਿੱਬਤ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਹਿਮਾਲੇ ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਸਾਮ, ਬੰਗਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ, ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਖਾੜੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦੀ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅੰਤ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਆਯੁਧ ਏਸ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੮੯ ॥੩੪੧॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬ੍ਰਹਮਾ' ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਪੁੱਤਰ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫੇਰ 'ਏਸ' ਤੇ ਆਯੁਧ ਆਖੋ 'ਬ੍ਰਹਮਾ ਪੁੱਤਰ ਏਸ ਆਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋਂ॥ ੮੯ ॥ ੩੪੧॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿਕੈ ਸੁਤ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ ਪੁਨਿ ਭਾਖੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਪਹਿਚਾਨ॥ ੯੦ ॥ ੩੪੨॥

ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਸੁਤ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਫਿਰ ਏਸ ਅਤੇ ਅਸਤਰ ਆਖੋ, ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਫਾਹੀ ਦੇ ਪਹਿਚਾਣ ਲਵੋ॥ ੯੦ ॥ ੩੪੨॥

ਜਗਤ ਪਿਤਾ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਸੁਤ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਪ੍ਰਗਿਆਵਾਨ॥ ੯੧ ॥੩੪੩॥

ਪਹਿਲੇ 'ਜਗਤ ਪਿਤਾ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸੁਤ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ 'ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਏਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁੱਧਿਮਾਨੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੯੧ ॥ ੩੪੩॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਜਗਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ=ਬ੍ਰਹਮ ਪੁੱਤਰ।

ਜਗਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਏਸਾਸਤ੍ਰ=ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਵਰੁਣ ਦਾ ਅਸਤ੍ਰ, ਫਾਹੀ॥

ਘੱਘਰ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਈਸਾਰਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਪ੍ਰਗਿਆਵੰਤ॥ ੯੨ ॥੩੪੪॥

ਪਹਿਲੇ 'ਘੱਘਰ' ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਘੱਘਰ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁਧਿਮਾਨੋ ! ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੯੨ ॥ ੩੪੪॥

ਭਾਵਾਰਥ :- 'ਘੱਗਰ' ਇਕ ਨਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਨਾਂ ਰਿਗ ਵੇਦ, ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਤੇ ਮਨੂਸਿਮ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਦ੍ਵਤੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਿਰਮੌਰ ਨਾਹਨ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ, ਥਨੇਸਰ ਤੋਂ ੧੩ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਵਲ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ,ਅੰਬਾਲੇ ਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਵਗਦੀ ਹੋਈ, ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਹਨੂਮਾਨ ਗੜ੍ਹ ਤਸੀਲ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਕੇ ਰੇਤ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਆਦਿ ਸੁਰਸਤੀ ਉਚਰਿਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਸਕਲ ਹੀ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿ ਵੰਤ॥ ੯੩ ॥੩੪੫॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸੁਰਸਤੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। 'ਸੁਰਸਤੀ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁਧਿਮਾਨੋ ! ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੯੩ ॥ ੩੪੫॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਬਾਲਾ ਤੇ ਕਰਨਾਲ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘਦੀ ਨਦੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ ਸੰਗਮ ਵਿਚ ਇਕ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

ਆਮੂ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਬਿਅੰਤ॥ ੯੪ ॥ ੩੪੬॥

ਪਹਿਲੇ 'ਆਮੂ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਆਮੂ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੯੪ ॥ ੩੪੬॥

ਉਦਾਹਰਣ - 'ਆਮੂ' ਇਕ ਬੁਖਾਰੇ ਦੇ ਦਰਿਆ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਈਰਾਨ ਤੇ ਤੂਰਾਨ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਵਗਦਾ ਹੈ।

ਸਮੁੰਦ ਗਾਮਨੀ ਜੇ ਨਦੀ ਤਿਨਕੇ ਨਾਮ ਬਖਾਨ॥
ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਪੁਨਿ ਉਚਰੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਪਹਿਚਾਨ॥ ੯੫॥ ੩੪੭॥

ਸਮੁੰਦਰ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵੀ ਨਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਓਹੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੯੫ ॥ ੩੪੭॥

ਸਕਲ ਕਾਲ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ॥ ੯੬ ॥ ੩੪੮॥

ਪਹਿਲੇ 'ਯਮ' ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਫਿਰ 'ਆਯੁਧ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੁਧਿਮਾਨੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੯੬ ॥ ੩੪੮॥

ਦੁਘਦ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਨਿਧ ਕਹਿ ਈਸ ਬਖਾਨ॥

ਆਯੁਧ ਬਹੁਰਿ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਪਹਿਚਾਨ॥ ੯੭॥ ੩੪੯॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਘਧ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰਿ 'ਨਿਧ' ਤੇ 'ਈਸ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਆਖ ਦੇਵੋ, ਇਹ 'ਦੁਘਧ ਨਿਧਿ ਈਸਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੯੭॥ ੩੪੯॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਦੁਘਦ ਨਿਧ ਈਸਾਸਤ੍ਰ=ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਵਰੁਣ ਦਾ ਅਸਤ੍ਰ, ਫਾਹੀ।

ਪਾਨਿਧ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨਤ ਚਲੈ ਅਨੰਤ॥ ੯੮॥ ੩੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਨਧ=ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਸਮੁੰਦਰ।

ਪਹਿਲੇ 'ਪਾਨਿਧ' ਭਾਵ ਸਾਗਰ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। 'ਪਾਨਧਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੯੮॥ ੩੫੦॥

ਸ੍ਰੋਨਜ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਨਿਧਿ ਕਹਿ ਈਸ ਬਖਾਨ॥
ਆਯੁਧ ਭਾਖੋ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨ॥ ੯੯॥ ੩੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰੋਨਜ=ਲਹੂ ਵਰਗੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ। ਨਿਧਿ=ਸਮੁੰਦਰ।

ਪਹਿਲੇ 'ਸ੍ਰੋਣਜ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਨਿਧਿ' ਤੇ 'ਈਸ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਭਾਖੋ, ਇਹ 'ਸ੍ਰੋਣਜ ਨਿਧਿ ਈਸਾਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੯੯॥ ੩੫੧॥

ਛਿਤਜਜ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਪ੍ਰਗਜਾਵੰਤ॥ ੧੦੦॥੩੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਿਤਜਜ=ਲਾਲ ਸਾਗਰ।

ਪਹਿਲੇ ਲਾਲ ਸਾਗਰ ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਬੁਧਿਮਾਨੋ ! ਇਹ ਲਾਲ ਸਾਗਰ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ॥ ੧੦੦॥ ੩੫੨॥

ਇਸਤ੍ਰਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਜ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰਿ॥
ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਪਾਂਸ ਕੇ ਲੀਜੀਐ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ॥ ੧੦੧॥ ੩੫੩॥

ਪਹਿਲੇ 'ਇਸਤ੍ਰਿਨ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਜ' ਤੇ 'ਨਿਧਿ' ਉਚਾਰੋ। ਫੇਰ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ,ਇਹ 'ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਰਜ ਨਿਧ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਭਾਵ ਲਾਲ ਸਾਗਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਵਰੁਣ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੦੧॥ ੩੫੩॥

ਨਾਰਿਜ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ,ਪਦ ਦੇਹੁ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੧੦੨ ॥ ੩੫੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਰਿਜ=ਨਾਰੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਲਹੂ। ਨਾਰਿਜ ਨਿਧਿ=ਲਹੂ ਰੰਗਾ ਲਾਲ ਸਮੁੰਦਰ।

ਪਹਿਲੇ 'ਨਾਰਿਜ' ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਨਿਧਿ ਤੇ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਨਾਰਿਜ ਨਿਧਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੧੦੨ ॥ ੩੫੪ ॥

ਚੰਚਲਾਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਜਾ ਕਹਿ ਨਿਧਹਿ ਬਖਾਨ ॥
ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਪੁਨਿ ਉਚਰੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੧੦੩ ॥੩੫੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੰਚਲਾਨ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ। ਜਾ=ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਚੰਚਲਾਨਜਾ=ਲਹੂ ਰੰਗਾ।

ਪਹਿਲੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਜਾ' ਤੇ 'ਨਿਧਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫੇਰ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਆਖ ਦੇਈਏ, ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਲਵੋ॥ ੧੦੩ ॥ ੩੫੫ ॥

ਆਦਿ ਨਾਮ ਨਾਰੀਨ ਕੇ ਲੈ ਜਾ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥
ਨਿਧ ਕਹਿ ਈਸਰ ਅਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੧੦੪ ॥੩੫੬ ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਜਾ' ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਨਿਧ' ਅਤੇ 'ਈਸਰ ਅਸਤਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਨਾਰੀਨ ਜਾਨਿਧ ਈਸਰਾ ਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੧੦੪ ॥ ੩੫੬ ॥

ਬਨਿਤਾ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਜਾ ਕਹਿ ਨਿਧਹਿ ਬਖਾਨ ॥
ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਪੁਨਿ ਭਾਖੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੧੦੫ ॥੩੫੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਨਿਤਾ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਬਨਿਤਾ ਜਾ=ਲਹੂ ਰੰਗਾ। ਨਿਧਹਿ=ਸਮੁੰਦਰ।

ਪਹਿਲੇ 'ਬਨਿਤਾ' ਪਦ ਫਿਰ 'ਜਾ' ਤੇ 'ਨਿਧ' ਅਤੇ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਬਨਿਤਾ ਜਾ ਨਿਧ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਲਵੋ॥ ੧੦੫ ॥ ੩੫੭ ॥

ਇਸਤ੍ਰਿਜ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਨਿਧ ਕਹਿ ਈਸ ਬਖਾਨ ॥
ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਫਾਂਸ ਕੇ ਜਾਨੀਅਹੁ ਨਾਮ ਸੁਜਾਨ ॥ ੧੦੬ ॥੩੫੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਇਸਤ੍ਰਿਜ=ਰਿਤ੍ਹ, ਲਹੂ। ਇਸਤ੍ਰਜ ਨਿਧ=ਲਹੂ ਰੰਗਾ ਸਮੁੰਦਰ।

ਪਹਿਲੇ 'ਇਸਤ੍ਰਿਜ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਨਿਧ' ਤੇ 'ਈਸ' ਕਥਨ ਕਰੋ ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਹੇ ਸੁਜਾਨ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ॥ ੧੦੬ ॥ ੩੫੮ ॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਇਸਤ੍ਰਿਜ ਨਿਧ ਈਸ=ਲਹੂ ਰੰਗੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਵਰੁਣ।

ਇਸਤ੍ਰਿਜ ਨਿਧ ਈਸ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ=ਵਰੁਣ ਦਾ ਅਸਤ੍ਰ, ਫਾਹੀ।

ਬਨਿਤਾ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਨਿਧ ਕਹਿ ਈਸ ਬਖਾਨ॥
ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਪਹਿਚਾਨ॥ ੧੦੭ ॥੩੫੯ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਨਿਤਾ' ਤੇ 'ਜਾ' ਕਹਿ ਦਿਓ, 'ਨਿਧ' ਕਹਿਕੇ 'ਈਸ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, 'ਬਨਿਤਾ ਜਾ ਨਿਧ ਈਸਾਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ॥ ੧੦੭॥ ੩੫੯॥

ਅੰਜਨਾਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਜਾ ਕਹਿ ਨਿੱਧਹਿ ਉਚਾਰ॥
ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਪਾਂਸ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰੁ॥ ੧੦੮ ॥੩੬੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਜਨਾਨ=ਅੰਜਨ ਆਦਿ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।

ਪਹਿਲੇ 'ਅੰਜਨਾਨ' ਦੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਜਾ' ਕਹਿਕੇ 'ਨਿਧ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਆਖੋ। 'ਅੰਜਨਾਨਜਾ ਨਿਧ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੧੦੮॥ ੩੬੦॥

ਬਾਲਾ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਨਿਧ ਕਹਿ ਈਸ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨ॥ ੧੦੯ ॥੩੬੧ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਲਾ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਜਾ' ਤੇ 'ਨਿਧ' ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਾਯੁਧ' ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਬਾਲਾ ਜਾ ਨਿਧ ਈਸਾਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੧੦੯॥ ੩੬੧॥

ਅੰਜਨਾਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਜਾ ਕਹਿ ਨਿਧਹਿ ਬਖਾਨ॥
ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਪੁਨਿ ਉਚਰੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਪਹਿਚਾਨ॥ ੧੧੦ ॥੩੬੨ ॥

ਅੰਜਨਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਪਿਛੋਂ ਜਾ ਕਹਿਕੇ, ਨਿਧ ਪਦ ਬੋਲੋ, ਫਿਰ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਂ ਪਹਿਚਾਣ ਲਵੋ॥ ੧੧੦॥ ੩੬੨॥

ਅਬਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਨਿਧ ਕਹਿ ਈਸ ਬਖਾਨ॥
ਆਯੁਧ ਬਹੁਰਿ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਪਹਿਚਾਨ॥ ੧੧੧ ॥੩੬੩ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਅਬਲਾ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਜਾ' ਤੇ 'ਨਿਧਿ' ਕਹਿਕੇ, 'ਈਸ' ਆਖੋ। ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ,'ਅਬਲਾ ਜਾ ਨਿਧ ਈਸਾਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਹਿਚਾਣ ਲਵੋ॥ ੧੧੧॥ ੩੬੩॥

ਨਰਜਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਜਾ ਨਿਧ ਈਸ ਬਖਾਨ॥
ਆਯੁਧ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਪਹਿਚਾਨ॥ ੧੧੨ ॥ ੩੬੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਰਜਾ=ਕੰਨਿਆ, ਇਸਤ੍ਰੀ।

ਪਹਿਲੇ 'ਨਰਜਾ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਜਾ ਨਿਧ ਤੇ 'ਈਸ' ਬਿਆਨ ਕਰੋ। ਮਗਰੋਂ 'ਆਯੁਧ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, 'ਨਰਜਾ ਜਾ ਨਿਧ ਈਸਾਯੁਧ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੧੧੨॥੩੬੪॥

ਨਰੀ ਆਸੁਰੀ ਕਿੰਨੂਨੀ ਸੁਰੀ ਭਾਖਿ ਜਾ ਭਾਖਿ॥
ਨਿਧਪਤਿ ਅਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਾਮ ਚੀਨ ਚਿਤ ਰਾਖਿ॥੧੧੩॥੩੬੫॥

ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਰੀ, ਦੈਂਤ ਇਸਤਰੀ, ਕਿੰਨਰ ਇਸਤਰੀ, ਦੇਵ ਇਸਤਰੀ, ਕਹਿਕੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਾ ਆਖੋ ਫਿਰ ਸਾਗਰ ਪਤੀ ਅਸਤੰਰ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ 'ਫਾਹੀ' ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥੧੧੩॥੩੬੫॥

ਫਨਿਜਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿਕੈ ਜਾ ਕਹਿ ਨਿਧਹਿ ਬਖਾਨ॥
ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਨਾਮ ਸੁਜਾਨ॥੧੧੪॥੩੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਫਨਿਜਾ=ਨਾਗ ਇਸਤ੍ਰੀ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਫਨਿਜਾ' ਕਹਿਕੇ 'ਜਾ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ 'ਨਿਧਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਆਖੋ, 'ਫਨਿਜਾ ਜਾ ਨਿਧਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥੧੧੪॥੩੬੬॥

ਅਬਲਾ ਬਾਲਾ ਮਾਨਜਾ ਤ੍ਰਿਯਜਾ ਨਿਧਹਿ ਬਖਾਨ॥
ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਪਾਂਸ ਕੈ ਚੀਨਹੁ ਨਾਮ ਸੁਜਾਨ॥੧੧੫॥੩੬੭॥

ਅਬਲਾ, ਬਾਲਾ ਤੇ ਮਾਨਜਾ ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਜਾ' ਤੇ 'ਨਿਧਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਆਖੋ, 'ਹੇ ਸੁਜਾਨ ! ਓਹ ਫਾਹੀ ਦਾ' ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੧੧੫॥੩੬੭॥

ਸਮੁੰਦਰ ਗਾਮਨੀ ਜੇ ਨਦੀ ਤਿਨ ਕੇ ਨਾਮ ਬਖਾਨ॥
ਈਸ ਏਸ ਕਹਿ ਅਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਪਹਿਚਾਨ॥੧੧੬॥੩੬੮॥

ਜੋ ਸਮੁੰਦਰ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸ ਏਸ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਸਤਰ' ਕਹਿ ਦੇਈਏ, ਉਹੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝੋ॥੧੧੬॥੩੬੮॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਰਾਵੀ ਈਸ ਏਸ=ਰਾਵੀ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ, ਸਮੁੰਦਰ ਉਸਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ, ਵਰੁਣ, ਉਸਦਾ ਅਸਤਰ, ਫਾਹੀ।

ਪੈ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥

****

ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਬਿਅੰਤ॥੧੧੭॥੩੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੈ=ਦੁੱਧ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ।

ਪਹਿਲਾਂ ਪੈ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ ਫਿਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਈਸਰਾਸਤਰ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਬੇਅੰਤ ਨਾਂ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਿਕਲਦੇ ਚਲੇ ਆਉਣਗੇ॥੧੧੭॥੩੬੯॥

ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਭਾਖ ਤੜਾਂਗ ਪਦ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਪੁਨਿ ਭਾਖੁ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖੁ॥੧੧੮॥੩੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੜਾਂਗ=ਤਲਾਬ, ਸਰੋਵਰ ਛੰਬ, ਛਪੱੜ।

ਪਹਿਲੇ 'ਤੜਾਂਗ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ 'ਤੜਾਂਗ ਈਸਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿਤ ਵਿਚ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥੧੧੮॥੩੭੦॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਤੜਾਂਗਈਸਾਸਤ੍ਰ-ਤਲਾਬ ਦਾ ਸੁਆਮੀ-ਵਰੁਣ, ਉਸਦਾ ਅਸਤ੍ਰ ਫਾਹੀ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਰੋਵਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਈਸਰਸੱਤ੍ਰ ਕਹ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵੰਤ॥੧੧੯॥੩੭੧॥

ਪਹਿਲਾਂ ਸਰੋਵਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਈਸਰਾਸਤਰ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਇਹ ਸਰੋਵਰ ਈਸਰਾਸਤਰ, ਨੂੰ ਹੇ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ! ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਰਖ ਲਵੋ॥੧੧੯॥੩੭੧॥

ਜਲਧਰ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਪਦ ਭਾਖੁ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ੍ਹ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖੁ॥੧੨੦॥੩੭੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਲਧਰ=ਜਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤਲਾਬ, ਸਰੋਵਰ।

ਪਹਿਲਾਂ ਜਲਧਰ ਕਹਿਕੇ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਹੇ ਚੱਤਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਜਲਧਰ ਈਸਰਾਸਤਰ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਫਾਹੀ ਦੇ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥੧੨੦॥੩੭੨॥

ਮਘਜਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਧਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਪਾਂਸ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਪਛਾਨ॥੧੨੧॥੩੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਘਜਾ=ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤਾਲਾਬ।

ਸਰੋਵਰ ਪਹਿਲਾਂ ਮਘ ਜਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਧਰ ਪਦ ਆਖੋ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਈਸਰਾਸਤਰ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ 'ਫਾਹੀ' ਦੇ ਪਹਿਚਾਣ ਲਵੋ॥੧੨੧॥੩੭੩॥

ਆਦਿ ਬਾਰ ਧਰ ਉਚਰਿਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਵੰਤ ॥੧੨੨॥੩੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰ ਧਰ=ਜਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤਾਲਾਬ, ਸਰੋਵਰ ਆਦਿ

ਪਹਿਲਾਂ ਜਲ ਨੂੰ ਧਾਰੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਦਿ ਉਚਰ ਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਈਸਰਾਸਤਰ ਕਹਿ ਦੇਵੇ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ 'ਫਾਹੀ' ਦੇ ਹਨ, ਬੁੱਧੀਵਾਨੋ, ਇਸਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੨੨॥੩੭੪॥

ਘਨਜਧਰਨ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਵੰਤ॥੧੨੩॥੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਨਜ ਬੱਦਲ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਪਾਣੀ। ਘਨਜ ਧਰਨ=ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਤਲਾਬ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਘਨਜ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਧਰ' ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਈਸਰ ਅਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ 'ਘਨਜ ਧਰ ਈਸਾਸਤਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੨੩॥੩੭੫॥

ਮਘਜਾ ਧਰ ਪਦ, ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਵੰਤ॥੧੨੪॥੭੬॥

ਮਘਜਾ ਧਰ ਆਦਿ ਪਦ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਈਸਰਾਸਤਰ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਮਘਜਾ ਧਰ ਈਸਰਾਸਤਰ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਫਾਹੀ ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੁੱਧੀਵਾਨੋ ! ਪਰਖ ਲਵੋ॥੧੨੪॥੩੭੬॥

ਅੰਬਦਜਾ ਧਰ ਆਦਿ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਵੰਤ॥੧੨੫॥੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਬਦਜਾ=ਪਾਣੀ। ਅੰਬਦਜਾਧਰ=ਤਲਾਬ।

ਪਹਿਲੇ 'ਅੰਬਦਜਾਧਰ' ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਆਖੋ ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥੧੨੫॥੩੭੭॥

ਅੰਬਦਜਾਧਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਪਦ ਚੀਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਜਾਨ ਪ੍ਰਬੀਨ॥੧੨੬॥੩੭੮॥

ਪਹਿਲੇ 'ਅੰਬਦਜਾ ਧਰ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਜੋੜੋ। ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ! ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੨੬॥੩੭੮॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਅੰਬ=ਪਾਣੀ।

ਅੰਬਦ=ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬੱਦਲ।

ਅੰਬਦਜਾ=ਬੱਦਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ।

ਅੰਬਦਜਾਧਰ=ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤਾਲਾਬ।

ਅੰਬਦਜਾਧਰਈਸ=ਤਾਲਾਬ ਦਾ ਸੁਾਮੀ, ਵਰੁਣ।

ਅੰਬਦ ਜਾ ਧਰ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤਰ=ਵਰਣ ਦਾ ਅਸਤਰ, ਫਾਹੀ।

ਬਾਰਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਜਾ ਨਿਧ ਈਸ ਬਖਾਨ॥
ਅਸਤ੍ਰ ਉਚਰਿ ਸਭ ਪਾਂਸ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਪਛਾਨ॥੧੨੭॥੩੭੯॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਬਾਰਦ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ 'ਜਾ ਨਿਧ' ਤੇ 'ਈਸ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਮਗਰੋਂ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਉਚਾਰੋ, ਇਸਨੂੰ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝੋ॥੧੨੭॥੩੧੯॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਬਾਰਦਜਾ ਨਿਧਿ ਈਸਾਸਤ੍ਰ=ਬਦਲ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਪਾਣੀ, ਉਸਦਾ ਨਿਧ-ਸਮੁੰਦਰ, ਉਸਦਾ ਸੁਾਮੀ-ਵਰੁਣ, ਉਸਦਾ ਅਸਤ੍ਰ-ਫਾਹੀ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਰਿ ਪਦ ਨੀਰਧਰ ਈਸਰਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਬਿਅੰਤ॥੧੨੮॥੩੮੦॥

ਪਹਿਲਾਂ ਨੀਰਧਰ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਫਿਰ ਈਸਰਾਸਤਰ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ 'ਨੀਰਧਰ ਈਸਰਾਸਤਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਅੰਤ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੨੮॥੩੮੦॥

ਰਿਦ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜਿਹੁ ਚੀਨ॥੧੨੯॥੩੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਦ=ਤਾਲਾਬ, ਸਰੋਵਰ।

ਪਹਿਲੇ 'ਰਿਦ' ਫਿਰ 'ਈਸਰਾਸਤਰ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਰਿਦ ਈਸਾਸਤਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਜਾਨ ਲਵੋ॥੧੨੯॥੩੮੧॥

ਹਰਧਰ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਬਿਅੰਤ॥੧੩੦॥੩੮੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰ=ਜਲ। ਹਰ ਧਰ=ਜਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ-ਤਾਲਾਬ।

ਪਹਿਲੇ 'ਹਰਧਰ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਆਖੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਿਅੰਤ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥੧੩੦॥੩੮੨॥

ਜਲਜਤ੍ਰਾਣਿ ਸ਼ਬਦੋਚਰਿਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚੀਨ ਪ੍ਰਬੀਨ॥੧੩੧॥੩੮੩॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਜਲਜ ਤ੍ਰਾਣਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। 'ਜਲਜ ਤ੍ਰਾਣਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੩੧॥੩੮੩॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਜਲਜ=ਜਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਮਲ।

ਜਲਜ ਤ੍ਰਾਣਿ=ਕਮਲ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤਾਲਾਬ।

ਜਲਜ ਤ੍ਰਾਣਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ=ਤਾਲਾਬ ਦਾ ਸੁਆਮੀ-ਵਰੁਣ ਤੇ ਉਸਦਾ ਅਸਤਰ-ਫਾਹੀ।

ਹਰਧ੍ਰਦ ਜਲਧ੍ਰਦ ਬਾਰਧ੍ਰਦ ਨਿਧਿ ਪਤਿ ਅਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥੧੩੨॥੩੮੪॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਹਰਧ੍ਰਦ' 'ਜਲਧ੍ਰਦ' ਜਾਂ 'ਬਾਰਧ੍ਰਦ' ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਨਿਧਿ ਪਤਿ' ਤੇ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਉਹ ਸਭ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੩੨॥੩੮੪॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਹਰਧ੍ਰਦ=ਜਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਬੱਦਲ।

ਜਲਧ੍ਰਦ=ਬੱਦਲ ਜੋ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਪਾਣੀ।

ਬਾਰਧ੍ਰਦ ਨਿਧਿ=ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਿਧਿ, ਸਮੁੰਦਰ।

ਹਰਧ੍ਰਦ ਨਿਧਿ ਪਤਿ=ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ।

ਜਲਧ੍ਰਦ ਨਿਧਿ ਪਤਿ ਅਸਤ੍ਰ=ਵਰੁਣ ਦਾ ਅਸਤ੍ਰ, ਫਾਹੀ।

ਭਾਵਾਰਥ - ਹਰ, ਜਲ ਤੇ ਬਾਰ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿੰਨ ਹੀ ਵਖੋ ਵੱਖ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਨੀਰਦਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਬਿਅੰਤ॥੧੩੩॥੩੮੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੀਰਦਿ=ਜਲ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ।

ਪਹਿਲੇ 'ਨੀਰਦਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਨੀਰਦਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ॥੧੩੩॥੩੮੫॥

ਅੰਬਦਜਾਧਰ ਨਧਿ ਉਚਰਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਸਕਲ ਹੀ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਅੰਤ॥੧੩੪॥੩੮੬॥

ਪਹਿਲੇ 'ਅੰਬਦਜਾ ਧਰ ਨਿਧਿ' ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। "ਅੰਬਦਜਾ ਧਰ ਨਿਧਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ" ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਸਾਰੇ ਚਤੁਰੋ ! ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੩੪॥੩੮੬॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਅੰਬਦਜਾ=ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬੱਦਲ ਉਸਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਪਾਣੀ।

ਅੰਬਦਜਾ ਧਰ ਨਿਧਿ=ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ-ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਨਿਧਿ, ਸਮੁੰਦਰ।

ਅੰਬਦਜਾ ਧਰ ਨਿਧਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ=ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਵਰੁਣ ਦਾ ਅਸਤਰ-ਫਾਹੀ।

ਧਾਰਾਧਰਜ ਉਚਾਰਿਕੈ ਨਿਧਪਤਿ ਏਸ ਬਖਾਨ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਉਚਰਿ ਸਭ ਪਾਂਸ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਪਛਾਨ॥੧੩੫॥੩੮੭॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਧਾਰਾਧਰਜ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਨਿਧਿ ਪਤਿ' ਤੇ 'ਏਸ' ਕਥਨ ਕਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ਸਤਰ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਧਾਰਾਧਰਜ ਨਿਧਿਪਤਿ ਸ਼ਸਤਰ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੧੩੫॥੩੮੭॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਧਾਰਾਧਰ=ਧਾਰਾ, ਬਰਖਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਬੱਦਲ।

ਧਾਰਾ ਧਰਜ=ਬੱਦਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜਲ।

ਧਾਰਾ ਧਰਜ ਨਿਧਿ=ਜਲ ਦੀ ਨਿਧੀ, ਸਮੁੰਦਰ।

ਧਾਰਾ ਧਰਜ ਨਿਧਿ ਪਤਿ=ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਵਰੁਣ।

ਧਾਰਾ ਧਰਜ ਨਿਧਿ ਪਤਿ ਅਸਤ੍ਰ=ਵਰਣ ਦਾ ਅਸਤ੍ਰ, ਫਾਹੀ।

ਧਾਰਾਧਰ ਧ੍ਰਦ ਈਸ ਕਹਿ ਅਸਤ੍ਰ ਬਹੁਰ ਪਦ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥੧੩੬॥੩੮੮॥

ਪਹਿਲੇ 'ਧਾਰਾਧਰ ਧ੍ਰਦ ਈਸ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੩੬॥੩੮੮॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਧਾਰਾ ਧਰ ਧ੍ਰਦ ਈਸ ਅਸਤ੍ਰ=ਬੱਦਲ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਪਾਣੀ, ਉਸਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਸਮੁੰਦਰ, ਉਸਦੇ ਸੁਆਮੀ ਵਰੁਣ ਦਾ ਅਸਤ੍ਰ-ਫਾਹੀ।

ਪੈ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿਕੈ ਨਿਧਿ ਕਹਿ ਈਸ ਬਖਾਨ॥
ਅਸਤ੍ਰ ਉਚਰਿ ਕਰਿ ਪਾਂਸ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਪਛਾਨ॥੧੩੭॥ ੩੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੈ=ਦੁੱਧ। ਪੈ ਨਿਧ=ਦੁੱਧ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ।

ਪੈ ਪਦ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਨਿਧ ਅਤੇ ਈਸ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਫਿਰ ਅਸਤਰ ਪਦ ਕਹੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ 'ਫਾਹੀ' ਦੇ ਪਹਿਚਾਣ ਲਵੋਂ॥੧੩੭॥੩੮੯॥

ਸਕਲ ਦੁਘਦ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਨਿਧ ਕਹਿ ਈਸ ਬਖਾਨ॥
ਅਸਤ੍ਰ ਉਚਰਿ ਕਹਿ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਨਾਮ ਸੁਜਾਨ॥੧੩੮॥੩੯੦॥

ਦੁੱਧ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਨਿਧ' 'ਈਸ' ਤੇ 'ਅਸਤਰ'

ਪਦ ਆਖੋ, ਓਹੋ ਹੀ ਫ਼ਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥੧੩੮॥੩੯੦॥

ਨਾਮ ਸੁ ਬੀਰਨ ਕੇ ਸਭੈ ਮੁਖ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿ॥
ਗ੍ਰਿਸਤਨਿ ਕਹਿ ਸਭ ਪਾਂਸ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰਿ॥੧੩੯॥੩੯੧॥

ਪਹਿਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਮਗਰੋਂ 'ਗ੍ਰਸਤਨਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਉਹ ਸਾਰੇ 'ਬੀਰ ਗ੍ਰਸਤਨੀ' ਆਦਿਕ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ॥੧੩੯॥੩੯੧॥

ਸਕਲ ਬਾਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਨਿਧਪਤਿ ਈਸ ਬਖਾਨ॥
ਅਸਤ੍ਰ ਉਚਰਿ ਕਰਿ ਪਾਂਸ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਜਾਨ॥੧੪੦॥੩੯੨॥

ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ 'ਨਿਧਿ ਪਤਿ ਈਸ' ਤੇ 'ਅਸਤਰ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੪੦॥੩੯੨॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਲੈ ਧੂਰਿਕੇ ਧਰਨਿਧ ਈਸ ਬਖਾਨ॥
ਅਸਤ੍ਰ ਉਚਰਿ ਕਰਿ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਨਾਮ ਸੁਜਾਨ॥੧੪੧॥੩੯੩॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਧੂੜ' ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਧਰ ਨਿਧ' ਤੇ 'ਈਸ' ਕਥਨ ਕਹੋ। ਮਗਰੋਂ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਸਭ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੧੪੧॥੩੯੩॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਧੂਰਿ ਧਰ ਨਿਧਿ=ਧੂੜ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ, ਉਸਦਾ ਨਿਧ ਸਮੁੰਦਰ,ਈਸ ਅਸਤਰ ਉਸਦੇ ਸੁਆਮੀ ਵਰੁਣ ਦਾ ਅਸਤਰ-ਫਾਹੀ।

ਬਾਰਦ ਅਰਿ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਨਿਧ ਕਹਿ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਅਨੰਤ॥੧੪੨॥੩੯੪॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਰਿਦ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਨਿਧਿ' ਤੇ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤੇ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੪੨॥੩੯੪॥

ਤ੍ਰਾਤਿਾਂਤਕ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਨਿਧਿ ਏਸਾਸਤ੍ਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨ॥੧੪੩॥੩੯੫॥

ਪਹਿਲੇ 'ਤ੍ਰਾਤਿ ਅੰਤਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਏਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਥਨ ਕਰ। ਇਹ ਵੀ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੪੩॥੩੯੫॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਤ੍ਰਾਤਿ=ਧਰਤੀ।

ਤ੍ਰਾਤਿਾਂਤਕ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਲ।

ਤ੍ਰਾਤਿਾਂਤਕ ਨਿਧਿ=ਜਲ ਦਾ ਨਿਧਿ, ਸਮੁੰਦਰ।

ਤ੍ਰਾਤਿ ਅੰਤਕ ਨਿਧਿ ਏਸਾਸਤ੍ਰ=ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਸੁਾਮੀ, ਵਰੁਣ ਦਾ ਅਸਤ੍ਰ ਫਾਹੀ।

ਝਖੀਤ੍ਰਾਣ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਬਿਅੰਤ॥ ੧੪੪ ॥੩੯੬॥

ਪਹਿਲੇ 'ਝਖੀ ਤ੍ਰਾਣਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ''ਝਖੀ ਤ੍ਰਾਣਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ'' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੧੪੪॥ ੩੯੬॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਝਖੀ ਤ੍ਰਾਣਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ=ਮੱਛੀ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਲ ਦਾ ਸੁਾਮੀ, ਵਰੁਣ, ਉਸਦਾ ਅਸਤ੍ਰ, ਫਾਹੀ।

ਮਤਸਤ੍ਰਾਣ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥ ੧੪੫ ॥੩੯੭॥

ਪਹਿਲਾਂ ਮੱਛੀ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਤਸ ਤ੍ਰਾਣਿ ਈਸਰਾਸਤਰ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਚੱਤਰ ਪੁਰਸ਼ ਸਮਝ ਲੈਣ॥ ੧੪੫॥ ੩੯੭॥

ਮੈਨ ਕੇਤ ਕਹਿ ਤ੍ਰਾਣ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਚਤੁਰ ਲੀਜਿਅਹੁ ਚੀਨ॥ ੧੪੬ ॥੩੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੈਨ ਕੇਤ=ਮੱਛੀ। ਮੈਨ ਕੇਤ ਤ੍ਰਾਣ=ਮੱਛੀ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ,ਜਲ

ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨ ਕੇਤ ਤ੍ਰਾਣ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਈਸਰਾਸ਼ਤਰ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਮੈਨ ਕੇਤ ਤ੍ਰਾਣ ਈਸਰਾਸ਼ਤਰ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚੱਤਰ ਪੁਰਸ਼ ਸਮਝ ਲੈਣ॥ ੧੪੬॥ ੩੯੮॥

ਸਕਲ ਨਾਮ ਲੈ ਨੀਰ ਕੇ ਜਾ ਕਹਿ ਤ੍ਰਾਣ ਬਖਾਨ॥
ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ ਨਾਮ ਅਪ੍ਰਮਾਨ॥ ੧੪੭॥ ੩੯੯॥

ਪਹਿਲੇ ਜਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ 'ਜਾ' ਕਹਿਕੇ 'ਤ੍ਰਾਣ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ 'ਈਸਰਾ' ਤੇ 'ਅਸਤ੍ਰ' ਉਚਾਰੋ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੧੪੭॥ ੩੯੯॥

ਬਾਰਿਜ ਤ੍ਰਾਣ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥ ੧੪੮॥ ੪੦੦॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਰਿਜ ਤ੍ਰਾਣਿ' ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਈਸਰਾਸ਼ਤਰ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ' ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੧੪੮॥ ੪੦੦॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਬਾਰਿਜ=ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਮੱਛ, ਜਾਂ ਕਮਲ।

ਬਾਰਿਜ ਤਾਣਿ=ਮੱਛ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਸਮੁੰਦਰ ਜਾ ਸਰੋਵਰ।

ਬਾਰਿਜ ਤਾਣਿ=ਈਸਰਾਸ਼ਤਰ=ਸਮੁੰਦਰ ਜਾਂ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਸੁਾਮੀ ਵਰੁਣ ਦਾ ਅਸਤ੍ਰ, ਫਾਹੀ।

ਜਲਜਤ੍ਰਾਣ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਪੁਨਿ ਭਾਖੁ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਚੀਨ ਚਿਤ ਰਾਖ॥੧੪੯॥੪੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਲਜ=ਜਲ ਜੀਵ ! ਜਲਜ ਤ੍ਰਾਣ=ਜਲ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸਮੁੰਦਰ।

ਪਹਿਲਾਂ ਜਲਜ ਤ੍ਰਾਣ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਈਸਰਾਸ਼ਤਰ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਜਲਜ ਤ੍ਰਾਣ ਈਸਰਾਸ਼ਤਰ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਚੱਤਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲਵੋ॥੧੪੯॥੪੦੧॥

ਨੀਰਜ ਤ੍ਰਾਣ ਬਖਾਨ ਕੈ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਨੰਤ॥੧੫੦॥੪੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੀਰਜ=ਜਲ ਜੀਵ। ਨੀਰਜ ਤ੍ਰਾਣ=ਜਲ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਰੋਵਰ।

ਪਹਿਲਾਂ ਨੀਰਜ ਤ੍ਰਾਣ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਈਸਰਾਸ਼ਤਰ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਅੰਤ ਨਾਂ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਿਕਲਦੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ॥੧੫੦॥੪੦੨॥

ਕਮਲ ਤ੍ਰਾਣ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥੧੫੧॥੪੦੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਮਲ ਤ੍ਰਾਣ=ਕਮਲ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸਰੋਵਰ।

ਪਹਿਲਾਂ ਕਮਲ ਤ੍ਰਾਣ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਈਸਰਾਸ਼ਤਰ ਪਦ ਆਖੋ, ਸਾਰੇ ਨਾਂ 'ਫਾਹੀ' ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਤਰ ਸਮਝ ਲੈਣ॥੧੫੧॥੪੦੩॥

ਰਿਪੁ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰ ਕੈ ਅੰਤਕ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥੧੫੨॥੪੦੪॥

ਪਹਿਲੇ 'ਰਿਪੁ' ਅਰਥਾਤ ਵੈਰੀ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, 'ਅੰਤਕ' ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਰਿਪੁ ਅੰਤਕ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੫੨॥੪੦੪॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦੁਚਰਿਕੈ ਅੰਤਕ ਪੁਨ ਪਦ ਦੇਹੁ॥

ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੧੫੩ ॥ ੪੦੫ ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਫਿਰ ਅੰਤਕ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਅੰਤਕ ਭਾਵ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਰੇ 'ਫਾਹੀ' ਦੇ ਨਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚੱਤਰ ਸੱਜਣ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲੈਣ॥੧੫੩॥੪੦੫॥

ਆਦਿ ਖਲੰ ਪਦੁ ਉਚਰਿ ਕੈ ਅੰਤਜਾਂਤਕ ਕੇ ਦੀਨ ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੧੫੪ ॥ ੪੦੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਖਲੰ' (ਨੀਚ) ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਖਲੰ ਅੰਤਕ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੫੪॥੪੦੬॥

ਦੁਸ਼ਟ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦੁਚਰਿ ਕੈ ਅੰਤਜਾਂਤਕ ਕਹਿ ਭਾਖੁ ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਕੇ ਚੀਨ੍ਹ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖ ॥ ੧੫੫ ॥ ੪੦੭ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਸ਼ਟ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕ' ਪਦ ਨੂੰ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥੧੫੫॥੪੦੭॥

ਤਨ ਰਿਪੁ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਿਕੈ ਅੰਤਜਾਂਤਕ ਕੇ ਬੀਨ ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ ॥ ੧੫੬ ॥ ੪੦੮ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਤਨ ਰਿਪੁ' (ਸਰੀਰ ਦਾ ਵੈਰੀ) ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋ 'ਅੰਤਕ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਤਨ ਰਿਪੁ ਅੰਤਕ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੫੬॥੪੦੮॥

ਅਸੁ ਅਰਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਅੰਤਜਾਂਤਕ ਕਹੁ ਭਾਖੁ ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ੍ਹ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖੁ ॥ ੧੫੭ ॥ ੪੦੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸੁ ਅਰਿ=ਜੀਵ ਦਾ ਵੈਰੀ। ਅੰਤਕ=ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਅਸੁ ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕ' ਪਦ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਅਸੁ ਅਰਿ ਅੰਤਕ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੫੭॥੪੦੯॥

ਦਲਹਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅੰਤਜਾਂਤਕ ਕੋ ਦੇਹੁ ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ੍ਹ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੧੪੮ ॥ ੪੧੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਲ=ਫੌਜ਼। ਹਾ=ਨਾਸ ਕਰਨਾ। ਦਲਹਾ=ਫੌਜ਼ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸੂਰਮਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਦਲਹਾ' ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋ 'ਅੰਤਕ' ਕਹਿ ਦੇਵੋ। 'ਦਲਹਾ ਅੰਤਕ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੫੮॥੪੧੦॥

**ਪ੍ਰਿਤਨਾਂਤਕ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਅੰਤਜਾਂਤਕ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥੧੫੯॥੪੧੧॥**

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਿਤਨਾਂਤਕ=ਫੌਜ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਯੋਧਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਪ੍ਰਿਤਨਾਂਤਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਪ੍ਰਿਤਨਾਂਤਕ ਅੰਤਕ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੫੯॥੪੧੧॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਸੈਨਾ ਦੀ ਇਕ ਖਾਸ ਗਿਣਤੀ ੨੪੬ ਹਾਥੀ, ੨੪੩ ਰਥ, ੭੩੯ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ੧੨੧੫ ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀ, ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਿਤਨਾ ਹੈ, ਆਮ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਕੇਵਲ ਸੈਨਾ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਪ੍ਰਤਨਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਰਮਾ ਫੌਜ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਯੋਧੇ' ਦਾ ਨਾਮ 'ਪ੍ਰਿਤਨਾਂਤਕ', ਫੌਜ਼ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

**ਧੁਜਨੀ ਅਰਿ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਅੰਤਜਾਂਤਕ ਕਹਿ ਉਚਾਰਿ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ॥੧੬੦॥੪੧੨॥**

ਪਹਿਲੇ 'ਧੁਜਨੀ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕ' ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਧੁਜਨੀ ਅਰਿ ਅੰਤਕ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹੇ ਕਵੀਸ਼ਰੋ! ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ॥੧੬੦॥੪੧੨॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਇਕ ਧੁਜਨੀ ਵਿਚ ੧੬੨ ਹਾਥੀ, ੧੬੨ ਰਥ, ੪੮੬ ਘੋੜੇ, ਅਤੇ ੮੧੦ ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰਾਂ ਨੇ 'ਫੌਜ਼ ਮਾਤ੍ਰ' ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਧੁਜਨੀ ਤੇ 'ਧੁਜਨੀ ਅਰਿ' ਜੋਧੇ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ।

**ਆਦਿ ਬਾਹਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਵਾਨ॥੧੬੧॥੪੧੩॥**

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਹਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ। 'ਬਾਹਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਬੁਧਿਮਾਨੋ ! ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੬੧॥੪੧੩॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਇਕ ਬਾਹਨੀ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ੮੧ ਰਥ, ੮੧ ਹਾਥੀ, ੨੪੩ ਘੋੜ ਸਵਾਰ, ਅਤੇ ੪੦੫ ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀ, ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਗ੍ਰੰਥ ਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸਵਾਰ ਸੈਨਾ ਮਾਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਬਾਹਿਨੀ' ਅਤੇ 'ਬਾਹਿਨੀ ਰਿਪੁ' ਯੋਧੇ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਹੈ।

**ਬਾਹਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ੍ਹ ਲੇਹੁ ਬੁਧਿਵਾਨ॥੧੬੨॥੪੧੪॥**

ਬਾਹਨੀ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਇਹ 'ਬਾਹਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਫਾਹੀ ਦੇ ਨ

ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਸਮਝ ਲੈਣ॥੧੬੨॥੪੧੪॥

ਸੈਨਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਿ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥੧੬੩॥੪੧੫॥

ਸੈਨਾ ਪਦ ਉਚਾਰ ਕੇ ਫਿਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਦਾ ਕਥਨ ਕਰੋ, 'ਸੈਨਾ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚੱਤਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲੈਣ॥੧੬੩॥੪੧੫॥

ਹਯਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅੰਤਜੰਤਕ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥੧੬੪॥੪੧੬॥

ਪਹਿਲਾਂ ਹਯਨੀ (ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਫੌਜ) ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਅੰਤਕ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, 'ਹਯਨੀ ਅੰਤਕ' ਨਾਂ ਫਾਹੀ ਦਾ ਹੈ, ਚੱਤਰ ਸਜਣ ਸਮਝ ਲੈਣ॥੧੬੪॥੪੧੬॥

ਗੈਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਕੈ ਅੰਤਜੰਤਕ ਅਰਿ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ੍ਹ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥੧੬੫॥੪੧੭॥

ਪਹਿਲਾਂ ਗੈਨੀ (ਹਾਥੀ ਸਵਾਰ ਫੌਜ) ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਅੰਤਕ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ 'ਫਾਹੀ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਚਤਰੋ ਸਜਣ ਸਮਝ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈਣ॥੧੬੫॥੪੧੭॥

ਪਤਿਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਿ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਜਾਨ ਲੇਹੁ ਨਿਰਧਾਰ॥੧੬੬॥੪੧੮॥

ਪਤਿਨੀ (ਪੈਦਲ ਫੌਜ) ਸ਼ਬਦ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ, ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ,ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ 'ਫਾਹੀ' ਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣ॥੧੬੬॥੪੧੮॥

ਰਥਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੧੬੭॥੪੧੯॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰਥਨੀ' (ਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ) ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਜਨ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਕਹਿਣ॥੧੬੭॥੪੧੯॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਰਥਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=ਰਥਾ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਫਾਹੀ।

ਨ੍ਰਿਪਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਕੈ ਰਿਪੁ ਖਿਪੁ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੧੬੮ ॥ ੪੨੦ ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਨ੍ਰਿਪਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਖਿਪੁ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵੀਸ਼ਰੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦੇਵੋ ॥ ੧੬੮ ॥ ੪੨੦ ॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਨ੍ਰਿਪਣੀ=ਨ੍ਰਿਪੁਅਣੀ, ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੌਜ।

ਨ੍ਰਿਪਣੀ ਰਿਪੁ=ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਾਲਾ ਯੋਧਾ।

ਨ੍ਰਿਪਣੀ ਰਿਪੁ ਖਿਪੁ=ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਫਾਹੀ।

ਭਟਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਪ੍ਰੱਗਜਾਵਾਨ ॥ ੧੬੯ ॥ ੪੨੧ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਭਟਨੀ' (ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ) ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਨਾਮ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁਧਿਮਾਨੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੧੬੯ ॥ ੪੨੧ ॥

ਆਦਿ ਬੀਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ ॥ ੧੭੦ ॥ ੪੨੨ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬੀਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਬੁਧੀਮਾਨੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੧੭੦ ॥ ੪੨੨ ॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਣਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੧੭੧ ॥ ੪੨੩ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਣੀ' (ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ) ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੭੧ ॥ ੪੨੩ ॥

ਜੁੱਧਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਪੁਨਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕੇ ਦੀਨ ॥
ਨਾਮ ਪਾਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨੀ ॥ ੧੭੨ ॥ ੪੨੪ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਜੁੱਧਨਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਜੁੱਧਨਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੭੨ ॥ ੪੨੪ ॥

ਰਿਪੁਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਖਿਪ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੧੭੩ ॥ ੪੨੫ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਰਿਪੁਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਖਿਪ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ

ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥੧੭੩॥੪੨੫॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਰਿਪੁਣੀ ਰਿਪੁ=ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਯੋਧਾ।

ਰਿਪੁਣੀ ਰਿਪੁ ਖਿਪ=ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਫਾਹੀ।

ਅਰਿਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਵਾਨ॥੧੭੪॥੪੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰਿਣੀ=ਵੈਰੀ ਦੀ ਫੌਜ

ਪਹਿਲੇ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੭੪॥॥੪੨੬॥

ਰਾਜਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਬੁਧਵਾਨ॥੧੭੫॥੪੨੭॥

ਪਹਿਲੇ 'ਰਾਜਨਿ' (ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ) ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ॥੧੭੫॥੪੨੭॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਰਾਜਨਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸੂਰਮਾ, ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਫਾਹੀ।

ਆਦਿ ਈਸ਼ਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਵਾਨ॥੧੭੬॥੪੨੮॥

ਪਹਿਲੇ 'ਈਸ਼ਰਣੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ੧੭੬॥੪੨੮॥

ਭੂਪਣਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਅਪਾਰ॥੧੭੭॥੪੨੯॥

ਪਹਿਲੇ 'ਭੂਪਣੀ' ਕਿਹਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ੧੭੭॥੪੨੯॥

ਨ੍ਰਿਪਜਨ ਏਸ੍ਰਣਿ ਆਦਿ ਕਹੁ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੧੭੮॥੪੩੦॥

ਪਹਿਲੇ 'ਨ੍ਰਿਪਜਨ ਏਸ੍ਰਣਿ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ

ਜਾਏਗਾ, ਉਤਮ ਕਵੀਓ ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਲਵੋ॥੧੭੮॥੪੩੦॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਨ੍ਰਿਪਜਨ=ਪਰਜਾ।

ਨ੍ਰਿਪਜਨ ਏਸਰ=ਰਾਜਾ।

ਨ੍ਰਿਪਜਨ ਏਸੁਨਿ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੌਜ।

ਨ੍ਰਿਪਜਨ ਏਸੁਨਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=ਫੌਜ ਦਾ ਵੈਰੀ ਸੂਰਮਾ ਉਸਦੀ ਵੈਰਨ-ਫਾਹੀ।

ਰਾਜਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਅਪਾਰ॥੧੭੯॥੪੩੧॥

ਪਹਿਲੇ 'ਰਾਜਨਿ' ਕਹਿਕੇ, 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁੱਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ਫਾਹੀ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਨਾਂ ਚੇਤੇ ਕਰ ਲਵੋ॥੧੭੯॥੪੩੧॥

ਏਸਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅੰਤਕ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੧੮੦॥੪੩੨॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਏਸਨਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕ' ਉਚਾਰੋ, 'ਏਸਨਿ ਅੰਤਕ'- ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀ ਸਮਝ ਲੈਣ॥੧੮੦॥੪੩੨॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਰੇਸੁਨਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੧੮੧॥੪੩੩॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਨਰੇਸ਼ਣਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਕਵੀ ਜਨ ਸੁਧਾਰ ਲੈਣ॥੧੮੧॥੪੩੩॥

ਆਦਿ ਰਾਵਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੧੮੨॥੪੩੪॥

ਪਹਿਲੇ 'ਰਾਵਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵੀ ਜਨ ਸੁਧਾਰ ਲੈਣ॥੧੮੨॥੪੩੪॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਰਾਵਨੀ=ਰਾਵਅਨੀ, ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੌਜ।

ਰਾਵਨੀ ਰਿਪੁ=ਫੌਜ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਯੋਧਾ।

ਰਾਵਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਫਾਹੀ।

ਰਾਇਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥

ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸਮਝਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਜਾਨ ॥ ੧੯੩ ॥ ੪੩੫ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਰਾਇਨਿ' (ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਸਿਆਣੇ, ਪੁਰਸ਼ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੧੯੩ ॥ ੪੩੫ ॥

ਈਸ੍ਰਣਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਰਹੁ ਅੰਤ ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੈ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਅਨੰਤ ॥ ੧੯੪ ॥ ੪੩੬ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਈਸਰਣੀ' (ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ) ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ, ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੯੪ ॥ ੪੩੬ ॥

ਧੁਜਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਂਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚੁਤਰ ਆਥਰ ॥ ੧੯੫ ॥ ੪੩੭ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਧੁਜਨੀ' ਭਾਵ ਝੰਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ, ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੯੫ ॥ ੪੩੭ ॥

ਦੈਤਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੧੯੬ ॥ ੪੩੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੈਤਨਿ=ਦੈਂਤਯ+ਅਨੀ, ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ 'ਦੈਤਨਿ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੯੬ ॥ ੪੩੮ ॥

ਰਦਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਰਹੁ ਅੰਤ ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਅੰਤ ॥ ੧੯੭ ॥ ੪੩੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਦਨੀ=ਰਦ+ਅਨੀ ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲਾਂ 'ਰਦਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤਰ ਸਜਣੋ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੧੯੭ ॥ ੪੩੯ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਦੁਚਰੋ ਬਾਰਣੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੧੯੮ ॥ ੪੪੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰਣੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ

ਜਾਏਗਾ, ਕਵੀ ਜਨ ਸੁਧਾਰ ਲੈਣ॥੧੮੮॥੪੪੦॥

ਦ੍ਵਿਪਨੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਏ ਸਭੈ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਹਜਾਰ॥ ੧੮੯ ॥੪੪੧॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦ੍ਵਿਪਨੀ' (ਦੰਦਾਂ ਵਾਲੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ) ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। 'ਦ੍ਵਿਪਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੋਰ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ॥੧੮੯॥੪੪੧॥

ਦ੍ਵਦਨੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪੁਨ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥੧੯੦॥੪੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਵਦਨੀ=ਹਾਥੀ ਸਵਾਰ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਰਦਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚੱਤਰ ਸੱਜਣ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲੈਣ॥੧੯੦॥੪੪੨॥

ਸਾਵਜਨੀ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੧੯੧॥੪੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਵਜਨੀ=ਹਾਥੀ ਸਵਾਰ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਸਾਵਜਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵੀ ਜਨ ਸੁਧਾਰ ਲੈਣ॥੧੯੧॥੪੪੩॥

ਮਾਤੰਗਨਿ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਅਨੰਤ॥੧੯੨॥੪੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਤੰਗਨਿ=ਹਾਥੀ ਸਵਾਰ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਮਾਤੰਗਨਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ'ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥੧੯੨॥੪੪੪॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਤੁਰੰਗਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੇਹੁ ਪਹਿਚਾਨ॥੧੯੩॥੪੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਰੰਗਨੀ=ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ 'ਤੁਰੰਗਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਚਤੁਰੋ ! ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥੧੯੩॥੪੪੫॥

ਹਸਤਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥ ੧੯੪ ॥੪੪੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਸਤਨਿ=ਹਾਥੀ ਸਵਾਰ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਹਸਤਨਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੧੯੪ ॥ ੪੪੬ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਰਿ ਪਦ ਦੰਤਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਬੁਧਿਵਾਨ॥ ੧੯੫ ॥ ੪੪੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੰਤਨੀ=ਹਾਥੀ ਸਵਾਰ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ 'ਦੰਤਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ, ਬੁਧੀਮਾਨੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੧੯੫ ॥ ੪੪੭ ॥

ਦੁਰਦਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਮੁਰਦਨਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥ ੧੯੬ ॥ ੪੪੮ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਰਦਨਿ' ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਮੁਰਦਨਿ' ਆਖ ਦਿਓ। ਇਹ ਨਾਮ ਫਾਹੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਿਆਣਿਓ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੧੯੬ ॥ ੪੪੮ ॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਦੁਰਦਨਿ ਮੁਰਦਨਿ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮੁਰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਫਾਹੀ।

ਪਦਮਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥ ੧੯੭ ॥ ੪੪੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਦਮਨਿ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ 'ਪਦਮਨਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ, 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਸੂਝਵਾਨੋ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੧੯੭ ॥ ੪੪੯ ॥

ਬਜਾਲਾ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਦੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਸ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁ ਕਬਿ ਲੀਜੀਅਹਿ ਚੀਨ॥ ੧੯੮ ॥ ੪੫੦ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਬਜਾਲਾ' ਭਾਵ ਗਜ ਸੈਨਾ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਤਮ ਕਵੀਓ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੧੯੮ ॥ ੪੫੦ ॥

ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਕੁੰਜਰੀ ਅੰਤਕ ਪੰਤਕ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥ ੧੯੯ ॥ ੪੫੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁੰਜਰੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ। ਪੰਤਕ=ਵੈਰੀ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਸੁਘਰ=ਸੁੰਦਰ, ਗੱਭਰੂ।

ਪਹਿਲੇ 'ਕੁੰਜਰੀ' 'ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਪੰਤਕ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੁਘੜ ਪੁਰਸ਼ੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੧੯੯ ॥ ੪੫੧ ॥

ਇੰਭੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕੌ ਪੁਨਿ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੨੦੦ ॥ ੪੫੨ ॥

ਪਹਿਲੇ ਇੰਭੀ ਭਾਵ ਗਜ ਸੈਨਾ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੂਝਵਾਨੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੨੦੦ ॥ ੪੫੨ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਕੁੰਭਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥ ੨੦੧ ॥ ੪੫੩ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕੁੰਭਨੀ' (ਗਜ ਸੈਨਾ) ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਮਝਦਾਰੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੨੦੧ ॥ ੪੫੩ ॥

ਕਰਨੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥ ੨੦੨ ॥ ੪੫੪ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕਰਨੀ' (ਗਜ ਸੈਨਾ) ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਤੁੱਰ ਸਜਣੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੨੦੨ ॥ ੪੫੪ ॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਿੰਧੁਰੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਸਕਲ ਹੀ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਪਾਰ॥ ੨੦੩ ॥ ੪੫੫ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸਿੰਧੁਰੀ' (ਗਜ ਸੈਨਾ) ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਭ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਜੋ ਅਪਾਰਾਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੨੦੩ ॥ ੪੫੫ ॥

ਆਦਿ ਅਨਕਪੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੨੦੪ ॥ ੪੫੬ ॥

ਪਹਿਲ਼ੇ 'ਅਨਕਪੀ' (ਗਜ ਸੈਨਾ) ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ

ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿਓ॥੨੦੪॥੪੫੬॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਗਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਵਾਨ॥੨੦੫॥੪੫੭॥

ਪਹਿਲੇ 'ਨਾਗਨੀ' (ਗਜ ਸੈਨਾ) ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾਰ ਲੋਕ ਸਮਝ ਲੈਣ॥੨੦੫॥੪੫੭॥

ਹਰਿਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸਮਝ ਲੇਹੁ ਬੁਧਵਾਨ॥੨੦੬॥੪੫੮॥

ਪਹਿਲੇ 'ਹਰਿਨੀ' (ਗਜ ਸੈਨਾ) ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁਧੀਵਾਨੋ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੨੦੬॥੪੫੮॥

ਮਾਤੰਗਨਿ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੨੦੭॥੪੫੯॥

ਪਹਿਲੇ 'ਮਾਤੰਗਨਿ' (ਮਸਤ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ) ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹੋ॥੨੦੭॥੪੫੯॥

ਆਦਿ ਉਚਰਿ ਪਦ ਬਾਜਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਪਾਂਸਿ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨ॥੨੦੮॥੪੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਜਨੀ=ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਫੌਜ, ਰਸਾਲਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਬਾਜਨੀ' ਭਾਵ ਰਸਾਲਾ ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਬਾਜਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਫਾਹੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਿਆਣਿਓ ! ਸੱਤ ਕਰਕੇ ਮੰਨੋ॥੨੦੮॥੪੬੦॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਬਾਜਨੀ ਰਿਪੁ=ਰਸਾਲੇ ਦਾ ਵੈਰੀ ਯੋਧਾ।

ਬਾਜਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਫਾਹੀ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣੇ ਸ੍ਰੀ ਪਾਂਸ ਨਾਮ ਚਤੁਰਥਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੪॥੨੦੮॥੪੬੦॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ, 'ਫਾਹੀ' ਨਾਮ ਵਰਣਨ, ਚੋਥਾ ਕਾਂਡ ਸਮਾਪਤ॥੪॥੨੦੮॥੪੬੦॥ ਚਲਦਾ॥

ਕਾਂਡ ਪੰਜਵਾਂ

ਸ੍ਰੀ ਤੁਪਕ ਨਾਮ ਵਰਣਨ

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਾਹਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤਿ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੧॥੪੬੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਪਕ=ਛੋਟੀ ਤੋਪ, ਬੰਦੂਕ, ਆਦਿ। ਬਾਹਨਿ=ਸਵਾਰ ਫੌਜ। ਰਿਪੁ=ਵੈਰਨ। ਲੀਜਹੁ ਸੁਕਬਿ ਸੁਧਾਰ=ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਸੁਧਾਰ ਲਵੋ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਹਨੀ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਇਹ ਬਾਹਨੀ ਰਿਪੁ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਸੁਧਾਰ ਲਵੋ॥੧॥੪੬੧॥

ਸਿੰਧਵਨੀ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਰਿਪੁਣੀ ਅੰਤਿ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੨॥੪੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ = ਸਿੰਧਵਨੀ=ਸਿੱਧਵਾਨ=ਮਦਵਾਨ, ਮਸਤ ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ। ਰਿਪੁਣੀ=ਦੁਸ਼ਮਣ।

ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੰਧਵਨੀ ਪਦ ਕਹਿ ਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਰਿਪੁਣੀ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, 'ਸਿੰਧਵਨੀ ਰਿਪੁਣੀ' ਭਾਵ ਮਸਤ ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ, ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ, ਕਵੀਓ ਸੁਧਾਰ ਲਵੋ॥੨॥੪੬੨॥

ਤੁਰੰਗਨਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੩॥੪੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ = ਤੁਰੰਗਨਿ=ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ, ਰਸਾਲਾ। ਰਿਪੁ ਅਰਿ=ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਵੈਰੀ।

ਪਹਿਲੇ 'ਤੁਰੰਗਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਤੇ ਅਰਿ ਉਚਾਰ ਦੇਵੋ। ਇਹ 'ਤੁਰੰਗਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵੀਓ ! ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦਿਓ॥੩॥੪੬੩॥

ਹਯਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਹਾ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਬੁਧਿਵਾਨ॥੪॥੪੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਯਨੀ=ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਹਯਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਹਾ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਹਯਨੀ ਹਾ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਬੁਧੀਵਾਨੋ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥੪॥੪੬੪॥

ਅਰਬਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤਿ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ॥੫॥੪੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰਬਨਿ=ਅਰਬੀ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਅਰਬਨੀ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰੋ। ਅਰਬਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵੀਓ ! ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦਿਓ॥੫॥੪੬੫॥

ਕਿੰਕਾਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤਿ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੬॥੪੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਿੰਕਾਣੀ=ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੀ ਫੌਜ।

'ਕਿੰਕਾਣੀ' ਪਦ ਪਹਿਲੇ ਆਖਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਕਿੰਕਾਣੀ ਰਿਪੁ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਕਵੀਓ ! ਸੋਧ ਲਵੋ॥੬॥੪੬੬॥

ਅਸੁਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਅਰਿ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥੭॥੪੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸੁਨੀ=ਅਸ੍ਵ+ਅਨੀ, ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੀ ਫੌਜ, ਰਸਾਲਾ।

ਪਹਿਲੇ ਅਸੁਨੀ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਦੇਵੋ। ਅਸੁਨੀ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥੭॥੪੬੭॥

ਸੁਆਸਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥੮॥੪੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਆਸਨਿ=ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਸੁਆਸਨਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਤੇ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਸਿਆਣਿਓ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥੮॥੪੬੮॥

ਆਧਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ॥੯॥੪੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਧਨਿ=ਅਧਿਪਅਨੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਆਧਨਿ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਆਧਨਿ ਰਿਪੁ' ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥੯॥੪੬੯॥

ਪ੍ਰਭਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ॥੧੦॥੪੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਭੁਣੀ=ਪ੍ਰਭਅਣੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਪ੍ਰਭੁਣੀ' ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਨਾਮ ਤੋਪ ਦਾ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਬੁਧਿਵਾਨੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੦॥੬੭੦॥

ਆਦਿ ਭੂਪਣੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੧੧॥੪੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਪਣੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਭੂਪਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਨਾਮ ਤੋਪ ਦਾ ਹੈ, ਕਵੀ ਜਨੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੧॥੬੭੧॥

ਆਦਿ ਈਸਣੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥੧੨॥੪੭੨॥

ਪਹਿਲੇ 'ਈਸਣੀ' ਭਾਵ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ! ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੧੨॥੪੭੨॥

ਆਦਿ ਸੌਂਡਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰ॥੧੩॥੪੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੌਂਡਣੀ=ਸੌਂਡਅਨੀ। ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਸੌਂਡਨੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ! ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥੧੩॥੪੭੩॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂਣੀ ਉਚਰੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰ॥੧੪॥੪੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ੱਤ੍ਰੂਣੀ=ਵੈਰੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ,

ਪਹਿਲੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂਣੀ ਪਦ, ਉਚਾਰੀਏ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ! ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥੧੪॥੪੭੪॥

ਸਕਲ ਛੱਤ੍ਰ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਨੀ ਕਹਿ ਰਿੱਪੁਹਿ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥੧੫॥੪੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛੱਤ੍ਰ=ਛੱਤਰਧਾਰੀ ਰਾਜੇ।

ਪਹਿਲੇ ਛੱਤ੍ਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰੋ. ਮਗਰੋ ਨੀ ਕਹਿਕੇ ਰਿਪੁ ਉਚਾਰੋ। ਛਤ੍ਰਨੀ ਰਿਪੁ ਸਾਰੇ ਤੋਪ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ. ਚਤੁਰੋ ' ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੫॥੪੭੫॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਛੱਤ੍ਰਨੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ॥੧੬॥੪੭੬॥

ਪਹਿਲੇ ਛੱਤ੍ਰਨੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,ਸਮਝਦਾਰੋ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੬॥੪੭੬॥

ਆਤ-ਪੱਤ੍ਰਣੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਦੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ॥੧੭॥੪੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਤਪਤ੍ਰਣੀ=ਆਤ ਪਤ੍ਰ=ਰਾਜੇ ਦਾ ਛੱਤ੍ਰ। ਛਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ 'ਆਤਪਤ੍ਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ. ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਤਰ ਜਨੋ! ਸਮਝ ਲਵੋਂ॥੧੭॥੪੭੭॥

ਆਦਿ ਪਤਾਕਨਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੈ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥੧੮॥੪੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਤਾਕਨਿ=ਪਤਾਕਾ ਝੰਡੇ ਵਾਲੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ 'ਪਤਾਕਨਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਸਮਝਦਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣ॥੧੮॥੪੧੮॥

ਛਿਤਪਤਾਢਿ ਪ੍ਰਿਥਮੁਚਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ॥੧੯॥੪੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਿਤ ਪਤਾਢਿ=ਛਿਤਪਤਿ=ਰਾਜਾ, ਰਾਜੇ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਛਿੱਤ ਪਤਾਢਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੯॥੪੭੯॥

ਰਉਦਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥੨੦॥੪੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਉਦਨਿ=ਧਨੁਖ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਰਉਦਨਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚਤੁਰ ਜਨੋ ਪਛਾਣ ਲਵੋ। ੨੦॥੪੮੦॥

ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥੨੧॥੪੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਸਤ੍ਰਅਨਿ=ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਵਾਲੀ, ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ 'ਸ਼ਸਤ੍ਰਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਨਾਮ ਤੋਪ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੨੧॥੪੮੧॥

ਸ਼ਬਦ ਸ਼ੱਤਰਣੀ ਉਚਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥੨੨॥੪੮੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ੱਤਰਣੀ=ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ ਸ਼ੱਤਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਨਾਮ ਤੋਪ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਸਮਝ ਲੈਣ॥੨੨॥੪੮੨॥

ਆਦਿ ਸੁਭਟਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥੨੩॥੪੮੩॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸੁਭਟਨੀ' ਭਾਵ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਪਦ ਆਖੋ, ਫਿਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਨਾਮ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੨੩॥੪੮੩॥

ਰਥਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਮਥਨੀ ਮਥਨ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥੨੪॥੪੮੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਥਿਨੀ=ਰਥਅਨੀ। ਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ। ਮਥਨੀ ਮਥਨ=ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲੇ ਰਥਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ, ਮਥਨੀ ਮਥਨ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਮਝਦਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣ॥੨੪॥੪੮੪॥

ਸ਼ਬਦ ਸਯੰਦਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥੨੫॥੪੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ -ਸਜੰਦਨੀ=ਰਥ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਸਜੰਦਨੀ' ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਸਮਝਦਾਰ ਇਸਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣ॥੨੫॥੪੯੫॥

ਆਦਿ ਸਕਟਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸਮਝ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ॥੨੬॥੪੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਕਟਨੀ=ਸਕਟਾ=ਗੱਡਾ, ਗੱਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਸਕਟਨੀ' ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ ਗਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਵੈਰਨ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾ ਹੈ, ਸੂਝਵਾਨ ਸਮਝ ਲੈਣ॥੨੬॥੪੯੬॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਣੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੨੭॥੪੯੭॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਣੀ' ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ, ਫਿਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਵੀਓ ਸੁਧਾਰ ਲਵੋ॥੨੭॥੪੯੭॥

ਆਦਿ ਦੁਸ਼ਟਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥੨੮॥੪੯੮॥

ਪਹਿਲੇ 'ਦੁਸ਼ਟਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲੈਣ॥੨੮॥੪੯੮॥

ਅਸ਼੍ਵ ਕਵਚਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ॥੨੯॥੪੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੱਸ਼੍ਵ ਕਵਚਨੀ=ਉਹ ਫ਼ੌਜ ਜਿਸਨੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਚ ਪਹਿਨਾਏ ਹੋਣ।

ਪਹਿਲੇ 'ਅੱਸ਼੍ਵਕਵਚਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ 'ਤੋਪ' ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਤਮ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੋ॥੨੯॥੪੯੯॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਰਮਣੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਬੁਧਵਾਨ॥ ੩੦॥ ੪੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰਮਣੀ=ਬਰਮ=ਸੰਜੋਅ। ਸੰਜੋਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਬਰਮਣੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ. ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੩੦॥ ੪੯੦॥

ਤਨੁ ਤ੍ਰਾਣਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁ ਜਾਨ॥ ੩੧॥ ੪੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਨੁ ਤ੍ਰਾਣਨੀ=ਤਨੁਤ੍ਰਾਣ=ਕਵਚ। ਸੰਜੋਆਂ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਨੁ ਤ੍ਰਾਣਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਸਮਝਦਾਰੋ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੩੧॥ ੪੯੧॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਚਰਮਣੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੩੨॥ ੪੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਰਮਣੀ=ਚਰਮ=ਦਾਲਾਂ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ 'ਚਰਮਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਕਵੀ ਜਨੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਲਵੋ॥ ੩੨॥ ੪੯੨॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਿਪਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਰਹੁ ਅੰਤ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜੂ ਕੇ ਸਕਲ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਨੰਤ॥ ੩੩॥ ੪੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿਪਰਣੀ=ਸਿਪਰ=ਢਾਲ। ਢਾਲਾਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਸਿਪਰਣੀ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੋਪ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਨਿਕਲਦੇ ਆਉਣਗੇ॥ ੩੩॥ ੪੯੩॥

ਸ਼ਬਦ ਸੱਲਣੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥ ੩੪॥ ੪੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੱਲਣੀ=ਸ਼ਲਯ=ਤੀਰ, ਤੀਰਾਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਸੱਲਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਸੁਘੜ ਪੁਰਸ਼ੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੩੪॥ ੪੯੪॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਚੱਕ੍ਰਣਿ ਸ਼ਬਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੩੫॥ ੪੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੱਕ੍ਰਣਿ=ਚੱਕਰ ਅਸਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਚੱਕ੍ਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚੱਤਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣ॥ ੩੫॥ ੪੯੫॥

ਆਦਿ ਖੜਗਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੩੬॥ ੪੯੬॥

ਪਹਿਲੇਂ 'ਖੜਗਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰੋ ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਕਵੀਓ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਲਵੋ॥ ੩੬॥ ੪੯੬॥

ਅਸਿਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥ ੩੭॥੪੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸਿਨੀ=ਅਸਿ=ਤਲਵਾਰ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ 'ਅਸਿਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤਰੋ ਇਸਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੩੭॥ ੪੯੭॥

ਨਿਸਤ੍ਰਿਸਨੀ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਪ੍ਰਮਾਨ॥ ੩੮॥ ੪੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਸਤ੍ਰਿਮਨੀ=ਨਿਸਤ੍ਰਿਸ=ਖੜਗ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਨਿਸਤ੍ਰਿਸਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਬਣਦੇ ਜਾਣਗੇ॥ ੩੮॥ ੪੯੮॥

ਖਗਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੩੯॥ ੪੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ -ਖਗਨੀ=ਖਗ=ਤਲਵਾਰ, ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਖਗਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੩੯॥ ੪੯੯॥

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਏਸਣੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੪੦ ॥ ੫੦੦ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਏਸੁਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੋਪ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਸਮਝਦਾਰੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੪੦ ॥ ੫੦੦ ॥

ਸ਼ਸਤ੍ਰਰਾਜਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ ॥ ੪੧ ॥ ੫੦੧ ॥

ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਰਾਜਨੀ (ਖੜਗਾਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ) ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵੀ ਜਨੋ ! ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੪੧ ॥ ੫੦੧ ॥

ਸ਼ਸਤ੍ਰਰਾਟਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ੪੨ ॥ ੫੦੨ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸ਼ਸਤ੍ਰਰਾਟਨੀ' (ਖੜਗਾਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ) ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰੋ' ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ! ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਵੋ ॥ ੪੨ ॥ ੫੦੨ ॥

ਆਦਿ ਸੈਫਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥ ੪੩ ॥ ੫੦੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੈਫ=ਚੌੜੇ, ਸਿੱਧੇ ਫਲ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ। ਸੈਫਨੀ=ਤਲਵਾਰ ਧਾਰੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ ਸੈਫ਼ਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੪੩ ॥ ੫੦੩ ॥

ਆਦਿ ਤੇਗਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੪੪ ॥ ੫੦੪ ॥

ਪਹਿਲੇ ਤੇਗਨੀ ਭਾਵ ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ! ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੪੪ ॥ ੫੦੪ ॥

ਆਦਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨ ॥ ੪੫ ॥ ੫੦੫ ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਕ੍ਰਿਪਾਨਨੀ' ਭਾਵ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ! ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਖ ਲਵੋ ॥ ੪੫ ॥ ੫੦੫ ॥

ਸ਼ਮਸ਼ੇਰਣੀ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤਿ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨ॥ ੪੬॥ ੫੦੬॥

ਪਹਿਲੇ 'ਸ਼ਮਸ਼ੇਰਣੀ' ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੋਪ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਚਤੁਰੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵਲੋ॥ ੪੬॥ ੫੦੬॥

ਆਦਿ ਖੰਡਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੪੭॥ ੫੦੭॥

ਪਹਿਲੇ 'ਖੰਡਨੀ' ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥ ੪੭॥ ੫੦੭॥

ਖਲ ਖੰਡਨਿ ਪਦ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੪੮॥ ੫੦੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਲਖੰਡਨਿ=ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਖਲ ਖੰਡਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਚਤੁਰੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੮॥ ੫੦੮॥

ਕਵਚਾਂਤਕਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੪੯॥ ੫੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਵਚਾਤਕਨੀ=ਕਵਚਅੰਤਕ, ਕਵਚ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਖੰਡਾ, ਖੰਡਿਆਂ ਵਾਲਾ ਦਲ।

ਪਹਿਲੇ 'ਕਵਚਾਂਤਕਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾਓ॥ ੪੯॥ ੫੦੯॥

ਧਾਰਾ ਧਰਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੫੦॥ ੫੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਾਰਾਧਰਨੀ=ਧਾਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਤਲਵਾਰ, ਖੜਗ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ ਧਾਰਾ ਧਰਨੀ ਕਹਿ ਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਸਭ ਤੋਪ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਚਤੁਰ ਕਵੀਓ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੫੦॥ ੫੧੦॥

ਕਵਚਤਾਪਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥੫੧॥੫੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਵਚ ਤ੍ਰਾਪਨੀ=ਤ੍ਰਾਪਨੀ=ਤ੍ਰਾਪਨਾ, ਕਵਚ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ ਕਵਚ ਤਾਪਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰ ਕਵੀਓ ਪਰਖ ਲਵੋ॥੫੧॥੫੧੧॥

ਤਨੁ ਤ੍ਰਾਣ ਅਰਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨ॥੫੨॥੫੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਨੁਤ੍ਰਾਣ ਅਰਿ=ਸੰਜੋਆਂ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਫ਼ੌਜ।

ਤਨੁਤ੍ਰਾਣਿ ਅਰਿ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ, ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰ ਕਵੀਓ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੫੨॥੫੧੨॥

ਕਵਚ ਘਾਤਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨ॥੫੩॥੫੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਵਚ ਘਾਤਨੀ=ਕਵਚ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਕਵਚ ਘਾਤਨੀ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥੫੩॥੫੧੩॥

ਦੁਸ਼ਟ ਦਾਹਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥੫੪॥੫੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਸ਼ਟ ਦਾਹਨੀ=ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦਾਹਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਸੁਜਾਨ ਕਵੀਓ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੫੪॥੫੧੪॥

ਦੁਰਜਨ ਦਰਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਜਾਨੁ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ॥੫੫॥੫੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਰਜਨ ਦਰਨੀ=ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਦਲ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਦੁਰਜਨ ਦਰਨੀ ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸੱਚ ਜਾਣੋ॥੫੫॥੫੧੫॥

ਦੁਰਜਨ ਦਬਕਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੫੬ ॥ ੫੧੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਰਜਨ=ਭੈੜੇ ਬੰਦੇ। ਦਬਕਨੀ=ਦਬਕਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ ਦੁਰਜਨ ਦਬਕਨੀ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੫੬ ॥ ੫੧੬ ॥

ਦੁਸ਼ਟ ਚਰਬਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥ ੫੭ ॥ ੫੧੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਸ਼ਟ ਚਰਬਨੀ=ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣ ਵਾਲੀ, ਫ਼ੌਜ.

ਪਹਿਲੇ ਦੁਸ਼ਟ ਚਰਬਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੫੭ ॥ ੫੧੭ ॥

ਬੀਰ ਬਰਜਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੫੮ ॥ ੫੧੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੀਰ ਬਰਜਨੀ=ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਰੋਕ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ, ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਬੀਰ ਬਰਜਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਆਖੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਵਿਦਵਾਨ ਕਵੀਓ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੫੮ ॥ ੫੧੮ ॥

ਬਾਰ ਬਰਜਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁਣੀ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥ ੫੯ ॥ ੫੧੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰ ਬਰਜਨੀ=ਵੈਰੀ ਦਾ ਵਾਰ ਰੋਕਣ ਵਾਲੀ, ਢਾਲ। ਰਿਪੁਣੀ=ਵੈਰਨ।

ਪਹਿਲੇ ਬਾਰ ਬਰਜਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁਣੀ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬਾਰ ਬਰਜਨੀ ਰਿਪੁਣੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰ ਕਵੀਓ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੫੯ ॥ ੫੧੯ ॥

ਬਿਸਿਖ ਬਰਖਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥ ੬੦ ॥ ੫੨੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸਿਖ ਬਰਖਨੀ=ਤੀਰ ਵਰਸਾਉਨ ਵਾਲੀ, ਫ਼ੌਜ।

ਬਿਸਿਖ ਬਰਖਨੀ ਪਹਿਲੋਂ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੬੦ ॥ ੫੨੦ ॥

ਬਾਨ ਦਾਇਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੬੧॥ ੫੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਨ ਦਾਇਨੀ=ਤੀਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਧਨੁਖ ਧਾਰੀ ਦਲ।

ਬਾਨ ਦਾਇਨੀ ਪਦ ਪਹਿਲੋਂ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰ ਕਵੀਸ਼ਰੋ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੬੧॥ ੫੨੧॥

ਬਿਸਿਖ ਬ੍ਰਿਸਟਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ॥ ੬੨॥ ੫੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸਖ ਬ੍ਰਿਸਟਨੀ=ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਕਮਾਨਾਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਬਿਸਖ ਬ੍ਰਿਸਟਨੀ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਫਿਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਲਾ ਦੇਵੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਤੋਪ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚੱਤਰ ਜਨੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੬੨॥ ੫੨੨॥

ਪਨਜ ਪ੍ਰਹਾਰਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰਿ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ॥ ੬੩॥ ੫੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਨਜ ਪ੍ਰਹਾਰਨਿ=ਪਨਜ=ਤੀਰ, ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਪਨਜ ਪ੍ਰਹਾਰਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਰ੍ਰਿਪ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਵੋ॥ ੬੩॥ ੫੨੩॥

ਧਨੁਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ॥ ੬੪॥ ੫੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਨੁਨੀ=ਧਨੁਖ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ-ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਧਨੁਨੀ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਵੋ॥ ੬੪॥ ੫੨੪॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਧਨੁਖਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥ ੬੫॥ ੫੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਨੁਖਨੀ=ਧਨੁਖ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ-ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਧਨੁਖਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਸੁਘੜ ਕਵੀਓ ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋਂ॥ ੬੫॥ ੫੨੫॥

ਕੋਅੰਡਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੬੬॥ ੫੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੋਅੰਡਨੀ=ਕੋਅੰਡ=ਧਨੁੱਖ, ਧਨੁਖ ਧਾਰੀ ਸੂਰਮਿਆ ਦੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਕੋਅੰਡਨੀ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਇਗਾ, ਵਿਦਵਾਨ ਕਵੀਓ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੬੬॥ ੫੨੬॥

ਬਾਣਾ ਗੁਜਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੌ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥ ੬੭॥ ੫੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਣ=ਤੀਰ, ਅਗ੍ਰਜ=ਪਹਿਲਾ ਚਿੱਲਾ, ਬਾਣਾ ਅਗ੍ਰਜਨੀ=ਚਿੱਲੇ ਵਾਲੀ ਕਮਾਨ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਬਾਣਾਗੁਜਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹੋ ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ. ਚਤੁਰੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪਰਖ ਲਵੋ॥ ੬੭॥ ੫੨੭॥

ਬਾਣ ਪ੍ਰਹਰਣੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥ ੬੮॥ ੫੨੮॥

ਪਹਿਲੇ ਬਾਣਪ੍ਰਹਰਨੀ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਸੁਘੜ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੬੮॥ ੫੨੮॥

ਆਦਿ ਉਦਰ ਪਦ ਬਾਣਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ॥ ੬੯॥ ੫੨੯॥

ਪਹਿਲੇ ਬਾਣਨੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੬੯॥ ੫੨੯॥

ਬਿਸਿਖ ਪਰਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨ॥ ੭੦॥ ੫੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸਿਖ ਪਰਨਨੀ=ਤੀਰ ਉਡਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਬਿਸਿਖ ਪਰਨਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੭੦॥ ੫੩੦॥

ਬਿਸਿਖਨ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਅਪਾਰ॥ ੭੧॥ ੫੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸਿਖਿਨਿ=ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਬਿਸਿਖਿਨ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਹੇ ਚਤੁਰ ਕਵੀਓ ! ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਨਾਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੭੧॥ ੫੩੧॥

ਸੁਭਟ ਘਾਇਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਧਾਰ॥ ੭੨॥ ੫੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਭਟ ਘਾਇਨੀ=ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਸੁਭਟ ਘਾਇਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰ ਕਵੀਓ ਸੋਧ ਲਵੋ॥ ੭੨॥ ੫੩੨॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸੰਘਰਣੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੭੩॥ ੫੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸੰਘਰਣੀ=ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸੰਘਰਣੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਲਵੋ॥ ੭੩॥ ੫੩੩॥

ਪਨਜ ਪ੍ਰਹਰਣੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥ ੭੪॥ ੫੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਨਜ ਪ੍ਰਹਰਨੀ=ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਪਨਜ ਪ੍ਰਹਰਣੀ ਉਚਾਰ ਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਆਖੋ, ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਸਮਝਦਾਰ ਕਵੀਓ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੭੪॥ ੫੩੪॥

ਕੋਅੰਡਜ ਦਾਇਨਿ ਉਚਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥ ੭੫॥ ੫੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੋਅੰਡਜ ਦਾਇਨੀ=ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਕੋਅੰਡਜ ਦਾਇਨੀ ਉਚਾਰਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਆਖੋ। ਇਹ ਕੋਅੰਡਜ ਦਾਇਨਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਮੱਤ ਵਾਲਿਓ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੭੫॥ ੫੩੫॥

ਆਦਿ ਨਿਖੰਗਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤਿ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਪਛਾਨ॥ ੭੬॥ ੫੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਖੰਗਨੀ=ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਨਿਖੰਗਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਆਖੋ। ਇਹ ਨਿਖੰਗਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਸੁਘੜ ਪੁਰਸ਼ੋ ਪਛਾਣ ਕਰ ਲਵੋ॥੭੬॥੫੩੬॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਪੱਤ੍ਰਣੀ ਪਦ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ॥੭੭॥੫੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੱਤ੍ਰਣੀ=ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ।

ਪਹਿਲਾਂ ਪੱਤ੍ਰਣੀ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਆਖੋ। ਇਹ ਪਤ੍ਰਣੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਦੇਖ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥੭੭॥੫੩੭॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਪੱਛਣੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੌ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥੭੮॥੫੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੱਛਣੀ=ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਪੱਛਣੀ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਆਖੋ। ਇਹ ਪੱਛਣੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰ ਕਵੀਓ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪਰਖ ਲਵੋ॥੭੮॥੫੩੮॥

ਪ੍ਰਥਮ ਪਤ੍ਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਪਛਾਨ॥੭੯॥੫੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਤ੍ਰਣੀ=ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ

ਪਹਿਲਾਂ ਪਤ੍ਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹੋ ਅੰਤ ਵਿਚ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਆਖੋ, ਇਹ ਪਤ੍ਰਣੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ, ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਇਸ ਦੀ ਪਛਾਨ ਕਰ ਲਵੋ॥੭੯॥੫੩੯॥

ਪਰਿਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨ॥੮੦॥੫੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਰਿਣੀ=ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਪਰਿਣੀ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਆਖੋ। ਇਹ ਪਰਿਣੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਿਆਣੇ ਕਵੀਓ ਪਰਖ ਲਵੋ॥੮੦॥੫੪੦॥

ਪੰਖਣਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਿ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੮੧॥੫੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੰਖਣਿ=ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਪੰਖਣਿ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਆਖੋ। ਇਹ ਪੰਖਣਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੯੧ ॥ ੫੪੧ ॥

ਪੱਤ੍ਰਣਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰਿ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰਿ॥ ੯੨ ॥ ੫੪੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੱਤ੍ਰਣਿ=ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਪੱਤ੍ਰਣਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਆਖੋ। ਇਹ ਪੱਤ੍ਰਣਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੯੨ ॥ ੫੪੨ ॥

ਨਭਚਰਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰਿ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ॥ ੯੩ ॥ ੫੪੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਭਚਰਿ=ਨਭਚਰ=ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ, ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਨਭ ਚਰਿ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਆਖੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਕਵੀ ਜਨੋ ਸੁਧਾਰ ਲਵੋ॥ ੯੩ ॥ ੫੪੩ ॥

ਰਥਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰਿ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰਿ॥ ੯੪ ॥ ੫੪੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਥਨੀ=ਰੱਥਾਂ ਵਾਲੀ, ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਰਥਨੀ ਉਚਾਰਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਰਥਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੯੪ ॥ ੫੪੪ ॥

ਸਕਟਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੯੫ ॥ ੫੪੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਕਟਨਿ=ਗੱਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਸਕਟਨਿ ਉਚਾਰਕੇ ਮਗਰੋ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਆਖੋ। ਇਹ ਸਕਟਨਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਿਆਣੇ ਕਵੀਓ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੯੫ ॥ ੫੪੫ ॥

ਰਥਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰਿ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੮੬॥ ੫੪੬॥

ਪਹਿਲੇ ਰਥਣੀ ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੂ ਅਰਿ ਆਖੋ। ਇਹ ਰਥਣੀ ਰਿਪੂ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੮੬॥ ੫੪੬॥

ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਸਜੰਦਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੮੭॥ ੫੪੭॥

ਪਹਿਲੇ ਸਜੰਦਨੀ ਭਾਵ ਰਥਨੀ ਉਚਾਰਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪ ਅਰਿ ਆਖੋ। ਇਹ ਸਜੰਦਨੀ ਰਿਪੂ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਸੁਧਾਰ ਲਵੋ॥ ੮੭॥ ੫੪੭॥

ਪਟਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰ॥ ੮੮॥ ੫੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਟਨੀ=ਬਸਤਰਾਂ, ਵਰਦੀਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਪਟਨੀ ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੂ ਅਰਿ ਆਖੋ। ਇਹ ਪਟਨੀ ਰਿਪੂ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੮੮॥ ੫੪੮॥

ਆਦਿ ਬਸਤ੍ਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ॥ ੮੯॥ ੫੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਸਤ੍ਰਣੀ=ਵਰਦੀ ਵਾਲੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਬਸਤ੍ਰਣੀ ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੂ ਅਰਿ ਆਖੋ। ਇਹ ਬਸਤ੍ਰਣੀ ਰਿਪੂ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਮੱਤ ਵਾਲਿਓ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੮੯॥ ੫੪੯॥

ਬਿਯੂਹਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤਿ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰ॥ ੯੦॥ ੫੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਯੂਹਨੀ=ਵਯੂਹਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ ਬਿਯੂਹਨੀ ਫੇਰ ਰਿਪੂ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਬਿਯੂਹਨੀ ਰਿਪੂ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਵੇਖ ਲਵੋ॥ ੯੦॥ ੫੫੦॥

ਬੱਜ੍ਰਣਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੯੧॥ ੫੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੱਜ੍ਰਣਿ=ਪਥਰ ਤੇ ਗੋਲਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ

ਪਹਿਲੇ ਬੱਜ੍ਰਣੀ ਪਦ ਫਿਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਬਜ੍ਰਣੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੯੧॥ ੫੫੧॥

ਬਲਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ॥ ੯੨॥ ੫੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਲ=ਬਲੱਮ। ਬਲਣੀ= ਬਲੱਮਾ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ ਬਲਣੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਬਲਣੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੯੨॥ ੫੫੨॥

ਦਲਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਮਲਣੀ ਪਦ ਪੁਨਿ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥ ੯੩॥ ੫੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਲਣੀ=ਦਲਾਂ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ। ਮਲਣੀ=ਮਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲੇ ਦਲਣੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਮਲਣੀ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪਰਖ ਲਵੋ॥ ੯੩॥ ੫੫੩॥

ਬਾਦਿੱਤ੍ਰਣੀ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥ ੯੪॥ ੫੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਦਿੰਤ੍ਰਣੀ=ਬਾਦਿਤ੍ਰ=ਵਾਜਾ, ਵਾਜਿਆਂ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਬਾਦਿੱਤ੍ਰਣੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਅਰਿ ਪਦ ਆਖ ਦਿਓ। ਬਾਦਿੰਤ੍ਰਣੀ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੯੪॥ ੫੫੪॥

ਆਦਿ ਨਾਦਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਅਪਾਰ॥ ੯੫॥ ੫੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਦਨੀ=ਨਗਾਰਿਆਂ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਨਾਦਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਨਾਦਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਅਜਿਹੇ ਬੇਅੰਤ ਹੋਰ ਬਣਾ ਲਵੋ॥ ੯੫॥ ੫੫੫॥

ਦੁੰਦਭਿ ਧਰਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥ ੯੬॥ ੫੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁੰਦਭਿ ਧਰਨੀ=ਦੁੰਦਭੀ=ਨਗਾਰਾ, ਧੌਂਸਿਆਂ ਵਾਲੀ, ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ 'ਦੂੰਦਭਿ ਧਰਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰੋ। ਦੂੰਦਭਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੯੬॥ ੫੫੬॥

ਦੂੰਦਭਨੀ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੯੭॥ ੫੫੭॥

ਪਹਿਲੇ ਦੂੰਦਭਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਦੂੰਦਭਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੯੭॥ ੫੫੭॥

ਨਾਦ ਨਾਦਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ॥ ੯੮॥ ੫੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਦ ਨਾਦਨੀ=ਨਾਦਨੀ=ਨਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਸੰਖ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਨਾਦ ਨਾਦਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਨਾਦ ਨਾਦਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੯੮॥ ੫੫੮॥

ਦੂੰਦਭਿ ਧਨੁਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸਮਝਹੁ ਸੁਘਰ ਅਪਾਰ॥ ੯੯॥ ੫੫੯॥

ਦੂੰਦਭਿ ਧਨੁਨੀ=ਧੌਂਸਿਆ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਦੂੰਦਭਿ ਧਨਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਦੂੰਦਭਿ ਧਨਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਸੁਘੜ ਕਵੀਓ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੯੯॥ ੫੫੯॥

ਆਦਿ ਭੇਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ੍ਹ ਲੇਹੁ ਬੁਧਿਵਾਨ॥ ੧੦੦॥ ੫੬੦॥

ਭੇਰਣੀ=ਭੇਰੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਭੇਰਣੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਭੇਰਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਬੁਧੀਵਾਨੋ ਪਰਖ ਲਵੋ॥ ੧੦੦॥ ੫੬੦॥

ਦੂੰਦਭਿ ਘੋਖਨ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ॥ ੧੦੧॥ ੫੬੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੂੰਦਭਿ ਘੋਖਨ=ਘੋਖਨ=ਗੂੰਜ ਕਰਨੀ, ਧੌਂਸਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ

ਪਹਿਲੇ ਦੁੰਦਭਿ ਘਖੋਨ ਕਹਿਕੇ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਦੁੰਦਭਿ ਘੋਖਨ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ! ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥ ੧੦੧॥ ੫੯੧॥

ਨਾਦਾਨਿਸਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਕਰੀਅਹੁ ਚਤੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨ॥ ੧੦੨॥ ੫੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਦਾਨਿਸਨੀ=ਨਾਦ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਨਾਦਾਨਿਸਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਨਾਦਾਨਿਸਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੧੦੨॥ ੫੯੨॥

ਆਨਿਕਨੀ ਪਦ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥ ੧੦੩॥ ੫੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਨਿਕਨੀ=ਨਗਾਰਿਆਂ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਆਨਿਕਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਰਿਪੁ ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੋ। ਆਨਿਕਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੧੦੩॥ ੫੯੩॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਢਾਲਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਬਿਚਾਰ॥ ੧੦੪॥ ੫੯੪॥

ਪਹਿਲੇ ਢਾਲਨੀ ਭਾਵ ਢਾਲਾਂ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ ਕਹਿ ਫਿਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਢਾਲਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੧੦੪॥ ੫੯੪॥

ਢੱਢਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰੋ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥ ੧੦੫॥ ੫੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਢੱਢਨੀ=ਡੁਗਡੁਗੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ ਢੱਢਣੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਢੱਢਨੀ ਰਿਪ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪਰਖ ਲਵੋ॥ ੧੦੫॥ ੫੯੫॥

ਸੰਖਨਿਸਨੀ ਅਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ॥ ੧੦੬॥ ੫੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੰਖ ਨਿਸਨੀ=ਸੰਖ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਸੰਖ ਨਿਸੁਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ

ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥੧੦੬॥੫੬੬॥

ਸੰਖ ਸ਼ਬਦਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਧਾਰ॥੧੦੭॥੫੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੰਖ ਸ਼ਬਦਨੀ=ਸੰਖ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਸੰਖ ਸ਼ਬਦਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ! ਇਸਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥੧੦੭॥੫੬੭॥

ਸੰਖਨਾਦਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥੧੦੮॥੫੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੰਖ ਨਾਦਨੀ=ਸੰਖ ਦੀ ਗੂੰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਸੰਖ ਨਾਦਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਸੰਖ ਨਾਦਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਸਿਆਣੇ ਕਵੀਓ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੦੮॥੫੬੮॥

ਸਿੰਘਨਾਦਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੧੦੯॥੫੬੯॥

ਸਿੰਘ ਨਾਦਨੀ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ, ਪਦ ਪਹਿਲੇ, ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਧਾਰ ਲਵੋ ॥੧੦੯॥੫੬੯॥

ਪਲ ਭਛਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਪਹਿਚਾਨ॥੧੧੦॥੫੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਲ=ਮਾਸ। ਪਲ+ਭਛਿ+ਨਾਦਨਿ=ਮਾਸ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ, ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਲ ਭਛਿ ਨਾਦਨੀ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੧੧੦॥੫੭੦॥

ਬਿਆਘ੍ਰਨਾਦਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥੧੧੧॥੫੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਆਘ੍ਰ=ਸ਼ੇਰ, ਸਿੰਘ। ਬਿਆਘ੍ਰ ਨਾਦਨੀ=ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਬਿਆਘ੍ਰ ਨਾਦਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦੇਣ ਨਾਲ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਸੁਜਾਨ ਸੱਜਨੋ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੧੧॥੫੭੧॥

ਹਰ ਜੱਛ ਨਾਦਨਿ ਉਚਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ॥੧੧੨॥੫੭੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰ ਜੱਛ=ਪੀਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ. ਸ਼ੇਰ. ਸਿੰਘ।

ਹਰ ਜੱਛ ਨਾਦਨਿ ਪਦ ਪਹਿਲੇ, ਕਹਿਕੇ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦਿਓ. ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥੧੧੨॥੫੭੨॥

ਪੁੰਡਰੀਕਨਾਦਨਿ ਉਚਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤਿ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਬੁਧਿਵਾਨ॥੧੧੩॥੫੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੁੰਡਰੀਕ ਨਾਦਨਿ=ਬੱਗੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ. ਸੈਨਾ

ਪਹਿਲੇ ਪੁੰਡਰੀਕ ਨਾਦਨੀ ਕਹਿਕੇ. ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ. ਬੁੱਧੀਵਾਨੋ ਪਰਖ ਲਵੋ॥੧੧੩॥੫੭੩॥

ਹਰਨਾਦਨਿ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ.ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰ॥੧੧੪॥੫੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰ ਨਾਦਨਿ=ਸ਼ੇਰ. ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੂੰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ ਹਰ ਨਾਦਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰੋ. ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ. ਚਤੁਰ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥੧੧੪॥੫੭੪॥

ਪੰਚਾਨਨਿ ਘੋਖਨ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਪਹਿਚਾਨ॥੧੧੫॥੫੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੰਚਾਨਨਿ=ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ। ਘੋਖਨ=ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਚਾਨਨਿ ਘੋਖਨ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ. ਚਤੁਰੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੧੧੫॥੫੭੫॥

ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਬਦਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ॥੧੧੬॥੫੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਬਦਨੀ=ਸ਼ੇਰ ਜੇਹਾ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਬਦਨੀ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ

ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥੧੧੬॥੫੭੬॥

ਮ੍ਰਿਗ ਅਰਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਪ੍ਰੱਗਿਆਵਾਨ॥੧੧੭॥੫੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਗ ਅਰਿ=ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਰ। ਮ੍ਰਿਗ ਅਰਿ ਨਾਦਨਿ=ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੇ ਮ੍ਰਿਗ ਅਰਿ ਨਾਦਨਿ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਆਖੋ, ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਵਿਦਵਾਨੋ ਪਰਖ ਲਵੋ॥੧੧੭॥੫੭੭॥

ਪਸੁਪਤਾਰਿ ਧੁਨਨੀ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ॥੧੧੮॥੫੭੮॥

ਪਹਿਲੇ ਪਸੁਪਤਾਰਿ ਧੁਨਨੀ ਅਰਥਾਤ ਪਸ਼ੂਆ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਧਾਰ ਲਵੋ॥੧੧੮॥੫੭੮॥

ਮ੍ਰਿਗਪਤਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਪ੍ਰੱਗਿਆਵਾਨ॥੧੧੯॥੫੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਗਪਤਿ ਨਾਦਨਿ=ਸ਼ੇਰ ਜੇਹਾ ਨਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ ਮ੍ਰਿਗਪਤਿ ਨਾਦਨੀ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਪੰਡਤੋ ਪਰਖ ਲਵੋ॥੧੧੯॥੫੭੯॥

ਪਸੁ ਏਸੂਣ ਨਾਦਨਿ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਧਾਰ॥੧੨੦॥੫੮੦॥

ਪਸੁਏਸ੍ਰਣਿ ਨਾਦਨੀ ਭਾਵ ਪਸ਼ੂਆ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ਪਦ ਪਹਿਲਾ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੨੦॥੫੮੦॥

ਗਜਰਿਨਾਦਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨ॥੧੨੧॥੫੮੧॥

ਗਜਰਿ=ਗਜਅਰਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ। ਨਾਦਨੀ=ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ ਗਜ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ, ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ

ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਸਿਆਣੇ ਕਵੀਓ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੨੧॥੫੯੧॥

ਸਊਡਿਯਰਿ ਧਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥੧੨੨॥੫੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਊਡਿਯਰਿ=ਸੁੰਡਅਰਿ, ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ। ਧਨਨੀ=ਧੁਨਨੀ, ਬੁਝਾਰਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੱਠਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਅਗਲੇ ਦੋਹਿਰਿਆ ਵਿਚ ਧੁ ਦਾ ਔਂਕੜ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ।

ਪਹਿਲੇ ਸਊਡਿਯਰਿ ਧਨਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੨੨॥੫੯੨॥

ਦੰਤਿਯਰਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ॥੧੨੩॥੫੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੰਤਿਯਰਿ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲਾਂ ਦੰਤਿ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰੋ, ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥੧੨੩॥੫੯੩॥

ਅਨਿਕਪਿਯਰ ਨਾਦਨਿ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੧੨੪॥੫੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਿਕਪਿਯਰ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੇ ਅਨਿਕਪਿਯਰ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਸੁਧਾਰ ਲਵੋ॥੧੨੪॥੫੯੪॥

ਸਿੰਧੁਰਾਰਿ ਧਨਨੀ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਬਿਚਾਰ॥੧੨੫॥੫੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੰਧੁਰਾਰਿ=ਸਿੰਧੁਰ+ਅਰਿ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ। ਧਨਨੀ=ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ ਸਿੰਧੁਰਾਰਿ ਧਨਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥੧੨੫॥੫੯੫॥

ਮਾਤੰਗਰਿ ਨਾਦਨਿ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰਿ ਸੰਭਾਰ॥੧੨੬॥੫੯੬॥

****

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਤੰਗਰਿ=ਮਤੰਗ+ਅਰਿ=ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮਤੰਗ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ ਉਚਾਰਕੇ, ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਸਿਆਣੇ ਕਵੀਓ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਵੋ॥੧੨੬॥੫੮੬॥

ਸਾਵਿਜਾਰਿ ਧਨਨੀ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਸੁ ਭਾਖੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖੁ॥੧੨੭॥੫੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਵਿਜਾਰਿ=ਸਾਵਿਜ+ਅਰਿ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸਾਵਿਜਾਰਿ ਧਨਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਵੋ॥੧੨੭॥੫੮੭॥

ਗਜਨਿਅਰਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ॥੧੨੮॥੫੮੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਜਨਿਅਰਿ=ਗਜਨਿ+ਅਰਿ=ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਗਜਨਿ+ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਸੂਝਵਾਨੋ ਇਸਨੂੰ ਪਰਖ ਲਵੋ॥੧੨੮॥੫੮੮॥

ਨਾਗਰਿ ਧਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਉਚਰਤ ਚਲੋ ਸੁਜਾਨ॥੧੨੯॥੫੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਗਰਿ=ਨਾਗ+ਅਰਿ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਾਗ ਅਰਿ ਧਨਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਸੂਝਵਾਨੋ ਪਰਖ ਲਵੋ॥੧੨੯॥੫੮੯॥

ਹਸਤਿਯਰਿ ਧਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥੧੩੦॥੫੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ -ਹਸਤਿਯਰਿ=ਹਸਤਿ+ਅਰਿ=ਹਥਨੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਹਸਤਿਯਰਿ ਧਨਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੩੦॥੫੯੦॥

ਹਰਨਿਅਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰੋ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥੧੩੧॥੫੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਨਿਅਰਿ=ਹਰਨਿ+ਅਰਿ=ਹਿਰਨੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੇ ਹਰਨਿਅਰਿ ਉਚਾਰਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਨ ਵੀ ਤੋਪ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥੧੩੧॥੫੯੧॥

ਕਰਨਿਯਰਿ ਧਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ॥੧੩੨॥੫੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰਨਿਯਰਿ=ਕਰਨੀ+ਅਰਿ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੇ ਕਰਨਿਯਰਿ ਧਨਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਆਖੋ ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਵੋ॥੧੩੨॥੫੯੨॥

ਬਰਿਯਰਿ ਧਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ॥੧੩੩॥੫੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ = ਬਰਿਅਰਿ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ। ਧਨਨੀ=ਧੁਨਨੀ=ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ ਬਰਿ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਫਿਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਬਰਿਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥੧੩੩॥੫੯੩॥

ਦੰਤੀਯਰਿ ਧਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੌ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥੧੩੪॥੫੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੰਤੀਅਰਿ=ਦੰਤੀ+ਅਰਿ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ-ਸ਼ੇਰ। ਦੰਤੀਯਰਿ ਧਨਨੀ=ਸ਼ੇਰ ਜੇਹੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਬਲਵਾਨ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ ਦੰਤੀਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਦੰਤੀਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੩੪॥੫੯੪॥

ਦ੍ਵਿਪਿ ਰਿਪੁ ਧਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੰਭਾਰ॥੧੩੫॥੫੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਵਿਪਿ ਰਿਪੁ ਧਨਨੀ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ-ਸ਼ੇਰ, ਉਸ ਜੇਹੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ ਦ੍ਵਿਪ ਰਿਪੁ ਧੁਨਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਖੋ॥੧੩੫॥੫੯੫॥

ਪਦਮਿਯਰਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥੧੩੬॥੫੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਦਮਿ=ਹਥਣੀ। ਪਦਮਿਅਰਿ=ਹਥਣੀ ਦਾ ਵੈਰੀ ਸ਼ੇਰ.

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪਦਮੀਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ ਅਰਿ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ਼ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੩੬॥੫੯੬॥

ਬਲਿਯਰਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਪੁਨਿ ਕੈ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥੧੩੭॥੫੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਲਿਯਰਿ=ਹਾਥੀ ਦੀ ਹਥਣੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬਲਅਰ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਸਮਝਦਾਰੋ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੩੭॥੫੯੭॥

ਇੰਭਅਰਿ ਧਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੋ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਮਤਿ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥੧੩੮॥੫੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਇੰਭਅਰਿ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ। ਇੰਭਅਰਿ ਧੁਨਨੀ=ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗਰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ ਇੰਭ ਅਰਿ ਧਨਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੩੮॥੫੯੮॥

ਕੁੰਭਿਯਰਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਖਿਪ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥੧੩੯॥੫੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁੰਭਿਯਰਿ=ਕੁੰਭੀ+ਅਰਿ=ਹਥਨੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ। ਰਿਪੁ ਖਿਪ=ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਖਪਾਨ ਵਾਲੀ-ਤੋਪ।

ਪਹਿਲੋਂ ਕੁੰਭੀਅਰਿ ਨਾਦਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਖਿਪ ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੋ, ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਵਿਦਵਾਨੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੩੯॥੫੯੯॥

ਕੁੰਜਰਿਯਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪੁਨ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤ ਸੰਭਾਰ॥੧੪੦॥੬੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁੰਜਰਿਯਰਿ=ਰੁਖਾਂ ਅਤੇ ਪਤਿਆ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹਾਥੀ। ਕੁੰਜਰਿਯਰਿ ਰਿਪੁ=ਹਾਥੀ

ਦੀ ਵੈਰਨ, ਤੋਪ।

ਪਹਿਲੋਂ ਕੁੰਜਰਅਰਿ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਕੁੰਜਰ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੋਪ ਹਾਥੀ ਦੀ ਵੀ ਵੈਰਨ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਮੱਤ ਵਾਲਿਓ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਖੋ॥ ੧੪੦ ॥ ੬੦੦ ॥

ਪਤਰਿਯ ਅਰਿ ਧਨਨੀ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਪੁਨਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੧੪੧ ॥ ੬੦੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਤਰਿਯ=ਪਤ+ਅਰਿ=ਪਤਿਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਹਾਥੀਅਰਿ=ਸ਼ੇਰ। ਸ਼ੇਰ ਧੁਨਨੀ=ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ ਪਤਰਿਯ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ ਰਿਪੁ ਪਦ ਆਖੋ, ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੧੪੧ ॥ ੬੦੧ ॥

ਤਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਧਨਨੀ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਨਿਧਾਨ॥ ੧੪੨ ॥ ੬੦੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਰਿ ਰਿਪੁ=ਬ੍ਰਿਛ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹਾਥੀ। ਤਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ। ਤਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਰਿਪੁ=ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਧੁਨ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੇ ਯੋਧਿਆ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਤੋਪ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੧੪੨ ॥ ੬੦੨ ॥

ਸੱਊਂਡਿਯਾਂਤਕ ਧਨਨੀ ਉੱਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ॥ ੧੪੩ ॥ ੬੦੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਊਂਡਜਾਂਤਕ=ਹਾਥੀਅੰਤਕ, ਹਾਥੀ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸ਼ੇਰ। ਧਨਨੀ=ਧੁਨਨੀ=ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਧੁਨਿ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸੱਊਂਡਜਾਂਤਕ ਧਨਨੀ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੧੪੩ ॥ ੬੦੩ ॥

ਹਯਨਿਅਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ॥ ੧੪੪ ॥ ੬੦੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਯਨਿ=ਘੋੜਾ। ਹਯਨਿਅਰਿ=ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਹਯਨਿਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰੋ ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ.

ਚੰਗੀ ਮੱਤ ਵਾਲਿਓ ਪਰਖ ਲਵੋ॥੧੪੪॥੯੦੪॥

ਹਯਨਿਯਰ ਧਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਬੁਧਵਾਨ॥੧੪੫॥੯੦੫॥

ਪਹਿਲੋਂ ਹਯਨਿਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਬੁਧਿਵਾਨ ਸਮਝ ਲੈਣ॥੧੪੫॥੯੦੫॥

ਹਯਨਿਯਾਂਤਕ ਧਨਨੀ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥੧੪੬॥੯੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਯਨਿਯਾਂਤਕ=ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਹਯਨਿਯਾਂਤਕ ਧੁਨਨੀ ਉਚਾਰੋ ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥੧੪੬॥੯੦੬॥

ਅਸੁਅਰਿ ਧਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸੁਘਰ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥੧੪੭॥੯੦੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸੁ=ਘੋੜਾ। ਅਸੁਅਰਿ=ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ-ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਅਸੁਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਆਖੋ ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਭਦਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਖ ਲਵੋ॥੧੪੭॥੯੦੭॥

ਤੁਰਯਰਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸੁਧਾਰ॥੧੪੮॥੯੦੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਰਯਰਿ=ਤੁਰੀ+ਅਰਿ=ਘੋੜੀ ਦਾ ਵੈਰੀ-ਸ਼ੇਰ। ਤੁਰਯਰਿ ਨਾਦਨਿ=ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗਜਣ ਵਾਲੀ, ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤੁਰਯਰਿ ਨਾਦਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਮੱਤ ਵਾਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਲੈਣ॥੧੪੮॥੯੦੮॥

ਤੁਰੰਗਰਿ ਧਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪੁਨਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥੧੪੯॥੯੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਰੰਗਰਿ=ਤੁਰੰਗ+ਅਰਿ=ਘੋੜੇ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤੁਰੰਗਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ

ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਸੂਝਵਾਨੋ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੪੯॥੬੦੯॥

ਘੋਰਾਂਤਕਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸੁਧਾਰ॥੧੫੦॥੬੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘੋਰਾਂਤਕਨੀ=ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ, ਗੱਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੋਪ।

ਪਹਿਲੋਂ ਘੋਰਾਂਤਕਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ, ਚੰਗੀ ਮੱਤ ਵਾਲਿਓ ਸੁਧਾਰ ਲਵੋ॥੧੫੦॥੬੧੦॥

ਬਾਜਾਂਤਕਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ॥੧੫੧॥੬੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਜਾਂਤਕਨੀ=ਘੋੜੇ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬਾਜਾਂਤਕਨੀ ਕਹਿ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਤਸੱਲੀ ਲਵੋ॥੧੫੧॥੬੧੧॥

ਬਾਹਨਾਂਤਕੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਪੁਨ ਰਿਪੁ ਨਾਦਨਿ ਭਾਖੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖੁ॥੧੫੨॥੬੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਹਨਾਂਤਕੀ=ਵਾਹਿਨ, ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ ਤੋਪ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬਾਹਨਾਂਤਕੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਨਾਦਨੀ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ! ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥੧੫੨॥੬੧੨॥

ਸੂਰਜਜ ਅਰਿ ਧਨਨੀ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਲੇਹੁ ਮਤਿਵਾਨ॥੧੫੩॥੬੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ- ਸੂਰਜਜ=ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਘੋੜਾ। ਸੂਰਜਜ ਅਰਿ=ਘੋੜੇ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ। ਸੂਰਜਜ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ= ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ। ਸੂਰਜਜ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਰੁਪੁ=ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਤੋਪ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸੂਰਜਜ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚੰਗੀ ਮੱਤ ਵਾਲਿਓ ਪਰਖ ਲਵੋ॥੧੫੩॥੬੧੩॥

ਬਾਜਯਰਿ ਧਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਅੰਤਜਾਂਤਕ ਪਦ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੧੫੪ ॥ ੬੧੪ ॥

ਪਹਿਲੇ ਬਾਜ ਭਾਵ ਘੋੜਾ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਅੰਤਕ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਬਾਜ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਅੰਤਕ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੧੫੫ ॥ ੬੧੪ ॥

ਸਿੰਧੁਅਰਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ॥ ੧੫੫ ॥ ੬੧੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੰਧੁਅਰਿ=ਸਿੰਧ+ਅਰਿ=ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੇ ਸਿੰਧ ਅਰਿ ਕਹਿਕੇ, ਫਰ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਸਿੰਧਅਰਿ ਰਿਪੁ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰ ਕਵੀਓ ਨਿਸਚਾ ਕਰ ਲਵੋ॥ ੧੫੫ ॥ ੬੧੫ ॥

ਬਾਹਿਨਿਨਾਦਿਨ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਧਾਰਿ॥ ੧੫੬ ॥ ੬੧੬ ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਹਿਨ ਨਾਦਿਨ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਰਿਪੁ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਸਮਝ ਲਵੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੋਪ ਦੇ ਨਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੧੫੬ ॥ ੬੧੬ ॥

ਤੁਰੰਗਰਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਧਨਨੀ ਅਰਿ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ॥ ੧੫੭ ॥ ੬੧੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਰੰਗਰਿ=ਤੁਰੰਗਅਰਿ, ਘੋੜੇ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੇ ਤੁਰੰਗ ਅਰਿ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਧੁਨਨੀ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਸਿਆਣੇ ਕਵੀਓ ਸੁਧਾਰ ਲਵੋ॥ ੧੫੭ ॥ ੬੧੭ ॥

ਅਰਬਯਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਿ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸਵਾਰਿ॥ ੧੫੮ ॥ ੬੧੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰਬਜਰਿ=ਅਰਬੀ+ਅਰਿ=ਅਰਬੀ ਭਾਵ ਅਰਬ ਦੇਸ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਅਰਬਜਰਿ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਇਹ ਅਰਬਜਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਸੰਵਾਰ ਲਵੋ॥ ੧੫੮ ॥ ੬੧੮ ॥

ਤੁਰੰਗਰਿ ਧਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੇਹੁ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥ ੧੫੯॥ ੬੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਰੰਗਰਿ=ਤੁਰੰਗ+ਅਰਿ=ਘੋੜੇ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤੁਰੰਗ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪਰਖ ਲਵੋ॥ ੧੫੯॥ ੬੧੯॥

ਕਿੰਕਨਿ ਅਰਿ ਧਨਨੀ ਉਚਰਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ॥ ੧੬੦॥ ੬੨੦॥

ਪਹਿਲੋਂ ਕਿੰਕਨਿ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਭਾਵ ਘੋੜੀ ਦੇ ਵੈਰੀ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਗਰਜ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੧੬੦॥ ੬੨੦॥

ਘੁਰਯਰਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੧੬੧॥ ੬੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘੁਰ ਅਰਿ=ਘੋੜੇ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ। ਰਿਪੁ=ਵੈਰੀ

ਪਹਿਲੇ ਘੁਰ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਬਣਾ ਲਵੋ॥ ੧੬੧॥ ੬੨੧॥

ਮ੍ਰਿਗਅਰਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰਿ॥ ੧੬੨॥ ੬੨੨॥

ਪਹਿਲੇ ਮ੍ਰਿਗ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਸੁਧਾਰ ਲਵੋ॥ ੧੬੨॥ ੬੨੨॥

ਸਿੰਗੀਅਰਿ ਧਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰਿ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰਿ॥ ੧੬੩॥ ੬੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੰਗੀ=ਸਿੰਗਾਂ ਵਾਲਾ ਪਸ਼ੂ, ਹਿਰਨ, ਬਕਰੀ ਆਦਿ। ਸਿੰਗੀ ਅਰਿ=ਸਿੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸਿੰਗੀ ਅਰਿ ਧੁਨਨੀ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਸਾਓ॥ ੧੬੩॥ ੬੨੩॥

ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਰਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰਿ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸਵਾਰਿ ॥ ੧੬੪ ॥ ੬੨੪ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਸੰਵਾਰ ਲਵੋ ॥ ੧੬੪ ॥ ੬੨੪ ॥

ਤ੍ਰਿਣਅਰਿ ਅਰਿ ਨਾਦਨਿ ਉਚਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਪਹਿਚਾਨ ॥ ੧੬੫ ॥ ੬੨੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਿਣ ਅਰਿ=ਘਾਹ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹਿਰਨ,ਪਸ਼ੂ ਆਦਿ। ਤ੍ਰਿਣ ਅਰਿ ਅਰਿ=ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤ੍ਰਿਣ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨਾਦਨੀ ਕਥਨ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੧੬੫ ॥ ੬੨੫ ॥

ਭੂਚਰਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸਵਾਰ ॥ ੧੬੬ ॥ ੬੨੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਚਰਿ ਧਰਤੀ ਉਤੇ, ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ-ਮ੍ਰਿਗ। ਭੂਚਰਿ ਰਿਪੁ=ਮ੍ਰਿਗ ਦਾ ਵੈਰੀ ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਭੂਚਰਿ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ ਭੂਚਰਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਚੰਗੀ ਮੱਤ ਵਾਲਿਓ ਸੰਵਾਰ ਲਵੋ ॥ ੧੬੬ ॥ ੬੨੬ ॥

ਸੁਭਟ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦੁਉਚਰਿ ਕੈ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਦੀਨ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁ ਚੀਨ ॥ ੧੬੭ ॥ ੬੨੭ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਸੂਰਮਾਂ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਵੈਰੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਸੁਭਟ ਵੈਰੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਸੁਘੜ ਪੁਰਸ਼ੋ ਪਰਖ ਲਵੋ ॥ ੧੬੭ ॥ ੬੨੭ ॥

ਆਦਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦੁ ਉਚਰਿ ਕੈ ਅੰਤਜਾਂਤਕ ਪਦ ਭਾਖੁ। ।
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖੁ ॥ ੧੬੮ ॥ ੬੨੮ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਅੰਤਕ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਦੁਸ਼ਮਣ ਅੰਤਕ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੧੬੮ ॥ ੬੨੮ ॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦੁ ਉਚਰੀਐ ਸੂਲਨਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੧੬੯ ॥ ੬੨੯ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਆਖੋ। ਇਹ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸੂਲਨੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਸਾਓ॥੧੬੯॥੬੨੯॥

ਆਦਿ ਜੁੱਧਨੀ ਭਾਖੀਐ ਅੰਤਕਨੀ ਪਦ ਭਾਖੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖੁ॥੧੭੦॥੬੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੁੱਧਨੀ=ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ। ਅੰਤਕਨੀ=ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਤੋਪ।

ਪਹਿਲੋਂ ਜੁੱਧਨੀ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਅੰਤਕਨੀ ਉਚਾਰੋ ਇਹ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚਤੁਰੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਰਖੋ॥੧੭੦॥੬੩੦॥

ਬਰਮ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦੁ ਉਚਰਿ ਕੈ ਬੇਧਨ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਬਰਮ ਬੇਧਨੀ ਤੁਪਕ ਕੋ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ॥੧੭੧॥੬੩੧॥

ਪਹਿਲਾਂ ਢਾਲ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੀ ਉਚਾਰੋ। ਬਰਮ ਬੇਧਨੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ॥੧੭੧॥੬੩੧॥

ਚਰਮ ਆਦਿ ਪਦ ਭਾਖਿ ਕੈ ਘਾਇਨ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਚਰਮ ਘਾਇਨੀ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲੀਜੀਅਹੁ ਚੀਨ॥੧੭੨॥੬੩੨॥

ਪਹਿਲਾਂ ਢਾਲ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਘਾਇਨ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਚਰਮ ਘਾਇਨੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੭੨॥੬੩੨॥

ਦੂਜਨ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦੁ ਉਚਰਿ ਕੈ ਘਾਇਨ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਦੂਜਨ ਭੱਛਨੀ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ॥੧੭੩॥੬੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੂਜਨ=ਦੁਸ਼ਟ। ਘਾਇਨ=ਘਾਇਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਭੱਛਨੀ=ਖਾਣ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਦੁਰਜਨ ਪਦ ਆਖੋ ਫੇਰ ਘਾਇਨ ਆਖੋ। ਦੁਰਜਨ ਭਛਨੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ, ਕਵੀਓ ਨਾਂ ਸੁਧਾਰ ਲਵੋ॥੧੭੩॥੬੩੩॥

ਖਲ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਹਾ ਪਦ ਪੁਨ ਕੇ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥੧੭੪॥੬੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਲ=ਦੁਸ਼ਟ ਲੋਕ। ਹਾ=ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲਾਂ ਖਲ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ ਹਾ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਖਲਹਾ ਬਦੂੰਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੭੪॥੬੩੪।

ਦੁਸ਼ਟਨ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਰਿਪੁਣੀ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੇਹੁ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪਛਾਨ॥੧੭੫॥੬੩੫॥

ਪਹਿਲੋਂ ਦੁਸ਼ਟਨ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਰਿਪੁਣੀ ਉਚਾਰੋ। ਦੁਸ਼ਟਨ ਰਿਪੁਣੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੧੭੫॥੬੩੫॥

ਰਿਪੁਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਖਿਪਣੀ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸਯਾਨ॥੧੭੬॥੬੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਪੁਣੀ=ਰਿਪੁ+ਅਣੀ=ਵੈਰੀ ਦੀ ਫੋਜ। ਖਿਪਣੀ=ਖਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਰਿਪੁਣੀ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਖਿਪਣੀ ਆਖ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਰਿਪੁਣੀ ਖਿਪਣੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ਼ੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੧੭੬॥੬੩੬॥

ਨਾਲ ਸੈਫਨੀ ਤੁਪਕ ਭਨਿ ਜਬਰ ਜੰਗ ਹਥ ਨਾਲ॥
ਸੁਤਰ ਨਾਲ ਘੁੜ ਨਾਲ ਭਨਿ ਚੂਰਣ ਪੁਨਿ ਪਰ ਜੁਆਲ॥੧੭੭॥੬੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਨਾਲ=ਤੋਪ ਵਿਚ ਨਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੈ। ਸੁਤਰ ਨਾਲ=ਊਠ ਉਪਰ ਧਰਕੇ ਚਲਾਈ ਜਾਨ ਵਾਲੀ ਤੋਪ. ਜੰਬੂਰਾ। ਘੁੜਨਾਲ=ਘੋੜ ਨਾਲਿਕਾ. ਤੋਪ। ਉਹ ਤੋਪ ਜਿਸਨੂੰ ਘੋੜੇ ਖਿੱਚਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜ ਘੋੜੇ ਉੱਤੇ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਬਰ ਜੰਗੀ= ਪਕੀ ਨਾਲੀ ਵਾਲੀ ਤੋਪ।ਚੂਰਣਿ=ਚੂਰਣ. ਬਰੂਦ. ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਵਾਲੀ ਤੋਪ। ਪਰ ਜੁਆਲ=ਅੱਗ ਕੱਢਣ ਵਾਲੀ ਤੋਪ।

ਤੋਪ. ਨਾਲ. ਸੈਫਨੀ, ਤੁਪਕ, ਜਬਰ ਜੰਗ, ਹਥਨਾਲ, ਸ਼ੁਤਰ ਨਾਲ, ਘੁੜਨਾਲ, ਚੂਰਣੀ, ਪਰ ਜੁਆਲਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੋਪ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ॥੧੭੭॥੬੩੭॥

ਜੁਆਲ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦੁਚਰਿ ਕੈ ਧਰਣੀ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸੁਧਾਰ॥੧੭੮॥੬੩੮॥

ਪਹਿਲੋਂ ਜੁਆਲ ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਧਰਣੀ ਆਖ ਦੇਵੋ। ਜੁਆਲ ਧਰਣੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵੀ ਜਨੋ ! ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥੧੭੮॥੬੩੮॥

ਅਨਿਲ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦੁਚਰ ਕੈ ਛੋਡਨਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ॥੧੭੯॥੬੩੯॥

ਪਹਿਲਾਂ ਅਨਿਲ (ਅੱਗ) ਕਹਿਕੇ. ਫੇਰ ਛੱਡਣ ਵਾਲੀ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ. ਅਨਿਲ ਛੋੜਣੀ

ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਕਵੀਓ ਯਕੀਨ ਕਰੋ॥੧੭੯॥੬੩੯॥

ਜੁਆਲਾਬਮਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਮਨ ਮੈ ਸੁਘਰ ਬਿਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਜਾਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ॥੧੮੦॥੬੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੁਆਲਾ=ਅੱਗ। ਬਮਨੀ=ਉੱਗਲਨ ਵਾਲੀ।

ਹੇ ਚਤਰੋ ! ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋਂ, ਜਵਾਲਾ ਬਮਨੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥੧੮੦॥੬੪੦॥

ਘਨ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਧੁਨਨੀ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਅਪਾਰ॥੧੮੧॥੬੪੧॥

ਪਹਿਲੋਂ ਘਨ ਫੇਰ ਧੁਨਨੀ ਪਦ ਆਖੋ। ਹੇ ਚਤੁੱਰੋ ਘਨ ਧੁਨਨੀ ਬਦਲ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥੧੮੧॥੬੪੧॥

ਘਨਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਨਾਦਨਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ॥੧੮੨॥੬੪੨॥

ਪਹਿਲੋਂ ਘਨ ਤੇ ਫੇਰ ਨਾਦਨੀ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ। ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! ਘਨ ਨਾਦਨੀ ਬਦਲ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥੧੮੨॥੬੪੨॥

ਬਾਰਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਸ਼ਬਦਨਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ॥੧੮੩॥੬੪੩॥

ਪਹਿਲੋਂ (ਬਾਰਦ) ਬੱਦਲ ਫੇਰ ਸ਼ਬਦਨੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਹੇ ਸੁਘੜੋ ! ਬਾਰਦ ਸ਼ਬਦਨੀ ਬਦਲ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੧੮੩॥੬੪੩॥

ਮੇਘਨ ਧੁਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨਹੁ ਚਤੁਰ ਅਪਾਰ॥੧੮੪॥੬੪੪॥

ਪਹਿਲੋਂ ਮੇਘਨ ਧੁਨਨੀ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਉਚਾਰੋ। ਹੇ ਵੱਡੇ ਸਿਆਣਿਓ ਇਹ ਨਾਮ ਵੀ ਤੋਪ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੮੪॥੬੪੪॥

ਉਦਾਹਰਣ:- ਮੇਘ ਧੁਨਨੀ=ਬਦਲਾਂ ਵਾਂਗ ਗੱਜਣ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ

ਮੇਘਨ ਧੁਨਨੀ ਰਿਪੁ=ਸੈਨਾ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਯੋਧਾ।

ਮੇਘਨ ਧੁਨਨੀ ਰਿਪੁ ਅਰਿ=ਯੋਧੇ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਤੋਪ।

ਮੇਘ ਸ਼ਬਦਨੀ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਪ੍ਰਥਮੈ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸਵਾਰ॥ ੧੯੫ ॥ ੬੪੫ ॥

ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਮੇਘ ਸ਼ਬਦਨੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ। ਹੇ ਉਤਮ ਮਤਿ ਵਾਲਿਓ ! ਇਹ ਮੇਘ ਸ਼ਬਦਨੀ ਬਦਲ ਵਾਂਗ ਆਵਾਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੯੫॥੬੪੫॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਆਲਯ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ॥ ੧੯੬ ॥ ੬੪੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੋਲਾ ਆਲਯ=ਗੋਲੇ ਦਾ ਆਲਯ ਭਾਵ ਘਰ-ਤੋਪ।

ਪਹਿਲੋਂ ਗੋਲਾ ਉਚਾਰਕੇ ਫਿਰ ਆਲਯ ਉਚਾਰੋ। ਹੇ ਚਤਰੋ ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ਕਿ ਗੋਲਾਲਯ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥੧੯੬॥੬੪੬॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਧਰਨੀ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸਵਾਰ॥ ੧੯੭ ॥ ੬੪੭ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਗੋਲਾ ਪਦ ਫੇਰ ਧਰਣੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਹੇ ਸਿਆਨਿਓ ! ਗੋਲਾ ਧਰਣੀ ਗੋਲਾ ਧਰਨ ਵਾਲੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੧੯੭॥੬੪੭॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਅਸਤ੍ਰਨਿ ਪੁਨ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥ ੧੯੮ ॥ ੬੪੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸਤ੍ਰਨਿ=ਅਸਤ੍ਰਣੀ, ਛੱਡਣ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਗੋਲਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਅਸਤ੍ਰਣੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! ਗੋਲਾ ਅਸਤ੍ਰਣੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੧੯੮॥੬੪੮॥

ਗੋਲਾਲਯਣੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਮੁਖ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸਵਾਰ॥ ੧੯੯ ॥ ੬੪੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੋਲਾ+ਆਲਯ+ਣੀ=ਗੋਲੇ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੀ।

ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਗੋਲਾਲਯਣੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਉੱਤਮ ਮੱਤ ਵਾਲਿਓ ਸਵਾਰ ਲਵੋ॥੧੯੯॥੬੪੯॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਆਲਯਣੀ ਪੁਨ ਭਾਖੁ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖੁ ॥ ੧੯੦ ॥ ੬੫੦ ॥

ਪਹਿਲੇ ਗੋਲਾ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਆਲਯਣੀ ਆਖੋ। ਹੇ ਚਤਰੋ ! ਇਹ ਗੋਲਾਲਯਣੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੧੯੦ ॥ ੬੫੦ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਸਦਨਨਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰ ॥ ੧੯੧ ॥ ੬੫੧ ॥

ਪਹਿਲੇ ਗੋਲਾ ਆਖਕੇ ਮਗਰੋਂ ਸਦਨਨਿ, ਭਾਵ ਘਰ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਕਵੀਓ ! ਇਹ ਗੋਲਾ ਸਦਨਨੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ॥ ੧੯੧ ॥ ੬੫੧ ॥

ਗੋਲਾ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮੁਚਰ ਕੈ ਕੇਤਨਿ ਪਦ ਕਹੁ ਅੰਤ ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਨੰਤ ॥ ੧੯੨ ॥ ੬੫੨ ॥

ਪਹਿਲੇ ਗੋਲਾ ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ ਕੇਤਨਿ ਭਾਵ ਘਰ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਤੋਪ ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੧੯੨ ॥ ੬੫੨ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਕੇਤਨਿ ਪਦ ਕੇ ਦੀਨ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ ॥ ੧੯੩ ॥ ੬੫੩ ॥

ਪਹਿਲੇ ਗੋਲਾ ਪਦ ਆਖਕੇ ਫਿਰ ਕੇਤਨਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਗੋਲਾ ਕੇਤਨਿ ਭਾਵ ਗੋਲਿਆ ਦਾ ਘਰ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ਼ੋ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੧੯੩ ॥ ੬੫੩ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਸਦਨੀ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੧੯੪ ॥ ੬੫੪ ॥

ਪਹਿਲੇ ਗੋਲਾ ਆਖੋ, ਫਿਰ ਸਦਨੀ ਭਾਵ ਘਰ ਕਥਨ ਕਰੋ ! ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! ਇਹ ਗੋਲਾ ਸਦਨੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੯੪ ॥ ੬੫੪ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ਧਾਮਿਨ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸਵਾਰ ॥ ੧੯੫ ॥ ੬੫੫ ॥

ਪਹਿਲੇ ਗੋਲਾ ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ ਧਾਮਿਨ ਭਾਵ ਘਰ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਬੁੱਧੀਵਾਨੋ ! ਇਹ ਗੋਲਾ ਧਾਮਿਨ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੯੫ ॥ ੬੫੫ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਨਈ ਵਾਸਨ ਕਹਿ ਅੰਤ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਬਿਅੰਤ ॥ ੧੯੬ ॥ ੬੫੬ ॥

ਪਹਿਲੇ ਗੋਲਾ ਆਖਕੇ ਮਗਰੋਂ ਨਈਵਾਸਨ ਭਾਵ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਗੋਲਾ ਨਿਵਾਸਨੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੧੯੬ ॥ ੬੫੬ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਲਿਆਲੀ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸਵਾਰ ॥ ੧੯੭ ॥ ੬੫੭ ॥

ਪਹਿਲੇ ਗੋਲਾ ਆਖਕੇ ਫਿਰ ਲਿਆਲੀ ਭਾਵ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਗੋਲਾ ਲਿਆਲੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੧੯੭ ॥ ੬੫੭ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਮੁਕਤਨਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਕਹਿ ਕਬੋ ਲੀਜਹੁ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰ ॥ ੧੯੮ ॥ ੬੫੮ ॥

ਪਹਿਲੇ ਗੋਲਾ ਕਹਿਕੇ ਪਿਛੇ ਮੁਕਤਨੀ ਭਾਵ ਛੱਡਣ ਵਾਲੀ ਆਖੋ। ਹੇ ਸਿਆਣਿਓ ' ਗੋਲਾ ਮੁਕਤਨੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ॥ ੧੯੮ ॥ ੬੫੮ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਦਾਤੀ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ ॥ ੧੯੯ ॥ ੬੫੯ ॥

ਪਹਿਲੇ ਗੋਲਾ ਆਖਕੇ, ਮਗਰੋ ਦਾਤੀ ਭਾਵ ਵੰਡਣ ਵਾਲੀ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਹੇ ਚਤੁਰੋ ' ਗੋਲਾ ਦਾਤੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੧੯੯ ॥ ੬੫੯ ॥

ਗੋਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਤਜਨੀ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੨੦੦ ॥ ੬੬੦ ॥

ਪਹਿਲੇ ਗੋਲਾ ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ ਤੱਜਨੀ ਭਾਵ ਛੱਡਣ ਵਾਲੀ ਆਖੋ। ਇਹ ਗੋਲਾ ਤੱਜਨੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ॥ ੨੦੦ ॥ ੬੬੦ ॥

ਜੁਆਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਛਡਨਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸਵਾਰਿ ॥ ੨੦੧ ॥ ੬੬੧ ॥

ਪਹਿਲੇ ਜੁਆਲਾ ਭਾਵ ਅੱਗ ਆਖਕੇ ਫਿਰ ਛੱਡਣੀ ਆਖੋ। ਹੇ ਬੁੱਧੀਵਾਨੋ ! ਜਵਾਲਾ ਛੱਡਣੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੨੦੧ ॥ ੬੬੧ ॥

ਜੁਆਲਾ ਸਕਤਨੀ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਰੌ ਬਿਖਆਨ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਪਛਾਨ ॥ ੨੦੨ ॥ ੬੬੨ ॥

ਪਹਿਲੇ ਜੁਆਲਾ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਸ਼ਕਤਨੀ ਭਾਵ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਸੁਘੜੋ ! ਇਹ ਜੁਆਲਾ ਸ਼ਕਤਨੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਲਵੋ ॥ ੨੦੨ ॥ ੬੬੨ ॥

ਜੁਆਲਾ ਤਜਣੀ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਰੋ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰ ॥ ੨੦੩ ॥ ੬੬੩ ॥

ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! ਪਹਿਲਾਂ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਜੁਆਲਾ ਤੱਜਣੀ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਸ ਨੂੰ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੨੦੩ ॥ ੬੬੩ ॥

ਜੁਆਲਾ ਛਾਡਨਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰੋ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਧਾਰ ॥ ੨੦੪ ॥ ੬੬੪ ॥

ਜੁਆਲਾ ਛੱਡਣੀ ਪਦ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸੁਘੜੋ ! ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੨੦੪ ॥ ੬੬੪ ॥

ਜੁਆਲਾ ਦਾਇਨਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰੋ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਧਾਰ ॥ ੨੦੫ ॥ ੬੬੫ ॥

ਜੁਆਲਾ ਦਾਇਨਿ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਸੁਘੜੋ ! ਇਸ ਅੱਗ ਵਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਚੇਤੇ ਰੱਖ ਲਵੋ ॥ ੨੦੫ ॥ ੬੬੫ ॥

ਜੁਆਲਾ ਬਕਤ੍ਰਣਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰੋ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸਵਾਰ ॥ ੨੦੬ ॥ ੬੬੬ ॥

ਜੁਆਲਾ ਬੱਕਤ੍ਰਣੀ ਭਾਵ ਅੱਗ ਮੂੰਹੀ ਪਦ ਮੁਖ ਤੋਂ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਸੁਘੜੋ ! ਇਸ ਨੂੰ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੨੦੬ ॥ ੬੬੬ ॥

ਜੁਆਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਨ ਪਦ ਦੇਹੁ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੨੦੭ ॥ ੬੬੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ -ਪ੍ਰਗਟਾਇਨ=ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲੇ ਜੁਆਲਾ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਨ ਆਖੋ। ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! ਜੁਆਲਾ ਪ੍ਰਗਟਾਇਨੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ ॥ ੨੦੭ ॥ ੬੬੭ ॥

ਜੁਆਲਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਧਰਣੀ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸਵਾਰਿ॥ ੨੦੮॥ ੬੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੁਆਲਾ=ਅੱਗ। ਧਰਣੀ=ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲੇ ਜੁਆਲਾ ਆਖਕੇ, ਫਿਰ ਧਰਣੀ ਪਦ ਆਖੋ। ਹੇ ਸੁਘੜੋ ' ਇਹ ਅੱਗ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੨੦੮॥ ੬੬੮॥

ਦੁਰਜਨ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਦਾਹਨਿ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥ ੨੦੯॥ ੬੬੯॥

ਪਹਿਲਾਂ ਦੁਰਜਨ ਆਖਦੇ ਮਗਰੋ ਦਾਹਨਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਦੁਸ਼ਟਾ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਲੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪਛਾਨ ਲਵੋ॥ ੨੦੯॥ ੬੬੯॥

ਦੂਜਨਾਦਿ ਸ਼ਬਦੁਚਰਿਕੈ ਦਰਰਨਿ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਧਾਰ॥ ੨੧੦॥ ੬੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਰਰਨਿ=ਦਲ ਸੁਟਣ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲੇ ਦੂਜਨ ਕਹਿਕੇ, ਫਿਰ ਦਰਰਨਿ ਆਖੋ। ਹੇ ਸੁਘੜੇ ਪੁਰਸ਼ ! ਇਹ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੨੧੦॥ ੬੭੦॥

ਗੋਲੀ ਧਰਣੀ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਰੋ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਧਾਰ॥ ੨੧੧॥ ੬੭੧॥

ਪਹਿਲਾਂ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਗੋਲੀ ਧਰਣੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ,, ਹੇ ਸੁਘੜ ਪੁਰਸ਼ੋ ਇਸ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥ ੨੧੧॥ ੬੭੧॥

ਦੁਸ਼ਟ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰ ਕੈ ਦਾਹਨਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਧਾਰ॥ ੨੧੨॥ ੬੭੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਾਹਨੀ=ਸਾੜਨ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲੇ ਦੁਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ, ਫਿਰ ਦਾਹਨੀ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਦੁਸ਼ਟ ਦਾਹਨੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਸੁਘੜੋ ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਲਵੋ॥ ੨੧੨॥ ੬੭੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਾਸਟ ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਆਦਿ ਉਚਾਰਹੁ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰਹੁ॥

ਭੂਮਿਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੀਜੈ॥ ਨਾਮ ਚੀਨ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੀਜੈ॥ ੨੧੩॥ ੬੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ = ਕਾਸਟ=ਕਾਠ, ਲਕੜ। ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ=ਪਿੱਠ ਵਾਲੀ। ਭੂਮਿਜ=ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਕਾਠ, ਲਕੜ।

ਹੇ ਬੁਧੀਮਾਨੋ ! ਕਾਸਟ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਅਤੇ ਭੂਮਿਜ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨਾਮ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੨੧੩॥ ੬੭੩॥

**ਕਾਸਠਿ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰ॥ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰ॥
ਦ੍ਰੁਮਜ ਬਾਸਨੀ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੀਜੈ॥ ਚੀਨ ਨਾਮ ਨਾਲੀ ਕੋ ਲੀਜੈ॥ ੨੧੪॥ ੬੭੪॥**

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰੁਮਜ ਬ੍ਰਿਛ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਕਾਠ।

ਹੇ ਸਿਆਣਿਓ ! ਕਾਸਠਿ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਤੇ ਦ੍ਰੁਮਜ ਬਾਸਨੀ ਆਦਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਪਛਾਨ ਲਵੋ॥ ੨੧੪॥ ੬੭੪॥

**ਦੋਹਰਾ॥ ਕਾਸਠਿ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਰੋ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਜਨ ਸਵਾਰਿ॥ ੨੧੫॥ ੬੭੫॥**

ਹੇ ਸਜਨ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਕਾਸਠਿ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥ ੨੧੫॥ ੬੭੫॥

**ਜਲਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰੋ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਧਾਰ॥ ੨੧੬॥ ੬੭੬॥**

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਲਜ=ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ,ਕਾਠ

ਪਹਿਲਾਂ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਜਲਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੁਘੜੋ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥ ੨੧੬॥ ੬੭੬॥

**ਬਾਰਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਆਦਿ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰੋ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੨੧੭॥ ੬੭੭॥**

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰਜ=ਬਾਰ+ਜਾ=ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਕਾਠ।

ਬਾਰਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵੀਓ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥ ੨੧੭॥ ੬੭੭॥

ਨੀਰਜਲਜਣੀ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਰੋ ਉਚਾਰ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸਵਾਰ॥ ੨੧੮॥ ੬੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੀਰਜਆਲਯਣੀ=ਕਾਠ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੀ।

ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! ਨੀਰਜ ਆਲਯਣੀ ਪਦ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥ ੨੧੮॥ ੬੭੮॥

ਅੰਬੁਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰੋ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸਵਾਰ॥ ੨੧੯॥ ੬੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ ਅੰਬਜ=ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਾਠ।

ਹੇ ਉੱਚੀ ਮਤ ਵਾਲਿਓ ! ਅੰਬਜ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਪਦ ਦਾ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥ ੨੧੯॥ ੬੭੯॥

ਘਨਜਜ ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰੋ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸਵਾਰ॥ ੨੨੦॥ ੬੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਨਜ=ਬਦਲ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਪਾਣੀ। ਘਨਜਜ=ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਕਾਠ।

ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਘਨਜਜ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ 'ਬੰਦੂਕ' ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਹੇ ਸੁਘੜ ਪੁਰਸ਼ੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਲਵੋ॥ ੨੨੦॥ ੬੮੦॥

ਜਲਤਰ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਧਰ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥ ੨੨੧॥ ੬੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਲ ਤਰ=ਪਾਣੀ ਉਤੇ ਤਰਣ ਵਾਲਾ-ਕਾਠ।

ਪਹਿਲੇ ਜਲਤਰ ਪਦ ਆਖਕੇ, ਫਿਰ ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! ਜਲ ਤਰ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੨੨੧॥ ੬੮੧॥

ਬਾਰ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦੁਚਰਿ ਕੈ ਤਰ ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਪੁਨਿ ਭਾਖੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖੁ॥ ੨੨੨॥ ੬੮੨॥

ਪਹਿਲੇ ਬਾਰ ਭਾਵ ਜਲ ਆਖਕੇ ਫਿਰ ਤਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਉਚਰਾਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਚਤੁਰੋ ! ਬਾਰ ਤਰ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥ ੨੨੨॥ ੬੮੨॥

ਨੀਰ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦੁਚਰਿ ਕੈ ਤਰ ਪਦ ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਦੇਹੁ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ ॥ ੨੨੩ ॥ ੬੮੩ ॥

ਪਹਿਲੇ ਨੀਰ ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਤਰ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਆਖੋ। ਇਹ ਨੀਰ ਤਰ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੨੨੩ ॥ ੬੮੩ ॥

ਹਰਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਆਦਿ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰੋ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸਵਾਰ ॥ ੨੨੪ ॥ ੬੮੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਜ=ਜਲਜ=ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ,ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ-ਕਾਠ।

ਹੇ ਸੁਘੜੋ ! ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਹਰਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹੋ ਹੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝੋ॥ ੨੨੪ ॥ ੬੮੪ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਬਾਰਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ॥ ਨਾਮ ਨਾਲਿ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰ ॥
ਭੂਰੁਹ ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਪੁਨਿ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥ ਨਾਮ ਜਾਨ ਤੁਪਕ ਕੋ ਲੀਜੈ ॥ ੨੨੫ ॥ ੬੮੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਰੁਹ=ਭੂ=ਧਰਤੀਰੁਹ=ਉੱਗਣਾ, ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਉਗਿਆ ਹੋਇਆ ਦਰਖਤ, ਭਾਵ-ਕਾਠ। ਨਾਲਿ=ਬੰਦੂਕ।

ਬਾਰਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਅਤੇ ਭੂਰਹੁ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਇਹ ਦੋਵੇ ਹੀ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੨੨੫ ॥ ੬੮੫ ॥

ਭੂਮਿ ਸਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥ ਰੁਹ ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਤੁਮ ਬਹੁਰਿ ਸਵਾਰੋ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ਹੋਹੀਂ ॥ ਜੋ ਕੋਊ ਚਤੁਰ ਚੀਨ ਕਰ ਜੋਹੀਂ ॥ ੨੨੬ ॥ ੬੮੬ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਭੂਮ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰੁਹ ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਆਖ ਦਿਓ। ਇਹ ਭੂਮ ਰਹੁ ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੨੬ ॥ ੬੮੬ ॥

ਤਰ ਰੁਹ ਪ੍ਰਿਸਠਣਿ ਆਦਿ ਉਚਰੀਅਹੁ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਰੀਅਹੁ ॥
ਕਾਸਠ ਕੁੰਦਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੋ ॥ ੨੨੭ ॥ ੬੮੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਰੁ ਰੁਹ=ਤਰੁ=ਬ੍ਰਿਛ, ਬ੍ਰਿਛ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਾਠ। ਕੁੰਦਨੀ=ਕੁੰਦੇ ਮੁੱਠ ਵਾਲੀ।

ਤਰੁ ਰੁਹ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਅਤੇ ਕਾਸਠ ਕੁੰਦਨੀ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੨੨੭ ॥ ੬੮੭ ॥

ਭੂਮਿ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰਹੁ ॥ ਰਹੁ ਸੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਿਚਾਰਹੁ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜੂ ਕੇ ਸਭ ਮਾਨਹੁ ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਨਹੁ ॥ ੨੨੮ ॥ ੬੮੮ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਭੂਮਿ ਤੇ ਫਿਰ ਰੁਹ ਪ੍ਰਸਨਣੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਭੂਮਿ ਰੁਹ ਪ੍ਰਿਸਨਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਾ ਸਮਝੋ॥ ੨੨੮॥ ੬੮੮॥

ਪ੍ਰਿਥੀ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਦੀਜੈ॥ ਰੁਹ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਮਾਨੋ॥ ੨੨੯ ॥੬੮੯॥

ਪਹਿਲੋਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਦ, ਫੈਰ ਰੁਹ ਤੇ ਪ੍ਰਿਸਨਣੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਪ੍ਰਿਥ਼ੀ ਰੁਹ ਪ੍ਰਿਸਨਣੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਾ ਸਮਝੋ॥ ੨੨੯॥ ੬੮੯॥

ਬਿਰਛ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਪਦ ਕਹਿ ਜੀਅ ਬਿਚਾਰੋ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਹਿ ਅਪਾਰਾ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਨ ਭੇਦ ਨਿਹਾਰਾ॥ ੨੩੦॥ ੬੯੦॥

ਪਹਿਲੋਂ ਬਿਰਛ ਫੇਰ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬਿਰਛ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਮੰਨ ਲਵੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਹੀ ਨਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ॥ ੨੩੦॥ ੬੯੦॥

ਦ੍ਰੁਮਜ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਪਦ ਕਹਿ ਹੀਏ ਬਿਚਾਰੋ॥
ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਵੈਂ॥ ਜਉ ਕੋਊ ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜੋਵੈਂ॥ ੨੩੧॥ ੬੯੧॥

ਦ੍ਰੁਮਜ ਭਾਵ ਦਰਖਤ ਦਾ ਜਾਇਆ ਕਾਠ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਸਠਣਿ ਪਦ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਚੱਤਰ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰੇ ਅਤੇ ਸਮਝੇ॥ ੨੩੧॥ ੬੯੧॥

ਤਰ ਪਦ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਪਦ ਕੌ ਬਹੁਰ ਬਿਚਾਰੋ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨੋ॥ ੨੩੨॥ ੬੯੨॥

ਪਹਿਲੋਂ ਤਰੁ ਪਦ ਫੇਰ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ। ਤਰੁ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ। ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ॥ ੨੩੨॥ ੬੯੨॥

ਰੂਖ ਸ਼ਬਦ ਕੌਂ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਪਦ ਕਹਿ ਬਹੁਰ ਬਿਚਾਰੋ॥
ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਈ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਹੂ ਭੇਦ ਨਹੀ ਕੋਈ॥ ੨੩੩॥ ੬੯੩

ਪਹਿਲੋਂ ਰੂਖ ਪਦ ਫੇਰ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਰੂਖ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਲਕੜ ਦੇ ਕੁੰਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ। ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਨਾ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ॥ ੨੩੩॥ ੬੯੩॥

ਉਤਭੁਜ ਪਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਪ੍ਰਿਸਠਨ ਪਦ ਕਹਿ ਹੀਏ ਬਿਚਾਰੋ॥
ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨੋ॥ ੨੩੪॥ ੬੯੪॥

ਪਹਿਲੋਂ ਉਤਭੁਜ ਭਾਵ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਰੁਖ ਪਦ ਫੇਰ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਪਦ ਆਖੋ। ਉਤਭੁਜ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਾ ਮੰਨੋ॥ ੨੨੪॥ ੬੯੪॥

ਤਰੁ ਸੁ ਸ਼ਬਦੁ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਸ਼ਬਦ ਬਿਚਾਰੋ॥
ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨ ਪਛਾਨੋ॥ ੨੩੫॥ ੬੯੫॥

ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਹਣੇ ਸ਼ਬਦ ਤਰੁ ਨੂੰ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਤਰੁ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੨੩੫॥ ੬੯੫॥

ਪੱਤ੍ਰੀ ਪਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਪ੍ਰਿਸਠਨ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਮਾਨਹੁ॥ ੨੩੬॥ ੬੯੬

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੱਤ੍ਰੀ=ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਿੱਛ।

ਪਹਿਲੋਂ ਪੱਤ੍ਰੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਪੱਤ੍ਰੀ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅੰਤਰ ਨ ਸਮਝੋ॥ ੨੩੬॥ ੬੯੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਧਰਾਧਾਰ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਪ੍ਰਿਸਠਨ ਪਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਠਉਰ ਤੱਹ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ॥ ੨੩੭॥ ੬੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਾਧਾਰ=ਧਰਅਧਾਰ, ਧਰਤੀ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਿਛ।

ਪਹਿਲੋਂ ਧਰਾਧਾਰ, ਪਦ, ਫੇਰ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਸ ਧਰਾਧਾਰ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਫਰਕ ਨਾ ਮੰਨੋ॥ ੨੩੭॥ ੬੯੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਧਰਾਰਾਜ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਉਚਰਿ ਪੁਨਿ ਪ੍ਰਿਸਠਨ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ॥ ੨੩੮॥ ੬੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਾਰਾਜ=ਬਿਰਛ।

ਪਹਿਲੋਂ ਧਰਾਰਾਜ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਧਰਾਰਾਜ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੨੩੮॥ ੬੯੮॥

ਧਰਾ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਉਚਰਿ ਕੈ ਨਾਇਕ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਪ੍ਰਿਸਠ ਭਾਖਿ ਬੰਦੂਕ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ॥ ੨੩੯॥ ੬੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਾ ਨਾਇਕ=ਬ੍ਰਿੱਛ।

ਪਹਿਲੋਂ ਧਰਾ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਿਸਠ ਉਚਾਰੋ। ਧਰਾ ਨਾਇਕ ਪ੍ਰਿਸਠ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰੋ॥ ੨੩੯॥ ੬੯੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਧਰਾ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਨਾਇਕ ਸ਼ਬਦ ਤਹਾਂ ਫੁਨਿ ਠਾਨਹੁ॥
ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਪਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਰੀਐ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭੈ ਬਿਚਰੀਐ॥ ੨੪੦॥ ੭੦੦॥

ਪਹਿਲਾਂ ਧਰਾ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਹੋ, ਫੇਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਪਦ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੨੪੦॥ ੭੦੦॥

ਧਰਨੀ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਲਿਖਿ ਡਾਰੋ॥ ਰਾਵ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਉਚਾਰੋ॥
ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਬਹੁਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੈ॥ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਤੁਪਕ ਕੋ ਲੀਜੈ॥ ੨੪੧॥ ੭੦੧॥

ਪਹਿਲੋਂ ਧਰਨੀ ਤੇ ਰਾਵ ਪਦ ਫੇਰ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਪਦ ਲਿਖ ਦਿਓ। ਧਰਨੀ ਰਾਵ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੨੪੧॥ ੭੦੧॥

ਧਰਨੀਪਤਿ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਪ੍ਰਿਸਠਨਿ ਸ਼ਬਦਹਿ ਬਹੁਰ ਸਵਾਰੋ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨੋ॥ ੨੪੨॥ ੭੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਨੀ ਪਤਿ=ਬ੍ਰਿਛ।

ਪਹਿਲੋਂ ਧਰਨੀ ਪਤਿ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਧਰਨੀ ਪਤਿ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੨੪੨॥ ੭੦੨॥

ਧਰਾਰਾਟ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਪਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਸੁਧਾਰੋ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜਾਨੋ ਮਨ ਮਾਹੀ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨੈਕ ਹੂੰ ਨਾਹੀ॥ ੨੪੩॥ ੭੦੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਾਰਾਟ=ਦਰੱਖਤ।

ਪਹਿਲੋਂ ਧਰਾਰਾਜ ਫੇਰ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਧਰਾਰਾਟ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਾ ਸਮਝੋ॥ ੨੪੩॥ ੭੦੩॥

ਧਰਾ ਰਾਜ ਪੁਨਿ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਬਹੁਰ ਸੁਧਰੀ ਐ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਵਹਿ॥ ਜਾਕੇ ਸਭ ਗੁਨ ਜਨ ਗੁਨ ਜੋਵਹਿ॥ ੨੪੪॥ ੭੦੪॥

ਪਹਿਲੋਂ ਧਰਾਰਾਜ ਦਰੱਖਤ ਪਦ ਫਿਰ ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ 'ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ' ਪਦ ਰਖ ਦਿਓ। ਇਹ ਧਰਾਰਾਜ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਗੁਣੀ ਜਨ ਜਾਣਦੇ ਹਨ॥ ੨੪੪॥ ੭੦੪॥

ਧਰਾ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਅੰਤ ਸੁਧਾਰੋ॥
ਸਕਲ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨੋ॥੨੪੫॥ ੭੦੫॥

ਪਹਿਲੋਂ ਧਰਾ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ। ਧਰਾ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ. ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਫਰਕ ਨਾ ਮੰਨੋ॥ ੨੪੫॥ ੭੦੫॥

ਧਰਾ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਭਨੀਜੈ॥ ਇੰਦ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਤਾ ਪਾਛੈ ਦੀਜੈ॥
ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਪਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬੀਚਾਰੋ॥ ੨੪੬॥ ੭੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਾ ਇੰਦ੍ਰ=ਬਿਰਛ।

ਪਹਿਲੋਂ ਧਰਾ ਇੰਦ੍ਰ ਫੇਰ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਧਰਾ ਇੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ॥ ੨੪੬॥ ੭੦੬॥

ਧਰਾ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਪਾਲਕ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਅੰਤ ਬਿਚਰੀਐ॥
ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਪਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ੨੪੭॥ ੭੦੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਾ ਪਾਲਕ=ਬ੍ਰਿਛ।

ਪਹਿਲੋਂ ਧਰਾ ਫਿ੍ਰ ਪਾਲਕ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਧਰਾ ਪਾਲਕ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੨੪੭॥ ੭੦੭॥

ਤਰੁਜ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਬਹੁਰ ਭਨੀਜੈ॥ ਨਾਮ ਜਾਨ ਤੁਪਕ ਕੋ ਲੀਜੈ॥੨੪੮॥ ੭੦੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਰੁਜ=ਬ੍ਰਿਛ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਫਲ। ਤਰੁਜ ਨਾਥ=ਫਲਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ=ਦਰੱਖਤ। ਤਰੁਜ ਨਾਥ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ=ਦਰੱਖਤ ਦੇ ਕੁੰਦੇ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਰੁਜ ਤੇ ਨਾਥ ਕਹਿਕੇ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਆਖੋ। ਤਰੁਜ ਨਾਥ ਪ੍ਰਿਸਠਨੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੨੪੮॥ ੭੦੮॥

ਦ੍ਰੁਮਜ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਸੁ ਦੀਜੈ ॥ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਨੀਜੈ ॥
ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਮਾਨਹੁ ॥ ੨੪੯ ॥੭੦੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰੁਮਜ=ਦਰੱਖਤ ਦਾ ਜਾਇਆ, ਫਲ, ਫਲ ਦਾ ਨਾਇਕ=ਦਰੱਖਤ, ਕਾਠ

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦ੍ਰੁਮਜ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਨਾਇਕ' ਤੇ 'ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਦ੍ਰੁਮਜ ਨਾਇਕ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੨੪੯ ॥ ੭੦੯ ॥

ਫਲ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥ ਤਾ ਪਾਛੈ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥
ਪੁਨਿ ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਤ੍ਰੁਮ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ ॥ ੨੫੦ ॥੭੧੦ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਫਲ ਪਦ ਫੇਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ। ਫਲ ਨਾਇਕ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੨੫੦ ॥ ੭੧੦ ॥

ਤਰੁਜ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥ ਰਾਜ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਸੁ ਧਰੀਐ ॥
ਤਾਂ ਪਾਛੇ ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੈ ॥ ੨੫੧ ॥ ੭੧੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਰੁਜ=ਦਰੱਖਤ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ=ਫਲ। ਰਾਜ= ਫਲ ਦਾ ਰਾਜਾ=ਦਰੱਖਤ ਕਾਠ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਰੁਜ, ਪਦ ਫੇਰ 'ਰਾਜ' ਕਹਿਕੇ, 'ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਤਰੁਜ ਰਾਜ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥ ੨੫੧ ॥ ੭੧੧ ॥

ਧਰਨੀਜਾ ਪਦ ਆਦਿ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਰਾਟ ਸ਼ਬਦ ਤਾ ਪਾਛੈ ਦਿੱਜੈ॥
ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਪਦ ਕੋ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਸਭ ਭੇਦ ਨ ਮਾਨੋ ॥ ੨੫੨ ॥ ੭੧੨ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਧਰਨੀ ਜਾ ਫੇਰ ਰਾਟ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੨੫੨ ॥ ੭੧੨ ॥

ਬ੍ਰਿਛਜ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਭਨੀਜੈ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਰਾਜਾ ਪਦ ਦੀਜੈ॥
ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਅੰਤ ਉਚਾਰੋ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ ॥ ੨੫੩ ॥੭੧੩ ॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਬ੍ਰਿਛਜ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਰਾਜਾ', ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਬ੍ਰਿਛਜ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੨੫੩ ॥ ੭੧੩ ॥

ਤਰੁ ਰੁਹ ਅਨੁਜ ਆਦਿ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਨੀਜੈ ॥

ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਕੇ ਦੀਨੇ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਹਿੰ ਨਵੀਨੇ ॥ ੨੫੪ ॥ ੭੧੪ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਰੁਰੁਹ ਅਨੁਜ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਨਾਇਕ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ 'ਤਰੁਰੁਹ ਅਨੁਜ ਨਾਇਕ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਨਾਂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ॥ ੨੫੪ ॥ ੭੧੪ ॥

ਉਦਾਹਰਣ:-

ਤਰੁਰੁਹ= ਰੁਖ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ- ਪੱਤਾ।

ਤਰੁਰੁਹ ਅਨੁਜ= ਪੱਤੇ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ= ਫਲ।

ਤਰੁਰੁਹ ਅਨੁਜ ਨਾਇਕ= ਫਲ ਦਾ ਸਰਦਾਰ- ਕਾਠ

ਤਰੁਰੁਹ ਅਨੁਜ ਨਾਇਕ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ= ਕਾਠ ਦੇ ਕੁੰਦੇ ਵਾਲੀ, ਬੰਦੂਕ।

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਰੁਰੁਹ ਪ੍ਰਿਸਠਣ ਪ੍ਰਿਥਮ ਹੀ ਮੁਖ ਤੇ ਕਰੌ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਨਿਰਧਾਰ॥ ੨੫੫ ॥ ੭੧੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਰੁ ਰਹੁ=ਬਿਰਛ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ, ਕਾਠ।

ਤਰੁ ਰੁਹ ਪ੍ਰਿਸਠਣੀ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥ ੨੫੫ ॥ ੭੧੫ ॥

ਸੁ ਕਬਿ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਕੁੰਦਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਰੋ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਮਤਿ ਸਵਾਰ॥੨੫੬ ॥ ੭੧੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁੰਦਣੀ=ਲਕੜ ਦੇ ਕੁੰਦੇ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ। ਸੁ ਕਬਿ=ਉੱਤਮ ਕਵੀ। ਬਕਤ੍ਰ=ਮੂੰਹ।

ਹੇ ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ! ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ, 'ਕੁੰਦਣੀ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਤ ਵਾਲਿਓ ਸਵਾਰ ਕੇ ਬਣਾ ਲਵੋ॥ ੨੫੬ ॥ ੭੧੬ ॥

ਅੜਿਲ॥ ਕਾਸ਼ਟ ਕੁੰਦਨੀ ਅਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚੀਨ ਚਤੁਰਚਿੱਤ ਲੀਜੀਐ॥
ਬ੍ਰਿਛਜ ਬਾਸਨੀ ਸ਼ਬਦ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਭਾਖੀਐ॥
ਹੋ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮੈ ਰਾਖੀਐ॥ ੨੫੭॥ ੭੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਸ਼ਟ ਕੁੰਦਨੀ=ਕਾਠ ਦੇ ਕੁੰਦੇ ਵਾਲੀ। ਬ੍ਰਿਛਜ ਬਾਸਨੀ=ਦਰੱਖਤ ਦੀ ਲੱਕੜ ਦੀ ਬਣੀ ਪਿੱਠ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੀ।

ਕਾਸ਼ਟ ਕੁੰਦਨੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਛਜ ਬਾਸਨੀ ਇਹ ਦੋਵੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੨੫੭ ॥ ੭੧੭ ॥

ਧਰਏਸਰਜਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥
ਤਾ ਪਾਛੇ ਕੁੰਦਨੀ ਬਹੁਰ ਪਦ ਠਾਨੀਐ ॥
ਸੁ ਕਬਿ ਸਭੈਚਿਤ ਮਾਂਝ ਸੁ ਸਾਚ ਬਿਚਾਰੀਯੋ ॥
ਹੋ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਨਿਸ਼ੰਕ ਉਚਾਰੀਯੋ ॥ ੨੫੮ ॥ ੭੧੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਏਸਰ=ਬ੍ਰਿਛ। ਧਰਏਸਰਜਾ=ਕਾਠ

ਪਹਿਲੋਂ ਧਰਏਸਰਜਾ ਅਤੇ ਮਗਰੋ ਕੁੰਦਨੀ ਆਖੋ। ਧਰਏਸਰਜਾ ਕੁੰਦਨੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਹੇ ਕਵੀਓ ਇਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨੋ ਅਤੇ ਨਿਰਸੰਕੋਚ ਹੋ ਕੇ ਇਨਾ ਨਾਵਾ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ॥ ੨੫੮ ॥ ੭੧੮ ॥

ਤਰੁਜ ਬਾਸਨੀ ਆਦਿ ਸੁ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਸੁ ਕਬਿ ਮਨ ਮਾਨੀਐ ॥
ਯਾ ਮੈ ਸ਼ੰਕ ਨ ਕਛੂ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮੈ ਕੀਜੀਐ ॥
ਹੋ ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਇਹ ਨਾਮ ਚਹੋ ਤਹੱ ਦੀਜੀਐ ॥ ੨੫੯ ॥ ੭੧੯ ॥

ਤਰੁਜ ਬਾਸਣੀ ਭਾਵ ਦਰੱਖਤ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕਾਠ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਕਵੀਓ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਚਾਹੋ, ਉਥੇ ਉਥੇ ਹੀ ਨਿਸ਼ੰਕ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਰਤੋ॥ ੨੫੯ ॥ ੭੧੯ ॥

ਚੌਪਈ॥ ਭੂਮ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਾ ਪਦ ਤਿਹ ਪਾਛੈ ਦੈ ਡਾਰੋ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੋ ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਮਾਨੋ ॥ ੨੬੦ ॥ ੭੨੦ ॥

ਭੂਮ ਪਦ ਪਹਿਲਾ ਫੇਰ ਜਾ ਪਦ ਆਖੋ। ਭੂਮਿਜਾ ਭਾਵ ਦਰੱਖਤ ਦੇ ਕੁੰਦੇ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਭੂਮਿਜਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਲੱਕੜ ਦਾ ਕੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕ ਲਕੜ ਦੇ ਕੁੰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਹੈ॥ ੨੬੦ ॥ ੭੨੦ ॥

ਪ੍ਰਿਥੀ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਜਾ ਪਦ ਦੈ ਡਾਰੋ ॥
ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਜਾਨ ਜਿਯ ਲੀਜੈ ॥ ਚਹੀਐ ਜਹਾਂ ਤਹੀਂ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥੨੬੧ ॥ ੭੨੧ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਸ਼ਬਦ ਫੇਰ ਜਾ ਪਦ ਰੱਖ ਦਿਓ। ਇਹ ਪ੍ਰਿਥਵੀਜਾ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ. ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ. ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ॥ ੨੬੧ ॥ ੭੨੧ ॥

ਬਸੁਧਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਜਾ ਪਦ ਕਹੁ ਠਾਨਹੁ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੋ ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨੋ ॥ ੨੬੨ ॥ ੭੨੨ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਬਸੁਧਾ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾ ਪਦ ਰੱਖ ਦਿਓ। ਇਹ ਬਸੁਧਾਜਾ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੨੬੨॥ ੭੨੨॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਬਸੁਧਾ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਧਰਤੀ ਦਾ ਜਾਇਆ ਦਰੱਖਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਬੰਦੂਕ ਕੇਵਲ ਦਰੱਖਤ ਦੀ ਲੱਕੜ ਵਿਚ ਹੀ ਵਸਦੀ ਹੈ, ਲੱਕੜ ਦੇ ਬੱਟ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਲਕੜ ਜਾਈ ਹੀ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਅਨੇਕ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਸੁੰਧ੍ਰਾ ਸ਼ਬਦ ਉਚਰੀਐ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਜਾ ਪਦ ਦੈ ਡਰੀਐ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭਿ ਜੀਅ ਲਹੀਐ॥ ਚਹੀਐ ਜਹਾਂ ਤਹੀ ਪਦ ਕਹੀਐ॥ ੨੬੩ ॥੭੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਸੁੰਧਰਾ=ਧਰਤੀ। ਬਸੁੰਧਰਾਜਾ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਜਾਇਆ, ਦਰੱਖਤ, ਲਕੱੜ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬਸੁੰਧਰਾ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾ ਪਦ ਰੱਖ ਦਿਓ। ਇਹ ਬਸੁੰਧਰਾਜਾ ਭਾਵ ਲਕੱੜ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਮ ਕਵੀ ਜਿਥੇ ਚਾਹੁਣ ਉਥੇ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੨੬੩॥ ੭੨੩॥

ਤਰਨੀ ਪਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਜਾ ਪਦ ਕੋ ਠਾਨੋ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹੀਐ॥ ਚਹੀਐ ਜਹਾਂ ਤਹੀ ਪਦ ਕਹੀਐ॥ ੨੬੪ ॥ ੭੨੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ = ਤਰਨੀ=ਨਦੀ। ਤਰਨੀਜਾ=ਨਦੀ ਦਾ ਦਰੱਖਤ, ਕਾਠ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਰਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤਰਨੀਜਾ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥ ੨੬੪॥ ੭੨੪॥

ਛੰਦ॥ ਬੱਲੀਸ ਆਦਿ ਬਖਾਨ॥ ਬਾਸਨੀ ਪੁਨਿ ਪਦ ਠਾਨ॥
ਨਾਮੈ ਤੁਪਕ ਸਭ ਹੋਇ॥ ਨਹੀਂ ਭੇਦ ਯਾ ਮਹਿ ਕੋਇ॥ ੨੬੫॥ ੭੨੫॥

ਪਹਿਲੋਂ ਬੱਲੀਸ ਭਾਵ ਲਕੱੜ ਪਦ, ਅਤੇ ਫੇਰ ਬਾਸਨੀ ਵਸਣ ਵਾਲੀ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬੱਲੀਸ ਬਾਸਨੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੨੬੫॥ ੭੨੫॥

ਚਉਪਈ॥ ਸਿੰਘ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਠਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨਹੁ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨਹੁ॥ ੨੬੬॥ ੭੨੬॥

ਪਹਿਲੋਂ ਸਿੰਘ ਭਾਵ ਸ਼ੇਰ ਪਦ ਅਤੇ ਫੇਰ ਅਰਿ ਭਾਵ ਵੈਰੀ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਿੰਘ ਅਰਿ ਭਾਵ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਹਨ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਾਂ ਸਮਝੋ॥ ੨੬੬॥ ੭੨੬॥

ਪੁੰਡਰੀਕ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਅਰਿ ਪਦ ਦੈ ਡਾਰੋ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀ ਕੀਜੈ॥ ੨੬੭॥ ੭੨੭॥

ਪਹਿਲੋਂ ਪੁੰਡੀਰਕ ਭਾਵ ਸ਼ੇਰ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਅਰਿ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਪੁੰਡਰੀਕ ਅਰਿ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀਚਾਰ ਲਵੋ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨ ਸਮਝੋ॥ ੨੬੭॥ ੭੨੭॥

ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਹਰ ਜੱਛ ਉਚਾਰੋ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਅਰਿ ਪਦ ਦੈ ਡਾਰੋ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਲਹੀਯੋ॥ ਚਹੀਐ ਨਾਮ ਜਹਾਂ ਤਹ ਕਹੀਯੋ॥ ੨੬੮ ॥੭੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰ ਜੱਛ=ਪੀਲੀਆਂ ਅੱਖਾ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਹਰਜਛ ਪਦ ਆਖੋ ਫੇਰ ਅਰਿ ਪਦ ਜੋੜੋ। ਇਹ ਹਰ ਜੱਛ ਅਰਿ ਭਾਵ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਇਹ ਨਾਂ ਕਹਿ ਲਵੋ॥ ੨੬੮॥ ੭੨੮॥

ਛੰਦ॥ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਆਦਿ ਉਚਾਰ॥ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਰ ਸੁਧਾਰ॥
ਤਊਫੰਗ ਨਾਮ ਪਛਾਨ॥ ਨਹੀ ਭੇਦ ਯਾ ਮਹਿ ਮਾਨ॥ ੨੬੯॥ ੭੨੯॥

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਭਾਵ ਪਸ਼ੂਆ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਸ਼ੇਰ ਪਦ ਆਖੋ ਫੇਰ ਅਰਿ ਭਾਵ ਵੈਰੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਅਰਿ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀ ਹੈ॥ ੨੬੯॥ ੭੨੯॥

ਚਉਪਈ॥ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਉਚਾਰੋ ਤਾ ਪਾਛੇ ਰਿਪੁ ਪਦ ਦੈ ਡਾਰੋ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀ ਜਾਨੋ॥ ੨੭੦॥ ੭੩੦॥

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਪਦ ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਭਾਵ ਵੈਰੀ ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਰਿਪੁ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੨੭੦॥ ੭੩੦॥

ਪਸੁ ਪਤੇਸ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਤਾ ਪਾਛੈ ਅਰਿ ਪਦ ਕੋ ਦਿੱਜੈ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਮਾਨੋ॥ ੨੭੧॥ ੭੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਸੁਪਤੇਸ=ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਪਸੁ ਪਤੇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਭਾਵ ਵੈਰੀ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਪਸੁਪਤੇਸ ਅਰਿ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨ ਮੰਨੋ॥ ੨੭੧॥ ੭੩੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਕਲ ਪਸੁਨ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲਤ ਅਨੰਤ॥ ੨੭੨॥ ੭੩੨॥

ਸਾਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੋ। ਉਹੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਵੈਰਿਨ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ ਅਨੇਕਾ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੨੭੨॥ ੭੩੨॥

ਮ੍ਰਿਗ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਪਤਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਕੋ ਲੀਜੈ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੨੭੩॥ ੭੩੩॥

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗ ਪਦ ਫੇਰ ਪਤਿ ਅਤੇ ਅਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਮ੍ਰਿਗ ਪਤਿ ਅਰਿ ਭਾਵ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਿਨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵੀਓ ! ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥ ੨੭੩॥ ੭੩੩॥

ਛੰਦ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਸ਼ਬਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨ॥ ਪਾਛੈ ਸੁ ਪਤਿ ਪਦ ਠਾਨ॥
ਰਿਪੁ ਸਬਦੁ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਿ॥ ਸਭ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਬਿਚਾਰ॥ ੨੭੪॥ ੭੩੪॥

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗ ਸ਼ਬਦ, ਫੇਰ ਪਤਿ ਅਤੇ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਮ੍ਰਿਗਪਤਿ ਰਿਪੁ ਭਾਵ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੨੭੪॥ ੭੩੪॥

ਸਿੰਗੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਦ ਭਾਖੁ॥ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਲਖਿ ਰਾਖੁ॥
ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥ ਸਭ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਪਛਾਨ॥ ੨੭੫॥ ੭੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੰਗੀ=ਸਿੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸਿੰਗੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਫੇਰ ਅਰਿ ਪਦ ਆਖ ਦਿਓ। ਇਹ ਸਿੰਗੀ ਅਰਿ ਅਰਿ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੨੭੫॥ ੭੩੫॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਸਿੰਗੀ ਅਰਿ=ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ-ਸ਼ੇਰ।

ਸਿੰਗੀ ਅਰਿ ਅਰਿ=ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਨ-ਬੰਦੂਕ

ਛੰਦ ਵੱਡਾ॥ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿ ਕੈ ਮ੍ਰਿਗ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐਂ॥
ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ਕੈ ਨਾਮਾ ਤੁਪਕ ਪਹਿਚਾਨੀਐਂ॥
ਨਹੀ ਭੇਦ ਯਾ ਮੈ ਨੈਕ ਹੈ ਸਭ ਸੁ ਕਬਿ ਮਾਨਹੁ ਚਿੱਤ ਮੈ॥
ਜਹ ਜਾਨੀਐ ਤਹ ਦੀਜੀਐ ਪਦ ਅਉਰ ਛੰਦ ਕਬਿੱਤ ਮੈ॥ ੨੭੬॥ ੭੩੬॥

ਪਹਿਲਾਂ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਮ੍ਰਿਗ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਹੋ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲੋ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਲਵੋ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ॥ ੨੭੬॥ ੭੩੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਹਰਣ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਤਾ ਪਾਛੈ ਪਤਿ ਪਦ ਕੋ ਦਿੱਜੈ॥
ਤਾ ਪਾਛੈ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ॥ ੨੭੭॥ ੭੩੭॥

ਪਹਿਲੋਂ ਹਿਰਨ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ, ਫਿਰ ਪਤਿ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਿ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਇਹ ਹਿਰਨ ਪਤਿ ਅਰਿ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਨ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥੨੭੭॥੭੩੭॥

ਸਿੰਗੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਪਤਿ ਪਦ ਕਹੁ ਦੀਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ॥ ੨੭੮॥ ੭੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੰਗੀ ਪਤਿ=ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸਿੰਗੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ ਪਤਿ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਸਿੰਗੀ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੨੭੮॥੭੩੮॥

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂਜਿਨ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਪਤਿ ਪਦ ਦੈ ਡਾਰੋ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਪਹਿਚਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨ ਕੋਊ ਜਾਨੋ॥ ੨੭੯॥ ੭੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂਜਿਨ=ਹੀਰਾ ਹਿਰਨ

ਪਹਿਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂਜਿਨ ਪਦ, ਫੇਰ ਪਤਿ ਤੇ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਆਖੋ। ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂਜਿਨ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥੨੭੯॥੭੩੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨੈਨੋਤਮ ਪਦ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਰੋ ਉਚਾਰ॥
ਪਤਿ ਅਰਿ ਕਹਿ ਕਰਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੀਜੋ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ॥੨੮੦॥੭੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੈਨੋਤਮ=ਸੋਹਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ, ਹਿਰਨ। ਨੈਨੋਤਮ ਪਤਿ=ਸ਼ੇਰ। ਨੈਨੋਤਮ ਪਤਿ ਅਰਿ=ਬੰਦੂਕ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨੈਨਤਮ ਪਦ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਉਚਾਰੋ, ਫਿਰ ਪਤਿ ਅਤੇ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਨੈਨੋਤਮ ਪਤਿ ਅਰਿ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਯਾਦ ਰੱਖੋ॥੨੮੦॥੭੪੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਵੇਤਾਸਵੇਤ ਤਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਸਵਾਰੋ॥
ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਖਿ ਲੀਜੈ॥ ੨੮੧॥ ੭੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਵੇਤਾਸਵੇਤ ਤਨ=ਸ੍ਵੇਤਅਸ੍ਵੇਤ ਚਿੱਟੇ ਕਾਲੇ ਤਨ ਵਾਲਾ-ਹੀਰਾ ਹਿਰਨ

ਪਹਿਲੋਂ ਸਵੇਤਾਸਵੇਤ ਤਨਿ ਪਦਿ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਪਤਿ ਤੇ ਰਿਪੁ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਸਵੇਤਾਸਵੇਤ ਪਤਿ ਰਿਪੁ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੨੮੧॥੧੪੧॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਮ੍ਰਿਗੀ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਤਾ ਪਾਛੈ ਨਾਇਕ ਸੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਦੀਜੀਐ॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਜਉਨ ਠਉਰ ਪਦ ਰੁਚੈ ਸੁ ਤਹੀ ਬਖਾਨੀਐ॥ ੨੯੨ ॥ ੭੪੨ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗੀ ਸ਼ਬਦ ਫਿਰ ਨਾਇਕ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਮ੍ਰਿਗੀ ਨਾਇਕ ਸੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ. ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਫੱਬਦਾ ਹੋਵੇ. ਉਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੨੯੨ ॥ ੭੪੨ ॥

ਸੇਤ ਅਸਤਿ ਅਜਿਨਾ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਤਾ ਪਾਛੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਬਹੁਰ ਸੁਧਾਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਹੀਯ ਮੈ ਜਾਨੀਐ॥ ੨੯੩ ॥ ੭੪੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੇਤ ਅਸਿਤ ਅਜਿਨਾ=ਚਿੱਟੀ ਕਾਲੀ ਖੱਲੜੀ ਵਾਲਾ-ਹੀਹਾ ਹਿਰਨ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸੇਤ ਅਸਿਤ ਅਜਿਨਾ ਪਦ ਆਖੋ ਫੇਰ ਪਤਿ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਵੱਡਾ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਸੇਤ ਅਸਿਤ ਅਜਿਨਾ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ. ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥ ੨੯੩ ॥ ੭੪੩ ॥

ਉਦਰ ਸੇਤ ਚਰਮਾਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਤਾ ਕੇ ਪਾਛੇ ਬਹੁਰ ਨਾਥ ਪਦ ਦੀਜੀਐ॥
ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੨੯੪ ॥ ੭੪੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਦਰ ਸੇਤ ਚਰਮ=ਜਿਸਦੇ ਪੇਟ ਦਾ ਚਮੜਾ ਚਿੱਟਾ ਹੈ. ਹਿਰਨ।

ਪਹਿਲੋਂ ਉਦਰ ਸੇਤ ਚਰਮ ਫੇਰ ਨਾਥ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਆਖੋ। ਉਦਰ ਸੇਤ ਚਰਮ ਨਾਥ ਰਿਪੁ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੨੯੪ ॥ ੭੪੪ ॥

ਚੌਪਈ॥ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਪਿਸਠ ਚਰਮਾਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ॥ ੨੯੫ ॥ ੭੪੫ ॥

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਪਿਸਠ ਚਰਮ=ਜਿਸ ਦੀ ਪਿੱਠ ਦੀ ਚਮੜੀ ਕਾਲੀ ਹੈ. ਕਾਲਾ ਹਿਰਨ।

ਪਹਿਲੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਪਿਸਠ ਚਰਮ, ਫੇਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਆਖੋ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਿਸਠ ਚਰਮ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੨੯੫ ॥ ੭੪੫ ॥

ਚਾਰੁ ਨੇਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਬਿਚਾਰੋ॥

ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰੋ ਦੀਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲੀਜੈ॥ ੨੮੬॥ ੭੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਾਰੁ ਨੇਤ੍ਰ=ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾ ਵਾਲਾ ਹਿਰਨ।

ਪਹਿਲੋਂ ਚਾਰ ਨੇਤ੍ਰ ਪਦ ਫੇਰ ਪਤਿ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਨਾਥ ਪਦ ਆਖੋ। ਚਾਰ ਨੇਤ੍ਰ ਪਤਿ ਨਾਥ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੨੮੬॥ ੭੪੬॥

ਨੈਨੋਤਮ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਾਇਕ ਪਦ ਪਾਛੈ ਦੈ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੋ॥ ੨੮੭॥ ੭੪੭॥

ਪਹਿਲੋਂ ਨੈਨੋਤੱਮ ਪਦ ਮਗਰੋਂ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਨੈਨੋੱਤਮ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੨੮੭॥ ੭੪੭॥

ਦ੍ਰਿਗੀ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਤਾ ਪਾਛੈ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰੋ ਦੀਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲੀਜੈ॥ ੨੮੮॥ ੭੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰਿਗੀ=ਸੋਹਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਹਿਰਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਦ੍ਰਿਗੀ ਪਦ ਫੇਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਦ੍ਰਿਗੀ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੨੮੮॥ ੭੪੮॥

ਚਖੀ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਰਿਪੁ ਪਦ ਦੇ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ੨੮੯॥ ੭੪੯॥

ਪਹਿਲੋਂ ਚਖੀ ਭਾਵ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲਾ ਪਦ ਫੇਰ ਪਤਿ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਚਖੀ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੨੮੯॥ ੭੪੯॥

ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਧਿਪ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਪਤਿ ਪਦ ਦੈ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਪਹਿਚਾਨੋ॥ ੨੯੦॥ ੭੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਧਿਪ=ਸੁਆਮੀ। ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਧਿਪ=ਹਿਰਨੀ ਦਾ ਸਵਾਮੀ. ਹਿਰਨ। ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਧਿਪ ਪਤਿ=ਹਿਰਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ-ਸ਼ੇਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਧਿਪ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਧਿਪ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਲਵੋ॥ ੨੯੦॥ ੭੫੦॥

ਮ੍ਰਿਗੀਰਾਟ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਤਾਂ ਪਾਛੇ ਪਤਿ ਪਦ ਕਹੁ ਦਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਅੰਤਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਧਾਰੋ॥ ੨੯੧॥ ੭੫੧॥

ਮ੍ਰਿਗੀਰਾਟ ਭਾਵ ਹਿਰਨੀ ਦਾ ਪਤੀ ਹਿਰਨ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਪਤਿ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਮ੍ਰਿਗੀਰਾਟ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੨੯੧ ॥ ੭੫੧ ॥

ਮ੍ਰਿਗੀ ਇੰਦ੍ਰ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ॥
ਤਾ ਪਾਛੇ ਰਿਪੁ ਸ਼ਬਦ ਭਨੀਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲੀਜੈ॥ ੨੯੨ ॥ ੭੫੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਗੀ ਇੰਦਰ=ਹਿਰਨੀ ਦਾ ਸਵਾਮੀ, ਹਿਰਨ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗੀ ਇੰਦ੍ਰ ਪਦ, ਮਗਰੋਂ ਨਾਇਕ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਰਿਪੁ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਮ੍ਰਿਗੀ ਇੰਦ੍ਰ ਨਾਇਕ ਰਿਪੁ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੨੯੨ ॥ ੭੫੨ ॥

ਮ੍ਰਿਗੀਏਸਰ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਪਤਿ ਪਦ ਦੈ ਡਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਸਕਲ ਪਹਿਚਾਨੋ॥ ੨੯੩ ॥ ੭੫੩ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗੀ ਏਸਰ ਸ਼ਬਦ, ਮਗਰੋਂ ਪਤਿ ਪਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਮ੍ਰਿਗੀ ਏਸਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੨੯੩ ॥ ੭੫੩ ॥

ਅੜਿਲ॥ ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਾਜ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤਿ ਬਖਾਨੀਯੋ॥
ਹੋ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਚਤੁਰ ਪਹਿਚਾਨੀਯੋ॥ ੨੯੪ ॥ ੭੫੪ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗੀਰਾਜ ਫੇਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਉਚਾਰੋ। ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਾਜ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੨੯੪ ॥ ੭੫੪ ॥

ਮ੍ਰਿਗਜ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕੋ ਠਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੨੯੫ ॥ ੭੫੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਗਿਜ=ਹਰਨੀ ਦਾ ਬੱਚਾ-ਹਿਰਨ।

ਪਹਿਲੇ ਮ੍ਰਿਗਿਜ ਸ਼ਬਦ ਫੇਰ ਨਾਇਕ ਤੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਮ੍ਰਿਗਿਜ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੨੯੫ ॥ ੭੫੫ ॥

ਮੁਖ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਮ੍ਰਿਗੀ ਸੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਭਾਖੀਐ॥
ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕੋ ਰਾਖੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਧਾਰੀਐ॥ ੨੯੬॥ ੭੫੬॥

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗੀ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਨਾਇਕ ਉਚਾਰੋ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਜੋੜੋ। ਮ੍ਰਿਗੀ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲਵੋ॥ ੨੯੬॥ ੭੫੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਮ੍ਰਿਗੀਅਨੁਜ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਸਕਲ ਜੀਅ ਜਾਨਹੁ॥ ੨੯੭॥੭੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਨੁਜ=ਹਿਰਨੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਹਿਰਨ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਨੁਜ ਪਦ, ਉਸਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਨਾਇਕ ਤੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਨੁਜ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੯੭॥ ੭੫੭॥

ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਨੁਜ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਰੋ ਸੁ ਬਖਾਨੋ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ੨੯੮॥ ੭੫੮॥

ਪਹਿਲਾਂ ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਨੁਜ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਪਿਛੋ ਨਾਇਕ ਪਦ ਲਾ ਦੇਵੋ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਲਾ ਦੇਵੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਨੁਜ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੯੮॥ ੭੫੮॥

ਮ੍ਰਿਗੀਅਨੁਜ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਾਇਕ ਪਦ ਪਾਛੈ ਦੈ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਸਭੈ ਜੀਅ ਜਾਨੋ॥ ੨੯੯॥ ੭੫੯॥

ਪਹਿਲਾਂ ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਨੁਜ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਲਾ ਦੇਵੋ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ ਤਾਂ ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਨੁਜ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੨੯੯॥ ੭੫੯॥

ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਵਣ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੩੦੦॥ ੭੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਵਣ=ਹਿਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ, ਹੀਰਾ ਹਿਰਨ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗੀਰਵਣ, ਫੇਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਵਣ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੦੦॥ ੭੬੦॥

ਮ੍ਰਿਗਜਾਇਕ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨੈ ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੈ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੌਂ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਨਾਮ ਬੰਦੂਕ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲਿੱਜੈ ॥ ੩੦੧ ॥ ੭੬੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਗਜਾਇਕ=ਹਿਰਨ, ਪੁੱਤਰ, ਹਰਨੋਟਾ ਹਿਰਨ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗਜਾਇਕ ਫੇਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਮ੍ਰਿਗਜਾਇਕ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ ॥ ੩੦੧ ॥ ੭੬੧ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਆਦਿ ਮ੍ਰਿਗੀਜਾ ਉਚਰਿ ਕੈ ਪਤਿ ਰਿਪੁ ਅੰਤ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ ॥ ੩੦੨ ॥ ੭੬੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਗੀਜਾ=ਹਿਰਨੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਹਿਰਨ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗੀਜਾ ਫੇਰ ਪਤਿ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਰਿਪੁ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਮ੍ਰਿਗਜਾ ਪਤਿ ਰਿਪੁ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਹੇ ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਲਵੋ ॥ ੩੦੨ ॥ ੭੬੨ ॥

ਤ੍ਰਿਣਚਰ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਪਤਿ ਅਰਿ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸਵਾਰ ॥ ੩੦੩ ॥ ੭੬੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਿਣਚਰ=ਘਾਹ ਖਾਣ ਵਾਲੇ, ਪਸ਼ੂ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤ੍ਰਿਣਚਰ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਪਤਿ ਤੇ ਅਰਿ ਉਚਾਰੋ। ਤ੍ਰਿਣਚਰ ਪਤਿ ਅਰਿ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝੋ ॥ ੩੦੩ ॥ ੭੬੩ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਤ੍ਰਿਣਚਰ ਪਦ ਕੌ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥
ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾ ਕੇ ਪਾਛੇ ਦੀਜੀਐ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾ ਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਐ ॥ ੩੦੪ ॥ ੭੬੪ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਤ੍ਰਿਣਚਰ ਪਦ, ਫੇਰ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਤ੍ਰਿਣਚਰ ਨਾਥ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੩੦੪ ॥ ੭੬੪ ॥

ਤ੍ਰਿਣਭਖ ਪਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥
ਨਾਇਕ ਪਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਦੀਜੀਐ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੩੦੫॥ ੭੬੫॥

ਪਹਿਲੋਂ ਤ੍ਰਿਣਭਖ ਫੇਰ ਨਾਇਕ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਤ੍ਰਿਣਭਖ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੩੦੫॥ ੭੬੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਤ੍ਰਿਣਹਾ ਪਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ॥ ੩੦੬॥ ੭੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਿਣਹਾ=ਘਾਹ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਮ੍ਰਿਗ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤ੍ਰਿਣਹਾ ਪਦ ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ ਨਾਇਕ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤ੍ਰਿਣਹਾ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੩੦੬॥ ੭੬੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤ੍ਰਿਣਹਾਤ੍ਰੀ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਠਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਜਾਨੀਐ॥ ੩੦੭॥ ੭੬੭॥

ਪਹਿਲੇ ਤ੍ਰਿਣਹਾਤ੍ਰੀ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਨਾਥ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰ ਦਿਓ। ਚਤੁਰੋ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ 'ਤ੍ਰਿਣਹਾਤ੍ਰੀ ਨਾਥ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੦੭॥ ੭੬੭॥

ਤ੍ਰਿਣ ਭੱਛੀ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਨਾਇਕ ਪਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਕਹੀਓ ਬਹੁਰ ਸੁਧਾਰ ਕੈ॥
ਹੋ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰ ਕੈ॥ ੩੦੮॥ ੭੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਿਣ ਭੱਛੀ=ਘਾਹ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ, ਮ੍ਰਿਗ, ਪਸ਼ੂ ਆਦਿ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤ੍ਰਿਣ ਭਛੀ, ਫੇਰ ਨਾਇਕ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਤ੍ਰਿਣਭੱਛੀ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੦੮॥ ੭੬੮॥

ਤ੍ਰਿਣਹਾ ਰਿਪੁ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਂਕੇ ਪਾਛੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥

ਹੋ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਚਤੁਰ ਪਹਿਚਾਨੀਐ॥ ੩੦੯॥ ੭੬੯॥

ਪਹਿਲੋਂ ਤ੍ਰਿਣਹਾ ਰਿਪੁ ਫੇਰ ਨਾਥ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਤ੍ਰਿਣਹਾ ਰਿਪੁ ਨਾਥ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ, ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੦੯॥ ੭੬੯॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਤ੍ਰਿਣਹਾ ਰਿਪੁ=ਹਿਰਨ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ। ਤ੍ਰਿਣਹਾ ਰਿਪੁ ਨਾਥ=ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਸਵਾਮੀ, ਕੇਸਰੀ, ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ। ਤ੍ਰਿਣਹਾ ਰਿਪੁ ਨਾਥ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ=ਕੇਸਰੀ ਦੀ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ।

ਦੋਹਰਾ॥ ਤ੍ਰਿਣ ਰਿਪੁ ਆਦਿ ਉਚਾਰਿਕੈ ਪਤਿ ਰਿਪੁ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁਘਰ ਸੁਧਾਰ॥ ੩੧੦॥ ੭੭੦॥

ਪਹਿਲੋਂ ਤ੍ਰਿਣ ਰਿਪੁ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਪਤਿ ਰਿਪੁ ਉਚਾਰੋ। ਤ੍ਰਿਣਰਿਪੁ ਪਤਿਰਿਪੁ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ।

ਉਦਾਹਰਣ - ਤ੍ਰਿਣਰਿਪੁ=ਹਿਰਨ। ਤ੍ਰਿਣਰਿਪੁ ਪਤਿ=ਹਿਰਨ ਦਾ ਸਵਾਮੀ-ਸ਼ੇਰ। ਤ੍ਰਿਣਰਿਪੁ ਪਤਿਰਿਪੁ=ਬਬਰ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ॥ ੩੧੦॥ ੭੭੦

ਚੌਪਈ॥ ਤ੍ਰਿਣ ਰਿਪੁ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ॥ ੩੧੧॥ ੭੭੧॥

ਪਹਿਲੇ ਤ੍ਰਿਣ ਰਿਪੁ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ ਨਾਇਕ ਪਦ, ਅਤੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਤ੍ਰਿਣਰਿਪੁ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ॥ ੩੧੧॥ ੭੭੧॥

ਭੂਜਾਂਤਕ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਾਇਕ ਤਾ ਪਾਛੇ ਪਦ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲਿੱਜੈ॥ ੩੧੨॥ ੭੭੨॥

ਪਹਿਲੋਂ ਭੂਜਾਂਤਕ ਅਰਥਾਤ ਧਰਤੀ ਦੇ ਜਾਏ ਘਾਹ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਦ ਫੇਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਭੂਜਾਂਤਕ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੩੧੨॥ ੭੭੨॥

ਪ੍ਰਿਥੀਜ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਪਹਿਚਾਨੋ॥ ੩੧੩॥ ੭੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਿਥੀਜ ਅਰਿ=ਪ੍ਰਿਥੀਜ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਘਾਸ। ਘਾਸ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਹਿਰਨ।

ਪਹਿਲੋਂ ਪ੍ਰਿਥੀਜ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਅਰਿ ਨਾਇਕ ਤੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਪ੍ਰਿਥੀਜ ਅਰਿ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੩੧੩॥ ੭੭੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਭੂ ਸੁਤ ਰਿਪੁ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ॥

ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਬਹੁਰ ਨਾਥ ਪਦ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੩੧੪॥ ੭੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂ ਸੁਤ ਰਿਪੁ=ਭੂ ਸੁਤ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਘਾਸ, ਘਾਸ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਹਿਰਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਭੂ ਸੁਤ ਰਿਪੁ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਫਿਰ ਪਿਛੋਂ ਨਾਇਕ ਪਦ ਲਾਵੋਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ ਤਾਂ ਭੂ ਸੁਤ ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੩੧੪॥ ੭੭੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਉਰਵਿਜ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ ਪਾਛੇ ਪਦ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲਿੱਜੈ॥ ੩੧੫॥ ੭੭੫॥

ਪਹਿਲੋਂ ਉਰਵਿਜ, ਭਾਵ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਘਾਹ ਫੇਰ ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਉਰਵਿਜ ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੩੧੫॥ ੭੭੫॥

ਬੈਸੁੰਧਰ ਜਾ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਾਇਕ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਦੈ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਰੀਐ॥ ਨਾਮ ਬੰਦੂਕ ਚਿਤ ਮੈ ਧਰੀਐ॥ ੩੧੬॥ ੭੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੈਸੁੰਧਰਜਾ=ਬੈਸੁੰਧਰ=ਧਰਤੀ। ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ=ਘਾਸ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬੈਸੁੰਧਰਜਾ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ ਨਾਇਕ ਤੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੈਸੁੰਧਰਜਾ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੩੧੬॥ ੭੭੬॥

ਧੂਰਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ॥ ਜਾ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕੋ ਪਾਛੈ ਦੀਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ॥੩੧੭॥ ੭੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧੂਰਨਿ=ਧੂੜ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ,

ਪਹਿਲਾਂ ਧੂਰਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੇ ਜਾ ਰਿਪੁ ਪਦ ਪਿਛੇ ਲਾਓ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਆਖੋ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੧੭॥ ੭੭੭॥

ਦ੍ਵੀਪਨਿ ਅਦਿ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦਿੱਜੈ॥ ਜਾ ਪਾਛੇ ਚਰ ਸ਼ਬਦ ਭਨਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਸਵਾਰੋ॥ ੩੧੮॥ ੭੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਵੀਪਨਿ=ਦੀਪਾਂ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਦ੍ਵੀਪਨਿ ਫੇਰ ਜਾ ਤੇ ਚਰ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਫਿਰ ਇਹ ਦ੍ਵੀਪਨਿ ਜਾਚਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੩੧੮॥ ੭੭੮॥

ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਨਿ ਪਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਾ ਕਹਿ ਚਰ ਪਾਛੈ ਦੈ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲਿੱਜੈ॥ ੩੧੯॥ ੭੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿਨਿ=ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿਨਿ ਜਾ=ਘਾਹ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਨਿ ਜਾ ਕਹਿਕੇ, ਚਰ ਤੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਆਖ ਦੇਵੋ, ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਨਿ ਜਾ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੧੯॥ ੭੭੯॥

ਧਰਨਿ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਾਚਰ ਪਦ ਪਾਛੇ ਤਿਹ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੩੨੦॥ ੭੮੦॥

ਪਹਿਲੋਂ ਧਰਨੀ ਭਾਵ ਧਰਤੀ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਉਚਾਰੋ। ਧਰਨੀ ਜਾਚਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੩੨੦॥ ੭੮੦॥

ਧਰਾ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਪਦ ਪਾਛੇ ਤਿਹ ਠਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਸਕਲ ਚਿਤ ਧਾਰੋ॥ ੩੨੧॥ ੭੮੧॥

ਪਹਿਲੋਂ ਧਰਾ ਅਰਥਾਤ ਧਰਤੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਧਰਾਜਾਚਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ॥ ੩੨੧॥ ੭੮੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭੂਮਿਜ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਚਰ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ॥
ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਤੁਫੰਗ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੩੨੨॥ ੭੮੨॥

ਪਹਿਲੋਂ ਭੂਮਿਜ ਫੇਰ ਚਰ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਭੂਮਿਜਾਚਰ ਰਿਪੁ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ॥ ੩੨੨॥ ੭੮੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਦ੍ਰੁਮਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਪਹਿਚਾਨੋ॥ ੩੨੩॥ ੭੮੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰੁਮਨੀ=ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ। ਦ੍ਰੁਮਨੀਜਾ=ਘਾਹ।

ਪਹਿਲੋਂ ਦ੍ਰੁਮਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਆਖਕੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਦ੍ਰੁਮਨੀਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝੋ॥ ੩੨੩॥ ੭੮੩॥

ਬ੍ਰਿਛਨਿਜ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ॥ ਚਰ ਨਾਇਕ ਪਾਛੇ ਪਦ ਦੀਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲਿੱਜੈ॥ ੩੨੪॥ ੭੮੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਛਨਿਜ=ਬ੍ਰਿਛਾ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਘਾਹ:

ਪਹਿਲੇ ਬ੍ਰਿਛਨਿਜ ਪਦ ਫਿਰ ਚਰ ਨਾਇਕ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬ੍ਰਿਛਨਿਜ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੩੨੪॥ ੭੮੪॥

ਧਰਏਸਰਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਜਾਚਰ ਪਦ ਠਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੩੨੫॥੭੮੫॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਰਏਸਰਣੀ' ਭਾਵ ਦਰਖਤਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਅਤੇ ਮਗਰੋ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਧਰਏਸਰਣੀ ਜਾਚਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੩੨੫॥ ੭੮੫॥

ਧਰਾਰਾਟਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਾਨਾਇਕ ਚਰ ਸ਼ਬਦ ਬਿਚਾਰੋ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨੋ॥ ੩੨੬॥ ੭੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਾਰਾਟਨੀ=ਧਰਾਰਾਟ=ਬ੍ਰਿਛ, ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਧਰਾਰਾਟਨੀ ਫੇਰ ਜਾਚਰ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਧਰਾਰਾਟਨੀ ਜਾ ਨਾਇਕ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨੋ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਫਰਕ ਨ ਸਮਝੋ॥ ੩੨੬॥ ੭੮੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਬਾਰਿਧਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਧਾਰੀਐ॥ ੩੨੭॥ ੭੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰਿਧਨੀ=ਜਲਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸਾਗਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬਾਰਿਧਨੀ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬਾਰਿਧਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵੋ॥ ੩੨੭॥ ੭੮੭॥

ਸਾਮੁੱਦ੍ਰਨ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ ਜਾਨਕੈ॥
ਜਾਚਰ ਪਦ ਤਾਕੇ ਪੁਨ ਪਾਛੇ ਠਾਨ ਕੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੩੨੮॥੭੮੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਮੁੱਦ੍ਰਨਿ=ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੇ ਸਾਮੁੱਦ੍ਰਨੀ, ਜਾਚਰ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਮੁੱਦ੍ਰਨੀ ਜਾਚਰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੩੨੮॥ ੭੮੮॥

ਨੀਰਰਾਸਿ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਾਚ ਪਹਿਚਾਨੀਐ॥ ੩੨੯॥ ੭੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੀਰਰਾਸਿ=ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨੀਰਰਾਸਿ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਨੀਰਰਾਸਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੩੨੯॥ ੭੮੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਨੀਰਾਲਯਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਬਹੁਰ ਬਿਚਾਰੋ॥
ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਪਦ ਦੀਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲੀਜੈ॥ ੩੩੦॥ ੭੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੀਰਾਲਯਨੀ=ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੇ ਨੀਰਾਲਯਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਨੀਰਾਲਯਨੀ ਜਾਚਰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੩੩੦॥ ੭੯੦॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਨੀਰਧਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ ਜਾਨਕੈ॥
ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕੋ ਪਾਛੇ ਠਾਨਕੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੩੩੧॥ ੭੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੀਰਧਨੀ=ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ

ਪਹਿਲੇ ਨੀਰਧਨੀ ਪਦ , ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਨੀਰਧਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੩੧॥ ੭੯੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਾਰਾਲਯਣੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨ ਭਾਖੀਐ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਿਖ ਲੇਹੁ॥ ੩੩੨॥ ੭੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰਾਲਯਨੀ=ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬਾਰਾਲਯਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਪਦ ਆਖੋ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬਾਰਲਯਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੩੨॥ ੭੯੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਜਲਰਾਸਨਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਤਿਂਹ ਪਾਛੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੩੩੩ ॥ ੭੯੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਲਰਾਸਨਨੀ=ਜਲਰਾਸ=ਸਮੁੰਦਰ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਜਲਰਾਸਨਨੀ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਜਲਰਾਸਨਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੩੩੩॥ ੭੯੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਕੰਨਿਧਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਅੰਤ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ॥ ੩੩੪ ॥ ੭੯੪ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਕੰਨਿਧਨੀ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਕੰਨਿਧਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨੋ॥ ੩੩੪॥ ੭੯੪॥

ਅੰਬਜਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲਿੱਜੈ॥ ੩੩੫ ॥ ੭੯੫ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਅੰਬੁਜਨੀ ਭਾਵ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸੱਤਰੂ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਅੰਬੁਜਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ॥ ੩੩੫॥ ੭੯੫॥

ਜਲਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੀਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਪਾਛੇ ਪਦ ਦੀਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ॥ ੩੩੬ ॥ ੭੯੬ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਜਲਨੀ ਭਾਵ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਸਬਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਜੋੜੋ। ਇਹ ਜਲਨੀ ਜਾਚਰਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੩੩੬॥ ੭੯੬॥

ਪਾਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦਾਂਤਿ ਭਣੀਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ॥ ੩੩੭ ॥ ੭੯੭ ॥

ਪਹਿਲੋ ਪਾਨਿਨੀ ਭਾਵ ਸਾਗਰਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਪਾਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੩੭॥ ੭੯੭॥

ਅੰਬੁਜਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦਾਂਤਿ ਕਹਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਰੋ ਤੁਮ ਠਾਨੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭਿ ਪਹਿਚਾਨੋ॥ ੩੩੮॥ ੭੯੮॥

ਪਹਿਲੇ ਅੰਬੁਜਨੀ ਭਾਵ ਸਾਗਰਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਸ਼ਬਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਪਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਇਹ ਅੰਬੁਜਨੀਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੩੩੮॥ ੭੯੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਾਰਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਜਾਚਰ ਧਰ ਪਦ ਦੇਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਉਚਾਰੁ ਤੁਫੰਗ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਖਿ ਲੇਹੁ॥ ੩੩੯॥ ੭੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰਿਨਿ=ਬਾਰਿ=ਪਾਣੀ, ਜਲ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬਾਰਿਨੀ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਬਾਰਿਨਿ ਜਾਚਰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੩੩੯॥ ੭੯੯॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਬਾਰਜਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ ਜਾਨ ਕੈ॥
ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਪਦ ਕੋ ਤਿਹੱ ਪਾਛੇ ਠਾਨ ਕੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰਕੈ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਲੇਹੁ ਬਿਚਾਰਕੇ॥ ੩੪੦॥ ੮੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰਿਜਨੀ=ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬਾਰਿਜਨੀ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬਾਰਿਜਨੀ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਯਾਦ ਰੱਖੋ॥ ੩੪੦॥ ੮੦੦॥

ਜਲਨਿਧਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੩੪੧॥ ੮੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ ਜਲਨਿਧਨੀ=ਜਲ ਦੇ ਭੰਡਾਰ, ਸਾਗਰਾਂ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲਾਂ ਜਲਨਿਧਨੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਜਲਨਿਧਨੀ ਜਾ ਚਰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ, ਸਿਆਣੇ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੨੪੧॥ ੮੦੧॥

ਚੌਪਈ।। ਮੇਘਜਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ।। ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦਡਾਰੋ।।
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਤ ਭਣਿੱਜੈ।। ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲਿੱਜੈ।। ੩੪੨।। ੮੦੨।।

ਪਹਿਲੋਂ ਮੇਘਜਨੀ ਪਦ. ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਮੇਘਜਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੩੪੨।। ੮੦੨।।

ਅੰਬੁਦਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ।। ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ।।
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਤ ਉਚਾਰੋ।। ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ।। ੩੪੩।।੮੦੩।।

ਪਹਿਲੋਂ ਅੰਬੁਦਨੀ ਸ਼ਬਦ ਫੇਹ ਜਾਹਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਅੰਬੁਦਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ।। ੩੪੩।। ੮੦੩।।

ਹਰਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ।। ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ।।
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਤ ਬਖਾਨੋ।। ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ।। ੩੪੪।। ੮੦੪।।

ਪਹਿਲੋਂ ਹਰਿਨੀ ਪਦ. ਮਗਰੋਂ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਸਬਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਹਰਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ'।। ੩੪੪।। ੮੦੪।।

ਬਾਰਦਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ।। ਜਾਚਰਿ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ।।
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਹੁ।। ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਹੀਏ ਬਿਚਾਰਹੁ।। ੩੪੫।। ੮੦੫।।

ਪਹਿਲੇ ਬਾਰਦਾਨੀ ਪਦ ਆਖੋ. ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੁਸਮਣ ਪਦ ਉਚਾਰੋ: ਇਹ ਬਾਰਦਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਦੁਸਮਣ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਦਾ ਹੈ।। ੩੪੫।। ੮੦੫।।

ਨਦਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ।। ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ।।
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬੁਖਾਨੋ।। ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੋ।। ੩੪੬।। ੮੦੬।।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਦਨੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ. ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਨਦਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ'।। ੩੪੬।। ੮੦੬।।

ਅੜਿੱਲ।। ਨਦਨੀ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ।।
ਜਾਚਰਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਪੁਨ ਦੈ ਡਾਰੀਐ।।
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ।।
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਜਾਨੀਐ।। ੩੪੭।। ੮੦੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਯਨੀ=ਨਯ=ਨਦੀ, ਨਦੀਆਂ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਯਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਨਯਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੪੭॥ ੮੦੭॥

ਸਰਤਨਿ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਪਾਛੇ ਠਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੮੦੮॥

ਪਹਿਲੋਂ ਸਰਤਿਨ ਭਾਵ ਨਦੀਆਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਸ਼ਬਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਵੈਰਿਨ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਸਰਤਿਨ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਵੈਰਨ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੪੮॥ ੮੦੮॥

ਨਾਦਿਨਿ ਮੁਖ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰੋਂ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਜਾਨੀਐ॥ ੩੪੯॥ ੮੦੯॥

ਪਹਿਲੋਂ ਨਾਦਿਨਿ ਨਦੀਆਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਪਦ ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਵੈਰਨ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਨਾਦਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਵੈਰਨ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੪੯॥ ੮੦੯॥

ਜਲਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਪਾਛੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੩੫੦॥ ੮੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਲਨੀ=ਜਲ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਜਲਨੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਵੈਰੀ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਜਲਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੫੦॥ ੮੧੦॥

ਆਦਿ ਤਰੰਗਨਿ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ ਜਾਨਕੈ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰੋ ਠਾਨ ਕੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੩੫੧ ॥ ੯੧੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਰੰਗਨਿ=ਤਰੰਗ=ਲਹਿਰ. ਲਹਿਰਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ. ਉਸ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਰੰਗਨਿ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਵੈਰਨ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤਰੰਗਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸ਼ੁਭ ਮੱਤ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਜੀ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੩੫੧ ॥ ੯੧੧ ॥

ਆਦਿ ਕਰਾਰਨਿ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਉਚਰੋ ਚਿੱਤ ਤੇ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਬਖਾਨੀਐ॥ ੩੫੨ ॥ ੯੧੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰਾਰਨਿ=ਕਰਾਰ=ਕੰਢਾ. ਕਿਨਾਰੇ। ਜੋ ਕੰਢਿਆਂ ਵਾਲੀ ਹੈ. ਉਸ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਕਰਾਰਨਿ ਪਦ ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿ ਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਵੈਰਨ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਬੁੱਧੀਵਾਨੋ ! ਇਹ 'ਕਰਾਰਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਵੈਰਨ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੫੨ ॥ ੯੧੨ ॥

ਫੇਨਨਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪਛਾਨੀਐ॥ ੩੫੩ ॥ ੯੧੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਫੇਨਨਨੀ=(ਫੇਨ=ਝੱਗ' ਤਿੱਖੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਝੱਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਫੇਨਨਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ. ਅੰਤ ਵਿਚ ਵੈਰਨ ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਹੋ। ਇਹ ਫੇਨਨਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੫੩ ॥ ੯੧੩ ॥

ਬ੍ਰਿਛਕੰਦਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ਜਾਨ ਕੈ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਪਹਿਚਾਨੀਐ॥ ੩੫੪॥ ੯੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਛ ਕੰਦਨਿਨ=(ਕੰਦਨਿ=ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ) ਜੋ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾਲ ਕੰਢੇ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬ੍ਰਿਛ ਕੰਦਨਿਨਿ ਪਦ ਆਖੋ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਵੈਰਨ ਪਦ ਜੋੜੋ। ਇਹ ਬ੍ਰਿਛ ਕੰਦਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੫੪॥ ੯੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਲਰਸਸਨਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਕਹਿ ਅੰਤ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਕਹਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਿਕਸਹਿ ਨਾਮ ਅਨੰਤ॥ ੩੫੫॥ ੯੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ -ਰਸ=ਪਾਣੀ। ਸਨਨੀ=ਸਿੰਨੀ ਹੋਈ, ਜਲ ਨਾਲ ਭਿੱਜੀ ਹੋਈ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਜਲ ਰਸ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਸਨਨੀ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਕਹਿਕੇ ਵੈਰਨ ਉਚਾਰੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੫੫॥ ੯੧੫॥

ਕ੍ਰਿਤਅਰਿਨੀ ਪਦ ਆਦਿ ਕਹਿ ਜਾਚਰ ਨਾਥ ਉਚਾਰ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਉਚਰਿ ਕਰਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੀਜੋ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ॥ ੩੫੬॥ ੯੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿਨੀ=ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਨਿਵਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਨਦੀ ਦੇ ਜਲ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿਨੀ, ਫੇਰ ਜਾ ਤੇ ਚਰ ਅਤੇ ਨਾਥ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਥ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੫੬॥ ੯੧੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਕੂਲਕੁੰਦਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਰੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲਿੱਜੈ॥ ੩੫੭॥ ੯੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੂਲ=ਕੰਢੇ। ਕੁੰਦਨੀ=ਢਾਹੁਣ ਵਾਲੀ=ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਕੂਲ ਕੁੰਦਨੀ ਫੇਰ 'ਜਾ' ਤੇ 'ਚਰ' ਕਹਿਕੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ ਵੈਰਨ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਕੂਲ ਕੁੰਦਨੀ, ਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਵੈਰਨ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੩੫੭॥ ੯੧੭॥

ਕੂਲਆਰਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ॥ ੩੫੮॥ ੯੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਰ-ਸੱਲਨ, ਸੱਲ ਪਾਉਣਾ। ਨੀ=ਵਾਲੀ। ਕੰਢਿਆਂ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲੀ-ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਕ੍ਰਾਰ ਆਰਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਵੈਰਨ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ 'ਕ੍ਰਾਰ ਆਰਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਵੈਰਨ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੩੫੮॥ ੮੧੮॥

ਕਲੂਨਾਸਨੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਉਚਰੀਐ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਰੀਐ॥ ੩੫੯॥ ੮੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਲੂਨਾਸਨੀ=ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਕੀਤੇ ਪਾਪ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਜੋ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਣ ਦਾ ਮਿਲਾਵਟ ਵਾਲਾ ਜਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਪਾਪ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆ ਤੇ ਉੱਗੇ ਘਾਹ ਚਰਨ ਵਾਲੇ ਹਿਰਨ, ਚੌਪਾਇ, ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਇਕ, ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਪਹਿਲੋਂ ਕਲੂਨਾਸਨੀ ਪਦ ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਵੈਰਨ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਕਲੂਨਾਸਨੀਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ 'ਵੈਰਨ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੩੫੯॥ ੮੧੯॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਗੰਗਨਿ ਪਦ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰੋਂ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪਛਾਨੀਐ॥ ੩੬੦॥ ੮੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੰਗਨਿ=ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਗੰਗਨੀ ਪਦ ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਵੈਰਨ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਗੰਗਨੀਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਲਵੋ॥ ੩੬੦॥ ੮੨੦॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਗੰਗਾਨੀਜ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਘਾਹ। ਗੰਗਾਨੀਜਾਚਰ=ਘਾਹ ਨੂੰ ਚਰਨ ਵਾਲਾ ਹਿਰਨ। ਗੰਗਾਨੀਜਾਚਰ ਨਾਇਕ=ਹਿਰਨ ਦਾ ਸਵਾਮੀ ਸ਼ੇਰ। ਗੰਗਾਨਿਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ=ਬੰਦੂਕ।

ਚੌਪਈ॥ ਜਨੁਵਨਿ ਪਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿੱਤ ਲਿੱਜੈ॥ ੩੬੧॥ ੮੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਨੁਵਨਿ=ਜਾਨ੍ਹ ਪੁਤ੍ਰੀ, ਗੰਗਾਨਿ=ਵਾਲੀ, ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਨੁਵਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਵੈਰਨ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਜਨੁਵਨਿਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਿਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੬੧॥ ੮੨੧॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਭਾਗੀਰਥਨੀ ਪਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰੋਂ ਠਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੩੬੨॥ ੮੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਗੀਰਥਨੀ=ਭਾਗੀਰਥ ਦੀ ਲਿਆਂਦੀ ਹੋਈ=ਗੰਗਾਨੀ=ਵਾਲੀ, ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਭਾਗੀਰਥਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਵੈਰੀ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਭਗੀਰਥਨੀਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ ! ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੬੨॥ ੮੨੨॥

ਭਾਵਰਥ : - ਕਥਾ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੈ ਕਿ ਆਯੁਧਿਆ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸਗਰ ਨੇ ਅਸ਼ੁਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ, ਦਿਗਵਿਜੈ ਲਈ ਘੋੜਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਉਸਨੇ ਸੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਪੁੱਤਰ, ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ਘੋੜੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਤਹਿ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਖੁਸ ਜਾਣ ਦਾ ਫਿਕਰ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਚੁਰਾਕੇ ਕਪਿਲ ਮੁਨੀ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜ ਪੁੱਤਰ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ਾਂ-ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲੱਭਦੇ ਲੱਭਦੇ ਰਿਖੀ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਗਏ ਉਥੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਖਲੋਤਾ ਵੇਖਕੇ, ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਕੋਲ ਹੀ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖਕੇ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਘੋੜਾ ਚੁਰਾਕੇ, ਹੁਣ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਬੈਠਾ ਹੈਂ ? ਇਹ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਵੀ ਜਦ ਰਿਖੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਨਾ ਖੁੱਲੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਲੱਤਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੁੱਟਣ ਲੱਗ ਗਏ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੱਟ ਖਾ ਕੇ, ਰਿਖੀ ਜੀ ਨੇ ਸਮਾਧੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਸਰਾਪ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਰਾਜ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸਗਰ ਨੇ ਘੋੜੇ ਸਮੇਤ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੁੜਿਆ ਵੇਖਕੇ, ਆਪਣੇ ਪੋਤਰੇ 'ਅੰਸੁਮਾਨ' ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਢੂੰਡ ਲਈ ਪਿਛੇ ਭੇਜਿਆ, ਉਸਨੇ ਕਪਿਲ ਮੁਨੀ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਤੇ ਜਾਕੇ ਆਪਣੇ ਚਾਚਿਆ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਢੇਰ ਵੇਖਕੇ ਵੱਡਾ ਦੁੱਖ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਿਖੀ ਕੋਲ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਕੀਤੀ, "ਮੇਰੇ ਚਾਚਿਆ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰੋ।" ਰਿਖੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਗੰਗਾ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਖ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਧਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਪੋਤਾ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਲਿਆਵੇਗਾ, ਤਦ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਹੋਵੇਗਾ।"

ਉਸ ਅੰਸਮਾਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਦਲੀਪ, ਅਤੇ ਦਲੀਪ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਭਗੀਰਥ ਹੋਇਆ ਜਿਸਨੇ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉਤੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ, ਹਿਮਾਲਯ ਦੇ ਗੋਕਰਣ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਘੋਰ ਤਪ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਗੰਗਾ ਮੰਗੀ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਗੰਗਾ ਦੇਣੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ, ਕਿ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੋਈ ਗੰਗਾ ਪਤਾਲ ਨੂੰ ਚਲੀ ਜਾਏਗੀ। ਮਾਤਲੋਕ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਸਨੂੰ ਥੰਮ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਵੋ।

ਭਗੀਰਥ ਨੇ ਤਪ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਵਾ ਲਈ, ਕਿ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰੇਗਾ. ਜਦ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਭੇਜਿਆ, ਤਦ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿ "ਸ਼ਿਵਜੀ ਕੌਣ ਵਿਚਾਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਝੱਲ ਸਕੇਗਾ, ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਧੱਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਤਾਲ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੀ।" ਇਧਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜਟਾਂ ਮੁਕਟ ਇਤਨਾ ਵੱਧਾ ਲਿਆ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਤੱਕ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਨ ਦਾ ਰਾਹ ਹੀ ਨਾ ਲੱਭਾ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਭਗੀਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਮੰਨਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਜਟਾਂ ਦੇ ਜੂੜੇ ਵਿਚੋਂ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਿਸਦੇ ਸੱਤ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹ੍ਰਾਦਿਨੀ, ਪਾਵਿਨੀ ਤੇ ਨਲਿਨੀ ਨਾਮਕ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਵਾਹ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਵਗ ਤੁਰੇ। ਵੰਕੁ, ਸੀਤਾ ਤੇ ਸਿੰਧੁ ਨਾਮਕ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਵਾਹ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਵਗ ਤੁਰੇ ਅਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਵਾਹ ਭਗੀਰਥ ਦੇ ਰੱਥ ਪਿਛੇ ਤੁਰਿਆ, ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਭਗੀਰਥ ਦਾ ਰੱਥ ਗਿਆ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਹੀ ਗੰਗਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦਾ ਨਾਮ 'ਭਾਗੀਰਥੀ' ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ।

ਉਦਾਹਰਣ - ਭਾਗੀਰਥਨੀਜਾ=ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ-ਘਾਹ। ਭਗੀਰਥਨੀਜਾਚਰ=ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ-ਮ੍ਰਿਗ। ਭਾਗੀਰਥਨੀਜਾਚਰ ਨਾਇਕ=ਮ੍ਰਿਗ ਪਤਿ-ਸ਼ੇਰ। ਭਾਗੀਰਥਨੀਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ =ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਬੰਦੂਕ।

ਚੌਪਈ॥ ਜਟਨਿਨ ਪਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਧਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥ ੩੬੩॥ ੮੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਟਨਿਨਿ=ਜਟਨੀ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀਆ ਜਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਨ ਵਾਲੀ-ਗੰਗਾ। ਨੀ=ਵਾਲੀ। ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਜਟਨਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਜਟਨਿਨਿਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੩੬੩॥ ੮੨੩॥

ਨਦੀਰਾਟਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਨੀਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੈ॥ ੩੬੪॥ ੮੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਦੀਰਾਟਨਿਨਿ=ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਰਾਜ ਰਾਣੀ ਗੰਗਾ। ਨਿ=ਵਾਲੀ=ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਦੀਰਾਟਨਿਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਨਦੀਰਾਟਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੩੬੪॥ ੮੨੪॥

ਭੀਖਮ ਜਨਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ਲਹੀਐ॥ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹੀ ਕਹੀਐ॥ ੩੬੫॥ ੮੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੀਖਮ ਜਨਨਿ=ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਦੀ ਮਾਂ ਗੰਗਾ। ਜਨਨਿਨਿ=ਗੰਗਾ ਨਦੀ

ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ। ਜਨਨਿਨਿ ਜਾ=ਘਾਹ।

ਪਹਿਲਾ ਭੀਸ਼ਮ ਜਨਨਿਨਿ ਪਦ ਕਹੋ, ਫਿਰ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਾ ਸਮਝੋ॥ ੩੬੫॥ ੯੨੫॥

ਨਦੀ ਈਸ਼੍ਰਨਿਨ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ॥ ੩੬੬॥ ੯੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਦੀਈਸ਼ਰਨਿ=ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਸਵਾਮਨੀ=ਗੰਗਾ+ਨੀ=ਵਾਲੀ . ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਦੀ ਈਸ਼ਰਨਿਨਿ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਨਦੀ ਈਸ਼ਰਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੬੬॥ ੯੨੬॥

ਨਦੀਰਾਜਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਰੋ ਮੁਖ ਭਾਖੁ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਰਾਖੁ॥ ੩੬੭॥ ੯੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਦੀ ਰਾਜਨਿਨਿ=ਨਦੀ ਰਾਜਨੀ=ਗੰਗਾ+ਨਿ=ਵਾਲੀ ਭਾਵ ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਦੀ ਰਾਜਨਿਨਿ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਨਦੀ ਰਾਜਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੬੭॥ ੯੨੭॥

ਨਦਿ ਨਾਇਕਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਰੋ ਤਿਹ ਦੀਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲੀਜੈ॥ ੩੬੮॥ ੯੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਦਿ ਨਾਇਕ ਨਨਿ=ਨਦਿ ਨਾਇਕਨਿ=ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਸੁਆਮਨੀ, ਗੰਗਾ+ਨਿ=ਵਾਲੀ ਅਰਥਾਤ ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਦਿਨਾਇਕਨਿਨਿ ਫੇਰ ਜਾ ਚਰ ਅਤੇ ਪਤਿ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਉਚਾਰੋ। ਨਦਿ ਨਾਇਕਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੬੮॥ ੯੨੮॥

ਸਰਤੇਸ੍ਰਨਿਨਿ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ॥ ੩੬੯॥ ੯੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਿਤੇਸ੍ਰਨਿਨਿ=ਸਰਤਿਏਸ੍ਰਨਿ=ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਸਾਗਰ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸਰਿਤੇਸ੍ਰਨਿਨਿ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਆਖਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਸਰਿਤੇਸ੍ਰਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੩੬੯॥ ੯੨੯॥

ਸਰਤਾ ਬਰਨਿਨ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਪਹਿਚਾਨੋ॥ ੩੭੦॥ ੯੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਤਾ ਬਰਨਿਨ=ਸਰਤਾ+ਬਰ+ਨਿਨ=ਸਰਤਾ ਦੇ ਪਤੀ ਸਾਗਰਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸਰਤਾ ਬਰਨਿਨ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਹੋ। ਇਹ ਸਰਤਾ ਬਰਨਿਨ ਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥ ੩੭੦॥ ੯੩੦॥

ਸਰਤੇਂਦ੍ਰਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਦੈ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੋ॥ ੩੭੧॥ ੯੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਤੇਂਦ੍ਰਨਿਨਿ=ਸਰਤ+ਇੰਦ੍ਰਨਿ=ਨਦੀਆ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਰੰਗਾ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਰਤੇਂਦ੍ਰਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਪਤਿ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਸਰਤੇਂਦ੍ਰਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਦੁਸਮਣ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੧੧॥ ੯੩੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਰਤਾ ਨ੍ਰਿਪਨਿਨ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਕਰੋ ਉਚਾਰ॥
ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਕਹਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜੀਅ ਧਾਰ॥ ੩੭੨॥ ੯੩੨॥

ਪਹਿਲੋਂ ਸਰਤਾ ਨ੍ਰਿਪਨਿਨ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਰਤਾ ਨ੍ਰਿਪਨਿਨ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੭੨॥ ੯੩੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਆਦਿ ਤਰੰਗਨਿ ਰਾਜਨਿ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਪੁਨ ਦੈ ਡਾਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪਛਾਨੀਐ॥ ੩੭੩॥ ੯੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਰੰਗਨਿ ਰਾਜ=ਨਦੀ ਰਾਜ=ਗੰਗਾ+ਨਿ= ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਰੰਗਨਿ ਰਾਜਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਤਰੰਗਨਿ ਰਾਜਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੩੭੩॥ ੯੩੩॥

ਨਦੀ ਨ੍ਰਿਪਨਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਧਾਰੀਐ॥ ੩੭੪॥ ੮੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਦੀ ਨ੍ਰਿਪ=ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਸਮੁੰਦਰ। ਨਦੀ ਨ੍ਰਿਪਨਨੀ=ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਰਾਣੀ ਗੰਗਾ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਦੀ ਨ੍ਰਿਪਨਨੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਵੈਰੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਨਦੀ ਨ੍ਰਿਪਨਨੀਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੩੭੪॥ ੮੩੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਆਦਿ ਜਮੁਨਨੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲਿੱਜੈ॥ ੩੭੫॥ ੮੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਮੁਨਨੀ=ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਜਮੁਨਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਜਮੁਨਨੀਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੭੫॥ ੮੩੫॥

ਕਾਲਿੰਦ੍ਰਨਨੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ੩੭੬॥ ੮੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਲਿੰਦ੍ਰਿਨਨੀ=ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਕਾਲਿੰਦ੍ਰਨਨੀ ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੇ ਨਾਇਕ ਤੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਕਾਲਿੰਦ੍ਰਨਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੩੭੬॥ ੮੩੬॥

ਕਿਸ਼ਨ ਬੱਲਭਿਨ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੀਐ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੀਐ॥ ੩੭੭॥ ੮੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਿਸ਼ਨ ਬੱਲਭਿਨਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਲੱਭੀ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਨਦੀ ਜਮੁਨਾ। ਨੀ ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਲਭਿਨਿਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਆਖੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੭੭॥ ੮੩੭॥

ਬਸੁ ਦੇਵਜ ਬੱਲਭਨਨਿ ਭਾਖੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਏਕ ਨਹੀ ਮਾਨੋ॥ ੩੭੮॥ ੮੩੮॥

ਪਹਿਲੋਂ ਬਸੁਦੇਵਜ ਬਲਭਨਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੁਸਮਣ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਾ ਸਮਝੋ॥ ੩੭੮॥ ੮੩੮॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਬਸੁਦੇਵਜ=ਵਸੁਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ। ਬਸੁਦੇਵਜ ਬੱਲਭਨਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਨਦੀ-ਜਮੁਨਾ। ਬਸੁਦੇਵਜ ਬੱਲਭਨਿਨਿ=ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ। ਬਸੁਦੇਵਜ ਬੱਲਭਨਿਨਿਜਾ=ਉਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਘਾਹ। ਬਸੁਦੇਵਜ ਬੱਲਭਨਿਨਿਜਾਚਰ=ਉਸ ਘਾਹ ਨੂੰ ਚਰਨ ਵਾਲਾ-ਮ੍ਰਿਗ, ਪਸ਼ੂ ਆਦਿ। ਬਸੁਦੇਵਜ ਬੱਲਭਨਿਨਿਜਾਚਰ ਨਾਇਕ=ਮ੍ਰਿਗ ਦਾ ਸਵਾਮੀ, ਮ੍ਰਿਗਪਤਿ-ਸ਼ੇਰ। ਬਸੁਦੇਵਜ ਬਲਭਨਿਨਿਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ=ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਅੜਿੱਲ॥ ਸਕਲ ਨਾਮ ਬਸੁਦਿਵ ਕੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਜਾਬੱਲਭਨੀ ਤਾ ਪਾਛੈ ਪਦ ਡਾਰੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਰ ਤਿਹ ਭਾਖੀਐ॥
ਹੋ ਚੀਨ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖੀਐ॥ ੩੭੯॥ ੮੩੯॥

ਪਹਿਲੋਂ ਬਸੁਦੇਵ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲਵੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਬੱਲਭਨੀ ਪਦ ਜੋੜੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਜਾਚਰ' ਕਹਿਕੇ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਚਤਰੋ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਵੋ॥ ੩੭੯॥ ੮੩੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਿਆਮ ਬੱਲਭਾ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭੈ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੩੮੦॥ ੮੪੦॥

ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਆਮ ਬੱਲਭਾ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਜੋੜੋ, ਅੰਤ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਿਆਮ ਬੱਲਭਾਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰੋ॥ ੩੮੦॥ ੮੪੦॥

ਮੁਸਲੀਧਰ ਬੱਲਭਾ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣੀਜੈ॥ ਜਾਨੋ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੋ ਲੀਜੈ॥ ੩੮੧॥ ੮੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ ਮੁਸਲੀਧਰ ਬੱਲਭਾ=ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਨਦੀ-ਜਮਨਾ।

ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਸਲੀਧਰ ਬੱਲਭਾ ਕਹਿਕੇ, ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਜੋੜੋ, ਮਗਰੋ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਮੁਸਲੀਧਰ ਬੱਲਭਾਜਾਚਰ ਪਤਿ ਦੁਸ਼ਮਣ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥

ਬਾਪੁਰਧਰ ਬੱਲਭਾ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦਹਿ ਠਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਰੀਐ॥ ਸਭ ਜੀਅ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਧਰੀਐ॥ ੩੮੨॥ ੮੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਪੁਰ ਧਰ=ਹਲ ਧਰ, ਬਲਿਰਾਮ। ਬਲੱਭਾ=ਪਿਆਰੀ ਜਮਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬਾਪੁਰਧਰ ਬਲੱਭਾ ਕਹਿਕੇ, ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰਨ

ਕਰੋ। ਇਹ ਬਾਪੁਰਧਰ ਬਲਭਾਜਾ ਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ. ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੯੨॥ ੯੪੨॥

ਬੰਸੀਧਰ ਧਰਨਿਨਿ ਪਦ ਦਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਭਣਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਪਹਿਚਾਨੋ॥ ੩੯੩॥ ੯੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੰਸੀਧਰ ਧਰਨਿਨਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬੰਸੀਧਰ ਧਰਨਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਸੀਧਰ ਧਰਨਿਨਿ ਜਾ ਚਰ ਪਤਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੩੯੩॥ ੯੪੩॥

ਬਿਸੁ ਇਸ ਬੱਲਭਾਦਿ ਪਦ ਦੀਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਭਣੀਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ੩੯੪॥ ੯੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸੁਇਸ=ਵਿਸ਼ਵ+ਈਸ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬਿਸੁਇਸ ਬੱਲਭਾ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬਿਸੁਇਸ ਬੱਲਭਾ ਜਾ ਚਰ ਪਤਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਨਦੀ-ਜਮਨਾ, ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ-ਘਾਹ ਉਸਨੂੰ ਚਰਣ ਵਾਲਾ ਹਿਰਨ ਉਸਦਾ ਸਵਾਮੀ-ਸ਼ੇਰ ਉਸਦੀ ਵੈਰਨ-ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੩੯੪॥ ੯੪੪॥

ਬਿਸੁ ਇਸੇਸੂਣੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਪੁਨਿ ਦਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੩੯੫॥ ੯੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸੁਇਸ+ਏਸਰ+ਣੀ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ-ਜਮੁਨਾ, ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬਿਸੁਇਸੇਸੂਣੀ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਆਖ ਦਿਓ। ਬਿਸੁਇਸੇਸੂਣੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੩੯੫॥ ੯੪੫॥

ਜਦੁੱਨਾਇਕ ਨਾਇਕਾ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਤਾ ਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਦੀਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲੀਜੈ॥ ੩੯੬॥ ੯੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਦੁ ਨਾਇਕ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ। ਨਾਇਕਾ=ਇਸਤਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ-ਜਮੁਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ ਜਦੁ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕਾ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਕਹਿਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰੋ॥ ੩੯੬॥ ੯੪੬॥

ਉਦਾਹਰਣ - "ਜਦੁ ਨਾਇਕਾ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ" ਜਮੁਨਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ-ਘਾਹ ਉਸਨੂੰ ਚਰਨ

ਵਾਲਾ-ਮ੍ਰਿਗ, ਉਸਦਾ ਪਤੀ-ਸ਼ੇਰ, ਉਸਦੀ ਵੈਰਨ-ਬੰਦੂਕ।

ਅੜਿੱਲ॥ ਦੁਆਰਵਤੀਸ ਬੱਲਭਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕੋ ਪੁਨਿ ਦੈ ਡਾਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪਛਾਨੀਐ॥ ੩੮੭॥ ੮੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਆਰਾਵਤੀਸ=ਦ੍ਵਾਰਕਾ ਦਾ ਸਵਾਮੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਦੁਆਰਾਵਤੀਸ ਬੱਲਭਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ-ਜਮੁਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ ਦੁਆਰਾਵਤੀਸ ਬੱਲਭਾ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਦੁਆਰਵਤੀਸ ਬੱਲਭਾ ਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲੇਵੋ॥ ੩੮੭॥ ੮੪੭॥

ਜਾਦੋ ਰਾਇ ਬੱਲਭਾ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਭਣੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਖਿ ਲੀਜੀਐ॥ ੩੮੮॥ ੮੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾਦੋਂਰਾਇ=ਯਾਦਵ ਰਾਜਾ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਜਾਦੋਂਰਾਇ ਬੱਲਭਾ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ-ਜਮੁਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ ਜਾਦੋਰਾਇ ਬੱਲਭਾ ਆਖ ਕੇ ਫਿਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਆਖ ਦਿਓ। ਇਹ ਜਾਦੋਂਰਾਇ ਬੱਲਭਾਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੩੮੮॥ ੮੪੮॥

ਦੁਆਰਕੇਂਦ੍ਰ ਬੱਲਭਿਨ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਪਾਛੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪਛਾਨੀਐ॥ ੩੮੯॥ ੮੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਆਰਕੇਂਦ੍ਰ=ਦੁਆਰਕਾ-ਇੰਦ੍ਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਦੁਆਰਕੇਂਦ੍ਰ ਬਲਭਿਨਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ-ਜਮੁਨਾ= ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਦੁਆਰਕੇਂਦਰ ਬੱਲਭਿਨਿ ਆਖੋ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਜੋੜੋ। ਦੁਆਰਕੇਂਦ੍ਰ ਬੱਲਭਿਨਿਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੩੮੯॥ ੮੪੯॥

ਦੁਆਰਕੇਸ ਬੱਲਭਨਿ ਸੁ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਧਾਰੀਐ॥ ੩੯੦॥ ੮੫੦॥

ਪਹਿਲੋਂ ਦੁਆਰਕੇਸ ਬੱਲਭਿਨ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਚਤਰੋ ! ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ॥ ੩੯੦॥ ੮੫੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਦੁਆਰਕੇਅਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਰੀਐ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਧਰੀਐ॥ ੩੯੧॥ ੮੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਆਰਕੇਅਨਿਨਿ=ਦੁਆਰਕਾ ਵਾਲੇ ਦੀ ਰਾਣੀ, ਜਮੁਨਾ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਦੁਆਰਕੇਅਨਿਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਅੰਤ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਦੁਆਰਕੇਅਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੯੧॥ ੮੫੧॥

ਜਦੁ ਨਾਥਨਨੀ ਆਦਿ ਭਨੀਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ੩੯੨॥ ੮੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਦੁਨਾਥਨਨੀ=ਯਾਦਵ ਨਾਥ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਰਾਣੀ ਜਮੁਨਾ= ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਜਦੁਨਾਥਨਨੀ ਆਖੋ, ਫਿਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਭਾਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੁਸਮਣ ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਜਦੁਨਾਥਨਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੩੯੨॥ ੮੫੨॥

ਦੁਆਰਵਤੀ ਸਰਨਿਨਿ ਪਦ ਭਾਖੁ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ੩੯੩॥ ੮੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਆਰਾਵਤੀਸਰਨਿਨਿ=ਦੁਆਰਕਾ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਦੀ ਰਾਣੀ ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਦੁਆਰਾਵਤੀਸਰਨਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਆਖ ਦਿਓ। ਇਹ ਦੁਆਰਾਵਤੀਸਰਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੩੯੩॥ ੮੫੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਦੁਆਰਵਤੀ ਨਾਇਕਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪਛਾਨੀਐ॥ ੩੯੪॥ ੮੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਆਰਾਵਤੀ ਨਾਇਕਨਿਨਿ=ਦੁਆਰਕਾ ਦੇ ਨਾਇਕ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਦੁਆਰਾਵਤੀ ਨਾਇਕਨਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਹਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ. ਮਗਰੋ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ. ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੯੪॥ ੮੫੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਦੁਆਰਕਾ ਧਨਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣੀਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲੀਜੈ॥ ੩੯੫॥ ੮੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ ਦੁਆਰਕਾ ਧਨਨੀ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਜਮਨਾ ਜਿਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਵੱਗਦੀ ਹੈ।

ਪਹਿਲੋਂ ਦੁਆਰਕਾ ਧਨਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖ ਦਿਓ। ਇਹ ਦੁਆਰਕਾ ਧਨਨੀਜਾ ਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ. ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥ ੩੯੫॥ ੮੫੫॥

ਭਾਵਾਰਥ : - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਜਮਨਾ ਜਿਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵੱਗਦੀ ਹੈ. ਉਸ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਘਾਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਉਸ ਘਾਹ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਗ. ਪਸ਼ੂ ਆਦਿ ਖਾਦੇ ਹਨ. ਉਸ ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸ਼ੇਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਨ. ਬੰਦੂਕ ਹੈ।

ਦੁਆਰਕੇਂਦ੍ਰਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਧਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਮਾਨੋ॥ ੩੯੬॥ ੮੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਆਰਕੇਂਦ੍ਰਨਿਨਿ=ਦੁਆਰਕਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਦੁਆਰਕੇਂਦ੍ਰਨਿਨਿ ਆਖੋ. ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਦੁਆਰਕੇਂਦ੍ਰਨਿਨ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੩੯੬॥ ੮੫੬॥

ਦੁਆਰਵਤੇਸੂਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਠਾਨਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਰੀਐ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਧਰੀਐ॥ ੩੯੭॥ ੮੫੭॥

ਪਹਿਲੋਂ ਦੁਆਰਾਵਤੇਸੂਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ. ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋਂ॥ ੩੯੭॥ ੮੫੭॥

ਜਦ੍ਵੇਸਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਪਹਿਚਾਨਹੁ ॥ ੩੯੮ ॥ ੯੫੮ ॥

ਜਦ੍ਵੇਸਨਿ ਪਦ ਪਹਿਲੋਂ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੯੮ ॥ ੯੫੮ ॥

ਦੁਆਰਵਤੀ ਨਾਇਕਨਿਨ ਭਾਖਹੁ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਕੱਹ ਰਾਖਹੁ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੩੯੯ ॥ ੯੫੯ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਦੁਆਰਾਵਤੀ ਨਾਇਕਨਿਨ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਪਦ ਸ਼ੱਤਰੂ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੩੯੯ ॥ ੯੫੯ ॥

ਜਗਤੇਸ਼ਰਨਿਨ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ ॥ ੪੦੦ ॥ ੯੬੦ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਜਗਤੇਸ਼ਰਨਿਨ ਪਦ ਆਖੋ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਸਨੂੰ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਂ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੪੦੦ ॥ ੯੬੦ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਅਨਿਕ ਦੁੰਦਭਜਾ ਬਲਭਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰੀਐ ॥ ੪੦੧ ॥ ੯੬੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਿਕ ਦੁੰਦਭਜਾ=ਵਾਸਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਅਨੇਕਦੁੰਦਭਜਾ ਬਲਭਨਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ-ਜਮਨਾ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਅਨਿਕ ਦੁੰਦਭਜਾ ਬਲਭਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਸ਼ਬਦ ਆਖਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਅਨੇਕ ਦੁੰਦਭਜਾ ਬਲਭਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੦੧ ॥ ੯੬੧ ॥

ਭਾਵਾਰਥ : - ਵਿਸ਼ਨ ਪੁਰਾਣ, ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ, ਕਿ ਵਾਸਦੇਵ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਿੱਭ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਅਵਤਾਰ ਲੈਣਗੇ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕ ਧੌਂਸੇ ਤੇ ਦੁੰਦਭੀ ਵਾਜੇ ਵਜਾਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵਸੁਦੇਵ ਦਾ ਨਾਮ ਅਨੇਕ ਦੁੰਦਭੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਹਲੀਭ੍ਰਾਤਨਿਨ ਆਦਿ ਬਖਾਨਨਿ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥ ੪੦੨॥ ੯੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਲੀ ਭ੍ਰਾਤ=ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਭਾਈ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ। ਹਲੀਭ੍ਰਾਤਨਿਨਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ, ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋ ਹਲੀਭ੍ਰਾਤਨਿਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਅਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਹਲੀਭ੍ਰਾਤਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੦੨॥ ੯੬੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਲਿਆਨੁਜਨਿਨ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥
ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲਿੱਜੈ॥ ੪੦੩॥ ੯੬੩॥

ਪਹਿਲੇਂ ਬਲੀ ਅਨੁਜਨਿਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪਰਖ ਲਵੋ॥ ੪੦੩॥ ੯੬੩॥

ਬਲਿਭਈਅਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬੁਦ ਕੋ ਬਹੁਰੋਂ ਕਹੀਯੋ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਯੋ॥ ੪੦੪॥ ੯੬੪॥

ਪਹਿਲੋਂ ਬਲਿ ਭਈਅਨਨੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਅਤੇ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੦੪॥ ੯੬੪॥

ਰਉਹਣੇਅ ਭਰਾਤਨਨੀ ਭਾਖੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ॥ ੪੦੫॥ ੯੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਉਹਣੇਅ=ਰੋਹਣੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਬਲਿਰਾਮ। ਭਰਾਤਨਨੀ=ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ ਭਾਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਾਣੀ ਜਮਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰਉਹਣੇਅ ਭ੍ਰਾਤਨਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਲਵੋ॥ ੪੦੫॥ ੯੬੫॥

ਬੱਲਭਦ੍ਰਭ੍ਰਾਤਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ੪੦੬॥ ੯੬੬॥

ਪਹਿਲੋਂ ਬੱਲਭਦ੍ਰ ਭ੍ਰਾਤਨਿਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੦੬॥ ੯੬੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਪ੍ਰਲੰਬਘਨੁ ਅਨੁਜਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਬੁੱਧ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੪੦੭॥ ੯੬੭॥

ਪਹਿਲੋਂ ਪ੍ਰਲੰਬਘਨ ਅਨੁਜਨਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੦੭॥ ੯੬੭॥

ਭਾਵਾਰਥ : - ਇਕ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬਲਿਰਾਮ ਸਣੇ ਗਵਾਲ ਲੜਕਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੰਸ ਦਾ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ, ਪ੍ਰਲੰਬ ਨਾਮ ਦਾ ਦੈਂਤ ਵੀ ਗਵਾਲ ਲੜਕੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਉਥੇ ਆਣਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਲੜਕੇ ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਉਤੇ ਕੁਸ਼ਤੀ ਘੁਲਨ ਲੱਗ ਪਏ, ਕਿ ਜੋ ਹਾਰ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮੋਢਿਆਂ ਉਤੇ ਚੁੱਕਕੇ ਹੂਟੇ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਤੇ ਪ੍ਰਲੰਬ ਘੁਲੇ, ਪ੍ਰਲੰਬ ਹਾਰ ਗਿਆ, ਉਹ ਬਲਿਰਾਮ ਨੂੰ ਚੁੱਕਕੇ ਹੂਟੇ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਭੱਜਣ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ ਇਤਨਾ ਬੋਝ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿ ਪ੍ਰਲੰਬ ਚੱਲ ਹੀ ਨਾ ਸੱਕਿਆ ਅੰਤ ਨੂੰ ਬਲਿਰਾਮ ਨੇ ਮੁੱਕੀਆਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਕਾਮ ਪਾਲ ਅਨੁਜਨਨੀ ਆਦਿ ਭਨੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੪੦੮॥ ੯੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਮਪਾਲ=ਕਾਮ ਦੇ ਅਵਤਾਰ, ਪ੍ਰਦੁੱਮਨ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ, ਬਲਿਰਾਮ। ਕਾਮਪਾਲ ਅਨੁਜ=ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।

ਪਹਿਲੋਂ ਕਾਮਪਾਲ ਅਨੁਜਨਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਆਖਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਕਾਮਪਾਲ ਅਨੁਜਨਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੦੮॥ ੯੬੮॥

ਭਾਵਾਰਥ : - ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਭੰਗ ਕੀਤੀ

ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਸੜਣ ਮਗਰੋਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਰੱਤੀ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖੀ ਹੋਈ. ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰੋਈ, ਉਸਦੀ ਦੁੱਖੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਤਰਸ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰੱਤੀ ! ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਅੱਗੇ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਅਨੰਗ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਪਤੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁਆਪਰ ਵਿਚ ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਜਨਮ ਲਵੇਗਾ, ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰਦੁਮਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸਨੂੰ ਸੰਬਰ ਨਾਮ ਦਾ ਦੈਂਤ ਚੁੱਕਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਆਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਉਹ ਮੱਛੀ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਜਾ ਪਏਗਾ, ਉਹ ਮੱਛੀ ਸੰਬਰ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਹੀ ਆਕੇ ਭੁੱਜੇਗੀ. ਤੂੰ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਰਹੁ. ਤੈਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ।

ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਰੱਤੀ ਨੇ ਸੰਬਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਘਰ ਆਕੇ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਮਾਯਾਵਤੀ ਹੋਇਆ, ਜਦੋ ਸੰਬਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੁਮਨ ਨੇ ਮਾਰ ਲਿਆ, ਤਦੋਂ ਮਾਯਾਵਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਦੁਮਨ ਨੂੰ ਕਾਮ ਦਾ ਰੂਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ-ਬਲਿਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਕਾਮਪਾਲ ਹੋ ਗਿਆ।

ਹਲ ਆਯੁਧ ਅਨੁਜਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੁਕਬਿ ਕਹਿ ਦੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਐ॥ ੪੦੯ ॥ ੮੬੯ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਹਲ ਆਯੁਧ ਅਨੁਜਨਨੀ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਆਖਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਪਦ ਆਖੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੦੯ ॥ ੮੬੯ ॥

ਰਿਵਤਿਰਵਨ ਅਨੁਜਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐਂ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐਂ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੁ ਦੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਐ॥ ੪੧੦ ॥ ੮੭੦ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਰਿਵਤਿ ਰਵਨ ਅਨਜਨਨੀ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ, ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਰਿਵਤਿ ਰਵਨ ਅਨਜਨਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੧੦॥ ੮੭੦॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਰਿਵਤਿਰਵਨ=ਰੇਵਤੀ ਦਾ ਪਤੀ ਬਲਿਰਾਮ

ਚੌਪਈ॥ ਰਾਮ ਅਨੁਜਨਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਦੈ ਡਾਰੋ॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ੪੧੧॥ ੯੭੧॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਲਿਰਾਮ ਅਨੁਜਨਿਨੀ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ, ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਰਾਮ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੧੧॥ ੯੭੧॥

ਬਲਦੇਵ ਅਨੁਜਨਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ॥ ੪੧੨॥ ੯੭੨॥

ਪਹਿਲੋਂ ਬਲਿਦੇਵ ਅਨੁਜਨਨੀ ਅਰਥਾਤ ਬਲਦੇਵ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭਰਜਾਈ ਜਮੁਨਾ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ, ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਬਲਿਦੇਵ ਅਨੁਜਨਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੪੧੨॥ ੯੭੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਪ੍ਰਲੰਬਾਰਿ ਅਨੁਜਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਪੁਨ ਦੈ ਡਾਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾ ਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਪਹਿਚਾਨੀਐ॥ ੪੧੩॥ ੯੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਲੰਬਾਰਿ ਅਨੁਜਨਿਨਿ=ਪ੍ਰਲੰਬ ਰਾਕਸ਼ ਦੇ ਵੈਰੀ ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਾਣੀ ਜਮਨਾ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਪ੍ਰਲੰਬ ਅਰਿ ਅਨੁਜਨਨਿ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਪ੍ਰਲੰਬਾਰਿ ਅਨੁਜਨਿਨ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਇਗਾ॥ ੪੧੩॥ ੯੭੩॥

ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਅਰਨਿਨ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈਂ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾ ਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰਹੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਬੀਚਾਰੀਐ॥ ੪੧੪॥ ੯੭੪॥

ਪਹਿਲੋਂ ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਅਰਿਨਨਿ, ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਹੇ ਚੰਗੀ ਮਤ ਵਾਲਿਓ ! ਇਹ ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਅਰਿਨਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਂ ਸਮਝ ਲੈ॥ ੪੧੪॥ ੯੭੪॥

ਭਾਵਾਰਥ : - ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਲੇਖ ਹੈ ਕਿ ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਕੰਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਆਵਰਤ ਵਾ ਵਰੋਲਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ, ਮਥੁਰਾ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਜਿਥੇ

ਬਾਲਕ ਰੂਪ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਥੋਂ ਹੀ ਉਡਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ, ਕੁਝ ਉਪਰ ਜਾਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਗਲਾ ਘੁੱਟਕੇ, ਇਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ ਅਰਿ ਪੈ ਗਿਆ।

ਕੇਸਜਾਂਤਕਨਿਨ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੪੧੫॥ ੮੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੇਸਜਾਂਤਕਨਿਨ=ਕੇਸੀ ਦੈਂਤ ਦੇ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਾਣੀ ਜਮਨਾ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੇਂ ਕੇਸੀ ਅੰਤਕਨਿਨਿ ਆਖੋ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਮਿੱਤਰ ! ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੪੧੫॥ ੮੭੫॥

ਭਾਵਾਰਥ : - ਭਾਗਵਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਕ ਕੇਸੀ ਨਾਮ ਦਾ ਦੈਂਤ, ਘੋੜਾ ਬਣਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਬਾਂਹ ਪਾ ਕੇ, ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕੇਸਿਯਾਂਤਕ ਹੋ ਗਿਆ।

ਉਦਾਹਰਣ :- ਕੇਸਿਯਾਂਤਕਨਿ=ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਣ ਵਾਲੀ, ਜਮਨਾ।

ਕੇਸਿਯਾਂਤਕਨਿਨਿ=ਜਮੁਨਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਬਕੀਆਂਤਕਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਤਾ ਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਬੁੱਧ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੪੧੬॥ ੮੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਕੀਆਂਤਕਨਿਨਿ=ਬਕੀ, ਬਗਲਾ, ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਜਮਨਾ।

ਪਹਿਲੌਂ ਬਕੀਆਂਤਕਨਿਨਿ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ, ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਬੁਧਿਮਾਨ ! ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੪੧੬॥ ੮੭੬॥

ਪਤਿਨਾਗਨਿਨ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ਜਾਨਕੈ॥

ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨ ਕੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥ ੪੧੭॥ ੯੭੭॥

ਪਹਿਲੋਂ ਪਤਿ ਨਾਗਨਿਨਿ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੧੭॥ ੯੭੭॥

ਸਕਟਾਸੁਰ ਹਨਨਿਨਿ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਭਣਜੀਐ॥
ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਪਾਛੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਤਾਕਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਗਿਆਨ ਪਛਾਨੀਐ॥ ੪੧੮॥ ੯੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਕਟਾਸੁਰ ਹਨਨਿਨਿ=ਗੱਡੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।

ਪਹਿਲਾ ਸਕਟਾਸੁਰ ਹਨਨਿਨਿ ਪਦ ਕਹਿ ਕੇ ਫਿਰ ਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਗਿਆਨਵਾਨ ਕਵੀਓ ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੪੧੮॥ ੯੭੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਮੁਰਅਰਿਨਿਨਿ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਬਹੁਰਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਧਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੪੧੯॥ ੯੭੯॥

ਪਹਿਲੋਂ ਮੁਰ ਅਰਨਿਨਿ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੧੯॥ ੯੭੯॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਮੁਰ ਨਾਮੀਂ ਦੈਂਤ ਦੇ ਵੈਰੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਜਮਨਾ ਜਿਸ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਵਗਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ 'ਸ਼ੇਰ' ਦੀ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ।

ਨਰਕਾਂਤਕਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿੱਜੈ॥ ੪੨੦॥ ੯੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਰਕਾਂਤਕਨਿਨਿ=ਆਸਾਮ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨਰਕਾਸੁਰ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਜਮਨਾ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਰਕਾਂਤਕਨਿਨਿ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ, ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੪੨੦॥੯੮੦॥

ਆਦਿ ਨਰਕ ਹਾਨਿਨ ਪਦ ਭਾਖੋ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੪੨੧ ॥ ੯੮੧ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਰਕ ਹਾਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਨਰਕ ਹਾਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥੪੨੧॥੯੮੧॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਘਾਇਨਨਿ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਪਹਿਚਾਨਹੁ ॥ ੪੨੨ ॥ ੯੮੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਘਾਇਨਨਿ=ਧਰਮ ਵਿਰੋਧੀ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਜਮਨਾ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਖੱਬਲ ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਚੌਪਾਇਆਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ, ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਘਾਇਨਨਿ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੪੨੨॥੯੮੨॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਸ਼ੱਤਰੂ ਘਾਇਨਿਨਿ=ਸ਼ੱਤਰੂ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਾਲੇ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਰਾਣੀ-ਜਮੁਨਾ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਅੜਿੱਲ॥ ਮੁਰ ਮਰਦਨਿਨਿ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਭਣੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥੪੨੩॥੯੮੩॥

ਪਹਿਲੋਂ ਮੁਰ ਮਰਦਨਿਨਿ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਤੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥੪੨੩॥੯੮੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਮਧੁ ਸੂਦਨਿਨ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ੪੨੪ ॥ ੯੮੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਧੁ ਸੂਦਨਨਿਨਿ=ਮਧੁ ਨਾਮੀਂ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਜਮਨਾ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਧੁ ਸੂਦਨਨਿਨਿ' ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਤੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੪੨੪ ॥ ੯੯੪ ॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਮਧੁ ਦੂੰਦਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨ ਸ਼ਬਦੇਂਦ੍ਰ ਕਹਿਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥ ੪੨੫ ॥ ੯੯੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੂੰਦਨਨੀ=ਦ੍ਵੰਦਨੀ ਦ੍ਵੰਦ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮਧੁ ਦੂੰਦਨਨੀ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ਬਦ ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਂ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੨੫ ॥ ੯੯੫ ॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਮਧੁ ਦੂੰਦਨਨੀ=ਮਧੁ ਦੈਂਤ ਨਾਲ ਦ੍ਵੰਦ ਹੱਥੋ ਹੱਥੀ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਜਮੁਨਾ।

ਮਧੁਨਾਸਨਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨ ਸ਼ਬਦੇਸੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾ ਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਧਾਰੀਐ॥ ੪੨੬ ॥ ੯੯੬ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਮਧੁ ਨਾਸਨਨੀ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਪਦ ਭਾਖੋ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਬਦ ਏਸਰ ਤੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀਚਾਰੋ॥ ੪੨੬ ॥ ੯੯੬ ॥

ਕਾਲਜਮਨ ਅਰਨਿਨ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੪੨੭ ॥ ੯੯੭ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਕਾਲ ਜਮਨ ਅਰਨਿਨਿ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੪੨੭ ॥ ੯੯੭ ॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਹਰਿਵੰਸ ਪੁਰਾਣਾਨੁਸਾਰ-ਗਾਰਗ, ਰਿਖੀ ਨੇ ਮਥੁਰਾ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਗੋਪਾਲੀ ਨਾਮਕ ਅਪਸਰਾ ਦੇ ਪੇਟ ਤੋਂ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਜੋ

ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਯੂਨਾਨੀ ਰਾਜਾ ਕਾਲਜਮਨ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਜਰਾਸੰਧ ਦਾ ਪੱਕਾ ਦੋਸਤ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਰਾਣੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜਰਾਸੰਧ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਰੋਈ, ਧੀ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵੇਖਕੇ ਜਰਾਸੰਧ ਮਥੁਰਾ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ, ਜਰਾਸੰਧ ਦੀ ਮਦਦ ਵਾਸਤੇ ਕਾਲਜਮਨ ਵੀ ਯੂਨਾਨ ਤੋਂ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ਮਥੁਰਾਪੁਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਆਇਆ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸੋਚਿਆ- ਜੋ ਕਾਲ ਜਮਨ ਮਥੁਰਾ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਚਾਲ ਖੇਡਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਆਪ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਉਠ ਨੱਸੇ ਅਤੇ ਕਾਲ ਜਮਨ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਭੱਜ ਉੱਠਿਆ।

ਸੂਰਜ ਬੰਸੀ ਮਾਨਧਾਤਾ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮੁਚਕੰਦ, ਇਕ ਵਾਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਫ਼ਤਹਿ ਪਾਕੇ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਵਰ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੱਕ ਸੁੱਤਾਂ ਰਹਾਂ, ਅਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਜਗਾਵੇ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸੜ ਜਾਵੇ।

ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜੇ, ਤੇ ਕਾਲ ਜਮਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭੱਜਦੇ ਭੱਜਦੇ ਉਸੇ ਹੀ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਜਿਥੇ ਮੁਚਕੰਦ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਮੁਚਕੰਦ ਨੂੰ ਪੈਰ ਦੀ ਠਕੋਰ ਮਾਰਕੇ, ਆਪ ਤਾਂ ਓਲ੍ਹੇ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਪਿਛੇ ਭੱਜਾ ਆਉਂਦਾ ਕਾਲ ਜਮਨ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮੁਚਕੰਦ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸੜਕੇ ਸੁਆਹ ਹੋ ਗਿਆ।

ਨਰਕ ਅਰਨਨਿ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾ ਕੇ ਅੰਤਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਬੁੱਧ ਪਛਾਨੀਐ॥੪੨੮॥੯੯੮॥

ਪਹਿਲੋਂ ਨਰਕ ਅਰਿਨਨਿ ਆਖੋ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਕਹੋ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੪੨੮॥੯੯੮॥

ਕੰਸ ਕੇਸਕਰਖਨਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੀਂ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨਹੀਂ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਬੁੱਧ ਬਿਚਾਰੀਐ॥੪੨੯॥੯੯੯॥

ਪਹਿਲੋਂ ਕੰਸ ਕੇਸ ਕਰਖਨਣੀ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਭਾਖੋ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥੪੨੯॥੯੯੯॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਕੰਸ ਕੇਸੁ ਕਰਖਨਣੀ=ਕੰਸ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਇਸਤਰੀ-ਜਮਨਾ।

ਬਾਸਦਿਵੈਸਨਨਨੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥੪੩੦॥੯੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਸਦਿਵੈਸਨਨਨੀ= ਵਸੁਦੇਵ ਦੀ ਸੰਤਾਨ, ਯਾਦਵਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਨਦੀ ਜਮਨਾ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਸਦਿਵੈਸਨਨਨੀ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥੪੩੦॥੯੯੦॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਬਾਸਦਿਵੈਸਨਨਨੀ=ਬਾਸਦੇਵ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਅਨਕ ਦੁੰਦਭੇਸਨਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾ ਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਪਛਾਨੀਐ॥੪੩੧॥੯੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਕ ਦੁੰਦਭੇਸਨਨਿ ਅਨਕ ਨਗਾਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਵਾਸੁਦੇਵ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਨਦੀ ਜਮਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ ਅਨਕ ਦੁੰਦਭੇਸਨਨਿ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥੪੩੧॥੯੯੧॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਅਨਕ ਦੁੰਦਭੇਸਨਨਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਾਲੀ, ਜਮੁਨਾ।

ਰਸਨ ਰਕਸਨਿਨਿ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਭਾਖੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਧਾਰੀਐ॥ ੪੩੨॥ ੯੯੨॥

ਪਹਿਲੋਂ ਰਸਨ 'ਰਕਸਨਿਨਿ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੩੨॥ ੯੯੨॥

ਭਾਵਾਰਥ - ਗੁਆਲਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਉਤੇ ਮਾਤਾ ਯਸ਼ੋਧਾ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਰਸੀਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜਿਸ ਉੱਖਲ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਸਨ, ਉਸਨੂੰ ਧੂ ਕੇ ਦੋ ਜੁੜਵੇ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲੈ ਗਏ। ਰੁਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਝੱਟਕਾ ਮਾਰਿਆ ਜਿਸਤੋਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਦਰਖਤ ਡਿੱਗ ਪਏ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਨਲ ਕੂਬਰ ਤੇ ਮਣੀ ਗ੍ਰੀਵ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਗੰਧਰਬ ਸਨ, ਅਤੇ ਨਾਰਦ ਦੇ ਸ਼ਰਾਪ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਬ੍ਰਿਛ ਹੋ ਕੇ ਜੰਮੇ ਸਨ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦਾਮੋਦਰ' ਤੇ 'ਰਸਨਰ ਕਸਨ' ਪੈ ਗਿਆ।

ਉਦਾਹਰਣ - ਰਸਨ ਰਕਸਨਿਨ=ਜੋ ਰਸੀਆਂ ਨਾਲ ਕੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਨਦੀ ਜਮਨਾ।

ਨਾਰਾਇਨਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਰਾਜ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾ ਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥ ੪੩੩॥ ੯੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਰਾਇਨਨੀ ਜਲ ਸਾਗਰਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਾਰਾਇਨਨੀ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਕਹਿਕੇ, ਰਾਜ ਉਚਾਰੋ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੩੩॥ ੯੯੩॥

ਬਾਰਾਲਯਨਨਿ ਮੁਖਿ ਤੇ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਨਾਥ ਬਹੁਰ ਪਦ ਦਿੱਜੀਐ॥
ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥ ੪੩੪॥ ੯੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰ ਆਲਯਨਨਿ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘਰਾਂ, ਸਾਗਰਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੇ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬਾਰਾ ਆਲਯਨਨਿ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ ਨਾਥ' ਕਹਿਕੇ, ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੪੩੪॥ ੯੯੪॥

ਨਾਰਾਲਯਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਰ ਤਿਹ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥ ੪੩੫॥ ੯੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਰਾਲਯਨੀ=ਪਾਣੀ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਾਰਾਲਯਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਨਾਰਾਲਯਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੩੫॥ ੯੯੫॥

ਨਾਰਕੇਤਨਿਨ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪੁਨਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੪੩੬॥ ੯੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਰ=ਪਾਣੀ। ਕੇਤਨ=ਘਰ। ਨੀ=ਵਾਲੀ। ਪਾਣੀ ਰੂਪ ਘਰ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਾਰ ਕੇਤਨਿਨ ਪਦ ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਨਾਰ ਕੇਤਨਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੩੬॥ ੯੯੬॥

ਜਲ ਬਾਸਨਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੪੩੭॥ ੯੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਲ ਬਾਸਨਨੀ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਜਲ ਬਾਸਨਨੀ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਥ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਜਲ ਬਾਸਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਥ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੪੩੭॥ ੯੯੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਲਕੇਤਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਖਿ ਲਿੱਜੈ॥ ੪੩੮॥ ੯੯੮॥

ਪਹਿਲੋਂ ਜਲ ਕੇਤਨਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ

ਜਲ ਕੇਤਨਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੩੮॥ ੮੯੮॥

**ਅੜਿੱਲ॥ ਜਲਬਾਸਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥ ੪੩੯॥ ੮੯੯॥**

ਪਹਿਲਾਂ ਜਲ ਬਾਸਨਨੀ ਅਦਿ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਖਿਆਨ ਕਰੋ ਫਿਰ ਜਾ ਚਰ ਲਾਕੇ ਨਾਥ ਪਦ ਜੋੜ ਦੇਵੋ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਤਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ਇਸ ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਮੰਨੋ॥ ੪੩੯॥ ੮੯੯॥

**ਚੌਪਈ॥ ਜਲ ਧਾਮਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਖਿ ਲਿੱਜੈ॥ ੪੪੦॥੯੦੦॥**

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਲ ਧਾਮਨਨੀ' ਪਦ ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ॥ ੪੪੦॥ ੯੦੦॥

**ਜਲ ਗਿਰਹਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਖਿ ਲਿੱਜੈ॥ ੪੪੧॥ ੯੦੧॥**

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਲ ਗਿਰਹਨਨੀ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਪਤਿ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ॥ ੪੪੧॥ ੯੦੧॥

**ਜਲ ਬਾਸਨਨੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਧਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਮਾਨਹੁ॥ ੪੪੨॥ ੯੦੨॥**

ਪਹਿਲਾਂ ਜਲ ਬਾਸਨਨੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਜਾ ਚਰ ਲਾ ਕੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਧਰ ਦੇਵੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਮੰਨ ਲਵੋ॥ ੪੪੨॥ ੯੦੨॥

**ਜਲ ਸੰਕਤੇਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ॥ ੪੪੩॥ ੯੦੩॥**

ਪਹਿਲੋਂ ਜਲ ਸੰਕੇਤਨਿ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਲੈ ਲਵੋ॥ ੪੪੩॥ ੯੦੩॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਨਾਰਾਲਯਨੀ, ਨਾਰ ਕੇਤਨਨਿ, ਜਲ ਬਾਸਨਨੀ, ਜਲ ਧਾਮਨਨੀ, ਜਲ ਗ੍ਰਿਹਨਨੀ,

ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਕੇਤਨੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਪਦਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘਰ ਰਖਣ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਬਾਰ ਧਾਮਨੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਸ਼ਬਦੇਸ ਕਹਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੪੪੪॥ ੯੦੪॥

ਪਹਿਲੋਂ ਬਾਰ ਧਾਮਨੀ ਆਖੋ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਅਤੇ ਏਸ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਾਰ ਧਾਮਨੀ ਜਾਚਰ ਏਸ ਸ਼ੱਤਰੂ ਭਾਵ ਪਾਣੀ, ਵਿਚ ਘਰ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ,ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਘਾਹ ਉਸਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ, ਮ੍ਰਿਗ ਉਸਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਸ਼ੇਰ ਉਸਦੀ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ॥ ੪੪੪॥ ੯੦੪॥

ਬਾਰ ਗ੍ਰਹਨਨੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੪੪੫॥ ੯੦੫॥

ਪਹਿਲੋਂ ਬਾਰ ਗ੍ਰਹਨਨੀ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬਾਰ ਗ੍ਰਹਨਨੀ ਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੪੫॥ ੯੦੫॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਮੇਘਜਨਿਨ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੋ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤਪੁਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੪੪੬॥ ੯੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੇਘਜ=ਮੇਘ ਬੱਦਲ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਪਾਣੀ। ਮੇਘਜਨਿਨਿ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘਿਰੀ ਹੋਈ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮੇਘਜਨਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਥ ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਮੇਘਜਨਿਨਿ ਜਾ ਚਰ ਨਾਥ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੪੬॥ ੯੦੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਾਰਸੁਤੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ॥ ੪੪੭॥ ੯੦੭॥

ਪਹਿਲੋਂ ਸਾਰਸੁਤੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਸਾਰਸੁਤੀ ਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਭਾਵ ਪਹਾੜ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨਦੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਘਾਹ ਉਸਨੂੰ ਚਰਨ ਵਾਲਾ ਮ੍ਰਿਗ ਉਸਦਾ ਸਵਾਮੀ-ਸ਼ੇਰ, ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਬੰਦੂਕ ਹੋ ਜਾਏਗੀ॥ ੪੪੭॥ ੯੦੭॥

ਗੰਗ ਭੇਟਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਕਹਿੱਜੈ॥ ੪੪੮॥ ੯੦੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੰਗ ਭੇਟਨੀ=ਗੰਗਾ ਨਾਲ ਸੰਗਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਗੰਗ ਭੇਟਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਵੀ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ॥ ੪੪੮॥ ੯੦੮॥

ਅਰਨਬਾਰਨਿਨ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਹੁ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰਹੁ॥ ੪੪੯॥ ੯੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰੁਨ ਬਾਰਨਿਨਿ=ਲਾਲ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ-ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਨਦੀ ਉਸ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਅਰੁਨ ਬਾਰਨਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਅਰੁਨ ਬਾਰਨਿਨਿ ਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੪੪੯॥ ੯੦੯॥

ਅਰੁਣ ਬਾਰਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰੋ॥ ੪੫੦॥ ੯੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰੁਣ ਬਾਰਨੀ=ਲਾਲ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ-ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਅਰੁਣ ਬਾਰਨੀ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸੱਤਰੂ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਇਹ ਅਰੁਨ ਬਾਰਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੫੦॥ ੯੧੦॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਅਰੁਣ ਅੰਬਨੀਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥ ੪੫੧॥ ੯੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰੁਣ ਅੰਬਨੀਨਿ=ਲਾਲ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ, ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਨਦੀ, ਉਸ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਅਰੁਣ ਅੰਬਨੀਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਥ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਅਰੁਣ ਅੰਬਨੀਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਥ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੪੫੧॥ ੯੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਰੁਣ ਤੁਰੰਗਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿੱਜੈ ॥ ੪੫੨ ॥ ੯੧੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰੁਣ ਤਰੰਗਨਿ=ਲਾਲ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਲੀ ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਅਰੁਣ ਤਰੰਗਨਿ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਆਖੋ. ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਅਰੁਣ ਤਰੰਗਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੫੨ ॥ ੯੧੨ ॥

ਆਰਕਤਾ ਜਲਨਿਨਿ ਪਦ ਭਾਖੋ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਖਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੪੫੩ ॥ ੯੧੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਰਕਤਾ ਜਲਨਿ=ਲਾਲ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ, ਸਰਸੁਤੀ ਨਦੀ। ਨੀ=ਉਸ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਆਰਕਤਾ ਜਲਨਿਨਿ ਪਦ ਮਗਰੋਂ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਆਰਕਤਾ ਜਲਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੪੫੩ ॥ ੯੧੩ ॥

ਅਰੁਨ ਅੰਬਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ ॥ ੪੫੪ ॥ ੯੧੪ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਅਰੁਨ ਅੰਬਨਿਨਿ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਉਚਾਰਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਅਰੁਨ ਅੰਬਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੋ ॥ ੪੫੪ ॥ ੯੧੪ ॥

ਅਰੁਨ ਪਾਨਿਨੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੋ ॥ ੪੫੫ ॥ ੯੧੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰੁਨ ਪਾਨਿਨੀ=ਲਾਲ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ, ਸਰਸੁਤੀ ਨਦੀ, ਉਸ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਅਰੁਨ ਪਾਨਿਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਅਰੁਨ ਪਾਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੫੫ ॥ ੯੧੫ ॥

ਅਰੁਨ ਜਲਨਿਨੀ ਆਦਿ ਬਖ੍ਯਾਨਹੁ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਖਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੪੫੬ ॥ ੯੧੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰੁਨ ਜਲਨਿਨੀ=ਸਰਸੁਤੀ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਅਰੁਨ ਜਲਨਿਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਅਰੁਨ ਜਲਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੪੫੬ ॥ ੯੧੬ ॥

ਅਰੁਨ ਨੀਰਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ ॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੪੫੭॥ ੯੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰੁਨ ਨੀਰਨਿਨਿ=ਲਾਲ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ- ਸਰਸੁਤੀ ਨਦੀ. ਉਸ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਅਰੁਨ ਨੀਰਨਿਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਅਰੁਨ ਨੀਰਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੪੫੭॥ ੯੧੭॥

ਸਤੱਦ੍ਰਵਨਿਨੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਤ੍ਹਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਰੀਐ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਰੀਐ॥ ੪੫੮॥ ੯੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੱਤਦ੍ਰਵਨਿਨੀ=ਸਤਲੁਜ। ਸੌ ਧਾਰਾਂ ਹੋ ਕੇ ਵਗਨ ਵਾਲੇ ਦਰਿਆ ਵਾਲੀ. ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸੱਤਦ੍ਰਵਨਿਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਿ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੫੮॥ ੯੧੮॥

ਸਤਪ੍ਰਵਾਹਨਿਨ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ॥ ੪੫੯॥ ੯੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਤ ਪ੍ਰਵਾਹਨਿਨਿ=ਸੌ ਧਾਰਾ ਵਾਲੀ ਨਦੀ. ਸੱਤਲੁਜ' ਦਰਿਆ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸਤ ਪ੍ਰਵਾਹਨਿਨਿ ਪਦ ਆਖੋ. ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਸੱਤ ਪ੍ਰਵਾਹਨਿਨਿ ਜ਼ਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੪੫੯॥ ੯੧੯॥

ਭਾਵ - ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ, ਕਿ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਰਿਖੀ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਕ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ, ਇਕ ਭਿਆਨਕ ਵੇਗ ਵਾਲੀ ਹੇਮਵਤੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬਕੇ ਮਰਣ ਲੱਗਾ. ਉਹ ਨਦੀ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੋ ਕੇ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਖੀ ਨੇ ਉਸ ਨਦੀ ਵਿਚ ਸੌ ਵਾਰ ਡੁੱਬਕੇ ਮਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਹਰ ਵਾਰੀ ਹੀ ਨਦੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਇਉਂ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਸੌ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸ਼ਤ ਪ੍ਰਵਾਹਨੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਹ ਦਰਿਆ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤਾਲ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਦੇ ਕੋਲ ਵਾਲੇ ਰਾਵਣਰੁਦ ਤਾਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਕੁੱਲੂ, ਮੰਡੀ, ਬਿਲਾਸ ਪੁਰ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਰੋਪੜ ਤੇ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਆਦਿਕ ਬਾਈ ੯੦੦ ਮੀਲ ਵੱਗਦਾ ਹੋਇਆ ਮੁਜ਼ੱਫਰ ਗੜ੍ਹ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅੱਜ ਕੱਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਸਤਦ੍ਰਵ ਜਾਂ ਸਤਲੁਜ ਹੈ।

ਸਹਸਾ ਨਾਰਨਿਨ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਿਤ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ॥ ੪੬੦॥ ੯੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਹਸ=ਸੌ। ਨਾਰਨਨਿ=ਨਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਪ੍ਰਵਾਹਾਂ ਵਾਲੀ, ਸੌ ਪ੍ਰਵਾਹਾਂ ਵਾਲੀ-ਸੱਤਲੁਜ ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸਹਸ ਨਾਰਨਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਹਸ ਨਾਰਨਨਿ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੪੬੦॥ ੯੨੦॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਸੱਤਦ੍ਰਵਨਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਦੀਜੀਐ॥
ਰਿਪੁ ਪਦ ਕੋ ਤਾਕੈ ਪੁਨ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਪਛਾਨੀਐ॥ ੪੬੧॥ ੯੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੱਤਦ੍ਰਵਨਨਿ=ਸੌ ਦ੍ਰਵਨ ਭਾਵ ਪ੍ਰਵਾਹਾਂ ਵਾਲੀ-ਨਦੀ, ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸੱਤ ਦ੍ਰਵਨਨਿ ਪਦ ਆਖੋ। ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਥ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਤਦ੍ਰਵਨਨਿ ਜਾ ਚਰ ਨਾਥ ਰਿਪੁ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੪੬੧॥ ੯੨੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਸੱਤ ਪ੍ਰਵਾਹਨਿਨੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ॥ ੪੬੨॥ ੯੨੨॥

ਪਹਿਲੋਂ ਸੱਤ ਪ੍ਰਵਾਹਨਿਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸ਼ੱਤਪ੍ਰਵਾਹਨਿਨੀ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੬੨॥ ੯੨੨॥

ਸੱਤ ਗਾਮਨੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਕਲ ਤਪੁਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥ ੪੬੩॥ ੯੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੱਤ ਗਾਮਨੀ=ਸੌ ਧਾਰਾਂ ਹੋ ਕੇ ਗਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੱਤਲੁਜ ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸੱਤ ਗਾਮਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸੱਤਗਾਮਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੪੬੩॥ ੯੨੩॥

ਸਤ ਤਰੰਗਨਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ॥
ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਤਾਕੇ ਅਰਿ ਕਹੀਐ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਲਹੀਐ॥ ੪੬੪॥ ੯੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਤ ਤਰੰਗਨਨਿ=ਸੌ ਲੈਹਿਰਾਂ ਵਾਲੀ, ਸੱਤਲੁਜ ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸੱਤ ਤਰੰਗਨਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਿ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਲਵੋ॥ ੪੬੪॥ ੯੨੪॥

ਭੂਮ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਹੁ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬੀਚਾਰਹੁ ॥ ੪੬੫ ॥ ੯੨੫ ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਭੂਮ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ. ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੬੫ ॥ ੯੨੫ ॥

ਆਦਿ ਬਿਆਸਨਨੀ ਪਦ ਭਾਖੋ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ ॥ ੪੬੬ ॥ ੯੨੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਆਸਨਿਨੀ=ਬਿਆਸ ਨਦੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬਿਆਸਨਨੀ. ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ. ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੬੬ ॥ ੯੨੬ ॥

ਬਿਆਹਨਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਹੁ ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰਹੁ ॥ ੪੬੭ ॥ ੯੨੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਆ=ਫਾਹੀ। ਹਨਨੀ=ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਫਾਹੀ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ-ਬਿਆਸਾ ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬਿਆ ਹਨਨੀ ਪਦ. ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਬਿਆ ਹਨਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੪੬੭ ॥ ੯੨੭ ॥

ਪਾਂਸ ਸਕਤਨਨਿ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਧਰੀਐ॥
ਰਿਪੁ ਪਦ ਤਾਕੋ ਅੰਤ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿੱਜੈ ॥ ੪੬੮ ॥ ੯੨੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਂਸ ਸਕਤਨਨਿ=ਫਾਹੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਹਨਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਬਿਆਸਾ ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਪਾਸ ਸਕਤਨਨਿ ਪਦ. ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਰਿਪੁ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੬੮ ॥ ੯੨੮ ॥

ਪਾਂਸਨਾਸਨਿਨ ਆਦਿ ਬਖਨੀਐ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਰੀਐ ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਰੀਐ ॥ ੪੬੯ ॥ ੯੨੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਂਸ ਨਾਸਨਿਨਿ=ਫਾਹੀ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ ਬਿਆਸਾ ਨਦੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਪਾਂਸ ਨਾਸਨਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਪਾਸ ਨਾਸਨਿਨਿਜਾ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੪੬੯॥ ੯੨੯॥

ਬਰੁਣਾਇਧ ਨਾਸਨਨ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿੱਜੈ॥ ੪੭੦॥ ੯੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰਣਾਇਧ=ਵਰੁਣ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ, ਫਾਹੀ।

ਬਰਣਾਇਧ ਨਾਸਨਿ=ਫਾਹੀ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਬਿਆਸਾ ਦਰਿਆ।

ਬਰਣਾਇਧ ਨਾਸਨਿਨਿ=ਬਿਆਸਾ ਦਰਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਬਰੁਣਾਇਧ ਨਾਸਨਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਕਹਿ ਲਵੋ॥ ੪੭੦॥ ੯੩੦॥

ਜਲਸਿਨਆਯੁਧ ਨਾਮ ਕਹੀਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥ ੪੭੧॥ ੯੩੧॥

ਪਹਿਲੋਂ ਜਲਇਸਨ ਆਯੁਧ ਅਤੇ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ, ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੭੧॥ ੯੩੧॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਜਲਿਸਨ ਆਯੁਧ=ਜਲਇਸਨ ਭਾਵ ਵਰੁਣ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਫਾਹੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ। ਜਲਿਸਨ ਆਯੁਧ ਜਾ=ਘਾਹ। ਜਲਿਸਨ ਆਯੁਧ ਜਾਚਰ=ਮ੍ਰਿਗ। ਜਲਿਸਨ ਆਯੁਧ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ=ਸ਼ੇਰ। ਜਲਿਸਨ ਆਯੁਧ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ=ਬੰਦੂਕ।

ਅੜਿੱਲ॥ ਸਕਲ ਪਾਂਸ ਲੈ ਨਾਮ ਨਾਸਨਿਨ ਭਾਖੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਨਾਥ ਬਹੁਰ ਪਦ ਰਾਖੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁੱ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਪਛਾਨੀਐ॥ ੪੭੨॥ ੯੩੨॥

ਉਹ ਸਾਰੇ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਲੈਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਸਨਿਨਿ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਥ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ॥ ੪੭੨॥ ੯੩੨॥

ਰਾਵਨਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਦੀਜੀਐ॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਬੀਰ ਪਛਾਨੀਐ॥ ੪੭੩॥ ੯੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਵਨਨੀ=ਰਾਵੀ ਨਦੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਰਾਵਨਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੭੩॥ ੯੩੩॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਰਾਵਨਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਘਾਹ ਉਸਨੂੰ ਚਰਣ ਵਾਲਾ ਮ੍ਰਿਗ ਉਸਦਾ ਸਵਾਮੀ ਸ਼ੇਰ, ਉਸਦੀ ਵੈਰਨ-ਬੰਦੂਕ।

ਚੌਪਈ॥ ਰਾਵਨੀਨ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ॥ ੪੭੪॥ ੯੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਵਨੀਨ=ਰਾਵੀ ਨਦੀ ਵਾਲ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਵਨੀਨ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਜਾਚਰ ਸ਼ਬਦ ਲਾਓ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੪੭੪॥ ੯੩੪॥

ਚੰਦ੍ਰਭਗਨਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਹੁ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰਹੁ॥ ੪੭੫॥ ੯੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੰਦ੍ਰ ਭਗਨਨਿ=ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਭੈਣ, ਝਨਾਂ ਨਦੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਚੰਦ੍ਰ ਭਗਨਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੪੭੫॥ ੯੩੫॥

ਸੀਸ ਭਗਨਨਿ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ॥ ੪੭੬॥ ੯੩੬॥

ਪਹਿਲੋਂ ਸਸਿ (ਚੰਦਰਮਾ) ਭਗਨਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦਿ ਆਖੋ। ਇਹ ਸਸਿ ਭਗਨਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੪੭੬॥ ੯੩੬॥

ਚੰਦ੍ਰਨੁਜਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਠਾਨਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰੋ ਧਰੀਐ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਰੀਐ॥ ੪੭੭॥ ੯੩੭॥

ਪਹਿਲੇ ਚੰਦ੍ਰ ਅਨੁਜਨਿਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਚੰਦ੍ਰ ਅਨੁਜਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੭੭॥ ੯੩੭॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਸਸਿ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕੋਂ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥ ੪੭੮॥ ੯੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ = ਸਸਿ ਅਨੁਜਨਿਨੀ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਝਨਾਂ ਨਦੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸਸਿ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਚੰਗੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਿਓ ਪਰਖ ਲਵੋ॥ ੪੭੮॥ ੯੩੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਮਯੰਕ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੈ ਦਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ॥ ੪੭੯॥ ੯੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਯੰਕ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਮਯੰਕ ਅਨੁਜਨਿਨਿ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਝਨਾਂ ਨਦੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮਯੰਕ ਅਨੁਜਨਿਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਹੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੭੯॥ ੯੩੯॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਮਯੰਕ ਸਹੋਦਰਨਨਿ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐਂ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਠਾਨੀਐਂ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਭਣੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਕਬਿ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥ ੪੮੦॥ ੯੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਹੋਦਰਨ=ਭੈਣ। ਮਯੰਕ ਸਹੋਦਰਨਨੀ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਭੈਣ ਝਨਾਂ ਨਦੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ=ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮਯੰਕ ਸਹੋਦਰਨਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਸ਼ੁਭ ਕਵੀਓ ! ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੪੮੦॥ ੯੪੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਜ ਅਨੁਜਨਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਭਣਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਅੰਤ ਉਚਾਰਹੁ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰਹੁ॥ ੪੮੧॥ ੯੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਜ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਅਜ ਅਨੁਜਨਨਿ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਝਨਾਂ ਨਦੀ

ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਅਜ ਅਨੁਜਨਨਿਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਜੋੜ ਦਿਓ। ਇਹ ਅਜ ਅਨੁਜਨਨਿਨੀਜਾ ਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੯੧॥ ੯੪੧॥

ਨਿਸਿਸਅਨੁਜਨਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦਿ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਰੀਐ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਰੀਐ॥ ੪੯੨ ॥ ੯੪੨ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਨਿਸ ਇਸ (ਰਾਤ ਦੇ ਰਾਜੇ, ਚੰਦ) ਅਨੁਜਨਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੯੨॥ ੯੪੨॥

ਨਿਸਇਸਰਨਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਭਣਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ॥ ੪੯੩ ॥ ੯੪੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਸ ਇਸਰਨਨਿ=ਰਾਤ ਦਾ ਸਵਾਮੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਉਸਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਝਨਾ ਨਦੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਿਸ ਇਸਰਨਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਆਖੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੯੩॥ ੯੪੩॥

ਰੈਨਾਧਿਪਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਖਿ ਲਿੱਜੈ॥ ੪੯੪ ॥ ੯੪੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੈਨਾਧਿਪਨੀ=ਰੈਨਾਧਿਪ=ਰਾਤ ਦਾ ਸਵਾਮੀ-ਚੰਦ੍ਰਮਾਨੀ=ਵਾਲੀ। ਚੰਦ੍ਰ ਵਾਲੀ ਝਨਾਂ ਨਦੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਰੈਨਾਧਿਪਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੯੪॥ ੯੪੪॥

ਰੈਨ ਰਾਟਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਧਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨਹੁ॥ ੪੯੫ ॥ ੯੪੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੈਨਰਾਟਨਿਨਿ=ਰੈਨਰਾਟ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਨੀ=ਵਾਲੀਨੀ=ਵਾਲੀ। ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਾਲੀ ਨਦੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਰੈਨ ਰਾਟਨਿਨਿ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਅਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੯੫॥ ੯੪੫॥

ਰੈਨ ਰਾਜਨੀ ਆਦਿ ਕਹਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਭਣਿੱਜੈ॥
ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਪਦ ਕਹੀਐ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਲਹੀਐ॥ ੪੮੬॥ ੯੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੈਨਰਾਜ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਨੀ=ਵਾਲੀ। ਜਾ=ਪੁੱਤਰ। ਚਰ=ਖਾਣ ਵਾਲਾ। ਪਤਿ=ਸਵਾਮੀ। ਸ਼ੱਤਰੂ=ਵੈਰਨ।

ਪਹਿਲੋਂ ਰੈਨ ਰਾਜਨੀ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ, ਇਹ ਰੈਨਰਾਜਨੀਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੮੬॥ ੯੪੬॥

ਨਿਸਨਾਇਕਨਨਿ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਸੂਨ ਉਚਰ ਚਰਪਤਿ ਪਦ ਡਰੀਐ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥ ੪੮੭॥ ੯੪੭॥

ਪਹਿਲੋਂ ਨਿਸ ਨਾਇਕਨਿਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੂਨ ਤੇ ਚਰ ਅਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਆਖੋ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਅਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੮੭॥ ੯੪੭॥

ਨਿਸਇਸਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਹੁ॥ ਸੁ ਕਬਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰਹੁ॥ ੪੮੮॥ ੯੪੮॥

ਪਹਿਲੋਂ ਨਿਸਇਸਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੇ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੮੮॥ ੯੪੮॥

ਨਿਸ ਪਤਿਨਨਿ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਸੁਤਚਰ ਅਰ ਅੰਤਹਿ ਪਦ ਧਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸੁ ਕਬਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ॥ ੪੮੯॥ ੯੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਸਪਤਿਨਨਿ=ਰਾਤ ਦੇ ਪਤੀ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਝਨਾਂ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਿਸ ਪਤਿਨਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਤੇ ਚਰ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ, ਇਹ ਨਿਸਪਤਿਨਿਨਿ ਸੁਤਚਰ ਸ਼ੱਤਰੂ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੮੯॥ ੯੪੯॥

ਨਿਸ ਧਨਿਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਕਹਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਅਰ ਪਦਹਿ ਭਣਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨਹੁ॥ ੪੯੦॥ ੯੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਸ ਧਨਿਨੀ=ਰਾਤ ਦੇ ਰਾਜੇ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਭੈਣ, ਝਨਾਂ ਨਦੀ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਿਸ ਧਨਿਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੪੯੦॥ ੯੫੦॥

ਰੈਨ ਨਾਇਕਨਿ ਆਦਿ ਸੁ ਕਹੀਐ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਦੈ ਰਹੀਐ॥

ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਪਦ ਭਾਖਹੁ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਖਿ ਰਾਖਹੁ ॥ ੪੯੧ ॥ ੯੫੧ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਰੈਨ ਨਾਇਕਨਿ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੪੯੧ ॥ ੯੫੧ ॥

ਨਿਸ ਚਰਨਨਿ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਪਦ ਭਾਖਹੁ ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪੁਨਿ ਰਾਖਹੁ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ ॥ ੪੯੨ ॥ ੯੫੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ -ਨਿਸ-ਚਰਨਨਿ=ਰਾਤ ਨੂੰ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਭਨਾਂ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਿਸਚਰਨਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਜੋੜੋ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਕਹੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੯੨ ॥ ੯੫੨ ॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਨਿਸਚਰਨਿਨਿ ਸੁਤ ਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ-ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਘਾਹ, ਉਸਨੂੰ ਚਰਨ ਵਾਲਾ, ਮ੍ਰਿਗ ਉਸਦਾ ਸਵਾਮੀ ਸ਼ੇਰ, ਉਸਦੀ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ।

ਆਦਿ ਨਿਸਾਚਰਿਨਿਨਿ ਕੱਹੁ ਭਾਖੋ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸਕੱਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿੱਜੈ॥ ੪੯੩ ॥ ੯੫੩ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਨਿਸਾਚਰਿਨਿਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੁਤ' ਤੇ 'ਚਰ' ਕਹਿਕੇ 'ਨਾਇਕ' ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੪੯੩ ॥ ੯੫੩ ॥

ਰੈਨ ਰਮਨਿ ਸਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸਬਦ ਕਹਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸਕੱਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥ ੪੯੪ ॥ ੯੫੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ = ਰੈਨ ਰਮਨੀ=ਰਾਤ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲੇ ਚੰਦ ਦੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਭਨਾਂ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਰੈਨਰਮਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਰੈਨ ਰਮਨੀ ਸੁਤ ਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪੱਕਾ ਮੰਨੋ॥ ੪੯੪ ॥ ੯੫੪ ॥

ਰੈਨ ਰਾਜਨਿਨਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰੋ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦਹਿ ਸਵਾਰੋ॥
ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਪਦ ਕਹੀਐ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ਲਹੀਐ॥ ੪੯੫ ॥ ੯੫੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੈਨ ਰਾਜਨਿਨਿ=ਰਾਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਭਨਾਂ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਰੈਨਰਾਜਨਿਨਿ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਕਹਿਕੇ ਸੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਰੈਨਰਾਜਨਿਨਿ ਸੁਤ ਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੪੯੫ ॥ ੯੪੫ ॥

ਨਿਸਾਰਵਨਿਨਿ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤਾ ਪਾਛੇ ਕਹੀਐ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤਪੁਕ ਕੇ ਲਹੀਐ॥ ੪੯੬॥ ੯੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਸਾ ਰਵਨਿਨਿ=ਰਾਤ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਝਨਾਂ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਿਸਾਰਵਨਿਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਤੇ ਚਰ ਆਖਕੇ ਪਤਿ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਨਿਸਾਰਵਨਿਨਿ ਸੁਤ ਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ॥ ੪੯੬॥ ੯੫੬॥

ਦਿਨਅਰ ਰਵਨਿਨ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਬਿਚਾਰੋ॥
ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਭਾਖੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜੂ ਕੇ ਲਖਿ ਰਾਖੋ॥ ੪੯੭॥ ੯੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਨ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ=ਦਿਨ ਅਰਿ=ਰਾਤ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਵਾਲਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਉਸਦੀ ਭੈਣ ਝਨਾਂ ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਦਿਨ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਤੇ ਚਰ ਅਤੇ ਪਤਿ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੪੯੭॥ ੯੫੭॥

ਹਰਿਜ ਅਰਿ ਰਵਨਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਕਹੋ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੋ॥ ੪੯੮॥ ੯੫੮॥

ਪਹਿਲੋਂ ਹਰਿਜ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਤੇ ਚਰ ਅਤੇ ਪਤਿ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਯਾਦ ਰੱਖੋ॥ ੪੯੮॥ ੯੫੮॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਹਰਿ=ਸੂਰਜ, ਹਰਿਜ=ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਦਿਨ। ਹਰਿਜ ਅਰਿ=ਦਿਨ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਰਾਤ। ਹਰਿਜ ਅਰਿ ਰਵਨਿ=ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਵਾਲਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ।

ਤਿਮ੍ਰਿਯਰ ਸੋ ਰਵਨਨਿ ਪਦ ਕਹੀਐ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਗਹੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਕਹਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ॥ ੪੮੯॥ ੯੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ = ਤਿਮ੍ਰਿਯਰ=ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ। ਤਿਮ੍ਰਿਯਰ ਰਵਨਿਨਿ=ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਭੈਣ, ਝਨਾਂ ਨਦੀ ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਮ੍ਰਿਯਰ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਫਿਰ ਰਵਨਿਨਿ ਪਦ ਕਹੋ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸੁਤਚਰ ਪਦ ਲਾਕੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹੋ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਲਭ ਲਵੋ॥ ੪੮੯॥ ੯੫੯॥

ਹਰਿਜਰਿ ਰਵਨਿਨ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਉਚਰੀਐ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸੁ ਕਬਿ ਬਿਚਰੀਐ॥ ੫੦੦॥ ੯੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਿਜਹਿ=ਹਰਿਜਅਰਿ.ਦਿਨ ਦੀ ਵੈਰਨ ਰਾਤ।

ਪਹਿਲੋਂ ਹਰਿਜਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਪਦ. ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੫੦੦॥ ੯੬੦॥

ਰਵਿਜਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰੋ ਭਾਖਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਖਿ ਰਾਖਹੁ॥ ੫੦੧॥ ੯੬੧॥

ਪਹਿਲੋਂ ਰਵਿਜਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਪਦ. ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੫੦੧॥ ੯੬੧॥

ਭਾਨੁਜ ਅਰਿ ਕਹਿ ਰਵਨ ਭਨੀਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੫੦੨॥ ੯੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਨੁਜ ਅਰਿ=ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ-ਦਿਨ. ਉਸਦੀ ਵੈਰਨ ਰਾਤ।

ਪਹਿਲੋਂ ਭਾਨੁਜ ਅਰਿ ਕਹਿਕੇ ਰਵਨੀ ਤੇ ਜਾਚਰ ਆਖੋ. ਫਿਰ ਨਾਇਕ ਤੇ ਸੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ. ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੫੦੨॥ ੯੬੨॥

ਸੂਰਜਰਿ ਰਵਨ ਆਦਿ ਪਦ ਕਹੀਐ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਗਹੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਧਾਰੋ॥ ੫੦੩॥ ੯੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੂਰਜਰਿ=ਸੂਰਜ+ਅਰਿ=ਸੂਰਜ ਦੀ ਵੈਰਨ੍ਹ ਰਾਤ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸੂਰਜਰਿ ਰਵਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੦੩॥ ੯੬੩॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਸੂਰਜਰਿ ਰਵਨੀ=ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਵਾਲੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਭੈਣ ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ। ਸੂਰਜਰਿ ਰਵਨੀ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ=ਨਦੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਘਾਹ. ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਮ੍ਰਿਗ. ਉਸਦਾ ਸਵਾਮੀ ਸ਼ੇਰ. ਉਸਦੀ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ।

ਭਾਨਜਾਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਪਦ ਭਾਖੋ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਪੁਨਿ ਰਾਖੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥ ੫੦੪॥ ੯੬੪॥

ਪਹਿਲੋਂ ਭਾਨਜਾਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਸਤਚਰ ਕਹਿਕੇ ਪਤਿ ਤੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੋ. ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੦੪॥ ੯੬੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਦਿਨ ਧੁਜ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਦੈ ਡਾਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੈ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥ ੫੦੫॥ ੯੬੫॥

ਪਹਿਲੋਂ ਦਿਨ ਧੁਜ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਥ ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੦੫॥ ੯੬੫॥

ਦਿਨ ਰਾਜਿ ਅਰਿ ਰਵਨਨੀ ਸੁ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐਂ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੇ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨਿ ਠਾਨੀਐਂ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐਂ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਬਿਚਾਰੀਐਂ॥ ੫੦੬॥ ੯੬੬॥

ਪਹਿਲੋਂ ਦਿਨ ਰਾਜਿ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਥ ਪਦ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੦੬॥ ੯੬੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਦਿਨਸਿ ਅਰਿ ਰਵਨਨ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਪੁਨਿ ਕਹਿ ਲੀਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੋ ਸਕਲ ਪਤੀਜੈ॥ ੫੦੭॥ ੯੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਨਿਸ ਅਰਿ=ਦਿਨ+ਈਸ=ਦਿਨ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਵੈਰਨ-ਰਾਤ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦਿਨਿਸ ਅਰਿ ਰਵਨਿਨਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਜਾਚਰ' ਤੇ 'ਨਾਇਕ' ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੫੦੭॥ ੯੬੭॥

ਤਮ ਅਰਿ ਜਰਿ ਰਵਨਨਿ ਪਦ ਭਾਖੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਤਿੱਜੈ॥ ੫੦੮॥ ੯੬੮॥

ਪਹਿਲੋਂ ਤਮ ਅਰਿ ਜਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀਚਾਰੋ॥ ੫੦੮॥ ੯੬੮॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਤਮ ਅਰਿਜਰਿ=ਤਮ+ਅਰਿ+ਜ+ਅਰਿ=ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਵੈਰੀ-ਸੂਰਜ, ਉਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਦਿਨ, ਉਸਦੀ ਵੈਰਨ ਰਾਤ।

ਤਮ ਅਰਿ ਜਰਿ ਰਵਨਿਨਿ=ਰਾਤ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਉਸਦੀ ਭੈਣ ਝਨਾਂ ਨਦੀ।

ਤਮ ਅਰਿਜਰਿ ਰਵਨਿਨਿ ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸ਼ੱਤਰੂ=ਨਦੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਘਾਹ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਮ੍ਰਿਗ. ਉਸਦਾ ਸੁਆਮੀ ਸ਼ੇਰ. ਉਸਦੀ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ।

ਚੰਦ੍ਰ ਜੋਨਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਤਿੱਜੈ॥ ੫੦੯॥ ੯੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੰਦਰ ਜੋਨਨੀ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਰਗੀ ਝਨਾਂ ਨਦੀ ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਚੰਦ੍ਰ ਜੋਨਨੀ ਪਦ. ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ. ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰੋ॥ ੫੦੯॥ ੯੬੯॥

ਸਸਿ ਉਪ ਸਖਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ੫੧੦ ॥ ੯੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਸਿ ਉਪਸਖਨੀ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗੀ ਝਨਾਂ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸਸਿ ਉਪਸਖਿਨੀ ਪਦ. ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਆਖੇ. ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੫੧੦॥ ੯੭੦॥

ਨਿਸ ਇਸ ਭਗਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਤਿੱਜੈ॥ ੫੧੧ ॥ ੯੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਸ ਇਸ ਭਗਨੀ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਝਨਾਂ ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਿਸ ਇਸ ਭਗਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਕਹਿਕੇ. ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਜੋੜੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੧੧॥ ੯੭੧॥

ਸਸਿ ਭਗਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਤ ਉਚਾਰਹੁ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰਹੁ॥ ੫੧੨॥ ੯੭੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਸਿ ਭਗਨੀ=ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਭੈਣ. ਝਨਾਂ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸਸਿ ਭਗਨੀ ਪਦ. ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ. ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੧੨॥ ੯੭੨॥

ਨਿਸਿਸਭਗਾ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੫੧੩ ॥ ੯੭੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਸਿਸ ਭਗਾ=ਰਾਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਝਨਾਂ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਿਸਿਸਭਗਾ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣੋ॥ ੫੧੩॥ ੯੭੩॥

ਰੈਨਰਾਟ ਕਹਿ ਭਗਾ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਅੰਤ ਭਣਿੱਜੇ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਤਿੱਜੈ॥ ੫੧੪॥ ੯੭੪॥

ਪਹਿਲੋਂ ਰੈਨਰਾਟ ਕਹਿਕੇ ਭਗਾ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੇ ਪਤਿ ਅਤੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੧੪॥ ੯੭੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਰੈਨਰਾਵਨੀ ਕਹਿ ਭਗ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੀਐਂ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਠਾਨੀਐਂ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਭਨੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਹੋ ਤਹ ਦੀਜੀਐ॥ ੫੧੫॥ ੯੭੫॥

ਪਹਿਲੋਂ ਰੈਨ ਰਾਵਨੀ ਤੇ ਭਗਾ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੇ ਨਾਥ ਪਦ ਆਖੋ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਵਰਤੋ॥ ੫੧੫॥ ੯੭੫॥

ਰੈਨਰਾਜ ਕਹਿ ਭਗਾ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਮਨ ਧਾਰੀਐ॥ ੫੧੬॥ ੯੭੬॥

ਪਹਿਲੋਂ ਰੈਨਰਾਜ ਭਾਵ ਚੰਦਰਮਾ ਕਹਿਕੇ, ਭਗਾ ਤੇ ਜਾਚਰ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਨਾਥ ਤੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਭਾਖੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥ ੫੧੬॥ ੯੭੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਰੈਨ ਰਾਵ ਕਹਿ ਭਗਾ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਹ ਚਹੋ ਕਹਿੱਜੈ॥ ੫੧੭॥ ੯੭੭॥

ਪਹਿਲੋਂ ਰੈਨ ਰਾਵ ਕਹਿਕੇ, ਭਗਾ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਚਾਹੋ ਕਹਿ ਲਵੋ॥ ੫੧੭॥ ੯੭੭॥

ਦਿਨਅਰਿ ਕਹਿ ਭਗ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਸੁ ਕਹੀਐ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਉਚਰਹੁ ਜਹ ਚਹੀਐ॥ ੫੧੮॥ ੯੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ ਦਿਨਅਰਿ=ਦਿਨ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਚੰਦ੍ਰ। ਭੁਗ=ਭੁਗਾ, ਭੈਣ

ਪਹਿਲੋਂ ਦਿਨ ਅਰਿ ਕਹਿਕੇ ਭੁਗ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੧੮ ॥ ੯੭੮ ॥

ਤਮਚਰ ਕਹਿ ਭਗ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੋ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੫੧੯ ॥ ੯੭੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ -ਤਮ ਚਰ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ, ਚੰਦ੍ਰ।

ਪਹਿਲੇ ਤਮ ਚਰ ਕਹਿਕੇ ਭੁਗਾ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਅਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੧੯ ॥ ੯੭੯ ॥

ਰੈਣ ਰਾਵ ਕਹਿ ਭਗਨਿ ਕਹੀਜੈ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਹੁ ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰਹੁ ॥ ੫੨੦ ॥ ੯੮੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੈਣ ਰਾਵ = ਚੰਦ੍ਰ। ਰੈਣ ਰਾਵ ਭਗਣੀ=ਭਨਾਂ ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੇ ਰੈਣ ਰਾਵ ਕਹਿਕੇ, ਭਗਣੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੨੦ ॥ ੯੮੦ ॥

ਜਉਨ ਕਰਣ ਕਹਿ ਭਗਨਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣੀਜੈ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥ ੫੨੧ ॥ ੯੮੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਉਨ ਕਰਣ=ਜਉਨ=ਚਾਂਦਨੀ, ਚਾਂਦਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਚੰਦ੍ਰ। ਭਗਨਿ=ਭੈਣ ਭਨਾਂ ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਜਉਨ ਕਰਣ ਕਹਿਕੇ ਭਗਣੀ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੨੧ ॥ ੯੮੧ ॥

ਕਿਰਣ ਧਰਣ ਕਹਿ ਭਗਣ ਕਹੀਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰੀਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਅਨਮਾਨਹੁ ॥ ੫੨੨ ॥ ੯੮੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਿਰਣ ਧਰਣ=ਕ੍ਰਿਣਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਚੰਦ੍ਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਕਿਰਣ ਧਰਣ ਕਹਿਕੇ, ਭਗਣੀ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਤੇ ਚਰ ਕਹਿਕੇ, ਪਤਿ ਤੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀਚਾਰੋ॥ ੫੨੨ ॥ ੯੮੨ ॥

ਮਯੰਕ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਭਗਨਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਦ ਨਾਥ ਧਰਿੱਜੈ॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਉਚਰੀਐ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੈ ਸਕਲ ਸੁ ਧਰੀਐ ॥ ੫੨੩ ॥ ੯੮੩ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਮਯੰਕ (ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ) ਪਦ ਫੇਰ ਭਗਣੀ ਕਹਿਕੇ, ਸੁਤ ਚਰ ਅਤੇ ਨਾਥ ਪਦ ਆਖੋ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਜੋੜੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥੫੨੩॥੯੮੩॥

ਮ੍ਰਿਗਬਾਹਿਨ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਉਚਾਰਹੁ ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਚਿਤ ਧਾਰਹੁ ॥ ੫੨੪ ॥ ੯੮੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਗ ਬਾਹਨਿ=ਜਿਸ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਮ੍ਰਿਗ ਹੈ, ਚੰਦ੍ਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗ ਬਾਹਨਿ ਕਹਿਕੇ ਭਗਣੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਪੱਤਿ ਸ਼ਬਦ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥੫੨੪॥੯੮੪॥

ਹਿਰਣਰਾਟ ਕਹਿ ਭਗਣ ਉਚਾਰਹੁ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹਿੱਜੈ ॥ ੫੨੫ ॥ ੯੮੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਿਰਣ ਰਾਟ=ਮ੍ਰਿਗ ਦਾ ਸਵਾਮੀ-ਚੰਦ੍ਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਹਿਰਣ ਰਾਟ ਕਹਿਕੇ, ਭਗਣੀ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਅਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੫੨੫॥੯੮੫॥

ਸ੍ਰਿੰਗਬਾਹਣੀ ਭਗਾ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੫੨੬ ॥ ੯੮੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰਿੰਗੀ ਬਾਹਣੀ=ਸਿੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਿਰਨ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਚੰਦਰਮਾ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸ੍ਰਿੰਗ ਬਾਹਣੀ ਭਗਾ ਕਹਿਕੇ, ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੫੨੬॥੯੮੬॥

ਮ੍ਰਿਗਪਤਿਣੀ ਕਹਿ ਭਗਣ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥ ੫੨੭ ॥ ੯੮੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਗਪਤਿਣੀ=ਮ੍ਰਿਗ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਚੰਦ ਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗਪਤਿ ਕਹਿਕੇ ਭਗਣੀ ਆਖੋ। ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਮਗਰੋਂ, ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥੫੨੭॥੯੮੭॥

ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਕਹਿ ਭਗਣ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰਿੱਜੈ ॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥ ੫੨੮॥ ੯੮੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਜਾ ਪਤਿ=ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਭੈਣ, ਝਨਾਂ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਭਗਣੀ ਤੇ ਸੁਤ ਚਰ ਅਤੇ ਪਤਿ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਂ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੨੮॥ ੯੮੮॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਮੋਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਇੱਕੀ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਇਹ ਹਨ:-

ਬ੍ਰਹਮਾ, ਸਥਾਂਣੂ, ਮਨੁ, ਦੱਖ, ਭ੍ਰਿਗੁ, ਧਰਮ, ਯਮਰਾਜ, ਮਰੀਚਿ, ਅੰਗਿਰਾ, ਅਤ੍ਰਿ, ਪੁਲਸਤ, ਪੁਲਹ, ਕ੍ਰਤੁ, ਵਸ਼ਿਵ, ਪਰੰਮਸ਼੍ਰੀ, ਵਿਵਸ੍ਵਤ, ਸੋਮ, ਕਰਦਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਅਰਵਾਕ ਅਤੇ ਕ੍ਰੀਤ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਾਰ੍ਹਵੇਂ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਦਾ ਨਾਮ ਸੋਮ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਸੋਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਮ ਨਾਂ ਕਰਕੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਛੰਦ॥ ਮ੍ਰਿਗਨਾਥ ਭਗਣਿਨਿ ਭਾਖੁ॥ ਰਿਪੁਨਾਥ ਚਰਪਤਿ ਰਾਖੁ॥
ਰਿਪੁ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ॥ ਸਭ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਪ੍ਰਮਾਨ॥ ੫੨੯॥ ੯੮੯॥

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗ ਨਾਥ ਤੇ ਭਗਣਿਨਿ ਕਹਿਣ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਨਾਥ ਚਰ ਪਤਿ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਰਿਪੁ ਆਖੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੨੯॥ ੯੮੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਨਦੀ ਰਾਟ ਸੁਤ ਭਗਣ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਅਨਮਾਨਹੁ॥ ੫੩੦॥ ੯੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਦੀ ਰਾਟ ਸੁਤ=ਨਦੀ ਰਾਟ=ਸਮੁੰਦਰ, ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ-ਚੰਦ੍ਰਮਾ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਦੀ ਰਾਟ ਸੁਤ ਭਗਣਿ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੩੦॥ ੯੯੦॥

ਭਾਵਾਰਥ:- ਜਦੋਂ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕਿਆ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ ਨਿਕਲੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਸਾਮੁੰਦ੍ਰਜ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਧਾਰੋ॥ ੫੩੧॥ ੯੯੧॥

ਪਹਿਲੋਂ ਸਾਮੁੰਦ੍ਰਜ ਕਹਿਕੇ ਭਗਣਿ ਪਦ ਆਖੋ ਫੇਰ ਜਾ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਕਹਿਕੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥ ੫੩੧॥ ੯੯੧॥

ਨਦੀ ਰਾਟ ਸੁਤ ਭਗਣਿ ਉਚਾਰੋ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਦੈ ਡਾਰੋ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਅਨਮਾਨਹੁ ॥ ੫੩੨ ॥ ੯੯੨ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਨਦੀ ਰਾਟ ਸੁਤ ਭਗਣੀ ਕਹਿਕੇ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਆਖੋ. ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੫੩੨ ॥ ੯੯੨ ॥

ਸਾਮੁੱਦ੍ਰਜ ਭਗਣਿਨਿ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰਿੱਜੈ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੫੩੩ ॥ ੯੯੩ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਸਮੁੰਦ੍ਰਜ ਭਗਣਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਜੋੜੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੩੩ ॥ ੯੯੩ ॥

ਮ੍ਰਿਗਜਾਂ ਭਗਣਿਨ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਦੈ ਡਾਰੋ ॥
ਰਿਪੁ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਅਨਮਾਨਹੁ ॥ ੫੩੪ ॥ ੯੯੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਗਜਾਂ=ਮ੍ਰਿਗ ਯਾਨ. ਜੋ ਮ੍ਰਿਗ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਭੈਣ ਭਨਾਂ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮ੍ਰਿਗ ਜਾਂ ਭਗਣੀ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ. ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਪਦ ਆਖੋ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ ॥ ੫੩੪ ॥ ੯੯੪ ॥

ਨਦਿਸਜ ਭਗਣਿ ਆਦਿ ਪਦ ਦੀਜੈ ॥ ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰੀਜੈ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੫੩੫ ॥ ੯੯੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਦਿਸਜ=ਨਦੀ+ਈਸ+ਜ=ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ-ਚੰਦ੍ਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਦਿਸਜ ਭਗਣੀ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ. ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਜੋੜੋ. ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ॥ ੫੩੫ ॥ ੯੯੫ ॥

ਨਦਿ ਨਾਇਕ ਕਹਿ ਭਗਣਿਨਿ ਭਾਖੋ ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ ॥ ਸਭ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ ॥ ੪੩੬ ॥ ੯੯੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਦ ਨਾਇਕ=ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਭੈਣ ਯਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਦਿ ਨਾਇਕ ਕਹਿਕੇ ਭਗਣੀ ਆਖੋ. ਮਗਰੋਂ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਉਚਾਰੋ ਅਤੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਜੋੜੋ. ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੩੬ ॥ ੯੯੬ ॥

ਸਰਿਤਿਸ ਭਗਣਿਨਿ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹਿ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੫੩੭॥ ੯੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਿਤਿਸ=ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਚੰਦ ਦੀ ਭੈਣ ਭਨਾਂ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਸਰਿਤਿਸ ਭਗਣੀ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਜੋੜੋ, ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੩੭॥ ੯੯੭॥

ਸਰਿਤ ਇੰਦ੍ਰ ਭਗਣਨੀ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਪਹਿਚਾਨਹੁ॥ ੫੩੮॥ ੯੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਿਤ ਇੰਦਰ=ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਚੰਦ ਦੀ ਭੈਣ, ਭਨਾਂ, ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸਰਿਤ ਇੰਦਰ ਭਗਣੀ ਕਹਿਕੇ, ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜੋ। ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੫੩੮॥ ੯੯੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਨਿਸਸਿਨਿ ਕਹਿ ਭਗਣਿਨ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐਂ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐਂ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਭਨੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਕਬਿ ਲਖਿ ਲੀਜੀਐ॥ ੫੩੯॥ ੯੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਸਸਿਨਿ=ਨਿਸ ਇਸਨੀ ਰਾਤ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵਾਲਾ-ਚੰਦ੍ਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਨਿਸਸਿਨਿ ਭਗਣਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੩੯॥ ੯੯੯॥

ਤਮਚਰ ਭਗਣਨਿ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐਂ॥
ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪਤਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐਂ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੫੪੦॥ ੧੦੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਮ=ਹਨੇਰਾ। ਚਰ=ਖਾਣ ਵਾਲਾ। ਤਮਚਰ=ਹਨੇਰਾ ਖਾਣ ਵਾਲਾ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਮ ਚਰ ਭਗਣੀ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਜਾਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ॥੫੪੦॥੧੦੦੦॥

ਤਮਹਰ ਭਗਣਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਪਤਿ ਪਦ ਅੰਤ ਭਣੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸਬੁੱਧ ਕਹੁ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਬੀਨ ਲਹੁ॥੫੪੧॥੧੦੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਮ=ਹਨੇਰਾ। ਹਰ=ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਤਮ ਹਰ=ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਮ ਹਰ ਭਗਣਿਨੀ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿਕੇ ਪਤਿ ਪਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਜੋੜੋ। ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥੫੪੧॥੧੦੦੧॥

ਤਮ ਅਰਿ ਭਗਣਾਨਿਨ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹੀਜੀਐ॥
ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹੁ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐਂ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐਂ॥੫੪੨॥੧੦੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਮ ਅਰਿ ਭਗਣਾਨਿਨ=ਤਮ ਅਰਿ=ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਵੈਰੀ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਭਨਾਂ ਨਦੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਮ ਅਰਿ ਭਗਣਾਨਿਨ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਚੰਗੀ ਮਤ ਵਾਲਿਓ ਇਹ ਵੀ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਮੰਨ ਲਵੋ॥੫੪੨॥੧੦੦੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਿਮਰਰਿ ਭਗਣਨਿ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ॥੫੪੩॥੧੦੦੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਿਮਰਰਿ=ਤਿਮਰਅਰਿ=ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਤਿਮਰਰਿ ਭਗਣਨਿ=ਚੰਦ੍ਰ ਭਗਾ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਿਮਰਰਿ ਭਗਣਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥੫੪੩॥੧੦੦੩॥

ਤਿਮਰ ਨਾਸ ਕਰ ਭਗਣਨਿ ਭਾਖੋ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ॥

ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥ ੫੪੪ ॥ ੧੦੦੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਿਮਰ ਨਾਸ ਕਰਿ=ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਤਿਮਰ ਨਾਸ ਕਰਿ ਭਗਣਨਿ=ਚੰਦ੍ਰ ਭਗਾ (ਝਨਾਂ ਨਦੀ) ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਿਮਰ ਨਾਸ ਕਰਿ ਭਗਣਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਯਾਦ ਰੱਖੋ ॥ ੫੪੪ ॥ ੧੦੦੪ ॥

ਤਿਮਰ ਰਦਨ ਭਗਣਨੀ ਬਖਾਨੋ ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣੀਜੈ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥ ੫੪੫ ॥ ੧੦੦੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਿਮਰਰਦਨ=ਤਿਮਰਅਰਦਨ=ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਤਿਮਰਰਦਨ ਭਗਣਨੀ=ਚੰਦ੍ਰ ਭਗਾ ਨਦੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਿਮਰਰਦਨ ਭਗਣਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਲਵੋ ॥ ੫੪੫ ॥ ੧੦੦੫ ॥

ਤਿਮਰ ਉਚਰ ਹਾ ਭਗਣ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਭਣੀਜੈ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥ ੫੪੬ ॥ ੧੦੦੬ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਤਿਮਰ ਫੇਰ ਹਾ ਭਗਣਿ ਪਦ ਮਗਰੋ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੪੬ ॥ ੧੦੦੬ ॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਤਿਮਰ ਹਾ=ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ-ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਤਿਮਰ ਹਾ ਭਗਣਿ=ਚੰਦ੍ਰ ਭਗਾ ਨਦੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ। ਤਿਮਰ ਹਾ ਭਗਣਿ ਸੁਤ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਘਾਹ। ਤਿਮਰ ਹਾ ਭਗਣਿ ਸੁਤ ਚਰ=ਘਾਹ ਨੂੰ ਚਰਣ ਵਾਲਾ-ਮ੍ਰਿਗ। ਤਿਮਰ ਹਾ ਭਗਣਿ ਸੁਤ ਚਰ ਪਤਿ=ਮ੍ਰਿਗ ਪਤਿ, ਸ਼ੇਰ। ਤਿਮਰ ਹਾ ਭਗਣਿ ਸੁਤ ਚਰ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ=ਮ੍ਰਿਗ ਪਤੀ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਨ-ਬੰਦੂਕ।

ਤਿਮਰ ਨਿਕੰਦਨ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥ ਭਗਣਿਨ ਸੁਤ ਚਰ ਪੁਨਿ ਪਦ ਧਰੀਐ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥ ੫੪੭ ॥ ੧੦੦੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਿਮਰ ਨਿਕੰਦਨਿ=ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਕੱਟਣਵਾਲਾ=ਚੰਦ੍ਰ। ਭਗਣਿਨਿ=ਝਨਾ ਨਦੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਿਮਰ ਨਿਕੰਦਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਭਗਣਿਨਿ ਤੇ ਸੁਤ ਚਰ ਅਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੫੪੭ ॥ ੧੦੦੭ ॥

ਤਿਮਰ ਮੰਦ ਭਗਣਿਨੀ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰਿੱਜੈ ॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਅਨਮਾਨਹੁ॥ ੫੪੮॥ ੧੦੦੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਿਮਰ ਮੰਦ=ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਘਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ-ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਤਿਮਰ ਮੰਦ ਭਗਣਿਨੀ=ਚੰਦ੍ਰ ਦੀ ਭੈਣ ਭਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਿਮਰ ਮੰਦ ਭਗਣਿਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੪੮॥ ੧੦੦੮॥

ਤਿਮਰਯਾਂਤ ਕਹਿ ਭਗਣਿਨਿ ਭਾਖੋ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥ ੫੪੯॥ ੧੦੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਿਮਰਯਾਂਤ=ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ-ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਤਿਮਰਾਂਤ ਭਗਣਿਨਿ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਭੈਣ ਭਨਾਂ ਨਦੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਿਮਰਾਂਤ ਕਹਿ ਭਗਣਿਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ. ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਂ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੪੯॥ ੧੦੦੯॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤਿਮਰ ਨਾਸ ਕਹਿ ਭਗਣਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐਂ॥
ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਠਾਨੀਐਂ॥
ਰਿਪੁ ਪਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਪੁਨ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐਂ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਬਿਚਾਰੀਐਂ॥ ੫੫੦॥ ੧੦੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਿਮਰ ਨਾਸ ਕਰਿ=ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਤਿਮਰ ਨਾਸ ਕਰਿ ਭਗਣਿਨਿ=ਚੰਦ੍ਰ ਭਗਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਿਮਰ ਨਾਸ ਕਰਿ ਭਗਣਿਨਿ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਥ ਕਹਿਕੇ. ਅੰਤ ਵਿਚ ਰਿਪੁ ਪਦ ਭਾਖੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣੇਗਾ, ਯਾਦ ਰੱਖੋ॥ ੫੫੦॥ ੧੦੧੦॥

ਉਡਗਰਾਜ ਕਹਿ ਭਗਣਿਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐਂ॥
ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਕੈ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਠਾਨੀਐਂ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੫੫੧॥ ੧੦੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ -ਉਡੁਗ= ਤਾਰੇ। ਉਡੁਗਰਾਜ=ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਉਡੁਗ ਰਾਜ ਭਗਣਿਨਿ=ਚੰਦ੍ਰ ਭਗਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਉਡੁਗ ਰਾਜ ਭਗਣਿਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਥ ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥੫੫੧॥੧੦੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਉਡਗਿਸ ਕਹ ਭਗਣਿਨੀ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨਹੁ॥ ੫੫੨॥ ੧੦੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਡੁਗਈਸ=ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਵਾਮੀ-ਚੰਦ੍ਰਮਾ।

ਪਹਿਲੋਂ ਉਡੁਗਿਸ ਭਗਣਿਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਪਦ ਆਖੋ, ਇਹ ਵੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਣੋਂ॥੫੫੨॥੧੦੧੨॥

ਉਡਗ ਨਾਥ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਕਹੁ ਡਾਰੋ॥
ਰਿਪੁ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜੀਅ ਜਾਨਹੁ॥ ੫੫੩॥ ੧੦੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਡਗ ਨਾਥ = ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਵਾਮੀ-ਚੰਦ੍ਰਮਾ।

ਪਹਿਲੋਂ ਉਡਗ ਨਾਥ ਭਗਣਿਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਜੋੜੋ। ਇਹ ਵੀ ਜੀਅ ਵਿਚ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਣੋ॥੫੫੩॥੧੦੧੩॥

ਉਡਗ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਭਣੀਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੫੫੪॥ ੧੦੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਡੁਗ ਨ੍ਰਿਪਤਿ=ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ-ਚੰਦ੍ਰਮਾ।

ਪਹਿਲਾਂ ਉਡਗ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਗਣਿਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਿ ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੫੫੪॥੧੦੧੪॥

ਉਡਗ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ੫੫੫॥ ੧੦੧੫॥

ਪਹਿਲੋਂ ਉਡਗ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਹਿਕੇ ਭਗਣੀਨਿ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਆਖੋ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਜੋੜੋ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੫੫੫॥੧੦੧੫॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਉਡਗ ਏਸ ਭਗਣਿਨਿ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਕਰ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਠਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਜੀਅ ਧਾਰੀਐ ॥ ੫੫੬ ॥ ੧੦੧੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਡਗ ਏਸ=ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਈਸ਼ਰ ਚੰਦ ਦੀ ਭੈਣ ਝਨਾਂ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਉਡੁਗ ਏਸ ਭਗਨਿਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਥ ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਚੰਗੀ ਮੱਤ ਵਾਲਿਓ ! ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ ॥ ੪੪੬ ॥ ੧੦੧੬ ॥

ਉਡਪਤਿ ਭਗਨਿਨਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥
ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਕਰ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੫੫੭ ॥ ੧੦੧੭ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਉਡੁਪਤਿ ਭਗਨਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਥ ਪਦ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਸਮਝ ਲਵੋ ॥ ੫੫੭ ॥ ੧੦੧੭ ॥

ਚੌਪਈ॥ ਉਡਗ ਭੂਪਣੀ ਭੂਪ ਬਖਾਨੋ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ੫੫੮ ॥ ੧੦੧੮ ॥

ਪਹਿਲੇ ਉਡੁਗ ਭੂਪਣੀ ਭੂਪਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਲੈ ਲਵੋ ॥ ੫੫੮ ॥ ੧੦੧੮ ॥

ਤਾਰਾਪਤਿ ਕਹਿ ਭਗਨਿਨ ਭਾਖੋ ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰਹੁ ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜੀਅ ਧਾਰਹੁ ॥ ੫੫੯ ॥ ੧੦੧੯ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਤਾਰਾ ਪਤਿ ਭਗਨਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਮੰਨ [illegible] ॥ ੫੫੯ ॥ ੧੦੧੯ ॥

ਤਾਰੇਸ਼ਰ ਕਹਿ ਭਗਣਿ ਉਚਾਰੋ ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ੫੬੦ ॥ ੧੦੨੦ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਤਾਰੇਸਰ ਭਗਨਿਣੀ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ॥ ੫੬੦ ॥ ੧੦੨੦ ॥

ਤਾਰਾਲਯਇਸ ਭਗਣਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਕਹੀਐ ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥ ੫੬੧ ॥ ੧੦੨੧ ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਤਾਰਾਲਯ ਈਸ ਭਗਨਿਣੀ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੯੧॥ ੧੦੨੧॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਤਾਰਾਲਯ ਇਸ=ਤਾਰਾ+ਆਲਯ+ਈਸ=ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਘਰ ਉਸਦਾ ਸਵਾਮੀ-ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਚੰਦ। ਤਾਰਾਲਯ ਇਸ ਭਗਣੀ=ਚੰਦ੍ਰ ਭਗਾ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਅੜਿੱਲ॥ ਤਾਰਾਗ੍ਰਿਹਨਿਸ ਭਗਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਕਰ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਠਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤਹਿ ਦੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥ ੫੯੨॥ ੧੦੨੨॥

ਪਹਿਲੋਂ ਤਾਰਾ ਗ੍ਰਹਨਿਸ ਭਗਣੀ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਥ ਪਦ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੫੯੨॥ ੧੦੨੨॥

ਉਦਾਹਰਣ - ਤਾਰਾ ਗ੍ਰਿਹਨਿਸ=ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਘਰ-ਰਾਤ, ਉਸਦਾ ਸਵਾਮੀ-ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਚੰਦ੍ਰ। ਤਾਰਾ ਗ੍ਰਿਹਨਿਸ ਭਗਣੀ=ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਭਨਾਂ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਉਡ੍ਰਗ ਨਿਕੇਤਿਸ ਭਗਨੀ ਆਦਿ ਭਣੀਜੀਐ॥
ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਬਹੁਰ ਪਦ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਬਿਚਾਰੀਐ॥ ੫੯੩॥ ੧੦੨੩॥

ਪਹਿਲੋਂ ਉਡ੍ਰਗ ਨਿਕੇਤਿਸ ਭਗਣੀ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਥ ਪਦ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੫੯੩॥ ੧੦੨੩॥

ਉਡਗ ਨਾਥ ਭਗਣਨੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਦ ਭਾਖੀਐ॥
ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਬਹੁਰ ਪਦ ਰਾਖੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਪਹਿਚਾਨੀਐ॥ ੫੯੪॥ ੧੦੨੪॥

ਪਹਿਲੋਂ ਉਡ੍ਰਗ ਨਾਥ ਭਗਣਿਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਥ ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਸਿਆਣੇ ਸੱਜਣੋ ! ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥ ੫੯੪॥ ੧੦੨੪॥

ਉਡਗਏਸਰ ਭਗਣਨਿ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਦੈ ਡਾਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤਿ ਭਣੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਕਬਿ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥ ੫੬੫॥ ੧੦੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਡੁਗ ਏਸਰ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਉਡੁਗ ਏਸਰ, ਭਗਣਿਨਿ=ਚੰਦ੍ਰ ਭਗਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਉਡਗ ਏਸਰ ਭਗਣਿਨਿ ਪਦ ਮਗਰੋਂ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ, ਨਾਥ ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਕਵੀਓ ਲੈ ਲਵੋ॥ ੫੬੫॥ ੧੦੨੫॥

ਉਡਗਏਸਰ ਭਗਣਿਨ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਭਣੀਜੀਐ॥
ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਕਰ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਜੀਅ ਧਾਰੀਐ॥ ੫੬੬॥ ੧੦੨੬॥

ਪਹਿਲਾਂ ਉਡਗ ਏਸਰ ਭਗਣਿਨਿ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਸੁਤ ਚਰ, ਕਹਿਕੇ, ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ। ਚੰਗੀ ਮੱਤ ਵਾਲਿਓ ! ਜੀਅ ਵਿਚ ਧਾਰ ਲਵੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਬਣ ਜਾਣਗੇ॥ ੫੬੬॥ ੧੦੨੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਉਡਗਾਸ੍ਰੈ ਭਗਣਿਨੀ ਬਖਾਨੋ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤਹਿ ਅੰਤ ਉਚਰੀਐ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜੀਅ ਧਰੀਐ॥ ੫੬੭॥ ੧੦੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਡਗਾਸ੍ਰੈ=ਉਡਗਨ+ਆਸ੍ਰਯ=ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਅਧਾਰ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ।

ਪਹਿਲੋਂ ਉਡਗਾਸ੍ਰੈ ਭਗਣਿਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੬੭॥ ੧੦੨੭॥

ਰਿਖਿਜਭਗਣਨੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੫੬੮॥ ੧੦੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਖਿਜ=ਰਿਖੀਆਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਅਤ੍ਰੀ ਰਿਖੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਚੰਦਰਮਾ।

'ਪਹਿਲੋਂ ਰਿਖਿਜ ਭਗਣਿਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਣ ਨਾਲ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵਾਰਥਾ :- ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 'ਕੁਰੂ' ਵੰਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਅੱਤ੍ਰੀ ਰਿਖੀ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤ੍ਰੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਦੱਤਾਤ੍ਰੇਯ, ਦੁਰਬਾਸਾ ਤੇ 'ਸੋਮ' ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਸੋਮ ਨਾਂ ਤੋਂ ਵੰਸ ਦਾ ਨਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਵੰਸ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਮੁਨਿਜ ਭਗਣਨੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਉਚਾਰਹੁ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਹੁ॥ ੫੬੯॥ ੧੦੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੁਨਿਜ=ਅਤ੍ਰੀ ਮੁਨੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ-ਸੋਮ, ਚੰਦ੍ਰ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮੁਨਿਜ ਭਗਣਿਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੫੬੯॥ ੧੦੨੯॥

ਖ੍ਰਿਤਿ ਉੱਤਮਜ ਭਗਣਨੀ ਭਾਖੋ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਸੁ ਕਹੀਐ॥ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮਨ ਲਹੀਐ॥ ੫੭੦॥ ੧੦੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖ੍ਰਿਤਿ ਉੱਤਮਜ=ਉੱਤਮ ਤਿਆਗੀ ਅਤ੍ਰੀ ਰਿਖੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਝਨਾਂ ਨਦੀ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਖ੍ਰਿਤਿ ਉੱਤਮਜ ਭਗਣਿਨੀ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖ ਦੇਈਏ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਜਾਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੫੭੦॥ ੧੦੩੦॥

ਤਪਿਸ ਉਚਰਿ ਭਗਣਨੀ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪੁਨ ਸ਼ਬਦ ਧਰਿੱਜੈ॥
ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਪਦ ਠਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੫੭੧॥ ੧੦੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਪਿਸ=ਤਪੀਸ਼ਰ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਝਨਾਂ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਘਾਹ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਮ੍ਰਿਗ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ 'ਬੰਦੂਕ'

ਪਹਿਲੋਂ ਤਪਿਸ ਕਹਿਕੇ ਭਗਣਿਨੀ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਕਹੋ। ਅੰਤ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੫੭੧॥ ੧੦੩੧॥

ਕੱਸਿਪ ਸੁਤ ਕਹਿ ਭਗਣਨਿ ਭਾਖੀਐ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਰਾਖੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਉਚਰੀਐ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਧਰੀਐ॥ ੫੭੨॥ ੧੦੩੨॥

ਪਹਿਲੋਂ ਕਸ਼ਿਪ ਸੁਤ ਭਗਣਿਨਿ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਈਏ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੭੨॥ ੧੦੩੨॥

ਜਵਨ ਕਰਣ ਭਗਣਿਨੀ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥

ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਪਦ ਦੀਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ॥ ੫੭੩॥ ੧੦੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਵਨ=ਚਾਂਦਨੀ। ਜਵਨ ਕਰਨ=ਚਾਂਦਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ-ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ।

ਪਹਿਲੋਂ ਜਵਨ ਕਰਨ ਭਗਣਿਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਅਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੫੭੩॥ ੧੦੩੩॥

ਕ੍ਰਿਸਨਿਨ ਆਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰੀਜੈ॥
ਰਿਪੁ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਅਨਮਾਨਹੁ॥ ੫੭੪॥ ੧੦੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਿਨ=ਕ੍ਰਿਸਨ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦੇ ਨਾਂ ਵਾਲੀ ਜਮੁਨਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਿਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਅਤੇ ਪਤਿ ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਰਿਪੁ ਪਦ ਆਖੋ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਿਨੀ ਸੁਤ ਚਰ ਪਤਿ ਰਿਪੁ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੫੭੪॥ ੧੦੩੪॥

ਸਿਆਮ ਮੂਰਤਨਿਨ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਅਨਮਾਨਹੁ॥ ੫੭੫॥ ੧੦੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਂਵਲੀ ਮੂਰਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਘਾਹ ਨੂੰ ਚਰਨ ਵਾਲੇ ਹਿਰਨ ਪਤੀ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਨ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸਿਆਮ ਮੂਰਤਿਨਿਨਿ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੭੫॥ ੧੦੩੫॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਤਪਤਨੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਰੀਐ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਧਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੫੭੬॥ ੧੦੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਪਤੀ ਨਦੀ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਤਪਤਿਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੭੬॥ ੧੦੩੬॥

ਸੂਰਜ ਪੁਤ੍ਰਾ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦਿੱਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਉਚਾਰਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਜੀਅ ਧਾਰਹੁ॥ ੫੭੭॥ ੧੦੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੂਰਜ ਪੁਤ੍ਰਾ=ਸੂਰਜ ਦੀ ਕੰਨਿਆ, ਤਾਪਤੀ ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸੂਰਜ ਪੁਤ੍ਰਾ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ।

****
ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੭੭॥੧੦੩੭॥

ਸੂਰਜ ਆਤਮਜਾ ਆਦਿ ਭਣੀਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰੀਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਅੰਤ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰੋ॥ ੫੭੮॥ ੧੦੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਤਮਜਾ=ਪੁੱਤਰੀ, ਧੀ। ਸੂਰਜ ਆਤਮਜਾ=ਸੂਰਜ ਪੁੱਤਰੀ, ਤਾਪਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸੂਰਜ ਆਤਮਜਾ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੫੭੮॥੧੦੩੮॥

ਆਦਿ ਮਾਨਨੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਦੈ ਡਾਰੋ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਰੀਐ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਰੀਐ॥ ੫੭੯॥ ੧੦੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ -ਮਾਨਿਨੀ=ਮਾਨਿ=ਮਾਨ ਵਾਲੀ, ਭਰ ਜੋਬਨ ਨਾਲ ਕੰਢੇ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲੀ-ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮਾਨਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੫੭੯॥ ੧੦੩੯॥

ਅਭਿਮਾਨਨੀ ਪਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਧਰਿੱਜੈ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਮਾਨਹੁ॥ ੫੮੦॥ ੧੦੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਭਿਮਾਨਨੀ=ਘੁਮੰਡ ਵਾਲੀ ਨਦੀ, ਗੜ ਗੜ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਚਲਣ ਵਾਲੀ ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਅਭਿਮਾਨਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਅਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਭ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਨਾਮ ਹਨ॥ ੫੮੦॥੧੦੪੦॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਮਯਣੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਕਹਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ॥ ੫੮੧॥ ੧੦੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ = ਸਮਯਣੀ=ਸਮਯ=ਹੰਕਾਰੀ, ਕੰਢੇ ਢਾਹੁੰਣ ਵਾਲੀ=ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸਮਯਣੀ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖੋ। ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੫੮੧॥ ੧੦੪੧॥

ਗਰਬਣਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੈ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰਹੁ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਿਚਾਰਹੁ॥ ੫੮੨॥ ੧੦੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਰਬਣਿ=ਘੁਮੰਡ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨਦੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਘਾਹ ਨੂੰ

ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਵੈਰਨ।

ਪਹਿਲੋਂ ਗਰਬਣੀ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਇਕ ਪਦ, ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਪਦ ਆਖੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੫੯੨॥੧੦੪੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਦ੍ਰਪਨਨ ਮੁਖ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਕਰ ਨਾਥ ਸ਼ਬਦ ਦੈ ਡਾਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਪਹਿਚਾਨੀਐ॥੫੯੩॥੧੦੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰ ਪਨਨ=ਦ੍ਰਪ=ਹੰਕਾਰ, ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਨਦੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਦ੍ਰਪਨਨ ਪਦ ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਨਾਥ ਪਦ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ। ਚੰਗੀ ਮਤ ਵਾਲਿਓ ! ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਪਛਾਣ ਲਵੋ॥੫੯੩॥੧੦੪੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਹੰਕਾਰਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਕਹਿ ਡਾਰੋ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ॥੫੯੪॥੧੦੪੪॥

ਪਹਿਲੋਂ ਅਹੰਕਾਰਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥੫੯੪॥੧੦੪੪॥

ਪੀਅਣੀਣ ਆਦਿ ਉਚਾਰਣ ਕੀਜੈ॥ ਸੁਤਚਰ ਕਹਿ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਭਣੀਜੈ॥
ਰਿਪੁ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥੫੯੫॥੧੦੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੀਅਣੀਣਿ=ਪੀਅਣੀ=ਨਦੀ, ਨਦੀ ਵਾਲੀ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਪੀਅਣੀਣ ਪਦ, ਫੇਰ ਸੁਤ ਚਰ ਤੇ ਪਤਿ ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੫੯੫॥੧੦੪੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਧਿਖਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥੫੯੬॥੧੦੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਿਖਣੀ=ਸ਼ਸਤਰ, ਅਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਯੋਧੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ ਧਿਖਣੀ ਪਦ ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਰਿਪੁ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਧਿਖਣੀ ਰਿਪੁ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀਚਾਰੋ ਲਵੋ॥੫੯੬॥੧੦੪੬॥

ਮੇਧਣਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕਹੀਐ ਅੰਤ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਨੰਤ॥ ੫੮੭॥ ੧੦੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੇਧਣਿ=ਬੱਧੀਵਾਨ, ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਆਦਿ ਯੋਧਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮੇਧਣੀ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ ਰਿਪੁ ਪਦ ਆਖੋ। ਮੇਧਣੀ ਰਿਪੁ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਨਿਕਲਦੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ॥ ੫੮੭॥ ੧੦੪੭॥

ਸੇਮੁਖਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਕਹਿ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਏ ਲਹਿ ਲੀਜੋ ਬੁਧਿਵਾਨ॥ ੫੮੮॥ ੧੦੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੇਮੁਖਨੀ=ਤਿੱਖੀ ਅਕਲ ਵਾਲੀ-ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ ਸੇਮੁਖਨੀ ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ ਅਰਿ ਪਦ ਭਾਖੋ। ਸੇਮੁਖਨੀ ਅਰਿ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਬੁਧੀਵਾਨੋ ! ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥ ੫੮੮॥ ੧੦੪੮॥

ਆਦਿ ਮਨੀਖਨਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਬਹੁਰਿ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ, ਲੀਜਹੁ ਸੁਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੫੮੯॥ ੧੦੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਨੀਖਨਿ=ਤੇਜ ਬੁੱਧੀ ਵਜਲੇ ਸਪਾਹੀਆ ਦੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਨੀਖਨੀ' ਆਦਿ ਪਦ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਕਵੀ ਜਨੋ' 'ਮਨੀਖਨੀ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰੋ ਲਵੋ॥ ੫੮੯॥ ੧੦੪੯॥

ਬੁੱਧਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਅਰਿ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ੍ਹ ਚਤੁਰ ਚਿਤਿ ਲੇਹੁ॥ ੫੯੦॥ ੧੦੫੦॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬੁੱਧਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਚਤਰ ਪੁਰਸ਼ੋ' 'ਬੁਧਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿਤ ਵਿਚ ਜਾਨ ਲਵੋ॥ ੫੯੦॥ ੧੦੫੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਭਾਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੈ॥ ਰਿਪੁ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਭਣੀਜੈ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦੁ ਕਛੂ ਨ ਮਾਨਹੁ॥ ੫੯੧॥ ੧੦੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ-ਭਾਨੀ=ਉਜੱਲ ਛਬੀਲੇ ਗਭਰੂਆਂ ਦੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਭਾਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਭਾਨੀ ਰਿਪੁ' ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਸਮਝੋ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਜਾਂ ਫਰਕ ਨ ਜਾਣੋਂ॥ ੫੯੧॥ ੧੦੫੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਆਦਿ ਅਭਾਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਸਕਲ ਸ੍ਰੀ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਪਛਾਨ॥ ੫੯੨॥੧੦੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ-ਅਭਾਨੀ=ਚੁਪ ਕੀਤੀ ਛਾਪਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਭਾਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਅਭਾਨੀ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੇ॥ ੫੯੨॥੧੦੫੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਆਦਿ ਸੋਭਨੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਭਣੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਯਾ ਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕੁ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ॥ ੫੯੩॥ ੧੦੫੩॥

ਪਦ ਅਰਥ-ਸੋਭਨੀ=ਸੋਭਾ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੋਭਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਸ਼ੋਭਨੀ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਣ ਲਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਰਤਾ ਵੀ ਅੰਤਰ ਨ ਮੰਨੇ। ੫੯੩॥੧੦੫੩॥

ਪ੍ਰਭਾਧਰਨਿ ਮੁਖ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥
ਤਾਤੇ ਉਤਰ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਭਨੀਜੀਐ॥ ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਜਾਨ ਨਹੀ ਲੀਜੀਐ॥ ੫੯੪॥੧੦੫੪।

ਪਦ ਅਰਥ-ਪ੍ਰਭਾ ਧਰਨਿ=ਸੋਭਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪ੍ਰਭਾ ਧਰਨੀ', ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਈਏ, ਤਾਂ ਕੀ ਬਣ ਜਾਏਗਾ? ਉਸਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ 'ਪ੍ਰਭਾ ਧਰਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।॥ ੫੯੪॥੧੦੫੪॥

ਸੁਖਮਨਿ ਪਦ ਕੋ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤਹਿ ਡਾਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਕੀਜੀਐ॥ ੫੯੫॥ ੧੦੫੫॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੁਖਮਨਿ' (ਚਮਕ ਦਮਕ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ) ਪਦ ਅਤੇ ਮਗਰੋ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ 'ਸੁਖਮਨੀ ਸ਼ੱਤਰੂ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਂ ਜਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨ ਸਮਝੋ॥ ੫੯੫॥ ੧੦੫੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਧਰਮਨ ਪਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥
ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਪਦ ਠਾਨਹੁ॥
ਸਰਬ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ॥
ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਕੀਜੈ॥੫੯੬॥੧੦੫੬॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਰਮਨਿ' (ਧਰਮੀ ਬੰਦਿਆ ਦੀ ਫੌਜ) ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਧਰਮਨਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਾ ਸਮਝੋ।੫੯੬॥੧੦੫੬॥

ਆਦਿ ਕ੍ਰਾਂਤਨੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ॥ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਪਦ ਡਾਰੋ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ਯਾਕੇ ਬਿਖੈ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨਹੁ॥੫੯੭॥੧੦੫੭॥

ਆਦਿ ਕ੍ਰਾਂਤਨੀ=ਸ਼ੋਭ ਵਾਲੀ ਜਾਂ ਛਬੀਲ ਗਭਰੂਆ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕ੍ਰਾਂਤਨੀ' ਆਦਿ ਪਦ ਤੇ ਫੇਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਕ੍ਰਾਤੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਣੋ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਫਰਕ ਨਾ ਮੰਨੋ॥੫੯੭॥੧੦੫੭॥

ਛਬਿਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ॥ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨਹੁ॥ ਯਾ ਕੇ ਬਿਖੈ ਭੇਦ ਨਹੀ ਮਾਨਹੁ॥੫੯੮॥੧੦੫੮॥

ਛਬਿਨੀ=ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਛਬਿਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਛਬਿਨੀ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੫੯੮॥੧੦੫੮॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਾਜਨੀ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਹੁ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ॥ ਚਿਤ ਮੈ ਰੁਚੈ ਤਿਸੀ ਠਾਂ ਕਹੀਐ॥੫੯੯॥੧੦੫੯॥

ਬਜਨੀ=ਘੋੜ ਚੜ੍ਹੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਜਨੀ' ਸ਼ਬਦ' ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ॥ 'ਬਾਜਨੀ ਅਰਿ' ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਵਰਤੋ॥੫੯੯॥੧੦੫੯॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਆਦਿ ਬਾਹਨੀ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਤਾਕੇ ਪਾਛੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ॥

ਹੋ ਚਹੀਐ ਜਵਨੈ ਠਵਨ ਸੁ ਤਹਾਂ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੯੦੦ ॥ ੧੦੯੦ ॥

ਬਾਹਨੀ=ਸਵਾਰੀ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਹਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਆਖ ਦੇਵੋ। 'ਬਾਹਨੀ ਸ਼ੱਤਰੂ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਉਥੇ ਹੀ ਵਰਤੋ ॥ ੯੦੦ ॥ ੧੦੯੦ ॥

ਆਦਿ ਤੁਰੰਗਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੁ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥
ਹੋ ਯਾ ਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਕੀਜੀਐ ॥ ੯੦੧ ॥ ੧੦੯੧ ॥

ਤਰੰਗਨੀ=ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਰੰਗਨੀ ਸ਼ਬਦ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਬੋਲੋ ਫਿਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਹੇ ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ਼ੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਸਮਝ ਲਵੋ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨ ਮੰਨੋ ॥ ੯੦੧ ॥ ੧੦੯੧ ॥

ਹਯਨੀ ਸ਼ਬਦਹਿ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥
ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਅੰਤਕਰਿ ਪਦ ਕੋ ਡਾਰੀਐ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਯੋ ॥
ਹੋ ਦੀਯੋ ਜਹਾਂ ਤੁਮ ਚਹੁ ਸੁ ਤਹੀ ਬਖਾਨੀਯੋ ॥ ੯੦੨ ॥ ੧੦੯੨ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਹਯਨੀ' (ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਸੈਨਾ) ਪਦ ਮਗਰੋਂ 'ਅੰਤਕਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਹਯਨੀ ਅੰਤਕਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਕਵਿਤਾ ਆਦਿ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥ ੯੦੨ ॥ ੧੦੯੨ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਸੈਂਧਵਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰੋ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨਹੁ ॥ ੯੦੩ ॥ ੧੦੯੩ ॥

ਸੈਂਧਵਨੀ=ਸਿੰਧੀ ਨਸਲ ਦੇ ਘੋੜਿਆ ਦੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੈਂਧਵਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਸੈਂਧਵਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨ ਜਾਣੋ ॥ ੯੦੩ ॥ ੧੦੯੩ ॥

ਆਦਿ ਅਰਿੰਬਨੀ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਹੁ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਜਾਨਹੁ ॥ ੯੦੪ ॥ ੧੦੯੪ ॥

ਅਰਬਿਨੀ=ਅਰਬੀ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ ਅਰਬਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ॥ ਇਹ 'ਅਰਬਿਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨ ਮੰਨੋ॥ ੬੦੪॥੧੦੬੪॥

ਆਦਿ ਤੁਰੰਗਨੀ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਈਐ॥ ਜਹ ਰਿਤ ਰੁਚੈ ਤਹੀਂ ਤੇ ਕਹੀਐ॥ ੬੦੫॥ ੧੦੬੫॥

ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਰੰਗਨੀ (ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਸੈਨਾ) ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਿ ਪਦ ਲਾ ਦੇਵੇ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਲੈ ਲਵੋ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਜੀਅ ਚਾਹੇ ਇਨ੍ਹਾ ਨੂੰ ਵਰਤੋ॥ ੬੦੫॥੧੦੬੫॥

ਆਦਿ ਘੋਰਨੀ ਸ਼ਬਦ ਭਨੀਜੈ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ॥
ਸਭੈ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰੋ॥ ਜਹ ਚਾਹੋ ਤਿਨ ਤਿਹੀਂ ਉਚਾਰੋ॥ ੬੦੬॥ ੧੦੬੬॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਘੋਰਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਘੋਰਨਿ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੬੦੬॥੧੦੬੬॥

ਆਦਿ ਹਸਤਿਨੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ॥ ਰਿਪੁ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰੋ॥
ਸਭੈ ਤੁਪਕ ਕੋ ਨਾਮ ਲਹਿੱਜੈ॥ ਜਹ ਚਾਹੋ ਤੇ ਤਹੀ ਭਣਿੱਜੈ॥ ੬੦੭॥ ੧੦੬੭॥

ਹਸਤਿਨੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਹਸਤਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਹਸਤਿਨੀ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥ ੬੦੭॥੧੦੬੭॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਆਦਿ ਦੰਤਨੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦੁ ਕੋ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਪਛਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ॥ ੬੦੮॥ ੧੦੬੮॥

ਦੰਤਨੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦੰਤਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਦੰਤਨੀ ਸ਼ੱਤਰੂ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨ ਮੰਨੋ॥ ੬੦੮॥੧੦੬੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਆਦਿ ਦੁਰਦਨੀ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਠਾਨਹੁ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹਿੱਜੈ ॥ ਯਾ ਕੇ ਬਿਖੈ ਭੇਦ ਨਹੀ ਕਿੱਜੈ ॥ ੯੦੯ ॥ ੧੦੬੯ ॥

ਦੁਰਦਨੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦੁਰਦਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ॥ 'ਦੁਰਦਨੀ ਸ਼ੱਤਰੂ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੯੦੯ ॥ ੧੦੬੯ ॥

ਦਯੁਪਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥ ਜਹ ਚਾਹੋ ਤਹ ਹੀ ਤੇ ਕਹੀਐ ॥ ੯੧੦ ॥ ੧੦੭੦ ॥

ਦਯੁਪਨੀ=ਦ੍ਵਿਪਿ ਦੋ ਵਸੀਲਿਆ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਹਾਥੀ। ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸੁੰਡ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਪੀ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦਯੁਪਨੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲਾਂ 'ਦਯੁਪਨੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਦਯੁਪਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਉਥੇ ਹੀ ਵਰਤੋ॥ ੯੧੦ ॥ ੧੦੭੦ ॥

ਆਦਿ ਪਦਮਨੀ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਹੁ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹੀਜੈ ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨ ਕਬਹੂ ਕੀਜੈ ॥ ੯੧੧ ॥ ੧੦੭੧ ॥

ਪਦਮਨੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪਦਮਨੀ' ਸ਼ਬਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਪਦਮਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨ ਸਮਝੋ॥ ੯੧੧ ॥ ੧੦੭੧ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਾਰਣੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੀਐ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਕਬਿ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥
ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਕੀਜੀਐ ॥ ੯੧੨ ॥ ੧੦੭੨ ॥

ਬਾਰਣੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਰਣੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ॥ 'ਬਾਰਣੀ ਸ਼ੱਤਰੂ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀਚਾਰੋ, ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾ ਕਰੋ॥ ੯੧੨ ॥ ੧੦੭੨ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਆਦਿ ਬਿਯਾਲਣੀ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਹੁ ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨਹੁ ॥ ੯੧੩ ॥ ੧੦੭੩ ॥

ਬਿਯਾਲਣੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਿਯਾਲਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਬਿਯਾਲਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਾ ਮੰਨੋ॥੬੧੩॥੧੦੭੩॥

ਇੰਭਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਵੈ॥ ਜਾਕੋ ਸਕਲ ਸੁ ਕਬਿ ਕੁਲ ਜੋਵੈ॥ ੬੧੪॥ ੧੦੭੪॥

ਇੰਭਣੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਇੰਭਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। 'ਇੰਭਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਭ ਕਵੀ ਜਨ ਜਾਣਦੇ ਹਨ॥੬੧੪॥੧੦੭੪॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਕੁੰਭਣੀ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ॥ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਮੁਖ ਤੇ ਪਾਠ ਕਰੀਜੈ॥ ੬੧੫॥ ੧੦੭੫॥

ਕੁੰਭਣੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕੁੰਭਣੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਕੁੰਭਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਨਿੱਤ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ॥੬੧੫॥੧੦੭੫॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਕੁੰਜਰਣੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਹੁਰ ਕਹਿ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ॥ ੬੧੬॥ ੧੦੭੬॥

ਕੁੰਜਰਣੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕੁੰਜਰਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਕੁੰਜਰਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚੰਗੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈਣ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਭੇਦ ਨਾ ਸਮਝਣ॥੬੧੬॥੧੬੦੭੬॥

ਕਰਿਨੀ ਸ਼ਬਦਿ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੌਂ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਕਬਿ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਦੀਯੋ ਚਹੋ ਜਿਹ ਠਵਰ ਤਹਾਂ ਹੀ ਦੀਜੀਐ॥ ੬੦੭॥ ੧੦੭੭।

ਪਦ ਅਰਥ-ਕਰਿਨੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਰਿਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਕਰਿਨੀ ਸ਼ੱਤਰੂ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ। ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ॥੬੧੭॥੧੦੭੭॥

ਮਦਜਧਰਨਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਭਨੀਜੀਐ॥
ਹੰਤਾ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਮੈ ਲਹੋ॥
ਹੋ ਕਹਜੋ ਚਹੋ ਇਨ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਦਿਨ ਕੋ ਕਹੋ॥੬੧੮॥੧੦੭੮॥

ਮਦਯ=ਹਾਥੀ ਦੇ ਜੋਬਨ ਦਾ ਰਸ ਜੋ ਗਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਟਪਕਦਾ ਹੈ। ਮਦਯ ਧਰਨਨੀ=ਜੋਬਨ ਰਸ ਧਾਰੀ ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਦਜ ਧਰਨਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ 'ਹੰਤਾ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਮਦਜਧਰਨਨੀ ਹੰਤਾ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਰਤੋ॥੬੧੮॥੧੦੭੮॥

ਸਿੰਧੁਰਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੈ ਠਾਨੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਕਬਿ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ॥੬੧੯॥੧੦੭੯॥

ਸਿੰਧੁਰਨੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੰਧੁਰਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ 'ਸਿੰਧੁਰਨੀ ਸ਼ੱਤਰੂ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥੬੧੯॥੧੦੭੯॥

ਅਨਕਪਨੀ ਪਦ ਮੁਖ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਣੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਦਯੋ ਚਹੋ ਜਿਹ ਠੰਵਰੈ ਤਹੀ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥੬੨੦॥੧੦੮੦॥

ਅਨਕਪਨੀ=ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਸਤਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਹਾਥੀ: ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਨਕਪਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਭਾਖੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਅਨਕਪਨੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਉਥੇ ਹੀ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ॥੬੨੦॥੧੦੮੦॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਗਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਕੀਜੀਐ॥੬੨੧॥੧੦੮੧॥

ਨਾਗਨੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਾਗਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ॥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਨਾਗਨੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੱਚ ਕਰਕੇ ਜਾਣੋ॥੬੨੧॥੧੦੮੧॥

ਹਰਿਨੀ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਅਉ॥
ਹੋ ਜਵਨੈ ਠਵਰ ਸੁ ਚਹੀਐ ਤਹੀ ਬਖਾਨੀਅਉ॥੬੨੨॥੧੦੮੨॥

ਹਰਿ=ਹਾਥੀ। ਹਰਿਨੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਹਰਿਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਹੇ ਚਤਰੋ ਪੁਰਸ਼ੋ! ਇਹ 'ਹਰਿਨੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਉਥੇ ਵਰਤੋ॥੬੨੨॥੧੦੮੨॥

ਗਜਨੀ ਸ਼ਬਦ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਆਦਿ ਭਣੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਚਤੁਰ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਕਲ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਜਿਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥੬੨੩॥੧੦੮੩॥

ਪਹਿਲੋਂ ਮੂੰਹ ਤੋਂ 'ਗਜਨੀ' (ਹਾਥੀ ਸੈਨਾ) ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਮਗਰੋਂ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਗਜਨੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ! ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ਕ ਵਰਤੋ॥੬੨੩॥੧੦੮੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਾਵਜਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਹੁ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥ ਜਿਹ ਠਾਂ ਚਹੋ ਤਹੀ ਤੇ ਕਹੀਐ ॥ ੬੨੪ ॥ ੧੦੮੪ ॥

ਸਾਵਜ=ਹਾਥੀ। ਸਾਵਜਨੀ=ਹਾਥੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਾਵਜਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ 'ਸਾਵਜਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥ ੬੨੪ ॥ ੧੦੮੪ ॥

ਮਾਤੰਗਨੀ ਪਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦਿੱਜੈ ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਵੈ ॥ ਜਾਚੋ ਸਕਲ ਸੁ ਕਬਿ ਮਿਲ ਜੋਵੈ ॥ ੬੨੫ ॥ ੧੦੮੫ ॥

ਮਾਤੰਗਨੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ

'ਮਾਤੰਗਨੀ' ਪਦ ਪਹਿਲੋਂ ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਿ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਮਾਤੰਗਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਵੇਖਦੇ ਜਾਚਦੇ ਹਨ॥ ੬੨੫ ॥ ੧੦੮੫ ॥

ਆਦਿ ਗਇੰਦਨਿ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਹੁ ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥ ਜਵਨੈ ਠਵਰ ਰੁਚੈ ਤਹ ਕਹੀਐ ॥ ੬੨੬ ॥ ੧੦੮੬ ॥

ਗਇੰਦਨਿ=ਹਾਥੀ ਸੈਨਾ।

'ਗਇੰਦਨੀ' ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਰਕੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ॥ ਇਉਂ 'ਗਇੰਦਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣਾ ਲਵੋ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਮਰਜੀ ਵਰਤ ਲਵੋ॥ ੬੨੬ ॥ ੧੦੮੬ ॥

ਦ੍ਰੂਮ ਅਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ ॥ ਯਾ ਮੈਂ ਭੇਦ ਨ ਕਛੁ ਜੀਅ ਜਾਨੋ ॥ ੬੨੭ ॥ ੧੦੮੭ ॥

ਦ੍ਰੂਮ ਅਰਿ=ਬ੍ਰਿਛ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਹਾਥੀ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦ੍ਰੂਮ ਅਰਿ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। 'ਦ੍ਰੂਮ ਅਰਿ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੬੨੭ ॥ ੧੦੮੭ ॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਿਰਛਾਂਤਕਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰੋ ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥ ਦਯੋ ਚਹੇ ਜਹ ਠਾਂ ਤਹ ਕਹੀਐ ॥ ੬੨੮ ॥ ੧੦੮੮ ॥

ਬ੍ਰਿਛਾਂਤਕਣੀ=ਬ੍ਰਿਛ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਹੱਥਣੀ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬ੍ਰਿਛਾਂਤਕਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਬ੍ਰਿਛਾਂਤਕਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਉਥੇ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ॥ ੬੨੮ ॥ ੧੦੮੮ ॥

ਫਲਧਰ ਅਰਿਣੀ ਆਦਿ ਕਹੀਜੈ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ ॥ ਜਹਾਂ ਚਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਬਖਾਨੋ ॥ ੬੨੯ ॥ ੧੦੮੯ ॥

ਫਲ ਧਰ=ਫਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ-ਬ੍ਰਿਛ। ਅਰਿਣੀ=ਅਰਿ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ ਵੈਰਨ॥ ਫਲਧਰ ਅਰਣੀ=ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਵੈਰਨ=ਹੱਥਣੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਫਲਧਰ ਅਰਿਣੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ 'ਫਲਧਰ ਅਰਿਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ॥ ੬੨੯ ॥ ੧੦੮੯ ॥

ਫਲਦਾਇਕ ਅਰਿਣੀ ਅਹਿ ਉਚਰੀਐ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਡਰੀਐ ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨ ਰੰਚਕ ਮਾਨੋ ॥ ੬੩੦ ॥ ੧੦੯੦ ॥

ਫਲਦਾਇਕ ਅਰਿਣੀ=ਫਲ ਦਾਇਕ=ਫਲਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਿਛ।=ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਵੈਰਨ ਹੱਥਣੀ॥

'ਫਲ ਦਾਇਕ ਅਰਿਣੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਫਲ ਦਾਇਕ ਅਰਿਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਭਰਮ ਭੇਦ ਨਾ ਮੰਨੋ॥ ੬੩੦ ॥ ੧੦੯੦ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਧਰਾਧਰਨ ਅਰਿਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥
ਹੋ ਜਵਨ ਠਵਰ ਤਿਨ ਚਹੋ ਤਹੀ ਤੇ ਦੀਜੀਐ ॥ ੬੩੧ ॥ ੧੦੯੧ ॥

ਧਰਾ ਧਰ=ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਦਰੱਖਤ। ਧਰਾਧਰਨ ਅਰਿਨੀ=ਦਰਖਤ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਹੱਥਣੀ।

ਪਹਿਲੋ 'ਧਰਾ ਧਰਨ ਅਰਿਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸੱਤਰੂ' ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਧਰਾ ਧਰਨ ਅਰਿਨੀ ਸੱਤਰੂ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ। ਜਿੱਥੇ ਚਾਹੋ ਉਥੇ ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦੇਵੋ॥ ੬੩੧ ॥ ੧੦੯੧ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਧੂਰਿਰਾਟ ਅਰਿਨੀ ਪਦ ਭਾਖੋ ॥ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਪਦ ਰਾਖੋ ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ ॥ ਜਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਪ੍ਰਮਾਨੋ ॥ ੬੩੨ ॥ ੧੦੯੨ ॥

ਧੂਰਿਰਾਟ ਅਰਿਨੀ=ਦਰਖਤ ਦੀ ਵੈਰਨ-ਹੱਥਨੀ॥

ਪਹਿਲੋ 'ਧੂਰਿਰਾਟ ਅਰਿਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ॥ 'ਧੂਰਿਰਾਟ ਅਰਿਨੀ ਸ਼ੱਤਰੂ' ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾ ਜਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੋ ਉਥੇ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹੀ ਮੰਨ ਲਵੋ॥ ੬੩੨ ॥ ੧੦੯੨ ॥

ਫਲਧ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰਹੁ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰਹੁ ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ਜਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ੬੩੩ ॥ ੧੦੯੩ ॥

ਫਲਧ=ਫਲ ਦਾ ਮਾਲਿਕ, ਦਰੱਖਤ।

ਪਹਿਲਾਂ 'ਫਲਧ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਚਾਰੋ। ਤਦ 'ਫਲਧ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੬੩੩॥ ੧੦੯੩॥

ਫਲਿ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਕਹਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਪੁਨਿ ਦਿੱਜੈ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ॥ ਚਹੀਐ ਜਹਾਂ ਤਹੀ ਤੇ ਕਹੀਐ॥ ੬੩੪॥ ੧੦੯੪॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਫਲਿ' ਪਦ ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਤੇ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ 'ਫਲਿ ਅਰਿ ਰਿਪੁ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਵਰਤੋ॥ ੬੩੪॥ ੧੦੯੪॥

ਤਰੁਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੋ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨਹੁ॥ ੬੩੫॥ ੧੦੯੫॥

ਤਰੁ ਅਰਣੀ=ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਹੱਥਣੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਰੁ ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ 'ਤਰੁ ਅਰਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਾ ਸਮਝੋ॥ ੬੩੫॥ ੧੦੯੫॥

ਧਰਿਸਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦਿੱਜੈ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੇ ਬਿਖੈ ਭੇਦ ਨਹੀ ਜਾਨੋ॥ ੬੩੬॥ ੧੦੯੬॥

ਧਰਿਸਿ=ਧਰ+ਈਸ=ਬ੍ਰਿਛ॥ ਧਰਿਸ ਅਰਣੀ=ਦਰੱਖਤ ਦੀ ਵੈਰਨ ਹੱਥਣੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਰਿਸ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਅਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ 'ਧਰਿਸ ਅਰਣੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨ ਸਮਝੋ॥ ੬੩੬॥ ੧੦੯੬॥

ਬਿਰਛਰਣੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਭਣੀਜੈ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ॥
ਨਾਮ ਤਪੁਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਲਹੀਐ॥ ਜਿਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਸੁ ਕਹੀਐ॥ ੧੦੯੭॥

ਬਿਰਛਰਣੀ=ਦ੍ਰੱਖਤ ਦੀ ਵੈਰਨ-ਹੱਥਣੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਿਰਛਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ 'ਬਿਰਛਰਣੀ ਅਰਿ' ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਓਥੇ ਹੀ ਵ੍ਰਤ ਲਵੋ॥ ੬੩੭॥ ੧੦੯੭॥

ਰਦਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤਪੁਕ ਲਹਿ ਲੀਜੈ॥ ਜਿਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਭਨੀਜੈ॥ ੬੩੮॥ ੧੦੯੮॥

ਰਦਨ=ਦੰਦਾਂ ਵਾਲਾ-ਹਾਥੀ, ਰਦਨੀ=ਦੰਦਾਂ ਵਾਲੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰਦਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਰਦਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਉਥੇ ਵਰਤੋ॥੬੩੮॥੧੦੯੮॥

ਰਦਨ ਛੰਦਨੀ ਅਰਣੀ ਭਾਖੋ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੋ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ॥ ਯਾਮੈ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਜਾਨੋ॥ ੬੩੯॥ ੧੦੯੯॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰਦਨ ਛੰਦਨੀ ਅਰਣੀ' ਕਹਿ ਦਿਓ, ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਭ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ, ਇਸ ਵਿਚ ਰਤਾ ਵੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੬੩੯॥੧੦੯੯॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਨਾਮ ਸਕਲ ਦੰਤਨ ਕੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਅਰਿਣੀ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਦੀਯੋ ਚਹੋ ਜਿਹ ਠਵਰ ਤਹਾਂ ਹੀ ਦੀਜੀਐ॥ ੬੪੦॥ ੧੧੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੰਤਨ ਅਰਿਣੀ=ਹਾਥੀ ਦਲ ਦੀ ਵੈਰਨ-ਵੈਰੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਦੇਈਏ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿਣੀ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੀਏ, (ਤਾਂ ਉਹ) ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਚਤੁਰੋ' ਚੇਤੇ ਰਖੋ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਉਥੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥੬੪੦॥੧੧੦੦॥

ਨ੍ਰਿਪਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੈ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੈ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ॥ ਯਾਮੈ ਭੇਦ ਕਛੂ ਨਹੀ ਜਾਨੋ॥ ੬੪੧॥ ੧੧੦੧॥

ਅਰਥ -ਪਹਿਲਾ ਨ੍ਰਿਪਣੀ ਭਾਵ ਰਾਜੇ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਫਿਰ ਅਰਿ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਨ੍ਰਿਪਣੀ ਅਰਿ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥੬੪੧॥੧੧੦੧॥

ਆਦਿ ਭੂਪਨੀ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਹੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ॥ ਜਿਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਭਣੀਜੈ॥ ੬੪੨॥ ੧੧੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਪਣੀ=ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਭੂਪਨੀ' ਪਦ ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ, ਉਚਾਰੋ। 'ਭੂਪਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ॥੬੪੨॥੧੧੦੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਸੁਆਮਨੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਣ ਕੀਜੀਐ॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ॥ ੬੪੩ ॥੧੧੦੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਆਮਨੀ=ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੁਆਮਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਸੁਆਮਨੀ ਸ਼ੱਤਰੂ' ਤੁਪਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਤ ਨ ਸਮਝੋ॥ ੬੪੩ ॥ ੧੧੦੩ ॥

ਆਦਿ ਅਧਿਪਨੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ॥ ੬੪੪ ॥ ੧੧੦੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਧਿਪਨੀ=ਰਾਜ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਧਿਪਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਅਧਿਪਨੀ ਸ਼ੱਤਰੂ' ਤੁਪਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ, ਇਸ ਵਿਚ ਰਤਾ ਭਰ ਭੇਤ ਨ ਮੰਨੋ॥ ੬੪੪ ॥ ੧੧੦੪ ॥

ਧਰਦ੍ਰਿੜਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਠਾਨੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸੁਘਰ ਚਹੋ ਜਿਹ ਠਵਰ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥ ੧੧੦੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਦ੍ਰਿੜਨੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਰਦ੍ਰਿੜਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਧਰਦ੍ਰਿੜਨੀ ਅਰਣੀ' ਤੁਪਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੬੪੫ ॥ ੧੧੦੫ ॥

ਆਦਿ ਅਧਿਪਨੀ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ॥

ਹੋ ਜਵਨ ਠਵਰ ਮੈ ਚਹੀਐ ਤਹੀ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੬੪੬ ॥ ੧੧੦੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਧਿਪਨੀ=ਰਾਜਿਆਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਅਧਿਪਨੀ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਬੋਲੋ, ਫਿਰ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਰਖ ਦੇਵੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੇ ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ਼ੋ। ਸਾਰੇ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾ ਜਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਜਿਸ ਥਾਂ ਲੋੜ ਪਵੇ, ਓਥੇ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਓ ॥ ੬੪੬ ॥ ੧੧੦੬ ॥

ਪਤਿਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਣੀ ਭਾਖੀਐ ॥
ਹੋਤ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮੈ ਰਾਖੀਐ ॥
ਇਨ ਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨ ਨੈਕ ਪਛਾਨੀਐ ॥
ਹੋ ਜਵਨ ਠਵਰ ਮੈ ਚਹੀਐ ਤਹੀ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੬੪੭ ॥ ੧੧੦੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਤਿਣੀ=ਪਤਵੰਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪਤਿਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰੂਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ ॥ 'ਪਤਿਣੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂਣੀ' ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਓਥੇ ਹੀ ਵਰਤੋ ॥ ੬੪੭ ॥ ੧੧੦੭ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਭੂਪਤਣੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥
ਅਰਿਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਇਹ ਠਾਨੋ ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥
ਜਵਨੈ ਠਵਰ ਰੁਚੈ ਤਹ ਕਹੀਐ ॥ ੬੪੮ ॥ ੧੧੦੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਪਤਣੀ=ਰਾਜ ਸੈਨਾ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਭੂਪਤਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿਣੀ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਭੂਪਤਣੀ ਅਰਿਣੀ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ॥ ੬੪੮ ॥ ੧੧੦੮ ॥

ਆਦਿ ਭੂਪਣੀ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਹੁ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ ॥ ਜਿਹ ਠਾਂ ਰੁਚੈ ਸੁ ਤਹੀ ਪ੍ਰਮਾਨੋ ॥ ੬੪੯ ॥ ੧੧੦੯ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਭੂਪਣੀ' ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਭੂਪਣੀ ਅਰਿ' ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੇ ਕਵੀ ਜਨ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੬੪੯ ॥ ੧੧੦੯ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਬਧਕਰਣੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਡਾਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਜਵਨ ਠਵਰ ਰੁਚ ਹੋਇ ਤਹੀ ਤੇ ਦੀਜੀਐ॥ ੬੫੦॥ ੧੧੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ- ਬਧੰ ਕਰਣੀ=ਕਤਲੇ ਆਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਧ ਕਰਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ ਪਦ ਉਚਾਰੇ। 'ਬੱਧ ਕਰਣੀ ਅਰਣੀ' ਤੁਪਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੬੫੦॥ ੧੧੧੦॥

ਕਿੰਕਰਣੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਪ੍ਰਬੀਨ ਚਿਤ॥
ਹੋ ਜਿਹ ਚਾਹੋ ਇਹ ਨਾਮ ਦੇਹੁ ਭੀਤਰ ਕਬਿੱਤ॥ ੬੫੧॥ ੧੧੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਿੰਕਰ=ਦਾਸ, ਨੌਕਰ, ਚਾਕਰ। ਕਿੰਕਰਣੀ=ਗ਼ੁਲਾਮ ਸਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਿੰਕਰਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਣ ਕਰੋ। 'ਕਿੰਕਰਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹੇ ਚਤੁਰ ਵਿਦਵਾਨੋਂ! ਜੇ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਇਹ ਨਾਂ ਕਬਿੱਤ ਵਿਚ ਵਰਤ ਲਵੋ॥ ੬੫੧॥ ੧੧੧੧॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਪਹਿਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ 'ਗ਼ੁਲਾਮ' ਮੁੱਲ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ ਗੁਲਾਮ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਦਾਗ਼ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਲਾ ਦੇਂਦਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਲੜਾਈ ਹੁੰਦੀ, ਤਾਂ 'ਗੁਲਾਮ ਸੈਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮੋਹਰੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਗ਼ੁਲਾਮ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ, ਅਤੇ ਉਹ ਜੀਊਂਦਾ ਫੜਕੇ ਮਾਲਕ ਕੋਲ ਪੁਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਉਸਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰਕੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਦਾਗੇ ਹੋਏ ਗੁਲਾਮ ਰਣ ਤੋਂ ਭੱਜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਭੱਜਣ ਨਾਲ ਉਹ ਜੀਊਂਦੇ ਨਹੀ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਲਾਮ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਪਹਿਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਭੱਜਕੇ ਜਾਣ ਉਤੇ, ਫੜੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਭੀ ਗੋਲੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਕਿੰਕਰਣੀ ਅਰਣੀ' (ਗੁਲਾਮਾਂ ਦੀ ਵੈਰਨ) ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਚੌਪਈ॥ ਅਨੁਚਰਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਰੀਐ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਡਰੀਐ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ॥
ਉਚਰੋ ਤਹਾਂ ਠਵਰ ਜਿਹ ਚਹੀਐ॥ ੬੫੨॥ ੧੧੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨੁਚਰਨ=ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸੇਵਕ। ਅਨੁਚਰਨੀ=ਨੌਕਰ ਯੋਧਿਆ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਨੁਚਰਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, 'ਅਨੁਚਰਨੀ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ॥ ੬੫੨ ॥ ੧੧੧੨ ॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਆਦਿ ਅਨੁਗਨੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਹਨਨੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਜਹ ਜਹ ਸ਼ਬਦ ਚਹੀਜੈ ਤਹ ਤਹ ਦੀਜੀਐ॥ ੬੫੩ ॥ ੧੧੧੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ -ਅਨੁਗਨੀ=ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਨੁਗਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਹਨਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਅਨੁਗਨੀ ਹਨਨੀ' ਬੰਦੂਕ' ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ। ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਉਥੇ ਉਥੇ ਵਰਤੋ॥ ੬੫੩ ॥ ੧੧੧੩ ॥

ਕਿੰਕਰਣੀ ਮੁਖੰ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਮਥਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਡਾਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਜੀਅ ਜਾਨਿ ਲੈ॥
ਹੋ ਜਵਨ ਠਵਰ ਮੋ ਚਹੋ ਤਹੀ ਏ ਸ਼ਬਦ ਦੈ॥ ੬੫੪ ॥ ੧੧੧੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਥਣੀ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਵੈਰਨ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਿੰਕਰਣੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ 'ਕਿੰਕਰਨੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥ ੬੫੪ ॥ ੧੧੧੪ ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪ੍ਰਿਤਨਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਕੇ ਲੀਜੈ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੬੫੫ ॥ ੧੧੧੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਿਤਨਾ = ਖਾਸ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਫੌਜ, ਜਿਸ ਵਿਚ ੨੪੩ ਹਾਥੀ, ੨੪੩ ਰੱਥ ੭੩੯ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ੧੨੧੫ ਪਿਆਦੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪ੍ਰਿਤਨਾ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ॥ 'ਪ੍ਰਿਤਨਾ ਅਰਿ' ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਹੇ ਉਤਮ ਕਵੀਓ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾ ਲਵੋ। ੬੫੫ ॥ ੧੧੧੫ ॥

ਧੁਜਨੀ .ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦਿ ਭਾਖੋ ਅੰਤ॥

ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਕੇ ਨਿਕਸਤ ਚਲੈ ਅਨੰਤ ॥ ੬੫੬ ॥ ੧੧੧੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧੁਜਨੀ=ਝੰਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਧੁਜਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਧੁਜਨੀ ਅਰਿ' ਤੁਫੰਗ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ॥ ੬੫੬॥ ੧੧੧੬॥

ਆਦਿ ਬਾਹਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜੋ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੬੫੭ ॥ ੧੧੧੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਹਨੀ=ਸਵਾਰੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਹਨੀ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਰਖ ਦੇਵੋ, ਸਮਝਦਾਰੋ ਸਮਝ ਲਵੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਬਣਦੇ ਹਨ॥ ੬੫੭॥ ੧੧੧੭॥।

ਕਾਮਿ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦੋਚਰ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਸੁ ਦੇਹੁ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤਿ ਲੇਹੁ ॥ ੬੫੮ ॥ ੧੧੧੮ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਮਿ=ਕਵਚ, ਸੰਜੋਅ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਾਮਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਕਾਮਿ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤਰ ਪੁਰਸ਼ੋ! ਚਿਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੬੫੮॥। ੧੧੧੮॥

ਕਾਮਿ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦੋਚਰਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ ॥ ੬੫੯ ॥ ੧੧੧੯ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਮਿ=ਕਵਚ ਧਾਰੀ ਯੋਧਾ॥

'ਕਾਮਿ' ਪਦ ਪਹਿਲੋਂ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। 'ਕਾਮਿ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਬੰਦੂਕ 'ਕਵਚ' ਨੂੰ ਭੰਨ ਸੁੱਟਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਵਚ ਧਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ॥ ੬੫੯॥ ੧੧੧੯॥

ਆਦਿ ਬਰੂਥਨਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਦੀਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਪ੍ਰਬੀਨ॥ ੬੬੦ ॥ ੧੧੨੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰੂਥ=ਕਵਚ। ਬਰੂਥਨਿ=ਕਵਚ ਧਾਰੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਿਰੂਥਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਬਿਰੂਥਨੀ ਸ਼ੱਤਰੂ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ

ਹੈ, ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥੬੬੦॥੧੧੨੦॥

ਸੈਨਾ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥੬੬੧॥੧੧੨੧॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੈਨਾ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਸੈਨਾ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਚਤੁਰੋ! ਸਮਝ ਲਵੋ॥੬੬੧॥੧੧੨੧॥

ਧਨੁਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ਅਰਨੀ ਅੰਤ ਬਖਾਨ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ॥੬੬੨॥੧੧੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਨੁ=ਧਨੁਖ ਦਾ ਛੋਟਾ ਨਾਂ। ਧਨੁਨੀ=ਧਨੁਖ ਧਾਰੀ ਸੈਨਾ।

'ਧਨੁਨੀ' ਪਦ ਪਹਿਲੋਂ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। 'ਧਨਨੀ ਅਰਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸੁਜਾਨ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥੬੬੨॥੧੧੨੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਆਦਿ ਧਨੁਖਨੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨ ਨੈਕ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥੬੬੩॥੧੧੨੩॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਨੁਖਨੀ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। 'ਧਨੁਖਨੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੬੬੩॥੧੧੨੩॥

ਕੋਵੰਡਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਡਾਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਜੀਅ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਜਹਾਂ ਸ਼ਬਦ ਇਹ ਚਹੋ ਤਹੀਂ ਤੇ ਦੀਜੀਐ॥੬੬੪॥੧੧੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁਵੰਡ=ਕਮਾਨ, ਧਨੁਖ। ਕੁਵੰਡਨੀ=ਧਨੁਖ ਧਾਰੀ ਸੈਨਾ।

'ਕੋਵੰਡਨੀ' ਪਦ ਪਹਿਲੋਂ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਸ਼ਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਕੋਵੰਡਨੀ ਅਰਣੀ' ਤੁਪਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੬੬੪॥੧੧੨੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਖੁਆਸੁਨੀ ਪਦਾਦਿ ਭਨੀਜੈ॥ ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਦੀਜੈ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹਿੱਜਹਿ॥ ਜਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਭਣਿੱਜਹਿ॥ ੬੬੫॥ ੧੧੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਇਖੁਆਸੁਨੀ=ਧਨੁਖ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਇਖੁਆਸੁਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਇਖੁਆਸੁਨੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਉਥੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ॥ ੬੬੫॥ ੧੧੨੫॥

ਕਾਰਮੁਕਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿੱਹ ਧਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ॥ ਜੱਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਬਖਾਨੋ॥ ੬੬੬॥ ੧੧੨੬॥

ਕਾਰਮੁਕਨੀ=ਕਾਰਮੁਕ=ਬਾਂਸ ਦਾ ਧਨੁਖ। ਧਨੁਸ ਧਾਰੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਾਰਮੁਕਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਸਬਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਕਾਰਮੁਕਨੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਉਥੇ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ॥ ੬੬੬॥ ੧੧੨੬॥

ਰਿਪੁ ਸੰਤਾਪਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਠਾਨੋ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਕੀਜੈ॥ ੬੬੭॥ ੧੧੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਪੁ ਸੰਤਾਪਨਿ-ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰਿਪੁ ਸੰਤਾਪਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਰਿਪੁ ਸੰਤਾਪਨੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਸਾ ਨਾ ਕਰੋ॥ ੬੬੭॥ ੧੧੨੭॥

ਰਿਪੁਖੰਡਣਨੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ॥ ਜਹ ਤਹ ਮਿਲ ਸੁਘਰੂਚ ਬਖਾਨੋ॥ ੬੬੮॥ ੧੧੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਪੁ ਖੰਡਣਨੀ=ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰਿਪੁ ਖੰਡਣਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਰਿਪੁ ਖੰਡਣਨੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸੁਘੜੋ! ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੬੬੮॥ ੧੧੨੮॥

ਦੁਸ਼ਟ ਦਾਹਨੀ ਆਦਿ ਭਨੀਜੈ॥ ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਦੀਜੈ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਤੁਮ ਲਖਿ ਪਾਵਹੁ॥ ਜਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਬਤਾਵਹੁ॥ ੬੬੯॥ ੧੧੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਸ਼ਟ ਦਾਹਨੀ=ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦੁਸ਼ਟ ਦਾਹਨੀ ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਦੁਸ਼ਟ ਦਾਹਨੀ ਅਰਣੀ'

ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥ ੬੬੯॥ ੧੧੨੯॥

ਰਿਪੁ ਘਾਇਣੀ ਪਦਾਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਠਾਨੋ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹੀਜੈ॥ ਜਉਨ ਠਵਰ ਚਹੀਐ ਤਹ ਦੀਜੈ॥ ੬੭੦॥ ੧੧੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ ਰਿਪੁ ਘਾਇਣੀ=ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰਿਪੁ ਘਾਇਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਰਿਪੁ ਘਾਇਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ॥ ੬੭੦॥ ੧੧੩੦॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਆਦਿ ਚਾਪਣੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਜਹਾਂ ਚਾਹੀਐ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਤਹ ਤਹ ਦੀਜੀਐ॥ ੬੭੧॥ ੧੧੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ ਚਾਪਣੀ=ਧਨੁਖ ਧਾਰੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਚਾਪਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਚਾਪਣੀ ਅਰਣੀ' ਤੁਪਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ॥ ੬੭੧॥ ੧੧੩੧॥

ਪ੍ਰਤੰਚਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਠਾਨੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਕਹੋ ਨਿਸ਼ੰਕ ਸਭ ਠਉਰ ਨ ਗਨਤੀ ਕੀਜੀਐ॥ ੬੭੨॥ ੧੧੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਤੰਚਨੀ=ਧਨੁਖ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪ੍ਰਤੰਚਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਣੀ ਪਦ ਉਚਾਰੋ॥ 'ਪ੍ਰਤੰਚਨੀ ਅਰਣੀ' ਤੁਪਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਕਵੀਓ! ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤੋ॥ ੬੭੨॥ ੧੧੩੨॥

ਛੰਦ ਰੁਆਮਲ॥ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਭੰਜਨਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ॥ ਰਿਪੁ ਸ਼ਬਦੁ ਬਹੁਰਿ ਪ੍ਰਮਾਨ॥
ਸਭ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਪਛਾਨ॥ ਨਹਿ ਭੇਦ ਯਾ ਮਹਿ ਜਾਨ॥ ੬੭੩॥ ੧੧੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ -ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਭੰਜਨਿ=ਵੈਰੀ ਦਲ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਸ਼ੱਤਰੂ ਭੰਜਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਸਬਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਸ਼ੱਤਰੂ ਭੰਜਣੀ ਰਿਪੁ' ਤੁਪਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੬੭੩॥ ੧੧੩੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਹਰਿਸਕਤਨ ਪਦ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥
ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹੀਜੈ॥
ਜਹੀ ਠਵਰ ਚਹੀਐ ਤਹ ਦੀਜੈ॥ ੬੭੪॥ ੧੧੩੪॥

ਪਦ ਅੰਰਥ - ਹਰਿ ਸਕਤਨਿ=ਸ਼ੇਰ ਜੇਹੀ ਤਾਕਤ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਫੋਜ। ਅਰਣੀ=ਵੈਰਨ॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਹਰਿ ਸਕਤਨਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਹਰਿ ਸਕਤਨਿ ਅਰਣੀ' ਤੁਪਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਓਥੇ ਹੀ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ॥ ੬੭੪॥ ੧੧੩੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਬਿਸਿਖ ਬਰਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਣ ਕੀਜੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਕਾਬਿ ਕਬਿਤ ਕੇ ਭੀਤਰ ਸਦਾ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥ ੬੭੫॥ ੧੧੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸਿਖ ਬਰਸਣੀ=ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰਸਾਉਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਿਸਿਖ ਬਰਸਣੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ॥ 'ਬਿਸਿਖ ਬਰਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਤੁਪਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਚਾਹੇ, ਉਥੇ ਹੀ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਧਰ ਦੇਵੇ॥ ੬੭੫॥ ੧੧੩੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਾਨ ਬਰਖਣੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਧਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ॥
ਜਿਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਭਣੀਜੈ॥ ੬੭੬॥ ੧੧੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਨ ਬਰਖਣੀ=ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਨ ਬਰਖਣੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਉਸ ਨਾਲ ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਦੇਵੇ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਤੁਪਕ ਦੇ ਲੈ ਲਵੋ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ॥ ੬੭੬॥ ੧੧੩੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਆਦਿ ਬਾਨਨੀ ਸ਼ਬਦੁਹਿ ਭੂਲ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਠਾਨੀਐ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਜਹ ਚਾਹੋ ਤਹ ਸ਼ਬਦ ਤਹੀ ਤੇ ਦੀਜੀਐ॥੬੭੭॥੧੧੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਨਨੀ=ਬਾਨਾਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ॥ ਭੂਲ=ਭੂਲ ਕੇ ਵੀ।

ਪਹਿਲੋਂ ਭਾਵੇਂ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ 'ਬਾਨਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਬਾਨਨੀ ਅਰਣੀ' ਸਾਰੇ ਨਾ ਤੁਪਕ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ॥੬੭੭॥੧੧੩੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਆਦਿ ਪਨਚਨੀ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੋ॥
ਮਥਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਠਾਨੋ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ॥
ਰੁਚਿ ਜੇ ਜਹੀਂ ਤਹੀਂ ਤੇ ਕਹੀਐ॥੬੭੮॥੧੧੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਨਚਨੀ=ਪਨਚ=ਧਨੁਖ ਦਾ ਚਿੱਲਾ। ਧਨੁਖ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ। ਮਥਣੀ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪਨਚਨੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ 'ਪਨਚਨੀ ਮਥਣੀ' ਤੁਪਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜੀ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਹੀ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ॥੬੭੮॥੧੧੩੮॥

ਕੋਵੰਡਜਨੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਧਰੀਐ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ਜਹਾ ਰੁਚੈ ਤੇ ਤਹੀ ਬਖਾਨਹੁ॥੬੭੯॥੧੧੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੋਵੰਡਜਨੀ=ਕੋਵੰਡਜਨੀ=ਧਨੁਖ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਤੀਰ, ਧਨੁਖ ਬਾਣਾਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕੁਵੰਡਜਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ॥ 'ਕੁਵੰਡਜਨੀ ਮਥਨੀ' ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਨਾਲ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ॥੬੭੯॥੧੧੩੯॥

ਇਖੁ ਆਸਜਨੀ ਆਦਿ ਭਣੀਜੈ॥ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹਿੱਜੈ॥ ਜਵਨ ਠਵਰ ਚਹੀਐ ਤਹ ਦਿੱਜੈ॥੬੮੦॥੧੧੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਇਖੁਆਸਜਨੀ=ਕਮਾਨ ਦੇ ਜਾਏ ਤੀਹਾਂ ਵਾਲਿਆ ਦੀ ਫੌਜ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਇਖੁਆਸਜਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਆਖ ਦਿਓ। ਇਹ 'ਇਖੁਆਸਜਨੀ ਮਥਣੀ' ਸਾਰੇ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ॥੬੮੦॥੧੧੪੦॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਕਾਰਮੁਕਜਨੀ ਪਦ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਡਾਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਮੈ ਹੋਤ ਤਹਾਂ ਤੇ ਦੀਜੀਐ॥੬੮੧॥੧੧੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਰਮੁਕਜਨੀ=ਤੀਰ ਕਮਾਨਾਂ ਵਾਲੀ ਫੌਜ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਾਰਮੁਕਜਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਕਾਰਮਕਜਨੀ ਅਰਣੀ' ਤੁਪਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਹੇ ਕਵੀਓ! ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ ॥੬੧' ।੧੧੪੧॥

ਰਿਪੂਤਾਪਣੀ ਸ਼ਬਦਹਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੁ ਪਦ ਕੋ ਡਾਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਪਛਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਜਹਾ ਚਹੋ ਤਹ ਦੇਹੁ ਨ ਸ਼ੰਕਾ ਮਾਨੀਐ॥੬੮੨॥੧੧੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਪੂ=ਵੈਰੀ ਨੂੰ॥ ਤਾਪਣੀ=ਦੁਖ ਦੇਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ॥ ਅਰਣੀ=ਵੈਰਨ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰਿਪੂ ਤਾਪਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਰਿਪੂ ਤਾਪਣੀ ਅਰਣੀ' ਤੁਪਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀਚਾਰ ਲਵੋ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਨਿਸੰਕ ਵਰਤੋ ਕਰੋ॥੬੮੨॥੧੧੪੨॥

ਆਦਿ ਚਾਪਣੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਮਥਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਠਾਨੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਬੁੱਧ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਜਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥੬੮੩॥੧੧੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਾਪਣੀ=ਕਮਾਨ ਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਪਣੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮੁਖ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਅੰਤ ਮਥਣੀ ਸ਼ਬਦ ਲਾ ਦੇਵੋ। ਚਾਪਣੀ ਮਥਣੀ ਸਾਰੇ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਂ ਲੈ ਲਵੋ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਲੋੜ ਪਵੇ ਉਥੇ ਹੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ॥੬੮੩॥੧੧੪੩॥

ਪਨਚ ਧਰਨਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥
ਮਥਨੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਦੀਜੀਐ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਪਛਾਨੀਐ ॥
ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ ॥ ੯੮੪ ॥ ੧੧੪੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਨਚ ਧਰਨਨੀ=ਪਨਚਧਰ=ਚਿੱਲੇ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਧਨੁਖ, ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪਨਚ ਧਰਨਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ ॥ 'ਪਨਚਧਰਨਨੀ ਮਥਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰਖੋ ॥ ੯੮੪ ॥ ੧੧੪੪ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਆਦਿ ਸੁਹ੍ਰਿਦਣੀ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੋ ॥ ਮਥਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਠਾਨੋ ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ ॥ ਜਿਹ ਠਾਂ ਰੁਚੈ ਤਹੀਂ ਤੇ ਕਹੀਐ ॥ ੯੮੫ ॥ ੧੧੪੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਹ੍ਰਿਦਣੀ=ਨੇਕ ਦਿਲ ਯੋਧਿਆ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੁਹ੍ਰਿਦਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਸੁਹਿ੍ਰਦਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ ॥ ੯੮੫ ॥ ੧੧੪੫ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਬੱਲਭਣੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜਿਐ ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਦੀਜੀਐ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਜਾਨੀਐ ॥
ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨ ਨੈਕ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ ॥ ੯੮੬ ॥ ੧੧੪੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਲੱਭਣੀ=ਪਿਆਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਲੱਭਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਬਲੱਭਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਾਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨ ਸਮਝੋ ॥ ੯੮੬ ॥ ੧੧੪੬ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਸਾਖਾਇਨਣੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥
ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਧਰੀਐ ॥

ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ - ਲਹਿੱਜੈ॥
ਜਿਹ ਚਹੀਐ ਤਿਹ ਠਵਰ ਭਣਿੱਜੈ॥੬੮੭॥੧੧੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਖਾਇਨਣੀ=ਮਿੱਤਰਤਾ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਾਖਾਇਨਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਸਾਖਾਇਨਣੀ ਅਰਣੀ' ਤੁਪਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਇਸ ਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤੋ॥੬੮੭॥੧੧੪੭॥

ਪ੍ਰੀਤਮਣੀ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥ ਮਥਨੀ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੈ ਨੈਕ ਨ ਮਿਥਿਆ ਜਾਨੋ॥੬੮੮॥੧੧੪੮॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪ੍ਰੀਤਮਣੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਪ੍ਰੀਤਮਣੀ ਮਥਨੀ' ਤੁਪਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਝੂਠ ਨਾ ਮੰਨੋ॥੬੮੮॥੧੧੪੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਆਦਿ ਸੁ ਜਨਨੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਮਥਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਤਨਕ ਨਹੀ ਮਾਨੀਐ॥੬੮੯॥੧੧੪੯॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੁਜਨਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸੁਜਨਨੀ ਮਥਨੀ ਤੁਪਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੬੮੯॥੧੧੪੯॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸੁਹਿਰਦਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਹੁਰ ਪਦ ਡਾਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਮਾਝ ਲਹੁ॥
ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਮੈ ਰੁਚੈ ਤਹੀਂ ਤੇ ਨਾਮ ਕਹੁ॥੬੯੦॥੧੧੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰਣੀ=ਵੈਰਨ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੁਹਿਰਦਨੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਸੁਹਿਰਦਨੀ 'ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ਕਬਿੱਤ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਜਿਥੇ ਵੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ ਇਸ ਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤੋ॥੬੯੦॥੧੧੫੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਮਾਨੁਖਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਭਣੀਜੈ॥ ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਦੀਜੈ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ ॥ ਚਹੋ ਜਹਾਂ ਸਭ ਠਵਰ ਬਖਾਨਹੁ ॥ ੬੯੧ ॥ ੧੧੫੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਨੁਖਨੀ=ਮਨੁਖਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਾਨੁਖਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। 'ਮਾਨੁਖਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਉਥੇ ਵਰਤੋ॥ ੬੯੧ ॥ ੧੧੫੧ ॥

ਆਦਿ ਮਰਤਣੀ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੋ ॥ ਅੰਤਕ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਠਾਨੋ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥ ਜਿਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਭਣੀਜੈ ॥ ੬੯੨ ॥ ੧੧੫੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਰਤਣੀ=ਧਰਮਵੀਰਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ। ਅੰਤਕ=ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਰਤਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅੰਤਕ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਮਰਤਣੀ ਅੰਤਕ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਸਭ ਥਾਂ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ॥ ੬੯੨ ॥ ੧੧੫੨ ॥

ਆਦਿ ਮਾਨੁਨੀ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੋ॥ ਤਾਕੇ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਸੁ ਠਾਨੋ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੋ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ਜਿਹ ਚਾਹੋ ਤਿਹ ਠਵਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ੬੯੩ ॥ ੧੧੫੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਨੁਨੀ=ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਾਨੁਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ, ਆਖੋ, 'ਮਾਨੁਨੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ॥ ੬੯੩ ॥ ੧੧੫੩ ॥

ਮਾਨਿਖਯਨੀ ਪਦਾਦਿ ਭਣੀਜੈ ॥ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਮਥਣੀ ਤਿਹ ਦੀਜੈ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹਿੱਜੈ ॥ ਰੁਚੈ ਜਹਾਂ ਤਿਹ ਠਵਰ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ੬੯੪ ॥ ੧੧੫੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ ਮਾਨਿਖਯਨੀ=ਅਕਲਮੰਦ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਾਨੁਖਯਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਮਾਨੁਖਯਨੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਥੇ ਚੰਗਾ ਲਗੇ, ਓਥੇ ਵਰਤ ਲਵੋ॥ ੬੯੪ ॥ ੧੧੫੪ ॥

ਨਰਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਣ ਕੀਜੈ ॥ ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਦੀਜੈ ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨ ਨੈਕ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ ॥ ੬੯੫ ॥ ੧੧੫੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਰਣੀ=ਨਰ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਫੌਜ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਨਰਣੀ ਅਰਣੀ' ਸਾਰੇ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀ ਹੈ॥ ੬੯੫ ॥ ੧੧੫੫ ॥

ਮਾਨਵਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਦਿੱਜੈ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹੀਜੈ॥ ਸਭਾ ਮੱਧਿ ਬਿਨ ਸ਼ੰਕ ਕਹੀਜੈ॥ ੬੯੬॥ ੧੧੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਨਵਨੀ=ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਵਾਲੀ ਫੌਜ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਾਨਵਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। 'ਮਾਨਵਨੀ ਸ਼ੱਤਰੂ' ਸਾਰੇ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਨਿਸੰਕ ਹੋਕੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਆਖੋ॥ ੬੯੬॥ ੧੧੫੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਪ੍ਰਿਥੀਰਾਟਨੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਇਨ ਕੇ ਕਹਤ ਨ ਸ਼ੰਕਾ ਮਨ ਮੈ ਕੀਜੀਐ॥ ੬੯੭॥ ੧੧੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਿਥੀ ਰਾਟਨੀ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਫੌਜ॥

ਪਹਿਲਾਂ 'ਪ੍ਰਿਥੀ ਰਾਟਨੀ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਪ੍ਰਿਥੀਰਾਟਨੀ ਅਰਣੀ' ਸਾਰੇ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਾ ਕਰੋ॥ ੬੯੭॥ ੧੧੫੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਛਿਤਣੀਸਣੀ ਪਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥
ਅਰਣੀ ਪਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਕਹਿੱਜੈ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਬਖਾਨਹੁ॥
ਸਕਲ ਸਭਾ ਮੈ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥ ੬੯੮॥ ੧੧੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਿਤਣੀ ਸਣੀ=ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ॥

'ਛਿਤਣੀ ਸਣੀ' ਸ਼ਬਦ ਪਹਿਲੋਂ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। (ਤਾਂ) 'ਛਿਤਣੀਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਸਾਰੇ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਸਭਾ ਵਿਚ ਗੱਜ ਵੱਜਕੇ ਸੁਣਾਓ॥ ੬੯੮॥ ੧੧੫੮॥

ਛੱਤ੍ਰਿਸਣੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਮਥਣੀ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਜਾਨਹੁ॥ ੬੯੯॥ ੧੧੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਤ੍ਰਿਸਣੀ=ਛੱਤ੍ਰੀ+ਈਸ+ਅਣੀ, ਰਾਜ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਛਤ੍ਰਿਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ। ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਭਾਖੋ। ਇਹ 'ਛੱਤ੍ਰਿਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਸਾਰੇ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਂ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਫਰਕ ਨਾ ਜਾਣੋ॥ ੬੯੯॥ ੧੧੫੯॥

ਛਮਿਇਸਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ ॥ ਮਥਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤਿ ਤਿਹ ਡਾਰੋ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ ॥ ਸਦਾ ਸੁਨਤ ਬੁਧਿ ਜਨਨ ਭਣੀਜੈ ॥ ੭੦੦ ॥ ੧੧੬੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਮਿਇਸਣੀ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤਿ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਛਮਿ ਇਸਣੀ' ਪਦ,ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਛਮਿ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਸਾਰੇ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਬੁਧਿਮਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਭ ਦੇ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ੱਕ ਆਖ ਦੇਵੋਂ ॥ ੭੦੦ ॥ ੧੧੬੦ ॥

ਰੂਆਮਲ ਛੰਦ ॥ ਧਰਤੀਸਣਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ॥ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤਪ੍ਰਮਾਨ ॥
ਸਭ ਚੀਨ ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ॥ ਸਭ ਠਵਰ ਭਨਹੁ ਨਿਸ਼ੰਗ ॥ ੭੦੧ ॥ ੧੧੬੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਤੀਸਣਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਰਤੀਸਣਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ ॥ 'ਧਰਤੀਸਣਿ ਅਰਿ' ਸਾਰੇ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਨਿਸ਼ੰਕ ਹੋਕੇ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕਥਨ ਕਰੋ ॥ ੭੦੧ ॥ ੧੧੬੧ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਧਵਲ ਧਰਿਸਣੀ ਪਦ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰੀਐ ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਡਾਰੀਐ ॥
ਅਮਿਤ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਬੁੱਧਿ ਜਨ ਸੁਨਤ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥ ੭੦੨ ॥ ੧੧੬੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਵਲ ਧਰਿਸਣੀ=ਧੋਲੇ ਬੋਲਦ ਦੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਵਲਧਰਿਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ, ਉਚਾਰੋ। 'ਧਵਲਧਰਿਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਅਨੇਕਾ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੁਧਿਮਾਨਾ ਦੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ ॥ ੭੦੨ ॥ ੧੧੬੨ ॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਚਿੱਟੇ ਬੋਲਦ ਨੇ ਚੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਧਵਲ ਧਰ' ਨਾਮ ਧਰਤੀ ਦਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਚੌਪਈ ॥ ਬ੍ਰਿਖਭ ਧਰਿਸਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ ॥ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੋ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ ॥ ਸਕਲ ਸਭਾ ਕੇ ਸੁਨਤ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ੭੦੩ ॥ ੧੧੬੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਖਭ ਧਰਿਸਣੀ=ਧੋਲੇ ਬੋਲਦ ਦੇ ਆਸਰੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬ੍ਰਿਖਭਧਰਿਸਣੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਸਬਦ ਆਂਖੋ। ਇਹ 'ਬ੍ਰਿਖਭਧਰਿਸਣੀ ਅਰਿ' ਸਾਰੇ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਸਾਰੀ ਸਭਾ ਦੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੭੦੩॥ ੧੧੬੩॥

ਧਾਵਲੇਸਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਮਥਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਠਾਨੋ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੀਐ॥ ਸਕਲ ਬੁੱਧ ਜਨ ਸੁਨਤ ਬਖਾਨੀਐ॥ ੭੦੪॥ ੧੧੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਾਵਲੇਸਣੀ=ਧੌਲ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਾਵਲੇਸਣੀ' ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ 'ਧਾਵਲ ਏਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਸਾਰੇ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਬੁੱਧਿਮਾਨਾਂ [illegible] ਆਂ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੭੦੪॥ ੧੧੬੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਆਦਿ ਧਵਲਇਸਣੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਤਾਕੇ ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਠਾਨੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਗੁਨੀਜਨਨ ਕੀ ਸਭਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥ ੭੦੫॥ ੧੧੬੫॥

-ਪਦ ਅਰਥ - ਧਵਲ ਇਸਣੀ=ਧੌਲੇ ਬੋਲਦ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕਾਂ, ਰਾਜਿਆ ਦੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੌਂ 'ਧਵਲ ਇਸਣੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ, ਆਖੋ। 'ਧਵਲ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਇਸਦਾ ਬੁੱਧੀਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭ ਵਿਚ ਨਿਝੱਕ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ॥ ੭੦੫॥ ੧੧੬੫॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬ੍ਰਿਖਭਣੀ ਇਸਣੀ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਮਥਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਡਾਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚੀਨ ਲੈ ਚਤੁਰ ਚਿਤ॥
ਹੋ ਕਾਬਿ ਕਥਾ ਮੈ ਦੀਜੈ ਅਉ ਭੀਤਰ ਕਬਿਤ॥ ੧੧੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਖਭਣੀ=ਬੈਲ ਦੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਧਰਤੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬ੍ਰਿਖਭਣੀ ਇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਬ੍ਰਿਖਭਣੀ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਖੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਵਿ ਕਥਾ ਅਤੇ ਕਬਿੱਤਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥ ੭੦੬॥ ੧੧੬੬॥

ਗਾਵਿਸਇਸਣੀ ਸ਼ਬਦਹਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਡਾਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਅਹਿ॥
ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਬੀਚ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਅਹਿ॥੭੦੭॥੧੧੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਾਵਿਸ=ਬੈਲ ਉਤੇ ਸਥਿਰ ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਗਾਵਿਸ ਇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਗਵਿਸ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਕਵਿ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਿਆ ਕਰੋ॥੭੦੭॥੧੧੬੭॥

ਭੂਵਿਸਣੀ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਮਥਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਜਵਨ ਠਵਰ ਮੈ ਚਹੀਐ ਤਹ ਤੇ ਦੀਜੀਐ॥੭੦੮॥੧੧੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਵਿਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਰਾਜਿਆ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਭੂਵਿਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਭੂਵਿਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਸਾਰੇ ਇਹ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਯਾਦ ਰਖੋ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਥਾ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਹ ਸਬਦ ਲਾ ਦਿਓ॥੭੦੮॥੧੧੬੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਉਰਵਿਸਣੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹਿੱਜਹਿ॥ ਸਰਬ ਠਵਰ ਬਿਨ ਸ਼ੰਕ ਭਣਿੱਜਹਿ॥੭੦੯॥੧੧੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਰਵਿਸਣੀ=(ਉਰਵੀ+ਇਸ) ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤਿ ਦੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਉਰਵਿਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਉਰਵਿਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਸਾਰੇ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਸਭ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੰਕਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਥਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ॥੭੦੯॥੧੧੬੯॥

ਜਗਤੀਸਣੀ ਪਦਾਦ ਬਖਾਨੋ॥ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਮਥਣੀ ਤਿੱਹ ਠਾਨੋ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਰਤੀ ਨ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥੭੧੦॥੧੧੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਗਤੀਸਣੀ=ਜਗਤ ਦੇ ਰਾਜਿਆ ਦੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਗਤੀਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਰਤਾ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਭੇਦ ਨਹੀ ਹੈ॥੭੧੦॥੧੧੭੦॥

ਬਸੁਮਤੇਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥ ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਧਰੀਐ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜਹਿ ॥ ਸਭਨ ਸੁਨਤ ਬਿਨ ਸ਼ੰਕ ਭਣਿੱਜਹਿ ॥ ੭੧੧ ॥ ੧੧੭੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਸੁਮਤੇਸਣੀ=ਧਨ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਸੁਮਤੇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਬਸੁਮਤੇਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਭਾ ਦੇ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ੰਕ ਹੋ ਕੇ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੭੧੧ ॥ ੧੧੭੧ ॥

ਅੜਿੱਲ ॥ ਬਸੁਧੇਸਣੀ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ ॥
ਤਾਕੇ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਡਾਰੀਐ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਚੀਨ ਲੈ ॥
ਹੋ ਜਵਨ ਠਵੱਰ ਮੈ ਚਹੋ ਤਹੀ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੈ॥ ੭੧੨ ॥ ੧੧੭੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਸੁਧੇਸਣੀ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤਿ ਦੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਸੁਧੇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਬਸੁਧੇਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਸਾਰੇ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਮ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਲੋੜ ਪਵੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋ ਕਰ ਲਵੋ॥ ੭੧੨ ॥ ੧੧੭੨ ॥

ਬੈਸੁੰਧੁਰਾਏਸਨੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਠਾਨੀਐ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨ ਚਤੁਰ ਜਿਯ ਲੀਜੀਅਹਿ ॥
ਹੋ ਜਵਨ ਠਵਰ ਮੈ ਚਹੋ ਤਹੀ ਤੇ ਦੀਜੀਅਹਿ ॥ ੭੧੩ ॥ ੧੧੭੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੇਸੁੰਧਰਾਏਸਨੀ=ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਧਨ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਦੀ ਫੌਜ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬੈਸੁੰਧਰਾ ਏਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਬੈਸੁੰਧਰਾ ਏਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਸਾਰੇ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਂ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਚਤੁਰ ਕਵੀ ਜਨੋ ! ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਉਥੇ ਵਰਤੋ॥ ੭੧੩ ॥ ੧੧੭੩ ॥

ਬਸੁਮਤੇਸਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਭਾਖੀਐ ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਹੁਰ ਪਦ ਰਾਖੀਐ ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਸਕਲ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ ॥

ਹੋ ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਚਹੀਐ ਪਦ ਤਹੀਂ ਬਖਾਨੀਐ ॥੭੧੪॥੧੧੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਸੁਮਤੇਸਣੀ=ਧਨ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲਾਂ ਬਸੁਮ ਤ੍ਰੇਸਣੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਆਖੋ, ਫਿਰ ਅਰਿਣੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਲਾ ਦੇਵੋ, ਹੇ ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ਇਹ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਸਮਝੋ, ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ॥੭੧੪॥੧੧੭੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਾਮੁੰਦ੍ਰਣੀਏਸਣੀ ਕਹੀਐ॥ ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਗਹੀਐ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੇਹੁ ਸੁਜਨ ਜਨ॥ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਬੀਚ ਸਕਲ ਮਨ॥੭੧੫॥੧੧੭੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਾਮੁੰਦ੍ਰਣੀ ਏਸਣੀ=ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਸਮੁੰਦਰਣੀ ਏਸਣੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹੋ, ਫਿਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਲਾ ਦੇਵੋ। ਹੇ ਉੱਤਮ ਪੁਰਸ਼ੋ! ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਯਾਦ ਰਖੋ॥੭੧੫॥੧੧੭੫॥

ਸਾਮੁੰਦ੍ਰਣੀਏਸਣੀ ਭਾਖੋ॥ ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਰਾਖੋ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹਿੱਜੈ॥ ਸਕਲ ਸੁ ਕਬਿ ਜਨ ਸੁਨਤ ਭਣਿੱਜੈ॥੭੧੬॥੧੧੭੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਮੁੰਦਰਣੀ=ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਾਮੁੰਦਰਣੀ ਏਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਸਾਮੁੰਦ੍ਰਣੀ ਏਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਹੇ ਸੁਘੜ ਕਵੀਓ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥੭੧੬॥੧੧੭੬॥

ਅਚਲਾਇਸਣੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਮਥਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ॥ ਜਵਨ ਠਵਰ ਚਹੀਐ ਤਹ ਦੀਜੈ॥੭੧੭॥੧੧੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਚਲਾ ਇਸਣੀ=ਪਰਬਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਚਲਾ ਇਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ। ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਇਹ 'ਅਚਲਾ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੇਖੋ ਵਿਚਾਰੋ, ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਲੋੜ ਪਵੇ ਵਰਤੋ॥੭੧੭॥੧੧੭੭॥

ਵਿਪਲੀਸਿਣੀ ਪਦਾਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਧਾਰੋ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨ ਰੰਚਕ ਜਾਨੋ॥੭੧੮॥੧੧੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ ਵਿਪਲੀਸਿਣੀ=ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਵਿਪਲੀ ਇਸਣੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਵਿਪਲੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਸਾਰੇ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਂ ਪਛਾਣ ਲਵੋ। ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਫਰਕ ਨ ਸਮਝੋ॥ ੭੧੮॥ ੧੧੭੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਆਦਿ ਸਾਗਰਾ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਏਸਦਰਰਨੀ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਅਹਿ॥
ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਬੀਚ ਚਹੋ ਤਹ ਦੀਜੀਅਹਿ॥ ੭੧੯॥ ੧੧੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਗਰਾ=ਸਾਗਰਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ। ਏਸ=ਸੁਆਮੀ। ਦਰਰਨੀ=ਦਲ ਸੁਟਨ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲਾਂ 'ਸਾਗਰਾ' ਸ਼ਬਦ ਬਿਆਨ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਏਸ ਦਰਰਨੀ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ; ਭਾਵ ਸਾਗਰਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤੁਪਕ ਦੇ ਨਾਂ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਸੁਘੜੋ! ਜਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਕਬਿੱਤ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥ ੭੧੯॥ ੧੧੭੯॥

ਮਹਾਅਰਣਵੀ ਸ਼ਬਦਹਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਪਤਿ ਮਰਦਨਨੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਡਾਰੀਐ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਜਾਨ ਜੀਯ ਰਾਖੀਅਹਿ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਸੁਜਨ ਜਨ ਸੁਨਤ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਭਾਖੀਅਹਿ॥ ੭੨੦॥ ੧੧੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹਾ ਅਰਣਵੀ=ਮਹਾਂ ਸਾਗਰ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ। ਮਰਦਨਨੀ=ਮਰਦਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਹਾ ਅਰਣਵੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਪਤਿ ਮਰਦਨਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਸਾਰੇ ਸਜਣਾਂ ਦੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਨਿਡੱਰ ਹੋ ਕੇ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋ ਕਰੋ॥ ੭੨੦॥ ੧੧੮੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਆਦਿ ਸਿੰਧਣੀ ਸ਼ਬਦ ਭਣੀਜੈ॥ ਪਤ ਅਰਦਨੀ ਪਦਾਂਤ ਕਹੀਜੈ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੋ॥ ਸਕਲ ਸੁਜਨ ਜਨ ਸੁਨਤੇ ਕਹੋ॥ ੭੨੧॥ ੧੧੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੰਧਣੀ=ਸਾਗਰਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ। ਪਤਿ ਅਰਦਨੀ=ਮਾਲਿਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੰਧਣੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹੋ, ਫਿਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਪਤਿ ਅਰਦਨੀ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ॥ ੭੨੧॥ ੧੧੮੧॥

ਨੀਰਾਲਯਨੀ ਆਦਿ ਉਚਰੋ॥ ਨਾਇਕ ਅਰਣੀ ਪੁਨ ਪਦ ਧਰੋ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਰਤੀਕ ਨ ਜਾਨੋ॥ ੭੨੨॥ ੧੧੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੀਰਾਲਯਨੀ=ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨੀਰਾਲਯਨੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਨਾਇਕ' 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਭ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾ ਵਿਚ ਰਤਾ ਵੀ ਭੇਤ ਨ ਸਮਝੋ॥ ੭੨੨॥ ੧੧੯੨॥

ਆਦਿ ਜਲਾਲਯਣੀ ਪਦਿ ਦਿੱਜੈ॥ ਪਤਿ ਅਰਣੀ ਪਦ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ॥ ਸਕਲ ਸੁਜਨ ਜਨ ਸੁਨਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ੭੨੩॥ ੧੧੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਲਾਲਯਣੀ=ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ। ਪਤਿ ਅਰਣੀ=ਮਾਲਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਲਾਲਯਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਪਤਿ' 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਜਲਾਲਯਣੀ ਪਤਿ ਅਰਣੀ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਪਛਾਣੋ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆ ਦੇ ਸੁਣਦਿਆ ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰੋ॥ ੭੨੩॥ ੧੧੯੩॥

ਬਾਰਧਣੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਪਤਿ ਅਰਿ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਧਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹੀਜੈ॥ ਸਕਲ ਗੁਨਿਜਨਨ ਸੁਨਤ ਭਨੀਜੈ॥ ੭੨੪॥ ੧੧੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰਧਣੀ=ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ। ਪਤਿ ਅਰਿ=ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ।॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਰਧਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਪਤਿ ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਬਾਰਧਣੀ ਪਤਿ ਅਰਿ' ਸਾਰੇ, ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਸਾਰੇ ਗੁਣਵਾਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ॥ ੭੨੪॥ ੧੧੯੪॥

ਧਰਾਏਸਣੀ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ॥ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਪਦ ਗਹਿ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹਿੱਜੈ॥ ਸ਼ੰਕ ਛੋਰਿ ਬਿਨ ਸ਼ੰਕ ਭਣਿੱਜੈ॥ ੭੨੫॥ ੧੧੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਾਏਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਈਸ਼ਰ, ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ।॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਧਰਾਏਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਧਰਾਏਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਨਿਸੰਕ ਹੋ ਕੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੭੨੫॥ ੧੧੯੫॥

ਲੋਰਭਰੇਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਮਥਣੀ ਕਹੁ ਧਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨਹੁ॥ ਸ਼ੱਕ ਛੋਰਿ ਬਿਨ ਸ਼ੰਕ ਬਖਾਨਹੁ॥ ੭੨੬॥ ੧੧੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੋਰਭਰੇਸਣੀ=ਸਮੁੰਦਰਾ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ।॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਲੋਰਭਰੇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਲੋਰਭਰੇਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ, ਸ਼ੰਕਾ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੭੨੬॥੧੧੮੬॥

ਗੋਰਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ॥ ਏਸਅੰਤਕਣੀ ਅੰਤ ਭਣੀਜੈ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ॥ ਜਹਾਂ ਰੁਚੈ ਤਿਹ ਠਵਰ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥ ੭੨੭॥ ੧੧੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੌਰਾ=ਗੌਰੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਧਰਤੀ।॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਗੌਰਾ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਏਸ ਅੰਤਕਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਗੌਰਾ ਏਸ ਅੰਤਕਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਲੋੜ ਪਵੇ ਵਰਤੋ॥ ੭੨੭॥੧੧੮੭॥

ਅਵਨੇਸ਼ਣੀ ਪਦਾਦਿ ਕਹੀਜੈ॥ ਮਥਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਦੀਜੈ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ॥ ਭੈ ਨਿਵਾਰਿ ਨਿਰਭੈ ਹੁਇ ਕਹੀਐ॥ ੭੨੮॥ ੧੧੮੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਵਨੇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ।॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਵਨੇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਅਵਨੇਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਨਿਰਭੈ ਹੋ ਕੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥ ੭੨੮॥੧੧੮੮॥

ਦਿੱਗਜਨੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਏਸਰਾਦਨੀ ਅੰਤ ਕਹਿੱਜੈ॥
ਸਕਲ ਸੁ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚੀਨਹੁ॥ ਜਹ ਚਾਹੈ ਤਹ ਕਹੋ ਪ੍ਰਬੀਨਹੁ॥ ੭੨੯॥ ੧੧੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿੱਗਜਨੀ=ਅਠਾਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਰਾਖੇ ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ, ਦਿੱਗਜਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦਿੱਗਜਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਏਸਾਰਦਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਦਿੱਗਜਨੀ ਏਸਾਰਦਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਸਮਝ ਲਵੋ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਵਰਤੋ॥ ੭੨੯॥੧੧੮੯॥

ਭਾਵਾਰਥ :- ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅੱਠਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅੱਠ ਹਾਥੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਦਬਾਕੇ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ-ਦਿੱਗਜ ਹੈ, ਜੋ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਹ ਹਨ:-

ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਐਰਾਵਤ, ਪੂਰਬ ਦੇ ਦੱਖਨ ਕੋਨ ਵਿਚ ਪੁੰਡਰੀਕ, ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਵਾਮਨ, ਦੱਖਣ ਤੇ ਪੱਛਮ ਕੋਨ ਵਿਚ ਕੁਮੁੱਦ, ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਅੰਜਨ, ਪੱਛਮ ਉੱਤਰ ਕੋਨ ਵਿਚ ਪੁਸ਼ਪਦੰਤ, ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਸਾਰਵ ਭੋਮ, ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਕੋਨ ਵਿਚ ਸੁਪ੍ਰਤੀਕ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਠਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਹਥਨੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮਵਾਰ ਇਹ ਨਾਂ ਹਨ: 'ਅਭਰਮ, ਕਪਿਲਾ, ਪਿੰਗਲਾ, ਅਨੁਪਮਾ, ਅੰਜਨਵਤੀ, ਸ਼ੁਭ ਦੰਤੀ, ਅੰਜਨਾ ਅਤੇ ਤਾਮ੍ਰ ਕਰਣੀ॥

ਕੁੰਭਿ ਨਾਸਨੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥ ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਭਰੀਐ ॥
ਸਭੈ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ ॥ ਯਾ ਮਹਿ ਝੂਠ ਨੈਕ ਨਹੀ ਜਾਨੋ ॥ ੭੩੦ ॥ ੧੧੯੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁੰਭਿਨਾਸਨੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕੁੰਭਿਨਾਸਨੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਫੇਰ 'ਅਰਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਕੁੰਭਿਨਾਸਨੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਝੂਠ ਨ ਜਾਣੋ ॥ ੭੩੦ ॥ ੧੧੯੦ ॥

ਮਹਿਏਸਣੀ ਪਦਾਦਿ ਭਣਿੱਜੈ ॥ ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਮਹਿ ਦਿਜੈ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹੀਜੈ ॥ ਜਹ ਹੀ ਚਹੋ ਤਹੀ ਲੈ ਦੀਜੈ ॥ ੭੩੧ ॥ ੧੧੯੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹਿ ਏਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ।॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਹਿ ਏਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਮਹਿਏਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ॥ ੭੩੧ ॥ ੧੧੯੧ ॥

ਮੇਦਣੇਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ ॥ ਘਾਹੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਧਰੀਐ ॥
ਨਾਮ ਸੁਜਾਨ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ॥ ਚਾਹੋ ਜਹਾ ਉਚਾਰਹੁ ਤਬ ਹੀ ॥ ੭੩੨ ॥ ੧੧੯੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੇ ਮੇਦ=ਮੇਦਨੀ, ਧਰਤੀ॥ ਮੇਦਣੇਸਣੀ=ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ॥ ਘਾਹੀ=ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮੇਦਣੇਸਣੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਫੇਰ 'ਘਾਹੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ॥ 'ਮੇਦਣੇਸਣੀ ਘਾਹੀ' ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ॥ ੭੩੨ ॥ ੧੧੯੨ ॥

ਭਾਵਾਰਥ :-ਮਹਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸਨੂੰ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚੋਂ 'ਮਧੁ' ਤੇ 'ਕੈਟਭ' ਨਾਮ ਦੇ ਦੋ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੋ ਅਜੇ ਨਾਭਿ ਕਮਲ ਵਿਚੋਂ ਜੰਮਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਖਾਣ ਲਈ ਲਪਕੇ। ਇਸ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਧੁ ਅਤੇ ਕੈਟਭ ਦੀ ਮਿੱਝ ਜੋ ਸਮੁੰਦਰ ਉਤੇ ਫੈਲ ਗਈ, ਓਹੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਹੋ ਗਈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਨਾਮ 'ਮੇਦਿਨੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੜਿੱਲ ॥ ਬਸੁਧਰੇਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ ॥
ਸ਼ਬਦ ਦਾਹਨੀ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜਿਯ ਲੀਜੀਅਹਿ ॥
ਹੋ ਪ੍ਰਗਟ ਸਭਾ ਕੇ ਮਾਂਝ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਅਹਿ ॥ ੭੩੩ ॥ ੧੧੯੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਸੁਧਰੇਸਣੀ=ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਧਨ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ। ਦਾਹਨੀ=ਸਾੜਨ ਫੂਕਨ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਸੁਧਰੇਸਣੀ ਪਦ ਫਿਰ ਦਾਹਨੀ ਪਦਾ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਬਸੁਧਰੇਸਣੀ ਦਾਹਨੀ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਆਮ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ॥ ੭੩੩॥ ੧੧੯੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਸੁਧਰੇਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਧਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ॥ ਅਧਿਕ ਗੁਨਜਨਨ ਸੁਨਤਮ ਭਨੀਜੈ॥ ੭੩੪॥ ੧੧੯੪॥

ਬਸੁਧਰੇਸਣੀ=ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਧਨ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ। ਮਥਣੀ=ਮਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਸੁਧਰੇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਦਾਹਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। 'ਬਸੁਧਰੇਸਣੀ ਮਥਣੀ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ॥ ੭੩੪॥ ੧੧੯੪॥

ਨਰਾ ਅਧਿਪਣੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਮਥਣੀ ਪਦ ਕੋ ਅੰਤ ਧਰਿਜੈ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਸੁ ਕਬਿ ਜਨ ਸੁਨਤੇ ਕਹੀਐ॥ ੭੩੫॥ ੧੧੯੫॥

ਨਰਾ ਅਧਿਪਣੀ=ਨਰ ਮਰਦਾਂ, ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਰਾ ਅਧਿਪਣੀ' ਆਖੋ। ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ 'ਨਰਾ ਅਧਿਪਣੀ ਮਥਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਭ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੭੩੫॥ ੧੧੯੫॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਮਾਨੁਖੇਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਅੰਤਕਨੀ ਸ਼ਬਦਾਂਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਪਹਿਚਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸੰਕ ਤਿਆਗ ਉਚਰੀਐ ਸੰਕ ਨ ਮਾਨੀਐ॥ ੭੩੬॥ ੧੧੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਨੁਖੇਸਣੀ=ਮਾਨੁਖ ਏਸਣੀ=ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ ਮਨੁੱਖ ਏਸਣੀ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਅੰਤਕਨੀ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਇਹ 'ਮਾਨੁਖ ਏਸਣੀ ਅੰਤਕਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਬੇਸ਼ਕ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ॥ ੭੩੬॥ ੧੧੯੬॥

ਦੇਸਏਸਣੀ ਪਦ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨੀਐ॥

ਅੰਤ ਅਰਦਨੀ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੋ ਠਾਨੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਕਬਿਤੁ ਕਾਬ ਕੇ ਬੀਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥੭੩੭॥੧੧੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੇਸ ਏਸਣੀ=ਦੇਸ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਰਾਜਾ, ਉਸਦੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦੇਸਏਸਣੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਦਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਦੇਸ ਏਸਣੀ ਅਰਦਨੀ' ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਕਵੀ ਜਨੋ ਇਸਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਕਬਿੱਤ ਵਿਚ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ॥੭੩੭॥੧੧੯੭॥

ਜਨਪਦੇਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਅੰਤਿਯੰਤਕਨੀ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਅਹਿ॥
ਹੋ ਚਹੀਅਹਿ ਠਵਰ ਜਹਾਂ ਸੁ ਤਹਾਂ ਤੇ ਦੀਜੀਅਹਿ॥੭੩੮॥੧੧੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਨਪਦੇਸਣੀ=ਪਰਜਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਨਪਦੇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅੰਤਕਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਜਨਪਦੇਸਨੀ ਅੰਤਕਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਓਥੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ॥੭੩੮॥੧੧੯੮॥

ਮਾਨਵੇਂਦ੍ਰਣੀ ਪਦ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਅੰਤਜੰਤਕਨੀ ਪਦ ਕੌ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਤਿਹ ਚਿੱਤ ਮਹਿ॥
ਹੋ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਇਸੀ ਕਰ ਮਿਤ ਮਹਿ॥੭੩੯॥੧੧੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਨੇਵੇਂਦਰਣੀ=ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਇੰਦਰ, ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਾਨਵੇਂਦ੍ਰਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅੰਤਕਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਮਾਨਵੇਂਦ੍ਰਣੀ ਅੰਤਕਨੀ' ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ॥੭੩੯॥੧੧੯੯॥

ਲੋਕਏਂਦ੍ਰਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਤਾਕੇ ਹਰਣੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜਿਯ ਲੀਜੀਅਹਿ॥

ਹੋ ਰੈਨ ਦਿਵਸ ਸਭ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖਜੋ ਕੀਜੀਅਹਿ॥ ੭੪੦॥ ੧੨੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੋਕ ਦੇਂਦ੍ਰਣੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ॥ ਹਰਣੀ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਲੋਕਦੇਂਦ੍ਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਹਰਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ। 'ਲੋਕੇਂਦ੍ਰਣੀ ਹਰਣੀ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਦਿਨੇ ਰਾਤੀ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰੋ॥ ੭੪੦॥ ੧੨੦੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਲੋਕਰਾਜਨੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ॥ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ ਮਾਂਝ ਕਹੀਜੈ॥ ੭੪੧॥ ੧੨੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੋਕ ਰਾਜਨੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਲੋਕ ਰਾਜਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫਿਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ 'ਲੋਕ ਰਾਜਨੀ ਅਰਣੀ' ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਦੇਵੋ॥ ੭੪੧॥ ੧੨੦੧॥

ਦੇਸੇਸਨੀ ਰਵਣਨੀ ਭਾਖੋ॥ ਅੰਤਿ ਅੰਤਕਨੀ ਸ਼ਬਦਹਿ ਰਾਖੋ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ॥ ਸੁ ਕਬਿ ਜਨਨ ਕੇ ਸੁਨਤ ਭਨੀਜੈ॥ ੭੪੨॥ ੧੨੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੇਸੇਸਨੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ॥ ਰਵਣਨੀ=ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ॥ ਦੇਸੇਸਨੀ ਰਵਣਨੀ=ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ, ਫੌਜ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦੇਸ ਏਸਨੀ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਵਣਨੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅੰਤਕਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੭੪੨॥ ੧੨੦੨॥

ਥਿਰਾਭਾਖਿ ਇਸਣੀ ਪੁਨਿ ਭਾਖੋ॥ ਅੰਤਿ ਅੰਤਕਨੀ ਪਦ ਕਹੁ ਰਾਖੋ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹਿੱਜੈ॥ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ ਮਾਂਝ ਭਣਿੱਜੈ॥ ੭੪੩॥ ੧੨੦੩॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਥਿਰਾ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਇਸਣੀ' ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅੰਤਕਨੀ' ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਬੇਸ਼ਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੭੪੩॥ ੧੨੦੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਾਸ਼ਪੀ ਇਸਣੀ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਅੰਤਜੰਤਕਨੀ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜਿਯ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸ਼ੰਕਾ ਤਿਆਗਿ ਨਿਸ਼ੰਕ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥ ੭੪੪॥ ੧੨੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਸ਼ਪੀ=ਕੱਸ਼ਜਪ ਰਿਖੀ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਧਰਤੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਾਸ਼ਪੀ ਇਸਣੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅੰਤਕਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਕਾਸ਼ਪੀ ਇਸਣੀ ਅੰਤਕਨੀ' ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ, ਸ਼ੰਕਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਇਸਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ॥ ੭੪੪॥੧੨੦੪॥

ਭਾਵਾਰਥ :-ਇਕ ਕਥਾ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ ਕਿ ਕੱਸ਼ਯਪ ਰਿਖੀ ਨੇ ਰਾਜ ਸਥਿਰ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਮਲਕੀਅਤ ਜਮਾਈ ਸੀ, ਉਸਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਲਕੀਅਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ 'ਕਾਸ਼ਜਪੀ' ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਦਿ ਨਾਮ ਨਾਗਨ ਕਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ ਅੰਤਿ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ॥
ਬਹੁਰ ਘਾਤਨੀ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥ ੭੪੫॥੧੨੦੫॥

ਪਹਿਲੋਂ ਸਾਰੇ 'ਨਾਗਾਂ' ਦੇ ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਫੇਰ 'ਪਿਤਣੀ' ਤੇ 'ਇਸਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਮਗਰੋਂ 'ਘਾਤਨੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਹੇ ਚਤੁਰੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ॥ ੭੪੫॥੧੨੦੫॥

ਭਾਵਾਰਥ :-ਵਰਾਹ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਨਾਗਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਕੱਸ਼ਜਪ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਠ ਪੁੱਤਰ ਹੋਏ ਜਿਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਅਨੰਤ, ਵਾਸੁਕੀ, ਕੰਬਲ, ਕੁਰੋਟਿਕ, ਪਦਮ, ਮਹਾਪਦਮ, ਸੰਖ, ਕੁਲਿਕ ਅਤੇ ਅਪਰਾਜਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਕਸ਼ਜਪ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਗ ਕਹਾਏ। ਪੁਰਾਣਾ ਵਿਚ ਨਾਗਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਕਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁਖ ਨੌ ਹੀ ਨਾਗ ਹਨ, ਅੱਠ ਉਪਰ ਕਹੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਨਾਵਾ 'ਤੱਛਕ' ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਨਾਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਪਿਤਣੀ' ਤੇ 'ਇਸਣੀ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਘਾਤਨੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਈਏ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਇਗਾ॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਅਨੰਤ ਪਿਤਣੀ=ਅਨੰਤ ਨਾਗ ਦੇ ਪਿਉ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ-ਧਰਤੀ।

ਅਨੰਤ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਫੌਜ।

ਅਨੰਤ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ ਘਾਤਨੀ=ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਬੰਦੂਕ।

ਸਰਪ ਤਾਤਣੀ ਇਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਤਾਕੇ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਡਾਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸਭ ਕਬਿਤਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਨਿਡਰੁ ਹੁਇ ਦੀਜੀਐ॥ ੭੪੬॥੧੨੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਪ ਤਾਤਣੀ=ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਰਪ ਤਾਤਣੀ ਇਸਣੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਫੇਰ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। 'ਸਰਪ ਤਾਤਨੀ ਇਸਨੀ ਮਥਨੀ' ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਲੈ ਲਵੋ ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ॥ ੭੪੬॥੧੨੦੬॥

ਇੰਦ੍ਰਏਂਦ੍ਰਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਮਥਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਅਹਿ॥
ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੈ ਮਾਂਝ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਅਹਿ॥੭੪੭॥ ੧੨੦੭॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਇੰਦ੍ਰ ਏਂਦ੍ਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਮਥਣੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਰੱਖ ਦੇਵੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਜਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਕਬਿਤਾਂ ਵਿਚ ਨਿਡੱਰ ਹੋਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ॥ ੭੪੭॥ ੧੨੦੭॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਇੰਦ੍ਰ ਏਂਦ੍ਰਣੀ=ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸੁਆਮੀ (ਕੱਸ਼ਜਪ) ਵਾਲੀ ਫੌਜ॥

ਇੰਦ੍ਰ ਏਂਦ੍ਰਣੀ ਮਥਨੀ=ਫੌਜ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਬੰਦੂਕ।

ਚੌਪਈ॥ ਦੇਵਦੇਵਣੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਏਸਰਾਂਤਕ ਪੁਨ ਪਦ ਧਰੀਐ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ॥ ਸ਼ੰਕ ਤਿਆਗ ਨਿਰਸ਼ੰਕ ਹੁਇ ਕਹੀਐ॥ ੭੪੮॥ ੧੨੦੮॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦੇਵ ਦੇਵਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਈਸਰ ਅੰਤਕਨੀ' ਆਖੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਨਿਝੱਕ ਹੋ ਕੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥ ੭੪੮॥੧੨੦੮॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਦੇਵ ਦੇਵਣੀ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਪੂਜਨੀਕ ਕੱਸ਼ਜਪ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਦੇਵ ਦੇਵਣੀ ਈਸਰ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਰਾਜਾ।

ਦੇਵ ਦੇਵਣੀ ਈਸਰ ਅੰਤਕਨੀ=ਰਾਜੇ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਬੰਦੂਕ।

ਭਾਵਾਰਥ :-ਇੰਦਰ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਆਦਿਤੀ ਦੇ ਪੇਟੋਂ 'ਕੱਸ਼ਜਪ' ਰਿਖੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹਨ।

ਅੜਿੱਲ॥ ਸੱਕ੍ਰ ਤਾਤ ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਮਥਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤਿ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਠਾਨੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਹੀਯੇ ਪਹਿਚਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਕਥਾ ਬਾਰਤਾ ਭੀਤਰ ਨਿਡਰ ਬਖਾਨੀਐ॥ ੭੪੯॥ ੧੨੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੱਕ੍ਰ ਤਾਤ=ਇੰਦਰ ਦਾ ਪਿਤਾ ਕਸ਼ਯਪ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੱਕ੍ਰ ਤਾਤ ਅਰਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਮਥਨੀ' ਪਦ ਜੋੜੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ੰਕ ਆਖੋ॥ ੭੪੯॥੧੨੦੯॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਸਕ੍ਰਤਾਤ= ਕਸ਼ਯਪ, ਧਰਤੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਰਾਜਾ।

ਸਕ੍ਰਤਾਤ ਅਰਣੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਨ ਫੌਜ।

ਸਕ੍ਰਤਾਤ ਅਰਣੀ ਮਥਣੀ=ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ।

ਸਤ ਕ੍ਰਿਤੇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਤਾਕੇ ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੌਂ ਡਾਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਗੁਨਿ ਜਨਨ ਸੁਨਤ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥ ੭੫੦॥੧੨੧੦॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਤ ਕ੍ਰਿਤੇਸਣੀ ਇਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੭੫੦॥੧੨੧੦॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਸਤਕ੍ਰਿਤ=ਇੰਦ੍ਰ।

ਸਤ ਕ੍ਰਿਤ ਏਸਣੀ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸੁਾਮੀ ਕੱਸ਼ਪ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਧਰਤੀ।

ਸਤ ਕ੍ਰਿਤ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੁਾਮੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੌਜ।

ਸਤ ਕ੍ਰਿਤ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ।

ਭਾਵਾਰਥ :-ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਸੌ ਅਸੁਮੇਧ ਯੱਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇੰਦਰ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸ਼ਤ ਕ੍ਰਿਤੁ' ਸੌ ਯੱਗਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ।

ਚੌਪਈ॥ ਸਚੀਪਤਿਸਣੀ ਇਸਣੀ ਭਾਖੋ॥ ਮਥਨੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਕੋ ਰਾਖੋ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ॥ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕਰਿ ਪ੍ਰਗਟ ਭਨੀਜੈ॥ ੭੫੧॥ ੧੨੧੧॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਚੀਪਤਿ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਣੀ' ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੭੫੧॥੧੨੧੧॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਸੱਚੀ=ਦਾਨਵ ਰਾਜ ਪੁਲੋਮਾ ਦੀ ਪੁੱਤੀ, ਜੋ ਇੰਦ੍ਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਗਈ, ਇਸਦੇ ਹੋਰ ਇਹ ਨਾਮ ਹਨ:- ਸ਼ਚੀ, ਏਂਦ੍ਰੀ, ਪੁਲੋਮਜਾ, ਮਾਹੇਂਦ੍ਰੀ, ਜਯਵਾਹਿਨੀ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ।

ਸਚੀਪਤਿ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵਤਾ। ਸਚੀ ਪਤਿ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੁਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਸਚੀਪਤਿ ਇਸਣੀ ਈਸਣੀ ਮਥਣੀ=ਸੈਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ 'ਬੰਦੂਕ'।

ਅੜਿੱਲ॥ ਸੱਕ੍ਰੰਦਨ ਤਾਤਣੀ ਏਸਣੀ ਭਾਖੀਐ॥
ਮਥਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਰਾਖੀਐ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਿਤ ਮੈ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਬਿਨਾ ਕਪਟ ਤਿਨ ਲਖੋ ਨ ਕਪਟ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥੭੫੨॥੧੨੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੱਕ੍ਰੰਦਨ=ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਵਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਕ੍ਰੰਦਨ ਤਾਤਣੀ ਏਸਣੀ' ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਭਾਖੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਭਰਮ ਅਤੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥੭੫੨॥੧੨੧੨॥

ਕਊਸਕੇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਕੈ॥
ਮਥਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਠਾਨਕੈ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਪਹਿਚਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਕਹੇ ਹਮਾਰੇ ਬਚਨ ਸੱਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀਐ॥੭੫੩॥੧੨੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਊਸਕ ਏਸਣੀ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ (ਕੱਸ਼ਜਪ) ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਕਊਸਕ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਕਊਸਕ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ-ਬੰਦੂਕ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਊਸਕੇਸਣੀ ਇਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਰਕੇ ਮੰਨੋ॥੭੫੩॥੧੨੧੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਾਸਵੇਸਣੀ ਆਦਿ ਭਣਿਜੈ॥ ਅੰਤਿ ਸ਼ਬਦ ਅਰਣੀ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਜੀਅ ਜਾਨੋ॥ ਸ਼ੰਕ ਤਿਆਗ ਨਿਰਸ਼ੰਕ ਬਖਾਨੋ॥੭੫੪॥੧੨੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਸਵਏਸ=ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਕੱਸ਼ਜਪ। ਬਾਸਵਏਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੁਆਮੀ, ਕੱਸ਼ਜਪ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਬਾਸਵ ਏਸਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਸਵੇਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫਿਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੰਦੂਕ ਦੇ, ਜਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਸ਼ੰਕਾ ਛੱਡਕੇ ਨਿਸੰਗ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥੭੫੪॥੧੨੧੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਬਰਹਾਇਸਨੀ ਅਰਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁ ਚਿਤ ਮੈ ਜਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੰਕ ਤਿਆਗਿ ਨਿਰਸ਼ੰਕ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸਤਿ ਸੁ ਬਚਨ ਹਮਾਰੇ ਮਾਨੇ ਲੀਜੀਐ॥ ੭੫੫॥੧੨੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰਹਾ=ਵ੍ਰਿਤ੍ਰਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ-ਇੰਦਰ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਰ ਹਾ' ਪਦ, ਫਿਰ ਇਸਣੀ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਸਾਡੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤ ਕਰਕੇ ਮੰਨੋ, ਨਿਸ਼ੰਕ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥ ੭੫੫॥੧੨੧੫॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਬਰਹਾ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਬਰਹਾ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਘਵੇਸਣਨੀ ਇਸਰਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਪਦਹਿ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜੈ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੭੫੬॥੧੨੧੬॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਘਵੇਸਣਨੀ ਇਸਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਰਖ ਦੇਵੋ॥ ੭੫੬॥੧੨੧੬॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਮਘਵੇਸਣਨੀ=(ਮਘਵਾ=ਇੰਦਰ।) ਇੰਦਰ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ-ਧਰਤੀ।

ਮਘਵੇਸਣਨੀ ਇਸਰਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਮਘਵੇਸਣਨੀ ਇਸਰਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ-ਬੰਦੂਕ।

ਮਾਤਲੇਸਣੀ ਏਸਣੀ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਉਚਾਰ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਬਿ ਸੁਧਾਰ॥ ੭੫੭॥੧੨੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਤਲੇਸ=ਮਾਤਲਿ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ-ਇੰਦ੍ਰ।

ਪਹਿਲੇਂ 'ਮਾਤਲੇਸ ਇਸਣੀ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਏਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ॥ ੭੫੭॥੧੨੧੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਿਸਨ ਏਸਣੀ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥
ਇਸਣੀ, ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਕਹਿੱਜੈ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ॥

ਦੀਜੈ ਤਵਨ ਠਵਰ ਜਹ ਚਹੀਐ॥੭੫੮॥੧੨੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਿਸਨ=ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਿਸਨ ਏਸਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਇਸਨੀ ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਉਥੇ ਵਰਤੋ॥੭੫੮॥੧੨੧੮॥

ਉਦਾਹਰਣ-'ਜਿਸਨ ਏਸਨੀ ਇਸਨੀ ਮਥਨੀ'=ਬੰਦੂਕ।

ਅੜਿੱਲ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਪੁਰੰਦਰ ਇਸਣੀ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ ਪਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਅਹਿ॥
ਹੋ ਸ਼ੰਕ ਤਿਆਗ ਨਿਰਸ਼ੰਕ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਅਹਿ॥੭੫੯॥੧੨੧੯॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪੁਰੰਦਰ (ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ) ਇਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ੰਗ ਵਰਤੋ॥੭੫੯॥੧੨੧੯॥

ਉਦਾਹਰਣ-''ਪੁਰੰਦਰ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ'=ਬੰਦੂਕ।

ਬਜ੍ਰ ਧਰਿਸਣੀ ਅਰਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਿਤ ਮੈ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰੀਐ॥
ਸ਼ੰਕ ਤਜਾਗ ਨਿਰਸ਼ੰਕ ਹੁਇ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਕਿਸੀ ਸੁ ਕਬਿ ਕੀ ਕਾਨ ਨ ਮਨ ਮੈ ਆਨੀਐ॥੭੬੦॥੧੨੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੱਜ੍ਰ ਧਰ=ਇੰਦਰ। ਬੱਜ੍ਰ ਧਰਇਸ=ਇੰਦਰ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਕੱਸ਼ਜਪ। ਬੱਜ੍ਰ ਧਰ ਇਸਣੀ=ਕੱਸ਼ਜਪ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ, ਧਰਤੀ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬੱਜ੍ਰ ਧਰ ਇਸਣੀ' ਫਿਰ 'ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਤੋਂ ਨਾਂ ਡਰੋ॥੭੬੦॥੧੨੨੦॥

ਉਦਾਹਰਣ-'ਬਜ੍ਰਧਰਿਸਣੀ ਅਰਣੀ'=ਬੰਦੂਕ।

ਤੁਰਾਖਾੜ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ ਪਦ ਭਾਖੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਰਾਖੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਹੀਐ ਪਹਿਚਾਨੀਅਹਿ॥

ਹੋ ਚਤੁਰ ਸਭਾ ਕੇ ਬੀਚ ਨਿਸ਼ੰਕ ਬਖਾਨੀਅਹਿ ॥ ੭੬੧ ॥ ੧੨੨੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਰਾਖੜ=ਇੰਦਰ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤੁਰਾਖਾੜ ਪਿਤਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਇਸਣੀ' ਤੇ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ 'ਬੰਦੂਕ' ਦੇ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਚਾਤਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ਕ ਸੁਣਾਓ॥ ॥ ੭੬੧ ॥ ੧੨੨੧ ॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਤੁਰਾਖਾੜ ਪਿਤਣੀ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਪਿਉ (ਕੱਸ਼ਯਪ) ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਧਰਤੀ।

ਤੁਰਾਖਾੜ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਤੁਰਾਖਾੜ ਪਿਤਨੀ ਇਸਨੀ ਅਰਣੀ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ।

ਇੰਦ੍ਰੇਣੀਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ ॥
ਅਰਨੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਠਾਨਕੈ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਅ ਲੀਜੀਐ ॥
ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਬੀਚ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਐ ॥ ੭੬੨ ॥ ੧੨੨੨ ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਇੰਦ੍ਰੇਣੀ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਜੋ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਕਾਵ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ॥ ੭੬੨ ॥ ੧੨੨੨ ॥

ਉਦਾਹਰਣ -ਇੰਦ੍ਰੇਣੀ=(ਇੰਦਰ ਏਸਣੀ) ਇੰਦਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਧਰਤੀ।

ਇੰਦ੍ਰੇਣੀ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਇੰਦ੍ਰੇਣੀ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ।

ਉਚਸ਼੍ਰਿਵਾਇਸ ਏਸ ਏਸਣੀ ਭਾਖੀਐ ॥
ਇਸਣੀ ਕਹਿਕੈ ਅਰਣੀ ਪਦ ਕੌ ਰਾਖੀਐ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਅਮਿਤ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ ॥
ਹੋ ਸ਼ੰਕ ਤਿਆਗ ਨਿਰਸ਼ੰਕ ਹੁਇ ਸਦਾ ਬਖਾਨੀਐ॥ ੭੬੩ ॥ ੧੨੨੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਚਸ਼੍ਰਿਵਾਇਸ=ਉਚੀਸ਼੍ਰਵਾ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਇੰਦਰ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਉਚਸ਼੍ਰਵਾਇਸ ਏਸ ਏਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਇਸਣੀ' ਕਹਿਕੇ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਅਮਿਤ ਨਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਸ਼ੰਕਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥ ੭੬੩ ॥ ੧੨੨੩ ॥

ਉਦਾਹਰਣ -ਉਚਸ਼੍ਰਿਵਾਇਸ ਏਸ=ਇੰਦਰ ਦਾ ਸਵਾਮੀ, ਕੱਸ਼ਯਪ।

ਉਚਸ਼੍ਰਿਵਾਇਸ ਏਸ ਇਸਣੀ=ਕੱਸ਼ਯਪ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ. ਧਰਤੀ।

ਉਚਸ਼੍ਰਿਵਾਇਸ ਏਸ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਉਚਸ਼੍ਰਿਵਾਇਸ ਏਸ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ. ਬੰਦੂਕ।

ਹਯਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਭਾਖੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਰਾਖੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਨਿਡਰ ਸਭਾ ਕੇ ਮਾਂਝ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥ ੭੬੪॥੧੨੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਯਣੀ=ਘੋੜਿਆ ਦਾ ਰਾਜਾ ਉੱਚਸ੍ਰਵਾ ਘੋੜਾ।

ਪਹਿਲਾਂ ਹਯਣੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਇਸਣੀ ਪਦ ਨੂੰ ਆਖੋ. ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਰਖ ਦੇਵੋ. ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਸਭਾ ਸੋਸਾਟੀਆਂ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ॥ ੭੬੪॥੧੨੨੪॥

ਗਾਜਰਾਜ ਰਾਜਨਨੀ ਪ੍ਰਭਣੀ ਭਾਖੀਐ॥
ਮਥਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਰਾਖੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨ ਕਹੂੰ ਕੀਜੀਐ॥ ੭੬੫॥੧੨੨੫॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਗਾਜ ਰਾਜ ਰਾਜਨਨੀ' ਪਦ. ਫੇਰ 'ਪ੍ਰਭੁਨੀ' ਤੇ 'ਮਥਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ. ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਫਰਕ ਨਹੀ ਹੈ॥ ੭੬੫॥੧੨੨੫॥

ਉਦਾਹਰਣ -ਗਾਜ ਰਾਜ=ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਸਵਾਮੀ-ਇੰਦਰ।

ਗਾਜ ਰਾਜ ਰਾਜਨਨੀ=ਇੰਦਰ ਦੇ (ਰਾਜਨ) ਸਵਾਮੀ ਕੱਸ਼ਯਪ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਗਾਜ ਰਾਜ ਰਾਜਨਨੀ ਪ੍ਰਭੁਨੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂ (ਰਾਜੇ) ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਗਾਜ ਰਾਜ ਰਾਜਨਨੀ ਪ੍ਰਭੁਨੀ ਮਥਨੀ=ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ-ਬੰਦੂਕ।

ਅੱਸ੍ਰਏਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਤਾ ਕੇ ਮਥਣੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਡਾਰੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ॥

ਹੋ ਸ਼ੰਕ ਤਿਆਗਿ ਨਿਰਸ਼ੰਕ ਉਚਾਰਜੋ ਕੀਜੀਐ ॥ ੭੬੬ ॥ ੧੨੨੬ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸੁਏਸ=ਉਚੱਸ਼੍ਰਵਾ ਘੋੜਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਸੁਦੇਸ ਏਸਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਇਸਣੀ ਇਸਨਿ' ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਮਥਨੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਜਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਸ਼ੰਕਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ॥ ੭੬੬ ॥ ੧੨੨੬ ॥

ਉਦਾਹਰਣ-'ਅਸੁਦੇਸ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਨਿ 'ਮਥਨੀ'=ਬੰਦੂਕ।

ਬਾਹਰਾਜ ਰਾਜਨਨੀ ਰਾਜਨ ਭਾਖੀਐ ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਰਾਖੀਐ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਹੀਯੇ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ॥
ਹੋ ਕਬਿ ਕਾਬਿ ਕੇ ਭੀਤਰ ਪ੍ਰਗਟ ਬਖਾਨੀਐ ॥ ੭੬੭ ॥ ੧੨੨੭ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਹ ਰਾਜ=ਉਚੱਸ਼੍ਰਵਾ ਘੋੜਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਹਰਾਜ' ਤੇ 'ਰਾਜਨਨੀ' ਕਹਿਕੇ ਮਗਰੋਂ 'ਰਾਜਨੀ' ਤੇ 'ਅਰਣੀ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਹਿਚਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਵੀਓ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੋ॥ ੭੬੭ ॥ ੧੨੨੭ ॥

ਉਦਾਹਰਣ : ਬਾਹਰਾਜ ਰਾਜ=ਉੱਚਸ੍ਰਵਾ ਦੇ ਸੁਾਮੀ-ਇੰਦ੍ਰ।

ਬਾਹਰਾਜ ਰਾਜਨਿ=ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਸ਼ਜਪ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ।

ਬਾਹਰਾਜ ਰਾਜਨਿਣੀ=ਕਸ਼ਜਪ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਬਾਹਰਾਜ ਰਾਜਨਿਣੀ ਰਾਜਨਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਨੀ, ਫੌਜ।

ਬਾਹਰਾਜ ਰਾਜਨਿਣੀ ਰਾਜਨਿ ਅਰਣੀ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਨ-ਬੰਦੂਕ।

ਤੁਰੰਗ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ ਪ੍ਰਭਣੀ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਬਹੁਰ ਗਹਿ ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜਿਯ ਲੀਜੀਐ ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਗੁਨਿ ਜਨਨ ਸੁਨਤ ਨਿਸ਼ੰਕ ਭਣੀਜੀਐ ॥ ੭੬੮ ॥ ੧੨੨੮ ।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਰੰਗ=ਉੱਚਸ੍ਰਵਾ ਘੋੜਾ।

ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਰੰਗ, ਏਸਣੀ, ਇਸਣੀ, ਪ੍ਰਭਣੀ ਕਹਿ ਲਵੋ ਫਿਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਸ਼ਬਦ ਧਰ

ਦਿਓ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਜਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਗੁਣਵਾਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ੰਕ ਇਸ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ॥ ੭੬੮॥ ੧੨੨੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਆਦਿ ਇਸ ਪਤਿ ਪਿਤਣੀ ਪਦ ਕਹੀਐ॥ ਇਸਣੀ ਅਰਿਣੀ ਸ਼ਬਦਹਿ ਲਹੀਐ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਨੀਐ॥ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਭੀਤਰ ਭਨੀਐ॥ ੭੬੯॥ ੧੨੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਆਦਿ ਇਸ ਪਤਿ=ਉੱਚਸ਼੍ਰਵਾ ਦਾ ਈਸਰ, ਇੰਦਰ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਆਦਿ ਇਸ ਪਤਿ ਪਿਤਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ। ਫੇਰ 'ਇਸਣੀ ਅਰਿਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੭੬੯॥ ੧੨੨੯॥

ਉਦਾਹਰਣ–ਆਦਿ ਇਸ ਪਤਿ=ਉੱਚਸ਼੍ਰਵਾ ਦਾ ਈਸਰ-ਇੰਦਰ।

ਆਦਿਸ ਪਤਿ ਪਿਤਣੀ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ, ਧਰਤੀ।

ਆਦਿਸ ਪਤਿ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਰਾਜੇ ਦੀ-ਸੈਨਾ।

ਆਦਿਸ ਪਤਿ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ-ਬੰਦੂਕ।

ਅੜਿੱਲ॥ ਬਾਜਰਾਜ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ਨਾਮ ਬਖਾਨਕੈ॥
ਪ੍ਰਭਣੀ ਪਿਤਨੀ ਇਸਣੀ ਬਹੁਰਿ ਪਦ ਠਾਨਕੈ॥
ਅਰਿਣੀ ਭਾਖਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਜਵਨ ਸ਼ਬਦ ਮੈ ਚਹੀਐ ਤਹੀ ਬਖਾਨੀਐ॥ ੭੭੦॥ ੧੨੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਜ ਰਾਜ=ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਉੱਚਸ਼੍ਰਵਾ।

'ਬਾਜ ਰਾਜ' ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਪ੍ਰਭੁਣੀ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ' ਤੇ 'ਅਰਣੀ' ਆਖ ਦੇਵੋਂ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਉਥੇ ਵਰਤੋ॥ ੭੭੦॥ ੧੨੩੦॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਬਾਜ ਰਾਜ ਪ੍ਰਭੁਣੀ=ਉੱਚਸ਼੍ਰਵਾ ਦਾ ਮਾਲਿਕ-ਇੰਦਰ।

ਬਾਜ ਰਾਜ ਪ੍ਰਭੁਨੀ ਪਿਤਣੀ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਹਸਤੀਏਸ ਪ੍ਰਭ ਪਿਤਣੀ ਗ੍ਰਿਭਨੀ ਭਾਖੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਰਾਖੀਐ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਜਵਨ ਕਵਿਤ ਮੋ ਚਹੋ ਸੁ ਪਦ ਤਹਂ ਦੀਜੀਐ॥ ੭੭੧॥ ੧੨੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗ੍ਰਭਣੀ=ਮਲਕੀਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਦੀ-ਸੈਨਾ।

ਪਹਿਲੇ 'ਹਸਤੀਏਸ ਪ੍ਰਭੁ' ਆਖੋ, ਫਿਰ 'ਪਿਤਣੀ ਗ੍ਰਭਣੀ' ਪਦ ਭਾਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਸ ਛੰਦ ਵਿਚ ਚਾਹੋ, ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤੋ॥ ੭੭੧॥੧੨੩੧॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਹਸਤੀਏਸ=ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਐਰਾਪਤਿ

ਹਸਤੀਏਸ ਪ੍ਰਭੂ=ਐਰਾਪਤਿ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਇੰਦ੍ਰ।

ਹਸਤੀਏਸ ਪ੍ਰਭੁ ਪਿਤਣੀ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਵਾਲੀ-ਧਰਤੀ।

ਹਸਤੀਏਸ ਪ੍ਰਭੁ ਪਿਤਣੀ ਗ੍ਰਭਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਹਸਤੀਏਸ ਪ੍ਰਭੁ ਪਿਤਣੀ ਗ੍ਰਭਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਦੰਤਿਰਾਟ ਪ੍ਰਭ ਪਿਤਸੁਤਣੀ ਪਦ ਭਾਖਕੇ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਰਾਖਕੈ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜਿਯ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਚਹੀਐ ਦੀਜੀਐ ਜਹਾ ਨ ਬ੍ਰਿਥਾ ਬਖਾਨੀਐ॥ ੭੭੨॥ ੧੨੩੨॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦੰਤਿਰਾਟ ਪ੍ਰਭੁ ਪਿਤ ਸੁਤਣੀ' ਪਦ ਆਖਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਈਏ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਚਤਰੋ ! ਜਾਣ ਲਵੋ, ਜਿਥੇ ਲੋੜ ਪਵੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤ ਲਵੋ, ਵਿਅਰਥ ਬਿਆਨ ਨ ਕਰੋ॥ ੭੭੨॥੧੨੩੨॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਦੰਤੀ ਰਾਟ ਪ੍ਰਭੁ ਪਿਤ=ਐਰਾਪਤਿ ਦੇ ਸੁਆਮੀ (ਇੰਦ੍ਰ) ਦਾ ਪਿਤਾ ਕੱਸ਼ਜਪ।

ਦੰਤੀ ਰਾਟ ਪ੍ਰਭੁ ਪਿਤ ਸੁਤਣੀ=ਕਸ਼ਜਪ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਦੰਤੀ ਰਾਟ ਪ੍ਰਭੁ ਪਿਤ ਸੁਤਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ।

ਦੁਰਦਰਾਟ ਰਾਟਿਸਣੀ ਇਸਣੀ ਭਾਖੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਰਾਖੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਭੀਤਰ ਉਚਰਜੋ ਕੀਜੀਐ॥ ੭੭੩॥ ੧੨੩੩॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦੁਰਦ ਰਾਟ ਰਾਟ ਇਸਣੀ, ਇਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਜੀਅ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੭੭੩॥੧੨੩੩॥

ਉਦਾਹਰਣ -ਦੁਰਦ ਰਾਟ=ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਐਰਾਪਤਿ।

ਦੁਰਦ ਰਾਟ ਰਾਟ=ਐਰਾਪਤਿ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ।

ਦੁਰਦ ਰਾਟ ਰਾਟ ਇਸਣੀ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਦੁਰਦ ਰਾਟ ਰਾਟ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਦੁਰਦ ਰਾਟ ਰਾਟ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਦਯੁਪਿਇਸ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ ਆਦਿ ਭਣੀਜੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਮਹਿ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਚਹੋ ਸ਼ਬਦ ਤੁਮ ਜਹਾਂ ਨਿਡਰ ਤਹ ਠਾਨੀਐ॥੭੭੪॥੧੨੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ ਦੁਯਪਿ=ਹਾਥੀ, ਐਰਾਪਤਿ॥ ਮਥਣੀ=ਮਰਦਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦੁਯਪਿ ਇਸ ਇਸਣੀ' ਤੇ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥੭੭੪॥੧੨੩੪॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਦੁਯਪਿ ਇਸ=ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਇੰਦਰ।

ਦੁਯਪਿ ਇਸ ਇਸਣੀ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਕੱਸ਼ਯਪ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਦੁਯਪਿ ਇਸ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ=ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਮਰਦਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ।

ਦੁਯਪਿ ਇਸ ਇਸਣੀ ਮਥਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਪਦਮਾ ਇਸ ਇਸਰਾਟਿਨ ਆਦਿ ਬੁਖਾਨੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਠਾਨੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਪਹਿਚਾਨੀਅਹਿ॥
ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਮਾਂਝ ਨਿਸ਼ੰਕ ਬਖਾਨੀਅਹਿ॥੭੭੫॥੧੨੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਦਮਾ=ਹਾਥੀ, ਐਰਾਪਤਿ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪਦਮਾ ਇਸ ਈਸਣੀ' ਤੇ 'ਰਾਟਨੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥੭੭੫॥੧੨੩੫॥

ਉਦਾਹਰਣ-'ਪਦਮਾ ਇਸ ਇਸਣੀ ਰਾਟਨਿ ਅਰਣੀ ਬੰਦੂਕ'।

ਬਾਰਣੇਂਦ੍ਰ ਏਂਦ੍ਰਣੀ ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਆਦਿ ਕਹਿ॥

ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਗਹਿ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੱਤਿ ਕਰਿ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸ਼ੰਕਾ ਤਜਾਗ ਉਚਾਰ ਨ ਸ਼ੰਕਾ ਮਾਨੀਐ॥ ੭੭੬॥ ੧੨੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰਣੇਂਦ੍ਰ=ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸੁਾਮੀ, ਇੰਦਰ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਰਣੇਂਦ੍ਰ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਏਂਦ੍ਰਣੀ' ਤੇ 'ਇੰਦ੍ਰਣੀ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਸ਼ੰਕਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਇਸਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ॥ ੭੭੬॥ ੧੨੩੬॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਬਾਰਣੇਂਦ੍ਰ ਏਂਦ੍ਰਣੀ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਇੰਦਰ ਕੱਸ਼ਜਪ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਬਾਰਣੇਂਦ੍ਰ ਏਂਦ੍ਰਣੀ ਇੰਦ੍ਰਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਣੀ ਫੌਜ।

ਬਾਰਣੇਂਦ੍ਰ ਏਂਦ੍ਰਣੀ ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਅਰਣੀ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਣ, ਬੰਦੂਕ।

ਬਜਾਲਹ ਪਤਿ ਪਤਣੀ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹੀਜੀਐ॥
ਅਰਦਨ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਅਮਿਤ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਯ ਜਾਨੀਅਹੁ॥
ਹੋ ਜਵਨ ਠਵਰ ਮੈ ਚਹੀਐ ਤਹੀ ਬਖਾਨੀਅਹੁ॥ ੭੭੭॥ ੧੨੩੭॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਿਆਲਹ (ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ' ਪਤਿ ਪਤਣੀ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਦਨ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੭੭੭॥ ੧੨੩੭॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਬਿਆਲਹ ਪਤਿ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਸੁਾਮੀ ਕੱਸ਼ਜਪ ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਬਿਆਲਹ ਪਤਿ ਪਤਿਣੀ=ਧਰਤੀ ਪਤਿ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਣੀ, ਫੌਜ।

ਬਿਆਲਹ ਪਤਿ ਪਤਿਣੀ ਅਰਦਨ=ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆ ਮੇਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਬੰਦੂਕ।

ਇੰਭਸੇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਭਾਖੀਐ॥
ਹੰਤ੍ਰੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਰਾਖੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬ ਕੇ ਮਾਂਝ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਐ॥ ੭੭੮॥ ੧੨੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਇੰਭਸ ਏਸਣੀ=ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ-ਇੰਦਰ।ਹੰਤ੍ਰੀ=ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਇੰਭਸ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ' ਕਥਨ ਕਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਹੰਤ੍ਰੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਸਾਰੇ

ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥੭੭੮॥੧੨੩੮॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਇੰਭਸ ਏਸਣੀ=ਐਰਾਪਤਿ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਇੰਦਰ।

ਇੰਭਸ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਸੁਾਮੀ ਕੱਸ਼ਜਪ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਇੱਭਸ ਏਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੁਾਮੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਣੀ, ਸੈਨਾ।

ਇੰਭਸ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਹੰੜ੍ਹੀ=ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਬੰਦੂਕ।

ਕੁੰਭੀਏਸਇਸ ਇਸਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨ ਕਰ॥
ਹੋ ਜੋ ਪੂਛੈ ਤਿਹ ਦੀਜੋ ਤੁਰਤ ਬਤਾਇ ਕਰ॥੭੭੯॥੧੨੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁੰਭੀ ਏਸ=ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ-ਐਰਾਪਤਿ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕੁੰਭੀਏਸ ਇਸ ਇਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਜੇ ਕੋਈ ਪੁਛੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਦੱਸ ਦੇਵੇ॥੭੭੯॥੧੨੩੯॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਕੁੰਭੀਏਸ ਇਸ=(ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸੁਾਮੀ) ਇੰਦਰ।

ਕੁੰਭੀਏਸ ਇਸ ਇਸਣੀ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਸੁਾਮੀ ਕੱਸ਼ਜਪ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਕੁੰਭੀਏਸ ਇਸ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੁਾਮੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਣੀ, ਸੈਨਾ।

ਕੁਭੀਏਸ ਇਸ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਕੁੰਜਰੇਸਇਸ ਪਿਤਣੀ ਪ੍ਰਭਣੀ ਭਾਖੀਐ॥
ਹੰੜ੍ਹੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਰਾਖੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਬੀਚ ਨਿਸ਼ੰਕ ਭਣੀਜੀਐ॥੭੮੦॥੧੨੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁੰਜਰੇਸ=ਕੁੰਜਰਏਸ। ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ-ਐਰਾਪਤਿ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕੁੰਜਰੇਸ ਇਸ ਪਿਤਣੀ ਪ੍ਰਭੁਣੀ' ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਹੰੜ੍ਹੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਜਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਕਬਿੱਤ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ੰਕ ਵਰਤੋ॥੭੮੦॥੧੨੪੦॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਕੁੰਜਰੇਸ ਇਸ ਪਿਤਣੀ ਪ੍ਰਭੁਣੀ ਹੰੜ੍ਹੀ=ਬੰਦੂਕ।

ਕਰੀ ਏਂਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਭਾਖੀਐ॥
ਪਤਿਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਰਾਖੀਐ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੇਹੁ ਪਛਾਨ ਕੈ॥
ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਬੀਚ ਦੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨਕੈ॥ ੭੯੧॥ ੧੨੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰੀਏਂਦ੍ਰ=ਗਜ ਰਾਜ, ਐਰਪਤਿ ਹਾਥੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਕਰੀਏਂਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਇੰਦ੍ਰਣੀ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਪਤਿਣੀ' ਕਹਿਕੇ, 'ਅਰਿ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕਾਵ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਵਰਤੋ॥ ੭੯੧॥ ੧੨੪੧॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਕਰੀਏਂਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਣੀ=ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸਵਾਮੀ-ਇੰਦਰ ਰਾਜਾ।

ਕਰੀਏਂਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਇੰਦ੍ਰਣੀ=ਇੰਦਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਕੱਸ਼ਜਪ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਕਰੀਏਂਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਪਤਿਣੀ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤਿ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਣੀ, ਫੌਜ।

ਕਰੀਏਂਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਇੰਦ੍ਰਨੀ ਪਤਿਣੀ ਅਰਿ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਤਰੁ ਅਰਿ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰਭਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਠਾਨੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜਯਿ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਜੱਹ ਜੱਹ ਚਹੀਐ ਸ਼ਬਦ ਤਹੀ ਤੇ ਦੀਜੀਐ॥ ੭੯੨॥ ੧੨੪੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਰੁ ਅਰਿ=ਰੁਖ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਹਾਥੀ, ਭਾਵ ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਰੁ ਅਰਿ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰਭੁਣੀ ਪ੍ਰਭੁਣੀ' ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ, ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦਿਓ॥ ੭੯੨॥ ੧੨੪੧॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਤਰੁ ਅਰਿ ਪ੍ਰਭੁ=ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸੁਾਮੀ ਇੰਦਰ।

ਤਰੁ ਅਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪ੍ਰਭੁਣੀ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਸੁਾਮੀ ਕੱਸ਼ਜਪ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਤਰੁ ਅਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪ੍ਰਭੁਣੀ ਪ੍ਰਭੁਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਣੀ-ਫੌਜ।

ਤਰੁ ਅਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪ੍ਰਭੁਣੀ ਪ੍ਰਭੁਣੀ ਅਰਿ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਸਓਡਿਸ ਇਸ ਇਸ ਇਸਣੀ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ॥
ਅਰਨੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਠਾਨ ਕੈ॥

ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਯਾਕੇ ਭੀਤਰ ਭੇਦ ਨੈਕ ਨਹੀ ਕੀਜੀਐ॥ ੭੯੩ ॥ ੧੨੪੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਉਡਿਸ=(ਸੁੰਡ+ਇਸ) ਗਜ ਰਾਜ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਉਡਿਸ ਇਸ ਇਸ ਇਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ। ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ. ਇਸ ਵਿਚ ਰਤੀ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੭੯੩ ॥ ੧੨੪੩ ॥

ਉਦਾਹਰਣ -ਸਉਡਿਸ ਇਸ=ਐਰਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ (ਈਸ) ਸੁਾਮੀ ਇੰਦਰ।

ਸਉਡਿਸ ਇਸ ਇਸ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਸੁਾਮੀ (ਕਸ਼ਜਪ) ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਸਉਡਿਸ ਇਸ ਇਸ ਇਸਨੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਵਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ ਅਣੀ. ਫੌਜ।

ਸਉਡਿਸ ਇਸ ਇਸ ਇਸਨੀ ਅਰਣੀ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਨ. ਬੰਦੂਕ।

ਸਿੰਧੁਰੇਸ ਇਸ ਪਤਿ ਕਹਿ ਪ੍ਰਭਣੀ ਭਾਖੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਰਾਖੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ॥
ਕਬਿਤ ਦੋਹਰਨ ਮਾਂਝ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਐ॥ ੭੯੪ ॥ ੧੨੪੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੰਧੁਰਏਸ=ਰਾਜ ਹਾਥੀ-ਐਰਾਪਤਿ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਿੰਧੁਰੇਸ ਇਸ ਪਤਿ ਤੇ 'ਪ੍ਰਭਣੀ' ਆਖੋ. ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਬੋਲੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ. ਦੋਹਰੇ ਕਬਿੱਤਾਂ ਵਿਚ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤੋ॥ ੭੯੪ ॥ ੧੨੪੪ ॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਸਿੰਧੁਰੇਸ ਇਸ=ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਇੰਦਰ।

ਸਿੰਧੁਰੇਸ ਇਸ ਪਤਿ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸੁਆਮੀ (ਕੱਸ਼ਜਪ) ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਧਰਤੀ।

ਸਿੰਧੁਰੇਸ ਇਸ ਪਤਿ ਪ੍ਰਭੁਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂ (ਰਾਜੇ) ਦੀ ਅਣੀ, ਫੌਜ।

ਸਿੰਧੁਰੇਸ ਇਸ ਪਤਿ ਪ੍ਰਭੁਣੀ ਅਰੰਣੀ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ॥

ਅਨਿਕਪੇਂਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਭਾਖੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਇਸਣੀ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਰਾਖੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸੁ ਕਬਿ ਸਭਾ ਕੇ ਬੀਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥ ੭੯੫ ॥ ੧੨੪੫ ॥

ਪਦ ਅਰਥ -ਅਨਪਕ+ਇੰਦ੍ਰ=ਹਸਤੀ ਰਾਜ, ਐਰਾਪਤਿ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਨਕਪੇਂਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਇੰਦ੍ਰਣੀ' ਉਚਾਰੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਹੇ ਕਵੀ ਜਨੋ! ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਸੁਣਾ ਦਿਓ॥੭੯੫॥੧੨੪੫॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਅਨਕਪੇਂਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਇੰਦ੍ਰਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=ਬੰਦੂਕ।

ਨਾਗਿ ਨਾਹਿ ਨਾਹਿ ਇਸਨ ਏਸਣੀ ਭਾਖੀਐ॥
ਮਥਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਰਾਖੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਪੁਸਤਕ ਪੋਥਨਿ ਮਾਂਝ ਨਿਸ਼ੰਕ ਬਖਾਨੀਐ॥੭੯੬॥੧੨੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਗਿ ਨਾਹਿ=ਹਾਥੀ ਰਾਜ, ਐਰਪਤਿ। ਨਾਹਿ=ਪਤੀ, ਰਾਜਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਾਗਿ ਨਾਹਿ ਨਾਹਿ ਇਸਣੀ ਏਸਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ ਮਗਰੋਂ 'ਮਥਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਨਿਸੰਕ ਕਥਨ ਕਰੋ॥੭੯੬॥੧੨੪੬॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਨਾਗਿ ਨਾਹਿ ਨਾਹਿ=ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਇੰਦਰ।

ਨਾਗਿ ਨਾਹਿ ਨਾਹਿ ਇਸਣੀ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਕੱਸ਼ਜਪ ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਹਰਿਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿਣੀ ਆਦਿ ਭਣੀਜੀਐ॥
ਅਰਿਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਮਾਂਝ ਨਿਸ਼ੰਕ ਬਖਾਨੀਐ॥੭੯੭॥੧੨੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਿ ਪਤਿ=ਹਾਥੀ ਰਾਜ, ਐਰਾਪਤਿ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਹਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿਣੀ' ਪਦ ਆਖੋ। ਫੇਰ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਜੀਅ ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਜਾਣ ਲਵੋ, ਚਤੁਰੋ ! ਨਿਸ਼ੰਕ ਹੋ ਕੇ ਕਾਵ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥੭੯੭॥੧੨੪੭॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਹਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਐਰਾਪਤਿ ਹਾਥੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਇੰਦਰ।

ਹਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਮਾਲਕ (ਕੱਸ਼ਜਪ) ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਹਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿਣੀ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਤਿ (ਰਾਜੇ) ਦੀ ਅਣੀ, ਫੌਜ।

ਹਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿਣੀ ਅਰਿਣੀ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਗਜਪਤਿ ਨ੍ਰਿਪਣੀ ਨ੍ਰਿਪਣਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨ੍ਰਿਪਣੀ ਅਰਣੀ ਪੁਨ ਪਦ ਦਿੱਜੈ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੋ ਲਹੀਐ॥ ਦੋਹਾ ਮਾਂਝ ਚਉਪਈ ਕਹੀਐ॥ ੭੮੮॥ ੧੨੪੮॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਗਜਪਤਿ ਨ੍ਰਿਪਣੀ ਨ੍ਰਿਪਣਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਨ੍ਰਿਪਣੀ ਅਰਣੀ' ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਦੋਹਰੇ ਚੌਪਈਆਂ ਵਿਚ ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਕਥਨ ਕਰੋ। ੧੮੮॥੧੨੪੮॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਗਜਪਤਿ ਨ੍ਰਿਪਣੀ=ਐਰਾਪਤਿ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ।

ਗਜਪਤਿ ਨ੍ਰਿਪਣੀ ਨ੍ਰਿਪਣੀ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ (ਕੱਸ਼ਜਪ) ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਗਜਪਤਿ ਨ੍ਰਿਪਣੀ ਨ੍ਰਿਪਣੀ ਨ੍ਰਿਪਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਣੀ ਫੌਜ।

ਗਜਪਤਿ ਨ੍ਰਿਪਣੀ ਨ੍ਰਿਪਣੀ ਨ੍ਰਿਪਣੀ ਅਰਨੀ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਅੜਿੱਲ॥ ਸਾਵਜ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨ੍ਰਿਪਣਨੀ ਭਾਖੀਐ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਰਾਖੀਐ॥
ਅਮਿਤ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਮਾਂਝ ਉਚਾਰਜੋ ਕੀਜੀਐ॥ ੭੮੯॥ ੧੨੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਵਜ=ਹਾਥੀ॥ ਸਾਵਜ ਨ੍ਰਿਪ=ਹਾਥੀ ਰਾਜ, ਐਰਾਪਤਿ॥ ਨ੍ਰਪਤਿ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕੱਸ਼ਯਪ ਦੀ ਧਰਤੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਾਵਜ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨ੍ਰਿਪਣਨੀ' ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਜਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਕਾਵਿ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਕਰੋ॥ ੭੮੯॥੧੨੪੯॥

ਉਦਾਹਰਣ -ਸਾਵਜ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਐਰਾਪਤਿ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ।

ਸਾਵਜ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਤਿ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਰਾਜੇ (ਕੱਸ਼ਜਪ) ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਸਾਵਜ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨ੍ਰਿਪਣਨੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਨੀ, ਫੌਜ।

ਸਾਵਜ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨ੍ਰਿਪਣਨੀ ਅਰਣੀ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਚੌਪਈ॥ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਮਾਤੰਗ ਭਣੀਜੈ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਕੋ ਦੀਜੈ॥
ਅਰਣੀ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੭੯੦॥ ੧੨੫੦॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਾਤੰਗ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ॥ ੭੯੦॥੧੨੫੦॥

ਆਦਿ ਗਯੰਦਨ ਸ਼ਬਦ ਉਚਰੀਐ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦਹਿ ਧਰੀਐ॥

ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਰਿ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਿਹ ਲਿੱਜੈ॥ ੭੯੧॥ ੧੨੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ -ਗਯੰਦਨ=ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਗਯੰਦਨ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੭੯੧॥ ੧੨੫੧॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਗਯੰਦਨ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਅਰਣੀ=ਬੰਦੂਕ।

ਬਾਜ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਿਣੀਜੇ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਧਰੀਜੈ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੋ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਰਤੀਕ ਨ ਜਾਨੋ॥ ੭੯੨॥ ੧੨੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਜ=ਉੱਚਸ਼੍ਰਵਾ ਘੋੜਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਜ' ਸਬਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਣੀ' ਕਥਨ ਕਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ੭੯੨॥ ੧੨੫੨॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਬਾਜ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਬੰਦੂਕ।

ਬਾਹ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦਹਿ ਧਰੀਐ॥
ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ॥ ਚਹੀਐ ਜਿਹ ਠਾਂ ਤਿਹ ਠਾਂ ਕਹੀਐ॥ ੭੯੩॥ ੧੨੫੩॥

ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਹ (ਸਵਾਰੀ) ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਉਚਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਚਾਰ ਵਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਲਾਓ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਆਖੋ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਪਛਾਣ ਲਵੋ, ਜਿਥੇ ਲੋੜ ਪਵੇ ਕਹਿ ਲਵੋ॥ ੭੯੩॥ ੧੨੫੩॥

ਤੁਰੰਗ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਕਹੁ ਡਾਰੋ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੈ॥ ਰੁਚੈ ਜਹਾਂ ਤਿਹ ਠਵਰ ਭਣੀਜੈ॥ ੭੯੪॥ ੧੨੫੪॥

ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਰੰਗ (ਘੋੜਾ) ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਚਾਰ ਵਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਣੀ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਪਛਾਣ ਲਵੋ, ਜਿਥੇ ਚੰਗਾ ਲਗੇ ਵਰਤ ਲਵੋ॥ ੭੯੪॥ ੧੨੫੪॥

ਹੈ ਪਦ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦਹਿ ਠਾਨੋ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹਿੱਜੈ॥ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਮਾਂਝ ਭਣਿੱਜੈ॥ ੭੯੫॥ ੧੨੫੫॥

ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਖ ਤੋਂ ਹੈ (ਘੋੜਾ) ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰੋ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਕਹੋ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਿਣੀ ਪਦ ਲਾਓ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਕਾਵਿ ਛੰਦਾ ਵਿਚ

ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ॥੭੯੫॥੧੨੫੫॥

ਬਰੀ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿੱਜੈ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਪਛਾਨੋ॥ ੭੯੬॥ ੧੨੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰੀ=ਘੋੜਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਰੀ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਫਿਰ ਚਾਰ ਵਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥੭੯੬॥੧੨੫੬॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਬਰੀ ਨ੍ਰਿਪ=ਘੋੜੇ ਦਾ ਸੁਆਮੀ-ਉੱਚਸ਼੍ਰਵਾ।

ਬਰੀ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਉੱਚਸ਼੍ਰਵਾ ਦਾ ਸੁਆਮੀ-ਇੰਦਰ।

ਬਰੀ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਕੱਸ਼ਜਪ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਧਰਤੀ।

ਬਰੀ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ।

ਬਰੀ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਅਰਿ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਦੇਵ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਤੀਨ ਬਾਰ ਪੁਨ ਠਾਨਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹਿੱਜੈ॥ ੭੯੭॥ ੧੨੫੭॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦੇਵ' ਸਬਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥੭੯੭॥੧੨੫੭॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਦੇਵ ਨ੍ਰਿਪ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ।

ਦੇਵ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਕੱਸ਼ਜਪ ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਦੇਵ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ।

ਦੇਵ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਅਮਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਆਦਿ ਉਚਾਰਹੁ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਤੀਨ ਬਾਰ ਪੁਨ ਡਾਰਹੁ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੀਜੈ॥ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਭੀਤਰ ਦੀਜੈ॥ ੭੯੮॥ ੧੨੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਮਰ=ਦੇਵਤਾ, ਦੇਵ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਮਰ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ, ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥੭੯੮॥੧੨੫੮॥

ਨ੍ਰਿਜਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਤੀਨ ਬਾਰ ਪੁਨ ਧਰੀਐ॥

ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ਸ਼ੰਕ ਛਾਡਿ ਨਿਰਸ਼ੰਕ ਬਖਾਨਹੁ॥ ੭੯੯॥੧੨੫੯॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨ੍ਰਿਜਰ' (ਦੇਵਤਾ) ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਸ਼ੰਕਾ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਰੋ॥ ੭੯੯॥੧੨੫੯॥

ਵਿਬੁਧ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਭਣੀਜੈ॥ ਤੀਨ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਧਰੀਜੈ॥
ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਅਹਿ॥ ਸ਼ੰਕਾ ਤਿਆਗਿ ਸਭਾ ਮੈ ਕਹੀਅਹਿ॥ ੮੦੦॥ ੧੨੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ -ਵਿਬੁਧ=ਦੇਵਤਾ ਦੇਵ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਵਿਬੁਧ' ਪਦ, ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ, ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਬੇ-ਸ਼ੱਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੋ॥ ੮੦੦॥੧੨੬੦॥

ਉਦਾਹਰਣ-'ਵਿਬੁਧ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਰਿਪੁ'=ਬੰਦੂਕ।

ਸੁਰ ਪਦ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਧਰੀਐ॥ ਤੀਨ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਕਹੁ ਡਰੀਐ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ॥ ੮੦੧॥ ੧੨੬੧॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੁਰ' ਪਦ, ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ, ਅੰਤ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੮੦੧॥੧੨੬੧॥

ਸੁਮਨ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਤੀਨ ਬਾਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਠਾਨਹੁ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਲਹਿੱਜੈ॥ ੮੦੨॥ ੧੨੬੨॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੁਮਨ' ਭਾਵ ਦੇਵਤਾ ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਲੈ ਲਵੋ॥ ੮੦੨॥੧੨੬੨॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਸੁਮਨ ਨਾਇਕ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਇੰਦਰ।

ਸੁਮਨ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਕਸ਼ਯਪ ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਸੁਮਨ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਰਾਜੇ

ਸੁਮਨ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ ਅਰਿ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ ਬਖਾਨੋ॥ ਤੀਨ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦਹਿ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਭਨੀਜੈ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਹਿ ਲੀਜੈ॥ ੮੦੩॥ ੧੨੬੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ=ਤ੍ਰਿਦਿਵ=ਸਵਰਗ+ਏਸ, ਸਵਰਗ ਦਾ ਸੁਆਮੀ-ਇੰਦਰ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਸਾਰੇ

ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੮੦੩॥੧੨੬੩॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ ਨ੍ਰਿਪ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕਸ਼ਯਪ ਦੀ ਧਰਤੀ

ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਵਾਮੀ, ਰਾਜੇ।

ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੌਜ।

ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਅਰਿ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ।

ਬ੍ਰਿੰਦ੍ਰਾਰਕ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰਹੁ॥ ਤੀਨ ਬਾਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰਹੁ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੋ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੋ॥ ੮੦੪॥ ੧੨੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿੰਦ੍ਰਾਰਕ=ਦੇਵਤਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬ੍ਰਿੰਦ੍ਰਾਰਕ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥੮੦੪॥੧੨੬੪॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਬ੍ਰਿੰਦ੍ਰਾਰਕ ਨ੍ਰਿਪ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ-ਇੰਦਰ।

ਗਤਿ ਬਿਵਾਨ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਤੀਨ ਬਾਰ ਪਦ ਪਤਿਹਿ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਕਹੀਐ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ॥ ੮੦੫॥ ੧੨੬੫॥

ਗਤਿ ਬਿਵਾਨ=(ਬਿਵਾਨ ਗਤ) ਦੇਵਤੇ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਿਵਾਨ ਗਤਿ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਪਤਿ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥੮੦੫॥੧੨੬੫॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਬਿਵਾਨ ਗਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਅਰਿ=ਬੰਦੂਕ।

ਬਿਵਾਨ ਗਤਿ ਪਤਿ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਇੰਦਰ।

ਅੜਿੱਲ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੇਸ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਤੀਨ ਬਾਰ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ॥ ੮੦੬ ॥ ੧੨੬੬ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੇਸ=(ਅਮ੍ਰਿਤੇਸ਼) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸੁਾਮੀ-ਦੇਵਤਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤੇਸ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥੮੦੬॥੧੨੬੬॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਅੰਮ੍ਰਿਤੇਸ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ=ਬੰਦੂਕ।

ਮਧੁ ਪਦ ਮੁਖ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਨੀਕੇ ਭਾਖੀਐ॥
ਤੀਨ ਬਾਰ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੀਐ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਜੱਹ ਜੱਹ ਚਹੀਐ ਸ਼ਬਦ ਨਿਸ਼ੰਕ ਬਖਾਨੀਐ॥ ੮੦੭॥ ੧੨੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਧੁ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ॥

ਪਹਿਲੇ 'ਮਧੁ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਪਤਿ' ਸ਼ਬਦ, ਅੰਤ ਨੂੰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਜੀਅ ਚਾਹੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ॥ ੮੦੭॥੧੨੬੭॥

ਉਦਾਹਰਣ -ਮਧੁਪਤਿ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਇੰਦਰ।

ਮਧੁਪਤਿ ਪਤਿ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਕੱਸ਼ਪ ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਮਧੁਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਰਾਜਾ।

ਮਧੁਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਅਰਿ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਸੁਧਾ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਾਰ ਤ੍ਰੈ ਦੀਜੀਐ॥
ਰਿਪੁ ਪਦ ਭਾਖਿ ਤੁਫੰਗ ਨਾਮ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸੁ ਕਬਿ ਚਉਪਈ ਮਾਂਝ ਨਿਸ਼ੰਕ ਬਖਾਨੀਐ॥ ੮੦੮॥ ੧੨੬੮॥

ਪਹਿਲੋਂ ਸੁਧਾ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਆਖੋ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਉੱਤਮ ਕਵੀਓ ! ਬਿਨਾ ਸ਼ੰਕੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਆਖੋ॥ ੮੦੮॥੧੨੬੮॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਸੁਧਾਨ੍ਰਿਪ=ਇੰਦਰ।

ਸੁਧਾ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਸੁਧਾ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ।

ਸੁਧਾ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਰਿਪੁ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਸ਼ਬਦ ਪਯੂਖ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਤੀਨ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਡਾਰੀਐ॥

ਰਿਪੁ ਪਦ ਭਾਖਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲਹੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸੁ ਕਬਿ ਦੋਹਰਾ ਮਾਂਹਿ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਐ॥ ੮੦੯॥ ੧੨੬੯॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪਯੂਖ' (ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਪਦ, ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਆਖੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਨਿੱਡਰ ਹੋ ਕੇ ਦੋਹਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਕਰੋ॥ ੮੦੯॥ ੧੨੬੯॥

ਅਸੁਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਉਚਾਰਕੈ॥
ਤੀਨ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰ ਕੈ॥
ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਛੰਦ ਸੋਰਠਾ ਮਾਹਿ ਨਿਸ਼ੰਕ ਉਚਾਰੀਐ॥ ੮੧੦॥ ੧੨੭੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸੁਦਾ=ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੁਦਾ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਮੁਖ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਰਿਪੁ ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਵੋ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਛੰਦ ਸੋਰਠਿਆ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ॥ ੮੧੦॥ ੧੨੭੦॥

ਪ੍ਰਿਥਮ ਪ੍ਰਾਣਦਾ ਪਦ ਕੋ ਸੁ ਕਬਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹ੍ਰਿਦੇ ਪਛਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸੁਧਨਿ ਸਵੈਯਾ ਭੀਤਰ ਨਿਡਰ ਬਖਾਨੀਐ॥ ੮੧੧॥ ੧੨੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਾਣਦਾ=ਜੀਵਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪ੍ਰਾਣਦਾ' ਪਦ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਲਵੋ, ਯਾਦ ਰਖੋ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਵੈਯਾਂ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੮੧੧॥ ੧੨੭੧॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਪ੍ਰਾਣਦਾ ਨ੍ਰਿਪ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਰਾਜਾ ਧਨੰਤਰਿ ਜਾਂ ਜਯੰਤ।

ਪ੍ਰਾਣਦਾ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ-ਜਯੰਤ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ।

ਪ੍ਰਾਣਦਾ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕੱਸ਼ਜਪ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪ੍ਰਾਣਦਾ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਪ੍ਰਾਣਦਾ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਅਰਿ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ-ਬੰਦੂਕ

ਭਾਵਾਰਥ -ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਿਆ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ ਨਿਕਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਕੁੰਭ (ਘੜੇ) ਸਣੇ ਧਨੰਤਰੀ ਵੀ ਨਿਕਲਿਆ। ਧਨੰਤਰੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਕੁੰਭ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਉਹ ਕੁੰਭ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ 'ਜਯੰਤ' ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਹੁ। ਜਦ ਜਯੰਤ ਕੁੰਭ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਿਆ ਤਾਂ ਦੈਂਤ ਗੁਰੂ ਸ਼ੁੱਕ੍ਰ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਕਿ ਘੜਾ ਖੋਹ ਲਵੋ। ਇਸ ਉਤੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਬਾਰਾਂ ਦਿਨ ਤੱਕ ਘੋਰ ਯੁਧ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਅਤੇ ਘੜੇ ਦੀ ਖੋਹਾ ਖਾਹੀ ਵਿਚ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਥਾਂ ਹਰਿਦ੍ਵਾਰ, ਪ੍ਰਯਾਗ, ਨਾਸਿਕ ਤੇ ਉਜੈਨ ਉਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਡਿੱਗਿਆ, ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਚੌਹੀਂ ਥਾਂਈਂ 'ਕੁੰਭ' ਨਾਮ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਦਿਨ ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਕੁੰਭ ਦਾ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਧਨੰਤਰਿ ਲੈ ਕੇ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸੁਾਮੀ ਧਨੰਤਰਿ ਹੈ ਅਤੇ ਜਯੰਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਰਾਜਾ 'ਜਯੰਤ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੀਵਦਤ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦਹਿ ਅੰਤ ਭਣੀਜੀਐ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹ੍ਰਿਦੇ ਪਛਾਨ ਲੈ॥
ਹੋ ਕਹੀ ਹਮਾਰੀ ਆਜ ਹ੍ਰਿਦੇ ਪਹਿਚਾਨ ਲੈ॥ ੬੧੨ ॥ ੧੨੭੨ ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਜੀਵ ਦਤ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਚਾਰ ਵਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਹੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ਤੇ ਸਾਡੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪਹਿਚਾਣ ਲਵੋ॥ ੬੧੨॥ ੧੨੭੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਪੁਦਾ ਪਦ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰਹੁ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਡਾਰਹੁ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ॥ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲਿੱਜੈ॥ ੬੧੩ ॥ ੧੨੭੩ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਪੁਦਾ=ਸਰੀਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਬਪੁਦਾ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਫਿਰ ਚਾਰ ਵਾਰ ਨਾਇਕ ਪਦ ਕਹੋ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਲੈ ਲਵੋ॥ ੬੧੩॥ ੧੨੭੩॥

ਬਹੁਰ ਦੇਹ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਬਖਾਨੋ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨੋ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲਹੀਐ॥ ਝੂਲਾ ਛੰਦ ਬੀਚਿ ਹਸਿ ਕਹੀਐ॥ ੬੧੪ ॥ ੧੨੭੪ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੇਹਦਾ=ਸਰੀਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ॥

ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਹ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਬਿਆਨ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਚਾਰ ਵਾਰ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਿ ਪਦ ਲਾਕੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਲੈ ਲਵੋ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੱਸ ਕੇ ਭੁਲੇ ਛੰਦ ਵਿਚ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ॥ ੮੧੪॥ ੧੨੭੪॥

ਪ੍ਰਾਨ ਦੱਤ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਣੀਜੈ॥ ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਧਰੀਜੈ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨਹੁ॥ ੮੧੫॥ ੧੨੭੫॥

ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਾਣ ਦੱਤ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ. ਫਿਰ ਚਾਰ ਵਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਧਰ ਦੇਵੋ. ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਿ ਪਦ ਬਿਆਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਨਾ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੮੧੫॥ ੧੨੭੫॥

ਉਦਾਹਰਣ-'ਪ੍ਰਾਣ ਦੱਤ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਅਰਿ, ਬੰਦੂਕ॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਜਰਾ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਮੁਖ ਸੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਰਿਪੁ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਬਾਰ ਚਾਰ ਫੁਨਿ ਠਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਤਾ ਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨ ਕੈ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲੀਜੀਐ ਜਾਨ ਕੈ॥ ੮੧੬॥ ੧੨੭੬॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਰਾ' (ਬੁਢੇਪਾ) ਪਦ ਆਖੋ ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਕਹਿਕੇ ਚਾਰ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ. ਅੰਤ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੮੧੬॥ ੧੨੭੬॥

ਉਦਾਹਰਣ- 'ਜਰਾ ਰਿਪੁ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਸ਼ੱਤਰੁ'=ਬੰਦੂਕ।

ਜਰਾ ਰਿਪੁ=ਬੁਢੇਪੇ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

ਜਰਾ ਰਿਪੁ ਨ੍ਰਿਪ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਰਾਜਾ ਜਯੰਤ ਜਾਂ ਧਨੰਤਰੀ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਿਰਧਤਾ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਭਨੀਜੀਐ॥
ਬਹੁਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਪਦ ਤਿਹ ਉਪਰਾਂਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਜਾਨੀਐ॥ ੮੧੭॥ ੧੨੭੭॥

ਪਹਲੋਂ 'ਬਿਰਧਤਾ' ਪਦ, ਫੇਰ ਦੋ ਵੇਰੀ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਆਖੋ। ਫਿਰ ਚਾਰ ਵਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੮੧੭॥ ੧੨੭੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਰਾ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ॥

ਹਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਧਰੀਐ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਮੁਖ ਤੇ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨੈ॥
ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਇ ਪ੍ਰਮਾਨੈ॥੯੧੮॥੧੨੭੮॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਰਾ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਹਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਫਿਰ ਚਾਰ ਵਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਰਿ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ॥੯੧੮॥੧੨੭੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਆਲਸ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਅਰਿ ਕਹਿ ਠਾਨੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜਿਯ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਛੰਦ ਪਾਧੜੀ ਮਾਂਝ ਨਿਡਰ ਹੋਇ ਦੀਜੀਐ॥੯੧੯॥੧੨੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਲਸ=ਸੁਸਤੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਆਲਸ' ਪਦ, ਫਿਰ ਹਰਿ ਮਗਰੋਂ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥੯੧੯॥੧੨੭੯॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਆਲਸ ਹਰਿ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ॥ ਆਲਸ ਹਰਿ ਨ੍ਰਿਪ=ਇੰਦਰ॥ ਆਲਸ ਹਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਕੱਸ਼ਜਪ॥ ਆਲਸ ਹਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ-ਕਸ਼ਜਪ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ, ਧਰਤੀ। ਆਲਸ ਹਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੋਜ॥

ਤਰਨ ਦੰਤ ਪਦ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਬਾਰ ਚਾਰ ਪੁਨ ਠਾਨੀਐ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਖਾਨੀਅਹਿ॥
ਹੋ ਛੰਦ ਰੁਆਲਾ ਬਿਖੈ ਨਿਡਰ ਹੋਇ ਠਾਨੀਅਹਿ॥੯੨੦॥੧੨੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - 'ਤਰਨ ਦੰਤ=(ਤਰਨ=ਜਵਾਨੀ) ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਡੰਗਨ ਵਾਲਾ, ਬੁਢੇਪਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਰਨ ਦੰਤ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਤੇ ਚਾਰ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਬੇਸ਼ਕ ਰੁਆਲਾ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥੯੨੦॥੧੨੮੦॥

ਜਿਵੇਂ ਕਿ-'ਤਰਨ ਦੰਤ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਅਰਿ'=ਬੰਦੂਕ।

ਉਦਾਹਰਣ-ਤਰਨ ਦੰਤ ਅਰਿ=ਬੁਢੇਪੇ ਦਾ ਵੈਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

ਜੋਬਨਾਂਤ ਅੰਤਕ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਪਰ ਡਾਰੀਐ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਛੰਦ ਚੌਪਈ ਮਾਹਿ ਨਿਸ਼ੰਕ ਬਖਾਨੀਐ॥੮੨੧॥੧੨੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੋਬਨਾਂਤ=ਜੁਆਨੀ ਦਾ ਵੈਰੀ-ਬੁਢੇਪਾ॥ ਜੋਬਨਾਂਤ ਅੰਤਕ=ਬੁਢੇਪੇ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜੋਬਨਾਂਤ ਅੰਤਕ' ਪਦ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਚੌਪਈ ਛੰਦ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥੮੨੧॥੧੨੮੧॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਜੋਬਨਾਂਤ ਅੰਤਕ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਅਰਿ=ਬੰਦੂਕ॥

ਜੋਬਨਾਂਤ ਅੰਤਕ=ਬੁਢੇਪੇ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

ਤਰਨ ਦੰਤ ਹਰਿ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖੀਐ॥
ਚਤੁਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸੁਧਨਿ ਦੋਹਰਾ ਮਾਹਿ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਐ॥੮੨੨॥੧੨੮੨॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਰਨ ਦੰਤ ਹਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ 'ਤਰਨ ਦੰਤ ਹਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥੮੨੨॥੧੨੮੨॥

ਜੋਬਨਾਰਿ ਅਰਿ ਪਦ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਭਾਖੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਰਾਖੀਐ॥੮੨੩॥੧੨੮੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੋਬਨਾਰਿ=(ਜੋਬਨਅਰਿ) ਬੁਢੇਪਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜੋਬਨਾਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥੮੨੩॥੧੨੮੩॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਜੋਬਨਾਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਸ਼ੱਤਰੂ=ਬੰਦੂਕ।

ਜੋਬਨਾਰਿ ਅਰਿ=ਬੱਢੇਪੇ ਦਾ ਵੈਰੀ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

ਚਤੁਰਥ ਅਵਸਥਾ ਅਰਿ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਚਤੁਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਅੰਤ ਸੁ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ ਕੈ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲੀਜੀਐ ਜਾਨਕੈ॥ ੮੨੪॥ ੧੨੮੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਤੁਰਥ ਅਵਸਥਾ=ਚੋਥੀ ਅਵਸਥਾ, ਬੁਢੇਪਾ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਚਤੁਰਥ ਅਵਸਥਾ ਅਰਿ' ਪਦ ਫੇਰ ਚਾਰ ਵਾਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ॥ ੮੨੪॥ ੧੨੮੪॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਚਤੁਰਥ ਅਵਸਥਾ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਸ਼ੱਤਰੂ=ਬੰਦੂਕ।

ਚਤੁਰਥ ਅਵਸਥਾ ਅਰਿ=(ਬੁਢੇਪੇ ਦਾ ਵੈਰੀ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ।.

ਜਮ ਫਾਸੀ ਕੇ ਨਾਮਨ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹਰਿ ਕਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਬਾਰ ਚਾਰ ਫੁਨਿ ਡਾਰੀਐ॥
ਸੁ ਕਬਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਭਾਖ ਅਰਿ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸੁਧਨਿ ਸਵੈਯਾ ਮਾਂਝ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਐ॥ ੮੨੫॥ ੧੨੮੫॥

ਪਹਿਲੋਂ ਜਮ ਦੀ ਫਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮਾਂ (ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨਾਮ) ਲਵੋ, ਮਗਰੋਂ 'ਹਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੮੨੫॥ ੧੨੮੫॥

ਉਦਾਹਰਣ-'ਜਮ ਫਾਹੀ ਹਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਅਰਿ'=ਬੰਦੂਕ।

ਜਮ ਫਾਸੀ ਹਰਿ=ਜਮ ਦੀ ਫਾਹੀ ਨੂੰ ਕੱਟਨ ਵਾਲਾ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

ਅਰਿਬਲਾਰਿ ਅਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਚਾਰ ਬਾਰ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਜੀਯ ਲੀਜੀਅਹਿ॥
ਹੋ ਛੰਦ ਕੁੰਡਰੀਆ ਮਾਹਿ ਸ਼ੰਕ ਤਜਿ ਦੀਜੀਅਹਿ॥ ੮੨੬॥ ੧੨੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰਬਲਾਰਿ=(ਆਰਬਲਅਰਿ) ਉਮਰ ਦੀ ਵੈਰਨ-ਮੌਤ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਆਰਬਲਾ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਤੇ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਜੋੜੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਇਸਨੂੰ ਕੁੰਡਲੀਆ ਛੰਦ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ॥੮੨੬॥੧੨੮੬॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਆਰਬਲਾ ਅਰਿ ਅਰਿ=ਮੌਤ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

ਆਰਬਲਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪਤੀ, ਇੰਦਰ।

ਆਬਲਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਪਤੀ-ਕੱਸ਼ਜਪ ਪਰਜਾਪਤਿ।

ਆਰਬਲਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਕੱਸ਼ਜਪ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ, ਪ੍ਰਜਾ, ਦੁਨੀਆਂ।

ਆਰਬਲਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪਤੀ, ਰਾਜਾ।

ਆਰਬਲਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਰਿਪੁ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਆਰਜਾਰਿ ਅਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣੀਜੀਐ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਛੰਦ ਝੂਲਨਾ ਮਾਹਿ ਨਿਸ਼ੰਕ ਬਖਾਨੀਐ॥੮੨੭॥੧੨੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਰਜਾਰਿ=(ਆਰਜਾਅਰਿ) ਉਮਰਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਮੌਤ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਆਰਜਾਰਿ ਅਰਿ' ਫੇਰ ਚਾਰ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ, ਅੰਤ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਝੂਲਣਾਂ ਛੰਦ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ॥੮੨੭॥੧੨੮੭॥

ਦੇਹਬਾਸੀ ਅਰਿ ਹਰਿ ਪਦ ਆਦਿ ਭਨੀਜੀਐ॥
ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਬਹੁਰ ਕਹੀਜੀਐ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਬਿਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਛੰਦ ਅੜਿੱਲ ਕੇ ਮਾਂਹਿ ਨਿਡਰ ਕਹਿ ਡਾਰੀਐ॥੮੨੮॥੧੨੮੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੇਹ ਬਾਸੀ=ਦੇਹ ਵਿਚ ਵੱਸਣ੍ਹ ਵਾਲਾ, ਜੀਵਨ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦੇਹ ਬਾਸੀ ਅਰਿ ਹਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਅੜਿੱਲ ਛੰਦ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ੱਕ ਵਰਤੋਂ। ਬਾਸੀ ਅਰਿ ਹਰ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਅਰਿ=ਬੰਦੂਕ॥੮੨੮॥੧੨੮੮॥

ਦੇਹ ਬਾਸੀ ਅਰਿ=ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਵੈਰਨ-ਮੌਤ।

ਦੇਹ ਬਾਸੀ ਅਰਿ ਹਰਿ=ਮੌਤ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਨ ਵਾਲਾ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

ਬਪੁਬਾਸੀਅਰਿ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਐ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਛੰਦ ਚੰਚਰੀਆ ਮਾਹਿ ਨਿਸ਼ੰਕ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥ ੮੨੯॥ ੧੨੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਪੁ ਬਾਸੀ=ਬਪੁ=ਸਰੀਰ, ਦੇਹ ਵਿਚ ਵਸਨ ਵਾਲਾ, ਜੀਵਨ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ ਬਪੁ ਬਾਸੀ ਅਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਅੰਤ ਨੂੰ ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਚੰਚਰੀਆ ਛੰਦ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥ ੮੨੯॥ ੧੨੮੯॥

ਤਨ ਬਾਸੀ ਅਰਿ ਹਰਿ ਕੋ ਆਦਿ ਬਖਾਨਕੈ॥
ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਕੈ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਕਰਹੁ ਉਚਾਰਨ ਤਹਾਂ ਜਹਾਂ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ॥ ੮੩੦॥ ੧੨੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਨ ਬਾਸੀ=ਦੇਹ ਵਿਚ ਵੱਸਨ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਨਬਾਸੀ'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਹਰਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ ਚਾਰ ਵਾਰ ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਆਖੋ ਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਇਹ 'ਤਨ ਬਾਸੀ ਅਰਿ ਹਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਅਰਿ' ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਥੇ ਜੀਅ ਚਾਹੇ ਇਸ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ॥ ੮੩੦॥ ੧੨੯੦॥

ਅਸੁਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਪਿਤ ਕਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਨਿਡਰ ਬਖਾਨੋ ਤਹਾਂ ਜਹਾਂ ਜੀਯ ਜਾਨੀਐ॥ ੮੩੧॥ ੧੨੯੧॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਸੁਰ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਪਿਤ ਕਹਿ' ਕੇ, 'ਨ੍ਰਿਪ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਚਤੁਰ ਪੁਰਸ਼ੋ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਨਿਡੱਰ ਹੋ ਕੇ ਜਿਥੇ ਜੀਅ ਚਾਹੇ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੮੩੧॥ ੧੨੯੧॥

ਉਦਾਹਰਣ-'ਅਸੁਰ ਪਿਤ ਨ੍ਰਿਪ ਅਰਿ'=ਬੰਦੂਕ।

ਅਸੁਰ ਪਿਤ =ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕੱਸ਼ਜਪ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਭਾਵਾਰਥ :-ਕੱਸ਼ਜਪ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਥੇ

'ਅਸੁਰ ਪਿਤ' ਕਸ਼ਜਪ ਦਾ ਨਾਮ ਆਇਆ ਹੈ।

ਰਾਛਸਾਰਿ ਪਦ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਅਹੁ॥
ਚਾਰ ਬਾਰ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨੀਅਹੁ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਿਤ ਮੈ ਜਾਨ ਲੈ॥
ਹੋ ਜੋ ਪੂਛੈ ਤੁਹਿ ਆਇ ਨਿਸ਼ੰਕ ਬਤਾਇ ਦੈ॥ ੮੩੨॥੧੨੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਛਸਾਰਿ=ਰਾਛਸਅਰਿ, ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ-ਦੇਵਤੇ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰਾਛਸਾਰਿ' ਪਦ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ॥ ੮੩੨॥੧੨੯੨॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਰਾਛਸਾਰਿ ਪਤਿ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਇੰਦਰ।

ਰਾਛਸਾਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਇੰਦਰ ਦਾ ਸਵਾਮੀ, ਕਸ਼ੱਜਪ।

ਰਾਛਸਾਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਕਸ਼ੱਜਪ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ, ਧਰਤੀ।

ਰਾਛਸਾਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਾਜਾ।

ਰਾਛਸਾਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਅਰਿ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਦਾਨਵਾਰਿ ਪਦ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਘਰਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਰ॥
ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਅੰਤ ਧਰ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ ਲੈ॥
ਹੋ ਸੁ ਕਬਿ ਸਭਾ ਕੇ ਮਾਂਝ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਭਾਖਦੈ॥ ੮੩੩॥੧੨੯੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਾਨਵਾਰਿ=(ਦਾਨਵਅਰਿ) ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਦੇਵਤੇ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਦਾਨਵਾਰਿ' ਪਦ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਉਤਮ ਕਵੀਓ ਇਸ ਨੂੰ ਸਭਾ ਵਿਚ ਨਿਝੱਕ ਬੋਲੋ॥ ੮੩੩॥੧੨੯੩॥

ਯਥਾ-ਦਾਨਵਾਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਅਰਿ=ਬੰਦੂਕ॥

ਅਮਰਾਰਦਨ ਅਰਿ ਆਦਿ ਸੁ ਕਬਿ ਉਚਾਰ ਕੈ॥
ਤੀਨ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤ ਤਿਹ ਡਾਰਕੈ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਕਲ ਸੁਧਾਰ ਲੈ॥

ਹੋ ਪੜ੍ਹਜੋ ਰਹਤ ਤਿਹ ਨਰ ਕੋ ਤੁਰਤ ਸਿਖਾਇ ਦੈ॥ ੮੩੪॥ ੧੨੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਮਰਾਰਦਨ=(ਅਮਰਅਰਦਨ) ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ-ਦੈਂਤ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਮਰਾਰਦਨ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਤਿੰਨ ਵਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ੮੩੪॥੧੨੯੪॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਅਮਰਾਰਦਨ ਅਰਿ=ਦੈਂਤਾ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਦੇਵਤੇ।

ਅਮਰਾਦਨ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਇੰਦਰ।

ਅਮਰਾਰਦਨ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ-ਧਰਤੀ।

ਅਮਰਾਰਦਨ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਾਜਾ।

ਅਮਰਾਰਦਨ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਅਰਿ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ=ਬੰਦੂਕ।

ਸ਼ੱਕ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਅਰਿ ਅਰਿ ਕਹਿ ਪਤਿ ਚਾਰ ਬਾਰ ਪਦ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ॥ ੮੩੫॥ ੧੨੯੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ੱਕ੍ਰ=ਇੰਦਰ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸ਼ੱਕ੍ਰ' ਪਦ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ ਚਾਰ ਵਾਰ 'ਪਤਿ' ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਹੇ ਚਤੁਰੋ' ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੮੩੫॥੧੨੯੫॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਸ਼ੱਕ੍ਰ ਅਰਿ=(ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੈਰੀ) ਦੈਂਤ।

ਸ਼ੱਕ੍ਰ ਅਰਿ ਅਰਿ=(ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ) ਦੇਵਤੇ।

ਸ਼ੱਕ੍ਰ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ=(ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ) ਇੰਦ੍ਰ।

ਸ਼ੱਕ੍ਰ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ, ਧਰਤੀ।

ਸ਼ੱਕ੍ਰ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=(ਧਰਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ) ਰਾਜਾ।

ਸ਼ੱਕ੍ਰ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਫੌਜ।

ਸ਼ੱਕ੍ਰ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ=ਫੌਜ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ ਅਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥

ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕੌ ਤਾਕੇ ਅੰਤਿ ਬਖਾਨ ਕੈ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨਕੈ॥੮੩੬॥੧੨੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਤਕ੍ਰਿਤ=ਇੰਦ੍ਰ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਆਖੀਏ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ॥੮੩੬॥੧੨੯੬॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ=(ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੈਰੀ) ਦੈਂਤ।

ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ ਅਰਿ=(ਦੈਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ) ਦੇਵਤੇ।

ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ=(ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ) ਇੰਦਰ।

ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕਸ਼ਜਪ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ।

ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਕੱਸ਼ਜਪ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਧਰਤੀ।

ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਨੀ, ਸੈਨਾ।

ਸਤਕ੍ਰਿਤ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਸ਼ੱਤਰੂ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਸਚੀ ਪਤਿਰ ਅਰਿ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਭਾਖੀਐ॥
ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੀਐ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਛੰਦ ਝੂਲਨਾ ਮਾਂਝ ਨਿਸ਼ੰਕ ਬਖਾਨੀਐ॥੮੩੭॥੧੨੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਚੀਪਤਿਰਿ=ਸਚੀ ਪਤਿ=ਇੰਦ੍ਰਅਰਿ, ਇੰਦਰ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਦੈਂਤ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਚੀ ਪਤਿ ਅਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ, ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੮੩੭॥੧੨੯੭॥

ਸਕ੍ਰੰਦਨ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਪਦ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ॥
ਤੀਨ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਕਹੁ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਝੂਲਾ ਛੰਦਨ ਮਾਂਝ ਨਿਸ਼ੰਕ ਬਖਾਨੀਐ॥੮੩੮॥੧੨੯੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਕ੍ਰਦਨ=(ਸੱਕ੍ਰਅਰਦਨ) ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਦੈਂਤ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸਕ੍ਰਰਦਨ ਅਰਿ ਰਿਪੁ' ਕਹਿਕੇ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਅਤੇ ਅੰਤ 'ਸ਼ੱਤਰੂ ਪਦ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ਇਸ ਦੀ ਝੂਲਾ ਛੰਦ ਵਿਚ ਨਿਤੱਕ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ॥ ੮੩੮॥੧੨੯੮॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਸਕ੍ਰਰਦਨ ਅਰਿ=(ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ) ਦੇਵਤੇ।

ਸਕ੍ਰਰਦਨ ਅਰਿ ਰਿਪੁ=(ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੈਰੀ) ਦੈਂਤ।

ਸਕ੍ਰਰਦਨ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਨ੍ਰਿਪ=(ਦੈਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ) ਕੱਸ਼ਯਪ।

ਸਕ੍ਰਰਦਨ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਕੱਸ਼ਯਪ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਧਰਤੀ।

ਸਕ੍ਰਰਦਨ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਰਾਜੇ, ਉਨ੍ਹਾ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਸਕ੍ਰਰਦਨ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਸ਼ੱਤਰੂ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਪੁਰਹੂਤਰਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਪਿਤਣੀਸ ਅਰਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਭਨੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸੁਘਰ ਸੋਰਠਾ ਮਾਝਿ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਐ॥ ੮੩੯॥੧੨੯੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੁਰਹੂਤਰਿ=ਪੁਰਹੂਤ=ਇੰਦ੍ਰਅਰਿ, ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਦੈਂਤ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪੁਰਹੂਤਰਿ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ 'ਪਤਣੀਸ ਅਰਿ' ਕਹਿ ਦਿਓ। ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਣਗੇ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਸੋਰਠਾ ਛੰਦ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥ ੮੩੯॥੧੨੯੯॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਪੁਰਹੂਤਰਿ ਅਰਿ=(ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ) ਦੇਵਤੇ।

ਪੁਰਹੂਤਰਿ ਅਰਿ ਪਿਤਣੀ=(ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਪਿਤਾ (ਕਸ਼ਜਪ) ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਪੁਰਹੂਤਰਿ ਅਰਿ ਪਿਤਣੀਸ=(ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਵਾਮੀ) ਰਾਜੇ।

ਪੁਰਹੂਤਰਿ ਅਰਿ ਪਿਤਣੀਸ ਅਰਿ=ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਬਾਸਵਾਰਿ ਅਰਿ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ ਅੰਤ ਭਣੀਜੀਐ॥
ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਚਤੁਰ ਜੀਅ ਜਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਛੰਦ ਦੋਹਰਾ ਮਾਹਿ ਨਿਸ਼ੰਕ ਬਖਾਨੀਐ॥ ੮੪੦॥੧੩੦੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਸਵਾਰਿ=(ਬਾਸਵ=ਇੰਦ੍ਰਅਰਿ) ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਦੈਂਤ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਾਸਵਾਰਿ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ' ਤੇ 'ਅਰਣੀ' ਭਾਖੋ। ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਦੋਹਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥੮੪੦॥੧੩੦੦॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਬਾਸਵਾਰਿ ਅਰਿ=(ਦੈਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ) ਦੇਵਤੇ।

ਬਾਸਵਾਰਿ ਅਰਿ ਪਿਤਣੀ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਪਿਉ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਬਾਸਵਾਰਿ ਅਰਿ ਪਿਤਨੀ ਇਸਣੀ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ੍ਵਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਬਾਸਵਾਰਿ ਅਰਿ ਪਿਤਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ=ਸੈਨਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਬੰਦੂਕ।

ਆਦਿ ਬ੍ਰਿਤਹਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਦਹਿ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕੈ॥
ਤੀਨ ਬਾਰ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨਕੈ॥
ਰਿਪੁ ਪੁਨ ਠਾਨ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨ ਲੈ॥
ਹੋ ਪੜ੍ਹਿਯੋ ਚਾਹਤ ਜੋ ਨਰ ਤਿਹ ਭੇਦ ਬਤਾਇਦੈ॥੮੪੧॥੧੩੦੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਤਹਾ=ਬ੍ਰਿਤ= 'ਬ੍ਰਿਤ' ਨਾਮੀ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ-ਇੰਦਰ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬ੍ਰਿਤਹਾ ਅਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਈਸ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਤ ਦੱਸ ਦੇਵੋ॥੮੪੧॥੧੩੦੧॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਬ੍ਰਿਤਹਾ ਅਰਿ=(ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੈਰੀ) ਦੈਂਤ।

ਬ੍ਰਿਤਹਾ ਅਰਿ ਅਰਿ=(ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ) ਦੇਵਤੇ।

ਬ੍ਰਿਤਹਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਇਸ=(ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ) ਇੰਦਰ।

ਬ੍ਰਿਤਹਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਇਸ ਇਸਿ=(ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸ੍ਵਾਮੀ (ਕੇਸ਼ਜਪ) ਦੀ ਧਰਤੀ)

ਬ੍ਰਿਤਹਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਇਸ ਇਸਿ ਇਸਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ੍ਵਾਮੀਂ (ਰਾਜੇ) ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਬ੍ਰਿਤਹਾ ਅਰਿ ਅਰਿ ਇਸ ਇਸਿ ਇਸਿ ਰਿਪੁ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਮਘਵਾਂਤਕ ਅਰਿ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਭਾਖੀਐ॥
ਤੀਨ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦਹਿ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੀਐ॥
ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸੁਘਰ ਲਹੀਜੀਐ॥

ਹੋ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਮਾਂਝਿ ਨਿਸ਼ੰਕ ਭਣੀਜੀਐ॥ ੮੪੨ ॥੧੩੦੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਘਵਾਂਤਕ=(ਮਘਵਾ) ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੈਰੀ-ਦੈਂਤ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਘਵਾਂਤਕ ਅਰਿ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਣ ਨਾਲ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਬੇਸ਼ੱਕ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੋ॥ ੮੪੨॥੧੩੦੨॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਮਘਵਾਂਤਕ ਅਰਿ=ਦੈਂਤਾ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਦੇਵਤੇ।

ਮਘਵਾਂਤਕ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ।

ਮਘਵਾਂਤਕ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ (ਕੱਸ਼ਜਪ) ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਮਘਵਾਂਤਕ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਮਘਵਾਂਤਕ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਰਿਪੁ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਮਾਤਾਲੇਸੂ ਅਰ ਸ਼ਬਦਹਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨ ਕੈ॥
ਤੀਨ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨ ਕੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਫੁਨ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਮੱਤ ਸੰਭਾਰੀਐ॥ ੮੪੩ ॥੧੩੦੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਤਲੇਸੁ=ਮਾਤਲ ਦਾ ਸੁਆਮੀ-ਇੰਦ੍ਰ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਮਾਤਲੇਸੁ ਅਰਿ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਚੰਗੀ ਮੱਤ ਵਾਲਿਓ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਖੋ॥ ੮੪੩॥ ੧੩੦੩॥

ਜਿਸਨਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਤੀਨ ਬਾਰ ਪਦ ਰਾਜ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰੀਐ॥
ਅਰਿ ਪੁਨਿ ਤਵਨੈ ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਘਰ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥ ੮੪੪ ॥੧੩੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਿਸਨ=ਇੰਦਰ। ਜਿਸਨਾਂਤਕ=ਇੰਦਰ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਦੈਂਤ। ਇੰਦਰ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ-ਦੈਂਤ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਜਿਸਨਾਂਤਕ ਅੰਤਕ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਰਾਜ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਸੁਘੜੋ! ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੮੪੪॥੧੩੦੪॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਜਿਸਨਾਂਤਕ ਅੰਤਕ=(ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਦੇਵਤੇ।

ਜਿਸਨਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਰਾਜਾ=(ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ) ਇੰਦਰ।

ਜਿਸਨਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਰਾਜ ਰਾਜਿ=(ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਰਾਜੇ (ਕਸ਼ਜਪ) ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਜਿਸਨਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਰਾਜ ਰਾਜਿ ਰਾਜਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਜਿਸਨਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਰਾਜ ਰਾਜਿ ਰਾਜਿ ਅਰਿ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਪੁਰੰਦ੍ਰਾਰਿ ਅਰਿ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਕਹੁ ਭਾਖਕੈ॥
ਤੀਨ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦਹਿ ਅੰਤ ਤਿਹ ਰਾਖਕੈ॥
ਬਹੁਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪਦ ਅੰਤਿ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸੁਘਰ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਦਾ ਲਖਿ ਲੀਜੀਐ॥ ੮੪੫॥ ੧੩੦੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੁਰੰਦ੍ਰਾਰਿ=ਪੁਰੰਦਰ+ਅਰਿ=ਇੰਦ੍ਰਦੇ ਵੈਰੀ, ਦੈਂਤ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਪੁਰੰਦ੍ਰਾਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਭਾਖੋ। ਸੁਘੜੋ ! ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੮੪੫॥੧੩੦੫॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਪੁਰੰਦਰਾਰਿ ਅਰਿ=ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ ਦੇਵਤੇ।

ਪੁਰੰਦਰਾਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ=(ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ) ਇੰਦਰ।

ਪੁਰੰਦਰਾਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ=(ਇੰਦਰ ਦੇ ਸੁਾਮੀ (ਕਸ਼ੱਜਪ) ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਪੁਰੰਦਰਾਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਪੁਰੰਦਰਾਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਸ਼ੱਤਰੂ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਚੌਪਈ॥ ਬੱਜ੍ਰਧਰਰਿ ਅਰਿ ਆਦਿ ਬਖਾਨਹੁ॥ ਤੀਨ ਬਾਰ ਈਸ਼ਰ ਪਦ ਠਾਨਹੁ॥
ਅਰਿ ਪੁਨਿ ਅੰਤ ਬਹੁਰ ਤਿਹ ਦੀਜੈ॥ ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਲਹਿ ਲੀਜੈ॥ ੮੪੬॥ ੧੩੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੱਜ੍ਰਧਰਰਿ=ਬੱਜ੍ਰਧਰ+ਅਰਿ =ਬੱਜ੍ਰ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ-ਇੰਦ੍ਰਅਰਿ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਦੈਂਤ॥)

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬੱਜ੍ਰਧਰਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਈਸ਼ਰ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਭ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਣ ਲਵੋ। ੮੪੬॥੧੩੦੬॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਬੱਜ੍ਰਧਰਰਿ ਅਰਿ=ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ ਦੇਵਤੇ।

ਬੱਜ੍ਰਧਰਰਿ ਅਰਿ ਈਸਰ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸੁਾਮੀ ਇੰਦਰ।

ਬੱਜ੍ਰਧਰਰਿ ਅਰਿ ਈਸਰ ਈਸਰਿ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸ੍ਵਾਮੀ (ਕੱਸ਼ਜਪ) ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਬੱਜ੍ਰਧਰਰਿ ਅਰਿ ਈਸਰ ਈਸਰਿ ਈਸਰਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ (ਰਾਜੇ) ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਬੱਜ੍ਰ ਧਰਰਿ ਅਰਿ ਈਸਰ ਈਸਰਿ ਈਸਰਿ ਅਰਿ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਅੜਿੱਲ॥ ਤੁਰਾਖਾੜ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਤੀਨ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦਹਿ ਅੰਤ ਤਹਿ ਧਾਰੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਬਹੁਰ ਪੁਨ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਠਾਨ ਕੈ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਲੀਜੀਅਹੁ ਜਾਨਕੈ॥ ੮੪੭॥ ੧੩੦੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਰਾਖਾੜ=ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਤਰਾਖਾੜ ਅਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਫੇਰ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਸਮਝ ਲਵੋ॥ ੮੪੭॥ ੧੩੦੭॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਤੁਰਾਖਾੜ ਅਰਿ=(ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੈਰੀ) ਦੈਂਤ।

ਤੁਰਾਖਾੜ ਅਰਿ ਅਰਿ=ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ ਦੇਵਤੇ।

ਤੁਰਾਖਾੜ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ।

ਤੁਰਾਖਾੜ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ=(ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਰਾਜੇ (ਕੱਸ਼ਜਪ) ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਤੁਰਾਖਾੜ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਰਾਜੇ (ਕੱਸ਼ਜਪ) ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਤੁਰਾਖਾੜ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਤੁਰਾਖਾੜ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਸ਼ੱਤਰੂ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਰਿਪੁ ਪਾਕਰਿ ਰਿਪੁ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤਿ ਤਿਹ ਭਾਖੀਐ॥
ਨਾਇਕ ਪਦ ਤ੍ਰੈ ਬਾਰ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੀਐ॥
ਰਿਪੁ ਪੁਨ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਸੁਘਰ ਕਹਿ ਦੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਬਹੁ ਚੀਨ ਉਚਾਰਿਯੋ ਕੀਜੀਐ॥ ੮੪੮॥ ੧੩੦੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਪੁ ਪਾਕਰਿ=(ਰਿਪੁ ਪਾਕ=ਇੰਦ੍ਰਅਰਿ) ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਵੈਰੀ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਰਿਪੁ ਪਾਕ ਅਰਿ ਤੇ 'ਰਿਪੁ' ਕਹਿਕੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਆਖੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਫੇਰ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਜੋੜੋ। ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਸੁਘੜੋ! ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੮੪੮॥ ੧੩੦੮॥

ਭਾਵਾਰਥ-ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ 'ਪਾਕ' ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਦੈਂਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ

ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ-ਪਾਕ ਰਿਪੁ, ਪਾਕ ਅਰਿ, ਪਾਕਹਾ, ਪਾਕ ਸਾਸਨ, ਪਾਕ ਮਰਦਨ, ਪਾਕ ਸੂਦਨ, ਪਾਕ ਅੰਤਕ-ਆਦਿ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਉਦਾਹਰਣ-ਰਿਪੁ ਪਾਕ ਅਰਿ=(ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵੈਰੀ) ਦੈਂਤ।

ਰਿਪੁ ਪਾਕ ਅਰਿ ਰਿਪੁ=(ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ) ਦੇਵਤੇ।

ਰਿਪੁ ਪਾਕ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ=(ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ) ਇੰਦ੍ਰ।

ਰਿਪੁ ਪਾਕ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕਿ=(ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਦੀ) ਧਰਤੀ।

ਰਿਪੁ ਪਾਕ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕਿ ਨਾਇਕਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਰਿਪੁ ਪਾਕ ਅਰਿ ਰਿਪੁ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕਿ ਨਾਇਕ ਰਿਪੁ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਇੰਦ੍ਰਾਂਤਕ ਅਰਿ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਭਾਖੀਐ॥
ਨਾਇਕ ਪਦ ਤ੍ਰੈ ਬਾਰ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਪੁਨ ਤਾਕੇ ਅੰਤ ਧਰੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਜਾਨ ਮਨ ਲੀਜੀਐ॥ ੮੪੯॥ ੧੩੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਇੰਦ੍ਰਾਂਤਕ=ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ-ਦੈਂਤ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਇੰਦ੍ਰਾਂਤਕ' ਤੇ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿਕੇ, ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਸ਼ਤ੍ਰੂ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੮੪੯॥ ੧੩੦੯॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਇੰਦ੍ਰਾਂਤਕ ਅਰਿ=ਦੈਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤੇ।

ਇੰਦ੍ਰਾਂਤਕ ਅਰਿ ਨਾਇਕ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਇੰਦ੍ਰ।

ਇੰਦ੍ਰਾਂਤਕ ਅਰਿ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕਿ=(ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ (ਕਸ਼ੱਜਪ) ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਇੰਦ੍ਰਾਂਤਕ ਅਰਿ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕਿ ਨਾਇਕਿ=(ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੁਆਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਇੰਦ੍ਰਾਂਤਕ ਅਰਿ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕਿ ਨਾਇਕਿ ਸ਼ੱਤਰੂ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਦੇਵ ਸ਼ਬਦ ਕੋ ਮੁਖ ਤੇ ਆਦਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਅਰਦਨ ਕਹਿ ਅਰਦਨ ਪਦ ਅੰਤ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥
ਤੀਨ ਬਾਰ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਭਾਖੀਐ॥
ਹੋ ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਮਨ ਮਹਿ ਰਾਖੀਐ॥ ੮੫੦॥ ੧੩੧੦॥

ਪਹਿਲੇਂ 'ਦੇਵ' ਸਬਦ, ਫੇਰ ਦੋ ਵਾਰ 'ਅਰਦਨ' ਪਦ ਆਖੋ, ਮਗਰੋਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਪਤਿ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ,

ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਚੇਤੇ ਰਖੋ॥ ੮੫੦॥੧੩੧੦॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਦੇਵ ਅਰਦਨ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ) ਦੈਂਤ।

ਦੇਵ ਅਰਦਨ ਅਰਦਨ=(ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ) ਦੇਵਤੇ।

ਦੇਵ ਅਰਦਨ ਅਰਦਨ ਪਤਿ=(ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਪਤੀ) ਇੰਦਰ।

ਦੇਵ ਅਰਦਨ ਅਰਦਨ ਪਤਿ ਪਤਿ=(ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਪਤੀ (ਕੱਸ਼ਜਪ) ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਦੇਵ ਅਰਦਨ ਅਰਦਨ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=(ਇੰਦਰ ਦੇ ਪਤੀ ਕੱਸ਼ਜਪ) ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਦੇਵ ਅਰਦਨ ਅਰਦਨ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਅਰਿ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਅਮਰਾ ਅਰਦਨ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖੀਐ॥
ਨਾਇਕ ਪਦ ਤ੍ਰੈ ਬਾਰ ਤਵਨ ਕੇ ਰਾਖੀਐ॥
ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸੁਘਰ ਪਛਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਭੇਦਾ ਭੇਦ ਕਬਿਤ ਕੇ ਮਾਂਹਿ ਬਖਾਨੀਐ॥ ੮੫੧॥੧੩੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਮਰਾ=ਅਮਰ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ ਦੇਵਤੇ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਮਰਾ ਅਰਦਨ' ਪਦ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨਾਇਕ' ਪਦ, ਮਗਰੋਂ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਵੇਖਕੇ ਕਥਨ ਕਰੋ॥ ੮੫੧॥੧੩੧੧॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਅਮਰਾ ਅਰਦਨ=(ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ)

ਅਮਰਾ ਅਰਦਨ ਨਾਇਕ-(ਦੈਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ) ਹਿਰਨਕੱਸ਼ਪ।

ਅਮਰਾ ਅਰਦਨ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ =(ਹਿਰਨ ਕੱਸ਼ਪ ਦੇ ਸ੍ਵਾਮੀ (ਕੱਸ਼ਜਪ) ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਅਮਰਾ ਅਰਦਨ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ =(ਧਰਤੀ ਦੇ ਸ੍ਵਾਮੀ (ਰਾਜੇ) ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਅਮਰਾ ਅਰਦਨ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ ਨਾਇਕ ਰਿਪੁ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ ਬੰਦੂਕ।

ਨਿਰਜਰਾਰਿ ਅਰਦਨ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰ ਕੈ॥
ਤੀਨ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰ ਕੈ॥
ਅਰਿ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸੁਘਰ ਲਹੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਅੜਿੱਲ ਛੰਦ ਕੇ ਮਾਂਹਿ ਨਿਡਰ ਹੁਇ ਦੀਜੀਐ॥ ੮੫੨॥੧੩੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਰਜਰਾਰਿ=ਨਿਰਜਰ+ਅਰਿ= ਬੁਢੇਪੇ ਤੋਂ ਬਚੇ ਹੋਏ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਦੈਂਤ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਨਿਰਜਰਾਰਿ ਅਰਦਨ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ, ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਅੜਿੱਲ ਛੰਦ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥੮੫੨॥੧੩੧੨॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਨਿਰਜਰਾਰਿ ਅਰਦਨ=(ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ) ਦੇਵਤੇ।

ਨਿਰਜਰਾਰਿ ਅਰਦਨ ਨ੍ਰਿਪ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ।

ਨਿਰਜਰਾਰਿ ਅਰਦਨ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਕੱਸ਼ਯਪ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਨਿਰਜਰਾਰਿ ਅਰਦਨ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਨਿਰਜਰਾਰਿ ਅਰਦਨ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਅਰਿ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਬਿਬੁਧਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰ ਕਰ॥
ਤੀਨ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰ ਕਰ॥
ਰਿਪੁ ਕਹਿ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸੁਘਰ ਬਿਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਛੰਦ ਰੁਆਲਾ ਮਾਂਝ ਨਿਸ਼ੰਕ ਉਚਾਰੀਐ॥੮੫੩॥੧੩੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਬੁਧਾਂਤਕ=ਦੇਵਤਾ+ਅੰਤਕ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਦੈਂਤ।

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਿਬੁਧਾਂਤਕ ਅੰਤਕ' ਕਹਿਕੇ, ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਸ਼ਬਦ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਤੁਪਕ ਦੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਹੇ ਸੁਘੜ ਪੁਰਸ਼ੋ! ਬੇਸ਼ਕ ਇਸਨੂੰ ਰੁਆਲਾ ਛੰਦ ਵਿਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰੋ॥੮੫੩॥੧੩੧੩॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਬਿਬੁਧਾਂਤਕ ਅੰਤਕ=(ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਦੇਵਤੇ।

ਬਿਬੁਧਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਨ੍ਰਿਪ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਇੰਦਰ।

ਬਿਬੁਧਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ (ਕੱਸ਼ਯਪ) ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਬਿਬੁਧਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਬਿਬੁਧਾਂਤਕ ਅੰਤਕ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਰਿਪੁ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਸੁਪਰਬਾਣ ਪਰਿ ਅਰਿ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਣੀਜੀਐ॥
ਤੀਨ ਬਾਰ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਪਰ ਦੀਜੀਐ॥
ਅਰਿ ਪਦ ਭਾਖ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੀਅਹੁ॥
ਹੋ ਛੰਦ ਚੰਚਰੀਆ ਮਾਂਝ ਨਿਡਰ ਹੁਐ ਠਾਨੀਅਹੁ॥੮੫੪॥੧੩੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਪਰਬਾਣ=ਉੱਤਮ ਸ਼ਰੀਰਾ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤਾ॥ ਪਰਿ=ਸ਼ੱਤਰੂ, ਵੈਰੀ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਸੁਪਰਬਾਣ ਪਰਿ ਅਰਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰੀ 'ਪਤਿ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਅਰਿ' ਪਦ ਕਹਿ ਦਿਓ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਪਛਾਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਚੰਚਰੀਆ ਕਾਵਿ ਛੰਦ ਵਿਚ ਨਿਡੱਰ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤੋ॥੮੫੪॥੧੩੧੪॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਸੁਪਰਬਾਣ ਪਰਿ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੈਰੀ ਦੈਂਤ।

ਸੁਪਰਬਾਣ ਪਰਿ ਅਰਿ=ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ ਦੇਵਤੇ।

ਸੁਪਰਬਾਣ ਪਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਪਤੀ ਇੰਦਰ।

ਸੁਪਰਬਾਣ ਪਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ।

ਸੁਪਰਬਾਣ ਪਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਪਤੀ ਰਾਜਾ।

ਸੁਪਰਬਾਣ ਪਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਅਰਿ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਸ਼ਬਦ ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੀਐ॥
ਅਰਿ ਅਰਿ ਕਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਤ੍ਰੈ ਵਾਰ ਭਣੀਜੀਐ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤਾਕੇ ਪੁਨ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤਪੁਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸਬੁੱਧ ਬਿਚਾਰੀਐ॥੮੫੫॥੧੩੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ=ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ=ਤ੍ਰਿਦਿਵ=ਦੇਵਤਾਰਾਜਾ, ਇੰਦਰ।

ਪਹਿਲੋ 'ਤ੍ਰਿਦਿਵ ਏਸ ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਚੰਗੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਿਓ ! ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਵ੍ਰਿਚਾਰ ਲਵੋ॥੮੫੫॥੧੩੧੫॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ ਅਰਿ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਵੈਰੀ ਦੈਂਤ।

ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ ਅਰਿ ਅਰਿ=ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ ਦੇਵਤੇ।

ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ।

ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਰਾਜੇ (ਕੱਸ਼ਜਪ) ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਤ੍ਰਿਦਿਵੇਸ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਸ਼ੱਤਰੂ=ਸੈਨਾਂ ਦੀ ਵੈਰਣ, ਬੰਦੂਕ।

ਬ੍ਰਿੰਦਾਰਕ ਅਰਿ ਅਰਿ ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਉਚਾਰਿਜੈ॥
ਤੀਨ ਬਾਰ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਤਵਨ ਕੇ ਡਾਰਿਜੈ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤਾਕੇ ਪੁਨ ਅੰਤ ਭਨੀਜੀਐ॥

ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਮਤਿ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥ ੮੫੬॥ ੧੩੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿੰਦਾਰਕ=ਦੇਵਤੇ॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬ੍ਰਿੰਦਾਰਕ' ਤੇ 'ਅਰਿ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਮਗਰੋਂ ਤਿੰਨ ਵਾਰ 'ਪਤਿ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਚੰਗੀ ਮੱਤ ਵਾਲਿਓ! ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੮੫੬॥ ੧੩੧੬॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਬ੍ਰਿੰਦਾਰਕ ਅਰਿ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੈਰੀ ਦੈਂਤ।

ਬ੍ਰਿੰਦਾਰਕ ਅਰਿ ਅਰਿ=ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ ਦੇਵਤੇ।

ਬ੍ਰਿੰਦਾਰਕ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸੁਾਮੀ ਇੰਦਰ।

ਬ੍ਰਿੰਦਾਰਕ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਕੱਸ਼ਯਪ ਦੀ ਧਰਤੀ।

ਬ੍ਰਿੰਦਾਰਕ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਪਤੀ, ਰਾਜਾ।

ਬ੍ਰਿੰਦਾਰਕ ਅਰਿ ਅਰਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਪਤਿ ਸ਼ੱਤਰੂ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਸਭ ਬਿਵਾਨ ਕੇ ਨਾਮ ਭਾਖਿ ਗਤਿ ਭਾਖੀਐ॥
ਅਰਿ ਅਰਿ ਕਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਚਾਰ ਬਾਰ ਪਦ ਰਾਖੀਐ॥
ਬਹੁਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਪੁਨ ਅੰਤ ਤਵਨ ਕੇ ਦੀਜੀਐ॥
ਹੋ ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਮਤਿ ਲਹਿ ਲੀਜੀਐ॥ ੮੫੭॥ ੧੩੧੭॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਬਿਮਾਨ' ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਲਵੋ, ਮਗਰੋ 'ਗਤਿ' ਪਦ ਆਖੋ, ਫੇਰ 'ਅਰਿ ਅਰਿ' ਕਹਿਕੇ, ਚਾਰ ਵੇਰੀ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਸ਼ੱਤਰੂ' ਪਦ ਕਥਨ ਕਰੋ। ਚੰਗੀ ਮੱਤ ਵਾਲਿਓ! ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਂ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਜਾਣ ਲਵੋ॥ ੮੫੭॥ ੧੩੧੭॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਬਿਮਾਨ ਗਤਿ=ਬਿਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਚਲਨ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤੇ।

ਬਿਵਾਨ ਗਤਿ ਅਰਿ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਦੈਂਤ।

ਬਿਵਾਨ ਗਤਿ ਅਰਿ ਅਰਿ=ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਦੇਵਤੇ।

ਬਿਵਾਨ ਗਤਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ।

ਬਿਵਾਨ ਗਤਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਇੰਦਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕੱਸ਼ਯਪ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ।

ਬਿਵਾਨ ਗਤਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਕੱਸ਼ਯਪ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਧਰਤੀ।

ਬਿਵਾਨ ਗਤਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਬਿਵਾਨ ਗਤਿ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪਿ ਨ੍ਰਿਪਿ ਸ਼ੱਤਰੂ= ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਆਦਿ ਅਗਨਜਿਵ ਪਦ ਕੋ ਸੁ ਪੁਨਿ ਬਖਾਨੀਐ॥
ਅਰਿ ਅਰਿ ਕਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਚਾਰ ਬਾਰ ਪੁਨਿ ਠਾਨੀਐ॥
ਰਿਪੁ ਪਦ ਭਾਖਿ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਪਛਾਨੀਐ॥
ਹੋ ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਮਾਂਝਿ ਨਿਸ਼ੰਕ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ॥ ੯੫੮॥ ੧੩੧੮॥

ਪਹਿਲੋਂ 'ਅਗਨ' ਪਦ ਆਖੋ: ਫੇਰ 'ਜਿਵ' ਤੇ 'ਸੁ' ਪਦ ਉਚਾਰੋ। ਮਗਰੋਂ ਦੋ ਵਾਰ 'ਅਰਿ' ਤੇ ਚਾਰ ਵਾਰ 'ਨ੍ਰਿਪ' ਪਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ, ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਰਿਪੁ' ਪਦ ਕਹਿ ਦੇਵੋ। ਇਹ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਨਾਮ ਪਛਾਣ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਨਿਸ਼ੰਕ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਤੋ॥ ੯੫੮॥ ੧੩੧੮॥

ਉਦਾਹਰਣ-ਅਗਨ ਜਿਵਸੁ=ਅੱਗ ਦੀ ਜੀਭ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤੇ॥

ਅਗਨ ਜਿਵਸੁ ਅਰਿ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਦੈਂਤ।

ਅਗਨ ਜਿਵਸੁ ਅਰਿ ਅਰਿ=ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਦੇਵਤੇ।

ਅਗਨ ਜਿਵਸੁ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਇੰਦਰ।

ਅਗਨ ਜਿਵਸੁ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਇੰਦਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕਸ਼ਜਪ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ।

ਅਗਨ ਜਿਵਸੁ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਕੱਸ਼ਜਪ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਧਰਤੀ।

ਅਗਨ ਜਿਵਸੁ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ=ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ।

ਅਗਨ ਜਿਵਸੁ ਅਰਿ ਅਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਰਿਪੁ=ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਨ, ਬੰਦੂਕ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣੇ ਤੁਪਕ ਨਾਮ ਪਾਂਚਵੋਂ ਅਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸੁਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੫॥ ੯੫੮॥ ੧੩੧੮॥

ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ, ਤੁਪਕ ਨਾਮ ਵਰਣਨ ਪੰਜਵਾਂ ਕਾਂਡ ਸਮਾਪਤ॥ ੫॥ ੯੫੮॥ ੧੩੧੮

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਅਸਫੋਟਕ ਕਬਿੱਤ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਇਹ ਛੰਦ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਖ ਵਖ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਚੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਇਕੱਠੇ ਲਿਖ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੰਦਾਂ ਦੀ ਉਹੀ ਹੈਸੀਅਤ ਹੈ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ 'ਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸਲੋਕਾਂ' ਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਦਮਸ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪੰਨਾ ੧੪੨੮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ੳ ਤੋਂ ਗ ਤਕ ਅੰਕਤ ਹਨ। ਜਿਲਦ ਛੇਵੀਂ ਤੋਂ ਕਿਉਂਕਿ ਚਰਿਤ੍ਰੋ ਪਾਖਯਾਨ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਟੀਕ ਪੰਜਵੀਂ ਜਿਲਦ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਵੈਯਾ॥ ਛਬਿ ਊਤਮ ਆਕ੍ਰਿਤਿ ਛਾਜਤਿ ਹੈ ਲਖ ਲਾਜਤਿ ਕੰਜ ਪ੍ਰਭਾ ਮੁਖ ਕੀ॥
ਮ੍ਰਿਗ ਬਾਲ ਤੇ ਨੈਨ ਬਿਸਾਲ ਸੇ ਹੈ ਸਭ ਜਾਨਿਤ ਰਾਸ ਮਨੋ ਸੁਖ ਕੀ॥
ਜਿਹ ਹੇਰਿ ਸਭੈ ਜਲ ਜੰਮੁਨ ਮੈ ਤਿਹ ਹੇਰਿਤ ਪਜਾਸ ਕਹਾਂ ਭੁਖ ਕੀ॥
ਕਬਹੂੰ ਹਮ ਸੋ ਨਹੀ ਕਾਨ੍ਹ ਹਸੇ ਸਖੀ ਕਾ ਕਹੋ ਅੰਤਰ ਕੇ ਦੁਖ ਕੀ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਬਿ=ਸੁਹੱਪਣ, ਸੁੰਦਰਤਾ। ਆਕ੍ਰਿਤ=ਉਤਮ ਢਾਲ, ਸੁਡੌਲ ਸਰੀਰ। ਛਾਜਤ=ਫਬ ਰਹੀ ਹੈ। ਲਖਿ=ਵੇਖ ਕੇ। ਕੰਜ=ਕੰਵਲ। ਪ੍ਰਭਾ=ਸੋਭਾ, ਆਭਾ, ਮਖੜੇ ਦਾ ਸੁਹਪਣ। ਮ੍ਰਿਗ ਬਾਲ=ਹਿਰਨੀ ਨਾਲੋਂ। ਬਿਸਾਲ=ਵੱਡੇ, ਮੋਟੇ। ਰਾਸਿ=ਪੂੰਜੀ, ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ। ਕਾ ਕਹੌਂ=ਕੀ ਆਖਾਂ। ਅੰਤਰ=ਅੰਦਰਲੇ।

ਉੱਤਮ ਸਡੋਲ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਫੱਬ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੁਖੜੇ ਦੇ ਸੁਹੱਪਣ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕੰਵਲ ਫੁਲ ਵੀ ਲੱਜਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਿਰਨ, ਵਾਂਗ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਨੈਣ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਮਨਾਂ ਦੇ ਜਲ ਵਿਚ ਲਭਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਮੈਂ ਵੀ ਭੁਖ ਪਿਆਸ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਭਾਲ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਹੇ ਸਖੀ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਦੀ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੱਸ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦਾ ਦੁੱਖ ਕੀ ਦਸਾਂ ?॥੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰਿ ਨਿਹਾਰਿ ਕੈ ਨੰਦ ਕੁਮਾਰ ਬਿਸਾਰ ਸੰਭਾਰਹ ਕੀ ਮਨ ਮੈ॥

ਕਹੂੰ ਹਾਰ ਪਰੇ ਕਹੂੰ ਬਾਰ ਗਿਰੇ ਕਹੂੰ ਨੈਕ ਨ ਸੁੱਧ ਰਹੀ ਤਨ ਮੈ॥
ਝਖਕੇਤ ਕੇ ਬਾਨਨ ਪੀੜਤ ਭੀ ਮਨ ਜਾਇ ਗਹਿਯੋ ਮਨ ਮੋਹਨ ਮੈ॥
ਮਨੋ ਦੀਪ ਕੇ ਭੇਦ ਸੁਨੇ ਸੁਰਨਾਦ ਮ੍ਰਿਗੀਗਨ ਜਾਇ ਬਿਧੀ ਬਨ ਮੈ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੰਦ ਕੁਮਾਰ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਹਕੀ ਮਨ ਮੈਂ=ਮਨ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਝਖਕੇਤੁ=ਜਿਸ ਦਾ ਮੱਛੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਾਲਾ ਝੰਡਾ ਹੈ ਭਾਵ ਕਾਮਦੇਵ। ਸੁਰਨਾਦ=ਨਾਦ ਦੀ ਸੁਰ। ਮ੍ਰਿਗੀਗਨ=ਹਿਰਨੀਆਂ ਦੀ ਡਾਰ। ਬਿਧੀ=ਘਾਇਲ।

ਨੰਦ ਕੁਮਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਾਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਹੋਸ਼ ਹਵਾਸ਼ ਭੁਲ ਗਈਆਂ। ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਾਰ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੇਸ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ਸਨ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਸੁੱਧ ਨ ਰਹੀ। ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਮ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹਨ ਵਿਚ ਅਟਕ ਗਿਆ। ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਾਇਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਮਾਨੋ ਹਿਰਨੀਆਂ ਦੀ ਡਾਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸੁਰ ਨਾਦ ਸੁਣਕੇ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਗਈ ਹੋਵੇ॥ ੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਮੱਲ ਭਿਰੈਂ ਕਹੂੰ ਮੱਤ ਮਤੰਗ ਉਤੰਗ ਕਹੂੰ ਮਿਲ ਉਸ਼ਟ ਲਰਾਵੈਂ॥
ਮਹਿਖ ਕਹੂੰ ਕਹੂੰ ਬਾਂਕੇ ਸੇ ਬੋਕ ਕਹੂੰ ਮ੍ਰਿਗ ਲੈ ਮ੍ਰਿਗ ਸੋ ਬਹਿਸਾਵੈਂ॥
ਸਾਂਪਨ ਨਿਊਰਨ ਅਉਰ ਚਕੋਰਨ ਹੈਨ ਕਹੂੰ ਹੈਰਾਜ ਲਰਾਵੈਂ॥
ਭੌਰ ਭਿਰੈ ਫੂਲ ਹਾਥਨ ਸੌਂ ਕਹੂੰ ਦੇਖਨਹਾਰ ਸਭੈ ਸੁਖ ਪਾਵੈਂ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ ਮੱਲ=ਪਹਿਲਵਾਨ। ਮਤੰਗ=ਮਸਤ ਹਾਥੀ। ਉਤੰਗ=ਉੱਚੇ ਕਦਾਂ ਵਾਲੇ। ਉਸ਼ਟ=ਊਠ। ਮਹਿਖ=ਮੱਝ। ਬੋਕ=ਬਕਰੇ। ਬਹਿਸਾਵੈਂ=ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਿਊਰਨ=ਨਿਉਲੇ। ਹੈਨ=ਘੋੜਿਆਂ ਨਾਲ। ਹੈਰਾਜ=ਉੱਤਮ ਘੋੜਾ।

ਕਿਤੇ ਪਹਿਲਵਾਨ, ਕਿਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਉੱਚੇ ਉੱਚੇ ਊਠ ਲੜਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੁੰਦਰ ਭੈਂਸੇ, ਕਿਤੇ ਸਾਹਨ ਬਕਰੇ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਮ੍ਰਿਗ ਨਾਲ ਮ੍ਰਿਗ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੱਪ ਅਤੇ ਨਿਉਲੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਚਕੋਰ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੇ ਲੜਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਭੌਰੇ ਗੁਲਦਸਤਿਆਂ ਨਾਲ ਭਿੜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਨਾਚਤ ਹੈ ਨਚਵਾਰ ਕਹੂੰ,ਕਹੂੰ ਗਾਵਤ ਹੈ ਕਹੂੰ ਬੀਨ ਬਜਾਵੈਂ॥
ਖੇਲਤ ਹੈ ਕਹੂੰ ਚੌਪਰ ਚਾਰੁ ਬਦੈਂ ਕਛੁ ਹੋਡ ਹੀਯੋ ਪਰਚਾਵੈਂ॥
ਬਾਜਤ ਭੇਰ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਕਹੂੰ ਕਹੂੰ ਭਾਟ ਕਬਿੱਤਨ ਬਾਰ ਨ ਪਾਵੈਂ॥

ਪੰਡਤ ਪੁੰਜ ਪੁਰਾਨ ਪੜੈ ਕਹੂੰ ਜੀਤ ਕੇ ਗੀਤ ਬਨਾਇ ਸੁਨਾਵੈਂ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਚਵਾਰ=ਨਚਾਰ। ਚੋਪਰ=ਚੌਪੜ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ। ਹੋੜ=ਸ਼ਰਤ। ਬਾਰ=ਵਾਰੀ।

ਕਿਤੇ ਨਚਾਰ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਗਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਬੀਨ ਵਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਚੌਪੜ ਖੇਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾ ਲਾ ਕੇ ਮਨ ਪ੍ਰਚਾਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭੇਰੀ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਆਦਿ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਟੋਲੇ ਪੁਰਾਣ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਗਾ ਕੇ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਕੇ ਸਾਥ ਸਖੀ ਸਭ ਹੀ ਉਮਗੀ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਚਿਤ ਚਉਪ ਚਢੈ॥
ਨ ਹਟੈਂ ਅਤਿ ਹਾਠੀ ਹਠੀ ਮਨ ਮੈ ਕੋਊ ਸਾਮੁਹਿ ਆਵੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਢੈ॥
ਥਹਰਾਤ ਲਗੇ ਪਟਮਾਰਤ ਕੇ ਕਲ ਪੌਤ ਕੇ ਭੂਖਨ ਸਾਥ ਮਢੈ॥
ਮਨੋ ਲੀਲਤ ਲਾਟ ਦਵਾਨਲ ਕਾਨ੍ਹ ਲਸੈ ਲਹਰੈ ਅਤਿ ਤੇਜ ਬਢੈ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਮਗੀ=ਚਾਅ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ। ਹਾਠੀ=ਹੱਠ ਵਾਲੀਆਂ।

ਮਨ ਵਿਚ ਚਾਅ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ। ਸਾਹਮਣੇਂ ਤੋਂ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿਰਪਾਣ ਕੱਢ ਕੇ ਵੀ ਆ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਹੱਠੀ ਨਾਰੀਆਂ ਹਟਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਹੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੋਨੇ ਅਤੇ ਰੇਸ਼ਮ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸਰੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਥਰਥਰਾਉਣ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾਵਾਨਲ ਪੀ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾਂ ਤੇਜ਼ ਤੇਜ਼ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ॥ ੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜਿਹ ਦੇਖਕੇ ਦੇਖਤ ਹੀ ਰਹੀਯੇ ਕਿਯ ਨਜਾਰੋ ਨ ਭਾਵਤ ਨੈਕੁ ਕਬੈ॥
ਮੁਰਝਾਇ ਪਰੀ ਛਿਤ ਮੈ ਤ੍ਰਿਯ ਇਉ ਸੁ ਲਗਿਯੋ ਮਨੋ ਚੇਟਕ ਬਾਨ ਅਬੈ॥
ਤੇਊ ਦੌਰ ਚਲੀ ਲਖ ਪੌਰਨ ਕੋ ਨਿਜ ਠੌਰ ਤੇ ਜੇ ਨਿਕਸੀ ਨ ਕਬੈ॥
ਲਖਿ ਸ੍ਯਾਮ ਕੋ ਰੂਪ ਅਨੂਪਮ ਸੁੰਦਰ ਰੀਝ ਰਹੀ ਰਿਝਵਾਰ ਸਭੈ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਿਤ=ਧਰਤੀ ਉਪਰ। ਚੇਟਕ=ਜਾਦੂ ਦਾ। ਪੌਰਨ=ਪੌੜੀਆਂ। ਰੀਝਿ ਰਹੀ=ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਰਿਝਵਾਰ=ਆਸ਼ਿਕ ਮਿਜ਼ਾਜਣਾਂ।

ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿ ਜਾਈਏ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਣਾ ਜਰਾ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਨਾਰੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰ ਵਜਾ ਹੋਵੇ। ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਭੱਜ ਉਠਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਕਦੀ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਸਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ

ਸੁੰਦਰ ਅਨੂਪਮ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਸ਼ਿਕ ਮਿਜ਼ਾਜਣਾਂ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨੁ ਕੁਮਾਰਿ ਕੋ ਸਾਥ ਲੀਏ ਜਮੁਨਾ ਤਟਿ ਕਾਨ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ॥
ਸਭ ਹੂੰ ਤਨ ਚੰਦਨ ਚਿੱਤ੍ਰ ਕੀਏ ਛਬਿ ਗੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡਨ ਛਾਜਤ ਹੈ॥
ਜਿਹ ਹੇਰਤ ਭੂਖ ਭਜੈ ਮਨ ਕੀ ਲਖਿ ਜਾਹਿ ਘਨੋ ਅਘ ਭਾਜਤ ਹੈ॥
ਹਰਿ ਰਾਧੇ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ ਮਨੈ ਰਤਿ ਅਉ ਰਤਿਨਾਥ ਹੂੰ ਲਾਜਤ ਹੈ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੰਡ=ਗਲ੍ਹਾਂ। ਅਘ=ਪਾਪ। ਰਤਿ=ਰਤੀ, ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤਰੀ।

ਭ੍ਰਿਸ਼ਭਾਨ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਰਾਧਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਮਨਾ ਕੰਢੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਚੰਦਨ ਲਾ ਰਖਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮਨ ਦੀ ਭੁਖ ਭੱਜ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਘੋਰ ਪਾਪ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਰਾਧਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਤਾਂ ਮਾਨੋਂ ਰਤੀ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਲਜਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬ੍ਰਿਖ ਭਾਨੁ ਕੁਮਾਰਿ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਜੈ ਅਤਿ ਹੀ ਕਰਿ ਕੈ ਸੁ ਹੁਲਾਸ ਹੀਯੋ॥
ਕਹੂੰ ਕੋਕਿਲ ਕੀਰ ਕਰੀ ਅਹਿ ਕੇਹਰਿ ਮਾਨ ਮਨੋਜ ਕੋ ਛੀਨ ਲੀਯੋ॥
ਬ੍ਰਿਜ ਰਾਜ ਕੇ ਭੇਟਨ ਕਾਜ ਚਲੀ ਸੁਭ ਰੋਰੀ ਕੇ ਭਾਲ ਮੈ ਟੀਕੋ ਦੀਯੋ॥
ਮਨੋ ਚੰਦ ਕੇ ਮੰਡਲ ਮੈ ਕਵਿ ਸਜਾਮ ਸੁਹਾਗ ਕੇ ਭਾਗ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਯੋ॥ ੮॥

ਭ੍ਰਿਸ਼ਭਾਨ ਕੁਮਾਰੀ ਰਾਧਾ ਨੇ ਬੜੇ ਹੁਲਾਸ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਕੋਇਲ, ਤੋਤੇ, ਹਾਥੀ, ਨਾਗਨ, ਸ਼ੇਰ ਕਾਮਦੇਵ ਆਦਿ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਘੁਮੰਡ ਤੋੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਕੇਸਰ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਲਾ ਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਚੱਲ ਪਈ ਸੀ। ਕਵੀ ਸ਼ਿਆਮ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਚੰਦ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥ ੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਖੇਲਤ ਕੁੰਜ ਗਲੀਨ ਕੇ ਬੀਚ ਲਖੈ ਹਰਿ ਜਾਇ ਜੁ ਤੈ ਪਠਈ ਰੀ॥
ਬਾਂਕੀ ਸੀ ਬਾਨ ਸੋ ਹੇਰਤ ਹੈ ਹਰਿ ਏਕ ਹੀ ਹੇਰਨ ਹੌ ਹੂੰ ਹਰੀ ਰੀ॥
ਲੇਤ ਹੈ ਮੋਲ ਮਨੋਜਹਿ ਕੋ ਉਪਮਾ ਮੁਹਿ ਤੇ ਨਹਿ ਜਾਤ ਕਹੀ ਰੀ॥
ਮੋਹੇ ਹੈ ਮੀਨ ਮ੍ਰਿਗਾ ਗਿਨਤੀ ਕਹਿ ਕਾਨ ਕੇ ਨੈਨ ਕਿ ਬਾਨ ਸਖੀ ਰੀ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁੰਜ ਗਲੀਨ=ਜੰਗਲ ਦੇ ਵੇਲ ਬੂਟਿਆਂ ਨਾਲ ਕੱਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗਲੀਆਂ। ਪਠਈ=ਜੋ ਤੂੰ ਭੇਜੀ ਸੀ।

ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਖੇਡਦੇ ਹੋਏ ਵੇਖਿਆ। ਉਹ ਬਾਂਕੇ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਇੰਝ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਲੁਟ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਕਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਲ ਲੈਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਉਸ ਨੇ ਮ੍ਰਿਗ ਤੇ ਮੱਛੀਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਸਖੀ ! ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਹਨ ਜਾਂ ਤਿਖੇ ਤੀਰ ਹਨ॥੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜਾਨਤ ਗ੍ਵਾਰ ਗਵਾਰ ਕਹਾਂ ਜਤਿ ਤੇ ਸਭ ਗ੍ਵਾਰਨ ਮੈ ਕਹਿ ਐ ਹੈਂ॥
ਚਉਦਹ ਲੋਕ ਸ੍ਰਿਜੈ ਜਿਨਕੇ ਤੁਮਕੋ ਹਰਿ ਤੌਨ ਕਹਾ ਸੁਖ ਪੈ ਹੈਂ॥
ਚਿੰਤ ਉਠੀ ਚਿਤ ਯੌ ਕਰਿ ਏ ਬ੍ਰਿਜ ਰਾਜ ਕੀ ਕੇਲ ਕੇ ਖੇਲ ਸਭੈ ਹੈ॥
ਯੌਂ ਨਹਿ ਜਾਨਤ ਮੂੜ ਤ੍ਰਿਯਾ ਘਹਰਾਤ ਘਟਾ ਸੁਨ ਕੈ ਦੁਖ ਪੈਹੈਂ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗ੍ਵਾਰ=ਗੁਆਲਣ, ਗੋਪੀ। ਗਵਾਰ=ਮੂਰਖ।

ਇਹ ਮੂਰਖ ਗਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਲਾ ਮੂਰਖਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉ ਆਉਣਗੇ? ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਕੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਗੇ। ਆਖਿਰ ਮਨ ਇਹ ਹੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਬ੍ਰਿਜ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾ ਅਤੇ ਲੀਲਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਮੂਰਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀਆਂ ਕਿ ਗੱਜਦੇ ਬਦਲਾ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾਂ ਦੁਖ ਹੋਵੇਗਾ॥੧੦॥

ਦੂਤੀ ਬਾਚ ਨਾਇਕਾ ਪ੍ਰਤਿ॥ ਸਵੈਯਾ॥

ਤੇਰੀ ਤਰੀਫ ਸਦੀਵ ਕਰੈ ਮੁਖਿ ਨਿਤਿ ਤੇਰੀ ਕਥਾ ਨਿਤ ਗਾਵਤ ਹੈ॥
ਹਿਤ ਤੇਰੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਜੇ ਸਜਨੀ ਹਿਤ ਤੇਰੇ ਹੀ ਬੇਨੁ ਬਜਾਵਤ ਹੈ॥
ਹਿਤ ਤੇਰੇ ਹੀ ਚੰਦਨ ਅਉ ਘਨਸਾਰ ਦੋਊ ਘਸਿ ਅੰਗ ਲਗਾਵਤ ਹੈ॥
ਹਰਿ ਕੋ ਮਨ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਖ ਭਾਨ ਕੁਮਾਰਿ ਹਰਿਯੋ ਕਹੂੰ ਜਾਨ ਨ ਪਾਵਤ ਹੈ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਨਸਾਰ=ਕਪੂਰ, ਮੁਸ਼ਕ ਕਾਫੂਰ। ਹਰਿਓ=ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਦੂਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਸਖੀ! ਉਹ ਸਦਾ ਤੇਰੀ ਹੀ ਉਪਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਰੀ ਹੀ ਕਹਾਣੀ ਕਹਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਹੀ ਲਈ ਉਹ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਹੀ ਲਈ ਬਾਂਸਰੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਹੀ ਲਈ ਉਹ ਚੰਦਨ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕ ਕਪੂਰ ਨੂੰ ਰਗੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਲਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮਨ ਤਾਂ ਰਾਧਾ ਨੇ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਤੇ ਵੀ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਹਉਂ ਤੁਹਿ ਲਜਾਵਨਿ ਕਾਜ ਪਠਾਈ ਰੀ ਬੇਗ ਚਲੋ ਬ੍ਰਿਜ ਰਾਜ ਚਿਤਾਰੀ॥
ਤੇਰੋ ਹੀ ਧਿਆਨ ਰਹੈ ਧਰਿ ਕੈ ਜੁਵਤੀ ਸਭ ਅਉ ਚਿਤ ਹੂੰ ਤੇ ਬਿਸਾਰੀ॥
ਅਉ ਹਠ ਤੈ ਤਨਕੋ ਨ ਤਜੈ ਰਜਨੀ ਬਿਤਈ ਸੁ ਭਈ ਉਜਿਆਰੀ॥
ਮਾਨ ਮਨਾਵਨਹਾਰ ਤਜਯੋ ਤਜੈਂ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਨ ਮਾਨ ਦਈ ਕੀ ਸਵਾਰੀ॥ ੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੇਗ=ਛੇਤੀ ਚਲੋ। ਜੁਵਤੀ=ਮੁਟਿਆਰ। ਰਜਨੀ=ਰਾਤ। ਉਜਿਆਰੀ=ਰੋਸ਼ਨੀ, ਪਹੁ ਫੁਟਾਲਾ।

ਤੈਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਤੈਨੂੰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਛੇਤੀ ਚਲੋ। ਉਹ ਤੇਰੇ ਹੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਧਰ ਤੂੰ ਹੱਠ ਨੂੰ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈਂ, ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਪਹੁ ਫੁਟਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ: ਹੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਏ ! ਉਸ ਮੰਨਾਉਣ ਯੋਗ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਮਾਣ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਫਿਰ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਮਾਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ?॥੧੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਗੋਪ ਕੋ ਬੇਖ ਕਬੇ ਧਰਿ ਹੈ ਹਰਿ ਕੁੰਜਗਰੀ ਕਬਿ ਆਨਿ ਬਸੈ ਹੈਂ॥
ਮੋਰ ਪਖੂਅਨ ਕੋ ਧਰਿ ਹੈ ਕਬ ਗ੍ਵਾਰਿਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਗੋਰਸਿ ਖੈ ਹੈਂ॥
ਬੇਨ ਬਜੈ ਹੈ ਕਬੈ ਬਨ ਮੈ ਕਬ ਮੋਹਿ ਬੁਲਾਵਨ ਤੋਹਿ ਪਠੈ ਹੈਂ॥
ਮਾਨ ਕਹਿਯੋ ਹਮਰੋ ਹਰਿ ਪੈ ਚਲ ਰੀ ਬਹੁਰੋ ਹਰਿ ਹਾਥ ਨ ਐ ਹੈਂ॥ ੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੋਪ=ਗੁਆਲਾ। ਬੇਖ=ਭੇਸ, ਬਾਣਾ। ਮੋਰ ਪਖੂਅਨ=ਮੋਰ ਦੇ ਖੰਭ। ਗੋਰਿ=ਦੁੱਧ ਦਹੀਂ। ਹਾਥਿ ਨ ਐ ਹੈਂ=ਹਥਿ ਨਹੀਂ ਆਉਣਗੇ।

ਹੁਣ ਭਲਾ ਕਦ ਉਹ ਗਵਾਲੇ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਕੁੰਜ ਗਲੀ ਵਿਚ ਆਉਣਗੇ ਅਤੇ ਮੋਰ ਦੇ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਗਵਾਲਣਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦੁੱਧ ਦਹੀਂ ਖਾਣਗੇ। ਕਦ ਬਾਂਸਰੀ ਵਜਾਉਣਗੇ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬਲਾਉਣ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਭੇਜਣਗੇ ? ਹੇ ਸਖੀ ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੀ ਚਲੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਣਗੇ॥੧੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਹੋ ਜਸੁਧਾ ਕੇ ਸੁ ਐ ਹੈਂ ਕਬੈ ਹਰਿ ਕੁੰਜ ਗਰੀਨ ਕਬੈ ਬਸਿ ਹੈ॥
ਕਬਿ ਕਾਨ੍ਹ ਕਹਾਇ ਹੈਂ ਆਪਨ ਕੋ ਤੇਰੋ ਰੂਪ ਕੀ ਰਾਸ ਕਬੈ ਗਸਿ ਹੈਂ॥
ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰਿ ਗਵਾਰਿ ਤੂੰ ਰਾਰਿ ਕਰੇ ਹਰਿ ਜਾਨਤ ਇਉ ਹਮਰੇ ਬਸਿ ਹੈਂ॥
ਤਜਿ ਅਉ ਹਠਿ ਸਜਾਮ ਪੈ ਬੇਗ ਚਲੋ ਨਹੀ ਤੋਹਿ ਸਭੈ ਚਤੁਰਾ ਹਸਿ ਹੈਂ॥ ੧੪॥

ਜਸੁਧਾ=ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਚੌਧਰੀ ਨੰਦ ਦੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਕਰਕੇ ਪਾਲਣ ਵਾਲੀ। ਗਾਰਿ=ਰਾੜਿ, ਝਗੜਾ। ਚਤੁਰਾ=ਸਿਆਣੀਆਂ ਔਰਤਾਂ। ਰਾਸਿ=ਦੌਲਤ, ਪੂੰਜੀ।

ਜਸ਼ੋਦਾ ਤੋਂ ਪੁਛੋ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਦ ਆਉਣਗੇ ਅਤੇ ਕਦ ਆਕੇ ਕੁੰਜ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣਗੇ? ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਦ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਕਹਾਇਗਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਵਿਖਾਈ ਦੇਵੇਗੀ। ਹੇ ਬ੍ਰਿਜ ਇਸਤਰੀ ! ਤੂੰ ਮੂਰਖ ਬੇਕਾਰ ਦਾ ਝਗੜਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਮਝ ਰਹੀ ਹੈਂ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੇਵਲ ਤੇਰੇ ਹੀ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਹੱਠ ਛੱਡ ਦੇ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਚਲ,ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਣੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਤੇਰੇ ਤੇ ਹੱਸਣਗੀਆਂ''॥੧੪॥

ਨਾਯਕਾ ਬਾਚ ਦੂਤੀ ਪ੍ਰਤਿ॥ ਸਵੈਯਾ॥

ਜਿਹ ਗੋਰਸ ਕਾਜ ਗ੍ਵਾਰਿ ਗ੍ਵਾਰਿਨਿ ਆਪ ਗਰੀਨ ਮੈ ਜਾਇ ਗਹੀ ਹੈਂ॥
ਸੈਂਕਰੇ ਸਜਾਮ ਸਖਾ ਲੀਏ ਸੰਗਿ ਹਨੀ ਮਟਕੀ ਦੀਓ ਢਾਰਿ ਦਹੀ ਹੈਂ॥
ਕਾਹੇ ਕਹੋ ਅਪਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੁ ਕਾਨ ਕੀ ਕ੍ਰਿਤ ਨ ਜਾਤ ਕਹੀ ਹੈ॥
ਨੇਹ ਕਹਾ ਕਰਬੋ ਤਿਹ ਸੋ ਸਖੀ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕੀ ਜਿਨ ਗਾਰਿ ਸਹੀ ਹੈ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਰੀਨ=ਗਲੀਆਂ। ਹਨੀ=ਚਾਟੀ ਭੰਨ ਦਿੱਤੀ। ਢਾਰ=ਡੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਕ੍ਰਿਤ=ਕਰਤੂਤ। ਗਾਰਿ=ਮੰਦੇ ਬੋਲ, ਗਾਲ੍ਹਾਂ।

ਰਾਧਾ ਨੇ ਫਿਰ ਦੂਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ''ਜਿਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਦੀ ਖਾਤਰ, ਅਨੇਕਾਂ ਗਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਗਵਾਲਣਾਂ ਨੇ ਫੜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਸੈਂਕੜੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਚਾਟੀਆਂ ਭੰਨੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦਹੀਂ ਡੋਲ੍ਹਿਆ ਹੈ; ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕੀ ਕਹਾਂ, ਇਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਕਹੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਹੇ ਸਖੀ ! ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਜਿਸ ਗਵਾਲਣਾਂ ਦੀਆਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਸਹੀਆਂ ਹਨ॥੧੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਾਂਕ ਸੀ ਬੀਨ ਸ਼ੀਂਗਾਰ ਅੰਗਾਰ ਸੇ ਤਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਟਾਰੇ॥
ਜ੍ਵਾਲ ਸੀ ਜਉਨ ਜੁਡਾਈ ਸੀ ਜੇਬ ਸਖੀ ਘਨਸਾਰ ਕਿ ਸਾਰ ਕੇ ਆਰੇ॥
ਰੋਗ ਸੇ ਰਾਗ ਬਿਰਾਗ ਸੇ ਬੋਲ ਬਾਰਿਦ ਬੂੰਦ ਕਿ ਬਾਨ ਬਿਸਾਰੇ॥
ਹੂਲ ਸੇ ਹਾਵ ਹੁਲਾਸ ਸੋ ਹੇਰਬ ਹਾਰ ਹੋਹਿ ਭੁਜੰਗਮ ਕਾਰੇ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਂਕ=ਚੀਕਾਂ, ਕੁਰਲਾਹਟ । ਕਟਾਰੇ=ਕਟਾਰੀ। ਜ੍ਵਾਲ=ਅੱਗ। ਜਉਨ=ਜੋਬਣ। ਜੁੰਡਾਈ=ਕਾਂਬਾ। ਜੇਬ=ਪੰਜੇਬਾਂ। ਘਨਸਾਰ=ਕਪੂਰ। ਸਾਰ ਕੇ ਆਰੇ=ਲੋਹੇ ਦੇ ਆਰੇ। ਬਿਰਾਗ=ਖਰ੍ਵੇ

ਬੋਲ। ਬਾਰਿਦ=ਬੱਦਲ ਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ। ਬਾਨ ਬਿਸਾਰੇ=ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਤੀਰ। ਹੂਲ=ਹੁਜ. ਘਸੁੰਨ। ਹਾਵ=ਨਾਜ਼-ਨਖਰਾ। ਭੁਜੰਗਮ ਕਾਰੇ=ਕਾਲੇ ਨਾਗ।

ਹੇ ਸਖੀ ! ਵੀਣਾਂ ਚੀਕਾਂ ਵਾਂਗ, ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਅੰਗਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਜੋੜੀ ਤਬਲੇ ਦਾ ਵਜਣਾ ਕਟਾਰੀਆਂ ਸਮਾਨ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਜੋਬਣ ਜਵਾਲਾ ਵਰਗਾ, ਪੰਜੇਬਾਂ ਬੁਖਾਰ ਦੇ ਕਾਂਬੇ ਵਰਗੀਆਂ ਅਤੇ ਕਪੂਰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਆਰੇ ਵਾਂਗ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਰੋਗ ਵਰਗਾ ਅਤੇ ਬੋਲ ਵਿਰਾਗ ਮਈ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਬਦਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਤੀਰ ਛੱਡੇ ਗਏ ਹੋਣ: ਹਾਵ ਭਾਵ ਸੂਲ ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਹਾਰ ਕਾਲੇ ਨਾਗਾਂ ਵਾਂਗ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ॥੧੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਾਟੇ ਸੇਂ ਕਾਜਰ ਕ੍ਰਾਂਤ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੀ ਸੁਖ ਬਿਯਾਧਿ ਬਿਯਾਰ ਬਹੀ ਰੀ॥
ਕਾਲਿ ਸੀ ਕੋਕਿਲ ਕੂਕ ਕਰਾਲ ਮ੍ਰਿਨਾਲ ਕਿ ਬਜਾਲ ਘਰੀ ਕਿ ਛੁਰੀ ਰੀ॥
ਭਾਰ ਸੌਂ ਭਉਨ ਭਯਾਨਕ ਭੂਖਨ ਜਉਨ ਕੀ ਜ੍ਵਾਲ ਸੌਂ ਜਾਤ ਜਰੀ ਰੀ॥
ਬਾਨ ਸੀ ਬੀਨ ਬਿਨਾ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਬਸੰਤ ਕੋ ਅੰਤ ਕਿ ਅੰਤ ਸਖੀ ਰੀ॥ ੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਜਹ=ਕੱਜਲ। ਕ੍ਰਾਂਤਿ=ਚਮਕ, ਤੇਜ। ਬਿਯਾਧਿ=ਰੋਗ, ਬਿਮਾਰੀ। ਬਿਯਾਰ=ਹਵਾ। ਕਾਲ=ਜਮਰਾਜ ਦੀ ਭਿਆਨਕ ਕੂਕ। ਮਿਨ੍ਹਾਲ=ਕੰਵਲ ਫੁਲ ਦੀ ਡੰਡੀ। ਬਯਾਲ=ਸੱਪ, ਨਾਗ। ਘਰੀ=ਸਮਾਂ, ਘੜੀ।

ਹੇ ਸਖੀ ! ਕੱਜਲ ਕੰਡਿਆਂ ਵਰਗਾ, ਚਮਕ ਤਲਵਾਰ ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਰੋਗ ਦੇ ਸਮਾਨ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੋਇਲ ਦੀ ਆਵਾਜ਼, ਜਮਰਾਜ ਦੀ ਭਿਆਨਕ ਕੂਕ ਵਾਂਗ, ਕਮਲ ਦੀ ਡੰਡੀ ਸੱਪ ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਛੁਰੀ ਵਾਂਗ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਵਨ ਭਾਰ ਵਾਂਗ, ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ ਭਿਆਨਕ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੋਬਨ ਦੀ ਜਵਾਲਾ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸੜਦੀ ਚਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਵੀਣਾ ਤੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਬਸੰਤ ਦੀ ਰੁਤ ਦਾ ਅੰਤ ਮਾਨੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਅੰਤ ਹੈ॥੧੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਾਦਰ ਬੀਰ ਸਨਾਹਿ ਸਜੇ ਘਹਰਾਤ ਘਟਾ ਸੁਨਿ ਹੈ ਹਿਹ ਨਾਰੀ॥
ਦਾਦਿਰ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਮੋਰਨ ਸ਼ੋਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿ ਕਿ ਬਿੱਦੁਲਤਾ ਚਮਕਾਰੀ॥
ਬਾਨ ਸੀ ਬੂੰਦ ਬਲਾਇ ਸੀ ਬਜਾਰ ਬੰਦੂਕ ਸੀ ਓਰਨ ਕੀ ਬਰਖਾਰੀ॥
ਸ੍ਰੋਨਤ ਬਾਰ ਝਖੀ ਜੈਸੇ ਦਾਰਦ ਖੇਤ ਰਹੇ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਬਿਨਾ ਰੀ॥ ੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਦਰ=ਬੱਦਲ। ਸਨਾਹ=ਕਵਚ। ਘਹਰਾਤ ਘਟ=ਬੱਦਲ ਗੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਓਰਨ=ਗੜਿਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ। ਬਾਰਿ=ਪਾਣੀ। ਝਖੀ=ਮੱਛੀਆਂ ਵਰਗੀ।

ਹੇ ਸਖੀ ! ਬਦਲ ਮਾਨੋਂ ਕਵਚਧਾਰੀ ਸੂਰਬੀਰ ਹਨ ਅਤੇ ਘਟਾ ਦਲ ਗੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਡੱਡੂ,

ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਅਤੇ ਮੋਰ ਰੌਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਕਿਰਪਾਨ ਵਰਗੀ, ਵਰਖਾ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਗੋਲੀਆਂ ਵਾਂਗ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਖੂਨ ਪਾਣੀ ਵਰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜੀਅ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਰ ਜਾਵਾਂ॥੧੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਾਨ ਸੀ ਬਜਾਰ ਬ੍ਰਿਲਾਪ ਸੌਂ ਬੋਲਬ ਬਾਂਕ ਸੀ ਬੀਨ ਬਜ਼ੰਤ੍ਰ ਬ੍ਰਿਥਾਰੇ॥
ਜੰਗ ਸੇ ਜੰਗ ਮੁਚੰਗ ਦੁਖੰਗ ਅਨੰਗ ਕਿ ਅੰਕ ਸੇ ਅੰਕ ਕਿ ਆਰੇ॥
ਚਾਂਦਨੀ ਚੰਦ ਚਿਤਾ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਕੋਕਲ ਕੂਕ ਕਿ ਹੂਕ ਸੀ ਮਾਰੇ॥
ਭਾਰ ਸੋ ਭਉਨ ਭਯਾਨਕ ਭੂਖਨ ਫੂਲਨ ਫੂਲ ਫਨੀ ਫ਼ਨਵਾਰੇ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਜੰਤ੍ਰ=ਵਾਜੇ ਗਾਜੇ। ਦੁਖੰਗ=ਤਨ ਪੀੜਾ। ਅਨੰਗ=ਕਾਮਦੇਵ। ਹੂਕ=ਚੀਸ, ਪੀੜ। ਫਨੀ=ਫਨੀਅਰ ਸੱਪ।

ਹਵਾ ਤੀਰਾਂ ਵਰਗੀ, ਬੋਲਣਾ ਵਿਰਲਾਪ ਵਰਗਾ, ਵੀਣਾ ਦੀ ਅਵਾਜ ਚੀਕ ਵਰਗੀ ਅਤੇ ਵਾਜੇ ਗਾਜੇ ਵਿਅਰਥ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਸੰਖ ਬੇਕਾਰ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਚੰਗ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਤੇ ਆਰੇ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ ਚਿਤਾ ਸਮਾਨ ਲਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਇਲ ਦੀ ਕੂਕ ਦਿਲ ਵਿਚ ਚੀਸਾਂ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਭਾਰ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਗਹਿਣੇ ਭਿਆਨਕ ਦਿਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਫਨੀਅਰ ਸੱਪਾਂ ਵਾਂਗ ਲਗਦੇ ਹਨ॥੧੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਰਾਈ ਰਮੂ ਜਰ ਜਾਈ ਰੀ ਮਾਈ ਰਨਾਈ ਰਮਾਨੁਜ ਨੈਕ ਰਿਝੈਬੋ॥
ਦਾਨ ਕਿ ਕਾਨ੍ਹ ਕੋ ਸਾਥ ਪਯਾਂਨ ਸਯਾਂਨ ਸੋ ਰੂਪ ਕੀ ਰਾਸ ਰਸੈਬੋ॥
ਮਉਜ ਸੀ ਮਾਰ ਹਜਾਰ ਸੀ ਹਾਰ ਮਨੋ ਸ਼ੁਭ ਗੀਤ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸੁਹੈਬੋ॥
ਹੇਮ ਪਹਾਰ ਸੌਂ ਹੇਰ ਬਯਾਰ ਕਹੋ ਰੀ ਸੋ ਹਾਸ ਹੁਲਾਸ ਚਿਤੈਬੋ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਯਾਨ=ਤੁਰਨਾ। ਹੇਮ=ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ। ਹੁਲਾਸ=ਖੁਸ਼ੀ, ਚਾਅ। ਰਮਾਨੁਜ=ਬਲਰਾਮ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।

ਹੇ ਮਾਂ ! ਮੇਰਾ ਇਹ ਵਡੱਪਣ ਸੜ ਜਾਵੇ ਜੇ ਮੈਂ ਬਲਰਾਮ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਭਰਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਕਾਸ਼ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਸਕਦੀ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਰੂਪ ਦੀ ਰਾਸ ਰਚਾਉਂਦੀ। ਮੌਜ ਵੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਾਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਅਤੇ ਉਸ ਬਗੈਰ ਰਹਿਣਾ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਵੀ ਸ਼ੋਭਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸੋਨੇ ਦੇ ਪਹਾੜ ਅਤੇ ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਵੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਖੁਸ਼ੀ ਖੇੜਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ॥੨੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਖੰਜਨ ਸੇ ਮਨ ਰੰਜਨ ਹੈ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਸਜਾਮ ਸੋ ਅੰਜਨਿਆਰੇ॥

ਬਾਨਨ ਸੇ ਮ੍ਰਿਗ ਬਾਰਨ ਸੇ ਤ੍ਰਿਦਸੇਸ ਤੇ ਐਸੇ ਨ ਜਾਂਹਿ ਸਵਾਰੇ॥
ਖੰਜਨ ਸੇ ਸਮ ਕੰਜਨ ਕੀ ਬ੍ਰਿਤ ਮੋਚਨ ਭਾਂਮਨ ਕੇ ਕਜਰਾਰੇ॥
ਨੇਹ ਰੰਗੇ ਕਿ ਰੰਗੇ ਰੰਗ ਕਾਹੂ ਕੇ ਕਾਂਨ ਕੇ ਨੈਨ ਸਖੀ ਮਤਵਾਰੇ॥ ੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖੰਜਨ=ਮਮੋਲੇ। ਰੰਜਨ=ਖੁਸ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ। ਦੁਖ ਭੰਜਣ=ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਅੰਜਨਿ-ਆਰੇ=ਸੁਰਮੇ ਵਾਲੇ ਨੈਣ। ਤ੍ਰਿਦਸੇਸ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ। ਪਾਮਿਨਿ=ਜੋਬਨ ਭਰੀਆਂ ਮੁਟਿਆਰਾਂ। ਕਜਰਾਰੇ=ਕੱਜਲ ਪਾਏ ਹੋਏ ਨੈਣ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸੁਰਮੇ ਵਾਲੇ ਨੈਣ, ਮਮੋਲੇ ਵਾਂਗ ਮਨ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਤੀਰਾਂ ਵਰਗੇ ਹਿਰਨੀਆਂ ਵਰਗੇ ਅਜਿਹੇ ਨੈਣ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਮਮੋਲਿਆ ਅਤੇ ਕਮਲ ਫੁਲਾਂ ਵਰਗੇ ਨੈਣ ਜੋਬਨ ਭਰੀਆਂ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਦੇ ਕਜਲ ਪਾਏ ਹੋਏ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਚੁਰਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਹੇ ਸਖੀ ! ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨੈਣ ਕਿਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਉਹ ਮਦ ਭਰੇ ਮਤਵਾਲੇ ਹਨ॥ ੨੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੀਸੇ ਸਹਾਬ ਕਿ ਫੂਲ ਗੁਲਾਬ ਕਿ ਮੌਤਿ ਕਿਧੋ ਮਦਰਾ ਕਿ ਸੇ ਪਜਾਰੇ॥
ਬਾਂਨਨ ਸੇ ਮਤਵਾਰਨ ਸੇ ਤਰਵਾਰਨ ਸੇ ਕਿ ਬਿਖੀ ਬਿਖ ਵਾਰੇ॥
ਨਾਰਿਨ ਕੇ ਕਜਰਾਰਨ ਕੇ ਦੁਖ ਟਾਰਨ ਸਜਾਮ ਸੋਂ ਨੀਂਦ ਨਿੰਦਾਰੇ॥
ਹੇਰੇ ਤੇ ਲਾਜ ਸਭੈ ਛੁਟ ਜਾਤ ਹੈ ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ ਨੈਨ ਕਿ ਬਾਨ ਬਿਸਾਰੇ॥ ੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਤਵਾਰਨ=ਚੰਚਲ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਰਗੇ। ਸਹਾਬ=ਸ਼ਰਬਤੀ, ਬਲੌਰੀ ਰੰਗ। ਮੌਤ=ਮਸਤ, ਨਸ਼ਈ। ਬਿਖੀ=ਜਹਿਰੀਲੇ ਤੀਰ। ਬਾਨ ਬਿਸਾਰੈ=ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਬਾਣ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨੈਣ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਂਗ ਬਲੌਰੀ, ਚਮਕੀਲੇ ਜਾਂ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁਲ ਵਰਗੇ ਜਾਂ ਮਧਰਾ ਦੇ ਮਸਤ ਪਿਆਲੇ ਹਨ। ਉਹ ਤੀਰਾਂ ਵਰਗੇ ਤਲਵਾਰਾ ਜਾਂ ਜਹਿਰੀਲੇ ਬਾਣਾਂ ਵਰਗੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਿੰਦਰਾਲੇ ਨੈਣ ਚੰਚਲ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਲਾਜ ਸ਼ਰਮ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹੇ ਸਖੀ ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨੈਣ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਤੀਰ ਹਨ॥ ੨੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਵਾਰੀ ਹਉਂ ਨੰਦ ਕੁਮਾਰ ਕੇ ਰੂਪ ਪੈ ਜਾਂ ਪਰ ਕੋਟ ਮਨੋਜ ਸਵਾਰੇ॥
ਨਾਰਦ ਸੇ ਸੁਕ ਸਾਰਦ ਸੇ ਜਿਨ ਕੇ ਜਸ ਕੋ ਕਹਿ ਕੇ ਫੁਨਿ ਹਾਰੇ॥
ਸੇਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਧਰੇ ਮੁਖ ਯਾਂਹੀ ਤੇ ਬੀਤ ਗਏ ਜੁਗ ਪਾਰ ਨ ਪਾਰੇ॥

ਸੁਨ ਰੀ ਸਖੀ ਕਾਨ੍ਹ ਬਸੇ ਸਭ ਠਾਂ ਕਜਰਾ ਬਿਨ ਨੈਨ ਭਏ ਕਜਰਾਰੇ॥ ੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਕ=ਸੁਕਦੇਵ, ਵਿਆਸ ਰਿਖੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ। ਸ਼ਾਰਮ=ਗੋਤਮ ਰਿਖੀ। ਸੇਸ=ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ।

ਮੈਂ ਨੰਦ ਕੁਮਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਉੱਤੋਂ ਕਾਮਦੇਵ ਵਰਗੇ ਕਰੋੜਾਂ ਵਾਰੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਨਾਰਦ ਸ਼ਾਰਦ ਅਤੇ ਸੁਕਦੇਵ ਸਭ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਜਾਰਾਂ ਮੂੰਹ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਹੇ ਸਖੀ ! ਸੁਣ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਹਰ ਥਾਂ ਵਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨੈਣ ਤਾਂ ਕੱਜਲ ਪਾਏ ਬਗੈਰ ਹੀ ਕੱਜਲ ਮਈ ਹੋ ਗਏ ਹਨ॥ ੨੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਬਹੂੰ ਹਮਰੀ ਸੁਧ ਹੂੰ ਲਹਿ ਹੈਂ ਹਰਿ ਕਾਹੂੰ ਕੇ ਹਾਥ ਸੰਦੇਸ ਪਠੈ ਹੈਂ॥
ਗੋਕੁਲ ਯਾਦਿ ਕਬੈ ਕਰਿ ਹੈਂ ਕਬ ਕਾਤਿਕ ਕੀ ਰੁਤਿ ਰਾਸ ਮਚੈ ਹੈਂ॥
ਮੋਹਨ ਫਾਗ ਕਬੈ ਮੰਡਿ ਹੈ ਹਮਰੋ ਕਬ ਸ਼ੋਕ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੈ ਹੈਂ॥
ਚਿੱਤ ਕੀ ਬਾਤ ਕਬੈ ਸਜਨੀ ਕਹੁ ਰੀ ਕਹੁ ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਕਬੈ ਹੈਂ॥ ੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੋਕੁਲ=ਮਥਰਾ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿੰਦਾਬਨ ਲਾਗੇ ਗੁਆਲਿਆਂ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਪਿੰਡ। ਰਾਸਿ=ਰਾਸ ਲੀਲ੍ਹਾ। ਫਾਗੁ=ਹੋਲੀ। ਕਬੈ ਹੈਂ। ਕਦੋਂ ਆਉਣਗੇ।

ਕੀ ਉਹ ਕਦੀ ਮੇਰੀ ਖਬਰ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਕਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਣਗੇ ? ਕਦ ਉਹ ਗੋਕਲ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਕਦ ਕਤਕ ਦੀ ਰੁਤ ਵਿਚ ਰਾਸ ਲੀਲ੍ਹਾ ਖੇਡਣਗੇ ? ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਦ ਹੋਲੀ ਖੇਡਣਗੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨਗੇ ? ਹੇ ਸਖੀ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਅੜੀਏ ਦੱਸ, ਜਰੂਰ ਦੱਸੀਂ ਕਿ ਬ੍ਰਿਜ ਰਾਜ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਦੋਂ ਆਉਣਗੇ ?॥ ੨੪॥

ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੀ ਉਸਤਤ॥ ਕਬਿੱਤ॥

ਦੇਵਕੀ ਤਨੱਯਾ ਕਹੋ ਮੁਸਲੀ ਕੇ ਭੱਯਾ ਕਹੋ,
ਰਾਧਾ ਕੇ ਰਮੱਯਾ ਕਹੋ ਮੁਰ ਕੇ ਮਰੱਯਾ ਹੈਂ॥
ਸੰਤਨ ਸਹੱਯਾ ਕਹੋ ਦੈਂਤਨ ਦਲੱਯਾ ਕਹੋ,
ਬਾਰਨ ਬਚੱਯਾ ਕਹੋ ਸੰਕਟ ਕਟੱਯਾ ਹੈਂ॥
ਕਾਰਨ ਕਰੱਯਾ ਕਹੋ ਰਮਾਂ ਕੇ ਰਿਝੱਯਾ ਕਹੋ,

ਸਾਗਰ ਮਥੱਯਾ ਕਹੋ ਬਿੱਸ੍ਰ ਕੇ ਬਨੱਯਾ ਹੈਂ॥
ਬੇਦਨ ਬਨੱਯਾ ਕਹੋ ਦ੍ਵਾਰਕਾ ਬਸੱਯਾ ਕਹੋ, ਕੌਸਤਭ ਤਰੱਯਾ ਕਹੋ
ਪਾਂਚ ਜਨ ਕੇ ਬਜੱਯਾ ਹੈਂ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਮੱਯਾ=ਰਸ ਮਾਨਣ ਵਾਲੇ। ਮੁਰ ਕੇ ਮਰੱਯਾ=ਮੁਰ ਨਾਮੀਂ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਕੌਸਤਭ=ਚੌਦਾ ਰਤਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਮਣੀ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲਾ। ਪਾਂਹਜਨ=ਪੰਚਜਨ ਨਾਮੀਂ ਸੰਖ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ।

ਉਹ ਦੇਵਕੀ ਪੁੱਤਰ, ਬਲਰਾਮ ਦਾ ਭਰਾ,ਰਾਧਾ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮੁਰ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਤੰਦੂਏ ਪਾਸੋ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਕਟਣ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਲਛਮੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕਣ ਵਾਲਾ, ਅਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਚਣਹਾਰਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਦਵਾਰਕਾ ਵਸਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਕੌਸਤਭ ਮਣੀ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਪੰਚਜਨ ਸੰਖ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੨੫॥

ਕਬਿੱਤ॥ ਧੇਨ ਕੇ ਚਰੱਯਾ ਕਹੋ ਬੇਨੁ ਕੇ ਬਜੱਯਾ ਕਹੋ,
ਗੋਕਲ ਬਸੱਯਾ ਕਹੋ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਰਹੱਯਾ ਹੈਂ॥
ਮਾਖਨ ਭਖੱਯਾ ਕਹੋ ਗੋਰਸੁ ਲੁਟੱਯਾ ਕਹੋ,
ਚੀਰਨ ਚੁਰੱਯਾ ਕਹੋ ਗ੍ਵਾਰਿਨਿ ਹਰੱਯਾ ਹੈਂ॥
ਆਨੰਦ ਦਿਵੱਯਾ ਕਹੋ ਸਾਰਿੰਗ ਧਰੱਯਾ ਕਹੋ,
ਪੂਤਨਾ ਮਰੱਯਾ ਕਹੋ ਤਾਲ ਕੇ ਕਤੱਯਾ ਹੈਂ॥
ਨਾਗ ਕੇ ਨਥੱਯਾ ਕਹੋ ਬਜਾਧ ਕੇ ਬਧੱਯਾ ਕਹੋ
ਭੀਖਮ ਤਨੱਯਾ ਕੇ ਕਨੱਯਾ ਜੂ ਹਰੱਯਾ ਹੈਂ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧੇਨ=ਗਾਈਆਂ ਚਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਗੋਪਾਲ। ਚੀਰਨ=ਗੋਪੀਆ ਦੇ ਬਸਤਰ ਚਰਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਸਾਰੰਗ=ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਧਨੁਖ। ਤਾਲ=ਮਾਇਆ।

ਉਹ ਗਾਈਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਮੁਰਲੀ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਗੋਕਲ ਨੂੰ ਵਸਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਖਣ ਖਾਣ ਵਾਲਾ, ਦੁੱਧ ਦਹੀਂ ਲੁਟਣ ਵਾਲਾ, ਬਸਤਰ ਚਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਗਵਾਲਣਾਂ ਨੂੰ ਛੱਲ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ,

ਸਾਰੰਗ ਨਾਮੀਂ ਧਨੁਖ ਧਾਰਨ ਕਰਨ, ਵਾਲਾ, ਪੂਤਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਤਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਨੂੰ ਨਥਣ ਵਾਲਾ, ਬਿਰਾਧ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਚੰਦੇਰੀ ਦੇ ਰਾਜਾ ਭੀਖਮ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਰੁਕਮਿਣੀ ਨੂੰ ਖੋਹ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥ ੨੬॥

ਕਬਿੱਤ॥ ਕੰਸ ਕੇ ਬਧੱਯਾ ਕਹੋ ਕੇਸੀ ਕੇ ਮਰੱਯਾ ਕਹੋ,
ਕਾਰੀ ਕੇ ਹਨੱਯਾ ਕਹੋ ਕੁੰਜਨ ਭ੍ਰਮੱਯਾ ਹੈਂ॥
ਸਾਹਨ ਕੇ ਸਾਹ ਕਹੋ ਸੰਤਨ ਸਨਾਹ ਕਹੋ,
ਕਰੀ ਕਰਿ ਬਾਹ ਕਹੋ ਰਾਮ ਜੂ ਕੇ ਭੱਯਾ ਹੈਂ॥
ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਨਾਹ ਕਹੋ ਸਾਚੋ ਪਾਤਿਸਾਹਿ ਕਹੋ,
ਦੂਰਜਨ ਕੇ ਦਾਹ ਕਹੋ ਦੈਂਤਨ ਦਲੱਯਾ ਹੈਂ॥
ਅਰਿਨ ਕੋ ਆਰ ਕਹੋ ਸੰਤਨ ਸਹਾਰ ਕਹੋ,
ਦੀਨ ਹੂੰ ਕੀ ਧਾਰ ਕਾਨ੍ਹ ਕੇਸਵ ਕਨੱਯਾ ਹੈਂ॥ ੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਰੀ=ਕਾਲੀ ਨਾਗ। ਕੁੰਜਨ ਭ੍ਰਮੱਯਾ=ਕੁੰਜ ਗੋਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ। ਸਨਾਹ=ਢਾਲ, ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਨਾਹ=ਮਾਲਿਕ। ਦਾਹ=ਸਾੜਨ ਵਾਲਾ। ਅਰਿਨ=ਵੈਰੀਆ ਨੂੰ। ਆਰਿ=ਦੁਸ਼ਮਣ।

ਉਹ, ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਕੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਨੂੰ ਜਮ ਲੋਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਕੁੰਜ ਗੋਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਡ ਵਰਗੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਦਾ ਭਰਾ ਹੈ। ਉਹ ਚੌਦਾ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਾਲਿਕ, ਸਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਕਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣ ਕੇ ਟਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਦਾਨ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਕਾਨ੍ਹ, ਕੇਸ਼ਵ ਕਨੈਯਾ ਹੈ॥ ੨੭॥

ਕਬਿੱਤ॥

ਬੰਸੀ ਕੇ ਬਜੱਯਾ ਕਹੋ ਬ੍ਰਿਜ ਕੇ ਰਹੱਯਾ ਕਹੋ ਬਜਾਧਿ ਕੇ ਬਧੱਯਾ ਕਹੋ ਬਿਸ੍ਵ ਕੇ ਬਨੱਯਾ ਹੈਂ॥
ਬੇਦਨੋ ਚਰੱਯਾ ਕਹੋ ਬਾਰਨ ਬਚੱਯਾ ਕਹੋ ਬੁੱਧਿ ਕੇ ਬਢੱਯਾ ਬਲਰਾਮਜੂ ਕੇ ਭੱਯਾ ਹੈਂ॥
ਬੀਰ ਬਿਚਰੱਯਾ ਕਹੋ ਬੈਰਨ ਹਨੱਯਾ ਕਹੋ ਬਿਖ ਕੇ ਬਟੱਯਾ ਬ੍ਰਿਜ ਬਨਤਾ ਲੁਭੱਯਾ ਹੈਂ॥

ਬਨ ਕੇ ਭ੍ਰਮੱਯਾ ਕਹੋ ਬਛਰਾ ਚਰੱਯਾ ਕਹੋ ਜਾਕੀ ਸਭ ਲੇਤ ਕਬਿ ਕੌਬਿਦ ਬਲੱਯਾ ਹੈਂ॥ ੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਰਨ=ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਗਿਰਾਹ ਤੰਦੂਏ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਬਿਚਤੱਯਾ=ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਜਣ ਅਤੇ ਰਿਝਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਬਿਖ=ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਵਾਲਾ।

ਭਾਵਾਰਥ -ਸਾਗਰ ਰਿੜਕਣ ਨਾਲ ਜੋ ਗਰਲ ਵਿਸ਼ ਨਿਕਲੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀਃ ਇਹ ਜ਼ਹਿਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇਂ ਅਧੀਨ ਜੀਵਾਂ ਨਾਗਾਂ, ਸਪਾਂ, ਭੂੰਡਾਂ, ਬਿਛੂਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਉਹ ਮੁਰਲੀ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਕਟਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਗਿਰਾਹ ਤੰਦੂਏ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਬੁੱਧਿਵਾਨ ਅਤੇ ਬਲਿਰਾਮ ਦੇ ਭਰਾ ਹਨ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਜਣ ਅਤੇ ਰਿਝਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ, ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਹ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ, ਗਾਂਵਾ ਵਛੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਵਿਦਵਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥ ੨੮॥

ਬਿਯੋਗਨੀ॥ ਸਵੈਯਾ॥

ਬੈਰੀ ਸੀ ਬਜਾਰ ਬਿਯੋਗ ਸੌਂ ਬੀਚਨ ਬਾਂਕ ਸੌਂ ਬੋਲ ਬਜੰਤ੍ਰ ਬ੍ਰਿਥਾਰੇ॥
ਬਾਦਰ ਬੂੰਦ ਬਿਸਾਰੇ ਸੇ ਬਾਨ ਸੁ ਬਾਰਨ ਮੱਤ ਬੁਰੇ ਬਿਕਰਾਰੇ॥
ਬਾਗ ਬਨਿਯੋ ਬਨ ਸੌ ਬਿਸ ਬੈਠਕ ਜਾਂ ਦਿਨ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਥ ਬਿਸਾਰੇ॥
ਬਜਾਧਿ ਸੀ ਬੀਨ ਬਿਨਾਂ ਬ੍ਰਿਜਬਾਲਮ ਬੀਰੀ ਨ ਹੋਹਿ ਬਿਖੀ ਬਿਖਯਾਰੇ॥ ੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਜਾਰ=ਦੁਸ਼ਮਣ। ਬੀਜਨੋ=ਪੱਖਾ। ਬਿਕਰਾਰੇ=ਭਿਆਨਕ। ਬਿਖੀ=ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਤੀਰ॥

ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਹਵਾ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਵੀ ਦਾਂਗੂ ਸ਼ਸਤਰ ਵਾਂਗ ਭੈੜੀ ਲੱਗਦੀ ਅਤੇ ਵਾਜੇ ਗਾਜੇ ਵੀ ਵਿਅੱਰਥ ਹੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਬੱਦਲਾ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਤੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਵਿਕਰਾਲ ਅਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਂਗ ਭਿਆਨਕ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਗ ਜੰਗਲ ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਬੈਠਕ ਵੀ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਜ਼ਹਿਰ ਵਾਂਗ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਬਗੈਰ ਵੀਣਾ ਵੀ ਬਿਮਾਰੀ ਵਾਂਗ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਵੀ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਲੱਗਦਾ ਹੈ॥ ੨੯॥

ਕਬਿੱਤ॥ ਚਿਤਾ ਜੈਸੋ ਚੰਦਨ ਚਰਾਗ ਲਾਗੇ ਚਿੰਤਾ ਸਮ ਚੇਟਕ ਸੋ ਚਿੱਤ੍ਰ ਚਾਯੁ ਚਾਬੁਕ ਕੁਸੈਲਸੀ॥

ਚਿਤਾ ਜੈਸੋ ਚੀਰ ਚਪਲਾ ਸੀ ਚਿਤਵਨ ਲਾਗੈ ਚੀਰਬੇ ਸੀ ਚੌਪਖਾ ਸੁਹਾਤ ਨ ਰੁਚੈਲਸੀ ॥
ਚੰਗਲ ਸੀ ਚੌਂਪ ਸਰ ਚਾਂਪ ਜੈਸੋ ਚਾਮੀ ਕਰਿ ਚੋਟ ਸੀ ਚਿਨੌਤੀ ਲਾਗੈ ਸੀਰੀ ਲਾਗੈ ਸੈਲਸੀ ॥
ਚਟਕ ਚਪੇਟ ਸੀ ਲਗਤ ਚਿੰਤਾ ਨਾਥ ਬਿਨ ਚਾਬਕ ਸੌ ਚੇਰ ਲਾਗੈ ਚਾਂਦਨੀ ਚੁਰੈਲ ਸੀ ॥ ੩੦ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੈਲ=ਸੈਲ ਪਥਰ। ਚੀਰ=ਕੱਪੜੇ। ਚਪਲਾ=ਬਿਜਲੀ। ਚੀਰਬੇ=ਕੱਪੜੇ। ਚੁੰਗਲ=ਪੰਜਾ। ਚੋਪ=ਉਮੰਗ, ਚਾਅ। ਸਰਪਾਂਚ=ਪੰਜਾਂ ਤੀਰਾਂ ਵਾਲਾ ਕਾਮ ਦੇਵ। ਚਾਮੀਕਰ=ਸੋਨਾ।

ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਚੰਦਨ ਚਿੰਤਾ ਵਾਂਗ, ਦੀਪਕ ਚਿਤਾ ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਚਿੱਤਰ ਲਕੜ ਦੇ ਡੰਡਿਆਂ ਵਾਂਗ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਕੱਪੜੇ ਚਿਤਾ ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਚਿਤਵਨ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਖੰਭ ਰਤਾ ਵੀ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਉਮੰਗਾਂ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੁਣ ਇਕ ਚੁੰਗਲ ਜੇਹੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਚੱਵਰ ਧਨੁਖ ਵਾਂਗ ਘਾਤ ਜਾਪਦਾ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਵੀ ਪੱਥਰ ਸਮਾਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸਵਾਮੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮਾੜੀ ਜੇਹੀ ਚਟਕ ਵੀ ਸੱਟ ਵਾਂਗ ਲਗੱਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਦ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਵੀ ਚੁੜੇਲ ਵਾਗ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥ ੩੦ ॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਹਉ ਇਤ ਘੂੰਮਤ ਪ੍ਰੇਮ ਛਕੀ ਅਤਿ ਘੋਰਤ ਹੈ ਉਹਿ ਘਾਘਨਕਾਰੋ ॥
ਕਉਨ ਹੀ ਘਾਤ ਮਿਲੋ ਘਨ ਸਜਾਮ ਕੋ ਘੋਰ ਕਰੈ ਹਮ ਪੈ ਘਰ ਵਾਰੋ ॥
ਮੋ ਘਟ ਤੇ ਘਿਰਿ ਜਾਤ ਸਖੀ ਮਨੋ ਬੀਤਤ ਏਕ ਘਰੀ ਜੁਗ ਸਾਰੋ ॥
ਘਾਇਲ ਕੈ ਘਨ ਸਜਾਮ ਗਏ ਘਰ ਐ ਹੈ ਕਬੈ ਸਖੀ ਮੋਹਨ ਪਯਾਰੋ ॥ ੩੧ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਕੀ=ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਗੱਦ ਗੱਦ ਹੋਈ। ਘਾ=ਉਸ ਪਾਸੇ, ਓਧਰ। ਘਨ ਕਾਰੋ=ਕਾਲੀ ਘਟਾ, ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ। ਘਰ ਵਾਰੋ=ਘਰ ਵਾਰ ਦੇਵਾਂਗੀ।

ਇਧਰ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਗੱਦ ਗੱਦ ਹੋ ਕੇ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਹਾਂ ਓਧਰ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਖੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਗੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਉਤੋਂ ਦੀ ਸਾਰਾ ਘਰ ਬਾਰ ਵਾਰ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਹੇ ਸਖੀ ! ਮੇਰਾ ਮਨ ਘਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਇਕ ਘੜੀ ਵੀ ਇਕ ਜੁੱਗ ਵਾਂਗ ਲੰਘ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਘਣਸ਼ਾਮ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਮੋਹਨ ਪਿਆਰਾ ਕਦ ਆਵੇਗਾ॥ ੩੧ ॥

ਸਵੈਯਾ ॥ ਬੈਠੀ ਇਤੈ ਹੌਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਜੈ ਭਈ ਸੈਨ ਸਮੈ ਘਨਸਜਾਮ ਨ ਆਏ ॥
ਖੋਜਤ ਬਾਟ ਨ ਪਾਈ ਕਿਧੋ ਘਨ ਘੋਖ ਸੁਨਿਯੋ ਘਰ ਤੇ ਨਿਸਿ ਧਾਏ ॥
ਘੋਰ ਕਿਧੋ ਬ੍ਰਿਜ ਲੋਗਨ ਕੋ ਸੁਨਿਕੈ ਮਨ ਮੈ ਸੁ ਘਨੇ ਡਰਪਾਏ ॥

ਸ੍ਯਾਮ ਨ ਆਏ ਸਖੀ ਕਹੂੰ ਕਾਹੇ ਤੇ ਕਾਹੂੰ ਸੁ ਬੈਰਨਿ ਹੂੰ ਬਿਰਮਾਏ॥ ੩੨॥

ਸੈਨ ਸਮੇ=ਸੌਣ ਦਾ ਵੇਲਾ। ਬਾਟ=ਰਾਹ ਰਸਤਾ। ਘਨ ਘੋਖ=ਬਦੱਲ ਦੀ ਘਨਘੋਰ ਆਵਾਜ਼। ਘੋਰ=ਬਦਖੋਈ, ਨਿੰਦਾ ਭਰੀ ਚਰਚਾ। ਬਿਰਮਾਏ=ਭਰਮਾ ਲਏ।

ਮੈਂ ਇਧਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਬੈਠੀ ਹਾਂ ਸੌਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼ਿਆਮ ਨਹੀਂ ਆਏ ਹਨ। ਲਭਣ ਉਤੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਟ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਲੱਭੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਦਲਾਂ ਦੀ ਘਨਘੋਰ ਗਰਜ ਸੁਣ ਕੇ ਸਭ ਵਾਪਿਸ ਭੱਜ ਆਏ ਹਨ। ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਲੋਕ ਬਦਲਾਂ ਦੀ ਗਰਜ ਸੁਣਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਏ ਹਨ। ਹੇ ਸਖੀ ! ਸਿਆਮ ਆਏ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਵੈਰਨ ਨੇ ਹੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੩੨॥

ਕਬਿਤ॥ ਬੈਠੀ ਹੁਤੀ ਸੱਜ ਹੌਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਭ ਸਖਿਨ ਮੋ,
ਏਹੀ ਬੀਚ ਕਾਨ ਜੂ ਦਿਖਾਈ ਮੁਹਿ ਦੈ ਗਯੋ॥
ਤਬ ਹੀ ਤੇ ਸਭਨ ਕੀ ਸੁੱਧਿ ਮੈ ਬਿਸਾਰ ਦਈ,
ਚੇਟਕ ਚਲਾਇ ਮਾਨੋ ਚੇਰੀ ਮੋਹਿ ਕੈ ਗਯੋ॥
ਕਹਾਂ ਕਰੋ ਕਾ ਪੈ ਜਾਊਂ ਜਰੋ ਕਿਧੋ ਬਿਖ ਖਾਂਊਂ,
ਜਾਨਤ ਹੋਂ ਬੀਸ ਬਿੱਸ੍ਰੇ ਬਿਛੂ ਸੋ ਡਸੈ ਗਯੋ॥
ਚਖਨ ਚਿਤੌਨ ਸੋ ਚੁਰਾਇ ਚਿਤ ਮੇਰੋ ਲੀਨੋ,
ਲਟਪਟੀ ਪਾਗ ਸੋਂ ਲਪੇਟ ਮਨੁ ਲੈ ਗਯੋ॥ ੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੇਟਕ=ਜਾਦੂ ਟੂਣਾ। ਚਖਨ=ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਕਨੱਖੀ। ਚਿਤੌਨ=ਅੱਖ ਮਟੱਕਾ। ਪਾਗ=ਪੱਗ।

ਮੈਂ ਸਖੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਸੱਜ ਧੱਜ ਕੇ ਬੈਠੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਿਖਾਲੀ ਦੇ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਭ ਦੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਨੋਂ ਕੋਈ ਜਾਦੂ ਟੂਣਾ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦਾਸੀ ਬਣਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਕਰਾਂ ਕਿਥੇ ਜਾਵਾਂ, ਕੀ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਲਵਾਂ ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਬਿਛੂ ਡੰਗ ਮਾਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾ ਦੀ ਤੱਕਣੀ ਨਾਲ ਉਸ ਮੇਰਾ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਟੇਢੀ ਮੇਢੀ ਪਗੜੀ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਲਪੇਟ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੩੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਜਾਕੁਲ ਹ੍ਵੈ ਬ੍ਰਿਖ ਭਾਨ ਸੁਤਾ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਲਮ ਕੋ ਬਿਲਲਾਵਤ ਹੈ॥

ਜਬ ਬਾਂਕੇ ਬਿਹਾਰੀ ਹ੍ਵੈ ਜਾਇ ਤਬੈ ਕਹਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰਿ ਬੁਲਾਵਤ ਹੈ॥
ਇਹ ਭਾਂਤ ਬਿਯੋਗ ਬਡੇ ਬਸਿ ਹ੍ਵੈ ਮਨ ਤੇ ਨ ਕਬੇ ਬਿਸਰਾਵਤ ਹੈ॥
ਬ੍ਰਿਜ ਬੀਥਨ ਤੇ ਬਨ, ਬਨ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਬੀਥਨ ਦਯੋਸ ਨਿਸਾ ਬਿਰਮਾਵਤ ਹੈ॥ ੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਜ ਬੀਥਨ=ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ। ਦਯੋਸ=ਦਿਨ ਤੋਂ। ਨਿਸਾ=ਰਾਤ। ਬ੍ਰਿਮਾਵਤ=ਚਕਰ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਰਾਧਾ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਈ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਏਸੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਵਡੀ ਵਿਜੋਗਣ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਭੁਲਾ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਤੋਂ ਜੰਗਲ ਤਕ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਤਕ, ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਚੱਕਰ ਲਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ॥ ੩੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਹੁ ਬਜਾਕੁਲ ਹ੍ਵੈ ਬਨ ਬੀਥਨ ਮੈ ਕਬਹੂੰ ਨਹੀ ਬੇਨੁ ਬਜਾਵਤ ਹੈ॥
ਬਹਿਕਜੋ ਸੁ ਫਿਰੈ ਬਿਨ ਚੈਨ ਬਲਾਇ ਲਜੋ ਬੋਲਤ ਹੂੰ ਬਿਲਲਾਵਤ ਹੈ॥
ਨਹੀ ਬੇਗ ਸੋ ਕਾਹੂੰ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨੈ ਬਧਵਾ ਬਰ ਕੋ ਬਿਸਰਾਵਤ ਹੈ॥
ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰਿ ਚਲੋ ਬਨਿ ਕੈ ਬ੍ਰਿਜ ਤੇ ਬਨ ਮੈ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਥ ਬੁਲਾਵਤ ਹੈ॥ ੩੫॥

ਹੁਣ ਉਹ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਨਾ ਹੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਕਦੀ ਮੁਰਲੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਚੈਨ ਗਵਾ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਬਹਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਹੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀਓ, ਸੱਜ ਧੱਜ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲੋ, ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਥ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੩੫॥

ਨੇਤ੍ਰ ਸੋਭਾ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੇ ਕਬਿੱਤ

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੋਹਤ ਸੁੱਧ ਸੁਧਾਰੇ ਸੇ ਸੁੰਦਰ ਜੋਬਨ ਜੋਤ ਸੋ ਭਾਇ ਭਰੇ ਹੈਂ॥
ਸਾਰਸ ਸੋਮ ਸੁਰਾ ਅਰੁ ਸ੍ਰੀ ਸਸਿ ਕੰਜ ਕੁਰੰਗਨ ਕ੍ਰਾਂਤ ਹਰੇ ਹੈਂ॥
ਖੰਜਨ ਔ ਮਕਰੱਧ੍ਵਜ ਮੀਨ ਨਿਹਾਰ ਸਭੈ ਮੁਨ ਲਾਜ ਮਰੇ ਹੈਂ॥
ਲੋਚਨ ਸ੍ਰੀ ਨੰਦ ਨੰਦਨ ਕੇ ਬਿਧਿ ਮਾਨਹੁ ਬਾਨ ਬਨਾਇ ਧਰੇ ਹੈਂ॥ ੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਧਾਰੇ=ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਏ, ਸਵਾਰੇ। ਜੋਬਨ ਜੋਤ ਸੁਤਾਏ=ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਤੇਜ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ। ਸਾਰਸ=ਹੰਸ ਵਰਗਾ ਲੰਮੀਆਂ ਲਤਾਂ ਵਾਲਾ ਜਾਨਵਰ। ਸੋਮ ਸੁਰ=ਸੋਮ ਰਸ। ਸਸਿ=ਚੰਦ। ਕੰਜ=ਕੰਵਲ ਫੁੱਲ। ਕੁਰੰਗਨ=ਹਿਰਨ। ਕ੍ਰਾਂਤਿ=ਹੁਸਨ, ਸੁੰਦਰਤਾ। ਮਕਰੱਧੁਜ=ਮਛੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਾਲੀ ਧੁਜਾ ਵਾਲਾ, ਕਾਮਦੇਵ। ਲੋਚਨ=ਅੱਖਾਂ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨੈਣ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਏ ਸਵਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰਸ, ਚੰਦ, ਮੱਦ, ਕੰਵਲ ਫੁਲ ਅਤੇ ਹਿਰਨ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਚੁਰਾ ਲਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਮੋਲਾ, ਕਾਮਦੇਵ ਅਤੇ ਮਛੀ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨੇਤਰ ਮਾਨੋ ਤੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖੇ ਹੋਏ ਹਨ॥ ੩੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਰੀਝ ਭਰੇ ਰਸ ਰੀਤ ਭਰੇ ਅਤਿ ਰੂਪ ਭਰੇ ਸੁਖ ਪੱਯਤ ਹੇਰੇ॥
ਚਾਰ ਚਕੋਰ ਸਰੋਰਹੁ ਸਾਰਸ ਮੀਨ ਕਰੈ ਮ੍ਰਿਗ ਖੰਜਨ ਚੇਰੇ॥
ਭਾਗ ਭਰੇ ਅਨੁਰਾਗ ਭਰੇ ਸੁ ਸੁਹਾਗ ਭਰੇ ਮਨ ਮੋਹਤ ਮੇਰੇ॥
ਮਾਨ ਭਰੇ ਸੁਖ ਖਾਨ ਜਹਾਨ ਕੇ ਲੋਚਨ ਸ੍ਰੀ ਨੰਦ ਨੰਦਨ ਤੇਰੇ॥ ੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੀਝ=ਪ੍ਰੀਤ। ਰਸ ਰੀਤ=ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਰੀਤ। ਹੇਰੇ=ਵੇਖਿਆਂ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ। ਚੇਰੇ=ਚੇਲੇ, ਦਾਸ। ਅਨੁਰਾਗ ਭਰੇ=ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ। ਸਹਾਗ ਭਰੇ=ਸੁਭਾਗ ਭਰੇ।

ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨੈਣ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਰਸ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚਕੋਰ, ਸਾਰਸ, ਕਮਲ, ਮਛੀ, ਹਿਰਨ ਅਤੇ ਮਮੋਲੇ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਦਾਸ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਗ ਭਰੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੇ ਅਤੇ ਸੁਭਾਗ ਭਰੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੇ ਨੰਦ-ਨੰਦਨ ਜੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ! ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅਖਾਂ ਮਾਣ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਹਨ॥ ੩੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਤਿ ਅਨੂਪ ਆਨੰਦ ਭਰੇ ਸੁੰਦਰ ਸੁਖ ਕੇ ਦੈਨ॥
ਮੋਹਤ ਮਨ ਮੇਰੋ ਸਦਾ ਮੀਤ ਤਿਹਾਰੇ ਨੈਨ॥ ੩੮॥

ਹੇ ਮਿੱਤਰ ਤੁਹਾਡੇ ਨੈਣ ਅਤਿ ਅਨੂਪਮ, ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ, ਸੁੰਦਰ, ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ॥ ੩੮॥

ਕਬਿੱਤ॥

ਰੂਪ ਭਰੇ ਰਾਗ ਭਰੇ ਸੁੰਦਰ ਸੁਹਾਗ ਭਰੇ ਮ੍ਰਿਗ ਔ ਮਮੋਲਨ ਕੀ ਮਾਨੋ ਯਹਿ ਖਾਨ ਹੈ॥

ਮੀਨ ਹੀਨ ਕੀਨੇ ਛੀਨ ਲੀਨੇ ਹੈ ਬਿਧੂਪ ਰੂਪ ਚੰਚਲ ਚਪਲ ਚਾਰੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸਮਾਨ ਹੈ॥
ਲੋਕੋ ਕੇ ਉਜਾਗਰ ਹੈਂ ਸੁਖਹੂੰ ਕੇ ਸਾਗਰ ਹੈਂ ਗੁਨਨ ਕੇ ਨਾਗਰ ਹੈਂ ਸੋਭਾ ਕੇ ਨਿਧਾਨ ਹੈਂ॥
ਸਾਹਿਬੀ ਕੀ ਸੀਰੀ ਭਰੇ ਚੇਟਕ ਕੀ ਚੀਰੀ ਪੜ੍ਹੇ ਆਲੀ ਤੇਰੇ ਨੈਨ ਸੀਸੀ ਇੰਦ੍ਰ ਕੇ ਸੇ ਬਾਨ ਹੈਂ॥ ੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛੀਨ=ਖੋਹ ਲਏ ਹਨ। ਬਿਧੂਪ=ਪੋਸਤ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਰਗਾ ਲਾਲ ਸੁਰਖ। ਉਜਾਗਰ=ਮਸ਼ਹੂਰ। ਸਾਗਰ=ਸਮੁੰਦਰ। ਨਾਗਰ=ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ। ਸਾਹਿਬੀ=ਬਜ਼ੁਰਗੀ, ਵਡੱਪਣ। ਸੀਰੀ=ਮਿਠਾਸ। ਚੇਟਕ=ਪ੍ਰੇਮ, ਪਿਆਰ, ਇਸ਼ਕ। ਚੀਰੀ=ਚਿੱਠੀ, ਲੇਖ। ਆਲੀ=ਸਖੀ। ਸੀਸੀ=ਰਾਮਚੰਦਰ।

ਤੇਰੇ ਨੈਣ ਰੂਪ, ਰਾਗ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸੁਭਾਗ ਭਰੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਮਮੋਲਿਆਂ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਗਾਂ ਦੀ ਖਾਨ ਹੋਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਛੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਪੋਸਤ ਦੇ ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਚੰਦ ਸਮਾਨ ਹਨ। ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ, ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਹਨ, ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਅਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਹਿਬੀ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਭਰੇ ਅਤੇ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੇ ਸਖੀ ! ਤੇਰੇ ਨੈਣ ਮਾਨੋਂ ਰਾਮ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਦੇ ਬਾਣ ਹਨ॥ ੩੯॥

ਕਬਿਤ॥

ਅਖੀਆਂ ਦੁਹਾਂ ਦੈ ਬਿਚਿ ਸੁਰਮੇ ਕੂੰ ਪਾਇ ਪਜਾਰੀ ਛਾਤੀਆਂ ਦੁਹਾਂ ਦੈ ਬਿਚਿ ਚੰਦਨ ਲਗਾਵਣਾ॥
ਬਿੰਦੀ ਬਿੰਦੀਬੇਸਰ ਬਣਾਇ ਬਾਜੂਬੰਦਾਂ ਤਾਈਂ ਸੀਸ ਉਤੇ ਭੋਰਾ ਸੀਸ ਫੂਲ ਭੀ ਛਕਾਵਣਾ॥
ਭੰਗ ਕੂ ਚੜ੍ਹਾਇ ਕੈ ਅਫੀਮ ਘਣੀ ਖਾਇ ਕੈ ਖੁਸ਼ਾਲ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਖੇਲ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਕਾ ਮਚਾਵਣਾ॥
ਛਪਿ ਨਹੀਂ ਜਾਵਣਾ ਰਿਝਾਵਣਾਂ ਯਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਤਿ ਯਾਰੜੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਥੇ ਆਵਣਾ ਹੀ ਆਵਣਾ॥ ੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਕਾਵਣਾ=ਸਜਾਉਣਾ। ਖੁਸ਼ਾਲ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿਤ, ਖੁਸ਼।

ਹੇ ਪਿਆਰੀ ! ਦੋਵਾਂ ਅਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਮਾਂ ਪਾਕੇ, ਦੋਵਾਂ ਛਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਚੰਦਨ ਲਾ ਲੈਣਾ, ਬਿੰਦੀ, ਬਾਜ਼ੂਬੰਦ ਪਾ ਕੇ , ਸਿਰ ਉਤੇ ਨੂਠੀ ਫੁੱਲ ਵੀ ਸਜਾ ਲਵੀਂ। ਫਿਰ ਭੰਗ ਪੀ ਕੇ ਅਫੀਮ ਚੰਗੀ ਖਾ ਕੇ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਖੇਡ ਨੂੰ ਮਚਾਉਣਾ। ਵੇਖੀਂ ਕਿਤੇ ਲੁਕ ਨਾ ਜਾਵੀਂ ਯਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਣਾ॥ ੪੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪ੍ਰੀਤ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਦੇਸ ਪਤਿ ਬਜਾਪਤ ਅਧਿਕ ਅਨੰਗ॥
ਤਨ ਈਹਾ ਮੋ ਮਨ ਚਲਜੋ ਪੀਯਾ ਤਿਹਾਰੇ ਸੰਗ॥ ੪੧॥

ਜਦ ਪਤੀ ਪਰਦੇਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤ ਜਿਆਦਾ ਵਧਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਮ ਦਾ ਵੀ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਪਿਆਰੇ ! ਤਨ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਇਥੇ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਮਨ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ॥ ੪੧॥

ਕਬਿਤ ॥

ਸ੍ਵੇਤਤਾ ਭਿਭੂਤ ਅਰੁ ਮੇਖਲੀ ਨਮੇਖ ਸੰਦੀ ਅੰਜਨ ਦੀ ਸੇਲੀ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਸੁਭ ਭਾਖਣਾ ॥
ਭਗਵਾ ਸੁ ਭੇਸ ਸਾਡੇ ਨੈਨਾਂ ਦੀ ਲਲਾਈ ਸਈਓ ਯਾਰੜੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਏਹੋ ਕੰਦ ਮੂਲ ਚਾਖਣਾ ॥
ਰੋਦਨ ਦਾ ਮੱਜਨ ਪੁਤ੍ਰੀ ਪਤ੍ਰ ਗੀਤ ਗੀਤਾ ਦੇਖਣੇ ਦੀ ਭਿੱਛ ਦੁੱਖ ਧੂਆ ਆਗੈ ਰਾਖਣਾ ॥
ਊਧੋ ਏਨਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਅੱਖੀਆਂ ਦਾ ਜੋਗ ਸਾਰਾ ਨੰਦ ਕੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਜਰੂਰ ਜਾਇ ਆਖਣਾ ॥ ੪੨ ॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਵੇਤਤਾ=ਸਫੈਦੀ, ਉੱਜਲਤਾ। ਮੇਖਲੀ=ਜੋਗੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਲੱਕ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੀ ਜੰਜੀਰ। ਨਿਮੇਖ=ਝਿਮੱਣੀਆਂ, ਪਲਕਾਂ। ਅੰਜਨ=ਸੁਰਮਾ। ਸੇਲੀ=ਰੇਸ਼ਮ ਦੀ ਡੋਰ ਦੀ ਬਣੀ ਟੋਪੀ। ਲਲਾਈ=ਲਾਲੀ। ਕੰਦ ਮੂਲ=ਜੜੀ ਬੂਟੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲ। ਰੋਦਨ=ਰੋਣਾ। ਮੱਜਨ=ਇਸ਼ਨਾਨ। ਪੁਤਰੀ=ਪੁਤਲੀ। ਗੀਤਾ=ਧਾਰਮਕ ਮੂਲ ਮੰਤਰ। ਊਧੋ=ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਭਗਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੱਥਰਾ ਜਾਕੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ।

ਅੱਖ ਦੀ ਸਫੇਦੀ ਸਾਨੂੰ ਭਭੂਤੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਨ ਭਮਕਣਾਂ ਮੇਖਲੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਰਮਾ ਮਾਨੋ ਸੇਲੀ ਟੋਪੀ ਪਾਉਣਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਲਾਲੀ, ਜੋਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਭਗਵਾਂ ਭੇਸ ਹੈ ਅਤੇ ਯਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਮਾਨੋ ਕੰਦ ਮੂਲ ਖਾਣਾ ਹੈ। ਰੋਣਾ ਸਾਡਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਕਾਲੀ ਪੁਤਲੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਚਿੱਪੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਰਹਾ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣਾਂ ਸਾਡਾ ਗੀਤਾ ਪਾਠ ਹੈ, ਵੇਖਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸਾਡੀ ਭਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਖ ਸਾਡੇ ਅੱਗੇ ਬਲਦੀ ਧੂਣੀ ਹੈ। ਹੇ ਊਧੋ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਜੋਗ ਤੂੰ ਨੰਦ ਕੁਮਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਕੇ ਦੱਸ ਦੇਵੀਂ ॥ ੪੨ ॥

ਬੀਰ ਰਸ ਕਬਿੱਤ ॥

ਹਲ ਕਾ ਹਜਾਰ ਹਾਲੇ ਹਯਨ ਹਬੇਲੈਂ ਹਾਲੀ,
ਹਾਂਕ ਗਿਰ ਹਾਲਜੋ ਹਕ ਮਾਰੈ ਗਿਰ ਹਾਲਿਯੋ ॥
ਹਲਾ ਹਲਧਰ ਹਾਲਜੋ ਹਾਲਜੋ ਭੂਅ ਲੋਕ ਸਭ,
ਹਰੀ ਹੂੰ ਸਮੇਤ ਹਰਿਜੂਹੂ ਆਪ ਚਾਲਿਯੋ ॥
ਮਹਾਂ ਹਾਲ ਚਾਲ ਮੈ ਹਿਰਾਸ ਭੈ ਨ ਸੰਗੋ ਆਨ,
ਐਸੇ ਤੈ ਹਿਰੌਲਨ ਕੋ ਹਾਂਕ ਹਾਂਕ ਦਾਲਿਯੋ ॥

ਹਿੰਗੁਲਾ ਹਿਮਾਲੈ ਹਾਲਜੋ ਹਬਸ ਹਰੇਵ ਹਾਲਜੋ,
ਹੇਮ ਗਿਰ ਹਾਲਜੋ ਹਠੀ ਤੈ ਨ ਹਠ ਹਾਲਜੋ॥੪੩॥

ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਹਿਲ ਗਏ, ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਮੇਲਾਂ ਹਿਲ ਗਈਆਂ, ਪਹਾੜ ਵੀ ਹਾਕ ਮਾਰ ਕੇ ਹਿਲਾਕੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਲਰਾਮ ਵੀ ਹਿਲ ਗਿਆ, ਸਾਰਾ ਮਾਤ ਲੋਕ ਹਿਲ ਗਿਆ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸਮੇਤ ਸ਼ਿਵਜੀ ਆਦਿ ਵੀ ਹਿਲ ਗਏ। ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਕਰਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਹੇ ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ ! ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਡਰਿਆ ਅਤੇ ਤੂੰ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਘੂੜੇ ਵਾਂਗ ਹਿਲਾ ਹਿਲਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਿੰਗਲਾਜ, ਹਿਮਾਲਾ ਹਿਰਾਤ, ਹਬਸ਼ੀ ਦੇਸ਼ ਹਿਮਗਿਰੀ ਆਦਿ ਸਭ ਹਿਲ ਗਏ, ਪਰ ਏ ਹਠੀ ਸੂਰਮੇ ! ਤੂੰ ਆਪ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹਿਲਿਆ॥੪੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸੰਗੋ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਸਾਂਗ ਭਲੀ ਕਰਿ ਔ ਕਟਿ ਪੈ ਚਟ ਬਾਂਧਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨੀ॥
ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਪਰਜੋ ਅਰਿ ਸੈਨ ਕੇ ਸਾਮੁਹਿ ਸ਼ੰਕ ਨ ਮਾਨੀ॥
ਮਾਰ ਦਏ ਸਿਰਦਾਰ ਬਡੇ ਕਰਿ ਕੋਪ ਭਿਰਯੋ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕੰਪਾਨੀ॥
ਸੂਰ ਡੁਲੇ ਸਿਰਦਾਰ ਸਭੈ ਨ ਡੁਲਿਯੋ ਰਣ ਤੇ ਬਸੁਧਾ ਹੂੰ ਡੁਲਾਨੀ॥੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਂਗ=ਬਰਛੀ। ਕਰਿ=ਹੱਥ। ਚਟ=ਝਟਪਟ। ਅਰਿ ਸੈਨ=ਵੈਰੀ ਦਲ। ਸੰਕ=ਡਰ, ਸ਼ੰਕਾ। ਕੰਪਾਨੀ=ਕੰਬ ਗਈ। ਸੂਰ=ਸੂਰਮੇ। ਬਸੁਧਾ ਹੂੰ ਡੁਲਾਨੀ=ਧਰਤੀ ਵੀ ਹਿਲ ਗਈ।

ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਰਛੀ ਫੜੀ ਅਤੇ ਝੱਟ ਪਟ ਲੱਕ ਨਾਲ ਕਿਰਪਾਨ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ। ਉਹ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਡਰ ਸ਼ੰਕਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦਲ ਉਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਉਸ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਸੈਨਾ ਕੰਬਣ ਲੱਗੀ। ਸਭ ਸਰਦਾਰ, ਸੂਰਬੀਰ ਡੋਲ ਗਏ, ਧਰਤੀ ਵੀ ਹਿਲ ਗਈ, ਪਰ ਉਹ ਸੂਰਬੀਰ ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ ਨ ਹਿਲਿਆ॥੪੪॥

ਮਯ ਕੇ ਪੀਏ ਮਦ ਮੱਤ ਮਹਾਮਤ ਪੀਲਨ ਪੇਲ ਚਹੂੰ ਦਿਸ ਢੂਕੇ॥
ਮਾਰਿ ਹੀ ਮਾਰ ਹਜਾਰ ਸੁਵਾਰ ਉਘਾਰ ਹਥਿਆਰ ਸਭੈ ਮਿਲ ਕੂਕੇ॥
ਛੋਰ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿਯੋ ਸੁਭ ਵਾਰ ਇਹੀ ਬਟਮਾਰ ਤਬੈ ਘਰ ਫੂਕੇ॥
ਮਾਰੇ ਪਰੇ ਅਰਿ ਭਾਰੇ ਮਹੀ ਪਰਿ ਹਾਥ ਲਗੈ ਅਰਿ ਹਾਸੀ ਹਨੂੰ ਕੇ॥੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਯ=ਸ਼ਰਾਬ। ਪੀਲਨ=ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ। ਉਘਾਰਿ=ਕੱਢ ਕੇ। ਮਹੀ ਪਰ=ਧਰਤੀ ਉਤੇ। ਇਹੀ ਬਟਮਾਰ ਤਬੈ ਘਰ ਫੂਕੇ=(ਇਹ ਹਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ) ਇਹ ਉਹੋ ਲੁਟੇਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਨਦੌਣ ਤੋਂ ਮੁੜਦਿਆਂ ਆਲਸੂਨ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਘਰ ਫੂਕੇ ਸਨ।

ਮਦ ਪੀ ਕੇ ਮਦ ਮਸਤ ਸੂਰਮੇ ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਧੱਕ ਕੇ ਚੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹੋਏ, ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ। (ਹਨੂਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਲ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ) ਇਸ ਲੁਟੇਰੇ ਨੇ ਹੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਫੂਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਹਨੂਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਸੂਰਮੇ ਵੀ ਹੱਥ ਲੱਗੇ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਏ ਸਨ॥ ੪੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਮਾਰੂ ਬਜੇ ਮਹਾਂ ਮਾਰਿ ਮਚੇ ਪੀਏ ਮਯ ਕੇ ਮਹੀਪ ਮਹਾਂ ਮਤਵਾਰੇ॥
ਕਜੋਹੂੰ ਨ ਭਾਜਤ ਗਾਜਤ ਹੈ ਰਣ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜਾਇ ਨਗਾਰੇ॥
ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਸਭੈ ਭਟ ਆਨਿ ਪਰੇ ਹਥਿਆਰ ਉਘਾਰੇ॥
ਭਾਰੇ ਪਰੇ ਅਰਿ ਮਾਰੈ ਮਹੀ ਪਰ ਹਾਥ ਲਗੈ ਹਨਵੰਤ ਤਿਹਾਰੇ॥ ੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਰੂ=ਮਾਰੂ ਰਾਗ, ਜੰਗੀ ਧੁਨ। ਮਹੀਪ=ਰਾਜਾ। ਭਟ=ਸੂਰਮੇ। ਮਹੀ ਪਰ=ਧਰਤੀ ਉਤੇ।

ਮਾਰੂ ਜੰਗੀ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ, ਲੜਾਈ ਮਚਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਮਦ ਪੀ ਪੀ ਕੇ ਰਾਜੇ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਕੋਈ ਵੀ ਭਜਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਸਭ ਸੂਰਮੇ ਢੋਲ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਅਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾ ਵਜਾ ਕੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹੋਏ ਨੰਗੇ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਹਨੂਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਆਏ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਏ ਸਨ॥ ੪੬॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਹਾਂਕ ਹਜਾਰ ਹਿਮਾਲਯ ਸੇ ਹਲਕਾ ਹਨਿ ਕੈ ਹਠਿ ਵਾਰ ਹਨੂੰ ਕੇ॥
ਹੇਰਨ ਹੇਤਿ ਮਹਾਂ ਹਵ ਮੈ ਭਟ ਲਾਲ ਹਥਿਆਰ ਹਹਾ ਕਹਿ ਟੂਟੇ॥
ਹਾਲ ਉਠਿਯੋ ਗਿਰਿ ਹੇਮ ਹਰੇਵ ਹੂੰ ਹੈਰਤ ਲਾਗ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜੂ ਕੇ॥
ਹਾਰ ਗਿਰੇ ਬਿਨ ਹਾਰ ਰਹੇ ਅਰਿ ਹਾਥ ਲਗੇ ਅਰਿ ਹਾਸੀ ਹਨੂੰ ਕੇ॥ ੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਿਮਾਲਯ=ਹਿਮਾਲਿਆ ਪਰਬਤ। ਹਠਵਾਰ=ਹੱਠ ਵਾਲੇ। ਹਨੂੰ ਕੇ=ਹਨੂਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਲੱਗੇ। ਹਵ=ਘਮਸਾਣ ਯੁੱਧ। ਹਾਰ ਗਿਰੇ=ਹਾਰ ਕੇ, ਥੱਕ ਕੇ ਡਿਗ ਪਏ।

ਹਨੂਵੰਤ ਸਿਘ ਦੇ ਹੱਠੀ ਵਾਰਾਂ ਨੇ ਹਜਾਰਾਂ ਹਿਮਾਲੀਆਂ ਪਰਬਤਾਂ ਨੂੰ ਧੱਕ ਕੇ ਪਿਛੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਾਂਯੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਆਏ ਸੂਰਮੇ ਹਥਿਆਰ ਕੱਢ ਕੇ ਕਚੀਚੀਆਂ ਵੱਟਦੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਧਰਤੀ ਪਰਬਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਵੀ ਅਸਚਰਜ ਰਹਿ ਗਏ। ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹਨੂਵੰਤ ਸਿਘ ਦੇ ਹੱਥ ਆਏ, ਉਹ ਹਾਰ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਪਾਏ ਹਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋ ਗਏ॥ ੪੭॥

ਪ੍ਰਿਥ੍ਵੀ ਬਾਚ॥ ਸਵੈਯਾ॥

ਮਧੁਕੈਟਭ ਕੇ ਮਹਿਖਾਸਰ ਕੇ ਮਨੁ ਕੇ ਨਲ ਕੇ ਚਲਤੇ ਨ ਚਲਿਯੋ ਗਊਂ॥
ਰਾਵਨ ਕੋ ਰਘੁ ਕੋ ਅਜੁ ਕੋ ਨਹੀਂ ਸਾਥ ਦਯੋ ਰਘੁਨਾਥ ਬਲੀ ਕਊਂ॥
ਸੰਗਿ ਰਹੀ ਅਬ ਲੌ ਕਹੁ ਕੌਨ ਕੇ ਸਾਚ ਕਹੋ ਅਘ ਓਘ ਦਲੀ ਸਊਂ॥
ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਜੋ ਚਿਤ ਮੈ ਜੜ੍ਹ ਕਾਹੂੰ ਕੇ ਸੰਗ ਹਲੀ ਨ ਚਲੀ ਹਊਂ॥ ੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਊਂ=ਕਦਮ। ਅਘ=ਪਾਪ। ਨ ਚਲੀ ਹਊਂ=ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਤੁਰੀ।

ਧਰਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਮਧੁਕੈਟਭ, ਮਹਿਖਾਸੁਰ, ਰਾਜਾ ਮਨੁ, ਰਾਜਾ ਨਲ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਕਦੱਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਲੀ। ਰਾਵਣ, ਰਘੁ, ਅਜ ਅਤੇ ਬਲੀ ਰਘੁਨਾਥ ਦਾ ਵੀ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਸੱਚ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਗਈ ਹਾਂ। ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਤੂੰ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਜਾ, ਭਲਾ ਮੈਂ ਅਜ ਤਕ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਗਈ ਹਾਂ"॥ ੪੮॥

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ॥ ਸਵੈਯਾ॥

ਕਾਗਜ ਦੀਪ ਸਭੈ ਕਰਿ ਹੌਂ ਅਰੁ ਸਾਤ ਮਹਾਰਣ ਕੀ ਮਸੁ ਕੈ ਹੌਂ॥
ਕਾਟ ਬਨਾਸਪਤੀ ਸਿਗਰੀ ਲਿਖਬੇ ਹੂੰ ਕੇ ਲੇਖਣ ਕਾਜ ਬਨੈ ਹੌਂ॥
ਸਾਰਸ੍ਵਤੀ ਬਕਤਾ ਕਰਕੈ ਜੁਗ ਚਾਰਿ ਗਨੇਸ਼ ਕੇ ਹਾਥ ਲਿਖੈ ਹੌਂ॥
ਕੋਟ ਕਬਿੱਤਨ ਜੋ ਕਰਿ ਹੌਂ ਤੁਮ ਕੌ ਨ ਤਊ ਪ੍ਰਭ ਨੈਕ ਰਿਝੈ ਹੌਂ॥ ੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੀਪ=ਮਹਾਂਦੀਪ। ਮਹਾਂਰਣ=ਮਹਾਂਸਾਗਰ। ਮਸੁ=ਸਿਆਹੀ ਬਣਾ ਲਵਾਂ। ਲੇਖਨ=ਕਲਮ। ਸਾਰਸ੍ਵਤੀ=ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਦੇਵੀ। ਨੈਕ=ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਬੇਸ਼ਕ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂਦੀਪਾਂ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਬਣਾ ਲਵਾਂ ਅਤੇ ਸਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਬਣਾ ਲਵਾਂ, ਧਰਤੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਨਾਸਪਤੀ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਕਲਮ ਬਣਾ ਲਵਾਂ, ਸਰਸਵਤੀ ਨੂੰ ਵਕਤਾ ਬਣਾ ਕੇ, ਚਾਰ ਜੁਗਾਂ ਤਕ ਗਨੇਸ਼ ਦੇ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖਵਾਉਂਦਾ ਰਹਾਂ ਅਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਕਬਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਨਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ॥ ੪੯॥

ਮਾਝ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥

ਲੱਖੀ ਜੰਗਲ ਖਾਲਸਾ ਦੀਦਾਰ ਆਇ ਲਗਾ ਤਬ ਉਚਾਰ ਹੋਇਆ

ਲੱਖੀ ਜੰਗਲਿ ਖਾਲਸਾ ਆਇ ਦੀਂਦਾਰੁ ਕੀਤੋਨੇ॥
ਸੁਣ ਕੈ ਸੱਦੁ ਮਾਹੀ ਦਾ ਮੇਹੀਂ ਪਾਣੀ ਘਾਹੁ ਮੁਤੋ ਨੇ॥
ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨ ਰਲਿਆ ਕਾਈ ਕੋਈ ਜੁ ਸ਼ੋਕ ਪਯੋ ਨੇ॥
ਗਇਆ ਫਿਰਾਕੁ ਮਿਲਿਆ ਮਿੱਤੁ ਮਾਹੀ ਤਾਹੀਂ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤੋ ਨੇ॥ ੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੱਖੀ ਜੰਗਲ=ਅਫਗਾਨ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਦੀਪਾਲ ਪੁਰ ਦਾ ਪੂਰਬੀ ਭਾਗ ਇਕ ਵੱਡਾ ਜੰਗਲ ਸੀ। ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਸਤਲੁਜ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਤੋ ਲੈ ਕੇ ਮਾਹਲੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ ਤਕ ਪੱਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਦੱਖਣੀ ਪਾਸਾ ਬੀਕਾਨੇਰ ਰਿਆਸਤ ਨਾਲ ਜਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਇਲਾਕਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤਾਲੁਕੇ ਨਾਲ ਜਾ ਮਿਲਦਾ ਸੀ।

ਸਦ=ਸੱਦਾ, ਸੰਦੇਸ਼ਾ, ਬੁਲਾਵਾ। ਮਾਹੀ=ਮਝਾਂ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ। ਮੇਹੀਂ=ਮਝਾਂ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਸਿੰਘ। ਪਾਣ ਘਾਹੁ ਮੁੱਤੋਨੇ=ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ ਤੇ ਘਾਹ ਖਾਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਵ ਘਰੇਗੀ ਕੰਮ ਕਾਜ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀਆਂ ਅਰੰਭ ਦਿਤੀਆਂ। ਫਿਰਾਕੁ=ਵਿਛੋੜਾ।

ਲੱਖੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਦ ਖਾਲਸਾ ਦਰਸਨਾਂ ਲਈ ਆਇਆ ਤਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਲੱਖੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਆਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਬੁਲਾਵਾ ਸੁਣ ਕੇ ਮਝਾਂ ਨੇ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਸਾ ਸ਼ੌਕ ਜਾਗਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਮਾਹੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪਈਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾ ਦਾ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਮਿਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਲੱਖ ਲੱਖ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ॥ ੫੦॥

(ਸਿੱਖੀ ਰਹਿਤ)

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥

ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਸਿਖੀ ਈਂ ਹਰੂਫ ਪੰਜ ਕਾਫ॥ ਹਰਗਿਜ਼ ਨ ਬਾਸ਼ਦ ਈਂ ਪੰਜ ਮੁਆਫ॥
ਕੜਾ ਕਾਰਦੋ ਕੱਛ ਕੰਘਾ ਬਿਦਾਂ॥ ਬਿਲਾ ਕੇਸ ਹੇਚ ਅਸਤ ਜੁਮਲਹ ਨਿਸ਼ਾਂ॥

ਹਰਫ ਹਾਇ ਕਾਤ ਅਸਤ ਈਂ ਪੰਜ ਕਾਫ॥ ਬਿ ਦਾਨੰਦ ਬਾਵਰ ਨ ਗੋਯਮ ਖਿਲਾਫ਼॥
ਹੁੱਕਾ ਹਜਾਮਤ ਹਲਾਲੋ ਹਰਾਮ॥ ਬਾਰੀਸ਼ੇ ਹਿਨਾਂ ਕਰਦਰੂ ਸਜਾਹ ਫਾਮ॥ ੫੧॥ ੧॥

ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਚਿੰਨ, ਪੰਜ ਕੱਕੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਭੁਲ ਮੁਆਫ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਜਾਣ ਲਵੋ ਕਿ ਕੜਾ, ਕਿਰਪਾਨ, ਕੱਛ, ਕੰਘਾ ਅਤੇ ਕੇਸਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਿਅਰਥ ਹਨ। ਪੰਜ ਕੱਕੇ ਜਿਹੜੇ ਮੈਂ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਹਨ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹਨ। ਜੋ ਮੈਂ ਉਪਰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਦੇ ਉਲਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੁੱਕਾ, ਹਜਾਮਤ, ਹਲਾਲ ਅਤੇ ਹਰਾਮ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮਹਿੰਦੀ ਨਾਲ ਵਾਲ ਰੰਗਣਾ ਮਾਨੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ॥ ੫੧॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਸਫੋਟਕ ਕਬਿੱਤ ਸਮਾਪਤਮ॥ ੫੧॥ ੧॥

ਸ੍ਰੀ ਅਸਫੋਟਕ ਕਬਿੱਤ ਸਮਾਪਤ॥ ੫੧॥ ੧॥

ਜਿਲਦ ਪੰਜਵੀਂ ਸਮਾਪਤ

★ ★ ★

★

ISBN 81-7601-260-2

ੴ

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਿਤ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

ਸੈਂਚੀ ਛੇਵੀਂ

ਟੀਕਾਕਾਰ

ਗਿਆਨੀ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਰਚਿਤ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

ਜਿਲਦ ਛੇਵੀਂ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪੰਨਾ ੮੦੯ ਤੋਂ ੯੪੬ ਤੱਕ ਦਾ ਸਰਲ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ

ਟੀਕਾਕਾਰ - ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਗਿਆਨੀ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸੋਧਕ - ਗਿਆਨੀ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਐਮ.ਏ., ਪੀ.ਐਚ. ਡੀ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :-

ਭਾ. ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

© ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

Sri Dasam Granth Sahib Ji Steek (Part 6) Translation by Giani Narain Singh

ISBN : 81-7601-136-3
ISBN : 81-7601-046-4 (Set 8 volumes)

ਪਹਿਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ 1993

ਚੌਥੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਜੁਲਾਈ 2006

ਪੰਜਵੀਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਜੁਲਾਈ 2008

ਮੁੱਲ : 200-00

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:

ਭਾ: ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਫੋਨ-ਫੈਕਸ : (0183) 2542346, 2547974, 2557973

E-mail : csjs@vsnl.com

Visit our Website : www.csjs.com

Printed in India

ਪ੍ਰਿੰਟਰ : ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, 312 ਈਸਟ ਮੋਹਨ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਫੋਨ : 2705003, 394012

ਤਤਕਰਾ

ਚਲਿੱਤਰ	ਕਥਾ	ਪੰਨਾ
ਪਹਿਲਾ	ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ	੧
ਦੂਸਰਾ	ਰਾਜਾ ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਚਿਤ੍ਰਵਤੀ	੧੭
ਤੀਸਰਾ	ਕਾਲਪੀ ਨਗਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ	੨੫
ਚੌਥਾ	ਘੁਰਕੀ	੨੮
ਪੰਜਵਾਂ	ਸਹਿਜ ਕਲਾ	੩੦
ਛੇਵਾਂ	ਮਾਨਮਤੀ	੩੪
ਸਤਵਾਂ	ਜੈਨਾਬਾਦੀ	੩੭
ਅਠਵਾਂ	ਅਨੁਰਾਗ ਮਤੀ	੪੧
ਨੌਵਾਂ	ਜਗ ਜੋਤਮਤੀ	੪੩
ਦਸਵਾਂ	ਚਿਤ੍ਰਕਲਾ	੪੬
ਗਿਆਰਵਾਂ	ਬਾਣੀਏ ਦੀ ਨਾਰ	੪੯
ਬਾਰਵਾਂ	ਰਾਧਿਕਾ	੫੪
ਤੇਰਵਾਂ	ਰਾਮਦਾਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ	੬੪
ਚੌਦਵਾਂ	ਪੁਹਪਮਤੀ	੬੬
ਪੰਦਰਵਾ	ਭਾਨਮਤੀ	੬੭
ਸੋਲਵਾਂ	ਰਜੀਆ	੭੦
ਸਤਾਰਵਾਂ	ਬਿਰਨਮਤੀ	੮੨
ਅਠਾਰਵਾਂ	ਛਲਛਿਦ੍ਰ ਕੁਮਾਰੀ	੮੯
ਉਨੀਵਾਂ	ਨਾਦਰਾ ਬਾਨੋ	੯੧
ਵੀਹਵਾਂ	ਲਾਲਮਤੀ	੯੪
ਇਕੀਵਾਂ	ਅਨੂਪ ਕੌਰ	੯੭
ਬਾਈਵਾਂ	ਅਨੂਪ ਕੌਰ	੧੧੨
ਤੇਈਵਾਂ	ਅਨੂਪ ਕੌਰ	੧੧੪
ਚਵੀਵਾਂ	ਸੁਮੇਰ ਕੌਰ	੧੧੭
ਪੰਜੀਵਾਂ	ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰੀ	੧੨੬
ਛਬੀਵਾਂ	ਨਿਰਤਮਤੀ	੧੨੯
ਸਤਾਈਵਾਂ	ਬਿਭ੍ਰਮ ਕਲਾ	੧੩੧
ਅਠਾਈਵਾਂ	ਸੁਰਛਟ	੧੩੩
ਉਣੱਤੀਵਾਂ	ਮਦਨ ਮਤੀ	੧੩੬
ਤੀਹਵਾਂ	ਚਾਰਰ ਮਤੀ	੧੪੦
ਇਕੱਤੀਵਾਂ	ਮਾਨ ਮੰਜਰੀ	੧੪੪
ਬੱਤੀਵਾਂ	ਰਸ ਮੰਜਰੀ	੧੪੬
ਤੇਤੀਵਾਂ	ਛੱਤ੍ਰ ਮੰਜਰੀ	੧੪੯
ਚੌਂਤੀਵਾਂ	ਮਾਨਮਤੀ	੧੫੬
ਪੈਂਤੀਵਾਂ	ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ	੧੫੯
ਛੱਤੀਵਾਂ	ਫਤਹਿਮਤੀ	੧੬੧
ਸੈਂਤੀਵਾਂ	ਰੌਸ਼ੇ ਖਾਂ	੧੬੪
ਅਠੱਤੀਵਾਂ	ਰਾਜਮਤੀ	੧੬੫
ਉਨਤਾਲੀਵਾਂ	ਰਾਜਮਤੀ	੧੭੧
ਚਾਲੀਵਾਂ	ਦਿਲਜਾਨਮਤੀ	੧੭੪
ਇਕਤਾਲੀਵਾਂ	ਪ੍ਰੀਤ ਮੰਜਰੀ	੧੭੭
ਬਤਾਲੀਵਾਂ	ਰੁਸਤਮ ਕਲਾ	੧੭੯
ਤਰਤਾਲੀਵਾਂ	ਗੁਲਾਮ	੧੮੦
ਚਤਾਲੀਵਾਂ	ਤਿਲਕ ਮੰਜਰੀ	੧੮੩
ਪੰਜਤਾਲੀਵਾਂ	ਰਾਜਮਤੀ	੧੮੫
ਛਤਾਲੀਵਾਂ	ਨੁਕਮ ਬੀਬੀ	੧੮੭
ਸੰਤਾਲੀਵਾਂ	ਬਾਦਲ ਕੁਮਾਰੀ	੧੮੯
ਅਠਤਾਲੀਵਾਂ	ਨੂਰ ਜਹਾਨ	੧੯੦
ਉਣਜਵਾਂ	ਨੰਦਮਤੀ	੧੯੫
ਪੰਜਾਹਵਾਂ	ਪੁਸ਼ਪ ਮੰਜਰੀ	੧੯੬

ਚਲਿੱਤਰ	ਕਥਾ	ਪੰਨਾ
ਇਕਵੰਜਵਾਂ	ਸੀਲਮੰਜਰੀ	੧੯੯
ਬਵੰਜਵਾਂ	ਰਾਜਾ ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੰਨਿਆ	੨੦੨
ਤਰਵੰਜਵਾਂ	ਵਿਜੈ ਕੌਰ	੨੨੪
ਚਰਵੰਜਵਾਂ	ਬਾਲਮਤੀ	੨੨੭
ਪਚਵੰਜਵਾਂ	ਰੂਪਮਤੀ	੨੨੮
ਛਪੰਜਵਾਂ	ਚੰਦਰ ਕਲਾ	੨੩੫
ਸਤਵੰਜਵਾਂ	ਇੰਦਰਮਤੀ	੨੩੮
ਅਠਵੰਜਵਾਂ	ਚਿਤਰਦੇਵੀ	੨੪੦
ਉਣਾਠਵਾਂ	ਲਾਡਮ ਕੌਰ ਅਤੇ ਸੁਹਾਗਮ ਦੇਵੀ	੨੪੧
ਸਠਵਾਂ	ਰੰਗ ਰਾਇ	੨੪੩
ਇਕਾਠਵਾਂ	ਸੇਠਾਣੀ	੨੪੫
ਬਾਹਠਵਾਂ	ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ	੨੪੭
ਤ੍ਰੇਠਵਾਂ	ਰਾਜਾ ਪਰਬਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਣੀ	੨੪੮
ਚੌਠਵਾਂ	ਦੰਤ ਪ੍ਰਭਾ	੨੫੨
ਪੈਂਠਵਾਂ	ਮਿਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸਤਰੀ	੨੫੩
ਛਿਆਠਵਾਂ	ਰੌਸ਼ਨ ਰਾਇ	੨੫੫
ਸਤਾਠਵਾਂ	ਰੂਪਕਲਾ	੨੬੦
ਅਠਾਠਵਾਂ	ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ	੨੬੪
ਉਣੱਤਰਵਾਂ	ਰਾਜਕਲਾ	੨੭੧
ਸੱਤਰਵਾਂ	ਚਿੱਤਰ ਪ੍ਰਭਾ	੨੭੩
ਇਕੱਤਰਵਾਂ	ਸ਼ਿਲਮੇੜ ਦਾ ਰਾਜਾ	੨੭੬
ਬਹੱਤਰਵਾਂ	ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ	੨੭੮
ਤਿਹੱਤਰਵਾਂ	ਪੁਹਪਵਤੀ	੨੮੨
ਚਹੱਤਰਵਾਂ	ਬੇਗਮ ਚੋਰ	੨੮੪
ਪੰਜੱਤਰਵਾਂ	ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਚੋਰ	੨੮੬
ਛਿਅੱਤਰਵਾਂ	ਘਰ ਜਵਾਈ ਚੋਰ	੨੮੮
ਸਤੱਤਰਵਾਂ	ਭਗਵਤੀ	੨੯੦
ਅਠੱਤਰਵਾਂ	ਗੀਰੋ	੨੯੩
ਉਣਾਸੀਵਾਂ	ਬਿਸਵ ਮਤੀ	੨੯੫
ਅੱਸੀਵਾਂ	ਰਾਧਾ	੨੯੬
ਇਕਾਸੀਵਾਂ	ਦ੍ਰਿਗ ਧੰਨਿਆ	੨੯੮
ਬਿਆਸੀਵਾਂ	ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਦੀ ਬੇਗਮ	੩੨੦
ਤਿਰਾਸੀਵਾਂ	ਰਾਜੇ	੩੨੬
ਚੁਰਾਸੀਵਾਂ	ਇੰਦਰਮਤੀ	੩੨੯
ਪਚਾਸੀਵਾਂ	ਰਾਜਾ ਉੱਚੀਸਰਬ	੩੩੩
ਛਿਆਸੀਵਾਂ	ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ	੩੩੬
ਸਤਾਸੀਵਾਂ	ਚੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾ	੩੩੭
ਅਠਾਸੀਵਾਂ	ਕੰਜ ਪ੍ਰਭਾ	੩੩੯
ਉਣਾਨੇਵਾਂ	ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜਾਟ	੩੪੨
ਨੱਬੇਵਾਂ	ਦੀਪ ਕਲਾ	੩੪੪
ਇਕਾਨੇਵਾਂ	ਕਾਮ ਕੰਦਲਾਂ	੩੪੫
ਬਾਨੇਵਾਂ	ਸਰੂਪ ਕਲਾ	੩੫੯
ਤਰਾਨੇਵਾਂ	ਜੁਲਾਹਾ	੩੬੨
ਚਰਾਨੇਵਾਂ	ਦੀਨ ਦਿਆਲ	੩੬੭
ਪਚਾਨੇਵਾਂ	ਬਿੰਦੂ	੩੬੯
ਛਿਆਨੇਵਾਂ	ਕੋਹਰਾਂ	੩੭੦
ਸਤਾਨੇਵਾਂ	ਰਾਜਾ ਰਸਾਲੂ ਤੇ ਰਾਣੀ ਕੋਕਲਾਂ	੩੭੯
ਅਠਾਨਵੇਂ	ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ	੩੯੪
ਨੜਿਨਵਾਂ	ਰੁੱਦਰ ਕਲਾ	੪੦੧
ਸੌਵਾਂ	ਚਲਾਕ ਇਸਤਰੀ	੪੦੪

੧ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗੌਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਅਥ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰੋ ਪਾਖ੍ਯਾਨ ਲਿਖ੍ਯਤੇ

ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਸਬੰਧੀ ਰੌਚਕ ਕਥਾਵਾਂ
(ਕੁਲ ੪੦੪ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ)

ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਪ੍ਰਥਮ ਧ੍ਯਾਇ
ਚਰਿਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤਰ ਪਹਿਲਾ ਅਧਿਆਏ

ਚਰਿਤਰ ਪਹਿਲਾ
(ਚੰਡੀ ਚਰਿਤਰ)

ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ॥ ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਤੁਹੀ ਖੜਗਧਾਰਾ ਤੁਹੀ ਬਾਢਵਾਰੀ॥
ਤੁਹੀ ਤੀਰ ਤਰਵਾਰ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ॥
ਹਲੱਬੀ ਜੁਨੱਬੀ ਮਗਰਬੀ ਤੁਹੀ ਹੈਂ॥
ਨਿਹਾਰੌ ਜਹਾਂ ਆਪੁ ਠਾਢੀ ਵਹੀ ਹੈਂ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ :—ਪਖ੍ਯਾਨ=ਪ੍ਰਸੰਗ, ਕਥਾ ਵਿਚੋਂ ਹੋਰ ਕਥਾ ਨਿਕਲਣੀ। ਚਰਿਤ੍ਰ=ਚਲਿੱਤਰ, ਛਲ ਕਪਟ। ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ=ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਖੜਗਧਾਰਾ=ਸਿਧੀ ਤਲਵਾਰ। ਬਾਢਵਾਰੀ=ਵਿੰਗੀ ਤਲਵਾਰ। ਹਲੱਬੀ=ਹਲਬ ਸ਼ਾਮ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੇਸ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਹਲੱਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੁਨੱਬੀ=ਜਨੂਬੀ, ਦੱਖਣੀ। ਮਗਰਬੀ=ਪੱਛਮੀ।

ਅਰਥ — ਹੇ ਭਗੌਤੀ! ਤੂੰਹੀ ਸਿਧੀ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਾਰ ਏਂ ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਟੇਢੀ ਤਲਵਾਰ ਏਂ। ਤੂੰਹੀ ਤੀਰ, ਤਲਵਾਰ ਕਾਤੀ ਅਤੇ ਕਟਾਰ ਏਂ। ਤੂੰਹੀ ਸ਼ਾਮ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹਲੱਬ ਦੀ ਬਣੀ ਹੱਲਬੀ ਤਲਵਾਰ ਏਂ ਅਤੇ ਦਖਣੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਏਂ। ਜਿਧਰ ਵੀ ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਓਥੇ ਤੈਨੂੰ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।। ੨।। (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾਂ ੮੦੯)

ਤੁਹੀ ਜੋਗ ਮਾਯਾ ਤੁਹੀ ਬਾਕਬਾਨੀ।।
ਤੁਹੀ ਆਪੁ ਰੂਪਾ ਤੁਹੀ ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀਂ।।
ਤੁਹੀ ਬਿਸ਼ਨ ਤੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਤੂੰ ਰੁਦ੍ਰ ਰਾਜੈ।।
ਤੁਹੀ ਬਿਸ੍ਵ ਮਾਤਾ ਸਦਾ ਜੈ ਬਿਰਾਜੈ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਾਕਬਾਨੀ=ਸੁਰਸਵਤੀ। ਆਪੁ ਰੂਪਾ =ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ। ਬਿਸ੍ਵਮਾਤਾ=ਵਿਸ਼ਵ ਮਾਤਾ।

ਅਰਥ — ਹੇ ਭਗੌਤੀ! ਤੂੰਹੀ ਜੋਗ ਮਾਇਆ, ਸਰਸਵਤੀ, ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ ਅਤੇ ਭਵਾਨੀ ਏਂ। ਤੂੰਹੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਮਾਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਦਾ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਏਂ।। ੨।।

ਤੁਹੀ ਦੇਵ ਤੂੰ ਦੈਤ ਤੈ ਜਛੁ ਉਪਾਏ।।
ਤੁਹੀ ਤੁਰਕ ਹਿੰਦੂ ਜਗਤ ਮੈ ਬਨਾਏ।।
ਤੁਹੀ ਪੰਥ ਹ੍ਵੈ ਅਵਤਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਮਾਂਹੀ।।
ਤੁਹੀ ਬਕ੍ਰਤ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਦੋ ਬਕਾਹੀ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ — ਅਵਤਰੀ=ਆਈ ਹੇ। ਬਕ੍ਰਤ=ਮੂੰਹ। ਬਾਦੋ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਚਰਚਾ। ਬਕਾਹੀ=ਬੋਲਦੀ,, ਕਰਦੀ।

ਅਰਥ— ਤੂੰਹੀ ਦੇਵ, ਦੈਂਤ, ਰਾਕਸ਼, ਤੁਰਕ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਤੂੰਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮਾਰਗਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਈ ਏਂ ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ।। ੩।।

ਤੁਹੀ ਬਿਕ੍ਰਤ ਰੂਪਾ ਤੁਹੀ ਚਾਰੁ ਨੈਨਾਂ।।
ਤੁਹੀ ਰੂਪ ਬਾਲਾ ਤੁਹੀ ਬੱਕ੍ਰ ਬੈਨਾਂ।।
ਤੁਹੀ ਬੱਕ੍ਰ ਤੇ ਬੇਦ ਚਾਰੋ ਉਚਾਰੇ।।
ਤੁਹੀ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ਦਾਨੌ ਸੰਘਾਰੇ।। ੪।।

****

ਪਦ ਅਰਥ— ਬਿਕ੍ਰਤ=ਟੇਢਾ। ਚਾਰੁ=ਸੁੰਦਰ। ਬਾਲਾ=ਬਾਲਕ, ਪਿਆਰੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ। ਬਕ੍ਰ=ਟੇਢੇ ਬੋਲ। ਬਕ੍ਰ ਤੇ=ਮੂੰਹ ਤੋਂ। ਸੰਘਾਰੇ=ਮਾਰੇ।

ਅਰਥ—ਤੂੰਹੀ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵਾਲੀ, ਸੁੰਦਰ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੀ ਰੂਪਵੰਤ ਅਤੇ ਟੇਢੇ ਬੋਲਾਂ ਵਾਲੀ ਏਂ। ਤੂੰਹੀ ਆਪਣੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ।। ੪।।

ਜਗੈ ਜੰਗ ਤੋਸੌਂ ਭਜੈ ਭੂਪ ਭਾਰੀ।।
ਬਧੇ ਛਾਡਿ ਬਾਨਾ ਕਢੀ ਬਾਢ ਵਾਰੀ।।
ਤੂੰ ਨਰਸਿੰਘ ਹ੍ਵੈਕੈ ਹਿਰਾਨਾਛ ਮਾਰਜੋ।।
ਤੁਹੀ ਦਾੜ੍ਹ ਪੈ ਭੂਮਿ ਕੋ ਭਾਰ ਧਾਰਜੋ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਗੈ= ਮੱਚਦਾ ਹੈ। ਭਜੈ=ਦੌੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦਾੜ੍ਹ=ਲੰਮੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਗੇ ਵੈਰਾਹ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁਕਿਆ ਸੀ।

ਅਰਥ—ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਯੁੱਧ ਭੜਕ ਉਠਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਜੜਾਂ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ. ਤੀਰਾਂ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਨਰਸਿੰਘ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਵੈਰਾਹ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੰਦਾਂ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਚੁਕਿਆ ਸੀ।। ੫।।

ਤੂਹੀ ਰਾਮ ਹ੍ਵੈਕੈ ਹਠੀ ਦੈਤ ਘਾਯੋ।।
ਤੁਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੈ ਕੰਸ ਕੇਸੀ ਖਪਾਯੋ।।
ਤੁਹੀ ਜਾਲਪਾ ਕਾਲਕਾ ਕੈ ਬਖਾਨੀ।।
ਤੁਹੀ ਚੌਦਹੂੰ ਲੋਕ ਕੀ ਰਾਜਧਾਨੀ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਾਲਪਾ=ਅੱਗ ਵਗਰੀ, ਜ੍ਵਾਲਾ ਮੁਖੀ। ਕਾਲਕਾ=ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਜਾਂ ਮੌਤ ਦੀ ਰਾਤ।

ਅਰਥ—ਤੂੰਹੀ ਰਾਮ ਬਣ ਕੇ ਹਠੀ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਣ ਕੇ ਕੰਸ, ਕੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਤੈਨੂੰ ਜਾਲਪਾ, ਕਾਲਕਾ ਕਈ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਏਂ।। ੬।।

ਤੁਹੀ ਕਾਲ ਕੀ ਰਾਤ੍ਰਿ ਹ੍ਵੈਕੈ ਬਿਹਾਰੈ।।
ਤੁਹੀ ਆਦਿ ਉਪਾਵੈ ਤੁਹੀ ਅੰਤ ਮਾਰੈ।।

ਤੁਹੀ ਰਾਜ ਰਾਜੇਸ੍ਵਰੀ ਕੈ ਬਖਾਨੀ॥
ਤੁਹੀ ਚੌਦਹੂੰ ਲੋਕ ਕੀ ਆਪੁ ਰਾਨੀ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਾਲ ਕੀ ਰਾਂਤ੍ਰਿ=ਮੌਤ ਦੀ ਰਾਤ। ਬਿਹਾਰੈ=ਫਿਰਦੀ ਹੈਂ। ਉਪਾਵੈ=ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

ਅਰਥ—ਤੂੰਹੀ ਮੌਤ ਦੀ ਰਾਤ ਬਣ ਕੇ ਫਿਰਦੀ ਏਂ ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਰਦੀ ਏਂ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਨਾਸ ਵੀ ਕਰਦੀ ਏਂ। ਰਾਜੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਹੀ ਵਰਣਨ ਹੋਇਆ ਏ ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਏਂ॥ ੭॥

ਤੁਮੈ ਲੋਗ ਉਗ੍ਰਾ ਅਤਿਉਗ੍ਰਾ ਬਖਾਨੈ॥
ਤੁਮੈ ਅਦ੍ਰਜਾ ਬਜਾਸ ਬਾਨੀ ਪਛਾਨੈ॥
ਤੁਮੀ ਸ਼ੇਸ਼ ਕੀ ਆਪੁ ਸੇਜਜਾ ਬਨਾਈ॥
ਤੁਹੀ ਕੇਸਰੀ ਬਾਹਨੀ ਕੈ ਕਹਾਈ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਗ੍ਰਾ= ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ। ਅਦ੍ਰਜਾ=ਪਹਾੜ ਤੇ ਜੰਮੀ ਹੋਈ ਭਾਵ ਪਾਰਬਤੀ ਰੂਪ। ਬਿਆਸ ਬਾਨੀ=ਪੁਰਾਣ ਰੂਪ। ਕੇਸਰੀ=ਸ਼ੇਰ।

ਅਰਥ—ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਤੈਨੂੰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਮਹਾਨ ਬਿਆਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੂੰਹੀ ਸ਼ੇਸ਼ ਸੇਜਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਏਂ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ॥ ੮॥

ਤੁਤੋ ਸਾਰ ਕੂਟਾਨ ਕਰਿਕੈ ਸੁਹਾਯੋ॥
ਤੁਹੀ ਚੰਡ ਔ ਮੁੰਡ ਦਾਨੋ ਖਪਾਯੋ॥
ਤੁਹੀ ਰਕਤਬੀਜਾਰ ਸੌਂ ਜੁੱਧ ਕੀਨੋ॥
ਤੁਹੀ ਹਾਥ ਦੈ ਰਾਖਿ ਦੇਵੇ ਸੁ ਲੀਨੋ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁਤੋ=ਤੂੰਹੀ। ਸਾਰ ਕੂਟਾਨ=ਕਟਣ ਵਾਲਾ ਲੋਹਾ। ਰਕਤ ਬੀਜਾਰ=ਲਹੂ ਦਾ ਬੀਜ ਬੀਜਣ ਵਾਲਾ ਦੈਂਤ। ਦੇਵੇਸੁ=ਦੇਵਤੇ।

ਅਰਥ—ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਲੋਹਾ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਏ ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਚੰਡ ਅਤੇ ਮੁੰਡ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਤੂੰ ਰਕਤਬੀਜ ਨਾਮ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ॥ ੯॥

ਤੁਹੀ ਮਹਿਖ ਦਾਨੋ ਬਡੇ ਕੋਪਿ ਘਾਯੋ॥

****

ਤੂੰ ਧੂਮ੍ਰਾਛ ਜ੍ਵਾਲਾਛ ਕੀ ਸੈ ਜਰਾਯੋ।।
ਤੁਹੀ ਕੌਚ ਬਕ੍ਰ ਤਾਪਨੇ ਤੇ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਬਿਡਾਲਾਛ ਔ ਚਿਛੁਰਾਛਸ ਬਿਡਾਰਜੋ।।੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਜ੍ਵਾਲਾਛ=ਅੱਗ। ਬਕ੍ਰ=ਮੂੰਹ। ਬਿਡਾਰਜੋ=ਨਾਸ ਕੀਤਾ।

ਅਰਥ—ਤੂੰਹੀ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਧੂਮ੍ਰਾਛ, ਜ੍ਵਾਲਾਛ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤੂੰਹੀ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਵਚਾਂ ਵਿਚ ਛੇਕ ਕਰ ਕੇ ਬਿਡਾਲਾਛ ਤੇ ਚਿਛੁਰਾਛਸ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਢਿਆ ਸੀ।। ੧੦।।

ਤੁਹੀ ਡਹ ਡਹਕੈ ਡਵਰ ਕੋ ਬਜਾਯੋ।।
ਤੁਹੀ ਕਹ ਕਹਕੈ ਹਸੀ ਜੁੱਧੁ ਪਾਯੋ।।
ਤੁਹੀ ਅਸ਼ਟ ਅਸ਼ਟਹਾਥ ਮੈ ਅਸਤ੍ਰ ਧਾਰੇ।।
ਅਜੈ ਜੈ ਕਿਤੇ ਕੇਸ ਹੂੰ ਤੇ ਪਛਾਰੇ।।੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਸ਼ਟ=ਅੱਠ। ਅਸ਼ਟ ਹਾਥ=ਅੱਠ ਹੱਥ। ਜੈ ਅਜੈ=ਅਜਿੱਤ ਭਾਵ ਜੋ ਜਿੱਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ।

ਅਰਥ—ਤੂੰ ਹੀ ਬੜੇ ਧੂਮ ਧਮਾਕੇ ਨਾਲ ਡੌਰੂ ਵਜਾਇਆ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਈ। ਤੂੰਹੀ ਅੱਠਾਂ ਬਾਹਵਾਂ ਅਤੇ ਅਠਾਂ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਅੱਠ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਣ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਨਾ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਪਿਛਾਂ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ।। ੧੧।।

ਜਯੰਤੀ ਤੁਹੀ ਮੰਗਲਾ ਰੂਪ ਕਾਲੀ।।
ਕਪਾਲਨਿ ਤੁਹੀ ਹੈ ਤੁਹੀ ਭੱਦ੍ਰਕਾਲੀ।।
ਦ੍ਰੁਗਾ ਤੂੰ ਛਿਮਾ ਤੂੰ ਸ਼ਿਵਾ ਰੂਪ ਤੋਰੋ।।
ਤੁਧਾਤ੍ਰੀ ਸ੍ਵਾਹਾ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਮੋਰੋ ।।੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਯੰਤੀ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਤ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ। ਮੰਗਲਾ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ। ਕਪਾਲਨਿ=ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੋਪਰੀਆਂ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ। ਛਿਮਾ=ਖਿਮਾਂ

ਅਰਥ—ਜਯੰਤੀ, ਮੰਗਲਾ, ਕਾਲੀ, ਕਪਾਲੀ, ਭਦਰਕਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਆਦਿ ਦੇਵੀਆਂ ਸਭ ਤੇਰਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ ਖਿਮਾਂ ਰੂਪ ਵੀ ਤੂੰ ਏਂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾ ਰੂਪ ਵੀ ਤੂੰ ਏਂ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰਖਿਅਕ ਮੇਰਾ ਤੈਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਏ।। ੧੨।।

ਤੁਹੀ ਪ੍ਰਾਤ ਸੰਧਜਾ ਅਰੁਨ ਬਸਤ੍ਰ ਧਾਰੇ ।।
ਤੁਮੰ ਧਜਾਨ ਮੈ ਸੁਕਲ ਅੰਬਰ ਸੁਧਾਰੇ ।।
ਤੁਹੀ ਪੀਤ ਬਾਨਾ ਸਯੰਕਾਲ ਧਾਰਜੇ ।।
ਸਭੈ ਸਾਧੂਅਨ ਕੋ ਮਹਾ ਮੋਹ ਟਾਰੰਜੋ ।। ੧੩ ।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਰੁਨ=ਲਾਲ। ਸੁਕਲ=ਚਿੱਟੇ। ਅੰਬਰ=ਕਪੜੇ। ਪੀਤ=ਪੀਲੇ। ਬਾਨਾ=ਕਪੜੇ। ਸਯੰਕਾਲ=ਤ੍ਰਿਕਾਲਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ, ਸ਼ਾਮ।

ਅਰਥ—ਲਾਲ ਕਪੜੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਵੇਰ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਤੂੰ ਹੀ ਏਂ। ਚਿੱਟੇ ਕਪੜੇ ਪਾਕੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਵੀ ਤੂੰਹੀ ਏਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਪੀਲੇ ਕਪੜੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸਾਧੂ-ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਟਾਲਣ ਵਾਲੀ ਏਂ।। ੧੩।।

ਤੁਹੀ ਆਪ ਕੋ ਰਕਤ ਦੰਤਾ ਕਹੈ ਹੈ ।।
ਤੁਹੀ ਬਿਪ੍ਰ ਚਿੰਤਾਨ ਹੂੰ ਕੋ ਚਬੈ ਹੈ ।।
ਤੁਹੀ ਨੰਦ ਕੇ ਧਾਮ ਮੈਂ ਔਤਰੈਗੀ ।।
ਤੁਸਾਕੰ ਭਰੀ ਸਾਕ ਸੋ ਤਨ ਭਰੈਗੀ ।। ੧੪ ।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਕਤ ਦੰਤਾ=ਲਾਲ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲੀ। ਨੰਦ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪਿਤਾ। ਔਤਰੈ=ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ।

ਅਰਥ—ਤੂੰਹੀ ਲਾਲ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲੀ ਏਂ ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਏਂ। ਤੂੰਹੀ ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਏਂ। ਹੇ ਸਾਕਾਹਾਰੀ ਦੇਵੀ! ਤੂੰ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਏਂ।। ੧੪।।

ਤੁਬੌਧਾ ਤੁਹੀ ਮੱਛ ਕੋ ਰੂਪ ਕੈਹੈ ।।
ਤੁਹੀ ਕੱਛ ਹ੍ਵੈਕੈ ਸਮੁੰਦ੍ਰਹਿ ਮਥੈ ਹੈ ।।
ਤੁਹੀ ਆਪੁ ਦਿਜ ਰਾਮ ਕੋ ਰੂਪ ਧਰਿ ਹੈ ।।
ਨਿਛਤ੍ਰਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਬਾਰ ਇੱਕੀਸ ਕਰਿ ਹੈ ।। ੧੫ ।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁਬੌਧਾ=ਬੁੱਧ ਅਵਤਾਰ। ਦਿਜ ਰਾਮ=ਪਰਸ ਰਾਮ।

ਅਰਥ—ਤੂੰਹੀ ਬੁਧ, ਮਤੱਸ ਅਤੇ ਕਸ਼ਪ ਬਣ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਣ ਵਾਲੀ ਏਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਰਸ ਰਾਮ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਇੱਕੀ ਵਾਰ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਖੱਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਏਂ।। ੧੫।।

ਤੁਹੀ ਆਪ ਕੌ ਨਿਹਕਲੰਕੀ ਬਨੈ ਹੈ।।
ਸਭੈ ਹੀ ਮਲੇਛਾਨ ਕੋ ਨਾਸ ਕੈਹੈ।।
ਮੱਯਾ ਜਾਨ ਚੇਰੋ ਮਯਾ ਮੋਹਿ ਕੀਜੈ।।
ਚਹੌਂ ਚਿੱਤ ਮੈ ਜੋ ਵਹੈ ਮੋਹਿ ਦੀਜੈ।। ੧੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੱਯਾ=ਮਾਤਾ। ਚੇਰੋ=ਦਾਸ। ਮਯਾ=ਕ੍ਰਿਪਾ।

ਅਰਥ—ਤੂੰਹੀ ਨਿਹਕਲੰਕੀ ਅਵਤਾਰ ਬਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਮਲੇਛਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੇਂਗੀ। ਹੇ ਮਾਤਾ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੇਵਕ ਜਾਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜੋ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਉਹੀ ਦਿਉ।। ੧੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।।

ਮੁੰਡ ਕੀ ਮਾਲ ਦਿਸਾਨ ਕੇ ਅੰਬਰ ਬਾਮ ਕਰਜੋ ਗਲ ਮੈਂ ਅਸਿ ਭਾਰੋ।।
ਲੋਚਨ ਲਾਲ ਕਰਾਲ ਦਿਪੈ ਦੋਊ ਭਾਲ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ ਅਨਿਯਾਰੋ।।
ਛੂਟੇ ਹੈ ਬਾਲ ਮਹਾ ਬਿਕਰਾਲ ਬਿਸਾਲ ਲਸੈ ਰਦ ਪੰਤਿ ਉਜਾਰੋ।।
ਛਾਟਤ ਜ੍ਵਾਲ ਲਏ ਕਰ ਬਜਾਲ ਸੁ ਕਾਲ ਸਦਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਤਿਹਾਰੋ।।੧੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੁੰਡ=ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ। ਭਾਲ=ਮੱਥਾ, ਸਿਰ। ਦਿਸਾਨ=ਦਸ ਪਾਸੇ। ਅੰਬਰ=ਕਪੜੇ।। ਬਾਮ=ਮੱਥਾ। ਕਰ=ਹੱਥ। ਅਸਿ=ਤਲਵਾਰ ਜਾਂ ਖੰਡਾ। ਕਰਾਲ=ਡਰੌਣੇ। ਅਨਿਯਾਰੋ=ਕੁੰਡੀਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਣ। ਬਿਕਰਾਲ=ਡਰੌਣੇ। ਰਦ=ਦੰਦ। ਪੰਤਿ=ਪੰਗਤੀ। ਬਜਾਲ-ਸੱਪ। ਕਾਲ=ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ।

ਅਰਥ—ਤੂੰ ਸਿਰ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਦਸ ਦਿਸ਼ਾਵੀ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਭਾਰੀ ਤਲਵਾਰ ਪਹਿਨ ਰਖੀ ਏ। ਤੇਰੇ ਡਰੌਣੇ ਲਾਲ ਨੇਤਰ, ਮੱਥੇ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੇਸ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਵਾਲਾ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਸੱਪ ਅੱਗ ਛੱਡ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੇਰੀ ਸਦਾ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।। ੧੭।।

ਭਾਨ ਸੇ ਤੇਜ ਭਯਾਨਕ ਭੂਤਜ ਭੂਧਰ ਸੇ ਜਿਨ ਕੇ ਤਨ ਭਾਰੇ।।
ਭਾਰੀ ਗੁਮਾਨ ਭਰੇ ਮਨ ਭੀਤਰ ਭਾਰ ਪਰੇ ਨਹਿ ਸੀ ਪਗ ਧਾਰੇ।।
ਭਾਲਕ ਜਜੋਂ ਭਭਕੈ ਬਿਨੁ ਭੈਰਨ ਭੈਰਵ ਭੇਰਿ ਬਜਾਇ ਨਗਾਰੇ।।
ਤੇ ਝਟ ਝੂਮਿ ਗਿਰੇ ਰਨ ਭੂਮਿ ਭਵਾਨੀ ਜੂਕੇ ਭਲਕਾਨ ਕੋ ਮਾਰੇ।। ੧੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਭਾਨ=ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ ਤੇਜ। ਭੂਤਜ=ਸੂਰਮੇ। ਭੂਧਰ=ਪਹਾੜ। ਭਾਰ=ਬਿਪਤਾ।

ਭੈਰਵ=ਡਰੌਣੇ। ਭੇਰਿ, ਤੂਤੀਆਂ ਨਗਾਰੇ। ਭਟ=ਸੂਰਮੇ। ਝੂਮਿ=ਘੇਰਨੀ ਖਾਕੇ।

ਅਰਥ—ਸੂਰਜ ਸਮਾਨ ਤੇਜ ਅਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਰਗੇ ਭਾਰੀ ਸਰੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ, ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਹੰਕਾਰੀ ਰਾਜੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾਂ ਦਾ ਪੈਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਭਾਲੂਆਂ ਤੇ ਭੈਰਵਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਗਜਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ ਬਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਮਹਾਂ ਬਲੀਆਂ ਨੇ ਵੱਢ ਕੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ।। ੧੮।।

ਓਟ ਕਰੀ ਨਹਿ ਕੋਟਿ ਭੁਜਾਨ ਕੀ ਚੋਟ ਪਰੇ ਰਨ ਕੋਟਿ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਕੋਟਨ ਸੇ ਜਿਨਕੇ ਤਨ ਰਾਜਿਤ ਬਾਸਵ ਸੌ ਕਬਹੂੰ ਨਹਿ ਹਾਰੇ।।
ਰੋਸ ਭਰੇ ਨ ਫਿਰੇ ਰਨ ਤੇ ਤਨ ਬੋਟਿਨ ਲੈ ਨਭ ਗੀਧ ਪਧਾਰੇ।।
ਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਘੂਮਿ ਗਿਰੇ ਰਨ ਭੂਮਿ ਸੁ ਕਾਲੀ ਕੇ ਕੋਪ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇ ਮਾਰੇ।। ੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੋਟਿ=ਕ੍ਰੋੜਾਂ। ਭੁਜਾਨ=ਬਾਹਵਾਂ।. ਬੋਟਿਨ=ਬੋਟੀਆਂ।

ਅਰਥ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬਾਹਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਕਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਂਗ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕਦੇ ਇੰਦਰ ਤੋਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹਾਰੇ, ਜੰਗ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਟੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਗਿਲਜਾਂ ਲੈ ਗਈਆਂ ਹੋਣ, ਪਰ ਉਹ ਕਦੇ ਯੁਧ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕਾਲੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਾਲ ਮਰ ਕੇ ਘੁੰਮ ਕੇ ਡਿਗ ਪਏ।। ੧੯।।

ਅੰਜਨ ਸੇ ਤਨ ਉੱਗ੍ਰ ਉਦਾ ਯੁਧੁ ਧੂਮਰੀਧੂਰਿ ਭਰੇ ਗਰਬੀਲੇ।।
ਚੌਪਿ ਚੜੇ ਚਹੂੰ ਓਰਨ ਤੇਂ ਚਿਤ ਭੀਤਰਿ ਚੌਪਿ ਜਿਰੇ ਚਟਕੀਲੇ।।
ਧਾਵਤ ਤੇ ਧੁਰਵਾ ਸੇ ਦਸੋ ਦਿਸਿ ਤੇ ਝਟ ਦੈ ਪਟਕੇ ਬਿਕਟੀਲੇ।।
ਰੌਰ ਪਰੇ ਰਨ ਰਾਜਿਵ ਲੋਚਨ ਰੋਸ ਭਰੇ ਰਨ ਸਿੰਘ ਰਜੀਲੇ।। ੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਅੰਜਨ=ਸੁਰਮਾ। ਉਗ੍ਰ=ਉਚਾ। ਉਦਾਯੁਧ=ਪ੍ਰਗਟ-ਸ਼ਸਤ੍ਰ। ਚੌਪ=ਚਾਅ। ਧੁਰਵਾ=ਬਦਲ, ਪਹਾੜ। ਝਟ ਦੈ=ਛੇਤੀ ਦੇ ਕੇ। ਪਟਕੇ=ਭੁਆਂ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਮਾਰੇ। ਬਿਕਟੀਲੇ=ਜੋ ਕੱਟੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਧੂਮਰੀਧੂਰਿ-ਧੂਏਂ ਵਾਂਗ ਉਪਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਸੁਰਮੇ ਵਾਂਗ ਕਾਲੇ ਅਤੇ ਧੂਏਂ ਵਾਂਗ ਸਦਾ ਉਪਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਛਬੀਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਚਾਅ-ਨਾਲ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਯੁੱਧ ਲਈ ਆ ਭਿੜੇ। ਉਹ ਅਕੱਟ ਵੀਰ ਉਡਦੀ ਹੋਈ ਧੂੜ ਵਾਂਗ ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਉਮਡ ਪਏ। ਕਮਲ ਤੇ ਸਮਾਨ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੇ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਵੀਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲੜਾਈ ਲਈ ਚਲ ਪਏ।। ੨੦।।

****

ਕੋਟਿਨ ਕੋਟ ਸੋਂ ਚੋਟ ਪਰੀ ਨਹਿ ਓਟ ਕਰੀ ਭਏ ਅੰਗ ਨ ਢੀਲੇ ।।
ਜੇ ਨਿਪਟੇ ਅਕਟੇ ਭਟਤੇ ਚਟਦੈ ਛਿਤ ਪੈ ਪਟਕੇ ਗਰਬੀਲੇ ।।
ਜੇ ਨ ਹਟੇ ਬਿਕਟੇ ਭਟ ਕਾਹੂ ਸੋਂ ਤੇ ਚਟ ਦੈ ਚਟਕੇ ਚਟਕੀਲੇ ।।
ਰੌਰ ਪਰੇ ਰਨ ਰਾਜਿਵ ਲੋਚਨ ਰੋਸ ਭਰੇ ਰਨ ਸਿੰਘ ਰਜੀਲੇ ।। ੨੧ ।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੋਟਿਨ=ਕ੍ਰੋੜਾਂ। ਚਟਕੀਲੇ-ਚਟਕ ਮਟਕ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ-ਕਰੌੜਾਂ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਪਏ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਅੰਗ ਰਤਾ-ਮਾਤਰ ਵੀ ਢਿੱਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਜੋ ਵੱਢੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਜੋ ਅਕੱਟ ਜੋਧੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਮਲ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੇ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਵੀਰ ਗੁੱਸੇ ਆਕੇ ਲੜਾਈ ਲਈ ਚਲ ਪਏ। ੨੧।।

ਧੂਮਰੀ ਧੂਰਿ ਭਰੇ ਧੁਮਰੇ ਤਨ ਧਾਏ ਨਿਸਾਚਰ ਲੋਹ ਕਟੀਲੇ ।।
ਮੇਚਕ ਪਬਨ ਸੇ ਜਿਨ ਕੇ ਤਨ ਕੌਚ ਸਜੇ ਮਦਮੱਤ ਜਟੀਲੇ ।।
ਰਾਮ ਭਨੈ ਅਤਿ ਹੀ ਰਿਸਿ ਸੋ ਜਗ ਨਾਇਕ ਸੋਂ ਰਨ ਠਾਟ ਠਟੀਲੇ ।।
ਤੇ ਝਟ ਦੈ ਪਟਕੇ ਛਿਤ ਪੈ ਰਨ ਰੌਰ ਪਰੇ ਰਨ ਸਿੰਘ ਰਜੀਲੇ ।। ੨੨ ।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਧੁਮਰੇ=ਮਿੱਟੀ ਰੰਗੇ। ਨਿਸਾਚਰ=ਦੈਂਤ। ਕਟੀਲੇ=ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਵੱਢਣ ਵਾਲੇ। ਮੇਚਕ=ਕਾਲੇ। ਪਬਨ=ਪਹਾੜਾਂ ਵਰਗੇ। ਜਟੀਲੇ=ਜਟਾਂ ਵਾਲੇ। ਮੱਤ=ਮਸਤ। ਮਦ=ਸ਼ਰਾਬ। ਜਗ ਨਾਇਕ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ। ਠਟੀਲੇ=ਬਣੌਂਦੇ ਹਨ। ਧੂਮਰੀ ਧੂਰ=ਮਿਟੀ ਰੰਗੀ ਧੂੜ।

ਅਰਥ—ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਰਗੇ ਅਤੇ ਧੂੜ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਵੱਢ ਸੁਟਣ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਪਹਾੜਾਂ ਵਰਗੇ ਕਾਲੇ ਸਨ, ਸੰਜੋਆਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ, ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਮਸਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਇ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨਾਲ ਵੀ ਲੜਨ ਯੋਗ ਸਨ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਪਟਕਾ ਕੇ ਸੁਟੇ ਹਨ, ਰਣ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹੋ ਸੂਰਮੇਂ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਗਜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।। ੨੨।।

ਬਾਜਤ ਡੰਕ ਅਤੰਕ ਸਮੈ ਲਖਿ ਦਾਨਵ ਬੰਕ ਬਡੇ ਗਰਬੀਲੇ ।।
ਛੂਟਤ ਬਾਨ ਕਮਾਨਨ ਕੇ ਤਨ ਕੈ ਨ ਭਏ ਤਿਨਕੇ ਤਨ ਢੀਲੇ ।।
ਤੇ ਜਗ ਮਾਤ ਚਿਤੈ ਚਪਿਕੈ ਚਟਿ ਦੈ ਛਿਤ ਪੈ ਚਟਕੇ ਚਟਕੀਲੇ ।।
ਰੌਰ ਪਰੇ ਰਨ ਰਾਜਿਵ ਲੋਚਨ ਰੋਸ ਭਰੇ ਰਨ ਸਿੰਘ ਰਜੀਲੇ ।। ੨੩ ।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਡੰਕ=ਡੱਗਾ। ਅਤੰਕ=ਓੜਕ ਦੇ ਸਮੇਂ। ਚਿਤੈ=ਵੇਖਕੇ। ਚਪਿਕੈ=ਖਿਝਕੇ। ਚਟਿਦੈ=ਛੇਤੀ। ਰਾਜਿਵ=ਕੌਲ ਫੁੱਲ। ਲੋਚਨ=ਅੱਖਾਂ, ਨੇਤਰ।

ਅਰਥ—ਅੰਤ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਬਾਂਕੇ ਗਭਰੂ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਢੋਲ ਵਜਣ ਲਗੇ। ਕਮਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਨਿਕਲਨ ਲਗੇ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਡੋਲੇ ਨਹੀਂ। ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਖਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਟਕਾ ਮਾਰਿਆ। ਪਰ ਕਮਲ ਫੁਲਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰਕੇ ਫਿਰ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿਤਰ ਪਏ।। ੨੩।।

ਜੰਗ ਜਗੋ ਰਨ ਰੰਗ ਸਮੈ ਅਰਿਧੰਗ ਕਰੇ ਭਟ ਕੋਟਿ ਦੁਸੀਲੇ।।
ਰੁੰਡਨ ਮੁੰਡ ਬਿਥਾਰ ਘਨੇ ਹਰ ਕੌ ਪਹਿਰਾਵਤ ਹਾਰ ਛਬੀਲੇ।।
ਧਾਵਤ ਹੈਂ ਜਿਤਹੀ ਤਿਤਹੀ ਅਰਿ ਭਾਜਿ ਚਲੇ ਕਿਤ ਹੀ ਕਰਿ ਹੀਲੇ।।
ਰੌਰ ਪਰੇ ਰਨ ਰਾਜਿਵ ਲੋਚਨ ਰੋਸ ਭਰੇ ਰਨ ਸਿੰਘ ਰਜੀਲੇ।। ੨੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਗੋ=ਜਾਗਣ ਨਾਲ। ਅਰਿਧੰਗ=ਅੱਧੇ ਅੱਧੇ ਅੰਗ। ਦੁਸੀਲੇ=ਠੰਡੇ। ਰਾਜਿਵ=ਕੌਲ ਫੁਲ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਕਠੋਰ ਜੰਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਹਾਰ ਪਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੁਰਗਾ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਗਈ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਹਾਨੇ ਬਣਾਕੇ ਦੌੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਮਲ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਫਿਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿਤਰ ਪਏ। ਦੌੜ ਪਏ।। ੨੪।।

ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਤੇ ਆਦਿਕ ਸੂਰ ਸਭੇ ਉਮਡੇ ਕਰਿ ਕੋਪ ਅਖੰਡਾ।।
ਕੌਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਮਾਨਨ ਬਾਨ ਕਸੇ ਕਰ ਧੋਪ ਫਰੀ ਅਰੁ ਖੰਡਾ।।
ਖੰਡ ਭਏ ਜੁ ਅਖੰਡਲ ਤੇ ਨਹਿ ਜੀਤਿ ਫਿਰੇ ਬਸੁਧਾ ਨਵ ਖੰਡਾ।।
ਤੇ ਜੁਧ ਕੋਪ ਗਿਰੇ ਬਨਿ ਓਪ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇ ਕੀਨੇ ਕੀਏ ਕਟਿ ਖੰਡਾ।। ੨੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੇ=ਉਹ। ਜੁਤ=ਸੰਜੁਗਤ। ਸੂਰ=ਸੂਰਮੇਂ।

ਅਰਥ-ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਵਰਗੇ ਸੂਰਮੇ ਅਖੰਡ ਗੁਸਾ ਕਰਕੇ ਉਛਲੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੰਜੋਆਂ, ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ, ਕਮਾਨਾਂ ਤੇ ਬਾਣ ਆਦਿ ਲੱਕ ਨਾਲ ਕੱਸ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਢਾਲ ਫੜੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੌ ਖੰਡ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਤੇ ਖੰਡ ਯੋਧਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਕਾਲੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਾਲ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ।। ੨੫।।

ਤੋਟਕ ਛੰਦ—ਜਬ ਹੀ ਕਰ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਹੀ।।

ਨਹਿ ਮੋਤੇ ਪ੍ਰਭਾ ਤਿਹ ਜਾਤ ਕਹੀ॥
ਤਿਹ ਤੇਜੁ ਲਖੇ ਭਟ ਯੌ ਭਟਕੇ॥
ਮਨੋ ਸੂਰ ਚੜਯੋ ਉਡਸੇ ਸਟਕੇ॥ ੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਭਟਕੇ=ਨਠ ਗਏ। ਸਟਕੇ=ਲੁਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੂਰ=ਸੂਰਜ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਕਾਲੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਫੜੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਸੋਭਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੱਠ ਉਠੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਤਾਰੇ ਲੁਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੨੬॥

ਕੁਪਿ ਕਾਲਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਰੰ ਗਹਿ ਕੈ॥
ਦਲ ਦੈਤਨ ਬੀਚ ਪਰੀ ਕਹਿ ਕੈ॥
ਘਟਿਕਾ ਇਕ ਬੀਚ ਸਭੇ ਹਨਿਹੌਂ॥
ਤੁਮ ਤੇ ਨਹਿ ਏਕ ਬਲੀ ਗਨਿਹੌ॥ ੨੭॥

ਅਰਥ—ਕਾਲੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਫੜਕੇ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਦਲ ਉਤੇ ਆ ਚੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਚਿਲਾਈ, "ਇਕ ਘੜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮਹਾਂਬਲੀ ਬਣਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿਆਂਗੀ"॥ ੨੭॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਮੰਦਲ ਤੂਰ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਮੁਚੰਗਨ ਕੀ ਧੁਨਿ ਕੈ ਲਲਕਾਰਿ ਪਰੇ॥
ਅਰੁ ਮਾਨ ਭਰੇ ਮਿਲਿ ਆਨਿ ਅਰੇ ਨ ਗੁਮਾਨ ਕੌ ਛਾਡਿ ਕੈ ਪੇਗੁ ਟਰੇ॥
ਤਿਨ ਕੇ ਜਮ ਜੱਦਿਪ ਪ੍ਰਾਨ ਹਰੇ ਨ ਮੁਰੇ ਤਬ ਲੌਂ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਅਰੇ॥
ਜਸ ਕੋ ਕਰਿਕੈ ਨ ਚਲੇ ਡਰਿਕੈ ਲਰਿਕੈ ਮਰਿਕੈ ਭਵ ਸਿੰਧ ਤਰੇ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੰਦਲ=ਢੋਲ। ਤੂਰ-ਤਾਨ ਪੂਰਾ। ਮੁਚੰਗਨ=ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਾਜੇ। ਅਰਿ=ਵੈਰੀ। ਅਰੇ=ਅੜ ਖਲੋਤੇ। ਪੈਗੁ=ਇਕ ਪੈਰ। ਹਰੇ=ਨਾਸ ਕੀਤੇ। ਮੁਰੇ=ਮੁੜੇ। ਭਵ=ਸੰਸਾਰ। ਸਿੰਧ=ਸਮੁੰਦਰ।

ਅਰਥ— ਢੋਲ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਮੁਚੰਗ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੇ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਟੁਟ ਪਏ। ਉਹ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀਰਤਾ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਇਕ ਵੀ ਪੈਰ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਇਆ। ਜਮ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਹਰਣ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਜੰਗ ਵਿਚ ਅੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਡਰ-ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਜਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਗਏ ਤੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਗਏ॥ ੨੮॥

ਜੇ ਨ ਮਿਟੇ ਬਿਕਟੇ ਭਟਕਾਹੂ ਸੋ ਬਾਸਵ ਸੋ ਕਬਹੂੰ ਨ ਪਛੇਲੇ॥
ਤੇ ਗਰਜੇ ਜਬ ਹੀ ਰਨ ਮੈਂ ਗਨ ਭਾਜਿ ਚਲੇ ਬਿਨੁ ਆਪੁ ਅਕੇਲੇ॥
ਤੇ ਕੁਪਿ ਕਾਲਿ ਕਟੇ ਝਟ ਦੈ ਕਦਲੀ ਬਨ ਜਜੈਂ ਧਰਨੀ ਪਰ ਮੇਲੇ॥
ਸ੍ਰੋਨ ਰੰਗੀਨ ਭਏ ਪਟ ਮਾਨਹੁ ਫਾਗੁ ਸਮੈ ਸਭ ਚਾਚਰਿ ਖੇਲੇ॥ ੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਿਟੇ=ਨਾਸ ਹੋਏ। ਬਿਕਟੇ=ਨਾ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ। ਭਟ=ਸੂਰਮੇ। ਬਾਸਵ=ਇੰਦਰ। ਪਛੇਲੇ=ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਵਾਲੇ। ਗਨ=ਬਹੁਤ। ਝਟ ਦੈ=ਛੇਤੀ ਦੇਕੇ। ਕਦਲੀ=ਕੇਲੇ ਵਰਗੇ। ਮੇਲੇ=ਮੇਲ, ਲਿਟਾ ਦਿੱਤੇ। ਚਾਚਰਿ=ਹੋਲੀ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਸੂਰਮੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਦਰ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾ ਸਕਿਆ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਆਕੇ ਗਰਜਨਾ ਕਰਨ ਲਗੇ ਤਾਂ ਹੇ ਜਗਤ ਮਾਤਾ! ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਭਜ ਨਿਕਲੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲੀ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਢ ਸੁਟਿਆ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਲੇ ਦੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਵੱਢਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਹੂ-ਰੰਗੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਮਾਨੋ ਸਾਰੇ ਹੋਲੀ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ॥ ੨੯॥ (ਦ. ਗ੍ਰੰ. ਪੰ. - ੮੧੨)

ਦੋਹਿਰਾ॥ ਚੜ੍ਹੀ ਚੰਡਿਕਾ ਚੰਡ ਹ੍ਵੈ ਤਪਤ ਤਾਂਬ੍ਰ ਸੇ ਨੈਨ॥
ਮੱਤ ਭਈ ਮਦਰਾ ਭਏ ਬਕਤ ਅਟਪਟੇ ਬੈਨ॥ ੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਾਂਬ੍ਰ=ਤਾਂਬਾ। ਬਕਤ=ਬੋਲੇ। ਚੰਡ=ਤਿੱਖੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ—ਚੰਡਿਕਾ ਤਾਂਬੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤਪਾ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹ ਉਠੀ ਅਤੇ ਮਦ ਮਸਤ ਹੋਕੇ ਵਿਕਰਾਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ॥ ੩੦॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥

ਸਭ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕੋ ਹਨਿਹੌ ਛਿਨ ਮੈ ਸੁ ਕਹਿਯੋ ਬਚ ਕੋਪ ਕੀਯੋ ਮਨ ਮੈ॥
ਤਰਵਾਰਿ ਸੰਭਾਰਿ ਮਹਾਂ ਬਲ ਧਾਰਿ ਧਵਾਇਕੈ ਸਿੰਘ ਧਸੀ ਰਨ ਮੈ॥
ਜਗ ਮਾਤ ਕੇ ਆਯੁਧੁ ਹਾਥਨ ਮੈ ਚਮਕੈ ਐਸੇ ਦੈਤਨ ਕੇ ਗਨ ਮੈ॥
ਲਪਕੈ ਝਪਕੈ ਬੜਵਾਨਲ ਕੀ ਦਮਕੈ ਮਨੋ ਬਾਰਿਧ ਕੇ ਬਨ ਮੈ॥ ੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਲਪਕੈ=ਲਾਟਾਂ। ਝਪਕੈ=ਝਪਟਾਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਦਮਕੈ=ਚਮਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਨ ਮੈ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਸਨੇ

****

ਮਨ ਵਿਚ ਅੱਤਿਅੰਤ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਕੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਟੁਟ ਪਈ। ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ।। ੩੧।।

ਕੋਪ ਅਖੰਡ ਕੈ ਚੰਡਿ ਪ੍ਰਚੰਡ ਮਿਆਨ ਤੇ ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਹੀ।।
ਦਲ ਦੇਵ ਔ ਦੈਤਨ ਕੀ ਪ੍ਰਿਤਨਾ ਲਖਿ ਤੇਗ ਛਟਾ ਛਬ ਰੀਝ ਰਹੀ।।
ਸਿਰ ਚਿੱਛੁਰ ਕੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਪਰੀ ਨਹਿ ਮੋ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾ ਤਿਹ ਜਾਤ ਕਹੀ।।
ਰਿਪੁ ਮਾਰਕੈ ਫਾਰਿ ਪਹਾਰ ਸੇ ਬੈਰੀ ਪਤਾਰ ਲਗੇ ਤਰਵਾਰਿ ਬਹੀ।। ੩੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਹੀ=ਫੜੀ। ਪ੍ਰਿਤਨਾ=ਫੌਜ, ਮੂਰਤੀਆਂ। ਲਖਿ=ਵੇਖਕੇ। ਛਟਾ=ਬਿਜਲੀ। ਪਰੀ=ਪਈ। ਪ੍ਰਭਾ=ਸ਼ੋਭਾ। ਫਾਰਿ=ਪਾੜ ਕੇ। ਪਹਾਰ=ਪਹਾੜ। ਪਤਾਰ=ਪਤਾਲ।

ਅਰਥ-ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹੋ ਕੇ ਚੰਡਿਕਾ ਨੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਿਰਪਾਨ ਨੂੰ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਲਿਆ। ਦੇਵ-ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਉਸ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਅਚੰਭਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਚਖਰਾਸੁਰ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਮੈ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਹੋਈ ਪਹਾੜ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰਦੀ ਹੋਈ ਪਤਾਲ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾ ਲਗੀ।। ੩੨।।

ਦੋਹਿਰਾ।। ਤੁਪਕ ਤਬਰ ਬਰਛੀ ਬਿਸਿਖ ਅਸਿ ਅਨੇਕ ਝਮਕਾਹਿ।।
ਧੁਜਾ ਪਤਾਕਾ ਫਰਹਰੈ ਭਾਨ ਨ ਹੇਰੇ ਜਾਹਿ।। ੩੩।।
ਰਨ ਮਾਰੂ ਬਾਜੇ ਘਨੇ ਗਗਨ ਗੀਧ ਮੰਡਰਾਹਿ।।
ਚਟਪਟ ਦੇ ਜੋਧਾ ਬਿਕਟ ਝਟਪਟ ਕਟਿ ਕਟਿ ਜਾਹਿ।। ੩੪।।

ਪਦ ਅਰਥ-ਤੁਪਕ=ਬੰਦੂਕ। ਤਬਰ=ਕੁਹਾੜਾ। ਬਿਸਿਖ=ਬਾਣ। ਅਸਿ=ਤਲਵਾਰ। ਧੁਜਾ ਪਤਾਕਾ=ਛੋਟੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਝੰਡੀਆਂ। ਫਰਹਰੈ। ਝੂਲਦੀਆਂ। ਭਾਨ=ਸੂਰਜ। ਹੇਰੇ=ਵੇਖਿਆ। ਘਨੇ=ਬਹੁਤ। ਮੰਡਰਾਹਿ=ਉਡਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ—ਬੰਦੂਕ, ਕੁਹਾੜਾ, ਬਰਛੀ, ਬਾਣ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਝੰਡੀਆਂ ਇਸ ਤਰਾਂ ਲਹਿਰਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸੂਰਜ ਲੱਭਣ ਤੇ ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ।। ੩੩।। ਘਨਘੋਰ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵਜਣ ਲਗੇ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਤੇ ਇੱਲਾਂ ਮੰਡਲਾਉਣ ਲਗੀਆਂ। ਨਾ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ ਪਲ ਵਿਚ ਕਟ ਕਟ ਕੇ ਡਿੱਗਣ ਲਗੇ।। ੩੪।।

ਅਨਿਕ ਤੂਰ ਭੇਰੀ ਪ੍ਰਣਵ ਗੋ ਮੁਖ ਅਨਿਕ ਮ੍ਰਿਦੰਗ।।

ਸੰਖ ਬੇਨੁ ਬੀਨਾ ਬਜੀ ਮੁਰਲੀ ਮੁਰਜ ਮੁਚੰਗ।। ੩੫।।
ਨਾਦ ਨਫੀਰੀ ਕਾਨਰੇ ਦੁੰਦਭ ਬਜੇ ਅਨੇਕ।।
ਸੁਨਿ ਮਾਰੂ ਕਾਤਰ ਭਿਰੇ ਰਨ ਤਜਿ ਫਿਰਜੋ ਨ ਏਕ।। ੩੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪ੍ਰਣਵ=ਢੋਲ। ਬੇਨ=ਵਾਜਾ। ਮੁਚੰਗ=ਵਾਜਾ। ਕਾਤਰ=ਡਰਪੋਕ। ਭਿਰੇ=ਭਿੜੇ।

ਅਰਥ—ਤਾਨਪੁਰਾ, ਭੇਰੀ, ਢੋਲ, ਬੀਨ, ਗੋਮੁਖ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਸੰਖ, ਮੁਰਲੀ ਮੁਰਜ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਣ ਲਗੇ।। ੩੫।। ਨਫੀਰੀ, ਦੁੰਦਭੀ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਰਣ ਸਿੰਘੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ ਜੋਧੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਪਏ ਕੋਈ ਵੀ ਜੁੱਧ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ।। ੩੬।।

ਕਿਚਪਚਾਇ ਜੋਧਾ ਮੰਡਹਿ ਲਰਹਿ ਸਨੰਮੁਖ ਆਨ।।
ਧੁਕਿ ਧੁਕਿ ਪਰੈ ਕਬੰਧ ਭੂਅ ਸੁਰ ਪੁਰ ਕਰੈਂ ਪਯਾਨ।। ੩੭।।
ਰਨ ਫਿਰਕਤ ਜੰਬੁਕ ਫਿਰਹਿ ਆਮਿਖ ਅਚਵਤ ਪ੍ਰੇਤ।।
ਗੀਧ ਮਾਸ ਲੈ ਲੈ ਉਡਹਿ ਸੁਭਟ ਨ ਛਾਡਹਿ ਖੇਤ।। ੩੮।।

ਪਦ ਅਰਥ — ਕਿਚਪਿਚਾਇ=ਕਚੀਚੀਆਂ ਵਟਕੇ। ਮੰਡਹਿ=ਲੜਦੇ ਹਨ। ਧੁਕਿ ਧੁਕਿ=ਉਛਲ ਉਛਲ ਕੇ। ਕਬੰਧ=ਧੜ। ਭੂਅ=ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ। ਪਯਾਨ=ਚਲਾਣਾ। ਫਿਕਰਤ=ਸ਼ਬਦ, ਬੋਲਦੇ। ਜੰਬੁਕ=ਗਿੱਦੜ। ਆਮਿਖ=ਮਾਸ। ਅਚਵਤ=ਖਾਂਦੇ। ਖੇਤ=ਜੰਗ ਦਾ ਮੈਦਾਨ।

ਅਰਥ — ਕਚੀਚੀਆਂ ਵਟਕੇ ਯੋਧੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਾਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧੜ ਉਛਲ ਉਛਲ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਸੁਰਗ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲਗੇ।। ੩੭।।

ਜੰਗ ਵਿਚ ਗਿੱਦੜ ਘੁੰਮਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਲਹੂ ਮਾਸ ਖਾਣ ਲਗੇ। ਇੱਲਾਂ ਮਾਸ ਲੈ ਕੇ ਉਡਣ ਲੱਗੀਆਂ, ਫਿਰ ਵੀ ਯੋਧੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਰਹੇ ਸਨ।। ੩੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।।

ਨਿੱਸ ਨਨਾਦ ਡਹਾਡਹ ਡਾਮਰ ਦੈ ਦੈ ਦਮਾਮਨ ਕੌ ਨਿਜ ਕਾਨੇ।।
ਭੂਰ ਦਈ ਤਨ ਕੋ ਦਲ ਦਾਰੁਨ ਦੀਹ ਹੁਤੇ ਕਰਿ ਏਕ ਨ ਜਾਨੇ।।
ਜੀਤਿ ਫਿਰੈ ਨਵਖੰਡਨ ਕੌ ਨਹਿ ਬਾਸਵ ਸੋ ਕਬਹੂੰ ਡਰਪਾਨੇ।।
ਤੇ ਭੂਮ ਸੌ ਲਰਿਕੈ ਮਰਿਕੈ ਭਟ ਅੰਤ ਕੋ ਅੰਤ ਕੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਨੇ।। ੩੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਡਹ ਡਹਾ=ਡਾਂ ਡਾਂ ਕਰਕੇ। ਡਾਮਰ=ਡੌਰੂ। ਨਿਜਕਾਨੇ=ਨੇੜੇ ਆਏ। ਭੂਰ=ਬਹੁਤ।

****
ਦਾਰੁਨ=ਡਰੌਣਾ। ਦੀਹ=ਬਹੁਤ। ਬਾਸਵ=ਇੰਦਰ। ਭਟ=ਸੂਰਮੇ।

ਅਰਥ—ਡਮਰੂਆਂ ਦੀ ਡਮਡਮ ਤੇ ਧੌਂਸਿਆਂ ਦੀ ਧਕ ਧਕ ਦੀ ਅਵਾਜ ਸੁਨਣ ਵਾਲੇ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਨਾ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਅਤੇ ਨੌਂ ਖੰਡ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਇੰਦਰ ਤੋਂ ਵੀ ਨਾ ਡਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਮਰਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।। ੩੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਨ ਡਾਕਿਨਿ ਡਹਕਤ ਫਿਰਤ ਕਹਕਤ ਫਿਰਤ ਮਸਾਨ।।
ਬਿਨੁ ਸੀਸਨ ਡੋਲਤ ਸੁਭਟ ਗਹਿ ਗਹਿ ਕਰਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ।। ੪੦।।
ਅਸਿ ਅਨੇਕ ਕਾਢੇ ਕਰਨ ਲਰਹਿ ਸੁਭਟ ਸਮੁਹਾਇ।।
ਲਰਿ ਗਿਰਿ ਮਰਿ ਭੂ ਪਰ ਪਰੈ ਬਰੈਂ ਬਰੰਗਨਿ ਜਾਇ।। ੪੧।।

ਪਦ ਅਰਥ-ਡਹਕਤ=ਡਕਾਰ ਮਾਰਦੀਆਂ। ਕਹਕਤ=ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਕਰਨ=ਹੱਥ। ਅਸਿ=ਤਲਵਾਰ। ਸਮੁਹਾਇ=ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਕੇ।। ਭੂ=ਜ਼ਮੀਨ। ਬਰੰਗਨ=ਅਪੱਛਰਾਂ।

ਅਰਥ-ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਾਕਨੀਆਂ ਡਕਾਰ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਬਕਵਾਸ ਕਰਦੇ ਘੁੰਮਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਜੋਧੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਫੜਕੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਲਗੇ।। ੪੦।। ਅਨੇਕਾਂ ਜੋਧੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਲੜਦੇ ਲੜਦੇ ਮਰ ਕੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨੂੰ ਵਰ੍ਹਦੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ।। ੪੧।। (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ ੮੧੩)

ਅਨਤਰਿਯਾ ਜਜੋਂ ਸਿੰਧੁ ਕੋਂ ਚਹਤ ਤਰਨ ਕਰਿ ਜਾਉਂ।।
ਬਿਨੁ ਨੌਕਾ ਕੈਸੇ ਤਰੈ ਲਏ ਤਿਹਾਰੋ ਨਾਉਂ।। ੪੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਨਤਰਿਯਾ=ਅਨਤਾਰੂ। ਸਿੰਧੁ=ਸਮੁੰਦਰ। ਚਹਤ=ਚਾਹੁੰਦਾ। ਨੌਕਾ=ਬੇੜੀ।

ਅਰਥ—ਤਰਨਾ ਨਾ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਜੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ, ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਬੇੜੀ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਨਾਂ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਏ।। ੪੨।।

ਮੂਕ ਉਚਰੈ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਖਟ ਪਿੰਗ ਗਿਰਨ ਚੜਿ ਜਾਇ।।
ਅੰਧ ਲਖੈ ਬਧਰੋ ਸੁਨੈ ਜੋ ਤੁਮ ਕਰੋ ਸਹਾਇ।। ੪੩।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਖਟ=ਛੇ। ਗਿਰਨ=ਪਹਾੜ। ਸਹਾਇ=ਸਹਾਇਤਾ।

ਅਰਥ – ਗੂੰਗਾ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਏ ਤੇ ਲੰਗੜਾ ਪਹਾੜ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਬੋਲਾ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।। ੪੩।।

ਅਰਘ ਗਰਭ ਨ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਿਯਨ ਕੋ ਭੇਦ ਲ ਪਾਯੋ ਜਾਇ।।

ਤਊ ਤਿਹਾਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਕਛੁ ਕਛੁ ਕਹੇ ਬਨਾਇ॥ ੪੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤ੍ਰਿਯਨ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ। ਨ੍ਰਿਪ=ਰਾਜੇ।

ਗਰਭ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਦਾ, ਰਾਜੇ ਦਾ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਛਲਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਬਣਾਕੇ ਆਖਿਆ ਹੈ॥ ੪੪॥

ਪ੍ਰਥਮ ਮਾਨਿ ਤੁਮ ਕੋ ਕਹੋ ਜਥਾ ਬੁੱਧਿ ਬਲੁ ਹੋਇ॥
ਘਟਿ ਕਬਿਤਾ ਲਖਿਕੈ ਕਬਹਿ ਹਾਸ ਨ ਕਰਿਯਹੁ ਕੋਇ॥ ੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਾਨਿ=ਮੰਨਦੇ। ਕਬਿਤਾ=ਕਵਿਤਾ।

ਅਰਥ—ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮੰਨਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਲ-ਬੁੱਧੀ ਬਖਸ਼ ਤਾਂਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੇਰਾ ਹਾਸਾ ਨਾ ਕਰੇ॥ ੪੫॥

ਪ੍ਰਥਮ ਧਜਾਇ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤੀ ਬਰਨੌ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪ੍ਰਸੰਗ॥
ਮੋ ਘਟ ਮੈ ਤੁਮ ਹ੍ਵੈ ਨਦੀ ਉਪਜਹੁ ਬਾਕ ਤਰੰਗ॥ ੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪ੍ਰਥਮ=ਪਹਿਲਾਂ। ਤ੍ਰਿਯਾ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਮੋ ਘਟ ਮੈ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ।

ਅਰਥ—ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਭਗੌਤੀ (ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ) ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰ ਮੈਂ ਇਸਤਰੀ ਕਥਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਹੇ ਨਦੀ ਸਰੂਪ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਕਤੀ! ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪੀ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਓ॥ ੪੬॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥

ਮੇਰ ਕਿਯੋ ਤ੍ਰਿਣ ਤੇ ਮੁਹਿ ਜਾਹਿ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਨ ਦੂਸਰ ਤੋਸੌ॥
ਭੂਲ ਛਿਮੋ ਹਮਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੁਨ ਭੂਲਨਹਾਰ ਕਹੂੰ ਕੋਊ ਮੋਸੌ॥
ਸੇਵ ਕਰੈ ਤੁਮਰੀ ਤਿਨ ਕੇ ਛਿਨ ਮੈ ਧਨ ਲਾਗਤ ਧਾਮ ਭਰੋਸੌ॥
ਯਾ ਕਲਿ ਮੈ ਸਭਿ ਕਾਲਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੀ ਭਾਰੀ ਭੁਜਾਨ ਕੋ ਭਾਰੀ ਭਰੋਸੌ॥ ੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੇਰ=ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ। ਤ੍ਰਿਣ=ਤੀਲਾ।

ਅਰਥ—ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਤੀਲੇ ਤੋਂ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਜਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ ਹੋਰ ਦੂਸਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਭੁਲਣ ਵਾਲਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੇਰੀ ਭੁਲ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰੋ। ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਤੁਸੀਂ ਝੱਟ ਧਨ ਨਾਲ ਭਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਕਾਲ ਰੂਪੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ

ਅਤੇ ਭਾਰੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਤੇ ਵੱਡਾ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ।। ੪੭।।

ਖੰਡਿ ਅਖੰਡਨ ਖੰਡ ਕੈ ਚੰਡਿ ਸੁ ਮੁੰਡ ਰਹੈ ਛਿਤ ਮੰਡਲ ਮਾਂਹੀ।।
ਦੰਡਿ ਅਦੰਡਨ ਕੋ ਭੁਜਦੰਡਨ ਭਾਰੀ ਘਮੰਡ ਕਿਯੋ ਬਲ ਬਾਹੀ।।
ਥਾਪਿ ਅਖੰਡਲ ਕੌ ਸੁਰ ਮੰਡਲ ਨਾਦ ਸੁਨਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਮਹਾ ਹੀ।।
ਕ੍ਰੂਰ ਕਵੰਡਲ ਕੋ ਰਨ ਮੰਡਲ ਤੋ ਸਮ ਸੂਰ ਕੋਊ ਕਹੂੰ ਨਾਹੀ।। ੪੮।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਖੰਡਨ=ਜੋ ਨਾ ਮਰਨ। ਖੰਡ ਕੈ=ਮਾਰਕੇ। ਖੰਡਿ=ਖੰਡੇ ਨਾਲ। ਮੁੰਡ=ਸਿਰ। ਰਹੇ=ਖਿਲਰ ਪੁਲਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੰਡ=ਸਜਾ। ਦੰਡਨ=ਡੰਡੇ ਵਰਗੇ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਡੌਲੇ। ਘਮੰਡ=ਜੰਗ। ਬਾਹੀ=ਬਾਹਾਂ। ਅਖੰਡਲ=ਇੰਦਰ। ਸੁਰ ਮੰਡਲ=ਸਵਰਗ। ਕ੍ਰੂਰ=ਕਰੜਾ। ਕਵੰਡਲ=ਧਨੁਖ।

ਅਰਥ—ਅਮਰ ਸੁਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਚੰਡਿਕਾ ਨੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਜਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਡੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਬਲ ਵਾਲੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਚੂਰ ਕੀਤਾ। ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਫੇਰ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁਣਿਆਂ। ਤੁਸੀਂ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕਰੜੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਮਾਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਨਹੀਂ।। ੪੮।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਪ੍ਰਥਮ ਧ੍ਯਾਇ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ ।। ੧।। ੪੮।। ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਰਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਚੰਡੀ ਚਰਿੱਤਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਇ ਦੀ ਸ਼ੁਭ ਸਤ ਸਮਾਪਤੀ।। ੧।।੪੮।। ਚਲਦਾ।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੂਸਰਾ

ਕਥਾ ਰਾਜਾ ਚਿਤਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਚਿਤਰਵਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਚਿੱਤ੍ਰਵਤੀ ਨਗਰੀ ਬਿਖੈ ਚਿੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨ੍ਰਿਪ ਏਕ।।
ਤਾਕਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸੰਪਤਿ ਘਨੀ ਰਥ ਗਜ ਬਾਜ ਅਨੇਕ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੰਪਤਿ=ਸੰਪਤੀ, ਧਨ ਦੌਲਤ। ਗਜ=ਹਾਥੀ। ਬਾਜ=ਘੋੜਾ। ਨ੍ਰਿਪ=ਰਾਜਾ। ਗ੍ਰਿਹਿ=ਘਰ।

ਚਿਤ੍ਰਵਤੀ ਨਗਰ ਉੱਤੇ ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਅਮੀਰ ਸੀ, ਉਸ ਪਾਸ ਅਣਗਿਣਤ ਰਥ, ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਸਨ।। ੧।।

ਤਾਕੋ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਅਤਿ ਜੋ ਬਿਧਿ ਧਰਜੋ ਸੁਧਾਰਿ।।
ਸੁਰੀ ਆਸੁਰੀ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ ਰੀਝਿ ਰਹਤ ਪੁਰ ਨਾਰਿ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਉਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਰੀਆਂ, ਕਿੰਨਰ ਨਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਸਭ ਨਾਰੀਆਂ ਰੀਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

ਏਕ ਅਪਸਰਾ ਇੰਦ੍ਰ ਕੇ ਜਾਤ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਨਾਇ॥
ਨਿਰਖ ਰਾਇ ਅਟਕਤਿ ਭਈ ਕੰਜ ਭਵਰ ਕੇ ਭਾਇ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਟਕਤਿ=ਖਲੋ ਗਈ। ਕੰਜ ਭਵਰ ਕੇ ਭਾਇ=ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਉਤੇ ਭੌਰਾ ਠਹਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ-ਇਕ ਅਪਛਰਾਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਹ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਰੁਕ ਗਈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਭੌਰਾ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਰਹੀ ਅਪਸਰਾ ਰੀਝਿ ਰੂਪ ਲਖਿ ਰਾਇ ਕੋ॥
ਪਠੀ ਦੂਤਿਕਾ ਛਲ ਕਰਿ ਮਿਲਨ ਉਪਾਇ ਕੋ॥
ਬਿਨੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੇ ਮਿਲੇ ਹਲਾਹਲ ਪੀਵ ਹੌਂ॥
ਹੋ ਮਾਰਿ ਕਟਾਰੀ ਮਰਿਹੌਂ ਘਰੀ ਨ ਜੀਵ ਹੌਂ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਠੀ=ਘੱਲੀ। ਦੂਤਿਕਾ=ਦੂਤੀ। ਹਲਾਹਲ=ਜ਼ਹਿਰ।

ਅਰਥ—ਅਪੱਛਰਾਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਰੀਝ ਪਈ, ਉਸਨੇ ਮਿਲਣ ਦਾ ਢੰਗ ਲਭਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਦੂਤੀ ਨੂੰ ਘੱਲਿਆ। ਉਹਨੇ ਦੂਤੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਲਵਾਂਗੀ, ਜਾਂ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ ਤੇ ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਜੀਊਂਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹਾਂਗੀ॥ ੪॥

ਦੋਹਿਰਾ॥ ਤਾਹਿ ਦੂਤਿਕਾ ਰਾਇ ਸੋਂ ਭੇਦ ਕਹਯੋ ਸਮੁਝਾਇ॥
ਬਰੀ ਰਾਇ ਸੁਖ ਪਾਇ ਮਨ ਦੁੰਦਭਿ ਢੋਲ ਬਜਾਇ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰੀ=ਵਰ ਲਈ। ਦੁੰਦਭਿ=ਧੌਂਸਾ।

ਅਰਥ-ਉਸ ਦੂਤੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਧੌਂਸੇ ਵਜਾਕੇ ਉਸ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ॥ ੫॥

ਏਕ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਾਤੇ ਭਯੋ ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਕੀ ਖਾਨਿ॥
ਮਹਾ ਰੁਦ੍ਰ ਹੂੰ ਰਿਸਿ ਕਰੇ ਕਾਮਦੇਵ ਪਹਿਚਾਨਿ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਮਿਤ=ਬਹੁਤ। ਖਾਨਿ=ਖਾਣ। ਰੁਦ੍ਰ=ਸ਼ਿਵਜੀ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਅਪੱਛਰਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜੋ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵਾਂਗ ਬਲੀ ਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥ ੬॥

ਬਹੁਤ ਬਰਸਿ ਸੰਗ ਅਪਸਰਾ ਭੂਪਤਿ ਮਾਨੇ ਭੋਗ॥
ਬਹੁਰਿ ਅਪਸਰਾ ਇੰਦ੍ਰ ਕੇ ਜਾਤ ਭਈ ਉਡਿ ਲੋਗ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਡਿ ਲੋਗ=ਉਡਕੇ ਇੰਦਰ ਕੋਲ ਚਲੀ ਗਈ।

ਅਰਥ—ਅਨੇਕਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨਾਲ ਬੜੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਬਿਤਾਈ ਅਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਅਪੱਛਰਾਂ ਉਡਕੇ ਫਿਰ ਇੰਦਰ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੀ ਗਈ॥ ੭॥

ਤਿਹ ਬਿਨੁ ਭੂਪਤਿ ਦੁਖਿਤ ਹ੍ਵੈ ਮੰਤ੍ਰੀ ਲਏ ਬੁਲਾਇ॥
ਚਿਤ੍ਰ ਚਿੱਤ੍ਰਿ ਤਾ ਕੋ ਤੁਰਿਤ ਦੇਸਨ ਦਯੋ ਪਠਾਇ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਿਤ੍ਰ ਚਿੱਤ੍ਰਿ=ਚਿੱਤ੍ਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੂਰਤੀ ਬਣਾਕੇ।

ਅਰਥ—ਅਪੱਛਰਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸਦ ਕੇ ਚਿੱਤ੍ਰਕਾਰ ਤੋਂ ਅਪੱਛਰਾਂ ਦੇ ਚਿਤ੍ਰ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਲਭਣ ਲਈ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ॥ ੮॥

ਖੋਜਤ ਓਡਛ ਨਾਥ ਕੇ ਲਹੀ ਕੰਨਿਕਾ ਏਕ॥
ਰੂਪ ਸਕਲ ਸਮ ਅਪਸਰਾ ਤਾਂ ਤੇ ਗੁਨਨ ਬਿਸੇਖ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਸੇਖ=ਸੁੰਦਰ।

ਅਰਥ—ਲਭਦੇ ਲਭਦੇ ਓਡਛਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਉਸ ਅਪੱਛਰਾਂ ਵਰਗੀ ਰੂਪ-ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਇਕ ਕੰਨਿਆਂ ਲਭ ਲਈ ਗਈ॥ ੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਨ੍ਰਿਪ ਸੈਨ ਬੁਲਾਯੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਦਰਬੁ ਲੁਟਾਯੋ॥
ਸਾਜੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੌਚ ਤਨ ਧਾਰੇ॥ ਸ਼ਹਿਰ ਓਡਛਾ ਓਰ ਸਿਧਾਰੇ॥ ੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੌਚ =ਸੰਜੋਆਂ। ਸਿਧਾਰੇ=ਗਏ। ਸੈਨ=ਸੈਨਾਂ

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਵੰਡਿਆ। ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਤੇ ਪਹਿਨ ਕੇ ਸਾਰੇ ਓਡਛਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਲ ਚਲ ਪਏ॥ ੧੦॥

ਭੇਵ ਸੁਨਤ ਉਨਹੂੰ ਭਲ ਜੋਰਯੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਭਏ ਸੈਨਨਿ ਹੋਰਯੋ॥

ਰਨ ਛਤ੍ਰਿਨ ਕੋ ਆਇਸੁ ਦੀਨੋ॥ ਆਪੁਨ ਜੁੱਧ ਹੇਤ ਮਨੁ ਕੀਨੋ॥ ੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹੈਰਿਜੋ=ਕੱਠਾ ਕੀਤਾ। ਛਤ੍ਰਿਨ=ਸੂਰਮੇ, ਖਤਰੀ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਭੇਦ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਸੁਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਵੀ ਯੁੱਧ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਮਾਰੂ ਬਜੇ ਮਡੇ ਸੁਭਟ ਰਨ ਆਇ॥
ਅਮਿਤ ਬਾਨ ਬਰਛਾ ਭਏ ਰਹਤ ਪਵਨ ਉਰਝਾਇ॥ ੧੨॥

ਅਰਥ—ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵਜਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਹਵਾ ਵਰਗੇ ਤੇਜ਼ ਆਪਸ ਵਿਚ ਭਿੜਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਅਸਤਰਾਂ=ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜਕੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਪਹੁੰਚੇ॥ ੧੨॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥

ਬਧੇ ਬਾਢਵਾਰੀ ਮਹਾਂਬੀਰ ਬਾਂਕੇ॥ ਕਛੇ ਕਾਛ ਨੀਤੇ ਸਭੈ ਹੀ ਨਿਸਾਂਕੇ॥
ਧਏ ਸਾਮੁਹੇ ਵੈ ਹਠੀ ਜੁੱਧ ਜਾਰੇ॥ ਹਟੈ ਨ ਹਠੀਲੇ ਕਹੂੰ ਐਠਿਯਾਰੇ॥ ੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਾਛ=ਸੂਰਮੇ। ਨਿਸਾਂਕੇ=ਨਿਸ਼ਾ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ। ਧਏ=ਦੌੜੇ। ਵੈ=ਉਹ। ਹਠੀਲੇ=ਹਠੀਏ। ਐਠਿਯਾਰੇ=ਆਕੜਾਂ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ—ਵਿੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਮਹਾਂਬਲੀ ਯੋਧੇ ਕਟੇ ਜਾਣ ਲਗੇ। ਹੰਕਾਰੀ ਤੇ ਹਠੀ ਸੂਰਮੇ ਜਰਾ ਭੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ ਅਤੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੋ ਕੇ ਹਠ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲਗੇ॥ ੧੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਹਨਿਵਤਿ ਸਿੰਘ ਆਗੇ ਕਿਯੌ ਅਮਿਤ ਸੈਨ ਦੈ ਸਾਥ॥
ਚਿੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਪਾਛੇ ਰਹਜੋ ਗਹੈ ਬਰਛਿਯਾ ਹਾਥ॥ ੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਨਿਵਤਿ ਸਿੰਘ=ਰਾਜੇ ਦਾ ਲੜਕਾ। ਅਮਿਤ=ਬਹੁਤ।

ਅਰਥ—ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਹਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਸੈਨਾਂ ਦੇਕੇ ਅਗੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਆਪ ਹਥ ਵਿਚ ਬਰਛਾ ਫੜਕੇ ਪਿਛੇ ਰਿਹਾ॥ ੧੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਹਾਂਕਿ ਹਜ਼ਾਰ ਹਿਮਾਲਯ ਸੋ ਹਲ ਕਾਹਿਨ ਕੈ ਹਠਵਾਰਨ ਹੂੰਕੇ॥
ਹਿੰਮਤਿ ਬਾਂਧਿ ਹਿਰੌ ਲਹਿ ਲੌ ਕਰ ਲੈ ਹਥਿਆਰ ਹਹਾ ਕਹਿ ਢੂਕੇ॥
ਹਾਲਿ ਉਠਜੋ ਗਿਰ ਹੇਮ ਹਲਾ ਚਲ ਹੇਰਤ ਲੋਗ ਹਰੀ ਹਰ ਜੂਕੇ॥

****

ਹਾਰਿ ਗਿਰੇ ਬਿਨੁ ਹਾਰੇ ਰਹੇ ਅਰੁ ਹਾਥ ਲਗੇ ਅਰਿ ਹਾਸੀ ਹਨੂੰ ਕੇ॥ ੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਿਮਾਲਯ=ਹਿਮਾਚਲ ਪਹਾੜ। ਕਰ=ਹੱਥ। ਹਾਹਾ=ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ। ਹਾਲਿ=ਹਿੱਲ ਪਿਆ। ਹੇਰਤ=ਵੇਖਕੇ। ਹਾਂਕਿ=ਵੰਗਾਰਨਾ।

ਅਰਥ—ਹਜ਼ਾਰਾ ਹਿਮਾਲੀਆ ਪਰਬਤਾਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਦੇ ਹੋਏ ਹਠੀ ਸੂਰਮੇ ਹਿੰਮਤ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਹੱਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਗੇ ਵਧੇ। ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਵਰਗੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹਿੱਲ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨੂੰਮਾਨ ਦੇ ਸਾਹਸ ਨਾਲ ਪਹਾੜ ਚੂਰ ਚੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਡਿਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗਣ ਲਗੇ॥ ੧੫॥

ਠਾਢੇ ਜਹਾਂ ਸਰਦਾਰ ਬਡੇ ਕੁਪਿ ਕੌਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਸੇ ਪਠਨੇਟੇ॥
ਆਨਿ ਪਰੇ ਹਠ ਠਾਨਿ ਤਹੀ ਸਿਰਦਾਰ ਨ ਤੇ ਟਿਬ ਰੰਗਨਿ ਭੇਟੇ॥
ਭਾਰੀ ਭਿਰੇ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਲੌ ਜਬ ਲੌ ਨਹਿ ਸਾਰ ਕੀ ਧਾਰ ਲਪੇਟੇ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੀ ਸੈਨ ਤਰੰਗਨਿ ਤੁੱਲਿ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਰੰਗ ਤਰੇ ਖਤਿਰੇਟੇ॥ ੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੁਪਿ=ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ। ਕੌਚ=ਸੰਜੋਆਂ। ਪਠਨੇਟੇ=ਪੱਠੇ। ਸੁੰਦਰ ਜੁਆਨ। ਖਤਿਰੇਟੇ=ਖਤਰੀ

ਅਰਥ—ਜਿੱਥੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਰਦਾਰ ਸੰਜੋਆਂ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਕੱਸੇ ਕੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਖੜੇ ਸਨ, ਉਸ ਝੁੰਡ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਯੋਧੇ ਉਸ ਉਤੇ ਟੁਟ ਪਏ। ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਉਹ ਆਪਸ ਵਿਚ ਭਿੜਦੇ ਰਹੇ ਜਦੋਂ ਤਕ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਾਰ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਗਏ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨਦੀ ਸਮਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਦੀ ਵਿਚ ਖਤਰੀ ਪੁੱਤਰ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਤੈਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੧੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਾਰਿ ਓਡਛਾ ਰਾਇ ਕੋ ਲਈ ਸੁਤਾ ਤਿਹ ਜੀਤਿ॥
ਬਰੀ ਰਾਇ ਸੁਖ ਪਾਇ ਮਨ ਮਾਨਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਰੀਤਿ॥ ੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਤਾ=ਧੀ। ਬਰੀ=ਵਿਆਹੀ। ਮਾਨਿ=ਮੰਨਕੇ।

ਅਰਥ—ਉਡਛਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਉਸਦੀ ਧੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਰਿਵਾਜ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ॥ ੧੭॥

ਓਡਛੇਸ ਜਾਕੀ ਹਿਤੂ ਚਿੱਤ੍ਰਮਈ ਤਿਹ ਨਾਮ॥
ਹਨਿਵਤਿ ਸਿੰਘਹਿ ਸੋ ਰਹੈ ਚਿਤਵਤ ਆਠੋ ਜਾਮ॥ ੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਓਡਛੇਸ=ਓਡਛਾ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਹਿਤੂ=ਪਿਆਰੀ॥

ਅਰਥ—ਓਡਛਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਧੀ ਦਾ ਨਾਂ ਚਿੱਤ੍ਰਮਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਹਨਵੰਤ ਸਿੰਘ

ਨੂੰ ਦੇਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। (ਅਪੱਛਰਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਹਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਹੁਣ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ)।। ੧੮।।

ਪੜ੍ਹਨ ਹੇਤੁ ਤਾ ਕੌ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੌਪਯੋ ਦਿਜ ਗ੍ਰਿਹ ਮਾਹਿ।।
ਏਕ ਮਾਸ ਤਾ ਸੌ ਕਹਯੋ ਦਿਜਬਰ ਬੋਲਜਹੁ ਨਾਹਿ।। ੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਜ ਗ੍ਰਿਹ=ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ।

ਅਰਥ—ਉਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ।। ੧੯।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਜੇ ਨਿਜੁ ਸੁਤ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯੋ।। ਦਿਜਬਰ ਤਾਹਿ ਸੰਗ ਲੈ ਆਯੋ।।
ਪੜ੍ਹੋ ਪੜ੍ਹਯੋ ਗੁਨ ਛਿਤਪਤਿ ਕਹਿਯੋ।। ਸੁਨ ਸੁਅ ਬਚਨ ਮੋਨਿ ਹ੍ਵੈ ਰਹਿਯੋ।। ੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੋਨਿ=ਚੁੱਪ। ਨਿਕਟ=ਨੇੜੇ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਹਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਿਖਣ ਲਈ ਆਖਿਆ, ਪਰ ਹਨਵੰਤ ਸਿੰਘ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਚੁਪ ਹੀ ਰਿਹਾ।। ੨੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਲੈ ਤਾ ਕੋ ਰਾਜੈ ਕਿਯਾ ਅਪਨੇ ਧਾਮ ਪਯਾਨ।।
ਸਖੀ ਸਹਸ ਠਾਢੀ ਜਹਾਂ ਸੁੰਦਰਿ ਪਰੀ ਸਮਾਨ।। ੨੧।।

ਪਦ ਅਰਕ—ਧਾਮ=ਘਰ। ਸਹਸ=ਹਜ਼ਾਰ। ਪਰੀ=ਪਰੀਆਂ।

ਅਰਥ—ਰਾਜਾ ਉਹਨੂੰ ਲੈਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲਿਆ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪਰੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਖੜੀਆਂ ਸਨ।। ੨੧।।

ਬੋਲਤ ਸੁਤ ਮੁਖ ਤੇ ਨਹੀ ਯੌ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਇ।।
ਚਿੱਤ੍ਰਮਤੀ ਤਿਹ ਲੈ ਗਈ ਅਪੁਨੇ ਸਦਨ ਲਵਾਇ।। ੨੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਧਾਮ=ਘਰ। ਲਵਾਇ=ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਈ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਲੜਕਾ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਬੋਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਚਿੱਤ੍ਰਮਤੀ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਲੈ ਗਈ।। ੨੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਚੋਰ ਚਤੁਰਿ ਚਿਤ ਲਯੋ ਕਹੋ ਕਸ ਕੀਜੀਐ।।

ਕਢਿ ਕਰਿਜਵਾ ਅਪਨ ਲਲਾ ਕੌ ਦੀਜੀਐ।।
ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਜੌ ਕੀਨੇ ਪੀਅਹਿ ਰਿਝਾਈਐ।।
ਹੋ ਤਦਿਨ ਘਰੀ ਕੇ ਸਖੀ ਸਹਿਤ ਬਲਿ ਜਾਈਐ।। ੨੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਰਿਜਵਾ=ਕਲੇਜਾ। ਲਲਾ=ਪਿਆਰੇ। ਪੀਅਹਿ=ਪਤੀ। ਤਦਿਨ=ਉਸ ਦਿਨ।

ਅਰਥ—ਚਤੁਰ ਚੋਰ ਦੇ ਵਾਂਗ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਦਿਲ ਚੁਰਾ ਲਏ ਤਾਂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਆਪਣਾ ਕਲੇਜਾ ਕਢਕੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਏ, ਉਸ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਵਾਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।। ੨੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਤਿ ਅਨੂਪ ਸੁੰਦਰ ਸਰਸ ਮਨੋ ਮੈਨ ਕੇ ਐਨ।।
ਮੋ ਮਨ ਕੋ ਮੋਹਤ ਸਦਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਤਿਹਾਰੇ ਨੈਨ।। ੨੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਰਸ=ਬਹੁਤ, ਮੈਨ=ਕਾਮਦੇਵ। ਐਨ=ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਹਨਵੰਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਰਸ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵਾਂਗ ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹੋ। ਹੇ ਮਿੱਤ੍ਰ! ਤੇਰੇ ਨੈਣ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਦਾ ਮੋਹ ਰਹੇ ਹਨ"।। ੧੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।।

ਬਾਨ ਬਧੀ ਬਿਰਹਾ ਕੇ ਬਲਾਇ ਯੌ ਰੀਝਿ ਰਹੀ ਲਖਿ ਰੂਪ ਤਿਹਾਰੋ।।
ਭੋਗ ਕਰੋ ਮੁਹਿ ਸਾਥ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਨਹਿ ਤ੍ਰਾਸ ਬਿਚਾਰੋ।।
ਸੋ ਨ ਕਰੈ ਕਛੁ ਚਾਰੁ ਚਿਤੈਬੇ ਕੋ ਖਾਇ ਗਿਰੀ ਮਨ ਮੈਨ ਤਵਾਰੋ।।
ਕੋਟਿ ਉਪਾਇ ਰਹੀ ਕੈ ਦਯਾ ਕੀ ਸੋ ਕੈਸੇ ਹੂੰ ਭੀਜਤ ਭਜੋ ਨ ਐਠਜਾਰੋ।।੨੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਾਨ=ਤੀਰ। ਬਧੀ=ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ। ਚਖ=ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ। ਭੀਜਤ=ਖੁਸ਼।

ਅਰਥ—"ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਬਾਣ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਤੁਹਾਡੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਤੇ ਮੋਹਤ ਹਾਂ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਡਰ ਤਿਆਗਕੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਤ੍ਰਿਪਤ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜੇਗਾ। ਮੈਂ ਅਨੇਕਾਂ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਅਤ੍ਰਿਪਤ ਮਨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭਿੱਜ ਸਕਿਆ।। ੨੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਿਤ ਚੇਟਕ ਸੋ ਚੁਭਿ ਗਯੋ ਚਮਕਿ ਚਕ੍ਰਿਤ ਭਯੋ ਅੰਗ।।
ਚੋਰਿ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੈ ਗਯੋ ਚਪਲ ਚਖਨ ਕੇ ਸੰਗ।। ੨੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੋਰਿ=ਚੁਰਾ ਕੇ। ਚਪਲ=ਚੰਚਲ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਰਾਣੀ ਦਾ ਮਨ ਕਾਮ-ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਦਾ ਅੰਗ ਅੰਗ ਮਚਲ ਉਠਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦਾ ਚਿੱਤ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਦੀਆਂ ਚੰਚਲ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਸੀ।। ੨੬।।

ਹੇਰਿ ਰੂਪ ਤੁਹਿ ਬਸਿ ਭਈ ਗਹੌਂ ਕਵਨ ਕੀ ਓਟ।।
ਮਛਰੀ ਜਯੋਂ ਤਰਫੈ ਪਰੀ ਚੁਭੀ ਚਖਨ ਕੀ ਚੋਟ।। ੨੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਹੌਂ=ਫੜਾਂ। ਪਰੀ=ਪਈ। ਚਖਨ-ਨੈਣ, ਅੱਖਾਂ।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਸ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਿਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਵਾਂ? ਤੁਹਾਡੇ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਚੋਟ ਨਾਲ ਮੈਂ ਮੱਛੀ ਵਾਂਗ ਤੜਪ ਰਹੀ ਹਾਂ।। ੨੭।।

ਚੌਪਈ।। ਵਾਂਕੀ ਕਹੀ ਨ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਮਾਨੀ।। ਚਿੱਤ੍ਰਮਤੀ ਤਬ ਭਈ ਖਿਸਾਨੀ।।
ਚਿੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਪੈ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੋ।। ਬਡੋ ਦੁਸਟ ਇਹ ਪੁਤ੍ਰ ਤੁਹਾਰੋ।। ੨੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਖਿਸਾਨੀ=ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ। ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ=ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਰਾਜਕੁਮਾਰ।

ਅਰਥ—ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੇ ਚਿੱਤ੍ਰਮਤੀ ਦਾ ਕਹਿਆ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ, ਉਹ ਇਸ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋਈ। ਉਸਨੇ ਰਾਜਾ ਚਿੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਜਾਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਪੁੱਤਰ ਬਹੁਤ ਦੁਸ਼ਟ ਹੈ।। ੨੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਫਾਰਿ ਚੀਰ ਕਰ ਆਪਨੇ ਮੁਖ ਨਖ ਘਾਇ ਲਗਾਇ।।
ਰਾਜਾ ਕੋ ਰੋਖਿਤ ਕਿਯੋ ਤਨ ਕੋ ਚਿਹਨ ਦਿਖਾਇ।। ੨੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਖ ਘਾਇ=ਨਹੁੰਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ। ਰੋਖਿਤ=ਰੋਹ ਵਿਚ।

ਅਰਥ—ਆਪਣੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾੜਕੇ ਅਤੇ ਨਹੁੰਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮੁੱਖ ਤੇ ਜ਼ਖਮ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਕੇ ਉਹਨੇਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਰੋਹ ਵਿਚ ਭਰ ਦਿੱਤਾ।। ੨੯।।

ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਨ੍ਰਿਪ ਭਯੋ।। ਮਾਰਨ ਹੇਤ ਸੁਤਹਿ ਲੈ ਗਯੋ।।
ਮੰਤ੍ਰਿਨ ਆਨਿ ਰਾਵ ਸਮੁਝਾਯੋ।। ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਪਾਯੋ ।। ੩੦।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੰਤ੍ਰਿਨ=ਵਜ਼ੀਰ। ਰਾਵ=ਰਾਜਾ।

ਅਰਥ—ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜਾ ਗੁੱਸੇ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਲੈ ਗਿਆ। ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਨ ਮਾਰਿਆ ਜਾਏ।। ੩੦।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੁਤਿਯ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ

ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੨।। ੭੮।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੂਸਰੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੨।। ੭੮।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤੀਸਰਾ

ਕਥਾ ਕਾਲਪੀ ਨਗਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਬੰਦਿਸਾਲ ਕੋ ਭੂਪ ਤਬ ਨਿਜੁ ਸੁਤ ਦਿਯੋ ਪਠਾਇ।।
ਭੋਰ ਹੋਤ ਅਪਨੇ ਨਿਕਟਿ ਬਹੁਰੌ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਜੁ ਸੁਤ=ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ। ਭੋਰ=ਸਵੇਰ। ਬੰਦਿਸਾਲ=ਕੈਦ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕੈਦ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਫੇਰ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।। ੧।।

ਏਕ ਪੁੱਤ੍ਰਿਕਾ ਗ੍ਵਾਰ ਕੀ ਤਾ ਕੋ ਕਹੌਂ ਬਿਚਾਰ।।
ਏਕ ਮੋਟਿਯਾ ਯਾਰ ਤਿਹ ਔਰ ਪਤਰਿਯਾ ਯਾਰ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੁੱਤ੍ਰਿਕਾ=ਧੀ। ਪਤਰਿਯਾ=ਪਤਲਾ।

ਅਰਥ—(ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੰਤਰੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ, ਛਲਾਂ, ਪਖੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਣ ਲਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧਾਰਣ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਸਿਆਣੇ ਤੋਂ ਸਿਆਣੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਬਣਾ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।) ਇਕ ਪੇਂਡੂ ਗਵਾਰ ਦੀ ਕੁੜੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਇਕ ਮੋਟਾ ਤੇ ਇਕ ਪਤਲਾ ਯਾਰ ਸਨ।। ੨।।

ਸ੍ਰੀ ਮ੍ਰਿਗ ਚੱਛੁਮਤੀ ਰਹੈ ਤਾ ਕੋ ਰੂਪ ਅਪਾਰ।।
ਊਚ ਨੀਚ ਤਾਂ ਸੌ ਸਦਾ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਕਰੈ ਜੁਹਾਰ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਮ੍ਰਿਗ ਚੱਛੁਮਤੀ=ਹਰਨ ਨੇਤ੍ਰੀ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਹਿਰਣ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਉਚ ਨੀਚ ਦਾ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਸੀ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਸ਼ਹਿਰ ਕਾਲਪੀ ਮਾਹਿ ਬਸਤੇ ਤੈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗ ਕਰੈ ਵੈ।।

ਸ੍ਰੀ ਮ੍ਰਿਗਨੈਨ ਮਤੀ ਤਹ ਰਾਜੈ।। ਨਿਰਖਿ ਛਪਾਕਰਿ ਕੀ ਛਬਿ ਲਾਜੈ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਛਪਾਕਰਿ=ਚੰਦ। ਬਧਤ=ਵਸਦੀ ਸੀ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਕਾਲਪੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਹਿਰਣ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।। ੪।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੧੬)

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਰਧਿ ਮੋਟਿਯੋ ਯਾਰ ਤਿਹ ਤਰੁਨ ਪਤਰਿਯੋ ਯਾਰ।।
ਰਾਤ ਦਿਵਸ ਤਾਂ ਸੌ ਕਰੈ ਦ੍ਵੈਵੈ ਮੈਨ ਬਿਹਾਰ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਰਧਿ=ਬੁਢਾ। ਤਰੁਨ=ਜੁਆਨ। ਮੈਨ ਬਿਹਾਰ=ਕਾਮ ਕਲੋਲ।

ਅਰਥ—ਉਹਦਾ ਮੋਟਾ ਯਾਰ ਬੁਢਾ ਸੀ ਤੇ ਪਤਲਾ ਯਾਰ ਜੁਆਨ ਸੀ। ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮ-ਕਲੋਲ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।। ੫।।

ਹੋਤ ਤਰੁਨ ਕੇ ਤਰੁਨਿ ਬਸਿ ਬਿਰਧ ਤਰੁਨਿ ਬਸਿ ਹੋਇ।।
ਇਹੈ ਰੀਤਿ ਸਭ ਜਗਤ ਕੀ ਜਾਨਤ ਹੈ ਸਭ ਕੋਇ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਰੁਨਿ=ਇਸਤ੍ਰੀ।

ਅਰਥ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਜੁਆਨ ਆਦਮੀ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਅਤੇ ਬੁਢਾ ਆਦਮੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਇਸ ਰੀਤ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।। ੬।।

ਤਰੁਨਿ ਪਤਰਿਯਾ ਸੌ ਰਮੈ ਮੋਟੇ ਨਿਕਟ ਨ ਜਾਇ।।
ਜੌ ਕਬਹੂੰ ਤਾ ਸੌ ਰਮੈ ਮਨ ਭੀਤਰ ਪਛੁਤਾਇ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਤਰਿਯਾ=ਪਤਲਾ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਤਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੋਟੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਜੇ ਕਦੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ·ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਪਛਤਾਉਂਦੀ ਸੀ।। ੭।।

ਰਮਤ ਪਤਰਿਯਾ ਸੰਗ ਹੁਤੀ ਆਨਿ ਮੋਟੀਏਂ ਯਾਰ।।
ਪਯਾਨ ਕੌ ਖਰਕੋ ਕਿਯੋ ਤਵਨਿ ਤਰੁਨਿ ਕੇ ਦ੍ਵਾਰ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਨਿ=ਆ ਗਿਆ। ਖਰਕੋ=ਖੜਕਾ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਪਤਲੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਵਿਚ ਮਗਨ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦਾ

ਮੋਟਾ ਯਾਰ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਖੜਕਾ ਕੀਤਾ।। ੮।।

ਕਹਜੋ ਪਤਰੀਏ ਯਾਰ ਕਹੱ ਜਾਹੁ ਦਿਵਰਿਯਹਿ ਫਾਂਧਿ।।
ਜਿਨ ਕੋਊ ਪਾਪੀ ਆਇ ਹੈ ਮੁਹਿ ਤੁਹਿ ਲੈਹੇ ਬਾਂਧਿ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਵਰਿਯਹਿ=ਦਰਵਾਜ਼ਾ। ਬਾਂਧਿ=ਬੰਨ੍ਹ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਪਤਲੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਕੰਧ ਟਪਕੇ ਨੱਸ ਜਾਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਪਾਪੀ ਆ ਗਿਆ ਏ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਵੇਗਾ।। ੯।।

ਅਤਿ ਰੁਤਿ ਤਾਸੌਂ ਮਾਨਿ ਕੈ ਯਾਰ ਪਤਰਿਯਹਿ ਟਾਰਿ।।
ਭਰਭਰਾਇ ਉਠਿ ਠਾਢਭੀ ਜਾਨਿ ਮੋਟਿਯੋ ਯਾਰ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਤਿ=ਬਹੁਤ। ਰਤਿ=ਪ੍ਰੀਤੀ। ਭਰਭਰਾਇ=ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ। ਠਾਢਭੀ=ਖੜੇ ਗਈ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦਸਦੇ ਹੋਏ ਉਸਨੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਉਸ ਮੋਟੇ ਯਾਰ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਉਠ ਕੇ ਖੜੀ ਹੋ ਗਈ।। ੧੦।।

ਉਠਤ ਬੀਰਜ ਭੂ ਪਰ ਗਿਰਜੋ ਲਖਯੋ ਮੋਟਿਯੇ ਯਾਰ।।
ਯਾਕੋ ਤੁਰਤੁ ਬਤਾਇਯੋ ਭੇਦ ਰਮੈ ਸੁ ਕੁਮਾਰਿ।। ੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ-ਭੂ=ਜ਼ਮੀਨ। ਲਖਜੋ=ਵੇਖਿਆ।

ਅਰਥ—ਉਠਦਿਆਂ ਹੀ ਵੀਰਜ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੇਦ ਮੋਟੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਦਸੱਣ ਲਈ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ।। ੧੧ ।।

ਅਧਿਕ ਤਿਹਾਰੋ ਰੂਪ ਲਖਿ ਮੋਹਿ ਨ ਰਹੀ ਸੰਭਾਰ।।
ਤਾਤੇ ਗਿਰਜੋ ਅਨੰਗ ਭੂਅ ਸਕਜੋ ਨ ਬੀਰਜ ਉਬਾਰ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਨੰਗ=ਕਾਮ। ਭੂਅ=ਧਰਤੀ ਉਤੇ। ਮੋਹਿ=ਮੈਂ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਆਖਣ ਲਗੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਅਤਿਅੰਤ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਸਕੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀਰਜ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਡਿਗਿਆ ਹੈ।। ੧੨।।

ਫੂਲਿ ਗਯੋ ਪਸੁ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਨਿਜ ਸੁਭ ਮਾਨੈ ਅੰਗ।।
ਮੋਹਿ ਨਿਰਖਿ ਛਬਿ ਬਾਲ ਕੋ ਛਿਤ ਪਰ ਗਿਰਜੋ ਅਨੰਗ।। ੧੩।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਸੁ=ਮੂਰਖ। ਸੁਭ=ਸੁੰਦਰ। .ਛਿਤ=ਧਰਤੀ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਮੂਰਖ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਫੂਲ ਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਇਸ ਤੇ ਕਾਮ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਏ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹਦਾ ਵੀਰਜ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗਿਆ ਹੈ।। ੧੩।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂੱਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤ੍ਰਿਤਯ ਚਰਿਤ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭ ਸਤੁ ।। ੩।। ੯੧।। ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆਂ ਚਲਿੱਤਰ ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤੀਸਰਾ ਚਲਿੱਤਰ ਸਮਾਪਤ ਸਤੁ ਸੁਭ ਸਤੁ।। ੩।। ੯੧।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਚੌਥਾ

ਕਥਾ ਘੁਰਕੀ

ਬੰਦਿਸਾਲ ਨ੍ਰਿਪ ਪੂਤ ਪਠਾਯੋ।। ਭਈ ਭੋਰ ਫਿਰਿ ਪਕਰਿ ਮਗਾਯੋ।।
ਮੰਤ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸੌਂ ਬਚਨ ਉਚਰੇ।। ਭੂਪਤਿ ਸੁਧਾ ਸ੍ਰਵਨ ਜਨੁ ਭਰੇ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਧਾ=ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ਸ੍ਰਵਨ=ਕੰਨ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜੇਹਲ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਫੇਰ ਸੱਦ ਲਿਆ। ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਮੁੜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁਣਿਆ।। ੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮਹਾਂਨੰਦ ਮੁਰਦਾਰ ਕੀ ਹੁਤੀ ਬਹੁਰਿਯਾ ਏਕ।।
ਤਾਂ ਸੋਂ ਰਤਿ ਮਾਨਹ ਹੁਤੇ ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਅਨੇਕ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੁਰਦਾਰ=ਗਰੀਬ। ਬਹੁਰਿਯਾ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਰਤਿ=ਰੱਤੀ, ਪ੍ਰੀਤ।

ਅਰਥ— ਮਹਾਂਨੰਦ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਦੀ ਇਕ ਪਤਨੀ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਿਭਚਾਰ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।। ੨।।

ਮਹਾਂਨੰਦ ਮੁਰਦਾਰ ਕੀ ਘੁਰਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਨਾਮ।।
ਕੋਪ ਸਮੈ ਨਿਜੁ ਨਾਹ ਕੋ ਘੁਰਕਤ ਆਠੋ ਜਾਮ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਾਹ=ਮਾਲਕ।

ਅਰਥ—ਮਹਾਂ ਨੰਦ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਘੁਰਕੀ ਸੀ, ਜੋ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਘੂਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।

ਏਕ ਚੌਂਛ ਤਾਕੋ ਰਹੈ ਬਿਰਧਿ ਆਪੁ ਤ੍ਰਿਯ ਜ੍ਵਾਨ।।

****

ਸੋ ਯਾ ਪਰ ਰੀਝਤ ਨਹੀ ਯਾ ਕੇ ਵਾ ਮਹਿ ਪ੍ਰਾਨ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਏਕ ਚੱਛ=ਇਕ ਅੱਖ ਵਾਲਾ

ਅਰਥ—ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਇਕ ਅੱਖ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਬੁਢਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਜਵਾਨ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਪਤਨੀ ਉਹਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਬੁੱਢੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵਸਦੇ ਸਨ।। ੪।।

ਕਾਜ ਕਵਨ ਹੂੰ ਕੇ ਨਿਮਿਤਿ ਗਯੋ ਧਾਮ ਕੋ ਧਾਇ।।
ਤਰੁਨ ਪੁਰਖ ਸੋ ਤਰੁਨਿ ਤਹ ਰਹੀ ਹੁਤੀ ਲਪਟਾਇ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਜਦ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਮੌਕਾ ਪਾਕੇ ਜਵਾਨ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਵਿਚ ਰੁਝ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।। ੫।।

ਮਹਾਂਨੰਦ ਆਵਤ ਸੁਨਜੋ ਲਯੋ ਗਰੇ ਸੌ ਲਾਇ।।
ਅਤਿ ਬਚਿਤ੍ਰ ਬਾਤੈ ਕਰੀ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਚਿਤ੍ਰ=ਸੁੰਦਰ। ਹਰਖ=ਖੁਸ਼ੀ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਮਹਾਂ ਨੰਦ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਪਿਆਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਗਲ੍ਹ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ।। ੬।।

ਕਾਨ ਦੋਊ ਗਹਿਰੇਂ ਗਹੇ ਚੂੰਮਿ ਏਕ ਦ੍ਰਿਗ ਲੀਨ।।
ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਛਲਿ ਕੈ ਜੜਹਿ ਯਾਰ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੀਨ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਹੇ=ਫੜੇ। ਦ੍ਰਿਗ=ਅੱਖ।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਉਹਦੇ ਦੋਵੇਂ ਕੰਨਾ ਤੇ ਇਕੋ ਇਕ ਅੱਖ ਨੂੰ ਚੁੰਮਿਆ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਲ-ਕਪਟ ਕਰਕੇ ਮੌਕਾ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।। ੭।।

ਸ੍ਰਵਨਨ ਕਛੁ ਖਰਕੋ ਸੁਨੈ ਇਕ ਚਖੁ ਸਕੈ ਨ ਹੇਰਿ।।
ਪਰੋ ਸਦਾ ਮੋਰੇ ਰਹੈ ਲਹੈ ਨ ਭੇਦ ਅਧੇਰ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ੍ਰਵਨਨ=ਕੰਨ। ਖਰਕੋ=ਖੜਕਾ। ਅਧੇਰ=ਅਗਿਆਨੀ, ਮੂਰਖ।

ਅਰਥ—ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂ ਨੰਦ ਨੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਖੜਕਾ ਸੁਣਿਆ, ਪਰ ਇਕ ਅੱਖ ਨਾਲ ਨਾ ਵੇਖ ਸਕਣ ਕਾਰਣ ਉਹ ਮੂਰਖ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।। ੮।।

ਹੇਰਿ ਰੂਪ ਤਵ ਬਸਿ ਭਈ ਮੋ ਤਨ ਬਢਯੋ ਅਨੰਗ॥
ਚੂੰਮਿ ਨੇਤ੍ਰ ਤਾ ਤੇ ਲਯੋ ਅਤਿ ਹਿਤ ਚਿਤ ਕੇ ਸੰਗ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੋ=ਮੇਰੇ। ਤਨ=ਸਰੀਰ।

ਅਰਥ—ਪਤਨੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮ-ਵੱਸ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਏਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਚੁੰਮਿਆ ਹੈ॥ ੯॥

ਮਹਾਂਨੰਦ ਇਹ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਫੂਲਿ ਗਯੋ ਮਨ ਮਾਹਿ॥
ਅਧਿਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਾ ਸੌਂ ਕਰੀ ਭੇਦ ਪਛਾਨਜੋ ਨਾਹਿ॥ ੧੦॥ ੧॥

ਅਰਥ- ਮਹਾਂ ਨੰਦ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਫੁਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ॥ ੧੦॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਚਤੁਰਥੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ ॥ ੪॥ ੧੦੧॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤ੍ਰਿਆ ਚਲਿੱਤੱਰ ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਚਲਿੱਤੱਰ ਚੌਥਾ ਸਮਾਪਤ ਸਤੁ ਸੁਭ ਸਤੁ॥ ੪॥ ੧੦੧॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਸਹਿਜ ਕਲਾ

ਦੋਹਿਰਾ॥ ਬੰਦਿਸਾਲ ਕੌਂ ਭੂਪ ਤਬ ਨਿਜੁ ਸੁਤ ਦਯੋ ਪਠਾਇ॥
ਭੋਰ ਹੋਤ ਅਪਨੇ ਨਿਕਟਿ ਬਹੁਰੋ ਲੀਯੋ ਬੁਲਾਇ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਭੂਪ=ਰਾਜਾ। ਸੁਤ=ਪੁੱਤਰ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਜੇਹਲ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾ ਲਿਆ॥ ੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਬੰਦਿਸਾਲ ਨ੍ਰਿਪ ਪੂਤ ਪਠਾਯੋ॥ ਭਈ ਭੋਰ ਫਿਰਿ ਪਕਰ ਮੰਗਾਯੋ॥
ਮੰਤ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸੌਂ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ॥ ਜਾਨੁਕ ਸੋਕ ਦੂਰਿ ਕਰਿ ਡਾਰੇ॥ ੨॥

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜੇਹਲ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਫਿਰ ਫੜਕੇ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ। ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਮਾਨੋਂ ਉਸਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੨॥

****

ਦੋਹਰਾ।। ਇਕ ਜੋਗੀ ਬਨ ਮੈ ਹੁਤੋ ਦ੍ਰੁਮ ਮੈ ਕੁਟੀ ਬਨਾਇ।।
ਏਕ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਸੁਤਾ ਕੈ ਲੈ ਗਜੋ ਮੰਤ੍ਰ ਚਲਾਇ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦ੍ਰੁਮ=ਬ੍ਰਿਛ, ਦਰਖਤ। ਸੁਤਾ=ਪੁਤਰੀ।

ਅਰਥ—ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਜੋਗੀ ਦਰਖਤ ਵਿਚ ਕੁਟੀਆ ਬਣਾ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਇਕ ਵਪਾਰੀ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਕਾਸਿਕਾਰ ਕੋ ਸ਼ਾਹਿਕ ਜਨਿਯਤ।। ਸਹਜ ਕਲਾ ਤਿਹ ਸੁਤਾ ਬਖਨਿਯਤ।।
ਤਾਂਕੋ ਹਰਿ ਜੋਗੀ ਲੈ ਗਯੋ।। ਰਾਖਤ ਏਕ ਬਿਰਛ ਮੈ ਭਯੋ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਾਸਿਕਾਰ=ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ। ਹਰਿ=ਚੁਰਾ ਕੇ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਵਪਾਰੀ ਕਾਸਿਕਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸਹਜ ਕਲਾ ਸੀ। ਜੋਗੀ ਉਸਨੂੰ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਦਰਖਤ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਸੀ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਰੀ ਕਿਵਾਰੀ ਬਿਰਛ ਕੀ ਖੋਦਿ ਕਿਯੋ ਤਿਹ ਗ੍ਰੇਹ।।
ਰਾਤਿ ਦਿਵਸ ਤਾਂਕੌ ਭਜੈ ਅਧਿਕ ਬਢਾਇ ਸਨੇਹ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਿਵਾਰੀ=ਤਾਕੀ, ਬਾਰੀ। ਗ੍ਰੇਹ=ਘਰ। ਸਨੇਹ=ਪ੍ਰੇਮ।

ਅਰਥ—ਦਰਖਤ ਨੂੰ ਖੋਦ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਤਾਕੀ ਬਣਾਕੇ ਉਹਨੇ ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਜੋਗੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੫।।

ਮਾਰਿ ਕਿਵਰਿਯਾ ਬਿਰਛ ਕੀ ਆਪਿ ਨਗਰ ਮੈ ਆਇ।।
ਮਾਂਗਿ ਭਿਛਾ ਨਿਸਿ ਕੇ ਸਮੈਂ ਰਹਤ ਤਿਸੀ ਦ੍ਰੁਮ ਜਾਇ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਦਰਖ਼ਤ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਉਹ ਨਗਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸੇ ਦਰਖ਼ਤ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।। ੬।।

ਜਾਇ ਤਹਾਂ ਆਪਨ ਕਰੇ ਹਾਥਨ ਕੋ ਤਤਕਾਰ।।
ਸੁਨਤ ਸ਼ਬਦ ਤਾਕੀ ਤਰੁਨਿ ਛੋਰਤ ਕਰਨ ਕਿਵਾਰ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਉਹ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਤਾੜੀ ਵਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਂਦੀ ਸੀ।। ੭।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਨਿਤਜ ਜੜ ਕਰੈ।। ਮਧੁਰ ਮਧੁਰ ਧੁਨਿ ਬੇਨੁ ਉਚਰੈ।।

ਰਾਜ ਕਲਾ ਬਿਨਸੀ ਸਭ ਗਾਵੈ।। ਸਹਜ ਕਲਾ ਬਿਨਸੀ ਨ ਸੁਨਾਵੈ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬੇਨੁ=ਬੀਨ, ਕਲਾ=ਸ਼ਕਤੀਆਂ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਰੋਜ਼ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਬੀਨ ਵਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਜੋਗ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਾ ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ, ਪਰ ਸਹਿਜ ਕਲਾ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਸੀ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਿਹੀ ਨਗਰ ਮੈਂ ਅਤਿ ਚਤੁਰ ਹੁਤੋ ਪੁਤ੍ਰ ਇਕ ਭੂਪ।।
ਬਲ ਗੁਨ ਬਿਕ੍ਰਮ ਇੰਦ੍ਰ ਸਮ ਸੁੰਦਰ ਕਾਮ ਸਰੂਪ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਦਾ ਇਕ ਚਤੁਰ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਜੋ ਬਲ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਇੰਦਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਸਰੂਪ ਸੀ।। ੯।।

ਸੁਰੀ ਆਸੁਰੀ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ ਗੰਧਰਬੀ ਕਿਨਮਾਹਿ।।
ਹਿੰਦੁਨੀ ਤੁਰਕਾਨੀ ਸਭੈ ਹੇਰਿ ਰੂਪ ਬਲਿ ਜਾਹਿ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਦੇਵ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, ਦੈਂਤ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ,. ਗੰਧਰਬ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, ਹਿੰਦੂ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਉਹਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।। ੧੦।।

ਚੌਪਈ।। ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਤਾ ਕੇ ਪਾਛੇ ਧਾਯੋ।। ਤਿਨ ਜੁਗਿਯਾਹਿ ਕਛੁ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਯੋ।।
ਜਬ ਵਹ ਜਾਇ ਬਿਰਛ ਮੈ ਬਰਜੋ।। ਤਬ ਛਿਤ ਪਤਿ ਸੁਤ ਦ੍ਰੁਮ ਪਰ ਚਰਜੋ।। ੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦ੍ਰੁਮ=ਦਰਖ਼ਤ। ਚਰਜੋ=ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਦਾ ਲੜਕਾ ਉਸ ਜੋਗੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਤੁਰਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨ ਲਗ ਸਕਿਆ। ਜਦੋਂ ਜੋਗੀ ਦਰਖ਼ਤ ਵਿਚ ਵੜਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਲੜਕਾ ਦਰਖ਼ਤ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ।। ੧੧।।

ਭਯੋ ਪ੍ਰਾਤ ਜੋਗੀ ਪੁਰ ਆਯੋ।। ਉਤਰਿ ਭੂਪ ਸੁਤ ਤਾਲ ਬਜਾਯੋ।।
ਛੋਰਿ ਕਿਵਾਰ ਕੁਅਰਿ ਤਿਨ ਦੀਨੋ।। ਤਾਂ ਸੌ ਕੁਅਰ ਭੋਗ ਦ੍ਰਿੜ ਕੀਨੋ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਤਰਿ=ਉਤਰ ਕੇ। ਤਾਲ=ਤਾੜੀ। ਕੁਅਰ=ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ।

ਅਰਥ—ਸਵੇਰੇ ਜੋਗੀ ਜਦੋਂ ਨਗਰ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਰਾਜ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਦਰਖ਼ਤ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਤਾੜੀ ਮਾਰੀ, ਉਸ ਕੰਨਿਆ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ।। ੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਲੋਹਜ ਪੇਹਜ ਭੱਛ ਸੁਭ ਭੋਜਨ ਭਲੋ ਖਵਾਇ।।
ਤਾ ਸੌ ਰਤਿ ਮਾਨਤ ਭਯੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ।। ੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਲੋਹਜ=ਦੁਧ। ਪੇਹਜ=ਚਟਣੀ। ਭੱਛ=ਰੋਟੀ।

ਅਰਥ—ਉਹਨੂੰ ਦੁੱਧ ਦੇ ਬਣੇ ਪਦਾਰਥ ਫਲਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਛਕਾਏ। ਉਹ ਲੜਕੀ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੀਝ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਰਹੀ।। ੧੩।।

ਤਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਜੋ ਚਿਤ ਹੁਤੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਲਿਯੋ ਚੁਰਾਇ।।
ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਤਿਹ ਜੋਗਿਯਹਿ ਚਿਤ ਤੇ ਦਿਯੋ ਭੁਲਾਇ।। ੧੪।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮਨ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਸ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ।। ੧੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਭਲੋ ਹੇਰਿ ਕਰਿ ਬੁਰੋ ਨ ਕਬਹੁ ਨਿਹਾਰਿਯੈ।।
ਚਤੁਰ ਪੁਰਖੁ ਕੋ ਪਾਇ ਨ ਮੂਰਖ ਚਿਤਾਰਿਯੈ।।
ਧਨੀ ਚਤੁਰ ਅਰੁ ਤਰੁਨ ਤਰੁਨਿ ਜੋ ਪਾਇ ਹੈ।।
ਹੋ ਬਿਰਧ ਕੁਰੂਪ ਨਿਧਨ ਜੜ ਪੈ ਕਿਯੋ ਜਾਇ ਹੈ।। ੧੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਹੇਰਿ=ਵੇਖਕੇ। ਨਿਧਨ=ਗਰੀਬ।

ਅਰਥ—ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਮਿਲਣ ਤੇ ਮਾੜੀ ਵਲ ਵੇਖਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਸਿਆਣੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਯਾਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਜੁਆਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਧਨੀ, ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਜੁਆਨ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵੇਗੀ ਤਾਂ ਭਲਾ ਫੇਰ ਉਹ ਬੁੱਢੇ, ਕੋਝੇ, ਗਰੀਬ ਤੇ ਮੂਰਖ ਮਨੁੱਖ ਪਾਸ ਕਿਉਂ ਜਾਇਗੀ।। ੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਤਾ ਸੌ ਕਹਿਯ ਸੰਗ ਚਲਹੁ ਲੈ ਮੋਹਿ।।
ਭੋਗ ਕਰੋਂਗੀ ਜੋਗ ਤਜਿ ਅਧਿਕ ਰਿਝੈਹੌਂ ਤੋਹਿ।। ੧੬।।

ਅਰਥ—ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਚਲੋ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਜੋਗੀ ਛੱਡਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਾਂਗੀ।। ੧੬।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਮੈਂ ਚਲੌ ਸੰਗ ਲੈ ਤੋਕੌ।। ਜੁਗਯਹਿ ਬੋਲਿ ਮਾਨੁ ਹਿਤ ਮੋਕੌ।।

ਆਖਿ ਮੂੰਦਿ ਦੋਊ ਬੀਨ ਬਜੈਯੈ।। ਮੋਰੇ ਕਰ ਤੇ ਤਾਲ ਦਿਵੈਯੈ।। ੧੭।।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਚਲਾਂਗਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਜੋਗਨੀ ਬੋਲੀ ਕਿ ਹੇ ਜੋਗੀ, "ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰ। ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਵੀਨਾਂ ਵਜਾਵਾਂਗੇ ਤੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਤਾਲ ਦਿਆਂਗੇ"।। ੧੭।।

ਆਂਖਿ ਮੂਦਿ ਦੋਊ ਬੀਨ ਬਜਾਈ।। ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਘਾਤ ਭਲੀ ਲਖਿ ਪਾਈ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਕੇ ਸੰਗ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ।। ਚੋਟ ਚਟਾਕਨ ਤਾਲ ਦਿਵਾਯੋ।। ੧੮।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਸਮਾਂ ਵੇਖਕੇ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਉਸ ਲਾਲ ਪ੍ਰੇਮ-ਵੀਨਾ ਵਜਾਈ ਤੇ ਤਾਲ ਦੇਕੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ।। ੧੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਤਿ ਰਤਿ ਕਰਿ ਤਾ ਕੋ ਲਿਯੋ ਅਪਨੇ ਹੈ ਕਰਿ ਸ੍ਵਾਰ।।
ਨਗਰਸਾਲ ਪੁਰ ਕੋ ਗਯੋ ਬਿਰਛ ਕਿਵਰਿਯਹਿ ਮਾਰਿ।। ੧੯।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਹੈ ਕਰਿ ਸ੍ਵਾਰ=ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਕੇ। ਕਿਵਰਿਯਹਿ=ਦਰਵਾਜ਼ਾ।

ਅਰਥ—ਆਖਰ ਉਹ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਕੇ ਦਰਖ਼ਤ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ।। ੧੯।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਪੰਚਮੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ ।। ੫।। ੧੨੦।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਰਾਜਾ ਤੇ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਚਲਿੱਤਰ ਪੰਜਵਾਂ ਸਮਾਪਤ ਸਤੁ ਸ਼ੁਭ ਸਤੁ।। ੫।। ੧੨੦।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਛੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਾਲਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਬੰਦਿਸਾਲ ਕੋ ਭੂਪ ਤਬ ਨਿਜੁ ਸੁਤ ਦਿਯੋ ਪਠਾਇ।।
ਭੋਰ ਹੋਤ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਹਿਤ ਬਹੁਰੋ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ ਨੂੰ ਜੇਹਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸਮੇਤ ਉਹਨੂੰ ਫਿਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।। ੧।।

ਪੁਨਿ ਮੰਤ੍ਰੀ ਐਸੇ ਕਹੀ ਏਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੀ ਬਾਤ।।
ਸੋ ਸੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਰੀਝਤ ਭਯੋ ਕਹੋ ਕਹੋ ਮੁਹਿ ਤਾਤ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਦਿਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਐਸੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ॥ ੨॥

ਏਕ ਬਧੂ ਥੀ ਜਾਟ ਕੀ ਦੂਜੈ ਬਰੀ ਗਵਾਰ॥
ਖੇਲਿ ਅਖੇਟਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਇਕ ਆਨਿ ਭਯੋ ਤਿਹ ਯਾਰ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਧੂ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਗਵਾਰ=ਮੂਰਖ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਜਟ ਦੀ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਇਕ ਮੂਰਖ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਣ ਗਿਆ॥ ੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਲੰਗਚਲਾਲਾ ਕੋ ਇਕ ਰਾਇ ਬਖਾਨਿਯੈ॥
ਮਧੁਕਰ ਸ਼ਾਹ ਸੁ ਬੀਰ ਜਗਤ ਮੈ ਜਾਨਿਯੈ॥
ਮਾਲਮਤੀ ਜਟਿਯਾ ਸੌ ਨੇਹੁ ਲਗਾਇਯੋ॥
ਹੋ ਖੇਲਿ ਅਖੇਟਕ ਭਵਨ ਤਵਨ ਕੇ ਅਇਯੋ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਲੰਗਂ ਚਲਾਲਾ=ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਜਟਿਯਾ=ਜੱਟੀ। ਸੌ=ਨਾਲ। ਭਵਨ=ਘਰ। ਤਵਨ=ਤਿਸ ਦੇ।

ਅਰਥ—ਲੰਗ ਚਲਾਲਾ ਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਮਧੁਕਰ ਸ਼ਾਹ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਬਹਾਦਰ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਮਾਲਮਤੀ ਨਾਂ ਦੀ ਜੱਟੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਕੇ ਉਹਦੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ॥ ੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਖੇਲਿ ਅਖੇਟਕ ਆਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਰਤਿ ਮਾਨੀ ਤਿਹ ਸੰਗ॥
ਇਹੀ ਬੀਚ ਆਵਤ ਭਯੋ ਜਾਟ ਰੀਛ ਕੇ ਸੰਗ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰੀਛ=ਰਿੱਛ ਵਾਂਗ ਡਰਾਉਣਾ।

ਅਰਥ—ਸ਼ਿਕਾਰ ਪਿਛੋਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਰਿੱਛ ਵਰਗਾ ਡਰਾਉਣਾ ਉਹ ਜੱਟ ਆ ਗਿਆ॥ ੫॥

ਜਾਟਾਵਤ ਲਖਿ ਨ੍ਰਿਪ ਡਰਜੋ ਕਹਿਜੋ ਨ ਡਰਿ ਬਲਿ ਜਾਉਂ॥
ਤਿਹ ਦੇਖਤ ਤੁਹਿ ਕਾਢਿਹੌਂ ਤਾ ਕੇ ਸਿਰ ਧਰਿ ਪਾਉਂ॥ ੬॥

ਅਰਥ—ਜੱਟ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜਾ ਡਰ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਤੁਸੀਂ ਡਰੋ ਨਾ, ਮੈਂ ਉਸ ਜੱਟ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਪੈਰ ਰਖਵਾਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ

ਬਾਹਰ ਕੱਢਵਾ ਦਿਆਂਗੀ।। ੬।।

ਅੜਿੱਲ।। ਏਕ ਕੁਠਰਿਯਾ ਬੀਚ ਰਾਵ ਕੋ ਰਾਖਿਯੋ।।
ਰੋਇ ਬਚਨ ਮੂਰਖ ਸੋ ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਾਖਿਯੋ।।
ਰੈਨ ਸਮੈ ਇਕ ਬੁਰੋ ਸੁਪਨ ਮੁਹਿ ਆਇਯੋ।।
ਹੋ ਜਾਨੁਕ ਤੋਕਹ ਸਯਾਮ ਭੁਜੰਗ ਚਬਾਇਯੋ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੁਠਰਿਯਾ=ਕੋਠੀ। ਜਾਨੁਕ=ਜਾਣੋ। ਤੋਕਹ=ਤੈਨੂੰ। ਭੁਜੰਗ=ਸੱਪ।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਕ ਦਾਣਿਆਂ ਵਾਲੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਛੁਪਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰੋਂਦੀ ਹੋਈ ਉਸ ਮੂਰਖ ਜੱਟ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਕ ਬੁਰਾ ਸੁਪਨਾ ਵੇਖਿਆ ਏ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕਾਲੇ ਸੱਪ ਨੇ ਡੰਗਿਆ ਹੈ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਸਦਨ ਦਿਜਬਰ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇ।।
ਉਨ ਮੋਕੌ ਐਸੇ ਕਹਿਯੋ ਭੇਦ ਸਕਲ ਸਮਝਾਇ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸਦ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ ਹੈ।। ੮।।

ਜੋ ਕੋਊ ਨਾਰਿ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਜਾਪੁ ਜਪੈ ਹਿਤੁ ਲਾਇ।।
ਅਕਸ ਮਾੜ੍ਹ ਪ੍ਰਗਟੈ ਪੁਰਖ ਏਕ ਭੂਪ ਕੇ ਭਾਇ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਿਤੁ=ਪ੍ਰੇਮ।। ਭਾਇ ਵਰਗਾ। ਭੂਪ=ਰਾਜਾ।

ਅਰਥ—ਜੇ ਕੋਈ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਜਾਪ ਕਰੇ ਤਾਂ ਅਕਸ-ਮਾੜ੍ਹ ਰਾਜੇ ਵਰਗਾ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇਗਾ।। ੯।।

ਜੋ ਤੁਮਰੇ ਸਿਰ ਜਾਇ ਧਰਿ ਪੁਰਖ ਪਾਵ ਬਡਭਾਗ।।
ਜੋ ਤੁਮਹੂੰ ਜੀਵਤ ਬਚੋ ਹਮਰੋ ਬਚੈ ਸੁਹਾਗ।। ੧੦।।

ਅਰਕ—ਜੇ ਉਹ ਪੁਰਖ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ ਰਖਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਆਖੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸੁਹਾਗ ਦੀ ਰਖਿਆ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।। ੧੦।।

ਤਾਂਤੇ ਤਵ ਆਗਯਾ ਭਏ ਜਾਪੁ ਜਪਤ ਹੌਂ ਜਾਇ।।
ਤੁਮਰੇ ਮਰੇ ਮੈਂ ਜਰਿ ਮਰੋਂ ਜਿਯੋਂ ਜਿਵੋਂ ਸੁਖੁ ਪਾਇ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਜਾਪ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਮਰਨ ਤੇ ਮੈਂ ਸੜ ਮਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ।। ੧੧।।

ਜੌਂ ਹੌਂ ਹਸੁ ਪਤਿੱਬਤ੍ਰਾ ਜੋ ਮੋ ਮੈ ਸਤ ਆਇ।।
ਏਕ ਪੁਰਖ ਤਬ ਜਾਇ ਧਰਿ ਯਾਕੇ ਸਿਰ ਪਰਿ ਪਾਇ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਤਦ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਸਤਵੰਤੀ ਤੇ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਸਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ ਰਖਕੇ ਲੰਘ ਜਾਵੇ।। ੧੨।।

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਰਾਜਾ ਉਠਯੋ ਤਾਕੇ ਸਿਰ ਪਗ ਠਾਨਿ।।
ਗਯੋ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਮੂਰਖ ਭਯੋ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪਤਿੱਬ੍ਰਤ ਜਾਨਿ।। ੧੩।। ੧।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਜਾ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ ਰਖਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਆਪਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਮੰਨਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ।। ੧੩।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਂਦੇ ਖਸ਼ਟਮੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ।। ਸਤੁ ਸ਼ੁਭਮ ਸਤੁ।। ੬।। ੧੩੩।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਚਲਿੱਤਰ ਛੇਵਾਂ ਸਮਾਪਤ।। ੬।। ੧੩੩।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਸਤਵਾਂ

ਕਥਾ ਜੈਨਾਬਾਦੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਾਹਜਹਾਨਾਬਾਦ ਮੈਂ ਏਕ ਤੁਰਕ ਕੀ ਨਾਰਿ।।
ਇਕ ਚਰਿਤ੍ਰ ਅਤਿ ਤਿਨ ਕਿਯੋ ਸੋ ਤੁਹਿ ਕਹੋਂ ਸੁਧਾਰਿ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸ਼ਾਹਜਹਾਨਾਬਾਦ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਜੋ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ, ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਮੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਅਨਿਕ ਪੁਰਖ ਤਾਸੋ ਸਦਾ ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਕੇਲ ਕਮਾਹਿ।।
ਸ੍ਵਾਨ ਹੇਰਿ ਲਾਜਤ ਤਿਨੈ ਇਕ ਆਵਹਿ ਇਕ ਜਾਹਿ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ੍ਵਾਨ=ਕੁੱਤਾ। ਹੇਰਿ=ਵੇਖ ਕੇ।

ਅਰਥ— ਰਾਤ ਦਿਨ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲੀਲਾ ਰਚਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ

ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਵੇਖਕੇ ਕੁਤੇ ਵੀ ਸ਼ਰਮਾ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਸੋ ਇਕ ਰਹੈ ਮੁਗਲ ਕੀ ਬਾਮਾ।। ਜੈਨਾਬਾਦੀ ਤਾਕੋ ਨਾਮਾ।।
ਬਹੁ ਪੁਰਖਨ ਸੌਂ ਕੇਲ ਕਮਾਵੈ।। ਅਧਿਕ ਢੀਠ ਨਹਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਲਜਾਵੈ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਾਮਾ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਢੀਠ=ਬੇ-ਸ਼ਰਮ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਇਕ ਮੁਗਲ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਜੈਨਾਬਾਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕਾਮ-ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਬੇ-ਹੱਦ ਬੇ-ਸ਼ਰਮ ਸੀ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਾਹਿਦ ਖਾਂ ਆਗੇ ਹੁਤੋ ਬੇਗਯੂਸਫ ਗਜੋ ਆਇ।।
ਭਰਭਰਾਇ ਉਠ ਠਾਢ ਭੀ ਤਾਂਹਿ ਬੈਦ ਠਹਰਾਇ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਭਰਭਰਾਇ =ਛੇਤੀ ਨਾਲ।

ਅਰਥ —ਜਾਹਿਦ ਖਾਂ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵਿਅੱਕਤੀ ਜਦੋਂ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਸੀ ਤਾਂ ਯੂਸਫ ਬੇਗ ਨਾਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਵਿਅੱਕਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਲੋਲ ਵਾਸਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਠ ਬੈਠੀ ਅਤੇ ਜਾਹਿਦ ਖਾਂ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਲਈ ਇਕ ਵੈਦ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਣ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।। ੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਟਰਿ ਆਗੇ ਤਿਹ ਲਿਯੋ ਬਚਨ ਯੌਂ ਭਾਖਿਯੋ।।
ਤੁਮਰੇ ਅਰਥਹਿ ਬੈਦ ਬੋਲਿ ਮੈ ਰਾਖਿਯੋ।।
ਤਾਂਤੇ ਬੇਗਿ ਇਲਾਜ ਬੁਲਾਇ ਕਰਾਇਯੈ
ਹੋ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਅਬੈ ਅਰੋਗ ਤੁਰਤ ਘਰ ਜਾਇਯੈ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਅਗੇ ਹੋ ਕੇ ਆਖਿਆ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਹੀ ਵੈਦ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਰਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਤੁਸੀਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਆਪਣਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਓ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਅਰੋਗ ਹੋ ਕੇ ਘਰ ਜਾਓ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੌਰੈ ਆਵਤ ਹੌਕਨੀ ਸੋਏ ਊਰਧ ਸ੍ਵਾਸ।।
ਬਹੁ ਠਾਢੇ ਜਾਨੂੰ ਦੁਖੈਂ ਯਹੈ ਤ੍ਰਿਦੋਖ ਪ੍ਰਕਾਸ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਾਨੂੰ=ਗੋਡੇ।

ਅਰਥ—ਦੌੜਕੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਹ ਫੁਲਦਾ ਏ ਤੇ ਸੁਤਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਾਹ ਉਲਟਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਖੜੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਗੋਡੇ ਦੁਖਦੇ ਨੇ ਇਹ (ਤਿਰਦੋਖ) ਬਿਮਾਰੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਏ।। ੬।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤੁਮਰੋ ਕਰੋ ਇਲਾਜ ਨ ਹਾਸੀ ਜਾਨਿਯੋ।।
ਰੋਗ ਹੇਤ ਅਨੁਸਰੌਂ ਬੁਰੈ ਮਤਿ ਮਾਨਿਯੋ।।
ਬੈਦ ਭਾਇ ਗੁਰ ਮਿਤ ਤੇਨ ਭੇਦ ਦੁਰਾਇਯੈ।।
ਹੋ ਕਹੌਂ ਕਵਨ ਕੇ ਆਗੇ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਨਾਇਯੈ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਹੇਤ=ਵਾਸਤੇ। ਅਨੁਸਰੌਂ=ਮੈਂ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਇਲਾਜ ਕਰਾਵਾਂਗੀ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਖੌਲ ਨਹੀਂ। ਰੋਗ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਵੈਦ, ਦਾਈ, ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਤੋਂ ਭੇਦਾ ਛੁਪਾਕੇ ਨਹੀਂ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਤਕਲੀਫ ਨੂੰ ਕਿਹਦੇ ਅਗੇ ਆਖਾਂਗੇ।। ੭।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਦਾਦੁਰੀ ਚਬਾਈ ਤਾਕੇ ਮੂਰਿਯੌ ਧਸਾਈ
ਘਨੀ ਛੇਰਿਨ ਚੁਗਾਈ ਵਾਹਿ ਜੂਤਿਨ ਕੀ ਮਾਰਿ ਕੈ।।
ਰਾਖ ਸਿਰ ਪਾਈ ਤਾਕੀ ਮੂੰਛੈ ਭੀ ਮੁੰਡਾਈ
ਦੋਊ ਐਸੀ ਲੀਕੈ ਲਾਈ ਕੋਊ ਸਕੈ ਨ ਉਚਾਰਿਕੈ।।
ਗੋਦਰੀ ਡਰਾਈ ਤਾਂ ਤੇ ਭੀਖ ਭੀ ਮੰਗਾਈ
ਤਿਹ ਐਸੋ ਕੈ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਾਹਿ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਨਿਕਾਰਿ ਕੈ।।
ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਐਸੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਾਹਿ ਕੋ ਦਿਖਾਇ
ਜਾਰ ਆਪੁ ਟਰਿ ਗਯੋ ਮਹਾ ਮੂਰਖ ਕੋ ਟਾਰਿ ਕੈ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਾਦੁਰੀ= ਡੌਡੀਆਂ। ਮੂਰਿ=ਮੂਲੀ। ਘਨੀ=ਬਹੁਤੀ। ਛੇਰਿਨ=ਬੱਕਰੀ।

ਅਰਥ-ਦਵਾ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਡੌਡੀਆਂ ਖਵਾਈਆਂ ਤੇ ਮੂਲੀ ਖੇਤ ਵਿਚ ਬਿਜਵਾਈ, ਸਿਰ ਵਿਚ ਜੁਤੀਆਂ ਵੀ ਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਅਪਣੀਆਂ ਬਕਰੀਆਂ ਭੀ ਉਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਚਰਵਾਈਆਂ। ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਭੀ ਪਾਈ, ਉਹਦੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਮੁੰਨਵਾਕੇ ਉਹਦਾ ਅਜਿਹਾ ਹਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹਨੂੰ ਗੋਦੜੀ ਪਵਾ ਕੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਭਿਖਿਆ ਭੀ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਘਰ ਤੋਂ ਕੱਢਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਵਰਤਾਓ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਯਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਐਸਾ ਕੌਤਕ ਵਿਖਾਇਆ ਕਿ ਉਹਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ (ਯੂਸਫ ਬੇਗ) ਉਸ ਜਾਹਿਦ ਖਾਂ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪ ਚਲਾ ਗਿਆ।। ੮।। (ਦ: ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ ੯੨੦)

ਚੌਪਈ।। ਭੀਖ ਮਾਂਗ ਬਹੁਰੋ ਘਰ ਆਯੋ।। ਤਹਾਂ ਤਵਨ ਕੋ ਦਰਸ ਨ ਪਾਯੋ।।
ਕਹ ਗਯੋ ਜਿਨ ਮੁਰ ਰੋਗ ਘਟਾਇਸ।। ਯਹ ਜੜ ਭੇਵ ਨੈਕ ਨ ਪਾਇਸ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਜੜ=ਮੂਰਖ। ਨੈਕ=ਥੋੜ੍ਹਾ ਜੇਹਾ।

ਅਰਥ—ਜਦੋ ਉਹ ਭੀਖ ਮੰਗਕੇ ਵਾਪਸ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਉਹਨੂੰ ਉਹਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਨ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਮੇਰਾ ਰੋਗ ਘਟ ਕੀਤਾ ਉਹ ਕਿਥੇ ਗਿਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਮੂਰਖ ਉਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।। ੯।।

ਤਬ ਅਬਲਾ ਯੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।।
ਕਹੋਂ ਬਾਤ ਸੁਨੁ ਮੀਤ ਹਮਾਰੇ।।
ਸਿਧਿ ਔਖਧ ਜਾ ਕੇ ਕਰ ਆਯੋ।।
ਦੈ ਤਿਨ ਬਹੁਰਿ ਨ ਦਰਸ ਦਿਖਾਯੋ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਦ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਮਿੱਤਰ! ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਸੁਣ। ਸਿਧ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਦਵਾਈ ਜਿਹਦੇ ਹੱਥ ਆ ਜਾਂਦੀ ਏ, ਉਹ ਦੇਕੇ ਮੁੜ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ।। ੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੰਤ੍ਰੀ ਔਰ ਰਸਾਇਨੀ ਜੌ ਭਾਗਨ ਮਿਲਿ ਜਾਤ।।
ਦੈ ਔਖਧ ਤਬ ਹੀ ਭਜੈ ਬਹੁਰਿ ਨ ਦਰਸ ਦਿਖਾਤ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਮਾਂਦਰੀ ਤੇ ਰਸਾਇਨੀ ਜੇ ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਦਵਾਈ ਦੇਕੇ ਦੌੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁੜ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।। ੧੧।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾਕੋ ਕਹਜੋ ਸੱਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਜੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਜੜ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨਜੋ।।
ਤਾਸੋਂ ਅਧਿਕਸੁ ਨੇਹ ਸੁ ਧਾਰਜੋ।। ਮੇਰੋ ਬਡੋ ਰੋਗ ਤ੍ਰਿਯ ਟਾਰਜੋ।। ੧੨।। ੧।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਉਹਦਾ ਕਹਿਆ ਸੱਚ ਮੰਨਕੇ ਉਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਨਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿ ਇਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਰੋਗ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਨਗਾ ਪਿਆ।। ੧੨।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰੋ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਸਪਤਮੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭ ਸਤੁ ।। ੭।। ੧੪੫।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸਤਵਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਸਮਾਪਤ ਸਤੁ ਸੁਭ ਸਤੁ।। ੭।। ੧੪੫।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਅਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਨੁਰਾਗ ਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਹਿਰ ਅਕਬਰਾਬਾਦ ਮੈਂ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕੀ ਹੀਨ।।
ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ ਅਰੁ ਤੰਤ੍ਰ ਸਭ ਤਿਨ ਮੈਂ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਬੀਨ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪ੍ਰਬੀਨ=ਸਿਆਣੀ।

ਅਰਥ—ਅਕਬਰਾਬਾਦ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਭੈੜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜਾਦੂ ਟੂਣਿਆਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸਿਆਣੀ ਸੀ।। ੧।।

ਸ੍ਰੀ ਅਨੁਰਾਗ ਮਤੀ ਕੁਅਰਿ ਲੋਗ ਬਖਾਨਹਿ ਤਾਹਿ।।
ਸੁਰੀ ਆਸੁਰੀ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ ਰੀਝਿ ਰਹਤ ਲਖਿ ਵਾਹਿ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਕੁੰਵਰ ਅਨੁਰਾਗ ਮਤੀ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਚੰਗੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਹਦੇ ਤੇ ਰੀਝਦੀਆਂ ਸਨ।। ੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਬਹੁ ਪੁਰਖਨ ਸੋਂ ਬਾਲ ਸਦਾ ਰੱਤਿ ਮਾਨਈ।।
ਕਾਹੂ ਕੀ ਨਹਿ ਲਾਜ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮੈਂ ਆਨਈ।।
ਸੈਯਦ ਸ਼ੇਖ ਪਠਾਨ ਮੁਗਲ ਬਹੁ ਆਵਈ।।
ਹੋ ਤਾਸੋਂ ਭੋਗ ਕਮਾਇ ਬਹੁਰਿ ਘਰ ਜਾਵਹੀ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸ਼ਰਮ-ਹਯਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਉਹ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਸਈਅਦ, ਸ਼ੇਖ, ਪਠਾਨ ਤੇ ਮੁਗਲ ਸਾਰੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਕਰਕੇ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਐਸੇ ਹੀ ਤਾ ਸੌ ਸਭੈ ਨਿਤਿਪ੍ਰਤਿ ਭੋਗ ਕਮਾਂਹਿ।।
ਬਰਿਯਾ ਅਪਨੀ ਆਪਨੀ ਇਕ ਆਵੈ ਇਕ ਜਾਂਹਿ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰਿਯਾ=ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਾਰੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਨਾਲ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।। ੪।।

ਪ੍ਰਥਮ ਪਹਰ ਸੈਯਦ ਰਮੈਂ ਸ਼ੇਖ ਦੂਸਰੇ ਆਨਿ।।
ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਪਹਰ ਮੁਗਲਾਵਈ ਚੌਥੇ ਪਹਰ ਪਠਾਨ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਰ ਵਿਚ ਸਈਅਦ, ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਸ਼ੇਖ, ਤੀਜੇ ਪਹਿਰ ਵਿਚ ਮੁਗ਼ਲ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਪਹਿਰ ਵਿਚ ਪਠਾਨ ਉਹਦੇ ਘਰ ਨੇਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ।। ੫।।

ਚੌਪਈ।। ਭੂਲਿ ਪਠਾਨ ਪ੍ਰਥਮ ਹੀ ਆਯੋ।। ਪੁਨਿ ਸੈਯਦ ਮੁਖਿ ਆਨਿ ਦਿਖਾਯੋ।।
ਲੈਸੁ ਪਠਾਨ ਖਾਟ ਤਰ ਦੀਨੋ।। ਸੈਯਦਹਿ ਲਾਇ ਗਰੇ ਸੌ ਲੀਨੋ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਖਾਟ ਤਰ=ਮੰਜੀ ਹੇਠਾਂ। ਗਰੇ ਸੌ ਲੀਨੋ=ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਭੁਲ ਕੇ ਪਠਾਨ ਪਹਿਲਾਂ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਪਿਛੇ ਹੀ ਸਈਅਦ ਵੀ ਆ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਹਨੇ ਪਠਾਨ ਨੂੰ ਮੰਜੀ ਹੇਠਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਈਅਦ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ।। ੬।।

ਸ਼ੇਖ ਸੈਯਦ ਕੇ ਪਾਛੇ ਆਯੋ।। ਘਾਸ ਬਿਖੈ ਸੈਯਦਹਿ ਛਪਾਯੋ।।
ਤਬ ਲੌ ਮੁਗਲ ਆਇ ਹੀ ਗਯੋ।। ਸ਼ੇਖਹਿ ਡਾਰਿ ਗੋਨਿ ਮਹਿ ਦੀਯੋ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਸਈਅਦ ਦੇ ਪਿਛੇ ਸ਼ੇਖ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਸਈਅਦ ਨੂੰ ਘਾਹ ਵਿਚ ਛੁਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਮੁਗ਼ਲ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹਨੇ ਸ਼ੇਖ ਨੂੰ ਇਕ ਬੋਰੀ ਵਿਚ ਛੁਪਾ ਦਿੱਤਾ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਿਹ ਪਾਛੇ ਕੁਟਵਾਰ ਕੇ ਗਏ ਪਯਾਦੇ ਆਇ।।
ਤੁਰਤੁ ਕੁਠਰਿਯਾ ਨਾਜ ਕੀ ਮੁਗਲਹਿ ਦਯੋ ਦੁਰਾਇ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੁਟਵਾਰ=ਕੋਤਵਾਲ। ਕੁਠਰਿਯਾ=ਕੋਠੀ।

ਅਰਥ—ਇਹਦੇ ਪਿਛੇ ਕੋਤਵਾਲ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਇਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਮੁਗ਼ਲ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਅਨਾਜ ਵਾਲੀ ਕੋਠੀ ਵਲ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ।। ੮।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੨੧)

ਘੇਰਿ ਪਯਾਦਨ ਜਬ ਲਈ ਰਹਯੋ ਨ ਕਛੂ ਉਪਾਇ।।
ਨਿਕਸਿ ਆਪੁ ਠਾਢੀ ਭਈ ਗ੍ਰਿਹ ਕੌ ਆਗਿ ਲਗਾਇ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਇਹਨੂੰ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਘੇਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਕੋਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਨ ਰਹਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਆਪ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਖਲੋ ਗਈ।। ੯।।

ਦੁਹੂੰ ਹਾਥ ਪੀਟਤ ਭਈ ਜਰਯੋ ਜਰਯੋ ਗ੍ਰਿਹ ਭਾਖਿ।।
ਵੈ ਚਾਰੌ ਤਾ ਮੈ ਜਰੇ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਹੇਰੀ ਰਾਖਿ।। ੧੦।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਰੇ=ਸੜ ਗਏ। ਹੇਰੀ=ਵੇਖੀ।

ਅਰਥ—"ਉਹ ਮੇਰਾ ਘਰ ਸੜ ਗਿਆ, ਮੇਰਾ ਘਰ ਸੜ ਗਿਆ", ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਿੱਟਣ ਲਗੀ। ਉਹ ਚਾਰੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਸੜ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਆਹ ਭੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ।। ੧੦।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਅਸਟਮੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭ ਸਤੁ ।। ੮।। ੧੫੫।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅਠਵਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਸਮਾਪਤ ਸਤੁ ਸੁਭ ਸਤੁ।। ੮।। ੧੫੫।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਨੌਵਾਂ

ਕਥਾ ਜਗ ਜੋਤਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਹਿਰ ਲਹੌਰ ਬਿਖੈ ਹੁਤੀ ਏਕ ਬਹੁਰਿਯਾ ਸ਼ਾਹ।।
ਕਮਲ ਨਿਰਖਿ ਲੋਚਨ ਜਲਤ ਹੇਰਿ ਲਜਤ ਮੁਖ ਮਾਹ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ— ਲੋਚਨ=ਅੱਖਾਂ। ਲਜਤ=ਸ਼ਰਮ।

ਅਰਥ—ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਸ੍ਰੀ ਜਗ ਜੋਤਿ ਮਤੀ ਤਿਹ ਨਾਮਾ।। ਜਾ ਸਮ ਔਰ ਨ ਜਗ ਮੋਂ ਬਾਮਾ।।
ਅਧਿਕ ਤਰੁਨਿ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਰਾਜੈ।। ਲਖਿ ਤਾ ਕੌ ਤੜਿਤਾ ਤਨ ਲਾਜੈ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪ੍ਰਭਾ=ਤੇਜਸਵੀ।

ਅਰਥ—ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਜੋਤਮਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਏਨੀ ਅਧਿਕ ਤੇਜਸਵੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬਿਜਲੀ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਕ ਰਾਜਾ ਅਟਕਤ ਭਯੋ ਨਿਰਖਿ ਤਰਨਿ ਕੇ ਅੰਗ।।
ਰਤਿ ਮਾਨੀ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿ ਕੈ ਅਤਿ ਹਿਤ ਚਿਤ ਕੇ ਸੰਗ।। ੩।।

ਅਰਕ—ਇਕ ਰਾਜਾ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮਸਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਕਰਕੇ ਉਹਨੇ ਉਹਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖੀ।। ੩।।

ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਪਰ ਅਟਕਤ ਭਈ ਨਿਤਿ ਗ੍ਰਿਹ ਲੇਤ ਬੁਲਾਇ।।

ਚਿਤ੍ਰ ਕਲਾ ਇਕ ਸਹਚਰੀ ਤਿਹ ਗ੍ਰਿਹਤਾਹਿ ਪਠਾਇ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਹਚਰੀ=ਦਾਸੀ, ਸਹੇਲੀ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਵੀ ਰਾਜੇ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਚਿਤ੍ਰਕਲਾ ਨਾਂ ਦੀ ਦਾਸੀ ਰਾਹੀਂ ਹਰ ਰੋਜ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।। ੪।।

ਚਿਤ੍ਰਕਲਾ ਜੋ ਸਹਚਰੀ ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ।।
ਗਿਰੀ ਮੂਰਛਨਾ ਹ੍ਵੈ ਧਰਨਿ ਹਰ ਅਰਿ ਸਰ ਗਜੋ ਮਾਰਿ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਚਿਤ੍ਰਕਲਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬੇ-ਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਵੈਰੀ ਕਾਮਦੇਵ ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰ ਗਿਆ ਸੀ।। ੫।।

ਚੌਪਈ।। ਉਠਤ ਬਚਨ ਨ੍ਰਿਪ ਸਾਥ ਉਚਾਰੇ।। ਆਜੁ ਭਜੋ ਮੁਹਿ ਰਾਜ ਪਿਆਰੇ।।
ਹੇਰਿ ਤੁਮੈ ਹਰ ਅਰਿ ਬਸ ਭਈ।। ਮੋ ਕਹੱ ਬਿਸਰਿ ਸਕਲ ਸੁਧਿ ਗਈ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਫੇਰ ਉਠਕੇ ਉਹਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, "ਹੇ ਰਾਜਨ! ਅਜ ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੈਂ ਕਾਮ-ਵਸ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸੁਧ-ਬੁਧ ਭੁਲ ਗਈ ਹੈ"।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾ ਕਰਜੋ ਤਾਸੌ ਭੋਗ ਬਨਾਇ।।
ਸੰਗ ਲਜਾਇ ਇਹ ਖਾਇ ਰਿਸਿ ਕਹਜੋ ਸ਼ਾਹ ਸੌ ਜਾਇ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਲਈ ਦਾਸੀ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਗਈ ਅਤੇ ਓਧਰੋਂ ਜਾਕੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਪਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾਸੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਸ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਤੇਰੇ ਘਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।। ੭।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਤਿਹ ਸ਼ਾਹ ਤੁਰਤੁ ਘਰ ਆਇਯੋ।।
ਲਖਜੋ ਤਵਨ ਤ੍ਰਿਯ ਭੇਦ ਅਧਿਕ ਦੁਖ ਪਾਇਯੋ।।
ਮੋਰਿ ਨਿਰਖਿ ਪਤਿ ਨ੍ਰਿਪ ਕੌਂ ਜਿਯ ਤੇ ਮਾਰਿ ਹੈ।।
ਤੌ ਤਾ ਪਾਛੇ ਹਮਹੂੰ ਕੌ ਤੁਰਤੁ ਸੰਘਾਰਿ ਹੈ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਪਤੀ ਛੇਤੀ ਘਰ ਆਇਆ, ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਕੇ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ, ਪਿਛੋਂ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ।। ੮।।

****

ਦੋਹਰਾ।। ਤਾਤੇ ਆਗੈ ਕੀਜਿਯੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਤੁਰਤ ਉਪਾਇ।।
ਜਿਯਤੇਂ ਜਿਯਤ ਨਿਕਾਰਿਯੈ ਭੋਜਨ ਭਲੋ ਖਵਾਇ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਕਾਰਿਯੈ=ਕੱਢਣਾ। ਭਲੋ=ਵਧੀਆ

ਅਰਥ—ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਛੇਤੀ ਉਪਾਅ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਪਤੀ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਭੋਜਨ ਖਵਾਕੇ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।। ੯।।

ਇਕ ਸਫ ਬੀਚ ਲਪੇਟਿ ਤਿਹ ਧਰਜੋ ਭੀਤ ਸੋਲਾਇ।।
ਜਾਇਸ਼ਾਹ ਆਗੇ ਲਿਯੋ ਭੋਜਨ ਭਲੋ ਮੰਗਾਇ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਭੀਤ=ਕੰਧ ਨਾਲ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਕ ਸਫ ਵਿਚ ਵਲ੍ਹੇਟ ਕੇ ਉਹਨੇ ਕੰਧ ਨਾਲ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਭੋਜਨ ਮੰਗਵਾਕੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਪਤੀ ਨੂੰ ਅਗੇ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲੀ।। ੧੦।।

ਅੜਿੱਲ।। ਭੋਜਨ ਭਲੋ ਸ਼ਾਹ ਕੌ ਤਾਹਿ ਖਵਾਇਯੋ।।
ਬਹੁਰਿ ਬਚਨ ਤਾਕੋਂ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਇਯੋ।।
ਭਰਿ ਮੇਵਾ ਕੀ ਮੁਠਿ ਯਾ ਸਫ ਮੋਂ ਡਾਰਿਯੈ।।
ਹੋ ਪਰੇ ਜੀਤਿ ਬੈ ਦਾਵ ਪਰੇ ਬਿਨੁ ਹਾਰਿਯੈ।। ੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਾਹਿ=ਉਸਨੂੰ। ਮੁਠਿ=ਮੁਠੀ, ਬੁੱਕ। ਯਾ=ਇਸ।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਭੋਜਨ ਖਵਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਮੁਠੀ ਭਰ ਮੇਵੇ ਇਸ ਸਫ ਵਿਚ ਸੁਟੋ, ਜੇ ਇਹ ਇਸ ਸਫ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਿਤੇ ਹੋਏ ਮੰਨੇ ਜਾਉਗੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਹਾਰ ਹੋਵੇਗੀ।। ੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੇਵਾ ਸ਼ਾਹੁਨਿ ਸ਼ਾਹੁ ਲੈ ਤਿਹ ਸਫ ਭੀਤਰਿ ਡਾਰਿ।।
ਖਾਹਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤੂੰ ਭੱਛ ਸੁਭ ਐਸੇ ਕਹਜੋ ਸੁਧਾਰਿ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਾਹੁਨਿ=ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਨੀ। ਸ਼ਾਹੁ=ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ। ਭੀਤਰਿ=ਵਿਚ। ਭੱਛ=ਭੋਜਨ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਮੇਵੇ ਲੈਕੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਉਸ ਸਫ ਵਿਚ ਸੁਟੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, 'ਹੇ ਰਾਜਾ! ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਓ"।। ੧੨।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੨੨।।)

ਸੁਨਤ ਸ਼ਾਹੁ ਚਮਕਜੋ ਬਚਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਕਹਜੋ ਰਿਸਾਇ।।

ਤੈ ਮੁਹਿ ਕਯੋ ਰਾਜਾ ਕਹਯੋ ਮੋਕਹੁ ਬਾਤ ਬਤਾਇ।। ੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਮਕਯੋ=ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਰਿਸਾਇ=ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ।

ਅਰਥ—ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਭੜਕ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜਾ ਕਿਉਂ ਆਖਿਆ, ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਭੇਦ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ।। ੧੩।।

ਧਾਮ ਰਹਤ ਤੋਰੇ ਸੁਖੀ ਤੋਸੌ ਨੇਹੁ ਬਢਾਇ।।
ਤਾਂਤੇ ਮੈ ਰਾਜਾ ਕਹਯੋ ਮੇਰੇ ਤੁਮ ਹੀ ਰਾਇ।। ੧੪।।

ਅਰਥ—ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬੋਲੀ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਜਾ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਰਾਜਾ ਹੋ।। ੧੪।।

ਰੀਝ ਗਯੋ ਜੜ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਭੇਦ ਨ ਸਕਯੋ ਪਛਾਨਿ।।
ਤਾਂਤੇ ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਹਾਟੈ ਸੁ ਉਠਿ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਨ ਮਾਨਿ।। ੧੫।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਮੂਰਖ ਬਿਨਾਂ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ-ਪੂਰਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਠਕੇ ਆਪਣੀ ਹਟੀ ਤੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ।। ੧੫।।

ਸ਼ਾਹੁ ਗਏ ਤ੍ਰਿਯ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋਂ ਦਯੋ ਨਿਕਾਰਿ।।
ਸੁਨਤ ਬਾਤ ਅਤਿ ਕੋਪ ਕੈ ਅਧਿਕ ਲੌਂਡਿਯਹਿ ਮਾਰਿ।। ੧੬।। ੧।।

ਅਰਥ—ਵਪਾਰੀ ਦੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸਮਝਕੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਕੁਟਿਆ ਮਾਰਿਆ।। ੧੬।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਨੌਮੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭ ਸਤੁ ।। ੯।। ੧੭੧।। ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨਾਂਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ ।। ੯।। ੧੭੧।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦਸਵਾਂ

ਕਥਾ ਚਿਤਰਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਤਵਨ ਲੌਂਡਿਯਹਿ ਸ਼ਾਹੁ ਤ੍ਰਿਯ ਮਾਰੀ ਜੌ ਰਿਸਿ ਖਾਇ।।
ਕਿਯ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਿਨ ਮੰਤ੍ਰਿਯਨ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਇ।। ੧।।

****

ਅਰਥ—ਉਸ ਵਪਾਰੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਦਾਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਵੀ ਕਈ ਚਲਿੱਤਰ ਵਿਖਾਏ ਸਨ, ਮੰਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾਕੇ ਆਖਿਆ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਚੋਟਨ ਲਗੇ ਰੋਹ ਮਨ ਆਨੋ।। ਜਾਇ ਸੈਯਦ ਸੋ ਕਰਜੋ ਯਰਾਨੋ।।
ਨਿਤ ਤਿਹ ਅਪਨੇ ਸਦਨ ਬੁਲਾਵੈ।। ਸ਼ਾਹੁ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੋ ਦਰਬੁ ਲੁਟਾਵੈ।।੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਰੋਹ=ਗੁੱਸਾ। ਸਦਨ=ਘਰ।

ਅਰਥ—ਬਹੁਤ ਮਾਰ ਖਾਣ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ, ਉਹਨੇ ਇਕ ਸਈਅਦ ਨਾਲ ਯਾਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਹੁਣ ਰੋਜ਼ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਉਣ ਲਗੀ ਤੇ ਵਪਾਰੀ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਧਨ ਲੁਟਾਉਣ ਲਗੀ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਾਹੁ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੀ ਖਾਟ ਪਰ ਇਕ ਦਿਨ ਤਾਹਿ ਸਵਾਇ।।
ਸ਼ਾਹੁ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸੋਂ ਅਗਮਨੈ ਕਹਜੋ ਬਚਨ ਯੋਂ ਜਾਇ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਖਾਟ ਪਰ=ਮੰਜੀ ਉਤੇ। ਅਗਮਨੈ=ਅੱਗੇ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਸਈਅਦ ਨੂੰ ਵਪਾਰੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਮੰਜੀ ਤੇ ਸੁਆ ਕੇ ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੇ ਉਸ ਵਪਾਰੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਆਖਿਆ।। ੩।।

ਤਵਨੈ ਨ੍ਰਿਪ ਤੁਅਹਿਤ ਪਗਜੋ ਬੇਗਿ ਬੁਲਾਵਤ ਤੋਹਿ।।
ਚਲੋ ਅਬੈ ਉਠਿ ਤੁਮ ਤਹਾਂ ਬਾਤ ਸ੍ਰਵਨ ਧਰਿ ਮੋਹਿ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਗਜੋ=ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ। ਬੇਗ=ਛੇਤੀ। ਸ੍ਰਵਨ=ਕੰਨ।

ਅਰਥ—ਤੁਹਾਡਾ ਰਾਜਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ-ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਛੇਤੀ ਬੁਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨੋ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਉਥੇ ਚਲੋ।। ੪।।

ਨ੍ਰਿਪ ਠਾਢੋ ਹੇਰੈ ਤੁਮੈ ਤੁਮਰੇ ਅਤਿ ਹਿਤ ਪਾਗਿ।।
ਬੇਗਿ ਚਲੋ ਉਠਿ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਜਹਾ ਬਰਤੁ ਹੈ ਆਗਿ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਾਗਿ=ਖੱਚਤ। ਆਗਿ=ਅੱਗ।

ਅਰਥ—ਤੁਹਾਡੇ ਅਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਾਜਾ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਹ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਿਥੇ ਅੱਗ ਬਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਛੇਤੀ ਚਲੋ।। ੫।।

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਤ੍ਰਿਯ ਤਹ ਚਲੀ ਕਹਜੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੋਂ ਧਾਇ।।

ਸੋਇ ਯਾਰ ਤੁਮਰੀ ਰਹੀ ਗਹੋ ਚਰਨ ਦੋਊ ਜਾਇ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੌੜਕੇ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੀ , ਅਤੇ ਸਈਅਦ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਲਓ।। ੬।।

ਆਪੁ ਅਗਮਨੇ ਦੌਰਿ ਕੈ ਸੈਯਦਹਿ ਕਹਿਯੋ ਸੁਨਾਇ।।
ਗਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਜਾਗਤ ਰਹੋ ਜਿਨਿ ਨ ਗਹੈ ਕੋਊ ਆਇ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੌਰਿ ਕੈ=ਦੌੜ ਕੇ।

ਅਰਥ—ਆਪ ਅਗੇ ਦੌੜਕੇ ਉਸਨੇ ਸਈਅਦ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਫੜਕੇ ਜਾਗਦਾ ਰਹੋ, ਤਾਂਕਿ ਕੋਈ ਆ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਫੜ ਨਾ ਲਵੇ।। ੭।।

ਚੋਰ ਜਰਾਵਤ ਆਗਿ ਜਹ ਤਹ ਤ੍ਰਿਯ ਪਹੁਚੀ ਜਾਇ।।
ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਤਾਕੌ ਦਿਯੋ ਗਹਿਰੇ ਗੜੇ ਦਬਾਇ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਓਧਰ ਜਿਥੇ ਚੋਰ ਅੱਗ ਬਾਲਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਥੇ ਵਪਾਰੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਦੋਂ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵਪਾਰੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਲੁਟਕੇ ਅਤੇ ਮਾਰਕੇ ਡੂੰਘੇ ਟੋਏ ਵਿਚ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ।। ੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਚਰਨ ਛੁਅਨ ਦੋਊ ਕਾਲ ਪ੍ਰੇਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਆਨਿਯੋ।।
ਚਿਤ੍ਰਕਲਾ ਕੋ ਬਚਨ ਸੱਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਿਯੋ।।
ਉਠਤ ਤੇਗ ਕੋ ਤਬ ਬਿਨ ਘਾਵ ਪ੍ਰਹਾਰਿਯੋ।।
ਹੋ ਸੁਘਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਕੋ ਹਨਿਹੀ ਡਾਰਿਯੋ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਏਧਰ ਰਾਜਾ ਚਿਤ੍ਰਕਲਾ ਦੀ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨਕੇ ਉਹਦੇ ਪੈਰ ਛੂਹਣ ਲਈ ਪਹੁੰਚਾ। ਸਈਅਦ ਨੇ ਉਠਦਿਆਂ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ।। ੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਾਹੁ ਬਧੂ ਚੋਰਨ ਹਨੀ ਸੈਯਦ ਨ੍ਰਿਪ ਕੌ ਘਾਇ।।
ਤਵਨ ਲੌਡਿਯਹਿ ਲੇ ਗਯੋ ਅਪਨੇ ਸਦਨ ਬਨਾਇ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਪਾਰੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਈਅਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਉਸ ਦਾਸੀ (ਚਿਤ੍ਰਕਲਾ) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ।। ੧੦।।

ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਨ ਅੰਤਰ ਦੀਜਿਯੈ ਤਾ ਕੋ ਲੀਜੈ ਭੇਦ।।

****

ਬਹੁ ਪੁਰਖਨ ਕੇ ਕਰਤ ਹੈ ਹ੍ਰਿਦੈ ਚੰਚਲਾ ਛੇਦ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਕਦੀ ਭੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਪਰ ਉਹਦਾ ਭੇਦ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੰਚਲ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਖਮ ਕਰ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ ।। ੧੧।।

ਚਿਤ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਹਰਿ ਲੀਜਿਯੈ ਤਾਹਿ ਨ ਦੀਜੈ ਚਿੱਤ।।
ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਤਾਹਿ ਰਿਝਾਇਯੈ ਦੈ ਦੈ ਅਗਨਿਤ ਬਿੱਤ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਗਨਿਤ=ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ।

ਅਰਥ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਚੁਰਾ ਲਓ, ਪਰ ਆਪਣਾ ਚਿੱਤ ਉਹਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਦਿਓ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਦੇਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਹਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦੇ ਰਹੋ।। ੧੨।।

ਗੰਧ੍ਰਬ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਗਨ ਨਰ ਬਪੁਰੇ ਕਿਨ ਮਾਂਹਿ।।
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਤ੍ਰਿਯਾਨ ਕੇ ਭੇਵ ਪਛਾਨਤ ਨਾਹਿ।। ੧੩।। ੧।।

ਅਰਥ—ਗੰਧਰਬ, ਜੱਛ, ਭੁਜੰਗ, ਦੇਵ, ਅਦੇਵ ਕੋਈ ਭੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ, ਫਿਰ ਭਲਾ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸ ਦੇ ਪਾਣੀ ਹਾਰ ਹਨ।। ੧੩।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦਸਮੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭ ਸਤੁ ।। ੧੦।। ੧੮੪।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦਸਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੧੦।। ੧੯੪।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਗਿਆਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਾਣੀਏ ਦੀ ਨਾਰ

ਦੋਹਰਾ।। ਬਹੁਰਿ ਮੰਤ੍ਰਿਬਰ ਰਾਇ ਸੌ ਭੇਦ ਕਹਿਯੋ ਸਮਝਾਇ।।
ਸਭਾ ਬਿਖੈ ਭਾਖਤ ਭਯੋ ਦਸਮੀ ਕਥਾ ਬਨਾਇ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭੇਦ ਸਮਝਾਇਆ ਅਤੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਇਹ ਦਸਵੀਂ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਨ ਲਗਾ।। ੧।।

ਬਨਿਯਾ ਏਕ ਪਿਸ਼ੌਰ ਮੈਂ ਤਾਹਿ ਕੁਕ੍ਰਿਆ ਨਾਰਿ।।
ਤਾਂਹਿ ਮਾਰਿ ਤਾਸੌ ਜਰੀ ਸੋ ਮੈਂ ਕਹੋ ਸੁਧਾਰਿ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਿਸ਼ੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬਾਣੀਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਹਦੀ ਇਕ ਬਦ-ਚਲਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਬਾਣੀਏ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੜ ਮਰੀ, ਹੁਣ ਇਹ ਕਥਾ ਮੈਂ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਸੁਣਾਉਂਦਾਂ ਹਾਂ।। ੨।।

ਬਨਿਕ ਬਨਿਜ ਕੇ ਹਿਤ ਗਯੋ ਤਾ ਤੇ ਰਹਯੋ ਨ ਜਾਇ।।
ਏਕ ਪੁਰਖ ਰਾਖਤ ਭਈ ਅਪੁਨੇ ਧਾਮ ਬੁਲਾਇ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਿਤ=ਵਾਸਤੇ। ਧਾਮ=ਘਰ।

ਅਰਥ—ਬਾਣੀਆਂ ਵਪਾਰ ਲਈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਨਾ ਰਖ ਸਕੀ। ਇਹਨੇ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਖ ਲਿਆ।। ੩।।

ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਤਾਂ ਸੌ ਰਮੈ ਜਬ ਸੁਤ ਭੂਖੇ ਹੋਇ।।
ਪ੍ਰੀਤ ਮਾਤ ਲਖਿ ਦੁਗਧ ਹਿਤ ਦੇਤ ਉੱਚ ਸੁਰ ਰੋਇ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਰਾਤ-ਦਿਨ ਉਹ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਹਦਾ ਬੱਚਾ ਭੁੱਖਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤਦੋਂ ਉਹ ਦੁਧ ਲਈ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਰੋਂਦਾ ਸੀ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਸੁਤ ਭੂਖੋ ਹੋਇ ਪੁਕਾਰੈ।। ਤਬ ਮੁਖ ਸੌ ਯੌ ਜਾਰ ਉਚਾਰੈ।।
ਤ੍ਰਿਯ ਯਾਕੌਂ ਤੁਮ ਚੁਪਨ ਕਰਾਵੋ।। ਹਮਰੇ ਚਿਤ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਮਿਟਾਵੋ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਭੁਖਾ ਪੁਤਰ ਕੁਰਲਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਇਹਨੂੰ ਚੁਪ ਕਰਾਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ।। ੫।।

ਉਠਿ ਅਸਥਨ ਤਾਕੌਂ ਤਿਨ ਦਯੋ।। ਲੈ ਅਸਥਨ ਚੁਪ ਬਾਲ ਨ ਭਯੋ।।
ਨਿਜ ਸੁਤ ਕੋ ਨਿਜੁ ਕਰਨ ਸੰਘਾਰਯੋ।। ਆਨਿ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰਯੋ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਸਥਨ=ਥਣ। ਸੰਘਾਰਯੋ=ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ੋਕ=ਦੁਖ।

ਅਰਥ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਉਠਕੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾਇਆ, ਪਰ ਬੱਚਾ ਫਿਰ ਭੀ ਚੁੱਪ ਨ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਗਲ ਘੁੱਟ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।। ੬।।

ਬਾਲ ਰਹਤ ਚੁਪ ਜਾਰ ਉਚਾਰੋ।। ਅਬ ਕਸੋਂ ਨ ਰੋਵਤ ਬਾਲ ਤਿਹਾਰੋ।।
ਤਬ ਤਿਨ ਬਚਨ ਤਰੁਨਿ ਯੌ ਭਾਖਯੋ।। ਤਵ ਹਿਤ ਮਾਰਿ ਪੂਤ ਮੈ ਰਾਖਯੋ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਬੱਚੇ ਦਾ ਰੋਣਾ ਬੰਦ ਵੇਖਕੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਬੱਚਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰੋ ਰਿਹਾ?

****

ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਾਰ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਕੈ ਡਰਯੋ ਅਧਿਕ ਤ੍ਰਾਸ ਮਨ ਠਾਨਿ॥
ਤਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਨਿੰਦਜਾ ਕਰੀ ਬਾਲ ਚਰਿਤ ਮੁਖਿ ਆਨਿ॥੮॥

ਅਰਥ—ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡਰਿਆ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਸਬੰਧੀ ਉਹਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਆਖਿਆ॥ ੮॥

ਜਾਰ ਜਬੈ ਐਸੇ ਕਹਿਯੋ ਨਿਰਖ ਤਰੁਨਿ ਕੀ ਓਰ॥
ਤਾਹਿ ਤੁਰਤ ਮਾਰਤ ਭਈ ਹ੍ਰਿਦੈ ਕਟਾਰੀ ਘੋਰ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਰੁਨਿ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਕਟਾਰੀ=ਕਟਾਰ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਤੇਜ਼ ਕਟਾਰ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਉਥੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੯॥

ਪੁੱਤ੍ਰ ਔਰ ਤਿਹ ਜਾਰ ਕੋ ਇਕ ਕੋਨਾ ਮੈ ਜਾਇ॥
ਮਰਦ ਏਕ ਲਗਿ ਭੂਮਿ ਖਨਿ ਦੁਹੂੰਅਨ ਦਯੋ ਦਬਾਇ॥੧੦॥

ਅਰਥ—ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਇਕ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਤਕ ਡੂੰਘਾ ਟੋਆ ਪੁਟਕੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੦॥

ਅਤਿਥ ਏਕ ਤਿਹ ਘਰ ਹੁਤੋ ਤਿਨ ਸਭ ਚਰਿਤ ਨਿਹਾਰਿ॥
ਬਨਿਕ ਮਿੱਤ੍ਰ ਤਾਕੋ ਹੁਤੋ ਤਾਸੋ ਕਹਿਯੌ ਸੁਧਾਰਿ॥ ੧੧॥

ਅਰਥ—ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਧੂ ਭੀ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਕੇ ਉਸ ਬਾਣੀਏਂ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾਕੇ ਦਸਿਆ॥ ੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਬਨਿਯੋ ਘਰ ਆਯੋ॥ ਤਾ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋ ਯੌ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਜੋ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋਨਾ ਖੋਦਿ ਦਿਖੈ ਹੈ॥ ਤਬ ਤੋਕੌ ਪਤਿ ਧਾਮ ਬਸੈ ਹੈ॥ ੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗ੍ਰਿਹ=ਘਰ। ਖੋਦਿ=ਪੁੱਟਕੇ। ਪਤਿ=ਮਾਲਕ, ਪਤੀ।

ਅਰਥ—ਸਾਧੂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਬਾਣੀਆਂ ਘਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕੋਨਾਂ ਪੁੱਟਕੇ ਵਿਖਾ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਮੈਂ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਾਂਗਾ। ੧੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਜਬ ਤਾ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸੋਂ ਬਨਿਕ ਬਚਨ ਯੌ ਭਾਖਿਯੋ॥

ਤਮਕਿ ਤੇਗ ਕੀ ਦਈ ਮਾਰਿ ਹੀ ਰਾਖਿਯੋ॥
ਕਾਟਿ ਮੂੰਡ ਤਾਕੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਿਯੋ॥
ਹੋ ਲੂਟਿ ਚੋਰ ਲੈ ਗਏ ਧਾਮ ਇਹ ਮਾਰਿਯੋ॥ ੧੩॥

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਬਾਣੀਏ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਫੜਕੇ ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਦਾ ਸਿਰ ਵਢਕੇ ਹਾਲ ਪ੍ਰਾਹ੍ਰਿਆ ਕਰਨ ਲਗੀ ਕਿ ਚੋਰ ਘਰ ਨੂੰ ਲੁਟਕੇ ਲੈ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੧੩॥ (ਦ: ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ ੮੨੪)

ਦੋਹਰਾ॥ ਪਤਿ ਮਾਰਿਯੋ ਸੁਤ ਮਾਰਿਯੋ ਧਨ ਲੈ ਗਏ ਚੁਰਾਇ॥
ਤਾ ਪਾਛੈ ਮੈਹੂੰ ਜਰੌ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜਾਇ॥ ੧੪॥

ਅਰਥ—ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਮਾਰ ਦਿਤਾ, ਮੇਰਾ ਪੁਤਰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਧਨ ਭੀ ਚੋਰ ਚੁਰਾਕੇ ਲੈ ਗਏ ਹਨ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਭੀ ਢੋਲ-ਢਮੱਕਾ ਵਜਾਕੇ ਆਖਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਭੀ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੜ ਮਰਾਂਗੀ॥ ੧੪॥

ਭਯੋ ਪ੍ਰਾਤ ਚੜਿ ਚਿਖਾ ਪੈ ਚਲੀ ਜਰਨ ਕੇ ਕਾਜ॥
ਲੋਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਕੌ ਚਲੇ ਲੈ ਲਕਰਿਨ ਕੋ ਸਾਜ॥ ੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਲਕਰਿਨ=ਲੱਕੜੀਆਂ। ਸਾਜ=ਇਕੱਠੀਆਂ।

ਅਰਥ—ਸਵੇਰ ਪੈਂਦੇ ਸਾਰ ਉਹ ਸੜ ਮਰਨ ਲਈ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਵੀ ਬਾਲਣ ਆਦਿ ਲੈਕੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਣ ਚਲ ਪਏ॥ ੧੫॥

ਸੁਨਤ ਸ਼ੋਰ ਲੋਗਨ ਕੋ ਬਾਜਤ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ॥
ਲਖਯੋ ਹੁਤੋ ਜੌਨੈ ਅਤਿਥ ਵਹੈ ਚਲਜੋ ਹੈ ਸੰਗ॥ ੧੬॥

ਅਰਥ—ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰੌਲਾ ਅਤੇ ਢੋਲ ਮ੍ਰਦੰਗ ਦੀ ਆਵਾਜ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਫਕੀਰ ਵੀ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਹੋ ਤੁਰਿਆ॥ ੧੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਸੋਊ ਅਤੀਤ ਸੰਗ ਹੂੰ ਚਲੋ॥ ਦੇਖੌ ਜੌਨ ਤਮਾਸ਼ੋ ਭਲੋ॥
ਤਿਨ ਤਾਸੋ ਯੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰੋ॥ ਸੁਨੋ ਨਾਰਿ ਤੁਮ ਕਹਜੋ ਹਮਾਰੋ॥ ੧੭॥

ਅਰਥ—ਉਹ ਸਾਧੂ ਵੀ ਨਾਲ ਨਾਲ ਤੁਰਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਕਿ ਇਹ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਿਆ ਜਾਇ। ਉਹਨੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ॥ ੧੭॥

****

ਦੋਹਰਾ।। ਵਹ ਕਾ ਕਿਯ ਵਹੁ ਕਾ ਕਿਯੋ ਇਹ ਕਾ ਕਿਯਸ ਕੁਕਾਇ।।
ਕਹਿਜੋ ਜੋ ਤੁਮ ਆਗੇ ਕਹਤ ਤੇਰਉ ਕਰਤ ਉਪਾਇ।।੧੮।।

ਅਰਥ—ਹੇ ਰਾਜਨ! ਉਹਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੀਕੀ-ਚਲਾਈ, ਇਹ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਦੁਖ ਭੀ ਦੂਰ ਕਰਾਂਗਾ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ।। ੧੮।।

ਸੁਤ ਘਾਯੋ ਮਿਤ ਘਾਇਯੋ ਅਰੁ ਨਿਜੁ ਕਰਿ ਪਤਿ ਘਾਇ।।
ਤਿਹ ਪਾਛੈ ਆਪਨ ਜਰੀ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜਾਇ।। ੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਤ=ਪੁੱਤਰ। ਮਿਤ=ਮਿੱਤਰ। ਪਤਿ=ਪਤੀ। ਬਜਾਇ=ਵਜਾਕੇ।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ, ਮਿੱਤਰ ਅਤੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਢੋਲ-ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਜਾਂਦੀ ਹੋਈ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਸਤੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਪਤੀ ਦੀ ਚਿਖਾ ਉਤੇ ਸੜ ਮਰੀ।। ੧੯।।

ਅੜਿੱਲ।। ਨਿਜੁ ਮਨ ਕੀ ਕਛੁ ਬਾਤ ਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਦੀਜਿਯੈ।।
ਤਾਕੋ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾਇ ਸਦਾ ਹੀ ਲੀਜਿਯੈ।।
ਨਿਜੁ ਮਨ ਕੀ ਤਾਸੋ ਜੋ ਬਾਤ ਸੁਨਾਇਯੈ।।
ਹੋ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਗਟਤ ਜਾਇ ਆਪੁ ਪਛੁਤਾਇਯੈ।। ੨੦।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਜੁ=ਆਪਣੇ। ਪਛੁਤਾਇਯੈ=ਪਛਤਾਈਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਦਸੋਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਪਛਤਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ।। ੨੦।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਗਯਾਰਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੧੧।। ੨੦੩।। ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਗਿਆਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ ਸਤੁ ਸ਼ੁਭ ਸਤੁ।। ੧੧।। ੨੦੩।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਬਾਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਧਿਕਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਬ੍ਰਿੰਦਾਬਨ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਕੀ ਸੁਤਾ ਰਾਧਿਕਾ ਨਾਮ।।
ਹਰਿ ਸੋਂ ਕਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਿਹ ਦਿਨ ਕਹੱ ਦੇਖਤ ਬਾਮ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ-ਦਿਨ ਕਹੱ=ਦਿਨ ਦੇ ਸਮੇਂ।

ਅਰਥ -ਬਿੰਦਰਾਬਨ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਖ ਭਾਨੂ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਰਾਧਿਕਾ ਸੀ, ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਕੀ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ, ਮੈਂ ਇਥੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।। ੧।।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪਿ ਲਖਿ ਬਸਿ ਭਈ ਨਿਸੁ ਦਿਲ ਹੇਰਤ ਤਾਹਿ।।
ਬਜਾਸ ਪਰਾਸਰ ਅਸੁਰ ਸੁਰ ਭੇਦ ਨ ਪਾਵਤ ਜਾਹਿ।। ੨।।

ਅਰਥ -ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਹਨੂੰ ਲਭਦੀ ਹੋਈ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਸ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਬਿਆਸ, ਪਰਾਸੁਰ, ਸੁਰ, ਅਸੁਰ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।। ੨।।

ਲੋਕ ਲਾਜ ਜਿਹ ਹਿਤ ਤਜੀ ਔਰ ਤਜਜੋ ਧਨ ਧਾਮ।।
ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਪਜਾਰੋ ਪਾਇਯੈ ਪੂਰਨ ਹੋਵਹਿ ਕਾਮ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੋਕ ਲਾਜ=ਲੋਕ ਲੱਜਿਆ।

ਅਰਥ -ਉਹ ਸਦਾ ਸੋਚਣ ਲਗੀ ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਣ ਮੈਂ ਲੋਕ-ਲੱਜਿਆ ਤੇ ਧਨ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਮਨ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇ।। ੩।।

ਮਿਲਨ ਹੇਤ ਇਕ ਸਹਚਰੀ ਪਠੀ ਚਤੁਰਿ ਜਿਯ ਜਾਨਿ।।
ਕਵਨੈ ਛਲ ਮੋਕੌ ਸਖੀ ਮੀਤ ਮਿਲੈਯੈ ਕਾਨ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਚਤੁਰ ਅਤੇ ਸਿਆਣੀ ਰਾਧਾ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਇਕ ਸਿਆਣੀ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਛਲ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇ।। ੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਬ੍ਰਹਮ ਬਜਾਸ ਅਰੁ ਬੇਦ ਭੇਦ ਨਹਿ ਜਾਨਹੀ।।
ਸ਼ਿਵ ਸਨਕਾਦਿਕ ਸ਼ੇਸ਼ ਨੇਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਹੀ।।
ਜੋ ਸਭ ਭਾਂਤਿਨ ਸਦਾ ਜਗਤ ਮੈ ਗਾਇਯੈ।।

****

ਹੋ ਤਵਨ ਪੁਰਖ ਸਜਨੀ ਮੁਹਿ ਆਨਿ ਮਿਲਾਇਯੈ।। ੫।।

ਅਰਥ -ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਆਸ ਅਤੇ ਵੇਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਸ਼ਿਵ, ਸਨਕਾਦਿਕ ਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਆਦਿ ਵੀ ਜਿਸਨੂੰ ਨੇਤ-ਨੇਤ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਜਿਸਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਸਖੀ! ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇ।। ੫।।

ਕਬਿੱਤ।। ਸ੍ਵੇਤਤਾ ਬਿਭੂਤ ਅਤੇ ਮੇਖੁਲੀ ਨਿਮੇਖ ਸੰਦੀ
ਅੰਜਨ ਦੀ ਸੇਲੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਸੁਭ ਭਾਖਣਾ।।
ਭਗਵਾਸੁ ਭੇਸ ਸਾਡੇ ਨੈਣਾ ਦੀ ਲਲਾਈ ਸਈਯੋ
ਯਾਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨੁ ਏਹੋ ਕੰਦ ਮੂਲ ਚਾਖਣਾ।।
ਰੋਦਨ ਦਾ ਮਜਨੁ ਸੁਪੁੱਤਰੀ ਪੱੜ੍ਹ ਗੀਤ ਗੀਤਾ ਦੇਖਣ
ਦੀ ਭਿੱਛਾ ਯਜਾਨ ਧੂੰਆਂ ਬਾਲ ਰਾਖਣਾ।।
ਆਲੀ ਏਨਾ ਗੋਪੀਯਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਦਾ ਜੋਗੁ ਸਾਰਾ
ਨੰਦ ਦੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਜਰੂਰ ਜਾਇ ਆਖਣਾ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਮੇਖ=ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਝਿਮਣੀਆਂ। ਸੰਦੀ=ਬਰਾਬਰ। ਰੋਦਨ=ਰੋਣਾ। ਮਜਨੁ=ਇਸ਼ਨਾਨ। ਪੁਤਰੀ=ਪੁਤਲੀ। ਗੀਤ ਗੀਤਾ=ਗੌਣ ਗੌਣਾ।

ਅਰਥ—ਉਹਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸਫੈਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸਰੀਰ ਮਾਨੋ ਸੁਆਹ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਗੋਦੜੀ ਤੇ ਜੋਗੀਆਂ ਵਾਲੀ ਟੋਪੀ ਬਾਰੇ ਉਹਨੂੰ ਦੱਸਣਾ। ਸਾਡਾ ਭਗਵਾ ਵੇਸ ਹੈ, ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਝਿਮਣੀਆਂ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਧਿਆਨ ਰੂਪੀ ਕੰਦ-ਮੂਲ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਹੀ ਰੱਜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਰੋਣਾ ਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਭਿਖਿਆ ਲਈ ਅਸਾਂ ਉਹਦੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਬਾਲ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਸਖੀ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਦੇ ਜੋਗ ਅਥਵਾ ਤਪਸਿਆ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਨੰਦ ਦੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਜਾ ਕਹਿਣਾ।। ੬।।

ਬੈਠੀ ਹੁਤੀ ਸਾਜ਼ਿ ਕੈ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਭ ਸਖਿਯਨ ਮੈ
ਯਾਹੀ ਬੀਚ ਕਾਨ੍ਹ ਜੂ ਦਿਖਾਈ ਆਨਿ ਦੈ ਗਏ।।
ਤਬ ਹੀ ਤੇ ਲੀਨੋ ਹੈ ਚੁਰਾਇ ਚਿੱਤੁ ਮੇਰੋ ਮਾਈ
ਚੇਟਕ ਚਲਾਇ ਮਾਨੋ ਚੇਰੀ ਮੋਹਿ ਕੈ ਗਏ।।

ਕਹਾਂ ਕਰੌ ਕਿਤੈ ਜਾਂਉਂ ਮਰੌਂ ਕਿਧੋ ਬਿਖੁ ਖਾਉਂ
ਬੀਸ ਬਿਸ੍ਵੇ ਮੇਰੇ ਜਾਨ ਬਿੱਛੂ ਸੇ ਡਸੈ ਗਏ।।
ਚਖਨ ਚਿਤੋਨ ਸੌ ਚੁਰਾਇ ਚੀਤੁ ਮੇਰੋ ਲੀਯੋ
ਲਟਪਟੀ ਪਾਗ ਸੋਂ ਲਪੇਟਿ ਮਨੁ ਲੈ ਗਏ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੇਰੀ=ਦਾਸੀ। ਕੈ ਗਏ=ਕਰ ਗਏ ਹਨ। ਚਖਨ=ਅੱਖਾਂ। ਚਿਤੋਨ=ਵੇਖਣਾ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਸਖੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਗਏ। ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਮਾਂ! ਉਹ ਜਾਦੂ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦਾਸੀ ਬਣਾ ਗਏ। ਮੈਂ ਕਿੱਥੇ ਜਾਵਾਂ, ਕਿਥੇ ਮਰਾਂ ਜਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਲਵਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੂੰ ਬਿੱਛੂ ਡੰਗ ਮਾਰ ਗਏ ਹਨ। ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਉਹ ਮੇਰਾ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਆਪਣੀ ਖੁੱਲੀ ਪਗ ਵਿਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਹਨ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਲਾਲ ਬਿਰਹ ਤੁਮਰੇ ਪਰੀ ਮੋ ਪੈ ਰਹਯੋ ਨ ਜਾਇ।।
ਤਾ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਨ ਲਿਖੀ ਪਤਿਯਾ ਅਤਿ ਅਕੁਲਾਇ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਰੀ=ਮਸਤ ਹੋ ਗਈ। ਅਕੁਲਾਇ=ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ।

ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਹੁਣ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।। ੮।।

ਕਬਿੱਤ।। ਰੂਪ ਭਰੇ ਰਾਗੁ ਭਰੇ ਸੁੰਦਰ ਸੁਹਾਗ ਭਰੇ
ਮ੍ਰਿਗ ਔ ਮਸੋਲਨ ਕੀ ਮਾਨੋ ਇਹ ਖਾਨਿ ਹੈਂ।।
ਮੀਨ ਹੀਨ ਕੀਨੇ ਛੀਨ ਲੀਨੇ ਹੈਂ ਬਿਧੂਪ ਰੂਪ
ਚਿੱਤ ਕੇ ਚੁਰਾਇਬੇ ਕੌ ਚੋਰਨ ਸਮਾਨ ਹੈਂ।।
ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਉਜਾਗਰ ਹੈਂ ਗੁਨਨ ਕੇ ਨਾਗਰ ਹੈਂ
ਸੂਰਤਿ ਕੇ ਸਾਗਰ ਹੈਂ ਸੋਭਾ ਕੇ ਨਿਧਾਨ ਹੈਂ।।
ਸਾਹਿਬੀ ਕੀ ਸੀਰੀ ਪੜੇ ਚੇਟਕ ਕੀ ਚੀਰੀ ਪੜੇ
ਆਲੀ ਤੇਰੇ ਨੈਨ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਕੇ ਸੇ ਬਾਨ ਹੈਂ। ੯।।

ਪਦ ਰਥ—ਰਾਗੁ=ਪ੍ਰੇਮ। ਮਮੋਲਨ= ਇਕ ਜਾਨਵਰ। ਮੀਨ=ਮੱਛੀ। ਛੀਨ=ਖੋਹ। ਨਾਗਰ=ਸਿਆਣੇ। ਚੇਟਕ=ਲਗਨ। ਚੀਰੀ=ਚਿੱਠੀ।

ਅਰਥ—ਰੂਪ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਭਰੇ ਤੇਰੇ ਇਹ ਨੇਤਰ ਹਿਰਣ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਲਈ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਖਾਨ ਹਨ, ਤੇਰੇ ਨੇਤਰ ਮੱਛੀ ਵਿਚ ਭੀ ਹੀਨ-ਭਾਵਨ ਭਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਚੁਰਾਣ ਵਾਲੇ ਚੋਰ ਵਾਂਗ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਅਤੇ ਸੋਭਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਹਨ। ਹੇ ਸਖੀ! ਤੁਹਾਡੇ ਨੈਣ ਸ਼ਹਿਦ ਵਾਂਗ ਮਿੱਠੇ ਅਤੇ ਜਾਦੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਸਮਾਨ ਹਨ॥ ੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮੈਨ ਪ੍ਰਭਾ ਇਕ ਸਹਚਰੀ ਤਾਕੌ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇ॥
ਤਾਂਹਿ ਪਠਾਯੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰਤਿ ਭੇਦ ਸਕਲ ਸਮਝਾਇ॥ ੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਹਚਰੀ=ਸਖੀ, ਦੂਤੀ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਰਾਧਾ ਨੇ ਮੈਨ ਪ੍ਰਭਾ ਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇਕ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਸਦਿਆ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਲ ਭੇਜਿਆ॥ ੧੦॥

ਤਾਕੇ ਕਰ ਪਤਿਯਾ ਦਈ ਕਹੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੋ ਜਾਇ॥
ਤੁਮਰੇ ਬਿਰਹ ਰਾਧਾ ਬਧੀ ਬੇਗਿ ਮਿਲੋ ਤਿਹ ਆਇ॥ ੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਰ=ਹੱਥ। ਬਿਰਹ=ਵਿਛੋੜੇ। ਬਧੀ=ਵਿੰਨ੍ਹੀ।

ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਚਿੱਠੀ ਦੇਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਕਹੋ ਕਿ ਰਾਧਾ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਗਈ ਹੈ, ਛੇਤੀ ਆਕੇ ਉਹਨੂੰ ਮਿਲੋ॥ ੧੧॥

ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਲਾ ਬ੍ਰਿਹਨਿ ਭਈ ਬਿਰਹ ਤਿਆਰੇ ਸੰਗ॥
ਤਹ ਤੁਮ ਕਥਾ ਚਲਾਇਯੋ ਕਵਨੋ ਪਾਇ ਪ੍ਰਸੰਗ॥ ੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਾਲਾ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਬ੍ਰਿਹਨਿ=ਵੈਰਾਗਣ

ਅਰਥ—ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾਂ ਕਿ ਬ੍ਰਿਜ ਬਾਲਾ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗਣ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਕਥਾ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਚਲਾਉਣੀ॥ ੧੨॥

ਜਬ ਰਾਧਾ ਐਸੇ ਕਹਜੋ ਮੈਨ ਪ੍ਰਭਾ ਕੇ ਸਾਥ॥
ਮੈਨ ਪ੍ਰਭਾ ਚਲਿ ਤਹ ਗਈ ਜਹਾਂ ਹੁਤੇ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ॥ ੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਰਾਧਾ ਨੇ ਮੈਨ ਪ੍ਰਭਾ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਥੇ ਚਲੇ ਗਈ, ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ।। ੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਪਤਿਯਾ ਖੋਲਿ ਜਬੈ ਹਰਿ ਬਾਚੀ।। ਲਖੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਾਕੀ ਮਨ ਸਾਚੀ।।
ਤਾਕੇ ਤਿਨ ਜੋ ਕਬਿੱਤ ਉਚਾਰੇ।। ਜਾਨੁਕ ਬੱਜ੍ਰ ਲਾਲ ਖਚਿ ਡਾਰੇ।। ੧੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਲਖੀ=ਵੇਖੀ। ਬਜ੍ਰ=ਹੀਰੇ, ਲਾਲ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਚਿੱਠੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਪੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਮਨ ਦੀ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ। ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਹੀਰੇ, ਲਾਲ ਨਾਲ ਜੜੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਲੱਗੀਆਂ।। ੧੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰੀਝ ਭਰੇ ਰਸ ਰੀਤ ਭਰੇ ਅਤਿ ਰੂਪ ਭਰੇ ਸੁਖ ਪੈਯਤ ਹੇਰੇ।।
ਚਾਰੁ ਚਕੋਰ ਸਰੋਰੁਹ ਸਾਰਸ ਮੀਨ ਕਰੇ ਮ੍ਰਿਗ ਖੰਜਨ ਚੇਰੇ।।
ਭਾਗ ਭਰੇ ਅਨੁਰਾਗ ਭਰੇ ਸੁ ਸੁਹਾਗ ਭਰੇ ਮਨ ਮੋਹਤ ਮੇਰੇ
ਮਾਨ ਭਰੇ ਸੁਖ ਖਾਂਨਿ ਜਹਾਨ ਕੇ ਲੋਚਨ ਸ੍ਰੀ ਨੰਦ ਨੰਦਨ ਤੇਰੇ।। ੧੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਰੀਝ=ਪ੍ਰਸੰਨ। ਹੇਰੇ=ਵੇਖੇ। ਸਾਰ=ਸੁੰਦਰ। ਸਰੋਰਹੁ=ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਵਰਗੇ। ਖੰਜਨ=ਮਮੋਲੇ। ਅਨੁਰਾਗ=ਪ੍ਰੇਮ। ਜਹਾਨ=ਜਗਤ।

ਅਰਥ—ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਚਕੋਰ, ਸਾਰਸ, ਕਮਲ, ਮੱਛੀ ਅਤੇ ਹਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਾਸ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗ ਨਾਲ ਭਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਨ ਵਾਲੇ ਹੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨੈਣ ਜੋ ਮਾਨ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਹਨ।। ੧੫।।

ਸੋਹਤ ਸੁੱਧ ਸੁਧਾਰੇ ਸੇ ਸੁੰਦਰ ਜੋਬਨ ਜੋਤਿ ਸੁਢਾਰ ਢਰੇ ਹੈਂ।।
ਸਾਰਸ ਸੋਮ ਸੁਰਾ ਸਿਤ ਸਾਇਕ ਕੰਜ ਕੁਰੰਗਨ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਹਰੇ ਹੈਂ।।
ਖੰਜਨ ਔ ਮਕੱਰਧ੍ਵਜ ਮੀਨ ਨਿਹਾਰਿ ਸਭੈ ਛਬਿ ਲਾਜ ਮਰੇ ਹੈਂ।।
ਲੋਚਨ ਸ੍ਰੀ ਨੰਦ ਨੰਦਨ ਕੇ ਬਿਧਿ ਮਾਨਹੁ ਬਾਨ ਬਨਾਇ ਧਰੇ ਹੈਂ।। ੧੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁੱਧ=ਪਵਿੱਤਰ। ਸੁਧਾਰੇ=ਸਵਾਰੇ। ਸਾਰਸ=ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਜੋੜਾ ਜਾਂ ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਵਰਗੇ। ਸੋਮ=ਇਕ ਬੂਟੀ ਜਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ। ਸੁਰਾ=ਸ਼ਰਾਬ। ਸਾਇਕ=ਤੀਰ ਵਰਗੇ ਤਿਖੇ।

ਅਰਥ—ਸ਼ੋਭਾ ਸਹਿਤ ਸੁੰਦਰ, ਜੁਆਨ ਤੇ ਸਾਰਸ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ, ਸ਼ਰਾਬ, ਤੀਰ, ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਹਿਰਣ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ

ਨੂੰ ਹਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਖੰਜਨ, ਮਕਰ ਧੁਜ, ਮੱਛੀ ਆਦਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨੇਤਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਸੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਹਨ।। ੧੬।। (ਦ: ਗ੍ਰੰਥ:, ਪੰਨਾ ੮੨੬)

ਕਬਿੱਤੁ।। ਚਿੰਤਾ ਜੈਸੋ ਚੰਦਨ ਚਿਰਾਗ ਲਾਗੈ ਚਿਤਾ ਸਮ ਚੇਟਕ ਸੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਚਾਰੁ ਚੌਪਖਾਂ ਕੁਸੈਲ ਸੀ।।
ਚਿਤਾ ਜੈਸੇ ਚੀਰ ਚਪਲਾ ਸੀ ਚਿਤਵਨ ਲਾਗੈ ਚੀਰਬੇਸੀ ਚੌਪਖਾਂ ਸੁਹਾਤੁ ਨ ਰੁਚੈਲ ਸੀ।।
ਚੰਗੁਲ ਸੀ ਚੌਪ ਸਰ ਚਾਪ ਜੈਸੌਂ ਚਾਮੀ ਕਰ ਚੋਟ ਸੀ ਚਿਨੌਤ ਲਾਗੈ ਸੀਰੀ ਲਾਗੈ ਸੈਲ ਸੀ।।
ਚਟਕ ਚੁਪੇਟ ਸੀ ਲਗਤ ਬਿਨਾ ਚਿੰਤਾਮਨਿ ਚਾਬੁਕ ਸੋ ਚੌਰ ਲਾਗੈ ਚਾਂਦਨੀ ਚੁਰੈਲ ਸੀ।। ੧੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੇਟਕ—ਜਾਦੂ। ਚਾਰੁ=ਸੁੰਦਰ।

ਚੌਪਖਾਂ=ਅਟਾਰੀਆਂ। ਚੁਰੈਲ=ਚੁੜੇਲ। ਚਿਰਾਗ=ਦੀਵਾ।

ਅਰਥ—ਮੈਨੂੰ ਚੰਦਨ ਚਿੰਤਾ ਵਰਗਾ, ਦੀਵਾ ਚਿਖਾ ਵਰਗਾ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਚਿੱਤ੍ਰ ਜਾਦੂਗਰੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਲਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਸਤਰ ਚਿਖਾ ਵਰਗੇ, ਚਿਤਵਨ ਬਿਜਲੀ ਵਰਗੇ ਲਗ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹਾਰ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਸੁੰਦਰਤਾ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਸਮਾਨ, ਚਿਤਵਨ ਚੋਟ ਦੇ ਸਮਾਨ ਤੇ ਮਿੱਠੇ ਪਦਾਰਥ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਪੱਥਰ ਸਮਾਨ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਚਿੰਤਾਮਨੀ ਰੂਪ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚਾਨਣੀ ਚਪੇੜ ਵਰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਚੌਰ ਚਾਬਕ ਵਰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਚੰਦ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਚੁੜੇਲ ਵਰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ।। ੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪੜਿ ਪਤਿਯਾ ਤਾਕੀ ਤੁਰਤੁ ਰੀਝਿ ਗਏ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ।।
ਸਖੀ ਏਕ ਪਠਾਵਤ ਭਏ ਮੈਨ ਪ੍ਰਭਾ ਕੇ ਸਾਥ।। ੧੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਤਿਯਾ=ਚਿੱਠੀ।। ਪਠਾਵਤ=ਘੱਲੀ। ਮੈਨ ਪ੍ਰਭਾ=ਸਖੀ ਦਾ ਨਾਂ।

ਅਰਥ—ਉਹਦੀ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੁਰੰਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨ ਪ੍ਰਭਾ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ।। ੧੮।।

ਰਾਧਾ ਸੌ ਮਿਲਨੋ ਬਦਜੋ ਜਲ ਜਮੁਨਾ ਮੈ ਜਾਇ।।

ਸਖੀ ਪਠੀ ਤਾਕੋ ਤਬੈ ਤਿਹ ਮੁਹਿ ਆਨਿ ਮਿਲਾਇ।। ੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਦਜੋ=ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ। ਮੁਹਿ=ਮੈਨੂੰ।

ਅਰਥ—ਰਾਧਾ ਨਾਲ ਜਮਨਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਦਾ ਪੱਕਾ ਇਕਰਾਰ ਕਰਕੇ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ।। ੧੯।।

ਸਖੀ ਤੁਰਤ ਤਹ ਕੌ ਚਲੀ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਪਤਿ ਕੇ ਹੇਤ।।
ਜੈਸੇ ਪਵਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੌ ਤਨ ਨ ਦਿਖਾਈ ਦੇਤ।। ੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਜੁਦਪਤਿ=ਯਾਦਵਾਂ ਦਾ ਪਤੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਹੇਤ=ਵਾਸਤੇ।

ਅਰਥ—ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਖੀ ਨਾ-ਦਿਸਣ ਵਾਲੇ ਹਵਾ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਵੇਗ ਵਾਂਗ ਉਸ ਪਾਸੇ ਚਲ ਪਈ।। ੨੦।।

ਤੜਿਤਾ ਕ੍ਰਿਤ ਜਾ ਕੌ ਸਖੀ ਚਤੁਰਿ ਕਹਤ ਤ੍ਰਿਯ ਆਇ।।
ਸੋ ਹਰਿ ਰਾਧਾ ਪ੍ਰਤਿ ਪਠੀ ਭੇਦ ਸਕਲ ਸਮਝਾਇ।। ੨੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੜਿਤਾ ਕ੍ਰਿਤ=ਇਕ ਸਖੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ, ਜੋ ਬਿਜਲੀ ਸਮਾਨ ਸੀ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਚੰਚਲ ਅਤੇ ਤੇਜ ਸਖੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਰਾਧਾ ਵਲ ਭੇਜਿਆ।। ੨੧।।

ਸਵੈਯਾ।।

ਫੂਲ ਫੁਲੇਲ ਲਗਾਇ ਕੈ ਚੰਦਨ ਬੈਠਿ ਰਹੀ ਕਰਿ ਭੋਜਨ ਭਾਮਨਿ।।
ਬੇਗ ਬੁਲਾਵਤ ਹੈ ਬਡ ਡਜਾਛ ਕਰੈ ਨ ਬਿਲੰਬ ਚਲੋ ਗਜ ਗਾਮਿਨਿ।।
ਆਜ ਮਿਲੋ ਘਨ ਸੇ ਤਨ ਕੋ ਘਹਰੈ ਘਨ ਮੈ ਜੈਸੇ ਕੌਧਤ ਦਾਮਿਨਿ।।
ਮਾਨਤ ਬਾਤ ਨ ਜਾਨਤ ਤੈਂ ਸਖੀ ਜਾਤ ਬਿਹਾਤ ਇਤੈ ਬਹੁ ਜਾਮਿਨਿ।।੨੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਜ=ਹਾਥੀ। ਦਾਮਿਨ=ਬਿਜਲੀ। ਜਾਮਿਨਿ=ਰਾਤ।

ਅਰਥ—ਅਤਰ, ਫੁਲੇਲ ਲਾਕੇ ਤੇ ਭੋਜਨ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਉਹ (ਰਾਧਾ) ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਸਖੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਗਜ ਗਾਮਨੀ! ਤੇਨੂੰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਛੇਤੀ ਚਲੋ। ਅਜ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਿਲੋ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਜਲੀ ਬੱਦਲ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਸਖੀ! ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਹੀ ਤੇ ਰਾਤ ਮੁਕਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।। ੨੨।।

ਗੋਪ ਕੋ ਭੇਖ ਕਬੈ ਧਰਿ ਹੈਂ ਹਰਿ ਕੁੰਜ ਗਰੀ ਕਬ ਆਨਿ ਬਸੈ ਹੈਂ।।
ਮੋਰ ਪਖਊਅਨ ਕੌ ਧਰਿ ਹੈ ਕਬ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਗੋਰਸ ਖੈਹੈਂ ।।
ਬੰਸੀ ਬਜੈ ਹੈਂ ਕਬੈ ਜਮੁਨਾ ਤਟ ਤੋਹਿ ਬੁਲਾਵਨ ਮੋਹਿ ਪਠੈ ਹੈਂ।।
ਮਾਨ ਕਹਜੋ ਹਮਰੋ ਹਰਿ ਪੈ ਚਲੁ ਰੀ ਬਹੁਰੋ ਹਰਿ ਹੂੰ ਨ ਬੁਲੈ ਹੈਂ।। ੨੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੋਪ=ਗੁਆਲੇ। ਗਰੀ=ਗਲੀਆਂ। ਪਖਊਅਨ=ਖੰਭ। ਤਟ=ਕੰਢੇ। ਪਠੈ=ਘੱਲਿਆ ਹੈ।।

ਅਰਥ—ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਆਖਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਗੁਆਲੇ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਕੇ ਕਦੀ ਇਹਨਾਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਆਉਣਗੇ। ਕਦੀ ਮੋਰ ਦੇ ਖੰਭ ਲਾਕੇ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਦੁਧ ਪੀਆ ਕਰਨਗੇ। ਹੇ ਸਖੀ! ਜਮਨਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੰਸੀ ਵਜ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਘੱਲਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਕਹਿਆ ਮੰਨ ਜਾ ਅਤੇ ਚਲ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੈਨੂੰ ਸਵਾਮੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੩।।

ਤੇਰੀ ਸਰਾਹ ਸਦੈਵ ਕਰੈਂ ਤ੍ਰਿਯ ਤੇਰੀ ਕਥਾ ਪਿਯ ਗਾਵਤ ਹੈਂ।।
ਹਿਤ ਤੇਰੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਜੈ ਸਜਨੀ ਹਿਤ ਤੇਰੇ ਹੀ ਬੈਨ ਬਜਾਵਤ ਹੈਂ।।
ਹਿਤ ਤੇਰੇ ਹੀ ਚੰਦਨ ਗੈ ਘਨਸਾਰ ਦੋਊਘਸਿ ਅੰਗ ਲਗਾਵਤ ਹੈਂ।।
ਹਰਿ ਕੋ ਮਨ ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਕੁਮਾਰਿ ਹਰਜੋ ਕਹੂੰ ਜਾਨ ਨ ਪਾਵਤ ਹੈਂ।। ੨੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਰਾਹ=ਸਿਫਤ। ਸਦੈਵ=ਸਦਾ। ਬੈਨ=ਬੰਸਰੀ। ਹਰਜੋ=ਚੁਰਾਇਆ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਖੀ! ਉਹ ਸਦਾ ਤੇਰੀ ਹੀ ਸਿਫਤ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੇ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਲਈ ਹੀ ਉਹ ਚੰਦਨ ਘਸਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਕੁਮਾਰੀ ਰਾਧਾ ਨੇ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ।। ੨੪।।

ਮੋਰ ਪਖਾ ਕੀ ਛਟਾ ਮਧੁ ਮੂਰਤਿ ਸੋਭਿਤ ਹੈ ਜਮੁਨਾ ਕੇ ਕਿਨਾਰੈ।।
ਬੂਝਤ ਬਾਤ ਬਿਹਾਲ ਭੇ ਬੱਲਭ ਬਾਲ ਚਲੋਂ ਜਹਾਂ ਲਾਲ ਬਿਹਾਰੈ।।
ਰਾਧਿਕਾ ਮਾਧਵ ਕੀ ਬਤਿਯਾ ਸੁਨਿਕੈ ਅਕੁਲਾਇ ਉਠੀ ਡਰ ਡਾਰੈ।।
ਯੌ ਸੁਨਿ ਬੈਨ ਚਲੀ ਤਜਿ ਐਨ ਰਹਜੋ ਨਹਿ ਮਾਨ ਮਨੋਜ ਕੇ ਮਾਰੈ।। ੨੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਖਾ=ਖੰਭਾਂ। ਛਟਾ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਬਿਹਾਲ=ਬੁਰੇ ਹਾਲ। ਭੇ=ਭਏ, ਹੋਏ। ਬਿਹਾਰੈ=ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਧਵ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਅਕੁਲਾਇ=ਕਾਹਲੀ, ਛੇਤੀ। ਐਨ=ਘਰ। ਮਾਨ=ਹੰਕਾਰ। ਮਨੋਜ=ਕਾਮਦੇਵ।

ਅਰਥ—ਮੋਰ-ਖੰਭਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜਮਨਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਿਆਂ ਹੀ ਗੁਆਲ-ਬਾਲ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਲਗੇ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਰਾਧਿਕਾ ਵੀ ਘਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਚਲ ਪਈ। ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣਕੇ ਘਰ ਛੱਡਕੇ ਤੁਰ ਪਈ ਅਤੇ ਕਾਮ-ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਵਹਿਣ ਨਾ ਰੋਕ ਸਕੀ।। ੨੫।।

(ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੨੭)

ਮੋਤੀ ਕੇ ਅੰਗ ਬਿਰਾਜਤ ਭੂਖਨ ਮੋਤੀ ਕੇ ਬੇਸਰ ਕੀ ਛਬ ਬਾਢੀ।।
ਮੋਤੀ ਕੇ ਚੌਸਰ ਹਾਰ ਫਬੈ ਦੁਤਿ ਮੋਤਿਨ ਕੇ ਗਜਰਾਨ ਕੀ ਗਾਢੀ।।
ਰਾਧਿਕਾ ਮਾਧਵ ਕੌ ਜਮੁਨਾ ਤਟ ਕੰਜ ਗਹੇ ਕਰਿ ਜੋਵਤਿ ਠਾਢੀ।।
ਛੀਰ ਕੇ ਸਾਗਰ ਕੋ ਮਥਿ ਕੈ ਮਨੌ ਚੰਦ ਕੌ ਚੀਰ ਸਭੈ ਤਨ ਕਾਢੀ।। ੨੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਭੂਖਨ=ਗਹਿਣੇ। ਬੇਸਰ=ਨੱਥ। ਚੌਸਰ=ਚੌਲੜਾ ਹਾਰ। ਗਜਰਾਨ=ਗਜਰੇ। ਕਰ=ਹੱਥ। ਮਥਿ=ਰਿੜਕ ਕੇ। ਚੀਰ=ਚੀਰ ਕੇ।

ਅਰਥ—ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਅਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਨੱਥ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੋਰ ਵਧ ਗਈ। ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਹਾਰ ਅਤੇ ਗਜਰੇ ਸੋਹਣੇ ਲਗ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਮਲ ਦਾ ਫੁਲ ਲੈਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕ ਕੇ ਕਢੇ ਗਏ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਕੱਢੀ ਗਈ ਚਾਨਣੀ ਹੋਵੇ।। ੨੬।।

ਚੌਪਈ।। ਨ੍ਹਾਵਤ ਜਹਾਂ ਆਪੁ ਹਰਿ ਠਾਢੇ।। ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੇ ਮੈ ਆਨੰਦ ਬਾਢੇ।।
ਬਾਰ ਗੁਪਾਲ ਪਾਰ ਬ੍ਰਿਜ ਨਾਰੀ।। ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਜਾਵਤ ਤਾਰੀ।। ੨੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਾਰ=ਉਰਲਾ ਬੰਨਾ। ਤਾਰੀ=ਤਾਲੀ।

ਅਰਥ—ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਹਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਬ੍ਰਿਜ ਦੀਆਂ ਨਾਰੀਆਂ ਸਨ, ਜੋ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਤਾਲੀਆਂ ਵਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।। ੨੭।।

ਸਵੈਯਾ।ਕ੍ਰੀੜਤ ਹੈ ਜਹਾਂ ਕਾਨ੍ਹ ਕੁਮਾਰ ਬਡੇ ਰਸ ਸਾਥ ਬਡੇ ਜਲ ਮਾਹੀਂ।।
ਵਾਰ ਤ੍ਰਿਯਾ ਉਹਿ ਪਾਰ ਗੁਪਾਲ ਬਿਰਾਜਤ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਕੇ ਦਲ ਮਾਹੀ।।
ਲੈ ਡੁਬਕੀ ਦੋਊ ਆਪਸ ਮੈਂ ਰਤਿ ਮਾਨਿ ਉਠੈ ਦ੍ਰਿੜ ਜਾਇ ਤਹਾਂ ਹੀ।।

****

ਯੌ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿ ਰਮੈਂ ਰਸ ਸੋਂ ਮਨੋ ਦੂਰਿ ਰਹੇ ਕੋਊ ਜਾਨਤ ਨਾਹੀ॥ ੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕ੍ਰੀੜਤ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਖੇਡਣਾ। ਦਲ=ਇਕੱਠ। ਰਤਿ=ਪ੍ਰੀਤੀ।

ਅਰਥ—ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਸ ਪਾਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ। ਪਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਥਾਂ ਚੁੱਭੀ ਮਾਰਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਕੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੂਰ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ॥ ੨੮॥

ਖੇਲਤੀ ਲਾਲ ਸੋਂ ਬਾਲ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਕਾਹੂੰ ਸੋਂ ਬਾਤ ਨ ਭਾਖਤ ਜੀ ਕੀ॥
ਨੇਹ ਜਗਯੋ ਨਵ ਜੋਬਨ ਕੋ ਉਰ ਬੀਚ ਰਹੀ ਗਡਿ ਮੂਰਤਿ ਪੀ ਕੀ॥
ਬਾਰਿ ਬਿਹਾਰ ਮੈਂ ਨੰਦ ਕੁਮਾਰ ਸੋ ਕ੍ਰੀੜਤ ਹੈ ਕਰਿ ਲਾਜ ਸਖੀ ਕੀ॥
ਜਾਇ ਉਠੈ ਬਲ ਤੌਨਹਿ ਤੇ ਰਤਿ ਮਾਨ ਦੋਊ ਮਨ ਮਾਨਤ ਜੀ ਕੀ॥ ੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਾਲ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਨਵ=ਨਵਾਂ। ਗਡਿ=ਖੁੱਭ ਜਾਣਾ। ਬਾਰਿ ਬਿਹਾਰ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ—ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਰਮਨ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਰਾਧਿਕਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਮਨ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ। ਜੁਆਨੀ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਉਛਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਗੱਡੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਸਖੀਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ਰਮਾਂਦੀ ਹੋਈ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ ਮਨ ਕਰਕੇ ਰਤ-ਕ੍ਰੀੜਾ ਵਿਚ ਮਗਨ ਸੀ॥ ੨੯॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਜੋ ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋਂ ਦੇਤ ਪੁਰਖ ਭੇਦ ਕਛੁ ਆਪਨੋ॥
ਤਾ ਕੇ ਬਿਧਨਾ ਲੇਤ ਪ੍ਰਾਨ ਹਰਨ ਕਰਿ ਪਲਕ ਮੈਂ॥ ੩੦॥ ੧॥

ਅਰਥ—ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਆਪਣਾ ਭੇਦ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਪਲ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ॥ ੩੦॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦ੍ਵਾਦਸਮੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੨॥ ੨੩੩॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਬਾਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ। ਸਤੁ ਸੁਭ ਸਤੁ॥ ੧੨॥ ੨੩੩॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤੇਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਮਦਾਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਬਹੁਰਿ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰੀ ਰਾਇ ਸੌ ਕਥਾ ਉਚਾਰੀ ਆਨਿ।।
ਸੁਨਤ ਸੀਸ ਰਾਜੈ ਧੁਨਜੋ ਰਹਜੋ ਮੌਨ ਮੁਖਿ ਠਾਨਿ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੈਨੀ=ਇਸਤਰੀ। ਆਨਿ=ਹੋਰ। ਧਨਜੋ=ਹਿਲਾਇਆ। ਮੋਨ=ਚੁਪ। ਪਦੂਆ=ਸੇਵਕ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਇਆ ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ ਤੇ ਚੁਪ ਹੋ ਗਿਆ।। ੧।।

ਪਦੂਆ ਉਹਿ ਟਿਬਿਯਾ ਬਸੈ ਗੈਨੀ ਹਮਰੇ ਗਾਉਂ।।
ਦਾਸ ਖਸਮ ਤਾਕੋ ਰਹਤ ਰਾਮਦਾਸ ਤਿਹ ਨਾਉਂ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਇਕ ਸੇਵਕ ਓਧਰ ਪਹਾੜ ਉਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਪਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਰਾਮਦਾਸ ਸੀ।। ੨।।

ਰਾਮਦਾਸ ਅਨਤੈ ਰਹਤ ਪਦੂਆ ਕੇ ਸੰਗ ਸੋਇ।।
ਨ੍ਹਾਨ ਹੇਤ ਉਠਿ ਜਾਤ ਤਹੱ ਜਬੈ ਦੁਪਹਰੀ ਹੋਇ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਰਾਮਦਾਸ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਸੇਵਕ ਦੇ ਨਾਲ ਸੌਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਠਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਦੁਪਹਿਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।। ੩।।

ਇਕ ਦਿਨ ਪਦੂਆ ਕੇ ਸਦਨ ਬਹੁ ਜਨ ਬੈਠੇ ਆਇ।।
ਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ ਗੈਨਿ ਯਹਿ ਤਹਾਂ ਪਹੁੰਚੀ ਜਾਇ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਦਨ=ਘਰ। ਗੈਨਿ=ਇਸਤਰੀ। ਜਨ=ਲੋਕ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਸੇਵਕ ਦੇ ਘਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਆ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬੈ ਤੁਰਤ ਤ੍ਰਿਯ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਰਾਮਦਾਸ ਆਏ ਨ ਤੁਹਾਰੇ।।
ਮੋਰੇ ਪਤਿ ਪਰਮੇਸ਼੍ਰ ਓਊ।। ਕਹ ਗਜੋ ਤਾਹਿ ਬਤਾਵਹੁ ਕੋਊ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਝੱਟ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਰਾਮਦਾਸ ਤਾਂ ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਥੇ ਗਿਆ ਹੈ? ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਦਸੇ।। ੫।।

(ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੨੮॥)

ਦੋਹਰਾ॥ ਗਰਾ ਓਰ ਕਹਿਯੋ ਗਈ ਜਾਤ ਭਏ ਉਠਿ ਲੋਗ॥
ਤੁਰਤੁ ਆਨਿ ਤਾਸੌ ਰਮੀ ਮਨ ਮੈ ਭਈ ਨਿਸੋਗ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਸੋਗ=ਗਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਇਹ ਗਲ ਆਖਕੇ ਪਿੰਡ ਵਲ ਚਲੀ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਲੋਗ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਠਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ-ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਆ ਮਿਲੀ॥ ੬॥

ਪਦੂਆ ਸੈਂ ਰਤਿ ਮਾਨਿਕੈ ਤਹਾਂ ਪਹੂੰਚੀ ਆਇ॥
ਰਾਖਜੋ ਹੁਤੋ ਸਵਾਰਿ ਜਹ ਆਪਨ ਸਦਨ ਸੁਹਾਇ॥ ੭॥

ਅਰਥ—ਉਸ ਸੇਵਕ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਅਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ॥ ੭॥

ਕੈਸੋ ਹੀ ਬੁਧਿਜਨ ਕੋਊ ਚਤੁਰ ਕੈਸਊ ਹੋਇ॥
ਚਰਿਤ ਚਤੁਰਿਯਾ ਤ੍ਰਿਯਨ ਕੋ ਪਾਇ ਸਕਤ ਨਹਿ ਕੋਇ॥ ੮॥

ਅਰਥ—ਕੋਈ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਬੁਧੀਮਾਨ ਤੇ ਸਿਆਣਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸਿਆਣੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ॥ ੮॥

ਜੋ ਨਰ ਅਪੁਨੇ ਚਿੱਤ ਕੌ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰ ਦੇਤ ਬਨਾਇ॥
ਜਰਾ ਤਾਂਹਿ ਜੋਬਨ ਹਰੈ ਪ੍ਰਾਨ ਹਰਤ ਜਮ ਜਾਇ॥ ੯॥

ਅਰਥ—ਜੋ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਭੇਦ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਦਸਦਾ ਏ, ਬੁਢਾਪਾ ਉਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲੈਂਦਾ ਏ ਤੇ ਜਮਰਾਜ ਉਹਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਕਢ ਲੈਂਦਾ ਏ॥ ੯॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਨ ਦੀਜੈ ਭੇਦ ਤਾਹਿ ਭੇਦ ਲੀਜੈ ਸਦਾ॥
ਕਹਤ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਅਰੁ ਬੇਦ ਕੋਕ ਸਾਰਊ ਸੈਂ ਕਹਤ॥ ੧੦॥ ੧॥

ਅਰਥ—ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ, ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸਾਰ ਤਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕਦੀ ਭੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਆਪ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥ ੧੦॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤ੍ਰਿਦਸਮੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੩॥ ੨੮੩॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਤੇਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ ॥ ੧੩ ॥੨੮੩॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਚੌਦਵਾਂ

ਕਥਾ ਪੁਹਪਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਬਹੁਰਿ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰੀ ਰਾਇ ਸੋਂ ਕਥਾ ਉਚਾਰੀ ਏਕ।।
ਅਧਿਕ ਮੋਦ ਮਨ ਮੈ ਬਢੈ ਸੁਨਿ ਗੁਨ ਬਢੈ ਅਨੇਕ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਕ ਐਸੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਅਨੰਦ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।। ੧।।

ਏਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਗਈ ਬਾਗ ਮੈਂ ਰਮੀ ਔਰ ਸੋਂ ਜਾਇ।।
ਤਹਾਂ ਯਾਰ ਤਾ ਕੋ ਤੁਰਤ ਦੁਤਿਯ ਪਹੂੰਚਯੋ ਆਇ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਾਗ ਵਿਚ ਗਈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਲਗੀ। ਉਥੇ ਉਹਦਾ ਦੂਜਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਆ ਪਹੁੰਚਾ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਯਾਰ ਆਵਤ ਜਬ ਤਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਲਹਯੋ।। ਦੁਤਿਯ ਮੀਤ ਸੋਂ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਹਯੋ।।
ਮਾਲੀ ਨਾਮ ਆਪਨ ਤੁਮ ਕਰੋ।। ਫਲ ਫੂਲਨਿ ਆਗੇ ਲੈ ਧਰੋ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਲੀ ਬਣਾ ਲਓ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਗੇ ਫਲ ਫੁਲ ਰਖ ਲਓ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੋ ਹਮ ਇਹ ਜੁਤ ਬਾਗ ਮੈ ਬੈਠੇ ਮੋਦ ਬਢਾਇ।।
ਫੂਲ ਫਲਨ ਲੈ ਤੁਮ ਤੁਰਤੁ ਆਗੇ ਧਰੋ ਬਨਾਇ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਜੁਤ=ਜੁੜਕੇ, ਮੋਦ=ਅਨੰਦ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅਨੰਦ-ਪੂਰਬਕ ਮਿਲਕੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਬੈਠਾਂਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਫਲ ਫੁਲ ਸਾਂਭਕੇ ਸਾਡੇ ਅਗੇ ਧਰ ਦੇਣੇ।। ੪।।

ਤਬੈ ਤਵਨ ਤਯੋਂ ਹੀ ਕਿਯੋਂ ਤ੍ਰਿਯ ਤਿਹ ਸਿਖ ਦੀਨ।।
ਫੂਲ ਫੁਲੇ ਅਰੁ ਫਲ ਘਨੇ ਤੋਰਿ ਤੁਰਤੁ ਕਰ ਲੀਨ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਿਖ=ਸਿਖਿਆ। ਘਨੇ=ਬਹੁਤ। ਕਰ=ਹੱਥ।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਉਹਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫਲ ਅਤੇ ਫੁਲ ਤੋੜਕੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਏ।। ੫।।

ਤ੍ਰਿਯਾ ਸਹਿਤ ਜਦ ਬਾਗ ਮੈ ਜਾਰ ਬਿਰਾਜਿਯੋ ਜਾਇ।।
ਤੌ ਤਿਨ ਫੂਲ ਫਲ ਲੈ ਤੁਰਤੁ ਆਗੇ ਧਰੇ ਬਨਾਇ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਮੇਤ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਬਾਗ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸਨੇ ਫਲ ਅਤੇ ਫੂਲ ਤੁਰੰਤ ਲਿਆਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਗੇ ਧਰ ਦਿੱਤੇ।। ੬।।

ਇਹ ਮਾਲੀ ਇਹ ਬਾਗ ਕੋ ਆਯੋ ਤੁਮਰੇ ਪਾਸ।।
ਬਹੁ ਯਾਕੌਂ ਧਨ ਦੀਜਿਯੇ ਜਿਨਿ ਇਹ ਜਾਇ ਨਿਰਾਸ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਤਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਬਾਗ ਦਾ ਇਹ ਮਾਲੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਹੈ ਇਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਨਿਰਾਸ ਹੋਕੇ ਨਾ ਜਾਏ।। ੭।।

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਤਰੁਨਿ ਬਹੁ ਧਨ ਦਿਯ ਤਿਹ ਹਾਥ।।
ਮਾਲੀ ਕਰਿ ਕਾਢਯੋ ਹਿਤੂ ਤਿਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੇ ਸਾਥ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਉਸ ਨੌ-ਜੁਆਨ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਉਸਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਮਾਲੀ ਬਣਾਕੇ ਕਢ ਦਿੱਤਾ।। ੮।।

ਪੁਹਪਮਤੀ ਇਹ ਛਲ ਭਏ ਮਿਤ੍ਰਹਿ ਦਿਯੋ ਟਰਾਇ।।
ਮਾਲੀ ਕਰਿ ਕਾਢਯੋ ਤਿਸੈ ਰੂਪ ਨਗਰ ਕੇ ਰਾਂਇ।। ੯।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੁਹਪਮਤੀ=ਫੂਲਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ। ਟਰਾਇ=ਟਾਲ ਕੇ।

ਅਰਥ—ਪੁਹਪਮਤੀ ਨੇ ਇਹ ਛਲ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਮਾਲੀ ਬਣਾ ਕੇ ਕਢ ਦਿੱਤਾ।। ੯।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਚਤ੍ਰਦਸਮੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੧੪।। ੨੫੨।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਚੌਦਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੧੪।। ੨੫੨।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪੰਦਰਵਾ

ਕਥਾ ਭਾਨਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਕਥਾ ਚਤੁਰਦਸ ਮੰਤ੍ਰ ਬਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸੌਂ ਕਹੀ ਬਖਾਨਿ।।

ਸੁਨਤ ਰੀਝਿ ਕੇ ਨ੍ਰਿਪ ਰਹੇ ਦਿਯੋ ਅਧਿਕ ਤਿਹ ਦਾਨ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਤੁਰਦਸ=ਚੌਦਵੀਂ। ਮੰਤ੍ਰ ਬਰ=ਚੰਗਾ ਵਜ਼ੀਰ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਗੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਇਹ ਚੌਦਵੀਂ ਕਥਾ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ। ਰਾਜਾ ਸੁਣਕੇ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨੇਂ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਮਾਲ ਦਿੱਤਾ॥ ੧॥ (ਦ: ਗ੍ਰੰ:, ਪੰਨਾ ੮੨੬)

ਏਕ ਬਿਮਾਤ੍ਰਾ ਭਾਨ ਕੀ ਰਾਮਦਾਸ ਪੁਰ ਬੀਚ॥
ਬਹੁ ਪੁਰਖਨ ਸੈ ਰਤਿ ਕਰੈ ਊਚ ਨ ਜਾਨੈ ਨੀਚ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਮਾਤ੍ਰਾ=ਮਾਂ॥ ਭਾਨ=ਇਕ ਬਾਲਕ ਦਾ ਨਾਂ। ਰਾਮਦਾਸ ਪੁਰ=ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਂ।

ਅਰਥ—ਰਾਮਦਾਸ ਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ ਭਾਨੂ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਬਾਲਕ ਦੀ ਮਾਤਾ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਜੋ ਉਚ-ਨੀਚ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵਨਾ ਰਖਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ॥ ੨॥

ਤਾ ਕੋ ਪਤਿ ਮਰਿ ਗਯੋ ਜਬੈ ਤਾਹਿ ਰਹਯੋ ਅਵਧਾਨ॥
ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਭੀਤਰ ਡਰੀ ਲੋਕ ਲਾਜ ਜਿਯ ਜਾਨਿ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਵਧਾਨ=ਗਰਭ। ਭੀਤਰ=ਵਿਚ।

ਅਰਥ—ਪਤੀ ਦੇ ਮਰਣ ਪਿਛੋਂ ਉਹਨੂੰ ਗਰਭ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਲੱਜਿਆ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡਰੀ॥ ੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਭਾਨਮਤੀ ਤਿਹ ਨਾਮ ਬਖਨਿਯਤ॥ ਬਡੀ ਛਿਨਾਰਿ ਜਗਤ ਮੈਂ ਜਨਿਯਤ॥
ਰਜਬ ਤਾ ਕੌ ਰਹਿ ਗਯੋ ਅਧਾਨਾ॥ ਤਬ ਅਬਲਾ ਕੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਡਰਾਨਾ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਛਿਨਾਰਿ=ਛਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਅਧਾਨਾ=ਗਰਭ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਭਾਨਮਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਭ ਪਾਸੇ ਛਲਣੀ ਕਰਕੇ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਗਰਭ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਚਾਰੀ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡਰੀ॥ ੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤਿਨ ਪ੍ਰਸਾਦ ਹੂ ਕਿਯ ਬਹੁ ਪੁਰਖ ਬੁਲਾਇ ਕੈ॥
ਤਿਨ ਦੇਖਤ ਰਹੀ ਸੋਇ ਸੁ ਖਾਟ ਡਸਾਇ ਕੈ॥
ਚਮਕਿ ਠਾਢ ਉਠਿ ਭਈ ਚਰਿਤ੍ਰ ਮਨ ਆਨਿ ਕੈ॥

ਹੋ ਪਤਿ ਕੋ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰ ਉਚਾਰਜੋ ਜਾਨ ਕੈ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪ੍ਰਸਾਦ=ਜੱਗ। ਖਾਟ=ਮੰਜੀ। ਚਮਕਿ=ਛੇਤੀ ਨਾਲ, ਆਨਿ=ਛਲ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜੱਗ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਭੋਜਨ ਲਈ ਸਦਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਆਪ ਮੰਜੀ ਡਾਹਕੇ ਸੌਂ ਗਈ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਪਖੰਡੀ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਉਠ ਖਲੋਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਆਵਾਜਾਂ ਮਾਰਨ ਲਗੀ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਾ ਦਿਨ ਮੋਰੇ ਪਤਿ ਮਰੇ ਮੋਸੌ ਕਹਜੋ ਬੁਲਾਇ।।
ਜੋ ਅਬ ਤੂੰ ਮੋਸੌ ਜਰੈਂ ਪਰੈਂ ਨਰਕ ਮੋ ਜਾਇ।। ੬।।

ਅਰਥ—(ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ- ਕਿ) ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਮਰਿਆ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੱਦਕੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੜੇਂਗੀ ਤਾਂ ਨਰਕ ਵਿਚ ਜਾਏਂਗੀ।। ੬।।

ਅੜਿੱਲ।। ਭਾਨ ਲਰਿਕਵਾ ਰਹੈ ਸੇਵ ਤਿਹ ਕੀਜਿਯੈ।।
ਪਾਲਿ ਪੋਸਿ ਕਰਿ ਤਾਹਿ ਬਡੋ ਕਰਿ ਲੀਜਿਯੈ।।
ਆਪੁ ਜਦਿਨ ਵਹ ਖੈਹੈ ਖਾਟਿ ਕਮਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਤਦਿਨ ਸੁਪਨਿ ਤੁਹਿ ਦੈਹੌਂ ਹੌਂ ਹੂੰ ਆਇਕੈ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਖਾਟਿ=ਖੱਟ ਕਮਾਕੇ।

ਅਰਥ—ਭਾਨੂ ਅਜੇ ਬੱਚਾ ਏ, ਤੁਸੀਂ ਇਹਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਪਾਲ-ਪੋਸ ਕੇ ਵੱਡਾ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਹ ਖਟਣ ਕਮਾਉਣ ਲੱਗੇਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਦਿਨ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵਾਂਗਾ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭਾਨ ਕਰੋ ਕਰਤੇ ਬਡੋ ਸੁਪਨ ਦਿਯੋ ਪਤਿ ਆਇ।।
ਤਾਤੇ ਹੌ ਹਰਿਰਾਇ ਕੇ ਜਰਤ ਕੀਰਤਿ ਪੁਰ ਜਾਇ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਭਾਨੂ ਹੁਣ ਵੱਡਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਸਤ ਮਰਾਂਗੀ।। ੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਲੋਗ ਹਟਕਿ ਬਹੁ ਰਹੇ ਨ ਤਿਨ ਬਚ ਮਾਨਿਯੋ।।
ਧਨੁ ਲੁਟਾਇ ਉਠਿ ਚਲੀ ਘਨੋ ਹਠ ਠਾਨਿਯੋ।।

ਰਾਮਦਾਸ ਪੁਰ ਛਾਡਿ ਕੀਰਤਿ ਪੁਰ ਆਇਕੈ॥
ਹੋ ਇਕ ਪਗ ਠਾਢੇ ਜਰੀ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜਾਇਕੈ॥ ੯॥

ਅਰਥ—ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਉਹਨੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹਠ ਕਰਕੇ ਧਨ ਲੁਟਾ ਕੇ ਉਹ ਤੁਰੀ। ਰਾਮਦਾਸ ਪੁਰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਹ ਕੀਰਤਪੁਰ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਇਕ ਪੈਰ ਤੇ ਖੜੀ ਹੋ ਕੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਜਾਕੇ ਸੜ ਮਰੀ॥ ੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਹੁ ਲੋਗਨ ਦੇਖਤ ਜਰੀ ਇਕ ਪਗ ਠਾਢੀ ਸੋਇ॥
ਹੇਰਿ ਰੀਝਿ ਰੀਝਿਕ ਰਹੇ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨਤ ਕੋਇ॥ ੧੦॥

ਅਰਥ—ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਸੜਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਉਹਦੀ ਪਤੀ-ਭਗਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਉਠੇ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਉਹਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ॥ ੧੦॥

ਸਕਲ ਜਗਤ ਮੈਂ ਜੇ ਪੁਰਖੁ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਕਰਤ ਬਿਸ੍ਵਾਸ॥
ਸਾਤਿ ਦਿਵਸ ਭੀਤਰ ਤੁਰਤੁ ਹੋਤ ਤਵਨ ਕੋ ਨਾਸ॥ ੧੧॥

ਅਰਥ—ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਸੱਤਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਵਿਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੋ ਨਰ ਕਾਹੂ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੋ ਦੇਤ ਆਪਨੋ ਚਿੱਤ॥
ਤਾ ਨਰ ਕੌ ਇਹ ਜਗਤ ਮੈਂ ਹੋਤ ਖੁਆਰੀ ਨਿੱਤ॥ ੧੨॥ ੧॥

ਅਰਥ—ਜੋ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦਾ ਭੇਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਂਦਾ ਏ, ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਦਾ ਖੁਆਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੧੨॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਪੰਦ੍ਰਸਮੋ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੫॥ ੨੬੪॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿਤੱਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਪੰਦਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ ॥ ੧੫॥ ੨੬੪॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਸੋਲਵਾਂ

ਕਥਾ ਛਜੀਆ

ਦੋਹਰਾ॥ ਤੀਰ ਸਤੁੱਦ੍ਰਵ ਕੇ ਹੁਤ ਰਹਤ ਰਾਇ ਸੁਖ ਪਾਇ॥

****

ਦਰਬ ਹੇਤ ਤਿਹ ਠੌਰ ਹੀ ਰਾਮਜਨੀ ਇਕ ਆਇ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਸਤਿਲੁਜ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਇਕ ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਇਕ ਦਿਨ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਲਾਲਚ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਈ।। ੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਛਜਿਆ ਯਾ ਕੋ ਨਾਮ ਸਕਲ ਜਗ ਜਾਨਈ।।
ਲਧੀਆ ਵਾਕੀ ਨਾਮ ਹਿਤੂ ਪਹਿਚਾਨਈ।।
ਜੋ ਕੋਊ ਪੁਰਖ ਬਿਲੋਕਤ ਤਿਨਕੋ ਆਇਕੈ।।
ਹੋ ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਕਰਿ ਰਹਿਤ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸੁਖੁ ਪਾਇਕੈ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਜੱਗ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕ ਉਸ ਦਾ ਛਜੀਆ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਉਹਦੇ ਲਧੀਆ ਨਾਮ ਤੋਂ ਵਾਕਿਫ ਸਨ, ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਭੀ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਉਹਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖਕੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਮਈ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।। ੨।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੩੦)

ਦੋਹਰਾ।। ਨਿਰਖਿ ਰਾਏ ਸੌ ਬਸਿ ਭਈ ਤਿਸ ਬਸਿ ਹੋਤ ਨ ਸੋਇ।।
ਤਿਨ ਚਿਤ ਮੈ ਚਿੰਤਾ ਕਰੀ ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਮਿਲਬੋ ਹੋਇ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਵੇਸਵਾ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ, ਪਰ ਰਾਜਾ ਉਹਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇ।। ੩।।

ਯਹ ਮੋ ਪਰ ਰੀਝਤ ਨਹੀ ਕਹੁ ਕਸ ਕਰੋਂ ਉਪਾਇ।।
ਮੋਰੇ ਸਦਨ ਨ ਆਵਈ ਮੁਹਿ ਨਹਿ ਲੇਤ ਬੁਲਾਇ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਰੀਝ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਦਸੋ ਮੈਂ ਕੀ ਉਪਾਅ ਕਰਾਂ? ਨਾ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਏ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਂਦਾ ਹੈ।। ੪।।

ਤੁਰਤੁ ਤਵਨ ਕੋ ਕੀਜਿਯੈ ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਮਿਲਨ ਉਪਾਇ।।
ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਚੇਟਕ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੀਏ ਜੁ ਬਸਿ ਹ੍ਵੈ ਜਾਇ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਛੇਤੀ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਉਹਨੇ ਕਈ ਜੰਤਰ ਮੰਤਰ, ਜਾਦੂ ਟੂਣੇ ਅਤੇ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤੇ ਤਾਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ।। ੫।।

ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਰਹੀ ਹਾਰਿ ਕਰਿ ਰਾਇ ਮਿਲਜੋ ਨਹਿ ਆਇ।।

ਏਕ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਬ ਤਿਨ ਕਿਯੋ ਬਸਿ ਕਰਬੇ ਕੇ ਭਾਇ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਭਾਇ=ਵਾਸਤੇ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਜਾਦੂ-ਟੂਣੇ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਈ, ਫਿਰ ਵੀ ਰਾਜਾ ਉਹਨੂੰ ਆਕੇ ਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਕਢਿਆ।। ੬।।

ਬਸਤ੍ਰ ਸਭੈ ਭਗਵੇ ਕਰੇ ਧਰਿ ਜੁਗਿਯਾ ਕੋ ਭੇਸ।।
ਸਭਾ ਮਧਜ ਤਿਹ ਰਾਇ ਕੌ ਕੀਨੋ ਆਨਿ ਅਦੇਸ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਭਾ ਮਧਜ=ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ। ਅਦੇਸ=ਨਮਸਕਾਰ।

ਅਰਥ—ਉਸਨੇ ਭਗਵੇਂ ਕਪੜੇ ਪਾ ਜੋਗੀ ਦਾ ਭੇਸ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਉਹਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤਾ।। ੭।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤਿਂਹ ਜੁਗਿਯਹਿ ਲਖਿ ਰਾਇ ਰੀਝਿ ਚਿਤ ਮੈ ਰਹਜੋ।।
ਜਾਤੇ ਕਛੁ ਸੰਗ੍ਰਹੌਂ ਮੰਤ੍ਰ ਮਨ ਮੋਂ ਕਹਜੋ।।
ਤਿਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਦਿਯੋ ਪਠਾ ਇਕ ਦੂਤ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਕਲਾ ਸਿਖਨ ਕੇ ਹੇਤ ਮੰਤ੍ਰ ਸਮਝਾਇਕੈ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੰਗ੍ਰਹੌਂ=ਸਿੱਖਾਂਗੇ। ਪਠਾ=ਘੱਲਿਆ। ਕਲਾ=ਸ਼ਕਤੀ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜਾ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿੱਖਾਂਗੇ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਦੇ ਘਰ ਆਪਣੇ ਇਕ ਦੂਤ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਤਾਕਿ ਕੁਝ ਜਾਦੂ ਮੰਤਰ ਸਿਖੇ ਜਾਣ।। ੮।।

ਚੌਪਈ।। ਚਲਿ ਸੇਵਕ ਜੁਗਿਯਾ ਪਹਿ ਆਵਾ।। ਰਾਇ ਕਹਜੋ ਸੋ ਤਾਹਿ ਜਤਾਵਾ।।
ਕਛੂ ਮੰਤ੍ਰ ਮੁਰ ਈਸਹਿ ਦੀਜੈ।। ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਾਨਿ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀਜੈ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਸੇਵਕ ਚਲਕੇ ਜੋਗਨ ਦੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਉਹਨੂੰ ਦਸਿਆ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਮੰਤ੍ਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਕਰੋ।। ੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਹਰ ਏਕ ਲੌ ਛੋਰਿ ਦ੍ਰਿਗ ਕਹੀ ਜੋਗਯਹਿ ਬਾਤ।।
ਲੈ ਆਵਹੁ ਰਾਜਹਿ ਇਹਾਂ ਜੌ ਗੁਨ ਸਿਖਜੋ ਚਹਾਤ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਇਕ ਪਹਿਰ ਬਾਅਦ ਜੋਗਨ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਆਖਿਆ, ਕਿ ਜੇਕਰ ਰਾਜਾ ਸਿਖਣਾ

ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਥੇ ਲੈ ਆਓ।। ੧੦।।

ਅਰਧ ਰਾਤ੍ਰ ਬੀਤੈ ਜਬੈ ਆਵੈ ਹਮਰੇ ਪਾਸ।।
ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਕੀ ਮਯਾ ਤੇ ਜੈਹੇ ਨਹੀ ਨਿਰਾਸ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਬੀਤਣ ਤੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਵੇ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਇਗਾ।। ੧੧।।

ਚੌਪਈ।। ਸੇਵਕ ਤਾਸੋਂ ਜਾਇ ਸੁਨਾਯੋ।। ਅਰਧ ਰਾਤ੍ਰ ਬੀਤੇ ਸੁ ਜਗਾਯੋ।।
ਤਾਂ ਜੁਗਿਯਾ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਲੈ ਆਯੋ।। ਹੇਰਿ ਰਾਇ ਤ੍ਰਿਯ ਅਤਿ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਸੇਵਕ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਆਖਿਆ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਹਨੂੰ ਸੁਤੇ ਨੂੰ ਜਗਾਕੇ ਜੋਗਣ ਦੇ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਵੱਡਾ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।। ੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਜਾ ਸੋ ਆਇਸੁ ਕਹੀ ਦੀਜੈ ਲੋਗ ਉਠਾਇ।।
ਧੂਪ ਦੀਪ ਅੱਛਤ ਪੁਹਪ ਆਛੋ ਸੁਰਾ ਮੰਗਾਇ।। ੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਅੱਛਤ=ਚੌਲ। ਪੁਹਪ=ਫੁਲ। ਆਛੋ=ਚੰਗੀ। ਸੁਰਾ=ਸ਼ਰਾਬ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜੋਗੀ ਬਣੀ ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾਕੇ ਭੇਜ ਦਿਓ ਤੇ ਧੂਪ, ਦੀਪ, ਚੌਲ, ਫੁਲ ਤੇ ਚੰਗੀ ਸ਼ਰਾਬ ਮੰਗਵਾਓ।। ੧੩।।

ਤਬ ਰਾਜੈ ਤੈਸੋ ਕੀਆ ਲੋਗਨ ਦਿਯਾ ਉਠਾਇ।।
ਧੂਪ ਦੀਪ ਅੱਛਤ ਪੁਹਪ ਆਛੋ ਸੁਰਾ ਮੰਗਾਇ।। ੧੪।।

ਅਰਥ—ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਧੂਪ, ਦੀਪ, ਚੌਲ, ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਸ਼ਰਾਬ ਮੰਗਵਾਈ।। ੧੪।।

ਤਬ ਰਾਜੈ ਅਪਨੇ ਸਭਨ ਲੋਗਨ ਦਿਯਾ ਉਠਾਇ।।
ਆਪੁ ਇਕੇਲੋ ਹੀ ਰਹਜੋ ਮੰਤ੍ਰ ਹੇਤ ਸੁਖ ਪਾਇ।। ੧੫।।

ਅਰਥ—ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਮੰਤ੍ਰ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ।। ੧੫।।

ਚੌਪਈ।। ਰਹਜੋ ਇਕੇਲੋ ਰਾਇ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਤਬ ਜੋਗੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਚਮਤਕਾਰ ਇਕ ਤੋਹਿ ਦਿਖੈਹੌਂ।। ਤਿਹ ਪਾਛੇ ਤੁਹਿ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਖੈਹੌਂ।। ੧੬।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਕੱਲਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਜੋਗਣ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਚਮਤਕਾਰ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਏਗਾ।। ੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਹੋਤ ਪੁਰਖ ਤੇ ਮੈ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤ੍ਰਿਯ ਤੇ ਨਰ ਹ੍ਵੈ ਜਾਂਉ।।
ਨਰ ਹ੍ਵੈ ਸਿਖਵੌ ਮੰਤ੍ਰ ਤੁਹਿ ਤ੍ਰਿਯ ਹ੍ਵੈ ਭੋਗ ਕਮਾਂਉ।। ੧੭।।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਆਦਮੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਆਦਮੀ ਬਣਕੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਖਾਵਾਂਗੀ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਣਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਾਂਗੀ।। ੧੭।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੩੧)

ਰਾਇ ਬਾਚ।। ਪੁਰਖ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾਇਕ ਪਿਤਾ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾਇ ਤ੍ਰਿਯ ਮਾਤ।।
ਤਿਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕੀਜਿਯੈ ਭੋਗਨ ਕੀ ਨਾ ਜਾਤ।। ੧੮।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਮੰਤ੍ਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।। ੧੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਬਹੁ ਬਰਿਸਨ ਲਗਿ ਜਾਨਿ ਸੇਵ ਗੁਰ ਕੀਜਿਯੈ।।
ਜਤਨ ਕੋਟਿ ਕਰਿ ਬਹੁਰਿ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰਹਿ ਲੀਜਿਯੈ।।
ਜਾਹਿ ਅਰਥ ਕੇ ਹੇਤ ਸੀਸ ਨਿਹੁਰਾਇਯੈ।।
ਹੋ ਕਹੋ ਚਤੁਰਿ ਤਾਸੋਂ ਕ੍ਯੋਂ ਕੇਲ ਮਚਾਇਯੈ।। ੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰਿਸਨ=ਵਰ੍ਹੇ। ਨਿਹੁਰਾਇਯੈ=ਨਿਵਾਈਯੈ।

ਅਰਥ—ਬਹੁਤ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜਤਨ ਕਰਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਉਹਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਫਿਰ ਮੰਤ੍ਰ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ-ਕਲੋਲਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ।। ੧੯।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਜੋਗੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਯੋ।। ਤਵ ਭੇਟਨ ਹਿਤ ਭੇਖ ਬਨਾਯੋ।।
ਅਬ ਮੇਰੇ ਸੰਗ ਭੋਗ ਕਮੈਯੈ।। ਆਨ ਪਿਯਾ ਸੁਭ ਸੇਜ ਸੁਹੈਯੈ।। ੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਭੇਟਨ ਹਿਤ=ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ।

ਅਰਥ—ਤਦ ਜੋਗੀ ਨੇ ਇਹ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਲਈ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸੇਜ ਨੂੰ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਕਰੋ।। ੨੦।।

****

ਦੋਹਰਾ।। ਤਨ ਤਰਫਤ ਤਵ ਮਿਲਨ ਕੌ ਬਿਰਹ ਬਿਕਲ ਭਜੇ ਅੰਗ।।
ਸੇਜ ਸੁਹੈਯੈ ਆਨ ਪਿਯ ਆਜੁ ਰਮੋ ਮੁਹਿ ਸੰਗ।। ੨੧।।

ਅਰਥ—ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਮੇਰਾ ਮਨ ਤੜਫ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਇਸ ਸੋਹਣੀ ਸੇਜ ਤੇ ਆਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਨ ਕਰੋ।। ੨੧।।

ਭਜੇ ਬਧੈਹੋ ਚੋਰ ਕਹਿ ਤਜੇ ਦਿਵੈਹੋ ਗਾਰਿ।।
ਨਾ ਤਰ ਸੰਕ ਬਿਸਾਰਿ ਕਰਿ ਮੋਸੌ ਕਰਹੁ ਬਿਹਾਰ।। ੨੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਹਾਰ=ਵਿਭਚਾਰ। ਗਾਰਿ=ਗਾਲ੍ਹਾਂ।

ਅਰਥ—ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਭੱਜੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੋਰ ਕਹਿਕੇ ਬੰਨ੍ਹਵਾ ਦਿਆਂਗੀ, ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਸ਼ੰਕਾ ਉਤਾਰਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਭਚਾਰ ਕਰੋ।। ੨੨।।

ਕਾਮਾਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਤਰੁਨਿ ਆਵਤ ਪਿਯ ਕੇ ਪਾਸ।।
ਮਹਾਂ ਨਰਕ ਸੋ ਡਾਰਿਯਤ ਦੈ ਜੋ ਜਾਨ ਨਿਰਾਸ।। ੨੩।।

ਅਰਥ—ਕਾਮ ਦੀ ਦੁਖੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਜੇਹੜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਪਾਸ ਆਉਂਦੀ ਏ, ਜੋ ਪਿਆਰਾ ਉਹਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਐਸਾ ਮਿੱਤਰ ਘੋਰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਡਿਗਦਾ ਹੈ।। ੨੩।।

ਤਨ ਅਨੰਗ ਜਾਕੇ ਜਗੈ ਤਾਹਿ ਨ ਦੈ ਰਤਿ ਦਾਨ।।
ਤਵਨ ਪੁਰਖ ਕੋਂ ਡਾਰਿਯਤ ਜਹਾਂ ਨਰਕ ਕੀ ਖਾਨਿ।। ੨੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਨੰਗ-ਕਾਮ। ਜਗੈ=ਜਾਗਣ ਨਾਲ। ਰਤਿ=ਭੋਗ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਆਦਮੀ ਕਾਮ-ਰਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਭੋਗ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ, ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਨਰਕ ਦੀ ਖਾਨ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।। ੨੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਰਾਮਜਨੀ ਗ੍ਰਿਹ ਜਨਮ ਬਿਧਾਤੈ ਮੁਹਿ ਦਿਯਾ।।
ਤਵ ਮਿਲਬੇ ਹਿਤ ਭੇਖ ਜੋਗ ਕੋ ਮੈਂ ਲਿਯਾ।।
ਤੁਰਤ ਸੇਜ ਹਮਰੀ ਅਬ ਆਨਿ ਸੁਹਾਇਯੈ।।
ਹੋ ਹ੍ਵੈ ਦਾਸੀ ਤਵ ਰਹੋ ਨ ਮੁਹਿ ਤਰਸਾਇਯੈ।। ੨੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਾਮਜਨੀ=ਵੇਸਵਾ। ਹਿਤ=ਵਾਸਤੇ।

ਅਰਥ—ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਜੋਗੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਛੇੜੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਸੇਜਾ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਧਾਓ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਦਾਸੀ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਨ ਤਰਸਾਓ॥ ੨੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਹਾ ਭਯੋ ਸੁਘਰੇ ਭਏ ਕਰਤ ਜੁਬਨ ਕੋ ਮਾਨ॥
ਬਿਰਹ ਬਾਨ ਮੋਕੋ ਲਗੇ ਬ੍ਰਿਥਾ ਨ ਦੀਜੈ ਜਾਨ॥ ੨੬॥

ਅਰਥ—ਤੁਸੀਂ ਸਿਆਣੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਜੁਆਨੀ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਨ ਕਰੋ, ਮੈਨੂੰ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਤੀਰ ਲਗਾ ਹੈ ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਹਨੂੰ ਖਾਲੀ ਨ ਜਾਣ ਦਿਓ॥ ੨੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਬ੍ਰਿਥਾ ਨ ਦੀਜੈ ਜਾਨ ਮੈਨ ਬਸਿ ਮੈਂ ਭਈ॥
ਬਿਰਹਿ ਸਮੁੰਦ ਕੇ ਬੀਚ ਬੂਡਿ ਸਿਰ ਲੌਂ ਗਈ॥
ਭੋਗ ਕਰੇ ਬਿਨੁ ਮੋਹਿ ਜਾਨ ਨਹੀ ਦੀਜਿਯੈ॥
ਹੋ ਘਨਵਾਰੀ ਨਿਸ ਹੇਰਿ ਗੁਮਾਨ ਨ ਕੀਜਿਯੈ॥ ੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੈਨ=ਕਾਮ। ਘਨਵਾਰੀ ਨਿਸ=ਸੰਘਣੀ ਰਾਤ।

ਅਰਥ—ਇਹ ਸਮਾਂ ਵਿਅਰਥ ਨ ਜਾਣ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਾਮ ਦੇ ਵੱਸ ਹਾਂ ਅਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸਿਰ ਤੱਕ ਡੁੱਬੀ ਹੋਈ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਭੋਗ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਛਡੋ ਅਤੇ ਇਸ ਬੱਦਲਾਂ ਵਰਗੀ ਸੰਘਣੀ ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਨਾ ਜਾਓ॥ ੨੭॥

ਦਿਸਨ ਦਿਸਨ ਕੇ ਲੋਗ ਤਿਹਾਰੇ ਆਵਹੀਂ॥
ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਜੋ ਬਾਤ ਉਹੈ ਬਰ ਪਾਵਹੀਂ॥
ਕਵਨ ਅਵੱਗਜਾ ਮੋਰਿ ਨ ਤੁਮ ਕਹੱ ਪਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਦਾਸਨ ਦਾਸੀ ਹ੍ਵੈਹੌ ਸੇਜ ਸੁਹਾਇਯੈ॥ ੨੮॥

ਅਰਥ—ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਚਲਕੇ ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਮਨ-ਬਾਂਛਤ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਕੀ ਭੁਲ ਏ? ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਦਾਸੀ ਹਾਂ, ਆਪ ਮੇਰੀ ਸੇਜਾ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਧਾਓ॥ ੨੮॥

ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਖਨ ਹਿਤ ਧਾਮ ਤਿਹਾਰੇ ਆਇਯੋ॥

ਤੁਮ ਆਗੈ ਐਸੋ ਇਹ ਚਰਿਤ ਬਨਾਇਯੋ।।
ਮੈਂ ਨ ਤੁਹਾਰੇ ਸੰਗ ਭੋਗ ਕਜੋਂ ਹੂੰ ਕਰੋਂ।।
ਹੋ ਧਰਮ ਛੂਟਨ ਕੇ ਹੇਤ ਅਧਿਕ ਮਨ ਮੈਂ ਡਰੋਂ।। ੨੯।।

ਅਰਥ—(ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ) ਮੈਂ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਇਆ ਸੀ, ਅਗੋਂ ਤੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਿਉਂ ਕਰਾਂ? ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਮੈਂ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡਰਦਾ ਹਾਂ।। ੨੯।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਮਜਨੀ ਬਹੁ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਨਾਏ।। ਹਾਇ ਭਾਇ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਦਿਖਾਏ।।
ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰੋ ਅਤਿ ਕਰੇ।। ਕੈਸੇ ਹੂੰ ਰਾਇ ਨ ਕਰਿਮੈਪ.ਰੇ।। ੩੦।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਬੜੇ ਚਲਿਤਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਉਹਨੂੰ ਵਿਖਾਏ. ਉਹਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਾਦੂ-ਟੂਣੇ ਵੀ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਨਾ ਲਗਾ।। ੩੦।।

ਅੜਿੱਲ।। ਚੋਰ ਚੋਰ ਕਹਿ ਉਠੀ ਸੁ ਆਂਗਨ ਜਾਇ ਕੈ।।
ਤ੍ਰਾਸ ਦਿਖਾਯੋ ਤਾਹਿ ਮਿਲਨ ਹਿਤ ਰਾਇ ਕੈ।।
ਬਹੁਰਿ ਕਹੀ ਤ੍ਰਿਯ ਆਇ ਬਾਤ ਸੁਨ ਲੀਜਿਯੈ।।
ਹੋ ਅਬੈ ਬਧੈਹੌਂ ਤੋਹਿ ਕਿ ਮੋਹਿ ਭਜੀਜਿਯੈ।। ੩੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਂਗਨ=ਵੇਹੜਾਂ। ਤ੍ਰਾਸ=ਡਰ। ਭਜੀਜਿਯੈ=ਭੋਗਣਾ।

ਅਰਥ —ਉਹ (ਇਸਤ੍ਰੀ) ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਜਾਕੇ 'ਚੋਰ ਚੋਰ' ਕਹਿ ਉਠੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਾ ਦਿਆਂਗੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੋ।। ੩੧।।

ਚੋਰ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਲੋਗ ਪਹੂੰਚੇ ਆਇਕੈ।।
ਤਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹਜੋ ਕਿ ਸੋਤ ਉਠੀ ਬਰਰਾਇਕੈ।।
ਗਏ ਧਾਮ ਤੇ ਕਹਜੋ ਮਿਤ੍ਰ ਕੌ ਕਰ ਪਕਰਿ।।
ਹੋ ਅਬੈ ਬਧੈਹੌਂ ਤੋਹਿ ਕਿ ਮੋਸੌ ਭੋਗ ਕਰਿ।। ੩੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੋਤ=ਸੁਤੀ ਹੋਈ। ਧਾਮ=ਘਰ।

ਅਰਥ—'ਚੋਰ ਚੋਰ' ਸੁਣਕੇ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਆ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲਗੀ ਕਿ

ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਬਰੜਾਕੇ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣ ਲਗੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ (ਲੋਕ) ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜਕੇ ਫਿਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਵਾ ਦਿਆਂਗੀ।। ੩੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬੈ ਰਾਇ ਚਿਤ ਕੇ ਬਿਖੈ ਐਸੇ ਕਿਯਾ ਬਿਚਾਰ।।
ਚਰਿਤ੍ਰ ਖੇਲਿ ਕਛੁ ਨਿਕਸਿਯੈ ਇਹੈ ਮੰਤ੍ਰ ਕਾ ਸਾਰ।। ੩੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਾਰ=ਨਿਚੋੜ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿਆਣਪ ਇਸੇ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਇਥੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮੰਤਰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਿਖਿਅ ਹੈ ਇਹੋ ਉਸਦਾ ਨਿਚੋੜ ਹੈ।। ੩੩।।

ਭਜੌਂ ਤੌ ਇੱਜਤ ਜਾਤ ਹੈ ਭੋਗ ਕਿਯੋ ਧ੍ਰਮ ਜਾਇ।।
ਕਠਿਨ ਬਨੀ ਦੁਹੂੰ ਬਾਤ ਤਿਹ ਕਰਤਾ ਕਰੈ ਸਹਾਇ।। ੩੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਭਜੌਂ=ਦੌੜਾਂ। ਕਰਤਾ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ।

ਅਰਥ—ਜੇ ਭੱਜਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇੱਜ਼ਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਧਰਮ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਬੜੀਆਂ ਔਖੀਆਂ ਨੇ, ਹੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ! ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ।। ੩੪।।

ਪੂਤ ਹੋਇ ਤੌ ਭਾਂਡ ਵਹ ਸੁਤਾ ਤੌ ਬੇਸਜਾ ਹੋਇ।।
ਭੋਗ ਕਰੇ ਭਾਜਤ ਧਰਮ ਭਜੇ ਬੰਧਾਵਤ ਸੋਇ।। ੩੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਭਾਜਤ=ਜਾਂਦਾ। ਭਜੇ=ਦੌੜਨ ਨਾਲ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤੋਂ ਜੇ ਪੁਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਭੰਡ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜੇ ਲੜਕੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵੇਸਵਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇ ਇਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਧਰਮ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਦੌੜਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਜਾਵਾਂਗਾ।। ੩੫।।

ਚੌਪਈ।। ਕਹਜੋ ਸੁਨਹੁ ਤੁਮ ਬਾਤ ਪਿਆਰੀ।। ਦੇਖਤ ਥੋ ਮੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਿਹਾਰੀ।।
ਤੁਮ ਸੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਹਾਥ ਜੋ ਪਰੈ।। ਬਡੋ ਮੂੜ ਜੋ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਹਰੈ।। ੩੬।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੇ ਪਿਆਰੀ! ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਪਿਆਰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤੇਰੀ ਜਿਹੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਹੱਥ ਆਉਣ ਤੇ ਜੋ ਛੱਡ ਦੇਵੇਗਾ, ਉਹ ਵੱਡਾ ਮੂਰਖ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।। ੩੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰੂਪਵੰਤ ਤੋਸੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪਰੈ ਜੁ ਕਰ ਮੈ ਆਇ।।
ਤਾਹਿ ਤਜਾਗ ਮਨ ਮੈ ਕਰੈ ਤਾਕੋ ਜਨਮ ਲਜਾਇ।। ੩੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਰ=ਹੱਥ। ਲਜਾਇ=ਸ਼ਰਮ, ਲੱਜਿਆ।

ਅਰਥ—ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੇ ਜੋ ਉਹਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਵੇਗਾ, ਉਸਦਾ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਹੀ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।। ੩੭।।

ਪੋਸਤ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਬਹੁ ਲੀਜੈ ਤੁਰਤੁ ਮੰਗਾਇ।।
ਨਿਜੁ ਕਰ ਮੋਹਿ ਪਿਵਾਇਯੈ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ।। ੩੮।।

ਅਰਥ—ਤੁਸੀ ਪੋਸਤ, ਭੰਗ, ਅਫੀਮ ਛੇਤੀ ਮੰਗਵਾ ਲਓ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਭਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਓ।। ੩੮।।

ਤੁਮ ਮਦਰਾ ਪੀਵਹੁ ਘਨੋ ਹਮੈ ਪਿਵਾਵਹੁ ਭੰਗ।।
ਚਾਰਿ ਪਹਰ ਕੌ ਮਾਨਿਹੌ ਭੋਗਿ ਤਿਹਾਰੇ ਸੰਗ।। ੩੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਦਰਾ=ਸ਼ਰਾਬ ਘਨੋ=ਬਹੁਤ।

ਅਰਥ—ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਰੱਜਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਓ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭੰਗ ਪਿਆਓ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਤਕ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਾਂਗਾ।। ੩੯।।

ਚੌਪਈ।। ਫੂਲਿ ਗਈ ਸੁਨ ਬਾਤ ਅਯਾਨੀ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕੀ ਬਾਤ ਨ ਜਾਨੀ।।
ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੇ ਮੇ ਸੁਖ ਉਪਜਾਯੋ।। ਅਮਲ ਕਹਜੋ ਸੋ ਤੁਰਤੁ ਮੰਗਾਯੋ।। ੪੦।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਬੇ-ਸਮਝ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਫੁਲ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਿਆ। ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਅਮਲ ਉਹਨੇ ਆਖੇ ਉਹ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਮੰਗਵਾ ਲਏ।। ੪੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪੋਸਤ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਬਹੁ ਗਹਿਰੀ ਭਾਂਗ ਘੁਟਾਇ।।
ਤੁਰਤ ਤਰਨਿ ਲਜਾਵਤ ਭਈ ਮਦ ਸਤ ਬਾਰ ਚੁਆਇ।। ੪੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਦ ਸਤ ਬਾਰ ਚੁਆਇ=ਜੋ ਸ਼ਰਾਬ ਸਤ ਵਾਰੀ ਕਢੀ ਹੋਵੇ।

ਅਰਥ—ਪੋਸਤ, ਭੰਗ, ਅਫੀਮ, ਡੂੰਘੀ ਘੋਟੀ ਹੋਈ ਭੰਗ ਅਤੇ ਸਤ ਵਾਰ ਕਢੀ ਹੋਈ ਸ਼ਰਾਬ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੁਰੰਤ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਈ।। ੪੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਰਾਇ ਤਬੈ ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਕਿਯਾ ਬਿਚਾਰ ਹੈ।।

ਯਾਹਿ ਨ ਭਜਿਹੌਂ ਆਜੁ ਮੰਤ੍ਰ ਕਾ ਸਾਰ ਹੈ।।
ਅਧਿਕ ਮੱਤ ਕਰਿ ਯਾਹਿ ਖਾਟ ਪਰ ਡਾਰਿ ਕੈ।।
ਹੋ ਸਾਠਿ ਮੁਹਰ ਦੈ ਭਜਿਹੋਂ ਧਰਮ ਸੰਭਾਰਿ ਕੈ।। ੪੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨ ਭਜਿਹੌ=ਨਹੀਂ ਭੋਗਾਂਗਾ। ਮੱਤ ਕਰਿ=ਬਹੁਤ ਮਸਤ ਕਰਕੇ। ਖਾਟ=ਮੰਜੀ।

ਅਰਥ—ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ, ਇਹਨੂੰ ਮਸਤ ਕਰਕੇ ਮੰਜੀ ਤੇ ਲਿਟਾਕੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਬਚਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹਨੂੰ ਸੱਠ ਮੋਹਰਾਂ ਦੇ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਵਾਂਗਾ।। ੪੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰੀਤਿ ਨ ਜਾਨਤ ਪ੍ਰੀਤ ਕੀ ਪੈਸਨ ਕੀ ਪਰਤੀਤ।।
ਬਿੱਛੂ ਬਿਸੀਅਰ ਬੇਸਯਾ ਕਹੋ ਕਵਨ ਕੇ ਮੀਤ।। ੪੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਸੀਅਰੁ=ਸੱਪ।। ਬੇਸਯਾ=ਵੇਸਵਾ।

ਅਰਥ—ਇਹਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਰੀਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਪੈਸੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਇਸਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਬਿੱਛੂ, ਸੱਪ ਅਤੇ ਵੇਸਵਾ ਦਸੋ, ਇਹ ਭਲਾ ਕਿਸਦੇ ਮਿੱਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।। ੪੩।।

ਤਾ ਕੋ ਮਦ ਪਜਾਯੋ ਘਨੋ ਅਤਿ ਚਿਤ ਮੋਦ ਬਢਾਇ।।
ਮੱਤ ਸਵਾਈ ਖਾਟ ਪਰ ਆਪਿ ਭਜਨ ਕੇ ਭਾਇ।। ੪੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਦ=ਸ਼ਰਾਬ। ਘਨੌ=ਬਹੁਤ। ਮੋਦ=ਅਨੰਦ। ਮੱਤ=ਮਸਤ। ਖਾਟ=ਮੰਜੀ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਅਨੰਦਮਈ ਹੋ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪ ਦੌੜਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਮਦ-ਮਸਤ ਨੂੰ ਮੰਜੇ ਤੇ ਲਿਟਾ ਦਿੱਤਾ।। ੪੪।।

ਮਦਰਾ ਪਜਾਯੋ ਤਰੁਨਿ ਕੋ ਨਿਜੁ ਕਰ ਪਜਾਲੇ ਡਾਰਿ।।
ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਤਿਹ ਮੱਤ ਕਰਿ ਰਾਖੀ ਖਾਟ ਸੁਵਾਰਿ।। ੪੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਜੁ ਕਰ=ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ। ਸਵਾਰਿ=ਸੁਆ ਕੇ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਈ ਅਤੇ ਛਲ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਮੰਜੇ ਉਤੇ ਸੁਆ ਦਿੱਤਾ।। ੪੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਭਰਿ ਭਰਿ ਨਿਜੁ ਕਰ ਪਜਾਲੇ ਮਦ ਤਿਹ ਪਜਾਇਯੋ।।
ਰਾਮਜਨੀ ਸੌਂ ਅਧਿਕ ਸੁ ਨੇਹ ਜਤਾਇਯੋ।।

++

ਮੱਤ ਹੋਇ ਸ੍ਵੈ ਗਈ ਰਾਇ ਤਬ ਲੌ ਕਿਯੋ॥
ਹੋ ਸਾਠਿ ਮੁਹਰ ਦੈ ਤਾਹਿ ਭਜਨ ਕੋ ਮਗੁ ਲਿਯੋ॥ ੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਭਜਨ=ਦੌੜਨ ਦਾ। ਮਗੁ=ਰਸਤਾ।

ਅਰਥ—ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਪਿਆਲੇ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਈ ਤੇ ਉਸ ਵੇਸਵਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਜਤਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਸੌਂ ਗਈ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੱਠ ਮੋਹਰਾਂ ਉਥੇ ਰੱਖਕੇ ਦੌੜਨ ਦਾ ਰਾਹ ਲਿਆ॥ ੪੬॥

ਜੋ ਤੁਮ ਸੌ ਹਿਤ ਕਰੇ ਨ ਤੁਮ ਤਿਹ ਸੌ ਕਰੋ॥
ਜੋ ਤੁਮਰੇ ਰਸ ਢਰੇ ਨ ਤਿਹ ਰਸ ਤੁਮ ਢਰੋ॥
ਜਾਕੇ ਚਿਤ ਕੀ ਬਾਤ ਆਪੁ ਨਹਿ ਪਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਤਾਕਹੱ ਚਿਤ ਕੋ ਭੇਦ ਨ ਕਬਹੁ ਜਤਾਇਯੈ॥ ੪੭॥

ਅਰਥ—ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪਿਆਰ ਕਰੇ, ਤੁਸੀਂ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਰਸ ਵਿਚ ਡੁਬੇ, ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਨਾ ਲਾਓ। ਜਿਹਦੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਾ ਆਏ, ਉਹਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਭੇਦ ਕਦੇ ਨਾ ਦਸੋ॥ ੪੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਾਇ ਭੱਜਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਮੱਤ ਕਰਿ ਸਾਠਿ ਮੁਹਰ ਦੈ ਤਾਹਿ॥
ਆਨਿ ਬਿਰਾਜਜੋ ਧਾਮ ਮੈ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਹੇਰਜੋ ਵਾਹਿ॥ ੪੮॥

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਸਤ ਕਰਕੇ ਤੇ ਸੱਠ ਮੋਹਰਾਂ ਰਖਕੇ ਰਾਜਾ ਭੱਜ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦੇਖੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਬਿਰਾਜਿਆ॥ ੪੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤਬੈਰਾਇ ਗ੍ਰਿਹ ਆਇ ਸੁ ਪ੍ਰਣ ਐਸੋ ਕਿਯੋ॥
ਭਲੇ ਜਤਨ ਸੌ ਰਾਖਿ ਧਰਮ ਅਬ ਮੈ ਲਿਯੋ॥
ਦੇਸ ਦੇਸ ਨਿਜੁ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਖੇਰਿਹੌ॥
ਹੋ ਆਨ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕਹੱ ਬਹੁਰਿ ਨ ਕਬਹੂੰ ਹੇਰਿਹੌ॥ ੪੯॥

ਅਰਥ—ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਘਰ ਆਕੇ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਤਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਦੇਸ ਦੇਸਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਜਸ ਫੈਲਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ (ਪਰਾਈ) ਇਸਤਰੀ ਵਲ ਨਹੀ ਤੱਕਾਂਗਾ॥ ੪੯॥

ਦੋਹਰਾ।। ਵਹੈ ਪ੍ਰਤਿੱਗਜਾ ਤਦਿਨ ਤੇਂ ਬਜਾਪਤ ਮੋ ਹਿਯ ਮਾਹਿ।।
ਤਾਂ ਦਿਨ ਤੇ ਪਰ ਨਾਰਿ ਕੌ ਹੇਰਤ ਕਬਹੂੰ ਨਾਹਿ।। ੫੦।। ੧।।

ਅਰਥ—ਓਹੀ ਪ੍ਰਣ ਓਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਕਦੇ ਭੀ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਾਂਗਾ।। ੫੦।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਸ਼ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਖੋੜਸਮੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮਸਤੁ।। ੧੬।। ੩੧੪।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸੋਲਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੧੬।। ੩੧੪।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਸਤਾਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਿਤਨਮਤੀ

ਅੜਿੱਲ।। ਬੰਦਿਸਾਲ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਕੋ ਦਿਯੋ ਪਠਾਇਕੈ।।
ਭੋਰ ਹੋਤ ਪੁਨ ਲਿਯੋ ਸੁ ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਮੰਤ੍ਰੀ ਤਬ ਹੀ ਕਥਾ ਉਚਾਰੀ ਆਨਿ ਕੈ।।
ਹੋ ਬਢਜੋ ਭੂਪ ਕੇ ਭਰਮ ਅਧਿਕ ਜਿਯ ਜਾਨਿ ਕੈ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜੇਹਲ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਸੱਦ ਲਿਆ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਆਕੇ ਕਥਾ ਉਚਾਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬੱਝ ਗਿਆ।। ੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਹਿਰ ਬਦਖਸ਼ਾਂ ਮੈਂ ਹੁਤੀ ਏਕ ਮੁਗਲ ਕੀ ਬਾਲ।।
ਤਾ ਸੌ ਕਿਯਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਤਿਨ ਸੋ ਤੁਮ ਸੁਨਹੁ ਨ੍ਰਿਪਾਲ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਦਖਸ਼ਾਂ=ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਨ੍ਰਿਪਾਲ=ਰਾਜਾ।

ਅਰਥ—ਬਦਖਸ਼ਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਗਲ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਜੋ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਹੈ ਰਾਜਨ! ਹੁਣ ਉਸਨੂੰ ਸੁਣੋ।। ੨।।

ਬਿਤਨਮਤੀ ਇਕ ਚੰਚਲਾ ਹਿਤੂ ਮੁਗਲ ਕੀ ਏਕ।।
ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਅਰੁ ਬਸੀਕਰ ਜਾਨਤ ਹੁਤੀ ਅਨੇਕ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਤਨਮਤੀ=ਨਾਂ ਹੈ। ਚੰਚਲਾ=ਇਸਤ੍ਰੀ।

ਅਰਥ-ਬਿਤਨਮਤੀ ਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਇਕ ਮੁਗ਼ਲ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜਾਦੂ-ਟੂਣੇ ਤੇ ਵਸ ਕਰਨ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ ਜਾਣਦੀ ਸੀ।। ੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਏਕ ਦਿਵਸ ਲੀਨੀ ਸਖੀ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਪਰਿ ਗਈ ਤਿਨ ਮੈ ਹੋਡ ਸਬੁ ਐਸੇ ਆਇਕੈ।।
ਕਾਲਿ ਸਜਨ ਕੇ ਬਾਗ ਕਹਜੋ ਚਲਿ ਜਾਇ ਹੌਂ।।
ਹੋ ਇਹ ਮੂਰਖ ਕੇ ਦੇਖਤ ਭੋਗ ਕਮਾਇ ਹੌਂ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੋਡ = ਸ਼ਰਤ। ਕਾਲਿ = ਕੱਲ।

ਅਰਥ - ਇਕ ਦਿਨ ਉਹਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਸਦਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਲਗ ਗਈ ਕਿ ਕਲ ਮੈਂ ਇਸ ਮਿੱਤਰ (ਮੁਗ਼ਲ) ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਮੂਰਖ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਦੂਸਰੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਾਂਗੀ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੁਤੀਯ ਸਖੀ ਐਸੇ ਕਹਜੋ ਸੁਨੁ ਸਖੀ ਬਚਨ ਹਮਾਰ।।
ਭੋਗ ਕਮੈਹੋਂ ਯਾਰ ਸੌਂ ਨਾਰ ਬਧੈਹੋਂ ਜਾਰ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਖੀ = ਹੇ ਸਖੀ।। ਨਾਰ = ਨਾਲਾ। ਬਧੈਹੋਂ = ਬੰਨ੍ਹਾਵਾਂਗੀ।

ਅਰਥ - ਦੂਜੀ ਸਖੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਸਖੀ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ, ਮੈਂ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਹਥੋਂ ਨਾਲਾ ਬੰਨ੍ਹਾਂਵਾਂਗੀ। ੫।

ਚੌਪਈ।। ਅਸਤਾਚਲ ਸੂਰਜ ਜਬ ਗਯੋ।। ਪ੍ਰਾਚੀ ਦਿਸ ਤੇ ਸਸਿ ਪ੍ਰਗਟਾਯੋ।।
ਭਾਗਵੰਤਿਨ ਉਪਜਯੋ ਸੁਖ ਭਾਰੋਂ।। ਬਿਰਹਿਣਿ ਕੌ ਸਾਇਕ ਸਸਿ ਮਾਰੋਂ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸਤਾਚਲ = ਡੁੱਬ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਾਚੀ = ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸਿਓਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਦਰਮਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨਣ ਲਗਾ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਸਤਾਖਲ ਸੂਰਜ ਗਯੋ ਰਹਜੋ ਚੰਦ੍ਰ ਮੰਡਰਾਇ।।
ਲਪਟਿ ਰਹਯੋ ਪਿਯ ਤ੍ਰਿਯਨ ਸੌਂ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪਿਯਨ ਲਪਟਾਇ।। ੭।।

ਅਰਥ - ਸੂਰਜ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਮੰਡਲਾਂ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਤੇ ਮਰਦ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟਣ ਲਗ ਗਏ ਸਨ।। ੭।।

ਉਡਗਤ ਗੀਰੀ ਰਵਿ ਅਥਨ ਪ੍ਰਭਾ ਪ੍ਰਵਾਨਾ ਪਾਇ॥
ਜਾਨੁਕ ਚੰਦ੍ਰ ਅਮੀਨ ਕੇ ਫਿਰੇ ਬਿਤਾਲੀ ਆਇ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਡਗਤ = ਤਾਰੇ। ਗੀਰੀ = ਵਿਦਾਇਗੀ। ਅਮੀਨ = ਥਾਣੇਦਾਰ॥

ਅਰਥ- ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ, ਜਿੰਵੇਂ ਵੱਡੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਸਿਪਾਹੀ ਇੱਧਰ ਉਧਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਸਤਾ ਸੇ ਭੋਗਨ ਤਿਨ ਮਾਨੇ॥ ਚਾਰਿ ਜਾਮ ਘਟਿਕਾ ਇਕ ਜਾਨੇ॥
ਚੌਥੇ ਜਾਮ ਸੋਇ ਕਰ ਰਹੇ॥ ਚਤੁਰਨ ਕੇ ਗ੍ਰੀਵਾਂ ਕੁਚ ਗਹੇ॥ ੯॥

ਅਰਥ - ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਇਕ ਘੜੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਬੀਤਨ ਲਗਾ। ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਤਕ ਸਾਰੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਗਰਦਨਾਂ ਅਤੇ ਖੁਚਾਂ ਫੜ ਕੇ ਸੁਤੇ ਰਹੇ॥ ੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਾਨ ਖਾਨ ਅਰੁ ਦਾਨ ਹਿਤ ਦਿਨਿ ਦਿਖਿ ਜਗਿ ਹੈ ਰਾਜ॥
ਦੁਜਨ ਦਲਨ ਦੀਨੋ ਧਰਨ ਦੁਸਟਨ ਦਹਿਬੇ ਕਾਜ॥ ੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਨ = ਇਸ਼ਨਾਨ। ਦੁਜਨ = ਖੋਟੇ। ਦੀਨੋ = ਗਰੀਬ।

ਅਰਥ = ਇਸ਼ਨਾਨ, ਖਾਣ ਅਤੇ ਦਾਨ ਲਈ ਦਿਨ ਵਿਖਾਈ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਖੋਟੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ, ਧਰਮੀਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਅਤੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੦॥

ਸਵੈਯਾ॥

ਜਾਨਿ ਪਯਾਨ ਬਿਛੋਹ ਤ੍ਰਿਯਾਨ ਕੇ ਛੋਭ ਬਡਜੋ ਉਰ ਭੀਤਰ ਭਾਰੀ।
ਅੰਚਰ ਡਾਰਿ ਕੈ ਮੋਤਿਨ ਹਾਰ ਦੁਰਾਵਤ ਜਾਨਿ ਭਯੋ ਉਜਿਯਾਰੀ॥
ਪਾਨਹੂੰ ਪੋਛਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੋ ਤਨ ਕੈਸੇ ਰਹੈ ਇਹ ਚਾਹਤ ਪਜਾਰੀ॥
ਚੰਦ ਚੜਜੋ ਸੁ ਚਹੈਂ ਚਿਰ ਲੌ ਚਿਤ ਦੇਤ ਦਿਵਾਕਰ ਕੀ ਦਿਸਿ ਗਾਰੀ॥ ੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਨ = ਹੱਥ। ਦਿਵਾਕਰ = ਸੂਰਜ। ਗਾਰੀ = ਗਾਲ੍ਹਾਂ॥

ਅਰਥ - ਰਾਤ ਦਾ ਜਾਣਾ ਵੇਖਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਖ ਵਧ ਗਿਆ, ਐਸਾ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵੇਰ ਆਪਣਾ ਆਂਚਲ ਫੈਲਾਕੇ ਤਾਰੇ ਰੂਪੀ ਮੋਤੀਆਂ ਨੂੰ ਛੁਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਾਮਨੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਏ ਕਿ ਚੰਦਰਮਾਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਰਹੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਤਾਰਾ-ਰੂਪੀ ਸਫੇਦ ਬੂੰਦਾਂ ਨੂੰ ਪੂੰਜ ਰਹੀ ਏ

****
ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸੂਰਜ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕਢ ਰਹੀ ਏ।। ੧੧।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਚਲੋਂ ਪ੍ਰਾਨ ਪਜਾਰੇ ਫੁਲੇ ਫੂਲ ਆਛੇ।।
ਦਿਪੈ ਚਾਰੁ ਮਾਨੋ ਢਰੇ ਮੈਨ ਸਾਛੇ।।
ਕਿਧੋ ਗੀਰ ਬਾਣੇਸ ਹੂੰਕੇ ਸੁਧਾਰੇ।।
ਸੁਨੇ ਕਾਨ ਐਸੇ ਨ ਵੈਸੇ ਨਿਹਾਰੇ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਾਰੁ = ਸੁੰਦਰ। ਮੈਨ = ਕਾਮ। ਸਾਛੇ = ਸਚੇ।।

ਅਰਥ - (ਮੁਗ਼ਲ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਬਿਤਨਮਤੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ) ਹੇ ਪ੍ਰਾਨ ਪਿਆਰੇ! ਵਧੀਆ, ਅੱਛੇ ਫੁਲ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਲਗ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮਦੇਵ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਫੁੱਲ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਲਗ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਵੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ।। ੧੨।।

ਤਿਹੀ ਬਾਗ ਹੂੰ ਮੈ ਤਰੋਰੁਹ ਚਬੈਯੈ।। ਰਿਝੈਯੈ ਤੁਮੈ ਭੋਗ ਭਾਵਤ ਕਮੈਯੈ।।
ਬਿਲੰਬ ਨ ਕਰੋ ਪ੍ਰਾਤ ਹੋਤੇ ਪਧਾਰੈਂ।। ਸਭੈ ਚਿੱਤ ਕੇ ਦੂਰਿ ਕੈ ਸ਼ੋਕ ਡਾਰੈਂ।। ੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਵਤ = ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ। ਬਿਲੰਬ = ਦੇਰ।

ਅਰਥ - ਉਸ ਫੁਲਾਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਮੈਂ ਫਲ ਖਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਭੋਗ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਾਂਗੀ। ਹੁਣ ਛੇਤੀ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਲਈਏ।। ੧੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਲਈ ਸਹਚਰੀ ਚਤੁਰਿ ਸੁ ਏਕ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਕਹੋ ਪਿਅਰਵਾ ਸਾਥ ਭੇਦ ਸਮਝਾਇਕੈ।
ਲਿਖਿ ਪਤਿਯਾ ਕਰ ਦਈ ਕਹਜੋ ਤਿਹ ਦੀਜੀਯੋ।।
ਹੋ ਕਾਲਿ ਹਮਾਰੇ ਬਾਗ ਕ੍ਰਿਪਾ ਚਲਿ ਕੀਜੀਯੋ।। ੧੪।।

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਇਕ ਸਿਆਣੀ ਸਖੀ ਨੂੰ ਸਦਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਸੱਦਣ ਦਾ ਭੇਦ ਸਮਝਾਇਆ। ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਆਖ ਦੇਈਂ ਕਿ ਉਹ ਕਲ ਬਾਗ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏ।। ੧੪।।

ਕਹਜੋ ਪਿਅਰਵਹਿ ਐਸ ਭੇਦ ਸਮੁਝਾਇਯੋ।।

ਕਾਲਿ ਹਮਾਰੇ ਬਾਗ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਆਇਯੋ।।
ਜਬੈ ਮੁਗਲ ਛਲਿ ਦੈਹੋ ਰੂਖ ਚੜਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਤਬੈ ਸਜਨਵਾ ਮਿਲਿਯਹੁ ਹਮ ਕੋ ਆਇਕੈ।। ੧੫।।

ਅਰਥ - ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਇਹ ਭੇਦ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਕਲ ਸਾਡੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮੁਗਲ ਨੂੰ ਦਰਖਤ ਉਤੇ ਚੜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਤਰੁੰਤ ਮੈਨੂੰ ਆਕੇ ਮਿਲਣਾਂ।। ੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪ੍ਰਾਤ ਮੁਗਲ ਕੋ ਲੈ ਚਲੀ ਅਪਨੇ ਬਾਗ ਲਿਵਾਇ।।
ਰਸ ਕਸ ਲੈ ਮਦਰਾ ਚਲੀ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ।। ੧੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਿਵਾਇ = ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ।

ਅਰਥ - ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਤੜਕੇ ਮੁਗਲ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਬਾਗ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ। ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਸ ਕਸ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਈ।। ੧੬।।

ਬਾਗ ਮੁਗਲ ਕੋ ਲੈ ਚਲੀ ਉਤ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤਹਿ ਬੁਲਾਇ।।
ਫਲਨ ਚਬਾਵਨ ਕੇ ਨਮਿਤ ਚੜੀ ਬਿਰਛ ਪਰ ਜਾਇ।। ੧੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਬਾਵਨ = ਚੱਬਣਾ। ਪਰ = ਉਤੇ।।

ਅਰਥ = ਇਧਰ ਉਹ ਮੁਗਲ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਚਲੀ ਅਤੇ ਉਧਰ ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆ, ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਹ ਫਲ ਖਾਣ ਲਈ ਦੌੜ ਕੇ ਦਰਖਤ ਉਤੇ ਜਾ ਚੜੀ।। ੧੭।।

ਚੜਤ ਰੂਖ ਐਸੇ ਕਹਜੋ ਕਹਾ ਕਰਤ ਤੈ ਕਾਜ।।
ਮੁਹਿ ਦੇਖਤ ਤ੍ਰਿਯ ਅਨਤ ਸੋਂ ਰਮਤ ਨ ਆਵਤ ਲਾਜ।। ੧੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਤ = ਹੋਰ। ਰਮਤ - ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਨਾ।

ਅਰਥ = ਦਰਖ਼ਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਉਹਨੇ ਮੁਗਲ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤੁਸੀ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਮੇਰੇ ਵੇਂਹਦੇ ਵੇਂਹਦੇ ਹੋਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਰਮਨ ਕਰਦਿਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।। ੧੮।।

ਉਤਰਿ ਰੂਖ ਤੇ ਯੋ ਕਹੀ ਕਹਾਂ ਗਈ ਵਹ ਤ੍ਰੀਯ।।
ਤੈਂ ਜਿਹ ਅਬ ਭੋਗਤ ਹੁਤੋ ਅਧਿਕ ਮਾਨਿ ਸੁਖ ਜੀਯ।। ੧੯।।

ਅਰਕ - ਦਰਖ਼ਤ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਕਿਥੇ ਗਈ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ-ਚਿੱਤ ਹੋਕੇ ਹੁਣੇ ਭੋਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ੧੯।।

****

ਮੈ ਨ ਰਮਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਅਨਤ ਸੋ ਭਯੋ ਭੇਦ ਯਹ ਕੌਨ।
ਕਛੁ ਚਰਿਤ੍ਰ ਇਹ ਰੂਖ ਮੈਂ ਯੌਂ ਕਹਿ ਬਾਂਧੀ ਮੌਨ।। ੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਤ = ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ। ਬਾਂਧੀ = ਬੰਨ੍ਹੀ। ਮੌਨ = ਚੁਪ।।

ਅਰਥ - ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਹ ਕੀ ਭੇਦ ਏ? ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਰਖ਼ਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਏ, ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਹ ਚੁਪ ਹੋ ਗਈ।। ੨੦।।

ਯੌ ਚਿੰਤਾ ਚਿਤ ਬੀਚ ਕਰਿ ਚੜ੍ਹਜੋ ਬਿਰਛ ਪਰ ਧਾਇ।।
ਰਤਿ ਮਾਨੀ ਤ੍ਰਿਯ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਸੁਤ ਕੋ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਇ।।੨੧।

ਅਰਥ - ਉਹ ਮੁਗਲ ਸੋਚਦਾ ਹੋਇਆ ਦੌੜਕੇ ਦਰਖਤ ਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਏਧਰ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਸੱਦ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ।। ੨੧।।

ਅਤਿ ਪੁਕਾਰ ਕਰਿ ਦ੍ਰਖਤ ਤੇ ਉਤਰਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਜਾਨਿ।।
ਉਤਰਤ ਦਿਯੋ ਭਜਾਇ ਤ੍ਰਿਯ ਕਛੂ ਨ ਦੇਖਜੋ ਆਨਿ।। ੨੨।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੁਗਲ ਪੁਕਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਦਰਖਤ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਉਤਰਿਆ। ਉਸ ਉਤਰਨ ਦੌਰਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਪਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਭਜਾ ਦਿਤਾ, ਉਤਰਕੇ ਉਥੇ ਉਹਨੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਵੇਖਿਆ।। ੨੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਚਲਿ ਕਾਜੀ ਪੈ ਗਯੋ ਤਾਹਿ ਐਸੇ ਕਹਿਯੋ।।
ਏਕ ਰੂਖ ਅਚਰਜ ਕੋ ਆਂਖਿਨ ਮੈ ਲਹਿਯੋ।।
ਤਾ ਕੋ ਚਲਿ ਕਾਜੀ ਜੂ ਆਪੁ ਨਿਹਾਰਿਯੈ।।
ਹੋ ਮੇਰੋ ਚਿਤ ਕੋ ਭਰਮੁ ਸੁ ਆਜੁ ਨਿਵਾਰਿਯੈ।। ੨੩।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਮੁਗਲ ਚਲਕੇ ਕਾਜ਼ੀ ਪਾਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਅਸਚਰਜ ਦਰਖਤ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਆਪ ਚਲਕੇ ਵੇਖੋ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਸ਼ੰਕਾ ਦੂਰ ਕਰੋ।। ੨੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਕਾਜੀ ਉਠਜੋ ਸੰਗ ਲਈ ਨਿਜੁ ਨਾਰਿ।।
ਚਲਿ ਆਯੋ ਤਿਹ ਰੂਖ ਤਰ ਲੋਗ ਸੰਗ ਕੋ ਟਾਰਿ।। ੨੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਜੁ ਨਾਰਿ = ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ਤਰ = ਹੇਠਾਂ।

ਅਰਥ = ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕਾਜ਼ੀ ਉਠਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਛਡ ਕੇ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਖਤ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਿਆ।। ੨੪।।

ਚੌਪਈ।। ਭੇਦਿ ਨਾਰਿ ਸੌ ਸਭ ਤਿਨ ਕਹਿਯੋ।। ਤਾ ਪਾਛੇ ਤਿਹੱ ਦ੍ਰੂਮ ਕੇ ਲਹਿਯੋ।।
ਤਿਨਹੂੰ ਅਪਨੋ ਮਿੱਤ੍ਰ ਬੁਲਾਇਯੋ।। ਰੂਖ ਚਰੇ ਪਿਯ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ।। ੨੫।।

ਅਰਥ - ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤਕ ਮੁਗਲ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗਲ ਦਸ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਦਰਖਤ ਵੀ ਵਿਖਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਵਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਦਰਖਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ।। ੨੫।।

ਅੜਿੱਲ ।। ਮੋਹਿ ਮੀਰ ਜੋ ਕਹਜੋ ਸਤਿ ਮੋ ਜਾਨਿਯੋ।।
ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਤਿਨ ਮੁਗਲ ਹਿਤੂ ਕਰਿ ਮਾਨਿਯੋ।।
ਤਵਨ ਦਿਵਸ ਤੇ ਕਾਜੀ ਚੇਰੋ ਹ੍ਵੈ ਰਹਜੋ।।
ਹੋ ਸੱਤਿ ਬਚਨ ਸੋਊ ਭਯੋ ਜੁ ਮੋਕੋ ਇਨ ਕਹਜੋ।। ੨੬।।

ਅਰਥ - ਕਾਜ਼ੀ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਇਸ ਮੁਗਲ ਨੇ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚ ਹੈ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਸਨੇ ਉਸ ਮੁਗਲ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰਾ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਹ ਕਾਜ਼ੀ ਉਹਦਾ ਚੇਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਓਹੀ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਇਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ ਸੀ।। ੨੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕੋਟ ਕਸ਼ਟ ਸਜਾਨੋ ਸਹਹਿ ਕੈਸੌ ਦਹੈ ਅਨੰਗ।।
ਨੈਕ ਨੇਹੱ ਨਹਿ ਕੀਜਿਯੈ ਤਊ ਤਰਨਿ ਕੇ ਸੰਗ।। ੨੭।। ੧।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਦੁਖ ਸਹਿਣਾ ਪਵੇ ਅਤੇ ਕਾਮ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਸਤਾਏ, ਜਵਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀ ਫਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।। ੨੭।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇਂ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਸਪਤਦਸਮੋ ਚਰਿਤ੍ਰਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੧੭।।੩੮੧।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ ।। ੨੭।। ੩੪੧।।

ਚਲਿੱਤਰ ਅਠਾਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਛਲਛਿਦ੍ਰ ਕਮਾਰੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਕਥਾ ਸਤ੍ਰਵੀ ਰਾਮ ਕਬਿ ਉਚਰੀ ਹਿਤ ਚਿਤ ਲਾਇ।।
ਬਹੁਰਿ ਕਥਾ ਬੰਧਨ ਨਿਮਿਤ ਮਨ ਮੈ ਕਹਜੋ ਉਪਾਇ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੰਧਨ ਨਿਮਿਤ = ਜੋੜਨ ਵਾਸਤੇ।

ਅਰਥ - ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਕਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕਵੀ ਰਾਮ ਨੇ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਥਾ ਜੋੜਨ ਲਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ।। ੧।।

ਧਾਮ ਨਿਕਟ ਤਾਕੇ ਹੁਤੀ ਹੋੜਬਦੀ ਜਿਹੱ ਨਾਰਿ।।
ਤਿਨਹੂੰ ਕਰਜੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਇਕ ਸੋ ਤੁਮ ਸੁਨਹੁ ਸੁਧਾਰਿ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੋੜ = ਸ਼ਰਤ। ਬਦੀ = ਬੱਧੀ।।

ਅਰਥ - ਏਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਘਰ ਨੇੜੇ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਏਹਨੇ ਸ਼ਰਤ ਲਾਈ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਵੀ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸੁਣੋਂ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਸ੍ਰੀ ਛਲਛਿਦ੍ਰ ਕੁਅਰਿ ਤਿਹ ਨਾਮਾ।। ਦੂਜੇ ਰਹਤ ਮੁਗਲ ਕੀ ਬਾਮਾ।।
ਤਿਨ ਜੁ ਕਿਯਾ ਸੁ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸੁਨਾਊਂ।। ਤਾ ਤੇ ਤੁਮਰੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਰਿਝਾਊਂ।। ੩।।

ਅਰਥ - ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਛਲਛਿਦ੍ਰ ਕੁਮਾਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਦੂਜੇ ਮੁਗਲ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਉਹਨੇ ਜੋ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਹ ਕਥਾ ਆਪ ਦਾ ਮੰਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।। ੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਏਕ ਦਿਵਸ ਤਿਨ ਮਿਹੰਦੀ ਲਈ ਮੰਗਾਇਕੈ।।
ਲੀਪਿ ਆਪਨੇ ਹਾਥ ਪਤਿਹਿ ਦਿਖਰਾਇਕੈ।।
ਯਾਰਿ ਦੂਸਰੇ ਸੰਗ ਯੌਂ ਕਹਜੋ ਸੁਧਾਰਿ ਕੈ।।
ਹੋ ਐਹੋ ਤੁਮਰੇ ਤੀਰ ਤਿਹਾਰੇ ਪਜਾਰਕੈ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੀਪਿ = ਲਿੰਬ ਕੇ। ਐਹੋ= ਆਵਾਂਗੀ। ਤੁਮਰੇ ਤੀਰ = ਤੇਰੇ ਪਾਸ।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਦਿਨ ਉਹਨੇ ਮਹਿੰਦੀ ਮੰਗਾਈ ਅਤੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਲਿੰਬ ਲਏ। ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਹੇ ਮਿੱਤਰ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਆਵਾਂਗੀ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਪਿਯ ਪਜਾਰੋ ਆਯੋ ਜਬ ਜਾਨ੍ਯੋ।। ਯਾਰ ਦੂਸਰੇ ਸੰਗ ਬਖਾਨ੍ਯੋ।।
ਮੈ ਅਬ ਹੀ ਲਘੁ ਕੇ ਹਿਤ ਜੈਹੋ।। ਆਨਿ ਨਾਰ ਤਵ ਪਾਸ ਬਧੈਹੋ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਘੁ = ਪਿਸ਼ਾਬ। ਨਾਰ = ਨਾਲਾ। ਬਧੈਹੋ = ਬੰਨ੍ਹਾਂਵਾਂਗੀ।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਆਇਆਂ ਹੋਇਆ ਜਾਣ ਲਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਪਿਸ਼ਾਬ ਵਾਸਤੇ ਜਾ ਰਹੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਕੇ ਨਾਲ੍ਹਾ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬੰਨ੍ਹਾਂਵਾਂਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਮਹਿੰਦੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਾਰ ਖੁਲਾਯੋ ਜਾਰ ਤੇ ਗਈ ਜਾਰ ਕੇ ਪਾਸਿ।।
ਜਾਇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਸੰਗ ਰਮੀ ਰੰਚਕ ਕਿਯਾ ਨ ਤ੍ਰਾਸ।। ੬।।

ਅਰਥ - ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਨਾਲਾ ਖੁਲ੍ਹਵਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕੋਲ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਭੈ-ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਭੋਗ ਕਰਨ ਲਗੀ।। ੬।।

ਅੜਿੱਲ।। ਮੁਹਰ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ਟਕਾ ਕੋ ਲੇਵਈ।।
ਬਿਨੁ ਦੀਨੇ ਧਨ ਸਰੈ ਤ ਕੋ ਧਨ ਦੇਵਈ।
ਧਨੀ ਤਜਾਗਿ ਨਿਰਧਨ ਕੇ ਕੋ ਗ੍ਰਿਹ ਜਾਵਈ।।
ਹੋ ਰਾਵ ਤਜਾਗਿ ਕਰਿ ਰੰਕ ਕਵਨ ਚਿਤ ਲਜਾਵਈ।। ੭।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਮੋਹਰਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭਲਾ ਟਕਾ ਕੌਣ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਧਨ ਦਿਤੇ ਹੀ ਜਦੋਂ ਕੰਮ ਚਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਧਨ ਕੋਣ ਦੇਵੇਗਾ। ਧਨੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਭਲਾ ਗਰੀਬ ਦੇ ਘਰ ਕੌਣ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਕੌਣ ਯਾਦ ਕਰੇਗਾ।। ੭।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੩੬।।)

ਦੋਹਰਾ।। ਨੇਹ ਠਾਨਿ ਰਤਿ ਮਾਨਿ ਕਰਿ ਰਾਜਾ ਦਿਯਾ ਉਠਾਇ।।
ਲਗੀ ਮਿਹੰਦੀਆ ਕਰ ਰਹੀ ਨਾਰ ਬਧਾਯੋ ਆਇ।। ੮।।

ਅਰਥ - ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਘਲ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਹਥਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿੰਦੀ ਲਗੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਪਣੇਂ ਪਤੀ ਪਾਸੋ ਨਾਲ੍ਹਾ ਬੰਨ੍ਹਵਾਇਆ।। ੮।।

ਬੈਨ ਸੁਨਤ ਮੂਰਖ ਉਠ੍ਯੋ ਭੇਦ ਨ ਸਕ੍ਯੋ ਪਛਾਨਿ ।।
ਬਾਂਧ੍ਯੋ ਬੰਦ ਇਜਾਰ ਕੌ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਨ ਮਾਨਿ ।। ੯।।

ਅਰਥ - ਉਸਦੀ ਗਲ ਸੁਣਕੇ ਮੂਰਖ ਪਤੀ ਉਠਿਆ, ਪਰ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਮਨ ਵਿਚ ਅਧਿਕ ਪਿਆਰ ਧਾਰਕੇ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸਲਵਾਰ ਦਾ ਨਾਲਾ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ।। ੯।।

****

ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੈਸਿਯੈ ਤਨ ਬਢੈ ਕਸਟ ਕੈਸਹੂ ਹੋਇ॥
ਤਊ ਤਰੁਨਿ ਸੌ ਦੋਸਤੀ ਭੂਲਿ ਨ ਕਰਿ ਯਹੋ ਕੋਇ॥ ੧੦। ੧॥

ਅਰਥ - ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧੇ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਦੁਖ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੁਆਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਭੁਲਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ॥ ੧੦॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਅਸਟਦਸਮੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੮॥ ੩੫੧॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅਠਾਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੧੮॥ ੩੫੧॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਉਨੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਨਾਦਰਾ ਬਾਨੋ॥

ਚੌਪਈ॥ ਬੰਦਸਾਲ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤਹਿ ਪਠਾਯੋ॥ ਪ੍ਰਾਤ ਸਮੈ ਪੁਨਿ ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਯੋ॥
ਬਹੁਰੌ ਮੰਤ੍ਰੀ ਕਥਾ ਉਚਾਰਜੋ॥ ਚਿੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਕੋ ਭਰਮੁ ਨਿਵਾਰਜੋ॥ ੧॥

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜੇਹਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਫੇਰ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਕਥਾ ਕਹੀ ਅਤੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੀਤਾ॥ ੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨਾਬਾਦ ਮੈ ਏਕ ਮੁਗਲ ਕੀ ਬਾਲ॥
ਤਾ ਸੋ ਕਿਯਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਇਕ ਸੋ ਤੁਮ ਸੁਨਹੁ ਨ੍ਰਿਪਾਲ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਾਹਜਹਾਨਾਬਾਦ = ਦਿੱਲੀ। ਨ੍ਰਿਪਾਲ = ਹੇ ਰਾਜਾ।

ਅਰਥ - ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸ਼ਾਹਜਹਾਨਾਬਾਦ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਗਲ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਜੋ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਹੁਣ ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਸੁਣੋ॥ ੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਾ ਕੋ ਨਾਮ ਨਾਦਰਾ ਬਾਨੋ॥ ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਤਾ ਕੋ ਜਗ ਜਾਨੋ॥
ਅਧਿਕ ਤਰੁਨਿ ਕੋ ਤੇਜ ਬਰਾਜਤ॥ ਜਾ ਸਮ ਅਨਤ ਨ ਕਤਹੂੰ ਰਾਜਤ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰਾਜਤ = ਚਮਕਦਾ। ਅਨਤ = ਹੋਰ। ਰਾਜਤ = ਬਿਰਾਜਦੀ।

ਅਰਥ - ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਨਾਦਿਰਾ ਬਾਨੋ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਜਗ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਉਹਦਾ ਤੇਜ ਬੜਾ ਚਮਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਹਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ ਸੀ॥ ੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਿਸ ਦਿਨ ਬਾਸ ਤਹਾਂ ਕਰੈ ਮੁਗਲਨ ਅਨਤੈ ਜਾਇ॥
ਔਰ ਇਸਤ੍ਰਿਯਨ ਸੋਂ ਭਜੈ ਤ੍ਰਿਯ ਤੋਂ ਕਛੂ ਨ ਸੰਕਾਇ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਸ = ਰਾਤ। ਬਾਸ = ਵਸੇਂਣਾ। ਅਨਤੈ ਜਾਇ = ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਉਤੇ।

ਅਰਥ - ਉਹਦਾ ਪਤੀ ਰਾਤ ਦਿਨ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਥੇ ਸੀ, ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਹੋਰ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕ ਵਿਚ ਪਾਏ ਹੋਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਸੀ॥ ੪॥

ਹੇਰ ਮੁਗਲ ਅਨ ਤੈ ਰਮਤ ਤਰੁਨਿ ਧਾਰ ਰਿਸਿ ਚਿੱਤ॥
ਕੀਨਾ ਏਕ ਬੁਲਾਇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਾਲ ਬਨਿਕ ਕੋ ਮਿੱਤ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੇਰ = ਵੇਖਿਆ। ਅਨ ਤੈ = ਹੋਰ ਥਾਂ। ਰਿਸਿ = ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ। ਬਾਲ = ਮੁੰਡਾ। ਬਨਿਕ = ਬਾਣੀਏ।

ਅਰਥ - ਮੁਗਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਥਾਂ ਭੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਬਾਣੀਏ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਸੱਦਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾ ਲਿਆ॥ ੫॥

ਏਕ ਦਿਵਸ ਤਾਸੋਂ ਕਹਜੋ ਭੇਦ ਸਕਲ ਸਮਝਾਇ॥
ਪੁਤ੍ਰ ਧਾਮ ਤਿਹ ਰਾਖਜੋ ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਤੇ ਡਰ ਪਾਇ॥ ੬॥

ਅਰਥ - ਇਕ ਦਿਨ ਉਹਨੇ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਸਮਝਾਂਦੇ ਹੋਇਆਂ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿਆ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਡਰ ਕਾਰਨ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ ਦੇ ਘਰ ਰਖਦੀ ਹੈ॥ ੬॥

ਪਿਯ ਸੋਵਤ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਗਿਕੈ ਪਤ ਕੌਂ ਦਿਯੋ ਜਗਾਇ॥
ਲੈ ਆਗਯਾ ਸੁਤ ਬਨਕ ਕੇ ਸੰਗ ਬਿਹਾਰੀ ਜਾਇ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ = ਸੁਤ ਬਨਕ = ਬਾਣੀਏ ਦਾ ਪੁਤਰ। ਬਿਹਾਰੀ = ਭੋਗਣਾ।

ਅਰਥ - ਸੁਤੇ ਹੋਏ ਪਤੀ ਨੂੰ ਜਗਾਕੇ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈਕੇ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਾਣੀਏ ਦੇ ਪੁਤਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨ ਲਗੀ॥ ੭॥

ਪਿਯ ਸੋਵਤ ਤ੍ਰਿਯ ਜੋ ਜਗੈ ਕਹੈ ਦੁਸ਼ਟ ਕੋਊ ਆਇ॥
ਤੁਰਤੁ ਦੋਸਤੀ ਪਤਿ ਤਜੈ ਨਾਤ ਨੇਹ ਛੁਟਿ ਜਾਇ॥ ੮॥

ਅਰਥ - ਸੁਤੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਗਦੀ ਹੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਟ ਆਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਪਤੀ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਸਾਰੇ

ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਾਤੇ ਛੁਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।। ੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਪਿਯ ਕੌਂ ਪ੍ਰਿਥਮ ਜਵਾਇ ਆਪੁ ਪੁਨਿ ਖਾਇਯੈ।।
ਪਿਯ ਪੂਛੇ ਬਿਨੁ ਨੈਕ ਨ ਲਘੁ ਕਹੱ ਜਾਇਯੈ।।
ਜੋ ਪਿਯ ਆਇਸੁ ਦੇਇ ਸੁ ਸਿਰ ਪਰ ਲੀਜਿਯੈ।।
ਬਿਨੁ ਤਾਕੇ ਕਛੁ ਕਹੇ ਨ ਕਾਰਜ ਕੀਜਿਯੈ।। ੯।।

ਅਰਥ – ਪਹਿਲਾਂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਖੁਆਕੇ ਪਿਛੋਂ ਆਪ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਤੀ ਦੇ ਪੁਛੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।ਜੋ ਪਤੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇ, ਉਹਨੂੰ ਸਿਰ ਉਤੇ ਰੱਖ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਪੁਛੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।। ੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਨੁ ਪਿਯ ਕੀ ਆਗਜਾ ਲਈ ਮੈ ਲਘ ਕੌਂ ਨਹਿ ਜਾਉ।।
ਕੋਟਿ ਕਸ਼ਟ ਤਨ ਪੈ ਸਹੌਂ ਪਿਯ ਕੋ ਕਹਜੋ ਕਮਾਉ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਲਘ ਕੋ ਨਹਿ ਜਾਉ = ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੀ।

ਅਰਥ – ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਖਣ ਲਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਤੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿਣਾ ਪਵੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਕਹਿਆ ਹੀ ਮੰਨਾਗੀ।। ੧੦।।

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਮੂਰਖ ਮੁਗਲ ਆਗਜਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹ ਦੀਨ।।
ਰੀਝਿ ਗਯੋ ਜੜ ਬੈਨ ਸੁਨਿ ਸਕਜੋ ਨ ਕਛੁ ਛਲ ਚੀਨ।।੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਜੜ= ਮੂਰਖ। ਛਲ ਚੀਨ = ਛਲ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।

ਅਰਥ – ਮੂਰਖ ਮੁਗਲ ਨੇ (ਸੁਤਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਗਕੇ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਉਹਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹਦੇ ਛਲ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।। ੧੧।।

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਤ੍ਰਿਯ ਉਠਿ ਚਲੀ ਪਿਯ ਕੀ ਆਗਜਾ ਪਾਇ।।
ਰਤਿ ਮਾਨੀ ਸੁਤ ਬਨਿਕ ਸੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ।। ੧੨।।

ਅਰਥ – ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾਕੇ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਠ ਤੁਰੀ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਬਾਣੀਏ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨ ਲਗੀ।। ੧੨।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੩੭।।)

ਪਰੈ ਆਪਦਾ ਕੈਸਿਯੈ ਕੋਟ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿ ਲੇਤ।।

ਤਊ ਸੁਘਰ ਨਰ ਇਸਤ੍ਰਿਯਨ ਭੇਦ ਨ ਅਪਨੋ ਦੇਤ॥੧੩॥੧॥

ਅਰਥ - ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਬਿਪਤਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆ ਪਵੇ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੁਖ ਕਿਉਂ ਨਾ ਸਹਿਣੇ ਪੈਣ, ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ॥ ੧੩॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਉਨੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੯॥ ੩੬੪॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਉਨੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੧੯॥ ੩੬੪॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਵੀਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਲਾਲਮਤੀ

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥

ਬਹੁਰਿ ਬੰਦ ਗ੍ਰਿਹ ਮਾਝ ਨ੍ਰਿਪ ਪੂਤ ਡਾਰਜੋ॥ਭਈ ਭੋਰ ਬਹੁਰੋ ਨਿਕਟ ਕੋ ਹਕਾਰਜੋ॥
ਤਬੈ ਮੰਤ੍ਰ ਯੋ ਰਾਇ ਸੋਂ ਬੈਨ ਭਾਖ੍ਯੋ॥ ਚਿਤਰ ਸਿੰਘ ਕੇ ਪੂਤ ਕੋ ਪ੍ਰਾਨ ਰਾਖ੍ਯੋ॥ ੧॥

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁਤਰ ਨੂੰ ਜੇਹਲ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹਨੂੰ ਫਿਰ ਕਢ ਲਿਆ। ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਤੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ॥ ੧॥

ਸ਼ਹਿਰ ਚੀਨਮਾਚੀਨ ਮੈ ਏਕ ਨਾਰੀ॥ ਰਹੈ ਆਪਨੇ ਖਾਵੰਦਹਿ ਅਧਿਕ ਪਜਾਰੀ॥
ਜੁ ਸੋ ਬੈਨ ਭਾਖੈ ਵਹੀ ਬਾਤ ਮਾਨੈ॥ ਬਿਨਾ ਤਾਹਿ ਪੂਛੇ ਨਹੀ ਕਾਜ ਠਾਨੈ॥ ੨॥

ਅਰਥ - ਚੀਨਮਾਚੀਨ ਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਜੋ ਆਖਦੀ ਸੀ ਉਹ ਉਹੀ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਓਹਦੇ ਪੁਛੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ॥ ੨॥

ਦਿਨੋ ਰੈਨ ਡਾਰੈ ਰਹੈ ਤਾਹਿ ਡੇਰੈ॥
ਬਿਨਾ ਤਾਹਿ ਨਹਿ ਇੰਦ੍ਰ ਕੀ ਹੂਰ ਹੇਰੈ॥
ਤ੍ਰਿਯਾ ਰੂਪ ਆਨੂਪ ਲਹਿ ਪੀਯ ਜੀਵੈ॥
ਬਿਨਾ ਨਾਰਿ ਪੂਛੇ ਨਹੀਂ ਪਾਨ ਪੀਵੈ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਡੇਰੈ=ਘਰ। ਪਾਨ = ਪਾਣੀ।

ਅਰਥ - ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਬਗੈਰ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਜੀਉਂਦਾ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁਛੇ ਬਿਨਾ ਉਹ ਪਾਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ ਸੀ।। ੩।।

ਮਤੀ ਲਾਲ ਨੀਕੋ ਰਹੈ ਨਾਮ ਬਾਲਾ।। ਦਿਪੈ ਚਾਰੁ ਆਭਾ ਮਨੋ ਰਾਗ ਮਾਲਾ।।
ਸੁਨੀ ਕਾਨ ਐਸੀ ਨ ਵੈਸੀ ਨਿਹਾਰੀ।। ਭਈ ਹੈ ਨ ਆਗੇ ਨ ਹ੍ਵੈਹੈ ਕੁਮਾਰੀ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲਾਲਮਤੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਸੋਹਣੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਨਾ ਤਾਂ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅੱਗੋਂ ਹੋਵੇਗੀ।। ੪।।

ਮਨੌ ਆਪੁ ਲੈ ਹਾਥ ਬ੍ਰਹਮੈ ਬਨਾਈ।। ਕਿਧੌ ਦੇਵ ਜਾਨੀ ਕਿਧੌ ਮੈਨ ਜਾਈ।।
ਭਈ ਨਾਹਿ ਨਹਿ ਹੈਨ ਹ੍ਵੈਹੈ ਤਿਰਵੈਸੀ।। ਮਨੋ ਜੱਛਨੀ ਨਾਗਨੀ ਕਿੰਨ੍ਰਨੈਸੀ।। ੫।।

ਅਰਥ - ਉਹਨੂੰ ਜਾਨੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਦੇਵ ਜਾਈ ਸੀ ਜਾਂ ਕਾਮਦੇਵ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਐਸੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾ ਤਾਂ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੈ ਨਾਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਹ ਮਾਨੋ ਜੱਛਨੀ, ਨਾਗਨੀ ਜਾਂ ਅਪੱਛਰਾ ਸੀ।। ੫।।

ਤਿਨਕ ਦੇਸ ਕੇ ਰਾਵ ਸੌ ਨੇਹ ਠਾਨਜੋ।। ਮਹਾ ਚਤੁਰ ਤਿਹ ਚਿੱਤ ਕੇ ਬੀਚ ਜਾਨਜੋ।।
ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਆਨੂਪ ਤਾਕੋ ਬਿਰਾਜੈ।। ਲਖੈ ਜਾਹਿ ਕੰਦ੍ਰਪ ਕੋ ਦ੍ਰੂਪ ਭਾਜੈ।। ੬।।

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਉਸ ਦੇਸ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਾ ਸਮਝਿਆ, ਉਹਦਾ ਰੂਪ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਵੀ ਚੂਰ ਚੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਧਿਕ ਪ੍ਰੀਤ ਤਾਸੌ ਕਰੀ ਚਿਤ ਮੈ ਚਤੁਰ ਪਛਾਨ।।
ਛਾਡਿ ਦਈ ਲੱਜਾ ਸਭੈ ਬਧੀ ਬਿਰਹ ਕੇ ਬਾਨ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਧੀ = ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਗਈ। ਬਿਰਹ ਕੇ ਬਾਨ = ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਤੀਰ।

ਅਰਥ - ਉਸ ਸਿਆਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸ਼ਰਮ ਹਯਾ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਉਹਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਗਈ।। ੭।।

ਤੋਟਕ ਛੰਦ।। ਲਖਿ ਰੂਪ ਲਲਾ ਜੂਕੋ ਰੀਝ ਰਹੀ।। ਜਿਹ ਜੋਤ ਪ੍ਰਭਾ ਨਹਿ ਜਾਤ ਕਹੀ।।

ਨਿਸ ਏਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਿਹ ਬੋਲ ਲਿਯੋ।। ਮਨ ਭਾਵਤ ਭੂਪ ਸੋਂ ਭੋਗ ਕਿਯੋ।। ੮।।

ਅਰਥ - ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਈ, ਉਹਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਰਾਤ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ।। ੮।।

ਸਿਗਰੀ ਨਿਸ ਭੂਪ ਸੋਂ ਭੋਗ ਕਰਯੋ।। ਇਹ ਬੀਚ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪਤਿ ਆਨ ਪਰਯੋ।।
ਤਿਹ ਆਵਤ ਜਾਨਿ ਡਰੀ ਹਿਯ ਮੈ।। ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਠਟਿਯੋ ਜਿਯਮੈ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿਗਰੀ ਨਿਸ = ਸਾਰੀ ਰਾਤ। ਆਨ ਪਰਯੋ = ਆ ਗਿਆ। ਆਵਤ ਜਾਨਿ = ਔਂਦਾ ਜਾਣਕੇ। ਠਟਯੋ = ਪਖੰਡ ਕੀਤਾ।

ਅਰਥ - ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਉਹ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪਤੀ ਆ ਗਿਆ, ਉਹਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ।। ੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਕਿਯਾ ਕਰਿ ਰਾਖਯੋ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਆਪਣੀ ਸੇਜ ਬਣਾਇ।।
ਜਾਇ ਪਿਯਹਿ ਆਗੇ ਲਿਯੋ ਪਰਮ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜਾਇ।। ੧੦।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਰ੍ਹਾਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਹਨੇ ਆਪਣੀ ਸੇਜ ਉਤੇ ਰਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪਤੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ।। ੧੦।।

ਭੂਪ ਲਖਯੋ ਚਿਤ ਮੈ ਫਸਯੋ ਆਨਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੇ ਹੇਤ।।
ਅਧਿਕ ਚਿੱਤ ਭੀਤਰ ਡਰਯੋ ਸ੍ਵਾਸ ਨ ਊਚੋ ਲੇਤ।। ੧੧।।

ਅਰਥ = ਰਾਜਾ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਡਰਿਆ ਤੇ ਉਹ ਸਾਹ ਵੀ ਉਚਾ ਨਹੀ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ।। ੧੧।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੩੮)

ਪਤਿ ਸੌਂ ਅਰਿ ਰਤਿ ਮਾਨਕੈ ਰਹੀ ਗਰੇ ਲਪਟਾਇ।।
ਕਿਯੋ ਸਿਰਾਨੋ ਭੂਪ ਕੋ ਸੋਇ ਰਹੈ ਸੁਖ ਪਾਇ।। ੧੨।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਪਤੀ ਨਾਲ ਸੁਖ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਉਹਦੇ ਗਲੇ ਨਾਲ ਚੰਬੜੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਰ੍ਹਾਣਾ ਬਣਾਕੇ ਸੁਖ ਨਾਲ ਸੁਤੇ ਰਹੇ।। ੧੨।।

ਭੋਰ ਭਏ ਉਠਿ ਪਿਯ ਗਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਭੋਗ ਕਮਾਇ।।
ਕਾਢਿ ਸਿਰਾਨਾ ਤੇ ਤੁਰਤ ਸਦਨ ਦਿਯੋ ਪਹੁਚਾਇ।। ੧੩।।

ਅਰਥ - ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਪਤੀ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਵੀ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਰ੍ਹਾਣੇ ਵਿਚੋਂ ਉਹਨੂੰ ਕੱਢਕੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ।। ੧੩।।

ਜੇ ਸਜਾਨੇ ਹ੍ਵੈ ਜਗਤ ਮੈ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋ ਕਰਤ ਪਯਾਰ।।
ਤਾਂਹਿ ਮਹਾਂ ਜੜ ਸਮੁਝਿਯੈ ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਨਿਰਧਾਰ।। ੧੪।। ੧।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਸਿਆਣੇ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਮੂਰਖ ਸਮਝਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।। ੧੪।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਬੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੨੦।। ੩੭੮।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਵੀਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੨੦।। ੩੭੮।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਨੂਪ ਕੌਰ

ਦੋਹਰਾ।। ਭੂਪ ਬੰਦ ਗ੍ਰਿਹ ਨਿਜੁ ਸੁਤਹਿ ਗਹਿ ਕਰਿ ਦਿਯੋ ਪਠਾਇ
ਪ੍ਰਾਤ ਸਮੈ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਹਿਤ ਬਹੁਰੋ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਹਿ ਕਰਿ = ਫੜ ਕੇ। ਪਠਾਇ = ਘੱਲ ਦਿੱਤਾ।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਜੇਹਲ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਮੇਤ ਉਹਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆ।। ੧।।

ਰੀਝ ਰਾਇ ਐਸੇ ਕਹਜੋ ਬਚਨ ਮੰਤ੍ਰਿਯਨ ਸੰਗ।।
ਪੁਰਖ ਤ੍ਰਿਯਨ ਚਤੁਰਨ ਚਰਿਤ ਮੋਸੋ ਕਹਹੁ ਪ੍ਰਸੰਗ।। ੨।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਿਆਣੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਚਲਿਤੱਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਾਓ।। ੨।।

ਤੀਰ ਸਤੁੱਦ੍ਰਵ ਕੇ ਹੁਤੋ ਪਰ ਅਨੰਦ ਇਕ ਗਾਂਉ।।
ਨੇਤ੍ਰ ਤੁੰਗ ਕੇ ਢਿਗ ਬਸਤ ਕਹਿਲੂਰ ਕੇ ਠਾਉ।। ੩।।

ਅਰਥ - ਸਤਿਲੁਜ ਦੇ ਕੰਢੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਪਿੰਡ ਸੀ, ਉਚਿਆਂ ਭਾਵ ਚੰਗਿਆਂ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ ਜਿਹੜੀ ਨੈਣਾਂ ਦੇਵੀ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਪਾਸ, ਕਹਿਲੂਰ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਥਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।। ੩।।

****

ਤਹਾਂ ਸਿੱਖ ਸਾਖਾ ਬਹੁਤ ਆਵਤ ਮੋਦ ਬਢਾਇ॥
ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਮੁਖਿ ਮਾਂਗ ਬਰ ਜਾਤ ਗ੍ਰਿਹਨ ਸੁਖ ਪਾਇ॥ ੪॥

ਅਰਥ - ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ - ਸੇਵਕ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮਨ-ਬਾਂਛਤ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੪॥

ਏਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਧਨਵੰਤ ਕੀ ਤੌਨ ਨਗਰ ਮੈ ਆਨਿ॥
ਹੇਰਿ ਰਾਇ ਪੀੜਤ ਭਈ ਬਿਧੀ ਬਿਰਹ ਕੌ ਬਾਨ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੌਨ ਨਗਰ = ਉਸ ਨਗਰ ਵਿਚ। ਬਿਧੀ = ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਗਈ। ਬਾਨ= ਤੀਰ।

ਅਰਥ - ਇਕ ਧਨਵਾਨ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਸ ਨਗਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਗਈ॥ ੫॥

ਮਗਨ ਦਾਸ ਤਾਕੋ ਹੁਤੋ ਸੋ ਤਿਨ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇ॥
ਕਛੁਕ ਦਰਬ ਤਾਕੋ ਦਿਯੋ ਐਸੋ ਕਹਜੋ ਬਨਾਇ॥ ੬॥

ਅਰਥ - ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਨੌਕਰ ਮਗਨ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਧਨ ਦੇਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਕੇ ਆਖਿਆ॥ ੬॥

ਨਗਰ ਰਾਇ ਤੁਮਰੋ ਬਸਤ ਤਾਹਿ ਮਿਲਾਵਹੁ ਮੋਹਿ॥
ਤਾਹਿ ਮਿਲੇ ਦੈਹੋ ਤੁਝੈ ਅਮਿਤ ਦਰਬ ਲੈ ਤੋਹਿ॥ ੭॥

ਅਰਥ - ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿਓ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋਣ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦਿਆਂਗੀ॥ ੭॥

ਮਗਨ ਲੋਭ ਧਨ ਕੇ ਲਗੇ ਆਨਿ ਰਾਵ ਕੇ ਪਾਸ॥
ਪਰਿ ਪਾਇਨ ਕਰ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਿਯ ਅਰਦਾਸਿ॥ ੮॥

ਅਰਥ - ਮਗਨ ਧਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਆਕੇ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਆਇਆ, ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਡਿਗ ਕੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ॥ ੮

ਸਿਖਜੋ ਚਹਤ ਜੋ ਮੰਤ੍ਰ ਤੁਮ ਸੋ ਆਯੋ ਮੁਰ ਹਾਥ॥
ਕਹੈ ਤੁਮੈਂ ਸੋ ਕੀਜਿਯਹੁ ਜੁ ਕਛੁ ਤੁਹਾਰੇ ਸਾਥ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਯੋ ਮੁਰ ਹਾਥ = ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਆ ਗਿਆ ਹੈ॥

ਅਰਥ - ਆਪ ਜੋ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰੋ।। ੯।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।।

ਚਲ੍ਯੋ ਧਾਰਿ ਆਤੀਤ ਕੋ ਭੇਸ ਰਾਈ।। ਮਨਾਮਨ ਬਿਖੈ ਸ੍ਰੀ ਭਗੌਤੀ ਮਨਾਈ।।
ਚਲ੍ਯੋ ਸੋਤ ਤਾਕੇ ਫਿਰ੍ਯੋ ਨਾਹਿ ਫੇਰੇ।। ਧਸ੍ਯੋ ਜਾਇਕੈ ਵਾ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੇ ਸੁ ਡੇਰੇ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੋਤ = ਸੌਣ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਫੇਰੇ = ਮੋੜਿਆਂ ਹੈ।

ਅਰਥ - ਉਹ ਰਾਜਾ ਤਪੱਸਵੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਗਵਤੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਤੁਰਿਆ। ਉਹ ਤੁਰਦਾ ਹੀ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁੜੇ ਉਹ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਘਰ ਆ ਪਹੁੰਚਾ।। ੧੦।।

ਲਖਿ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾਹਿ ਸੁ ਭੇਖ ਬਨਾਯੋ।। ਫੂਲ ਪਾਨ ਅਰੁ ਕੈਫ ਮੰਗਾਯੋ।।
ਆਗੇ ਟਰਿ ਤਾਕੋ ਤਿਨ ਲੀਨਾ।। ਚਿਤ ਕਾ ਸ਼ੋਕ ਦੂਰਿ ਕਰਿ ਦੀਨਾ।। ੧੧।।

ਅਰਥ - ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਜ-ਧਜ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਉਹਦੇ ਲਈ ਫੂਲ, ਪਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਮੰਗਵਾਈ। ਆਪ ਅਗੇ ਹੋਕੇ ਉਸਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਨ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।। ੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਿ ਬਹੁ ਮੋਲ ਕੇ ਅਤਿਥੰ ਭੇਸ ਕੋ ਡਾਰਿ।।
ਤਵਨ ਸੇਜ ਸੋਭਿਤ ਕਰੀ ਉਤਮ ਭੇਖ ਸੁਧਾਰਿ।। ੧੨।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੇ ਤਪੱਸਵੀਆਂ ਦੇ ਭੇਸ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਮੁੜ ਕੀਮਤੀ ਬਸਤ੍ਰ ਪਾ ਲਏ ਅਤੇ ਉਤਮ ਭੇਸ ਧਾਰਕੇ ਉਸਦੀ ਸੇਜ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਇਆ।। ੧੨।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੩੯।।

ਤਬ ਤਾਸੋ ਤ੍ਰਿਯ ਯੋ ਕਹੀ ਭੋਗ ਕਰਹੁ ਮੁਹਿ ਸਾਥ।।
ਪਸੁ ਪਤਾਰਿ ਦੁਖ ਦੈ ਘਨੋ ਮੈ ਬੇਚੀ ਤਵ ਹਾਥ।। ੧੩।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਮਦੇਵ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ।। ੧੩।।

ਰਾਇ ਚਿੱਤ ਚਿੰਤਾ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਤਾਹੀ ਠੌਰ।।
ਮੰਤ੍ਰ ਲੈਨਆਯੋ ਹੁਤੋ ਭਈ ਔਰ ਕੀ ਔਰ।।੧੪।।

ਅਰਥ -ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੰਤਰ ਲੈਣ ਆਇਆਂ ਸੀ, ਇਥੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਦੀ ਹੋਰ

ਹੀ ਗੱਲ ਬਣ ਗਈ ਏ।। ੧੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਭਏ ਪੂਜ ਤੋ ਕਹਾ ਗੁਮਾਨ ਨ ਕੀਜਿਯੈ।।
ਧਨੀ ਭਏ ਤੋ ਦੁਖਜਨ ਨਿਧਲ ਨ ਦੀਜਿਯੈ।।
ਰੂਪ ਭਯੋ ਤੋ ਕਹਾ ਐਂਠ ਨਹਿ ਠਾਨਿਯੈ।।
ਹੋ ਧਨ ਜੋਬਨ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ਪਾਹੁਨੋ ਜਾਨਿਯੈ।। ੧੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਧਨ = ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ। ਐਂਠ = ਆਕੜਾਂ। ਪਾਹੁਨੋ - ਪਰਾਹੁੰਣੇ। ਗੁਮਾਨ = ਹੰਕਾਰ।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਪੂਜਨੀਕ ਸਮਝੇ ਜਾਓ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਧਨੀ ਹੋਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਰੂਪਵਾਨ ਹੋਕੇ ਆਕੜਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਧਨ ਜੋਬਨ ਨੂੰ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।। ੧੫।।

ਛੰਦ।। ਧਰਮ ਕਰੇ ਸੁਭ ਜਨਮ ਧਰਮ ਤੇ ਰੂਪਹਿ ਪੈਯੈ।।
ਧਰਮ ਕੇ ਧਨ ਧਾਮ ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜ ਸੁਹੈਯੈ।।
ਕਹਜੋ ਤੁਹਾਰੋ ਮਾਨਿ ਧਰਮ ਕੈਸੇ ਕੈ ਛੋਰੋਂ।।
ਮਹਾਂ ਨਰਕ ਕੇ ਬੀਚ ਦੇਹ ਅਪਨੀ ਕਜੋਂ ਬੋਰੋਂ।। ੧੬।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਧਰਮ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਧਨ ਘਰ ਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਆਖਾ ਮੰਨਕੇ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡਾਂ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀ ਗਲ ਕਰਕੇ ਮੈ ਆਪਣੇ ਜਿਸਮ ਨੂੰ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦੇਵਾਂ?।। ੧੬।।

ਕਹਜੋ ਤੁਮਾਰੋ ਮਾਨਿ ਭੋਗ ਤੋਸੋ ਨਹਿ ਕਰਿਹੋ।।
ਕੁਲਿ ਕਲੰਕ ਕੇ ਹੇਤ ਅਧਿਕ ਮਨ ਭੀਤਰ ਡਰਿਹੋ।।
ਛੋਰਿ ਬਜਾਹਿਤਾ ਨਾਰਿ ਕੇਲ ਤੋਸੋਂ ਨ ਕਮਾਊਂ।।
ਧਰਮਰਾਜ ਕੀ ਸਭਾ ਠੌਰ ਕੈਸੇ ਕਰਿ ਪਾਊਂ।। ੧੭।।

ਅਰਥ - ਤੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨਕੇ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਕੁਲ ਨੂੰ ਕਲੰਕ ਲਗਣ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਮੈਂ ਮਨ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਡਰਾਂਗਾ। ਆਪਣੀ ਵਿਆਹੁਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਜੇ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਾਂਗਾ ਤਾਂ ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਥਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲੇਗੀ?।। ੧੭।।

****

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਮਾਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਜੋ ਤ੍ਰਿਯਾ ਆਵਤ ਨਰ ਕੇ ਪਾਸ।।
ਮਹਾ ਨਰਕ ਸੋ ਡਾਰਿਯੈ ਦੈ ਜੋ ਜਾਨ ਨਿਰਾਸ।। ੧੮।।

ਅਰਥ - ਕਾਮ ਦੀ ਦੁਖੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਦੋਂ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਪਾਸ ਆਉਂਦੀ ਏ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਉਸਨੂੰ ਨਿਰਾਸ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।। ੧੮।।

ਪਾਇ ਪਰਤ ਮੋਰੋ ਸਦਾ ਪੂਜ ਕਹਤ ਹੈ ਮੋਹਿ।।
ਤਾਸੋ ਰੀਝ ਰਮਜੋ ਚਹਤ ਲਾਜ ਨ ਆਵਤ ਤੋਹਿ।। ੧੯।।

ਅਰਥ - ਲੋਕ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਡਿਗਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਨੇ ਮੈਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਾਂ, ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ?।। ੧੯।।

ਕ੍ਰਿਸਨ ਪੂਜ ਜਗ ਕੇ ਭਏ ਕੀਨੀ ਰਾਸਿ ਬਨਾਇ।।
ਭੋਗ ਰਾਧਿਕਾ ਸੋ ਕਰੇ ਪਰੇ ਨਰਕ ਨਹਿ ਜਾਇ।। ੨੦।।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਪੂਜਨੀਕ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਵੀ ਰਾਸ-ਲੀਲ੍ਹਾ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਹਨੇ ਰਾਧਿਕਾ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਉਹ ਨਰਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਗਏ?।। ੨੦।।

ਪੰਚ ਤੱਤ ਲੈ ਬ੍ਰਹਮ ਕਰ ਕੀਨੀ ਨਰ ਕੀ ਦੇਹ।।
ਕੀਯਾ ਆਪ ਹੀ ਤਿਨ ਬਿਖੈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਸਨੇਹ।। ੨੧।।

ਅਰਥ - ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬਣਾਇਆ ਏ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਸਪਰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।। ੨੧।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾਤੇ ਆਨ ਰਮੋ ਮੋਹਿ ਸੰਗਾ।। ਬਜਾਪਤ ਮੁਰ ਤਨ ਅਧਿਕ ਅਨੰਗਾ।।
ਆਜ ਮਿਲੇ ਤੁਮਰੇ ਬਿਨੁ ਮਰਿਹੋਂ।। ਬਿਰਹਾਨਲ ਕੇ ਭੀਤਰਿ ਜਰਿਹੋਂ।।੨੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੁਰ = ਮੇਰੇ।। ਬਿਰਹਾਨਲ = ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਅੱਗ।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੋ, ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕਾਮ-ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਅਜ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਮਰਾਂਗੀ।। ੨੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅੰਗ ਤੇ ਭਯੋ ਅਨੰਗ ਤੌਂ ਦੇਤ ਮੋਹਿ ਦੁਖ ਆਇ।।

ਮਹਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰ ਜੂਕੋ ਪਕਰਿ ਤਾਹਿ ਨ ਦਯੋ ਜਰਾਇ।। ੨੩।।

ਅਰਥ - ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਤੋਂ ਕਾਮ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਆਕੇ ਦੁਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਫੜ੍ਹਕੇ ਸਾੜਿਆ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ?।। ੨੩।।

ਛੰਦ।। ਧਰਹੁ ਧੀਰਜ ਮਨ ਬਾਲ ਮਦਨ ਤੁਮਰੋ ਕਸ ਕਰਿ ਹੈ।।
ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਕੋ ਧਯਾਨ ਧਰੋ ਮਨ ਬੀਚ ਸੁ ਡਰਿ ਹੈ।।
ਹਮ ਨ ਤੁਮਾਰੇ ਸੰਗ ਭੋਗ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿ ਕਰੈਗੇ।
ਤਯਾਗਿ ਧਰਮ ਕੀ ਨਾਰਿ ਤੋਹਿ ਕਬਹੂੰ ਨ ਬਰੈਗੇ।। ੨੪।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਮਨ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਰੱਖ, ਕਾਮਦੇਵ ਤੇਰਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ, ਤੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਧਰ, ਜੋ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਡਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਰਾਂਗਾ।। ੨੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਕਹਯੋ ਤਿਹਾਰੋ ਮਾਨਿ ਭੋਗ ਤੋਸੋ ਕਯੋਂ ਕਰਿਯੈ।।
ਘੋਰ ਨਰਕ ਕੇ ਬੀਚ ਜਾਇ ਪਰਬੇ ਤੇ ਡਰਿਯੈ।।
ਤਬ ਆਲਿਗੰਨ ਕਰੇ ਧਰਮ ਅਰਿਕੈ ਮੁਹਿ ਗਹਿ ਹੈ।।
ਹੋ ਅਤਿ ਅਪਜਸ ਕੀ ਕਥਾ ਜਗਤ ਮੋਕੌਂ ਨਿਤਿ ਕਹਿ ਹੈ।। ੨੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਲਿੰਗਨ = ਸਬੰਧ। ਅਪਜਸ = ਨਿੰਦਾ। ਪਰਬੇ = ਪੈਣ।

ਅਰਥ - ਤੁਹਾਡਾ ਕਹਿਆ ਮੰਨਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਿਉਂ ਕਰਾਂ? ਮੈਨੂੰ ਘੋਰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈਣ ਦਾ ਡਰ ਏ। ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਕਰਨਾ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਮਝਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਨਿੰਦਾ ਦੀ ਕਥਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਦਾ ਚਲਦੀ ਰਵ੍ਹੇਗੀ।। ੨੫।।

ਚਲੈਂ ਨਿੰਦ ਕੀ ਕਥਾ ਬਕੱਤ੍ਰ ਕਸ ਤਿਸੈ ਦਿਖੈਹੌਂ।।
ਧਰਮ ਰਾਜ ਕੀ ਸਭਾ ਜ੍ਵਾਬ ਕੈਸੇ ਕਰਿ ਦੈਹੌਂ।।
ਛਾਡਿ ਯਾਰਾਨਾ ਬਾਲ ਖਯਾਲ ਹਮਰੇ ਨਹਿ ਪਰਿਯੈ।।
ਕਹੀ ਸੁ ਹਮ ਸੋਂ ਕਹੀ ਬਹੁਰਿ ਯਹ ਕਹਯੋ ਨ ਕਰਿਯੈ।।੨੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਕੱਤ੍ਰ= ਮੂੰਹ। ਕਸ = ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਅਰਥ - ਨਿੰਦਾ ਦੀ ਕਥਾ ਚਲਣ ਤੇ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੂੰਹ ਵਿਖਾਵਾਂਗਾ? ਅਤੇ ਧਰਮਰਾਜ

****

ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਤਰ ਦਿਆਂਗਾ? ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ! ਇਸ ਦੰਸਤੀ ਦਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਛਡ ਦੇ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਕਹਿਆ ਸੋ ਕਹਿਆ, ਹੋਣ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹੀਂ॥ ੨੬॥ (ਦ: ਗ੍ਰੰ: , ਪੰਨਾ ੮੪੦॥)

ਨ੍ਰਿਪ ਕੁਅਰਿ ਯੌਂ ਕਹੀ ਭੋਗ ਮੋਸੌਂ ਪਿਯ ਕਰਿਯੈ॥
ਪਰੇ ਨ ਨਰਕ ਕੇ ਬੀਚ ਅਧਿਕ ਚਿਤ ਮਾਹਿ ਨ ਡਰਿਯੈ॥
ਨਿੰਦ ਤਿਹਾਰੀ ਲੋਗ ਕਹਾ ਕਰਿਕੈ ਮੁਖ ਕਰਿ ਹੈ॥
ਤ੍ਰਾਸਤਿ ਹਾਰੇ ਸੌਂ ਸੁ ਅਧਿਕ ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਡਰਿ ਹੈ॥ ੨੭॥

ਅਰਥ - ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੋ, ਆਪ ਨਰਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਓਗੇ ਅਤੇ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਨਾ ਡਰੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਨਿੰਦਾ ਲੋਕ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਡਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ॥ ੨੭॥

ਤੌ ਕਰਿ ਹੈ ਕੋਊ ਨਿੰਦ ਕਛੂ ਜਬ ਭੇਦ ਲਹੈਂਗੇ॥
ਜੌ ਲਖਿ ਹੈ ਕੋਊ ਬਾਤ ਤ੍ਰਾਸ ਤੇ ਮੋਨਿ ਰਹੈਂਗੇ॥
ਆਜੁ ਹਮਾਰੇ ਸਾਥ ਮਿੱਤ੍ਰ ਰੁਚਿ ਸੌ ਰਤਿ ਕਰਿਯੈ॥
ਹੋ ਨਾ ਤਰ ਛਾਡੌ ਟਾਂਗ ਤਰੇ ਅਬਿ ਹੋਇ ਨਿਕਰਿਯੈ॥ ੨੮॥

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੀ ਨਿੰਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਤਦੋਂ ਕਰੇਗਾ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝੇਗਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੇ ਕੋਈ ਜਾਣ ਵੀ ਲਵੇਗਾ ਤਾ ਮਾਰੇ ਡਰ ਦੇ ਚੁਪ ਰਹੇਗਾ। ਹੇ ਮਿਤਰ! ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਲੱਤ-ਥਲਿਓਂ ਹੋਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਓ॥ ੨੮॥

ਟਾਂਗ ਤੇ ਸੋ ਜਾਇ ਕੇਲ ਕੈ ਜਾਹਿ ਨ ਆਵੈ॥
ਬੈਠਿ ਨਿਫੁੰਸਕ ਰਹੈ ਰੈਨਿ ਸਿਗਰੀ ਨ ਬਜਾਵੈ॥
ਬਧੇ ਧਰਮ ਕੇ ਮੈ ਨ ਭੋਗ ਤੁਹਿ ਸਾਥ ਕਰਤ ਹੌਂ॥
ਜਗ ਅਪਜਸ ਕੇ ਹੇਤ ਅਧਿਕ ਚਿਤ ਬੀਚ ਡਰਤ ਹੌਂ॥ ੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਫੁੰਸਕ = ਨਿਪੁੰਨਸਿਕ। ਮੈ ਨ = ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ।

ਅਰਥ - ਲੱਤ ਥੱਲਿਓਂ ਉਹ ਨਿਕਲੇ, ਜਿਹੜਾ ਭੋਗ ਕਰਨਾਂ ਨਾ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਖੁਸਰੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾ ਬਹਿਕੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਭੋਗ ਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਬੱਧਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਨਿੰਦਾ-ਉਸਤਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਡਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ॥ ੨੯॥

ਕੋਟਿ ਜਤਨ ਤੁਮ ਕਰੋ ਭਜੇ ਬਿਨੁ ਤੋਹਿ ਨ ਛੋਰੋਂ॥
ਗਹਿ ਆਪਨ ਪਰ ਆਜੁ ਸਗਰ ਤੋਕੋਂ ਨਿਸ ਭੋਰੋਂ॥
ਮੀਤ ਤਿਹਾਰੇ ਹੇਤ ਕਾਸਿ ਕਰਵਤ ਹੂੰ ਲੈਹੋਂ॥
ਹੋ ਧਰਮਰਾਜ ਕੀ ਸਭਾ ਜ਼ਾਬ ਠਾਢੀ ਹ੍ਵੈ ਦੈਹੋਂ॥ ੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਭਜੇ ਬਿਨੁ = ਭੋਗ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ। ਨ ਛੋਰੋਂ = ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗੀ। ਗਹਿ = ਫੜਕੇ। ਕਾਸਿ ਕਰਵਤ = ਕਾਂਸ਼ੀ ਦਾ ਆਰਾ।

ਅਰਥ – ਤੁਸੀਂ ਅਨੇਕਾਂ ਜਤਨ ਕਰ ਲੋ, ਪਰ ਅਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੋਗ ਕੀਤਿਆਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗੀ। ਅਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਫੜਕੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਚੂਰ ਚੂਰ ਕਰਾਂਗੀ। ਹੇ ਮਿਤਰ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰੀ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਖੜੀ ਹੋਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿਆਂਗੀ॥ ੩੦॥

ਆਜੁ ਪਿਯਾ ਤਵ ਸੰਗ ਸੇਜੁ ਰੁਚਿ ਮਾਨ ਸੁਹੈ ਹੌਂ॥
ਮਨ ਭਾਵਤ ਕੋ ਭੋਗ ਰੁਚਿਤ ਚਿਤ ਮਾਹਿ ਕਮੈਂ ਹੌਂ॥
ਆਜੁ ਸੁ ਰਤਿ ਸਭ ਰੈਨਿ ਭੋਗ ਸੁੰਦਰ ਤਵ ਕਰਿਹੋਂ॥
ਸ਼ਿਵ ਬੈਰੀ ਕੋ ਦਰਪ ਸਕਲ ਮਿਲਿ ਤੁਮੈ ਪ੍ਰਹਰਿਹੋਂ॥ ੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਰੁਚਿਤ = ਰੁਚਿ ਨਾਲ, ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ। ਸੁਰਤਿ = ਚੰਗੀ ਪ੍ਰੀਤੀ। ਸ਼ਿਵ ਬੈਰੀ = ਕਾਮ । ਦਰਪ = ਹੰਕਾਰ। ਪ੍ਰਹਰਿਹੋਂ = ਨਾਸ ਕਰਾਂਗੀ।

ਅਰਥ – ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਅਜ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸੇਜਾ ਰਮਨ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਮਨ ਭਾਵਤ ਭੋਗ ਪ੍ਰੇਮ ਭੋਗਾਂਗੀ। ਅਜ ਰਾਤ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿਆਂਗੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਕਾਮ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਵੀ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਆਂਗੀ॥ ੩੧॥

ਰਾਇ ਬਾਚ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਛਤ੍ਰਿ ਕੇ ਧਾਮ ਦਿਯੋ ਬਿਧਿ ਜਨਮ ਹਮਾਰੋ॥
ਬਹੁਰਿ ਜਗਤ ਕੇ ਬੀਚ ਕਿਯੋ ਕੁਲ ਅਧਿਕ ਉਜਿਯਾਰੋ॥
ਬਹੁਰਿ ਸਭਨ ਮੈਂ ਬੈਠਿ ਆਪੁ ਕੋ ਪੂਜ ਕਹਾਊਂ॥
ਹੋ ਰਮੋਂ ਤੁਹਾਰੇ ਸਾਥ ਨੀਚ ਕੁਲ ਜਨਮਹਿ ਪਾਊਂ॥ ੩੨॥

ਅਰਥ – ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਖੱਤਰੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਜਨਮ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਕੁਲ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬਹਿਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ

ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਜਨੀਕ ਕਹਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਜਦ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨੀਚ ਕੁਲ ਵਿਚ ਜਨਮ ਪਾਵਾਂਗਾ।। ੩੨।।

ਕਹਾ ਜਨਮ ਕੀ ਬਾਤ ਜਨਮ ਸਭ ਕਰੇ ਤਿਹਾਰੇ।।
ਰਮੋਂ ਨ ਹਮ ਸੋਂ ਆਜੁ ਐਸ ਘਟਿ ਭਾਗ ਹਮਾਰੇ।।
ਬਿਰਹ ਤਿਹਾਰੇ ਲਾਲ ਬੈਠਿ ਪਾਵਕ ਮੋਂ ਬਰਿਯੈ।।
ਹੋ ਪੀਵ ਹਲਾਹਲ ਆਜੁ ਮਿਲੇ ਤੁਮਰੇ ਬਿਨੁ ਮਰਿਯੈ।। ੩੩।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਤੁਸੀ ਜਨਮ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਜਨਮ ਸਭ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇ ਅਜ ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਨਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਦੁਰਭਾਗ ਹੋਣਗੇ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਹੀ ਸੜ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਪੀ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਵਾਂਗੀ।। ੩੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਇ ਡਰਜੋ ਜਉ ਦੈ ਮੁਝੈ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਤਿ ਕੀ ਆਨ।।
ਸੰਕ ਤਜਾਗ ਯਾਂਸੋ ਰਮੋ ਕਰਿਹੌਂ ਨਰਕ ਪਯਾਨ।। ੩੪।।

ਅਰਥ - ਰਾਜਾ ਡਰ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਭਗਵਤੀ ਦੀ ਸੌਹ ਦੇ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰ-ਸੰਕੋਚ ਹੋਕੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ।। ੩੪।।

ਚਿਤ ਕੇ ਸੋਕ ਨਿਵਰਤ ਕਰਿ ਰਮੋ ਹਮਾਰੇ ਸੰਗ।।
ਮਿਲੇ ਤਿਹਾਰੇ ਬਿਨੁ ਅਧਿਕ ਬਜਾਪਤ ਮੋਹਿ ਅਨੰਗ।। ੩੫।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮਨ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲੇ ਬਿਨਾਂ ਕਾਮ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੩੫।।

ਨਰਕ ਪਰਨ ਤੇ ਮੈ ਡਰੋ ਕਰੋ ਨ ਤੁਮ ਸੋ ਸੰਗ।।
ਤੋ ਮਨ ਮੋ ਤਨ ਕੈਸਊ ਬਜਾਪਤ ਅਧਿਕ ਅਨੰਗ।। ੩੬।।

ਅਰਥ - ਤੇਰੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਭਾਂਵੇ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਅਧਿਕ ਕਾਮ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬਿਆਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਨਰਕ ਪੈਣ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ।। ੩੬।।

ਛੰਦ।। ਤਰੁਨ ਕਰਜੋ ਬਿਧਿ ਤੋਹਿ ਤਰੁਨਿ ਹੀ ਦੇਹ ਹਮਾਰੋ।।
ਲਖੇ ਤੁਮੈ ਤਨ ਆਜੁ ਮਦਨ ਬਸਿ ਭਯੋ ਹਮਾਰੋ।।
ਮਨ ਕੋ ਭਰਮ ਨਿਵਾਰਿ ਭੋਗ ਮੋਰੇ ਸੰਗਿ ਕਰਿਯੈ।।

ਨਰਕ ਪਰਨ ਤੇ ਨੈਕ ਅਪਨ ਚਿਤ ਬੀਚ ਨ ਡਰਿਯੈ॥੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਰੁਨਿ = ਜੁਆਨ। ਮਦਨ = ਕਾਮ। ਨੈਕ = ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ।

ਅਰਥ - ਬਿਧਾਤਾ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੁਆਨ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਵੀ ਜੁਆਨ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਕਾਮ-ਵੱਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਨ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੋ ਅਤੇ ਨਰਕ ਪੈਣ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਕੱਢ ਦੇਵੋ। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ੮੪੧)

ਦੋਹਰਾ॥ ਪੂਜ ਜਾਨਿ ਕਰ ਜੋ ਤਰੁਨਿ ਮੁਰਿ ਕੈ ਕਰਤ ਪਯਾਨ॥
ਤਵਨਿ ਤਰੁਨਿ ਗੁਰ ਤਵਨ ਕੀ ਲਾਗਤ ਸੁਤਾ ਸਮਾਨ॥੩੮॥

ਅਰਥ - ਜਿਹੜੀ ਇਸਤਰੀ ਮੈਨੂੰ ਪੂਜਨੀਕ ਸਮਝਕੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦੀ ਏ, ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਧੀ ਬਰਾਬਰ ਲਗਦੀ ਹੈ॥ ੩੮॥

ਛੰਦ॥ ਕਹਾ ਤਰੁਨਿ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨੇਹ ਨਹਿ ਓਰ ਨਿਬਾਹਹਿ॥
ਏਕ ਪੁਰਖ ਕੌ ਛਾਡਿ ਔਰ ਸੁੰਦਰ ਨਰ ਚਾਹਹਿ॥
ਅਧਿਕ ਤਰੁਨਿ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿ ਤਰੁਨਿ ਜਾਸੋਂ ਹਿਤ ਕਰਹੀ॥
ਹੋ ਤੁਰਤੁ ਮੂੜ੍ਹ ਕੋ ਧਾਮ ਨਗਨ ਆਗੇ ਕਰਿ ਧਰਹੀ॥੩੯॥

ਅਰਕ - ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਕੀ ਕਹਿਣਾ, ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ। ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਹੋਰ ਸੁੰਦਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਾਮਨਾਂ ਕਰਨ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਵੀ ਜੁਆਨ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿਆਰ ਵਿਖਾਉਂਦੀ ਏ, ਉਹਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਨੰਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥ ੩੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਹਾਂ ਕਰੌ ਕੈਸੇ ਬਚੌ ਹ੍ਰਿਦੈ ਨ ਉਪਜਤ ਸਾਂਤ॥
ਤੋਹਿ ਮਾਰਿ ਕੈਸੇ ਜਿਯੋ ਬਚਨ ਨੇਹ ਕੇ ਨਾਤ॥ ੪੦॥

ਅਰਥ - ਕੀ ਕਰਾਂ? ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਾਂ? ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਉਪਜ ਰਹੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਬਚਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਵਾਂ?॥ ੪੦॥

ਚੌਪਈ॥

ਰਾਇ ਚਿਤ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰੋ॥ ਇਹਾਂ ਸਿੱਖ ਕੋਊ ਨ ਹਮਾਰੋ॥
ਯਾਹਿ ਭਜੇ ਮੇਰੋ ਧ੍ਰਮੁ ਜਾਈ॥ ਭਾਜਿ ਚਲੈ ਤ੍ਰਿਯ ਦੇਤ ਗਹਾਈ॥੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਜੈ = ਭੋਗਣ ਨਾਲ। ਗਹਾਈ = ਫੜਾ ਦੇਵੇਗੀ।

****

ਅਰਥ – ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਏਥੇ ਸਾਡਾ ਸੇਵਕ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਮੈਂ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਮੈਂ ਭਜਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮੈਨੂੰ ਫੜਾ ਦੇਵੇਗੀ।। ੪੧।।

ਤਾਤੇ ਯਾਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰੋ।। ਚਰਿਤ ਖੇਲਿ ਯਾਕੋ ਪਰਹਰੋ।।
ਬਿਨੁ ਰਤਿ ਕਰੈ ਤਰਨਿ ਜਿਯ ਮਾਰੈ।। ਕਵਨ ਸਿੱਖਜ ਮੁਹਿ ਆਨਿ ਉਬਾਰੈ।।੪੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਰਹਰੋਂ = ਛੱਡ ਦੇਵੇ, ਤਿਆਗ ਦੇਵੇ।।

ਅਰਥ – ਇਸ ਲਈ ਇਹਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਇਹਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇਵੇ। ਬਿਨਾ ਭੋਗ ਕੀਤੇ ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗੀ, ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ਸਿੱਖ-ਸੇਵਕ ਆਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੇ। ੪੨।।

ਅੜਿੱਲ ਛੰਦ।।

ਧੰਨਜ ਤਰੁਨਿ ਤਵ ਰੂਪ ਧੰਨਜ ਪਿਤੁ ਮਾਤ ਤਿਹਾਰੋ।।
ਧੰਨਜ ਤਿਹਾਰੋ ਦੇਸ ਧੰਨਜ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਨ ਹਾਰੋ।।
ਧੰਨਜ ਕੁਅਰਿ ਤਵ ਬਕ੍ਰਤ ਅਧਿਕ ਜਾਮੈ ਛਬਿ ਛਾਜੈ।।
ਹੋ ਜਲਜ ਸੂਰ ਅਰੁ ਚੰਦ੍ਰ ਦ੍ਰਪ ਕੰਦ੍ਰਪ ਲਖਿ ਭਾਜੈ।। ੪੩।।

ਅਰਥ - ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਧੰਨ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਵੀ ਧੰਨ ਹੈ, ਧੰਨ ਤੇਰਾ ਦੇਸ ਹੈ, ਧੰਨ ਤੇਰਾ ਪਾਲਣਹਾਰ ਹੈ। ਹੇ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਧੰਨ ਤੇਰਾ ਮੁਖੜਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਉਪਮਾ ਬਿਰਾਜਦੀ ਹੈ। ਕੌਲਫੁੱਲ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦਰਮਾਂ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵਰਗਿਆਂ ਦਾ ਤੇਰੇ ਮੁਖ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੪੩।।

ਸੁਭ ਸੁਹਾਗ ਤਨ ਭਰੇ ਚਾਰੁ ਚੰਚਲ ਚਲੁ ਸੋਹਹਿ।।
ਖਗ ਮ੍ਰਿਗ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਅਸੁਰ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਮੋਹਹਿ।।
ਸ਼ਿਵ ਸਨਕਾਦਿਕ ਥਕਿਤ ਰਹਿਤ ਲਖਿ ਨੇਤ੍ਰ ਤਿਹਾਰੇ।।
ਹੋ ਅਤਿ ਅਸਚਰਜ ਕੀ ਬਾਤ ਚੁਭਤ ਨਹਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਮਾਰੇ।। ੪੪।।

ਅਰਥ –ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਚੰਚਲ ਨੈਣ ਸੋਹਣੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਜਾਨਵਰਾਂ, ਹਿਰਨਾਂ, ਦੈਂਤਾਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਮਨੁਖਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪੁਤਰ ਤੇਰੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ। ਬੜੇ ਹੀ ਅਸਚਰਜ ਦੀ ਗਲ ਏ ਕਿ ਜੇਹੜੇ ਤੇਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਦੇ ਨੇਤਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਨੇਤਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਚੁਭਦੇ।। ੪੪।।

ਸਵੈਯਾ।।

ਪੌਢਤੀ ਅੰਕ ਪ੍ਰਜੰਕ ਲਲਾ ਕੋਲੈ ਕਾਹੂ ਸੋਂ ਭੇਦ ਨ ਭਾਖਤ ਜੀ ਕੋ।।
ਕੇਲ ਕਮਾਤ ਬਿਹਾਤ ਬਦਾ ਨਿਸਿ ਮੈਨ ਕਲੋਲਨ ਲਾਗਤ ਫੀਕੋ।।
ਜਾਗਤ ਲਾਜ ਬਢੀ ਤਹ ਮੈ ਡਰ ਲਾਗਤ ਹੈ ਸਜਨੀ ਸਭ ਹੀ ਕੋ।।
ਤਾ ਤੇ ਬਿਚਾਰਤ ਹੌ ਚਿਤ ਮੈ ਇਹ ਜਾਗਨ ਤੇ ਸਖਿ ਸੋਵਨ ਨੀਕੋ।। ੪੫।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾਕੇ ਮੰਜੇ ਉਤੇ ਲੰਮੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਦੱਸਾਂਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਲੋਲ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਕਲੋਲ ਵੀ ਫਿਕੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਸੁਪਨੇ ਤੋਂ ਜਾਗ ਕੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਡਰ ਵੀ ਲਗਦਾ ਏ। ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਜਾਗਨ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਮੁੜ ਸੌਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ।। ੪੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਹੁਰ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਿਹ ਰਾਇ ਸੋ ਯੌ ਬਚ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਇ।।
ਆਜ ਭੋਗ ਤੋਸੋ ਕਰੌ ਕੈ ਮਰਿਹੌ ਬਿਖੁ ਖਾਇ।। ੪੬।।

ਅਰਥ–ਫਿਰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਜ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਾਂਗੀ ਜਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ।। ੪੬।।

ਬਿਸਿਖ ਬਰਾਬਰਿ ਨੈਨ ਤਵ ਬਿਧਨਾ ਧਰੇ ਬਨਾਇ।।
ਲਾਜ ਕੌਚ ਮੋਕੌ ਦਯੌ ਚੁਭਤ ਨ ਤਾਂਤੇ ਆਇ।। ੪੭।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ! ਤੁਹਾਡੇ ਨੈਣ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ, ਮੈਨੂੰ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਸ਼ਰਮ ਰੂਪੀ ਸੰਜੋਅ ਦਿਤੀ ਏ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚੁਭਦੇ।। ੪੭।।

ਬਨੇ ਠਨੇ ਆਵਤ ਘਨੇ ਹੇਰਤ ਹਰ ਗਯਾਨ।।
ਭੋਗ ਕਰਨ ਕੌ ਕਛੁ ਨਹੀ ਡਹਕੂ ਬੇਰ ਸਮਾਨ।। ੪੮।।

ਅਰਥ – ਤੁਹਾਡੇ ਨੇਤਰ ਸੁੰਦਰ ਹਨ, ਅਤੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਭੋਗ ਦੀ ਖਿੱਚ ਨਾ ਪਾਕੇ ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਬੇਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾ ਹਨ।। ੪੮।।

ਧੰਨਜ ਬੇਰ ਹਮ ਤੇ ਜਗਤ ਨਿਰਖਿ ਪਥਿਕ ਕੌ ਲੇਤ।।

****

ਬਰਬਸ ਖੁਆਵਤ ਫਲ ਪਕਰਿ ਜਾਨ ਬਹੁਰਿ ਘਰ ਦੇਤ।। ੪੯।।

ਅਰਥ - ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਉਹ ਬੇਰ ਧੰਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਵੇਖ ਤਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਬੇਰੀ ਦਾ ਦਰਖ਼ਤ ਬਦੋਬਦੀ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਆਪਦਾ ਫਲ ਖੁਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਘਰ ਜਾਣ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।। ੪੯।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੪੨।।)

ਅਟਪਟਾਇ ਬਾਤੈਂ ਕਰੈਂ ਮਿਲਯੋ ਚਹਤ ਪਿਯ ਸੰਗ।।
ਮੈਨ ਬਾਨ ਬਾਲਾ ਬਿਧੀ ਬਿਰਹ ਬਿਕਲ ਭਯੋ ਅੰਗ।। ੫੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੈਨ = ਕਾਮ। ਬਾਲਾ = ਇਸਤ੍ਰੀ। ਬਿਧੀ = ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਗਈ।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਟ-ਪਟਾਂਗ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਉਹ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਕਾਹਲੀ ਸੀ। ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਆਕੁਲ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਾਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਗਈ ਸੀ।। ੫੦।।

ਛੰਦ।। ਸੁਧਿ ਜਬ ਤੇ ਹਮ ਧਰੀ ਬਚਨ ਗੁਰ ਦਏ ਹਮਾਰੇ।।
ਪੂਤ ਇਹੈ ਪ੍ਰਨ ਤੋਹਿ ਪ੍ਰਾਨ ਜਬ ਲਗ ਘਟ ਥਾਰੇ।।
ਨਿਜ ਨਾਰੀ ਕੇ ਸਾਥ ਨੇਹੁ ਤੁਮ ਨਿੱਤ ਬਢੈਯਹੁ।।
ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇਜ ਭੂਲਿ ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨ ਜੈਯਹੁ।। ੫੧।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲੀ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪੁੱਤਰ! ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਾਣ ਹਨ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਤੂੰ ਇਹ ਧਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤੂੰ ਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾ, ਪਰ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸੇਜਾ ਉਤੇ ਭੁੱਲਕੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਹੈ।। ੫੧।।

ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੇ ਭਜੇ ਸਹਸ ਬਾਸਵ ਭਗ ਪਾਏ।।
ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੇ ਭਜੇ ਚੰਦ੍ਰ ਕਾਲੰਕ ਲਗਾਏ।।
ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੇ ਹੇਤ ਸੀਸ ਦਸ ਸੀਸ ਗਵਾਯੋ।।
ਹੋ ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੇ ਹੇਤ ਕਟਕ ਕਵਰਨ ਕੌ ਘਾਯੋ।। ੫੨।।

ਅਰਥ - ਪਰਾਈ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਭੋਗਿਆਂ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਭਗ ਪਾਏ ਸੀ। ਪਰਾਈ ਨਾਰੀ ਦੇ ਭੋਗਿਆਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੰਲਕ ਲਗਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਪਰਾਈ ਨਾਰੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਦਸਾਂ ਸਿਰਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਵਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਗਵਾ ਲਏ ਸੀ। ਪਰਾਈ ਨਾਰੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੌਰਵਾਂ ਦਾ ਦਲ

ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।। ੫੨।।

ਪਰ ਨਾਰੀ ਸੌ ਨੇਹੁ ਛੁਰੀ ਪੈਨੀ ਕਰਿ ਜਾਨਹੁ।।
ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੇ ਭਜੇ ਕਾਲ ਬਜਾਪਜੋ ਤਨ ਮਾਨਹੁ।।
ਅਧਿਕ ਹਰੀਫੀ ਜਾਨਿ ਭੋਗ ਪਰ ਤ੍ਰਿਯ ਜੋ ਕਰਹੀ।।
ਹੋ ਅੰਤ ਸ੍ਵਾਨ ਕੀ ਮ੍ਰਿਤ ਹਾਥ ਲੇਂਡੀ ਕੇ ਮਰਹੀ।। ੫੩।।

ਅਰਥ - ਪਰਾਈ ਨਾਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਤਿੱਖੀ ਛੁਰੀ ਵਾਂਗ ਜਾਨੋ। ਪਰਾਈ ਨਾਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਅਰਥ ਮੌਤ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸਮਝੋ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਲ ਵਾਲੇ ਸਮਝਕੇ ਜੋ ਪਰਾਈ ਨਾਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਅੰਤ ਨੂੰ ਡਰਪੋਕ ਆਦਮੀ ਹਥੋਂ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਮੌਤ ਮਰਦੇ ਹਨ।। ੫੩।।

ਬਾਲ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਤ੍ਰਿਯ ਆਵਹਿ।।
ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਬਰ ਮਾਂਗਿ ਜਾਨਿ ਗੁਰ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਹਿ।।
ਸਿੱਖਜ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤ੍ਰਿਯ ਸੁਤਾ ਜਾਨਿ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਧਰਿਯੈ।।
ਹੋ ਕਹੁ ਸੁੰਦਰਿ ਤਿਹੱ ਸਾਥ ਗਵਨ ਕੈਸੇ ਕਰਿ ਕਰਿਯੈ।। ੫੪।।

ਅਰਥ— (ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ) ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਦੇਸ-ਦੇਸਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨਭਾਉਂਦੇ ਵਰ ਮੰਗ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜਾਣਕੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਂਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਸਿੱਖ ਮੇਰੇ ਪੁਤਰ ਹਨ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਧੀਆਂ ਹਨ। ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ! ਤੂੰ ਹੀ ਦਸ, ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਏ?।। ੫੪।।

ਚੌਪਈ।।

ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਕ੍ਰੁੱਧਿਤ ਤ੍ਰਿਯ ਭਈ।। ਜਰਿ ਬਰਿ ਆਠ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।।
ਅਬ ਹੀ ਚੋਰਿ ਚੋਰਿ ਕਹਿ ਉਠਿਹੌ। ਤੁਹਿ ਕੋਪ ਕਰਿ ਮਾਰਿ ਹੀ ਸੁਟਿਹੌ।। ੫੫।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਉਠੀ ਅਤੇ ਸੜ ਬਲ ਕੇ ਅੱਠ ਟੋਟੇ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਆਖਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਹੁਣੇ 'ਚੋਰ ਚੋਰ' ਕਹਿਕੇ ਪੁਕਾਰਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕ ਗੁਸੇ ਨਾਲ (ਤੈਨੂੰ) ਮਾਰ ਸੁੱਟਣਗੇ।। ੫੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਹਸਿ ਖੇਲੋ ਸੁਖ ਸੌਂ ਰਮੋ ਕਹਾ ਕਰਤ ਹੋ ਰੋਖ।।
ਨੈਨ ਰਹੇ ਨਿਹੁਰਾਇ ਕਜੋਂ ਹੇਰਤ ਲਗਤ ਨ ਦੋਖ।। ੫੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਰੋਖ-ਗੁੱਸਾ। ਨਿਹੁਰਾਇ=ਨੀਵੇਂ। ਹੇਰਤ=ਵੇਖਕੇ। ਨੈਨ=ਨੈਣ, ਅੱਖਾਂ।

ਅਰਥ—ਤੁਸੀਂ ਹੱਸ ਖੇਡਕੇ ਅਨੰਦ-ਪੂਰਵਕ ਭੋਗ ਕਰੋ, ਕਿਉਂ ਗੁਸੇ ਹੁੰਦੇ ਓ? ਮੇਰੇ ਨੈਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।। ੫੬।।

ਯਾ ਤੇ ਹਮ ਹੇਰਤ ਨਹੀ ਸੁਨਿ ਸਿਖ ਹਮਾਰੇ ਬੈਨ।।
ਲਖੇ ਲਗਨ ਲਗਿ ਜਾਇ ਜਿਨ ਬਡੇ ਬਿਰਹਿਯਾ ਨੈਨ।। ੫੭।।

ਅਰਥ—(ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ) ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ! ਸਾਡੇ ਬਚਨ ਸੁਣ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਵਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਰਿਹਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨੈਣ ਬੜੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਲੱਗ ਹੀ ਨਾ ਜਾਣ।। ੫੭।।

ਛਪੈ ਛੰਦ।। ਦਿਜਨ ਦੀਜਿਯਹੁ ਦਾਨ ਦੁਜਨ ਕਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਦਿਖੈਯਹੁ।।
ਸੁਖੀ ਰਾਖਿਯਹੁ ਸਾਥ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਸਿਰ ਖੜਗ ਬਜੈਯਹੁ।।
ਲੋਕ ਲਾਜ ਕਉ ਛਾਡਿ ਕਛੂ ਕਾਰਜ ਨਹਿ ਕਰਿਯਹੁ।।
ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇਜ ਪਾਵ ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨ ਧਰਿਯਹੁ।।
ਗੁਰ ਜਬ ਤੇ ਮੁਹਿ ਕਹਜੋ ਇਹੈ ਪ੍ਰਨ ਲਯੋ ਸੁ ਧਾਰੈ।।
ਹੋ ਪਰ ਧਨ ਪਾਹਨ ਤੁੱਲਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪਰ ਮਾਤ ਹਮਾਰੈ।। ੫੮।।

ਅਰਥ—ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਖੋਟੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਵਿਖਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ-ਲੱਜਿਆ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਕੋਈ ਭੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸੇਜ ਤੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਭੁਲਕੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਪਰਾਇਆ ਧਨ ਮੇਰੇ ਲਈ ਪਥਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ।। ੫੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਤ ਰਾਵ ਕੋ ਬਚ ਸ੍ਰਵਨ ਤ੍ਰਿਯ ਮਨਿ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਇ।।
ਚੋਰ ਚੋਰ ਕਹਿਕੈ ਉਠੀ ਸਿੱਖਜਨ ਦਿਯੋ ਜਗਾਇ।। ੫੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਿਸਾਇ=ਗੁਸਾ। ਸਿੱਖਜਨ=ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗੁਸਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 'ਚੋਰ-ਚੋਰ' ਆਖਕੇ ਉਹਨੇਂ ਸਾਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾ ਦਿੱਤਾ।। ੫੯।।

ਸੁਨਤ ਚੋਰ ਕੋ ਬਚ ਸ੍ਰਵਨ ਅਧਿਕ ਡਰਜੋ ਨਰਨਾਹਿ॥
ਪਨੀ ਪਾਮਰੀ ਤਜਿ ਭਜਜੋ ਸੁਧਿ ਨ ਰਹੀ ਮਨ ਮਾਹਿ॥੬੦॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ੍ਰਵਨ=ਕੰਨ। ਨਰਨਾਹਿ=ਰਾਜਾ। ਪਨੀ=ਜੁੱਤੀ। ਪਾਮਰੀ=ਰੇਸ਼ਮੀ ਚਾਦਰ॥

ਅਰਥ—ਰਾਜਾ 'ਚੋਰ-ਚੋਰ' ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਕੇ ਬਹੁਤ ਡਰਿਆ ਅਤੇ ਸੁਧ-ਬੁਧ ਭੁਲਾਕੇ ਜੁੱਤੀ ਤੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਚਾਦਰ ਛੱਡਕੇ ਭਜ ਗਿਆ॥ ੬੦॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੨੧॥ ੪੩੮॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੨੧॥ ੪੩੮॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਬਾਈਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਨੂਪ ਕੌਰ

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਨਤ ਚੋਰ ਕੇ ਬਚ ਸ੍ਰਵਨ ਉਠਜੋ ਰਾਇ ਡਰ ਧਾਰ॥
ਭਜਜੋ ਜਾਇ ਡਰ ਪਾਇ ਮਨ ਪਨੀ ਪਾਮਰੀ ਡਾਰਿ॥ ੧॥

ਅਰਥ—ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਚੋਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜਾ ਡਰ ਕੇ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਜੁੱਤੀ ਤੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਚਾਦਰ ਛੱਡ ਕੇ ਭਜ ਗਿਆ॥ ੧॥

ਚੋਰਿ ਸੁਨਤ ਜਾਗੇ ਸਭੈ ਭਜੈ ਨ ਦੀਨਾ ਰਾਇ॥
ਕਦਮ ਪਾਂਚ ਸਾ ਕਤ ਲਗੇ ਮਿਲੇ ਸਿਤਾਬੀ ਆਇ॥ ੨॥

ਅਰਥ—ਚੋਰ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੇ ਜਾਗ ਪਏ ਤਾਕਿ ਰਾਜਾ ਨਾ ਭਜ ਜਾਏ। ਪੰਜ-ਸੱਤ ਕਦਮਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲੇ ॥ ੨॥

ਚੌਪਈ॥

ਚੋਰ ਬਚਨ ਸਭ ਹੀ ਸੁਨਿ ਧਾਏ॥ ਕਾਢੇ ਖੜਗ ਰਾਇ ਪ੍ਰਤਿ ਆਏ॥
ਕੂਕਿ ਕਹੈਂ ਤਹਿ ਜਾਨ ਨ ਦੈਹੈਂ॥ ਤੁਹਿ ਤਸਕਰ ਜਮਧਾਮ ਪਠੈ ਹੈਂ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਸਕਰ=ਚੋਰ। ਜਮਧਾਮ=ਜਮਲੋਕ॥

ਅਰਥ—ਚੋਰ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੇ ਭੱਜੇ ਅਤੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਤਲਵਾਰਾਂ ਕਢ ਲਈਆਂ।

ਉਹ ਲੋਕ ਪੁਕਾਰਨ ਲਗੇ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਜਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗੇ। ਹੇ ਚੋਰ! ਤੈਨੂੰ ਜਮਲੋਕ ਪਹੁੰਚਾਵਾਂਗੇ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਆਗੇ ਪਾਛੇ ਦਾਹਨੇ ਘੇਰਿ ਦਸੋ ਦਿਸ ਲੀਨ।।
ਪੈਂਡ ਭਜਨ ਕੌ ਨ ਰਹਜੋ ਰਾਇ ਜਤਨ ਯੌਂ ਕੀਨ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਾਹਨੇ=ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ। ਪੈਂਡ=ਰਸਤਾ।

ਅਰਥ—ਅਗੇ-ਪਿਛੇ ਸੱਜੇ-ਖੱਬੇ ਸਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਉਹਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਜਤਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਦੌੜਨ ਲਈ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਾ ਰਿਹਾ।। ੪।।

ਵਾਕੀ ਕਰ ਦ੍ਵਾਰੀ ਧਰੀ ਪਗਿਯਾ ਲਈ ਉਤਾਰਿ।।
ਚੋਰ ਚੋਰ ਕਰਿ ਤਿਹ ਗਹਯੋ ਦ੍ਵੈਕ ਮੁਤਹਰੀ ਝਾਰਿ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ਦਾਹੜੀ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਪੱਗ ਵੀ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਉਸਨੂੰ 'ਚੋਰ ਚੋਰ' ਆਖਕੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਸੋਟੇ ਮਾਰਕੇ ਫੜ ਲਿਆ।। ੫।।

ਲਗੋ ਮੁਤਹਰੀ ਕੇ ਗਿਰਜੋ ਭੂਮਿ ਮੂਰਛਨਾ ਖਾਇ।।
ਭੇਦ ਨ ਕਾਹੂੰ ਨਰ ਲਹਯੋ ਮੁਸਕੈਂ ਲਈ ਚੜ੍ਹਾਇ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੂਰਛਨਾ=ਬੇਹੋਸ਼, ਗਸ਼ ਖਾਕੇ।

ਅਰਥ — ਸੋਟੇ ਲਗਣ ਨਾਲ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਸਲ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ।। ੬।।

ਲਾਤ ਮੁਸਟ ਬਾਜਨ ਲਗੀ ਸਿਖਜ ਪਹੂੰਚੇ ਆਇ।।
ਭ੍ਰਾਤ ਭ੍ਰਾਤ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹਿ ਰਹੀ ਕੋਊ ਨ ਸਕਜੋ ਛੁਰਾਇ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੁਸਟ=ਮੁੱਕੀਆਂ। ਛੁਰਾਇ=ਛੁਡਾ।

ਅਰਥ—ਲੱਤਾਂ ਮੁੱਕੀਆਂ ਚਲਣ ਲਗੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸੇਵਕ ਵੀ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਸਤਰੀ ਕਹਿੰਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਹੈ ਪਰ, ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਛੁਡਾ ਸਕਿਆ।। ੭।।

ਚੌਪਈ।। ਜੂਤੀ ਬਹੁ ਤਿਹੱ ਮੂੰਡ ਲਗਾਈ। ਮੁਸਕੈਂ ਤਾ ਕੀ ਐਠ ਚੜ੍ਹਾਈ।।
ਬੰਦਸਾਲ ਤਿਹ ਦਿਯਾ ਪਠਾਈ।। ਆਨਿ ਆਪਨੀ ਸੇਜ ਸੁਹਾਈ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਖਿੱਚਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਏ। ਉਹਨੂੰ ਜੇਹਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੇਜ ਉੱਤੇ ਸੌਂ ਗਈ।। ੮।।

ਇਹ ਛਲ ਖੇਲਿ ਰਾਇ ਭਜ ਆਯੋ।। ਬੰਦਸਾਲ ਤ੍ਰਿਯ ਭ੍ਰਾਤ ਪਠਾਯੋ।।
ਸਿਖਜਨ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ।। ਵਾਹੀ ਕੌ ਤਸਕਰ ਠਹਰਾਯੋ।। ੯।। ੧।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਛਲ ਖੇਡਕੇ ਰਾਜਾ ਦੌੜ ਆਇਆ ਅਤੇ ਜੇਹਲ ਵਿਚ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਭਰਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕੋਈ ਵੀ ਸੇਵਕ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਚੋਰ ਠਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ।। ੯।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਬਾਈਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੨੨।। ੪੪੭।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਬਾਈਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੨੨।। ੪੪੭।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤੇਈਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਨੂਪ ਕੌਰ

ਚੌਪਈ।। ਭਯੋ ਪ੍ਰਾਤ ਸਭ ਹੀ ਜਨ ਜਾਗੇ।। ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਕਾਰਜ ਲਾਗੇ।।
ਰਾਇ ਭਵਨ ਤੇ ਬਾਹਰ ਆਯੋ।। ਸਭਾ ਬੈਠ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਯੋ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਾਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਲਗ ਗਏ। ਰਾਜਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਭਵਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠਾ।। ੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਤਵਨੈ ਤ੍ਰਿਯਾ ਹਿਤ ਤਜਿ ਰਿਸ ਉਪਜਾਇ।।
ਪਨੀ ਪਾਮਰੀ ਜੋ ਹੁਤੇ ਸਭਹਿਨ ਦਏ ਦਿਖਾਇ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ, ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਜੁਤੀ ਤੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਚਾਦਰ ਸਭ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤੇ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਇ ਸਭਾ ਮਹਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਪਨੀ ਪਾਮਰੀ ਹਰੇ ਹਮਾਰੇ।।
ਤਾਂਹਿ ਸਿਖਜ ਜੋ ਹਮੈਂ ਬਤਾਵੈ।। ਤਾ ਤੇ ਕਾਲ ਨਿਕਟ ਨਹਿ ਆਵੈ।। ੩।।

ਅਰਥ —ਇਧਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਸਾਡੀ ਜੁੱਤੀ ਤੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਚਾਦਰ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਸੇਵਕ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਦਸੇਗਾ, ਕਾਲ ਉਹਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਗੁਰ ਬਕ੍ਰਤ ਤੇ ਸਿਖਜ ਨ ਸਕੇ ਦੁਰਾਹਿ।।

ਪਨੀ ਪਾਮਰੀ ਕੇ ਸਹਿਤ ਸੋ ਤ੍ਰਿਯ ਦਈ ਬਤਾਇ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਸੇਵਕ ਛੁਪਾ ਨ ਸਕੇ ਅਤੇ ਜੁੱਤੀ ਤੇ ਚਾਦਰ ਸਮੇਤ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦਸ ਦਿੱਤਾ।। ੪।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੪੪)

ਚੌਪਈ।। ਤਬੈ ਰਾਇ ਯੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਗਹਿ ਲਜਾਵਹੁ ਤਿਹ ਤੀਰ ਹਮਾਰੇ।।
ਪਨੀ ਪਾਮਰੀ ਸੰਗ ਲੈ ਐਯਹੁ।। ਮੋਰਿ ਕਹੇ ਬਿਨੁ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਦੈਯਹੁ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੀਰ=ਪਾਸ। ਤ੍ਰਾਸ=ਡਰ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਇੰਝ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਫੜਕੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸੇ ਲੈ ਆਓ। ਚਾਦਰ ਤੇ ਜੁੱਤੀ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਲਈ ਆਉਣਾ, ਮੇਰੇ ਕਹੇ ਬਿਨਾਂ ਉਹਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾਂ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਤ ਰਾਇ ਕੇ ਬਚਨ ਕੋ ਲੋਗ ਪਰੇ ਅਰਰਾਇ।।
ਪਨੀ ਪਾਮਰੀ ਤ੍ਰਿਯ ਸਹਿਤ ਲਜਾਵਤ ਭਏ ਬਨਾਇ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਰਰਾਇ=ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੇ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਲੋਕ ਪਾਹਰਿਆ ਪਾਹਰਿਆ ਕਰਕੇ ਟੁਟ ਪਏ ਅਤੇ ਚਾਦਰ ਤੇ ਜੁਤੀ ਸਮੇਤ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਲੈ ਆਏ।। ੬।।

ਅੜਿੱਲ।। ਕਹੁ ਸੁੰਦਰਿ ਕਿਹ ਕਾਜ ਬਸਤ੍ਰ ਤੈਂ ਹਰੇ ਹਮਾਰੇ।।
ਦੇਖ ਭਟਨ ਕੀ ਭੀਰਿ ਤ੍ਰਾਸ ਉਪਜਜੋ ਨਹਿ ਥਾਰੇ।।
ਜੋ ਚੋਰੀ ਜਨ ਕਰੈ ਕਹੌ ਤਾਕੌਂ ਕਜਾ ਕਰਿਯੈ।।
ਹੋ ਨਾਰਿ ਜਾਨਿ ਕੈ ਟਰੌਂ ਨਤਰ ਜਿਯ ਤੇ ਤੁਹਿ ਮਰਿਯੈ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁੰਦਰਿ=ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ। ਹਰੇ=ਚੁਰਾਏ। ਭਟਨ=ਸੂਰਮੇ। ਥਾਰੇ=ਤੈਨੂੰ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ! ਦਸ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਬਸਤ੍ਰ ਕਿਉਂ ਚੁਰਾਏ? ਇਹਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਵੇਖਕੇ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਡਰ ਨਹੀਂ ਲਗਿਆ। ਇਹ ਦਸ ਕਿ ਜੋ ਚੋਰੀ ਕਰੇ, ਉਹਨੂੰ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ? ਤੈਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਣਕੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਸੀ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਰ ਪਿਯਰੀ ਮੁਖ ਪਰ ਗਈ ਨੈਨ ਰਹੀ ਨਿਹੁਰਾਇ।।
ਧਰਕ ਧਰਕ ਛਤਿਯਾ ਕਰੈ ਬਚਨ ਨ ਭਾਖਜੋ ਜਾਇ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਉਹਦਾ ਚੇਹਰਾ ਪੀਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਪਾੜ ਪਾੜ ਕੇ ਵੇਖਣ ਲਗੀ। ਉਹਦੀ

ਛਾਤੀ ਧੜਕਣ ਲਗੀ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਬੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।। ੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਹਮ ਪੂਛਹਿਗੇ ਯਾਹਿ ਨ ਤੁਮ ਕਛੁ ਭਾਖਿਯੋ।।
ਯਾਹੀ ਕੈ ਘਰ ਮਾਂਹਿ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਰਾਖਿਯੋ।।
ਨਿਰਨੌ ਕਰਿ ਹੈਂ ਏਕ ਇਕਾਂਤ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਤਬ ਦੈਹੈਂ ਇਹ ਜਾਨ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸੁਖੁ ਪਾਇਕੈ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਤੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਰਹੀ। ਤੈਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਖਾਂਗੇ, ਠੀਕ ਹੈ ਤੇਰਾ ਫੈਸਲਾ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੁਖ ਦੇ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ।। ੯।।

ਚੌਪਈ।।

ਪ੍ਰਾਤ ਭਯੋ ਤ੍ਰਿਯ ਬਹੁਰਿ ਬੁਲਾਈ। ਸਕਲ ਕਥਾ ਕਹਿ ਤਾਂਹਿ ਸੁਨਾਈ।।
ਤੁਮ ਕੁਪਿ ਹਮ ਪਰਿ ਚਰਿਤ ਬਨਾਯੋ।। ਹਮਹੂੰ ਤੁਮ ਕਹ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਯੋ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੁਪਿ=ਗੁਸੇ ਨਾਲ।।

ਅਰਥ—ਸਵੇਰੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਫੇਰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਦਸਿਆ ਗਿਆ। ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਗੁਸੇ ਹੋ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਇਆ, ਪਰ ਅਸਾਂ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਅਪਣਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ।। ੧੦।।

ਤਾਕੋ ਭ੍ਰਾਤ ਬੰਦਿ ਤੇ ਛੋਰਜੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਨਿਹੋਰਜੋ।।
ਬਹੁਰਿ ਐਸ ਜਿਯ ਕਬਹੂੰ ਨ ਧਰਿਯਹੁ।। ਮੋ ਅਪਰਾਧ ਛਿਮਾਪਨ ਕਰਿਯਹੁ।। ੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਛੋਰਜੋ=ਛੱਡ ਦਿਤਾ। ਨਿਹੋਰਜੋ=ਤਰਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂ ਤਾੜਿਆ।

ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਜੇਹਲ ਵਿਚੋਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਹਨੂੰ (ਰਾਜੇ ਨੇ) ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਦੋਸ਼ ਮਾਫ ਕਰੋ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਕਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਲਿਆਉਣਾ।। ੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਛਿਮਾ ਕਰਹੁ ਅਬ ਤ੍ਰਿਯ ਹਮੈਂ ਬਹੁਰਿ ਨ ਕਰਿਯਹੁ ਰਾਂਧਿ।।
ਬੀਸ ਸੰਹਸਰ ਟਕਾ ਤਿਸ ਦਈ ਛਿਮਾਹੀ ਬਾਂਧਿ।। ੧੨।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਾਂਧਿ=ਛਲ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਇਸਤਰੀ! ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ, ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਟਕੇ ਛਿਮਾਹੀ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਗਏ॥ ੧੨॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੇਈਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੨੩॥ ੪੫੮॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਤੇਈਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੨੩॥ ੪੫੮॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਚਵੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੁਮੇਰ ਕੌਰ

ਸੋਰਠਾ॥ ਦੀਨੋ ਬਹੁਰਿ ਪਠਾਇ ਬੰਦਸਾਲ ਪਿਤ ਪੂਤ ਕਉ॥
ਲੀਨੋ ਬਹੁਰਿ ਬੁਲਾਇ ਭੋਰ ਹੋਤ ਆਪੁਨੇ ਨਿਕਟ॥ ੧॥

ਅਰਥ—ਪਿਤਾ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਫਿਰ ਜੇਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹਨੂੰ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਲਿਆ॥ ੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਪੁਨਿ ਮੰਤ੍ਰੀ ਇਕ ਕਥਾ ਉਚਾਰੀ॥ ਸੁਨਹੁ ਰਾਇ ਇਕ ਬਾਤ ਹਮਾਰੀ॥
ਏਕ ਚਰਿਤ ਤ੍ਰਿਯ ਤੁਮਹਿ ਸੁਨਾਊਂ॥ ਤਾਤੇ ਤੁਮ ਕੌ ਅਧਿਕ ਰਿਝਾਊਂ॥ ੨॥

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਚਲਿੱਤਰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਾਂਗਾ॥ ੨॥

ਉਤਰ ਦੇਸ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਇਕ ਭਾਰੋ॥ ਸੂਰਜ ਬੰਸ ਮਾਹਿ ਉਜਿਯਾਰੋ॥
ਚੰਦ੍ਰਮਤੀ ਤਾ ਕੀ ਪਟਰਾਨੀ॥ ਮਾਨਹੁ ਛੀਰ ਸਿੰਧ ਮਥਿਆਨੀ॥ ੩॥

ਅਰਥ—ਉਤਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਮਹਾਂਬਲੀ ਸੂਰਜ-ਵੰਸ਼ੀ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਪਟਰਾਣੀ ਚੰਦ੍ਰਮਤੀ ਸੀ, ਮਾਨੋ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਧ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕ ਕੇ ਕਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ॥ ੩॥

ਏਕ ਸੁਤਾ ਤਾਕੇ ਭਵ ਲਯੋ॥ ਜਾਨਕ ਡਾਰਿ ਗੋਦ ਰਵਿ ਦਯੋ॥
ਜੋਬਨ ਜੇਬ ਅਧਿਕ ਤਿਹ ਬਾਢੀ॥ ਮਾਨਹੁ ਚੰਦ੍ਰ ਸਾਰ ਮਥਿ ਕਾਢੀ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ-ਸੁਤਾ=ਪੁੱਤਰੀ। ਭਵ ਲਯੋ=ਜਨਮ ਲਿਆ। ਜੇਬ=ਸੋਭਾ।

ਅਰਥ—ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਜੋ ਸੂਰਜ ਨੇ ਆਪ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਪਾਈ ਸੀ। ਉਹਦਾ ਜੋਬਨ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ

ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕ ਕੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ।। ੪।।

ਧਰਜੋ ਸੁਮੇਰ ਕੁਅਰਿ ਤਿਹ ਨਾਮਾ।। ਜਾਂ ਸਮ ਔਰ ਨ ਜਗ ਮੈ ਬਾਮਾ।।
ਸੁੰਦਰਿ ਤਿਹੂੰ ਭਵਨ ਮਹਿ ਭਈ।। ਜਾਨੁਕ ਕਲਾ ਚੰਦ੍ਰ ਕੀ ਵਈ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੰਦ੍ਰ ਕੀ ਵਈ=ਮਾਨੋਂ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ।

ਅਰਥ—ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਸੁਮੇਰ ਕੌਰ ਰਖਿਆ ਗਿਆ, ਉਹਦੇ ਵਰਗੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦੀ ਸੀ ਮਾਨੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ।। ੫।।

ਜੋਬਨ ਜੇਬ ਅਧਿਕ ਤਿਹ ਧਰੀ।। ਮੈਨ ਸੁ ਨਾਰ ਭਰਨੁ ਜਨੁ ਭਰੀ।।
ਵਾਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਜਾਤ ਨਹਿ ਕਹੀ।। ਜਾਨਕ ਫੂਲ ਮਾਲਤੀ ਰਹੀ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਉਹਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪਾਣੀ ਭਰਦਾ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਸੋਭਾ ਦੱਸੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਮਾਲਤੀ ਦੇ ਫੁਲ ਸਮਾਨ ਲਗ ਰਹੀ ਸੀ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਗੈ ਜੁਬਨ ਕੀ ਜੇਬ ਕੇ ਝਲਕਤ ਗੋਰੇ ਅੰਗ।।
ਜਨੁ ਕਰਿ ਛੀਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਮੈ ਦਮਕਤ ਛੀਰ ਤਰੰਗ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਕਮਤ ਛੀਰ ਤਰੰਗ=ਦੁੱਧ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਚਿੱਟੇ ਬੁਲਬੁਲੇ ਚਮਕਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ—ਜੁਆਨੀ ਆਉਣ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਗੋਰੇ ਗੋਰੇ ਅੰਗ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝਲਕ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁੱਧ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਦੁਧ ਦੀਆਂ ਚਿੱਟੀਆਂ ਚਿੱਟੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ।। ੭।।

ਚੌਪਈ।।

ਦੱਛਿਨ ਦੇਸ ਨ੍ਰਿਪਤ ਵਹ ਬਰੀ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗਨ ਭਰੀ।।
ਦੋਇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੰਨਜਾ ਇਕ ਭਈ।। ਜਾਨੁਕ ਰਾਸਿ ਰੂਪਿ ਕੀ ਵਈ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਗਈ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਗ ਭੋਗਣ ਲਗੀ। ਉਹਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਇਕ ਲੜਕੀ ਹੋਈ, ਉਹ ਮਾਨੋਂ ਰੂਪ ਦੀ ਖਾਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ।। ੮।।

ਕਿਤਕਿ ਦਿਨਨ ਰਾਜਾ ਵਹੁ ਮਰਯੋ।। ਤਿਹ ਸਿਰ ਛਤ੍ਰ ਪੂਤ ਬਿਧਿ ਧਰਯੋ।।
ਕੋ ਆਗਜਾ ਤਾ ਕੀ ਤੇ ਟਰੈ।। ਜੋ ਭਾਵੈ ਚਿਤ ਮੈ ਸੋ ਕਰੈ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਕੁਛ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਰਾਜਾ ਮਰ ਗਿਆ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਪੁਤਰ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ

ਛੱਤਰ ਧਰਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਰਾਜਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਹਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਭਲਾ ਕੌਣ ਟਾਲ ਸਕਦਾ ਸੀ. ਉਹ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਸੋ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੯।।

ਐਸ ਭਾਂਤਿ ਬਹੁ ਕਾਲ ਬਿਹਨਜੋ।। ਚੜ੍ਹਜੋ ਬਸੰਤ ਸਭਨ ਜਿਯ ਜਾਨਜੋ।।
ਤਾਤੇ ਪਿਯ ਬਿਨੁ ਰਹਜੋ ਨ ਪਰੈ।। ਬਿਰਹ ਬਾਨ ਭਏ ਹਿਯਰਾ ਜਰੈ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਬੀਤਿਆ ਤੇ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਦਾ ਮੌਸਮ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਹੁਣ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਿਨਾਂ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਦਿਲ ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।। ੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਰਹ ਬਾਨ ਗਾੜ੍ਹੇ ਲਗੇ ਕੈਸਕ ਬੰਧੈ ਧੀਰ।।
ਮੁਖ ਫੀਕੀ ਬਾਤੈ ਕਰੈ ਪੇਟ ਪਿਯਾ ਕੀ ਪੀਰ।। ੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੈਸਕ=ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਬੰਧੈ=ਬੰਨ੍ਹੇ। ਪੀਰ=ਪੀੜ। ਬਿਰਹ ਬਾਨ=ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਤੀਰ।

ਅਰਥ—ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਤੀਰ ਲਗਣ ਨਾਲ ਉਹ ਹੁਣ ਧੀਰਜ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਉਹ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਫਿੱਕੀਆਂ ਫਿੱਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਲਈ ਤੜਪ ਸੀ।। ੧੧।।

ਸਰ ਅਨੰਗ ਕੇ ਤਨ ਗਡੇ ਕਢੇ ਦਸਊਅਲਿ ਫੂਟਿ।।
ਲੋਕ ਲਾਜ ਕੁਲ ਕਾਨਿ ਸਭ ਗਈ ਤਰਕ ਦੈ ਤੂਟਿ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਾਮ ਦੇ ਤੀਰ ਗਡੇ ਸਨ, ਜੋ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪਾਰ ਨਿਕਲ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਲੋਕ-ਲਜਿਆ ਤੇ ਕੁਲ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਬੰਧਨ ਸਭ ਛੇਤੀ ਹੀ ਤਿੜਕ ਕੇ ਟੁੱਟ ਗਏ।। ੧੨।।

ਏਕ ਪੁਰਖ ਸੁੰਦਰ ਹੁਤੋ ਤਾਕੌ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇ।।
ਮੈਨ ਭੋਗ ਤਾ ਸੌ ਕਿਯੋ ਹਿਰਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ।। ੧੩।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ-ਪੂਰਬਕ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਕਰਨ ਲਗੀ।। ੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾਸੋਂ ਭੋਗ ਕਰਤ ਤ੍ਰਿਯ ਰਸੀ।। ਜਨ ਹ੍ਵੈ ਨਾਰਿ ਭਵਨ ਤਿਹ ਬਸੀ।।
ਨਿੱਤ ਨਿਸਾ ਕਹ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਵੈ।। ਮਨ ਭਾਵਤ ਕੇ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।। ੧੪।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਕਰਨ ਲਗੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਵੇ। ਉਹਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਲਗੀ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਨ-ਭਾਉਂਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।। ੧੪।।

ਆਵਤ ਤਾਹਿ ਲੋਗ ਸਭ ਰੋਕੈ।। ਚੋਰ ਪਛਾਨਿ ਪਾਹਰੂ ਟੋਕੈ।।
ਜਬ ਚੇਰੀ ਤਿਨ ਬਚਨ ਸੁਨਾਵੈ।। ਤਬ ਗ੍ਰਿਹ ਜਾਰ ਸੁ ਪੈਠੈ ਪਾਵੈ।। ੧੫।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਉਹਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਤੇ ਚੋਰ ਜਾਣਕੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਟੋਕਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਦਾਸੀ ਆਕੇ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।। ੧੫।।

ਭੋਗ ਜਾਰ ਸੋ ਤ੍ਰਿਯ ਅਤਿ ਕਰੈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗਨ ਭਰੈ।।
ਅਧਿਕ ਕਾਮ ਕੋ ਤ੍ਰਿਯ ਉਪਜਾਵੈ।। ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਕਰਿ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।। ੧੬।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਲਾਸ ਕਰਨ ਲਗੀ। ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਹੁਤ ਕਾਮ-ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਵਿਲਾਸ ਕਰਨ ਲਗੀ।। ੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਚੇਰੀ ਪਹਰੂਨ ਕੋ ਉੱਤਰ ਦੇਤ ਬਨਾਇ।।
ਤਬ ਵਹੁ ਪਾਵਤ ਪੈਠਬੋ ਮੀਤ ਮਿਲਤ ਤਿਹ ਆਇ।। ੧੭।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਦਾਸੀ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਹਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।। ੧੭।।

ਚੌਪਈ।। ਰੈਨਿ ਭਈ ਤ੍ਰਿਯ ਮਿੱਤ੍ਰ ਬੁਲਾਯੋ।। ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਭੇਸ ਧਾਰਿ ਸੋ ਆਯੋ।।
ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਾਂਸੋਂ ਬਚਨ ਉਚਰੇ।। ਹਮ ਸੋਂ ਭੋਗ ਅਧਿਕ ਤੁਮ ਕਰੇ।। ੧੮।।

ਅਰਥ—ਇਕ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਮਿੱਤਰ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੮।।

ਨਾਰਿ ਕਹਿਯੋ ਸੁਨਿ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹਮਾਰੇ।। ਕਹੋ ਬਾਤ ਸੋ ਕਰਹੁ ਪਯਾਰੇ।।
ਮੰਤ੍ਰ ਮੋਰ ਕਾਨਨ ਧਰਿ ਲੀਜਹੁ।। ਅਵਰ ਕਿਸੂ ਤਨ ਭੇਦ ਨ ਦੀਜਹੁ।। ੧੯।।

ਅਰਥ—ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਮਿੱਤਰ! ਸੁਣੋ ਤੇ ਜੋ ਗਲ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਉਹ ਕਰੋ। ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੋ ਤੇ ਇਸਦਾ ਭੇਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇਣਾ।। ੧੯।।

(ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੪੬)

ਏਕ ਦਿਵਸ ਤੁਮ ਬਨ ਮੈ ਜੈਯਹੁ।। ਏਕ ਬਾਵਰੀ ਭੀਤਰਿ ਨੈਯਹੁ।।
ਮੋਹਿ ਮਿਲੇ ਜਦੁਪਤਿ ਯੌ ਕਹਿਯਹੁ।। ਏ ਬਚ ਭਾਖਿ ਮੌਨ ਹ੍ਵੈ ਰਹਿਯਹੁ।। ੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਦੁਪਤਿ=ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਮੋਨ=ਚੁਪ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਤੁਸੀਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾਓ ਅਤੇ ਇਕ ਬਾਉਲੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਆਖੋ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮਿਲੇ ਹਨ, ਇਹ ਆਖਕੇ ਫੇਰ ਸਮਾਧੀ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਕਰਕੇ ਮੋਨ ਧਾਰ ਲੈਣਾਂ।। ੨੦।।

ਤੁਮ ਜੋ ਲੋਗ ਦੇਖ ਹੈਂ ਆਈ।। ਯੌ ਕਹਿਯਹੁ ਤਿਨ ਬਚਨ ਸੁਨਾਈ।।
ਆਂਨਿ ਗਾਂਵ ਤੇ ਬਚਨ ਕਹੈਂਗੇ।। ਸੁਨ ਬਤਿਯਾਂ ਹਮ ਚ੍ਰਕਿਤ ਰਹੈਂਗੇ।। ੨੧।।

ਅਰਥ—ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੋ ਲੋਕ ਭੀ ਵੇਖਣ ਲਈ ਆਉਣ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹੋ ਕਹਿਣਾ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਵੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਅਸੀਂ ਦੰਗ ਰਹਿ ਜਾਵਾਂਗੇ।। ੨੧।।

ਚੜਿ ਝੰਪਾਨ ਸੁ ਤਹਾਂ ਹਮ ਐਹੈਂ।। ਗੁਰੂ ਭਾਖਿ ਤਵ ਸੀਸ ਝੁਕੈ ਹੈਂ।।
ਲੈ ਤੋਕੋ ਅਪਨੇ ਘਰ ਜੈਹੌਂ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗ ਕਮੈਹੋਂ।। ੨੨।।

ਅਰਥ—ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਕੇ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਆਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਕੇ ਤੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਵਾਂਗੇ। ਫਿਰ ਤੈਨੂੰ ਲੈਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਜਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਕਰਾਂਗੇ।। ੨੨।।

ਤਵਨੈ ਜਾਰ ਤੈਸ ਹੀ ਕਿਯੋ।। ਜਵਨ ਭਾਂਤਿ ਅਬਲਾ ਕਹਿ ਦਿਯੋ।।
ਭਯੋ ਪ੍ਰਾਤ ਬਨ ਮਾਂਹਿ ਸਿਧਾਰਜੋ।। ਏਕ ਬਾਵਰੀ ਮਾਹਿ ਬਿਹਾਰਜੋ।। ੨੩।।

ਅਰਥ—ਉਸਦੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਬਾਉਲੀ ਉਤੇ ਜਾ ਬੈਠਾ।। ੨੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੱਜਨ ਕਰਿ ਬਾਪੀ ਬਿਖੈ ਬੈਠਜੋ ਧਜਾਨ ਲਗਾਇ।।
ਕਹਯੋ ਆਨਿ ਮੁਹਿ ਦੈ ਗਏ ਦਰਸ਼ਨ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਰਾਇ।। ੨੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੱਜਨ=ਇਸ਼ਨਾਨ। ਬਾਪੀ=ਬਾਉਲੀ। ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਰਾਇ=ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ।

ਅਰਥ—ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬਾਉਲੀ ਉਤੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਗਏ ਹਨ।। ੨੪।।

ਚੌਪਈ।। ਯੌਂ ਸੁਨਿ ਲੋਕ ਸਕਲ ਹੀ ਧਾਏ।। ਛੇਰਾ ਸਕਰ ਕੁਚਾਰੂ ਲਜਾਏ।।
ਦੂਧ ਭਾਤ ਆਗੇ ਲੈ ਧਰਹੀਂ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੌ ਪਾਇਨ ਪਰਹੀਂ।। ੨੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਲਈ ਸੇਵੀਆਂ, ਸ਼ੱਕਰ, ਕਚਾਲੂ

ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਲੈਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਹਦੇ ਅਗੇ ਦੁਧ-ਚੌਲ ਆਦਿ ਲਿਆਕੇ ਰਖੇ ਅਤੇ ਲੋਕ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਣ ਲਗੇ।। ੨੫।।

ਦਰਸ ਦਯੋ ਤੁਮ ਕੌ ਜਦੁਰਾਈ।। ਗੁਰੂ ਭਾਖਿ ਦੈ ਗਯੋ ਬਡਾਈ।।
ਤਾਂਤੇ ਸਭ ਉਸਤਤਿ ਹਮ ਕਰਹੀਂ।। ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕੀ ਬੰਦ ਨ ਪਰਹੀਂ।। ੨੬।।

ਅਰਥ—ਲੋਕ ਆਖਣ ਲਗੇ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਬਣ ਗਏ ਹੋ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਮੌਤ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਵਾਂਗੇ।। ੨੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕੀ ਬੰਦ ਤੇ ਸਭ ਕੋ ਲੇਹੁ ਛੁਰਾਇ।।
ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਬਿਚਰਹਿ ਸੁਰਗ ਪਰਹਿ ਨਰਕ ਨਹਿ ਜਾਇ।। ੨੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਛੁਰਾਇ=ਛੁਡਾ ਲਵਾਂਗੇ। ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ=ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ! ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਲਵੋ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਤੁਹਾਡੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਕਰੀਏ ਤੇ ਨਰਕ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਈਏ।। ੨੭।।

ਚੌਪਈ।।

ਚਲੀ ਕਥਾ ਪੁਰਿ ਭੀਤਰਿ ਆਈ।। ਤਿਨ ਰਾਨੀ ਸ੍ਰਵਨਨ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।।
ਚੜਿ ਝੰਪਾਨ ਤਹਾਂ ਕਹੱ ਚਲੀ।। ਲੀਨੇ ਬੀਸ ਪਚਾਸਿਕ ਅਲੀ।। ੨੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਝੰਪਾਨ=ਪਾਲਕੀ। ਅਲੀ=ਸਹੇਲੀਆਂ।

ਅਰਥ—ਉਹਦੀ ਕਥਾ ਚਲਦੀ ਚਲਦੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪੁਜੀ ਤੇ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ। ਉਹ ਵੀਹ-ਪੰਜੀ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਾਲਕੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਤੁਰ ਪਈ।। ੨੮।।

ਚਲੀ ਚਲੀ ਆਈ ਤਹਾਂ ਜਹਾਂ ਹੁਤੇ ਨਿਜੁ ਮੀਤ।।
ਭਾਖਿ ਗੁਰੂ ਪਾਇਨ ਪਰੀ ਅਧਿਕ ਮਾਨ ਸੁਖ ਚੀਤ।। ੨੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਾਇਨ ਪਰੀ=ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਪਈ। ਸੁਖ ਚੀਤ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਮਨ ਨਾਲ।

ਅਰਥ—ਤੁਰਦਿਆਂ ਤੁਰਦਿਆਂ ਉਹ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੀ ਜਿਥੇ ਉਸਦਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ। ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਮਨ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਆ ਪਈ।। ੨੯।।

ਚੌਪਈ।। ਕਿਹੱ ਬਿਧਿ ਦਰਸੁ ਸਜਾਮ ਤੁਹਿ ਦੀਨੋ।। ਕਵਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਗੁਰ ਕੀਨੋ।।

****

ਸਕਲ ਕਥਾ ਵਹੁ ਹਮੈ ਸੁਨਾਵਹੁ॥ ਮੋਰੇ ਚਿਤ ਕੋ ਤਾਪ ਮਿਟਾਵਹੁ॥ ੩੦॥

ਅਰਥ—(ਰਾਣੀ ਪੁੱਛਣ ਲਗੀ) ਆਪ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਣਾਇਆ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਮੈਨੂੰ ਦਸੋ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਦੂਰ ਕਰੋ॥ ੩੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੋ ਕਛੁ ਕਥਾ ਤੁਮ ਪੇ ਭਈ ਸੁ ਕਛੁ ਕਹੌ ਤੁਮ ਮੋਹਿ॥
ਤੁਹਿ ਜਦੁਪਤਿ ਕੈਸੇ ਮਿਲੇ ਕਹਾ ਦਯੋ ਬਰ ਤੋਹਿ॥ ੩੧॥

ਅਰਥ—ਜੋ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬੀਤਿਆ, ਉਹ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਕਹੋ ਅਤੇ ਦਸੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਵਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੩੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਮੱਜਨ ਹੇਤ ਇਹਾਂ ਮੈਂ ਆਯੋ॥ ਨ੍ਹਾਇ ਧੋਇ ਕਰਿ ਧ੍ਯਾਨ ਲਗਾਯੋ॥
ਇਕ ਚਿਤ ਹ੍ਵੈ ਦ੍ਰਿੜ ਜਪੁ ਜਬ ਕਿਯੋ॥ ਤਬ ਜਦੁਪਤਿ ਦਰਸਨ ਮੁਹਿ ਦਿਯੋ॥ ੩੨॥

ਅਰਥ—ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਦਸਿਆ ਮੈਂ ਇਥੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ, ਨਹਾ ਧੋ ਕੇ ਮੈਂ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ਦ੍ਰਿੜ ਮਨ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜਾਪ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ॥ ੩੨॥

ਸੁਨੁ ਅਬਲਾ ਮੈ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨੋ॥ ਕਹਾ ਦਯੋ ਮੁਹਿ ਕਹਾਂ ਬਖਾਨੋ॥
ਮੈ ਲਖਿ ਰੂਪ ਅਚਰਜ ਤਬ ਭਯੋ॥ ਮੋ ਕਹੱ ਬਿਸਰਿ ਸਭੈ ਕਿਛੁ ਗਯੋ॥ ੩੩॥

ਅਰਥ—ਹੇ ਨਾਰੀ! ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਕੀ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਅਸਚਰਜ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਭੁਲ ਗਿਆ॥ ੩੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਨਮਾਲਾ ਉਰ ਮੈਂ ਧਰੀ ਪੀਤ ਬਸਨ ਫਹਰਾਇ॥
ਨਿਰਖ ਦਿਪਤ ਦਾਮਿਨ ਲਜੈ ਪ੍ਰਭਾ ਨ ਬਰਨੀ ਜਾਇ॥ ੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਰ=ਗਲ। ਪੀਤ=ਪੀਲੇ। ਦਿਪਤ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ। ਦਾਮਿਨ=ਬਿਜਲੀ।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਬਨਮਾਲਾ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਪੀਲੇ ਕੱਪੜੇ ਲਹਿਰਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬਿਜਲੀ ਵੀ ਸ਼ਰਮਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਹਦੀ ਸੋਭਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ॥ ੩੪॥ (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੪੭)

ਚੌਪਈ॥ ਅਧਿਕ ਜੋਤਿ ਜਦੁਪਤਿ ਕੀ ਸੋਹੈ। ਖਗ ਮ੍ਰਿਗ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗਨ ਮੋਹੈ॥
ਲਹਿ ਨੈਨਨ ਕੋ ਮ੍ਰਿਗ ਸਕੁਚਾਨੇ॥ ਕਮਲ ਜਾਨਿ ਅਲਿ ਫਿਰਤ ਦਿਵਾਨੇ॥ ੩੫॥

ਅਰਥ—ਉਹਦੀ ਜੋਤ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਪੰਛੀ, ਹਿਰਣ, ਜੱਛ ਤੇ ਸੱਪ ਆਦਿ ਸਭ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਰਹੀ ਸੀ। ਹਿਰਣ ਉਹਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸ਼ਰਮਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਭੌਰੇ ਉਹਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਮਲ ਫੁਲ ਜਾਣਕੇ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ।। ੩੫।।

ਛੰਦ।। ਪੀਤ ਬਸਨ ਬਨਮਾਲ ਮੋਰ ਕੋ ਮੁਕਟ ਸੁਧਾਰੈ।।
ਮੁਖ ਮੁਰਲੀ ਅਤਿ ਫਬਤ ਹਿਯੇ ਕੌਸਤਕ ਮਨਿ ਧਾਰੈ।।
ਸਾਰੰਗ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਗਦਾ ਹਾਥ ਨੰਦਗ ਅਸਿ ਛਾਜੈ।।
ਲਖੇ ਸਾਵਕੀ ਦੇਹ ਸਘਨ ਘਨ ਸਾਵਨ ਲਾਜੈ।। ੩੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੌਸਤਕ ਮਨਿ=ਕੌਸਤਕ ਮਣੀ। ਸਾਰੰਗ=ਧਨੁਖ। ਨੰਦਗ=ਖੰਡਾ। ਅਸਿ=ਤਲਵਾਰ।

ਅਰਥ—ਪੀਲੇ ਬਸਤਰ, ਬਨਮਾਲਾ, ਮੋਰ ਮੁਕਟ, ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਮੁਰਲੀ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕੌਸਤਕ ਮਣੀ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਾਰੰਗ, ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕ੍ਰ, ਖੰਡਾ, ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਂਵਲੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਾਵਣ ਦੇ ਸੰਘਣੇ ਬੱਦਲ ਵੀ ਸ਼ਰਮਾ ਰਹੇ ਸਨ।। ੩੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਤੁਰ ਕਾਨ ਆਯੁਧ ਚਤੁਰ ਚਹੂੰ ਬਿਰਾਜਤ ਹਾਥ।।
ਦੋਖ ਹਰਨ ਦੀਨੋ ਧਰਨ ਸਭ ਨਾਥਨ ਕੇ ਨਾਥ।। ੩੭।।

ਅਰਥ—ਸੁੰਦਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੌਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਚਾਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਿਰਾਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਵੀ ਮਾਲਕ ਹਨ।। ੩੭।।

ਨਵਲ ਕਾਨ ਗੋਪੀ ਨਵਲ ਨਵਲ ਸਖਾ ਲਿਯੇ ਸੰਗ।।
ਨਵਲ ਬਸਤ੍ਰ ਜਾ ਮੈ ਧਰੇ ਰੰਗਿਤ ਨਾਨਾ ਰੰਗ।। ੩੮।।

ਅਰਥ—ਸੁੰਦਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ ਗੋਪੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਖੀਆਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਨਵੇਂ ਬਸਤਰ ਪਹਿਣ ਰਖੇ ਸਨ।। ੩੮।।

ਇਹੈ ਭੇਖ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਯਾ ਮੈ ਕਛੂ ਨ ਭੇਦ।।
ਇਹੈ ਉਚਾਰਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਭ ਇਹੈ ਬਖਾਨਤ ਬੇਦ।। ੩੯।।

ਅਰਥ—ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਇਹੀ ਵੇਸ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹੀ ਸਾਰੇ ਵੇਦ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿ ਵੀ ਦਸਦੇ ਹਨ।। ੩੯।।

ਇਹੈ ਭੇਖ ਪੰਡਿਤ ਕਹੈਂ ਇਹੈ ਕਹਤ ਸਭ ਕੋਇ।।

****

ਦਰਸੁ ਦਯੋ ਜਦੁਪਤਿ ਤੁਮੈ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨ ਹੋਇ॥ ੪੦॥

ਅਰਥ—ਪੰਡਿਤ ਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਇਹੋ ਭੇਸ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ।

ਚੌਪਈ॥ ਸਭ ਬਨਿਤਾ ਪਾਇਨ ਪਰ ਪਰੀ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੌਂ ਬਿਨਤੀ ਕਰੀ॥
ਨਾਥ ਹਮਾਰੇ ਧਾਮ ਪਧਾਰਹੁ॥ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਪਤਿ ਕੋ ਨਾਮ ਉਚਾਰਹੁ॥ ੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਨਿਤਾ=ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ। ਪਾਇਨ=ਪੈਰਾਂ। ਪਧਾਰਹੁ=ਚਲੋ।

ਅਰਥ—ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਪਈਆਂ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਚਲੋ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸੁਣਾਓ॥ ੪੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਧਾਮ ਚਲੋ ਹਮਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਕਰਿ ਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਪਾਰ॥
ਹਮ ਠਾਢੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈਂ ਏਕ ਚਰਨ ਨਿਰਧਾਰ॥ ੪੨॥

ਅਰਥ—(ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ) ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਚਲੋ, ਸਾਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਪਰਖ ਲਵੋ. ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਕ ਪੈਰ ਤੇ ਖਲੋਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂਗੇ॥ ੪੨॥

ਰਾਨੀ ਸੁਤ ਤੁਮਰੇ ਜਿਯੈ ਸੁਖੀ ਬਸੈ ਤਬ ਦੇਸ॥
ਹਮ ਅਤੀਤ ਬਨ ਹੀਂ ਭਲੇ ਧਰੇ ਜੋਗ ਕੋ ਭੇਸ॥ ੪੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਤ=ਪੁੱਤਰ। ਅਤੀਤ=ਫਕੀਰ।

ਅਰਥ—(ਸਾਧੂ ਨੇ ਕਿਹਾ) ਹੇ ਰਾਣੀ! ਤੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹੇ ਤੇ ਤੇਰਾ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਸੁਖੀ ਵਸੇ। ਅਸੀਂ ਫਕੀਰ ਤਾਂ ਜੋਗੀ ਭੇਸ ਵਿਚ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਹੀ ਚੰਗੇ ਹਾਂ॥ ੪੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਗ੍ਰਿਹ ਚਲਹੁ ਹਮਾਰੇ॥ ਲਗੀ ਪਾਇ ਮੈਂ ਰਹੋ ਤਿਹਾਰੇ॥
ਜੋ ਕਛੁ ਕਹੋ ਕਰਿਹੋਂ ਅਬ ਸੋਈ॥ ਤਵ ਆਗਜਾ ਫੇਰਿਹੈ ਨ ਕੋਈ॥ ੪੪॥

ਅਰਥ—ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਚਲੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਦਾਸੀ ਬਣੀ ਰਵ੍ਹਾਂਗੀ। ਆਪ ਜੋ ਕਹੋਗੇ, ਉਹੀ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਆਪ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੋੜੇਗਾ॥ ੪੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮੈਂ ਯਾ ਸੋ ਗੋਸ਼ਟਿ ਕਰੌਂ ਕਹਿ ਅਲਿ ਦਈ ਉਠਾਇ॥
ਆਪੁ ਆਇ ਤਾਸੋਂ ਰਮੀ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ॥ ੪੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਲਿ=ਸਖੀਆਂ। ਹਰਖ=ਅਨੰਦ, ਖੁਸ਼ੀ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਵੱਖ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਾਂਗੀ, ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਹਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਉਠਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਜੋਗੀ ਰੂਪ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲਗੀ।। ੪੬।।

ਚੌਪਈ।। ਤਵਨ ਜਾਰ ਕੋ ਸੰਗ ਲੈ ਚਲੀ। ਲੀਨੇ ਸਾਥਿ ਪਚਾਸਿਕ ਅਲੀ।।
ਗੋਸ਼ਟਿ ਹੇਤ ਧਾਮ ਤਿਹੱ ਆਵੈ।। ਸ਼ੰਕ ਤਜਾਗਿ ਕਰਿ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।। ੪੭।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਪੰਜਾਹ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਖੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਤੁਰ ਪਈ। ਗਿਆਨ - ਗੋਸ਼ਟੀ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਉਹਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਆਈ ਅਤੇ ਸ਼ੰਕੇ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨ ਲਗੀ।। ੪੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਵਨ ਜਾਰ ਸੌ ਯੌ ਰਹੈ ਨਿਜੁ ਨਾਰੀ ਜਜੋਂ ਹੋਇ।।
ਲੋਗ ਗੁਰੂ ਕਹਿ ਪਗ ਪਰੈ ਭੇਦ ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਇ।। ੪੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਜੁ ਨਾਰੀ=ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ਪਗ ਪਰੈ=ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿਣ ਲੱਗ, ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਲੋਕ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਕੇ ਉਹਦੇ ਪੈਰੀ ਪੈਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਅਸਲ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਪਾ ਸਕਿਆ।। ੪੮।। (ਦ. ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੪੮)

ਚੰਚਲਾਨ ਕੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੋ ਸਕਤ ਨ ਕੋਊ ਪਾਇ।।
ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰ ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਸਭ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸ਼ਨ ਸੁਰ ਰਾਇ।। ੪੯।। ੧।।

ਅਰਥ-ਇਸ਼ਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਚੰਦ੍ਰ, ਸੂਰਜ, ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ ਹਨ।। ੪੯।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਚੌਬੀਸਮੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੨੪।। ੫੦੮।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਚੌਵੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੨੪।। ੫੦੮।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪੰਜੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਗੰਗ ਜਮੁਨ ਭੀਤਰ ਬਸੈ ਕੈਲਾਖਰ ਦੀ ਦੂਨ।।

ਤਿਹ ਠਾਂ ਲੋਗ ਬਸੈ ਘਟੈ ਪ੍ਰਤਛ ਪਸ਼ੂ ਕੀ ਜੂਨ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੈਲਾਖਰ=ਦੇਸ। ਦੂਨ=ਦੋ ਪਹਾੜਾਂ ਦਾ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਮੈਦਾਨ। ਘਨੈ=ਬਹੁਤੇ।

ਅਰਥ—ਗੰਗਾ ਜਮੁਨਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੈਲਾਖਰ ਦੀ ਘਾਟੀ ਸੀ, ਜਿਥੋਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਰਗਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਸਨ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਬਹੁਰਿ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰੀ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸੁਨਹੁ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਪ੍ਰਾਨਨ ਤੇ ਪਜਾਰੇ।।
ਏਕ ਕਥਾ ਤ੍ਰਿਯ ਤੁਮਹਿ ਸੁਨਾਊਂ।। ਤਾਂ ਤੇ ਤੁਮਰੋ ਤਾਪ ਮਿਟਾਊਂ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਰਾਜਨ! ਤੁਸੀਂ ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਕਥਾ ਸੁਣਾਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕੈਲਾਖਰ ਕੇ ਰਾਵ ਕੀ ਏਕ ਹੁਤੀ ਬਰਨਾਰਿ।।
ਰਾਜ ਨਸ਼ਟ ਕੇ ਹੇਤੁ ਤਿਨ ਚਿਤ ਮੈ ਕਿਯਾ ਬਿਚਾਰਿ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰਨਾਰਿ=ਚੰਗੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ਨਸਟ=ਨਾਸ। ਹੇਤੁ=ਵਾਸਤੇ।

ਅਰਥ—ਕੈਲਾਖਰ ਘਾਟੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਅਰਿ ਤਾਕੀ ਇਕ ਰਾਨੀ।। ਬਿਰਧ ਰਾਵ ਲਖਿ ਕਰਿ ਡਰਪਾਨੀ।।
ਯਾ ਕੇ ਧਾਮ ਏਕ ਸੁਤ ਨਾਹੀ।। ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਤਾ ਕੇ ਚਿਤ ਮਾਹੀ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਉਹਦੀ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ, ਉਹ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੁਢਾ ਵੇਖਕੇ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਈ। ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹੀ ਚਿੰਤਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪੁੱਤ੍ਰ ਨ ਗ੍ਰਿਹ ਯਾ ਕੇ ਭਯੋ ਬਿਰਧ ਗਯੋ ਹੈ ਰਾਇ।।
ਕੇਲ ਕਲਾ ਤੇ ਥਕਿ ਗਯੋ ਸਕਤ ਨ ਸੁਤ ਉਪਜਾਇ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਭੋਗ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।। ੫।।

ਚੌਪਈ।। ਗਰਭਵਤੀ ਇਕ ਤ੍ਰਿਯ ਹੁਤੀ ਲੀਨੀ ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਇ।।
ਰਨਿਯਹਿ ਰਹਯੋ ਅਧਾਨ ਜਗ ਐਸੇ ਦਈ ਉਡਾਇ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਨਿਯਹਿ=ਰਾਣੀ ਨੂੰ। ਅਧਾਨ=ਗਰਭ। ਉਡਾਇ=ਫੈਲਾ ਦਿੱਤੀ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਗਰਭਵਤੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸਦਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਗਲ ਉਡਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਰਾਣੀ ਗਰਭਵਤੀ ਹੈ॥ ੭॥

ਅਧਿਕ ਦਰਬ ਤਾ ਕੌ ਦਯੋ ਮੋਲ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਿਹ ਲੀਨ॥
ਸੁਤ ਉਪਜਯੋ ਗ੍ਰਿਹ ਰਾਇ ਕੇ ਯੌ ਕਹਿ ਉਤਸਵ ਕੀਨ॥ ੮॥

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮੁੱਲ ਲੈ ਲਿਆ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਬੜਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਅਨੰਦ ਕੀਤਾ॥ ੮॥

ਡੋਮ ਭਾਟ ਢਾਢੀਨ ਕੌ ਦੀਨਾ ਦਰਬੁ ਅਪਾਰ॥
ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਤਾ ਕੌ ਧਰਯੋ ਸਭਹਿਨ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਡੋਮ=ਮਿਰਾਸੀ। ਭਾਟ=ਭੱਟ।

ਅਰਥ—ਮਿਰਾਸੀਆਂ, ਭਟਾਂ ਅਤੇ ਢਾਢੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਾਂ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਧਰਿਆ ਗਿਆ॥ ੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਿਤਕ ਦਿਨਨ ਰਾਜਾ ਮਰਿ ਗਯੋ॥ ਰਾਵ ਸੁ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਤਹ ਭਯੋ॥
ਰਾਵ ਰਾਵ ਸਭ ਲੋਗ ਬਖਾਨੈ॥ ਤਾ ਕੋ ਭੇਦ ਨ ਕੋਊ ਜਾਨੈ॥ ੧੦॥

ਅਰਥ—ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜਾ ਮਰ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਉਹਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਨਣ ਲਗੇ, ਪਰ ਅਸਲ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ॥ ੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਰਮ ਰੇਖ ਕੀ ਗਤਿ ਹੁਤੇ ਭਏ ਰੰਕ ਤੇ ਰਾਇ॥
ਰਾਵਤ ਤੇ ਰਾਜਾ ਕਰੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਨਾਇ॥ ੧੧॥ ੧॥

ਅਰਥ—ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬ ਤੋਂ ਰਾਜਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਸਾਧਾਰਣ ਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਲਿਆ॥ ੧੧॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਪਚੀਸਮੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੨੫॥ ੫੧੯॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਪੰਜੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ ॥ ੨੫॥ ੫੧੯॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਛਬੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਨਿਰਤਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਕਥਾ ਸੁਨਾਊਂ ਬਨਿਕ ਕੀ ਸੁਨ ਨ੍ਰਿਪਬਰ ਤੁਹਿ ਸੰਗ।।
ਇਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਾ ਕੀ ਬਨ ਬਿਖੈ ਬੁਰਿ ਪਰ ਖੁਦਜੋ ਬਿਹੰਗ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬੁਰਿ=ਗੁਦਾ ਉਤੇ। ਬਿਹੰਗ=ਪੰਛੀ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਬਾਣੀਏ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਉਸਦੀ ਗੁਦਾ ਉਤੇ ਪੰਛੀ ਖੁਦਵਾਇਆ।। ੧।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੪੯)

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਹੀ ਬਨਿਕ ਬਨਿਜ ਤੇ ਆਵੈ।। ਬੀਸ ਚੋਰ ਅਬ ਹਨੇ ਸੁਨਾਵੈ।।
ਪ੍ਰਾਤ ਆਨਿ ਇਮਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਤੀਸ ਚੋਰ ਮੈਂ ਆਜੁ ਸੰਘਾਰੇ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਾਣੀਆ ਵਪਾਰ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਹਰ ਵਾਰ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦਸਦਾ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰੀ ਉਹਨੇ ਵੀਹ ਚੋਰ ਮਾਰੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਅਜ ਮੈਂ ਤੀਹ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਹੈ।। ੨।।

ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਨਿੱਤ ਵਹੁ ਕਹੈ।। ਸੁਨਿ ਤ੍ਰਿਯ ਬੈਨ ਮੋਨ ਹ੍ਵੈ ਰਹੈ।।
ਤਾ ਕੇ ਮੁਖ ਪਰ ਕਛੂ ਨ ਭਾਖੈ।। ਏ ਸਭ ਬਾਤ ਚਿੱਤ ਮੈ ਰਾਖੈ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੁਣਕੇ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਉਹ ਅਪੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲਦੀ ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰਖਦੀ।। ੩।।

ਨਿਰਤਮਤੀ ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਬ ਕਿਯੋ।। ਬਾਜਸਾਲ ਤੇ ਹੈ ਇਕ ਲਿਯੋ।।
ਬਾਂਧਿ ਪਾਗ ਸਿਰ ਖੜਗਨ ਚਾਯੋ।। ਸਕਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਭੇਸ ਬਨਾਯੋ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਨਿਰਤਮਤੀ ਨਾਂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤਬੇਲੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਘੋੜਾ ਮੰਗਵਾਇਆ। ਸਿਰ ਤੇ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਕੇ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਭੇਸ ਬਣਾ ਲਿਆ।। ੪।।

ਦਹਿਨੇ ਹਾਥ ਸੈਹਥੀ ਸੋਹੈ।। ਜਾ ਕੇ ਤੀਰ ਸਿਪਾਹੀ ਕੋਹੈ।।
ਸਭ ਹੀ ਸਾਜ ਪੁਰਖ ਕੇ ਬਨੀ।। ਜਾਨੁਕ ਮਹਾਰਾਜ ਪਤਿ ਅਨੀ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੋਭਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦੀ ਸੀ

ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਕੋਈ ਸਿਪਾਹੀ ਹੈ। ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਬਣਕੇ ਉਹ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦੀ ਸੈਨਾਪਤੀ ਲਗਣ ਲਗੀ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਿਪਰ ਸਰੋਹੀ ਸੈਹਥੀ ਧੁਜਾ ਰਹੀ ਫਹਰਾਇ।।
ਮਹਾਂਬੀਰ ਸੀ ਜਾਨਿਯੈ ਤ੍ਰਿਯਾ ਨ ਸਮਝੀ ਜਾਇ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਿਪਰ=ਢਾਲ, ਤਲਵਾਰ, ਬਰਛੀ। ਧੁਜਾ=ਝੰਡੀ।

ਅਰਥ—ਢਾਲ, ਤਲਵਾਰ, ਬਰਛੀ ਤੇ ਝੰਡੇ ਨਾਲ ਉਹ ਮਹਾਂਬੀਰ ਸਮਝੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਲਗ ਰਹੀ ਸੀ।। ੬।।

ਬਨਿਜ ਹੇਤ ਬਨਿਯਾ ਚਲਜੋ ਅਤਿ ਹਰਖਤ ਸਭ ਅੰਗ।।
ਗਾਵਤ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਸੁਭ ਬਨ ਮੈ ਧਸਜੋ ਨਿਸ਼ੰਗ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਬਾਣੀਆਂ ਵਪਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰਿਆ ਅਤੇ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਗੀਤ ਗਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ।। ੭।।

ਚੌਪਈ।। ਬਨਿਕ ਜਾਤ ਏਕਲੋ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਛਲੋਂ ਯਾਹਿ ਯੌਂ ਬਾਲ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਸਾਮੁਹਿ ਧਾਈ।। ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਹੂੰਚੀ ਆਈ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਹਾਰਜੋ=ਵੇਖਿਆ। ਬਾਲ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਸਾਮੁਹਿ=ਸਾਮ੍ਹਣੇ।

ਅਰਥ।। ਬਾਣੀਏ ਨੂੰ ਇਕੱਲਿਆਂ ਜਾਂਦੇ ਵੇਖਕੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਛਲਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਚਿਲਾਂਦੀ ਹੋਈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੱਢਕੇ ਉਹਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਪਹੁੰਚੀ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਹਾ ਜਾਤ ਰੇ ਮੂੜ ਮਤਿ ਜੁੱਧ ਕਰਹੁ ਡਰ ਡਾਰਿ।।
ਮਾਰਤ ਹੋਂ ਨਹਿ ਆਜੁ ਤੁਹਿ ਪਗਿਯਾ ਬਸਤ੍ਰ ਉਤਾਰਿ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਐ ਮੂਰਖ! ਕਿਥੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏਂ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਪੱਗ ਤੇ ਕਪੜੇ ਲਾਹਕੇ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗੀ।। ੯।।

ਚੌਪਈ।।ਬਨਿਕ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਬਸਤ੍ਰ ਉਤਾਰੇ।। ਘਾਸ ਦਾਂਤ ਗਹਿ ਰਾਮ ਉਚਾਰੇ।।
ਸੁਨ ਤਸਕਰ ਮੈ ਦਾਸ ਤਿਹਾਰੋ।। ਜਾਨਿ ਆਪਨੋ ਆਜੁ ਉਬਾਰੋ।।੧੦।।

ਅਰਥ—ਬਾਣੀਏਂ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਕਪੜੇ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਘਾਹ ਫੜਕੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਪੁਕਾਰਨ ਲੱਗਾ ਤੇ ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਹੇ ਚੋਰ! ਸੁਣ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਦਾਸ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਾਣਕੇ ਅੱਜ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਬਚਾ ਲਵੇਂ।। ੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੌ ਆਪਨੀ ਤੈਂ ਗੁਦਾ ਪਰ ਖੋਦਨ ਦੇਇ ਬਿਹੰਗ।।
ਤੌ ਤੁਮ ਅਬ ਜੀਵਤ ਰਹੋ ਬਚੈ ਤਿਹਾਰੋ ਅੰਗ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਆਪਣੀ ਗੁਦਾ ਉਤੇ ਪੰਛੀ ਛਾਪਣ ਦੇਵੇਂ ਤੂੰ ਜਿੰਦਾ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈਂ।। ੧੧।।

ਤਬੈ ਬਨਿਕ ਤੈਸੈ ਕਿਯਾ ਜਜੋਂ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹਜੋ ਰਿਸਾਇ।।
ਥਰਹਰਿ ਕਰਿ ਛਿਤ ਪਰ ਗਿਰਯੌ ਬਚਨ ਨ ਭਾਖਜੋ ਜਾਇ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਤਦ ਬਾਣੀਏ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਕੰਬਦਾ ਹੋਇਆ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਉਹਦਾ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਬੋਲਿਆ ਨਾ ਜਾਏ।। ੧੨।।

ਤਬ ਤਰੁਨੀ ਹੈ ਤੇ ਉਤਰਿ ਇਕ ਛੁਰਕੀ ਕੇ ਸੰਗ।।
ਰਾਮ ਭਨੈ ਤਿਹ ਬਨਿਕ ਕੀ ਬੁਰਿ ਪਰ ਖੁਦਜੋ ਬਿਹੰਗ।। ੧੩।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਰੁਨੀ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਹੈ=ਘੋੜਾ। ਛੁਰਕੀ=ਛੁਰੀ ਨਾਲ। ਰਾਮ ਭਨੈ=ਕਵੀ ਜੀ।

ਅਰਥ—ਤਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਉਤਰਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਕ ਛੁਰੀ ਫੜੀ ਤੇ ਰਾਮ ਕਵੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਬਾਣੀਏ ਦੀ ਗੁਦਾ ਉਤੇ ਪੰਛੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਖੋਦ ਦਿੱਤਾ।। ੧੩।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਛੱਬੀਸਮੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੨੬।। ੫੩੨।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਛਬੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੨੬। ੫੩੨।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਸਤਾਈਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਿਓਮ ਕਲਾ

ਚੌਪਈ।। ਕੰਕ ਨਾਮ ਦਿਜਬਰ ਇਕ ਸੁਨਾ।। ਪੜ੍ਹੇ ਪੁਰਾਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਗੁਨਾ।।
ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਤਿਹ ਰੂਪ ਅਪਾਰਾ।। ਸੂਰ ਲਯੋ ਜਾਤੇ ਉਜਿਆਰਾ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੰਕ=ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਨਾਂ। ਸੂਰ=ਸੂਰਜ।

ਅਰਥ—ਕੰਕ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਪੁਰਾਣਾਂ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਏਨਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਸੂਰਜ ਵੀ ਉਸਤੋਂ ਰੌਸ਼ਨੀ ਲੈਂਦਾ ਹੋਵੇ।

ਦਿਜ ਕੋ ਰੂਪ ਅਧਿਕ ਤਬ ਸੋਹੈ।। ਸੁਰ ਨਰ ਨਾਗ ਅਸੁਰ ਮਨ ਮੋਹੈ।।
ਲਾਂਬੇ ਕੇਸ ਛਕੇ ਘੁੰਘਰਾਰੇ।। ਨੈਨ ਜਾਨੁ ਦੋਊ ਬਨੇ ਕਟਾਰੇ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਹੁਤ ਸੀ, ਉਹ ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ, ਸੱਪ ਅਦੇ ਦੈਂਤ ਆਦਿ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਘੁੰਘਰਾਲੇ ਤੇ ਲੰਮੇ ਵਾਲ ਸਨ, ਉਹਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਕਟਾਰੀ ਸਮਾਨ ਸਨ।। ੨।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੫੦)

ਬਜੋਮ ਕਲਾ ਰਾਨੀ ਰਸ ਭਰੀ।। ਬਿਰਧ ਰਾਇ ਸੁਤ ਹਿਤ ਜਰੀ।।
ਤਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਭੋਗ ਕੰਕ ਸੈ ਚਹਾ।। ਲਏ ਕਪੂਰ ਆਵਤੇ ਗਹਾ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਬਿਓਮ ਕਲਾ ਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਜੁਆਨ ਰਾਣੀ ਸੀ, ਜੋ ਰਾਜੇ ਦੇ ਬੁਢਾ ਹੋਣ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਸੜ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਕੰਕ ਨਾਮੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਨਾਲੋ ਭੋਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ. ਉਹਨੇ ਉਹਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਪੂਰ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਫੜ ਲਿਆ।। ੩।।

ਤ੍ਰਿਯ ਦਿਜਬਰ ਸੋ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਭਜਹੁ ਆਜੁ ਤੁਮ ਹਮੈ ਪਿਯਾਰੇ।।
ਕੰਕ ਨ ਤਾ ਕੀ ਮਾਨੀ ਕਹੀ।। ਰਾਨੀ ਬਾਂਹਿ ਜੋਰ ਤਨ ਗਹੀ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੋ। ਕੰਕ ਨੇ ਉਹਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨੀ, ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਗਲ੍ਹ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਗਹਿ ਚੁੰਬਨ ਲਾਗੀ ਕਰਨ ਨ੍ਰਿਪਤ ਨਿਕਸਯਾ ਆਇ।।
ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਕਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਇਕ ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸਕੁਚਾਇ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਹਿ=ਫੜਕੇ। ਸਕੁਚਾਇ=ਸੰਕੋਚ ਕਰਕੇ, ਸ਼ਰਮ ਕਰਕੇ।

ਅਰਥ—ਉਹਨੂੰ ਫੜਕੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਹਦੇ ਚੁੰਮਨ ਲੈਣ ਲਗੀ ਤਾਂ ਓਧਰੋਂ ਰਾਜਾ ਆ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ।। ੫।।

ਯਾ ਦਿਜਬਰ ਤੇ ਮੈਂ ਭ੍ਰਮੀ ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਮਮ ਸੂਰ।।
ਜਿਨਿ ਇਨ ਚੋਰਿ ਭਖਯੋ ਕਛੂ ਸੁੰਘਨ ਹੁਤੀ ਕਪੂਰ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਆਖਣ ਲਗੀ-ਹੇ ਸੂਰਮੇ ਰਾਜਾ! ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਕੁੱਝ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਗਿਆ

ਏ ਕਿ ਇਸਨੇ ਚੋਰੀ ਨਾਲ ਮੁਸ਼ਕਪੂਰ ਖਾਧਾ ਏ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਮੁਸ਼ਕਪੂਰ ਦੀ ਬੋ ਲੈ ਰਹੀ ਸਾਂ॥ ੬॥

ਸੂਰ ਨਾਮ ਸੁਨਿ ਮੂਰਿ ਮਤਿ ਅਤਿ ਹਰਖਤ ਭਯੋ ਜੀਯ॥
ਸੀਂਘਤ ਹੁਤੀ ਕਪੂਰ ਕਹ ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਇਹ ਤ੍ਰੀਯ॥ ੭॥ ੧॥

ਅਰਥ—ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਪੂਰ ਸੁੰਘ ਰਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਆਖਣ ਲਗਾ॥ ੭॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਸਤਾਈਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੨੭॥ ੫੩੯॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸਤਾਈਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ ਸਤੁ ਸ਼ੁਭ ਸਤੁ॥ ੨੭॥ ੫੩੯॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਅਠਾਈਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੂਰਛਟ

ਚੌਪਈ॥ ਅਨਤ ਕਥਾ ਮੰਤ੍ਰੀ ਇਕ ਕਹੀ॥ ਸੁਨਿ ਸਭ ਸਭਾ ਮੋਨਿ ਹ੍ਵੈ ਰਹੀ॥
ਏਕ ਅਹੀਰ ਨਦੀ ਤਟ ਰਹਈ॥ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰਿ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਜਗਕਹਈ॥ ੧॥

ਅਰਥ—ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਕਥਾ ਆਖੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੀ ਸਭਾ ਮੋਨ ਹੋ ਗਈ। ਇਕ ਅਹੀਰ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥ ੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰੂਪ ਕੁਰੂਪ ਅਹੀਰ ਕੋ ਸੁੰਦਰ ਤਾ ਕੀ ਨਾਰਿ॥
ਵਹੁ ਤਰੁਨੀ ਇਕ ਰਾਵ ਕੋ ਅਟਕੀ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ॥ ੨॥

ਅਰਥ—ਕੋਝੇ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਅਹੀਰ ਦੀ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗ ਪਿਆ॥ ੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਦੁਖਤ ਅਹੀਰ ਨਾਰਿ ਕੋ ਰਾਖੈ॥ ਕਟੁ ਕਟੁ ਬਚਨ ਰੈਨ ਦਿਨ ਭਾਖੈ।
ਗੋਰਸ ਬੇਚਨ ਜਾਨ ਨ ਦੇਈ॥ ਛੀਨਿ ਬੇਚਿ ਗਹਨਨ ਕਹੱਲਈ॥ ੩॥

ਅਰਥ—ਅਹੀਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦੁੱਖੀ ਰਖਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਕੌੜੇ ਕੌੜੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਦੁਧ ਵੇਚਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਗਹਿਣੇ ਵੀ ਖੋਹਕੇ ਵੇਚ ਦਿੱਤੇ ਸਨ॥ ੩॥

ਅੜਿੱਲ।। ਸੂਰਛਟ ਤਿਹ ਨਾਮ ਤਰੁਨਿ ਕੋ ਜਾਨਿਯੈ।।
ਛੱਤ੍ਰਕੇਤ ਨ੍ਰਿਪ ਭਏ ਅਧਿਕ ਹਿਤ ਮਾਨਿਯੈ।।
ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਸਰਿਤਾ ਤਟ ਭੈਸ ਚਰਾਵਈ।।
ਹੋ ਜਹੀ ਰਾਵ ਨਾਵਨ ਹਿਤ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਆਵਈ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੂਰਛਟ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ। ਛੱਤ੍ਰਕੇਤ=ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ। ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ=ਨਦੀ ਦਾ ਨਾਂ। ਤਟ=ਕਿਨਾਰੇ। ਭੈਸ=ਮਹੀਆਂ। ਤਰੁਨਿ=ਇਸਤਰੀ।

ਅਰਥ—ਸੂਰਛਟਾਂ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਛੱਤ੍ਰਕੇਤ ਉਹ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਮਝੀਆਂ ਚਾਰਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਓਥੇ ਹੀ ਉਹ ਰਾਜਾ ਰੋਜ਼ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਗੋਰਸ ਦੁਹਨ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਤਹੱ ਲਜਾਵੈ।। ਸਮੈ ਪਾਇ ਰਾਜਾ ਤਹੱ ਜਾਵੈ।।
ਦੁਹਤ ਛੀਰਿ ਕਟਿਯਾ ਦੁਖ ਦੇਈ।। ਤ੍ਰਿਯ ਕਹੱ ਭਾਖਿ ਤਾਹਿ ਗਹਿ ਲੇਈ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੁਹਤ=ਚੋਣ ਲਗਿਆਂ। ਛੀਰ=ਦੁਧ। ਕਟਿਯਾ=ਕੱਟੀ।

ਅਰਥ—ਦੁਧ ਚੋਣ ਸਮੇਂ ਉਹ ਮਝਾਂ ਉਥੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜਾ ਵੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਦੁਧ ਚੋਣ ਸਮੇਂ ਕੱਟੀ ਤੰਗ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਅਹੀਰ ਉਹਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲਉਂਦਾ ਸੀ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਵਹੁ ਚੋਵਤ ਭੈਸ ਕੋ ਕਰਿ ਕੈ ਨੀਚਾ ਸੀਸ।।
ਤੁਰਤੁ ਆਨਿ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਭਜੈ ਬਹੁ ਪੁਰਖਨ ਕੋ ਈਸ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਭਜੈ=ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਈਸ=ਰਾਜਾ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਕੇ ਮੱਝ ਚੋਂਦਾ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਤੁਰੰਤ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੬।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਰਾਜਾ ਭਜੈ ਤਾ ਕਹੱ ਮੋਦ ਬਢਾਇ।।
ਚਿਮਟਿ ਚਿਮਟਿ ਸੁੰਦਰ ਰਮੈ ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਇ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪੂਰਬਕ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੀ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੀ।। ੭।।

ਚੋਟ ਲਗੇ ਮਹਿਖੀ ਕੰਪੈ ਦੁਘਦ ਪਰਤ ਛਿਤ ਆਇ।।
ਸੰਗ ਅਹੀਰ ਅਹੀਰਨੀ ਬੋਲਤ ਕੋਪ ਬਢਾਇ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੰਪੈ=ਟੱਪਦੀ ਸੀ। ਦੁਘਦ=ਦੁਧ। ਛਿਤ=ਧਰਤੀ। ਕੋਪ=ਗੁਸੇ ਨਾਲ।

ਅਰਥ—ਸੱਟ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਮੱਝ ਟੱਪਦੀ ਸੀ ਤੇ ਦੁਧ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆ ਡਿੱਗਦਾ ਸੀ। ਤਾਂ ਉਹ ਅਹੀਰ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ।। ੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸੁਨਹੁ ਅਹੀਰਨ ਬੈਨ ਕਹਾ ਤੁਮ ਕਰਤ ਹੋ।।
ਭੂਮਿ ਗਿਰਾਵਤ ਦੂਧ ਨ ਮੋ ਤੇ ਡਰਤ ਹੋ।।
ਕਹਜੋ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪਿਯ ਸਾਥ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਲੀਜਿਯੈ।।
ਹੋ ਕਟੀ ਦੁਖਾਵਤ ਯਾਹਿ ਪਿਯਨ ਪੈ ਦੀਜਿਯੈ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਹੇ ਅਹੀਰਨ! ਸੁਣ ਤੂੰ ਕੀ ਕਰਦੀ ਏਂ? ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਡਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਤੂੰ ਦੁਧ ਡਿੱਗਣ ਦੇ ਰਹੀ ਏਂ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਖਣ ਲਗੀ-ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਮੱਝ ਦਾ ਕੱਟਾ ਦੁਖੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਭੁੱਖਾ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘ ਲੈਣ ਦਿਉ।।੯।। (ਦ. ਗ੍ਰੰ. ਪੰਨਾਂ ੮੫੧)

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਵ ਅਹੀਰਨਿ ਦੁਇ ਤਰੁਨ ਭੋਗ ਕਰਹਿ ਸੁਖ ਪਾਇ।।
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਰਾਜਾ ਰਮੈਂ ਚਿਮਟਿ ਚਿਮਟਿ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਇ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੋਵੇਂ ਜੁਆਨ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੇ। ਰਾਜਾ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਚਿੰਬੜ ਚਿੰਬੜ ਕੇ ਲਿਪਟੇ ਰਹਿੰਦੇ।। ੧੦।।

ਡੋਲਤ ਮਹਿਖੀ ਨਾਰ ਹੈ ਬੋਲਜੋ ਬਚਨ ਅਹੀਰ।।
ਕਹਾ ਕਰਤ ਹੋ ਗ੍ਵਾਰਨੀ ਬ੍ਰਿਥਾ ਗਵਾਵਤ ਛੀਰ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਮੱਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿੱਲਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਅਹੀਰ ਫਿਰ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਹੇ ਗਵਾਰਨ! ਕੀ ਕਰਦੀ ਏਂ? ਕਿਉਂ ਬੇਕਾਰ ਦੁੱਧ ਗੁਆ ਰਹੀ ਏਂ।। ੧੧।।

ਹੋ ਅਹੀਰ ਮੈ ਕਹਾ ਕਰੋ ਕਟਿਯਾ ਮੁਹਿ ਦੁਖ ਦੇਤ।।
ਯਾ ਕਹੱ ਚੂੰਘਨ ਦੀਜਿਯੈ ਦੁਗਧ ਜਿਯਨ ਕੇ ਹੇਤ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਅਹੀਰ! ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ! ਮੱਝ ਦਾ ਕੱਟਾ ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਤਾਂ ਇਹਨੂੰ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਨ ਦਿਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਧ ਇਹਨਾਂ ਜੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਬਣਿਆਂ ਹੈ।। ੧੨।।

ਅਧਿਕ ਮਾਨਿ ਸੁਖ ਘਰ ਗਯੋ ਰਾਵ ਅਹੀਰ ਨਿਸ਼ੰਗ।।
ਯੋ ਕਹਿ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਪਤਿ ਪੂਰਨ ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਸੰਗ।। ੧੩।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਹੀਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਕਥਾ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤੀ।। ੧੩।।

ਭੇਦ ਅਹੀਰ ਨ ਕਛੂ ਲਹਜੋ ਆਯੋ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰੇਹ।।
ਰਾਮ ਭਨੈ ਤਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਭਏ ਅਧਿਕ ਬਢਾਯੋ ਨੇਹ।। ੧੪।। ੧।।

ਅਰਥ—ਅਹੀਰ ਬਿਨਾਂ ਭੇਦ ਸਮਝੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਵੀ ਰਾਮ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਹੋਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਲਗਾ।। ੧੪।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਅਠਾਈਸਮੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੨੮।। ੫੫੩।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅਠਾਈਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੨੮।। ੫੫੩।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਉਣੱਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਦਨ ਮਤੀ

ਸੋਰਠਾ।। ਬੰਦਸਾਲ ਕੇ ਮਾਂਹ ਨ੍ਰਿਪਬਰ ਦਿਯਾ ਉਠਾਇ ਸੁਤ।।
ਬਹੁਰੋ ਲਿਯਾ ਬੁਲਾਇ ਭੋਰ ਹੋਤ ਅਪਨੇ ਨਿਕਟਿ।। ੧।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੇ ਫਿਰ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜੇਹਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਮੁੜ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸੱਦ ਲਿਆ।। ੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੁਤਿਯਾ ਮੰਤ੍ਰੀ ਬੁਧਿ ਬਰ ਰਾਜ ਰੀਤਿ ਕੀ ਖਾਨਿ।।
ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਨਿਕਟ ਕਥਾ ਬਖਾਨੀ ਆਨਿ।। ੨।।

ਅਰਥ - ਵਿਦਵਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜੋ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਨੇ ਰਾਜਾ ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਸਰਿਤਾ ਨਿਕਟਿ ਗਾਵ ਇਕ ਰਹੈ।। ਮਦਨ ਕੇਤ ਨਾਮਾ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਮਦਨਮਤੀ ਤ੍ਰਿਯ ਤਹ ਇਕ ਬਸੀ।। ਸੰਗ ਸੁ ਤਵਨ ਰਾਇ ਕੇ ਰਸੀ।। ੩।।

ਅਰਥ – ਨਦੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਮਦਨ ਕੇਤ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਮਦਨ ਮਤੀ ਨਾਂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਫਸੀ ਹੋਈ ਸੀ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪੈਰਿ ਨਦੀ ਕੋ ਪਾਰ ਕੋ ਉਠਿ ਨ੍ਰਿਪ ਤਿਹ ਪ੍ਰਤਿ ਜਾਇ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਕੋ ਭਜਤ ਅਧਿਕ ਸੁਖ ਪਾਇ।। ੪।।

ਅਰਥ – ਰਾਜਾ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੁਖ-ਪੂਰਬਕ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਅਤੇ ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ਮੰਨਾਉਂਦਾ ਸੀ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਕਬਹੂੰ ਪੈਰਿ ਨਦੀ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਵੈ।। ਕਬਹੂੰ ਤਰਿ ਤਾ ਕੋ ਤ੍ਰਿਯ ਆਵੈ।।
ਆਪੁ ਬਿਖੈ ਅਤਿ ਹਿਤ ਉਪਜਾਵੈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।। ੫।।

ਅਰਥ - ਕਦੀ ਰਾਜਾ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਸ ਪਾਸੇ ਤਰ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਸੀ।। ੫।।

ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਰੀਤਿ ਉਚਰੈ।। ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਰਸਿ ਰਸਿ ਰਤਿ ਕਰੈ।।
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਕਰਿ ਖੇਲ ਕਮਾਵੈ।। ਵੈਸੇ ਹੀ ਪੈਰਿ ਨਦੀ ਘਰਿ ਆਵੈ।। ੬।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮਸਤ ਹੋਕੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਹ ਕਈ ਖੇਡਾਂ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਦੀ ਤਰ ਕੇ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦੀ।। ੬।।

ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਦੋਊ ਨਿੱਤ ਬਿਹਾਰੈ।। ਤਾਪ ਚਿੱਤ ਕੇ ਸਕਲ ਨਿਵਾਰੈ।।
ਕਾਮ ਕੇਲ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਉਪਜਾਵੈ।। ਵੈਸੇ ਹੀ ਪੈਰਿ ਨਦੀ ਘਰ ਆਵੈ।। ੭।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਵੇਂ ਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਾਮ-ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਕੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਉਹ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਰੀ ਤਰੁਨਿ ਆਵਤ ਹੁਤੀ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ।।
ਤਬ ਲੋ ਲਹਿਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਸੀ ਨਿਕਟ ਪਹੂੰਚੀ ਆਇ।। ੮।।

ਅਰਥ – ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਹ ਜਵਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਮਨ ਨਾਲ ਤਰਦੀ ਹੋਈ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਰਗੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਲਹਿਰ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਆ ਪਹੁੰਚੀ।। ੮।।

ਅਪਨੋ ਸੋ ਬਲ ਕਰਿ ਥਕੀ ਪਾਰ ਨ ਭਈ ਬਨਾਇ।।
ਲਹਰਿ ਨਦੀ ਕੀ ਆਇ ਤਹੱ ਲੈ ਗਈ ਕਹੂੰ ਬਹਾਇ।। ੯।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵੀ ਉਸ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਨ ਕਰ ਸਕੀ ਅਤੇ ਨਦੀ ਦੀ ਉਹ ਲਹਿਰ ਉਸਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਗਈ।। ੯।।

ਚੌਪਈ।। ਬਹਤ ਬਹਤ ਕੋਸਨ ਬਹੁ ਗਈ। ਲਾਗਤ ਏਕ ਕਿਨਾਰੇ ਭਈ।।
ਏਕ ਅਹੀਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤਿਹ ਆਯੋ।। ਹਾਂਕ ਮਾਰ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਯੋ।। ੧੦।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਕਈ ਕੋਹਾਂ ਤਕ ਰੁੜ੍ਹਦੀ ਰੁੜ੍ਹਦੀ ਇਕ ਕਿਨਾਰੇ ਜਾ ਲਗੀ। ਉਥੇ ਉਹਨੂੰ ਇਕ ਅਹੀਰ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ, ਉਹਨੂੰ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰਕੇ ਬੁਲਾਇਆ।। ੧੦।।

(ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੫੨)

ਦੋਹਰਾ।। ਹੇ ਅਹੀਰ ਹੌਂ ਜਾਤ ਹੌ ਬਹਤ ਨਦੀ ਕੇ ਮਾਹਿ।।
ਜੋ ਹਯਾਂ ਤੇ ਕਾਢੈ ਮੁਝੈ ਵਹੈ ਹਮਾਰੋ ਨਾਹਿ।। ੧੧।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਅਹੀਰ! ਮੈਂ ਨਦੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਜੋ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਇਥੋਂ ਕੱਢੇਗਾ ਉਹੀ ਮੇਰਾ ਖਸਮ ਹੋਵੇਗਾ।। ੧੧।।

ਚੌਪਈ।। ਧਾਵਤ ਸੁਨਿ ਅਹੀਰ ਬਚ ਆਯੋ।। ਐਂਚਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕਹੱ ਤੀਰ ਲਗਾਯੋ।।
ਬਹੁਰਿ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸੌ ਤਿਨ ਕਰਜੇ।। ਘਰ ਲੈ ਜਾਇ ਘਰਨਿ ਤਿਹਕਰਜੇ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਾਵਤ = ਦੌੜਦਾ।। ਐਂਚਿ = ਖਿੱਚਕੇ। ਤੀਰ = ਕੰਢੇ। ਘਰਨਿ = ਘਰਵਾਲੀ।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਅਹੀਰ ਦੌੜਦਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਖਿੱਚਕੇ ਕੰਢੇ ਲੈ ਆਇਆ। ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਘਰ ਲਿਜਾਕੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਬਣਾ ਲਿਆ।। ੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪ੍ਰਾਨ ਬਚਾਯੋ ਆਪਨੋ ਰਤਿ ਅਹੀਰ ਸੌ ਠਾਨਿ।।
ਬਹੁਰ ਰਾਵ ਕੀ ਰੁਚਿ ਬਢੀ ਅਧਿਕ ਤਰੁਨਿ ਕੀ ਆਨ।। ੧੩।।

ਅਰਥ - ਅਹੀਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਾਂ ਬਚਾ ਲਏ ਪਰੰਤੂ ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੁੜ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਧੀ।। ੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨੁ ਅਹੀਰ ਮੈਂ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਿਹਾਰੀ।। ਤੁਮ ਪਜਾਰੇ ਮੁਹਿ ਮੈਂ ਤੁਹਿ ਪਜਾਰੀ।।

ਗਾਇ ਨਗਰ ਮੈ ਨਹਿਨ ਨਿਹਾਰੋ।। ਤਿਹ ਦੇਖਨ ਕਹੱਹਿਯਾ ਹਮਾਰੋ।। ੧੪।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਅਹੀਰ! ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸਤਰੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਇਸ ਨਗਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ, ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਉਹਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।। ੧੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਲਹੁ ਅਬੈ ਉਠਿ ਕੈ ਦੋਊ ਤਵਨ ਨਗਰ ਮੈਂ ਜਾਇ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਸੁਖ ਕਰੈਂ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ।। ੧੫।।

ਅਰਥ – ਚਲੋ, ਹੁਣੇ ਉਠਕੇ ਦੋਵੇਂ ਉਸ ਨਗਰ ਵਲ ਚਲਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।। ੧੫।।

ਤਵਨ ਨਗਰ ਆਵਤ ਭਈ ਲੈ ਗੂਜਰ ਕੋ ਸਾਥ।।
ਤਿਵੱਹੀ ਤਰਿ ਭੇਟਤ ਭਈ ਉਹੀ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਸਾਥ।। ੧੬।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਭੇਟਤ = ਮਿਲਣ। ਨ੍ਰਿਪਤਿ = ਰਾਜਾ।

ਅਰਥ – ਉਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਉਹ ਉਸ ਅਹੀਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਦੀ ਤਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਈ ਸੀ।। ੧੬।।

ਚੌਪਈ।। ਤੈਸਿਯ ਭਾਂਤਿ ਨਦੀ ਤਰਿ ਗਈ।। ਵੈਸਿਯ ਭੇਟ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੌ ਭਈ।।
ਭੂਪ ਕਹ੍ਯੋ ਬਹੁਤੇ ਦਿਨ ਆਈ।। ਆਜੁ ਹਮਾਰੀ ਸੇਜ ਸੁਹਾਈ।। ੧੭।।

ਅਰਥ – ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ – ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਆਈ ਏਂ, ਅੱਜ ਮੇਰੀ ਸੇਜ ਸੋਹਣੀ ਹੋਈ ਏ।। ੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਤੁਮ ਬਿਨੁ ਅਧਿਕ ਤ੍ਰਿਯ ਪਾਯੋ ਤਨ ਦੁੱਖਜ।।
ਤੁਮ ਹਮ ਪੈ ਕੋਊ ਨਾ ਪਠ੍ਯੋ ਪੂਛਨ ਕੁਸਲ ਮਨੁੱਖਜ।। ੧੮।।

ਅਰਥ – ਹੇ ਰਾਜਾ! ਸੁਣੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸਾਂ ਮੇਰੀ ਸੁਖ-ਸਾਂਦ ਪੁਛਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਭੇਜਿਆ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ।। ੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਤ੍ਰਿਯ ਅਧਿਕ ਦੁਖਜ ਤਨ ਪਾਯੋ।। ਪ੍ਰਾਨਾਕੁਲ ਹਮ ਕੂਕ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਜੋ ਯਾ ਦੁਖ ਤੇ ਬੈਦ ਉਬਾਰੈ।। ਸੋ ਹਮਰੋ ਹ੍ਵੈ ਨਾਥ ਬਿਹਾਰੈ।। ੧੯।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਕੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕੁਰਲਾਈ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੁਖ ਤੋਂ ਬਚਾਵੇਗਾ, ਉਹੀ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਬਣਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੇਗਾ।। ੧੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਕ ਅਹੀਰ ਉਪਚਾਰ ਕਰਿ ਮੋਕੌ ਲਿਯੋ ਉਬਾਰਿ।।
ਅਬ ਮੋ ਸੌ ਐਸੇ ਕਹਤ ਹੋਹਿ ਹਮਾਰੀ ਨਾਰਿ।। ੨੦।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਅਹੀਰ ਨੇ ਇਲਾਜ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਬਣਾਂ।। ੨੦।।

ਚੌਪਈ।। ਦੁਖਿਤ ਹੋਇ ਤੁਹਿ ਮੈ ਯੌ ਕਹੀ।। ਮੋ ਕਰ ਤੇ ਬਤਿਯਾਂ ਅਬ ਰਹੀ।।
ਕਹੁ ਰਾਜਾ ਮੋ ਕਹੱ ਕਾ ਕਰਿਯੈ।। ਤੋ ਸੌ ਛਾਡਿ ਰੰਕ ਕਹੱ ਬਰਿਯੈ।। ੨੧।।

ਅਰਥ - ਮੈਂ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਖ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਕਿ ਹੁਣ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਹੁਣ ਦਸੋ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਅਤੇ ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸ ਸਾਧਾਰਣ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵਰ ਲਵਾਂ।। ੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਤਾ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪਤ ਲਯੋ ਅਹੀਰ ਬੁਲਾਇ।।
ਤੁਰਤੁ ਬਾਂਧਿ ਤਾਂ ਕੋ ਦਿਯਾ ਸਰਿਤਾ ਬਿਖੈ ਬਹਾਇ।। ੨੨।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਅਹੀਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਬੰਨ ਕੇ ਝੱਟ ਨਦੀ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ।। ੨।।

ਪ੍ਰਾਨ ਉਬਾਰਜੋ ਸੁਖ ਦੀਆ ਜਮ ਤੇ ਲੀਆ ਬਚਾਇ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਹਿਤ ਤੇ ਮਾਰਜੋ ਤਿਸੈ ਐਸੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਿਖਾਇ।। ੨੩।। ੧।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਅਹੀਰ ਨੇ ਉਹਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ ਸੁਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਜਮਰਾਜ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ, ਪਰ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਲਈ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ।। ੨੩।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਉਨੱਤੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੨੯।। ੫੭੫।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਉਣੱਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੨੯।। ੫੭੫।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤੀਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਚਾਚਰ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੌ ਕਹੀ।। ਹਮ ਤੇ ਸਕਲ ਕੁਕ੍ਰਿਯਾ ਰਹੀ।।

****

ਤੁਮ ਜੋ ਹਮ ਸੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਜਾਨਕੁ ਸੁਧਾ ਸ੍ਰਵਨ ਭਰਿ ਡਾਰੇ।। ੧।।

ਅਰਥ – ਰਾਜਾ ਚਿੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋ ਸਾਰੀ ਖੋਟੀ ਕਿਰਿਆ ਛੁਟ ਗਈ ਹੈ। ਤੂੰ ਜਿਹੜੇ ਬਚਨ ਮੈਨੂੰ ਉਚਾਰ ਕੇ ਸੁਣਾਏ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚ ਕਰਿ ਮੰਤ੍ਰ ਬਰਿ ਇਹੈ ਬਚਨ ਮੁਰ ਤੋਹਿ।।
ਜੋ ਕਛੁ ਚਰਿਤ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਕਰੇ ਸੁ ਕਛੁ ਕਹੋ ਸਭ ਮੋਹਿ।। ੨।।

ਅਰਥ – ਮਨ ਕਰਮ, ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਹੇ ਚੰਗੇ ਮੰਤਰੀ! ਮੇਰੀ ਇਹ ਬਿਨੈ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਚਲਿੱਤਰ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਾਉ।। ੨।।

ਏਕ ਰਾਵ ਕਾਨੋ ਹੁਤੋ ਤਾਹਿ ਕੁਕ੍ਰਿਯਾ ਨਾਰ।
ਰਮੀ ਜਾਰ ਸੌ ਰਾਇ ਕੀ ਆਂਖ ਅੰਬੀਰਹ ਡਾਰਿ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਕੁਕ੍ਰਿਯਾ = ਮਾੜੀ ਕਿਰਿਆ ਵਾਲੀ। ਅੰਬੀਰਹ = ਗੁਲਾਲ।

ਅਰਥ – ਇਕ ਕਾਣਾ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਇਕ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵਿਭਚਾਰਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਗੁਲਾਲ (ਰੰਗ) ਪਾਕੇ ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।।

ਜਬਹੀ ਮਾਸ ਫਾਗੁ ਕੋ ਆਯੋ।। ਨਰ ਨਾਰਿਨ ਆਨੰਦ ਬਢਾਯੋ।।
ਘਰ ਘਰ ਹੋਤ ਕੁਲਾਹਲ ਭਾਰੀ।। ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਜਾਵਤ ਤਾਰੀ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਫਾਗੁ = ਫੱਗਣ। ਕੁਲਾਹਲ = ਅਨੰਦ। ਤਾਰੀ = ਤਾੜੀ।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਫੱਗਣ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਨਰ ਨਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅੰਨਦ ਭਰ ਗਿਆ। ਘਰ ਘਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭਰੇ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਹੋਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਲੋਕ ਤਾੜੀਆਂ ਗਿਧਾ ਪਾਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲਗੇ।। ੪।।

ਚਾਚਰ ਮਤੀ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾ ਕੌ।। ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਬਿਧ ਬਪੁ ਕਿਯ ਵਾ ਕੋ।।
ਮਾਨੀ ਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪਤ ਕੋ ਨਾਮਾ।। ਚਾਚਰ ਮਤੀ ਜਵਨ ਕੀ ਬਾਮਾ।। ੫।।

ਅਰਥ – ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਚਾਚਰ ਮਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਉਹਦਾ ਸਰੀਰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਮਾਨੀ ਸੈਨ ਸੀ ਤੇ ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਚਾਚਰ ਮਤੀ ਸੀ।। ੫।।

ਰੂਪ ਵੰਤ ਨਟ ਤਵਨ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ॥ ਮਦਨ ਤਬੈ ਤਨ ਬਿਸਿਖ ਪ੍ਰਹਾਰ੍ਯੋ॥
ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚ ਕਰਿਕੈ ਬਸਿ ਭਈ॥ ਜਾਨੁਕ ਦਾਸ ਮੋਲ ਕੀ ਲਈ॥ ੬॥

ਅਰਥ – ਉਹਨੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਨਟ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਗਈ। ਉਹ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਗਈ ਮਾਨੋ ਉਹਦੀ ਮੁੱਲ ਲਈ ਹੋਈ ਦਾਸੀ ਹੋਵੇ॥ ੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਘਰ ਘਰ ਚਾਚਰਿ ਖੇਲ ਹੀ ਘਰ ਘਰ ਗੈਯਹਿ ਗੀਤ॥
ਘਰ ਘਰ ਹੋਤ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਧੁਨ ਘਰ ਘਰ ਨਚਤ ਸੰਗੀਤ॥ ੭॥

ਅਰਥ – ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਖੇਲ ਤਮਾਸ਼ੇ ਤੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੀ ਧੁਨੀ ਉਤੇ ਸੰਗੀਤ ਨਾਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੭॥

ਤਿਹ ਠਾ ਏਕ ਪ੍ਰਬੀਨ ਨਟ ਸਭ ਨਟੂਅਨ ਕੋ ਰਾਇ॥
ਮਦਨ ਛਪਾਏ ਕਾਢੀਐ ਮਦਨ ਕਿ ਨਵਰੰਗ ਰਾਇ॥ ੮॥

ਅਰਥ – ਉਥੇ ਇਕ ਪ੍ਰਬੀਨ ਨਟ ਸੀ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਨਟਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਨਵਰੰਗ ਰਾਏ ਸੀ॥ ੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਚਾਚਰ ਪਰੀ ਨਗਰ ਮੈ ਭਾਰੀ॥ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਸਭੈ ਨਰ ਨਾਰੀ॥
ਨਵਲਾਸਿਨ ਹਾਥਣ ਲਹਕਾਵੈ॥ ਚਤੁਰਨ ਕੋ ਚਤੁਰਾ ਤਨ ਲਾਵੈ॥ ੯॥

ਅਰਥ – ਨਗਰ ਵਿਚ ਹੋਲੀ ਦੀ ਧੁੰਮ ਮਚੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਨਰ ਨਾਰੀ ਹੋਲੀ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਿਆਣੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਫੁਲ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਘਰ ਘਰ ਚਾਚਰ ਗਾਵਹੀ ਘਰ ਘਰ ਬਜਤ ਮ੍ਰਿਦੰਗ॥
ਹਰਿ ਦਰ ਰਾਗ ਅਲਾਪਿਯਤ ਘਰ ਘਰ ਬਜਤ ਮੁਚੰਗ॥ ੧੦॥

ਅਰਥ – ਘਰ ਘਰ ਹੋਲੀ ਗਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉਤੇ ਸੰਗੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਮਧੁਰ ਵਾਜੇ ਵਜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੧੦॥

ਘਰ ਘਰ ਅਬਲਾ ਗਾਵਹੀ ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਗੀਤ ਬਚਿਤ੍ਰ॥
ਮੁਰਲੀ ਮੁਰਜ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਧੁਨ ਜਹੱ ਤਹੱ ਬਜਤ ਬਜਿਤ੍ਰ॥ ੧੧॥

ਅਰਥ—ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਿਲ ਕੇ ਅਸਚਰਜ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਮੁਰਲੀ, ਮੁਰਜ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਆਦਿ ਸੁੰਦਰ ਵਾਜੇ ਵਜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੧੧॥

ਚੌਪਈ।। ਨਰ ਨਾਰਿਨ ਮਿਲ ਖੇਲ ਰਚਾਯੋ।। ਫੂਲ ਪਾਨ ਕੈਫਾਨ ਮੰਗਾਯੋ।।
ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਨਵਲਾਸਿਨ ਮਾਰੈਂ।। ਮਧੁਰ ਮਧੁਰ ਧੁਨਿ ਗੀਤ ਉਚਾਰੈਂ।। ੧੨।।

ਅਰਥ - ਇਸਤ੍ਰੀ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਖੇਲ ਬਣਾਇਆ। ਗੁਲਾਬ ਆਦਿਕ ਦੇ ਫੂਲ ਪਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਮੰਗਵਾਈ। ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਰੰਗ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਮਧੁਰ ਮਧੁਰ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਹੋਣ ਲਗਾ।। ੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਛੈਲ ਛਬੀਲੀ ਖੇਲ ਹੀ ਨਰ ਨਾਰਿਨ ਕੀ ਭੀਰ।।
ਜਿਤ ਜਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪਸਾਰਿਯੈ ਤਿਤਹਿ ਕਿਸਰਿਯਾ ਚੀਰ।। ੧੩।।

ਅਰਥ - ਨਰ ਨਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਵਿਚ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੋ ਉਧਰ ਹੀ ਕੇਸਰੀ ਰੰਗ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਅਤੇ ਚੁੰਨੀਆਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।। ੧੩।।

ਘਰ ਘਰ ਚਾਚਰ ਖੇਲੀਯਹਿ ਹਸਿ ਹਸਿ ਗੈਯਹਿ ਗੀਤ।।
ਘਰ ਘਰ ਹੋਤ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਧੁਨਿ ਘਰ ਘਰ ਨਚਤ ਸੰਗੀਤ।। ੧੪।।

ਅਰਥ - ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਹੋਲੀ ਖੇਡੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਘਰ ਘਰ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਆਦਿ ਦੀ ਧੁਨੀ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਉਤੇ ਨਾਚ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।। ੧੪।।

ਨਿਰਖਿ ਰੂਪ ਤਾ ਕੋ ਸਕਲ ਉਰਝਿ ਰਹਯੋ ਸੁ ਕੁਮਾਰ।।
ਰਾਨੀ ਹੂੰ ਚਟਪਟ ਅਟਕ ਨਟ ਸੋਂ ਕਿਯੋ ਪਯਾਰ।। ੧੫।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਨੌਜੁਆਨ ਉਹਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਉਲਝ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਣੀ ਵੀ ਝਟਪਟ ਉਹਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਈ।। ੧੫।।

ਖੇਲਤ ਫਾਗੁ ਬਚਿਤ੍ਰ ਗਤਿ ਨਰ ਨਾਰੀ ਸੁਖ ਪਾਇ।।
ਅਲਤਾ ਕੀ ਆਂਧੀ ਚਲੀ ਮਨੁਖ ਨ ਨਿਰਖਜੋ ਜਾਇ।। ੧੬।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਨਰ ਨਾਰੀ ਵਚਿਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਲੀ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗੁਲਾਲ ਦੀ ਐਸੀ ਹਨੇਰੀ ਝੁਲੀ ਕਿ ਮਨੁਖ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ ਸਨ।। ੧੬।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੫੪।।)

ਕ੍ਰਮ ਕ੍ਰਮ ਬਜੈ ਬਜੰਤ੍ਰ ਬਹੁ ਰੁਨ ਝੁਨ ਮੁਰਲਿ ਮੁਚੰਗ।।
ਝਿਮਿ ਝਿਮਿ ਬਰਸਯੋ ਨੇਹ ਰਸ ਦ੍ਰਿਮ ਦ੍ਰਿਮ ਦਾਜ਼ਾ ਮ੍ਰਿਦੰਗ।। ੧੭।।

ਅਰਥ - ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਧੁਨ ਵਿਚ ਮੁਰਲੀ, ਮੁਚੰਗ ਆਦਿ ਵਾਜੇ ਲਗਾਤਾਰ ਵਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਛਮ ਛਮ ਵੱਸਣ ਲਗਾ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੀ ਦ੍ਰਮ ਦ੍ਰਮ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਉਣ ਲਗੀ।। ੧੭।।

ਚੌਪਈ।।ਅਲਤਾ ਸਾਥ ਭਯੋ ਅੰਧਯਾਰੋ।।ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਪਰਤ ਨਹਿ ਹਾਥ ਪਸਾਰੋ।।
ਰਾਨੀ ਪਤਿ ਅੰਬੀਰ ਦ੍ਰਿਗ ਪਾਰਾ।। ਜਾਨੁਕ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਅੰਧ ਕੈ ਡਾਰਾ।। ੧੮।।

ਅਰਥ – ਗੁਲਾਲ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੱਥ ਪਸਾਰਿਆਂ ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਤੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਵਿਚ ਗੁਲਾਲ ਪਾਕੇ ਲਗਪਗ ਉਹਨੂੰ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।। ੧੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਆਂਖਿ ਕਾਨਾ ਹੁਤੋ ਦੁਤਿਯੋ ਪਰਾ ਅੰਬੀਰ।।
ਗਿਰਜੋ ਅੰਧ ਜਿਮਿ ਹ੍ਵੈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਦ੍ਰਿਗ ਜੁਤ ਭਯੋ ਅਸੀਰ।। ੧੯।।

ਅਰਥ – ਰਾਜਾ ਇਕ ਅੱਖ ਤੋਂ ਕਾਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਵਿਚ ਗੁਲਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਰਾਜਾ ਮਾਨੋਂ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੋਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ।। ੧੯।।

ਰਾਨੀ ਨਵਰੰਗ ਰਾਇ ਕੌ ਤਬ ਹੀ ਲਿਯਾ ਬੁਲਾਇ।
ਆਲਿੰਗਨ ਚੁੰਬਨ ਕਰੈ ਦ੍ਰਿੜ ਰਤਿ ਕਰੀ ਮਚਾਇ।। ੨੦।।

ਅਰਥ – ਰਾਣੀ ਨੇ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਨਵਰੰਗ ਰਾਮ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਰੰਗ ਮਾਣਿਆਂ।। ੨੦।।

ਜਬ ਲਗਿ ਨ੍ਰਿਪ ਦ੍ਰਿਗ ਪੋਛਿ ਕਰਿ ਦੇਖਨ ਲਗ੍ਯੋ ਬਨਾਇ।।
ਤਬ ਲਗਿ ਰਾਨੀ ਮਾਨਿ ਰਤਿ ਨਟੂਆ ਦਿਯਾ ਉਠਾਇ।।੨੧।।੧।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਤਕ ਰਾਜਾ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝ ਕੇ ਉਠਿਆ ਤਦੋਂ ਤਕ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨਟ ਨੂੰ ਉਠਾ ਕੇ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ।। ੨੧।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੩੦।। ੫੯੬।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਤੀਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੩੦।। ੫੯੬।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕੱਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਾਨ ਮੰਜਰੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਬਹੁਰਿ ਰਾਵ ਐਸੇ ਕਹਾ ਬਿਹਸ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੰਗ।।

ਚਰਿਤ ਚਤੁਰ ਚਤੁਰਾਨ ਕੇ ਮੋਸੌ ਕਹੌ ਪ੍ਰਸੰਗ।। ੧।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੱਸਕੇ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਿਆਣੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿਤਰ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਾਓ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਬਨਿਕ ਕੀ ਬਾਲ ਬਖਾਨਿਯ।। ਅਧਿਕ ਦਰਬੁ ਜਿਹ ਧਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨਿਯ।।
ਤਿਨਿਕ ਪੁਰਖ ਸੈ ਹੇਤੁ ਲਖਾਯੋ।। ਭੋਗ ਕਾਜ ਗਹਿ ਗ੍ਰੇਹ ਮੰਗਾਯੋ।। ੨।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਬਾਣੀਏਂ ਦੀ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬੜਾ ਧਨ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਇਕ ਗ਼ੈਰ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹਨੇ ਉਹਨੂੰ ਵਿਭਚਾਰ ਲਈ ਘਰ ਮੰਗਵਾਇਆ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮਾਨ ਮੰਜਰੀ ਸ਼ਾਹੁ ਕੀ ਬਨਿਤਾ ਸੁੰਦਰ ਦੇਹ।।
ਬਿੱਦਯਾ ਨਿਧਿ ਇਕ ਬਾਲ ਸੌ ਅਧਿਕ ਬਢਾਯੋ ਨੇਹ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਨਿਤਾ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਬਿੱਦਯਾ ਨਿਧਿ = ਇਕ ਆਦਮੀ ਦਾ ਨਾਂ

ਅਰਥ - ਉਸ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮਾਨ ਮੰਜਰੀ ਸੀ, ਉਹਦਾ ਵਿਦਿਆ ਨਿਧੀ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਗਿਆ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਤਾਸੌ ਤ੍ਰਿਯ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਆਜੁ ਭਜਹੁ ਮੁਹਿ ਆਨਿ ਪਯਾਰੇ।।
ਤਿਨ ਵਾ ਤ੍ਰਿਯ ਸੌ ਭੋਗ ਨ ਕਰਜੋ।। ਰਾਮ ਨਾਮ ਲੈ ਉਰ ਮੈ ਧਰਜੋ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ - ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਅਜ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੋ, ਪਰ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਮ ਨਾਮ ਲੈ ਉਠਿ ਚਲਾ ਜਾਤ ਨਿਹਾਰਾ ਨਾਰਿ।।
ਚੋਰ ਚੋਰ ਕਹਿ ਕੈ ਉਠੀ ਅਤਿ ਚਿਤ ਕੋਪ ਬਿਚਾਰ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਹਿੰਦਾ ਉਠ ਤੁਰਿਆ, ਉਹਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ, ਉਹ ਗੱਸੇ ਨਾਲ ਚੋਰ ਚੋਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ।। ੫।।

ਸੁਨਤ ਚੋਰ ਕੇ ਬਚ ਸ੍ਰਵਨ ਲੋਕ ਪਹੂੰਚੇ ਆਇ।।
ਬੰਦਸਾਲ ਭੀਤਰ ਤਿਸੈ ਤਦਹੀ ਦਿਯਾ ਪਠਾਇ।। ੬।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਲੋਕਾਂ ਚੋਰ ਚੋਰ ਦੀ ਆਵਾਜ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਭੱਜੇ ਆਏ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜਕੇ ਜੇਲ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੬।।

ਤਦ ਲੌ ਤ੍ਰਿਯ ਕੁਟਵਾਰ ਕੇ ਭਈ ਪਕਾਰੂ ਜਾਇ।।
ਧਨ ਬਲ ਤੇ ਤਿਹੱ ਸਾਧ ਕਹ ਜਮ ਪੁਰਿ ਦਯੋ ਪਠਾਇ।। ੭।। ੧।।

ਅਰਥ—ਤਦ ਤਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕੋਤਵਾਲ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਧਨ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਸ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਜਮ ਲੋਕ ਭਿਜਵਾ ਦਿੱਤਾ।। ੭।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕੱਤਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੩੧।। ੬੦੩।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕੱਤੀਵਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਸਮਾਪਤ।। ੩੧।। ੬੦੩।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਬਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਸ ਮੰਜਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨਹੁ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਇਕ ਕਥਾ ਸੁਨਾਊਂ।। ਤਾਤੇ ਤੁਮ ਕਹੱ ਅਧਿਕ ਰਿਝਾਊਂ।।
ਏਕ ਪੰਜਾਬ ਏਕ ਬਰਨਾਰੀ।। ਚੰਦ੍ਰ ਲਈ ਜਾ ਤੇ ਉਜਿਯਾਰੀ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਕਥਾ ਸੁਣਾਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਮਾਨੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੇ ਵੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਚਾਨਣੀ ਲਈ ਹੋਵੇ।। ੧।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੫੫)

ਰਸ ਮੰਜਰੀ ਨਾਮ ਤਿਹੱ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ।। ਨਿਰਖਿ ਪ੍ਰਭਾ ਲਾਗਤ ਸੁਖ ਜਿਯ ਕੋ।।
ਤਾ ਕੋ ਨਾਥ ਬਿਦੇਸ ਸਿਧਾਰੋ।। ਤਿਹੱ ਜਿਯ ਸ਼ੋਕ ਤਵਨ ਕੌ ਭਾਰੋ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਰਸ ਮੰਜਰੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹਦਾ ਪਤੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਗਿਆ, ਜਿਸਦਾ ਉਹਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਬੜਾ ਧੱਕਾ ਲਗਾ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਮਿਤ ਦਰਬ ਤਾ ਕੇ ਸਦਨ ਚੋਰਨ ਸੁਨੀ ਸੁਧਾਰਿ।।
ਰੈਨਿ ਪਰੀ ਤਾ ਕੇ ਪਰੇ ਅਮਿਤ ਮਸਾਲੈਂ ਜਾਰਿ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ- ਰੈਨੀ ਪਰੀ = ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ। ਮਸਾਲੈਂ = ਮਸਾਲਾਂ।

ਅਰਥ – ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਉਹਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਧਨ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਜਦੋਂ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ ਤਾਂ ਕਈ ਮਸਾਲਾਂ ਬਾਲਕੇ ਆ ਗਏ।। ੩।।

ਚੋਰ ਆਵਤ ਅਤਿ ਨਾਰਿ ਨਿਹਾਰੇ।। ਐਸ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।
ਸੁਨੁ ਤਸਕਰ ਮੈਂ ਨਾਰਿ ਤਿਹਾਰੀ।। ਅਪਨੀ ਜਾਨ ਕਰਹੁ ਰਖਵਾਰੀ।। ੪।।

ਅਰਥ – ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਣ ਲੱਗੀ- ਹੈ ਚੋਰੋ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸਤਰੀ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਣ ਕੇ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਭ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਧਨੁ ਹਰਹੁ ਹਮਹੂੰ ਸੰਗ ਲੈ ਜਾਹੁ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਰੈਨਿ ਦਿਨ ਮੋਸੌਂ ਕੇਲ ਕਮਾਹੁ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਘਰ ਦਾ ਧਨ ਚੁਰਾ ਲਓ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਚਲੋ ਤੇ ਕਈ ਭਾਂਤ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ਮਨਾਓ।। ੫।।

ਪ੍ਰਥਮ ਹਮਾਰੇ ਧਾਮ ਕੋ ਭੋਜਨ ਕਰਹੁ ਬਨਾਇ।।
ਪਾਛੇ ਮੁਹਿ ਲੈ ਜਾਇਯਹੁ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਭੋਜਨ ਬਣਾਕੇ ਛਕੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਚਲਣਾ।। ੬।।

ਚੌਪਈ।। ਚੋਰ ਕਹਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਭਲੀ ਉਚਾਰੀ।। ਅਬ ਨਾਰੀ ਤੈਂ ਭਈ ਹਮਾਰੀ।।
ਪ੍ਰਥਮ ਭੱਛ ਕੈ ਹਮਹਿ ਖਵਾਵਹੁ।। ਤਾਂ ਪਾਛੇ ਮੁਰਿ ਨਾਰਿ ਕਹਾਵਹੁ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਠੀਕ ਹੀ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਇਹ ਸਾਡੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਭੋਜਨ ਖਵਾ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਸਾਡੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਹਾਵੀਂ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚੌਂਛੱਤਾ ਪਰ ਤਬ ਤਰੁਨਿ ਚੋਰਨ ਦਿਯੋ ਚਰ੍ਹਾਇ।।
ਆਪਿ ਕਰਾਹੀ ਚਾਰਿ ਕੈ ਲੀਨੇ ਬਰੇ ਪਕਾਇ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਬਾਰੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਕੜਾਹੀ ਰਖਕੇ ਵੜੇ ਪਕਾਉਣ ਲਗ ਗਈ।। ੮।।

ਚੌਪਈ।। ਚੋਰ ਮਹਲ ਪਰ ਦਏ ਚੜ੍ਹਾਈ।। ਆਪੁ ਮਾਰਿ ਤਾਲੋ ਉਠਿ ਆਈ।।
ਬੈਠਿ ਤੇਲ ਕੋ ਭੋਜ ਪਕਾਯੋ।। ਅਧਿਕ ਬਿਖੈ ਭੇ ਤਾਂਹਿ ਮਿਲਾਯੋ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਚਬਾਰੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਜੰਦਰਾ ਮਾਰਕੇ ਆ ਗਈ। ਬਹਿਕੇ ਤੇਲ ਵਿਚ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ।। ੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਡਾਰਿ ਮਹੁਰਾ ਭੋਜ ਮੈਂ ਚੋਰਨ ਦਯੋ ਖਵਾਇ।।
ਨਿਕਸਿ ਆਪਿ ਆਵਤ ਭਈ ਤਾਲੋ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਿ ਲਾਇ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਭੋਜਨ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਮਿਲਾਕੇ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁਆ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ ਤਾਲਾ ਮਾਰ ਕੇ ਥੱਲੇ ਆ ਗਈ।। ੧੦।।

ਚੌਪਈ।। ਹਸਿ ਹਸਿ ਬੈਨ ਚੋਰ ਸੋਂ ਕਹੈ।। ਤਾਕੋ ਹਾਥ ਹਾਥ ਸੋਂ ਗਹੈ।।
ਬਾਤਨ ਸੋਂ ਤਾ ਕੋ ਬਿਰਮਾਵੈ।। ਬੈਠੀ ਆਪਿ ਤੇਲ ਅਵਟਾਵੈ।। ੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਹੈ=ਫੜਕੇ। ਬਿਰਮਾਵੈ=ਪਰਚਾਵੈ। ਅਵਟਾਵੈ=ਕਾਹੜਦੀ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਉਸ ਚੋਰ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਉਹਦਾ ਹੱਥ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ। ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਪਰਚਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਆਪ ਬੈਠੀ ਤੇਲ ਕਾਹੜਦੀ ਰਹੀ।। ੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੇਲ ਜਬੈ ਤਾਤੋ ਭਯੋ ਤਾਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਬਚਾਇ।।
ਡਾਰਿ ਸੀਸ ਤਾ ਕੇ ਦਯੋ ਮਾਰਜੈ ਚੋਰ ਜਰਾਇ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਤੇਲ ਗਰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਅੱਖ ਬਚਾਕੇ ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਸਾੜਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੧੨।।

ਚੋਰ ਰਾਜ ਜਰਿ ਕੈ ਮਰਜੋ ਚੋਰ ਮਰਜੋ ਬਿਖੁ ਖਾਇ।।
ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਕੁਟਵਾਰ ਕੇ ਸਭ ਹੀ ਦਏ ਬੰਧਾਇ।। ੧੩।। ੧।।

ਅਰਥ—ਚੋਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸਾੜਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਚੋਰ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਕੇ ਮਰ ਗਏ। ਸਵੇਰੇ ਉਹਨੇ ਕੋਤਵਾਲ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਸਕੇ ਉਹਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।। ੧੩।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਬੱਤੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੩੨।। ੬੧੬।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਬਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੩੨।। ੬੧੬।। ਚਲਦਾ।।

****

ਚਲਿੱਤਰ ਤੇਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਛੱਤਰ ਮੰਜਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਉੱਤਰ ਦੇਸ ਰਾਵ ਇਕ ਕਹਿਯੈ।। ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਜਾ ਕੋ ਜਗ ਲਹਿਯੈ।।
ਛੱਤ੍ਰਕੇਤ ਰਾਜਾ ਕੋ ਨਾਮਾ।। ਨਿਰਖਿ ਥਕਿਤ ਰਹਈ ਜਿਹ ਬਾਮਾ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਉਤਰ ਦੇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਛੱਤ੍ਰਕੇਤ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਥੱਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।। ੧।।

ਛੱਤ੍ਰ ਮੰਜਰੀ ਨਾਮ ਤਵਨ ਕੋ।। ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਜਗ ਸੁਨਤ ਜਵਨ ਕੋ।।
ਭਵਨ ਚਤੁਰ ਦਸ ਮਾਂਝਿ ਉਜਿਯਾਰੀ।। ਰਾਜਾ ਛੱਤ੍ਰ ਕੇਤ ਕੀ ਨਾਰੀ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਛੱਤਰ ਮੰਜਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਦੋਂ ਸੁਦੰਰ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਰਾਜਾ ਛੱਤਰਕੇਤ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਚੌਦਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸੋਹਣੀ ਸੀ।। ੨।।

ਛੱਤ੍ਰ ਮੰਜਰੀ ਤਾ ਕੀ ਪਜਾਰੀ।। ਅੰਗ ਉਤੰਗ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤੇ ਭਾਰੀ।।
ਬਹੁਤ ਜਤਨ ਆਗਮ ਕੋ ਕਰੈ।। ਕੈਸੇ ਰਾਜ ਹਮਾਰੋ ਸਰੈ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਛੱਤ੍ਰ ਮੰਜਰੀ ਉਹਦੀ ਪਿਆਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਅੰਗ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਸਨ, ਉਹ ਅੱਗੇ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀ ਸੋਚਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਰਾਜ-ਕਾਜ ਠੀਕ ਠਾਕ ਚਲਦਾ ਰਹੇ।। ੩।। (ਦਃ ਗ੍ਰੰਃ ਪੰਨਾ ੮੫੬)

ਕੰਨਜਾ ਹ੍ਵੈ ਤਾਕੇ ਮਰਿ ਜਾਹੀਂ।। ਪੂਤ ਆਨਿ ਪ੍ਰਗਟੈ ਕੋਊ ਨਾਹੀਂ।।
ਤ੍ਰਿਯ ਕੈ ਸ਼ੋਕ ਅਧਿਕ ਜਿਯ ਭਾਰੋ।। ਚਰਿਤ ਏਕ ਤ੍ਰਿਯ ਚਿੱਤ ਬਿਚਾਰੋ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਕੰਨਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਸੀ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਇਆ।। ੪।।

ਸੁਤ ਬਿਨੁ ਤ੍ਰਿਯਚਿੱਤ ਬਿਚਾਰੀ।। ਕਜੋ ਨ ਦੈਵਗਤਿ ਕਰੀ ਹਮਾਰੀ।।
ਦਿਜ ਮੁਰਿ ਹਾਥ ਦਾਨ ਨਹਿ ਲੇਹੀਂ ।। ਗ੍ਰਿਹ ਕੇ ਲੋਗ ਉਰਾਂਭੇ ਦੇਹੀਂ।। ੫।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਣ ਲਗੀ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਡੀ ਗਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੀ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਤੋਂ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਲੈਣਗੇ ਤੇ ਘਰ ਦੇ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਉਲਾਂਭੇ ਦੇਣਗੇ।। ੫।।

ਤਾਤੇ ਦੂਰਾਚਾਰ ਕਛੂ ਕਰਿਯੈ।। ਪੂਤ੍ਰ ਰਾਵ ਕੋ ਬਦਨ ਉਚਰਿਯੈ।।

ਏਕ ਪੁਤ੍ਰ ਲੀਜੈ ਉਪਜਾਈ।। ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਕਵਨ ਨਿਰਖਿ ਹੈ ਆਈ।। ੬।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਕਿਹੜਾ ਰਾਜਾ ਵੇਖਣ ਲਈ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੬।।

ਸਵਤਿ ਏਕ ਤਿਹ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬੁਲਾਈ।। ਇਹ ਬਜਾਹਹੁ ਇਹ ਜਗਤ ਉਡਾਈ।।
ਯੌ ਸੁਨਿ ਨਾਰਿ ਅਧਿਕ ਅਕੁਲਾਈ।। ਸੇਵਕਾਨ ਸੌ ਦਰਬੁ ਲੁਟਾਈ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਵਤਿ=ਸੌਕਣ। ਅਕੁਲਾਈ=ਦੁਖੀ। ਸੇਵਕਾਨ=ਦਾਸੀਆਂ।

ਅਰਥ-ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਦੀ ਇਕ ਸੌਂਕਣ ਰਖ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਗੱਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਡਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਰਾਣੀ ਬੜੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਧਨ ਲੁਟਾਉਣ ਲਗੀ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਵਤਿ ਤ੍ਰਾਸ ਰਾਨੀ ਅਧਿਕ ਲੋਗਨ ਦਰਬੁ ਲੁਟਾਇ।।
ਤੇ ਵਾਕੀ ਸਵਤਿਹ ਚਹੈ ਸਕੈ ਨ ਮੂਰਖ ਪਾਇ।। ੮।।

ਅਰਥ - ਸੌਕਣ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਰਾਣੀ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਲੁਟਾਣ ਲਗੀ ਲੋਕ ਉਹਦੀ ਸੌਕਣ ਨੂੰ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਸ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ।। ੮।।

ਚੌਪਈ।। ਲੋਗ ਸਵਤਿ ਤਾਕੀ ਕਹੱ ਚਹੈ।। ਵਾਕੀ ਉਸਤਤਿ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਕਹੈ।।
ਕਹੈ ਜੁ ਇਹ ਪ੍ਰਭੁ ਬਰੈ ਸੁ ਮਾਰੋ।। ਅਧਿਕ ਟੂਕਰੋ ਚਲੈ ਹਮਾਰੋ।। ੯।।

ਅਰਥ - ਲੋਕ ਉਹਦੀ ਸੌਕਣ ਨੂੰ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਹਦੀ ਸੋਭਾ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਰਾਣੀ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਾ ਉਹਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਖਰਚਾ ਪਾਣੀ ਹੋਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦਾ ਰਵ੍ਹੇ।। ੯।।

ਸਵਤਿ ਤ੍ਰਾਸ ਅਤਿ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਦਿਖਾਵੈ।। ਤਾਕੋ ਮੂੰਡ ਤੂੰਡ ਕਰਿ ਖਾਵੈ।।
ਤਾਕਹੋਂ ਦਰਬੁ ਨ ਦੇਖਨ ਦੇਹੀਂ।। ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਬਾਹਰ ਤੇ ਲੇਹੀਂ।। ੧੦।।

ਅਰਥ-ਉਹ ਸੌਕਣ ਦਾ ਡਰ ਉਹਨੂੰ ਵਿਖਾਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਲੁਟ ਲੁਟ ਕੇ ਖਾਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਰੁਪਿਆ ਪੈਸਾ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਣ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ ਸੀ, ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਝਪਟ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।। ੧੦।।

ਪੁਨਿ ਤਿਹਮਿਲਿਹਿ ਸਵਤਿ ਸੌ ਜਾਈ।।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਨ ਕਰਹਿ ਬਡਾਈ।।
ਤੁਮ ਕਹੋਂ ਬਰਿਹੈਂ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਹਮਾਰੋ।। ਹ੍ਵੈਹੈ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੁਮਾਰੋ।। ੧੧।।

ਅਰਥ - ਪਰ ਉਹ ਸੌਕਣ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਵੀ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਉਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਰਾਜਾ ਤੈਨੂੰ ਅਪਨਾ ਲਏਗਾ, ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਫੈਲੇਗਾ।। ੧੧।।

ਯੌ ਕਹਿਕੈ ਤਾਕੌ ਧਨ ਲੂਟਹਿ।। ਬਹੁਰਿ ਆਨਿ ਵਾ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕਹੱ ਕੂਟਹਿ।।
ਇਹ ਬਿਧ ਤ੍ਰਾਸ ਤਿਨੈ ਦਿਖਰਾਵੈ।। ਦੁਹੂੰਅਨ ਮੂੰਡ ਮੂੰਡਿਕੈ ਖਾਵੈ।। ੧੨।।

ਅਰਥ – ਇਹ ਆਖਕੇ ਉਹਦਾ ਧਨ ਲੁਟਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਹਨੂੰ ਆਕੇ ਕੁਟਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਉਹਨੂੰ ਡਰਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਲੁਟ ਖਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।। ੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਦੁਹੂੰਅਨ ਤ੍ਰਾਸ ਦਿਖਾਇ।।
ਦਰਬੁ ਜੜਨਿ ਕੇ ਧਾਮ ਕੌ ਇਹ ਛਲ ਛਲਹਿ ਬਨਾਇ।। ੧੩।।

ਅਰਥ – ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰ ਦਿਖਾਏ ਤੇ ਵਲ ਛਲ ਕਰਕੇ ਉਹਦੇ ਧਨ ਨੂੰ ਖੂਬ ਲੁਟਿਆ।। ੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਸਵਤਿ ਤ੍ਰਾਸ ਜੜ ਦਰਬੁ ਲੁਟਾਵੈ।। ਦੁਰਾਚਾਰ ਸੁਤ ਹੇਤ ਕਮਾਵੈ।।
ਅਧਿਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਿਨ ਕੇ ਸੰਗ ਠਾਨੈ।। ਮੂਰਖ ਨਾਰਿ ਭੇਦ ਨਹਿ ਜਾਨੈ।। ੧੪।।

ਅਰਥ – ਸੌਕਣ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਉਹ ਮੂਰਖ ਧਨ ਲੁਟਾਣ ਲਗੀ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਵਾਸਤੇ ਖੋਟੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਗੀ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਅਸਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ ਸੀ।। ੧੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੇ ਰਮਿ ਔਰਨ ਸੋਂ ਕਹੈ ਇਹੱ ਕੁਤਿਯਾ ਕਿਹ ਕਾਜ।।
ਏਕ ਦਰਬੁ ਹਮੈ ਚਾਹਿਯੈ ਜੌ ਦੈ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਰਾਜ।। ੧੫।।

ਅਰਥ – ਉਹ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਉਸ ਸੌਕਣ ਨੂੰ ਕੁਤੀ ਕਰਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਆਖਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਰੂਪੀ ਧਨ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣ।। ੧੫।।

ਚੌਪਈ।। ਯਹ ਸਭ ਭੇਦ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜਿਯ ਜਾਨੈ।। ਮੂਰਖ ਨਾਰਿ ਨ ਬਾਤ ਪਛਾਨੈ।।
ਰਾਜਾ ਅਵਰ ਤ੍ਰਿਯਾਨ ਬੁਲਾਵੈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।। ੧੬।।

ਅਰਥ – ਇਸ ਸਾਰੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਮੂਰਖ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਵੀ ਹੋਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਧ੍ਰਿਗ ਤਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹੱ ਭਾਖਿਯੈ ਜਾਕਹੱ ਪਿਯ ਨ ਬੁਲਾਇ।।

****

ਤਿਹੱ ਦੇਖਤ ਤ੍ਰਿਯ ਅਨਤ ਕੀ ਸੇਜ ਬਿਹਾਰਨ ਜਾਇ।। ੧੭।।

ਅਰਥ – ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਪਤੀ ਸੇਜਾ ਤੇ ਨਾ ਬੁਲਾਏ ਅਤੇ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਰ ਪੁਰਸ਼ਾ ਦੀ ਸੇਜਾ ਤੇ ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਵੇ।। ੧੭।।

(ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੫੭)

ਚੌਪਈ।। ਮੂਰਖ ਨਾਰਿ ਭੇਦ ਨਹਿ ਪਾਵੈ।। ਸਵਤਿ ਤ੍ਰਾਸ ਤੇ ਦਰਬੁ ਲੁਟਾਵੈ।।
ਤੇ ਵਾਕੀ ਕਛੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਮਾਨੈ।। ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਭਏ ਕਛੁ ਔਰ ਬਖਾਨੈਂ।। ੧੮।।

ਅਰਥ – ਮੂਰਖ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੌਕਣ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਉਹ ਧਨ ਲੁਟਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ ਸੀ ਤੇ ਰਾਜੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਜਾਕੇ ਉਹ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਸੀ।। ੧੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸੁਨੋ ਰਾਇ ਇਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸੁਭ ਤਾਂਹਿ ਬੁਲਾਇਯੈ।।
ਤਾ ਸੌ ਮੈਨ ਬਿਹਾਰ ਬਿਸੇਖ ਕਮਾਇਯੈ।।
ਐਸੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰ ਪਰੈ ਜਾਨ ਨਹਿ ਦੀਜਿਯੈ।।
ਹੋ ਨਿਜੁ ਨਾਰੀ ਸੋਂ ਨੇਹੁ ਨ ਕਬਹੂੰ ਕੀਜਿਯੈ।। ੧੯।।

ਅਰਥ–ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ। ਐਸੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੱਥ ਲਗੇ ਤਾਂ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਤੇ ਤਦ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।। ੧੯।।

ਚੌਪਈ।। ਭਲੌ ਵਹੈ ਜੋ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਦਰਬੁ ਲੁਟਾਵੈ।।
ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਸਾਥ ਨ ਨੇਹ ਲਗੈਯੈ।। ਜੋ ਜਿਤ ਜਗ ਆਪਨ ਨ ਕਹੈਯੈ।। ੨੦।।

ਅਰਥ–ਭਲਾ ਉਹੀ ਏ ਜੋ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਧਨ ਲੁਟਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਜਿਤ ਲਵੇ, ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ।। ੨੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੁਮ ਰਾਜਾ ਸਮ ਭਵਰ ਕੀ ਫੂਲੀ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਨਿਹਾਰਿ।।
ਬਿਨੁ ਰਸ ਲੀਨੇ ਕਜੋਂ ਰਹੋ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਸ਼ੰਕ ਬਿਚਾਰਿ।। ੨੧।।

ਅਰਥ–ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੁਸੀਂ ਭੌਰੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਫੁਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਤਿਆਗ ਕੇ ਰਸ ਪਾਨ ਕਰੋ।। ੨੧।।

ਚੌਪਈ॥

ਜਿਹ ਤੁਮ ਚਾਹਹੁ ਤਿਸੈ ਲੈ ਆਵਹਿਂ॥ਅਬ ਹੀ ਤੁਹਿ ਸੋਂ ਆਨਿ ਮਿਲਾਵਹਿਂ॥
ਤਾ ਸੋਂ ਭੋਗ ਮਾਨਿ ਰੁਚਿ ਕੀਜੈ॥ ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਸ੍ਰਵਨਨ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ॥੨੨॥

ਅਰਥ - ਤੁਸੀਂ ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੋ ਉਹਨੂੰ ਲਿਆਕੇ ਹੁਣੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਕਰਕੇ ਭੋਗ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੋ॥ ੨੨॥

ਯੋਂ ਰਾਜਾ ਸੋਂ ਬੈਨ ਸੁਨਾਵਹਿ॥ ਬਹੁਰਿ ਜਾਇ ਰਾਨੀਯਹਿ ਭੁਲਾਵਹਿ॥
ਜੌ ਹਮ ਤੈ ਨਿਕਸਨ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਵੈ॥ ਅਨਿਕ ਤ੍ਰਿਯਨ ਸੋ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ॥੨੩॥

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਂਦੀ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਆਖਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਰਾਜਾ ਸਾਡੀ ਫਾਹੀ ਚੋਂ ਨਿਕਲੇਗਾ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰ ਸਕੇਗਾ॥ ੨੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਐਸ ਭਾਂਤਿ ਨਿਤ ਭ੍ਰਿਤਨ ਕੇ ਨਿਸਦਿਨ ਸੋਚ ਬਿਹਾਇ॥
ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸਮਝਿ ਕਛੁ ਦੈ ਨਹੀ ਰਾਨੀ ਧਨਹਿ ਲੁਟਾਇ॥ ੨੪॥

ਅਰਥ-ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੌਕਰ ਰਾਤ ਦਿਨ ਇਸ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਕਿ ਰਾਜਾ ਤਾਂ ਅਜ ਕਲ ਕੁਝ ਦੇਂਦਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਰਾਣੀ ਧਨ ਲੁਟਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ॥ ੨੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਨਿਯਹਿ ਬੁਲਾਯੋ॥ ਭੱਛ ਭੋਜ ਅਰੁ ਮਦਹਿ ਮੰਗਾਯੋ॥
ਅਧਿਕ ਮਦਹਿ ਰਾਜਾ ਲੈ ਪਿਯੋ॥ ਥੋਰਿਕ ਸੋ ਰਾਨੀ ਤਿਨ ਲਿਯੋ॥ ੨੫॥

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਖਾਣ ਪੀਣ ਲਈ ਭੋਜਨ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਮੰਗਵਾਈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਕੁ ਰਾਣੀ ਨੇ ਵੀ ਪੀ ਲਈ॥ ੨੫॥

ਨ੍ਰਿਪ ਕਹ ਭਯੋ ਮੱਦਜਮਦ ਭਾਰੋ॥ ਸੋਇ ਰਹਯੋ ਨਹਿ ਸੁਧਹਿ ਸੰਭਾਰੋ॥
ਪਤਿ ਸੋਯੋ ਲਹਿ ਤ੍ਰਿਯ ਮਨ ਮਾਹੀ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਪਛਾਨਜੋ ਨਾਹੀ॥੨੬॥

ਅਰਥ - ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਕੇ ਮਸਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੇਸੁਰਤ ਹੋ ਕੇ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਪਤੀ ਨੂੰ ਸੁਤਾ ਵੇਖਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਦੀ ਪਛਾਨ ਗਵਾ ਲਈ॥ ੨੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਨਜੋ ਸੋਯੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਗਈ ਜਾਰਿ ਪਹਿ ਧਾਇ॥
ਜਾਗਤ ਕੋ ਸੋਵਤ ਸਮਝਿ ਭੇਦ ਨ ਲਹਾ ਕੁਕਾਇ॥ ੨੭॥

ਅਰਥ–ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁਤਾ ਹੋਇਆ ਸਮਝਕੇ ਉਹ ਦੌੜਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਜਾਗੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਸੁਤਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਤੇ ਉਹ ਖੋਟੀ ਭੇਦ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕੀ।। ੨੭।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਨੀ ਗਈ ਭੂਪ ਤਬ ਜਾਗਜੋ।। ਹ੍ਰਿਦੈ ਕੁਅਰਿ ਕੋ ਹਿਤ ਅਨੁਰਾਗਜੋ।।
ਬਹੁਰੋ ਤਿਨਕੇ ਪਾਛੇ ਗਹਜੇ।। ਕੇਲ ਕਮਾਤ ਸੁੰਨਜ ਗ੍ਰਿਹ ਲਹਜੋ।। ੨੮।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਰਾਣੀ ਗਈ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਜਾਗਿਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਰਾਣੀ ਲਈ ਪ੍ਰੀਤ ਜਾਗੀ। ਉਹ ਉਹਦੇ ਪਿਛੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਇਕ ਸੁੰਨਸਾਨ ਘਰ ਵਿਚ ਉਹਨੂੰ ਭੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ।। ੨੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਿਰਖਿ ਰਾਇ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਰਮਤ ਸਰ ਤਨਿ ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ।।
ਅਬ ਇਨ ਦੁਹੂੰਅਨ ਕੋ ਹਨੋ ਯੋਂ ਕਹਿ ਕਸੀ ਕਮਾਨ।। ੨੯।।

ਅਰਥ – ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਭੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਤੀਰ ਕੰਨਾਂ ਤੱਕ ਖਿਚਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਧਨੁਖ ਨੂੰ ਖਿਚਿਆ ਕਿ ਹੁਣੇ ਇਹਨਾਂ ਦੁਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗਾ।। ੨੯।।

ਚੌਪਈ।। ਬਹੁਰਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਯੌ ਮਨਿ ਆਈ।। ਸੰਕਿ ਰਹਾ ਨਹਿ ਚੋਟ ਚਲਾਈ।।
ਯਹ ਬਿਚਾਰ ਮਨ ਮਾਹਿ ਬਿਚਾਰਾ।। ਜਾਰ ਸਹਿਤ ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਨਹਿ ਮਾਰਾ।। ੩੦।।

ਅਰਕ – ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਆਈ ਤੇ ਕੁਝ ਸੋਚਕੇ ਉਹਨੇ ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਆ। ਉਹਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਮੇਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ।। ੩੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੌ ਇਨ ਕਹਂ ਅਬ ਮਾਰਿ ਹੌ ਇਮਿ ਬਾਹਰਿ ਉਡਿ ਜਾਇ।।
ਆਨ ਪੁਰਖ ਸੌ ਗਹਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਜਮ ਪੁਰ ਦਈ ਪਠਾਇ।। ੩੧।।

ਅਰਥ – ਜੇ ਹੁਣੇ ਇਹਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਤੁਰਤ ਇਹ ਗਲ ਫੈਲ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੩੧।।

ਚੌਪਈ।। ਤਿਨ ਦੁਹੂੰਅਨ ਨਹਿ ਬਾਨ ਚਲਾਯੋ।। ਤਹ ਤੇ ਉਲਟਿ ਬਹੁਰਿ ਘਰ ਆਯੋ।।
ਹ੍ਰਿਦੈ ਮਤੀ ਸੌ ਭੋਗ ਕਮਾਨੋ।। ਪੌਢਿ ਰਹਾ ਸੋਵਤ ਸੋ ਜਾਨੋ।। ੩੨।।

ਅਰਥ – ਇਸ ਲਈ ਉਹਨੇ ਦੋਹਾਂ ਉਤੇ ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਆ ਤੇ ਵਾਪਸ ਘਰ ਆ ਗਿਆ, ਹਿਰਦੇ ਮਤੀ ਨਾਲ ਉਹਨੇ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੌਂ ਗਿਆ।। ੩੨।।

ਤ੍ਰਿਯ ਆਈ ਤਾ ਸੌ ਰਤਿ ਕਰਿ ਕੈ।। ਅਧਿਕ ਚਿੱਤ ਕੇ ਭੀਤਰ ਡਰਿ ਕੈ।।
ਪੌਢਿ ਰਹੀ ਤਜੌਂ ਹੀ ਲਪਟਾਈ।। ਸੋਵਤ ਜਾਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਹਰਖਾਈ।। ੩੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੌਢਿ=ਲੰਮੀ ਪੈ ਗਈ। ਹਰਖਾਈ=ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ।

ਅਰਥ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਆਈ, ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਡਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲਿਪਟ ਕੇ ਸੌਂ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁੱਤਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ।। ੩੩।।

ਸੋਵਤ ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਲਖਿ ਹਰਖਾਨੀ।। ਮੂਰਖ ਨਾਰਿ ਬਾਤ ਨਹਿ ਜਾਨੀ।।
ਜਾਗਤ ਪਤਿ ਸੋਵਤ ਪਹਿਚਾਨਾ।। ਮੋਰ ਭੇਦ ਇਨ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨਾ।। ੩੪।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਮੂਰਖ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਸਮਝੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁੱਤਾ ਸਮਝਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ। ਜਾਗਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸੁੱਤਾ ਦੇਖਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਕਿ ਇਹਨੇ ਮੇਰਾ ਭੇਦ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ।। ੩੪।।

ਰਾਵ ਬਚਨ ਤਬ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਸੁਨਾਯੋ।। ਕਹਾਂ ਗਈ ਥੀ ਤੈ ਹਮੈ ਬਤਾਯੋ।।
ਤਬ ਰਾਨੀ ਇਮਿ ਬੈਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਾਨਨ ਤੇ ਪਿਆਰੇ।। ੩੫।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਾਣੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਤੂੰ ਕਿਥੇ ਗਈ ਸੀ? ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਰਾਜਾ! ਸੁਣੋ।। ੩੫।।

ਸੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪਬਰ ਇਕ ਟਕ ਮੁਹਿ ਪਰੀ।। ਸੋ ਤੁਮਰੇ ਸੋਵਤ ਹਮ ਕਰੀ।।
ਪੁਤ੍ਰ ਏਕ ਬਿਧਿ ਦਿਯਾ ਹਮਾਰੇ।। ਤੇ ਮੋਕਹਾਂ ਪ੍ਰਾਨਨ ਤੇ ਪਿਆਰੇ।। ੩੬।।

ਅਰਥ—ਹੇ ਰਾਜਾ! ਇਕ ਭੁਲ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਹੋ ਗਈ ਏ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਸੁਤਿਆ ਸੁਤਿਆਂ ਹੀ ਹੋਈ ਏ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮੂੰਹ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ (ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ) ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰਾ ਹੈ।। ੩੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪੁਤ੍ਰ ਸੇਜ ਕੇ ਚਹੂੰ ਦਿਸਿ ਲੇਤ ਭਵਰਿਯਾ ਨਿੱਤ।।
ਵਹੈ ਜਾਨੁ ਤੁਮਰੇ ਫਿਰੀ ਸੱਤਿ ਸਮਝਿਯਹੁ ਚਿੱਤ।। ੩੭।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਪੁੱਤਰ ਸੇਜ ਤੇ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਲੋਂ ਘੁੰਮ ਗਈ ਸੀ, ਇਹ ਸੱਚ ਜਾਣੋਂ।। ੩੭।।

ਪਿਯ ਤ੍ਰਿਯ ਕੌਂ ਹਨਿ ਨ ਸਕ੍ਯੋ ਮਨ ਤੇ ਖੁਰਕ ਨ ਜਾਇ।।
ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਸੌਂ ਰਮ੍ਯੋ ਨ ਰੁਚਿ ਉਪਜਾਇ।। ੩੮।।

ਅਰਥ—ਰਾਜਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਤਾਂ ਨਾ ਸਕਿਆ, ਪਰ ਉਹਦੇ ਮਨ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਨਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਹਨੇ ਕਦੀ ਵੀ ਮਨ ਕਰਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਰਮਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।। ੩੮।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਰਿ ਕਹ ਭਜਤ ਹੁਤੋ ਸੁਖੁ ਪਾਇ।।

ਬਾਤ ਆਇ ਚਿਤ ਜਾਇ ਜਬ ਘਰੀ ਨ ਭੋਗਾ ਜਾਇ॥ ੩੯॥

ਅਰਥ—ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਹ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਦ ਉਹੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਮਨ ਭੋਗ ਵਲੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥ ੩੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਹ ਰਾਨੀ ਜੀਯ ਭੀਤਰ ਜਾਨੈ॥ ਲਜਤ ਨ੍ਰਿਪਤ ਸੌ ਕਛੁ ਨ ਬਖਾਨੈ॥
ਬਾਤਨ ਸੌ ਤਾ ਕਹਾਂ ਬਿਰਮਾਵੈ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਅਧਿਕ ਕਟਾਛ ਦਿਖਾਵੈ॥ ੪੦॥

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹਨੂੰ ਪਰਚਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਖਨ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਸੀ॥ ੪੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਭ ਕਛੁ ਟੂਟੇ ਜੁਰਤ ਹੈਂ ਜਾਨਿ ਲੇਹੁ ਮਨ ਮਿੱਤ॥
ਏ ਦ੍ਵੈ ਟੂਟੇ ਨਾ ਜੁਰਹਿ ਏਕੁ ਸੀਸ ਅਰੁ ਚਿੱਤ॥ ੪੧॥

ਅਰਥ—ਹੇ ਮਿੱਤਰ! ਇਹ ਜਾਣ ਲਓ ਕਿ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਟੁੱਟਾ ਹੋਇਆ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਦਿਲ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਫਿਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦੇ॥ ੪੧॥

ਚਾਕਰ ਕੀ ਅਰੁ ਨਾਰਿ ਕੀ ਏਕੈ ਬਡੀ ਸਜਾਇ॥
ਜਿਯ ਤੇ ਕਬਹ ਨ ਮਾਰਿਯਹਿ ਮਨ ਤੇ ਮਿਲਹਿ ਭੁਲਾਇ॥ ੪੨॥ ੧॥

ਅਰਥ—ਨੌਕਰ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਇਕੋ ਹੀ ਵੱਡੀ ਸਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨ ਤੋਂ ਮਾਰਨ ਦੀ ਥਾਂ, ਦਿਲ 'ਚੋਂ ਕਢ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥ ੪੨॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੇਤੀਸਵੋਂ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੩੩॥ ੬੫੮॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤੇਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੩੩॥ ੬੫੮॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਚੌਂਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਾਨਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨਹੁ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਇਕ ਕਥਾ ਉਚਰਿਹੌ॥ ਤੁਮਰੇ ਚਿਤ ਕੋ ਭਰਮੁ ਨਿਵਰਿਹੋ॥
ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿਤ੍ਰ ਇਕ ਤੁਮੈ ਸਨੈਹੌਂ॥ ਤਾਤੇ ਤੁਮ ਕਹ ਅਧਿਕ ਰਿਝੈਹੌਂ॥ ੧॥

ਅਰਥ—ਹੇ ਰਾਜਾ! ਸੁਣੋ, ਇਕ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਚਲਿੱਤਰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਸਕੋ॥ ੧॥

ਸ਼ਹਰ ਸਿਰੰਦ ਬਿਖੈ ਇਕ ਜੋਗੀ॥ ਕਾਮ ਕੇਲ ਭੀਤਰ ਅਤਿ ਭੋਗੀ॥
ਏਕ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਆਵੈ॥ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ॥੨॥

ਅਰਥ—ਸਰਹਿੰਦ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਜੋਗੀ ਸੀ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਅੰਦਰੋਂ ਇਕ ਵਡਾ ਭੋਗੀ ਤੇ ਵਿਭਚਾਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਦੇ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਸੀ॥ ੨॥ (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੫੯)

ਸੁਰਗ ਨਾਥ ਜੋਗੀ ਕਾ ਨਾਮਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਛਬਿ ਮਾਨ ਮਤੀ ਵਹ ਬਾਮਾ॥
ਵਾਸੌਂ ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ॥ ਤਾਕੋ ਨਾਹੱ ਨਾਹਿ ਕਛੁ ਪਾਵੈ॥ ੩॥

ਅਰਥ—ਜੋਗੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸਵਰਗ ਨਾਥ ਸੀ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮਾਨਮਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਰਾਤ ਦਿਨ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਇਸਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗ ਰਿਹਾ॥ ੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਜੋਗੀ ਘਰ ਹੁਤੋ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਪਹੁੰਚਯੋ ਆਇ॥
ਤਾ ਸੋਂ ਕਹਾ ਬਨਾਇ ਤ੍ਰਿਯ ਏਕ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਝਾਇ॥ ੪॥

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਜੋਗੀ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਆ ਗਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਬਣਾ ਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ॥ ੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਾਢੇ ਖੜਗ ਹਾਥ ਤੁਮ ਧੈਯਹੁ॥ ਦੌਰਤ ਨਿਕਟੁ ਸੁ ਯਾਕੇ ਜੈਯਹੁ॥
ਤਾਹਿ ਸੁਨਾਇ ਬਚਨ ਇਮ ਭਾਖਯੋ॥ ਮੋਰੋ ਚੋਰ ਚੋਰਿ ਇਨ ਰਾਖਯੋ॥ ੫॥

ਅਰਥ—ਤੁਸੀਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਦੌੜਕੇ ਜਾਓ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੋ। ਉਹਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਖੋ ਕਿ ਇਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਛੁਪਾ ਰਖਿਆ ਹੈ॥ ੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭ੍ਰਿਤਜੁ ਤੁਹਾਰੋ ਨਾਥ ਇਹ ਤਾ ਕਹੁ ਜਾਹੁ ਦੁਰਾਇ॥
ਤਾ ਕੌ ਬਹੁਰਿ ਨਿਕਾਰਿ ਹੌ ਕਛੂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਨਾਇ॥ ੬॥

ਅਰਥ—ਹੇ ਸੇਵਕ! ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਛੁਪਾ ਜਾਓ। ਮੈਂ ਫਿਰ ਕੁਝ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਇਹਨੂੰ ਕੱਢਾਂਗੀ॥ ੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਹਿ ਐਸੇ ਆਇਸਹਿ ਪਠਾਯੋ॥ ਆਪੋ ਤਵਨ ਸੌਂ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ॥

ਆਵਤ ਪਤਿਹਿ ਦੁਰਾਯੋ ਤਾ ਕੋ।। ਆਪ ਬਚਨ ਭਾਖ੍ਯੋ ਇਮਿ ਵਾ ਕੋ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਆਗਿਆ ਦੇਕੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਉਸ ਜੋਗੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨ ਲਗੀ। ਪਤੀ ਦੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹਨੂੰ ਛੁਪਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲਗੀ।। ੭।।

ਸੁਨੋ ਨਾਥ ਇਕ ਕਥਾ ਉਚਰੋਂ।। ਤੁਮ ਤੇ ਅਧਿਕ ਚਿੱਤ ਮੇ ਡਰੋਂ।।
ਕੋਪ ਏਕ ਜੋਗੀ ਕਹ ਜਾਗ੍ਯੋ।। ਨਿਜੁ ਚੇਲਾ ਕਹੱ ਮਾਰਨ ਲਾਗ੍ਯੋ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਾਥ=ਮਾਲਕ। ਕੋਪ=ਗੁੱਸਾ। ਜਾਗ੍ਯੋ=ਜਾਗਿਆ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਨਾਥ! ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਡਰਦਿਆਂ ਡਰਦਿਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਇਕ ਜੋਗੀ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ।। ੮।।

ਮੈਂ ਜੁਗਿਯਾ ਕਹੱ ਦਯੋ ਹਟਾਈ।। ਵਾ ਚੇਲਾ ਕਹੱ ਲਯੋ ਛਪਾਈ।।
ਚਲਹੁ ਨਾਥ ਉਠਿ ਤੁਮੈਂ ਦਿਖਾਊਂ।। ਤਾਂ ਤੇ ਤੁਮਰੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸਿਰਾਊਂ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਛੁਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਥ! ਆਓ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਖਾਂਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦੀ ਹਾਂ।। ੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭਲਾ ਕਿਯਾ ਤੈਂ ਰਾਖ੍ਯਾ ਸੁਖਿਤ ਕਿਯਾ ਮੁਰ ਚੀਤਿ।।
ਸ਼ਰਨਾਗਤ ਦੀਜਤ ਨਹੀ ਇਹੈ ਬਡਨ ਕੀ ਰੀਤਿ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਪਤੀ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਅੱਛਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਹਨੂੰ ਛੁਪਾ ਕੇ ਰਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਵਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਇਹੀ ਰੀਤ ਏ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।। ੧੦।।

ਸੁਨਤ ਮਨੋਹਰ ਬਾਤ ਜੜ ਰੀਝਿ ਗਯੋ ਮਨ ਮਾਹਿ।।
ਅਧਿਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਾਸੋਂ ਕਰੀ ਭੇਦ ਪਛਾਨਾ ਨਾਹਿ।। ੧੧।। ੧।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭੇਦ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਲਗ।। ੧੧।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਚੌਤਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੩੪।। ੬੬੯।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਚੌਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੩੪।। ੬੬੯।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪੈਂਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ

ਚੌਪਈ।। ਨਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨ੍ਰਿਪ ਨਿਕਟਿ ਉਚਾਰੋ।। ਕਹ੍ਯੋ ਨਾਥ ਸੁਨੁ ਬਚਨ ਹਮਾਰੋ।।
ਦੱਛਿਨ ਦੇਸ ਰਾਇ ਇਕ ਰਹੈ।। ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਜਾ ਕੋ ਜਗ ਕਹੈ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਨਾਥ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।। ੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤਾ ਕੋ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਲਹਨ ਤ੍ਰਿਯ ਆਵਹੀ।।
ਨਿਰਖਿ ਪ੍ਰਭਾ ਬਲਿ ਜਾਹਿ ਸਭੈ ਸੁਖ ਪਾਵਹੀ।।
ਪਿਯ ਪਿਯ ਤਾਕਹੌਂ ਬੈਨ ਸਦਾ ਮੁਖ ਭਾਖਹੀ।।
ਹੋ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰਾਜਾ ਸੋ ਨਿਤਿ ਪ੍ਰਤਿ ਰਾਖਹੀ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਭਾਖਹੀ=ਆਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਲਹਨ=ਵੇਖਣ।

ਅਰਥ—ਉਹਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਣ ਲਈ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖਕੇ ਅਨੰਦਮਈ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹਦੇ ਲਈ ਪਿਆਰੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਸਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦ੍ਵੈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਾ ਕੇ ਰਹੈਂ ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਕੀ ਖਾਨਿ।।
ਏਕ ਸੰਗ ਰਾਜਾ ਰਮੈ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਜੀਯ ਜਾਨਿ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਦੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਰਮਨ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੩।।

ਏਕ ਦਿਵਸ ਦੋਊ ਤ੍ਰਿਯਾ ਨ੍ਰਿਪਬਰ ਲਈ ਬੁਲਾਇ।।
ਆਂਖਿ ਮੀਚਨ ਖੇਲਤ ਭਯੋ ਅਧਿਕ ਨੇਹ ਉਪਜਾਇ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨ੍ਰਿਪਬਰ=ਚੰਗੇ ਰਾਜੇ ਨੇ। ਆਂਖਿ ਮੀਚਨ=ਲੁੱਕਣ ਮੀਟੀ। ਨੇਹ=ਪ੍ਰੇਮ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਲੁਕਣ-ਮੀਟੀ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਲਗਾ।। ੪।।

ਆਂਖਿ ਮੂੰਦਿ ਤ੍ਰਿਯ ਏਕ ਕੀ ਦੂਜੀ ਲਈ ਬੁਲਾਇ॥
ਅਧਿਕ ਭੋਗ ਤਾ ਸੋਂ ਕਿਯਾ ਇਮਿ ਕਹਿ ਦਈ ਉਠਾਇ॥੫॥

ਅਰਥ—ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਅੱਖ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਸਦਿਆ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ॥ ੫॥

ਐ ਰੁਚਿ ਸੋ ਤੋ ਸੌ ਰਮੋਂ ਰਮੇਂ ਨ ਯਾ ਕੇ ਸੰਗ॥
ਕੋਟਿ ਕਸ਼ਟ ਤਨ ਪੈ ਸਹੋਂ ਕੈਸੋ ਈ ਦਹੈ ਅਨੰਗ॥ ੬॥

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਮਨ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਮਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਰਮਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਕਾਮ ਮੈਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਸਤਾਵੇ॥ ੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਸ੍ਰੀ ਅਸਮਾਨ ਕਲਾ ਭਜਿ ਦਈ ਉਠਾਇਕੈ॥
ਰੁਕਮਕੇਤ ਨ੍ਰਿਪ ਐਸੋ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਇਕੈ॥
ਮੂਰਖ ਰਾਨੀ ਦੁਤਿਯ ਨ ਕਛੂ ਜਾਨਤ ਭਈ॥
ਹੋ ਲੁਕ ਮੀਚਨ ਕੀ ਖੇਲ ਜਾਨ ਜਿਯ ਮੈ ਲਈ॥ ੭॥

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁਕਮਕੇਤ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪਖੰਡ ਕਰਕੇ ਅਸਮਾਨ ਕਲਾ ਨੂੰ ਉਠਾ ਕੇ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜੀ ਮੂਰਖ ਰਾਣੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਂਣਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਲੁਕਣ-ਮੀਟੀ ਦੀ ਖੇਡ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝਦੀ ਰਹੀ॥ ੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਰਤਿ ਕਰਿਕੈ ਤ੍ਰਿਯ ਦਈ ਉਠਾਈ॥ ਪੁਨਿ ਵਾਂ ਕੀ ਦੋਊ ਆਖਿ ਛੁਰਾਈ॥
ਅਧਿਕ ਨੇਹ ਤਿਹ ਸੰਗ ਉਪਜਾਯੋ॥ ਮੂਰਖ ਨਾਰਿ ਭੇਦ ਨਹਿ ਪਾਯੋ॥ ੮॥੧॥

ਅਰਥ—ਭੋਗ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਉਹਨੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਉਠਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹਦੀ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਪੱਟੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਦੂਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ, ਜਿਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕੀਆਂ॥ ੮॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਸ਼ ਚਿਰਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਪੈਂਤੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੩੫॥ ੬੭੭॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਪੈਂਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੩੫॥ ੬੭੭॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਛਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਫਤਹਿਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨੋ ਰਾਇ ਇਕ ਕਥਾ ਪ੍ਰਕਾਸੋਂ।। ਤੁਮਰੇ ਚਿਤ ਕੇ ਭ੍ਰਮਹਿ ਬਿਨਾਸੋਂ।।
ਗੈਂਡੇ ਮਾਂ ਡੋਗਰ ਤਹ ਰਹੈ।। ਫਤੇ ਮਤੀ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਜਗ ਕਹੈ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, ਇਕ ਕਥਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦਾ ਭਰਮ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਗੈਂਡੇ ਖਾਂ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਡੋਗਰਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫਤਹਿ ਮਤੀ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।। ੧।।

ਤਾ ਕੇ ਮਹਿਖ ਧਾਮ ਧਨ ਭਾਰੀ ।। ਤਿਨ ਕੀ ਕਰਤਿ ਅਧਿਕ ਰਖਵਾਰੀ ।।
ਚਰਵਾਰੇ ਬਹੁ ਤਿਨੈ ਚਰਾਵਹਿ।। ਸਾਂਝ ਪਰੈ ਘਰ ਕੋ ਲੈ ਆਵਹਿ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਮੱਝਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਧਨ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਚਰਵਾਹੇ ਉਹਨਾਂ ਮੱਝਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰਦੇ ਸਨ ਸ਼ਾਮ ਹੋਣ ਤੇ ਮੱਝਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਸਨ।। ੨।।

ਇਕ ਚਰਵਾਰਾ ਸੈ ਤ੍ਰਿਯ ਅਟਕੀ ।। ਭੂਲਿ ਗਈ ਸਭਹੀ ਸੁਧਿ ਘਟਕੀ ।।
ਨਿਤਿਪ੍ਰਤਿ ਤਾ ਸੈਂ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।। ਨਦੀ ਪੈਰਿ ਬਹੁਰੋ ਘਰ ਆਵੈ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਘਟ ਕੀ=ਦਿਲ ਦੀ। ਪੈਰਿ=ਤਰ ਕੇ। ਚਰਵਾਰਾ=ਵਾਗੀ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਇਕ ਵਾਗੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਫਸ ਗਈ, ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੁਧ ਬੁਧ ਹੀ ਭੁਲ ਗਈ। ਉਹ ਰੋਜ਼ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਾਗੀ ਨਾਲ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਡੋਗਰ ਸੋਧ ਏਕ ਦਿਨ ਲਹਜੋ।। ਤੁਰਤੁ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੋ ਪਾਛੋ ਗਹਜੋ।।
ਕੇਲ ਕਰਤ ਨਿਰਖੇ ਤਹ ਜਾਈ।। ਬੈਠ ਰਹਾ ਜਿਯ ਕੋਪ ਬਢਾਈ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਡੋਗਰੇ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਇਹਦੀ ਖਬਰ ਮਿਲ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਤੁਰੰਤ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਪਿੱਛਾ ਕਰਕੇ ਜਾ ਫੜਿਆ। ਉਹਨੇ ਉਸਨੂੰ ਭੋਗ=ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ।। ੪।।

ਕਰਿ ਕਰਿ ਕੇਲਿ ਸੋਇ ਤੇ ਗਏ।। ਬੇ ਸੰਭਾਰ ਨਿਜੁ ਤਨ ਤੇ ਭਏ।।

ਸੋਵਤ ਦੁਹੂੰਅਨ ਨਾਥ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮਾਰਹੀ ਡਾਰਯੋ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਹ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਕਰਕੇ ਸੌਂ ਗਏ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਬੇ-ਸੁਰਤ ਹੋ ਗਏ। ਉਹਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਤਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੱਢਕੇ ਵਾਗੀ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਟਿ ਮੂੰਡ ਤਾ ਕੋ ਤੁਰਤੁ ਤਹੀ ਬੈਠ ਛਪਿ ਜਾਇ।।
ਤਨਿਕ ਤਾਤ ਲੋਹੂ ਲਗੇ ਬਾਲ ਜਗੀ ਅਕੁਲਾਇ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਵਾਗੀ ਦਾ ਸਿਰ ਵਢਕੇ ਉਹ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਲੁਕਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਗਰਮ ਲਹੂ ਲੱਗਾ ਤਾ ਉਹ ਘਬਰਾਈ ਹੋਈ ਜਾਗ ਪਈ।। ੬।।

ਚੌਪਈ।। ਮੂੰਡ ਬਿਨਾ ਨਿਜੁ ਮੀਤ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਧਾਰਯੋ।।
ਦਸੋਂ ਦਿਸਨ ਕਾਢੇ ਅਸਿ ਧਾਵੈ।। ਹਾਥਿ ਪਰੈ ਤਿਹ ਮਾਰਿ ਗਿਰਾਵੈ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸਿਰ ਤੋਂ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗੁਸਾ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲੈਕੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਭਜਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਕਿ ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ ਲੱਭ ਪਵੇ, ਉਹਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇ।। ੭।।

ਡੋਗਰ ਛਪਯੋ ਹਾਥ ਨਹਿ ਆਯੋ।। ਢੂੰਢਿ ਰਹੀ ਤ੍ਰਿਯ ਨਾ ਦਰਸਾਯੋ।।
ਵੈਸੇ ਹੀ ਪੈਰਿ ਨਦੀ ਕਹੋਂ ਆਈ।। ਤਹਾਂ ਮਿਤ੍ਰ ਕਹੋਂ ਦਿਯਾ ਬਹਾਈ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੈਰਿ=ਤਰ ਕੇ। ਬਹਾਈ=ਰੌੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ।

ਅਰਥ—ਡੋਗਰਾ ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਅਤੇ ਲੱਭਣ ਤੇ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਫਿਰ ਨਦੀ ਤਰ ਕੇ ਆਈ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਉਸ ਨਦੀ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ।। ੮।।

ਪੈਰਿ ਧਾਮ ਸਰਿਤਾ ਕਹ ਆਈ।। ਪੌਢਿ ਰਹੀ ਜਨੁ ਸਾਂਪ ਚਬਾਈ।।
ਪਾਛੇ ਤਰਿ ਡੋਗਰ ਹੂੰ ਆਯੋ।। ਮੂਰਖ ਨਾਰਿ ਭੇਦ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਨਦੀ ਤਰਕੇ ਉਹ ਘਰ ਨੂੰ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੰਮੀ ਪੈ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਸਪ ਸੁੰਘ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਡੋਗਰਾ ਵੀ ਤਰਕੇ ਆ ਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਭੇਦ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕੀ।। ੯ ।।

ਐਸ ਭਾਂਤ ਸੋ ਕਾਲ ਬਿਹਾਨਯੋ।। ਬੀਤਾ ਬਰਖ ਏਕ ਦਿਨ ਜਾਨਿਯੋ।।
ਤਬ ਡੋਗਰ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰੋ।। ਕਰੋ ਨਾਰ ਇਕ ਕਾਜ ਹਮਾਰੋ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਂ ਗੁਜਰਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਸਾਲ ਲੰਘਣ ਪਿਛੋਂ ਡੋਂਗਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੇ ਸੁਆਣੀ ਮੇਰਾ ਇਕ ਕੰਮ ਕਰ।। ੧੦।।

ਏਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕਾਰਜ ਮੁਰ ਕੀਜਹੁ।। ਮਖਨੀ ਕਾਢ ਧਾਮ ਤੇ ਦੀਜਹੁ।।
ਜਾਤ ਕਹਜੋ ਤਹੱ ਤ੍ਰਿਯ ਮੈ ਨਾਹੀ।। ਹੇਰਿ ਅੰਧੇਰ ਡਰੋਂ ਮਨ ਮਾਹੀ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਰ, ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਤੋਂ ਮੱਖਣ ਲਿਆ ਦੇ। ਤਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ- ਕਿ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹਨੇਰਾ ਵੇਖਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਲਗਦਾ ਏ।। ੧੧।।

ਡੋਂਗਰ ਕਹਾ ਲਗਤ ਦੁਖੁ ਮੋਕੋ।। ਭੂਲਿ ਗਯੋ ਵਹ ਦਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਤੋਕੋ।।
ਨਦੀ ਪੈਰਿ ਕਰਿ ਪਾਰ ਪਰਾਈ।। ਜਾਰ ਬਹਾਇ ਬਹੁਰਿ ਘਰ ਆਈ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਡੋਂਗਰੇ ਨ ਆਖਿਆ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਏ, ਉਹ ਦਿਨ ਤੈਨੂੰ ਭੁਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਨਦੀ ਤਰਕੇ ਪਾਰ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹਕੇ ਫਿਰ ਘਰ ਆ ਗਈ ਸੀ।। ੧੨।।

ਚਮਕਿ ਉਠੀ ਜਬ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਮੋਰ ਭੇਦ ਇਨ ਸਕਲ ਨਿਹਾਰੇ।।
ਤਾਂ ਤੇ ਅਬ ਹੀ ਯਾਹਿ ਸੰਘਾਰੋਂ।। ਮਾਰਿ ਚੋਰ ਇਹ ਗਏ ਉਚਾਰੋਂ।। ੧੩।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਭੜਕ ਪਈ ਕਿ ਇਹਨੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਹੁਣੇ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗੀ ਅਤੇ ਆਖਾਂਗੀ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਚੋਰ ਮਾਰ ਗਏ ਹਨ।। ੧੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪੈਠਿ ਅੰਧੇਰੇ ਧਾਮ ਮਹਿ ਕਾਢਿ ਲਈ ਕਰਵਾਰਿ।।
ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਪੈ ਹਤ ਕੇ ਨਿਮਿਤਿ ਕਰੇ ਪਚਾਸਿਕ ਵਾਰਿ।। ੧੪।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਹਨੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਹਨੇ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲਗ ਪਗ ਪੰਜਾਹ ਵਾਰ ਕੀਤੇ।। ੧੪।।

ਨਿਰਖਿ ਚਮਕ ਤਰਵਾਰ ਕੀ ਦੁਰਜਾ ਮਹਿਖ ਤਰ ਜਾਇ।।
ਤਨਿਕ ਨ ਬ੍ਰਿਣ ਲਾਗਨ ਦਈ ਇਹ ਛਲ ਗਯੋ ਬਚਾਇ।। ੧੫।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਲਿਸ਼ਕ ਵੇਖਕੇ ਇਕ ਮੱਝ ਥੱਲੇ ਜਾ ਲੁਕਿਆ ਅਤੇ ਛਲ ਕਰਕੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਜ਼ਖਮ ਲਗੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ।। ੧੫।।

ਪੈਰਿ ਨਦੀ ਗਈ ਮਿਤ੍ਰ ਕੋ ਆਈ ਤਹੀ ਬਹਾਇ।।
ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਕੋ ਘਾਇਲ ਕਿਯਾ ਨੈਕ ਨ ਰਹੀ ਲਜਾਇ।। ੧੬।। ੧।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਦੀ ਨੂੰ ਤਰ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹਕੇ ਆਈ ਪਤੀ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕੀਤਾ

ਪਰ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।। ੧੯।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਛਤੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੩੬।। ੬੯੩।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਛਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੩੬।। ੬੯੩।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਸੈਂਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਗੈਂਡੇ ਖਾਂ

ਦੋਹਰਾ।। ਨਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਨਿਕਟਿ ਮੰਤ੍ਰੀ ਕਹਾ ਬਿਚਾਰਿ।।
ਤਬੈ ਕਥਾ ਛੱਤੀਸਵੀਂ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਹੀ ਸੁਧਾਰਿ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਵਿਚਾਰਕੇ ਆਖੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਛੱਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਕਹੀ ਹੈ।। ੧।।

ਤਵਨ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੋ ਤੁਰਤੁ ਹੀ ਡੋਗਰ ਘਾਉ ਉਬਾਰਿ।।
ਤਾਹਿ ਤੁਰਤੁ ਮਾਰਤ ਭਯੋ ਗਰੇ ਰਸਹਿਯ ਡਾਰਿ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਡੋਗਰ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਵਾਰ ਬਚਾਕੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਰਸਾ ਪਾਂ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੨।।

ਵਾ ਰਸਿਯਾ ਕਹ ਛਾਨਿਕੈ ਬਾਂਧਿਸਿ ਬਰੋ ਬਨਾਇ।।
ਆਪੁ ਊਚ ਕੂਕਤ ਭਯੋ ਲੋਗਨ ਸਭਨ ਸੁਨਾਇ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਰੱਸੇ ਨੂੰ ਕੋਠੇ ਦੀ ਛੱਤ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਆਪ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਰੌਲਾ ਪਾਣ ਲਗਾ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਸਭ ਲੋਗਨ ਕਹੁੰ ਧਾਮ ਬੁਲਾਯੋ।। ਨਿਜੁ ਦੇਹੀ ਕੋ ਘਾਵ ਦਿਖਾਯੋ।।
ਪੁਨਿ ਤਿਨ ਕੋ ਲੈ ਨਾਰਿ ਦਿਖਾਰੀ।। ਰੋਇ ਕੂਕ ਊਚੇ ਕਰਿ ਮਾਰੀ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਵਿਖਾਏ। ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਿਖਾਈ ਅਤੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਣ ਲਗਾ।। ੪।।

ਜਬ ਮੋਰੇ ਤ੍ਰਿਯ ਘਾਵ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ਅਧਿਕ ਸ਼ੋਕ ਚਿਤ ਮਾਂਝ ਬਿਚਾਰਯੋ।।
ਭੇਦ ਪਾਇ ਦਿਯ ਮੁਹਿ ਕਹ ਟਾਰੀ।। ਲੈ ਪਾਸੀ ਸੁਰ ਲੋਕ ਬਿਹਾਰੀ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਦੁਖੀ ਹੋਈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹਨੇ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਆਪ ਗਲ ਵਿਚ ਰੱਸੀ ਪਾ ਕੇ ਚਲ ਵਸੀ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੂਧ ਦੁਹਤ ਕਟਿਯਾ ਨਿਮਤਿ ਮਹਿਖੀ ਮਾਰਿਸ ਮੋਹਿ।।
ਘਾਵ ਭਯੋ ਤਰਵਾਰ ਸੋ ਕਹਾ ਬਤਾਊਂ ਤੋਹਿ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਦੁੱਧ ਚੋਣ ਸਮੇਂ ਕੱਟੇ ਦਾ ਕਰਕੇ ਮੱਝ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਦਸਾਂ? ਮਾਨੋਂ ਮੈਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਜ਼ਖ਼ਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੬।।

ਚੌਪਈ।। ਅਬ ਆਛੋ ਤਿਹ ਕਫਨ ਬਨੈਯੈ।। ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਭੂਅ ਖੋਦ ਗਡੈਯੈ।।
ਹੌਹੂੰ ਬਜਾਹ ਅਵਰ ਨਹਿ ਕਰਿਹੌ।। ਯਾ ਕੇ ਬਿਰਹਿ ਲਾਗਿਕੈ ਬਰਿਹੌਂ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਹੁਣ ਇਹਦੇ ਲਈ ਸੋਹਣਾ ਖਫਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਪੁੱਟਕੇ ਇਹਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਇਹਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ।। ੭।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੬੨)

ਦੋਹਰਾ।। ਲੋਗਨ ਸਭਨ ਬੁਲਾਇਕੈ ਆਛੋ ਕਫਨ ਬਨਾਇ।।
ਦੁਰਾਚਾਰਨੀ ਨਾਰਿ ਕਹ ਇਹ ਬਿਧਿ ਦਿਯਾ ਦਬਾਇ।। ੮।। ੨।।

ਅਰਥ—ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਕੇ ਸੋਹਣਾ ਖਫਨ ਬਣਾਕੇ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਸ ਵਿਭਚਾਰਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।। ੮।। ੨।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਸ਼ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਸੈਂਤੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੩੭।। ੭੦੧।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਸੈਂਤੀਂਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੩੭।। ੭੦੧।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਅਠੱਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਜਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਬਹੁਰ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰੀ ਕਥਾ ਉਚਾਰੀ।। ਏਕ ਤਰੁਨਿ ਜੋਬਨ ਕੀ ਭਾਰੀ।।
ਏਕ ਚੋਰ ਤਾਕਹ ਠਗ ਬਰਯੋ।। ਅਧਿਕ ਅਨੰਦ ਦੁਹੂੰ ਚਿਤ ਕਰਯੋ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਕਥਾ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜੋ ਬੜੀ ਜੁਆਨ ਸੀ ਉਸ ਨਾਲ ਇਕ ਚੋਰ ਅਤੇ ਇਕ ਠਗ ਨੇ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਅਨੰਦ

ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ।। ੧।।

ਰੈਨਿ ਭਏ ਤਸਕਰ ਉਠਿ ਜਾਵੈ।। ਦਿਨ ਦੇਖਤ ਠਗ ਦਰਬੁ ਕਮਾਵੈ।।
ਤਾਂ ਤ੍ਰਿਯ ਸੌ ਦੋਊ ਭੋਗ ਕਮਾਹੀ।। ਮੂਰਖ ਭੇਦ ਪਛਾਨਤ ਨਾਹੀ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੋਰ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਠੱਗ ਠੱਗੀ ਨਾਲ ਪੈਸਾ ਲੁਟ ਲਿਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਸਨ,। ਮੂਰਖ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਸੀ।। ੨।।

ਠਗ ਜਾਨੈ ਮੋਰੀ ਹੈ ਨਾਰੀ।। ਚੋਰ ਕਹੈ ਮੋਰੀ ਹਿਤਕਾਰੀ।।
ਤ੍ਰਿਯ ਕੈ ਤਾਹਿ ਦੋਊ ਪਹਿਚਾਨੈ।। ਮੂਰਖ ਭੇਦ ਨ ਕੋਊ ਜਾਨੈ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਠੱਗ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ ਨਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਚੋਰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ ਹਿਤੂ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੰਨਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਭੇਦ ਤੋਂ ਅਣਜਾਨ ਸਨ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਰੁਮਾਲ ਬਾਲ ਹਿਤ ਕਾਢਾ।। ਦੁਹੂੰਅਨ ਕੇ ਜਿਯ ਆਨੰਦ ਬਾਢਾ।।
ਵਹ ਜਾਨੈ ਮੋਰੇ ਹਿਤ ਕੈ ਹੈ।। ਚੋਰ ਲਖੈ ਮੋਹੀ ਕਹ ਦੈ ਹੈ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਾਲ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਬਾਢਾ=ਵਧਿਆ। ਹਿਤ=ਪ੍ਰੇਮ। ਲਖੈ=ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਇਕ ਰੁਮਾਲ ਤੇ ਕਢਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੋਵੇਂ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਉਹ (ਠੱਗ) ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਦੇਵੇਗੀ ਤੇ ਚੋਰ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਦੇਵੇਗੀ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚੋਰ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਪਜਾਰਾ ਹੁਤੋ ਤਾਕਹੂੰ ਦਿਯਾ ਰੁਮਾਲ।।
ਤਾਕਹੁ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਿ ਠਗ ਮਨ ਮੈ ਭਯਾ ਬਿਹਾਲ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਚੋਰ ਪਿਆਰਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹਨੇ ਰੁਮਾਲ ਉਹਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਠੱਗ ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ।। ੫।।

ਚੌਪਈ।। ਮੁਸਟ ਜੁੱਧ ਤਸਕਰ ਸੌਂ ਕਿਯੋ।। ਛੀਨ ਰੁਮਾਲ ਹਾਥ ਤੇ ਲਿਯੋ।।
ਚੋਰ ਕਹਾ ਮੋ ਤ੍ਰਿਯ ਇਹ ਕਾਢਾ।। ਯੋ ਸੁਨਿ ਅਧਿਕ ਰੋਸ ਜਿਯ ਬਾਢਾ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਛੀਨ=ਖੋਹ ਲਿਆ। ਮੁਸਟ ਜੁੱਧ=ਹਥੋਪਾਈ।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਚੋਰ ਨਾਲ ਹਥੋ-ਪਾਈ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਹਥੋਂ ਰੁਮਾਲ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਚੋਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਰੁਮਾਲ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਠੱਗ ਦੇ

ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਗੁਸਾ ਵਧਿਆ।। ੬।।

ਆਪੁ ਬੀਚ ਗਾਰੀ ਦੋਊ ਦੇਹੀ।। ਦਾਂਤਿ ਨਿਕਾਰ ਕੇਸ ਗਹਿ ਲੇਹੀ।।
ਲਾਤ ਮੁਸਟ ਕੇ ਕਰੈਂ ਪ੍ਰਹਾਰਾ।। ਜਾਨੁਕ ਚੋਟ ਪਰੈ ਘਰਿਯਾਰਾ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦੇਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਕਚੀਚੀਆਂ ਵਟਦੇ ਹੋਏ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਾਲ ਫੜ ਲਏ। ਉਹ ਲੱਤਾਂ ਤੇ ਮੁੱਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੜਿਆਲ ਉਤੇ ਸੱਟ ਪੈ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।। ੭।।

ਦੋਊ ਲਰਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਹਿ ਆਏ।। ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਹ੍ਵੈ ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ।।
ਠਗ ਤਸਕਰ ਦੁਹੂੰ ਬਚਨ ਉਚਾਰੀ।। ਤੈ ਇਹ ਨਾਰਿ ਕਿ ਮੋਰੀ ਨਾਰੀ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਦੋਵੇਂ ਲੜ ਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋਲ ਆਏ ਅਤੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਠਗ ਤੇ ਚੋਰ ਬੋਲੇ ਕਿ ਤੂੰ ਦਸ ਮੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਏਂ ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਏਂ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨ ਤਸਕਰ ਠਗ ਮੈ ਕਹੋ ਹੌ ਤਾਹੀ ਕੀ ਨਾਰਿ।।
ਜੋ ਛਲ ਬਲ ਜਾਨੈ ਘਨੋਂ ਜਾਮੈ ਬੀਰਜ ਅਪਾਰ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਬੋਲੀ ਹੇ ਚੋਰ ਅਤੇ ਠਗ! ਤੁਸੀਂ ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹਾਂ ਜੋ ਵਲ ਛਲ ਕਰੇ ਤੇ ਜਿਹਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੀਰਜ ਹੋਵੇ।। ੯।।

ਬਹੁਰਿ ਬਾਲ ਐਸੇ ਕਹਾ ਸੁਨਹੁ ਬਚਨ ਮੁਰ ਏਕ।।
ਸੋ ਮੋਕੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਰੈ ਜਿਹ ਮਹਿ ਹੁਨਰ ਅਨੇਕ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਮੈਨੂੰ ਓਹੀ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਖੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੁਨਰ ਹੋਣ।। ੧੦।।

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨਿ ਬਾਲਾ ਮੈ ਬੈਨ ਤਿਹਾਰੋ।। ਅਬ ਪੌਰਖ ਤੈਂ ਦੇਖੁ ਹਮਾਰੋ।।
ਅਧਿਕ ਬੀਰਜ ਜਾ ਮੈ ਜਿਯ ਧਰਿ ਹੈਂ।। ਤਾਹੀ ਕਹੱ ਅਪਨੋ ਪਤਿ ਕਰਿ ਹੈਂ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਬੋਲੇ, ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਬਲ ਨੂੰ ਵੇਖੋ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਿਆਦਾ ਬਲ ਹੋਵੇਗਾ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਮੰਨਣਾ।। ੧੧।।

ਠਗ ਬਚ ਭਾਖਿ ਨਗਰ ਮਹਿ ਗਯੋ।। ਇਸਥਿਤ ਏਕ ਹਾਟ ਪਰ ਭਯੋ।।
ਮੁਹਰੈਂ ਸਕਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤਹ ਧਰੀ।। ਸ਼ਾਹੁ ਭਏ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਰੀ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਆਖਕੇ ਠਗ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚਾ। ਉਸ

ਦੁਕਾਨ ਤੇ (ਠਗ ਨੇ) ਮੋਹਰਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲਗਾ॥ ੧੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਐਸ ਭਾਂਤ ਉਚਰਤ ਭਯਾ ਹ੍ਵੈ ਢੀਲੋ ਸਰਬੰਗ॥
ਮੁਹਰਨ ਕੋ ਸੌਦਾ ਕਰੌ ਸ਼ਾਹੁ ਤਿਹਾਰੇ ਸੰਗ॥ ੧੩॥

ਅਰਥ—ਉਹ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਹੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਮੋਹਰਾਂ ਦਾ ਸੌਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੌਦਾ ਕਰੋ॥ ੧੩॥ (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੬੩)

ਮਦਨ ਰਾਇ ਠਗ ਇਮ ਕਹੀ ਮਨ ਮੈ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਿ॥
ਲੈ ਮੁਹਰੈਂ ਰੁਪਯਾ ਦੇਵੌਂ ਤੁਮ ਕਹੱ ਸ਼ਾਹ ਸੁਧਾਰਿ॥ ੧੪॥

ਅਰਥ—ਮਦਨ ਰਾਇ ਠਗ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਕੇ ਆਖਿਆ—ਕਿ ਹੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ! ਮੈਨੂੰ ਮੋਹਰਾਂ ਦੇਕੇ ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਲਓ॥ ੧੪॥

ਚੌਪਈ॥

ਯੌਂ ਜਬ ਸ਼ਾਹ ਬੈਨਿ ਸੁਨ ਪਾਯੋ॥ ਕਾਢਿ ਅਸ਼ਰਫੀ ਧਨੀ ਕਹਾਯੋ॥
ਠਗ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਜਬੈ ਤੇ ਪਰੀ॥ ਸਭ ਸਨ ਕੀ ਮਨ ਭੀਤਰਿ ਧਰੀ॥ ੧੫॥

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਕੱਢਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਠਗ ਨੇ ਜਦੋਂ ਮੋਹਰਾਂ ਵੇਖੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਸੰਨ ਆਦਿ ਸਭ ਵੇਖ ਲਏ॥ ੧੫॥

ਮੁਹਿਰੈਂ ਡਾਰਿ ਗੁਥਰਿਯਹਿ ਲਈ॥ ਅਧਿਕ ਮਾਰਿ ਬਨਿਯਾ ਕਹਂ ਦਈ॥
ਊਚੈ ਸ਼ੋਰ ਕਰਾ ਪੁਰ ਮਾਹੀ॥ ਮੈ ਮੁਹਰਨ ਕਹ ਬੇਚਤ ਨਾਹੀ॥ ੧੬॥

ਅਰਥ—ਮੋਹਰਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮੋਹਰਾਂ ਵਾਲੀ ਥੈਲੀ ਫੜ ਲਈ ਤੇ ਬਾਣੀਏਂ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਲੱਗਾ। ਠੱਗ ਉਚੀ ਉਚੀ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮੋਹਰਾਂ ਨਹੀਂ ਵੇਚਣੀਆਂ॥ ੧੬॥

ਸ਼ੋਰ ਸੁਨਤ ਪੁਰਜਨ ਸਭ ਧਾਏ॥ ਵਾ ਬਨਿਯਾ ਠਗ ਕੇ ਢਿਗ ਆਏ॥
ਮੁਸਟ ਜੁੱਧ ਨਿਰਖਤ ਅਨੁਰਾਗੇ॥ ਤਿਹ ਦੁਹੂੰਅਨ ਕਹੱ ਪੂਛਨ ਲਾਗੇ॥ ੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੁਸਟ=ਮੁੱਕੀਆਂ। ਨਿਰਖਤ=ਦੇਖਕੇ। ਅਨੁਰਾਗੇ=ਪ੍ਰੇਮ।

ਅਰਥ—ਰੌਲਾ ਸੁਣਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਠੱਗ ਅਤੇ ਬਾਣੀਏਂ ਕੋਲ ਆਏ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘਸੁੰਨ ਮੁਕੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਣ ਪੁੱਛਣ ਲਗੇ॥ ੧੭॥

ਤੁਮ ਕਜੋਂ ਜੁੱਧ ਕਰਤ ਹੋ ਭਾਈ॥ ਹਮੈਂ ਕਹਹੁ ਸਭ ਬ੍ਰਿਥਾ ਸੁਨਾਈ॥

ਦੁਹੂੰਅਨ ਕਹ ਅਬ ਹੀ ਗਹਿ ਲੈਹੈਂ।। ਲੈ ਕਾਜੀ ਪੈ ਨਜਾਇ ਚੁਕੈਹੈਂ।। ੧੮।।

ਅਰਥ—ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਕਿਉਂ ਲੜ ਰਹੇ ਹੋ, ਦੋਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਦਸੋ। ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਹੁਣੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਲਈ ਕਾਜ਼ੀ ਕੋਲ ਲੈ ਚਲਦੇ ਹਾਂ।। ੧੮।।

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਉੱਦਿਤ ਠਗ ਭਯੋ।। ਤਾਂ ਕਹੱ ਲੈ ਕਾਜੀ ਪਹ ਗਯੋ।।
ਅਧਿਕ ਦੁਖਿਤ ਹ੍ਵੈ ਦੀਨ ਪੁਕਾਰੋ।। ਕਰਿ ਕਾਜੀ ਤੈ ਨਜਾਇ ਹਮਾਰੋ।। ੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਉੱਦਿਤ=ਪ੍ਰਸੰਨ। ਪਹ=ਪਾਸ। ਦੀਨ=ਗਰੀਬ।

ਅਰਥ—ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ, ਠਗ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਣੀਏ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਕਾਜ਼ੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ। ਉਹ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ-ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡਾ ਇਨਸਾਫ ਕਰੋ।। ੧੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਲਗਿ ਬਨਿਯਾ ਹ੍ਵੈ ਦੁਖੀ ਇਮਿ ਕਾਜੀ ਸੋ ਬੈਨ।।
ਹਮਰੌ ਕਰੌ ਨਿਯਾਇ ਤੁਮ ਕਹਜੋ ਸ੍ਰਵਤ ਜਲ ਨੈਨ।। ੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ੍ਰਵਤ ਜਲ ਨੈਨ=ਅੱਖਾਂ ਚੋਂ ਅੱਥਰੂ ਕੇਰਦਿਆਂ।

ਅਰਥ—ਤਦ ਬਾਣੀਆਂ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਅੱਖਾਂ 'ਚੋਂ ਅੱਥਰੂ ਕੇਰਦਿਆਂ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡਾ ਇਨਸਾਫ ਕਰੋ।। ੨੦।।

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨੁ ਕਾਜੀ ਜੂ ਬਚਨ ਹਮਾਰੇ।। ਕਲਾਮੁ ਅੱਲਾ ਕੀ ਆਨਿ ਤਿਹਾਰੇ।।
ਖੁਦਾਇ ਸੁਨੈਗੋ ਦਾਦ ਹਮਾਰੋ।। ਹ੍ਵੈ ਹੌਂ ਦਾਵਨਗੀਰ ਤੁਹਾਰੋ।। ੨੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਾਦ=ਫਰਿਆਦ। ਦਾਵਨਗੀਰ=ਪੱਲਾ ਫੜਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਕਾਜ਼ੀ! ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਸੁਣ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਲਾ ਦੀ ਕਸਮ ਹੈ। ਖੁਦਾ ਸਾਡੀ ਫਰਿਆਦ ਸੁਣੇਗਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਪੱਲਾ ਫੜਿਆ ਹੈ।। ੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਧਿਕ ਦੀਨ ਹ੍ਵੈ ਠਗ ਕਹਯੋ ਸੁਨੁ ਕਾਜਿਨ ਕੇ ਰਾਇ।।
ਹਮ ਪੁਕਾਰ ਤੁਮ ਪੈ ਕਰੀ ਹਮਰੋ ਕਰੋ ਨਯਾਇ।। ੨੨।।

ਅਰਥ—ਠਗ ਨੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਦੀਨ-ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਕਾਜ਼ੀ! ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਫਰਿਆਦ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਖੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰੋ।। ੨੨।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਕਾਜੀ ਜਿਯ ਨਜਾਇ ਬਿਚਾਰਜੋ।। ਪ੍ਰਗਟ ਸਭਾ ਮੈ ਦੁਹੂੰ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਜੋ ਮੁਹਰਨ ਕੇ ਸਨਿਹ ਬਤਾਵੈ।। ਸੋ ਸਭ ਆਜੁ ਅਸ਼ਰਫੀ ਪਾਵੈ।। ੨੩।।

ਅਰਥ—ਤਦ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੋ ਮੋਹਰਾਂ ਦਾ ਸੰਨ ਦਸੇਗਾ, ਉਹ ਅੱਜ ਸਾਰੀਆਂ ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ।। ੨੩।।

ਸਨ ਮੁਹਰਨ ਕੋ ਬਨਿਕ ਨ ਜਾਨੋਂ।। ਮੂੰਦਿ ਰਹਾ ਮੁਖ ਕਛੁ ਨ ਬਖਾਨੋਂ।।
ਰੋਇ ਪੀਟ ਕਰਿ ਕਰਤ ਪੁਕਾਰਾ।। ਹਾਹਾ ਕਿਯਸਿ ਕਹਾ ਕਰਤਾਰਾ।। ੨੪।।

ਅਰਥ—ਬਾਣੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਦਾ ਸੰਨ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਚੁਪ ਰਿਹਾ। ਰੋ ਪਿਟ ਕੇ ਉਹ ਪੁਕਾਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀ ਕਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੨੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੁਹਰ ਅਕਬਰੀ ਏਕ ਸਤ ਜਹਾਂਗੀਰੀ ਸੈ ਦੋਇ।।
ਸ਼ਾਹਿ ਜਹਾਨੀ ਚਾਰਿ ਸੈ ਦੇਖ ਲੇਹੁ ਸਭ਼ ਕੋਇ।। ੨੫।।

ਅਰਥ—(ਤਦ ਠਗ ਨੇ ਆਖਿਆ) ਅਕਬਰੀ ਮੋਹਰ ਇਕ ਸੌ, ਜਹਾਂਗੀਰੀ ਦੋ ਸੌ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨੀ ਚਾਰ ਸੌ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਚਾਹੇ ਸਾਰੇ ਵੇਖ ਲਵੇ।। ੨੫।।

ਚੌਪਈ।।

ਸਭਾ ਬੀਚ ਜਬ ਮੁਹਰ ਉਘਾਰੀ।। ਸੋ ਨਿਕਸੀ ਜੋ ਠਗਹਿ ਉਚਾਰੀ।।
ਕਾਜੀ ਛੀਨਿ ਸ਼ਾਹੁ ਤੇ ਲੀਨੀ। ਲੈ ਤਸਕਰ ਕੇ ਕਰ ਮੈਂ ਦੀਨੀ।। ੨੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਛੀਨਿ=ਖੋਹ ਕੇ। ਤਸਕਰ=ਚੋਰ। ਕਰ=ਹੱਥ।

ਅਰਥ—ਸਭਾ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਮੋਹਰਾ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨੀਆਂ ਹੀ ਨਿਕਲੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਠਗ ਨੇ ਕਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਉਹ ਮੋਹਰਾਂ ਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਖੋਹਕੇ ਉਸ ਠਗ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ।। ੨੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਸ ਕਾਜੀ ਕੋ ਪਰਸਜੋ ਠਗ ਭਾਖਜੋ ਸਭ ਗਾਂਉਂ।।
ਕੀਨੋ ਉਮਰ ਖਿਤਾਬ ਜਿਮਿ ਆਜੁ ਹਮਾਰੋ ਨਜਾਉਂ।। ੨੭।।

ਅਰਥ—ਠਗ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਫੈਲਾਇਆ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਇਹਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕਿਤਾਬ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਮੇਰਾ ਇਨਸਾਫ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੨੭।।

ਚੌਪਈ।। ਠਗ ਲੈ ਕੈ ਮੁਹਰੈ ਘਰ ਆਯੋ।। ਤਿਨ ਕਾਜੀ ਕਛੁ ਨਜਾਇ ਨ ਪਾਯੋ।।
ਬਨਿਯਾ ਕਾਢਿ ਸਦਨ ਤੇ ਦੀਨਾ।। ਝੂਠੇ ਤੇ ਸਾਚਾ ਠਗ ਕੀਨਾ।। ੨੮।।

ਅਰਥ—ਠਗ ਮੋਹਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਕਾਜ਼ੀ ਵੀ ਇਸ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਉਸਨੇ ਬਾਣੀਏ ਨੂੰ ਘਰ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਠਗ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।। ੨੮।।

(ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੬੪)

ਦੋਹਰਾ।। ਠਗਹਿ ਅਸਰਫੀ ਸਾਤ ਸੈ ਕਰ ਦੀਨੀ ਨਰਨਾਹਿ।।
ਤਾ ਤ੍ਰਿਯ ਪਹਿ ਲੈ ਆਇਯੋ ਅਪਨੇ ਘਰ ਕੇ ਮਾਹਿ।। ੨੯।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਰਨਾਹਿ=ਰਾਜਾ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਰਾਜਨ! ਉਸ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਠਗ ਨੂੰ ਸਤ ਸੌ ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋਲ ਲੈ ਆਇਆ।। ੨੯।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਅਠੱਤੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੩੮।। ੭੩੦।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅਠਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੩੮।। ੭੩੦।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਉਨਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਜਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਰੈਨ ਭਈ ਤਸਕਰ ਉਠਿ ਧਾਯੋ।। ਸਕਲ ਸ੍ਵਾਨ ਕੋ ਭੇਸ ਬਨਾਯੋ।।
ਸ਼ਾਹਿ ਜਹਾਂ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਪਗ ਧਾਰਯੋ।। ਗਪੈ ਕਹਤ ਗਪਿਅਹਿ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ੍ਵਾਨ=ਕੁੱਤਾ। ਭੇਸ=ਭੇਖ। ਗਪੈ=ਗੱਪਾਂ। ਨਿਹਾਰਯੋ=ਵੇਖਿਆ।

ਅਰਥ—ਰਾਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਚੋਰ ਉਠਕੇ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਉਹ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਉਹਨੇ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਦਿਆਂ ਇਕ ਗੱਪੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ।। ੧।।

ਏਦਿਲ ਸ਼ਾਹ ਨਾਮ ਤਸਕਰ ਬਰ।। ਆਯੋ ਸ਼ਾਹਿ ਜਹਾਂ ਜੂ ਕੇ ਘਰ।।
ਰਾਜਮਤੀ ਨਾਰੀ ਹਿਤ ਗਯੋ ਤਹੌਂ।। ਰਾਜਨ ਕੋ ਰਾਜਾ ਸੋਵਤ ਜਹੌਂ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਚੋਰ ਦਾ ਨਾਂ ਆਦਿਲ ਸ਼ਾਹ ਸੀ, ਉਹ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਉਹ ਰਾਜਮਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਈ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚਾ, ਜਿਥੇ ਮਹਾਂਰਾਜਾ ਸੌਂ ਰਿਹਾ ਸੀ।। ੨।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।।

ਬਹੁਰੋਂ ਤਰਵਾਰਿ ਨਿਕਾਰਿ ਕੈ ਚੋਰ ਸੁ ਵਾ ਗਪਿਯਾ ਕਹੌਂ ਮਾਰਿ ਲਿਯੋ।।
ਫੁਨਿ ਲਾਲ ਉਤਾਰਿ ਲਯੋ ਪਗਿਯਾ ਜੁਤ ਫੇਰਿ ਇਜਾਰ ਪੇ ਅੰਡ ਦਿਯੋ।।
ਤਬ ਸੂਥਨਿ ਸ਼ਾਹੁ ਉਤਾਰ ਦਈ ਸਭ ਬਸਤ੍ਰਨ ਕੋ ਤਿਨ ਹਾਥ ਕਿਯੋ।।

ਫੁਨਿ ਗੋਸਟਿ ਬੈਠਿ ਕਰੀ ਤਿਹ ਸੌ ਤ੍ਰਿਯਕੇ ਹਿਤ ਕੈ ਕਰਿ ਗਾੜ੍ਹ ਹਿਯੋ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਰਵਾਰਿ=ਤਲਵਾਰ। ਇਜਾਰ=ਸਲਵਾਰ। ਅੰਡ=ਆਂਡਾ। ਗੋਸਿਟ=ਸਲਾਹ। ਗਾੜ੍ਹ=ਵੱਡਾ। ਗਪਿਯਾ=ਗੋਪੀ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਉਸ ਚੋਰ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢਕੇ ਉਸ ਗੋਪੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਲਾਲ ਪੱਗ ਸਮੇਤ ਲਾਹ ਕੇ ਉਹਦੀ ਸਲਵਾਰ ਉਤੇ ਆਂਡਾ ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ। ਤਾਂ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਲਵਾਰ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕੱਪੜੇ ਉਹਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤੇ ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਬਹਿਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਖਾਤਰ ਮਨ ਵੱਡਾ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕੀਤੀ॥ ੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ਼ਾਹ ਲਖਾ ਬੀਰਜ ਗਿਰਾ ਕੀਨੀ ਦੂਰਿ ਇਜਾਰ॥
ਬਸਤ੍ਰ ਪਗਰਿਯਾ ਲਾਲ ਜੁਤ ਲੀਨੇ ਚੋਰ ਸੰਭਾਰਿ॥ ੪॥

ਅਰਥ—ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸਮਝਿਆਂ ਕਿ ਵੀਰਜ ਡਿਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਲਵਾਰ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੋਰ ਨੇ ਕੱਪੜੇ ਲਾਲ ਪੱਗ ਸਮੇਤ ਸੰਭਾਲ ਲਏ॥ ੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਬੈਠਿ ਚੋਰੁ ਅਸਿ ਕਥਾ ਪ੍ਰਕਾਸੀ॥ ਏਕ ਚੋਰ ਦੂਜੋ ਧਰ ਫਾਸੀ॥
ਏਕ ਨਾਰਿ ਸੋ ਕੇਲ ਕਮਾਵੈ॥ ਅਪਨੀ ਜਾਨਿ ਅਧਿਕ ਸੁਖਿ ਪਾਵੈ॥ ੫॥

ਅਰਥ—ਹੁਣ ਚੋਰ ਨੇ ਬਹਿਕੇ ਇਹ ਕਥਾ ਉਚਾਰੀ ਕਿ ਇਕ ਚੋਰ ਦੂਜਾ ਠਗ ਸੀ, ਉਹ ਇਕ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਸਨ॥ ੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦਿਨ ਤਸਕਰ ਤਾ ਸੌ ਰਮਤ ਦਰਬ ਠਗਨ ਠਗ ਜਾਇ॥
ਰੈਨਿ ਚੋਰ ਚੋਰਤ ਗ੍ਰਿਹਨ ਤਾਂਹਿ ਮਿਲਤ ਠਗ ਆਇ॥ ੬॥

ਅਰਥ—ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਚੋਰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਰਮਨ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਠਗ ਧਨ ਠਗਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੋਰ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਠਗ ਉਹਨੂੰ ਆ ਮਿਲਦਾ ਸੀ॥ ੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਹੋਡ ਰੁਮਾਲ ਹੇਤ ਤਿਨ ਪਰੀ॥ ਮੁਹਰ ਸਾਤ ਸੈ ਠਗਹੂੰ ਹਰੀ॥
ਪੁਨ ਬਾਰੀ ਤਸਕਰ ਕੀ ਆਈ॥ ਤੁਮੈ ਕਥਾ ਸੋ ਕਹੌ ਸੁਨਾਈ॥ ੭॥

ਅਰਥ—ਰੁਮਾਲ ਲਈ ਉਹਦੀ ਸ਼ਰਤ ਲਗ ਗਈ ਤੇ ਠੱਗ ਸਤ ਸੌ ਮੋਹਰਾਂ ਉਹਦੇ ਲਈ ਠਗਕੇ ਲੈ ਆਇਆ। ਫਿਰ ਚੋਰ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ, ਮੈਂ ਉਹਦੀ ਗੱਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ॥ ੭॥

ਹਜਰਤਿ ਕੇ ਤਸਕਰ ਗ੍ਰਿਹ ਆਯੋ॥ ਗਪਿਯਾ ਕਹੱ ਜਮ ਲੋਕ ਪਠਾਯੋ॥
ਬਸਤ੍ਰ ਲਾਲ ਪਗਿਯਾ ਜੁਤ ਹਰੀ॥ ਗੋਸਟਿ ਬੈਠਿ ਸ਼ਾਹ ਸੋ ਕਰੀ॥ ੮॥

ਅਰਥ—ਉਹ ਚੋਰ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਗੱਪੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਦੇ ਕੱਪੜੇ ਲਾਲ ਪੱਗ ਸਮੇਤ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਏ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਬੈਠਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗਾ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਲਾਲ ਬਸਤ੍ਰ ਪਗਿਯਾ ਹਰੀ ਲਈ ਇਜਾਰ ਉਤਾਰ।।
ਪ੍ਰਾਨ ਉਬਾਰਾ ਸ਼ਾਹ ਕਾ ਹੋਇ ਤਵਨ ਕੀ ਨਾਰਿ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਜਿਸਨੇ ਲਾਲ ਕੱਪੜੇ ਪੱਗ ਸਮੇਤ ਚੋਰੀ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਸਲਵਾਰ ਤਕ ਵੀ ਉਤਾਰ ਲਈ ਸੀ ਭਾਵ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਏ, ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸੇ ਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ।। ੯।।

ਲਾਲ ਬਸਤ੍ਰ ਹਰ ਪਹੁਚਿਯਾ ਜਹਾਂ ਨ ਪਹੁਚਤ ਕੋਇ।।
ਪ੍ਰਾਨ ਉਬਾਰਜੋ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਵਨ ਕੀ ਹੋਇ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਕਪੜੇ ਚੋਰੀ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਥੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚਾ, ਜਿਥੇ ਪਹੁੰਚਨ ਦੀ ਕੋਈ ਭੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮੈਂ ਹੀ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮੇਰੀ ਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ।। ੧੦।।

ਚੌਪਈ।। ਦਿਨ ਕੇ ਚੜੇ ਅਦਾਲਤਿ ਭਈ।। ਵਹੁ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸ਼ਾਹ ਚੋਰ ਕਹੱ ਦਈ।।
ਤਾ ਕੀ ਕਰੀ ਸਿਫਤਿ ਬਹੁ ਭਾਰਾ।। ਅਧਿਕ ਦਿਯਸਿ ਧਨ ਛੋਰਿ ਭੰਡਾਰਾ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਅਦਾਲਤ ਲਗੀ ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਚੋਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ, ਉਹਦੀ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਦਿੱਤਾ।। ੧੧।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੬੫)

ਦੋਹਰਾ।। ਏਦਿਲ ਰਾਜ ਮਤੀ ਲਈ ਠਗ ਕਹਿ ਦਿਯਸਿ ਨਿਕਾਰਿ।।
ਲਾਲ ਬਸਤ੍ਰ ਹਰ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਤਿਹ ਗਪਿਯਾ ਕਹ ਮਾਰਿ।। ੧੨।। ੧।।

ਅਰਥ—ਆਦਿਲ ਨੂੰ ਰਾਜਮਤੀ ਮਿਲ ਗਈ ਅਤੇ ਠਗ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਗੱਪੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਅਤੇ ਕਪੜਿਆਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ।। ੧੨।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਉਨਤਾਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੩੯।। ੭੪੨।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਉਨਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੩੯।। ੭੪੨।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਚਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਦਿਲਜਾਨਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਜਾਟ ਜੰਗਲ ਬਸੈ ਧਾਮ ਕਲਹਨੀ ਨਾਰਿ।।
ਜੋ ਵਹੁ ਕਹਤ ਸੁ ਨਾ ਕਰਤ ਗਾਰਿਨ ਕਰਤ ਪ੍ਰਹਾਰ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਾਰਿਨ=ਗਾਲ੍ਹਾਂ। ਪ੍ਰਹਾਰ=ਕੱਢਣੀਆਂ। ਧਾਮ=ਘਰ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਜੱਟ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕੁਲਹਿਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਉਹ ਆਖਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦੀ ਸੀ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।।

ਸ੍ਰੀ ਦਿਲਜਾਨ ਮਤੀ ਤਾ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯ।। ਅਚਲ ਦੇਵ ਤਿਹੱ ਨਾਮ ਰਹਤ ਪ੍ਰਿਯ।।
ਰਹਤ ਰੈਨਿ ਦਿਨ ਤਾਕੇ ਡਾਰਜੋ।। ਕਬਹੂੰ ਜਾਨ ਨ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਮਾਰਜੋ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਦਿਲਜਾਨ ਮਤੀ ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਪਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅਚਲ ਦੇਵ ਸੀ। ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇਂ ਕਦੀ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਹਾਂ ਬਿਪਾਸਾ ਕੇ ਭਏ ਮਿਲਤ ਸਤੁੱਦ੍ਰਵ ਜਾਇ।।
ਤਿਹੱ ਠਾਂ ਤੇ ਦੋਊ ਰਹਹਿ ਚੌਧਰ ਕਰਹਿ ਬਨਾਇ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਪਾਸਾ=ਬਿਆਸ। ਚੌਧਰ=ਚੌਧਰ ਪੁਨਾ। ਸਤੱਦ੍ਰਵ=ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ।

ਅਰਥ—ਜਿਥੇ ਬਿਆਸ ਅਤੇ ਸਤਿਲੁਜ ਦਰਿਆ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਉਥੋਂ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਸੀ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਜੋ ਕਾਰਜ ਕਰਨੋ ਵਹ ਜਾਨਤ।। ਤਾਹਿ ਕਰੈ ਨਹੀ ਐਸ ਬਖਾਨਤ।।
ਤਬ ਵਹੁ ਕਾਜ ਤਰੁਨਿ ਹਠ ਕਰਈ।। ਪਤਿ ਕੀ ਕਾਨਿ ਨ ਕਛੁ ਜਿਯ ਧਰਈ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਜੋ ਵੀ ਕੰਮ ਪਤੀ ਕਰਵਾਉਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਇਸਤਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਜੋ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਤੀ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹਰ ਹਾਲ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ।। ੪।।

ਪਿਤਰਨ ਪੱਛ ਪਹੂਚਾ ਆਈ।। ਪਿਤੁ ਕੀ ਥਿਤਿ ਤਿਨ ਹੂੰ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।।

ੜ੍ਰਿਯ ਸੌ ਕਹਾ ਸ੍ਰਾਧ ਨਹਿ ਕੀਜੈ।। ਤਿਨ ਇਮ ਕਹੀ ਅਬੈ ਕਰਿ ਲੀਜੈ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਸਰਾਧਾਂ ਦਾ ਦਿਨ ਆਏ ਤਾਂ ਪਤੀ ਨੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਥਿਤ ਦਾ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਹਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਰਾਧ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਕਰਾਂਗੇ।। ੫।।

ਸਕਲ ਸ੍ਰਾਧ ਕੋ ਸਾਜ ਬਨਾਯੋ।। ਭੋਜਨ ਸਮੈ ਦਿਜਨ ਕੋ ਆਯੋ।।
ਪਤਿ ਇਮਿ ਕਹੀ ਕਾਜ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀਜੈ।। ਇਨ ਕਹੋਂ ਦਛਨਾ ਕਛੂ ਨ ਦੀਜੈ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਸਰਾਧ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨ ਦਾ ਵਕਤ ਆਇਆ ਤਾਂ ਪਤੀ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦੱਛਣਾ ਆਦਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ।। ੬।।

ਤ੍ਰਿਯ ਭਾਖਾ ਮੈਂ ਢੀਲ ਨ ਕੈਹੌਂ।। ਟਕਾ ਟਕਾ ਬੀਰਾ ਜੁਤ ਦੈਹੌਂ।।
ਦਿਜਨ ਦੇਤ ਅਬ ਬਿਲੰਬ ਨ ਕਰਿਹੌਂ।। ਤੋਰ ਮੂੰਡ ਪਰ ਬਿਸ਼ਟਾ ਭਰਿਹੌਂ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਦੇਰ ਕੀਤੇ ਇਕ ਇਕ ਟਕਾ ਇਹਨਾਂ ਬ੍ਰਹਾਮਣਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਆਂਗੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕਰਾਂਗੀ।। ੭।।

ਤਬ ਬ੍ਰਹਮਨ ਸਭ ਬੈਠ ਜਿਵਾਏ।। ਅਧਿਕ ਦਰਬੁ ਦੈ ਧਾਮ ਪਠਾਏ।।
ਪੁਨਿ ਤ੍ਰਿਯ ਸੌ ਤਿਨ ਐਸ ਉਚਾਰੀ।। ਸੁਨਹੁ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਰੀਤਿ ਪਿਆਰੀ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੈਠਾ ਕੇ ਭੋਜਨ ਖਵਾਇਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇਕੇ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੀ! ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਰੀਤੀ ਸੁਣ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਿੰਡ ਨਦੀ ਪਰਵਾਹੀਯਹਿ ਯਾ ਮਹਿ ਕਛੁ ਨ ਬਿਚਾਰ।।
ਕਹਾ ਨਾ ਕੀਨਾ ਤਿਨ ਤਰੁਨ ਦਿਯੋ ਕੁਠੋਰਹਿ ਡਾਰਿ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਨਦੀ ਵਿਚ (ਜਲ) ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਾੜੀ ਥਾਂ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ।। ੯।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਤਿਨ ਜਾਟ ਅਧਿਕ ਰਿਸਿ ਮਾਨੀ।। ਤਾ ਕੀ ਨਾਸ ਬਿਵਤ ਜਿਯ ਆਨੀ।।
ਇਹੁ ਕਹਿ ਕਹੂੰ ਬੋਰਿ ਕਰਿ ਮਾਰੋ।। ਨਿਤਜ ਨਿਤਜ ਕੋ ਤਾਪੁ ਨਿਵਾਰੋ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਵਤ=ਵਿਉਂਤ। ਬੋਰਿ=ਡੋਬ ਕੇ। ਤਾਪੁ=ਦੁੱਖ।

ਅਰਥ—ਤਦ ਉਸ ਜੱਟ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਤੇ ਉਹਨੇ ਮਾਰਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਈ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੋਬਕੇ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗਾ ਤੇ ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਕਲੇਸ਼ ਖਤਮ ਕਰਾਂਗਾ।। ੧੦।।

ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨੀ॥ ਜਨਮ ਧਾਮ ਨਹਿ ਜਾਹੁ ਅਯਾਨੀ॥
ਕਰਿ ਡੋਰੀ ਤੁਮਕਹ ਮੈ ਦੈਹੋਂ॥ ਉਨ ਪਾਖੋ ਯੌ ਹੀ ਉਠਿ ਜੈਹੋਂ॥੧੧॥

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪੇਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਰੱਸੀ ਦਿਆਂਗਾ, ਪਰ ਉਹ ਬੋਲੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਰੱਸੀ ਤੋਂ ਜਾਵਾਂਗੀ॥ ੧੧॥

ਵਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਲੈ ਸੰਗਿ ਸਿਧਾਯੋ॥ ਚਲਤ ਚਲਤ ਸਰਤਾ ਤਟ ਆਯੋ॥
ਬਹੁਰਿ ਜਾਟ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਸੁਨੁ ਅਬਲਾ ਤੈਂ ਬਚਨ ਹਮਾਰੋ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਰਤਾ ਤਟ=ਨਦੀ ਦਾ ਕਿਨਾਰਾ। ਅਬਲਾ=ਇਸਤ੍ਰੀ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਦਾ ਤੁਰਦਾ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਆ ਪਹੁੰਚਾ। ਫਿਰ ਜੱਟ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ॥ ੧੨॥

ਸੁਖੀ ਚਲਹੁ ਚੜਿ ਨਾਵ ਪਿਯਾਰੀ॥ ਮਾਨਿ ਲੇਹੁ ਯਹ ਮੋਰ ਉਚਾਰੀ॥
ਤ੍ਰਿਯ ਕਹਜੋ ਬੈਲ ਪੂਛਿ ਗਹਿ ਜੈਹੋ॥ ਅਬ ਹੀ ਪਾਰਿ ਨਦੀ ਕੇ ਹ੍ਵੈਹੌਂ॥੧੩॥

ਅਰਥ—ਹੇ ਪਿਆਰੀ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਤੇ ਬੇੜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਚਲੋ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਮੈਂ ਬਲਦ ਦੀ ਪੂਛ ਫੜਕੇ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀ॥ ੧੩॥ (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੬੬)

ਸਵੈਯਾ॥

ਭੋਰ ਹੁਤੇ ਗਰਜੈ ਲਰਜੈ ਬਰਜੈ ਸਭ ਲੋਗ ਰਹੈ ਨਹਿ ਠਾਨੀ॥
ਸਾਸੁ ਕੇ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਆਵਤ ਸ੍ਵਾਸ ਦੁਆਰਨ ਤੇ ਫਿਰਿ ਜਾਤ ਜਿਠਾਨੀ॥
ਪਾਸ ਪਰੋਸਿਨ ਬਾਸ ਗਹਜੋ ਬਨ ਲੋਗ ਸਭ ਹੀ ਨਕ ਵਾਨੀ॥
ਪਾਨੀ ਕੇ ਮਾਂਗਤ ਪਾਥਰ ਮਾਰਤ ਨਾਰਿ ਕਿਧੌ ਘਰ ਨਾਹਰ ਆਨੀ॥ ੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਭੋਰ=ਸਵੇਰ। ਲਰਜੈ=ਕੰਬਦੀ। ਬਾਸ=ਵਾਸਾ। ਨਾਹਰ=ਸ਼ੇਰਨੀ।

ਅਰਥ—ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਨਦੀ ਗਰਜ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਕੰਬ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਸੱਸ ਦਾ ਤਾਂ ਡਰ ਨਾਲ ਸਾਹ ਵੀ ਰੁਕ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਜੇਠਾਨੀਆਂ ਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵੇਖਕੇ ਮੁੜ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਗੁਆਂਢੀ ਭੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵੜ ਗਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਭੀ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਨ ਲਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ ਜੋ ਪਾਣੀ ਮੰਗਣ ਤੇ ਅਗੋਂ ਪੱਥਰ ਮਾਰਦੀ ਏ, ਇਹ ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ, ਸ਼ੇਰਨੀ ਹੈ॥ ੧੪॥

****
ਦੋਹਰਾ।। ਬੈਲ ਪੂਛਿ ਗਹਿਕੇ ਜਬੈ ਗਈ ਨਦੀ ਕੇ ਧਾਰ।।
ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਿ ਯਾ ਕਹੱ ਪਕਰਿਯੈ ਬੋਲ ਸੁ ਕੂਕਿ ਗਵਾਰ।।੧੫।।

ਅਰਥ—ਬਲਦ ਦੀ ਪੂਛ ਫੜਕੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਨਦੀ ਦੀ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪੂਛ ਨੂੰ ਘੁਟਕੇ ਫੜ ਰਖਣਾ।। ੧੫।।

ਛੋਰਿ ਪੂਛਿ ਕਰ ਤੇ ਦਈ ਸੁਨੀ ਕੂਕਿ ਜਬ ਕਾਨ।।
ਗਾਰੀ ਭਾਖਤ ਬਹਿ ਗਈ ਜਮ ਪੁਰ ਕਿਯਸਿ ਪਯਾਨ।।੧੬।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਉਹਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਹਥੋਂ ਪੂਛ ਛੱਡ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦੀ ਹੋਈ ਜਮਪੁਰੀ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।। ੧੬।।

ਨਾਰਿ ਕਲਹਨੀ ਬੋਰਿ ਕਰਿ ਜਾਟ ਅਯੋ ਗ੍ਰਿਹ ਮਾਹਿ।।
ਕਹਾਂ ਸੁਖੀ ਤੇ ਜਨ ਬਸੈਂ ਅਸਿਨ ਬਯਾਹਨ ਜਾਹਿ।। ੧੭।। ੧।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਕੁਲਹਿਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਜੱਟ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੋਬਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਆਦਮੀ ਕਿੰਵੇ ਸੁਖੀ ਵੱਸ ਸਕਦਾ ਏ, ਜਿਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਿਆਹੀ ਹੋਵੇ।। ੧੭।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਿਰਤ੍ਰੇ ਮੰਤਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਚਾਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੪੦।। ੭੫੯।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਚਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੪੦।। ੭੫੯।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਪ੍ਰੀਤ ਮੰਜਰੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂ ਪੁਰ ਮੈਂ ਹੁਤੀ ਇਕ ਪਟੂਆ ਕੀ ਨਾਰਿ।।
ਅਤਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਿਨ ਜੋ ਕਰਾ ਸੋ ਤੁਹਿ ਕਹੌ ਸੁਧਾਰਿ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਪੁਰ=ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ। ਪਟੂਆ=ਰੇਸ਼ਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਪੁਰ ਵਿਚ ਰੇਸ਼ਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਜੋ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਖੋਲ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।। ੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੰਜਰੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਨਾਮ ਬਖਾਨਿਯਤ।।

ਸੈਨਾਪਤਿ ਤਿਹ ਪਤਿ ਕੌ ਨਾਮ ਸੁ ਜਾਨਿਯਤ।।
ਬੀਰ ਭੱਦ੍ਰ ਨਰ ਇਕ ਸੌ ਹਿਤ ਤਾ ਕੋ ਭਯੋ।।
ਹੋ ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਬੋਲਿ ਤਾਹਿ ਨਿਜੁ ਘਰ ਲਯੋ।। ੨।।

ਅਰਥ - ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰੀਤ ਮੰਜਰੀ ਅਤੇ ਪਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੈਨਾਪਤੀ ਸੀ। ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਇਕ ਵੀਰ ਭੱਦਰ ਨਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹਨੇ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜਕੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਅਧਿਕ ਤਵਨ ਸੌ ਨੇਹ ਲਗਾਯੋ।। ਸਮੈ ਪਾਇ ਕਰਿ ਕੇਲ ਮਚਾਯੋ।।
ਤਬ ਲੌ ਆਵਤ ਪਟੂਆ ਭਯੋ।। ਮਿਤ੍ਰਹ ਡਾਰਿ ਮਾਟ ਮਹਿ ਦਯੋ।। ੩।।

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ। ਉਤੋਂ ਪਤੀ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਇਕ ਮੱਟ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ।। ੩।।

ਦ੍ਵੈ ਤਰਬੂਜਨਿ ਰਖਿ ਘਟ ਮਾਹੀ।। ਇਕ ਕਾਟਜੋ ਕਾਟਜੋ ਇਕ ਨਾਹੀ।।
ਗੂੰਦਾ ਭਖਜੋ ਖਪਰ ਸਿਰ ਧਰਜੋ।। ਦੁਤਿਯਾ ਲੈ ਤਿਹ ਊਪਰ ਜਰਜੋ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਦੋ ਹਦਵਾਣੇ ਉਹਨੇ ਘੜੇ ਵਿਚ ਰਖ ਦਿੱਤੇ, ਇਕ ਕਟੱਕੇ ਅਤੇ ਇਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨੇ ਵਿਚੋਂ ਗਿਰੀ ਤਾਂ ਖਾ ਲਈ ਅਤੇ ਉਹਦਾ ਛਿਲਕਾ ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ।। ੪।।

ਇਹੀ ਬਿਖੈ ਪਟੂਆ ਗ੍ਰਿਹ ਆਯੋ।। ਬੈਠਿ ਖਾਟ ਪਰ ਪ੍ਰਮੁਦ ਬਢਾਯੋ।।
ਕਹਜੋ ਭੱਛ ਕਛੁ ਤਰੁਨਿ ਤਿਹਾਰੇ।। ਅਬ ਆਗੇ ਤਿਹ ਧਰਹੁ ਹਮਾਰੇ।। ੫।।

ਅਰਥ - ਇਨੇ ਵਿਚ ਰੇਸ਼ਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਤੀ ਘਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਮੰਜੇ ਉਤੇ ਬਹਿਕੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗਾ। ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਖਾਣ ਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਅਗੇ ਲਿਆਕੇ ਰਖੋ।। ੫।।

ਜਬ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸੁਨ ਪਾਯੋ।। ਕਾਟਿ ਤਾਹਿ ਤਰਬੂਜ ਖੁਲਾਯੋ।।
ਮਿਤ੍ਰ ਲੇਤ ਤਿਹ ਕੌ ਅਤਿ ਡਰਾ।। ਹਮਰੋ ਘਾਤ ਤ੍ਰਿਯਾ ਇਨ ਕਰਾ।। ੬।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਹਦਵਾਣਾ ਕੱਟਕੇ ਉਹਨੂੰ ਖੁਆਇਆ। ਮਿੱਤਰ ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਬਹੁਤ ਡਰਿਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਹੁਣੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ।। ੬।।

ਕਾਟਿ ਤਾਹਿ ਤਰਬੂਜ ਖੁਲਾਯੋ।। ਪੁਨਿ ਪਟੂਆ ਸੌ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ।।

ਕੇਲ ਕਮਾਯੋ ਟਾਰਿ ਤਿਹੱ ਦਯੋ।। ਮਿਤ੍ਰਹਿ ਕਾਢਿ ਖਾਟ ਪਰ ਲਯੋ।। ੭।।

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਹਦਵਾਣਾ ਕੱਟਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਖੁਆਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਕੱਢਕੇ ਮੰਜੇ ਉਤੇ ਪਾ ਦਿਤਾ।। ੭।।

ਬਹੁਰਿ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੈ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ।। ਮੂਰਖ ਨਾਥ ਨ ਕਛੁ ਛਲ ਪਾਯੋ।।
ਦੁਤਿਯ ਬਾਰ ਤਾਂ ਸੈ ਰਤਿ ਮਾਨੀ।। ਦੂਜੇ ਕਾਨ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਜਾਨੀ।। ੮।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਥ = ਮਾਲਕ, ਪਤੀ। ਰਤਿ ਮਾਨੀ = ਭੋਗ ਕੀਤਾ।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਮੂਰਖ ਪਤੀ ਇਸ ਛਲ ਨੂੰ ਨਾਂ ਜਾਣ ਸਕਿਆ। ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਭੋਗ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਿਆ।। ੮।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕਤਾਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੪੧।। ੭੬੭।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੪੧।। ੭੬੭।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਬਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰੁਸਤਮ ਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਪੀਰ ਮੁਲਤਾਨ ਮੈ ਸੁਤ ਬਿਨੁ ਤਾ ਕੀ ਤ੍ਰੀਯ।।
ਸੋ ਝੂਰਤ ਨਿਜੁ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਬਿਰਧ ਨਿਰਖਿ ਕਰਿ ਪੀਯ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਤ=ਪੁੱਤਰ। ਝੂਰਤ=ਝੂਰਦੀ ਹੈ। ਬਿਰਧ=ਬੁੱਢਾ।

ਅਰਥ - ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਪੀਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਔਲਾਦ ਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਬੁੱਢੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਝੂਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।। ੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਰੁਸਤਮ ਕਲਾ ਤਰੁਨਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਬਖਾਨਿਯੈ।।
ਸੇਖ ਇਨਾਯਤ ਭਰਤਾ ਤਾ ਕੋ ਜਾਨਿਯੈ।।
ਅਧਿਕ ਬਿਰਧ ਤੇ ਭੋਗੁ ਨ ਤਾ ਸੋ ਹ੍ਵੈ ਸਕੈ।।
ਹੋ ਚੜਤ ਖਲਤ ਹੈ ਗਿਰਤ ਬਾਇ ਮੁਖਿ ਅਤਿ ਥਕੈ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਰਤ = ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਖਲਤ = ਨਿਕਲਕੇ। ਗਿਰਤ= ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ - ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਰੁਸਤਮ ਕਲਾ ਅਤੇ ਪਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਇਨਾਇਤ ਸੀ। ਬੜਾ ਬੁਢਾ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਣ ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਭੋਗ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਸਮੇਂ ਉਹ ਥੱਕਕੇ ਹਫਦਾ ਹੋਇਆ ਥੱਲੇ ਡਿਗ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।। ੨।।

ਇਕ ਦਿਨ ਪੀਰ ਪਾਸ ਤ੍ਰਿਯ ਗਈ।। ਅਧਿਕ ਦੁਖਜ ਸੈ ਰੋਵਤ ਭਈ।।
ਤਾ ਤੇ ਮਾਂਗ ਲੌਂਗ ਇਕ ਲਯੋ।। ਨਿਜੁ ਕਹੱ ਗਰਭਵਤੀ ਠਹਰਯੋ।। ੩।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਕ ਫਕੀਰ ਕੋਲ ਗਈ ਤੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਨਾਲ ਰੋਕੇ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਦਸੀ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਮੰਗਕੇ ਇਕ ਲੌਂਗ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਰਭਵਤੀ ਦਸਿਆ।। ੩।।

ਭੋਗ ਖੁਦਾਯਨ ਭਏ ਕਮਾਯੋ।। ਜੋਰਾਵਰੀ ਗਰਭ ਰਖਵਾਯੋ।।
ਨੌ ਮਾਸਨ ਪਾਛੈ ਸੁਤ ਭਯੋ।। ਸਕਲ ਮੁਰੀਦਨ ਤਾਹਿ ਉਡਯੋ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਖੁਦਾ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜੋਰਾਵਰੀ ਗਰਭ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਨੌ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮੁਰੀਦਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਉਡਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪੀਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਬਚਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪੀਰ ਬਚਨ ਜੋ ਤੁਮ ਕਹਜੋਲੌਂਗ ਦਯੋ ਤ੍ਰਿਯ ਹਾਥ।।
ਤਾਂ ਤੇ ਸੁਤ ਉਪਜਜੋ ਸਦਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤਿਹਾਰੀ ਸਾਥ।। ੫।। ੧।।

ਅਰਥ - ਪੀਰ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਲੌਂਗ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਪੁਤਰ ਦਾ ਵਰ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਘਰ ਤੁਹਾਡੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਪੁੱਤਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੫।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਬਯਾਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੪੨।। ੭੭੨।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਬਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੪੨।। ੭੭੨।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਰਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਗੁਲਾਮ

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਗਜ ਕਛੂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਪੂਰਬ ਗਯੋ ਪਠਾਨ।।

ਏਕ ਗੁਲਾਮ ਖਰੀਦ ਕਰਿ ਰਾਖਸਿ ਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿ ਆਨਿ।। ੧।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਪਠਾਨ ਕੁਝ ਕਾਗਜ਼ ਖਰੀਦ ਕੇ ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਗਿਆ ਤੇ ਉਥੋਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਗੁਲਾਮ ਘਰ ਵਿਚ ਲੈ ਆਇਆ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਪਠਾਨ ਨਾਰਿ ਤਿਹੱ ਬਰੀ।। ਅਬ ਲੌ ਰਤਿ ਤਾ ਸੌ ਨਹਿ ਕਰੀ।।
ਤਾ ਸੈ ਬਚਨ ਗੁਲਾਮ ਸੁਨਾਏ।। ਇਹ ਤੇਰੇ ਪਤਿ ਕੇ ਦਸ ਖਾਏ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਸ = ਪਤਾਲੂ।

ਅਰਥ - ਪਠਾਨ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਹਦੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਗੁਲਾਮ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਪਤੀ ਦੇ ਪਤਾਲੂ ਖਾਣ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।। ੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਮਿਰਜਾ ਖਾਨ ਪਠਾਨ ਨਾਮ ਤਿਹ ਜਾਨਿਯੈ।।
ਆਛੋ ਬੀਬੀ ਸੰਖਜਾ ਨਾਰਿ ਪਛਾਨਿਯੈ।।
ਗਾਜੀਪੁਰ ਕੇ ਮਾਂਝ ਸੁ ਤੇ ਦੋਊ ਰਹਹਿ।।
ਹੋ ਜਿਨਕੀ ਕਥਾ ਸੁਧਾਰਿ ਤਵਾਰੀ ਹਮ ਕਹਹਿ।। ੩।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਪਠਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਮਿਰਜ਼ਾ ਖਾਨ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੰਖਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਗਾਜ਼ੀਪੁਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਮੈਂ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਆਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਹੁਰੌ ਕਹੀ ਪਠਾਨ ਸੌ ਇਮਿ ਗੁਲਾਮ ਤਿਨ ਬਾਤ।।
ਮੈ ਇਹ ਤ੍ਰਿਯ ਡਾਇਨਿ ਸੁਨੀ ਕਜੌਂ ਯਾ ਕੇ ਤਟ ਜਾਤ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਗੁਲਾਮ ਨੇ ਪਠਾਨ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਡਾਇਣ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਇਹਦੇ ਨੇੜੇ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦੇ ਹੋ।। ੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤ੍ਰਿਯ ਸੌ ਬਚਨ ਗੁਲਾਮ ਉਚਾਰੇ ਜਾਇ ਕਰਿ।।
ਤੁਮ ਸੌ ਨੇਹ ਬਢਾਇ ਕਹੀ ਹਮ ਆਇ ਕਰਿ।।
ਜਬ ਯਾ ਕੌ ਸੁਖ ਸੌਂ ਸੋਯੋ ਲਹਿ ਲੀਜਿਯੋ।।
ਹੋ ਤਬ ਯਾਕੋ ਖਾਇਨ ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸੁ ਕੀਜੀਯੋ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੇਹ = ਪ੍ਰੇਮ।। ਸੋਯੋ = ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ। ਖਾਇਨ = ਪਤਾਲੂ।।

ਅਰਥ - ਗੁਲਾਮ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸ਼ੁਭ ਚਿੰਤਕ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ

ਗੱਲ ਸੁਣੋ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਪਤੀ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹਦੇ ਪਤਾਲੂ ਵੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ।। ੫।।

ਚੌਪਈ।। ਇਮਿ ਚੇਰੇ ਤਿਨ ਬਚਨ ਉਚਾਰੋ।। ਸੁਨਿ ਸਾਹਿਬ ਤੈਂ ਕਹਜੋ ਹਮਾਰੋ।।
ਜ ਯਹਿ ਤੁਹਿ ਸੌਂ ਯੋ ਲਖਿ ਲੈਹੈਂ।। ਤਬ ਤੇਰੇ ਦੋਊ ਅੰਡ ਚਬੈਹੈਂ।। ੬।।

ਅਰਥ- ਫਿਰ ਉਸ ਗ਼ੁਲਾਮ ਨੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਆਪ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖੇਗੀ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਵੇਂ ਪਤਾਲੂ ਚਬਾ ਲਵੇਗੀ।। ੬।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ੮੩੮)

ਬਤਿਯਾ ਤੇ ਪਠਾਨ ਚਿਤ ਧਾਰੀ।। ਵਾ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋ ਨਹਿ ਪ੍ਰਗਟ ਉਚਾਰੀ।।
ਸੰਗ ਲੈ ਜਬ ਤਿਹ ਪਤਿ ਸ੍ਵੈ ਗਯੋ।। ਤਬ ਸਿਮਰਨ ਤਿਹੱ ਕੌ ਬਚ ਭਯੋ।। ੭।।

ਅਰਥ - ਪਠਾਨ ਨੇ ਵੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਈ, ਪਰ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਪੁਛਿਆ। ਜਦੋਂ ਪਤੀ ਉਹਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਸੌਂ ਗਿਆ ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਦੀ ਕਹੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆਈ।। ੭।।

ਹੇਰਨਿ ਅੰਡ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕਰ ਡਾਰਜੋ।। ਪਤਿ ਚਮਕਜੋ ਕਰ ਖੜਗ ਸੰਭਾਰਜੋ।।
ਤਬ ਹੀ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾ ਕਹੱ ਹਨਿ ਦਿਯੋ।। ਬਹੁਰੋ ਨਾਸ ਆਪਨੋ ਕਿਯੋ।। ੮।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਪਤਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਅਗੇ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਪਤੀ ਨੇ ਤ੍ਰਭਕ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਉਹਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਖਾਨ ਪਠਾਨੀ ਆਪੁ ਮਹਿ ਲਰਿ ਮਰਿ ਭਏ ਪਰੇਤ।।
ਨਾਸ ਦੁਹਨ ਕੋ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ ਵਾ ਗੁਲਾਮ ਕੇ ਹੇਤ।। ੯।। ੧।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਖਾਨ ਤੇ ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਸ ਲੜ ਮਰ ਕੇ ਭੂਤ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਆਕੇ ਦੋਵੇਂ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਏ।। ੯।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤ੍ਰੈਤਾਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੪੩।। ੭੮੧।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਤਰਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੪੩।। ੭੮੧।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਚਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਤਿਲਕ ਮੰਜਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਬਨਿਯਾ ਏਕ ਓਡਛੇ ਰਹਈ।। ਅਧਿਕ ਦਰਬ ਜਾ ਕੇ ਜਗ ਕਹਈ।।
ਤਿਲਕ ਮੰਜਰੀ ਤਾ ਕੀ ਨਾਰੀ।। ਚੰਦ੍ਰ ਲਈ ਜਾ ਤੇ ਉਜਿਯਾਰੀ।। ੧।।

ਅਰਥ - ਓਡਛਾ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬਾਣੀਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਬੜਾ ਧਨ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਤਿਲਕ ਮੰਜਰੀ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਵੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੇ ਉਸਤੋਂ ਚਾਨਣੀ ਲਈ ਹੋਵੇ।। ੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਤਹਾਂ ਰਾਜਾ ਰਹੈ ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਕੀ ਖਾਨ।।
ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰ ਜਿਹ ਰਿਸ ਕਰੈਂ ਅਧਿਕੁ ਆਪੁ ਤੇ ਜਾਨਿ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਧ ਕਹੈ - ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਰਿਸ=ਸਾੜਾ, ਈਰਖਾ।

ਅਰਥ - ਉਥੇ ਇਕ ਬੜੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਜੋਤ ਸੀ, ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਵੀ ਈਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਸੋ ਤ੍ਰਿਯ ਨਿਰਖਿ ਰਾਇ ਛਬਿ ਅਟਕੀ।। ਭੂਲਿ ਗਈ ਸਭ ਹੀ ਸੁਧ ਘਟਕੀ।।
ਅਧਿਕ ਨੇਹ ਰਾਜਾ ਸੌ ਠਾਨਯੋ।। ਤਾਂ ਕਹੌ ਭਵਨ ਆਪਨੋ ਆਨਯੋ।। ੩।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖਕੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁਧ ਬੁਧ ਭੁਲ ਗਈ। ਉਹ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਲਗੀ ਤੇ ਉਹਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ।। ੩।।

ਬੀਰ ਕੇਤ ਸੌਂ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ।। ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮਹਿ ਸੁਖ ਉਪਜਾਯੋ।।
ਚਿਮਟਿ ਚਿਮਟਿ ਤਾ ਸੌ ਰਤਿ ਕਰੀ। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗਨ ਕਰੀ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਬੀਰ ਕੇਤ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ। ਉਹਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ।।

ਕੇਲ ਕਰਤ ਨਿਰਪ ਸੋ ਪਤਿ ਆਯੋ। ਬਡੇ ਸੰਦੂਕ ਬਿਖੈ ਤਿਹ ਪਾਯੋ।।
ਆਪੁ ਨਾਥ ਸੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸੁਨੋ ਬੈਨ ਤੁਮ ਪੀਯ ਪਿਆਰੇ।। ੫।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਇਸਤੀ ਦਾ ਪਤੀ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਉਹ ਆਖਣ ਲਗੀ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਾਰ ਹਮਾਰੋ ਚੋਰ ਤਵ ਯਾ ਸੰਦੂਕ ਕੇ ਮਾਹਿ।।
ਛੋਰਿ ਅਬੈ ਇਹ ਦੇਖਿਯੈ ਕਹੌ ਸੁ ਵਾਹਿ ਕਰਾਹਿ।। ੬।।

ਅਰਥ – ਮੇਰਾ ਯਾਰ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਚੋਰ ਇਸ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੈ। ਸੰਦੂਕ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਵੇਖੋ ਅਤੇ ਜੋ ਚਾਹੋ ਸੋ ਕਰੋ।। ੬।।

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਅਧਿਕ ਤ੍ਰਾਸਿ ਤਿਨ ਧਾਰਜੋ।। ਆਜੁ ਨਾਰਿ ਮੋਕੋ ਇਨ ਮਾਰਜੋ।।
ਛੋਰਿ ਸੰਦੂਕ ਹਮੈ ਗਹੈ ਲੈਹੈ।। ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਭਏ ਬਧ ਕੈਹੈ।। ੭।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਡਰਿਆ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅੱਜ ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗੀ, ਸੰਦੂਕ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਫੜ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੱਢ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਗੇ।। ੭।।

ਕੁੰਜੀ ਡਾਰਿ ਸ਼ਾਹ ਢਿਗ ਦੀਨੀ।। ਦ੍ਵੈ ਕਰ ਜੋਰਿ ਬੇਨਤੀ ਕੀਨੀ।।
ਜਾਰ ਸੰਦੂਕ਼ ਛੋਰਿ ਲਖਿ ਲੀਜੈ।। ਮੋ ਬਤਿਯਾ ਕਰਿ ਸਾਚੁ ਪਤੀਜੈ।। ੮।।

ਅਰਥ – ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕੁੰਜੀ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲਗੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਸਦੂੰਕ ਖੋਲ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੋ ਅਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਰਕੇ ਜਾਣੋ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਸੰਦੂਕ ਛੋਰਨ ਲਗਾ ਲੈ ਕੁੰਜੀ ਕਹੱ ਹਾਥ।।
ਬਹੁਰਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਐਸੇ ਕਹਾ ਬਚਨ ਪਿਯਾ ਕੇ ਸਾਥ।। ੯।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਬਾਣੀਆਂ ਕੁੰਜੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਸੰਦੂਕ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ।। ੯।।

ਚੌਪਈ।। ਦੁਹੂੰ ਹਾਥ ਤਾ ਕੇ ਸਿਰ ਮਾਰੀ।। ਗਈ ਸ਼ਾਹੁ ਮਤਿ ਸਗਲ ਤਿਹਾਰੀ।।
ਜੋ ਯਾ ਸੌ ਮੈ ਭੋਗ ਕਮੈਹੌਂ।। ਤੌ ਤੌਕਹੁ ਕਿਹ ਭਾਂਤਿ ਬਤੈਹੌਂ।। ੧੦।।

ਅਰਥ - ਪਤੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਮਾਰਦੀ ਹੋਈ ਉਹ ਬੋਲੀ - ਹੇ ਸ਼ਾਹ! ਤੁਹਾਡੀ ਮਤ ਮਾਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਭਲਾ ਜੇ ਮੈਂ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਾਂਗੀ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿੰਵੇ ਦਸਾਂਗੀ।। ੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਐਸੇ ਬਚਨ ਬਖਾਨ ਕਰਿ ਮੂਰਖ ਦਿਯਾ ਉਠਾਇ।।
ਬਹੁਰਿ ਰਾਇ ਸੌ ਰਤਿ ਕਰੀ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ।। ੧੧।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹਨੇ ਮੂਰਖ (ਪਤੀ) ਨੂੰ ਉਠਾਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ

ਅਤੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ।। ੧੧।।

ਨ੍ਰਿਪ ਸੋਂ ਕੇਲ ਕਮਾਇ ਕਰਿ ਗ੍ਰਿਹ ਕਹੱ ਦਯੋ ਪਠਾਇ।।
ਬਹੁਰਿ ਸੁਖੀ ਹ੍ਵੈ ਪੁਰ ਬਸੀ ਸ਼ਾਹੁ ਲਯੋ ਗਰ ਲਾਇ।। ੧੨।। ੧।।

ਅਰਥ – ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਆਖਕੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੁਖੀ ਹੋਕੇ ਬਾਣੀਏਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ।। ੧੨।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਚੌਆਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੪੪।। ੭੯੩।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਚੁਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੪੪।। ੭੯੩।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪੰਜਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਜਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਜਾਟ ਦਿੱਲੀ ਮਹਿ ਰਹੈ।। ਨੈਨੌ ਨਾਮ ਜਗਤ ਤਿਹੱ ਕਹੈ।।
ਏਕ ਨਾਰਿ ਤਾ ਕੇ ਕਲਹਾਰੀ।। ਤਾ ਕੋ ਰਹਤ ਪ੍ਰਾਨ ਤੇ ਪਜਾਰੀ।। ੧।।

ਅਰਥ – ਨੈਨੂੰ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਜਟ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹਦੀ ਇਕ ਕੁਲਹਿਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੧।।

ਸ੍ਰੀ ਤ੍ਰਿਯ ਰਾਜ ਮਤੀ ਤਿਹ ਨਾਮਾ।। ਨੈਨੌ ਨਾਮ ਜਾਟ ਕੀ ਬਾਮਾ।।
ਸ਼ਹਿਰ ਜਹਾਨਾਂ ਬਾਦ ਬਸੈਵੇ।। ਦਰਬਵਾਨ ਦੁਤਿ ਮਾਨ ਰਹੈਵੇ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਬਾਮਾ = ਇਸਤ੍ਰੀ।। ਬਸੈਵੇ = ਵਸਦੀ ਸੀ।।

ਅਰਥ – ਨੈਨੂੰ ਨਾਂ ਦੇ ਜਟ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਰਾਜਮਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਜਹਾਨਾਂਬਾਦ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਧਨਵਾਨ ਅਤੇ ਰੂਪਵਤੀ ਸੀ।। ੨।।

ਸੌਦਾ ਕਾਰਨ ਤਾਹਿ ਪਠਾਯੋ।। ਏਕ ਰੁਪੈਯਾ ਹਾਥ ਦਿਵਾਯੋ।।
ਏਕ ਹੁਤੋ ਤਿਹ ਠਾਂ ਕੋ ਜੋਗੀ।। ਨਾਂਗੀ ਕਰਿ ਨਾਰੀ ਤਿਨ ਭੋਗੀ।। ੩।।

ਅਰਥ – ਜਟ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਦੇਕੇ ਸੌਦਾ ਖਰੀਦਣ ਭੇਜਿਆ, ਉਥੇ ਇਕ ਜੋਗੀ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆ ਕਰਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ।। ੩।।

****

ਦੋਹਰਾ।। ਛੋਰਿ ਗਾਂਠਿ ਤਾਂ ਕੇ ਸਿਖਨ ਰੁਪਯਾ ਲਯੋ ਚੁਰਾਇ।।
ਛਾਰਿ ਬਾਂਧਿ ਤਾ ਮੈ ਧਰੀ ਤਾ ਕੀ ਠੌਰ ਬਨਾਇ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਛੋਰਿ=ਖੋਲ੍ਹਕੇ। ਸਿਖਨ = ਚੇਲੇ। ਛਾਰਿ = ਸੁਆਹ।।

ਅਰਥ - ਉਹਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਗੰਢ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਉਹਦਾ ਰੁਪਇਆ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਹਦੀ ਥਾਂ ਸੁਆਹ ਦੀ ਗੰਢ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਭੋਗ ਕਮਾਇ ਬਹੁਰਿ ਤ੍ਰਿਯ ਆਈ।। ਸੌਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਨਿ ਘਰ ਧਾਈ।।
ਲੋਗਨ ਤੇ ਅਤਿ ਹੀ ਸ਼ਰਮਾਈ। ਛਾਰ ਓਰ ਨਹਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਚਲਾਈ।। ੫।।

ਅਰਥ - ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੌਦੇ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਫਿਰ ਘਰ ਆਈ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋਈ ਤੇ ਪਲੇ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੁਆਹ ਦਾ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਾ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਨੁ ਸੌਦਾ ਆਵਤ ਭਈ ਤੀਰ ਪਿਯ ਕੇ ਨਾਰਿ।।
ਛੋਰਿ ਗਾਂਠਿ ਦੇਖੈ ਕਹਾ ਤਾ ਮੈਂ ਨਿਕਸੀ ਛਾਰ।। ੬।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਸੌਦੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਪਤੀ ਪਾਸ ਆ ਗਈ, ਜਦੋਂ ਪਤੀ ਨੇ ਗੰਢ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਸੁਆਹ ਸੀ।। ੬।।

ਚੌਪਈ।। ਕਰ ਰੁਪਯਾ ਮੋਰੇ ਤੁਮ ਦਯੋ।। ਸੌਦਾ ਲਜਾਵਨ ਕਾਜ ਪਠਯੋ।।
ਰੁਪਯਾ ਗਿਰਾ ਰਾਹ ਮਹੌਂ ਜਾਈ।। ਲੋਗ ਬਿਲੋਕਿ ਲਾਜ ਮੁਹਿ ਆਈ।। ੭।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਬੋਲੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰੁਪਇਆ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸੌਦਾ ਲੈਣ ਲਈ ਘੱਲਿਆ ਸੀ, ਰੁਪਇਆ ਰਾਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋ ਗਈ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਛਾਰ ਸਹਿਤ ਮੈ ਸੋ ਗਹਯੋ ਗੋਦ ਲਾਜ ਤੇ ਡਾਰਿ।।
ਤੁਮ ਹਾਥਨ ਸੋ ਖੋਜਿ ਕਰਿ ਯਾ ਤੇ ਲੇਹੁ ਨਿਕਾਰਿ।। ੮।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਥੋਂ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਮਾਰੀ ਸੁਆਹ ਦੀ ਝੋਲੀ ਭਰ ਲਿਆਈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਟੋਲ ਕੇ ਇਹਦੇ ਵਿਚੋਂ (ਰੁਪਇਆ) ਕੱਢ ਲਵੋ।। ੮।।

ਮੂੜ ਨਾਹ ਕਛੂ ਨਾ ਲਖਾ ਖੋਜਨ ਲਾਗਾ ਛਾਰ।।
ਸੋ ਨ ਲਹਾ ਚੁਪ ਹ੍ਵੈ ਰਹਾ ਸਕਜਾ ਨ ਭੇਦ ਬਿਚਾਰਿ।। ੯।। ੧।।

ਅਰਥ - ਮੂਰਖ ਪਤੀ ਨੇ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਸੁਆਹ ਵਿਚੋਂ ਰੁਪਇਆ ਲੱਭਣ ਲਗਾ

ਤੇ ਜਦੋਂ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਭੇਦ ਸਮਝੇ ਚੁਪ ਹੋ ਗਿਆ।। ੯।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਪੈਂਤਾਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੪੫।। ੮੦੪।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਪੰਜਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੪੫।। ੮੦੪।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਛਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਨੂਰਮ ਬੀਬੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਜੀ ਇਕ ਕਸ਼ਮੀਰ ਮੈਂ ਤਾ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਏਕ।।
ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਅਰੁ ਬਸੀਕਰ ਜਾਨਤ ਹੁਤੀ ਅਨੇਕ।। ੧।।

ਅਰਥ - ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਜ਼ੀ ਸੀ, ਉਹਦੀ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਸ ਕਰਨ ਦੇ ਕਈ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਜਾਣਦੀ ਸੀ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।।

ਅਦਲ ਮੁਹੰਮਦ ਨਾਮ ਤਵਨ ਪਤਿ।। ਨਜਾਇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੇ ਬੀਚ ਨਿਪੁਨਿ ਅਤਿ।
ਨੂਰਮ ਬੀਬੀ ਨਾਰਿ ਤਵਨ ਘਰ।। ਜਾ ਕੇ ਸਾਥ ਰਮਤ ਨਿਤਿ ਅਤਿ ਨਰ।। ੨।।

ਅਰਥ - ਉਹਦਾ ਪਤੀ ਆਦਿਲ ਮੁਹੰਮਦ ਸੀ, ਜੋ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸਿਆਣਾ ਸੀ, ਉਹਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਨੂਰਮ ਬੀਬੀ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਰੋਜ਼ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਭੋਗ ਕਰਦੇ ਸਨ।। ੨।।

ਤਿਨ ਇਕ ਜਾਟ ਭਏ ਰਤਿ ਠਾਨੀ।। ਕਛੂ ਕਾਜੀ ਕੀ ਕਾਨਿ ਨ ਮਾਨੀ।।
ਹਜਰਤਿ ਆਇ ਤਬੈ ਲਗਿ ਗਯੋ।। ਮਿਤ੍ਰਹਿ ਬਾਂਧਿ ਖਾਟ ਤਰ ਲਯੋ।। ੩।।

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਕ ਜੱਟ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਾਜ਼ੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ ਤੇ ਉਹਨੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਮੰਜੇ ਥੱਲੇ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ।। ੩।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੭੦)

ਦੋਹਰਾ।।।ਆਪੁ ਮੁਸਫ ਬਾਂਚਤ ਭਈ ਜਾਟ ਖਾਟਿ ਤਰ ਬਾਂਧਿ।।
ਕਾਜੀ ਕੋ ਮੋਹਿਤ ਕਿਯਾ ਬਾਨ ਦ੍ਰਿਗਨ ਕੇ ਸਾਂਧਿ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਜੱਟ ਨੂੰ ਮੰਜੇ ਥੱਲੇ ਲੁਕਾ ਕੇ ਆਪ ਕੁਰਾਨ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗ ਪਈ, ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ

ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰ ਲਿਆ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਖਾਟ ਊਪਰ ਕਾਜੀ ਬੈਠਾਯੋ।। ਕਾਮਕੇਲ ਤਾਂਸੋ ਉਪਜਾਯੋ।।
ਤਾਕੀ ਕਾਨਿ ਨ ਆਨਤ ਮਨੈ।। ਮੂਰਖ ਚੋਟ ਚਟਾਕਨ ਗਨੈ।। ੫।।

ਅਰਥ -ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮੰਜੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕਲੋਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਆਈ ਤੇ ਓਧਰ ਜੱਟ ਵੀ ਚੋਟਾਂ ਗਿਣਨ ਲਗਾ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਕਰਿ ਕਾਜਿਯਹਿ ਦੀਨਾ ਬਹੁਰਿ ਉਠਾਇ।।
ਖਾਟ ਤਰੇ ਤੇ ਕਾਢਿ ਕਰਿ ਜਾਟ ਲਯੋ ਉਰ ਲਾਇ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਕਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਉਹਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਠਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਫੇਰ ਮੰਜੇ ਹੇਠੋਂ ਜੱਟ ਨੂੰ ਕੱਢਕੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ।। ੬।।

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨਿ ਲੈ ਮੀਤ ਬਚਨ ਤੈਂ ਮੇਰਾ।। ਮੈ ਕਾਜੀ ਕਹ ਬਹੁਤ ਲਬੇਰਾ।।
ਤਾ ਕਹੌ ਬਹੁ ਜੂਤਿਨ ਸੌ ਮਾਰਾ।। ਤਾਂ ਤੇ ਉਠਤ ਤਰਾਕੋ ਭਾਰਾ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਲਬੇਰਾ=ਲਤਾੜਿਆ ਹੈ। ਤਰਾਕੋ=ਤੜਾਕਾ, ਅਵਾਜ਼।

ਅਰਥ—ਉਹ ਆਖਣ ਲੱਗੀ—ਕਿ ਹੇ ਦੋਸਤ! ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ। ਮੈਂ ਅੱਜ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲਤਾੜਿਆ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਮੈਂ ਜੁੱਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਬੜੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੁਵੈ ਤਰਾਕ ਪਨ੍ਹੀਨ ਕੇ ਪਰੈ ਤਿਹਾਰੇ ਕਾਨ।।
ਤੌ ਹਮ ਸਾਚੁ ਤਿਸੈ ਹਨਾਂ ਲੀਜਹੁ ਹ੍ਰਿਦੈ ਪਛਾਨਿ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਨ੍ਹੀਨ=ਜੁੱਤਾਆਂ। ਹਨਾਂ=ਮਾਰਿਆ।

ਅਰਥ—ਜੁੱਤੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਤੁਸੀ ਸੱਚ ਮੰਨੋ।। ੮।।

ਸੱਤਿ ਸੱਤਿ ਤਿਨ ਕਹਾ ਹਮ ਸੁਨੇ ਤਰਾਕੇ ਕਾਨ।।
ਸੀਸ ਖੁਰਕਿ ਗ੍ਰਿਹ ਕੌ ਗਏ ਭੇਦ ਨ ਸਕਾ ਪਛਾਨ।। ੯।। ੧।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ ਹਾਂ, ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਮੈਂ ਭੀ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਸਿਰ ਖੁਰਕਦਾ ਹੋਇਆ ਘਰ ਨੂੰ ਗਿਆ ਤੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।। ੯।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਛਯਾਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੪੬।। ੮੧੧।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਸੰਬਾਦ, ਛਿਆਲੀਵੀਂ-ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੪੬।। ੮੧੧।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਸੰਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਾਦਲ ਕੁਮਾਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਕਥਾ ਏਕ ਸ੍ਰਵਨਨ ਹਮ ਸੁਨੀ।। ਹਰਿਯਾਬਾਦ ਏਕ ਤ੍ਰਿਯ ਗੁਨੀ।।
ਬਾਦਲ ਕੁਅਰਿ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿਯ ਤਿਹ ਕੌ।। ਜਾਨਤ ਹੈ ਸਿਗਰੌ ਜਗ ਜਿਹ ਕੌ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਅਸਾਂ ਇਕ ਕਥਾ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀਆਬਾਦ ਵਿਚ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਬਾਦਲ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦਾ ਸੀ।। ੧।।

ਏਕ ਮੁਗਲ ਤਿਨ ਧਾਮ ਬੁਲਾਯੋ।। ਆਛੋ ਭੋਜਨ ਤਾਹਿ ਖਵਾਯੋ।।
ਤਾਹਿ ਭਜਨ ਕਹ ਹਾਥ ਪਸਾਰਾ।। ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾਹਿ ਜੂਤਿਯਨ ਮਾਰਾ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਇਕ ਮੁਗਲ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਵਾਦੀ ਭੋਜਨ ਖੁਆਇਆ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹਦੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਫੈਲਾਇਆ ਪਰ ਫਿਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨੂੰ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰਨ ਲਗੀ।। ੨।।

ਮਾਰਿ ਮੁਗਲ ਕੂਕਤ ਇਮਿ ਧਾਈ।। ਯਹ ਸੁਨਿ ਬੈਨ ਪ੍ਰਜਾ ਮਿਲਿ ਆਈ।।
ਕਰਿ ਸਮੋਧ ਤਿਨ ਧਾਮ ਪਠਯੋ।। ਯਾ ਕੇ ਕੰਠ ਟੂਕ ਫਸਿ ਗਯੋ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਮੁਗਲ ਨੂੰ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਉਹ ਚੀਕਦੀ ਹੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ ਆ ਗਏ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਰੋਟੀ ਫਸ ਗਈ ਸੋ ਇਹ ਬਹਾਨਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚੇਤ ਮੁਗਲ ਜਬ ਹੀ ਭਯਾ ਸੀਸ ਰਹਜੋ ਨਿਹੁਰਾਇ।।
ਅਤਿ ਲੱਜਤ ਜਿਯ ਮੈ ਭਯਾ ਬੈਨ ਨ ਭਾਖਯੋ ਜਾਇ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੇਤ=ਹੋਸ਼। ਨਿਹੁਰਾਇ=ਨੀਵਾਂ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਮੁਗਲ ਸੁਚੇਤ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਭੀ ਬੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।। ੪।।

ਅਬ ਮੈ ਯਾਹਿ ਉਬਾਰਿਯਾ ਸੀਤਲ ਬਾਰਿ ਪਿਯਾਇ।।

ਸਭ ਸੌ ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਕਹਿ ਤਾਂਕੌ ਦਿਯਾ ਉਠਾਇ॥੫॥੧॥

ਅਰਥ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਫਿਰ ਆਖਣ ਲਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪਿਆਕੇ ਬਚਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਕੇ ਉਹਨੂੰ ਘਰ ਤੋਂ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥ ੫॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਚਿਰਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਸੰਤਾਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੪੭॥ ੮੧੬॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਭੂਪ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਸੰਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੪੭॥ ੮੧੬॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਅਠਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਨੂਰ ਜਹਾਨ

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਹਾਂਗੀਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕੇ ਬੇਗਮ ਨੂਰ ਜਹਾਂ॥
ਬਸਿ ਕੀਨਾ ਪਤਿ ਆਪਨਾ ਇਹ ਜਸ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ॥ ੧॥

ਅਰਥ—ਜਹਾਂਗੀਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂਰ ਜਹਾਂ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰਾ ਜਗ ਜਾਣਦਾ ਸੀ॥ ੧॥ (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੭੧)

ਚੌਪਈ॥

ਨੂਰ ਜਹਾਂ ਇਮਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ॥ ਜਹਾਂਗੀਰ ਸੁਨੁ ਸ਼ਾਹ ਹਮਾਰੇ॥
ਹਮ ਤੁਮ ਆਜੁ ਅਖੇਟਕ ਜੈਹੈਂ॥ ਸਭ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਕਹੱ ਸਾਥ ਬੁਲੈਹੈਂ॥੨॥

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਨੂਰ ਜਹਾਂ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਚਲੀਏ॥ ੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਹਾਂਗੀਰ ਏ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਖੇਲਨ ਚੜ੍ਹਾ ਸ਼ਿਕਾਰ॥
ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਸੰਗ ਲੈ ਆਯੋ ਬਨਹਿ ਮੰਝਾਰ॥ ੩॥

ਅਰਥ—ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਲਈ ਤੁਰ ਪਿਆ, ਸਾਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਆ ਪਹੁੰਚਾ॥ ੩॥

ਅਰੁਨ ਬਸਤ੍ਰ ਤਨ ਮਹਿ ਧਰੇ ਇਮਿ ਅਬਲਾ ਦੁਤਿ ਦੇਹਿ॥
ਨਰ ਬਪੁਰੇ ਕਾ ਸੁਰਨ ਕੇ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾਏ ਲੇਹਿ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਰੁਨ=ਲਾਲ। ਇਮਿ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਅਬਲਾ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਬਪੁਰੇ=ਵਿਚਾਰੇ।

ਅਰਥ—ਲਾਲ ਕੱਪੜੇ ਪਾਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਲਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਕਿ ਵਿਚਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਦਿਲੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੪॥

ਨਵਲ ਬਸਤ੍ਰ ਨਵਲੈ ਜੁਬਨ ਨਵਲਾ ਤ੍ਰਿਯਾ ਅਨੂਪ॥
ਤਾ ਕਨਨ ਮੈਂ ਡੋਲਹੀਂ ਰਤਿ ਸੇ ਸਕਲ ਸਰੂਪ॥ ੫॥

ਅਰਥ—ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਰੱਤੀ ਸਮਾਨ ਰੂਪਵੰਤ ਸਨ॥ ੫॥

ਇਕ ਗੋਰੀ ਇਕ ਸਾਂਵਰੀ ਹਸਿ ਹਸਿ ਝੂਮਰ ਦੇਹਿ॥
ਜਹਾਂਗੀਰ ਨਰਨਾਹ ਕੀ ਸਗਲ ਬਲੈਯਾਂ ਲੇਹਿ॥ ੬॥

ਅਰਥ—ਕੋਈ ਗੋਰੀ, ਕੋਈ ਕਾਲੀ ਸੀ ਤੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਭ ਤ੍ਰਿਯ ਹਥਿਨ ਅਰੂੜਿਤ ਭਈ॥ ਸਭਹੀ ਹਾਥ ਬੰਦੂਕੈਂ ਲਈ॥
ਬਿਹਸਿ ਬਿਹਸਿ ਕਰਿ ਬਚਨ ਸੁਨਾਵੈਂ॥ ਜਹਾਂਗੀਰ ਕਹ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵੈ॥ ੭॥

ਅਰਥ—ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦੂਕਾਂ ਫੜ ਕੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੭॥

ਸਭ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਕਰ ਜੋਰੈ ਕੀਨੈਂ। ਏਕ ਮ੍ਰਿਗਹਿ ਜਾਨੇ ਨਹਿ ਦੀਨੈਂ॥
ਕੇਤਿਕ ਬੈਠ ਬਹਲ ਪਰ ਗਈ॥ ਹੈ ਗੈ ਕਿਤੀ ਅਰੂੜਿਤ ਭਈ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹੈ=ਘੋੜੇ। ਗੈ=ਹਾਥੀ। ਕਰ ਜੋਰੈ=ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ।

ਅਰਥ—ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਬੈਲਾਂ ਤੇ ਬੈਠ ਗਈਆਂ ਤੇ ਕਈ ਹਾਥੀ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਈਆਂ॥ ੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਿਨਹੂੰ ਗਹੀ ਤੁਫੰਗ ਕਰ ਕਿਨਹੂੰ ਗਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ॥
ਕਿਨਹੂੰ ਕਟਾਰੀ ਕਾਢਿ ਲੀ ਕਿਨਹੂੰ ਤਨੀ ਕਮਾਨ॥ ੯॥

ਅਰਥ—ਕਿਸੇ ਨੇ ਬੰਦੂਕ ਫੜ ਲਈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਫੜ ਲਈ. ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਟਾਰ ਕੱਢ ਲਈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਮਾਨ ਕੱਸ ਲਈ॥ ੯॥

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰਿਥਮ ਮ੍ਰਿਗਨ ਪਰ ਸ੍ਵਾਨ ਧਵਾਏ।। ਪੁਨਿ ਚੀਤਾ ਤੇ ਹਰਿਨ ਗਹਾਏ।।
ਬਾਜ ਜੁਰਨ ਕਾ ਕਿਯਾ ਸ਼ਿਕਾਰਾ।। ਨੂਰ ਜਹਾਂ ਪਰ ਪ੍ਰੀਤਿ ਅਪਾਰਾ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਪਹਿਲਾਂ ਹਿਰਨਾਂ ਉਤੇ ਕੁੱਤੇ ਛੱਡੇ ਤੇ ਫਿਰ ਚੀਤਿਆਂ ਤੋਂ ਹਿਰਨ ਫੜਵਾਏ। ਜੰਗਲੀ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਨੂਰਜਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੀਤ ਸੀ।। ੧੦।।

ਰੋਝ ਹਰਿਨ ਝੰਖਾਰ ਸੰਘਾਰੇ।। ਨੂਰ ਜਹਾਂ ਗਹਿ ਤੁਪਕ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।
ਕਿਨਹੂੰ ਹਨੇ ਬੇਗਮਨ ਬਾਨਾ।। ਪਸੁਨ ਕਰਾ ਜਮ ਧਾਮ ਪਯਾਨਾ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਰਿੱਛਾਂ, ਹਿਰਨਾਂ, ਝੰਖਾਰਾ ਨੂੰ ਨੂਰ ਜਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ। ਕਈ ਬੇਗਮਾਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਗਏ ਪਸ਼ੂ ਜਮਲੋਕ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।। ੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਬੇਗਮ ਨਿਰਖਿ ਰੀਝਿ ਰਹੈ ਮ੍ਰਿਗ ਕੋਟਿ।।
ਗਿਰੇ ਮੂਰਛਨਾ ਹ੍ਵੈ ਧਰਨਿ ਲਗੇ ਬਿਨਾ ਸਰ ਚੋਟਿ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਬੇਗਮ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹਿਰਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਤੀਰ ਲਗੇ ਹੀ ਬੇ-ਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ।। ੧੨।।

ਜਿਨ ਕੈ ਤੀਖਨ ਅਸਿ ਲਗੈ ਲੀਜਤ ਤਿਨੈ ਬਚਾਇ।।
ਜਿਨੈ ਦ੍ਰਿਗਨ ਕੇ ਸਰ ਲਗੇ ਤਿਨ ਕੋ ਕਛੁ ਨ ਉਪਾਇ।। ੧੩।।

ਅਰਥ — ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੱਖੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੈਣਾ ਦੇ ਤੀਰ ਲਗੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਕੌਣ ਉਪਾਅ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ।। ੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਕਿਤੀ ਸਹਚਰੀ ਤੁਰੈ ਧਵਾਵੈ।। ਪਹੁਚਿ ਮ੍ਰਿਗਨ ਕੋ ਘਾਇ ਲਗਾਵੈ।।
ਕਿਨਹੂੰ ਮ੍ਰਿਗਨ ਦ੍ਰਿਗਨ ਸਰ ਮਾਰੇ।। ਬਿਨੁ ਪ੍ਰਾਨਨ ਗਿਰਿ ਗਏ ਬਿਚਾਰੇ।। ੧੪।।

ਅਰਥ—ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਸਖੀਆਂ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੌੜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਹਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦੇਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਹਿਰਨ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਮਰ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪਏ ਸਨ।। ੧੪।।

ਇਹੀ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਕੀਆ ਸ਼ਿਕਾਰਾ।। ਤਬ ਲੌ ਨਿਕਸਾ ਸਿੰਘ ਅਪਾਰਾ।।
ਯਹ ਧੁਨਿ ਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰਵਨ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਸਕਲ ਨਾਰਿ ਇਕਠੀ ਹ੍ਵੈ ਆਈ।। ੧੫।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਸ਼ੇਰ ਨਿਕਲਿਆ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੀ ਉਹਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਕੇ

****
ਆ ਗਈਆਂ।। ੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਹੁ ਅਰਨਾ ਭੈਸਾਨ ਕੋ ਆਗੇ ਧਰਾ ਬਨਾਇ।।
ਤਾ ਪਾਛੇ ਹਜਰਤਿ ਚਲੇ ਬੇਗਮ ਸੰਗ ਸੁਹਾਇ।। ੧੬।।

ਅਰਥ—ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਦਾ ਓਲ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬੇਗਮ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ ਸੋਭ ਰਹੇ ਸਨ।। ੧੬।।

ਚੌਪਈ।। ਜਹਾਂਗੀਰ ਤਕਿ ਤੁਪਕਿ ਚਲਾਈ।। ਸੋ ਨਹਿ ਲਗੀ ਸਿੰਘ ਕੇ ਜਾਈ।।
ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਕਰਿ ਕੇਹਰਿ ਧਾਯੋ।। ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕੇ ਊਪਰ ਆਯੋ।। ੧੭।।

ਅਰਥ—ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਾਇਆ, ਪਰ ਉਹ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਨਾ ਲਗਾ। ਸ਼ੇਰ ਹੋਰ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਉਤੇ ਝਪਟਿਆ।। ੧੭।।

ਹਰਿ ਧਾਵਤ ਹਥਿਨੀ ਭਜਿ ਗਈ।। ਨੂਰ ਜਹਾਂ ਦਿਕ ਠਾਂਢਨ ਭਈ।।
ਜੋਧ ਬਾਇ ਯਹਿ ਤਾਂਹਿ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ਤਾਕਿ ਤੁਪਕ ਕੋ ਘਾਇ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ।। ੧੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰਿ=ਸ਼ੇਰ। ਧਾਵਤ=ਦੌੜਿਆ। ਜੋਧ ਬਾਇ=ਜੋਧ ਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ।

ਅਰਥ—ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਹਥਨੀ ਦੌੜ ਪਈ ਅਤੇ ਨੂਰ ਜਹਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਾਣੀਆਂ ਖੜੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਜੋਧਾ ਬਾਈ ਨੇ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਾਇਆ।। ੧੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਾਨ ਤਬਹੀ ਤਜੇ ਲਗੇ ਤੁਪਕ ਕੇ ਘਾਇ।।
ਤੀਨ ਬਲਾਮੈ ਤਿਨ ਕਰੀ ਜਹਾਂਗੀਰ ਕੋ ਆਇ।। ੧੯।।

ਅਰਥ—ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਜ਼ਖਮ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਬੇਗਮ ਨੇ ਆ ਕੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕੀਤਾ।। ੧੯।।

ਚੌਪਈ।। ਅਧਿਕ ਖੁਸ਼ੀ ਹਜਰਤਿ ਜੂ ਭਏ।। ਜਨੁ ਮੁਹਿ ਪ੍ਰਾਨ ਆਜੁ ਇਹ ਦਏ।।
ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹੱ ਕੀਨੋ।। ਪ੍ਰਾਨ ਦਾਨ ਹਮ ਕੋ ਇਨ ਦੀਨੋ।। ੨੦।।

ਅਰਥ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਅਜ ਮੈਨੂੰ ਇਹਨੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਧੰਨ ਧੰਨ ਆਖਿਆ।। ੨੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨੂਰ ਜਹਾਂ ਕੀ ਸਹਚਰੀ ਕੌਤਕ ਸਕਲ ਨਿਹਾਰ।।
ਜਹਾਂਗੀਰ ਸ੍ਰਵਨਨ ਸੁਨਤ ਭਾਖਯੋ ਬਚਨ ਸੁਧਾਰਿ।। ੨੧।।

ਅਰਥ — ਨੂਰਜਹਾਂ ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੌਤਕ ਵੇਖਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਕਿਹਾ।। ੨੧।।

ਚੌਪਈ।। ਜਿਨ ਕੇਹਰਿ ਤ੍ਰਿਯ ਬਲੀ ਸੰਘਾਰੋ।। ਤਿਹੱ ਆਗੇ ਕਜਾ ਮਨੁਖ ਬਿਚਾਰੋ।।
ਹਾਹਾ ਦੈਯਾ ਕਹ ਕਜਾ ਕਰਿਯੈ।। ਐਸੀ ਢੀਠ ਨਾਰਿ ਤੇ ਡਰਿਯੈ।। ੨੨।।

ਅਰਥ—ਜਿਸ ਔਰਤ ਨੇ ਮਹਾਂਬਲੀ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਹਦੇ ਅਗੇ ਮਨੁੱਖ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ? ਹੇ ਅਲਾਹ! ਮੇਹਰ ਕਰ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਢੀਠ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਡਰਨਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ।। ੨੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਜਹਾਂਗੀਰ ਏ ਬਚਨ ਜਬੈ ਸ੍ਰਵਨਨ ਸੁਨਜੋ।।
ਚਿਤ ਮੈ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਇ ਸੀਸ ਅਪੁਨੋ ਧੁਨਜੋ।।
ਐਸੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ ਨਿਕਟ ਨ ਬਹੁਰੋ ਜਾਇਯੈ।।
ਹੋ ਕਰੈ ਦੇਹ ਕੋ ਘਾਤ ਬਹੁਰਿ ਕਜਾ ਪਾਇਯੈ।। ੨੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਿਸਾਇ=ਗੁਸੇ ਨਾਲ। ਧੁਨਜੋ=ਹਿਲਾਇਆ। ਘਾਤ=ਕਤਲ।

ਅਰਥ — ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਣ ਲਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਕੋਲ ਜਦੋਂ ਜਾਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਮੇਰਾ ਵੀ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।। ੨੩।।

ਚੌਪਈ।। ਜਹਾਂਗੀਰ ਸੁਨਿ ਬਚਨ ਡਰਾਨਜੋ।। ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਅਧਿਕ ਜਿਯ ਮਾਨਜੋ।।
ਸਿੰਘ ਹਨਤ ਜਿਹ ਲਗੀ ਨ ਬਾਰਾ।। ਤਿਹ ਆਗੇ ਕਜਾ ਮਨੁਖ ਬਿਚਾਰਾ।। ੨੪।।

ਅਰਥ—ਜਹਾਂਗੀਰ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਡਰ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਭੈਅ ਅਪਣੇਂ ਮਨ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ। ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਮਾਰਦਿਆਂ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲਗੀ, ਉਹਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਵਿਚਾਰਾ ਮਨੁੱਖ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਏ।। ੨੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਤਿ ਬਚਿਤ੍ਰ ਗਤਿ ਤ੍ਰਿਯਨ ਕੀ ਜਿਨੈ ਨ ਜਾਨੈ ਕੋਇ।।
ਜੋ ਬਾਛੈਂ ਸੋਈ ਕਰੈ ਜੋ ਚਾਹੈਂ ਸੋ ਹੋਇ।। ੨੫।।

ਅਰਥ—ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵੀ ਅਜੀਬ ਏ, ਉਹ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝਸਕਦਾ।। ੨੫।।

ਪਿਯਹਿ ਉਬਾਰਾ ਹਰਿ ਹਨਾ ਏਕ ਤੁਪਕ ਕੇ ਠੌਰ।।

****

ਤਾ ਕੌ ਛਲਿ ਪਲ ਮੈਂ ਗਈ ਭਈ ਔਰ ਕੀ ਔਰ।। ੨੬।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਆਪਣੇਂ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਤੇ ਇਕ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਹਦੇ ਲਈ ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਹੋ ਗਈਆਂ।। ੨੬।।

ਜਹਾਂਗੀਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਤਬ ਮਨ ਮੈ ਭਯਾ ਉਦਾਸ।।
ਤਾ ਸੰਗ ਸੋ ਬਾਤੈਂ ਸਦਾ ਡਰ ਤੇ ਭਯਾ ਨਿਰਾਸ।। ੨੭।। ੧।।

ਅਰਥ—ਤਦ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮਨ ਵਿਚ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਡਰਨ ਲਗਾ।। ੨੭।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਅਠਤਾਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੪੮।। ੮੪੩।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅਠਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੪੮।। ੮੪੩।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਉਣਜਵਾਂ
ਕਥਾ ਨੰਦਮਤੀ।।

ਚੌਪਈ।।

ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਨਾਇਨ ਇਕ ਰਹਈ।। ਨੰਦ ਮਤੀ ਤਾ ਕੋ ਜਗ ਕਹਈ।।
ਮੂਰਖ ਨਾਥ ਤਵਨ ਕੋ ਰਹੈ।। ਤ੍ਰਿਯ ਕਹ ਕਛੂ ਨ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੈ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ ਨੈਣ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਲੋਕ ਉਸਨੂੰ ਨੰਦ ਮਤੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਦੇ ਸਨ ਉਹਦਾ ਪਤੀ ਮੂਰਖ ਸੀ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕਦੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ।। ੧।।

ਤਾ ਕੇ ਧਾਮ ਬਹੁਤ ਜਨ ਆਵੈਂ।। ਨਿਸ ਦਿਨ ਤਾਸੋ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈਂ।।
ਸੋ ਜੜ ਪਰਾ ਹਮਾਰੇ ਰਹਈ।। ਤਾਕੋ ਕਛੂ ਨ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਈ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਘਰ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਰਾਤ ਦਿਨ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਮੂਰਖ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮੂੰਹੋਂ ਕਦੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਜਬ ਕਬਹੂੰ ਵਹੁ ਧਾਮ ਸਿਧਾਵੈ।। ਯੌ ਤਾਸੋ ਤ੍ਰਿਯ ਬਚਨ ਸੁਨਾਵੈ।।

ਯਾਕਹ ਕਲਿ ਕੀ ਬਾਤ ਨ ਲਾਗੀ।। ਮੇਰੋ ਪਿਯਾ ਬਡੋ ਬਡਭਾਗੀ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਿਧਾਵੈ=ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਲਿਕੀ=ਕਲਯੁਗ ਦੀ।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਉਹ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਖਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਏ, ਇਹਨੂੰ ਕਲਜੁਗ ਦੀ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਹਵਾ ਨਹੀਂ ਲਗੀ।। ੩।। (ਦ:ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੭੩)

ਦੋਹਰਾ।। ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਸ਼ਬਦਨ ਗਾਵਹੀ ਸਭ ਸਾਧਨ ਕੋ ਰਾਉ।।
ਮੋ ਪਤਿ ਗੁਰ ਕੋ ਭਗਤਿ ਹੈ ਲਗੀ ਨ ਕਲਿ ਕੀ ਬਾਉ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਰਾਤ ਦਿਨ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਸਾਰੇ ਸਾਧੂਆ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਦਾ ਭਗਤ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਜੁਗ ਦੀ ਮਾੜੀ ਜੇਹੀ ਵੀ ਹਵਾ ਨਹੀ ਲਗੀ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਯਹ ਜੜ ਫੂਲਿ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਜਾਵੈ।। ਅਧਿਕ ਆਪੁ ਕਹੱ ਸਾਧੁ ਕਹਾਵੈ।।
ਵਹ ਜਾਰਨ ਸੌ ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਰਹਈ।। ਇਹ ਕਛੁ ਤਿਨੈ ਨ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਈ।। ੫।। ੧।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਮੂਰਖ ਏਨੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਫੂਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਸਾਧੂ ਅਖਵਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਯਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮੂਹੋਂ ਉਹਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ।। ੫।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਉਨਚਾਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੪੯।। ੮੪੮।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਉਣੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੪੯।। ੮੪੮।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪੰਜਾਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਪੁਸ਼ਪ ਮੰਜਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਰਾਨੀ ਏਕ ਓਡਛੈ ਰਹੈ।। ਪੁਹਪ ਮੰਜਰੀ ਜਿਹੱ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਤਾ ਕੇ ਤੁੱਲਿ ਅਵਰ ਕੋਊ ਨਾਹੀ।। ਯਾਤੇ ਨਾਰਿ ਰਿਸਤ ਮਨ ਮਾਹੀ।। ੧।।

ਅਰਥ — ਓਡਛਾ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਨਾ ਪੁਸ਼ਪ ਮੰਜਰੀ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ।। ੧।।

ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਤਾਕੌਂ ਬਿਧਿ ਦਯੋ।। ਜਾਤੇ ਬਸਿ ਰਾਜਾ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ।।

ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹੈ ਬਚਨ ਸੋਈ ਮਾਨੈ।। ਬਿਨੁ ਪੂਛੇ ਕਛੁ ਕਾਜ ਨ ਠਾਨੈ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਉਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਜਾ ਵੀ ਉਹਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੋ ਰਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਹੀ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਪੁਛੇ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੨।।

ਰਾਨੀ ਰਾਜ ਦੇਸ ਕੋ ਕਯੋ।। ਰਾਜਾ ਰਾਨੀ ਕੀ ਸਮ ਭਯੋ।।
ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹੈ ਵਹੈ ਜਗ ਮਾਨੈ।। ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਚਿਤ ਕੋਊ ਕਾਨਿ ਨ ਆਨੈ।। ੩।।

ਅਰਥ — ਅਸਲ ਵਿਚ ਰਾਨੀ ਰਾਜ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਰਾਜਾ ਰਾਣੀ ਵਰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੋ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਉਹੀ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਰਾਜੇ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਨੀ ਰਾਜ ਕਮਾਵਈ ਪਤਿ ਕੀ ਕਰੈ ਨ ਕਾਨਿ।।
ਰਾਜਾ ਕੌ ਰਾਨੀ ਕਿਯਾ ਦੇਖਤ ਸਕਲ ਜਹਾਨ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਰਾਜ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਜਾ ਕੋ ਰਾਨੀ ਬਸਿ ਕਿਯੋ।। ਜੀਤ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰਨ ਸੌ ਲਿਯੋ।।
ਜਬ ਚਾਹਤ ਤਬ ਦੇਤ ਉਠਾਈ।। ਪੁਨਿ ਸੁਹਾਤ ਤਬ ਲੇਤ ਬੁਲਾਈ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਰਖਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਜਦੋਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਠਾ ਦੇਂਦੀ ਸੀ, ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਮਨ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਹੇਰਿ ਏਕ ਸੁੰਦਰ ਪੁਰਖ ਰਾਨੀ ਤਜੀ ਸਿਯਾਨ।।
ਪੁਰਖ ਭੇਸ ਧਰਿ ਤਿਹੱ ਸਦਨ ਨਿਸਿ ਕਹੱ ਕਿਯਾ ਪਯਾਨ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਜੀ=ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ। ਸਿਯਾਨ=ਸਿਆਣਪ। ਭੇਸ ਧਰਿ=ਭੇਸ ਧਾਰਕੇ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਰਾਣੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਣਪਾਂ ਗਵਾ ਬੈਠੀ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਕੇ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ।। ੬।।

ਚੌਪਈ।। ਇਹੀ ਬੀਚ ਰਾਜਾ ਜੂ ਆਯੋ।। ਰਾਨੀ ਬਿਨਾ ਸਖੀ ਦੁਖ ਪਾਯੋ।।
ਧਾਮ ਨ ਪੈਠਨ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹੱ ਦੀਨਾ।। ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾਂਹਿ ਬਚਨ ਅਸਿ ਕੀਨਾ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਨਾ ਪਾਕੇ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਸਖੀਆਂ

ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਘਰ ਬੈਠਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੀਆਂ॥ ੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਛੂ ਭੂਲ ਤੁਮ ਤੇ ਭਈ ਤਾ ਤੇ ਤ੍ਰਿਯ ਕਿਯ ਮਾਨ॥
ਮੁਰ ਗ੍ਰਿਹ ਕਰਨ ਨ ਦੀਜਿਯਹੁ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹਂ ਕਹਾ ਪਯਾਨ॥ ੮॥

ਅਰਥ—ਜ਼ਰੂਰ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਭੁਲ ਹੋਈ ਏ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਮੰਨ ਨੂੰ ਲਾਈ ਹੈ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਘਰ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿਓ॥ ੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਰਾਨੀ ਤਾ ਸੋ ਭੋਗ ਕਮਾਈ॥ ਬਹੁਰੋ ਧਾਮੁ ਅਪੁਨੇ ਆਈ॥
ਯਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਹ ਤਿਨੈ ਸੁਨਾਯੋ॥ ਤਾ ਤੇ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹੱ ਅਧਿਕ ਰਿਝਾਯੋ॥ ੯॥

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਈ। ਸਖੀਆਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਇਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ॥ ੯॥

ਤਬ ਤਿਨ ਤ੍ਰਿਯੈ ਅਧਿਕ ਧਨ ਦੀਨੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕ ਨਿਹੋਰੋ ਕੀਨੋ॥
ਭਲੀ ਸਖੀ ਹਮਰੀ ਮੁਖ ਭਾਖੀ॥ ਹਮਰੀ ਆਜੁ ਲਾਜ ਇਨ ਰਾਖੀ॥ ੧੦॥

ਅਰਥ—ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਅਗੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਹੇ ਸਖੀ! ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹੋ, ਤੁਸਾਂ ਅੱਜ ਮੇਰੀ ਇਜ਼ਤ ਰਖ ਲਈ ਹੈ॥ ੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਧਿਕ ਨਿਹੋਰੋਂ ਰਾਇ ਕਰਿ ਰਾਨੀ ਲਈ ਮਨਾਇ॥
ਅਧਿਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਾ ਸੋ ਕਰੀ ਭੇਦ ਨ ਸਕਿਯਾ ਪਾਇ॥ ੧੧॥

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਕੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮਨਾ ਲਿਆ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਲਗਾ, ਪਰ ਇਹਦਾ ਭੇਦ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥ ੧੧॥

ਜੌ ਨ੍ਰਿਪ ਚਮਕਾਨਾ ਰਹੈ ਤ੍ਰਿਯ ਕਾ ਕਰਤ ਬਿਸ੍ਵਾਸ॥
ਅਵਰ ਪੁਰਖ ਪਰ ਅਟਿਕ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰਤ ਤਵਨ ਕੋ ਨਾਸ॥ ੧੨॥

ਅਰਥ—ਜੋ ਭੀ ਰਾਜਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਏ, ਉਹ ਦੂਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਤਿਆਨਾਸ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਏ॥ ੧੨॥

ਚਿੱਤ ਨ ਦੀਜੈ ਆਪਨੋ ਸਭ ਕੋ ਲੇਹੁ ਬਨਾਇ॥
ਤਬ ਸਭ ਕਹੱ ਜੀਤਤ ਰਹੋ ਰਾਜ ਕਰੋ ਸੁਖ ਪਾਇ॥ ੧੩॥ ੧॥

ਅਰਥ—ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਵੇ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭੇਦ ਨਾ ਦਸੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਦੇ ਰਹੋ ਤੇ ਸੁਖ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕਰੋ॥ ੧੩॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਪਚਾਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੫੦।। ੮੬੧।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਪੰਜਾਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੫੦।। ੮੬੧।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਸ਼ੀਲਮੰਜਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਮਾਰਵਾਰ ਇਕ ਸ਼ਾਹੁ ਕਹਾਵੈ।। ਅਨਿਕ ਦਰਬੁ ਕੌ ਬਨਿਜ ਚਲਾਵੈ।।
ਦੈ ਦੈ ਕਰਜ ਬਜਾਜ ਬਹੁ ਲੇਈ।। ਪੁੰਨਜ ਦਾਨ ਬਿਪ੍ਰਨ ਕਹੱ ਦੇਈ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਮਾਰਵਾੜ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਧਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਪਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਕਰਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਵਿਆਜ ਬਹੁਤ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਵੀ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੧।।

ਸ਼ੀਲਮਤੀ ਤਾ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਭਾਰੀ।। ਸੂਰਜ ਲਖੀ ਨ ਚੰਦ੍ਰ ਨਿਹਾਰੀ।।
ਨਿਰਖਿ ਰੂਪਿ ਨਿਜੁਪਤਿ ਕੋ ਜੀਯੈ।। ਤਿਹ ਨਿਰਖੇ ਬਿਨੁ ਪਾਨਿ ਨ ਪੀਯੈ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸ਼ੀਲਵੰਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧਕੇ ਸੁੰਦਰ ਸੀ. ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹੀ ਜੀਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਉਹਦੇ ਵੇਖੇ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੀ ਸੀ।। ੨।।

ਤਾ ਕੇ ਪਤਿ ਕੋ ਰੂਪਿ ਅਪਾਰਾ।। ਰੀਝਿ ਦਿਯਾ ਤਾ ਕੋ ਕਰਤਾਰਾ।।
ਉਦੈ ਕਰਨ ਤਾ ਕੌ ਸੁਭ ਨਾਮਾ।। ਸ਼ੀਲ ਮੰਜਰੀ ਤਾ ਕੀ ਬਾਮਾ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਪਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਉਦੈ ਕਰਨ ਸੀ ਤੇ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸ਼ੀਲ ਮੰਜਰੀ ਸੀ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰੂਪ ਅਨੂਪਮ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਜੋ ਨਿਰਖਤ ਬਰ ਨਾਰਿ।।
ਲੋਕ ਲਾਜ ਕਹੱ ਛੋਰਿ ਕਰਿ ਤਾਂ ਕਹੱ ਰਹਤ ਨਿਹਾਰਿ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ ਸੀ ਤੇ ਜੋ ਵੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਸੀ, ਲੋਕ-ਲਾਜ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੇ ਇਮਿ ਚਿਤ ਆਈ।। ਹੇਰਿ ਰੂਪ ਤਾ ਕੋ ਲਲਚਾਈ।।

ਕਵਨ ਕਹਾ ਚਿਤ ਚਰਿਤ ਬਨੈਯੈ।। ਜਾ ਤੇ ਸ਼ਾਹੁ ਮੀਤ ਕਰਿ ਪੈਯੈ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮਨ ਉਹਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬਹੁਤ ਲਲਚਾ ਉਠਿਆ। ਉਹਨੇ ਸੱਚਿਆ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਏ।। ੫।।

ਤਾ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ।। ਧਰਮ ਬਹਿਨ ਅਪਨੀ ਠਹਰਾਈ।।
ਨਈ ਨਈ ਨਿਤਿ ਕਥਾ ਸੁਨਾਵੈ।। ਸ਼ਾਹੁ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕਹੱ ਅਧਿਕ ਰਿਝਾਵੈ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਧਰਮ-ਭੈਣ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਲਗੀ।। ੬।।

ਸੁਨਿ ਸ਼ਾਹੁਨਿ ਤੁਹਿ ਕਥਾ ਸੁਨਾਊਂ।। ਤੁਮਰੇ ਚਿਤ ਕੋ ਗਰਬੁ ਮਿਟਾਊਂ।।
ਜੈਸੋ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਪਤਿ ਤੇਰੌ।। ਤੈਸੋ ਹੀ ਚੀਨਹੁ ਪਿਯ ਮੇਰੌ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਾਹੁਨਿ=ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਨੀ। ਚੀਨਹੁ=ਜਾਣੋ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਆਖਣ ਲਗੀ ਕਿ ਹੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਨੀ! ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੇਰੇ ਅਰੁ ਮੇਰੇ ਪਤਿਹ ਭੇਦ ਰੂਪ ਨਹਿ ਕੋਇ।।
ਉਠਿ ਕਰਿ ਆਪੁ ਬਿਲੋਕਿਯੈ ਤੋਰ ਕਿ ਮੋਰੋ ਹੋਇ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਤੇਰੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਆਓ, ਆਪ ਉਠ ਕੇ ਦੇਖੋ ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਹੈ।। ੮।।

ਚੌਪਈ।। ਆਜੁ ਸਾਂਝਿ ਨਿਜੁ ਪਤਿਹਿ ਲਿਯੈਹੋਂ।। ਤੁਮਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਅਗੋਚਰ ਕੈਹੋਂ।।
ਸ਼ਾਹੁ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ।। ਤਿਹੱ ਦੇਖਨ ਕਹ ਚਿਤ ਲਲਚਾਯੋ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਅਜ ਸੰਧਿਆ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਲਿਆਵਾਂਗੀ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਖਾਵਾਂਗੀ। ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਨੀ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਨ ਲਗੀ।। ੯।।

ਆਪੁ ਅਗਮਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਉਚਾਰੇ।। ਸ਼ਾਹੁ ਕੁਕ੍ਰਿਆ ਨਾਰਿ ਤਿਹਾਰੇ।।
ਤਾ ਕੋ ਸਕਲ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਿਖੈਹੋਂ।। ਤੁਮ ਕੋ ਮੀਤ ਆਪਨੋ ਕੈਹੋਂ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਪ ਅਗੇ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਾੜੇ

****

ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹਦਾ ਆਚਰਣ ਵਿਖਾਵਾਂਗੀ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਜਾਓ।। ੧੦।।

ਤਬ ਤੁਮ ਗਵਨ ਹਮਾਰੋ ਕੀਜੋ।। ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੇਖਿ ਜਬ ਲੀਜੋ।।
ਤਹਾਂ ਠਾਢ ਤੁਮ ਕੋ ਲੈ ਕਰਿਹੌਂ।। ਮੀਤ ਆਯੋ ਤਵ ਤਾਹਿ ਉਚਰਿਹੌਂ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਆਚਰਣ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਬਣਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਉ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਖੜਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਆਖਾਂਗੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਆਇਆ ਹੈ।। ੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਵਹੁ ਤਾਕੀ ਛੋਰਿ ਤ੍ਰਿਯ ਨਿਰਖੈ ਨੈਨ ਪਸਾਰਿ।।
ਤਬ ਤੁਮ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਬਿਖੈ ਲੀਜਹੁ ਚਰਿਤ ਬਿਚਾਰਿ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਅੱਖਾਂ ਪਾੜ ਪਾੜ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਲ ਵੇਖੇਗੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਆਚਰਣ ਬਾਰੇ ਅਪਣਾਂ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾ ਲੈਣਾਂ।। ੧੨।।

ਤਹਾਂ ਠਾਢ ਤਾ ਕੌ ਕਿਯਾ ਆਪੁ ਗਈ ਤਿਹੱ ਪਾਸ।।
ਮੋ ਪਤਿ ਆਯੋ ਦੇਖਿਯੈ ਚਿਤ ਕੋ ਛੋਰਿ ਬਿਸ੍ਰਾਸ।। ੧੩।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੂੰ ਉਥੇ ਖੜਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਨੀ ਦੇ ਕੋਲ ਗਈ ਤੇ ਆਖਣ ਲਗੀ, ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਆਇਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖ ਲੈ।। ੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾ ਕੀ ਕਹੀ ਕਾਨ ਤ੍ਰਿਯ ਧਰੀ।। ਤਾ ਕੀ ਛੋਰਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਜਬ ਕਰੀ।।
ਯਹ ਕੌਤਕ ਸਭ ਸ਼ਾਹੁ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਦੁਰਾਚਾਰ ਇਹੱ ਨਾਰਿ ਬਿਚਾਰਜੋ।। ੧੪।।

ਅਰਥ—ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਨੀ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਬਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਵੇਖਣ ਲਗੀ, ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੌਤਕ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦੁਰਾਚਾਰਨੀ ਸਮਝਣ ਲਗਾ।। ੧੪।।

ਮੋ ਸੋ ਸੱਤਿ ਤਵਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹਜੋ।। ਯੌਂ ਕਹਿ ਸ਼ਾਹੁ ਮੋਨਿ ਹ੍ਵੈ ਰਹਜੋ।।
ਨਿਜ ਤ੍ਰਿਯ ਭਏ ਨੇਹ ਤਜਿ ਦੀਨੋ।। ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਅ ਸਾਥ ਯਰਾਨੋ ਕੀਨੋ।। ੧੫।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਠੀਕ ਹੀ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਚੁਪ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਯਾਰੀ ਲਾ ਲਈ।। ੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਛਲਜੋ ਸ਼ਾਹੁ ਤ੍ਰਿਯ ਤ੍ਰਿਯਾਜੁਤ ਐਸੋ ਚਰਿਤ ਸੁਧਾਰਿ।।
ਤਾ ਸੋ ਨੇਹੁ ਤੁਰਾਇਕੈ ਕਿਯਾ ਆਪੁਨੋ ਯਾਰ।। ੧੬।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁਰਾਇਕੈ=ਤੋੜ ਕੇ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਖੰਡ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਸ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਉਹਦਾ ਸਬੰਧ ਤੁੜਵਾਕੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣਾ ਯਾਰ ਬਣਾ ਲਿਆ।। ੧੬।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੫੧।। ੮੭੭।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੫੧।। ੮੭੭।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਬਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਜਾ ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੰਨਿਆ

ਚੌਪਈ।। ਉੱਤਰ ਦੇਸ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਇਕ ਭਾਰੋ।। ਸੂਰਜ ਬੰਸ ਬਿਖੈ ਉਜਿਯਾਰੋ।।
ਇੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾ ਤਾ ਕੀ ਪਟਰਾਨੀ।। ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਬਰ ਆਨੀ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਉੱਤਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸੂਰਜ ਬੰਸ ਦਾ ਉਜਾਲਾ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਵੱਡੀ ਰਾਣੀ ਇੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾਨੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਸੀ।। ੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਸੁਤਾ ਤਾ ਕੇ ਭਵਨ ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਕੀ ਖਾਨਿ।।
ਕਾਮਦੇਵ ਠਟਕੇ ਰਹਤ ਰਤਿ ਸਮ ਤਾਹਿ ਪਛਾਨਿ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵੱਡੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਸੁੰਦਰ ਧੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਰੱਤੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨਦਾ ਸੀ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਜੋਬਨ ਅਧਿਕ ਤਾਹਿ ਜਬ ਭਯੋ।। ਲੈ ਤਾ ਕੋ ਗੰਗਾ ਪਿਤੁ ਗਯੋ।।
ਬਡੇ ਬਡੇ ਰਾਜਾ ਤਹੱ ਐਹੈ।। ਤਿਨ ਮੈ ਭਲੋ ਹੇਰਿ ਤਹ ਦੈਹੈ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੰਨਿਆ ਬਹੁਤ ਜਵਾਨ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਪਿਤਾ ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਉਹਨੂੰ ਗੰਗਾ ਕਿਨਾਰੇ ਲੈ ਗਿਆ ਕਿ ਉਥੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜਿਆਂ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਵਰ ਲਭ ਦੇਵੇਗਾ।। ੩।।

ਚਲੇ ਚਲੇ ਗੰਗਾ ਪਹਿ ਆਏ।। ਬੰਧ ਸੁਤਾ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਸੰਗ ਲਜਾਏ।।
ਸ੍ਰੀ ਜਾਨਵਿ ਕੋ ਦਰਸਨ ਕੀਨੋ।। ਪੂਰਬ ਪਾਪ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੀਨੋ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਾਨਵਿ=ਗੰਗਾ। ਪੂਰਬ ਪਾਪ=ਪਿਛਲੇ ਪਾਪ।

ਅਰਕ—ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਉਹ ਚਲਦੇ ਚਲਦੇ ਗੰਗਾ ਕਿਨਾਰੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੰਗਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ।। ੪।।

ਬਡੇ ਬਡੇ ਭੂਪਤਿ ਤਹ ਆਏ॥ ਤਵਨਿ ਕੁਅਰਿ ਕੋ ਸਕਲ ਦਿਖਾਏ॥
ਇਨ ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸਭਨ ਪਰ ਕਰਿਯੈ॥ ਜੋ ਜਿਯ ਰੁਚੈ ਤਿਸੀ ਕੌ ਬਰਿਯੈ॥ ੫॥

ਅਰਥ—ਉਥੇ ਆਏ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾਏ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗੋਚਰ ਕਰੋ, ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੋ, ਉਹਨੂੰ ਵਰ ਲਵੋ॥ ੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਹਰਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁਤ ਨ੍ਰਿਪਨ ਕੇ ਕੰਨਜਾਂ ਕਹੀ ਬਿਚਾਰ॥
ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਸੁੰਦਰ ਸੁਘਰ ਬਰਹੋ ਵਹੈ ਕੁਮਾਰ॥ ੬॥

ਅਰਥ—ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਵਿਆਹ ਕਰੇਗੀ॥ ੬॥

ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਤਾ ਕੋ ਨਿਰਖਿ ਸਭ ਰਾਜਾ ਰਿਸਿ ਖਾਹਿ॥
ਜਿਯੋ ਕਿਯੋ ਯਾਹਿ ਬਿਵਾਹਿਕੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਅਪੁਨੇ ਲੈ ਜਾਹਿ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਿਸਿ=ਗੁੱਸਾ, ਈਰਖਾ। ਬਿਵਾਹਿਕੈ=ਵਿਆਹਕੇ।

ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਈਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਇਹਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਈਏ॥ ੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਭੂਪਤਿ ਸਕਲ ਅਧਿਕ ਰਿਸਿ ਕਰੈਂ॥ ਹਾਥ ਹਥਯਾਰਨ ਊਪਰ ਧਰੈਂ॥
ਕੁਪਿ ਕੁਪਿ ਬਚਨ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਕਹੈਂ॥ ਬਿਨੁ ਰਨ ਕਿਯੇ ਆਜੁ ਨਹਿ ਰਹੈਂ॥ ੮॥

ਅਰਥ—ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ (ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਕੇ) ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਏ ਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਉਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਣ ਲਗੇ। ਉਹ ਗੁਸੇ ਹੋਕੇ ਆਖਣ ਲਗੇ ਕਿ ਅਜ ਯੁੱਧ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿਆਂਗੇ॥ ੮॥

ਰਾਇ ਪ੍ਰੋਹਿਤਨ ਲਿਯਾ ਬੁਲਾਈ॥ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਤਿ ਦਏ ਪਠਾਈ॥
ਮੋ ਪਰ ਕਹੀ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ ਕਰਿਯੈ॥ ਬੇਦ ਬਿਧਾਨ ਸਹਿਤ ਇਹ ਬਰਿਯੈ॥ ੯॥

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਸਦ ਲਿਆ ਤੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਭੇਜਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਆਪ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੋ॥ ੯॥
(ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੭੬)

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਐਸੇ ਕਹੀ ਤ੍ਰਿਯ ਮੁਰ ਆਗੇ ਏਕ॥

ਬਜਾਹ ਦੂਸਰੌ ਨਾ ਕਰੋਂ ਜੌਂ ਜਨ ਕਹੈ ਅਨੇਕ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਨੇਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਖਣ ਤੇ ਵੀ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ।। ੧੦।।

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਭੂਪਤਿ ਸੈਂ ਇਹ ਉਚਰੈ।। ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਯਾ ਕੋ ਨਹਿ ਬਰੈ।।
ਤਾ ਤੇ ਕਛੂ ਜਤਨ ਪ੍ਰਭ ਕੀਜੈ।। ਇਹ ਕੰਨਜਾ ਅਵਰੈ ਨ੍ਰਿਪ ਦੀਜੈ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਇਹ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕੰਨਿਆਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦਿਓ।। ੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਕੰਨਜਾ ਐਸੇ ਕਹੀ ਬਚਨ ਪਿਤਾ ਕੇ ਸਾਥ।।
ਜੋ ਕੋ ਜੁੱਧ ਜੀਤੈ ਮੁਝੈ ਵਹੈ ਹਮਾਰੋ ਨਾਥ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਤਦ ਕੰਨਿਆਂ ਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਜਿੱਤੇਗਾ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ ਤੇ ਉਹ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਹੋਵੇਗਾ।। ੧੨।।

ਚੌਪਈ।। ਸਭ ਭੂਪਨ ਨ੍ਰਿਪ ਐਸ ਸੁਨਾਯੋ।। ਆਪ ਜੁੱਧ ਕੋ ਬਿਵਤ ਬਨਾਯੋ।।
ਜੋ ਕੋਊ ਤੁਮਲ ਜੁਧ ਹਜਾਂ ਕਰਹੈ।। ਵਹੈ ਯਾਹਿ ਕੰਨਜਾਂ ਕਹੁ ਬਰਿ ਹੈ।। ੧੩।।

ਅਰਥ—ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪ ਜੁੱਧ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਜੋ ਕੋਈ ਭਾਰੀ ਯੁੱਧ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ ਨਾਲ ਇਸ ਕੰਨਿਆਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਵੇਗਾ।। ੧੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਬੀਰਾਨ ਕੇ ਚਿਤ ਮੈ ਭਯਾ ਅਨੰਦ।।
ਮਥਿ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦਲ ਪਾਇ ਹੈਂ ਆਜੁ ਕੁਅਰਿ ਮੁਖ ਚੰਦ।। ੧੪।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਜ ਜੁੱਧ ਪਿਛੋਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਚੰਦ੍ਰ-ਮੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ।। ੧੪।।

ਚੌਪਈ।। ਸਭਨ ਜੁੱਧ ਕੇ ਸਾਜ ਬਨਾਏ।। ਗੰਗਾ ਤੀਰ ਬੀਰ ਚਲਿ ਆਏ।।
ਪਹਿਰਿ ਕਵਚ ਸਭ ਸੂਰ ਸੁਹਾਵੈਂ।। ਡਾਰਿ ਪਾਖਰੈ ਤੁਰੈ ਨਚਾਵੈਂ।। ੧੫।।

ਅਰਥ—ਸਭ ਨੇ ਜੁੱਧ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਚਲਕੇ ਗੰਗਾ ਕਿਨਾਰੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਸੂਰਮੇ ਸੰਜੋਆਂ ਪਹਿਨਕੇ ਸੋਹਣੇ ਲਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਕਾਠੀਆਂ ਪਾਕੇ ਨਚਾਉਣ ਲਗੇ।। ੧੫।।

ਗਰਜੈਂ ਕਰੀ ਅਸ੍ਵ ਹਿਹਨਾਨੇ।। ਪਹਿਰੇ ਕਵਚ ਸੂਰ ਨਿਜੁ ਕਾਨੇ।।

****

ਕਿਨਹੂੰ ਕਾਢਿ ਖੜਗ ਕਰ ਲੀਨੋ।। ਕਿਨੂੰ ਕੇਸਰਿਯਾ ਬਾਨਾ ਕੀਨੋ।। ੧੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਜੁ ਕਾਨੇ=ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ। ਬਾਨਾ=ਪੁਸ਼ਾਕੇ। ਅਸੁ=ਘੋੜੇ।

ਅਰਥ—ਹਾਥੀ ਗੱਜਣ ਲਗੇ, ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਣ ਲਗੇ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਸੰਜੋਆਂ ਪਹਿਨਕੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਲਗੇ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਲਈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੇਸਰੀ ਬਾਣਾਂ ਪਾ ਲਿਆ।। ੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਿਨੂੰ ਤਿਲੌਨੇ ਬਸਤ੍ਰ ਕਰਿ ਕਟਿ ਸੋ ਕਸੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ।।
ਜੋ ਗੰਗਾ ਤਟ ਜੂਝਿਹੈ ਕਰਿ ਹੈਂ ਸੁਰਗ ਪਯਾਨ।। ੧੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਿਲੌਨੇ ਬਸਤ੍ਰ=ਲਾਲ ਕਪੜੇ। ਕਟਿ=ਲੱਕ। ਤਟ=ਕੰਢੇ, ਕਿਨਾਰੇ।

ਅਰਥ—ਕਿਸੇ ਨੇ ਲਾਲ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਲਏ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਲੱਕ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ। ਅਜ ਜੋ ਵੀ ਗੰਗਾ ਕਿਨਾਰੇ ਲੜੇਗਾ, ਉਹ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਜਾਏਗਾ।। ੧੭।।

ਜੋਰਿ ਅਨਿਨ ਰਾਜਾ ਚੜ੍ਹੇ ਪਰਾ ਨਿਸਾਨੇ ਘਾਵ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਜੋਧਾ ਲਰੇ ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਕਰ ਚਾਵ।। ੧੮।।

ਅਰਥ—ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਫੌਜ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਖੜਕਨ ਲਗੇ। ਅਨੇਕਾਂ ਯੋਧੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਚਾਅ ਲੈ ਕੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲਗੇ।। ੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਕੰਨਜਾ ਸਭ ਸਖੀ ਬੁਲਾਈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਕਰੀ ਬਡਾਈ।।
ਕੈ ਲਰਿ ਕਰਿ ਸੁਰਸਰਿ ਤਟ ਮ ਰਿਹੌ।। ਨਾਤਰ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਕਹ ਬਰਿਹੌ।। ੧੯।।

ਅਰਥ—ਤਦ ਕੰਨਿਆਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਆਖਣ ਲਗੀ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਗੰਗਾ ਕਿਨਾਰੇ ਲੜ ਮਰਾਂਗੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ।। ੧੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਕੰਨਜਾ ਐਸੇ ਕਹੇ ਸਕਲ ਸਖਿਨ ਸੌਂ ਬੈਨ।।
ਬਿਕਟ ਕਟਕ ਕੇ ਸੁਭਟ ਭਟ ਪਠਵੌਂ ਜਮ ਕੇ ਐਨ।। ੨੦।।

ਅਰਥ—ਤਦ ਕੰਨਿਆ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਜ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਨਾ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗੀ।। ੨੦।।

ਸਕਲ ਸਖਿਨ ਕੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੈ ਅਵਰ ਕਵਚ ਪਹਿਰਾਇ।।
ਨਿਕਸਿ ਆਪੁ ਠਾਢੀ ਭਈ ਜੈ ਦੁੰਦਭੀ ਬਜਾਇ।। ੨੧।।

ਅਰਥ—ਸਾਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੇਕੇ ਅਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਪਹਿਣਾਕੇ ਉਹ ਦੁੰਦਭੀ ਵਜਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਆਪ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਖਲੋ ਗਈ।। ੨੧।।

ਚੌਪਈ।। ਕੰਨਜਾਂ ਰਥ ਆਰੂੜਿਤ ਭਈ।। ਜੁਧਿ ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਸਭਿਯਨ ਦਈ।।
ਸਫਾਜੰਗ ਮਹਿ ਤੁਰੈ ਨਚਾਏ।। ਸੁਰ ਸੁਰਪਤਿ ਦੇਖਨ ਰਨ ਆਏ।। ੨੨।।

ਅਰਥ—ਕੰਨਿਆਂ ਰਣ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਪਈ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਉਹਨੇ ਘੋੜੇ ਨਚਾਏ, ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਲੜਾਈ ਵੇਖਣ ਲਈ ਆਏ।। ੨੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਉਮਡੇ ਅਮਿਤ ਅਨੇਕ ਦਲ ਬਾਰਦ ਬੂੰਦ ਸਮਾਨ।।
ਬਨਿ ਬਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਆਵਤ ਭਏ ਸਮਰ ਸੁਯੰਬਰ ਜਾਨ।। ੨੩।।

ਅਰਥ—ਬੱਦਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ ਵਾਂਗ ਅਨੇਕਾਂ ਦਲ ਉਮਡ ਪਏ। ਰਾਜੇ ਸੁਅੰਬਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਸਜ-ਧਜ ਕੇ ਆਉਣ ਲਗੇ।। ੨੩।।

ਚੌਪਈ।। ਮਚਯੋ ਤੁਮਲ ਜੁੱਧ ਤਹ ਭਾਰੀ।। ਨਾਚੇ ਸੂਰਬੀਰ ਹੰਕਾਰੀ।।
ਤਾਨਿ ਧਨੁ ਹਿਯਨ ਬਿਸਿਖ ਚਲਾਵਤ।। ਮਾਇ ਮਰੇ ਪਦ ਕੂਕਿ ਸੁਨਾਵਤ।। ੨੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁਮਲ=ਭਾਰੀ। ਪਦ=ਸ਼ਬਦ। ਮਾਇ ਮਰੇ=ਹੇ ਮਾਂ ਮਰ ਗਏ।

ਅਰਥ—ਭਾਰੀ ਜੁੱਧ ਮਚ ਗਿਆ ਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਨੱਚਣ ਲਗੇ। ਧਨੁੱਖ ਕੱਸਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਲਗੇ ਤੇ ਸੂਰਮੇ 'ਹੇ ਮਾਂ ਮਰ ਗਏ' ਪੁਕਾਰਨ ਲਗੇ।। ੨੪।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੭੭)

ਜਿਹ ਬਚਿਤ੍ਰ ਦੇ ਬਾਨ ਲਗਾਵੈ।। ਵਹੈ ਸੁਭਟ ਮ੍ਰਿਤੁ ਲੋਕ ਸਿਧਾਵੈ।।
ਜਾ ਪਰ ਤਮਕਿ ਤੇਗ ਦੀ ਝਾਰੈ।। ਤਾ ਕੋ ਮੂੰਡ ਕਾਟਿ ਹੀ ਡਾਰੈ।। ੨੫।।

ਅਰਥ—ਜਿਸਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਹੀ ਸੂਰਮਾ ਜਮ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੀ ਚਮਕ ਪੈਂਦੀ, ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।। ੨੫।।

ਕਾਹੂ ਸਿਮਟਿ ਸੈਹਥੀ ਹਨੈ।। ਏਕ ਸੁਭਟ ਮਨ ਮਾਹਿਨ ਗਨੈ।।
ਦੇਖੈਂ ਸੁਰ ਬਿਬਾਨ ਚੜਿ ਸਾਰੇ।। ਚਟਿ ਪਟ ਸੁਭਟ ਬਿਕਟ ਕਟਿ ਡਾਰੇ।। ੨੬।।

ਅਰਥ—ਕਿਸੇ ਤੇ ਸੈਹਥੀ ਫੜਕੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਬਬਾਨਾ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।। ੨੬।।

ਗੀਧਨ ਕੋ ਮਨ ਭਯੋ ਅਨੰਦੰ।। ਆਜੁ ਭਖੈ ਮਾਨਸ ਕੇ ਅੰਗੰ।।

****

ਦਹਿਨੇ ਬਾਏਂ ਜੋਗਿਨਿ ਖੜੀ ।। ਲੈ ਪਾਤਰ ਸ੍ਰੋਨਤ ਕਹ ਅੜੀ ।। ੨੭ ।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਾਤਰ=ਖੱਪਰ। ਗੀਧਨ=ਗਿਰਝਾਂ।

ਅਰਥ—ਗਿਰਝਾਂ ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਅਜ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ। ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਜੋਗਿਨੀਆਂ ਲਹੂ ਦੇ ਖੱਪਰ ਲੈ ਕੇ ਖੜੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।। ੨੭।।

ਮਾਰੂ ਦੁਹੂੰ ਦਿਸਨ ਮੈਂ ਬਾਜੈ ।। ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਭਟ ਸਾਜੈ ।।
ਊਪਰ ਗਿੱਧ ਸਾਲ ਮੰਡਰਾਹੀ ।। ਤਰੈ ਸੂਰਮਾ ਜੁੱਧ ਮਚਾਹੀ ।। ੨੮ ।।

ਅਰਥ—ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਰੂ ਨਗਾਰੇ ਵਜਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜਣ ਲਗੇ। ਉਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਧ ਮਚਾ ਰਹੇ ਸਨ।। ੨੮।।

ਸਵੈਯਾ ।। ਬਾਲ ਕੋ ਰੂਪ ਅਨੂਪਮ ਹੇਰਿ ਚਹੂੰ ਦਿਸਿ ਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਚੌਪਿ ਚਲੇ ।।
ਗਜਰਾਜਨ ਬਾਜਨ ਕੇ ਅਸਵਾਰ ਰਥੀ ਰਥ ਪਾਇਕ ਜੋਰਿ ਭਲੇ ।।
ਜਬ ਰਾਇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਹੀ ਤਜਿ ਲਾਜ ਹਠੀ ਯੌ ਰਨ ਬਿਚਲੇ ।।
ਮਨੋ ਰਾਮ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹੇ ਮੁਖ ਤੇ ਅਘ ਓਘਨ ਕੇ ਤ੍ਰਸਿ ਬ੍ਰਿੰਦ ਟਲੇ ।। ੨੯ ।।

ਅਰਥ—ਕੰਨਿਆਂ ਦੀ ਅਨੂਪਮ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖਕੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸੂਰਮੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਅਗੇ ਵਧੇ। ਹਾਥੀ, ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਅਸਵਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਮੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਫੜੀ ਤਾਂ ਕਈ ਹਠੀ ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਣ ਵਿਚ ਨਿਕਲੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਮ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਟੋਟੈ ਟੋਟੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।। ੨੯।।

ਕੋਪ ਪ੍ਰਚੰਡ ਭਰੇ ਮਨ ਮੈ ਭਟ ਚੌਪਿ ਚੜੇ ਚਹੂੰ ਘਾਚ ਪਿਧਾਏ ।।
ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲਈ ਬਲਵਾਨਨ ਤਾਨਿ ਕਮਾਨਨ ਬਾਨ ਚਲਾਏ ।।
ਬੂੰਦਨ ਜਜੋਂ ਬਰਖੇ ਚਹੂੰ ਓਰਨ ਬੇਧਿ ਸਨਾਹਨ ਪਾਰ ਪਰਾਏ ।।
ਬੀਰਨ ਬੀਰ ਬਿਦੀਰਨ ਭੂਮਿ ਕੋ ਬਾਰਿ ਕੋ ਫਾਰਿ ਪਤਾਰ ਸਿਧਾਏ ।। ੩੦ ।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੌਪਿ—ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ। ਬੇਧਿ=ਵਿੰਨ੍ਹਕੇ। ਸਨਾਹਨ=ਸੰਜੋਆਂ।

ਅਰਥ—ਸੂਰਮੇ ਗੁਸੇ ਭਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੋ ਕੇ ਚੌਹ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਟੁਟ ਪਏ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਕੱਢ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਕੱਸ ਕੱਸ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਲਗੇ। ਤੀਰ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮੀਂਹ ਵਾਂਗ ਵੱਸਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹਕੇ ਪਾਰ ਜਾਣ ਲਗੇ। ਤੀਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ, ਧਰਤੀ ਪਾੜ ਕੇ ਪਤਾਲ ਲੋਕ ਤਕ ਚਲੇ ਗਏ।। ੩੦।।

ਚੌਪਈ।। ਚਟਪਟ ਸੁਭਟ ਬਿਕਟ ਕਟਿ ਗਏ।। ਕੇਤੇ ਕਰੀ ਕਰਨ ਬਿਨੁ ਭਏ।।
ਟੂਟੇ ਰਥ ਕੂਟੰ ਭਟ ਡਾਰੇ।। ਨਾਚੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਮਤਵਾਰੇ।। ੩੧।।

ਅਰਥ—ਛੇਤੀ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਵੱਢੇ ਗਏ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਹਾਥੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਗਏ। ਰਥ ਟੁਟ ਗਏ, ਸੂਰਮੇ ਵੱਢੇ ਗਏ ਅਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਣ ਲਗੇ।। ੩੧।।

ਮੁਨਿ ਨਾਰਦ ਕਹੂੰ ਬੇਨੁ ਬਜਾਵੈ।। ਕਹੂੰ ਰੁਦ੍ਰ ਡਮਰੂ ਡਮਕਾਵੈ।।
ਰੁਧਿਰ ਖਪਰ ਜੁੱਗਿਨ ਭਰਿ ਭਾਰੀ।। ਮਾਰਹਿ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਕਿਲਕਾਰੀ।। ੩੨।।

ਅਰਥ—ਕਿਤੇ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਬੀਨ ਵਜਾਉਣ ਲਗੇ ਤੇ ਕਿਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਡੌਮਰੂ ਵਜਾਉਣ ਲਗੇ। ਜੋਗਨੀਆਂ ਲਹੂ ਦੇ ਖੱਪਰ ਭਰਨ ਲੱਗੀਆਂ ਤੇ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਡਰਾਉਣਾਂ ਹਾਸਾ ਹਸਣ ਲਗੇ।। ੩੨।।

ਰਨ ਅਗੰਮ ਕੋਊ ਜਾਨ ਨ ਪਾਵੈ।। ਡਹ ਡਹ ਡਹ ਸ਼ਿਵ ਡਮਰੁ ਬਜਾਵੈ।।
ਕਹ ਕਹ ਕਹੂੰ ਕਾਲਿਕਾ ਕਹਕੈ।। ਜਾਂਨੁਬ ਧੁਜਾ ਕਾਲ ਕੀ ਲਹਕੈ।। ੩੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਡਮਰੁ=ਡੌਰੂ। ਅਗੰਮ=ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲਾ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਅਨੋਖੇ ਤੇ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਡੌਰੂ ਵਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਕਹਿ ਕਹਿ ਸ਼ਬਦ ਕਰਕੇ ਬੋਲਦੀ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਲ ਦਾ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।। ੩੩।।

ਹਸਤ ਪਾਰਬਤੀ ਨੈਨ ਬਿਸਾਲਾ।। ਨਾਚਤ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਬੈਤਾਲਾ।।
ਕਹ ਕਹਾਟ ਕਹੂੰ ਕਾਲ ਸੁਨਾਵੈ।। ਭੀਖਨ ਸੁਨੇ ਨਾਦ ਭੈ ਆਵੈ।। ੩੪।।

ਅਰਥ—ਪਾਰਬਤੀ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵਖਾਲਾ ਕਰਕੇ ਹੱਸ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਬੇ-ਤਾਲ ਨਾਚ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਾਲ ਦੇ ਹਾਸੇ ਡਰਾਉਣੇ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਡਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।। ੩੪।।

ਬਿਨੁ ਸੀਸਨ ਕੇਤਿਕ ਭਟ ਡੋਲਹਿ।। ਕੇਤਿਨ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਬੋਲਹਿ।।
ਕਿਤੇ ਤਮਕਿ ਰਨ ਤੁਰੇ ਨਚਾਵੈਂ।। ਜੂਝਿ ਕਿਤਕ ਜਮ ਲੋਕ ਸਿਧਾਵੈਂ।। ੩੫।।

ਅਰਥ—ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਬਿਨਾਂ ਸਿਰ ਦੇ ਡੋਲ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਨਚਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਲੜ ਕੇ ਜਮ ਲੋਕ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਸਨ।। ੩੫।।

ਕਟਿ ਕਟਿ ਪਰੇ ਸੁਭਟ ਛਿਤ ਭਾਰੇ।। ਭੂਪ ਸੁਤਾ ਕਰਿ ਕੋਪ ਪਛਾਰੇ।।
ਜਿਨ ਕੇ ਪਰੀ ਹਾਥ ਨਹਿ ਪਜਾਰੀ।। ਬਿਨੁ ਮਾਰੇ ਹਨਿ ਮਰੇ ਕਟਾਰੀ।। ੩੬।।

ਅਰਥ—ਪਛਾਰੇ=ਭੁਆਂ ਕੇ। ਸੁਤਾ=ਲੜਕੀ।

ਅਰਥ—ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਜਮੁਕਾਰੀ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਭੁਆਂ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਲਗੀ, ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਮਾਰੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕਟਾਰ ਨਾਲ ਆਪ ਹੀ ਮਰ ਗਏ।। ੩੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੋੜ੍ਹਤੇਸ ਅੰਬੇਰ ਪਤਿ ਅਮਿਤ ਸੈਨ ਲੈ ਸਾਥ।।
ਬਾਲ ਨਿਮਿੱਤਿ ਆਵਤ ਭਏ ਗਹੇ ਬਰਛਿਯੈ ਹਾਥ।। ੩੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਅੰਬੇਰ=ਅਜਮੇਰ ਦਾ। ਬਾਲ=ਇਸਤ੍ਰੀ।

ਅਰਥ—ਹੁਣ ਅਜਮੇਰ ਅਤੇ ਮੋੜਤੇਸ ਦੇ ਰਾਜੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਲਈ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਬਰਛੀਆਂ ਫੜਕੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ।। ੩੭।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੭੬)

ਬਿਕਟ ਸਿੰਘ ਅੰਬੇਰ ਪਤਿ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਨਾਮ।।
ਕਬਹੂੰ ਦਈ ਨ ਪੀਠ ਰਨ ਜੀਤੇ ਬਹੁ ਸੰਗ੍ਰਾਮ।। ੩੮।।

ਅਰਥ—ਅਜਮੇਰ ਪਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅਮਿਟ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਬੜੇ ਜੰਗ ਜਿਤੇ ਸਨ ਤੇ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਈ ਸੀ।। ੩੮।।

ਚੌਪਈ।। ਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਜੋਰਿ ਸੈਨ ਦ੍ਵੈ ਧਾਏ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਾਜਿਤ੍ਰ ਬਜਾਏ।।
ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਜਬ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰੇ।। ਸੈਨਾ ਸਹਿਤ ਮਾਰਹੀ ਡਾਰੇ।। ੩੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦ੍ਵੈ=ਦੋਵੇਂ। ਬਾਜਿਤ੍ਰ=ਵਾਜੇ। ਨਿਹਾਰੇ=ਵੇਖੇ। ਰਾਜ ਸੁਤਾ=ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜੇ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕਰਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾਏ, ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੩੯।।

ਜਬ ਅਬਲਾ ਨ੍ਰਿਪ ਦੋਊ ਸੰਘਾਰੇ।। ਠਟਕੇ ਸੁਭਟ ਸਕਲ ਤਬ ਭਾਰੇ।।
ਖੇਤ ਛਾਡਿ ਯਹ ਤਰੁਨਿ ਨ ਟਰਿਹੈਂ।। ਸਭਹਿੰਨ ਕੋ ਪ੍ਰਾਨਨ ਬਿਨੁ ਕਰਿ ਹੈਂ।। ੪੦।।

ਅਰਥ—ਜਦ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇਂ ਡਰ ਗਏ। ਉਹ ਸਮਝ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਲੜਕੀ ਮੈਦਾਨ ਨਹੀਂ ਛਡੇਗੀ ਪਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗੀ।। ੪੦।।

ਬੂੰਦੀ ਨਾਥ ਰਣੁਤ ਕਟ ਧਾਯੋ ।। ਅਧਿਕ ਮਦੁਤ ਕਟ ਸਿੰਘ ਰਿਸਾਯੋ ।।
ਨਾਥ ਉਜੈਨ ਜਿਸੈ ਜਗ ਕਹਈ ।। ਵਾਕਹਿ ਜੀਤੈ ਜਗ ਕੋ ਰਹਈ ।। ੪੧ ।।

ਅਰਥ—ਬੂੰਦੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਰਣੁਤ ਕਟ ਆਇਆ ਤੇ ਮਦੁਤ ਕਟ ਸਿੰਘ ਵੀ ਗੁਸੇ ਹੋ ਉਠਿਆ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਭ ਉਜੈਨ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਰਾਜਾ ਅਸਲ ਵਿਚੋ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਸੀ।। ੪੧।।

ਜਬ ਅਬਲਾ ਆਵਤ ਵਹੁ ਲਹੇ ।। ਹਾਥ ਹਥਯਾਰ ਆਪਨੇ ਗਹੇ ।।
ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਕਰਿ ਕੁਵਤਿ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ।। ਛਿਨਿਕ ਬਿਖੈ ਦਲ ਸਹਿਤ ਸੰਘਾਰੇ ।। ੪੨ ।।

ਅਰਥ—ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਫੜ ਲਏ ਉਸ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਗੁਸੇ ਹੋ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਦਲ ਸਮੇਤ ਛਿਨ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੪੨।।

ਗੰਗਾਂਦ੍ਰੀ ਜਮੁਨਾਂਦ੍ਰੀ ਹਠੇ ।। ਸਾਰਸ੍ਵਤੀ ਹ੍ਵੈ ਚਲੇ ਇਕਠੇ ।।
ਸਤੁਦ੍ਰਵਾਦਿ ਅਤਿ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਪਗ ਰੋਪੇ ।। ਬਯਾਹਾਦ੍ਰੀ ਸਿਗਰੇ ਮਿਲਿ ਕੋਪੇ ।। ੪੩ ।।

ਅਰਥ—ਗੰਗਾ, ਜਮੁਨਾ ਤੇ ਸਰਸਵਤੀ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹਠ ਕਰਕੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਸਤਿਲੁਜ, ਬਿਆਸ ਆਦਿ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਜਮਾਏ ਤੇ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜੇ।। ੪੩।।

ਦੋਹਰਾ ।। ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਪੂਰੋ ਪੁਰਖ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਸੁਰ ਗਯਾਨ ।।
ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਹਾਠੋ ਹਠੀ ਅਮਿਤ ਜੁੱਧ ਕੀ ਖਾਨ ।। ੪੪ ।।

ਅਰਥ—ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਪੂਰਨ ਪੁਰਸ਼, ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਹਠੀ ਸੀ ਤੇ ਜੁੱਧ ਦਾ ਵਡਾ ਉਸਰੀਆ ਸੀ।। ੪੪।।

ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਅਰੁ ਅਚਲ ਸਿੰਘ ਮਨ ਮੇ ਕੋਪ ਬਢਾਇ ।।
ਪਾਚੌ ਭੂਪ ਪਹਾਰਿਯੈ ਸਨਮੁਖਿ ਪਹੁਚੇ ਆਇ ।। ੪੫ ।।

ਅਰਥ—ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਚਲ ਸਿੰਘ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋਏ। ਇਹ ਪੰਜੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਉਹਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ।। ੪੫।।

ਚੌਪਈ ।। ਪਰਬਤੀਸ ਪਾਚੋਂ ਨ੍ਰਿਪ ਧਾਏ ।। ਖਸੀਯਾ ਅਧਿਕ ਸੰਗ ਲੈ ਆਏ ।।
ਪਾਹਨ ਬ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੋਪ ਕਰਿ ਕਰੀ ।। ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਮੁਖ ਤੇ ਉਚਰੀ ।। ੪੬ ।।

ਅਰਥ—ਪੰਜੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਤੁਰ ਪਏ, ਉਹ ਆਪਣੇ (ਖਾਣ ਲਈ) ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੱਕਰੇ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰ ਦੇਵੋਂ ਮਾਰ

ਦੇਵੋ ਕੂਕਣ ਲਗੇ॥ ੪੬॥

ਦੁੰਦਭ ਢੋਲ ਦੁਹੂੰ ਦਿਸਿ ਬਾਜੇ॥ ਸਾਜੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੂਰਮਾ ਗਾਜੇ॥
ਕੁਪਿ ਕੁਪਿ ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦਨ ਮੈ ਲਰੇ॥ ਕਟਿ ਕਟਿ ਮਰੇ ਬਰੰਗਨਿ ਬਰੇ॥ ੪੭॥

ਅਰਥ—ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਢੋਲ-ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਣ ਲਗੇ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜਣ ਲਗੇ। ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਗੇ ਤੇ ਮਰ ਮਰ ਕੇ ਪਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਨ ਲਗੇ॥ ੪੭॥

ਭੂਪ ਪਾਂਚਉ ਬਾਨ ਚਲਾਵੈਂ॥ ਬਾਂਧੇ ਗੋਲ ਸਾਮੁਹੇ ਆਵੈਂ॥
ਤਬ ਬਚਿਤ੍ਰ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥ ਛਿਨਿਕ ਬਿਖੈ ਸਕਲੇ ਹਨਿ ਡਾਰੇ॥ ੪੮॥

ਅਰਥ—ਪੰਜੇ ਰਾਜੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਬਚਿਤ੍ਰ ਦੇਵੀ ਨੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਘੱਤੇ ਤੇ ਛਿਨ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੪੮॥

ਦੇਇ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਪਾਂਚ ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਰੇ॥ ਔਰ ਸੁਭਟ ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਹਨਿ ਡਾਰੇ॥
ਸਾਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਅਵਰੈਂ ਤਬ ਚਲੇ॥ ਜੋਧਾ ਜੋਰ ਜੁੱਧ ਕਰਿ ਭਲੇ॥ ੪੯॥

ਅਰਥ—ਅਨੋਖੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਸਤ ਰਾਜੇ ਹੋਰ ਤੁਰੇ, ਜੋ ਜੁੱਧ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਜੋਧੇ ਸਨ॥ ੪੯॥

ਕਹਿ ਰਾਜ ਮਘਧੇਸ੍ਰ ਕੋਪੇ॥ ਅੰਗ ਬੰਗ ਰਾਜਨ ਪਗ ਰੋਪੇ॥
ਔਰ ਕੁਲਿੰਗ ਦੇਸ ਪਤਿ ਧਾਯੋ॥ ਤ੍ਰਿਗਤਿ ਦੇਸ ਏਸ੍ਰ ਹੂੰ ਆਯੋ॥ ੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਅੰਗ ਬੰਗ ਰਾਜਨ=ਦੋਹਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ। ਰੋਪੇ=ਰੋਕੇ।

ਅਰਥ—ਮਘਧੇਸ੍ਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਗੁਸੇ ਹੋ ਉਠਿਆ, ਦੋਹਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਪੈਰ ਜਮਾ ਲਏ ਤੇ ਕਾਲਿੰਗ ਦੇਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਵੀ ਉਠ ਤੁਰਿਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਆ ਪਏ॥ ੫੦॥

ਰਾਜਾ ਕਾਮ ਰੂਪ ਕੋ ਧਾਯੋ॥ ਅਮਿਤ ਕਟਕ ਲੀਨੇ ਸੰਗ ਆਯੋ॥
ਦਾਰੁਣ ਰਣ ਸੂਰਣ ਤਹੱ ਕਰਯੋ॥ ਰਵਿ ਸਸਿ ਚਕਯੋ ਇੰਦ੍ਰ ਥਰਹਰਯੋ॥ ੫੧॥

ਅਰਥ—ਕਾਮਰੂਪ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬੇਅੰਤ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਆ ਪਹੁੰਚਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਉਥੇ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੇ ਇੰਦਰ ਵੀ ਥਰ ਥਰ ਕੰਬ ਉਠੇ॥ ੫੧॥

ਔਗ ਕਟੇ ਤਰਫੈ ਕਹੂੰ ਅੰਗਰੀ॥ ਬੀਰ ਪਰੇ ਉਛਰਤ ਕਹੂੰ ਟੰਗਰੀ॥

ਹਠਿ ਹਠਿ ਭਿਰੇ ਸੁਭਟ ਰਨ ਮਾਹੀ।। ਜੰਬਕ ਗੀਧ ਮਾਸੁ ਲੈ ਜਾਹੀ।। ੫੨।।

ਅਰਥ—ਕਿਤੇ ਪਾਸੇ ਅੰਗ ਕਟੇ ਗਏ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਉਂਗਲਾ ਤੜਫਣ ਲਗੀਆਂ, ਸੂਰਮੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਤੇ ਲੱਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਉਛਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਹਠ ਕਰਕੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਭਿੜ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਗਿਰਝਾਂ ਮਾਸ ਲੈ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।। ੫੨।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੭੯)

ਅੜਿੱਲ।। ਬਾਲ ਸੂਰਮਾ ਮਾਰੇ ਕੋਪ ਬਢਾਇਕੈ।।
ਜੋ ਚਿਤੁ ਚਹੈ ਸੰਘਾਰੇ ਰਥਹਿ ਧਵਾਇਕੈ।।
ਪੈਦਲ ਅਮਿਤ ਬਿਦਾਰੇ ਅਤਿ ਚਿਤ ਕੋਪ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਰਥੀ ਗਜੀ ਹਨਿ ਡਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਹਰਿ।। ੫੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਧਵਾਇਕੈ=ਦੁੜਾਕੇ। ਬਿਦਾਰੇ=ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਰਥੀ=ਰਥਵਾਹੀ। ਗਜੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੇ।

ਅਰਥ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਗੁਸੇ ਹੋ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਰਥ ਦੁੜਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਬੇਅੰਤ ਪੈਦਲਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ, ਅਨੇਕਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਹਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਰਥਵਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੫੩।।

ਚੌਪਈ।। ਸਪਤਾਵਤ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਲ ਨਿਹਾਰੇ।। ਅਮਿਤ ਕੋਪ ਕਰਿ ਬਿਸਿਖ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।
ਸਜੰਦਨ ਸਹਿਤ ਸੂਤ ਸਭ ਘਾਏ।। ਸੈਨ ਸਹਿਤ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਪਠਾਏ।। ੫੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਪਤਾਵਤ=ਸਤ ਆਉਂਦੇ। ਬਿਸਿਖ=ਤੀਰ।

ਅਰਥ—ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਸਤਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਵੇਖਿਆ, ਉਹਨੇ ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਾਏ, ਉਹਨੇ ਘੋੜਿਆਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਮ ਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੫੪।।

ਅਵਰ ਨ੍ਰਿਪਤ ਤਬ ਹੀ ਉਠਿ ਧਾਏ।। ਬਾਂਧੇ ਗੋਲ ਸਾਮੁਹੇ ਆਏ।।
ਦਸੌਂ ਦਿਸਨ ਕ੍ਰੁੱਧਿਤ ਹ੍ਵੈ ਢੂਕੇ।। ਮਾਰੈਂ ਮਾਰ ਬੱਕ੍ਰ ਤੇ ਕੂਕੇ।। ੫੫।।

ਅਰਥ—ਤਾਂ ਹੋਰ ਰਾਜੇ ਉਠ ਦੌੜੇ, ਅਤੇ ਝੁੰਡ ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਏ। ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਟੁਟ ਪਏ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਦਾ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣ ਲਗੇ।। ੫੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬੀਰ ਕੇਤ ਬਾਂਕੋ ਰਥੀ ਚਿੱਤ੍ਰ ਕੇਤ ਸੁਰ ਗਜਾਨ।।
ਛਤ੍ਰ ਕੇਤ ਛਤ੍ਰੀ ਅਮਿਟ ਬਿਕਟ ਕੇਤ ਬਲਵਾਨ।। ੫੬।।

ਅਰਥ—ਬੀਰ ਕੇਤ ਬਾਂਕਾ ਸੂਰਮਾ ਸੀ ਅਤੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਕੇਤ ਬੜਾ ਸਿਆਣਾ ਸੀ, ਛਤ੍ਰ ਕੇਤ ਬੜਾ

ਬਹਾਦਰ ਖੱਤਰੀ ਸੀ ਤੇ ਬਿਕਟ ਕੇਤ ਮਹਾਨ ਬਲਵਾਨ ਸੀ।। ੫੬।।

ਇੰਦ੍ਰਕੇਤ ਉਪਇੰਦ੍ਰ ਧੁਜ ਚਿਤ ਅਤਿ ਕੋਪ ਬਢਾਇ।।
ਗੀਧ ਕੇਤ ਦਾਨਵ ਸਹਿਤ ਤਹਾਂ ਪਹੂੰਚੇ ਆਇ।। ੫੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਪਇੰਦ੍ਰ=ਸੂਰਮੇ। ਧੁਜ=ਝੰਡਾ।

ਅਰਥ—ਇੰਦ੍ਰਕੇਤ, ਉਪਇੰਦ੍ਰ ਧੁਜ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਵਧਾਕੇ ਗੀਧ ਕੇਤ ਦਾਨਵ ਸਮੇਤ ਲੜਾਈ ਲਈ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।। ੫੭।।

ਸਪਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਆਯੁਧ ਧਰੇ ਅਮਿਤ ਸੈਨ ਲੈ ਸਾਥ।।
ਧਾਇ ਪਰੇ ਨਾਹਿਨ ਡਰੇ ਕਢੇ ਬਢਾਰੀ ਹਾਥ।। ੫੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਢਾਰੀ=ਤਲਵਾਰ।

ਅਰਥ—ਸੱਤੇ ਰਾਜੇ ਬੇਅੰਤ ਸੈਨਾ ਲੈਕੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰਾਂ ਫੜਕੇ ਡਰ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਟੁਟ ਪਏ।। ੫੮।।

ਚੌਪਈ।। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰਿ ਸੂਰਮਾ ਧਾਏ।। ਜੋਰੇ ਸੈਨ ਕੁਅਰਿ ਢਿਗ ਆਏ।।
ਆਯੁਧ ਹਾਥ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਧਰੇ।।ਅਮਿਤ ਸੁਭਟ ਪ੍ਰਾਨਨ ਬਿਨੁ ਕਰੇ।।੫੯।।

ਅਰਥ—ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਕੇ ਸੂਰਮੇ ਤੁਰੇ ਤੇ ਸੈਨਾ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਉਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਗਏ। ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਅਨੋਖੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।। ੫੯।।

ਬੀਰਕੇਤ ਕੋ ਮੂੰਡ ਉਤਾਰਯੋ।। ਚਿਤ੍ਰਕੇਤ ਕਟਿ ਤੇ ਕੱਟ ਡਾਰਯੋ।।
ਛਤ੍ਰਕੇਤ ਛਤ੍ਰੀ ਪੁਨਿ ਘਾਯੋ।। ਬਿਕਟ ਕੇਤ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਪਠਾਯੋ।।੬੦।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਬੀਰ ਕੇਤ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ, ਚਿੱਤਰ ਕੇਤ ਨੂੰ ਲੱਕ ਤੋਂ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਛੱਤਰ ਕੇਤ ਖੱਤਰੀ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਬਿਕਟ ਕੇਤ ਨੂੰ ਜਮ ਲੋਕ ਪੁਹੰਚਾਇਆ।। ੬੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇੰਦ੍ਰਕੇਤ ਉਪਇੰਦ੍ਰ ਧੁਜ ਦੋਨੋ ਹਨੇ ਰਿਸਾਇ।।
ਗੀਧ ਕੇਤ ਦਾਨਵ ਦਿਯੈ ਜਮਪੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਪਠਾਇ।। ੬੧।।

ਅਰਥ—ਇੰਦਰ ਕੇਤ ਤੇ ਉਪਇੰਦਰ ਧੁਜ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਗੀਧ ਕੇਤ ਦਾਨਵ ਨੂੰ ਵੀ ਜਮ ਲੋਕ ਪੁਚਾ ਦਿੱਤਾ।। ੬੧।।

ਸੈਨਾ ਸਾਤਹੂੰ ਨ੍ਰਿਪਨ ਕੀ ਕੋਪਿ ਭਰੀ ਅਰਰਾਇ।।
ਤੇ ਬਾਲਾ ਤਬ ਹੀ ਦਏ ਮ੍ਰਿਤ ਕੇ ਲੋਕ ਪਠਾਇ।। ੬੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਰਰਾਇ=ਗੱਜਕੇ। ਨ੍ਰਿਪਨ=ਰਾਜੇ। ਪਠਾਇ=ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ।

ਅਰਥ—ਸੱਤਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਗੱਜ ਕੇ ਟੁਟ ਪਈ, ਉਸ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ।। ੬੨।।

ਸੁਮਤ ਕੇਤ ਸੂਰਾ ਬਡੋ ਸਮਰ ਸਿੰਘ ਲੈ ਸੰਗ।।
ਬ੍ਰਹਮ ਕੇਤ ਲੈ ਦਲ ਚਲਾ ਉਮਡਿ ਚਲੀ ਜਨੁ ਗੰਗ।। ੬੩।।

ਅਰਥ—ਸੁਮਤ ਕੇਤ ਸੂਰਮਾ ਸਮਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਤੁਰਿਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰਿਆ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੰਗਾ ਉਛਲਕੇ ਵਹਿ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।। ੬੩।।

ਤਾਲਕੇਤ ਖਟ ਬੱਕ੍ਰ ਧੁਜ ਜੋਧਾ ਹੁਤੇ ਬਿਸੇਖ।।
ਸੋ ਯਾ ਆਵਤ ਭਏ ਕਿਯੋ ਕਾਲ ਕੋ ਭੇਖ।। ੬੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਸੇਖ=ਭਾਰੇ, ਵੱਡੇ। ਭੇਖ=ਰੂਪ।

ਅਰਥ—ਤਾਲਕੇਤ ਤੇ ਖਟ ਬੱਕ੍ਰ ਧੁਜ ਵੱਡੇ ਜੋਧੇ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਲ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਇਸ ਸ਼ੇਰਨੀ ਤੇ ਟੁਟ ਪਏ।। ੬੪।।

ਚੌਪਈ।। ਦਾਨਵ ਗੀਧ ਕੇਤ ਕੋ ਭ੍ਰਾਤਾ।। ਕਾਕ ਕੇਤ ਤਿਹੂੰ ਲੋਕ ਬਿੱਖਯਾਤਾ।।
ਕ੍ਰੂਰਕੇਤ ਦਾਨਵ ਇਕ ਧਾਯੋ।। ਲੀਨੇ ਅਮਿਤ ਦੈਤ ਦਲ ਆਯੋ।। ੬੫।।

ਅਰਥ—ਗੀਧ ਕੇਤ ਦਾਨਵ ਦਾ ਭਰਾ ਕਾਕ ਕੇਤ ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕ੍ਰੂਰ ਕੇਤ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਦਾਨਵ ਬੇ-ਅੰਤ ਸੈਨਾ ਲੈਕੇ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚਾ।। ੬੫।।

ਸਵੈਯਾ।।

ਕਾਕ ਧੁਜਾ ਕਰਿ ਕੋਪ ਤਹੀ ਛਿਨ ਆਨਿ ਪਰਯੋ ਕਰਵਾਰ ਨਿਕਾਰੇ।।
ਸਿੰਘ ਸਲਾ ਸਰਦੂਲ ਸਿਲੀ ਮੁਖ ਸਾਲ ਤਮਾਲ ਹਨੇ ਅਹਿਕਾਰੇ।।
ਸ੍ਵਾਨ ਸ੍ਰਿੰਗਾਲ ਸੁਰਾਂਤਕ ਸੀਸ ਧੁਜਾ ਰਥ ਨਾਗ ਧਰਾਧਰ ਭਾਰੇ।।
ਯੌਂ ਬਰਖੇ ਨਭ ਤੇ ਹਰਖੇ ਰਿਪੁ ਆਨਿ ਦਸੌਂ ਦਿਸਿ ਤੇ ਭਭਕਾਰੇ।। ੬੬।।

ਅਰਥ—ਕਾਕਧੁਜਾ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੱਢਕੇ ਆ ਪਹੁੰਚਾ। ਸ਼ੇਰ, ਸ਼ਿਲਾ ਤੇ

ਸੱਪ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲਾ ਉਹ ਸੂਰਮਾ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ। ਉਹਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਕੁਤੇ, ਗਿੱਦੜ, ਵਜ੍ਰ ਰਥ ਤੇ ਸੱਪ ਆਦਿ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਰਖਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਉਹ ਗਜਣ ਲੱਗਾ।। ੬੬।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੮੦)

ਦੋਹਰਾ।। ਮਾਯਾ ਦੈਤ ਪਸਾਰਿਕੈ ਪੁਨਿ ਬੋਲਾ ਇਮਿ ਬੈਨ।।
ਜੁੱਧੁ ਸੁਯੰਬਰ ਜੀਤਿ ਤੁਹਿ ਲੈ ਜੈਹੌਂ ਨਿਜੁ ਐਨ।। ੬੭।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪਸਾਰ ਕਰਕੇ ਉਹ ਦੈਂਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਸੁਅੰਬਰ ਵਿਚ ਜਿੱਤਕੇ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗਾਂ।। ੬੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਕਰਿ ਕੋਪ ਤਿਹੀ ਛਿਨ ਸਾਮੁਹਿ ਹ੍ਵੈ ਹਥਿਯਾਰ ਗਹੇ।।
ਬਲਵਾਨ ਕਮਾਨ ਕੋ ਤਾਨਿ ਹਨੇ ਕਬਿ ਰਾਮ ਭਨੈ ਚਿਤ ਮੈ ਜੁ ਚਹੇ।।
ਸਰਸੂਰ ਦਇੰਤਨ ਕੇ ਤਨ ਮੈਂ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਲਗੇ ਨਹਿ ਜਾਤ ਕਹੇ।।
ਮਨੋ ਇੰਦ੍ਰ ਕੇ ਬਾਗ ਅਸ਼ੋਕ ਬਿਖੈ ਫੁਲਵਾਰਿਨ ਕੇ ਫਲ ਫੂਲ ਰਹੇ।। ੬੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਭਨੈ=ਆਖਦਾ ਹੈ। ਕਵਿ ਰਾਮ=ਲੇਖਕ, ਕਵੀ ਰਾਮ।

ਅਰਥ—ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉਸੇ ਛਿਨ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੋ ਕੇ ਹਥਿਆਰ ਫੜੇ, ਕਵੀ ਰਾਮ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕੱਸ ਕੱਸ ਕੇ ਕਮਾਨ ਚੋਂ ਤੀਰ ਛੱਡੇ ਤੇ ਮਨ ਚਾਹੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰ ਲਗੇ, ਜੋ ਦਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਮਾਨੋਂ ਇੰਦਰ ਦੇ ਅਸ਼ੋਕ ਬਾਗ ਵਿਚ ਫੁਲਵਾੜੀ ਨੂੰ ਫਲ ਫੁਲ ਲਗੇ ਹੋਣ।। ੬੮।।

ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮਹਾਂ ਕੁਪਿ ਕੈ ਭਟ ਕੂਦਿ ਪਰੇ ਸਰਦਾਰ ਕਰੋਰੇ।।
ਬਾਲ ਹਨੇ ਬਲਵਾਨ ਘਨੇ ਇਕ ਫਾਂਸਿਨ ਸੌ ਗਹਿ ਕੈ ਝਕਝੋਰੇ।।
ਸਾਜ ਪਰੇ ਕਹੂੰ ਤਾਜ ਗਿਰੇ ਗਜਰਾਜ ਗਿਰੇ ਛਿਤ ਪੈ ਸਿਰ ਤੋਰੇ।।
ਲੂਟੇ ਰਥੀ ਰਕ ਫੂਟੇ ਕਹੂੰ ਬਿਨੁ ਸ੍ਵਾਰ ਫਿਰੈ ਹਿਨਨਾਵਤ ਘੋਰੇ।। ੬੯।।

ਅਰਥ—ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਕੱਢਕੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਕੁੱਦ ਪਏ, ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਫਾਹੀ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਝੰਜੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਤੇ ਕਾਠੀਆਂ, ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ, ਕਿਤੇ ਹਾਥੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗੇ ਸਿਰ ਛਟਪਟਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਰਥ ਟੁਟੇ ਪਏ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸਵਾਰਾ ਤੋਂ ਘੋੜੇ ਹਿਨਕ ਰਹੇ ਸਨ।। ੬੯।।

ਚੌਪਈ।। ਜੇ ਭਟ ਅਮਿਤ ਕੋਪ ਕਰਿ ਧਾਏ।। ਤੇ ਬਿਨੁ ਤਨ ਹ੍ਵੈ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਏ।।

ਚਟਪਟ ਬਿਕਟ ਪਲਟਿ ਜੇ ਲਰੇ।। ਕਟਿ ਕਟਿ ਮਰੇ ਬਰੰਗਨਿਨ ਬਰੇ।। ੭੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਲਟਿ=ਮੁੜਕੇ। ਲਰੇ=ਲੜੇ। ਬਰੰਗਨਿਨ=ਪਰੀਆਂ।

ਅਰਥ—ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸੂਰਮੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਅਗੇ ਵਧੇ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਜੋ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਮੁੜ ਕੇ ਲੜੇ ਸਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਪਰੀਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਲਿਆ।। ੭੦।।

ਜੇ ਭਟ ਬਿਮੁਖਾਹਵ ਹ੍ਵੈ ਮੂਏ।। ਇਤ ਕੇ ਭਏ ਨ ਉਤ ਕੇ ਹੂਏ।।
ਗਰਜਿ ਪ੍ਰਾਨ ਬੀਰਨ ਜਿਨ ਦਏ।। ਦੈ ਦੁੰਦਭੀ ਸ੍ਵਰਗ ਜਨੁ ਗਏ।। ੭੧।।

ਅਰਥ—ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਬੇ-ਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਮਰੇ, ਉਹ ਨਾ ਇਧਰ ਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਨਾ ਉਧਰ ਦੇ ਹੋਏ, ਜਿਹਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਗੱਜ ਕੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਦਿਤੇ ਉਹ ਧੌਂਸੇ ਵਜਾਉਂਦੇਂ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ।। ੭੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਿਨ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਜਰਿ ਅਗਨਿ ਮੈ ਪ੍ਰਾਨ ਆਪਨੇ ਦੀਨ।।
ਝਗਰਿ ਬਰੰਗਨਿਨ ਤੇ ਤਹਾਂ ਛੀਨਿ ਪਤਿਨ ਕਹ ਲੀਨ।। ੭੨।।

ਅਰਥ—ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦਿਤੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲੜ ਝਗੜ ਕੇ ਪਰੀਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲਿਆ।। ੭੨।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੇ ਬਾਲ ਬੀਰ ਬਹੁ ਮਾਰੇ।। ਸੁਮਤਿ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਹਨਿ ਡਾਰੇ।।
ਸਮਰ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਪੁਨਿ ਹਯੋ।। ਤਾਲਕੇਤ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਪਠਯੋ।। ੭੩।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸੁਮਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਫਿਰ ਰਾਜਾ ਸਮਰ ਸੈਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਤਾਲਕੇਤ ਨੂੰ ਵੀ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੭੩।।

ਬ੍ਰਹਮ ਕੇਤ ਕਹ ਪੁਨਿ ਹਨਿ ਦੀਨੋ।। ਕਾਰਤਿਕੇਯ ਧੁਜ ਕੋ ਬਧ ਕੀਨੋ।।
ਕ੍ਰੂਰਕੇਤ ਦਾਨਵ ਤਬ ਧਾਯੋ।। ਤੁਮਲ ਜੁੱਧ ਤਿਹੱ ਠੌਰ ਮਚਾਯੋ।। ੭੪।।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਾਰਤਕੇ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕ੍ਰੂਰਕੇਤ ਦਾਨਵ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚਾ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਉਸ ਥਾਂ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।। ੭੪।।

ਕੌਲਕੇਤ ਦਾਨਵ ਉਠਿ ਧਾਯੋ।। ਕਮਠ ਕੇਤ ਚਿਤ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਯੋ।।
ਕੇਤਉਲੂਕ ਚਲਾ ਦਲ ਲੈਕੈ।। ਕ੍ਰਿਤਿਸਿਤ ਕੇਤ ਕ੍ਰੋਧ ਤਨ ਤੈ ਕੈ।। ੭੫।।

****

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੌਲਕੇਤ=ਸੂਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲਾ। ਕਮਠੰ ਕੇਤ=ਕਛੂ ਦੇ ਨਾਂ ਵਾਲਾ ਦੈਂਤ। ਉਲੂਕ=ਉੱਲੂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲਾ। ਕੁਤਿਸਿਤ=ਪਾਪੀ, ਕਾਲਾ। ਤੈ ਕੈ=ਤਪਾ ਕੇ।

ਅਰਥ—ਤਾਂ ਕੌਲਕੇਤ ਉਠਕੇ ਆਇਆ ਤੇ ਕਮਠਕੇਤ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਹੋ ਉਠਿਆ। ਉਲੂਕ ਕੇਤ ਆਪਣਾ ਦਲ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਕੁਤਿਸਿਤ ਕੇਤ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਤਿਲਮਲਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਤੁਰਿਆ।। ੭੫।।

ਕੌਲਕੇਤ ਤ੍ਰਿਯ ਤਬੈ ਸੰਘਾਰਾ।। ਕੁਤਿਸਿਤ ਕੇਤ ਮਾਰ ਹੀ ਡਾਰਾ।।
ਕੱਛਪ ਕੇਤ ਗਦਾ ਗਹਿ ਘਾਯੋ।। ਕੇਤ ਲੂਕ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਪਠਾਯੋ।। ੭੬।।

ਅਰਥ—ਕੌਲਕੇਤ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕੁਤਿਸਿਤ ਕੇਤ ਨੂੰ ਵੀ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਕੱਛਪ ਕੇਤ ਨੂੰ ਗਦਾ ਫੜਕੇ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਉਲੂਕ ਕੇਤ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੭੬।।

ਜਾ ਤਨ ਬਾਲ ਗਦਾ ਕੀ ਮਾਰੈ।। ਏਕੈ ਘਾਇ ਚੌਥਿ ਸਿਰ ਡਾਰੈ।।
ਜਾ ਕੇਤਕਿ ਮਾਰ ਤਨ ਬਾਨਾ।। ਕਰੈ ਬੀਰ ਜਮਪੁਰੀ ਪਯਾਨਾ।। ੭੭।।

ਅਰਥ—ਜਿਸਦੇ ਵੀ ਸਰੀਰ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਗਦਾ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕੀਤਾ, ਇਕ ਹੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਕੁਚਲ ਦਿੱਤਾ। ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰਕੇ ਜਮਪੁਰੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੭੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਾ ਕੋ ਜੁੱਧੁ ਬਿਲੋਕਿ ਕਰਿ ਕਵਨ ਸੁਭਟ ਠਹਰਾਇ।।
ਜੋ ਸਮੁਹੇ ਆਵਤ ਪਯਾ ਜਮਪੁਰ ਦਿਯਾ ਪਠਾਇ।। ੭੮।।

ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾਂ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਠਹਿਰ ਸਕਦਾ। ਜੋ ਵੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਇਆ ਉਹਨੂੰ ਜਮਲੋਕ ਪੁਚਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।। ੭੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕੋਪ ਅਨੇਕ ਭਰੇ ਅਮਰਾਰਦਨ ਆਨਿ ਪਰੈ ਕਰਵਾਰਿ ਉਘਾਰੇ।।
ਪੱਟਿਸ ਲੋਹ ਹਥੀ ਪਰਸੇ ਅਮਿਤਾ ਜੁਧ ਲੈ ਕਰਿ ਕੋਪ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।
ਨਾਰਿ ਸੰਭਾਰਿ ਹਥਜਾਰ ਸੁਰਾਰਿ ਹਕਾਰਿ ਹਨੇ ਨਹਿ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰੇ।।
ਖੇਲਿ ਬਸੰਤ ਬਡੇ ਖਿਲਵਾਰ ਮਨੋ ਮਦ ਚਾਖਿ ਗਿਰੇ ਮਤਵਾਰੇ।। ੭੯।।

ਅਰਥ—ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਯੋਧੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰਾਂ ਕੱਢਕੇ ਟੁਟ ਪਏ, ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਪੱਟੀਆਂ ਤੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਪਰਸੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਵਾਰ ਕਰਨ ਲਗੇ। ਉਸ ਕੰਨਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਏਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਗਿਰਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਦਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਗ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਸੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਡਿਗ ਰਹੇ ਹੋਣ।। ੭੯।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੮੧)

ਦੋਹਰਾ॥ ਹੈ ਗੈ ਰਥੀ ਬਾਜੀ ਘਨੇ ਜੋਧਾ ਹਨੇ ਅਨੇਕ॥
ਜੀਤਿ ਸੁਯੰਬਰ ਰਨ ਰਹੀ ਭੂਪਤਿ ਬਚਾ ਨ ਏਕ॥ ੮੦॥

ਅਰਥ—ਰਥ, ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਹ ਕੰਨਿਆਂ ਸੁਅੰਬਰ ਜਿੱਤ ਗਈ ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਜਾ ਨਾ ਬਚਿਆ॥ ੮੦॥

ਬਾਜਨ ਕੀ ਬਾਜੀ ਪਰੀ ਬਾਜਨ ਬਜੇ ਅਨੇਕ॥
ਬਿਸਿਖ ਬਹੁਤ ਬਰਸੇ ਤਹਾਂ ਬਚਾ ਨ ਬਾਜੀ ਏਕ॥ ੮੧॥

ਅਰਥ—ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਜਿਵੇਂ ਘੋੜ ਦੌੜ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਣ ਲਗੇ ਉਥੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਵਰਖਾ ਹੋਈ ਤੇ ਇਕ ਵੀ ਘੋੜਾ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ॥ ੮੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਦੈਤ ਦਏ ਜਮ ਧਾਮ ਪਠਾਈ॥ ਬਾਰੀ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਕੀ ਆਈ॥
ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹਾ ਆਇ ਤੁਮ ਲਰੋ॥ ਕੈ ਅਬ ਹਾਰਿ ਮਾਨ ਮੁਹਿ ਬਰੋ॥ ੮੨॥

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜਮਲੋਕ ਪੁਚਾ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ। ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਆਕੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲੜੋ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਮੰਨਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵਰ ਲਵੋ॥ ੮੨॥

ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਜਬ ਯੌ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ॥ ਅਧਿਕ ਚਿੱਤ ਮੈ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ॥
ਮੈ ਕਾ ਜੁੱਧ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤੇ ਡਰਿਹੋ॥ ਯਾਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਮਾਨਿ ਯਹ ਬਰਿਹੋ॥ ੮੩॥

ਅਰਥ—ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੀ ਮੈਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕੀ ਮੈਂ ਡਰ ਕੇ ਇਹਨੂੰ ਵਰ ਲਵਾਂਗਾ॥ ੮੩॥

ਕਹੂੰ ਮੱਤਿ ਗੈਵਰ ਗਰਜਾਹੀ॥ ਕਹੂੰ ਪਾਖਰੇ ਹੈਂ ਹਿੰਹਨਾਹੀ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕਵਚ ਸੂਰਾ ਕਹੂੰ ਕਸੈਂ॥ ਜੁਗਿਨ ਰੁਧਿਰ ਖੱਪਰ ਭਰ ਹਸੈਂ॥ ੮੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਵਚ=ਸੰਜੋਅ। ਰੁਧਿਰ=ਲਹੂ। ਪਾਖਰ=ਘੋੜੇ।

ਅਰਥ—ਕਿਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਹਿਨਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੱਸ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਜੋਗਨੀਆਂ ਲਹੂ ਦੇ ਖੱਪਰ ਭਰਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੮੪॥

ਸਵੈਯਾ॥

ਸੀ ਸੁਭਟੇਸ ਬਡੋ ਦਲੁ ਲੈ ਉਮਡਜੋ ਗਹਿ ਕੈ ਕਰਿ ਆਯੁਧ ਬਾਂਕੇ॥

ਬੀਰ ਹਠੀ ਕਵਚੀ ਖੜਗੀ ਪਰ ਸੀਸ ਭਈ ਸਰਦਾਰ ਨਿਸਾਂਕੇ।।
ਏਕ ਟਰੇ ਇਕ ਆਨ ਅਰੇ ਇਕ ਜੂਝਿ ਗਿਰੇ ਬ੍ਰਿਣ ਖਾਇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੇ।।
ਛਾਰ ਚੜਾਇਕੈ ਅੰਗ ਮਲੰਗ ਰਹੇ ਮਨੌ ਸੋਇ ਪਿਯੇ ਬਿਜਯਾ ਕੇ।। ੮੫।।

ਅਰਥ—ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈਕੇ ਅਤੇ ਵਡਾ ਦਲ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਆ ਪਿਆ। ਉਹਦੀ ਸੈਨਾਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹੀ ਹਠੀ, ਤਲਵਾਰ ਧਾਰੀ ਅਤੇ ਸੰਜੋਅ-ਧਾਰੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਸਨ, ਕੋਈ ਟਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਅੜ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਖਾਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਮਲੰਗ ਭੰਗ ਪੀਕੇ ਤੇ ਸੁਆਹ ਲਾਕੇ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।। ੮੫।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੋ ਬੀਰ ਖੇਤ ਤਹ ਪਰਜੋ।। ਏਕ ਸੁਭਟ ਜੀਵਤ ਨ ਉਬਰਜੋ।।
ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਮਾਤੇ ਗਜ ਮਾਰੇ।। ਬੀਸ ਹਜ਼ਾਰ ਬਰਬਾਜ ਬਿਦਾਰੇ।। ੮੬।।

ਅਰਥ—ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਗੌਹਗਚ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਿਆ ਕਿ ਇਕ ਵੀ ਸੂਰਮਾ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੇ ਮਾਰੇ ਗਏ।। ੮੬।।

ਤੀਸ ਐਤ ਪੈਦਲ ਕਹ ਮਾਰਜੋ।। ਤੇਇਸ ਲੱਛ ਰਥ ਹਨਿ ਡਾਰਜੋ।।
ਦ੍ਵਾਦਸ ਲੱਛ ਰਥੀ ਅਤਿ ਮਾਰਿਸ।। ਮਹਾਂ ਰਥੀ ਅਨਗਨਤ ਸੰਘਾਰਸਿ।। ੮੭।।

ਅਰਥ—ਤੀਹ ਲੱਖ ਪੈਦਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਤੇਈ ਲੱਖ ਰਥ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਲੱਖ ਰਥੀ ਅਤੇ ਅਣ-ਗਿਣਤ ਮਹਾਂਰਥੀ ਮਾਰੇ ਗਏ।। ੮੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਤਨਹਾ ਬਚਾ ਸਾਥੀ ਰਹਾ ਨ ਏਕ।।
ਹੈ ਗੈ ਰਥ ਬਾਜੀ ਘਨੇ ਰਥ ਕਟਿ ਗਏ ਅਨੇਕ।। ੮੮।।

ਅਰਥ—ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਬਚਿਆ, ਉਹਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ। ਉਹਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਥ, ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ ਵਢੇ ਟੁਕੇ ਗਏ।। ੮੮।।

ਚੌਪਈ।। ਦੁੰਦ ਜੁੱਧ ਤ੍ਰਿਯ ਪਤਿਹ ਮਚਾਯੋ।। ਨਿਰਖਨ ਦਿਨਿਸ ਨਿਸਿਸ ਰਨ ਆਯੋ।।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਚੜ੍ਹੇ ਹੰਸ ਪਰ ਆਏ।। ਪੰਚ ਬਦਨ ਹੂੰ ਤਹਾਂ ਸੁਹਾਏ।। ੮੯।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਏ।। ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਹੰਸ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਏ ਤੇ ਪੰਜਾਂ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੀ ਪਧਾਰੇ।। ੮੯।।

ਤ੍ਰਿਯ ਕੋਮਲ ਪਿਯ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰੈ।। ਜਿਯ ਤੇ ਤਾਂਹਿ ਮਾਰਿ ਨਹਿ ਡਾਰੈ।।
ਲਗੇ ਬਿਸਿਖ ਕੇ ਜਿਨ ਪਤਿ ਮਰੈ।। ਮੁਹਿ ਪੈਠਬ ਪਾਵਕ ਮਹਿ ਪਰੈ।। ੯੦।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕੋਮਲ ਤੀਰ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਤੀਰ ਲਗਣ ਨਾਲ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਨਾ ਪਵੇਗਾ।। ੯੦।।

ਚਾਰ ਪਹਰ ਨਿਜ ਪਤਿ ਸੋਂ ਲਰੀ।। ਦੁਹੂੰਅਨ ਬਿਸਿਖ ਬ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਬਹੁ ਕਰੀ।।
ਤਬ ਲੌ ਸੂਰ ਅਸਤ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ।। ਪ੍ਰਾਚੀ ਦਿਸ਼ਾ ਚੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਗਟਯੋ।। ੯੧।।

ਅਰਥ—ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਲੜੀ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ। ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ।। ੯੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਹਕਾਹਕੀ ਆਹਵ ਭਯੋ ਰਹਜੋ ਸੁਭਟ ਕੋਊ ਨਾਹਿ।।
ਜੁੱਧ ਕਰਤ ਅਤਿ ਥਕਤ ਭੇ ਰਹਤ ਭਏ ਰਨ ਮਾਹਿ।। ੯੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਕਾਹਕੀ=ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਜਾਂ ਵੰਗਾਰ ਕੇ। ਆਹਵ=ਜੰਗ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸੂਰਮਾ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ। ਸਾਰੇ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਕਰਦੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਥੱਕ ਕੇ ਲੇਟ ਗਏ।। ੯੨।।

ਚੌਪਈ।। ਲਗੇ ਬ੍ਰਿਨਨ ਕੇ ਘਾਇਲ ਭਏ। ਅਤਿ ਲਰਿ ਅਧਿਕ ਸ੍ਰਮਤ ਹ੍ਵੈ ਗਏ।।
ਆਹਵ ਬਿਖੈ ਗਿਰੇ ਬਿਸੰਭਾਰੀ।। ਕਰ ਤੇ ਕਿਨਹੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨ ਡਾਰੀ।। ੯੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ੍ਰਿਨਨ=ਜ਼ਖ਼ਮ। ਲਰਿ=ਲੜ ਕੇ। ਸ੍ਰਮਤ=ਥੱਕ ਗਏ। ਆਹਵ=ਜੰਗ। ਗਿਰੇ=ਡਿੱਗ ਪਏ। ਕਰ=ਹੱਥ। ਡਾਰੀ=ਸੁੱਟੀ।

ਅਰਥ—ਜ਼ਖ਼ਮ ਲਗਣ ਨਾਲ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਬਹੁਤ ਲੜਾਈ ਕਾਰਣ ਉਹ ਥੱਕ ਗਏ। ਦੋਵੇਂ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਏ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹਥੋਂ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ।। ੯੩।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੮੨)

ਦੋਹਰਾ।। ਪ੍ਰੇਤ ਨਚਹਿ ਜੁਗਹਿ ਹਸਹਿ ਜੰਬੁਕ ਗੀਧ ਫਿਰਾਹਿ।।
ਨਿਸਿ ਸਿਗਰੀ ਮੁਰਛਿਤ ਰਹੇ ਦੁਹੂੰ ਰਹੀ ਸੁਧਿ ਨਾਹਿ।। ੯੪।।

ਅਰਥ—ਪ੍ਰੇਤ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋਗਨੀਆਂ ਹੱਸ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਗਿਰਝਾਂ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੇ-ਹੋਸ਼ ਰਹੇ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ।। ੯੪।।

****

ਪ੍ਰਾਚੀ ਦਿਸਿ ਰਵਿ ਪ੍ਰਗਟਯਾ ਭਈ ਚੰਦ੍ਰਕੀ ਹਾਨਿ।।
ਪੁਨਿ ਪਤਿ ਤ੍ਰਿਯ ਰਨ ਕੋ ਉਠੇ ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਮਨ ਠਾਨਿ।। ੯੫।।

ਅਰਥ—ਸੂਰਜ ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ਛਿਪ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਬੜਾ ਗੁਸਾ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰਕੇ ਲੜਨ ਲਈ ਉਠੇ।। ੯੫।।

ਆਠ ਜਾਮ ਦੋਊ ਉਠਿ ਕਰਿ ਲਰੇ।। ਟੂਕਤ ਤਨੁ ਤ੍ਰਾਣਨ ਕੇ ਝਰੇ।।
ਅਧਿਕ ਲਰਾਈ ਦੁਹੂੰ ਮਚਈ।। ਅਥਯੋ ਸੂਰ ਰੈਨ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।। ੯੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤ੍ਰਾਣਨ=ਸੰਜੋਆਂ। ਅਥਯੋ=ਡੁੱਬ ਗਿਆ। ਰੈਨ=ਰਾਤ।

ਅਰਕ—ਦੋਵੇਂ ਉਠਕੇ ਅੱਠ ਘੜੀਆਂ ਤਕ ਲੜੇ, ਸੰਜੋਆਂ ਦੇ ਟੁਟ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਖ਼ਮ ਲਗੇ, ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਸੂਰਜ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਤ ਹੋ ਗਈ।। ੯੬।।

ਚਾਰਿ ਬਾਜ ਬਿਸਿਖਨ ਤ੍ਰਿਯ ਮਾਰੇ।। ਰਥ ਕੇ ਕਾਟਿ ਦੋਊ ਚਕ ਡਾਰੇ।।
ਨਾਥ ਧੁਜਾ ਕਟਿ ਭੂਮਿ ਗਿਰਾਈ।। ਸੂਤਿ ਦਿਯਾ ਜਮਲੋਕ ਪਠਾਈ।। ੯੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਚਕ=ਪਈਏ। ਨਾਥ=ਖਸਮ। ਸੂਤਿ=ਰਥਵਾਹੀ।

ਅਰਥ—ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਚਾਰੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਰਥ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਹੀਏ ਕਟ ਦਿੱਤੇ। ਪਤੀ ਦੇ ਝੰਡੇ ਨੂੰ ਕੱਟਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਵੀ ਜਮਲੋਕ ਪੁਚਾ ਦਿੱਤਾ।। ੯੭।।

ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਕਹੱ ਪੁਨਿ ਸਰ ਮਾਰਜੋ।। ਮੂਰਛਿਤ ਕਰਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪਰ ਡਾਰਜੋ।।
ਬਿਨੁ ਸੁਧਿ ਭਏ ਤਾਹਿ ਲਖ ਲੀਨੋ।। ਆਪੁ ਬੇਖਿ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਕੀਨੋ।। ੯੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਰ=ਤੀਰ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਬੇ-ਹੋਸ਼ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਉਹਨੇ ਉਹਨੂੰ ਬੇ-ਹੋਸ਼ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ।। ੯੮।।

ਰਥ ਤੇ ਉਤਰਿ ਬਾਰਿ ਲੈ ਆਈ।। ਕਾਨ ਲਾਗ ਕਰਿ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ।।
ਸੁਨੋ ਨਾਥ ਮੈ ਤ੍ਰਿਯ ਤਿਹਾਰੀ।। ਤੁਮ ਕੋ ਜੋ ਪ੍ਰਾਨਨ ਤੇ ਪਜਾਰੀ।। ੯੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਾਰਿ=ਪਾਣੀ।

ਅਰਥ—ਰਥ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਉਹ ਕੰਨਿਆਂ ਪਾਣੀ ਲੈ ਆਈ ਤੇ ਕੰਨਾਂ ਕੋਲ ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਮਾਲਕ! ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪਤਨੀ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰੀ ਹਾਂ।। ੯੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਲ ਸੀਚੇ ਜਾਗਤਿ ਭਯੋ ਅਤਿ ਤਨ ਲਾਗੇ ਘਾਇ।।
ਭਲੋ ਬੁਰੋ ਖਲ ਅਖਲ ਕੋ ਕਛੂ ਨ ਚੀਨਾ ਜਾਇ।। ੧੦੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਖਲ—ਮੂਰਖ। ਅਖਲ=ਸਿਆਣਾ। ਜਲ ਸੀਚ=ਪਾਣੀ ਦੇ ਛਟੇ ਮਾਰਨ ਨਾਲ।

ਅਰਥ—ਪਾਣੀ ਦੇ ਛਿੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ੱਖਮੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਹੁਣ ਉਹਨੂੰ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਾ ਰਹੀ।। ੧੦੦।।

ਚੌਪਈ।। ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਨਾਮ ਜਬੈ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਘੂਮਤ ਘਾਯਲ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਕਰਿ ਕਰੀ ਬਡਾਈ।। ਕਿਹ ਨਿਮਿਤ ਇਹ ਠਾਂ ਤੂੰ ਆਈ।।੧੦੧।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਘੁੰਮ ਕੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਹਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਆ ਗਈ ਏਂ।। ੧੦੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਮੈ ਲਾਜ ਤਜਿ ਯਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਆਇ।।
ਜਿਯ ਤੇ ਨਿਰਖਿ ਲਿਆਇ ਹੌ ਮਰੇ ਬਰੌਂਗੀ ਜਾਇ।। ੧੦੨।।

ਅਰਥ—ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੈਂ ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਆਈ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਵੇਖਾਂਗੀ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੈ ਆਵਾਂਗੀ, ਪਰੰਤੂ ਜੇ ਤੁਸੀ ਮਰ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਮਰ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਰਾਂਗੀ।। ੧੦੨।।

ਨ੍ਰਿਪ ਘਾਯਲ ਘੂਮਤ ਦ੍ਰਿਗਨ ਮੂੰਦਿ ਬਚਨ ਇਮਿ ਕੀਨ।।
ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਬਰੁ ਮਾਂਗਿਯੈ ਮੈ ਤ੍ਰਿਯ ਤੁਮ ਬਰ ਦੀਨ।। ੧੦੩।।

ਅਰਥ—ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਫੇਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਤੂੰ ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਵਰ ਮੰਗ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦਿਆਂਗਾ।। ੧੦੩।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਮੈ ਤੁਹਿ ਜੀਵਤ ਲਖਿ ਲਯੋ।। ਜਨੁ ਬਿਧਿ ਨਯੋ ਜਨਮ ਤੁਹਿ ਦਯੋ।।
ਤਾ ਤੇ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸ਼ੰਕ ਨਹਿ ਧਰਿਯੈ।। ਬਹੁਰਿ ਬਜਾਹ ਮੋਸੌ ਅਬ ਕਰਿਯੈ।। ੧੦੪।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ੰਕਾ ਕੱਢਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮੁੜ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਵੋ।। ੧੦੪।।

ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹਾ ਵਹੈ ਪਤਿ ਮਾਨਜੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੁ ਦੂਖਿਤ ਨ ਜਾਨਜੋ।।

ਚਕਮਕ ਝਾਰਿ ਆਗਿ ਤਹੌਂ ਜਾਰੀ।। ਚਾਰਿ ਭਾਵਰੈ ਲਈ ਪਯਾਰੀ।। ੧੦੫।।

ਅਰਥ—ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਪਤੀ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕੁਝ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਉਥੇ ਪੱਥਰ ਰਗੜ ਕੇ ਅੱਗ ਬਾਲੀ ਤੇ ਪਿਆਰੀ ਨਾਲ ਚਾਰ ਫੇਰੇ ਲਏ।। ੧੦੫।।

ਪੁਨਿ ਬਚਿਤ੍ਰ ਦੇ ਐਸ ਉਚਾਰੈ।। ਸੁਨੋ ਨਾਥ ਤੁਮ ਬਚਨ ਹਮਾਰੈ।।
ਤ੍ਰਿਪਰਾਂਤਕ ਅਰਿ ਅਤਿ ਮੁਹਿਭਯੋ।। ਤੁਮ ਬਿਨੁ ਮੋਹਿ ਅਧਿਕ ਦੁਖਦਯੋ।। ੧੦੬।।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਨਾਥ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਕਾਮ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਬਿਨਾਂ ਇਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੦੬।।

ਤੁਰਤੁ ਨਾਥ ਹਮ ਸੋ ਉਠਿ ਰਮੋ।। ਸਭ ਅਪਰਾਧ ਹਮਾਰੋ ਛਮੋ।।
ਤਬ ਰਾਜਾ ਤਿਹ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰਯੋ।। ਤ੍ਰਿਸ ਕੋ ਤਾਪ ਦੂਰਿ ਕਰਿ ਡਾਰਯੋ।। ੧੦੭।।

ਅਰਥ—ਆਪ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਠਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੋ ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਭੁਲਾਂ ਬਖਸ਼ ਦਿਓ। ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਹਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।। ੧੦੭।। (ਦਃ ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੮੩)

ਦੋਹਰਾ।। ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਰਾਜਾ ਰਮਯੋ ਚਿਮਟਿ ਗਈ ਤ੍ਰੀਯ।।
ਬਿਕਟ ਸੁ ਦੁਖੁ ਝਟਪਟ ਕਟੇ ਅਧਿਕ ਬਢਾ ਸੁਖ ਜੀਯ।। ੧੦੮।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਲਪਟ ਲਪਟ ਕੇ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਚੁੰਬੜ ਚੰਬੜ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਉਹਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਝਟਪਟ ਕਟੇ ਗਏ ਤੇ ਉਹਦੇ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ।। ੧੦੮।।

ਚੌਪਈ।। ਪਤਿ ਰਤਿ ਕਰਿ ਰਥ ਲਯੋ ਚੜਾਈ।। ਬਰਯੋ ਪ੍ਰਾਤ ਦੁੰਦਭੀ ਬਜਾਈ।।
ਸਭ ਰਾਜਨ ਕੋ ਦਲਬਲ ਹਰਾ।। ਆਪਨ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਪਤਿ ਕਰਾ।। ੧੦੯।।

ਅਰਥ—ਪਤੀ ਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਰਥ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ ਤੇ ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਂਦਿਆਂ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਉਹਨੂੰ ਵਰ ਲਿਆ। ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੂਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਬਣਾਇਆ।। ੧੦੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੁਮਲ ਜੁੱਧ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰਾ ਸਭ ਰਾਜਨ ਕੋ ਘਾਇ।।
ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਕੋ ਪਤਿ ਕਰਾ ਜੈ ਦੁੰਦਭੀ ਬਜਾਇ।। ੧੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁਮਲ=ਭਾਰੀ। ਜੈ ਦੁੰਦਭੀ=ਫਤਹ ਦੇ ਵਾਜੇ, ਨਗਾਰੇ।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਭਾਰੀ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ

++

ਵਜਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਬਣਾਇਆ।। ੧੧੦।।

ਹੈ ਗੈ ਰਥ ਬਾਜੀ ਹਨੇ ਛੀਨ ਨ੍ਰਿਪਨ ਬਲ ਕੀਨ।।
ਸਮਰ ਸੁਯੰਬਰ ਜੀਤਿ ਕਰਿ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਪਤ ਲੀਨ।।੧੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਹੈ=ਘੋੜੇ। ਗੈ=ਹਾਥੀ।

ਅਰਥ—ਅਨੇਕਾਂ ਹਾਥੀ-ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਬਲ ਖੋਹ੍ਕੇ, ਸਮਰ ਰੂਪੀ ਸੁਅੰਬਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਬਣਾਇਆ।। ੧੧।।

ਚੌਪਈ।। ਦਾਨਵਿੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀਸ ਸੰਘਾਰੇ।। ਹੈ ਗੈ ਰਥ ਪੈਦਲ ਦਲਿ ਡਾਰੇ।।
ਕਿਸੂ ਬੀਰ ਕੋ ਭੈ ਨ ਧਰਤ ਭੀ।। ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਕਹੱ ਜੀਤਬ ਰਤ ਭੀ।। ੧੧੨।। ੧।।

ਅਰਥ—ਦਾਨਵ ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਤੇ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਪੈਦਲਾਂ ਦੇ ਦਲ ਮਾਰ ਦਿਤੇ। ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ। ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ।। ੧੧੨।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਬਾਵਨੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੫੨।। ੯੮੯।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਬਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੫੨।। ੯੮੯।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਰਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਵਿਜੈ ਕੌਰ

ਚੌਪਈ।। ਰਾਨੀ ਏਕ ਠਵਰ ਇਕ ਰਹੈ।। ਬਿਜੈ ਕੁਅਰਿ ਤਾ ਕੋ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਬਡੇ ਰਾਜ ਕੀ ਦੁਹਿਤਾ ਸੋਹੈ।। ਜਾ ਸਮ ਅਵਰ ਨ ਦੂਸਰ ਕੋ ਹੈ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਇਕ ਸਥਾਨ ਤੇ ਇਕ ਰਾਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਜੇ ਕੌਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਵਡੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਧੀ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।। ੧।।

ਤਿਨ ਸੁੰਦਰ ਇਕ ਪੁਰਖ ਨਿਹਾਰਾ।। ਕਾਮ ਬਾਨ ਤਾ ਕੇ ਤਨ ਮਾਰਾ।।
ਨਿਰਖਿ ਸਜਨ ਕੀ ਛਬਿ ਉਰਝਾਈ।। ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਲਯੋ ਬੁਲਾਈ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਰਝਾਈ=ਫਸ ਗਈ। ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ=ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਘੱਲਕੇ।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਾਮ ਦਾ ਤੀਰ ਆ ਵੱਜਾ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖਕੇ ਉਹਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਫਸ ਗਈ, ਉਹਨੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜਕੇ ਉਹਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।। ੨।।

ਕਾਮ ਕੇਲ ਤਿਹ ਸੰਗ ਕਮਾਯੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੋਂ ਗਰੇ ਲਗਾਯੋ।।
ਰਾਤ੍ਰਿ ਦੋ ਪਹਰ ਬੀਤੇ ਸੋਏ।। ਚਿਤ ਕੇ ਦੁਹੂੰ ਸਕਲ ਦੁਖ ਖੋਏ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕਲੋਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਸੁੱਤਿਆਂ ਰਾਤ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਰ ਬੀਤ ਗਏ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕੀਤੇ।। ੩।।

ਸੋਵਤ ਉਠੈ ਬਹੁਰਿ ਰਤਿ ਮਾਨੈ।। ਰਹੀ ਰੈਨਿ ਜਬ ਘਰੀ ਪਛਾਨੈ।।
ਆਪੁ ਚੇਰਿਯਹਿ ਜਾਇ ਜਗਾਵੈ।। ਤਿਹ ਸੰਗ ਦੈ ਉਹਿ ਧਾਮ ਪਠਾਵੈ।। ੪।।

ਅਰਥ— ਜਦ ਸੌਂ ਕੇ ਉਠਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਭੋਗ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਜਦ ਰਾਤ ਇਕ ਘੜੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਦਾਸੀ ਆਪ ਜਾਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਰਾਣੀ ਉਹਨੂੰ ਦਾਸੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਘਰ ਭੇਜ ਦੇਂਦੀ ਸੀ।। ੪।।

ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੋਂ ਤਿਹ ਰੋਜ ਬੁਲਾਵੈ।। ਅੰਤ ਰਾਤ੍ਰਿ ਕੇ ਧਾਮ ਪਠਾਵੈ।।
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤਾਸੋ ਰਤਿ ਮਾਨੈ।। ਭੇਦ ਔਰ ਕੋਊ ਪੁਰਖ ਨ ਜਾਨੈ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਹਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਉਹਨੂੰ ਘਰ ਭੇਜ ਦੇਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਲਪਟ ਲਪਟ ਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪੀਂਘਾਂ ਪਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ।। ੫।।

ਏਕ ਦਿਵਸ ਤਿਹ ਲਿਯਾ ਬੁਲਾਈ।। ਕਾਮ ਕੇਲ ਕਰਿ ਦਯੋ ਉਠਾਈ।।
ਚੇਰੀ ਕਹ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਅਤਿ ਭਈ।। ਸੋਇ ਰਹੀ ਤਿਹ ਸੰਗ ਨ ਗਈ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਕਾਮ-ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਉਠਾ ਦਿੱਤਾ, ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੀਂਦਰ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਸੁੱਤੀ ਰਹੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਗਈ।। ੬।।

ਚੇਰੀ ਬਿਨਾ ਜਾਰ ਹੂੰ ਧਾਯੋ।। ਚੌਂਕੀ ਹੁਤੀ ਤਹਾਂ ਚਲਿ ਆਯੋ।।
ਤਾਕੋ ਕਾਲ ਪਹੂੰਚਯੋ ਆਈ।। ਤਿਨ ਮੂਰਖ ਕਛੁ ਬਾਤ ਨ ਪਾਈ।। ੭।।

ਅਰਥ — ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਾਸੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਤੁਰ ਗਿਆ, ਉਹ ਚਲਕੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਾ ਜਿਥੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਚੌਂਕੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਹਦਾ ਕਾਲ ਆ ਪਹੁੰਚਾ ਸੀ, ਉਹ ਮੂਰਖ

ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਪਾਇਆ ਸੀ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕੋ ਹੈ ਰੇ ਤੈਂ ਕਹ ਚਲਾ ਹਜਾਂ ਆਯੋ ਕਿਹ ਕਾਜ।।
ਯਹ ਤਿਹ ਬਾਤ ਨ ਸਹਿ ਸਕ੍ਯੋ ਚਲਾ ਤੁਰਤੁ ਦੈ ਭਾਜ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ ਤੇ ਕਿਥੇ ਚਲਿਆ ਹੈਂ ਅਤੇ ਇਥੇ ਕਿਸ ਕੰਮ ਆਇਆ ਹੈਂ। ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦੇ ਸਕਿਆ ਤੇ ਝਟ ਭੱਜ ਉਠਿਆ।। ੮।।

ਤਿਨੈ ਹਟਾਵੈ ਜ਼੍ਵਾਬ ਦੈ ਚੇਰੀ ਹੁਤੀ ਨ ਸਾਥ।।
ਧਾਇ ਪਰੇ ਤੇ ਚੋਰ ਕਹਿ ਗਹਿ ਲੀਨਾ ਤਿਹ ਹਾਥ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਜੇ ਦਾਸੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਦੇਂਦੀ, ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਇਹਦੇ ਪਿਛੇ ਚੋਰ ਕਹਿਕੇ ਦੌੜ ਪਏ ਤੇ ਉਹਦਾ ਹੱਥ ਜਾ ਫੜਿਆ।। ੯।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੮੪)

ਚੌਪਈ।। ਚਲੀ ਖਬਰ ਰਾਨੀ ਪਹਿ ਆਈ।। ਬੈਠੀ ਕਹਾ ਕਾਲ ਕੀ ਖਾਈ।।
ਤੁਮਰੋ ਮੀਤ ਚੋਰ ਕਰਿ ਗਹ੍ਯੋ।। ਸਭਹੂੰ ਭੇਦ ਤੁਹਾਰੋ ਲਹ੍ਯੋ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਰਾਣੀ ਕੋਲ ਇਹ ਖਬਰ ਪੁਜੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਚੋਰ ਸਮਝ ਕੇ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਭੇਦ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੦।।

ਰਾਨੀ ਹਾਥ ਹਾਥ ਸੋਂ ਮਾਰ੍ਯੋ।। ਕੇਸ ਪੇਸ ਸੋ ਜੂਟ ਉਪਾਰ੍ਯੋ।।
ਜਾ ਦਿਨ ਪਿਯ ਪਜਾਰੇ ਬਿਛੁਰਾਹੀ।। ਤਾ ਸਮ ਦੁਖ ਜਗਦੂਸਰ ਨਾਹੀ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਹੱਥ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਦੇ ਵਾਲ ਪੁੱਟਣ ਲਗੀ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਪਿਆਰਾ ਵਿਛੜਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਿਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।। ੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਲੋਕ ਲਾਜ ਕੇ ਤ੍ਰਾਸ ਤੇ ਤਾਹਿ ਨ ਸਕੀ ਬਚਾਇ।।
ਮੀਤ ਪ੍ਰੀਤ ਤਜਿ ਕੈ ਹਨਾ ਸਤੁਦ੍ਰਵ ਦਯੋ ਬਹਾਇ।। ੧੨।।

ਅਰਕ—ਲੋਕ-ਲਾਜ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਉਹਨੂੰ ਬਚਾ ਨਾ ਸਕੀ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸਤਿਲੁਜ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ।। ੧੨।।

ਚੌਪਈ।। ਕਹ੍ਯੋ ਕਿ ਯਹ ਨ੍ਰਿਪ ਬਧ ਕਹ ਆਯੋ।। ਇਹ ਪੂਛਹੁ ਤੁਹਿ ਕਵਨ ਪਠਾਯੋ।।
ਮਾਰਿ ਤੁਰਤੁ ਤਹਿ ਨਦੀ ਬਹਾਯੋ।। ਭੇਦ ਦੂਸਰੇ ਪੁਰਖ ਨ ਪਾਯੋ।। ੧੩।। ੧।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਇਹ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜੇ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਨ ਆਇਆ ਸੀ, ਇਹ ਆਖਕੇ ਉਹਨੂੰ ਪੁਛਣ ਲਗੀ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਨਦੀ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ

ਦਿਤਾ ਤੇ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਮਨੁੱਖ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।। ੧੩।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤ੍ਰਿਪਨੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੫੩।। ੧੦੦੨।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਭੂਪ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਤਰਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੫੩।। ੧੦੦੨।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਚਰਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਾਲਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਮੰਤ੍ਰੀ ਕਥਾ ਸਤਾਇਸੀ ਦੁਤਿਯ ਕਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਸੰਗ।।
ਸੁ ਕਬਿ ਰਾਮ ਔਰੈ ਚਲੀ ਤਬ ਹੀ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਬਿ ਰਾਮ=ਕਵੀ ਰਾਮ ਜੀ।

ਅਰਥ—ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਤਾਈ ਦੂਨੀ ਚੁਰਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈ, ਹੁਣ ਕਵੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਹੀ ਕਥਾ ਚਲ ਪਈ ਹੈ।। ੧।।

ਤ੍ਰਿਤਿਯਾ ਮੰਤ੍ਰੀ ਯੌ ਕਹੀ ਸੁਨਹੁ ਕਥਾ ਮਮ ਨਾਥ।।
ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਇਕ ਕਹੋ ਤੁਹਾਰੇ ਸਾਥ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ! ਸੁਣੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਚਲਿੱਤਰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਚਾਂਭਾਂ ਜਾਟ ਹਮਾਰੇ ਰਹੈ।। ਜਾਤਿ ਜਾਟ ਤਾ ਕੀ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਕਾਂਧਲ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਸੌ ਰਹਈ।। ਬਾਲਮਤੀ ਕਹੌਂ ਸੁ ਕਛੂ ਨ ਕਹਈ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਚਾਂਭਾਂ ਨਾਂ ਦਾ ਜਟ ਇਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਜੱਟ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ। ਕਾਂਧਲ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਆਦਮੀ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਟ ਆਪਣੀ ਪਤਣੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਚੱਛੁ ਤਾ ਕੇ ਰਹੈ ਕੁਰੂਪ ਕੇ ਸਾਥ।।
ਬਾਲਮਤੀ ਕੋ ਭਾਖਈ ਬਿਹਸਿ ਆਪੁ ਕੋ ਨਾਥ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਜੱਟ ਦੀ ਇਕ ਹੀ ਅੱਖ ਸੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਮੂੰਹ ਬੜਾ ਤੈੜਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਬਾਲਮਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਹਨੂੰ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਮਾਲਕ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਰੈਨਿ ਭਈ ਕਾਂਧਲ ਤਹੱ ਆਵਤ।। ਲੈ ਜਾਂਘੈ ਦੋਊ ਭੋਗ ਕਮਾਵਤ।।
ਕਛੁਕ ਜਾਗਿ ਜਬ ਪਾਵ ਡੁਲਾਵੈ।। ਦ੍ਰਿਗ ਪਰ ਹਾਥ ਰਾਖਿ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਵੈ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਰਾਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਕਾਂਧਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਤੀ ਜਦੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਕੁ ਜਾਗਕੇ ਪੈਰ ਹਿਲਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪਤਨੀ ਉਹਦੀ ਅੱਖ ਉਤੇ ਹੱਥ ਰਖ ਦੇਂਦੀ ਸੀ।। ੫।।

ਹਾਥ ਧਰੇ ਰਜਨੀ ਜੜ੍ਹ ਜਾਨੈ।। ਸੋਇ ਰਹੈ ਨਹਿ ਕਛੂ ਬਖਾਨੈ।।
ਇਕ ਦਿਨ ਨਿਰਖਿ ਜਾਰ ਕੋ ਧਾਯੋ।। ਏਕ ਚੱਛੁ ਅਤਿ ਕੋਪ ਜਗਾਯੋ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਇਕ ਅੱਖ ਉਤੇ ਹੱਥ ਰਖਣ ਕਾਰਣ ਉਹ ਮੂਰਖ ਹਨੇਰਾ ਸਮਝਕੇ ਰਾਤ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਕਹੇ ਸੁਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਪਤਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੇਖਕੇ ਉਸ ਕਾਣੇ ਨੂੰ ਬੜਾ ਗੁਸਾ ਆਇਆ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਹੂੰਚਿਯੋ ਤਬੈ ਤੁਰਤ ਹੀ ਜਾਰ।।
ਭਰਿ ਮੂੰਠੀ ਕਰ ਰੇਤ ਕੀ ਗਯੋ ਆਂਖਿ ਮੈਂ ਡਾਰਿ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਜਦੋਂ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੱਢਕੇ ਅਗੇ ਵਧਿਆ ਤਾ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਮੁੱਠੀ ਭਰਕੇ ਰੇਤ ਉਹਦੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ।। ੭।।

ਅੰਧ ਭਯੋ ਬੈਠੋ ਰਹਯੋ ਗਯੋ ਜਾਰ ਤਬ ਭਾਜ।।
ਏਕ ਚੱਛੁ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਰੀਝਿ ਰਹੇ ਮਹਾਰਾਜ।। ੮।। ੧।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਉਹਦਾ ਯਾਰ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਅੱਖ ਵਾਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ।। ੮।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਚੌਪਨੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੫੪।। ੧੦੧੦।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਚਰਵੰਜੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੫੪।। ੧੦੧੦।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪਚਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਰੂਪਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਉੱਤਰ ਦੇਸ ਰਾਵ ਇਕ ਭਾਰੋ।। ਸੂਰਜ ਬੰਸ ਮਾਂਝ ਉਜਿਯਾਰੋ।।

****

ਰੂਪ ਮਤੀ ਤਾ ਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ।। ਜਨੁਕ ਚੀਰਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨਿਕਾਰੀ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਉੱਤਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਵਡਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜੋ ਸੂਰਜ ਬੰਸ ਦਾ ਚਾਣਨ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਰਾਣੀ ਰੂਪਮਤੀ ਏਨੀਂ ਸੁਨੱਖੀ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਚੰਦ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਕਢੀ ਹੋਵੇ।। ੧।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੮੫)

ਵਹ ਤ੍ਰਿਯ ਏਕ ਨੀਚ ਸੋ ਰਹੈ।। ਅਧਿਕ ਨਿੰਦ ਤਾ ਕੀ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਇਹ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜਬ ਸੁਨਜੋ।। ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਕਰਿ ਮਸਤਕ ਧੁਨਜੋ।।੨।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਕ ਨੀਚ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕ ਉਹਦੀ ਬਹੁਤ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਣ ਲਗਾ।। ੨।।

ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਲਾਗ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਹੂੰ ਕਰੀ।। ਬਾਤੈ ਕਰਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਮਹਿ ਪਰੀ।।
ਤਾਂ ਦਿਨ ਤੇ ਤਾ ਸੌ ਹਿਤ ਤਜਾਗਜੋ।। ਅਵਰ ਤ੍ਰਿਯਨ ਕੇ ਰਸ ਅਨੁਰਾਗਜੋ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਭਾਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਪਰਾਏ ਮਰਦ ਨਾਲ ਗਲ੍ਹਾਂ ਕਰਦੀ ਵੇਖੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ।। ੩।।

ਅਵਰ ਤ੍ਰਿਯਨ ਸੌ ਪ੍ਰੀਤ ਲਗਾਈ।। ਤਾ ਤ੍ਰਿਯ ਸੌ ਦਿਯ ਨੇਹ ਭੁਲਾਈ।।
ਤਾਕੇ ਧਾਮ ਨਿਤੱਜ ਚਲਿ ਆਵੈ।। ਪ੍ਰੀਤਿ ਠਾਨਿ ਨਹਿ ਕੇਲ ਕਮਾਵੈ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਅਪਣੀਆਂ ਹੋਰ ਰਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਸਾਰ ਦਿਤਾ। ਬੇਸ਼ਕ ਉਹ ਰੋਜ ਉਸਦੇ ਮਹਿਲੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪ੍ਰੇਮ ਜਤਲਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਾਰ ਪਹਰ ਰਜਨੀ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਅਤ ਹੁਤੋ ਸੁਖ ਪਾਇ।।
ਰੋਸ ਭਯੋ ਜਬ ਤੇ ਹ੍ਰਿਦੈ ਘਰੀ ਨ ਭੋਗਾ ਜਾਇ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਰਾਤ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਸੌਂ ਕੇ ਬੜਾ ਸੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਗੁਸੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਘੜੀ ਵੀ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੫।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਰਾਜਾ ਪੂਜਾ ਕਹੱ ਜਾਵੈ।। ਤਬ ਵਹੁ ਸਮੋ ਜਾਰ ਤ੍ਰਿਯ ਪਾਵੈ।।
ਮਿਲਿ ਬਾਤੈ ਦੋਊ ਯੌ ਕਰਹੀਂ।। ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਕਾਨਿ ਕਛੂ ਨਹਿ ਧਰਹੀਂ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਪੂਜਾ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਸੀ।

****

ਦੋਵੇਂ ਮਿਲਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ।। ੬।।

ਸਾਮੁਹਿ ਤਾਹਿ ਹੁਤੋ ਦਰਵਾਜੋ।। ਲਾਗਿ ਰਹਾ ਭੀਤਨ ਸੌ ਰਾਜੋ।।
ਜਬ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਜਾਰ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਭਾਜਿ ਗਯੋ ਨ ਸਕ੍ਯੋ ਠਹਰਾਯੋ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਵੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸੀ, ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਨਾਲ ਲਗਾ ਸਭ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਦੋਂ ਯਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਰੁਕ ਨਾ ਸਕਿਆ ਤੇ ਨੱਠ ਉਠਿਆ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਿਰਖਿ ਕੋਪ ਦ੍ਰਿਗ ਰਾਇ ਕੇ ਨੀਚ ਤੁਰਤੁ ਗਯੋ ਭਾਜ।।
ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕ ਮਨਾਇਯੋ ਤਊ ਨ ਫਿਰਾ ਨਿਲਾਜ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਨੀਚ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਭੱਜ ਗਿਆ, ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ, ਪਰ ਉਹ ਬੇ-ਸ਼ਰਮ ਫੇਰ ਵੀ ਨਾ ਰੁਕਿਆ।। ੮।।

ਚੌਪਈ।। ਤਿਹ ਹਿਤ ਨਾਰਿ ਜਤਨ ਬਹੁ ਕੀਨੇ।। ਬਹੁਤੁ ਰੁਪਏ ਖਰਚਿ ਕਹੱ ਦੀਨੇ।।
ਕੋਟਿ ਕਰੇ ਏਕੋ ਨਹਿ ਭਯੋ।। ਤਿਹ ਪਤਿ ਡਾਰਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਤੇ ਦਯੋ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਲਈ ਰਾਣੀ ਨੇ ਬੜਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ, ਧਨ ਭੀ ਖਰਚ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਉਸਨੇ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ।। ੯।।

ਜਬ ਵਹੁ ਬਾਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਚਿਤ ਆਵੈ।। ਸ਼ੰਕਿ-ਰਹੈ ਨਹਿ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।।
ਯਹ ਸਭ ਭੇਦ ਇਕੁ ਨਾਰੀ ਜਾਨੈ।। ਲਜਤ ਨਾਥ ਸੌ ਕਛੁ ਨ ਬਖਾਨੈ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਸ਼ੰਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਣਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਸ਼ਰਮ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ।। ੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਰਾਜੇ ਐਸੇ ਕਹਾ ਯਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕਛੂ ਨ ਦੇਉਂ।।
ਨਾਮ ਜਾਰ ਕੋ ਲੈ ਤੁਰਤੁ ਯਾ ਕੋ ਧਨੁ ਹਰਿ ਲੇਉਂ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਾਂਗਾ ਤੇ ਇਹਦੇ ਯਾਰ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਇਹਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਖੋਹ ਲਵਾਂਗਾ।। ੧੧।।

ਚੌਪਈ।। ਕਾਹੂ ਕਹ ਮੁਹਰੈਂ ਚਟਵਾਈ।। ਕਾਹੂ ਕਹਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੀ ਨਜਾਈ।।
ਕਾਹੂ ਸੰਗ ਨੇਹ ਉਪਜਾਯੋ।। ਕਿਸੂ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸੰਗ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੋਹਰਾਂ ਦਿਤੀਆਂ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ ਕੀਤੀ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ

****
ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ।। ੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਹੂ ਕਹ ਸੁਭ ਪਟ ਦਏ ਕਾਹੂ ਕਹ ਧਨੁ ਦੀਨ।।
ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਚੇਰੀ ਸਕਲ ਨ੍ਰਿਪ ਅਪਨੀ ਕਰਿ ਲੀਨ।। ੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਭ ਪਟ=ਚੰਗੇ ਕਪੜੇ। ਕਾਹੂ=ਕਿਸੇ ਨੂੰ। ਨ੍ਰਿਪ=ਰਾਜਾ।

ਅਰਥ—ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਕਪੜੇ ਦਿਤੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਧਨ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ।। ੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸ ਹੀ ਬਾਹਰ ਕੀ ਬਸਿ ਕਰੀ।। ਸਭ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਰਸ ਢਰੀ।।
ਸੋ ਰਾਜਾ ਕਹੱ ਭੇਦ ਨ ਦੇਈ।। ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਨ੍ਰਿਪ ਪੈਠਨ ਨਹਿ ਦੇਈ।। ੧੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਸ ਢੇਰੀ=ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਢਲ ਗਈਆਂ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਢਲ ਗਈਆਂ, ਜੋ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਂਦਾ ਸੀ।। ੧੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਭ ਚੇਰੀ ਨ੍ਰਿਪ ਬਸਿ ਭਈ ਸਭ ਸੋ ਰਾਖਤ ਨੇਹ।।
ਜੁ ਕਛੁ ਬਾਤ ਤਵ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰੈ ਆਨਿ ਇਸੈ ਕਹੱ ਦੇਹ।। ੧੫।।

ਅਰਥ — ਰਾਣੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਰਖਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਵੀ ਗੱਲ ਰਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਤੁਰਤ ਆਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇਂਦੀਆਂ ਸਨ।। ੧੫।।

ਸਭ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਸੋਂ ਸੋ ਤ੍ਰਿਯਾ ਜੋ ਕਛੁ ਕਹਤ ਬਖਾਨਿ।।
ਮੁਖ ਵਾ ਪੈ ਹਾ ਹਾ ਕਰੈਂ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੋਂ ਆਨਿ।। ੧੬।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਣੀ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਉਹਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਤਾਂ 'ਹਾਂ ਹਾਂ' ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਓਧਰ ਉਹ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਝੱਟ ਆ ਕੇ ਦਸ ਦੇਂਦੀਆਂ ਸਨ।। ੧੬।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੮੬)

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਦਿਵਸ ਨ੍ਰਿਪ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਜੋ।। ਚਿਤ ਮੈ ਇਹੈ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸੁ ਧਾਰਜੋ।।
ਜੜ੍ਹ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਸਭ ਧਨ ਹਰਿ ਲੇਊਂ।। ਲੈ ਅਪਨੇ ਖਰਚਨ ਕਹੱ ਦੇਊਂ।। ੧੭।।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਤੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ

ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਮੂਰਖ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਖੋਹ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਲਈ ਧਨ ਮੈਂ ਦਿਆ ਕਰਾਂਗਾ।। ੧੭।।

ਰਾਨੀ ਕੀ ਚੇਰੀ ਕਹੱਲਾਵੈ।। ਆਨਿ ਭੇਦ ਸਭ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਜਤਾਵੈ।।
ਤ੍ਰਿਯ ਤਿਨ ਕਹੱ ਅਪਨੀ ਕਰਿ ਮਾਨੈ।। ਮੂਰਖ ਨਾਰਿ ਭੇਦ ਨਹਿ ਜਾਨੈ।। ੧੮।।

ਅਰਥ—ਜੋ ਰਾਣੀ ਦੀ ਦਾਸੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਕੇ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਦਸ ਦੇਂਦੀ ਸੀ, ਰਾਣੀ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮਝਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਮੂਰਖਤਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ ਸੀ।। ੧੮।।

ਨਿਜੁ ਸੁਤ ਤੇ ਤਿਹੱ ਮਾਤ ਕਹਾਵੈ।। ਅਧਿਕ ਧਾਮ ਤੇ ਦਰਬ ਲੁਟਾਵੈ।।
ਜੋ ਚਿਤ ਕੀ ਤਿਹ ਬਾਤ ਸੁਨਾਵਤ।। ਸੋ ਕਹਿ ਕਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹੱ ਸਮਝਾਵਤ।। ੧੯।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਦਾਸੀ ਉਹਦੇ ਪੁਤਰ ਕਰਕੇ ਮਾਤਾ ਸਮਾਨ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਉਹਦੇ ਉਤੋਂ ਬੜਾ ਧਨ ਲੁਟਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਜੋ ਵੀ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਉਹ ਦਾਸੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆ ਦਸਦੀ।। ੧੯।।

ਭਲੋ ਬੁਰੋ ਤੁਹਿ ਮੈ ਬਹੁ ਕਹਿਹੌਂ।। ਤੋ ਪਰ ਰੂਠਿ ਲਹਤ ਤਿਹ ਰਹਿਹੌਂ।।
ਵਾਕੀ ਭਾਖਿ ਅਧਿਕ ਤੁਹਿ ਮਾਰੌ।। ਤ੍ਰਿਯ ਨ ਲਹਤ ਚਿਤ ਤੇ ਤੁਹਿ ਡਾਰੌ।। ੨੦।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਡਾਂਟਾਂਗਾ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਕਹਿਆ ਮੰਨਕੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਰਾਂਗਾ. ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਸਮਝੇਗੀ ਤੇ ਮੈਂ (ਵਿਖਾਣ ਲਈ) ਤੈਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਵਿਸਾਰ ਦਿਆਂਗਾ।। ੨੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨ੍ਰਿਪ ਤਾ ਸੌ ਐਸੌ ਕਹਾ ਰਹੋ ਤਿਸੀ ਕੀ ਹੋਇ।।
ਭੇਦ ਸਕਲ ਮੁਹਿ ਦੀਜਿਯਹੁ ਜੁ ਕਛੁ ਕਹੈ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋਇ।। ੨੧।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਉਹਦੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹੋ ਤੇ ਜੋ ਉਹ ਆਖਦੀ ਏ, ਉਹਦਾ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਮੈਨੂੰ ਦੇਂਦੀ ਰਹੀਂ।। ੨੧।।

ਵਾਹੀ ਕੀ ਹੋਈ ਰਹਤ ਨਿਤ ਤਿਹੱ ਅਧਿਕ ਰਿਝਾਇ।।
ਜੁ ਕਛੁ ਭੇਦ ਅਬਲਾ ਕਹੈ ਦੇਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਹ ਆਇ।। ੨੨।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਉਪਰੋਂ ਉਪਰੋਂ ਉਸ ਰਾਣੀ ਦੀ ਬਣ ਗਈ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਖਣ ਲਗੀ। ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਹਦਾ ਭੇਦ ਆ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਂਦੀ ਸੀ।। ੨੨।।

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹੱ ਰਾਇ ਬੁਲਾਯੋ।। ਕਛੁਕ ਦਰਬੁ ਤਾ ਤੇ ਚਟਵਾਯੋ।।

****

ਮੈ ਜੁ ਕਹੋ ਕਹੀਯਹੁ ਤਿਹ ਜਾਈ॥ ਹੌ ਤੋ ਪਹਿ ਤਵ ਮਿਤ੍ਰ ਪਠਾਈ॥੨੩॥

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਕਝੁ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਲਾਲਚ ਦਿੱਤਾ, ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਆਖਾਂਗਾ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ ਤੇ ਇਹ ਸਮਝੋ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਵੱਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੨੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਰੀ ਵਹੁ ਦਰਬੁ ਦੈ ਅਪਨੀ ਕਰੀ ਬਨਾਇ॥
ਸਭ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਲੈ ਤਵਨ ਕੋ ਸਭ ਕਹਿਯਹੁ ਮੁਹਿ ਆਇ॥੨੪॥

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇਕੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਮੈਨੂੰ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣਾ॥ ੨੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਮੋਰ ਨ ਕਛੂ ਭੇਦ ਤਿਹਿ ਦਿਜਿਯਹੁ॥ ਤਾ ਕੇ ਚੋਰਿ ਚਿੱਤ ਕਹੱ ਲਿਜਿਯਹੁ॥
ਵਾਹੀ ਕੀ ਹੋਈ ਤੁਮ ਰਹਿਯਹੁ॥ ਲੈ ਤਾ ਕੋ ਅੰਤਰ ਮੁਹਿ ਕਹਿਯਹੁ॥੨੫॥

ਅਰਥ—ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਵੀ ਭੇਦ ਉਹਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਲੈਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਦੇ ਰਹਿਣਾ, ਤੁਸੀਂ ਉਹਦੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਉਸਦਾ ਭੇਦ ਮੈਨੂੰ ਦਸਦੇ ਰਹਿਣਾ॥ ੨੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਾ ਕੇ ਮਿਤ ਕੋ ਨਾਮ ਲੈ ਪਤਿਯਾ ਲਿਖੀ ਬਨਾਇ॥
ਹਮ ਬਿਖਰਚ ਰਹਤੇ ਘਨੇ ਕਛੁ ਧਨੁ ਦੈਹੁ ਪਠਾਇ॥੨੬॥

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਦੇ ਨਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਵਲੋਂ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਖਰਚ ਦੀ ਤੰਗੀ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਖਰਚ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਭੇਜ ਦਿਓ॥ ੨੬॥

ਦੇਸ ਛਾਡਿ ਪਰਦੇਸ ਮੈ ਬਸਾ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਆਇ॥
ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਨਿ ਕਛੁ ਕੀਜਿਯਹੁ ਮੁਸਕਲ ਸਮੈ ਸਹਾਇ॥੨੭॥

ਅਰਥ—ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਦੇਸ ਛੱਡਕੇ ਪ੍ਰਦੇਸ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸਿਆ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਮੇ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ॥ ੨੭॥

ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਿਹਾਰੇ ਹ੍ਵੈ ਰਹੇ ਇਮਿ ਸਮਝੋ ਮਨ ਮਾਹਿ॥
ਹਮ ਸੇ ਤੁਮ ਕਹੱ ਬਹੁਤ ਹੈ ਤੁਮ ਸੇ ਹਮ ਕਹ ਨਾਹਿ॥੨੮॥

ਅਰਥ—ਹੇ ਇਸਤਰੀ! ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤੁਹਾਡੇ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ॥ ੨੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਹਮਰੇ ਖਰਚਨ ਕਹ ਕਛੁ ਦਿਜਿਯਹੁ॥ ਵੈ ਦਿਨ ਯਾਦਿ ਹਮਾਰੇ ਕਿਜਿਯਹੁ॥

ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੁਰਾਤਨ ਪ੍ਰਿਯਾ ਬਿਚਰਿਯਹੁ ।। ਹਮ ਪਰ ਅਧਿਕ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮ ਕਰਿਯਹੁ ।। ੨੯ ।।

ਅਰਥ—ਪੁਰਾਣੇਂ ਦਿਨ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਖਰਚਨ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਭੇਜ ਦਿਓ। ਹੇ ਪਿਆਰੀ! ਉਸ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ।। ੨੯।।

ਤਵਨ ਰਾਤਿ ਕੀ ਬਾਤ ਸੰਵਰਿਯਹੁ।। ਮੋ ਪਰ ਨਾਰਿ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ ਕਰਿਯਹੁ।।
ਯਾ ਪਤਿਯਾ ਕਹ ਤੁਹੀ ਪਛਾਨੈ।। ਅਵਰ ਪੁਰਖ ਕੋਊ ਦੁਤਿਯ ਨ ਜਾਨੈ।। ੩੦।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਰਾਤ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ ਤੇ ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਮੇਰੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਜਾਨ ਹੀ ਰਹੇ ਹੋ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਇਸਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੩੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਵੈ ਦਿਨ ਹਮਰੇ ਹੁਤੇ ਏ ਦਿਨ ਤੁਮਰੇ ਆਇ।।
ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਾਨਿ ਕਿਛੁ ਦੀਜਿਯਹੁ ਕਰਿਯਹੁ ਮੋਹਿ ਸਹਾਇ।। ੩੧।।

ਅਰਥ—ਕਦੀ ਮੇਰੇ ਦਿਨ ਚੰਗੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਨ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਭੇਜੋ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ।। ੩੧।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੮੭)

ਬਾਚਤ ਪਤਿਯਾ ਮੂੜ ਤ੍ਰਿਯ ਫੂਲ ਗਈ ਮਨ ਮਾਹਿ।।
ਤੁਰਤੁ ਕਾਢਿ ਬਹੁ ਧਨੁ ਦਿਯਾ ਭੇਦ ਲਖਿਓ ਜੜ੍ਹ ਨਾਹਿ।। ੩੨।।

ਅਰਥ—ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਮੂਰਖ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਨ ਵਿਚਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਭੇਦ ਸਮਝੇ ਮੂਰਖ ਨੇ ਬਹੁਤ ਧਨ ਕੱਢਕੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।। ੩੨।।

ਚੌਪਈ।। ਕਾਢਿ ਦਰਬੁ ਤ੍ਰਿਯ ਦੀਨੋ।। ਤਾ ਕੋ ਸੋਧ ਫੇਰਿ ਨਹਿ ਲੀਨੋ।।
ਲੈ ਅਪਨੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕਾਜ ਚਲਾਯੋ।। ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਜਾਨਿ ਮੁਰ ਮਿਤ ਧਨ ਪਾਯੋ।। ੩੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੂਰਖ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕੱਢਕੇ ਧਨ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਧਨ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਚਲਾਇਆ ਤੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਮਝਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਧਨ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੩੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਨਾ ਮੁਰ ਮੀਤ ਕਹੌ ਦਰਬ ਪਹੂਚਜੋ ਜਾਇ।।
ਮੂੜ ਨ ਮਾਨਾ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਹਰਿ ਲੀਨਾ ਰੋਜ ਚਲਾਇ।। ੩੪।।

ਅਰਥ—ਮੂਰਖ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਧਨ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਨੇ ਇਹ ਨਾ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਹਦਾ (ਧਨ) ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੩੪।।

ਚੌਪਈ।। ਹਿਤ ਮਿਤ ਕੇ ਤ੍ਰਿਯ ਦਰਬੁ ਲੁਟਾਯੋ।। ਨਿਜੁ ਨਾਯਕ ਸੌ ਨੇਹੁ ਗਵਾਯੋ।।
ਹਰਿ ਧਨੁ ਲੈ ਨ੍ਰਿਪ ਰੋਜ ਚਲਾਵੈ।। ਵਾਕੋ ਮੂੰਡ ਮੂੰਡਿ ਨਿਤ ਖਾਵੈ।। ੩੫।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਧਨ ਲੁਟਾਇਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਾ ਰੋਜ਼ ਉਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਧਨ ਲੈਣ ਲਗਾ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨੂੰ ਮੂਰਖ ਬਣਾਕੇ ਰੋਜ਼ ਧਨ ਖੋਹਣ ਲੱਗਾ।। ੩੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੋ ਜਨੁ ਜਾ ਸੌ ਰੁਚਿ ਕਰੈ ਤਾ ਹੀ ਕੋ ਲੈ ਨਾਮੁ।।
ਦਰਬੁ ਕਢਾਵੈ ਤ੍ਰਿਯਨ ਤੇ ਆਪੁ ਚਲਾਵੈ ਕਾਮੁ।। ੩੬।। ੧।।

ਅਰਥ— ਸਿਆਣਾ ਆਦਮੀ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਓਸੇ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਕੇ ਧਨ ਲੁਟਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।। ੩੬।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਪਚਪਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੫੫।। ੧੦੪੬।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਪਚਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੫੫।। ੧੦੪੬।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਛਪੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਚੰਦਰ ਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ। ਚੰਦ੍ਰ ਦੇਵ ਕੇ ਬੰਸ ਮੈ ਚੰਦ੍ਰ ਸੈਨ ਇਕ ਭੂਪ।।
ਚੰਦ੍ਰ ਕਲਾ ਤਾ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਰਤਿ ਕੇ ਰਹਤ ਸਰੂਪ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਭੂਪ=ਰਾਜਾ। ਰਤਿ ਕੇ=ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ।

ਅਰਥ—ਚੰਦ੍ਰ ਦੇਵ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਵਿਚ ਚੰਦ੍ਰ ਸੈਨ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਤੇ ਚੰਦਰ ਕਲਾ ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਚੰਦ੍ਰ ਦੇਵ ਜਬ ਹੀ ਸ੍ਵੈ ਜਾਵੈ।। ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਰ ਪਾਸ ਉਠਿ ਆਵੈ।।
ਕੇਲ ਕਮਾਇ ਰਹਤ ਤਹੱ ਜਾਈ।। ਤੈਸੇ ਹੀ ਸੋਇ ਰਹਤ ਲਪਟਾਈ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸ੍ਵੈ ਜਾਵੈ=ਸੌਂ ਜਾਵੇ। ਜਾਰ=ਯਾਰ। ਕੇਲ=ਕਾਮ ਕਲੋਲ।

ਅਰਥ—ਚੰਦ੍ਰ ਦੇਵ ਜਦੋਂ ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਠਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕੋਲ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ, ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਗ ਕੇ ਸੁਤੀ ਰਹਿੰਦੀ।। ੨।।

ਸੋਵਤ ਜਗਜੋ ਭੇਦ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਨਯੋ॥ ਚਿਤ ਰਾਖਜੋ ਨਹਿ ਪ੍ਰਗਟ ਬਖਾਨਜੋ॥
ਚਿੱਤ ਚੌਗਨੋ ਨੇਹੁ ਬਢਾਯੋ॥ ਮੂਰਖ ਨਾਰਿ ਭੇਦ ਨਹਿ ਪਾਯੋ॥ ੩॥

ਅਰਥ—ਰਾਜਾ ਜਦੋਂ ਸੌਂ ਕੇ ਉਠਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਇਹ ਭੇਦ ਜਾਣ ਲਿਆ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਇਹ ਗਲ ਮੰਨ ਵਿਚ ਰਖੀ, ਪ੍ਰਗਟ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਚੌਗੁਣਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਲਗਾ ਤੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਇਸਤਰੀ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕੀ॥ ੩॥

ਆਂਖਿ ਮੂੰਦਿ ਜਾਗਤ ਸ੍ਵੈ ਰਹਜੋ॥ ਭੌਂਦੂ ਨਾਰਿ ਸੋਤ ਸੋ ਲਹਜੋ॥
ਤੁਰਤੁ ਜਾਰ ਕੇ ਤਟ ਚਲਿ ਗਈ॥ ਉਠਿ ਨ੍ਰਿਪ ਕਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਹ ਲਈ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਭੌਂਦੂ=ਮੂਰਖ। ਤਟ=ਪਾਸ, ਕੋਲ। ਗਹ=ਫੜ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਜਾਗਦਾ ਸੀ ਪਰ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਮੂਰਖ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਸੁਤਾ ਸਮਝਿਆ। ਉਹ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਠਕੇ ਮਿੱਤਰ ਕੋਲ ਚਲੀ ਗਈ, ਓਧਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਠਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਫੜ ਲਈ॥ ੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਉਠਿ ਰਾਜਾ ਤ੍ਰਿਯ ਭੇਸ ਧਰ ਗਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲੀ ਹਾਥ॥
ਰਾਨੀ ਯੌਂ ਜਾਨੀ ਜਿਯਹਿ ਆਵਤ ਚੇਰੀ ਸਾਥ॥ ੫॥

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਠਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਿਆ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਫੜ ਲਈ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਦਾਸੀ ਆ ਰਹੀ ਏ॥ ੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਪਾਇਨ ਕੋ ਖਟਕੋ ਨਹਿ ਕਰਜੋ॥ ਕਰ ਮਹਿ ਕਾਢਿ ਖੜਕਹਿ ਧਰਜੋ॥
ਭੋਗ ਕਰਤ ਜਬ ਤਿਨੈ ਨਿਹਾਰਜੋ॥ ਇਹੈ ਚਿਤ ਮਹਿ ਚਰਿਤ ਬਿਚਾਰਜੋ॥ ੬॥

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਖੜਾਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੱਢਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਈ। ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਉਹਨੂੰ ਭੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਸੋਚਿਆ। ੬॥

ਰਮਤ ਜਾਰ ਸੋ ਤ੍ਰਿਯ ਲਖ ਪਾਈ॥ ਕਰ ਮਹਿ ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੰਪਾਈ॥
ਦੁਹੂੰ ਹਾਥ ਕਰਿ ਕੁਅਤ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ॥ ਦੁਹੂੰਅਨ ਚਾਰਿ ਟੂਕ ਕਰਿ ਡਾਰਜੋ॥ ੭॥

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਭੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੱਢਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚਮਕਾਈ ਤੇ ਦੋਹਾ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ॥ ੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚੰਦ੍ਰਕਲਾ ਕੋ ਜਾਰ ਜੁਤ ਹਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਲਯੋ ਉਠਾਇ॥

++

ਵੈ ਸਹ ਆਪਨੀ ਖਾਟ ਤਰ ਰਾਖਤ ਭਯੋ ਬਨਾਇ॥ ੮॥

ਅਰਥ—ਚੰਦਰ ਕਲਾ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਮੇਤ ਮਾਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਠਾ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੰਜੇ ਹੇਠਾਂ ਰਖ ਦਿੱਤਾ॥ ੮॥

ਧਰਿ ਦੁਹੂੰਅਨ ਕੋ ਖਾਟ ਤਰ ਘਰੀ ਏਕ ਦੋ ਟਾਰਿ॥
ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਹਿ ਕੈ ਉਠਾ ਕਢੈ ਕੋਪ ਕਰਵਾਰ॥ ੯॥

ਅਰਥ—ਮੰਜੇ ਹੇਠਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਰਖਕੇ, ਤਲਵਾਰ ਕੱਢਕੇ ਰਾਜਾ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ 'ਮਾਰੋ-ਮਾਰੋ' ਕਹਿ ਉਠਿਆ॥ ੯॥

ਚੋਰ ਮੋਹਿ ਮਾਰਤ ਹੁਤੋ ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ ਲਾਗਯੋ ਘਾਇ॥
ਕਾਢਿ ਭਗੌਤੀ ਤੁਰਤੁ ਮੈ ਯਾ ਕੋ ਦਯੋ ਸੁ ਘਾਇ॥ ੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਭਗੌਤੀ=ਤਲਵਾਰ। ਘਾਇ=ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਅਰਥ—ਚੋਰ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਣ ਆਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੱਢਕੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬੈ ਲੋਗ ਨ੍ਰਿਪ ਪੂਛਨ ਆਏ॥ ਯਹੈ ਤਿਨੈ ਸੌਂ ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ॥
ਜਬ ਤਸਕਰ ਮੁਹਿ ਘਾਵ ਚਲਾਯੋ॥ ਹੌ ਬਚਿ ਗਯੋ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੌ ਘਾਯੋ॥ ੧੧॥

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪੁਛਣ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਦਸਿਆ। ਜਦੋਂ ਚੋਰ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਚ ਗਿਆ, ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਾਰੀ ਗਈ॥ ੧੧।

ਜਬ ਦ੍ਰਿੜ ਘਾਵ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੇ ਲਾਗਯੋ॥ ਤਬ ਤੌ ਕਾਢਿ ਭਗੌਤੀ ਜਾਗਯੋ॥
ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ ਨੇਹ ਕੋਪ ਮਨ ਧਾਰਯੋ॥ ਚੋਰਹਿ ਠੌਰ ਮਾਰ ਹੀ ਡਾਰਯੋ॥ ੧੨॥

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਡੂੰਘਾ ਜ਼ਖਮ ਲਗ ਚੁਕਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਗ ਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੱਢੀ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਚੋਰ ਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਰ ਨਾਰੀ ਪੁਰ ਸਭ ਕਹੈ ਧੰਨਿ ਰਾਜਾ ਤਵ ਹੀਯ॥
ਬਦਲੌ ਲੀਨੋ ਬਾਮ ਕੋ ਚੋਰ ਸੰਘਾਰਯੋ ਜੀਯ॥ ੧੩॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੁਰ=ਨਗਰ। ਹੀਯ=ਦਿਲ। ਬਦਲੌ=ਬਦਲਾ। ਬਾਮ=ਇਸਤ੍ਰੀ।

ਅਰਥ—ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਰ ਨਾਰੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨ ਧੰਨ ਆਖਣ ਲਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜੇ

ਨੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ।। ੧੩।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਛਪਨੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੫੬।। ੧੦੫੯।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਸ਼ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਛਪੰਜਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੫੬।। ੧੦੫੯।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਸਤਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਇੰਦਰਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਬੰਗ ਦੇਸ ਬੰਗੇਸੁਰ ਰਾਜਾ।। ਸਭ ਹੀ ਰਾਜਨ ਕੋ ਸਿਰ ਤਾਜਾ।।
ਕਿਤਕ ਦਿਨਨ ਰਾਜਾ ਮਰ ਗਯੋ।। ਸਭ ਜਗ ਇੰਦ੍ਰਮਤੀ ਕੋ ਭਯੋ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਬੰਗ ਦੇਸ ਵਿਚ ਬੰਗੇਸੁਰ ਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸਾਰਿਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਰਾਜਾ ਮਰ ਗਿਆ, ਉਹਦਾ ਸਾਰਾ ਰਾਜ ਇੰਦ੍ਰਮਤੀ ਨੇ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ।। ੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦਿਨ ਥੋਰਨ ਕੋ ਸਤ ਰਹਯੋ ਭਈ ਹਕੂਮਤਿ ਦੇਸ।।
ਰਾਜਾ ਜਯੋਂ ਰਾਜਹਿ ਕਿਯੋ ਭਈ ਮਰਦ ਕੇ ਭੇਸ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਉਹਨੇ ਸਤ ਰਖਿਆ ਤੇ ਮਰਦ ਭੇਸ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਵਾਂਗ ਰਾਜ ਕਰਦੀ ਰਹੀ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸਹਿ ਬਹੁਤ ਬਰਸ ਹੀ ਬੀਤੇ।। ਬੈਰੀ ਅਧਿਕ ਆਪਨੇ ਜੀਤੇ।।
ਏਕ ਪੁਰਖ ਸੁੰਦਰ ਲਖਿ ਪਾਯੋ।। ਰਾਨੀ ਤਾ ਸੌ ਨੇਹ ਲਗਾਯੋ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ, ਉਹਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾ ਲਿਆ।। ੩।।

ਅਧਿਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰਾਨੀ ਕੋ ਲਾਗੀ।। ਛੂਟੇ ਕਹਾ ਨਿਗੌਡੀ ਜਾਗੀ।।
ਰੈਨਿ ਪਰੀ ਤਿਹ ਤੁਰਤੁ ਬੁਲਾਯੋ।। ਕੇਲ ਦੁਹੂੰਨਿ ਮਿਲਿ ਅਧਿਕ ਮਚਾਯੋ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਗੌਡੀ=ਵਿਚਿੱਤਰ ਪ੍ਰੀਤ।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲਗ ਗਈ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਵਿਚੱਤਰ ਪ੍ਰੀਤ ਛੱਡਿਆਂ ਵੀ ਛੁਟਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਾਤ ਪੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੀ ਤੇ ਰਲਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ।। ੪।।

****

ਰਹਤ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਤਾ ਸੈ ਭਯੋ।। ਗਰਭ ਇੰਦ੍ਰ ਮਤਿਯਹਿ ਰਹਿ ਗਯੋ।।
ਉਦਰ ਰੋਗ ਕੋ ਨਾਮ ਨਿਕਾਰਜੋ।। ਕਿਨੂੰ ਪੁਰਖ ਨਹਿ ਭੇਦ ਬਿਚਾਰਯੋ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਤਕ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਇੰਦਰਮਤੀ ਨੂੰ ਗਰਭ ਠਹਿਰ ਗਿਆ। ਉਹਨੇ ਉਹਨੂੰ ਪੇਟ ਰੋਗ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਤੇ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ।। ੫।।

ਨਵ ਮਾਸਨ ਬੀਤੇ ਸੁਤ ਜਨਿਯੋ।। ਮਾਨੌ ਆਪੁ ਮੈਨ ਸੇ ਬਨਿਯੋ।।
ਏਕ ਨਾਰਿ ਕੇ ਘਰ ਮੈ ਧਰਿਯੋ।। ਤਾ ਕੋ ਧਾਮ ਦਰਬੁ ਸੌਂ ਭਰਿਯੋ।। ੬।।

ਅਰਥ — ਨੌਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਪੁੱਤਰ ਜੰਮਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਏਨਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮਦੇਵ ਹੋਵੇ। ਉਹਨੂੰ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਖ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਘਰ ਧਨ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿਤਾ।। ੬।।

ਕਾਹੂ ਕਹੋ ਬਾਤ ਇਹ ਨਾਹੀ।। ਯੌ ਕਹਿ ਫਿਰਿ ਆਈ ਘਰ ਮਾਹੀ।।
ਦੁਤਿਯ ਕਾਨ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹਿ ਜਾਨਾ।। ਕਹਾ ਕਿਯਾ ਤਿਯ ਕਹਾ ਬਖਾਨਾ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੁਤਿਯ=ਦੂਸਰਾ। ਬਖਾਨਾ=ਆਖਿਆ।

ਅਰਥ — ਉਹਨੂੰ ਇਹ ਆਖਕੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਸਣਾ, ਉਹ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕੀ ਆਖਿਆ ਅਤੇ ਕੀ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਕੰਨੋਂ-ਕੰਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਖ਼ਬਰ ਨਾ ਹੋਈ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਾ ਕੇ ਕਛੂ ਨ ਧਨ ਹੁਤੋ ਦਿਯਾ ਜਰਾਵੈ ਧਾਮ।।
ਤਾ ਕੇ ਘਰ ਮੈ ਸੌਪਯੋ ਰਾਨੀ ਕੋ ਸੁਤ ਰਾਮ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਜਿਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਧਨ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਦੀਵਾ ਬਾਲਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਸ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।। ੮।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਨੀ ਇਕ ਦਿਨ ਸਭਾ ਬਨਾਈ।। ਤਵਨ ਤ੍ਰਿਯਾਦਿਕ ਸਭੈ ਬੁਲਾਈ।।
ਜਬ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ ਸੁਤਹਿ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਤਾ ਤੇ ਲੈ ਅਪਨੋ ਕਰਿ ਪਾਰਜੋ।। ੯।।

ਅਰਥ — ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਸਭਾ ਬੁਲਾਈ, ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾਇਆ, ਜਦੋਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਅਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਲੈ ਲਿਆ।। ੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਲੈ ਪਾਰਕ ਕਰਿ ਪਾਲਿਯੋ ਕਿਨੂੰ ਨ ਪਾਯੋ ਭੇਦ।।

ਰਮਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੋ ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਉਚਰਿ ਨ ਸਾਕਹਿ ਬੇਦ॥ ੧੦॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਾਰਕ=ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ। ਰ੍ਰਮਾ ਸਾਸਤ੍ਰ=ਇਸਤ੍ਰੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ।

ਅਰਥ—ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਹਨੇ ਪਾਲਿਆ ਤੇ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਦੇਵਤੇ, ਦੈਂਤ ਤੇ ਵੇਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ॥ ੧੦॥ ੧॥ (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੮੯)

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਸਤਾਵਨੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੫੭॥ ੧੦੬੯॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸਤਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੫੭॥ ੧੦੬੯॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਅਠਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਚਿਤਰਦੇਵੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਾਸ਼ਮੀਰ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਮੈ ਬੀਰਜ ਸੈਨ ਨਰੇਸ਼॥
ਤਾ ਕੇ ਦਲ ਕੇ ਬਲਹੁ ਤੇ ਕੰਪਤਿ ਹੁਤੋ ਸੁਰੇਸ਼॥ ੧॥

ਅਰਥ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬੀਰਜ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਲ ਦੀ ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਇੰਦਰ ਵੀ ਕੰਬਦਾ ਸੀ॥ ੧॥

ਚਿੱਤ੍ਰ ਦੇਵਿ ਤਾ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਬੁਰੀ ਹ੍ਰਿਦੈ ਜਿਹ ਬੁੱਧਿ॥
ਮੰਦ ਸੀਲ ਜਾ ਕੋ ਰਹੈ ਚਿੱਤ ਕੀ ਰਹੈ ਕੁਸੁੱਧਿ॥ ੨॥

ਅਰਥ—ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਚਿੱਤ੍ਰ ਦੇਵੀ ਸੀ, ਜੋ ਹਿਰਦੇ ਅਤੇ ਅਕਲ ਦੀ ਮਾੜੀ, ਮੰਦ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੀ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਖੋਟੀ ਸੀ॥ ੨॥

ਬੋਲਿ ਰਸੋਯਹਿ ਤਿਨ ਕਹੀ ਇਹ ਰਾਜੈ ਬਿਖਿ ਦੇਹੁ॥
ਬਹੁਤੁ ਬਢੈਹੌਂ ਹੌਂ ਤੁਮੈ ਅਬੈ ਅਧਿਕ ਧਨ ਲੇਹੁ॥ ੩॥

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਰਸੋਈਏ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਦੇ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਆਦਿ ਦੇਕੇ ਵਡਾ ਅਮੀਰ ਬਣਾ ਦਵਾਂਗੀ॥ ੩॥

ਤਾ ਕੀ ਕਹੀ ਨ ਤਿਨ ਕਰੀ ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿਤ ਬਨਾਇ॥
ਰਾਜਾ ਕੌ ਨਿਉਤਾ ਕਹਯੋ ਸਊਅਨ ਸਹਿਤ ਬੁਲਾਇ॥ ੪॥

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਉਹਨੇ ਰਾਣੀ ਦਾ ਕਹਿਆ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਸਹਿਤ ਭੋਜਨ ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਜਾ ਸਊਅਨ ਸਹਿਤ ਬੁਲਾਯੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਪਕਵਾਨ ਪਕਾਯੋ।।
ਤਾ ਮੈ ਜਹਰ ਘੋਰਿ ਕੈ ਡਾਰ੍ਯੋ।। ਰਾਜਾ ਜੂ ਕੋ ਮਾਰ ਹੀ ਡਾਰ੍ਯੋ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਸਮੇਤ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਣੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਘੋਲ ਕੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੫।।

ਜਬ ਰਾਜਾ ਜੂ ਮ੍ਰਿਤੁ ਬਸਿ ਭਏ।। ਤਬ ਹੀ ਪਕਰ ਰਸੋਯਾ ਲਏ।।
ਵਾਹੈ ਤਾਮ ਲੈ ਤਾਂਹਿ ਖੁਆਰ੍ਯੋ।। ਤਾਹੂ ਕੋ ਤਬ ਹੀ ਹਨਿ ਡਾਰ੍ਯੋ।। ੬।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਾਮ=ਭੋਜਨ। ਹਨਿ=ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਰਸੋਈਏ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ, ਓਹੋ ਭੋਜਨ ਉਹਨੂੰ ਖੁਆਇਆ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਓਥੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੬।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਅਠਾਵਨੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੫੮।। ੧੦੭੫।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆਂ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅਠਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੫੮ ਨ ੧੦੭੫।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਉਣਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਲਾਡਮ ਕੌਰ ਅਤੇ ਸੁਹਾਗਮ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਸ਼ਹਿਰ ਨਿਕੋਦਰ ਬਨਯੋ ਰਹੈ।। ਦ੍ਵੈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਗ ਤਾ ਕੇ ਕਹੈ।।
ਲਾਡਮ ਕੁਅਰਿ ਸੁਹਾਗਮ ਦੇਈ।। ਜਿਨ ਤੇ ਬਹੁ ਸਿੱਛ੍ਯਾ ਤ੍ਰਿਯ ਲੇਈ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਿੱਛਜਾ=ਸਿਖਿਆ। ਬਨਯੋ=ਬਾਣੀਆ। ਦ੍ਵੈ=ਦੋ।

ਅਰਥ—ਨਕੋਦਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬਾਣੀਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਸਦੀਆਂ ਦੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਾਡਮ ਕੌਰ ਤੇ ਸੁਹਾਗਮ ਦੇਵੀ ਸੀ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਸ ਕੋਲੋ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ।। ੧।।

ਬਨਜੋ ਅਨਤ ਦੇਸ ਕਹ ਗਯੋ।। ਅਧਿਕ ਸ਼ੋਕ ਦੁਹੂੰਅਨ ਕੋ ਭਯੋ।।

ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਪਰਦੇਸ਼ ਬਿਤਾਯੋ॥ ਖਾਟਿ ਕਮਾਇ ਦੇਸ ਕਹ ਆਯੋ॥ ੨॥

ਅਰਥ—ਬਾਣੀਆਂ ਜਦੋਂ ਦੂਜੇ ਦੇਸ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ, ਉਹਨੇ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਤੇ ਖਟ ਕਮਾਕੇ ਉਹ ਦੇਸ ਵਾਪਸ ਆਇਆ॥ ੨॥

ਕਿਤਕ ਦਿਨਨ ਬਨਿਯਾ ਘਰ ਆਯੋ॥ ਦੂਹੂੰ ਤ੍ਰਿਯਨ ਪਕਵਾਨ ਪਕਾਯੋ॥
ਵਹੁ ਜਾਨੈ ਮੋਰੇ ਘਰ ਐਹੇ॥ ਵਹ ਜਾਨੈ ਮੇਰੇ ਹੀ ਜੈਹੈ॥ ੩॥

ਅਰਥ—ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਬਾਣੀਆਂ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਭੋਜਨ ਪਕਵਾਏ, ਇਕ ਸੋਚਣ ਲਗੀ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਵੇਗਾ, ਦੂਜੀ ਸੋਚਣ ਲਗੀ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਘਰ ਹੀ ਭੋਜਨ ਕਰੇਗਾ॥ ੩॥

ਏਕ ਗਾਵ ਬਨਿਯਾ ਰਹਿ ਗਯੋ॥ ਆਵਤ ਚੋਰ ਤ੍ਰਿਯਨ ਕੇ ਭਯੋ॥
ਜਾਗਤ ਹੇਰਿ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਨਹਿ ਆਯੋ॥ ਦੁਤਿਯ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੇ ਘਰ ਕੌ ਧਾਯੋ॥ ੪॥

ਅਰਥ—ਬਾਣੀਆਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰੁਕ ਗਿਆ, ਇਧਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਚੋਰ ਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਹਨੇ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਜਾਗਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਦੂਜੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ॥ ੪॥

ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਨਜੋ ਮੋਰੇ ਪਤਿ ਆਏ॥ ਮਮ ਘਰ ਤੇਂ ਹਟਿ ਯਾ ਕੇ ਧਾਏ॥
ਦੋਊ ਚਲੀ ਹਮ ਪਤਿਹਿ ਹਟੈ ਹੈਂ॥ ਮੋਰਿ ਆਪਨੇ ਧਾਮ ਲਯੈ ਹੈਂ॥ ੫॥

ਅਰਥ—ਪਹਿਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਦੂਜੀ ਦੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਤੁਰ ਪਈਆਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਵਾਂਗੀਆਂ॥ ੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੋਊ ਤ੍ਰਿਯ ਧਾਵਤ ਭਈ ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਮਨ ਕੀਨ॥
ਤਸਕਰ ਕੋ ਪਤਿ ਜਾਨਿ ਕੈ ਦੁਹੂ ਤ੍ਰਿਯਨ ਗਹਿ ਲੀਨ॥ ੬॥

ਅਰਥ—ਦੋਵੇਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਸਾ ਧਾਰਕੇ ਤੁਰ ਪਈਆਂ ਤੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਪਤੀ ਸਮਝਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ॥ ੬॥ (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੯੦)

ਤਸਕਰ ਕੋ ਪਤਿ ਭਾਵ ਤੇ ਦੇਖਯੋ ਦਿਯਾ ਜਰਾਇ॥
ਚੋਰ ਜਾਨਿ ਕੁਟਵਾਰ ਕੇ ਦੀਨੋ ਧਾਮ ਪਠਾਇ॥ ੭॥ ੧॥

ਅਰਥ—ਚੋਰ ਨੂੰ ਦੀਵਾ ਜਗਾਕੇ ਦੋਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਪਤੀ ਭਾਵਨਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ

ਚੋਰ ਸਮਝਕੇ ਕੋਤਵਾਲ ਦੇ ਕੋਲ ਕੈਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੭।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਉਨਸਠਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੫੯।। ੧੦੮੨।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆਂ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਉਣਾਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੫੯।। ੧੦੮੨।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਸਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਰੰਗ ਰਾਇ

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਜਾ ਰਨਥੰਭੌਰ ਕੋ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਬਲ ਪ੍ਰਤਾਪ।।
ਰਾਵ ਰੰਕ ਜਾ ਕੋ ਸਦਾ ਨਿਸ ਦਿਨ ਜਾਪਹਿ ਜਾਪ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਰਨਥੰਭੌਰ ਦਾ ਵਡੇ ਬਲ ਵਾਲਾ ਇਕ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਅਮੀਰ-ਗਰੀਬ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਹਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਸਨ।। ੧।।

ਰੰਗ ਰਾਇ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਅਤਿ ਜੋਬਨ ਤਿਹ ਅੰਗ।।
ਰਾਜਾ ਕੌ ਪਜਾਰੀ ਰਹੈ ਜਿਹ ਲਖਿ ਲਜੈ ਅਨੰਗ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਰੰਗ ਰਾਇ ਸੀ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਜੁਆਨ ਸੀ, ਉਹ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਸੀ, ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਲਜੱਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।। ੨।।

ਏਕ ਦਿਵਸ ਤਿਹ ਰਾਵ ਨੈ ਸੁਭ ਉਪਬਨ ਮੈ ਜਾਇ।।
ਰੰਗ ਰਾਇ ਸੁਤ ਮਾਨਿ ਕੈ ਲੀਨੀ ਕੰਠ ਲਗਾਇ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ।। ੩।।

ਰੰਗ ਰਾਇ ਸੌ ਤਬ ਐਸੇ ਕਹੀ ਬਨਾਇ।।
ਜਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦ੍ਵੈ ਮੈ ਗਹੀ ਤੋਹਿ ਨ ਨਰ ਗਹਿ ਜਾਇ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਰਾਜਾ ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਣੀ! ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਦੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਦੋ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਕੇਤਕ ਦਿਵਸ ਬੀਤ ਜਬ ਗਏ।। ਰੰਗ ਰਾਇ ਸਿਮਰਨ ਬਚ ਭਏ।।
ਏਕ ਪੁਰਖ ਸੌ ਨੇਹ ਲਗਾਯੋ।। ਬਿਨਾ ਸਮਸ ਜਾ ਕੌ ਲਖਿ ਪਾਯੋ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ ਤਾ ਰੰਗ ਰਾਇ ਨੂੰ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਭੁਲ ਗਈਆਂ. ਉਹਨੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਦਾਹੜੀ ਮੁੱਛਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੀ।। ੫।।

ਨਾਰੀ ਕੋ ਤਿਹ ਭੇਸ ਬਨਾਯੋ।। ਰਾਜਾ ਸੌ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਜਤਾਯੋ।।
ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਬਹਿਨਿ ਹਮਾਰੀ ਆਈ।। ਹਮ ਤੁਮ ਚਲਿ ਤਿਹ ਕਰੈ ਬਡਾਈ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਦਾ ਭੇਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਘਰ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਆਈ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਚਲਕੇ ਉਹਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰੀਏ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਟਰਿ ਆਗੇ ਤਿਹੱ ਲੀਜਿਯੈ ਬਹੁ ਕੀਜੇ ਸਨਮਾਨ।।
ਮੋਰੇ ਢਿਗ ਬੈਠਾਰਿਯੈ ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਦੈ ਦਾਨ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਅਗੇ ਚਲਕੇ ਉਹਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰੀਏ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਈਏ।। ੭।।

ਤਿਹ ਨ੍ਰਿਪ ਟਰਿ ਆਗੈ ਲਿਯੋ ਬੈਠਾਰਯੋ ਤ੍ਰਿਯ ਤੀਰ।।
ਅਤਿ ਧਨੁ ਦੈ ਆਦਰੁ ਕਰਯੋ ਭਏ ਤ੍ਰਿਯਨ ਕੀ ਭੀਰ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵਧਕੇ ਉਹਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਕੋਲ ਬਿਠਾਇਆ, ਉਹਨੂੰ ਆਦਰ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦਿੱਤਾ, ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਲਗ ਗਈ।। ੮।।

ਜਬ ਰਾਜਾ ਢਿਗ ਬੈਠਯੋ ਤਬ ਦੁਹੂੰਅਨ ਲਪਟਾਇ।।
ਕੂਕਿ ਕੂਕਿ ਰੋਵਤ ਭਈ ਅਧਿਕ ਸਨੇਹ ਬਢਾਇ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਲਿਪਟ ਕੇ ਕੂਕਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਰੋਣ ਲਗ ਪਈਆਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦਸਣ ਲਗੀਆਂ।। ੯।।

ਰੰਗ ਰਾਇ ਤਿਹ ਪੁਰਖ ਕੋ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਭੇਸ ਸੁਧਾਰਿ।।
ਦੱਛਿਨੰਗ ਰਾਜਾ ਲਯੋ ਬਾਮੈਂ ਅੰਗ ਸੁ ਯਾਰ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਰੰਗ ਰਾਇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਜੇ ਪਾਸੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੈਠਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੇਸ ਧਾਰੀ ਆਪਣੇਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਖਬੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠਾ ਲਿਆ।। ੧੦।।

ਯਹ ਭਗਨੀ ਤੌਂ ਪ੍ਰਾਨ ਪਤਿ ਯਾ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਨ।।
ਦਿਨ ਦੇਖਤ ਤ੍ਰਿਯ ਛਲਿ ਗਈ ਜਿਹ ਲਖਿ ਭਜਿਯੈ ਮੌਨ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਨ-ਪਤੀ ਹੋ। ਮੈਨੂੰ ਇਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧਕੇ ਕੌਣ

++

ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਵੇਖੋ! ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਛਲ ਗਈ, ਐਸੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਤਾਂ ਚੁਪ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ।। ੧੧।।

ਅਤਿਭੁਤ ਗਤਿ ਬਨਿਤਾਨ ਕੀ ਜਿਨੈ ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਇ।।
ਭੇਦ ਸੁਰਾਸੁਰ ਨ ਲਹੈ ਜੋ ਚਾਹੈਂ ਸੋ ਹੋਇ।। ੧੨।। ੧।।

ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਲੀਲ੍ਹਾ ਵੀ ਅਸਚਰਜ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਇਹਦਾ ਭੇਦ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੈਂਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਸਕਦੇ, ਉਹ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।। ੧੨।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਸਾਠਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੬੦।। ੧੦੯੪।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ-ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੬੦।। ੧੦੯੪।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੇਠਾਣੀ

ਚੌਪਈ।। ਬਨਿਯੋ ਗ੍ਵਾਰਿਏਰ ਕੇ ਮਾਂਹੀ।। ਘਰ ਧਨ ਬਹੁ ਖਰਚਤ ਕਛੁ ਨਾਂਹੀ।।
ਤਾਕੇ ਘਰ ਤਸਕਰ ਇਕ ਆਯੋ।। ਤਿਨ ਸ਼ਾਹੁਨਿ ਸੌਂ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਗ੍ਵਾਰਿਏਰ=ਗਵਾਲੀਅਰ ਸ਼ਹਿਰ। ਤਸਕਰ=ਚੋਰ। ਸ਼ਾਹੁਨਿ=ਸੇਠਾਣੀ।

ਅਰਥ—ਗਵਾਲੀਅਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬਾਣੀਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਧਨ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਕੁਝ ਵੀ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਘਰ ਇਕ ਚੋਰ ਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਸੇਠਾਣੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ।। ੧।। (ਦਃ ਗ੍ਰੰਃ ਪੰਨਾ ੮੯੧)

ਬਨਿਕ ਬੋਲਿ ਸ਼ਾਹੁਨਿ ਸੋ ਭਾਖ੍ਯੋ।। ਰਾਮ ਹਮੈ ਨਿਪੂਤ ਕਰਿ ਰਾਖ੍ਯੋ।।
ਧਨ ਬਹੁ ਧਾਮ ਕਾਮ ਕਿਹੱ ਆਵੈ।। ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਿਨਾ ਮੁਰ ਬੰਸ ਲਜਾਵੈ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਬਾਣੀਏਂ ਨੇ ਸੇਠਾਣੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਬਿਨਾਂ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਘਰ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਿਸ ਕੰਮ ਹੈ, ਪੁੱਤਰ ਬਿਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨੁ ਸ਼ਾਹੁਨਿ ਹਮਰੇ ਬਿਧਹਿ ਪੂਤ ਨ ਦੀਨਾ ਧਾਮ।।
ਚੋਰਹੁ ਸੁਤ ਕੈ ਰਾਖਿਯੈ ਜੋ ਹਯਾਂ ਲਯਾਵੈ ਰਾਮ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਸੇਠਾਣੀ! ਵੇਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਇਥੇ ਕੋਈ

ਚੋਰ ਹੀ ਲਿਆ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪੁੱਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖ ਲਈਏ॥ ੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਚੋਰਹੁ ਹੋਇ ਪੂਤ ਕਰਿ ਰਾਖੋ॥ ਤਾਤੇ ਕਛੂ ਨ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖੋ॥
ਸ਼ਾਹੁਨਿ ਸਹਿਤ ਬਨਿਕ ਜਬ ਮਰਿ ਹੈ॥ ਹਮਰੋ ਕਵਨ ਦਰਬੁ ਲੈ ਕਰਿ ਹੈ॥੪॥

ਅਰਥ—ਜੇ ਚੋਰ ਵੀ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖ ਲਈਏ ਤੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਖਾਂਗੇ। ਸੇਠਾਣੀ ਸਮੇਤ ਜਦੋਂ ਬਾਣੀਆਂ ਮਰ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਧਨ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ॥ ੪॥

ਯਹ ਜਬ ਭਨਕ ਚੋਰ ਸੁਨਿ ਪਾਈ॥ ਫੂਲਿ ਗਯੋ ਬਸਤ੍ਰਨ ਨਹਿ ਮਾਈ॥
ਜਾਇ ਬਨਿਕ ਕੋ ਪੂਤ ਕਹੈ ਹੋਂ॥ ਯਾਕੈ ਮਰੇ ਸਕਲ ਧਨ ਲੈਹੋਂ॥੫॥

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਚੋਰ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਭਿਨਕ ਪਈ ਤਾਂ ਉਹ ਫੁਲਾ ਨਾ ਸਮਾਇਆ। ਜੇ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਣੀਏਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਹਾਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਮਰਣ ਪਿਛੋਂ ਸਾਰੇ ਧਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਜਾਵਾਂਗਾ॥ ੫॥

ਤਬ ਲੌ ਚੋਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਪਰ ਗਯੋ॥ ਅਧਿਕ ਬਨਿਕ ਕੇ ਆਨੰਦ ਭਯੋ॥
ਪਲਜੋ ਪਲੋਸਜੋ ਸੁਤੁ ਬਿਧਿ ਦੀਨੋ॥ ਤਾਕੋ ਪੂਤ ਪੂਤ ਕਹਿ ਲੀਨੋ॥ ੬॥

ਅਰਕ—ਫਿਰ ਚੋਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲੈਣ ਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪਲਿਆ ਪਲਾਇਆ ਪੁੱਤਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਹਿਣ ਲਗ ਪਿਆ॥ ੬॥

ਖਾਟ ਉਪਰ ਤਸਕਰਹਿ ਬੈਠਾਯੋ॥ ਭਲੋ ਭਲੋ ਪਕਵਾਨ ਖਵਾਯੋ॥
ਪੂਤ ਪੂਤ ਕਹਿ ਸ਼ਾਹੁਨਿ ਧਾਈ॥ ਸ਼ਾਹੁ ਚਉਤਰੇ ਜਾਇ ਜਤਾਈ॥ ੭॥

ਅਰਥ—ਉਹਨੂੰ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੈਠਾਇਆ ਤੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਭੋਜਨ ਛਕਾਏ। ਪੁੱਤਰ ਪੁੱਤਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਸੇਠਾਣੀ ਵੀ ਦੌੜੀ ਆਈ ਅਤੇ ਬਾਣੀਏਂ ਨੇ ਵੀ ਚਬੂਤਰੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਆਖਿਆ॥ ੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪੰਚ ਪਯਾਦੇ ਸੰਗ ਲੈ ਚੋਰਹਿ ਦਯੋ ਦਿਖਾਇ॥
ਇਹ ਪੈਂਡੇ ਆਯੋ ਹੁਤੋ ਮੈ ਸੁਤ ਕਹਜੋ ਬੁਲਾਇ॥ ੮॥

ਅਰਥ—ਪੰਜ ਸਿਪਾਹੀ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੋਰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਰਾਹ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਹਨੂੰ ਮੈਂ ਪੁੱਤਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਹਮਰੇ ਬਿਧਿ ਦਯੋ॥ ਪੂਤ ਨ ਧਾਮ ਹਮਾਰੇ ਭਯੋ॥
ਯਾਕਉ ਹਮ ਕਹਿ ਪੂਤ ਉਚਾਰੋ॥ ਤਾਤੇ ਤੁਮ ਮਿਲਿਕੈ ਨਹਿ ਮਾਰੋ॥ ੯॥

****

ਅਰਥ—ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਪੁੱਤਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਇਹਨੂੰ ਮਤ ਮਾਰੋ।। ੯।।

ਪੂਤ ਪੂਤ ਬਨਿਯਾ ਕਹਿ ਰਹਜੋ।। ਪੰਚ ਪਯਾਦਨ ਤਸਕਰ ਗਹਜੋ।।
ਤਾਕੋ ਕਹਜੋ ਏਕ ਨਹਿ ਕੀਨੋ।। ਲੈ ਤਸਕਰ ਫਾਸੀ ਸੋ ਦੀਨੋ।। ੧੦।। ੧।।

ਅਰਥ—ਬਾਣੀਆਂ ਉਹਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਪੁੱਤਰ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਪੰਜਾਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ, ਬਾਣੀਏਂ ਦੀ ਇਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਤੇ ਉਸ ਚੋਰ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ।। ੧੦।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕਸਠਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੬੧।। ੧੧੦੪।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤ੍ਰਿਯਾ ਚੁਲਿਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕਾਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੬੧।। ੧੧੦੪।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਬਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ

ਦੋਹਰਾ।। ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਕੇ ਘਰ ਬਿਖੈ ਤਸਕਰ ਰਹੈ ਅਪਾਰ।।
ਨਿਤਿਪ੍ਰਤੀ ਤਾਕੇ ਲਜਾਵਹੀ ਅਧਿਕ ਖਜਾਨੋ ਮਾਰਿ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਚੋਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਰੋਜ਼ ਬਹੁਤ ਧਨ-ਦੌਲਤ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸਨ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਹਰਨ ਦਰਬੁ ਤਸਕਰ ਚਲਿ ਆਯੋ।। ਸੋ ਗਹਿ ਲਯੋ ਜਾਂਨ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।।
ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਤਾਕੋ ਯੌ ਕਹਯੋ।। ਤੁਮ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਮੈਂ ਦ੍ਰਿੜ ਰਹਯੋ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦ੍ਰਿੜ=ਪੱਕਾ। ਦਰਬ=ਧੰਨ। ਹਰਨ=ਚੋਰੀ ਕਰਨ।

ਅਰਥ—ਉਹਦਾ ਧਨ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਚੋਰ ਉਥੇ ਆਇਆ, ਉਹਨੂੰ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਰਹੀ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੁਮਰੇ ਸਿਰ ਪਰ ਕਾਢਿ ਕੈ ਠਾਢੇ ਹ੍ਵੈ ਤਰਵਾਰਿ।।
ਤੁਮ ਡਰਿ ਕਛੁ ਨ ਉਚਾਰਿਯੋ ਲੈਹੋ ਜਿਯਤ ਉਬਾਰਿ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢਕੇ ਖੜੇ ਹੋਣਗੇ ਤੂੰ ਡਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ,

ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵਾਂਗਾ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਤੁਮ ਕੋ ਮਾਰਨ ਕੌ ਲੈ ਜੈਹੈ।। ਕਾਢਿ ਭਗੋਤੀ ਠਾਢੇ ਹੈ ਹੈ।।
ਢੀਠਤੁ ਆਪਨ ਚਿਤ ਮੈ ਗਹਿਯਹੁ।। ਤ੍ਰਾਸ ਮਾਨਿ ਕਛੁ ਤਿਨੈ ਨ ਕਹਿਯਹੁ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਤੈਨੂੰ ਮਾਰਣ ਲਈ ਲੈ ਜਾਣਗੇ, ਸਾਰੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਕੱਢਕੇ ਖਲੋਤੇ ਹਨ ਤੂੰ ਦਿਲ ਪੱਕਾ ਰਖਣਾ ਤੇ ਡਰ ਦੇ ਕਾਰਣ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿਣਾ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਾਕੌ ਢੀਠ ਬਧਾਇਕੈ ਕਾਢਿ ਲਈ ਤਰਵਾਰਿ।।
ਤੁਰਤੁ ਘਾਵ ਤਾਕੋ ਕਿਯੋ ਹਨਤ ਨ ਲਾਗੀ ਬਾਰਿ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨੂੰ ਡਰਾਕੇ ਬੰਨ੍ਹਵਾ ਲਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੫।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੯੨)

ਤਾਕੋ ਹਨਿ ਡਾਰਤ ਭਯੋ ਕਛੂ ਨ ਪਾਯੋ ਖੇਦ।।
ਗਾਂਵ ਸੁਖੀ ਅਪਨੇ ਬਸਜੋ ਕਿਨੂੰ ਨ ਜਾਨਜੋ ਭੇਦ।। ੬।। ੧।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੂੰ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਦੁਖ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਾਲ ਵੱਸਣ ਲਗਾ, ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨਾ ਸਕਿਆ।। ੬।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਸ਼ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਬਾਸਠਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੬੨।। ੧੧੧੦।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਬਾਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੬੨।। ੧੧੧੦।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤ੍ਰੇਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਜਾ ਪਰਬਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਣੀ

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰਬਲ ਸਿੰਘ ਦੱਛਿਨ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ।। ਬਹੁ ਭਾਂਤਿਨ ਕੋ ਧਨ ਤਾ ਕੇ ਘਰ।।
ਚਾਰੁ ਚੱਛੁ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਰਹਈ।। ਜੋ ਵਹੁ ਕਹੈ ਸੁ ਰਾਜਾ ਕਰਈ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਦੱਖਣ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਬਲ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਧਨ ਸੀ। ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਰਾਜਾ ਉਹੋ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੧।।

ਅਤਿ ਸੁੰਦਰਿ ਵਹੁ ਨਾਰਿ ਸੁਨੀਜੈ।। ਤਾਕੋ ਪਟਤਰ ਕਾਕੋ ਦੀਜੈ।।

****

ਰਾਜਾ ਅਧਿਕ ਪਜਾਰ ਤਿਹ ਰਾਖੈ॥ ਕਟੁ ਬਚ ਕਦੀ ਨ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖੈ॥ ੨॥

ਅਰਥ—ਉਹ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ. ਉਹਦੇ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ਨਹੀ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਕਦੇ ਕੌੜੇ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਖਦਾ ਸੀ॥ ੨॥

ਬੰਗਸ ਕੇ ਰਾਜੇ ਕਹਲਾਵੈਂ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈਂ॥
ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਨਰ ਰਾਨੀ ਲਹਯੋ॥ ਤਬਹੀ ਆਨਿ ਮੈਨ ਤਿਹ ਗਹਯੋ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਲਹਯੋ=ਵੇਖਿਆ। ਮੈਨ=ਕਾਮ। ਲਹਯੋ=ਵੇਖਿਆ॥

ਅਰਥ—ਉਹ ਬੰਗਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਾਮ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਗਈ॥ ੩॥

ਤਾਸੌ ਨੇਹੁ ਰਾਨਿਯਹਿ ਕੀਨੋ॥ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਕਾਢਿ ਅਮਿਤ ਧਨੁ ਦੀਨੋ॥
ਤਿਹੱ ਜਾਰਹਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸਿਖਾਯੋ॥ ਆਪੁ ਚਰਿਤ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਨਾਯੋ॥ ੪॥

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਘਰੋਂ ਕੱਢਕੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਿਖਾਇਆ ਤੇ ਆਪ ਇਸ ਤਰਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ॥ ੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦਰਵਾਜੇ ਇਹ ਕੋਟ ਕੇ ਰਹਜੋ ਸਵੇਰੇ ਲਾਗਿ॥
ਅਤਿ ਦੁਰਬਲ ਕੋ ਭੇਸ ਕਰਿ ਸਭ ਬਸਤ੍ਰਨ ਕੋ ਤਯਾਗ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੋਟ=ਕਿਲ੍ਹਾ। ਦੁਰਬਲ=ਮਾੜਾ, ਗਰੀਬ।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਆਪਣੇਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਵੇਰੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਕਪੜੇ ਲਾਹਕੇ ਮਾੜਾ ਭੇਸ ਬਣਾਕੇ ਖੜੇ ਰਹਿਣਾ॥ ੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਾਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਪਗ ਧਾਰਯੋ॥ ਬਿਖੁ ਦੈ ਤਾਹਿ ਮਾਰਿ ਹੀ ਡਾਰਯੋ॥
ਦੀਨ ਬਚਨ ਤਬ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਉਚਾਰੇ॥ ਮੋਹਿ ਤਯਾਗ ਗੇ ਰਾਜ ਹਮਾਰੇ॥ ੬॥

ਅਰਥ— ਰਾਜੇ ਜਦੋਂ ਰਾਣੀ ਦੇ ਘਰ ਪੈਰ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਕੁਰਲਾਈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਾਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ॥ ੬॥

ਮਰਤੀ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਮੁਹਿ ਕਹਯੋ॥ ਸੋ ਮੈ ਬਚਨ ਹ੍ਰਿਦੈ ਦ੍ਰਿੜ ਗਹਯੋ॥
ਰਾਜ ਸਾਜ ਦੁਰਬਲ ਕੋ ਦੀਜੋ॥ ਮੋਰੋ ਕਹਯੋ ਮਾਨਿ ਤ੍ਰਿਯ ਲੀਜੋ॥ ੭॥

ਅਰਥ—ਮਰਦੇ ਸਮੇਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਸੀ ਉਹ ਮੈਂ ਮਨ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਕਰ ਲਿਆ

ਹੈ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਤਾਕਤ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾਂ ਕਰਨੀ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਦੁਰਬਲ ਘਨੋ ਕੋਟ ਦੁਆਰੇ ਹੋਇ।।
ਰਾਜ ਸਾਜ ਤਿਹੱ ਦੀਜਿਯਹੁ ਲਾਜ ਨ ਕਰਿਯਹੁ ਕੋਇ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਜੇ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਗਰੀਬ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੜਾ ਦਿਸੇ ਉਹਨੂੰ ਨਿਰ-ਸੰਕੋਚ ਰਾਜ ਦੇ ਦੇਣਾ।। ੮।।

ਚੌਪਈ।।

ਹਮ ਤੁਮ ਕੋਟ ਦੁਆਰੇ ਜੈਹੈਂ।। ਐਸੇ ਪੁਰਖ ਲਹੈ ਤਿਹ ਲਜੈਹੈਂ।।
ਰਾਜ ਸਾਜ ਤਾਹੀ ਕੋ ਦੀਜੈ।। ਮੇਰੋ ਬਚਨ ਸ੍ਰਵਨ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ ਮਿਲ ਪਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੋ, ਰਾਜ ਸਾਜ ਸਾਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣਾ।। ੯।।

ਮਰਤੇ ਪਤਿ ਮੁਹਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।।ਸੋ ਹੌ ਉਚਰਤ ਸਾਥ ਤੁਮਾਰੇ।।
ਦਿਜਬਰ ਸ੍ਰਾਪ ਭੂਪ ਕੋ ਦਿਯੋ।। ਤਾਂਤੇ ਭੇਖ ਰੰਕ ਕੋ ਕਿਯੋ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਮਰਦੇ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੇ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਸ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਇਕ ਵਾਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸਰਾਪ ਕਾਰਣ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਗਰੀਬ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹੀ ਕੋਟ ਕੇ ਦ੍ਵਾਰ ਮੈ ਬਸਿਯਹੁ ਭੂਪਤਿ ਜਾਇ।।
ਦੇਹਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਪ ਤਜਾਗ ਕੈ ਦੇਹ ਰੰਕ ਕੀ ਪਾਇ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਏਸੇ ਕਾਰਣ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਰਾਜਾ ਜੀ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਤੇ ਗਰੀਬ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਏ ਹਨ।। ੧੧।।

ਤਬ ਰਾਜੈ ਤਾਸੋ ਕਹਯੋ ਹ੍ਵੈਹੈ ਕਬੈ ਉਧਾਰ।।
ਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਦਿਜਬਰ ਕਹਜੋ ਸੋ ਮੈ ਕਹੌ ਸੁਧਾਰ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਉਧਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜੋ ਆਖਿਆ, ਉਹ ਮੈਂ ਦਸਦੀ ਹਾਂ।। ੧੨।।

ਚੌਪਈ।। ਕਛੁ ਦਿਨ ਦੁਰਗ ਦ੍ਵਾਰ ਮੋ ਰਹਿਹੋਂ।। ਅਤਿ ਦੁਖ ਦੇਹ ਆਪਨੀ ਲਹਿਹੋਂ।।

ਖੋਜਤ ਤਬ ਰਾਨੀ ਹਜਾਂ ਐਹੈ।। ਤੁਮ ਕੋ ਰਾਜ ਆਪਨੋ ਦੈਹੈ।। ੧੩।।

ਅਰਥ—ਕੁਝ ਦਿਨ ਤੁਸੀਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਰਹੋ, ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਲਭਦੀ ਹੋਈ ਇਕ ਦਿਨ ਉਥੇ ਆਏਗੀ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਦੇ ਦੇਵੇਗੀ।। ੧੩।।
(ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੯੩)

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਜ ਵੈਸ ਹੀ ਕਰੈਗੋ ਰੂਪ ਨ ਵੈਸਾ ਹੋਇ।।
ਜਸੋਂ ਰਾਜਾ ਮੁਹਿ ਕਹਿ ਮੂਏ ਤੁਮੈ ਕਹਤ ਮੈ ਸੋਇ।। ੧੪।।

ਅਰਥ—ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਉਹ ਰਾਜ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰੇਗਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਕੇ ਰਾਜਾ ਮਰਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਮੈਂ ਦਸ ਰਹੀ ਹਾਂ।। ੧੪।।

ਚੌਪਈ।। ਹਮ ਤੁਮ ਮਿਲਿ ਖੋਜਨ ਤਹ ਜੈਯੈ।। ਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹਜੋ ਸੁ ਕਾਜ ਕਮੈਯੈ।।
ਤਬ ਹੋ ਜਿਯਤ ਜਗਤ ਮੈਂ ਰਹਿਹੋਂ।। ਐਸੋ ਰੂਪ ਭੂਪ ਜਬ ਲਹਿਹੋਂ।। ੧੫।।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਤੇ ਮੰਤਰੀ ਉਹਨੂੰ ਲਭਣ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦੀ ਰਹਿ ਸਕਾਂਗੀ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਲਭ ਲਵਾਂਗੀ।। ੧੫।।

ਰਾਨੀ ਕੋ ਲੈ ਮੰਤ੍ਰੀ ਧਾਯੋ।। ਤਵਨ ਪੁਰਖ ਕਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਠਹਰਾਯੋ।।
ਸਕਲ ਦੇਸ ਕੋ ਰਾਜਾ ਕੀਨੋ।। ਰਾਜ ਸਾਜ ਸਭ ਤਾਕੋ ਦੀਨੋ।। ੧੬।।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੰਤਰੀ ਤੁਰਿਆ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿਚ ਰਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗਰੀਬੀ ਵੇਸ ਵਿਚ ਖੜਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਦੀ ਤਾਕਤ ਉਹਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।। ੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਿਜੁ ਨ੍ਰਿਪ ਆਪੁ ਸੰਘਾਰਿਕੈ ਰਾਨੀ ਚਰਿਤ ਬਨਾਇ।।
ਰੰਕਹਿ ਲੈ ਰਾਜਾ ਕਿਯੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ।। ੧੭।। ੧।।

ਅਰਥ—ਆਪਣੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗਰੀਬ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ।। ੧੭।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤ੍ਰਿਸਠਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੬੩।। ੧੧੨੭।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਤ੍ਰੇਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੬੩।। ੧੧੨੭।।

ਚਲਿੱਤਰ ਚੌਨਵਾਂ

ਕਥਾ ਦੰਤ ਪ੍ਰਭਾ

ਚੌਪਈ।। ਮੈਂਗਲ ਸਿੰਘ ਰਾਵ ਇਕ ਰਹਈ।। ਰਘੁ ਬੰਸੀ ਜਾ ਕੋ ਜਗ ਕਹਈ।।
ਤਾਕੇ ਭਵਨ ਏਕ ਬਰ ਨਾਰੀ।। ਜਨੁ ਬਿਧਿ ਅਪਨ ਕਰਨ ਗੜਿ ਭਾਰੀ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਧਿ=ਪਰਮਾਤਮਾ।। ਕਰਨ=ਹੱਥਾਂ। ਗੜਿ=ਘੜਕੇ।

ਅਰਥ—ਮੈਂਗਲ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਰਘੁਬੰਸੀ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਘੜ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।। ੧।।

ਸੋਰਠਾ।। ਦੰਤ ਪ੍ਰਭਾ ਤਿਹ ਨਾਮ ਜਾਕੋ ਜਗ ਜਾਨਤ ਸਭੈ।।
ਸੁਰ ਸੁਰਪਤਿ ਅਭਿਰਾਮ ਥਕਿਤ ਰਹਤ ਤਿਹ ਦੇਖਿ ਦੁਤਿ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦੰਤ ਪ੍ਰਭਾ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਉਹਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਇੰਦਰ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਥੱਕਦੇ ਸਨ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਕ ਚੇਰੀ ਤਾਕੇ ਭਵਨ ਜਾ ਮੈ ਅਤਿ ਰਸ ਰੀਤਿ।।
ਬੇਦ ਬਜਾਕਰਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਖਟ ਪੜੀ ਕੋਕ ਸੰਗੀਤਿ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਮਾਹਿਰ ਇਕ ਦਾਸੀ ਉਹਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਵੇਦ, ਵਿਆਕਰਣ, ਛੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ।। ੩।।

ਸੋ ਰਾਜਾ ਅਟਕਤ ਭਯੋ ਤਾਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ।।
ਦੈ ਨ ਸਕੈ ਤਾਂ ਕੋ ਕਛੂ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਸ਼ੰਕ ਬਿਚਾਰ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਰਾਜਾ ਉਹਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰੰਤੂ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਉਹਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਅਗੂੰਠੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕਰ ਲਈ।। ਲੈ ਤਵਨੈ ਚੇਰੀ ਕੌ ਦਈ।।
ਤਾਹਿ ਕਥਾ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸਿਖਾਈ।। ਕਹਿਯਹੁ ਪਰੀ ਮੁੰਦ੍ਰਿਕਾ ਪਾਈ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਵਨੈ=ਉਸਨੂੰ। ਪਰੀ=ਡਿੱਗੀ ਹੋਈ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਅੰਗੂਠੀ ਲਈ ਤੇ ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾ

ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਦਸੇ ਕਿ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਲਭੀ ਹੈ।

ਏਕ ਦਿਵਸ ਨ੍ਰਿਪ ਸਭਾ ਬਨਾਈ।। ਸਭ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗ੍ਰਿਹ ਬੋਲਿ ਪਠਾਈ।।
ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਹੀ ਮੁੰਦ੍ਰੀ ਮਮ ਗਈ।। ਵਹੁ ਕਹਿ ਉਠੀ ਚੀਨਿ ਮੈ ਲਈ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਅੰਗੂਠੀ ਗੁਆਚ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਦਾਸੀ ਬੋਲ ਪਈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ।। ੬।।

ਯਹ ਮੁੰਦ੍ਰਿਕਾ ਕਹਾਂ ਤੇ ਪਾਈ।। ਡਾਰੀ ਹੁਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਮਮ ਆਈ।।
ਸੋ ਮੈ ਕਰਿ ਉਠਾਇ ਕਰ ਲਈ।। ਲੈ ਰਾਜਾ ਜੀ ਤੁਮ ਕੌ ਦਈ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਅੰਗੂਠੀ ਤੈਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲੀ? ਉਹ ਬੋਲੀ ਕਿ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਡਿੱਗੀ ਹੋਈ ਮੈਂ ਵੇਖ ਲਈ ਤੇ ਚੁਕ ਲਈ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਉਹੀ ਅੰਗੂਠੀ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੀ ਹਾਂ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਾਕੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਈ ਮੈ ਤਾਹਕੋ ਦੀਨ।।
ਭੇਦ ਨ ਕਾਹੂ ਤ੍ਰਿਯ ਲਹਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਛਲ ਗਯੋ ਪ੍ਰਬੀਨ।। ੮।। ੧।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਵੀ ਓਸੇ ਨੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕੀ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ ।। ੮।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਪੁਰਸ਼ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਚੌਸਠਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੬੪।। ੧੧੩੫।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ।ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਚੌਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੬੪।। ੧੧੩੫।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪੈਂਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਿਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸਤਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਰਾ ਇਕ ਰਾਠ ਮਹੋਬੇ ਰਹੈਂ।। ਮ੍ਰਿਤ ਸਿੰਘ ਜਾਕੋ ਜਗ ਕਹੈਂ।।
ਦੱਛਿਨ ਪੈਂਡ ਚਲਨ ਨਹਿ ਦੇਈ।। ਕੂਟਿ ਲੂਟਿ ਲੋਗਨ ਕਹੌ ਲੇਈ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਾਠ=ਰਾਜਪੂਤ। ਮਹੋਬੇ=ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ। ਕੂਟਿ=ਕੁਟ ਮਾਰਕੇ

ਅਰਥ—ਮਿਰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਪੂਤ ਲੁਟੇਰਾ ਮਹੋਬਾ ਨਗਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਚਲਨ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਮਾਰ-ਕੁਟਕੇ ਲੁਟ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।। ੧।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੯੪)

ਜੋ ਲਿੰਡਿਯਾਇ ਤਿਹ ਕੌ ਧਨ ਲਜਾਂਵੈ।। ਜੋ ਐਠੈ ਤਿਹ ਮਾਰਿ ਗਿਰਾਵੈ।।
ਲੂਟਿ ਲੂਟਿ ਸਭ ਹੀ ਕੌ ਲੇਈ।। ਅਧਿਕ ਦਰਬੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੌ ਦੇਈ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਲਿੰਡਿਯਾਇ=ਡਰਪੋਕ। ਐਠੇ=ਆਕੜ ਕੇ। ਦਰਬੁ=ਧਨ।

ਅਰਥ—ਡਰਾਕਲ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਲੈਂਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਆਕੜਖਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਧਨ ਲਿਆਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦੇਂਦਾਂ ਸੀ।। ੨।।

ਏਕ ਦਿਵਸ ਧਾਰਾ ਕੋ ਗਯੋ।। ਸੂਰਮਾਨ ਸੰਗ ਭੇਟਾ ਭਯੋ।।
ਹੈ ਦੌਰਾਇ ਚਲਤ ਗਿਰ ਪਰਜੋ।। ਤਬ ਤਿਨ ਆਨ ਸੂਰਮਨ ਧਰਜੋ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਧਾਰਾ=ਧਾੜਾ, ਹੈ=ਘੋੜਾ। ਧਰਜੋ=ਫੜ ਲਿਆ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਲੁਟਣ ਲਈ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਭੇਟ ਕੁਝ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਘੋੜਾ ਭਜਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹ ਡਿਗ ਪਿਆ ਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਾਂਧਿ ਕਾਲਪੀ ਲੇ ਗਏ ਤਾਂਹਿ ਹਨਨ ਕੇ ਭਾਇ।।
ਤਨਕ ਭਨਕ ਸੁਨਿ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਹਾਂ ਪਹੂੰਚੀ ਆਇ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਕਾਲਪੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਮਾਰਨ ਲਈ ਲੈ ਗਏ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਗੋਬਰ ਹੈ ਪਰ ਧਰੈ।। ਕਾਹੂ ਕੀ ਸੰਕਾ ਨਹਿ ਕਰੈ।।
ਪਤਿ ਕੌ ਬਧ ਨ ਹੋਇ ਯੌ ਧਾਈ।। ਇਹ ਮਿਸਿ ਨਿਕਟਿ ਪਹੂਚੀ ਆਈ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਗੋਹੇ ਚੁਗ ਕੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਲਧ ਲਏ ਤਾਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਘੋੜਾ ਭਜਾਇਆ ਤਾਕਿ ਪਤੀ ਦਾ ਕਤਲ ਨਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨਗਰ ਆ ਪਹੁੰਚੀ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਝਟਿਕ ਬਾਂਹ ਤੇ ਨਿਜੁ ਪਤਿਹ ਹੈ ਪਰ ਲਯੋ ਚਰਾਇ।।
ਤਾਹੀ ਕੌ ਅਸਿ ਛੀਨਿ ਕੈ ਤਾਂਹਿ ਚੰਡਾਰਹਿ ਘਾਇ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਸਿ=ਤਲਵਾਰ। ਚੰਡਾਰਹਿ=ਚੰਡਾਲ।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਬਾਂਹ ਦਾ ਝਟਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ ਤੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਬੰਨਣ ਵਾਲੇ ਚੰਡਾਲ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਖੋਹਕੇ ਉਹਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੬।।

ਚੌਪਈ।। ਜਵਨ ਸ੍ਵਾਰ ਪਹੁੰਚਜੋ ਤਿਹ ਮਾਰਜੋ।। ਏਕੈ ਬਾਨ ਮਾਰਿਹੀ ਡਾਰਜੋ।।
ਕਾਹੂ ਤੇਂ ਚਿਤ ਡਰਤ ਨ ਭਈ।। ਨਿਜੁਪਤਿ ਲੈ ਪੁਰ ਵਾ ਕਹ ਗਈ।। ੭।। ੧।।

ਅਰਥ—ਜੋ ਵੀ ਸਵਾਰ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਾ, ਉਹਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਇਕੋ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਇਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ।। ੭।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਪੈਸਠਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੬੫।। ੧੧੪੨।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਪੈਂਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੬੫।। ੧੧੪੨।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਛਿਆਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਰੋਸ਼ਨ ਰਾਇ

ਦੋਹਰਾ।। ਦੁਹਿਤਾ ਏਕ ਵਜੀਰ ਕੀ ਰੂਪ ਸ਼ਹਿਰ ਕੇ ਮਾਹਿ।।
ਤਾਕੇ ਸਮ ਤਿਹੂੰ ਲੋਕ ਮੈ ਰੂਪਵਤੀ ਕਊ ਨਾਹਿ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਰੂਪ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਧੀ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।। ੧।।

ਅਗਨਤ ਧਨੁ ਬਿਧਿ ਘਰ ਦਯੋ ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਕੌ ਪਾਇ।।
ਲੋਕ ਚੌਦਹੂੰ ਮੈ ਸਦਾ ਰੋਸ਼ਨ ਰੋਸ਼ਨ ਰਾਇ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਬੇਅੰਤ ਰੂਪ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦੌਲਤ ਵੀ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਰੋਸ਼ਨ ਰਾਇ ਦਾ ਜਲਵਾ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।। ੨।।

ਸਾਮ ਦਸ਼ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਸੁੰਦਰ ਏਕ ਸਪੂਤ।।
ਸੂਰਤਿ ਸੀਰਤਿ ਮੈ ਜਨੁਕ ਆਪੁ ਬਨਜੋਂ ਪੁਰਹੂਤ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਸਿਆਮ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਜੋ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਕਰਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੀ।। ੩।।

ਸੁਮਤਿ ਸੈਨ ਸੂਰਾ ਬਡੋ ਖੇਲਣ ਚਰਜੋ ਸ਼ਿਕਾਰ।।

ਸ੍ਵਾਨ ਸਿਚਾਨੇ ਸੰਗ ਲੈ ਆਯੋ ਬਨੈ ਮੰਝਾਰ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਿਚਾਨੇ=ਬਾਜ। ਬਡੋ=ਵੱਡਾ। ਸ੍ਵਾਨ=ਕੁੱਤੇ।

ਅਰਥ—ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਸੁਮਤ ਸੈਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਵੱਡਾ ਸੂਰਮਾ ਸੀ ਉਹ ਕੁਤੇ ਤੇ ਬਾਜ ਲੈਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਚਲਾ ਗਿਆ।। ੪।।

ਸੁਮਤਿ ਸੈਨ ਸਭ ਸਭਾ ਮੈ ਐਸੇ ਉਚਰੇ ਬੈਨ।।
ਜਿਹ ਆਗੇ ਆਵੈ ਹਨੈ ਔ ਕੋਊ ਮ੍ਰਿਗਹਹ ਨੈਨ।। ੫।।

ਸ਼ਿਕਾਰ ਤੇ ਚਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਮਤ ਸੈਨ ਨੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹਿਰਨ ਆਦਿ ਜਿਸਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਏ, ਉਹੀ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰੇ।। ੫।।

ਚੌਪਈ।। ਮ੍ਰਿਗ ਜਾਕੇ ਆਵੇ ਹ੍ਵੈ ਆਵੈ।। ਵਹੈ ਆਪਨੋ ਤੁਰੈ ਧਵਾਵੈ।।
ਕੈ ਮ੍ਰਿਗ ਮਾਰੈ ਕੈ ਗਿਰਿ ਮਰੈ।। ਯੋ ਗ੍ਰਿਹ ਕੌ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹਿ ਕਰੈ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਹਿਰਨ ਜਿਸਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਏ ਉਹੀ ਆਪਣਾ ਘੋੜਾ ਭਜਾਏ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਹਿਰਨ ਮਾਰੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਆਪ ਮਰ ਜਾਏ, ਪਰ ਵਾਪਿਸ ਇਥੇ ਨਾ ਆਵੇ।।। ੬।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੯੫)

ਹੁਕਮ ਧਨੀ ਕੋ ਐਸੋ ਭਯੋ।। ਰਾਜ ਪੁਤ੍ਰ ਆਗੇ ਮ੍ਰਿਗ ਗਯੋ।।
ਸੁਮਤਿ ਸਿੰਘ ਤਬ ਤੁਰੈ ਧਵਾਯੋ।। ਪਾਛੇ ਲਗਯੋ ਹਿਰਨ ਕੇ ਆਯੋ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਰਜੀ ਕਿ ਹਿਰਨ ਰਾਜਪੁਤਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਿਕਲ ਆਇਆ। ਸੁਮਿਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਘੋੜਾ ਭਜਾਇਆ ਤੇ ਹਿਰਨ ਦਾ ਪਿਛਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਾਛੇ ਲਾਗਯੋ ਹਿਰਨ ਕੇ ਰੂਪ ਪਹੁੰਚਜੋ ਆਇ।।
ਦੁਹਿਤਾ ਹੇਰਿ ਵਜੀਰ ਕੀ ਰੂਪ ਰਹੀ ਮੁਰਛਾਇ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੁਰਛਾਇ=ਬੇ-ਹੋਸ਼। ਦੁਹਿਤਾ=ਪੁਤਰੀ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਹਿਰਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਰੂਪ ਨਗਰ ਆ ਪਹੁੰਚਾ ਤੇ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬੇ-ਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ।। ੮।।

ਚੌਪਈ।। ਪਾਨ ਖਾਇ ਕਰ ਪੁਰੀ ਬਨਈ।। ਪੀਕ ਡਾਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਪਰ ਦਈ।।
ਸੁਮਤਿ ਸੈਨ ਮੁਰਿ ਤਾਹਿ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਤਾਕੋ ਸੋਕ ਦੂਰਿ ਕਰ ਡਾਰਜੋ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਪਾਨ ਖਾਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਥੁਕ ਦਿਤਾ। ਸੁਮਤਿ ਸੈਨ ਨੇ ਮੁੜ ਕੇ

****
ਉਹਦੇ ਵਲ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਸੋਗ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।। ੯।।

ਮੰਦਰ ਪੈ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤਹਿ ਬੁਲਾਯੋ।। ਮਨ ਭਾਵਤ ਕੋ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ।।
ਹਰਿਨ ਹਨਨ ਯੌ ਹੁਤੌ ਸੁ ਭਾਖ੍ਯੋ।। ਕਾਮਕੇਲ ਦੁਹੂੰਅਨ ਰਸ ਚਾਖ੍ਯੋ।।੧੦।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਉਸ ਕੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ। ਉਹਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਹਿਰਣ ਮਾਰਣ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰਸ ਚਖਿਆ।। ੧੦।।

ਚਾਰਿ ਪਹਰ ਰਜਨੀ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।। ਕਾਮਕੇਲ ਦੁਹੂੰਅਨ ਕੋ ਭਾਯੋ।।
ਅਤਿ ਪ੍ਰਮੁਦਿਤ ਮਨ ਭੀਤਰ ਭਏ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਆਸਨ ਲਏ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਦਾ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਿਆ, ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ।। ੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੌ ਉੱਚਰੈਂ ਰਮਤ ਦੋਊ ਸੁਖ ਪਾਇ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਆਸਨ ਕਰੈ ਗਨਨਾ ਗਨੀ ਨ ਜਾਇ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਕੋਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਆਸਣ ਕੀਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਗਿਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।। ੧੨।।

ਪ੍ਰਾਤ ਹੋਤ ਨਿਸਿ ਬਸਿ ਚਲ੍ਯੋ ਗਹ੍ਯੋ ਪਯਾਦਨ ਆਇ।।
ਬਾਂਧਿ ਹਨਨ ਕੋ ਲੈ ਚਲੇ ਰਹ੍ਯੋ ਨ ਕਛੂ ਉਪਾਇ।। ੧੩।।

ਅਰਥ—ਰਾਤ ਬੀਤਦਿਆਂ ਤੇ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆਕੇ ਫੜ ਲਿਆ, ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਲੈ ਤੁਰੇ, ਹੁਣ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ।। ੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਬਾਂਧਿ ਪਜਾਦਨ ਲਯੋ।। ਦੇਖਨ ਲੋਗ ਨਗਰ ਕੇ ਗਯੋ।।
ਰਾਜਾਜੂ ਕੇ ਧਾਮ ਤੇ ਨੇਰ੍ਯੋ।। ਮਹਲਨ ਚਰ੍ਹੇ ਰਾਵਜੂ ਹੇਰ੍ਯੋ।। ੧੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਹੇਰ੍ਯੋ=ਵੇਖਿਆ। ਰਾਵਜੂ=ਰਾਜਾ।

ਅਰਥ—ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ, ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਦੇ ਲੋਕ ਵੇਖਣ ਲਈ ਗਏ ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਹੱਲ ਕੋਲ ਗਏ ਤਾਂ ਮਹੱਲ ਤੋਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੀ ਵੇਖਿਆ।। ੧੪।।

ਰੋਸ਼ਨਿ ਤੁਰਕੀ ਤੁਰਾ ਬੁਲਾਯੋ।। ਆਪੁ ਪੁਰਖ ਕੋ ਭੇਖ ਬਨਾਯੋ।।

ਸਵਾ ਲਾਖ ਕੋ ਅਭਰਨ ਕਰਜੋ॥ ਸਜਾਮ ਬਰਨ ਕੋ ਬਾਨਾ ਧਰਜੋ॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁਰਾ=ਤੁਰਕੀ ਘੋੜਾ॥ ਅਭਰਨ=ਗਹਿਣੇ। ਬਾਨਾ=ਭੇਸ।

ਅਰਥ—ਵਜੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਰੋਸ਼ਨ ਨੇ ਇਕ ਤੁਰਕੀ ਘੋੜੀ ਮੰਗਵਾਈ ਤੇ ਆਪ ਮਨੁਖ ਦਾ ਭੇਸ ਬਣਾਇਆ। ਸਵਾ ਲੱਖ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਪਾਏ ਤੇ ਕਾਲਾ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ॥ ੧੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਿਹ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿਕੈ ਭੂਪ ਰਹਜੋ ਮੁਰਛਾਇ॥
ਕੌਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਪੁਤ੍ਰ ਯਹ ਤਾਕੋ ਲੇਹੁ ਬੁਲਾਇ॥ ੧੬॥

ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜਾ ਹੋਸ਼ ਹਵਾਸ ਖੋ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਬੁਲਾਓ, ਇਹ ਕਿਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ॥ ੧੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਬਚਨ ਭ੍ਰਿਤ ਸੁਨਿ ਧਾਏ॥ ਮੰਤ੍ਰੀ ਕੀ ਦੁਹਿਤਾ ਢਿਗ ਆਏ॥
ਕੌਨ ਦੇਸ ਏਸ੍ਵਰ ਤੁਹਿ ਜਾਯੋ॥ ਚਲੋ ਰਾਵਜੂ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ॥ ੧੭॥

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਕੇ ਸੇਵਕ ਦੌੜੇ ਆਏ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਕੋਲ ਆਕੇ ਆਖਣ ਲਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੋ, ਚਲੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ॥ ੧੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੌਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਪੁਤ੍ਰ ਤੈਂ ਕਜੋ ਆਯੋ ਇਹ ਦੇਸ॥
ਕਜੋ ਮੁਸਕੀ ਘੋਰਾ ਚਰਜੋ ਧਰਜੋ ਅਸਿਤ ਕਜੋ ਭੇਸ॥ ੧੮॥

ਅਰਥ—ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹੋ ਅਤੇ ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਆਏ ਹੋ? ਇਸ ਵਧੀਆ ਘੋੜੇ ਤੇ ਕਿਉਂ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋ? ਤੁਸੀਂ ਕਾਲਾ ਭੇਸ ਕਿਉਂ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ?

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਨ ਹੈਂ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਪੁਤ੍ਰ ਨ ਹੈਂ ਦੇਸ਼ਨ ਕੋ ਰਾਈ॥
ਤਵ ਮੰਤ੍ਰੀ ਕੀ ਸੁਤਾ ਲਖਨ ਕੌਤਕ ਕੌ ਆਈ॥
ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਨ ਮਾਹਿ ਸਦਾ ਸ੍ਰਵਨਨ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ॥
ਤਤੁ ਲਖਨ ਕੇ ਹੇਤ ਮੋਰ ਹਿਯਰਾ ਉਮਗਾਯੋ॥
ਤਬੈ ਉਚਰਿਹੌ ਬੈਨ ਜਬੈ ਨੇਤ੍ਰਨੰ ਸੌਂ ਲਹਿਹੋਂ॥
ਬਿਨੁ ਨੇਤ੍ਰਨ ਕੇ ਲਹੇ ਭੇਦ ਨ੍ਰਿਪ ਤੁਮੈ ਨ ਕਹਿਹੋਂ॥ ੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਲਖਨ=ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ। ਤਤੁ=ਸਿਧਾਂਤ। ਲਹਿਹੋਂ=ਵੇਖਾਂਗਾ।

ਅਰਥ—ਵਜੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਨਾ ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ

ਕਿਸੇ ਦੇਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕੌਤਕ ਵੇਖਣ ਆਈ ਹਾਂ। ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਜ ਮੈਂ ਉਹ ਤਤ ਵੇਖਣ ਤੇ ਸਮਝਣ ਲਈ ਆਈ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਵਾਂਗੀ ਤਾਂ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਾਂਗੀ, ਬਿਨਾ ਪਰਖੇ ਨਿਸਤਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੀ।। ੧੯।।

ਚੌਪਈ।। ਕਹਜੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਮੁਹਿ ਭੇਦ ਬਤਾਵਹੁ।। ਰੋਸ਼ਨਰਾਇ ਨ ਹ੍ਰਿਦੈ ਲਜਾਵਹੁ।।
ਤੁਮਰੀ ਕਹੀ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮੈ ਰਾਖੋ।। ਭੇਦ ਔਰ ਤਨ ਕਛੂ ਨ ਭਾਖੋ।। ੨੦।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਭੇਦ ਦਸੋ ਅਤੇ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਸੰਕੋਚ ਨਾ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗਾ ਤੇ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਛੁਪਾਈ ਰੱਖਾਂਗਾ।। ੨੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨ ਰਾਜਾ ਜੂ ਮੈ ਕਹੌਂ ਕਿਸੂ ਨ ਦੀਜਹੁ ਭੇਦ।।
ਜੁ ਕਛੁ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਕਹਤ ਔਰ ਉਚਾਰਤ ਬੇਦ।। ੨੧।।

ਅਰਥ—ਹੇ ਮਹਾਰਾਜਾ! ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਇਹ ਭੇਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਕੁਝ ਦੱਸਾਂਗੀ, ਜੋ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਉਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।। ੨੧।।

ਜਹਾ ਸਾਧ ਕਹ ਚੋਰ ਕਰਿ ਮਾਰਤ ਲੋਗ ਰਿਸਾਇ।।
ਤੁਰਤੁ ਧਰਨਿ ਤਿਹ ਠੌਰ ਕੀ ਧਸਕਿ ਰਸਾਤਲ ਜਾਇ।। ੨੨।।

. ਪਦ ਅਰਥ—ਧਸਕਿ=ਧਸ ਜਾਂਦੀ। ਰਸਾਤਲ=ਹੇਠਾਂ।

ਅਰਥ—ਜਿਥੇ ਸਾਧੂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੋਰ ਕਹਿਕੇ ਲੋਕ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਧਰਤੀ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਧਸ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਵਲ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਏ।। ੨੨।।

ਚੌਪਈ।। ਜੋ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਤਨ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਸੋ ਕੌਤਕ ਦੇਖਨ ਕਹੱ ਆਈ।।
ਦੇਖੋ ਕਹਾ ਇਹ ਠਾਂ ਅਬ ਹ੍ਵੈ ਹੈ।। ਫਟਿ ਹੈ ਧਰਨਿ ਕਿ ਨਾਹਿ ਫਟਿ ਜੈਹੈ।। ੨੩।।

ਅਰਥ—ਜੋ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਹੀ ਕੌਤਕ ਦੇਖਣ ਲਈ ਇਥੇ ਆਈ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਦੇਖੋ ਇਥੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਧਰਤੀ ਫਟਦੀ ਏ ਕਿ ਨਹੀਂ?।। ੨੩।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੯੬)

ਦੋਹਰਾ।। ਜੁ ਕਛੁ ਕਥਾ ਸ੍ਰਵਨਨ ਸੁਨੀ ਸੁ ਕਛੁ ਕਹੀ ਤੁਯ ਦੇਵ।।
ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਮੈ ਰਾਖਿਯੋ ਕਿਸੂ ਨ ਦੀਜਹੁ ਭੇਵ।। ੨੪।।

ਅਰਥ—ਹੇ ਰਾਜਾ! ਜੋ ਮੈਂ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਇਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖੋ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਭੇਦ ਨਾ ਦੇਣਾ।। ੨੪।।

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਤਾਕੇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨਿਕਟਿ ਬੋਲਿ ਤਿਹ ਲੀਨ।।
ਸਜਾਮ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਪੁਤ੍ਰ ਲਖਿ ਤੁਰਤੁ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੀਨ।।੨੫।।

ਅਰਥ—ਉਹਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਦਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਆਮ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਰਿਹਾ ਕਰਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੨੫।।

ਦੁਹਿਤਾ ਦਈ ਵਜੀਰ ਕੀ ਹੈ ਗੈ ਦਏ ਅਨੇਕ।।
ਪਤਿ ਕੀਨੋ ਛਲਕੈ ਤੁਰਤੁ ਬਾਰ ਨ ਬਾਂਕਜੋ ਏਕ।। ੨੬।।

ਅਰਥ—ਵਦਾਇਗੀ ਸਮੇਂ ਉਸਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸਮੇਤ ਅਨੇਕਾ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਦਿੱਤੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਕੰਨਿਆਂ ਨੇ ਛਲ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਹਦਾ ਇਕ ਵਾਲ ਭੀ ਵਿੰਗਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ।। ੨੬।।

ਚੌਪਈ।। ਝੂਠਾ ਤੇ ਸਾਚਾ ਕਰਿ ਡਾਰਯੋ।। ਕਿਨਹੂੰ ਭੇਦ ਨ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਯੋ।।
ਸਾਮ ਦੇਸ ਲੈ ਤਾਹਿ ਸਿਧਾਈ।। ਤੇਗ ਤਰੇ ਤੇ ਲਯੋ ਬਚਾਈ।।੨੭।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਝੂਠੇ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕੋਈ ਭੀ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ, ਉਹਨੂੰ ਲੈਕੇ ਉਹ ਸਿਆਮ ਦੇਸ ਨੂੰ ਚਲੀ ਗਈ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ।। ੨੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਤਿਭੁਤ ਗਤਿ ਬਨਿਤਾਨ ਕੀ ਜਿਹ ਨ ਸਕਤ ਕੋਊ ਪਾਇ।।
ਭੇਦ ਹਾਥ ਆਵੈ ਨਹੀ ਕੋਟਿਨ ਕਿਯੇ ਉਪਾਇ।। ੨੮।। ੧।।

ਅਰਥ—ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਰੀਤ ਅਸਚਰਜ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ। ਅਨੇਕਾਂ ਜਤਨ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਇਸੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।। ੨੮।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਛਿਆਸਠਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੬੬।। ੧੧੭੦।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਛਿਆਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੬੬।। ੧੧੭੦।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਸਤਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਰੂਪਕਲਾ

ਦੱਛਿਨ ਦੇਸ ਬਿਚੱਛਨ ਨਾਰੀ।। ਜੋਗੀ ਗਏ ਭਏ ਘਰ ਬਾਰੀ।।

ਚਤੁਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਤਹ ਭਾਰੋ।। ਚੰਦ੍ਰਬੰਸ ਮੈ ਰਹੈਂ ਉਜਿਯਾਰੋ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਚੱਛਨ=ਸਿਆਣੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ।

ਅਰਥ—ਦੱਖਣ ਦੇਸ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਵਚਿਤਰ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਜੋਗੀ ਵੀ ਜਾ ਕੇ ਘਰ ਬਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਚੰਦਰ ਬੰਸੀ ਕੁਲ ਦਾ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਮਹਾਂਬਲੀ ਰਾਜਾ ਸੀ।। ੧।।

ਹੈ ਗੈ ਰਥ ਪੈਦਲ ਬਹੁ ਵਾਕੇ।। ਔਰ ਭੂਪ ਕੋਊ ਤੁਲਿ ਨ ਤਾਕੇ।।
ਰੂਪ ਕਲਾ ਤਾ ਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ।। ਜਨੁ ਰਤਿ ਪਤਿ ਤੇ ਭਈ ਕੁਮਾਰੀ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਕੋਲ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ, ਰਥ ਤੇ ਪੈਦਲ ਫੌਜਾਂ ਬਹੁਤ ਸਨ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਜਾ ਉਹਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਕਲਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦੀ ਸੀ ਮਾਨੋਂ ਉਹ ਰੱਤੀ ਦੇ ਪਤੀ, ਕਾਮਦੇਵ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੋਵੇ।। ੨।।

ਅਧਿਕ ਰਾਵ ਤਾਕੇ ਬਸਿ ਰਹੈ।। ਜੋ ਵਹੁ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੈ ਸੁ ਕਹੈ।।
ਰੂਪ ਮਤੀ ਤਿਹ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਡਰੈ।। ਜੋ ਚਿਤ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰੈ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜੇ ਉਹਦੇ ਅਧੀਨ ਸਨ, ਉਹ ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹੀ ਸਾਰੇ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਰੂਪ ਮਤੀ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਹੀ ਕਰਦੀ ਸੀ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਕ ਦਿਨ ਬੈਠੇ ਤ੍ਰਿਯਨ ਮੈ ਹੋਡ ਪਰੀ ਤਿਨ ਮਾਹਿ।।
ਪਿਯ ਦੇਖਤ ਕੋਊ ਜਾਰ ਸੌਂ ਭੋਗ ਸਕਤ ਕਰਿ ਨਾਹਿ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਹੋਡ=ਸ਼ਰਤ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਲਗ ਗਈ ਕਿ ਪਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਕੌਣ ਭੋਗ ਕਰ ਸਕਦੀ ਏ?।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਨੀ ਬਾਤ ਚਿੱਤ ਮੈ ਰਾਖੀ।। ਮੁਖ ਤੇ ਕਛੂ ਨ ਤਿਹ ਠਾਂ ਭਾਖੀ।।
ਏਕ ਦੋਇ ਜਬ ਮਾਸ ਬਿਤਾਯੋ।। ਆਨ ਰਾਵ ਸੌਂ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖੀ ਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲੀ, ਜਦੋਂ ਇਕ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬੀਤ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਆਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ।। ੫।।

ਸੁਨੁ ਨ੍ਰਿਪ ਮੈ ਸ਼ਿਵ ਪੂਜਨ ਗਈ।। ਬਾਨੀ ਮੋਹਿ ਤਹਾ ਤੇ ਭਈ।।
ਏਕ ਬਾਤ ਐਸੀ ਬਹਿ ਜੈਹੈ।। ਸਭ ਕੋ ਭੋਗ ਕਰਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੈ ਹੈ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਸ਼ਿਵ ਪੂਜਾ ਲਈ ਗਈ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਉਥੇ ਆਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਜਿਹੜਾ ਇਥੇ ਆਏਗਾ, ਉਹਨੂੰ ਸਾਰੇ ਭੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੁ ਕਛੁ ਮੋਹਿ ਸ਼ਿਵਜੂ ਕਹਯੋ ਸੁ ਕਛੁ ਕਹਜੋ ਤੁਹਿ ਦੇਵ।।
ਚਿਤ ਅਪਨੇ ਮੈ ਰਾਖਿਯਹੁ ਕਿਸੂ ਨ ਦੀਜਹੁ ਭੇਵ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤੁਹਿ ਦੇਵ=ਹੇ ਰਾਜਾ ਤੁਹਾਨੂੰ।

ਅਰਥ—ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਹੇ ਰਾਜਾ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖਣਾ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਸਣਾ।। ੭।।

ਐਸੇ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਭਾਖਿ ਕੈ ਦਿਨ ਦ੍ਵੈ ਚਾਰ ਬਿਤਾਇ।।
ਸਕਲ ਕੋਠਰਿਨ ਤੇ ਲਏ ਸਭ ਹੀ ਜਾਰ ਬੁਲਾਇ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਕੁਝ ਦਸਣ ਤੋਂ ਦੋ-ਚਾਰ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਸਾਰੀਆ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੁਲਾ ਲਏ।। ੮।।

ਆਪਨ ਸੋ ਲੌਂਡਿਯਨ ਸੌਂ ਜਾਰ ਦਏ ਚਿਮਟਾਇ।।
ਪਠੈ ਏਕ ਚੇਰੀ ਦਈ ਕਹੌ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੌਂ ਜਾਇ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਲੌਂਡਿਯਨ=ਗੋਲੀਆਂ। ਪਠੈ=ਘੱਲ ਦਿੱਤੀ।

ਅਰਥ—ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਿੱਤਰ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ, ਓਧਰ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦਸਣ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।। ੯।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੯੭)

ਚੌਪਈ।। ਜੁ ਮੈ ਤੁਮੈ ਸ਼ਿਵ ਬਾਨੀ ਕਹੀ।। ਵਹੈ ਬਾਤ ਤੁਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਲਹੀ।।
ਛੋਰਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਲਿ ਤੁਰਤੁ ਨਿਹਾਰਹੁ।। ਕਛੂ ਕੋਪ ਨਹਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਹੁ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਲਹੀ=ਵੇਖੀ ਹੈ। ਛੋਰਿ=ਛੱਡਕੇ।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਬਾਣੀ ਕਹੀ ਸੀ, ਉਹੀ ਗੱਲ ਅਜ ਤੁਹਾਡੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਚਲਕੇ ਵੇਖੋ, ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਵਿਚਾਰਿਓ।। ੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੁਰਤ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਗਯੋ ਕੇਲ ਕਰਤੇ ਜਹੱ ਤ੍ਰੀਯ।।
ਸ਼ਿਵਕੇ ਬਚਨ ਸੰਭਾਰਿਕੈ ਠਟਕਿ ਰਹਤ ਭਜੋ ਜੀਯ।। ੧੧।।

****

ਪਦ ਅਰਥ—ਠਟਕਿ=ਠਠੰਬਰ ਕੇ।

ਅਰਥ—ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜਾ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਾ, ਜਿਥੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਭੋਗ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੱਚ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਠਠੰਬਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ।। ੧੧।।

ਚੌਪਈ।। ਮੁਹਿ ਜੁ ਤ੍ਰਿਜਾ ਸ਼ਿਵ ਬੈਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸਾਚ ਭਏ ਵਹ ਧਾਮ ਹਮਾਰੇ।।
ਰੂਪ ਮਤੀ ਮੁਹਿ ਝੂਠਿ ਨ ਕਹਿਯੋ।। ਅਬ ਸੋ ਸਾਚ ਤਵਨ ਕੋ ਲਹਿਯੋ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਬਾਣੀ ਆਖੀ ਸੀ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸੱਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਰੂਪਮਤੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ, ਅਜ ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਤਿ ਕਰਿ ਕੈ ਸਭ ਹੀ ਤ੍ਰਿਯਨ ਦੀਨੇ ਜਾਰ ਉਠਾਇ।।
ਆਪੁ ਆਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਸੌਂ ਕਹਯੋ ਬਹਿਗੀ ਬਾਤ ਬਨਾਇ।। ੧੩।।

ਅਰਥ—ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਕਹਾਣੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਆਣਕੇ ਬਹਿ ਗਈ।। ੧੩।।

ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਮ ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹਜੋ ਬਾਤ ਅਬ ਵਹੈ ਬਹੀ।।
ਕੋਪ ਨ ਚਿਤ ਮੈ ਕੀਜਿਯਹੁ ਸ਼ਿਵਕੇ ਬਚਨ ਸਹੀ।। ੧੪।।

ਅਰਥ—ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਹੇ ਰਾਜਾ! ਜੋ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਸੀ, ਉਹੀ ਹੁਣ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਸੇ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸਚੇ ਹਨ।। ੧੪।।

ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਗਨ ਨਰ ਮੁਨਿ ਦੇਵ ਅਦੇਵ।।
ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੌਂ ਚਿਤ ਮੈ ਰੰਚ ਨ ਚੀਨਤ ਭੇਵ।। ੧੫।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਚੀਨਤ=ਜਾਣਦੇ।

ਅਰਥ—ਕਿੰਨਰ, ਜੱਛ, ਸੱਪ, ਗਨ, ਮਨੁੱਖ, ਮੁਨੀ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ।। ੧੫।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਸਤਾਸਠਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੬੭।। ੧੧੮੫।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸਤਾਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੬੭।। ੧੧੮੫।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਅਠਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਾਹੁ ਏਕ ਗੁਜਰਾਤ ਕੋ ਤਾਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਇਕ ਪੂਤ।।
ਸੌਦਾ ਕੌ ਚੌਕਸ ਕਰੈ ਪਿਤੁ ਤੇ ਭਯੋ ਸਪੂਤ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਘਰ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਜੋ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸਪੁੱਤਰ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਉਪਾਰ ਵਿਚ ਬੜਾ ਚਤਰ ਸੀ।। ੧।।

ਨਾਊ ਕੇ ਇਕ ਪੁਤ੍ਰ ਸੋ ਤਾਕੋ ਰਹੈ ਪਯਾਰ।।
ਸੂਰਤਿ ਮੈ ਦੋਊ ਏਕਸੋ ਕੋਊ ਨ ਸਕੇ ਬਿਚਾਰ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਾਊ=ਨਾਈ। ਬਿਚਾਰ=ਪਛਾਣ।

ਅਰਥ—ਉਹਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਇਕ ਨਾਈ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਸੀ, ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਨਿਰਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਸ਼ਾਹੁ ਪੁਤ੍ਰ ਸਸੁਰਾਰੇ ਚਲੋ।। ਸੰਗ ਲਏ ਨਊਆ ਸੁਤ ਭਲੋ।।
ਗਹਿਰੇ ਬਨ ਭੀਤਰ ਦੋਊ ਗਏ।। ਬਚਨ ਕਹਤ ਨਊਆ ਸੁਤ ਭਏ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਨਾਈ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਅਪਣੇ ਸਹੁਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਸੰਗਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਗਏ ਤਾਂ ਨਾਈ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ।। ੩।।

ਨਊਆ ਕੇ ਸੁਤ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸੁਨੋ ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤ ਬੈਨ ਹਮਾਰੇ।।
ਤਬ ਹੌਂ ਯਾਰ ਤੁਮੈ ਪਹਿਚਾਨੌ।। ਮੇਰੋ ਕਹਯੋ ਅਬੈ ਜੌ ਮਾਨੌ।। ੪।।

ਅਰਥ – ਨਾਈ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਤਦ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸੱਚਾ ਮਿੱਤਰ ਜਾਣਾਂਗਾ ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਮੰਨੇਗਾ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਸੁ ਬਸਤ੍ਰ ਸਭ ਅਪਨੇ ਤਨਕਿਕ ਮੋਕੋ ਦੇਹੁ।।
ਯਹ ਬੁਗਚਾ ਤੁਮ ਲੈ ਚਲੌ ਚਲਿ ਆਗੇ ਫਿਰਿ ਲੇਹੁ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਅਸੁ=ਘੋੜਾ।। ਤਨਕਿਕ=ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ। ਬੁਗਚਾ=ਗਠੜੀ।

ਅਰਥ – ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਲਈ ਆਪਣਾ ਘੋੜਾ ਤੇ ਗਲ ਦੇ ਕਪੜੇ ਦੇ ਦੇ ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਠੜੀ ਲੈਕੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਤੁਰ।। ੫।।

****

ਚੌਪਈ।। ਸ਼ਾਹੁ ਪੁਤ੍ਰ ਸੋਈ ਤਬ ਕਰਯੋ।। ਤਾਕੌ ਬੁਗਚਾ ਨਿਜੁ ਸਿਰਿ ਧਰਯੋ।।
ਨਿਜੁ ਘੋਰਾ ਪੈ ਤਾਹਿ ਚੜ੍ਹਾਯੋ।। ਅਪੁਨੇ ਬਸਤ੍ਰਨ ਸੌਂ ਪਹਿਰਾਯੋ।। ੬।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗਠੜੀ ਫੜਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰਖ ਲਈ। ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਕੱਪੜੇ ਉਹਨੂੰ ਪਵਾ ਦਿੱਤੇ।। ੬।।

ਨਊਆ ਸੁਤ ਤਿਹ ਭੇਖ ਬਨਾਯੋ।। ਦੇ ਬੁਗਚਾ ਸੁਤ ਸ਼ਾਹੁ ਚਲਾਯੋ।।
ਤਾਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਚਿਤ ਹਰਖਾਨੋ।। ਸ਼ਾਹੁ ਪੁਤ੍ਰ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨੋ।। ੭।।

ਅਰਥ - ਨਾਈ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਉਹਦਾ ਭੇਸ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਗਠੜੀ ਦੇਕੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਸੀ, ਪਰ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਇਸ ਗੁਝੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਲਤ ਚਲਤ ਸਸੁਰਾਰਿ ਕੌ ਗਾਵ ਪਹੂੰਚਜੇ ਆਇ।।
ਉਤਰਿ ਨ ਤਿਹ ਸੁਤ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਹੈ ਪਰ ਲਿਯੋ ਚਰਾਇ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੈ=ਘੋੜੇ।।

ਅਰਥ - ਚਲਦੇ ਚਲਦੇ ਸਹੁਰਿਆ ਦੇ ਪਿੰਡ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ, ਪਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾਇਆ।। ੮।।

ਸ਼ਾਹੁ ਪੁਤ੍ਰ ਤਿਹ ਕਹਿ ਰਹਯੋ ਲਜੋ ਨ ਤੁਰੈ ਚੜ੍ਹਾਇ।।
ਸ਼ਾਹੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਲਖਿ ਤਿਹ ਧਨੀ ਸਕਲ ਮਿਲਤ ਭੇ ਆਇ।। ੯।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਉਹਨੇ ਉਹਨੂੰ ਘੋੜੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾਇਆ। ਜਦ ਘਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਨਾਈ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਮਝਕੇ ਹੀ ਮਿਲਣ ਆਏ।। ੯।।

ਚੌਪਈ।। ਸ਼ਾਹੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਊਆ ਕਰਿ ਮਾਨਯੋ।। ਨਊਆ ਸੁਤ ਸੁਤ ਸ਼ਾਹੁ ਪਛਾਨਯੋ।।
ਅਤਿ ਜਿਯਇ ਮਨ ਮੈ ਵਹੁ ਰਹਯੋ।। ਤਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕਛੂ ਬਚਨ ਨਹਿ ਕਹਯੋ।। ੧੦।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਨਾਈ ਤੇ ਨਾਈ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸਮਝਿਆ। ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਉਹਨੇ ਉਹਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਆਖਿਆ।। ੧੦।।

(ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੮੯੮)

ਦੋਹਰ।। ਨਊਆ ਸੁਤ ਕੋ ਸ਼ਾਹੁ ਕੀ ਦੀਨੀ ਬਧੂ ਮਿਲਾਇ।।

****

ਸ਼ਾਹੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੋ ਯੌ ਕਹਯੋ ਦੁਆਰੇ ਬੈਠਹੁ ਜਾਇ।। ੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਧੂ=ਇਸਤ੍ਰੀ।

ਅਰਥ - ਨਾਈ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਇਹ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਜਾਕੇ ਬੈਠ ਜਾਇ।। ੧੧।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਨਊਆ ਯੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਕਹੌ ਕਾਜ ਇਹ ਕਰੋ ਹਮਾਰੇ।।
ਬਹੁ ਬਕਰੀ ਤਿਹ ਦੇਹੁ ਚਰਾਵੈ।। ਦਿਵਸ ਚਰਾਇ ਰਾਤਿ ਘਰ ਆਵੈ।। ੧੨।।

ਅਰਥ - ਨਾਈ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਫਿਰ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਗੱਲ ਮੰਨੋ, ਇਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੱਕਰੀਆਂ ਚਾਰਣ ਲਈ ਦੇ ਦਿਓ, ਇਹ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਬੱਕਰੀਆਂ ਚਰਾ ਕੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਘਰ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰੇ।। ੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਾਹੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਛੇਰੀ ਲਏ ਬਨ ਮੈ ਭਯੋ ਖਰਾਬ।।
ਸੂਕਿ ਦੂਬਰੋ ਤਨ ਭਯੋ ਹੇਰੇ ਲਜਤ ਰਬਾਬ।। ੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਛੇਰੀ = ਬੱਕਰੀ। ਲਜਤ=ਲੱਜਿਆ, ਸ਼ਰਮ।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬੱਕਰੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਉਹਦਾ ਸਰੀਰ ਸੁਕ ਕੇ ਦੁਰਬਲ ਹੋ ਗਿਆ।। ੧੩।।

ਚੌਪਈ।।

ਅਤਿ ਦੁਰਬਲ ਜਬ ਤਾਹਿ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ਤਬ ਨਊਆ ਸੁਤ ਬਚਨ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਏਕ ਖਾਟ ਯਾਕੋ ਅਬ ਦੀਜੈ।। ਮੇਰੋ ਕਹਯੋ ਬਚਨ ਯਹ ਕੀਜੈ।। ੧੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਰਬਲ=ਲਿੱਸਾ। ਨਿਹਾਰਜੋ=ਦੇਖਿਆ। ਨਊਆ=ਨਾਈ।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਨਾਈ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਮੰਨੋ, ਇਨੂੰ ਸੌਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਮੰਜਾ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰੋ।

ਦੋਹਰਾ।। ਖਾਟ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਲੈ ਅਧਿਕ ਦੁਖਯ ਭਯੋ ਚਿੱਤ।।
ਗਹਿਰੇ ਬਨ ਮੈ ਜਾਇ ਕੈ ਰੋਵਤ ਪੀਟਤ ਨਿੱਤ।। ੧੫।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮੰਜੀ ਲੈਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ ਦਿਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।। ੧੫।।

ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਅਰੁ ਪਾਰਬਤੀ ਜਾਤ ਹੁਤੈ ਨਰ ਨਾਹਿ।।
ਤਾਕੋ ਦੁਖਿਤ ਬਿਲੋਕਿ ਕੈ ਦਯਾ ਭਈ ਮਨ ਮਾਹਿ।। ੧੬।।

ਅਰਥ = ਇਕ ਦਿਨ ਓਧਰੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੇ ਪਾਰਬਤੀ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ, ਸਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਵੇਖਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦਇਆ ਆਈ।। ੧੬।।

ਚੌਪਈ।। ਦਯਾ ਮਾਨ ਯੋ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸੁਨਹੁ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਸੁਤ ਦੁਖਯਾਰੇ।।
ਜਾਇ ਚਮਰੁ ਤੂੰ ਤੂੰ ਮੁਖ ਕਹਿ ਹੈਂ।। ਛੇਰੀ ਲਗੀ ਭੂੰਮੀ ਮੈ ਰਹਿ ਹੈਂ।। ੧੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਮਰੁ।। ਚੰਬੜ ਜਾਣਾ। ਭੂਮਿ=ਧਰਤੀ।

ਅਰਥ - ਦਇਆ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਦੁਖੀ ਪੁੱਤ੍ਰ। ਸੁਣ ਤੂੰ ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੂੰਹੋ ਆਖੇਂਗੇ ਕਿ ਚੰਬੜ ਜਾ, ਉਹੀ ਵਸਤੂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੈਂ ਜਾਏਗੀ।। ੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਉਝਰੁ ਤੂੰ ਭਾਖਿ ਹੈ ਤੁਰਤੁ ਵਹੈ ਛੁਟਿ ਜਾਇ।।
ਜਬ ਲਗਿਯੋਂ ਕਹਿ ਹੈ ਨਹੀ ਮਰੈ ਧਰਨਿ ਲਪਟਾਇ।। ੧੮।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਉਠ ਜਾ ਆਖੇਂਗਾ, ਉਹ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਠ ਜਾਏਗੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਵਸਤੂ ਮਰੇਗੀ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਚੰਬੜੀ ਰਹੇਗੀ।। ੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬੈ ਚਮਰੁ ਤੂ ਵਹਿ ਮੁਖ ਕਹੈ।। ਚਿਮਟਿਯੋ ਅਧਰ ਧਰਨਿ ਸੌਂ ਰਹੈ।।
ਸਾਚੁ ਬਚਨ ਸ਼ਿਵ ਕੋ ਜਬ ਭਯੋ।। ਤਬ ਤਿਹ ਚਿਤਯਹ ਠਾਟ ਠਟਯੋ।। ੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੂੰਹੋ ਚੰਬੜ ਜਾ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸੱਚੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਤਜਵੀਜ ਸੋਚੀ।। ੧੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਭੈ ਚਮਰੁ ਤੁਮੈ ਬਿਨਾ ਯਾ ਪੁਰ ਮੈ ਹ੍ਵੈ ਜਾਹਿ।।
ਜਹੱ ਤਹੱ ਨਰ ਨਾਰੀ ਹੁਤੀ ਲਗੀ ਰਹੀ ਛਿਤ ਮਾਹਿ।। ੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਿਤ=ਧਰਤੀ।

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਚੰਬੜ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਨਰ ਨਾਰੀ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਸਨ, ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਗਏ।। ੨੦।।

ਸੋਤ ਜਗਤ ਬੈਠਤ ਉਠਤ ਚਿਮਟ ਗਏ ਤਿਨ੍ਹ ਮਾਹਿ।।

ਕੂਕ ਉਠੀ ਪੁਰ ਮੈ ਘਨੀ ਨੈਕ ਰਹੀ ਸੁਧਿ ਨਾਹਿ।। ੨੧।।

ਅਰਥ - ਸੌਂਦੇ ਜਾਗਦੇ, ਉਠਦੇ ਬਹਿੰਦੇ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਗਏ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਸ਼ ਨਾ ਰਹੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਕੁਹਰਾਮ ਮਚ ਗਈ।। ੨੧।।

ਪਤਿ ਧੋਤੀ ਬਾਂਧਿਤ ਫਸਜੋ ਪਾਕ ਪਕਾਵਤ ਤ੍ਰੀਯ।।
ਨੌਆ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋਵਤ ਫਸਜੋ ਕਛੁ ਨ ਰਹੀ ਸੁਧਿ ਜੀਯ।। ੨੨।।

ਅਰਥ - ਪਤੀ ਧੋਤੀ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਚੰਬੜ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੋਟੀ ਪਕਾਉਂਦੀ ਚੰਬੜ ਗਈ। ਨਵੀਂ ਵਿਆਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਸੁੱਤਾ ਪੁਰਸ਼ ਚੰਬੜ ਗਿਆ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਸ਼ ਨਾ ਰਹੀ।। ੨੨।।

ਚੌਪਈ।। ਸ਼ਾਹੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਬਹ ਤਾਕੇ ਆਯੋ।। ਕਹਾ ਭਯੋ ਕਹਿ ਤਿਸੈ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਜੁ ਕਛੁ ਕਹੌਂ ਮੁਹਿ ਕਾਜ ਕਮਾਊਂ।। ਬੈਦਹਿ ਢੂਢਿ ਤਿਹਾਰੇ ਲਜਾਊਂ।। ੨੩।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਘਰ ਆਇਆ ਤਦ ਉਸ ਨਾਈ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜਿਸ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਦਸਿਆ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਕੰਮ ਆਖੋਗੇ ਉਹੀ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਕੋਈ ਵੈਦ ਲਭ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ।। ੨੩।।

ਲੈ ਘੋਰੀ ਸੁਤ ਸ਼ਾਹੁ ਸਿਧਾਯੋ।। ਖੋਜਿ ਬੈਦ ਕੋ ਸੰਗ ਲੈ ਆਯੋ।।
ਤਹ ਜੰਗਲ ਕੀ ਹਾਜਤਿ ਭਈ।। ਘੋਰੀ ਸ਼ਾਹੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੋ ਦਈ।। ੨੪।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਘੋੜੀ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਿਆ ਤੇ ਵੈਦ ਨੂੰ ਲਭਕੇ ਘੋੜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਲੈ ਆਇਆ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਵੈਦ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਦੀ ਹਾਜਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਘੋੜੀ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ।। ੨੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਾਇ ਬੁਟੈ ਤਬ ਬੈਠਿਯੋ ਲਈ ਕੁਪੀਨ ਉਠਾਇ।।
ਡਲਾ ਭਏ ਪੌਛਨ ਲਗਯੋ ਕਹਯੋ ਚਮਰੁ ਤੂੰ ਤਾਹਿ।। ੨੫।।

ਅਰਥ - ਵੈਦ ਲੰਗੋਟੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਇਕ ਝਾੜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਜਦੋਂ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਗੁਦਾ ਪੂੰਝਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਚੰਬੜ ਜਾ।। ੨੫।।

ਹਾਥ ਲਗੋਟੀ ਰਹਿ ਗਈ ਡਲਾ ਫਸਜੋ ਬੁਰਿ ਮਾਹਿ।।
ਚਰਨ ਝਾਰ ਕੋ ਸੰਗ ਰਸੇ ਤਾਹਿ ਸੁਧਿ ਨਾਹਿ।। ੨੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੁਰਿ ਮਾਹਿ=ਗੁਦਾ ਵਿਚ। ਝਾਰ=ਝਾੜ।

ਅਰਥ - ਲੰਗਟੀ ਵੈਦ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਈ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਢੇਲੀ ਗੁਦਾ ਵਿਚ ਫਸ

****

ਗਈ, ਉਹਦੇ ਪੈਰ ਝਾੜੀ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਸ਼ ਨਾ ਰਹੀ।। ੨੬।।

ਲਏ ਅਸੁਨੀ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਪੂਤ ਪਹੂਚਯੋ ਆਇ।।
ਕਹਯੋ ਬੈਦ ਮੈ ਕਜਾ ਕਰੋਂ ਇਹ ਦੁਖ ਕੋ ਸੁ ਉਪਾਇ।।੨੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸੁਨੀ=ਘੋੜੀ।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਘੋੜੀ ਲੈਕੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੇ ਵੈਦ! ਮੈਂ ਇਸ ਦੁਖ ਦਾ ਕੀ ਉਪਾਅ ਕਰਾਂ?।। ੨੭।।

ਚੌਪਈ।। ਸ਼ਾਹੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਬ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸੁਨੋ ਬੈਦ ਉਪਚਾਰ ਹਮਾਰੋ।।
ਹਮਰੋ ਇਹ ਆਗੇ ਦੁਖ ਭਯੋ।। ਇਹ ਉਪਚਾਰ ਦੂਰਿ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ।।੨੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਪਚਾਰ = ਇਲਾਜ।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਵੈਦ ਜੀ ਮੇਰਾ ਇਲਾਜ ਸੁਣੋ. ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਹੀ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਇਸ ਇਲਾਜ ਨਾਲ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।। ੨੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਯਾ ਘੋਰੀ ਕੇ ਭਗ ਬਿਖੈ ਜੀਭ ਦਈ ਸੌ ਬਾਰ।।
ਤੁਰਤ ਰੋਗ ਹਮਰੋ ਕਟਯੋ ਸੁਨੁਹ ਬੇਦ ਉਪਚਾਰ।। ੨੯।।

ਅਰਥ— ਮੈਂ ਇਸ ਘੋੜੀ ਦੀ ਭਗ ਵਿਚ ਸੌ ਵਾਰੀ ਜੀਭ ਰਗੜੀ ਸੀ, ਹੇ ਵੈਦ ਜੀ! ਸੁਣੋ, ਇਸ ਇਲਾਜ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਰੋਗ ਤਰੁੰਤ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।। ੨੯।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬੈ ਬੈਦ ਸੋਊ ਕ੍ਰਿਆ ਕਮਾਈ।। ਤਾਕੇ ਭਗ ਮੈ ਜੀਭ ਧਸਾਈ।।
ਕਹਯੋ ਚਮਰੁ ਤੂੰ ਸੋ ਲਗਿ ਗਈ।। ਅਤਿ ਹਾਸੀ ਗਦਹਾ ਕੋ ਭਈ।। ੩੦।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਵੈਦ ਨੇ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਘੋੜੀ ਦੀ ਭਗ ਵਿਚ ਜੀਭ ਫੇਰਨ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਚੰਬੜ ਜਾ ਤਾਂ ਉਹ ਚੰਬੜ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਖੋਤੇ (ਹਕੀਮ) ਦੀ ਬੜੀ ਹਾਸੀ ਹੋਈ।। ੩੦।।

ਲਏ ਲਏ ਤਾਕੋ ਪੁਰ ਆਯੋ।। ਸਗਲ ਗਾਵ ਕੋ ਦਰਸ ਦਿਖਾਯੋ।।
ਬੈਦ ਕਛੂ ਉਪਚਾਰਹਿ ਕਰੌ।। ਇਨਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਛੁਟਨ ਤੇਂ ਡਰੌ।। ੩੧।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਵੈਦ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਪਿੰਡ ਆਇਆ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਹਾਲ ਵਿਖਾਇਆ। ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਵੈਦ! ਕੁਝ ਇਲਾਜ ਕਰੋ ਤੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਓ।। ੩੧।।

ਪੁਰ ਜਨ ਬਾਚ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਧਿਕ ਦੁਖੀ ਪੁਰ ਜਨ ਭਏ ਕਛੂ ਨ ਚਲਯੋ ਉਪਾਇ॥
ਚਲਤ ਫਿਰਤ ਯਾਕੋ ਨਿਰਖਿ ਰਹੇ ਚਰਨ ਲਪਟਾਇ॥ ੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਲਪਟਾਇ=ਚੰਬੜ ਗਏ॥

ਅਰਥ-ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਚਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਵੇਖਕੇ ਉਹਦੇ ਪੈਰ ਫੜਨ ਲਗੇ॥ ੩੨॥

ਚੌਪਈ। ਹਮਰੇ ਨਾਥ ਉਪਾਇਹਿ ਕੀਜੈ॥ ਅਪਨੇ ਜਾਨਿ ਰਾਖਿ ਕਰਿ ਲੀਜੈ॥
ਇਨੈ ਕਰੀ ਕਛੁ ਚੂਕ ਤਿਹਾਰੀ॥ ਮਹਾ ਰੋਗ ਤੇ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ॥ ੩੩॥

ਅਰਥ – ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਨਾਥ! ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਕਰੋ ਅਤੇ ਅਪਣਾ ਜਾਣ ਕੇ ਸਾਡੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ, ਇਹਨਾ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਆਪ ਸਾਨੂੰ ਮਹਾਂ ਰੋਗ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਓ॥ ੩੩॥

ਸ਼ਾਹ ਸੁਤ ਬਾਚ॥

ਸਕਲ ਕਥਾ ਤਿਨ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਈ॥ ਪੁਰ ਲੋਗਨ ਸਭਹੂੰ ਸੁਨਿ ਪਾਈ॥
ਲੈ ਦੂਜੀ ਕੰਨਜਾਂ ਤਿਹੋਂ ਦੀਨੀ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਉਸਤਤਿ ਮਿਲ ਕੀਨੀ॥ ੩੪॥

ਅਰਥ – ਤਦ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਕਹਿ ਸਣਾਈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ, ਉਹਨੂੰ ਹੋਰ ਕੰਨਿਆਂ ਦੇਣ ਦਾ ਯਕੀਨ ਦਵਾਇਆ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕੀਤੀ॥ ੩੪॥

ਔਰ ਸਕਲ ਪੁਰ ਛੋਰਿ ਉਬਾਰਜੋ॥ ਨਊਆ ਸੁਤ ਚਿਮਟਯੋ ਹੀ ਮਾਰਜੋ॥
ਬਜਾਹ ਦੂਸਰੋ ਅਪਨੋ ਕੀਨੋ॥ ਨਿਜੁ ਪੁਰ ਕੋਂ ਬਹੁਰੋਂ ਮਗੁ ਲੀਨੋ॥ ੩੫॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਛੋਰਿ=ਛੁੜਾ ਕੇ। ਉਬਾਹਜੋ=ਬਚਾ ਲਿਆ।

ਅਰਥ – ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਨਾਈ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਚੰਬੜਾ ਕੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਰਾਹ ਲਿਆ॥ ੩੫॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਅਠਾਸਠਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੬੮॥ ੧੨੨੦॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅਠਾਣਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੯੮।। ੧੨੨੦।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਉਣੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਜਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਚਪਲ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਬਡੋ ਰਾਜ ਕਲਾ ਤਿਹ ਨਾਰਿ।।
ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵ ਰੀਝੇ ਰਹੈ ਜਾਨਿ ਸਚੀ ਅਨੁਹਾਰਿ।। ੧।।

ਅਰਥ - ਚਪਲ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਾਜ ਕਲਾ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਰੂਪ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵਤਾ ਵੀ ਰੀਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।। ੧।।

ਸੋ ਰਾਨੀ ਇਕ ਚੋਰ ਸੋ ਰਮਜੋ ਕਰਤ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ।।
ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਵੈ ਨਿਜੁ ਸਦਨ ਆਪੁ ਜਾਇ ਤਿਹ ਐਨ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਐਨ=ਘਰ।

ਅਰਥ - ਉਹ ਰਾਣੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਚੋਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਵੀ ਉਹਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।। ੨।।

ਏਕ ਦਿਵਸ ਆਵਤ ਸਦਨ ਨ੍ਰਿਪਬਰ ਲਖਜੋ ਬਨਾਇ।।
ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਤਸਕਰ ਲਯੋ ਸੂਰੀ ਦਿਜੋ ਚਰਾਇ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਪਬਰ=ਚੰਗਾ ਰਾਜਾ। ਸੂਰੀ=ਸੂਲੀ। ਚਰਾਇ=ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ।

ਅਰਥ-ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਘਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਚੋਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੁਟ ਕੇ ਸੂਲੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ।। ੩।।

ਜਬ ਸ੍ਰੋਨਤ ਭਭਕੋ ਉਠਤ ਤਬ ਆਖੈਂ ਖੁਲਿ ਜਾਹਿ।।
ਜਬੈ ਸ੍ਵਾਸਤਰ ਕੋ ਰਮੈਂ ਕਛੂ ਰਹੈ ਸੁਧਿ ਨਾਹਿ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਸੂਲੀ ਉਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਲਹੂ ਦਾ ਭੰਬਾਕਾ ਉਠਦਾ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਹੋਸ਼ ਆ ਜਾਂਦੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਸਾਹ ਤੁਰਦਾ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਸ਼ ਨਾ ਰਹਿੰਦੀ।। ੪।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੧੦੦)

ਰਾਨੀ ਜਬ ਬਤਿਯਾ ਸੁਨ ਪਾਈ।। ਤਸਕਰ ਕੇ ਮਿਲਬੇ ਕਹੁੱ ਧਾਈ।।
ਜਬ ਸ੍ਰੋਨਤ ਊਰਧ ਤਿਹ ਆਯੋ।। ਛੁਟੀ ਆਂਖਿ ਦਰਸ਼ਨ ਤ੍ਰਿਯੁ ਪਾਯੋ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਰਧ=ਉਚਾ। ਤਸਕਰ=ਚੋਰ।

ਅਰਥ - ਰਾਣੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਚੋਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਭਜੀ। ਜਦੋਂ ਉਹਦਾ ਖੂਨ ਉਪਰ ਵੱਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹਦੀ ਅੱਖ ਖੁੱਲੀ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ।। ੫।।

ਤਬ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸੁਨੁ ਤਸਕਰ ਮਮ ਬੈਨ ਪਯਾਰੇ।।
ਜੋ ਕਛੁ ਆਗਯਾ ਦੇਹੁ ਸੁ ਕਰੌ।। ਤੁਮ ਬਿਨ ਮਾਰ ਕਟਾਰੀ ਮਰੌ।। ੬।।

ਅਰਥ - ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਚੋਰ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਤੂੰ ਦੱਸ, ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ।। ੬।।

ਤਬ ਤਸਕਰ ਯੌ ਬੈਨ ਉਚਾਰੇ।। ਯਹੈ ਹੌਸ ਮਨ ਰਹੀ ਹਮਾਰੇ।।
ਮਰਤ ਸਮੈ ਚੁੰਬਨ ਤਵ ਕਰੌ।। ਬਹੁਰੋ ਯਾ ਸੂਰੀ ਪਰ ਮਰੌ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੌਸ=ਖੁਸ਼ੀ, ਇਛਿਆ। ਯਾ=ਇਸ।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਚੋਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਹੀ ਇੱਛਾ ਰਹੀ ਏ ਕਿ ਮਰਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ ਚੁੰਮਾਂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਸੂਲੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਮਰ ਜਾਵਾਂ।। ੭।।

ਜਬ ਰਾਨੀ ਚੁੰਬਨ ਤਿਹ ਦੀਨੋ।। ਸ੍ਰੋਨ ਭਭਾਕੈ ਤਰਕੋਂਹ ਕੀਨੋ।।
ਤਬ ਤਸਕਰ ਕੋ ਮੁਖਿ ਜੁਰਿ ਗਯੋ।। ਨਾਕ ਕਾਟ ਰਾਨੀ ਕੋ ਲਯੋ।। ੮।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਚੁੰਮਣ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਖੂਨ ਦਾ ਭੰਬਾਕਾ ਉਠਿਆ ਤਾਂ ਚੋਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਜੁੜ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨੱਕ ਕਟ ਕੇ ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਿਆ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਤਸਕਰ ਚੁੰਬਨ ਕਰਯੋ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜੇ ਤਤਕਾਲ।।
ਨਾਕ ਕਟਯੋ ਮੁਖ ਮੈ ਰਹਯੋ ਰਾਨੀ ਭਈ ਬਿਹਾਲ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਸਕਰੁ=ਚੋਰ। ਤਤਕਾਲ=ਤਰੁੰਤ।

ਅਰਥ - ਚੁੰਮਣ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਝਟਪਟ ਚੋਰ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ, ਕਟਿਆ ਨੱਕ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਰਹਿ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਤੜਪੀ।। ੯।।

ਚੌਪਈ।। ਨਾਕ ਕਟਾਇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਘਰ ਆਈ।। ਜੋਰਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ।।
ਕਾਟ ਨਾਕ ਸ਼ਿਵ ਭੋਜਨ ਚਰਾਯੋ।। ਸੋ ਨਹਿ ਲਗਯੋ ਰੁਦ੍ਰ ਯੌ ਭਾਯੋ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੋਰਿ=ਜੋੜ ਕੇ। ਭਾਯੋ=ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ।

ਅਰਥ - ਨੱਕ ਕਟਵਾਕੇ ਰਾਣੀ ਘਰ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਗੱਲ ਬਣਾਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੱਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਨੱਕ ਵੱਢਕੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ। ੧੦।

ਪੁਨ ਸ਼ਿਵਜੂ ਯੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰੋ।। ਚੋਰ ਬਕ੍ਰਮੈ ਨਾਕ ਤਿਹਾਰੋ।।
ਤੁਰਤੁ ਤਹਾਂ ਤੇ ਕਾਢ ਮੰਗੈਯੈ।। ਆਨਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੇ ਬੱਕ੍ਰ ਲਗੈਯੈ।। ੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਕ੍ਰਮੈ=ਮੂੰਹ ਵਿਚ। ਆਨਿ=ਲਿਆਕੇ।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨੱਕ ਇਕ ਚੋਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਚੋਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਤੇ ਲਿਆਕੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਲਾ ਦਿਓ।। ੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਰਾਜੈ ਸੋਈ ਕਿਯੌ ਸ਼ਿਵ ਕੋ ਬਚਨ ਪਛਾਨਿ।।
ਤਾਕੇ ਮੁਖ ਸੋ ਕਾਢ ਕੈ ਨਾਕ ਲਾਗਯੋ ਆਨਿ।। ੧੨।। ੧।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਲਈ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹੀ ਕੀਤਾ ਜੋ ਬਚਨ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਕਹੇ ਸਨ, ਚੋਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨੱਕ ਕੱਢਕੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ।। ੧੨।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਉਨਹੱਤਰੌ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੬੯।। ੧੨੩੨।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰਿਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਉਣੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੬੯।। ੧੨੩੨।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਸੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਚਿੱਤਰ ਪ੍ਰਭਾ

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਲਹੌਰ ਸੁਨਾਰੋ ਰਹੈ।। ਅਤਿ ਤਸਕਰ ਤਾਕੋ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਸ਼ਾਹੁ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਾਕੋ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਘਾਟ ਗੜਨ ਹਿਤ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਯੋ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਤਿ ਤਸਕਰ=ਵੱਡਾ ਚੋਰ।।

ਅਰਥ - ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸੁਨਿਆਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਲੋਕ ਉਹਨੂੰ ਵੱਡਾ ਚੋਰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆਂ, ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਗਹਿਣੇ ਬਨਵਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਘਰ ਸਦਿਆ।। ੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਿੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾ ਤ੍ਰਿਯ ਸ਼ਾਹੁ ਕੀ ਜੈਮਲ ਨਾਮ ਸੁ ਨਾਰ।।

ਘਾਟ ਘੜਤ ਭਯੋ ਸ੍ਵਰਨ ਕੋ ਤਵਨ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੇ ਦ੍ਵਾਰ।। ੨।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਚਿੱਤਰ ਪ੍ਰਭਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸੁਨਿਆਰੇ ਦਾ ਨਾਂ ਜੈਮਲ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਗਹਿਣੇ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਤੇ ਆਇਆ ਸੀ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਜੌਨ ਸੁਨਾਰੋ ਘਾਤ ਲਗਾਵੈ।। ਤਵਨੈ ਘਾਤ ਤ੍ਰਿਯਾ ਲਖਿ ਜਾਵੈ।।
ਏਕ ਉਪਾਇ ਚਲਨ ਨਹਿ ਦੇਈ।। ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਧਨ ਮਮ ਹਰ ਨਹਿ ਲੇਈ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਾਤ=ਦਾਅ, ਛਲ। ਹਰ=ਚੁਰਾ।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਸੁਨਿਆਰਾ ਸੋਨਾਂ ਚੁਰਾਉਣ ਲਈ ਦਾਅ ਲਾਉਂਦਾ, ਇਸਤਰੀ ਉਦੋਂ ਹੀ ਜਾਣ ਜਾਂਦੀ। ਉਹ ਉਹਦੀ ਇਕ ਵੀ ਚਲਣ ਨ ਦੇਂਦੀ, ਤਾਕਿ ਉਹ ਸੋਨਾ ਚੋਰੀ ਨ ਕਰ ਲਵੇ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕੋਰਿ ਜਤਨ ਸਠ ਕਰ ਰਹਜੋ ਕਛੂ ਨ ਚਲਜੋ ਉਪਾਇ।।
ਆਪਨ ਸੁਤ ਕੋ ਨਾਮ ਲੈ ਰੋਦਨੁ ਕਿਯੋ ਬਨਾਇ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ- ਰੋਦਨੁ=ਰੋਣ।

ਅਰਥ - ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜਤਨ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਉਹਦੀ ਇਕ ਨ ਚਲੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਕੇ ਰੋਣ ਲਗ ਪਿਆ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਬੰਦਨ ਨਾਮ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋ ਮਰਯੋ।। ਮੇਰੇ ਸਕਲੋ ਸੁਖ ਬਿਧਿ ਹਰਯੋ।।
ਯੌ ਕਹਿ ਮੂੰਡ ਧਰਨਿ ਪਰ ਮਾਰਯੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਹਿਯ ਦੁਪਤ ਪੁਕਾਰਯੋ।।੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਯੋ=ਖੋਹ ਲਿਆ। ਮੂੰਡ=ਸਿਰ।

ਅਰਥ - ਮੇਰਾ ਬੰਦਨ ਨਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖ ਖੋਹ ਲਏ ਹਨ। ਇਹ ਆਖਕੇ ਉਹਨੇ ਸਿਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੇਖਨ ਕਰਕੇ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਨ ਲਗਾ।। ੫।।

ਏਕ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਾਹੂ ਕੋ ਮਰਿਯੋ।। ਸੋ ਚਿਤਾਰ ਤਿਨ ਰੋਦਨ ਕਰਯੋ।।
ਤਬ ਹੀ ਘਾਤ ਸੁਨਾਰੇ ਪਾਯੋ।। ਨਾਲ ਬੀਚ ਕਰ ਸ੍ਵਰਨ ਚੁਰਾਯੋ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਿਤਾਰਿ=ਯਾਦ ਕਰਕੇ। ਰੋਦਨ=ਰੋਣਾ। ਨਾਲ=ਫੂਕ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ।

ਅਰਥ - ਉਹਦਾ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸੁਣ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭੀ ਰੋਣ ਲਗ ਗਈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸੁਨਿਆਰੇ ਨੇ ਦਾਅ ਲਾਇਆ ਤੇ ਫੂਕਨੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਸੋਨਾ ਚੁਰਾ ਲਿਆ।। ੬।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੦੧)

ਤਪਤ ਸਲਾਕ ਡਾਰਿ ਛਿਤ ਦਈ।। ਸੋਨਹਿ ਮਾਟੀ ਸੋ ਮਿਲਿ ਗਈ।।
ਕਹਯੋ ਨਾ ਸੁਤ ਗ੍ਰਿਹ ਭਯੇ ਹਮਾਰੈ।। ਪਾਛੇ ਮੂੰਠੀ ਛਾਰ ਕੀ ਡਾਰੈ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਾਰ=ਸੁਆਹ।

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਗਰਮ ਸੀਂਖ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀ, ਸੋਨਾ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਤੇ ਉਹ ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਹੁਣ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮੇਰੀ ਸੁਆਹ ਨੂੰ ਵੇਖੇਗਾ।। ੭।।

ਜਬ ਸੁਨਾਰ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਬਹੁ ਮੂੰਠੀ ਭਰਿ ਰਾਖਿ ਉਡਾਈ।।
ਸੁਨ ਸੁਨਾਰ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਮਾਹੀ।। ਜਾਕੇ ਏਕ ਪੁੱਤ੍ਰ ਗ੍ਰਿਹ ਨਾਹੀ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗ੍ਰਿਹ=ਘਰ।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਸੁਨਿਆਰੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਤਾਂ ਮੁੱਠੀਆਂ ਭਰਕੇ ਸੁਆਹ ਸੁਟਣ ਲਗੀ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਸੁਨਿਆਰੇ! ਸੁਣੋ, ਇਹ ਸੁਆਹ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੇ ਘਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪੂਤਨ ਸੌ ਪਤਿ ਪਾਈਯੈ ਪੂਤ ਭਿਰਤ ਰਨ ਜਾਇ।।
ਇਹ ਮਿਸ ਰਾਖਿ ਉਡਾਇ ਕੈ ਲਈ ਸੁਲਾਕ ਛਪਾਇ।। ੯।।

ਅਰਥ - ਪਤੀ ਤੋਂ ਹੀ ਪੁੱਤਰ ਪਾਈਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਆਹ ਉਡਾ ਕੇ ਉਸ ਸੁਨਿਆਰੇ ਨੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਸੀਂਖ ਲੁਕਾ ਲਈ।। ੯।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਐਸੇ ਤ੍ਰਿਯ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਮੋਰੇ ਪਤਿ ਪਰਦੇਸ ਪਧਾਰੇ।।
ਤਾਤੇ ਮੈ ਔਸੀ ਕੌ ਡਾਰੋ।। ਐਹੈਂ ਨ ਐਹੈਂ ਨਾਥ ਬਿਚਾਰੋ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਥ=ਮਾਲਕ।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਪ੍ਰਦੇਸ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਏ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਔਸੀਆਂ ਪਾਕੇ (ਜੋਤਿਸ਼ ਰਾਹੀ) ਇਹ ਪਤਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ।। ੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਰ ਸੋ ਔਸੀ ਕਾਢਿ ਕੈ ਲਈ ਸੁਲਾਕ ਉਠਾਇ।।
ਹਯਾਂ ਰੋਦਨ ਕੋਊ ਕਿਨ ਕਰੋ ਕਹਿ ਸਿਰ ਧਰੀ ਬਨਾਇ।। ੧੧।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਲਕੀਰਾਂ ਕੱਢਦਿਆਂ ਉਹਨੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਸੀਂਖ ਚੁੱਕ ਲਈ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਥੇ ਰੋਣ ਧੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਓ।। ੧੧।।

ਚੋਰ ਸੁਨਾਰੋ ਚੁਪ ਰਹਯੋ ਕਛੂ ਨ ਬੋਲਯੋ ਜਾਇ।।
ਪਾਈ ਪਰੀ ਸੁਲਾਕ ਕਹਿ ਸੋਨਾ ਲਯੋ ਭਰਾਇ।। ੧੨।।

ਅਰਥ - ਚੋਰ ਸੁਨਿਆਰਾ ਚੁਪ ਰਿਹਾ ਤੇ ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਬੋਲਿਆ ਨਾ ਗਿਆ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਸੀਖ ਪਈ ਹੋਈ ਮਿਲੀ ਆਖਕੇ ਸੋਨੇ ਸਮੇਤ ਲੈ ਲਈ।। ੧੨।।

ਹਰੀ ਸੁਲਾਕ ਹਰੀ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਸ੍ਵਰਨ ਤੋਲਿ ਭਰਿ ਲੀਨ।
ਚਲਯੋ ਦਰਬੁ ਦੈ ਗਠਿ ਕੋ ਦੁਖਿਤ ਸੁਨਾਰੋ ਦੀਨ।। ੧੩।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਸੋਨੇ ਭਰੀ ਉਹ ਸੀਖ ਲੈ ਲਈ ਤੇ ਸੁਨਿਆਰਾ ਆਪਣੀ ਗਠੜੀ ਦਾ ਧਨ ਦੇਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ।। ੧੩।।

ਛਲ ਰੂਪ ਛੈਲੀ ਸਦਾ ਛਕੀ ਰਹਤ ਛਿਤ ਮਾਹਿ।।
ਅਛਲ ਛਲਤ ਛਿਤਪਤਿਨ ਕੌ ਛਲੀ ਕੌਨ ਤੇ ਜਾਹਿ।। ੧੪।। ੧।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਛਲ ਰੂਪੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਦਾ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਛਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਅਛਲ ਭਲਾ ਕਿਸ ਤੋਂ ਛਲੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।। ੧੪।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਸਤਰੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੭੦।। ੧੨੪੬।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੭੦।। ੧੨੪੬।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਸਿਰਮੌਰ ਦਾ ਰਾਜਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਨਗਰ ਪਾਵਟਾ ਬਹੁ ਬਸੈ ਸਾਰਮੌਰ ਕੇ ਦੇਸ।।
ਜਮੁਨਾ ਨਦੀ ਨਿਕਟਿ ਬਹੈ ਜਨੁਕ ਪੁਰੀ ਅਲਿਕੇਸ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਰਮੌਰ=ਦੂਨ ਦੇਸ। ਅਲਿਕੇਸ=ਕੁਬੇਰ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪੁਰੀ।

ਅਰਥ - ਸਿਰਮੌਰ ਦੇਸ ਵਿਚ ਪਾਉਂਟਾ ਨਗਰ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਵਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਕੁਬੇਰ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪੁਰੀ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ।। ੧।।

ਨਦੀ ਜਮੁਨ ਦੇ ਤੀਰ ਮੈਂ ਤੀਰਥ ਮੁਚਨ ਕਪਾਲ।।

****

ਨਗਰ ਪਾਂਵਟਾ ਛੋਰਿ ਹਮ ਆਏ ਤਹਾਂ ਉਤਾਲ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੀਰ=ਕਿਨਾਰੇ।

ਅਰਥ - ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕਪਾਲ ਮੋਚਨ ਨਾਂ ਦਾ ਤੀਰਥ ਹੈ। ਪਾਉਂਟਾ ਨਗਰ ਛੱਡਕੇ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਆ ਗਏ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਖਿਲਤ ਅਖੇਟਕ ਸੂਕਰ ਮਾਰੇ।। ਬਹੁਤੇ ਮ੍ਰਿਗ ਔਰੈ ਹਨਿ ਡਾਰੇ।।
ਪੁਨਿ ਤਿਹ ਠਾਂ ਕੌ ਹਮ ਮਗੁ ਲੀਨੋ।। ਵਾ ਤੀਰਥ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਨੋ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਖੇਟਕ=ਸ਼ਿਕਾਰ। ਸੂਕਰ=ਸੂਰ।

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦਿਆਂ ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਹਿਰਨ ਤੇ ਸੂਰ ਮਾਰੇ। ਫਿਰ ਅਸਾਂ ਉਸ ਸਥਾਨ ਦਾ ਰਾਹ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਤੀਰਥ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਹਾ ਹਮਾਰੇ ਸਿਖਯ ਸਭ ਅਮਿਤ ਪਹੂੰਚੇ ਆਇ।।
ਤਿਨੈ ਦੈਨ ਕੋ ਚਾਹਿਯੈ ਜੋਰਿ ਭਲੋ ਸਿਰਪਾਇ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਉਥੇ ਸਾਡੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿਖ-ਸੇਵਕ ਆ ਪਹੁੰਚੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪੇ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਪਗਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ।

ਨਗਰ ਪਾਂਵਟੇ ਬੂਰਿਯੈ ਪਠਏ ਲੋਕ ਬੁਲਾਇ।।
ਏਕ ਪਾਗ ਪਾਈ ਨਹੀ ਨਿਹਫਲ ਪਹੁਚੇ ਆਇ।। ੫।।

ਅਰਥ - ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਪਾਉਂਟੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਥੋਂ ਇਕ ਭੀ ਪੱਗ ਨਾ ਮਿਲੀ, ਤੇ ਲੋਕ ਅਸਫਲ ਹੀ ਵਾਪਿਸ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।। ੫।।

ਚੌਪਈ।। ਮੋਲਹਿ ਏਕ ਪਾਗ ਨਹਿ ਪਾਈ।। ਤਬ ਮਸਲਤਿ ਹਮ ਜਿਯਹਿ ਬਨਾਈ।।
ਜਾਹਿ ਇਹਾਂ ਮੂਤਤਿ ਲਖਿ ਪਾਵੋ।। ਤਾ ਕੀ ਛੀਨ ਪਗਰਿਯਾ ਲਜਾਵੋ।। ੬।।

ਅਰਥ - ਮੁੱਲ ਖਰੀਦਣ ਤੇ ਵੀ ਜਦੋਂ ਇਕ ਵੀ ਪੱਗ ਨਾ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਇਕ ਵਿਉਂਤ ਸੋਚੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇਥੇ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਦਾ ਦਿਸ ਪਵੇ, ਉਹਦੀ ਪੱਗ ਲਾਹਕੇ ਲੈ ਆਵੋ।। ੬।।

ਜਬ ਪਯਾਦਨ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਤਿਹੀ ਭਾਂਤਿ ਮਿਲਿ ਸਭਨ ਕਮਾਯੋ।।
ਜੋ ਮਨਮੁਖ ਤੀਰਥ ਤਿੱਹ ਆਯੋ।। ਪਾਗ ਬਿਨਾਂ ਕਰਿ ਤਾਂਹਿ ਪਠਾਯੋ।। ੭।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਮਿਲਕੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ

ਕੀਤਾ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਭੈੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਤੀਰਥ ਤੇ ਆਇਆ, ਉਹਨੂੰ ਪੱਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।। ੭।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੦੨)

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਤਿ ਬੀਚ ਕਰਿ ਆਠ ਸੈ ਪਗਰੀ ਲਈ ਉਤਾਰਿ।।
ਆਨਿ ਤਿਨੈ ਹਮ ਦੀਹ ਮੈ ਧੋਵਨਿ ਦਈ ਸੁਧਾਰਿ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਸੁਧਾਰਿ=ਸੁਧਾਰ ਲਈ।

ਅਰਥ – ਇਕੋ ਹੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਅਠ ਸੌ ਪੱਗਾਂ ਲਾਹ ਲਈਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਲਿਆ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧੋਕੇ ਸਾਫ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ।। ੮।।

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰਾਤ ਲੇਤ ਸਭ ਧੋਇ ਮਗਾਈ।। ਸਭ ਹੀ ਸਿਖਜਨ ਕੋ ਬੰਧਵਾਈ।।
ਬਚੀ ਸੁ ਬੇਚਿ ਤੁਰਤੁ ਤਹੱ ਲਈ।। ਬਾਕੀ ਬਚੀ ਸਿਪਾਹਿਨ ਦਈ।। ੯।।

ਅਰਥ – ਸਵੇਰੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਧੋਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ (ਪੱਗਾਂ) ਮੰਗਵਾਈਆਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜੋ ਬਚ ਗਈਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਬਾਕੀ ਬਚੀਆਂ ਉਹ ਸਿੱਖ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀਆਂ।। ੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਟਿਕੈ ਪਗਰੀ ਨਗਰ ਕੋ ਜਾਤ ਭਏ ਸੁਖ ਪਾਇ।।
ਭੇਦ ਮੂਰਖਨ ਨਾ ਲਹਯੋ ਕਹਾ ਗਯੋ ਕਰਿ ਰਾਇ।। ੧੦।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਰਾਇ = ਰਾਜਾ।

ਅਰਥ-ਪੱਗਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਵਟਕੇ ਸੁਖੀ ਸੁਖੀ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਨੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜਾ ਕੀ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੦।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕਹੱਤਰੌ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੭੧।। ੧੨੫੬।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੭੧।। ੧੨੫੬।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਬਹੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਜਾ ਏਕ ਪਹਾਰ ਕੋ ਚਿਤ੍ਰਨਾਥ ਤਿਹ ਨਾਮ।।

****

ਤਾਕੋ ਜਨ ਸਭ ਦੇਸ ਕੇ ਜਪਤ ਆਠਹੂੰ ਜਾਮ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਹਾਰ=ਪਹਾੜ।। ਜਪਤ=ਯਾਦ ਕਰਦੇ।

ਅਰਥ - ਚਿੱਤਰਨਾਥ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਦੇ ਲੋਕ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਉਹਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਸਨ।। ੧।।

ਇੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਰਾਨੀ ਰਹੈ ਤਾ ਕੇ ਰੂਪ ਅਨੂਪ।।
ਸਚੀ ਜਾਨਿ ਕਰਿ ਜਕਰਹੈ ਜਾਹਿ ਆਪੁ ਪੁਰਹੂਤ।। ੨।।

ਅਰਥ - ਉਹਦੀ ਰਾਣੀ ਇੰਦਰਮੁਖੀ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਉਹ ਇੰਦਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਇੰਦਰ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਨ੍ਰਿਪ ਪੁਰ ਤਰੈ ਨਦੀ ਇਕ ਬਹੈ।। ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਤਾਕੋ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਤਟ ਟੀਲ ਪੈ ਮਹਲ ਉਸਾਰੇ।। ਜਨੁ ਬਿਸਕਰਮੈ ਕਰਨ ਸੁਧਾਰੇ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਪ=ਰਾਜਾ। ਤਟ=ਕੰਢੇ ਉਤੇ। ਕਰਨ=ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਗਰ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨਦੀ ਵਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚੰਦ੍ਰ ਭਗਾ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਇਤਨੇ ਸੁੰਦਰ ਮਹੱਲ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਕ੍ਰਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਹੋਣ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਗਹਿਰੋ ਜਾਕੋ ਜਲ ਰਹੈ ਜਾ ਸਮ ਨਦੀ ਨ ਆਨ।।
ਡਰਤ ਤੈਰਿ ਕੋਊ ਨ ਸਕੈ ਲਾਗਤ ਸਿੰਧੁ ਸਮਾਨ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਨਦੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਡੂੰਘਾ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਡਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਉਹਨੂੰ ਤਰ ਕੇ ਕੋਈ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮੁੰਦਰ ਵਰਗੀ ਲਗਦੀ ਸੀ।। ੪।।

ਸ਼ਾਹੁ ਏਕ ਗੁਜਰਾਤ ਕੋ ਘੋਰਾ ਬੇਚਨ ਕਾਜ।।
ਚਲਿ ਆਯੋ ਤਿਹੱ ਠਾਂ ਜਹਾਂ ਚਿੱਤ੍ਰਨਾਥ ਮਹਾਰਾਜ।। ੫।।

ਅਰਥ - ਗੁਜਰਾਤ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਘੋੜੇ ਵੇਚਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਚਿੱਤ੍ਰਨਾਥ ਕੋਲ ਚਲਕੇ ਆ ਗਿਆ।। ੫।।

ਰੂਪ ਅਨੂਪਮ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਜੌਨ ਲਖੈ ਨਰ ਨਾਰਿ।।

ਧਨ ਆਪਨ ਕੀ ਕਜਾ ਚਲੀ ਤਨ ਮਨ ਡਾਰਹਿ ਵਾਰ।। ੬।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਹਰ ਨਰ ਨਾਰੀ ਧਨ ਤਾਂ ਕੀ ਆਪਣਾ ਤਨ ਮਨ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਲਗੇ।। ੬।।

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਵਹੁ ਸ਼ਾਹਿ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਇੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਕੇ ਨਿਕਟ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਐਸੋ ਪੁਰਖੁ ਭੋਗ ਕੋ ਪੈਯੈ।। ਪ੍ਰਾਨ ਸਹਿਤ ਤਾਕੇ ਬਲਿ ਜੈਯੈ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਹਾਰਜੋ=ਵੇਖਿਆ। ਉਚਾਰਯੋ=ਦਸਿਆ।

ਅਰਥ - ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਉਸ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਇੰਦਰ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਜੇ ਐਸਾ ਮਨੁਖ ਭੋਗ ਲਈ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਉਤੋਂ ਪ੍ਰਾਣ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ।। ੭।।

ਸੁਨੁ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਬੋਲਿ ਪਠੈਯੈ।। ਮੈਨ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮੈਯੈ।।
ਤੁਮ ਤੇ ਤਾਕੋ ਜੋ ਸੁਤ ਹੈ ਹੈ।। ਤਾ ਕੇ ਰੂਪ ਤੁਲਿ ਕਹ ਕੌ ਹੈ।। ੮।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਰਾਣੀ! ਸੁਣੋ, ਉਹਨੂੰ ਬੁਲਾਓ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਜੋ ਪੁੱਤਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹਦੇ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।। ੮।।

ਤਾਕੋ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਖਿ ਪੈਹੈ।। ਬਹੁਰਿ ਆਪਨੇ ਧਾਮ ਨ ਜੈਹੈ।।
ਤਾਹੀ ਪੈ ਆਸ਼ਿਕ ਹ੍ਵੈ ਰਹਿ ਹੈ।। ਰਾਮ ਨਾਮ ਕੋ ਜਜੋ ਨਿਤ ਕਹਿ ਹੈ।। ੯।।

ਅਰਥ - ਉਹਨੂੰ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੇਖੇਗੀ, ਉਹ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਮ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਭੀ ਯਾਦ ਕਰੇਗੀ।। ੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਵ ਸੁਤ ਕੋ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੈਕੁ ਨਿਹਰਿ ਹੈ ਨਿੱਤ।।
ਸ੍ਰੀ ਰਾਘਵ ਕੇ ਨਾਮ ਜਯੋਂ ਸਦਾ ਸੰਭਰਿ ਹੈਂ ਚਿੱਤ।। ੧੦।।

ਅਰਥ - ਤੁਹਾਡੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜੋ ਭੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਦੇਖੇਗੀ, ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਖੇਗੀ।। ੧੦।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਰਾਨੀ ਐਸੇ ਸੁਨੁ ਪਾਯੋ।। ਬੋਲਿ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਧਾਮ ਪਠਾਯੋ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਆਸਨ ਤਿਹ ਦੀਨੋ।। ਉਰ ਅਪਨੇ ਤੇਂ ਜੁਦਾ ਨ ਕੀਨੋ।। ੧੧।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ, ਉਹਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਅਰਾਮ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਾ ਕੀਤਾ।। ੧੧।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੦੩)

****

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਲਗ ਰਾਜਾ ਤੁਰਤੁ ਹੀ ਧਾਮ ਗਯੋ ਤਿਹ ਆਇ।।
ਚਾਰਿ ਮਮਟਿ ਯਹਿ ਤਹ ਦਯੋ ਸ਼ੋਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਉਪਜਾਇ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਧਾਮ=ਘਰ।

ਅਰਥ – ਉਸ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਵੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਘਰ ਆ ਗਿਆ, ਰਾਣੀ ਨੇ ਮਨ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਰ ਡੰਡੇ ਮਾਰੇ।। ੧੨।।

ਦੋਸੈ ਗਜ ਦੋ ਬੈਰਕੈਂ ਲੀਨੀ ਸ਼ਾਹੁ ਮੰਗਾਇ।।
ਬਡੀ ਧੁਜਨ ਸੌ ਬਾਂਧਿਕੈ ਬਾਂਧੀ ਭੁਜਨ ਬਨਾਇ।। ੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਦੋ ਸੈ=ਦੋ ਸੌ। ਭੁਜਨ=ਬਾਹਾਂ।

ਅਰਥ – ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਨ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਬਾਂਸ ਮੰਗਵਾਏ ਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਝੰਡੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਘੁੱਟ ਕੇ ਬਾਹਵਾਂ ਬੰਨ ਲਈਆਂ।। ੧੩।।

ਰੂੰਈ ਮਨਿਕ ਮੰਗਾਇਕੈ ਅੰਗ ਲਈ ਲਪਟਾਇ।।
ਬਾਂਧਿ ਘੋਘਰੋ ਪਵਨ ਲਖਿ ਕੂਦਤ ਭਯੋ ਰਿਸਾਇ।। ੧੪।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਮਨਿਕ=ਮਣ ਕੁ। ਲਪਟਾਹਿ=ਲਪੇਟ ਲਈ। ਘੋਘਰੋ=ਤੂੰਬੇ।

ਅਰਥ – ਮਣ ਦੇ ਕਰੀਬ ਰੂੰ ਮੰਗਵਾਕੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਲਪੇਟ ਲਿਆ ਤੇ ਰੂੰ ਦੇ ਤੂੰਬੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਹਵਾ ਦਾ ਰੁਖ ਵੇਖਕੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੁਦ ਪਿਆ।। ੧੪।।

ਚੌਪਈ।। ਜਜੋਂ ਜਜੋਂ ਪਵਨ ਝਲਾਤੇ ਆਵੈ।। ਧੀਮੈਂ ਧੀਮੈਂ ਤਰਕਹਂ ਜਾਵੈ।।
ਦੂਹੂੰ ਬੈਰਕਨ ਸ਼ਾਹ ਉਡਾਰਜੋ।। ਗਹਿਰੀ ਨਦੀ ਬਿਖੈ ਲੈ ਡਾਰਜੋ।। ੧੫।।

ਅਰਥ – ਜਿਉਂ ਹਵਾ ਦਾ ਬੁਲ੍ਹਾ ਆਉਂਦਾ, ਉਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਖਿਸਕਦਾ ਜਾਂਦਾ, ਦੋਹਾਂ ਬਾਂਸਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਤੇ ਡੂੰਘੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ।। ੧੫।।

ਘੂੰਘਰਨ ਜੋਰ ਨਦੀ ਨਰ ਤਰਯੋ।। ਧੁਜਨ ਹੇਤ ਤਹ ਹੁਤੋ ਉਬਰਯੋਂ।।
ਰੂੰਈ ਤੇ ਕਛੂ ਚੋਟ ਨ ਲਾਗੀ।। ਪ੍ਰਾਨ ਬਚਾਇ ਗਯੋ ਬਡਭਾਗੀ।। ੧੬।।

ਅਰਥ – ਤੂੰਬਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਹ ਨਦੀ ਵਿਚ ਤਰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਬਾਂਸਾਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਉਹ ਪਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਰੂੰ ਦੇ ਕਾਰਣ ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਭੀ ਸੱਟ ਨਾ ਲਗੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਧਨੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾ ਲਏ।। ੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਤਾਕੋ ਜੀਵਤ ਸੁਨਜੋ ਰਾਨੀ ਸ੍ਰਵਨਨ ਮਾਹਿ।।
ਯਾ ਦਿਨ ਸੋ ਸੁਖ ਜਗਤ ਮੈਂ ਕਹਜੋ ਕਹੂੰ ਕੋਊ ਨਾਹਿ।।੧੭।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਉਸਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।। ੧੭।।

ਚੌਪਈ।। ਕੂਦਿ ਸ਼ਾਹੁ ਜੋ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚਾਯੋ।। ਤਿਨ ਰਾਜੈ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ।।
ਤਬ ਰਾਨੀ ਧੀਰਜ ਮਨ ਭਯੋ।। ਚਿਤ ਜੁ ਹੁਤੋ ਸਕਲ ਭ੍ਰਮ ਗਯੋ।। ੧੮।। ੧।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਦ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਏ, ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਕੁਝ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ ਤੇ ਰਾਨੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਆਇਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਮਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।। ੧੮।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਬਹੱਤਰੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੭੨।। ੧੨੭੪।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਬਹੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੭੨।। ੧੨੭੪।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿਹੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਪੂਹਪਵਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਬਜਵਾਰੇ ਬਨਿਯਾ ਰਹੈ ਕੇਵਲ ਤਾ ਕੋ ਨਾਮ।।
ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਕਰੈ ਪਠਾਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਸਗਰੋ ਕਾਮ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਜਵਾਰੇ=ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ।

ਅਰਥ - ਬਜਵਾਰੇ ਸਹਿਰ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਬਾਣੀਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਪਠਾਨ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਸੁੰਦਰ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਰਹੈ।। ਪੂਹਪਵਤੀ ਤਾਕੋ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਬਾਂਕੇ ਸੰਗ ਨੇਹੁ ਤਿਨ ਲਾਯੋ।। ਕੇਵਲ ਕੋ ਚਿਤ ਤੇ ਬਿਸਰਾਯੋ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਂਕੇ=ਗਭਰੂ। ਬਿਸਰਾਯੋ=ਭੂਲਾ ਦਿਤਾ।

ਅਰਥ - ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਪੂਹਪਵਤੀ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਇਕ ਗਭਰੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਕੇਵਲ ਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਦਿਵਸ ਕੇਵਲ ਗਯੋ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਕੌਨੈ ਕਾਜ।।
ਦੇਖੈ ਕਜਾ ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਭਏ ਬਾਂਕੋ ਰਹਯੋ ਬਿਰਾਜ।। ੩।।

ਅਰਥ – ਇਕ ਦਿਨ ਕੇਵਲ ਘਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਕੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਉਹ ਗਭਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਤ੍ਰਿਯ ਪਤਿ ਆਵਤ ਲਖਿ ਪਾਇਸ।। ਯਹੈ ਚਿੱਤ ਮੈ ਚਰਿਤ ਬਨਾਇਸ।।
ਸੈ ਛਿੱਤਰ ਤਿੰਹ ਮੂੰਢ ਲਗਾਯੋ।। ਛੋਰਿ ਪਠਾਨ ਕਹਯੋ ਕਯੋਂ ਆਯੋ।। ੪।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਰਚਾਇਆ ਉਹਨੇ ਪਤੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਸੈ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਠਾਣ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਉਂ ਆਏ ਹੋ?।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਆਪੁ ਜੂਤਿਯਨ ਜੁਰਿ ਗਈ ਰਹੀ ਨ ਤਾਹਿ ਸੰਭਾਰਿ।।
ਐਸੋ ਚਰਿਤ ਬਨਾਇਕੈ ਬਾਂਕੋ ਦਯੋ ਨਿਕਾਰਿ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਜੁਤੀਯਨ=ਜੁਤੀਆਂ।

ਅਰਥ – ਉਹ ਆਪ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰਨ ਵਿਚ ਰੁਝ ਗਈ ਤੇ ਉਹਦਾ ਪਤੀ ਵੀ ਜੁਤੀਆਂ ਖਾਣ ਵਿਚ ਰੁਝ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਭਜਾ ਦਿਤਾ।। ੫।।

ਅਤਿ ਚਿਤ ਕੋਪ ਬਢਾਇਕੈ ਤਪਤ ਤਾਂਬ੍ਰ ਕਰ ਨੈਨ।।
ਬਿਕਟ ਬਿਕ੍ਰ ਕਰਿ ਆਪਨੋਂ ਕਹੈ ਬਨਕਿ ਸੋਂ ਬੈਨ।। ੬।।

ਅਰਥ – ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਲਾਲ ਅੱਖਾਂ ਕੱਢਕੇ ਮੂੰਹ ਟੇਢਾ ਕਰਕੇ ਬਾਣੀਏ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਗੀ।। ੬।।

ਤ੍ਰਿਯੋ ਬਾਚ।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਜਾਕੋ ਲੋਨ ਖੈਯੈ ਤਾ ਕੋ ਛੋਰਿ ਕਬਹੂੰ ਨ ਜੈਯੈ ਜਾ
ਕੋ ਲੋਨ ਖੈਯੈ ਤਾ ਕੇ ਆਗੇ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਜੂਝਿਯੈ।।
ਜਾ ਕੋ ਲੋਨ ਖੈਯੈ ਤਾ ਕੋ ਦਗਾ ਕਬਹੂੰ ਨ ਦੈਯੈ ਸਾਚੀ
ਸੁਨਿ ਲੈਯੈ ਤਾਸੌਂ ਸਾਚਹੂੰ ਕੋ ਲੂਝਿਯੈ।।
ਚੋਰੀ ਨ ਕਮੈਯੈ ਆਪੁ ਦੇਵੈ ਸੋ ਵੀ ਬਾਂਟਿ ਖੈਯੈ ਝੂਠ

ਨਾ ਬਨੈਯੈ ਕਛੂ ਲੈਬੇ ਕੌ ਨ ਰੂਝਿਯੈ॥
ਰੋਸ ਨਾ ਬਢੈਯੈ ਬੁਰੀ ਭਾਖੈ ਸੋ ਭੀ ਮਾਨਿ ਲੈਯੈ ਚਾਕਰੀ
ਕਮੈਯੈ ਨਾਥ ਮੋਰੀ ਬਾਤ ਬੂਝਿਜੈ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੂਝਿਯੈ=ਲੜ ਕੇ ਮਰਨਾ। ਰੂਝਿਯੈ-ਫਸੀਏ।

ਅਰਥ - ਜਿਸਦਾ ਲੂਣ ਖਾਓ, ਉਹਨੂੰ ਕਦੀ ਛਡਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਉਹਦੇ ਅਗੇ ਹੋਕੇ ਲੜ ਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿਸਦਾ ਲੂਣ ਖਾਓ, ਉਹਨੂੰ ਕਦੀ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਮੇਰੀ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਉਹਦੇ ਲਈ ਮਰ ਜਾਣਾਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਦੀ ਚੋਰੀ ਨਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਜੋ ਮਾਲਿਕ ਆਪ ਦੇਵੇ ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਵੰਡਕੇ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਦੀ ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲੋਂ, ਕਦੀ ਕੁਝ ਲੈਣ ਲਈ ਲੋਭ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਦੀ ਗੁਸਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਜੇਕਰ ਮਾਲਕ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਵੀ ਆਖੇ ਤਾਂ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਕੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ॥ ੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਨਿਯੈ ਜੂਤੀ ਖਾਇਕੈ ਸੀਖ ਲਈ ਮਨ ਮਾਹਿ॥
ਕਹ ਸਯਾਨੀ ਤ੍ਰਿਯ ਗ੍ਰਿਹ ਗਯੋ ਭੇਦ ਪਛਾਨਜੋ ਨਾਹਿ॥ ੮॥ ੧॥

ਅਰਥ - ਬਾਣੀਏਂ ਨੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਖਾ ਕੇ ਸਿਖਿਆ ਮੰਨ ਲਈ, ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਿਆਣੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਭੇਦ ਸਮਝੇ ਪਠਾਨ ਦੇ ਘਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ॥ ੮॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤਿਹੱਤਰੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੭੩॥ ੧੨੮੨॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਤਿਹੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੭੩॥ ੧੨੮੨॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਚਹੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਬੈਰਮ ਚੋਰ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚੋਰ ਏਕ ਚਤੁਰੋ ਰਹੈ ਬੈਰਮ ਤਾ ਕੋ ਨਾਂਵ॥
ਜਾਤ ਸੇਖ ਜਾਕੋ ਰਹੈ ਬਸੈ ਕਾਲਪੀ ਗਾਂਵ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਤੁਰੋ=ਸਿਆਣਾ। ਕਾਲਪੀ=ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ।

ਅਰਥ - ਬੈਰਮ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸਿਆਣਾ ਚੋਰ ਸੀ, ਜੋ ਜਾਤ ਦਾ ਸ਼ੇਖ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਲਪੀ ਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥ ੧॥

****

ਚੌਪਈ।। ਚੌ ਚੋਬਾ ਗ੍ਰਿਹ ਬਸਤ੍ਰ ਬਨਾਯੋ।। ਆਪਨ ਕੋ ਉਮਰਾਵ ਕਹਾਯੋ।।
ਮੈਂ ਹਜਰਤਿ ਤੇ ਮਨਸਬ ਲਯੋ।। ਪਲਵਲ ਦੇਸ ਪਰਗਨਾ ਭਯੋ।।੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੌ ਚੋਬਾ=ਚਾਰ ਚੋਬਾਂ ਵਾਲੇ। ਪਰਗਨਾ=ਤਹਿੰਸੀਲ।

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਚਾਰ ਚੋਬਾਂ ਵਾਲੇ ਸੁੰਦਰ ਕੱਪੜੇ ਬਣਵਾਏ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਅਖਵਾਉਣ ਲਗਾ। ਉਹ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪਦਵੀ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਪਲਵਲ ਮੇਰਾ ਪਰਗਨਾ ਹੈ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਾਕੇ ਕਛੁ ਉਪਚਾਰੁ ਕੋ ਕੀਜੈ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰ।।
ਤਹਾ ਚਲਨ ਕੋ ਸਾਜੁ ਸਭ ਲੀਜੈ ਮੋਲ ਸੁਧਾਰਿ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਪਚਾਰੁ=ਇਲਾਜ। ਮੋਲ=ਮੁੱਲ।

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕੇ ਦੇਸ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਕੁਝ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਸਕਲ ਗਾਂਵ ਕੇ ਬਨਿਕ ਬੁਲਾਏ।। ਸੌ ਕੁ ਰੁਪੈਯਾ ਤਿਨ ਚਟਵਾਏ।।
ਕਹਯੋ ਤਯਾਰ ਸਾਜੁ ਕਰਿ ਦੀਜੈ।। ਅਬ ਹੀ ਰੋਕ ਰੁਪੈਯਾ ਲੀਜੈ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਟਵਾਏ=ਲੋਭ ਦਿੱਤਾ।

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਉਤੇ ਸੌ ਕੁ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਓ, ਕੁਝ ਰੁਪਿਆ ਪੈਸਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲਓ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰੋਕ ਰੁਪੈਯਲ ਖਰਚਿ ਕੈ ਲੀਜੈ ਮੁਹਰ ਬਟਾਇ।।
ਭਰ ਬਰਦਾਰੀ ਕੋ ਘਨੋ ਖਰਚਨ ਹੋਇ ਬਨਾਇ।। ੫।।

ਅਰਥ - ਨਕਦ ਰੁਪਏ ਲੈ ਕੇ ਮੋਹਰਾਂ ਵਟਾ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ, ਤਾਕਿ ਉਥੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਖ਼ਰਚ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।। ੫।।

ਚੌਪਈ।। ਜੋ ਤਿਨ ਕਹੀ ਸੁ ਬਨਿਕਨ ਮਾਨੀ।। ਕਛੂ ਸੰਕ ਚਿਤ ਬੀਚ ਨ ਆਨੀ।।
ਮੁਹਰੈਂ ਅਧਿਕ ਆਨਿ ਕਰ ਦਈ।। ਤਸਕਰ ਡਾਰਿ ਗੁਥਰਿਯਹਿ ਲਈ।।੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਨਿਕਨ=ਬਾਣੀਏ ਨੇ। ਤਸਕਰ=ਚੋਰ। ਗੁਥਰਿਯਹਿ=ਥੈਲੀਆਂ।

ਅਰਥ – ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੇ ਆਖਿਆ, ਬਾਣੀਏਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੰਨ ਗਏ। ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਉਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੋਹਰਾਂ ਲਿਆਕੇ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਚੋਰ ਨੇ ਮੋਹਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਥੈਲੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਔਰ ਖਜਾਨੋ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਸਭ ਹੀ ਲਯੋ ਮੰਗਾਇ।।
ਜਾਇ ਜਹਾਨਾਬਾਦ ਮੈ ਦੈਹੌਂ ਧਨ ਪਹੁਚਾਇ।। ੭।।

ਅਰਥ – ਫਿਰ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਭੀ ਸਾਰਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ, ਇਹ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਜਹਾਨਾਬਾਦ (ਦਿਲੀ) ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਆਂਗਾ।। ੭।।

ਚੌਪਈ।। ਬਨਿਯਨ ਕੇ ਬੈਠੇ ਸੋ ਗਯੋ।। ਸਭ ਹੀ ਧਨੁ ਇਕਠੋ ਕੈ ਲਯੋ।।
ਸਾਥਿਨ ਤਿਨਿਕ ਦ੍ਵਾਰ ਬੈਠਾਯੋ।। ਸੋਯੋ ਖਾਨ ਨ ਜਾਤ ਜਗਾਯੋ।। ੮।।

ਅਰਥ – ਸਾਰਾ ਹੀ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ ਹੀ ਉਹ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਬੈਠਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਜਗਾਏ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਛੋਰਿ ਦ੍ਵਾਰੋ ਪਾਛਲੋ ਭਾਜ ਗਏ ਤਤਕਾਲ।।
ਸਭ ਰੁਪਯਨ ਹਰ ਲੈ ਗਏ ਬਨਿਯਾ ਭਏ ਬਿਹਾਲ।। ੯।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ- ਹਰ=ਚੁਰਾ ਕੇ। ਬਿਹਾਲ=ਦੁਖੀ।

ਅਰਥ – ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਛੱਡਕੇ ਪਿਛਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਤੁਰੰਤ ਭਜ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਖੀ ਬਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸਾਰਾ ਰੁਪਿਆ ਪੈਸਾ ਲੈ ਗਏ।। ੯।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਚੌਹੱਤਰੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੭੪।। ੧੨੯੧।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਚੌਹੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੭੪।। ੧੨੯੧।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪੰਜੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਚੋਰ

ਦੋਹਰਾ।। ਮੁਗਲ ਏਕ ਗਜਨੀ ਰਹੈ ਬਖਤਿਯਾਰ ਤਿਹ ਨਾਮ।।
ਬਡੇ ਬਦਨ ਤਾਕੇ ਬਨੇ ਬੁਹਤ ਗਾਂਠ ਮੈਂ ਦਾਮ।। ੧।।

ਅਰਥ– ਗਜ਼ਨੀ ਵਿਚ ਬਖਤਿਆਰ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਮੁਗਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ

ਮਕਾਨ ਸਨ, ਤੇ ਓਹਦੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਧਨ-ਦੌਲਤ ਸੀ।। ੧।।

ਤਾ ਕੇ ਘਰ ਇਕ ਹਯ ਹੁਤੋ ਤਾਕੋ ਚੋਰ ਨਿਹਾਰਿ।।
ਯਾਕੋ ਕਯੋਂ ਹੂੰ ਚੋਰਿਯੈ ਕਛੂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸੁ ਧਾਰਿ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਯ=ਘੋੜਾ। ਨਿਹਾਰਿ=ਦੇਖਿਆ।

ਅਰਥ - ਉਹਦੇ ਘਰ ਇਕ ਘੋੜਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਚੋਰ ਨੇ ਵੇਖਿਆ, ਤੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੋਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।। ੨।।

ਆਨਿ ਚਾਕਰੀ ਕੀ ਕਰੀ ਤਾ ਕੇ ਧਾਮ ਤਲਾਸ।।
ਮੁਗਲ ਮਹੀਨਾਂ ਕੈ ਤੁਰਤੁ ਚਾਕਰ ਕੀਨੋ ਤਾਸ।। ੩।।

ਅਰਥ - ਉਸਨੇ ਮੁਗਲ ਦੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਮੁਗਲ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਝਟ ਹੀ ਮਾਹਵਾਰੀ ਤਨਖਾਹ ਤੇ ਨੌਕਰ ਰਖ ਲਿਆ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਮਹਿਯਾਨਾ ਅਪਨੋ ਕਰਵਾਯੋ।। ਕਰਜਾਈ ਕੋ ਨਾਮੁ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਤਾਕੀ ਸੇਵਾ ਕੋ ਬਹੁ ਕਰਯੋ।। ਬਖਤਿਯਾਰ ਕੋ ਧਨੁ ਹੈ ਹਰਯੋ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਆਪਣਾ ਮਹੀਨਾ ਲੈਣਾ ਲਿਖਵਾ ਲਿਆ ਮੁਗਲ ਪਾਸ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਲਿਖਵਾ ਦਿਤਾ, ਫਿਰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਉਸਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਬਖਤਿਆਰ ਦਾ ਧਨ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਿਆ।। ੪।

ਦੋਹਰਾ।। ਦਿਨ ਕੋ ਧਨੁ ਹੈ ਹਰਿ ਚਲਯੋ ਕਰਜਾਈ ਕਹੱਲਾਇ।।
ਸਕਲ ਲੋਕ ਠਟਕੇ ਰਹੈ ਰੈਨਾਈ ਲਖਿ ਪਾਇ।। ੫।।

ਅਰਥ - ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਉਹ ਧਨ ਅਤੇ ਘੋੜਾ ਚੁਰਾਕੇ ਚਲ ਪਿਆ ਤੇ ਇਹ ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮੁਗਲ ਮੇਰਾ ਕਰਜ਼ਾਈ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਰਹੇ।। ੫।।

ਚੌਪਈ।। ਪਾਛੇ ਮੁਗਲ ਪੀਟਤੋ ਆਯੋ।। ਕਰਜਾਈ ਧਨੁ ਤੁਰਾ ਚੁਰਾਯੋ।।
ਜੋ ਇਹੱ ਬੈਨਨ ਕੋਂ ਸੁਨਿ ਪਾਵੈ।। ਤਾਹੀ ਕੋ ਝੂਠੋ ਠਹਰਾਵੈ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੀਟਤੋ=ਰੋਂਦਾ। ਤੁਰਾ=ਘੋੜਾ।

ਅਰਥ - ਪਿਛੋਂ ਮੁਗਲ ਰੋਂਦਾ ਪਿੱਟਦਾ ਆਇਆ, ਕਿ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਮੇਰਾ ਧਨ ਤੇ ਘੋੜਾ ਚੁਰਾਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਸੀ, ਉਹੀ ਉਹੀ ਮੁਗਲ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਠਹਿਰਾਉਂਦਾ ਸੀ।। ੬।।

ਜਾਤੇ ਦਰਬੁ ਕਰਜੁ ਲੈ ਖਾਯੋ।। ਕਹਾ ਭਯੋ ਤਿਨ ਤੁਰਾ ਚਰਾਯੋ।।
ਕਯੋਂ ਤੈ ਦਰਬੁ ਹੁਧਾਰੋ ਲਯੋ।। ਕਹਾਂ ਭਯੋ ਜੋ ਹੈ ਲੈ ਗਯੋ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਰਾ=ਘੋੜਾ। ਹੈ=ਘੋੜਾ।

ਅਰਥ - ਜਿਸਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਧਨ ਕਰਜ਼ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹੈ, ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ਘੋੜਾ ਚੁਰਾਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੁਸਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਧਨ ਹੁਧਾਰ ਕਿਉਂ ਲਿਆ? ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ਘੋੜਾ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਵਾਹੀ ਕੋ ਝੂਠਾ ਕਿਯੋ ਭੇਦ ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਇ।।
ਵਹ ਦਿਨ ਧਨ ਹੈ ਹਰ ਗਯੋ ਰਾਮ ਕਰੈ ਸੋ ਹੋਇ।। ੮।। ੧।।

ਅਰਥ - ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਹਦਾ ਭੇਦ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾਂ ਉਹਨੂੰ ਝੂਠਾ ਕੀਤਾ, ਜਦਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਧਨ ਤੇ ਘੋੜਾ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਮ ਕਰਦਾ ਏ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਏ।। ੮।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਪਚਹੱਤਰੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੭੫।। ੧੨੯੯।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਪੰਜਤੱਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੭੫।। ੧੨੯੯।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਛਿਅੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਘਰ ਜਵਾਈ ਚੋਰ

ਦੋਹਰਾ।। ਪੁਨਿ ਮੰਤ੍ਰੀ ਐਸੇ ਕਹ੍ਯੋ ਸੁਨਿਯੈ ਕਥਾ ਨ੍ਰਿਪਾਲ।।
ਤੇਹੀ ਚੋਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਇਕ ਕਿਯੋ ਸੁ ਕਹੋ ਉਤਾਲ।। ੧।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਉਸ ਚੋਰ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਸੁਣੋ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਤਸਕਰ ਧਨੁ ਤੁਰਾ ਚੁਰਾਯੋ।। ਪੁਨਿ ਤਾਕੇ ਚਿਤ ਮੈ ਯੌ ਆਯੋ।।
ਅਤਿਭੁਤ ਏਕ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਨੈਯੈ।। ਤ੍ਰਿਯ ਸੁੰਦਰਿ ਜਾਤੇ ਗ੍ਰਿਹ ਪੈਯੈ।। ੨।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਉਸ ਚੋਰ ਨੇ ਧਨ ਤੇ ਘੋੜਾ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ ਕਿ ਇਕ ਅਸਚਰਜ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ

ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ॥ ੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਧਾਮ ਜਵਾਈ ਆਪਨੋ ਰਾਖਜੋ ਨਾਮੁ ਬਨਾਇ॥
ਬਿਧਵਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ ਧਾਮ ਮੈ ਡੇਰਾ ਕੀਨੋ ਜਾਇ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਾਮ ਜਵਾਈ=ਘਰ ਜਵਾਈ॥

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਘਰ ਜਵਾਈ ਰਖਿਆ ਤੇ ਇਕ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਕੇ ਡੇਰਾ ਲਾ ਲਿਆ॥ ੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਵਾਕੇ ਹ੍ਰਿੱਦੈ ਅਨੰਦਿਤ ਭਯੋ॥ ਮੋਰੇ ਧਾਮ ਪੂਤ ਬਿਧਿ ਦਯੋ॥
ਧਾਮ ਜਵਾਈ ਨਾਮੁ ਜਤਾਯੋ॥ ਆਦਰ ਕੈ ਭੋਜਨਹਿ ਖਵਾਯੋ॥ ੪॥

ਅਰਥ - ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਘਰ ਜਵਾਈ ਦਸਿਆ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਭੋਜਨ ਬਣਾਕੇ ਖਵਾਇਆ॥

ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਬਰਿਸ ਜਬ ਬੀਤੀ॥ ਵਹੀ ਤ੍ਰਯ ਦੁਖ ਤੇ ਭਈ ਨਿਚੀਤੀ॥
ਵਹ ਤਿਹ ਘਰ ਕੋ ਕਾਮੁ ਚਲਾਵੈ॥ ਬਿਧਵਾ ਬਧੂ ਖੇਦ ਨਹਿ ਪਾਵੈ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਚੀਤੀ-ਬੇ-ਫਿਕਰ॥ ਬਧੂ=ਇਸਤ੍ਰੀ।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਇਕ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਿਆ, ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਚੋਰ ਉਹਦੇ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਦੁਖ ਨਾ ਰਿਹਾ॥ ੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੇਤਿਕ ਦਿਨ ਤਹੱ ਚਲਿ ਗਜੋ ਤਾਕੀ ਸੁਤਾ ਚੁਰਾਇ॥
ਤ੍ਰਿਯ ਰੋਵਤ ਕੁਟਵਾਰ ਕੇ ਤਟ ਚਟ ਕੂਕੀ ਜਾਇ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਟ=ਛੇਤੀ ਨਾਲ।

ਅਰਥ - ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਉਹਦੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ, ਝਟ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੋਂਦੀ ਪਿੱਟਦੀ ਕੋਤਵਾਲ ਪਾਸ ਜਾ ਕੁਰਲਾਈ॥ ੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਧਾਮ ਜਵਾਈ ਦੁਹਿਤਾ ਹਰੀ॥ ਦੇਖਹ ਦੈਵ ਕਹਾ ਇਹ ਕਰੀ॥
ਸੂਰ ਉਦੋਤ ਗਯੋ ਨਹਿ ਆਯੋ॥ ਮੈਂ ਤਿਨਕੋ ਕਛੁ ਸੋਧਨੁ ਪਾਯੋ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਹਿਤਾ ਹਰੀ-ਧੀ ਚੁਰਾਕੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਸੋਧਨੁ=ਖਬਰ।

ਅਰਥ - ਉਹ ਆਖਣ ਲਗੀ ਕਿ ਘਰ ਜਵਾਈ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਚੁਰਾਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਇਹ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਸੂਰਜ ਡੱਬੁ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸੋਅ ਹੀ ਮਿਲੀ ਹੈ।। ੭।।

ਕਾਜੀ ਕੋਟਵਾਰ ਜਬ ਸੁਨਜੋ।। ਦੁਹੂੰ ਬਿਹਸਕੈ ਮਾਥੋ ਧੁਨਜੋ।।
ਜਾਕੋ ਸੁਤਾ ਦਾਨੁ ਤੈਂ ਦਯੋ।। ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੌ ਗ੍ਰਿਹ ਲੈ ਗਯੋ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਧੁਨਜੋ=ਹਿਲਾਇਆ। ਸੁਤਾ=ਧੀ, ਲੜਕੀ।

ਅਰਥ - ਕਾਜ਼ੀ ਤੇ ਕੋਤਵਾਲ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੁਣਿਆ, ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਮੱਥਾ ਹਿਲਾਇਆ, ਉਹ ਆਖਣ ਲਗੇ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ।। ੮।।

ਸਭਹਿਨ ਤਹਿ ਝੂਠੀ ਕਰਿ ਮਾਨਜੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੁ ਹ੍ਰਿਦੈ ਨ ਜਾਨਜੋ।।
ਲੂਟਿ ਦਰਬੁ ਤਾਕੋ ਸਭ ਲਯੋ।। ਤਬ ਹੀ ਦੇਸ ਨਿਕਾਰੋ ਦਯੋ।। ੯।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਕਾਰੋ ਦਯੋ=ਕੱਢ ਦਿਤਾ।

ਅਰਥ - ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਝੂਠੀ ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਅਸਲ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਿਆ, ਉਲਟਾ ਉਹਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੁਟ ਲਿਆ ਤੇ ਦੇਸ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ।। ੯।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਛਿਹੱਤਰੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੭੬।। ੧੩੦੮।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਛਿਹੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੭੬।। ੧੩੦੮।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਸਤੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਭਗਾਵਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਚੰਦ੍ਰਪੁਰੀ ਭੀਤਰ ਹੁਤੋ ਚੰਦ੍ਰ ਸੈਨ ਇਕ ਰਾਵ।।
ਬਲ ਗੁਨ ਬੀਰਜ ਮੈਂ ਜਨੁਕ ਤ੍ਰਿਦਸੇਸ੍ਰਰ ਕੇ ਭਾਵ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਿਦਸੇਸ੍ਰਰ ਕੇ ਭਾਵ=ਇੰਦਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਰਾਬਰ ਸੀ।

ਅਰਥ - ਚੰਦਰਪੁਰੀ ਵਿਚ ਚੰਦਰ ਸੈਨ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਉਹ ਬਲ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਸਦਕਾ ਇੰਦਰ ਦੇਵ ਦੇ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਸੀ।। ੧।।

****

ਭਾਗਵਤੀ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਜਾਕੇ ਰੂਪ ਅਪਾਰ॥
ਰਤਿ ਰਤਿਨਾਥ ਪਛਾਨਿ ਤਿਹ ਝੁਕਿ ਝੁਕਿ ਕਰਹਿ ਜੁਹਾਰ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਤਿਨਾਥ=ਕਾਮਦੇਵ। ਜੁਹਾਰ=ਨਮਸਕਾਰ। ਰਤਿ=ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤਰੀ।

ਅਰਥ - ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਗਵਤੀ ਬੇਅੰਤ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਝੁਕ ਝੁਕ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ॥ ੨॥

ਏਕ ਪੁਰਖ ਸੁੰਦਰ ਹੁਤੋ ਰਾਨੀ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇ॥
ਭੋਗ ਅਧਿਕ ਤਾਸੋ ਕਿਯੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ॥ ੩॥

ਅਰਥ - ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਅਨੰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ॥ ੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਕੇਲ ਕਰਤ ਰਾਜਾ ਜੂ ਆਯੋ॥ ਰਾਨੀ ਹ੍ਰਿਦੈ ਅਧਿਕ ਦੁਖੁ ਪਾਯੋ॥
ਯਾਕੋ ਦਯਾ ਕਹੌ ਕਾ ਕਰਿਹੌ॥ ਯਾਕੇ ਹਨੇ ਬਹੁਰਿ ਹੌ ਮਰਿਹੌ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੈਯਾ=ਕਿਰਪਾ। ਹਨੇ=ਮਰ ਜਾਣ ਤੇ॥ ਬਹੁਰਿ=ਫਿਰ ਮੈਂ।

ਅਰਥ - ਭੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਉਤੋਂ ਰਾਜਾ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਦੁਖੀ ਹੋਈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਮਿਤਰ! ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਦਸੋ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹਦਾ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਤੁਹਾਡੇ ਮਰ ਜਾਣ ਤੇ ਫਿਰ ਮੈਂ ਆਪ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ॥ ੪॥

ਜਾਰ ਬਾਚ॥

ਤਬੈ ਜਾਰ ਯੌਂ ਕਥਾ ਉਚਾਰੀ॥ ਰਾਨੀ ਕਰਹੁ ਨ ਚਿੰਤ ਹਮਾਰੀ॥
ਯਹ ਤਰਬੂਜ ਕਾਟਿ ਮੁਹਿ ਦੀਜੈ॥ ਯਾਕੀ ਗਰੀ ਭੱਛ ਕਰ ਲੀਜੈ॥ ੫॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਕਿ ਹੇ ਰਾਣੀ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਹਦਵਾਣਾ ਕੱਟਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ, ਇਹਦਾ ਗੁਦਾ ਆਪ ਖਾ ਲਓ॥ ੫॥

ਤਬ ਰਾਨੀ ਸੋਊ ਕਾਜ ਕਮਾਯੋ॥ ਕਾਟਿ ਤਾਹਿ ਤਰਬੂਜ ਖੁਲਾਯੋ॥
ਲੈ ਖੋਪਰ ਤਿਨ ਸਿਰ ਪੈ ਧਰਿਯੋ॥ ਸ੍ਵਾਸ ਲੇਤ ਕਹ ਛੇਕੌ ਕਰਿਯੋ॥ ੬॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹਦਵਾਣਾ ਕੱਟਕੇ ਉਹਨੂੰ ਖੁਆਇਆ। ਉਹਦਾ ਖੋਲ ਉਹਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਰਖ ਦਿਤਾ, ਸਾਹ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਮੋਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ॥ ੬॥

ਦੋਹਰਾ।। ਧਰਿ ਖੋਪਰ ਸਿਰ ਪਰ ਨਦੀ ਤਰਯੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਡਰ ਸੋਇ।।
ਦਿਨ ਲੋਗਨ ਦੇਖਤ ਗਯੋ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨਤ ਕੋਇ।। ੭।।

ਅਰਥ - ਹਦਵਾਣੇ ਦਾ ਖੋਲ ਸਿਰ ਤੇ ਰਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਉਹ ਨਦੀ ਵਿਚ ਤਰਦਾ ਹੋਇਆ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਲੋਕ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਪਰ ਕੋਈ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।। ੭।।

ਤਬ ਰਾਨੀ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਸੁਨਿਯੈ ਬਚਨ ਰਸਾਲ।।
ਬਹਤ ਜਾਤ ਤਰਬੂਜ ਜੋ ਮੋਹਿ ਮਿਲੈ ਦਰਹਾਲ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਨ, ਮੇਰੀ ਗਲ ਸੁਣੋ, ਇਹ ਜੋ ਹਦਵਾਣਾ ਰੁੜ੍ਹਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ।। ੮।।

ਬਚਨੁ ਸੁਨਤ ਰਾਜਾ ਤਬੈ ਪਠਏ ਮਨੁਖ ਅਨੇਕ।।
ਜਾਤ ਬਹੇ ਤਰਬੂਜ ਕੌ ਪਹੁਚਤ ਭਯੋ ਨ ਏਕ।। ੯।।

ਅਰਥ – ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਭੱਜੇ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਰੁੜ੍ਹਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਦਵਾਣੇ ਤਕ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕਿਆ।। ੯।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਰਾਨੀ ਯੋ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸੁਨਹੁ ਨਾਥ ਬਡਭਾਗ ਹਮਾਰੇ।।
ਬੂਡਿ ਕੋਊ ਜਾਕੇ ਹਿਤ ਮਰੈ।। ਮੋਰ ਮੂੰਡ ਅਪਜਸ ਬਹੁ ਧਰੈ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਨਾਥ! ਸੁਣੋ, ਮੇਰੇ ਵਡੇ ਭਾਗ ਹਨ। ਇਸ ਹਦਵਾਣੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਐਵੇਂ ਨਾ ਮਰੇ, ਇਹਦਾ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਪਜਸ ਮਿਲੇਗਾ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਬੁਲਾ ਲਵੋ।। ੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਨੀ ਹਿਤ ਹਿਦਵਾਨ ਕੇ ਮਨੁਖ ਬੁਰਾਯੋ ਏਕ।।
ਯਹ ਅਪਜਸ ਨ ਕਬਹੁ ਮਿਟੈ ਭਾਖਹਿ ਲੋਗ ਅਨੇਕ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਹਦਵਾਣੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਉਹ ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਅਪਜਸ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਮਿਟੇਗਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ।। ੧੧।।

ਚੌਪਈ।। ਆਪਹਿ ਦੈ ਤਰਬੂਜ ਤਰਾਯੋ।। ਆਪਹਿ ਆਇ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਰਿਸਵਾਯੋ।।
ਆਪਹਿ ਹੇਰਿ ਮਨੁੱਛਨ ਲੀਨਾ।। ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਚੀਨਾ।। ੧੨।।੧।।

****

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਿਸਵਾਯੋ=ਗੁਸੇ ਕੀਤਾ। ਚੀਨਾ=ਜਾਣਿਆ।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਹਦਵਾਣਾ ਤਰਾਇਆ, ਆਪ ਹੀ ਆ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਗੁਸੇ ਕੀਤਾ, ਆਪ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆਂ।। ੧੨।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਸਤੱਤਹਰੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੭੭।। ੧੩੨੦।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿਤੱਰ, ਮੰਤਰੀ ਭੂਪ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸਤੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੭੭।। ੧੩੨੦।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਅਠੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਗੀਗੋ

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਤਖਾਨ ਉਜੈਨ ਮੈ ਬਿਭਚਾਰਿਨ ਤਿਹ ਨਾਰਿ।।
ਤਾ ਸੋ ਕਰਜੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਿਨ ਸੋ ਤੁਹਿ ਕਹੌ ਸੁਧਾਰਿ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਉਜੈਨ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਤਰਖਾਣ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹਦੀ ਵਿਭਚਾਰਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਮੈਂ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।। ੧।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੦੭)

ਚੌਪਈ।।ਸੁਮਤਿ ਬਾਢਿਯਹਿ ਤਬੈ ਉਚਾਰੋ।। ਸੁਨੁ ਗੀਗੋ ਤੈ ਬਚਨ ਹਮਾਰੋ।।
ਹੌ ਅਬ ਹੀ ਪਰਦੇਸ ਸਿਧੈ ਹੌ।। ਖਾਟਿ ਕਮਾਇ ਤੁਮੈ ਧਨੁ ਲਜੈ ਹੌ।।੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਾਢਿਯਹਿ=ਤਰਖਾਣ। ਗੀਗੋ=ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ।

ਅਰਥ—ਸੁਮਤ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਤਰਖਾਣ ਨੇ ਆਖਿਆ—ਹੇ ਗੀਗੋ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਪਰਦੇਸ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਖਟ ਕਮਾਕੇ ਧਨ ਲਿਆਕੇ ਤੈਨੂੰ ਦਿਆਂਗਾ।। ੨।।

ਯੌ ਕਹਿ ਕੈ ਪਰਦੇਸ ਸਿਧਾਰੋ।। ਖਾਟ ਤਰੇ ਛਪਿ ਰਹਜੋ ਬਿਚਾਰੋ।।
ਤਬ ਬਾਢਿਨ ਇਕ ਜਾਰ ਬੁਲਾਯੋ।। ਕਾਮਕੇਲ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਯੋ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਾਢਿਨ=ਤਰਖਾਣੀ।

ਅਰਥ—ਇਹ ਆਖਕੇ ਉਹ ਪ੍ਰਦੇਸ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੰਜੀ ਥੱਲੇ ਲੁਕ ਗਿਆ। ਤਦ ਤਰਖਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਯਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨ ਲਗੀ।। ੩।।

ਕਾਮਕੇਲ ਤਾਸੌ ਤ੍ਰਿਯ ਮਾਨਜੋ।। ਖਾਟ ਤਰੇ ਨਿਜੁ ਪਤਿਹਿ ਪਛਾਨਜੋ।।

ਸਭ ਅੰਗਨ ਬਿਹਬਲ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।। ਚਿਤ ਕੇ ਬਿਖੈ ਦੁਖਿਤ ਅਤਿ ਭਈ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨੇ ਭੋਗ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਮੰਜੀ ਹੇਠਾਂ ਛੁਪੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਹਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਗਏ, ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਦੁਖੀ ਹੋਈ।। ੪।।

ਤਬ ਤਾ ਸੈ ਤ੍ਰਿਯ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਮੁਹਿ ਕਾ ਕਰਤ ਦਈ ਕੇ ਮਾਰੇ।।
ਪ੍ਰਾਨ ਨਾਥ ਮੇਰੌ ਘਰ ਨਾਹੀਂ।। ਹੌ ਜਿਹ ਬਸਤ ਬਾਂਹ ਕੀ ਛਾਹੀਂ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਤਦ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਕਿਸਮਤ ਦਿਆ ਮਾਰਿਆ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾਂ ਏਂ। ਪ੍ਰਾਨ ਨਾਥ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਛਤਰ-ਛਾਇਆ ਵਿਚ ਵੱਸਦੀ ਹਾਂ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਿਤਿ ਅੰਸੂਆਂ ਆਂਖਿਨ ਭਰੌ ਰਹੌਂ ਮਲੀਨੇ ਭੇਸ।।
ਪੌਰ ਲਗੇ ਬਿਹਰੌ ਨਹੀ ਪ੍ਰਾਨ ਨਾਥ ਪਰਦੇਸ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਲੀਨੇ ਭੇਸ—ਭੈੜੇ ਵੇਸ ਵਿਚ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਥਰੂ ਭਰਦੀ ਤੇ ਭੈੜੇ ਵੇਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਾਨ ਨਾਥ ਦੇ ਪ੍ਰਦੇਸ ਗਏ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਪੈਰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ।। ੬।।

ਲਗਤ ਬੀਰਿਯਾ ਬਾਨ ਸੀ ਬਿਖੁ ਸੋ ਲਗਤ ਅਨਾਜ।।
ਪ੍ਰਾਨ ਨਾਥ ਪਰਦੇਸ ਗੇ ਤਾ ਬਿਨ ਕਛੂ ਨ ਸਾਜ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬੀਰਿਯਾ=ਪਾਨ ਬੀੜੀਆਂ। ਬਿਖੁ=ਜਹਿਰ।

ਅਰਥ — ਪਾਨ ਬੀੜੀਆਂ ਮੈਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਅਨਾਜ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਨ ਨਾਥ ਪ੍ਰਦੇਸ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਬਗੈਰ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ।। ੭।।

ਬਾਢੀ ਐਸੇ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਮਨ ਮੈ ਭਯੋ ਖੁਸ਼ਾਲ।।
ਜਾਰ ਸਹਿਤ ਤ੍ਰਿਯ ਖਾਟ ਲੈ ਨਾਚਿ ਉਠਯੋ ਤਤਕਾਲ।। ੮।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਖੁਸ਼ਾਲ=ਖੁਸ਼ੀ। ਬਾਢੀ=ਤਰਖਾਣ। ਤਤਕਾਲ=ਤਰੁੰਤ।

ਅਰਥ— ਤਰਖਾਣ ਮੰਜੀ ਥਲੇ ਲੁਕਿਆ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਮੇਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਮੰਜੀ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁਕ ਕੇ ਝਟ ਨੱਚ ਉਠਿਆ।। ੮।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਅਠਹੱਤਰੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ

ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੭੮॥ ੧੨੭੪॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤ੍ਰਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅਠੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ ੭੮॥ ੧੨੭੪॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਉਨਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਿਸਵ ਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਨਿਕ ਏਕ ਬਾਨਾਰਸੀ ਬਿਸਨ ਦੱਤ ਤਿਹ ਨਾਮ॥
ਬਿਸ੍ਰਮਤੀ ਤਾ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਧਨ ਜਾ ਕੋ ਬਹੁ ਧਾਮ॥ ੧॥

ਅਰਥ—ਬਨਾਰਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਇਕ ਬਾਣੀਏ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਸ਼ਨ ਦੱਤ ਸੀ, ਉਹ ਬੜਾ ਧਨੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਸਵ ਮਤੀ ਸੀ॥ ੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਨਿਯੋ ਹੇਤ ਬਨਿਜ ਕੋ ਗਯੋ॥ ਮੈਨ ਦੁਖਜ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਅਤਿ ਦਯੋ॥
ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਪੈ ਤੇ ਰਹਯੋ ਨ ਜਾਈ॥ ਕੇਲ ਕਿਯੋ ਇਕ ਪੁਰਖ ਬੁਲਾਈ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੈਨ=ਕਾਮ।

ਅਰਥ—ਬਾਣੀਆਂ ਵਪਾਰ ਲਈ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾਮ ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਈ, ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ, ਤੇ ਉਸਨੇ ਕਾਮ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ॥ ੨॥

ਕੇਲ ਕਮਾਤ ਗਰਭ ਰਹਿ ਗਯੋ॥ ਕੀਨੇ ਜਤਨ ਦੂਰਿ ਨਹਿ ਭਯੋ॥
ਨਵ ਮਾਸਨ ਪਾਛੇ ਸੁਤ ਜਾਯੋ॥ ਤਵਨਹਿ ਦਿਵਸ ਬਨਿਕ ਘ੍ਰਰ ਆਯੋ॥ ੩॥

ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਭੋਗ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਗਰਭ ਠਹਿਰ ਗਿਆ, ਬੜੇ ਜਤਨ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਉਹ ਨਾ ਡਿਗਿਆ। ਨੌਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਦਿਨ ਉਹ ਬਾਣੀਆਂ ਵੀ ਘਰ ਆ ਗਿਆ॥ ੩॥

ਬਨਿਕ ਕੋਪ ਕਰਿ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ॥ ਕਛੁ ਤ੍ਰਿਯ ਤੈ ਬਿਭਚਾਰ ਕਮਾਯੋ॥
ਭੋਗ ਕਰੇ ਬਿਨੁ ਪੂਤ ਨ ਹੋਈ॥ ਬਾਲ ਬ੍ਰਿਧ ਜਾਨਤ ਸਭ ਕੋਈ॥ ੪॥

ਅਰਥ—ਬਾਣੀਏਂ ਨੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਪੁਛਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਵਿਭਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਭੋਗ ਕੀਤਿਆਂ ਬਿਨਾਂ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਵਾਨ ਬੁੱਢੇ ਜਾਣਦੇ ਸਨ॥ ੪॥

ਸੁਨਹੁ ਸ਼ਾਹੁ ਮੈ ਕਥਾ ਸੁਨਾਊਂ॥ ਤੁਮਰੇ ਚਿਤ ਕੋ ਭਰਮੁ ਮਿਟਾਊਂ॥

ਇਕ ਜੋਗੀ ਤੁਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਆਯੋ।। ਤਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੇ ਗ੍ਰਿਹ ਸੁਤ ਪਾਯੋ।।੫।।

ਅਰਥ—ਇਸਤਰੀ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਹੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ! ਸੁਣ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗਲ ਦਸਦੀ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਜੋਗੀ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਹਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਇਹ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੁਰਜ ਨਾਥ ਜੋਗੀ ਹੁਤੇ ਸੋ ਆਯੋ ਇਹ ਧਾਮ।।
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਭੋਗ ਮੋਸੋਂ ਕਿਯੋ ਸੁਤ ਦੀਨੋ ਗ੍ਰਿਹ ਰਾਮ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਮੁਰਜ ਨਾਥ ਨਾਂ ਦਾ ਜੋਗੀ ਸੀ, ਉਹ ਇਥੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੬।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ:, ਪੰਨਾ ੯੦੮)

ਬਨਿਕ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਚੁਪ ਰਹਜੋ ਮਨ ਮੈ ਭਯੋ ਪ੍ਰਸੰਨਜ।।
ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਭੋਗ ਜਿਨਿ ਸੁਤ ਦਿਯੋ ਧਰਨੀ ਤਲ ਸੋ ਧੰਨਜ।।੭।।੧।।

ਅਰਥ—ਬਾਣੀਆਂ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਚੁਪ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਉਸ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਧੰਨ ਮੰਨਣ ਲਗਾ, ਜਿਸਨੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਭੋਗ ਨਾਲ ਪੁੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।। ੭।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਉਨਾਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੭੯।। ੧੩੩੪।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਉਣਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੭੯।। ੧੩੩੪।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਅੱਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਧਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨ ਗ੍ਰਿਹ ਨੰਦ ਕੇ ਕਾਨ੍ਹ ਲਯੋ ਅਵਤਾਰ।।
ਤੀਨਿ ਲੋਕ ਜਾ ਕੋ ਸਦਾ ਨਿਤਿ ਉਠਿ ਕਰਤ ਜੁਹਾਰ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨ ਵਿਚ ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਲਿਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਤਿੰਨੇ ਲੋਕ ਰੋਜ਼ ਉਠਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਸਭ ਗੋਪੀ ਤਾ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵਹਿ ।। ਨਿਤਿਜ ਕਿਸ਼ਨ ਕਹੱ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਹਿ।।
ਮਨ ਮਹਿ ਬਸਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤਿ ਭਾਰੀ।। ਤਨ ਮਨ ਦੇਤ ਅਪਨੋ ਵਾਰੀ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਉਹਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਤੇ ਰੋਜ਼ ਉਸ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦੀਆਂ

ਸਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵੱਸ ਗਿਆ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਆਪਣਾ ਤਨ ਮਨ ਉਸ ਤੋਂ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ।। ੨।।

ਰਾਧਾ ਨਾਮ ਗੋਪਿ ਇਕ ਰਹੈ।। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਖ ਤੇ ਨਿਤਿ ਕਹੈ।।
ਜਗਨਾਯਕ ਸੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਾਯੋ।। ਸੂਤ ਸਿਧਨ ਕੀ ਭਾਂਤਿ ਬਢਾਯੋ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਰਾਧਾ ਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਗੋਪੀ ਸੀ, ਜੋ ਰਾਤ ਦਿਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਪੀਘਾਂ ਸੂਤਰ ਵਾਂਗ ਵਧਾਈਆਂ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੈ ਛੋਰਿ ਧਾਮ ਕੋ ਕਾਮ।।
ਨਿਸਦਿਨ ਰਟਤ ਬਿਹੰਗ ਜਯੋਂ ਜਗਨਾਯਕ ਕੋ ਨਾਮ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਾਰ ਛੱਡਕੇ ਉਹ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੀ ਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਤੋਤੇ ਵਾਂਗ ਉਸ ਨਾਇਕ ਦਾ ਨਾਂ ਰਟਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਪਿਤੁ ਮਾਤਾ ਕੋ ਕਰੈ।। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਖ ਤੇ ਉਚਰੈ।।
ਹੇਰਨਿ ਤਾਂਹਿ ਨਿੱਤ ਉਠਿ ਆਵੈ।। ਨੰਦ ਜਸੋ ਮਤਿ ਦੇਖਿ ਲਜਾਵੈ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰਦੀ ਸੀ, ਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਚਾਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਰੋਜ਼ ਉਠਕੇ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਨੰਦ ਜਸੋਧਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਸ਼ਰਮਾ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।। ੫।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਜੋਬਨ ਜੇਬ ਲਗੇ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਜਾਤ ਜਰਾਵ ਜੁਰੀ ਕਹੌ ਨਾਤੈਂ।।
ਅੰਗਹੁ ਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਲੋਗ ਸਭੇ ਹਰਿ ਰਾਇ ਬਿਨਾਇ ਕਹੀ ਇਕ ਬਾਤੈਂ।।
ਹਾਥ ਉਚਾਇ ਹਨੀ ਛਤਿਯਾਂ ਮੁਸਕਾਇ ਲਜਾਇ ਸਖੀ ਚਹੂੰ ਘਾਤੈਂ।।
ਨੈਨਨ ਸੋ ਕਹਜੋ ਏ ਜਦੁਨਾਥ ਸੁ ਭੌਂਹਨ ਸੌ ਕਹਜੋ ਜਾਹੁ ਇਹਾਂ ਤੈਂ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਉਸਦੀ ਜੁਆਨੀ ਦੀ ਸੋਭਾ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਓਧਰ ਬ੍ਰਿਜ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਘਬਰਾ ਕੇ ਗਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਧਰ ਰਾਧਾ ਨੇ ਵੀ ਘਬਰਾ ਕੇ ਛਾਤੀ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲੁਕ ਕੇ ਬੈਠੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਹਸ ਪਈਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਇਥੋਂ ਚਲੇ ਜਾਓ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨੈਨਨ ਸੋਂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਕਹਿ ਭੌਹਨ ਉੱਤਰ ਦੀਨ।।
ਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ ਕੋਨਹੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੀਨ।। ੭।। ੧।।

ਅਰਥ—ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨੂੰ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਮਝੇ ਉਸਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।। ੭।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਅੱਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੮੦।। ੧੩੪੨।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੮੦।। ੧੩੪੨।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਦ੍ਰਿਗ ਧੰਨਿਆ

ਦੋਹਰਾ।। ਨਗਰ ਸਿਰੋਮਨਿ ਕੋ ਹੁਤੋ ਸਿੰਘ ਸਿਰੋਮਨਿ ਭੂਪ।।
ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਘਰ ਮੈ ਧਰੇ ਸੁੰਦਰ ਕਾਮ ਸਰੂਪ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਸ਼ਰਮੋਨੀ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਉਹ ਕਾਮਦੇਵ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਅਮੀਰ ਸੀ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਦ੍ਰਿਗ ਧੰਨਜਾ ਤਾ ਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ।। ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਰਹੈ ਲਾਜ ਤੇ ਪਜਾਰੀ।।
ਏਕ ਦਿਵਸ ਰਾਜਾ ਘਰ ਆਯੋ।। ਰੰਗ ਨਾਥ ਜੋਗਿਯਹਿ ਬੁਲਾਯੋ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰਨਾਰੀ=ਚੰਗੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਪਤੀ ਵਰਤਾ।

ਅਰਥ—ਉਹਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਧੰਨਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਘਰ ਆਇਆ ਤੇ ਉਹਨੇ ਰੰਗ ਨਾਥ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਦ ਤਾ ਸੌ ਕਿਯੋ ਰਾਜੈ ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਇ।।
ਜੁ ਕਛੁ ਕਥਾ ਤਿਨ ਸੋਂ ਭਈ ਸੋ ਮੈ ਕਹਤ ਬਨਾਇ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਦ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਚਰਚਾ, ਕਥਾ, ਮੈ=ਕਵੀ ਜੀ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਸਬੰਧੀ ਗੋਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ। ਕਵੀ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕੁਝ ਗਲ ਬਾਤ ਹੋਈ, ਉਹ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।। ੩।।

ਏਕ ਨਾਥ ਸਭ ਜਗਤ ਮੈ ਬਯਾਪਿ ਰਹਯੋ ਸਭ ਦੇਸ।।
ਸਭ ਜੋਨਿਨ ਮੈਂ ਰਵਿ ਰਹਯੋ ਊਚ ਨੀਚ ਕੇ ਭੇਸ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇਸਾਂ, ਜੂਨਾਂ ਤੇ ਉਚ ਨੀਚ ਵਿਚ ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੪।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੦੯)

ਚੌਪਈ।। ਸਰਬ ਬਯਾਪੀ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਜਾਨਹੁ।। ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਪੋਖਕ ਕਰਿ ਮਾਨਹੁ।।
ਸਰਬ ਦਯਾਲ ਮੇਘ ਜਿਨਿ ਢਰਈ।। ਸਭ ਕਾਹੂ ਕਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਈ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪੋਖਕ=ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ। ਢਰਈ=ਢਲ ਪੈਂਦਾ।

ਅਰਥ—ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਕਰਕੇ ਮੰਨੋ, ਉਹ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਦਲ ਸਭ ਤੇ ਦਿਆਲ ਹੋ ਕੇ ਵਰਸਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਭ ਕਾਹੂ ਕੌ ਪੋਖਈ ਸਭ ਕਾਹੂ ਕੌ ਦੇਇ।।
ਜੋ ਤਾਂ ਤੇ ਮੁਖ ਫੇਰਈ ਮਾਂਗਿ ਮੀਚ ਕਹੱ ਲੇਇ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੀਚ=ਮੌਤ। ਪੋਖਈ=ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਸਭ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਮਝੋ ਮੌਤ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।। ੬।।

ਚੌਪਈ।। ਏਕਨ ਸੋਖੈ ਏਕਨ ਭਰੈ।। ਏਕਨ ਮਾਰੈ ਇਕਨਿ ਉਬਰੈ।।
ਏਕਨ ਘਟਵੈ ਏਕ ਬਢਾਵੈ।। ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਯੌ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਵੈ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੋਖੈ=ਸੁਕਾਉਂਦਾ। ਭਰੈ=ਭਰਦਾ। ਉਬਰੈ=ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਇਕ ਪਾਸੇ ਮੁਕਾਉਂਦਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਭਰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਆਪਣੇ ਕੌਤਕ ਵਿਖਾਲਦਾ ਹੈ।। ੭।।

ਰੂਪ ਰੇਖ ਜਾ ਕੇ ਕਛੁ ਨਾਹੀਂ।। ਭੇਖ ਅਭੇਖ ਸਭ ਕੇ ਘਟ ਮਾਹੀਂ।।
ਜਾ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਚੱਛੁ ਕਰਿ ਹੇਰੈ।। ਤਾ ਕੀ ਕੌਨ ਛਾਹ ਕੌ ਛੇਰੈ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਹਦੀ ਕੋਈ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭੇਖ ਅਭੇਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਹ ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਉਹਦੀ ਮੇਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ, ਉਹਦੇ ਪ੍ਰਛਾਵੇਂ ਵੱਲ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ।। ੮।।

ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਅਕਾਸ਼ ਬਨਾਯੋ।। ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਥਪਿ ਬਾਦਿ ਤਚਾਯੋ।।

ਭੂਮਿ ਬਾਰਿ ਪੰਚ ਤਤੁ ਪ੍ਰਕਾਸਾ॥ ਆਪਹਿ ਦੇਖਤ ਬੈਠ ਤਮਾਸਾ॥ ੯॥

ਅਰਥ—ਉਸਨੇ ਜੱਛ, ਭੁਜੰਗ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਬਣਾਇਆ, ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਅਰੰਭ ਕਰਵਾਇਆ। ਧਰਤੀ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪ ਬਹਿ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੀਵ ਜੰਤ ਸਭ ਥਾਪਿ ਕੈ ਪੰਥ ਬਨਾਏ ਦੋਇ॥
ਝਗਰਿ ਪਚਾਏ ਆਪਿ ਮਹਿ ਮੋਹਿ ਨ ਚੀਨੈ ਕੋਇ॥ ੧੦॥

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਬਣਾ ਕੇ ਦੋ ਪੰਥ ਬਣਾਏ, ਪਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਲਝੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਪਛਾਣਦਾ ਨਹੀਂ॥ ੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ਯਹ ਸਭ ਭੇਦ ਸਾਧੁ ਕੋਊ ਜਾਨੈ॥ ਸੱਤਿਨਾਮੁ ਕੋ ਤਤ ਪਛਾਨੈ॥
ਜੋ ਸਾਧਕ ਯਾ ਕੌ ਲਖਿ ਪਾਵੈ॥ ਜਨਨੀ ਜਠਰ ਬਹੁਰਿ ਨਹਿ ਆਵੈ॥ ੧੧॥

ਅਰਥ—ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦੇ ਤਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ॥ ੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਬ ਜੋਗੀ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਤਬ ਰਾਜੈ ਮੁਸਕਾਇ॥
ਤੱਤ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਬਾਦਿ ਕੌ ਉਚਰਤ ਭਯੋ ਬਨਾਇ॥ ੧੨॥

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਜੋਗੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਹੱਸ ਪਿਆ, ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਤਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੱਸਣ ਲਗਾ॥ ੧੨॥

ਜੋਗੀ ਡਿੰਭ ਕਿ ਜੋਗੀ ਜਿਯਰੋ॥ ਜੋਗੀ ਦੇਹ ਕਿ ਜੋਗੀ ਹਿਯਰੋ॥
ਸੋ ਜੋਗੀ ਜੋ ਜੋਗ ਪਛਾਨੈ॥ ਸੱਤਿਨਾਮੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨਾ ਜਾਨੈ॥ ੧੩॥

ਅਰਥ—ਜੋਗ ਪਖੰਡ ਹੈ, ਜੋਗ ਪ੍ਰਾਣ ਹੈ, ਦੇਹ ਅਤੇ ਹਿਰਦਾ ਹੈ, ਜੋਗ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਵਾਲਾ ਜੋਗੀ ਸਤਿਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ॥ ੧੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਡਿੰਭ ਦਿਖਾਯੋ ਜਗਤ ਕੋ ਜੋਗੁ ਨ ਉਪਰਜੋ ਜੀਯ॥
ਯਾ ਜਗ ਕੇ ਸੁਖ ਤੇ ਗਯੋ ਜਨਮ ਬ੍ਰਿਥਾ ਗੋ ਕੀਯ॥ ੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਡਿੰਭ=ਪਖੰਡ। ਬ੍ਰਿਥਾ=ਐਵੇਂ। ਗੋ=ਗਿਆ। ਕੀਯ=ਕੀ।

ਅਰਥ—ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਖੰਡ ਵਿਖਾਕੇ ਜੋਗ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਉਹਦਾ ਜਨਮ ਐਵੇਂ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੁਖ ਤੋਂ ਵੀ ਗਿਆ॥ ੧੪॥

****

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਜੋਗੀ ਹਸਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੋ।। ਸੁਨਹੁ ਰਾਵ ਜੂ ਗਯਾਨ ਹਮਾਰੋ।।
ਸੋ ਜੋਗੀ ਜੋ ਜੋਗ ਪਛਾਨੈ।। ਸੱਤਿਨਾਮੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨੈ।। ੧੫।।

ਅਰਥ – ਤਦ ਜੋਗੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਆਖਿਆ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਮੇਰੀ ਗਲ ਸੁਣੋ. ਜੋਗੀ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਜੋਗ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤਨਾਮ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।। ੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਚਾਹਤ ਹੈ ਆਤਮਾ ਇਕ ਤੇ ਭਯੋ ਅਨੇਕ।।
ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਪਸਰਤ ਜਗਤ ਬਹੁਰਿ ਏਕ ਕੋ ਏਕ।। ੧੬।।

ਅਰਥ—ਆਤਮਾ ਜਦੋਂ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭਰਮਦਿਆਂ ਫਿਰ ਇਕ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।। ੧੬।।

ਚੌਪਈ।। ਯਹ ਨਹਿ ਮਰੈ ਨ ਕਾਹੂ ਮਾਰੈ।। ਭੂਲਾ ਲੋਕ ਭਰਮੁ ਬੀਚਾਰੈ।।
ਘਟ ਘਟ ਬਯਾਪਕ ਅੰਤਰਜਾਮੀ।। ਸਭ ਹੀ ਮਹਿ ਰਵਿ ਰਹਯੋ ਸੁਆਮੀ।। ੧੭।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਨਾ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਲੋਕ ਭਰਮ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਰਮਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ।। ੧੭।।

ਕਬਿੱਤ।। ਘੋਰਾ ਕਹੂੰ ਭਯੋ ਕਹੂੰ ਹਾਥੀ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਗਯੋ ਕਹੂੰ
ਪੰਛੀ ਰੂਪ ਲਯੋ ਕਹੂੰ ਫਲ ਫੂਲ ਰਹਯੋ ਹੈ।।
ਪਾਵਕ ਹ੍ਵੈ ਦਹਯੋ ਕਹੂੰ ਪੌਨ ਰੂਪ ਕਹਯੋ ਕਹੂੰ
ਚੀਤ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਗਹਯੋ ਕਹੂੰ ਪਾਨੀ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਬਹਯੋ ਹੈ।।
ਅੰਬਰ ਉਤਾਰੇ ਰਾਵਨਾਦਿਕ ਸੰਘਾਰੇ ਕਹੂੰ
ਬਨ ਮੈ ਬਿਹਾਰੇ ਐਸੇ ਬੇਦਨ ਮੈ ਕਹਯੋ ਹੈ।।
ਪੁਰਖ ਹ੍ਵੈ ਆਪੁ ਕਹੂੰ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਕੋ ਰੂਪ ਧਰਯੋ
ਮੂਰਖਨ ਭੇਦ ਤਾਕੋ ਨੈਕਹੂੰ ਨ ਲਹਯੋ ਹੈ।। ੧੮।।

ਅਰਥ—ਕਿਤੇ ਘੋੜਾ, ਕਿਤੇ ਹਾਥੀ, ਕਿਤੇ ਪੰਛੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਫਲ ਫੁਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਉਹ ਅੱਗ ਬਣਕੇ ਸਾੜਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਹਵਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਮਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਪਾਣੀ ਬਣਕੇ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਜਿਵੇਂ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਉਹਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ

ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਉਹਦਾ ਭੇਦ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ।। ੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਕਵਨ ਮਾਰੈ ਕਾ ਕੋ ਕੋਊ ਮਾਰੈ।। ਭੂਲਾ ਲੋਕ ਭਰਮ ਬੀਚਾਰੈ।।
ਯਹ ਨ ਮਰਤ ਮਾਰਤ ਹੈ ਨਾਹੀ।। ਯੌ ਰਾਜਾ ਸਮਝਹੁ ਮਨ ਮਾਹੀ।। ੧੯।।

ਅਰਥ—ਕੌਣ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਲੋਕ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁਲੇ ਇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੇ ਰਾਜਾ! ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲਓ, ਕਿ ਇਹ ਨਾ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਮਰਦਾ ਹੈ।। ੧੯।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੧੦)

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਨਾ ਨਾਮ ਤਾ ਕੇ ਜਪੇ ਬਾਲ ਬ੍ਰਿਧ ਕੋਊ ਹੋਇ।।
ਰਾਵ ਰੰਕ ਰਾਜਾ ਸਭੈ ਜਿਯਤ ਨ ਰਹਸੀ ਕੋਇ।। ੨੦।।

ਅਰਥ—ਬੱਚੇ ਬ੍ਰਿਧ ਸਾਰੇ ਉਹਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਰਾਜਾ! ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ ਕੋਈ ਵੀ ਜਿਊਂਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ।। ੨੦।।

ਚੌਪਈ।। ਸੱਤਿਨਾਮੁ ਜੋ ਜਿਯ ਲਖਿ ਪਾਵੈ।। ਤਾ ਕੇ ਕਾਲ ਨਿਕਟ ਨਹਿ ਆਵੈ।।
ਬਿਨਾ ਨਾਮ ਤਾ ਕੇ ਜੋ ਰਹਿ ਹੈ।। ਬਨ ਗਿਰ ਪੁਰ ਮੰਦਰ ਸਭ ਢਹਿ ਹੈ।। ੨੧।।

ਅਰਥ—ਜੋ ਸਤਿਨਾਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਾਲ ਉਹਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਹਦੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਜੰਗਲ, ਪਹਾੜ, ਨਗਰ, ਮਕਾਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ।। ੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਕਿਯਾ ਕੈਸੇ ਪਟ ਬਨੇ ਗਗਨ ਭੂਮਿ ਪੁਨਿ ਦੋਇ।।
ਦੂਹੂੰ ਪੁਰਨ ਮੈ ਆਇਕੈ ਸਾਬਿਤ ਗਯਾ ਨ ਕੋਇ।। ੨੨।।

ਅਰਥ—ਆਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਚਕੀ ਦੇ ਦੋ ਪੁੜ ਬਣੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪੁੜਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਜਿਊਂਦਾ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ।। ੨੨।।

ਚੌਪਈ।। ਸੱਤਿਨਾਮ ਜੋ ਪੁਰਖ ਪਛਾਨੈ।। ਸੱਤਿਨਾਮ ਲੈ ਬਚਨ ਪ੍ਰਮਾਨੈ।।
ਸੱਤਿਨਾਮ ਮਾਰਗ ਲੈ ਚਲਹੀ।। ਤਾ ਕੋ ਕਾਲ ਨ ਕਬਹੂੰ ਦਲਹੀ।। ੨੩।।

ਅਰਥ—ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਸਤਿਨਾਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਸਤਿਨਾਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਕਾਲ ਕਦੀ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।। ੨੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਐਸੇ ਬਚਨਨ ਸੁਨਤ ਹੀ ਰਾਜਾ ਭਯੋ ਉਦਾਸੁ।।
ਭੂਮਿ ਦਰਬੁ ਘਰ ਰਾਜ ਤੇਂ ਚਿਤ ਮੈਂ ਭਯੋ ਨਿਰਾਸੁ।। ੨੪।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਜਾ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਧਰਤੀ, ਧਨ, ਘਰ, ਰਾਜ

ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ।। ੨੪।।

ਜਬ ਰਾਨੀ ਐਸੇ ਸੁਨਜੋ ਦੂਖਤ ਭਈ ਮਨ ਮਾਂਹ।।
ਦੇਸ ਦਰਬੁ ਗ੍ਰਿਹ ਛਾਡਿ ਕੈ ਜਾਤ ਲਖ੍ਯੋ ਨਰ ਨਾਹ।। ੨੫।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਈ, ਉਹਨੇ ਰਾਜ, ਧਨ ਤੇ ਘਰ ਤੋਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਪਰਾਮ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖਿਆ।। ੨੫।।

ਤਬ ਰਾਨੀ ਅਤਿ ਦੁਖਿਤ ਹ੍ਵੈ ਮੰਤ੍ਰੀ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇ।।
ਕ੍ਯੋਂ ਹੂੰ ਨ੍ਰਿਪ ਗ੍ਰਿਹ ਰਾਖਿਯੈ ਕੀਜੈ ਕਛੂ ਉਪਾਇ।। ੨੬।।

ਅਰਥ—ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੋਵੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਘਰ ਰਖਣ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਕਰੋ।। ੨੬।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਮੰਤ੍ਰੀ ਇਮਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸੁਨੁ ਰਾਨੀ ਤੈਂ ਮੰਤ੍ਰ ਹਮਾਰੇ।।
ਐਸੋ ਜਤਨ ਆਜੁ ਹਮ ਕਰਿ ਹੈ।। ਨ੍ਰਿਪ ਗ੍ਰਿਹ ਰਾਖਿ ਜੋਗਿਯਹਿ ਮਰਿ ਹੈ।। ੨੭।।

ਅਰਥ—ਤਦ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਇਹ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਰਾਣੀ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਅੱਜ ਐਸਾ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗਾ, ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਘਰ ਰੱਖ ਲਵਾਂਗਾ ਪਰ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗਾ।। ੨੭।।

ਰਾਨੀ ਜੋ ਹੌਂ ਕਹੌਂ ਸੁ ਕਰਿਯਹੁ।। ਰਾਜਾ ਜੂ ਤੇ ਨੈਕ ਨ ਡਰਿਯਹੁ।।
ਯਾ ਜੁਗਿਯਾ ਕਹੱ ਧਾਮ ਬੁਲੈਯਹੁ।। ਲੌਨ ਡਾਰਿ ਭੂਅ ਮਾਂਝ ਗਡੈਯਹੁ।। ੨੮।।

ਪਦ ਅਰਥ-ਨੈਕ=ਜ਼ਰਾ ਭੀ। ਲੌਨ ਡਾਰਿ=ਲੂਣ ਪਾਕੇ।

ਅਰਥ-ਹੇ ਰਾਣੀ ! ਜੋ ਮੈਂ ਆਖਾਂ, ਉਹੀ ਕਰਨਾ ਤੇ ਰਾਜਾ ਜੀ ਤੋਂ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰਨਾ। ਇਸ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਓ ਤੇ ਲੂਣ ਪਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਗੱਡ ਦਿਓ।। ੨੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਰਾਨੀ ਤ੍ਯੋਂ ਹੀ ਕਿਯੋ ਜੁਗਿਯਹਿ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇ।।
ਲੌਨ ਡਾਰਿ ਭੂਅ ਖੋਦਿਕੈ ਗਹਿ ਤਿਹ ਦਯੋ ਦਬਾਇ।। ੨੯।।

ਅਰਥ—ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ, ਉਹਨੂੰ ਲੂਣ ਪਾ ਕੇ ਵੱਡਾ ਟੋਆ ਪੁਟਕੇ, ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਦਬ ਦਿੱਤਾ।। ੨੯।।

ਚੌਪਈ।। ਜਾਇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਪਤਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਜੁਗਿਯਾ ਮਾਟੀ ਲਈ ਤਿਹਾਰੇ।।
ਮਰਤੀ ਬਾਰ ਬਚਨ ਯੋ ਕਹ੍ਯੋ।। ਸੋ ਮੈ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਿ ਜਿਯ ਮਹਿ ਗਹ੍ਯੋ।। ੩੦।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੋਗੀ ਤਾਂ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਮਰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸਨੇ ਜੋ ਆਖਿਆ ਉਹਨੂੰ ਮੈਂ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ।। ੩੦।।

ਮੋਰੀ ਕਹੀ ਭੂਪ ਸੌ ਕਹਿਯਹੁ।। ਤੁਮ ਬੈਠੇ ਗ੍ਰਿਹ ਹੀ ਮੈ ਰਹਿਯਹੁ।।
ਇਨ ਰਾਨਿਨ ਕੌ ਤਾਪੁ ਨ ਦੀਜਹੁ।। ਰਾਜਿ ਜੋਗ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਕੀਜਹੁ।। ੩੧।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹੋ, ਇਹਨਾਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਾ ਦੇਣਾ ਤੇ ਰਾਜ ਜੋਗ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਕਾਰਜ ਕਰੋ।। ੩੧।।

ਪੁਨਿ ਮੋਸੋ ਇਕ ਬਚਨ ਉਚਾਰੋ।। ਜੌ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹਜੋ ਨ ਕਰੈ ਤਿਹਾਰੋ।।
ਤੱਬ ਪਾਛੇ ਯਹ ਬਚਨ ਉਚਰਿਯਹੁ।। ਰਾਜਾ ਜੂ ਕੇ ਤਪ ਕਹ ਹਰਿਯਹੁ।। ੩੨।।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਰਾਜਾ ਤੁਹਾਡਾ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਆਖਣਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਤਪ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਖੋ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ।। ੩੨।।

ਸੋ ਤਿਨ ਕਹੀ ਸੁ ਪਾਛੇ ਕਹਿ ਹੌ।। ਤੁਮਰੇ ਸਕਲ ਭਰਮ ਕੋ ਦਹਿ ਹੌ।।
ਅਬ ਸੁਨਿ ਲੈ ਤੈਂ ਬਚਨ ਹਮਾਰੋ।। ਜਾ ਤੇ ਰਹਿ ਹੈਂ ਰਾਜ ਤਿਹਾਰੋ।। ੩੩।।

ਅਰਥ—ਜੋ ਉਹਨੇ ਆਖੀ, ਉਹ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦੱਸਾਂਗੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਾਂਗੀ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਰਾਜ ਬਚਿਆ ਰਹਿ ਸਕੇ।। ੩੩।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੧੧)

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਤ ਬਾਲਕ ਤਰੁਨੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤੈਂ ਤਜਾਗਤ ਸਭ ਸਾਜ।।
ਸਭ ਬਿਧਿ ਕੀਯੋ ਕਸੂਤਿ ਗ੍ਰਿਹ ਕਜੋਂ ਕਰਿ ਰਹਸੀ ਰਾਜ।। ੩੪।।

ਅਰਥ—ਪੁਤ, ਬਾਲ, ਜੁਆਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਛੱਡ ਰਹੇ ਹੋ, ਇਹ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਦਸੋ ਤੁਹਾਡਾ ਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕੇਗਾ।। ੩੪।।

ਪੂਤ ਪਰੇ ਲੋਟਤ ਧਰਨਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪਰੀ ਬਿਲਲਾਇ।।
ਬੰਧੁ ਭ੍ਰਿਤ ਰੋਦਨ ਕਰੈਂ ਰਾਜ ਬੰਸ ਤੇਂ ਜਾਇ।। ੩੫।।

ਅਰਥ—ਪੁੱਤਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੇਟਦੇ ਹਨ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੋਂਦੀ ਹੈ, ਨੌਕਰ ਰੋਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜ ਬੰਸ ਤੋਂ ਖੁਸ ਜਾਏਗਾ।। ੩੫।।

ਚੌਪਈ।। ਚੇਲੇ ਸਭੈ ਅਨੰਦਿਤ ਭਏ।। ਦੁਰਬਲ ਹੁਤੇ ਪੁਸ਼ਟ ਹ੍ਵੈ ਗਏ।।
ਨਾਥ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਜੋਗੀ ਕਰਿ ਲਜੈ ਹੈ।। ਦ੍ਵਾਰ ਦ੍ਵਾਰ ਕੇ ਟੂਕ ਮੰਗੈ ਹੈ।। ੩੬।।

ਅਰਥ—ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜੋਗੀ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ, ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਛੱਡਕੇ ਮੋਟੇ-ਤਾਜ਼ੇ ਹੋ ਗਏ।

ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗੇ ਕਿ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜੋਗੀ ਬਣਾਕੇ ਲੈ ਆਏਗਾ ਤੇ ਘਰ ਘਰ ਤੋਂ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਾਏਗਾ।। ੩੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨ੍ਰਿਪ ਕਹੁੱ ਜੋਗੀ ਭੇਸ ਦੈ ਕਬ ਹੀ ਲਿਯੈ ਹੈ ਨਾਥ।।
ਯੌ ਮੂਰਖ ਜਾਨੈ ਨਹੀ ਕਹਾਂ ਭਈ ਤਿਹੱ ਸਾਥ।। ੩੭।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਰਾਜਾ ਜੋਗੀ ਬਣਕੇ ਹੁਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਉਹ ਮੂਰਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਮੂਰਖ ਜੋਗੀ ਨਾਲ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੩੭।।

ਸੁਤ ਬਾਲਕ ਤਰੁਨੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕਜੋਂ ਨ੍ਰਿਪ ਛਾਡਤ ਮੋਹਿ।।
ਚੇਰੀ ਸਭ ਰੋਦਨ ਕਰੈਂ ਦਯਾ ਨ ਉਪਜਤ ਤੋਹਿ।। ੩੮।।

ਅਰਥ—ਪੁਤਰ, ਬਾਲਕ, ਜੁਆਨ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਦਾਸੀਆਂ ਸਾਰੇ ਰੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਆਖ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਾ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਕਿਉਂ ਛੱਡ ਰਹੇ ਹੋ, ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਦਯਾ ਨਹੀਂ ਉਪਜਦੀ।। ੩੮।।

ਸੁਨੁ ਰਾਨੀ ਤੋਸੋਂ ਕਹੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਕੋ ਭੇਦ।।
ਜੁ ਕਛੁ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਕਹਤ ਔਰ ਉਚਾਰਤ ਬੇਦ।। ੩੯।।

ਅਰਥ—ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਹੇ ਰਾਣੀ! ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਭੇਦ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਤੇ ਵੇਦ ਆਖਦੇ ਨੇ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਤੱਤ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।। ੩੯।।

ਚੌਪਈ।। ਸੁਤ ਹਿਤ ਕੈ ਮਾਤਾ ਦੁਲਰਾਵੈ।। ਕਾਲ ਮੂੰਡ ਪਰ ਦਾਂਤ ਬਜਾਵੈ।।
ਵੁਹ ਨਿਤ ਲਖੇ ਪੂਤ ਬਢਿ ਜਾਵਤ।। ਲਹੈ ਨ ਮੂੜ ਕਾਲ ਨਿਜਕਾਵਤ।। ੪੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੁਲਰਾਵੈ=ਖਿਡਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੂੰਡ=ਸਿਰ। ਨਿਜਕਾਵਤ=ਨੇੜੇ।

ਅਰਥ—ਮਾਤਾ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਖਿਡਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਧਰ ਮੌਤ ਸਿਰ ਤੇ ਖੜੀ ਦੰਦ ਪੀਹ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਵਡਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਕਿ ਮੌਤ ਨੇੜੇ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।। ੪੦।।

ਕੋ ਮਾਤਾ ਬਨਿਤਾ ਸੁਤਾ ਪਾਂਚ ਤੱਤ ਕੀ ਦੇਹ।।
ਦਿਵਸ ਚਾਰ ਕੋ ਪੇਖਨੋ ਅੰਤ ਖੇਹ ਕੀ ਖੇਹ ।। ੪੧।।

ਅਰਥ—ਕੌਣ ਮਾਤਾ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਜੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਵਿਖਾਈ ਦੇਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮਿਟੀ, ਮਿਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।। ੪੧।।

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰਾਨੀ ਜਨਮ ਪ੍ਰਥਮ ਜਬ ਆਵੈ।। ਬਾਲਾਪਨ ਮੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਵੈ।।

ਤਰੁਨਾਪਨ ਬਿਖਿਯਨ ਕੈਕੀਨੋ।। ਕਬਹੁ ਨ ਬ੍ਰਹਮ ਤਤੁ ਕੋ ਚੀਨੋ।। ੪੨।।

ਅਰਥ—ਪ੍ਰਾਣੀ ਜਦੋਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਜਨਮ ਗਵਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਜੁਆਨੀ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਤੱਤ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ।। ੪੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਰਧ ਭਏ ਤਨੁ ਕਾਂਪਈ ਨਾਮੁ ਨ ਜਪਿਯੋ ਜਾਇ।।
ਬਿਨਾ ਭਜਨ ਭਗਵਾਨ ਕੇ ਪਾਪ ਗ੍ਰਿਹਤ ਤਨ ਆਇ।। ੪੩।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਬੁੱਢਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਕੰਬਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਾਪ ਆ ਕੇ ਜਕੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।। ੪੩।।

ਮਿਰਤੁ ਲੋਕ ਮੈ ਆਇ ਕੈ ਬਾਲ ਬ੍ਰਿਧ ਕੋਊ ਹੋਇ।।
ਊਚ ਨੀਚ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਜਿਯਤ ਨ ਰਹਸੀ ਕੋਇ।। ੪੪।।

ਅਰਥ—ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਪਰਜਾ ਹੋਵੇ, ਬਾਲਕ ਹੋਵੇ, ਬੁੱਢਾ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਨੀਵਾਂ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉੱਚਾ ਸਦਾ ਲਈ ਜੀਊਂਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ।। ੪੪।।

ਰਾਨੀ ਐਸੇ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਭੂਮਿ ਪਰੀ ਮੁਰਛਾਇ।।
ਪੋਸਤਿਯਾ ਕੀ ਨੀਂਦ ਜਯੋਂ ਸੋਇ ਨ ਸੋਯੋ ਜਾਇ।। ੪੫।।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਪੋਸਤੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇ-ਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ, ਜਿਵੇਂ ਸੁਤੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਨੀਂਦ ਨ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ।। ੪੫।।

ਜੋ ਉਪਜਯੋ ਸੋ ਬਿਨਸਿ ਹੈ ਜਗ ਰਹਿਬੋ ਦਿਨ ਚਾਰਿ।।
ਸੁਤ ਬਨਿਤਾ ਦਾਸੀ ਕਹਾ ਦੇਖਹੁ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਿ।। ੪੬।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਅਸਲੀਅਤ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖੋ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਪੁਤਰ ਹੋਵੇ, ਇਸਤਰੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਦਾਸੀ ਹੋਵੇ, ਉਹਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਜੋ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਅੰਤ ਮਰਨਾ ਹੈ।। ੪੬।।

ਛੰਦੁ।। ਪਤਿ ਪੂਤਨ ਤੇ ਰਹੈ ਬਿਜੈ ਪੂਤਨ ਤੇ ਪੈਯੈ।।
ਦਿਰਬੁ ਕਪੂਤਨ ਜਾਇ ਰਾਜ ਸਪੂਤਨ ਬਹੁਰੈਯੈ।।
ਪਿੰਡ ਪੁਤ੍ਰ ਹੀ ਦੇਹਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੂਤੋ ਉਪਜਾਵਹਿ।।
ਬਹੁਤ ਦਿਨਨ ਕੋ ਬੈਰ ਗਯੋ ਪੂਤੈ ਬਹੁ ਰਾਵਹਿ।।

ਜੋ ਪੂਤਨ ਕੌ ਛਾਡਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਪਸਜਾ ਕੋ ਜਾਵੈ॥
ਪਰੈ ਨਰਕ ਸੋ ਜਾਇ ਅਧਿਕ ਤਨ ਮੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ॥ ੪੭॥

ਅਰਥ—ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਪੁੱਤਰਾਂ ਕਰਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਜ਼ਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ. ਪੁਤਰਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾੜੇ ਪੁਤਰਾਂ ਕਰਕੇ ਧਨ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਚੰਗੇ ਪੁੱਤਰ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮੋੜ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਫੇਰ ਰਾਜ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੋਇਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਵਧਦਾ ਹੈ. ਸਾਕ ਨਾਤੇ ਵਧਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਪਿਓ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਜੋ ਵੈਰ ਪੈ ਗਿਆ ਹੋਵੇ. ਉਹ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਮੋੜਦੇ ਹਨ, ਬਦਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ ਰਾਜਾ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਤਪੱਸਿਆ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਉਹ ਨਰਕ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੪੭॥

ਨ ਕੋ ਹਮਾਰੋ ਪੂਤ ਨ ਕੋ ਹਮਰੀ ਕੋਈ ਨਾਰੀ॥
ਨ ਕੋ ਹਮਾਰੋ ਪਿਤਾ ਨ ਕੋ ਹਮਰੀ ਮਹਤਾਰੀ॥
ਨ ਕੋ ਹਮਰੀ ਭੈਨ ਨ ਕੋ ਹਮਰੋ ਕੋਈ ਭਾਈ॥
ਨ ਕੋ ਹਮਾਰੋ ਦੇਸ ਨ ਹੌ ਕਾਹੂ ਕੌ ਰਾਈ॥
ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਗਤ ਮੈ ਆਇ ਜੋਗ ਬਿਨੁ ਜਨਮੁ ਗਵਾਯੋ॥
ਤਜਜੋ ਰਾਜ ਅਰੁ ਪਾਟ ਯਹੈ ਜਿਯਰੇ ਮੁਹਿ ਭਾਯੋ॥ ੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਮਹਤਾਰੀ=ਮਾਂ। ਰਾਈ=ਰਾਜਾ। ਪਾਟ=ਸਿੰਘਾਸਣ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਨਾ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਮੇਰੀ ਇਸਤਰੀ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸਾਡਾ ਪਿਤਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸਾਡੀ ਮਾਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਭਰਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ਦੇਸ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੋਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹ ਜਨਮ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਤਾਂ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਛੱਡਣਾ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ॥ ੪੮॥ (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੧੦)

ਜਨਨਿ ਜਠਰ ਮਹਿ ਆਇ ਪੁਰਖ ਬਹੁਤੋ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ॥
ਮੂੜ੍ਹ ਧਾਮ ਕੌ ਪਾਇ ਕਹਤ ਹਮ ਭੋਗ ਕਮਾਵਹਿ॥
ਥੂਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੌ ਚਾਟਿ ਕਹਤ ਅਧਰਾਮ੍ਰਿਤ ਪਾਯੋ॥
ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਗਤ ਮੈ ਜਨਮੁ ਬਿਨਾ ਜਗਦੀਸ਼ ਗਵਾਯੋ॥ ੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਨਨਿ ਜਠਰ=ਮਾਂ ਦਾ ਪੇਟ। ਅਧਰਾਮ੍ਰਿਤ=ਹੋਠਾਂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

ਅਰਥ—ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਬੜਾ ਦੁੱਖ ਝਲਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਭਗ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬੜਾ ਸੁਖ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਥੁਕ ਨੂੰ ਚੱਟਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹੋਠਾਂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਜਨਮ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਗੁਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।। ੪੯।।

ਰਾਨੀ ਬਾਚੁ।। ਰਿਖਿ ਯਾਹੀ ਤੇ ਭਏ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਯਾਹੀ ਉਪਜਾਏ।।
ਬਜਾਸਾਦਿਕ ਸਭ ਚਤੁਰ ਇਹੀ ਮਾਰਗ ਹ੍ਵੈ ਆਏ।।
ਪਰਸੇ ਯਾਕੇ ਬਿਨਾਂ ਕਹੋ ਜਗ ਮੈ ਕੋ ਆਯੋ।।
ਪ੍ਰਥਮ ਐਤ ਭਵ ਪਾਇ ਬਹੁਰਿ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਪਾਯੋ।। ੫੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਿਖਿ=ਰਿਖੀ। ਪਰਸੇ=ਛੂਹਿਆ।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਰਿਖੀ ਤੇ ਰਾਜੇ ਇਸ ਭਗ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਆਦਿ ਤੇ ਸਭ ਸਿਆਣੇ ਵੀ ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਹੀ ਆਏ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਛੂਹੇ ਬਿਨਾਂ ਭਲਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਰਸਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਫਿਰ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੫੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਤਿ ਚਾਤੁਰਿ ਰਾਨੀ ਸੁਮਤਿ ਬਾਤੈ ਕਹੀ ਅਨੇਕ।।
ਰੋਗੀ ਕੇ ਪਥ ਜਜੋਂ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਮਾਨਤ ਭਯੋ ਨ ਏਕ।। ੫੧।।

ਅਰਥ—ਬਹੁਤ ਸਿਆਣੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਪਰ ਰੋਗੀ ਦੇ ਵਾਂਗ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਨਾ ਮੰਨੀ।। ੫੧।।

ਰਾਜਾ ਬਾਚ।। ਛੰਦ।। ਪੁਨਿ ਰਾਜੈ ਯੌ ਕਹੀ ਬਚਨ ਸੁਨ ਮੇਰੋ ਰਾਨੀ।।
ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ ਕੀ ਬਾਤ ਕਛੂ ਤੈਂ ਨੈਕੁ ਨ ਜਾਨੀ।।
ਕਹਾ ਬਾਪੁਰੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਨੇਹ ਜਾਸੌ ਅਤਿ ਕਰਿ ਹੈਂ।।
ਮਹਾਂ ਮੂਤ੍ਰ ਕੋ ਧਾਮ ਬਿਹਸਿ ਆਗੇ ਤਿਹ ਧਰਿ ਹੈਂ।। ੫੨।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਫਿਰ ਆਖਿਆ, ਹੇ ਰਾਣੀ! ਸੁਣ, ਤੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਵੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ। ਇਹ ਵਿਚਾਰੀ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਕੀ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਬੱਸ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਮਲ-ਮੂਤ੍ਰ ਦਾ ਘਰ ਅਗੇ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਏ।। ੫੨।।

****

ਦੋਹਰਾ।। ਪੁਨਿ ਰਾਜੈ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਸੁਨੁ ਹੋ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਿ।।
ਜੋਗੀ ਤੁਮ ਜੋ ਸੈ ਕਹਯੋ ਸੋ ਮੁਹਿ ਕਹੌ ਸੁਧਾਰਿ।। ੫੩।।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, ਹੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ! ਸੁਣ, ਜੋਗੀ ਨੇ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦਸ।। ੫੩।।

ਚੌਪਈ।। ਦੁਤਿਯ ਬਚਨ ਜੋਗੀ ਜੋ ਕਹਯੋ।। ਸੋ ਮੈ ਹ੍ਰਿਦੇ ਬੀਚ ਦ੍ਰਿੜ ਗਹਯੋ।।
ਜੋ ਤੁਮ ਕਹੌ ਸੁ ਬਚਨ ਬਖਾਨੇ।। ਤੁਮ ਜੋ ਸਾਚੁ ਜਾਨਿ ਜਿਯ ਮਾਨੋ।। ੫੪।।

ਅਰਥ—ਜੋਗੀ ਨੇ ਜੋ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ, ਉਹ ਮੈਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਹੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਇਹਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਕਰਕੇ ਸਚ ਮੰਨਣਾ।। ੫੪।।

ਮੰਦਰ ਏਕ ਉਜਾਰ ਉਸਰਿਯਹੁ।। ਬੈਠੇ ਤਹਾਂ ਤਪੱਸਜਾ ਕਰਿਯਹੁ।।
ਹੌ ਤਹ ਔਰ ਮੂਰਤਿ ਧਰ ਐਹੌਂ।। ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਸਮੁਝੈਹੋਂ।। ੫੫।।

ਅਰਥ—ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਇਕ ਮੰਦਰ ਬਣਵਾਓ, ਅਤੇ ਉਥੇ ਬਹਿ ਕੇ ਤਪਸਿਆ ਕਰੋ। ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀ ਰਚਕੇ ਅਸੀਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਮਝਾਵਾਂਗੇ।। ੫੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਾਨੀ ਤਹਾਂ ਅਕਾਸ ਕੀ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਤੁਮੈ ਬਨਾਇ।।
ਤਬ ਤੁਮ ਸੱਤਿ ਪਛਾਨਿਯੋ ਜੋਗੀ ਪਹੁਚਯੋ ਆਇ।। ੫੬।।

ਅਰਥ—ਜਦ ਉਥੇ ਆਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਜਾਨਣਾ ਕਿ ਜੋਗੀ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ।। ੫੬।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਨੀ ਬਨ ਮੈ ਸਦਨ ਸਵਾਰਯੋ।। ਛਾਤ ਬੀਚ ਰੌਜਨ ਇਕ ਧਾਰਯੋ।।
ਜਾ ਕੇ ਬਿਖੈ ਮਨੁਖ ਛਪਿ ਰਹੈ।। ਜੋ ਚਾਹੈ ਚਿਤ ਮੈ ਸੋ ਕਹੈ।। ੫੭।।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਮੰਦਰ ਬਣਵਾਇਆ, ਉਹਦੀ ਛੱਤ ਵਿਚ ਇਕ ਖੋਲ ਰਖਿਆ, ਜਿਹਦੇ ਵਿਚ ਮਨੁਖ ਛੁਪ ਸਕੇ ਤੇ ਜੋ ਮਨ ਵਿਚ ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਹਿ ਸਕੇ।। ੫੭।।

ਬੈਠੇ ਤਰੇ ਨਜਰਿ ਨਹਿ ਆਵੈ।। ਬਾਨੀ ਨਭਹੀ ਕੀ ਲਖਿ ਜਾਵੈ।।
ਰਾਨੀ ਤਹਾਂ ਪੁਰਖ ਬੈਠਾਯੋ।। ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਦੈ ਤਾਹਿ ਸਿਖਾਯੋ।। ੫੮।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਥੱਲੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਨਾ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਆਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੀ ਲਗੇ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਥੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਬੈਠਾਇਆ, ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇਕੇ ਉਹਨੂੰ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ।। ੫੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਪੁਰਖ ਚਾਕਰ ਹੁਤੋ ਨਾਮ ਸਿੰਘ ਆਨੂਪ।।
ਵਹਿ ਜੁਗਿਯਾ ਕੀ ਬੈਸ ਥੋ ਤਾ ਕੀ ਸਕਲ ਸਰੂਪ।। ੫੯।।

ਅਰਥ—ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸੇਵਕ ਸੀ, ਜੋ ਜੋਗੀ ਦੇ ਮੁਹਾਂਦਰੇ ਵਰਗਾ ਸੀ।। ੫੯।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾ ਸੌ ਕਹਜੋ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਸਮੁਝੈਯਹੁ।। ਤੁਮ ਜੋਗੀ ਆਪਹਿ ਠਹਿਰੈਯਹੁ।।
ਕਜੋਂ ਹੂੰ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਮੋਰਿ ਘਰ ਲਜਾਵਹੁ।। ਜੋ ਕਛੁ ਮੁਖ ਮਾਂਗਹੁ ਸੋ ਪਾਵਹੁ।। ੬੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨ੍ਰਿਪਹਿ=ਰਾਜਾ। ਮੋਰਿ=ਮੋੜਕੇ।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੋਗੀ ਬਣਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਹੋਵੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮੋੜ ਕੇ ਘਰ ਲੈ ਆਉਣਾ। ਜੋ ਮੂੰਹੋਂ ਮੰਗੋਗੇ, ਮੈਂ ਓਹੋ ਦਿਆਂਗੀ, ।। ੬੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਤਾਂਸੋ ਐਸੋ ਬਚਨ ਰਾਨੀ ਕਹਜੋ ਬੁਲਾਇ।।
ਚਤੁਰ ਪੁਰਖੁ ਆਗੇ ਹੁਤੋ ਸਕਲ ਭੇਦ ਗਜੋ ਪਾਇ।। ੬੧।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਆਣਾ ਆਦਮੀ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਸਮਝ ਗਿਆ।। ੬੧।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਰਾਨੀ ਰਾਜਾ ਪਹਿ ਆਈ।। ਲੀਨੇ ਦ੍ਵੈ ਕੰਥਾ ਕਰਵਾਈ।।
ਇਕ ਤੁਮ ਧਰੋ ਏਕ ਹੌ ਧਰਿ ਹੌਂ।। ਤੁਮਰੇ ਸੰਗ ਤਪਸਜਾ ਕਰਿਹੌਂ।। ੬੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦ੍ਵੈ=ਦੋ। ਕੰਥਾ=ਖਫਨੀਆਂ।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਰਾਣੀ ਦੋ ਖਫਣੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਕੇ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਲਿਆਈ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਨ ਲਵੋ ਅਤੇ ਇਕ ਮੈਂ ਪਹਿਨ ਲੈਂਦੀ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਤਪਸਿਆ ਕਰਾਂਗੀ।। ੬੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਰਾਨੀ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਤਬ ਰਾਜੈ ਮੁਸਕਾਇ।।
ਜੋ ਤਾਸੋਂ ਬਾਤੈਂ ਕਰੀ ਸੋ ਤੁਹਿ ਕਹੋ ਸੁਨਾਇ।। ੬੩।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਮੈਨੂੰ ਦਸੋ।। ੬੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।।

ਹੈ ਬਨ ਕੋ ਬਸਿਬੋ ਦੁਖ ਕੌ ਕਹੁ ਸੁੰਦਰਿ ਤੂੰ ਸੰਗ ਕਹਜੋਂ ਨਿਬਹੈ ਹੈਂ।।

ਸੀਤ ਤੁਸਾਰ ਪਰੈ ਤਨ ਪੈ ਸੁ ਇਤੇ ਤਬ ਤੇ ਹਠਹੂੰ ਨ ਗਹੈ ਹੈਂ॥
ਸਾਲ ਤਮਾਲ ਬਡੇ ਜਹੱ ਬਜਾਲ ਨਿਹਾਲ ਤਿਨੈ ਬਹੁਧਾ ਬਿਲਲੈ ਹੈਂ॥
ਤੂੰ ਸੁਕੁਮਾਰਿ ਕਰੀ ਕਰਤਾਰ ਸੁ ਹਾਰਿ ਪਰੇ ਤੁਹਿ ਕੌਨ ਉਠੈ ਹੈਂ॥੬੪॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਮਾਲ=ਰੁਖ। ਬਜਾਲ=ਸੱਪ। ਨਿਹਾਲ=ਵੇਖਕੇ। ਬਿਲਲੈ=ਰੋਵੇਂਗੀ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਰਾਣੀ! ਜੰਗਲ ਦਾ ਵੱਸਣਾ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ, ਭਲਾ ਤੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿ ਸਕੇਂਗੀ? ਉਥੇ ਠੰਡ ਤੂਫਾਨ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਹਠ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰੇਂਗੀ। ਉਥੇ ਰੁਖਾਂ ਜਿਡੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੱਪ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹੀ ਤੂੰ ਕੂਕ ਉਠੇਂਗੀ। ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਸੋਹਲ ਏਂ, ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਕਿਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕੌਣ ਉਠਾਏਗਾ॥ ੬੪॥

ਰਾਨੀ ਬਾਚ॥

ਸੀਤ ਸਮੀਰ ਸਹੌਂ ਤਨ ਪੈ ਸੁਨੁ ਨਾਥ ਤੁਮੈ ਅਬ ਛਾਡਿ ਨ ਜੈਹੌਂ॥
ਸਾਲ ਤਮਾਲ ਬਡੇ ਜਹ ਬਜਾਲ ਨਿਹਾਲ ਤਿਨੈ ਕਛੂ ਨਾ ਡਰ ਪੈਹੌਂ॥
ਰਾਜ ਤਜੋ ਸਜ ਸਾਜ ਤਪੋ ਧਨ ਲਾਜ ਧਰੇ ਪ੍ਰਭ ਸੰਗ ਸਿਧੈ ਹੌਂ॥
ਬਾਤ ਇਹੈ ਦੁਖ ਗਾਤ ਸਹੌਂ ਬਨ ਨਾਯਕ ਕੇ ਸੰਗ ਪਾਤ ਚਬੈਹੌਂ॥੬੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੀਤ ਸਮੀਰ=ਠੰਡੀ ਹਵਾ। ਬਨ=ਜੰਗਲ। ਨਾਯਕ=ਪਤੀ ਨਾਲ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਨਾਥ! ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਦੇ ਝੋਲੇ ਝੱਲਾਂਗੀ, ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਛਡਾਂਗੀ ਨਹੀਂ। ਰੁੱਖਾਂ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੱਪ ਵੇਖਕੇ ਵੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਡਰਾਂਗੀ। ਰਾਜ ਛਡਕੇ ਤਪੋ ਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਤੇ ਦੁਖ ਝੱਲਾਂਗੀ ਅਤੇ ਪੱਤੇ ਖਾਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਾਂਗੀ ॥ ੬੫॥

ਰਾਜਾ ਬਾਚ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਾਜ ਭਲੀ ਬਿਧ ਰਾਖਿਯਹੁ ਨਾਥ ਸੰਭਰਿਯਹੁ ਨਿੱਤ॥
ਸੁਤ ਸੇਵਾ ਨਿਤ ਕੀਜਿਯਹੁ ਬਚਨ ਧਾਰਿਯਹੁ ਚਿੱਤ॥ ੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੁਤ ਸੇਵਾ=ਪੁੱਤਰ ਸੇਵਾ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਖੀ ਕਰੋ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ, ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨੋ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ॥ ੬੬॥

****

ਸਵੈਯਾ॥

ਰਾਜ ਤਜੋ ਸਜਿ ਸਾਜ ਤਪੋ ਧਨ ਕਾਜ ਨ ਬਾਸਵ ਕੀ ਠਕੁਰਾਈ॥
ਅੱਸ੍ਰ ਪਦਾਂਤੁ ਬਨੇ ਬਨ ਬਾਰੁਣ ਚਾਹਤ ਹੋ ਨ ਕਛੂ ਪ੍ਰਭਤਾਈ॥
ਬਾਲਕ ਬਾਰ ਤਜੇ ਬਰਨਾਰਿ ਤਜੋਂ ਸਸੁਰਾਰਿ ਯਹੈ ਠਹਰਾਈ॥
ਜਾਇ ਬਸੋਂ ਬਨ ਮੈ ਸੁਖ ਸੋ ਸੁਨੁ ਸੁੰਦਰਿ ਆਜੁ ਇਹੈ ਮਨ ਭਾਈ॥ ੬੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰਨਾਰਿ=ਚੰਗੀ ਇਸਤਰੀ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਰਾਜ ਛੱਡਕੇ ਤਪ ਸਥਾਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਇੰਦਰ ਦਾ ਰਾਜ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਮੈਂ ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ, ਪੈਦਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਤੇ ਚੰਗੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੀ ਛੱਡਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜਾਈਆਂ ਝਗੜੇ ਵੀ ਛੱਡਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਮਨ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਠਹਿਰਾਈ ਹੈ। ਹੇ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਸੁਣ, ਮੈਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਾਲ ਜਾ ਵੱਸਾਂਗਾ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਅੱਜ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਹੈ॥ ੬੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਤਿ ਛਾਡਿਕੈ ਬਸਤ ਧਾਮ ਕੇ ਮਾਹਿ॥
ਤਿਨਕੋ ਆਗੇ ਸ੍ਵਰਗ ਕੇ ਭੀਤਰਿ ਪੈਠਬ ਨਾਹਿ॥ ੬੮॥

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਿਹੜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵੱਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਤੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਅੱਗੇ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ॥ ੬੮॥

ਰਾਨੀ ਬਾਚ॥

ਕਬਿੱਤ॥ ਬਾਲਕਨ ਬੋਰੋਂ ਰਾਜ ਇੰਦ੍ਰਹੂੰ ਕੋ ਛੋਰੋਂ
ਔਰ ਭੂਖਨਨ ਤੋਰੋਂ ਕਠਿਨਾਈ ਐਸੀ ਝਲਿਹੋਂ॥
ਪਾਤ ਫਲ ਖੈਹੋਂ ਸਿੰਘ ਸਾਂਪ ਤੇ ਡਰੈਹੋਂ
ਨਾਹਿ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਾਨ ਪਜਾਰੇ ਕੇ ਹਿਮਾਚਲ ਮੈ ਗਲਿਹੋਂ॥
ਜੌਨ ਹੌਂ ਸੁ ਹੈ ਹੌਂ ਮੁਖ ਦੇਖੋ ਪਾਛੇ ਚਲੀ ਜੈਹੌਂ
ਨਾਤੌਂ ਬਿਰਹਾਗਨਿ ਕੀ ਆਗਿ ਬੀਚ ਬਲਿ ਹੌਂ॥
ਕੌਨ ਕਾਜ ਰਾਜਹੂੰ ਕੋ ਸਾਜ ਮਹਾਰਾਜ ਬਿਨ

ਨਾਥ ਜੂ ਤਿਹਾਰੋ ਰਹੇ ਰਹੌਂ ਚਲੇ ਚਲਿਹੌਂ।। ੬੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬੋਰੌਂ=ਡੋਬ ਦਿਆਂ। ਬਲਿ=ਸੜ ਜਾਵਾਂ। ਹਿਮਾਚਲ=ਬਰਫ ਦਾ ਪਹਾੜ। ਬਿਰਹਾਗਨਿ=ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਅੱਗ।

ਅਰਥ—ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਡੋਬ ਦਿਆਂਗੀ, ਇੰਦਰ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿਆਂਗੀ, ਗਹਿਣੇ ਤੋੜ ਦਿਆਂਗੀ, ਸਾਰੀਆਂ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਨੂੰ ਝੱਲ ਲਵਾਂਗੀ। ਪੱਤੇ ਤੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਲਵਾਂਗੀ, ਸੱਪ ਤੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਾਂਗੀ, ਪਰ ਪ੍ਰਾਣ-ਪਿਆਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਿਮਾਲੀਆ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਗਲ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਜੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਹੋਣ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂਗੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਮਰਾਂਗੀ। ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਰਾਜ ਕਿਸ ਕੰਮ ਹੈ, ਹੇ ਨਾਥ! ਆਪ ਰਹੋਗੇ ਤਾਂ ਰਹਾਂਗੀ, ਆਪ ਚਲੇ ਜਾਓਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂਗੀ।। ੬੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਦੇਸ ਤਜੋ ਕਰਿ ਭੇਸ ਤਪੋ ਧਨ ਕੇਸ ਮਰੋਰਿ ਜਟਾਨਿ ਸਵਾਰੋਂ।।
ਲੇਸ ਕਰੌਂ ਨ ਕਛੂ ਧਨ ਕੌਂ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਪਨ੍ਹਿਯਾਂ ਪਰ ਹ੍ਵੈ ਤਨ ਵਾਰੋਂ।।
ਬਾਲਕ ਕ੍ਰੋਰਿ ਕਰੌਂ ਇਕ ਓਰ ਸੁ ਬਸਤ੍ਰਨ ਛੋਰਿਕੈ ਰਾਮ ਸੰਭਾਰੋਂ।।
ਇੰਦ੍ਰ ਕੋ ਰਾਜ ਨਹੀ ਮੁਹਿ ਕਾਜ ਬਿਨਾ ਮਹਾਰਾਜ ਸਭੈ ਘਰ ਜਾਰੋਂ।। ੭੦।।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਦੇਸ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਤਪੱਸਵੀ ਦਾ ਭੇਸ ਬਣਾਕੇ ਜਟਾਂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀ। ਮੈਂ ਧਨ ਦਾ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੀ ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਦੀਆਂ ਜੁੱਤੀਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿਆਂਗੀ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬਾਲਕਾਂ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਛੱਡਕੇ ਮੈਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਮਨ ਲਾਵਾਂਗੀ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਦੇ ਰਾਜ ਨਾਲ ਵੀ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰਾ ਘਰ ਬਾਰ ਸਾੜ ਦਿਆਂਗੀ।। ੭੦।।

ਅੰਗਨ ਮੈ ਸਜਿ ਹੌਂ ਭਗਵੈ ਪਟ ਹਾਥ ਬਿਖੈ ਚਿਪਿਯਾ ਗਹਿ ਲੈਹੌਂ।।
ਮੁੰਦ੍ਰਨ ਕਾਨ ਧਰੈਂ ਅਪਨੇ ਤਵ ਮੂਰਤਿ ਭਿੱਛਹਿ ਮਾਂਗਿ ਅਘੈਹੌਂ।।
ਨਾਥ ਚਲੌਂ ਤੁਮ ਠੌਰ ਜਹਾਂ ਹਮਹੂੰ ਤਿਹ ਠੌਰ ਬਿਖੈ ਚਲਿ ਜੈਹੌਂ।।
ਧਾਮ ਰਹੌਂ ਨਹਿ ਬਾਤ ਕਹੌਂ ਪਟ ਫਾਰਿ ਸਭੈ ਅਬ ਜੋਗਿਨ ਹ੍ਵੈਹੌਂ।। ੭੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਟ=ਕੱਪੜੇ। ਗਹਿ=ਫੜਕੇ। ਹ੍ਵੈਹੌਂ=ਬਣ ਜਾਵਾਂਗੀ।

ਅਰਥ—ਸਰੀਰ ਤੇ ਭਗਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾਕੇ ਮੈਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੱਪਰ ਫੜ ਲਵਾਂਗੀ, ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁੰਦਰਾਂ ਪਾ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਂ ਦੀ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵਾਂਗੀ। ਹੇ ਨਾਥ! ਤੁਸੀ ਜਿਥੇ ਜਾਓਗੇ, ਮੈਂ ਵੀ ਉਥੇ ਜਾਵਾਂਗੀ, ਹੁਣ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹ੍ਵਾਂਗੀ ਤੇ ਛੇਤੀ ਸਾਰੇ ਕਪੜੇ ਪਾੜ ਕੇ ਜੋਗਨ

ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀ।। ੭੧।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੧੪)

ਰਾਜਾ ਬਾਚ।।

ਰਾਨੀ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ ਮਹੀਪਤਿ ਸੋਚ ਬਿਚਾਰ ਕਰਜੋ ਚਿਤ ਮਾਹੀ।।
ਰਾਜ ਕਰੋ ਸੁਖ ਸੋ ਸੁਨਿ ਸੁੰਦਰ ਤੋਹਿ ਤਜੇ ਲਰਕਾ ਮਰਿ ਜਾਹੀ।।
ਸੋ ਨ ਮਿਟੈ ਨ ਹਟੈ ਬਨ ਤੌਂ ਨ੍ਰਿਪ ਝਾਰਿ ਪਛੋਰਿ ਭਲੇ ਅਵਗਾਹੀ।।
ਮਾਤ ਪਰੀ ਬਿਲਲਾਤ ਧਰਾ ਪਰ ਨਾਰਿ ਹਠੀ ਹਠ ਛਾਡਤ ਨਾਹੀ।। ੭੨।।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜਾ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਤੇ ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਣੀ! ਤੂੰ ਸੁਖ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕਰ, ਤੁਹਾਡੇ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਪੁੱਤਰ ਮਰ ਜਾਣਗੇ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਹਟੀ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਮਾਤਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਿਆਕੁਲ ਪਈ ਤੜਫ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਹਠੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣਾ ਹਠ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਰਹੀ ਸੀ।। ੭੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਜਬ ਰਾਨੀ ਨ੍ਰਿਪ ਲਖੀ ਸੱਤਿ ਜੋਗਿਨਿ ਭਈ।।
ਛੋਰਿਨ ਚਲਿਯੋ ਧਾਮ ਸੰਗ ਅਪੁਨੇ ਲਈ।।
ਧਾਰਿ ਜੋਗ ਕੋ ਭੇਸ ਮਾਤ ਪਹਿ ਆਇਯੋ।।
ਹੋ ਭੇਸ ਜੋਗ ਨ੍ਰਿਪ ਹੇਰਿ ਸਭਨ ਦੁਖ ਪਾਇਯੋ।। ੭੩।।

ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਣੀ ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਜੋਗਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਉਹ ਜੋਗੀ ਭੇਸ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਕੋਲ ਆਇਆ, ਉਹਦਾ ਜੋਗੀ ਭੇਸ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਹੋਇਆ।। ੭੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਦਾ ਦੀਜਿਯੈ ਦਾਸ ਕੌ ਬਨ ਕੌ ਕਰੈ ਪਯਾਨ।।
ਬੇਦ ਬਿਧਾਨਨ ਧਜਾਇ ਹੌ ਜੌ ਭਵ ਕੇ ਭਗਵਾਨ।। ੭੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਧਾਨਨ=ਰੀਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ। ਭਵ ਕੇ ਭਗਵਾਨ=ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੁਣ ਇਸ ਦਾਸ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਾ ਤੇ ਵੇਦ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਸਕਾਂ।। ੭੪।।

ਮਾਤਾ ਬਾਚ।।

ਸਵੈਯਾ।। ਪੂਤ ਰਹੌ ਬਲਿ ਜਾਉਂ ਕਛੂ ਦਿਨ ਪਾਲ ਕਰੌ ਇਨ ਦੇਸਨ ਕੌ।।

ਤੁਹਿ ਕਜੇ ਕਰਿ ਜਾਨ ਕਹੋਂ ਮੁਖ ਤੇ ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਖ ਲਾਗਤ ਹੈ ਮਨ ਕੌਂ॥
ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਤੁਹਿ ਕਾਢਿ ਇਤੇ ਸੁਖ ਛਾਡਿ ਕਹਾਂ ਕਹਿ ਹੌਂ ਇਨ ਲੋਗਨ ਕੌਂ॥
ਸੁਨੁ ਸਾਚੁ ਸਪੂਤ ਕਹੋਂ ਮੁਖ ਤੇਂ ਤੁਹਿ ਕੈਸੇ ਕੈ ਦੇਉਂ ਬਿਦਾ ਬਨ ਕੌਂ॥੭੫॥

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਪਾਲਕ ਪੁਤਰ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਾਂ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਘਰ ਤੋਂ ਕੱਢਕੇ ਇੰਨੇ ਸੁਖ ਛੱਡਕੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕੀ ਜਵਾਬ ਦਿਆਂਗੀ? ਹੇ ਪੁਤਰ! ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੰਗਲ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਦਾ ਕਰਾਂ?॥ ੭੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਰਾਜ ਕਰੋ ਸੁਤ ਬਨ ਨ ਪਧਾਰੋ॥ ਮੇਰੋ ਕਹਜੋ ਮੰਤ੍ਰ ਬੀਚਾਰੋ॥
ਲੋਗਨ ਕੇ ਕਹਬੋ ਅਨੁਸਰਿਯੈ॥ ਰਾਜ ਜੋਗ ਘਰਿ ਹੀ ਮਹਿ ਕਰਿਯੈ॥੭੬॥

ਅਰਥ—ਹੇ ਪੁੱਤਰ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨੋ ਤੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਓ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਆ ਮੰਨੋ ਤੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰਾਜ-ਜੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ॥ ੭੬॥

ਰਾਜਾ ਬਾਚ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਾਤਹਿ ਸੀਸ ਝੁਕਾਇਕੈ ਪੁਨਿ ਬੋਲਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਬੈਨ॥
ਊਚ ਨੀਚ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਜੈਹੈ ਜਮ ਕੇ ਐਨ॥ ੭੭॥

ਅਰਥ—ਮਾਤਾ ਅਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਾ, ਪਰਜਾ ਤੇ ਵੱਡੇ ਛੋਟੇ ਸਾਰੇ ਜਮ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣਗੇ॥ ੭੭॥

ਸਵੈਯਾ॥

ਮਾਤ ਕੀ ਬਾਤ ਨ ਮਾਨੀ ਕਛੂ ਤਜਿ ਰੋਵਤ ਹੀ ਰਨਿਵਾਸਹਿ ਆਯੋ॥
ਆਵਤ ਹੀ ਦਿਜ ਲੋਗ ਬੁਲਾਇ ਜਿਤੋ ਧਨ ਹੋ ਘਰ ਮੋ ਸੁ ਲੁਟਾਯੋ॥
ਸੰਗ ਲਦੇ ਬਨਿਤਾ ਅਪੁਨੀ ਬਨਿਕੈ ਜੁਗਿਯਾ ਬਨ ਓਰ ਸਿਧਾਯੋ॥
ਤਯਾਗ ਕੈ ਦੇਸ ਭਯੋ ਅਥਿਤੇਸ ਭਜੋਂ ਜਗਤੇਸ ਯਹੈ ਠਹਰਾਯੋ॥੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਨਿਵਾਸਹਿ=ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮਹਿਲ। ਅਥਿਤੇਸ=ਮੰਗਤਾ, ਫਕੀਰ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਾਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨੀ, ਉਹਨੂੰ ਰੋਂਦਿਆਂ ਛੱਡਕੇ ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਮਹਲ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਜਿੰਨਾ ਭੀ ਘਰ ਦਾ ਧਨ ਸੀ, ਸਾਰਾ ਲੁਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੀ

ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਤੇ ਜੋਗੀ ਬਣਕੇ ਜੰਗਲ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ, ਉਹ ਦੇਸ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਫਕੀਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਨ ਦੀ ਉਹਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰ ਲਈ॥ ੭੮॥

ਕਬਿੱਤ॥ ਲਾਂਬੀ ਲਾਂਬੀ ਸਾਲ ਜਹਾਂ ਊਚੇ ਬਟਤਾਲ ਤਹਾਂ
ਐਸੀ ਠੌਰ ਤਪ ਕੋ ਪਧਾਰੈ ਐਸੋ ਕੌਨ ਹੈ॥
ਜਾਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਦੇਖਿ ਪ੍ਰਭਾ ਖਾਂਡਵ ਕੀ ਫੀਕੀ ਲਾਗੈ
ਨੰਦਨ ਨਿਹਾਰਿ ਬਨ ਐਸੋ ਭਜੈ ਮੌਨ ਹੈ॥
ਤਾਰਨ ਕੀ ਕਹਾ ਨੈਕੁ ਨਭ ਨ ਨਿਹਾਰਯੋ ਜਾਇ
ਸੂਰਜ ਕੀ ਜੋਤਿ ਤਹਾਂ ਚੰਦ੍ਰ ਕੀ ਨ ਜੌਨ ਹੈ॥
ਦੇਵ ਨ ਨਿਹਾਰਯੋ ਦੈਤ ਕੋਊ ਨ ਬਿਹਾਰਜੋ ਜਹਾਂ
ਪੰਛੀ ਕੀ ਨ ਗੰਮਜ ਤਹਾ ਚੀਟੀ ਕੋ ਨ ਗੌਨ ਹੈ॥ ੭੯॥

ਅਰਥ—ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਸਾਲ ਦੇ ਦਰਖਤ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜਿਥੇ ਤਲਾਬ ਹਨ, ਉਥੇ ਤਪੱਸਿਆ ਲਈ ਕੌਣ ਆਇਆ ਹੈ? ਇਸ ਬਨ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵੇਖਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇ ਬਾਗ ਦੀ ਸੋਭਾ ਭੀ ਫਿਕੀ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਕੌਣ ਚੁਪ ਧਾਰਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਭਜਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਉਥੇ ਤਾਰੇ ਤਾ ਇੰਨੇ ਨੇ ਕਿ ਅਕਾਸ਼ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਬਹੁਤ ਸੰਘਣਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਥੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਾ ਚੰਦ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਨਾ ਕੋਈ ਉਥੇ ਦੇਵਤਾ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ ਉਥੇ ਦੈਂਤ ਹੀ ਫਿਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਥੇ ਪੰਛੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ ਨਾ ਉਥੇ ਕੀੜੀ ਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ॥ ੭੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਐਸੇ ਬਨ ਮੈ ਦੋਊ ਗਏ॥ ਹੇਰਤ ਤਵਨ ਮਹਲ ਕੋ ਭਏ॥
ਤੁਰਤੁ ਤਾਂਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ॥ ਤਪ ਕੋ ਭਲੋ ਠੌਰ ਹਮ ਪਾਯੋ॥ ੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਹੇਰਤ=ਦੇਖਿਆ। ਤਵਨ=ਤਿਸਨੂੰ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਮੰਦਰ ਵੇਖਿਆ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤਪ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਵਧੀਆ ਥਾਂ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ॥ ੮੦॥ (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੧੫)

ਰਾਨੀ ਬਾਚ॥

ਯਾ ਮੈ ਬੈਠਿ ਤਪਸਯਾ ਕਰਿ ਹੈਂ॥ ਰਾਮ ਰਾਮ ਮੁਖ ਤੇ ਉਚਰਿ ਹੈਂ॥

ਯਾ ਘਰ ਮੈ ਦਿਨ ਕਿਤਕ ਬਿਤੈ ਹੈਂ।। ਭਸਮੀ ਭੂਤ ਪਾਪ ਸਭ ਕੈਹੈਂ।। ੮੧।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਭਵਨ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਤਪਸਿਆ ਕਰਾਂਗੇ, ਤੇ ਮੂਹੋਂ ਵਿਚ ਰਾਮ ਰਾਮ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਘਰ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਦਿਨ ਬਿਤਾਵਾਂਗੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਸੁਆਹ ਰੂਪ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ।। ੮੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਨੀ ਜਾਹਿ ਬੁਲਾਇ ਕੈ ਭੇਦ ਕਹਜੋ ਸਮਝਾਇ।।
ਵਹੈ ਪੁਰਖ ਜੁਗਿਯਾ ਬਨਯੋ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਮਿਲਤ ਭਜੋ ਆਇ।। ੮੨।।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਜਿਸਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾਈ ਸੀ, ਉਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਜੋਗੀ ਭੇਸ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਮਿਲਿਆ।। ੮੨।।

ਚੌਪਈ।। ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਕਹਯੋ ਸਮੁਝਾਈ।। ਜੋਗੀ ਵਹੈ ਪਹੂੰਚਜੋ ਆਈ।।
ਮਰਤ ਬਚਨ ਮੋਸੋ ਤਿਨ ਕਹਯੋ।। ਸੋ ਮੈ ਆਜੁ ਸਾਚੁ ਕਰਿ ਲਹਯੋ।। ੮੩।।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹੀ ਜੋਗੀ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਸੀ ਉਹ ਅੱਜ ਸੱਚ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੮੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਉਠਿ ਰਾਜਾ ਪਾਇਨ ਪਰਜੋ ਤਾਕਹੋਂ ਗੁਰੂ ਪਛਾਨਿ।।
ਬੈਠਿ ਗੋਸ਼ਟਿ ਦੋਨੋ ਕਰੀ ਸੋ ਮੈਂ ਕਹਤ ਬਖਾਨਿ।। ੮੪।।

ਅਰਥ—ਰਾਜਾ ਉਹਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਕੇ ਚਰਣਾਂ ਤੇ ਆ ਡਿੱਗਾ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਗੋਸ਼ਟੀ ਹੋਈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਹ ਦਸਦਾ ਹਾਂ।। ੮੪।।

ਜੋਗੀ ਬਾਚ।। ਨ੍ਹਾਇ ਨਦੀ ਸੋਂ ਜੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬੈਠਹੁਗੇ ਹਜਾਂ ਆਇ।।
ਤਬ ਤੁਮ ਸੈ ਮੈਂ ਭਾਖਿਹੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਦਿ ਸਮੁਝਾਇ।। ੮੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਦਿ=ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਚਰਚਾ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਰਾਜਾ! ਜਦੋਂ ਨਦੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਬੈਠੋਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸਮਝਾਵਾਂਗਾ।। ੮੫।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੇ ਜਤਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਟਾਰਜੋ।। ਛਾਤ ਬਿਖੈ ਇਕ ਨਰ ਪੈਠਾਰਜੋ।।
ਸਾਧੁ ਸਾਧੁ ਇਹ ਬਚ ਸੁਨਿ ਕਹਿਯਹੁ।। ਤੀਨ ਬਾਰ ਕਹਿ ਕੈ ਚੁਪਰਹਿਯਹੁ।। ੮੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਟਾਰਜੋ=ਟਾਲਿਆ। ਸਾਧੁ ਸਾਧੁ=ਸੱਚ ਸੱਚ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਹਟਾਇਆ ਤੇ ਛੱਤ ਉਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਬੈਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਧ-ਸਾਧ ਬਚਨ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਕਹਿਕੇ ਚੁਪ ਹੋ ਜਾਣਾ।। ੮੬।।

ਨ੍ਹਾਇ ਧੋਇ ਰਾਜਾ ਜਬ ਆਯੋ।। ਤਬ ਤਿਹ ਨਰ ਯੌ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਸੁਨੁ ਨ੍ਰਿਪ ਜਬ ਮਾਟੀ ਮੈਂ ਲਈ।। ਧਰਮ ਰਾਜ ਆਗਜਾ ਮੁਹਿ ਦਈ।। ੮੭।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਨ੍ਹਾ ਧੋ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਧਰਮ ਰਾਜ ਨੇ. ਮੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ।। ੮੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੈਂ ਰਾਜਾ ਕੋ ਤੀਰ ਤਜਿ ਕਜੋਂ ਆਯੋ ਇਹ ਠੌਰ।।
ਮੋਸੋ ਬ੍ਰਿਥਾ ਬਖਾਨਿਯੈ ਸੁਨੁ ਜੋਗਿਨ ਸਿਰਮੌਰ।। ੮੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬ੍ਰਿਥਾ=ਸਾਰਾ ਹਾਲ। ਸਿਰਮੌਰ=ਵੱਡਾ।

ਅਰਥ—ਤੁਸੀਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਆਏ ਹੋ? ਹੇ ਵੱਡੇ ਜੋਗੀ! ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਦਸੋ।। ੮੮।।

ਚੌਪਈ।। ਧਰਮ ਰਾਜ ਮੁਹਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸੁ ਹੌ ਕਹਤ ਹੌ ਤੀਰ ਤਿਹਾਰੇ।।
ਮੋਰੀ ਕਹੀ ਰਾਵ ਸੌ ਕਹਿਯਹੁ।। ਨਾ ਤਰ ਭ੍ਰਮਤ ਨਰਕ ਮਹਿ ਰਹਿਯਹੁ।। ੮੯।।

ਅਰਥ—ਧਰਮ ਰਾਜ ਨੇ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਉਹ ਮੈ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਣਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਨਰਕ ਵਿਚ ਹੀ ਭਟਕਦੇ ਰਹੋਗੇ।। ੮੯।।

ਜੈਸੋ ਕੋਟਿ ਜੱਗਜ ਤਪੁ ਕੀਨੋ।। ਤੈਸੋ ਸਾਚ ਨਜਾਇ ਕਰਿ ਦੀਨੋ।।
ਨਜਾਇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਲੈ ਰਾਜ ਕਮਾਵੈ।। ਤਾਕੇ ਨਿਕਟ ਕਾਲ ਨਹੀ ਆਵੈ।। ੯੦।।

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜੱਗਾਂ ਦੀ ਤਪੱਸਿਆ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੱਚਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਫਲ ਹੈ। ਜੋ ਰਾਜਾ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਾਲ ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।। ੯੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਨਜਾਇ ਕਰੈ ਨਹੀ ਬੋਲਤ ਝੂਠ ਬਨਾਇ।।
ਰਾਜ ਤਜਾਗ ਤਪਸਜਾ ਕਰੈ ਪਰੈ ਨਰਕ ਮਹਿ ਜਾਇ।। ੯੧।।

ਅਰਥ—ਜੋ ਰਾਜਾ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਰਾਜ ਛੱਡਕੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਰਕ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੯੧।।

ਬ੍ਰਿਧ ਮਾਤ ਅਰੁ ਤਾਤ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿਯੋ ਨਿੱਤ।।

****

ਤਜਾਗ ਨ ਬਨ ਕੋ ਜਾਇਯੈ ਯਹੈ ਧਰਮੁ ਸੁਨੁ ਮਿਤ।। ੯੨।।

ਅਰਥ—ਬ੍ਰਿਧ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਰੋਜ਼ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ! ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।। ੯੨।।

ਜੌ ਹੌ ਜੋਗੀ ਵਹੈ ਹੌ ਪਠੈ ਦਯੋ ਧ੍ਰਮਰਾਇ।।
ਹੌ ਈਹਾਂ ਬੋਲੈ ਤੁਰਤੁ ਅਪਨੋ ਰੂਪ ਛਪਾਇ।। ੯੩।।

ਅਰਥ—ਜੇ ਮੈਂ ਓਹੀ ਜੋਗੀ ਹਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਧਰਮਰਾਜ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਰਮਰਾਜ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਛੁਪਾ ਕੇ ਤੁਰਤ ਬੋਲੇ।। ੯੩।।

ਜਬ ਜੋਗੀ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਤਾਹਿ ਭੇਦ ਸਮੁਝਾਇ।।
ਸੱਤਿ ਸੱਤਿ ਤਬ ਤਿਨ ਕਹਯੋ ਤੀਨ ਬਾਰ ਮੁਸਕਾਇ।। ੯੪।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਜੋਗੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਾਕੇ ਆਖੀ ਤਾਂ ਉਸ (ਛੁਪੇ ਆਦਮੀ) ਨੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਸੱਤ ਸੱਤ ਸੱਤ ਆਖਿਆ।। ੯੪।।

ਜਿਯਬੋ ਜਗ ਕੌ ਸਹਲ ਹੈ ਯਹੈ ਕਠਿਨ ਦ੍ਵੈ ਕਾਮ।।
ਪ੍ਰਾਤ ਸੰਭਰਿਬੋ ਰਾਜ ਕੋ ਰਾਤਿ ਸੰਭਰਿਬੋ ਰਾਮ।। ੯੫।।

ਅਰਥ—ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਆਸਾਨ ਹੈ ਪਰ ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਨਾ ਇਹ ਦੋ ਕੰਮ ਔਖੇ ਹਨ।। ੯੫।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੧੬)

ਚੌਪਈ।। ਮਹਾਰਾਜ ਐਸੀ ਸੁਨਿ ਬਾਨੀ।। ਚਿਤ ਕੈ ਬਿਖੈ ਸਾਚ ਕਰਿ ਮਾਨੀ।।
ਦਿਨ ਕੌ ਰਾਜੁ ਆਪਨੌ ਕਰਿਹੌ।। ਪਰੇ ਰਾਤ੍ਰਿ ਕੇ ਰਾਮ ਸੰਭਰਿਹੌ।। ੯੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਾਨੀ=ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ। ਬਿਖੈ=ਵਿਚ। ਰਾਤ੍ਰਿ=ਰਾਤ ਸਮੇਂ। ਸੰਭਰਿਹੌ=ਭਜਨ ਕਰਾਂਗਾ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਆਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਸੁਣਕੇ ਉਹਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਸਚ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਰਾਜ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਾਂਗਾ।। ੯੬।।

ਰਾਨੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸਮੁਝਾਇਸਿ।। ਜੋਗ ਮਾਰਗ ਤੇ ਛਲਿ ਬਹੁਰਾਇਸਿ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਧਰਿ ਬਸਤ੍ਰ ਧਾਮ ਮੈ ਆਯੋ।। ਬਹੁਰ ਆਪਨੌ ਰਾਜ ਕਮਾਯੋ।। ੯੭।।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਅਤੇ ਜੋਗ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਉਹਨੂੰ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਰਾਜਾ ਸ਼ਾਹੀ ਕਪੜੇ ਪਾਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲਗਾ।। ੯੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਿਯਤੇ ਜੁਗਿਯਾ ਮਾਰਯੋ ਭੂਅ ਕੇ ਬਿਖੈ ਗਡਾਇ।।
ਤ੍ਰਿਯ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਬਹੁਰਾਇਯੋ ਐਸੋ ਚਰਿਤ ਬਨਾਇ।। ੯੮।। ੧।।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਜੀਉਂਦੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਗੱਡ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।। ੯੮।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕਾਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੮੧।। ੧੪੪੦।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੮੧।। ੧੪੪੦।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਬਿਆਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਦੀ ਬੇਗਮ

ਚੌਪਈ।। ਜਹਾਂਗੀਰ ਆਦਿਲ ਮਰਿ ਗਯੋ।। ਸ਼ਾਹਿਜਹਾਂ ਹਜਰਤਿ ਜੂ ਭਯੋ।।
ਦਰਿਯਾ ਖਾਂ ਪਰ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਯੋ।। ਮਾਰਨ ਚਹਜੋ ਹਾਥ ਨਹਿ ਆਯੋ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਆਦਿਲ=ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਰਿਸਾਯੋ=ਗੁਸੇ ਹੋਇਆ।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣਿਆ, ਦਰਿਆ ਖਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਬਹੁਤ ਵੈਰ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।। ੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਿਹ ਹਜਰਤਿ ਮਾਰਨ ਜਹੈ ਹਾਥ ਨ ਆਵੈ ਨਿੱਤ।।
ਰਾਤਿ ਦਿਵਸ ਜਾਗਤ ਉਠਤ ਬਸਤ ਸੋਵਤੇ ਚਿੱਤ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਉਹਨੂੰ ਮਾਰਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਇਹੀ ਖਿਆਲ ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੌਂਦੇ, ਜਾਗਦਿਆਂ ਉਠਦਿਆਂ ਬਹਿੰਦਿਆਂ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।। ੨।।

ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਸੂ ਪਲੰਘ ਪਰ ਸੋਤ ਉਠਜੋ ਬਰਰਾਇ।।
ਦਰਿਯਾ ਖਾਂ ਕੋ ਮਾਰਿਯੋ ਕਰਿ ਕੈ ਕ੍ਰੋਰਿ ਉਪਾਇ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਰਰਾਇ=ਘਾਬਰ ਕੇ ਬਰੜਾ ਉਠਿਆ। ਕ੍ਰੋਰਿ=ਕ੍ਰੋੜਾਂ।

ਅਰਥ—ਕਈ ਵਾਰ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਪਲੰਘ ਤੇ ਸੁਤਾ ਸੁਤਾ ਹੀ ਬਰੜਾ ਉਠਦਾ ਸੀ ਤੇ ਚਿਲਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਜਤਨ ਕਰਕੇ ਦਰਿਆ ਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਸੋਵਤ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਬਰਰਾਯੋ।। ਜਾਗਤ ਹੁਤੀ ਬੇਗਮ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।।
ਚਿੰਤਾ ਕਰੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੌ ਮਾਰਿਯੈ।। ਪਤਿ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਸੰਤਾਪ ਨਿਵਾਰਿਯੈ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਇਕ ਵਾਰੀ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਸੁਤਾ ਪਿਆ ਬਰੜਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਜਾਗ ਰਹੀ ਬੇਗਮ ਨੇ ਸੁਣ ਲਿਆ, ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗੀ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਪਤੀ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।। ੪।।

ਬੇਗਮ ਬਾਚ।।

ਟੂੰਬਿ ਪਾਵ ਹਜਰਤਹਿ ਜਗਾਯੋ।। ਤੀਨ ਕੁਰਨਸੈ ਕਰਿ ਸਿਰ ਨਜਾਯੋ।।
ਜੋ ਤੁਮ ਕਹਯੋ ਸੁ ਮੈ ਬੀਚਾਰਜੋ।। ਦਰਿਯਾ ਖਾਂ ਕਹੱ ਜਾਨਹੁ ਮਾਰਜੋ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਟੂੰਬਿ =ਦਬਾਕੇ। ਕੁਰਨਸੈ=ਸਲਾਮਾਂ ਕਰਕੇ।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਥੋਹੜਾ ਜਿਹਾ ਦਬਾਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਅਤੇ ਤਿਨ ਵਾਰੀ ਸਲਾਮ ਕਰਕੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਇਆ। ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦਰਿਆ ਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹਨਨ ਹਰੀਫ ਕੋ ਕਬਹੁ ਨ ਆਵੈ ਦਾਵ।।
ਜੜ ਕੋ ਕਹਾ ਸੰਘਾਰਿਬੈ ਜਾਕੋ ਰਿਜਲ ਸੁਭਾਵ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰੀਫ=ਦੁਸ਼ਮਣ। ਜੜ=ਮੂਰਖ। ਰਿਝਲ=ਚੰਚਲ।

ਅਰਥ—ਸਿਆਣੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰਣਾ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਉਹ ਕਦੀ ਦਾਅ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਜਿਸਦਾ ਸੁਭਾ ਸਿੱਧਾ ਸਾਦਾ ਹੋਵੇ, ਮਾਰਣਾ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ।। ੬।।

ਸੋਰਠਾ।। ਸਜਾਨੀ ਸਖੀ ਬੁਲਾਇ ਪਠਈ ਮੰਤ੍ਰ ਸਖਾਇਕੈ।।
ਦਰਿਯਾ ਖਾਂ ਕੋ ਜਾਇ ਲਜਾਵਹੁ ਚਰਿਤ ਬਨਾਇਕੈ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਬੇਗਮ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਸਿਆਣੀ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸਿਖਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਕੇ ਦਰਿਆ ਖਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਲਿਆਓ।। ੭।।

ਚੌਪਈ।। ਸਜਾਨੀ ਸਖੀ ਸਮਝ ਸਭ ਗਈ।। ਦਰਿਯਾ ਖਾਂ ਕੇ ਜਾਤ ਗ੍ਰਿਹ ਭਈ।।
ਗੋਸ਼ੇ ਬੈਠਿ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਬਤਾਯੋ।। ਤਵ ਗ੍ਰਿਹ ਮੈ ਬੇਗਮਹਿ ਪਠਾਯੋ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਸਿਆਣੀ ਸਖੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਕੇ ਦਰਿਆ ਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਗਈ, ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ, ਕਿ ਬੇਗਮ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਹੈ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰੂਪ ਤਿਹਾਰੋ ਹੇਰਿਕੈ ਬੇਗਮ ਰਹੀ ਲੁਭਾਇ।।
ਹੇਤ ਤਿਹਾਰੇ ਮਿਲਨ ਕੇ ਮੋ ਕਹੱ ਦਯੋ ਪਠਾਇ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਤੁਹਾਡਾ ਰੂਪ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖਕੇ ਬੇਗਮ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਹੈ।। ੯।।

ਹਜਰਤਿ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਚੋਰਿ ਚਿਤ ਕਹਾ ਫਿਰਤ ਹੋ ਐਂਠਿ।।
ਬੇਗਿ ਬੁਲਾਯੋ ਬੇਗਮਹਿ ਚਲਹੁ ਦੇਗ ਮਹਿ ਬੈਠ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬੇਗਿ=ਛੇਤੀ। ਚੋਰਿ=ਚੁਰਾਕੇ। ਐਠਿ=ਆਕੜ ਕੇ।

ਅਰਥ—ਹੇ ਹਜੂਰ! ਤੁਸੀਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮਨ ਚੁਰਾਕੇ ਬੜੀ ਐਂਠ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੇਗਮ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਦੇਗ ਵਿਚ ਬਹਿਕੇ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਚਲੋ।। ੧੦।।

ਛਰਿਯਾ ਉਰਦਾ ਬੇਗਨੀ ਖੋਜੇ ਜਹਾਂ ਅਨੇਕ।।
ਪੰਖੀ ਫਟਕਿ ਸਕੈ ਨਹੀ ਪਹੁਚੈ ਮਨੁਖ ਨ ਏਕ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਚਲੋ, ਜਿਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਚੋਬਦਾਰ ਖਲੋਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਪੰਛੀ, ਮਨੁਖ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।। ੧੧।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੧੭)

ਚੌਪਈ।। ਤਾਹੂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤਹਾਂ ਜੋ ਪਰੈ।। ਟੂਕ ਟੂਕ ਹਜਰਤਿ ਤਿਹ ਕਰੈ।।
ਗ੍ਰਿਹ ਕੌ ਪਲਟਿ ਬਹੁਰਿ ਨਹਿ ਆਵੈ।। ਹਨਜੋ ਭਾਂਗ ਕੋ ਭਾਰੇ ਜਾਵੈ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਿਸ ਉਤੇ ਵੀ ਉਥੇ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਜੂਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਫਿਰ ਪਰਤਕੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਹਾਂ ਪਹੂਚਨ ਕੋ ਕਛੂ ਪੈਯਤੁ ਨਹੀ ਉਪਾਇ।।
ਚਲਹੁ ਦੇਗ ਮੈ ਬੈਠਿ ਕੈ ਜਾਤੇ ਲਖਯੋ ਨ ਜਾਇ।। ੧੩।।

ਅਰਥ—ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਦੇਗ ਵਿਚ ਬਹਿਕੇ ਚਲੋ, ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੇਖ ਨਾ ਸਕੇ।। ੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਬੇਗਮ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮੈ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਖਾਨ ਪਾਨ ਸਭ ਕਛੁ ਬਿਸਾਰਜੋ।।
ਲਗਨ ਲਗੈ ਬਿਹਬਲ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।। ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਛਾਡਿ ਦਿਵਾਨੀ ਭਈ।। ੧੪।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਹਾਰਜੋ=ਵੇਖਿਆ। ਬਿਸਾਰਜੋ=ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਅਰਥ – ਬੇਗਮ ਨੇ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸੇ ਲਗਨ ਕਾਰਣ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡਕੇ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।। ੧੪।।

ਸੀਸ ਫੂਲ ਸਿਰ ਪਰ ਜਬ ਧਾਰੈ।। ਕੋਟਿ ਸੂਰ ਜਨੁ ਚੜੇ ਸਵਾਰੈ।।
ਜਬ ਬਿਹਸਕੈ ਬਿਰੀ ਚਬਾਵੈ।। ਦੇਖੀ ਪੀਕ ਕੰਠ ਮਹਿ ਜਾਵੈ।। ੧੫।।

ਅਰਥ—ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਫੂਲ ਚੌਕ ਸਜਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਹੱਸ ਕੇ ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚਬਦੀ ਹੈ ਤਾ ਪੀਕ ਉਹਦੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ ਵਿਖਾਈ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।। ੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਹਜਰਤਿ ਤਿਹ ਪੂਛੇ ਬਿਨਾ ਕਛੂ ਨ ਉਚਰਤ ਬੈਨ।।
ਲਾਲ ਭਏ ਬਿਸੰਭਾਰ ਮਨ ਹੇਰਿ ਬਾਲ ਕੇ ਨੈਨ।। ੧੬।।

ਅਰਥ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਉਹਦੇ ਪੁਛੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਸਦੇ ਨੇਤਰ ਭੀ ਕਾਮ-ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਲਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।। ੧੬।।

ਤਾਕੋ ਤੁਮਰੋ ਰੂਪ ਲਖਿ ਪੁਲਿਕਿ ਪਸੀਜਯੋ ਅੰਗ।।
ਬੇਸੰਭਾਰ ਭੂਅ ਭੈ ਗਿਰੀ ਜਨੁ ਕਰਿ ਡਸਜੋ ਭੁਜੰਗ।। ੧੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬੇਸੰਭਾਰ=ਬੇ-ਹੋਸ਼। ਭੁਜੰਗ=ਸੱਪ।

ਅਰਥ—ਤੁਹਾਡਾ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਉਹਦਾ ਅੰਗ ਅੰਗ ਮੁੜਕੋ ਮੁੜਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬੇ-ਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗ ਪਈ ਸੀ, ਮਾਨੋ ਸੱਪ ਨੇ ਡੰਗਿਆ ਹੋਵੇ।। ੧੭।।

ਖਾਨ ਸੁਨਤ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਬਾਤ ਕੌ ਮਨ ਮਹਿ ਭਯੋ ਖੁਸ਼ਾਲ।।
ਜਜੋਂ ਤੁਮ ਕਹੌ ਤਿਵੈ ਚਲੌਂ ਮਿਲੌਂ ਜਾਇ ਤਤਕਾਲ।। ੧੮।।

ਅਰਥ—ਦਰਿਆ ਖਾਂ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹੋ ਮੈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਝਟ ਉਹਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲਾਂਗਾ।। ੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਯਹ ਜੜ ਬਾਤ ਸੁਨਤ ਹਰਖਯੋ।। ਦੁਰਬਲ ਹੁਤੋ ਪੁਸ਼ਟ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ।।
ਜੌ ਤੁਮ ਕਹੌ ਸੁ ਕਾਜ ਕਮੈਯੈ।। ਬੇਗਮ ਸੀ ਭੋਗਨ ਕੱਹ ਪੈਯੈ।। ੧੯।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਮੂਰਖ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਹੈ ਤਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ, ਪਰ ਫੂਲ ਗਿਆ

ਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਵਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲਗਾ। ਉਹ ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋਗੇ, ਮੈਂ ਉਹੀ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਬੇਗਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਾਂਗਾ।। ੧੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਹਜਰਤਿ ਜਾਕੋ ਰੂਪ ਲਖਿ ਰਹਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਸੌ ਪਾਗ।।
ਸੋ ਹਮ ਸੋ ਅਟਕਤ ਭਈ ਧੰਨਯ ਹਮਾਰੇ ਭਾਗ।। ੨੦।।

ਅਰਥ—ਜਿਸਦੇ ਰੂਪ ਤੇ ਹਜ਼ੂਰ ਮੋਹਤ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੈ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਹਨ ਜੋ ਉਹ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।। ੨੦।।

ਚੌਪਈ।। ਯਹ ਸੁਨਿ ਭੇਦ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਰਾਖਜੋ।। ਔਰ ਮਿਤ੍ਰ ਤਨ ਪ੍ਰਗਟ ਨ ਭਾਖਜੋ।।
ਪ੍ਰਥਮ ਦੇਗ ਮੈਂ ਬਸਤ੍ਰ ਬਿਛਯੋ।। ਤਾ ਮੈ ਬੈਠਿ ਆਪੁ ਪੁਨਿ ਗਯੋ।। ੨੧।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਭੇਦ ਉਹਨੇ ਅਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਭੀ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ। ਉਹਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਗ ਵਿਚ ਕੱਪੜਾ ਵਿਛਾਇਆ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਬੈਹਿ ਗਿਆ।। ੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਖਾਨ ਤਿਹਾਰੌ ਰੂਪ ਲਖਿ ਬੇਗਮ ਰਹੀ ਲੁਭਾਇ।।
ਸ਼ਾਹਿ ਜਹਾਂ ਕੌ ਛਾਡਿ ਕੈ ਤੋ ਪਰ ਗਈ ਬਿਕਾਇ।। ੨੨।।

ਅਰਥ—ਹੇ ਖਾਨ! ਤੁਹਾਡੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬੇਗਮ ਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਇਸ਼ਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਵਿਕ ਗਈ ਹੈ।। ੨੨।।

ਚੌਪਈ।। ਤੌਨ ਪਠਾਨ ਦੇਗ ਮਹਿ ਡਾਰਿਸ।। ਲੈ ਹਜਰਤਿ ਗ੍ਰਿਹ ਓਰ ਸਿਧਾਰਸ।।
ਦੇਖਤ ਲੋਗ ਸਭੈ ਤਹੱ ਜਾਵੈ।। ਵਾਕੌ ਭੇਦ ਨ ਕੋਊ ਪਾਵੈ।। ੨੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਡਾਰਿਸ=ਪਾ ਕੇ। ਤੌਨ=ਤਿਸ।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਪਠਾਣ ਨੂੰ ਦੇਗ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮਹੱਲ ਵਲ ਤੁਰ ਪਈ। ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਗੇ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸਦੇ ਗੁਪਤ ਭੇਦ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।। ੨੩।।

ਲੈ ਬੇਗਮ ਕੇ ਪਾਸ ਉਤਾਰਜੋ।। ਬੇਗਮ ਤਾ ਕੋ ਦਾਰਿਦ ਮਾਰਜੋ।।
ਸਖੀ ਭੇਜ ਪਤਿ ਲਯੋ ਬੁਲਾਈ।। ਕਾਨ ਲਾਗਿਕੈ ਬਾਤ ਜਤਾਈ।। ੨੪।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਉਹਨੂੰ ਬੇਗਮ ਦੇ ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਉਤਾਰਿਆ, ਬੇਗਮ ਨੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ।। ੨੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਖੀ ਭੇਜਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੌ ਲੀਨੋ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਇ।।

ਜੋ ਚਾਹਹੁ ਸੋ ਕੀਜਿਯੈ ਦੀਨੀ ਦੇਗ ਦਿਖਾਇ।। ੨੫।।

ਅਰਥ—ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ, ਉਹਨੂੰ ਵਿਖਾਕੇ ਜੋ ਜੀਅ ਆਵੇ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ।। ੨੫।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਬੇਗਮ ਕਹਿ ਚਰਿਤ ਬਖਾਨਜੋ।। ਪ੍ਰਾਨਨ ਤੇ ਪਜਾਰੀ ਤਿਹੱ ਜਾਨਜੋ।।
ਪੁਨਿ ਕਛੁ ਕਹਜੌ ਚਰਿਤ੍ਰਹਿ ਕਰਿਯੈ।। ਪੁਛਿ ਕਾਜਿਯਹਿ ਯਾਕਹੱ ਮਰਿਯੈ।। ੨੬।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਬੇਗਮ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੌਤਕ ਦਸਿਆ ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਪਿਆਰੀ ਜਾਣਿਆ। ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਹੋਰ ਚਲਿੱਤਰ ਵੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਕਿ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਪੁਛਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।। ੨੬।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੧੮)

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਬੇਗਮ ਤਿਹੱ ਸਖੀ ਸੋਂ ਐਸੇ ਕਹਜੋ ਸਿਖਾਇ।।
ਭੂਤ ਭਾਖਿ ਇਹ ਗਾਡਿਯਹੁ ਚੌਂਕ ਚਾਂਦਨੀ ਜਾਇ।। ੨੭।।

ਅਰਥ—ਤਦ ਬੇਗਮ ਨੇ ਉਸ ਸਖੀ ਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਭੂਤ ਕਹਿਕੇ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਂਕ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਦਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।। ੨੭।।

ਚੌਪਈ।। ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਲਏ ਹਨਨ ਕੋ ਆਵੈ।। ਮੂਰਖ ਪਰਜੋ ਦੇਗ ਮੈ ਜਾਵੈ।।
ਜਾਨੈ ਆਜੁ ਬੇਗਮਹਿ ਪੈਹੌਂ।। ਕਾਮ ਕਲਾ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮੈਹੌਂ।। ੨੮।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਦੇਗ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜ ਬੇਗਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੂਗਾ।। ੨੮।।

ਲਏ ਦੇਗ ਕੋ ਆਵੈ ਕਹਾਂ।। ਕਾਜੀ ਮੁਫਤੀ ਸਭ ਹੈ ਜਹਾਂ।।
ਕੋਟਵਾਰ ਜਹ ਕਸ਼ਟ ਦਿਖਾਵੈ।। ਬੈਠ ਚੌਂਤਰੇ ਨਜਾਉਂ ਚੁਕਾਵੈ।। ੨੯।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਦੇਗ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੀ, ਜਿਥੇ ਕਾਜ਼ੀ ਤੇ ਮੌਲਵੀ ਸਾਰੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਕੋਤਵਾਲ ਭੀ ਉਚੇ ਥੜ੍ਹੇ ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਇਨਸਾਫ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਜਾਵਾਂ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਸੀ।। ੨੯।।

ਦੋਹਰਾ।।

ਸਖੀ ਬਾਚ ।। ਭੂਤ ਏਕ ਇਹ ਦੇਗ ਮੈ ਕਹੁ ਕਾਜੀ ਕਜਾ ਨਜਾਇ।।
ਕਹੌ ਤੌ ਯਾਕੋ ਗਾਡਿਯੈ ਕਹੌ ਤੋ ਦੇਉ ਜਰਾਇ।। ੩੦।।

ਅਰਥ—ਹੇ ਕਾਜ਼ੀ ਸਾਹਿਬ! ਇਸ ਦੇਗ ਵਿਚ ਇਕ ਭੂਤ ਹੈ. ਹੁਕਮ ਕਰੋ ਇਹਨੂੰ ਗੱਡ ਦਿੱਤਾ

ਜਾਏ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਕਰੋ ਤਾਂ ਸਾੜ ਦਿਤਾ ਜਾਏ।। ੩੦।।

ਤਬ ਕਾਜੀ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਸੁਨੁ ਸੁੰਦਰਿ ਮਮ ਬੈਨ।।
ਯਾਕੋ ਜੀਯਤਹਿ ਗਾਡਿਯੈ ਛੂਟੈ ਕਿਸੂ ਹਨੈਨ।। ੩੧।।

ਅਰਥ—ਤਾਂ ਕਾਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਸੁੰਦਰੀ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਇਹਨੂੰ ਗੱਡ ਦੇਣਾ ਵਾਜਿਬ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਛੁਟ ਜਾਣ ਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਚੰਬੜ ਕੇ ਨਾ ਮਾਰ ਦੇਵੇ।। ੩੧।।

ਕੋਟਵਾਰ ਕਾਜੀ ਜਬੈ ਮੁਫਤੀ ਆਯਸੁ ਕੀਨ।।
ਦੇਗ ਸਹਿਤ ਤਹ ਭੂਤ ਕਹਿ ਗਾਡਿ ਗੋਰਿ ਮਹਿ ਦੀਨ।।੩੨।।

ਅਰਥ—ਕੋਤਵਾਲ, ਕਾਜ਼ੀ ਤੇ ਮੌਲਵੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਦੇਗ ਸਮੇਤ ਉਸ ਭੂਤ ਨੂੰ ਟੋਆ ਪੁਟ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਗੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।। ੩੨।।

ਜੀਤਿ ਰਹਯੋ ਦਲ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਗਯੋ ਖਜਾਨਾ ਖਾਇ।।
ਸੋ ਛਲ ਸੌ ਤ੍ਰਿਯ ਭੂਤ ਕਹਿ ਦੀਨੋ ਗੋਰਿ ਗਡਾਇ।। ੩੩।। ੧।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਗਮ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਦਿਲ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਭੂਤ ਆਖਕੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਗੱਡ ਦਿੱਤਾ।। ੩੩।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਬਿਆਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੮੨।। ੧੪੭੩।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ , ਬਿਆਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੮੨।। ੧੪੭੩।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿਰਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਜੋ

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਜੋਰੀ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਮੈ ਰਾਜਪੁਰੋ ਇਕ ਗਾਉਂ।।
ਤਹਾਂ ਏਕ ਗੂਜਰ ਬਸੈ ਰਾਜ ਮੱਲ ਤਿਹ ਨਾਉਂ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੌਰੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਾਜਪੁਰ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਪਿੰਡ ਸੀ, ਉਥੇ ਰਾਜ ਮੱਲ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਗੁਜਰ ਵੱਸਦਾ ਸੀ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਜੋ ਨਾਮ ਏਕ ਤਿਹ ਨਾਰੀ।। ਸੁੰਦਰ ਅੰਗ ਬੰਸ ਉਜਿਯਾਰੀ।।

ਤਿਹ ਇਕ ਨਰ ਸੌ ਨੇਹ ਲਗਾਯੋ।। ਗੂਜਰ ਭੇਦ ਤਬੈ ਲਖਿ ਪਾਯੋ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਸੁੰਦਰ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਰਾਜੋ ਨਾਂ ਦੀ ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਵੰਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੀ। ਉਹਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਗੁਜਰ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣ ਗਿਆ।। ੨।।

ਜਾਰ ਲਖਜੋ ਗੂਜਰ ਮੁਹਿ ਜਾਨਜੋ।। ਅਧਿਕ ਚਿੱਤ ਭੀਤਰ ਡਰ ਮਾਨਜੋ।।
ਛਾਡਿ ਗਾਂਵ ਤਿਹ ਅਨਤ ਸਿਧਾਯੋ।। ਬਹੁਰਿ ਨ ਤਾਕੋ ਦਰਸੁ ਦਿਖਾਯੋ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਪ੍ਰੇਮੀ ਵੀ ਜਾਣ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਜਰ ਸਮਝ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਡਰਿਆ। ਉਹ ਪਿੰਡ ਛੱਡਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਉਹ ਕਿਤੇ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਨ ਗਿਆ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਜੋ ਬਿਛੁਰੇ ਯਾਰ ਕੇ ਚਿਤ ਮੈਂ ਭਈ ਉਦਾਸ।।
ਨਿਤਿ ਚਿੰਤਾ ਮਨ ਮੈ ਕਰੈ ਮੀਤ ਮਿਲਨ ਕੀ ਆਸ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੋ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਈ, ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ ਮਨ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਸੋਚਦੀ ਰਹਿੰਦੀ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।।ਯਹਿ ਸਭ ਭੇਦ ਗੂਜਰਹਿ ਜਾਨਜੋ।। ਤਾ ਸੋ ਪ੍ਰਗਟ ਨ ਕਛੂ ਬਖਾਨਜੋ।।
ਚਿੰਤਾ ਯਹੈ ਕਰੀ ਮਨ ਮਾਹੀਂ।। ਯਾਕੇ ਧਨ ਛੋਡੌਂ ਗ੍ਰਿਹ ਨਾਹੀਂ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਗੁੱਜਰ ਵੀ ਇਹ ਸਭ ਭੇਦ ਜਾਣ ਗਿਆ, ਜ਼ਾਹਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਹਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਉਹਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹਦੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਧਨ-ਦੌਲਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਵੇਗਾ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਤਿਯਾ ਲਿਖੀ ਬਨਾਇਕੈ ਤਵਨ ਮੀਤ ਕੇ ਨਾਮ।।
ਏਕ ਅਤਿਥ ਕੋ ਹਾਥ ਦੈ ਪਠੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੇ ਧਾਮ।। ੬।।

ਅਰਥ – ਉਸਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਂ ਉਹਦੇ ਮਿੱਤਰ ਵਲੋਂ ਇਕ ਚਿਠੀ ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਹੱਥ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿਤੀ।। ੬।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਪਤਿਯਾ ਤਿਨ ਛੋਰਿ ਬਚਾਈ।। ਮੀਤ ਨਾਮ ਸੁਣ ਕੰਠ ਲਗਾਈ।।
ਯਹੈ ਯਾਰ ਲਿਖਿ ਤਾਂਹਿ ਪਠਾਯੋ।। ਤੁਮ ਬਿਨੁ ਅਧਿਕ ਕਸ਼ਟ ਹਮ ਪਾਯੋ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤਾਂ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਕੇ ਉਹਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਈ। ਮਿੱਤਰ ਵਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬਿਨਾਂ ਬੜਾ ਦੁਖ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।। ੭।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੧੯)

ਪਤਿਯਾ ਮੈ ਲਖਿ ਯਹੈ ਪਠਾਯੋ।। ਤੁਮ ਬਿਨ ਹਮ ਸਭ ਕਿਛੁ ਬਿਸਰਾਯੋ।।

ਹਮਰੀ ਸੁਧਿ ਆਪਨ ਤੁਮ ਲੀਜਹੁ।। ਕਛੁ ਧਨੁ ਕਾਢਿ ਪਠੈ ਮੁਹਿ ਦੀਜਹੁ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਸਰਾਯੋ=ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਭੁਲ ਗਿਆ।

ਅਰਥ—ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਤੁਹਾਡੇ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁਲ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਖਬਰ-ਸੁਰਤ ਲਵੋ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਧਨ ਭੇਜੋ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਤ ਬਾਤ ਮੂਰਖ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਿਤ ਮੈਂ ਭਈ ਪ੍ਰਸੰਨਜ।।
ਮੀਤ ਚਿਤਾਰਜੋ ਆਜੁ ਮੁਹਿ ਧਰਨੀ ਤਲਹੌ ਧੰਨਜ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਮੂਰਖ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਧੰਨ ਹਾਂ, ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੯।।

ਚੌਪਈ।। ਭੇਜਿ ਕਹੂੰ ਤ੍ਰਿਯ ਇਹੈ ਸਿਖਾਯੋ।। ਲਿਖਿ ਪਤਿਯਾ ਮੈ ਯਹੈ ਪਠਾਯੋ।।
ਪ੍ਰਾਤ ਸਮੈ ਪਿਛਵਾਰੇ ਐਹੌਂ।। ਦੁਹੂੰ ਹਾਥ ਭਏ ਤਾਲ ਬਜੈਹੌਂ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਆਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਆਉਣਾ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਤਾੜੀ ਵਜਾਉਣੀ।। ੧੦।।

ਜਬ ਤਾਰੀ ਸ੍ਰਵਨਨ ਸੁਨਿ ਪੈਯਹੁ।। ਤੁਰਤੁ ਤਹਾਂ ਆਪਨ ਉਠਿ ਐਯਹੁ।।
ਕਾਂਧ ਉਪਰਿ ਕਰਿ ਥੈਲੀ ਲੈਯਹੁ।। ਮੇਰੋ ਕਹਜੋ ਮਾਨਿ ਤ੍ਰਿਯ ਲੈਯਹੁ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਜਦੋਂ ਤਾੜੀ ਮੈਂ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਾਂਗੀ ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਉਠਕੇ ਆ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਤੁਸੀਂ ਕੰਧ ਦੇ ਉਪਰੋ ਥੈਲੀ ਫੜ ਲੈਣੀ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਲੈਣਾ।। ੧੧।।

ਪ੍ਰਾਤ ਸਮੈ ਤਾਰੀ ਤਿਨ ਕਰੀ।। ਸੋ ਧੁਨਿ ਕਾਨ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੇ ਪਰੀ।।
ਥੈਲੀ ਕਾਂਧ ਊਪਰ ਕਰਿ ਡਾਰੀ।। ਭੇਦ ਨ ਲਖਜੋ ਦੈਵ ਕੀ ਮਾਰੀ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੈਵ ਕੀ ਮਾਰੀ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਮਾਰੀ।

ਅਰਥ—ਸਵੇਰੇ ਉਹਨੇ ਤਾਲੀ ਵਜਾਈ, ਜਿਸਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਸੁਣਿਆ। ਉਹਨੇ ਥੈਲੀ ਕੰਧ ਉਪਰ ਕੀਤੀ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਮਾਰੀ ਅਸਲ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕੀ।। ੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਯੌਹੀ ਬਾਰ ਛਿ ਸਾਤ ਕਰਿ ਲਯੋ ਦਰਬੁ ਸਭ ਛੀਨ।।
ਭੇਦ ਨ ਮੂਰਖ ਤਿਯ ਲਖਜੋ ਕਹਾ ਜਤਨ ਇਹ ਕੀਨ।। ੧੩।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੇ ਸਤ ਵਾਰੀ ਕਰਕੇ ਉਹਨੇ ਸਾਰਾ ਧਨ ਇਸਤਰੀ ਪਾਸੋ ਖੋਹ ਲਿਆ

ਤੇ ਮੂਰਖ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਾ ਕੀਤਾ।। ੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਯਾਹੀ ਜਤਨ ਸਕਲ ਧਨ ਹਰਜੋ।। ਰਾਨੀ ਹੁਤੇ ਰੰਕ ਤਹੱ ਕਰਜੋ।।
ਹਾਥ ਮਿਤ੍ਰ ਕੇ ਦਰਬੁ ਨ ਆਯੋ।। ਨਾਹਕ ਅਪਨੋ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਯੋ।। ੧੪।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਹਰਜੋ=ਖੋਹਿਆ। ਰੰਕ=ਗਰੀਬ।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਖੋਹਕੇ ਉਸਨੂੰ ਨਿਰਧਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵੀ ਕੁਝ ਨਾ ਆਇਆ ਤੇ ਐਵੇਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਮੁਨਵਾਇਆ।। ੧੪।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਸ਼ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤਿਰਾਸੀਵੌਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੮੩।। ੧੪੮੭।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿਰਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੮੩।। ੧੪੮੭।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਚਰਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਇੰਦਰਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਕੇ ਦੇਸ ਮੈ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਪਤਿ ਰਾਵ।।
ਦਰਬੁ ਬਟਾਵੈ ਗੁਨਿ ਜਨਨ ਕਰਤ ਕਬਿਨ ਕੋ ਭਾਵ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਰਤ ਕਬਿਨ ਕੋ ਭਾਵ=ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਦਾ ਸੀ।

ਅਰਥ—ਮਹਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇਸ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਪਤੀ ਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਵੀਆਂ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਧਨ-ਦੌਲਤ ਲੁਟਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਇੰਦ੍ਰਮਤੀ ਤਾਕੀ ਪਟਰਾਨੀ।। ਸੁੰਦਰਿ ਸਕਲ ਭਵਨ ਮੈ ਜਾਨੀ।।
ਅਤਿ ਰਾਜਾ ਤਾਕੇ ਬਸਿ ਰਹੈ।। ਜੋ ਵਹੁ ਕਹੈ ਵਹੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹੈ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਉਹਦੀ ਪਟਰਾਣੀ ਇੰਦਰਮਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਉਹਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਸੀ, ਜੋ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਰਾਜਾ ਉਹੀ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸਪੂਤ ਸੁਭ ਦ੍ਰਾਵੜ ਦੇਸਹਿ ਏਸ।।
ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਪਤਿ ਨਗਰ ਮੈਂ ਗਯੋ ਅਥਿਤ ਕੇ ਭੇਸ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਥਿਤ=ਫਕੀਰ।

ਅਰਥ—ਦਰਾਵੜ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਇਕ ਸਾਧੂ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਪਤੀ ਦੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਆਇਆ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਓਰ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ।। ਯਹੈ ਆਪਨੇ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰ੍ਯੋ।।
ਜੋਗਿਨ ਯਹ ਰਾਜਾ ਸੋ ਲਹਿਯੈ।। ਭੇਜਿ ਮਾਨੁਖਨ ਯਾਕੌ ਗਹਿਯੈ।। ੪।।

ਅਰਥ— ਰਾਣੀ ਨੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਇਸ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਮੰਗ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਆਦਮੀ ਭੇਜ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਪਕੜ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭੇਜਿ ਮਾਨੁਖਨ ਗਹਿ ਲਯੋ ਲੀਨੋ ਧਾਮ ਬੁਲਾਇ।।
ਦੁਹਿਤਾ ਦਈ ਬਿਵਾਹਿਕੈ ਜਾਨਿ ਦੇਸ ਕੌ ਰਾਇ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਭੇਜਕੇ ਉਹਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਘਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ, ਉਹਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸਮਝਕੇ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।। ੫।।

ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਨ੍ਰਿਪ ਰਿਸਿ ਭਰ੍ਯੋ ਛੋਡਿ ਰਾਮ ਕੋ ਜਾਪ।।
ਦੁਹਿਤਾ ਦਈ ਬਿਵਾਹਿ ਤਿਹੱ ਜਾਕੈ ਮਾਇ ਨ ਬਾਪ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਛੱਡਕੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਉਠਿਆ ਕਿ ਲੜਕੀ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨਹੀਂ ਹੈ।। ੬।।

ਰਾਜਾ ਬਾਚ।। ਚੌਪਈ।।

ਮਾਇ ਨ ਬਾਪ ਜਾਨਿਯਤ ਜਾਕੌ।। ਦੁਹਿਤਾ ਕਹੁ ਦੀਜਿਯਤ ਤਾਕੌ।।
ਯਾਕੌ ਅਬੈ ਬਾਂਧਿ ਕਰਿ ਮਾਰੋ।। ਰਾਨੀ ਦੁਹਤਾ ਸਹਿਤ ਸੰਘਾਰੋ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਿਸਦੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਉਹਨੂੰ ਲੜਕੀ ਕਿਉਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ? ਇਹਨੂੰ ਹੁਣੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਲੜਕੀ ਸਮੇਤ ਮਾਰ ਦਿਓ।। ੭।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: , ਪੰਨਾ ੯੨੦)

ਰਾਨੀ ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਡਰਿ ਗਈ।। ਚੀਨਤ ਕਛੂ ਉਪਾਇ ਨ ਭਈ।।
ਜਾਤੇ ਜਾਮਾਤਾ ਨਹਿ ਮਰਿਯੈ।। ਸੁਤਾ ਸਹਿਤ ਇਹ ਜਿਯਤ ਨਿਕਰਿਯੈ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਜਾਮਾਤਾ=ਜਵਾਈ।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਡਰ ਗਈ, ਉਹਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੁਝ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਵਾਈ ਨਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਲੜਕੀ ਸਮੇਤ ਉਹ ਇਥੋਂ ਜਿਉਂਦਾ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ।। ੮।।

ਰਾਨੀ ਏਕ ਮੰਗਾਇ ਪਿਟਾਰੋ।। ਦੁਹੂੰਅਨ ਦੁਹੂੰ ਕਨਾਰੇ ਡਾਰੋ।।
ਏਕ ਪਿਟਾਰੋ ਔਰ ਮੰਗਾਯੋ।। ਵਹ ਪਿਟਾਰ ਤਿਹ ਭੀਤਰ ਪਾਯੋ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਪਟਾਰੀ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਦਿਤਾ, ਇਕ ਹੋਰ ਮੰਗਵਾਈ ਪਹਿਲੀ ਪਟਾਰੀ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅੰਤਰ ਹੂੰ ਕੇ ਪਿਟਾਰ ਮੈਂ ਡਾਰੇ ਰਤਨ ਅਪਾਰ।।
ਤਿਹ ਢਕਨੌ ਦੈ ਦੁਤਿਯ ਮੈਂ ਦਈ ਮਿਠਾਈ ਡਾਰਿ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਅੰਦਰ ਦੀ ਪਟਾਰੀ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਰਤਨ ਪਾ ਦਿੱਤੇ, ਉਹਨੂੰ ਢਕ ਕੇ ਦੂਜੀ ਵਿਚ ਮਠਿਆਈ ਪਾ ਦਿੱਤੀ।। ੧੦।।

ਚੌਪਈ।। ਦੁਤਿਯ ਪਿਟਾਰ ਮਿਠਾਈ ਡਾਰੀ।। ਵਹ ਪਿਟਾਰ ਨਹਿ ਦਿਖਾਰੀ।।
ਸਭ ਕੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸਿਰੀਨੀ ਆਵੈ।। ਤਾਕੋ ਭੇਦ ਨ ਕੋਊ ਪਾਵੈ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਦੂਜੀ ਪਿਟਾਰੀ ਵਿਚ ਮਠਿਆਈ ਪਾ ਦਿੱਤੀ, ਉਹ ਪਟਾਰੀ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ ਸੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਠਿਆਈ ਵਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲਗੀ, ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।। ੧੧।।

ਪਠੇ ਚੇਰਿ ਯਹ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬੁਲਾਯੋ।। ਗਹਿ ਬਹਿਯਾ ਸਭ ਸਦਨ ਦਿਖਾਯੋ।।
ਹਮਕਾ ਤੁਮ ਤੇ ਨੈਕ ਨ ਡਰਿ ਹੈ।। ਬਿਨੁ ਤਵ ਕਹੇ ਸਗਾਈ ਕਰਿ ਹੈ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਹੁਣ ਉਹਨੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਉਹਨੂੰ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਸਾਰਾ ਘਰ ਵਿਖਾਇਆ। ਉਹਨੇ ਇਹ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਜਰਾ ਭੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕਹੇ ਬਿਨਾਂ ਮੰਗਣੀ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ।। ੧੨।।

ਰਾਨੀ ਬਾਚ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਿਤ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰਿ ਕੈ ਰਾਵ ਕਚਹਿਰੀ ਜਾਹੁ।।
ਤਵ ਹਿਤ ਧਰੀ ਬਨਾਇਕੈ ਚਲਹੁ ਮਿਠਾਈ ਖਾਹੁ।। ੧੩।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮਨ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਜਾਓ। ਆਓ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਮਠਿਆਈ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਤੁਸੀ ਮਠਿਆਈ ਸੇਵਨ ਕਰੋ।। ੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਛੋਰਿ ਪਿਟਾਰ ਪਕਵਾਨ ਖਵਾਯੋ।। ਵਹ ਕਛੁ ਭੇਦ ਰਾਇ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।।
ਪੁਨਿ ਇਹ ਕਹਯੋ ਦਾਨ ਕਰਿ ਦੀਜੈ।। ਮੇਰੋ ਕਹਯੋ ਮਾਨ ਨ੍ਰਿਪ ਲੀਜੈ।। ੧੪।।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਪਟਾਰੀ ਖੋਹਲ ਕੇ ਪਕਵਾਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਖਵਾਏ ਤੇ ਰਾਜਾ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਕੇ ਇਸ ਪਟਾਰੀ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿਓ।। ੧੪।।

ਜਬ ਪਿਟਾਰ ਤਿਹ ਛੋਰਿ ਦਿਖਾਯੋ।। ਅਤਿ ਡਰ ਜਾਮਾਤਾ ਮਨ ਆਯੋ।।
ਅਬ ਹੀ ਮੋਕਹ ਪਕਰਿ ਨਿਕਰਿ ਹੈ।। ਬਹੁਰੋ ਬਾਂਧਿ ਮਾਰਹੀ ਡਰਿ ਹੈ।। ੧੫।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਉਹਨੇ ਪਟਾਰੀ ਖੋਹਲ ਕੇ ਵਿਖਾਈ ਤਾਂ ਜਵਾਈ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਡਰ ਆਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਫੜਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦੇਣਗੇ ਤੇ ਫਿਰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਮਾਰ ਦੇਣਗੇ।। ੧੫।।

ਹੈ ਇਹ ਠੌਰ ਆਨ ਤ੍ਰਿਯ ਮਾਰਜੋ।। ਅਬ ਉਪਾਇ ਕਜਾ ਕਰੌਂ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਕਾਸੌ ਕਹੌ ਕੋਊ ਨਾਹੀ।। ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਤਾਕੇ ਮਨ ਮਾਹੀ।। ੧੬।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਥਾਂ ਇਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਮੈ ਕੀ ਉਪਾਅ ਕਰਾਂ? ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਖਾਂ? ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਇਹੋ ਚਿੰਤਾ ਉਹਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੀ।। ੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਘੋਰਾ ਨਹੀਂ ਸਾਥੀ ਸੰਗ ਨ ਕੋਇ।।
ਅਤਿ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਮੋਕੌ ਬਨੀ ਕਰਤਾ ਕਰੈ ਸੁ ਹੋਇ।। ੧੭।।

ਅਰਥ—ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇ ਘੋੜਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਰੂਗਾ, ਉਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।। ੧੭।।

ਸਾਥੀ ਕੋਊ ਸੰਗ ਨਹੀ ਕਾ ਸੌਂ ਕਰੌਂ ਪੁਕਾਰ।।
ਮਨਸਾ ਬਾਚਾ ਕਰਮਨਾ ਮੋਹਿ ਹਨਿ ਹੈ ਨਿਰਧਾਰ।। ੧੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਰਧਾਰ=ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਥੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਕਿਸ ਦੇ ਅਗੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਾਂ? ਇਹਨੇ ਮਨ, ਬਚਨ ਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਣ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।। ੧੮।।

ਖਾਇ ਮਿਠਾਈ ਰਾਵ ਤਬ ਕੀਯੋ ਪਿਟਾਰੋ ਦਾਨ।।
ਵਹ ਬਿਵਾਹਿ ਤਿਹ ਲੈ ਗਯੋ ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸੁਖੁ ਮਾਨਿ।। ੧੯।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਠਿਆਈ ਖਾ ਕੇ ਬਾਕੀ ਪਟਾਰੀ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਹੁਣ ਉਹਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ।। ੧੯।।

ਦੁਹਿਤਾ ਜਾਮਾਤਾ ਸਹਿਤ ਜੀਯਤ ਦਯੋ ਪਠਾਇ।।

ਸਭ ਦੇਖਤ ਦਿਨ ਕਾਢਿਯੋ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਮਿਠਾਇ ਖ੍ਵਾਇ ।। ੨੦ ।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਜਵਾਈ ਸਮੇਤ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਉਹਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਠਿਆਈ ਖੁਆਕੇ ਸਭ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ।। ੨੦।।

ਚੌਪਈ ।। ਬਨਿਤਾ ਚਰਿਤ ਹਾਥ ਨਹਿ ਆਯੋ ।। ਦੇਵ ਦੈਤ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹਿ ਪਾਯੋ ।।
ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨ ਕਿਸਹੂ ਕਹਿਯੈ ।। ਚਿਤ ਮੈਂ ਸਮਝਿ ਮੋਨਿ ਹ੍ਵੈ ਰਹਿਯੈ ।। ੨੧ ।। ੧ ।।

ਅਰਥ—ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਦੈਂਤ ਤੇ ਦੇਵਤਾ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਿਸਨੂੰ ਆਖਿਆ ਜਾਏ, ਇਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਚੁਪ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਭਲਾ ਹੈ।। ੨੧।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਚੌਰਾਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੮੪।। ੧੫੦੮।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਚਰਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੮੪।। ੧੫੦੮।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪਚਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਜਾ ਉੱਚੀਸਰਬ

ਚੌਪਈ।। ਉਰੀਚੰਗ ਉਚਿੱਸ੍ਰਵ ਰਾਜਾ।। ਜਾਕੀ ਤੁੱਲਿ ਕਹੂੰ ਨਹਿ ਸਾਜਾ।।
ਰੂਪਕਲਾ ਤਾਕੀ ਵਰ ਨਾਰੀ ।। ਮਾਨਹੁ ਕਾਮ ਕੰਦਲਾ ਪ੍ਯਾਰੀ ।। ੧ ।।

ਅਰਥ—ਉਰੀਚੰਗ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਉੱਚੀਸਰਬ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਾਮ ਕੰਦਲਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਪਿਆਰੀ ਉਸਦੀ ਰੂਪ ਕਲਾ ਨਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਸੀ।। ੧।। (ਦਃ ਗ੍ਰੰਃ ਪੰਨਾ ੯੨੧)

ਦੋਹਰਾ ।। ਇੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਜੋਗੀ ਹੁਤੋ ਸੋ ਤਹਿ ਨਿਕਸ੍ਯੋ ਆਇ ।।
ਝਰਨਨ ਤੇ ਝਾਈ ਪਰੀ ਰਾਨੀ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇ ।। ੨ ।।

ਅਰਥ—ਇੰਦਰ ਨਾਥ ਨਾਂ ਦਾ ਜੋਗੀ ਉਧਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ, ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਝਰਨਿਆਂ ਥਾਨੀ ਵੇਖ ਲਿਆ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।। ੨।।

ਚੌਪਈ ।। ਜੋਗੀ ਦੈ ਅੰਜਨੁ ਤਹ ਆਵੈ ।। ਗੁਟਕੈ ਬਲੁ ਕੈ ਬਹੁ ਉਡਿ ਜਾਵੈ ।।
ਜਿਸੀ ਠੌਰ ਚਾਹੈ ਤਿਸੁ ਜਾਵੈ ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੈ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ ।। ੩ ।।

ਅਰਥ—ਜੋਗੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਸੁਰਮਾ ਦਿਤਾ, ਜਿਸਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਹ ਉਡ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਸੀ।। ੩।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਦੇਸ ਨਿਹਾਰੈ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਚਾਰੈ॥
ਅੰਜਨ ਬਲ ਤਿਹ ਕੋਊ ਨ ਪਾਵੈ॥ ਤਿਸੀ ਠੌਰ ਰਨਿਯਹਿ ਲੈ ਜਾਵੈ॥ ੪॥

ਅਰਥ—ਉਹ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਸ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖਦੀ ਸੀ। ਸੁਰਮੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਫਿਰ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਥਾਂ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਸੀ॥ ੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਦੇਸ ਮੈਂ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਗੌਨ॥
ਐਸੇ ਸੁਖਨ ਬਿਲੋਕ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਪਰ ਰੀਝਤ ਕੌਨ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੌਨ=ਫਿਰ ਕੇ। ਬਿਲੋਕ ਕੈ=ਦੇਖ ਕੇ। ਰੀਝਤ=ਪ੍ਰਸੰਨ।

ਅਰਥ—ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਕੇ ਅਤੇ ਐਸੇ ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮਾਣਕੇ ਫਿਰ ਭਲਾ ਰਾਜੇ ਤੇ ਕੌਣ ਰੀਝਦਾ ਸੀ॥ ੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਯਹ ਭੇਦ ਰਾਵ ਲਖਿ ਪਾਵਾ॥ ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਮਨ ਮਾਂਝ ਬਸਾਵਾ॥
ਚਿਤ ਮਹਿ ਕਹਜੋ ਕੌਨ ਬਿਧਿ ਕੀਜੈ॥ ਜਾਤੇ ਨਾਸ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕਰਿ ਦੀਜੈ॥ ੬॥

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਭੇਦ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ, ਉਹਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਵਧਾਇਆ। ਉਹਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੀ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਕਿ ਇਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ॥ ੬॥

ਰਾਜਾ ਤਹਾ ਆਪਿ ਚਲਿ ਆਯੋ॥ ਪਾਇਨ ਕੋ ਖਰਕੋ ਨ ਜਤਾਯੋ॥
ਸੇਜ ਸੋਤ ਜੋਗਿਯਹਿ ਨਿਹਾਰਜੋ॥ ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮਾਰ ਹੀ ਡਾਰਜੋ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਪਾਇਨ ਕੋ ਖਰਕੋ ਨ ਜਤਾਯੋ=ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਖੜਕਾ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਨਿਹਾਰਜੋ=ਦੇਖਿਆ।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਆਪ ਚਲਕੇ ਉਥੇ ਆਇਆ, ਉਹਨੇ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਖੜਾਕ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਉਹਨੇ ਸੇਜ ਉਤੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਸੁਤਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੱਢਕੇ ਉਹਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਗੁਟਕਾ ਹੁਤੋ ਹਾਥ ਮਹਿ ਲਯੋ॥ ਜੁਗਿਯਹਿ ਡਾਰਿ ਕੁਠਰਿਯਹਿ ਦਯੋ॥
ਸ੍ਰੋਨ ਪੋਛ ਬਸਤ੍ਰਨ ਸੋ ਡਾਰਯੋ॥ ਸੋਵਤ ਰਾਨੀ ਕਛੂ ਨ ਬਿਚਾਰਯੋ॥ ੮॥

ਅਰਥ—ਉਥੇ ਜੋ ਗੁਟਕਾ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਆ ਤੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਲਹੂ ਨੂੰ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਪੂੰਝ ਦਿੱਤਾ, ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗਾ॥ ੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੁਗਿਯਾਹੂ ਕੇ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਪਤਿਯਾ ਲਿਖੀ ਬਨਾਇ॥
ਰਾਨੀ ਮੈ ਬੇਖਰਚਿ ਹੌ ਕਛੁ ਮੁਹਿ ਦੇਹੁ ਪਠਾਇ॥ ੯॥

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜੋਗੀ ਵਲੋਂ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਖਰਚ ਲਈ ਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਭੇਜ ਦਿਓ।। ੯।।

ਚੌਪਈ।। ਇਸੀ ਭਾਂਤਿ ਲਿਖਿ ਨਿੱਤਿ ਪਠਾਵੈ।। ਸਭ ਰਾਨੀ ਕੋ ਦਰਬ ਚੁਰਾਵੈ।।
ਧਨੀ ਹੁਤੀ ਨਿਰਧਨ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।। ਨ੍ਰਿਪਹੂੰ ਡਾਰਿ ਚੱਤਿ ਤੇ ਦਈ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਜ਼ ਪੱਤਰ ਲਿਖਕੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ, ਉਹ ਅਮੀਰ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਹੋ ਗਈ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿਤਾ।। ੧੦।।

ਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਧਨੁ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਪਾਵੈ।। ਟਕਾ ਟਕਾ ਕਰਿ ਦਿਜਨ ਲੁਟਾਵੇ।।
ਤਿਹ ਸੌਤਿਨ ਸੌ ਕੇਲ ਕਮਾਵੈ।। ਤਾਕੇ ਨਿਕਟ ਨ ਕਬਹੂੰ ਆਵੈ।। ੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦਿਜਨ=ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ। ਸੌਤਿਨ=ਸੌਕਣਾਂ।

ਅਰਥ—ਰਾਜਾ ਜੋ ਧਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਥੋਹੜਾ ਥੋਹੜਾ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਰਾਣੀ ਦੀਆਂ ਸੌਕਣਾਂ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।। ੧੧।।

ਸਭ ਤਾਕੋ ਧਨੁ ਲਯੋ ਚੁਰਾਈ।। ਸੌਤਿਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਭੀਖ ਮੰਗਾਈ।।
ਲਏ ਠੀਕਰੌ ਹਾਥ ਬਿਹਾਰੈ।। ਭੀਖ ਸੌਤਿ ਤਾਕੋ ਨਹਿ ਡਾਰੈ।। ੧੨।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਰਾਣੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੁਟ ਲਿਆ, ਉਹਨੂੰ ਸੌਕਣਾਂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਹੱਥ ਵਿਚ ਟੁੱਟਾ ਭਾਂਡਾ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰਦੀ ਸੀ, ਸੌਕਣਾਂ ਉਹਨੂੰ ਭਿਖਿਆ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ।। ੧੨।।

ਦ੍ਵਾਰ ਦ੍ਵਾਰ ਤੇ ਭੀਖ ਮੰਗਾਈ।। ਦਰਬੁ ਹੁਤੌ ਸੋ ਰਹਯੋ ਨ ਕਾਈ।।
ਭੂਖਨ ਮਰਤ ਦੁਖਿਤ ਅਤਿ ਭਈ।। ਟੂਕਨ ਹੀ ਮਾਂਗਤ ਮਰਿ ਗਈ।। ੧੩।। ੧।।

ਅਰਥ—ਉਸ ਤੋਂ ਘਰ ਘਰ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਵਾਈ ਗਈ, ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਹੁਣ ਕੋਈ ਧਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਭੁਖ ਨਾਲ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਰੋਟੀ ਮੰਗਦਿਆਂ ਮੰਗਦਿਆਂ ਹੀ ਮਰ ਗਈ।। ੧੩।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਸ਼ ਚਰਿਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਪਚਾਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੮੫।। ੧੫੨੧।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਪਚਾਸੀਂਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੮੫।। ੧੫੨੧।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਛਿਆਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਦੋਹਰਾ।। ਚਾਮਰੰਗ ਕੇ ਦੇਸ ਮੈ ਇੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਥੋ ਨਾਥ।।
ਸਕਲ ਸੈਨ ਚਤੁਰੰਗਨੀ ਅਮਿਤ ਚੰੜ੍ਹਤ ਤਿਹ ਸਾਥ।। ੧।।

ਅਰਥ — ਚਾਮਰੰਗ ਦੇਸ ਵਿਚ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬੜੀ ਤਾਕਤਵਾਰ ਸੈਨਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ।। ੧।।

ਚੰਦ੍ਰਕਲਾ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਜਾ ਸਮ ਤ੍ਰਿਯਾ ਨਾ ਕੋਇ।।
ਜੋ ਵਹੁ ਚਾਹੈ ਸੋ ਕਰੈ ਜੋ ਭਾਖੈ ਸੋ ਹੋਇ।। ੨।।

ਚੰਦ੍ਰਕਲਾ ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਹ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ. ਉਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਸੁੰਦਰਿ ਏਕ ਸਖੀ ਤਹ ਰਹੈ।। ਤਾਸੌ ਨੇਹ ਰਾਵ ਨਿਰਬਹੈ।।
ਰਾਨੀ ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮੈ ਜਰਈ।। ਯਾਸੋਂ ਪ੍ਰੀਤ ਅਧਿਕ ਨ੍ਰਿਪ ਕਰਈ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਉਹਦੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਰਖਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਰਾਣੀ ਮਨ ਵਿਚ ਸੜ ਗਈ, ਕਿ ਰਾਜਾ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।। ੩।।

ਗਾਂਧੀ ਇਕ ਖੱਤ੍ਰੀ ਤਹ ਭਾਰੋ।। ਫਤਹ ਚੰਦ ਨਾਮਾ ਉਜਿਯਾਰੋ।।
ਸੋ ਤਿਨ ਚੇਰੀ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ।। ਕਾਮਕੇਲ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਯੋ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਉਥੇ ਇਕ ਸੁਗੰਧੀ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਖੱਤਰੀ ਫਤਹ ਚੰਦ ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਘਾ ਵਪਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ।। ੪।।

ਭੋਗ ਕਮਾਤ ਗਰਭ ਰਹਿ ਗਯੋ।। ਚੇਰੀ ਦੋਸੁ ਰਾਵ ਸਿਰ ਦਯੋ।।
ਰਾਜਾ ਮੋਸੌ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ।। ਤਾਤੇ ਪੂਤ ਸਪੂਤੁ ਉਪਜਾਯੋ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨ ਤੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਗਰਭ ਠਹਿਰ ਗਿਆ, ਜਿਸਦਾ ਦੋਸ਼ ਉਹਨੇ ਰਾਜੇ ਸਿਰ ਮੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਆਖਣ ਲਗੀ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦੇ ਭੋਗ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੫।।

ਨ੍ਰਿਪ ਇਹ ਭੇਦ ਲਹਜੋ ਚੁਪਿ ਰਹਯੋ।। ਤਾਸੌ ਪ੍ਰਗਟ ਨ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਯੋ।।

ਮੈ ਯਾਸੋ ਨਹਿ ਭੋਗੁ ਕਮਾਯੋ।। ਚੇਰੀ ਪੁਤ੍ਰ ਕਹਾ ਤੇ ਪਾਯੋ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਰਾਜਾ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣ ਗਿਆ, ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲਿਆ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦਾਸੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ ਇਹਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਕਿਥੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਫਤਹ ਚੰਦ ਕੋ ਨਾਮੁ ਲੈ ਚੇਰੀ ਲਈ ਬੁਲਾਇ।।
ਮਾਰਿ ਆਪਨੇ ਹਾਥ ਹੀ ਗਡਹੇ ਦਈ ਗਡਾਇ।। ੭।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਗਡਹੇ ਦਈ ਗਡਾਇ=ਟੋਏ ਵਿਚ ਦਬ ਦਿੱਤੀ।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਫਤਹ ਚੰਦ ਦਾ ਨਾਂ ਵਰਤ ਕੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਟੋਏ ਵਿਚ ਦੱਬ ਦਿੱਤੀ।। ੭।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਛਿਆਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੮੬।। ੧੫੨੮।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ।। ੮੬।। ੧੫੨੮।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਸਤਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਚੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਜਾ ਏਕ ਭੁਟੰਤ ਕੋ ਚੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਨਾਮ।।
ਪੂਜਾ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਨਾਥ ਕੀ ਕਰਤ ਆਠਹੂੰ ਜਾਮ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਭੁਟੰਤ=ਭੁਟਾਨ ਦੇਸ ਦਾ।

ਅਰਥ—ਭੁਟਾਨ ਦੇਸ ਦਾ ਚੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਨਾਥ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਠੌਂ ਪਹਿਰ ਕੀਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਚੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾ ਤਾਕੇ ਤ੍ਰਿਯ ਘਰ ਮੈ।। ਕੋਬਿਦ ਸਭ ਹੀ ਰਹਤ ਹੁਨਰ ਮੈ।।
ਤਾਕੋ ਹੇਰਿ ਨਿਤਜ ਨ੍ਰਿਪ ਜੀਵੈ।। ਤਿਹ ਹੇਰੇ ਬਿਨੁ ਪਾਨਿ ਨ ਪੀਵੈ।। ੨।।

ਅਰਥ — ਉਹਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਚੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾ ਨਾਂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਕਵੀ ਵੀ ਉਸਤੱਤੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਰਾਜਾ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਜੀਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਵੇਖੇ ਬਿਨਾਂ ਪਾਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ ਸੀ।। ੨।।

ਏਕ ਭੁਟੰਤੀ ਸੌ ਵਹੁ ਅਟਕੀ।। ਭੂਲਿ ਗਈ ਸਭ ਹੀ ਸੁਧਿ ਘਟ ਕੀ।।

ਰਾਤਿ ਦਿਵਸ ਤਿਹ ਬੋਲਿ ਪਠਾਵੈ।। ਕਾਮ ਕਲਾ ਤਿਹ ਸੰਗ ਕਮਾਵੈ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਘਟ ਕੀ=ਦਿਲ ਕੀ। ਅਟਕੀ=ਇਸ਼ਕ ਕਰ ਬੈਠੀ।

ਅਰਥ—ਉਹ ਇਕ ਭੁਟਾਨੀ ਨਾਲ ਇਸ਼ਕ ਕਰ ਬੈਠੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਹੋਸ਼ ਭੁਲ ਗਈ। ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਰਾਤ ਦਿਨ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਸੀ।। ੩।।

ਭੋਗ ਕਮਾਤ ਰਾਵ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਯੋ।। ਤਾਕੋ ਰਾਨੀ ਤੁਰਤੁ ਛਪਾਯੋ।।
ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਅਧਿਕ ਮਦ ਆਨਿ ਪਿਯਾਰਯੋ।। ਕਰਿ ਕੈ ਮੱਤ ਖਾਟ ਪਰ ਡਾਰ੍ਯੋ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਰਾਜਾ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, ਰਾਣੀ ਨੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਬੇ-ਹੋਸ਼ ਕਰਕੇ ਮੰਜੇ ਉਤੇ ਲਿਟਾ ਦਿੱਤਾ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਾਕੋ ਖਲਰੀ ਸ੍ਵਾਨ ਕੀ ਲਈ ਤੁਰਤੁ ਪਹਿਰਾਇ।।
ਰਾਜਾ ਜੂ ਕੇ ਦੇਖਤੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੌ ਦਯੋ ਪਠਾਇ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਖੱਲ ਪੁਆ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੫।।

ਚੌਪਈ।। ਆਪ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੋ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸੁਨ ਨਾਥ ਇਹ ਸ੍ਵਾਨ ਤਿਹਾਰੇ।।
ਮੋਕੌ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਾਨ ਤੇ ਪ੍ਯਾਰੋ।। ਯਾਕੌ ਜਿਨਿ ਪਾਹਨ ਤੁਮ ਮਾਰੋ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਆਪ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲਗੀ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਕੁੱਤਾ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਪੱਥਰ ਨਾ ਮਾਰਿਆ ਕਰੋ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਤਿ ਸਤਿ ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹਯੋ ਤਾਹਿ ਟੂਕਰੋ ਡਾਰਿ।।
ਆਗੇ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਨਿਕਸਿਯੋ ਸਕ੍ਯੋ ਨ ਮੂੜ ਬਿਚਾਰਿ।। ੭।। ੧।।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਝਟ ਉਹਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਕੁਝ ਵੀ ਜਾਣ ਨ ਸਕਿਆ।। ੭।। ੧।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੨੩)

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਸਤਾਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੮੭।। ੧੫੩੫।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸਤਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੮੭।। ੧੫੩੫।। ਚਲਦਾ।।

****

ਚਲਿੱਤਰ ਅਠਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਕੰਜ ਪ੍ਰਭਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਇੰਦ੍ਰ ਦੱਤ ਰਾਜਾ ਹੁਤੋ ਗੋਖਾ ਨਗਰ ਮਝਾਰ।।
ਕੰਜ ਪ੍ਰਭਾ ਰਾਨੀ ਰਹੈ ਜਾਕੋ ਰੂਪ ਅਪਾਰ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਗੋਖਾ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇੰਦਰ ਦੱਤ ਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਕੰਜ ਪ੍ਰਭਾ ਨਾਂ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਸੁੰਦਰ ਰਾਣੀ ਸੀ।। ੧।।

ਸਰਬ ਮੰਗਲਾ ਕੌ ਭਵਨ ਗੋਖਾ ਸ਼ਹਿਰ ਮੰਝਾਰ।।
ਊਚ ਨੀਚ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਸਭ ਤਿਹ ਕਰਤ ਜੁਹਾਰ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਮੰਗਲਾ=ਦੇਵੀ ਦਾ ਮੰਦਰ। ਜੁਹਾਰ=ਨਮਸਕਾਰ।

ਅਰਥ—ਸਰਬ ਕਲਿਆਣ ਕਾਰੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਮੰਦਰ ਗੋਖਾ ਨਗਰ ਵਿਚ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ, ਉਚੇ ਨੀਵੇਂ ਸਾਰੇ ਮਥਾ ਟੇਕਣ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾਕੇ ਭਵਨ ਸਕਲ ਚਲਿ ਆਵਹਿ।। ਆਨਿ ਗੋਰ ਕੌ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਹਿ।।
ਕੁੰਕਮ ਔਰ ਅੱਛਤਨ ਲਾਵਹਿ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੌ ਧੂਪ ਜਗਾਵਹਿ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕੁੰਕਮ=ਕੇਸਰ। ਅੱਛਤਨ=ਚੌਲ।।

ਅਰਥ—ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਚਲਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਆ ਕੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਕੇਸਰ ਅਤੇ ਚੌਲਾਂ ਦਾ ਤਿਲਕ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧੂਪ ਜਗਾਉਂਦੇ ਸਨ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਦੈ ਪ੍ਰਕ੍ਰਮਾ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸਿਰ ਨਜਾਇ।।
ਪੂਜ ਭਵਾਨੀ ਕੌ ਭਵਨ ਬਹੁਰਿ ਬਸੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਇ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰਕੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਭਿਵਾਨੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਨਰ ਨਾਰੀ ਸਭ ਤਹ ਚਲਿ ਜਾਹੀ।। ਅੱਛਤ ਧੂਪ ਕੁੰਕਮਹਿ ਲਾਹੀ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਗੀਤਨ ਗਾਵੈ।। ਸਰਬ ਮੰਗਲਾ ਕੋ ਸਿਰ ਨਜਾਵੈ।। ੫।।

ਅਰਥ—ਸਾਰੇ ਨਰ ਨਾਰੀ ਉਥੇ ਚਲਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਚੌਲ, ਧੂਪ ਤੇ ਕੇਸਰ ਆਦਿ ਲਾ ਕੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਉਸ ਸਰਬ ਮੰਗਲਕਾਰੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਸਨ।। ੫।।

ਜੋ ਇੱਛਾ ਕੋਊ ਮਨ ਮੈ ਧਰੈ।। ਜਾਇ ਭਵਾਨੀ ਭਵਨ ਉਚਰੈ।।
ਪੂਰਨ ਭਾਵਨਾ ਤਿਨਕੀ ਹੋਈ।। ਬਾਲ ਬ੍ਰਿਧ ਜਾਨਤ ਸਭ ਕੋਈ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਜੋ ਵੀ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭਵਾਨੀ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਬਾਲ, ਬੁੱਢਾ ਹਰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਫਲਤ ਆਪਨੀ ਭਾਵਨਾ ਯਾਂ ਮੈ ਭੇਦ ਨ ਕੋਇ।।
ਭਲੋ ਭਲੇ ਕੋ ਹੋਤ ਹੈ ਬੁਰੋ ਬੁਰੇ ਕੋ ਹੋਇ।। ੭।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਗਲ ਮੰਨੋ ਕਿ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਹੀ ਭਾਵਣਾ ਫਲਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਭਲੇ ਦਾ ਭਲਾ ਤੇ ਬੁਰੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।। ੭।।

ਚੇਤ੍ਰ ਅਸ਼ਟਮੀ ਕੇ ਦਿਵਸ ਉਤਸਵ ਤਿਹ ਠਾਂ ਹੋਇ।।
ਊਚ ਨੀਚ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਰਹੈ ਨ ਘਰ ਮੈ ਕੋਇ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਉਤਸਵ=ਮੇਲਾ। ਊਚ ਨੀਚ=ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ।

ਅਰਥ—ਚੇਤਰ ਅਸ਼ਟਮੀ ਦੇ ਦਿਨ ਉਥੇ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦਿਨ ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ ਕੋਈ ਵੀ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।। ੮।।

ਚੌਪਈ।। ਦਿਵਸ ਅਸ਼ਟਮੀ ਕੋ ਜਬ ਆਯੋ।। ਜਾਤ੍ਰੀ ਏਕ ਰਾਨਿਯਹਿ ਭਾਯੋ।।
ਤਾਸੌ ਭੋਗ ਕਰਤ ਮਨ ਭਾਵੈ।। ਘਾਤ ਏ ਕਹੂੰ ਹਾਥ ਨ ਆਵੈ।। ੯।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਅਸ਼ਟਮੀ ਦਾ ਦਿਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਇਕ ਯਾਤਰੀ ਚੰਗਾ ਲਗਾ। ਉਹਦਾ ਮਨ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਉਹਦਾ ਦਾਅ ਨਹੀਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ।। ੯।।

ਯਹੈ ਬਿਚਾਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਆਯੋ।। ਜਾਤ੍ਰੀ ਕਸ ਪਿਛਵਾਰ ਸਦਾਯੋ।।
ਤਾਯੋ ਘਾਤ ਯਹੈ ਬਦਿ ਰਾਖੀ।। ਪ੍ਰਗਟ ਰਾਵਜੂ ਤਨ ਯੋ ਭਾਖੀ।। ੧੦।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਮਨ ਵਿਚ ਬਣਾ ਕੇ ਉਹਨੇ ਯਾਤਰੀ ਨੂੰ ਪਿਛਵਾੜੇ ਵਲ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਮਿੱਥ ਕੇ ਜ਼ਾਹਰਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੋਲੀ।। ੧੦।।

ਜਾਨਸਿ ਮਿਤਿ ਪਿਛਵਾਰੇ ਆਵਾ।। ਬਦਿ ਸੰਕੇਤਿ ਯੌ ਬਚਨ ਸੁਨਾਵਾ।।
ਸਖਿਯਹਿ ਸਹਿਤ ਕਾਲਿ ਮੈ ਜੈਹੋ।। ਪੂਜ ਗੌਰਜਾ ਕੌ ਗ੍ਰਿਹ ਐਹੌ।। ੧੧।।

ਅਰਥ—ਜਦੋਂ ਉਹਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਯਾਰ ਪਿਛਵਾੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਸਣਾਉਣ

ਲਈ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕਲ੍ਹ ਮੈਂ ਸਖੀਆਂ ਸਮੇਤ ਗੌਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਘਰ ਆਵਾਂਗੀ॥ ੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੋ ਕੋਊ ਹਮਰੌ ਹਿਤੂ ਤਹ ਮਿਲਿਯੋ ਮੁਹਿ ਆਇ॥
ਭੇਦ ਰਾਵ ਕਛੁ ਨ ਲਹਯੋ ਮੀਤਹਿ ਗਈ ਜਤਾਇ॥ ੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਾਵ=ਰਾਜਾ। ਜਤਾਇ=ਸਮਝਾ ਗਈ।

ਅਰਥ—ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਲ੍ਹ ਮੈਨੂੰ ਉਥੇ ਮਿਲੇ। ਰਾਜਾ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ, ਪਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਉਹ ਭੇਦ ਸਮਝਾ ਗਈ॥ ੧੨॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਰਾਨੀ ਪਛਾਨੀ ਕਿ ਮੰਦਰ ਕੇ ਪਿਛਵਾਰੇ ਹੈ ਮੇਰੋ ਖਰੋ ਸੁਖਦਾਈ॥
ਚਾਹਤ ਬਾਤ ਕਹਜੋ ਸਕੁਚੈ ਤਬ ਕੀਨੀ ਹੈ ਬੈਨਨਿ ਮੈਂ ਚਤੁਰਾਈ॥
ਪੂਛਿ ਸਖੀ ਅਪਨੀ ਮਿਸਹੀਂ ਉਤ ਪਜਾਰੇ ਕੋ ਐਸੀ ਸਹੇਟ ਬਤਾਈ॥
ਸਾਥ ਚਲੌਂਗੀ ਹੌ ਕਾਲਿ ਚਲੌਂਗੀ ਮੈਂ ਦੇਬੀ ਕੌ ਦੇਹੁਰੇ ਪੂਜਨ ਮਾਈ॥ ੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਸਹੇਟ=ਖਲੋਣ ਦਾ ਥਾਂ। ਮਿਸ=ਬਹਾਨੇ।

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਮੰਦਰ ਦੇ ਪਿਛੇ ਮੇਰਾ ਸੁਖਦਾਈ ਮਿੱਤਰ ਖਲੋਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਕੋਚ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨੇ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵੀ ਦਸ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕਲ੍ਹ ਉਹ ਇਥੇ ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ॥ ੧੩॥ (ਦ: ਗ੍ਰੰ: , ਪੰਨਾ ੮੨੪)

ਚੌਪਈ॥ ਯੌ ਨ੍ਰਿਪ ਸੌਂ ਕਹਿ ਪ੍ਰਗਟ ਸੁਨਾਈ॥ ਮੀਤਹਿ ਉਤੈ ਸਹੇਟ ਬਤਾਈ॥
ਭਵਨ ਭਵਾਨੀ ਕੇ ਮੈ ਜੈਹੌਂ॥ ਪੂਜਿ ਮੰਗਲਾ ਕੋ ਫਿਰਿ ਐਹੌਂ॥ ੧੪॥

ਅਰਥ — ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਉਸਨੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਉਹ ਥਾਂ ਵੀ ਦਸ ਦਿਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਥੇ ਭਵਾਨੀ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਪਿਛੋਂ ਫਿਰ ਘਰ ਆਵਾਂਗੀ॥ ੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੋ ਕੋਊ ਹਮਰੋ ਹਿਤੂ ਮਿਲਿਯੋ ਮੁਹਿ ਆਇ॥
ਭੇਦ ਕਛੂ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾ ਲਖਜੋ ਮੀਤਹਿ ਗਈ ਜਤਾਇ॥ ੧੫॥

ਅਰਥ—ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਉਥੇ ਆਕੇ ਮਿਲ ਲਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਉਹਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਰਾਜਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥ ੧੫॥

ਯੌ ਕਹਿਕੈ ਰਾਨੀ ਉਠੀ ਕਰਜੋ ਮੀਤ ਗ੍ਰਿਹ ਗੌਨ॥
ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਚਿਤ ਭਯੋ ਗਈ ਸ਼ਿਵਾ ਕੇ ਭੌਨ॥ ੧੬॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਗੌਨ=ਚਲੀ ਗਈ। ਸ਼ਿਵਾ ਕੇ ਭੌਨ=ਦੇਵੀ ਦੇ ਮੰਦਰ।

ਅਰਥ—ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਰਾਣੀ ਯਾਰ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ, ਰਾਜਾ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਦੇਵੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਗਈ ਹੈ॥ ੧੬॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਅਠਾਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੮੮॥ ੧੫੫੧॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਅਠਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੮੮॥ ੧੫੫੧॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਉਣਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜਾਟ

ਚੌਪਈ॥ ਮਾਂਝਾ ਦੇਸ ਜਾਟ ਇਕ ਰਹੈ॥ ਕਾਜ ਕ੍ਰਿਸਾਨੀ ਕੋ ਨਿਰਬਹੈ॥
ਰੈਨਿ ਦਿਨਾ ਖੇਤਨ ਮੈਂ ਰਹਈ॥ ਰਾਮ ਸੀਹ ਨਾਮਾ ਜਗ ਕਹਈ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਨਿਰਬਹੈ=ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਅਰਥ — ਮਾਝੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਜੱਟ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਖੇਤੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥ ੧॥

ਰਾਧਾ ਨਾਮ ਨਾਰਿ ਗ੍ਰਿਹ ਤਾਂਕੇ॥ ਕਛੂ ਨ ਲਾਜ ਰਹਤ ਤਨ ਵਾਂਕੇ॥
ਨਿਤ ਉਠਿ ਬਾਗਵਾਨ ਪੈ ਜਾਵੈ॥ ਭੋਗ ਕਮਾਇ ਬਹੁਰਿ ਗ੍ਰਿਹ ਆਵੈ॥ ੨॥

ਅਰਥ—ਉਹਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਾਧਾ ਨਾਂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਰਮ-ਹਯਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਹ ਰੋਜ਼ ਮਾਲੀ ਕੋਲ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥ ੨॥

ਲੈ ਸਤੂਆ ਪਤਿ ਓਰ ਸਿਧਾਈ॥ ਚਲੀ ਚਲੀ ਮਾਲੀ ਪਹਿ ਆਈ॥
ਬਸਤ੍ਰ ਛੋਰਿ ਕੈ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ॥ ਤਿਹ ਸਤੂਆ ਕੀ ਕਰੀ ਬਨਾਯੋ॥ ੩॥

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੱਤੂ ਲੈਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਵਲ ਤੁਰੀ ਤਾਂ ਚਲਦੀ ਚਲਦੀ ਉਹ ਮਾਲੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਪਹੁੰਚੀ। ਸਤੂ ਵਾਲਾ ਕਪੜਾ ਪਰੇ ਰਖ ਕੇ ਉਹਨੇ ਭੋਗ ਕੀਤਾ। ਮਾਲਣ

****
ਨੇ ਸਤੂਆਂ ਦਾ ਹਾਥੀ ਬਣਾਂ ਦਿੱਤਾ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਤੂਅਨ ਕਰੀ ਬਨਾਇਕੈ ਤਾਮੈਂ ਬਧਯੋ ਬਨਾਇ।।
ਸਤੂਆ ਹੀ ਸੋ ਜਾਨਿਯੈ ਕਰੀ ਨ ਚੀਨਜੋ ਜਾਇ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਸਤੂਆਂ ਦਾ ਹਾਥੀ ਬਣਾਂ ਕੇ ਉਹਦੇ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਸਚਮੁਚ ਹਾਥੀ ਲਗਦਾ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਸਤੂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ।। ੪।।

ਭੋਗ ਕਰਤ ਭਾਮਿਨਿ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।। ਜਾਮਿਕ ਤਾਸੌ ਕੇਲ ਕਮਾਯੋ।।
ਮਾਲੀ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਜਬ ਆਈ।। ਬਸਤ੍ਰ ਆਪਨੋ ਲਯੋ ਉਠਾਈ।। ੫।।

ਪਦ ,ਅਰਥ—ਭਾਮਿਨਿ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਜਾਮਿਕ=ਇਕ ਪਹਿਰ।

ਅਰਥ — ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਪਹਿਰ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਰਹੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਾਲੀ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਕਪੜੇ ਚੁਕ ਲਏ।। ੫।।

ਲੈ ਸਤੂਆ ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਪਹਿ ਗਈ।। ਛੋਰਤ ਬਸਤ੍ਰ ਹੇਤ ਤਿਹ ਭਈ।।
ਹਾਥੀ ਹੇਰਿ ਚੌਂਕ ਜੜ੍ਹ ਰਹਜੋ।। ਤੁਰਤੁ ਬਚਨ ਤਬ ਹੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹਜੋ।। ੬।।

ਅਰਥ — ਜਦੋਂ ਸੱਤੂ ਲੈਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਕੋਲ ਗਈ ਅਤੇ ਕਪੜੇ ਛੱਡਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮੂਰਖ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਡਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਝਟ ਹੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ।। ੬।।

ਸੋਵਤ ਹੁਤੀ ਸੁਪਨ ਮੁਹਿ ਆਯੋ।। ਕਰੀ ਮੱਤ ਪਾਛੈ ਤਵ ਧਾਯੋ।।
ਮੈਂ ਡਰ ਪੰਡਿਤ ਲਯੋ ਬੁਲਾਈ।। ਜੋ ਉਨ ਕਹਯੋ ਸੁ ਕ੍ਰਿਆ ਕਮਾਈ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਕਰੀ ਮੱਤ=ਮਸਤ ਹਾਥੀ। ਕ੍ਰਿਆ=ਕੰਮ ਕਾਰ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਸੌਂ ਰਹੀ ਸਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ ਕਿ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਛੇ ਦੌੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਡਰਕੇ, ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ, ਉਹੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਤੂਅਨ ਕਰੀ ਬਨਾਇਕੈ ਦੰਤਨ ਚਾਬੇ ਕੋਇ।।
ਤਾਕੌ ਗੈਵਰ ਮੱਤ ਕੋ ਕਬਹੂੰ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਹੋਇ।। ੮।।

ਅਰਥ—ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸੱਤੂਆਂ ਦਾ ਹਾਥੀ ਬਣਾਕੇ ਜੋ ਖਾਊਂਗਾ ਉਹਨੂੰ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਦਾ ਡਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।। ੮।।

ਫੂਲਿ ਗਯੋ ਜੜ੍ਹ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਭੇਦ ਨ ਸਕਯੋ ਪਾਇ।।
ਸਤ੍ਰੂਅਨ ਕਰੀ ਤੁਰਾਇਕੈ ਮੁਹਿ ਤ੍ਰਿਯ ਲਯੋ ਬਚਾਇ।। ੯।। ੧।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਮੂਰਖ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਫੁਲ ਗਿਆ ਤੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਕਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਸੱਤ੍ਰੂਆਂ ਦਾ ਹਾਥੀ ਬਣਾਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ।। ੯।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਨਵਾਸੀਮੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੮੯।। ੧੫੬੦।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆਂ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਉਣਾਨਿਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੮੯।। ੧੫੬੦।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਨੱਬੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਦੀਪ ਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਹਿਰ ਇਟਾਵਾ ਮੈਂ ਹੁਤੋ ਨਾਨਾ ਨਾਮ ਸੁਨਾਰ।।
ਤਾਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਦੇਹ ਮੈ ਦੀਨੋ ਰੂਪ ਮੁਰਾਰ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਇਟਾਵਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਨਾਨਾ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸੁਨਿਆਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।। ੧।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੨੫)

ਚੌਪਈ।। ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾਕੋ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰੈਂ।। ਆਪੁਨ ਕੋ ਕਰਿ ਧੰਨਜ ਬਿਚਾਰੈਂ।।
ਯਾਕੈ ਰੂਪ ਤੁਲਿ ਕੋਊ ਨਾਹੀ।। ਯੌ ਕਹਿਕੈ ਅਬਲਾ ਬਲਿ ਜਾਹੀ।। ੨।।

ਅਰਥ — ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖ ਲੈਂਦੀ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਮਝਦੀ ਸੀ, ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, ਉਹਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੀਪਕਲਾ ਨਾਮਾ ਹੁਤੀ ਦੁਹਿਤਾ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਿ।।
ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਤਾਕੇ ਰਹੈ ਦਾਸੀ ਰਹੈ ਹਜਾਰ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਉਥੇ ਇਕ ਦੀਪ ਕਲਾ ਨਾਂ ਦੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਸੀ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾ ਦਾਸੀਆਂ ਸਨ।। ੩।।

ਪਠੈ ਏਕ ਤਿਨ ਸਹਚਰੀ ਲਯੋ ਸੁਨਾਰ ਬੁਲਾਇ।।

ਰੈਨਿ ਦਿਨਾ ਤਾਸੋ ਰਮੈ ਅਧਿਕ ਚਿੱਤ ਸੁਖੁ ਪਾਇ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜਕੇ ਉਹਨੇ ਸੁਨਿਆਰੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾ ਕੇ ਭੋਗ-ਬਿਲਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਤ ਦਿਵਸ ਤਿਹੱ ਧਾਮ ਬੁਲਾਵੈ।। ਕਾਮ ਕੇਲ ਤਿੱਹ ਸੰਗ ਕਮਾਵੈ।।
ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਾਨਿ ਤਿਹੱ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰੈ।। ਵਾਕੇ ਲਿਯੇ ਪ੍ਰਾਨ ਦੈ ਡਾਰੈ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਧਾਮ=ਘਰ। ਬਿਹਾਰੈ=ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਣ ਦੈ ਡਾਰੈ=ਪ੍ਰਾਣ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ਅਰਥ—ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦੀ। ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਦੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਉਤੋਂ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇਂਦੀ ਸੀ।। ੫।।

ਏਕ ਦਿਵਸ ਤਿੱਹ ਧਾਮ ਬੁਲਾਯੋ।। ਤਬ ਲੋ ਪਿਤੁ ਤਾਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਆਯੋ।।
ਕਛੂ ਨ ਚਲਯੋ ਜਤਨ ਇਹ ਕੀਨੋ।। ਅੰਜਨ ਆਂਜਿ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੀਨੋ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਇਕ ਦਿਨ ਉਹਨੇ ਸੁਨਿਆਰੇ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ, ਤਾਂ ਉਪਰੋਂ ਉਹਦਾ ਪਿਤਾ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਜਦ ਉਹਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਜਤਨ ਨਾ ਚਲਿਆ ਤਾਂ ਜਦ ਉਹ ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਮਾ ਪਾਉਣ ਲਗੀ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਯਾਰ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ।। ੬।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਨੱਬਵੌਂ ਚਰਿਤ੍ਰਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੯੦।। ੧੫੬੭।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨਬੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੯੦।। ੧੫੬੭।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਕਾਮ ਕੰਦਲਾਂ

ਦੋਹਰਾ।। ਗੋਬਿੰਦ ਚੰਦ ਨਰੇਸ਼ ਕੋ ਮਾਧਵਨਲ ਨਿਜੁ ਮੀਤ।।
ਪੜੇ ਬਜਾਕਰਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਖਟ ਕੋਕ ਸਾਰ ਸੰਗੀਤ।। ੧।।

ਅਰਥ—ਗੋਬਿੰਦ ਚੰਦ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਾਧਵ ਨਲ ਮਿੱਤਰ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਆਕਰਣ, ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਮਧੁਰ ਮਧੁਰ ਧੁਨਿ ਬੇਨੁ ਬਜਾਵੈ।। ਜੋ ਕੋਊ ਤ੍ਰਿਯ ਸ੍ਰਵਨਨ ਸੁਨਿ ਪਾਵੈ।।

ਚਿਤ ਮੈ ਅਧਿਕ ਮੱਤ ਹ੍ਵੈ ਝੂਲੈ।। ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੀ ਸਕਲ ਤਾਹਿ ਸੁਧਿ ਭੂਲੇ।। ੨।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਮਿਠੀ ਧੁਨ ਨਾਲ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਕੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਘਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੁਧ ਬੁਧ ਗਵਾ ਬਹਿੰਦੀ ਸੀ।

ਪੁਰ ਬਾਸੀ ਨ੍ਰਿਪ ਪੈ ਚਲਿ ਆਏ।। ਆਇ ਰਾਇ ਤਨ ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ।।
ਕੈ ਮਾਧਵਨਲ ਕੌ ਅਬ ਮਰਿਯੈ।। ਨਾ ਤੇ ਯਾਕਹ ਦੇਸ ਨਿਕਰਿਯੈ।। ੩।।

ਅਰਥ—ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਆਏ ਅਤੇ ਆਖਣ ਲਗੇ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਮਾਧਵ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਮਾਰ ਦਿਓ, ਜਾਂ ਉਹਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦੇ ਦਿਉ।। ੩।।

ਇਹ ਹਮਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀਨ ਕੇ ਲੇਤ ਚਿੱਤ ਬਿਰਮਾਇ।।
ਜੋ ਹਮ ਸਭ ਕੌ ਕਾਢਯੈ ਤੌ ਇਹ ਰਖਿਯੈ ਰਾਇ ।। ੪।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਸਾਡੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਚਿਤ ਚੁਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰਖ ਲਵੋ ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਤੋਰਿ ਰਾਵ ਤਬ ਜਲਜ ਮੰਗਾਏ।। ਭਾਂਤਿ ਬਿਛੋਨਾ ਕੀ ਬਿਛਵਾਏ।।
ਸਕਲ ਸਖੀ ਤਿਹ ਪਰ ਬੈਠਾਈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਬਨਾਈ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਾਵ=ਰਾਜਾ। ਜਲਜ=ਕੌਲ ਫੁਲ ਦੇ ਪੱਤੇ।

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਭੇਜਕੇ ਕੌਲ ਫੁਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਮੰਗਵਾਏ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਾਦਰ ਦੀ ਤਰਾਂ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ।। ੫।।

ਮਾਧਵਨਲ ਕੌ ਬੋਲਿ ਪਠਾਇਸ।। ਤਵਨ ਸਭਾ ਭੀਤਰ ਬੈਠਾਇਸ।।
ਰੀਝਿ ਬਿੱਪ੍ਰ ਤਬ ਬੇਨ ਬਜਾਈ।। ਸਭ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਕੇ ਚਿੱਤ ਸੁ ਭਾਈ।। ੬।।

ਅਰਥ—ਮਾਧਵ ਨਲ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬਿਠਾਇਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਬੜੀ ਰੀਝ ਨਾਲ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾਈ, ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਗਈ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਭ ਅਬਲਾ ਮੋਹਿਤ ਭਈ ਨਾਦ ਸ੍ਰਵਨ ਸੁਨਿ ਪਾਇ।।
ਸਭਹਿਨ ਕੇ ਤਨ ਸੌਂ ਗਏ ਕਮਲ ਪੱਤ੍ਰ ਲਪਟਾਇ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਅਬਲਾ=ਇਸਤ੍ਰੀ।। ਨਾਦ=ਆਵਾਜ਼।

ਅਰਥ—ਉਸ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਕਮਲ

ਦੇ ਪੱਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਗਏ॥ ੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਮਾਧਵਨਲ ਨ੍ਰਿਪ ਤੁਰਤੁ ਨਿਕਾਰਯੋ॥ ਬਿੱਪ੍ਰ ਜਾਨਿ ਜਿਯ ਤੇ ਨਹੀ ਮਾਰਯੋ॥
ਕਾਮਾਵਤੀ ਨਗਰ ਚਲਿ ਆਯੋ॥ ਕਾਮਕੰਦਲਾ ਸੌ ਹਿਤ ਭਾਯੋ॥ ੮॥

ਅਰਥ—ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਾਧਵ ਨਲ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਣਕੇ ਉਹਨੂੰ ਜਾਨ ਤੋਂ ਨਾ ਮਾਰਿਆ। ਫਿਰ ਉਹ ਚਲਕੇ ਕਾਮਾਵਤੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਉਥੇ ਕਾਮ ਕੰਦਲਾ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਗਿਆ। ੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਾਮਸੈਨ ਰਾਜਾ ਜਹਾਂ ਤਹ ਦਿਜ ਪਹੁਚਯੋ ਜਾਇ॥
ਪ੍ਰਗਟ ਤੀਨਿ ਸੈ ਸਾਠਿ ਤ੍ਰਿਯ ਨਾਚਤ ਜਹਾਂ ਬਨਾਇ॥ ੯॥

ਅਰਥ—ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚਾ, ਜਿਥੇ ਕਾਮ ਸੈਨ ਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੱਠ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਚ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ॥ ੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਮਾਧਵ ਤੌਨ ਸਭਾ ਮਹਿ ਆਯੋ॥ ਆਨਿ ਰਾਵ ਕੌ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ॥
ਸੂਰਬੀਰ ਬੈਠੇ ਬਹੁ ਜਹਾਂ॥ ਨਾਚਤ ਕਾਮਕੰਦਲਾ ਤਹਾਂ॥ ੧੦॥

ਅਰਥ—ਮਾਧਵ ਉਸ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ, ਉਹਨੇ ਆਣਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਓਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਕਾਮ ਕੰਦਲਾ ਉਥੇ ਨਾਚ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚੰਦਨ ਦੀ ਤਨ ਕੰਚੁਕੀ ਕਾਮਾ ਕਸੀ ਬਨਾਇ॥
ਅੰਗਿਯਾ ਹੀ ਸਭ ਕੋ ਲਖੈ ਚੰਦਨ ਲਖਜੋ ਨ ਜਾਇ॥ ੧੧॥

ਅਰਥ—ਰਾਣੀ ਨੇ ਚੰਦਨ ਦੀ ਅੰਗੀਆ ਛਾਤੀ ਦੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਬੰਨਕੇ ਕੱਸੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਗੀਆ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਚੰਦਨ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ੧੧॥

ਚੰਦਨ ਕੀ ਲੈ ਬਾਸਨਾ ਭਵਰ ਬਹਿਠਯੋ ਆਇ॥
ਸੋ ਤਿਨ ਕੁਚ ਕੀ ਬਾਯੁ ਤੇ ਦੀਨੌ ਤਾਹਿ ਉਠਾਇ॥ ੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਨ ਕੁੰਚਕੀ=ਅੰਗੀਆ। ਕੁਚ ਕੀ ਬਾਯ=ਅਸਥਣ ਦੀ ਹਵਾ ਭਾਵ ਬੋਬੀਆਂ ਵਿਚ ਹਵਾ।

ਅਰਥ—ਚੰਦਨ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਕਰਕੇ ਭਵਰਾ ਉਸੇ ਉਤੇ ਆ ਬੈਠਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹਨੇ ਆਪਣੀ ਅੰਗੀਆ ਦੇ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਹ ਸੁ ਭੇਦ ਬਿਪ ਨੈ ਲਹਿ ਲਯੋ॥ ਰੀਝਤ ਅਧਿਕ ਚਿਤ ਮਹਿ ਭਯੋ॥

ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਨ੍ਰਿਪ ਤੇ ਜੋ ਲੀਨੋ।। ਸੋ ਲੈ ਕਾਮਕੰਦਲਹਿ ਦੀਨੋ।। ੧੩।।

ਅੰਰਥ—ਇਹ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਮਾਧਵ ਨੇ ਸਮਝ ਲਿਆ, ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਉਹਨੇ ਸਾਰਾ ਧਨ ਜੋ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਲਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਕਾਮ ਕੰਦਲਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।। ੧੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਹਮ ਜੋ ਦਯੋ ਸੋ ਇਹ ਦਯੋ ਲੁਟਾਇ।।
ਐਸੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਫਜ਼ੂਲ ਕੋ ਮੋਹਿ ਨ ਰਾਖਜੋ ਜਾਇ।। ੧੪।।

ਅਰਥ — ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਅਸਾਂ ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਇਹਨੂੰ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਇਹਨੇ ਲੁਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਐਸਾ ਵਿਅਰਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਰਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ।। ੧੪।।

ਚੌਪਈ।। ਬਿੱਪ੍ਰ ਜਾਨਿ ਜਿਯਤੇ ਨਹਿ ਮਰਿਯੈ।। ਇਹ ਪੁਰ ਤੇ ਤਿਹ ਤੁਰਤੁ ਨਿਕਰਿਯੈ।।
ਜਾਕੇ ਦੁਰਜੋ ਧਾਮ ਲਹਿ ਲੀਜੈ।। ਟੂਕ ਅਨੇਕ ਤਵਨ ਕੋ ਕੀਜੈ।। ੧੫।।

ਅਰਥ — ਇਹਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਣਕੇ ਮਾਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਪਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਇਹਨੂੰ ਛੇਤੀ ਕਢ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।। ੧੫।।

ਯਹ ਸਭ ਭੇਦ ਬਿੱਪ੍ਰ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਚਲਯੋ ਚਲਯੋ ਕਾਮਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਯੋ।।
ਮੋ ਪਰ ਕੋਪ ਅਧਿਕ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀਨੋ।। ਤਿਹ ਹਿਤ ਧਾਮ ਤਿਹਾਰੋ ਚੀਨੋ।। ੧੬।।

ਅਰਥ—ਇਹ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਚਲਦਾ ਚਲਦਾ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ। ਆਖਣ ਲਗਾ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਆਇਆ ਹਾਂ।। ੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਕਾਮਾ ਤੁਰਤ ਦਿਜ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲਯੋ ਦੁਰਾਇ।।
ਰਾਜਾ ਕੀ ਨਿੰਦਯਾ ਕਰੀ ਤਾਹਿ ਗਰੇ ਸੋ ਲਾਇ।। ੧੭।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਦੁਰਾਇ=ਲੁਕਾਇਆ। ਗਰੇ=ਗਲ ਨਾਲ।

ਅਰਥ—ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਝਟ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਲੁਕਾਇਆ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਰਾਜੇ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।। ੧੭।।

ਕਾਮਾ ਬਾਚ।। ਚੌਪਈ।।

ਧ੍ਰਿਗ ਇਹ ਰਾਇ ਭੇਦ ਨਹਿ ਜਾਨਤ।। ਤੁਮ ਸੇ ਚਤੁਰਨ ਸੌ ਰਿਸਿ ਠਾਨਤ।।
ਮਹਾਂ ਮੂੜ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਕਾ ਕਹਿਯੈ।। ਯਾ ਪਾਪੀ ਕੇ ਦੇਸ ਨ ਰਹਿਯੈ।। ੧੮।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਰਿਸਿ=ਗੁੱਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਤਦ ਕਾਮ ਕੰਦਲਾ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਲਾਹਨਤ ਹੈ, ਜੋ ਸਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਜਿਹੇ ਸਿਆਣੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਡੇ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖਿਆ ਜਾਏ? ਇਸ ਪਾਪੀ ਦੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।। ੧੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਲੌਂ ਤ ਏਕੈ ਮਗੁ ਚਲੌਂ ਰਹੇ ਰਹੌ ਤਿਹ ਗਾਂਉ।।
ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਰਟੌ ਬਿਹੰਗ ਜ੍ਯੋ ਮੀਤ ਤਿਹਾਰੋ ਨਾਉਂ।। ੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਬਿਹੰਗ=ਪੰਛੀ।

ਅਰਥ—ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚੱਲਾਂਗੀ, ਤੁਸੀਂ ਜਿਥੇ ਰਹੋਗੇ ਉਥੇ ਰਹਾਂਗੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਪੰਛੀ ਤੋਤੇ ਵਾਂਗੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਨਾਂ ਰਟਦੀ ਰਹਾਂਗੀ।। ੧੯।।

ਬਿਰਹ ਬਾਨ ਮੋ ਤਨ ਗਡੇ ਕਾ ਸੋਂ ਕਰੋਂ ਪੁਕਾਰ।।
ਤਨਕ ਅਗਨਿ ਕੋ ਮਿਵ ਭਏ ਜਰੌ ਸੰਭਾਰਿ ਸੰਭਾਰਿ।। ੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਸੰਭਾਰਿ ਸੰਭਾਰਿ=ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ।

ਅਰਥ—ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਤੀਰ ਵਜਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਿਸ ਅਗੇ ਅਰਜੋਈ ਕਰਾਂ? ਇਸ ਅੱਗ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਸੜ ਰਹੀ ਹਾਂ। ੨੦।

ਆਜੁ ਸਖੀ ਮੈਂ ਯੌਂ ਸੁਨ੍ਯੋ ਪਹੁ ਫਾਟਤ ਪਿਯ ਗੌਨ।।
ਪਹੁ ਹਿਯਰੇ ਝਗਰਾ ਪਰ੍ਯੋ ਪਹਿਲੇ ਫਟਿ ਹੈ ਕੌਨ।। ੨੧।।

ਅਰਥ—ਹੇ ਸਖੀ! ਅੱਜ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ ਕਿ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ। ਪਹੁ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਝਗੜਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕੌਣ ਫੁਟੇਗਾ।। ੨੧।।

ਮਾਧਵ ਬਾਚ।। ਚੌਪਈ।।

ਤੁਮ ਸੁਖ ਸੋਂ ਸੁੰਦਰ ਹ੍ਯਾਂ ਰਹੋ।। ਹਮ ਕੋ ਬੇਗਿ ਬਿਦਾ ਮੁਖ ਕਹੋ।।
ਹਮਰੋ ਕਛੂ ਤਾਪ ਨਹ ਕਰਿਯਹੁ।। ਨਿੱਤ ਰਾਮ ਕੋ ਨਾਮ ਸੰਭਰਿਯਹੁ।। ੨੨।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਤਾਪ=ਦੁਖ।

ਅਰਥ—ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਮਾਧਵ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ! ਤੁਸੀਂ ਸੁਖ ਨਾਲ ਇਥੇ ਰਹੋ ਸਾਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਵਿਦਾ ਕਰੋ, ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਮੰਨਾਉਣਾ. ਰੋਜ਼ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ।। ੨੨।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੨੭)

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਕਾਮਾ ਤਬੈ ਭੂਮਿ ਪਰੀ ਮੁਰਛਾਇ।।
ਜਨੁ ਘਾਯਲ ਘਾਇਨ ਲਗੇ ਗਿਰੈ ਉਠੈ ਬਰਰਾਇ।। ੨੩।।

ਅਰਥ—ਕਾਮ ਕੰਦਲਾ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗ ਪਈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮ ਲੱਗੇ ਹੋਣ ਤੇ ਉਹ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਠਕੇ ਬਰੜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨੩।

ਸੋਰਠਾ।। ਅਧਿਕ ਬਿਰਹ ਕੇ ਸੰਗ ਪੀਤ ਬਰਨ ਕਾਮਾ ਭਈ।।
ਰਕਤ ਨ ਰਹਿਯੋ ਅੰਗ ਚਲਿਯੋ ਮੀਤ ਚੁਰਾਇ ਚਿਤ।। ੨੪।।

ਅਰਥ—ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਹਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਿੰਵੇ ਲਹੂ ਮੁਕ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦਾ ਮਿੱਤਰ ਉਹਦਾ ਦਿਲ ਚੁਰਾਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ੨੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਟਾਂਕ ਤੋਲ ਤਨ ਨਾ ਰਹਯੋ ਮਾਸਾ ਰਹਯੋ ਨ ਮਾਸ।।
ਬਿਰਹਿਨ ਕੌ ਤੀਨੋ ਭਲੇ ਹਾਡ ਚਾਮ ਅਰੁ ਸ੍ਵਾਸ।। ੨੫।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਟਾਂਕ ਤੋਲ=ਚਾਰ ਮਾਸੇ ਭਾਰ।

ਅਰਥ—ਚਾਰ ਮਾਸੇ ਵੀ ਉਹਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਭਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ, ਮਾਸ ਤਾਂ ਮਾਸਾ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਬਿਰਹਨ ਦੇ ਹੱਡ, ਚੰਮ ਤੇ ਮਾਸ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਗਲ੍ਹ ਗਏ।। ੨੫।।

ਅਤ ਕਾਮਾ ਲੋਟਤ ਧਰਨਿ ਮਾਧਵਨਲ ਕੇ ਹੇਤ।।
ਟੂਟੇ ਅਮਲ ਅਫੀਮਿਯਹਿ ਜਨੁ ਪਸਵਾਰੇ ਲੇਤ।। ੨੬।।

ਪਦ ਅਰਥ—ਹੇਤ=ਵਾਸਤੇ। ਪਸਵਾਰੇ ਲੇਤ=ਉਬਾਸੀਆਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਥ - ਮਾਧਵ ਨਲ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੇਟਣ ਲਗੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਟੁਟਿਆ ਅਮਲੀ ਉਬਾਸੀਆਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।। ੨੬।।

ਮਿਲਤ ਨੈਨ ਨਹਿ ਰਹਿ ਸਕਤ ਜਾਨਤ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਤੰਗ।।
ਛੂਤਤ ਬਿਰਹ ਬਿਯੋਗ ਤੇ ਹੋਮਤ ਅਪਨੋ ਅੰਗ।। ੨੭।।

ਅਰਥ - ਪਤੰਗਾ ਪ੍ਰੀਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ਮ੍ਹਾ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਖ ਮਿਲਾਕੇ ਫਿਰ ਮਿਲਨੋ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਵਿਛੋੜੇ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੋਕੇ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਸਾੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।। ੨੭।।

ਕਾਮਾ ਬਾਚ।। ਚੌਪਈ।।

ਖੰਡ ਖੰਡ ਕੈ ਤੀਰਥ ਕਰਿਹੌ।। ਬਾਰਿ ਅਨੇਕ ਆਗਿ ਮੈ ਬਰਿਹੌ।।

ਕਾਂਸੀ ਬਿਖੈ ਕਰਵੱਤਿਹਿ ਪੈਹੌਂ।। ਢੂੰਢਿ ਮੀਤ ਤੋਕੌਂ ਤਊ ਲੈਹੌਂ।।੨੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰਿਹੌਂ=ਸੜ ਜਾਵਾਂ।

ਅਰਥ - ਕਾਮ ਕੰਦਲਾ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਾਂਗੀ, ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਕਾਂਸੀ ਵਿਚ ਆਰੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਂਗੀ, ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਜਿਹੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਲੱਭ ਲਵਾਂਗੀ।। ੨੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਜਹਾਂ ਪਿਯਰਵਾ ਚਲੇ ਪ੍ਰਾਨ ਤਿਤਹੀ ਚਲੇ।।
ਸਕਲ ਸਿਥਿਲ ਭਏ ਅੰਗ ਸੰਗ ਜੈਹੈ ਭਲੇ।।
ਮਾਧਵਨਲ ਕੌ ਨਾਮੁ ਮੰਤ੍ਰ ਸੋ ਜਾਨਿਯੈ।।
ਹੋ ਜਾਤੇ ਲਗਤ ਉਚਾਟ ਸੱਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਿਯੈ।। ੨੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਿਯਰਵਾ=ਪਿਆਰਾ, ਪ੍ਰੀਤਮ।

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਵੀ ਉਧਰ ਹੀ ਜਾਣਗੇ, ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਮਾੜੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮਾਧਵ ਨਲ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਐਸਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਲਗਣ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਮਨ ਉਚਾਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਸਚ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਓ।।੨੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੋ ਤੁਮਰੀ ਬਾਂਛਾ ਕਰਤ ਪ੍ਰਾਨ ਹਰੈ ਜਮ ਮੋਹਿ।।
ਮਰੇ ਪਰਾਤ ਚੁਰੈਲ ਹ੍ਵੈ ਚਮਕਿ ਚਿਤੈਹੌਂ ਤੋਹਿ।। ੩੦।।

ਅਰਥ - ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਹੀ ਜਮਰਾਜ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਕੱਢ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਰਣ ਪਿਛੋਂ, ਚੁੜੇਲ ਬਣ ਕੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੋਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਫਿਰਾਂਗੀ।। ੩੦।।

ਬਰੀ ਬਿਰਹ ਕੀ ਆਗਿ ਮੈ ਜਰੀ ਰਖੈ ਹੌ ਨਾਉਂ।।
ਭਾਂਤਿ ਜਰੀ ਕੀ ਬਰੀ ਕੀ ਢਿਗ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਜਾਉਂ।। ੩੧।।

ਅਰਥ - ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦੀ ਹੋਈ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਨਾਂ 'ਸੜੀ' ਰਖ ਲਵਾਂਗੀ। ਅਤੇ ਕਦੀ ਵੀ ਤੁਹਾਥੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗੀ।। ੩੧।।

ਸ਼ਾਹ ਕਹਤ ਹੈ ਬਿਰਹਨੀ ਰਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸੌ ਪਾਗਿ।।
ਡਰਤ ਬਿਰਹ ਕੀ ਅਗਨਿ ਸੌਂ ਜਰਤ ਕਾਠ ਕੀ ਆਗਿ।। ੩੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਰਹ ਕੀ ਅਗਨਿ=ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਅੱਗ।

ਅਰਥ - ਇਹ ਗੱਲ ਸਚੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਅੱਗ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੜਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਕੜੀ ਦੀ ਅੱਗ ਭੜਕ ਉਠਦੀ ਹੈ।। ੩੨।।

ਤਬ ਮਾਧਵਨਲ ਉਠਿ ਚਲਯੋ ਭਜੋ ਪਵਨ ਕੋ ਭੇਸ।।
ਜਸ ਧੁਨਿ ਸੁਨਿ ਸਿਰ ਧੁਨਿ ਗਯੋ ਬਿੱਕ੍ਰਮ ਜਹਾਂ ਨਰੇਸ।। ੩੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿੱਕ੍ਰਮ ਜਹਾਂ ਨਰੇਸ=ਜਿਥੇ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਰਾਜਾ ਸੀ।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਮਾਧਵਨਲ ਹਵਾ ਵਾਂਗ ਤੇਜ਼ ਉਠ ਤੁਰਿਆ, ਤੇ ਉਥੇ ਜਾ ਪੁੱਜਾ, ਜਿਥੇ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੩੩।।

ਚੌਪਈ।। ਬਿੱਕ੍ਰਮ ਜਹਾਂ ਨਿੱਤਿ ਚਲਿ ਆਵੈ।। ਪੂਜਿ ਗੌਰਜਾ ਕੌ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਵੈ।।
ਮੰਦਿਰ ਊਚ ਧੁਜਾ ਫਹਰਾਹੀਂ।। ਫਟਕਾਂਚਲ ਲਖਿ ਤਾਂਹਿ ਲਜਾਹੀਂ।। ੩੪।।

ਅਰਥ - ਜਿਥੇ ਬਿਕ੍ਰਮ ਰੋਜ਼ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਗੌਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਮੰਦਰ ਦੇ ਉਚੇ ਝੰਡੇ ਲਹਿਰਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਹਰ ਕੋਈ ਸ਼ਰਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਿਹੀ ਠੌਰਿ ਮਾਧਵ ਗਯੋ ਦੋਹਾ ਲਿਖਯੋ ਬਨਾਇ।।
ਜੌ ਬਿੱਕ੍ਰਮ ਇਹ ਬਾਚਿ ਹੈ ਹ੍ਵੈ ਹੋ ਮੋਰ ਉਪਾਇ।। ੩੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਚਿ ਹੈ=ਪੜ੍ਹੇਗਾ, ਵਿਚਾਰੇਗਾ। ਮੋਰ=ਮੇਰਾ।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਮਾਧਵ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਦੋਹਰਾ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਬਿਕ੍ਰਮ ਇਹਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇਗਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਕਰੇਗਾ।। ੩੫।।

ਜੇ ਨਰ ਰੋਗਨ ਸੌ ਗ੍ਰਸੇ ਤਿਨ ਕੋ ਹੋਤ ਉਪਾਉ।।
ਬਿਰਹ ਤ੍ਰਿਦੋਖਨ ਜੇ ਗ੍ਰਸੇ ਤਿਨ ਕੋ ਕਛੂ ਨ ਬਚਾਉ।। ੩੬।।

ਅਰਥ - ਜੋ ਆਦਮੀ ਰੋਗੀ ਹੋਵੇ, ਉਹਦਾ ਤਾਂ ਉਪਾਅ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਬਿਰਹਾ ਦਾ ਰੋਗੀ ਹੋਵੇ, ਉਹਦਾ ਕੋਈ ਬਚਾਅ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।। ੩੬।।

ਚੌਪਈ।। ਬਿੱਕ੍ਰਮ ਸੈਨਿ ਤਹਾਂ ਚਲਿ ਆਯੋ।। ਆਨ ਗੌਰਜਾ ਕੌ ਸਿਰ ਨਯਾਯੋ।।
ਬਾਂਚਿ ਦੋਹਰਾ ਕੋ ਚੌਂਕਿ ਰਹਯੋ।। ਕੋ ਬਿਰਹੀ ਆਯੋ ਹਯਾਂ ਕਹਯੋ।। ੩੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੈਨਿ=ਸੰਧਿਆ ਸਮੇਂ। ਚੌਂਕਿ=ਹੈਰਾਨ।।

ਅਰਥ - ਬਿਕ੍ਰਮ ਸੰਧਿਆ ਸਮੇਂ ਉਥੇ ਗਿਆ ਤੇ ਜਾਕੇ ਗੌਰੀ ਨੂੰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ। ਦੋਹਰਾ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਏਥੇ ਕੋਈ ਬਿਰਹਾ ਦਾ ਮਾਰਿਆ

ਆਇਆ ਹੈ।। ੩੭।। (ਦ: ਪ੍ਰ: ਪੰਨਾ ੯੨੮)

ਦੋਹਰਾ।। ਕੋ ਬਿਰਹੀ ਆਯੋ ਹਯਾਂ ਤਾਕੌ ਲੇਹੁ ਬੁਲਾਇ।।
ਜੋ ਵਹੁ ਕਹੈ ਸੋ ਹੌ ਕਰੌ ਤਾਕੌ ਜਿਯਨ ਉਪਾਇ।। ੩੮।।

ਅਰਥ – ਉਸ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ, ਏਥੇ ਕੌਣ ਬਿਰਹੀ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਤੁਰਤ ਬੁਲਾਓ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਜੋ ਉਪਾਅ ਕਹੇਗਾ, ਉਹ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ।। ੩੮।।

ਚੌਪਈ।। ਬਿੱਕਰਮ ਮਾਧਵ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ।। ਆਦਰੁ ਦੈ ਆਸਨੁ ਬੈਠਾਯੋ।।
ਕਹਸਿ ਦਿਜਾਗਯਾ ਦੇਹੁ ਸੁ ਕਰਿਹੌਂ।। ਪ੍ਰਾਨਨ ਲਗੇ ਹੇਤੁ ਤੁਹਿ ਲਰਿ ਹੌਂ।। ੩੯।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਹੇਤੁ=ਵਾਸਤੇ, ਲਈ।।

ਅਰਥ – ਬਿਕ੍ਰਮ ਨੇ ਮਾਧਵ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਉਹਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਆਸਣ ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ। ਜੋ ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੁਕਮ ਕਰੇਗਾ, ਉਹੀ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਲਈ ਮੈਂ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।। ੩੯।।

ਜਬ ਮਾਧਵ ਕਹਿ ਭੇਦ ਸੁਨਾਯੋ।। ਤਬ ਬਿਕ੍ਰਮ ਸਭ ਸੈਨ ਬੁਲਾਯੋ।।
ਸਾਜੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੌਚ ਤਨ ਧਾਰੇ।। ਕਾਮਵਤੀ ਕੀ ਓਰ ਸਿਧਾਰੇ।। ੪੦।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਕੌਚ=ਸੰਜੋਆ।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਮਾਧਵ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਸੀ ਤਾਂ ਬਿਕ੍ਰਮ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਸੰਜੋਆਂ ਪਹਿਣ ਕੇ ਕਾਮਾਵਤੀ ਵਲ ਤੁਰ ਪਏ।। ੪੦।।

ਸੋਰਠਾ।। ਦੂਤ ਪਠਾਯੋ ਏਕ ਕਾਮਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪ ਸੌ ਕਹੈ।।
ਕਾਮ ਕੰਦਲਾ ਏਕ ਦੈ ਸਭ ਦੇਸ ਉਬਾਰਿਯੈ।। ੪੧।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਉਬਾਰਿਯੈ=ਬਚਾ ਲਓ।।

ਅਰਥ – ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਨੇ ਕਾਮ ਸੈਨ ਵੱਲ ਇਹ ਸਮਝਾਕੇ ਇਕ ਦੂਤ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਕਾਮ ਕੰਦਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਓ।। ੪੧।।

ਚੌਪਈ।। ਕਾਮਵਤੀ ਭੀਤਰ ਦੂਤਾਯੋ।। ਕਾਮਸੈਨ ਜੂ ਕੋ ਸਿਰੁ ਨਜਾਯੋ।।
ਬਿੱਕ੍ਰਮ ਕਹਯੋ ਸੁ ਤਾਹਿ ਸੁਨਾਵਾ।। ਅਧਿਕ ਗਾਵ ਕੋ ਦੁਖ ਉਪਜਾਵਾ।। ੪੨।।

ਅਰਥ – ਕਾਮਸੈਨ ਨੇ ਕਾਮਵਤੀ ਵੱਲ ਦੂਤ ਭੇਜ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ, ਜਿਸਨੇ ਕਾਮਸੈਨ ਨੂੰ ਆਕੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ। ਜੋ ਬਿਕ੍ਰਮ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ

ਵੀ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ।। ੪੨।।

ਦੋਹਰਾ। ਨਿਸਿਸਿ ਚੜ੍ਹੇ ਦਿਨ ਕੇ ਭਏ ਨਿਸਿ ਰਵਿ ਕਰੈ ਉਦੋਤ।।
ਕਾਮ ਕੰਦਲਾ ਕੋ ਦਿਯਬ ਤਊ ਨ ਹਮ ਤੇ ਹੋਤ।। ੪੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਦੋਤ=ਚੜ੍ਹੇ।।

ਅਰਥ - ਦਿਨ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲ ਆਵੇ, ਪਰ ਕਾਮ ਕੰਦਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸੌਖੀ ਗਲ ਨਹੀਂ।। ੪੩।।

ਦੂਤੋ ਬਾਚ।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਸੁਨੋ ਰਾਜ ਕਜਾ ਨਾਰਿ ਕਾਮਾ ਬਿਚਾਰੀ।।
ਕਹਾ ਗਾਂਠਿ ਬਾਂਧੀ ਤੁਮੈਂ ਜਾਨਿ ਪਯਾਰੀ।।
ਕਹੀ ਮਾਨਿ ਮੇਰੀ ਕਹਾ ਨਾਹਿ ਭਾਖੋ।।
ਇਨੈ ਦੈ ਮਿਲੌ ਤਾਹਿ ਕੌ ਗਰਵ ਰਾਖੋ।। ੪੪।

ਅਰਥ - ਦੂਤ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, ਇਹ ਕਾਮ ਕੰਦਲਾਂ ਕਿਹੜੀ ਏਡੀ ਦੁਰਲਭ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਤੁਸੀ ਗੰਡ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰੀ ਹੈ? ਮੇਰਾ ਕਹਿਆ ਮੰਨੋ, ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਹਿ ਰਹਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਉਹਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ ਤੇ ਉਹਦਾ ਮਾਣ ਤਾਣ ਰਖੋ।। ੪੪।।

ਹਠੀ ਹੈ ਹਮਾਰੀ ਸੁ ਤੁਮਹੂੰ ਪਛਾਨੋ।। ਦਿਸਾ ਚਾਰਿ ਜਾਕੀ ਸਦਾ ਲੋਹ ਮਾਨੋ।।
ਬਲੀ ਦੇਵ ਆਦੇਵ ਜਾਕੋਂ ਬਖਾਨੈ।। ਕਹਾ ਰੋਕ ਤੂ ਤੌਨ ਸੋਂ ਜੁਧੁ ਠਾਨੈ।। ੪੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਠੀ=ਹਠ। ਲੋਹ ਮਾਨੋ=ਲੋਹਾ ਮੰਨਦੀ ਹੈ।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਸਾਡਾ ਹਠ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਇਹਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਸਮਝ ਲਓ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਸਾਡੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਲੋਹਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਵਤੇ, ਰਾਕਸ਼ ਤੇ ਸਾਰੇ ਬਲੀ ਉਹਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸ ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ।। ੪੫।।

ਬਜੀ ਦੁੰਦਭੀ ਦੀਹ ਦਰਬਾਰ ਭਾਰੇ।। ਜਬੈ ਦੂਤ ਕਟੂ ਬੈਨ ਐਸੇ ਉਚਾਰੇ।।
ਹਠਜ਼ੇ ਬੀਰ ਹਾਠੈ ਕਹਜੇ ਜੁਧ ਮੰਡੋ।। ਕਹਾ ਬਿੱਕ੍ਰਮਾ ਕਾਲ ਕੋ ਖੰਡ ਖੰਡੋ।। ੪੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁੰਦਭੀ=ਨਗਾਰਾ।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਦੂਤ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਕੌੜੇ ਬਚਨ ਕਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਉਸ ਸੂਰਬੀਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੁਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਬ੍ਰਿਕ੍ਰਮ ਦੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ।। ੪੬।।

ਚੜ੍ਯੋ ਲੈ ਅਨੀ ਕੋ ਬਲੀ ਬੀਰ ਭਾਰੇ।।
ਖੰਡੇਲੇ ਬਘੇਲੇ ਧੰਧੇਰੇ ਪਵਾਰੇ।।
ਗਾਹਰਵਾਰ ਚੌਹਾਨ ਗਹਲੌਤ ਦੌਰੈ।।
ਮਹਾ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਜਿਤੇ ਨਾਹਿ ਔਰੈ।। ੪੭।।

ਪਦ ਅਰਥ-ਅਨੀ=ਫ਼ੌਜ।।

ਅਰਥ - ਰਾਜਾ ਵਡੇ ਵਡੇ ਮਹਾਂਬਲੀ ਖੰਡੇਲੇ, ਬਘੇਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਵੱਡੀ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ਜੁਧ ਲਈ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉਹਦੀ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਗਾਹਿਰਵਾਰ, ਚੌਹਾਨ, ਗਹਿਲੋਤ ਆਦਿ ਵੱਡੀਆਂ, ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਅਜੇਤੂ ਸੂਰਮੇ ਸਨ।। ੪੭।।

ਸੁਨ੍ਯੋ ਬਿੱਕ੍ਰਮਾ ਬੀਰ ਸਭ ਹੀ ਬੁਲਾਏ।।
ਠਟੇ ਠਾਟ ਗਾੜੇ ਚਲੇ ਖੇਤ ਆਏ।।
ਦੁੰਹੂ ਓਰ ਤੇ ਸੂਰ ਸੈਨਾਂ ਉਮੰਗੈਂ।।
ਮਿਲੈ ਜਾਇ ਜਮੁਨਾ ਮਨੌ ਧਾਇ ਗੰਗੈਂ।।੪੮।।

ਅਰਥ - ਏਧਰ ਬਿਕ੍ਰਮ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਜੋ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਿਤਰੇ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਛਲ ਪਈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੰਗਾ-ਜਮੁਨਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਲ ਦੌੜਦੀਆਂ ਹਨ।। ੪੮।।

ਕਿਤੇ ਬੀਰ ਕਰਵਾਰਿ ਕਾਢੈਂ ਚਲਾਵੈਂ।।
ਕਿਤੇ ਚਰਮ ਪੈ ਘਾਇ ਤਾਕੋ ਬਚਾਵੈਂ।।
ਕਿਤੇ ਬਰਮ ਪੈ ਚਰਮ ਗੁਪਿ ਗਰ ਮਝਾਰੈਂ।।
ਉਠੈ ਨਾਦ ਭਰੇ ਛੁਟੈ ਚਿੰਨਗਾਰੈਂ।। ੪੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰਮ=ਸੰਜੋਆ। ਚਰਮ=ਸਰੀਰ।।

ਅਰਥ - ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਕਢਕੇ ਚਲਾਉਣ ਲਗੇ, ਕਿਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ

ਲਗੇ। ਕਿਤੇ ਸੰਜੋਆ ਅਤੇ ਢਾਲਾਂ ਤੇ ਪੈਂਦੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਭਿਆਨਕ ਆਵਾਜ਼ ਤੇ ਚਿੰਗਾੜੀਆਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।। ੪੯।।

ਕਿਤੇ ਗੋਫਨੈ ਗੁਰਜ ਗੋਲਾ ਚਲਾਵੈਂ।।
ਕਿਤੇ ਅਰਧ ਚੰਦ੍ਰਾਦਿ ਬਾਨਾ ਬਜਾਵੈਂ।।
ਕਿਤੇ ਸੂਲ ਸੈਥੀ ਸੁਆ ਹਾਥ ਲੈ ਕੈ।।
ਮੰਡੇ ਆਲਿ ਜੋਧਾ ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਹ੍ਵੈ ਕੈ।। ੫੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੋਫਨੈ=ਘੁਮਾਣੀਆਂ।।

ਅਰਥ - ਕਿਤੇ ਘੁੰਮਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਸਤਰ, ਕਿਤੇ ਗਦਾ ਤੇ ਗੋਲੇ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਅੱਧੇ ਚੰਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਸੂਲ, ਸੈਂਹਥੀ ਆਦਿ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਯੁਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।। ੫੦।।

ਫਰੀ ਧੋਪ ਖੰਡੇ ਲਏ ਫਾਂਸ ਐਸੀ।। ਮਨੌ ਨਾਰਿ ਕੇ ਸਾਹੁ ਕੀ ਜ਼ੁਲਮ ਜੈਸੀ।।
ਕਰੀ ਮੱਤ ਕੀ ਭਾਂਤਿ ਮਾਰਤ ਬਿਹਾਰੈਂ। ਜਿਸੈ ਕੰਠਿ ਡਾਰੈਂ ਤਿਸੈਂ ਐਂਚਮਾਰੈਂ।। ੫੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਠਫਾਂਸ=ਫਾਂਸੀ, ਫਾਹੀ। ਕੰਠਿ=ਗਲ ਨਾਲ। ਫਰੀ=ਫੜੀ।

ਅਰਥ - ਕਈਆਂ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਪੁਰਖ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਲਈ ਫਾਹੀ ਗਡੀ ਹੋਵੇ। ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਵੀ ਗਲੋ ਤੋਂ ਫੜਦੇ ਸਨ, ਉਹਨੂੰ ਖਿੱਚਕੇ ਮਾਰ ਦੇਂਦੇ ਸਨ।। ੫੧।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸਕਲ ਭਟ ਲਰੇ।। ਟੂਕ ਟੂਕ ਰਨ ਮੈ ਹ੍ਵੈ ਪਰੇ।।
ਤਬ ਬਿੱਕ੍ਰਮ ਹਸਿ ਬੈਨ ਉਚਾਰੇ।। ਕਾਮਸੈਨ ਸੁਨੁ ਕਹਜੋ ਹਮਾਰੇ।। ੫੨।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਲੜਦੇ ਲੜਦੇ ਟੋਟੇ ਹੋਕੇ ਡਿਗ ਪਏ ਤਾਂ ਬਿਕ੍ਰਮ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਾਮਸੈਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।। ੫੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੈ ਬੇਸ੍ਵਾ ਇਹ ਬਿੱਪ੍ਰ ਕੌ ਸੁਨੁ ਰੇ ਬਚਨ ਅਚੇਤ।।
ਬ੍ਰਿਥਾ ਜੁਝਾਵਤ ਕਯੋਂ ਕਟਕ ਏਕ ਨਟੀ ਕੇ ਹੇਤ।। ੫੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਚੇਤ=ਮੂਰਖ। ਕਟਕ=ਫ਼ੌਜ। ਨਟੀ=ਵੇਸਵਾ।।

ਅਰਥ - ਹੇ ਮੂਰਖ! ਰਾਜੇ, ਇਹ ਵੇਸਵਾ ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇ, ਕਿਉਂ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਖਾਤਰ ਏਨੀ ਸੈਨਾ ਮਰਵਾ ਰਹੇ ਹੋ।। ੫੩।।

****

ਚੌਪਈ।। ਕਾਮਸੈਨ ਤਿਹ ਕਹੀ ਨ ਕਰੀ।। ਪੁਨਿ ਬਿੱਕ੍ਰਮ ਹਸਿ ਯਹੈ ਉਚਰੀ।।
ਹਮ ਤੁਮ ਲਰੈ ਕਪਟ ਤਜਿ ਦੋਈ।। ਕੈ ਜੀਤੇ ਕੇ ਹਾਰੈਂ ਕੋਈ।। ੫੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਜਿ=ਛੱਡ ਕੇ।।

ਅਰਥ - ਪਰ ਕਾਮ ਸੈਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ, ਬਿਕ੍ਰਮ ਨੇ ਫੇਰ ਹੱਸ ਕੇ ਆਖਿਆ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਕਪਟ ਛੱਡਕੇ ਦੋਵੇਂ ਲੜੀਏ, ਭਾਵੇਂ ਹਾਰੀਏ ਭਾਵੇਂ ਜਿੱਤੀਏ।। ੫੪।।

ਅਪਨੀ ਅਪਨੇ ਹੀ ਸਿਰ ਲੀਜੈ।। ਔਰਨ ਕੇ ਸਿਰ ਬ੍ਰਿਥਾ ਨ ਦੀਜੈ।।
ਬੈਠਿ ਬਿਗਾਰਿ ਆਪੁ ਜੋ ਕਰਿਯੈ।। ਨਾਹਕ ਔਰ ਲੋਕ ਨਹਿ ਮਰਿਯੈ।। ੫੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਗਾਰਿ=ਵਿਗਾੜ ਕੇ।।

ਅਰਥ - ਆਪਣੀ ਲੜਾਈ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਿਰ ਲਈਏ, ਐਵੇਂ ਫਜ਼ੂਲਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਨਾ ਸੁਟੀਏ, ਆਪਣੀ ਲੜਾਈ ਵਿਗਾੜਕੇ ਐਵੇਂ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮਰਵਾਈਏ।। ੫੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਮਸੈਨ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਅਧਿਕ ਉਠਯੋ ਰਿਸ ਖਾਇ।।
ਅਪਨੌ ਤੁਰੈ ਧਵਾਇਕੈ ਬਿੱਕ੍ਰਮ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇ।। ੫੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਰੈ=ਘੋੜਾ।।

ਅਰਥ - ਕਾਮ ਸੈਨ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਆਪਣਾ ਘੋੜਾ ਦੌੜਾਕੇ ਬਿਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਿਆ।। ੫੬।।

ਕਾਮਸੈਨ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਸੂਰ ਸਾਮੁਹੇ ਜਾਇ।।
ਝਾਗਿ ਸੈਹਥੀ ਬ੍ਰਿਣ ਕਰੈ ਤੌ ਤੂੰ ਬਿੱਕ੍ਰਮ ਰਾਇ।। ੫੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਣ=ਜ਼ਖਮ।।

ਅਰਥ - ਕਾਮਸੈਨ ਨੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਭਾਲੇ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿਓ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਿਕ੍ਰਮ ਸਮਝਾਂ।। ੫੭।।

ਝਾਗਿ ਸੈਹਥੀ ਪੇਟ ਮਹਿ ਚਿਤ ਮਹਿ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਇ।।
ਆਨਿ ਕਟਾਰੀ ਕੋ ਕਿਯੋ ਕਾਮਸੈਨ ਕੋ ਘਾਇ।। ੫੮।।

ਅਰਥ - ਬਿਕ੍ਰਮ ਨੇ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਲੱਕ ਨਾਲੋਂ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢਕੇ ਕਟਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮਸੈਨ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।। ੫੮।।

ਐਸੇ ਕੌ ਐਸੋ ਲਹਤ ਜਿਯਤ ਨ ਛਾਡਤ ਔਰ।।
ਮਾਰਿ ਕਟਾਰੀ ਰਾਖਿਯੋ ਜਿਯਤ ਰਾਵ ਤਿੱਹ ਠੌਰ।। ੫੯।।

ਅਰਥ – ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੈਸੇ ਨੂੰ ਤੈਸਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਨਾ ਛਡਿਆ, ਤਲਵਾਰ ਮਾਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੫੯।।

ਚੌਪਈ।। ਜੀਤਿ ਤਾਂਹਿ ਸਭ ਸੈਨ ਬੁਲਾਈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਬਜੀ ਬਧਾਈ।।
ਦੇਵਨ ਰੀਝਿ ਇਹੈ ਬਰੁ ਦਯੋ।। ਬ੍ਰਣੀ ਹੁਤੋ ਅਬ੍ਰਣੀ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ।। ੬੦।।

ਅਰਥ – ਉਹਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਜੇ ਵਜਣ ਲਗੇ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਵਰ-ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਬਿਕ੍ਰਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਖਮ ਠੀਕ ਹੋ ਗਏ।। ੬੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਥਿਤ ਭੇਖ ਸਜਿ ਆਪੁ ਨ੍ਰਿਪ ਗਯੋ ਬਿਪ੍ਰ ਕੇ ਕਾਮ।।
ਜਹ ਕਾਮਾ ਲੋਟਤ ਹੁਤੀ ਲੈ ਮਾਧਵ ਕੋ ਨਾਮ।। ੬੧।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਨ੍ਰਿਪ=ਰਾਜਾ।। ਬਿਪ੍ਰ=ਬ੍ਰਾਹਮਣ।।

ਅਰਥ – ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਫ਼ਕੀਰ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਕੇ ਰਾਜਾ ਆਪ ਉਥੇ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਕਾਮ ਕੰਦਲਾ ਮਾਧਵ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਕੇ ਤੜਪ ਰਹੀ ਸੀ।। ੬੧।।

ਚੌਪਈ।। ਜਾਤੈ ਇਹੈ ਬਚਨ ਤਿਨ ਕਹਯੋ।। ਮਾਧਵ ਖੇਤ ਹੇਤ ਤਵ ਰਹਯੋ।।
ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਤਬ ਹੀ ਮਰਿ ਗਈ।। ਨ੍ਰਿਪ ਲੈ ਇਹੈ ਖਬਰਿ ਦਿਜ ਦਈ।। ੬੨।।

ਅਰਥ – ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮਾਧਵ ਤਾਂ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਮਰ ਗਈ, ਫਿਰ ਇਹੀ ਖਬਰ ਉਹਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਜਾ ਸੁਣਾਈ।। ੬੨।।

ਜਹ ਬਚ ਜਬ ਸ੍ਰੋਨਨ ਸੁਨਿ ਲੀਨੋਂ।। ਪਲਕ ਏਕ ਮਹਿ ਪ੍ਰਾਨਹਿ ਦੀਨੋਂ।।
ਜੁ ਕੌਤਕ ਇਹ ਰਾਇ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ਜਰਨ ਮਰਨ ਕਾ ਨਿੱਗ੍ਰਹ ਧਾਰਯੋ।। ੬੩।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਨਿਹਾਰਜੋ=ਦੇਖਿਆ। ਨਿੱਗ੍ਰਹ ਧਾਰਜੋ=ਹਠ ਧਾਰਿਆ।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਉਹਨੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਅੱਖ ਝਮਕਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਕੌਤਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਵੀ ਸੜ ਮਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ।। ੬੩।।

ਚਿਤਾ ਜਰਾਇ ਜਰਨ ਜਬ ਲਾਗਯੋ।। ਤਬ ਬੈਤਾਲ ਤਹਾਂ ਤੇ ਜਾਗਯੋ।।
ਸੀਂਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਹ ਦੁਹੂੰਨ ਜਿਯਾਯੋ।। ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਚਿਤ ਕੋ ਤਾਪੁ ਮਿਟਾਯੋ।। ੬੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਾਪੁ ਮਿਟਾਯੋ=ਦੁਖ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਇਹ ਚਿਖਾ ਬਾਲਕੇ ਸੜਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਥੋ ਇਕ ਭੂਤ ਜਾਗਿਆ, ਉਹਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਛਿਟੇ ਮਾਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।। ੬੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਹਿ ਸੈਥੀ ਪਾਵਕ ਬਰਜੋ ਦੁਹੂੰਅਨ ਲਯੋ ਬਚਾਇ।।
ਕਾਮਾ ਦਈ ਦਿਜੋਤ ਮਹਿ ਧੰਨਜ ਬਿੱਕ੍ਰਮਾਰਾਇ।। ੬੫।। ੧।।

ਅਰਥ - ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਵਾਰ ਸਹਿ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਕਾਮ-ਕੰਦਲਾ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬਿਕ੍ਰਮਰਾਇ ਧੰਨ ਹੈ।। ੬੫।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੯੧।। ੧੬੩੨।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕਾਨਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੯੧।। ੧੬੩੨।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਬਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਸਰੂਪ ਕਲਾ

ਚੌਪਈ।। ਦਛਿਨ ਦੇਸ ਬਿਚੱਛਨ ਨਾਰੀ।। ਜੋਗੀ ਗਏ ਭਏ ਘਰ ਬਾਰੀ।।
ਮੰਗਲ ਸੈਨ ਰਾਵ ਜਗੁ ਕਹਈ।। ਸਭ ਅਰਿ ਕੁਲ ਜਾਤੇ ਤ੍ਰਿਣ ਗਹਈ।।੧।।

ਅਰਥ - ਦਖਣ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਏਨੀਆਂ ਵਚਿਤਰ ਹਨ ਕਿ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਜੋਗੀ ਵੀ ਘਰ-ਬਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਥੋਂ ਦਾ ਮੰਗਲ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਉਸ ਤੋਂ ਹਾਰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ।। ੧।।

ਸਰੂਪ ਕਲਾ ਤਾਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ।। ਮਾਨਹੁ ਮਹਾ ਰੁਦ੍ਰ ਕੀ ਪਜਾਰੀ।।
ਤਾਸੋ ਨੇਹ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਰਹੈ।। ਕਰੈ ਸੋਈ ਜੋਈ ਵਰ ਕਹੈ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹਾ ਰੁਦ੍ਰ ਕੀ ਪਜਾਰੀ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪਿਆਰੀ।।

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਵਾਂਗ ਪਿਆਰੀ ਉਹਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸਰੂਪ

ਕਲਾ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਹੀ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੨।।

ਰੁਆਮਲ ਛੰਦ।। ਰੰਗ ਮਹਲ ਬਿਖੈ ਹੁਤੇ ਨਰ ਰਾਇ ਤਵਨੈ ਕਾਲ।।
ਰੂਪ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਰਾਜਤੀ ਤਹ ਸੁੰਦਰੀ ਲੈ ਬਾਲ।।
ਕਾਨ੍ਹਰੇ ਨਾਦ ਔ ਨਫੀਰੀ ਬੇਨੁ ਬੀਨ ਮ੍ਰਿਦੰਗ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿਨ ਕੇ ਕੁਲਾਹਲ ਹੋਤ ਨਾਨਾ ਰੰਗ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਦ=ਆਵਾਜ਼। ਕੁਲਾਹਲ=ਆਨੰਦ।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਰੰਗ ਮਹਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਰੂਪ ਕਲਾ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦੀ, ਕਾਨੜੇ ਰਾਗ ਨਾਲ ਬੰਸਰੀ ਤੇ ਬੀਨ ਵਜਦੀ ਸੀ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਗ ਰੰਗ ਹੁੰਦਾ।। ੩।।

ਏਕ ਨਟੂਆ ਤਹ ਰਹੈ ਤਿਹ ਬਿਸੁਨ ਦੱਤ੍ਰਾ ਨਾਮ।।
ਰਾਵਜੂ ਤਾਕੋ ਨਚਾਵਤ ਰਹੈ ਆਠੌ ਜਾਮ।।
ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਬਿਲੋਕਿ ਤਾਕੌ ਰਾਨਿਯਹਿ ਨਿਜੁ ਨੈਨ।।
ਹ੍ਵੈ ਗਿਰੀ ਬਿਸੰਭਾਰ ਭੂ ਪੈ ਬਧੀ ਸਾਯਕ ਮੈਨ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸੰਭਾਰ ਭੂਪੈ ਬਧੀ=ਬੇ-ਹੋਸ਼ ਹੋਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗੀ। ਮੈਨ = ਕਾਮ।।

ਅਰਥ-ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੱਤ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਨਟ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਰਾਜਾ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਨਚਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਰਾਣੀ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਕਾਮ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲਾ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਬੇ-ਹੋਸ਼ ਹੋਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗੀ।। ੪।।

ਤੋਮਰ ਛੰਦ।। ਰਾਨਿਯਿਹ ਸਖੀ ਪਠਾਇ।। ਸੋ ਲਯੋ ਧਾਮ ਬੁਲਾਇ।।
ਤਜਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੀ ਕਾਨਿ।। ਤਾਸੋਂ ਰਮੀ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿ।। ੫।।

ਅਰਥ - ਰਾਣੀ ਨੇ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜਕੇ ਉਹਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨ ਲਗੀ।। ੫।।

ਤਿਹ ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ।। ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਗਜੋ ਸਰ ਮਾਰਿ।।
ਤਬ ਲੌਂ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਗਯੋ ਆਇ।। ਅਬਲਾ ਅਧਿਕ ਦੁਖ ਪਾਇ।। ੬।।

ਅਰਥ - ਉਹਦਾ ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਕਾਮ ਦਾ ਤੀਰ ਉਹਨੂੰ ਮਾਰ ਗਿਆ, ਤਦੋਂ ਤਕ ਰਾਜਾ

****

ਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ।। ੬।।

ਤਬ ਕਿਯੋ ਇਹੈ ਉਪਾਇ।। ਇਕ ਦੇਗ ਲਈ ਮੰਗਾਇ।।
ਤਾਪੈਂ ਤਵਾ ਕੌ ਦੀਨ।। ਕੋਊ ਸਕੈ ਤਾਹਿ ਨ ਚੀਨ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਚੀਨ=ਵੇਖ।।

ਅਰਥ – ਉਹਨੇ ਇਕ ਜਤਨ ਕਰਕੇ ਇਕ ਦੇਗ ਮੰਗਵਾਈ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਨਟ ਨੂੰ ਲੁਕਾਕੇ ਤਵੇ ਨਾਲ ਢੱਕ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਦੇਖ ਨਾ ਸਕੇ।। ੭।।

ਜਾਂ ਮੈ ਘਨੌਂ ਜਲ ਪਰੈ।। ਤਨਕੌ ਨ ਬੂੰਦਿਕ ਢਰੈ।।
ਤਾ ਮੈ ਗੁਲਾਬਹਿ ਪਾਇ।। ਕਾਢਜੋ ਪਤਿਹਿ ਦਿਖਰਾਇ।। ੮।।

ਅਰਥ – ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪਾਣੀ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਇਕ ਬੂੰਦ ਵੀ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਡਿੱਗਦੀ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਗੁਲਾਬ ਪਾ ਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕੱਢਕੇ ਵਿਖਾਇਆ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੀਂਚਯੋ ਵਹੈ ਗੁਲਾਬ ਲੈ ਪਤਿ ਕੀ ਪਗਿਯਾ ਮਾਹਿ।।
ਛਿਰਕਿ ਸਭਨ ਪਹਿ ਕਾਢਿਯੋ ਭੇਦ ਲਹਜੋ ਜੜ੍ਹ ਨਾਹਿ।। ੯।।

ਅਰਥ – ਉਹੀ ਗੁਲਾਬ ਉਹਨੇ ਲੈ ਕੇ ਪਤੀ ਦੀ ਪੱਗ ਵਿਚ ਟੰਗ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਲਾਬ ਛਿੜਕਦਿਆਂ ਉਹਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਮੂਰਖ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।। ੯।।

ਚੌਪਈ।। ਨਾਥ ਬਾਗ ਜੋ ਮੈ ਲਗਵਾਯੋ।। ਯਹ ਗੁਲਾਬ ਤਿਹ ਠਾਂ ਤੇ ਆਯੋ।।
ਸਕਲ ਸਖਿਨ ਜੁਤ ਤੁਮ ਪੈ ਡਾਰਜੋ।। ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਭਯੋ ਜੜ ਕਛੂ ਨ ਬਿਚਾਰਜੋ।।੧੦।।੧।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਸਖਿਨ=ਸਖੀ। ਜੁਤ = ਸੰਜੁਗਤ, ਰਲਕੇ।।

ਅਰਥ – ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਹੇ ਨਾਥ! ਜੋ ਬਾਗ ਮੈਂ ਲਗਵਾਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਗੁਲਾਬ ਉਥੋਂ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਮੈਂ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਨੇ ਰਲਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਸੁਟਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ, ਤੇ ਉਹਨੇ ਕੁਝ ਨਾ ਵਿਚਾਰਿਆ।। ੧੦।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਬਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੯੨।।੧੬੪੨।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਬਾਨੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੯੨।। ੧੬੪੨।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਰਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਜੁਲਾਹਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਚਲਜੋ ਜੁਲਾਹੋ ਸਾਹੁਰੇ ਉਡਿ ਜਾ ਕਹਤਾ ਜਾਇ।।
ਬਧਿਕਨ ਕੁ-ਸਗਨ ਜਾਨਿ ਕੈ ਮਾਰਯੋ ਤਾਹਿ ਬਨਾਇ।। ੧।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਜੁਲਾਹਾ ਸਹੁਰੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ 'ਉੜ ਜਾ' ਕਹਿੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੇ ਇਹਨੂੰ ਭੈੜਾ ਸਗਨ ਸਮਝਕੇ ਉਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਰਿਆ।। ੧।।

ਬੱਧਿਕ ਬਾਚ।। ਉਡਿ ਉਡਿ ਆਵਹੁ ਫਾਸਿਯਹੁ ਯੋ ਕਹਤਾ ਮਗੁ ਜਾਇ।।
ਜੋ ਐਸੋ ਬਚ ਪੁੰਨ ਕਹਜੋ ਹਨਿਹੈ ਤੋਇ ਰਿਸਾਇ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਗੁ=ਰਸਤਾ। ਹਨਿਹੈ = ਮਾਰਾਂਗੇ।

ਅਰਥ - ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ 'ਓਡ ਉਡ ਆਓ ਤੇ ਫਸਦੀਆਂ ਜਾਓ' ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦਾ ਜਾ, ਜੇ ਤੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੜ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗਾ।। ੨।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੩੧)

ਚੌਪਈ।। ਫਸਿ ਫਸਿ ਜਾਵਹੁ ਉਡਿ ਉਡਿ ਆਇ।। ਐਸੇ ਕਹਤ ਜੁਲਾਹੋ ਜਾਇ।।
ਚੋਰਨ ਕੁ-ਸਗਨ ਚਿੱਤ ਬਿਚਾਰਯੋ।। ਦੋ ਸੈ ਜੁੱਤੀ ਸੌ ਤਿਹ ਮਾਯਯੋ।। ੩।।

ਅਰਥ - ਉਡ ਉਡ ਆਓ ਤੇ ਫਸਦੀਆਂ ਜਾਓ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਜੁਲਾਹਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਜਦ ਸੁਣਿਆਂ, ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੜਕੇ ਦੋ ਸੌ ਛਿਤਰ ਮਾਰੇ।। ੩।।

ਚੋਰਨ ਬਾਚ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਲੈ ਆਵਹੁ ਧਰਿ ਜਾਇਯਹੁ ਯੋ ਕਹਿ ਕਰੌ ਪਯਾਨ।।
ਜੋ ਉਹਿ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨਿਹੋ ਹਨਿਹੈ ਤੁਹਿ ਤਨ ਬਾਨ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਲੈ ਆਓ ਤੇ ਧਰ ਜਾਓ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਤੂੰ ਤੁਰਿਆ ਜਾ, ਜੇ ਤੂੰ ਪਹਿਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖੇਗਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਕੱਢ ਦਿਆਂਗੇ।। ੪।।

ਜਬ ਚੋਰਨ ਐਸੇ ਕਹਜੋ ਤਬ ਤਾ ਤੇ ਡਰ ਪਾਇ।।
ਲੈ ਆਵਹੁ ਧਰਿ ਜਾਇਯਹੁ ਸੋ ਮਗੁ ਕਹਤੌ ਜਾਇ।। ੫।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਚੋਰਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ 'ਲੈ ਆਓ ਤੇ ਧਰ ਜਾਓ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਰਸਤੇ ਪੈ ਗਿਆ।। ੫।।

ਚਾਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕੇ ਇਕ ਨੇ ਤਜਾ ਪਰਾਨਿ।।
ਦਾਬਨ ਤਾਕੌਂ ਲੈ ਚਲੇ ਅਧਿਕ ਸ਼ੋਕ ਮਨ ਮਾਨਿ।। ੬।

ਅਰਥ - ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮਰ ਗਿਆ, ਬਾਕੀ ਉਹਨੂੰ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਦਬਣ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।।੬।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਲੌਂ ਕਹਤ ਜੁਲਾਹੋ ਐਯਹੁ।। ਲੈ ਲੈ ਆਵਹੁ ਧਰ ਧਰ ਜੈਯਹੁ।।
ਸੈਨਾ ਕੇ ਸ੍ਰਵਨਨ ਯਹ ਪਰੀ।। ਪੰਦ੍ਰਹ ਸੈ ਪਨਹੀ ਤਹ ਝਰੀ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰਵਨਨ = ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ।

ਅਰਥ - ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੁਲਾਹਾ ਮਿਲਿਆ, ਜੋ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 'ਲੈ ਆਓ ਤੇ ਰਖ ਜਾਓ'। ਜਦ ਸੈਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕੰਨੀ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਪੰਦਰਾਂ ਸੌ ਜੁੱਤੀਆਂ ਉਹਨੂੰ ਮਾਰੀਆਂ।। ੭।।

ਤਿਨ ਸੇ ਕਹਜੋ ਕਹੋ ਸੁ ਉਚਾਰੋ।। ਕਹਜੋ ਬੁਰਾ ਭਜੋ ਕਹਤ ਪਧਾਰੋ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕੀ ਬਾਤ ਨਾ ਜਾਨੀ।। ਜੋ ਤਿਨ ਕਹਜੋ ਵਹੈ ਜੜ੍ਹ ਮਾਨੀ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਧਾਰੋ=ਜਾਓ। ਜੜ੍ਹ = ਮੂਰਖ।

ਅਰਥ - ਉਹਨਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਜਾ ਕਿ 'ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਹੋਇਆ' ਉਹਨੇ ਅਸਲ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਿਆ, ਜੋ ਉਹਨਾ ਆਖਿਆ ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਉਹੋ ਮੰਨ ਲਿਆ। ੮।।

ਏਕ ਰਾਵ ਤਾਕੇ ਬਹੁ ਨਾਰੀ।। ਪੂਤ ਨ ਹੋਤ ਤਾਹਿ ਦੁਖ ਭਾਰੀ।।
ਔਰ ਬਜਾਹਿ ਬਜਾਕੁਲ ਹ੍ਵੈ ਕੀਨੋ।। ਤਾਕੇ ਭਵਨ ਪੂਤ ਬਿਧਿ ਦੀਨੋ।। ੯।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਪੁੱਤਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦਿੱਤਾ।। ੯।

ਸਭਹਿਨ ਆਨੰਦ ਚਿਤ ਬਢਾਯੋ।। ਤਬ ਲੌ ਕਹਤ ਜੁਲਾਹੋ ਆਯੋ।।
ਬੁਰਾ ਭਯੋ ਕਹਿ ਊਚ ਪੁਕਾਰਜੋ।। ਸੁਨਜੋ ਜਾਂਹਿ ਪਨਹਿਨ ਤਿਨ ਮਾਰਜੋ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾਂਹਿ=ਜਿਸ ਨੇ।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ, ਤਦ ਤਕ ਜੁਲਾਹਾ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚਾ, ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਬੁਰਾ ਹੋਇਆ' ਜਿਹਨੇ ਵੀ ਸੁਣਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ।। ੧੦।।

****

ਪੁਰ ਜਨ ਬਾਚ॥

ਭਲਾ ਭਯੋ ਇਹ ਕਹਤ ਪਧਾਰਜੋ। ਜਬ ਲੋਗਨ ਜੂਤਿਨ ਸੋ ਮਾਰਜੋ॥
ਜਾਤ ਭਯੋਤਿਹ ਠਾਂ ਬਡਭਾਗੀ॥ ਕਹੱ ਅਤਿ ਅਗਨਿ ਨਗਰ ਮਹਿ ਲਾਗੀ॥੧੧॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ 'ਭਲਾ ਹੋਇਆ' ਕਹਿੰਦਾ ਜਾ। ਇਹ ਭਾਗਵਾਨ ਉਥੇ ਪੁਜਾ, ਜਿਥੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ॥ ੧੧॥

ਗਿਰਿ ਗਿਰਿ ਪਰੈ ਮਹਲ ਜਹੱ ਭਾਰੇ॥ ਛਪਰਨ ਕੇ ਜਹੱ ਉਡੈ ਅਵਾਰੇ॥
ਭਲਾ ਭਯੋ ਯੋ ਮੂੜ ਪੁਕਾਰਯੋ॥ ਜਾਹਿ ਸੁਨਜੋ ਤਾਹੀ ਗਹਿ ਮਾਰਯੋ॥੧੨॥

ਅਰਥ - ਉਥੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮਹੱਲ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਤੇ ਛੱਪਰਾਂ ਦੇ ਉਡ ਉਡ ਕੇ ਢੇਰ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਥੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ 'ਭਲਾ ਹੋਇਆ' ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੁਣਿਆ, ਉਹਨੇ ਫੜਕੇ ਮਾਰਿਆ॥ ੧੨।

ਦੋਹਰਾ॥ ਦਸ ਹਜਾਰ ਪਨਹੀਨ ਕੀ ਸਹੀ ਜੁਲਾਹੇ ਮਾਰਿ॥
ਤਾ ਪਾਛੇ ਪਹੁਚਤ ਭਯੋ ਜਹਾ ਹੁਤੀ ਸੁਸਰਾਰਿ॥ ੧੩॥

ਅਰਥ - ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਜੁੱਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਖਾ ਕੇ ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਜੁਲਾਹਾ ਸਹੁਰੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ॥ ੧੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਗ੍ਰਿਹ ਜਨਾ ਕਹਾ ਖਾਹੁ ਨਹਿ ਖਾਵੈ॥ ਭੂਖਨ ਮਰਤ ਨ ਲਜਤ ਬਤਾਵੈ॥
ਆਧੀ ਰੈਨਿ ਬੀਤ ਜਬ ਗਈ॥ ਲਾਗਤੁ ਅਧਿਕ ਛੁਧਾ ਤਿਹ ਭਈ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛੁਧਾ=ਭੁੱਖ॥

ਅਰਥ - ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਰੋਟੀ ਖਾ ਲੈ, ਪਰ ਉਹਨੇ ਨਹੀਂ ਖਾਧੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ ਤੇ ਭੁਖਾ ਮਰਣ ਲਗਾ, ਜਦੋਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਭੁੱਖ ਲਗੀ॥ ੧੪॥

ਲਕਰੀ ਭਏ ਤੇਲ ਘਟ ਫੋਰਯੋ॥ ਤੀਨੋ ਸਕਲ ਨੈਕ ਨਹਿ ਛੋਰਯੋ॥
ਸੂਰਜ ਚੜਜੋ ਉਡਗ ਛਪਿ ਗਏ॥ ਫਾਂਸਿ ਪਾਨ ਸੋ ਕਊਆ ਲਏ॥ ੧੫॥

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਡੰਡਾ ਲੈਕੇ ਤੇਲ ਦਾ ਘੜਾ ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ, ਸਾਰਾ ਪੀ ਲਿਆ, ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਨਾ ਛੱਡਿਆ, ਸੂਰਜ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਤਾਰੇ ਛੁਪ ਗਏ, ਉਹਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਾਨੇ ਫਸਾ ਲਏ॥ ੧੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਾਨੀ ਬੇਚਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲੀ ਚਲਜੋ ਚਾਕਰੀ ਧਾਇ॥

****

ਮਾਰਤ ਮਾਰਗ ਸਿੰਘ ਜਹ ਤਿਹ ਠਾਂ ਪਹੁਚਯੋ ਜਾਇ।।। ੧੬।।

ਅਰਥ - ਸੂਤ ਦੀ ਤਾਣੀ ਵੇਚਕੇ ਉਹਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲੈ ਲਈ ਤੇ ਤੁਰ ਪਿਆ, ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਉਸ ਥਾਂ ਆ ਪੁੱਜਾ, ਜਿਥੇ ਸ਼ੇਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਸੀ।। ੧੬।

ਤ੍ਰਸਿਤ ਜੁਲਾਹੋ ਦ੍ਰੁਮ ਚੜ੍ਹਯੋ ਗਹੈ ਸੈਹਥੀ ਹਾਥ।।
ਤਰੇ ਆਨਿ ਠਾਢੋ ਭਯੋ ਸਿੰਘ ਰੋਸ ਕੇ ਸਾਥ।। ੧੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਸਿਤ=ਡਰਦਾ। ਦਰਮ = ਦਰਖਤ। ਸੈਹਥੀ=ਬਰਛੀ। ਤਰੇ=ਹੇਠਾਂ।

ਅਰਥ - ਜੁਲਾਹਾ ਡਰਦਾ ਬਰਛੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਕੇ ਰੁੱਖ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਇਧਰ ਸ਼ੇਰ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਹੇਠਾਂ ਆਣ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ।। ੧੭।।

ਚੌਪਈ।। ਸਿੰਘਹਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਜੁਲਾਹੇ ਪਰੀ।। ਬਰਛੀ ਕੰਪਤ ਹਾਥ ਤੇ ਝਰੀ।।
ਮੁਖ ਮੈ ਲਗੀ ਪਿਸਟਿ ਤਰ ਨਿਕਸੀ।। ਜਨੁ ਕਰਿ ਕੰਜਕਲੀ ਸੀ ਬਿਗਸੀ।।੧੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਝਰੀ-ਡਿੱਗ ਪਈ।। ਕੰਜਕਲੀ = ਕੌਲ ਦੀ ਕਲੀ।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਜੁਲਾਹੇ ਤੇ ਪਈ ਤਾਂ ਕੰਬਦਿਆਂ ਉਹਦੇ ਹਥੋਂ ਬਰਛੀ ਡਿੱਗ ਪਈ, ਉਹ ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਲੱਗੀ ਤੇ ਉਹਦੀ ਪਿੱਠ ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੰਵਲ ਦੀ ਕਲੀ ਖਿੜੀ ਹੋਵੇ।। ੧੮।।

ਜਾਨਯੋ ਸਾਚੁ ਸਿੰਘ ਮਰਿ ਗਯੋ।।
ਉਤਰਯੋ ਪੂਛਿ ਕਾਨ ਕਟਿ ਲਯੋ।।
ਜਾਇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਤਾਹਿ ਦਿਖਾਯੋ।।
ਅਧਿਕ ਮਹੀਨੋ ਅਪਨ ਕਰਾਯੋ।। ੧੯।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਉਹ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਦਰਖ਼ਤ ਤੋਂ ਉਤਰਕੇ ਉਹਦੀ ਪੂਛ ਤੇ ਕੰਨ ਕਟ ਦਿੱਤੇ। ਜਾਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਵਿਖਾਏ ਤੇ ਆਪਦਾ ਮਹੀਨਾ ਵਧਾ ਲਿਆ।। ੧੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਤਾਕੋ ਹੁਤੋ ਚੜਿਯੋਸ ਅਨੀ ਬਨਾਇ।।
ਸੈਨਾਪਤਿ ਪਚਮਾਰ ਕੈ ਇਹ ਨ੍ਰਿਪ ਦਿਯੋ ਪਠਾਇ।। ੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨੀ=ਫ਼ੌਜ। ਪਚਮਾਰ=ਸ਼ੇਰ ਮਾਰ।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਦਾ ਇਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸੀ, ਜੋ ਫ਼ੌਜ ਸਮੇਤ ਉਸ ਤੇ ਆ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਰਾਜੇ ਨੇ

ਉਸ ਸ਼ੇਰ ਮਾਰ ਜੁਲਾਹੇ ਨੂੰ ਸੈਨਾਪਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੨੦।।

ਚੌਪਈ।। ਯਹ ਪਚਮਾਰ ਖਬਰਿ ਸੁਨ ਪਾਈ।। ਨਾਰਿ ਜੁਲਾਹੀ ਹੁਤੀ ਬੁਲਾਈ।।
ਚਿਤ ਮੈਂ ਅਧਿਕ ਦੁਹੂੰ ਡਰ ਕੀਨੋ।। ਅਰਧ ਰਾਤਿ ਬਨ ਕੋ ਮਗੁ ਲੀਨੋ।। ੨੧।।

ਅਰਥ - ਜੁਲਾਹੇ ਨੇ ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਦੋਵੇਂ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਡਰ ਗਏ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਦਾ ਰਾਹ ਲਿਆ।। ੨੧।।

ਜਬ ਤ੍ਰਿਯ ਸਹਿਤ ਜੁਲਾਹੋ ਭਾਜਯੋ।। ਤਬ ਹੀ ਘੋਰ ਘਟਾ ਘਨ ਗਾਜਯੋ।।
ਕਬਹੂੰ ਚਮਿਕਿ ਬਿਜੁਰਿਯਾ ਜਾਵੈ।। ਤਬ ਮਾਰਗ ਕੋ ਚੀਨ ਨ ਆਵੈ।। ੨੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੀਨ ਨ ਆਵੈ = ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਇਸਤਰੀ ਸਮੇਤ ਜੁਲਾਹਾ ਭੱਜ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੱਦਲ ਗੱਜਣ ਲਗੇ, ਕਦੀ ਕਦੀ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਸੀ ਤੇ ਰਾਹ ਦਾ ਪਤਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ।। ੨੨।।

ਮਗ ਤੈ ਭੂਲਿ ਤਿਸੀ ਮਗੁ ਪਰਿਯੋ।। ਜਾ ਨ੍ਰਿਪ ਅਰਿ ਕੋ ਲਸਕਰ ਢਰਿਯੋ।।
ਕੂੰਈ ਹੁਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨਹਿ ਆਈ।। ਤਾ ਮੈਂ ਪਰਯੋ ਜੁਲਾਹੋ ਜਾਈ।। ੨੩।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਰਸਤਾ ਭੁਲਕੇ ਉਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਆ ਨਿਕਲਿਆ, ਜਿਥੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਸੈਨਾ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਖੂਹ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਾਂ ਆਇਆ, ਜੁਲਾਹਾ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਡਿੱਗਾ।। ੨੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਤਾਹੀ ਕੂੰਈ ਬਿਖੈ ਜਾਇ ਪਰਯੋ ਬਿਸੰਭਾਰ।।
ਤਬ ਐਸੇ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹਿ ਉਠੀ ਆਨਿ ਪਰਜੋ ਪਚਮਾਰ।। ੨੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸੰਭਾਰ=ਬੇ-ਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਉਹ ਬੇ-ਹੋਸ਼ ਹੋਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਰੌਲਾ ਪਾਕੇ ਆਖਿਆ ਸ਼ੇਰ-ਮਾਰ ਆ ਪਿਆ ਹੈ।। ੨੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਆਨਿ ਪਰਯੋ ਪਚਮਾਰ ਸਭਨ ਸੁਨਿ ਪਾਇਯੋ।।
ਅਤਿ ਲਸ਼ਕਰ ਚਿਤ ਮਾਂਹਿ ਸੁ ਤ੍ਰਾਸ ਬਢਾਇਯੋ।।
ਲੋਹ ਅਧਿਕ ਤਿਨ ਮਾਂਹਿ ਭਾਂਤਿ ਐਸੀ ਪਰਯੋ।।
ਹੋ ਜੋਧਾ ਤਿਨ ਤੇ ਏਕ ਨ ਜਿਯਤੇ ਉਬਰਯੋ।। ੨੫।।

****
ਅਰਥ - ਸ਼ੇਰ-ਮਾਰ ਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰ ਗਈ। ਉਹ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਲੜਨ ਲਗੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਸੂਰਮਾ ਜੀਉਂਦਾ ਨਾ ਬਚਿਆ।। ੨੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪੂਤ ਪਿਤਾ ਕੇ ਸਿਰ ਦਈ ਪਿਤਾ ਪੂਤ ਸਿਰ ਮਾਂਹਿ।।
ਇਸੀ ਭਾਂਤਿ ਸਭ ਕਟਿ ਮਰੇ ਰਹਯੋ ਸੁਭਟ ਕੋਊ ਨਾਂਹਿ।।੨੬।।

ਅਰਥ - ਪਿਤਾ ਨੇ ਪੁਤਰ ਨੂੰ ਅਤੇ ਪੁਤਰ ਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮੇ ਕਟ ਮਰੇ, ਕੋਈ ਵੀ ਸੂਰਮਾ ਨਾ ਰਿਹਾ।। ੨੬।।

ਚੌਪਈ।। ਤਜ ਪੁਰ ਤਿਸੀ ਜੁਲਾਹੀ ਆਈ।। ਆਇ ਬਾਰਤਾ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਜਤਾਈ।।
ਜਬ ਯਹ ਭੇਦ ਰਾਵ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਪਠੈ ਪਾਲਕੀ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਯੋ।। ੨੭।। ੧।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਜੁਲਾਹੀ ਉਹ ਥਾਂ ਤੋਂ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆ ਦਸੀ। ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਭੇਦ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਪਾਲਕੀ ਘੱਲਕੇ ਉਸ ਜੁਲਾਹੇ ਨੂੰ ਮੰਗਾਵਾ ਲਿਆ।। ੨੭ ।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤਿਰਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੯੩।।੧੬੬੯।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿਰਾਨਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੯੩।। ੧੬੬੯।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਚਰਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਦੀਨ ਦਿਆਲ

ਦੋਹਰਾ।। ਚਾਂਦਨ ਹੂੰ ਕੇ ਦੇਸ ਮੈਂ ਪ੍ਰਗਟ ਚਾਂਦ ਪੁਰ ਗਾਉ।।
ਬਿੱਪ੍ਰ ਏਕ ਤਿਹ ਠਾਂ ਰਹੈ ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਤਿਹ ਨਾਉ।। ੧।।

ਅਰਥ - ਚੰਦਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਚਾਂਦਪੁਰ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਪਿੰਡ ਸੀ, ਉਥੇ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਦਿਸਨ ਦਿਸਨ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਵਹਿ।। ਆਇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਕੋ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਹਿ।।
ਸੁਭ ਬਾਨੀ ਮਿਲਿ ਯਹੈ ਉਚਾਰੈ।। ਰਤਿ ਪਤਿ ਕੀ ਅਨੁਹਾਰਿ ਬਿਚਾਰੈ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਭ ਬਾਨੀ = ਚੰਗੀ ਬਾਣੀ।।

ਅਰਥ - ਦੇਸ਼-ਦੇਸ਼ਾਂਤਰ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਥੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਆਕੇ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ

+++

ਨੂੰ ਸੀਸ ਝੁਕਾਉਂਦੀਆ ਸਨ। ਉਹ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਚੰਗੇ ਬਚਨ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੋਹਣਾ ਲਗਦਾ ਸੀ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਨਾਰਿ ਤਿਹ ਠਾਂ ਹੁਤੀ ਰਤਿ ਸਮ ਰੂਪ ਅਪਾਰ।।
ਸੋ ਯਾਪੈ ਅਟਕਤ ਭਈ ਰਤਿ ਪਤਿ ਤਾਂਹਿ ਬਿਚਾਰ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ ਰਤਿ = ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ।।

ਅਰਥ – ਉਸ ਥਾਂ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਸਮਾਨ ਜਾਣਕੇ ਉਹਦੇ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ।। ੩।।

(ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੩੩)

ਚੌਪਈ।। ਕਬਹੂੰ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਵੈ।। ਕਬਹੂੰ ਤਿਹ ਘਰ ਬੋਲਿ ਪਠਾਵੈ।।
ਏਕ ਦਿਵਸ ਦਿਨ ਕੌ ਵਹੁ ਆਯੋ।। ਤਬ ਅਬਲਾ ਇਹ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਯੋ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਅਬਲਾ=ਇਸਤ੍ਰੀ।।

ਅਰਥ – ਹੁਣ ਕਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਹਦੇ ਘਰ ਆਉਣ ਲਗੀ ਤੇ ਕਦੀ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਉਣ ਲਗੀ। ਇਕ ਦਿਨ, ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਉਹ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ।। ੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।।

ਬੈਠੀ ਹੁਤੀ ਸਖੀਂ ਮੱਧਿ ਅਲੀਨ ਮੈਂ ਦੀਨ ਦਯਾਲ ਸੌ ਨੇਹੁ ਨਵੀਨੋ।।
ਬੈਨਨਿ ਚਿੰਤ ਕਰੈ ਚਿਤ ਮੈਂ ਇਤ ਨੈਨਨਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੋ ਮਨੁ ਲੀਨੋ।।
ਨੈਨ ਕੀ ਕਾਲ ਕੋ ਬੀਚਲ ਦੇਖਿ ਸੁ ਸੁੰਦਰਿ ਘਾਤ ਚਿਤੈਬੇ ਕੋ ਕੀਨੋ।।
ਹੀ ਲਖਿ ਪਾਇ ਜੰਭਾਇ ਲਈ ਚੁਟਕੀ ਚਟਕਾਇ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੀਨੋ।।੫।।੧।

ਅਰਥ – ਉਹ ਸਹੇਲੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਸੀ। ਉਤਲੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਉਹਨੇ ਉਹਦੇ ਵਲ ਵੇਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ, ਉਬਾਸੀ ਲਈ ਤੇ ਚੁਟਕੀ ਵਜਾ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ।। ੫।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਚੌਰਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੯੪।।੧੬੭੪।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਚੌਰਾਨੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੯੪।। ੧੬੭੪।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪਚਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਿੰਦੂ

ਚੌਪਈ। ਦੁਹਿਤਾ ਏਕ ਜਾਟ ਉਪਜਾਈ।। ਮਾਂਗਤ ਭੀਖਿ ਹਮਾਰੇ ਆਈ।।
ਬਿੰਦੋ ਅਪਨੋ ਨਾਮੁ ਰਖਾਯੋ।। ਚੇਰਿਨ ਕੇ ਸੰਗ ਦ੍ਰੋਹ ਬਢਾਯੋ।। ੧।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਜੱਟ ਦੀ ਲੜਕੀ ਸੀ ਜੋ ਭੀਖ ਮੰਗਦੀ ਹੋਈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਈ। ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਬਿੰਦੂ ਸੀ, ਉਹ ਹੋਰ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਔਖੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।। ੧।।

ਡੋਲਾ ਮਾਟੀ ਕੋ ਤਿਨ ਲਯੋ।। ਤਾ ਮੈ ਡਾਰਿ ਸਰਸਵਹਿ ਦਯੋ।।
ਚਾਰਿ ਮੇਖ ਲੋਹਾ ਕੀ ਡਾਰੀ।। ਦਾਬਿ ਗਈ ਤਾਕੀ ਪਿਛਵਾਰੀ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਸਵਹਿ=ਸਰੋਂ।

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਇਕ ਭਾਂਡਾ ਲਿਆ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਸਰ੍ਹੋਂ ''ਾ ਦਿਤੀ। ਚਾਰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਕਿੱਲ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਉਹਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ।। ੨।।

ਆਪ ਰਾਵ ਤਨ ਆਨਿ ਜਤਾਯੋ।। ਇਕੁ ਟੌਨਾ ਇਹ ਕਰ ਮਮ ਆਯੋ।।
ਜੋ ਤੁਮ ਕਹੋ ਤੋ ਆਨਿ ਦਿਖਾਊਂ।। ਕਛੁ ਮੁਖ ਤੇ ਆਗਯਾ ਤਵ ਪਾਊਂ।। ੩।।

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਆਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ,, ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਟੂਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੇ ਆਪ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਵਿਖਾਵਾਂ।। ੩।।

ਨ੍ਰਿਪ ਕਹਯੋ ਆਨਿ ਦਿਖਾਇ ਦਿਖਾਯੋ। ਸਭਹਿਨ ਕੇ ਚਿੱਤ ਭਰਮੁ ਪਜਾਯੋ।।
ਸੱਤਿ ਸੱਤਿ ਸਭਹੂੰਨ ਬਖਾਨਯੋ।। ਤਾਕੋ ਭੇਦ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਜਾਨਯੋ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਦੇ ਕਹਿਣ ਉਤੇ ਉਹਨੇ ਲਿਆਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਸੱਚ ਕਰਕੇ ਆਖਿਆ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਉਹਦਾ ਭੇਦ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।। ੪।।

ਇਹ ਚੁਗਲੀ ਜਿਹ ਊਪਰ ਖਾਈ।। ਸੋ ਚੇਰੀ ਨ੍ਰਿਪ ਪਕਰਿ ਮੰਗਾਈ।।
ਕੁਠਰਨ ਮਾਰਿ ਅਧਿਕ ਤਿਹ ਮਾਰੀ।। ਸੀ ਨਾ ਮੁਖ ਤੇ ਨੈਕ ਉਚਾਰੀ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁਠਰਨ-ਕੋਰੜਿਆਂ।

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਜਿਸ ਸਹੇਲੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਆ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਫੜਕੇ ਮੰਗਵਾਇਆ। ਉਹਨੂੰ ਕੋਰੜਿਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਹਨੇ ਮੂੰਹੋਂ 'ਸੀ' ਤਕ ਨਾ ਕਹੀ।। ੫।।

ਮਾਰਿ ਪਰੀ ਵਹ ਨੈਕੁ ਲ ਮਾਨਯੋ।। ਯਹ ਤ੍ਰਿਯ ਹਠੀ ਰਾਵਹੂੰ ਜਾਨਯੋ।।
ਦਿਬਕੀ ਬਾਤ ਚਲਨ ਜਬ ਲਾਗੀ।। ਆਧੀ ਰਾਤਿ ਗਏ ਤਬ ਭਾਗੀ।। ੬।।

ਅਰਥ - ਮਾਰ ਪੈਣ ਤੇ ਵੀ ਉਹ ਜ਼ਰਾ ਨਾ ਮੰਨੀ, ਰਾਜ੍ਹਾ ਵੀ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬੜੇ ਹਠ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਤੁਰਨ ਲਗੀ, ਤਾਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਹ ਨੱਸ ਗਈ।। ੬।।

ਭੇਜਿ ਮਨੁਖ ਨ੍ਰਿਪ ਪਕਰਿ ਮੰਗਾਈ।। ਏਕ ਕੋਠਰੀ ਮੈ ਰਖਵਾਈ।।
ਬਿਖੁ ਕੋ ਖਾਨਾ ਤਾਂਹਿ ਖਵਾਯੋ।। ਵਾਹਿ ਮ੍ਰਿਤੁ ਕੇ ਧਾਮ ਪਠਾਯੋ।। ੭।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਖੁ ਕੋ ਖਾਨਾ = ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਦਮੀ ਭੇਜਕੇ ਫੜਕੇ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਇਕ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨੂੰ ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਮਿਲਾਕੇ ਖੁਆਈ ਤੇ ਮਿਰਤ ਲੋਕ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ।। ੭।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਪਚਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੯੫।।੧੬੮੧।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਪਚਾਨੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੯੫।। ੧੬੮੧।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਛੇਆਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਗੌਹਰਾਂ

ਦੋਹਰਾ।। ਮਰਗ ਜੌਹਡੇ ਕੇ ਬਿਖੈ ਏਕ ਪਠਾਨੀ ਨਾਰ।।
ਬੈਰਮ ਖਾਂ ਤਾਕੋ ਰਹੈ ਭਰਤਾ ਅਤਿ ਸੁਭ ਕਾਰ।। ੧।।

ਅਰਥ - ਮਰਗ ਜੌਹੜੇ ਨਾਂ ਦੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪਠਾਣ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਬੈਰਮ ਖਾਂ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੧।।

ਤਵਨ ਪਠਾਨੀ ਕੋ ਹੁਤੋ ਨਾਮ ਗੌਹਰਾ ਰਾਇ।।
ਜਾਨੁ ਕਨਕ ਕੀ ਪੁੱਤ੍ਰਿਕਾ ਬਿਧਨਾ ਰਚੀ ਬਨਾਇ।। ੨।।

****

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਨਕ=ਸੋਨਾ। ਬਿਧਨਾ = ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ।

ਅਰਥ - ਉਸ ਪਠਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਗੌਹਰਾਂ ਰਾਇ ਸੀ, ਉਹ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਮਾਨੋ ਉਸਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਆਪ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।। ੨।।

ਅਰਿ ਬਲੁ ਕੈ ਆਵਤ ਭਏ ਤਾਪੈਂ ਅਤਿ ਦਲ ਜੋਰਿ।।
ਦੈ ਹੈ ਯਾਹਿ ਨਿਕਾਰਿਕੈ ਲੈਹੈ ਦੇਸ ਮਰੋਰਿ।। ੩।।

ਅਰਥ - ਦੁਸ਼ਮਣ ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਖੋਹਣ ਲਈ ਆ ਗਿਆ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਦੂਤ ਤਬੈ ਬੈਰਮ ਪਹਿ ਆਯੋ।। ਤਾਕੋ ਅਧਿਕ ਰੋਸ ਉਪਜਾਯੋ।।
ਬੈਠਯੋ ਕਹਾ ਦੈਵ ਕੇ ਖੋਏ।। ਤੋਪੈਂ ਕਰੇ ਆਰਬਿਨ ਢੋਏ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਬੈਰਮ ਦੇ ਕੋਲ ਇਕ ਦੂਤ ਆਇਆ ਤੇ ਬੜਾ ਰੋਹ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਦੂਤ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਮਾਰੇ ਕਿਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੋਪਾਂ ਲੈਕੇ ਚੜ੍ਹ ਆਏ ਹਨ।। ੪।।

ਬੈਰਮ ਅਧਿਕ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਡਰਿਯੋ।। ਆਪੁ ਭਜਨ ਕੋ ਸਾਮੋ ਕਰਿਯੋ।।
ਤਦ ਚਲਿ ਤੀਰ ਪਠਾਨੀ ਆਈ।। ਤਾਸੋਂ ਕਹਯੋ ਸੁ ਚਹੌਂ ਸੁਨਾਈ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਮੋ=ਸਲਾਹ।।

ਅਰਥ - ਬੈਰਮ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣਕੇ ਬੜਾ ਡਰਿਆ ਤੇ ਦੌੜਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਲਗਾ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਪਠਾਣੀ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਆਈ ਅਤੇ ਬੋਲੀ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੋਰ ਪਿਤਾ ਐਸੋ ਹੁਤੋ ਜਾਕੋ ਜਗ ਮੈ ਨਾਮ।।
ਤੂੰ ਕਾਤਰ ਐਸੋ ਭਯੋ ਛਾਡਿ ਚਲਿਯੋ ਸੰਗ੍ਰਾਮ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਤਰ=ਡਰਪੋਕ। ਸੰਗ੍ਰਾਮ=ਜੰਗ।

ਅਰਥ - ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਤਾਂ ਜਗ ਵਿਚ ਨਾਂ ਸੀ, ਪਰ ਤੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਰਪੋਕ ਏਂ ਕਿ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਭੱਜ ਰਿਹਾ ਏਂ।। ੬।।

ਚੌਪਈ।। ਅਪਨੀ ਪਗਿਯਾ ਮੋਕਹ ਦੀਜੈ।। ਮੇਰੀ ਪਹਿਰ ਇਜਾਰਹਿ ਲੀਜੈ।।
ਜਬ ਮੈਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤਿਹਾਰੋ ਧਰਿਹੌਂ।। ਟੂਕ ਟੂਕ ਬੈਰਿਨ ਕੇ ਕਰਿਹੌਂ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਇਜਾਰਹਿ=ਸਲਵਾਰ।। ਧਰਿਹੌਂ=ਪਾਵਾਂਗੀ। ਬੈਰਿਨ=ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ।।

ਅਰਥ - ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪੱਗ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸਲਵਾਰ ਪਾ ਲਵੋ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕਰਾਂਗੀ ਤਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੀ।। ੭।।

ਯੌ ਕਹਿ ਪਤਿਹਿ ਭੋਹਰੇ ਦੀਨੋ।। ਤਾਕੈ ਛੀਨਿ ਆਯੁਧਨ ਲੀਨੋ।।
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਾਂਧਿ ਨਰ ਭੇਖ ਬਨਾਯੋ।। ਪਹਿਰਿ ਕਵਚ ਦੁੰਦਭੀ ਬਜਾਯੋ।। ੮।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਭੋਰੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਸਾਰੇ ਹਥਿਆਰ ਖੋਹ ਲਏ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਾਕੇ ਉਹਨੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਭੇਸ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਪਹਿਣ ਕੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾ ਦਿੱਤੇ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੈਨ ਸਕਲ ਲੈਕੈ ਚੜੀ ਸੂਰਨ ਸਕਲ ਜਤਾਇ।।
ਬੈਰਮ ਖਾਂ ਮੁਹਿ ਭ੍ਰਿਤ ਕੌ ਬੀਰਾ ਦਯੋ ਬੁਲਾਇ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭ੍ਰਿਤ ਕੌ=ਦਾਸ ਨੂੰ।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਚੜ੍ਹ ਪਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦਸਿਆ ਕਿ ਬੈਰਮ ਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਜੰਗ ਦਾ ਬੀੜਾ ਮੈਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਹੈ।। ੯।।

ਚੌਪਈ।। ਸੈਨਾ ਸਕਲ ਸੰਗ ਲੈ ਧਾਈ।। ਬਾਂਧੇ ਗੋਲ ਸਾਮੁਹੇ ਆਈ।।
ਬੈਰਮ ਖਾਂ ਇਕ ਭ੍ਰਿਤ ਪਠਾਯੋ।। ਮੋਕਹ ਜੀਤਿ ਤਬ ਆਗੇ ਜਾਯੋ।। ੧੦।।

ਅਰਥ - ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਉਹ ਚੜ੍ਹ ਪਈ ਤੇ ਗੋਲ ਘੇਰਾ ਬੰਨਕੇ ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ। ਉਹ ਬੋਲੀ ਕਿ ਬੈਰਮ ਖਾਂ ਨੇ ਇਕ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ, ਕਿ ਇਸ ਨੋਕਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਅੱਗੇ ਜਾਓ।। ੧੦।।

ਯੋ ਸੁਨਿ ਸੂਰ ਸਕਲ ਰਿਸ ਭਰੇ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੈ ਆਯੁਧੁ ਧਰੇ।।
ਤਾਂਕੋਂ ਘੇਰਿ ਦਸੌ ਦਿਸਿ ਆਏ।। ਤਾਨਿ ਕਮਾਨਨ ਬਾਨ ਚਲਾਏ।। ੧੧।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਭਰੇ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲਏ। ਉਹਨਾਂ ਉਹਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰ ਲਿਆ, ਕਮਾਣਾਂ ਕੱਸਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਲਗੇ।। ੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਸਿ ਫਾਂਸੀ ਧਰਿ ਸਿਪਰ ਲੈ ਗੁਰਜ ਗੁਫਨ ਲੈ ਹਾਥ।।
ਗਿਰਿ ਗਿਰਿ ਗੇ ਜੋਧਾ ਧਰਨਿ ਬਿਧੇ ਬਰਛਿਯਨ ਸਾਥ।। ੧੨।।

ਅਰਥ - ਤਲਵਾਰ, ਬਰਛੀਆਂ, ਗੁਰਜ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੂਰਮੇ ਬਰਛੀਆ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਗਏ।। ੧੨।।

****

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।।

ਲਏ ਹਾਥ ਸੈਥੀ ਅਰਬ ਖਰਬ ਧਾਏ।।
ਬੰਧੇ ਗੋਲ ਹਾਠੇ ਹਠੀ ਖੇਤ ਆਏ।।
ਮਹਾ ਕੋਪ ਕੈ ਬਾਲ ਕੇ ਤੀਰ ਢੂਕੇ।।
ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰਿ ਕੂਕੇ।। ੧੩।।

ਅਰਥ – ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਫੜੀ ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਆਏ ਤੇ ਗੋਲ ਘੇਰਾ ਬਣਾਕੇ ਹਠ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਗੇ। ਉਹ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਤੀਰ ਮਾਰਣ ਲਗੇ, ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ 'ਮਾਰੋ-ਮਾਰੋ' ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆਉਣ ਲਗੀਆਂ।। ੧੩।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਛੋਰਿ ਨਿਸਾਸਨ ਕੇ ਫਰਰੇ ਭਟ ਢੋਲ ਢਮਾਕਨ ਦੈ ਕਰਿ ਢੂਕੇ।।
ਢਾਲਨ ਕੌਂ ਗਹਿਕੈ ਕਰ ਭੀਤਰ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰਿ ਦਸੌਂ ਦਿਸਿ ਕੂਕੇ।।
ਵਾਰ ਅਪਾਰ ਬਹੇ ਕਈ ਬਾਰ ਗਏ ਛੁਟਿ ਕੰਚਨ ਕੋਟਿ ਕਨੂਕੇ।।
ਲੋਹ ਲੁਹਾਰ ਗੜ੍ਹੈ ਜਨੁ ਜਾਰਿ ਉਠੈਂ ਇਕ ਬਾਰਿ ਤ੍ਰਿਨਾਰਿ ਭਭੂਕੇ।। ੧੪।।

ਅਰਥ – ਝੰਡੇ ਝੁਲਾਉਂਦੇ, ਢੋਲ ਵਜਾਂਦੇ, ਢਾਲਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜਕੇ ਸਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸੂਰਮੇ 'ਮਾਰੋ-ਮਾਰੋ' ਪੁਕਾਰਨ ਲਗੇ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਤੋਂ ਕਈ ਸੁਨਹਿਰੀ ਚਿੰਗਾੜੀਆਂ ਨਿਕਲਣ-ਲਗੀਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੰਭਾਕੇ ਉਠ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੁਹਾਰ ਲੋਹੇ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਕੁਟ ਕੁਟ ਕੇ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।। ੧੪।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਗੁਰਿਏ ਖੇਲ ਮਹਮੰ ਦਿਲੇ ਜਾਕ ਧਾਏ।।
ਦਓਜਈ ਅਫਰੀਦੀਏ ਕੋਪਿ ਆਏ।।
ਹਠੇ ਸੂਰ ਲੋਦੀ ਮਹਾ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ।।
ਪਰੇ ਆਨਿ ਕੈ ਬਾਢਵਾਰੀਨ ਲੈ ਕੈ।। ੧੫।।

ਅਰਥ – ਗੁਰੀਏ, ਮੁਹੰਮਦੀ, ਦਉਜਈ, ਅਫਰੀਦੀ ਪਠਾਣ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਆਏ। ਲੋਧੀ ਸੂਰਮੇ ਹਠ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਗੇ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈਕੇ ਟੁਟ ਪਏ।। ੧੫।।

ਪਰੀ ਬਾਢ ਵਾਰੀਨ ਕੀ ਮਾਰਿ ਭਾਰੀ।। ਗਏ ਜੂਝਿ ਜੋਧਾ ਬਡੇਈ ਹੰਕਾਰੀ।।
ਮਹਾ ਮਾਰਿ ਬਾਨਾਨ ਕੀ ਗਾੜ ਐਸੀ।। ਮਨੌ ਕੁਆਰਕੇ ਮੇਘ ਕੀ ਬ੍ਰਿਸਟਿ ਜੈਸੀ।।੧੬।।

ਅਰਥ – ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਕੱਟ-ਵੱਢ ਨਾਲ ਕਈ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹੰਕਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਭਿੜ ਪਏ। ਤੀਰ ਏਨੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਲਗੇ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਾਉਣ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।। ੧੬।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾਂ ੯੩੫।।)

ਪਰੇ ਆਨਿ ਜੋਧਾ ਚਹੂੰ ਓਰ ਭਾਰੇ ।। ਮਹਾਂ ਮਾਰਹੀ ਮਾਰਿ ਐਸੀ ਪੁਕਾਰੇ ।।
ਹਟੇ ਨਾਹਿ ਛੱਤ੍ਰੀ ਛਕੇ ਛੋਭ ਐਸੇ ।। ਮਨੋ ਸਾਚ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਕੀ ਜ੍ਵਾਲ ਜੈਸੇ ।। ੧੭ ।।

ਅਰਥ–ਚਾਰਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸੂਰਮੇ ਆ ਪਏ ਅਤੇ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਕੂਕਣ ਲਗੇ। ਖੱਤਰੀ ਕਾਲ ਦੀ ਜਵਾਲਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਲਗੇ।। ੧੭।।

ਧਏ ਅਰਬ ਆਛੇ ਮਹਾਂ ਸੂਰ ਭਾਰੀ ।।
ਕਰੈ ਤੀਨਹੂੰ ਲੋਕ ਜਿਨਕੌ ਜੁਹਾਰੀ ।।
ਲਏ ਹਾਥ ਤਿਰਸੂਲ ਐਸੌ ਭ੍ਰਮਾਵੈ ।।
ਮਨੋ ਮੇਘ ਮੈ ਦਾਮਨੀ ਦਮਕਿ ਜਾਵੈ ।। ੧੮ ।।

ਪਦ ·ਅਰਥ = ਭ੍ਰਮਾਵੈ=ਭੁਆਂਦੇ।।

ਅਰਥ – ਅਰਬ ਦੇਸ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸੂਰਮੇ ਤੁਰ ਪਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਵੀ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਲੈਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁਆਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ ਹੋਵੇ।। ੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਧਾਏ ਬੀਰ ਜੋਰਿ ਦਲ ਭਾਰੀ।। ਬਾਨਾ ਬਧੇ ਬਡੇ ਹੰਕਾਰੀ।।
ਤਾਨ ਧਨਹਿਯਨ ਬਾਨ ਚਲਾਵੈ।। ਬਾਂਧੇ ਗੋਲ ਸਾਮੁਹੇ ਆਵੈ।। ੧੯।।

ਅਰਥ – ਵੱਡੀ ਸੈਨਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਟੁਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ, ਵਡੇ ਵਡੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ ਦਿੱਤਾ, ਕਮਾਣਾਂ ਨੂੰ ਕੱਸ ਕੈ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗੋਲ ਘੇਰਾ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ।। ੧੯।।

ਜਬ ਅਬਲਾ ਵਹ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰੇ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।
ਮੂੰਡ ਜੰਘ ਬਾਹਨ ਬਿਨੁ ਕੀਨੇ।। ਪਠੈ ਧਾਮ ਜਮ ਕੇ ਸੋ ਦੀਨੇ।। ੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ –ਪ੍ਰਹਾਰੇ=ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਮੂੰਡ=ਸਿਰ। ਜੰਘ=ਲੱਤਾਂ।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖ ਲੈਂਦੀ ਤਾਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ, ਲੱਤਾਂ ਅਤੇ ਬਾਹਵਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਰਕੇ ਜਮਲੋਕ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੰਦੀ।। ੨੦।।

****

ਜੂਝਿ ਅਨੇਕ ਸੁਭਟ ਰਨ ਗਏ॥ ਹੈਗੈ ਰਥੀ ਬਿਨਾ ਅਸਿ ਭਏ॥
ਜੂਝੇ ਬੀਰ ਖੇਤ ਭਟ ਭਾਰੀ॥ ਨਾਚੇ ਸੂਰ ਬੀਰ ਹੰਕਾਰੀ॥ ੨੧॥

ਅਰਥ - ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਵਿਚ ਲੜ ਮਰੇ ਅਤੇ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ, ਰਥ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋ ਗਏ। ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੜੇ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਸੂਰਬੀਰ ਨੱਚਣ ਲਗੇ॥ ੨੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਲਗੇ ਬ੍ਰਿਣਨ ਕੇ ਸੂਰਮਾ ਪਰੇ ਧਰਨਿ ਪੈ ਆਇ॥
ਗਿਰ ਪਰੇ ਉਠਿ ਪੁਨਿ ਲਰੇ ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਕਰਿ ਚਾਇ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਣਨ=ਜ਼ਖਮ। ਧਰਨਿ=ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ॥

ਅਰਥ - ਜ਼ਖਮੀ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਣ ਡਿਗੇ, ਉਹ ਡਿਗਕੇ ਫਿਰ ਉਠੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਗੇ॥ ੨੨॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਕਿਤੇ ਗੋਫਨੈ ਗੁਰਜ ਗੋਲੇ ਉਭਾਰੈਂ॥
ਕਿਤੇ ਚੰਦ੍ਰ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਸੈਥੀ ਸੰਭਾਰੈਂ॥
ਕਿਤੇ ਪਰਘ ਫਾਂਸੀ ਲਏ ਹਾਥ ਡੋਲੈਂ॥
ਕਿਤੇ ਮਾਰਹੀ ਮਾਰਕੈ ਬੀਰ ਬੋਲੈਂ॥ ੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਸਫਲੈ=ਘੁਮਾਣੀਆਂ॥ ਉਭਾਰੈਂ=ਉਪਰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ॥

ਅਰਥ - ਕਈ ਚੱਕ੍ਰਦਾਰ ਅੱਸਤਰ, ਗੁਰਜ, ਗੋਲਾ ਉਤਾਹਾਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਚੰਦ, ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੰਭਾਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪਰਘ ਆਦਿ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੨੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਤਿ ਚਿਤ ਕੋਪ ਬਢਾਇਕੈ ਸੂਰਨ ਸਕਲਨ ਘਾਇ॥
ਜਹਾਂ ਬਾਲਿ ਠਾਢੀ ਹੁਤੀ ਤਹਾਂ ਪਰਤ ਭੇ ਆਇ॥ ੨੪॥

ਅਰਥ - ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗੁਸਾ ਵਧਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ, ਜਿਥੇ ਇਸਤਰੀ ਖੜੀ ਸੀ॥ ੨੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਿਚਪਚਾਇ ਜੋਧਾ ਸਮੁਹਾਵੈਂ॥ ਚਟਪਟ ਸੁਭਟ ਬਿਕਟ ਕਟਿ ਜਾਵੈਂ॥
ਜੂਝਿ ਪ੍ਰਾਨ ਸਨਮੁਖ ਜੇ ਦੇਹੀ॥ ਡਾਰਿ ਬਿਵਾਨ ਬਰੰਗਨਿ ਲੇਹੀ॥ ੨੫॥

ਅਰਥ - ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕੱਟ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਜੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ

ਲੜ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇਂਦੇ ਸਨ, ਪਰੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਬਾਨਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆ ਸਨ।। ੨੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੇ ਭਟ ਆਨਿ ਅਪੱਛਰਨਿ ਲਏ ਬਿਵਾਨ ਚੜ੍ਹਾਇ।।
ਤਿਨਿ ਪ੍ਰਤਿ ਔਰ ਨਿਹਾਰਿਕੈ ਲਰਤੁ ਸੂਰ ਸਮੁਹਾਇ।। ੨੬।।

ਅਰਥ - ਪਰੀਆਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਬਾਨਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹੋਰ ਸੂਰਮੇ ਵੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੋਕੇ ਲੜਦੇ ਸਨ।। ੨੬।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।।

ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਚਾਵਡੈਂ ਚੀਤਕਾਰੀ।। ਰਹੇ ਗਿੱਧ ਆਕਾਸ਼ ਮੰਡਰਾਇ ਭਾਰੀ।।
ਲਗੇ ਘਾਇ ਜੋਧਾ ਗਿਰੇ ਭੂਮਿ ਭਾਰੇ।। ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਝੂਮੇ ਮਨੌ ਮੱਤਵਾਰੇ।। ੨੭।।

ਅਰਥ - ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲੋਂ ਇੱਲਾਂ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਭਾਰੀ ਗਿਰਝਾ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਸਤਰਾਂ ਲੇਟਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋ ਵੱਡੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਹੋਣ।। ੨੭।।

ਪਰੀ ਬਾਨ ਗੋਲਾਨ ਕੀ ਭੀਰ ਭਾਰੀ।। ਬਹੈ ਤੀਰ ਤਰਵਾਰਿ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ।।
ਹਠੇ ਐਂਠਿਯਾਰੇ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਧਾਏ।। ਬੱਧੇ ਗੋਲ ਗਾੜ੍ਹੇ ਚਲੇ ਖੇਤ ਆਏ।। ੨੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਹੈ=ਚਲਦੇ।। ਕਾਂਤੀ=ਛੁਰੀ।।

ਅਰਥ - ਤੀਰ, ਤਲਵਾਰ, ਕਟਾਰੀ, ਛੁਰੀਆਂ, ਚਲਦੇ ਸਨ, ਮਹਾਨ ਹਠੀ ਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਤੁਰ ਪਏ, ਉਹ ਗੋਲ ਘੇਰਾ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ।। ੨੮।।

ਗੁਰਿਯਾ ਖੋਲ ਮਹਮੰਦਿਲੇ ਜਾਕ ਮਾਰੇ।।
ਦਓਜਈ ਅਫਰੀਤੇ ਲੋਦੀ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਬਲੀ ਸੂਰਨਜਾਜੀ ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਕੂਟੇ।।
ਚਲੇ ਭਾਜ ਜੋਧਾ ਸਭੈ ਸੀਸ ਫੂਟੇ।। ੨੯।।

ਅਰਥ - ਜਾਦੂ ਦੀ ਗੱਠ ਖੋਲ ਕੇ ਮੁਹੰਮਦੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਦਓਜਈ, ਅਫਰੀਦੀ ਸਾਰੇ ਮਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਲੀ ਸੂਰਮੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਟੇ-ਵਢੇ ਗਏ, ਸਾਰੇ ਪਾਟੇ ਸਿਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜੇ।। ੨੯।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਸੂਰ ਗਏ ਕਟਿ ਕੈ ਝਟ ਦੈ ਤਬ ਬਾਲ ਕੁਪੀ ਹਥਿਆਰ ਸੰਭਾਰੇ।।
ਪਟਿਸ ਲੋਹ ਹਥੀ ਪਰਸੇ ਇਕਬਾਰ ਹੀ ਬੈਰਨਿ ਕੇ ਤਨ ਝਾਰੇ।।

****

ਏਕ ਲਰੇ ਇਕਹਾਰਿ ਟਰੇ ਇਕ ਦੇਖਿ ਡਰੇ ਮਰਿ ਗੇ ਬਿਨੁ ਮਾਰੇ।।
ਬੀਰ ਕਰੋਰਿ ਸਰਾਸਨ ਛੋਰਿ ਦ੍ਰਿਣਾਨ ਕੌ ਤੋਰਿ ਸੁਆਨਨ ਡਾਰੇ।।੩੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਲਕੁ=ਇਸਤ੍ਰੀ। ਲੋਹ=ਲੋਹੇ ਦੇ।।

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਸੂਰਮੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਕੱਟਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਗੌਹਰਾਂ ਹਥਿਆਰ ਸੰਭਾਲਕੇ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਈ। ਲੋਹੇ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਮਾਰੇ। ਇਕ ਲੜੇ, ਇਕ ਹਾਰ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ, ਟਲ ਕੇ ਪਿਛਾਹਾਂ ਹਟ ਗਏ, ਇਕ ਬਿਨਾਂ ਮਾਰਿਆਂ ਹੀ ਮਰ ਗਏ, ਕ੍ਰੋੜਾ ਸੂਰਮੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਛੱਡਕੇ ਘਾਹ ਦੀਆਂ ਤਿੜਾਂ ਤੋੜਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਹਾਰ ਮੰਨ ਰਹੇ ਸਨ।। ੩੦।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੩੬।।)

ਚੌਪਈ।। ਕੋਪੇ ਅਰਿ ਬਿਲੋਕਿ ਤਬ ਭਾਰੇ।। ਦੁੰਦਭਿ ਚਲੇ ਬਜਾਇ ਨਗਾਰੇ।।
ਟੂਟੇ ਚਹੂੰ ਓਰ ਰਿਸਿ ਕੈ ਕੈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਆਯੁਧੁ ਲੈ ਕੈ।। ੩੧।।

ਅਰਥ - ਦੁਸ਼ਮਣ ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਹੋ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਢੋਲ-ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਜੁਧ ਕਰਨ ਲਈ ਟੁਟ ਪਏ।। ੩੧।।

ਦੋਹਰ।। ਬੱਜ੍ਰਬਾਨ ਬਿਛੂਆ ਬਿਸਿਖ ਬਰਸਜੋ ਸਾਰ ਅਪਾਰ।।
ਊਚ ਨੀਚ ਕਾਯਰ ਸੁਭਟ ਸਭ ਕੀਨੇ ਇਕਸਾਰ।। ੩੨।।

ਅਰਥ - ਬੱਜ੍ਰਬਾਨ, ਬਿਛੂਆ ਤੇ ਬਿਸਿਖ ਨਾਂ ਦੇ ਤੀਰ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਰ੍ਹਨ ਲਗੇ। ਉਚੇ ਨੀਵੇਂ, ਡਰਪੋਕ ਸੂਰਮੇ ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਕੀਤੇ।। ੩੨।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਖੇਤ ਜਬ ਪਰਿਯੋ।। ਅਰਬਰਾਇ ਕੁਪਿ ਬਚਨ ਉਚਰਿਯੋ।।
ਜਾਕੋ ਜਿਯਤ ਜਾਨ ਨਹੀ ਦੀਜੈ।। ਘੇਰਿ ਦਸੋ ਦਿਸਿ ਤੇ ਬਧੁ ਕੀਜੈ।। ੩੩।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਜੁਧ ਹੋਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਅਰਬ ਰਾਇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਆਖਣ ਲਗਾ, ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰ ਮਾਰਨਾ ਹੈ।। ੩੩।।

ਅਰਬਰਾਇ ਕੁਪਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਕੋਪੇ ਸੂਰਬੀਰ ਐਠਜਾਰੇ।।
ਤਾਨਿ ਕਮਾਨਨ ਬਾਨ ਚਲਾਏ।। ਬੇਧਿ ਬਾਲ ਕੋ ਪਾਰ ਪਰਾਏ।। ੩੪।।

ਅਰਥ - ਅਰਬ ਰਾਇ ਦੇ ਗੁਸੇ ਭਰੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਹੰਕਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਗੁਸੇ ਹੋ ਉਠੇ। ਉਹਨਾ ਨੇ ਕਮਾਣਾਂ ਕੱਸ ਕੱਸ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਏ, ਜੋ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹਕੇ ਪਾਰ ਨਿਕਲ ਗਏ।। ੩੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬੇਧਿ ਬਾਨ ਜਬ ਤਨ ਗਏ ਤਬਤ੍ਰਿਯ ਕੋਪ ਬਢਾਇ।।
ਅਮਿਤ ਜੁੱਧ ਤਿਹ ਠਾਂ ਦਿਯੋ ਸੋ ਮੈ ਕਹਤ ਬਨਾਇ।। ੩੫।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਭਿਆਨਕ ਜੁਧ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਦਾ ਮੈਂ ਵਰਨਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।। ੩੫।।

ਚੌਪਈ।। ਲਗੇ ਦੇਹ ਤੇ ਬਾਨ ਨਿਕਾਰੇ।। ਤਨ ਪੁਨਿ ਵਹੈ ਬੈਰਿਯਨ ਮਾਰੇ।।
ਜਿਨਕੀ ਦੇਹ ਘਾਵ ਦ੍ਰਿੜ ਲਾਗੇ।। ਤੁਰਤੁ ਬਰੰਗਨਿਨ ਸੋ ਅਨੁਰਾਗੇ।। ੩੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰੰਗਨਿਨ = ਅਪੱਛਰਾ, ਪਰੀਆਂ।।

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਲਗੇ ਤੀਰ ਕੱਢੇ ਅਤੇ ਖਿੱਚਕੇ ਉਹੀ ਤੀਰ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰੇ। ਉਹ ਤੀਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਗੇ, ਉਹਨੂੰ ਤਰੁੰਤ ਪਰੀਆਂ ਨੇ ਵਰ ਲਿਆ।। ੩੬।।

ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਬੀਰ ਬਹੁ ਮਾਰੇ।। ਬਾਜੀ ਕਹੀ ਰਥੀ ਹਨਿ ਡਾਰੇ।।
ਤੁਮਲ ਜੁੱਧ ਤਿਹ ਠਾਂ ਅਤਿ ਮਚਿਯੋ।। ਏਕ ਸੂਰ ਜੀਯਤ ਨਹਿ ਬਚਿਯੋ।। ੩੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਮਲ=ਗੋਲ ਚਕਰ।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ ਤੇ ਰਥਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਉਸ ਥਾਂ ਗੋਲ ਘੇਰਾ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਬੜਾ ਜੰਗ ਮਚਿਆ, ਇਕ ਵੀ ਸੂਰਮਾ ਜਿਉਂਦਾ ਨਾਂ ਬਚਿਆ।। ੩੭।।

ਅਰਬਰਾਇ ਆਪਨ ਤਬ ਧਾਯੋ।। ਆਨਿ ਬਾਲ ਸੋ ਜੂਝ ਮਚਾਯੋ।।
ਚਤੁਰ ਬਾਨ ਤਬ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।। ਚਾਰੋ ਅਸ੍ਰ ਮਾਰ ਹੀ ਡਾਰੇ।। ੩੮।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਅਰਬ ਰਾਇ ਅਗੇ ਵਧਿਆ, ਆਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਤਦ ਚਾਰ ਤੀਰ ਗੋਹਰਾਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਮਾਰੇ, ਉਹਦੇ ਚਾਰੇ ਹੀ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।। ੩੮।।

ਪੁਨਿ ਰਥ ਕਾਟਿ ਸਾਰਥੀ ਮਾਰਯੋ।। ਅਰਬਰਾਇ ਕੋ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ।।
ਮੋਹਿਤ ਕੈ ਤਾਕੋ ਗਹਿ ਲੀਨੋ।। ਦੁੰਦਭਿ ਤਬੈ ਜੀਤਿ ਕੌ ਦੀਨੋ।। ੩੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਰਥੀ=ਰਥਵਾਹੀ।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਰਥਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਕੇ ਰਥਵਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਤੇ ਅਰਬ ਰਾਇ ਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾਇਆ। ਉਹਨੂੰ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਕੇ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਨਗਾਰਾ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ।। ੩੯।।

****

ਤਾਕੋ ਬਾਂਧਿ ਧਾਮ ਲੈ ਆਈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਦਰਬੁ ਲੁਟਾਈ।।
ਜੈ ਦੁੰਦਭੀ ਦ੍ਵਾਰ ਪੈ ਬਾਜੀ।। ਗ੍ਰਿਹ ਕੇ ਲੋਕ ਸਕਲ ਭੇ ਰਾਜੀ।। ੪੦।।

ਅਰਥ - ਉਹਨੂੰ ਬੰਨ ਕੇ ਉਹ ਘਰ ਲੈ ਆਈ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧਨ ਵੰਡਿਆ। ਜਦੋਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਨਗਾਰਾ ਵੱਜਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ।। ੪੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਢਿ ਭੋਹਰਾ ਤੇ ਪਤਿਹਿ ਦੀਨੋ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਦਿਖਾਇ।।
ਬਿਦਾ ਕਿਯੋ ਇਕ ਅੱਸ੍ਵ ਦੈ ਔ ਪਗਿਯਾ ਬਧਵਾਇ।। ੪੧।। ੧।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਉਹਨੇ ਭੋਰੇ ਵਿਚੋਂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕੱਢਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ। ਉਹਨੇ ਉਹਨੂੰ ਇਕ ਘੋੜਾ ਤੇ ਪੱਗ ਦੇ ਕੇ ਛਡ ਦਿਤਾ।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਛਯਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੯੬।।੧੭੨੨।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਛਿਆਨੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੯੬ ।। ੧੭੨੨ ।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਸਤਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਜਾ ਰਸਾਲੂ ਤੇ ਰਾਣੀ ਕੋਕਲਾਂ

ਦੋਹਰਾ।। ਸਯਾਲਕੋਟ ਕੇ ਦੇਸ ਮੈ ਸਾਲਬਾਹਨਾ ਰਾਵ।।
ਖਟ ਦਰਸ਼ਨ ਕੌ ਮਾਨਈ ਰਾਖਤ ਸਭ ਕੋ ਭਾਵ।। ੧।।

ਅਰਥ - ਸਿਆਲ ਕੋਟ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸਾਲਵਾਨ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਉਹ ਖਟ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੧।।

ਸ੍ਰੀ ਤ੍ਰਿਪਰਾਰਿ ਮਤੀ ਹੁਤੀ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਨਾਮ।।
ਭਜੈ ਭਵਾਨੀ ਕੌ ਸਦਾ ਨਿਸੁਦਿਨ ਆਠੌਂ ਜਾਮ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਜੈ=ਜਪਦੀ ਸੀ।।

ਅਰਥ - ਉਹਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਤ੍ਰਿਪਰਾਰਿ ਮਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਭਵਾਨੀ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਦੀ ਸੀ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਯਹ ਜਬ ਭੇਦ ਬਿੱਕ੍ਰਮੈ ਪਾਯੋ।। ਅਮਿਤ ਸੈਨ ਲੈ ਕੈ ਚੜ੍ਹਿ ਧਾਯੋ।।

ਨੈਕੁ ਸਾਲਬਾਹਨ ਨਹਿ ਡਰਿਯੋ।। ਜੋਰਿ ਸੂਰ ਸਨਮੁਖ ਹ੍ਵੈ ਲਰਿਯੋ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੈਕੁ=ਥੋਹੜਾ ਜਿਹਾ।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਬਿੱਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਵਡੀ ਸੈਨਾ ਲੈਕੇ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ। ਸਾਲਵਾਨ ਜ਼ਰਾ ਨਹੀਂ ਡਰਿਆ, ਸੂਰਮੇ ਜੋੜਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਿਆ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਤਾਸੌ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡਿਕਾ ਐਸੇ ਕਹਿਯੋ ਬਨਾਇ।।
ਸੈਨ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਕੀ ਰਚੋ ਤੁਮ ਮੈਂ ਦੇਉਂ ਜਿਯਾਇ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਕੀ=ਮਿੱਟੀ ਦੀ।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਚਡਿੰਕਾ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸੈਨਾ ਬਣਾਓ, ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਜਾਨ ਪਾ ਦਿਆਂਗੀ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਜੋ ਜਗਮਾਤ ਕਹਿਯੋ ਸੋ ਕੀਨੋ।। ਸੈਨ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਕੀ ਰਚਿ ਲੀਨੋ।।
ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡਿ ਨਹਾਰੇ।। ਜਗੇ ਸੂਰ ਹਥਿਯਾਰ ਸੰਭਾਰੇ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਗੇ=ਜਾਗੇ।।

ਅਰਥ - ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਉਸਨੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸੈਨਾ ਬਣਾ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਚੰਡਿਕਾ ਨੇ ਮੇਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਹਥਿਆਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਜਾਗੇ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮਾਟੀ ਤੇ ਮਰਦੋਪਜੇ ਕਰਿ ਕੈ ਕ੍ਰੁੱਧ ਬਿਸੇਖ।।
ਹੈ ਗੈ ਰਥ ਪੈਦਲ ਘਨੇ ਨ੍ਰਿਪ ਉਠਿ ਚਲੇ ਅਨੇਕ।। ੬।।

ਅਰਥ - ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਉਤਪਤ ਸੂਰਮੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਉਠ ਪਏ, ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ, ਰਥ ਤੇ ਪੈਦਲ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜੇ ਉਠ ਕੇ ਚਲੇ ਪਏ।। ੬।।

ਚੌਪਈ।। ਗਹਿਰੇ ਨਾਦ ਨਗਰ ਮੈ ਬਾਜੇ।। ਗਹਿ ਗਹਿ ਗੁਰਜ ਗਰਬਿਯਾ ਗਾਜੇ।।
ਚੂਕ ਟੂਕ ਭਾਖੈਂ ਜੋ ਹ੍ਵੈ ਹੈ।। ਬਹੁਰੋ ਫੇਰਿ ਧਾਮ ਨਹਿ ਜੈਹੈ।। ੭।।

ਅਰਥ - ਨਗਰ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਨਾਦ ਵੱਜਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਉਚੀ ਗੱਜਣ ਲਗੇ, ਉਹ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਆਖਣ ਲਗੇ ਕਿ ਵਾਪਸ ਮੁੜਕੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਹੈ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਯਹੈ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਿ ਸੂਰਮਾ ਪਰੇ ਸੈਨ ਮੈ ਆਇ।।

****

ਜੋ ਬਿੱਕ੍ਰਮ ਕੋ ਦਲੁ ਹੁਤੋ ਸੋ ਲੈ ਚਲੇ ਉਠਾਇ।। ੮।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਸੈਨਾ ਤੇ ਟੁੱਟ ਪਏ ਅਤੇ ਬਿਕ੍ਰਮ ਦੇ ਦਲ ਨੂੰ ਉਠਾ ਕੇ ਲੈ ਚਲੇ।। ੮।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।।

ਰਥੀ ਕੋਟਿ ਕੂਟੇ ਕਰੀ ਕ੍ਰੋਰਿ ਮਾਰੇ।।
ਕਿਤੇ ਸਾਜ ਔ ਰਾਜ ਬਾਜੀ ਬਿਦਾਰੇ।।
ਘਨੇ ਘੂਮਿ ਜੋਧਾ ਤਿਸੀ ਭੂਮਿ ਜੂਝੇ।।
ਕਹਾ ਲੌ ਗਨੌ ਮੈਂ ਨਹੀ ਜਾਤ ਬੂਝੇ।। ੯।।

ਅਰਥ - ਅਨੇਕਾਂ ਰਥਵਾਹੀ, ਹਾਥੀ, ਰਾਜੇ, ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ, ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ, ਉਸ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕੁਦ ਪਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।। ੯।।

ਰੂਆਮਲ ਛੰਦ।।

ਅਮਿਤ ਸੈਨਾ ਲੈ ਚਲਯੋ ਤਹ ਆਪੁ ਰਾਜਾ ਸੰਗ।।
ਜੋਰਿ ਕੋਰਿ ਸੁ ਬੀਰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਿ ਸੁਰੰਗਿ।।
ਸੂਲ ਸੈਥਿਨ ਕੇ ਲਗੇ ਅਰੁ ਸੇਧਿ ਬਾਨਨ ਸਾਥ।।
ਜੂਝਿ ਜੂਝਿ ਗਏ ਤਹਾਂ ਰਨ ਭੂਮਿ ਮੱਧਿ ਪ੍ਰਮਾਥ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਮਿਤ=ਬਹੁਤ।। ਪ੍ਰਮਾਥ=ਮਾਰੇ ਗਏ।।

ਅਰਥ - ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਸੈਨਾ ਲੈਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਚਲਿਆ, ਉਹਦੀ ਸੈਨਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਸਨ। ਤ੍ਰਿਸੂਲ, ਤਲਵਾਰ, ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਉਹ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਮਾਰੇ ਗਏ।। ੧੦।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।।

ਜਗੇ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਗਏ ਜੂਝਿ ਭਾਰੇ।।
ਕਿਤੇ ਭੂਮਿ ਘੂਮੇ ਮਨੋ ਮੱਤਵਾਰੇ।।
ਕਿਤੇ ਮਾਰਹੀ ਮਾਰਿ ਐਸੇ ਪੁਕਾਰੈਂ।।

ਕਿਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਛੋਰੈਂ ਤ੍ਰਿਯਾ ਭੇਖ ਧਾਰੈਂ॥ ੧੧॥

ਅਰਥ - ਭਾਰੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਲੜ ਮਰੇ, ਕਿਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਤਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਘੁੰਮਣ ਲਗੇ। ਕਿਤੇ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਹਥਿਆਰ ਛੱਡਕੇ ਆਪਣੇ ਬਚਾਉ ਲਈ ਇਸਤਰੀ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੧੧॥

ਸਬੈ ਆਨਿ ਜੋਧਾ ਚਹੂੰਘਾਤ ਗੱਜੇ॥
ਮਹਾਂ ਸੰਖ ਔ ਦੁੰਦਭੀ ਨਾਦ ਵੱਜੇ॥
ਪਰੀ ਜੌ ਅਭੀਤਾਨ ਕੀ ਭੀਰ ਭਾਰੀ॥
ਤਬੈ ਆਪੁ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲਿਕਾ ਕਿੱਲਕਾਰੀ॥ ੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਭੀਤਾਨ ਕੀ ਭੀਰ=ਨਿਡਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਭੀੜ॥

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਸੁਰਮੇ ਚੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚਕੇ ਗੱਜਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਸੰਖ ਤੇ ਨਗਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਦ ਗੱਜਣ ਲਗੇ। ਜਦ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਵਧ ਗਈ ਤਾਂ ਆਪ ਕਾਲਕਾ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰਣ ਲਗੀ॥ ੧੨॥

ਤਹਾਂ ਆਪੁ ਲੈ ਰੁਦ੍ਰ ਡੌਰੂ ਬਜਾਯੋ॥ ਚਤੁਰ ਸਾਠਿ ਮਿਲਿ ਜੋਗਨੀ ਗੀਤਗਾਯੋ॥
ਕਹੂੰ ਕੋਪਕੈ ਡਾਕਨੀ ਹਾਂਕ ਮਾਰੈ॥ ਕਹੂੰ ਭੂਤ ਔਰ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਗੇ ਬਿਹਾਰੈ॥ ੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੁਦ੍ਰ ਡੌਰੂ ਬਜਾਯੋ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਡੌਰੂ ਵਜਾਇਆ॥

ਅਰਥ - ਉਥੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪ ਡੌਰੂ ਵਜਾਇਆ। ਅਤੇ ਚੌਹਠ ਜੋਗਨੀਆਂ ਵੀ ਮਿਲਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਕਿਤੇ ਡਾਕਨੀਆਂ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਹੌਂਕਣ ਲਗੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨੰਗੇ ਨੱਚਣ ਲਗੇ॥ ੧੩॥

ਤੋਮਰ ਛੰਦ॥ ਤਬ ਬਿੱਕ੍ਰਮੈਂ ਰਿਸਿ ਖਾਇ॥ ਭੱਟ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬੁਲਾਇ॥
ਚਿਤ ਮੈ ਅਧਿਕ ਹਠ ਠਾਨਿ॥ ਤਿਹ ਠਾਂ ਪਰਤ ਭੇ ਆਨਿ॥ ੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਸਿ = ਗੁਸਾ। ਭੱਟ=ਸੂਰਮੇ॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਬਿਕ੍ਰਮ ਨੇ ਗੁਸਾ ਖਾ ਕੇ ਕਈ ਸੁਰਮੇ ਬੁਲਾਏ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹਠ ਕਰਕੇ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ॥ ੧੪॥

ਅਤਿ ਕਹ ਸੁ ਜੋਧਾ ਆਨਿ॥ ਲਰਿ ਮਰਤ ਭੇਂ ਤਜਿ ਕਾਨਿ॥

****

ਬਾਜੰਤ੍ਰ ਕੋਟਿ ਬਜਾਇ।। ਰਨ ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਗਾਇ।। ੧੫।।

ਅਰਥ - ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਿਤੇ ਲੜਨ ਮਰਨ ਲਗੇ। ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲਗੇ ਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵੱਜਣ ਲਗਾ।। ੧੫।।

ਚੌਪਈ।। ਆਨਿ ਪਰੇ ਤੇ ਸਕਲ ਨਿਬੇਰੇ।। ਉਮਡੇ ਔਰ ਕਾਲ ਕੇ ਪ੍ਰੇਰੇ।।
ਜੇ ਚਲਿ ਦਲ ਰਨ ਮੰਡਲ ਆਏ।। ਲਰਿ ਮਰਿਕੈ ਸਭ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਏ।। ੧੬।।

ਅਰਥ - ਜਿਹੜੇ ਆਣ ਪਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰੇ ਹੋਰ ਸੂਰਮੇ ਉਛਲ ਪਏ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਲੜਨ ਲਈ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਏ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਰ ਕੇ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ।। ੧੬।।

ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਸੈਨ ਜਬ ਲਰਿਯੋ।। ਏਕ ਬੀਰ ਜੀਯਤ ਨ ਉਬਰਿਯੋ।।
ਤਬ ਹਠਿ ਰਾਵ ਆਪਿ ਦੋਊ ਧਾਏ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਾਦਿੱਤ੍ਰ ਬਜਾਏ।। ੧੭।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਸੈਨਾਂ ਭਿੜੀ ਤਾਂ ਇਕ ਵੀ ਸੂਰਮਾਂ ਜੀਉਂਦਾ ਨ ਬਚਿਆ ਤਦ ਦੋਵੇਂ ਹਠੀ ਰਾਜੇ ਚਲ ਪਏ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਣ ਲਗੇ।।੧੭।।

ਤੁਰਹੀ ਨਾਦ ਨਫੀਰੀ ਬਾਜੀ।। ਸੰਖ ਢੋਲ ਕਰਨਾਏ ਗਾਜੀ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਮੋ ਘੁਰੇ ਨਗਾਰੇ।। ਦੇਖਤ ਸੁਰ ਬਿਵਾਨ ਚੜ੍ਹਿ ਸਾਰੇ।।੧੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਰਹੀ=ਤੂਤੀਆਂ। ਕਰਨਾਏ=ਰਣ ਸਿੰਘੇ। ਘੁਰੇ=ਵੱਜੇ।।

ਅਰਥ - ਤੁਰਹੀਆ, ਨਾਦ, ਨਫੀਰੀਆਂ ਵੱਜ ਗਈਆਂ, ਸੰਖ, ਢੋਲ, ਰਣਸਿੰਘੇ ਗੱਜਣ ਲਗੇ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਬਿਬਾਨਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਵੇਖਣ ਲਗੇ।। ੧੮।।

ਜੋ ਬਿੱਕ੍ਰਮ ਤਿਹ ਘਾਇ ਚਲਾਵੈ।। ਆਪਿ ਆਨਿ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡਿ ਬਚਾਵੈ।।
ਤਿਹ ਬ੍ਰਿਣ ਏਕ ਲਗਨ ਨਹਿ ਦੇਵੈ।। ਸੇਵਕ ਜਾਨਿ ਰਾਖਿ ਕੈ ਲੇਵੈ।। ੧੯।।

ਅਰਥ - ਬਿਕ੍ਰਮ ਜੋ ਵੀ ਘਾਵ ਚਲਾਉਂਦਾ, ਚੰਡਿਕਾ ਆਪ ਆਕੇ ਬਚਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਇਕ ਵੀ ਜ਼ਖਮ ਲਗਣ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਸੇਵਕ ਜਾਣ ਕੇ ਰਖ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।। ੧੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੇਵੀ ਭਗਤ ਪਛਾਨਿ ਤਿਹ ਲਗਨ ਨ ਦੀਨੋ ਘਾਇ।।
ਬੱਜ੍ਰ ਬਾਨ ਬਰਛੀਨ ਕੋ ਬਿੱਕ੍ਰਮ ਰਹਯੋ ਚਲਾਇ।। ੨੦।।

ਅਰਥ - ਦੇਵੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਭਗਤ ਜਾਣਕੇ ਸਲਵਾਨ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤਾ, ਬਿਕ੍ਰਮ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਖੰਜਰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਤੀਰ ਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਚਲਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ।। ੨੦।।

ਚੌਪਈ॥ ਸਾਲਬਾਹਨ ਕੀ ਇਕ ਪਟਰਾਨੀ॥ ਸੋ ਰਨ ਹੇਰਿ ਅਧਿਕ ਡਰਪਾਨੀ॥
ਪੂਜਿ ਗੌਰਜਾ ਤਾਹਿ ਮਨਾਈ॥ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖਜ ਵਹੈ ਠਹਿਰਾਈ॥ ੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੇਰਿ=ਵੇਖਕੇ॥

ਅਰਥ - ਸਲਵਾਨ ਦੀ ਇਕ ਪਟਰਾਣੀ ਸੀ, ਉਹ ਜੰਗ ਵੇਖਕੇ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਈ। ਉਹਨੇ ਗੌਰੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਰਖਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ॥ ੨੧॥

ਤਬ ਤਿਹ ਦਰਸੁ ਗੌਰਜਾ ਦਯੋ॥ ਉਠਿ ਰਾਣੀ ਤਿਹ ਸੀਸ ਝੁਕਯੋ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਜਗਮਾਤ ਮਨਾਯੋ॥ ਜੀਤ ਹੋਇ ਹਮਰੀ ਬਰੁ ਪਾਯੋ॥ ੨੨॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਗੌਰੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤਾ, ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਠਕੇ ਉਹਨੂੰ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨੇ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਿੱਤ ਦਾ ਵਰ ਦਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ॥ ੨੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਾਲਬਾਹਨ ਬਿੱਕ੍ਰਮ ਭਏ ਬਾਜਯੋ ਲੋਹ ਅਪਾਰ॥
ਆਠ ਜਾਮ ਆਹਵ ਬਿਖੈ ਜੁੱਧ ਭਯੋ ਬਿਕਰਾਰ॥ ੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਠ ਜਾਮ=ਅੱਠ ਪਹਿਰ॥

ਅਰਥ - ਸਲਵਾਨ ਤੇ ਬਿਕ੍ਰਮ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲੋਹਾ ਖੜਕਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਅਠ ਪਹਿਰ ਤਕ ਭਿਆਨਕ ਜੁੱਧ ਹੋਇਆ॥ ੨੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਯਾਲਕੋਟਿ ਨਾਯਕ ਰਿਸਿ ਭਰਿਯੋ॥ ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਚੌਪਿ ਰਨ ਕਰਿਯੋ॥
ਤਨਿ ਧਨ ਬਾਨ ਬੱਜ੍ਰ ਸੇ ਮਾਰੇ॥ ਰਾਵ ਬਿੱਕ੍ਰਮਾ ਸ੍ਵਰਗ ਸਿਧਾਰੇ॥ ੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਿੱਤ੍ਰ=ਸੁੰਦਰ। ਬਚਿੱਤ੍ਰ=ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ। ਚੌਪਿ=ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ॥

ਅਰਥ - ਸਿਆਲ ਕੋਟ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸਲਵਾਨ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਉਹਨੇ ਕੱਸ ਕੱਸ ਕੇ ਬਜਰ ਦੇ ਵਾਂਗ ਤੀਰ ਮਾਰੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਬਿਕਰਮ ਸਵਰਗ ਸਿਧਾਰ ਗਿਆ॥ ੨੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੀਤਿ ਬਿੱਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਕੋ ਚਿਤ ਮੈ ਹਰਖ ਬਢਾਇ॥
ਅੰਤਹ ਪੁਰ ਆਵਤ ਭਯੋ ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸੁਖੁ ਪਾਇ॥ ੨੫॥

ਅਰਥ - ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ, ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਸੁਖ ਪਾਕੇ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ॥ ੨੫॥

ਚੌਪਈ।।ਜਬ ਰਾਜਾ ਅੰਤਹ ਪੁਰ ਆਯੋ।। ਸੁਨਜੋ ਜੁ ਬਰੁ ਰਾਨੀ ਜੂ ਪਾਯੋ।।
ਮੋਕੌ ਕਹਯੋ ਜੀਤਿ ਇਹ ਦਈ।। ਤਾਸੌ ਪ੍ਰੀਤਿ ਅਧਿਕ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।। ੨੬।।

ਅਰਥ – ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਅੰਤਪੁਰ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਰਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਵਰ-ਦਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਜਿੱਤ ਇਹਨੇ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਰਾਣੀ ਪ੍ਰਤਿਹੋਰ ਵਧ ਗਈ।। ੨੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਹਮਰੇ ਹਿਤ ਇਹ ਰਾਨਿਯੈ ਲੀਨੀ ਗੌਰਿ ਮਨਾਇ।।
ਰੀਝਿ ਭਗੌਤੀ ਬਰੁ ਦਯੌ ਤਬ ਹਮ ਜਿਤੇ ਬਨਾਇ।। ੨੭।।

ਅਰਥ – ਸਾਡੇ ਹਿਤ ਵਾਸਤੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਗੌਰੀ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ। ਭਗਵਤੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਵਰ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।। ੨੭ ।।

ਚੌਪਈ।। ਨਿਸ ਦਿਨ ਰਹੈ ਤਵਨ ਕੇ ਡੇਰੈ।। ਔਰ ਰਾਨਿਯਨ ਓਰ ਨ ਹੇਰੈ।।
ਬਹੁਤ ਮਾਸ ਰਹਤੇ ਜਬ ਭਯੋ।। ਦੇਬੀ ਪੂਤ ਏਕ ਤਿਹ ਦਯੋ।। ੨੮।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਤਵਨ ਕੇ ਡੇਰੈ=ਉਸੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਦੇਬੀ=ਦੇਵੀ।।

ਅਰਥ – ਹੁਣ ਰਾਜਾ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਹਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਹੋਰ ਰਾਣੀਆਂ ਵੱਲ ਉਹਨੇ ਵੇਖਣਾ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਬਹੁਤ ਮਹੀਨੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਦੇਵੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਦਿੱਤਾ।। ੨੮।

ਤਾਕੋ ਨਾਮ ਰਿਸਾਲੂ ਰਾਖਜੋ।। ਐਸੋ ਬਚਨ ਚੰਡਿਕਾ ਭਾਖਜੋ।।
ਮਹਾਂ ਜਤੀ ਜੋਧਾ ਇਹ ਹੋਈ।। ਜਾ ਸਮ ਔਰ ਨ ਜਗ ਮੈ ਕੋਈ।। ੨੯।।

ਅਰਥ – ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚੰਡੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਰਸਾਲੂ ਰਖਿਆ, ਚੰਡੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮਹਾਨ ਜਤੀ ਤੇ ਜੋਧਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਹਦੇ ਸਮਾਨ ਸੂਰਮਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।। ੨੯।।

ਜਜੋਂ ਜਜੋਂ ਬਢਤ ਰਿਸਾਲੂ ਜਾਵੈ।। ਨਿਤਿ ਅਖੇਟ ਕਰੈ ਮ੍ਰਿਗ ਘਾਵੈ।।
ਸੈਰ ਦੇਸ ਦੇਸਨ ਕੋ ਕਰੈ।। ਕਿਸਹੂ ਰਾਜਾ ਤੇ ਨਹਿ ਡਰੈ।। ੩੦।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਜਜੋਂ ਜਜੋਂ ਬਢਤ=ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ।।

ਅਰਥ – ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਰਿਸਾਲੂ ਵਡਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਕੇ ਹਿਰਨ ਆਦਿ ਮਾਰਣ ਲਗਾ। ਉਹ ਦੇਸ ਦੇਸਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਨ ਲਗਾ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ

ਸੀ।। ੩੦।।

ਖੇਲ ਅਖੇਟਕ ਜਬ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਵੈ।। ਤਬ ਚੌਪਰ ਕੀ ਖੇਲਿ ਮਚਾਵੈ।।
ਜੀਤਿ ਜੀਤਿ ਰਾਜਨ ਕੋ ਲੇਈ।। ਛੋਰਿ ਛੋਰਿ ਚਿੱਤ੍ਰ ਕਰਿ ਦੇਈ।। ੩੧।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਕੇ ਵਾਪਸ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਚੌਪੜ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਖੇਡ ਵਿਚ ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਚਿੱਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।। ੩੧।।

(ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੩੯)

ਏਕ ਡੋਮ ਤਾਕੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਯੋ।। ਖੇਲ ਰਿਸਾਲੂ ਸਾਥ ਰਚਾਯੋ।।
ਪਗਿਯਾ ਬਸਤ੍ਰ ਅਸ੍ਵ ਜਬ ਹਾਰੇ।। ਚਿੱਤ੍ਰ ਚਿਤਯੋ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ੩੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਡੋਮ=ਮਿਰਾਸੀ। ਚਿੱਤ੍ਰ ਚਿਤ=ਚਲਾਕ ਚਿਤ।।

ਅਰਥ - ਇਕ ਮਰਾਸੀ ਉਹਦੇ ਘਰ ਆਇਆ, ਉਹਨੇ ਰਿਸਾਲੂ ਨਾਲ ਖੇਡਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਪੱਗ, ਬਸਤ੍ਰ, ਘੋੜੇ ਹਾਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਚਲਾਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਆਖਿਆ।। ੩੨।।

ਚੌਪਰ ਬਾਜ ਤੋਹਿ ਤਬ ਜਾਨੋ।। ਮੇਰੋ ਕਹਯੋ ਏਕ ਤੁਮ ਮਾਨੋ।।
ਸਿਰਕਪ ਕੇ ਸੰਗ ਖੇਲ ਰਚਾਵੋ।। ਤਬ ਇਹ ਖੇਲ ਜੀਤਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਵੋ।। ੩੩।।

ਅਰਥ - ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੌਪੜ-ਬਾਜ਼ ਤਾਂ ਮੰਨਾਂਗਾ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨੋ, ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਕਪ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਖੇਡੋ ਤੇ ਇਹ ਖੇਡ ਜਿੱਤਕੇ ਘਰ ਆਵੋ।। ੩੩।।

ਯੌਂ ਸੁਣ ਬਚਨ ਰਿਸਾਲੂ ਧਾਯੋ।। ਚੜਿ ਘੋਰਾ ਪੈ ਤੱਹੀ ਸਿੱਧਾਯੋ।।
ਸਿਰਕਪ ਕੇਦੇਸੰਤਰ ਆਯੋ।। ਆਨਿ ਰਾਵ ਸੌ ਖੇਲ ਰਚਾਯੋ।। ੩੪।।

ਅਰਥ-ਇਹ ਗਲ ਸੁਣਕੇ ਰਿਸਾਲੂ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਰਾਜਾ ਸਿਰਕਪ ਦੇ ਦੇਸ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਖੇਡਣਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।। ੩੪।।

ਤਬ ਸਿਰਕਪ ਛਲ ਅਧਿਕ ਸੁ ਧਾਰੇ।। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰਨ ਜੁਤ ਹਾਰੇ।।
ਧਨ ਹਰਾਇ ਸਿਰ ਬਾਜੀ ਲਾਗੀ।। ਸੋਊ ਜੀਤ ਲਈ ਬਡਭਾਗੀ।। ੩੫।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਸਿਰਕਪ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਛਲ-ਕਪਟ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਸਤ੍ਰ-ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਬਸਤਰ ਸਭ ਹਾਰ ਗਿਆ। ਧਨ ਹਾਰ ਕੇ ਉਹਨੇ ਸਿਰ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਉਹ ਵੀ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਰਿਸਾਲੂ ਨੇ ਜਿੱਤ ਲਈ।। ੩੫।।

ਜੀਤਿ ਤਾਹਿ ਮਾਰਨ ਲੈ ਧਾਯੋ।। ਯੌ ਸੁਨਿ ਕੈ ਰਨਿਵਾਸਹਿ ਪਾਯੋ।।
ਯਾਕੀ ਸੁਤਾ ਕੋਕਿਲਾ ਲੀਜੈ।। ਜਿਯ ਤੇ ਬਧ ਯਾਕੌ ਨਹੀਂ ਕੀਜੈ।। ੩੬।।

ਅਰਥ – ਹੁਣ ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਮਾਰਣ ਲਈ ਲੈ ਤੁਰਿਆ, ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਹਲ ਤੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ, ਕਿ ਇਸਦੀ ਧੀ ਕੋਕਲਾਂ ਲੈ ਲਵੋ, ਤੇ ਇਹਨੂੰ ਜਾਨ ਤੋਂ ਨਾ ਮਾਰੋ।। ੩੬।।

ਤਬ ਤਿਹ ਜਾਨ ਮਾਫ ਕੈ ਦਈ।। ਤਾਕੀ ਸੁਤਾ ਕੋਕਿਲਾ ਲਈ।।
ਦੰਡਕਾਰ ਮੈ ਸਦਨ ਸਵਾਰਯੋ।। ਤਾਕੇ ਬੀਚ ਰਾਖ ਤਿਹ ਧਾਰਯੋ।। ੩੭।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਦੰਡਕਾਰ ਮੈ ਸਦਨ ਸਵਾਰਯੋ=ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਘਰ ਬਣਾਇਆ।।

ਅਰਥ – ਤਦ ਉਹਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਰਿਸਾਲੂ ਨੇ ਉਹਦੀ ਧੀ ਕੋਕਿਲਾ ਲੈ ਲਈ। ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਘਰ ਬਣਾਇਆ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਰਖਣ ਲਗਾ।। ੩੭।।

ਤਾਕੌ ਲਰਿਕਾਪਨ ਜਬ ਗਯੋ।। ਜੋਬਨ ਆਨਿ ਦਮਾਮੋ ਦਯੋ।।
ਰਾਜਾ ਨਿਕਟ ਨ ਤਾਕੇ ਆਵੈ।। ਯਾਤੇ ਅਤਿ ਰਾਨੀ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ।। ੩੮।।

ਅਰਥ – ਜਦ ਉਹਦਾ ਬਚਪਨ ਬੀਤ ਗਿਆ, ਤੇ ਜੁਆਨੀ ਧੂਮ ਧਾਮ ਨਾਲ ਆ ਪਹੁੰਚੀ। ਰਾਜਾ ਉਹਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।। ੩੮।।

ਏਕ ਦਿਵਸ ਰਾਜਾ ਜਬ ਆਯੋ।। ਤਬ ਰਾਨੀ ਯੋ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਹਮ ਕੋ ਲੈ ਤੁਮ ਸੰਗ ਸਿਧਾਰੌ।। ਬਨ ਮੈ ਜਹਾਂ ਮ੍ਰਿਗਨ ਕੌ ਮਾਰੌ।। ੩੯।।

ਅਰਥ – ਇਕ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਚਲੋ, ਜਿਥੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਹਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹੋ।। ੩੯।।

ਲੈ ਰਾਜਾ ਤਿਹ ਸੰਗ ਸਿਧਾਯੋ।। ਜਹ ਮ੍ਰਿਗ ਹਨਤ ਹੇਤ ਤਹ ਆਯੋ।।
ਦੈ ਫੇਰਾ ਸਰ ਸੌ ਮ੍ਰਿਗ ਮਾਰਯੋ।। ਯਹ ਕੌਤਕ ਕੋਕਿਲਾ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ੪੦।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਨਿਹਾਰਜੋ=ਦੇਖਿਆ।।

ਅਰਥ – ਰਾਜਾ ਉਹਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਾ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਹਿਰਨ ਮਾਰਦਾ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਇਹ ਘਟਨਾ ਕੋਕਲਾਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖੀ।। ੪੦।।

ਤਬ ਰਾਨੀ ਯੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸੁਨੋ ਬਾਤ ਨ੍ਰਿਪ ਸਾਥ ਹਮਾਰੇ।।
ਦ੍ਰਿਗ ਸਰ ਸੋਂ ਮ੍ਰਿਗ ਕੋ ਹੌ ਮਾਰੌ।। ਤੁਮ ਠਾਢੇ ਯਹ ਚਰਿਤ ਨਿਹਾਰੌ।। ੪੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰਿਗ ਸਰ ਸੌਂ=ਨੇਤਰਾਂ ਰੂਪ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ, ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅੱਖਾਂ ਰੂਪੀ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਹਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗੀ, ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਖਲੋਕੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖੋ।। ੪੧।।

ਘੂੰਘਟ ਛੋਰਿ ਕੋਕਿਲਾ ਧਾਈ।। ਮ੍ਰਿਗ ਲਖਿ ਤਾਂਹਿ ਗਯੋ ਉਰਝਾਈ।।
ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਜਬ ਤਾਹਿ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ਠਾਢਿ ਰਹਯੋ ਨਹਿ ਸ਼ੰਕ ਪਧਾਰਯੋ।।੪੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਘੂੰਘਟ=ਘੁੰਡ।।

ਅਰਥ - ਫਿਰ ਕੋਕਲਾ ਘੁੰਡ ਚੁਕਕੇ ਆਈ ਤਾਂ ਹਿਰਨ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਠਠੰਬਰ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਹਦੇ ਬੇਅੰਤ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਥੇ ਹੀ ਖਲੋਤਾ ਰਿਹਾ, ਦੌੜਿਆ ਨਹੀਂ।। ੪੨।।

ਕਰ ਸੌ ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਨੀ ਜਬ ਗਹਿਯੋ।। ਯਹ ਕੌਤਕ ਰੀਸਾਲੂ ਲਹਿਯੋ।।
ਤਬ ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਯੋ।। ਕਾਨ ਕਾਟ ਕੈ ਤਾਹਿ ਪਠਾਯੋ।।੪੩।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਹਿਰਨ ਰਾਣੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਰਿਸਾਲੂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਕੰਨ ਵੱਢਕੇ ਉਹਨੂੰ ਦੌੜਾ ਦਿੱਤਾ।। ੪੩।।

ਕਾਨ ਕਟਯੋ ਮ੍ਰਿਗ ਲਖਿ ਜਬ ਪਾਯੋ।। ਸੋ ਹੋਡੀ ਮਹਲਨ ਤਰ ਆਯੋ।।
ਸਿੰਧ ਦੇਸ ਏਸ੍ਵਰ ਗਹਿ ਲਯੋ।। ਚੜ੍ਹਿ ਘੋੜਾ ਪੈ ਪਾਛੇ ਧਯੋ।। ੪੪।।

ਅਰਥ - ਜਦ ਹਿਰਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੰਨ ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਡੀ ਦੇ ਮਹਲ ਦੇ ਥੱਲੇ ਆ ਗਿਆ। ਸਿੰਧ ਦੇਸ ਦੇ ਐਸ੍ਰਰੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਉਹ ਉਹਦੇ ਪਿਛੇ ਦੌੜ ਪਿਆ।। ੪੪।।

ਤਬ ਆਗੇ ਤਾਕੇ ਮ੍ਰਿਗ ਧਾਯੋ।। ਮਹਲ ਕੋਕਿਲਾਂ ਕੇ ਆਯੋ।।
ਹੋਡੀ ਤਾਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ਹਰਿ ਅਰਿ ਸਰ ਤਾਂਕੋ ਤਨਿ ਮਾਰਯੋ।।੪੫।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਹਿਰਨ ਉਹਦੇ ਅੱਗੇ ਦੌੜਦਾ ਕੋਕਲਾਂ ਦੇ ਮਹੱਲ ਦੇ ਥੱਲੇ ਆ ਗਿਆ, ਰਾਜੇ ਹੋਡੀ ਨੇ ਕੋਕਲਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਿਆ, ਉਹ ਕਾਮ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਗਿਆ।। ੪੫।।

ਹੋਡੀ ਜਬ ਕੋਕਿਲਾ ਨਿਹਾਰੀ।। ਬਿਹਸਿ ਬਾਤ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ।।
ਹਮ ਤੁਮ ਆਉ ਬਿਰਾਜਹਿੰ ਦੋਊ।। ਜਾ ਕੋ ਭੇਦ ਨ ਪਾਵਤ ਕੋਊ।। ੪੬।।

ਅਰਥ - ਹੋਡੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਕੋਕਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਉਹ ਹੱਸ ਕੇ ਬੋਲੀ, ਕਿ ਆਓ, ਅਸੀਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਬਹੀਏ, ਇਸ ਦਾ ਭੇਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕੇਗਾ।। ੪੬।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੪੦)

****

ਹੈ ਤੇ ਉਤਰ ਭਵਨ ਪਗ ਧਾਰਜੋ॥ ਆਨਿ ਕੋਕਿਲਾ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰਜੋ॥
ਭੋਗ ਕਮਾਇ ਬਹੁਰਿ ਉਠਿ ਗਯੋ॥ ਦੁਤਜ ਦਿਵਸ ਪੁਨਿ ਆਵਤ ਭਯੋ॥ ੪੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਹਾਰਯੋ=ਵਿਭਚਾਰ ਕੀਤਾ।

ਅਰਥ-ਰਾਜਾ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੋਕਲਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਆਇਆ॥ ੪੭॥

ਤਬ ਮੈਨਾ ਯਹ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨੀ॥ ਕਾ ਕੋਕਿਲਾ ਤੂੰ ਭਈ ਅਯਾਨੀ॥
ਯੌ ਸੁਨਿ ਬੈਨ ਤਾਹਿ ਹਨਿ ਡਾਰਜੋ॥ ਤਬ ਸੁਕ ਤਿਹ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਜੋ॥ ੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਕ=ਤੋਤਾ॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਮੈਨਾ ਨੇ ਇਹ ਆਖਿਆ, ਕਿ ਹੇ ਕੋਕਲਾਂ! ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਮੂਰਖ ਬਣ ਗਈ ਏਂ? ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਕੋਕਲਾਂ ਨੂੰ ਗੁਸਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਉਹਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਤੋਤੇ ਨੇ ਓਹਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ॥ ੪੮॥

ਭਲੋ ਕਰਜੋ ਮੈਨਾ ਤੈਂ ਮਾਰੀ॥ ਸਿੰਧ ਏਸ ਕੇ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰੀ॥
ਮੋਕਹ ਕਾਢਿ ਹਾਥ ਪੈ ਲੀਜੈ॥ ਬੀਚ ਪਿੰਜਰਾ ਰਹਨ ਨ ਦੀਜੈ॥ ੪੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਹਾਰੀ=ਸਬੰਧ॥

ਅਰਥ - ਹੇ ਰਾਣੀ! ਤੂੰ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਮੈਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ, ਇਹਨੇ ਸਿੰਧ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪਿੰਜਰੇ 'ਚੋਂ ਕੱਢਕੇ ਹੱਥ ਤੇ ਰਖ ਲੈ, ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੇਵੀਂ॥ ੪੯॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਜਿਨਿ ਰੀਸਾਲੂ ਧਾਇ ਇਹ ਠਾਂ ਪਹੁੰਚੈ ਆਇਕੈ॥
ਮੁਹਿ ਤੁਹਿ ਸਿੰਧ ਬਹਾਇ ਜਮ ਪੁਰ ਦੇਇ ਪਠਾਇ ਲਖਿ॥ ੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੁਹਿ ਤੁਹਿ=ਮੈਨੂੰ ਤੈਨੂੰ॥

ਅਰਥ - ਕਿਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਰਿਸਾਲੂ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਤੈਨੂੰ ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹਕੇ ਜਮ ਲੋਕ ਪੁਚਾ ਦੇਵੇ॥ ੫੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਤਿਹ ਕਾਢਿ ਹਾਥ ਪੈ ਲਯੋ॥ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਚੁਕਾਇ ਸੂਆ ਉਡਿ ਗਯੋ॥
ਜਾਹਿ ਰਿਸਾਲੂ ਸਾਥ ਜਤਾਯੋ॥ ਖੇਲਤ ਕਹਾਂ ਚੋਰ ਗ੍ਰਿਹ ਆਯੋ॥ ੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੂਆ=ਤੋਤਾ।।

ਅਰਥ - ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਕੱਢਕੇ ਹੱਥ ਤੇ ਬੈਠਾ ਲਿਆ, ਨਜ਼ਰ ਬਚਾ ਕੇ ਤੋਤਾ ਉਡ ਗਿਆ। ਉਹਨੇ ਜਾਕੇ ਰਿਸਾਲੂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ - ਹੇ ਰਾਜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਚੋਰ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।। ੫੧।।

ਯੋ ਸੁਨਿ ਬੈਨਿ ਰਿਸਾਲੂ ਧਾਯੋ।। ਤੁਰਤੁ ਧੌਲਹਰ ਕੇ ਤਟ ਆਯੋ।।
ਭੇਦ ਕੋਕਿਲਾ ਜਬ ਲਖਿ ਪਾਯੋ।। ਸਫ ਕੇ ਬਿਖੈ ਲਪੇਟਿ ਦੁਰਾਯੋ।। ੫੨।।

ਅਰਥ - ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਰਿਸਾਲੂ ਦੌੜ ਪਿਆ, ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਮਹੱਲ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਪਹੁੰਚਾ। ਜਦੋਂ ਕੋਕਲਾਂ ਨੇ ਇਹ ਭੇਦ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਹੋਡੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਫ ਵਿਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਛੁਪਾ ਦਿੱਤਾ।। ੫੨।।

ਕਹਜੋ ਬਕਤ੍ਰ ਫੀਕੌ ਕਿਯੋਂ ਭਯੋ।। ਜਨੁ ਕਰਿ ਰਾਹੁ ਲੂਟਿ ਸਸਿ ਲਯੋ।।
ਅੰਬੁਯਨ ਕੀ ਅੰਬਿਆ ਕਿਨ ਹਰੀ।। ਢੀਲੀ ਸੇਜ ਕਹੋ ਕਿਹੱ ਕਰੀ।। ੫੩।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ ਫਿੱਕਾ ਕਿਉਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ? ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਹੂ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਲਿਆ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਲਾਲੀ ਕਿਸ ਨੇ ਚੁਰਾ ਲਈ ਹੈ, ਇਹ ਸੇਜ ਕਿਸ ਨੇ ਢਿੱਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।। ੫੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਤੇ ਗਏ ਅਖੇਟ ਤੁਮ ਤਬ ਤੇ ਮੈਂ ਦੁਖ ਪਾਇ।।
ਘਾਯਲ ਜਯੋਂ ਘੂੰਮਤ ਰਹੀ ਬਿਨਾ ਤਿਹਾਰੇ ਰਾਇ।। ੫੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਾਯਲ ਜਯੋਂ ਘੂੰਮਤ ਰਹੀ = ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਵਾਂਗ ਲੇਟਦੀ ਰਹੀ ਹਾਂ।।

ਅਰਥ - ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਜਦੋਂ ਦੇ ਤੁਸੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਗਏ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹਾਂ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੁਹਾਡੇ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਵਾਂਗ ਲੇਟਦੀ ਰਹੀ ਹਾਂ।। ੫੪।।

ਚੌਪਈ।। ਬਾਤ ਬਹੀ ਅੰਬਿਯਨ ਲੈ ਗਈ।। ਮੋ ਤਨ ਮੈਨੁ ਉਪਾਵਤਿ ਭਈ।।
ਤਬ ਮੈ ਲਏ ਅਧਿਕ ਪਸਵਾਰੇ।। ਜੈਸੇ ਮ੍ਰਿਗ ਸਾਯਕ ਕੇ ਮਾਰੇ।। ੫੫।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਵਾ ਵਗੀ ਹੈ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਹੋਠਾਂ ਦੀ ਲਾਲੀ ਲੈ ਗਈ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਾਮ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਬੜੇ ਪਲਸੇਟੇ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਜਿੱਕੁਰ ਹਿਰਨ ਬਾਣਾਂ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਹਿਰਨ ਦਾ ਬੱਚਾ ਮਰਿਆ ਪਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੇਟੜੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।। ੫੫।

ਤਾਤੇ ਲਰੀ ਮੋਤਿਯਨ ਛੂਟੀ।। ਉਡਗ ਸਹਿਤ ਨਿਸਿ ਜਨੁ ਰਵਿ ਤੂਟੀ।।

****

ਹੌ ਅਤਿ ਦੁਖਿਤ ਮੈਨ ਸੌ ਭਈ।। ਯਾਤੇ ਸੇਜ ਢੀਲ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।। ੫੬।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਲਈ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵੀ ਟੁਟ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਤ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਨੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਾਮ ਦੇ ਕਾਰਣ ਬੜੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਸੇਜ ਢਿੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।। ੫੬।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਵ ਦਰਸ਼ਨ ਲਖਿ ਚਿੱਤ ਕੋ ਮਿਟਿ ਗਯੋ ਸ਼ੋਕ ਅਪਾਰ।।
ਜਯੋ ਚਕਵੀ ਪਤਿ ਆਪਨੇ ਦਿਵਕਰ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰ।। ੫੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੈਨ ਨਿਹਾਰ = ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦੀ ਹੈ।।

ਅਰਥ :- ਤੁਹਾਡਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਦੁਖ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੇ ਚਕਵੀ ਆਪਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ ਹਾਂ।। ੫੭।।

ਚੌਪਈ।। ਯੋ ਰਾਜਾ ਰਾਨੀ ਬਿਰਮਾਯੋ।। ਘਰੀ ਕ ਬਾਤਨ ਸੋਂ ਉਰਝਾਯੋ।।
ਪੁਨਿ ਤਾਸੌਂ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੋ।। ਸੁਨੋ ਰਾਵ ਜੂ ਬਚਨ ਹਮਾਰੋ।। ੫੮।।

ਪਦ ਅਰਥ = ਬਿਰਮਾਯੋ=ਭਰਮਾਇਆ। ਰਾਵ=ਰਾਜਾ।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭਰਮਾਇਆ ਤੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਉਲਝਾਈ ਰਖਿਆ। ਫਿਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ।। ੫੮।।

ਚੌਪਈ।। ਹਮ ਤੁਮ ਕਰ ਮੇਵਾ ਦੋਊ ਲੇਹੰੀ।। ਡਾਰਿ ਡਾਰਿ ਯਾ ਸਫ਼ ਮੈ ਦੇਹੰੀ।।
ਹਮ ਦੋਊ ਦਾਵ ਇਹੈ ਬਦਿ ਡਾਰੈ।। ਸੋ ਹਾਰੈ ਜਿਹ ਪਰੈ ਕਿਨਾਰੇ।। ੫੯।।

ਅਰਥ - ਮੈਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਮੇਵਾ ਖਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਸਫ ਵਿਚ ਸੁਟਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਾਵਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਇਹ ਦਾਅ ਲਾਵਾਂਗੇ, ਜਿਸਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕੰਢੇ ਤੇ ਲੱਗੇਗਾ, ਉਹ ਹਾਰ ਜਾਵੇਗਾ।। ੫੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਦੁਹੂੰਅਨ ਮੇਵਾ ਲਯੋ ਐਸੇ ਬੈਨ ਬਖਾਨਿ।।
ਚਤੁਰਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਅਤਿ ਚਿਤ ਹੁਤੋ ਇਹੀ ਬੀਚ ਗਯੋ ਜਾਨਿ।। ੬੦।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਮੇਵੇ ਲਏ, ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਸਿਆਣਾ ਸੀ, ਉਹ ਇਸ ਸਾਰੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣ ਗਿਆ।। ੬੦।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਰਾਜੈ ਇਹ ਬਚਨ ਉਚਾਰੀ।। ਸੁਨੁ ਰਾਨੀ ਕੋਕਿਲਾ ਪਿਯਾਰੀ।।

ਏਕ ਹਰਾਇ ਮ੍ਰਿਗਹਿ ਮੈਂ ਆਯੋ।। ਕੰਪਤ ਬੂਟ ਮੈ ਦੁਰਜੋ ਡਰਾਯੋ।। ੬੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਰਜੋ ਡਰਾਯੋ=ਲੁਕਿਆ ਹੈ ਡਰਕੇ।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੀ ਰਾਣੀ! ਸੁਣ, ਮੈਂ ਇਕ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਆਇਆਂ ਹਾਂ, ਉਹ ਡਰਦਾ ਬੂਟਿਆਂ ਵਿਚ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।। ੬੧।।

ਹੋਡੀ ਬਾਤ ਮੂੰਡ ਇਹੱ ਆਨੀ।। ਮ੍ਰਿਗ ਪੈ ਕਰਿ ਕੋਕਿਲਾ ਪਛਾਨੀ।।।
ਕਹੋ ਤੋ ਤੁਰਤ ਤਾਹਿ ਹਨਿ ਲਜਾਊਂ।। ਤਾਂਕੋਂ ਤੁਮ ਕੋ ਮਾਸੁ ਖਵਾਊਂ।। ੬੨।।

ਅਰਥ - ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਤਾ ਕੋਕਲਾਂ ਸਮਝ ਗਈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸਚਮੁਚ ਹਿਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕਹੋ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਹਿਰਨ ਮਾਰ ਲਿਆਵਾਂ ਤੇ ਉਹਦਾ ਮਾਸ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੁਆਵਾਂ।। ੬੨।।

ਤਬ ਕੋਕਿਲਾ ਖੁਸ਼ੀ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।। ਚਾਹਤ ਥੀ ਚਿਤ ਮੈਂ ਸੋ ਭਈ।
ਯਹ ਇਨ ਮੂੜ੍ਹ ਭੇਦ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।। ਤਜਿ ਯਾਕੌ ਮ੍ਰਿਗ ਕੌ ਤਬ ਧਾਯੋ।। ੬੩।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਕੋਕਲਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਈ, ਜੋ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਉਹੀ ਹੋਇਆ। ਪਰ, ਇਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਇਹ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ, ਰਾਜਾ ਉਹਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਹਿਰਨ ਵਲ ਤੁਰ ਪਿਆ।। ੬੩।।

ਸੀੜ੍ਹਨ ਬੀਚ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਲਗ ਰਹਜੋ।। ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਹਾਥ ਮੈ ਗਹਜੋ।।
ਜਬ ਹੋਡੀ ਤਿਹ ਠਾਂ ਚਲਿ ਆਯੋ।। ਬਿਹਸਿ ਰਿਸਾਲੂ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ।। ੬੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੀੜ੍ਹਿਨ ਬੀਚ=ਪੌੜੀਆਂ ਵਿਚ।।

ਅਰਥ-ਰਾਜਾ ਤੀਰ ਕਮਾਣ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਪੌੜੀਆਂ ਵਿਚ ਲੁਕ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਹੋਡੀ ਚਲਕੇ ਉਸ ਥਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਰਿਸਾਲੂ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਆਖਿਆ।। ੬੪।।

ਅਬ ਤੁਮ ਕਹਜੋ ਪੌਰਖਹਿ ਧਰੋ।। ਮੋ ਪਰ ਪ੍ਰਥਮ ਘਾਇ ਕਹੱ ਕਰੋ।।
ਕੰਪਤ ਤ੍ਰਸਤ ਨਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰਜੋ।। ਤਨਿ ਧਨੁ ਬਾਨ ਰਿਸਾਲੂ ਮਾਰਜੋ।। ੬੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੌਰਖਹਿ ਧਰੋ=ਬਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ।।

ਅਰਥ - ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਖਮ ਕਰੋ। ਉਹ ਡਰ ਨਾਲ ਕੰਬਣ ਲਗਾ, ਉਹਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲੇ, ਇਧਰ ਰਿਸਾਲੂ ਨੇ ਕਮਾਣ ਕੱਸ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ।। ੬੫।।

ਲਾਗਤ ਬਾਨ ਧਰਨਿ ਗਿਰ ਪਰਿਯੋ।। ਏਕੈ ਬ੍ਰਿਣ ਲਾਗਤ ਹੀ ਮਰਿਯੋ।।

****

ਤਾਕੋ ਤੁਰਤੁ ਮਾਸੁ ਕਟਿ ਲੀਨੋ।। ਭੂੰਜਿ ਕੋਕਲਾ ਕੌ ਲੈ ਦੀਨੌ।।੬੬।।

ਅਰਥ - ਤੀਰ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਇਕ ਹੀ ਜ਼ਖਮ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਰ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਰਸਾਲੂ ਨੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਮਾਸ ਕੱਟ ਲਿਆ ਤੇ ਭੁੰਨ ਕੇ ਕੋਕਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ੬੬।।

ਤਬ ਤਿਹ ਮਾਸ ਕੋਕਿਲਾ ਖਾਯੋ।। ਲਗਯੋ ਸਲੌਨੋਂ ਅਤਿ ਚਿਤ ਭਾਯੋ।।
ਜਾਕੇ ਤੁੱਲਿ ਮਾਸੁ ਕੋਊ ਨਾਹੀਂ।। ਰਾਜਾ ਮੈਂ ਰੀਝੀ ਮਨ ਮਾਹੀਂ।।੬੭।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਾਸ ਕੋਕਿਲਾਂ ਨੇ ਖਾਧਾ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਆਦੀ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਆਖਣ ਲਗੀ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਾ! ਇਹਦੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ ਹਾਂ।। ੬੭।।

ਤਬ ਰੀਸਾਲੂ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਵਹੈ ਮਿਰਗ ਕਰ ਪਰਯੋ ਹਮਾਰੇ।।
ਜਿਯਤ ਤੂੰ ਜਾਸੌ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ।। ਮਰੇ ਪਰਾਂਤ ਮਾਸੁ ਤਿਹ ਖਾਯੋ।।੬੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਾਂਤ=ਮਗਰੋਂ।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਰਿਸਾਲੂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਉਹੀ ਹਿਰਨ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਜਿਊਂਦਿਆਂ ਰਹਿਣ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਇਹਦੇ ਮਰਨ ਮਗਰੋਂ ਤੂੰ ਇਹਦਾ ਮਾਸ ਖਾਧਾ ਹੈ।। ੬੮।।

ਜਬ ਯਹ ਤਨਿਕ ਭਨਿਕ ਸੁਨਿ ਲਈ।। ਲਾਲ ਹੁਤੀ ਪਿਯਰੀ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।।
ਧ੍ਰਿਗ ਜਿਯਬੋ ਇਹ ਜਗਤ ਹਮਾਰੋ।। ਜਿਨ ਘਾਯੋ ਨਿਜੁ ਮੀਤ ਪਯਾਰੋ।।੬੯।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਰਾਣੀ ਕੋਕਲਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਰੰਗ ਲਾਲ ਤੋਂ ਪੀਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਆਖਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਜਿਊਣਾ ਫਿਟਕਾਰ ਯੋਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰਾ ਇਹ ਪਿਆਰਾ ਮਿੱਤਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੬੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਤ ਕਟਾਰੀ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੀ ਲੈ ਅਪਨੇ ਉਰਿ ਮਾਰਿ।।
ਉਰਿ ਹਨਿ ਧੋਲਹਰ ਤੇ ਗਿਰੀ ਹੋਡਿਹਿ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰ।।੭੦।।

ਅਰਥ - ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹਨੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਕਟਾਰੀ ਲੈਕੇ ਆਪਣੇ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਮਾਰ ਲਈ ਅਤੇ ਹੋਡੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵਸਾਂਦੀ ਹੋਈ ਮਹੱਲ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪਈ।। ੭੦।।

ਉਦਰ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰਿਕੈ ਪਰੀ ਮਹਲ ਤੈ ਟੂਟਿ।।
ਏਕ ਘਰੀ ਸਸਕਤ ਰਹੀ ਬਹੁਰਿ ਪ੍ਰਾਨ ਗੇ ਛੂਟਿ।। ੭੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਦਰ=ਪੇਟ। ਟੂਟਿ=ਡਿੱਗ ਪਈ।। ਸਸਕਤ=ਸਹਿਕਦੀ।।

ਅਰਥ - ਪੇਟ ਵਿਚ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰਕੇ ਮਹੱਲ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪਈ, ਇਕ ਘੜੀ ਤੱਕ ਉਹ ਸਹਿਕਦੀ ਰਹੀ, ਫਿਰ ਉਹਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨਿਕਲ ਗਏ।। ੭੧।।

ਚੌਪਈ।।ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਟੂਟਿ ਧਰਨਿ ਪਰ ਪਰੀ।। ਲਾਜ ਮਰਤ ਗਮ ਪੁਰ ਮਗੁ ਧਰੀ।।
ਤਬ ਚਲਿ ਤਹਾਂ ਰਿਸਾਲੂ ਆਯੋ।।ਮਾਸ ਕੂਕਰਨ ਦੁਹੂੰ ਖਵਾਯੋ।।੭੨।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਮਾਨੋਂ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਡਿੱਗਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਡਿੱਗੀ, ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਹਨੇ ਨਰਕ ਦਾ ਰਾਹ ਲਿਆ। ਓਦੋਂ ਤਕ ਚਲਕੇ ਰਿਸਾਲੂ ਉਥੇ ਆਇਆ, ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਕੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾ ਦਿੱਤਾ।। ੭੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੋ ਬਨਿਤਾ ਪਤਿ ਆਪਨੋ ਤਜਾਗ ਔਰ ਪੈ ਜਾਇ।।
ਸੋ ਐਸੋ ਪੁਨਿ ਤੁਰਤੁ ਹੀ ਕਜੋਂ ਨਹਿ ਲਹਤ ਸਜਾਇ।। ੭੩।। ੧।।

ਅਰਥ - ਜਿਹੜੀ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਕੋਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਭਲਾ ਤੁੰਰਤ ਹੀ ਅਜਿਹੀ ਸਜ਼ਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।। ੭੩।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਸਤਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੯੭।੧੭੯੫।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰਿਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸਤਾਨੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੯੭।। ੧੭੯੫।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਅਠਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਸਰਿਤਾ ਨਿਕਟਿ ਰਾਂਝਨ ਨਾਮਾ ਜਾਟ।।
ਜੋ ਅਬਲਾ ਨਿਰਖੈਂ ਤਿਸੈ ਜਾਤ ਸਦਨ ਪਰਿ ਖਾਟ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਾਟ=ਮੰਜੀ।।

ਅਰਥ - ਝਨਾਂ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਰਾਂਝਾ ਨਾਂ ਦਾ ਜੱਟ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਵੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਪਾਗਲ ਹੋਕੇ ਉਹਦੀ ਮੰਜੀ ਫੜ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।। ੧।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾਂ ੯੪੨)

ਚੌਪਈ।।ਮੋਹਤ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰੇ।। ਜਨੁ ਸਾਵਕ ਸਾਯਕ ਕੇ ਮਾਰੇ।।
ਚਿਤ ਮੈਂ ਅਧਿਕ ਰੀਝ ਕੇ ਰਹੈਂ।। ਰਾਂਝਨ ਰਾਂਝਨ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹੈਂ।।੨।।

****
ਪਦ ਅਰਥ - ਨੈਨ ਨਿਹਾਰੇ=ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਕੇ।।

ਅਰਥ - ਇਸਤਰੀ ਉਸਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਕੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਹਿਰਨ ਦਾ ਬੱਚਾ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਜਣ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਮੂੰਹੋਂ ਰਾਂਝਾ-ਰਾਂਝਾ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ।

ਕਰਮ ਕਾਲ ਤਹ ਐਸੋ ਭਯੋ।। ਤੌਨੈ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਪਰ ਗਯੋ।।
ਜਿਯਤ ਨ ਕੌ ਨਰ ਬਚਯੋ ਨਗਰ ਮੈ।। ਸੋ ਉਬਰਜੋ ਜਾਕੇ ਧਨੁ ਘਰ ਮੈ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਿਯਤ=ਜੀਊਂਦਾ।। ਉਬਰਜੋ=ਬਚਿਆ।।

ਅਰਥ - ਸਮੇਂ ਦਾ ਚੱਕ੍ਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇਸ ਵਿਚ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ। ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦਾ ਨਾ ਬਚਿਆ, ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਬਚਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਧਨ ਦੌਲਤ ਸੀ।। ੩।।

ਚਿੱਤ੍ਰਦੇਵਿ ਇਕ ਰਾਨਿ ਨਗਰ ਮੈ।। ਰਾਂਝਾ ਏਕ ਪੂਤ ਤਿਹ ਘਰ ਮੈ।।
ਤਾਕੇ ਔਰ ਨ ਬਚਿਯੋ ਕੋਈ।। ਮਾਇ ਪੂਤ ਵੈ ਬਾਚੇ ਦੋਈ।। ੪।।

ਅਰਥ - ਨਗਰ ਵਿਚ ਚਿੱਤ੍ਰ ਦੇਵੀ ਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਰਾਣੀ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਾਂਝਾ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਂ ਪੁੱਤਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਬਚਿਆ ਸੀ।। ੪।।

ਰਨਿਯਹਿ ਭੂਖ ਅਧਿਕ ਜਬ ਜਾਗੀ।। ਤਾਕੌ ਬੇਚਿ ਮੇਖਲਾ ਸਾਜੀ।।
ਨਿਤਿ ਪੀਸਨ ਪਰ ਦ੍ਵਾਰੇ ਜਾਵੈ।। ਜੂਠ ਚੂਨ ਚੌਕਾ ਚੁਨਿ ਖਾਵੈ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੇਖਲਾ=ਤੜਾਗੀ।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਭੁਖ ਲਗੀ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਉਹਨੂੰ ਵੇਚਕੇ ਸੰਨਿਆਸ ਲੈ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੀਹਣ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਚੌਂਕੇ ਵਿਚ ਬਚਿਆ ਜੂਠਾ ਅੰਨ੍ਹਪਾਣੀ ਖਾਂਦੀ ਸੀ।। ੫।।

ਐਸੇ ਹੀ ਭੂਖਨ ਮਰਿ ਗਈ।। ਪੁਨਿ ਬਿਧਿ ਤਹਾਂ ਬ੍ਰਿਸਟਿ ਅਤਿ ਦਈ।।
ਸੂਕੇ ਭਏ ਹਰੇ ਜਨੁ ਸਾਰੇ।। ਬਹੁਰਿ ਜੀਤ ਕੇ ਬਜੇ ਨਗਾਰੇ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਧਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ। ਬ੍ਰਿਸਟਿ=ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਹੀ ਭੁਖੀ ਮਰਦੀ ਰਹੀ। ਫਿਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਕੀਤੀ, ਸਾਰੇ ਸੁੱਕੇ ਹਰੇ ਹੋਏ ਤੇ ਫਿਰ ਜਿੱਤ ਦੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਣ ਲਗੇ।। ੬।।

ਤਹਾਂ ਏਕ ਰਾਂਝਾ ਹੀ ਉਬਰਯੋ।।ਔਰ ਲੋਗ ਸਭ ਤਹਕੋ ਮਰਯੋ।।
ਰਾਂਝੇ ਜਾਟ ਹੇਤ ਤਿਨ ਪਾਰਜੋ।। ਪੂਤ ਭਾਵ ਤੇ ਤਾਹਿ ਜਿਯਾਰਜੋ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਿਯਾਰਜੋ=ਪਾਲਿਆ।।

ਅਰਥ - ਰਾਂਝਾ ਇੱਕਲਾ ਹੀ ਬਚਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਮਰ ਮਿਟ ਗਏ ਸਨ। ਇਕ ਜੱਟ ਨੇ ਰਾਂਝੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲਿਆ।। ੭।।

ਪੂਤ ਜਾਟ ਕੋ ਸਭ ਕੋ ਜਾਨੈ ।। ਤਿਨ ਤੇ ਕੋਊ ਨ ਰਹਯੋ ਪਛਾਨੈ।।
ਐਸੇ ਕਾਲ ਬੀਤ ਕੈ ਗਯੋ।। ਤਾ ਮੈ ਮਦਨ ਦਮਾਮੋ ਦਯੋ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਲ=ਸਮਾ।।

ਅਰਥ - ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਇਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਜੱਟ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ ਤੇ ਇਧਰ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਆ ਦਮਾਮਾ ਵਜਾਇਆ।। ੮।।

ਮਹਿਖੀ ਚਾਰਿ ਨਿਤਿ ਗ੍ਰਿਹ ਆਵੈ।। ਰਾਂਝਾ ਅਪਨੋ ਨਾਮੁ ਸਦਾਵੈ।।
ਪੂਤ ਜਾਟ ਕੋ ਤਿਹ ਸਭ ਜਾਨੈ।। ਰਾਜਪੂਤੁ ਕੈ ਕੋ ਪਹਿਚਾਨੈ।। ੯।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਰੋਜ਼ ਮੱਝਾਂ ਚਰਾ ਕੇ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਉਹਨੂੰ ਜੱਟ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ।। ੯।।

ਇਤੀ ਬਾਤ ਰਾਂਝਾ ਕੀ ਕਹੀ।। ਅਬ ਚਲਿ ਬਾਤ ਹੀਰ ਪੈ ਰਹੀ।।
ਤੁਮ ਕੌ ਤਾ ਕੀ ਕਥਾ ਸੁਨਾਊਂ।। ਤਾਤੇ ਤੁਮਰੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸਿਰਾਊਂ।।੧੦।।

ਅਰਥ - ਇਤਨਾਂ ਕੁਝ ਰਾਂਝੇ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਗਲ ਹੀਰ ਬਾਰੇ ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਣ ਉਹਦੀ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿ ਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।। ੧੦।।

ਅੜਿੱਲ।। ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਇ ਕੇ ਨਗਰ ਅਪਸਰਾ ਇਕ ਰਹੈ।।
ਮੈਨ ਕਲਾ ਤਿਹ ਨਾਮ ਸਕਲ ਜਗ ਯੌ ਕਹੈ।।
ਤਾਕੌ ਰੂਪ ਨਰੇਸ਼ ਜੋ ਕੋਊ ਨਿਹਾਰਹੀ।।
ਹੋ ਗਿਰੈ ਧਰਨਿ ਪਰ ਝੂਮਿ ਮੈਨ ਸਰ ਮਾਰ ਹੀ।। ੧੧।।

ਅਰਥ - ਇੰਦਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਮੈਨ ਕਲਾ ਨਾਂ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇਕ ਅਪਸਰਾ

****

ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਜੋ ਵੀ ਰਾਜਾ ਉਹਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਕਾਮ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਬੇ-ਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।। ੧੧।।

ਚੌਪਈ।। ਤੌਨੈ ਸਭਾ ਕਪਿਲ ਮੁਨਿ ਆਯੋ।। ਔਸਰ ਜਹਾ ਮੈਨਕਾ ਪਾਯੋ।।
ਤਿਹ ਲਖਿ ਮੁਨਿ ਬੀਰਜ ਗਿਰਿ ਗਯੋ।। ਚਪਿ ਚਿਤ ਮੈ ਸ੍ਰਾਪਰ ਤਿਹ ਦਯੋ।। ੧੨।।

ਅਰਥ - ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਕਪਿਲ ਮੁਨੀ ਆਇਆ, ਉਹਨੇ ਮੇਨਕਾ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੁਨੀ ਦਾ ਵੀਰਜ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਨੇ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।। ੧੨।।

ਤੁਮ ਗਿਰਿ ਮਿਰਤ ਲੋਕ ਮੇ ਪਰੋ।। ਜੂਨਿ ਸਯਾਲ ਜਾਟ ਕੀ ਧਰੋ।।
ਹੀਰ ਆਪਨੋ ਨਾਮ ਸਦਾਵੋ।। ਜੂਠ ਕੂਠ ਤੁਰਕਨ ਕੀ ਖਾਵੋ।। ੧੩।।

ਅਰਥ - ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾਓ ਅਤੇ ਸਿਆਲ ਜੱਟ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲਵੋ, ਆਪਣਾਂ ਨਾਂ ਹੀਰ ਰਖੋ ਅਤੇ ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਹਲਾਲ ਖਾਣਾ ਖਾਓ।। ੧੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਅਬਲਾ ਕੰਪਤਿ ਭਈ ਤਾਕੇ ਪਰਿ ਕੈ ਪਾਇ।।
ਕਜੋਹੂ ਹੋਇ ਉਧਾਰ ਮਮ ਸੋ ਦਿਜ ਕਹੋ ਉਪਾਇ।। ੧੪।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੰਬਦੀ ਹੋਈ ਮੁਨੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਆ ਡਿੱਗੀ ਅਤੇ ਆਖਣ ਲਗੀ, ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ! ਮੇਰੇ ਕਲਿਆਣ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਦਸੋ।। ੧੪।।

ਚੌਪਈ।। ਇੰਦ੍ਰ ਸੁ ਮ੍ਰਿਤ ਮੰਡਲ ਜਬ ਜੈਹੈ।। ਰਾਂਝਾ ਅਪਨੋ ਨਾਮੁ ਕਹੈ ਹੈ।।
ਤੋਸੋਂ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜਾਵੈ।। ਅਮਰਾਵਤੀ ਬਹੁਰਿ ਤੁਹਿ ਲਜਾਵੈ।। ੧੫।।

ਅਰਥ - ਇੰਦਰ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲਵੇਗਾ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਰਾਂਝਾ ਅਖਵਾਏਗਾ। ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇਗਾ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਮੁੜ ਅਮਰਾਵਤੀ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ।। ੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੂਨਿ ਜਾਟ ਕੀ ਤਿਨ ਧਰੀ ਮ੍ਰਿਤ ਮੰਡਲ ਮੈ ਆਇ।।
ਚੂਚਕ ਕੇ ਉਪਜੀ ਭਵਨ ਹੀਰ ਨਾਮ ਧਰਵਾਇ।। ੧੬।।

ਅਰਥ - ਹੁਣ ਮੇਨਕਾ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਕੇ ਜੱਟ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਹੀਰ ਨਾਂ ਰਖਵਾਕੇ ਉਹ ਚੂਚਕ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਈ।। ੧੬।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੪੩)

ਚੌਪਈ।। ਇਸੀ ਭਾਂਤਿ ਸੋਂ ਕਾਲ ਬਿਹਾਨਜੋ।। ਬੀਤਜੋ ਬਰਖ ਏਕ ਦਿਨ ਜਾਨਜੋ।।
ਬਾਲਾ ਪਨੋ ਛੂਟਿ ਜਬ ਗਯੋ।। ਜੋਬਨ ਆਨਿ ਦਮਾਮੋ ਦਯੋ।। ੧੭।।

ਅਰਥ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਲ ਬੀਤਣ ਲਗੇ, ਜਦੋਂ ਬਚਪਨ ਪਿਛੇ

ਰਹਿ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜਵਾਨੀ ਨੇ ਆ ਦਮਾਮਾ ਵਜਾਇਆ।। ੧੭।।

ਰਾਂਝਾ ਚਾਰਿ ਮਹਿਖਿਯਨ ਆਵੈ।। ਤਾਕੋ ਹੇਰਿ ਹੀਰ ਬਲਿ ਜਾਵੈ।।
ਤਾਸੌ ਅਧਿਕ ਨੇਹੁ ਉਪਜਾਯੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੌ ਮੋਹ ਬਢਾਯੋ।।੧੮।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਰਾਂਝਾ ਮੱਝਾ ਚਰਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਹੀਰ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾਇਆ।। ੧੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਖਾਤ ਪੀਤ ਬੈਠਤ ਉਠਤ ਸੋਵਤ ਜਾਗਤ ਨਿੱਤਿ।।
ਕਬਹੂੰ ਨ ਬਿਸਰੈ ਚਿੱਤ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਦਸਰ ਨਮਿੱਤ।। ੧੯।।

ਅਰਥ - ਹੁਣ ਹਰ ਸਮੇਂ ਖਾਂਦੇ-ਪੀਂਦਿਆਂ, ਉਠਦੇ-ਬਹਿੰਦਿਆਂ, ਸੌਂਦੇ-ਜਾਗਦਿਆਂ ਕਦੀ ਵੀ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਪਿਆਰਾ ਉਹਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਭੁਲਦਾ ਸੀ।। ੧੯।।

ਹੀਰ ਬਾਚ।। ਸ੍ਵੈਯਾ।।

ਬਾਹਰ ਜਾਉ ਤੌ ਬਾਹਰ ਹੀ ਗ੍ਰਿਹ ਆਵਤ ਆਵਤ ਸੰਗ ਲਗੇਹੀ।।
ਜੌ ਹਠ ਬੈਠਿ ਰਹੋ ਘਰ ਮੈ ਪਿਯ ਪੈਠਿ ਰਹੈ ਹਿਯ ਮੈ ਪਹਿ ਲੇਹੀ।।
ਨੀਂਦ ਹਮੇ ਨਕਵਾਨੀ ਕਰੀ ਛਿਨਹੀ ਛਿਨ ਰਾਮ ਸੁਖੀ ਸੁਪਨੇਹੀ।।
ਜਾਗਤ ਸੋਵਤ ਰਾਤਹੂੰ ਦਯੋਸ ਕਹੂੰ ਮੁਹਿ ਰਾਂਝਨ ਚੈਨ ਨ ਦੇਹੀ।।੨੦।।

ਅਰਥ - ਜੇ ਉਹ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੀ, ਜੇ ਉਹ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੀ, ਜੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬੈਠਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਹਠ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਕੇ ਘਰ ਬੈਠੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ ਹੇ ਸਖੀ! ਸਾਡੀ ਨੀਂਦ ਇਸ ਪਿਆਰੇ ਨੇ ਖੋਹ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ। ਰਾਤ ਦਿਨ ਸੌਂਦੇ ਜਾਗਦਿਆਂ ਉਹ ਰਾਂਝਾ ਮੈਨੂੰ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਣ ਦੇ ਰਿਹਾ।। ੨੦।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਂਝਨ ਰਾਂਝਨ ਸਦਾ ਉਚਾਰੈ।। ਸੋਵਤ ਜਾਗਤ ਤਾਂਹਿ ਸੰਭਾਰੈ।।
ਬੈਠਤ ਉਠਤ ਚਲਤ ਹੂੰ ਸੰਗਾ।। ਤਾਹੀ ਕੌ ਜਾਨੈ ਕੈ ਅੰਗਾ।। ੨੧।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਸਦਾ ਰਾਂਝਾ ਰਾਂਝਾ ਉਚਾਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਸੌਂਦੀ-ਜਾਗਦੀ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਠਦੀ ਬੈਠਦੀ, ਤੁਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਅੰਗ ਸਮਝਦੀ ਸੀ।। ੨੧।।

ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਜੋ ਹੀਰ ਨਿਹਾਰੈ।। ਰਾਂਝਨ ਹੀ ਰਿਦ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰੈ।।

ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰਿਆ ਕੀ ਲਾਗੀ।। ਨੀਂਦ ਭੂਖ ਤਾਕੀ ਸਭ ਭਾਗੀ।। ੨੨।।

ਅਰਥ - ਜਦੋਂ ਹੀਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਖਦੀ, ਉਹਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰਾਂਝਾ ਹੀ ਸਮਝਦੀ। ਉਹਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤ ਲਗੀ ਕਿ ਨੀਂਦ-ਭੁਖ ਸਾਰੀ ਦੌੜ ਗਈ।। ੨੨।।

ਰਾਂਝਨ ਹੀ ਕੇ ਰੂਪ ਵਹ ਭਈ।। ਜਜੋਂ ਮਿਲਿ ਬੂੰਦਿ ਬਾਰਿ ਮੌਂ ਗਈ।।
ਜੈਸੇ ਮ੍ਰਿਗ ਮ੍ਰਿਗਯਾ ਕੋ ਲਹੇ।। ਹੋਤ ਬਧਾਇ ਬਿਨਾ ਹੀ ਗਹੇ।। ੨੩।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਰਾਂਝੇ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੂੰਦ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਐਸੀ ਹੋ ਗਈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿਰਨ ਹਿਰਨੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬਿਨਾਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੨੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੈਸੇ ਲਕਰੀ ਆਗ ਮੈਂ ਪਰਤ ਕਹੂੰ ਤੇ ਆਇ।।
ਪਲਕ ਦ੍ਵੈਕ ਤਾਮੈ ਰਹੈ ਬਹੁਰਿ ਆਗ ਹ੍ਵੈ ਜਾਇ।। ੨੪।।

ਅਰਥ - ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਕੜੀ ਕਿਤੋਂ ਆਕੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਆ ਡਿੱਗਦੀ ਹੋਵੇ, ਬੇਸ਼ਕ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਉਹ ਲੱਕੜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਓਹ ਵੀ ਅੱਗ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।। ੨੪।।

ਹਰਿਜਾ ਅਸਿ ਐਸੇ ਸੁਨਜੋਂ ਕਰਤ ਏਕ ਤੇ ਦੋਇ।।
ਬਿਰਹ ਬਢਾਰਨਿ ਜੋ ਬਧੇ ਏਕ ਦੋਇ ਤੇ ਹੋਇ।। ੨੫।।

ਅਰਥ - ਤਕਦੀਰ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੁਣਿਆ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਇਕ ਹੋ ਚੁਕੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵਧਦੇ ਹੋਏ ਵਿਛੋੜਿਆਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਇਕ ਤੋਂ ਦੋ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।। ੨੫।।

ਰਾਂਝਨ ਹੀਰ ਪ੍ਰੇਮ ਮੇਂ ਰਹੈ ਏਕ ਹੀ ਹੋਇ।।
ਕਹਿਬੇ ਕੌਂ ਤਨ ਏਕ ਹੀ ਲਹਿਬੇ ਕੋ ਤਨ ਦੋਇ।। ੨੬।।

ਅਰਥ - ਰਾਂਝਾ ਹੀਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਹੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਕ ਸੀ, ਪਰ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੋ ਸਨ।। ੨੬।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰਿਯਾ ਕੀ ਭਈ।। ਸਿਗਰੀ ਬਿਸਰਿ ਤਾਹਿ ਸੁਧਿ ਗਈ।।
ਰਾਂਝਾ ਜੂ ਕੇ ਰੂਪੁ ਰਿਝਾਨੀ।। ਲੋਕ ਲਾਜ ਤਜਿ ਭਈ ਦਿਵਾਨੀ।। ੨੭।।

ਅਰਥ - ਪਿਆਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਏਨੀ ਵਧੀ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸੁਧ-ਬੁਧ ਭੁਲ ਗਈ, ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਏਨੀ ਉਲਝੀ ਕਿ ਲੋਕ-ਲਾਜ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਦੀਵਾਨੀ ਹੋ ਗਈ।। ੨੭।।

ਤਬ ਚੂਚਕ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰੀ॥ ਯਹ ਕੰਨਜਾ ਨਹਿ ਜਿਯਤ ਹਮਾਰੀ॥
ਅਬ ਹੀ ਯਹ ਖੇਰਾ ਕੋ ਦੀਜੈ॥ ਯਾ ਮੈਂ ਤਨਿਕ ਢੀਲ ਨਹਿ ਕੀਜੈ॥੨੮॥

ਅਰਥ - ਤਦ ਚੂਚਕ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਦੀ ਲੜਕੀ ਹੁਣ ਜਿਉਂਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਇਸਨੂੰ ਹੁਣ ਖੇੜਿਆ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਢਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ॥ ੨੮॥

ਖੇਰਹਿ ਬੋਲ ਤੁਰਤੁ ਤਿਹ ਦਯੋ॥ ਰਾਂਝਾ ਅਤਿਥ ਹੋਇ ਸੰਗ ਗਯੋ॥
ਮਾਂਗਤ ਭੀਖ ਘਾਤ ਜਬ ਪਾਯੋ॥ ਲੈ ਤਾਕੋ ਸੁਰ ਲੋਕ ਸਿਧਾਯੋ॥੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਤਿਥ=ਫਕੀਰ, ਮੰਗਤਾ। ਘਾਤ=ਦਾਅ॥

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਖੇੜਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਬੁਲਾਇਆ, ਰਾਂਝਾ ਵੀ ਫਕੀਰ ਬਣਕੇ ਨਾਲ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਭੀਖ ਮੰਗਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਉਹਦਾ ਦਾਅ ਲੱਗਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ॥ ੨੯॥

ਰਾਂਝਾ ਹੀਰ ਮਿਲਤ ਜਬ ਭਏ॥ ਚਿਤ ਕੇ ਸਕਲ ਸ਼ੋਕ ਮਿਟਿ ਗਏ॥
ਹਿਯਾਂ ਕੀ ਅਵਧਿ ਬੀਤਿ ਜਬ ਗਈ॥ ਬਾਟਿ ਦੁਹੂੰ ਸੁਰ ਪੁਰ ਕੀ ਲਈ॥੩੦॥

ਅਰਥ - ਹੀਰ ਤੇ ਰਾਂਝਾ ਜਦੋਂ ਮਿਲੇ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ, ਜਦੋਂ ਉਮਰ ਪੁਗ ਗਈ, ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਸਵਰਗ ਦਾ ਰਾਹ ਲਿਆ॥ ੩੦॥ (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੪੪)

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਾਂਝਾ ਭਯੋ ਸੁਰੇਸ਼ ਤਹੱ ਭਈ ਮੈਨਕਾ ਹੀਰ॥।
ਯਾ ਜਗ ਮੈਂ ਗਾਵਤ ਸਦਾ ਸਭ ਕਬਿ ਕੁਲ ਜਸ ਧੀਰ॥੩੧॥੧॥

ਅਰਥ - ਰਾਂਝਾ ਇੰਦਰ ਬਣ ਗਿਆ ਤੇ ਹੀਰ ਅਪੱਛਰਾ ਮੇਨਕਾ ਬਣ ਗਈ, ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਕਵੀ ਜਨ ਸਦਾ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਜਸ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ॥ ੩੧॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੰਬਾਦੇ ਅਠਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੯੮॥ ੧੮੨੬॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਅਠਾਨਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੯੮॥ ੧੮੨੬॥ ਚਲਦਾ॥

****

ਚਲਿੱਤਰ ਨੜਿਨਵਾਂ

ਕਥਾ ਰੁੱਦਰ ਕਲਾ

ਚੌਪਈ।। ਪੋਠੋਹਾਰਿ ਨਾਰਿ ਇਕ ਰਹੈ।। ਰੁੱਦਰਕਲਾ ਤਾਕੋ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਤਿਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਰੋਜ ਖੁਦਾਈ ਆਵੈਂ।। ਧਨ ਡਰਪਾਇ ਤਾਂਹਿ ਲੈ ਜਾਵੈਂ।। ੧।।

ਅਰਥ – ਪੋਠੋਹਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਰੁੱਦਰ ਕਲਾ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ ਮੁਲਾਣੇ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਡਰਾ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਧਨ ਬਟੋਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ।। ੧।।

ਇਕ ਦਿਨ ਇਨ ਕਛੁ ਧਨੁੰ ਨਹਿ ਦਯੋ।। ਕੋਪ ਖੁਦਾਇਨ ਕੇ ਮਨ ਭਯੋ।।
ਸਭ ਹੀ ਹਾਥ ਕੁਰਾਨ ਉਠਾਏ।। ਮਿਲਿ ਗਿਲਿ ਭਵਨ ਤਵਨ ਕੇ ਆਏ।। ੨।।

ਅਰਥ – ਇਕ ਦਿਨ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਧਨ ਨਾ ਦਿਤਾ, ਤਾਂ ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਲੈ ਕੇ ਇਹਦੇ ਘਰ ਆਏ।। ੨।।

ਹਾਨਤ ਕਹਜੋ ਨਬੀ ਕੀ ਕਰੀ।। ਯਹ ਸੁਨਿ ਬਚਨ ਨਾਰਿ ਅਤਿ ਡਰੀ।।
ਤਿਨ ਕੋ ਸਦਨ ਬੀਚ ਬੈਠਾਯੋ।। ਖਾਨ ਮੁਹੱਬਤ ਸਾਥ ਜਤਾਯੋ।। ੩।।

ਅਰਥ – ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡਰੀ। ਉਹਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਸਦਿਆਂ ਘਰ ਵਿਚ ਬੈਠਾਇਆ ਅਤੇ ਨਗਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਮੁਹੱਬਤ ਖਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਸ ਦਿੱਤੀ।। ੩।।

ਤਾਕੇ ਤੁਰਤ ਪਯਾਦੇ ਆਏ।। ਇਕ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮੈ ਬੈਠਾਇ ਛਿਪਾਇ।।
ਖਾਨਾ ਭਲੋ ਤਿਨਾਗੇ ਰਾਖਯੋ।। ਆਪੁ ਖਦਾਇਨ ਸੌਂ ਯੌਂ ਭਾਖਜੋ।। ੪।।

ਅਰਥ – ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਹਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਆ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨੇ ਇਕ ਘਰ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਉਹਨਾਂ ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਦੇ ਅਗੇ ਸੁੰਦਰ ਭੋਜਨ ਰਖਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ।। ੪।।

ਹਾਨਤ ਮੈ ਨ ਨਬੀ ਕੀ ਕਰੀ।। ਮੋਤੋ ਕਹੋ ਚੂਕ ਕਾ ਪਰੀ।।
ਤਾਕੀ ਜੋ ਨਿੰਦਾ ਮੈਂ ਕਰੋਂ।। ਅਪਨੇ ਮਾਰਿ ਕਟਾਰੀ ਮਰੋਂ।। ੫।।

ਅਰਥ – ਮੈਂ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਦਸੋ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕੀ ਭੁਲ ਹੋ ਗਈ ਏ? ਜੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਵਾਂਗੀ।। ੫।।

ਜੋ ਕਛੁ ਲੈਨੋ ਹੁਇ ਸੁ ਲੀਜੈ॥ ਹਾਨਤ ਕੋ ਮੁਹਿ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ॥
ਬਿਹਸਿ ਖੁਦਾਇਨ ਬਚਨ ਉਚਾਰਜੋ॥ ਧਨ ਲਾਲਚ ਹਮ ਚਰਿਤ ਸੁ ਧਾਰਜੋ॥ ੬॥

ਅਰਥ – ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਲੈ ਲਵੋ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਨਾ ਲਾਵੋ। ਤਦ ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਸਾਂ ਵੀ ਇਹ ਕੌਤਕ ਧਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਕਾਰਣ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ॥ ੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੋ ਹੌ ਕਛੁ ਮੁਹੰਮਦਹਿ ਮੁਖ ਤੈਂ ਕਾਢੌਂ ਗਾਰਿ॥
ਤੋ ਮੈਂ ਆਪਨ ਆਪ ਹੀ ਮਰੋਂ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰਿ॥ ੭॥

ਅਰਥ – ਜੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ॥ ੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਤੈਂ ਨਹਿ ਕਛੂ ਨਬੀ ਕੋ ਕਹਜੋ॥ ਧਨ ਕੇ ਹੇਤ ਤੋਹਿ ਹਮ ਗਹਜੋ॥
ਅਧਿਕ ਦਰਬੁ ਅਬ ਹੀ ਮੁਹਿ ਦੀਜੈ॥ ਨ ਤਰ ਮੀਚ ਮੂੰਡਿ ਪੈ ਲੀਜੈ॥ ੮॥

ਅਰਥ – ਤੁਸਾਂ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ, ਧਨ ਵਾਸਤੇ ਅਸਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗੇ॥ ੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਹਮ ਬਹੁ ਲੋਗ ਪਿਸ਼ੋਰ ਕੇ ਇਨੀ ਤੁਹਮਤਨ ਸਾਥ॥
ਧਨੀ ਕਰੈ ਨਿਧਣੀ ਘਨੇ ਹ੍ਵੈ ਹ੍ਵੈ ਗਏ ਅਨਾਥ॥ ੯॥

ਅਰਥ – ਅਸਾਂ ਪਿਸ਼ੌਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਧਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤੋਹਮਤਾਂ ਲਾਕੇ ਗਰੀਬ ਤੇ ਯਤੀਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਯੌਂ ਸੁਨਿ ਬਚਨ ਪਯਾਦਨੁ ਪਾਯੋ॥ ਵੇਈ ਸਭ ਝੂਠੇ ਠਹਿਰਾਯੋ॥
ਗ੍ਰਹਿ ਪੈਂ ਨਿਕਸਿ ਤਿਨੈ ਗਹਿ ਲੀਨੋ॥ ਸਭਹਿਨ ਕੀ ਮੁਸ਼ਕੈ ਕਸਿ ਦੀਨੋ॥ ੧੦॥

ਅਰਥ – ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਈ ਅਤੇ ਇਹ ਜਾਣਿਆਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਝੂਠੇ ਤੇ ਪਖੰਡੀ ਹਨ। ਘਰ ਤੋਂ ਕੱਢਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤੀਆਂ॥ ੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਲਾਤ ਮੁਸ਼ਟ ਕੁਰਰੇ ਘਨੇ ਬਰਸੀ ਪਨ੍ਹੀ ਅਪਾਰ॥
ਦੈ ਮੁਸ਼ਕਨ ਕੌ ਲੈ ਚਲੇ ਹੇਰਤੁ ਲੋਕ ਹਜ਼ਾਰ॥ ੧੧॥

ਅਰਥ – ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਲੱਤਾਂ, ਮੁੱਕੇ, ਕੋਰੜੇ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ

ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਬੰਨਕੇ ਲੈ ਗਏ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿ ਗਏ ।। ੧੧।।

ਚੌਪਈ।। ਤਿਨਕੋ ਬਾਂਧਿ ਲੈ ਗਏ ਤਹਾਂ।। ਖਾਨ ਮੁਹੱਬਤਿ ਬੈਠੇ ਜਹਾਂ।।
ਪਨ ਹਿਨ ਨਾਰਿ ਨਵਾਬ ਦਿਲਾਈ।। ਤੋਬਹ ਤੋਬਹ ਕਰੇ ਖੁਦਾਈ।।੧੨।।

ਅਰਥ - ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਓਥੇ ਲੈ ਗਏ ਜਿਥੇ ਮੁਹੱਬਤ ਖਾਂ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਖਾਨ ਨੇ ਉਸ ਜਨਾਨੀ ਤੋਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੁਤੀਆਂ ਮਰਵਾਈਆਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਾਣੇਂ ਤੋਬਾ ਤੋਬਾ ਕਰ ਉਠੇ।।੧੨।।

ਪਨਹਿਨ ਕੇ ਮਾਰਤ ਮਰਿ ਗਏ।। ਤਬ ਵੇ ਡਾਰਿ ਨਦੀ ਮੈਂ ਦਏ।।
ਚੁਪ ਹ੍ਵੈ ਰਹੈ ਤੁਰਕ ਸਭ ਸੋਊ।। ਤਬ ਤੇ ਤੁਹਮਤਿ ਦੇਤ ਨ ਕੋਊ।।੧੩।।

ਅਰਥ - ਜੁਤੀਆਂ ਖਾਂਦੇ ਖਾਂਦੇ ਉਹ ਮਰ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨਦੀ ਵਿਚ ਰੋੜ ਦਿਤੀਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਚੁਪ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਪਿਛੋ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ ਨ ਲਾਇਆ।।੧੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਤਿਨ ਬਿੱਪ ਬੁਲਾਇਕੈ ਦੀਨੋ ਦਾਨ ਅਪਾਰ।।
ਛਨ ਕੈ ਕੈ ਜੂਤਿਨ ਭਏ ਬੀਸ ਖੁਦਾਈ ਮਾਰਿ।। ੧੪।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਬਹੁਤ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਵੀਹ ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਰਵਾਈਆਂ।। ੧੪।। (ਦ: ਗ੍ਰੰ: ਪੰਨਾ ੯੪੫)

ਚੁਪ ਤਬ ਤੇ ਹ੍ਵੈ ਰਹੇ ਖੁਦਾਈ।। ਕਾਹੂ ਸਾਥ ਨ ਰਾਰਿ ਬਢਾਈ।।
ਸੋਈ ਕਰੈ ਜੁ ਹਿੰਦੂ ਕਹੈਂ।। ਤੁਹਮਤਿ ਦੈ ਕਾਹੂੰ ਨਾ ਗਹੈਂ।। ੧੫ ।। ੧।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਮੁਲਾਣੇ ਚੁਪ ਰਹੇ, ਉਹਨਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ, ਉਹ ਉਹੀ ਕਰਨ ਲਗੇ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਉਹ ਕਿਸੇ ਤੇ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ।। ੧੫।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੰਬਾਦੇ ਨਿਨਾਨਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੯੯।। ੧੮੪੧।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਨੜਿਨਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੯੯।। ੧੮੪੧।।

ਚਲਿੱਤਰ ਸੌਵਾਂ

ਕਥਾ ਚਲਾਕ ਇਸਤਰੀ

ਰੋਪਰ ਰਾਵ ਰੁਪੇਸ਼੍ਰ ਭਾਰੋ।। ਰਘੁਕੁਲ ਬੀਚ ਅਧਿਕ ਉਜਿਯਾਰੋ।।
ਚਿੜ੍ਰ ਕੁਅਰਿ ਰਾਨੀ ਇਕ ਤਾਕੇ।। ਰੂਪਵਤੀ ਕੋਉ ਤੁੱਲਿ ਨ ਵਾਕੇ।। ੧।।

ਅਰਥ – ਰੋਪੜ ਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਰੁਪੇਸ਼ਵਰ ਨਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਰਘੁਕੁਲ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਰਾਣੀ ਚਿੱਤਰ ਕੁਮਾਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵਤੀ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।। ੧।।

ਦਾਨਵ ਏਕ ਲੰਕ ਤੇ ਆਯੋ।। ਤਾਕੋ ਰੂਪਿ ਹੇਰਿ ਉਰਝਾਯੋ।।
ਮਨ ਮੈ ਅਧਿਕ ਰੀਝਿ ਕਰਿ ਗਯੋ।। ਤਾਕੋ ਲਗਾ ਨ ਤਜਿ ਤਹਿ ਦਯੋ।। ੨।।

ਅਰਥ – ਲੰਕਾ ਤੋਂ ਇਕ ਰਾਕਸ਼ ਆਇਆ, ਉਹਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ, ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ, ਉਹਨੂੰ ਲਗਾ ਕਿ ਉਹਦੇ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਾਣ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ, ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।। ੨।।

ਤਬ ਤਿਨ ਮੰਤ੍ਰੀ ਅਧਿਕ ਬੁਲਾਏ।। ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਉਪਚਾਰ ਕਰਾਏ।।
ਤਹਾਂ ਏਕ ਮੁੱਲਾਂ ਚਲਿ ਆਯੋ।। ਆਨਿ ਆਪਨਾ ਓਜੁ ਜਨਾਯੋ।। ੩।।

ਅਰਥ – ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਾਦੂ ਟੂਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਂਦਰੀ ਬੁਲਾਏ ਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਏ, ਉਥੇ ਚਲਕੇ ਇਕ ਮੁੱਲਾਂ ਆ ਗਿਆ, ਉਹਨੇ ਵੀ ਆਕੇ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ।। ੩।।

ਤਬ ਤਿਨ ਘਾਤ ਦਾਨਵਹਿ ਪਾਯੋ।। ਏਕ ਹਾਥ ਸੋਂ ਮਹਲ ਉਚਾਯੋ।।
ਦੁਤਿਯ ਹਾਥ ਤਾਕੌਂ ਗਹਿ ਲੀਨੋ।। ਤਵਨ ਛਾਤ ਭੀਤਰ ਧਰਿ ਦੀਨੋ।। ੪।।

ਅਰਥ – ਤਦ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਇਕ ਹੱਥ ਨਾਲ ਮਹੱਲ ਨੂੰ ਚੁਕਿਆ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਛੱਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਧਰ ਦਿੱਤਾ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਧਰਯੋ ਥੰਮ ਊਪਰ ਤਿਸੈ ਇਕ ਕਰ ਛਾਤ ਉਠਾਇ।।
ਮਾਰਿ ਮੁਲਾਨਾ ਕੋ ਦਯੋ ਜਮ ਕੇ ਧਾਮ ਪਠਾਇ।। ੫।।

ਅਰਥ – ਉਹਨੇ ਇਕ ਹੱਥ ਛੱਤ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਥੰਮ੍ਹ ਉਤੇ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਜਮ ਲੋਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ।। ੫।।

****

ਚੌਪਈ। ਤਿਹ ਇਕ ਔਰ ਮੁਲਾਨੋ ਆਯੋ।। ਸੋਊ ਪਕਰਿ ਟਾਂਗ ਪਟਕਾਯੋ।।
ਤੀਜੋਂ ਔਰ ਆਇ ਤਹ ਗਯੋ।। ਸੋਊ ਡਾਰਿ ਨਦੀ ਮੈ ਦਯੋ।। ੬।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਉਥੇ ਇਕ ਹੋਰ ਮੁੱਲਾਂ ਆਇਆ, ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਲੱਤਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਪਟਕਾ ਮਾਰਿਆ, ਤੀਜਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮੁੱਲਾਂ ਉਥੇ ਆਇਆ, ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਉਹਨੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ।। ੬।।

ਤਬ ਇਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਹਾਂ ਚਲਿ ਆਈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹ ਕਰੀ ਬਡਾਈ।।
ਲਿਹਜ ਪਿਹਜ ਬਹੁ ਤਾਂਹਿ ਖਵਾਯੋ।। ਮਦਰੋ ਪਜਾਇ ਤਾਂਹਿ ਰਿਝਵਾਯੋ।। ੭।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਥੇ ਚਲਕੇ ਆਈ, ਉਹਨੇ ਉਹਦੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ, ਉਹਨੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਕੇ ਉਸ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ।। ੭।।

ਤਾਕੇ ਨਿੱਤਿ ਬੁਹਾਰੀ ਦੇਵੈ।। ਤਾਕੋ ਚਿਤ ਚੁਰਾਇਕੈ ਲੇਵੈ।।
ਇਕ ਦਿਨ ਹੋਇ ਬਿਮਨ ਸੀ ਰਹੀ।। ਤਬ ਐਸੇ ਦਾਨੋ ਤਿਨ ਕਹੀ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੁਹਾਰੀ=ਝਾੜੂ। ਬਿਮਨ ਸੀ=ਅਫਸੋਸ ਵਿਚ।।

ਅਰਥ - ਉਥੇ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਝਾੜੂ ਦੇਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਅਫਸੋਸ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਸੀ ਤਾਂ ਰਾਕਸ਼ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ।। ੮।।

ਖਾਤ ਪੀਤ ਹਮਰੋ ਤੂੰ ਨਾਹੀਂ।। ਸੇਵਾ ਕਰਤ ਰਹਤ ਗ੍ਰਿਹ ਮਾਹੀਂ।।
ਅਧਿਕ ਰੀਝਿ ਨਿਸਚਰਹਿ ਉਚਾਰੋ।। ਦੇਊਂ ਵਹੈ ਜੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰੋ।। ੯।।

ਅਰਥ - ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਕੁਝ ਵੀ ਖਾਂਦੀ ਪੀਂਦੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੀ ਰੋਜ਼ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈਂ। ਰਾਕਸ਼ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਆਖਿਆ, ਜੋ ਮੰਗੇਂਗੀ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚੇਂਗੀ, ਉਹੀ ਦੇਵਾਂਗਾ।।੯।।

ਜਬ ਦੋ ਤੀਨਿ ਬਾਰ ਤਿਨ ਕਹਿਯੋ।। ਤਾ ਪੈ ਅਧਿਕ ਰੀਝਿ ਕੈ ਰਹਿਯੋ।।
ਕਹਜੋ ਅਸੁਰ ਲਾਗਯੋ ਇਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੋ।। ਸਕੈ ਦੂਰਿ ਕਰ ਤੂੰ ਨਹਿ ਤਾਕੋ।। ੧੦।।

ਅਰਥ - ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਰਾਕਸ਼ ਨੇ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।। ੧੦।।

ਤਬ ਤਿਨ ਜੰਤ੍ਰ ਤੁਰਤੁ ਲਿਖਿ ਲੀਨੋ।। ਲੈ ਤਾਕੋ ਕਰ ਭੀਤਰ ਦੀਨੋ।।
ਜਾਕੋ ਤੂੰ ਇਕ ਬਾਰ ਦਿਖੈ ਹੈ।। ਜਰਿ ਬਰਿ ਢੇਰ ਭਸਮਿ ਸੋ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ।। ੧੧।।

ਅਰਥ - ਤਦ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਹਨੇ ਇਕ ਮੰਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਾਇਆ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਜਿਸਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਵਾਰ ਦਿਖਾਏਂਗੀ, ਉਹ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।। ੧੧।।

ਤਾਕੈ ਕਰ ਤੇ ਜੰਤ੍ਰ ਲਿਖਾਯੋ।। ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਤਹਿ ਕੋ ਦਿਖਰਾਯੋ।।
ਜਬ ਸੁ ਜੰਤ੍ਰ ਦਾਨੋ ਲਖਿ ਲਯੋ।। ਜੋ ਜਰਿ ਢੇਰ ਭਸਮ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ।। ੧੨।।

ਅਰਥ - ਉਹਨੇ ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਮੰਤਰ ਲਿਖਵਾਇਆ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਦੋਂ ਦੈਂਤ ਨੇ ਮੰਤਰ ਦੇਖ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਥੇ ਹੀ ਸੜ ਕੇ ਭਸਮ ਹੋ ਗਿਆ।। ੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੇਵਰਾਜ ਜਿਹ ਦੈਤ ਕੌ ਜੀਤ ਸਕਤ ਨਹਿ ਜਾਇ।।
ਸੋ ਅਬਲਾ ਇਹ ਛਲ ਭਏਂ ਜਮ ਪੁਰ ਦਯੋ ਪਠਾਇ।। ੧੩।। ੧।।

ਅਰਥ - ਵੱਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜੇ ਵੀ ਜਿਸ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਕੇ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜਮਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੧੩।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੯੯।। ੧੮੫੪।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਸੌਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੧੦੦।। ੧੮੫੪।। ਚਲਦਾ।।

ਜਿਲਦ ਛੇਵੀਂ ਸਮਾਪਤ

*****

***

*

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਵਿਦਿਆ ਮਾਰਤੰਡ
ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ
ਅਲੌਕਿਕ ਕਲਮ ਤੋਂ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਟੀਕਾ

ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹੋ ਅਰਥ, ਵਿਆਖਿਆ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ, ਜੋ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਏ ਸਨ। ਸੰਪੂਰਨ ਸਾਖੀਆਂ ਸਮੇਤ ਨਵੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਐਡੀਸ਼ਨ ਡੀਲਕਸ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਕੁਲ ਦਸ ਭਾਗ ਭੇਟਾ 2000-00

ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਰਹਿਰਾਸ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ (121 ਸਾਖੀਆਂ ਸਮੇਤ)	160/-
ਕਥਾ ਸ਼ਾਂਤ ਸਾਗਰ (ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ)	75/-
ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ ਸਟੀਕ	30/-
ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਸਟੀਕ	40/-
ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਸਟੀਕ	45/-
ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵੱਯੇ ਸਟੀਕ	75/-
ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ 9 ਤੇ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਸਟੀਕ	50/-
ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸਟੀਕ (ਛੰਕਿਆਂ ਤੇ ਨੋਧੁਨਾਂ ਸਮੇਤ)	75/-
ਜਫਰਨਾਮਾ ਸਟੀਕ	50/-
ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਸਟੀਕ (ਤਿੰਨ ਭਾਗ)	475/-
ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ ਤੇ ਦੱਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ	50/-
ਬਾਰਹ ਮਾਹਾ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ	40/-

(ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਿਆਖਿਆ ਸਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ)

ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ

(ਹਰਨਾਮ ਦਾਸ ਸਹਿਰਾਈ)

ਦਸਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸੰਖੇਪ ਅਤੇ ਨਾਵਲ ਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਛਪਾਈ ਅਤੇ ਗੈਟਅਪ ਬਹੁਤ ਦਿਲਕਸ਼ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਜਾਂ ਇਕੱਲੀ ਇਕੱਲੀ ਪੁਸਤਕ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹੋ।

ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪਹਿਲੀ	-	ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੂਜੀ	25-00
ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤੀਜੀ	-	ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਚੌਥੀ	20-00
ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪੰਜਵੀਂ	-	ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਛੇਵੀਂ (2 ਭਾਗ)	
ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸਤਵੀਂ	25-00	ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਅਠਵੀ	12-00
ਪਾ. ਨੌਵੀਂ (ਦੋ ਭਾਗ)	55-00	ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੀ	

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ

(ਸੰਪੂਰਨ ਅਠ ਹਿਸੇ) (ਟੀਕਾਕਾਰ ਗਿ: ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ

(ਸੋਧਕ ਡਾ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਔਲਖ)

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਬਾਣੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਅੱਠਾਂ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਸਰਲ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਡੀਲੈਕਸ 1750/-

ਸੁੰਦਰ ਗੁਟਕਾ ਸਟੀਕ

(ਪੰਡਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਇਸ ਗੁਟਕੇ ਵਿਚ ਗਿਆਰਾਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਬੜੀ ਸਰਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਟੀਕਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੋਟੇ ਅੱਖਰ, ਕਿਤਾਬੀ ਸਾਇਜ਼ 'ਚ ਨਵੀਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿੱਧੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਸਹਿਤ। 170-00

ਸੰਕਟ ਮੋਚਨ ਸ਼ਬਦ

(ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰਤਾ-ਗਿਆਨੀ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ 108 ਚੋਣਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਜੋ ਮਨ ਦੀਆਂ ਆਸ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਦੱਸੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹੋ। ਆਸਾ ਮੁਰਾਦਾ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸਭੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਹੋਣਗੇ। 20-00

ਜੀਵਨ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ (ਕਲੇਰਾਂ ਵਾਲੇ)

(ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਗਨੈਸਕ, ਬੂਟਾ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਜੁਰਗ)

ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਦੁੱਤੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਸੀ। ਏਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. ਪੜ੍ਹਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕਰੋ। ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ 40-00 ਭਾਗ ਦੂਜਾ 40-00

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ

(ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਸਾਕਾ ਵਾਪਰਿਆ ਇਸ ਸਾਕੇ ਬਾਰੇ ਨਿੱਕੀ ਤੋਂ ਨਿੱਕੀ ਘਟਨਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਦੀ ਗੁਜਰੀ। ਇਸ ਲਈ ਨੀਲੇ ਸਾਕੇ ਬਾਰੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਬੜੀਆ ਵਚਿੱਤਰ ਤੇ ਨਵੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਇਕ ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਹੀ ਹੈ। 100-00 ਪੇਪਰ ਬੈਕ 70-00

ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ : ਭਾ. ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਫੋਨ : 542346, 54797

ਕਥਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਗਰ

ਕੁੱਜੇ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ, ਗੁਰੂ, ਸੰਗਤ, ਖਿਮਾਂ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਸ਼ਰਮ, ਕਾਮ, ਕਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਕੀ ਹਨ ? ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਤੁੱਕਾਂ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਸਹਿਤ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ 183 ਸਾਖੀਆਂ ਦਰਜ ਹਨ। 180-00

ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਧੀ ਭੰਡਾਰ

ਸੰਤ ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੇਵ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਹੋ ਸ਼ਬਦ ਸਭ ਦੀਆਂ ਮਨੋਂ ਕਾਮਨਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਹਿੱਤ ਛਾਪ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਭ ਇੱਛਾ ਪੂਰਨ ਹੋਣਗੀਆਂ। 50-00

ਸੰਕਟ ਮੋਚਨ ਸ਼ਬਦ

(ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰਤਾ-ਗਿਆਨੀ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ 108 ਚੋਣਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਜੋ ਮਨ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਹੋਣ, ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹੋ। ਆਸਾਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਸਭੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਹੋਣਗੇ। 20-00

ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸਟੀਕ

(ਟੀਕਾਕਾਰ-ਗਿ: ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ 41 ਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪਦ ਅਰਥ, ਅਰਥ ਤੇ ਭਾਵ ਅਰਥ ਟੀਕਾ ਬੜੀ ਸਰਲ ਤੇ ਸੁਖੇਣ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 250-00

ਬਵਿੰਜਾ ਲੈਕਚਰ

(ਗਿ: ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ, ਗੁਰਗੱਦੀ ਬੈਠਣ ਅਤੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਗੁਰਪੁਰਬ ਸਬੰਧੀ ਲੈਕਚਰ, ਕਥਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਮੋਲਕ ਪੁਸਤਕ। 80-00

ਸੋਢੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਚਮਤਕਾਰ (ਪਹਿਲੀ ਸੈਂਚੀ)

ਇਸੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅਰਥਾਤ ਬੇਦੀ ਬੰਸ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਹਾਲ ਹੈ। 170-00
ਡੀਲਕਸ 200-00

ਸੋਢੀ ਚਮਤਕਾਰ (ਦੂਜੀ ਸੈਂਚੀ)

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਦੇ ਛੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। 170-00
ਡੀਲਕਸ 200-00

ਦਸਮ ਗੁਰ ਚਮਤਕਾਰ (ਤੀਜੀ ਸੈਂਚੀ)

ਇਸ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪੂਰਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਾਖੀਆਂ ਤੇ ਜੰਗਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹਾਲ ਦਰਜ ਹੈ। 170-00
ਡੀਲਕਸ 200-00

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ

(ਗਿਆਨੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ)

ਜੀਵਨ ਅਦੁਤੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣਦਾ ਹੈ ? ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ? ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੋਗ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਹੀ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਾਖੀਆਂ ਸਮੇਤ। 40-00

ਵੀ ਪੀ ਪੀ ਰਾਹੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਮੰਗਵਾਉਣ ਦਾ ਪਤਾ

ਭਾਈ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਇੰਡੀਆ) . ਫੋਨ : 542346, 547974, 557973

ISBN 81-7601-136-3

9788176011365

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਦੀ ਰਚਨਾ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

(ਸੈਂਚੀ ਸਤਵੀਂ)

ਟੀਕਾਕਾਰ :-

ਪੰਡਿਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ
ਵਿਦਯਾ ਮਾਰਤੰਡ, ਮੁਜੰਗਾ ਵਾਲੇ (ਲਾਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :-

ਭਾ: ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ
ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

ਜਿਲਦ ਸਤਵੀਂ

ਬਟੀਗਰ ਬੁੰਚ ਮ[illegible]

ਨਾਟਕ

ਤ੍ਰਿਸ਼ ਕਲਸਾ

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਰਚਿਤ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

ਜਿਲਦ ਸਤਵੀਂ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਅੰਗ ੯੪੬ ਤੋਂ ੧੧੮੮ ਤਕ ਦਾ ਸਰਲ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ

ਟੀਕਾਕਾਰ :-

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਗਿਆਨੀ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸੋਧਕ :-

ਡਾ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਐਮ. ਏ., ਪੀ.ਐੱਚ.ਡੀ.

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :-

ਭਾ. ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

© ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

Sri Dasam Granth Sahib Ji (Vol. VII)

Punjabi Translation

by

Giani Narain Singh

ISBN : 81-7601-168-1

ISBN : 81-7601-046-4 (ਸੈੱਟ ਔਫ ਭਾਗ)

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 1994   ਤੀਜੀ ਵਾਰ 2001

ਚੌਥੀ ਵਾਰ ਅਪ੍ਰੈਲ 2004

ਭੇਟਾ : 300-00

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :-

ਭਾ: ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਇੰਡੀਆ)

ਫੋਨ : (0183) 2542346, 2547974

ਫੈਕਸ : (0183) 2557973

E-Mail : csjs@jla.vsnl.net.in

Visit our Website : www.csjs.com

(Printed in India)

ਪ੍ਰਿੰਟਰ : ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, 312, ਈਸਟ ਮੋਹਨ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਫੋਨ : 2705003, 5095774

ਤਤਕਰਾ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ (ਜਿਲਦ ਸਤਵੀਂ)

ਚਲਿੱਤਰ	ਕਥਾ	ਪੰਨਾ
ਇਕ ਸੌ ਇਕਵਾਂ	ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਂਵਾਲ	੧
ਇਕ ਸੌ ਦੂਸਰਾ	ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਅਤੇ ਕੈਕਈ	੩
ਇਕ ਸੌ ਤੀਸਰਾ	ਸ਼ਾਹ ਜਲਾਲ	੯
ਇਕ ਸੌ ਚੌਥਾ	ਜੱਟ ਦੀ ਇਸਤਰੀ	੧੬
ਇਕ ਸੌ ਪੰਜਵਾਂ	ਤਾਸ ਬੇਗ	੧੮
ਇਕ ਸੌ ਛੇਵਾਂ	ਚਾਰ ਠਗ	੨੧
ਇਕ ਸੌ ਸਤਵਾਂ	ਮੈਨ ਕੌਰ	੨੨
ਇਕ ਸੌ ਅਠਵਾਂ	ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੂ	੨੩
ਇਕ ਸੌ ਨੌਵਾਂ	ਉਰਵਸ਼ੀ	੩੪
ਇਕ ਸੌ ਦਸਵਾਂ	ਰਾਜਾ ਭੁਪੇਸ਼ਵਰ	੪੯
ਇਕ ਸੌ ਗਿਆਰਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਰਾਜਪ੍ਰਭਾ	੫੪
ਇਕ ਸੌ ਬਾਰਵਾਂ	ਚਿੱਤਰ ਕਲਾ	੬੪
ਇਕ ਸੌ ਤੇਰਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰ	੬੯
ਇਕ ਸੌ ਚੌਦਵਾਂ	ਸ੍ਰਿੰਗੀ ਰਿਸ਼ੀ ਅਤੇ ਵੇਸਵਾ	੭੩
ਇਕ ਸੌ ਪੰਦਰਵਾਂ	ਰਿਖੀ ਗੌਤਮ ਅਤੇ ਅਹੱਲਿਆ	੮੨
ਇਕ ਸੌ ਸੋਲਵਾਂ	ਦੈਂਤ ਸੁੰਦ ਅਤੇ ਅਪਸੁੰਦ	੮੭
ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਰਵਾਂ	ਸ਼ੈਚੀ	੯੧
ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਰਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਮੰਤ੍ਰਕਲਾ	੯੪
ਇਕ ਸੌ ਉਨੀਵਾਂ	ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਰੁਦਰਕਲਾ	੯੬
ਇਕ ਸੌ ਵੀਹਵਾਂ	ਵਿਸ਼ਨੂੰ	੧੦੧
ਇਕ ਸੌ ਇੱਕੀਵਾਂ	ਚੋਰ ਇਸਤਰੀ	੧੦੬
ਇਕ ਸੌ ਬਾਈਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਕੁੰਕਮ ਦੇਵੀ ਅਤੇ ਘਨਸਾਰ ਦੇਵੀ	੧੦੮
ਇਕ ਸੌ ਤੇਈਵਾਂ	ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ	੧੧੨
ਇਕ ਸੌ ਚੌਵੀਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਫੂਲਵਤੀ	੧੧੭
ਇਕ ਸੌ ਪੰਝੀਵਾਂ	ਵੇਸਵਾ ਇੰਦਰਮਤੀ	੧੨੦
ਇਕ ਸੌ ਛੱਬੀਵਾਂ	ਬਹਾਦਰ ਇਸਤਰੀ	੧੨੭
ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਈਵਾਂ	ਰਤਨ ਸਿੰਘ	੧੩੦
ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਈਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਮਾਨਮਤੀ	੧੩੨
ਇਕ ਸੌ ਉਣੱਤੀਵਾਂ	ਮਿਰਜ਼ਾ ਸਾਹਿਬਾਂ	੧੩੯
ਇਕ ਸੌ ਤੀਹਵਾਂ	ਸੁਮਤ ਕੁਮਾਰੀ	੧੪੭
ਇਕ ਸੌ ਇਕੱਤੀਵਾਂ	ਭਾਗਮਤੀ	੧੪੯
ਇਕ ਸੌ ਬੱਤੀਵਾਂ	ਸੁਘਰ ਕੁਮਾਰੀ	੧੫੩
ਇਕ ਸੌ ਤੇਤੀਵਾਂ	ਸਜਨ ਕੁਮਾਰੀ	੧੫੯
ਇਕ ਸੌ ਚੌਂਤੀਵਾਂ	ਬਾਜਮਤੀ	੧੬੪
ਇਕ ਸੌ ਪੈਂਤੀਵਾਂ	ਕਲਾ ਕੌਰ	੧੬੮
ਇਕ ਸੌ ਛੱਤੀਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਭ੍ਰਮਰਕਲਾ	੧੭੨
ਇਕ ਸੌ ਸੈਂਤੀਵਾਂ	ਦਰੋਪਤੀ ਅਰਜਨ	੧੭੬
ਇਕ ਸੌ ਅੱਠਤੀਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਆਭਾਵਤੀ	੧੮੫
ਇਕ ਸੌ ਉਨਤਾਲੀਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਮਾਨੇਸ਼ਵਰੀ	੧੮੭
ਇਕ ਸੌ ਚਾਲੀਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਮੇਘਮਤੀ	੧੯੦
ਇਕ ਸੌ ਇੱਕਤਾਲੀਵਾਂ	ਪਾਰਬਤੀ	੧੯੧
ਇਕ ਸੌ ਬਤਾਲੀਵਾਂ	ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਊਸ਼ਾ	੧੯੩
ਇਕ ਸੌ ਤਿਰਤਾਲੀਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਰਾਜਮਤੀ	੨੦੯
ਇਕ ਸੌ ਚਤਾਲੀਵਾਂ	ਸ਼ਿੰਗਾਰਵਤੀ	੨੧੫
ਇਕ ਸੌ ਪੰਜਤਾਲੀਵਾਂ	ਭਾਰਵਤੀ	੨੧੯
ਇਕ ਸੌ ਛਿਤਾਲੀਵਾਂ	ਪ੍ਰਮੁਦ ਕੁਮਾਰੀ	੨੨੧
ਇਕ ਸੌ ਸੰਤਾਲੀਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਖੇਰੀ ਅਤੇ ਸੈਮੀ	੨੨੪
ਇਕ ਸੌ ਅਠਤਾਲੀਵਾਂ	ਰਾਜਾ ਦੁਰਗਾ ਦੌਂਤ ਦੀ ਰਾਣੀ	੨੨੮

ਚਲਿੱਤਰ	ਕਥਾ	ਪੰਨਾ
ਇਕ ਸੌ ਉਣੰਜਵਾਂ	ਪੋਸਤੀ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਵਹੁਟੀਆਂ	੨੩੧
ਇਕ ਸੌ ਪੰਜਾਹਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਕਰਵਵਤੀ	੨੩੫
ਇਕ ਸੌ ਇਕਵੰਜਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਗੁਮਾਨਮਤੀ	੨੩੬
ਇਕ ਸੌ ਬਵੰਜਵਾਂ	ਲਛਮੀ	੨੪੧
ਇਕ ਸੌ ਤਰਵੰਜਵਾਂ	ਨਾਦਮਤੀ	੨੪੪
ਇਕ ਸੌ ਚਰਵੰਜਵਾਂ	ਦਰਪਕਲਾ	੨੪੯
ਇਕ ਸੌ ਪਚਵੰਜਵਾਂ	ਪ੍ਰਾਨਮਤੀ	੨੫੫
ਇਕ ਸੌ ਛਪਵੰਜਵਾਂ	ਕੰਦਰਪਕਲਾ	੨੫੭
ਇਕ ਸੌ ਸਤਵੰਜਵਾਂ	ਨਲ ਦਮਵੰਤੀ	੨੬੦
ਇਕ ਸੌ ਅਠਵੰਜਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਤਾਂਬਰ ਕਲਾ	੨੬੭
ਇਕ ਸੌ ਉਣਾਠਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਬੀਰ ਕਲਾ	੨੭੧
ਇਕ ਸੌ ਸਠਵਾਂ	ਦਾਸੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਲਾ	੨੭੨
ਇਕ ਸੌ ਇਕਾਠਵਾਂ	ਸ਼ੰਮਸ ਢੋਲਾ	੨੭੬
ਇਕ ਸੌ ਬਾਠਵਾਂ	ਤੁੰਦਕਲਾ	੨੮੪
ਇਕ ਸੌ ਤ੍ਰੇਠਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਬਿਜੈ ਕੁਮਾਰੀ	੨੮੭
ਇਕ ਸੌ ਚੌਠਵਾਂ	ਉਦੈਪੁਰੀ ਬੇਗਮ	੨੮੯
ਇਕ ਸੌ ਪੈਠਵਾਂ	ਬਿਸਤਕਲਾ	੨੯੩
ਇਕ ਸੌ ਛਿਆਠਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਜੋਬਨ ਕਲਾ	੨੯੭
ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਠਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਸ਼ਾਹਪਰੀ	੩੦੧
ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਠਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਜੋਤ ਮਤੀ	੩੦੩
ਇਕ ਸੌ ਉਣੱਤਰਵਾਂ	ਅਹੀਰਨ ਸ਼ਾਹਪਰੀ	੩੦੮
ਇਕ ਸੌ ਸਤਰਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਬੀਰ ਕਲਾ	੩੧੦
ਇਕ ਸੌ ਇਕਹੱਤਰਵਾਂ	ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ	੩੧੨
ਇਕ ਸੌ ਬਹੱਤਰਵਾਂ	ਰੀਤ ਕਲਾ	੩੧੫
ਇਕ ਸੌ ਤਿਹੱਤਰਵਾਂ	ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ	੩੧੭
ਇਕ ਸੌ ਚੌਹਤੱਰਵਾਂ	ਸੁਰਤਾ ਦੇਵੀ	੩੨੧
ਇਕ ਸੌ ਪੰਜੱਤਰਵਾਂ	ਚਪਲਕਲਾ	੩੨੩
ਇਕ ਸੌ ਛਿਅੱਤਰਵਾਂ	ਬੀਰ ਮਤੀ	੩੨੯
ਇਕ ਸੌ ਸਤੱਤਰਵਾਂ	ਮੈਨ ਲਤਾ	੩੩੪
ਇਕ ਸੌ ਅਠੱਤਰਵਾਂ	ਸੁਮੇਰ ਦੇਵੀ	੩੩੬
ਇਕ ਸੌ ਉਣਾਸੀਵਾਂ	ਕਾਮਵਤੀ	੩੩੭
ਇਕ ਸੌ ਅੱਸੀਵਾਂ	ਨੈਨੋਤਮਾ	੩੩੯
ਇਕ ਸੌ ਇਕਾਸੀਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਨਿਸ਼ਿਪ੍ਰਭਾ	੩੪੧
ਇਕ ਸੌ ਬਿਆਸੀਵਾਂ	ਭਾਨ ਕਲਾ	੩੪੪
ਇਕ ਸੌ ਤਿਰਾਸੀਵਾਂ	ਰਿਤਰਾਜ ਪ੍ਰਭਾ	੩੪੬
ਇਕ ਸੌ ਚੌਰਾਸੀਵਾਂ	ਦ੍ਰੋਪਦੀ	੩੫੧
ਇਕ ਸੌ ਪਚਾਸੀਵਾਂ	ਰਨਰੰਗ ਕੁਮਾਰੀ	੩੫੩
ਇਕ ਸੌ ਛਿਆਸੀਵਾਂ	ਅਚਲਕਲਾ	੩੫੬
ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਸੀਵਾਂ	ਕਾਮਕਲਾ	੩੫੮
ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਸੀਵਾਂ	ਕੰਚਨ ਪ੍ਰਭਾ	੩੫੯
ਇਕ ਸੌ ਉਣਾਨੇਵਾਂ	ਭੂਪਕਲਾ	੩੬੧
ਇਕ ਸੌ ਨੱਬੇਵਾਂ	ਨਿਸਰਾਜ ਪ੍ਰਭਾ	੩੬੩
ਇਕ ਸੌ ਇਕਾਨੇਵਾਂ	ਪ੍ਰਬੀਨ ਰਾਇ	੩੬੫
ਇਕ ਸੌ ਬਾਨੇਵਾਂ	ਗਾਨ ਕਲਾ	੩੬੭
ਇਕ ਸੌ ਤਰਾਨੇਵਾਂ	ਤਿਰਦਸ ਕਲਾ	੩੭੧
ਇਕ ਸੌ ਚੌਰਾਨੇਵਾਂ	ਪਰਦੇਸਣ	੩੭੩
ਇਕ ਸੌ ਪਚਾਨੇਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਮਾਨਮਤੀ ਅਤੇ ਬਿਪਨ ਪ੍ਰਭਾ	੩੭੪
ਇਕ ਸੌ ਛਿਆਨੇਵਾਂ	ਅਪ੍ਰੀਤਮ ਕਲਾ	੩੮੦
ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਨੇਵਾਂ	ਰਣਰੰਗ ਮਤੀ	੩੮੪
ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਨੇਵਾਂ	ਸੰਖ ਕੁਮਾਰੀ	੩੮੫
ਇਕ ਸੌ ਨੜਿਨੇਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਪਦਮਨੀ	੩੮੬
ਦੋ ਸੌਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਓਡਗਿੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾ	੩੯੨
ਦੋ ਸੌ ਇਕੱਵਾਂ	ਯੂਸਫ ਜੁਲੈਖ਼ਾਂ	੩੯੯
ਦੋ ਸੌ ਦੂਸਰਾ	ਚਪਲ ਕਲਾ	੪੦੫
ਦੋ ਸੌ ਤੀਸਰਾ	ਰਾਜਾ ਨਰਕਾਸਰ	੪੦੮
ਦੋ ਸੌ ਚੌਥਾ	ਰਾਣੀ ਕੈਲਾਸ਼ ਮਤੀ	੪੧੩
ਦੋ ਸੌ ਪੰਜਵਾਂ	ਬਿਜੈ ਕੁਮਾਰੀ	੪੨੦
ਦੋ ਸੌ ਛੇਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਇਸ਼ਕਮਤੀ	੪੨੪
ਦੋ ਸੌ ਸਤਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਮੁਸ਼ਕਮਤੀ	੪੨੮
ਦੋ ਸੌ ਅਠਵਾਂ	ਅਟਪਲ ਦੇਵੀ	੪੩੩

ਚਲਿੱਤਰ	ਕਥਾ	ਪੰਨਾ
ਦੋ ਸੌ ਨੌਵਾਂ	ਭਰਥਰੀ	੪੩੬
ਦੋ ਸੌ ਦਸਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਚੰਚਲ ਕੁਮਾਰੀ	੪੫੫
ਦੋ ਸੌ ਗਿਆਰਵਾਂ	ਤੜਤਾ ਕ੍ਰਿਤਪ੍ਰਭਾ	੪੫੮
ਦੋ ਸੌ ਬਾਰਵਾਂ	ਸੁਕਮਾਰ ਮਤੀ	੪੬੪
ਦੋ ਸੌ ਤੇਰਵਾਂ	ਮ੍ਰਿਗਨੈਣੀ	੪੬੯
ਦੋ ਸੌ ਚੌਦਵਾਂ	ਗੁਲਚਾਰ ਮਤੀ	੪੭੩
ਦੋ ਸੌ ਪੰਦਰਵਾ	ਤਰੁਣ ਕੁਮਾਰੀ	੪੭੬
ਦੋ ਸੌ ਸੋਲਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਕਟਾਛ ਕੁਮਾਰੀ	੪੭੮
ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਰਵਾਂ	ਸ਼ਾਹ ਸਿਕੰਦਰ	੪੮੧
ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਰਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਦਿਨਕੇਤ ਮਤੀ	੪੯੧
ਦੋ ਸੌ ਉੱਨੀਵਾਂ	ਚਪਲਾਂਗ ਮਤੀ	੪੯੩
ਦੋ ਸੌ ਵੀਹਵਾਂ	ਮਲਕਾ ਰੋਸ਼ਨ ਜਹਾਂ	੪੯੫
ਦੋ ਸੌ ਇੱਕੀਵਾਂ	ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਜਮਤੀ	੪੯੯
ਦੋ ਸੌ ਬਾਈਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਭੋਗਮਤੀ	੫੦੧
ਦੋ ਸੌ ਤੇਈਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਛੱਤਰਮਤੀ	੫੦੪
ਦੋ ਸੌ ਚਵੀਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਤ੍ਰਿਪਰਾਰਕਲਾ	੫੦੭
ਦੋ ਸੌ ਪੰਝੀਵਾਂ	ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਚਖਚਾਰ ਮਤੀ	੫੧੨
ਦੋ ਸੌ ਛੱਬੀਵਾਂ	ਰੁਸਤਮ ਦੇਵੀ	੫੧੫
ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਈਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਮਨਮਾਲ ਮਤੀ	੫੧੮
ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਈਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਬੀਰਜਮਤੀ	੫੨੧
ਦੋ ਸੌ ਉਣੱਤੀਵਾਂ	ਬੁੱਧਮਤੀ	੫੨੬
ਦੋ ਸੌ ਤੀਹਵਾਂ	ਮਦਨ ਮਤੀ	੫੨੮
ਦੋ ਸੌ ਇਕੱਤੀਵਾਂ	ਮੈਨਕਲਾ	੫੨੯
ਦੋ ਸੌ ਬੱਤੀਵਾਂ	ਬਡ ਭਿਆਛਮਤੀ	੫੩੩
ਦੋ ਸੌ ਤੇਤੀਵਾਂ	ਬਲਿਖਣ ਮਤੀ	੫੩੫
ਦੋ ਸੌ ਚੌਤੀਵਾਂ	ਨਿਰਪਤਿ ਕਲਾ	੫੩੭
ਦੋ ਸੌ ਪੈਂਤੀਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਅਫਲ ਮਤੀ	੫੪੧
ਦੋ ਸੌ ਛੱਤੀਵਾਂ	ਵਲਿੱਖਣ ਮਤੀ	੫੪੬
ਦੋ ਸੌ ਸੈਂਤੀਵਾਂ	ਭੋਗ ਮਤੀ	੫੪੯
ਦੋ ਸੌ ਅਠੱਤੀਵਾਂ	ਛਟ ਛੈਲ ਕੁਮਾਰੀ	੫੫੧
ਦੋ ਸੌ ਉਣਤਾਲੀਵਾਂ	ਬੀਰਮਤੀ	੫੫੪
ਦੋ ਸੌ ਚਾਲੀਵਾਂ	ਰੁਚੀਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ	੫੫੬
ਦੋ ਸੌ ਇਕਤਾਲੀਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਬਿਰਹਾ ਮੰਜਰੀ	੫੫੯
ਦੋ ਸੌ ਬਤਾਲੀਵਾਂ	ਛਬਿਮਾਨ ਮੰਜਰੀ	੫੬੬
ਦੋ ਤਿਰਤਾਲੀਵਾਂ	ਚਿਤਰ ਮੰਜਰੀ	੫੭੧
ਦੋ ਸੌ ਚਤਾਲੀਵਾਂ	ਨਾਗਰ ਮਤੀ	੫੭੪
ਦੋ ਸੌ ਪੰਜਤਾਲੀਵਾਂ	ਰਸ ਤਿਲਕ ਮੰਜਰੀ	੫੮੦
ਦੋ ਸੌ ਛਤਾਲੀਵਾਂ	ਸਵਰਨ ਮੰਜਰੀ	੫੯੨
ਦੋ ਸੌ ਸੰਤਾਲੀਵਾਂ	ਜਸਤਿਲਕ ਮੰਜਰੀ	੫੯੭
ਦੋ ਸੌ ਅਠਤਾਲੀਵਾਂ	ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ	੬੦੨
ਦੋ ਸੌ ਉਣੰਜਵਾਂ	ਵਲਿੱਖਣ ਮੰਜਰੀ	੬੦੬
ਦੋ ਸੌ ਪੰਜਾਹਵਾਂ	ਭੁਜੰਗ ਮਤੀ	੬੧੦
ਦੋ ਸੌ ਇਕਵੰਜਵਾਂ	ਜਲ ਜਾਫ	੬੧੩
ਦੋ ਸੌ ਬਵੰਜਵਾਂ	ਸੁਖਮਤੀ	੬੧੭
ਦੋ ਸੌ ਤਿਰਵੰਜਵਾਂ	ਜੀਓਮਤੀ	੬੨੦
ਦੋ ਸੌ ਚਰਵੰਜਵਾਂ	ਬਿਸ਼ਨਮਤੀ	੬੨੬
ਦੋ ਸੌ ਪਚਵੰਜਵਾਂ	ਲਹੌਰ ਮਤੀ	੬੨੮
ਦੋ ਸੌ ਛਪੰਜਵਾਂ	ਸਤ ਕੁਮਾਰੀਆਂ	੬੩੧
ਦੋ ਸੌ ਸਤਵੰਜਵਾਂ	ਅਲਿਰੁੰਜ ਮਤੀ	੬੩੭
ਦੋ ਸੌ ਅਠਵੰਜਵਾ	ਹੰਸਮਤੀ	੬੪੩
ਦੋ ਸੌ ਉਣਾਠਵਾਂ	ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਜ ਕਲਾ	੬੫੦
ਦੋ ਸੌ ਸਠਵਾਂ	ਕਜਰਾਛ ਮਤੀ	੬੫੬

[illegible]

[illegible]

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ॥

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ

ਜਿਲਦ ਸਤਵੀਂ

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਇਕਵਾਂ : ਕਥਾ ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਂਵਾਲ

ਚੌਪਈ॥ ਰਾਵੀ ਤੀਰ ਜਾਟ ਇਕ ਰਹੈ॥ ਮੇਹੀਵਾਲ ਨਾਮ ਜਗ ਕਹੈ॥
ਨਿਰਖਿ ਸੋਹਨੀ ਬਸਿ ਹ੍ਵੈ ਗਈ॥ ਤਾ ਪੈ ਰੀਝਿ ਸੁ ਆਸ਼ਿਕ ਭਈ॥ ੧॥

ਰਾਵੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਇਕ ਮਹੀਂਵਾਲ ਨਾਂ ਦਾ ਜੱਟ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸੋਹਣੀ ਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਉਸਤੇ ਆਸ਼ਿਕ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈ॥੧॥

ਜਬ ਹੀ ਭਾਨ ਅਸਤ ਹ੍ਵੈ ਜਾਵੈ॥ ਤਬ ਹੀ ਪੈਰਿ ਨਦੀ ਤਹ ਆਵੈ॥
ਦ੍ਰਿੜ ਗਹਿ ਘਟ ਉਰ ਕੇ ਤਰ ਧਰੈ॥ ਛਿਨ ਮਹਿ ਪੈਰ ਪਾਰ ਤਿਹ ਪਰੈ॥ ੨॥

ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਡੁਬ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਦਰਿਆ ਤਰ ਕੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਘੜਾ ਫੜ ਕੇ ਉਹ ਝੱਟ ਹੀ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥ ੨॥

ਏਕ ਦਿਵਸ ਉਠਿ ਕੈ ਜਬ ਧਾਈ॥ ਸੋਵਤ ਹੁਤੋ ਬੰਧੁ ਲਖਿ ਪਾਈ॥
ਪਾਛੈ ਲਾਗਿ ਭੇਦ ਤਿਹ ਚਹਯੋ॥ ਕਛੂ ਸੋਹਨੀ ਤਾਹਿ ਨ ਲਹਯੋ॥ ੩॥

ਇਕ ਦਿਨ ਜਦ ਉਹ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਨੇ ਜਾਗ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਉਹਦਾ ਪਿਛਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸੋਹਣੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਭੇਤ ਜਾਣ ਗਿਆ, ਪਰ ਸੋਹਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨ ਲੱਗਾ॥ ੩॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਛਕੀ ਪ੍ਰੇਮ ਬਾਲਾ ਤਿਸੀ ਠੌਰ ਧਾਈ॥ ਜਹਾਂ ਦਾਬਿਕੈ ਬੂਟ ਮੈ ਮਾਟ ਆਈ॥
ਲੀਯੋ ਹਾਥ ਤਾਕੌ ਧਸੀ ਨੀਰ ਮਯਾਨੇ॥ ਮਿਲੀ ਜਾਇ ਤਾਕੌ ਯਹੀ ਭੇਦ ਜਾਨੇ॥ ੪॥

ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪੁਜਾਰਨ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚੀ ਜਿਸ ਰੁੱਖ ਦੇ ਥਲੇ ਉਸਨੇ ਘੜਾ ਲੁੱਕਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਘੜਾ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਤੇ ਤਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲੀ। ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਨੇ ਇਹ ਸੱਭ ਕੁੱਝ ਵੇਖ ਲਿਆ॥ ੪॥

ਮਿਲੀ ਜਾਇ ਤਾਕੌ ਫਿਰੀ ਫੇਰਿ ਬਾਲਾ॥ ਦਿਪੈ ਚਾਰਿ ਸੋਭਾ ਮਨੋ ਆਗਿ ਜ੍ਵਾਲਾ॥
ਲਏ ਹਾਥ ਮਾਟਾ ਨਦੀ ਪੈਰਿ ਆਈ॥ ਕੋਊ ਨਾਹਿ ਜਾਨੈ ਤਿਨੀ ਬਾਤ ਪਾਈ॥ ੫॥

ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਿਲ ਕੇ ਵਾਪਿਸ ਆਈ ਤਾਂ ਬੜੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ

ਹੋਵੇ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਘੜਾ ਲੈਕੇ ਉਹ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰ ਆਈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਝ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।। ੫।।

ਭਯੋ ਪ੍ਰਾਤ ਲੈ ਕਾਚ ਮਾਟਾ ਸਿਧਾਯੋ।। ਤਿਸੈ ਡਾਰਿ ਦੀਨੋ ਉਸੇ ਰਾਖਿ ਆਯੋ।।
ਭਏ ਸੋਹਨੀ ਰੈਨਿ ਜਬ ਹੀ ਸਿਧਾਈ।। ਵਹੈ ਮਾਟ ਲੈਕੇ ਛਕੀ ਪ੍ਰੇਮ ਆਈ।। ੬।।

ਉਸਦਾ ਭਰਾ ਸਵੇਰੇ ਕੱਚਾ ਘੜਾ ਲੈਕੇ ਉਸ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਪੱਕੇ ਘੜੇ ਨੂੰ ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕੱਚਾ ਘੜਾ ਓਥੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਤ ਪੈਂਦਿਆ ਹੀ ਸੋਹਣੀ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਕੱਚੇ ਘੜੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵੜ ਗਈ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਧਿਕ ਜਬ ਸਰਿਤਾ ਤਰੀ ਮਾਟਿ ਗਯੋ ਤਬ ਫੂਟਿ।।
ਡੁਬਕੀ ਲੇਤੇ ਤਨ ਗਯੋ ਪ੍ਰਾਨ ਬਹੁਰਿ ਗੇ ਛੂਟਿ।। ੭।।

ਜਦ ਦਰਿਆ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਕੱਚਾ ਘੜਾ ਪਾਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੋਹਣੀ ਡੁੱਬ ਗਈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪੰਖੇਰੂ ਉੱਡ ਗਏ।। ੭।।

ਚੌਪਈ।। ਮੇਹੀਵਾਲ ਅਧਿਕ ਦੁਖੁ ਧਾਰਜੋ।। ਕਹਾਂ ਸੋਹਨੀ ਰਹੀ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਨਦੀ ਬੀਚ ਖੋਜਤ ਬਹੁ ਭਯੋ।। ਆਈ ਲਹਿਰ ਡੂਬਿ ਸੋ ਗਯੋ।। ੮।।

ਮਹੀਂਵਾਲ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸੋਹਣੀ ਕਿਥੇ ਗਈ। ਫਿਰ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਲੱਭਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਇਕ ਲਹਿਰ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਹ ਵੀ ਡੁੱਬ ਗਿਆ।। ੮।।

ਏਕ ਪੁਰਖ ਯਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸੁਧਾਰਯੋ।। ਮੇਹੀਵਾਲ ਸੋਹਨਿਯਹਿੰ ਮਾਰਯੋ।।
ਕਾਚੋ ਘਟ ਵਾਕੋ ਦੈ ਬੋਰਜੋ।। ਮੇਹੀਵਾਲ ਹੂੰਕੋ ਸਿਰ ਤੋਰਜੋ।। ੯।।

ਕਿਸੇ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹੀਂਵਾਲ ਨੇ ਹੀ ਸੋਹਣੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕੱਚਾ ਘੜਾ ਦੇਕੇ ਸੋਹਣੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਮਹੀਂਵਾਲ ਦਾ ਵੀ ਸਿਰ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ।। ੯।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਇਕ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤ੍ਰ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸੁਤੁ।। ੧੦੧।। ੧੮੬੩।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕ ਸੌ ਇਕਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੧੦੧।। ੧੮੬੩।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਦੂਸਰਾ

ਕਥਾ ਰਾਜਾ ਦਸਰਥ ਅਤੇ ਕੈਕਈ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਵਧ ਪੁਰੀ ਭੀਤਰ ਬਸੈ ਅਜ ਸੁਤ ਦਸਰਥ ਰਾਵ।।
ਦੀਨਨ ਕੀ ਰੱਛਾ ਕਰੈ ਰਾਖਤ ਸਭ ਕੋ ਭਾਵ।। ੧।।

ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜਾ ਅਜ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਸਰਥ ਅਯੁਧਿਆ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।। ੧।।

ਦੈਤ ਦੇਵਤਨ ਕੋ ਬਨਜੋ ਏਕ ਦਿਵਸ ਸੰਗ੍ਰਾਮ।।
ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ ਇੰਦ੍ਰ ਨੈ ਲੈ ਦਸਰਥ ਕੋ ਨਾਮ।। ੨।।

ਇਕ ਵਾਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਨੇ ਦਸਰਥ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਦੂਤਹਿੰ ਕਹਯੋ ਤੁਰਤੁ ਤੁਮ ਜੈਯਹੁ।। ਸੈਨ ਸਹਿਤ ਦਸਰਥ ਕੋ ਲਜੈਯਹੁ।।
ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੇ ਸਕਲ ਕਾਮ ਤਜ ਆਵੈ।। ਹਮਰੀ ਦਿਸਿ ਹ੍ਵੈ ਜੁੱਧੁ ਮਚਾਵੈ।। ੩।।

ਇੰਦਰ ਨੇ ਦੂਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਜਾਵੇ ਤੇ ਦਸਰਥ ਨੂੰ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ਲੈ ਆਵੇ। ਉਸਨੂੰ ਕਹੇ ਕਿ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਜੁੱਧ ਕਰੇ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੂਤ ਸੱਤਕ੍ਰਿਤ ਜੋ ਪਠਜੋ ਸੋ ਦਸਰਥ ਪੈ ਆਇ।।
ਜੋ ਤਾਸੋ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਹਿਯੋ ਸੋ ਤਿਹ ਕਹਿਯੋ ਸੁਨਾਇ।। ੪।।

ਸੱਤਕ੍ਰਿਤ ਨਾਮੀਂ ਦੂਤ ਨੇ ਅਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਸਨੇਹਾ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਸਰਥ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਬਾਸਵ ਕਹਿਯੋ ਸੁ ਤਾਂਹਿ ਸੁਨਾਯੋ।। ਸੋ ਸੁਨਿ ਭੇਦ ਕੇਕਈ ਪਾਯੋ।।
ਚਲੇ ਚਲੋਂ ਰਹਿ ਹੌ ਤੌ ਰਹਿ ਹੌਂ।। ਨਾ ਤਰ ਦੇਹ ਅਗਨਿ ਮੈ ਦਹਿ ਹੌਂ।। ੫।।

ਇੰਦਰ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਉਸਨੇ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਅਤੇ ਕੈਕਈ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਕੈਕਈ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚਲੋਂਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਚਲਾਂਗੀ ਤੁਸੀਂ ਰਹੋਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਰਹਾਂਗੀ। ਜੇ ਤੁਸੀ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਲੈਕੇ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੜ ਜਾਵਾਂਗੀ।। ੫।।

ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਮੋਹ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੌਂ ਭਾਰੋ।। ਤਿਹ ਸੰਗ ਲੈ ਉਹ ਓਰਿ ਪਧਾਰੋ।।

ਬਾਲ ਕਹਯੋ ਸੇਵਾ ਤਵ ਕਰਹੋਂ।। ਜੂਝੇ ਨਾਥ ਪਾਵਕਹਿ ਬਰਿਹੋਂ।।੬।।

ਰਾਣੀ ਦਾ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਉਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਵਾਮੀ ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕਰੂੰਗੀ ਅਤੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਤੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀ।। ੬।।

ਅਵਧ ਰਾਜ ਤਹ ਤੁਰਤੁ ਸਿਧਾਯੋ।। ਸੁਰ ਅਸੁਰਨ ਜਹ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ।।
ਬੱਜ੍ਰ ਬਾਨ ਬਿਛੂਆ ਜਹ ਬਰਖੈਂ।। ਕੁਪਿ ਕੁਪਿ ਬੀਰ ਧਨੁਹਿਯਨ ਕਰਖੈਂ।। ੭।।

ਅਜੁਧਿਆ ਦਾ ਰਾਜਾ ਝਟ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਥੇ ਖੰਜਰ ਬਾਣਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਯੋਧੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਬਾਣ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ।। ੭।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।।

ਬਧੇ ਗੋਲ ਗਾੜ੍ਹੇ ਚਲਜੋ ਬੱਜ੍ਰ ਧਾਰੀ।। ਬਜੈ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਜਹਾਂ ਹੀ ਹੱਕਾਰੀ।।
ਗਜੈਂ ਕੋਟਿ ਜੋਧਾ ਮਹਾ ਕੋਪ ਕੈਕੇ।। ਪਰੈ ਆਨਿਕੈ ਬਾਢ ਵਾਰੀਨ ਲੈਕੇ।। ੮।।

ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਅਪਣੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਓਥੇ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇਂ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਗਰਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈਕੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੇ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ।। ੮।।

ਭਜੇ ਦੇਵ ਦਾਨੋ ਅਨਿ ਬਾਨ ਮਾਰੇ।। ਚਲੇ ਛਾਡਿਕੈ ਇੰਦਰ ਕੇ ਬੀਰ ਭਾਰੇ।।
ਰਹਜੋ ਏਕ ਠਾਢੋ ਤਹਾਂ ਬੱਜ੍ਰਧਾਰੀ।। ਪਰਿਯੋ ਤਾਹਿ ਸੋਂ ਰਾਵ ਤ੍ਰਹਿ ਮਾਰ ਮਾਰੀ।। ੯।।

ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੰਦਰ ਦੇ ਕਈ ਭਾਰੀ ਯੋਧੇ ਵੀ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹੀ ਬਜਰਧਾਰੀ ਯੋਧਾ ਬਚਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ।। ੯।।

ਇਤੈ ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਜਾ ਉਤੈ ਦੈਤ ਭਾਰੇ।। ਹਟੇ ਨਾ ਹਠੀਲੇ ਮਹਾ ਰੋਹ ਵਾਰੇ।।
ਲਯੋ ਘੇਰਿ ਤਾਕੋ ਚਹੂੰ ਓਰ ਐਸੇ।। ਮਨੋ ਪਵਨ ਉੱਠੇ ਘਟਾ ਘੋਰ ਜੈਸੇ।। ੧੦।।

ਇੱਧਰ ਇੰਦਰ ਰਾਜਾ ਸੀ ਤੇ ਓਧਰ ਭਾਰੀ ਰਾਕਸ਼ ਸਨ। ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸੂਰਮੇਂ ਹਟਾਇਆਂ ਵੀ ਹੱਟਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਰਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੇਰ ਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟਾਵਾਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆ ਗਈਆਂ ਹੋਣ।। ੧੦।।

ਪਰੀ ਦੇਵ ਦਾਵਾਨ ਕੀ ਮਾਰਿ ਭਾਰੀ।। ਹਠਜੋ ਏਕ ਹਾਠੇ ਤਹਾਂ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ।।

ਅਜਜਾਨੰਦਜੂ ਕੌ ਸਤੇ ਲੋਕ ਜਾਨੈ॥ ਪਰੇ ਆਨਿ ਸੋਊ ਮਹਾਂ ਰੋਸ ਠਾਨੈ॥ ੧੧॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਖਤ ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਪਰ ਓਥੇ ਇਕ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ ਸੂਰਮਾ ਬੜੇ ਹੌਂਠ ਨਾਲ ਡਟਿਆ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਅਜੇਨੰਦ ਨੂੰ ਸੱਤੇ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਸੂਰਮੇਂ ਉਸ ਉਤੇ ਵੀ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਟੁੱਟ ਪਏ ॥ ੧੧॥

ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਕੈਕੈ ਹਠੀ ਦੈਤ ਢੂਕੇ॥ ਫਿਰੇ ਆਨਿ ਚਾਰੋਂ ਦਿਸਾ ਰਾਵ ਜੂਕੇ॥
ਮਹਾਂ ਬੱਜ੍ਰ ਬਾਨਾਨ ਕੈ ਘਾਇ ਮਾਰੈਂ॥ ਬਲੀ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰਿ ਐਸੇ ਪੁਕਾਰੈਂ॥ ੧੨॥

ਹਠੀ ਦੈਂਤ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਕਈ ਸੂਰਮੇ "ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ" ਪੁਕਾਰਨ ਲਗੇ॥ ੧੨॥

ਹਟੇ ਨਾ ਹਠੀਲੇ ਹਠੇ ਐਠਿਯਾਰੇ॥ ਮੰਡੇ ਕੋਪ ਕੈਕੈ ਮਹਾਂਬੀਰ ਮਾਰੇ॥
ਚਹੂੰ ਓਰ ਬਾਦਿੱਤ੍ਰ ਆਨੇਕ ਬਾਜੈਂ॥ ਉਠਯੋ ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਮਹਾ ਸੂਰ ਗਾਜੈਂ॥ ੧੩॥

ਹਠੀ ਸੂਰਮੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਲਗੇ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਅਨੇਕ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਮਹਾਂਮਾਰੂ ਰਾਗ ਦੀ ਧੁੰਨ ਗੂੰਜਣ ਲਗੀ॥ ੧੩॥

ਕਿਤੈ ਹਾਂਕ ਮਾਰੇ ਕਿਤੇ ਬਾਕ ਦਾਬੇ॥ ਕਿਤੇ ਢਾਲ ਢਾਹੇ ਕਿਤੇ ਦਾੜ੍ਹ ਚਾਬੇ॥
ਕਿਤੇ ਬਾਕ ਸੌ ਹਲ ਹਲੇ ਬੀਰ ਭਾਰੀ॥ ਕਿਤੇ ਜੂਝਿ ਜੋਧਾ ਗਏ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ॥ ੧੪॥

ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਢਾਲ ਤੇ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਚਬਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਬਾਂਕੇ ਯੋਧੇ ਓਥੇ ਲੜ ਮਰੇ॥ ੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਸੁਰਨ ਕੀ ਸੈਨਾ ਹੁਤੇ ਅਸੁਰ ਨਿਕਸਿਯੋ ਏਕ॥
ਸੂਤ ਸੰਘਾਰਿ ਅਜਨੰਦ ਕੌ ਮਾਰੇ ਬਿਸਿਖ ਅਨੇਕ॥ ੧੫॥

ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੈਂਤ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਦਸਰਥ ਦਾ ਰਥਵਾਨ ਮਾਰਕੇ ਦਸਰਥ ਉਤੇ ਕਈ ਤੀਰ ਚਲਾਏ॥ ੧੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਭਰਥ ਮਾਤ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ॥ ਕਾਮ ਸੂਤਿ ਅਜਿ ਸੁਤ ਕੌ ਆਯੋ॥
ਆਪਨ ਭੇਖ ਸੁਭਟ ਕੋ ਧਰਿਯੋ॥ ਜਾਇ ਸੂਤ ਪਨ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਕਰਿਯੋ॥ ੧੬॥

ਜਦੋਂ ਕੈਕਈ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਦਸਰਥ ਦਾ ਰਥਵਾਨ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਵੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਥਵਾਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ॥ ੧੬॥

ਸਜੰਦਨ ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਧਵਾਵੈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਬਾਨ ਨ ਲਾਗਨ ਪਾਵੈ॥
ਜਾਯੌ ਚਾਹਤ ਅਜਿ ਸੁਤ ਜਹਾਂ॥ ਲੈ ਅਬਲਾ ਪਹੁਚਾਵੈ ਤਹਾਂ॥੧੭॥

ਉਹ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਜਾਉਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਵੱਜਦਾ ਸੀ। ਦਸਰਥ ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਓਥੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦੀ ਸੀ॥ ੧੭॥

ਐਸੇ ਅਬਲਾ ਰਥਹਿ ਧਵਾਵੈ॥ ਜਹੁ ਪਹੁਚੈ ਤਾਕੌ ਨ੍ਰਿਪ ਘਾਵੈ॥
ਉਡੀ ਧੂਰਿ ਲਗੀ ਅਸਮਾਨਾ॥ ਅਸਿ ਚਮਕੈ ਬਿਜੁਰੀ ਪਰਮਾਨਾ॥ ੧੮॥

ਰਾਣੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਥ ਚਲਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਾ ਜਿਥੇ ਵੀ ਪਹੁੰਚਦਾ ਸੀ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਧੂੜ ਅਸਮਾਨਾਂ ਤਕ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਬਿਜਲੀਆਂ ਵਾਂਗ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੧੮॥

ਤਿਲੁ ਤਿਲੁ ਟੂਕ ਏਕ ਕਰਿ ਮਾਰੇ॥ ਏਕੇ ਬੀਰ ਕਟਿਤੈ ਕਟਿ ਡਾਰੇ॥
ਦਸਰਥ ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਕਰਿ ਗਾਜਜੋ॥ ਰਨ ਮੈ ਰਾਗ ਮਾਰੂਆ ਬਾਜਜੋ॥੧੯॥

ਇਕ ਇਕ ਵੀਰ ਨੂੰ ਨਿਕਾ ਨਿਕਾ ਕਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਹੀ ਵੀਰ ਨੇ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਦਸਰਥ ਹੋਰ ਵੀ ਰੋਹ ਨਾਲ ਗਜਿਆ ਤਾਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵੱਜਣ ਲੱਗਾ॥ ੧੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੰਖ ਨਫੀਰੀ ਕਾਨ੍ਰਰੇ ਤੁਰਹੀ ਭੇਰ ਅਪਾਰ॥
ਮੁਚੰਗ ਸਨਾਈ ਡੁਗ ਡੁਗੀ ਡਵਰੂ ਢੋਲ ਹਜਾਰ॥ ੨੦॥

ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸੰਖ, ਨਫੀਰੀ, ਕਾਨਰੇ, ਤੁਰਹੀ ਮੁਚੰਗ, ਡੁਗਡੁਗੀ, ਡਮਰੂ ਅਤੇ ਢੋਲ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੀਆਂ॥ ੨੦॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਚਲੇ ਭਾਜਿ ਲੇਂਡੀ ਸੁ ਜੋਧਾ ਗਰੱਜੈਂ॥ ਮਹਾਂ ਭੇਰ ਭਾਰੀਨ ਸੌ ਨਾਦ ਬੱਜੈਂ॥
ਪਰੀ ਆਨਿ ਭੂਤਾਨ ਕੀ ਭੀਰ ਭਾਰੀ॥ ਮੰਡੇ ਕੋਪ ਕੈਕੈ ਬਡੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥੨੧॥

ਯੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਲਕਾਰਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਡਰਪੋਕ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭੈਰੋਂ ਰਾਗ ਵਰਗੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਭੂਤਾਂ ਦੀ ਓਥੇ ਭੀੜ ਲਗ ਗਈ ਅਤੇ ਕਈ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ ਰੋਹ ਭਰੇ ਵਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲਗੇ॥ ੨੧॥

ਦਿਪੈ ਹਾਥ ਮੈ ਕੋਟਿ ਕਾਢੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨੈ॥ ਗਿਰੈ ਭੂਮਿ ਮੈ ਝੂਮਿ ਜੋਧਾ ਜੁਆਨੈ॥
ਪਰੀ ਆਨਿ ਬੀਰਾਨ ਕੀ ਭੀਰ ਭਾਰੀ॥ ਬਹੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਔ ਅਸਤ੍ਰ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ॥੨੨॥

ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਵਿਚ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਭੀੜ ਆ ਪਈ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰ, ਅਸਤਰ, ਕਾਤੀ ਅਤੇ ਕਟਾਰੀ ਚਲਣ ਲਗੇ।। ੨੨।।

ਬਜੈ ਸਾਰ ਭਾਰੋ ਕਿਤੈ ਹੀ ਪਰਾਏ।। ਕਿਤੇ ਚੁੰਗ ਬਾਂਧੇ ਚਲੇ ਖੇਤ ਆਏ।।
ਪਰੀ ਬਾਨ ਗੋਲਾਨ ਕੀ ਮਾਰਿ ਐਸੀ।। ਮਨੋ ਕ੍ਵਾਰਕੇ ਮੇਘ ਕੀ ਬ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਜੈਸੀ।। ੨੩।।

ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਖੜਕਨ ਲਗਾ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਲੋਕ ਭੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਬਣ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਤੀਰਾਂ ਅਤੇ ਗੋਲਿਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਣ ਲਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੁਆਰ ਦੇ ਬਦਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ।। ੨੩।।

ਪਰੀ ਮਾਰਿ ਭਾਰੀ ਮਚਜੋ ਲੋਹ ਗਾਢੋ।। ਅਹਿੱਲਾਦ ਜੋਧਾਨ ਕੈ ਚਿੱਤ ਬਾਢੋ।।
ਕਹੂੰ ਭੂਤ ਔ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਚੈਰੁ ਗਾਵੈ।। ਕਹੂੰ ਜੋਗਿਨੀ ਪੀਤ ਲੋਹੂ ਸੁਹਾਵੈ।। ੨੪।।

ਭਾਰੀ ਮਾਰ ਕਟਾਈ ਵਿਚ ਲੋਹਾ ਖੜਕਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਵੱਧਣ ਲਗੀ। ਕਿਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨਚ ਗਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਜੋਗਨੀਆਂ ਲਹੂ ਪੀਂਦੀਆਂ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।। ੨੪।।

ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਬਾਂਕੇ ਬਿਹਾਰੈ।। ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬੀਰਾਨ ਕੋ ਮਾਰਿ ਡਾਰੈ।।
ਕਿਤੇ ਬਾਨ ਲੈ ਸੂਰ ਕੰਮਾਨ ਐਂਚੈਂ।। ਕਿਤੈ ਘੈਂਚਿ ਜੋਧਾਨ ਕੇ ਕੇਸ ਖੈਂਚੈਂ।। ੨੫।।

ਕਿਤੇ ਯੋਧੇ ਅਤੇ ਰਾਕਸ਼ ਵਿੱਚਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਵਾਲ ਖਿਚ ਰਹੇ ਸਨ।। ੨੫।।

ਕਹੂੰ ਪਾਰਬਤੀ ਮੂੰਡ ਮਾਲਾ ਬਨਾਵੈ।। ਕਹੂੰ ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਮਹਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰ ਗਾਵੈ।।
ਕਹੂੰ ਕੋਪ ਕੈ ਡਾਕਨੀ ਹਾਕ ਮਾਰੈਂ।। ਗਏ ਜੂਝਿ ਜੋਧਾ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਸੰਘਾਰੈ।। ੨੬।।

ਕਿਤੇ ਪਾਰਬਤੀ ਮੁੰਡਮਾਲਾ ਬਣਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਮਹਾਂਮਾਰੂ ਰਾਗ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਡਾਕਣੀਆਂ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਜਦ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਦੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋਧੇ ਬਿਨਾਂ ਮਾਰਿਆਂ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।। ੨੬।।

ਕਹੂੰ ਦੁੰਦਭੀ ਢੋਲ ਸਹਨਾਇ ਬੱਜੈਂ।। ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਕੈ ਸੂਰ ਕੇਤੇ ਗਰੱਜੈਂ।।
ਪਰੇ ਕੰਠ ਫਾਸੀ ਕਿਤੇ ਬੀਰ ਮੂਏ।। ਤਨੰ ਤਜਾਗ ਗਾਮੀ ਸੁ ਬੈਕੁੰਠ ਹੂਏ।। ੨੭।।

ਕਿਤੇ ਦੋਦੰਭੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਨਾਈਆਂ ਵਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਮਹਾਂਬਲੀ ਗਰਜ ਰਹੇ

ਸਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਗੱਲ ਵਿਚ ਫਾਸੀ ਪਾਕੇ ਅਗਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ।। ੨੭।।

ਕਿਤੇ ਖੇਤ ਮੇ ਦੇਵ ਦੇਵਾਰਿ ਮਾਰੇ।। ਕਿਤੇ ਪ੍ਰਾਨ ਸੁਰ ਲੋਕ ਤਜਿ ਕੈ ਬਿਹਾਰੇ।।
ਕਿਤੇ ਗਾਇ ਲਾਗੇ ਮਹਾਂਬੀਰ ਝੂਮੇਂ।। ਮਨੋ ਪਾਨ ਕੈ ਭੰਗ ਮਾਲੰਗ ਘੂਮੇਂ।। ੨੮।।

ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੈਂਤ ਖੇਤ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੁਰ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਮ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਫੱਕਰ ਭੰਗ ਖਾਕੇ ਹੁਲਾਰੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।। ੨੮।।

ਬਲੀ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰਿ ਕੈ ਕੈ ਪਧਾਰੇ।। ਹਨੇ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ ਮਹਾਂ ਐਠਿਯਾਰੇ।।
ਕਈ ਕੋਟਿ ਪੱਤ੍ਰੀ ਤਿਸੀ ਠੌਰ ਛੂਟੇ।। ਉਡੇ ਛਿੱਪ੍ਰ ਸੈ ਪੱਤ੍ਰ ਸੇ ਛੱਤ੍ਰ ਟੂਟੇ।। ੨੯।।

ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਈਆਂ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਤਲਵਾਰਾਂ ਹੀ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਡ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਛੱਤਰ ਪੱਤਰ ਹੋਣ।। ੨੯।।

ਮਚਜੋ ਜੁੱਧਗਾੜੋ ਮੰਡੋ ਬੀਰ ਭਾਰੇ।। ਚਹੂੰ ਓਰ ਕੇ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ ਹਕਾਰੇ।।
ਹੂਏ ਪਾਕ ਸ਼ਾਹੀਦ ਜੰਗਾਹ ਮਜਾਨੈ।। ਗਏ ਜੂਝਿ ਜੋਧਾ ਘਨੋ ਸਜਾਮ ਜਾਨੈ।। ੩੦।।

ਭਾਰੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਬੜਾ ਸਖਤ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਉਨਾਂ ਦੇ ਲਲਕਾਰੇ ਗੂੰਜਣ ਲਗੇ। ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਿਆਮ ਕਵੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰ ਗਏ।। ੩੦।।

ਚੌਪਈ।। ਅਜਿ ਸੁਤ ਜਹਾਂ ਚਿੱਤ ਲੈ ਜਾਵੈ।। ਤਹੀਂ ਕੇਕਈ ਲੈ ਪਹੁਚਾਵੈ।।
ਅਬ੍ਰਿਣ ਰਾਖਿ ਐਸੋ ਰਥ ਹਾਂਕਜੋ।। ਨਿਜੁ ਪਿਯ ਕੋ ਇਕ ਬਾਰ ਨਾ ਬਾਂਕਜੋ।। ੩੧।।

ਦਸਰਥ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ, ਕੈਕਈ ਓਥੇ ਹੀ ਰੱਥ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਂਦੀ। ਉਸ ਨੇ ਐਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੱਥ ਨੂੰ ਹਿਕਿਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਪਰੀਤਮ ਦਾ ਇਕ ਵਾਲ ਵੀ ਵਿੰਗਾ ਨਾ ਹੋਇਆ।। ੩੧।।

ਜਹਾ ਕੇਕਈ ਲੈ ਪਹੁਚਾਯੋ।। ਅਜਿ ਸੁਤ ਤਾਕੌ ਮਾਰਿ ਗਿਰਾਯੋ।।
ਐਸੋ ਕਰਜੋ ਬੀਰ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ।। ਖਬਰੈਂ ਗਈ ਰੂਮ ਅਰੁ ਸ਼ਾਮਾ।। ੩੨।।

ਜਿਥੇ ਵੀ ਕੈਕਈ ਉਸਨੂੰ ਲੈਕੇ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਓਥੇ ਹੀ ਉਹ ਸੂਰਮਿਆ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਮਹਾਂਬਲੀ ਨੇ ਐਸਾ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਰੂਮ ਅਤੇ ਸ਼ਿਆਮ ਦੇਸ਼ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ।। ੩੨।।

ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਦੁਸ਼ਟ ਬਹੁ ਮਾਰੇ।। ਬਾਸਵ ਕੇ ਸਭ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰੇ।।
ਗਹਜੋ ਦਾਂਤ ਤ੍ਰਿਣ ਉਬਰਜੋ ਸੋਊ।। ਨਾ ਤਰ ਜਿਯਤ ਨ ਬਾਚਜੋ ਕੋਊ।। ੩੩।।

ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਦੁਸ਼ਟ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਘਾਹ ਦੀ ਤਿੜ ਪਾਕੇ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਲਈ ਉਹ ਬਚ ਗਿਆ ਬਾਕੀ ਸਭ ਮਾਰੇ ਗਏ।। ੩੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਤਿ ਰਾਖ੍ਯੋ ਰਥ ਹਾਂਕਿਯੋ ਸੂਰਨ ਦਯੋ ਖਪਾਇ।।
ਜੀਤਿ ਜੁੱਧ ਦ੍ਵੈ ਬਰ ਲਏ ਕੈਕੈ ਅਤਿ ਸੁਭ ਕਾਇ।। ੩੪।। ੧।।

ਕੈਕਈ ਨੇ ਪਤੀ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ, ਰਥ ਹਿਕਿਆ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸੁਦੰਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਯੁੱਧ ਜਿੱਤ ਕੇ ਦੋ ਵਰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏ।। ੩੪।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੋ ਦੋਇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੧੦੨।। ੧੯੯੭।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕ ਸੌ ਦੂਸਰੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੧੦੨।। ੧੯੯੭।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਤੀਸਰਾ

ਕਥਾ ਸ਼ਾਹ ਜਲਾਲ

ਚੌਪਈ।। ਅਸ਼ਟ ਨਦੀ ਜਿਹ ਠਾਂ ਮਿਲਿ ਗਈ।। ਬਹਤੀ ਅਧਿਕ ਜੋਰ ਸੋ ਭਈ।।
ਠੱਟਾ ਸ਼ਹਿਰ ਬਸਯੋ ਤਹ ਭਾਰੋ।। ਜਨ ਬਿਧਿ ਦੂਸਰ ਸ੍ਵਰਗ ਸੁ ਧਾਰੋ।। ੧।।

ਜਿਥੇ ਅੱਠ ਨਦੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆ ਹਨ, ਓਥੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਠੱਟਾ ਨਾਂ ਦਾ ਨਗਰ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਗਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਲਗਦਾ ਜਿਵੇਂ ਦੂਸਰਾ ਸਵਰਗ ਹੋਵੇ।। ੧।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਹਾਂ ਧਾਮ ਪਤਿਸ਼ਾਹ ਕੇ ਜੱਲਨ ਨਾਮਾ ਪੂਤ।।
ਸੂਰਤਿ ਸੀਰਤਿ ਮੈਂ ਅਧਿਕ ਬਿਧਿਨੈ ਸਜ੍ਯੋ ਸਪੂਤ।। ੨।।

ਓਥੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਜਲੂਣ ਨਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜੋ ਸੀਰਤ ਅਤੇ ਸੂਰਤ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਾਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੱਪੁਤਰ ਸੀ।। ੨।।

ਜੋ ਅਬਲਾ ਤਾਕੌ ਲਖੈ ਰੀਝ ਰਹੈ ਮਨ ਮਾਹਿ।।
ਗਿਰੇ ਮੂਰਛਨਾ ਹ੍ਵੈ ਧਰਨਿ ਤਨਿਕ ਰਹੈ ਸੁਧਿ ਨਾਹਿ।। ੩।।

ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਵੇਖ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਉਹ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ

ਉੱਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲਾ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਕੇ ਡਿਗ ਪੈਂਦੀ ਸੀ।। ੩।।

ਸ਼ਾਹ ਜਲਾਲ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੌ ਇਕ ਦਿਨ ਨਿਕਸਜੋ ਆਇ।।
ਮ੍ਰਿਗਿਯਨ ਕੌ ਮਾਰਤ ਭਯੋ ਤਰਲ ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਇ।। ੪।।

ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਾਹ ਜਲਾਲ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦਾ ਓਧਰ ਆ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਘੋੜਾ ਭਜਾ ਕੇ ਹਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਗਾ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਮਿਰਗ ਆਗੇ ਤਿਹ ਆਯੌ।। ਤਿਹ ਪਾਛੇ ਤਿਨ ਤੁਰੈ ਧਵਾਯੋ।।
ਛੋਰਿ ਸੈਨ ਐਸੇ ਵਹ ਧਾਯੋ।। ਸ਼ਹਿਰ ਬੂਬਨਾ ਕੇ ਮਹਿ ਆਯੋ।। ੫।।

ਉਹਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਹਿਰਨ ਆ ਨਿਕਲਿਆ, ਉਸਨੇ ਉਹਦੇ ਪਿਛੇ ਅਪਣਾ ਘੋੜਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਛੱਡ ਕੇ ਬੂਬਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਆ ਗਿਆ।। ੫।।

ਅਧਿਕ ਤ੍ਰਿਖਾ ਜਬ ਤਾਹਿ ਸੰਤਾਯੋ।। ਬਾਗ ਬੂਬਨਾ ਕੇ ਮਹਿ ਆਯੋ।।
ਪਾਨੀ ਉਤਰਿ ਅੱਸ੍ਰ ਤੇ ਪੀਯੋ।। ਤਾਕੋ ਤਬ ਨਿੰਦ੍ਰਹਿ ਗਹਿ ਲੀਯੋ।। ੬।।

ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਪਿਆਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਤਾਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬੂਬਨਾਂ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ, ਫੇਰ ਉਸਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨੇ ਘੇਰ ਲਿਆ।। ੬।।

ਤਬ ਤਹ ਸੋਇ ਰਹਿਯੋ ਸੁਖ ਪਾਈ।। ਭਈ ਸਾਂਝ ਅਬਲਾ ਤਹ ਆਈ।।
ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਜਬ ਤਾਹਿ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਹਰਿ ਅਰਿ ਸਰ ਤਾਕੇ ਤਨ ਮਾਰਜੋ।। ੭।।

ਉਹ ਓਥੇ ਘੂਕ ਸੌਂ ਗਿਆ, ਸ਼ਾਮ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਓਥੇ ਆਈ। ਜਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਸੁਦੰਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਤਕਿਆ ਤਾਂ ਕਾਮ ਨੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਤੀਰ ਛੱਡਿਆ।। ੭।।

ਤਾਕੌ ਰੂਪ ਹੇਰਿ ਬਸਿ ਭਈ।। ਬਿਨੁ ਦਾਮਨ ਚੇਰੀ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।।
ਤਾਕੀ ਲਗਨ ਚਿੱਤ ਮੈ ਲਾਗੀ।। ਨੀਂਦ ਭੂਖ ਸਿਗਰੀ ਤਿਹ ਭਾਗੀ।। ੮।।

ਉਹ ਉਹਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਤਨਖਾਹ ਉਸਦੀ ਦਾਸੀ ਬਣ ਗਈ। ਹੁਣ ਉਸਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਸਦੀ ਲਗਨ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ ਭੁਖ ਪਿਆਸ ਮਾਰੀ ਗਈ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਾਕੇ ਲਾਗਤ ਚਿੱਤ ਮੈਂ ਲਗਨ ਪਿਯਾ ਕੀ ਆਨ।।
ਲਾਜ ਭੂਖਿ ਭਾਗਤ ਸਭੈ ਬਿਸਰਤ ਸਕਲ ਸਿਯਾਨ।। ੯।।

ਜਿਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਲਗਨ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਲਾਜ-ਭੁਖ ਸਭ ਵਿੱਸਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਉਸ ਲਈ ਓਪਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੯।।

ਜਾ ਦਿਨ ਪਿਯ ਪਜਾਰੈ ਮਿਲੈ ਸੁਖ ਉਪਜਤ ਮਨ ਮਾਹਿ।।
ਤਾਂ ਦਿਨ ਸੋ ਸੁਖ ਜਗਤ ਮੈ ਹਰ ਪੁਰ ਹੂੰ ਮੈ ਨਾਹਿ।। ੧੦।।

ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਸਨੂੰ ਪਿਆਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਿਨ ਉਸਨੂੰ ਸਭ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜੇਹਾ ਸੁਖ ਉਸਨੂੰ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਨਸੀਬ ਹੋ ਸਕਦਾ।। ੧੦।।

ਜਾਕੇ ਤਨ ਬਿਰਹਾ ਬਸੈ ਲਗਤ ਤਿਸੀ ਕੋ ਪੀਰ।।
ਜੈਸੇ ਚੀਰਹਿ ਰੌਲ ਕੋ ਪਰਤ ਗੋਲ ਪਰ ਭੀਰ।। ੧੧।।

ਜਿਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਿਰਹਾ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਇਸਦਾ ਦਰਦ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਸਰੀਰਕ ਕੋਈ ਬਿਮਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹੀ ਅਪਣੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ।। ੧੧।।

ਬੂਬਨਾ ਬਾਚ।। ਕੌਨ ਦੇਸ ਏਸੁਰਜ ਤੂੰ ਕੌਨ ਦੇਸ ਕੋ ਰਾਵ।।
ਕਜੋਂ ਆਯੋ ਇਹ ਠੌਰ ਤੂੰ ਮੋਕਹ ਭੇਦ ਬਤਾਵ।। ੧੨।।

ਬਬੂਨਾ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, "ਹੇ ਭਾਗਵਾਨ ਤੂੰ ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਏਂ। ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਆਏ ਹੋ ਮੈਨੂੰ ਇਸਦਾ ਰਹਿਸ ਦਸੋ"।। ੧੨।।

ਜਲੂ ਬਾਚ।। ਠੱਟਾ ਦੇਸ ਏਸੂਰ ਮਹਿ ਜਾਯੋ।। ਖਿਲਤ ਅਖੇਟਕ ਇਹ ਠਾਂ ਆਯੋ।।
ਪਿਯਤ ਪਾਨਿ ਹਾਰਜੋ ਸ੍ਵੈ ਗਯੋ।। ਅਬ ਤੁਮਰੋ ਦਰਸ਼ਨ ਮੁਹਿ ਭਯੋ।। ੧੩।।

ਸ਼ਾਹ ਜਲਾਲ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, "ਮੈਂ ਠੱਟਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦਾ ਇਥੇ ਆ ਨਿਕਲਿਆ ਹਾਂ। ਪਾਣੀ ਪੀਂਦਿਆਂ ਹੀ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੌਂ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ"।। ੧੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਹੇਰਿ ਰੂਪ ਤਾਕੌ ਤੁਰੁਨਿ ਬਸਿ ਹ੍ਵੈ ਗਈ ਪ੍ਰਬੀਨ।।
ਜੈਸੇ ਬੂੰਦ ਕੀ ਮੇਘ ਜਜੋਂ ਹੋਨ ਨਦੀ ਮੈ ਲੀਨ।। ੧੪।।

ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਇਸਤਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਰਸ਼ ਦੀ ਬੂੰਦ ਨਦੀ ਵਿਚ ਡਿਗ ਕੇ ਨਦੀ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।। ੧੪।।

ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਲ ਕੀ ਉਰ ਬਸੀ ਬਿਸਰੀ ਸਕਲ ਸਿਯਾਨ।।
ਗਿਰੀ ਮੂਰਛਨਾ ਹ੍ਵੈ ਧਰਨਿ ਬਿਧੀ ਬਿਰਹ ਕੇ ਬਾਨ।। ੧੫।।

ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਸ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਅਪਣੀ ਸਾਰੀ ਚਤਰਾਈ ਭੁਲ ਗਈ। ਬਿਰਹਾ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਿੰਨੀ ਹੋਈ ਉਹ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪਈ।। ੧੫।।

ਸੋਰਠਾ।। ਰਕਤ ਨ ਰਹਜੋ ਸਰੀਰ ਲੋਕਲਾਜ ਬਿਸਰੀ ਸਕਲ।।
ਅਬਲਾ ਭਈ ਅਧੀਰ ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਪਿਯ ਕੋ ਨਿਰਖਿ।। ੧੬।।

ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਖ਼ੂਨ ਦਾ ਕਤਰਾ ਨਹੀ ਬਚਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਲੋਕ ਲਾਜ ਉਹ ਭੁੱਲ ਗਈ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਕੇ ਅਧੀਰ ਹੋ ਗਈ।। ੧੬।।

ਚੌਪਈ।। ਜਾ ਦਿਨ ਮੀਤ ਪਿਯਾਰੋ ਪੈਯੈ।। ਤੌਨ ਘਰੀ ਊਪਰ ਬਲਿ ਜੈਯੈ।।
ਬਿਰਹੁ ਬਧੀ ਚੇਰੀ ਤਿਹ ਭਈ।। ਬਿਸਰਿ ਲਾਜ ਲੋਗਨ ਕੀ ਗਈ।। ੧੭।।

ਜਿਸ ਦਿਨ ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਸ ਪਲ ਤੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਨਿਛਾਵਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਬਿਰਹਾ ਦੀ ਵਿੰਨੀ ਉਹ ਉਸਦੀ ਦਾਸੀ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਸਭ ਲੋਕ ਲਾਜ ਭੁਲ ਗਈ।। ੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਿਰਖਿ ਬੂਬਨਾ ਬਸਿ ਭਈ ਪਰੀ ਬਿਰਹ ਕੀ ਫਾਸ।।
ਭੂਖਿ ਪਯਾਸ ਭਾਜੀ ਸਕਲ ਬਿਨੁ ਦਾਮਨੁ ਕੀ ਦਾਸ।। ੧੮।।

ਬੂਬਨਾਂ ਉਸਦੇ ਵੱਸ ਹੋਕੇ, ਉਸਦੀ ਬਿਰਹਾ ਵਿਚ ਫਸ ਗਈ। ਉਸਦੀ ਭੁਖ ਪਿਆਸ ਸਭ ਭੱਜ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਬਗੈਰ ਮੁਲ ਦੇ ਹੀ ਦਾਸੀ ਹੋ ਗਈ।। ੧੮।।

ਬੱਤਿਸ ਅਭਰਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰੈ ਸੋਰਹ ਸਜਤ ਸ਼ਿੰਗਾਰ।।
ਨਾਕ ਛਿਦਾਵਤ ਆਪਨੋ ਪਿਯ ਕੇ ਹੇਤੁ ਪਿਯਾਰ।। ੧੯।।

ਬੱਤੀ ਗਹਿਣੇ ਉਸ ਪਾਏ ਅਤੇ ਸੋਲਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਨੱਕ ਵੀ ਵਿੰਨਵਾ ਲਈ।। ੧੯।।

ਤੀਯ ਪਿਯਾ ਕੇ ਚਿੱਤ ਮੈ ਐਸੋ ਲਾਗਜੋ ਨੇਹ।।
ਭੂਖ ਲਾਜ ਤਨ ਕੀ ਗਈ ਦੁਹੁਅਨ ਬਿਸਰਜੋ ਗ੍ਰੇਹ।। ੨੦।।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਐਸਾ ਪਿਆਰ ਜਾਗਿਆ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਭੁਖ ਮਰ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਲੋਕ ਲਾਜ ਅਤੇ ਘਰ ਬਾਰ ਸਭ ਭੁੱਲ ਗਏ।। ੨੦।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬੀਨ ਸਕੈ ਬਿਗਸੈ ਨਹਿ ਕਾਹੂ ਸੌ ਲੋਕ ਕੀ ਲਾਜ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਰਾਖੈਂ।।
ਬੀਰੀ ਚਬਾਤ ਨ ਬੈਠਿ ਸਕੈ ਬਿਲ ਮੈ ਨਹਿ ਬਾਲ ਹਹਾ ਕਰਿ ਭਾਖੈਂ।।
ਇੰਦ੍ਰ ਕੋ ਰਾਜ ਸਮਾਜਨ ਸੋ ਸੁਖ ਛਾਡਿ ਛਿਨੇਕ ਬਿਖੈ ਦੁਖ ਗਾਖੈਂ।।
ਤੀਰ ਲਗੋ ਤਰਵਾਰਿ ਲਗੋ ਨ ਲਗੋ ਜਿਨਿ ਕਾਹੂ ਸੌ ਕਾਹੂ ਕੀ ਆਖੈਂ।।੨੧।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀ ਰਖਦੇ ਅਤੇ ਲੋਕ ਲਾਜ ਨੂੰ ਮਨੋ ਕੱਢ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਾਨ ਦੀ ਬੀੜਾ ਵੀ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਨਹੀਂ ਚਬਾ ਸਕਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਲਾਂਭੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਬਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਖਿੜ ਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਤੀਰ ਲੱਗ ਜਾਏ, ਤਲਵਾਰ ਲੱਗ ਜਾਏ ਪਰ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ।। ੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਹੇਰਿ ਬੂਬਨਾ ਕੌਂ ਧਰਨਿ ਲੋਟਤ ਮਾਤ ਅਧੀਰ।।
ਚਤੁਰਿ ਹੁਤੀ ਚੀਨਤ ਭਈ ਪਿਯ ਬਿਰਹ ਕੀ ਪੀਰ।। ੨੨।।

ਬੂਬਨਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਕਲ ਅਤੇ ਅਧੀਰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਚਤਰ ਜਨਾਨੀ ਝਟ ਸਮਝ ਗਈ ਕਿ ਬੂਬਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਰਹੋਂ ਦਾ ਤੀਰ ਵੱਜਾ ਹੈ।। ੨੨।।

ਚੌਪਈ। ਯਾਕੀ ਲਗਨਿ ਕਿਸੂ ਸੌਂ ਲਾਗੀ।। ਤਾਤੇ ਭੂਖਿ ਪਜਾਸ ਸਭ ਭਾਗੀ।।
ਤਾਤੇ ਬੇਗਿ ਉਪਾਯਹਿ ਕਰਿਯੈ।। ਜਾ ਤੇ ਸਗਰੋ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਰਿਯੈ।। ੨੩।।

ਉਹ ਜਾਣ ਗਈ ਕਿ ਇਸਦੀ ਲਗਨ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸਦੀ ਸਭ ਭੁਖ ਪਿਆਸ ਮਿਟ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਛੇਤੀ ਹੀ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।। ੨੩।।

ਹ੍ਰਿਦੈ ਮੰਤ੍ਰ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰਜੋ।। ਨਿਜ ਪਤਿ ਸੌਂ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਸੁਤਾ ਤਰੁਨਿ ਤੁਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਭਈ।। ਤਾ ਕੀ ਕਰਨ ਸਗਾਈ ਲਈ।। ੨੪।।

ਬੂਬਨਾ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਕੇ ਅਪਣੇਂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੁਣ ਜੁਆਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਹੁਣ ਇਸਦੀ ਸਗਾਈ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।। ੨੪।।

ਯਾਕੋ ਅਧਿਕ ਸੁਯੰਬਰ ਕੈਹੈਂ।। ਬਡੇ ਬਡੇ ਰਾਜਾਨ ਬੁਲੈ ਹੈਂ।।
ਦੁਹਿਤਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸਭਨ ਪਰ ਕਰਿ ਹੈ।। ਜੋ ਚਿਤ ਰੁਚੇ ਤਿਸੀ ਕਹ ਬਰਿ ਹੈ।। ੨੫।।

ਇਸਦਾ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਸਵੰਬਰ ਰਚਾਂਗੇ ਅਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਵਾਂਗੇ। ਤੁਹਾਡੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸਭ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਅਪਣਾ ਵਰ ਚੁਣ ਲਵੇਗੀ।। ੨੫।।

ਭਯੋ ਪ੍ਰਾਤ ਯਹ ਬਜੋਤ ਬਨਾਯੋ।। ਪੁਰ ਬਾਸਿਨ ਸਭਹੀਨ ਬੁਲਾਯੋ।।
ਦੇਸ ਦੇਸ ਬਹੁ ਦੂਤ ਪਠਾਏ।। ਨਰਪਤਿ ਸਭ ਠੌਰਨ ਤੇ ਆਏ।। ੨੬।।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੇ ਇਹ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੂਤ ਭੇਜੇ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਆ ਗਏ।। ੨੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੌਨ ਬਾਗ ਮੈ ਬੂਬਨਾ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਕਰਤ ਪਯਾਨ।।
ਭੇਟਤ ਸ਼ਾਹ ਜਲਾਲ ਕੋ ਰੈਨਿ ਬਸੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਨਿ।। ੨੭।।

ਬੂਬਨਾ ਹੁਣ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹ ਜਲਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।। ੨੭।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੁਹੂੰ ਮੈ ਭਈ।। ਦੁਹੂੰਅਨ ਬਿਸਰਿ ਸਕਲ ਸੁਧਿ ਗਈ।।
ਕਮਲ ਨਾਭ ਕੀ ਛਬਿ ਪਹਿਚਨਿਯਤ।। ਟੂਕ ਦੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਾਰ ਇਕ ਜਨਿਯਤ।। ੨੮।।

ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਪਿਆਰ ਵਧਿਆ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ। ਉਹ ਬਿਸ਼ਨੂ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਲੱਗਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਦੋ ਸਰੀਰ ਜ਼ਰੂਰ ਸਨ ਪਰ ਜੋਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀ ਲਗਦੀ ਸੀ।। ੨੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭਯੋ ਪ੍ਰਾਤ ਪਿਤ ਬੂਬਨਾ ਰਾਜਾ ਲਏ ਬੁਲਾਇ।।
ਆਗਜਾ ਦੁਹਿਤਾ ਕੋ ਦਈ ਰੁਚੈ ਬਰੋ ਤਿਹ ਜਾਇ।। ੨੯।।

ਸਵੇਰੇ ਬੂਬਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਮਨ ਪਸੰਦ ਵਰ ਚੁਣਨ ਲਈ ਕਿਹਾ।। ੨੯।।

ਚੌਪਈ।। ਯਹੈ ਸਕੇਤ ਤਹਾਂ ਬਦਿ ਆਈ।। ਸ਼ਾਹਿ ਜਲਾਲਹਿ ਲਯੋ ਬੁਲਾਈ।।
ਜਬ ਸੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤਵ੍ਹ ਪਰ ਕਰਿਹੋ।। ਫੂਲਨ ਕੀ ਮਾਲਾ ਉਰ ਡਰਿ ਹੌ।। ੩੦।।

ਬੂਬਨਾ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਜਲਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਓਥੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜਦ ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਵਲ ਵੇਖਾਂਗੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਪਾ ਦੇਵਾਂਗੀ।। ੩੦।।

ਚੜਿ ਬਿਵਾਨ ਦੇਖਨ ਨ੍ਰਿਪ ਗਈ।। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕਰਤ ਸਭਹਿਨ ਪਰ ਭਈ।।
ਜਬ ਤਿਹ ਸ਼ਾਹ ਜਲਾਲ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਫੂਲ ਹਾਰ ਤਾਕੇ ਉਰ ਡਾਰਜੋ।। ੩੧।।

ਉਹ ਇਕ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆ ਨੂੰ ਤਕਿਆ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਸ਼ਾਹ ਜਲਾਲ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਫੁਲਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਉਹਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ।। ੩੧।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਬ ਬਾਜਨ ਬਾਜੇ।। ਜਨਿਯਤ ਸ਼ਾਹਿ ਜਲੂ ਕੇ ਗਾਜੇ।।
ਸਭ ਨ੍ਰਿਪ ਬੱਕ੍ਰ ਫੂਕ ਹ੍ਵੈ ਗਏ।। ਜਾਨਕ ਲੂਟਿ ਬਿਧਾਤਹਿ ਲਏ।। ੩੨।।

ਤਦ ਸ਼ਾਹ ਜਲਾਲ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਣ ਲਗੇ। ਸਾਰਿਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਡ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਐਸੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਮਾਨੋ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਲਿਆ ਸੀ।। ੩੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਫੂਕ ਬਕਤ੍ਰ ਭੇ ਸਭ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਗਏ ਆਪਨੇ ਗ੍ਰੇਹ।।
ਜਲੂ ਬੂਬਨਾ ਕੋ ਤਬੈ ਅਧਿਕ ਬਢਤ ਭਯੋ ਨੇਹ।। ੩੩।।

ਨਾਰਾਜ਼ ਰਾਜੇ ਅਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਹ ਜਲਾਲ ਅਤੇ ਬੂਬਨਾ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੋਰ ਵੱਧ ਗਿਆ।। ੩੩।।

ਚੌਪਈ।। ਇਹ ਛਲ ਸੋ ਅਬਲਾ ਕਰਿ ਆਈ।। ਜਾਨਕ ਰੰਕ ਨਵੋ ਨਿਧਿ ਪਾਈ।।
ਐਸੀ ਬਸਿ ਤਰੁਨੀ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।। ਮਾਨਹੁ ਸ਼ਾਹ ਜਲਾਲੈ ਭਈ।। ੩੪।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਛਲ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਨਿਰਧਨ ਨੂੰ ਨੌਂ ਨਿਧੀਆਂ ਮਿਲ ਜਾਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਔਰਤ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋਕੇ ਸ਼ਾਹ ਜਲਾਲ ਹੀ ਹੋ ਗਈ।। ੩੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਰੁਨ ਬਸਤ੍ਰ ਅਤਿ ਕ੍ਰਾਂਤ ਤਿਹ ਤਰੁਨਿ ਤਰੁਨ ਕੋ ਪਾਇ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਭੋਗਨ ਭਯੋ ਤਾਂਹਿ ਗਰੇ ਸੌ ਲਾਇ।। ੩੫।।

ਉਸ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਨੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕੀਤੇ।। ੩੫।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੁਹੂ ਕੀ ਲਾਗੀ।। ਜਾ ਕੋ ਸਭ ਗਾਵਤ ਅਨੁਰਾਗੀ।।
ਸੋ ਤਜ ਗਤ ਡੋਲਤ ਹੀ ਮਗ ਮੈ।। ਜਾਹਿਰ ਭਈ ਸਗਲ ਹੀ ਜਗ ਮੈ।। ੩੬।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਚਾ ਪਿਆਰ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਗਾਥਾ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਨਗਰਾਂ ਤੋਂ ਚਲ ਕੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਗਈ।। ੩੬।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਤਿੰਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੧੦੩।। ੧੯੩੩। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕ ਸੌ ਤੀਸਰੀ ਕਥਾ, ਸਮਾਪਤ।। ੧੦੩।। ੧੯੩੩।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਚੌਥਾ

ਕਥਾ ਜਟ ਦੀ ਇਸਤਰੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਇਕ ਅਬਲਾ ਥੀ ਜਾਟ ਕੀ ਤਸਕਰ ਸੋ ਤਿਨ ਨੇਹ।।

ਕੇਲ ਕਮਾਵਤ ਤੌਨ ਸੋ ਨਿਤਿ ਬੁਲਾਵਤ ਗ੍ਰੇਹ।। ੧।।

ਇਕ ਜਟ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਇਕ ਚੋਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੀ ਤੇ ਨਿਤ ਅਪਣੇਂ ਘਰ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਦਿਵਸ ਤਸਕਰ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਯੋ।। ਬਹਸਿ ਨਾਰਿ ਯੋ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਕਹਾ ਚੋਰ ਤੁਮ ਦਰਬੁ ਚੁਰਾਵਤ।। ਸੋ ਤੁਮ ਨਿਜੁ ਧਨ ਹਿਰਿ ਲੈ ਜਾਵਤ।। ੨।।

ਇਕ ਦਿਨ ਜਦ ਚੋਰ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਧਨ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹੋ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਂਪਤ ਹੋ ਚਿਤ ਮੈ ਅਧਿਕ ਨੈਕੁ ਨਿਹਾਰਤ ਭੋਰ।।
ਭਜਤ ਸੰਧਿ ਕੋ ਤਜਿ ਸਦਨ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾਵੋ ਚੋਰ।। ੩।।

ਤੁਸੀਂ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕੰਬ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਹੇ ਚਿੱਤਚੋਰ ਤੁਸੀਂ ਸੰਨ੍ਹ ਰਾਹੀਂ ਭਜ ਜਾਂਦੇ ਹੋ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰਥਮ ਸਾਂਧਿ ਦੈ ਦਰਬੁ ਚੁਰਾਵੈ।। ਪੁਨਿ ਅਪੁਨੇ ਪਤਿ ਕੌ ਦਿਖਰਾਵੈ।।
ਕਾਜੀ ਮੁਫਤੀ ਸਕਲ ਨਿਹਾਰੈ।। ਸੋ ਤਸਕਰ ਤਿਹ ਰਾਹ ਪਧਾਰੈ।। ੪।।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸੰਨ੍ਹ ਲਾਕੇ ਉਸ ਆਪ ਮਾਲ ਚੁਰਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ। ਕਾਜ਼ੀ ਮੁਫ਼ਤੀ ਸਾਰਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਚੋਰ ਸੰਨ੍ਹ ਰਾਹੀਂ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੈ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਧਨੁ ਤਸਕਰ ਕੌ ਅਮਿਤ ਦੇ ਘਰ ਤੇ ਦਯੋ ਪਠਾਇ।।
ਕੋਟਵਾਰ ਕੌ ਖਬਰਿ ਕਰਿ ਹੌ ਮਿਲਿਹੌ ਤੁਹਿ ਆਇ।। ੫।।

ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇਕੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਤਵਾਲ ਨੂੰ ਖਬਰ ਕਰਕੇ ਉਹ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਆ ਮਿਲੇਗੀ।। ੫।।

ਚੌਪਈ।। ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਦੈ ਚੋਰ ਨਿਕਾਰਯੋ।। ਦੈ ਸਾਂਧਹਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਪੁਕਾਰਯੋ।।
ਪਤਿਹਿ ਜਗਾਇ ਕਹਯੋ ਧਨ ਹਰਯੋ।। ਇਹ ਦੇਸੇਸ ਨਯਾਇ ਨਹਿ ਕਰਯੋ।। ੬।।

ਬਹੁਤ ਧਨ ਦੇਕੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਸੰਨ੍ਹ ਲਾਕੇ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣ ਲਗ ਗਈ। ਪਤੀ ਨੂੰ ਜਗਾਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਦੇਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਵੇਖੋ ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੁਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।। ੬।।

ਤ੍ਰਿਯੋ ਬਾਚ।। ਕੋਟਵਾਰ ਮੈਂ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰਯੋ।। ਕਿਨੀ ਚੋਰ ਧਨ ਹਰਯੋ ਹਮਾਰਯੋ।।

ਸਕਲ ਲੋਕ ਤਿਹ ਠਾਂ ਪਗ ਧਰਿਯੈ॥ ਹਮਰੋ ਕਛੁਕ ਨਜਾਇ ਬਿਚਰਿਯੈ॥ ੭॥

ਕੋਤਵਾਲ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਉਸਨੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਾਡਾ ਧਨ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਉਥੇ ਚਲੋ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਕਰੋ॥ ੭॥

ਕਾਜੀ ਕੋਟਵਾਰ ਕੌ ਲਜਾਈ॥ ਸਭ ਲੋਗਨ ਕੋ ਸਾਂਧਿ ਦਿਖਾਈ॥
ਤਾਕੌ ਹੇਰਿ ਅਧਿਕ ਪਤਿ ਰੋਯੋ॥ ਚੋਰਨ ਮੋਰ ਸਕਲ ਧਨੁ ਖੋਯੋ॥ ੮॥

ਉਹ ਕਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਕੋਤਵਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਲੈ ਆਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਨ੍ਹ ਵਿਖਾਈ। ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਪਤੀ ਵੀ ਰੋ ਪਿਆ ਕਿ ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੁਟ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੮॥

ਦੇਖਤ ਤਿਨੈ ਮੂੰਦ ਵਹ ਲਈ॥ ਰਹਨ ਤੈਸਿਯੈ ਅੰਤਰ ਦਈ॥
ਦਿਨ ਬੀਤਜੋ ਰਜਨੀ ਹ੍ਵੈ ਆਈ॥ ਤਿਸੀ ਪੈਂਡ ਹ੍ਵੈ ਆਪੁ ਸਿਧਾਈ॥ ੯॥

ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਖਾਕੇ ਉਸਨੇ ਸੰਨ੍ਹ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਅੰਦਰੋ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀ। ਦਿਨ ਲੰਘਿਆ ਰਾਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਓਸੇ ਸੰਨ੍ਹ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਈ॥ ੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਾਜੀ ਔ ਕੁਟਵਾਰ ਪੈ ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਸਾਂਧਿ ਦਿਖਾਇ॥
ਪ੍ਰਥਮੈ ਧਨੁ ਪਹੁਚਾਇਕੈ ਬਹੁਰ ਮਿਲੀ ਤਿਹ ਜਾਇ॥ ੧੦॥

ਕਾਜ਼ੀ, ਕੋਤਵਾਲ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸੰਨ੍ਹ ਵਿਖਾਕੇ ਅਤੇ ਧਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਪਹੁੰਚਾਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲੀ॥ ੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਭ ਕੋਊ ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨੈ॥ ਨਜਾਇ ਨ ਭਯੋ ਤਾਹਿ ਕਰ ਮਾਨੈ॥
ਧਨੁ ਬਿਨੁ ਨਾਰਿ ਝਖਤ ਅਤਿ ਭਈ॥ ਹ੍ਵੈ ਜੋਗਨ ਬਨ ਮਾਂਝ ਸਿਧਈ॥ ੧੧॥ ੧॥

ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਹੋ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਪੂਰਨ ਇਨਸਾਫ ਨ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਜੋਗਣ ਬਣ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਕਲ ਗਈ ਹੈ॥ ੧੧॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਚਾਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸੁਤ॥ ੧੦੪॥ ੧੯੪੪॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਚੌਥੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੧੦੪॥ ੧੯੪੪॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਪੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਤਾਸ ਬੇਗ

ਚੌਪਈ।। ਅਲਿਮਰਦਾ ਕੌ ਸੁਤ ਇਕ ਰਹੈ।। ਤਾਸ ਬੇਗ ਨਾਮਾ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਬਚਾ ਜੌਹਰੀ ਕੋ ਤਿਨ ਹੇਰਯੋ।। ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਰਿਪੁ ਤਾਕੌ ਘੇਰਯੋ।। ੧।।

ਅਲੀਮਰਦ ਦਾ ਇਕ ਤਾਸ ਬੇਗ ਨਾਮੀਂ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸਨੇ ਇਕ ਜੌਹਰੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਉਸ ਬੱਚੇ ਤੇ ਆਸ਼ਕ ਹੋ ਗਿਆ।। ੧।।

ਤਾਕੇ ਦ੍ਵਾਰੇ ਦੇਖਨ ਜਾਵੈ।। ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ।।
ਕੇਲ ਕਰੌਂ ਯਾਸੋ ਚਿਤ ਭਾਯੋ।। ਤੁਰਤੁ ਦੂਤ ਗ੍ਰਿਹਿ ਤਾਹਿ ਪਠਾਯੋ।। ੨।।

ਉਹ ਰੋਜ਼ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜੇ ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਦੂਤ ਉਸਨੂੰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ।। ੨।।

ਦੂਤ ਅਨੇਕ ਉਪਚਾਰ ਬਨਾਵੈ।। ਮੋਹਨਰਾਇ ਹਾਥ ਨਹਿ ਆਵੈ।।
ਤਿਹ ਤਾਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਯੋ।। ਤਾਸਬੇਗ ਤਾਸੌ ਖਿਝਿ ਮਾਰਯੋ।। ੩।।

ਦੂਤ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਪਰ ਮੋਹਨਰਾਏ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਨ ਲੱਗਾ। ਦੂਤ ਨੇ ਜਦ ਬੇਗ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੜਕਾ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਬੇਗ ਨੇ ਦੂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ।। ੩।।

ਚੋਟਨ ਲਗੇ ਦੂਤ ਰਿਸਿ ਭਰਯੋ।। ਮੂਰਖ ਜਾਨਿ ਜਤਨ ਤਿਹ ਕਰਯੋ।।
ਮੋਹਨ ਆਜੁ ਕਹਯੋ ਮੈ ਐਹੋ।। ਤਾਕੌ ਤਾਸਬੇਗ ਤੂੰ ਪੈਹੋ।। ੪।।

ਮਾਰ ਖਾਕੇ ਦੂਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਨੇ ਬੇਗ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸੋਚਿਆ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੋਹਨ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਉਹ ਆਇਗਾ।। ੪।

ਯਹ ਸੁਨਿ ਬੈਨ ਫੂਲਿ ਜੜ ਗਯੋ।। ਸਾਚ ਬਾਤ ਚੀਨਤ ਚਿਤ ਭਯੋ।।
ਲੋਗ ਉਠਾਇ ਪਾਨ ਮਦ ਕਰਿਯੋ।। ਮਾਨੁਖ ਹੁਤੋ ਜੋਨਿ ਪਸੁ ਪਰਿਯੋ।। ੫।।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਮੂਰਖ ਫੁਲਾ ਨ ਸਮਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਇਹ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਮੰਗਾਈ ਅਤੇ ਮੱਨੁਖ ਤੋਂ ਪਸ਼ੂ ਬਣ ਗਿਆ।। ੫।।

ਮੋ ਮਨ ਮੋਲ ਮੋਹਨਹਿੰ ਲਯੋ। ਤਬ ਤੇ ਮੈਂ ਚੇਰੋ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ।।

ਏਕ ਬਾਰ ਜੌ ਤਾਂਹਿ ਨਿਹਾਰੋ।। ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨ ਤਾਂ ਪੈਂ ਸਭ ਵਾਰੋ।। ੬।।

ਮੇਰਾ ਮਨ ਤਾਂ ਮੋਹਨ ਪਾਸ ਵਿੱਕ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਉਸਦਾ ਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਵੇਖ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਸਾਰਾ ਵਾਰ ਦੇਵਾਂ।। ੬।।

ਬਿਨੁ ਸੁਧਿ ਭਏ ਦੂਤ ਤਿਹ ਚੀਨੋ।। ਅੰਡ ਫੋਰਿ ਆਸਨ ਪਰ ਦੀਨੋ।।
ਭੂਖਨ ਬਸਤ੍ਰ ਪਾਗ ਤਿਹ ਹਰੀ।। ਮੂਰਖ ਕੌ ਸੁਧਿ ਕਛੂ ਨਾ ਪਰੀ।। ੭।।

ਜਦ ਦੂਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਬੇਹੋਸ਼ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਬਿਸਤਰੇ ਉਤੇ ਇਕ ਆਂਡਾ ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਦੇ ਗਹਿਣੇ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਪਗ ਚੁਰਾ ਲਈ, ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗਾ।। ੭।।

ਮਦਰਾ ਕੀ ਅਤਿ ਭਈ ਖੁਮਾਰੀ।। ਪ੍ਰਾਤ ਲਗੇ ਜੜ੍ਹ ਬੁਧਿ ਨ ਸੰਭਾਰੀ।।
ਬੀਤੀ ਰੈਨਿ ਭਯੋ ਉਜਿਯਾਰੋ।। ਤਨ ਮਨ ਅਪਨੇ ਆਪ ਸੰਭਾਰੋ।। ੮।।

ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਸਵੇਰ ਤਕ ਹੋਸ਼ ਨਾ ਆਈ। ਜਦ ਰਾਤ ਬੀਤਣ ਤੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ।। ੮।।

ਹਾਥ ਜਾਇ ਆਸਨ ਪਰ ਪਰਿਯੋ।। ਚੌਂਕਿ ਬਚਨ ਤਬ ਮੂੜ ਉਚਰਿਯੋ।।
ਨਿਕਟ ਆਪਨੋ ਦੂਤ ਬੁਲਾਯੋ।। ਤਿਨ ਕਹਿ ਭੇਦ ਸਕਲ ਸਮੁਝਾਯੋ।। ੯।।

ਜਦ ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਬਿਸਤਰੇ ਤੇ ਪਿਆ ਤਾਂ ਮੂਰਖ ਚੌਂਕ ਕੇ ਬੁੜਬੜਾਇਆ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਪਾਸ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰਾ ਰਹਿਸ ਸਮਝਾਇਆ।। ੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੱਤ ਭਏ ਤੁਮ ਮਦ ਭਏ ਸਕਜੋ ਕਛੂ ਨਹਿ ਪਾਇ।।
ਮਮ ਪ੍ਰਸਾਦ ਤੁਮਰੇ ਸਦਨ ਆਯੋ ਮੋਹਨ ਰਾਇ।। ੧੦।।

ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਗੁਟ ਸੀ, ਇਸਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਜਦ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੋਹਨ ਰਾਇ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਆਇਆ ਸੀ।। ੧੦।।

ਚੌਪਈ।। ਮੋਹਨ ਤੁਮ ਕੋ ਅਧਿਕ ਰਿਝਾਯੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਭਾਵ ਲਡਾਯੋ।।
ਤਬ ਤੁਮ ਕਛੁ ਸ਼ੰਕਾ ਨ ਬਿਚਾਰੀ।। ਭੂਖਨ ਬਸਤ੍ਰ ਪਾਗ ਦੈ ਡਾਰੀ।। ੧੧।।

ਮੋਹਨ ਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲਾਡ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ। ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਆਪਣੇ ਗਹਿਣੇ, ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਪਗ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ।। ੧੧।।

ਤਾਸੋ ਅਧਿਕ ਕੇਲ ਤੈਂ ਕੀਨੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਕੌ ਰਸ ਲੀਨੋ।।

ਬੀਤੀ ਰੈਨਿ ਪ੍ਰਾਤ ਜਬ ਭਯੋ॥ ਤਬ ਤੁਮ ਤਾਂਹਿ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦਯੋ॥੧੨॥

ਉਸਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਿਆ। ਜਦੋਂ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਅਤੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੨॥

ਤਬ ਤੇ ਅਧਿਕ ਮੱਤ ਹ੍ਵੈ ਸੋਯੋ॥ ਪਰੇਂ ਪਰੇਂ ਆਧੋ ਦਿਨ ਖੋਯੋ॥
ਮਿਟਿ ਮਦ ਗਯੋ ਜਬੈ ਸੁਧ ਪਾਈ॥ ਤਬ ਮੋਕੌ ਤੈਂ ਲਯੋ ਬੁਲਾਈ॥੧੩॥

ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਸੌਂ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਸੁਤਿਆਂ ਸੁਤਿਆਂ ਅੱਧਾ ਦਿਨ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਨਸ਼ਾ ਉਤਰਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੧੩॥

ਯਹ ਸੁਨਿ ਬਾਤ ਰੀਝਿ ਜੜ੍ਹ ਗਯੋ॥ ਛੋਰਿ ਭੰਡਾਰ ਅਧਿਕ ਧਨੁ ਦਯੋ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੁ ਨੈਕੁ ਨ ਕੀਨੋ॥ ਲੂਟਯੋ ਹੁਤੋ ਲੂਟਿ ਧਨੁ ਲੀਨੋ॥੧੪॥

ਇਹ ਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੂਰਖ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚੋਂ ਕਾਫੀ ਧਨ ਉਸਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੇ ਕੋਈ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਤੇ ਲੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਧਨ ਲੁਟ ਲਿਆ॥ ੧੪॥

ਯਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਹ ਨਿੱਤਿ ਬਨਾਵੈ॥ ਮਦਰੋ ਪਜਾਇ ਅਧਿਕ ਤਿਹ ਸ੍ਵਾਵੈ॥
ਸੁਧਿ ਬਿਨੁ ਭਯੋ ਤਾਂਹਿ ਜਬ ਜਾਨੈ॥ ਲੇਤ ਉਤਾਰਿ ਜੁ ਕਛੁ ਮਨੁ ਮਾਨੈ॥ ੧੫॥

ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਖੇਡਦਾ ਸੀ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸੁਆ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਸਮਝ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਬੇਗ ਹੁਣ ਸੌਂ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਜੀਅ ਕਰਦਾ, ਉਸਦੇ ਗਲੋਂ ਲਾਹ ਲੈਂਦਾ॥ ੧੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਐਸੇ ਕਰੈ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਵਹੁ ਸਕੈ ਮੂੜ ਨਹਿ ਪਾਇ॥
ਮਦਰੋ ਅਧਿਕ ਪਿਵਾਇਕੈ ਮੂੰਡ ਮੂੰਡ ਲੈ ਜਾਇ॥ ੧੬॥ ੧॥

ਮੂਰਖ ਬੇਗ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰ ਦੇ ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਉਸਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆ ਕੇ ਮੁੰਨ ਮੁੰਨ ਕੇ ਉਸਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੧੬॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿੱਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਪਾਂਚ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੦੫॥ ੧੯੬੦॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਪੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤੁ॥ ੧੦੫॥ ੧੯੬੦॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਛੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਚਾਰ ਠਗ

ਚੌਪਈ।। ਚਾਰ ਯਾਰ ਮਿਲਿ ਮਤਾ ਪਕਾਯੋ।। ਹਮ ਕੌ ਭੂਖਿ ਅਧਿਕ ਸੰਤਾਯੋ।।
ਤਾਤੇ ਜਤਨ ਕਛੂ ਅਬ ਕਰਿਯੈ।। ਬਕਰਾ ਯਾ ਮੂਰਖ ਕੋ ਹਰਿਯੈ।। ੧।।

ਚਾਰ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਭੁਖ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕਰ ਰਹੀ ਏ, ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਆ ਰਹੇ ਮੂਰਖ, ਜਿਹੜਾ ਮੋਢੇ ਤੇ ਬਕਰਾ ਚੁਕੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਦਾ ਬੱਕਰਾ ਚੁਰਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।। ੧।।

ਕੋਸ ਕੋਸ ਲਗਿ ਠਾਢੇ ਭਏ।। ਮਨ ਮੈ ਇਹੈ ਬਿਚਾਰਤ ਭਏ।।
ਵਹ ਜਾਕੇ ਆਗੇ ਹ੍ਵੈ ਆਯੋ।। ਤਿਨ ਤਾਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਯੋ।। ੨।।

ਉਹ ਸਾਰੇ ਜਾਣੇ ਇਕ ਕੋਹ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਖੜੋ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੂਰਖ ਜਿਸਦੇ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀ ਲੰਘੇ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹੇ।। ੨।।

ਕਹਾਂ ਸੁ ਏਹਿ ਕਾਂਧੋ ਪੈ ਲਯੋ।। ਕਾ ਤੋਰੀ ਮਤਿ ਕੋ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ।।
ਯਾਕੋ ਪਟਕਿ ਧਰਨਿ ਪਰ ਮਾਰੋ।। ਸੁਖ ਸੇਤੀ ਨਿਜ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੋ।। ੩।।

(ਦ. ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ ੯੫੪)

ਇਹ ਮੋਢੇ ਤੇ ਕੀ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਤੇਰੀ ਮੱਤ ਤੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰੀ ਗਈ। ਇਸਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਸੁਖੀ ਘਰ ਜਾ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭਲੌ ਮਨੁੱਖ ਪਛਾਨਿ ਕੈ ਤੌ ਹਮ ਭਾਖਤ ਤੋਹਿ।।
ਕੂਕਰ ਤੈ ਕਾਂਧੈ ਲਯੋ ਲਾਜ ਲਗਤ ਹੈ ਮੋਹਿ।। ੪।।

ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਭਲਾ ਆਦਮੀ ਜਾਣ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਮੋਢੇ ਉਤੇ ਕੁੱਤਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਬੜੀ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਚਾਰਿ ਕੋਸ ਮੂਰਖ ਜਬ ਆਯੋ।। ਚਹੂੰਅਨ ਯੌ ਬਚ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਸਾਚੁ ਸਮੁਝਿ ਲਾਜਤ ਚਿਤ ਭਯੋ।। ਬਕਰਾ ਸ੍ਵਾਨਿ ਜਾਨਿ ਤਜਿ ਦਯੋ।। ੫।।

ਜਦ ਉਹ ਮੂਰਖ ਚਾਰ ਕੋਹ ਚਲਦਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਚਾਰਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਹੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸ਼ਰਮ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੀ

ਅਤੇ ਬਕਰੇ ਨੂੰ ਕੁੱਤਾ ਸਮਝ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਿਨ ਚਾਰੌ ਗਹਿ ਤਿਹ ਲਯੋ ਭਖਿਯੋ ਤਾਕਹ ਜਾਇ।।
ਅਜਿ ਤਜ ਭਜਿ ਜੜਿ ਘਰ ਗਯੋ ਛਲ ਨਹਿ ਲਖਯੋ ਬਨਾਇ।। ੬।। ੧।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਬੱਕਰੇ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਰਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਖਾ ਗਏ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਬਕਰਾ ਛੱਡ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।। ੬।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਛਟਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੧੦੬।। ੧੯੬੬।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਛੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੧੦੬।। ੧੯੬੬।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਸਤਵਾਂ

ਕਥਾ ਮੈਨ ਕੌਰ

ਚੌਪਈ।। ਜੋਧਨ ਦੇਵ ਜਾਟ ਇਕ ਰਹੈ।। ਮੈਨ ਕੁਅਰਿ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਜਗ ਅਹੈ।।
ਜੋਧਨ ਦੇਵ ਸੋਇ ਜਬ ਜਾਵੈ।। ਜਾਰ ਤੀਰ ਤਬ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸਿਧਾਵੈ।। ੧।।

ਇਕ ਜੋਧਨ ਦੇਵ ਨਾਮ ਦਾ ਜਟ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮੈਨ ਕੌਰ ਸੀ।। ਜੋਧਨ ਦੇਵ ਜਦ ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਪਾਸ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।। ੧।।

ਜਬ ਸੋਯੋ ਜੋਧਨ ਬਡਭਾਗੀ।। ਤਬਹੀ ਮੈਨ ਕੁਅਰਿ ਕੀ ਜਾਗੀ।।
ਪਤਿ ਕੌ ਛੋਰਿ ਜਾਰ ਪੈ ਗਈ।। ਲਾਗੀ ਸਾਂਧਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਪਰ ਗਈ।। ੨।।

ਜਦ ਵਡੇ ਭਾਗ ਵਾਲਾ ਜੋਧਨ ਸੌਂ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨ ਕੌਰ ਜਾਗ ਪਈ। ਪਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਾਸ ਚਲੇ ਗਈ। ਜਦ ਵਾਪਿਸ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਨਜ਼ਰ ਸੰਨ੍ਹ ਤੇ ਪੈ ਗਈ।। ੨।।

ਤਬ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪਲਟਿ ਬਹੁਰਿ ਵਹੁ ਆਈ।। ਜੋਧਨ ਦੇਵਹਿ ਦਯੋ ਜਗਾਈ।।
ਤੇਰੀ ਮੱਤਿ ਕੌਨ ਕਹੁ ਹਰੀ।। ਲਾਗੀ ਸੰਧਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨਹਿ ਪਰੀ।। ੩।।

ਘਰ ਆ ਕੇ ਉਸਨੇ ਜੋਧਨ ਦੇਵ ਨੂੰ ਜਗਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, "ਤੇਰੀ ਮਤ ਕਿਉਂ ਮਾਰੀ ਗਈ ਹੈ, ਘਰ ਵਿਚ ਸੰਨ੍ਹ ਲਗੀ ਹੋਈ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ"।। ੩।।

ਜੋਧਨ ਜਗਤ ਲੋਗ ਸਭ ਜਾਗੇ।। ਗ੍ਰਿਹਿ ਤੇ ਨਿਕਸਿ ਚੋਰ ਤਬ ਭਾਗੇ।।

ਕੇਤੇ ਹਨੇ ਬਾਂਧਿ ਕਈ ਲਏ।। ਕੇਤੇ ਤ੍ਰਸਤ ਭਾਜਿਕੈ ਗਏ।। ੪।।

ਜੋਧਨ ਦੇਵ ਦੇ ਜਾਗਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਮਹੱਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਜਾਗ ਪਏ ਅਤੇ ਚੋਰ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਭੱਜ ਪਏ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਓਥੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਡਰਦੇ ਭੱਜ ਗਏ।। ੪।।

**ਜੋਧਨ ਦੇਵ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਭਯੋ।। ਮੇਰੌ ਧਾਮ ਰਾਖਿ ਇਹ ਲਯੋ।।
ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਅਧਿਕ ਬਡਾਈ ਕਰੀ।। ਜੜ੍ਹ ਕੌ ਕਛੂ ਖਬਰ ਨਹਿੰ ਪਰੀ।। ੫।।**

ਜੋਧਨ ਦੇਵ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮੇਰਾ ਘਰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਉਸਦੀ ਬਹੁਤ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ।। ੫।।

**ਧਾਮ ਉਬਾਰਯੋ ਆਪਨੋ ਕੀਨੋ ਚੋਰ ਖੁਆਰੁ।।
ਮੀਤ ਜਗਾਯੋ ਆਨਿਕੈ ਧੰਨਿ ਸੁ ਮੈਨ ਕੁਆਰਿ।। ੬।। ੧।।**

ਆਪਣਾ ਘਰ ਬਚਾਇਆ, ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਟਿਆ, ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ, ਇਹ ਸਭ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮੈਨ ਕੌਰ ਧੰਨ ਹੈ।। ੬।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਸਾਤ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੧੦੭।। ੧੯੭੨।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਸੱਤਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੧੦੭।। ੧੯੭੨।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਅਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੂ

**ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਦਿਵਸ ਸ੍ਰੀ ਕਪਿਲ ਮੁਨਿ ਇਕ ਠਾਂ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨ।।
ਹੇਰਿ ਅਪਸਰਾ ਬਸਿ ਭਯੋ ਸੋ ਤੁਮ ਸੁਨਹੁ ਸੁਜਾਨ।। ੧।।**

ਇਕ ਦਿਨ ਕਪਿਲ ਮੁਨੀ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਜਾਣ ਤੇ ਇਕ ਅਪੱਸਰਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।। ੧।।

**ਰੰਭਾ ਨਾਮਾ ਅਪਸਰਾ ਤਾਕੇ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ।।
ਮੁਨਿ ਕੋ ਗਿਰਯੋ ਤੁਰਤੁ ਹੀ ਬੀਰਜ ਭੂਮਿ ਮਝਾਰ।। ੨।।**

ਰੰਭਾ ਨਾਮੀਂ ਅਪੱਸਰਾ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੁਨੀ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਵੀਰਜਪਾਤ ਹੋ ਗਿਆ।। ੨।।

ਗਿਰਯੋ ਰੇਤਿ ਮੁਨਿ ਕੇ ਜਬੈ ਰੰਭਾ ਰਹਯੋ ਅਧਾਨ॥
ਡਾਰਿ ਸਿੰਧੁ ਸਰਿਤਾ ਤਿਸੈ ਸੁਰ ਪੁਰ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨ॥ ੩॥

ਰੰਭਾ ਨੇ ਵੀਰਜ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸਤੋਂ ਇਕ ਕੰਨਿਆ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਬਹਾ ਕੇ ਆਪ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਈ॥ ੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਹਤ ਬਹਤ ਕੰਨਜਾ ਤਹ ਆਈ॥ ਆਗੇ ਜਹਾਂ ਸਿੰਧ ਕੋ ਰਾਈ॥
ਬ੍ਰਹਮਦੱਤ ਸੋ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰੀ॥ ਤਹ ਕੇ ਕਾਢਿ ਸੁਤਾ ਕਰਿ ਪਾਰੀ॥ ੪॥

ਬਹਿੰਦੀ ਬਹਿੰਦੀ ਉਹ ਉਥੇ ਆ ਗਈ, ਜਿਥੇ ਸਿੰਧ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬ੍ਰਹਮਦੱਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕੰਨਿਆ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਧੀ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਲੀ॥ ੪॥

ਸਸਿਯਾ ਸੰਖਯਾ ਤਾਕੀ ਧਰੀ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੌਂ ਸੇਵਾ ਕਰੀ॥
ਜਬ ਜੋਬਨ ਤਾਕੇ ਹ੍ਵੈ ਆਯੋ॥ ਤਬ ਰਾਜੈ ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਪਕਾਯੋ॥ ੫॥

ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਸੱਸੀ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਹਰ ਢੰਗ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਜਦ ਉਹ ਵੱਡੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕੁਝ ਸੋਚਿਆ ਵਿਚਾਰਿਆ॥ ੫॥

ਪੁੰਨੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕੌ ਚੀਨੋ॥ ਪਠੈ ਦੂਤ ਤਾਕੋ ਇਕ ਦੀਨੋ॥
ਪੁੰਨੂ ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਤਹ ਆਯੋ॥ ਗਾਵ ਬਜਾਹ ਕੋ ਬਿੰਟਤ ਬਨਾਯੋ॥ ੬॥

ਰਾਜਾ ਪੁੰਨੂ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਯੋਗ ਵਰ ਸਮਝਕੇ ਦੂਤ ਭੇਜ ਕੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਪੁੰਨੂ ਉਸਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣ ਕੇ ਝਟ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਲੜਕੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮ੍ਰਿਗੀਅਹਿ ਤੇ ਜਾਕੇ ਸਰਸ ਨੈਨ ਬਿਰਾਜਤ ਸਯਾਮ॥
ਜੀਤਿ ਲਈ ਸਸਿ ਕੀ ਕਲਾ ਯਾਤੇ ਸਸਿਯਾ ਨਾਮ॥ ੭॥

ਸੱਸੀ ਦੇ ਕਾਲੇ ਨੇਤਰ ਮ੍ਰਿਗ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਵਾਂਗ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਸੱਸੀ ਦੀਆਂ ਕਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਹੀ ਨਾਂ ਸੱਸੀਕਲਾ ਰਖਿਆ ਗਿਆ॥ ੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਪੁਰ ਕੇ ਲੋਕ ਸਕਲ ਮਿਲਿ ਆਏ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਾਦਿਤ੍ਰ ਬਜਾਏ॥
ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਗੀਤ ਸਭੈ ਸ਼ੁਭ ਗਾਵਹਿ॥ ਸਸਿਯਹਿ ਹੇਰਿ ਸਭੈ ਬਲਿ ਜਾਵਹਿ॥ ੮॥

ਨਗਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਉਥੇ ਆ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਮਿਲਕੇ ਮੰਗਲ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੱਸੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੮॥

ਦੋਹਰਾ।। ਨਾਦ ਨਫੀਰੀ ਕਾਨ੍ਰੇ ਦੁੰਦਭਿ ਬਜੇ ਅਨੇਕ।।
ਤਰੁਨਿ ਬ੍ਰਿਧਿ ਬਾਲਾ ਜਿਤੀ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮਹਿ ਰਹੀ ਨ ਏਕ।। ੯।।

ਨਾਦ, ਨਫੀਰੀ, ਕਾਨੜੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਦੰਬੀਆਂ ਵੱਜਣ ਲਗੀਆਂ। ਕੋਈ ਵੀ ਔਰਤ, ਬੱਚਾ, ਬੁੱਢਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਸਾਰੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਆ ਗਏ ਸਨ।। ੯।।

ਚੌਪਈ।। ਅਬਲਾ ਧਾਮ ਕੋਊ ਨਾਹੀਂ।। ਹੇਰਿ ਰੂਪ ਦੁਹੂੰਅਨ ਬਲਿ ਜਾਹੀਂ।।
ਇਹ ਭੀਤਰ ਪੁੰਨੂ ਕਹੁ ਕੋਹੈ।। ਸਬਜ਼ ਧਨੁਖ ਜਾਕੇ ਕਰ ਸੋਹੈ।। ੧੦।।

ਕੋਈ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਸਾਰੀਆਂ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਨਿਛਾਵਰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਵਿਚ ਪੁੰਨੂ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਪਾਸ ਹਰਾ ਧਨੁਸ਼ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜੇ ਸਭ ਹੀ ਘਰ ਯੋ ਪੁਰ ਆਜੁ ਕੁਲਾਹਲ ਭਾਰੀ।।
ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਜਾਵਤ ਤਾਲ ਦਿਵਾਵਤ ਆਵਤਿ ਨਾਗਰਿ ਗਾਰੀ।।
ਭੇਰ ਹਜਾਰ ਬਜੀ ਇਕ ਬਾਰ ਮਹਾਂ ਛਬਿਯਾਰ ਹਸੈਂ ਮਿਲਿ ਨਾਰੀ।।
ਦੇਹਿ ਅਸੀਸ ਕਹੇਂ ਜਗਦੀਸ ਇਹ ਜੋਰੀ ਜਿਯੋ ਜੁਗ ਚਾਰਿ ਤਿਹਾਰੀ।। ੧੧।।

ਢੋਲ-ਮ੍ਰਦੰਗ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹਰਿ ਵਿਚ ਬੜੀ ਚਹਿਲ ਪਹਿਲ ਸੀ। ਗੀਤ ਗਾਂਉਂਦੇ, ਤਾਲੀਆਂ ਵਜਾਉਂਦੇ ਨਗਰ ਵਾਸੀ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਜਾਰਾਂ ਭੇਰੀਆਂ ਇੱਕਠੀਆਂ ਵਜ ਉਠੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਛਬੀਲੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਹੱਸ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਹ ਜੋੜੀ ਚਾਰੇ ਜੁਗ ਜੀਉਂਦੀ ਰਹੇ।। ੧੧।।

ਰੂਪ ਅਪਾਰ ਲਖੈਂ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਪੁਰਬਾਸਿਨ ਕੌ ਉਪਜਯੋ ਸੁਖ ਭਾਰੋ।।
ਭੀਰ ਭਈ ਨਰ ਨਾਰਿਨ ਕੀ ਸਭਹੂੰ ਸਭ ਸ਼ੋਕ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਡਾਰੋ।।
ਪੂਰਨ ਪੁੰਨਯ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਆਜੁ ਮਿਲਯੋ ਮਨ ਭਾਵਤ ਮੀਤ ਪਿਯਾਰੋ।।
ਆਵਤ ਜਾਂਹਿ ਕਹੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ਸੁ ਬਾਲ ਜੀਓ ਪਤ ਲਾਲ ਤਿਹਾਰੋ।। ੧੨।।

ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਨਗਰਵਾਸੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਨਰ ਨਾਰੀਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਦੁਖ ਭੂਲ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਹੀ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਹੇ ਬਾਲਕਾ ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਸਦਾ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹੇ।। ੧੨।।

ਕੇਸਰਿ ਅੰਗ ਬਰਾਤਿਨ ਕੇ ਛਿਰਕੇ ਮਿਲਿ ਬਾਲ ਸੁ ਆਨੰਦ ਜੀਕੇ।।

ਛੈਲਨਿ ਛੈਲ ਛਕੇ ਚਹੂੰ ਓਰਨ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਸੁਹਾਵਤ ਨੀਕੇ।।
ਰਾਜ ਕੋ ਰੂਪ ਲਖੇ ਅਤਿ ਹੀ ਗਨ ਰਾਜਨ ਕੇ ਸਭ ਲਾਗਤ ਫੀਕੇ।।
ਯੌ ਮੁਸਕਾਹਿ ਕਹੈ ਮਨ ਮਾਂਹਿ ਸਭੇ ਬਲਿ ਜਾਹਿ ਪਿਯਾਰੀ ਕੇ ਪੀਕੇ।। ੧੩।।

ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬਰਾਤੀਆਂ ਤੇ ਕੇਸਰ ਛਿੜਕਿਆ। ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਾਕੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਫਿਕੇ ਲਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।। ੧੩।।

ਸਾਤ ਸੁਹਾਗਨਿ ਲੈ ਬਟਨੋ ਘਸਿ ਲਾਵਤ ਹੈ ਪਿਯ ਕੇ ਤਨ ਮੈ।।
ਮੂਰਛਾਇ ਲੁਭਾਇ ਰਹੀ ਅਬਲਾ ਲਖਿ ਲਾਲਚੀ ਲਾਲ ਤਿਸੀ ਛਿਨ ਮੈ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ ਸੂ ਰਾਜਤ ਹੈ ਤਿਨ ਮੋ ਲਖਿ ਯੌ ਉਪਮਾ ਉਪਜੀ ਮਨ ਮੈਂ।।
ਸਜਿ ਸਾਜ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ ਸੁ ਮਨੋ ਨਿਸਿ ਰਾਜਨ ਛੱਤ੍ਰਨ ਕੇ ਗਨ ਮੈ।। ੧੪।।

ਸੱਤ ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਵਟਣਾ ਛਿਅ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲਲਚਾ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਝ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਵੇ।। ੧੪।।

ਸਿੰਧੁ ਕੇ ਸੰਖ ਸੁਰੇਸ ਕੇ ਆਵਜ ਸੂਰ ਕੇ ਨਾਦ ਸੁਨੈ ਦਰਵਾਜੇ।।
ਸੌਜਨ ਕੇ ਮੁਰਲੀ ਮਧੁਰੀਧੁਨਿ ਦੇਵਨ ਕੇ ਬਹੁ ਦੁੰਦਭਿ ਬਾਜੇ।।
ਜੀਤ ਕੇ ਜੋਗ ਮਹੇਸਨ ਕੇ ਮੁਖ ਮੰਗਲ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮੰਦਲ ਰਾਜੇ।।
ਬਯਾਹ ਤਹੀਂ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ ਤਬੈ ਅਤਿ ਆਨੰਦ ਕੇ ਅਤਿ ਆਨਕ ਬਾਜੇ।। ੧੫।।

(ਦ. ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ ੯੫੬)

ਸਿੰਧ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜੇ ਤੇ ਸੰਖ, ਮੁਰਲੀਆਂ, ਦੁਦੰਭੀਆਂ ਵਜਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਦੋਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਮੰਗਲ ਧੁਨਾਂ ਅਲਾਪਤ ਹੋਣ ਲਗੀਆਂ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਦੇ ਢੋਲ ਵੱਜਣ ਲਗੇ।। ੧੫।।

ਬਯਾਹ ਭਯੋ ਜਬ ਹੀ ਇਹ ਸੋ ਤਬ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਬਰਨਾਰੀ।।
ਚੌਂਕਿ ਰਹੀ ਅਤਿ ਹੀ ਚਿਤ ਮੈ ਕਛੁ ਔਰ ਹੁਤੀ ਅਬ ਔਰ ਸਿਧਾਰੀ।।

ਮੰਤ੍ਰ ਕਰੇ ਲਿਖਿ ਜੰਤ੍ਰ ਘਨੇ ਅਰੁ ਤੰਤ੍ਰਨ ਸੋ ਇਹ ਬਾਤ ਸੁਧਾਰੀ।।
ਲਾਗੀ ਉਚਾਟ ਰਹੈ ਚਿਤ ਮੈਂ ਕਬਹੂੰ ਨ ਸੁਹਾਇ ਪਿਯਾ ਕੋ ਪਿਯਾਰੀ।। ੧੬।।

ਜਦ ਪੁੰਨੂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਧਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸੁਣਿਆ। ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਰਨ ਲਈ ਸੋਚਣ ਲਗੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੰਤ੍ਰ, ਮੰਤਰ ਅਤੇ ਤੰਤਰ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਤਾਕਿ ਨਵੀਂ ਰਾਣੀ ਸਦਾ ਉਦਾਸ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕਦੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਨਾ ਲੱਗੇ।। ੧੬।।

ਚੌਪਈ।। ਯੌ ਉਚਾਟ ਅਤਿ ਹੀ ਤਿਹ ਲਾਗੀ।। ਨੀਦ ਭੂਖਿ ਸਿਗਰੀ ਹੀ ਭਾਗੀ।।
ਸੋਤ ਉਠੈ ਚਕਿ ਕਛੁ ਨ ਸੁਹਾਵੈ।। ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਛੋਰਿ ਬਾਹਰੋ ਧਾਵੈ।। ੧੭।।

ਉਸਦਾ ਮਨ ਉਚਾਟ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਨੀਂਦ ਭੁੱਖ ਸਭ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਸੁੱਤੀ ਸੁੱਤੀ ਡਰ ਕੇ ਉਠ ਖਲੋਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਵਲ ਭੱਜ ਉਠਦੀ ਸੀ।। ੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਸਸਿਯਾ ਅਤਿ ਚਮਕਿ ਚਿਤ ਤਾਕੌ ਕਿਯੋ ਉਪਾਇ।।
ਸਖੀ ਜਿਤੀ ਸਜਾਨੀ ਹੁਤੀ ਤੇ ਸਭ ਲਈ ਬੁਲਾਇ।। ੧੮।।

ਤਦ ਸੱਸੀ ਨੇ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਣੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।। ੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਸਖਿਯਨ ਯਹ ਕਿਯੋ ਉਪਾਈ।। ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਿ ਲਯੋ ਬੁਲਾਈ।।
ਸਸਿਯਾ ਸੰਗ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤਿ ਭਯੋ।। ਪਹਿਲੀ ਤ੍ਰਿਯ ਪਰਹਰਿ ਕਰਿ ਦਯੋ।। ੧੯।।

ਤਦ ਸਖੀਆਂ ਨੇ ਜੰਤਰ ਮੰਤਰ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸੱਸੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲਗ ਗਿਆ ਤੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੧੯।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਸੋ ਰਤਿ ਮਾਨੈ।। ਬਰਸ ਦਿਵਸ ਕੋ ਇਕ ਦਿਨ ਜਾਨੈ।।
ਤਾ ਪਰ ਮੱਤ ਅਧਿਕ ਨ੍ਰਿਪ ਭਯੋ।। ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਰਾਜ ਬਿਸਰਿ ਸਭ ਗਯੋ।। ੨੦।।

ਹੁਣ ਉਹ ਪੂਰੇ ਸਾਲ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਸਮਝ ਕੇ ਸੱਸੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਚੋਜ ਕਰਦਾ। ਰਾਜਾ ਉਸਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਖੋ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਕਾਜ ਬਾਰੇ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ।। ੨੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਤਰੁਨਿ ਦੂਜੇ ਚਤੁਰਿ ਤਰੁਨ ਤਸੀਰੇ ਪਾਇ।।
ਚਹਤ ਲਗਾਯੋ ਉਰਨ ਸੋ ਛਿਨਕਿ ਨ ਛੋਰਯੋ ਜਾਇ।। ੨੧।।

ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਦੂਸਰੀ ਚਤਰ ਅਤੇ ਤੀਸਰੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਸ ਕੋਲ ਰਹੇ, ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਲਾ ਰਖਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਵਿਛੋੜਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ॥ ੨੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਤਾਂਸੋ ਰਤਿ ਮਾਨੈ॥ ਪ੍ਰਾਨਨ ਤੇ ਪਜਾਰੋ ਪਹਿਚਾਨੈ॥
ਲਾਗੀ ਰਹਤ ਤਵਨ ਕੇ ਉਰ ਸੋ॥ ਜੈਸੇ ਭਾਂਤਿ ਮਾਖਿਕਾ ਗੁਰ ਸੋ॥ ੨੨॥

ਉਹ ਵੀ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰਾ ਮੰਨਦੀ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਬੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਖੀ ਗੁੜ ਨਾਲ ਚਿਪਟੀ ਹੋਵੇ॥ ੨੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਲਾਲ ਕੋ ਖਜਾਲ ਅਨੂਪਮ ਹੇਰਿ ਸੁ ਰੀਝ ਰਹੀ ਅਬਲਾ ਮਨ ਮਾਹੀ॥
ਛੈਲਨਿ ਛੈਲ ਛਕੇ ਰਸ ਸੋ ਦੋਊ ਹੇਰਿ ਤਿਨੇ ਮਨ ਮੈ ਬਲਿਜਾਹੀ॥
ਕਾਮਕਸੀ ਸੁ ਸਸੀ ਸਸਿ ਸੀ ਛਬਿ ਮੀਤ ਸੋ ਨੈਨ ਮਿਲੇ ਮੁਸਕਾਹੀ॥
ਯੋ ਡਹਕੀ ਬਹਕੀ ਛਬਿ ਯਾਰ ਪੀਯਾਹੂੰ ਕੋ ਪਾਇ ਪਤੀਜਤ ਨਾਹੀ॥ ੨੩॥

ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਕਰਕੇ ਸੱਸੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸੱਸੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਮੁਸਕਰਾ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਏਨੀ ਕਮਲੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਵੀ ਪਤੀਜਤ ਨਹੀਂ ਸੀ॥ ੨੩॥

ਕਬਿੱਤ॥ ਜੋਬਨ ਕੇ ਜੋਰ ਜੋਰਾਵਰੀ ਜਾਗੀ ਜਾਲਿਮ ਸੋ ਜਗ ਤੇ ਅਨਜਾਰੀ ਯੋ ਬਿਸਾਰੀ ਸੁਭਿ ਚੀਤਕੀ॥
ਨਿਸਿ ਦਿਨ ਲਾਗਿਯੋ ਰਹਿਤ ਤਾਸੋ ਛਬਿ ਕੀ ਜਯੋਂ ਏਕੈ ਹ੍ਵੈ ਗਈ ਸੁ ਮਾਨੋ ਐਸੀ ਰਾਜਨੀਤ ਕੀ॥
ਅਪਨੇ ਹੀ ਹਾਥਨ ਬਨਾਵਤ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਤਾ ਕੇ ਪਾਸ ਕੀ ਸਖੀ ਨ ਕੀਨ ਨੈਕਕੂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕੀ॥
ਅੰਗ ਲਪਟਾਇ ਮੁਖੁ ਚਾਪਿ ਬਲਿ ਜਾਇ ਤਾਕੇ ਐਸੇ ਹੀ ਪਿਯਾਰੀ ਜਾਨੈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤ ਕੀ॥ ੨੪॥

ਜੋਬਨ ਦੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਉਸ ਵਿਚ ਐਸਾ ਜ਼ੋਰ ਜਾਗਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਹੀ ਦਿੱਤਾ,

ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਏਨਾਂ ਲੀਨ ਰਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਭ ਰਾਜ ਕਾਜ ਏਸੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਸਖੀਆਂ ਅਤੇ ਦਾਸੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਹੀ ਉਸਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਆਪ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਵੀ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਉਸ ਨਾਲ ਲਿਪਟੀ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ॥ ੨੪॥

ਦੋਹਰਾ। ਰੂਪ ਲਲਾ ਕੋ ਲਾਲਚੀ ਲੋਚਨ ਲਾਲ ਅਮੋਲ॥
ਬੰਕ ਬਿਲੋਕਨਿ ਖਰਚ ਧਨੁ ਮੋ ਮਨ ਲੀਨੋ ਮੋਲ॥ ੨੫॥

ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਰੂਪ ਵੀ ਬੜਾ ਲਲਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਨੇਤਰ ਅਨਮੋਲ ਹਨ। ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਰੂਪੀ ਧਨ ਨੂੰ ਖਰਚ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮੁਲ ਲਿਆ ਹੈ॥ ੨੫॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਰੀਝ ਰਹੀ ਅਬਲਾ ਮਨ ਮੈ ਅਤਿ ਹੀ ਲਖਿ ਰੂਪਸਰੂਪ ਕੀ ਧਾਨੀ॥
ਸਯਾਮ ਛੁਟੀ ਸਿਗਰੀ ਸਭਕੀ ਲਖਿ ਲਾਲ ਕੋ ਖਿਯਾਲ ਭਈ ਅਤਿ ਯਾਨੀ॥
ਲਾਜ ਤਜੀ ਸਜਿਸਾਜ ਸਭੈ ਲਖਿ ਹੇਰਿ ਰਹੀ ਸਜਨੀਸਭ ਸਯਾਨੀ॥
ਹੌਂ ਮਨ ਹੇਰਿਰਹੀ ਨ ਹਟਿਯੋ ਬਿਨੁਦਾਮਨ ਮੀਤਕੇ ਹਾਥ ਬਿਕਾਨੀ॥ ੨੬॥

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਰੀਝ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਸਭ ਸਖੀਆਂ ਲੋਕ ਲਾਜ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਸ ਵਲ ਤੱਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ, "ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰੋਕਦੀ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਦਾਮ ਹੀ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਕ ਗਿਆ ਹੈ"॥ ੨੬॥

ਸਸਿਯਾ ਬਾਚ॥ ਅੰਗ ਸਭੈ ਬਿਨੁ ਸੰਗ ਸਖੀ ਸ਼ਿਵ ਕੋ ਅਰਿ ਆਨਿ ਅਨੰਗਜਗਯੋ॥
ਤਬ ਤੇ ਨ ਸੁਹਾਤ ਕਛੂ ਮੁਹਿ ਕੋ ਸਭ ਖਾਨ ਔ ਪਾਨ ਸਿਯਾਨ ਭਗਯੋ॥
ਝਟਕੈ ਪਟਕੋ ਚਿਤ ਤੇ ਝਟ ਦੈ ਨ ਛੂਟੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਨੇਹ ਲਗਯੋ॥
ਬਲਿ ਹੋ ਜੁ ਗਈ ਠਗ ਕੌ ਠਗਨੈ ਠਗ ਮੈ ਨ ਠਗਯੋ ਠਗ ਮੋਹਿ ਠਗਯੋ॥ ੨੭॥

ਸੱਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਸਖੀਓ ਉਸਦੀ ਬਿਰਹਾ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਅੰਗ ਅੰਗ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਸਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਸਿਆਣਪ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਭਟਕਣ ਪਟਕਣ ਨਾਲ ਵੀ ਉਸਦਾ ਸਨੇਹ ਘਟਦਾ ਨਹੀਂ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਠੱਗ ਨੂੰ ਠੱਗਣ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਠਗ ਪਾਸੋਂ ਆਪ ਹੀ ਠੱਗੀ ਗਈ ਹਾਂ॥ ੨੭॥

ਕਬਿੱਤੁ॥ ਦੇਖੇ ਮੁਖ ਜੀਹੌਂ ਬਿਨੁ ਦੇਖੇ ਪਿਯ ਹੂੰ ਨਾ ਪਾਣੀ
ਤਾਤ ਮਾਤ ਤਯਾਗ ਬਾਤ ਇਹੇ ਹੈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕੀ॥

ਐਸੋ ਪ੍ਰਨ ਲੈਹੌਂ ਪਿਯ ਕਹੈ ਸੋਈ ਕਾਜ ਕੈਹੌਂ
ਅਤਿ ਹੀ ਰਿਝੈਹੌਂ ਯਹੈ ਸਿੱਛਾ ਰਾਜਨੀਤ ਕੀ।।
ਜੌ ਕਹੈ ਬਕੈਹੌਂ ਕਹੈ ਪਾਨੀ ਭਰਿ ਆਨਿ ਦੈਹੌਂ
ਹੇਰੇ ਬਲਿ ਜੈਹੌਂ ਸੁਨ ਸਖੀ ਬਾਤ ਚੀਤ ਕੀ।।
ਲਗਨ ਨਿਗੌਡੀ ਲਾਗੀ ਜਾਤੈ ਨੀਦ ਭੂਖਿ ਭਾਗੀ
ਪਜਾਰੋ ਮੀਤ ਮੇਰੋ ਹੋ ਪਿਯਾਰੀ ਅਤਿ ਮੀਤ ਕੀ।। ੨੮।।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜੀਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖੇ ਬਗੈਰ ਪਾਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੀਵਾਂਗੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਐਸਾ ਪ੍ਰਣ ਲਵਾਂਗੀ ਕਿ ਜੋ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਹੇਗਾ, ਉਹੀ ਕਰਾਂਗੀ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਵੀ ਏਹੋ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਜੋ ਕਹੇਗਾ ਉਹੀ ਕਰੂੰਗੀ। ਉਹ ਜੇ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਲਈ ਕਹੇਗਾ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਵੀ ਭਰੂੰਗੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਸੁਣਕੇ ਹੀ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਜਦ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ, ਹੋਇਆ ਮੇਰੀ ਭੁਖ ਪਿਆਸ ਮਰ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹ ਪਿਆਰਾ ਮੇਰਾ ਹੈ।। ੨੮।।

ਚੌਪਈ।। ਯਹ ਸਭ ਬਾਤ ਤਵਨ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਪਹਿਲੇ ਬਜਾਹਿ ਧਾਮ ਮੈ ਆਈ।।
ਧਾਸੌ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੁਨਤ ਰਿਸਿ ਭਰੀ।। ਮਸਲਤ ਜੋਰਿ ਸੂਰ ਨਿਜੁ ਕਰੀ।। ੨੯।।

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜਦ ਵੱਡੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਆਹੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੀ ਇਸ ਘਰ ਵਿਚ ਆਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸੁਣਦੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕੁਝ ਸੂਰਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਲਾਹ ਬਣਾਈ।। ੨੯।।

ਜਨਮੇ ਕੁਅਰਿ ਬਾਪ ਕੇ ਰਹੀ।। ਹ੍ਵੈ ਬੇਰਕਤ ਮੇਖਲਾ ਗਹੀ।।
ਘਾਤ ਆਪਣੇ ਪਤ ਕੋ ਕਰਿਹੋਂ।। ਸੁਤ ਕੇ ਛੱਤ੍ਰ ਸੀਸ ਪਰ ਧਰਿਹੋਂ।। ੩੦।।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦੇ ਘਰ ਰਹਿ ਲਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਜੋਗਨ ਬਣ ਕੇ ਗੋਦੜੀ ਪਾ ਲਵਾਂਗੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਦਿਆਂਗੀ।। ੩੦।।

ਜਨੁ ਗ੍ਰਿਹ ਛੋਰਿ ਤੀਰਥਨ ਗਈ।। ਮਾਨਹੁ ਰਹਤ ਚੰਦ੍ਰ ਬ੍ਰਤ ਭਈ।।
ਯਾ ਸੁਹਾਗ ਤੇ ਰਾਂਡੈ ਨੀਕੀ।। ਯਾਕੀ ਲਗਤ ਰਾਜੇਸ਼੍ਰਿ ਫੀਕੀ।। ੩੧।।

ਮੈਂ ਸਮਝ ਲਵਾਂਗੀ ਕਿ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੈਂ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਚੰਦਰਬ੍ਰਤ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੁਹਾਗ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਰੰਡੀ ਚੰਗੀ ਹਾਂ। ਇਸ ਦਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਫਿੱਕਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।। ੩੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਖਿਲਤ ਅਖੇਟਕ ਜੋ ਹਨੈ ਹਮਰੇ ਪਤਿ ਕੋ ਕੋਇ।।
ਤੌ ਸੁਨਿਕੈ ਸਸਿਯਾਨ ਕੇ ਜਿਯਤ ਨ ਬਚਿ ਹੈ ਸੋਇ।। ੩੨।।

ਜੇ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦਿਆਂ ਮਾਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸੱਸੀ ਵੀ ਜੀਉਂਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ।। ੩੨।।

ਚੌਪਈ।। ਬੈਠਿ ਮੰਤ੍ਰ ਤਿਨ ਯਹੈ ਪਕਾਯੋ।। ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਦੈ ਦੂਤ ਪਠਾਯੋ।।
ਖਿਲਤ ਅਖੇਟਕ ਰਾਵ ਜਬੈ ਹੈ।। ਤਬ ਮੇਰੋ ਉਰ ਮੈ ਸਰ ਧੈਹੈ।। ੩੩।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਹੋ ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇਕੇ ਇਕ ਦੂਤ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਦੂਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਇਕ ਤੀਰ ਉਸਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਵੱਜੇਗਾ।। ੩੩।।

ਤਾਕੋ ਕਾਲੁ ਨਿਕਟ ਜਬ ਆਯੋ।। ਪੁੰਨੂ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਿਧਾਯੋ।।
ਜਬ ਗਹਿਰੇ ਬਨ ਬੀਚ ਸਿਧਾਰਯੋ।। ਤਨਿ ਧਨੁ ਬਾਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਤਬ ਮਾਰਯੋ।। ੩੪।।

ਪੁੰਨੂ ਸਾਹ ਦਾ ਜਦ ਕਾਲ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਰ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਤੀਰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੩੪।।

ਲਾਗਤ ਤੀਰ ਬੀਰ ਰਿਸਿ ਭਰਿਯੋ।। ਤੁਰੈ ਧਵਾਇ ਘਾਇ ਤਿਹ ਕਰਿਯੋ।।
ਤਾਕੋ ਮਾਰਿ ਆਪੁ ਪੁਨਿ ਮਰਿਯੋ।। ਸੁਰ ਪੁਰ ਮਾਂਝਿ ਪਯਾਨੋ ਕਰਿਯੋ।। ੩੫।।

ਤੀਰ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਸੂਰਮਾਂ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਘੋੜਾ ਭਜਾ ਕੇ ਆਪ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਆਪ ਵੀ ਮਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।। ੩੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮਾਰਿ ਤਵਨ ਕੋ ਰਾਵ ਜੀ ਪਰਯੋ ਧਰਨਿ ਪਰ ਆਇ।।
ਭ੍ਰਿਤਨ ਨਿਕਟ ਪਹੂੰਚਿਕੈ ਲਯੋ ਗਰੇ ਸੋ ਲਾਇ।। ੩੬।।

ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਰਾਜਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ। ਨੌਕਰਾਂ ਨੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਅਤੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ।। ੩੬।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੋਹਾਲ ਚਾਕਰਨ ਭਯੋ।। ਜਨੁਕ ਧਨੀ ਨ੍ਰਿਧਨੀ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਦੈ ਕਹਾ ਧਾਮ ਹਮ ਜੈਹੈਂ।। ਕਹਾ ਰਾਨਿਯਹਿ ਬਕੱਤ੍ਰ ਦਿਖੈ ਹੈਂ।। ੩੭।।

ਸਾਰੇ ਨੌਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਬਰਾ ਗਏ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਧਨੀ ਅਚਾਨਕ ਨਿਰਧਨ ਹੋ ਜਾਏ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਗਵਾਕੇ ਅਸੀਂ ਘਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕੀ ਮੂੰਹ ਵਖਾਵਾਂਗੇ।। ੩੭।।

ਨਭ ਬਾਨੀ ਤਿਨ ਕੋ ਤਬ ਭਈ॥ ਭ੍ਰਿਤ ਸੁਧਿ ਕਹਾ ਤੁਮਾਰੀ ਗਈ॥
ਜੋਧਾ ਬਡੋ ਜੂਝਿ ਜਹ ਜਾਵੈ॥ ਰਨ ਛਿਤ ਤੇਂ ਤਿਨ ਕੌਨ ਉਚਾਵੈ॥ ੩੮॥

ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਕਿ ਸੇਵਕੋ ਤੁਹਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੁੱਧ ਕਿਥੇ ਗਈ ਹੈ ਜਦ ਕੋਈ ਜੋਧਾ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਰਣਖੇਤਰ ਵਿਚੋਂ ਕੌਣ ਚੁਕਦਾ ਹੈ॥ ੩੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਾ ਤੇ ਯਾ ਕੀ ਕਬਰ ਖਨਿ ਗਾਡਹੁ ਇਹੀ ਬਨਾਇ॥
ਅੱਸ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਲੈ ਜਾਹੁ ਘਰ ਦੇਹੁ ਸੰਦੇਸੋ ਜਾਇ॥ ੩੯॥

ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਕਬਰ ਬਣਾ ਕੇ ਇਥੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਦਬ ਦੇਵੋ ਤੇ ਇਸਦਾ ਘੋੜਾ ਅਤੇ ਬਸਤਰ ਘਰ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਖਬਰ ਕਰ ਦੇਵੋ॥ ੩੯॥

ਬਾਨੀ ਸੁਨਿ ਗਾਡਯੋ ਤਿਸੈ ਭਏ ਪਵਨ ਭ੍ਰਿਤ ਭੇਸ਼॥
ਅੱਸ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਲੈ ਲਾਲਕੇ ਬਾਲਹਿ ਦਯੋ ਸੰਦੇਸ॥ ੪੦॥

ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੇ ਕਬਰ ਪੁਟ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਓਥੇ ਹੀ ਦਬ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬੜੇ ਤੇਜ ਰਫਤਾਰ ਘੋੜੇ ਤੇ ਵਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਘਰ ਆਕੇ ਸੱਸੀ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥ ੪੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਬੈਠੀ ਬਾਲ ਜਹਾਂ ਬਡ ਭਾਗੀ॥ ਚਿੱਤ ਚੋਰ ਕੀ ਚਿਤਵਨਿ ਲਾਗੀ॥
ਤਬ ਲੌ ਖਬਰਿ ਚਾਕਰਨ ਦਈ॥ ਅਰੁਨ ਹੁਤੀ ਪਿਯਰੀ ਹ੍ਵੈ ਗਈ॥ ੪੧॥

ਸੱਸੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਬੈਠੀ ਸੀ, ਓਥੇ ਆਕੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਖਬਰ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਖਬਰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਪੀਲਾ ਪੈ ਗਿਆ॥ ੪੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚੜਿ ਬਿਵਾਨ ਤਹ ਤ੍ਰਿਯ ਚਲੀ ਜਹਾ ਹਨਯੋ ਨਿਜੁ ਪੀਯ॥
ਕੈ ਲੈ ਐਹੈ ਪੀਯ ਕੌ ਕੈ ਤਹ ਦੈਹੌ ਜੀਯ॥ ੪੨॥

ਉਹ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਵਲ ਚਲ ਪਈ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਵੇਗੀ ਜਾਂ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦੇਵੇਗੀ॥ ੪੨॥

ਚੌਪਈ। ਚਲੀ ਚਲੀ ਅਬਲਾ ਤਹ ਆਈ॥ ਦਾਬਯੋ ਜਹਾਂ ਮੀਤ ਸੁਖਦਾਈ॥
ਕਬਰ ਨਿਹਾਰਿ ਚਕ੍ਰਿਤ ਚਿਤ ਭਈ॥ ਤਾਂਹੀ ਬਿਖੈ ਲੀਨ ਹ੍ਵੈ ਗਈ॥ ੪੩॥

ਚਲਦੀ ਚਲਦੀ ਸੱਸੀ ਓਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਜਿਥੇ ਕਿ ਉਸਦਾ ਪਿਆਰਾ ਮਿੱਤਰ ਦਬਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਬਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਗਈ॥ ੪੩॥

**ਦੋਹਰਾ॥ ਮਰਨ ਸਭਨ ਕੇ ਮੂੰਡ ਪੈ ਸਫਲ ਮਰਨ ਹੈਂ ਤਾਹਿ॥
ਤਨਕ ਬਿਖੈ ਤਨ ਕੌ ਤਜੈ ਪਿਯ ਸੌਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਨਾਇ॥ ੪੪॥**

ਮਰਨਾ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਨੇ ਹੈ, ਪਰ ਸਫਲ ਮਰਨਾ ਉਸਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਜਾਨ ਵਾਰ ਦੇਵੇ॥ ੪੪॥

**ਤਨ ਗਾਡਜੋ ਜਹ ਤੁਮ ਮਿਲੇ ਅੰਗ ਮਿਲਜੋ ਸਰਬੰਗ॥
ਸਭ ਕਛੁ ਤਜਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੋ ਚਲਜੋ ਪ੍ਰਾਨ ਪਿਯਾਰੇ ਸੰਗ॥ ੪੫॥**

ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਗੱਡ ਕੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਉਸਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਸਭ ਕੁਝ ਓਥੇ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਚੱਲ ਪਏ॥ ੪੫॥

**ਪਵਨ ਪਵਨ ਆਨਲ ਅਨਲ ਨਭ ਨਭ ਭੂ ਭੂ ਸੰਗ॥
ਜਲ ਜਲ ਕੇ ਸੰਗ ਮਿਲਿ ਰਹਿਯੋ ਤਨੁ ਪਿਯ ਕੇ ਸਰਬੰਗ॥ ੪੬॥**

ਹਵਾ ਨਾਲ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਣੀ, ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ, ਅਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਸਭ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਤਨ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਿਆ॥ ੪੬॥

**ਚੌਪਈ॥ ਪਿਯ ਹਿਤ ਦੇਹ ਤਵਨ ਤ੍ਰਿਯ ਦਈ॥ ਦੇਵਲੋਕ ਭੀਤਰ ਲੈ ਗਈ॥
ਅਰਧਾਸਨ ਬਾਸਵ ਤਿਹ ਦੀਨੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੌ ਆਦਰੁ ਕੀਨੋ॥ ੪੭॥**

ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਹਿਤ ਵਿਚ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਲੈ ਗਈ। ਇੰਦਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਅੱਧਾ ਆਸਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਆਦਰ ਕੀਤਾ॥ ੪੭॥

**ਦੋਹਰਾ। ਦੇਵ ਬਧੂਨ ਅਪੱਛਰਨ ਲਯੋ ਬਿਵਾਨ ਚੜਾਇ॥
ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਅਪਾਰ ਹੁਅ ਹਰਖੇ ਸੁਨਿ ਸੁਰਰਾਇ॥ ੪੮॥**

ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਅਪੱਸਰਾਵਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਿਮਾਨ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਦੇਵਤੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ॥ ੪੮॥

**ਮਛਰੀ ਔ ਬਿਰਹੀਨ ਕੇ ਬਧ ਕੋ ਕਹਾ ਉਪਾਇ॥
ਜਲ ਪਿਯ ਤੇ ਬਿਛੁਰਾਇ ਯਹਿ ਤਨਿਕ ਬਿਖੈ ਮਰਿ ਜਾਇ॥ ੪੯॥**

ਮੱਛੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਉਪਾਅ ਹੈ ਕਿ ਮਛਲੀ ਜਲ ਬਿਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਿਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ॥ ੪੯॥

ਪਾਪ ਨਰਕ ਤੇ ਨਾ ਡਰੀ ਕਰੀ ਸਵਤਿ ਕੀ ਕਾਨਿ॥
ਅਤਿ ਚਿਤ ਕੋਪ ਬਢਾਇਕੈ ਪਿਯ ਲਗਵਾਯੋ ਬਾਨ॥ ੫੦॥

ਪਟਰਾਣੀ ਪਾਪ ਰੂਪ ਨਰਕ ਤੋਂ ਨ ਡਰਦੀ ਹੋਈ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੫੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਵਤਿ ਸਾਲ ਅਤਿ ਹੀ ਚਿਤ ਧਾਰਜੋ॥ ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਸੋ ਸਾਯਕ ਸੋ ਮਾਰਜੋ॥
ਯਾ ਸੁਹਾਗ ਤੇ ਵਾਂਢੇ ਰਹਿ ਹੋ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਨਾਮ ਨਿੱਤਿ ਉਠਿ ਕਹਿ ਹੋਂ॥ ੫੧॥ ੧॥

ਸੌਕਣ ਨੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਅਤਿ ਸਾੜਾ ਭਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਤੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਰਵਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਅਜੇਹੇ ਸੁਹਾਗ ਨਾਲੋਂ ਰੰਡੀ ਹੋਣਾਂ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲੱਗੀ॥ ੫੧॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੋ ਆਠ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੦੮॥ ੨੦੨੩॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਅਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੧੦੮॥ ੨੦੨੩॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿਤਰ ਇਕ ਸੌ ਨੌਵਾਂ

ਕਥਾ ਉਰਵਸ਼ੀ

ਚੌਪਈ॥ ਯਹ ਚਲਿ ਖਬਰ ਜਾਤ ਭੀ ਤਹਾਂ॥ ਬੈਠੀ ਸਭਾ ਧਰੁਮ ਕੀ ਜਹਾਂ॥
ਸਵਤਿ ਸਾਲ ਤਿਨ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਨਿਹਾਰਜੋ॥ ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਬਾਨ ਸਾਥ ਹਨਿ ਡਾਰਜੋ॥ ੧॥

ਇਹ ਖਬਰ ਓਥੇ ਪੁਜ ਗਈ, ਜਿਥੇ ਧਰਮਰਾਜ ਜੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸੌਕਣ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਸਨੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਰਵਾਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੧॥

ਧਰਮਰਾਇ ਬਾਚ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਾ ਦੁਖ ਤੇ ਜਿਨ ਇਸਤ੍ਰਿਯਹਿ ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਹਨਿਯੋ ਰਿਸਾਇ॥
ਤਾਂ ਦੁਖ ਤੇ ਤਿਹ ਮਾਰਿਯੈ ਕਰਿਯੈ ਵਹੈ ਉਪਾਇ॥ ੨॥

ਧਰਮਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਦੁਖ ਨਾਲ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਜਾਏ॥ ੨॥

ਚੌਪਈ।। ਉਰਬਸਿ ਪ੍ਰਾਤ ਹੁਤੀ ਸੁ ਨਗਰ ਮੈਂ।। ਨਾਚਤ ਹੁਤੀ ਕਾਲ ਕੇ ਘਰ ਮੈ।।
ਤਿਹ ਬੀਰੋ ਤਿਹ ਸਭਾ ਉਚਾਯੋ।। ਸਕਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਭੇਖ ਬਣਾਯੋ।। ੩।।

ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਹੀ ਅਪੱਛਰਾ ਉਰਵਸ਼ੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਉਥੇ ਨਾਚ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਉਸ ਅਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੁਰਖ ਦਾ ਵੇਸ ਧਾਰ ਲਿਆ।। ੩।।

ਉਰਬਸੀ ਬਾਚ।।

ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹਨਨ ਤਵਨ ਕੋ ਗੁਨਿਯੈ।। ਜਾਕੋ ਅਧਿਕ ਸੀਲ ਜਗੁ ਸੁਨਿਯੈ।।
ਜਾਕੋ ਚਿਤ ਚੰਚਲ ਪਹਿਚਾਨਹੁ।। ਤਾਕੋ ਲਈ ਹਾਥ ਮੈ ਮਾਨਹੁ।। ੪।।

ਉਰਵਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਗ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਜਿਆਦਾ ਸ਼ੀਲਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਕਠਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਸਦਾ ਮਨ ਚੰਚਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਜਾਣੋਂ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੀ ਆਇਆ।। ੪।।

ਯੋ ਕਹਿ ਨਿਕਸਿ ਮੋਲ ਹਯ ਲਯੋ।। ਜਾ ਪੈ ਲਾਖ ਟਕਾ ਦਸ ਦਯੋ।।
ਚਮਕਿ ਚਲੈ ਜਬ ਤੁਰੇ ਬਿਰਾਜੈ।। ਜਾਕੋ ਨਿਰਖਿ ਇੰਦ੍ਰ ਹਯ ਲਾਜੈ।। ੫।।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸਨੇ ਇਕ ਲੱਖ ਟਕਿਆਂ ਦਾ ਘੋੜਾ ਮੁੱਲ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਘੋੜੇ ਤੇ ਬੈਠਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁੰਰਤ ਚਮਕ ਕੇ ਭੱਜ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਦੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਸੀ।। ੫।।

ਆਪ ਅਨੂਪ ਬਸਤ੍ਰ ਤਨ ਧਾਰੈ।। ਭੂਖਨ ਸਕਲ ਜਰਾਇ ਸੁਧਾਰੈ।।
ਲਾਂਬੇ ਕੇਸ ਕਾਂਧ ਪਰ ਛੋਰੇ।। ਜਨੁਕ ਫੁਲੇਲਹਿ ਜਾਤ ਨਿਚੋਰੇ।। ੬।।

ਉਸਨੇ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਜੜੇ ਹੋਏ ਸੁੰਦਰ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਲੰਮੇ ਵਾਲ ਮੋਢੇ ਤੇ ਸੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਅਤਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਚੋੜ ਕੇ ਕੱਢੇ ਹੋਣ।। ੬।।

ਅੰਜਨ ਆਂਜਿ ਆਂਖਿਯਨ ਦਯੋ।। ਜਨੁ ਕਰਿ ਲੂਟਿ ਸ਼ਿੰਗਾਰਹਿ ਲਯੋ।।
ਜੁਲਫ ਜੰਜੀਰ ਜਾਲਮੈ ਸੋਹੈ।। ਸੁਰ ਨਰ ਨਾਗ ਅਸੁਰ ਮਨ ਮੋਹੈ।। ੭।।

ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਮਾ ਪਾ ਕੇ ਮਾਨੋ ਉਸਨੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਲੁੱਟ ਲਈ ਹੋਵੇ। ਵਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਟਾਂ ਜੰਜੀਰ ਵਾਂਗ ਸੋਭ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਮਰਦਾਂ ਅਤੇ ਨਾਗਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।। ੭।।

ਰਾਜਤ ਭ੍ਰਿਕੁਟਿ ਧਨੁਕ ਸੀ ਭਾਰੀ।। ਮੋਹਤ ਲੋਕ ਚੌਦਹਨਿ ਪਜਾਰੀ।।
ਜਾਕੀ ਨੈਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਮੈ ਪਰੈ।। ਤਾਕੀ ਸਕਲ਼ ਬੁੱਧਿ ਪਰਹਰੇ।। ੮।।

ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਵਾਂਗ ਮੁਕਟ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਪਿਆਰੀ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਸਦੀ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਉਸ ਉਤੇ ਪੈਂਦੀ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਦਿਮਾਗ ਹਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਖਟ ਮੁਖ ਮੁਖਖਟ ਪੰਚ ਸ਼ਿਵ ਬਿਧਿ ਕੀਨੇ ਮੁਖ ਚਾਰਿ।।
ਉਰਬਸਿ ਕੇਰੇ ਰੂਪ ਕੋ ਤਊ ਨ ਪਾਯੋ ਪਾਰ।। ੯।।

ਕਾਤਕੀ ਨੇ ਛੇ, ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਪੰਜ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਮੂੰਹ ਬਣਾ ਲਏ, ਪਰ ਉਰਵਸ਼ੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਉਹ ਵੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨ ਕਰ ਸਕੇ।। ੯।।

ਚੌਪਈ।। ਆਯੁਧ ਸਕਲ ਅੰਗ ਕਰੇ।। ਸੋਹਤ ਸਭ ਸਾਜਨ ਸੌ ਜਰੇ।।
ਹੀਰਨ ਕੀ ਮੁਕਤਾ ਜਗ ਸੋਹੈ।। ਸਸਿ ਕੋ ਮਨੋ ਤਾਰਿਕਾ ਮੋਹੈ।। ੧੦।।

ਉਸਨੇ ਵਧੀਆ ਸ਼ਸਤਰ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਫੱਬ ਰਹੇ ਸਨ। ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਵਾਂਗ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਚੰਦ ਹੋਵੇ।। ੧੦।।

ਸਵੈਯਾ।। ਆਯੁਧ ਧਾਰਿ ਅਨੂਪਮ ਸੁੰਦਰਿ ਭੂਖਨ ਅੰਗ ਅਜਾਇਬ ਧਾਰੇ।।
ਲਾਲ ਕੋ ਹਾਰ ਲਸੈ ਉਸ ਭੀਤਰਿ ਭਾਨ ਤੇਂ ਜਾਨੁ ਬਡੇ ਛਬਿਯਾਰੇ।।
ਮੋਤਿਨ ਕੀ ਲਰਕੈ ਮੁਖ ਪੈ ਮ੍ਰਿਗ ਨੈਨਿ ਫਬੇ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਕਜਰਾਰੇ।।
ਮੋਹਤ ਹੈ ਸਭਹੀ ਕੇ ਚਿਤੈਂ ਨਿਜਹਾਥ ਮਨੋ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਸੁਧਾਰੇ।। ੧੧।।

ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਵਚਿੱਤਰ ਗਹਿਣੇ ਪਾਏ। ਲੱਖਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਉਹਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਆਪਣੀ ਚਮਕ ਕਰਕੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੋਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਉਸਦੇ ਮੁਖੜੇ ਤੇ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪ ਸੰਵਾਰਿਆ ਹੋਵੇ।। ੧੧।।

ਛੋਰਿ ਦਏ ਕਚ ਕਾਧਨ ਊਪਰ ਸੁੰਦਰ ਪਾਗ ਸੌ ਸੀਸ ਸੁਹਾਵੈ।।
ਭੂਖਨ ਚਾਰੁਲਸੈ ਸਭ ਅੰਗਨ ਭਾਗ ਭਰਯੋ ਸਭਹੀ ਕਹ ਭਾਵੈ।।
ਬਾਲ ਲਖੈਂ ਕਹਿ ਲਾਲ ਤਿਸੈ ਲਟਕਾਵਤ ਅੰਗਨ ਮੈਂ ਜਬ ਆਵੈ।।

ਰੀਝਤ ਕੋਟਿ ਸੁਰੀ ਅਸੁਰੀ ਸੁਧਿ ਹੇਰਿ ਛੁਟੈ ਸਤ ਹੂ ਛੁਟ ਜਾਵੈ॥ ੧੨॥

ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁੰਦਰ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਸੁਟ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਪਗੜੀ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਲਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਅੰਗਾਂ ਤੇ ਗਹਿਣੇ ਬਹੁਤ ਜਚ ਰਹੇ ਸੁਨ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਪਤੀਵਰਤਾ ਧਰਮ ਖੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੧੨॥

ਭੂਖਨ ਧਾਰਿ ਚੜ੍ਹਜੋ ਰਥ ਊਪਰਿ ਬਾਂਧਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਿਸੰਗ ਬਨਾਯੋ॥
ਖਾਤ ਤੰਬੋਲ ਬਿਰਾਜਤ ਸੁੰਦਰ ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਕੋ ਬਿਰਮਾਯੋ॥
ਬਾਸਨ ਨੈਨ ਸਹੰਸ੍ਰਨ ਸੌ ਛਬਿ ਹੇਰਿ ਰਹਜੋ ਕਛੁ ਪਾਰ ਨ ਪਾਯੋ॥
ਆਪੁ ਬਨਾਇ ਅਨੂਪਮ ਕੋ ਬਿਧਿ ਐਂਚਿ ਰਹਜੋ ਦੁਤਿ ਅੰਤ ਲਾ ਪਾਯੋ॥ ੧੩॥

ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਉਹ ਰੱਥ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਪਾਕੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਪਾਨ ਚਬਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਸਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਦਰ ਹਜਾਰਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਕੇ ਵੀ ਉਸਦੇ ਜਲਵੇ ਦਾ ਅੰਤ ਨ ਪਾ ਸਕਿਆ। ਵਿਧਾਤਾ ਖੁਦ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਣਾਕੇ ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿਚਣ ਵਿਚ ਅਸਮਰਥ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥ ੧੩॥

ਪਾਨ ਚਬਾਇ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਸਾਥ ਜਰਾਇ ਜਰੈ ਹਥਿਯਾਰ ਬਨਾਏ॥
ਅੰਜਨ ਆਂਜਿ ਅਨੂਪਮ ਸੁੰਦਰਿ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸਭੈ ਬਿਰਮਾਏ॥
ਕੰਠ ਸਿਰੀਮਨਿ ਕੰਕਨ ਕੁੰਡਲ ਹਾਰ ਸੁ ਨਾਰਿ ਹੀਏ ਪਹਿਰਾਏ॥
ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾਨ ਕੈ ਲੋਕ ਬਿਲੋਕਿਨ ਆਏ॥ ੧੪॥

ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਾਨ ਖਾਂਦਿਆ ਹੋਇਆ ਉਸਨੇ ਜੜਾਊ ਸ਼ਸਤਰ ਬਣਾਏ,ਅਖਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਿੱਤਰ ਸੁਰਮਾ ਪਾ ਕੇ ਉਸਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮਰਦ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਗਲ ਵਿਚ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਅਤੇ ਹੱਥਾ ਵਿਚ ਕੰਗਨ ਕੁੰਡਲ ਪਾ ਲਏ। ਕਿੰਨਰ, ਜੱਛ ਅਤੇ ਭੁਜੰਗ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਦੇ ਲੋਕ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ॥ ੧੪॥

ਇੰਦ੍ਰ ਸਹੰਸ੍ਰ ਬਿਲੋਚਨ ਸੌ ਅਵਿਲੋਕ ਰਹਜੋ ਛਬਿ ਅੰਤੁ ਨ ਆਯੋ॥
ਸੇਖ ਅਸੇਖਨ ਹੀ ਮੁਖਸੌ ਗੁਨ ਭਾਖਿ ਰਹੇ ਪਰੁ ਪਾਰ ਨ ਪਾਯੋ॥
ਰੁਦ੍ਰ ਪਿਯਾਰੀ ਕੀ ਸਾਰੀ ਕੀ ਕੋਰ ਨਿਹਾਰਨ ਕੌ ਮੁਖ ਪੰਚ ਬਨਾਯੋ॥
ਪੂਤ ਕਿਯੇ ਖਟ ਚਾਰਿ ਬਿਧੈ ਚਤੁਰਾਨਨ ਯਾਹੀ ਤੇ ਨਾਮੁ ਕਹਾਯੋ॥ ੧੫॥

ਇੰਦਰ ਹਜਾਰਾਂ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਕੇ ਵੀ ਉਸਦੇ ਜਲਵੇ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾ ਸਕਿਆ। ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਉਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਅੰਤ ਨਾ ਪਾ ਸਕੇ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜ ਮੂੰਹ ਬਣਾਏ। ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕਾਰਤਕ ਨੇ ਛੇ ਮੂੰਹ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਮੂਹ ਬਣਾਏ, ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਚਤਰਾਨਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।। ੧੫।।

ਕੰਚਨ ਕੀਰ ਕਲਾਨਿਧਿ ਕੇਹਰ ਕੋਕ ਚਪੋਤ ਕਰੀ ਕੁਰਰਾਨੇ।।
ਕਲਿਪਾਦ੍ਰੁਮਕਾ ਅਨੁਜਾਕ ਮਨੀ ਬਿਨੁ ਦਾਰਿਮ ਦਾਮਨਿ ਦੇਖਿ ਬਿਕਾਨੇ।।
ਰੀਝਤ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸਭੈ ਨਰ ਦੇਵ ਭਏ ਛਬਿ ਹੇਰਿ ਦਿਵਾਨੇ।।
ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਸੋ ਜਾਨਿ ਪਰੈ ਤਿਹ ਬਾਲ ਕੇ ਅੰਗ ਨ ਜਾਤ ਪਛਾਨੇ।। ੧੬।।

ਚੰਦ, ਸ਼ੇਰ, ਚਪੋਤ, ਹਾਥੀ ਆਦਿ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਵਿਆਕਲ ਹੋ ਗਏ। ਕਲਪੁਰਖ, ਕਸਤੂਰੀ ਦੀ ਮਣੀ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਗੇ ਵਿੱਕ ਗਏ ਸਨ। ਉਸਦੀ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਸਭ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਉਸਦੇ ਅੰਗ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਦੇ ਅੰਗ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ।। ੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦਸ ਸੀਸਨ ਰਾਵਨ ਰਰੈ ਲਿਖਤ ਬੀਸ ਭੁਜ ਜਾਇ।।
ਤਰੁਨੀ ਕੇ ਤਿਲ ਕੀ ਤਊ ਸਕਜੋ ਨ ਛਬਿ ਕੋ ਪਾਇ।। ੧੭।।

ਦਸ ਸਿਰਾਂ ਅਤੇ ਵੀਹ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ ਰਾਵਨ ਵੀ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।। ੧੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਲਾਲਨ ਕੋ ਸਰਪੇਚ ਬਧਜੇ ਸਿਰ ਮੋਤਿਨ ਕੀ ਉਰ ਮਾਲ ਬਿਰਾਜੈ।।
ਭੂਖਨ ਚਾਰੁ ਦਿਪੈਂ ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਤਿ ਦੇਖਿ ਮਨੋਜਵ ਕੋ ਮਨੁ ਲਾਜੈ।।
ਮੋਦ ਬਢੈ ਨਿਰਖੇ ਚਿਤ ਮੈ ਤਨਿਕੇਕ ਬਿਖੈ ਤਨ ਕੋ ਦੁਖ ਭਾਜੈ।।
ਜੋਬਨ ਜੋਤਿ ਜਗੈ ਸੁ ਮਨੋ ਸੁਰਰਾਜ ਸੁਰਾਨ ਕੇ ਭੀਤਰ ਰਾਜੈ।। ੧੮।।

ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਲਾਲਾਂ ਰਤਨਾਂ ਜੜਤ ਪਗੜੀ ਅਤੇ ਛਾਤੀ ਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਸੋਭ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਜੋਬਨ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਇੰਝ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿਚ ਇੰਦਰ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।। ੧੮।।

ਛੋਰੈ ਹੈਂ ਬੰਦ ਅਨੂਪਮ ਸੁੰਦਰਿ ਪਾਨ ਚਬਾਇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਨਾਯੋ॥
ਅੰਜਨ ਆਂਜਿ ਦੁਹੂੰ ਅਖਿਯਾਨ ਸੁ ਭਾਲ ਮੈਂ ਕੇਸਰਿ ਲਾਲ ਲਗਾਯੋ॥
ਝੂਮਕ ਦੇਤ ਝੁਕੈ ਝੁਮਕੇ ਕਬਿ ਰਾਮ ਸੁਭਾਵ ਭਲੋ ਲਖਿ ਪਾਯੋ॥
ਮਾਨਹੁ ਸੋ ਤਿਨ ਕੇ ਮਨ ਕੌ ਇਕ ਬਾਰਹਿ ਬਾਂਧਿ ਕੈ ਜੇਲ ਚਲਾਯੋ॥ ੧੯॥

ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਵਾਲ ਖੁਲ੍ਹੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਾਨ ਖਾਂਦਿਆਂ ਉਸਨੇ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਦੋਵਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਮਾਂ ਪਾਕੇ ਆਪਣੇ ਮਥੇ ਉਤੇ ਕੇਸਰ ਦਾ ਟਿਕਾ ਲਾਇਆ। ਕਵੀ ਰਾਮ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਦੇ ਝੁਮਕੇ ਝੁਕੇ ਹੋਏ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸਦੀ ਛੱਬ ਤੋਂ ਇਸਤਰ੍ਹਾ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਮਨ ਨੂੰ ਬੰਨ ਕੇ ਜੇਲ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ॥ ੧੯॥

ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰੋ ਸਭ ਹੀ ਤਿਨ ਕੇਸ ਛੁਟੇ ਸਿਰ ਸਜਾਮ ਸੁਹਾਵੈਂ॥
ਜੋਬਨ ਜੋਤਿ ਜਗੈ ਅਤਿ ਹੀ ਮੁਨਿ ਹੇਰਿ ਡਿਗੈਂ ਤਪ ਤੇ ਪਛੁਤਾਵੈਂ॥
ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾਨ ਕੀ ਬਾਲ ਬਿਲੋਕਨ ਆਵੈਂ॥
ਗੰਧ੍ਰਬ ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਹੇਰਿ ਪ੍ਰਭਾ ਸਭ ਹੀ ਬਲ ਜਾਵੈਂ॥ ੨੦॥

ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਜਦ ਉਸਨੇ ਕੇਸ ਖੁਲ੍ਹੇ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ਉਸਦੇ ਤੇਜ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁੰਨੀਆਂ ਦਾ ਤਪ ਵੀ ਡਗਮਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪਛਤਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਕਿੰਨਰ, ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਗੰਧਰਵਾਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ, ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਸਭ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਨਿਛਾਵਰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੨੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਐਸੋ ਭੇਖ ਬਨਾਇਕੈ ਤਹ ਤੇ ਕਰਜੋ ਪਿਯਾਨ॥
ਪਲਕ ਏਕ ਬੀਤੀ ਨਹੀ ਤਹਾਂ ਪਹੂੰਚੀ ਆਨਿ॥ ੨੧॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਕੇ ਉਹ ਓਥੋਂ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਅੱਖ ਝਮਕਦੇ ਹੀ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚੀ॥ ੨੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਏਤੀ ਕਥਾ ਸੁ ਯਾਪੈ ਭਈ॥ ਅਬ ਕਥ ਚਲਿ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਪੈ ਗਈ॥
ਨਿਜੁਪਤ ਮਾਰਿ ਰਾਜ ਜਿਨ ਲਯੋ॥ ਲੈ ਸੁ ਛੱਤ੍ਰ ਨਿਜੁ ਸੁਤ ਸਿਰ ਦਯੋ॥ ੨੨॥

ਇਧਰ ਤਾਂ ਏਨੀ ਗਲ ਹੋਈ, ਹੁਣ ਅਗਲੀ ਕਥਾ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸਨੇ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤਾਜ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ॥ ੨੨॥

ਮੁਖੁ ਫੀਕੋ ਕਰਿ ਸਭਨ ਦਿਖਾਵੈ॥ ਚਿਤ ਅਪਨੇ ਮੈਂ ਮੋਦ ਬਢਾਵੈ॥
ਸੋ ਪੁੰਨੂ ਨਿਜੁ ਸਿਰ ਤੇ ਟਾਰੋ॥ ਰਾਜ ਕਮੈਹੈ ਪੂਤ੍ਰ ਹਮਾਰੋ॥ ੨੩॥

ਉਹ ਉਪਰੋਂ ਉਪਰੋਂ ਤਾਂ ਬੜੀ ਉਦਾਸ ਦਿਸਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਸੀ ਕਿ ਪੁੰਨੂੰ ਨੂੰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ॥ ੨੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਵਤਿ ਸਾਲ ਤੇ ਮੈ ਜਰੀ ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਦਯੋ ਸੰਘਾਰ॥
ਬਿਧਵਾ ਹੀ ਹ੍ਵੈ ਜੀਵਿ ਹੌ ਜੌ ਰਾਖੈ ਕਰਤਾਰ॥ ੨੪॥

ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸੌਕਣ ਸਾੜੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ, ਹੁਣ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਵਿਧਵਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਬਤੀਤ ਕਰਾਂਗੀ॥ ੨੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਵਤਿ ਸਾਲ ਸਿਰ ਪੈ ਤਹਿ ਸਹਿਯੈ॥ ਬਿਧਵਾ ਹੀ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਜਗ ਰਹਿਯੈ॥
ਧਨ ਕੋ ਟੋਟਿ ਕਛੂ ਮੁਹਿ ਨਾਹੀ॥ ਐਸ ਕਹੈ ਅਬਲਾ ਮਨ ਮਾਹੀ॥ ੨੫॥

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਸੋਚਣ ਲਗੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਧਨ ਦੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਵਿਧਵਾ ਰਹਿ ਕੇ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਸੌਕਣ ਦਾ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ॥ ੨੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਨ ਭਾਵਤ ਕੋ ਭੋਗ ਮੁਹਿ ਕਰਨਿ ਨ ਦੇਤੋ ਰਾਇ॥
ਅਬਿ ਚਿਤ ਮੈ ਜਿਹ ਚਾਹਿ ਹੋ ਲੈਹੋ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਇ॥ ੨੬॥

ਰਾਜਾ ਜਦ ਜੀਉਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਭੋਗ ਭੋਗਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ, ਹੁਣ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਕਰਾਂਗੀ॥ ੨੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਬੈਠਿ ਝਰੋਖੇ ਮੁਜਰਾ ਲੇਵੈ॥ ਜਿਹ ਭਾਵੈ ਤਾਕੋ ਧਨੁ ਦੇਵੈ॥
ਰਾਜ ਕਾਜ ਕਛੁ ਬਾਲ ਨ ਪਾਵੈ॥ ਖੇਲ ਬਿਖੈ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਗਵਾਵੈ॥ ੨੭॥

ਹੁਣ ਉਹ ਝਰੋਖੇ ਵਿਚ ਬਹਿਕੇ ਮੁਜਰਾ ਵੇਖਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਧਨ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਰਾਜ ਕਾਜ ਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਖੇਡ ਤਮਾਸ਼ਿਆ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਲਗੀ॥ ੨੭॥

ਏਕ ਦਿਵਸ ਤਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਯੌ ਕੀਯੋ॥ ਬੈਠਿ ਝਰੋਖੇ ਮੁਜਰਾ ਲੀਯੋ॥
ਸਭ ਸੂਰਨ ਕੌ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ॥ ਯਹ ਸੁਨਿ ਭੇਵ ਉਰਬਸੀ ਪਾਯੋ॥ ੨੮॥

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਝਰੋਖੇ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਸਭ ਸੂਰਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਰਵਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲ ਗਿਆ॥ ੨੮॥

ਭੂਖਨ ਵਹੈ ਅੰਗ ਤਿਨ ਧਰੇ।। ਨਿਜੁ ਆਲੈ ਤੈ ਨਿਕਸਨਿ ਕਰੇ।।
ਮੁਸ਼ਕੀ ਤਾਜੀ ਚੜੀ ਬਿਰਾਜੈ।। ਨਿਸ ਕੋ ਮਨੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਲਾਜੈ।। ੨੯।।

ਉਰਵਸ਼ੀ ਨੇ ਉਹੋ ਸੁੰਦਰ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਅਤੇ ਆਪੇ ਘਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਪਈ। ਉਹ ਕਾਲੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹੀ ਇੰਝ ਫੱਬ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਚੰਦਰਮਾਂ ਸੋਹਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।। ੨੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸਯਾਮ ਛੁਟੇ ਕਚ ਕਾਂਧਨ ਊਪਰਿ ਸੋਭਿਤ ਹੈ ਅਤਿਹੀ ਘੁੰਘਰਾਰੇ।।
ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦਿਪੈ ਅਤਿ ਚਾਰੁ ਸੁ ਮੋ ਪਹਿ ਤੇ ਨਹਿ ਜਾਤ ਉਚਾਰੇ।।
ਰੀਝਤ ਦੇਵ ਅਦੇਵੇ ਸਭੈ ਸੁ ਕਹਾ ਬਪੁਰੇ ਨਰ ਦੇਵ ਬਿਚਾਰੇ।।
ਬਾਲ ਕੌ ਰੋਕ ਸਭੈ ਤਜਿ ਸ਼ੋਕ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਕੋ ਲੋਕ ਬਿਲੋਕਿਤ ਸਾਰੇ।। ੩੦।।

ਮੋਢਿਆਂ ਉਤੇ ਕਾਲੇ ਘੁੰਘਰਾਲੇ ਕੇਸ ਲਮਕਾਈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦਾ ਤਾਂ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕੀ ਹੈ, ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਰਾਕਸ਼ ਵੀ ਉਸ ਉਤੇ ਰੀਝ ਰਹੇ ਸਨ। ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਵਿੱਲਕ ਰਹੇ ਸਨ।। ੩੦।।

ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਨਾਇਕੈ ਸੁੰਦਰਿ ਅੰਜਨ ਆਂਖਿਨ ਆਂਜਿ ਦੀਯੋ।।
ਅਤਿਹੀ ਤਨ ਬਸਤ੍ਰ ਅਨੂਪ ਧਰੇ ਜਨੂ ਕੰਦ੍ਰਪ ਕੋ ਬਿਨੁ ਦ੍ਰੱਪ ਕੀਯੋ।।
ਕਲਗੀ ਗਜਗਾਹ ਬਨੀ ਘੁੰਘਰਾਰ ਚੜੀ ਹਯ ਕੈ ਹੁਲਸਾਤ ਹੀਯੋ।।
ਬਿਨੁ ਦਾਮਨ ਹੀ ਇਹ ਕਾਮਨਿ ਯੋ ਸਭ ਭਾਮਿਨਿ ਕੋ ਮਨ ਮੋਲ ਲੀਯੋ।। ੩੧।।

ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਮਾ ਪਾਇਆ। ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਵਚਿੱਤਰ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਉਸਨੇ ਮਾਨੋ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਵੀ ਘੁੰਮਡ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਦਿਲਕਸ਼ ਕਲਗੀ ਲਾਕੇ ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਈ। ਇਸ ਪੁਰਖ ਰੂਪੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸਭ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ।। ੩੧।।

ਸੀਸ ਫਬੈ ਕਲਗੀ ਤੁਰਰੋ ਸੁਭ ਲਾਲਨ ਕੇ ਸਰਪੇਚ ਸੁਹਾਯੋ।।
ਹਾਰ ਅਪਾਰ ਧਰੇ ਉਰਮੈ ਮਨੁ ਦੇਖਿ ਮਨੋਜਵ ਕੋ ਬਿਰਮਾਯੋ।।
ਬੀਰੀ ਚਬਾਤ ਕਛੂ ਮੁਸਕਾਤ ਬੰਧੇ ਗਜਗਾਹ ਤੁਰੰਗ ਨਚਾਯੋ।।
ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਮਹਿਲੋਕ ਕੀ ਮਾਨਹੁ ਮਾਨਨਿ ਕੋ ਮਨੁ ਮੋਹਨੁ ਆਯੋ।। ੩੨।।

ਸਿਰ ਉਤੇ ਕਲਗੀ ਅਤੇ ਲਾਲ ਪਗੜੀ ਸੋਭ ਰਹੀ ਸੀ। ਗਲ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਪਾਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਬੀੜਾ ਚਬਾਉਂਦਿਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਕਾਉਂਦਿਆਂ ਉਸਨੇ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਨਚਾਇਆ। ਕਵੀ ਸ਼ਿਆਮ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਐਸਾ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮਾਨੋ ਧਰਤੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਦਿਲ ਮੋਹਨ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਸੀ।। ੩੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪ੍ਰਭਾਵਤੀ ਰਾਨੀ ਤਬੈ ਤਾਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ।।
ਰੀਝਿ ਅਧਿਕ ਚਿਤ ਮੈ ਰਹੀ ਹਰ ਅਰਿ ਸਰ ਗਜੋ ਮਾਰਿ।। ੩੩।।

ਰਾਣੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤੀ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਰੀਝ ਪਈ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਉਸ ਉਤੇ ਬਾਣਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ।। ੩੩।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਕੈਧੌ ਕਾਹੂ ਰਿਖਿ ਇੰਦ੍ਰ ਆਸਨ ਤੇ ਟਾਰਿ ਦਯੋ
ਕੈਧੋ ਇਹ ਸੂਰਜ ਸਰੂਪ ਧਰਿ ਆਯੋ ਹੈ।।
ਕੈਧੋ ਚੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰਲੋਕ ਛੋਰਿ ਕੈ ਸਿਪਾਹੀ ਬਨ
ਮੇਰੇ ਜਾਨ ਤੀਰਥ ਅਨ੍ਹੈਬੇ ਕੋ ਸਿਧਾਯੋ ਹੈ।।
ਕੈਧੌ ਹੈ ਅਨੰਗ ਅਰੁਧੰਗਕ ਕੇ ਅੰਤਕ ਤੇ
ਮਾਨੁਖ ਕੋ ਰੂਪ ਕੈਕੇ ਆਪੁ ਕੌ ਛਪਾਯੋ ਹੈ।।
ਕੈਧੌ ਯਹ ਸਸਿ ਯਾਕੇ ਰਸਿਯਾ ਨੈ ਕੋਪ ਕੈਕੈ
ਮੋਰੇ ਛਲਬੇ ਕੌ ਕਛੂ ਛਲ ਸੋ ਬਨਾਯੋ ਹੈ।। ੩੪।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦੇ ਕੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਆਸਣ ਤੋਂ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸੂਰਜ ਖੁਦ ਇਹ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਜਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਚੰਦਰ ਲੋਕ ਛਡਕੇ ਸਿਪਾਹੀ ਬਣ ਕੇ ਤੀਰਥ ਅਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਹੋਵੇ। ਜਾਂ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਥਣ ਦੇ ਵਿਜੋਗ ਵਿਚ ਮਨੁਖ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੁਕਾਇਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ਕ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਛਲਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਪਰਪੰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੩੪।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਲੌ ਬੈਨ ਕਹਨ ਨਹਿ ਪਾਈ।। ਤਬ ਲੌ ਨਿਕਟ ਗਯੋ ਵਹੁ ਆਈ।।
ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ ਮੱਤ ਹ੍ਵੈ ਝੂਲੀ।। ਗ੍ਰਿਹ ਕੀ ਸਕਲ ਤਾਂਹਿ ਸੁਧਿ ਭੂਲੀ।। ੩੫।।

ਹਾਲੇ ਉਹ ਏਨਾਂ ਕੁਝ ਕਹਿ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮਸਤ ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਗਈ

ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਮਸਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਘਰ ਬਾਰ ਦੀ ਸੋਝੀ ਭੁਲ ਗਈ।। ੩੫।।

ਸੋਰਠਾ।। ਪਠਏ ਦੂਤ ਅਨੇਕ ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਤਿਨ ਕੌ ਦਯੋ।।
ਕਹਯੋ ਮਹੂਰਤ ਏਕ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਇਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਸੋ।। ੩੬।।

ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਣ ਕਿ ਇਕ ਮਹੂਰਤ ਤਕ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ।। ੩੬।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਕੈਧੌ ਅਲਿਕੇਸ ਹੋ ਕਿ ਸਸਿ ਹੋ ਦਿਨੇਸ ਹੋ ਕਿ
ਰੂਪ ਹੂੰ ਕਿ ਭੇਸ ਹੋ ਜਹਾਨ ਮੈ ਸੁਹਾਏ ਹੋ।।
ਸ਼ੇਸ਼ ਹੋ ਸੁਰੇਸ਼ ਹੋ ਗਨੇਸ਼ ਹੋ ਮਹੇਸ਼ ਹੋ ਜੀ
ਕੈਧੌ ਜਗਤੇਸ਼ ਤੁਮ ਬੇਦਨ ਬਤਾਏ ਹੋ।।
ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਕੇ ਏਸ ਹੋ ਕਿ ਤੁਮ ਹੀ ਜਲੇਸ ਹੋ
ਬਤਾਵੌ ਕੌਨ ਦੇਸ ਕੇ ਨਰੇਸੁਰ ਕੇ ਜਾਏ ਹੋ।।
ਕਹੋ ਮੇਰੇ ਏਸ ਕਿਹ ਕਾਜ ਨਿਜੁ ਦੇਸ ਛੋਰਿ
ਚਾਕਰੀ ਕੋ ਭੇਸ ਕੈ ਹਮਾਰੇ ਦੇਸ ਆਏ ਹੋ।। ੩੭।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਤੁਸੀ ਅਲਕਾਪੁਰੀ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਕੁਬੇਰ ਹੋ, ਚੰਦ ਹੋ, ਸੂਰਜ ਹੋ, ਭਾਵ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਬਣ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਇੰਦਰ, ਗਣੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਹੇਸ਼ ਹੋ ਭਾਵ ਵੇਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸੇ ਜਗਦੀਸ਼ ਦੇ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ-ਈਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੋ, ਵਰੁਣ ਹੋ ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦਸੋ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਰਾਜਾ ਦੇ ਪੁਤਰ ਹੋ। ਹੇ ਸਵਾਮੀ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦਸੋ ਕਿ ਤੁਸੀ ਕਿਸ ਕੰਮ ਲਈ ਆਪਣਾ ਦੇਸ ਛੱਡਕੇ ਨੌਕਰੀ ਖਾਤਰ ਮੇਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋ।। ੩੭।।

ਹੌ ਨ ਅਲਿਕੇਸ ਹੌ ਨ ਸਸਿਹੌ ਦਿਨੇਸ਼ ਹੌ ਨ ਰੂਪਹੂ ਕੇ ਭਸਕੈ ਜਹਾਨ ਮੈ ਸੁਹਾਯੌ ਹੌਂ।।
ਸ਼ੇਸ਼ ਨ ਸੁਰੇਸ਼ ਹੌ ਗਨੇਸ਼ ਹੌ ਮਹੇਸ਼ਨਹੀ ਹੌ ਨ ਜਗਤੇਸ਼ ਹੌ ਜੁ ਬੇਦਨ ਬਤਾਯੋ ਹੌਂ।।
ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਕੇ ਏਸ ਅਥਿਤੇਸ ਮੈ ਜਲੇਸ ਨਹੀ ਦੱਛਿਨ ਕੇ ਦੇਸ ਕੇ ਨਰੇਸੁਰ ਕੋ ਜਾਯੌ ਹੌਂ।।
ਮੋਹਨ ਹੈ ਨਾਮ ਆਗੇ ਜੈਹੋ ਸਸੁਰਾਰੇ ਧਾਮ ਸੋਭਾ ਸੁਨਿ ਤੁਮਰੀ ਤਮਾਸ਼ੇ ਕਾਜ ਆਯੋ ਹੌਂ।। ੩੮।।

ਉਰਵਸ਼ੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਬੇਰ, ਚੰਦ੍ਰ, ਸੂਰਜ ਜਾਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਹੂਬਹੂ ਰੂਪ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਇੰਦਰ, ਗਣੇਸ਼, ਮਹੇਸ਼ ਜਾਂ ਵੇਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਸਿਆ ਜਗਦੀਸ਼ ਹਾਂ। ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਵਰੁਣ

ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਮੋਹਣ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸੌਹਰੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੀ ਸੋਭਾ ਸੁਣ ਕੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਣ ਲਈ ਏਥੇ ਰੁਕ ਗਿਆ ਹਾਂ।। ੩੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤੇਰੀ ਸੋਭਾ ਸੁਨਿ ਕੈ ਸੁਨਿ ਸੁੰਦਰਿ ਆਯੋ ਈਹਾਂ ਚਲਿ ਕੋਸ ਹਜਾਰੌ।।
ਆਜੁ ਮਹੂਰਤ ਹੈ ਤਿਤ ਕੋ ਕਛੁ ਸਾਥ ਮਿਲੈ ਨਹੀ ਤ੍ਰਾਸ ਬਿਚਾਰੌ।।
ਰੀਤ ਹੈ ਧਾਮ ਇਹੈ ਹਮਰੇ ਨਿਜੁ ਨਾਰਿ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਔਰ ਨਿਹਾਰੌ।।
ਖੇਲੋ ਹਸੌਂ ਸੁਖ ਸੋ ਤੁਮ ਹੂੰ ਮੁਹਿ ਦੇਹੁ ਬਿਦਾ ਸੁਸੁਰਾਰਿ ਸਿਧਾਰੌ।।੩੯।।

ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ, ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਸੁਣ ਕੇ ਹਜਾਰਾਂ ਕੋਹ ਚਲ ਕੇ ਮੈਂ ਇਥੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਅਜ ਇਸ ਮਹੂਰਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਾਥ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਡਰ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਹ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਖੇਡੋ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਵੋ, ਮੈਨੂੰ ਸੌਹਰੇ ਜਾਣ ਲਈ ਵਿਦਾ ਕਰੋ।। ੩੯।।

ਬਾਤ ਬਿਦਾ ਕੀ ਸੁਨੀ ਜਬ ਹੀ ਬਿਨੁ ਚੈਨ ਭਈ ਸੁਹਾਵਤ ਜੀਕੀ।।
ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ ਸੀ ਬਾਲ ਹੁਤੀ ਤਤਕਾਲ ਭਈ ਮੁਖ ਕੀ ਛਬਿ ਫੀਕੀ।।
ਹਾਥ ਉਚਾਇ ਹਨੀ ਛਤਿਯਾ ਉਰ ਪੈ ਲਸੈ ਯੌ ਮੁੰਦਰੀ ਅੰਗੁਰੀ ਕੀ।।
ਦੇਖਨ ਕੋ ਪਿਯ ਕੌ ਤਿਯ ਕੀ ਪ੍ਰਗਟੀ ਅਖਿਯਾਂ ਜੁਗ ਜਾਨ ਕਹੀ ਕੀ।। ੪੦।।

ਜਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਗਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਦਾ ਗੁਲਾਲ ਵਾਂਗ ਲਾਲ ਚਿਹਰਾ ਫਿੱਕਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਹੱਥ ਚੁਕਕੇ ਉਸ ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਤੇ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਛਾਤੀ ਉਤੇ. ਉਂਗਲ ਦੀ ਅੰਗੂਠੀ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ ਗਈਆਂ ਹੋਣ।। ੪੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮਨੁ ਤਰਫਤ ਤਵ ਮਿਲਨ ਕੋ ਤਨੁ ਭੇਟਤ ਨਹਿ ਜਾਇ।।
ਜੀਭ ਜਰੋ ਤਿਨ ਨਾਰਿ ਕੀ ਦੈ ਤੁਹਿ ਬਿਦਾ ਬੁਲਾਇ।। ੪੧।।

ਮੇਰਾ ਮਨ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਤੜਫ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਸੱੜ ਜਾਏ ਜਿਹੜੀ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਬੁਲਾਕੇ ਫਿਰ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿ ਦੇਵੇ।। ੪੧।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਕੋਊ ਦਿਨ ਰਹੋ ਹਸਿ ਬੋਲੋ ਆਛੀ ਬਾਤੈ
ਕਹੋ ਕਹਾ ਸੁਸੁਰਾਰਿ ਕੀ ਅਨੋਖੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਾਗੀ ਹੈ।।

ਯਹੈ ਰਾਜਲੀਜੈ ਯਾਕੋ ਰਾਜਾ ਹ੍ਵੈਕੈ ਰਾਜ ਕੀਜੈ
ਹਾਥੁ ਚਾਇ ਦੀਜੈ ਮੋਹਿ ਯਹੈ ਜਿਯ ਜਾਗੀ ਹੈ॥
ਤੁਮਕੋ ਨਿਹਾਰਿ ਕਿਯ ਮਾਰਨੈ ਸੁਮਾਰ ਮੋਕੌ ਤਾਤੇ
ਬਿੰਸਭਾਰ ਭਈ ਨੀਂਦ ਭੂਖਿ ਭਾਗੀ ਹੈ॥
ਤੁਹਾਂਕੌ ਨ ਜੈਯੈ ਮੇਰੀ ਸੇਜਕੋ ਸਹੈਯੈਆਨਿ
ਲਗਨ ਨਿਗੌਡੀਨਾਥ ਤੇਰੇ ਸਾਥ ਲਾਗੀ ਹੈ॥ ੪੨॥

ਕੁਝ ਦਿਨ ਇਥੇ ਰਹੋ, ਹੱਸ ਬੋਲ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰੋ, ਸੁਹਰਿਆਂ ਦਾ ਐਡਾ ਅਨੋਖਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਿਉਂ ਜਾਗਿਆ ਹੈ? ਤੂੰ ਇਥੇ ਦਾ ਰਾਜ ਲੈਕੇ ਰਾਜਾ ਬਣਕੇ ਰਾਜ ਕਰ। ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਤੈਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਦਵਾਂ। ਤੈਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕਾਮ ਦਾ ਹਮਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਵਿਆਕਲ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਨੀਂਦ ਭੁਖ ਮਰ ਗਈ ਹੈ। ਆਪ ਓਥੇ ਨ ਜਾਓ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਸੇਜ ਨੂੰ ਸੁਹਾਵਣੀ ਬਣਾਓ, ਮੇਰੀ ਲਗਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਲਗ ਗਈ ਹੈ॥ ੪੨॥

ਏਕ ਪਾਇ ਸੇਵਾ ਕਰੌ ਚੇਰੀ ਹ੍ਵੈਕੈ ਨੀਰ ਭਰੌ
ਤੁ ਹੀ ਕੌ ਬਰੌ ਮੋਰੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕੀਜਿਯੈ॥
ਯਹੈ ਰਾਜ ਲੇਹੁ ਹਾਥ ਉਠਾਇ ਮੋਕੌ ਟੂਕਾ ਦੇਹੁ
ਹਮ ਸੌ ਬਢਾਵ ਨੇਹੁ ਜਾਤੇ ਲਾਲ ਜੀਜਿਯੈ॥
ਜੌ ਕਹੌ ਬਿਕੈਹੌ ਜਹਾਂ ਭਾਖੋ ਤਹਾਂ ਚਲੀ ਜੈਹੌ
ਐਸੋ ਹਾਲ ਹੇਰਿ ਨਾਥ ਕਬਹੂੰ ਪ੍ਰਸੀਜਿਯੈ॥
ਯਾਹੀ ਠੌਰ ਰਹੋ ਹਸਿ ਬੋਲੋ ਆਛੀ ਬਾਤੈ ਕਹੋ
ਜਾਨ ਸਸੁਰਾਰਿ ਕੋ ਨ ਨਾਮੁ ਫੇਰ ਲੀਜਿਯੈ॥ ੪੩॥

ਮੈਂ ਇਕ ਪੈਰ ਤੇ ਖੜੀ ਹੋਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਗੋਲੀ ਬਣ ਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਪਾਣੀ ਭਰਾਂਗੀ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਮੇਰੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਰਾਜ ਲੈ ਲਵੋ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤਾ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੋ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਓ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਖਸ਼ੋ। ਜਿਥੇ ਕਹੋਗੇ ਵਿੱਕ ਜਾਵਾਂਗੀ, ਜਿਥੇ ਕਹੋਗੇ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਮੇਰਾ ਇਸ ਹਾਲ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਰਸ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹੋ, ਹਸ ਬੋਲ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਸੁੰਦਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰੋ, ਪਰ ਸੁਸਰਾਲ ਦਾ ਨਾਂ

ਫਿਰ ਕਦੇ ਨਾ ਲੈਣਾ।। ੪੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕਜੋ ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਤਜਿਕੇ ਸੁਨਿ ਸੁੰਦਰਿ ਤੋਹਿ ਭਜੇ ਧ੍ਰਮ ਜਾਤ ਹਮਾਰੋ।।
ਰਾਜ ਕਰੌ ਅਪਨੋ ਤੁਮਹੀ ਸੁਖ ਸੋ ਇਨ ਧਾਮਨ ਬੀਚ ਬਿਹਾਰੋ।।
ਮੈ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਜਬਤੇ ਤਬਤੇ ਤਜਿ ਕਾਨ ਤ੍ਰਿਯਾ ਨਹਿ ਆਨ ਨਿਹਾਰੋ।।
ਕਯਾ ਤੁਮ ਖਯਾਲ ਪਰੋ ਹਮਰੇ ਮਨ ਧੀਰ ਧਰੋ ਰਘੁਨਾਥ ਉਚਾਰੋ।। ੪੪।।

ਉਰਵਸ਼ੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਾਂਗਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਚਲਾ ਜਾਏਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਇਹ ਰਾਜ ਆਪ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਸੁਖੀ ਘਰ ਵਸੋ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਦ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੀ ਇਸਤਰੀ ਵਲ ਵੇਖਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਕਿਹੜਿਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈ ਏਂ ? ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਧੀਰਜ ਕਰੋ। ਸ੍ਰੀ ਰਘੂਨਾਥ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੋ।। ੪੪।।

ਕ੍ਰੋਰਿ ਉਪਾਇ ਕਰੋ ਲਲਨਾ ਤੁਮ ਕੇਲ ਕਰੇ ਬਿਨੁ ਮੈਂ ਨ ਟਰੋਂਗੀ।।
ਭਾਜਿ ਰਹੋਬ ਕਹਾ ਹਮ ਤੇ ਤੁਮ ਭਾਂਤਿਭਲੀ ਤੁਹਿ ਆਜ ਬਰੋਂਗੀ।।
ਜੌਨ ਮਿਲੋ ਤੁਮ ਆਜੁ ਹਮੈ ਅਬਹੀ ਤਬ ਮੈ ਬਿਖ ਖਾਇ ਮਰੋਂਗੀ।।
ਪ੍ਰੀਤਮਕੇ ਦਰਸੇ ਪਰਸੇ ਬਿਨੁ ਪਾਵਕ ਮੈਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰੋਂਗੀ।। ੪੫।।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਕਰੋੜ ਯਤਨ ਕਰ ਲਵੋ, ਪਰ ਪ੍ਰੇਮਕ੍ਰੀੜਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਾਂਗੀ। ਤੂੰ ਮੈਥੋਂ ਭਜ ਕੇ ਕਿਥੇ ਜਾਵੇਂਗਾ ਮੈਂ ਅਜ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਭਲੀਭਾਂਤ ਪਿਆਰ ਕਰਾਂਗੀ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਜ ਹੀ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਾਮ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ। ੪੫।।

ਮੋਹਨ ਬਾਚ।।

ਚੌਪਈ।। ਰੀਤਿ ਯਹੈ ਕੁਲ ਪਰੀ ਹਮਾਰੇ।। ਸੁ ਮੈਂ ਕਹਤ ਹੋ ਤੀਰ ਤਿਹਾਰੇ।।
ਚਲ ਕਿਸਹੂੰ ਕੇ ਧਾਮ ਨ ਜਾਹੀ।। ਚਲਿ ਆਵੈ ਛੋਰੈ ਤਿਹ ਨਾਹੀ।। ੪੬।।

ਮੋਹਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੀ ਕੁਲ ਦੀ ਰੀਤ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਆਪ ਚਲ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਚਲਕੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਵਾਂਗਾ।। ੪੬।।

ਜਬ ਯਹ ਬਾਤ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਨਿਜੁ ਮਤਿ ਬੀਚ ਯਹੈ ਠਹਰਾਹੀ।।

ਹੌਂ ਚਲਿ ਧਾਮ ਮੀਤ ਕੇਜੈਹੌਂ।। ਮਨ ਭਾਵਤ ਕੇ ਭੋਗ ਕਮੈਹੋ।। ੪੭।।

ਜਦ ਇਹ ਗਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸੁਣੀਂ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਚਲਕੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਮਨ ਚਾਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੇਗੀ।। ੪੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਆਜੁ ਪਯਾਨ ਕਰੋਂਗੀ ਤਹਾਂ ਸਖੀ ਭੂਖਨ ਬਸਤ੍ਰ ਅਨੂਪ ਬਨਾਊਂ।।
ਮੀਤ ਕੇ ਧਾਮ ਬਦਜੋ ਮਿਲਿਬੋ ਨਿਸ ਹੋਤ ਨਹੀ ਅਬ ਹੀ ਮਿਲਿ ਆਊਂ।।
ਸਾਵਨ ਮੋ ਮਨ ਭਾਵਨ ਕੇ ਲੀਏ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰਨ ਕੋ ਤਰਿਜਾਊਂ।।
ਕ੍ਰੋਰਿ ਉਪਾਉ ਕਰੌ ਸਜਨੀ ਪਿਯ ਕੋ ਤਨ ਕੈ ਤਨ ਭੇਟਨ ਪਾਊਂ।। ੪੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲਗੀ, "ਹੇ ਸਖੀਓ, ਸਹੇਲੀਓ, ਅਜ ਮੈਂ ਸੁੰਦਰ ਕੱਪੜੇ ਪਾਕੇ ਓਥੇ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਤ ਸਮੁੰਦਰ ਵੀ ਤਰ ਕੇ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹਾਂ। ਹੇ ਸਜਨੀ ਕਰੋੜ ਉਪਾਅ ਕਰਕੇ ਵੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਤਨ ਨੂੰ ਮਾਨਣ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਰਖਦੀ ਹਾਂ"।। ੪੮।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਤੇ ਮੈਂ ਭਵ ਮੋ ਭਵ ਲੀਯੋ।। ਆਨਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸੌ ਭੋਗ ਨ ਕੀਯੋ।।
ਜੌ ਐਸੋ ਚਿਤ ਰਿਝਜੋ ਤਿਹਾਰੋ।। ਤੌਬ ਕਹਾ ਬਸਿ ਚਲਤ ਹਮਾਰੋ।। ੪੯।।

ਉਰਵਸ਼ੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਦ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਮੈਂ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਸੰਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹਿ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕੀ ਵਸ ਚਲਦਾ ਹੈ।। ੪੯।।

ਨ ਪਿਯਾਨ ਧਾਮ ਤਵ ਕਰੋਂ।। ਨਰਕ ਪਰਨ ਤੇ ਅਤਿ ਚਿਤ ਡਰੋਂ।।
ਤੁਮਹੀ ਧਾਮ ਹਮਾਰੇ ਐਯਹੁ।। ਮਨ ਭਾਵਤ ਕੋ ਭੋਗ ਕਮੈਯਹੁ।। ੫੦।।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈਣ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਚਲੋ ਅਤੇ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰੋ।। ੫੦।।

ਬਾਤੈ ਕਰਤ ਨਿਸਾ ਪਰਿ ਗਈ।। ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਕਾਮਕਰਾ ਅਤਿ ਭਈ।।
ਅਧਿਕ ਅਨੂਪਮ ਭੇਸ ਬਨਾਯੋ।। ਤਾਕੌ ਤਿਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਓਰ ਪਠਾਯੋ।। ੫੧।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਰਾਤ ਹੋ ਗਈ, ਇਸਤਰੀ ਵਿਚ ਕਾਮ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਗ ਪਈ। ਉਸਨੇ ਸੁੰਦਰ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਅਤੇ ਮੋਹਨ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੫੧।।

ਤਬ ਮੋਹਨ ਨਿਜੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਚਲਿ ਆਯੋ।। ਅਧਿਕ ਅਨੂਪਮ ਭੇਸ ਬਨਾਯੋ।।

ਟ ਕਿਯਨ ਕੀ ਚਪਟੀ ਉਰ ਬਸੀ।। ਮੋਮ ਮਾਰਿ ਆਸਨ ਸੌ ਕਸੀ।। ੫੨।।

ਮੋਹਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਕੇ ਸੁੰਦਰ ਲਿਬਾਸ ਪਾਇਆ, ਇਕ ਵਾਂਸਲੀ ਰੁਪਈਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਲਈ ਅਤੇ-ਉਸ ਉਤੇ ਮੋਮ ਪਿਗਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗੁਪਤ ਅੰਗ ਉਤੇ ਕੌਸ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ।। ੫੨।।

ਬਿਖਿ ਕੋ ਲੇਪ ਤਵਨ ਮੈ ਕੀਯੋ।। ਸਿਵਹਿ ਰਿਝਾਇ ਮਾਂਗ ਕਰਿ ਲੀਯੋ।।
ਜਾਕੇ ਅੰਗ ਤਵਨ ਸੌ ਲਾਗੈ।। ਤਾਕੈ ਲੈ ਪ੍ਰਾਨਨ ਜਮ ਭਾਗੈ।। ੫੩।।

ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਲੇਪ ਕਰ ਲਿਆ, ਇਹ ਜ਼ਹਿਰ ਉਸਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਸੱਪਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਸੀ, ਤਾਕਿ ਇਹ ਜ਼ਹਿਰ ਜਿਸਦੇ ਵੀ ਅੰਗ ਨੂੰ ਲਗੇ ਉਹ ਪ੍ਰਾਣ ਛੱਡ ਜਾਵੇ।। ੫੩।।

ਤਬ ਲੌ ਨਾਰਿ ਗਈ ਵਹੁ ਆਈ।। ਕਾਂਮਾਤੁਰ ਹ੍ਵੈਕੈ ਲਪਟਾਈ।।
ਤਾਕੋ ਭੇਦ ਕਛੂ ਨਹਿ ਜਾਨਯੋ। ਉਰਬਸਿ ਕੌ ਕਰਿ ਪੁਰਖ ਪਛਾਨਯੋ।। ੫੪।।

ਤਦ ਤਕ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਓਥੇ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਕਾਮ ਵੱਸ ਹੋਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਗਈ। ਉਹ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਰਵਸ਼ੀ ਨੂੰ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਸਮਝਦੀ ਸੀ।। ੫੪।।

ਤਾਸੋ ਭੋਗ ਅਧਿਕ ਜਬ ਕੀਨੋ।। ਮਨ ਮੈ ਮਾਨਿ ਅਧਿਕ ਸੁਖ ਲੀਨੋ।।
ਬਿਖੁ ਕੇ ਚੜੇ ਮਤ ਤਬ ਭਈ।। ਜਮ ਕੇਂ ਧਾਮ ਬਿਖੈ ਚਲਿ ਗਈ।। ੫੫।।

ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਜ਼ਹਿਰ ਚੜਨ ਨਾਲ ਉਹ ਮਸਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਜਮਲੋਕ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।। ੫੫।।

ਉਰਬਸਿ ਜਬ ਤਾਕੋ ਬਧ ਕੀਯੋ।। ਸੁਰ ਪੁਰ ਕੋ ਮਾਰਗ ਤਬ ਲੀਯੋ।।
ਜਹਾਂ ਕਾਲ ਸੁਭ ਸਭਾ ਬਨਾਈ।। ਉਰਬਸਿ ਯੌ ਚਲਿਕੈ ਤਹ ਆਈ।। ੫੬।।

ਉਰਵਸ਼ੀ ਨੇ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਦਾ ਰਾਹ ਲਿਆ। ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੀ ਜਿਥੇ ਕਾਲ ਆਪਣੀ ਸੁਭ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸੀ।। ੫੬।।

ਤਾਕੌ ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਤਿਨ ਦੀਯੋ।। ਮੇਰੋ ਬਡੋ ਕਾਮ ਤੁਮ ਕੀਯੋ।।
ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਕੌ ਜਿਨ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਸੰਘਾਰਯੋ।। ਤਾਕੋ ਤੈਂ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ।। ੫੭।।

ਕਾਲ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਤਨੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਉਸਦਾ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ।। ੫੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਾ ਦੁਖ ਤੇ ਜਿਨਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਯਹਿ ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਹਨਯੋ ਰਿਸਾਇ।।

ਤਿਸੀ ਦੋਖ ਮਾਰਜੋ ਤਿਸੈ ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਜਮਰਾਇ॥ ੫੮॥ ੧॥

ਯਮਰਾਜ ਧੰਨ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਓਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਜਿਸ ਢੰਗ ਅਤੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ॥ ੫੮॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਨੌ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੦੯॥ ੨੦੮੧॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਨੌਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੧੦੯॥ ੨੦੮੧॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਦਸਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਜਾ ਰੁਪੇਸ਼ਵਰ

ਸਵੈਯਾ॥ ਪੂਰਬ ਦੇਸ ਕੋ ਏਸ ਰੂਪੇਸ਼੍ਵਰ ਰਾਜਤ ਹੈ ਅਲਕਸ਼੍ਵਰ ਜੈਸੋ॥
ਰੂਪ ਅਪਾਰ ਕਰਜੋ ਕਰਤਾਰ ਕਿਧੌ ਅਸੁਰਾਰਿ ਸੁਰੇਸਨ ਤੈਸੋ॥
ਭਾਰ ਭਰੇ ਭਟ ਭੂਧਰ ਕੀ ਸਮ ਭੀਰ ਪਰੇ ਰਨ ਏਕਲ ਜੈਸੋ॥
ਜੰਗ ਜਗੇ ਅਰਧੰਗ ਕਰੇ ਅਰਿ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਮਕਰੱਧ੍ਵਜ ਕੈਸੋ॥ ੧॥

ਪੂਰਬ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਰੁਪੇਸ਼ਵਰ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਕਾਰਤਕ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਕਰਤਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਦਰ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਵੀਰ ਦਾ ਭਾਰ ਪਹਾੜ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੀ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਪੈਣ ਤੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਉਹ ਇੱਕਲਾ ਹੀ ਭਾਰੂ ਸੀ। ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਉਹ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪ ਮਕਰਧਵਜ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥ ੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਾਕੇ ਪੂਤ ਹੋਤ ਗ੍ਰਿਹਿ ਨਾਹੀ॥ ਚਿੰਤ ਯਹੈ ਪ੍ਰਜਾ ਮਨ ਮਾਹੀ॥
ਤਬ ਤਿਹ ਮਾਤ ਅਧਿਕ ਅਕੁਲਾਈ॥ ਏਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਿਹ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਈ॥ ੨॥

ਉਸਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ, ਇਹੋ ਚਿੰਤਾ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਵੀ ਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਤਦ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਕੇ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾਇਆ॥ ੨॥

ਕੰਨਜਾ ਏਕ ਰਾਵ ਕੀ ਲਹੀ॥ ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਬਰਬੇ ਕਹ ਕਹੀ॥
ਰਾਇ ਪੁਰਾ ਕੇ ਭੀਤਰ ਆਨੀ ਰੋਪੇਸ਼੍ਵਰ ਕੇ ਮਨ ਨਹਿ ਮਾਨੀ॥ ੩॥

ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਕੰਨਿਆਂ ਵੇਖੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਆਈ, ਪਰ ਰੁਪੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪਸੰਦ

ਨਾ ਕੀਤਾ।। ੩।।

ਜਨ ਕਹਿ ਰਹੇ ਬਜਾਹ ਨਾ ਕੀਯੋ।। ਤਾਹਿ ਬਿਸਾਰਿ ਚਿੱਤ ਤੇ ਦੀਯੋ।।
ਤਵਨ ਨਾਰਿ ਹੱਠਨਿ ਹਠਿ ਗਹੀ।। ਤਾਕੇ ਦ੍ਵਾਰ ਬਰਿਸ ਬਹੁ ਰਹੀ।। ੪।।

ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਉਤੇ ਵੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵਿਆਹ ਨਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਵੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਰ ਤੇ ਬੈਠੀ ਰਹੀ।। ੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਰਾਵ ਰੁਪੇਸ਼੍ਵਰ ਕੁਅਰਿ ਥੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਕੁਪਿਕੈ ਤਿਹ ਊਪਰ ਆਯੋ।।
ਭੇਦ ਸੁਨਜੋਇਨ ਹੂੰ ਲਰਬੈ ਕਹ ਸੈਨ ਜਿਤੋਂ ਜੁ ਹੁਤੇ ਸੁ ਬੁਲਾਯੋ।।
ਦੁੰਦਭਿ ਭੇਰ ਬਜਾਇ ਰਿਸਾਇ ਚੜਯੋ ਦਲ ਜੋਰਿ ਤੁਰੰਗ ਨਚਾਯੋ।।
ਬ੍ਰਹਮ ਕੁਮਾਰ ਕੈ ਧਾਰ ਹਜਾਰ ਮਨੋ ਜਲ ਰਾਸਿ ਕੈ ਭੇਟਨ ਧਾਯੋ।। ੫।।

ਰਾਜਾ ਰੂਪੇਸ਼ਵਰ ਉਤੇ ਓਸੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਜਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾਂ ਬੁਲਾ ਲਈ। ਘੋੜਿਆ ਨੂੰ ਨਚਾਉਂਦਾ, ਸੰਖ ਵਜਾਉਂਦਾ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰਾਂ ਚਲ ਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਦਰਿਆ ਬ੍ਰਹਮਪੁਤਰ ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਵਾਸਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਚਲ ਪਈਆਂ ਹੋਣ।। ੫।

ਚੌਪਈ।। ਉਮਡੇ ਅਮਿਤ ਸੂਰਮਾ ਦੁਹਿ ਦਿਸਿ। ਛਾਡਤ ਬਾਨ ਤਾਨਿ ਧਨੁ ਕਰਿ ਰਿਸਿ।।
ਧੁਕਿ ਧੁਕਿ ਪਰੇ ਬੀਰ ਰਨ ਭਾਰੇ।। ਕਟਿ ਕਟਿ ਗਏ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨ ਮਾਰੇ।। ੬।।

ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸੂਰਮੇਂ ਚੜ੍ਹ ਪਏ ਅਤੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਬਾਣ ਚਲਾਉਣ ਲਗੇ। ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਵਡੇ ਸੂਰਮੇ ਧੱਕ ਦਿਤੇ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਨਾਲ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਗਏ।। ੬।।

ਨਾਚਤ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਰਨ ਮਾਂਹੀ।। ਜੰਬੁਕ ਗੀਧ ਮਾਸੁ ਲੈ ਜਾਹੀ।।
ਕਟਿ ਕਟਿ ਮਰੇ ਬਿਕਟ ਭਟ ਲਰਿਕੈ। ਸੁਰ ਪੁਰ ਬਸੇ ਬਰੰਗਨਿਨ ਬਰਿਕੈ।। ੭।।

ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨਚਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਗਲਿੰਜਾਂ ਮਾਸ ਤੋੜ ਤੋੜ ਕੇ ਖਾਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਮਹਾਂਬਲੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਪਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਗੇ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬੱਜ੍ਰਬਾਨ ਬਰਛਿਨ ਭਏ ਲਰਤ ਸੂਰਸਮੁਹਾਇ।।

ਝਟਪਟ ਕਟਿ ਛਿਤ ਪਰ ਗਿਰੇ ਬਸੈ ਦੇਵ ਪੁਰ ਰਾਇ।। ੮।।

ਬਜਰਬਾਣ ਅਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਲੈਕੇ ਵੀਰ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਝਟ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।। ੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਦਾਰੁਨ ਲੋਹ ਪਰਜੋ ਰਨ ਭੀਤਰ ਕੌਨ ਬਿਯੋ ਜੁ ਤਹਾ ਠਹਰਾਵੈ।।
ਬਾਜੀ ਪਦਾਂਤ ਰਥੀ ਰਥ ਬਾਰੁਨ ਜੂਝੇ ਅਨੇਕ ਤੇ ਕੌਨ ਗਨਾਵੈ।।
ਭੀਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨ ਸੈਥਿਨ ਸੂਲਨ ਚੱਕ੍ਰਨ ਕੌ ਚਿਤ ਭੀਤਰਿ ਲਜਾਵੈ।।
ਕੋਪ ਕਰੇ ਕਟਿ ਖੇਤ ਮਰੇ ਭਟ ਸੋ ਭਵ ਭੀਤਰ ਭੂਲਿ ਨ ਆਵੈ।। ੯।।

ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਅਥਾਹ ਲੋਹਾ ਵਰ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਯੋਧਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਓਥੇ ਰੁਕਦਾ। ਘੋੜ ਸਵਾਰ, ਪੈਦਲ, ਰਥਵਾਨ ਬੜੀ ਵਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਭਿੜੇ। ਕਿਰਪਾਨਾਂ, ਬਰਛੀਆਂ, ਤ੍ਰੈਸ਼ੂਲ ਚਕਰ ਸਭ ਓਥੇ ਪਏ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਯੁਧਵੀਰਾਂ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਕੱਟ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ ਉਹ ਮੁੜਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਅਤੇ ਸਦਾ ਲਈ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ।। ੯।।

ਢਾਲ ਗਦਾ ਪ੍ਰਘ ਪੱਟਿਸ ਦਾਰੁਣ ਹਾਥ ਤ੍ਰਿਸੂਲਨ ਕੋ ਗਹਿਕੈ।।
ਬਰਛੀ ਜਮਧਾਰ ਛੁਰੀ ਤਰਵਾਰਿ ਨਿਕਾਰਿ ਹਜਾਰ ਚਲੇ ਖਹਿਕੈ।।
ਜਗ ਕੋ ਜਿਯਬੋ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ਕੁ ਹੈ ਕਹਿ ਬਾਜੀ ਨਚਾਇ ਪਰੇ ਕਹਿਕੈ।।
ਨ ਟਰੇ ਭਟ ਰੋਸ ਭਰੇ ਮਨ ਮੈ ਤਨ ਮੈ ਬ੍ਰਿਣ ਬੈਰਿਨ ਕੇ ਸਹਿਕੈ।। ੧੦।।

ਢਾਲ , ਗਦਾ, ਕਵਾੜਾ, ਤ੍ਰੈਸ਼ੂਲ, ਬਰਛੀ, ਜਮਦਾੜ, ਛੁਰੀ ਤਲਵਾਰ ਆਦਿ ਕੱਢ ਕੇ ਹਜਾਰਾਂ ਸੂਰਮੇਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਚਲ ਪਏ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿ ਇਸ ਜਗ ਵਿਚ ਚਾਰ ਦਿਨ ਤਾਂ ਜੀਉਣਾ ਹੈ, ਘੋੜੇ ਨਚਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੇ ਟੁਟ ਪਏ। ਸੂਰਮੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਤੋਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟ ਰਹੇ ਸਨ।। ੧੦।।

ਬੀਰ ਦੁਹੂੰ ਦਿਸ ਕੇ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਮੁਖ ਊਪਰ ਢਾਲਨ ਕੋ ਧਰਿ ਜੂਟੇ।।
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਧਰੇ ਮਠਸਾਨ ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਜੁ ਆਨਨਕੇ ਰਨ ਛੂਟੇ।।
ਰਾਜ ਮਰੇ ਕਹੂੰਤਾਜ ਗਿਰੇ ਕਹੂੰ ਜੂਝੇ ਅਨੇਕ ਰਥੀ ਰਥ ਟੂਟੇ।।
ਪੌਨ ਸਮਾਨ ਬਹੇ ਬਲਵਾਨ ਸਭੈ ਦਲ ਬਾਦਲ ਸੇ ਚਲਿ ਫੂਟੇ।। ੧੧।।

ਕਵੀ ਸ਼ਿਆਮ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਵੀਰ ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਢਾਲ ਕਰਕੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ

ਭਿੜ ਪਏ। ਤੀਰ ਕਮਾਨਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਅਣਗਿਣਤ ਸੂਰਮਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਮੈਦਾਨ ਖੁੱਸ ਗਿਆ ਭਾਵ ਉਹ ਅਗਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਕਿਤੇ ਰਾਜੇ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਮੁਕਟ ਡਿਗੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਰੱਥ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋਏ ਪਏ ਸਨ। ਵੀਰ ਹਨੇਰੀ ਵਾਂਗ ਚਲਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਰੂਪੀ ਬਦਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾੜ ਰਹੇ ਸਨ।। ੧੧।।

ਬਾਂਧਿ ਕਤਾਰਿਨ ਕੌ ਉਮਡੇ ਭਟ ਚੱਕੂਨ ਚੋਟ ਤੁਫੰਗਨ ਕੀ ਸਜੌਂ।।
ਤੀਰਨ ਸੌ ਬਰਬੀਰਨ ਕੇ ਉਰ ਚੀਰ ਪਟੀਰ ਮਨੋ ਬਰਮਾ ਤਜੌਂ।।
ਮੂੰਡਨ ਤੇ ਪਗ ਤੇ ਕਟਿ ਤੇ ਕਟਿ ਕੋਟਿ ਗਿਰੇ ਕਰਿ ਸਾਇਲਸੇ ਇਜੌਂ।।
ਜੋਰਿ ਬਡੋ ਦਲੁ ਤੋਰਿ ਮਹਾ ਖਲ ਜੀਤਿ ਲਏ ਅਰਿ ਭੀਤਨ ਕੀ ਜਜੌਂ।।੧੨।।

ਕਤਾਰਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਗੋਲੀ ਵਾਂਗ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੇ ਟੁੱਟ ਪਏ। ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੀਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਕੜੀ ਵਿਚ ਵਰਮੇ ਨਾਲ ਛੇਕ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ਸਿਰ, ਪੈਰ ਅਤੇ ਲੱਕ ਤੋਂ ਕਟੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡਿਗੇ ਹੋਣ। ਮਹਾਂਬਲੀ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਦਲ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਖੇਰੂੰ ਖੇਰੂੰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।। ੧੨।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਜੀਤਤ ਰਨ ਭਯੋ।। ਬਹੁਰਿ ਧਾਮ ਕੋ ਮਾਰਗੁ ਲਯੋ।।
ਤਉਨੈ ਨਾਰਿ ਭੇਦ ਸੁਨੈ ਪਾਯੋ।। ਰਨ ਕੌ ਜੀਤਿ ਰੁਪੇਸ੍ਰ ਆਯੋ।।੧੩।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੁੱਧ ਜਿਤ ਕੇ ਰਾਜਾ ਰੋਪੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਘਰ ਦਾ ਰਾਹ ਲਿਆ, ਤਦ ਉਸ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਜਿੱਤ ਕੇ ਘਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।। ੧੩।।

ਆਛੇ ਅਰੁਨ ਬਸਤ੍ਰ ਤਨ ਧਾਰੇ।। ਦੁਹੂੰ ਹਾਥ ਨਰਿਏਰ ਉਛਾਰੇ।।
ਹੁਤੋ ਦਰਬ ਸੋ ਸਕਲ ਲੁਟਾਯੋ।। ਆਪੁ ਸਤੀ ਕੌ ਭੇਖ ਬਨਾਯੋ।। ੧੪ ।।

ਉਸਨੇ ਸੁੰਦਰ ਲਾਲ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਨਾਰੀਅਲ ਫੜ ਲਏ। ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੁਟਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਸਤੀ ਦਾ ਵੇਸ ਬਣਾ ਲਿਆ।। ੧੪।।

ਜਿਹ ਮਾਰਗ ਰਾਜ ਹ੍ਵੈ ਆਯੋ।। ਤਹੀ ਆਨਿ ਤ੍ਰਿਯ ਚਿਤਹਿ ਬਨਾਯੋ।।
ਤਬ ਲੌ ਰਾਇ ਆਇ ਹੀ ਗਯੋ।। ਹੇਰਤ ਤਵਨ ਸਤੀ ਕੌ ਭਯੋ।। ੧੫।।

ਜਿਸ ਰਾਹ ਥਾਣੀਂ ਰਾਜਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਚਿਤਾ ਬਣਾ ਲਈ। ਤਦ ਤੱਕ ਰਾਜਾ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਸਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ।। ੧੫।।

ਰਾਇ ਬਿਹਸਿ ਤਿਹ ਓਰ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਨਿਕਟ ਬੋਲਿ ਭ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਉਚਾਰਜੋ।।

ਜਾਕੋ ਸੋਧ ਲੇਹੁ ਤੁਮ ਜਾਈਂ।। ਕੌਨ ਸਤੀ ਹ੍ਵੈਬੇ ਕਹ ਆਈ।। ੧੬।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਹਸ ਕੇ ਉਹਦੇ ਵਲ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਪਾਸ ਬੁਲਾਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵੇਖ ਕਿ ਏਥੇ ਸਤੀ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਕੌਣ ਆਈ ਹੈ ?।। ੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਤ ਰਾਵ ਕੋ ਦੂਤ ਬਚ ਤਹਾਂ ਪਹੂਚਯੋ ਜਾਇ।।
ਸਕਲ ਸਤੀ ਕੋ ਭੇਦ ਲੈ ਨਿਤ ਪਤਿ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਇ।। ੧੭।।

ਰਾਜੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਕੇ ਨੌਕਰ ਓਥੇ ਪੰਹੁਚਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਾ ਭੇਤ ਸਮਝਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆ ਸੁਣਾਇਆਂ।। ੧੭।।

ਚੌਪਈ।। ਯੌ ਸੁਨ ਬਚਨ ਰੀਝਿ ਨ੍ਰਿਪ ਰਹਯੋ।। ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਮੁਖ ਤੇਂ ਤਿਹ ਕਹਯੋ।
ਹਮ ਯਾਸੋਂ ਕਛੂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਜਾਗੀ।। ਮੇਰੇ ਹੇਤ ਦੇਨ ਜਿਯ ਲਾਗੀ।। ੧੮।।

ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿਣ ਲਗਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਰਤਾ ਵੀ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਇਹ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਜਾਨ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ।। ੧੮।।

ਧ੍ਰਿਗ ਮੋਕੋ ਮੈਂ ਭੇਦ ਨ ਚੀਨੋ।। ਅਬ ਲੌ ਬਯਾਹ ਨ ਯਾਸੋਂ ਕੀਨੋ।।
ਜਿਨ ਨਾਰਿਨ ਸੌ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ।। ਸੋ ਇਹ ਸਮੈ ਕਾਮ ਨਹਿ ਆਈ।।। ੧੯।।

ਮੈਨੂੰ ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਅਤੇ ਹੁਣ ਤਕ ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਮੈਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਈ।। ੧੯।।

ਤਾਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਅਬੈ ਬਿਯਾਹੂੰ।। ਤਨ ਲਗਿ ਯਾ ਸੋ ਨੇਹ ਨਿਬਾਹੂੰ।।
ਬਰਤਿ ਅਗਨਿ ਤੇ ਤਾਂਹਿ ਉਬਾਰੋ।। ਮੋਸੋ ਜਰੀ ਨ ਤਨ ਕੋ ਜਾਰੋ।। ੨੦।।

ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਸਦਾ ਸਾਥ ਨਿਭਾਵਾਂਗਾ। ਅਗਨੀ ਵਰਤ ਤੋਂ ਹੁਣੇ ਇਸਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਸੜ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਸੜਨ ਦੇਵਾਂਗਾ।। ੨੦।।

ਚਿਤਾ ਅਗਨਿ ਜੋ ਸਤੀ ਜਗਾਈ।। ਬਿਰਹਾਨਲ ਸੋਈ ਠਹਿਰਾਈ।।
ਤਾਕੇ ਤੀਰ ਭਾਵਰੈਂ ਦੀਨੀ। ਰਾਂਕ ਹੁਤੀ ਰਾਨੀ ਬਿਧਿ ਕੀਨੀ।। ੨੧।।

ਉਸ ਸਤੀ ਨੇ ਜੋ ਚਿਤਾ ਬਣਾਈ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਦੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਦੁਆਲੇ

ਤਿੰਨ ਫੇਰੇ ਲੈਕੇ ਉਸ ਨਿਰਧਨ ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਬਣਾ ਲਿਆ।। ੨੧।।

ਏਹੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਪਾਯੋ।। ਸਭ ਰਾਨਿਨ ਚਿਤ ਤੇਂ ਬਿਸਰਾਯੋ।।
ਅਪਨੀ ਆਗਯਾ ਕੇ ਬਸਿ ਕੀਨੋ।। ਜਾਨੁਕ ਦਾਸ ਮੋਲ ਕੋ ਲੀਨੋ।। ੨੨।।

ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਵਿਸਾਰ ਦਿਤਾ। ਉਸਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸਤਰਾਂ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੁੱਲ ਲਿਆ ਦਾਸ ਹੋਵੇ।। ੨੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਾ ਦਿਨ ਤੈਂ ਤਾਂਸੋ ਘਨੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਢੀ ਸੁਖ ਪਾਇ।।
ਸਭ ਰਨਿਯਨ ਕੋ ਰਾਵ ਕੇ ਚਿਤ ਤੇ ਦਿਯੋ ਭੁਲਾਇ।। ੨੩।। ੧।।

ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਸਭ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ।। ੨੩।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੋ ਦਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੧੧੦।। ੨੧੦੪।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਦਸਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੧੧੦।। ੨੧੦੪।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਗਿਆਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਰਾਜਪ੍ਰਭਾ

ਚੌਪਈ।। ਦੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਰਾਵ ਇਕ ਭਾਰੀ।। ਦਿਸਾ ਚਾਰਿ ਜਿਹ ਕਰਤ ਜੁਹਾਰੀ।।
ਤਾਕੋ ਰੂਪ ਹੇਰਿ ਬਲਿ ਜਾਵਹਿ।। ਪ੍ਰਜਾ ਅਧਿਕ ਮਨ ਮੈਂ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ।। ੧।।

ਦੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਇਕ ਮਹਾਂਬਲੀ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਰਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਰਜਾ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।। ੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਾਂਹਿ ਦੇਸ ਆਵਤ ਜੁ ਜਨ ਤਾਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ।।
ਹੈ ਚੇਰੇ ਤਿਹ ਪੁਰ ਬਸੈ ਸਭ ਧਨ ਧਾਮ ਬਿਸਾਰਿ।। ੨।।

ਉਹ ਦੇਸ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਘਰ ਬਾਰ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦੀ ਸੁੱਧ ਭੁਲ ਕੇ ਓਥੇ ਹੀ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਵਹੁ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਅਖੇਟਕ ਆਵੈ।। ਸ੍ਵਾਨਨ ਤੇ ਬਹੁ ਮ੍ਰਿਗਨ ਗਹਾਵੈ।।
ਬਾਜਨ ਸਾਥ ਆਬਿਯਨ ਲੇਹੀ।। ਅਤਿਮ ਦਰਬੁ ਹੁਸਨਾਕਨ ਦੇਹੀ।। ੩।।

ਉਹ ਰਾਜਾ ਜਦ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿਰਨ ਫੜਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਬਾਜਾਂ ਤੋਂ ਮੁਰਗਾਬੀਆਂ ਫੜਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।। ੩।।

ਨਿਤਿਪ੍ਰਤਿ ਅਧਿਕ ਮ੍ਰਿਗਨ ਕੌ ਮਾਰੈਂ।। ਸਦਾ ਸੁ ਬਨ ਕੇ ਬੀਚ ਬਿਹਾਰੈਂ।।
ਦੁਹੂੰ ਹਾਥ ਸੌ ਤੀਰ ਚਲਾਵੈ।। ਤਾਤੇ ਕਹਾਂ ਜਾਨ ਪਸੁ ਪਾਵੈ।।। ੪।।

ਉਹ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਹਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਖੁਦ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਸ਼ੂ ਭੱਜ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਕਦੇ।। ੪।।

ਏਕ ਦਿਵਸ ਨ੍ਰਿਪ ਅਖਿਟ ਸਿਧਾਯੋ।। ਕਾਰੋ ਹਰਿਨ ਹੇਰਿ ਲਲਚਾਯੋ।।
ਸੀਂਗਨ ਤੇ ਜੀਯਤ ਗਹਿ ਲੈਹੌਂ।। ਯਾਕੌ ਘਾਇ ਨ ਲਾਗਨ ਦੈਹੌਂ।। ੫।।

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਕਾਲੇ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲਲਚਾ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਹੀ ਸਿੰਗਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਲਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਜਖਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਵਾਂਗਾ।। ੫।।

ਹੇਰਿ ਹਰਿਨ ਕਹ ਤੁਰੈ ਧਵਾਯੋ।। ਪਾਛੇ ਚਲਿਯੋ ਤਵਨ ਕੋ ਆਯੋ।।
ਜਬ ਪਰਦੇਸ ਗਯੋ ਚਲਿ ਸੋਈ।। ਚਾਕਰ ਤਹਾਂ ਨ ਪਹੁੰਚਜੋ ਕੋਈ।। ੬।।

ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਨੇ ਘੋੜਾ ਭਜਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪਿਛਾ ਕਰਨ ਲਗਾ। ਜਦ ਭੱਜਦਾ ਭੱਜਦਾ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨੌਕਰ ਉੱਥੇ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਸੱਕਿਆ।। ੬।।

ਰਾਜ ਪ੍ਰਭਾ ਇਕ ਰਾਜ ਦੁਲਾਰੀ।। ਰਾਜਾ ਕੌ ਪ੍ਰਾਨਨ ਤੇ ਪਜਾਰੀ।।
ਧੌਲਰ ਊਚ ਤਵਨ ਕੌ ਰਾਜੈ।। ਮਨੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਕੋਲ ਬਿਰਾਜੈ।। ੭।।

ਰਾਜਪ੍ਰਭਾ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਸੀ ਜੋ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰੀ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਸੁੰਦਰ ਮਹਲ ਮਾਨੋਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੂੰਹਦਾ ਸੀ।। ੭।।

ਤਪਤੀ ਨਦੀ ਤੀਰ ਤਿਹ ਬਹੈ।। ਸੂਰਜ ਸੁਤਾ ਤਾਹਿ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਪੰਛੀ ਤਹਾਂ ਚੁਗਤ ਅਤਿ ਸੋਹੈਂ।। ਹੇਰ ਨਿਹਾਰਨ ਕੋ ਮਨੁ ਮੋਹੈਂ।। ੮।।

ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਨਦੀ ਵਗਦੀ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਜਮਨਾ ਸੀ। ਓਥੇ ਪੰਛੀ ਦਾਣਾ ਚੁਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਹਰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਰਹੇ ਸਨ।। ੮।।

ਸੁੰਦਰ ਤਾਹਿ ਝਰੋਖੇ ਜਹਾਂ॥ ਕਾਢਜੋ ਆਨਿ ਰਾਇ ਮ੍ਰਿਗ ਤਹਾਂ॥
ਤੁਰੈ ਧਵਾਇ ਸ੍ਰਮਿਤ ਤਿਹ ਕੀਨੋ॥ ਸ੍ਰਿੰਗਨ ਤੇ ਸ੍ਰਿੰਗੀ ਗਹਿ ਲੀਨੋ॥ ੯॥

ਜਿਥੇ ਮਹਲ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਝਰੋਖੇ ਸਨ, ਰਾਜਾ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਓਥੇ ਲੈ ਆਇਆ ਰਾਜੇ ਨੇ ਘੋੜਾ ਭਜਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਥਕਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਿੰਗਾ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ॥ ੯॥

ਯਹ ਕੌਤਕ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤਾ ਨਿਹਾਰਜੋ॥ ਯਹੈ ਆਪਨੇ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਜੋ
ਮੈਂ ਅਬ ਹੀ ਇਹ ਨ੍ਰਿਪ ਕੌ ਬਰੌ॥ ਨਾਤਰ ਮਾਰਿ ਕਟਾਰੀ ਮਰੌ॥ ੧੦॥

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਇਸ ਖੇਡ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ ਜਾਂ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ॥ ੧੦॥

ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰਾਇ ਸੌ ਜੋਰੀ॥ ਕਾਹੂ ਪਾਸ ਜਾਤ ਨਹਿ ਤੋਰੀ॥
ਨੈਨ ਸੈਨ ਦੈ ਤਾਹਿ ਬਲਾਯੋ॥ ਮੈਨ ਭੋਗ ਤਹਿ ਸਾਥ ਕਮਾਯੋ॥ ੧੧॥

ਉਸਨੇ ਰਾਜਾ ਨਾਲ ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤ ਜੋੜ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਟੁੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਅੱਖ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ॥ ੧੧॥

ਐਸੀ ਫਬਤ ਦੁਹੁੰਨ ਕੀ ਜੋਰੀ॥ ਜਨੁਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਕਿਸ਼ੋਰੀ॥
ਦੁਹੂੰ ਹਾਥ ਤਿਹ ਕੁਚਨ ਮਰੋਰੈ॥ ਜਨ ਖੋਯੋ ਨਿਧਨੀ ਧਨੁ ਟੋਰੈ॥ ੧੨॥

ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਬ ਰਹੀ ਸੀ, ਮਾਨੋਂ ਰਾਧਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੋਣ। ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਚ ਮਰੋੜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮਾਨੋਂ ਕੋਈ ਨਿਰਧਨ ਧਨ ਲਭ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ॥ ੧੨॥

ਬਾਰ ਬਾਰ ਤਿਹ ਗਰੇ ਲਗਾਵੈ॥ ਜਨ ਕੰਦ੍ਰਪ ਕੋ ਦ੍ਰੱਪੁ ਮਿਟਾਵੈ॥
ਭੋਗਤ ਤਾਂਹਿ ਜੰਘ ਲੈ ਕਾਂਧੇ॥ ਜਨੁ ਦ੍ਵੈ ਮੈਨ ਤਰਕਸਨ ਬਾਂਧੇ॥ ੧੩॥

ਰਾਜਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਉਸਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਮਾਨੋਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਮਿਟਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਦੋਹਾਂ ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਰਖਕੇ ਉਹ ਇੰਝ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਦੋ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਬੱਧੇ ਹੋਣ॥ ੧੩॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੌ ਚੁੰਬਨ ਕੀਨੇ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਆਸਨ ਤ੍ਰਿਯ ਦੀਨੇ॥
ਗਹਿ ਗਹਿ ਤਾਸੋ ਗਰੇ ਲਗਾਈ॥ ਮਾਨਹੁ ਰੰਕ ਨਵੌ ਨਿਧਿ ਪਾਈ॥ ੧੪॥

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚੁੰਮਣ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਬਣਾਏ, ਬਾਰ ਬਾਰ ਉਸਨੂੰ ਫੜਕੇ ਗਲ੍ਹ ਨਾਲ ਲਾਇਆ, ਮਾਨੋਂ ਕਿਸੇ ਨਿਰਧਨ ਨੂੰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ॥ ੧੪॥

ਸਵੈਯਾ।। ਮੀਤ ਅਲਿੰਗਨ ਆਸਨ ਚੁਬੰਨ ਕੀਨੇ ਅਨੇਕ ਤੇ ਕੌਨ ਗਨੈ।।
ਮੁਸਕਾਤ ਲਜਾਤ ਕਛੂ ਲਲਤਾ ਸੁ ਬਿਲਾਸ ਲਸੈ ਪਿਯ ਸਾਥ ਤਨੈ।।
ਝਮਕੈ ਜਰ ਜੇਬ ਜਰਾਇਨ ਕੀ ਦਮਕੈ ਮਨੋ ਦਾਮਨਿ ਬੀਚ ਘਨੈ।।
ਲਖਿ ਨੈਕੁ ਪ੍ਰਭਾ ਸਜਨੀ ਸਭ ਹੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਰਹੀ ਅਤਿ ਰੀਸਿ ਮਨੈ।। ੧੫।।

ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚੁੰਮਣ ਅਤੇ ਆਸਣ ਕੀਤੇ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੀ ਸ਼ਰਮਾਉਂਦੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਰਹੀ। ਉਸਦੇ ਜਰੀ ਵਾਲੇ ਕਪੜੇ ਇੰਝ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਭ ਸਖੀਆਂ ਈਰਖਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।। ੧੫।।

ਕੰਚਨ ਸੇ ਤਨ ਹੈ ਰਮਨੀਯ ਦ੍ਰਿਗਚਲ ਚੰਚਲ ਹੈ ਅਨਿਯਾਰੇ।।
ਖੰਜਨ ਸੇ ਮਨ ਰੰਜਨ ਰਾਜਤ ਕੰਜਨ ਸੇ ਅਤਿ ਹੀ ਕਜਰਾਰੇ।।
ਰੀਝਤ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਲਖੇ ਛਬਿ ਮੈਨ ਮਨੋ ਦੋਊ ਸਾਂਚਨ ਢਾਰੇ।।
ਜੋਬਨ ਜੇਬ ਜਗੇ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁਭ ਬਾਲ ਬਨੇ ਦ੍ਰਿਗ ਲਾਲ ਤਿਹਾਰੇ।। ੧੬।।

ਉਸਦਾ ਸੋਨੇ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਤੇ ਚੰਚਲ ਨੈਣ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਖੰਜਣ ਵਾਂਗ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਦਿਲ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਵੀ ਸਭ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਕੋ ਸੱਚੇ ਨਾਲ ਦੋ ਕਾਮਦੇਵ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। "ਹੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੋਬਨ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨੈਣ ਲਾਲ ਲਾਲ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੜੇ ਸੋਹਣੇ ਲਗ ਰਹੇ ਹਨ"।। ੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪ੍ਰਿਤਿ ਦੁਹਨ ਕੀ ਅਤਿ ਬਢੀ ਤ੍ਰੀਯ ਪਿਯਾ ਕੇ ਮਾਹਿ।।
ਪਟ ਛੂਟਯੋ ਨਿਰਪਟ ਭਏ ਰਹਯੋ ਕਪਟ ਕਛੁ ਨਾਹਿ।। ੧੭।।

ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਦੀ ਦੋਨੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵਧੀ ਕਿ ਹੁਣ ਕੋਈ ਵੀ ਭੇਤ ਬਾਕੀ ਨਾ ਬਚਿਆ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਕ ਉਹ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਹੋ ਗਏ।। ੧੭।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਆਸਨ ਕਰੈਂ ਤਰੁਨ ਤਰੁਨਿ ਲਪਟਾਇ।।
ਮੋਦ ਦੁਹਨ ਕੋ ਅਤਿ ਬਢਯੋ ਗਨਨਾਂ ਗਨੀ ਨ ਜਾਇ।। ੧੮।।

ਉਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਨ ਬਣਾ ਕੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।। ੧੮।।

ਚੌਪਈ॥ ਚਿਮਟਿ ਚਿਮਟਿ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇਲ ਕਮਾਵੈ॥ ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤਰੁਨੀ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ॥
ਬਹਸਿ ਬਹਸਿ ਆਲਿੰਗਨ ਕਰਹੀ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੌ ਬਚਨ ਉਚਰਹੀ॥ ੧੯॥

ਚੰਬੜ ਚੰਬੜ ਕੇ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਸੁਖ ਪਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਉਹ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ॥ ੧੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਆਸਨ ਕਰੈ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੁਖ ਪਾਇ॥
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਸੁੰਦਰ ਰਮੈਂ ਚਿਮਟਿ ਚਿਮਟਿ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਇ॥ ੨੦॥

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣਾਂ ਤੋਂ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਅਤੇ ਚਿਮਟ ਚਿਮਟ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੨੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਅਮਲ ਮੰਗਾਏ॥ ਬਿਬਿਧਿ ਬਿਧਨ ਪਕਵਾਨ ਪਕਾਏ॥
ਦਾਰੂ ਪੋਸਤ ਔਰ ਧਤੂਰੋ॥ ਪਾਨ ਡਰਾਇ ਕੁਸੰਭੜੋ ਰੂਰੋ॥ ੨੧॥

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥ ਮੰਗਵਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਕਵਾਨ ਪਕਾਏ ਗਏ। ਸ਼ਰਾਬ ਪੋਸਤ, ਧਤੂਰਾ ਅਤੇ ਪਾਨ ਮੰਗਵਾਏ ਗਏ॥ ੨੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਮਿਤ ਆਫੂਆ ਕੀ ਬਰੀ ਖਾਇ ਚੜਾਈ ਭੰਗ॥
ਚਤੁਰ ਪਹਰ ਭੋਗਜੋ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਤਉ ਨ ਮੁਚਜੋ ਅਨੰਗ॥ ੨੨॥

ਤੇਜ ਅਫੀਮ ਅਤੇ ਭੰਗ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗੋਲੀ ਖਾ ਕੇ ਉਹ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਤਕ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹੇ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਾਮ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨ੍ਹਹੀਂ ਹੋਈ॥ ੨੨॥

ਤਰੁਨ ਤਰੁਨ ਤਰੁਨੀ ਤਰੁਨਿ ਤਰੁਨ ਚੰਦ੍ਰ ਕੀ ਜੌਨ॥
ਕੇਲ ਕਰੈਂ ਬਿਹਸੈਂ ਦੋਊ ਹਾਰਿ ਹਟੈ ਸੋ ਕੌਨ॥ ੨੩॥

ਉਹ ਗਭਰੂ ਅਤੇ ਮੁਟਿਆਰ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਜਵਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਚੰਦ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਤੇ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਹਾਰ ਕੇ ਹਟਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ॥ ੨੩॥

ਚਤਰ ਪੁਰਖ ਚਤੁਰਾ ਚਤੁਰ ਤਰੁਨ ਤਰੁਨਿ ਕੌ ਪਾਇ॥
ਬਿਹਸ ਬਿਹਸ ਲਾਵੈ ਗਰੇ ਛਿਨਕਿ ਨ ਛੋਰਜੋ ਜਾਇ॥ ੨੪॥

ਚਤਰ ਪੁਰਖ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਉਸਨੂੰ ਗਲ੍ਹ ਨਾਲ ਲਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਇਕ

ਪਲ ਲਈ ਵੀ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ॥ ੨੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੋ ਚਤੁਰਾ ਕੌ ਪਾਵੈ॥ ਕਬਹੂੰ ਨ ਛਿਨ ਚਿਤ ਤੇ ਬਿਸਰਾਵੈ॥
ਜੜ ਕੁਰੂਪ ਕੌ ਚਿਤਹਿ ਨ ਧਰੈ॥ ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚ ਤਾਹੀ ਤੌ ਬਰੈ।੨੫॥

ਜਦ ਚਤਰ ਵਿਅਕਤੀ ਚਤਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਅਤੇ ਕਰੂਪ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਮਨ ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੨੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚੰਦਨ ਕੀ ਚੌਕੀ ਭਲੀ ਕਾਸਟ ਦ੍ਰੂਮ ਕਿਹ ਕਾਜ॥
ਚਤੁਰਾ ਕੋ ਨੀਕੋ ਚਿਤਜੋ ਕਹਾ ਮੂੜ ਕੋ ਰਾਜ॥ ੨੬॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਦਨ ਦੀ ਚੌਕੀ ਇਕ ਵੱਡੇ ਰੁਖ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਤਰ ਦਾ ਮੇਲ ਇਕ ਮੂਰਖ ਦੇ ਰਾਜ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਕੇ ਹੈ॥ ੨੬॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਤਰੁਨਿ ਪਤਰਿਯਾ ਨੀਕ ਚਪਲ ਚੀਤਿ ਭੀਤਰ ਚੁਭਜੋ॥
ਅਧਿਕ ਪਿਯਰਵਾ ਮੀਤ ਕਬਹੂੰ ਨ ਬਿਸਰਤ ਹ੍ਰਿਦੈ ਤੇ॥ ੨੭॥

ਇਸਤਰੀ ਸੁੰਦਰ, ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਪਤਲੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪਿਆਰੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੱਡੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਹੁਣ ਕਦੇ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ॥ ੨੭॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਰੀਝ ਰਹੀ ਅਬਲਾ ਅਤਿ ਹੀ ਪਿਯ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਲਖੇ ਮਨ ਮਾਂਹੀ॥
ਸੋਚ ਬਿਚਾਰ ਤਜਜੋ ਸਭ ਸੁੰਦਰ ਨੈਨ ਸੋ ਨੈਨ ਮਿਲੇ ਮੁਸਕਾਂਹੀ॥
ਲਾਲ ਕੇ ਲਾਲਚੀ ਲੋਚਨ ਲੋਲ ਅਮੋਲਨ ਕੀ ਨਿਰਖੇ ਪਰਛਾਂਹੀ॥
ਮੱਤ ਭਈ ਮਨ ਮਾਨੋ ਪਿਯੋ ਮਦ ਮੋਹਿ ਰਹੀ ਮੁਖ ਭਾਖਤ ਨਾਂਹੀ॥ ੨੮॥

ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਰੀਝ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਨੈਣ ਮਿਲਦੇ ਹੀ ਉਹ ਹੱਸ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖਣ ਲਈ ਉਸਦੇ ਨੈਣ ਹਰ ਵੇਲੇ ਲਲਚਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਮਦਮਸਤ ਹੋਕੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਪਾ ਰਹੀ ਸੀ॥ ੨੮॥

ਸੋਭਤ ਸੁੱਧ ਸੁਧਾਰੇ ਸੇ ਸੁੰਦਰ ਜੋਬਨ ਜੋਤਿ ਜਗੇ ਜਰਬੀਲੇ॥
ਖੰਜਨ ਸੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਰਾਜਤ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਭਰੇ ਗਰਬੀਲੇ॥

ਬਾਨਨ ਸੇ ਮ੍ਰਿਗ ਬਾਰਨ ਸੇ ਤਰਵਾਰਨ ਸੇ ਚਮਕੇ ਚਟਕੀਲੇ।।
ਰੀਝਿ ਰਹੀ ਸਖਿ ਹੌਹੂੰ ਲਖੇ ਛਬਿ ਲਾਲ ਕੇ ਨੈਨ ਬਿਸਾਲ ਰਸੀਲੇ।। ੨੯।।

ਉਹ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜੋਬਨ ਜੋਤ ਨਾਲ ਯੁਕਤ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਬਖਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਨੈਣ ਹਨ। ਉਹ ਤੀਰਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਚਮਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੇ ਸਖੀ! ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਚਿਹਰੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰਸੀਲੇ ਨੈਣ ਵੇਖ ਕੇ ਰੀਝ ਰਹੀ ਹਾਂ।। ੨੯।।

ਭਾਂਤਿ ਭਲੀ ਬਿਨ ਸੰਗ ਅਲੀ ਜਬ ਤੇ ਮਨ ਭਾਵਨ ਭੇਟਿ ਗਈ ਹੌਂ।।
ਤਾਂ ਦਿਨ ਤੇਨ ਸੁਹਾਤ ਕਛੂ ਸੁ ਮਨੋ ਬਿਨੁ ਦਾਮਨ ਮੋਲ ਲਈ ਹੌਂ।।
ਭੌਹ ਕਮਾਨ ਕੋ ਤਾਨਿ ਭਲੇ ਦ੍ਰਿਗ ਸਾਇਕ ਕੇ ਜਨੁਘਾਇ ਘਈ ਹੌਂ।।
ਮਾਰਿ ਸੁਮਾਰਿ ਕਰੀ ਸਜਨੀ ਸੁਨਿ ਲਾਲ ਕੋ ਨਾਮੁ ਗੁਲਾਮ ਭਈ ਹੌਂ।। ੩੦।।

ਜਦ ਤੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹਾਂ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਲ ਦੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਟੁੱਟ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਦਾਸੀ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ।। ੩੦।।

ਬਾਰਿਜ ਨੈਨ ਜਿਤੀ ਬਨਿਤਾ ਸੁ ਬਿਲੋਕ ਕੈ ਬਾਨ ਬਿਨਾ ਬਧ ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ।।
ਬੀਰੀ ਚਬਾਤ ਨ ਬੈਠਿ ਸਕੈ ਬਿਸੰਭਾਰ ਭਈ ਬਹੁਧਾ ਬਰਰੈ ਹੈਂ।।
ਬਾਤ ਕਹੈ ਬਿਗਸੈ ਨ ਬਬਾਕੀ ਸੋ ਲੇਤ ਬਲਾਇ ~~ਸਭੈ ਬਲਿ~~ ਜੈਹੈਂ।।
ਬਾਲਮ ਹੇਤ ਬਿਯੋਮ ਕੀ ਬਾਮ ਸੁ ਬਾਰ ਅਨੇਕ ਬਜਾਰ ਬਕੈ ਹੈਂ।। ੩੧।।

ਕਮਲ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕਈ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਹੀ ਮਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪਾਨ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬੈਠ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਬੁੜ ਬੁੜ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਹੁਣ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਹੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਉਸ ਉਤੋਂ ਨਿਛਾਵਰ ਹੋਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪਰੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਵਿਕਣਗੀਆਂ।। ੩੧।।

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਸਖੀ ਛਬਿ ਹੇਰਿ ਰਿਸਾਈ।। ਤਾਕੇ ਕਹਜੋ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਈ।।
ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਨ੍ਰਿਪ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਯੋ।। ਦੁਹਿਤਾ ਕੇ ਮੰਦਿਰ ਚਲਿ ਆਯੋ।। ੩੨।।

ਇਕ ਸਖੀ ਉਸਦਾ ਚਿਹਰਾ ਵੇਖ ਕੇ ਈਰਖਾਲੂ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਉਸਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ

ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਾ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਿਆ।। ੩੨।।

ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਮੋ ਪਿਤੁ ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਕਰਿ ਆਯੋ।।
ਤਬ ਤਿਨ ਹ੍ਰਿਦੈ ਕਹਜੋ ਕਾ ਕਰੋ।। ਉਰ ਮਹਿ ਮਾਰਿ ਕਟਾਰੀ ਮਰੋ।। ੩੩।।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਦ ਉਸਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂ।। ੩੩।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਮਨ ਚੰਚਲਾ ਚਿਤ ਲਖੀ ਮੀਤ ਕਹਿਯੋ ਮੁਸਕਾਇ।।
ਤੈ ਚਿਤ ਕਜੋ ਬਜਾਕੁਲਿ ਭਈ ਮੁਹਿ ਕਹਿ ਭੇਦ ਸੁਨਾਇ।। ੩੪।।

ਜਦ ਉਹ ਬੇਚੈਨ ਅਤੇ ਚੰਚਲ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਹੜੀ ਗਲੋਂ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਈ ਏਂ, ਇਹ ਭੇਤ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸ।। ੩੪।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਕਹਿ ਤਾਹਿ ਸੁਨਾਯੋ।। ਯਾਤੇ ਮੋਰ ਹ੍ਰਿਦੈ ਡਰਪਾਯੋ।।
ਰਾਜਾ ਸੋ ਕਿਨਹੂੰ ਕਹਿ ਦੀਨੋ।। ਤਾਤੇ ਰਾਵ ਕੋਪ ਅਤਿ ਕੀਨੋ।। ੩੫।।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ, ਇਸ ਲਈ ਡਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ।। ੩੫।।

ਤਾ ਤੇ ਰਾਵ ਕ੍ਰੋਧ ਉਪਜਾਯੋ।। ਦੁਹੂੰਅਨ ਕੇ ਮਾਰਨਿ ਹਿਤ ਆਯੋ।
ਅਪਨੇ ਸੰਗ ਮੋਹਿ ਕਰਿ ਲੀਜੈ।। ਬਹੁਰਿ ਉਪਾਇ ਭਜਨ ਕੋ ਕੀਜੈ।। ੩੬।।

ਰਾਜਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਭੱਜਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੀਲਾ ਕਰੋ।। ੩੬।।

ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਰਾਜਾ ਹਸਿ ਪਰਿਯੋ।। ਤਾਕੋ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰਨ ਕਰਿਯੋ।।
ਹਮਰੋ ਕਛੂ ਸ਼ੋਕ ਨਹਿ ਕਰਿਯੈ।। ਤੁਮਰੀ ਜਾਨਿ ਜਾਨ ਤੇ ਡਰਿਯੈ।। ੩੭।।

ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜਾ ਹੱਸ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਚਿੰਤਾ ਮਤ ਕਰੋ ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਜਾਨ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਉਦਾਸ ਹਾਂ।। ੩੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਧ੍ਰਿਗ ਅਬਲਾ ਤੇ ਜਗਤ ਮੈ ਪਿਯ ਬਧ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਿ।।
ਪਲਕ ਏਕ ਜੀਯਤ ਰਹੈ ਮਰਹਿ ਨ ਜਮਧਰ ਮਾਰਿ।। ੩੮।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਜੀਣਾ ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ

ਜੀਊਂਦੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਨਾ ਜਾਏ।। ੩੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕੰਠਸਿਰੀ ਮਨਿ ਕੰਕਨ ਕੁੰਡਰ ਭੂਖਨ ਛੋਰਿ ਭਭੂਤ ਧਰੌਗੀ।।
ਹਾਰ ਬਿਸਾਰਿ ਹਜਾਰਨ ਸੁੰਦਰ ਪਾਵਕ ਬੀਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰੌਗੀ।।
ਜੂਝਿ ਮਰੌ ਕਿ ਗਰੌ ਹਿਮ ਮਾਂਝ ਟਰੋ ਨ ਤਊ ਹਠਿ ਤੋਹਿ ਬਰੌਗੀ।।
ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਨ ਕਾਜ ਕਿਸੂ ਸਖਿ ਪੀਯ ਮਰਜੋ ਲਖਿ ਹੌਹੂ ਮਰੌਗੀ।। ੩੯।।

ਗਲ ਦਾ ਹਾਰ, ਮਣੀ, ਕੰਗਣ, ਕੁੰਡਲ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਗਹਿਣੇ ਛਡ ਕੇ ਸਵਾਹ ਮਲ ਲਵਾਂਗੀ। ਹਜਾਰਾਂ ਸੁੰਦਰ ਹਾਰ ਭੁਲ ਕੇ ਅਗ ਵਿਚ ਸੜ ਮਰਾਂਗੀ। ਮੈਂ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਰ ਜਾਵਾਂ, ਬਰਫ ਵਿਚ ਗਲ ਜਾਵਾਂ, ਪਰ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨ੍ਹਹੀਂ ਰਹਾਂਗੀ। ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਮੇਰੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਹੇ ਸਖੀ! ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਮਰਦਾ ਵੇਖਕੇ ਮੈਂ ਵੀ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ।। ੩੯।।

ਚੌਪਈ।। ਬਿਹਸਿ ਕੁਅਰ ਯੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸ਼ੋਕ ਕਰੋ ਨਹਿ ਬਾਲ ਹਮਾਰੇ।।
ਹੌ ਅਬ ਏਕ ਉਪਾਯਹਿ ਕਰਿਹੋਂ।। ਜਾਤੇ ਤੁਮਰੋ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਰਿਹੋਂ।। ੪੦।।

ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਇਸਤਰੀ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਫਿਕਰ ਮੱਤ ਕਰ, ਮੈਂ ਇਕ ਉਪਾਅ ਕਰਾਂਗਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।। ੪੦।।

ਹਮਰੋ ਕਛੂ ਸ਼ੋਕ ਨਹਿ ਕੀਜੈ।। ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਆਨਿ ਮੁਹਿ ਦੀਜੈ।।
ਮੁਹਕਮ ਕੈ ਦਰਵਾਜੇ ਦਜਾਵਹੁ।। ਯਾ ਆਂਗਨ ਮਹਿ ਸੇਜ ਬਿਛਾਵਹੁ।। ੪੧।।

ਮੇਰੀ ਚਿੰਤਾ ਮੱਤ ਕਰ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਲਿਆ ਦੇ। ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਸੇਜ ਵਿਛਾ ਦੇ।। ੪੧।।

ਵਹੈ ਕਾਮ ਅਬਲਾ ਤਿਨ ਕਿਯੋ।। ਤੀਰ ਕਮਾਨਿ ਆਨਿ ਤਿਹ ਦਿਯੋ।।
ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਸੌ ਸੇਜ ਬਿਛਾਈ।। ਤਾ ਪਰ ਮੀਤ ਲਯੋ ਬੈਠਾਈ।। ੪੨।।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਲਿਆਕੇ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਪਲੰਘ ਵਿਛਾ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ।। ੪੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਅਬਲਾ ਚਿੰਤਾ ਕਰੀ ਜਿਯ ਤੇ ਭਈ ਨਿਰਾਸ।।
ਜੀਯੋ ਤ ਪਿਯ ਕੇ ਸਹਿਤ ਹੀ ਮਰੌ ਤ ਪਤਿ ਕੇ ਪਾਸ। ੪੩।।

ਫਿਰ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਮਨ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗੀ ਕਿ ਜੀਵਾਂਗੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਜੇ ਮਰਾਂਗੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਮਰਾਂਗੀ।। ੪੩।।

ਚੌਪਈ।। ਪਲਕਾ ਪਰ ਮੀਤਹਿ ਬੈਠਾਯੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੌ ਕੇਲ ਕਮਾਯੋ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗਨ ਭਰਹੀਂ।। ਜਿਯ ਅਪਨੇ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਕਰਹੀਂ।। ੪੪।।

ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਿਤਮ ਨੂੰ ਪਲਕਾਂ ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰੇ।। ੪੪।।

ਤਬ ਲੌ ਚਕ੍ਰਵਾਕ ਦੋ ਆਏ।। ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਦ੍ਰਿਗਨ ਲਖਿ ਪਾਏ।।
ਏਕ ਧਨੁ ਤਾਨਿ ਬਾਨ ਸੌ ਮਾਰਜੋ।। ਦੁਤਿਯਾ ਹਾਥ ਸਰ ਦੁਤਿਯ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ।। ੪੫।।

ਤਦ ਉਥੇ ਦੋ ਚਕਵੇ (ਪੰਛੀ) ਆ ਗਏ, ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਇਕ ਹੱਥ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਾ ਕੇ ਇਕ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਾ ਕੇ ਦੂਸਰਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੪੫।।

ਦੂਹੂੰ ਸਰਨ ਦੂਹੂੰਅਨ ਬਧ ਕੀਨੋ।। ਦੂਹੂੰਅਨ ਭੂੰਨਿ ਛਿਨਿਕ ਮਹਿ ਲੀਨੋ।।
ਤਿੰਨ ਦੁਹੂੰਅਨ ਦੁਹੂੰਅਨ ਕੋ ਖਾਯੋ।। ਸ਼ੰਕ ਛੋਰਿ ਪੁਨ ਕੇਲ ਕਮਾਯੋ।। ੪੬।।

ਦੋਹਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਝਟਪਟ ਭੁੰਨ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਖਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ੰਕਾ ਛੱਡ ਕੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਵਿਚ ਲਗ ਗਏ।। ੪੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਿਨ ਕੋ ਭੱਛਨ ਕਰਿ ਦੁਹਨ ਲੀਨੋ ਚਰਮ ਉਤਾਰਿ।।
ਪਹਿਰਿ ਦੁਹੁਨ ਸਿਰ ਪੈ ਲਯੋ ਪੈਠੇ ਨਦੀ ਮਝਾਰਿ।। ੪੭।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਕੇ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਚਮੜਾ ਖੰਬਾ ਸਮੇਤ ਲਾਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਪਾਕੇ ਦੋਵੇਂ ਨਦੀ ਵਿਚ ਵੜ ਗਏ।। ੪੭।।

ਚੌਪਈ।। ਚਕ੍ਰਵਾਰ ਸਭ ਕੋ ਤਿਨ ਜਾਨੈ।। ਮਾਨੁਖ ਕੈ ਨ ਕੋਊ ਪਹਿਚਾਨੈ।।
ਪੈਰਤ ਬਹੁ ਕੋਸਨ ਲਗਿ ਗਏ।। ਲਾਗਤ ਏਕ ਕਿਨਾਰੇ ਭਏ।। ੪੮।।

ਸਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਕਵੇ ਸਮਝਣ ਲਗੇ, ਮਨੁੱਖ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ। ਤਰਦੇ ਤਰਦੇ ਉਹ ਕਈ ਕੋਹ ਨਿਕਲ ਗਏ ਅਤੇ ਇਕ ਥਾਂ ਕੰਢੇ ਜਾ ਲਗੇ।। ੪੮।।

ਦੋ ਹੈ ਦੋਊ ਅਰੂੜਿਤ ਭਏ।। ਚਲਿ ਕਰਿ ਦੇਸ ਆਪਨੇ ਗਏ।।
ਤਾਕੌ ਲੈ ਪਟਰਾਨੀ ਕੀਨੋ।। ਚਿਤ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਦੂਰਿ ਕਰਿ ਦੀਨੋ।। ੪੯।।

ਦੋ ਘੋੜਿਆਂ ਉਤੇ ਦੋਵੇਂ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਚਲ ਪਏ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਪਟਰਾਣੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।। ੪੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਛਿਯਨ ਕੋ ਪੋਛਤ ਪਿਤੁ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਬਚਾਇ।।
ਪੰਖੀ ਹੀ ਸਭ ਕੋ ਲਖੈ ਮਾਨੁਖ ਲਖਜੋ ਨ ਜਾਇ।। ੫੦।।

ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਨਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਨਜ਼ਰ ਬਚਾਕੇ ਉਹ ਨਿਕਲੇ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁਖ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪੰਛੀ ਹੀ ਸਮਝਿਆ।। ੫੦।।

ਦੇਸ ਆਨਿ ਅਪਨੇ ਬਸੇ ਤਿਯ ਕੋ ਸਦਨ ਬਨਾਇ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਸੋ ਰਮੈ ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਮੋਦ ਬਢਾਇ।। ੫੧।। ੧।।

ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਉਸ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮਹਲ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਆਕੇ ਵਸ ਗਏ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲਗੇ।। ੫੧।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਗਿਆਰਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੧੧੧।। ੨੧੫੫।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਗਿਆਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੧੧੧।। ੨੧੫੫।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਚਿੱਤਰ ਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਸੂਰ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਹੁਤੋ ਸਮਰਕੰਦ ਕੇ ਮਾਹਿ।।
ਤਾਕੇ ਤੂੱਲਿ ਨਰੇਸ਼ ਕੋ ਔਰ ਜਗਤ ਮੈ ਨਾਹਿ।। ੧।।

ਸੂਰਸੈਨ ਸਮਰਕੰਦ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।। ੧।।

ਚਿੱਤ੍ਰਕਲਾ ਰਾਨੀ ਹੁਤੀ ਬਡਭਾਗਨਿ ਤਿਹ ਠੌਰ।।
ਰੂਪ ਸੀਲ ਲੱਜਾ ਗੁਨਨ ਤਾ ਕੇ ਤੁਲਿ ਨ ਔਰ।। ੨।।

ਸਮਰਕੰਦ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸਦੀ ਰਾਣੀ ਚਿੱਤਰਕਲਾ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਰੂਪ, ਸੀਲਤਾ, ਲਜਿਆ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾਕੀ ਨ੍ਰਿਪ ਆਗਜਾ ਮਹਿ ਰਹਈ।। ਸੋਈ ਕਰੈ ਜੁ ਵਹ ਹਸ ਕਹਈ।।
ਆਗਜਾ ਦੇਸ ਸਕਲ ਤਿਹ ਮਾਨੈ।। ਰਾਨੀ ਕੋ ਰਾਜਾ ਪਹਿਚਾਨੈ।। ੩।।

ਰਾਜਾ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਉਹ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਹੀ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਪੂਰਾ ਦੇਸ਼ ਉਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਰਾਜਾ ਮੰਨਦੇ ਸਨ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਤਾਕੋ ਨਿਰਖਿ ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਸਿ ਭਜੋ ਪੀਯ।।
ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਗ੍ਰਿਹਿ ਤਾਕੇ ਰਹੈ ਔਰ ਨ ਹੇਰਤ ਤ੍ਰੀਯ।। ੪।।

ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜਾ ਉਸਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਸਦੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਤਵਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਇਕ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ਭੋਗ ਕਰੈ ਤਿਹ ਸਾਥ ਬਿਚਾਰਯੋ।।
ਰੈਨਿ ਭਈ ਜਬ ਹੀ ਲਖਿ ਪਾਯੋ।। ਪਠੈ ਦੂਤ ਗ੍ਰਿਹਿ ਤਾਂਹਿ ਬੁਲਾਯੋ।। ੫।।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਵੇਖੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ। ਜਦ ਰਾਤ ਪਈ ਤਾਂ ਇਕ ਦੂਤ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।। ੫।।

ਤਾ ਸੌ ਬੋਲਿ ਅਧਿਕ ਰਤਿ ਮਾਨੀ।। ਪਰ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰਿ ਅਪਨੀ ਪਹਿਚਾਨੀ।।
ਤਾਕੌ ਚਹਤ ਸਦਨ ਮੈਂ ਲ੍ਯਾਵੈ।। ਨਿਜੁ ਨਾਰੀ ਤੇ ਅਤਿ ਡਰ ਪਾਵੈ।। ੬।।

ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਸੀ।। ੬।।

ਯਹੈ ਬਾਤ ਚਿਤ ਮੈ ਮਥਿ ਰਾਖੀ।। ਕੇਲ ਸਮੇਂ ਤਾਸੌ ਯੌ ਭਾਖੀ।।
ਤਾਕੌ ਕਹਿਯੋ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਬਰਿਹੌਂ।। ਰਾਂਕਹੁ ਤੇ ਰਾਨੀ ਲੈ ਕਰਿਹੌਂ।। ੭।।

ਇਹੋ ਗੱਲ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰਖੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਨਿਰਧਨ ਤੋਂ ਰਾਣੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।। ੭।।

ਜਬ ਯੌ ਬਚਨ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਰਾਜ ਹੇਤ ਹਿਯਰੋ ਹੁਲਸਾਯੋ।।
ਅਬ ਹੌ ਹੈ ਤ੍ਰਿਯ ਰਹੀ ਤਿਹਾਰੇ।। ਬਰਜੋ ਚਹੋ ਤਬ ਬਰੋ ਪਿਯਾਰੇ।। ੮।।

ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਰਾਜ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਲਲਚਾ ਉਠਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਜੀਅ ਚਾਹੇ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਵੋ।। ੮।।

ਏਕ ਬਾਤ ਮੈਂ ਤੁਮੈ ਬਖਾਨੋ।। ਮੇਰੋ ਬਚਨ ਸਾਚ ਜੌ ਮਾਨੋ।।
ਜੌ ਜੀਯਤ ਲੌ ਨੇਹ ਨਿਬਾਹੋ।। ਤੌ ਤੁਮ ਆਜੁ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਮੁਹਿ ਬ੍ਯਾਹੋ।। ੯।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਚ ਮੰਨਣਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਫਿਰ ਹੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ।। ੯।।

ਜਾ ਸੋ ਨੇਹੁ ਨੈਕਹੂੰ ਕੀਜੈ।। ਤਾਕੌ ਪੀਠਿ ਜਿਯਤ ਨਹਿ ਦੀਜੈ।।
ਤਾਕੀ ਬਾਹ ਬਿਹਸਿ ਕਰਿ ਗਹਿਯੈ।। ਪ੍ਰਾਨ ਜਾਤ ਲੌ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਿਬਹਿਯੈ।। ੧੦।।

ਜਿਸ ਨਾਲ ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿੰਦਗਾਨੀ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਪਿਠ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਉਸਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦ ਤਕ ਪ੍ਰਾਣ ਹਨ, ਪਿਆਰ ਨਿਭਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।। ੧੦।।

ਯਹ ਰਾਨੀ ਜੋ ਧਾਮ ਤਿਹਾਰੈ।। ਤਾਕੌ ਡਰ ਹੈ ਹਿਯੈ ਹਮਾਰੈ।।
ਤੁਮਹੂੰ ਅਤਿ ਤਾਕੇ ਬਸਿ ਪਜਾਰੇ।। ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰਨ ਕੇ ਮਾਰੇ।। ੧੧।।

ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਜਿਹੜੀ ਰਾਣੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਡਰ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਜੰਤਰ ਮੰਤਰ ਅਤੇ ਤੰਤਰ ਕਾਰਨ ਉਸਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ ਹੋ।। ੧੧।।

ਹੌ ਅਬ ਏਕ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਨਾਊਂ।। ਜਾਤੇ ਤੁਮ ਸੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਪਾਊਂ।।
ਸਕਲ ਸਤੀ ਕੋ ਸਾਜ ਸਵਰਿਹੌਂ।। ਅਰੁਨ ਬਸਤ੍ਰ ਅੰਗਨ ਮੈਂ ਕਰਿਹੌਂ।। ੧੨।।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਦੀ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਜੈਸੇ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਪਾ ਸਕਾਂ। ਮੈਂ ਸਤੀ ਦਾ ਵੇਸ ਬਣਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਲਾਲ ਕਪੜੇ ਪਾਵਾਂਗੀ।। ੧੨।।

ਤੁਮ ਤਹ ਇਹ ਰਾਨੀ ਸੰਗ ਲੈਕੈ।। ਐਯਹੁ ਆਪੁ ਚਿੰਡੋਲ ਚੜੈਕੈ।।
ਤੁਮਹੂੰ ਆਪੁ ਮੋਹਿ ਸਮਝੈਯਹੁ।। ਰਾਨੀ ਕੌ ਮਮ ਤੀਰ ਪਠੈਯਹੁ।। ੧੩।।

ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਲੈ ਆਉਣਾ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਭੇਜਣਾ।। ੧੩।।

ਕਹਬੇ ਹੁਤੀ ਸਕਲ ਤਿਨ ਭਾਖੀ।। ਸੋ ਸਭ ਰਾਇ ਚਿੱਤ ਮੈ ਰਾਖੀ।।
ਨਿਸੁਪਤਿ ਛਪਜੋ ਦਿਨਿਸਿ ਚੜਿ ਆਯੋ।। ਬਾਮ ਸਤੀ ਕੋ ਭੇਸ ਬਨਾਯੋ।। ੧੪।।

ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਜੋ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਮਝ ਲਿਆ। ਜਦ ਚੰਦ ਡੁਬਿਆ ਤਾਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸਤੀ ਦਾ ਵੇਸ ਬਣਾ ਲਿਆ।। ੧੪।।

ਦਿਨ ਭੇ ਚਲੀ ਸਤੀ ਹਠ ਕੈਕੈ।। ਊਚ ਨੀਚ ਸਭਹਿਨ ਸੰਗ ਲੈਕੈ।।
ਤ੍ਰਿਯ ਸਹਿਤ ਰਾਜਾ ਹੂੰ ਆਯੋ।। ਆਨਿ ਸਤੀ ਕੋ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ।। ੧੫।।

ਦਿਨ ਚੜਦਿਆਂ ਹੀ ਹਠੀ ਸਤੀ ਸਭ ਊਚ ਨੀਚ ਛੱਡ ਕੇ ਚੱਲ ਪਈ। ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਰਾਜਾ ਵੀ ਓਥੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਸਤੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ।। ੧੫।।

ਨ੍ਰਿਪ ਤਿਹ ਕਹਿਯੋ ਸਤੀ ਨਹਿ ਹੂਜੈ।। ਮੋਤੈ ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਕੋ ਲੀਜੈ।।
ਹੇ ਰਾਨੀ ਤੁਮਹੂੰ ਸਮਝਾਵੋ।। ਜਰਤ ਅਗਨ ਤੇਂ ਯਾਹਿ ਬਚਾਵੋ।। ੧੬।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਇਸਤਰੀ ਤੂੰ ਸਤੀ ਨਾ ਹੋ, ਇਸ ਦੇ ਇਵਜ਼ ਮੈਥੋਂ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਲੈ ਲਾ। ਹੇ ਰਾਣੀ ਤੂੰ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਅਤੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਮਰਨ ਤੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈ।। ੧੬।।

ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਨੀ ਤਾਕੌ ਸਮਝਾਯੋ।। ਬਿਹਸਿ ਸਤੀ ਯੌ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਯਹ ਧਨ ਹੈ ਕਿਹ ਕਾਜ ਹਮਾਰੇ।। ਸੁਨੋ ਰਾਵ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹੌ ਤਿਹਾਰੇ।। ੧੭।।

ਰਾਣੀ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ। ਤਦ ਸਤੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰਾਜਾ! ਸੁਣੋ, ਇਹ ਧਨ ਮੇਰੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ"।। ੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨੁ ਰਾਨੀ ਤੋਸੋਂ ਕਹੌ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਮਹਾਰਾਜ।।
ਪਿਯ ਕਾਰਨ ਜਿਯ ਮੈਂ ਤਜੌ ਯਹ ਧਨ ਹੈ ਕਿਹ ਕਾਜ।। ੧੮।।

ਹੇ ਰਾਣੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਾਣ ਛੱਡ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਇਹ ਧਨ ਮੇਰੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ।। ੧੮।।

ਪਰ ਧਨ ਗਨੌ ਪਖਾਨ ਸੋ ਪਰ ਪਤਿ ਪਿਤਾ ਸਮਾਨ।।
ਪਿਯ ਕਾਰਨ ਜਿਯ ਮੈ ਤਜੌ ਸੁਰਪੁਰ ਕਰੌ ਪਯਾਨ।। ੧੯।।

ਪਰਾਏ ਧਨ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਵਰਗਾ ਅਤੇ ਪਰਾਏ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਸਮਾਨ ਮੰਨਦੀ ਹੋਈ ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਲਈ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗਕੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੀ ਹਾਂ।। ੧੯।।

ਚੌਪਈ।। ਪੁਨਿ ਰਾਜੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ।। ਏਤੇ ਹਠ ਜਿਨਿ ਕਰੋ ਪਿਯਾਰੀ।।
ਪ੍ਰਾਨ ਪਤਨ ਆਪਨ ਜਿਨਿ ਕੀਜੈ।। ਆਧੋ ਰਾਜ ਹਮਾਰੋ ਲੀਜੈ।। ੨੦।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹ ਕਿ ਹੇ ਇਸਤਰੀ! ਏਨਾ ਹੱਠ ਨਾ ਕਰ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਮਤ ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਬਦਲੇ ਮੇਰਾ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਲੈ ਲਾ।। ੨੦।।

ਕੌਨ ਕਾਜ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ ਹਮਾਰੈ।। ਸਦਾ ਰਹੋ ਇਹ ਧਾਮ ਤਿਹਾਰੈ।।
ਮੈਂ ਜੁਗ ਚਾਰਿ ਲਗੈ ਨਹਿ ਥੀਹੌ। ਪਿਯ ਕੇ ਮਰੇ ਬਹੁਰਿ ਮੈ ਜੀਹੌ।। ੨੧।।

ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਰਾਜਾ! ਇਹ ਰਾਜ ਮੇਰੇ ਕਿਸ ਕੰਮ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੀ

ਰਹੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਚਾਰ ਜੁੱਗਾਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਰਹਾਂਗੀ, ਪਰ ਸਤੀ ਹੋ ਕੇ ਪਤੀ ਦੇ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮੈਂ ਜੀਉਂਦੀ ਰਹਾਂਗੀ।। ੨੧।।

ਤਬ ਰਾਨੀ ਨ੍ਰਿਪ ਬਹੁਰਿ ਪਠਾਈ।। ਯਾਕੋ ਕਹੋ ਬਹੁਰਿ ਤੁਮ ਜਾਈ।।
ਜਯੋਂ ਤਯੋਂ ਯਾਤੇ ਯਾਹਿ ਨਿਵਰਿਯਹੁ।। ਜੋ ਵਹ ਕਹੈ ਵਹੈ ਤੁਮ ਕਰਿਯਹੁ।। ੨੨।।

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਘਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਇਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਸਮਝਾਓ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ"।। ੨੨।।

ਤਬ ਰਾਨੀ ਤਾ ਪੈ ਚਲਿ ਗਈ।। ਬਾਤ ਕਰਤ ਬਹੁਤੈਂ ਬਿਧਿ ਭਈ।।
ਕਹਿਯੋ ਸਤੀ ਸੋ ਬਚ ਮੈ ਕਹੂੰ।। ਇਨ ਤੇ ਹੋਇ ਨ ਸੋ ਹਠ ਗਹੂੰ।। ੨੩।।

ਤਦ ਰਾਣੀ ਖੁਦ ਚੱਲ ਓਥੇ ਆਈ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਉਸ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਸਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਮੰਨੋ ਤਦ ਮੈਂ ਹੱਠ ਛੱਡਦੀ ਹਾਂ।। ੨੩।।

ਰਨਿਯਹਿ ਕਹਿਯੋ ਸਤੀ ਪਤਿ ਦੈਹੌ।। ਮੋਰੇ ਅੱਗ੍ਰ ਦਾਸਿਨੀ ਹ੍ਵੈਹੋ।।
ਤਵ ਦੇਖਤ ਤੇਰੋ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਊਂ।। ਤਵ ਘਟ ਦੈ ਸਿਰ ਨੀਰ ਭਰਾਊਂ।। ੨੪।।

ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾਂ ਪਤੀ ਦੇ ਦੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਾਸੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ, ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਤੂੰ ਸਿਰ ਤੇ ਘੜਾ ਰੱਖਕੇ ਪਾਣੀ ਭਰਿਆ ਕਰੇਂਗੀ ।। ੨੪।।

ਰਾਨੀ ਕਹਿਯੋ ਪਤਿਹਿ ਤੁਹਿ ਦੈਹੌਂ।। ਤੋਰੇਂ ਅਗ੍ਰ ਦਾਸਿਨੀ ਹ੍ਵੈ ਹੌਂ।।
ਦ੍ਰਿਗ ਦੇਖਤ ਨਿਰਪ ਤੁਹਿ ਰਮਵਾਊਂ।। ਗਗਰੀ ਬਾਰਿ ਸੀਸ ਧਰਿ ਲਜਾਊਂ।। ੨੫।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪਤੀ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਾਣੀ ਭਰਾਂਗੀ। ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਗਾਗਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਿਆਇਆ ਕਰਾਂਗੀ।। ੨੫।।

ਪਾਵਕ ਬੀਚ ਸਤੀ ਜਿਨਿ ਜਰੋ।। ਕਛੂ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਹਮੈ ਉਚਰੋ।।
ਜੌ ਤੂੰ ਕਹੈਂ ਤ ਤੋਕੌ ਬਹਿਹੌ।। ਰਾਂਕਹੁ ਤੇ ਰਾਨੀ ਤੁਹਿ ਕਰਿਹੌਂ।। ੨੬।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਸਤੀ ਤੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਨਾ ਸੜ ਅਤੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਕੁਝ ਕਹਿ, ਜੇ ਤੂੰ ਕਹੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਰੰਕ ਤੋਂ ਤੈਨੂੰ ਰਾਣੀ ਬਣਾ ਲਵਾਂਗੀ।। ੨੬।।

ਯੌਂ ਕਹਿ ਪਕਰਿ ਬਾਂਹ ਤੇਂ ਲਯੋ।। ਡੋਰੀ ਬੀਚ ਡਾਰਿ ਕਰਿ ਦਯੋ।।
ਤੁਮ ਤ੍ਰਿਯ ਜਿਨਿ ਪਾਵਕ ਮੋਂ ਜਰੋ।। ਮੋਹੂ ਕੋ ਭਰਤਾ ਲੈ ਕਰੋ।। ੨੭।।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਰਾਣੀ ਬਣਾ ਲਿਆ।। ੨੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਭਹਿਨ ਕੇ ਦੇਖਤ ਤਿਸੈ ਲਯੋ ਬਿਵਾਨ ਚੜਾਇ।।
ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਾਕੋ ਬਰਜੋ ਰਾਨੀ ਕਿਯੋ ਬਨਾਇ।। ੨੮।। ੧।।

ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਬਿਬਾਣ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਧਾਰਣ ਔਰਤ ਤੋਂ ਰਾਣੀ ਬਣਾ ਲਿਆ।। ੨੮।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਬਾਰਹਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੧੧੨।। ੨੧੯੩।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਬਾਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੧੧੨।। ੨੧੯੩।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਤੇਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰ

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਬਡੋ ਬੰਗਸ ਮੈ ਬਡਭਾਗ।।
ਊਚ ਨੀਚ ਤਾਕੈ ਪ੍ਰਜਾ ਰਹੀ ਚਰਨ ਸੌ ਲਾਗ।। ੧।।

ਬੰਗ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਵਡਭਾਗੀ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਵਡੀਆਂ ਅਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਦਾਸ ਸਨ।। ੧।।

ਚੌਪਈ।। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੁਅਰਿ ਤਾਕੇ ਪਟਰਾਨੀ।। ਜਾਨਕੁ ਛੀਰ ਸਿੰਧ ਮਥਿਆਨੀ।।
ਨੈਨ ਦਿਪੈ ਨੀਕੇ ਕਜਰਾਰੇ।। ਲਖੇ ਹੋਤ ਲਲਨਾ ਮਤਵਾਰੇ।। ੨।।

ਉਸਦੀ ਪਟਰਾਣੀ ਕਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਦੁਧ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕ ਕੇ ਕਢੀ ਹੋਵੇ। ਉਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਮਸਤ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਗਭਰੂ ਮਦਹੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰੂਪ ਦਿਪੈਂ ਤਾਕੋ ਅਮਿਤ ਸੋਭਾ ਮਿਲਤ ਅਪਾਰ।।
ਹੇਰਿ ਰਾਇ ਕੋ ਚਿਤ ਬਧਯੋ ਸਕਤ ਨ ਬਹੁਰਿ ਉਬਾਰ।। ੩।।

ਉਸਦੀ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਪਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਨ ਸਦਾ ਉਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਹੁਣ ਉਸਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾਸੌ ਨੇਹ ਰਾਵ ਕੋ ਭਾਰੀ।। ਨ੍ਰਿਪਹੂੰ ਕੋ ਅਤਿ ਚਾਹਤ ਪਜਾਰੀ।।
ਦੁਹੂੰਅਨ ਪਰਮ ਪ੍ਰੀਤ ਭੀ ਐਸੀ।। ਸੀਤਾ ਸੋ ਰਘੁਨਾਥਨ ਵੈਸੀ।। ੪।।

ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਮ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੀ।। ੪।।

ਏਕ ਹੇਰਿ ਤ੍ਰਿਯ ਰਾਵ ਲੁਭਾਨੋ।। ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਸੰਗ ਨੇਹ ਘਟ ਮਾਨੋ।।
ਜਬ ਇਹ ਕਿਸ਼ਨ ਕੁਅਰਿ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਰਾਜਾ ਪੈ ਚਿਤ ਤੇ ਖੁਨਸਾਈ।। ੫।।

ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਨ ਲਲਚਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਘਟ ਗਿਆ। ਜਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ।। ੫।।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੁਅਰਿ ਚਿਤ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਈ।। ਮਨ ਮੈ ਘਾਤ ਯਹੈ ਲਹਰਾਈ।।
ਦੁਹਕਰਿ ਕਰਿ ਮੈ ਆਜੁ ਸੁ ਕਰਿਹੋਂ।। ਨ੍ਰਿਪਹ ਸੰਘਾਰਿ ਆਪੁ ਪੁਨਿ ਮਰਿਹੋਂ।। ੬।।

ਕਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਤਿ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਅਜ ਮੈਂ ਐਸਾ ਕੁਕਰਮ ਕਰੂੰਗੀ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਰਾਨੀ ਚਿਤ ਤੇ ਜਰੀ ਮਨ ਮੈ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਇ।।
ਜਜੋਂ ਸੀਸੋ ਸਰ ਕੇ ਲਗੇ ਤੂਟਿ ਤਰਕ ਦੈ ਜਾਇ।। ੭।।

ਤਦ ਰਾਣੀ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਇੰਝ ਤਿੜਕ ਪਈ ਜਿਵੇਂ ਤੀਰ ਲਗਣ ਨਾਲ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।। ੭।।

ਪਠੈ ਦੂਤ ਰਾਜੈ ਤੁਰਤ ਲੀਨੀ ਤਰੁਨਿ ਬੁਲਾਇ।।
ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਰਿ ਝਖਕੇਤੁ ਕੋ ਸੋਇ ਰਹੈ ਸੁਖੁ ਪਾਇ।। ੮।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੂਤ ਭੇਜ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਸੁਖਪੂਰਵਕ ਸੌਂ ਗਏ।। ੮।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਐਸੇ ਰਾਨੀ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਜਮਧਰ ਲਏ ਹਾਥ ਮੋ ਆਈ।।
ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਪਤਿ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਘਾਰਜੋ।। ਤਾ ਪਾਛੇ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਮਾਰਜੋ।। ੯।।

ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੯।।

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਾਰਿ ਮਾਸ ਤ੍ਰਿਯ ਤਵਨ ਕੋ ਰਾਂਧਿ ਲਯੋ ਤਿਹ ਕਾਲ॥
ਸਦਨ ਏਕ ਉਮਰਾਵ ਕੇ ਭੇਜ ਦਯੋ ਤਤਕਾਲ॥ ੧੦॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸਦਾ ਮਾਸ ਪਕਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੦॥

ਮਾਸ ਜਾਨਿ ਤਾਕੋ ਤੁਰਤੁ ਚਾਬਿ ਗਏ ਸਭ ਸੋਇ॥
ਭਲੋ ਭਲੋ ਸਭ ਕੋ ਕਹੈ ਭੇਦ ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਇ॥ ੧੧॥

ਸਾਰੇ ਮਾਸ ਸਮਝ ਕੇ ਖਾ ਗਏ ਅਤੇ "ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ" ਕਹਿਣ ਲਗੇ। ਕੋਈ ਵੀ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥ ੧੧॥

ਹਾਥ ਪਾਵ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸਕਲ ਸੰਗ ਮੁਤਹਰੀ ਤੋਰਿ॥
ਸੀੜਨ ਪਰ ਤੇ ਆਨਿ ਕੈ ਦਯੋ ਧਰਨਿ ਕਹ ਛੋਰਿ॥ ੧੨॥

ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮੁਗਦਰ ਨਾਲ ਭੰਨ ਕੇ ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੨॥

ਮਦਰਾ ਕੇ ਮਦ ਸੋ ਛਕਜੋ ਉਰ ਜਮ ਧਰ ਕੀ ਖਾਇ॥
ਸੀੜ੍ਹਿਨ ਤੇ ਖਿਸਕਤ ਨ੍ਰਿਪਤ ਪਰਯੋ ਧਰਨਿ ਪਰ ਆਇ॥ ੧੩॥

ਉਹ ਰਾਜਾ ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਮਰਵਾਕੇ ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਆ ਡਿੱਗਾ॥ ੧੩॥

ਸ੍ਰੋਨਤ ਸੋ ਭੀਜਤ ਭਈ ਸਕਲ ਧਰਨਿ ਸਰਬੰਗ॥
ਆਨਿ ਤਰੇ ਰਾਜਾ ਪਰਜੋ ਲਗੇ ਕਟਾਰੀ ਅੰਗ॥ ੧੪॥

ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਖੂਨ ਨਾਲ ਭਿੱਜ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਕਟਾਰ ਖਾਕੇ ਥਲੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਡਿੱਗਾ॥ ੧੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਮਰਜੋ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਲਖਿ ਪਾਯੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਹ੍ਵੈ ਦੁਖਿਤ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਕੌਨ ਕਾਲ ਗਤਿ ਕਰੀ ਹਮਾਰੀ। ਰਾਜਾਜੂ ਚੁਭਿ ਮਰੇ ਕਟਾਰੀ॥ ੧੫॥

ਜਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣ ਲੱਗੀ। 'ਕਾਲ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਹ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਜੀ ਕਟਾਰ ਦੇ ਚੁੱਭ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਰ ਗਏ ਹਨ"॥ ੧੫॥

ਜਬ ਰਾਨੀ ਹ੍ਵੈ ਦੀਨ ਉਘਾਯੋ॥ ਬੈਠੇ ਸਭ ਲੋਗਨ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ॥
ਤਾਕੋ ਸਭ ਪੂਛਨਿ ਮਿਲਿ ਆਏ॥ ਕੋਨੈ ਦੁਸ਼ਟ ਰਾਵਜੂ ਘਾਏ॥ ੧੬॥

ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ। ਸਭ ਪੁਛਣ ਲਗੇ ਕਿ ਕਿਸ ਦੁਸ਼ਟ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।। ੧੬।।

ਤ਼ਬ ਰਾਨੀ ਅਤਿ ਦੁਖਿਤ ਬਖਾਨਜੋ।। ਤਾਕੋ ਭੇਦ ਕਛੂ ਨ ਪਛਾਨਜੋ।।
ਪ੍ਰਥਮ ਰਾਵਜੂ ਮਾਸੁ ਮੰਗਾਯੋ।। ਆਪੁ ਭਖਜ਼ੋ ਕਛੁ ਭ੍ਰਿਤਨ ਪਠਾਯੋ।। ੧੭।।

ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸਦਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕੁਝ ਮਾਸ ਮੰਗਵਾਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਆਪ ਖਾਧਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੧੭।।

ਪੁਨਿ ਰਾਜਾਜੂ ਅਮਲ ਮੰਗਾਯੋ।। ਆਪੁ ਪਿਯੋ ਕਛੁ ਹਮੈ ਪਿਯਾਯੋ।।
ਪੀਏ ਕੈਂਫ ਕੈ ਅਤਿ ਮਤਿ ਭਏ।। ਸੁਧਿ ਮੈ ਹੁਤੇ ਬਿਸੁਧਿ ਹ੍ਵੈ ਗਏ।। ੧੮।।

ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਮੰਗਵਾਈ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਉਸ ਆਪ ਪੀਤੀ ਕੁਝ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਈ। ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਮਤਵਾਲ਼ੇ ਹੋ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ।। ੧੮।।

ਮਦ ਸੌ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਭਏ ਮਤਵਾਰੇ।। ਖੇਲ ਕਾਜ ਗ੍ਰਿਹਿ ਓਰ ਪਧਾਰੇ।।
ਬਸਿ ਹ੍ਵੈ ਅਧਿਕ ਕਾਮ ਕੇ ਗਯੋ।। ਮੇਰੋ ਹਾਥ ਹਾਥ ਗਹਿ ਲਯੋ।। ੧੯।।

ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਗੁੱਟ ਹੋਕੇ ਰਾਜਾ ਜੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਲਈ ਮੇਰੇ ਵਲ ਆਏ। ਕਾਮ ਵੱਸ ਹੋਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ।। ੧੯।।

ਪਾਵ ਖਿਸਤ ਪੌਰਿਨ ਤੇ ਭਯੋ।। ਅਧਿਕ ਮੱਤ ਮੈਂਥੋ ਗਿਰਿ ਗਯੋ।।
ਉਰ ਤੇ ਉਗਰਿ ਕਟਾਰੀ ਲਾਗੀ।। ਤਾਂਤੇ ਦੇਹ ਰਾਵ ਜੂ ਤਜਾਗੀ।। ੨੦।।

ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਪੈਰ ਖਿਸਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਹੱਥੋਂ ਵੀ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਕਿਰਪਾਣ ਨਿਕਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਵੱਜ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਣ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ।। ੨੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੀੜ੍ਹਿਨ ਤੇ ਰਾਜਾ ਗਿਰਜੋ ਪਰਜੋ ਧਰਨਿ ਪਰ ਆਨਿ।।
ਚੁਬੀ ਕਟਾਰੀ ਪੇਟ ਮੈ ਤਾਤੇ ਤਜਿਯੋ ਪ੍ਰਾਨ।। ੨੧।।

ਰਾਜ਼ਾ ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਾ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਟਾਰ ਢਿਡ ਵਿਚ ਖੁਭ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ।। ੨੧।।

ਚੌਪਈ।। ਸਭਨ ਸੁਨਤ ਯੌਂ ਕਥਾ ਉਚਾਰੀ।। ਜਮਧਰ ਵਹੇ ਬਹੁਰਿ ਉਰਿ ਮਾਰੀ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਿਯ ਮਾਰਿ ਪ੍ਰਾਨ ਨਿਜੁ ਦੀਨੋ।। ਚਰਿਤ ਚੰਚਲਾ ਐਸੋ ਕੀਨੋ।। ੨੨।। ੧।।

ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹੀ ਕਟਾਰ ਆਪਣੇ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਮਾਰਕੇ

ਮਰ ਗਈ। ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ।। ੨੨।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਤੇਰਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੧੧੩।। ੨੨੦੫।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕ ਸੌ ਤੇਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੧੧੩।। ੨੨੦੫।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਚੌਦਵਾਂ

ਕਥਾ ਸ੍ਰਿੰਗੀ ਰਿਸ਼ੀ ਅਤੇ ਵੇਸਵਾ

ਸਵੈਯਾ।। ਏਕ ਮਹਾਂ ਬਨ ਬੀਚ ਬਸੈ ਮੁਨਿ ਸ੍ਰਿੰਗ ਧਰੇ ਰਿਖ ਸ੍ਰਿੰਗ ਕਹਾਯੋ।।
ਕੌਨਹੂੰ ਖਜਾਲ ਬਿਭਾਂਡਵ ਜੂ ਮ੍ਰਿਗਿਯਾ ਹੂੰ ਕੀ ਕੋਖਿਹੂੰ ਤੇ ਉਪਜਾਯੋ।।
ਹੋਤ ਭਯੋ ਤਪਸੀ ਤਬ ਤੇ ਜਬ ਤੇ ਬੁਧਿ ਲੈ ਸੁਧਿ ਕੋ ਠਹਰਾਯੋ।।
ਰੈਨਿ ਦਿਨਾ ਰਘੁਨਾਥ ਭਜੈ ਕਬਹੂੰ ਪੁਰ ਭੀਤਰ ਭੂਲ ਨ ਆਯੋ।। ੧।।

ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਸ੍ਰਿੰਗ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਰਿਸ਼ੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਵਿਭਾਂਡਕ ਰਿਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਹਿਰਨੀ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਹੀ ਤਪਸਿਆ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੋਇਆ ਕਦੀ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ।। ੧।।

ਬੀਚ ਕਰੈ ਤਪਸਜਾ ਬਨ ਕੇ ਮੁਨਿ ਰਾਮ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ।।
ਨ੍ਹਾਨ ਕਰੈ ਨਿੱਤ ਧਜਾਨ ਧਰੈ ਮੁਖ ਬੰਦ ਰਰੈ ਹਰਿ ਕੀ ਲਿਵ ਲਾਵੈ।।
ਰੀਤਿ ਚਲੈ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਨ ਕੀ ਤਨ ਕਸ਼ਟ ਸਹੈ ਮਨ ਕੋ ਨ ਡੁਲਾਵੈ।।
ਭੂਖਿ ਪਿਆਸ ਲਗੈ ਜਬ ਹੀ ਤਬ ਕਾਨਨ ਤੇ ਚੁਨਿ ਕੈ ਫਲ ਖਾਵੈ।। ੨।।

ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਹੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤੀ ਜੋੜ ਲੈਂਦਾ। ਉਹ ਖਟ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਸ਼ਟ ਝਲ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਡੋਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਭੁੱਖ ਪਿਆਸ ਲਗਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਫਲ ਚੁਣ ਕੇ ਖਾ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੨।।

ਕਾਲ ਬਿਤੀਤ ਭਯੋ ਇਹ ਰੀਤਿ ਪਰਜੋ ਦੁਰਭਿਛ ਤਹਾਂ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।।

ਬੀਜ ਰਹਜੋ ਨਹਿ ਏਕ ਤਹਾਂ ਸਭ ਲੋਕ ਕਨੇਕਨ ਕੌ ਤਰਸਾਯੋ॥
ਜੇਤੇ ਪੜੇ ਬਹੁ ਬਿੱਪ੍ਰ ਹੁਤੇ ਤਿਨ ਕੌ ਤਲ ਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ॥
ਕੌਨ ਕੁਕਾਜ ਕਿਯੋ ਕ਼ਹੋ ਮੈ ਜਿਹ ਤੈਂ ਭ੍ਰਿਤ ਲੋਕਨ ਜੀਵਨ ਪਾਯੋ॥ ੩॥

ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਣ ਤੇ ਉਸ ਦੇਸ ਵਿਚ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ। ਅਨਾਜ ਦਾ ਇਕ ਵੀ ਦਾਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਲੋਕ ਦਾਣੇ ਦਾਣੇ ਨੂੰ ਤਰਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸਿਆਣੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਭੈੜਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੀਂਹ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਿਹਾ॥ ੩॥

ਰਾਜ ਕਹੀ ਜਬ ਯੌ ਤਿਨ ਕੌ ਤਬ ਬਿੱਪ੍ਰ ਸਭੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੇ॥
ਰੀਤ ਚਲੈਂ ਰਜਨੀਤਨ ਕੀ ਤੁਮ ਕੋਊ ਨ ਦੇਖਿਯੋ ਪਾਪ ਤਿਹਾਰੇ॥
ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਮੈ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਮੈ ਸਭ ਹੂੰ ਮਿਲ ਕ੍ਰੋਰਿ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰੇ॥
ਸ੍ਰਿੰਗੀ ਰਿਖੀ ਮੁਨ ਆਏ ਤਵਾਲਯ ਯਾਹੀ ਚੁਭੈ ਚਿਤ ਬਾਤ ਹਮਾਰੇ॥ ੪॥

ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦੇ ਹੋ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਭੈੜਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਫਿਰ ਸਾਰਿਆ ਨੇ ਸਿਮਰਤੀਆ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਉੱਤੇ ਅਨੇਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਮੱਤ ਹੋਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ੍ਰਿੰਗ ਰਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥ ੪॥

ਜੌ ਚਿਤ ਬੀਚ ਰੁਚੈ ਮਹਾਰਾਜ ਬੁਲਾਇਕੈ ਮਾਨਸ ਸੋਈ ਪਠੈਯੈ॥
ਕੌਨੈ ਉਪਾਇ ਬਿਭਾਂਡਵ ਕੋ ਸੁਤ ਯਾ ਪੁਰ ਬੀਥਨ ਮੈਂ ਬਹਿਰੈਯੈ॥
ਦੇਸ ਬਸੈ ਫਿਰਿ ਕਾਲ ਨਸੈ ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਸਾਚ ਇਹੈ ਠਹਿਰੈਯੈ॥
ਜੌ ਨਹਿ ਆਵੈ ਤੋ ਪੂਤ ਭਿਜਾਇ ਕਿ ਆਪਨ ਜਾਇ ਉਤਾਇਲ ਲਯੈਯੈ॥ ੫॥

ਜੇ ਮਹਾਰਾਜ ਠੀਕ ਸਮਝਣ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਭਾਂਡਵ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰਿੰਗੀ ਨੂੰ ਇਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਦ ਉਹ ਵਸੇਗਾ ਤਾਂ ਕਾਲ ਨੱਸ ਜਾਏਗਾ। ਜੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜਕੇ ਜਾਂ ਖੁਦ ਆਪ ਜਾਕੇ ਤੁਰੰਤ ਲੈ ਆਓ॥ ੫॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਭ੍ਰਿਤ ਮਿਤ ਪੂਤ ਪਠਾਇ ਰਾਜਾ ਅਤਿ ਹਾਯਲ ਭਯੋ॥
ਆਪਨਹੂੰ ਲਪਟਾਇ ਚਰਨ ਰਹਜੋ ਆਯੋਨ ਮੁਨਿ॥ ੬॥

ਸੇਵਕਾਂ ਮਿਤਰਾਂ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਵੀ ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਬੇਚੈਨ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਉਹ ਖੁਦ

ਮੁਨੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਪਰ ਮੁਨੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ॥ ੬॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬੈਠਿ ਬਿਚਾਰ ਕੀਯੋ ਸਭ ਲੋਗਨ ਕੌਨ ਉਪਾਇ ਕਹੋ ਅਬ ਕੀਜੈ॥
ਆਪਹਿ ਜਾਇ ਥਕ੍ਯੋ ਹਮਰੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਰਿਖਿ ਤੌ ਅਜਹੂੰ ਨਹਿ ਭੀਜੈ॥
ਜੋ ਤਿਹ ਲ੍ਯਾਇ ਬੁਲਾਇ ਯਹਾਂ ਤਿਹ ਕੌ ਯਹ ਦੇਸ ਦੁਧਾ ਕਰਿ ਦੀਜੈ॥
ਯਾਤੇ ਲ੍ਯਾਇ ਸਬੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਇ ਮੁਨੀ ਸੁਖ ਪਾਇ ਸਭੈ ਤਪੁ ਛੀਜੈ॥ ੭॥

ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਹਿ ਕੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਉਪਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਰਾਜਾ ਵੀ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਥੱਕ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਰਿਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਜੋ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਇਥੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਲਿਆਵੇਂਗਾ ਉਸਨੂੰ ਅੱਧਾ ਰਾਜਪਾਟ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਡਾ ਰਾਜਾ ਤਾਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਘਰ ਆ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੁਨੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਤਪ ਦਾਅ ਉਤੇ ਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥ ੭॥

ਪਾਤ੍ਰ ਸਰੂਪ ਹੁਤੀ ਤਿਹ ਠੌਰ ਸੋਊ ਚਲਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਈ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕੀ ਬਾਤ ਸਭੈ ਕਹਿ ਕੈ ਮੁਖ ਤੇ ਸਭ ਹੀ ਸਮੁਝਾਈ॥
ਪਾਨ ਚਬਾਇ ਚਲੀ ਤਿਤ ਕੋ ਮਨ ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਕੋ ਬਿਰਮਾਈ॥
ਅਨੰਦ ਲੋਕ ਭਏ ਤਜਿ ਸ਼ੋਕ ਸੁ ਸ਼ੋਕ ਕੀ ਬਾਤ ਸਭੈ ਬਿਸਰਾਈ॥ ੮॥

ਉਥੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਵੇਸਵਾ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਚਲਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਆਈ। ਉਸਨੇ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਈ। ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚਬਦੀ ਹੋਈ ਦੇਵ-ਦਾਨਵਾਂ ਦੇ ਮਨ ਲਲਚਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਉਹ ਚਲ ਪਈ, ਉਹਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਦੁਖ ਭੁਲ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ॥ ੮॥

ਕਾ ਬਪੁਰੋ ਮੁਨਿ ਹੈ ਸੁਨਿ ਹੇ ਨ੍ਰਿਪ ਨੈਕ ਜੋ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਨ ਪੈਹੌ॥
ਰੂਪ ਦਿਖਾਇ ਤਿਸੈ ਉਰਝਾਇ ਸੁ ਬਾਤਨ ਸੌ ਅਪਨੇ ਬਸਿ ਕੈਹੌ॥
ਪਾਗ ਬੰਧਾਇ ਜਟਾਨ ਮੁੰਡਾਇ ਸੁ ਤਾ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਇ ਤਵਾਲਯ ਲਯੈ ਹੌ॥
ਕੌਤਿਕ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਇਹ ਨਾਥ ਤਵਾਨਨ ਤੌਂ ਟੂਕ ਆਇ ਸੁ ਪੈਹੌ॥ ੯॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ " ਹੇ ਰਾਜਾ! ਉਹ ਮੁਨੀ ਵਿਚਾਰਾ ਕੀ ਚੀਜ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਵਲ ਵੇਖੇਗਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਉਲਝਾ ਲਵਾਂਗੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਜਟਾਵਾਂ ਕਟਵਾਕੇ, ਪਗੜੀ ਬੰਨ੍ਹਾ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਲੈ ਆਵਾਂਗੀ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ,

ਉਹ ਖੁਦ ਆਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖਵਾਇਗਾ"।। ੯।।

ਕੇਤਿਕ ਬਾਤ ਸੁਨੋ ਮੁਹਿ ਹੈ ਨ੍ਰਿਪ ਤਾਰਨ ਤੋਰਿ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਲਜੈਹੌਂ।।
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਕਹਾ ਨਰ ਹੈਂ ਬਰ ਦੇਵਨ ਕੋ ਛਿਨ ਮੈਂ ਬਸਿ ਕੈਹੌਂ।।
ਦਜੋਸ ਕੇ ਬੀਚ ਚੜੈ ਹੌ ਨਿਸਾਕਰ ਰੈਨਿ ਸਮੈ ਰਵਿ ਕੋ ਪ੍ਰਗਟੈ ਹੌਂ।।
ਗਜਾਰਹ ਰੁੱਦ੍ਰਨ ਕੋ ਹਰਿ ਕੌ ਬਿਧਿ ਕੀ ਬੁਧਿ ਕੋ ਬਿਧਿ ਸੌ ਬਿਸਰੈਹੌਂ। ੧੦।।

"ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੈਂ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਤਾਰੇ ਤੋੜ ਲਿਆਵਾਂਗੀ, ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਕੀ ਹਨ ਮੈਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀ। ਮੈਂ ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਚੰਦ ਅਤੇ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਗਿਆਰਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵਜੀ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਆਦਿ ਸਭ ਦੇ ਹੋਸ਼ ਉੜਾ ਦੇਵਾਂਗੀ"।। ੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਐਸੇ ਬਚਨ ਉਚਾਰਿ ਤ੍ਰਿਯ ਤਹ ਕੇ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨ।।
ਪਲਕ ਏਕ ਬੀਤੀ ਨਹੀਂ ਤਹਾਂ ਪਹੂੰਚੀ ਆਨਿ।। ੧੧।।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।। ੧੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਦੇਖਿ ਤਪੋ ਧਨ ਕੌ ਬਨਮਾਨਨਿ ਮੋਹਿ ਰਹੀ ਮਨ ਮੈਂ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ।।
ਖਾਤ ਬਿਭਾਂਡਵ ਜੂ ਫਲ ਥੇ ਤਿਨ ਡਾਰਿਨ ਸੋ ਪਕਵਾਨ ਲਗਾਯੋ।
ਭੂਖ ਲਗੀ ਜਬ ਹੀ ਮੁਨਿ ਕੌ ਤਬ ਹੀ ਤਹ ਠੌਰ ਛੁਧਾਤਰ ਆਯੋ।।
ਤੇ ਫਲ ਖਾਇ ਰਹਜੋ ਬਿਸਮਾਇ ਮਹਾਂ ਮਨ ਭੀਤਰ ਮੋਦ ਬਢਾਯੋ।। ੧੨।।

ਉਹ ਤਪਸਥਾਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਵਿਭਾਂਡਵ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਲਈ ਫਲਾਂ ਦ ਥਾਂ ਉਸ ਅਗੇ ਸੁੰਦਰ ਪਕਵਾਨ ਰਖ ਦਿੱਤੇ। ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਜਦ ਭੁਖ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਆਇਆ ਉਹ ਫਲ ਅਤੇ ਪਕਵਾਨ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਵਾਦੀ ਲਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ।। ੧੨।।

ਸੋਚ ਬਿਚਾਰ ਕੀਯੋ ਚਿਤ ਮੋ ਮੁਨਿ ਏ ਫਲ ਦੈਵ ਕਹਾ ਉਪਜਾਯੋ।।
ਕਾਨਨ ਮੈ ਨਿਰਖੇ ਨਹਿ ਨੇਤ੍ਰਨ ਆਜੁ ਲਗੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਚਬਾਯੋ।।
ਕੈ ਮਘਵਾ ਬਲੁ ਕੈ ਛਲੁ ਕੈ ਹਮਰੇ ਤਪ ਕੋ ਅਵਿਲੋਕਨ ਆਯੋ।।
ਕੈ ਜਗਦੀਸ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਮੋ ਪਰ ਮੋਰੇ ਰਿਝਾਵਨ ਕਾਜ ਬਨਾਯੋ।।੧੩।।

ਮੁਨੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਫਲ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜ ਤਕ

ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੀ ਖਾਧੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਇੰਦਰ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਤਪ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆ ਗਿਆ ਜਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੧੩।।

ਆਨੰਦ ਯੌ ਉਪਜਜੋ ਮਨ ਮੈਂ ਮੁਨਿ ਚੌਂਕ ਰਹਜੋ ਬਨ ਕੇ ਫਲ ਖੈਕੈ।।
ਕਾਰਨ ਹੈ ਸੁ ਕਛੂ ਇਨ ਮੈ ਕਹਿ ਐਸੇ ਰਹਜੋ ਚਹੂੰ ਓਰ ਚਿਤੈਕੈ।।
ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਧਰੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰਿ ਠਾਢੀ ਤਹਾਂ ਮਨਮੋਦ ਬਢੈਕੈ।।
ਸੋਭਿਤ ਹੈ ਮਹਿ ਭੂਖਨਪੈ ਮਹਿਭੂਖਨ ਕੌ ਮਨੋ ਭੂਖਿਤ ਕੈ ਕੈ।। ੧੪।।

ਜਦ ਫਲ ਖਾਕੇ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਚੌਂਕ ਪਿਆ। ਉਹ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਵੇਖਕੇ ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਕਿ ਇਸ ਪਿਛੇ ਜਰੂਰ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਸੁੰਦਰੀ ਬੜੀ ਸੱਜ ਧੱਜ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿਤ ਖੜੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਚੌਂਕ ਪਿਆ। ਉਹ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਵੇਖਕੇ ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਕਿ ਇਸ ਪਿਛੇ ਜਰੂਰੀ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਵੇਖਿਆ ਇਕ ਸੁੰਦਰੀ ਬੜੀ ਸੱਜ ਧੱਜ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿਤ ਖੜੀ ਹੈ। ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਵਾਂਗ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।। ੧੪।।

ਜੋਬਨ ਜੇਬ ਜਗੇ ਅਤਿ ਹੀ ਇਕ ਮਾਨਨਿ ਕਾਨਨ ਬੀਚ ਬਿਰਾਜੈ।।
ਨੀਲ ਨਿਚੋਲ ਸੇ ਨੈਨ ਲਸੈ ਦੁਤਿ ਦੇਖਿ ਮਨੋਜਵ ਕੋ ਮਨੁ ਲਾਜੈ।।
ਕੋਕ ਕਪੋਤ ਕਲਾਨਿਧਿ ਕੇਹਰਿ ਕੀਰ ਕੁਰੰਗ ਕਹੀ ਕਿਹ ਕਾਜੈ।।
ਸ਼ੋਕ ਮਿਟੈ ਨਿਰਖੇ ਸਭ ਹੀ ਛਬਿ ਆਨਦ ਕੌ ਹਿਯ ਮੈਂ ਉਪਰਾਜੈ।। ੧੫।।

ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਆਉਣ ਕਾਰਨ, ਉਸਦਾ ਜੋਬਨ ਹੋਰ ਵੀ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਨੈਣ ਨੀਲ ਕੰਵਲ ਵਰਗੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੋਕ, ਕਪੋਤ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ, ਸ਼ੇਰ, ਤੋਤਾ ਅਤੇ ਹਿਰਨ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬੇਅਰਥ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਭ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰ ਅਤੇ ਪੰਛੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।। ੧੫।।

ਚਿੱਤ ਬਿਚਾਰ ਕਿਯੋ ਅਪਨੇ ਮਨ ਕੋ ਮੁਨਿ ਹੈ ਯਹ ਤਾਹਿ ਨਿਹਾਰੌ।।
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਕਿ ਜੱਛ ਭੁੰਜਗ ਕਿਧੋ ਨਰ ਦੇਵਰ ਦੇਵ ਬਿਚਾਰੌ।।
ਰਾਜਕੁਮਾਰਿ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ ਕੋਊ ਤਾ ਪਰ ਆਜ ਸਭੈ ਤਨ ਵਾਰੌ।।
ਯਾਹੀ ਕੇ ਤੀਰ ਰਹੌ ਦਿਨ ਰੈਨਿ ਕਰੌ ਤਪਸਜਾ ਤਨ ਬੀਚ ਬਿਹਾਰੌ।। ੧੬।।

ਇਹ ਮੁਨੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ, ਜੱਛ, ਭੁਜੰਗ, ਨਰਦੇਵ ਆਦਿ ਕਿਸ ਵਿਚੋਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਉਤੇ ਮੈਂ ਨਿਛਾਵਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਰਾਤ ਦਿਨ ਇਸ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਾਂਗਾ ਅਤੇ ਤਪਸਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਾਂਗਾ।। ੧੬।।

ਜਾਇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਿਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਸੁਨਿ ਬਾਤ ਕਹੋ ਹਮ ਸੌ ਤੁਮ ਕੋ ਹੈਂ।।
ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਕੀ ਦੁਹਿਤਾ ਕਿਧੌ ਰਾਮ ਕੀ ਬਾਮ ਹੁਤੀ ਬਨ ਸੋ ਹੈਂ।।
ਰਾਜਸਿਰੀ ਕਿਧੌਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਿ ਤੂੰ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗਨ ਕੇ ਮਨ ਮੋ ਹੈਂ।।
ਸਾਚ ਉਚਾਰੁ ਸਚੀ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਕਿ ਤੁਹੀ ਰਤਿ ਹੈ ਪਤ ਕੋ ਮਗੁ ਜੋ ਹੈਂ।। ੧੭।।

ਮੁਨੀ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, "ਕੀ ਤੂੰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤੇ ਜਾਂ ਦੈਂਤ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਏਂ ਜਾਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਰਾਮ ਦੀ ਸੀਤਾ ਏਂ, ਜੱਛਾਂ ਅਤੇ ਨਾਗਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਕੀ ਤੂੰ ਰਾਣੀ ਜਾਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਏਂ ? ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸੱਚ ਦੱਸ ਕੀ ਤੂੰ ਸ਼ੱਚੀ ਏਂ, ਪਾਰਬਤੀ ਏਂ ਜਾਂ ਰੱਤੀ ਏਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਰਾਹ ਵੇਖ ਰਹੀ ਏਂ ?"।। ੧੭।।

ਨਾਥ ਸਚੀ ਰਤਿ ਹੌ ਨ ਸ਼ਿਵਾ ਨਹਿ ਹੌਗੀ ਨ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਕੀ ਜਾਈ।।
ਰਾਜਸਿਰੀ ਨਹਿ ਜੱਛ ਭੁੰਜਗਨਿ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਨਹੀ ਉਪਜਾਈ।।
ਰਾਮ ਕੀ ਬਾਮ ਨ ਹੋ ਅਥਿਤੀਸ ਰਿਖੀਸ ਉਦਾਲਕ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਈ।।
ਏਕ ਜੁਗੀਸ ਸੁਨੇ ਤੁਮਹੂੰ ਤਿਹ ਤੇ ਤੁਮਰੇ ਬਰਬੇ ਕਹ ਆਈ।। ੧੮।।

ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਨਾਥ! ਨਾ ਮੈਂ ਸ਼ੱਚੀ ਹਾਂ, ਨਾ ਹੀ ਰੱਤੀ, ਨਾ ਪਾਰਬਤੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਕੋਈ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਨਾ ਹੀ ਰਾਣੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜੱਛ, ਨਾਗ ਜਾਂ ਦੇਵ ਦੈਂਤਾ ਦੀ ਕੰਨਿਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਕ ਜੋਗੀਰਾਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੀ ਬਹੁਤ ਵਡਿਆਈ ਸੁਣੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਰਚਾਉਣ ਆਈ ਹਾਂ।। ੧੮।।

ਚੰਚਲ ਨੈਨ ਕਿ ਚੰਚਲਤਾਈ ਸੋ ਟਾਮਨ ਸੋ ਤਿਹ ਕੋ ਕਰਿ ਦੀਨੋ।।
ਹਾਵ ਸੁ ਭਾਵ ਦਿਖਾਇ ਘਨੇ ਛਿਨਕੇਕ ਬਿਖੈ ਮੁਨਿ ਜੂ ਬਸਿ ਕੀਨੋ।।
ਪਾਗ ਬੰਧਾਇ ਜਟਾਨ ਮੁੰਡਾਇ ਸੁ ਭੂਖਨ ਅੰਗ ਬਨਾਇ ਨਵੀਨੋ।।
ਜੀਤਿ ਗੁਲਾਮ ਕਿਯੋ ਅਪਨੌ ਤਿਹ ਤਾਪਸ ਤੇ ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਕਰਿ ਲੀਨੋ।। ੧੯।।

ਉਸਦੇ ਚੰਚਲ ਨੈਣਾਂ ਨੇ ਮੁਨੀ ਉਤੇ ਜਾਦੂ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਹਾਵ ਭਾਵ ਵਿਖਾ

ਕੇ ਮੁਨੀ ਝਟਪਟ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਉਸਦੀਆਂ ਜਟਾਵਾਂ ਮੁੰਨਕੇ ਉਸੱਨੂੰ ਪਗੜੀ ਬੰਨਵਾ ਕੇ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸੇਵਕ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਤੋਂ ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।। ੧੯।।

ਤਾਪਸਤਾਈ ਕੋ ਤਯਾਗ ਤਪੀਸ਼੍ਵਰ ਤਾ ਤ੍ਰਿਯ ਪੈ ਚਿਤ ਕੈ ਉਰਝਾਯੋ।।
ਪਾਇ ਪ੍ਰਤੋਤਮ ਕੌ ਤਰੁਨੀ ਤਨ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰਿ ਅਸ਼ੋਕੁ ਪਜਾਯੋ।।
ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕ ਬਿਹਾਰਤ ਸੁੰਦਰ ਸਾਤ ਸੁਤਾ ਖਟ ਪੂਤ੍ਰਪ ਜਾਯੋ।।
ਤਯਾਗ ਦਯੋ ਬਨ ਕੋ ਬਸਿਬੋ ਪੁਰ ਭੀਤਰ ਕੋ ਬਸਿਯੋ ਮਨ ਭਾਯੋ।। ੨੦।।

ਤਪ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਹ ਮੁਨੀ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਵਿਚ ਮਨ ਲਾ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ਉਸ ਰਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਈ। ਅਨੇਕਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸੱਤ ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਛੇ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਹੁਣ ਉਸ ਤਪਸਵੀ ਨੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਨਗਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ।। ੨੦।।

ਏਕ ਮਹਾਂ ਬਨ ਹੈ ਸੁਨਿ ਹੋ ਮੁਨਿ ਆਜੁ ਚਲੈ ਤਹ ਜਾਇ ਬਿਹਾਰੈ।।
ਫੂਲ ਘਨੇ ਫਲ ਰਾਜਤ ਸੁੰਦਰ ਫਲਿ ਰਹੇ ਜਮੁਨਾ ਕੇ ਕਿਨਾਰੈ।।
ਤਯਾਗ ਬਿਲੰਬ ਚਲੋ ਤਿਤ ਕੋ ਤੁਮ ਕਾਨਨ ਸੋ ਰਮਨੀਯ ਨਿਹਾਰੈ।।
ਕੇਲ ਕਰੈ ਮਿਲਿ ਆਪਸ ਮੈ ਦੋਊ ਕੰਦ੍ਰਪ ਕੌ ਸਭ ਦ੍ਰੱਪ ਨਿਵਾਰੈ।। ੨੧।।

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਮੁਨੀ! ਇਥੇ ਲਾਗੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਜੰਗਲ ਹੈ, ਅਜ ਓਥੇ ਚੱਲ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੀਏ। ਓਥੇ ਬੜੇ ਸੰਘਣੇ ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਫਲ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਜਮਨਾਂ ਦੇ ਕੰਢੇ ਪਰਫੁਲਤ ਹਨ। ਇਸ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਝਟ ਓਥੇ ਚਲੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਇਸ ਜੰਗਲ ਨਾਲੋਂ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਮਣੀਕ ਹੈ। ਆਓ ਓਥੇ ਚਲੀਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਵੀ ਗ਼ਰੂਰ ਤੋੜ ਦੇਈਏ।। ੨੧।।

ਕਾਨਨ ਜੋਤਿਕ ਥੇ ਤਿਹ ਦੇਸ ਸਭੈ ਅਥਿਤੇਸ ਕੋ ਬਾਲ ਦਿਖਾਏ।।
ਕਾਂਖ ਤੇ ਕੰਕਨ ਕੁੰਡਲ ਕਾਢਿ ਜਰਾਵਕਿ ਜੇਬ ਜਰੇ ਪਹਿਰਾਏ।।
ਮੋਹਿ ਰਹਿਯੋ ਤਿਹ ਕੌ ਲਖਿਕੈ ਮੁਨਿ ਜੋਗ ਕੈ ਨਯਾਸ ਸਭੈ ਬਿਸਰਾਏ।।
ਕਾਹੂੰ ਪ੍ਰਬੋਧ ਕਿਯੋਨਹਿ ਤਾਕਹ ਆਪਨਹੀ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮੈ ਮੁਨਿ ਆਏ।। ੨੨।।

ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਜੰਗਲ ਸਨ, ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਉਸ ਪ੍ਰਾਹਣੇਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਏ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੋਟਲੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਕੰਗਣ, ਕੁੰਡਲ ਅਤੇ ਜੜਾਊ ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਲਏ। ਮੁਨੀ ਇਹ ਸਭ

ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਯੋਗ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਿਯਮ ਦਰਸਾਏ। ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵਾਪਿਸ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ।। ੨੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਾਤ ਸੁਤਾ ਆਗੇ ਕਰੀ ਤੀਨੁ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਸੁਤ ਲੀਨ।।
ਇਕ ਕਾਂਧੇ ਇਕ ਕਾਂਖ ਮੈਂ ਖਸ਼ਟਮ ਮੁਨਿ ਸਿਰ ਦੀਨ।। ੨੩।।

ਸਤਾਂ ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਤਿੰਨਾ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਇਕ ਨੂੰ ਉਸ ਮੋਢੇ ਤੇ ਬਿਠਾ ਲਿਆ, ਇਕ ਨੂੰ ਬਗਲ ਵਿਚ ਅਤੇ ਛੇਵੇਂ ਨੂੰ ਮੁਨੀ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ।। ੨੩।।

ਤੋਟਕ ਛੰਦ।।

ਪੁਰ ਮੈਂ ਰਿਖਿ ਆਇ ਸੁਨੇ ਜਬ ਹੀ।। ਜਨ ਪੂਜਨ ਤਾਂਹਿ ਚਲੇ ਸਭ ਹੀ।।
ਚਿਤ ਭਾਂਤਹਿ ਭਾਂਤਿ ਅਨੰਦਿਤ ਹ੍ਵੈ।। ਬ੍ਰਿਧ ਬਾਲਨ ਜ੍ਵਾਨ ਰਹਯੋਂ ਘਰਕ੍ਵੈ।। ੨੪।।

ਨਗਰ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਦ ਰਿਸ਼ੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਲਈ ਭੱਜ ਪਏ। ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਖੁਸ਼ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆ, ਬਾਲਕ ਅਤੇ ਬੁਢਾ ਕੋਈ ਵੀ ਘਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ।। ੨੪।।

ਸਭ ਹੀ ਕਰ ਕੁੰਕਮ ਫੂਲ ਲੀਏ।। ਮੁਨਿ ਊਪਰ ਵਾਰਿ ਕੈ ਡਾਰਿ ਦੀਏ।।
ਲਖਿ ਕੈ ਤਿਨ ਕੌ ਰਿਖਿ ਯੌ ਹਰਖਯੋ।। ਤਬ ਹੀ ਘਨ ਸਾਵਨ ਜਯੋਂ ਬਰਖਯੋ।। ੨੫।।

ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕੁਕੁ ਦੇ ਫੁਲ ਲੈ ਕੇ ਮੁਨੀ ਉਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ। ਮੁਨੀ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਾਵਨ ਵਾਂਗ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਲਗ ਗਿਆ।। ੨੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਰਖਯੋ ਤਹਾਂ ਅਸੇਖ ਜਲ ਹਰਖੇ ਲੋਕ ਅਪਾਰ।।
ਭਯੋ ਸੁਕਾਲ ਦੁਕਾਲ ਤੇ ਐਸੋ ਚਰਿਤ ਨਿਹਾਰਿ।। ੨੬।।

ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਮੀਂਹ ਪਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ। ਕਾਲ ਖਤਮ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਆ ਗਈ।। ੨੬।।

ਤੋਟਕ ਛੰਦ।।

ਘਨ ਜਯੋਂ ਬਰਖਯੋ ਸੁ ਘਨੋ ਤਹ ਆਈ।। ਪੁਨਿ ਲੋਕਨ ਕੇ ਉਪਜੀ ਦੁਚਿਤਾਈ।।
ਜਬ ਲੌ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਰਿਖਿ ਰਾਜ ਨ ਜੈਹੈ।। ਤਬ ਲੌ ਗਿਰਿ ਗਾਂਵ ਬਰਾਬਿਰ ਹ੍ਵੈਹੈ।। ੨੭।।

ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਈ, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਕ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੇ ਮੁਨੀ

ਏਥੇ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਬਾਰਸ਼ ਰੁਕੇਗੀ ਨਹੀਂ।। ੨੭।।

ਤਬ ਹੀ ਤਿਹ ਪਾਤ੍ਰਹਿ ਬੋਲਿਲਿਯੋ।। ਨਿਜੁ ਆਧਿਕ ਦੇਸ ਬਟਾਇ ਦਿਯੋ।।
ਪੁਨਿ ਤਾਹਿ ਕਹਿਯੋ ਰਿਖਿ ਕੌ ਤੁਮ ਟਾਰੋ।। ਪੁਰ ਬਾਸਿਨ ਕੋ ਸਭ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰੋ।। ੨੮।।

ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਥੋਂ ਲੈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇ।। ੨੮।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਬੈਸ ਬਿਤੀ ਬਸਿ ਬਾਮਹੁ ਕੇ ਬਿਸੁਨਾਥ ਕਹੂੰ ਹਿਯ ਮੈ ਨ ਸਰਜੋ।।
ਬਿੰਸਭਾਰ ਭਯੋ ਬਰਰਾਤ ਕਹਾਂ ਬਿਨੁ ਬੇਦ ਕੇ ਬਾਦਿ ਬਿਬਾਦਿ ਬਰਜੋ।।
ਬਹਿਕੈ ਬਲੁਕੈ ਬਿਝੁਕੈ ਉਝਕੈ ਤੁਹਿ ਕਾਲ ਕੋ ਖਜਾਲ ਕਹਾ ਬਿਸਰਜੋ।।
ਬਨਿਕੈ ਤਨਿਕੈ ਬਿਹਰੌ ਪੁਰ ਮੇਂ ਜੜ ਲਾਜਹਿ ਲਾਜ ਕੁਕਾਜ ਕਰਜੋ।। ੨੯।।

ਤਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਹੇ ਮੁਨੀ! ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਤੂੰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੀ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਤੂੰ ਤੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਇਕ ਬੋਝ ਏਂ ਅਤੇ ਵੇਦ ਦਾ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੁਣ ਬਹਿਕ ਗਿਆ ਏਂ ਅਤੇ ਕਾਲ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਭੁਲ ਗਿਆ ਏਂ। ਤੂੰ ਹੁਣ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਭੁਲ ਕੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਏ। ਹੇ ਮੂਰਖ! ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਤੂੰ ਕੀ ਭੈੜਾ ਕਰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏਂ" ?।। ੨੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਐਸੋ ਮੁਨਿਜ ਮਨ ਮੈ ਕਿਯੋ ਬਿਚਾਰ।।
ਤੁਰਤੁ ਬਨਹਿ ਪੁਰਿ ਛੋਰਿ ਕੈ ਉਠਿ ਭਾਜਯੋ ਬਿਸੰਭਾਰ।। ੩੦।।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਮੁੰਨੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਨਗਰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਲ ਭੱਜ ਗਿਆ।। ੩੦।।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਆਨਿ ਕਾਢ੍ਯੋ ਰਿਖਹਿ ਮੇਘ ਲਯੋ ਬਰਖਾਇ।।
ਅਰਧ ਰਾਜ ਤਿਹ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਲੀਨੌ ਆਪੁ ਬਟਾਇ।। ੩੧।।

ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਪਵਾਕੇ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਵੰਡਾ ਲਿਆ।। ੩੧।।

ਸਤ ਟਾਰਯੋ ਤਿਹ ਮੁਨਿਜ ਕੋ ਅਰਧ ਦੇਸ ਕੌ ਪਾਇ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਸੁਖ ਕਰੇ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ।। ੩੨।। ੧।।

ਉਸ ਰਿਸ਼ੀ ਦਾ ਸੱਤ ਧਰਮ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਧੋਂ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ

ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੀਤਾ।। ੩੨।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਚੌਦਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੧੧੪।। ੨੨੩੭।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ , ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਚੌਦਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੧੧੪।। ੨੨੩੧।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਪੰਦਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਿਖੀ ਗੌਤਮ ਅਤੇ ਅਹੱਲਿਆ

ਦੋਹਰਾ।। ਰਿਖੀ ਗੌਤਮ ਬਨ ਮੈ ਬਸੈ ਤਾਹਿ ਅਹਿੱਲਜਾ ਤ੍ਰੀਯ।।
ਮਨਸਾ ਬਾਚਾ ਕਰਮਨਾ ਬਸਿ ਕਰਿ ਰਾਖ੍ਯੋ ਪੀਯ।। ੧।।

ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅਹਲਿਆ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਮਨ, ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਰਖਿਆ ਸੀ।। ੧।।

ਸੁਰੀ ਆਸੁਰੀ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ ਤਾ ਸਮ ਔਰ ਨ ਕੋਇ।।
ਰੂਪਵਤੀ ਤ੍ਰੈਲੋਕ ਮੈ ਤਾਸੀ ਅਉਰ ਨ ਹੋਇ।। ੨।।

ਦੇਵ-ਇਸਤਰੀਆ, ਦੈਂਤ ਇਸਤਰੀਆ, ਕਿੰਨਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਗੱਲ ਕੀ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਪਖੋਂ ਉਸ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।। ੨।।

ਸ਼ਿਵਾ ਸਚੀ ਸੀਤਾ ਸਤੀ ਤਾਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ।।
ਰਹਤ ਨਾਰਿ ਨਿਹੁਰਾਇ ਕਰਿ ਨਿਜ ਘਟਿ ਰੂਪ ਬਿਚਾਰਿ।। ੩।।

ਪਾਰਬਤੀ, ਸ਼ਚੀ, ਸੀਤਾ ਵਰਗੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ।। ੩।।

ਗੌਤਮ ਰਿਖਿ ਕੇ ਦੇਵ ਸਭ ਗਏ ਕੌਨਹੂੰ ਕਾਜ।।
ਰੂਪ ਅਹਿੱਲਜਾ ਕੋ ਨਿਰਖਿ ਰੀਝਿ ਰਹਿਯੋ ਸੁਰਰਾਜ।। ੪।।

ਕੁਝ ਦੇਵਤਾ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਦੇ ਘਰ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਅਹਿਲਿਆ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ।।। ੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਬਾਸਵ ਕੀ ਛਬਿ ਹੇਰਿ ਤ੍ਰਿਯਾਹੂ ਬਸਿ ਭਈ।।

ਬਿਰਹ ਸਮੁੰਦ ਕੇ ਬੀਚ ਬੂਡਿ ਸਭ ਹੀ ਗਈ॥
ਤੀਨ ਲੋਕ ਕੋ ਨਾਥ ਜੁ ਭੇਟਨ ਪਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਜੋਬਨ ਜੜ ਮੁਨਿ ਤੀਰ ਨ ਬ੍ਰਿਥਾ ਗਵਾਇਯੈ॥ ੫॥

ਇੰਦਰ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਹਲਿਆ ਵੀ ਉਸਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾਣ ਲੱਗੀ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗੀ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵਾਂ ਇਸ ਮੂਰਖ ਰਿਖੀ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਨਾ ਗਵਾ ਲਵਾਂ॥ ੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਬ ਅਬਲਾ ਸੁਰਰਾਜ ਕੋ ਮੋਹੀ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ॥
ਹਰ ਅਰਿ ਸਰ ਤਾਕੌ ਹਨਜੋ ਘਾਯਲਿ ਭਈ ਸੁਮਾਰ॥ ੬॥

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਇੰਦਰ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਕਾਮ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਈ॥ ੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਕੌਨ ਉਪਾਇ ਸੁਰੇਸਹਿ ਪੈਯੈ॥ ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਤਾਂਹਿ ਬੁਲੈਯੈ॥
ਏਕ ਰੈਨਿ ਜੌ ਭੇਟਨ ਪਾਊਂ॥ ਤਾਂ ਪਰ ਸੁਨੋ ਸਖੀ ਬਲਿ ਜਾਊਂ॥ ੭॥

ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗੀ ਕਿ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਹੇ ਸਖੀ! ਜੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਦਾ ਇਕ ਰਾਤ ਦਾ ਵੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਵਾਰਨੇ ਜਾਵਾਂ॥ ੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੋਗਨੇਸੁਰੀ ਸਹਚਰੀ ਸੋ ਤਿਨ ਲਈ ਬੁਲਾਇ॥
ਸਕਲ ਭੇਦ ਸਮੁਝਾਇਕੈ ਹਰ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦਈ ਪਠਾਇ॥ ੮॥

ਜੋਗਨੇਸ਼ਰੀ ਨਾਮੀਂ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਉਸ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਇੰਦਰ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥ ੮॥

ਜਾਇ ਕਹਜੋ ਸੁਰਰਾਜ ਸੋ ਭੇਦ ਸਖੀ ਸਮਝਾਇ॥
ਸੁਨਤ ਅਹਿੱਲਜਾ ਕੀ ਬ੍ਰਿਥਾ ਰੀਝਿ ਰਹਿਯੋ ਸੁਰਰਾਇ॥ ੯॥

ਸਹੇਲੀ ਨੇ ਇੰਦਰ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾਈ। ਅਹੱਲਿਆ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਕੇ ਇੰਦਰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ॥ ੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਾਲਿ ਗਿਰੀ ਬਿਸੰਭਾਰ ਸੁਨੋ ਹਰਿ ਭਾਲ ਬਿਖੈ ਬਿੰਦਿਯੋ ਨ ਦਿਯੋ ਹੈ॥

ਟਾਮਨ ਸੋ ਕੇਹੂੰ ਤਾਹਿ ਕਰਜੋ ਜਿਨ ਆਜੁ ਲਗੇ ਨ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਿਯੋ ਹੈ।।
ਬੀਰੀ ਚਬਾਇ ਸਕੈ ਨ ਸਖੀ ਪਰ ਪਾਇ ਰਹੀ ਨਹਿ ਪਾਨਿ ਪਿਯੋ ਹੈ।।
ਬੇਗਿ ਚਲੋ ਭਨਿ ਬੈਠੇ ਕਹਾ ਮਨ ਮਾਨਨਿ ਕੋ ਮਨੋ ਮੋਹਿ ਲਿਯੋ ਹੈ।। ੧੦।।

ਸਖੀ ਨੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਦੇਵਤਾ! ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਨਾ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਾਦੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਦ ਹੀ ਉਸਨੇ ਬਿੰਦੀ ਤਕ ਨਹੀਂ ਲਾਈ। ਉਹ ਨਾ ਹੀ ਪਾਨ ਖਾਂਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਛੇਤੀ ਚਲੋ"।। ੧੦।।

ਕ੍ਰੋਰਿ ਕੂਲਾਪ ਕਰੈ ਕਮਲਾਛਣਿ ਚਜੋਜ ਨਿਸਾ ਕਬਹੂੰ ਨਹਿ ਹੋਵੈ।।
ਸਾਂਪਿਨ ਜਜੋ ਸਸਕੈ ਛਿਤ ਊਪਰ ਲੋਕ ਕੀ ਲਾਜ ਸਭੈ ਹਠਿ ਖੋਵੈ।।
ਹਾਰ ਸ਼ਿ੍ਰਗਾਰ ਧਰੈ ਨਹਿ ਸੁੰਦਰਿ ਆਂਸ੍ਰਨ ਸੌ ਸਸਿਆਨਨ ਧੋਵੈ।।
ਬੇਗ ਚਲੋ ਬਨਿ ਬੈਠੇ ਕਹਾ ਤਵ ਮਾਰਗਿ ਕੋ ਮੁਨਿ ਮਾਨਿ ਨ ਜੋਵੈ।। ੧੧।।

"ਉਹ ਕਮਲ ਨੈਣੀਂ ਰਾਤ ਦਿਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਕਰੋੜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਲਾਪ ਕਰ ਰਹੀ ਏ। ਲਕ ਲਾਜ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਸੱਪ ਵਾਂਗ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੇਟ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਛੇਤੀ ਚਲੋ, ਏਥੇ ਬੈਠੇ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਮੁਨੀਂ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਹ ਵੇਖ ਰਹੀ ਹੈ"।। ੧੧।।

ਬਾਤ ਤਪੀਸ੍ਵਰਨਿ ਕੀ ਸੁਨਿ ਬਾਸਵ ਬੇਗਿ ਚਲਜੋ ਜਹਾਂ ਬਾਲ ਬਿਹਾਰੈ।।
ਬੀਰੀ ਚਬਾਇ ਸੁ ਬੇਖ ਬਨਾਇ ਸੁ ਬਾਰਹਿ ਬਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਵਾਰੈ।।
ਘਾਤ ਪਛਾਨਿ ਚਲਜੋ ਤਿਤ ਕੌ ਮੁਨਿ ਸ੍ਰਾਪ ਕੇ ਤਾਪ ਝੁਕੈ ਝਿਝਕਾਰੈ।।
ਜਾਇ ਸਕੈ ਹਟਿਹੂੰ ਨ ਰਹੈ ਮਤਵਾਰੇ ਕੀ ਭਾਂਤਿ ਡਿਗੈ ਡਗ ਡਾਰੈ।। ੧੨।।

ਤਪੌਸਵੀ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਇੰਦਰ ਝਟ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਅਹੌਲਿਆ ਬੈਠੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਪਾਨ ਚਬਾਕੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਇੰਦਰ ਮੁਨੀ ਦੇ ਸਰਾਪ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਲੁਕਦਾ ਲੁਕਦਾ ਉਸ ਪਾਸੇ ਚਲ ਪਿਆ। ਹੁਣ ਉਹ ਮਤਵਾਲਾ ਉਸ ਪਾਸੇ ਜਾਣੋਂ ਕਿਵੇਂ ਰੁਕ ਸਕਦਾ ਸੀ।। ੧੨।।

ਬੇਗਿ ਮਿਲੋ ਮਨ ਭਾਵਤਿ ਭਾਵਨਿ ਪਜਾਰੇ ਜੂ ਆਜੁ ਤਿਹਾਰੇ ਭਏ ਹੈਂ।।
ਭੇਟਨ ਕੌ ਮਹਿਰਾਜ ਸਮੈਂ ਮੁਨਿ ਰਾਜ ਧਿਯਾਨ ਮੌ ਆਜੁ ਗਏ ਹੈਂ।।

ਮੀਤ ਅਲਿੰਗਨ ਚੁੰਬਨ ਆਸਨ ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕਨ ਆਨਿ ਲਏ ਹੈਂ।।
ਮੋਦ ਬਢਯੋ ਮਨ ਭਾਮਨਿ ਕੇ ਮੁਨਿ ਜਾਚਿਤ ਤੇ ਬਿਸਰਾਇ ਦਏ ਹੈਂ।। ੧੩।।

ਹੇ ਇਸਤਰੀ! ਹੁਣ ਤੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਲੈ, ਉਹ ਅੱਜ ਤੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਮਿਲਨੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੁਨੀਰਾਜ ਵੀ ਧਿਆਨ ਲਾਉਣ ਚਲੇ ਗਏ। ਦੋਹਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਅਹੱਲਿਆ ਦੀ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਹੱਦ ਨ ਰਹੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪਲ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਈ।। ੧੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਨਯੋ ਠਨਯੋ ਸੁੰਦਰ ਘਨੋ ਤੀਨਿ ਲੋਕ ਕੋ ਰਾਇ।।
ਬਾਸਵ ਸੋ ਪਤਿ ਪਾਇ ਤ੍ਰਿਯ ਮੁਨਹਿ ਦਯੋ ਬਿਸਰਾਇ।। ੧੪।।

ਬੜੀ ਸਜਧਜ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਪਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਅਹੱਲਿਆ ਨੇ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ।। ੧੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਸ੍ਰੋਨਨ ਮੋ ਖਰਕੋ ਸੁਨਿ ਕੈ ਤਬ ਹੀ ਮੁਨਿ ਨਾਯਕ ਚੌਕਿ ਪਰਯੋ ਹੈ।।
ਧਿਯਾਨ ਦਿਯੋ ਤਜਿ ਕੇ ਸਭਹੀਂ ਤਬ ਹੀ ਰਿਸ ਕੇ ਤਨ ਸਾਥ ਜਰਯੋ ਹੈ।।
ਧਾਮ ਕੀ ਓਰ ਚਲਯੋ ਉਠਿਕੈ ਸੁਰਰਾਜ ਲਖਯੋ ਤਰ ਖਾਟ ਦੁਰਯੋ ਹੈ।।
ਚੌਕਿ ਰਹਯੋ ਕਿਤ ਮਾਂਝ ਕਹਯੋ ਯਹ ਕਾਹੂੰ ਨਿਲਾਜ ਕੁਕਾਜ ਕਰਯੋ ਹੈ।। ੧੫।।

ਕੁਝ ਖੜਾਕ ਸੁਣ ਕੇ ਮੁਨੀ ਚੌਂਕ ਪਿਆ। ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡਕੇ ਉਸਨੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਮਨ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਬਲ ਉਠਿਆ। ਉਹ ਘਰ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਉਸਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖ ਮੰਜੀ ਥਲੇ ਲੁਕ ਗਿਆ। ਉਹ ਚੌਂਕ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਨਿਰਲਜ ਨੇ ਇਹ ਕੁਕਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ?।। ੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਿਖਿ ਗੋਤਮ ਰਿਸਿ ਕੈ ਕਹਿਯੋ ਕੋ ਆਯੋ ਇਹ ਧਾਮ।।
ਤਬ ਤਿਹ ਅਸ ਉਤਰ ਦਿਯੋ ਰਿਖਹਿ ਬਿਹਸਿ ਕਰਿ ਬਾਮ।। ੧੬।।

ਗੌਤਮ ਮੁਨੀ ਨੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੌਣ ਆਦਮੀਂ ਇਸ ਘਰ ਆਇਆ ਹੈ ? ਤਦ ਮੁਨੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।। ੧੬।।

ਚੌਪਈ।। ਮਾਂਜਾਰ ਇਹ ਠਾਂ ਇਕ ਆਯੋ।। ਤੁਮਕੋ ਹੇਰਿ ਅਧਿਕ ਡਰਪਾਯੋ।।
ਚਿਤ ਅਤਿ ਤ੍ਰਸਤ ਖਾਟ ਆਇਆ ਤਰ ਦੁਰਿਯੋ।। ਮੈਂ ਮੁਨਿ ਜੂ ਤੁਹਿ ਸਾਚੁ ਉਚਰਿਯੋ।। ੧੭।।

ਇਕ ਬਿੱਲਾ ਏਥੇ ਆਇਆ ਸੀ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਹਮ

ਕੇ ਮੰਜੇ ਦੇ ਥਲੇ ਵੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਮੁਨੀ ਜੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੧੭।।

ਤੋਟਕ ਛੰਦ।।

ਮੁਨਿ ਰਾਜ ਕਛੂ ਨਹਿ ਭੇਦ ਲਹਿਯੋ।। ਤ੍ਰਿਯ ਜੋ ਕਿਯ ਸੋ ਪਤਿ ਸਾਥ ਕਹਿਯੋ।।
ਮਾਂਜਾਰ ਦਰਜੋ ਇਹ ਖਾਟ ਤਰੈ।। ਜਨੁ ਬਾਸਵ ਕੀ ਸਭ ਸੋਭ ਧਰੈ।। ੧੮।।

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਦਸਿਆ, ਮੁਨੀ ਉਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਬਿੱਲਾ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਲੰਘ ਦੇ ਥਲੇ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।। ੧੮।।

ਇਹ ਆਜਿ ਮੁਨੀ ਜਿਨਿ ਕੋਪ ਕਰੋ।। ਗ੍ਰਿਹਤੀ ਜੁਤ ਜਾਨਿ ਰਹਜੋ ਤੁਮਰੋ।।
ਤਮ ਜਾਇ ਤਿਹੀ ਗ੍ਰਿਹਿ ਹੋਮ ਕਰੋ।। ਰਘੁਬੀਰ ਕਿ ਨਾਮਹਿ ਕੋ ਉਚਰੋ।। ੧੯।।

ਹੇ ਮੁਨੀ! ਤੁਸੀਂ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਨਾ ਆਓ। ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਸਮਝ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੂਸਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਹੋਮ ਕਰੋ ਅਤੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪੋ।। ੧੯।।

ਸੁਨਿ ਬੈਨ ਤਹੀ ਮੁਨਿ ਜਾਤ ਭਯੋ।। ਰਿਖਿ ਨਾਰਿ ਸੁਰੇਸ਼ ਨਿਕਾਰਿ ਦਯੋ।।
ਕਈ ਦਯੋਸ ਬਿਤੇ ਤਿਹ ਭੇਦ ਸੁਨਜੋ।। ਅਤਿ ਹੀ ਰਿਸਿ ਕੈ ਨਿਜੁ ਸੀਸੁ ਧੁਨਜੋ।।੨੦।।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਮੁਨੀ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਮੰਜੀ ਹੇਠੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਕਈਆਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਇਸ ਭੇਤ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਰ ਪਿੱਟ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ।। ੨੦।।

ਤਬ ਹੀ ਰਿਸਿਕੈ ਰਿਖਿ ਸ੍ਰਾਪ ਦਿਯੋ।। ਸੁਰ ਨਾਯਕ ਕੌ ਭਗਵਾਨ ਕਿਯੋ।।
ਭਗ ਤਾਹਿ ਸਹੰਸ੍ਰ ਭਏ ਤਨ ਮੈ।। ਤ੍ਰਿਦਸ਼ੇਸ਼ ਲਜਾਇ ਰਹਜੋ ਮਨ ਮੈ।।੨੧।।

ਤਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਭਗਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਭਗਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੇਖ ਕੇ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਵਾਮੀ ਇੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਇਆ। ੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ੍ਰਾਪ ਦਿਯੋ ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਬਹੁਰਿ ਜੋ ਤੈਂ ਕਿਯੋ ਚਰਿਤ੍ਰ।।
ਤੈ ਪਾਹਨ ਕੀ ਚਾਰਿ ਜੁਗ ਹੋਹਿ ਸਿਲਾ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ।। ੨੨।। ੧।।

ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਣ ਕਾਰਣ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਚਾਰ ਜੁਗਾਂ ਤਕ ਪੱਥਰ ਦੀ ਸਿਲ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ।। ੨੨।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਪੰਦ੍ਰਹਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ

ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੧੫॥ ੨੨੫੯॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਪੰਦਰਵੀਂ, ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੧੧੫॥ ੨੨੫੯॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਸੋਲਵਾਂ

ਕਥਾ ਦੈਂਤ ਸੁੰਦ ਅਤੇ ਅਪੁਸੰਦ

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥ ਬਢੈ ਸੁੰਦ ਅਪਸੁੰਦ ਦ੍ਵੈ ਦੈਤ ਭਾਰੀ॥ ਕਰੈ ਤੀਨਹੂੰ ਲੋਕ ਜਿਨਕੌ ਜੁਹਾਰੀ॥ ਮਹਾਂ ਕੈ ਤੱਪਸਜਾ ਸ਼ਿਵੈ ਸੇ ਰਿਝਾਯੋ॥ ਮਰੈ ਨਾਹਿ ਮਾਰੈ ਯਹੈ ਦਾਨ ਪਾਯੋ॥ ੧॥

ਸੁੰਦ ਅਤੇ ਅਪਸੁੰਦ ਨਾਮੀ ਦੋ ਬੜੇ ਮਹਾਂਬਲੀ ਦੈਂਤ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨੇ ਲੋਕ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਪਸਿਆ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਕਿ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਨਾ ਮਾਰੇ ਜਾਣ॥ ੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਰੀਝਿ ਰੁਦ੍ਰ ਯੋ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ॥ ਤੁਮ ਨਹਿ ਮਰੋ ਕਿਸੂ ਤੇ ਮਾਰੇ॥ ਜੌ ਆਪਸ ਮੈ ਰਾਰਿ ਬਢੈਹੋ॥ ਤੌ ਜਮ ਕੇ ਘਰ ਕੋ ਦੋਊ ਜੈਹੋ॥ ੨॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਾਰਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰੇ ਜਾਓਗੇ, ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜੋਗੇ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਜਮਲੋਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਓਗੇ॥ ੨॥

ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਤੇ ਜਬ ਬਰੁ ਪਾਯੋ॥ ਸਭ ਲੋਕਨ ਚਿਤ ਤੇਂ ਬਿਸਰਾਯੋ॥ ਜੋ ਕੋਊ ਦੈਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਮੈ ਆਵੈ॥ ਜਿਯ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਜਾਨ ਨ ਪਾਵੈ॥ ੩॥

(ਦ. ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ ੯੮੦॥)

ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਪਾਸੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵਰ ਪਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਦੈਂਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ, ਉਹ ਜਾਨ ਬਚਾ ਕੇ ਨਾ ਜਾ ਸਕਦਾ॥ ੩॥

ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਦਏ॥ ਦੇਵ ਸਭੈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪੈ ਗਏ॥ ਬਿਸੁਕਰਮਹਿ ਬਿਧਿ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ॥ ਇਹੈ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋ ਸਾਰ ਪਕਾਯੋ॥ ੪॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਪਾਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਾਸ ਗਏ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਵਿਸ਼ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ

ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕੀਤਾ।। ੪।।

ਬਿਸੁਕਰਮਾ ਪ੍ਰਤਿ ਬਿਧਹਿ ਉਚਾਰੋ।। ਏਕ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਤੁਮ ਆਜੁ ਸਵਾਰੋ।।
ਰੂਪਵਤੀ ਜਾ ਸਮ ਨਹਿ ਕੋਈ।। ਐਸੀ ਕਰੋ ਸੁੰਦਰੀ ਸੋਈ।। ੫।।

ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਅਜ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਐਸੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾਓ, ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾ ਹੋਵੇ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਸੁਕਰਮਾ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਧਾਮ ਗਯੋ ਤਿਹ ਕਾਲ।।
ਤੁਰਤੁ ਬਨਾਇ ਤਿਲੋਤਮਹਿ ਆਨਜੋ ਤਹਾਂ ਉਤਾਲ।। ੬।।

ਵਿਸ਼ਕਰਮਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਝਟ ਤਿਲੋਤਮਾ ਨਾਮੀਂ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਲੈ ਆਇਆ।। ੬।।

ਬਿਸੁਕਰਮਾ ਅਬਲਾ ਕਰੀ ਅਮਿਤੁ ਰੂਪ ਨਿਧਿ ਸੋਇ।।
ਜੋ ਹੇਰੈ ਰੀਝੈ ਵਹੈ ਜਤੀ ਨ ਕਹਿਯਤ ਕੋਇ।। ੭।।

ਵਿਸ਼ਕਰਮਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਰੁਪਵੰਤ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾਈ। ਜਿਹੜਾ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਉਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹੀ ਉਸ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਜਤੀ ਰਹਿੰਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।। ੭।।

ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਤਾਕੋ ਨਿਰਖਿ ਸਭ ਅਬਲਾ ਰਿਸਿ ਖਾਹਿ।।
ਜਿਨਿ ਹਮਰੇ ਪਤਿ ਹੇਰਿ ਇਹ ਯਾਹੀ ਕੇ ਹ੍ਵੈ ਜਾਹਿ।। ੮।।

ਉਸਦੀ ਅਦੁਤੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਈਰਖਾ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲਗੀਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਤੇ ਸਾਡੇ ਪਤੀ ਵੀ ਇਸਦੇ ਹੀ ਨ ਹੋ ਜਾਣ।। ੮।।

ਐਸੋ ਭੇਖ ਸੁ ਧਾਰਿ ਤ੍ਰਿਯ ਤਹ ਤੇ ਕੀਓ ਪਯਾਨ।।
ਸ਼ਹਿਰ ਥਨੇਸਰ ਕੇ ਬਿਖੈ ਤੁਰਤੁ ਪਹੂੰਚੀ ਆਨ।। ੯।।

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਸੁੰਦਰ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਓਥੋਂ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਥਾਨੇਸਰ ਨਗਰ ਆ ਪਹੁੰਚੀ।। ੯।।

ਜਹਾਂ ਬਾਗ ਤਿਨ ਕੋ ਹੁਤੋ ਤਹਾਂ ਪਹੂੰਚੀ ਆਇ।।
ਦੇਵ ਦੈਤ ਤਾਕੌ ਨਿਰਖਿ ਰੂਪ ਰਹੇ ਉਰਝਾਇ।। ੧੦।।

ਉਹ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੈਂਤਾ ਦਾ ਬਾਗ ਸੀ। ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਉਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ।। ੧੦।।

ਚੌਪਈ।। ਬਾਲ ਬਿਹਰਤੀ ਬਾਗ ਨਿਹਾਰੀ।। ਸਭਾ ਛੋਰਿ ਦੋਊ ਉਠੇ ਹੰਕਾਰੀ।।

ਤੀਰ ਤਿਲੋਤਮ ਕੇ ਚਲਿ ਆਏ।। ਬਜਾਹਨ ਕੋ ਦੋਊ ਲਲਚਾਏ।। ੧੧।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬਾਗ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੀ ਫਿਰਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਹੰਕਾਰੀ ਸਭਾ ਛੱਡ ਕੇ ਉਠ ਖੜੇ ਹੋਏ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਤਿਲੋਤਮਾ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਬਾਰੇ ਦੋਵੇਂ ਲਲਚਾਏ।। ੧੧।।

ਸੁੰਦ ਕਹਿਯੋ ਯਾਕੌ ਮੈ ਬਰਿ ਹੌ।। ਕਹਿਯੋ ਅਪਸੁੰਦ ਯਾਹਿ ਮੈਂ ਕਰਿਹੌ।।
ਰਾਰਿ ਪਰੀ ਦੁਹੂੰਅਨ ਮੈਂ ਭਾਰੀ।। ਬਿਚਰੇ ਸੂਰਬੀਰ ਹੰਕਾਰੀ।। ੧੨।।

ਸੁੰਦ ਦੈਂਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੂੰਗਾ ਅਤੇ ਅਪਸੁੰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗਾ। ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਝਗੜਾ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੰਕਾਰੀ ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਨਿਕਲ ਪਏ।। ੧੨।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।।

ਪਰਜੋ ਲੋਹ ਗਾੜੋ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਮਾਂਡੇ।। ਝੁਕੇ ਆਨਿ ਚਾਰੋ ਦਿਸ਼ਾ ਕਾਢਿ ਖਾਂਡੇ।।
ਛਕੇ ਛੋਭ ਛੱਤ੍ਰੀ ਮਹਾਂ ਘਾਇ ਮੇਲੈ।। ਕਿਤੇ ਢਾਲਿ ਤਿਰਸੂਲ ਖੱਗਾਨ ਖੇਲੈ।।੧੩।।

ਤਕੜਾ ਯੁਧ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਜੁਟ ਪਏ। ਉਹ ਤਲਵਾਰਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਚਾਰ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਉਤੇ ਟੁੱਟ ਪਏ। ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਜਖਮੀ ਕਰਨ ਲਗੇ ਅਤੇ ਢਾਲ, ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਲਗੇ।। ੧੩।।

ਸੋਰਠਾ।। ਬਾਜਨ ਬਜੇ ਅਨੇਕ ਸੁਭਟ ਸਭੈ ਹਰਖਤ ਭਏ।।
ਜੀਵਤ ਬਚਜੋ ਨ ਏਕ ਕਾਲ ਬੀਰ ਚਾਬੇ ਸਕਲ।। ੧੪।।

ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਜੇ ਵਜਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣ ਲਗੇ। ਕੋਈ ਵੀ ਸੂਰਮਾ ਨ ਬਚਿਆ। ਕਾਲ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਚਬਾ ਲਿਆ।। ੧੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੁਝੇ ਜੁਝੱਊਆ ਕੇ ਬਜੇ ਸੂਰਬੀਰ ਸਮੁਹਾਇ।।
ਗਜੇ ਸੁੰਦ ਅਪਸੁੰਦ ਤਬ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜਾਇ।। ੧੫।।

ਮਾਰੂ ਧੁੰਨੀ ਵਜਦਿਆਂ ਹੀ ਸੂਰਮੇਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ ਲੜਨ ਲਗੇ। ਸੁੰਦ ਅਤੇ ਅਪਸੁੰਦ ਢੋਲ ਮਦਰੰਗ ਦੀ ਤਾਲ ਤੇ ਗਜਣ ਲਗੇ।। ੧੫।।

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰਥਮ ਮਾਰਿ ਬਾਨਨ ਕੀ ਪਰੀ।। ਦੁਤਿਯ ਮਾਰਿ ਸੈਥਿਨ ਸੌ ਧਰੀ।।
ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਜੁੱਧ ਤਰਵਾਰਿਨ ਪਰਿਯੋ।। ਚੌਥੇ ਭੇਰ ਕੁਟਾਰਿਨ ਕਰਿਯੋ।। ੧੬।।

ਪਹਿਲੀ ਮਾਰ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਪਈ, ਦੂਸਰੀ ਬਰਛਿਆਂ ਦੀ, ਤੀਸਰੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਕਟਾਰਾਂ ਦੀ ਪਈ। ੧੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮੁਸਟ ਜੁੱਧ ਪੰਚਮ ਭਯੋ ਬਰਖਯੋ ਲੋਹ ਅਪਾਰ॥
ਊਚ ਨੀਚ ਕਾਤਰ ਸੁਭਟ ਸਭ ਕੀਨੇ ਇਕ ਸਾਰ॥ ੧੭॥

ਪੰਜਵਾਂ ਮੁਕੀ ਯੁਧ ਚਲਿਆ ਅਤੇ ਲੋਹ ਵਰਖਾ ਹੋਣ ਲਗੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਊਚ ਨੀਚ, ਡਰਪੋਕ ਬਹਾਦਰ ਸਭ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਗਏ॥ ੧੭॥

ਬੱਜ੍ਰਬਾਨ ਬਰਛਾ ਬਿਛੂਆ ਬਰਖੇ ਬਿਸਿਖ ਅਨੇਕ॥
ਊਚ ਨੀਚ ਕਾਤਰ ਸੁਭਟ ਜਿਯਤ ਨ ਉਬਰਯੋ ਏਕ॥ ੧੮॥

ਬਜਰਬਾਣ, ਬਰਛੇ, ਬਿਛੂਆ ਅਤੇ ਤੀਰ ਵਰ੍ਹਨ ਲਗੇ ਜਿੰਨਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਆਇਆ ਊਚ ਨੀਚ, ਡਰਪੋਕ ਬਹਾਦਰ ਕੋਈ ਵੀ ਨ ਬਚ ਸਕਿਆ॥ ੧੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਗਾੜ੍ਹ ਪਰੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਤਹਾਂ ਇਤ ਸੁੰਦ ਉਤੈ ਅਪਸੁੰਦ ਹਕਾਰੇ॥
ਪੱਟਿਸਿ ਲੋਹ ਹਥੀ ਪਰਸੇ ਅਮਿਤਾਯੁਧ ਲੈ ਕਰ ਕੋਪ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਰਾਜ ਪਰੇ ਕਹੂੰ ਤਾਜ ਹਿਰੇ ਤਰਫੈਂ ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨ ਮਾਰੇ॥
ਆਪਸ ਮੈ ਲਰਿ ਬੀਰ ਦੋਊ ਬਸਿ ਕਾਲ ਭਏ ਕਰਤਾਰ ਸੰਘਾਰੇ॥੧੯॥

ਇਸ ਭੱਜ ਨਠ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸੁੰਦ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਅਪਸੁੰਦ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਨ ਲਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਹਾੜੇ ਅਤੇ ਫਰਸੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤੇ। ਕਿਤੇ ਰਾਜੇ-ਪਏ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਪਏ ਸਨ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜਖਮੀ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਤੜਫ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਵੀਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਕੇ ਕਾਲ ਦੇ ਵਸ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਮਰ ਗਏ॥ ੧੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਆਸ ਬੀਚ ਬੀਰ ਲਰਿ ਮਰੇ॥ ਬੱਜ੍ਰ ਬਾਨ ਬਿਛੂਅਨ ਬ੍ਰਿਨ ਕਰੇ॥
ਫੂਲ ਅਨੇਕ ਮੇਘ ਜਯੋਂ ਬਰਖੇ॥ ਦੇਵਰਾਜ ਦੇਵਨ ਜੁਤ ਹਰਖੇ॥੨੦॥

ਬਜਰਬਾਨ ਅਤੇ ਬਿਛੂਏ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਲੜਦੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਜਖਮੀ ਹੋਕੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋਣ ਲਗੀ ਅਤੇ ਦੇਵਰਾਜ ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੨੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੁਹੂੰ ਭ੍ਰਾਤ ਬਧ ਕੈ ਤ੍ਰਿਯਾਂ ਗਈ ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਰ ਧਾਇ॥
ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਅਪਾਰ ਹੁਅ ਹਰਖੇ ਮਨ ਸੁਰਰਾਇ॥ ੨੧॥ ੧॥

ਦੋਂਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਬ੍ਰਹਮਾਪੁਰੀ ਚਲੇ ਗਈ। ਉਸਦੀ ਸਫਲਤਾ ਤੇ ਚਾਰੇ

ਪਾਸੇ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋਣ ਲਗੀ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ।। ੨੧।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਸੋਹਲਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੧੧੬।। ੨੨੮੦।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ , ਤਿਰੀਆ ਚੱਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਸੋਲਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੧੧੬।। ੨੨੮੦।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਸ਼ੱਚੀ

ਚੌਪਈ।। ਦੈਤਨ ਤੁਮਲ ਜੁੱਧੁ ਜਬ ਕੀਨੋ।। ਦੇਵਰਾਜ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੋ ਮਗੁ ਲੀਨੋ।
ਕਮਲ ਨਾਲਿ ਭੀਤਰ ਛਪਿ ਰਹਿਯੋ।। ਸਚਿਯਹਿ ਆਦਿ ਕਿਸੂ ਨਹਿ ਲਹਿਯੋ।। ੧।।

ਜਦੋਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਵਿਰਾਟ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਦੇਵ ਰਾਜ ਇੰਦਰ ਨੇ ਘਰ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜ ਲਿਆ। ਉਹ ਕਮਲ ਨਾਭ ਵਿਚ ਲੁਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸ਼ੱਚੀ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ।। ੧।।

ਬਾਸਵ ਕੌ ਖੋਜਨ ਸਭ ਲਾਗੇ।। ਸਚੀ ਸਮੇਤ ਅਸੰਖ ਨੁਰਾਗੇ।।
ਢੂੰਢਿ ਫਿਰੇ ਕਾਹੂੰ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।।ਦੇਵਨ ਅਮਿਤ ਸ਼ੋਕ ਉਪਜਾਯੋ।।੨।।

ਹੁਣ ਸ਼ੱਚੀ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਵਿਆਕਲ ਹੋਕੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਲਭਣ ਲਗੇ, ਜਦੋਂ ਲਭਣ ਨਾਲ ਵੀ ਉਹ ਲਭ ਨਾ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਬਹੁਤੰ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਏ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬ੍ਰਹਸਪਤਿ ਕੌ ਬੋਲਯੋ ਤਬੈ ਸਭਹਿਨ ਕਿਯੋ ਬਿਚਾਰ।।
ਖੋਜਿ ਥਕੇ ਪਾਯੋ ਨਹੀਂ ਕਹ ਗਜੋ ਅਦਿਤ ਕੁਮਾਰ।। ੩।।

ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਿਸਪਤ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਲਭਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਲਭ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਕੈਧੌ ਜੂਝਿ ਖੇਤ ਮੈਂ ਮਰਿਯੋ।। ਕੈਧੌ ਤ੍ਰਾਸਤ ਦਰੀ ਮਹਿ ਦੁਰਿਯੋ।।
ਭਜਜੋ ਜੁੱਧ ਤੇ ਅਧਿਕ ਲਜਾਯੋ।। ਅਤਿਥ ਗਯੋ ਹ੍ਵੈ ਧਾਮ ਨ ਆਯੋ।।੪।।

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਨ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਨ ਲੁੱਕ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਕਿਤੇ ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਤੋਂ ਭਜਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਘਰ ਰਹਿ ਪਿਆ ਹੋਵੇ।। ੪।।

ਸੁਕ੍ਰਾਚਾਰਜ ਬਾਚ॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਕ੍ਰਾਚਾਰਜ ਯੌ ਕਹਿਯੋ ਕੀਜੈ ਯਹੈ ਬਿਚਾਰ॥
ਰਾਜ ਜੁਜਾਤਹਿ ਦੀਜਿਯੈ ਯਹੈ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋ ਸਾਰ॥ ੫॥

ਸੁਕਰਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸਾਰੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰੂਪ ਨਾਲ ਰਾਜ ਜੁਜਾਤ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ॥ ੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਤ੍ਰਿਦਸ ਇਕੱਤ੍ਰ ਸਕਲ ਹ੍ਵੈ ਗਏ॥ ਇੰਦ੍ਰਤ ਦੇਤ ਜੁਜਾਤਹਿ ਭਏ॥
ਜਬ ਤਿਨ ਰਾਜ ਇੰਦ੍ਰ ਕੋ ਪਾਯੋ॥ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰ ਸਚੀ ਲਲਚਾਯੋ॥ ੬॥

ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਦਾ ਰਾਜ ਜੁਜਾਤ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਇੰਦਰ ਦਾ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸ਼ੱਚੀ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਲਲਚਾ ਗਿਆ॥ ੬॥

ਕਹਿਯੋ ਤਾਹਿ ਸੁਨਿ ਸਚੀ ਪਿਆਰੀ॥ ਅਬ ਹੋਵਹੁ ਤੁਮ ਤ੍ਰਿਯਾ ਹਮਾਰੀ॥
ਖੋਜਤ ਇੰਦ੍ਰ ਹਾਥ ਨਹਿ ਐਹੈ॥ ਤਾਕਹ ਖੋਜਿ ਕਹੂੰ ਕਾ ਕੈਹੈ॥ ੭॥

ਜੁਜਾਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੀ ਸ਼ਚੀ ਹੁਣ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਇਸਤਰੀ ਬਣ ਜਾ। ਲਭਣ ਨਾਲ ਵੀ ਇੰਦਰ ਨਹੀਂ ਲਭੇਗਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲਭ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰਾਂਗੇ॥ ੭॥

ਰੋਇ ਸਚੀ ਯੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰੋ॥ ਗਯੋ ਏਸ ਪਰਦੇਸ ਹਮਾਰੋ॥
ਜੇ ਹਮਰੇ ਸਤ਼ ਕੋ ਤੂੰ ਟਰਿ ਹੈਂ॥ ਮਹਾਂ ਨਰਕ ਕੇ ਭੀਤਰ ਪਰਿ ਹੈਂ॥ ੮॥

ਸ਼ੱਚੀ ਨੇ ਰੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਵਾਮੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਸਤ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਘੋਰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪਵੋਗੇ॥ ੮॥

ਯਹ ਪਾਪੀ ਤਜਿ ਹੈ ਮੁਹਿ ਨਾਹੀ॥ ਬਹੁ ਚਿੰਤਾ ਹਮਰੋ ਮਨ ਮਾਹੀ॥
ਤਾਤੇ ਕਛੂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਿਚਰਿਯੈ॥ ਯਾਕੌ ਦੂਰਿ ਰਾਜ ਤੇ ਕਰਿਯੈ॥ ੯॥

ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਇਹੋ ਵੱਡੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਾਪੀ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛਡੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਕੋਈ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ॥ ੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਏਕ ਪ੍ਰਤੱਗਜਾ ਮੈ ਕਰੀ ਜੌਂ ਤੁਮ ਕਰੌ ਬਨਾਇ॥
ਤੌਂ ਹਮ ਕੌਂ ਬਜਾਹੋ ਅਬੈ ਲੈ ਘਰ ਜਾਹੁ ਸੁਹਾਇ॥ ੧੦॥

(ਦ. ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ ੯੮੨)

ਸ਼ਚੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਇਕ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਕਰ ਰਖੀ ਹੈ ਜੇ ਤੁਸੀ ਉਸਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਹੁਣੇ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਜਾਵੋ।। ੧੦।।

ਚੌਪਈ।। ਸ੍ਵਾਰੀ ਆਪੁ ਪਾਲਕੀ ਕੀਜੈ।। ਰਿਖਿਯਨ ਕੌ ਤਾਕੇ ਤਰ ਦੀਜੈ।।
ਅਧਿਕ ਧਵਾਵਤ ਤਿਨ ਹਯਾਂ ਐਯੈ।। ਤਬ ਮੁਨਿ ਹਾਥ ਆਜੁ ਹੀ ਪੈਯੈ।। ੧੧।।

ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਹੋ ਜਾਓ ਤੇ ਪਾਲਕੀ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ੀ ਚੁਕਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਭਜਾਕੇ ਇਥੇ ਲੈ ਆਉ ਅਤੇ ਅਜ ਹੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੋ।। ੧੧।।

ਤਬੈ ਪਾਲਕੀ ਤਾਂਹਿ ਮੰਗਾਯੋ।। ਮੁਨਿਯਨ ਕੋ ਤਾਕੇ ਤਰ ਲਾਯੋ।।
ਜਜੋਂ ਹੈ ਸ੍ਰਮਤ ਅਸਿਤ ਮਨ ਧਰਹੀ।। ਤਜੋਂ ਤਜੋਂ ਕਠਿਨ ਕੋਰਰੇ ਪਰਹੀ।। ੧੨।।

ਉਸ ਨੇ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਪਾਲਕੀ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਚੱਲ ਪਏ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਰਿਖੀ ਥਕਦੇ ਗਏ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਤੁਰਨ ਲਈ ਕੋੜੇ ਮਾਰਨ ਲਗਾ।। ੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਉਦਾਲਕ ਰਿਖਿ ਹੁਤੋ ਦਿਯੋ ਸ੍ਰਾਪ ਰਿਸਿ ਠਾਨਿ।।
ਤਬ ਤੇਂ ਗਿਰਜੋ ਇੰਦ੍ਰੁਤੁ ਤੇ ਪਰਜੋ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਰ ਆਨ।। ੧੩।।

ਉਦਾਲਕ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਿਖੀ ਨੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੁਜਾਤ ਇੰਦਰ ਦੀ ਸਵਰਗ ਨਗਰੀ ਤੋਂ ਡਿਗ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਜਾ ਡਿੱਗਾ।। ੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਇਸੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਤੌਨ ਕੋ ਟਾਰਜੋ।। ਬਹੁਰਿ ਇੰਦ੍ਰ ਕੌ ਜਾਇ ਨਿਹਾਰਜੋ।।
ਤਹ ਤੇ ਆਨਿ ਰਾਜੁ ਤਿਹ ਦਯੋ।। ਸੁਰਪੁਰ ਬਹੁਰ ਬਧਾਵੋ ਭਯੋ।। ੧੪।। ੧।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਲਭ ਲਿਆ। ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਫਿਰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਵਲੋਕ ਵਿਚ ਫਿਰ ਵਧਾਈ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜਾਣ ਲੱਗੇ।। ੧੪।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਸੱਤਰਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੧੧੭।। ੨੩੯੪।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੧੧੭।। ੨੩੯੪।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਮੰਤਰਕਲਾ

ਚੌਪਈ।। ਪੱਛਿਮ ਦੇਵ ਰਾਵ ਬਡਭਾਗੀ।। ਮੰਤ੍ਰ ਕਲਾ ਰਾਨੀ ਸੌ ਪਾਗੀ।।
ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹੈ ਵਹੈ ਜੜ ਕਰਈ।। ਬਿਨੁ ਪੂਛੈ ਕਛੁ ਤਿਹ ਨਨੁ ਸਰਈ।। ੧।।

ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਇਕ ਦੇਵ ਨਾਮੀ ਰਾਜਾ ਬੜੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮੰਤਰਕਲਾ ਸੀ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਜੋ ਉਸਦੀ ਰਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ।। ੧।।

ਤਾਂ ਪਰ ਰਹਤ ਰਾਵ ਉਰਝਾਯੋ।। ਦੋਇ ਪੁਤ੍ਰ ਤਾਂਤੇ ਉਪਜਾਯੋ।।
ਕਾਲ ਪਾਇ ਰਾਜਾ ਮਰਿ ਗਯੋ।। ਰਾਜ ਪੁਤ੍ਰ ਤਾਕੇ ਕੋ ਭਯੋ।। ੨।।

ਰਾਜਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਹਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਰਾਜਾ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜਾ ਬਣ ਗਿਆ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਪੁਰਖ ਆਯੋ ਤਹਾਂ ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਕੀ ਖਾਨਿ।।
ਲਖਿ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਬਸਿ ਭਈ ਬਧੀ ਬਿਰਹ ਕੈ ਬਾਨ।। ੩।।

ਓਥੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਆਇਆ। ਰਾਣੀ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਹੀ ਉਸਦੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਬਿਰਹਾ ਦੇ ਬਾਣਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਗਈ।। ੩।।

ਸੋਰਠਾ।। ਤਾਂਕੋ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇ ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਏਕ ਤਿਹ।।
ਕਹਿਯੋ ਬਿਰਾਜਹੁ ਆਇ ਸ਼ੰਕ ਤਜਾਗ ਹਮ ਕੌ ਅਬੈ।। ੪।।

ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਇਥੇ ਆ ਜਾ ਅਤੇ ਅਜ ਹੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੰਭੋਗ ਕਰੋ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਸੁੰਦਰ ਤਿਨ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਯੋ।। ਰਾਨੀ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਪ੍ਰਗਟ ਉਚਾਰਯੋ।।
ਏਕ ਬਾਤ ਤੁਮ ਕਰੋ ਤਾ ਕਹਊਂ।। ਨਾਤਰ ਧਾਮ ਨ ਤੁਮਰੇ ਰਹਊਂ।। ੫।।

ਤਦ ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਆਦਮੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੰਨੋਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹਾਂ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨੋਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਰਹਾਂਗਾ।। ੫।।

ਸੁ ਹੌਂ ਕਹੌਂ ਜੋ ਯਹ ਨਹਿ ਕਰੈ।। ਮੋਰ ਮਿਲਨ ਕੋ ਖਯਾਲ ਨ ਪਰੈ।।

ਦੂਹਕਰ ਕਰਮ ਜੁ ਯਹ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰਿ ਹੈ।। ਤਬ ਯਹ ਆਜੁ ਸੁ ਹਮ ਕੋ ਬਰਿ ਹੈ।। ੬।।

ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਐਸਾ ਕਹਾਂ ਜੋ ਇਹ ਨ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਦੇਵੇ। ਜਦ ਇਹ ਭੈੜਾ ਕੁਕਰਮ ਕਰੇ ਤਦ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਵਰ ਸਕੇ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏ ਜੂ ਪੂਤ ਜੁਗ ਤੁਮ ਜਨੇ ਤਿਨ ਦੁਹੂਅਨ ਕੋ ਮਾਰਿ।।
ਗੋਦ ਡਾਰਿ ਸਿਰ ਦੁਹੂੰ ਕੇ ਮਾਂਗਹੁ ਭੀਖ ਬਜਾਰ।। ੭।।

ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, " ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪੁੱਤਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮਾਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਗੋਦੜੀ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਬਾਜਾਰ ਵਿਚ ਭੀਖ ਮੰਗੋ।। ੭।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕਾਜ ਸੋਊ ਕਿਯੋ।। ਨਿਕਟ ਬੋਲਿ ਤਿਨ ਦੁਹੂੰਅਨ ਲਿਯੋ।।
ਮਦਰਾ ਪਜਾਇ ਕੀਏ ਮਤਵਾਰੇ।। ਖੜਗ ਕਾਢਿ ਦੋਊ ਪੂਤ ਸੰਘਾਰੇ।। ੮।।

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦੋਹਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੁਹੂੰ ਸੁਤਨ ਕੇ ਕਾਟ ਸਿਰ ਲਏ ਗੋਦ ਮੈ ਡਾਰਿ।।
ਅਤਿਥ ਭੇਖ ਕੋ ਧਾਰਿ ਕਰਿ ਮਾਂਗੀ ਭੀਖ ਬਜਾਰ।। ੯।।

ਦੋਹਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਉਸ ਆਪਣੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਲਏ ਅਤੇ ਫਕੀਰਨੀ ਦਾ ਵੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਬਾਜਾਰ ਵਿਚ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਣ ਲਗੀ।। ੯।।

ਚੌਪਈ।। ਭੀਖ ਮਾਂਗਿ ਮਿਤਵਾ ਪਹਿ ਗਈ।। ਪੂਤਨ ਮੁੰਡ ਦਿਖਾਵਤ ਭਈ।।
ਤੋਰੇ ਲੀਏ ਦੋਊ ਮੈ ਮਾਰੇ।। ਅਬ ਭੋਗਹੁ ਮੁਨਿ ਆਨਿ ਪਿਯਾਰੇ।। ੧੦।।

ਭਿਖਿਆ ਮੰਗ ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਪਾਸ ਆਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸਿਰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੇ। ਉਸਨੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਖਾਤਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋਹਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੋ।। ੧੦।।

ਦੂਹਕਰ ਕਰਮ ਜਾਰਿ ਲਖਿ ਲਯੋ।। ਪਹਰ ਏਕ ਮਿਰਤਕ ਸੌ ਭਯੋ।।
ਦੁਤਿਯ ਪਹਰ ਆਨਿ ਜਬ ਲਾਗਜੋ।। ਚਿਤਜੋ ਛੋਰਿ ਮੂਰਛਨਾ ਜਾਗਜੋ।। ੧੧।।

ਜਦ ਯਾਰ ਨੇ ਇਹ ਕੁਕਰਮ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਪਹਿਰ ਬੇਹੋਸ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਅਤੇ ਉਹ ਸੁਚੇਤ ਹੋਇਆ।। ੧੧।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤਜਿਹੂੰ ਨ ਸਕੈ ਗਮਿਹੂੰ ਨ ਸਕੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਆਨਿ ਬਨੀ ਦੁਚਿਤਾਈ।।

ਬੈਠ ਸਕੈ ਉਠਿਹੂੰ ਨ ਸਕੈ ਕਹਿਹੂੰ ਨ ਸਕੈ ਕਛੁ ਬਾਤ ਬਨਾਈ॥
ਤਜਾਗਿ ਸਕੈ ਗਰ ਲਾਗਿ ਸਕੈ ਰਸ ਪਾਗਿ ਸਕੈ ਨ ਇਹੇ ਠਹਰਾਈ॥
ਝੂਲਿ ਗਿਰਜੋ ਛਿਤ ਭੂਲ ਗਈ ਸੁਧਿ ਕਾ ਗਤਿ ਮੋਰੇ ਬਿਸ੍ਰਾਸ ਬਨਾਈ॥ ੧੨॥

ਹੁਣ ਉਹ ਐਸੀ ਦੁਚਿਤੀ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ ਕਿ ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਨਾ ਉਹ ਉਠਣ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੇ ਯੋਗ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਉਹ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਛੱਡ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਗਲੂ ਨਾਲ ਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਚੱਕਰ ਖਾਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਕੀ ਹਾਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥ ੧੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਪਹਰ ਏਕ ਬੀਤੇ ਪੁਨ ਜਾਗਜੋ॥ ਤ੍ਰਸਤ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੇ ਗਰ ਸੋ ਲਾਗਿਜੋ॥
ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹਿਯੋ ਵਹੈ ਤਿਨ ਕੀਨੋ॥ ਬਹੁਰਿ ਨਾਹਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਨ ਲੀਨੋ॥ ੧੩॥ ੧॥

ਇਕ ਪਹਿਰ ਬੀਤਣ ਤੇ ਉਹ ਫਿਰ ਜਾਗਿਆ ਅਤੇ ਭੈਭੀਤ ਹੋ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਗ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਉਹੋ ਉਸ ਕੀਤਾ ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਨਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ॥ ੧੩॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਰਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੧੧੮॥ ੨੩੦੭॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੧੧੮॥ ੨੩੦੭॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਉਨੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਰੁਦਰਕਲਾ

ਚੌਪਈ॥ ਤਿਰਹੁਤ ਮੈ ਤਿਰਹੁਤ ਪੁਰ ਭਾਰੋ॥ ਤਿਹੂੰ ਲੋਕ ਭੀਤਰ ਉਜਿਯਾਰੋ।
ਜੰਤ੍ਰਕਲਾ ਰਾਨੀ ਇਕ ਤਾਕੇ॥ ਰੁਦ੍ਰਕਲਾ ਦੁਹਿਤਾ ਗ੍ਰਿਹ ਵਾਕੇ॥ ੧॥

ਤਿਰਹੁਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਤਿਰਹੁਤਪੁਰ ਵਡਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ। ਓਥੋਂ ਦੀ ਇਕ ਰਾਣੀ ਜੰਤਰਕਲਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਰੁਦਰਕਲਾ ਸੀ॥ ੧॥

ਲਰਿਕਾਪਨ ਤਾਕੋ ਜਬ ਗਯੋ॥ ਜੋਬਨ ਆਇ ਦਮਾਮੋ ਦਯੋ॥
ਇਕ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਸੁੰਦਰ ਤਿਹ ਲਹਿਯੋ॥ ਹਰ ਅਰਿ ਸਰ ਤਾਕੋ ਤਨ ਦਹਿਯੋ॥ ੨॥

ਜਦ ਉਸ ਲੜਕੀ ਦਾ ਬਚਪਨ ਬੀਤ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਵਾਨੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਬਾਣਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਘਨੋ ਸੰਬਰਾੜ੍ਰ ਤਿਹ ਨਾਮ।।
ਤੰਤ੍ਰਕਲਾ ਤਾਕੌ ਸਦਾ ਜਪਤ ਆਠਹੂੰ ਜਾਮ।। ੩।।

ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਸੰਭ੍ਰਰਾਤਰ ਸੀ। ਰੁਦਰਕਲਾ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਉਸਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।। ੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਭੇਜਿ ਸਹਚਰੀ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਯੋ ਨਿਜੁ ਸਦਨ।।
ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸੰਗ ਕਰਯੋ ਤ੍ਰਿਯ ਛੋਰਿ ਮਨ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤ ਕੈ ਆਸਨ ਲਏ ਸੁਧਾਰਿਕੈ।।
ਹੋ ਚੁੰਬਨ ਲਿੰਗਨ ਕਿਯ ਮਤ ਕੋਕ ਬਿਚਾਰਕੈ।। ੪।।

ਇਕ ਸਹੇਲੀ ਭੇਜ ਕੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇਂ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਨ, ਚੁੰਮਣ ਆਦਿ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੇ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੰਤ੍ਰਕਲਾ ਤਿਹ ਬਾਲ ਕੀ ਮਾਤ ਗਈ ਤਬ ਆਇ।।
ਤੰਤ੍ਰਕਲਾ ਤਾਤੇ ਤ੍ਰਸਤ ਮੀਤਹਿ ਲਯੋ ਦੁਰਾਇ।। ੫।।

ਫਿਰ ਓਥੇ ਰੁਦਰਕਲਾ ਦੀ ਮਾਂ ਜੰਤਰ ਕਲਾ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਨੇ ਮਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ।। ੫।।

ਚੌਪਈ।। ਕੇਸਾਂਤਕ ਤਿਨ ਤੁਰਤੁ ਮੰਗਾਯੋ।। ਲੀਪਿ ਸਮਸ ਤਾਕੀ ਸੋ ਲਾਯੋ।।
ਤਬ ਸਭ ਕੇਸ ਦੂਰ ਹ੍ਵੈ ਗਏ।। ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸੇ ਭਏ।। ੬।।

ਫਿਰ ਉਸ ਤੁਰੰਤ ਬਾਲ ਸਾਫ ਪਾਊਡਰ ਮੰਗਵਾਇਆ ਅਤੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਦੀਆਂ ਮੁਛਾਂ ਅਤੇ ਦਾਹੜੀ ਤੇ ਲੇਪ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਵਾਲ ਸਾਫ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਇਸਤਰੀ ਲਗਣ ਲੱਗਾ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਕਲ ਬਸਤ੍ਰ ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ ਧਰੇ ਪਹਿਰਿ ਸੁਭੂਖਨ ਅੰਗ।।
ਨਿਰਖਤ ਛਬਿ ਸ੍ਰੀ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕੇ ਜਰਿਯੋ ਜਗਤ ਅਨੰਗ।। ੭।।

ਉਸਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ ਪਵਾ ਦਿੱਤੇ। ਉਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਕਾਮ ਅਗ ਵਿਚ ਸੜਨ ਲੱਗਾ।। ੭।।

ਚੌਪਈ।। ਨਾਰਿ ਭੇਖਿ ਤਾਕੋ ਪਹਿਰਾਈ।। ਆਪਨ ਟਰਿ ਮਾਤਾ ਪਹਿ ਆਈ।।
ਧਰਮ ਭਗਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਠਹਰਾਯੋ।। ਜਾਇ ਸਭਨ ਸੈ ਭੇਦ ਜਤਾਯੋ।। ੮।।

ਉਸਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਵੇਸ ਪਵਾਕੇ ਫਿਰ ਆਪਦੀ ਮਾਂ ਪਾਸ ਆਈ। ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਧਰਮ ਦੀ ਭੈਣ ਕਹਿਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਨ ਕਰਵਾਈ ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸੀ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਧਰਮ ਭਗਨਿ ਮਾਤਾ ਸੁਨੌ ਮੋਰਿ ਪਹੂੰਚੀ ਆਇ।।
ਦਰਬੁ ਬਿਦਾ ਦੈ ਕੀਜਿਯੈ ਤਾਹਿ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਦਰਸਾਇ।। ੯।।

ਉਸ ਕਿਹਾ ਹੇ ਮਾਂ ਮੇਰੀ ਧਰਮ ਦੀ ਭੈਣ ਆਈ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਵਿਦਾ ਕਰੋ।। ੯।।

ਸੁਨਿ ਮਾਤਾ ਬਿਹਸਿ ਬਚਨ ਤਾਂਹਿ ਨਿਹਾਰਜੋ ਆਇ।।
ਗਹਿ ਬਹਿਯਾ ਤਹ ਲੈ ਗਈ ਜਹਾਂ ਹੁਤੇ ਨਰ ਰਾਇ।। ੧੦।।

ਮਾਂ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਬਾਂਹ ਫੜ ਕੇ ਓਥੇ ਲੈ ਗਈ ਜਿਥੇ ਰਾਜਾ ਜੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ।। ੧੦।।

ਰਾਨੀ ਬਾਚ।। ਸੁਨੋ ਰਾਵ ਤਵ ਧਰਮਜਾ ਇਹਿ ਹਯਾਂ ਪਹੁਚੀ ਆਇ।।
ਬਿਦਾ ਅਮਿਤ ਧਨ ਦੈ ਕਰੋ ਯਾਕੌ ਅਧਿਕ ਰਿਝਾਇ।। ੧੧।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ! ਤੁਹਾਡੀ ਧਰਮ ਪੁੱਤਰੀ ਇਥੇ ਆਈ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਵਿਦਾ ਕਰੋ।। ੧੧।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਇਹ ਬਾਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਜਾਨਜੋ ਮੋਰਿ ਧਰਮਜਾ ਆਈ।।
ਛੋਰਿ ਭੰਡਾਰ ਅਮਿਤ ਧਨ ਦਿਯੋ।। ਦੁਹਿਤਾ ਹੇਤ ਬਿਦਾ ਤਿਹ ਕਿਯੋ।। ੧੨।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਧਰਮ ਪੁੱਤਰੀ ਆਈ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਭੰਡਾਰੇ ਖੋਲ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਵਾਂਗ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ।। ੧੨।।

ਮੰਤ੍ਰ ਕਲਾ ਪਿਤੁ ਤੀਰ ਉਚਾਰੀ।। ਧਰਮ ਬਹਿਨ ਮੋਕੌ ਅਤਿ ਪਜਾਰੀ।।
ਮੈ ਯਹ ਆਜੁ ਸੰਗ ਲੈ ਜੈਹੋਂ।। ਬਨ ਉਪਬਨ ਕੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਿਖੈਹੋਂ।। ੧੩।।

ਰੁਦਰਕਲਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਧਰਮ ਭੈਣ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਹੈ, ਅਜ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਖੇਡ ਤਮਾਸ਼ੇ ਵਿਖਾਵਾਂਗੀ।। ੧੩।।

ਯੌ ਕਹਿ ਪਲਟਿ ਧਾਮ ਨਿਜੁ ਆਈ।। ਪਿਯ ਸੌ ਕਹੀ ਬਾਤ ਮੁਸਕਾਈ।।
ਧਰਮ ਭਗਨਿ ਮੁਹਿ ਤੂੰ ਅਤਿ ਪਜਾਰੀ।। ਇਸੀ ਪਾਲਕੀ ਚਰ੍ਹੋ ਹਮਾਰੀ।। ੧੪।।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਆਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ, "ਹੇ ਮੇਰੀ ਧਰਮ ਦੀ ਭੈਣ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਲਗਦੀ ਏਂ, ਆਜਾ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਵਾਲੀ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾ।। ੧੪।।

ਬਾਤ ਕਹਤ ਦੋਊ ਹਮ ਜੈਹੈ।। ਚਿਤ ਕੈ ਸ਼ੋਕ ਦੂਰਿ ਕਰਿ ਦੈਹੈ।।
ਤਾਂਹਿ ਪਾਲਕੀ ਲਯੋ ਚਰ੍ਹਾਈ।। ਬਨ ਉਪਬਨ ਇਹਰਨ ਕੌ ਆਈ।। ੧੫।।

ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨ ਦਾ ਦੁਖ ਨਿਵਾਰਕ ਕਰਾਂਗੀਆਂ। ਹੁਣ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਜੰਗਲ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲੈ ਆਈ।। ੧੫।।

ਬੀਚ ਬਜਾਰ ਪਾਲਕੀ ਗਈ।। ਪਰਦਨ ਪਾਂਤਿ ਛੋਰਿਕੈ ਦਈ।।
ਤੇ ਕਾਹੂ ਕੌ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨ ਆਵੈਂ।। ਕੇਲ ਕਮਾਤ ਚਲੇ ਦੋਊ ਜਾਵੈਂ।। ੧੬।।

ਪਾਲਕੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਰਸਤਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।। ੧੬।।

ਮਨ ਭਾਵਤ ਕੋ ਭੋਗ ਕਮਾਏ।। ਦਿਨ ਬਜਾਰ ਮਹਿ ਕਿਨੂੰ ਨ ਪਾਏ।।
ਅਸਟ ਕਹਾਰਨ ਕੇ ਕੰਧ ਊਪਰ।। ਜਾਂਘੈ ਲਈ ਮੀਤ ਭੁਜ ਦੂਪਰ।। ੧੭।।

ਉਹ ਮਨ ਇੱਛਤ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਭੀੜ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿਸ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਠਾਂ ਕਹਾਰਾਂ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਲੱਤਾਂ ਵਿਚ ਘੁਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।। ੧੭।।

ਜਜੌਂ ਜਜੌਂ ਚਲੀ ਪਾਲਕੀ ਜਾਵੈ।। ਤਜੌਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਚਟਕੇ ਚਟਕਾਵੈ।।
ਲਹੈਂ ਕਹਾਰ ਪਾਲਕੀ ਚਰਕੈ।। ਤਜੌਂ ਤਜੌਂ ਗਹੈ ਕੰਧ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਿ ਕੈ।। ੧੮।।

ਜਦ ਪਾਲਕੀ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰ ਚਟਖਾਰੇ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਕਹਾਰ ਚਲਦੇ ਸਨ ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਮੋਢੇ ਕੱਸ ਕੇ ਫੜ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।। ੧੮।।

ਬਨ ਮੈ ਜਾਇ ਪਾਲਕੀ ਧਰੀ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੇਤੀ ਰਤਿ ਕਰੀ॥
ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਚਾਹਜੋ ਸੋ ਲਯੋ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰਿ ਤਾਂਹਿ ਦੇਸ ਲੈ ਗਯੋ॥ ੧੯॥

ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪਾਲਕੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਉਸ ਧਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਲੈ ਗਿਆ॥ ੧੯॥

ਲਿਖਿ ਪਤਿਯਾ ਡੋਰੀ ਮਹਿ ਧਰੀ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਤਨ ਇਹੈ ਉਚਰੀ॥
ਨਰ ਸੁੰਦਰ ਮੋਕਹ ਯਹ ਭਾਯੋ॥ ਤਾ ਤੇ ਮੈਂ ਯਹ ਚਰਿਤ ਬਨਾਯੋ॥ ੨੦॥

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਰਖ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਆਦਮੀ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ॥ ੨੦॥

ਵਹ ਧ੍ਰਮਜਾ ਨਹਿ ਹੋਇ ਤਿਹਾਰੀ॥ ਜੋ ਮੈ ਪਕਰਿ ਪਾਲਕੀ ਡਾਰੀ॥
ਕਚਅਰਿ ਲਏ ਦੂਰਿ ਕਚ ਕਏ॥ ਭੂਖਨ ਬਸਤ੍ਰ ਬਾਲ ਕੇ ਦਏ॥੨੧॥

ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦਸਿਆ, "ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਧਰਮ ਪੁੱਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਨਾਲ ਬਿਠਾਇਆ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਵਾਲ ਤਾਂ ਦਵਾਈ ਨਾਲ ਸਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਅਤੇ ਕਪੜੇ ਪਵਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ॥੨੧॥

ਜੋ ਧਨ ਚਹਜੋ ਸੋਊ ਸਭ ਲੀਨੋ॥ ਤਾਤ ਮਾਤ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਨੋ॥
ਤੁਮ ਤੇ ਜਬ ਲੈ ਬਿਦਾ ਸਿਧਾਈ॥ ਯਾਕੇ ਸੰਘ ਤਬੈ ਉਠਿ ਆਈ॥ ੨੨॥

ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਅਸੀਂ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਜਦ ਤੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਥੋਂ ਵਿਦਾ ਲਈ ਹੈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹਾਂ॥੨੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੇਸ ਸੁਖੀ ਤੁਮਰੋ ਬਸੋ ਸੁਖੀ ਰਹਹੁ ਤਰਮ ਤਾਤ॥
ਸੁਖੀ ਦੋਊ ਹਮਹੂੰ ਬਸੈਂ ਚਿਰ ਜੀਵੋ ਤਿਮ ਮਾਤ॥ ੨੩॥ ੧॥

ਹੇ ਪਿਤਾ ਜੀ, ਤੁਹਾਡਾ ਦੇਸ ਸੁਖੀ ਵਸੇ ਅਤੇ ਤੁਸੀ ਸੁਖੀ ਵਸੋ, ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਸੁਖੀ ਵਸੀਏ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੁਹਾਡੀ ਲੰਮੀ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਹੋਵੇ"॥੨੩॥੧॥

ਇਤਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਉਨੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੧੯॥੨੩੩੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੧੯॥॥੨੩੩੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਵੀਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਦਿਵਸ ਸ੍ਰੀ ਇੰਦ੍ਰ ਜੂ ਹਰ ਘਰ ਕਿਯੋ ਪਿਯਾਨ।।
ਮਹਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕਉ ਰੁੱਦ੍ਰ ਲਖਿ ਚਿੰਤ ਬਢੀ ਅਪ੍ਰਮਾਨ।। ੧।।

ਇਕ ਦਿਨ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ। ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਬਹੁਤ ਫਿਕਰਮੰਦ ਹੋਇਆ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਦੇਵਤੇਸ ਜਬ ਰੁੱਦ੍ਰ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਕਰਿ ਬੱਜ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ।।
ਤਾਤੇ ਅਮਿਤ ਕੋਪ ਤਬ ਤਯੋ।। ਛਾਡਤ ਜ੍ਵਾਲ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਭਯੋ।। ੨।।

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਜਦ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਦਾ ਕਰੋਧ ਇੰਨਾਂ ਵੱਧ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਜਵਾਲਾ (ਅੱਗ) ਨਿਕਲਣ ਲੱਗ ਪਈ।।੨।।

ਪਸਰਿ ਜ੍ਵਾਲ ਸਭ ਜਗ ਮਹਿ ਗਈ।। ਦਾਹਤ ਤੀਨਿ ਭਵਨ ਕਹ ਭਈ।।
ਦੇਵ ਦੈਤ ਸਭ ਹੀ ਡਰਪਾਏ।। ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਪਹਿ ਆਏ।। ੩।।

ਸੰਪੂਰਣ ਜਵਾਲਾ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪੱਸਰ ਗਈ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾੜਨ ਲੱਗੀ। ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮਿਲਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ।।੩।।

ਮਹਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰ ਤਬ ਕੋਪ ਨਿਵਾਰਜੋ।। ਬਾਰਿਧ ਮੈ ਪਾਵਕ ਕੋ ਡਾਰਜੋ।।
ਸਕਲ ਤੇਜ ਇਕਠੋ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ।। ਤਾਤੇ ਦੈਤ ਜਲੰਧਰ ਭਯੋ।। ੪।।

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕਰੋਧ ਛਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਵਾਲਾ ਰੂਪੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇਜਾਂ ਦੇ ਪੁੰਜ ਤੋਂ ਜਲੰਧਰ ਨਾਮੀਂ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ।।੪।।

ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਿਨ ਕੀਨੀ।। ਅਤਿ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਜਗਤ ਮੈ ਚੀਨੀ।।
ਤਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪਤਿ ਰਾਜ ਕਮਾਵੈ।। ਤਾਕੌ ਦੁਸ਼ਟ ਨ ਦੇਖਨ ਪਾਵੈ।। ੫।।

ਉਸਨੇ ਬਰਿੰਦਾ ਨਾਮੀਂ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾਇਆ ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਪਤੀ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਸਨ।।੫।।

ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਜੀਤਿ ਤਿਨ ਲਏ।।ਲੋਕ ਚਤੁਰ ਦਸ ਬਸਿ ਮਹਿ ਭਏ।

ਸ਼ੇਸ਼ ਅਲਿਕੇਸ਼ ਸਭੈ ਬਿਲਖਾਏ।। ਬਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਪੁਰ ਜੀਤਿ ਜਤਾਏ।। ੬।।

ਉਸ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਸਾਰੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਅਤੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ। ਸ਼ੇਸ਼, ਅਲਿਕੇਸ਼ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਬੌਖਲਾ ਉਠੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰਪੁਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਜਿੱਤ ਲਿਆ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ੇਸ਼ ਜਲੇਸ਼ ਸੁਰੇਸ਼ ਸਭ ਪੁਰੀ ਬਸਾਏ ਆਨਿ।।
ਮਹਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕੀ ਬਾਲ ਲਖਿ ਰੀਝਜੋ ਅਸੁਰ ਨਿਦਾਨ।। ੭।।

ਸ਼ੇਸ਼, ਜਲੇਸ਼ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਮੂਰਖ ਦੈਂਤ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਰਖਿ ਲਲਚਾਯੋ।। ਚਤੁਰ ਦੂਤ ਤਿਹ ਤੀਰ ਪਠਾਯੋ।।
ਮੋਕਹ ਰੁਦ੍ਰ ਪਾਰਬਤੀ ਦੀਜੈ।। ਨਾ ਤਰ ਮੀਚ ਮੂੰਡ ਪਰ ਲੀਜੈ।। ੮।।

ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਲਲਚਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਚਤਰ ਦੂਤ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਘਲਿਆ। ਉਸ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਾਰਬਤੀ ਦੇ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਮੌਤ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲੈ।।੮।।

ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਬਾਚ।।ਦੋਹਰਾ।।ਦੁਹਿਤਾ ਭਗਨੀ ਦੀ ਜਿਯਤ ਬੇਦ ਬਿਧਾਨ ਬਨਾਇ।।
ਅਬ ਲੌ ਕਿਸੂੰ ਨ ਤ੍ਰਿਯ ਦਈ ਸੁਨੁ ਅਸੁਰਨ ਕੇ ਰਾਇ।। ੯।।

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਪੁੱਤਰੀ ਅਤੇ ਭੈਣ ਤਾਂ ਵੇਦ ਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਹੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਅਜ ਤਕ ਪੱਤਨੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ।।੯।।

ਚੌਪਈ।। ਕੋਪਜੋ ਅਸੁਰੇਸ਼ਰ ਹੰਕਾਰੀ।। ਸੈਨਾ ਜੋਰਿ ਦਾਨਵਨ ਭਾਰੀ।।
ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਬੁਲਾਏ ਤਬਹੀਂ।। ਰਕਤ ਬੀਜ ਜ੍ਵਾਲਾਛਨ ਸਭਹੀਂ।। ੧੦।।

ਹੰਕਾਰੀ ਦੈਂਤ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਸੈਨਾਂ ਇੱਕੱਠੀ ਕੀਤੀ। ਤਦ ਸੁੰਭ, ਨਿਸੁੰਭ, ਰਕਤਬੀਜ, ਜਵਾਲਾਛਨ ਵਰਗੇ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ।।੧੦।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।।ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ ਹਠੀ ਦੈਤ ਗਾਜੇ।।ਉਠੇ ਬਾਂਧਿ ਬਾਨਾਨ ਬਾਂਕੇ ਬਿਰਾਜੈ।।
ਲਏ ਸੂਲ ਸੈਥੀਨ ਆਛੇ ਸੁਹਾਵੈਂ।। ਬਿਯੋ ਕੌਨ ਜੋਧਾ ਜੋ ਤਾਕੋ ਦਬਾਵੈਂ।। ੧੧।।

ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦੈਂਤ ਗੱਜੇ ਅਤੇ ਬਾਣਾਂ ਆਦਿ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜ ਕੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਅਤੇ ਬਰਛੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸੋਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਹੜਾ ਐਸਾ ਯੋਧਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਸਕਦਾ।।੧੧।।

ਇਤੈ ਰੁਦ੍ਰ ਕੋਪਜੋ ਸੁ ਡੌਰੂ ਬਜਾਯੋ।। ਉਤੈ ਬਾਂਧ ਗਾੜੀ ਅਨੀ ਇੰਦਰ ਆਯੋ।।

ਲਏ ਸੂਰ ਸਾਥੀ ਘਨੀ ਚੰਦ੍ਰ ਆਛੇ ।। ਸਭੈ ਸੂਲ ਸੈਥੀ ਲਏ ਕਾਢ ਕਾਛੇ।। ੧੨।।

ਡੌਰੂ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਿਵਜੀ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ, ਓਧਰ ਇੰਦਰ ਵੀ ਵੱਡੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਚੰਦਰ ਨੇ ਵੀ ਸੂਰਬੀਰ ਸਾਥੀ ਨਾਲ ਲੈ ਲਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਬਰਛੇ ਤ੍ਰੀਸ਼ੂਲ ਆਦਿ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ।।੧੨।।

ਹਠੀ ਕੋਪ ਕੈਂ ਕੈ ਮਹਾਂ ਦੈਤ ਢੂਕੇ।। ਚਲੇ ਭਾਂਤਿ ਐਸੀ ਸੁ ਮਾਨੋ ਭਭੂਕੇ।।
ਗ੍ਰਜੈਂ ਹਾਥ ਲੀਨੇ ਗ੍ਰਜੇ ਬੀਰ ਭਾਰੇ।। ਟਰੈ ਨਾਹਿ ਟਾਰੇ ਨਹੀ ਜਾਤ ਮਾਰੇ।। ੧੩।।

ਵਡੇ ਵਡੇ ਦੈਂਤ ਗੁਸੇ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਬੜੇ ਹੱਠ ਨਾਲ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ। ਉਹ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜੀ ਚਲਦੀ ਹੋਵੇ। ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਜ ਫੜ ਕੇ ਵੱਡੇ ਵਡੇ ਸੂਰਮੇ ਗਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਪਿਛੇ ਹਟਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ।।੧੩।।

ਹਠੇ ਦੇਵ ਬਾਂਕੀ ਅਨੀ ਸਾਥ ਲੈ ਕੈ।। ਮਹਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕੋ ਜੁੱਧ ਕੈ ਅੱਗ੍ਰ ਕੈਕੈ।।
ਲਏ ਬਿਸ਼ਨ ਜੋਧਾ ਸੁ ਐਸ ਬਿਰਾਜੈ।। ਲਖੇ ਦੇਵ ਕੰਨਜਾਨ ਕੋ ਦਰਪੁ ਭਾਜੈ।। ੧੪।।

ਹਠੀ ਦੇਵਤੇ ਬਾਕੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵਲੋਂ ਯੁਧ ਕਰਨ ਲਈ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕਈ ਯੋਧੇ ਏਨੇ ਸੁੰਦਰ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਘੁੰਮਡ ਟੁਟ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੧੪।।

ਇਤੈ ਦੈਤ ਬਾਂਕੇ ਉਤੇ ਦੇਵ ਸੋਹੈਂ।। ਦਿਤਜਾਦਿੱਤ ਜੂ ਜਾਨ ਕੋ ਮਾਨ ਮੋਹੈਂ।।
ਬਜੈ ਸਾਰ ਗਾੜ੍ਹੋ ਨਹੀ ਭਾਜ ਜਾਵੈਂ।। ਦੂਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਖਿੰਗ ਖੱਤ੍ਰੀ ਨਚਾਵੈ।। ੧੫।।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਾਂਕੇ ਦੈਂਤ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਦੇਵਤੇ ਸੋਭਾ ਵਧਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਦਿਤ ਅਦਿਤ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਪੁਤਰ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਜਰ ਲੋਹਾ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਵਜਣ ਲਗਾ ਤਾਕਿ ਕੋਈ ਭੱਜ ਨ ਜਾਵੇ। ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਖਤਰੀ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਚਾਉਣ ਲਗੇ।।੧੫।।

ਪਰਜੋ ਲੋਹ ਗਾੜੋ ਤਹਾਂ ਭਾਂਤਿ ਐਸੀ।। ਮਨੋ ਕ੍ਵਾਰ ਕੇ ਮੇਘ ਕੀ ਬ੍ਰਿਸਟਿ ਜੈਸੀ।।
ਹਠਜੋ ਹਾਥ ਮੈ ਸੂਲ ਕੋ ਸੂਲ ਲੈ ਕੈ। ਤਿਸੀ ਛੇਤ੍ਰ ਛੱਤ੍ਰੀਨ ਕੋ ਛਿਪ੍ਰ ਛੇਕੇ।। ੧੬।।

ਓਥੇ ਬਜੋਰ ਲੋਹਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰ੍ਹਨ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਵਾਰ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੋਵੇ। ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸ਼ਤਰ ਲੈ ਕੇ ਬੜੇ ਹਠ ਨਾਲ ਉਸ ਯੁਧ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਲੈ ਕੇ ਖੜੇ ਸਨ।।੧੬।।

ਬਜਜੋ ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਤਿਸੀ ਖੇਤ ਭਾਰੋ।। ਕਿਸੀ ਕਾਜ ਜੋ ਥੋ ਨ ਸੋਊ ਪਧਾਰੋ।।

ਲਰੇ ਬਾਲ ਔ ਬ੍ਰਿੱਧ ਜੂ ਆ ਰਿਸੈਕੈ॥ ਗਏ ਪਾਕਸਾਹੀ ਦਯਾ ਕੀਨ ਹੈਕੈ॥੧੭॥

ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਗੂੰਜ ਉਠਿਆ। ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਲ ਬੁਢੇ ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੭॥

ਡਿਮਿ ਡਿਮਿ ਡਿਮਿ ਡਾਮਰੁ ਡਮਕਹਿਂ॥ ਅਸਿ ਅਨੇਕ ਹਾਥਨ ਮਹਿਂ ਦਮਕਹਿਂ॥
ਕਟਿ ਕਟਿ ਮਰੇ ਬਿਕਟ ਭਟ ਰਨ ਮੈ॥ ਰਿਝਿ ਰਿਝਿ ਬਰੈ ਬਰੰਗਨਨ ਮਨ ਮੈ॥੧੮॥

ਡਮ ਡਮ ਡਮਰੂ ਵਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਚਮਕਾਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕਟ ਕਟ ਕੇ ਮਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੧੮ ॥

ਲਹ ਲਹ ਕੋਟਿ ਧੁਜਾ ਫਹਰਾਵੈਂ॥ ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰ ਨ ਦੇਖੇ ਜਾਵੈਂ॥
ਕਹਕ ਕਹਕ ਤਹ ਕਰੈ ਮਸਾਨਾ॥ ਨਾਚੇ ਬਾਜੇ ਜੂਝਊਆ ਜ੍ਵਾਨਾ॥੧੯॥

ਕਰੋੜਾਂ ਧੁਜਾਂ ਲਹਿਰਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੁਰ ਤਾਲ ਤੇ ਜਵਾਨ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪਰਸ ਪਾਂਸ ਅਸਿ ਬੱਜ੍ਰ ਭੇ ਬਰਿਸੇ ਬਿਸਿਖ ਬਿਸੇਖ॥
ਘਾਯਲ ਸਭੁ ਸੂਰਾ ਭਏ ਜੂਝਤ ਭਏ ਅਸੇਖ॥ ੨੦॥

ਕੁਹਾੜੇ, ਪਾਂਸ, ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬਜਰ ਬਾਣਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋਈ। ਅਨੇਕਾਂ ਵੀਰ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਰ ਗਏ॥੨੦॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਕੈਕੈ ਸਭੈ ਦੇਵ ਹਾਰੇ॥ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਤ ਨ ਜਾਵੈ ਸੰਘਾਰੇ॥
ਗਏ ਜੂਝ ਜੋਧਾ ਮਹਾਂ ਐਠਿਯਾਰੇ॥ ਰਹੇ ਤੇ ਚਹੂੰ ਓਰ ਐਕੈ ਹਕਾਰੇ॥੨੧॥

ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਯੁਧ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਏ। ਪਰ ਜਾਲੰਧਰ ਦੀ ਪਤਣੀ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਨੇਕਾਂ ਅਣਖੀ ਸੂਰਮੇ ਲੜ ਮਰੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਬਚ ਗਏ, ਉਹ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਲਲਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੨੧॥

ਕਹਾ ਜਾਤ ਦੇਵੇਸ ਜਾਨੇ ਨ ਦੈਹੈਂ॥ ਇਸੀ ਛੇਤ੍ਰ ਮੈ ਮਾਰਕੈ ਤੋਹਿ ਲੈਹੈਂ॥
ਮੰਡੇ ਬੀਰ ਬਾਨਾਨ ਬਾਜਾਨ ਲੈ ਕੈ॥ ਮਹਾ ਕੋਪ ਕੀ ਚਿੱਤ ਕੋ ਓਰ ਦੈ ਕੈ॥੨੨॥

ਦੈਂਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ," ਹੇ ਦੇਵਤਿਓ ਕਿਥੇ ਚਲੇ ਹੋ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਜਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਏਸੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰਾਂਗੇ। ਸੂਰਮੇ ਬਾਣ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਲੈ ਕੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਲੱਗੇ॥੨੨॥

ਤਬੈ ਬਿਸ਼ਨਜੂ ਮੰਤ੍ਰ ਐਸੇ ਬਿਚਾਰਜੋ।। ਸਭੈ ਦਾਨਵਾਨੇਸ ਕੋ ਭੇਸ ਧਾਰਜੋ।।
ਜਿਸੀ ਬਾਗ ਮੈ ਨਾਰ ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਬਿਰਾਜੈ।। ਲਖੇ ਜਾਹਿ ਕੰਦ੍ਰਪ ਕੋ ਦਰਪੁ ਭਾਜੈ।।੨੩।।

ਤਦ ਵਿਸਨੂੰ ਨੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਦੈਂਤ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਪਣੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਬੈਠੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਵੀ ਘੁਮੰਡ ਚੂਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੨੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਾਲੰਧਰ ਕੋ ਭੇਸ ਧਰਿ ਤਹਾਂ ਪਹੂੰਚਜੋ ਜਾਇ।।
ਪਤਿ ਕੋ ਰੂਪ ਪਛਾਨਿ ਕੈ ਰੀਝਤ ਭਈ ਸੁਭਾਇ।। ੨੪।।

ਵਿਸਨੂੰ ਜਾਲੰਧਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਓਥੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚਾ। ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਉਹ ਉਸ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ।।੨੪।।

ਚੌਪਈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰਜੋ।। ਸਭ ਕੰਦ੍ਰਪ ਕੋ ਦਰਪੁ ਨਿਵਾਰਜੋ।।
ਉਤੈ ਜੁੱਧ ਜੋ ਭਯੋ ਸੁਨਾਊਂ।। ਤਾਤੇ ਤੁਮਰੇ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸਿਰਾਊਂ।। ੨੫।।

ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਘੁੰਮਡ ਚੂਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਜਿਹੜਾ ਯੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਹਾਲ ਸੁਣਾਵਾਂ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਾਂ।। ੨੫।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਉਤੈ ਦੈਤ ਬਾਂਕੇ ਇਤੈ ਦੇਵ ਆਛੇ।। ਲਏ ਸੂਲ ਸੰਥੀ ਸਭੈ ਕਾਛ ਕਾਛੇ।।
ਮਹਾਂ ਨਾਦ ਮਾਰੂ ਤਿਸੀ ਖੇਤ ਬਾਜੇ।। ਦਿੱਤਯਾਦਿੱਤ ਗਾੜੇ ਦੂਹੂੰ ਓਰ ਗਾਜੇ।। ੨੬।।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਾਂਕੇ ਦੈਂਤ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਚੰਗੇ ਦੇਵਤੇ ਹਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ, ਭਾਲੇ ਆਦਿ ਫੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਯੁੱਧ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਤ ਅਦਿਤ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੋਵੀਂ ਪਾਸੀਂ ਗੱਜ ਰਹੇ ਹਨ।।੨੬।।

ਮਹਾ ਕੋਪ ਕੇਕੈ ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਜੂਝੇ।। ਪਰੇ ਭਾਂਤਿ ਐਸੀ ਨਹੀਂ ਜਾਤ ਬੂਝੇ।।
ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਬਾਜੀ ਜਿਰਹ ਬੀਰ ਭਾਰੀ।। ਕਹੂੰ ਤੇਗ ਔ ਤੀਰ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ।।੨੭।।

ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਯੋਧੇ ਯੁਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਗ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਪਛਾਣੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਕਿਤੇ ਰਾਜੇ, ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭਾਰੀ ਜ਼ਰਾਬਖਤਰ ਡਿਗੇ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ, ਤੀਰ ਅਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।।੨੭।।

ਕਹੂੰ ਟੋਪ ਟੂਟੇ ਕਹੂੰ ਰਾਗ ਭਾਰੀ।। ਕਹੂੰ ਜ੍ਵਾਨ ਜੇਬੇ ਸੁ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ।।
ਕਹੂੰ ਸੂਲ ਸੈਥੀ ਗਿਰੀ ਭੂਮਿ ਐਸੀ।। ਦਿਪੈ ਚਾਰ ਸੋਭਾ ਮਹਾਂ ਜ੍ਵਾਲ ਜੈਸੀ।।੨੮।।

ਕਿਤੇ ਟੁਟੇ ਟੋਪ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭਾਰੀ ਵਾਜੇ ਵਜ ਰਹੇ ਸਨ । ਕਿਤੇ ਜਵਾਨ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਅਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਖੜਕਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਅਤੇ ਬਰਛੇ ਇੰਝ ਪਏ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਮਹਾਂ ਜਵਾਲਾ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋਈ ਹੋਵੇ॥੨੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਕੋ ਪ੍ਰਥਮੈ ਸਤ ਟਾਰਯੋ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਜਾਲੰਧਰ ਮਾਰਯੋ॥ ਬਹੁਰੋ ਰਾਜ ਆਪਨੋ ਲਿਯੋ॥ ਸੁਰ ਪੁਰ ਮਾਂਝ ਬਧਾਵੋ ਕਿਯੋ॥ ੨੯॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਦਾ ਸਤ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਾਲੰਧਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਜਾ ਮਾਰਿਆ। ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਵਧਾਈ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਵਜਾਈਆਂ॥ ੨੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸੌ ਬਿਸ਼ਨ ਜੂ ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਕੋ ਸਤ ਟਾਰਿ॥ ਆਨਿ ਰਾਜ ਅਪਨੋ ਲਯੋ ਜਾਲੰਧਰ ਕਹ ਮਾਰਿ॥ ੩੦॥ ੧॥

ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਬ੍ਰਿੰਦਾ ਦਾ ਸਤ ਭੰਗ ਕੀਤਾ, ਜਲੰਧਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ॥੩੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਬੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੨੦॥੨੩੬੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਵੀਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੨੦॥੨੩੬੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਇੱਕੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਚੋਰ ਇਸਤਰੀ॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਹਾਂਗੀਰ ਜਬ ਤਖਤ ਸੁਹਾਵੈ॥ ਬੁਰਕਾ ਪਹਿਰਿ ਨਾਰਿ ਇਕ ਆਵੈ॥ ਖੀਸੇ ਕਾਟਿ ਬਹੁਨ ਕੇ ਲੇਈ॥ ਨਿਜ ਮੁਖ ਕਿਸੂ ਨ ਦੇਖਨ ਦੇਈ॥ ੧॥

ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਦ ਤਖਤ ਤੇ ਆ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਬੁਰਕਾ ਪਾਕੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਬਹੁਤ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਕੱਟ ਲਈਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਉਂਦੀ ਸੀ॥੧॥

ਤਾ ਕੋ ਭੇਦ ਏਕ ਨਰ ਪਾਯੋ॥ ਔਰ ਨ ਕਾਹੂੰ ਤੀਰ ਜਤਾਯੋ॥ ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਆਈ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਨੀ॥ ਚਿਤ ਕੇ ਬਿਖੈ ਇਹੈ ਮਤਿ ਠਾਨੀ॥ ੨॥

ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਇਸ ਚਾਲਾਕੀ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲ ਗਿਆ। ਉਸ ਇਹ ਗਲ ਹੋਰ

ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦਸੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਧਾਰ ਲਈ॥੨॥

ਪਨਹੀ ਹਾਥ ਆਪਨੇ ਲਈ॥ ਅਧਿਕ ਮਾਰਿ ਤਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਦਈ॥
ਸਤਰ ਛੋਰਿ ਆਈ ਕਜੋਂ ਚਾਰੀ॥ ਜੂਤਿਨ ਸੌ ਕਮਰੀ ਕਰਿ ਡਾਰੀ॥ ੩॥

ਉਸ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਜੁਤੀ ਫੜੀ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਰਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਇਹੋ ਕਹੀ ਗਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਪਰਦਾ ਛੱਡ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਉਂ ਆਈ ਏਂ? ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁਤੀਆਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਉਸਨੂੰ ਪਾਗਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਮਰੀ ਕੈ ਜੂਤਿਨ ਦਈ ਭੂਖਨ ਲਏ ਉਤਾਰਿ॥
ਕਿਹ ਨਿਮਿਤ ਆਈ ਇਹਾਂ ਐਸੋ ਬਚਨ ਉਚਾਰਿ॥ ੪॥

ਉਸ ਕਮਲੀ ਨੂੰ ਜੁਤੀਆਂ ਮਾਰਕੇ ਉਸਦੇ ਗਹਿਣੇ ਲਾਹ ਲਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਏਥੇ ਕਿਉਂ ਆਈ ਏਂ?

ਚੌਪਈ॥ ਸਭਹੂੰ ਇਹੈ ਚਿਤ ਮੈ ਜਾਨੀ॥ ਤਾਕੀ ਨਾਰਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪਹਿਚਾਨੀ॥
ਬਿਨੁ ਪੂਛੇ ਪਤਿ ਕੇ ਕਜੋਂ ਆਈ॥ ਜਾਤੇ ਆਜੁ ਮਾਰਿ ਤੈਂ ਖਾਈ॥ ੫॥

ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਨਾਰ ਇਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪੁਛੇ ਬਗੈਰ ਕਿਉਂ ਆਈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੋ ਵਜਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਏਨੀਂ ਮਾਰ ਖਾਧੀ ਹੈ॥੫॥

ਜਬ ਲੌ ਤਾਹਿ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਸੁਧਿ ਆਈ॥ ਤਬ ਲੌ ਗਜੋ ਵਹ ਪੁਰਖ ਲੁਕਾਈ॥
ਤਾਤੇ ਤ੍ਰਸਤ ਨ ਤਹ ਪੁਨਿ ਗਈ॥ ਚੋਰੀ ਕਰਤ ਹੁਤੀ ਤਜਿ ਦਈ॥ ੬॥ ੧॥

ਜਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਦਮੀ ਲੁਕ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਉਹ ਉਸਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਚੋਰੀ ਕਰਨੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ॥੬॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਇਕੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੨੧॥੨੩੯੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਇੱਕੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੨੧॥੨੩੯੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਬਾਈਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਕੁੰਕਮ ਦੇਵੀ ਅਤੇ ਘਨਸਾਰ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਅਭੈ ਸਾਂਡ ਰਾਜਾ ਇਕ ਭਾਰੋ।। ਕਹਲੂਰ ਕੇ ਦੇਸ ਉਜਿਯਾਰੋ।।
ਖਾਨ ਤਤਾਰ ਖੇਤ ਤਿਨ ਮਾਰਜੋ।। ਨਾਕਨ ਕੋ ਕੂਆ ਭਰ ਡਾਰਜੋ।। ੧।।

ਕਹਿਲੂਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਅਭੈ ਸਾਂਡ ਸੀ। ਤਤਾਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੱਕ ਵੱਢ ਵੱਢ ਕੇ ਖੂਹ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।।੧।।

ਤਾ ਪੈ ਚੜੇ ਖਾਨ ਰਿਸਿ ਭਾਰੇ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਹਾਰੇ ਸਭੈ ਉਪਾਇ ਬਨਾਯੋ।। ਛਜੂਅਹਿ ਗਜੂਅਹਿ ਖਾਨ ਬੁਲਾਯੋ। ੨।।

ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਤੈਸ਼ ਖਾ ਕੇ ਕਈ ਖਾਨ ਚੜ੍ਹ ਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਸਾਰੇ ਉਪਾਅ ਕਰਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਤਾਂ ਖਾਨ ਨੇ ਛੱਜੂ ਅਤੇ ਗੱਜੂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ।। ੨।।

ਕਾਂਖ ਬਿਖੈ ਕਬੂਤਰ ਇਕ ਰਾਖਜੋ।। ਤਿਨ ਸੌ ਬਚਨ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਭਾਖਜੋ।।
ਯਾ ਨ੍ਰਿਪਕੋ ਜੁ ਬੁਰਾ ਕੋਊਕਰਿ ਹੈ।। ਤਾਕੋ ਪਾਪ ਮੂੰਡ ਇਹ ਪਰਿ ਹੈ।। ੩।।

ਕਾਖ ਉਤੇ ਇਕ ਕਬੂਤਰ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਜੋ ਵੀ ਬੁਰਾ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪਾਪ ਲਗੇਗਾ।।੩।।

ਯਹ ਸੁਨਿ ਬਚਨ ਮਾਨਿ ਤੇ ਗਏ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਚੀਨਤ ਭਏ।।
ਜਾਇ ਰਾਵ ਪ੍ਰਤਿ ਯਹੈ ਉਚਾਰੋ।। ਤਵ ਦੇਖਨ ਕੌ ਹਿਯੋ ਹਮਾਰੋ।। ੪।।

ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮੰਨ ਗਏ ਪਰ ਅਸਲ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨ ਸਕਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।।੪।।

ਯੌ ਸੁਨਿ ਬਚਨ ਰਾਵ ਤਿਹ ਆਯੋ।। ਚਾਰਿ ਚਾਰਿ ਭੀਤਰਿ ਬੈਠਾਯੋ।।
ਤਿਨ ਆਯੁਧ ਦੇਖਨ ਕੌ ਲਏ।। ਹਾਥੋ ਹਾਥ ਕਾਢਿ ਕੈ ਦਏ।। ੫।।

ਰਾਜਾ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਆ ਗਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ ਬੈਠਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੱਥੋ ਹੱਥ ਕੱਢ ਕੇ ਫੜਾ ਦਿੱਤੇ।। ੫।।

ਆਯੁਧੁ ਕਾਢਿ ਐਸ ਬਿਧਿ ਦਏ।। ਜੋਰੇ ਏਕ ਬਨਾਵਤ ਭਏ।।

ਜਾਕੀ ਬਾਂਹ ਸੀਵਿ ਦੋਊ ਲੀਨੀ॥ ਬਿਨੁ ਬਾਂਧੇ ਮੁਸ਼ਕੈ ਜਨ ਦੀਨੀ॥ ੬॥

ਉਸ ਸਸਤਰ ਕੱਢ ਕੇ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਦੇ ਜੋੜੇ ਬਣਾਉਣ ਲਗ ਗਿਆ, ਉਸਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਬਾਹਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਬਿਨ ਬੰਨਿਆਂ ਹੀ ਬਝ ਗਈਆਂ ਹੋਣ॥੬॥

ਏਕ ਭਾਟ ਕੌ ਭੇਦ ਬਤਾਯੋ॥ ਰਾਜਾ ਕੇ ਮੁਖ ਪੈ ਕਹਾਯੋ॥
ਜੋ ਸਭ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੈ ਮੁਝ ਡਾਰੇ॥ ਤੌ ਦਾਤਾ ਤੂੰ ਜਾਨ ਹਮਾਰੈ॥ ੭॥

ਇਕ ਸੂਰਮੇਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਭੇਜ ਕੈ ਇਹ ਕਹਾਇਆ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰ ਦੇ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਾਤਾ ਜਾਣਾਂ॥੭॥

ਯਹ ਸੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੈ ਡਾਰੇ॥ ਹੋਰ ਰਹੇ ਮੰਤ੍ਰੀਨ ਨਿਵਾਰੇ॥
ਜਾਨਜੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨਿਰਾਯੁਧ ਭਯੋ॥ ਬਾਗੋ ਆਨਿ ਤਾਹਿ ਪਹਿਰਜੋ॥ ੮॥

ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੇ ਅਤੇਂ ਜਿਹੜੇ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਸਨ ਉਹ ਵੀ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੇ ਲਾਹ ਲਏ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰਹੀਣ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਫੇਦ ਕਪੜੇ ਪਵਾ ਦਿੱਤੇ॥ ੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੋ ਬਾਗੋ ਪਹਿਰਜੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਾਹ ਕਢੀ ਨਹਿ ਜਾਹਿ॥
ਤੀਰ ਖਾਨ ਠਾਢੋ ਹੁਤੋ ਮੁਸ਼ਕੈ ਲਈ ਚਰਾਇ॥ ੯॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹ ਚੋਗਾ ਪਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵੀ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਤੀਰ ਖਾਨ ਓਥੇ ਖੜਾ ਸੀ ਉਸ ਝਟ ਬਾਹਾਂ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀਆਂ॥੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜ ਪੁਤ੍ਰ ਤਹ ਭਾਰੋ॥ ਤੁਰਤੁ ਤੇਗ ਕਹ ਤਾਹਿ ਸੰਭਾਰੋ॥
ਤਮਕਿ ਵਾਰ ਤਾਂ ਤੁਰਕਹਿ ਕਿਯੋ॥ ਬਾਹਨ ਦੁਹੂੰ ਦੁਧਾ ਕਰਿ ਦਿਯੋ॥ ੧੦॥

ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਪੁਤਰ ਹੋ, ਇਸਲਈ ਹੁਣ ਤੁਰਤ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਸੰਭਾਲੋ। ਫਿਰ ਉਸ ਤੁਰਕ ਨੇ ਝਟ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਬਾਹਾਂ ਵੱਢ ਦਿੱਤੀਆਂ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਏਕ ਰਾਵ ਅਗਨਿਤ ਤੁਰਕ ਕਹ ਲਗਿ ਲਰੈ ਰਸਾਇ॥
ਸੁੰਦਰ ਕੌ ਰਾਜਾ ਭਏ ਮਾਰਤ ਭਏ ਬਜਾਇ॥ ੧੧॥

ਹੁਣ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਤੁਰਕ ਫੌਜ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ॥੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਲ ਕੇ ਅੱਸ੍ਰ ਅੱਸ੍ਰ ਇਕ ਜਾਯੋ॥ ਸੋ ਬਾਗਾ ਰਾਜਾ ਕੇ ਆਯੋ॥

ਚਰਵੇਦਾਰ ਤਾਂਹਿ ਲੈ ਗਯੋ॥ ਭੇਦ ਰਾਨਿਯਨ ਕੌ ਲੈ ਦਯੋ॥ ੧੨॥

ਜਲ ਵਿਚ ਇਕ ਘੋੜੇ ਦੇ ਪਾਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਆਈ, ਉਹ ਘੋੜਾ ਰਾਜੇ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਓਥੋਂ ਇਕ ਚਰਵਾਹਾ ਉਹ ਪੁਸ਼ਾਕ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦਸਿਆ॥੧੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੁੰਕਮਦੇ ਘਨਸਾਰਦੇ ਯੌ ਸ੍ਰਵਨਨ ਸੁਨਿ ਪਾਇ॥
ਮਤੋ ਬੈਠਿ ਦੁਹੂੰਅਨ ਕਿਯੋ ਜੂਝਿ ਮਰਨ ਕੇ ਭਾਇ॥ ੧੩॥

ਕੁੰਕਮ ਦੇਵੀ ਅਤੇ ਘਨਸਾਰ ਦੇਵੀ ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਆਪਣੇਂ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਰਾਣੀਆਂ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਲੜ ਮਰਨ ਦਾ ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ॥੧੩।

ਜੌ ਹਮਰੋ ਪਤਿ ਲਰਿ ਮਰੇ ਸਮੁਹ ਬਦਨ ਬ੍ਰਿਣਖਾਇ॥
ਤੌ ਹਮ ਹੂੰ ਸਭ ਲਰਿ ਮਰੈ ਨਰ ਕੋ ਭੇਖ ਬਨਾਇ॥ ੧੪॥

ਹੁਣ ਜਦ ਸਾਡਾ ਪਤੀ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਾਰੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਲੜ ਮਰਾਂਗੀਆਂ॥੧੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਯਹੈ ਮੰਤ੍ਰ ਸਭਹੂੰਨ ਬਿਚਾਰਜੋ॥ ਸਭ ਹੂੰ ਭੇਖ ਪੁਰਖ ਕੋ ਧਾਰਜੋ॥
ਏਕ ਦਿਸਾ ਕੁੰਕਮਦੇ ਗਈ॥ ਦੇ ਘਨਸਾਰ ਦੂਜ ਦਿਸਿ ਭਈ॥ ੧੫॥

ਇਹ ਯੋਜਨਾਂ ਸਭ ਨੇ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਭੇਸ ਧਾਰ ਲਿਆ। ਕੁੰਕਮ ਦੇਵੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਵਲ ਅਤੇ ਘਨਸਾਰ ਦੇਵੀ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਚਲੀ ਗਈ॥੧੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੁੰਕਮਦੇ ਘਨਸਾਰਦੇ ਦੋਊ ਅਨੀ ਬਨਾਇ॥
ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਠਾਢੀ ਭਈ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਕੇ ਭਾਇ॥ ੧੬॥

ਕੁੰਕਮ ਦੇਵੀ ਅਤੇ ਘਨਸਾਰ ਦੇਵੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈਆਂ॥੧੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਲਾਏ॥ ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਬਾਦਿੱਤ੍ਰ ਬਜਾਏ॥
ਐਸੀ ਮਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨ ਡਾਰੀ॥ ਏਕ ਨ ਉਬਰੀ ਜੀਵਤ ਨਾਰੀ॥ ੧੭॥

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲੇ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਜੰਗੀ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲਗੇ। ਕਿਰਪਾਨ ਦੀ ਐਸੀ ਮਾਰ ਵੱਗੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਬੱਚ ਨ ਸਕੀ॥੧੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬੱਜ੍ਰ ਬਾਨ ਬਿਛੂਆ ਬਿਸਿਖ ਬਰਖਜੋ ਲੋਹ ਅਪਾਰ॥

ਸਭ ਅਬਲਾ ਜੂਝਤ ਭਈ ਏਕ ਨ ਉਬਰੀ ਨਾਰਿ।। ੧੮।।

ਬਜਰ, ਬਾਣ ਬਿਛੂਆ ਆਦਿ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੋਹ-ਵਰਖਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਯੁੱਧ ਵਿਚੋਂ ਬਚ ਕੇ ਨ ਨਿਕਲ ਸਕੀ।।੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਬਰਛੀ ਦੁਹੂੰ ਦੋਫਲੀ ਲੀਨੀ।। ਦੁਹੂੰਅੱਨ ਵਹੈ ਉਦਰ ਮੈ ਦੀਨੀ।।
ਤਿਹ ਕੋ ਝਾਗਿ ਕਟਾਰਿਨ ਲਰੀ।। ਦੋਊ ਜੂਝਿ ਖੇਤ ਮੈ ਪਰੀ।। ੧੯।।

ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਫਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਬਰਛੀਆਂ ਫੜੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਢਿੱਡਾਂ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਟਾਰਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਗਈਆਂ।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਤ੍ਰੂਨ ਸੌ ਬਾਲਾ ਲਰੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਯਾ ਕੀ ਮਾਨਿ।।
ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਕੋ ਪਾਵਤ ਭਈ ਸੁਰ ਪੁਰ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨ।। ੨੦।।

ਉਹ ਇਸਤਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਖਾਤਰ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨਾਲ ਲੜੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪਈਆਂ।।੨੦।।

ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਯਾ ਕੀ ਜੇ ਲਰੀ ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਤੇ ਨਾਰਿ।।
ਪੂਰਿ ਰਹਜੋ ਜਸੁ ਜਗਤ ਮੈ ਸੁਰ ਪੁਰ ਬਸੀ ਸੁਧਾਰਿ।। ੨੧।।

ਉਹ ਨਾਰੀਆਂ ਧੰਨ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਖਾਤਰ ਲੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਸ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸੀਆਂ।।੨੧।।

ਜੂਝਿ ਮਰੀ ਪਿਯ ਪੀਰ ਤ੍ਰਿਯ ਤਨਿਕ ਨ ਮੋਰਜੋ ਅੰਗ।।
ਸੁ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਪੂਰਨ ਭਯੋ ਤਬ ਹੀ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ।। ੨੨।।

ਉਹ ਆਪਦੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਪੀੜ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਲੜ ਮਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਰਣ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਈ। ਕਵੀ ਸ਼ਿਆਮ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਥਾ ਸੰਪੂਰਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।।੨੨।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਬਾਈਸਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੨੨।।੨੩੮੮।।ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਬਾਈਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੨੨।।੨੩੮੮।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਤੇਈਵਾਂ

ਕਥਾ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ।

ਚੌਪਈ॥ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਮਿਲਤ ਸਭ ਭਏ॥ ਛੀਰ ਸਮੁੰਦ ਮਥਬੇ ਕਹ ਗਏ॥
ਚੌਦਹ ਰਤਨ ਨਿਕਾਰੇ ਜਬ ਹੀ॥ ਦਾਨੋ ਉਠੇ ਕੋਪ ਕਰਿ ਤਬਹੀ॥ ੧॥

ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਦਾਨਵ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ। ਜਦ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ ਨਿਕਲ ਆਏ ਤਾਂ ਦਾਨਵ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ॥੧॥

ਹਮਹੀ ਰਤਨ ਚੌਦਹੂੰ ਲੈਹੈਂ॥ ਨਾ ਤਰ ਜਿਯਨ ਨ ਦੇਵਨ ਦੈਹੈਂ॥
ਉਮਡੀ ਅਮਿਤ ਅਨਿਨ ਕੋ ਦਲਿ ਹੈਂ॥ ਲਹੁ ਭੈਯਨ ਤੇ ਭਾਜਿ ਨ ਚਲਿ ਹੈਂ॥ ੨॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਅਸੀਂ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ ਲਵਾਂਗੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਚੈਨ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗੇ। ਬਹੁਤ ਫ਼ੌਜਾਂ ਆ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਛੋਟੇ ਭਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਕਿਥੇ ਜਾਉਗੇ॥੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਾਜ ਕਾਜ ਅਰ ਸਾਜ ਸਭ ਆਵਤ ਕਛੁ ਜੁ ਬਨਾਇ॥
ਜੇਸਟ ਭ੍ਰਾਤ ਕੋ ਦੀ ਜਿਯਤ ਲਹੁਰੇ ਲਈ ਨ ਜਾਇ॥ ੩॥

ਰਾਜ ਕਾਜ ਅਤੇ ਸਾਜ ਜੋ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ॥੩॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਚੜੇ ਰੋਸ ਕੈ ਕੈ ਤਹੀ ਦੈਤ ਭਾਰੇ॥ ਘੁਰੇ ਘੋਰ ਬਾਜੇ ਸੁ ਮਾਰੂ ਨਗਾਰੇ॥
ਉਤੇ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ ਹਠੀ ਦੇਵ ਢੂਕੇ॥ ਉਠੇ ਭਾਂਤਿ ਐਸੀ ਸੁ ਮਾਨੌ ਭਭੂਕੇ॥ ੪॥

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੈਂਤ ਤੈਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਵਾਜੇ ਵਜਣ ਲੱਗੇ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਰੋਹ ਨਾਲ ਭਰੇ ਆ ਭਿੜੇ ਅਤੇ ਯੁਧ ਵਿਚ ਜਵਾਲਾ ਭੜਕ ਉਠੀ॥੪॥

ਮੰਡੇ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ ਮਹਾਂ ਰੋਸ ਬਾਢੈ॥ ਇਤੇ ਦੇਵ ਬਾਂਕੇ ਉਤੈ ਦੈਤ ਗਾਢੈ॥
ਛਕੇ ਛੋਭ ਛੱਤ੍ਰੀ ਮਹਾਂ ਐਠ ਐਠੇ॥ ਚੜੇ ਜੁੱਧ ਕੈ ਕਾਜ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਇਕੈਠੇ॥ ੫॥

ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਾਂਕੇ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ ਦੈਂਤ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਗੇ। ਅਨੇਕਾਂ ਆਕੜਬਾਜ ਖਤਰੀ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲ ਪਏ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਚਲੇ॥੫॥

ਕਹੂੰ ਟੀਕ ਟਾਕੈ ਕਹੂੰ ਟੋਪ ਟੂਕੇ।। ਕਿਯੇ ਟੀਪ ਟਾਪੈ ਕਈ ਕੋਟਿ ਢੂਕੇ।।
ਕਹੂੰ ਟਾਂਕ ਟੂਕੈ ਭਏ ਬੀਰ ਭਾਰੇ।। ਕਰੇਰੇ ਕਟੀਲੇ ਕਰੀ ਕੋਟਿ ਮਾਰੇ।। ੬।।

ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਵੱਢ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭਾਰੀ ਵੀਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਅਸੰਖ ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੇ ਟੁਟ ਪਏ ਅਤੇ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹਾਥੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।।੬।।

ਕਿਤੇ ਡੂਬ ਡੂਬੈ ਕਿਤੇ ਘਾਮ ਘੂਮੈ। ਕਿਤੇ ਆਨਿ ਜੋਧਾ ਪਰੇ ਝੂਮਿ ਝੂਮੈਂ।।
ਕਿਤੇ ਪਾਨਿ ਮਾਂਗੇਕਿਤੇ ਮਾਰਿ ਕੂਕੈ।। ਕਿਤੇ ਬਾਢਵਾਰੀਨ ਕੋ ਕਾਢ ਢੂਕੈ।। ੭।।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਖੂਨ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਜੋਧੇ ਘਾਇਲ ਹੋਕੇ ਝੂਮ ਝੂਮ ਕੇ ਡਿਗ ਪਏ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪਾਣੀ ਮੰਗ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਝਪਟ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ।।੭।।

ਕਿਤੇ ਚੋਟ ਓਟੈ ਕਿਤੇ ਕੋਟਿ ਪੈਠੈਂ।। ਕਿਤੇ ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਸੁਨੇ ਆਨਿ ਐਂਠੈਂ।।
ਕਿਤੇ ਭੀਰ ਭਾਜੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰ ਕੂਟੇ।। ਕਿਤੇ ਬਾਜ ਮਾਰੇ ਰਥੀ ਕ੍ਰੋਰਿ ਲੂਟੇ।। ੮।।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਸੁਣ ਕੇ ਆਕੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਯੋਧੇ ਭਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤ ਘੋੜੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਥਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਲਿਆ ਗਿਆ।।੮।।

ਕਹੂੰ ਜ੍ਵਾਨ ਜੇਬੇ ਕਹੂੰ ਬਾਜ ਮਾਰੇ।। ਕਹੂੰ ਭੂਮਿ ਝੂਮੈਂ ਦਿਤਜਾਦਿੱਤ ਭਾਰੇ।।
ਕਿਤੇ ਬੀਰ ਘਾਯਾਨ ਘਾਏ ਪਧਾਰੇ।। ਕਿਤੇ ਖੇਤ ਸੋਹੇ ਮਹਾਂਬੀਰ ਡਾਰੇ।। ੯।।

ਕਿਤੇ ਜਵਾਨ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਕਿਤੇ ਦਿੱਤ ਅਦਿੱਤ ਦੇ ਪੁਤਰ ਜਖਮੀ ਹੋਕੇ ਚਕਰ ਖਾਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪਏ ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਜਖਮੀ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤ ਮਹਾਂਬਲੀ ਰਣਖੇਤਰ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵਧਾ ਰਹੇ ਸਨ।।੯।।

ਇਤੈ ਸੂਰ ਕੋਪਜੋ ਉਤੈ ਚੰਦ੍ਰ ਧਾਯੋ।। ਇਤੈ ਜੋਰਿ ਗਾੜੀ ਅਨੀ ਇੰਦ੍ਰ ਆਯੋ।।
ਉਤੈ ਬੁੱਧਿ ਬਾਜੀ ਧੁਜਾ ਬੀਰ ਬਾਕੋ।। ਇਤੋ ਕਾਲ ਕੋਪਜੋ ਜਿਤੈ ਕੋਨ ਤਾਕੋ।।੧੦।।

ਇਧਰ ਸੂਰਜ ਓਧਰ ਚੰਦਰਮਾਂ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਚਲ ਪਏ। ਇੰਦਰ ਅਪਾਰ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਓਧਰ ਚੰਚਲ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਬਾਂਕੇ ਸੂਰਮੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਜਿਤ ਕਾਲ ਰੋਥ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੧੦।।

ਇਤੈ ਕੋਪਕੈ ਐਸ ਬਾਚੇ ਸਿਧਾਯੋ।। ਦੁਤਿਯ ਓਰ ਤੇ ਚਾਰਜ ਸ਼ੁਕ੍ਰਾ ਰਿਸਾਯੋ।।

ਕੋਊ ਤੀਰ ਛੋਰੈ ਕੋਊ ਮੰਤ੍ਰ ਡਾਰੈ॥ ਲਿਖੈ ਜੰਤ੍ਰ ਕੋਊ ਕੋਊ ਤੰਤ੍ਰ ਸਾਰੈ॥੧੧॥

ਇਧਰ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬ੍ਰਿਸਪਤ ਚਲ ਪਿਆ, ਉਧਰ ਸ਼ੁਕਰਚਾਰੀਆ ਨੂੰ ਬੜਾ ਰੋਹ ਚੜਿਆ। ਕੋਈ ਤੀਰ ਛੱਡ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਕੋਈ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਜੰਤਰ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਕੋਈ ਤੰਤਰ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੧॥

ਕਿਤੇ ਤੇਗ ਸੂਤੇ ਕਿਤੇ ਬਾਨ ਮਾਰੈਂ॥ ਕਿਤੇ ਗੋਫਨੈ ਗੁਰਜ ਗੋਲੇ ਉਭਾਰੈਂ॥
ਕਿਤੇ ਮੁਗਦ੍ਰ ਠਾਵੈ ਕਿਤੇ ਤੀਰ ਛੋਰੈ॥ ਕਿਤੇ ਬੀਰ ਬੀਰਾਨ ਕੋ ਮੂੰਡ ਫੋਰੈ॥੧੨॥

ਕਿਤੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਗੋਫਨੇ ਗੁਰਜ ਅਤੇ ਗੋਲੇ ਛੱਡੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਮੁਗਦਰ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਤੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਭੰਨ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੨॥

ਕਹੂੰ ਛੱਤ੍ਰ ਜੂਝੇ ਕਹੂੰ ਛੱਤ੍ਰ ਟੂਟੇ॥ ਕਹੂੰ ਬਾਜ ਤਾਜੀ ਜਿਰਹ ਰਾਜ ਲੂਟੈ॥
ਕਿਤੇ ਪਾਂਸ ਪਾਂਸੇ ਕਿਤੇ ਝੋਕ ਝੋਰੇ॥ ਕਿਤੇ ਛਿੱਪ੍ਰ ਛੋਕੇ ਕਿਤੇ ਛੈਲ ਛੋਰੇ॥੧੩॥

ਕਿਤੇ ਛਤਰ ਭਿੜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਛਤਰ ਟੁਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਜ਼ਰਾਬਖਤਰ ਕਟੇ ਅਤੇ ਟੁੱਟੇ ਫੁੱਟੇ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਪਾਂਸੇ ਸੁਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਛੈਲ ਛਬੀਲੇ ਝੂਜ਼ਕ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੧੩॥

ਕਿਤੇ ਸੂਰ ਸੋਨਾਨ ਕੇ ਰੰਗ ਰੰਗੇ॥ ਬਚੇ ਬੀਰ ਬਾਂਕਾਨ ਬਾਜੀ ਉਮੰਗੇ॥
ਮਹਾ ਭੇਰ ਭਾਰੀ ਮਹਾਂ ਨਾਦ ਬਾਜੇ॥ ਇਤੈ ਦੇਵ ਬਾਂਕੇ ਉਤੈ ਦੈਤ ਗਾਜੇ॥੧੪॥

ਕਿਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਲਹੂ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿੰਦਾ ਰਹਿ ਗਏ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਉਛਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਿਕਰਾਲ ਭੈਰੋਂ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗੀ ਨਾਦ ਵਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਾਂਕੇ ਦੇਵਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਦੈਂਤ ਗਜ ਰਹੇ ਸਨ॥ ੧੪॥

ਉਠਜੇ ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਮਹਾਂ ਨਾਦ ਭਾਰੇ॥ ਇਤੈ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ਦਾਨੋ ਸੰਭਾਰੇ॥
ਬਿੜਾਲਾਛ ਜ੍ਵਾਲਾਛ ਧੂਮ੍ਰਾਛ ਜੋਧੇ॥ ਹਟੇ ਨਾ ਹਠੀਲੇ ਕਿਸੂ ਕੇ ਪ੍ਰਬੋਧੇ॥੧੫॥

ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਗੂੰਜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੁੰਭ ਨੈਸੁੰਭ ਦੈਂਤ ਡਟੇ ਖੜੇ ਸਨ। ਬਿੜਾਲਾਛ, ਜਵਾਲਾਛ, ਧੂਮਰਾਲਾਛ ਵਰਗੇ ਯੋਧੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਟਾਇਆਂ ਹਟਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀ ਸਨ॥ ੧੫॥

ਪਰਜੇ ਲੋਹ ਗਾੜੇ ਮਹਾਂ ਖੇਤ ਭਾਰੀ॥ ਇਤੈ ਦੇਵ ਕੋਪੇ ਉਤੈ ਵੈ ਹਕਾਰੀ॥
ਜੁਰੇ ਆਨਿ ਦੋਊ ਭੈਯਾ ਕੌਨ ਭਾਜੈ॥ ਚਲੇ ਭਾਜਿ ਤਾਕੀ ਸੁ ਮਾਤਾਨ ਲਾਜੈ॥੧੬॥

ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਲੋਹ ਵਰਖਾ ਹੋਈ। ਇਧਰ ਦੇਵਤੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਭਰੇ ਸਨ ਓਧਰ ਦਾਨਵ ਵੀ ਮਹਾਂਹੰਕਾਰੀ ਸਨ ਦੋਨੋ ਭਰਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਭੱਜਦਾ ਸੀ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ॥ ੧੬॥

ਜੁਰੇ ਆਨਿ ਭਾਈ ਭੈਯਾ ਕੌਨ ਹਾਰੈਂ॥ ਮਰੈ ਸਾਚੁ ਪੈ ਪਾਵ ਪਾਛੇ ਨ ਡਾਰੈਂ॥
ਭਰੇ ਛੋਭ ਛੱਤ੍ਰੀ ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਨਾਚਜੋ॥ ਪਰਜੋ ਲੋਹ ਗਾੜ੍ਹੋ ਮਹਾਂ ਲੋਹ ਮਾਚਜੋ॥ ੧੭॥

ਦੋਵੇਂ ਭਾਈ ਲੋਕ ਭਿੜ ਪਏ। ਹੁਣ ਭਲਾ ਕੌਣ ਟਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਸਚ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਪੈਰ ਪਿਛੇ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਖਤਰੀ ਛੋਬ ਭਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤਕੜਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਤਕੜਾ ਲੋਹਾ ਵਰ੍ਹਨ ਲਗਾ॥ ੧੭॥

ਹਠੇ ਐਂਠਿਯਾਰੇ ਹਠੀ ਐਂਠਿ ਕੈਕੈ॥ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਸੌਡੀ ਮਹਾਂ ਹੀ ਰਿਸੈਕੈ॥
ਮਹਾਂ ਸੂਲ ਸੈਥੀਨ ਕੇ ਵਾਰ ਛੰਡੇ॥ ਇਤੇ ਦੈਂਤ ਬਾਂਕੇ ਉਤੇ ਦੇਵ ਮੰਡੇ॥ ੧੮॥

ਅਣਖੀਲੇ ਯੋਧੇ ਆਕੜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਅਤੇ ਬਰਛਿਆਂ ਦੇ ਵਾਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੈਂਤ ਸਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਦੇਵਤੇ ਸਨ॥ ੧੮॥

ਇਤੈ ਦੇਵ ਰੋਹੇ ਉਤੇ ਦੈਤ੍ਰ ਕੋਪੇ॥ ਭਜੈ ਨਾਹਿ ਗਾੜ੍ਹੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਾਇ ਰੋਪੇ॥
ਤਬੈ ਬਿਸ਼ਨ ਜੂ ਮੰਤ੍ਰ ਐਸੇ ਬਿਚਾਰਜੋ॥ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰੀਏਸ ਕੋ ਭੇਸ ਧਾਰਜੋ॥ ੧੯॥

ਇਧਰ ਦੇਵਤੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਓਧਰ ਦੈਂਤ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪੈਰ ਜਮਾ ਕੇ ਖੜੇ ਸਨ। ਤਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਇਕ ਮਹਾਂਸੁੰਦਰੀ ਭੇਸ ਧਾਰ ਲਿਆ॥ ੧੯॥

ਮਹਾਂ ਮੋਹਨੀ ਭੇਸ ਧਾਰਜੋ ਕਨ੍ਹਾਈ॥ ਜਿਨੈ ਨੈਕ ਹੇਰਜੋ ਰਹਜੋ ਸੋ ਲੁਭਾਈ॥
ਇਤੈ ਦੈਤ ਬਾਂਕੇ ਉਤੈ ਦੇਵ ਸੋਹੈ॥ ਦੂਹੂ ਛੋਰਿ ਦੀਨੋ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਮੋਹੈ॥ ੨੦॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਮੋਹਨੀ ਦਾ ਵੇਸ ਧਾਰ ਲਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਜਿਸ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਉਹੀ ਲਲਚਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੇਵਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਦੈਂਤ ਸੋਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੋਂਹਾਂ ਨੇ ਯੁੱਧ ਕਰਨਾ ਛਡ ਦਿਤਾ॥ ੨੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਾਲਕੂਟ ਅਰੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸ਼ਿਵ ਕੋ ਦਏ ਬਨਾਇ॥
ਐਰਾਵਤਿ ਤਰੁ ਉਚਸ੍ਰਵਿ ਹਰਹਿ ਦਏ ਸੁਖ ਪਾਇ॥ ੨੧॥

ਜਹਿਰ ਅਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਐਰਾਵਤ ਅਤੇ ਉਚਸ਼ਰਵ ਅਸ਼ਵ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ॥ ੨੧॥

ਕੌਸਤਕ ਮਨਿ ਅਰੁ ਲਛਿਮੀ ਆਪੁਨ ਲਈ ਮੰਗਾਇ।।
ਦੇਵ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਸੁਰਨ ਸੁਰਾ ਬਾਂਟਤ ਪਏ ਬਨਾਇ।। ੨੨।।

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਖੁਦ ਕੌਸਤਕ ਮਨੀ ਅਤੇ ਲਛਮੀ ਅਪਣੇ ਲਈ ਮੰਗਵਾ ਲਏ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਵੰਡ ਦਿਤੀ।। ੨੨।।

ਚੌਪਈ।। ਰੰਭਾ ਔਰ ਧਨੰਤਰ ਲਿਯੋ।। ਸਭ ਜਗ ਕੇ ਸੁਖ ਕਾਰਨ ਦਿਯੋ।।
ਤੀਨਿ ਰਤਨ ਦਿਯ ਔਰੁ ਨਿਕਾਰੇ।। ਤੁਮਹੂੰ ਤਿਨੋ ਲਖਤ ਹੋ ਪਜਾਰੇ।। ੨੩।।

ਰੰਭਾ ਅਤੇ ਧਨੰਤਰ ਖੁਦ ਆਪ ਲੈ ਲਏ ਅਤੇ ਜਗ ਦੇ ਸੁਖ ਵਾਸਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਤਿੰਨ ਰਤਨ ਹੋਰ ਕੱਢ ਲਏ। ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖੋ।। ੨੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਰੀਝਿ ਰਹੇ ਛਬਿ ਹੇਰਿ ਸੁਰਾਸਰ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰ ਅਸ਼ੋਕੁ ਪਜਾਯੋ।।
ਛੋਰਿ ਬਿਵਾਦ ਕੌ ਦੀਨ ਦੋਊ ਸੁਭ ਭਾਗਭਰਜੋ ਸਭਹੂੰ ਹਰਿਭਾਯੋ।।
ਕੁੰਜਰ ਕੀਰ ਕਲਾਨਿਧਿ ਕੇਹਰਿ ਮਾਨ ਮਨੋਜਵ ਹੇਰਿ ਹਿਰਾਯੋ।।
ਜੋ ਤਿਨ ਦੀਨ ਸੁ ਲੀਨ ਸਭੋ ਹਸਿ ਕਾਹੂੰ ਨ ਹਾਥ ਹਥਜਾਰ ਉਚਾਯੋ।। ੨੪।।

ਉਸਦੇ ਛਬ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਰਾਕਸ਼ ਸਾਰੇ ਉਸ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਰੂਪੀ ਹਰੀ ਉਤੇ ਸਾਰੇ ਰੀਝ ਪਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਛਡ ਦਿਤਾ। ਹਾਥੀ, ਤੋਤਾ, ਚੰਦਰਮਾਂ, ਸ਼ੇਰ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਘੁਮੰਡ ਟੁਟ ਗਿਆ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜੋ ਦਿਤਾ ਸਭ ਨੇ ਹਸ ਕੇ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਸਤਰ ਨਹੀ ਚੁਕਿਆ।। ੨੪।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਇਨੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਟਜੋ ਉਨੈ ਮਦਜ ਦੀਨੋ।।
ਛਲੇ ਛਿੱਪ੍ਰ ਛੈਲੀ ਛਲੀ ਭੇਸ ਕੀਨੋ।।
ਮਹਾਂ ਬਸਤ੍ਰ ਧਾਰੇ ਇਤੈ ਆਪੁ ਸੋਹੈ।।
ਸਭੈ ਦੈਤ ਦੇਵਾਨ ਕੇ ਚਿੱਤ ਮੋਹੈ।। ੨੫।।

ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਵੰਡ ਦਿਤੀ, ਉਸ ਛਲੀਏ ਨੇ ਛਬੀਲਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ। ਸੁੰਦਰ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੇਵ ਦਾਨਵਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਮੋਹ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੨੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਧਰਜੋ ਰੂਪ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਤਹਾਂ ਆਪੁਨ ਤੁਰਤਿ ਮੁਰਾਰਿ।।

ਛਲੀ ਛਿਨਿਕ ਮੋ ਛਲਿ ਗਯੋ ਜਿਤੇ ਹੁਤੇ ਅਸੁਰਾਰਿ॥ ੨੯॥ ੧॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ॥੨੯॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਤੇਈਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੨੩॥੨੪੧੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਰਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਰਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਭੂਪ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਤੇਈਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੨੩॥੨੪੧੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਚੌਵੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਫੂਲਵਤੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਾਰਨੌਲ ਕੇ ਦੇਸ ਮੈ ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਇਕ ਨਾਥ॥
ਰੈਨਿਦਿਵਸ ਡਾਰਜੋ ਰਹੈ ਫੂਲਮਤੀ ਕੇ ਸਾਥ॥ ੧॥

ਨਾਰਨੌਲ ਪ੍ਰਦੇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਰਾਤ ਦਿਨ ਫੂਲਾਵਤੀ ਰਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਜਾਕੋ ਸਦਾ ਜਪਤ ਆਠਹੂੰ ਜਾਮ॥
ਫੂਲਨ ਕੇ ਸੰਗ ਤੋਲਿਯੈ ਫੂਲਮਤੀ ਜਿਹ ਨਾਮ॥ ੨॥

ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਜਪਦਾ ਸੀ , ਉਸਨੂੰ ਫੂਲਾਂ ਨਾਲ ਤੋਲਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਫੂਲਮਤੀ ਪਿਆ ਸੀ॥੨॥

ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਇਕ ਦਿਨ ਗਏ ਆਖੇਟਕ ਕੇ ਕਾਜ॥
ਭ੍ਰਮਰਕਲਾ ਕੋ ਰੂਪ ਲਖਿ ਰੀਝ ਰਹੇ ਮਹਾਰਾਜ॥ ੩॥

ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਿਆ ਤੇ ਓਥੇ ਭਰਮਰਕਲਾ ਨਾਂ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਰੀਝ ਪਿਆ॥੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਹ ਹੀ ਬਜਾਹ ਧਾਮ ਤ੍ਰਿਯ ਆਨੀ॥ ਰਾਵ ਹੇਰਿ ਸੋਊ ਲਲਚਾਨੀ॥
ਫੂਲਮਤੀ ਸੁਨਿ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਈ॥ ਆਦਰ ਸੋ ਤਾਕੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲਜਾਈ॥ ੪॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ। ਉਹ ਵੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲਲਚਾ ਗਈ ਸੀ। ਫੂਲਮਤੀ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਆਦਰ ਮਾਣ

ਨਾਲ ਘਰ ਲੈ ਆਈ॥੪॥

ਤਾਸੌ ਅਧਿਕ ਨੇਹ ਉਪਜਾਯੋ॥ ਧਰਮ ਭਗਨਿ ਕਰਿ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਯੋ॥
ਚਿਤ ਮੈ ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਤ੍ਰਿਯ ਧਰਿਯੋ॥ ਤਾਕੀ ਨਾਂਸ ਘਾਤ ਅਟਕਰਿਯੋ॥ ੫॥

ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਜਤਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਭੈਣ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ, ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ॥੫॥

ਜਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਉਪਾਸ਼ਿਕ ਜਾਨੀ॥ ਵਹੈ ਘਾਤ ਚੀਨਤ ਭੀ ਰਾਨੀ॥
ਰੁੱਦ੍ਰ ਦੇਹਰੋ ਏਕ ਬਨਾਯੋ॥ ਜਾ ਪਰ ਅਗਨਿਤ ਦਰਬ ਲਗਾਯੋ॥ ੬॥

ਜਿਸ ਦੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪੂਜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ। ਉਹ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੁਜਾਰਨ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਣੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਧਨ ਖਰਚ ਕੇ ਇਕ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਰ ਬਣਾਇਆ॥੬॥

ਦੋਊ ਸਵਤਿ ਤਹਾਂ ਚਲਿ ਜਾਵੈਂ॥ ਪੂਜਿ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕੌ ਪੁਨਿ ਘਰ ਆਵੈਂ॥
ਮਟ ਆਛੋ ਊਚੋ ਧੁਜ ਸੋਹੈ॥ ਸੁਰ ਨਰ ਨਾਗ ਅਸੁਰ ਮਨ ਮੋਹੈ॥ ੭॥

ਦੋਵੇਂ ਸੌਕਣਾ ਓਥੇ ਜਾਂਦੀਆ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਮੰਦਰ ਦਾ ਕਲਸ਼ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਚਾ ਝੰਡਾ ਬੜਾ ਸੋਭਦਾ ਸੀ। ਦੇਵਤਿਆਂ, ਮਨੁੱਖਾਂ, ਨਾਗਾਂ ਅਤੇ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲੈਂਦਾ ਸੀ॥੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪੁਰਬਾਸਨਿ ਸੁੰਦਰਿ ਸਭੈ ਤਿਹ ਠਾ ਕਰੈ ਪਯਾਨ॥
ਮਹਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕੌ ਪੂਜਿ ਕੈ ਬਹੁਰ ਬਸੈਂ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਨਿ॥ ੮॥

ਪਰਦੇਸਨ ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਵੀ ਸਭ ਓਥੇ ਜਾਂਦੀਆ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਘਰ ਪਰਤ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ॥੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਏਕ ਦਿਵਸ ਰਾਨੀ ਲੈ ਤਾਕੋਂ ਤਹ ਗਈ॥
ਨਿਜੁ ਕਰਿ ਅਸਿ ਗਹਿ ਵਾਹਿ ਮੂੰਡ ਕਾਟਤ ਭਈ॥
ਸੀਸ ਕਾਟਿ ਸ਼ਿਵ ਊਪਰ ਦਯੋ ਚਰਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਰੋਵਤ ਨ੍ਰਿਪ ਪ੍ਰਤਿ ਆਪੁ ਉਚਾਰਜੋ ਆਇਕੈ॥ ੯॥

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਣੀ ਭਰਮਰਕਲਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਓਥੇ ਗਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਉਸ ਸ਼ਿਵਜੀ ਅਗੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ

ਰੋਂਦੀ ਹੋਈ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।।੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਧਰਮ ਭਗਨਿ ਮੁਹਿ ਸੰਗ ਲੈ ਰੁੱਦ੍ਰ ਦੇਹਰੇ ਜਾਇ।।
ਮੂੰਡ ਕਾਟਿ ਨਿਜੁ ਕਰ ਅਸਹਿ ਹਰ ਪਰ ਦਿਯੋ ਚਰਾਇ।। ੧੦।।

ਮੇਰੀ ਧਰਮ ਭੈਣ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਮੰਦਰ ਗਈ, ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਕਟ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਅਗੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ।।੧੦।।

ਚੌਪਈ।। ਯੌ ਸੁਨਿ ਬਾਤ ਤਹਾਂ ਨ੍ਰਿਪ ਆਯੋ।। ਜਹ ਤ੍ਰਿਯ ਤੌਨ ਨਾਰਿ ਕੌ ਘਾਯੋ।।
ਤਾਹਿ ਨਿਹਾਰਿ ਚਕ੍ਰਿਤ ਚਿਤ ਰਹਿਯੋ।। ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਕਛੁਕ ਬੈਨ ਨਾ ਕਹਿਯੋ।।੧੧।।

ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜਾ ਓਥੇ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਭਰਮਰਕਲਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ।।੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੂੰਡ ਕਾਟਿ ਜਿਨ ਨਿਜੁ ਕਰਨ ਹਰ ਪਰ ਦਿਯੋ ਚਰਾਇ।।
ਧੰਨਯ ਤ੍ਰਿਯਾ ਧੰਨਿ ਦੇਸ ਤਿਹ ਧੰਨਜ ਪਿਤਾ ਧੰਨਿ ਮਾਇ।। ੧੨।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਜਿਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਅਗੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸਤਰੀ, ਉਸਦਾ ਦੇਸ਼ ਉਸਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਧੰਨ ਹਨ"। ੧੨।।(ਦ. ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ ੯੯੨)

ਦਾਹ ਦਿਯੋ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਕੌ ਚਿਤ ਅਤਿ ਸ਼ੋਕ ਬਢਾਇ।।
ਫੂਲਮਤੀ ਕੇ ਭ੍ਵਨ ਮੈ ਬਹੁਰਿ ਬਸਤ ਭਯੋ ਆਇ।। ੧੩।।

ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਦਾਹ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਫੂਲਮਤੀ ਦੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਗਾ।।੧੩।।

ਸਵਤਿ ਮਾਰਿ ਨਿਜੁ ਕਰਨ ਸੌ ਔਰ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਦਿਖਰਾਇ।।
ਰਾਜਾ ਕੌ ਨਿਜੁ ਬਸ ਕਿਯੋ ਚਰਿਤ ਬਨਾਇ।। ੧੪।।

ਸੌਕਣ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ।।੧੪।।

ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸ਼ਨ ਸਰ ਅਸੁਰ ਸਭ ਰੈਨਾਧਿਪ ਦਿਨਰਾਇ।।
ਬੇਦ ਬਜਾਸ ਅਰੁ ਬੇਦ ਤ੍ਰਿਯ ਭੇਦ ਸਕੇ ਨਹਿ ਪਾਇ।। ੧੫।। ੧।।

ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸਨੂੰ ਦੇਵਤੇ, ਰਾਕਸ਼, ਚੰਦਰਮਾਂ, ਸੂਰਜ, ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਅਤੇ ਵੇਦ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੧੫।।੧।।

ਅਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਚੌਬੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਤਪਤ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੨੪॥੨੪੨੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਚੌਵੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੨੪॥੨੪੨੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਪੰਝੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਵੇਸਵਾ ਇੰਦਰਮਤੀ

ਸਵੈਯਾ॥ ਲੰਕ ਮੈ ਬੰਕ ਨਿਸਾਚਰ ਥੋ ਰਘੁਨੰਦਨ ਕੋ ਸੁਨਿ ਏਕ ਕਹਾਨੀ॥
ਰਾਵਨ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਲੱਤ੍ਰ ਸਮੇਤ ਹਨੇ ਇਹ ਖੇਤ ਮਹਾ ਬਲਿ ਧਾਨੀ॥
ਰੋਸ ਭਰਯੋ ਤਤਕਾਲ ਗਦਾ ਗਹਿ ਕੌਚਕ ਸੋ ਮਦ ਮੱਤ ਕ੍ਰਿਪਾਨੀ॥
ਕੋਟ ਕੌ ਕੂਦਿ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਕੌ ਫਾਂਧਿ ਫਿਰੰਗ ਮੌ ਆਨਿ ਪਰਯੋ ਅਭਿਮਾਨੀ॥੧॥

ਲੰਕਾ ਵਿਚ ਇਕ ਬਾਂਕੇ ਰਾਕਸ਼ ਨੇ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਕਿ ਰਾਮ ਨੇ ਰਾਵਨ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਹਿਤ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਗੁਦਾ, ਕਵਚ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਲੈ ਕੇ ਮਦ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ, ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ ਉਤੇ ਆ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ॥੧॥

ਆਠਿਕ ਦਯੋਸ ਅੰਧੇਰ ਰਹਿਯੋ ਪੁਨਿ ਸੂਰ ਚੜ੍ਹਯੋ ਜਗ ਧੁੰਧ ਮਿਟਾਈ॥
ਦਾਨਵ ਕੌ ਲਖਿ ਲੋਕਨ ਕੈ ਅਤਿ ਹੀ ਚਿਤ ਮੈ ਉਪਜੀ ਦੁਚਿਤਾਈ॥
ਬਾਂਧਿ ਅਨੀ ਭਟ ਭੂਰਿ ਚੜ੍ਹੇ ਰਿਪੁ ਜੀਤਨ ਕੀ ਜਿਸ ਬਯੋਂਤ ਬਨਾਈ॥
ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਗਦਾ ਬਰਛੀਨ ਕੀ ਆਨਿ ਕਰੀ ਤਿਹ ਸਾਥ ਲਰਾਈ॥੨॥

ਉਸਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਅੱਠ ਦਿਨ ਤਕ ਹਨੇਰਾ ਰਿਹਾ, ਫਿਰ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲੋਕ ਦੁਚਿਤੀ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ। ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜਾ ਫੌਜਾਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਜਿਤਣ ਲਈ ਚਲ ਪਏ ਅਤੇ ਗਦਾਵਾਂ, ਤੀਰ ਕਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਲਗੇ॥੨॥

ਏਕ ਪਰੇ ਭਭਰਾਤ ਭਟੂੱਤਮ ਏਕ ਲਗੇ ਭਟ ਘਾਯਲ ਘੂੰਮੈ॥
ਏਕ ਚਲੈ ਭਜਿਕੈ ਰਨ ਤੇ ਇਕ ਆਨਿ ਪਰੇ ਮਰਿਕੈ ਗਿਰਿ ਭੂੰਮੈ॥

ਏਕ ਮਰੇ ਲਰਿਕੈ ਹਯ ਊਪਰ ਹਾਥਿਨ ਪੈਂ ਇਕ ਸਜੰਦਨ ਹੂੰਮੈ॥
ਮਾਨੋ ਤ੍ਰਿਬੇਨੀ ਕੇ ਤੀਰਥ ਪੈ ਮੁਨਿ ਨਾਯਕ ਧੂਮ ਅਧੋ ਮੁਖ ਧੂੰਮੈ॥੩॥

ਕਿਤੇ ਕੁਝ ਸੂਰਮੇ ਭਿੜ ਭੜਾ ਕੇ ਡਿਗਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਜਖਮੀਂ ਹੋ ਕੇ ਚੱਕਰ ਖਾਣ ਲਗੇ। ਕੁਝ ਯੁੱਧ ਤੌਂ ਭੱਜਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਮਾਰ ਖਾ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿਗਣ ਲੱਗੇ। ਕੋਈ ਘੋੜੇ ਤੇ ਕੋਈ ਰਥ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਇੰਝ ਲਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਤ੍ਰੇਵੇਣੀ ਦੇ ਤੀਰਥ ਉਤੇ ਮੁਨੀ ਲੋਕ ਮੂਧੇ ਮੂੰਹ ਹੋਕੇ ਧੂਮਰਪਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ॥੩॥

ਕੌਚ ਕਿਪਾਨ ਕਸੇ ਕਟਨੀ ਕਟਿ ਅੰਗ ਉਤੰਗ ਸੁਰੰਗ ਨਿਖੰਗੀ॥
ਚੌਪਿ ਚਲੇ ਚਹੂੰ ਓਰਨ ਤੇ ਘਟ ਸਾਵਨ ਕੀ ਘਟ ਜਾਨ ਉਮੰਗੀ॥
ਜੰਗ ਨਿਸ਼ੰਗ ਪਰਯੋ ਸੰਗ ਸੂਰਨ ਨਾਚਯੋ ਹੈ ਆਪੁ ਤਹਾਂ ਅਰਧੰਗੀ।
ਰੋਸ ਭਰੈ ਨ ਫਿਰੇ ਜੂਝਿਕੈ ਰਨ ਰੰਗ ਪਰੇ ਰਵਿ ਰੰਗ ਫਿਰੰਗੀ॥ ੪॥

ਸੂਰਮੇ ਕਵਚ, ਕਿਰਪਾਨ ਅਤੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹ ਆਏ ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਦੀ ਘਟਾ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਓਥੇ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੀ ਆਪ ਨਚ ਉਠਿਆ॥੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਭੇਰ ਪਰਯੋ ਭਾਰਥ ਤੇ ਭਾਰੀ॥ ਨਾਚੇ ਸੂਰਬੀਰ ਹੰਕਾਰੀ।
ਬਹੁ ਬ੍ਰਿਣ ਕੀਏ ਨ ਇਕ ਤਿਹ ਲਾਗਯੋ॥ ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਦਾਨਵ ਕੋ ਜਾਰਯੋ॥੫॥

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਘਮਸਾਨ ਯੁਧ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਸੂਰਬੀਰ ਨਚ ਉਠੇ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਾਕਸ਼ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਨ ਲਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਹੋਰ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਭੜਕ ਉਠਿਆ॥ ੫॥

ਏਕ ਹਾਥ ਤਿਨ ਗਦਾ ਸੰਭਾਰੀ॥ ਦੂਜੋ ਕਰ ਤਰਵਾਰਿ ਨਿਕਾਰੀ॥
ਜਾਕੌ ਦੌਰਿ ਦੈਤ ਬ੍ਰਿਣ ਮਾਰੇ॥ ਏਕੈ ਚੋਟ ਚੌਥ ਹੀ ਡਾਰੈ॥ ੬॥

ਉਸ ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗਦਾ ਫੜੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਲਈ। ਉਹ ਰਾਕਸ਼ ਭੱਜ ਕੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਹ ਕੇ ਰਖ ਦਿੰਦਾ॥੬॥

ਜੋ ਕੋਊ ਤਾਕਹ ਘਾਵ ਲਗਾਵੈ॥ ਟੂਟਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਹਾਥ ਰਹਿ ਜਾਵੈ॥
ਦਾਨਵ ਕੋਪ ਅਧਿਕ ਤਬ ਕਰੈ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਫਿਰੰਗਨਿ ਬਹੁ ਕੇ ਹਰੈ॥੭॥

ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਉਸ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕਰਦਾ, ਉਸਦੀ ਤਲਵਾਰ ਹੀ ਟੁਟ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਉਹ ਹਾਰ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ। ਤਦ ਰਾਕਸ਼ ਹੋਰ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ॥੭॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਮਹਾਂਨਾਦ ਕੈ ਕੈ ਜਬੈ ਦੈਤ ਧਾਵੈ॥
ਘਨੀ ਸੈਨ ਕੋ ਮਾਰਿ ਕੈ ਕੈ ਸੁ ਜਾਵੈ॥
ਬਿਯੋ ਕੌਨ ਜੋਧਾ ਲਰੈ ਰੋਸ ਕੈ ਕੇ॥
ਚਲੇ ਬਾਜ ਹੇਰੈ ਮਹਾਂ ਤਾਪ ਤੈਕੈ॥ ੮॥

ਮਹਾਂ ਨਾਦ ਦੀ ਆਵਾਜ ਦੇ ਨਾਲ ਭੱਜ ਭੱਜ ਕੇ ਜਦ ਉਹ ਰਾਕਸ਼ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ। ਕੋਈ ਐਸਾ ਸੂਰਮਾ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਲੜੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇਂ ਘੋੜਿਆਂ ਸਮੇਤ ਭਜ ਗਏ। ੮॥

ਲਖੇ ਦੈਤ ਭਾਰੀ ਸਭੈ ਭੂਪ ਭਾਗੈ॥ ਮਹਾ ਤ੍ਰਾਸ ਕੇ ਤਾਪ ਸੌ ਅਨੁਰਾਗੈ॥
ਚਲੇ ਭਾਜਿ ਕੈ ਕੈ ਹਠੀ ਨਾਰਿ ਨਜਾਏ॥ ਕਰੀ ਬਾਜ ਰਾਜੇ ਪਿਯਾਦੇ ਪਰਾਏ॥ ੯॥

ਇਸ ਵਡੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਭਜ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੱਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹਾਥੀ ਸਵਾਰ, ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਅਤੇ ਪੈਦਲ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ॥੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਸੈਨ ਭਜਤ ਲਖਿ ਭਟਿ ਰਿਸਿ ਭਰੇ॥ ਪਲਟਿ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ ਫਿਰਿ ਪਰੈ॥
ਜੋਤੇ ਲਖੇ ਦੈਤ ਫਿਰਿ ਆਏ॥ ਘਾਇ ਘਾਇ ਜਮ ਲੋਕ ਪਠਾਏ॥ ੧੦॥

ਫੌਜ ਨੂੰ ਭਜਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇਂ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਰੋਹ ਭਰੇ ਫਿਰ ਪਲਟ ਕੇ ਚਲ ਪਏ। ਰਾਕਸ਼ ਨੇ ਜਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ, ਮਾਰ ਕੇ ਜਮ ਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ॥੧੦॥

ਬੀਸ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੀ ਤਿਨ ਘਾਯੋ॥ ਤੀਸ ਹਜ਼ਾਰ ਸੁ ਬਾਜ ਖਪਾਯੋ॥
ਚਾਲਿਸ ਸਹੱਸ ਤਹਾ ਰਥ ਕਾਟੇ॥ ਅੱਭ੍ਰਨ ਜਜੋਂ ਜੋਧਾ ਚਲਿ ਫਾਟੇ॥ ੧੧॥

ਉਸ ਵੀਹ ਹਜਾਰ ਹਾਥੀ, ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਚਾਲੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਰਥ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਵੇਂ ਬਦਲ ਪਾਟਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੋਧੇ ਪਾੜ ਕੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤੇ॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ। ਬਹੁਰਿ ਗਦਾ ਗਹਿ ਹਾਥ ਮੈ ਪ੍ਰਿਤਨਾ ਪਤਨ ਅਪਾਰ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੰਘ੍ਰਤ ਭਯੋ ਕਛੂ ਨ ਸ਼ੰਕ ਬਿਚਾਰ॥ ੧੨॥

ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗਦਾ ਫੜਕੇ ਬੇਅੰਤ ਯੋਧਿਆਂ ਦਾ ਮਲੀਆ ਮੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਭਉ ਹੋ ਕੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸੰਹਾਰ ਕਰਨ ਲਗਾ॥੧੨॥

ਚੌਪਈ।। ਤਾਸੋਂ ਜੁੱਧ ਸਭੈ ਕਰਿ ਹਾਰੇ।। ਤਿਨ ਤੇ ਗਏ ਨ ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਉਗਿਯੋ ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰ ਅਸਤਾਏ।। ਸਭ ਹੀ ਸੁਭਟ ਗ੍ਰਹਿਨ ਹਟਿ ਆਏ।। ੧੩।।

ਉਸ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਹਾਰ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਦੈਂਤ ਮਾਰਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ।। ਸੂਰਜ ਡੁਬ ਗਿਆ, ਚੰਦ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ। ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਯੋਧੇ ਵਾਪਸ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਆ ਗਏ।।੧੩।।

ਭਯੋ ਪ੍ਰਾਤ ਜਬ ਤਮ ਮਿਟਿ ਗਯੋ।। ਕੋਪ ਬਹੁਰਿ ਸੂਰਨ ਕੋ ਭਯੋ।।
ਫੌਜੈ ਜੋਰਿ ਤਹਾ ਚਲਿ ਆਏ।। ਜਿਹ ਠਾਂ ਦੈਂਤ ਘਨੇ ਭਟ ਘਾਏ।। ੧੪।।

ਜਦ ਸਵੇਰ ਹੋਈ, ਹਨੇਰਾ ਮਿਟਿਆ ਤਾਂ ਯੋਧੇ ਫਿਰ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਉਹ ਸੈਨਾ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਆ ਗਏ ਜਿਥੇ ਉਸ ਰਾਕਸ਼ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।।੧੪।।

ਡਾਰਿ ਪਾਖਰੈ ਤੁਰੇ ਨਚਾਵੈਂ।। ਕੇਤੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਚਮਕਾਵੈਂ।।
ਤਨਿ ਤਨਿ ਕੋਤਿਕ ਬਾਨਨ ਮਾਰੈਂ।। ਅਮਿਤ ਘਾਵ ਦਾਨਵ ਪਰ ਡਾਰੈਂ।। ੧੫।।

ਘੋੜਿਆਂ ਉਤੇ ਜੀਨ ਕੱਸ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਚਾਉਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਚਮਕਾਉਣ ਲਗੇ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਡਟ ਡਟ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰਨ ਲਗੇ ਅਤੇ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਨ ਲਗੇ। ੧੫।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਹਠਜੋਸ ਆਪੁ ਦਾਵਨ ਗਦਾ ਹਾਥ ਲੈ ਕੈ।।
ਲਈ ਕਾਢਿ ਕਾਤੀ ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਕੈਕੈ।।
ਜਿਤੇ ਆਨਿ ਢੂਕੇ ਤਿਤੇ ਖੇਤ ਮਾਰੇ।। ਗਿਰੇ ਭਾਂਤਿ ਐਸੀ ਨ ਜਾਵੈਂ ਬਿਚਾਰੇ।।੧੬।।

ਉਹ ਰਾਕਸ਼ ਹਥ ਵਿਚ ਗਦਾ ਲੈ ਕੇ ਅਗੇ ਡੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਉਸ ਤਲਵਾਰ ਵੀ ਕੱਢ ਲਈ। ਯੁਧ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਆਏ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ।।੧੬।।

ਕਿਤੇ ਹਾਕ ਮਾਰੈ ਕਿਤੇ ਘੂੰਮ ਘੂੰਮੈਂ।। ਕਿਤੇ ਜੁੱਧ ਜੋਧਾ ਪਰੇ ਆਨਿ ਭੂਮੈਂ।।
ਕਿਤੇ ਪਾਨਿ ਮਾਗੈ ਕਿਤੇ ਹੂਹ ਛੋਰੈਂ।। ਕਿਤੇ ਜੁੱਧ ਸੌਡੀਨ ਕੇ ਸੀਸ ਤੋਰੈਂ।। ੧੭।।

ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਸੂਰਮੇਂ ਚਕਰ ਖਾ ਖਾ ਚੀਕ ਚੀਕ ਕੇ ਮਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਯੁਧ ਵਿਚ ਹੋਰ ਆ ਮਿਲਦੇ ਸਨ। ਕਿੰਨੇ ਪਾਣੀ ਮੰਗ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਸਨ।।੧੭।।

ਕਹੂੰ ਬਾਜ ਜੂਝੈ ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਮਾਰੇ।। ਕਹੂੰ ਛੇਤ੍ਰ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕਰੀ ਤਾਜ ਡਾਰੇ।।

ਚਲੇ ਭਾਜਿ ਜੋਧਾ ਸਭੈ ਹਾਰਿ ਮਾਨੀ।। ਕਛੂ ਲਾਜ ਕੀ ਬਾਤ ਕੈ ਨਾਹਿ ਜਾਨੀ।।੧੮।।

ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ, ਕਿਤੇ ਰਾਜਾ, ਕਿਤੇ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਮੁਕਟ ਪਏ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਯੋਧਾ ਹੁਣ ਹਾਰ ਮੰਨ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਾਰ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।।੧੮।।

ਹਠੀ ਜੇ ਫਿਰੰਗੀ ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਵਾਰੇ।। ਲਰੇ ਆਨਿ ਤਾਸੋ ਨ ਨੈਕੈ ਪਧਾਰੇ।।
ਛਕੈ ਛੋਭ ਛੱਤ੍ਰੀ ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਢੂਕੇ।। ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰਿ ਕੂਕੇ।। ੧੯।।

ਕਈ ਬੜੇ ਹਠੀ ਅਤੇ ਅਣਖੀਲੇ ਯੋਧੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਸ ਨਾਲ ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਖੜਰੀ ਬੜੇ ਰੋਹ ਭਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ "ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ" ਦੀਆਂ ਆਵਾਜਾਂ ਹੀ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।।੧੯।।

ਕਿਤੇ ਆਨਿ ਜੂਝੇ ਸਭੈ ਖੇਤ ਘਾਏ।। ਬਚੇ ਜੀਤਿ ਤੇ ਛਾਡਿ ਖੇਤੈ ਪਰਾਏ।।
ਹਠੇ ਜੇ ਹਠੀਲੇ ਹਠੀ ਖੱਗ ਕੂਟੇ।। ਮਹਾਂ ਰਾਜ ਬਾਜੀਨ ਕੇ ਮੂੰਡ ਫੂਟੇ।।੨੦।।

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਆ ਕੇ ਲੜੇ ਸਾਰੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਬਚੇ ਸਨ, ਉਹ ਜਿਤ ਦੀ ਆਸ ਛੱਡ ਕੇ ਭਜ ਗਏ ਸਨ। ਕਈ ਹੱਠ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਹਾਲੇ ਵੀ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਾੜ ਰਹੇ ਸਨ।।੨੦।।

ਚੌਪਈ।। ਬੀਸ ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੀਕੁਪਿ ਮਾਰੇ।। ਤੀਸ ਹਜ਼ਾਰ ਅਸ੍ਵ ਹਨਿ ਡਾਰੈ।।
ਚਾਲਿਸ ਸਹਸ ਰਥਿਨ ਰਥ ਟੂਟੈ।। ਸਾਠਿ ਸਹਸ੍ਰ ਰਥੀ ਹੂੰ ਕੂਟੇ।।੨੧।।

ਰਾਕਸ ਨੇ ਵੀਹ ਹਜਾਰ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਤੀਹ ਹਜਾਰ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਚਾਲੀਹ ਹਜਾਰ ਰਥਵਾਨਾਂ ਦੇ ਰਥ ਟੁਟ ਗਏ ਅਤੇ ਸਠ ਹਜਾਰ ਰਥੀ ਵੀ ਵੱਢ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।।੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਤੀ ਸੈਨ ਸੰਘਾਰਿਕੈ ਪੈਦਲ ਹਨਜੋ ਅਪਾਰ।।
ਜਨੁ ਕਰਿ ਜਏ ਨ ਕਾਂਖਿ ਤੇ ਆਏ ਨਹਿ ਸੰਸਾਰ।। ੨੨।।

ਏਨੀਂ ਸੈਨਾ ਅਤੇ ਪੈਦਲਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਰਾਕਸ਼ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁਖ ਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਨ।।੨੨।।

ਚੌਪਈ।। ਸਭ ਹੀ ਬੀਰ ਜੁੱਧ ਕਰਿ ਹਾਰੇ।। ਤਿਨ ਤੇ ਗਏ ਨ ਦਾਨੌ ਮਾਰੈ।।
ਖੇਤ ਛੋਰਿ ਸਭ ਹੀ ਘਰ ਗਏ।। ਮਤੋ ਕਰਤ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਭਏ।।੨੩।।

ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇਂ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਏ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਰਾਕਸ਼ ਮਾਰਿਆ ਨ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਰਣਖੇਤਰ ਛੱਡ ਕੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਗੇ।।੨੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕੈਸੇ ਹੂੰ ਮਾਰਜੋ ਮਰੈ ਨ ਨਿਸਾਚਰ ਜੁੱਧ ਸਭੈ ਕਰਿਕੈ ਭਟ ਹਾਰੇ।।
ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਬਰਛੀਨ ਕੇ ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕਨ ਘਾਇ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।
ਸੋ ਨਹਿ ਭਾਜਤ ਗਾਜਤ ਹੈਂ ਰਨ ਹੋਤ ਨਿਵਰਤਨ ਕਜੋਂ ਹੂੰ ਨਿਵਾਰੇ।।
ਦੇਸ ਤਜੈਂ ਕਹੂੰ ਜਾਇ ਬਸੈਂ ਕਹ ਆਵਤ ਹੈ ਮਨ ਮੰਤ੍ਰ ਤਿਹਾਰੇ।। ੨੪।।

ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਰਾਕਸ਼ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਬਾਣ, ਕਿਰਪਾਨ, ਗਦਾ ਅਤੇ ਬਰਛਿਆਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਪਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਯੁੱਧ ਚੋਂ ਹਟ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਕੀ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਜਾ ਕੇ ਵਸਿਆ ਜਾਵੇ ?।। ੨੪।।

ਚੌਪਈ।। ਇੰਦਮਤੀ ਬੇਸ੍ਵਾ ਤਹ ਰਹਈ।। ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਤਾ ਕੌ ਜਗ ਕਹਈ।।
ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰ ਜੋਤਿ ਜੋ ਧਾਰੀ।। ਜਨੁ ਯਾਹੀ ਤੇ ਲੈ ਉਜਿਯਾਰੀ।। ੨੫।।

ਇੰਦਰਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਓਥੇ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਉਸਨੂੰ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ।। ੨੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਿਨ ਬੀਰਾ ਤਹ ਤੇ ਲਯੋ ਚਲੀ ਤਹਾ ਕਹ ਧਾਇ।।
ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਿ ਤਿਤ ਕੌ ਚਲੀ ਜਿਤ ਅਸੁਰਨ ਕੋ ਰਾਇ।। ੨੬।।

ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਸਾਰੇ ਯੋਧਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਉਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੈਂ ਬੀੜਾ ਚੁਕਦੀ ਹਾਂ। ਸੋਹਣੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਉਸ ਪਾਸੇ ਚਲੇ ਗਈ ਜਿਥੇ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।। ੨੬।।

ਚੌਪਈ।। ਮੇਵਾ ਔਰ ਮਿਠਾਈ ਲਈ।। ਮਾਟਨ ਮੌਂ ਧਰ ਪਰ ਭਰਿ ਦਈ।।
ਜਹ ਫਲ ਖਾਤ ਅਸੁਰ ਕੋ ਰਾਈ।। ਤਿਨ ਲੈ ਬਨ ਮੈ ਸਕਲ ਲਗਾਈ।। ੨੭।।

ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਮੇਵੇ ਅਤੇ ਮਠਿਆਈਆਂ ਘੜਿਆਂ ਵਿਚ ਭਰ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਰਾਕਸ਼ ਫਲ ਖਾਂਦਾ ਸੀ, ਓਥੇ ਉਸ ਡੇਰਾ ਲਾ ਲਿਆ।। ੨੭।।

ਜਬ ਦਾਨੋਂ ਕੌ ਭੂਖਿ ਸੰਤਾਯੋ।। ਤਬ ਬਨ ਕੇ ਭੱਛਨ ਫਲ ਆਯੋ।।
ਮਾਟਫੋਰਿ ਪਕਵਾਨ ਚਬਾਇਸ।। ਮਦਰਾ ਪਿਯਤ ਅਧਿਕ ਮਨ ਭਾਇਸ।। ੨੮।।

ਜਦੋਂ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਭੁਖ ਲਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਫਲ ਖਾਣ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਘੜੇ ਭੰਨ ਕੇ ਪਕਵਾਨ ਖਾਧੇ ਅਤੇ ਦਿਲ ਭਰ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ।। ੨੮।।

ਪੀ ਮਦਰਾ ਭਯੋ ਮੱਤ ਅਭਿਮਾਨੀ ।। ਯਹ ਜਬ ਬਾਤ ਬੇਸੁਵਨ ਜਾਨੀ ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਾਦ੍ਰਿੱਤ੍ਰ ਬਜਾਏ ।। ਗੀਤਿ ਅਨੇਕ ਤਾਨ ਕੈ ਗਾਏ ।। ੨੯ ।।

ਜਦ ਇਹ ਰਾਕਸ਼ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤਦ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ ਅਤੇ ਨਾਦ ਗੂੰਜਣ ਲਗੇ।।੨੯।।

ਜਜੋਂ ਜਜੋਂ ਪਾਤ੍ਰ ਨਾਚਤੀ ਆਵੈ।। ਤਜੋਂ ਤਜੋਂ ਦਾਨੋ ਸੀਸ ਢੁਰਾਵੈ।।
ਕੋਪ ਕਥਾ ਜਿਯ ਤੇ ਜਬ ਗਈ।। ਕਰ ਕੀ ਗਦਾ ਬਖਸ਼ਿ ਕਰ ਦਈ।। ੩੦।।

ਹੁਣ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਸਵਾ ਨਚ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂਹੀ ਰਾਕਸ਼ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦ ਰਾਕਸ਼ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਗਦਾ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।।੩੦।।

ਆਈ ਨਿਕਟ ਲਖੀ ਜਬ ਪਜਾਰੀ।। ਹੁਤੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੋਊਦੈ ਡਾਰੀ।।
ਆਯੁਧ ਬਖਸ਼ਿ ਨਿਰਾਯੁਧ ਭਯੋ।। ਯਹ ਸਭ ਭੇਦ ਤਿਨੈ ਲਖਿ ਲਯੋ।। ੩੧ ।।

ਜਦ ਉਸ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪਿਆਰੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾਨ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਹਥਿਆਰ ਛੱਡ ਕੇ ਹਥਿਆਰ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਗ ਗਿਆ।।੩੧।।

ਨਾਚਤ ਨਿਕਟ ਦੈਤ ਕੇ ਆਈ।। ਯਾਕਰ ਕਰ ਸੌ ਗਈ ਛੁਆਈ।।
ਤਾਸੋ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਇਹ ਕੀਯੋ।। ਝਟਪਟ ਤਨਿਕ ਕੈਦ ਕਰਿ ਲੀਯੋ।। ੩੨।।

ਇੰਦਰਮਤੀ ਹੁਣ ਨੱਚਦੀ ਨੱਚਦੀ ਰਾਖਸ਼ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਜੰਜ਼ੀਰ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਜੰਤਰ ਮੰਤਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਝਟਪਟ ਉਸਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ।।੩੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਨਿਕ ਛੁਅਤ ਤਾਕੇ ਤੁਰਤੁ ਬਾਂਧਿ ਗਯੋ ਤਤਕਾਲ।।
ਦਾਨਵ ਕੋ ਬਾਂਧਤ ਭਈ ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕਰਿ ਬਾਲ।। ੩੩।।

ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮਾੜਾ ਜੇਹਾ ਲਗਣ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ।।੩੩।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।।

ਛਲਜੋ ਛੈਲ ਦਾਨੋ ਇਸੀ ਛਲੈ ਬਾਲਾ।। ਲੀਯੋ ਬੱਸਜ ਕੈਕੈ ਮਹਾ ਰੂਪ ਆਲਾ।।

ਬੰਧਜੋ ਬੀਰ ਮੰਤ੍ਰਾਨ ਕੇ ਜੋਰ ਆਯੋ। ਸਭੈ ਗ੍ਰਾਮ ਬਾਸੀਨ ਕੌ ਲੈ ਦਿਖਾਯੋ॥ ॥

ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਉਸ ਰਾਕਸ ਨਾਲ ਛਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਦੇ ਵਖਾਵੇ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਸੂਰਬੀਰ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਬਧਾ ਤੁਰਿਆ ਆਇਆ ਅਤੇ ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਕਾਂ ਨੂੰ ਵਖਾਇਆ॥੩੪॥

ਬਾਸੀਨ ਕੌ ਲੈ ਦਿਖਾਰਜੋ॥ ਪੁਨਿਰ ਖੋਦਿ ਭੂਮੈ ਤਿਸੈ ਗਾਡਿ ਡਾਰਜੋ॥
ਗਦਾ ਕੋ ਘਨੋ ਬੀਰ ਮਾਰੇ॥ ਭਏ ਤੇਜ ਮੰਤ੍ਰਾਨ ਕੇਤੇ ਬਿਚਾਰੇ॥ ੩੫॥

ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ, ਫਿਰ ਡੂੰਘਾ ਟੋਇਆ ਪੁੱਟ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਨਪ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸਦੀ ਗਦਾ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮਸਕੀਨ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ॥੩੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਿਨ ਖੇਚਰ ਕਰ ਖੱਗ ਲੈ ਖੱਤ੍ਰੀ ਹਨੇ ਅਪਾਰ॥
ਤੇ ਛੈਲੀ ਇਹ ਛਲਜੋ ਐਸੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰ॥ ੩੬॥

ਜਿਸ ਰਾਕਸ ਨੇ ਹਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ (ਖਤਰੀ) ਯੋਧਿਆ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਇਕ ਸਾਧਾਰਣ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਕਾਰਨ ਛਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ॥ ੩੬॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਪਚੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੨੫॥੨੪੬੫॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਪੰਝੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੨੫॥੨੪੬੫॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਛੱਬੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਹਾਦਰ ਇਸਤਰੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੇਸ ਤਪੀਸਾ ਕੇ ਬਿਖੈ ਗੜ੍ਹੀ ਸਿਨਸਿਨੀ ਏਕ॥
ਜੀਤਿ ਨ ਕੋਊ ਤਿਹ ਸਕਜੋ ਭਿਰਿ ਭਿਰਿ ਗਏ ਅਨੇਕ॥ ੧॥

ਤਪੀਸਾ ਦੇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਕਿਲ੍ਹਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੂਰਮੇਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਲੜਾਈਆਂ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਜਿਤ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਸਨ॥੨੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਬਦੁਲ ਨਬੀ ਤਹਾਂ ਕਹ ਧਾਯੋ। ਚਾਰਿ ਦਜੋਸ ਲਗਿ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ॥
ਅਧਿਕ ਮਾਰਿ ਗੋਲਿਨ ਕੀ ਭਈ। ਭ੍ਰਿਤਨ ਬਿਸਰਿ ਸੁਧਿ ਗਈ॥ ੨॥

ਅਬਦੁਲ ਨਬੀ ਨਾਮੀਂ ਸੂਰਮੇਂ ਨੇ ਉਸ ਕਿਲੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਤਕ ਘਮਸਾਣ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਭਿਆਨਕ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਰੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧ ਬੁਧ ਭੁਲ ਗਈ।।੨੧।।

ਆਖਰ ਗੜ੍ਹੀ ਤਵਨ ਕੌ ਤੋਰਜੋ।। ਯਾਕੌ ਕਿਨੀ ਨ ਮੁਹਰੋ ਮੋਰਜੋ।।
ਅਟਕਤ ਏਕ ਅਟਾਰੀ ਭਈ।। ਅਧਿਕ ਮਾਰਿ ਗੋਲਿਨ ਕੀ ਦਈ।। ੩।।

ਅਖੀਰ ਕਿਲ੍ਹਾ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਸਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਭਵਨ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਓਥੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।।੩।।

ਭਰਿ ਭਰਿ ਤੁਪਕ ਤਵਨ ਤ੍ਰਿਯ ਲਯਾਵੈ।। ਲੈ ਲੈ ਕਰ ਮੈ ਪੁਰਖ ਚਲਾਵੈ।।
ਤਕਿ ਤਕਿ ਤਨ ਜਾਕੇ ਮੈ ਮਾਰੈ।। ਹੈਗੈ ਰਥ ਬੀਰਾਨ ਬਿਦਾਰੈ।। ੪।।

ਇਸਤਰੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰ ਭਰ ਲਿਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਹਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਾ ਕੇ ਜਿਸ ਉਤੇ ਵੀ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਰਥ ਘੋੜਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੪।।

ਭਰਿ ਬੰਦੂਕ ਤ੍ਰਿਯ ਸ਼ਿਸਤ ਬਨਾਈ।। ਖਾਨ ਨਬੀ ਕੇ ਹ੍ਰਿਦੈ ਲਗਾਈ।।
ਲਾਗਤ ਘਾਇ ਹਾਇ ਨਹਿ ਭਾਖਜੋ।। ਮਾਰਿ ਪਾਲਕੀ ਭੀਤਰਿ ਰਾਖਜੋ।। ੫।।

ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਬੰਦੂਕ ਭਰ ਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਗੋਲੀ ਨਬੀ ਖਾਨ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਲਗੀ। ਗੋਲੀ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਖਾਨ ਨੇ ਹਾਏ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਪਾਲਕੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਕਰ ਲਈ।।੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਬੀ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸੰਗ ਹਨਜੋ ਉਤੈ ਜੁੱਧ ਅਤਿ ਹੋਇ।।
ਇਤਿ ਭ੍ਰਿਤ ਪਤਿ ਲੈ ਘਰ ਗਏ ਉਤੈ ਨ ਜਾਨਤ ਕੋਈ।। ੬।।

ਨਬੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਜੰਗ ਹਾਲੇ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਨੌਕਰ ਖਾਨ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਆਏ ਅਤੇ ਇਧਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨ ਲਗਾ।।੬।

ਏਕ ਤੋਪਚੀ ਤੁਪਕ ਲੈ ਬਾਂਧੀ ਸ਼ਿਸਤ ਬਨਾਇ।।
ਤਾਕੇ ਪਤਿ ਕੇ ਉਰ ਬਿਖੈ ਗੋਲੀ ਹਨੀ ਰਿਸਾਇ।। ੭।।

ਇਕ ਤੋਪਚੀ ਨੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਾ ਕੇ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਲਗੇ ਤੁਪਕ ਕੇ ਬ੍ਰਿਣ ਭਟ ਜੂਝਜੋ।। ਠਾਢੀ ਨਿਕਟ ਤਵਨ ਤ੍ਰਿਯ ਬੂਝਜੋ।।

ਚਕਮਕ ਝਾਰਿ ਕੱਢੀ ਚਿਨਗਾਰੀ।। ਤਿਨ ਛਪਰਨ ਮੋ ਫ਼ਿਪੂ ਪੂਜਾਰੀ।। ੮।।

ਗੋਲੀ ਦਾ ਜ਼ਖ਼ਮ ਲਗਣ ਨਾਲ ਉਹ ਯੋਧਾ ਮਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੋਲ ਖਲੋਤੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ। ਉਸ ਪੱਥਰ ਰਗੜ ਕੇ ਅੱਗ ਬਾਲੀ ਅਤੇ ਝੱਟ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ।। ੮।।

ਮੁਗਲ ਸੇਖ ਸੈਯਦ ਤਹ ਆਏ।। ਤਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਯੌ ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ।।
ਅਬ ਤੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਹਿ ਹਮਾਰੀ।। ਨਿਕਟ ਲਾਗਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ।। ੯।।

ਹੁਣ ਮੁਗਲ, ਸ਼ੇਖ, ਸਯੱਦ ਸਾਰੇ ਓਥੇ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਆਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਹੁਣ ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਇਸਤਰੀ ਬਣ ਜਾ।।੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਤ ਬਾਲਕ ਭਰਤਾ ਮਰਜੋ ਇਨ ਕੋ ਪ੍ਰਥਮ ਜਰਾਇ।।
ਬਹੁਰਿ ਤਿਹਾਰੋ ਧਾਮ ਮੈਂ ਆਜੁ ਬਸੌਂਗੀ ਆਇ।। ੧੦।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, " ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ, ਪਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਮੈਂ ਅਜ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਆ ਜਾਵਾਂਗੀ।।੧੦।।

ਚੌਪਈ। ਪ੍ਰਥਮ ਚਿਤਾ ਮੈ ਸੁਤ ਕੌ ਡਾਰਜੋ।। ਮ੍ਰਿਤਕ ਖਸਮ ਕੌ ਬਹੁਰਿ ਪੁਜਾਰਜੋ।।
ਬਹੁਰੌ ਕਾਂਖਿ ਮੁਗਲ ਕੋ ਭਰੀ।। ਆਪਨ ਲੈ ਪਾਵਕ ਮੋ ਪਰੀ।। ੧੧।।

ਉਸ ਪਹਿਲਾਂ ਚਿਤਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸਾੜਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੁਗਲ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਫੜ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ।।੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਤ ਜਰਾਇ ਪਤਿ ਜਾਰਿਕੈ ਬਹੁਰਿ ਮੁਗਲ ਗਹਿ ਲੀਨ।।
ਤਾਂ ਪਾਛੇ ਆਪਨ ਜਰੀ ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿਤ੍ਰ ਯੌ ਕੀਨ।। ੧੨।। ੧।।

ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਫਿਰ ਉਸ ਮੁਗਲ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਮੁਗਲ ਸਮੇਤ ਆਪ ਵੀ ਸੜ ਮਰੀ।।੧੨।, ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਛਬੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੨੬।।੨੪੭੭। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਛੱਬੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੨੬।।੨੪੭੭।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਈਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਤਨ ਸਿੰਘ

ਚੌਪਈ।। ਬੀਰ ਦੱਤ ਚੰਡਾਲਿਕ ਰਹੈ।। ਅਤਿ ਤਸਕਰ ਤਾਕੌ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਖਾਨ ਖਵੀਨ ਤਹਾਂ ਜੋ ਆਵੈ।। ਤਾਕੌਂ ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਲੈ ਜਾਵੈ।। ੧।।

ਵੀਰ ਦੱਤ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਚੰਡਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਰਾ ਜਗ ਚੋਰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਓਥੇ ਜੋ ਵੀ ਖਾਨ ਖਵੀਨ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਲੁਟ ਪੁਟ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਜੋ ਆਵਤ ਕੋਊ ਰਾਹ ਨਿਹਾਰੈ।। ਜਾਇ ਤਵਨ ਕੌ ਤੁਰਤ ਹੱਕਾਰੈ।।
ਜੋ ਤਨਿ ਧਨੁ ਰਿਪੁ ਤੀਰ ਚਲਾਵੈ।। ਛੁਰਾ ਭਏ ਤਿਹ ਕਾਟਿ ਗਿਰਾਵੈ।।੨।।

ਜੇ ਕਈ ਰਾਹ ਲਭਦਾ ਵੀ ਏਧਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਝਟ ਉਸਨੂੰ ਲਲਕਾਰਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਰਾਹੀ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਛੁਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਲਹੈ ਨਿਸਾਇਕ ਜਬ ਭਯੋ ਤਬ ਵਹ ਕਰਤ ਪ੍ਰਹਾਰ।।
ਜੀਵਤ ਕਿਸੂ ਨ ਛੋਰਈ ਡਾਰਤ ਹੀ ਸੰਘਾਰ।। ੩।।

ਰਾਤ ਪੈ ਜਾਣ ਤੇ ਉਹ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਏ, ਜਿਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛਡਦਾ।।੩।।

ਚੌਪਈ।। ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਮਗ ਹ੍ਵੈ ਆਯੋ।। ਸੋ ਲਖਿ ਤਵਨ ਚੋਰ ਨੈ ਪਾਯੋ।।
ਤਾਕਹੁ ਕਹਜੋ ਬਸਤ੍ਰ ਤੁਮ ਡਾਰੋ।। ਨਾ ਤਰ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਰੋ।। ੪।।

ਇਕ ਦਿਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਉਸ ਰਾਹ ਥਾਣੀਂ ਲੰਘਿਆ, ਜਿਥੋਂ ਉਸ ਚੋਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਕਪੜੇ ਲਾਹ ਦੇ ਜਾਂ ਆਪਣ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਲ ਲੈ।।੪।।

ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੋ ਤੀਰ ਚਲਾਵੈ।। ਸੋਊ ਛੁਰਾ ਤੇ ਕਾਟਿ ਗਿਰਾਵੈ।।
ਉਨਸਠਿ ਤੀਰ ਛੋਰਿ ਤਿਨ ਕਹਜੋ।। ਏਕ ਤੀਰ ਤਰਕਸ ਮਮ ਰਹਜੋ।।੫।।

ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਲਿਆ, ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਉਹ ਤੀਰ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਛੁਰੇ ਨਾਲ ਡੱਕ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਜਦ ਉਣਾਠ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕੇਵਲ ਇਕ ਤੀਰ ਬਚਿਆ ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨੁ ਤਸਕਰ ਮੈਂ ਬਿਸਿਖ ਕੋ ਜਾਕੌ ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਹਾਰ।।

ਆਜੁ ਲਗੇ ਚੂਕਜੋ ਨਹੀ ਸੁਨਿ ਲੈ ਬਚਨ ਹਮਾਰ।। ੬।।

ਫਿਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਚੋਰ! ਸੁਣ! "ਅਜ ਤਕ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਵੀ ਤੀਰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ।।੬।।

ਚੌਪਈ।। ਮੈਂ ਜੇਤੇ ਤੁਹਿ ਤੀਰ ਚਲਾਏ।। ਸੋ ਸਭ ਹੀ ਤੈਂ ਕਾਟਿ ਗਿਰਾਏ।।
ਅਬ ਚੇਰੌ ਚਿਤ ਭਯੋ ਹਮਾਰੋ।। ਕਹੋ ਸੁ ਕਰਿਹੌ ਕਾਜਿ ਤਿਹਾਰੋ।। ੭।।

ਜਿੰਨੇ ਤੀਰ ਮੈਂ ਚਲਾਏ ਹਨ, ਤੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਤਨੋ ਮਨੋ ਤੇਰਾ ਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਕੋਈ ਕੰਮ ਦਸ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਕਰ ਸਕਾਂ।।੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਹੌਸ ਮਨ ਮਹਿ ਰਹੀ ਸੋ ਤੁਹਿ ਕਹੌ ਸੁਨਾਇ।।
ਜਿਹ ਭਾਖੈਂ ਮਾਰੌਂ ਤਿਸੈ ਦੀਜੈ ਕਛੂ ਬਤਾਇ।। ੮।।

ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕੋ ਗਲ ਬਾਕੀ ਬਚੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹੁਕਮ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਕਹੋ ਮੈਂ ਮਾਰ ਮੁਕਾਵਾਂ"।।੮।।

ਚੌਪਈ।। ਯੋ ਸੁਨਿ ਚੋਰ ਅਧਿਕ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।। ਏਕ ਪੱਤ੍ਰ ਕਰਿ ਸਾਥ ਬਤਾਯੋ।।
ਜਬ ਤਾਕੀ ਤਿਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਚੁਰਾਈ।। ਤਨਿਗਾਸੀ ਤਿਹ ਮਰਮ ਲਗਾਈ।। ੯।।

ਅਰਥ – ਇਹ ਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਚੋਰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਹਥ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਚੋਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਲਾਂਭੇ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੀਰ ਉਹਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਠੋਕ ਦਿੱਤਾ।।੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਇਹ ਛਲ ਭਏ ਖਲ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬਚਾਇ।।
ਮਰਮ ਸਥਲ ਮਾਰਯੋ ਬਿਸਿਖ ਦੀਨੋ ਤਾਹਿ ਗਿਰਾਇ।। ੧੦।।

ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਦੁਸ਼ਟ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਲਾਂਭੇ ਕਰਨ ਦਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਅਤੇ ਤੀਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ।।੧੦।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਪੁਰਖ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਈਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੧੨੭।। ੨੪੮੭।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪੁਰਖ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਈਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੧੨੭।। ੨੪੮੭।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਈਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਮਾਨਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਮਾਰਵਾਰ ਕੇ ਦੇਸ ਮੈ ਉਗ੍ਰਦੱਤ ਇਕ ਰਾਵ।।
ਕੋਪ ਜਗੇ ਪਾਵਕ ਮਨੋ ਸੀਤਲ ਸਲਿਲ ਸੁਭਾਵ।। ੧।।

ਮਾਰਵਾੜ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਉਗਰਦੱਤ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਤੇ ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਣ ਤੇ ਸੀਤਲ ਜਲ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਧਰਵਾਰਨ ਤਾਕੋ ਧਨ ਮਾਰਜੋ।। ਪੁਰੀ ਆਇ ਪਾਲਕਨ ਪੁਕਾਰਜੋ।।
ਅਗਨਤ ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਬਾਜੇ।। ਕੌਚ ਪਹਿਰਿ ਸੂਰਮਾ ਬਿਰਾਜੇ।। ੨।।

ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਉਸਦਾ ਧਨ ਲੁਟ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆਕੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਿਆ। ਅਨੇਕਾਂ ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਉਠੇ ਅਤੇ ਸੁਰਬੀਰ ਕਵਚ ਪਾਕੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਗਏ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ। ਬਜਜੋ ਜੁਝਊਆ ਦੁਹੂੰ ਦਿਸਿ ਸੂਰਾ ਭਯੋ ਸੁਰੰਗ।।
ਪਖਰਾਰੇ ਨਾਚਤ ਭਏ ਕਾਤਰ ਭਏ ਕੁਰੰਗ।। ੩।।

ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਯੁਧ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜ ਪਏ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਜਲਾਲ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਸੋਹਣੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨੱਚਦੇ ਵੇਖ ਕੇ ਹਿਰਨ ਵੀ ਸ਼ਰਮਾ ਰਹੇ ਸਨ।।੩।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।।

ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਗਾਜੇ ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ। ਤਿਸੀ ਛੇਤ੍ਰ ਛੱਤ੍ਰੀਨ ਕੋ ਛਿੱਪ੍ਰ ਛੇਕੈ।।
ਬ੍ਰਛੀ ਬਾਨ ਬੱਜ੍ਰਾਨ ਕੇ ਵਾਰ ਕੀਨੇ।। ਕਿਤੇ ਖੇਤ ਮਾਰੇ ਕਿਤੇ ਛਾੜਿ ਦੀਨੇ।। ੪।।

ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਮਹਾਂਬਲੀ ਖਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਚਿਤ ਵੇਖ ਕੇ ਗਜ ਪਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਰਛੀ, ਬਾਣ, ਬਜਰਾਨ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕੀਤੇ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।।੪।।

ਕਿਤੇ ਖਿੰਗ ਖੰਗੇ ਕਿਤੇ ਖੇਤ ਮਾਰੇ।। ਘੁਰੇ ਘੋਰ ਬਾਜੰਤ੍ਰ ਮਾਰੂ ਨਗਾਰੇ।।
ਬਚਜੋ ਬੀਰ ਏਕੈ ਨ ਬਾਜੰਤ੍ਰ ਬਾਜੀ।। ਮਹਾ ਤ੍ਰਾਸ ਕੈ ਕੈ ਮਹਾਂ ਸੈਨ ਭਾਜੀ।। ੫।।

ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਵਿਚ ਪਰੋ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਗੂੰਜਣ ਲੱਗਾ। ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਕੋਈ ਨ ਬਚਿਆ ਅਤੇ ਸੈਨਾਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਰ ਕੇ ਭੱਜ ਖਲੋਤੀ।।੫।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਹੀ ਭਾਜਿ ਸੈਨ ਸਭ ਗਯੋ।। ਕੋਪ ਤਬੈ ਰਾਜਾ ਕੋ ਭਯੋ।।
ਸਾਮੁਹਿ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ।। ਦੇਖਨ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵ ਰਨ ਆਯੋ।। ੬।।

ਜਦ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਭਜ ਗਈ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ। ਉਸਨੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਆਪ ਯੁੱਧ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਇਆ।।੬।।

ਬਿਧਨੁ ਦੱਤ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁਭ ਕਾਰੀ।। ਉਹਿ ਦਿਸਿ ਕੋ ਰਾਜਾ ਹੰਕਾਰੀ।।
ਸੋ ਆਪਨ ਲਰਬੇ ਕੋ ਧਾਯੋ।। ਉਤ ਤੇ ਉਗ੍ਰ ਦੱਤ ਨ੍ਰਿਪ ਆਯੋ।। ੭।।

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਵਿਧਨ ਦੱਤ ਇਕ ਹੰਕਾਰੀ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਖੁਦ ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸਿਓਂ ਉਗਰਦੱਤ ਰਾਜਾ ਵੀ ਖੁਦ ਆ ਪੁੱਜਾ।।੭।।

ਦੋਊ ਸੈਨ ਰਾਵ ਦੋਊ ਲੈ ਕੈ।। ਰਨ ਕੌ ਚਲੇ ਕੋਪ ਅਤਿ ਕੈ ਕੈ।।
ਖੜਗ ਸੂਲ ਸੈਥੀ ਚਮਕਾਵਤ।। ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਸਿਧਾਰੇ ਗਾਵਤ।। ੮।।

ਦੋਵੇਂ ਰਾਜੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਚਲ ਪਏ। ਉਹ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਚਮਕਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਅਲਾਪਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤਾਜ ਪਰੇ ਕਹੂੰ ਸਾਜ ਜਿਰੇ ਕਹੂੰ ਬਾਜ ਮਰੇ ਗਜਰਾਜ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਗਾਵਤ ਬੀਰ ਬਿਤਾਲ ਫਿਰੈ ਕਹੂੰ ਨਾਚਤ ਭੂਤ ਭਯਾਨਕ ਭਾਰੇ।।
ਭੀਤ ਭਜੇ ਲਖਿ ਭੀਰ ਪਰੀ ਅਤਿ ਤ੍ਰਾਸ ਭਰੇ ਸੁਨਿ ਨਾਦ ਨਗਾਰੇ।।
ਕਾਂਪਤ ਹੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਮਨੌ ਗਨ ਗੋਰਨਕੇ ਜਨੁ ਓਰਨ ਮਾਰੇ।। ੯।।

ਕਿਤੇ ਮੁਕਟ ਪਏ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਬਾਜ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਯੋਧੇ ਬੇਤਾਲ ਗਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਭੂਤ ਨਚ ਰਹੇ ਸੀ। ਡਰਪੋਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸੈਨਾ ਦੀ ਭੀੜ ਵੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਘੋਰ ਨਗਾਰਿਆ ਦੀ ਆਵਾਜ ਸੁਣ ਕੇ ਡਰ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਉਹ ਇਸ ਤਰਾਂ ਕੰਬ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੂਤ ਨਿਕਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹੋਣ।।੯।।

ਏਕ ਮਹਾਂ ਭਟ ਭੀਰ ਪਰੀ ਲਖਿ ਭੀਤ ਪਏ ਸੁ ਚਲੇ ਭਜਿਕੇ।।
ਇਕ ਆਨਿ ਪਰੇ ਨ ਟਰੇ ਰਨ ਤੇ ਕਰ ਵਾਰ ਕਟਾਰਿਨ ਕੌ ਸਜਿਕੈ।।
ਇਕ ਪਾਨਿਹਿ ਪਾਨਿ ਰਟੈਂ ਮੁਖ ਤੇ ਇਕ ਮਾਰਹਿ ਮਾਰਿ ਕਹੈਂ ਗ੍ਰਜਿਕੈ।।
ਇਕ ਜੂਝਿ ਮਰੈਂ ਇਕ ਸ੍ਰਾਸਿ ਭਰੈਂ ਇਕ ਆਨਿ ਅਰੈਂ ਰਜਿਯਾ ਗੁਜ਼ਿ ਕੈ।। ੧੦।।

ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਅੱਤਿ ਭੀੜ ਪਈ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਲੈ

ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ ਸਗੋਂ ਡੱਟ ਗਏ। ਕਈ ਪਾਣੀ ਮੰਗ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਗਜ ਗਜ ਕੇ "ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ" ਪੁਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਹਾਲੇ ਸਾਹ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਮਿਟੀ ਵਿਚ ਮਿਟੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਰਫਰਾਹਿ ਸੂਰਾ ਧਰਨਿ ਬਰਖਜੇ ਸਾਰ ਅਪਾਰ॥
ਜੇ ਅਬ੍ਰਣੀ ਠਾਢੇ ਹੁਤੇ ਬ੍ਰਣੀ ਕਰੇ ਕਰਤਾਰ॥ ੧੧॥

ਅਪਾਰ ਲੋਹ ਵਰਖਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿਗਣ ਲਗੇ। ਜੋ ਹਾਲੇ ਜਖਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਨ, ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੨੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਐਸੋ ਬੀਰ ਖੇਤ ਤਹ ਪਰਿਯੋ॥ ਏਕ ਬੀਰ ਸਾਬਤ ਨ ਉਬਰਿਯੋ॥
ਰਾਜਾ ਜੂ ਖੇਤ ਗਿਰਿ ਗਏ॥ ਜੀਵਤ ਰਹੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨਹਿ ਭਏ॥ ੧੨॥

ਏਨੇ ਸੂਰਮੇਂ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪਏ ਸਨ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸੂਰਮਾ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚ ਨ ਸਕਿਆ। ਰਾਜਾ ਵੀ ਖੇਤ ਵਿਚ ਡਿਗ ਪਿਆ, ਪਰ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ॥੧੨॥

ਦੋਹਰਾ। ਖੇਤ ਪਰੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੌ ਨਿਰਖਿ ਭਾਜੇ ਸੁਭਟ ਅਨੇਕ॥
ਸਜਾਮ ਭਨੈ ਰਨ ਭੂਮਿ ਮੈ ਰਹਜੋ ਨ ਸੂਰਾ ਏਕ॥ ੧੩॥

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਡਿਗਾ ਵੇਖ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਯੋਧੇ ਭਜ ਪਏ। ਸ਼ਿਆਮ ਕਵੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਸੂਰਮਾਂ ਬਾਕੀ ਨ ਬਚਿਆ॥੧੩॥

ਕਬਿਤੁ॥

ਭਾਰੇ ਭਾਰੇ ਸੂਰਮਾ ਪੁਕਾਰੈ ਕੈ ਕੈ ਮਹਾ ਨਾਦ ਰਾਨੀ ਹਮ ਮਾਰੇ ਰਾਜਾ ਜਿਯਤੇ ਸੰਘਾਰ ਹੈਂ॥
ਕੇਤੇ ਰਥ ਟੂਟੇ ਕੇਤੇ ਸੂਰਨ ਕੇ ਸੀਸ ਫੂਟੇ ਕੇਤ ਹਯ ਛੂਟੇ ਕੇਤੇ ਹਯਹੂੰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ਹੈਂ॥
ਕੇਤੇ ਕਰੀ ਮਾਰੇ ਕੇਤੇ ਕਰਹਿ ਬਿਦਾਰੇ ਕੇਤੇ ਜੁੱਧ ਤੇ ਨਿਵਾਰੇ ਕੇਤੇ ਪੈਦਲ ਲਤਾਰੇ ਹੈਂ॥
ਲੋਹ ਕੇ ਕਰਾਰੇ ਕੇਤੇ ਅਸ੍ਵ ਹੂੰ ਉਤਾਰੇ ਕੇਤੇ ਖੰਡੇ ਜਿਨਿ ਖੰਡ ਤੇ ਅਖੰਡ ਖੰਡ ਡਾਰੇ ਹੈਂ॥ ੧੪॥

ਕਈ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸੂਰਮੇਂ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਜਿਉਂਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਥ ਟੁਟ ਗਏ, ਕਿੰਨੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਾਟ ਗਏ। ਕਿੰਨੇ ਘੋੜੇ ਭਜ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਹਾਥੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਪੈਰਾਂ ਥਲੇ ਆ ਕੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਲੋਹੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਸਖਤ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ॥੧੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਜੋਰਿ ਸਭਾ ਸੁਭ ਬੋਲਿ ਬਡੇ ਭਟ ਔਰ ਉਪਾਇ ਕਹੌ ਸੁ ਕਰੈਂ॥

ਉਨ ਸੂਰਨ ਤੇ ਨਹਿ ਏਕ ਬਚਜੋ ਦੁਖ ਹੈ ਛਤਿਯਾ ਕਿਹ ਭਾਂਤਿ ਭਰੈਂ।।
ਕਜੌਂ ਨ ਦੇਹੁ ਬਨਾਇ ਬਡੇ ਦਲ ਕੌਂ ਸੰਗ ਜਾਇ ਤਹੀਂ ਫਿਰਿ ਜੂਝਿ ਮਰੈਂ।।
ਫਿਰਿ ਹੈਂ ਕਿਧੌ ਜੀਤਿ ਅਯੋਧਨ ਕੋ ਨਹਿ ਰਾਇ ਮਰੇ ਤਹੀਂ ਜਾਇ ਮਰੈਂ।। ੧੫।।

ਰਾਣੀ ਵਲੋਂ ਸਭਾ ਬੁਲਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਉਪਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਇਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸੰਕਟ ਵਿਚੋਂ ਕਿਵੇ ਨਿਕਲਿਆ ਜਾਵੇ ? ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸੈਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਲੜ ਮਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਾਂ ਮੈਂ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਵਾਂਗੀ ਜਾਂ ਜਿਥੇ ਰਾਜਾ ਮਰਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੀ ਜਾ ਮਰਾਂਗੀ।।੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਮਾਰੂ ਮੰਡੇ ਕੰਤ ਜੁਝਜੋ ਰਨ ਮਾਹਿ।।
ਸਾਜਿ ਸੈਨ ਚਤੁਰੰਗਨੀ ਚਲਹੁ ਤਹਾਂ ਕਹ ਜਾਇ।। ੧੬।।

ਮਾਲਕ ਦੇ ਖ਼ਤਮ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਮਾਰੂ ਅਲਾਪ ਗੂੰਜਣ ਲਗਾ। ਸਾਰੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਚਤਰੰਗਣੀ ਸੈਨਾ ਸਜਾ ਕੇ ਉਥੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।।੧੬।।

ਸਵੈਯਾ।। ਮਾਰਿ ਪਰੇ ਬਿਸੰਭਾਰ ਧਰਾ ਪਰ ਸੂਰ ਸਭੇ ਸੁਖ ਸੁੱਧ ਅਨੀਕੇ।।
ਤਾ ਪਰ ਕੰਤ ਸੁਨਜੋ ਜੁ ਜੁਝਜੋ ਦਿਨ ਰੈਨਿ ਬਸੈ ਜੀਊ ਅੰਤਰ ਜੀਕੇ।।
ਤਾ ਬਿਨੁ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਅਪਾਰ ਸਭੈ ਸਜਨੀ ਮੁਹਿ ਲਾਗਤ ਫੀਕੇ।।
ਕੈ ਰਿਪੁ ਮਾਰਿ ਮਿਲੋਂ ਮੈ ਪਿਯਾ ਸੰਗ ਨਾਤਰ ਪਜਾਨ ਕਰੌਂ ਸੰਗ ਪੀ ਕੇ।। ੧੭।।

ਸੈਨਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਯੋਧੇ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਮੇਂ ਸਨ, ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਲੜ ਮਰਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਉਸ ਬਗੈਰ ਸਾਰੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਫਿਕੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵੇਗੀ।।੧੭।।

ਜੋਰਿ ਮਹਾਂ ਦਲ ਕੋਰਿ ਕਈ ਭਟ ਭੂਖਨ ਅੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸੁਹਾਏ।।
ਬਾਂਧਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਚੜ੍ਹ ਰਥ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸਭੈ ਬਿਰਮਾਏ।।
ਬੀਰੀ ਚਬਾਤ ਕਛੂ ਮੁਸਕਾਤ ਸੁ ਮੋਤਿਨ ਹਾਰ ਹਿਯੇ ਉਰਝਾਏ।।
ਅੰਗ ਦੁਕੂਲ ਫਬੈ ਸਿਰ ਫੂਲ ਬਿਲੋਕਿ ਪ੍ਰਭਾ ਦਿਵ ਨਾਥ ਲਜਾਏ।। ੧੮।।

ਕਈ ਕਰੋੜ ਦਲ ਇੱਕਠਾ ਕਰਕੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਸਜਾਏ ਗਏ। ਕਿਰਪਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਹ ਰਥ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਈ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਸਭ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਪਾਨ ਖਾਂਦੀ ਹੋਈ ਉਹ

ਮੁਸਕਰਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਤੇ ਲਮਕਦੀਆਂ ਮਾਲਾਵਾਂ ਉਲਝ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਦੁਪਟਾ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੂਰਜ ਵੀ ਸ਼ਰਮਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੧੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੋਰਿ ਅਨੀ ਗਾੜੇ ਸੁਭਟ ਤਹ ਤੇ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨ।।
ਪਲਕ ਏਕ ਲਾਗੀ ਨਹੀ ਤਹਾਂ ਪਹੂਚੇ ਆਨਿ।। ੧੯।।

ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਓਥੋਂ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਅੱਖ ਝਪਕਦਿਆਂ ਹੀ ਓਥੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ।। ੧੯।।

ਸਵੈਯਾ।। ਆਵਤ ਹੀ ਅਤਿ ਜੁੱਧ ਕਰਯੋ ਤਿਨ ਬਾਜ ਕਰੀ ਰਥ ਕ੍ਰੋਰਿਨ ਕੂਟੇ।।
ਪਾਂਸਨ ਪਾਂਸਿ ਲਏ ਅਰਿ ਕੇਤਿਕ ਸੂਰਨ ਕੇ ਸਿਰ ਕੇਤਿਕ ਟੂਟੇ।।
ਹੇਰਿ ਟਰੇ ਕੋਊ ਆਨਿ ਅਰੇ ਇਕ ਜੂਝਿ ਪਰੇ ਰਨ ਪ੍ਰਾਨ ਨਿਖੂਟੇ।।
ਪੌਨ ਸਮਾਨ ਛੁਟੇ ਤ੍ਰਿਯ ਬਾਨ ਸਭੈ ਦਲ ਬਾਦਲ ਸੇ ਚਲਿ ਫੂਟਿ।। ੨੦।।

ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਰਥ ਵੱਢ ਦਿੱਤੇ। ਕਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਉਸ ਫੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸਾ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ। ਕੋਈ ਭੱਜ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਡੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਗਿਆ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਤੀਰ ਹਨੇਰੀ ਵਾਂਗ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਸੈਨਾ ਉਤੇ ਬਦਲਾਂ ਵਾਂਗ ਵਰ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ।।੨੦।।

ਚੌਪਈ।। ਮਾਨਵਤੀ ਜਿਹ ਓਰ ਸਿਧਾਰੇ।। ਏਕ ਤੀਰ ਇਕ ਸ੍ਵਾਰ ਸੰਘਾਰੇ।।
ਪਖਰੇ ਕੇਤੇ ਪਦੁਮ ਬਿਦਾਰੇ।। ਕੋਟਿਕ ਕਰੀ ਖੇਤ ਮੈ ਮਾਰੇ।। ੨੧।।

ਰਾਣੀ ਮਾਨਮਤੀ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਤੀਰ ਨਾਲ ਇਕ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਮਾਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਕਈ ਪਦਮ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਈ ਅਸੰਖ ਹਾਥੀ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।।।੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਭ ਸਖਿਯਾਂ ਹਰਖਿਤਿ ਭਈਂ ਕਾਤਰ ਭਈ ਨ ਕੋਇ।।
ਜੁੱਧ ਕਾਜ ਸਭ ਹੀ ਚਲੀ ਕਾਲ ਕਰੈ ਸੋ ਹੋਇ।। ੨੨।।

ਸਾਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਹੈਰਾਨ ਸਨ, ਪਰ ਡਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀ। ਸਾਰੀਆਂ ਯੁੱਧ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਪਈਆਂ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਚਾਹੂਗਾ, ਓਹੋ ਹੋਊਗਾ।।੨੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਚਾਬੁਕ ਮਾਰਿ ਤੁਰੰਗ ਧਸੀ ਰਨ ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਬਡੇ ਭਟ ਘਾਏ।।
ਪਾਂਸਨ ਪਾਂਸਿ ਲਏ ਅਰਿ ਕੇਤਿਕ ਜੀਵਤ ਹੀ ਗਹਿ ਜੇਲ ਚਲਾਏ।।
ਚੂਰਨ ਕੀਨ ਗਦਾ ਗਹਿਕੈ ਇਕ ਬਾਨਨ ਸੌ ਜਮ ਲੋਕ ਪਠਾਏ।।

ਜੀਤਿ ਲਏ ਅਰਿ ਏਕ ਅਨੇਕ ਨਿਹਾਰਿ ਰਹੇ ਰਨ ਛਾਡਿ ਪਰਾਏ।। ੨੩।।

ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਬਕ ਮਾਰ ਕੇ ਉਹ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਧਸ ਗਈ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਕੱਢ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਲ ਵਿਚਫਸਾ ਕੇ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੇਲ ਭੇਜ ਦਿਤੇ।ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਗਦਾ ਮਾਰ ਮਾਰ ਚੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਜਮਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਭੱਜ ਗਏ।।੨੩।।

ਪਾਂਸਨ ਪਾਂਸਿ ਲਏ ਅਰਿ ਕੇਤਿਕ ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲਈ ਰਿਪੁ ਮਾਰੇ।।
ਕੇਤੇ ਹਨੇ ਗੁਰਜਾਨ ਭਏ ਭਟ ਕੇਸਨ ਤੇ ਗਹਿ ਏਕ ਪਛਾਰੇ।।
ਸੂਲਨ ਸਾਂਗਨ ਸੈਥਿਨ ਕੇ ਸੰਗ ਬਾਨਨ ਸੌ ਕਈ ਕੋਟਿ ਬਿਦਾਰੇ।
ਏਕ ਟਰੇ ਇਕ ਜੂਝਿ ਮਰੇ ਸੁਰ ਲੋਕ ਬੰਰਗਨਿ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰੇ।। ੨੪।।

ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਰਸਿਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾਨ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਜ ਨਾਲ ਫੇਹ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਪਿਛਾਂਹ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲਾਂ, ਬਰਛੀਆਂ, ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਭਜ ਗਏ, ਕਈ ਮਰ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਪਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।।੨੪।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੇ ਜਬ ਅਬਲਾ ਰਨ ਕੀਨੋ।। ਠਾਢੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੱਤ ਸਭ ਚੀਨੋ।।
ਪੁਨਿ ਸੈਨਾ ਕੋ ਆਯਸੁ ਦਯੋ।। ਤਾਕੌ ਘੇਰਿ ਦਸੋ ਦਿਸਿ ਲਯੋ।। ੨੫।।

ਜਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਦੱਤ ਨੇ ਆਪ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।।੨੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਹੂੰ ਓਰ ਘੇਰਤ ਭਏ ਸਭ ਸੂਰਾ ਰਿਸਿ ਖਾਇ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਜੂਝਤ ਪਏ ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਕਰਿ ਚਾਇ।। ੨੬।।

ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਵਖ ਵਖ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲਗੇ।।੨੬।।

ਚੌਪਈ।। ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਹਿ ਬਾਨ ਚਲਾਏ।। ਮਾਨਵਤੀ ਕੇ ਸਾਮੁਹਿ ਧਾਏ।।
ਤਬ ਅਬਲਾ ਸਭ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰੇ।। ਬੀਰ ਅਨੇਕ ਮਾਰ ਹੀ ਡਾਰੇ।। ੨੭।।

"ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ" ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਰਾਣੀ ਮਾਨਵਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ। ਤਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ

ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੨੭॥

ਲਗੇ ਦੇਹ ਤੇ ਬਾਨ ਨਿਕਾਰੇ॥ ਤਨਿ ਤਨਿ ਵਹੈ ਬੈਰਿਯਨ ਮਾਰੇ॥
ਜਾਕੇ ਅੰਗ ਘਾਇ ਦ੍ਰਿੜ ਲਾਗੇ॥ ਗਿਰਿ ਗਿਰਿ ਪਰੇ ਬਹੁਰਿ ਨਹਿ ਜਾਗੇ॥ ੨੮॥

ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵਜੇ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਪੁਟਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਬੰਨ੍ਹ ਬੰਨ੍ਹ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰੇ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਗ ਨੂੰ ਵੀ ਤੀਰ ਵਜਾ, ਉਹ ਡਿਗ ਪਿਆ ਤੇ ਮੁੜ ਨ ਉਠਿਆ॥੨੮॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸਭ ਸੁਭਟ ਸੰਘਾਰੇ॥ ਜਿਯਤ ਬਚੇ ਰਨ ਤ੍ਯਾਗ ਪਧਾਰੇ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਦੱਤ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਸੰਘਾਰ੍ਯੋ॥ ਉਗ੍ਰ ਦੱਤ ਕੋ ਬਹੁਰਿ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ॥ ੨੯॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਖ ਵਖ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਜਿਉਂਦੇ ਬਚੇ ਸਨ, ਉਹ ਰਣਖੇਤਰ ਛੱਡ ਕੇ ਭਜ ਗਏ । ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਇੰਦਰਦੱਤ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਗਰਦੱਤ ਵਲ ਵੇਖਿਆ॥੨੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਉੱਗ੍ਰ ਦੱਤ ਕੋ ਜੀਤਿ ਰਨ ਜਿਯਤ ਬਿਲੋਕ੍ਯੋ ਜਾਇ॥
ਅਤਿ ਰਾਨੀ ਹਰਖਿਤ ਭਈ ਰਾਜਾ ਲਿਯੋ ਉਠਾਇ॥ ੩੦॥

ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਜਿਤ ਕੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜਾ ਉਗਰਦੱਤ ਨੂੰ ਜੀਵਤ ਵੇਖ ਲਿਆ ਉਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਚੁਕ ਲਿਆ॥੩੦॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਰਾਨੀ ਲਯੋ ਉਠਾਇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ॥
ਅਮਿਤ ਦਏ ਤਿਨ ਦਾਨ ਸਦਨ ਮੈ ਆਇਕੈ॥
ਘਨੇ ਘਰਨ ਕੌ ਘਾਇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਪਤਿ ਘਾਇਯੋ॥
ਹੋ ਰਾਜ ਕਿਯੋ ਪੁਨਿ ਆਨਿ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇਯੋ॥ ੩੧॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਸੁਖੀ-ਸੁਖੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਾਪਿਸ ਘਰ ਆ ਕੇ ਅਪਾਰ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਅਨੇਕਾਂ ਘਰਾਂ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੁਬਾਰਾ ਰਾਜ ਕੀਤਾ॥੩੧॥

ਰਾਜਾ ਬਾਚ॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਧੰਨਿ ਰਾਨੀ ਤੈ ਜੀਤਿ ਰਨ ਹਮਕੋ ਲਯੋ ਉਬਾਰਿ॥
ਆਜ ਲਗੇ ਚੌਦਹ ਭਵਨ ਹੋਇ ਨ ਤੋਸੀ ਨਾਰਿ॥ ੩੨॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰਾਣੀ! ਤੂੰ ਧੰਨ ਏਂ। ਤੂੰ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਜਿਤ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਅਜ ਤਕ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਤੇਰੇ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ॥੩੨॥

****
ਧੰਨ ਰਾਨੀ ਤੈ ਮਾਰਿ ਅਰਿ ਮਾਰਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਪਤਿ ਲੀਨ।।
ਰਨ ਤੇ ਲਯੋ ਉਚਾਇ ਮੁਹਿ ਨਯੋ ਜਨਮ ਜਨੁ ਦੀਨ।। ੩੩।।

ਹੇ ਰਾਣੀ! ਤੂੰ ਧੰਨ ਹੈ, ਤੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।।੩੩।।

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨੁ ਰਾਨੀ ਤੈ ਮੋਹਿ ਜਿਯਾਰੋ।। ਅਬ ਚੇਰੋ ਮੈ ਭਯੋ ਤਿਹਾਰੋ।।
ਅਬ ਯੌ ਬਸੀ ਮੋਰ ਮਨ ਮਾਹੀ।। ਤੋ ਸਮ ਔਰ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕਹੂੰ ਨਾਹੀ। ੩੪।। ੧।।

ਹੇ ਰਾਣੀ! ਸੁਣ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਇਹ ਗਲ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਗਈ ਏ ਕਿ ਤੇਰੇ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ"।। ੩੪।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਈਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੨੮।।੨੫੨੨।।ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਈਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੨੮।।੨੫੨੧।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਉਣੱਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਿਰਜ਼ਾ ਸਾਹਿਬਾਂ

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਵੀ ਨਦਿ ਊਪਰ ਬਸੈ ਨਾਰਿ ਸਾਹਿਬਾ ਨਾਮ।।
ਮਿਰਜਾ ਕੇ ਸੰਗ ਦੋਸਤੀ ਕਰਤ ਆਠ ਹੂੰ ਜਾਮ।। ੧।।

ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਮਿਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾਕੋ ਦੂਲਹ ਬਜਾਹਨ ਆਯੋ।। ਯਹ ਮਿਰਜਾ ਚਿਤ ਚਿੰਤ ਬਢਾਯੋ।।
ਯਾਕੋ ਜਤਨ ਕੌਨ ਸੋ ਕੀਜੈ।। ਯਾਤੇ ਯਹ ਅਬਲਾ ਹਰਿ ਲੀਜੈ।। ੨।।

ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਵਾਸਤੇ ਉਹਦਾ ਲਾੜਾ ਆ ਗਿਆ, ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਮਿਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਸਤਾਉਣ ਲਗੀ। ਮਿਰਜੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੀ ਤੌਰ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਖੜਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।।੨।।

ਤ੍ਰਿਯ ਹੂੰ ਕੇ ਜਿਯ ਮੈ ਯੌ ਆਈ। ਪਜਾਰੋ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨ ਛੋਰਜੋ ਜਾਈ।।

ਯਾਕੌ ਬਜਾਹਿ ਕਹਾ ਮੈਂ ਕਰਿਹੌ।। ਯਾਹੀ ਸੋ ਜੀਹੌ ਕੈ ਮਰਿਹੌ।। ੩।।

ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਆਈ ਕਿ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਛਡਣਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ, ਮੈਂ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੀਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਰਾਂਗੀ।। ੩।।

ਮੀਤ ਭੋਗ ਤੁਮਰੇ ਮੈਂ ਰਸੀ।। ਪਤਿ ਤ੍ਰਿਯ ਭਾਵ ਜਾਨਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਸੀ।।
ਮੇਰੋ ਚਿੱਤ ਚੋਰਿ ਤੈ ਲੀਨੋ।। ਤਾਤੇ ਜਾਤ ਬਜਾਹ ਨਹਿ ਕੀਨੋ।। ੪।।

ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, "ਹੇ ਮਿੱਤਰ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰਸ ਚੁੱਕੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਤਕ ਤੈਨੂੰ ਪਤੀ ਜਾਣ ਕੇ ਹੀ ਘਰ ਵਸੀ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।।੪।।

ਦੋਹਰਾ। ਸਾਚ ਕਹਤ ਜਿਯ ਕੀ ਤੁਮੈ ਸੁਨਿਹੌ ਮੀਤ ਬਨਾਇ।।
ਮੁਖ ਮਾਂਗੇ ਬਰੁ ਦੇਤ ਨਹਿ ਘੋਲ ਘੁਮਾਈ ਮਾਇ।। ੫।।

ਹੇ ਮਿੱਤਰ! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦਿਲ ਦੀ ਸਚੀ ਗਲ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਲਖ ਵਾਰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ, ਪਰ ਉਹ ਮੇਰਾ ਮਨਚਾਹਿਆ ਵਰ ਮੈਨੂੰ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ।।੫।।

ਚੌਪਈ।। ਅਬ ਮੁਹਿ ਮੀਤ ਕਹੋ ਕਾ ਕਰੌ।। ਤੋਹਿ ਛਾਡਿ ਵਾਕੌਂ ਨਹਿ ਬਰੌ।।
ਮੋਕਹੂ ਬਾਜ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਪਰ ਡਾਰੋ।। ਆਪਨ ਲੈਕਰਿ ਸੰਗ ਸਿਧਾਰੋ।। ੬।।

ਹੇ ਮਿੱਤਰ! ਹੁਣ ਤੂੰ ਹੀ ਦਸ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਤੈਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਓ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਭਜ ਜਾਓ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਲੌ ਹਮਰੇ ਧਾਮ ਨਹਿ ਗਏ ਬਰਾਤੀ ਆਇ।।
ਤਬ ਲੌ ਮੁਹਿ ਤੈ ਬਾਜ ਪੈ ਜਾਰਿ ਲਿਜਾਇ ਤੁ ਜਾਇ।। ੭।।

ਹੇ ਮਿੱਤਰ! ਜਦ ਤਕ ਬਰਾਤ ਸਾਡੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਲੈ ਚਲੋ।।੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਤੇਰੇ ਹੀ ਸੰਗ ਬਿਰਾਜ ਹੋ ਮੀਤ ਮੈਂ ਔਰ ਕਰੌਗੀ ਕਹਾ ਪਤਿ ਕੈ ਕੈ।।
ਤੋਹੂ ਕੌ ਆਜੁ ਬਰੌ ਨ ਟਰੌ ਮਰਿਹੌ ਲਹਿ ਹਾਲ ਹਲਾਹਲ ਖੈਕੈ।।
ਨੇਹੁ ਬਢਾਇ ਸੁ ਕੇਲਕਮਾਇ ਸੁ ਦੇਤ ਤਿਨੈ ਅਪਨੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕੈ ਕੈ।।
ਵੈਦਿਨ ਭੂਲਿ ਗਏ ਤੁਮ ਕੋ ਜਿਯ ਹੌਂ ਕੈਸੋ ਲਾਲਨ ਲਾਜ ਲਜੈਕੈ।। ੮।।

. ਹੇ ਮਿੱਤਰ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਨਾਲ ਰਹਾਂਗੀ, ਭਲਾ ਹੋਰ ਪਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂਗੀ? ਅਜ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਹੋਰ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ, ਉਹ ਦਿਨ ਕਿਉਂ ਭੁਲ ਗਏ ਹੋ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਲਾਜ ਦੀ ਮਾਰੀ ਜੀਅ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਾਂਗੀ। ੮॥

ਪੀਰੀ ਹ੍ਵੈਜਾਤ ਘਨੀ ਪਛੁਤਾਤ ਬਿਯਾਹ ਕੀ ਜੋ ਕੋਊ ਬਾਤ ਸੁਨਾਵੈ॥
ਪਾਨ ਸੋ ਪਾਨ ਮਰੋਰਤ ਮਾਨਿਨਿ ਦਾਂਤਨ ਸੋ ਅੰਗੁਰੀਨ ਚਬਾਵੈ॥
ਨਾਰਿ ਨਵਾਇ ਖਨੇ ਪੁਹਮੀ ਨਖ ਰੇਖ ਲਖੈ ਮਨ ਮੈ ਪਛੁਤਾਵੈ॥
ਪਜਾਰੀ ਕੋ ਪੀਯ ਰੁਚੈ ਮਿਰਜਾ ਪਰੁ ਬਜਾਦ ਕਿਧੋ ਮਨ ਮੈ ਨ ਸੁਹਾਵੈ॥ ੯॥

ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਆਹ ਦੀ ਗਲ ਦਸਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਦੁਖ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਹਥ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਰੋੜਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੰਦਾ ਥਲੇ ਉਂਗਲਾ ਚਬਾਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੀਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਰੇਖਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਛਤਾਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੀ ਪਿਆਰੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਮਿਰਜ਼ਾ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਉਸਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰੁਚਿਰ ਰਮਨ ਤੁਮਰੈ ਰਚੀ ਔਰ ਸੁਹਾਤ ਨ ਮੋਹਿ॥
ਬਜਾਹਿ ਬਰਾਤੀ ਜਾਇ ਹੈਂ ਲਾਜ ਨ ਐਹੈ ਤੋਹਿ॥ ੧੦॥

ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਮੇਰੀ ਰੁਚੀ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਮੈਨੂੰ ਰਤਾ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਮੈਨੂੰ ਜੇ ਬਰਾਤੀ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣਗੇ, ਕੀ ਤੈਨੂੰ ਰਤਾ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਨ ਆਊ?॥੧੦॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਨੈ ਸਕਿ ਮੋਰਿ ਗਏ ਅਠਤੈ ਨਹਿ ਜਾਨਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀਤ ਰਹੈਗੋ॥
ਪਜਾਰੀ ਹੀ ਪਜਾਰੀ ਪੁਕਾਰਤ ਆਰਤਿ ਬੀਥਨ ਮੈ ਬਹੁ ਬਾਰ ਕ਼ਹੈਗੋ॥
ਤੌ ਹਮਰੈ ਇਨਕੇ ਦੁਹੂੰ ਬੀਚ ਕਹੌਂ ਕਿਹ ਭਾਂਤਿ ਸਨੇਹ ਰਹੈਗੋ॥
ਕੌਨ ਹੀ ਕਾਜ ਸੁ ਜੀਬੋਂ ਸਖੀ ਜਬ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਧਜੋਂ ਨਿਜੁ ਮੀਤ ਦਹੈਗੋ॥ ੧੧॥

ਮੇਰੇ ਵਿਆਹੇ ਜਾਣ ਤੇ ਕੀ ਪਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀਉਂਦਾ ਵੀ ਬਚੇਗਾ ਜਾਂ ਉਹ 'ਪਿਆਰੀ ਪਿਆਰੀ' ਪੁਕਾਰਦਾ ਗਲੀਆਂ ਕੂਚਿਆਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰੇਗਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਨੇਹ ਸਬੰਧ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ ? ਫਿਰ ਹੇ ਸਖੀ! ਮੈਂ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂਗੀ ਜਦ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਿਤਰ ਬਿਰਹਾ ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਫਿਰੇਗਾ"॥੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਯਹੈ ਮਾਨਨੀ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਜੋ॥ ਬੋਲਿ ਸਖੀ ਪ੍ਰਤਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰਜੋ॥
ਮਿਰਜਾ ਸਾਥ ਜਾਇ ਤੁਮ ਕਹਿਯਹੁ॥ ਆਜੁ ਆਨਿ ਸਾਹਿਬਾਂ ਕੌ ਗਹਿਯਹੁ॥੧੨॥

ਤਦ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹੋ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਮਿਰਜੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਵੇ ਕਿ ਉਹ ਆਕੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਵੇ॥੧੨॥

ਜਬ ਵਹ ਆਇ ਬਜਾਹਿ ਕਰਿ ਲੈਹੈ॥ ਤੁਮਰੇ ਡਾਰਿ ਫੂਲ ਸਿਰ ਜੈਹੈ॥
ਮੋਰੇ ਗਏ ਕਹੋ ਕਾ ਕਰਿਹੋ॥ ਉਰ ਮੈ ਮਾਰਿ ਕਟਾਰੀ ਮਰਿਹੋ॥ ੧੩॥

ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵਿਆਹ ਲੈ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਟਹਿਣੀ ਦਾ ਫੁਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਊਗਾ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਇਹ ਕੁਝ ਸਹਿ ਸਕੂਗਾ ਜਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਊਗਾ॥੧੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੌ ਹਮ ਸੈਂ ਲਾਗੀ ਕਛੂ ਤੁਮਰੀ ਲਗਨਿ ਬਨਾਇ॥
ਤੌ ਮੋਕੌ ਲੈ ਜਾਇਯੋ ਆਜ ਨਿਸਾ ਕੌ ਆਇ॥ ੧੪॥

ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਣਾ, "ਜੇ ਤੇਰਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜ ਹੀ ਆਕੇ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਜਾਓ॥੧੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਰੰਗਵਤੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਜਬੈ ਸੁਨਿ ਪਾਇਯੋ॥
ਸਕਲ ਪੁਰਖ ਕੌ ਭੇਸਤ ਆਪੁ ਬਨਾਇਯੋ॥
ਹ੍ਵੈਕੈ ਬਾਜ ਅਰੂੜਿ ਤਬੈ ਤਹ ਕੌ ਚਲੀ॥
ਹੋ ਲੀਨੈ ਸਕਲ ਸੁਬੇਸ ਸਖੀ ਬੀਸਕ ਭਲੀ॥ ੧੫॥

ਰੰਗਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਸਹੇਲੀ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਵੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਵੀਹ ਸਖੀਆਂ ਸਮੇਤ ਚਲੇ ਗਈ॥੧੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਚਲੀ ਸਖੀ ਆਵਤ ਤਹ ਭਈ॥ ਜਹ ਕਛੁ ਸੁਧਿ ਮਿਰਜਾ ਕੀ ਲਈ॥
ਸਖੀ ਸਹਿਤ ਚਲਿ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ॥ ਤੋਹਿ ਸਾਹਿਬਾਂ ਬੇਗ ਬੁਲਾਯੋ॥ ੧੬॥

ਤਦ ਸਖੀਆਂ ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਖਬਰ ਲਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਤੁਰਤ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ॥੧੬॥

ਮਿਰਜਾ ਸੁਨਤ ਬਾਤ ਚੜਿ ਧਾਯੋ॥ ਪਲਕ ਨ ਭਈ ਗਾਂਵ ਤਹ ਆਯੋ॥

ਯਹ ਸੁਧਿ ਜਬੈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਪਾਈ।। ਤੁਰਤੁ ਏਕ ਤਹ ਸਖੀ ਪਠਾਈ।। ੧੭।।

ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਮਿਰਜ਼ਾ ਹਵਾ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਤੇਜ ਆਪਣੀ ਘੋੜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਆ ਗਿਆ। ਜਦ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਝਟ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਉਸ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ।।੧੭।।

ਦੋਹਰਾ। ਸੁਨੋ ਮਿੱਤ੍ਰ ਬਿਨੁ ਨਿਸਿ ਭਈ ਹਜਾਂ ਨ ਪਹੂਚਹੁ ਆਇ।।
ਜਿਨ ਕੋਊ ਸੋਧਿ ਪਛਾਨਕੋ ਤਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹੈ ਨ ਜਾਇ।। ੧੮।।

ਹੇ ਮੇਰੀ ਸਖੀ ਸੁਣ! ਮਿਤਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਹਾਲੇ ਤਕ ਇਥੇ ਆਇਆ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨ ਕੇ ਦਸੋ।।੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਬਹੁਰਿ ਸਖੀ ਤਿਹ ਆਨਿ ਜਤਾਯੋ।। ਬੈਠਿ ਬਾਗ ਮੈ ਦਿਵਸ ਬਿਤਾਯੋ।।
ਸੂਰਜ ਛਪ੍ਯੋ ਰੈਨਿ ਜਬ ਭਈ।। ਬਾਟ ਗਾਂਵ ਤਾਕੇ ਕੀ ਲਈ।। ੨੯।।

ਫਿਰ ਸਹੇਲੀ ਨੇ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦਿਨ ਉਸ ਬਾਗ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਬਿਤਾਇਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਡੁਬ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਦੇ ਪਿੰਡ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ।।੧੯।।

ਰੈਨਿ ਭਈ ਤਾਕੇ ਤਬ ਗਯੋ।। ਡਾਰਤ ਬਾਜ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤਿਹ ਭਯੋ।।
ਹਰਿ ਤਾਕੋ ਦੇ ਸੌਰ ਸਿਧਾਰ੍ਯੋ।। ਜੋ ਪਹੁਚ੍ਯੋ ਤਾਕੋ ਸਰ ਮਾਰ੍ਯੋ।।੨੦।।

ਰਾਤ ਪੈਣ ਤੇ ਉਹ ਸਾਹਿਬਾਂ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਘੋੜੇ ਦੀ ਪਿਛਾੜੀ ਬਿਠਾ ਲਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਉਧਾਲ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵੀ ਉਸਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ ਤੀਰ ਖਾ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ।।੨੦।।

ਰੈਨਿ ਸਕਲ ਤਾਕੋ ਲੈ ਗਯੋ।। ਉਤਰਤ ਚੜੇ ਦਿਵਸ ਕੇ ਭਯੋ।।
ਥੋ ਸੁ ਕੁਮਾਰ ਅਧਿਕ ਤਨ ਹਾਰ੍ਯੋ।। ਔਰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰ੍ਯੋ।।੨੧।।

ਉਹ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਤੇ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਉਤਰਿਆ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਥੱਕ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਉਸ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਕੀਤਾ।।੨੧।।

ਸ੍ਰਮਤ ਭਯੋ ਤਹ ਕਛੁ ਸ੍ਵੈ ਰਹਿਯੋ।। ਤਬ ਲੌਂ ਸਭ ਸਮਧਿਨ ਸੁਨਿ ਲਯੋ।।
ਚੜੇ ਤੁਰੈ ਸਭ ਸੂਰ ਰਿਸਾਏ।। ਬਾਂਧੇ ਗੋਲ ਤਹਾਂ ਕਹ ਧਾਏ।। ੨੨।।

ਥੱਕ ਜਾਣ ਕਾਰਣ ਉਹ ਥੋੜਾ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ

ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇਂ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਹਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗ ਗਏ।।੨੨।।

ਤਬ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦ੍ਰਿਗ ਛੋਰਿ ਨਿਹਾਰਾ। ਹੇਰੈ ਚਹੂੰ ਓਰ ਅਸਭਾਰਾ।।
ਸੰਗ ਭਾਈ ਦੋਊ ਤਾਂਹਿ ਨਿਹਾਰੇ।। ਕਰੁਣਾ ਬਹੇ ਨੈਨ ਕਜਰਾਰੇ।।੨੩।।

ਜਦ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਖੜੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦੋ ਭਰਾ ਵੀ ਵੇਖੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਉਹਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਵਹਿ ਤੁਰੀਆਂ।।੨੩।।

ਜੌ ਹਮਰੋ ਪਤਿ ਇਨੇ ਨਿਹਿਰ ਹੈ।। ਦੁਹੂੰ ਬਾਨ ਦੁਹੂਅਨ ਕਹ ਹਰਿਹੈ।।
ਤਾਤੇ ਕਛੂ ਜਤਨ ਅਬ ਕੀਜੈ।। ਜਾਤੇ ਰਾਖਿ ਭਾਇਯਨ ਲੀਜੈ।।੨੪।।

ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜਦ ਮਿਰਜਾ ਮੇਰੇ ਦੋਵਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖੂਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਤੀਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।।੨੪।।

ਸੋਵਤ ਹੁਤੇ ਮੀਤ ਨ ਜਗਾਯੋ।। ਜਾਂਡ ਭਏ ਤਰਕਸ ਅਟਕਾਯੋ।।
ਔਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕਹੂੰ ਦੁਰਾਏ।। ਖੋਜੇ ਹੁਤੇ ਜਾਤ ਨਹਿ ਪਾਏ।।੨੫।।

ਉਸ ਸੁਤੇ ਹੋਏ ਮਿਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਗਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਜੰਡ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਹੋਰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹੜੇ ਲੱਭਣ ਤੇ ਵੀ ਲਭ ਨਹੀ ਸਕਦੇ ਸਨ।।੨੫।।।।

ਤਬ ਲੌ ਆਇ ਸੂਰ ਸਭ ਗਏ।। ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰਤ ਭਏ।।
ਤਬ ਮਿਰਜਾ ਜੂ ਨੈਨ ਉਘਾਰੇ।। ਕਹਾ ਗਏ ਹਥਿਯਾਰ ਹਮਾਰੇ।।੨੬।।

ਤਦ ਤਕ ਸਾਰੇ ਵੀਰ ਸੂਰਮੇ ਆ ਗਏ ਅਤੇ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਪੁਕਾਰਨ ਲਗੇ। ਤਦ ਮਿਰਜ਼ੇ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਮੇਰੇ ਹਥਿਆਰ ਕਿਥੇ ਹਨ।।੨੬।।

ਭੌਂਡੀ ਰਾਂਡ ਕਹਜੋ ਕਜਾ ਕਰਿਯੋ।। ਤਰਕਸ ਟਾਂਗਿ ਜਾਂਡ ਪੈ ਧਰਿਯੋ।।
ਪਹੁਚੇ ਆਨਿ ਪਖਰਿਯਾ ਭਾਰੇ।। ਕਹਾਂ ਧਰੇ ਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹਮਾਰੇ।।੨੭।।

"ਹੇ ਨੀਚ ਇਸਤਰੀ ਇਹ ਤੂੰ ਕੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਜੰਡ ਨਾਲ ਟੰਗ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਕਈ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਹਥਿਆਰ ਕਿਥੇ ਰਖ ਦਿਤੇ ਹਨ ?।।੨੭।।

ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਬਿਨਾ ਕਹੋ ਕਿਹ ਮਾਰੋ।। ਕਹੁ ਨਾਰੀ ਕਜਾ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰੋ।
ਸਾਥੀ ਕੋਊ ਸੰਗ ਮੇਂ ਨਾਹੀ।। ਚਿੰਤਾ ਅਧਿਕ ਇਹੈ ਚਿਤ ਮਾਹੀ।। ੨੮।।

ਹੇ ਇਸਤਰੀ ! ਹੁਣ ਹਥਿਆਰਾਂ ਬਗੈਰ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਾਂ ? ਤੂੰ ਇਹ ਕੀ ਸੋਚਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ।।੨੮।।

ਹੇਰ ਰਹਿਯੋ ਆਯੁਧ ਨਹਿਪਾਏ।। ਤਬ ਲਗ ਘੇਰ ਦੁਬਹਿਯਾ ਆਏ।।
ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਬਾਜ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਪਰ ਡਾਰਯੋ।। ਨਗਰ ਆਪਨੇ ਓਰ ਸਿਧਾਰਯੋ।। ੨੯।।

ਲੱਭਣ 'ਤੇ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਲਭੇ ਤਦ ਤਕ ਤਾਕਤਵਰ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਆ ਗਏ। ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਉਸ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜਾਇਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਲ ਭਜ ਪਿਆ।।੨੯।।

ਬਿਨੁ ਆਯੁਧ ਭਜਿ ਚਲ੍ਯੋ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ।। ਨਿਰਭੈ ਹ੍ਵੈ ਸਭਹੂੰਨ ਬਿਚਾਰ੍ਯੋ।।
ਇਨ ਦੁਹੂੰਅਨ ਕੌ ਜਾਨ ਲ ਦੇਹੈਂ।। ਯਾਕੌ ਮਾਰਿ ਆਜੁ ਹੀ ਲੈਹੈਂ।। ੩੦।।

ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਡਰ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਮਿਰਜਾ ਹਥਿਆਰਾਂ ਬਗੈਰ ਭੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਮਿਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਜ ਮਾਰ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।।੩੦।।

ਕੋਊ ਪਕਰਿ ਸੈਹਥੀ ਧਾਯੋ।। ਕਿਨੂੰ ਕਾਟਿ ਕਰ ਖੜਗਨਚਾਯੋ।।
ਕਿਨੂੰ ਮਾਰਿ ਬਾਨਨ ਕੀ ਕਰੀ।। ਪਾਗ ਉਤਰਿ ਮਿਰਜਾ ਕੀ ਪਰੀ।। ੩੧।।

ਕੋਈ ਕਿਰਪਾਨ ਲੈ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਖੜਗ ਘੁਮਾਈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੀ ਪੱਗ ਲੱਥ ਗਈ।।੩੧।।

ਪਾਗ ਉਤਰਿ ਤਾਕੀ ਜਬ ਗਈ।। ਮੂੰਡੀ ਹੋਤਿ ਨਾਂਗ ਤਿਹ ਭਈ।।
ਸੁੰਦਰ ਅਧਿਕ ਕੇਸ ਤਿਹ ਛੂਟੇ।। ਜਬ ਹੀ ਸੂਰ ਜੁੱਧ ਕਹ ਜੂਟੇ।। ੩੨।।

ਜਦ ਉਸਦੀ ਪੱਗ ਲੱਥ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਨੰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਸੂਰਮੇ ਉਸ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਵਾਲ ਖਿੱਲਰ ਗਏ।।੩੨।।

ਕਿਨੀ ਬਿਸਿਖ ਕਸਿ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰ੍ਯੋ।। ਕਿਨਹੂੰ ਖੜਗਕਾਢਿ ਤਿਹ ਮਾਰ੍ਯੋ।।
ਕਿਨਹੂ ਵਾਰਿ ਗੁਰਜ ਕੋ ਕੀਨੋ। ਖੇਤ ਮਾਰਿ ਮਿਰਜਾ ਕੌ ਲੀਨੋ।। ੩੩।।

ਕਿਸੇ ਨੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਖੜਗ ਨਾਲ ਉਸ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਗਦਾ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਮਿਰਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ।।੩੩।।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਸ ਮਿਰਜਾ ਕੌ ਕਰਿਯੋ।। ਬਹੁਰੌ ਜਾਇ ਸਾਹਿਬਹਿ ਧਰਿਯੋ।।
ਬੈਠੇ ਤਿਸੀ ਬਿਰਛ ਤਰ ਆਈ।। ਜਹ ਤਿਨ ਦੁਹੂੰਅਨ ਰੈਨਿ ਬਿਤਾਈ।। ੩੪।।

ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਫੜਿਆ। ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਹ ਉਸ ਰੁਖ ਥੱਲੇ ਆਈ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਸੀ।।੩੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਮਰ ਭ੍ਰਾਤ ਕੇ ਕੀ ਤੁਰਤੁ ਜਮਧਰ ਲਈ ਨਿਕਾਰਿ।।
ਕਿਯੋ ਪਯਾਨੋ ਮੀਤ ਪਹਿ ਉਦਰ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰ।। ੩੫।।

ਤਦ ਉਸ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੀ ਕਮਰ ਵਿਚੋਂ ਝਟ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਪਾਸ ਚਲੀ ਗਈ।।੩੫।।

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰਥਮ ਮੀਤ ਤਹ ਤੇ ਨਿਕਰਾਯੋ।। ਬਹੁਰਿ ਬਿਰਛ ਤਰ ਆਨਿ ਸੁਵਾਯੋ।
ਭ੍ਰਾਤਨ ਮੋਹ ਬਹੁਰਿ ਲਖਿ ਕਿਯੋ।। ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਟਾਂਗਿ ਜਾਂਡ ਪਰ ਦਿਯੋ।। ੩੬।।

ਪਹਿਲਾਂ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਓਥੋਂ ਕਢਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਖਤ ਦੇ ਥਲੇ ਸਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਜੰਡ ਤੇ ਟੰਗ ਦਿੱਤਾ।।੩੬।।

ਪ੍ਰਥਮੈਂ ਰੂਪ ਹੇਰਿ ਤਿਹ ਬਿਗਸੀ।। ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਕੈ ਤਾਕੌ ਲੈ ਨਿਕਸੀ।।
ਭ੍ਰਾਤਿਨ ਹੇਰਿ ਮੋਹ ਮਨ ਆਯੋ।। ਨਿਜੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੋ ਨਾਸ ਕਰਾਯੋ।। ੩੭।।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਤੁਰੀ। ਫਿਰ ਕਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹ ਜਾਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ।।੩੭।।

ਵਹ ਤ੍ਰਿਯ ਪੀਰ ਪਿਯਾ ਕੇ ਬਰੀ।। ਆਪਹੁ ਮਾਰਿ ਕਟਾਰੀ ਮਰੀ।।
ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿਤ ਚਹੈ ਸੁ ਬਨਾਵੈ।। ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਭੇਵ ਨਹਿ ਪਾਵੈ।। ੩੮।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਆਪ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਗਈ। ਇਸਤਰੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਹੇ, ਆਪ ਚਲਿੱਤਰ ਬਣਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਵੀ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ।।੩੮।।

ਦੋਹਰਾ। ਪ੍ਰਥਮ ਤਹਾਂ ਤੇ ਕਾਢਿਕੈ ਪੁਨਿ ਨਿਜੁ ਮੀਤ ਹਨਾਇ।।
ਪੁਨਿ ਜਮ ਧਰ ਉਰ ਹਨਿ ਮਰੀ ਭ੍ਰਾਤ ਮੋਹ ਕੇ ਭਾਇ।। ੩੯।।

ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਢਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਹੀ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ. ਫਿਰ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਕਾਰਨ ਆਪ ਵੀ ਕਟਾਰ ਮਾਰਕੇ ਮਰ ਗਈ।।੩੯।।

ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਮੈ ਸੁਨਿ ਯਤ ਸਦਾ ਬਨਾਇ।।
ਚਤੁਰਿ ਚਰਿੱਤ੍ਰਨ ਕੌ ਸਦਾ ਭੇਵ ਨ ਪਾਯੋ ਜਾਇ।। ੪੦।। ੧।।

ਭੂਤਕਾਲ, ਭਵਿਖ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਕਿ

ਚਤਰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।।੪੦।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਉਨਤੀਸਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ। ੧੨੯।।੨੫੬੧।।ਅਫਜੂੰ

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਉਣੱਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੨੯।।੨੫੬੧।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਤੀਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੁਮਤ ਕੁਮਾਰੀ।।

ਚੌਪਈ।। ਸੁਮਤਿ ਕੁਅਰਿ ਰਾਨੀ ਇਕ ਸੁਨੀ।। ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਬਿਖੈ ਅਤਿ ਗੁਨੀ।।
ਸ਼ਿਵ ਕੀ ਅਧਿਕ ਉਪਾਸ਼ਕ ਰਹੈ।। ਹਰ ਹਰ ਸੱਦਾ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇ ਕਹੈ।। ੧।।

ਸੁਮਤ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਮੀ ਇਕ ਰਾਣੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਦੀ ਗਿਆਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸੀ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੂੰਹ ਤੋਂ "ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ' ਜਪਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਬਿਸ਼ਨ ਸਿਖਜ ਰਾਜਾ ਜੂ ਰਹਈ।।ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਦਾ ਬਕਤ੍ਰ ਤੇਂ ਕਹਈ।।
ਸ਼ਿਵ ਕੌ ਨੈਕ ਨ ਮਨ ਮੈ ਲਯਾਵੈ।। ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗੀਤਨ ਗਾਵੈ।।੨।।

ਰਾਜਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਦਾ ਮੂੰਹ ਨਾਲ "ਹਰੀ ਹਰੀ" ਜਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਉਹ ਕਦੇ ਧਿਆਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।।੨।।

ਰਾਨੀ ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੈ।। ਤੈ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ ਕਾਹੇ ਕੌ ਬਿਚਾਰੈ।।
ਚਮਤਕਾਰ ਯਾ ਮੈ ਕਛੁ ਨਾਹੀ।। ਯੌ ਆਵਤ ਮੋਰੇ ਮਨ ਮਾਹੀ।। ੩।।

ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕਿਉਂ ਕਰਦੀ ਏਂ? ਮੇਰਾ ਮਨ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚਮਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।।੩।।

ਚਮਤਕਾਰ ਸ਼ਿਵ ਤੁਮੈਂ ਬਤਾਊਂ।। ਤੋਤੁਮ ਕੋ ਇਹ ਮਾਰਗ ਲਜਾਊਂ।।
ਤੈ ਸ਼ਿਵ ਕੋ ਕਛੁ ਚਰਿਤ ਨ ਜਾਨੋ।। ਧਨ ਪ੍ਰਸਾਦ ਤੇ ਭਯੋ ਦਿਵਾਨੋ।। ੪।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਜੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਵਿਖਾਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਰਸਤੇ ਲੈ ਆਵਾਂ ? ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਿਤਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਧਨ ਅਤੇ ਮਹਿਲ ਦੇ ਪਿਛੇ ਦੀਵਾਨੇ ਹੋ"।।੪।।

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਤ੍ਰਿਪੁਰ ਕੌ ਘਾਇ ਰੁਦ੍ਰ ਤ੍ਰਿਪਰਾਰਿ ਕਹਾਯੋ॥
ਗੰਗ ਜਟਨ ਮੈ ਧਾਰਿ ਗੰਗਧਰ ਨਾਮ ਸੁਹਾਯੋ॥
ਜਟਾ ਜੂਟ ਕੌ ਧਾਰਿ ਜਟੀ ਨਾਮਾ ਸਦ ਸੋਹੈ॥
ਖਗ ਮ੍ਰਿਗ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਅਸੁਰ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਮੋਹੈ॥
ਕਰੀ ਪਾਰਬਤੀ ਨਾਰਿ ਪਾਰਬਤੀ ਸ੍ਰਰ ਸਭ ਜਾਨੈ॥
ਕਹਾਂ ਮੂੜ ਤੈਂ ਰਾਵ ਭੇਦ ਤਾਕੌ ਪਹਿਚਾਨੇ॥ ੫॥

'ਪਹਿਲਾਂ ਤ੍ਰਿਪੁਰ ਨਾਮੀ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਤ੍ਰਿਪਰਾਰ ਕਹਾਇਆ। ਫਿਰ ਜਟਾਵਾਂ ਵਿਚ ਗੰਗਾ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਗੰਗਧਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸੋਭਾ ਖੱਟੀ। ਜਟਾਵਾਂ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਜਟੀ ਨਾ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ, ਮ੍ਰਿਗ, ਜਸ਼, ਭੁਜਗ, ਦੈਂਤ, ਦੇਵਤੇ, ਨਰ ਨਾਰੀ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਂਹਦਾ ਹੈ। ਪਾਰਬਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਰਤੇਸ਼ਵਰ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਹੇ ਮੂਰਖ ਰਾਜਨ! ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ॥੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚਮਤਕਾਰ ਤੋਕੌ ਤੁਰਤੁ ਪ੍ਰਥਮੈ ਦੇਊਂ ਦਿਖਾਇ॥
ਬਹੁਰਿ ਸਿਖਜ ਸ਼ਿਵ ਕੋ ਕਰੌ ਯਾ ਮਾਰਗ ਮੈ ਲਜਾਇ॥ ੬॥

ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਵਖਾਊਂਦੀ ਹਾਂ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਲੈ ਆਵਾਂਗੀ॥੬॥

ਚੌਪਈ। ਸੋਇ ਗਯੋ ਤਬ ਪਤਿਹਿ ਨਿਹਾਰਜੋ॥ ਤੁਰਤੁ ਖਾਟ ਤੇ ਪਕਰਿ ਪਛਾਰਜੋ॥
ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ ਆਪਨ ਤਬ ਕੀਨੋ॥ ਕਛੂ ਰਾਵ ਯਹ ਭੇਦ ਨ ਚੀਨੋ॥ ੭॥

ਜਦ ਉਸ ਆਪਣੇ ਸੁਤੇ ਹੋਏ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਪਲੰਘ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਥਲੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਆਪ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਗਈ, ਪਰ ਰਾਜਾ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨ ਸਕਿਆ॥ ੭॥

ਕਿਨ ਪੈਕੈ ਮੋਕੌ ਪਟਕਾਯੋ॥ ਰਾਨੀ ਮੈ ਯਹ ਕਛੂ ਨ ਪਾਯੋ॥
ਸਕਲ ਬ੍ਰਿਥਾ ਤੁਮ ਹਮੈ ਸੁਨਾਵੋ॥ ਹਮਰੇ ਚਿਤ ਕੋ ਤਾਪ ਮਿਟਾਵੋ॥ ੮॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰਾਣੀ! ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਕਿਸ ਫੜਕੇ ਪਲੰਘ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਸੁਟਿਆ ਹੈ" ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਾਵੋ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰੋ"॥੮॥

ਕਹ੍ਯੋ ਰੁੱਦ੍ਰ ਤੁਮ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਤਬ ਊਪਰ ਸ਼ਿਵ ਕੁਪਜੋ ਤਿਹਾਰੇ।।
ਚਮਤਕਾਰ ਯਹ ਤੁਮੈਂ ਦਿਖਾਯੋ।। ਪਟਕਿ ਖਾਟ ਤੇ ਭੂਮਿ ਗਿਰਾਯੋ।। ੯।।

"ਤੁਸੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮਾੜੇ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਕਰੋਪ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਚਮਤਕਾਰ ਵਖਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਫੜ ਕੇ ਪਲੰਘ ਤੋਂ ਥਲੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ।।੯।।

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਮੂਰਖ ਅਤਿ ਡਰਿਯੋ।। ਤਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਪਾਇਨ ਉਠਿ ਪਰਿਯੋ।।
ਬਿਸ਼ਨ ਜਾਪ ਅਬ ਤੇ ਮੈਂ ਤਜਾਗਜੋਂ।। ਸ਼ਿਵਜੂ ਕੇ ਪਾਇਨ ਸੌਂ ਲਾਗਜੋ।। ੧੦।।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਡਰਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਅਜ ਤੋਂ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਜਾਪ ਛਡਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਆ ਲਗਾ ਹਾਂ।।੧੦।।

ਚਮਤਕਾਰ ਸ਼ਿਵ ਮੋਹਿ ਦਿਖਾਰਜੋ।। ਤਾਂਤੇ ਚਰਨ ਆਪਨੇ ਡਾਰਜੋ।।
ਅਬ ਚੇਰੋ ਤਾਕੋ ਮੈ ਭਯੋ।। ਬਿਸ਼ਨ ਜਾਪ ਤਬ ਤੇ ਤਜਿ ਦਯੋ।। ੧੧।।

ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਚਮਤਕਾਰ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਚੇਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜਾਪ ਮੈਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।।੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਲਕਾ ਪਰ ਤੇ ਰਾਨਿਯਹਿ ਸੋਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਡਾਰਿ।।
ਸਿੱਖਜ ਤੁਰਤੁ ਸ਼ਿਵ ਕੋ ਕਿਯੋ ਐਸੋ ਚਰਿਤ ਸੁਧਾਰਿ।। ੧੨।। ੧।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਸੁਤੇ ਹੋਏ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਲੰਘ ਤੋਂ ਥਲੇ ਸੁਟ ਕੇ ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਝੱਟ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਚੇਲਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।।੧੨।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਤੀਸਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੩੦।।੧੩੦।।੨੫੭੩।।ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਤੀਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੩੦।।੨੫੭੩।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਇਕੱਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਭਾਗਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਪਰਬਤੇਸ ਰਾਜਾ ਇਕ ਭਾਰੋ।। ਚੰਦ੍ਰ ਬੰਸ ਚੰਦ੍ਰੋਤੁ ਜਿਯਾਰੋ।।

ਭਾਗਮਤੀ ਤਾਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ।। ਚੰਦ੍ਰ ਲਈ ਜਾਤੇ ਉਜਿਯਾਰੀ।।੧।।

ਪਰਵਤੇਸ਼ ਇਕ ਮਹਾਨ ਚੰਦਰਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਤੇਜ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਜੋਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਚਮਕਦਾਰ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਭਾਗਮਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇੰਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਜਿਵੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਸ ਤੋਂ ਉਧਾਰਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇ।।੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਾ ਘਾਮ ਤਾਕੋ ਬਡੋ ਧੁਜਾ ਰਹੀ ਫਹਰਾਇ।।
ਸਾਚ ਸੁਰਗ ਸੋ ਜਾਨਿਯੋ ਧੌਲਰ ਲਖ੍ਯੋ ਨ ਜਾਇ।। ੨।।

ਉਸਦਾ ਮਹਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤੇ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਮਹਲ ਸਵਰਗ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਮਹਲ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਅਸੰਭਵ ਸੀ।।੨।।

ਚੌਪਈ।। ਦੇਬਿਦੱਤ ਰਾਨਿਯਹਿ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ।। ਜਨੁਕ ਰੂਪ ਕੀ ਰਾਸਿ ਬਿਚਾਰ੍ਯੋ।।
ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਬੋਲਿ ਸੁ ਲੀਨੋ।। ਕਾਮਕੇਲ ਤਾਸੋਂ ਅਤਿ ਕੀਨੋ।। ੩।।

ਇਕ ਦਿਨ ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੱਤ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਰੂਪ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਣ ਵੇਖ ਲਈ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ।।੩।।

ਬੀਰਦੇਵ ਰਾਜਾ ਸੁਨਿ ਪਾਵਾ।। ਕੋਊ ਜਾਰ ਹਮਾਰੇ ਆਵਾ।।
ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਨ੍ਰਿਪ ਖੜਗ ਉਚਾਯੋ।। ਪਲਕ ਨ ਬੀਤੀ ਤਹ ਚਲਿ ਆਯੋ।। ੪।।

ਵੀਰ ਦੇਵ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਾਡੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਝਟ ਓਥੇ ਆ ਗਿਆ।।੪।।

ਭਾਗਵਤੀ ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਲਖਿ ਲੀਨੋ।। ਤਾਹਿ ਚੜ੍ਹਾਇ ਮਹਲ ਪਰ ਦੀਨੋ।।
ਟਰਿ ਆਗੇ ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਕੌ ਲਿਯੋ।। ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਮਾਗਮ ਕਿਯੋ।। ੫।।

ਭਾਗਮਤੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਮਹਿਲ ਦੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਝੱਟ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਪਤੀ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਖੜਕੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ।।੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰੂੰਈ ਸੌ ਸਾਰੋ ਸਦਨ ਏਕ ਤੁਰਤੁ ਭਰਿ ਲੀਨ।
ਆਜ ਚੋਰ ਇਕ ਮੈ ਗਹ੍ਯੋ ਯੌ ਨ੍ਰਿਪ ਸੌ ਕਹਿ ਦੀਨ।। ੬।।

ਫਿਰ ਝੱਟ ਉਸ ਇਕ ਕਮਰਾ ਰੂੰ ਨਾਲ ਭਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜ ਮੈਂ

ਇਕ ਚੋਰ ਫੜਿਆ ਹੈ।।੬।।

ਚੌਪਈ।। ਕਹੋ ਤੁ ਤੁਮ ਤਾਕੌ ਗਹਿ ਲਯਾਊਂ। ਆਨਿ ਰਾਵਜੂ ਤੁਮੈਂ ਦਿਖਾਊਂ।।
ਜੋ ਸੁਹਿ ਕਹੋ ਤਾਹਿ ਸੋਊਕੀਜੈ।। ਡਾਰਿ ਮਹਲ ਊਪਰ ਤੇ ਦੀਜੈ।। ੭।।

ਫਿਰ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚੋਰ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦੇਵਾਂ । ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕਹੋ ਉਹ ਹੀ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮਹਿਲ ਤੋਂ ਥਲੇ ਸੁੱਟ ਦੇਵਾਂ। ੭।।

ਪ੍ਰਥਮ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਜਤਾਈ।। ਬਹੁਰੋ ਬਾਂਧਿ ਜਾਰ ਕੌ ਲਯਾਈ।।
ਆਪੁ ਭੋਗਜਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਯੋ।। ਬਹੁਰਿ ਰਾਵ ਕੌ ਆਨ ਦਿਖਾਯੋ।੮।।

ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਆਈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ।।੮।।

ਰਾਨੀ ਹੇਰਿ ਤਾਂਹਿ ਰਿਸਿ ਭਰੀ।। ਸਖਿਯਨ ਕੌ ਆਗਯਾ ਯੌ ਕਰੀ।।
ਧੋਲਰ ਤੇ ਯਾਕੌ ਤੁਮ ਡਾਰੋ।। ਆਇਸੁ ਰਾਜਾ ਕੋ ਨ ਨਿਹਾਰੋ।। ੯।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਵਲ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਵੇਖੀਆ ਅਤ ਆਪਣੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਮਹਿਲ ਤੋਂ ਥਲੇ ਸੁੱਟ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਇੰਤਜਾਰ ਨ ਕਰੋ।।੯।।

ਵੈ ਸਖਿਆ ਤਾਕੌ ਲੈ ਗਈ।। ਚੀਨਤ ਸਦਨ ਸੁ ਆਗੇ ਭਈ।।
ਸਕਲ ਰਾਵ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰਜੋ।। ਰੂੰਈ ਪੈ ਤਾਕੌ ਗਹਿ ਡਾਰਜੋ।।੧੦।।

ਸਖੀਆਂ ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਗਈਆਂ। ਰੂੰ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਨੂੰ ਉਹ ਜਾਣਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦੁਖ ਦਾ ਨਿਵਾਰਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੂੰ ਉਤੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ।।੧੦।।

ਰਾਜੈ ਲਖੀ ਦੁਸ਼ਟ ਇਹ ਘਾਯੋ।। ਤਿਨ ਤਨਿ ਤਨਿਕ ਖੇਦ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।।
ਉਠਿ ਤਹ ਤੇ ਨਿਜੁ ਧਾਮ ਸਿਧਾਯੋ।। ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨਿਜੁ ਜਾਰ ਲੰਘਾਯੋ।।੧੧।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਦੁਸ਼ਟ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਉਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਹਲ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ।।੧੧।।

ਪੁਨਿ ਰਾਜੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਜੋ।। ਇਹ ਜੋ ਚੋਰ ਧਾਮ ਤੇ ਡਾਰਜੋ।
ਮੋਹਿ ਆਨ ਵਹੁ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਿਖੈਯੈ।। ਆਗਯਾ ਮੋਹਿ ਮਾਨਿ ਯਹ ਲੈਯੈ।। ੧੨।।

ਪਰ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਚੋਰ ਮਹਲ ਤੋਂ ਥਲੇ ਸੁਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਲਾਸ਼ ਮੈਨੂੰ ਵਖਾਓ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ॥੧੨॥

ਜੋ ਨਰ ਹਜਾਂ ਤੇ ਮਿਲੇ ਬਗਾਈ॥ ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਸੋ ਜਾਈ॥
ਤਿਲ ਤਿਲ ਭਯੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨਹਿ ਆਵੈ॥ ਤਾਕੌ ਕੋਨ ਖੋਜ ਕਰਿ ਲਜਾਵੈ॥੧੩॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਮਹਲ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਡਿਗੇਗਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਤਿਲ ਤਿਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਸਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਕੌਣ ਲਭ ਕੇ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੧੩॥

ਤਿਲ ਤਿਲ ਪਾਇ ਅੰਗ ਤਿਹ ਭਏ॥ ਗੀਧ ਕਾਕ ਆਮਿਖ ਭਖਿ ਗਏ॥
ਤਾ ਕੋ ਅੰਗ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨਹਿ ਆਵੈ॥ ਕੌਨ ਬਿਯੋ ਤਾਕੌ ਲੈ ਆਵੈ॥ ੧੪॥

ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ ਗਿਲਝਾਂ ਕਾਂ ਆਦਿ ਖਾ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਉਸ ਦਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਕੋਈ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਹੁਣ ਕੌਣ ਲਿਆ ਸਕੇਗਾ?॥੧੪॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥

ਦਿਯੋ ਡਾਰਿ ਜਾਕੋ ਮਹਾਰਾਜ ਐਸੇ॥ ਲਹਜੋ ਜਾਇ ਤਾਕੌ ਕਛੂ ਅੰਗ ਕੈਸੇ॥
ਕਈ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਪਰਜੋ ਕਹੂੰ ਜਾਈ॥ ਗਏ ਗੀਧ ਐ ਕਾਕ ਤਾਕੌ ਚਬਾਈ॥੧੫॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਜਿਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਟਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਅੰਗ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇਵੇਗਾ। ਉਹ ਤਾਂ ਕਈ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਡਿਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਲਾਂ ਕਾਂ ਖਾ ਗਏ ਹੋਣਗੇ॥੧੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਯੌ ਸੁਨਿ ਮੋਨਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਮੁਖ ਧਰੀ॥ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਰਾਜ ਕਾਰਜ ਪਰ ਕਰੀ॥
ਰਾਨੀ ਅਪਨੋ ਮੀਤ ਬਚਾਯੋ॥ ਵਾ ਪਸੁ ਕੌ ਯੌ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਦਿਖਾਯੋ॥ ੧੬॥ ੧॥

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਚੁਪ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਕਾਜ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲਗਾ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਮੂਰਖ ਨਾਲ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ॥੧੬॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਇੱਕਤੀਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੩੧॥੨੫੮੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਇਕੱਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੩੧॥੨੫੮੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਬੱਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੁਘਰ ਕੁਮਾਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਪਲਾਊ ਦੇਸ ਸੁਨੀਜੈ।। ਮੰਗਲ ਦੇਵ ਸੁ ਰਾਵ ਭਨੀਜੈ।।
ਸੁਘਰਿ ਕੁਅਰਿ ਤਾਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ।। ਜਨੁਕ ਜਗਤ ਕੀ ਜੋਤਿ ਸਵਾਰੀ।। ੧।।

ਪਲਾਊ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ। ਓਥੋਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਮੰਗਲ ਦੇਵ ਸੀ। ਸੁਘਰ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਮੀਂ ਉਹਦੀ ਰਾਣੀ ਸਾਰੇ ਜਗ ਵਿਚੋਂ ਸੋਹਣੀ ਸੀ।।੧।।

ਗਰਬੀ ਰਾਇ ਕੁਅੰਰਿ ਤਿਹ ਲਹਜੋ।। ਤਾਕੀ ਮੈਨ ਦੇਹ ਕੌ ਦਹਜੋ।
ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਤਾਕੋ ਲਖਿ ਅਟਕੀ।। ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭਹੀ ਸੁਧਿ ਘਟ ਕੀ।। ੨।।

ਇਕ ਦਿਨ ਗਰਬੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਵਿਆਕਲ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ।।੨।।

ਸੋਰਠਾ।। ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਤਾਹਿ ਲੀਨੋ ਸਦਨ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖਾਇ ਕਾਮਕੇਲ ਤਾਸੌ ਕਿਯੋ।। ੩ ।।

ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਦਿਲ ਭਰਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ।।੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਆਸਨ ਕਰੇ ਚੁੰਬਨ ਕਰੇ ਬਨਾਇ।।
ਚਿਮਟਿ ਚਿਮਟਿ ਤਾਸੌ ਰਮੈਂ ਛਿਨਿਕ ਨ ਛੋਰਜੋ ਜਾਇ।। ੪ ।।

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚੁੰਮਣ ਕੀਤੇ। ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡੇ ਬਿਨਾਂ ਚੰਬੜ ਚੰਬੜ ਕੇ ਰਮਣ ਕੀਤਾ।।੪।।

ਚੌਪਈ।। ਮੀਤ ਅਧਿਕ ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਭਾਯੋ।। ਰਾਜਾ ਕੌ ਮਨ ਤੇ ਬਿਸਰਾਯੋ।।
ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਤਾਹੀ ਕੀ ਭਈ।। ਪਰ ਤ੍ਰਿਯ ਤੇ ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।। ੫।।

ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਉਸਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਬਣ ਗਈ।।੫।।

ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਰਹਤ ਧਾਮ ਤਿਹ ਪਰੀ।। ਜਨੁਤਿਹ ਜੀਤਿ ਸੁਯੰਬਰ ਬਰੀ।।

ਰਾਜਾ ਕੇ ਤ੍ਰਿਯ ਨਿਕਟ ਨ ਆਵੈ। ਤਾਕੇ ਸੰਗ ਅਤਿ ਕੇਲ ਕਮਾਵੈ॥ ੬॥

ਹੁਣ ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸਦੇ ਘਰ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਅੰਬਰ ਵਿਚ ਵਿਆਹਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਹੁਣ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ॥੬॥

ਚੁੰਬਨ ਔਰ ਅਲਿੰਗਨ ਦੇਈ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੈ ਆਸਨ ਲੇਈ॥
ਹਰਖ ਠਾਨਿ ਤ੍ਰਿਯ ਕੇਲ ਕਮਾਵੈ॥ ਕਾਮ ਰੀਤਿ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਜਤਾਵੈ॥ ੭॥

ਉਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁੰਮਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਮ ਕਲਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਜਤਾਉਂਦੀ ਸੀ॥੭॥

ਕਿਨੀ ਰਾਵ ਸੋ ਭੇਦ ਜਤਾਵਾ॥ ਕੋਊ ਜਾਰ ਤਿਹਾਰੇ ਆਵਾ॥
ਰਾਜਾ ਤਵ ਤ੍ਰਿਯ ਦਯੋ ਭੁਲਾਈ॥ ਜਾਰ ਸਾਥ ਅਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ॥ ੮॥

ਕਿਸੇ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਭੇਤ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਕੋਈ ਯਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਉਸ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ॥੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤੈਂ ਮੰਤ੍ਰਨ ਕੇ ਬਸਿ ਭਏ ਛੋਰੀ ਸਕਲ ਸਿਜਾਂਨ॥
ਉਤ ਰਾਨੀ ਇਕ ਜਾਰ ਸੌ ਰਮਤ ਰਹੈ ਰੁਚਿ ਮਾਨ॥ ੯॥

ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਣੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ॥੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਕਲ ਕਥਾ ਸ੍ਰਵਨਨ ਨ੍ਰਿਪ ਕਰੀ॥ ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਹਾਥ ਮੈ ਧਰੀ॥
ਰਾਜਾ ਗ੍ਰਿਹ ਰਾਨੀ ਕੇ ਆਏ॥ ਰਖਵਾਰੇ ਚਹੂੰ ਓਰ ਬਠਾਏ॥ ੧੦॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ, ਕਿਰਪਾਨ ਕੱਢ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਈ। ਉਹ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਹਲ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ॥੧੦॥

ਸਖੀ ਏਕ ਲਖਿ ਭੇਦ ਸੁ ਪਾਯੋ॥ ਸੁਘਰਿ ਕੁਅਰਿ ਸੌਂ ਜਾਇ ਜਤਾਯੋ॥
ਪੌਢੀ ਕਹਾ ਮੀਤ ਸੌ ਪਜਾਰੀ॥ ਤੋ ਪਰ ਕਰੀ ਰਾਵ ਰਖਵਾਰੀ॥ ੧੧॥

ਰਾਣੀ ਦੀ ਇਕ ਸਖੀ ਨੇ ਭੇਤ ਸਮਝ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸੁਘਰ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰ ਨਾਲ ਸੌਂ ਰਹੀ ਏਂ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪਹਿਰਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੧੧॥

ਤਾਤੇ ਜਤਨ ਅਬੈ ਕਛੁ ਕੀਜੈ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਰਾਖਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੋ ਲੀਜੈ॥

ਜੌ ਯਹ ਹਾਥ ਰਾਵ ਕੇ ਐਹੈ॥ ਤੋਹਿ ਸਹਿਤ ਜਮ ਧਾਮ ਪਠੈ ਹੈ॥ ੧੨॥

ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਰਾਣੀ! ਕੋਈ ਯਤਨ ਕਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾ ਲੈ। ਜੇ ਉਹ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਮੇਤ ਜਮ ਲੋਕ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ॥੧੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਹੁਤ ਦੇਗ ਅਰੁ ਦੇਗਚੇ ਰਾਨੀ ਲਏ ਮੰਗਾਇ॥
ਦੂਗਧ ਡਾਰਿ ਪਾਵਕ ਬਿਖੈ ਸਭ ਹੀ ਦਏ ਚੜਾਇ॥ ੧੩॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਦੇਗਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਗਚੇ ਮੰਗਵਾ ਲਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੁਧ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਉਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ॥੧੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਏਕ ਦੇਗ ਮੈ ਤਿਹ ਬੈਠਾਰਜੋ॥ ਤਾਂ ਪਰ ਹੇਕ ਤਵਾ ਕੌ ਡਾਰਜੋ॥
ਮਖਨੀ ਲੈ ਘੇਇਯਾ ਤਿਹ ਕਰਿਯੋ॥ ਤਪਤ ਮਿਟਾਇ ਤਵਨ ਪਰ ਧਰਿਯੋ॥ ੧੪॥

ਇਕ ਦੇਗ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਢਕਣ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਢਕਣ ਨੂੰ ਮਖਣ ਲਾ ਕੇ ਚੀਕਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਠੰਡਾ ਕਰਕੇ ਦੇਗ ਉਤੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਵਾ ਸੁ ਜੀਰਕੈ ਤਾਸੁ ਪੈਂ ਘੇਇਯਾ ਧਰਜੋ ਬਨਾਇ॥
ਲੀਪਿ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਸੌ ਲਿਯੋ ਦੀਨੀ ਆਗਿ ਜਰਾਇ॥ ੧੫॥

ਢਕਣ ਨੂੰ ਘਿਉ ਨਾਲ ਥਿੰਦਾ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਮਿਟੀ ਨਾਲ ਲਿਪ ਕੇ ਅਗ ਬਾਲ ਦਿੱਤੀ॥ ੧੫॥

ਖੀਰ ਭਰੀ ਜਹ ਦੇਗ ਥੀ ਤਹੀ ਧਰੀ ਲੈ ਸੋਇ॥
ਦੂਗਧ ਫੇਨ ਸੋ ਜਾਨਿਯੈ ਜਾਰ ਨ ਚੀਨੈ ਕੋਇ ॥ ੧੬ ॥

ਜਿਥੇ ਖੀਰ ਨਾਲ ਭਰੀ ਦੇਗ ਸੀ, ਓਥੇ ਉਸ ਦੇਗ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਰਖ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਦੇਗ ਵੀ ਖੀਰ ਦੀ ਭਰੀ ਲਗਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਮਿਤਰ ਲੁਕਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ॥੧੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਟਰਿ ਆਵਤ ਰਾਜ ਗੈ ਲੀਨੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਆਦਰੁ ਕੀਨੋ॥
ਨਏ ਮਹਲ ਜੇ ਹਮੈਂ ਸਵਾਰੇ॥ ਤੇ ਤੁਮ ਰਾਇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨਹਿ ਡਾਰੇ॥ ੧੭॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵਧਕੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਆਦਰ ਕੀਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਜਦ ਤੋਂ ਇਹ ਨਵੇਂ ਮਹਲ ਬਣੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰੀ॥੧੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਟਰਿ ਆਗੇ ਪਤਿ ਕੌ ਲਿਯੋ ਰਹੀ ਚਰਨ ਸੌ ਲਾਗਿ॥

ਬਹੁਤ ਦਿਨਨ ਆਏ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਧੰਨਜ ਹਮਾਰੇ ਭਾਗ।। ੧੮।।

ਅਗੇ ਵਧਕੇ ਉਸ ਪਤੀ ਦੇ ਚਰਨਾ ਨਾਲ ਲਗ ਗਈ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਆਪ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਏ ਹੋ, ਮੇਰੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਹਨ।।੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਜੋ ਚਿਤ ਚਿੰਤ ਰਾਵਜੂ ਆਯੋ।। ਸੋ ਆਗੇ ਤ੍ਰਿਯ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਮੈਂ ਸਭ ਸਦਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਮੈ ਕੈਹੌਂ।। ਜਾਰ ਪਕਰਿ ਜਮ ਧਾਮ ਪਠੈਹੌਂ।। ੧੯।।

ਰਾਜਾ ਜੋ ਗੱਲ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਉਹ ਗਲ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਮਹਲ ਆਪ ਵੇਖਾਂਗਾ ਅਤੇ ਯਾਰ ਫੜਕੇ ਜਮਲੋਕ ਭੇਜਾਂਗਾ।।੧੯।।

ਸਕਲ ਸਦਨ ਫਿਰਿ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਦਿਖਾਏ।। ਰਹਯੋ ਬਿਲੋਕਿ ਚੋਰ ਨਹਿ ਪਾਏ।।
ਜਹਾਂ ਦੇਗ ਮੈ ਜਾਰਹਿ ਡਾਰਯੋ।। ਤਹੀ ਆਨਿ ਪਤਿ ਕੌ ਬੈਠਾਰਯੋ।। ੨੦।।

ਉਸ ਨੇ ਘੁੰਮ ਕੇ ਸਾਰਾ ਮਹਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵਖਾਇਆ ਪਰ ਵੇਖਣ ਉਤੇ ਵੀ ਚੋਰ ਦਾ ਕਿਤੇ ਪਤਾ ਨ ਲੱਗਾ। ਜਿਸ ਦੇਗ ਵਿਚ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬਿਠਾਇਆ ਸੀ ਓਥੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ।।੨੦।।

ਜਬ ਰਾਜ ਆਵਤ ਸੁਨਿ ਪਾਏ।। ਮੋਦ ਭਯੋ ਮਨ ਸ਼ੋਕ ਮਿਟਾਏ।।
ਯਹ ਸਭ ਖਾਨ ਪਕ੍ਵਾਏ ਤਬਹੀ।। ਭੇਟਤ ਸੁਨੇ ਪਿਯਾਰੇ ਜਬਹੀ।।੨੧।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਜੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਸਭ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਜ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੈਨੂੰ ਅਪਨਾਇਗਾ।। ੨੧।।

ਤਵਨ ਦੇਗ ਕੋ ਢਾਪਨੁਤਾਰਯੋ।। ਪ੍ਰਥਮ ਦੂਧ ਪਯਾਰੇ ਕੋ ਪਯਾਰਯੋ।।
ਬਹੁਰਿ ਬਾਂਟਿ ਲੋਗਨ ਕੌ ਦੀਨੋ।।ਮੂਰਖ ਰਾਵ ਭੇਦ ਨਹਿ ਚੀਨੋ।।੨੨।।

ਉਸ ਦੇਗ ਦਾ ਢਕਨ ਲਾਹਿਆ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪਿਆਲਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਸਭ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਭੇਤ ਨ-ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੨੨।।

ਏਕ ਦੇਗ ਅਤਿਥਾਨ ਪਠਾਈ।। ਦੂਜੀ ਬੈਰਾਗਿਨ ਕੋ ਦਯਾਈ।।
ਤੀਜੀ ਦੇਗ ਸੰਨਯਾਸਨ ਦਈ।।ਚੌਥੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰਿਯਨ ਲਈ।।੨੩।।

ਇਕ ਦੇਗ ਉਸ ਫਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਬੈਰਾਗੀਆਂ ਵਲ ਘਲ ਦਿੱਤੀ। ਤੀਸਰੀ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਵਲ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।।੨੩।।

ਪੰਚਈ ਦੇਗ ਚਾਕਰਨ ਦੀਨੀ।। ਛਟਈ ਦੇਗ ਪਿਯਾਦਨ ਲੀਨੀ।।

ਦੇਗ ਸਪਤਈ ਤਾਂਹਿ ਡਰਾਯੋ।। ਸਖੀ ਸੰਗ ਦੈ ਘਰੁ ਪਹੁਚਾਯੋ।।੨੪।।

ਪੰਜਵੀਂ ਦੇਗ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਛੇਵੀਂ ਦੇਗ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਲੈ ਲਈ। ਸਤਵੀਂ ਦੇਗ ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣੇਂ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਸਖੀਆਂ ਸਹਿਤ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੨੪।।

ਦੇਖਤ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਜਾਰ ਨਿਕਾਰਿਯੋ।। ਮੂੜ ਰਾਵ ਕਛੁ ਸੋ ਨ ਬਿਚਾਰਿਯੋ।।
ਅਧਿਕ ਚਿੱਤ ਰਾਨੀ ਮੈ ਦੀਨੌ।। ਮੋਰੈ ਹਿਤਨ ਬਧਾਵੈ ਕੀਨੌ।। ੨੫।।

ਰਾਜੇ ਦੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਓਥੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਕਿ ਰਾਣੀ ਨੇ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਿਆ।।੨੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੁਖੁ ਦਿਸਿ ਜੜ ਦੇਖਤ ਰਹਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਸੌਂ ਨੇਹੁਪਜਾਇ।।
ਦੇਗ ਡਾਰਿ ਰਾਨੀ ਤੁਰਤੁ ਜਾਰਹਿ ਦਯੋ ਲੰਘਾਇ।। ੨੬।।

ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਮੂਰਖ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਹੀ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ।।ਜਦ ਕਿ ਉਸ ਅਪਣੇਂ ਯਾਰ ਨੂੰ ਦੇਗ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ।।੨੬।।

ਚੌਪਈ।। ਮੂਰਖ ਰਾਵ ਬਾਇ ਮੁਖ ਰਹਜੋ।। ਦੇਖਤ ਰਹਜੋ ਜਾਰ ਨਹਿੰ ਗਹਜੋ।।
ਪਾਹਰੂਨ ਜੋ ਖੀਰ ਪਠਾਈ।। ਖਾਨਲਗੇ ਗ੍ਰੀਵੀ ਨਿਹੁਰਾਈ।। ੨੭।।

ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਮੂੰਹ ਪਾੜ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਨ ਸਕਿਆ। ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਖੀਰ ਭੇਜੀ ਸੀ ਉਹ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਖਾਣ ਲਗ ਪਏ।।੨੭।।

ਜਿਯਤ ਜਾਰ ਤ੍ਰਿਯ ਘਰ ਪਹੁਚਾਯੋ।। ਪਾਹਰੂਨ ਰਾਜਾ ਲਖ ਪਾਯੋ।।
ਤਿਹ ਪਹੁਚਾਇ ਸਖੀ ਜਬ ਆਈ।। ਤਬ ਰਾਨੀ ਅਤਿ ਹੀ ਹਰਖਾਈ।।੨੮।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਅਪਣੇਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਅਪਣੇਂ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਨ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਵੇਖ ਸਕੇ। ਸਖੀ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਾਪਿਸ ਆਈ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ।।੨੮।।

ਬਹੁਰਿ ਰਾਵ ਰਾਨੀ ਰਤਿ ਕੀਨੀ।। ਚਿਤ ਕੀ ਬਾਤ ਤਾਹਿ ਕਹਿ ਦੀਨੀ।।
ਕਿਨਹੂੰ ਭ੍ਰਮ ਮੋਰੇ ਚਿਤ ਪਾਯੋ।। ਤਾਤੇ ਮੈਂ ਦੇਖਨਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਯੋ।। ੨੯।।

ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਪਣੇਂ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਭਰਮ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮਹਿਲ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣ

ਆਇਆ ਸੀ।।੨੯।।

ਪੁਨਿ ਰਾਨੀ ਯਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੋ।। ਸੁਨੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤੁਮ ਬਚਨ ਹਮਾਰੋ।।
ਜਿਨ ਤੁਹਿ ਕਹਯੋ ਸੁ ਮੁਹਿ ਕਹਿ ਦੀਜੈ।। ਨਾ ਤਰ ਆਸ ਨ ਹਮਰੀ ਕੀਜੈ।। ੩੦।।

ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਨ ਤੁਸੀ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ ਜਿਸ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੁੜਕੇ ਮੇਰੀ ਆਸ ਛੱਡ ਦੇਵੋ।।੩੦।।

ਜਬ ਰਾਨੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਈ।। ਤਬ ਰਾਜੇ ਸੋ ਸਖੀ ਬਤਾਈ।।
ਜੋ ਤੁਮ ਕਹਯੋ ਸਾਚੀ ਪਹੁਚਾਵੋ।। ਨਾ ਤਰ ਧਾਮ ਮ੍ਰਿਤੁ ਕੇ ਜਾਵੋ।। ੩੧।।

ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਖੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦਸ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਬੋਲੀ ਕਿ ਜੋ ਤੁਸੀ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਦੀ ਹਾਂ ਜੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਚ ਨ ਮੰਨਾਂ ਤਾਂ ਜਮਲੋਕ ਜਾਵਾਂ।। ੩੧।।

ਰਾਨਿਨ ਕੋ ਕੋਊ ਦੋਸੁ ਲਗਾਵੈ।। ਜਿਨ ਕੌ ਜਗਤ ਸੀਸ ਨਿਹੁਰਾਵੈ।।
ਝੂਠੀ ਸਖੀ ਜਾਨਿ ਬਧ ਕੀਨੋ।। ਮੂਰਖ ਰਾਵ ਭੇਦ ਨਹਿ ਚੀਨੋ।। ੩੨।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਭਲਾ ਰਾਣੀ ਉਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਅਗੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਖੀ ਨੂੰ ਝੂਠੀ ਸਮਝ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਇਸਦਾ ਭੇਤ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।।੩੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਜਾ ਕੌ ਕਰਿ ਬਸਿ ਲਿਯੋ ਦੀਨੋ ਜਾਰ ਨਿਕਾਰਿ।।
ਸਖਿਯਨ ਮੈ ਸਾਚੀ ਭਈ ਤੌਨੇ ਸਖੀ ਸੰਘਾਰਿ।। ੩੩।। ੧।।

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਅਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿਤਾ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸਖੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਸਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸੱਚੀ ਹੋ ਗਈ।।੩੩।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਬਤੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੩੨।।੨੬੨੨।।ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਬੱਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੧੩੨।। ੨੬੨੨।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਤੇਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਸਜਨ ਕੁਮਾਰੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਹੁਗਲੀ ਬੰਦਰ ਕੋ ਹੁਤੋ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਨ੍ਰਿਪ ਏਕ।।
ਤਹਾਂ ਜਹਾਜ ਜਹਾਨ ਕੇ ਲਾਗਹਿ ਆਨਿ ਅਨੇਕ।। ੧।।

ਹੁਗਲੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਦਾ ਇਕ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਓਥੇ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਖਲੋਂਦੇ ਸਨ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਸੁਜਨਿ ਕੁਅਰਿ ਤਾਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ।। ਜਨੁਕ ਚੰਦ੍ਰ ਕੌ ਚੀਰਿ ਨਿਕਾਰੀ।।
ਜੋਬਨ ਜੇਬ ਅਧਿਕ ਤਿਹ ਸੋਹੈ।। ਸੁਰ ਨਰ ਨਾਗ ਅਸੁਰ ਮਨ ਮੋਹੈ।। ੨।।

ਸਜਨ ਕੌਰ ਉਸਦੀ ਸੁਦੰਰ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਇੰਝ ਲਗਦੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ। ਉਸਦਾ ਜੋਬਨ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ, ਨਰ, ਨਾਗ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਸਭ ਨੂੰ ਉਹ ਮੋਹਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।।੨।।

ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਅਤਿ ਭਾਰੋ ।। ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਜਗ ਮਹਿ ਉਜਿਯਾਰੋ ।।
ਤਾਕੀ ਦੇਹ ਰੂਪ ਅਤਿ ਝਮਕੈ।। ਮਾਨਹੁ ਦਿਪਤ ਦਾਮਨੀ ਦਮਕੈ।। ੩।।

ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜਗ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਰੌਸ਼ਨ ਸੀ।।ਉਸਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ ਚਮਕੀਲਾ ਸੀ।।੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਜਨਿ ਕੁਅਰਿ ਤਾਕੋ ਮਹਾਂ ਰੀਝੀ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ।।
ਗਿਰੀ ਮੂਰਛਨਾ ਹ੍ਵੈ ਧਰਨਿ ਮਾਰ ਕਰੀ ਬਿਸੰਭਾਰਿ।। ੪।।

ਇਕ ਦਿਨ ਸਜਨ ਕੌਰ ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਰੀਝ ਪਈ ਅਤੇ ਗਸ਼ ਖਾਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ।।੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਲੀਨੌ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਰਤਿ ਮਾਨੀ ਤਿਹ ਸੰਗ ਸੁ ਮੁਦ ਬਢਾਇਕੈ।।
ਬਹੁਰਿ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦਿਯੋ ਅਧਿਕ ਸੁਖ ਪਾਇਯੋ।।
ਹੌ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਧਾਮ ਹਮਾਰੇ ਆਇਯੋ।। ੫।।

ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਰਾਜਾ ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ ਉਸ ਨਾਲ

ਪ੍ਰੇਮ ਪੀਘਾਂ ਝੂਟੀਆਂ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਖਪੂਰਬਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਲ ਵੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਉਣਾ।।੫।।

ਭੋਗ ਮਾਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਗਯੋ ਪ੍ਰਾਤ ਪੁਨਿ ਆਇਯੋ।।
ਕਾਮ ਕੇਲ ਤ੍ਰਿਯ ਸਾਥ ਬਹੁਰਿ ਉਪਜਾਇਯੋ।।
ਪੁਨਿ ਰਾਨੀ ਜੂ ਬਚਨ ਮੀਤ ਸੋ ਯੌ ਕਿਯੋ।।
ਹੋ ਹਮਰੈ ਚਿਤ ਚੁਰਾਇ ਲਲਾ ਜੂ ਤੁਮ ਲਿਯੋ।। ੬।।

ਰਾਜਾ ਚਲੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਆਇਆ। ਫਿਰ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਪਿਆਰੇ ! ਤੁਸੀ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ"।।੬।।

ਜਾਤੇ ਤੁਮਕੋ ਮੀਤ ਸੁ ਪਤਿ ਕਰਿ ਪਾਇਯੈ।। ਤਾਤੇ ਸੋਊ ਆਜੁ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਬਨਾਇਯੈ।।
ਜੋ ਮੈਂ ਕਹੋ ਸੁ ਕਰਿਯਹੁ ਸਾਜਨ ਆਇਕੈ।। ਹੋ ਮੋਕਹ ਹਰ ਲੈ ਜੇਯਹੁ ਹਰਖ ਬਢਾਇਕੈ।। ੭।।

"ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਬਣਾ ਲਵਾਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਅੱਜ ਮੈਂ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਦੀ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮੈਨੂੰ ਕੱਢਕੇ ਲੈ ਜਾਣਾ"।।੭।।

ਏਕ ਬਾਸ ਸੋ ਕੁਪਿਯਾ ਕਸੀ ਸੁਧਾਰਿਕੈ।। ਗਾੜੀ ਰੇਤੀ ਮਾਂਝ ਸੁ ਸਭਨ ਦਿਖਾਰਿਕੈ।।
ਆਂਖੈ ਦੋਊ ਬੰਧਾਇ ਨਿਸਾ ਕੋ ਆਇਕੈ।। ਹੋ ਮਾਰੈ ਯਾਕੋ ਬਾਨ ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਇਕੈ।। ੮।।

ਇਕ ਬਾਂਸ ਨਾਲ ਇਕ ਕੁੱਪੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਗੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਵਾਂ ਅਖਾਂ ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਘੋੜੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਕੁੱਪੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।।੮।।

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰਥਮ ਜੁ ਨਰ ਦੋਊ ਆਂਖਿ ਮੁੰਡਾਵੈ।। ਰਾਤਿ ਅੰਧੇਰੀ ਤੁਰੈ ਧਵਾਵੈ।।
ਬਾਂਧਗ ਸਤਿ ਯਾ ਇਹ ਸਰ ਮਾਰੈ।। ਸੋ ਰਾਨੀਕੈ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰੈ।। ੯।।

ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਆਦਮੀ ਦੋਵੇਂ ਅਖਾਂ ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹੇ ਫਿਰ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਘੋੜਾ ਭਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕੁਪੀ ਨੂੰ ਮਾਰੇ, ਉਹ ਆਦਮੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।।੯।।

ਯਹ ਸੁਨਿ ਬਾਤ ਸਭਨ ਹੂੰ ਪਾਯੋ।। ਬਿਸਿਖ ਚਲਾਤ ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਯੋ।।
ਰਾਤ੍ਰਿ ਅਧੇਰੀ ਆਂਖਿ ਮੁੰਦਾਵੈ।। ਚੋਟ ਚਲਾਤ ਕਹੂੰ ਕਹੂੰ ਜਾਵੈ।।੧੦।।

ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰਿਆਂ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਘੋੜਾ ਭਜਾ ਕੇ ਕਈਆਂ ਤੀਰ ਚਲਾਏ। ਪਰ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ

ਵਿਚ ਅਖਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਜੋ ਵੀ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਤੀਰ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਜਾ ਡਿਗਦਾ।।੧੦।।

ਦੇਸ ਦੇਸਏਸ੍ਰ ਚਲਿ ਆਵੈਂ।। ਆਂਖਿ ਮੂੰਦ ਦੋਊ ਤੀਰ ਚਲਾਵੈਂ।।
ਅਰਧ ਰਾਤ੍ਰਿ ਕਛੁ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨ ਆਵੈ।। ਛੋਰੈਂ ਚੋਟ ਕਹੂੰ ਕਹੂੰ ਜਾਵੈ।। ੧੧।।

ਕਈਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਖਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਜਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ। ਉਹ ਤੀਰ ਕਿਤੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਡਿਗਦਾ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਸੀ।। ੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਰਧ ਰਾਤ੍ਰਿ ਮੂੰਦੇ ਦ੍ਰਿਗਨ ਸਭ ਕੋਊ ਤੀਰ ਚਲਾਇ।।
ਜੀਤਿ ਨ ਰਾਨੀ ਕੌ ਸਕੈ ਨਿਜੁ ਰਾਨਿਨ ਦੈ ਜਾਇ।। ੧੨।।

ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜਿਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਸਨ ਬਲਕਿ ਅਪਣੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।।੧੨।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਜਾ ਜੂ ਹਰਖਿਤ ਅਤਿ ਭਯੋ।। ਰਾਨੀ ਭਲੋ ਭੇਦ ਕਹਿ ਦਯੋ।।
ਸੁਜਨਿ ਕੁਅਰਿ ਜੂ ਕੋ ਕੋ ਪੈ ਹੈ।। ਨਿਜੁ ਰਾਨਿਨ ਮੋਕੋ ਦੈ ਜੈਹੈ।।੧੩।।

ਰਾਜਾ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਬੜਾ ਖੁਸ ਸੀ। ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਭੇਦ ਦੀ ਗਲ ਦਸੀ ਹੈ। ਸਜਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਜਿਤ ਨਹੀਂ ਸਕਣਾ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਰੇ ਅਪਣੀ ਰਾਣੀ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਜਾਣਗੇ।।੧੩।।

ਤਬ ਲੌ ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਜੂ ਆਏ। ਜਿਹ ਰਾਨੀ ਸੌ ਕੇਲ ਕਮਾਏ।।
ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਡੇਰਾ ਤਿਹ ਦੀਨੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੌ ਆਦਰੁ ਕੀਨੋ।। ੧੪।।

ਫਿਰ ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਬੜੇ ਆਦਰ ਮਾਣ ਨਾਲ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।।੧੪।।

ਰੈਨਿ ਭਈ ਰਾਨੀਯਹਿ ਬੁਲਾਯੋ।। ਬਹੁਰਿ ਤਵਨ ਸੌ ਕੇਲ ਕਮਾਯੋ।।
ਅੰਧਕਾਰ ਭਏ ਬਾਂਸ ਉਤਾਰਜੋ।। ਕੁਪਿਯਾ ਕੌ ਭੂ ਪਰ ਧਰਿ ਪਾਰਯੋ।। ੧੫।।

ਰਾਤ ਪੈਣ ਤੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ. ਹਨੇਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਬਾਂਸ ਉਤਾਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੁੱਪੀ ਨੂੰ ਥੱਲੇ ਲਾਹ ਲਿਆ।।੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕੁਪਿਯਹਿ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਰਿ ਵੈਸਹਿ ਧਰੀ ਬਨਾਇ।।
ਬਿਦਾ ਕਿਯੋ ਰਤਿ ਮਾਨਿਕੈ ਐਸੋ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਖਾਇ।। ੧੬।।

ਕੁੱਪੀ ਵਿਚ ਤੀਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰ ਬਾਂਸ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਤੁਮ ਅਬ ਹੀ ਰਾਜਾ ਪੈ ਜੈਯੋ॥ ਐਸੇ ਬਚਨ ਉਚਾਰਤ ਹ੍ਵੈਯੋ॥
ਹੌਹੂੰ ਬਿਸਿਖ ਬਗਾਵਨ ਆਯੋ॥ ਚਾਹਤ ਤੁਮੈ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਦਿਖਾਯੋ॥੧੭॥

ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਹੁਣ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਜਾ ਅਤੇ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਵੀ ਤੀਰ ਚਲਾ ਕੇ ਅਪਣੀ ਕਲਾ ਵਖਾਉਣ ਆਇਆ ਹਾਂ॥੧੭॥

ਰਾਜਾ ਕੇ ਮਨ ਭਯੋ ਅਨੰਦੰ॥ ਬੋਲਤ ਬਚਨ ਕਹਾਂ ਮਤਿ ਮੰਦੰ॥
ਆਂਖਿ ਮੂੰਦਿ ਦੋਊ ਬਾਨ ਚਲੈਹੈ॥ ਯਾਕੀ ਦੋਊ ਤ੍ਰਿਯਾ ਗਹਿ ਲੈ ਹੌ॥੧੮॥

ਰਾਜਾ ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਮੂਰਖ ਕੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਖਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਇਹ ਤੀਰ ਚਲਾਵੇਗਾ ਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਰ ਲਵਾਂਗਾ॥੧੮॥

ਤਾਕੀ ਆਂਖਿ ਬਾਂਧਿ ਦੋਊ ਲਈ॥ ਤੀਰਕਮਾਨ ਹਾਥ ਮੈ ਦਈ॥
ਚਾਬੁਕ ਹੈ ਹਨਿ ਬਸਿਖ ਬਗਾਯੋ॥ ਉਹਾਂ ਠਾਢਿ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾਲ ਬਜਾਯੋ॥੧੯॥

ਉਸ ਨੇ ਉਸਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਚਾਬਕ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਤੀਰ ਚਲਾਇਆ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਖੜਾਕ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਲੀ ਵਜਾ ਦਿੱਤੀ॥੧੯॥

ਸਭਨ ਤਰਾਕ ਸ਼ਬਦ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ॥ ਜਾਨੁਕਿ ਇਨ ਤਿਹ ਤੀਰ ਲਗਾਯੋ॥
ਬਾਂਸ ਉਤਾਰਿ ਬਿਲੋਕਹਿ ਕਹਾਂ॥ ਬਾਂਕੋ ਬਾਨ ਬਿਰਾਜਤ ਉਹਾਂ॥੨੦॥

ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਤਾਲੀ ਦੇ ਖੜਾਕ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਕੁੱਪੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਫਿਰ ਬਾਂਸ ਉਤਾਰ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੁੱਪੀ ਵਿਚ ਤੀਰ ਵੱਜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੨੦॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਭਯੋ ਫੂਕ ਰਾਜਾ ਤ੍ਰਿਯੋ ਪਿੰਡ ਹਾਰੀ॥ ਮਨੋ ਆਨਿਕੈ ਲਾਤ ਸ਼ੈਤਾਨ ਮਾਰੀ॥
ਰਹਯੋ ਮੂੰਡ ਕੌ ਨਯਾਇ ਬੈਨੈ ਨ ਬੋਲੈ॥ ਗਿਰਯੋ ਝੂੰਮਿਕੈ ਭੂੰਮਿ ਆਂਖੈ ਨ ਖੋਲੈ॥੨੧॥

ਰਾਜੇ ਦੀ ਜਿਵੇਂ ਹਵਾ ਨਿਕਲ ਗਈ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਨਾਨੀ ਹਾਰ ਗਿਆ ਸੀ॥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਲਤਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੁਟਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਸਿਰ ਸੁਟ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲਈਆਂ॥੨੧॥

ਘਰੀ ਚਾਰਿ ਬੀਤੇ ਪ੍ਰਭਾ ਨੈਕ ਪਾਈ।। ਗਿਰਜੋ ਫੇਰਿ ਭੂਮੈਂ ਕਹੂੰ ਰਾਵ ਜਾਈ।।
ਕਹੂੰ ਪਾਗ ਛੂਟੀ ਕਹੂੰ ਹਾਰ ਟੂਟੇ।। ਗਿਰੈਂ ਬੀਰ ਜਜੋਂ ਘੂੰਮਿ ਪ੍ਰਾਨੈ ਨਿਖੂਟੇ।।੨੨।।

ਚਾਰ ਘੜੀਆ ਲੰਘਣ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਕਿਤੇ ਉਸਦੀ ਪੱਗ ਡਿਗ ਪਈ ਕਿਤੇ ਉਹਦੇ ਹਾਰ ਟੁਟ ਗਏ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਗਣ ਲਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਯੋਧਾ ਮਰਨ ਲਗਾ ਹਨੇਰੀਆਂ ਖਾ ਖਾ ਡਿਗਦਾ ਹੋਵੇ।।੨੨।।

ਸਭੈ ਲੋਕ ਧਾਏ ਲਯੋ ਠਾਇ ਤਾਕੌ।। ਘਨੌਂ ਸੀਂਚਿਕੈ ਬਾਰਿਗੁਲਾਬ ਵਾਕੌ।।
ਘਰੀ ਪਾਂਚ ਪਾਛੈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁੱਧਿ ਪਾਈ।। ਕਰੀ ਭਾਂਤਿ ਭ੍ਰਿੱਤੰ ਅਨੇਕੈ ਬਢਾਈ।।੨੩।।

ਸਭ ਲੋਕ ਭੱਜੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ, ਉਸ ਉਤੇ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਅਰਕ ਛੜਕਿਆ ਗਿਆ। ਪੰਜ ਘੜੀਆਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਨੌਕਰਾਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਬਹੁਤ ਉਸਤੱਤ ਕੀਤੀ।।੨੩।।

ਡਰੇ ਕਾਜ ਕਾਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ਮੇਰੇ।। ਲਏ ਸੂਰ ਠਾਢੇ ਸਭੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇਰੇ।।
ਕਹੋ ਮਾਰਿ ਡਾਰੈ ਕਹੋ ਬਾਂਧਿ ਲਯਾਵੈ।। ਕਹੋ ਕਾਟਿ ਕੇ ਨਾਕ ਲੀਕੈਂ ਲਗਾਵੈ।।੨੪।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, "ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ! ਆਪ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲੋਂ ਡਰ ਗਏ ਹੋ ?" ਆਪ ਦੇ ਸੂਰਬੀਰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਸਮੇਤ ਇਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਜੇ ਹੁਕਮ ਕਰੋ ਤਾਂ ਇਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟੀਏ ਜੇ ਹੁਕਮ ਕਰੋ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਆਈਏ। ਜੇ ਕਹੋ ਤਾਂ ਨੱਕ ਵੱਢ ਕੇ ਇਸਦੀਆਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲਕੀਰਾਂ ਕਢਵਾ ਦੇਈਏ"।।੨੪।।

ਸਵੈਯਾ।। ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਕਹੀ ਹਸਿਕੈ ਚਿਤ ਮੈ ਅਤਿ ਰੋਸ ਕੋ ਮਾਰਿ ਮਰੂਰੋ।।
ਏਕ ਧਨੀ ਨਵ ਜੋਬਨ ਦੂਸਰ ਤੀਸਰੇ ਹੋ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਪੂਰੋ।।
ਆਂਖਿਨ ਮੂੰਦਿ ਹਨਜੋ ਕੁਪਿਯਾ ਕਹ ਯਾ ਪਰ ਕੋਪ ਕਿਯੋ ਸਭ ਕੂਰੋ।।
ਕੈਸੇ ਕੈ ਆਜੁ ਹਨੋ ਇਹ ਕੋ ਜੂ ਹੈ ਰਾਵ ਬਡੋ ਅਰੁ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰੋ।।੨੫।।

ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਬੇਸ਼ਕ ਦਿਲੋਂ ਦੁਖੀ ਸੀ ਪਰ ਉਪਰੋਂ ਉਸ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਧਨੀ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਤੀਸਰਾ ਇਹ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਤੱਮ ਹੈ। ਉਸ ਅੱਖਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਕੇ ਕੁੱਪੀ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਉਤੇ ਗੁਸਾ ਕਰਨਾ ਵੇਅਰਥ ਹੈ। ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਬਲੀ ਰਾਜਾ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ"।।੨੫।।

ਚੌਪਈ।। ਕਹਿ ਐਸੀ ਨ੍ਰਿਪ ਸੀਸ ਢੁਰਾਯੋ।। ਤਾ ਸੁੰਦਰ ਪਰ ਕਛੁ ਨ ਬਸਾਯੋ।।
ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਕਾਢਿ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਪੁਨਿ ਦੀਨੀ।। ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਸੇਤੀ ਹਰਿ ਲੀਨੀ।।੨੬।।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਹੁਣ ਉਸ ਸੁੰਦਰੀ ਉਤੇ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆਕੇ ਅਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਚਲਿਤੱਰ ਨਾਲ ਉਹ ਰਾਣੀ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ॥੨੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਿਹ ਰਾਨੀ ਪਾਵਤ ਭਈ ਐਸੋ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਬਨਾਇ॥
ਲੈ ਤਾ ਕੋ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਗਯੋ ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸੁਖ ਪਾਇ॥ ੨੭॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ॥੨੭॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਸਕ੍ਯੋ ਨ ਭੇਦ ਪਛਾਨਿ ਇਹ ਛਲ ਸੋ ਛੈਲੀ ਛਲ੍ਯੋ॥
ਰਹ੍ਯੋ ਮੋਨਿ ਮੁਖਿ ਠਾਨਿ ਰਹ੍ਯੋ ਨਿਹੁਰਾਇਕੈ॥ ੨੮॥ ੧॥

ਰਾਜਾ ਇਸਦਾ ਭੇਤ ਨ ਪਾ ਸਕਿਆ ਤੇ ਛਲ ਨਾਲ ਛਲਿਆ ਗਿਆ। ਅਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਗਵਾ ਕੇ ਉਹ ਸਿਰ ਸੁਟ ਕੇ ਚੁਪ ਬਹਿ ਗਿਆ॥੨੮॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਤੇਤੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੩੩॥੨੬੫੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕ ਸੋ ਤੇਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੩੩॥੨੬੫੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿਤਰ ਇਕ ਸੌ ਚੌਂਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਾਜਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸਬਕ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਇਕ ਭਾਰੀ॥ ਬਾਜਮਤੀ ਤਾਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ॥
ਕਾਹੂ ਸੋ ਨਹਿ ਰਾਵ ਲਜਾਵੈ॥ ਸਭ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਸੌਂ ਕੇਲ ਕਮਾਵੈ॥ ੧॥

ਸਬਕ ਸਿੰਘ ਇਕ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਬਾਜਮਤੀ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਹਵਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਿਹ ਕਹੇ ਨ ਆਵੈ॥ ਤਾਕੀ ਖਾਟ ਉਠਾਇ ਮੰਗਾਵੈ॥
ਅਧਿਕ ਭੋਗ ਤਾਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕਰਈ॥ ਰਾਨੀ ਤੇ ਜਿਯ ਨੈਕ ਨ ਡਰਈ॥੨॥

ਜਿਹੜੀ ਇਸਤਰੀ ਉਸਦੇ ਕਹਿਣ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ ਉਸਦਾ ਮੰਜਾ ਚੁਕਵਾ ਲਿਆਉਂਦਾ ਸੀ।

ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਜਬਰੀ ਵਿਲਾਸ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਅਪਣੀ ਰਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ ਸੀ।। ੨।।

ਬਾਜਮਤੀ ਜਿਯ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਵੈ।।ਸਬਕ ਸਿੰਘ ਪਰ ਕਛੁ ਨ ਬਸਾਵੈ।।
ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਏਕ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਜੋ।। ਰਾਜਾ ਕੌ ਦੁਰਮਤਿ ਤੇ ਟਾਰਜੋ।। ੩।।

ਰਾਣੀ ਬਾਜਮਤੀ ਬਹੁਤ ਗੁਸਾ ਕਰਦੀ, ਪਰ ਸਬਕ ਸਿੰਘ ਉੱਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਜੋਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲਦਾ। ਆਖਿਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਭੈੜੇ ਕੰਮ ਵਲੋਂ ਹਟਾਇਆ।। ੩।।

ਰੂਪਵਤੀ ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਲਖਿ ਪਾਵੈ।। ਸਬਕ ਸਿੰਘ ਸੋਂ ਜਾਇ ਸੁਨਾਵੈ।।
ਤੁਮ ਰਾਜਾ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯਾ ਬੁਲਾਵੋ।। ਕਾਮ ਕੇਲ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਵੋ।। ੪।।

ਉਹ ਜਦ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਵੇ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੇ।।੪।।

ਜਬ ਯੌ ਬਚਨ ਰਾਵ ਸੁਨਿ ਪਾਵੈ।। ਤੌਨ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੋ ਬੋਲਿ ਪਠਾਵੈ।।
ਜਾਕੀ ਰਾਨੀ ਪ੍ਰਭਾ ਉਚਾਰੈ।। ਤਾਕੇ ਰਾਜਾ ਸੰਗ ਬਿਹਾਰੈ।। ੫।।

ਰਾਜਾ ਜਦ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬਲਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਰਾਣੀ ਜਿਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸੋਭਾ ਕਰਦੀ ਰਾਜਾ ਉਸਨੂੰ ਮੰਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੫।।

ਯਾ ਮੈ ਕਹੋ ਕਹਾ ਘਟ ਗਈ।। ਜਾਨੁਕ ਹੋਹੂੰ ਭਿਟੋਅਨਿ ਭਈ।।
ਜਾਤੇ ਮੋਰ ਰਾਵ ਸੁਖ ਪਾਵੈ।। ਵਹੈ ਬਾਤ ਹਮਰੇ ਜਿਯ ਭਾਵੈ।। ੬।।

ਰਾਣੀ ਸੋਚਦੀ ਕਿ ਦਸੋ ਭਲਾ ਇਸ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਕੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਵਿਲਾਸ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਿਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਉਹੀ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ।।੬।।

ਬਲੀ ਏਕ ਸੁੰਦਰ ਲਖਿ ਪਾਯੋ।। ਪ੍ਰਥਮ ਤਵਨ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਭਿਟਾਯੋ।।
ਜਬ ਵਹੁ ਪੁਰਖ ਅਧਿਕ ਰਿਸਿ ਭਰਿਯੋ।। ਤਬ ਤਾਸੋ ਯੌ ਬਚਨ ਉਚਰਿਯੋ।। ੭।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਬਲਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ। ਜਦ ਉਹ ਆਦਮੀ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ।। ੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਮਕੇਲ ਤਾਸੋ ਕਰਜੋ ਰਾਨੀ ਅਤਿ ਸੁਖ ਪਾਇ।।
ਬਹੁਰਿ ਬਚਨ ਤਿਹ ਪੁਰਖ ਸੋਂ ਐਸੋ ਕਹਜੋ ਸੁਨਾਇ।। ੮।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਬੜੀ ਸੁਖ ਪੂਰਬਕ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਿਹਾ॥੮॥(ਦ: ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ ੧੦੧੦)

ਚੌਪਈ॥ ਤੁਮਰੀ ਪ੍ਰਭਾ ਕਹੋ ਕਾ ਰਹੀ॥ ਨਿਜ ਨਾਰੀ ਰਾਜੈ ਜੋ ਚਹੀ॥
ਜਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਸੌਂ ਔਰ ਬਿਹਾਰੈ॥ ਧ੍ਰਿਗ ਤਾਕੋ ਸਭ ਜਗਤ ਉਚਾਰੈ॥ ੯॥

ਦੱਸੋ ਤੁਹਾਡੀ ਸੋਭਾ ਕੀ ਰਹਿ ਗਈ, ਜਦ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਜੱਗ ਦੁਰਕਾਰਦਾ ਹੈ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਭੋਗ ਮਨ ਭਾਵਤੋ ਰਾਨੀ ਕਿਯੋ ਬਨਾਇ॥
ਬਹੁਰਿ ਬਚਨ ਤਾਸੌ ਕਹਜੋ ਐਸੇ ਰਿਸ ਉਪਜਾਇ॥ ੧੦॥

ਪਹਿਲਾ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਹ ਕੁਝ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ॥੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਤੁਮਰੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਰਾਵ ਬੁਲਾਵੈ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਵੈ॥
ਤੂੰ ਨਹਿ ਮਰਿਯੋ ਲਾਜ ਕੋ ਮਰਈ॥ ਪਾਵਕ ਬਿਖੈ ਜਾਇ ਨਹਿ ਜਰਈ॥ ੧੧॥

'ਤੁਹਾਡੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਬੰਦੇ ! ਤੂੰ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਮਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ ਅੱਗ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਸੜ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ?॥ ੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੈ ਯਹ ਮੂਰਖ ਰਾਵ ਤੇ ਬਦਲੋ ਲੇਹਿ ਬਨਾਇ॥
ਨਾ ਤਰ ਬਦ੍ਰਿਕਾਸ੍ਰਮ ਬਿਖੈ ਗਰੌ ਹਿਮਾਚਲ ਜਾਇ॥ ੧੨॥

ਜਾਂ ਫਿਰ ਤੂੰ ਇਸ ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਲੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਹਿਮਾਲੀਆ ਪਰਬਤ ਉਤੇ ਜਾਕੇ ਬਰਫ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕੇ ਮਰ ਜਾ॥੧੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹੋ ਮੋਹਿ ਸੋ ਕਰੌ॥ ਸਬਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨੈਕ ਨ ਡਰੌ॥
ਇਨ ਕੀਨੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਖ੍ਵਾਰ ਹਮਾਰੋ॥ ਮੈਹੂੰ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਸੰਗ ਬਿਹਾਰੋ॥ ੧੩॥

ਉਹ ਬਲਵਾਨ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, 'ਹੇ ਰਾਣੀ ! ਜੋ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਏਂ ਉਹੀ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਸਬਕ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਰਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰਾਂਗਾ। ਉਸ ਮੇਰਾ ਘਰ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਲਾਸ ਕਰਾਂਗਾ॥੧੩॥

ਰੋਮਾਤਕ ਤੁਮ ਪ੍ਰਥਮ ਲਗਾਵੋ॥ ਸਕਲ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੌ ਭੇਸ ਛਕਾਵੋ॥

ਜਬ ਤੁਮ ਕੌ ਰਾਜਾ ਲਖਿ ਪੈਹੈ।। ਤੁਰਤੁ ਮਦਨ ਕੇ ਬਸਿ ਹ੍ਵੈ ਜੈਹੈ।। ੧੪।।

ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਬਾਲ ਸਾਫ ਲੇਪ ਲਗਾ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਵੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰ। ਜਦ ਰਾਜਾ ਤੈਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖੇਗਾ ਤਾਂ ਝਟ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।।੧੪।।

ਜਾਰ ਕੇਸ ਸਭ ਦੂਰਿ ਕਰਾਏ।। ਭੂਖਨ ਅੰਗ ਅਨੂਪ ਸੁਹਾਏ।।
ਜਾਇ ਦਰਸ ਰਾਜਾ ਕੋ ਦਿਯੋ।। ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਮੋਹਿ ਆਤਮਾ ਲਿਯੋ।। ੧੫।।

ਉਸ ਅਦਮੀ ਨੇ ਬਾਲ ਸਾਫ ਲੇਪ ਲਾਕੇ ਬਾਲ ਸਾਫ ਕਰ ਲਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੁੰਦਰ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਗਹਿਣੇਂ ਪਾ ਲਏ। ਜਾਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲਿਆ।।੧੫।।

ਜਬ ਰਾਜੈ ਤਾਕੋ ਲਖਿ ਪਾਯੋ।। ਦੌਰਿ ਸਦਨ ਰਾਨੀ ਕੇ ਆਯੋ।।
ਹੇ ਸੁੰਦਰ ਮੈ ਤ੍ਰਿਯਿਕ ਨਿਹਾਰੀ।। ਜਾਨੁਕ ਮਹਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕੀ ਪਜਾਰੀ।। ੧੬।।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਭੱਜਕੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, 'ਰਾਣੀ ਮੈਂ ਅਜ ਇਕ ਐਸੀ ਇਸਤਰੀ ਵੇਖੀ ਕਿ ਮੰਨੋ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪਾਰਬਤੀ ਹੋਵੇ।। ੧੬।।

ਜੋ ਮੁਹਿ ਤਿਹ ਤੂੰ ਆਜ ਮਿਲਾਵੈਂ।। ਜੋ ਮਾਗੇ ਮੁਖ ਤੇ ਸੋ ਪਾਵੈਂ।।
ਰਾਨੀ ਫੂਲਿ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਗਈ।। ਜੋ ਮੈ ਚਾਹਤ ਥੀ ਸੋਊ ਭਈ।। ੧੭।।

ਜੇ ਅਜ ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇਂ ਤਾ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਇਨਾਮ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਰਾਣੀ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਹੀ ਹੋ ਗਿਆ।।੧੭।।

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਰਾਨੀ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਈ।। ਤੌਨ ਜਾਰ ਕੋ ਦਯੋ ਭਿਟਾਈ।।
ਜਬ ਤਾਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਹਾਥ ਚਲਾਯੋ।। ਪਕਰਿ ਰਾਵ ਕੋ ਤਰੇ ਦਬਾਯੋ।। ੧੮।।

ਇਹ ਗਲ ਸੁਣਕੇ ਰਾਣੀ ਘਰ ਆਈ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਾਮ ਵਸ ਹੋ ਉਸ ਉਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਥਲੇ ਲੈ ਲਿਆ।। ੧੮।।

ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਪਕਰਿ ਭੁਜਨ ਤੇਂ ਲਿਯੋ।। ਗੁਦਾ ਭੋਗ ਤਾਕੋ ਦ੍ਰਿੜ ਕਿਯੋ।।
ਤੋਰਿ ਤਾਰਿ ਤਨ ਰੁਧਿਰ ਚਲਾਯੋ।। ਅਧਿਕ ਰਾਵ ਮਨ ਮਾਂਝ ਲਜਾਯੋ।। ੧੯।।

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ ਕੱਸ ਕੇ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗੁਦਾ ਭੋਗ ਕੀਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਤੋੜ ਤੋੜ ਕੇ ਉਸਦੀ ਗੁਦਾ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਵਗਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਗਿਆ।। ੧੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਗੁਦਾ ਭੋਗ ਭੇ ਤੇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਰਹਜੋ ਲਜਾਇ।।

ਤਾਂ ਦਿਨ ਤੇਂ ਕਾਹੂੰ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਲਯੋ ਨ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਇ॥੨੦॥੧॥

ਗੁਦਾ ਭੋਗ ਹੋਣ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਉਸ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਣੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਇਆ॥੨੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਚੌਤੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੩੪॥੨੬੭੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਚੌਂਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੩੪॥੨੬੭੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਪੈਂਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਕਲਾ ਕੌਰ

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੁਹਿਤਾ ਸ਼ਾਹੁ ਫਿਰੰਗ ਕੀ ਜਾਕੋ ਰੂਪ ਅਪਾਰ॥
ਤੀਨਿ ਭਵਨ ਭੀਤਰ ਕਹੂੰ ਤਾ ਸਮ ਔਰ ਨ ਨਾਰਿ॥ ੧॥

ਫ਼ਿਰੰਗ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਪੁਤਰੀ ਸੀ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਬਦੁਲ ਨਾਮ ਮੁਲਾਨਾ ਭਾਰੋ॥ ਸ਼ਹਿਰ ਜਹਾਨਾਬਾਦਿ ਉਜਿਯਾਰੋ॥
ਹਾਜਰਾਤਿ ਜਬ ਬੈਠਿ ਮੰਗਾਂਵੈ॥ ਦੇਵ ਭੂਤ ਜਿੱਨਾਨ ਬੁਲਾਵੈ॥ ੨॥

ਅਬਦੁਲ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਮੁਲਾਣਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਜਹਾਨਾਬਾਦ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸੀ। ਇਬਾਦਤ ਵਿਚ ਜਦ ਉਹ ਬਹਿ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਰਾਕਸ਼, ਭੂਤ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ॥੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੇਵ ਭੂਤ ਜਿਨਾਂਤ ਕਹ ਲੇਵੈ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਇ॥
ਜੌਨ ਬਾਤ ਚਿਤ ਮੈ ਰੁਚੈ ਤਿਨ ਤੇ ਲੇਤ ਮੰਗਾਇ॥ ੩॥

ਰਾਕਸ਼, ਭੂਤ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮੰਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਵਸਤੂ ਵੀ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਉਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ॥੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਾ ਪੈ ਪਰੀ ਬਹੁਤ ਚਲਿ ਆਵੈ॥ ਕੋਊ ਨਾਚਿ ਉਠ ਕੋਊ ਗਾਵੈ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭਾਵ ਦਿਖਾਵਹਿ॥ ਦੇਖਨਹਾਰ ਸਭੇ ਬਲਿ ਜਾਵਹਿ॥੪॥

ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪਰੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਕੋਈ ਨਾਚ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਗਾਣਾ ਗਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਾਵ ਭਾਵ ਵਖਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ

ਸਾਰੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੪॥

ਲਾਲ ਪਰੀ ਇਕ ਬਚਨ ਉਚਾਰੋ॥ ਸ਼ਾਹ ਪਰੀ ਸੁਨੁ ਬੈਨ ਹਮਾਰੋ॥
ਸੁੰਦਰਿ ਕਲਾ ਕੁਅਰਿ ਇਕ ਭਾਰੀ॥ ਜਨੁਕ ਰੂਪ ਕੀ ਰਾਸਿ ਸਵਾਰੀ॥ ੫॥

ਲਾਲ ਪਰੀ ਨੇ ਸ਼ਾਹ ਪਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗਲ ਸੁਣ ! ਕਲਾਕੌਰ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਹੈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰੂਪਵੰਤ ਹੈ॥੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਾਹੀ ਤੇ ਬਿਧਿ ਰੂਪ ਲੈ ਕੀਨੇ ਰੂਪ ਅਨੇਕ॥
ਰੀਝਿ ਰਹੀ ਮੈਂ ਨਿਰਖਿ ਛਬਿ ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਸਹਿਤ ਬਿਬੇਕ॥ ੬॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਮੁਖੜਾ ਵੇਖ ਕੇ ਰੀਝ ਰਹੀ ਹਾਂ॥੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਾਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਜਾਤ ਨਹਿ ਕਹੀ॥ ਜਾਨੁਕ ਫੂਲਿ ਮਾਲਿਤੀ ਰਹੀ॥
ਕਵਨ ਸੁ ਕਬਿ ਤਿਹ ਪ੍ਰਭਾ ਉਚਾਰੈ॥ ਕੋਟਿ ਸੂਰ ਜਨੁ ਚੜ੍ਹੇ ਸਵਾਰੇ॥ ੭॥

ਉਸਦੀ ਸੋਭਾ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਉਹ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮਾਲਤੀ ਦਾ ਫੁਲ ਹੈ। ਕਿਹੜਾ ਕਵੀ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਰੋੜਾਂ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਆਏ ਹੋਣ॥੭॥

ਮੁਲਾਂ ਬਾਤ ਸ੍ਰਵਨ ਯਹ ਸੁਨੀ॥ ਬਿਰਹ ਬਿਕਲ ਹ੍ਵੈ ਮੂੰਡੀ ਧੁਨੀ॥
ਏਕ ਦੇਵ ਭੇਜਾ ਤਹ ਤਾਂਈ॥ ਤਾਕੀ ਖਾਟ ਉਠਾਇ ਮਗਾਈ॥ ੮॥

ਮੁਲਾਂ ਨੇ ਜਦ ਅਪਣੇਂ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਵਿਆਕਲ ਹੋਕੇ ਸਿਰ ਫੇਰਨ ਲਗਾ। ਇਕ ਦੇਵ ਨੂੰ ਭੇਜ ਉਸ ਕੁੜੀ ਦਾ ਪਲੰਘ ਚੁਕਵਾ ਲਿਆਂਦਾ॥੮॥

ਵਾ ਸੁੰਦਰਿ ਕੋ ਕਛੁ ਨ ਬਸਾਯੋ॥ ਮੁੱਲਾਂ ਕੇ ਸੰਗ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ॥
ਬੀਤੀ ਰੈਨਿ ਭੋਰ ਜਬ ਭਯੋ॥ ਤਿਹ ਪਹੁਚਾਇ ਤਹੀ ਤਿਨ ਦਯੋ॥ ੯॥

ਉਹ ਸੁੰਦਰੀ ਵੀ ਬੇਬਸ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਮੁਲਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ। ਰਾਤ ਬੀਤਣ ਤੇ ਜਦ ਸਵੇਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਓਥੇ ਹੀ ਭਿਜਵਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ॥੯॥

ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਤਿਹ ਰੋਜ ਬੁਲਾਵੈ॥ ਹੋਤ ਉਦੋਤ ਫਿਰੰਗ ਪਠਾਵੈ॥
ਮਨ ਮਾਨਤ ਕੇ ਕੇਲਨ ਕਰੈ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗਨ ਭਰੈ॥ ੧੦॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਬਲਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆ ਹੀ ਫਿਰੰਗ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ

ਸੀ। ਉਹ ਮਨ ਚਾਹੀ ਕ੍ਰੀੜਾ ਅਤੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਾ।।੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੇਵ ਦੇਖਿ ਕਾਜੀ ਨਿਰਖਿ ਸੁੰਦਰਿ ਅਧਿਕ ਡਰਾਇ।।
ਨਾਕ ਚੜ੍ਹਾਏ ਰਤਿ ਕਰੈ ਤਾਪੈਂ ਕਛੂ ਨ ਬਸਾਇ।। ੧੧।।

ਦੈਂਤ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਵਿਚਾਰੀ ਬਹੁਤ ਘਬਰਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਮਜਬੂਰਨ ਉਸ ਦੀ ਹਵਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲਦਾ।।੧੧।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਤਿਨ ਏਕ ਉਪਾਇ ਬਿਚਾਰਜੋ।। ਕਰ ਮੈ ਏਕ ਪੱਤ੍ਰ ਲਿਖਿ ਡਾਰਜੋ।।
ਕਾਜੀ ਸਾਥ ਬਾਤ ਯੋ ਕਹੀ।। ਮੋਰੇ ਹੌਂਸ ਚਿਤ ਇਕ ਰਹੀ।। ੧੨।।

ਉਸ ਇਕ ਉਪਾਅ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਇਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਫਿਰ ਉਸ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੈ।।੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਬ ਲੌ ਸਦਨ ਦਿਲੀਸ ਕੇ ਦ੍ਰਿਗਨ ਬਿਲੋਕੇ ਨਾਹਿ।।
ਯਹੈਂ ਹੌਸ ਮਨ ਮੈ ਚੁਭੀ ਸੁਨੁ ਕਾਜਿਨ ਕੇ ਨਾਹ।। ੧੩।।

ਦਿਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮਹਿਲ ਮੈਂ ਅਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ! ਹੇ ਮਹਾਨ ਕਾਜ਼ੀ ਇਹ ਖਾਹਿਸ਼ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।।੧੩।।

ਦੇਵ ਸਾਥ ਕਾਜ਼ੀ ਕਹਿਯੋ ਯਾਕੋ ਭਵਨ ਦਿਖਾਇ।।
ਬਹੁਰੋ ਖਾਟ ਉਠਾਇਕੈ ਦੀਜਹੁ ਹਯਾਂ ਪਹੁਚਾਇ।। ੧੪।।

ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮਹਿਲ ਵਿਖਾ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਪਲੰਘ ਨੂੰ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵੇ।।੧੪।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾਕੌਂ ਦੇਵ ਤਹਾਂ ਲੈ ਗਯੋ।। ਸਭ ਹੀ ਧਾਮ ਦਿਖਾਵਤ ਭਯੋ।।
ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਪੂਤ ਦਿਖਾਰਜੋ।। ਹਰਿ ਅਰਿ ਸਰ ਤਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਮਾਰਜੋ।। ੧੫।।

ਦੈਂਤ ਉਸਨੂੰ ਓਥੇ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਮਹਿਲ ਵਿਖਾਇਆ ਉਸਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਵਿਖਾਇਆ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਉਹ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ।।੧੫।।

ਚਿੱਤ੍ਰ ਦੇਵ ਕੋ ਹੇਰਤ ਭਈ।। ਪਤਿਯਾ ਡਾਰਿ ਹਾਥ ਤੈਂ ਦਈ।।
ਆਪੁ ਬਹੁਰਿ ਕਾਜੀ ਕੈ ਆਈ।। ਉਤਿ ਪਤਿਯਾ ਤਿਨ ਛੋਰਿ ਬਚਾਈ।। ੧੬।।

ਚਿਤਰਵਤ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਅਖ ਬਚਾ ਕੇ ਪੱਤਰ ਵਿਚੋਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਫਿਰ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਪਾਸ ਆ ਗਈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਅਖ ਬਚਾ ਕੇ ਪੱਤਰ ਓਥੇ ਸੁਟ ਆਈ ਸੀ।। ੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਫਿਰੰਗ ਰਾਵ ਕੀ ਮੈਂ ਸੁਤਾ ਲਜਾਵਤ ਦੇਵ ਉਠਾਇ।।
ਮੋ ਸੋ ਕਾਜ਼ੀ ਮਾਨਿ ਰਤਿ ਦੇਤ ਤਹਾਂ ਪਹੁਚਾਇ।। ੧੭।।

ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਲਿਖਿਆ ਮੈਂ ਫਿਰੰਗ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਦੈਂਤ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੁਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਛੱਡ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।।੧੭।।

ਮੈਂ ਤੁਮ ਪਰ ਅਟਕਤਿ ਭਈ ਤਾਂ ਤੇ ਲਿਖਜੋ ਬਨਾਇ।।
ਨਿਜੁ ਨਾਰੀ ਮੁਹਿ ਕੀਜੀਯੈ ਦੇਵ ਕਾਜਿਯਹਿ ਘਾਇ।। ੧੮।।

ਪਿਆਰੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪੱਤਰ ਮੈ ਲਿਖ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਤੁਸੀ ਕਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਅਪਣੀ ਪਤਣੀ ਬਣਾ ਲਵੋ।।੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਤਿਨ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਬਹੁ ਕਰੇ।। ਜਾਤੇ ਦੇਵਰਾਜ ਜੂ ਮਰੇ।।
ਬਹੁਰਿ ਕਾਜਿਯਹਿ ਪਕਰਿ ਮੰਗਾਯੋ।। ਮੁਸਕ ਬਾਂਧਿ ਦਰਿਯਾਇ ਡੁਬਾਯੋ।। ੧੯।।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਜੰਤਰ ਮੰਤਰ ਕੀਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੈਂਤ ਮਰ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆਂਦਾ ਤੇ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ।।੧੯।।

ਬਹੁਰੋ ਤੌਨ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੌ ਬਰਿਯੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗਨ ਕਰਿਯੋ।।
ਦੇਵਰਾਜ ਮੰਤ੍ਰਨ ਸੌਂ ਜਾਰਯੋ।। ਤਾ ਪਾਛੇ ਕਾਜੀ ਕੌ ਮਾਰਯੋ।। ੨੦।।

ਫਿਰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲਾ ਦੇਵਰਾਜ ਨੂੰ ਮੰਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾੜਿਆ ਫਿਰ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ।। ੨੦।।

ਜੋ ਚਤੁਰਾ ਚਿਤ ਚਰਿਤ ਬਨਾਯੋ।। ਮਨ ਮੌਂ ਚਹਯੋ ਵਹੈ ਪਤਿ ਪਾਯੋ।।
ਦੇਵ ਰਾਜ ਕੌ ਆਦਿ ਜਰਾਇਸ।। ਤਾ ਪਾਛੇ ਕਾਜੀ ਕਹ ਘਾਇਸ।। ੨੧।।

ਉਸ ਚਤਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜੋ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਪਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਸਾੜਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ।।੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਕੋ ਭਰਤਾ ਕਿਯੋ. ਚਤੁਰਾ ਚਰਿਤ ਸੁਧਾਰਿ।।
ਮਨ ਮਾਨਤ ਕੋ ਬਰੁ ਬਰਯੋ ਦੇਵ ਕਾਜਿਯਹਿ ਮਾਰਿ।। ੨੨।। ੧।।

ਚਤੱਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।।੨੨।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਪੈਤਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੩੫॥੨੬੯੨॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਪੈਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੩੫॥੨੬੯੨॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਛੱਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਭਰਮਰਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ॥ ਧਰਮ ਛੇਤ੍ਰ ਕੁਰਛੇਤ੍ਰ ਕੋ ਰਥ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨ੍ਰਿਪ ਏਕ॥
ਬਾਜ ਰਾਜ ਸੰਪਤਿ ਸਹਿਤ ਜੀਤੇ ਜੁੱਧ ਅਨੇਕ॥ ੧॥

ਧਰਮ ਖੇਤਰ ਕੋਰੋਕਸ਼ੇਤਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬਚਿਤਰ ਰਥ ਨਾਮੀ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਅਪਣੇ ਘੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਧਨ ਸਹਿਤ ਅਨੇਕਾਂ ਯੁੱਧ ਜਿਤੇ ਸਨ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਭ੍ਰਮਰ ਮਤੀ ਤਾਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ॥ ਜਨੁਕ ਚੰਦ੍ਰ ਕੌ ਚੀਰਿ ਨਿਕਾਰੀ॥
ਜੋਬਨ ਜੇਬ ਅਧਿਕ ਤਿਹ ਸੋਹੈ॥ ਸੁਰ ਨਰ ਨਾਗਿ ਭੁਜੰਗਨ ਮੋਹੈ॥ ੨॥

ਉਸਦੀ ਰਾਣੀ ਭਰਮਰਕਲਾ ਏਨੀਂ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਵਿਚੋਂ ਕਢੀ ਹੋਵੇ। ਉਸਦਾ ਦਿਲਕਸ਼ ਜੋਬਨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਗਾਂ ਆਦਿ ਸਭ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹਣ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੨॥

ਭੱਦ੍ਰ ਭਵਾਨੀ ਇਕ ਸੰਨਜਾਸੀ॥ ਜਾਨੁਕ ਆਪੁ ਗੜ੍ਹਜੋ ਅਬਿਨਾਸੀ॥
ਰਾਨੀ ਲਖ੍ਯੋ ਜਬੈ ਅਭਿਮਾਨੀ॥ ਨਿਰਖਿ ਰੂਪ ਹ੍ਵੈ ਗਈ ਦਿਵਾਨੀ॥ ੩॥

ਭਦਰ ਭਵਾਨੀ ਨਾਮੀ ਇਕ ਸੰਨਿਆਸੀ ਵੀ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪ ਘੜਿਆ ਹੋਵੇ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਅਭਿਮਾਨੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਦੀ ਦੀਵਾਨੀ ਹੋ ਗਈ॥੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭੱਦ੍ਰ ਭਵਾਨੀ ਕੇ ਭਵਨ ਦੀਨੀ ਸਖੀ ਪਠਾਇ॥
ਭਵਨ ਬੁਲਾਯੋ ਭੱਦ੍ਰ ਕਰ ਭ੍ਰਮਰਕਲਾ ਸੁਖ ਪਾਇ॥ ੪॥

ਭਦਰ ਭਵਾਨੀ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸੁਖ ਸਹਿਤ ਅਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ॥੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਸੁਨਤ ਭਵਾਨੀ ਭੱਦ੍ਰ ਬਚਨ ਤਹ ਆਇਯੋ॥

ਭ੍ਰਮਰਕਲਾ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਰਖਿ ਸੁਖ ਪਾਇਯੋ।।
ਨਾਥ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਰਹੌ ਸਦਾ ਸੁਖ ਮੰਗਹੀ।।
ਹੋ ਆਜੁ ਸਭੇ ਦੁਖ ਬਿਸਰੇ ਨਿਰਖਤ ਅੰਗ ਹੀ।। ੫।।

ਭਦਰ ਭਵਾਨੀ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭਰਮਰਕਲਾ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ।।ਭਰਮਰਕਲਾ ਕਹਿਣ ਲਗੀ, 'ਹੇ ਨਾਥ, ਤੁਸੀ ਸੁਖੀ ਵਸੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਭਲਾਈ ਮੰਗਦੀ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਜ ਮੇਰੇ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।।੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭ੍ਰਮਕਲਾ ਤਾਕੋ ਨਿਰਖਿ ਬਿਸਰੇ ਸ਼ੋਕ ਅਪਾਰ।।
ਮੋਦ ਬਢਜੋ ਤਨ ਮੈ ਘਨੋ ਸੁਖੀ ਕਰੇ ਕਰਤਾਰ।। ੬।।

ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਭਰਮਰਕਲਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤਨ ਮਨ ਖਿੜ ਗਿਆ।।੬।।

ਡਾਰੇ ਸਾਰੀ ਨੀਲ ਕੀ ਓਟ ਅਚੂਕ ਚੁਕੈਨ।।
ਲਗੇਂ ਅਟਿਕ ਠਾਢੇ ਰਹੈਂ ਬਡੇ ਬਿਰਹਿਯਾ ਨੈਨ।। ੭।।

ਇਹ ਨੈਣ ਸੰਘਣੇਂ ਪਰਦੇ ਪਿਛੇ ਲੁਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਦ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਲਗ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਆਕਲ ਨੈਣ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।।੭।।

ਛੰਦ।। ਪ੍ਰਥਮ ਬਿਰਹ ਹਮ ਬਰੇ ਮੂੰਡ ਅਪਨੌ ਮੂੰਡਾਯੋ।।
ਬਹੁਰਿ ਬਿਰਹਿ ਕੇ ਬਰੇ ਜਟਨ ਕੋ ਸੀਸ ਰਖਾਯੋ।।
ਧੂਰਿ ਸੀਸ ਮੇਂ ਡਾਰਿ ਅਧਿਕ ਜੋਗੀਸ ਕਹਾਏ।।
ਜਬ ਤੇ ਬਨ ਕੌ ਗਏ ਬਹੁਰਿ ਪੁਰ ਮਾਝ ਨ ਆਏ।। ੮।।

ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀ ਬਿਰਹਾ ਨੂੰ ਵਰਿਆ ਅਤੇ ਅਪਣਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨਵਾ ਦਿਤਾ। ਫਿਰ ਬਿਰਹਾ ਨੂੰ ਵਰਿਆ ਤਾਂ ਸਿਰ ਤੇ ਜਟਾਂ ਰਖ ਲਈਆਂ। ਫਿਰ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਿਟੀ ਪਾਕੇ ਯੋਗੀ ਕਹਾਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਐਸੇ ਗਏ ਕਿ ਦੁਬਾਰਾ ਨਗਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਏ।।੮।।

ਛੰਦ।। ਪ੍ਰਥਮ ਅੱਤ੍ਰ ਰਿਖਿ ਭਏ ਬਰੀ ਅਨਸੂਆ ਜਿਨਹੂੰ।।
ਬਹੁਰਿ ਰਾਮਜੂ ਭਏ ਕਰੀ ਸੀਤਾ ਤ੍ਰਿਯ ਤਿਨਹੂੰ।।
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਕਰੀ ਸੋਲਹ ਸੈ ਨਾਰੀ।।

ਤ੍ਰਿਯਾ ਪੁਰਖ ਕੀ ਰੀਤਿ ਜਗਤ ਜਗਤੇਸ਼ ਬਿਥਾਰੀ।। ੯।।

ਪਹਿਲਾ ਅਤਰ ਰਿਸ਼ੀ ਹੋਇਆ ਜਿਸਨੇ ਅਨਸੂਆ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਸੀਤਾ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸੋਲਾ ਸੈ ਨਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰੀਤ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੇ ਚਲਾਈ ਹੈ।।੯।।

ਛੰਦ।। ਸੁਨਤ ਚਤੁਰਿ ਕੋ ਬਚਨ ਚਤੁਰ ਰੀਝਯੋ ਸੰਨਯਾਸੀ।।
ਹਾਵ ਭਾਵ ਕਰਿ ਬਹੁਤ ਬਿਹਸਿ ਇਕ ਗਾਥ ਪ੍ਰਕਾਸੀ।।
ਸੁਨੁ ਸੁੰਦਰਿ ਤਵ ਰੂਪ ਅਧਿਕ ਬਿਧਿ ਆਪੁ ਬਨਾਯੋ।।
ਹੋ ਤਾਤੇ ਹਮਰੋ ਚਿੱਤ ਤੁਮੈਂ ਲਖਿ ਅਧਿਕ ਲੁਭਾਯੋ।। ੧੦।।

ਉਸ ਚਤਰ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਉਹ ਸੰਨਿਆਸੀ ਰੀਝ ਪਿਆ। ਬੜੇ ਹਾਵ ਭਾਵ ਵਿਖਾ ਕੇ ਹਸਦਿਆ ਹੋਇਆਂ ਉਸ ਇਕ ਗਲ ਕਹੀ, "ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ ਤੁਹਾਡਾ ਰੂਪ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੇ ਆਪ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ"।।੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭ੍ਰਮਰਕਲਾ ਏ ਬਚਨ ਕਹਿ ਤਾਕੇ ਸਤਹਿ ਟਰਾਇ।।
ਬਹੁਰਿ ਭੋਗਿ ਤਾਸੋਂ ਕਰਯੌ ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸੁਖ ਪਾਇ।। ੧੧।।

ਭਰਮਰਕਲਾ ਨੇ ਉਸ ਵਲ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੋਹਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ।।੧੧।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਚੁੰਬਨ ਕਰੇ ਆਸਨ ਕਰੇ ਅਨੇਕ।।
ਰਹਿ ਮਾਨੀ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿ ਕੈ ਸ਼ੋਕਿ ਨ ਰਹਿਯੋ ਏਕ।। ੧੨।।

ਅਨੇਕ ਚੁੰਮਣ ਅਤੇ ਆਸਣ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਭ ਦੁਖ ਭੁਲ ਕੇ ਅਪਣੀ ਮਰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ।।੧੨।।

ਰਥ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਰਾਜਾ ਤਹਾਂ ਤੁਰਤ ਪਹੁੰਚਯੋ ਆਇ।।
ਭੇਦ ਸੁਨਤ ਰਾਨੀ ਡਰੀ ਚਿਤ ਮੈ ਅਧਿਕ ਲਜਾਇ।। ੧੩।।

ਤਦ ਬਚਿਤਰ ਰਥ ਰਾਜਾ ਤੁਰੰਤ ਆ ਗਿਆ।।ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਡਰੀ।।੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਦੇਗ ਬਿਖੈ ਤਾਕੋ ਬੈਠਾਰਯੋ।। ਸਭ ਹੀ ਮੂੰਦਿ ਰੌਜਨਹਿ ਡਾਰਯੋ।।
ਪੈਠਨ ਪਵਨ ਨ ਤਾਮੈ ਪਾਵੈ।। ਬੂੰਦ ਬਾਰਿ ਤਿਹ ਬੀਚ ਨ ਜਾਵੈ।। ੧੪।।

ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੂੰ ਦੇਗ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਸਾਰੇ ਛੇਕ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਤਾਕਿ ਹਵਾ ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ।।੧੪।।

ਜਿਵਰਨ ਸੌਂ ਤਿਹ ਦ੍ਰਿੜ ਗਹਿ ਲਯੋ।। ਬਹੁਰੋ ਰਾਖਿ ਨਦੀ ਮੈ ਦਯੋ।।
ਬਾਂਧਿ ਤੂੰਬਰੀ ਤਾ ਪਰ ਲੀਨੀ।। ਜਾਤੇ ਜਾਇ ਦੇਗ ਸੋ ਚੀਨੀ।।੧੫।।

ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਰਸਿਆ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਰਖ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਉਤੇ ਇਕ ਤੂੰਬੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਤਾਕਿ ਦੇਗ ਪਛਾਣੀ ਜਾ ਸਕੇ।।੧੫।।

ਤਬ ਲੌ ਰਾਵ ਤਹਾਂ ਗਯੋ ਆਈ।। ਉਠਿ ਰਾਨੀ ਅਤਿ ਕਰੀ ਬਡਾਈ।।
ਜੋ ਤੁਮ ਭੂਪ ਅਚੂਕ ਕਹਾਵੋ।। ਯਾ ਤੁਮਰੀ ਕਹ ਬਿਸਿਖ ਲਗਾਵੋ।।੧੬।।

ਤਦ ਰਾਜਾ ਓਥੇ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨਚੀ ਹੋ ਤਾਂ ਤੂੰਬੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰੋ।।੧੬।।

ਤਬ ਰਾਜਾ ਤਿਹ ਤੀਰ ਲਗਾਯੋ।। ਭਦਰ ਭਵਾਨੀ ਅਤਿ ਡਰ ਪਾਯੋ।।
ਮੋਕਹ ਆਜੁ ਰਾਵ ਯਹ ਲੈਹਿਹੈ।। ਜਾਨੋ ਕਹਾ ਕੋਪ ਕਰਿ ਕਹਿਹੈ।।੧੭।।

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਦਰ ਭਵਾਨੀ ਬਹੁਤ ਡਰਿਆ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਅਜ ਰਾਜਾ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀ ਕੀ ਕਹੇਗਾ।।੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਰਾਜਾ ਹਰਖਤ ਭਯੋ ਤੁਮਰੀ ਤੀਰ ਲਗਾਇ।।
ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਰਾਨੀ ਕਹਜੋ ਮੁਖ ਤੇ ਮੋਦ ਬਢਾਇ।। ੧੮।।

ਤੂੰਬੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰਕੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ "ਧੰਨ ਹੋ ਧੰਨ ਹੋ" ਕਹਿਣ ਲਗ ਪਈ।।੧੮।।

ਤਬ ਰਾਜਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੇ ਗਯੋ ਸਕਜੋ ਭੇਦ ਨਹਿ ਚੀਨ।।
ਇਹ ਛਲੇ ਸੌਂ ਛੈਲੀ ਛਲਜੋ ਰਾਨੀ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਬੀਨ।। ੧੯।।

ਤਦ ਰਾਜਾ ਅਪਣੇ ਮਹਿਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਚਤਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲ ਕਰਕੇ ਛਲ ਲਿਆ।।੧੯।।

ਪ੍ਰਥਮ ਭੋਗ ਤਾਸੋ ਕਰਜੋ ਬਹੁਰਿ ਦੇਗ ਮੈ ਡਾਰਿ।।
ਪੁਨਿ ਬਚਿਤ੍ਰਰਥ ਕੋ ਛਰਜੋ ਐਸੋ ਚਰਿਤ ਸੁਧਾਰਿ।। ੨੦।।

ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਗ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ।।ਫਿਰ ਚਲਿੱਤਰ

ਕਰਕੇ ਰਾਜਾ ਬਚਿਤਰ ਰਥ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ।।੨੦।।

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰਥਮ ਤੀਰ ਤੁੱਮਰਹਿ ਲਗਵਾਯੋ।। ਬਹੁਰਿ ਭਵਾਨੀ ਭੱਦ੍ਰ ਡਰਾਇਯੋ।।
ਬਹੁਰਿ ਦੇਗ ਤੇ ਕਾਢਿ ਮੰਗਾਯੋ।। ਪੁਨਿ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾਸੌ ਕੇਲ ਕਮਾਯੋ।। ੨੧।।

ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰਬੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਭਵਾਨੀ ਭਦੱਰ ਨੂੰ ਡਰਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਦੇਗ ਵਿਚੋਂ ਕਢਵਾ ਕੇ ਮੰਗਵਾਇਆ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ।।੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਛਲਿ ਰਾਵ ਕੋ ਤਾਸੋਂ ਕੇਲ ਕਮਾਇ।।
ਬਹੁਰਿ ਭਵਾਨੀ ਭੱਦ੍ਰ ਕੌ ਦੀਨੋ ਧਾਮ ਪਠਾਇ।। ੨੨।। ੧।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਲ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਭਦਰ ਭਵਾਨੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ।।੨੨।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਛੱਤੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੩੬।।੨੭੧੪।।ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਛਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੩੬।।੨੭੧੪।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਸੈਂਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਦਰੋਪਤੀ ਅਰਜਨ

ਦੋਹਰਾ।। ਮਛਲੀ ਬੰਦਰ ਕੋ ਰਹੈ ਦ੍ਰੁਪਦ ਦੇਵ ਬਡਭਾਗ।।
ਸੂਰਬੀਰ ਜਾਕੇ ਸਦਾ ਰਹੈਂ ਚਰਨ ਸੋਂ ਲਾਗ।। ੧।।

ਮਛਲੀਬੰਦਰ ਵਿਚ ਇਕ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਦਰੁਪਦ ਦੇਵ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧੇ ਸਦਾ ਹੀ ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਤਿਨਿਕ ਜਗਜਕੋ ਬਜੋਤ ਬਨਾਯੋ।। ਸਭ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੌ ਧਾਮ ਬੁਲਾਯੋ।।
ਖਾਨ ਪਾਨ ਤਿਨ ਕੋ ਬਹੁ ਦੀਨੋ।। ਤਿਨਕੇ ਮੋਹਿ ਚਿੱਤ ਕੋ ਲੀਨੋ।। ੨।।

ਉਸ ਨੇ ਯਗ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਕੇ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲਿਆ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੌਨ ਅਨਲ ਕੀ ਆਂਚ ਤੇ ਨਿਕਸੀ ਸੁਤਾ ਅਪਾਰ।।

ਨਾਮ ਦ੍ਰੌਪਤੀ ਤਵਨ ਕੋ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਧਰਜੋ ਬਿਚਾਰ।। ੩।।

ਉਸ ਯਗ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕੰਨਿਆਂ ਨਿਕਲੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਦਰੋਪਤੀ ਰਖ ਦਿੱਤਾ।।੩।।

ਤਾਂ ਪਾਛੇ ਬਿਧਨੈ ਦਯੋ ਧ੍ਰਿਸ਼ਟਦੁਮਨ ਸੁਤ ਏਕ।।
ਦ੍ਰੋਣਚਾਰਜ ਕੇ ਛੈ ਨਿਮਿਤ ਜੀਤਨ ਜੁੱਧ ਅਨੇਕ।। ੪।।

ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧ੍ਰਿਸ਼ਟਦਮਨ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਪੁਤਰ ਦਰੋਨਾਂਚਾਰੀਆ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਅਤੇ ਜੰਗਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤਣ ਲਈ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ।।੪।।

ਚੌਪਈ।। ਜੋਬਨ ਜਬੈ ਦ੍ਰੌਪਤੀ ਭਯੋ।। ਨਿਜ ਜਿਯ ਮੈ ਅਸ ਠਾਟ ਠਟਯੋ।।
ਐਸੋ ਕਛੂ ਸੁਯੰਬਰ ਕਰੌ।। ਜਾਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਪਤਿ ਬਰੌ।। ੫।।

ਜਦ ਦ੍ਰੌਪਤੀ ਜਵਾਨ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਕ ਸੂਰਬੀਰ ਪਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ।।੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਏਕ ਮੱਛ ਕੋ ਊਪਰ ਬਧਜੋ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਤੇਲ ਡਾਰਿ ਤਰ ਦਿਜੋ ਕਰਾਹ ਚੜ੍ਹਾਇਕੈ।।
ਛਾਹ ਹੇਰ ਜੋ ਇਹ ਚਖ ਦੱਛਿਨ ਮਾਰਿਹੈ।।
ਹੋ ਸੋ ਨਰ ਹਮਰੇ ਸਾਥ ਸੁ ਆਇ ਬਿਹਾਰਿ ਹੈ।। ੬।।

ਇਕ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਉਪਰ ਟੰਗ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਥੱਲੇ ਤੇਲ ਦਾ ਕੜਾਇਆ ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਮਛੀ ਦੀ ਸੱਜੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਤੀਰ ਮਾਰੇ, ਉਹ ਮਰਦ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਵਿਆਹ ਰਚਾਵੇ।।੬।।

ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਏਸਨ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਮੱਛ ਅੱਛ ਸਰ ਮਾਰੋ ਧਨੁਖ ਚੜ੍ਹਾਇਕੈ।।
ਡੀਮ ਡਾਮ ਕਰਿ ਤਾਕੋ ਬਿਸਿਖ ਬਗਾਵਹੀਂ।।
ਹੋ ਲਗੈ ਨ ਤਾਕੋ ਚੋਟ ਬਹੁਰਿ ਫਿਰਿ ਆਵਹੀਂ।। ੭।।

ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਬੁਲਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿਆ ਕਿ ਕਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਮੱਛੀ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਤੀਰ ਮਾਰੋ। ਸਾਰੇ ਨਾਪ ਤੋਲ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਲਗੇ ਪਰ ਉਸ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਤੀਰ

ਨ ਵਜਦਾ ਅਤੇ ਵਾਪਿਸ ਥਲੇ ਆ ਡਿੰਗਦਾ।।੭।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਕਰੈ ਡੀਮ ਡਾਮੈ ਬਡੇ ਸੂਰ ਧਾਵੈਂ। ਲਗੈ ਬਾਨ ਤਾਕੋ ਨ ਰਾਜਾ ਲਜਾਵੈਂ।।
ਚਲੈਂ ਨੀਚ ਨਾਰੀਨ ਕੈ ਭਾਂਤਿ ਐਸੀ।। ਮਨੋ ਸੀਲਵੰਤੀ ਸੁ ਨਾਰੀ ਨ ਵੈਸੀ।। ੮।।

ਵਡੇ ਵਡੇ ਸੂਰਮੇਂ ਬੜੀ ਆਕੜ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਤੀਰ ਨ ਵਜਣ ਕਾਰਨ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋ ਕੇ ਵਾਪਿਸ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੜਾ ਨੀਚ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੰਘਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸ਼ਰਮੀਲੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੰਘਦੀਆਂ।। ੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਐਂਡੇ ਬੈਂਡੇ ਹ੍ਵੈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਚੋਟ ਚਲਾਵੈਂ ਜਾਇ।।
ਤਾਂਹਿ ਬਿਸਿਖ ਲਾਗੇ ਨਹੀਂ ਸੀਸ ਰਹੈ ਨਿਹੁਰਾਇ।। ੯।।

ਉਹ ਬੜੇ ਟੇਢੇ ਮੇਢੇ ਹੋ ਕੇ ਮਛੀ ਉਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ। ਮਛੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਵਜਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿਰ ਸੁਟ ਕੇ ਵਾਪਿਸ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।।੯।।

ਬਿਸਿਖ ਬਗਾਵੈ ਕੋਪ ਕਰਿ ਤਾਹਿ ਨ ਲਾਗੇ ਘਾਇ।।
ਖਿਸਲਿ ਕਰਾਹਾ ਤੇ ਪਰੈਂ ਜਰੈਂ ਤੇਲ ਮੈ ਜਾਇ।। ੧੦।।

ਕਈ ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਤੀਰ ਮਛੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੱਜਦਾ, ਪਰ ਤਿਲਕ ਕੇ ਕੜਾਹੇ ਵਿਚ ਡਿਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।।੧੦।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।।

ਪਰੇ ਤੇਲ ਮੈ ਭੂਜਿ ਕੈ ਭਾਂਤਿ ਐਸੀ।। ਬਰੇ ਜਯੋਂ ਪਕਾਵੈ ਮਹਾਂ ਨਾਰਿ ਜੈਸੀ।।
ਕੋਊ ਬਾਨ ਤਾਕੋ ਨਹੀਂ ਬੀਰ ਮਾਰੈਂ।। ਮਰੇ ਲਾਜ ਤੇ ਰਾਜ ਧਾਮੈ ਸਿਧਾਰੈਂ।। ੧੧।।

ਉਹ ਤੇਲ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁਜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪਕੌੜੇ ਤਲ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ। ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਤਾਂ ਤੀਰ ਚਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਲਜੱਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।।੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਧਿਕ ਲਜਤ ਭੂਪਤਿ ਭਏ ਤਾਂਕੌ ਬਾਨ ਚਲਾਇ।।
ਚੋਟ ਨ ਕਾਹੂੰ ਕੀ ਲਗੀ ਸੀਸ ਰਹੇ ਨਿਹੁਰਾਇ।। ੧੨।।

ਰਾਜੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਠਿਠ ਹੋ ਗਏ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿਰ ਨੀਵੇਂ ਕਰਕੇ ਪਛਤਾ ਰਹੇ ਸਨ।।੧੨।।

ਪਰੀ ਨ ਪਜਾਰੀ ਹਾਥ ਮੈ ਮਛਹਿ ਲਗਯੋ ਨ ਬਾਨ।।

****

ਲਜਤਨ ਗ੍ਰਿਹਿ ਅਪਨੇ ਗਏ ਬਨ ਕੋ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨ।। ੧੩।।

ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਸਨ, "ਪਿਆਰੀ ਵੀ ਹੱਥ ਨ ਲਗੀ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਵੀ ਨ ਵਜਿਆ।" ਉਹ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਜੰਗਲ ਵਲ ਨਿਕਲ ਗਏ।।੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਕਥਾ ਤਹ ਭਈ।। ਉਤੈ ਕਥਾ ਪੰਡ੍ਵਨ ਪਰ ਗਈ।।
ਜਹਾਂ ਦੁਖਿਤ ਵੈ ਬਨਹਿ ਬਿਹਾਰੈਂ।। ਕੰਦ ਮੂਲ ਭੱਛੈ ਮ੍ਰਿਗ ਮਾਰੈਂ।। ੧੪।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਥਾ ਤੁਰਦੀ ਤੁਰਦੀ ਪਾਂਡਵਾਂ ਤਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੰਦ ਮੂਲ ਜਾਂ ਹਿਰਨ ਆਦਿ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਸਨ।।੧੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕੁੰਤੀ ਪੁਤ੍ਰ ਬਿਲੋਕਿ ਕੈ ਐਸੇ ਕਹਿਜੋ ਸੁਨਾਇ।।
ਮਤਸ ਦੇਸ ਮੈ ਬਨ ਘਨੋ ਤਹੀ ਬਿਹਾਰੈਂ ਜਾਇ।। ੧੫।।

ਕੁੰਤੀ ਪੁਤਰਾਂ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮਤਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸੰਘਣੇਂ ਜੰਗਲ ਹਨ, ਓਥੇ ਜਾਕੇ ਰਿਹਾ ਜਾਵੇ।।੧੫।।

ਚੌਪਈ।। ਪਾਂਡਵ ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਜਬ ਭਏ।। ਮਤਸ ਦੇਸ ਦੀ ਓਰ ਸਿਧਏ।।
ਜਹਾਂ ਸੁਯੰਬਰ ਦ੍ਰੂਪਦ ਰਚਾਯੋ।। ਸਭ ਭੂਪਨ ਕੋ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ।।੧੬।।

ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਗਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਤਾਂ ਮਤਸ ਦੇਸ਼ ਵਲ ਚਲ ਪਏ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਦ੍ਰੌਪਤ ਨੇ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਭ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।।੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਹਾਂ ਸੁਯੰਬਰ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਰਚਜੋ ਕਰਾਹ ਤਪਾਇ।।
ਤਹੀ ਜਾਇ ਠਾਢੋ ਭਯੋ ਧਨੀ ਧਨੰਜੈ ਰਾਇ।। ੧੭।।

ਜਿਥੇ ਕੜਾਹਾ ਤਪਾ ਕੇ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਦਾ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਵੀਰ ਅਰਜਨ ਓਥੇ ਜਾ ਖੜਾ ਹੋਇਆ।।੧੭।।

ਦੋਊ ਪਾਵ ਕਰਾਹ ਪਰ ਰਾਖਤ ਭਯੋ ਬਨਾਇ।।
ਬਹੁਰਿ ਮੱਛ ਕੀ ਛਾਂਹ ਕਹ ਹੇਰਜੋ ਧਨੁਖ ਚੜ੍ਹਾਇ।। ੧੮।।

ਉਸਨੇ ਸੰਭਲ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਪੈਰ ਕੜਾਹੇ ਉਤੇ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਨੂੰ ਲਭ ਕੇ ਧਨੁਸ਼ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ।।੧੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਕੋਪਿ ਕੁਵੰਡ ਚੜਾਇਕੈ ਪਾਰਥ ਮੱਛ ਕੌ ਦੱਛਿਨ ਪੱਛ ਨਿਹਾਰਜੋ।।

ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਪ੍ਰੰਤਚਹਿ ਆਨ ਮਹਾਂ ਕਰਿ ਕੈ ਅਭਿਮਾਨ ਹਕਾਰਜੋ।।
ਖੰਡਨ ਕੈ ਰਨ ਮੰਡਨ ਜੇ ਬਲਵੰਡਨ ਕੋ ਸਭ ਪੌਰਖ ਹਾਰਜੋ।।
ਯੌ ਕਹਿ ਬਾਨ ਤਜਜੋ ਤਜਿ ਕਾਨਿ ਘਨੀ ਰਿਸਿ ਠਾਨਿ ਤਕਜੋ ਤਿਹ ਮਾਰਜੋ।। ੧੯।।

ਅਰਜਨ ਨੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਧਨੁਸ਼ ਚੜਾਇਆ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਦੇ ਦਖਣੀ ਭਾਗ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਕੰਨ ਤਕ ਡੋਰੀ ਖਿੱਚ ਕੇ ਉਹ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਯੋਧਾ ਵੀਰ ਉਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਰ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੜੇ ਡੂੰਘੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰਕੇ ਉਸ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੧੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਾਰਥ ਧਨੁ ਕਰਖਤ ਭਏ ਬਰਖੇ ਫੂਲ ਅਨੇਕ।।
ਦੇਵ ਸਭੈ ਹਰਖਤ ਭਏ ਹਰਖਜੋ ਹਠੀ ਨ ਏਕ।। ੨੦।।

ਅਰਜਨ ਦੇ ਧਨੁਸ਼ ਦੀ ਟੰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋਈ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ ਹੋਏ। ਪਰ ਉਥੇ ਬੈਠਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹਠੀ ਸੂਰਮਾ ਖੁਸ਼ ਨ ਹੋਇਆ।।੨੦।।

ਚੌਪਈ।। ਯਹ ਗਤਿ ਦੇਖਿ ਬੀਰ ਰਿਸ ਭਰੇ।। ਲੈ ਲੈ ਹਥਿ ਹਥਿਯਾਰਨ ਪਰੇ।।
ਯਾ ਜੁਗਿਯਹਿ ਜਮ ਲੋਕ ਪਠੈਹੈਂ।। ਐਚਿ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਕੈਹੈਂ।। ੨੧।।

ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰ ਗਏ ਅਤੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਟੁਟ ਪਏ। ਉਹ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਸ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਅਸੀਂ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ।।੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਬ ਪਾਰਥ ਕੇਤੇ ਕਟਕ ਕਾਟੇ ਕੋਪ ਬਢਾਇ।।
ਕੇਤੇ ਕਟਿ ਡਾਰੇ ਕਟਿਨ ਕਾਟੇ ਕਰੀ ਬਨਾਇ।। ੨੨।।

ਫਿਰ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਬਾਣਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵੱਢ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਨੂੰ ਕਟ ਦਿੱਤਾ।।੨੨।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਕਿਤੇ ਛੱਤ੍ਰਿ ਛੇਕੇ ਕਿਤੇ ਛੈਲ ਛੋਰੇ।। ਕਿਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀਨ ਕੇ ਛੱਤ੍ਰ ਤੋਰੇ।।
ਕਿਤੇ ਹਾਂਕਿ ਮਾਰੇ ਕਿਤੇ ਮਾਰਿ ਡਾਰੇ।। ਚਹੂੰ ਓਰ ਬਾਜੇ ਸੁ ਮਾਰੂ ਨਗਾਰੇ।। ੨੩।।

ਕਿਤੇ ਛਤਰ ਫਟ ਗਏ, ਕਿਤੇ ਬਾਂਕੇ ਜਵਾਨ ਡਿਗ ਪਏ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਛਤਰਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਛਤਰ ਟੁਟ ਗਏ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਮਾਰੂ ਜੰਗੀ ਵਾਜਾ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੨੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਨ ਵਰਤਜਨ ਨਿਰਵਰਤ ਕੈ ਅਬਲਾ ਲਈ ਉਠਾਇ।।

ਡਾਰਿ ਕਾਂਪਿ ਧ੍ਰਜ ਰਥ ਲਈ ਬਹੁ ਬੀਰਨ ਕੋ ਘਾਇ।। ੨੪।।

ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਹਟਾ ਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਚੁਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਰਥ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ।।੨੪।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਕਿਤੀ ਬਾਂਹ ਕਾਟੇ ਕਿਤੇ ਪਾਵ ਤੋਰੇ।। ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਸੋਡੀਨ ਕੇ ਛੱਤ੍ਰ ਛੋਰੇ।।
ਕਿਤੇ ਪੇਟ ਫਾਟੇ ਕਿਤੇ ਠੌਰ ਮਾਰੇ।। ਗਿਰੇ ਭਾਂਤਿ ਐਸੀ ਸੁ ਮਾਨੋ ਮਨਾਰੇ।। ੨੫।।

ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵੱਢ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿੰਨਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰ ਤੋੜ ਦਿਤੇ। ਮਹਾਨ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਛਤਰ ਉਡਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਢਿੱਡ ਪਾਟ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਓਥੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਮੁਨਾਰੇ ਡਿਗ ਰਹੇ ਹੋਣ।।੨੫।।

ਚੌਪਈ।। ਦਸ ਹਜਾਰ ਹੈਵਰ ਹਨਿ ਡਾਰਜੋ।। ਬੀਸ ਹਜਾਰ ਹਾਥਯਹਿ ਮਾਰਜੋ।।
ਏਕ ਲੱਛ ਰਾਜਾ ਰਥ ਘਾਯੋ।। ਬਹੁ ਪੈਦਲ ਜਮ ਧਾਮ ਪਠਾਯੋ।। ੨੬।।

ਦਸ ਹਜਾਰ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਵੀਹ ਹਜਾਰ ਹਾਥੀ ਵੱਢ ਦਿੱਤੇ। ਇਕ ਲਖ ਰਾਜੇ ਰਥਾਂ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਪੈਦਲਾਂ ਸਮੇਤ ਜਮਲੋਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤੇ ਗਏ।।੨੬।।

ਦ੍ਰੋਣਜ ਦ੍ਰੋਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਭੂਰ ਸ੍ਰਵਾ ਕੁਰਰਾਇ।।
ਅਮਿਤ ਸੰਗ ਸੈਨਾ ਲਏ ਸਭੈ ਪਹੂੰਚੇ ਆਇ।। ੨੭।।

ਦਰੋਣ ਪੁਤਰ, ਦਰੋਣਾਚਾਰੀਆ, ਕਰਣ, ਭੂਰੀਸ਼ਿਵਾ ਆਦਿ ਚੀਕਦੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਏ।।੨੭।।

ਸਵੈਯਾ।। ਯਾ ਦ੍ਰੁਪਦਾ ਤੁਮਤੇ ਸੁਨੁ ਰੇ ਸਠ ਜੀਤਿ ਸੁਯੰਬਰ ਮੈ ਹਮ ਲੇਹੈ।।
ਸਾਂਗਨ ਸੂਲਨ ਸੈਥਿਨ ਸੋ ਹਨਿਕੈ ਤੁਹਿ ਕੋ ਜਮ ਧਾਮ ਪਠੈਹੈ।।
ਡਾਰਿ ਰਥੋਤਮ ਮੈ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਕਤ ਭਾਜਤ ਹਥ ਜੜ ਜਾਨ ਨ ਦੈਹੈ।।
ਏਕ ਨਿਦਾਨ ਕਰੈ ਰਨ ਮੈ ਕਿਧੋ ਪਾਰਥ ਹੀ ਕਿ ਦ੍ਰਜੋਧਨ ਹ੍ਵੈਹੈ।।੨੮।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਸੁਣ, ਇਹ ਦਰੋਪਤੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਵੰਬਰ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਲਵਾਂਗੇ, ਪਰ ਬਰਛੇ, ਭਾਲੇ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਮ ਲੋਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਤੂੰ ਰੱਥ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਬਿਠਾ ਕੇ ਕਿਥੇ ਭਜ ਰਿਹਾ ਏਂ, ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਭਜਣ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗੇ। ਹੁਣ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਛਡਾਂਗੇ ਕਿ ਜਾਂ ਅਰਜਨ ਜਾਂ ਦੁਰਯੋਧਨ ਹੀ ਬਚੂਗਾ।।੨੮।।

ਚੌਪਈ।। ਤੋ ਕਹ ਜੀਤਿ ਜਾਨ ਨਹਿ ਦੈਹੈ। ਸ੍ਰੋਨ ਸੁਹਾਨੇ ਬਾਗਨ ਹ੍ਵੈਹੈ।।

ਏਕ ਨਿਦਾਨ ਕਰੈ ਰਨ ਮਾਂਹੀ।। ਕੈ ਪਾਂਡਵ ਕੈ ਕੈਰਵ ਨਾਹੀ।। ੨੯।।

ਤੈਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿਆਂਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਲਹੂ ਨਾਲ ਰੰਗ ਦਿਆਂਗੇ। ਅਜ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਕਰਕੇ ਰਹਾਂਗੇ, ਜਾਂ ਤੇ ਫਿਰ ਅਜ ਪਾਂਡਵ ਬਚਣਗੇ ਜਾਂ ਕੌਰਵ ਬਚਣਗੇ।।੨੯।।

ਅੜਿੱਲ।। ਪ੍ਰਥਮ ਪਾਰਥ ਭਾਨੁਜ ਕੌ ਬਿਸਿਖ ਪ੍ਰਹਾਰਿਯੋ।।
ਤਾ ਪਾਛੇ ਕੁਰਿਰਾਵ ਕ੍ਵਾਂਡ ਭੇ ਮਾਰਿਯੋ।।
ਭੀਮ ਭੀਖਮਹਿ ਸਾਇਕ ਹਨੇ ਰਿਸਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਦ੍ਰੋਣ ਦ੍ਰੋਣਜਾਨੁਜ ਕੇ ਘੋਰਨ ਘਾਇਕੈ।। ੩੦।।

ਅਰਜਨ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਤੀਰ ਕਰਣ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਰਯੋਧਨ ਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। ਭੀਮ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਭੀਸ਼ਮ ਦੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ। ਜਿਹੜਾ ਦ੍ਰੋਣ ਅਤੇ ਅਸਵਥਾਮਾ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਗਿਆ।।੩੦।।

ਭੂਰ ਸ੍ਰਵਾ ਕੌ ਬਹੁਰਿ ਬਾਣ ਸੋ ਬਸਿ ਕਿਯੋ।।
ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਜਹਿ ਬਹੁਰਿ ਮੂਰਛਨਾ ਕਰਿ ਲਿਯੋ।।
ਹਠੀ ਕਰਣ ਤਬ ਧਾਯੋ ਕੋਪ ਬਢਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਤੁਮਲ ਜੁੱਧ ਰਣ ਕਿਯੋ ਸਨੰਮੁਖ ਆਇਕੈ।। ੩੧।।

ਫਿਰ ਭੂਰੀਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਚਾਰੀਆ ਨੂੰ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਦ ਹਠੀ ਕਰਣ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਤਕੜਾ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ।।੩੧।।

ਏਕ ਬਿਸਿਖ ਅਰਜੁਨ ਕੇ ਉਰ ਮੈ ਮਾਰਿਯੋ।।
ਗਿਰਜੋ ਮੂਰਛਨਾ ਧਰਨਿ ਨ ਨੈਕ ਸੰਭਾਰਿਯੋ।।
ਤਬੈ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਸਾਇਕ ਧਨੁਖ ਸੰਭਾਰਕੈ।।
ਹੋ ਬਹੁ ਬੀਰਨ ਕੌ ਦਿਯੋ ਛਿਨਿਕ ਮੌ ਮਾਰਿਕੈ।। ੩੨।।

ਇਕ ਤੀਰ ਉਸ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਨ ਸੰਭਲ ਸਕਿਆ ਤੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਡਿਗ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਦਰੋਪਤੀ ਨੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਝੱਟ ਹੀ ਕਈ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੩੨।।

ਏਕ ਬਿਸਿਖ ਭਾਨੁਜਕੇ ਉਰ ਮੈ ਮਾਰਿਯੋ।।
ਦੁਤਿਯ ਬਾਨ ਸੋ ਦੁਰਜੋਧਨਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰਿਯੋ।।
ਭੀਖਮ ਭੂਰ ਸ੍ਰਵਾਹਿ ਦ੍ਰੋਣ ਘਾਇਲ ਕਰਯੋ।।
ਹੋ ਦ੍ਰੋਣਜ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੁਸਾਸਨ ਕੋ ਸਜੰਦਨ ਹਰਯੋ।। ੩੩।।

ਇਕ ਬਾਣ ਉਸ ਕਰਣ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੂੰ ਇਕ ਅਗਨੀ ਬਾਣ ਮਾਰਿਆ। ਭੀਸ਼ਮ, ਭੂਰੀਸ਼ਿਵਾ ਅਤੇ ਦਰੋਣ ਨੂੰ ਜਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਸਵਥਾਮਾ, ਕਿਰਪਾਚਾਰੀਆ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਾਸ਼ਨ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੩੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਭੈ ਸੂਰ ਹਰਖਤ ਭਏ ਕਾਯਰ ਭਯੋ ਨ ਏਕ।।
ਮਾਚਯੋ ਪ੍ਰਬਲ ਪ੍ਰਚੰਡ ਰਣ ਨਾਚੇ ਸੁਭਟ ਅਨੇਕ।। ੩੪।।

ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਡਰਪੋਕ ਕੋਈ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਉਥੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਯੁੱਧ ਛਿੜ ਪਿਆ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇਂ ਨਚ ਉਠੇ।।੩੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਰਾਜ ਬਾਜ ਤਾਜਿਯਨ ਸੁ ਦਯੋ ਗਿਰਾਇਕੈ।।
ਸਾਜ ਬਾਜ ਸਾਜਿਯਨ ਸੁ ਗੈਨ ਫਿਰਾਇ ਕੈ।।
ਹੈ ਪਾਖਰੇ ਸੰਘਾਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰਿਕੈ।।
ਹੋ ਪੈਦਲ ਰਥੀ ਬਿਦਾਰੇ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰਿ ਕੈ।। ੩੫।।

ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਜ ਬਾਜ ਸਮੇਤ ਅਕਾਸ਼ ਵਲ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਹਥਿਆਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪੈਦਲ ਅਤੇ ਰਥ ਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ।।੩੫।।

ਚੌਪਈ।। ਪਹਰ ਏਕ ਰਾਖੇ ਅਟਕਾਈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਤਿ ਸੋ ਕਰੀ ਲਰਾਈ।।
ਗਹਿ ਧਨੁਪਾਨ ਧਨੰਜੈ ਗਾਜਯੋ।। ਤਬ ਹੀ ਸੈਨ ਕੈਰਵਨ ਭਾਜਯੋ।। ੩੬।।

ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਹਿਰ ਤਕ ਰੋਕੀ ਰਖਿਆ। ਫਿਰ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਫੜ ਕੇ ਅਰਜਨ ਗਜਿਆ ਅਤੇ ਕੌਰਵਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਭਜ ਪਈ।।੩੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਜੁੱਧ ਬਿਲੋਕਿ ਕੈ ਪਾਰਥ ਭਯੋ ਪ੍ਰਸੰਨਯ।।
ਕਹਯੋ ਆਜੁ ਤੈ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਧਰਨੀ ਤਲ ਮੈ ਧੰਨਯ।। ੩੭।।

ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਯੁੱਧ ਵੇਖ ਕੇ ਅਰਜਨ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਹੇ ਦਰੋਪਤੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਜ ਧਰਤੀ ਤੇ ਧੰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ॥੩੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਮੈ ਅਬ ਬਿਕਿ ਦਾਮਨ ਬਿਨੁ ਗਯੋ॥ ਜਨੁ ਤੈਂ ਦਾਸ ਮੋਨ ਕੋ ਲਯੋ॥
ਜੋ ਕਛੁ ਕਹੌ ਕਾਰਜ ਤਵ ਕਰਿਹੋ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਜਾਨ ਤੇ ਨੈਕੁ ਨ ਡਰਿਹੋ॥ ੩੮॥

ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਲ ਦੇ ਹੀ ਵਿਕ ਗਿਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਪਣਾ ਦਾਸ ਮੁਲ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਜੋ ਕਹੇਗੀ, ਮੈਂ ਓਹੀ ਕਾਰਜ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਰਤਾ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ॥੩੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਰੁਨ ਬਿਧਾਤੈ ਤ੍ਰ ਕਰਯੋ ਤਰਨੀ ਕੀਨੋ ਮੋਹਿ॥
ਕੇਲ ਕਰੇ ਬਿਨੁ ਜਾਤ ਲੈ ਲਾਜ ਨ ਲਾਗਤ ਤੋਹਿ॥ ੩੯॥

ਦਰੋਪਤੀ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਰਦ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ॥੩੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਾਨਾਵਲੀ ਧਨੰਜੈ ਧਾਰੀ॥ ਮੁਰਛਿਤ ਸਕਲ ਸੈਨ ਕਰਿ ਡਾਰੀ॥
ਦ੍ਰੂਪਤੀ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰਜੋ ਸੋਊ॥ ਤਾਕੋ ਦੇਖਤ ਭਯੋ ਨ ਕੋਊ॥ ੪੦॥

ਅਰਜਨ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਦ ਉਸ ਦਰੋਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨ ਵੇਖ ਸਕਿਆ॥੪੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚੁੰਬਨ ਆਸਨ ਲੈ ਘਨੇ ਰਤਿ ਮਾਨੀ ਦ੍ਰੂਪਤੀਸ॥
ਤਾ ਪਰ ਕੋਉ ਨ ਪਰ ਸਕੇ ਨਟਕਿ ਰਹੇ ਅਵਨੀਸ॥ ੪੧॥

ਅਨੇਕਾਂ ਚੁੰਮਣਾਂ ਆਸਣਾਂ ਨਾਲ ਦਰੋਪਤੀ ਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕੁਝ ਨ ਕਰ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਠਿਟਕ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ॥੪੧॥

ਜੀਤਿ ਕੈਰਵਨ ਕੇ ਦਲਹਿ ਦ੍ਰੂਪਤਿਹ ਲਯੋ ਛਿਨਾਇ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਰੇ ਹਾਰੇ ਗਏ ਧਨਜ ਧੰਨਜੈ ਰਾਇ॥ ੪੨॥

ਕੌਰਵਾਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦਰੋਪਤੀ ਨੂੰ ਖੋ ਲਿਆ। ਅਰਜਨ ਧੰਨ ਹੈ, ਉਸ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਮਾਰ ਕੇ ਹਰਾ ਦਿੱਤੇ॥੪੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਸੂਰਮਾ ਸਕਲ ਨਿਵਾਰੇ॥ ਬਚੇ ਭਾਜੇ ਭਿਰੇ ਤੇ ਮਾਰੇ॥
ਜੀਤਿ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਅਤਿ ਸੁਖ ਪਾਯੋ॥ ਤਬ ਪਾਰਥ ਗ੍ਰਿਹ ਓਰ ਸਿਧਾਯੋ॥ ੪੩॥੧॥

ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਸੁਰਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ। ਜਿਹੜੇ ਬਚ ਗਏ, ਉਹ ਭੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਭਿੜ ਪਏ, ਉਹ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਦਰੋਪਤੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਰਜਨ ਘਰ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ॥੪੩॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਸੈਂਤੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੩੭॥੨੭੫੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਸੈਂਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੩੭॥੨੭੫੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਅੱਠਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਆਭਾਵਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਆਭਾਵਤੀ ਓਡਛੇ ਰਾਨੀ॥ ਸੁੰਦਰੀ ਭਵਨ ਚੌਦਹੂੰ ਜਾਨੀ॥
ਤਾਕੌ ਅਤਿ ਹੀ ਰੂਪ ਬਿਰਾਜੈ॥ ਸੁਰੀ ਆਸੁਰਿਨਿ ਕੌ ਮਨੁ ਲਾਜੈ॥ ੧॥

ਓਡਛਾ ਦੀ ਰਾਨੀ ਆਭਾਵਤੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵਾ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ॥੧॥

ਰੂਪਮਾਨ ਤਿਹ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਜੋ॥ ਤਾਕੋ ਚੀਤਿ ਮੀਤ ਕਰਿ ਡਾਰਜੋ॥
ਵਾਕੋ ਧਾਮ ਬੁਲਾਵਨ ਕੀਨੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਆਸਨ ਦੀਨੋ॥੨॥

ਰੂਪਮਾਨ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਿੱਤਰ ਮੰਨ ਕੇ ਦਿਲ ਦੇ ਬੈਠੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ॥੨॥

ਤਾਂਹਿ ਕੇਸ ਅਰਿ ਬਕਤ੍ਰ ਲਗਾਯੋ॥ ਸਭ ਕੇਸਨ ਕੌ ਦੂਰਿ ਕਰਾਯੋ॥
ਪੁਰਖਹੁ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਰਿ ਡਾਰੀ॥ ਮਿਤ ਪਤਿ ਲੈ ਤੀਰਥਨ ਸਿਧਾਰੀ॥੩॥

ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਬਾਲ ਸਾਫ ਤੇਲ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਵਾਲ ਸਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਸਨੂੰ ਪੁਰਸ਼ ਤੋਂ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਿਤਰ ਤੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਚਲ ਪਈ॥ ੩॥

ਪਤਿ ਕੋ ਕਹੀ ਬਾਤ ਸਮੁਝਾਈ॥ ਮੋਰੀ ਹਿਯਾਂ ਬਹਿਨ ਇਕ ਆਈ॥
ਤਾਂਹਿ ਸੰਗ ਲੈ ਤੀਰਥ ਨੈਹੋ॥ ਸਭ ਹੀ ਪਾਪ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੈਹੋ॥ ੪॥

ਪਤੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਕ ਭੈਣ ਆਈ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ॥੪॥

ਅੜਿੱਲ।। ਪਤਿ ਮਿਤ ਲੈ ਕੈ ਸੰਗ ਸਿਧਾਈ ਤੀਰਥਨ।।
ਐਸ ਸਹੇਟ ਬਨਾਈ ਅਪਨੇ ਯਾਰ ਤਨ।।
ਜਬ ਪਿਯ ਲੈ ਗੰਗਾ ਮਹਿ ਨੈਹੋ ਜਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਭਗਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖਿ ਮਿਲੌਂਗੀ ਆਇਕੈ।। ੫।।

ਪਤੀ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਤੀਰਥਾਂ ਨੂੰ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦ ਪਤੀ ਗੰਗਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਭੈਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਲਾ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਪਾਸ ਰਹੂਗੀ।।੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੀਤ ਨਾਥ ਕੌ ਸੰਗ ਲੈ ਤਹੌ ਕੋ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨ।।
ਕੇਤਿਕ ਦਿਨਨ ਬਿਤਾਇਕੈ ਗੰਗ ਕਿਯੋ ਇਸਨਾਨ।। ੬।।

ਮਿਤਰ ਅਤੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦਿਨ ਬੀਤ ਜਾਣ ਤੇ ਗੰਗਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ।।੬।।

ਚੌਪਈ।। ਪਤਿ ਕੋ ਸੰਗ ਗੰਗ ਲੈ ਨ੍ਹਾਈ।। ਭਾਖਿ ਬਹਿਨਿ ਤਾਸੋ ਲਪਟਾਈ।।
ਮਨ ਮਾਨਤ ਤਿਨ ਕੇਲ ਕਮਾਯੋ।। ਮੂਰਖ ਕੰਤ ਭੇਵ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।। ੭।।

ਪਤੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਨਹਾਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਭੈਣ ਕਹਿ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਗਈ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਦਿਲ ਚਾਹਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਪਤੀ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕਿਆ।। ੭।।

ਚਿਮਟਿ ਚਿਮਟਿ ਤਾਸੋ ਲਪਟਾਈ।। ਮਨ ਮਾਨਤ ਤ੍ਰਿਯ ਕੇਲ ਕਮਾਈ।।
ਦਿਨ ਦੇਖਤ ਤ੍ਰਿਯ ਕੇਲ ਕਮਾਯੋ।। ਮੂਰਖ ਕੰਤ ਭੇਵ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।। ੮।।

ਚੰਬੜ ਚੰਬੜ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਪਤੀ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕਿਆ।।੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮਨ ਮਾਨਤ ਕੇ ਮਾਨਿ ਰਤਿ ਦੀਨੋ ਜਾਰ ਉਠਾਇ।।
ਮੁਖ ਬਾਏ ਮੂਰਖ ਰਹਯੋ ਭੇਦ ਨ ਸਕਿਯੋ ਪਾਇ।। ੯।। ੧।।

ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਤੀ ਮੂੰਹ ਪਾੜ ਪਾੜ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੯।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਅੱਠਤੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੧੩੮।। ੨੭੬੬।। ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਅਠੱਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੩੮।।੨੭੬੬।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਉਨਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਮਾਨੇਸ਼ਵਰੀ

ਅੜਿੱਲ।। ਮਾਨਣੇਸੁਰੀ ਰਾਨੀ ਅਤਿਹਿ ਸੁ ਸੋਹਨੀ।।
ਸਿੰਘ ਗਰੂਰ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਚਿਤ ਕੀ ਮੋਹਨੀ।।
ਬੈਰਮ ਸਿੰਘ ਬਿਲੋਕਯੋ ਜਬ ਤਿਨ ਜਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਮਦਨ ਬੱਸਯ ਹ੍ਵੈ ਗਿਰੀ ਭੂਮਿ ਮੁਰਛਾਇਕੈ।। ੧।।

ਰਾਜਾ ਗਰੂਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਨ ਵਾਲੀ ਰਾਣੀ ਮਾਨੇਸ਼ਵਰੀ ਬੇਅੰਤ ਸੋਹਣੀ ਸੀ। ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਬੈਰਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਾਮ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਈ।।੧।।

ਚੌਪਈ।।ਉਠਤ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤ੍ਰਿਯ ਅਧਿਕ ਲਗਾਈ।।ਕਾਮ ਕੇਲ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਈ।।
ਬਹੁਰਿ ਜਾਰ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੋ।। ਸੁਨੋ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤੁਮ ਬਚਨ ਹਮਾਰੋ।।੨।।

ਉਠ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਬੈਰਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਇਸਤਰੀ! ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣ।।੨।।

ਤੌ ਲਖਿ ਹੌ ਮੈ ਤੁਮੈ ਪਯਾਰੋ।। ਪਤਿ ਦੇਖਤ ਮੁਹਿ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰੋ।।
ਤਬ ਤੈਸੀ ਤ੍ਰਿਯ ਘਾਤ ਬਨਾਈ।। ਸੋ ਮੈ ਤੁਮ ਸੌ ਕਹਤ ਸੁਨਾਈ।। ੩।।

"ਮੈਂ ਤਦ ਹੀ ਸਮਝਾਂਗਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਏਂ, ਜੇ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੇਂ"। ਤਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਐਸਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ।।੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਿਨ ਘਰ ਭੀਤਰ ਪੀਰ ਕੋ ਰਾਖਯੋ ਥਾਨ ਬਨਾਇ।।
ਮਾਨਨੇਸ਼ੁਰੀ ਘਾਤ ਲਖਿ ਦੀਨੋ ਤਾਹਿ ਗਿਰਾਇ।। ੪।।

ਉਸ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪੀਰ ਦੀ ਜਗਾ ਬਣਾ ਰਖੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੌਕਾ ਪਾ ਕੇ ਮਾਨੇਸ਼ਵਰੀ ਨੇ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ।।੪।।

ਚੌਪਈ।। ਢਾਹਿ ਥਾਨ ਨਿਜੁ ਪਤਿਹਿ ਦਿਖਾਯੋ।। ਪੀਰ ਨਾਮ ਲੈ ਅਤਿ ਡਰਪਾਯੋ।।

ਰੋਸ ਅਬੈ ਸੁਰਤਾਨ ਬਢੈਹੈ॥ ਤੋਕੌ ਡਾਰਿ ਖਾਟ ਤੇ ਦੈਹੈ॥ ੫॥

ਜਗਾ ਢਾਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾਈ ਅੜੇ ਪੀਰ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਡਰਾਇਆ। ਹੁਣ ਉਹ ਪੀਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਲੰਘ ਤੋਂ ਥਲੇ ਸੁਟ ਦੇਵੇਗਾ॥੫॥

ਪ੍ਰਥਮ ਡਾਰਿ ਤਹ ਤੇ ਤੁਹਿ ਦੈਹੈ॥ ਬਹੁਰਿ ਖਾਟ ਕੇ ਤਰੇ ਦਬੈਹੈ॥
ਮੋਕਹ ਪਕਰਿ ਤਹਾ ਹੀ ਡਰਿ ਹੈਂ॥ ਦੁਹੂੰਅਿਨ ਕੌ ਗੌਡਨ ਸੌ ਮਰਿਹੈਂ॥ ੬॥

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਲੰਘ ਤੋਂ ਡੇਗੇਗਾ, ਫਿਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਲੰਘ ਥਲੇ ਹੀ ਦਬ ਦੇਵੇਗਾ। ਤਦ ਮੈਨੂੰ ਫੜਕੇ ਵੀ ਉਤੇ ਸੁਟ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਗੋਡਿਆ ਨਾਲ ਮਾਰੂਗਾ॥੬॥

ਰਸਰਨ ਸਾਥ ਬੰਧ ਕਰਿ ਲੈਹੈ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਤੋਕੌ ਉਲਟੈਹੈ।
ਔਧ ਖਾਟ ਤਵ ਉਪਰਿ ਡਰਿਹੈਂ॥ ਬਹੁਰਿ ਤੁਮੈ ਜਾਨਨ ਸੌ ਮਰਿਹੈਂ॥ ੭॥

ਰੱਸੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਲਟਾਉਗਾ, ਉਲਟਾ ਪਲੰਘ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਸੁਟੇਗਾ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਾਨ ਤੋਂ ਮਾਰ ਦਊਗਾ॥੭॥

ਪ੍ਰਥਮ ਕਥਾ ਤਾਸੋ ਯੌ ਕਹੀ॥ ਖਾਟ ਡਾਰਿ ਪਤਿ ਸੌ ਸ੍ਵੈ ਰਹੀ॥
ਜਬ ਸੋਯੋ ਤਾਕੌ ਲਖਿ ਪਾਯੋ॥ ਦ੍ਰਿੜ ਰਸਰਨ ਕੇ ਸਾਥ ਬੰਧਾਯੋ॥ ੮॥

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਫਿਰ ਪਲੰਘ ਡਾਹ ਕੇ ਪਤੀ ਦੇ ਕੋਲ ਸੌ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸੌ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਰੱਸੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ॥੮॥

ਜਿਵਰਨ ਸਾਥ ਬਾਂਧਿ ਤਿਹ ਗਈ॥ ਸੋਇ ਰਹਿਯੋ ਜੜ ਸੁੱਧਿ ਨ ਲਈ॥
ਖਾਟ ਤਰੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਰੋ ਹੈ॥ ਜਾਨੁਕ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਿਰੀ ਪੈ ਸੋਹੈ॥ ੯॥

ਉਸ ਨੂੰ ਰਸੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਸ ਸੁੱਤੇ ਹੁਏ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਰਤਾ ਵੀ ਸੁੱਧ ਨ ਰਹੀ। ਪਲੰਘ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਜਿਵੇਂ ਲਾਸ਼ ਅਰਥੀ ਉਤੇ ਪਈ ਹੋਵੇ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਖਾਟ ਸਾਥ ਦ੍ਰਿੜ ਬਾਂਧਿਕੈ ਔਧ ਦਿਯੋ ਉਲਟਾਇ॥
ਚੜਿ ਬੈਠੀ ਤਾਂ ਪਰ ਤੁਰਤੁ ਜਾਰ ਸੰਗਿ ਲਪਟਾਇ॥ ੧੦॥

ਪਲੰਘ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਪਕਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ,. ਪਲੰਘ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਬੈਠੀ॥੧੦॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਜਾਰ ਬਜਾਇਕੈ॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਤਿ ਕੇ ਆਸਨ ਲਏ ਬਨਾਇਕੈ॥
ਚੁੰਬਨ ਆਲਿੰਗਲ ਲੀਨੇ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿਕੈ॥
ਹੋ ਤਰ ਡਾਰਯੋ ਜੜ੍ਹ ਰਹਿਯੋ ਮੋਨ ਮੁਖਿ ਠਾਨਿਕੈ॥ ੧੧॥

ਕਈ ਢੰਗ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਆਸਣ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨਾਲ ਚੁੰਮਣ ਆਲਿੰਗਨ ਕੀਤਾ। ਮੂਰਖ ਪਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਥਲੇ ਦੇ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਡਰਦਾ ਚੁਪ ਰਿਹਾ॥੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਹਾਇ ਹਾਇ ਤਰ ਮਰਯੋ ਉਚਾਰੈ॥ ਕਹਾ ਕਰਯੋ ਤੈ ਪੀਰ ਹਮਾਰੈ॥
ਤੁਮੈ ਤਯਾਗ ਮੈਂ ਅਨਤ ਨ ਧਾਯੋ॥ ਜੈਸੋ ਕਿਯੋ ਤੈਸੋ ਫਲ ਪਾਯੋ॥ ੧੨॥

ਪਲੰਘ ਦੇ ਥਲੇ ਦਬਿਆ ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਦਾ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, "ਹੇ ਮੇਰੇ ਪੀਰ, ਇਹ ਤੂੰ ਕੀ ਕੀਤਾ ? ਤਦ ਪੀਰ ਬੋਲਿਆ, "ਤੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਪਾ ਲਿਆ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਨਹੀ ਜਾਵਾਂਗਾ॥੧੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਅਬ ਮੋਰੋ ਅਪਰਾਧ ਛਿਮਾਪਨ ਕੀਜਿਯੈ॥
ਕਛੂ ਚੂਕ ਜੋ ਭਈ ਛਿਮਾਂ ਕਰਿ ਲੀਜਿਯੈ॥
ਤੋਹਿ ਤਯਾਗਿ ਕਰਿ ਅਨਤ ਨ ਕਿਤਹੂੰ ਜਾਇਹੌ॥
ਹੋ ਪੀਰ ਤੁਹਾਰੇ ਸਾਲ ਸਾਲ ਮੈਂ ਆਇਹੌਂ॥ ੧੩॥

ਰਾਜੇ ਕਿਹਾ, "ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਕਸੂਰ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦੇਵੋਂ ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਭੁਲ ਚੁਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਬਖਸ਼ ਦੇਵੋ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਆਵਾਂਗਾ"॥ ੧੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਾਰ ਭੋਗ ਦ੍ਰਿੜ ਜਬ ਕਰਿ ਲਯੋ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਕੌ ਛੋਰਿ ਤਰੇਂ ਤੇ ਦਯੋ॥
ਪ੍ਰਥਮ ਮੀਤ ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਨੈ ਟਾਰਯੋ॥ ਬਹੁਰਿ ਆਨਿਕੈ ਰਾਵ ਉਠਾਰਯੋ॥ ੧੪॥

ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਜਦ ਮਨ ਭਰ ਕੇ ਭੋਗ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਪਹਿਲ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਚੁਕਿਆ॥੧੪॥

ਮੂਰਖ ਕਛੂ ਭੇਵ ਨਹਿ ਪਾਯੋ॥ ਜਾਨਯੋ ਮੋਹਿ ਪੀਰ ਪਟਕਾਯੋ॥
ਬੰਧਨ ਛੂਟੇ ਸੁ ਥਾਨ ਸਵਾਰਯੋ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਚਰਿਤ ਨ ਜਿਯ ਮੈ ਧਾਰਯੋ॥ ੧੫॥ ੧॥

ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਗਲ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਇਹੋ ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪੀਰ ਨੇ

ਪਟਕਾਇਆ ਹੈ। ਰਸਾ ਖੁਲ ਜਾਣ ਤੇ ਉਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ. ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੧੫॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਉਨਤਾਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੩੯॥੨੭੮੧॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਉਨਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੩੯॥੨੭੮੧॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਚਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਮੇਘਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਹਿਜਲੀ ਬੰਦਰ ਕੋ ਰਹੈ ਬਾਨੀ ਰਾਇ ਨਰੇਸ॥
ਮੇਘਮਤੀ ਰਾਨੀ ਤਹਾਂ ਰਤਿ ਕੇ ਰਹਤ ਸੁਬੇਸ॥ ੧॥

ਹਿਜਲੀਬੰਦਰ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਬਾਨੀ ਰਾਇ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮੇਘਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਰਾਣੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰੱਤੀ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ੧॥

ਮਜਲਿਸ ਰਾਇ ਬਿਲੋਕਿਕੈ ਰੀਝਿ ਰਹੀ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋਇ॥
ਬੋਲਿ ਭੋਗ ਤਾਸੋਂ ਕਿਯੋ ਰਘੁਪਤਿ ਕਰੈ ਸੁ ਹੋਇ॥ ੨॥

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਮਜਲਸ ਰਾਇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥ ੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਾਨੀ ਰਾਇ ਜਬ ਯੌ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ॥ ਕੋਊ ਜਾਰ ਹਮਾਰੇ ਆਯੋ॥
ਦੋਊ ਬਾਂਧਿ ਭੁਜਾ ਇਹਿ ਲੈਹੋਂ॥ ਗਹਰੀ ਨਦੀ ਬੀਚ ਬੁਰਵੈਹੋਂ॥ ੩॥

ਬਾਨੀ ਰਾਇ ਨੂੰ ਜਦ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆ ਵੜਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦੇਵਾਂਗਾ॥੩॥

ਰਾਨੀ ਬਾਤ ਜਬੈ ਸੁਨ ਪਾਈ॥ ਏਕ ਗੋਹ ਕੌ ਲਯੋ ਮੰਗਾਈ॥
ਬਾਂਧਿ ਰਸਨ ਤਾਂਸੋਂ ਇਕ ਲਿਯੋ॥ ਤਾਹਿ ਚਰਾਇ ਦਿਵਾਰਹਿ ਦਿਯੋ॥ ੪॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਜਦ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਝਟ ਇਕ ਗੋਹ ਮੰਗਵਾ ਲਈ। ਗੋਹ ਨੂੰ ਰੱਸੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕੰਧ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ॥੪॥

ਦੋਹਰਾ।। ਤਾਸੋ ਰਸਨ ਬਨਾਇਕੇ ਜਾਰਹਿ ਦਯੋ ਲੰਘਾਇ।।
ਮੂੜ੍ਹ ਰਾਵ ਚੱਕ੍ਰਿਤ ਰਹਯੋ ਸਕਯੋ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਨ ਪਾਇ।। ੫।। ੧।।

ਯਾਰ ਨੂੰ ਰੱਸਾ ਫੜਵਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੫।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਚਾਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੪੦।।੨੭੯੬।।ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਚਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ. ਸਮਾਪਤ।।੧੪੦।।੨੭੯੬।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਇੱਕਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਪਾਰਬਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਭਸਮਾਂਗਦ ਦਾਨੋ ਬਡੋ ਭੀਮ ਪੁਰੀ ਕੇ ਮਾਂਹਿ।।
ਤਾਂਹਿ ਬਰਾਬਰਿ ਭਾਸਕਰਿ ਜੁੱਧ ਸਮੈ ਮੋ ਨਾਹਿ।। ੧।।

ਭੀਮਪੁਰੀ ਵਿਚ ਭਸਮਾਗਦ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਦੈਂਤ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਤਿਨ ਬਹੁ ਬੈਠਿ ਤਪਸਯਾ ਕਿਯੋ।। ਯੌ ਬਰਦਾਨ ਰੁਦ੍ਰ ਤੇਂ ਲਿਯੋ।।
ਜਾਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਹਾਥ ਲਗਾਵੈ।। ਜਰਿਬਰਿ ਭਸਮ ਸੁ ਨਰ ਹੋ ਜਾਵੈ।। ੨।।

ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੇ ਘੋਰ ਤਪਸਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੋਂ ਇਹ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਜਿਸਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਹਥ ਰਖੇ ਉਹ ਸੜ ਕੇ ਰਾਖ ਬਣ ਜਾਵੇ।।੨।।

ਤਿਨ ਗੌਰੀ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ਯਹੈ ਆਪਨੇ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਯੋ।।
ਸਿਵ ਕੇ ਸੀਸ ਹਾਥ ਮੈਂ ਧਰਿਹੋਂ।। ਛਿਨ ਮੈਂ ਯਾਹਿ ਭਸਮ ਕਰਿ ਡਰਿਹੋਂ।। ੩।।

ਉਸ ਪਾਰਵਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖਾਂਗਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ।।੩।।

ਚਿਤ ਮੈਂ ਇਹੈ ਚਿੰਤ ਕਰਿ ਧਾਯੋ।। ਮਹਾਂਰੁਦ੍ਰ ਕੇ ਬਧ ਚਿਤ ਆਯੋ।।
ਮਹਾਂਰੁਦ੍ਰ ਜਬ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਲੈ ਸੰਗ ਸਿਧਾਰਯੋ।।੪।।

ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਉਹ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਪਿਆ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਭੱਜ ਪਿਆ।।੪।।

ਰੁੱਦ੍ਰ ਭਜਤ ਦਾਨੋ ਹੂੰ ਧਾਯੋ।। ਦੱਛਿਨ ਪੂਰਬ ਸਿਵਹਿ ਭ੍ਰਮਾਯੋ।।
ਪੁਨਿ ਪੱਛਿਮ ਕੋ ਹਰਜੂ ਧਯੋ।। ਪਾਛੇ ਲਗਜੋ ਤਾਹਿ ਸੋ ਗਯੋ।। ੫।।

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਭੱਜਦਾ ਵੇਖਕੇ, ਦੈਂਤ ਵੀ ਭਜ ਪਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜਾਂ ਦਖਣ ਪੂਰਬ ਵਲ ਭਜਾਇਆ। ਫਿਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਪੱਛਮ ਵਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਵੀ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ ਗਿਆ।।੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੀਨਿ ਦਿਸਨ ਮੈ ਭ੍ਰਮਿ ਰਹਜੋ ਠੌਰ ਨ ਪਾਯੋ ਕੋਇ।।
ਉੱਤਰ ਦਿਸਿ ਕੋ ਪੁਨਿ ਭਜਜੋ ਹਰਿਜੂ ਕਰੈ ਸੁ ਹੋਇ।। ੬।।

ਤਿੰਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲ ਉਹ ਭਜਿਆ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਲੁਕਣ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਥਾਂ ਨਾ ਲੱਭਾ। ਫਿਰ ਉਹ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਭੱਜਿਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।। ੬।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਉੱਤਰ ਕੋ ਰੁੱਦ੍ਰ ਸਿਧਾਯੋ।। ਭਸਮਾਗਦ ਪਾਛੇ ਤਿਹ ਧਾਯੋ।।
ਯਾਂਕੋ ਭਸਮ ਅਬੈ ਕਰਿ ਦੈਹੋਂ।। ਛੀਨਿ ਪਾਰਬਤੀ ਕੋ ਤ੍ਰਿਯ ਕੈਹੋਂ ।। ੭।।

ਜਦ ਸ਼ਿਵਜੀ ਉੱਤਰ ਵਲ ਭੱਜਾ ਤਾਂ ਦੈਂਤ ਭਸਮਾਂਗਦ ਵੀ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, 'ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਪਾਰਬਤੀ ਖੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾਂ ਲਵਾਂਗਾ।।੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਾਰਬਤੀ ਬਾਚ।। ਯਾ ਬੌਰਾ ਤੈਂ ਮੂੜ ਤੈ ਕਾ ਬਰੁ ਲਿਯੌ ਬਨਾਇ।।
ਸਭ ਝੂਠਾ ਸੋ ਜਾਨਿਯੈ ਲੀਨ ਅਬੈ ਪਤਿਯਾਇ।। ੮।।

ਪਾਰਬਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਮੂਰਖ ਇਹ ਤੂੰ ਕੀ ਵਰਦਾਨ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਝੂਠ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਖ ਕੇ ਤਾਂ ਵੇਖ"।।੮।।

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰਥਮ ਹਾਥ ਨਿਜੁ ਸਿਰ ਪਰ ਧਰੋ।। ਲਿਹਹੋ ਏਕ ਕੇਸ ਜਬ ਜਰੋ।।
ਤਬ ਸਿਰ ਕਰ ਸ਼ਿਵਜੂ ਕੇ ਧਰਿਯੋ।। ਮੋਕੋ ਨਿਜੁ ਨਾਰੀ ਲੈ ਕਰਿਯੋ।। ੯।।

"ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਹਥ ਰਖੋ, ਜੇ ਇਕ ਦੋ ਵਾਲ ਸੜਨ ਤਾ ਹੱਥ ਚੁਕ ਲਵੋ, ਫਿਰ ਤੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਣਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਬਣਾ ਲਵੀਂ"।।੯।।

ਯੋ ਬਚ ਦੈਤ ਸ੍ਰਵਨਜਬ ਕਰਜੋ।। ਹਾਥ ਅਪਨੇ ਸਿਰ ਪਰ ਧਰਜੋ।।
ਛਿਨਕ ਬਿਖੈ ਮੂਰਖ ਜਰਿ ਗਯੋ।। ਸ਼ਿਵ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਦੂਰਿ ਕਰਿ ਦਯੋ।। ੧੦।।

ਦੈਂਤ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣੇਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖਿਆ। ਛਿਣ ਭਰ ਵਿਚ ਉਹ ਮੂਰਖ ਸੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।।੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਰਿ ਪਾਰਬਤੀ ਦੀਨੋ ਅਸੁਰ ਜਰਾਇ।।
ਫਟਕਾਚਲ ਸ਼ਿਵ ਕੇ ਸਹਿਤ ਬਹੁਰਿ ਬਿਰਾਜੀ ਜਾਇ।। ੧੧।। ੧।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਪਾਰਬਤੀ ਨੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਸਹਿਤ ਦੋਵੇਂ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਉਤੇ ਆ ਬਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ।।੧੧।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਇਕਤਾਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੪੧।।੨੭੯੭।।ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਇਕਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੪੧।।੨੭੯੭।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਬਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਊਸ਼ਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਹਿਰ ਬੇਸਹਰ ਕੇ ਬਿਖੈ ਬਾਣਾਸੁਰ ਨਰੇਸ।।
ਦੇਸ ਦੇਸ ਏਸੂਰ ਝੁਕੇ ਜਨੁਕ ਦੁਤਿਯ ਅਲਿਕੇਸ।। ੧।।

ਬਾਣਾਸੁਰ ਬੇਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਐਸ਼ ਆਰਾਮ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਉਸਨੂੰ ਦੂਸਰਾ ਕੁਬੇਰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਜੋਗਮਤੀ ਤਾਕੀ ਪਟਰਾਨੀ।। ਸੁੰਦਰ ਭਵਨ ਤੀਨਹੂੰ ਜਾਨੀ।।
ਜੋਬਨ ਜੇਬ ਅਧਿਕ ਤਿਸ ਸੋਹੈ।। ਸੁਰ ਨਰ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗਨ ਮੋਹੈ।। ੨।।

ਉਸਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਜੋਗਮਤੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਜੋਬਨ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਭੁਜੰਗ ਸਭ ਉਸਤੇ ਮੋਹਿਤ ਸਨ।। ੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਊਖਾ ਨਾਮਾ ਕੰਨਿਕਾ ਉਪਜਤ ਭਈ ਅਪਾਰ।।
ਲਾਜ ਸੀਲ ਸੁਭ ਸਕੁਚ ਬ੍ਰਤ ਨਿਜੁ ਕਰਿ ਕਿਯ ਕਰਤਾਰ।। ੩।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਊਸ਼ਾ ਨਾਮੀਂ ਲੜਕੀ ਪੈਦੀ ਹੋਈ।।ਲੱਜਤਾ, ਸ਼ੀਲਤ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਪਖੋਂ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ।।੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤਾਕੋ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪ ਬਿਰਾਜਈ।।
ਸੁਰ ਨਰ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗਨ ਕੋ ਮਨੁ ਲਾਜਈ।।
ਤਾਕੋ ਕੋਰ ਕਟਾਛ ਬਿਲੋਕਨ ਪਾਇਯੈ।।
ਹੋ ਬਿਨ ਦੀਨੋ ਹੀ ਦਾਮਨ ਸਦਾ ਬਿਕਾਇਯੈ।। ੪।।

ਉਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵਤੇ, ਨਰ, ਜੱਛ ਅਤੇ ਭੁਜੰਗਨ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਲੱਜਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਸਦੇ ਕਟੀਲੇ ਨੈਣ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਬਿਨ ਮੁਲ ਤੌਂ ਹੀ ਉਸਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।। ੪।।

ਨੈਨ ਹਰਨ ਸੇ ਸਯਾਮ ਬਿਸਿਖ ਜਾਨੁਕ ਬਢਿਯਾਰੇ।।
ਸੁਭ ਸੁਹਾਗ ਤਨ ਭਰੇ ਚਾਰੁ ਸੋਭਿਤ ਕਜਰਾਰੇ।।
ਕਮਲ ਹੇਰਿ ਛਬਿ ਲਜੈ ਦਿਪਤ ਦਾਮਨ ਕਰਰਾਵੈ।।
ਹੋ ਬਨ ਬਨ ਭਰਮੈ ਬਿਹੰਗ ਆਜੁ ਲਗਿ ਅੰਤ ਨ ਪਾਵੈ।। ੫।।

ਉਸਦੇ ਨੈਣ ਹਿਰਨੀ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਵਾਂਗ ਮੋਟੇ ਅਤੇ ਤੀਰ ਵਾਂਗ ਤਿਖੇ ਸਨ। ਜਿਹਤੇ ਬਤੇ ਸ਼ੁਭ ਤੇ ਕਜਰਾਰੇ ਸਨ। ਉਸਦੇ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਮਲ ਫੁਲ ਲੱਜਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਕੁੜਦੀ ਸੀ। ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਪੰਛੀ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖਣ ਲਈ ਉਡਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣ ਸਕਦੇ।। ੫।।

ਜਨੁਕ ਪਖਰਿਆ ਤੁਰੈ ਜਨੁਕ ਜਮਧਰ ਸੀ ਸੋਹੈ।।
ਖੜਗ ਬਾਢਿ ਜਨੁ ਧਰੇ ਪੁਹਪ ਨਰਗਿਸਿ ਤਟ ਕੋ ਹੈ।।
ਜਨੁਕ ਰੈਨਿ ਕੇ ਜਗੇ ਹੇਰਿ ਹਰ ਨਿਜ ਛਬਿ ਹਾਰੇ।।
ਹੇ ਬਾਲਿ ਤਿਹਾਰੇ ਨੈਨ ਜਨੁਕ ਦੋਊ ਮਤਵਾਰੇ।। ੬।।

ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੀ ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਚਮਕੀਲੀ ਤਲਵਾਰ ਵਾਂਗ ਸੋਭਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾਨ ਵਾਂਗ ਵਢਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਰਗਸ ਦਾ ਫੁਲ ਵੀ ਉਸਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਰਾਤ ਦੇ ਜਾਗਣ ਨਾਲ ਸਵੇਰੇ ਉਠਣ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਨੀਂਦਰਾਲੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਸਦੇ ਨੈਣ ਮਤਵਾਲੇ ਸਨ।।੬।।

ਚੁੰਚਰੀਟ ਛਬਿ ਹੇਰਿ ਭਏ ਅਬ ਲਗੇ ਦਿਵਾਨੇ।।
ਮ੍ਰਿਗ ਅਬ ਲੌ ਬਨ ਬਸਤ ਬਹੁਰਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੌ ਨ ਸਿਧਾਨੇ।।
ਤਪਸਿਨ ਦੁਤਿ ਕੌ ਹੇਰਿ ਜਟਨ ਕੋ ਜੂਟ ਛਕਾਯੋ।।

ਹੋ ਭ੍ਰਮਤ ਪੰਖੇਰੂ ਗਗਨ ਪ੍ਰਭਾ ਕੋ ਪਾਰ ਨ ਪਾਯੋ॥ ੭॥

ਹੇ ਬਾਲਕੇ! ਭੰਵਰੇ ਤੇਰੇ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੀਵਾਨੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਹਿਰਨ ਵੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਆਏ ਹਾਲੇ ਤਕ ਘਰ ਨਹੀਂ ਮੁੜੇ ਹਨ। ਤਪਸਵੀਆਂ ਵੀ ਤੇਰੇ ਸੁੰਦਰ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜੜਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਜੂੜੇ ਖੋਲ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਪੰਛੀ ਵੀ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਤੇਜ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ॥੭॥

ਤਾਕੌ ਰੂਪ ਅਲੂਪ ਬਿਧਾਤੈ ਜੋ ਰਚਜੋ॥
ਰੂਪ ਚਤੁਰ ਦਸ ਲੌਗਨ ਕੌ ਯਾ ਮੈ ਗਚਜੋ।
ਜੋ ਕੋਊ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਬਿਲੋਕੈ ਜਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਗਿਰੈ ਮੂਰਛਨਾ ਖਾਇ ਧਰਨਿ ਪਰ ਆਇਕੈ॥ ੮॥

ਉਸ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. ਕੋਈ ਵੀ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਹਸਬਾਹੁ ਤਾਕੋ ਪਿਤਾ ਜਾਕੋ ਬੀਰਜ ਅਪਾਰ॥
ਬਾਹੁ ਸਹਸ ਆਯੁਧ ਧਰੇ ਜਨੁ ਦੂਜੋ ਕਰਤਾਰ॥ ੯॥

ਸਹਿਸਰਬਾਹੂ ਉਸਦਾ ਬਹੁਤ ਬਲਵਾਨ ਪਿਤਾ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਫੜ ਕੇ ਉਹ ਦੂਸਰਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਲਗਦਾ ਸੀ॥੯॥

ਛਿਤ ਕੇ ਜਿਤੇ ਛਿਤੇਸ ਸਭ ਬਡੇ ਛਤ੍ਰਿਯਨ ਘਾਇ॥
ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੌ ਦਛਿਨਾ ਦਈ ਭੂਰਿ ਗਾਂਇ ਸੈਦਾਇ॥ ੧੦॥

ਵਡੇ ਵਡੇ ਖਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਉਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਤ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਗਊਦਾਨ ਕੀਤਾ॥੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਾ ਕੋ ਖੰਡ ਡੰਡ ਨਿਤਿ ਭਰੈ॥ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਕੀ ਪੂਜਾ ਨਿਤਿ ਕਰੈ॥
ਏਕ ਦਿਵਸ ਪਸੁਰਾਟ ਰਿਝਾਯੋ॥ ਤੁਮਲ ਜੁੱਧ ਮਾਂਗਜੋ ਮੁਖ ਪਾਯੋ॥ ੧੧॥

ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਜਿਸਦਾ ਪਾਣੀ ਭਰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਨਿੱਤ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਦਾ ਵਰਦਾਨ ਮੰਗਿਆ॥੧੧॥

ਸ਼ਿਵ ਬਾਚ॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਜਬ ਤੋਰੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਤੇ ਧਰਿਨ ਧੁਜਾ ਪਰੈਗੀ ਆਨਿ॥

ਤੁਮਲ ਜੁੱਧ ਤਬ ਹੀ ਭਯੋ ਲੀਜੋ ਸਮਝਿ ਸੁਜਾਨਿ।। ੧੨।।

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਜਦ ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਧੁਜਾ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਆ ਡਿਗੇਗੀ, ਤਦ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਕਿ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਛਿੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ"।।੧੨।।

ਚੌਪਈ।। ਸੋਵਤ ਸੁਤਾ ਸੁਪਨ ਯੌ ਪਾਯੋ।। ਜਾਨੁਕ ਮੈਨ ਰੂਪ ਧਰਿ ਆਯੋ।।
ਤਾਂਹਿ ਛੋਰਿ ਤਾਕੋ ਸੁਤ ਬਰਿਯੋ।। ਨਗਰ ਦ੍ਵਾਰਿਕਾ ਚਿਤਵਨ ਕਰਿਯੋ।। ੧੩।।

ਉਸਦੀ ਪੁਤਰੀ ਨੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਾਮਦੇਵ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਦਵਾਰਕਾ ਨਗਰੀ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ।।੧੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਮਕ ਪਰੀ ਅਬਲਾ ਤਬੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਯਾ ਕੇ ਸੰਗ।।
ਪੁਲਕਿ ਪਸੀਜਤ ਤਨ ਭਯੋ ਬਿਰਹਾ ਬਿਕਲ ਭਯੋ ਅੰਗ।। ੧੪।।

ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਉਹ ਲੜਕੀ ਘਬਰਾ ਕੇ ਉਠ ਬੈਠੀ। ਉਹ ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਭਿਜ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚੋਂ ਬਿਰਹਾ ਦੀ ਜਵਾਲਾ ਨਿਕਲਣ ਲਗੀ।। ੧੪।।

ਚੌਪਈ।। ਪਿਯ ਪਿਯ ਉਠ ਅਬਲਾਹਿ ਉਚਰੀ।। ਛਿਤ ਗਿਰਿ ਗਈ ਦਾਤਨੀਪਰੀ।।
ਤਬ ਸਖਿਯਨ ਤਿਹ ਲਯੋ ਉਚਾਈ।। ਰੇਖਾ ਚਿੱਤ੍ਰ ਕਥਾ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ੧੫।।

ਉਹ 'ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰੀਤਮ' ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨ ਲਗੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਈ। ਤਦ ਸਖੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁਕਿਆ ਅਤੇ ਚਿਤਰਲੇਖਾ ਨੇ ਉਸਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ।। ੧੫।।

ਸਵੈਯਾ।। ਘੂਮਤ ਨੈਨ ਖੁਮਾਰੀ ਸੀ ਮਾਨਹੁ ਗੂੜ ਅਗੂੜਨ ਭੇਦ ਬਤਾਵੈ।।
ਤਾਪ ਚੜੀ ਤਿਹ ਕੋ ਤਨ ਕੌ ਸਖੀ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਕਿਯੌ ਨ ਸੁਹਾਵੈ।।
ਬੇਗਿ ਚਲੋ ਸੁਨਿ ਬੈਨ ਬੁਲਾਇ ਲਿਉ ਤੇਰੀ ਦਸ਼ਾ ਕਹਿ ਮੁਹਿ ਨਾ ਆਵੈ।।
ਪੀਯ ਕੀ ਪੀਰ ਕਿ ਪੀਰ ਕਛੂ ਨਿਰਖੇ ਪਲ ਮੈ ਕਿ ਮਰਜੋ ਬਚਿ ਆਵੈ।। ੧੬।।

ਉਹ ਮਦਮਸਤ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਇਧਰ ਉਧਰ ਘੁੰਮਣ ਲਗੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੂੜਾ ਭੇਤ ਦਸਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤਾਪ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਅਤੇ ਸਖੀਆਂ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ। ਸਖੀਆਂ ਕਹਿਣ ਲਗੀਆਂ ਛੇਤੀ ਚਲੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਵੋ ਕਿਤੇ ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਵੀ ਇਹੋ ਜੇਹੀ ਨ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਪੀੜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।।੧੬।।

****

ਸਵੈਯਾ।। ਬੋਲਤ ਹੋ ਮਤਵਾਰੇ ਜਯੋਂ ਮਾਨਨਿ ਡਾਰਤ ਆਂਖਨਿ ਤੇ ਜਲ ਜੈਹੈ।।
ਘੋਰਿ ਹਲਾਹਲ ਆਜੁ ਪਿਯੈਂ ਨਹਿ ਕਾਂਸੀ ਬਿਖੈ ਕਰ ਵਤ੍ਰਹਿ ਲੈਹੈ।।
ਜਾਨਤ ਹੌ ਗ੍ਰਿਹਿਛਾਡਿ ਸਖੀ ਸਭ ਹੀ ਪਟ ਫਾਰਿ ਅਤੀਤਨਿ ਹ੍ਵੈਹੈ।।
ਲੇਹੁ ਬਿਲੋਕਿ ਪਿਯਾਰੀ ਕੋ ਆਨਨ ਊਖਕਲਾ ਮਰਿਗੇ ਦੁਖੁਪੈਹੈ।। ੧੭।।

ਤੂੰ ਬਦਲਾਂ ਵਾਂਗ ਬੋਲ ਰਹੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਵਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜ ਜਹਿਰ ਪੀਤਾ ਜਾਊਗਾ ਜਾਂ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਹੇ ਸਖੀਓ! ਮੈਂ ਅਜ ਹੀ ਘਰ ਛਡ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸਨ ਬਣ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਹੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਲਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਊਸ਼ਾ ਦੁਖ ਪਾ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵੇਗੀ।।੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਿਤਰੇਖਾ ਸੁਣਿ ਏ ਬਚਨ ਹਿਤੂ ਹੇਤ ਦੁਖ ਪਾਇ।।
ਪਵਨ ਡਾਰਿ ਪਾਛੇ ਚਲੀ ਤਹਾਂ ਪਹੂੰਚੀ ਜਾਇ।। ੧੮।।

ਚਿੱਤਰਰੇਖਾ ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਦੇ ਦੁਖੀ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਹਵਾ ਦੀ ਗਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਤੇਜ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਚਲੀ ਅਤੇ ਓਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚੀ।।੧੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤਾਕੋ ਰੂਪ ਬਿਲੋਕਜੋ ਜਬ ਹੀ ਜਾਇਕੈ।।
ਹਿਤੂ ਹੇਤੁ ਗਿਰਿ ਪਰੀ ਧਰਿਨ ਦੁਖੁ ਪਾਇਕੈ।।
ਯਾਹਿ ਸਖੀ ਜਿਹਿ ਬਿਧਿ ਸੌ ਪਿਯਹਿ ਮਿਲਾਇਯੈ।।
ਹੌ ਜੌਨ ਸੁਪਨਿਯੈ ਲਹਜ ਵਹੈ ਲੈ ਆਇਯੈ।। ੧੯।।

ਜਦ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਸਖੀ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਊਸ਼ਾ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਹੇ ਸਖੀ! ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਲੈ ਆਵੇ ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।।੧੯।।

ਚੌਪਈ।। ਚਿੱਤ੍ਰਕਲਾ ਧੌਲਹਰ ਉਸਾਰਿਸ।। ਚੌਦਹ ਭਵਨ ਤਹਾਂ ਲਿਖਿ ਡਾਰਿਸ।।
ਦੇਵ ਦੈਤ ਤਿਹ ਠੌਰ ਬਨਾਏ।। ਗੂੰਧਬ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਸੁਹਾਏ।। ੨੦।।

ਚਿੱਤਰਕਲਾ ਨੇ ਓਥੇ ਮਹਿਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਚੌਦਾ ਭਵਨ ਉਸਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ, ਗੰਧਰਬ, ਭੁਜੰਗ ਆਦਿ ਨੂੰ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।੨੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਏਸ ਜੇ ਤਹ ਸਭ ਲਿਖੇ ਬਨਾਇ।

ਰੋਹਣੇਹ ਪ੍ਰਦੁਮਨ ਸੁਤ ਹਰਿ ਆਦਿਕ ਜਦੁਰਾਇ।। ੨੧।।

ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ, ਰੋਹਣੀਪੁਤਰ, ਪਰਦੁਮਨ ਪੁੱਤਰ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਸਭ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤੇ।।੨੧।।

ਚੌਦਹ ਪੂਰੀ ਬਨਾਇ ਕੈ ਤਾਹਿ ਕਹਜੋ ਸਮੁਝਾਹਿ।।
ਤੁਮਰੋ ਜਿਯਬ ਉਪਾਇ ਮੈਂ ਕੀਯੋ ਬਿਲੋਕਹੁ ਆਇ।। ੨੨।।

ਚੌਦਾਂ ਪੁਰੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਜੀਊਣ ਦਾ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਇਸਨੂੰ ਆਕੇ ਵੇਖ।।੨੨।।

ਚੌਪਈ।। ਦੇਵ ਦਿਖਾਇ ਦੈਤ ਦਿਖਰਾਏ।। ਗੰਧਬ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗਹਿ ਰਾਏ।।
ਪੁਨਿ ਕੈਰਵ ਕੇ ਕੁਲਹਿ ਦਿਖਾਯੋ।। ਤਿਨਹਿ ਬਿਲੋਕਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ।। ੨੩।।

ਦੇਵ ਵਿਖਾਏ, ਦੈਂਤ ਵਿਖਾਏ, ਗੰਧਰਬ, ਜੱਛ ਅਤੇ ਭੁਜੰਗ ਵਿਖਾਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਕੌਰਵਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ।।੨੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚੌਦਹਿਪੁਰੀ ਬਿਲੋਕ ਕਰਿ ਤਹਾਂ ਪਹੂੰਚੀ ਆਇ।।
ਜਹੱ ਸਭ ਜਦੁ ਕੁਲ ਕੇ ਸਹਿਤ ਸੋਭਿਤ ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਰਾਇ।। ੨੪।।

ਚੌਦਾ ਪੁਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਓਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਜਿਥੇ ਯਾਦਵ ਕੁਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਸਹਿਤ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਸਨ।। ੨੪।।

ਪ੍ਰਥਮ ਲਾਗਿਲੀ ਕੌ ਨਿਰਖਿ ਪੁਨਿ ਨਿਰਖੇ ਜਦੁਰਾਇ।।
ਹੈ ਪ੍ਰੰਮਨਜ ਪਾਇਨ ਪਰੀ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਠਹਰਾਇ।। ੨੫।।

ਪਹਿਲਾ ਬਲਰਾਮ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਫਿਰ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਮਥਾ ਟੇਕਿਆ।।੨੫।।

ਚੌਪਈ।। ਬਹੁਰਿ ਪ੍ਰਦੁਮਨ ਨਿਹਾਰਜੋ ਜਾਈ।। ਲਜਤ ਨਾਰਿ ਨਾਰੀ ਨਿਹੁਰਾਈ।।
ਤਾਕੋ ਪੂਤ ਬਿਲੋਕਜੋ ਜਬ ਹੀ।। ਮਿਟਿ ਗਯੋ ਸੋਕ ਦੇਹ ਕੋ ਸਭਹੀ।। ੨੬।।

ਫਿਰ ਉਸ ਪਰਦੁਮਨ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮਾ ਕੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਦਿਲ ਦੇ ਸਭ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ।।੨੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਮੁਖ ਕਹਿ ਉਠੀ ਸਖਿਯਹਿ ਸੀਸ ਝੁਕਾਇ।।

ਜੋ ਸੁਪਨੇ ਭੀਤਰ ਲਹਿਯੋ ਸੋਈ ਦਯੋ ਦਿਖਾਇ।। ੨੭।।

ਅਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਪਾਸ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਤੂ ਧੰਨ ਏ, ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਉਹੀ ਕੁਝ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।।੨੭।।

ਚੌਦਹ ਪੁਰੀ ਬਨਾਇਕੈ ਪਿਯ ਕੋ ਦਰਸ਼ ਦਿਖਾਇ।।
ਚਿਤ੍ਰ ਬਿਖੈ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਲਿਖਯੋ ਸੋ ਮੈ ਦੇਹੁ ਮਿਲਾਇ।। ੨੮।।

ਹੇ ਸਖੀ ! ਚੌਂਦਾਂ ਪੁਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਚਿਤਰ ਵਿਚ ਵਿਖਾਏ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਸੱਚ ਮੁਚ ਵਿਖਾ ਦੇਵੇਂ।।੨੮।।

ਚੌਪਈ।। ਚਿੱਤ੍ਰ ਰੇਖ ਜਬ ਯੌ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਪਵਨ ਰੂਪ ਹ੍ਵੈਕੈ ਤਿਤ ਧਾਈ।।
ਦ੍ਵਾਰਕਾਵਤੀ ਬਿਲੋਕਯੋ ਜਬਹੀ।। ਚਿਤ ਕੌ ਸੋਕ ਦੂਰਿ ਭਯੋ ਸਭਹੀ।।੨੯।।

ਚਿਤਰ ਰੇਖਾ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਪਵਨ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਚਲ ਪਈ। ਜਦ ਉਸ ਦਵਾਰਕਾ ਨਗਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮਨ ਦਾ ਦੁਖ ਝੱਟ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।।੨੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਿਤ੍ਰਕਲਾ ਤਹ ਜਾਇਕੈ ਕਹੇ ਕੁਅਰ ਸੋ ਬੈਨ।।
ਗਿਰਿ ਬਾਸਿਨ ਬਿਰਹਨਿ ਭਈ ਨਿਰਖਿ ਤਿਹਾਰੇ ਨੈਨ।। ੩੦।।

ਚਿਤਰਕਲਾ ਨੇ ਓਥੇ ਜਾਕੇ ਕੰਵਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਰਬਤ ਨਿਵਾਸੀ ਊਸ਼ਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨੈਣ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਵਿਆਕਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।।੩੦।।

ਚੌਪਈ।। ਲਾਲ ਕਰੋ ਤਿਹ ਠੌਰ ਪਯਾਨੋ।। ਜੌਨ ਦੇਸ ਮੈਂ ਤੁਮੈ ਬਖਾਨੋ।।
ਚੜਿ ਬਿਵਾਨ ਮੈਂ ਤਹਾਂ ਸਿਧਰਿਯੈ।। ਧਾਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹਮਾਰੋ ਕਰਿਯੈ।। ੩੧।।

ਹੇ ਸੁੰਦਰ ਕੰਵਰ ਤੁਸੀ ਉਸ ਦੇਸ ਵਿਚ ਜਾਓ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਬਿਬਾਣ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਓਥੇ ਆਓ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਘਰ ਪਵਿਤਰ ਕਰੋ।।੩੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਨਰੁਧ ਸੁਨਿ ਐਸੇ ਬਚਨ ਤਹੱ ਤੇ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨ।।
ਬਹਰ ਬੇਸਹਰ ਕੇ ਬਿਖੈ ਤਹਾਂ ਪਹੂੰਚਯੋ ਆਨਿ।। ੩੨।।

ਕੰਵਰ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣਕੇ ਚਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਬੇਸ਼ਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆ ਪਹੁੰਚਾ।।੩੨।।

ਜੋ ਪਯਾਰੋ ਚਿਤ ਮੈਂ ਬਸਯੋ ਤਾਂਹਿ ਮਿਲਾਵੈ ਕੋਇ।।
ਤਾਕੀ ਸੇਵਾ ਕੀਜਿਯੈ ਦਸਨ ਦਾਸੀ ਹੋਇ।। ੩੩।।

ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਜੋ ਕੋਈ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਵੀ ਦਾਸੀ ਬਣ ਕੇ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।।੩੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਕਹੌ ਤ ਦਾਸੀ ਹੋਇ ਨੀਰ ਗਗਰੀ ਭਰਿ ਲ੍ਯਾਊਂ।।
ਕਹੋ ਤਾ ਬੀਚ ਬਜਾਰ ਦਾਮ ਬਿਨੁ ਦੇਹ ਬਿਕਾਊਂ।।
ਭ੍ਰਿਤਨ ਭ੍ਰਿਤਨੀ ਹੋਇ ਕਹੌ ਕਾਰਜ ਸੋਊ ਕੈਹੌਂ।।
ਹੋ ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਮੈਂ ਸਖੀ ਆਜੁ ਸਾਜਨ ਕਹੱ ਪੈਹੌਂ।। ੩੪।।

ਤੂੰ ਕਹੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਦਾਸੀ ਬਣਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗਾਗਰ ਭਰ ਲਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਕਹੋ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਖਾਤਰ ਬਾਜਾਰ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਮੁਲ ਦੇ ਵਿਕ ਜਾਵਾਂ। ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਦਾਸੀ ਹੋਕੇ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ। ਹੇ ਸਖੀ ! ਅਜ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸਜਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗੀ।।੩੪।।

ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਮੈ ਸਖੀ ਆਜੁ ਸਾਜਨ ਕੋ ਪਾਯੋ।।
ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁਨਿ ਹਿਤੂ ਸੋਕ ਸਭ ਹੀ ਬਿਸਰਾਯੋ।।
ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁਨਿ ਮਿੱਤ੍ਰ ਭੋਗ ਭਾਵਤ ਮਨ ਕਰਿ ਹੌਂ।।
ਹੋ ਪੁਰੀ ਚੌਦਹੂੰ ਮਾਂਝ ਚੀਨਿ ਸੁੰਦਰ ਪਤਿ ਬਰਿਹੌਂ।। ੩੫।।

ਹੇ ਸਖੀ ! ਅਜ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਅਜ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਅਜ ਮੈਂ ਮਨਚਾਹਿਆ ਰਮਣ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਚੌਦਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਪਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ।।੩੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਐਸੇ ਬਚਨ ਉਚਾਰਿ ਕਰਿ ਮਿਤਵਹਿ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗ ਕਿਯ ਮਨ ਭਾਵਤ ਲਪਟਾਇ।। ੩੬।।

ਇਹ ਬਚਨ ਕਹਿਕੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਮਰਜੀ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਭੋਗ ਕੀਤਾ।।੩੬।।

ਚੌਪਈ।। ਆਸਨ ਚੌਰਾਸੀ ਹੂੰ ਲਏ।। ਚੁੰਬਨ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਦਏ।।
ਅਤਿ ਰਤਿ ਕਰਤ ਰੈਨਿ ਬੀਤਾਈ।। ਊਖਾ ਕਾਲ ਪਹੂੰਚਜੋ ਆਈ।। ੩੭।।

ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚੁੰਮਣ ਦਿਤੇ। ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਅਤੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ।।੩੭।।

ਭੋਰ ਭਈ ਘਰ ਮੀਤਹਿ ਰਾਖ੍ਯੋਂ।। ਬਾਣਾਸੁਰ ਸੋ ਪ੍ਰਗਟਿ ਨ ਭਾਖ੍ਯੋ।।
ਤਬ ਲੌ ਧੁਜਾ ਬਧੀ ਗਿਰਿ ਗਈ।। ਤਾਕੋ ਚਿਤ ਚਿੰਤਾ ਅਤਿ ਭਈ।। ੩੮।।

ਸਵੇਰ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਘਰ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਬਾਣਾਸੁਰ ਨੂੰ ਨ ਦਸਿਆ।। ਤਦ ਤਕ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਧੁਜਾ ਡਿਗ ਪਈ ਅਤੇ ਬਾਣਾਸੁਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਾ ਹੋਈ।। ੩੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਸੂਰਾ ਸਭੈ ਬੁਲਾਇ।।
ਸ਼ਿਵ ਕੋ ਬਚਨ ਸੰਭਾਰ ਕੈ ਤਹਾਂ ਪਹੂਚ੍ਯੋ ਆਇ।। ੩੯।।

ਉਸ ਸਾਰੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵਖ ਵਖ ਹਥਿਆਰਾਂ ਸਮੇਤ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਓਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ।। ੩੯।।

ਚੌਪਈ।। ਜੋਰ ਅਨੀ ਰਾਜਾ ਇਤਿ ਆਯੋ।। ਉਤ ਇਨ ਮਿਲਿ ਕੈ ਕੇਲ ਮਚਾਯੋ।।
ਚੌਰਾਸਿਨ ਆਸਨ ਕਹ ਲੇਹੀਂ।। ਹਸਿ ਹਸਿ ਦੋਊ ਅਲਿੰਗਨ ਦੇਹੀਂ।। ੪੦।।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਸੈਨਾ ਲੈਕੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਚਰਾਸੀ ਆਸਣਾਂ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਇਹ ਹੱਸ ਹਸ ਕੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੇ ਸਨ।। ੪੦।।

ਕੇਲ ਕਰਤ ਦੁਹਿਤਾ ਲਖਿ ਪਾਈ।। ਜਾਗ੍ਯੋ ਕ੍ਰੋਧ ਨ੍ਰਿਪਨ ਕੇ ਰਾਈ।।
ਅਬਹੀ ਇਨ ਦੁਹੂੰਅਨ ਗਹਿ ਲੈਹੈਂ।। ਮਾਰਿ ਕੂਟਿ ਜਮ ਲੋਕ ਪਠੈ ਹੈਂ।। ੪੧।।

ਜਦ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲਗੀ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਭੜਕ ਉਠਿਆ।। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਮਾਰ ਕੁਟ ਕੇ ਜਮ ਲੋਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।। ੪੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਊਖਾ ਨਿਜੁ ਪਿਤੁ ਕੋ ਨਿਰਖਿ ਨੈਨ ਰਹੀ ਨਿਹੁਰਾਇ।।
ਕਰਿਯੈ ਕਛੂ ਉਪਾਇ ਅਬ ਲੀਜੈ ਮੀਤ ਬਚਾਇ।। ੪੨।।

ਊਸ਼ਾ ਨੇ ਜਦ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਅਖਾਂ ਝੁਕਾ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਹੁਣ ਕੁਝ ਉਪਾਅ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਈਏ।। ੪੨।।

ਉਠਿ ਅਨਰੁਧ ਠਾਢੋ ਭਯੋ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਲੈ ਹਾਥ।।
ਪ੍ਰਗਟ ਸੁਭਟ ਝਟ ਪਟ ਕਟੇ ਅਮਿੱਤ ਬਿਕਟ ਬਲ ਸਾਥ।। ੪੩।।

ਅਨਰੁਧ ਹਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੱਲ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ੪੩।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਪਰਜੋ ਲੋਹ ਗਾੜੋ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਮਚਜੋ।।
ਲਏ ਪਾਰਬਤੀ ਪਾਰਬਤੀ ਨਾਥ ਨੱਚਜੋ।।
ਗਹੇ ਸੂਲ ਸੈਥੀ ਸਭੈ ਸੂਰ ਧਾਏ।।
ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਕੈ ਤੁੰਦ ਬਾਜੀ ਨਚਾਏ।।੪੪।।

ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਪਾਰਬਤੀ ਸਮੇਤ ਨਚ ਉਠਿਆ। ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸੂਰਮੇਂ ਟੁਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਤੇਜ਼ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਚਾਉਣ ਲਗੇ।।੪੪।।

ਚੌਪਈ।। ਕੇਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਨਿਬਲ ਤਹ ਕੀਨੇ।। ਜੀਤਿ ਜੀਤਿ ਕੇਤੇ ਰਿਪੁ ਲੀਨੇ।।
ਕੇਤੇ ਬਿਨੁਬ ਪ੍ਰਾਨਨ ਭਟ ਭਏ।। ਰਹਿਰਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਾਥ ਹੀ ਗਏ।। ੪੫।।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਬਲਵਾਨਾਂ ਨਿਰਬਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਹ ਹਥਿਆਰਾਂ ਸਮੇਤ ਚਲੇ ਗਏ।।੪੫।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਕਰੀ ਕ੍ਰੋਰਿ ਮਾਰੇ ਰਥੀ ਕੋਟਿ ਕੂਟੇ।। ਕਿਤੇ ਸ੍ਵਾਰ ਘਾਏ ਫਿਰੈਂ ਬਾਜ ਛੂਟੇ।।
ਕਿਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਛੇਕੇ ਕਿਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਤੋਰੇ।। ਕਿਤੇ ਬਾਂਧਿ ਲੀਨੇ ਕਿਤੇ ਛੈਲ ਛੋਰੇ।।। ੪੬।।

ਕਈ ਕ੍ਰੋੜ ਰਥਵਾਨ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਹਾਥੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਘਾਇਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਘੋੜੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਛਤਰ ਪਾੜ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹ ਲਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ।।੪੬।।

ਕਿਤੇ ਭੀਰ ਭਾਜੇ ਕਿਤੇ ਕੋਪਿ ਢੂਕੇ।। ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਮਾਰਹੀ ਮਾਰਿ ਕੂਕੇ।।
ਲਏ ਬਾਹੁ ਸਾਹੰਸ੍ਰ ਕੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਭਾਰੇ।। ਚਲਜੋ ਕੋਪਿਕੈ ਰਾਜ ਬਾਜੇ ਨਗਾਰੇ।। ੪੭।।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਭਜ ਪਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਗੂੰਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ੪੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੁੱਧ ਭਯੋ ਕਹ ਲੌ ਗਨੋ ਇਤੀ ਨ ਆਵਤ ਸੁੱਧਿ।।
ਘਾਇਨ ਕੈ ਘਾਇਲ ਭਏ ਬਾਂਧਿ ਲਯੋ ਅਨਰੁੱਧ।। ੪੮।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਅਨਰੁਧ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਗਿਆ।।੪੮।।

ਚੌਪਈ। ਜਬ ਊਖਾ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਲੀਨੇ ਮੋਰ ਬਾਂਧਿ ਸੁਖਦਾਈ।।

ਤਬ ਰੇਖਾ ਕਹ ਬੋਲਿ ਪਠਾਇਸ।।ਨਗਰ ਦ੍ਵਾਰਿਕਾ ਬਹੁਰਿ ਪਠਾਇਸ।।੪੯।।

ਜਦ ਊਸ਼ਾ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਦ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਸਦਿਆ ਅਤੇ ਦਵਾਰਕਾ ਨਗਰ ਭੇਜਿਆ।।੪੯।।

ਚਲੀ ਚਲੀ ਜੈਯਹੁ ਤੁਮ ਤਹਾਂ।। ਬੈਠੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਜਾਮ ਘਨ ਜਹਾਂ।।
ਦੈ ਪਤਿਯਾ ਪਾਇਨ ਪਰਿ ਰਹਿਯਹੁ।। ਹਮਰੀ ਕਥਾ ਛੋਰਿ ਤੈਂ ਕਹਿਯਹੁ।।੫੦।।

ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਓਥੇ ਚਲੀ ਜਾ ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਘਣਸ਼ਾਮ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਪਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਰਖ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾ ਦੇਵੀਂ।।੫੦।।

ਅੜਿੱਲ।। ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਹਮਾਰੀ ਰੱਛਾ ਕੀਜਿਯੈ।।
ਯਾ ਸੰਕਟ ਕੋ ਕਾਟਿ ਆਇ ਕਰਿ ਦੀਜਿਯੈ।।
ਪਰਜੋ ਬੰਦ ਤੇ ਪੌਤ੍ਰਹਿ ਅਬੈ ਛੁਰਾਇਯੈ।।
ਹੋ ਤਬ ਆਪਨ ਦਹੰ ਦੀਨੁ ਧਰੱਨ ਕਹਾਇਯੈ।। ੫੧।।

ਕਹਿਣਾ, "ਇਹ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਸਾਡੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ ਅਤੇ ਆਕੇ ਇਸ ਸੰਕਟ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕੱਢ ਲਵੋ। ਤੁਹਾਡਾ ਪੋਤਰਾ ਅਨੁਰੁਧ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਛੁਡਵਾ ਲਵੋ ਅਤੇ ਤਦ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੀਨ ਬੰਧੂ ਕਹਾਓ।।੫੧।।

ਪ੍ਰਥਮ ਬਕੀ ਕੋ ਮਾਰਿ ਬਹੁਰਿ ਬਗੁਲਾਸੁਰ ਮਾਰਜੋ।।
ਸਕਟਾਸੁਰ ਕੇਸਿਯਹਿ ਕੇਸ ਗਹਿ ਕੰਸ ਪਛਾਰਜੋ।।
ਆਘਾਸੁਰ ਤ੍ਰਿਣ ਵਰਤ ਮੁਸਟ ਚੰਡੂਰ ਬਿਦਾਰੇ।।
ਹੋ ਲੀਜੈ ਹਮੈ ਬਚਾਇ ਸਕਲ ਹਮ ਸਰਨਿ ਤਿਹਾਰੇ।।੫੨।।

ਆਪ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬਕੀ ਅਤੇ ਬਕਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਘਾਸੁਰ, ਤ੍ਰਿਣਵਰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸਾਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੋ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਹਾਂ"।।੫੨।।

ਮਧੁ ਕੌ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਘਾਰਿ ਬਹੁਰਿ ਮੁਰ ਮਰਦਨ ਕੀਨੋ।।
ਦਾਵਾਨਲ ਤੇ ਰਾਖਿ ਸਕਲ ਗੋਪਨ ਕੋ ਲੀਨੋ।।
ਮਹਾ ਕੋਪਿ ਕਰਿ ਇੰਦ੍ਰ ਜਬੈ ਬਰਖਾ ਬਰਖਾਈ।।

ਹੋ ਤਿਸੀ ਠੌਰ ਤੁਮ ਆਨ ਭਏ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਸਹਾਇ।। ੫੩।।

ਮਧੁ ਰਾਕਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਮੁਰ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਫਿਰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾਵਾਨਲ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ। ਜਦ ਇੰਦਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਬਹੁਤ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਓਥੇ ਵੀ ਆਪ ਨੇ ਹੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ।।੫੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਹ ਸਾਧਨ ਸੰਕਟ ਬਨੈ ਤਹ ਤਹ ਲਏ ਬਚਾਇ।।
ਅਬ ਹਮਹੋ ਸੰਕਟ ਬਨਜੋ ਕੀਜੈ ਆਨਿ ਸਹਾਇ।। ੫੪।।

ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਉਤੇ ਸੰਕਟ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਬਚਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਏਂ। ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਤੇ ਘੋਰ ਸੰਕਟ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਆ ਕੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ।।੫੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਚਿੱਤ੍ਰਕਲਾ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਦੀਨ ਹ੍ਵੈ ਜਬ ਕਹੀ।।
ਤਾਕੀ ਬ੍ਰਿਥਾ ਸਮਸਤ ਚਿੱਤ ਜਦੁਪਤਿ ਲਈ।।
ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਗਰੁੜ ਅਰੂੜ ਪਹੁੰਚੇ ਆਇਕੈ।।
ਹੋ ਬਿਕਟ ਸੁਭਟ ਚਟਪਟ ਕਰਿ ਦਏ ਰਿਸਾਇਕੈ।। ੫੫।।

ਚਿਤਰਕਲਾ ਨੇ ਜਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਨ ਭਾਵਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਉਸਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ। ਉਹ ਗਰੁੜ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਕੇ ਤਰੁੰਤ ਓਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ।।੫੫।।

ਚੌਪਈ।। ਭੀਰਿ ਪਰੇਂ ਭਾਜੇ ਪਟ ਭਾਰੇ।। ਜਾਇ ਰਾਵ ਪੈ ਬਹੁਰਿ ਪੁਕਾਰੇ।।
ਬੈਠਜੋ ਕਹਾ ਦੈਵ ਕੇ ਘਾਏ।। ਚੜ੍ਹੇ ਗਰੁੜ ਗਰੁੱੜਧ੍ਵਜ ਆਏ।। ੫੬।।

ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਣ ਕਾਰਣ ਸੂਰਮੇਂ ਭੱਜ ਪਏ ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਤੂੰ ਕਿਸਮਤ ਦਿਆ ਮਾਰਿਆ, ਕਿਥੇ ਬੈਠਾ ਹੈਂ, ਓਧਰ ਗਰੁੜ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਪ ਭਗਵਾਨ ਆ ਗਏ ਹਨ।। ੫੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਯੌ ਸੁਨਿਕੈ ਰਾਜਾ ਤਬੈ ਰਨ ਚੜਿ ਚਲਜੋ ਰਿਸਾਤ।।
ਬਾਂਧਿ ਬਢਾਰੀ ਉਮਗਿਯੋ ਕੌਚ ਨ ਪਹਿਰਜੋ ਗਾਤ।। ੫੬।।

ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜਾ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਚਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਵਿਚ ਕਵੱਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨ ਸਕਿਆ।।੫੧।।

ਚੌਪਈ।। ਜੋਰੈ ਸੈਨ ਜਾਤ ਭਯੋ ਤਹਾਂ।। ਗਾਜਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੂ ਜਹਾਂ।।

ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕਰਿ ਕੋਪ ਚਲਾਏ।। ਕਾਟਿ ਸਜਾਮ ਸਭ ਭੂਮਿ ਗਿਰਾਏ।।੫੮।।

ਸੈਨਾ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਉਹ ਉਥੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਿਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਗਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਅਸਤਰ ਸਸ਼ਤਰ ਚਲਾਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਅ ਕੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ।। ੫੮।।

ਨਰਾਜ ਛੰਦ।। ਸਹੱਸ੍ਰ ਹੀ ਭੁਜਾਨ ਮੈ ਸਹੱਸ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ।।
ਹਠਜੋ ਰਿਸਾਇਕੈ ਹਠੀ ਕਮਾਨ ਬਾਨ ਪਾਨ ਲੈ।।
ਬਧੇ ਰਥੀ ਮਹਾਂਰਥੀ ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਬਾਨ ਮਾਰਿਕੈ।।
ਦਏ ਪਠਾਇ ਸ੍ਵਰਗ ਸੂਰ ਕੋਪ ਕੌ ਸਭਾਰਿਕੈ।। ੫੯।।

ਸਹਿਸਰ ਬਾਂਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਸਰ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਹਠੀ ਹਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਅਨੇਕਾਂ ਤੀਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਰਥੀਆਂ, ਮਹਾਂਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਜਮਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ੫੯।।

ਚੌਪਈ।। ਬਹੁ ਸਾਇਕ ਜਦੁਪਤਿ ਕੌ ਮਾਰੇ।। ਬਹੁ ਬਾਨਨ ਸੋ ਗਰੁੜ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।
ਬਹੁ ਸੂਲਨ ਸੋ ਰਥੀ ਪਰੋਏ।। ਲਗੇ ਸੁਭਟ ਸੈਹਥਿਯਨ ਸੋਏ।। ੬੦।।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਾਣਾਂ ਨਾਲ ਗਰੁੜ ਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲਾਂ ਨਾਲ ਰਥੀ ਪਰੋ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਭਾਲਿਆ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਕਈ ਸੂਰਮੇਂ ਸਦਾ ਲਈ ਸੌਂ ਗਏ।।੬੦।।

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਕੋਪ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਰਿ ਦੀਨੋ।। ਖੰਡ ਖੰਡ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਸਤ੍ਰ ਕੀਨੋ।।
ਬਾਣਾਸੁਰਹਿ ਬਾਨ ਬਹੁ ਮਾਰੇ।। ਬੇਧਿ ਬਰਮ ਧਨੁ ਚਰਮ ਸਿਧਾਰੇ।। ੬੧।।

ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸਸਤਰਾਂ ਅਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਣਾਸੁਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਜੋ ਕਵਚ ਨੂੰ ਵਿੰਨ ਕੇ ਚਮ ਵਿਚ ਜਾ ਲਗੇ।।੬੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਬਹੁਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬਾਨ ਚਲਾਏ ਕੋਪ ਕਰਿ।।
ਬਾਣਾਸੁਰ ਕੇ ਚਰਮ ਬਰਮ ਸਰਬਾਸਤ੍ਰ ਹਰਿ।।
ਸੂਤ ਮਾਰਿ ਹੈ ਚਾਰੋ ਦਏ ਗਿਰਾਇ ਕੈ।।
ਹੋ ਰਥੀ ਮਹਾਂ ਰਥ ਅਤਿ ਰਥਿਯਨ ਕੋ ਘਾਇਕੈ।। ੬੨।।

ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਜਿਹੜੇ ਬਾਣਾਸੁਰ ਦੇ ਕੱਵਚ, ਚਮ ਅਤੇ

ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿੰਨ੍ਹ ਗਏ। ਚਾਰੇ ਸਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਥਲੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ। ਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਮਹਾਂਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੬੨॥

ਚਮਕਿ ਠਾਢ ਭੂਅ ਭਯੋ ਅਯੁਧਨ ਧਾਰਿਕੈ॥
ਗਰੁੜ ਗਰੁੜ ਨਾਯਕ ਕੋ ਬਿਸਿਖ ਪ੍ਰਹਾਰਿਕੈ॥
ਸਾਤ ਸਾਤ ਕਹਿ ਆਠ ਅਰੁਜਨਹਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ॥
ਹੋ ਕੋਟਿ ਕਰੀ ਕੁਰਰਾਇ ਹਨੇ ਰਿਸਿ ਧਾਰਿ ਕਰਿ॥ ੬੩॥

ਸ਼ਸਤਰ ਚੁਕਕੇ ਬਲ ਧਾਰਕੇ ਉਹ ਫਿਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਗਰੜ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। ਸਤ ਅਠ ਤੀਰ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੬੩॥

ਕੋਪ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੇ ਜਗਜੋ ਧੁਜਾ ਕਾਟਤ ਭਯੋ॥
ਛਿਪ੍ਰਛਟਾ ਕਰ ਛੱਤ੍ਰ ਛਿਤਹਿ ਡਾਰਤ ਭਯੋ॥
ਚਰਮ ਬਰਮ ਰਿਪੁ ਚਰਮ ਕੋਪ ਕਰਿ ਕਾਟਿਯੋ॥
ਹੋ ਰਥ ਰਥਿਯਨ ਰਨ ਭੀਤਰ ਤਿਲ ਤਿਲ ਬਾਟਿਯੋ॥ ੬੪॥

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਸਾ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਧੁਜਾ ਵੱਢ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਝਟ ਛਤਰ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ। ਚਮੜੇ ਦੀਆਂ ਢਾਲਾਂ ਨੂੰ ਚਮੜੇ ਦੇ ਵੈਰੀ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵੱਢ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਰਥਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੬੪॥

ਬਡੇ ਦੁਬਹਿਯਾ ਮਾਰੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਿਸਾਇਕੈ॥
ਤਿਲ ਤਿਲ ਪਾਇ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ਰਥਿਯਨ ਘਾਇਕੈ॥
ਛੈਲ ਚਿਕਨਿਯਾ ਕਾਟੇ ਭੁਜਾ ਸਹੱਸ੍ਰ ਹਰ॥
ਹੋ ਤਵ ਸ਼ਿਵ ਪਹੁਚੇ ਆਇ ਸੁ ਭਗਤ ਬਿਚਾਰਿ ਕਰਿ॥ ੬੫॥

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੜੇ ਬਲੀ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਭੋਰਾ ਭੋਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਹਿਸਰ ਬਾਹੂ ਨੇ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਦ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਕੇ ਆ ਗਏ॥੬੫॥

ਬੀਸ ਬਾਨ ਬਿਸੁਇਸ ਕਹ ਬ੍ਰਿਜ ਪਤਿ ਮਾਰਿਯੋ॥

ਬਹੁਰਿ ਬਾਨ ਬੱਤੀਸ ਸੁ ਵਾਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰਿਯੋ॥
ਨਿਰਖਿ ਜੁੱਧ ਕੋ ਜੱਛ ਰਹੈ ਚਿਤ ਲਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਦੇਵ ਰਹੇ ਉਰਾਝਾਇਕੈ॥ ੬੬॥

ਵਿਸ਼ਵਏਸ਼ ਕਹਿਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਵੀਹ ਤੀਰ ਮਾਰੇ। ਓਧਰ ਬਤੀ ਤੀਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਵੀ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਜੱਛ ਵੀ ਮਨ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੇਵ-ਅਦੇਵ ਸਾਰੇ ਭੰਬਲ ਭੂਸੇ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ਸਨ॥੬੬।

ਰੁੱਦ੍ਰ ਕ੍ਰੂੱਧ ਅਤਿ ਭਯੋ ਤਪਤ ਤਪ ਛੋਰਿਯੋ॥
ਸੀਤ ਤਾਪ ਤਜਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੱਕਤ੍ਰ ਤਿਹ ਮੋਰਿਯੋ॥
ਐਸ ਗੌਰਿ ਸੌ ਗਾਹ ਗਗਨ ਸਰ ਲਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਤੁਮਲ ਜੁੱਧ ਕਰਿ ਲੀਨੋ ਖੇਤ ਛਿਨਾਇਕੈ॥ ੬੭॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਤਪੋ ਅਗਨੀ ਛਡੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸੀਤ ਤਾਪ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨਾਲ ਵੀ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨ ਜਿੱਤ ਲਿਆ॥੬੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੀਤਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਨਿਜੁ ਪੌਤ੍ਰ ਕੀ ਕੀਨੀ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਾਜਨ ਸਜੇ ਹਰਖੇ ਸੁਨਿ ਸੁਰਿ ਬਜਾਸ॥ ੬੮॥

ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਜਿਤ ਕੇ ਪੋਤਰੇ ਦੀ ਖਲਾਸੀ ਕੀਤੀ, ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜੇ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁਖ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ॥੬੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਆਨਰੁੱਧ ਕੌ ਊਖਾ ਕਈ ਬਿਵਾਹਿਕੈ॥
ਗਾੜ੍ਹੇ ਗੜ੍ਹ ਵਾਰਨ ਗੜ੍ਹ ਗਜਿਯਨ ਗਾਹਿਕੈ॥
ਹਠੇ ਹਠੀਲਨ ਜੀਤਿ ਚਲੇ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਦੰਤ ਬੱਕਤ੍ਰ ਕੇ ਸੰਗ ਬਨਜੋ ਰਨ ਆਇਕੈ॥ ੬੯॥

ਅਨੁਰੱਧ ਦਾ ਊਸ਼ਾ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਲਤਾੜ ਕੇ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਹਠੀ ਸੂਰਮੇ ਹਠ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਜਿਤਕੇ ਚਲ ਪਏ ਪਰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਬੱਕਤਰਦੰਤ ਨਾਲ ਯੁਧ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ॥੬੯॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਉਤੈ ਦੰਤ ਬਕੱਤ੍ਰਾ ਇਤੈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੂਰੋ॥ ਹਟੈ ਨ ਹਠੀਲੋ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਪੂਰੋ॥ ਲਏ ਸੂਲ ਸੈਥੀ ਮਹਾਂਬੀਰ ਰਾਜੈ॥ ਲਖੇ ਦਿਤਜ ਆਦਿਤਜ ਕੋ ਦ੍ਰਪੁ ਭਾਜੈ॥ ੭੦॥

ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਕਤਰਦੰਤ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸੂਰਬੀਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੀ। ਉਹ ਬੜੇ ਹਠ ਵਾਲੇ, ਯੁੱਧ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਅਤੇ ਪਿਛੇ ਨ ਹਟਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਸਨ। ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਫੜ ਕੇ ਸੂਰਮੇਂ ਸੋਭ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਦਿਤ ਅਤੇ ਅਦਿਤ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੁਤਰਾਂ ਦਾ ਘੁਮੰਡ ਵੀ ਚੂਰ ਚੂਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੭੦॥

ਤ੍ਰਬੈ ਛਾਡਿਕੈ ਚੱਕ੍ਰ ਦੀਨੋ ਕਨਾਈ॥ ਬਹੀ ਦੈਤ ਕੀ ਨਾਰਿ ਮੈ ਧਾਰਿ ਜਾਈ॥ ਗਿਰਜੋ ਝੂਮਿ ਕੈ ਭੂਮਿ ਮੈ ਕੋਪਿ ਕੂਟਜੋ॥ ਮਨੋ ਮੇਰੁ ਕੋ ਸਾਤਵੋ ਸ੍ਰਿੰਗ ਟੂਟਜੋ॥ ੭੧॥

ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਚਕਰ ਛਡਿਆ ਜਿਹੜਾ ਦੈਂਤ ਦੀ ਗਰਦਨ ਤੇ ਵਜਾ। ਰੋਹ ਨਾਲ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ, ਘੁੰਮਣ ਘੇਰੀ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਦੀ ਸਤਵੀਂ ਟੀਸੀ ਥਲੇ ਆ ਡਿਗੀ ਹੋਵੇ॥੭੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਹਨਿ ਅਰਿ ਦ੍ਵਾਰਾਵਤੀ ਸਿਧਾਰੇ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਬਜੇ ਨਗਾਰੇ॥ ਪਠੇ ਤਰੁਨਿ ਪਖਰਿਯਾ ਹਰਖੇ॥ ਸੁਰ ਸਭ ਪੁਹਪ ਗਗਨ ਤੇ ਬਰਖੇ॥ ੭੨॥

ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਦਵਾਰਕਾ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜ ਉਠੇ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੇ ਭੇਜੇ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਫੂਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ॥੭੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਾਹੂ ਛੈ ਬਾਨਾਸੁ ਕਰਿ ਦੰਤ ਬਕੱਤ੍ਰਹਿ ਘਾਇ॥ ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ੋਦਰਿ ਜੀਤਿ ਸ਼ਿਵ ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਜਦੁਰਾਇ॥ ੭੩॥੧॥

ਸਹਿਸਰ ਬਾਹੂ ਬਾਨਾਸੁਰ, ਬਕਰਦੰਤ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਜਿਤਣ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਧੰਨ ਹਨ॥੭੩॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਬਿਆਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੪੨॥੨੮੭੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਬਿਆਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੪੨॥੨੮੭੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਤਿਰਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਰਾਜਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਜਮਤੀ ਰਾਨੀ ਰਹੈ ਉੱਤਰ ਦੇਸ ਅਪਾਰ।।
ਗੜ੍ਹਿ ਬਿਧਨੈ ਤਾਂ ਸੀ ਬਧੂ ਔਰ ਨ ਸਕਜੋ ਸਵਾਰਿ।। ੧।।

ਉੱਤਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਰਾਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਏਨਾਂ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਏਨੀਂ ਸੁਦੰਰਤਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ ਸੀ।।੧।।

ਬਿਭ੍ਰਮ ਦੇਵ ਬਡੋ ਬਲੀ ਤਾ ਕੋ ਰਹੈ ਨਰੇਸ਼।।
ਤਾਕੋ ਤਾਸ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਲਗਿ ਮਨਿਯਤ ਚਾਰੋ ਦੇਸ।। ੨।।

ਉਸਦਾ ਰਾਜਾ ਬਿਭਰਮ ਦੇਵ ਬੜਾ ਬਲਵਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਤਕ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਦਾ ਸੀ।।੨।।

ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਥ ਜੋਗੀ ਤਹਾਂ ਜਾ ਸਮ ਰੂਪ ਨ ਔਰ।।
ਲਖਿ ਅਬਲਾ ਭੂ ਪਰਗਿਰੈਂ ਭਈ ਮੂਰਛਨਾ ਠੌਰ।। ੩।।

ਓਥੇ ਇਕ ਕਿਰਪਾ ਨਾਥ ਨਾਮੀਂ ਜੋਗੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਰਾਣੀ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ।।੩।।

ਚੌਪਈ।। ਬੋਲਿ ਲਯੋ ਰਾਨੀ ਜੋਗਿਸਬਰ।। ਕਾਮਕੇਲ ਤਾਸੋ ਬਹੁ ਬਿਧਿਕਰਿ।।
ਪੁਨਿ ਤਾਹੀ ਆਸਨ ਪਹੁਚਾਯੋ।। ਰੈਨਿ ਭਈ ਤਬ ਬਹੁਰਿ ਮੰਗਾਯੋ।। ੪।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਬੁਲਵਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਰਾਤ ਪਈ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਫਿਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।।੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭੂਧਰ ਸਿੰਘ ਤਹਾਂ ਹੁਤੋ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰਿ ਇਕ ਰਾਜ।।
ਸਾਜ ਬਾਜ ਭੀਤਰ ਕਿਧੌ ਬਿਸਕਰਮਾ ਤੇ ਬਾਜ।। ੫।।

ਓਥੇ ਇਕ ਭੂਧਰ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਬਨਾਵਟ ਅਤੇ ਸਜਾਵਟ ਕਰਨ ਦੇ ਪਖੋਂ ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧ ਕੇ ਸੀ।।੫।।

ਰਾਜ ਨਿਰਖਿ ਸੁੰਦਰ ਘਨੋ ਰਾਨੀ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇ।।

ਪ੍ਰਥਮ ਭੋਗ ਤਾਸੌ ਕਰਯੋ ਪੁਨਿ ਯੌ ਕਹਿਯੋ ਬਨਾਇ॥ ੬॥

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ॥੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਸੁਨਿਹੋ ਪ੍ਰੀਤਮ ਰਾਜ ਕਾਜ ਮੁਰ ਕੀਜਿਯੈ॥
ਕਛੁ ਧਨ ਛੋਰਿ ਭੰਡਾਰ ਹਮਾਰੋ ਲੀਜਿਯੈ॥
ਖੋਦਿ ਭੂਮਿ ਤਰ ਮੰਡਪ ਏਕ ਬਨਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਮੰਡਪ ਲਖਯੋ ਨ ਜਾਇ ਭੂਮਿ ਲਹਿ ਜਾਇਯੈ॥ ੭॥

ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਣੋਂ! ਮੇਰਾ ਇਕ ਕੰਮ ਕਰੋ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਥੋੜਾ ਧਨ ਛਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਾ ਲੈ ਲਵੋ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਪੁਟ ਕੇ ਥਲੇ ਇਕ ਮੰਡਪ ਬਣਾਓ, ਜਿਥੇ ਮੰਡਲ ਤਾਂ ਦਿਖਾਈ ਨਾ ਦੇਵੇ ਤੇ ਕੇਵਲ ਧਰਤੀ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਵੇ॥੭॥

ਤਬ ਤਿਨ ਛੋਰਿ ਭੰਡਾਰ ਅਮਿਤ ਧਨ ਕੋ ਲਿਯੋ॥
ਖੋਦਿ ਭੂਮਿ ਕੇ ਤਰੇ ਬਨਾਵਤ ਮਟ ਭਯੋ॥
ਕੈ ਸੋਈ ਸਜਾਨੋ ਲਖੈ ਨ ਦੇਵਲ ਪਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਔਰ ਭੂਮਿਸੀ ਸੋ ਭੂਅ ਚਿੱਤ ਮੈ ਲ੍ਯਾਇਯੈ॥ ੮॥

ਫਿਰ ਉਸ ਕੁਝ ਭੰਡਾਰ ਛਡ ਕੇ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਪੁਟ ਕੇ ਥੱਲੇ ਇਕ ਮਠ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੋਈ ਚਾਤਰ ਵੀ ਉਸ ਮਠ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਸਰੇ ਸਥਾਨਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ॥੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਰਾਜਹਿ ਰਾਨੀ ਰੋਜ ਬੁਲਾਵੈ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤ ਕੇ ਕੇਲ ਕਮਾਵੈ॥
ਅਤਿ ਸਨੇਹ ਤਾਸੌ ਉਪਜਾਯੋ॥ ਜਨੁਕ ਸਾਤ ਫੇਰਨ ਕੋ ਪਾਯੋ॥ ੯॥

ਰਾਣੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਰੋਜ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹ ਏਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਸੱਤ ਫੇਰੇ ਲੈ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ॥੯॥

ਕੇਲ ਕਮਾਇ ਰਾਜ ਜਬ ਜਾਵੈ॥ ਤਬ ਰਾਨੀ ਜੋਗਿਯਹਿ ਬੁਲਾਵੈ॥
ਚਿਮਟਿ ਚਿਮਟਿ ਤਾਸੌ ਰਤਿ ਮਾਨੈ॥ ਮੂਰਖ ਰਾਵ ਭੇਦ ਨਹਿ ਜਾਨੈ॥ ੧੦॥

ਜਦ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਚੰਬੜ ਚੰਬੜ ਕੇ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੧੦॥

ਕਾਮ ਅਧਿਕ ਦਿਨ ਰਾਜ ਸੰਤਾਯੋ। ਬਿਨੁ ਬੋਲੇ ਰਾਨੀ ਕੇ ਆਯੋ।
ਕੇਲ ਕਰਤ ਸੋ ਤ੍ਰਿਯ ਲਖਿ ਪਾਈ॥ ਤਾਕੇ ਕੋਪ ਜਗਯੋ ਜਿਯ ਆਈ॥ ੧੧॥

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਭੂਧਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਾਮ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਤਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਦਸੇ ਬਗੈਰ ਓਥੇ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਜੋਗੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਲਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ॥੧੧॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਕੇਲ ਕਰਤ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਲਖਯੋ ਬਨਾਇਕੈ॥
ਬਾਂਧਿ ਰਸਰਿਯਨ ਲਿਯੋ ਸੁ ਦਿਯੋ ਜਰਾਇਕੈ॥
ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਥ ਕੇ ਸਾਥ ਕਹਯੋ ਯੌਂ ਜਾਇ ਕਰਿ॥
ਹੋ ਜੋ ਮੈ ਕਹੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸੁ ਕਰਿਯੈ ਨਾਥ ਬਰ॥ ੧੨॥

ਇਧਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਾਣੀ ਨੇ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ, ਜੋਗੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਝੱਟ ਉਸਨੂੰ ਰਸਿਆ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਕਿਰਪਾ ਨਾਥ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਨਾਥ! ਹੁਣ ਮੈਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਲਿੱਤਰ ਕਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ॥" ੧੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਖਾਨ ਪਾਨ ਆਗੇ ਤਵ ਧਰਿਹੌਂ॥ ਮੁੰਦ੍ਰਿਤ ਮਠ ਕੋ ਦ੍ਵਾਰਨਿ ਕਰਿਹੌਂ॥
ਖੋਦਿ ਭੂਮਿ ਇਕ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਦਿਖੈਹੌਂ॥ ਤਵ ਚਰਨਨ ਤਰ ਰਾਵ ਝੁਕੈਹੌਂ॥ ੧੩॥

ਮੈਂ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਰਖ ਦੇਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਮਠ ਦਾ ਦਰਵਾਜਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਵਾਂਗੀ। ਫਿਰ ਧਰਤੀ ਪੁਟਵਾ ਕੇ ਇਕ ਹੋਰ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਾਂਗੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਰਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਅਗੇ ਝੁਕਾ ਦੇਵਾਂਗੀ॥੧੩॥

ਯੋ ਕਹਿ ਮੂੰਦਿ ਦੁਆਰਨ ਲਿਯੋ॥ ਆਗੇ ਢੇਰ ਭਸਮ ਤਿਹ ਕਿਯੋ॥
ਆਪੁ ਰਾਵ ਸੌ ਜਾਇ ਜਤਾਯੋ॥ ਸੋਵਤ ਸਮੈ ਸੁਪਨ ਮੈਂ ਪਾਯੌਂ॥ ੧੪॥

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਸ ਦਰਵਾਜਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਵਾਹ ਦਾ ਢੇਰ ਉਸ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਤਿਆਂ ਪਿਆਂ ਮੈਂ ਇਕ ਸੁਪਨਾ ਵੇਖਿਆ ਹੈ॥੧੪॥

ਇਕ ਜੋਗੀ ਸੁਪਨੇ ਮੈ ਲਹੇਯੋ॥ ਤਿਹ ਮੋਸੋ ਐਸੇ ਜਨੁ ਕਹਯੋ॥

ਖੋਦਿ ਭੂਮਿ ਤੁਮ ਮੋਹਿ ਨਿਕਾਰੋ।। ਹ੍ਵੈ ਬਡੋ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਿਹਾਰੋ।। ੧੫।।

ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਜੋਗੀ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਮੈਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਮੀਨ ਨੂੰ ਪੁਟ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਲਿਓਂ ਕਢੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਧੇਗਾ।।੧੫।।

ਭੂਧਰ ਰਾਜ ਖੋਦਬੇ ਲਾਯੋ।। ਮੈ ਤੁਮ ਸੋ ਯੌ ਆਨਿ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਤੁਮਹੂੰ ਚਲੇ ਸੰਗ ਹ੍ਵੈ ਤਹਾਂ।। ਕਹਾਂ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਹ੍ਵੈਹੈ ਯੌ ਉਹਾਂ।। ੧੬।।

ਰਾਜਾ ਭੂਧਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਵੇਖਣ ਲਈ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੋ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਕੁਝ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚਲੋ ਅਤੇ ਵੇਖੋ ਓਥੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।।੧੬।।

ਯੌ ਕਰਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੰਗ ਲੈ ਆਈ।। ਭੂਅ ਖੋਦਨ ਤ੍ਰਿਯ ਦਯੋ ਲਗਾਈ।।
ਮੰਡਪ ਤਹਾਂ ਏਕ ਜਬ ਲਹਿਯੋ।। ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਪਤਿ ਤ੍ਰਿਯ ਸੌਂ ਕਹਿਯੋ।। ੧੭।।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਹ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਲੈ ਆਈ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਪੁੱਟਣ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਓਥੇ ਇਕ ਮੰਡਪ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿਣ ਲਗ ਗਿਆ।। ੧੭।।

ਜੋਗੀ ਨਿਰਖਿ ਸਖੀ ਭਜਿ ਆਈ।। ਦੌਰਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਚਰਨਨ ਲਪਟਾਈ।।
ਕਹਜੋ ਸੁ ਜਬ ਖੋਲਤ ਦ੍ਰਿਗ ਭਯੋ।। ਤਬ ਹੀ ਰਾਜ ਭਸਮ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ।। ੧੮।।

ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਖੀਆਂ ਭਜੀਆਂ ਆਈਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀਆਂ ਜਦ ਜੋਗੀ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲੀਆਂ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਭੂਧਰ ਸਿੰਘ ਭਸਮ ਹੋ ਗਿਆ।।੧੮।।

ਤਬ ਰਾਨੀ ਯੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸੁਨਹੌ ਰਾਵ ਪ੍ਰਾਨ ਤੇ ਪਜਾਰੇ।।
ਮੋਕੋ ਜਾਨ ਪ੍ਰਥਮ ਤਹ ਦੀਜੈ।। ਬਹੁਰੋਂ ਆਪੁ ਪਯਾਨੋ ਕੀਜੈ।। ੧੯।।

ਫਿਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਰਾਜਾ! ਸੁਣੋ, ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਓਥੇ ਜਾਣ ਦਿਓ ਫਿਰ ਆਪ ਜਾਇਓ।।੧੯।।

ਯੌ ਕਹਿਕੈ ਅਬਲਾ ਤਹ ਗਈ।। ਤਾਸੋਂ ਕੇਲ ਕਮਾਵਤ ਭਈ।।
ਤਾਂ ਪਾਛੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਤਹ ਲਜਾਈ।। ਜੋਗੀ ਕੀ ਝਾਂਈ ਦਿਖਰਾਈ।। ੨੦।।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਰਾਣੀ ਓਥੇ ਗਈ ਅਤੇ ਜੋਗੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਓਥੇ ਲੈ ਆਈ ਅਤੇ ਜੋਗੀ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵਖਾਇਆ।।੨੦।।

ਤਬ ਜੋਗੀ ਯੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਬਹੁਤ ਜਾਨਵੀ ਅਬਿ ਲਗਿ ਬਾਰੇ।।

****

ਤਾਕੋ ਹਮ ਕੋ ਨੀਰ ਦਿਖਰਿਯੈ।। ਹਮ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰਨ ਕਰਿਯੈ।। ੨੧।।

ਤਦ ਜੋਗੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਨਗਰ ਦੇ ਲਾਗੇ ਗੰਗਾ ਵਗਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਜਲ ਲਿਆਓ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰੋ।।੨੧।।

ਜਬ ਰਾਜੈ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਭਰਿਗਾਗਰਿ ਗੰਗਾ ਜਲ ਲਜਾਯੋ।।
ਆਇ ਸੁ ਨੀਰ ਬਿਲੋਕਜੋ ਜਬਹੀ।। ਐਸੇ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ ਤਬਹੀ।। ੨੨।।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਗੰਗਾ ਜਲ ਦੀ ਇਕ ਗਾਗਰ ਮੰਗਵਾ ਲਈ। ਜਦ ਜੋਗੀ ਨੇ ਲਿਆਂਦੇ ਹੋਏ ਜਲ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਕਹੇ।।੨੨।।

ਨਿਜੁ ਤੂੰਬਾ ਤੇ ਦੂਧ ਦਿਖਾਯੋ।। ਗੰਗੋਦਕ ਤਹਿ ਕੋ ਠਹਰਾਯੋ।।
ਕਹਜੋ ਜਾਨਵੀ ਕੋ ਕਾ ਭਯੋ।। ਤਬ ਪੈ ਥੋ ਅਬ ਜਲ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ।। ੨੩।।

ਆਪਣੇ ਕਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਿਆ ਜੋਗੀ ਨੇ ਦੁੱਧ ਵਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਇਹ ਗੰਗਾਜਲ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਹੁਣ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਦੁੱਧ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਣ ਪਾਣੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।।੨੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਤਿਜੁਗ ਕੇ ਜੁਗ ਮੈ ਹਮੋ ਯਾ ਮੈ ਕਿਯੋ ਨਿਵਾਸ।।
ਅਬ ਬਰਤਤ ਜੁਗ ਕੌਨ ਸੋ ਸੋ ਤੁਮ ਕਹਹੁ ਪ੍ਰਕਾਸ।। ੨੪।।

ਮੈਂ ਸਤਜੁਗ ਵਿਚ ਇਥੇ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਤੁਸੀ ਲੋਕ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਹੁਣ ਕਿਹੜਾ ਜੁਗ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।।੨੪।।

ਚੌਪਈ।। ਸਤਿਜੁਗ ਬੀਤੇ ਤ੍ਰੇਤਾ ਭਯੋ।। ਤਾ ਪਾਛੇ ਦ੍ਵਾਪਰ ਬਰਤਯੋ।।
ਤਬ ਤੇ ਸੁਨੁ ਕਲਜੁਗ ਅਬ ਆਯੋ।। ਸੁ ਤੁਹਿ ਕਹ ਹਮ ਪ੍ਰਗਟ ਸੁਨਾਯੋ।। ੨੫।।

ਸਤਜੁੱਗ ਲੰਘ ਕੇ ਤ੍ਰੇਤਾ ਲੰਘਿਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਆਪਰ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਤਦ ਤੋਂ ਕਲਯੁੱਗ ਲਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।।੨੫।।

ਕਲਜੁਗ ਨਾਮ ਜਬੈ ਸੁਨਿ ਲਯੋ।। ਹਾਹਾ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਤ ਭਯੋ।।
ਤਿਹਿ ਮੁਹਿ ਬਾਤ ਲਗਨ ਨਹਿ ਦੀਜੈ।। ਬਹੁਰੋ ਮੂੰਦਿ ਦੁਆਰਨ ਲੀਜੈ।। ੨੬।।

ਜਦ ਉਸ ਕਲਯੁਗ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ 'ਹਾਇ ਹਾਇ' ਕਰਨ ਲਗ ਲਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਹਵਾ ਨ ਲਗਣ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਦਰਵਾਜਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਵੋ।।੨੬।।

ਰਾਨੀ ਬਾਚ।। ਮੈਂ ਸੇਵਾ ਤੁਮਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਿਹੋਂ।। ਏਕ ਪਾਇ ਠਾਢੀ ਜਲ ਭਰਿਹੋਂ।।

ਮੂੰਦਿਨ ਦ੍ਵਾਰਨ ਕੋ ਕਜੋ ਲੀਜੈ॥ ਹਮਰ ਪਰ ਨਾਥ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ ਕੀਜੈ॥੨੭॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਇਕ ਪੈਰ ਤੇ ਖਲੋਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਪਾਣੀ ਭਰਾਂਗੀ। ਦਰਵਾਜੇ ਨੂੰ ਬੰਦ ਨ ਕਰੋ, ਹੇ ਸਵਾਮੀ! ਸਾਡੇ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ॥੨੭॥

ਪੁਨਿ ਰਾਜੈ ਯੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰੋ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਮੈ ਦਾਸ ਤਿਹਾਰੋ॥
ਯਹ ਰਾਨੀ ਸੇਵਾ ਕਹ ਲੀਜੈ॥ ਮੋ ਪਰ ਨਾਥ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ ਕੀਜੈ॥੨੮॥

ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਨਾਥ! ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਦਾਸ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਇਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਲਈ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਤੇਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ॥੨੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੇਵਾ ਕਹ ਰਾਨੀ ਦਈ ਯੌ ਰਾਜੈ ਸੁਖ ਪਾਇ॥
ਦ੍ਵਾਰਨ ਮੂੰਦਿਨ ਨਾ ਦਯੋ ਰਹਿਯੋ ਚਰਨ ਲਪਟਾਇ॥ ੨੯॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਰਾਣੀ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਦਰਵਾਜੇ ਨੂੰ ਬੰਦ ਨ ਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ॥੨੯॥

ਮੂੜ ਰਾਵ ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ ਭਯੋ ਸਕਯੋ ਨ ਛਲ ਕਛੁ ਪਾਇ॥
ਸੇਵਾ ਕੋ ਰਾਨੀ ਦਈ ਤਾਹਿ ਸਿੱਧ ਠਹਰਾਇ॥ ੩੦॥

ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਿੱਧ ਸਮਝ ਕੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਲਈ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥੩੦॥

ਰਾਜ ਮਾਰਿ ਰਾਜਾ ਛਲਯੋ ਰਤਿ ਜੋਗੀ ਸੋ ਕੀਨ॥
ਅਧਿਭੁਤ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤ੍ਰਿਯਾਨ ਕੌ ਸਕਤ ਨ ਕੋਊ ਚੀਨ॥ ੩੧॥ ੧॥

ਯਾਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਛਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੋਗੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਭੁਤ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ॥੩੧। ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਤੈਤਾਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੪੩॥੨੯੦੧॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਤਰਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੪੩॥੨੯੦੧॥ਚਲਦਾ॥

****

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਚਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰਵਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਬੀਕਾਨੇਰ ਰਾਵ ਇਕ ਭਾਰੋ।। ਤੀਨ ਭਵਨ ਭੀਤਰ ਉਜਿਯਾਰੋ।।
ਵਤੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਾਵ ਕੀ ਰਾਨੀ।। ਸੁੰਦਰਿ ਭਵਨ ਚੌਦਹੂੰ ਜਾਨੀ।। ੧।।

ਬੀਕਾਨੇਰ ਦਾ ਇਕ ਬੜਾ ਵਡਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰਵਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਸੀ।।੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤਹਾ ਰਾਇ ਮਹਤਾਬ ਸੁਦਾਗਰ ਆਇਯੋ।।
ਲਖਿ ਰਾਨੀ ਕੋ ਰੂਪ ਹਿਯੋ ਲਲਚਾਇਯੋ।।
ਭੇਜਿ ਸਹਚਰੀ ਤਿਹ ਗ੍ਰਿਹ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਮਨ ਮਾਨਤ ਰਤਿ ਕਰੀ ਅਧਿਕ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ।। ੨।।

ਓਥੇ ਇਕ ਮਹਿਤਾਬ ਰਾਏ ਨਾਮੀਂ ਸੌਦਾਗਰ ਆਇਆ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਰਾਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲਲਚਾ ਗਿਆ। ਰਾਣੀ ਵੀ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸੁਖਪੂਰਵਕ ਮਨ ਮਰਜੀ ਦਾ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ।।੨।।

ਚੌਪਈ।। ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਰਾਨੀ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਵੈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।।
ਜਾਨਤ ਰੈਨਿ ਅੰਤ ਜਬ ਆਈ।। ਤਾਂਹਿ ਦੇਤ ਨਿਜੁ ਧਾਮ ਪਠਾਈ।। ੩।।

ਰਾਣੀ ਰੋਜ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗਾ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੀ। ਜਦ ਵੇਖਦੀ ਕਿ ਹੁਣ ਰਾਤ ਲੰਘਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੰਦੀ।।੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਭਲੀ ਮਤਾਹ ਸੁਦਾਗਰ ਲਜਾਵਈ।।
ਰਾਨੀ ਤਾਕੌ ਪਾਇ ਘਨੋ ਸੁਖ ਪਾਵਈ।।
ਅਤਿ ਧਨ ਛੋਰਿ ਭੰਡਾਰ ਦੇਹ ਤਹਿ ਨਿਤਜਪ੍ਰਤਿ।।
ਹੋ ਬਸਜੋ ਰਹਤ ਅਬਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਿੱਤਜ ਚਿਤ।। ੪।।

ਸੌਦਾਗਰ ਵੀ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਵਧੀਆ ਪਦਾਰਥ ਲਿਆਉਂਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ। ਉਹ ਵੀ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚੋਂ ਉਸਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਾ ਦਾਨ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵੀ ਸਦਾ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।।੪।।

ਚੌਪਈ।। ਮੂਰਖ ਰਾਵ ਜਬੈ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਰਾਨੀ ਡਰਪਾਈ।।
ਯਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਅਬ ਹੀ ਹਨਿ ਦੈਹੌ।। ਖੋਦਿ ਭੂਮਿ ਕੇ ਬਿਖੈ ਗਡੈਹੌ।। ੫।।

ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਦ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਜਮੀਨ ਵਿਚ ਦੱਬ ਦੇਵਾਂਗਾ।।੫।।

ਜਬ ਰਾਨੀ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਤੌਨ ਜਾਰ ਕੋ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ।।
ਤਾਕੋ ਕਹ੍ਯੋ ਸੰਗ ਮੁਹਿ ਲੀਜੈ।। ਅਪਨੇ ਦੇਸ ਪਯਾਨੋ ਕੀਜੈ।। ੬।।

ਜਦ ਰਾਣੀ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚਲੋ ਚਲੋ।।੬।।

ਮੰਦਿਰ ਏਕ ਉਜਾਰਿ ਬਨਾਯੋ।। ਦੋ ਦ੍ਵਾਰਨ ਤਾ ਮੈ ਰਖਵਾਯੋ।।
ਹਮ ਖੋਜਤ ਇਹ ਮਗ ਜੌ ਐਹੈਂ। ਦੂਜੇ ਦ੍ਵਾਰ ਨਿਕਸਿ ਹਮ ਜੈਹੈਂ।। ੭।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਇਕ ਘਰ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਘਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਦਰਵਾਜੇ ਲਾਏ ਤਾਕਿ ਜੇ ਰਾਜਾ ਲਭਦਾ ਲਭਦਾ ਇਕ ਦਰਵਾਜੇ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਦਰਵਾਜੇ ਨਿਕਲ ਸਕਣ।। ੭।।

ਅੜਿੱਲ।। ਏਕ ਸਾਂਢਨੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਲਈ ਮੰਗਾਇਕੈ।।
ਤਾ ਪਰ ਭਏ ਸ੍ਵਾਰ ਦੋਊ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ।।
ਤੌਨ ਮਹਲ ਕੇ ਭੀਤਰ ਪਹੁਚੇ ਆਇ ਕਰਿ।।
ਹੌ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਕੇਲ ਕਰੇ ਸੁਖ ਪਾਇ ਕਰਿ।। ੮।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਕ ਊਠਣੀ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਸੁਖ ਪੂਰਬਕ ਦੋਵੇਂ ਉਸ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਫਿਰ ਉਹ ਉਸ ਮਹਲ ਵਿਚ ਆ ਪਹੁਚੇ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਸੁਖੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।।੮।।

ਸੁਨਿ ਰਾਜਾ ਤ੍ਰਿਯ ਭਜੀ ਚੜ੍ਯੋ ਰਿਸਿ ਖਾਇਕੈ।।
ਸਾਥੀ ਲੀਨੋ ਸੰਗ ਨ ਕੋਊ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਲੈ ਪਾਇਨ ਕੇ ਖੋਜ ਪਹੂਚ੍ਯੋ ਆਇ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਵਾ ਮੰਦਿਰ ਕੇ ਮਾਝ ਧਸ੍ਯੋ ਕੁਰਰਾਇ ਕਰਿ।। ੯।।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁਣਿਆਂ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਭੱਜ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇੱਕਲਾ ਹੀ

ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਾਥ ਲਏ ਬਗੈਰ ਚਲ ਪਿਆ। ਉਹ ਊਠਣੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਚਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਚੀਖਦਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਿਆ।।੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਥਕਿ ਸਾਂਢਿਨ ਤਿਨਕੀ ਗਈ ਤਹਾਂ ਜੁ ਪਹੁਚੇ ਜਾਇ।।
ਅਥਕ ਊਟਨੀ ਰਾਵ ਚੜਿ ਤਹਾਂ ਪਹੂੰਚਜੋ ਆਇ।। ੧੦।।

ਓਥੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਪਹੁੰਚਦੀ ਰਾਣੀ ਦੀ ਊਠਣੀ ਥਕ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਰਾਜਾ ਨ ਥੱਕਣ ਵਾਲੀ ਊਠਨੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਓਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚਾ।।੧੦।।

ਉਤਰ ਸਾਂਢਿ ਤੇ ਰਾਵ ਤਬ ਤਹਾਂ ਚਰਜੋ ਰਿਸਿ ਖਾਇ।।
ਇਨ ਦੁਹੂੰਅਨ ਗਹਿ ਜਮ ਸਦਨ ਦੈਹੌ ਅਬੈ ਪਠਾਇ।। ੧੧।।

ਰਾਜਾ ਆਪਣੀ ਊਠਨੀ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਚਲ ਪਿਆ ਕਿ ਅਜ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਜਮ ਲੋਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵਾਂਗਾ।।੧੧।।

ਚੌਪਈ।। ਇਹ ਮਾਰਗ ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਚੜਿ ਗਏ।। ਦੁਤਿਯ ਮਾਰਗੁ ਉਤਰਤ ਤੇ ਭਏ।।
ਅਥਕ ਸਾਂਢਨੀ ਪਰ ਚੜਿ ਬੈਠੈ।। ਰਾਨੀ ਸਹਿਤ ਸੁ ਜਾਰ ਇਕੈਠੈ।। ੧੨।।

ਜਦ ਰਾਜਾ ਉਸ ਪਾਸਿਓਂ ਦੀ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦੂਸਰੇ ਦਰਵਾਜੇ ਰਾਹੀ ਉਹ ਨਿਕਲ ਗਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਰਾਜੇ ਵਾਲੀ ਅਥੱਕ ਊਠਣੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਏ।।੧੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਅਥਕ ਸਾਂਢਿ ਚੜਿ ਬੈਠੈ ਦਈ ਧਵਾਇਕੈ।।
ਪਵਨ ਬੇਗਿ ਜਜੋਂ ਚਲੀ ਮਿਲੈ ਕੋ ਜਾਇਕੈ।।
ਉਤਰਿ ਰਾਵ ਕਾ ਦੇਖੈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਪਸਾਰਿਕੈ।।
ਹੋ ਉਤਿਮ ਸਾਂਢਿਨ ਹਰੀ ਮੱਤ ਮਹਿ ਮਾਰਕੈ।। ੧੩।।

ਉਹ ਅਥੱਕ ਊਠਣੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਭਜਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਹਵਾ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਚਲ ਪਈ। ਹੁਣ ਭਲਾ ਉਸ ਨਾਲ ਕੌਣ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮੂਰਖ ਬਣਾ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਚੰਗੀ ਊਠਨੀ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਹਨ।।੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਰਾਜਾ ਪਜਾਦੋ ਰਹਿ ਗਯੋ।। ਪਹੁਚਤ ਤਿਨੈ ਨ ਕਜੋਹੂੰ ਭਯੋ।।
ਛਲ ਬਲ ਸਭ ਅਪਨੇ ਕਰਿ ਹਾਰਜੋ।। ਲੈ ਰਾਨੀ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਰ ਪਧਾਰਜੋ।। ੧੪।।

ਹੁਣ ਰਾਜਾ ਪੈਦਲ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਕ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਲਾ ਕੇ ਹਾਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਯਾਰ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ

ਘਰ ਜਾ ਪਹੁੰਚਾ॥੧੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਦੁਹੂੰ ਹਾਥ ਨਿਜੁ ਮੂੰਡ ਛਾਰ ਡਾਰਤ ਭਯੋ॥
ਜਨੁਕ ਰਾਹ ਮੈ ਲੂਟਿ ਕਿਨੂ ਤਾਕੌਂ ਲਯੋ॥
ਗਿਰਜੋ ਝੂਮਿਕੈ ਭੂਮਿ ਅਧਿਕ ਮੁਰਝਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਡੂਬਿ ਨਦੀ ਮਹਿ ਮਰਜੋ ਅਧਿਕ ਬਿਖ ਖਾਇਕੈ॥ ੧੫॥

ਰਾਜਾ ਦੋਹਾਂ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿੱਟੀ ਪਾਉਣ ਲਗਾ ਜਿਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਲੁਟ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਅਤਿ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਡੁਬ ਮਰਿਆ॥੧੫॥

ਲੈ ਰਾਨੀ ਕੋ ਜਾਰ ਜਬੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਇਯੋ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਦਰਬੁ ਦਿਜਾਨੁ ਲੁਟਾਇਯੋ॥
ਜੌ ਐਸੀ ਅਬਲਾ ਕੌ ਛਲ ਸੌ ਪਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਬਿਨੁ ਦਾਮਨ ਤਿਹ ਦਏ ਹਾਥ ਬਿਕਿ ਜਾਇਯੈ॥ ੧੬॥

ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ। ਜੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਲ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਵਿੱਕ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੧੬॥

ਛਲ ਅਬਲਾ ਛੈਲਨ ਕੋ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨਿਯੈ॥
ਲਹਜੋ ਨ ਜਾਕੌਂ ਜਾਇ ਸੁ ਕੈਸ ਬਖਾਇਨੈ॥
ਜੁ ਕਛੁ ਛਿੱਦ੍ਰ ਇਨਕੇ ਛਲ ਕੌਂ ਲਖਿ ਪਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਸਮੁਝਿ ਚਿੱਤ ਚੁਪ ਰਹੋ ਨ ਕਿਸੂ ਬਤਾਇਯੈ॥ ੧੭॥ ੧॥

ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਦ ਤਕ ਵੇਖਿਆ ਨ ਜਾਇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਚੁੱਪ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਸਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ॥੧੭॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਚੌਤਾਲੀਸਵੌ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੪੪॥੨੯੧੮॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਚਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ

ਸਮਾਪਤ।।੧੪੪।।੨੯੧੮।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਪੰਜਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਭਾਗਵਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਹਿਰ ਸਿਪਾਹਾ ਕੈ ਬਿਖੈ ਭਾਗਵਤੀ ਤ੍ਰਿਯ ਏਕ।।
ਤਾਕੇ ਪਤਿ ਕੇ ਧਾਮ ਮੈ ਘੋਰੀ ਰਹੈ ਅਨੇਕ।। ੧।।

ਸਿਪਾਹਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਭਾਗਵਤੀ ਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਦੇ ਘਰ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਘੋੜੀਆਂ ਸਨ।।੧।।

ਚੌਪਈ।।ਘੋਰੀ ਏਕ ਨਦੀ ਤਟ ਗਈ।।ਦਰਿਆਈ ਹੈ ਲਾਗਤ ਭਈ।।
ਤਾਤੇ ਏਕ ਬਛੇਰੋ ਭਯੋ।। ਜਨੁ ਅਵਤਾਰ ਇੰਦ੍ਰ ਹੈ ਲਯੋ।। ੨।।

ਇਕ ਘੋੜੀ ਦਰਿਆ ਕੰਢੇ ਗਈ ਅਤੇ ਦਰਿਆਈ ਘੋੜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਤੇ ਗਰਭਵਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਇਕ ਵਛੇਰੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮਾਨੋ ਇੰਦਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਵੇ।।੨।।

ਸਕ੍ਰ ਬਰਨ ਅਤਿ ਤਾਹਿ ਬਿਰਾਜੈ।। ਤਾਕੌ ਨਿਰਖਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਲਾਜੈ।।
ਚਮਕਿ ਚਲਜੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਹਾਵੈ।। ਜਨੁ ਘਨ ਪ੍ਰਭਾ ਦਾਮਨੀ ਪਾਵੈ।। ੩।।

ਸਕਰਵਰਨ ਉਸਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਭਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵੀ ਲਜੱਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਚਮਕ ਕੇ ਚਲਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਸੋਭ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।।੩।।

ਤਾਕੇ ਲੈ ਬੇਚਨ ਤ੍ਰਿਯ ਗਈ।। ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਆਵਤ ਭਈ।।
ਆਪੁਨ ਭੇਸ ਪੁਰਖ ਕੋ ਧਾਰੇ।। ਕੋਟਿ ਸੂਰ ਜਨ ਚੜ੍ਹੇ ਸਵਾਰੇ।। ੪।।

ਉਸਨੂੰ ਵੇਚਣ ਲਈ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਲੈ ਕੇ ਗਈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ। ਆਪਣਾ ਵੇਸ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੀ।।੪।।

ਜਬੈ ਸ਼ਾਹ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਯੋ।। ਤ੍ਰਿਯਾ ਤੁਰੈ ਲੈ ਤਾਹਿ ਦਿਖਾਯੋ।।
ਨਿਰਖਿ ਰੀਝਿ ਰਾਜਾ ਤਿਹ ਰਹਿਯੋ।। ਲੀਜੈ ਮੋਲ ਤਿਸੈ ਚਿਤ ਚਹਿਯੋ।। ੫।।

ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਦ ਦਰਬਾਰ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਘੋੜਾ ਵਖਾਇਆ। ਰਾਜਾ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰੀਝ ਪਿਆ ਅਤੇ ਮੰਨ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਲਿਆ।।੫।।

ਪ੍ਰਥਮ ਹੁਕਮ ਕਰਿ ਤੁਰੈ ਫਿਰਾਯੋ।। ਬਹੁਰਿ ਭੇਜਿ ਭ੍ਰਿਤ ਮੋਲ ਕਰਾਯੋ।।
ਟਕਾ ਲਾਖ ਦਸ ਕੀਮਤਿ ਪਰੀ।। ਮਿਲਿ ਗਿਲਿ ਮੋਲ ਦਲਾਲਨ ਕਰੀ।। ੬।।

ਪਹਿਲਾਂ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ, ਫਿਰ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਮੁੱਲ ਕਰਵਾਇਆ। ਦਲਾਲਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸਦਾ ਦਸ ਲਖ ਟਕੇ ਮੁਲ ਪਾਇਆ।।੬।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤਬ ਅਬਲਾ ਤਿਨ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ ਬਿਹਸਿ ਕਰਿ।।
ਲੀਜੈ ਹਮਰੋ ਬੈਨ ਸ਼ਾਹ ਤੂ ਸ੍ਰੋਨ ਧਰਿ।।
ਪਾਂਚ ਹਜਾਰ ਮੁਹਰ ਮੁਹਿ ਹਜਾਂ ਦੈ ਜਾਇਯੈ।।
ਹੋ ਲੈ ਕੈ ਬਹੁਰਿ ਤਬੇਲੇ ਤੁਰੈ ਬੰਧਾਇਯੈ।। ੭।।

ਤਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗਲ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਦੇ ਦੇਵੋ, ਫਿਰ ਇਸ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਬੇਲੇ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹੋ।।੭।।

ਸ਼ਾਹ ਅਸ਼ਰਫੀ ਪਾਂਚ ਹਜਾਰ ਮੰਗਾਇਕੈ।।
ਚਰੇ ਤੁਰੰਗ ਤਿਹ ਦੀਨੀ ਕਰ ਪਕਰਾਇਕੈ।।
ਕਹਯੋ ਮੁਹਰ ਪਹੁਚਾਇ ਬਹੁਰ ਮੈ ਆਇ ਹੌਂ।।
ਹੋ ਤਾ ਪਾਛੇ ਘੁਰਸਾਰਹਿ ਘਰ ਬੰਧਾਇ ਹੌਂ।। ੮।।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਫੜ੍ਹਾ ਦਿਤੀਆਂ। ਤਦ ਉਸ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਮੋਹਰਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੇ ਅਸਤਬਲ ਵਿਚ ਘੋੜਾ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹਾਂ।।੮।।

ਯੌਂ ਕਹਿ ਤਿਨ ਸੌ ਬਚਨ ਧਵਾਯੋ ਤੁਰੈ ਤ੍ਰਿਯ।।
ਪਠੈ ਪਖਰਿਯਾ ਪਹੁਚੇ ਕਰਕੈ ਕੋਪ ਹਿਯ।।
ਕੋਸ ਡੇਢ ਸੈ ਲਗੇ ਹਟੇ ਸਭ ਹਾਰਿਕੈ।।
ਹੋ ਹਾਥ ਨ ਆਈ ਬਾਲ ਰਹੇ ਸਿਰ ਮਾਰ ਕੈ।। ੯।।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਘੋੜਾ ਭਜਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪਿਛੇ ਘੋੜਸਵਾਰ ਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਡੇਢ ਸੌ ਕੋਹ ਤਕ ਪਿਛਾ ਕਰਨ ਤੇ ਸਭ ਹਾਰ ਕੇ ਹਟ ਗਏ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥ ਨ ਆਈ, ਉਹ ਸਿਰ ਪਟਕ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ।।੯।।

ਮੁਹਰੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪਹੁਚਾਇ ਸੁ ਆਈ ਬਾਲ ਤਹ।।
ਬੈਠੋ ਚਾਰੁ ਬਨਾਇ ਸ਼ਾਹ ਜੂ ਸਭਾ ਜਹ।।
ਤੁਰਤੁ ਤੁਰੈ ਤੇ ਉਤਰ ਸਲਾਮੈ ਤੀਨਿ ਕਰ।।
ਹੋ ਲੀਜੈ ਅਪਨੌ ਤੁਰੈ ਲਯੋ ਮੈ ਮੋਲ ਭਰਿ।। ੧੦।।

ਮੋਹਰਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਫਿਰ ਓਥੇ ਆਈ ਜਿਥੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਬਾਰ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਸ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਉਤਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਸਲਾਮ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਮੁੱਲ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਘੋੜਾ ਲੈ ਲਵੋ।।੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੁਹਰੈਂ ਘਰ ਪੁਹਚਾਇਕੈ ਤਿਨ ਕੌ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਇ।।
ਆਨਿ ਤੁਰੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਦਿਯੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ।। ੧੧।। ੧।।

ਮੋਹਰਾਂ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਕੇ ਅਤੇ ਚਲਿੱਤਰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਉਹ ਸੁਖ ਪੂਰਬਕ ਫਿਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਅਤੇ ਘੋੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।।੧੧।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਪੈਂਤਾਲੀਸਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੪੫।।੨੯੨੯।।ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਪੰਜਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੪੫।।੨੯੨੯।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਛਿਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਪ੍ਰਮੁਦ ਕੁਮਾਰੀ

ਦੋਹਰਾ ।। ਪ੍ਰਮੁਦ ਕੁਮਾਰਿ ਰਾਨੀ ਰਹੈ ਜਾਕੇ ਰੂਪ ਅਪਾਰ।।
ਬਿਜੈ ਰਾਜ ਰਾਜਾ ਨਿਰਖਿ ਕਿਯੋ ਆਪਨਾ ਯਾਰ।। ੧।।

ਪ੍ਰਮੋਦ ਕੁਮਾਰੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵੰਤ ਰਾਣੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਰਾਜਾ ਬਿਜੈ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣਾ ਯਾਰ ਬਣਾ ਲਿਆ।।੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਬਿਜੈ ਰਾਜ ਕੋ ਲੀਨੋ ਧਾਮ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਰਤਿ ਕਰੀ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇਕੈ।।
ਪੁਨਿ ਤਾਸੋ ਯੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ।।

ਹੋ ਸੁਨਿ ਰਾਜਾ ਮੁਰਿ ਬੈਨ ਲੀਜਿਅਹਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਧਰਿ॥ ੨॥

ਬਿਜੈ ਰਾਜ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਤਾ ਪੂਰਬਕ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਜ਼ਰਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ।।੨।।

ਜਬ ਮੁਰ ਕਿਯੋ ਸੁਯੰਬਰ ਪਿਤਾ ਬਨਾਇ ਕਰਿ॥
ਹੌ ਲਖਿਕੈ ਤੁਮਰੋ ਰੂਪ ਰਹੀ ਉਰਝਾਇ ਕਰਿ॥
ਅਵਰ ਰਾਵ ਮੁਹਿ ਲੈ ਗਯੋ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਮੋਰ ਨ ਬਸਿ ਕਛੁ ਚਲਯੋ ਮਰੋਂ ਬਿਖ ਖਾਇਕੈ॥ ੩॥

ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਮੇਰਾ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਉਲਝ ਗਈ ਸੀ। ਦੂਸਰਾ ਰਾਜਾ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਵਸ ਵਿਚ ਨਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂ।।੩।।

ਲਗਨ ਅਨੋਖੀ ਲਗੈ ਨ ਤੋਰੀ ਜਾਤ ਹੈ॥
ਨਿਰਖਿ ਤਿਹਾਰੋ ਰੂਪ ਨ ਹਿਯੋ ਸਿਰਾਤ ਹੈ॥
ਕੀਜੈ ਸੋਊ ਚਰਿਤ ਜੁ ਤੁਮ ਕਹ ਪਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਨਿਜੁਨਾਰੀ ਮੁਹਿ ਕੀਜੈ ਸੁ ਬਿਧਿ ਬਤਾਇਯੈ॥ ੪॥

ਹੁਣ ਉਹ ਅਨੋਖੀ ਲਗਨ ਲਗੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਤੋੜੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਵੀ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀ ਰਹਿੰਦਾ। ਕੋਈ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਸਕਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪਤਨੀ ਬਣ ਸਕਾਂ।।੪।।

ਮਹਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕੇ ਭਵਨ ਜੁਗਿਨਿ ਹ੍ਵੈ ਆਇਹੋ॥
ਕਛੁਕ ਮਨੁਖ ਲੈ ਸੰਗ ਤਹਾਂ ਚਲਿ ਜਾਇ ਹੋ॥
ਮਹਾਰਾਜ ਜੂ ਤੁਮ ਤਹ ਦਲੁ ਲੈ ਆਇਯੋ॥
ਹੋ ਦੁਸ਼ਟਨ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਘਾਰਿ ਹਮੈ ਲੈ ਜਾਇਯੋ। ੫॥

ਮੈ ਸ਼ਿਵ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਜੋਗਨ ਬਣ ਕੇ ਆ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਸਾਥੀ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਆ ਜਾਣਾ। ਮੈਂ ਕਹਾਂਗੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿਸੇ ਦਲ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਤੁਸੀ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣਾ।।੫।।

ਬਦਿ ਤਾਸੋ ਸੰਕੇਤ ਬਹੁਰਿ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ।।
ਨਿਜੁ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਿ ਲੋਗਨ ਦਈ ਸੁਨਾਇਕੈ।।
ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਕੇ ਭਵਨ ਕਾਲਿ ਮੈਂ ਜਾਇਹੋ।।
ਹੋ ਏਕ ਰੈਨਿ ਜਗਿ ਬਹੁਰਿ ਸਦਨ ਉਠਿ ਆਇ ਹੋ।। ੬।।

ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਇਹ ਗਲ ਮੁਕਾ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਉਚੀ ਉਚੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ। ਮੈਂ ਅਜ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਇਕ ਰਾਤ ਜਾਗ ਕੇ ਫਿਰ ਘਰ ਆ ਜਾਵਾਂਗੀ।।੬।।

ਕਛੁਕ ਮਨੁਛ ਲੈ ਸੰਗਿ ਜਾਤਿ ਤਿਤਕੋ ਭਈ।।
ਮਹਾਂਰੁਦ੍ਰ ਕੇ ਭਵਨ ਜਗਤ ਰਜਨੀ ਗਈ।।
ਪਯਾਰੀ ਕੋ ਆਗਮ ਰਾਜੈ ਸੁਨਿ ਪਾਇਯੋ।।
ਹੋ ਭੋਰ ਹੋਨ ਨਹਿ ਦਈ ਜੋਰਿ ਦਲੁ ਆਇਯੋ।। ੭।।

ਉਹ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਤ ਜਗਰਾਤੇ ਲਈ ਸ਼ਿਵ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਦ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਪਿਆਰੀ ਆ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਸਵੇਰ ਵੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿਤੀ ਤੇ ਫੌਜ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ।।੭।।

ਜੋ ਜਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ ਸੰਗ ਪ੍ਰਥਮ ਤਿਨ ਘਾਇਯੋ।।
ਜੀਯਤ ਬਚੇ ਜੋ ਜੋਧਾ ਤਿਨੈ ਭਜਾਇਯੋ।।
ਤਾ ਪਾਛੇ ਰਾਨੀ ਕੋ ਲਯੋ ਉਚਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਅਪਨੇ ਕੋ ਗਯੋ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇਕੈ।। ੮।।

ਜਿਹੜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਭਜਾ ਦਿਤਾ। ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਚੁਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ।।੮।।

ਰਾਨੀ ਕੋ ਲੀਨੋ ਸੁਖਪਾਲ ਚੜਾਇਕੈ।।
ਆਲਿੰਗਨ ਚੁੰਬਨ ਕੀਨੇ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ।।
ਸੁਨਤ ਲੋਗ ਕੇ ਤ੍ਰਿਯ ਬਹੁ ਕੂਕ ਪੁਕਾਰ ਕੀ।।

ਹੋ ਚਿਤ ਆਪਨੇ ਕੇ ਬੀਚ ਦੁਆਏ ਦੇਤ ਭੀ।। ੯।। ੧।।

ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪੂਰਵਕ ਅਲਿੰਗਨ ਚੁੰਮਣ ਕੀਤਾ। ਲੋਕ ਵਖਾਵੇ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹੁਤ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਿਆ ਪਰ ਦਿਲ ਹੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਆਵਾਂ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ।।੯।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਛਯਾਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੪੬।।੨੯੩੮।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਛਿਆਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।੧੪੬।।੨੯੩੮।।ਚਲਦਾ।।

ਚਿਲੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਸੰਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਖੈਰੀ ਅਤੇ ਸੰਮੀ

ਚੌਪਈ।। ਖੈਰੀ ਨਾਮ ਬਲੋਚਨਿ ਰਹੈ।। ਦੁਤਿਯ ਸਵਤਿ ਸੰਮੀ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਫਤਹਖਾਨ ਤਾਕੋ ਪਤਿ ਭਾਰੋ।। ਤਿਹੂੰ ਭਵਨ ਭੀਤਰ ਉਜਿਯਾਰੋ।।੧।।

ਖੈਰੀ ਨਾਮੀ ਇਕ ਬਲੋਚਣ ਔਰਤ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸੌਕਣ ਦਾ ਨਾਂ ਸੰਮੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਫਤਿਹ ਖਾਂ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ।।੧।।

ਰੋਸਕਿਯੋ ਤਾਂ ਪੈ ਹਜਰਤਿ ਅਤਿ।। ਮੁਹਿੰਮ ਸੈਦਖਾਂ ਕਰੀ ਬਿਕਟ ਮਤਿ।।
ਤਾਹਿ ਮਿਲਾਇ ਬਹੁਰਿ ਗਹਿ ਲੀਨੋ।। ਮੁਲਤਾਨ ਓਰ ਪਯਾਨੋ ਕੀਨੋ।।੨।।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਉਸ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਨਾਰਾਜ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੈਦ ਖਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਕੇ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਉਸਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਵਲ ਚੱਲ ਪਏ।।੨।।

ਬੰਧਜੋ ਰਾਵ ਬਾਲਨ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਸਕਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਭੇਖ ਬਨਾਯੋ।।
ਬਾਲੋਚੀ ਸੈਨਾ ਸਭ ਜੋਰੀ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਤਿ ਅਰਿ ਪ੍ਰਤਿਨਾ ਤੋਰੀ।। ੩।।

ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਦ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਰਦਾਵਾਂ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਲੋਚੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕਠਿਆਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ।।੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਘੇਰਿ ਸੈਦਖਾਂ ਕੌ ਤ੍ਰਿਯਨ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਇ।।
ਕੈ ਹਮਰੋ ਪਤਿ ਛੋਰਿਯੈ ਕੈ ਲਰਿਯੈ ਸਮੁਹਾਇ।।੪।।

ਸੈਦ ਖਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਪਤੀ ਛੱਡ ਦੇ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਕੇ ਲੜ।।੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸੈਦ ਖਾਨ ਐਸੇ ਬਚਨਨ ਸੁਨਿ ਪਾਇਕੈ।।
ਚੜ੍ਯੋ ਜੋਰਿ ਦਲੁ ਪ੍ਰਬਲ ਸੁ ਕੋਪ ਬਢਾਇਕੈ।।
ਹੈ ਗੈ ਪੈਦਲ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਦਏ ਸੰਘਾਰਿਕੈ।।
ਹੋ ਸੂਰਬੀਰ ਬਾਂਕਨ ਕੌ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰਿਕੈ।। ੫।।

ਸੈਦ ਖਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਸੈਨਾ ਲੈਕੇ ਚਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ, ਪੈਦਲ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।੫।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਬਜੀ ਭੇਰ ਭਾਰੀ ਮਹਾਂ ਸੂਰ ਗਾਜੇ।।
ਬੰਧੇ ਬੀਰ ਬਾਨਾਨ ਬਾਂਕੇ ਬਿਰਾਜੇ।।
ਕਿਤੇ ਸੂਲ ਸੈਥੀਨ ਕੇ ਘਾਇ ਘਾਏ।।
ਮਰੇ ਜੂਝਿ ਜਾਹਾਨ ਮਾਨੋ ਨ ਆਏ।। ੬।।

ਭਾਰੀ ਭੇਰੀ ਵਜੀ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਗਜ ਪਏ। ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬਾਂਕੇ ਜੋਧੇ ਬੜੇ ਸੋਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰ ਮਿਟ ਗਏ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਈ ਹੀ ਨਾ ਹੋਣ।।੬।।

ਗਜੈਰਾਜ ਜੂਝੈ ਕਿਤੇ ਬਾਜ ਮਾਰੇ।। ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਘੂਮੈ ਕਹੂੰ ਤਾਜ ਡਾਰੇ।।
ਕਿਤੇ ਪਾਕ ਸ਼ਾਹੀਦ ਮੈਦਾਨ ਹੂਏ।। ਬਸੇ ਸ੍ਵਰਗ ਮੋ ਜਾਇ ਮਾਨੋ ਨ ਮੂਏ।।੭।।

ਕਿਤੇ ਹਾਥੀ, ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਕਿਤੇ ਰਾਜੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਜ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਨੇ ਹੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਕੇ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਮਰੇ ਹੀ ਨਾ ਹੋਣ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਖੈਰੀ ਜਾਹਿ ਖੱਗ ਗਹਿ ਮਾਰੈ।। ਗਿਰੈ ਭੂਮਿ ਨ ਰਤੀਕ ਸੰਭਾਰੈ।।
ਸੌਮੀ ਨਿਰਖਿ ਜਾਂਹਿ ਸਰ ਛੋਰੈ।। ਏਕੈ ਬਾਨ ਮੂੰਡ ਅਰਿ ਤੋਰੈ।। ੮।।

ਖੈਰੀ ਜਿਸ ਉਤੇ ਵੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਕਰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਝਟ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਡਿਗਦਾ ਸੀ। ਸੌਮੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਖ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਇਕ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਸਿਰ ਪਾੜ ਦਿੰਦੀ ਸੀ।।੮।।

ਸਵੈਯਾ।। ਖੱਗ ਪਰੇ ਕਹੂੰ ਖੋਲ ਝਰੇ ਕਹੂੰ ਟੂਕ ਗਿਰੇ ਛਿਤ ਤਾਜਨ ਕੇ।।
ਅਰੁ ਬਾਨ ਕਹੂੰ ਬਰਛੀ ਕਤਹੂੰ ਕਹੂੰ ਅੰਗ ਕਟੇ ਬਰ ਬਾਜਨ ਕੇ।।
ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਪਰੈ ਕਹੂੰ ਚੀਰ ਦਿਪੈ ਕਹੂੰ ਸੂੰਡ ਗਿਰੇ ਗਜਰਾਜਨ ਕੇ।।
ਅਤਿ ਮਾਰਿ ਪਰੀ ਨ ਸੰਭਾਰਿ ਰਹੀ ਸਭ ਭਾਜਿਚਲੇ ਸੁਤ ਰਾਜਨ ਕੇ।। ੯।।

ਕਿਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਪਈਆਂ ਹਨ ਕਿਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਆਨ ਪਏ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਛਤਰ ਡਿਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਤੀਰ, ਕਿਤੇ ਬਰਛੀ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸਤਰ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਢਾਂ ਵਢੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਓਥੇ ਏਨੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕਿ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਭੰਜ ਰਹੇ ਸਨ।।੯।।

ਚੌਪਈ।। ਕੇਤੇ ਬਿਕਟ ਸੁਭਟ ਕਟਿ ਡਾਰੇ।। ਕੇਤੇ ਕਰੀ ਹਨੇ ਮਤਵਾਰੇ।।
ਦਲ ਪੈਦਲ ਕੇਤੇ ਰਨ ਘਾਏ।। ਜਿਯਤ ਬਚੇ ਲੈ ਪ੍ਰਾਨ ਪਰਾਏ।।੧੦।।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵਿਕਰਾਲ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਤਵਾਲੇ ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਦਿਤਾ, ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪੈਦਲਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਬਚ ਗਏ ਪ੍ਰਾਣ ਲੈਕੇ ਭੱਜ ਗਏ।।੧੦।।

ਖੈਰੀ ਸੰਮੀ ਜਾਤ ਭਈ ਤਹਾਂ।। ਠਾਢੋ ਸੈਦਖਾਨ ਥੋ ਜਹਾਂ।।
ਨਿਜੁ ਹਥਿਯਹਿ ਜੰਜੀਰਹਿ ਡਾਰੇ।। ਤਹੀ ਜਾਇ ਝਾਰੀ ਤਰਵਾਰੈ।।੧੧।।

ਖੈਰੀ ਅਤੇ ਸੰਮੀ ਓਥੇ ਜਾ ਪੁਜੀਆਂ ਜਿਥੇ ਸੈਦ ਖਾਨ ਖੜਾ ਸੀ ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਨੂੰ ਜੰਜੀਰਾਂ ਪਾਕੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ।।੧੧।।

ਖੁਨਸਿ ਖੱਗ ਖੱਤ੍ਰਿਯਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ।। ਪ੍ਰਥਮ ਕਰੀ ਕਰ ਕੌ ਕਟਿ ਡਾਰਯੋ।।
ਬਹੁਰਿ ਖਾਨ ਕੌ ਤੇਗ ਚਲਾਈ।। ਗ੍ਰੀਵਾ ਬਚੀ ਨਾਕ ਪਰ ਆਈ।।੧੨।।

ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਖਤਰੀ ਯੋਧੇ ਨੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਢ ਵੱਢ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਖਾਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਈ ਉਹਦੀ ਗਰਦਨ ਤਾਂ ਬਚ ਗਈ ਪਰ ਨੱਕ ਵਢਿੱਆ ਗਿਆ।।੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਟਿਕ ਨਾਕ ਮੈ ਅਸਿ ਰਹਯੋ ਗਯੋ ਹਾਥ ਤੇ ਛੂਟਿ।।
ਭੁਜਾ ਅੰਬਾਰੀ ਸੌ ਬਜੀ ਰਹੀ ਬੰਗੁਰਿਯੈ ਟੂਟਿ।।੧੩।।

ਕਿਰਪਾਨ ਨੱਕ ਵਿਚ ਵੱਜ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਈ, ਉਸਦੀ ਬਾਂਹ ਹਾਥੀ ਦੇ ਛਤਦਾਰ ਹੌਦ ਨਾਲ ਟਕਰਾਈ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਚੂੜੀਆਂ ਟੁਟ ਗਈਆਂ।।੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਸੰਮੀ ਸੈਹਥੀ ਸੰਭਾਰੀ।। ਮਹਾਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੇ ਉਰ ਮੈਂ ਮਾਰੀ।।
ਬਰਛਾ ਭਏ ਪਰੋਏ ਉਤਾਰਯੋ।। ਸਭਨ ਦਿਖਾਇ ਭੂਮ ਪਰ ਮਾਰਯੋ।।੧੪।।

ਤਦ ਸੰਮੀ ਨੇ ਬਰਛੀ ਸੰਭਾਲੀ ਅਤੇ ਉਸ ਮਹਾਂਵੈਰੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਖੋਭ ਦਿਤੀ। ਉਸਨੂੰ ਬਰਛੇ ਨਾਲ ਪਰੋ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਗਾਹ ਮਾਰਿਆ।।੧੪।।

ਬੰਗੁ ਨਿਹਾਰ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪਹਿਚਾਨੀ।। ਧੰਨ ਧੰਨ ਸੈਦ ਖਾਂ ਬਖਾਨੀ।।
ਇਨਕੇ ਪੇਟ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜੋ ਹ੍ਵੈ ਹੈ।। ਬਾਤਨ ਜੀਤਿ ਲੰਕ ਗੜ੍ਹ ਲੈਹੈ।।੧੫।।

ਚੂੜੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ ਸੈਦ ਖਾਂ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ 'ਧੰਨ ਹੈ ਧੰਨ ਹੈ" ਕਿਹਾ' ਉਸ ਕਿਹਾ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਤਾਂ ਗਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਲੰਕਾਂ ਜਿਤ ਲਵੇਗਾ।।੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚੀਰ ਫੌਜ ਗਜ ਫਾਧਿਕੈ ਆਨਿ ਕਿਯੋ ਮੁਹਿ ਘਾਇ।।
ਇਨਕੌ ਇਹੈ ਇਨਾਮੁ ਹੈ ਭਰਤਾ ਦੇਹੁ ਮਿਲਾਇ।।੧੬।।

ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ, ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਕੇ ਇਸ ਔਰਤ ਨੇ ਆਕੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਇਨਾਮ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦਾ ਪਤੀ ਮਿਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।।੧੬।।

ਐਸ ਖੱਗ ਸਿਰ ਝਾਰਿ ਕੈ ਬਡੇ ਪਖਰਿਯਨ ਘਾਇ।।
ਸੈਨ ਸਕਲ ਅਵਗਾਹਿ ਕੈ ਨਿਜੁਪਤਿ ਲਯੋ ਛਨਾਇ।।੧੭।।

ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾ ਕੇ, ਘੋੜਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾਂ ਦਾ ਮੰਥਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਲਿਆ।।੧੭।।

ਚੌਪਈ।। ਸੂਰਬੀਰ ਬਹੁ ਭਾਤਿ ਸੰਘਾਰੇ।। ਖੇਦਿ ਖੇਤ ਤੇ ਖਾਨ ਨਿਕਾਰੇ।।
ਨਿਜੁ ਭਰਤਹਿ ਛੁਰਵਾਹਇ ਲਯਾਈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੌ ਬਜੀ ਬਧਾਈ।।੧੮।।੧।।

ਉਹਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਖਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਛੁਡਵਾ ਲਿਆਈ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ।।੧੮।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਸੈਂਤਾਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੪੭।।੨੯੫੬।।ਅਫੰਜੂ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਸੰਤਾਲੀਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੪੭।।੨੯੫੬।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਅਠਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਜਾ ਦੁਰਗਾ ਦਤ ਦੀ ਰਾਣੀ

ਚੌਪਈ।। ਸ਼ਹਿਰ ਕਨੌਜ ਕੰਚਨੀ ਰਹੈ।। ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਤਾਂਕੌ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਦੁਰਗ ਦੱਤ ਰਾਜਾ ਬਸਿ ਭਯੋ।। ਰਾਨਿਨ ਡਾਰਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਤੇ ਦਯੋ।। ੧।।

ਕਨੌਜ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵੰਤ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਦੁਰਗ ਦੱਤ ਰਾਜਾ ਉਸਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਬੈਠਾ।।੧।।

ਰਾਨਿਨ ਬੈਠ ਮੰਤ੍ਰ ਯੌ ਕਯੋ।। ਰਾਜਾ ਕਰ ਹਮਰੇ ਤੇਂ ਗਯੋ।।
ਸੋਊ ਜਤਨ ਆਜੁ ਮਿਲਿ ਕਰਿਯੈ।। ਜਾਤੇ ਯਾ ਬੇਸ੍ਯਾ ਕੌ ਮਰਿਯੈ।। ੨।।

ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਰਾਜਾ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਹਥੋਂ ਗਿਆ। ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਇਹ ਵੇਸਵਾ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ।।੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕੌ ਰਾਣੀ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਕਾਮਕੇਲ ਤਾਸੌ ਕਿਯ ਪ੍ਰੀਤੁਪਜਾਇਕੈ।।
ਪੁਨਿ ਤਾਸੌ ਯੌ ਬੈਨ ਕਹੇ ਹਿਤ ਮਾਨਿਕੈ।।
ਹੋ ਮੋਰ ਕਾਰਜਹਿ ਕਰੋ ਹਿਤੂ ਮੁਹਿ ਜਾਨਿਕੈ।। ੩।।

ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਮੇਰਾ ਇਕ ਕੰਮ ਅਵੱਸ਼ ਕਰੋ।।੩।।

ਪ੍ਰਥਮ ਬਹੁਤ ਧਨ ਯਾ ਬੇਸ੍ਯਾ ਕੌ ਦੀਜਿਯੈ।। ਬਹੁਰਿ ਰਾਵ ਦੇਖਤ ਹਿਤ ਯਾਸੌ ਕੀਜਿਯੈ।।
ਜਬ ਰਾਜਾ ਸੌ ਯਾਕੌ ਨੇਹੁ ਤੁਰਾਇਯੈ।। ਹੋ ਬਹੁਰਿ ਆਪਨੇ ਧਾਮ ਬੋਲਿ ਇਹ ਘਾਇਯੈ।। ੪।।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧੰਨ ਦੇਵੋ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੋ। ਜਦ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪਿਆਰ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਕੇ ਮਾਰ ਦੇਵੋ।। ੪।।

ਪ੍ਰਥਮ ਦਰਬੁ ਬੇਸ੍ਯਾ ਕਹ ਦਯੋ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਪੁਨਿ ਤਾਸੌਂ ਰਤਿ ਮਾਨੀ ਪ੍ਰੀਤੁਪਜਾਇਕੈ।।
ਜਬ ਤਾਂਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਲੀਨੋ ਸਦਨ ਬੁਲਾਇਕੈ।।

ਹੋ ਤੌਨ ਸਭਾ ਮੈ ਬੈਠਯੋ ਸੋਊ ਆਇਕੈ।। ੫।।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਉਸ ਬਹੁਤ ਧੰਨ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬਲਾਇਆ ਤਾਂ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਓਥੇ ਆ ਬੈਠਾ ਜਿਥੇ ਮੁਜਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ।।੫।।

ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਕਹਯੋ ਕਛੂ ਮੁਸਕਾਇਕੈ।।
ਬਹੁਰਿ ਸਾਰਤੈ ਕਰੀ ਨ੍ਰਿਤਹਿ ਦਿਖਰਾਇਕੈ।।
ਯਾ ਮੂਰਖ ਨ੍ਰਿਪ ਕੌ ਨਹਿ ਦੇਸੀ ਦੀਜਿਯੈ।।
ਹੋ ਯਾਸੌ ਨੇਹੁ ਬਢਾਇ ਨ ਯਾਂਕੋ ਕੀਜਿਯੈ।। ੬।।

ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਤਕ ਨਚ ਕੇ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਨਾਚ ਮਤ ਵਿਖਾ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਰ।।੬।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਰਾਨੀ ਨ੍ਰਿਪ ਪੈਂ ਚਲਿਆਈ।। ਸਕਲ ਭੇਦ ਤਿਹ ਦਿਯੋ ਬਤਾਈ।।
ਤੁਹਿ ਦੇਖਤ ਦੇਸੀ ਉਹਿ ਦਈ।। ਤੋਰੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਹਾ ਇਹ ਭਈ ।। ੭।।

ਤਦ ਰਾਣੀ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਆਈ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਚਲ ਰਹੀ ਏ, ਤੁਹਾਡੀ ਇਹ ਕੈਸੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ।।੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੁਹਿ ਦੇਖਤ ਇਨ ਉਹਿ ਦਈ ਦੇਸੀ ਸੁਨੁ ਮਹਾਰਾਜ।।
ਤਾਤੇ ਤੁਮਰੋ ਯਾ ਭਏ ਹਿਤ ਕੀਨੋ ਕਿਹੱ ਕਾਜ।। ੮।।

ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ਤੁਹਾਡੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਤੇ ਨਚਦੀ ਹੈ, ਤੁਸੀ ਇਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।।੮।।

ਬੇਸ੍ਯਾ ਤੁਮਕੌ ਭਾਵਈ ਤਯਾਗ ਕਰਯੋ ਤੈਂ ਮੋਹਿ।।
ਔਰ ਪੁਰਖੁ ਤਾਕੌ ਰੁਚੈ ਲਾਜ ਨ ਲਾਗਤ ਤੋਹਿ।। ੯।।

ਮੈਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਤੁਸੀ ਵੇਸਵਾ ਨਾਲ ਮੋਹ ਪਾ ਲਿਆ, ਹੁਣ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਮਰਦ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀ ਆਉਂਦੀ?।।੯।।

ਚੌਪਈ।। ਜੌ ਇਨਕੇ ਰਾਖੇ ਪਤਿ ਪੈਯੈ।। ਤੌ ਬਰਾਗਿਨਿਨ ਕਯੌ ਗ੍ਰਿਹ ਲਯੈਯੈ।।

ਟਟੂਅਹਿ ਚੜਿ ਜੀਤੈ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ।। ਕੋ ਖਰਚੈ ਤਾਜੀ ਪੈ ਦਾਮਾ।। ੧੦।।

ਜੇ ਅਜੇਹੀ ਇਸਤਰੀ ਰਖਣ ਨਾਲ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸੂਰਬੀਰ ਔਰਤ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਪਈ ਹੈ ਜੇ ਟਟੂ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਕੇ ਲੜਾਈ ਜਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ।।੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਨ ਬੇਸ੍ਵਨਿ ਕੌ ਲਾਜ ਨਹਿ ਨਹਿ ਜਾਨਤ ਰਸ ਰੀਤਿ।।
ਰਾਵ ਛੋਰਿ ਰੰਕਹਿ ਭਜਹਿ ਪੈਸਨ ਕੀ ਪਰਤੀਤ।। ੧੧।।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੈਸੇ ਖਾਤਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਇਕ ਭਿਖਾਰੀ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।।੧੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤੁਮ ਸੇਤੀ ਬਾਹਰ ਕੋ ਨੇਹ ਜਤਾਵਈ।।
ਨਿਜੁ ਹਿਤ ਵਾਕੇ ਸੰਗ ਟਕਾ ਜੋ ਲਯਾਵਈ।।
ਔਰ ਸਦਨ ਮੈ ਜਾਤ ਜੁ ਯਾਹਿ ਬਤਾਇਯੈ।।
ਹੋ ਤਬ ਰਾਜਾ ਜੂ ਇਹੱ ਕਹੱ ਲੀਕ ਲਗਾਇਯੈ।। ੧੨।।

ਬਾਹਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਤਾਂ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਨਗੀਆਂ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰਨਗੀਆਂ ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਗਫੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪਤਾ ਗਲ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਫਿਰ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਲੀਕ ਹੀ ਮਾਰ ਦੇਣੀ ਚਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਜਾਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।।੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਤ ਰਾਨੀ ਰਾਜਾ ਭਏ ਐਸ ਕਹਯੋ ਸਮੁਝਾਇ।।
ਮਨੁਛ ਪਠੈ ਉਤ ਜਾਰ ਕੋ ਬੇਸ੍ਵਾ ਲਈ ਬੁਲਾਇ।। ੧੩।।

ਇਸ ਤਰਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਵੇਸਵਾ ਉਸਦੇ ਯਾਰ ਦੇ ਘਰ ਬੁਲਵਾ ਦਿੱਤੀ।।੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਬੇਸ੍ਵਾ ਤਾਂਕੇ ਘਰ ਗਈ।। ਰਨਿਯਹਿ ਆਨਿ ਸਖੀ ਸੁਧਿ ਦਈ।।
ਨਿਜੁਪਤਿ ਕੌ ਲੈ ਚਰਿਤਿ ਦਿਖਾਇਯੋ।। ਨ੍ਰਿਪ ਧ੍ਰਿਗ ਚਿਤ ਆਪਨ ਠਹਰਾਯੋ।। ੧੪।।

ਜਦ ਵੇਸਵਾ ਉਸਦੇ ਘਰ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਸਖੀਆਂ ਨੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਆਚਰਣ ਸਮਝਾਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮੰਨ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਿਆ।।੧੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੈ ਜਾਕੌ ਧਨੁ ਅਮਿਤ ਦੈ ਕਰੀ ਆਪਨੀ ਯਾਰ।।
ਤਿਨ ਪੈਸਨ ਹਿਤ ਤਯਾਗ ਮੁਹਿ ਅਨਤੈ ਕਿਯੋ ਪਯਾਰ।। ੧੫।।

ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਧੰਨ ਦੇ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈਕੇ ਦੂਸਰੇ (ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ) ਦੀ ਹੋ ਗਈ।।੧੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਬੇਸ੍ਵਾ ਬਾਹਰ ਆਈ ਕੇਲ ਕਮਾਇਕੈ।।
ਰਾਵ ਲਰਿਕਵਾ ਦਏ ਬਹੁਤ ਚਿਮਟਾਇਕੈ।।
ਕੇਲ ਕਰਤ ਮਰਿ ਗਈ ਤਵਨ ਦੁਖ ਪਾਇਯੋ।।
ਹੋ ਕੈਸੁ ਪੇਸਨੀ ਰਾਨੀ ਚਰਿਤ ਬਨਾਇਯੋ।। ੧੬।। ੧।।

ਜਦ ਵੇਸਵਾ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਯਾਰ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਨਿਕਲੀ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ ਕਈ ਗਭਰੂ ਲਾ ਦਿਤੇ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆ ਨਾਲ ਜਬਰਨ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਦੁਖ ਨਾਲ ਹੀ ਮਰ ਗਈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਵਚਿਤਰ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ।।੧੬।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਅਠਤਾਲੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੪੮।।੨੯੭੨।।ਅਫ਼ਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਅਠਤਾਲੀਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੪੮।।੨੯੭੨।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਉਣੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਪੋਸਤੀ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਵਹੁਟੀਆਂ

ਚੌਪਈ।। ਪਰਬਤ ਸਿੰਘ ਪੋਸਤੀ ਰਹੈ।। ਪਾਂਚਿ ਸਤ੍ਰੀ ਜਾਂਕੇ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਪੋਸਤ ਪਿਯਤ ਕਬਹੂੰ ਨ ਅਘਾਵੈ।। ਤਾਕੌ ਕਵਨ ਮੋਲ ਲੈ ਪਯਾਵੈ।। ੧।।

ਪਰਬਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਇਕ ਪੋਸਤੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਸਦੀਆਂ ਪੰਜ ਵਹੁਟੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਪੋਸਤ ਪੀਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਰਜਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਹੁਣ ਮੁਲ ਲੈ ਕੇ ਕੌਣ ਪਿਆਉਂਦਾ?।। ੧।।

ਇਕ ਦਿਨ ਟੂਟਿ ਅਮਲ ਤਿੱਹ ਗਯੋ।। ਅਧਿਕ ਦੁਖੀ ਤਬਹੀ ਸੋ ਭਯੋ।।
ਤਬ ਪਾਂਚੋ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਸੁਨਿ ਪਯੋ।। ਖੋਜਿ ਰਹੀ ਗ੍ਰਿਹ ਕਛੂ ਨ ਲਹਯੋ।।੨।।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਫਿਰ ਪੰਜਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਪਰ ਘਰ ਵਿਚ ਲਭਣ ਤੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨ ਲਭਾ॥੨॥

ਤਬ ਪਾਂਚੋ ਮਿਲਿ ਮਤੋ ਬਿਚਾਰਯੋ॥ ਊਪਰ ਖਾਟ ਦੁਖਿਤ ਸੋ ਡਾਰਯੋ॥
ਇਨ ਗਾਡਨ ਲੈ ਚਲੈਂ ਉਚਾਰਯੋ॥ ਨਿਜੁ ਮਨ ਯਹੈ ਤ੍ਰਿਯਾਨ ਬਿਚਾਰਯੋ॥ ੩॥

ਤਦ ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਕੁਝ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੰਜੀ ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਵਹੁਟੀਆਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਕਿਤੇ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ॥੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਡੰਡਕਾਰ ਕੇ ਬੀਚ ਜਬੈ ਤ੍ਰਿਯ ਵੈ ਗਈ॥
ਮਾਰਗ ਮਹਿ ਗਡਹਾ ਗਹਿਰੋ ਨਿਰਖਤ ਭਈ॥
ਆਵਤ ਲਖੇ ਬਟਊਆ ਧਨ ਲੀਨੇ ਘਨੋ॥
ਹੋ ਕਹਯੋ ਹਮਾਰੋ ਸੌਦੋ ਅਬ ਆਛੋ ਬਨੋ॥ ੪॥

ਜਦ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਉਹ ਇਸਤਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਰਾਹ ਦੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਡੂੰਘਾ ਟੋਆ ਵੇਖਿਆ। ਫਿਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆ ਰਹੇ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਸਡਾ ਸੌਦਾ ਚੰਗਾ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ॥੪॥

ਸੁਨਹੋ ਬੀਰ ਬਟਾਊ ਬਾਤ ਬਲੋਚ ਸਭ॥
ਪਿਯ ਗਾਡਨ ਕੇ ਹੇਤ ਇਹਾਂ ਆਈ ਹਮ ਸਭ ਅਬ॥
ਯਾਸੋਂ ਆਨਿ ਜਨਾਜੋ ਅਬੈ ਸਵਾਰਿਯੈ॥
ਹੋ ਹਮਰੇ ਗੁਨ ਔਗੁਨ ਨਾ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਿਯੈ॥ ੫॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀਆਂ ਹੇ ਭਲੇ ਲੋਕੋ! ਸੁਣੋ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਇਥੇ ਦਬਣ ਆਈਆਂ ਹਾਂ। ਤੁਸੀ ਇਸ ਦੀ ਅਰਥੀ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਸਵਾਰ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਗੁਣ ਔਗਣ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਵਿਚਾਰੋ॥੫॥

ਉਸਟਨ ਤੇ ਸਭ ਉਤਰਿ ਬਲੋਚ ਤਹਾਗਏ॥
ਨੀਤ ਖੈਰਕੀ ਫਾਤਯਾ ਦੇਤ ਊਹਾਂ ਭਏ॥
ਤਾਂਕੋਪਰੇ ਸੁਮਾਰ ਮ੍ਰਿਤਕਕੀ ਜਯੋਂ ਨਿਰਖ॥
ਹੋ ਨਿਕਟ ਇਸਥਿਤਹ ਭਏ ਗੜ੍ਹਾ ਕੋ ਗੋਰਲਖਿ॥੬॥

ਉਹ ਸਾਰੇ ਬਲੋਚ ਊਠਾਂ ਉਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਬਲੇ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਫਾਤਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗੇ। ਉਹ ਮੁਰਦੇ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਮੁਰਦੇ ਦੀ ਕਬਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕੌਲ ਖਲੋ ਗਏ।।੬।।

ਲੀਨੀ ਖਾਟ ਉਠਾਇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਤਿਹ ਜਾਨਿਕੈ।।
ਸਕਯੋ ਨ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੂ ਪਹਿਚਾਨਿਕੈ।।
ਜਬ ਤਾਂ ਪੈ ਸਭਹੀ ਇਸਥਿਤ ਭੇ ਆਇਕੈ।।
ਹੋ ਡਾਰਿ ਫਾਂਸਿਯਨ ਗਡਹੇ ਦਏ ਗਿਰਾਇਕੇ।।੭।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਮੁਰਦਾ ਸਮਝ ਕੇ ਮੰਜੀ ਨੂੰ ਚੁਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਸਲ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕੇ। ਜਦ ਉਹ ਖੱਡੇ ਦੇ ਕੰਢੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਫਾਹੀਆ ਪਾਕੇ ਖੱਡੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿਤੇ।।੭।।

ਏਕ ਗਾਂਵ ਤੇ ਦੌਰਿ ਆਫੂ ਲਯਾਵਤਿ ਭਈ।।
ਏਕ ਪੁਕਾਰਤ ਉਚ ਚਲੀ ਕੋਸ ਕ ਗਈ।।
ਬਹੁ ਲੋਗਨ ਕੌ ਲਯਾਇ ਸੁ ਉਨ ਕੌ ਘਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਕਹਿ ਫਾਂਸਿਨ ਪਤਿ ਹਨੇ ਦਏ ਦਿਖਰਾਇਕੈ।। ੮।।

ਇਕ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਅਫੀਮ ਲੈ ਆਈ ਅਤੇ ਇਕ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਇਕ ਕੋਹ ਦੂਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਆਈ ਅਤੇ ਵਖਾਇਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।।੮।।

ਚੌਪਈ।। ਪੰਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਿਨ ਜੁਤ ਆਈ।। ਧਨਵੰਤੀ ਅਤਿ ਠਗਨ ਤਕਾਈ।।
ਪੰਚਨ ਕੇ ਫਾਂਸੀ ਗਹਿ ਡਾਰੀ।। ਹਮ ਪਾਂਚੋ ਰਹਿ ਗਈ ਬਿਚਾਰੀ।। ੯।।

ਸਰਪੰਚ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਉਥੇ ਆਈ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਠਗਣੀਆਂ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਵਿਖਾਇਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀਆਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਂ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਨੇ ਫਾਂਸੀ ਲਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਪੰਜੇ ਇਕੱਲੀਆਂ ਬਚੀਆਂ ਹਾਂ।।੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਤਿ ਮਾਰੇ ਫਾਸਿਨ ਠਗਨ ਸਾਥੀ ਰਹਯੋ ਨ ਕੋਇ।।
ਹਮ ਬਨ ਮੇ ਏਕਲ ਤ੍ਰਿਯਾ ਦੈਵ ਕਹਾ ਗਤਿ ਹੋਇ।। ੧੦।।

ਸਾਡੇ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਲਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕੱਲੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਹਾਂ। ਰਬ ਜਾਣੇ ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਕੀ ਬਣੂੰਗਾ।। ੧੦।।

ਚੌਪਈ॥ ਕਾਜੀ ਕੋਟਵਾਰ ਤਹ ਆਏ॥ ਰਨਸਿੰਗੇ ਰਨ ਨਾਦ ਬਜਾਏ॥
ਕੋਪ ਠਾਨ ਯੋ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ॥ ਹਮ ਸਾਥੀ ਇਹ ਠਾਂਉ ਤਿਹਾਰੇ॥ ੧੧॥

ਉਥੇ ਕਾਜੀ ਅਤੇ ਕੋਤਵਾਲ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਜੰਗੀ ਵਾਜੇ ਵਜਣ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹਮਦਰਦ ਸਾਥੀ ਹਾਂ॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚਾਰਿ ਊਂਟ ਮੁਹਰਨ ਭਰੇ ਆਠ ਰੁਪੈਯਨ ਸਾਥ॥
ਪਤਿ ਮੂਏ ਏਊ ਗਏ ਤੌ ਹਮ ਭਈ ਅਨਾਥ॥ ੧੨॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀਆਂ ਕਿ ਚਾਰ ਊਠ ਮੋਹਰਾਂ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਠ ਰੁਪਈਆ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹਨ। ਪਤੀਆਂ ਦੇ ਮਰਨ ਕਾਰਣ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਅਨਾਥ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਾਂ॥੧੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਕਾਜੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕਛੂ ਜਿਨਿ ਸ਼ੋਕ ਬਿਚਾਰੋ॥
ਹਮ ਕੌ ਫਾਰਖਤੀ ਲਿਖ ਦੀਜੈ॥ ਦ੍ਵਾਦਸ ਊਂਟ ਆਪਨੇ ਲੀਜੈ॥ ੧੩॥

ਤਦ ਕਾਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਇਸਤਰੀਓ ! ਤੁਸੀ ਦੁਖ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਓ! ਤੁਸੀ ਸਾਨੂੰ ਬੇਬਾਕੀ ਪਤਰ ਲਿਖ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਰਾਂ ਊਠ ਸੰਭਾਲ ਲਵੋ॥੧੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੀਨਨ ਕੀ ਰੱਛਾ ਕਰੀ ਕੌਡੀ ਗਨੀ ਕੁ ਪਾਇ॥
ਸਭ ਹੀ ਦਯੋ ਬਹੋਰਿ ਧਨ ਧੰਨ ਕਾਜਿਨ ਕੇ ਰਾਇ॥ ੧੪॥

ਤੁਸੀਂ ਅਨਾਥਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਇਕ ਵੀ ਕੌਡੀ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਹੇ ਕਾਜੀਆਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਾ ਧਨ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਤੁਸੀ ਧੰਨ ਹੋ॥੧੪॥

ਦੁਸ਼ਟ ਅਰਿਸ਼ਟ ਨਿਵਾਰਿਕੈ ਲੀਨੋ ਪਤਹ ਬਚਾਇ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਹੀਏ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ॥ ੧੫॥ ੧॥

ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਅਤੇ ਦੁਸਮਣਾਂ ਤੋ ਬਚਾਕੇ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਬਚਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਦੀ ਵਖ ਵਖ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ॥੧੫॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਉਨਿਵਿੰਜਵੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੪੯॥੨੯੮੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਉਣੰਜਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੪੯॥੨੯੮੭॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਪੰਜਾਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਗਰਵਵਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਰਾਨੀ ਏਕ ਨਗੌਰੇ ਰਹੈ।। ਗਰਭਵਤੀ ਤਾਕੌ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਪੂਤ ਰਾਵ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੋਊ ਨਾਹੀ।। ਚਿੰਤਾ ਇਹੈ ਤਾਂਹਿ ਮਨ ਮਾਹੀ।। ੧।।

ਨਾਗੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾ ਗਰਵਵਤੀ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਪੁਤਰ ਨਹੀ ਸੀ ਹੁੰਦਾ, ਇਹੋ ਚਿੰਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਗਰਭਵਤੀ ਆਪਹਿ ਠਹਿਰਾਯੋ।। ਪੂਤ ਆਨ ਕੋ ਆਨ ਜਿਵਾਯੋ।।
ਸਭ ਕੋਊ ਪੂਤ ਰਾਵ ਕੋ ਮਾਨੈ।। ਤਾਕੌ ਭੇਦ ਨ ਕੋਊ ਜਾਨੈ।। ੨।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਗੋਦ ਲੈ ਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਉਸਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁਤਰ ਸਮਝਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਅਸਲ ਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਦੋਇ ਪੁਤ੍ਰ ਜਬ ਤਾਹਿ ਬਿਧਾਤੈ ਪੁਨ ਦਏ।।
ਰੂਪਵੰਤ ਸੁਭ ਸੀਲ ਜਤੱਬ੍ਰਤ ਹੋਤ ਭੇ।।
ਤਬ ਉਨ ਦੂਹੂੰ ਪਾਲਕਨ ਲੈਕੈ ਬਿਖੁ ਦਈ।।
ਹੋ ਨਿਜੁ ਪੂਤਨ ਕਹ ਰਾਜ ਪਕਾਵਤ ਤਹ ਭਈ।। ੩।।

ਜਦ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇਂ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਦਿਤੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਬੜੇ ਰੁਪਵੰਤ ਅਤੇ ਸੁਘੜ ਸਨ। ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਪਾਲਕ ਪੁਤਰ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਰਾਣੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।।੩।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੌ ਰੋਦਨ ਕਿਯੋ ਪੁਕਾਰਿਕੈ।।
ਨਿਰਖਾ ਤਿਨ ਕੀ ਓਰ ਸਿਰੋਕਚੁਪਾਰਕੈ।।
ਪ੍ਰਾਨਨਾਥਊਂ ਆਏ ਕਹਜੋ ਨ ਸ਼ੋਕ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਅਕਥ ਕਥਾ ਕੀ ਕਥਾ ਜਾਨਿ ਜਿਯ ਧੀਰ ਧਰਿ।। ੪।।

ਹੁਣ ਉਹ ਉਚੀ ਉਚੀ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਕੇ ਰੋਣ ਲਗੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਪੁਟਦੀ ਹੋਈ ਉਸ ਵਲ ਵੇਖਣ ਲਗੀ। ਰਾਜਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੁਖੀ ਮਤ ਹੋ, ਇਹ ਅਕੱਥ ਕਥਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਧੀਰਜ ਰਖ।।੪।।

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਿਯਤ ਤਿਹਾਰੇ ਪੂਤ ਦੋ ਸਦਾ ਰਹੈ ਜਗ ਮਾਂਹਿ॥
ਉਨਕੋ ਸ਼ੋਕ ਨ ਕੀਜਿਯੈ ਜਿਯਤ ਅਜੌ ਤਵ ਨਾਹ॥ ੫॥

ਤੁਹਾਡੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਸਦਾ ਜਗ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਨ ਕਰੋ, ਹਾਲੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਤੀਦੇਵ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੋ ਕੋਊ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਹਾਂ ਚਲਿ ਆਵੈ॥ ਯਹੈ ਆਹਿ ਪਰਬੋਧ ਜਤਾਵੈ॥
ਜਿਯੈ ਚਾਰਿ ਜੁਗ ਪੂਤ ਤਿਹਾਰੇ॥ ਦੋਊਅਨ ਕੋ ਨਹਿ ਸ਼ੋਕ ਬਿਚਾਰੇ॥ ੬॥ ੧॥

ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਓਥੇ ਆਉਂਦੀ, ਇਹੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਪੁੱਤਰ ਚਾਰ ਜੁਗ ਤਕ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨ ਹੋਵੇ॥੬॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਪੰਜਾਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੫੦॥੨੯੯੩॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਪੰਜਾਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੫੦॥੨੯੯੩॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਇਕਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਗੁਮਾਨਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਕੁਪਿਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਰਹੈ ਰਾਜੌਰੀ ਕੇ ਮਾਹਿ॥
ਸੌਦਾ ਸੀਲ ਸੁ ਤਾਹਿ ਅਤਿ ਰੋਹ ਤਵਨ ਮੈ ਨਾਹਿ ॥ ੧॥

ਰਾਜੌਰੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਕੁਪਿਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਠੰਡੇ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਸਾ ਉਸਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀ ਸੀ ਆਉਂਦਾ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਤ੍ਰਿਯਾ ਗੁਮਾਨ ਮਤੀ ਤਿਹ ਜਨਿਯਤ॥ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰਿ ਤਿਹੁ ਲੋਕ ਬਖਨਿਯਤ॥
ਪਤਿ ਕੇ ਸੰਗ ਨੇਹ ਤਿਹ ਭਾਰੋ॥ ਵਾਕੋ ਰਹਤ ਪ੍ਰਾਨ ਤੇ ਪਯਾਰੋ॥ ੨॥

ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਗੁਮਾਨਮਤੀ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰਾ ਸੀ॥੨॥

ਜਬ ਰਾਜਾ ਰਨ ਕਾਜ ਸਿਧਾਰੈ॥ ਤਬ ਰਾਨੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੈ॥
ਹੌਂ ਨਹਿ ਤੁਮੈ ਛੋਰਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਰਹਿਹੌਂ॥ ਪ੍ਰਾਨਨਾਥ ਕੇ ਚਰਨਨ ਗਹਿਹੌਂ॥ ੩॥

ਜਦ ਰਾਜਾ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਘਰ ਨਹੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਚਰਨਾ ਵਿਚ ਹੀ ਨਿਵਾਸ ਰਖਾਂਗੀ।।੩।।

ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਰਨ ਬਨਿ ਕਹੂੰ ਆਵੈ।। ਤ੍ਰਿਯ ਆਗੈ ਹ੍ਵੈ ਖੜਗ ਬਜਾਵੈ।।
ਬੈਰਿਨ ਜੀਤਿ ਬਹੁਰਿ ਘਰ ਆਵੈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।। ੪।।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਦੀ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਅਗੇ ਹੋ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਖੜਕਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਜਦ ਰਾਜਾ ਯੁੱਧ ਜਿਤ ਕੇ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤਾ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ।।੪।।

ਇਕ ਦਿਨ ਜੁੱਧ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਨਿ ਆਯੋ।। ਚੜਿ ਗੈ ਪੈ ਤ੍ਰਿਯ ਸਹਿਤ ਸਿਧਾਯੋ।।
ਜਾਤਹਿ ਪਰਯੋ ਭੇਰ ਰਨ ਭਾਰੀ।। ਨਾਚੇ ਸੂਰਬੀਰ ਹੰਕਾਰੀ।। ੫।।

ਇਕ ਵਾਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹਾਥੀ ਉਤੇ ਚੜਕੇ ਰਾਣੀ ਸਮੇਤ ਚਲ ਪਿਆ। ਉਹ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਿਆ ਜਿਥੇ ਹੰਕਾਰੀ ਸੂਰਬੀਰ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਨਚਣ ਲੱਗ ਪਏ।।੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਰਨ ਸੁਭਟ ਸੰਘਾਰੇ ਕੋਪ ਕਰਿ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਰਥ ਬਾਜ ਬਿਦਾਰੇ ਸਰ ਪ੍ਰਹਰਿ।।
ਨਿਰਖਿ ਜੁੱਧ ਕੋ ਸੂਰ ਪਰੇ ਅਰਰਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਮੰਦਲ ਤੂਰ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਮੁਚੰਗ ਬਜਾਇਕੈ।। ੬।।

ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਉਸ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਤਾ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਥਵਾਨ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਸੂਰਮੇ ਯੁੱਧ ਵੇਖਕੇ ਢੋਲ-ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਜਾਉਂਦੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਟੁਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ।। ੬।।

ਪਠੇ ਖਖਰਿਯਨ ਕੋਪ ਅਧਿਕ ਜਿਯ ਮੈ ਜਗਯੋ।।
ਸਜੇ ਸੰਜੋਅਨ ਸੈਨ ਦੁਹੂੰ ਦਿਸਿ ਉਮਗਯੋ।।
ਬਜੇ ਜੁਝਊਆ ਨਾਦ ਪਰੇ ਅਰਰਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਜੁਝੇ ਸੁਭਟ ਸਮੁਹਾਇਕੈ।। ੭।।

ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇ ਚਲ ਪਏ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕ੍ਰੋਧ ਭੜਕ ਉਠਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਕਵਚਾ ਨਾਲ ਸੁਰਖਿਅਤ ਯੋਧੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੇ ਟੁੱਟ ਪਏ। ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਉਠੇ ਅਤੇ ਯੋਧੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਟੁਟ ਪਏ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ

ਭਿੜ ਪਏ॥੭॥

ਚਟਪਟ ਸੁਭਟ ਬਿਕਟਿ ਕਟਿ ਕਟਿ ਕੇ ਭੂ ਪਰੈ॥
ਖੰਡਿਖੰਡਿ ਕਿਤੇ ਅਖੰਡਿਯਨ ਖਹਿ ਖਗਨ ਮਰੈਂ॥
ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਗਿਰੇ ਨ ਮੋਰੈ ਨੈਕ ਮਨ॥
ਹੋ ਪ੍ਰਲੈਕਾਲ ਸੋ ਕਿਯੌ ਬਿਧਾਤੈ ਬਹੁਰਿ ਜਨੁ॥ ੮॥

ਛੇਤੀ ਹੀ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਯੋਧੇ ਕੱਟ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਆ ਡਿੱਗੇ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਅਖੰਡ ਸੂਰਮੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਕੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਮਰ ਗਏ। ਉਹ ਬੇਸ਼ਕ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਪਿਛੇ ਨਹੀ ਹਟਿਆ ਇਸ ਤਰਾਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰਲੋ ਲੈ ਆਇਆ ਹੋਵੇ॥੮॥

ਜਬ ਰਾਨੀ ਕੈ ਸਹਿਤ ਰਾਵਜੂ ਰਿਸਿ ਭਰੈ॥
ਦੋਊ ਕੈਬਰ ਕਠਿਨ ਕਮਾਨਨ ਕਰ ਧਰੈ॥
ਦਛਿਨ ਬਿਸਿਖ ਦਿਖਾਇ ਬਾਮ ਅਰਮਾਰਹੀ॥
ਹੋ ਏਕ ਘਾਇਕੋ ਸੰਗ ਚੂਰਕਰਿ ਡਾਰਹੀ॥ ੯॥

ਜਦ ਰਾਣੀ ਸਹਿਤ ਰਾਜਾ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਦ ਉਸ ਹੱਥ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਬਾਣ ਧਨੁਸ਼ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਏ। ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਦਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੀਰ ਚਲਾਇਆ ਅਤੇ ਇਕ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਚੂਰ ਚੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੯॥

ਜਨੁਕ ਜੇਠ ਕੇ ਮਾਸ ਅਦਿਤ ਅਧ ਦਿਨ ਚੜਯੋ॥
ਜਨੁਕ ਕਰਾਰਨ ਛੋਰਿ ਨੀਰ ਨਾਯਕ ਹੜਯੋ॥
ਬਜ੍ਰ ਬਿਸਿਖ ਅਸਿ ਹਨਯੋ ਸੁ ਸੈਨ ਉਚਾਇਯੋ॥
ਹੋ ਜਬੈ ਬਿਸੁਨ ਲਛਮੀ ਕੇ ਸਹਤ ਰਿਸਾਇਯੋ॥ ੧੦॥

ਇਸ ਤਰਾਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਜੇਠ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸੂਰਜ ਤਪ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਹੜ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਕੰਢਿਆਂ ਨੂੰ ਟਪ ਕੇ ਹੜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਗ ਪਿਆ ਹੋਵੇ। ਬੱਜਰ, ਬਾਣ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਿਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਲਛਮੀ ਸਮੇਤ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ॥੧੦॥

ਰਾਨੀ ਜਾਤਨ ਬਿਸਿਖ ਪ੍ਰਹਾਰੈ ਕੋਪ ਕਰਿ॥
ਤਛਿਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਹ੍ਵੈ ਪਰਈ ਸੂਰ ਸੁ ਭੂਮਿ ਪਰ॥
ਫੂਲ ਦਏ ਬਰਖਾਇ ਗਗਨ ਤੇ ਦੇਵਤਨ॥
ਹੋ ਰਾਨੀ ਕੌ ਰਨ ਹੇਰ ਉਚਾਰੈ ਧੰਨਜ ਧੰਨਿ॥ ੧੧॥

ਰਾਣੀ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਕਰ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਤੀਰ ਵਜਣ ਨਾਲ ਝਟਪਟ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਦੇਵਤਿਆ ਨੇ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਦਾ ਯੁੱਧ ਵੇਖਕੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿਣ ਲਗੇ॥੧੧॥

ਤ੍ਰਿਯਾ ਸਹਿਤ ਨ੍ਰਿਪ ਲਰਜੋ ਅਧਿਕ ਰਿਸ ਖਾਇਕੈ॥
ਤਬ ਹੀ ਲਗੀ ਤੁਫੰਗ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮੈ ਆਇਕੈ॥
ਗਿਰਜੋ ਅੰਬਾਰੀ ਮੱਧਜ ਮੂਰਛਨਾ ਹੋਇ ਕਰਿ॥
ਹੋ ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਲਿਯੋ ਉਚਾਇ ਨਾਥ ਦੁਹੂੰ ਭੁਜਨਿ ਭਰਿ॥ ੧੨॥

ਇਸਤਰੀ ਸਹਿਤ ਰਾਜਾ ਹੋਰ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਲੜਿਆ। ਪਰ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਉਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਗੋਲੀ ਆ ਵੰਜੀ। ਉਹ ਹੌਦੇ ਵਿਚ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਕੇ ਡਿਗ ਪਿਆ। ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਬਾਹਾਂ ਉਤੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆ॥੧੨॥

ਤਵਨ ਅੰਬਾਰੀ ਸੰਗ ਨ੍ਰਿਪਹਿਬਾਂਧਤ ਭਈ॥
ਨਿਜੁ ਕਰ ਕਰਹਿ ਉਚਾਇ ਇਸਾਰਤਿ ਦਲ ਦਈ॥
ਜਿਯਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਲਖਿ ਸੁਭਟ ਸਭੇ ਧਾਵਤ ਭਏ॥
ਹੋ ਚਿੱਤ੍ਰਬਚਿੱਤ੍ਰ ਅਯੋਧਨ ਤਿਹ ਠਾਂ ਕਰਤ ਭੇ॥ ੧੩॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਹੌਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਹੱਥ ਚੁਕ ਚੁਕ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਜਾਣਕੇ ਸਾਰੇ ਦੌੜ ਭੱਜ ਕਰਨ ਲਗੇ ਅਤੇ ਵਚਿਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲਗੇ॥੧੩॥

ਪੀਸਿ ਪੀਸਿ ਕਰਿ ਦਾਂਤ ਸੂਰਮਾ ਰਿਸਿ ਭਰੇ॥
ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਪਰੇ ਤਊ ਪਗੁ ਨਾ ਟਰੇ॥
ਤੌਨ ਸੈਨ ਸੰਗ ਰਾਜਾ ਲੀਨੇ ਘਾਇਕੈ॥

ਹੋ ਜੀਤ ਨਗਾਰੇ ਬਜੇ ਅਧਿਕ ਹਰਖਾਇਕੈ॥ ੧੪॥

ਸੂਰਮੇ ਦੰਦ ਪੀਹ ਪੀਹ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਡਿਗਣ ਲਗੇ, ਪਰ ਇਕ ਪੈਰ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀ ਹਟੇ। ਦੂਸਰੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਏ॥੧੪॥

ਤਬ ਰਾਨੀ ਨਿਜੁ ਕਰਨ ਬੈਰਿਯਹਿ ਮਾਰਿਕੈ॥
ਨਿਜੁਸੁਤ ਦੀਨੋ ਰਾਜ ਸੁ ਘਰੀ ਬਿਚਾਰਕੈ॥
ਕਰਿਕੈ ਬਡੋ ਅਡੰਬਰ ਆਪੁ ਜਰਨ ਚਲੀ॥
ਹੋਤਬੈ ਗਗਨ ਤੇ ਬਾਨੀ ਤਾਹਿ ਭਈ ਭਲੀ॥ ੧੫॥

ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਉਸ ਸ਼ੁਭ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਪੂਰੇ ਠਾਠ ਨਾਲ ਜਦ ਉਹ ਸੜ ਮਰਨ ਲਈ ਚਲ ਪਈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਹੋਈ॥੧੫॥

ਕ੍ਰਿਪਾਸਿੰਧੁ ਜੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਧਿਕ ਤੁਮ ਪਰ ਕਰੀ॥
ਨਿਜੁ ਨਾਯਕ ਕੇ ਹੇਤੁ ਬਹੁਤਬਿਧਿ ਤੈਂ ਲਰੀ॥
ਤਾਂਤੇ ਅਪਨੌ ਭਰਤਾ ਲੇਹੁ ਜਿਯਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਬਹੁਰਿ ਰਾਜ ਕੌ ਕਰੋ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇਕੈ॥ ੧੬॥

ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਰਪਾਲੂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਹਿਤ ਕਾਰਣ ਲੜੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਤ ਪਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਅਤੇ ਸੁਖ ਪੂਰਵਕ ਰਾਜ ਕਰ॥੧੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਨਾਥ ਹਨਿ ਜੁੱਧਕਰਿ ਲੀਨੋ ਪਤਿਹਿ ਜਿਯਾਇ॥
ਬਹੁਰਿ ਰਾਜ ਅਪਨੋ ਕਰਜੋ ਨਾਥ ਸਹਿਤ ਸੁਖ ਪਾਇ॥ ੧੭॥ ੧॥

ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੁਖਪੂਰਵਕ ਰਾਜ ਵੀ ਕੀਤਾ॥੧੭॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਇਕਯਾਵਨੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੫੧॥੩੦੧੦॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਇਕਵੰਜਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੫੧॥੩੦੧੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਬਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਲਛਮੀ

ਚਿੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਬਾਚ।। ਦੋਹਰਾ।। ਜੈਸੋ ਤ੍ਰਿਯ ਇਨ ਰਨ ਕਿਯੋ ਤੈਸੋ ਕਰੈ ਨਾ ਕੋਇ।।
ਪਾਛੇ ਭਯੋ ਨ ਅਬ ਸੁਨਜੋ ਆਗੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਹੋਇ।। ੧।।

ਰਾਜਾ ਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਦ ਮੰਤਰੀ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਕਥਾ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਇਸਤਰਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾ ਇਹ ਅਜ ਤਕ ਕਦੀ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਗੇ ਕਿਤੇ ਇਸਤਰਾਂ ਹੋਵੇਗਾ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਮੰਤ੍ਰੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ।। ਸੁਨੋ ਰਾਜ ਤੁਮ ਬਾਤ ਹਮਾਰੀ।।
ਬਿਸੁਨ ਸਾਥ ਜੰਭਾਸੁਰ ਲਰਜੋ।। ਤਾਕੌ ਪ੍ਰਾਨ ਲਛਿਮੀ ਹਰਜੋ।। ੨।।

ਤਦ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੇਰੀ ਗਲ ਸੁਣੋ। ਇਕ ਵਾਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਨਾਲ ਜੰਭਾਸੁਰ ਲੜ ਪਿਆ। ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾ ਨੂੰ ਲਛਮੀ ਨੇ ਬਚਾਇਆ।।੨।।

ਤਾਤੇ ਹੋਤ ਇੰਦ੍ਰ ਭੈ ਭੀਤਜੋ।। ਚੌਦਹ ਭਵਨ ਨਰਹ ਤਨਿ ਜੀਤਯੋ।।
ਸੋਊ ਅਸੁਰ ਇਹ ਪਰ ਚੜਿ ਆਯੋ।। ਤੁਮਲ ਜੁੱਧ ਹਰਿਸਾਥ ਮਚਾਯੋ।। ੩।।

ਉਸ ਜੰਭਾਸੁਰ ਤੋਂ ਇੰਦਰ ਵੀ ਡਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਚੌਦਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਰਾਕਸ਼ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਮਚਾ ਦਿੱਤਾ।।੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਸੋ ਰਨ ਇੰਦ੍ਰ ਮਚਾਇਯੋ।।
ਸੂਰ ਚੰਦ੍ਰ ਥਕਿ ਰਹੇ ਨ ਕਛੂ ਬਸਾਇਯੋ।।
ਦੇਵ ਦੈਤ ਹ੍ਵੈ ਮ੍ਰਿਤਕ ਬਿਰਾਜੇ ਤਾਹਿ ਰਨ।।
ਹੋ ਜਨੁ ਅਲਿਕਿਸ ਕੇ ਬਾਗ ਬਿਰਾਜੈ ਮਾਲਿ ਜਨ।। ੪।।

ਇੰਦਰ ਨੇ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਯੁਧ ਕੀਤਾ। ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਸਭ ਥਕ ਗਏ । ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਵਸ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਇਸਤਰਾਂ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕੁਬੇਰ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਮਾਲੀ ਪਏ ਹੋਣ।।੪।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਲਏ ਬੀਰ ਧੀਰੈ ਮਹਾਂ ਕੋਪਿ ਢੂਕੇ।।
ਚਹੂੰ ਓਰ ਗਾਜੇ ਹਠੀ ਇੰਦ੍ਰ ਜੂਕੇ।।

ਉਤੇ ਦੈਂਤ ਬਾਂਕੇ ਇਤੈ ਦੇਵਰੂਰੇ॥
ਹਟੇ ਨਾ ਹਠੀਲੇ ਮਹਾ ਰੋਸ ਪੂਰੇ॥ ੫॥

ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜੁਟ ਪਏ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਦੇ ਹਠੀ ਸੂਰਮੇ ਗਜਣ ਲਗੇ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਲਵਾਨ ਰਾਕਸ਼ ਸਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸੁੰਦਰ ਦੇਵਤੇ ਸਨ। ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ, ਅਤਿ ਹਠੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਟਾਏ ਨਹੀ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ॥੫॥

ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਬਾਜੰਤ੍ਰ ਅਨੇਕ ਬਾਜੇ॥ ਬਧੇ ਬੀਰ ਬਾਨੇ ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਗਾਜੇ॥
ਮਚਜੋ ਜੁੱਧ ਗਾੜੋ ਪਰੀ ਮਾਰ ਭਾਰੀ॥ ਬਹੈਂ ਤੀਰ ਤਰਵਾਰਿ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ॥੬॥

ਦੋਵੀ ਪਾਸੀ ਅਨੇਕ ਵਾਜੇ ਵਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੋਹੀ ਪਾਸੀ ਸੂਰਮੇ ਗਜ ਰਹੇ ਸੀ। ਫਿਰ ਘੋਰ ਯੁਧ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਤੀਰ, ਤਲਵਾਰ ਅਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਚਲਣ ਲਗੀਆਂ॥੬॥

ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਕੈਕੈ ਬਲੀ ਦੈਤ ਧਾਏ॥ ਅਠਿਟ ਕੋਪ ਕੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੈ ਚਲਾਏ॥
ਬਧੇ ਕੌਚ ਕਾਤੀ ਜਬੈ ਜੰਭ ਗੱਜਜੋ॥ ਤਬੈ ਛਾਡਿਕੈ ਖੇਤ ਦੇਵੇਸ ਭੱਜਜੋ॥ ੭॥

ਬਲੀ ਦੈਂਤ ਵੀ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਟੁਟ ਪਏ ਅਤੇ ਹਠੀਆਂ ਨੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਏ। ਜਦ ਕਿਰਪਾਨ ਕਵਚ ਪਾ ਕੇ ਜੰਭਸੁਰ ਗਜਿਆ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਭਜ ਗਿਆ॥੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਭਾਜਤ ਇੰਦ੍ਰ ਜਾਤ ਭਜੋ ਤਹਾਂ॥ ਲਏ ਲਛਮੀ ਹਰਿ ਥਿਰ ਜਹਾਂ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਹ੍ਵੈ ਦੁਖਿਤ ਪੁਕਾਰੇ॥ ਤੁਮਰੇ ਜਿਯਤ ਨਾਥ ਹਮ ਹਾਰੇ॥ ੮॥

ਇੰਦ੍ਰ ਭਜ ਕੇ ਉਥੇ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਲਛਮੀ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਹ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣਾਂ ਦੁਖ ਦਸਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ," ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਅਸੀ ਹਾਰ ਰਹੇ ਹਾਂ॥"੮॥

ਜਗਪਤਿ ਸੂਲ ਕੋਪ ਤਬ ਆਯੋ॥ ਲਛਿਮੀ ਦੁਆਰਿ ਲੈ ਸੰਗ ਸਿਧਾਯੋ॥
ਬਾਂਧਿ ਸਨਧਿ ਬਿਰਾਜਯੋ ਤਹਾਂ॥ ਗਾਜਤ ਬੀਰ ਜੰਭ ਬਹੁ ਜਹਾਂ॥ ੯॥

ਜਗਤ ਪਤੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁਸਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਲਛਮੀ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਥੇ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ਸੂਰਬੀਰ ਜੰਭਾਸੁਰ ਸੀ॥੯॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਬੀਸ ਬਾਨ ਬਿਸੁਨਾਥ ਚਲਾਏ ਕੋਪ ਕਰਿ॥
ਲਗੇ ਜੰਭ ਕੇ ਦੇਹ ਗਏ ਉਹਿ ਘਾਨਿ ਰਰਿ॥

ਭਏ ਸ੍ਰੋਨ ਬਿਸਿ ਖੋੜਮ ਅਧਿਕ ਬਿਰਾਜਹੀਂ॥
ਹੋ ਜਿਨਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਲੋਕਿ ਤੱਛਜਾ ਲਾਜਹੀ॥ ੧੦॥

ਤਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵੀਹ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਜੰਭਾਸੁਰ ਨੂੰ ਵੱਜੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਜਖਮੀ ਕਰ ਗਏ। ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਿਬੜੇ ਤੀਰ ਬਹੁਤ ਸੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਨਾਗਰਾਜ ਵੀ ਲਜੱਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਲਛਿਮ ਕੁਮਾਰਿ ਐਸੋ ਕਹਿਯੋ ਸੁਨਹੁ ਬਿਸ਼ਨਜੂ ਬੈਨ॥
ਯਾਕੌ ਹੋਹੂੰ ਜੀਤਿ ਕੈ ਪਠਊਂ ਜਮ ਕੇ ਐਨ॥ ੧੧॥

ਤਦ ਲਛਮੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਗਲ ਸੁਣੋ, "ਮੈ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਜਮ ਲੋਕ ਭੇਜਾਂਗੀ"॥੧੧॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਬਿਸ਼ਨ ਠਾਢਕੈ ਲਛਮ ਕੁਅਰਿ ਕਰ ਧਨਖ ਲਿਯ॥
ਚਿਤ੍ਰ ਬਚਤ੍ਰ ਅਯੋਧਨ ਤਾਸੋ ਐਸ ਕਿਯ॥
ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਦਿਖਾਰਾਇ ਮੋਹਿ ਅਰਿ ਕੌ ਲਿਯੋ॥
ਹੋ ਬਹੁ ਘਾਇਨ ਕੇ ਸੰਗ ਤਾਂਹਿ ਘਾਯਲ ਕਿਯੋ॥ ੧੨॥

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਲਛਮੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਵਚਿਤਰ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਿਖਾ ਕੇ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਜਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੨॥

ਮਿਸਹੀ ਕਹਯੋ ਨ ਹਨੁ ਰੇ ਹਰਿ ਇਹ ਮਾਰ ਹੈਂ॥
ਬਹੁਤ ਜੁੱਧ ਕਰਿ ਯਾਸੌ ਬਹੁਰਿ ਸੰਘਾਰਿ ਹੈਂ॥
ਜਬ ਪਾਛੇ ਕੀ ਓਰ ਸੁ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਨਿਹਾਰਿਯੋ॥
ਹੋ ਦਯੋ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਛਾਡ ਮੂੰਡਿ ਕਟ ਡਾਰਿਯੋ॥ ੧੩॥

ਫਿਰ ਉਸ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਯੁੱਧ ਛੱਡ ਦੇ ਅਸੀ ਤੈਨੂੰ ਇਸਤਰਾਂ ਨਹੀ ਮਾਰਾਂਗੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰਾਂਗੇ। ਜਦ ਵੈਰੀ ਨੇਂ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚਕਰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ॥੧੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਲਛਿਮ ਕੁਅਰਿ ਜਬ ਜੰਭ ਸੋ ਐਸੋ ਕਿਯੋ ਚਰਿੱਤ੍ਰ॥
ਮਾਰਿ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਸੋ ਲਯੋ ਸੁਖਿਤ ਕੀਏ ਹਰਿ ਮਿੱਤ੍ਰ॥ ੧੪॥ ੧॥

ਲਛਮੀ ਨੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਲਿੱਤਰ ਜੰਭਾਸੁਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚਕਰ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਵਿਸਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਕਰ ਦਿਤਾ॥੧੪॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਬਾਵਨੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੫੨॥੩੦੨੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਬਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੫੨॥੩੦੨੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਤਰਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਨਾਜ਼ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਨਾਜਮਤੀ ਅਬਲਾ ਜਗ ਕਹੈ॥ ਅਟਕੀ ਏਕ ਨ੍ਰਿਪਤ ਪਰ ਰਹੈ॥
ਬਾਹੂ ਸਿੰਘ ਜਿਹ ਜਗਤ ਬਖਾਨੈ॥ ਚੌਦਹਲੋਕ ਆਨਿ ਕੌ ਮਾਨੈ॥੧॥

ਨਾਜ਼ਮਮਤੀ ਨਾਮੀ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਬਾਹੂ ਸਿੰਘ ਸੀ ਅਤੇ ਚੌਦਾਂ ਭਵਨ ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ॥੧॥

ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਹੇਰਿ ਛਕਿ ਰਹੀ॥ ਕੇਲ ਕਰੈ ਮੋਸੌ ਚਿਤ ਚਹੀ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਉਪਚਾਰ ਬਨਾਏ॥ ਕੈਸਿਹੁ ਰਾਵ ਹਾਥ ਨਹਿ ਆਏ॥ ੨॥

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਮਨਾਂ ਰਖਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤੇ ਪਰ ਰਾਜਾ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਨਾ ਆਇਆ॥੨॥

ਜਬ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋਇ ਸਦਨ ਮੈ ਜਾਵੈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਚਿੱਤ ਮੈ ਆਵੈ॥
ਚਕਿ ਚਕਿ ਉਠੈ ਨੀਂਦ ਨਹਿ ਪਰੈ॥ ਮੀਤ ਮਿਲਨ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰੈ॥ ੩॥

ਘਰ ਵਿਚ ਵੀ ਜਦ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਸੌਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਘਬਰਾ ਕੇ ਉਠ ਬੈਠਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਫਿਕਰਮੰਦ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ॥੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਵੈ ਸਮ੍ਰਥ ਅਸਮ੍ਰਥ ਮੈਂ ਵੈ ਸਨਾਥ ਮੈਂ ਅਨਾਥ॥
ਜਤਨ ਕਵਨ ਸੋ ਕੀਜਿਯੈ ਆਵੈਂ ਜਾਤੇ ਹਾਥ॥ ੪॥

ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਕਿ ਉਹ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹਾਂ। ਉਹ ਨਾਥ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਅਨਾਥ

ਹਾਂ। ਮੈ ਕੀ ਜਤਨ ਕਰਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ?॥੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਾਂਸੀ ਬਿਖੈ ਕਰਵੱਤਹਿ ਲੈਹੋ॥ ਪਿਯ ਕਾਰਨ ਅਪਨੋ ਜਿਯ ਦੈਹੋ॥
ਮਨ ਭਾਵਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੌ ਪਾਊਂ ॥ ਬਾਰ ਅਨੇਕ ਬਜਾਰ ਬਿਕਾਊਂ॥ ੫॥

ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਾਂਸੀ ਵਿਚ ਆਰੇ ਨਾਲ ਕਟੀ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੀ ਜਾਨ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਪਰ ਜੇ ਮੈਂ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਖਾਤਰ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਵਿਕਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ॥੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਹਾ ਕਰੋ ਕੈਸੇ ਬਚੋ ਲਗੀ ਬਿਰਹ ਕੀ ਭਾਹ॥
ਰੁਚਿ ਉਨਕੀ ਹਮ ਕੋ ਘਨੀ ਹਮਰੀ ਉਨੈ ਨ ਚਾਹ॥ ੬॥

ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਬਿਰਹਾਂ ਦਾ ਤਾਪ ਸਾੜ ਰਿਹਾ ਏ, ਮੈਂ ਇਸਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚਾਂ? ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਚਾਹਤ ਨਹੀਂ॥੬॥

ਨਾਜਮਤੀ ਤਬ ਆਪਨੀ ਲੀਨੀ ਸਖੀ ਬੁਲਾਇ॥
ਬਾਹੂ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਭਏ ਕਹੋ ਸੰਦੇਸੋ ਜਾਇ॥ ੭॥

ਤਦ ਨਾਜ਼ਮਤੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਬਾਹੂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਸਨੇਹਾ ਦੇਵੇ॥੭॥

ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਤਾਕਉ ਸਖੀ ਤਹਾ ਪਹੂੰਚੀ ਆਇ॥
ਨਾਜਮਤੀ ਜੈਸੇ ਕਹਜੋ ਤਜੋਂ ਤਿਨ ਕਹਜੋ ਸੁਨਾਇ॥ ੮॥

ਗਲ ਸੁਣਕੇ ਉਸਦੀ ਸਖੀ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਨਾਜ਼ਮਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ॥੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਮੈ ਛਬਿ ਤੁਮਰੀ ਨਿਰਖ ਨਾਥ ਅਟਕਤ ਭਈ॥
ਬਿਰਹ ਸਮੁੰਦ ਕੇ ਬੀਚ ਬੂਡਿ ਸਿਰ ਲੌ ਗਈ॥
ਏਕ ਬਾਰ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹਮਾਰੇ ਆਇਯੈ॥
ਹੋ ਮਨ ਭਾਵਤ ਕੋ ਹਮ ਸੋ ਭੋਗ ਕਮਾਇਯੈ॥ ੯॥

ਸਖੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਨਾਥ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਉਲਝ ਗਈ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਿਰਹਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬੀ ਪਈ ਹਾਂ। ਇਕ ਵਾਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਓ ਅਤੇ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰੋ॥੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਚੇਰੀ ਅਸ ਜਾਇ ਉਚਾਰੀ॥ ਤਬ ਰਾਜੈ ਯੌ ਹਿਯੇ ਬਿਚਾਰੀ॥
ਸੋਊ ਬਾਤ ਇਹ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਕਹਿੱਜੈ॥ ਜਾਤੇ ਆਪ ਧਰਮ ਜੁਤ ਰਹਿੱਜੈ॥੧੦॥

ਸਖੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦਸੀ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਓਹੋ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਸੁਰਖਿਅਤ ਰਹੇ॥੧੦॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਦੋਇ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਹਮਰਿਨ ਤੇ ਏਕ ਸੰਘਾਰਿਯੈ॥
ਬਿਨਾ ਘਾਇ ਕੇ ਕਿਯੇ ਦੂਸਰੋ ਮਾਰਿਯੈ॥
ਤਬ ਮੈਂ ਤੁਮ ਕੋ ਅਪਨੇ ਸਦਨ ਬੁਲਾਇ ਹੌਂ॥
ਹੋ ਮਨ ਭਾਵਤ ਕੇ ਤੁਮ ਸੌਂ ਭੋਗ ਕਮਾਇ ਹੌਂ॥ ੧੧॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋ ਵੈਰੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਕ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਾਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਜਖਮੀ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਹੀ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਮਨ ਮਰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਾਂਗਾ॥੧੧॥

ਜਾਇ ਸਹਚਰੀ ਕਹਜੋ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸੁਨਿ ਪਾਇਕੈ॥
ਪ੍ਰੀਤ ਰਾਵ ਕੀ ਬਧੀ ਉਠੀ ਮਰਰਾਇਕੈ॥
ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਬਾਜ ਅਰੂੜ ਭੇਖ ਨਰ ਧਾਰਿਕੈ॥
ਹੋ ਨ੍ਰਿਪਕੇ ਅਰਿ ਪੈ ਗਈ ਚਿਰੱਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਿਕੈ॥ ੧੨॥

ਤਦ ਦਾਸੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਉਹ ਝਟ ਹੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਚ ਘਬਰਾ ਕੇ ਉਠ ਖਲੋਤੀ। ਉਹ ਮਨੁਖ ਭੇਸ ਧਾਰਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚਲਿੱਤਰ ਸੋਚ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾ ਖੜੀ ਹੋਈ॥੧੨॥

ਸੁਨੋ ਰਾਵਜੂ ਮੁਕੋ ਚਾਕਰ ਰਾਖਿਯੈ॥
ਤਹ ਕੋ ਕਰੋ ਮੁਹਿੰਮ ਜਹਾ ਕੋ ਭਾਖਿਯੈ॥
ਪ੍ਰਾਨ ਲੇਤ ਲੌਂ ਲਰੇ ਨ ਰਨ ਤੇ ਹਾਰਿਹੌਂ॥
ਹੌ ਬਿਨੁ ਅਰਿ ਮਾਰੈ ਖੇਤ ਨ ਬਾਜੀ ਟਾਰਿਹੌਂ॥ ੧੩॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨੌਕਰ ਰਖ ਲਵੋ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਆਖਰੀ ਦਮ ਤਕ ਲੜਾਂਗੀ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਹਾਰਾਂਗੀ ਨਹੀਂ।

ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮੈਂ ਵਾਪਿਸ ਪਰਤ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗੀ।।੧੩।।

ਤਾਕੋ ਸੂਰ ਨਿਹਾਰਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਚਾਕਰ ਕਿਯੋ।।
ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਕਾਢਿ ਖਜਾਨੋ ਤਾਕੋ ਬਹੁ ਦਿਯੋ।।
ਦੂਜੋ ਰਾਵ ਬੁਲਾਇ ਸੁ ਬੀਰ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਬਾਹੂ ਸਿੰਘ ਪੈ ਚੜ੍ਹੋ ਮਹਾਂਰਿਸਿ ਖਾਇਕੈ।। ੧੪।।

ਉਸ ਨੂੰ ਸੂਰਬੀਰ ਸਮਝ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਨੌਕਰ ਰਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦਿੱਤਾ। ਤਦ ਉਸ ਦੂਸਰੇ ਮਿੱਤਰ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਬਾਹੂ ਸਿੰਘ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।।੧੪।।

ਚੌਪਈ।। ਨਾਜਮਤੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ।। ਸੁਨੋ ਰਾਵ ਤੁਮ ਬਾਤ ਹਮਾਰੀ।।
ਸਭ ਬੀਰਨ ਕੋ ਬੋਲਿ ਪਠੈਯੈ।। ਸਭਕੇ ਸਰ ਪਰ ਨਾਮ ਡਰੈਯੈ।। ੧੫।।

ਤਦ ਨਾਜ਼ਮਤੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਭ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਓ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਖੁਦਵਾ ਦੇਵੋਂ।।੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਗਾੜੋ ਰਨ ਪਰੈਗੋ ਬਹੈ ਤੀਰ ਤਰਵਾਰਿ।।
ਬਿਨਾ ਨਾਮ ਸਰ ਪੈ ਲਿਖੈ ਸਕਿ ਹੈ ਕਵਨ ਬਿਚਾਰਿ।। ੧੬।।

ਜਦ ਘੋਰ ਯੁਧ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਤੀਰ ਤਲਵਾਰ ਚਲਣਗੇ ਤਾਂ ਤੀਰ ਉਤੇ ਨਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਕੀ ਪਤਾ ਲਗੂਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਨੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ?।।੧੬।।

ਚੌਪਈ।। ਨਾਜਮਤੀ ਜਬ ਐਸ ਬਖਾਨਜੋ।। ਸੱਤਜ ਸੱਤਜ ਰਾਜੇ ਕਰਿ ਮਾਨਜੋ।।
ਸਕਲ ਸੂਰਮਾ ਬੋਲਿ ਪਠਾਏ।। ਸਭਨ ਸਰਨ ਪਰ ਨਾਮ ਲਿਖਾਏ।। ੧੭।।

ਨਾਜਮਤੀ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਚ ਮੰਨ ਲਿਆ, ਉਸਨੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਉਤੇ ਨਾਂ ਲਿਖਵਾ ਦਿੱਤੇ।।੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਰ ਪਰ ਨਾਮ ਲਿਖਾਇਕੈ ਰਨ ਕਹ ਚੜੇ ਰਿਸਾਇ।।
ਜਾਕੋ ਸਰ ਜਿਹ ਲਾਗਿ ਹੈ ਸੋ ਭਟ ਚੀਨੋ ਜਾਇ।। ੧੮।।

ਤੀਰਾਂ ਉਤੇ ਨਾਂ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਟੁੱਟ ਪਏ ਅਤੇ ਇਹ ਤਹਿ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਜਿਸਦਾ ਤੀਰ ਲਗੇ ਉਹ ਪਹਿਚਾਣ ਲਵੇ ਭਾਵ ਕਿ ਉਸ ਕਿਸ ਯੋਧੇ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।। ੧੮।।

ਜੁੱਧ ਜਬੈ ਗਾੜੋ ਪਰਜੋ ਘਾਤ ਬਾਲ ਤਿਨ ਪਾਇ॥
ਉਹਿ ਰਾਜਾ ਕੋ ਬਾਨ ਲੈ ਇਹ ਨ੍ਰਿਪ ਹਨਜੋ ਰਿਸਾਇ॥੧੯॥

ਜਦ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮੌਕਾ ਪਾਕੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਤੀਰ ਮਿਤਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਲਾਗਤ ਬਾਨ ਰਾਵ ਰਿਸਿ ਭਯੋ॥ ਸਰ ਪਰ ਨਾਮ ਲਿਖਜੋ ਲਖਿ ਲਯੋ॥
ਮੁਹਿ ਇਨ ਹਨਜੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੋਊ ਮਾਰਜੋ॥ ਬਹੁਰਿ ਆਪਹੂੰ ਸ੍ਰਰਗ ਸਿਧਾਰਜੋ॥੨੦॥

ਤੀਰ ਵਜਦਿਆਂ ਹੀ ਤੀਰ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਪੜਕੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਪ ਵੀ ਮਰ ਗਿਆ॥੨੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਾਜਮਤੀ ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸੋਂ ਦੁਹੂੰ ਨ੍ਰਿਪਨ ਕੌ ਘਾਇ॥
ਬਹੁਰ ਰੈਬਾਰੀ ਰਾਵ ਸੋਂ ਅਨਿ ਦਈ ਸੁਖ ਪਾਇ॥ ੨੧॥

ਇਸ ਤਰਾਂ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ, ਦੋਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਨਾਜਮਤੀ ਫਿਰ ਰਾਜਾ ਬਾਹੂ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਆ ਗਈ॥੨੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਮੈ ਤੁਮਰੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰੇ॥ ਦੋਨੋ ਸ਼ਤ੍ਰ ਤਿਹਾਰੇ ਮਾਰੇ॥
ਅਬ ਮੋਕੋ ਤੁਮ ਧਾਮ ਬੁਲਾਵੋ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਮੁਹਿ ਸਾਥ ਕਮਾਵੋ॥੨੨॥

ਫਿਰ ਉਹ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ;" ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਵੇਂ ਵੈਰੀ ਮਾਰਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਸਵਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬਲਾਓ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰੋ॥੨੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਬ ਰਾਜੈ ਤਾਕੌ ਤੁਰਤ ਲੀਨੋ ਸਦਨ ਬੁਲਾਇ॥
ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਾਸੋ ਕਿਯੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ॥ ੨੩॥

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬਲਾਇਆ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ॥੨੩॥

ਏਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨਿਜੁ ਕਰ ਹਨਜੋ ਤਾਤੇ ਦੁਤਿਯ ਹਨਾਇ॥
ਰਤਿ ਮਾਨੀ ਇਹ ਨ੍ਰਿਪ ਭਏ ਨਾਜ ਮਤੀ ਸੁਖ ਪਾਇ॥ ੨੪॥

ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮਰਵਾਇਆ । ਇਹ ਰਾਜਾ ਫਿਰ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਨਾਜਮਤੀ ਨਾਲ ਸੁਖ ਪੂਰਵਕ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ॥ ੨੪॥

ਚੌਪਈ।। ਨਾਜਮਤੀ ਨ੍ਰਿਪ ਲੈ ਘਰ ਰਾਖੀ।। ਤ੍ਰਿਯ ਕੀਨੀ ਰਵਿ ਸਸਿ ਕਰਿ ਸਾਖੀ।।
ਰੰਕ ਹੁਤੀ ਰਾਨੀ ਕਰਿ ਡਾਰਯੋ।। ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰਯੋ।। ੨੫।। ੧।।

ਫਿਰ ਰਾਜਾ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਸਾਖੀ ਮੰਨਕੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਣੀ ਬਣਾਇਆ। ਉਸ ਨਿਰਧਨ ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।।੨੫।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਤ੍ਰਿਪਨੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੫੩।।੩੦੪੯।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਤਰਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੫੩।।੩੦੪੯।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਚਰਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਦਰਪਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਸਜਾਲਕੋਟ ਕੇ ਦੇਸ ਮੈ ਦਰਪਕਲਾ ਇਕ ਬਾਮ।।
ਤਰੁਨ ਦੇਹ ਤਾਕੌ ਰਹੈ ਅਧਿਕ ਸਤਾਵਤ ਕਾਮ।। ੧।।

ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਦਰਪਕਲਾ ਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਜਵਾਨ ਸਰੀਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕਾਮ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਦਾਨੀ ਰਾਇ ਤਹਾਂ ਹੁਤੋ ਏਕ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਪੂਤ।।
ਸੂਰਤਿ ਸੀਰਤਿ ਕੇ ਬਿਖੈ ਬਿਧਨੈ ਕਿਯੋ ਸਪੂਤ।। ੨।।

ਓਥੇ ਦਾਨੀ ਰਾਏ ਨਾਮੀ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਸੀਤਲ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਸਪੁੱਤਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।।੨।।

ਦਰਪ ਕਲਾ ਇਹ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਦੁਹਿਤ ਰਹੈ ਅਪਾਰ।।
ਹਿਯੈਂ ਬਿਚਾਰਯੋ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਸੁਤ ਸੌ ਰਮੌ ਸੁਧਾਰ।। ੩।।

ਦਰਪ ਕਲਾ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਾਹ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਸੀ, ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।।੩।।

ਚੌਪਈ।। ਬੋਲਿ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਪੂਤ ਮੰਗਾਯੋ।। ਕਾਮਕੇਲ ਤਿਹਸੰਗ ਕਮਾਯੋ।।

ਦਿਵਸ ਭਏ ਗ੍ਰਿਹਿ ਦੇਤ ਪਠਾਈ।। ਰੈਨਿ ਭਏ ਪੁਨਿ ਲੇਤ ਬੁਲਾਈ।। ੪।।

ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਦਿਨ ਨੂੰ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਫਿਰ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।।੪।।

ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦਹੁਨਿ ਮੈ ਭਈ।। ਲੋਕ ਲਾਜ ਸਭ ਹੀ ਤਜਿ ਦਈ।।
ਜਾਨੁਕ ਕਹੂੰ ਬਜਾਹ ਕਰਿ ਆਨੀ।। ਤਿਨ ਪਰ ਨਾਰਿ ਐਸ ਪਹਿਚਾਨੀ।। ੫।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤ ਲਗੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਲੋਕ ਲਾਜ ਛੱਡ ਦਿਤੀ। ਉਸ ਵੀ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲਿਆਂਦੀ ਹੋਵੇ।।੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਇਸ਼ਕ ਮੁਸ਼ਕ ਖਾਂਸੀ ਅਰੁ ਖੁਰਕ ਬਖਾਨਿਯੈ।।
ਖੂਨ ਖੈਰ ਮਦਪਾਨ ਸੁ ਬਹੁਰਿ ਪ੍ਰਮਾਨਿਯੈ।।
ਕਸ ਕੋਊ ਕਰਈ ਸਾਤ ਛਪਾਏ ਛਪਤ ਨਹਿ।।
ਹੋ ਹੋਵਤ ਪ੍ਰਗਟ ਨਿਦਾਨ ਸੁ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਮਹਿ।। ੬।।

ਇਸ਼ਕ-ਮੁਸ਼ਕ, ਖੰਘ, ਖੁਰਕ, ਕਤਲ, ਖੁਸ਼ੀ, ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਤ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਲੁਕਾਉਣ ਨਾਲ ਲੁਕਦੀਆਂ ਨਹੀ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦਰਪਕਲਾ ਸੁਤ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਊਪਰ ਰਹੀ ਬਿਕਾਇ।।
ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਤਾਸੋ ਰਮੈਂ ਸਭਹਿਨ ਸੁਨੀ ਬਨਾਇ।। ੭।।

ਦਰਪਕਲਾ ਤਾਂ ਇਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁਤਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਕ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।।੭।।

ਦਰਪਕਲਾ ਜਬ ਸ਼ਾਹੁ ਕੌ ਲੀਨੋ ਪੂਤ ਬੁਲਾਇ।।
ਆਨ ਪਿਯਾਦਨ ਗਹਿ ਲਿਯੋ ਰਹਜੋ ਨ ਕਛੂ ਉਪਾਇ।। ੮।।

ਦਰਪਕਲਾ ਨੇ ਜਦ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤਾਂ ਪੈਦਲ ਸਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਆਕੇ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਨ ਰਿਹਾ।।੮।।

ਚੌਪਈ।। ਦਰਪਕਲਾ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰੀ।। ਸੁਨੋ ਮੀਤ ਤੁਮ ਬਾਤ ਹਮਾਰੀ।।
ਸੋਨਾ ਬੋਵਤ ਮੁਹਿ ਤੁਮ ਕਹਿਯਹੁ।। ਯੌ ਕਹਿ ਨੈਨ ਨੀਚ ਕਰਿ ਰਹਿਯਹੁ।। ੯।।

ਫਿਰ ਦਰਪਕਲਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਮਿਤਰ, ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਮੰਨ, ਜਦ ਤੈਨੂੰ ਰਾਜੇ

ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸੋਨਾ ਬੀਜ ਕੇ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਤੂੰ ਅਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਕਰਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹਿਣਾ॥੯।

ਨ੍ਰਿਪ ਪਹਿ ਬਾਂਧ ਤਾਂਹਿ ਲੈ ਗਏ॥ ਤੇ ਵੈ ਬੈਨ ਬਖਾਨਤ ਭਏ॥
ਏਕ ਬਾਤ ਮੈ ਤੁਮੈ ਦਿਖਾਊਂ॥ ਤੁਮ ਤੇ ਕਹੋ ਕਹਾ ਤਬ ਪਾਊਂ॥੧੦॥

ਉਸਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਲੈ ਗਏ। ਓਥੇ ਉਸ ਉਹੀ ਗੱਲ ਆਖੀ। ਜੋ ਮੈਂ ਇਕ ਅਸਚਰਜ ਗੱਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਾਂ ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਦਿਉਗੇ॥੧੦॥

ਜਾ ਪੈ ਬੈਠੇ ਮੁਹਿ ਗਹਿ ਆਨੋ॥ ਉਨ ਮੋ ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨੋ॥
ਜੌ ਮੈ ਕੰਚਨ ਬੀਜਿ ਦਿਖਾਊਂ॥ ਤਬ ਮੈਂ ਕਹੋ ਕਹਾਂ ਬਰ ਪਾਊਂ ॥੧੧॥

ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸੋਨਾ ਬੀਜ ਕੇ ਵਿਖਾਵਾਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਦਸੋ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲੇਗਾ॥੧੧॥

ਜਦ ਯੌ ਬਚਨ ਰਾਵ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ॥ ਦਰਪਕਲਾ ਕੌ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ॥
ਤਾਂਕੋ ਏਕ ਧਾਮ ਮੈ ਰਾਖਜੋ॥ ਕੰਚਨ ਕੇ ਬੀਜਨ ਕਹ ਭਾਖਜੋ॥੧੨॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਰਪਕਲਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਤੇ ਸੋਨਾਂ ਬੀਜਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ॥੧੨॥

ਮੋਹਿ ਇਹ ਏਕ ਸਦਨ ਮੈ ਰਾਖੋ॥ ਭਲੀ ਬੁਰੀ ਕਛੁ ਬਾਤ ਨ ਭਾਖੋ॥
ਜਬ ਮੈਂ ਮਾਸ ਇਕਾਦਸ ਲਹਿਹੌ॥ ਤੁਮ ਸੌ ਆਇ ਆਪ ਹੀ ਕਹਿਹੌ॥੧੩॥

ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਘਰ ਵਿਚ ਰਖੋ ਅਤੇ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਕੁਝ ਨ ਕਹੋ। ਜਦ ਗਿਆਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਖੁਦ ਆਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗਾ॥੧੩॥

ਜਬ ਵੈ ਦੋਊ ਏਕ ਗ੍ਰਿਹ ਰਾਖੈ॥ ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਪੌ ਤਾਸੌ ਬਚ ਭਾਖੈ॥
ਮੋਸੌ ਭੋਗ ਮੀਤ ਅਬ ਕਰਿਯੈ॥ ਯਾ ਚਿੰਤਾ ਤੇ ਨੈਕੁ ਨ ਡਰਿਯੈ॥੧੪॥

ਜਦ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਘਰ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੋ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪਕਰਿ ਮੀਤ ਕੋ ਆਪਨੇ ਊਪਰ ਲਯੋ ਚਰਾਇ॥
ਤਾਸੌ ਰਤਿ ਮਾਨਤ ਭਈ ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਸੁਖ ਪਾਇ॥ ੧੫॥

ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਘੁਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਸੁਖਪੂਰਵਕ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲਗੀ।।੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਲ ਕਿਨੀ ਜਾਨਜੋ ਨਹੀ ਆਜੁ ਰਮੌ ਤਵ ਸੰਗ।।
ਲਾਜ ਨ ਕਾਹੂ ਕੀ ਕਰੋ ਮੋ ਤਨ ਬਢਜੋ ਅਨੰਗ।। ੧੬।।

ਕਲ ਦੇ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅਜ ਤੂੰ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਲਾਸ ਕਰ, ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਾਮ ਬਹੁਤ ਪਰਬਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।।੧੬।।

ਅੜਿੱਲ।। ਦਸ ਮਾਸਨ ਰਤਿ ਕਰੀ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇਕੈ।।
ਆਸਨ ਚੁੰਬਨ ਅਨਿਕ ਕਿਯੇ ਲਪਟਾਇਕੈ।।
ਜਬ ਗਿਜਾਰਹਵੈ ਮਾਸ ਪਹੂਚਜੋ ਆਇ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਦਰਪਕਲਾ ਕਹਜੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੌ ਜਾਇ ਕਰਿ।। ੧੭।।

ਦਸਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਖੀ ਸੁਖੀ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ। ਅਨੇਕਾਂ ਆਸਣਾ, ਅਲਿੰਗਣਾਂ ਅਤੇ ਚੁੰਮਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਗਿਆਰਵਾਂ ਮਹੀਨਾਂ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦਰਪਕਲਾ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।।੧੭।।

ਕੰਚਨ ਬੋਵਨ ਸਮੈ ਪਹੁਚਜੋ ਆਇਕੈ।।
ਸਭ ਰਾਨੀ ਜੁਤ ਨ੍ਰਿਪ ਕੌ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਪੁਰ ਬਾਸੀ ਜਨ ਸਭੇ ਤਮਾਸਾ ਕੌ ਗਏ।।
ਹੋ ਜਹ ਅਸਥਿਤ ਵਹ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਹਾਂ ਹੀ ਜਾਤ ਭੇ।। ੧੮।।

ਹੁਣ ਸੋਨਾ ਬੀਜਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਸਭ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਸਭ ਨਗਰ ਵਾਸੀ ਵੀ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਣ ਲਈ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਓਥੇ ਆ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ ਜਿਥੇ ਦਰਪਕਲਾ ਸੀ।।੧੮।।

ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਪੁਰਖ ਨ ਬਿਨਸਜੋ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਇਯੈ।।
ਵਾਕੈ ਕਰ ਦੈ ਹਜਾ ਕਲ ਧੌਤ ਬਿਜਾਇਯੈ।।
ਜੋ ਬਿਨਸਜੋ ਨਰ ਤ੍ਰਿਯ ਇਹ ਹਾਥ ਛੁਵਾਇਹੈ।।

ਹੋ ਉਗੈ ਨ ਕੰਚਨ ਨੈਕ ਦੋਸ਼ ਮੁਹਿ ਆਇਹੈ॥ ੧੯॥

ਤਦ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੇ ਕਾਇਮ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਓ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸੋਨਾ ਉਗੇਗਾ ਨਹੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਨ ਦੇਣਾ॥੧੯॥

ਤਬ ਰਾਜੈ ਸਭਹਿਨ ਯੌ ਕਹਜੋ ਸੁਨਾਇਕੈ॥
ਜੋ ਬਿਨਸਜੋ ਨਹਿ ਹੋਇ ਸੁ ਬੀਜਹੁ ਜਾਇਕੈ॥
ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਤ੍ਰਿਯ ਨਰ ਸਭ ਹੀ ਚੱਕ੍ਰਿਤ ਭਏ॥
ਹੋ ਸੋਨੋ ਬੀਜਨ ਕਾਜ ਨ ਤਿਤ ਕੌ ਜਾਤ ਭੇ॥ ੨੦॥

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨਹੀ ਹੈ ਉਹ ਅਗੇ ਆਵੇ ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਬੀਜੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਨਰ ਨਾਰੀਆਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸੋਨਾ ਬੀਜਣ ਲਈ ਅਗੇ ਨਾ ਵਧਿਆ॥੨੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਦਰਪਕਲਾ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ॥ ਜੋ ਰਾਜਾ ਸਭ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤੁਹਾਰੀ॥
ਤਿਨ ਸਭਹਿਨ ਇਹ ਠੌਰ ਬੁਲਾਵਹੁ॥ ਕੰਚਨ ਦੇ ਕਰਿ ਹਾਥ ਬਿਜਾਵਹੁ॥ ੨੧॥

ਤਦ ਦਰਪਕਲਾ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਓ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਸੋਨਾ ਬੀਜਣ॥੨੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਭ ਰਾਨੀ ਜੇਤਕ ਹੁਤੀ ਠਟਕਿ ਰਹੀ ਮਨ ਮਾਹਿ॥
ਕਛੁ ਚਰਿਤ੍ਰ ਇਹ ਠਾਨਿ ਰਖਿ ਕੰਚਨ ਬੋਯੋ ਨਾਹਿ॥ ੨੨॥

ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਮਨ ਵਿਚ ਠਠੰਬਰ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚਲਿੱਤਰ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੋਨਾ ਨਾ ਬੀਜਿਆ॥੨੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਦਰਪਕਲਾ ਪੁਨ ਐਸ ਉਚਾਰੀ॥ ਜੋ ਤੁਮ ਰਾਵਹੁ ਨਾ ਬਿਭਚਾਰੀ॥
ਤੌ ਤੁਮ ਆਇ ਕੰਚਨਹਿ ਬੋਵਹੁ॥ ਹਮਰੋ ਸਕਲ ਅਸੁਖ ਕਹ ਖੋਵਹੁ॥ ੨੩॥

ਤਦ ਦਰਪਕਲਾ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਜੇ ਤੁਸੀ ਵਿਭਚਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਆਕੇ ਬੀਜੋ। ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਸੁਖ ਕਿਉਂ ਖੋਇਆ ਹੈ?॥੨੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪੁਰਖ ਸੁਨਿ ਬੈਨ ਮੂੰਦਿ ਮੁਖ ਰਹਤ ਭੇ॥

ਕੰਚਨ ਬੋਵਨ ਕਾਜ ਨ ਟਰਿ ਤਿਤ ਕੌ ਗਏ॥
ਦਰਪਕਲਾ ਤਬ ਬਚਨ ਕਹੇ ਮੁਸਕਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਸੁਨੋ ਰਾਵਜੂ ਬਚਨ ਹਮਾਰੋ ਆਇਕੈ॥ ੨੪॥

ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁਣਕੇ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਖੜੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸੋਨਾ ਬੀਜਣ ਲਈ ਅਗੇ ਨ ਵਧਿਆ। ਤਦ ਦਰਪਕਲਾ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, " ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ॥" ੨੪॥

ਪੁਰਖ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਕੌ ਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਘਾਰਿਯੈ॥
ਤੌ ਕਰ ਲੈਕੇ ਖੜਗ ਦੁਹੁਨ ਹੁਮ ਮਾਰਿਯੈ॥
ਬਿਨਸੇ ਬਿਨਾ ਨ ਰਹਿਯੋ ਕੋਊ ਜਗਤ ਮੈਂ॥
ਹੋ ਛਮਾਂ ਕਰੋ ਅਪਰਾਧੁ ਜੁ ਕੀਨੋ ਆਜੁ ਮੈ॥ ੨੫॥

"ਜੇ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਪਤੀ ਪਤਣੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀ ਤਲਵਾਰ ਲੈਕੇ ਸਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੋ• ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਚਾ ਸੁਚਾ ਨਹੀ, ਹਰ ਕੋਈ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਥਿੜਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅੱਜ ਜੇ ਮੈ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦੇਵੋ॥੨੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਬ ਰਿਤੁ ਰਾਜ ਸਮੈ ਬਿਖੈ ਬੇਗ ਪਵਨ ਕੋ ਹੋਇ॥
ਊਚ ਨੀਚ ਕਾਂਪੇ ਬਿਨਾ ਰਹਿਯੋ ਬਿਰਛ ਨ ਕੋਇ॥ ੨੬॥

ਜਦ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਵਿਚ ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਵੇਗ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਛੋਟਾ ਕੋਈ ਵੀ ਰੁੱਖ ਹਿਲੇ ਬਗੈਰ ਨਹੀ ਰਹਿ ਸਕਦਾ॥੨੬॥

ਸੁਨਿ ਰਾਜਾ ਐਸੋ ਬਚਨ ਕੀਨੋ ਤਿਨੈ ਨਿਹਾਲ॥
ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤਾ ਸੁਤ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਦੇਤ ਭਯੋ ਤਤਕਾਲ॥ ੨੭॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਤੁਰੰਤ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ॥੨੭॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਤ੍ਰਿਯ ਛੈਲ ਸਭਨ ਕੌ ਛਲਿ ਗਈ॥
ਕੇਲ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਧਾਮ ਮਾਸ ਦਸ ਕਰਤ ਭੀ॥
ਬਹੁਰ ਸਭਨ ਕੋ ਐਸੋ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਦਿਖਾਇ ਕਰਿ॥

ਹੋ ਮਨ ਭਾਵਤ ਕੋ ਮੀਤ ਬਰਜੋ ਸੁਖ ਪਾਇ ਕਰਿ।। ੨੮।। ੧।।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦਸ ਮਹੀਨਿਆ ਤਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਐਸਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਕਿ ਆਪਣੀ ਮਨ ਮਰਜੀ ਦਾ ਵਰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ।।੨੮।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਚੌਵਨੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੫੪।।੩੦੭੭।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਚਰਵੰਜਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੫੪।।੩੦੭੭।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਪਚਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਪ੍ਰਾਨਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਸ਼ਾਹਿਜਹਾਂ ਕੀ ਏਕ ਬਰ ਨਾਰੀ।। ਪ੍ਰਾਨਮਤੀ ਤਿਹ ਨਾਮ ਉਚਾਰੀ।।
ਤਿਨਿਕ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਪੂਤ ਬਿਲੋਕ੍ਯੋ।। ਤਬ ਹੀ ਆਨਿ ਕਾਮੁ ਤਿਹ ਰੋਕ੍ਯੋ।। ੧।।

ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰਾਣਮਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਕਾਮ ਗ੍ਰੱਸਤ ਹੋ ਗਈ।।੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਤਾਕੋ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਰਤਿ ਕਰੀ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇਕੈ।।
ਕੇਲ ਕਰਤ ਦੋਊ ਬਚਨ ਕਹੇ ਮੁਸਕਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਨ ਲੀਨੇ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ।। ੨।।

ਉਸ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾ ਪਾ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਇਸ ਮਰਦ ਪਾਸੋ ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਣ ਸਿਖ ਲਏ ਹਨ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਹੁਤ ਦਿਵਸ ਤਾਸੋ ਰਮੀ ਪੁਨਿ ਯੌ ਕਹ੍ਯੋ ਬਨਾਇ।।
ਯਾਹਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਡਾਰਿਯੈ ਜਿਨਿ ਕੋਊ ਲਖਿ ਜਾਇ।। ੩।।

ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਤਕ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਵੇਖ ਲਵੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।।੩।।

ਚੌਪਈ॥ ਪ੍ਰਾਨਮਤੀ ਆਗਯਾ ਤਿਹ ਦਈ॥ ਮਾਰਨ ਸਖੀ ਤਾਹਿ ਲੈ ਗਈ॥
ਆਪੁ ਭੋਗ ਤਿਹੱ ਸਾਥ ਕਮਾਯੋ॥ ਪੁਨਿ ਤਾਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਯੋ॥ ੪॥

ਪ੍ਰਾਣਮਤੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਸਖੀ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲੈ ਗਈ। ਸਖੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ॥੪॥

ਮੋਸ਼ੋ ਭੋਗ ਭਲੋ ਤੈਂ ਦਿਯੋ॥ ਮੋਹਿ ਚਿਤ ਹਮਰੋ ਕੌ ਲਿਯੋ॥
ਤੋ ਪਰ ਚੋਟ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਡਾਰੋ॥ ਏਕ ਚਰਿਤ ਤਨ ਤੁਮੈ ਨਿਕਾਰੋ॥ ੫॥

ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੈ ਤੈਨੂੰ ਸੱਟ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦੇਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਇਥੋਂ ਕੱਢ ਦੇਵਾਂਗੀ॥੫॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਅਰਧ ਸੂਰ ਜਬ ਚੜਯੋ ਸੁ ਦ੍ਰਿਗਨ ਨਿਹਾਰਿਹੌਂ॥
ਤਬ ਤੋਰੋ ਮਹਿ ਹਾਥ ਨਦੀ ਮੈਂ ਡਾਰਿ ਹੌਂ॥
ਤਬੈ ਹਾਥ ਅਰ ਪਾਵ ਅਧਿਕ ਤੁਮ ਮਾਰਿਯੋ॥
ਹੋ ਡੂਬਤ ਡੂਬਤ ਕਹਿਕੈ ਊਚ ਪੁਕਾਰਿਯੋ॥ ੬॥

ਹਾਲੇ ਸੂਰਜ ਅੱਧਾ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮੈ ਤੇਰਾ ਹਥ ਫੜਕੇ ਤੈਨੂੰ ਨਦੀ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਤਦ ਤੂੰ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰਨਾਂ ਅਤੇ " ਡੁਬ ਗਿਆ ਡੁਬ ਗਿਆ." ਪੁਕਾਰਨਾਂ॥ ੬॥

ਤਬ ਸਰਤਾ ਕੇ ਬਿਖੇ ਤਾਹਿ ਗਹਿ ਡਾਰਿਯੋ॥
ਹਾਥ ਪਾਵ ਬੁਹ ਮਾਰਿ ਸੁ ਜਾਰ ਪੁਕਾਰਿਯੋ॥
ਡੂਬਤ ਤਿਹੱ ਲਖਿ ਲੋਗ ਪਹੂਚੇ ਆਇਕੈ॥
ਹੋ ਹਾਥੋ ਹਾਥ ਉਬਾਰਯੋ ਲਯੋ ਬਚਾਇਕੈ॥ ੭॥ ੧॥

ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਨਦੀ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰਕੇ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਨ ਲਗਾ। ਉਸਨੂੰ ਡੁਬਦਾ ਵੇਖਕੇ ਲੋਕ ਓਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਹੱਥੋ ਹੱਥ ਬਚਾ ਲਿਆ॥੭॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਪਚਾਵਨੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੫੫॥੩੦੮੪॥ਅਫਜੂੰ

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਪਚਵੰਜਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੫੫॥੩੦੮੪॥ਚਲਦਾ ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਛਪਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਕੰਦਰਪਕਲਾ

ਚੌਪਈ।। ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ ਚੌਧਰੀ ਭਣਿੱਜੈ।। ਰੋਸਨ ਸਿੰਘ ਤਿਹੱ ਨਾਮ ਕਹਿੱਜੈ।।
ਕੰਦ੍ਰਪਕਲ਼ਾ ਬਾਲ ਤਿੱਹ ਸੋਹੈ।। ਖਗ ਮ੍ਰਿਗ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗਨ ਮੋਹੈ।। ੧ ।।

ਮੱਦਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਚੌਧਰੀ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਰੌਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕੰਦਰਪਕਲਾ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਰੂਪਵੰਤ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਖਗ, ਮ੍ਰਿਗ, ਯਕ ਅਤੇ ਨਾਗਾਂ ਦਾ ਵੀ ਮਨ ਮੋਹਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਤਾਕੇ ਧਾਮ ਅੰਨੁ ਧਨੁ ਭਾਰੀ।। ਨਿਤਿ ਉਠਿ ਕਰੈ ਨਾਥ ਰਖਵਾਰੀ।।
ਜੌ ਅਤਿੱਥ ਮਾਗਨ ਕਹ ਆਵੈ।। ਮੁਖ ਮਾਂਗਤ ਬਰੁ ਲੈ ਘਰੁ ਜਾਵੈ।। ੨।।

ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਧਨ ਅਤੇ ਅਨਾਜ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸੁਆਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਭਿਖਾਰੀ ਮੰਗਣ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਉਹ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਦਾਨ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ।।੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤਿੱਹ ਠਾਂ ਏਕ ਅਤਿੱਥ ਪਹੁੰਚਜੋ ਆਇਕੈ।।
ਲਖਿ ਤਿਹ ਛਬਿ ਝਖ ਕੇਤ ਰਹੈ ਉਰਝਾਇਕੈ।।
ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਅਪ੍ਰਤਿਮ ਸਰੂਪ ਬਿਧਨੈ ਦਯੋ।।
ਹੋ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਨ ਕੋ ਐਸੌ ਭਯੋ।। ੩।।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਇਕ ਭਿਖਾਰੀ ਆਇਆ ਜਿਸਦੀ, ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਉਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਾਇਦ ਭੂਤ, ਭਵਿਖ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ।।੩।।

ਕੰਦ੍ਰਪ ਕਲਾ ਹੇਰਿ ਤਾਕੀ ਛਬ ਬਸਿ ਭਈ।।
ਬਿਰਹ ਨਦੀ ਕੇ ਬੀਚ ਡੂਬਿ ਸਿਗਰੀ ਗਈ।।
ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਤਿਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਭਾਂਤਿ ਭਾਤਿ ਰਤਿ ਕਰੀ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇਕੈ।। ੪।।

ਕੰਦਰਪਕਲਾ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬੇਵੱਸ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਬਿਰਹਾ ਰੂਪੀ ਨਦੀ ਵਿਚ

ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੁੱਬ ਗਈ। ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਵਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਤਾ ਪੂਰਵਕ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ।।੪।।

ਪਾਂਚ ਚੌਤਰੋ ਛੋਰਿ ਚੌਧਰੀ ਆਇਯੋ।।
ਕੁਠਿਆ ਮੋ ਚੌਧ੍ਰਨੀ ਤਾਹਿ ਛਪਾਇਯੋ।।
ਬਹੁਰਿ ਉਚਾਰੇ ਬੈਨ ਮੂੜ ਸੌ ਕੋਪਕੈ।।
ਹੋ ਤਾਕੋ ਸਿਰ ਕੈ ਬਿਖੈ ਪਨਹਿਯਾ ਸੋ ਕੁ ਦੈ।। ੫।।

ਚੌਧਰੀ ਜਦ ਪੰਚਾਂ ਦਾ ਚਬੂਤਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਚੌਧਰਾਣੀ ਨੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਚੌਧਰੀ ਨੂੰ ਗੁਸੇ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲੀ ਕਿ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸੌ ਛਿੱਤਰ ਮਾਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।।੫।।

ਤੁਮਰੇ ਰਾਜਨ ਧਰੈ ਸੁਯੰਬਰ ਅੰਗ ਮੈ।।
ਆਛੋ ਸਦਨ ਸਵਾਰੋ ਦਯੋ ਨ ਦਰਬਤੈਂ।।
ਕਛੁ ਨ ਕੀਨੋ ਭੋਗ ਜਗਤ ਮੈ ਆਇਕੈ।।
ਹੋ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਦਿਯੋ ਸੁ ਕਛੁ ਨ ਦਾਨ ਬੁਲਾਇਕੈ।। ੬।।

ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਨ ਮੈਂ ਚੰਗੇ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕੁਝ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਭੋਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਦਾਨ ਹੀ ਦਿਤਾ ਹੈ।। ੬।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਮੂਰਖ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਭਾਖਯੋ।। ਮੈਂ ਤੁਮ ਤੇ ਕਛੁ ਦਰਬੁ ਨ ਰਾਖਯੋ।।
ਜਾਕੌ ਰੁਚੈ ਤਿਸੀ ਕੋ ਦੀਜੈ।। ਮੋਰੀ ਕਛੁ ਕਾਨਿ ਨਹਿ ਕੀਜੈ।। ੭।।

ਤਦ ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾ ਤੈਥੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਲੁਕਾ ਕੇ ਨਹੀ ਰਖਿਆ। ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਚਾਹੇ ਅਤੇ ਜਿਨੂੰ ਚਾਹੇਂ ਜਿਤਨਾ ਮਰਜੀ ਧਨ ਦੇ ਦੇ।।੭।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤਾਂਬ੍ਰ ਦਾਨ ਤੇ ਦੁਗਨ ਰੁਕਮ ਕੌ ਜਾਨੀਯੈ।।
ਰੁਕਮ ਦਾਨ ਤੈ ਚੌਗੁਨ ਸ੍ਵਰਨਹਿੰ ਮਾਨੀਯੈ।।
ਬਡੋ ਧਾਨ ਕੋ ਧਨ ਤੈ ਦਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨਹੀ।।
ਹੋ ਚਾਰਿ ਸੁ ਖਟ ਦਸ ਆਠ ਪੁਰਾਨ ਬਖਾਨਹੀ।। ੮।।

ਤਾਂਬੇ ਦੇ ਦਾਨ ਨਾਲੋਂ ਦੁਗਣਾ ਪੁੰਨ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਦਾਨ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚਾਂਦੀ ਦਾਨ ਨਾਲੋਂ ਚੌਂਗਣਾ ਪੁੰਨ ਸੋਨੇ ਦਾ ਮੰਨਿਆਂ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦਾਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦਾਨ ਚੌਲਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵੇਦ, ਸ਼ਾਸਤਰ, ਪੁਰਾਣ ਸਭ ਕਰਦੇ ਹਨ।।੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਜੋ ਕੋਠੀ ਅੰਨ ਜੁਤ ਦੀਜੈ ਦਿਜਨ ਬੁਲਾਇ।।
ਇਹੈ ਕਹਜੋ ਮੁਰਿ ਮਾਨਿਯੈ ਸੁਨੁ ਚੌਧ੍ਰਿਨ ਕੇ ਰਾਇ।। ੯।।

ਇਹ ਜੋ ਦਾਣਿਆਂ ਵਾਲੀ ਕੋਠੀ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਦਾਣਿਆਂ ਸਮੇਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਵੋ। ਹੇ ਚੌਧਰਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸੁਣੋ, ਜੋ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਤੁਸੀ ਇਹ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਵੋ।।੯।।

ਵਹੈ ਭਿਟੌਅਨ ਬਾਮਨੀ ਲੀਨੀ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਇ।।
ਜਾਰ ਸਹਿਤ ਤਿਹ ਨਾਜ ਕੀ ਕੁਠਿਯਾ ਦਈ ਉਠਾਇ।। ੧੦।।

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਭਟਾਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਮੇਤ ਦਾਣਿਆ ਵਾਲੀ ਕੋਠੀ ਚੁਕਵਾ ਦਿੱਤੀ।।੧੦।।

ਚੌਪਈ।। ਮੂਰਖ ਬਤ ਨ ਕਛੂ ਲਖਿ ਲਈ।। ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਨਾਰਿ ਤਾਂਹਿ ਛਲਿ ਗਈ।।
ਜਾਨਜੇ ਦਾਨ ਆਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀਨੋ।। ਤਾਕੌ ਕਛੂ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਨ ਚੀਨੋ।। ੧੧।।

ਉਹ ਮੂਰਖ ਚੌਧਰੀ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਕਿ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਹ ਸਿਆਣੀ ਇਸਤਰੀ ਉਸਨੂੰ ਛਲ ਗਈ। ਉਸ ਵਿਚਾਰੇ ਇਹੋ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਅਨਾਜ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਅਸਲ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੧੧।।

ਦਾਨ ਭਿਟੌਅਨ ਕੋ ਜਬ ਦਿਯੋ।। ਕਛੂ ਜੜ੍ਹ ਭੇਦ ਸਮਝਿ ਨਹਿ ਲਿਯੋ।।
ਤਹ ਤੇ ਕਾਢਿ ਅੰਨ ਤਿਨ ਖਾਯੋ।। ਤਵਨ ਜਾਰ ਕੋ ਘਰ ਪਹੁਚਾਯੋ।।੧੨।।੧।।

ਦਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਟ ਵੀ ਕੁਝ ਨ ਸਮਝ ਸਕੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਅਨਾਜ ਕਢਿਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵੀ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਘਰ ਪੁਹੰਚਾ ਦਿਤਾ।। ੧੨।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਛਪਨੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੫੬।।੩੦੯੬।।ਅਫਜੂੰ ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਛਪੰਜਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੫੬।।੩੦੯੬।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਸਤਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਨਲ ਦਮਵੰਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿੱਦ੍ਰਭ ਦੇਸ ਭੀਤਰ ਰਹੈ ਭੀਮਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪ ਏਕ।।
ਹੈ ਗੈ ਰਥ ਹੀਰਨ ਜਰੇ ਝੂਲਹਿ ਦ੍ਵਾਰ ਅਨੇਕ।। ੧।।

ਵਿਦਰਬ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਭੀਮ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਦਰਵਾਜੇ ਉਤੇ ਹੀਰੇ ਜੜਤ ਘੋੜੇ, ਹਾਥੀ, ਅਤੇ ਰੱਥ ਹਰ ਵੇਲੇ ਝੂਲਦੇ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।।੧।।

ਦਮਵੰਤੀ ਤਾਕੀ ਸੁਤਾ ਜਾਕੋ ਰੂਪ ਅਪਾਰ।।
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਗਿਰੈਂ ਧਰਨਿ ਤਿਸਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਨਿਹਾਰਿ।। ੨।।

ਭੀਮ ਸੈਨ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਮਵੰਤੀ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ।।੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਕਾਮਦੇਵ ਤਿਹ ਚਹੈ ਸੁ ਕਜੋਹੂੰ ਪਾਇਯੈ।।
ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰ ਕਹੈ ਤਾਹਿ ਬਜਾਹਿ ਲੈ ਆਇਯੈ।।
ਕਾਰਤਕੇਅ ਤਿਹ ਬਜਾਹਨ ਕਿਯੋ ਨਿਹਾਰਿ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਬਨ ਬਸੇ ਨ ਆਏ ਪਲਟਿ ਘਰਿ।। ੩।।

ਕਾਮਦੇਵ ਦੇਵਤਾ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵਾਂ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਤੇ ਚੰਦਰ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਕਾਰਤਕ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਦੀ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।।੩।।

ਨੈਨ ਹਰਨ ਕੇ ਹਰੇ ਬੈਨ ਪਿਕ ਕੇ ਹਰਿ ਲੀਨੇ।।
ਹਰਿ ਦਾਮਨਿ ਕੀ ਦਿਪਤਿ ਦਸਨ ਦਾਰਿਮ ਬਸ ਕੀਨੇ।।
ਕੀਰ ਨਾਸਿਕਾ ਹਰੀ ਕਦਲਿ ਜੰਘਨ ਤੇਂ ਹਾਰੇ।।
ਹੋ ਛਪੇ ਜਲਜ ਜਲਮਾਹਿ ਆਂਖਿ ਲਖਿ ਲਜਤ ਤਿਹਾਰੇ।। ੪।।

ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਿਰਣ ਵਰਗੀਆਂ ਅਤੇ ਆਵਾਜ ਕੋਇਲ ਵਰਗੀ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਆਭਾ ਬਿਜਲੀ ਵਰਗੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੰਦ ਅਨਾਰ ਦੇ ਦਾਣਿਆਂ ਵਰਗੇ ਸਨ। ਉਸਦਾ ਨੱਕ ਤੋਤੇ ਵਰਗਾ ਅਤੇ

ਲਤਾਂ ਕੇਲੇ ਦੇ ਤਨੇ ਵਰਗੀਆਂ ਸਨ। ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤਾਂ ਕਮਲ ਦੇ ਫੁਲ ਵੀ ਲਜੋਂਤ ਹੋਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਛੁਪ ਗਏ ਸਨ।।੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਾਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਜਹਾਨ ਮੈ ਪ੍ਰਚੁਰ ਭਈ ਚਹੂੰ ਦੇਸ।।
ਸਭ ਬਜਾਹਨ ਤਾਕੌ ਚਹੈਂ ਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਰੇਸ਼ ਲੁਕੇਸ਼।। ੫।।

ਉਸਦੀ ਸੋਭਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਲੋਕਪਾਲ ਸਭ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।।੫।।

ਸੁਨਿ ਪੱਛਿਨ ਕੇ ਬਕੱਤ੍ਰ ਤੇ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਸੁੰਦਰ ਹਾਲ।।
ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਛੋਡਿ ਤਿਹ ਆਵਤ ਭਏ ਮਰਾਲ।। ੬।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਾਰੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਸੁਣਕੇ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਦੇ ਹੰਸ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਸਨ।।੬।।

ਚੌਪਈ।। ਦਮਵੰਤੀ ਤੇ ਹੰਸ ਨਿਹਾਰੇ।। ਰੂਪ ਮਾਨ ਚਿਤ ਮਾਂਝ ਬਿਚਾਰੇ।।
ਸਖਿਯਨ ਸਹਿਤ ਆਪ ਉਠ ਧਾਈ।। ਏਕ ਹੰਸ ਤਿਨ ਤੇਂ ਗਹਿ ਲਜਾਈ।। ੭।।

ਦਮਵੰਤੀ ਨੇ ਹੰਸ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਲਗੇ, ਸਖੀਆਂ ਸਮੇਤ ਉਹ ਉਠੀ ਤੇ ਇਕ ਹੰਸ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਆਈ।।੭।।

ਹੰਸ ਬਾਚ।।ਸੁਨੁ ਰਾਨੀ ਇਕ ਕਥਾ ਪ੍ਰਕਾਸੌਂ।।ਤੁਮਰੇ ਜਿਯ ਕੋ ਭਰਮ ਬਿਨਾਸੌਂ।।
ਨਲ ਰਾਜਾ ਦੱਛਿਨ ਇਕ ਰਹਈ।। ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਤਾਕੋਂ ਜਗ ਕਹਈ।। ੮।।

ਹੰਸ ਨੇ ਕਿਹਾ," ਹੇ ਰਾਣੀ! ਸੁਣੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਦਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਨਲ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।।੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੇਜਮਾਨ ਸੁੰਦਰ ਧਨੀ ਤਾਹਿ ਉਚਾਰਤ ਲੋਗ।।
ਤਾਕੋ ਬੋਲਿ ਬਿਵਾਹਿਯੈ ਵਹੁ ਬਰ ਤੁਮਰੋ ਜੋਗ।। ੯।।

ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹੈ । ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ, ਉਹ ਵਰ ਤੇਰੇ ਯੋਗ ਹੈ।।੯।।

ਚੌਪਈ।। ਹਮ ਹੈਂ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਬਾਸੀ।। ਹੰਸ ਜੋਨਿ ਦੀਨੀ ਅਬਿਨਾਸੀ।।
ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਚਰਿਤ ਬਿਚਾਰੈਂ।। ਰਾਵ ਰੰਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਨਿਹਾਰੈਂ।। ੧੦।।

ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹੰਸ ਦੀ ਜੂਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਅਸੀ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਅਤੇ ਰੰਕ ਸਭ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ।। ੧੦।।

ਅੜਿੱਲ।। ਪਨਦ ਧਨੀ ਹਮ ਲਹਜੋ ਤਪੀ ਇਕ ਰੁੱਦ੍ਰ ਨਿਹਾਰਜੋ।।
ਇੰਦ੍ਰ ਰਾਜ ਇਕ ਲਹਜੋ ਸੂਰ ਬਿਸੁ ਜਿਸਹਿ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਲੋਕ ਚਤ੍ਰਦਸ ਬਿਖੈ ਤੁਹੀ ਸੁੰਦਰੀ ਨਿਹਾਰੀ।।
ਹੋ ਰੂਪਮਾਨ ਨਲ ਰਾਜ ਤਾਹਿ ਤੁਮ ਬਰੋ ਪਯਾਰੀ।। ੧੧।।

ਅਸੀ ਧਨੀ ਕੁਬੇਰ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਤਵਸਪਵੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਇੰਦਰ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਸੂਰਬੀਰ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਚੌਦਾ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਤੂੰ ਹੀ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਈ ਏਂ। ਹੇ ਪਿਆਰੀ ਨਲ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਤੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ" ।।੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦਮਵੰਤੀ ਏ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਹੰਸਹਿ ਦਯੋ ਉਡਾਇ।।
ਲਿਖਿ ਪਤਿਯਾ ਕਰ ਮੈਂ ਦਈ ਕਹਿਯਹੁ ਨਲ ਪ੍ਰਤਿ ਜਾਇ।। ੧੨।।

ਦਮਵੰਤੀ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹੰਸ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਲ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਪੱਤਰ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ ।।੧੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਬੋਲਿ ਪਿਤਾ ਕੌ ਕਾਲਿ ਸੁਯੰਬ੍ਰ ਬਨਾਇਹੌਂ।।
ਬਡੇ ਬਡੇ ਰਾਜਨ ਕੋ ਬੋਲਿ ਪਠਾਇਹੌਂ।।
ਪਤਿਯਾ ਕੇ ਬਾਂਚਤ ਤੁਮ ਹਜਾਂ ਉਠਿ ਆਇਯੈ।।
ਹੋ ਨਿਜੁ ਨਾਰੀ ਕਰਿ ਮੋਹਿ ਸੰਗ ਲੈ ਜਾਇਯੈ।। ੧੩।।

ਮੈਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਕੇ ਇਥੇ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚਾਵਾਂਗੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੀ ਤੁਸੀ ਚਲੇ ਆਓ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਬਣਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਓ।। ੧੩।।

ਹੰਸ ਉਹਾਂ ਤੇ ਉਡਜੋ ਤਹਾਂ ਆਵਤ ਭਯੋ।।
ਦਮਵੰਤਯਹਿ ਸੰਦੇਸ਼ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨਲ ਕੌ ਦਯੋ।।
ਨਲ ਪਤਿ ਯਾਕੌ ਰਹਜੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸੋ ਲਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਜੋਰਿ ਸੈਨ ਤਿਤ ਚਲਯੋ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜਾਇਕੈ।। ੧੪।।

ਹੰਸ ਉਥੋਂ ਉੜਿਆ ਤੇ ਰਾਜਾ ਨਲ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਨਲ ਨੇ

ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸੈਨਾ ਲੈਕੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਜਾਉਂਦਾ ਚੱਲ ਪਿਆ।।੧੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੂਤ ਪਹੂਚਜੋ ਮੀਤ ਕੋ ਪਤਯਾ ਲੀਨੋ ਸੰਗ।।
ਆਖੈਂ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲ ਭਈਂ ਨਿਰਖਤ ਵਾਕੇਅੰਗ।। ੧੫।।

ਪੱਤਰ ਲੈ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਦੂਤ ਪੁਹੰਚਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਠੰਡ ਪੈ ਗਈ।।੧੫।।

ਸੁਨਿ ਰਾਜਾ ਬਚ ਹੰਸ ਕੇ ਮਨ ਮੈਂ ਮੋਦ ਬਢਾਇ।।
ਬਿੱਦ੍ਰਭ ਦੇਸ ਕੌ ਉਠਿ ਚਲਜੋ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜਾਇ।। ੧੬।।

ਹੰਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਜਾਉਂਦਾ ਵਿਦੱਰਭ ਦੇਸ਼ ਵਲ ਚੱਲ ਪਿਆ।।੧੬।।

ਅੜਿੱਲ।। ਦੇਵਊ ਪਹੁਚੇ ਆਇ ਦੈਤ ਆਵਤ ਭਏ।।
ਗੰਧ੍ਰਬ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਸਭੈ ਚਲਿ ਤਹ ਗਏ।।
ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰ ਅਰ ਸੂਰਜ ਪਹੁਚੇ ਆਇ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਧਨ ਧਿਈਸ ਜਲਿ ਰਾਵ ਬਦਿੱਤ੍ਰ ਬਜਾਇ ਕਰਿ।। ੧੭।।

ਦੇਵ ਦਾਨਵ, ਗੰਧਰਵ, ਯਕ, ਭੁਜੰਗ ਆਦਿ ਸਭ ਚੱਲ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਇੰਦਰ, ਚੰਦਰ, ਕੁਬੇਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਹਾਂਬਲੀ ਸੂਰਮੇ ਵੀ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਜਾਉਂਦੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ।।੧੭।।

ਨਲ ਹੀ ਕੋ ਧਰਿ ਰੂਪ ਸਕਲ ਚਲਿ ਤਹੱ ਗਏ।।
ਨਲ ਕੋ ਕਰਿ ਹਰਿ ਦੂਤ ਪਠਾਵਤ ਤਹ ਭਏ।।
ਸੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ ਏ ਬਚਨ ਚਲਜੋ ਤਹ ਧਾਇ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਕਿਨ੍ਹੀ ਨ ਹਟਕਜੋ ਤਾਂਹਿ ਪਹੂਚਜੋ ਜਾਇ ਕਰਿ।। ੧੮।।

ਸਾਰੇ ਉਥੇ ਨਲ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਪੁਹੰਚ ਗਏ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਤਾਂ ਨਲ ਹੀ ਆਪਣਾ ਦੂਤ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਦ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਚਲਿਆ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਰੋਕ ਟੋਕ ਉਥੇ ਆ ਪੁਜਾ।।੧੮।।

ਦਮਵੰਤੀ ਛਬਿ ਨਿਰਖਿ ਅਧਿਕ ਰੀਝਤ ਭਈ।।
ਜੁ ਕਛੁ ਹੰਸ ਕਹਜੋ ਸੁ ਸਭ ਸਾਚੀ ਭਈ।।

ਜਾਂ ਦਿਨ ਮੈਂ ਯਾਕੋ ਪਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਾਇਹੌ।।
ਹੋ ਤਦਿਨ ਘਰੀ ਕੇ ਸਖੀ ਸਹਿਤ ਬਲਿ ਜਾਇ ਹੌ।। ੧੯।।

ਦਮਵੰਤੀ ਉਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰੀਝ ਪਈ ਅਤੇ ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜੋ ਹੰਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਸੱਚ ਨਿਕਲਿਆ । ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾ ਜਾਵਾਂਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਹੀ ਸਖੀਆਂ ਸਹਿਤ ਮੈਂ ਉਸਤੋਂ ਨਿਛਾਵਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀ।।੧੯।।

ਮਨ ਮੈਂ ਇਹੈ ਦਮਵੰਤੀ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਯੋ।।
ਸਭਹਿਨ ਕੇ ਬੈਠੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਿਯੋ।।
ਸੁਨੋ ਸਕਲ ਜਨ ਇਹੈ ਭੀਮਜਾ ਪ੍ਰਨ ਕਰਯੋ।।
ਹੋ ਜੋ ਤੁਮ ਮੈਂ ਨਲਰਾਵ ਵਹੈ ਕਰਿ ਪਤਿ ਬਰਜੋ।। ੨੦।।

ਦਮਵੰਤੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਬੈਠੇ ਹੋਇਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ ਆਖਿਆ," ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਸੁਣ ਲਵੋ ਕਿ ਭੀਮ ਸੈਨ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਨਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ।।੨੦।।

ਫੂਕ ਬਦਨ ਹ੍ਵੈ ਨ੍ਰਿਪਤ ਸਕਲ ਘਰ ਕੌ ਗਏ।।
ਕਲਿ ਜੁਗਾਦਿ ਜੇ ਹੁਤੇ ਦੁਖਿਤ ਚਿਤ ਮੈਂ ਭਏ।।
ਨਲਹਿ ਭੀਮਜਾ ਬਰੀ ਅਧਿਕ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਾਦਿੱਤ੍ਰ ਅਨੇਕ ਬਜਾਇਕੈ।। ੨੧।।

ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਫੱਕ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਸਭ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਕਲਯੁਗ ਆਦਿ ਜੋ ਵੀ ਸਨ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਹੋਏ। ਨਲ ਨੇ ਭੀਮ ਸੈਨ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾਏ।।੨੧।।

ਧਰਿ ਪੁਹਕਰਿ ਕੋ ਰੂਪ ਤਹਾਂ ਕਲਿਜੁਗ ਗਯੋ।।
ਜਬ ਤਾਕੌ ਨਲ ਬਜਾਹਿ ਸਦਨ ਲਜਾਵਤ ਭਯੋ।।
ਖੇਲਿ ਜੂਪ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿਨ ਤਾਹਿ ਹਰਾਇਯੋ।।
ਹੋ ਰਾਜ ਪਾਟ ਨਲ ਬਨ ਕੌ ਜੀਤਿ ਪਠਾਇਯੋ।। ੨੨।।

ਕਲਜੁਗ ਨਲ ਦੇ ਭਰਾ ਪੁਸਕਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਓਥੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੁਜਿਆ ਜਦ ਨਲ

****

ਦਮਵੰਤੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ। ਉਸ ਨਾਲ ਜੂਆ ਖੇਡ ਕੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਛਲਾਂ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਲ ਦਾ ਰਾਜਪਾਟ ਜਿੱਤ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਤਾ॥੨੨॥

ਰਾਜ ਪਾਟ ਨਲ ਜਬ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਹਰਾਇਯੋ॥
ਬਨ ਮੈਂ ਅਤਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇ ਅਜੁੱਧਿਆ ਆਇਯੋ॥
ਬਿਛਰੇ ਪਤਿ ਕੇ ਭੀਮਸੁਤਾ ਬਿਰਹਿਨ ਭਈ॥
ਹੋ ਜਿਹ ਮਾਰਗ ਗੇ ਨਾਥ ਤਿਸੀ ਮਾਰਗ ਗਈ॥ ੨੩॥

ਨਲ ਜਦ ਇਸਤਰਾਂ ਰਾਜਪਾਟ ਹਾਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਬੇਹਦ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਉਹ ਅਯੁਧਿਆ ਆ ਗਿਆ। ਪਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਦਮਵੰਤੀ ਵੈਰਾਗਣ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਗਿਆ ਉਹ ਵੀ ਉਸੇ ਰਸਤੇ ਪੈ ਗਈ॥੨੩॥

ਭੀਮ ਸੁਤਾ ਬਿਨ ਨਾਥ ਅਧਿਕ ਦੁਖ ਪਾਇਯੋ॥
ਕਹੱਲਗਿ ਕਰੌ ਬਖਜਾਨ ਨ ਜਾਤ ਬਤਾਇਯੋ॥
ਨਲ ਰਾਜ ਕੇ ਬਿਰਹਿ ਬਾਲ ਬਿਰਹਿਨਿ ਮਈ॥
ਹੋ ਸ਼ਹਿਰ ਚੰਦੇਰੀ ਮਾਂਝ ਵਹੈ ਆਵਤ ਭਈ॥ ੨੪॥

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਦਮਵੰਤੀ ਨੇ ਵੀ ਨਲ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਪਾਇਆ ਉਸ ਦੁਖ ਦਾ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਰਾਜਾ ਨਾਲ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਉਹ ਲੜਕੀ ਚਲਦੀ ਚਲਦੀ ਚੰਦੇਰੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆਈ॥੨੪॥

ਭੀਮਸੈਨ ਤਿਨ ਹਿਤ ਜਨ ਬਹੁ ਪਠਵਤ ਭਏ॥
ਦਮਵੰਤੀ ਕਹ ਖੋਜਿ ਬਹੁਰਿ ਗ੍ਰਿਹ ਲੈ ਗਏ॥
ਵਹੈ ਜੁ ਇਹ ਲੈ ਗਯੋ ਦਿਜ ਬਹਰਿ ਪਠਾਇਯੋ॥
ਹੋ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਦੇਸ ਅਜੁਧਜਾ ਆਇਯੋ॥ ੨੫॥

ਭੀਮ ਸੈਨ ਨੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਭੇਜੇ ਜਿਹੜੇ ਦਮਵੰਤੀ ਨੂੰ ਲਭ ਕੇ ਘਰ ਲੈ ਆਏ। ਜੋ ਲੋਕ ਉਸਨੂੰ ਲਭ ਕੇ ਲਿਆਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਭੇਜਿਆ, ਜਿਹੜੇ ਲਭਦੇ ਲਭਦੇ ਆਜੁੱਧਿਆ ਪਹੁੰਚ ਗਏ॥੨੫॥

ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਬਹੁ ਲੋਗ ਸੁ ਯਾਹਿ ਨਿਹਾਰਯੋ॥

ਦਮਵੰਤੀ ਕੋ ਮੁਖ ਤੇਂ ਨਾਮ ਉਚਾਰਯੋ॥
ਕੁਸਲ ਤਾਂਹਿ ਇਹ ਪੂਛਜੋ ਨੈਨਨ ਨੀਰ ਭਰਿ॥
ਹੋ ਤਬ ਦਿਜਗਯੋ ਪਛਾਨਿ ਇਹੈ ਨਲ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਰ॥ ੨੬॥

ਲਭਦਿਆਂ ਲਭਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਦਮਵੰਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਆ। ਤਦ ਉਸ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਥਰੂ ਭਰਕੇ ਦਮਵੰਤੀ ਦੀ ਸੁਖਸਾਂਦ ਪੁਛੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤਦ ਪਛਾਣ ਗਏ ਕਿ ਇਹੋ ਰਾਜਾ ਨਲ ਹੈ॥੨੬॥

ਜਾਇ ਤਿਨੈ ਸੁਧਿ ਦਈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨਲ ਪਾਇਯੋ॥
ਤਬ ਦਮਵੰਤੀ ਬਹੁਰਿ ਸੁਯੰਬ੍ਰ ਬਨਾਇਯੋ॥
ਸੁਨਿ ਰਾਜਾ ਏ ਬੈਨ ਸਕਲ ਚਲਿ ਤਹੱ ਗਏ॥
ਹੋ ਰਥ ਪੈ ਚੜ੍ਹਿ ਨਲ ਰਾਜ ਤਹਾਂ ਆਵਤ ਭਏ॥ ੨੭॥

ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਖਬਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਰਾਜਾ ਨਲ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ਤਦ ਦਮਵੰਤੀ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚਾਇਆ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾਕੇ ਸਾਰੇ ਓਥੇ ਜਾ ਪੁਹੰਚੇ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਨਲ ਰੱਥ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਆ ਗਿਆ॥੨੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਨਲ ਕੌ ਰਥ ਪੈ ਚੜੇ ਸਭ ਜਨ ਗਏ ਪਛਾਨਿ॥
ਦਮੰਵਤੀ ਪੁਨਿ ਤਿਹ ਬਰਜੋ ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕਹ ਠਾਨਿ॥ ੨੮॥

ਰੱਥ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਰਾਜਾ ਨਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਭ ਪਹਿਚਾਣ ਗਏ। ਦਮਵੰਤੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ॥੨੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਲੈ ਤਾਕੋ ਰਾਜਾ ਘਰ ਆਏ॥ ਖੇਲਿ ਜੂਪ ਪੁਨਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਹਰਾਏ॥
ਜੀਤਿ ਰਾਜ ਆਪਨੌ ਪੁਨਿ ਲੀਨੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਦੁਹੂੰਅਨ ਸੁਖ ਕੀਨੋ॥ ੨੯॥

ਰਾਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਆਪਣੇ ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਜੂਆ ਖੇਡ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਖ ਆਰਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ॥੨੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮੈਂ ਜੁ ਕਥਾ ਸੰਛੇਪਤੇ ਯਾਕੀ ਕਹੀ ਬਨਾਇ॥
ਯਾਤੇ ਕਿਯ ਬਿਸਥਾਰ ਨਹਿ ਮਤਿ ਪੁਸਤਕ ਬਢ ਜਾਇ॥ ੩੦॥

ਮੈਂ ਇਹ ਕਥਾ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਆਕਾਰ ਨ ਵੱਧ ਜਾਵੇ॥੩੦॥

ਦਮਵੰਤੀ ਇਹ ਚਰਿਤ ਸੌਂ ਪੁਨਿ ਬਰਜੋ ਬਨਾਇ॥
ਸਭ ਤੇ ਜਗ ਜੂਆ ਬੁਰੋ ਕੋਊ ਨ ਖੇਲਹੁ ਰਾਇ॥ ੩੧॥ ੧॥

ਦਮਵੰਤੀ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੂਆ ਖੇਡਣਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਖੇਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ॥੩੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਸਤਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤਮ॥੧੫੭॥੩੧੨੭॥ਅਫਜੂੰ ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਸਤਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੫੭॥੩੧੨੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਅਠਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਤਾਂਬਰ ਕਲਾ

ਚੌਪਈ॥ ਚੌੜ ਭਰਥ ਸੰਨਜਾਸੀ ਰਹੈ॥ ਰੰਡੀਗਿਰ ਦੁਤਿਯੈ ਜਗ ਕਹੈ॥
ਬਾਲਕ ਰਾਮ ਏਕ ਬੈਰਾਗੀ॥ ਤਿਨ ਸੌ ਰਹੈ ਸਪਰਧਾ ਲਾਗੀ॥ ੧॥

ਚੌੜਭਰਥ ਨਾਮੀ ਇਕ ਸੰਨਿਆਸੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਭ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਬਦਮਾਸ਼ ਅਤੇ ਲੁੱਚਾ ਸੀ। ਓਥੇ ਬਾਲਕ ਰਾਮ ਨਾਮੀ ਇਕ ਵੈਰਾਗੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਨਿਤ ਝਗੜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਏਕ ਦਿਵਸ ਤਿਨ ਪਰੀ ਲਰਾਈ॥ ਕੁਤਕਨ ਸੇਤੀ ਮਾਰਿ ਮਚਾਈ॥
ਕੰਠੀ ਕਹੂੰ ਜਟਨ ਕੇ ਜੂਟੇ॥ ਖੱਪਰ ਸੌ ਖਪਰ ਬਹੁ ਫੂਟੇ॥ ੨॥

ਇਕ ਦਿਨ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਡੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ। ਕਿਤੇ ਕੰਠੀਆ ਕਿਤੇ ਜੜਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਜੂੜੇ ਖੁਲ ਗਏ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਪਰ, ਖਪਰਾਂ ਨਾਲ ਵੱਜ ਕੇ ਟੁੱਟ ਗਏ॥੨॥

ਗਿਰਿ ਗਿਰਿ ਕਹੂ ਟੋਪਿਯੈ ਪਰੀ॥ ਢੇਰ ਜਟਨ ਹੈ ਗਏ ਉਪਰੀ॥
ਲਾਤ ਮੁਸਟ ਕੇ ਕਰੈਂ ਪ੍ਰਹਾਰਾ॥ ਜਨ ਕਰਿ ਚੋਟ ਪਰੈਂ ਘਰਿਯਾਰਾ॥ ੩॥

ਟੋਪੀਆਂ ਡਿੱਗ ਪਈਆਂ ਅਤੇ ਜੜਾਵਾਂ ਦਾ ਢੇਰ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਲੱਤਾਂ ਅਤੇ ਮੁਕੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਜਣ ਲਗੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਨਗਾਰੇ ਤੇ ਡੱਗਾ ਵੱਜਦਾ ਹੈ॥੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਭ ਕਾਂਪੈ ਕੁਤਕਾ ਬਜੈਂ ਪਨਹੀ ਬਹੈ ਅਨੇਕ॥
ਸਭ ਹੀ ਕੇ ਫੂਟੇ ਬਦਨ ਸਾਬਤ ਰਹਜੋ ਨ ਏਕ॥ ੪॥

ਸਾਰੇ ਕੰਬ ਰਹੇ ਸੀ, ਡੰਡੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜੁਤੀਆ ਉੱਡ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਪਾਟ ਗਏ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸਾਬਤ ਨਾ ਬਚਿਆ॥੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਕੰਠਨ ਕੀ ਕੰਠੀ ਬਹੁ ਟੂਟੀ॥ ਮਾਰੀ ਜਟਾ ਲਾਠਿਯਿਨ ਛੂਟੀ॥
ਕਿਸੀ ਨਖਨ ਕੇ ਘਾਇ ਬਿਰਾਜੈਂ॥ ਜਨੁ ਕਰਿ ਚੜੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਰਾਜੈਂ॥ ੫॥

ਗਲ੍ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਕੰਠੀਆਂ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ, ਜੜਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਜ ਰਹੀਆਂ ਲਾਠੀਆਂ ਵੀ ਟੁੱਟ ਗਈਆ। ਨੌਹਾਂ ਦੇ ਜਖਮ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ॥੫॥

ਕੇਸ ਅਕੇਸ ਹੋਤ ਕਈ ਭਏ॥ ਕਿਤੇ ਹਨੇ ਨਸਿ ਕਿਨ ਸਰ ਗਏ॥
ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਦਾਂਤਨ ਕੋਊ ਖਾਹੀ॥ ਐਸੋ ਕਹੂੰ ਜੁੱਧ ਭਜੋ ਨਾਹੀ॥ ੬॥

ਕਈ ਕੇਸ਼ਧਾਰੀ, ਕੇਸ਼ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ। ਕਈ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਕਈ· ਤਾਂ ਦੰਦੀਆਂ ਵਢ ਵਢ ਹੀ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਮਸਾਨ ਯੁੱਧ ਕਦੀ ਨਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੬॥

ਐਸੀ ਮਾਰਿ ਜੂਤਿਯਨ ਪਰੀ॥ ਜਟਾ ਨ ਕਿਸਹੂੰ ਸੀਸ ਉਬਰੀ॥
ਕਿਸੂ ਕੰਠ ਕੰਠੀ ਨਹਿ ਰਹੀ॥ ਬਾਲਕ ਰਾਮ ਪਨ੍ਹੀ ਤਬ ਗਹੀ॥ ੭॥

ਜੁਤੀਆਂ ਦੀ ਐਸੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜੜਾਵਾਂ ਨ ਰਹੀਆਂ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਕੰਠੀ ਨ ਰਹੀ ਅਤੇ ਤਦ ਫਿਰ ਬਾਲਕ ਰਾਮ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜੁਤੀ ਫੜੀ॥੭॥

ਏਕ ਸੰਨਜਾਸੀ ਕੇ ਸਿਰ ਝਾਰੀ॥ ਦੂਜੇ ਕੇ ਮੁਖ ਊਪਰ ਮਾਰੀ॥
ਸ੍ਰੋਨਤ ਬਹਿਯੋ ਬਦਨ ਜਬ ਫੂਟਜੋ॥ ਸਾਵਨ ਜਾਨ ਪਨਾਰੋ ਛੂਟਜੋ॥ ੮॥

ਉਸ ਇਕ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਝਾੜੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਾਰੀ। ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਖ਼ੂਨ ਇਸ ਤਰਾਂ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਪਰਨਾਲਾ ਚਲਦਾ ਹੋਵੇ॥੮॥

ਤਬ ਸਭ ਹੀ ਸੰਨਜਾਸੀ ਧਾਏ॥ ਗਹਿ ਗਹਿ ਹਾਥ ਜੂਤਿਯੈ ਆਏ॥
ਚੌੜ ਭਰਥ ਰੰਡੀਗਿਰ ਦੌਰੇ॥ ਲੈ ਲੈ ਢੇਵ ਚੇਲਕਾ ਔਰੇ॥ ੯॥

ਤਦ ਸਾਰੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਹਥਾ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਆ ਗਏ। ਚੌੜ ਭਰਥ ਰੰਡੀਗੀਰ ਵੀ ਚੇਲਿਆ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆ ਪਿਆ॥੯॥

ਬਾਲਕ ਰਾਮ ਘੇਰਿਕੈ ਲਿਯੋ।। ਜੂਤਨ ਸਾਥ ਦਿਵਾਨੋ ਕਿਯੋ।।
ਘੂਮਿ ਭੂਮਿ ਕੇ ਉਪਰ ਛਰਿਯੋ।। ਜਨੁ ਕਰਿ ਬੀਜੁ ਮੁਨਾਰਾ ਪਰਿਯੋ।। ੧੦।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਲਕ ਰਾਮ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੁਤੀਆ ਮਾਰ ਮਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਗਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਭੁਆਟਣੀ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਜਿਵੇ ਕੋਈ ਮੁਨਾਰਾ ਢਹਿ ਕੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਹੋਵੇ।। ੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਭ ਮੁੰਡਿਯਾ ਕ੍ਰਿਧਿਤ ਭਏ ਭਾਜਤ ਭਯੋ ਨ ਏਕ।।
ਚੌੜ ਭਰਥ ਗਿਰ ਰਾਂਡ ਪੈਂ ਕੁਤਕਾ ਹਨੇ ਅਨੇਕ।। ੧੧।।

ਸਭ ਵੈਰਾਗੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਭਜਾ ਨਹੀਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚੌੜਭਰਥ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਡੰਡੇ ਮਾਰੇ।।੧੧।।

ਸੰਨਜਾਸੀ ਕੋਪਿਤ ਭਏ ਲਗੇ ਮੁਤਹਰੀ ਘਾਇ।।
ਲਾਤ ਮੁਸਟ ਜੂਤਿਨ ਭਏ ਮੁੰਡਿਯਾ ਦਏ ਗਿਰਾਇ।। ੧੨।।

ਡੰਡੇ ਖਾਕੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੱਤਾਂ, ਮੁਕੀਆਂ ਅਤੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਭ ਵੈਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਢੇਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।੧੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਪਕਰਿ ਮੁਤਹਰੀ ਪੁਨਿ ਸਕੋਪ ਮੁੰਡਿਯਾ ਭਏ।।
ਫਰੂਆ ਠਾਠੀ ਸਭੇ ਲਏ ਉਦਿਤ ਭਏ।।
ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਕੈ ਅੰਗ ਸੰਨਜਾਸਿਨ ਖਾਵਹੀਂ।।
ਹੋ ਦਸ ਨਾਮਨ ਕੇ ਲੈ ਲੈ ਨਾਮ ਗਿਰਾਵਹੀਂ।। ੧੩।।

ਡੰਡੇ ਫੜ ਕੇ ਫਿਰ ਵੈਰਾਗੀ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਫੜੂਆ ਲਾਠੀ ਆਦਿ ਲੈ ਕੇ ਉੱਠ ਖੜੇ ਹੋਏ।।ਉਹ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਵਢਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਡੇਗਣ ਲੱਗੇ।।੧੩।।

ਤਬ ਸੰਨਜਾਸੀ ਧਾਇ ਧਾਇ ਤਿਨ ਕਾਟਹੀਂ।।
ਤੋਰਿ ਤੋਰਿ ਕੰਠਿਨ ਤੇ ਕੰਠੀ ਸਾਟਹੀਂ।।
ਐਂਚ ਐਂਚ ਟਾਂਗਨ ਤੇ ਗਹ ਗਹ ਡਾਰਹੀ।।
ਦੋ ਦੂਹੂੰ ਹਾਥ ਭੇ ਖੈਂਚਿ ਮੁਤਹਰੀ ਮਾਰਹੀ।। ੧੪।।

ਤਦ ਸੰਨਿਆਸੀ ਵੀ ਭੱਜ ਭੱਜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੰਦੀਆਂ ਵਢਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਕੰਠੀਆਂ ਤੋੜ

ਤੋੜ ਕੇ ਵੇਰ ਲਾਉਣ ਲਗੇ। ਲੱਤਾਂ ਤੋਂ ਘਸੀਟ ਘਸੀਟ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਟਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਕੇ ਮੁਗਦਰ ਚਲਾਉਣ ਲਗੇ॥੧੪॥

ਮੁੰਡਿਯਾ ਤਾਂਬ੍ਰਕਲਾ ਪੈ ਆਏ॥ ਹਮ ਸਭ ਸੰਨਯਾਸੀਨ ਦੁਖਾਏ॥
ਜਬ ਰਾਨੀ ਐਸੇ ਸੁਨ ਲਈ॥ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੈਨ ਬੁਲਾਵਤ ਭਈ॥ ੧੫॥

ਤਦ ਵੈਰਾਗੀ ਰਾਣੀ ਤਾਮਰਕਲਾ ਦੇ ਕੋਲ ਆਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਸਾਨੂੰ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਦੱਤਾਤ੍ਰੇਅ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ॥ ੧੫॥

ਸੰਨਜਾਸੀ ਦਤੱਾ ਤ੍ਰੈ ਮਾਨੈ॥ ਰਾਮਾਨੰਦ ਬੈਰਾਗ ਪ੍ਰਮਾਨੈ॥
ਤੇ ਤੁਮ ਕਹੈ ਵਹੈ ਚਿਤ ਧਰਿਯਹੁ॥ ਮੇਰੀ ਕਹੀ ਚਿੱਤ ਮੈ ਕਰਿਯਹੁ॥ ੧੬॥

ਸੰਨਿਆਸੀ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗੀ ਰਾਮਾਨੰਦ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਜੋ ਇਹ ਕਹਿਣ ਉਹ ਗੱਲ ਤੁਸੀ ਲੋਕ ਮੰਨੋ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋਂ॥ ੧੬॥

ਏਕ ਦਿਵਸ ਹਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸੋਵਹੁ॥ ਸਗਰੀ ਨਿਸਾ ਜਾਗਤਹਿ ਖੋਵਹੁ॥
ਜੋ ਤੁਮ ਕਹੈਂ ਲਰੈਂ ਤੌ ਲਰਿਯਹੁ॥ ਨਾ ਤਰ ਬੈਰ ਭਾਵ ਨਹਿ ਕਰਿਯਹੁ॥ ੧੭॥

ਤੁਸੀ ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹੋ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਾਗਕੇ ਲੰਘਾਓ। ਜਦ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿਣ ਤਾਂ ਲੜਨਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਵੈਰ ਭਾਵ ਨਹੀ ਰਖਣਾ॥੧੭॥

ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ ਘਰ ਦੋਊ ਸੁਵਾਏ॥ ਅਰਧ ਰਾਤ੍ਰਿ ਭੇ ਬੈਨ ਸੁਨਾਏ॥
ਦੱਤ ਰਾਮਾਨੰਦ ਕਹੈਂ ਸੁ ਕਰਿਯਹੁ॥ ਬਹੁਰੋ ਕੋਪ ਠਾਨਿ ਨਹਿ ਲਰਿਯਹੁ॥ ੧੮॥

ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵਖ ਵਖ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਫਿਰ ਬੁਲਾਇਆ ਕਿ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੇਅ ਅਤੇ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੋ ਕਹਿਣ ਉਹੀ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਨਹੀ ਲੜਨਾ॥੧੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਛਲਿ ਛੈਲੀ ਇਹ ਬਿਧਿ ਗਈ ਐਸੋ ਚਰਿਤ ਸਵਰਿ॥
ਸਿਮਰਿ ਗੁਰਨ ਕੇ ਬਚਨ ਦ੍ਵੈ ਬਹੁਰਿ ਨ ਕੀਨੀ ਰਾਰਿ॥ ੧੯॥ ੧॥

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਲ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਰੂਆਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਵਾਕੇ ਫਿਰ ਲੜਨ ਨ ਦਿੱਤਾ॥੧੯॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਵਨੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੫੮॥੩੧੪੬॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਅਠਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੫੯॥੩੧੪੬॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਉਣਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਬੀਰ ਕਲਾ

ਚੌਪਈ॥ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਇਕ ਰਹਈ॥ ਬੀਰ ਕਲਾ ਰਾਨੀ ਜਗ ਕਹਈ॥
ਤਾਸੌ ਨੇਹ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਭਾਰੋ॥ ਜਾਨਤ ਭੇਦ ਦੇਸ ਇਹ ਸਾਰੋ॥੧॥

ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਬੀਰਕਲਾ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ॥੧॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਔਰ ਰਾਨਿਯਨ ਕਬਹੂੰ ਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬੁਲਾਵਈ॥
ਭੂਲਿ ਨ ਕਬਹੂੰ ਤਿਨ ਕੌ ਸਦਨ ਸੁਹਾਵਈ॥
ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਚਿਤ ਮਾਂਝ ਚੰਚਲਾ ਸਭ ਧਰੈਂ॥
ਹੋ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਅਰੁ ਤੰਤ੍ਰ ਰਾਵ ਸੌ ਸਭ ਕਰੈਂ॥ ੨॥

ਹੋਰ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀ ਬਲਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀ ਵਧਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਮਨ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਰਾਜੇ ਤੇ ਜੰਤਰ ਮੰਤਰ ਤੰਤਰ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ॥੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਸਭ ਹੀ ਕਰਿ ਹਾਰੇ॥ ਕੈਸੇਹੂੰ ਪਰੇ ਹਾਥ ਨਹਿ ਪਜਾਰੇ॥
ਏਕ ਸਖੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰੋ॥ ਸੁਨੁ ਰਾਨੀ ਤੈਂ ਬਚਨ ਹਮਾਰੋ॥੩॥

ਉਹ ਜੰਤਰ ਮੰਤਰ ਅਤੇ ਤੰਤਰ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਈਆਂ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਪਾ ਨ ਸਕੀਆਂ। ਤਦ ਇਕ ਸਖੀ ਨੇ ਇਕ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣ॥੩॥

ਜੌ ਉਨ ਸੌ ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤੁਰਾਊਂ॥ ਤੌ ਤੁਮ ਤੇ ਕਹੁ ਮੈਂ ਕਾ ਪਾਊ॥
ਬੀਰ ਕਲਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਮੁਖ ਨ ਦਿਖਾਵੈ॥ ਤੁਮਰੇ ਪਾਸਿ ਰੈਨਿ ਦਿਨ ਆਵੈ॥੪॥

ਜੇ ਮੈ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਰਾਜੇ ਨਾਲੋਂ ਤੁੜਵਾਂ ਦੇਵਾਂ ਤਾ ਦੱਸ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲੂਗਾ? ਮੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੀ ਕਿ ਬੀਰ ਕਲਾ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਮੂੰਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਊਗਾ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਹੀ ਰਹੇਗਾ॥੪॥

ਯੌ ਕਹਿ ਜਾਤ ਤਹਾਂ ਤੇ ਭਈ।। ਨ੍ਰਿਪ ਬਰਕੇ ਮੰਦਿਰ ਮਹਿ ਗਈ।।
ਪਤਿ ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ ਕਾਨਨ ਮਹਿ ਪਰੀ।। ਮੁਖ ਤੇ ਕਛੂ ਨ ਬਾਤ ਉਚਰੀ।। ੫।।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਓਥੋਂ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਉਸ ਪਤੀ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਲਾਇਆ, ਪਰ ਬੋਲੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।।੫।।

ਨ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹਿਯੋ ਤੋਹਿ ਕਾ ਕਹਿਯੋ।। ਸੁਨਿ ਪਤਿ ਬਚਨ ਮੋਨ ਹ੍ਵੈ ਰਹਿਯੋ।।
ਪਤਿ ਪੂਛਜੋ ਤੁਹਿ ਇਹ ਕਾ ਕਹੀ।। ਸੁਨ ਤ੍ਰਿਯ ਬਚਨ ਮੋਨ ਹ੍ਵੈ ਰਹੀ।। ੬।।

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਕੀ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਸੁਣਕੇ ਚੁਪ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਪਤੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਕੀ ਕਿਹਾ ਤਾ ਰਾਣੀ ਚੁਪ ਹੋ ਰਹੀ।।੬।।

ਪਤਿ ਜਾਨਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਬਾਤ ਦੁਰਾਈ।। ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਨਜੋ ਕਛੁ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਚੁਰਾਈ।।
ਕੋਪ ਕਰਾ ਦੂਹੂੰਅਨ ਕੈ ਭਈ।। ਪ੍ਰੀਤ ਰੀਤ ਸਭ ਹੀ ਛੁਟਿ ਗਈ।। ੭।।

ਪਤੀ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਛੁਪਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਪਤੀ ਨੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਲੁਕਾਈ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾਂ ਜਾਗ ਉੱਠੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਰੀਤ ਟੁੱਟ ਗਈ।।੭।।

ਵਾ ਰਾਨੀ ਸੋ ਨੇਹ ਬਢਾਯੋ।। ਜਿਨ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਨਾਯੋ।।
ਵਾਸੋ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰੀਤਿ ਉਪਜਾਈ।। ਬੀਰਕਲਾ ਚਿਤ ਤੇਂ ਬਿਸਰਾਈ।। ੮।। ੧।।

ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਵਧਾ ਲਿਆ ਜਿਸ ਇਹ ਸਾਰਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬੀਰਕਲਾ ਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ।। ੮।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਉਨਸਠਵੌਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੫੯।।੩੧੫੪।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਉਣਾਠਵੀ ਕਥਾ-ਸਮਾਪਤ।।੧੫੯।।੩੧੫੪।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਸੱਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਦਾਸੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਲਾ

ਚੌਪਈ।। ਬਲਵੰਡ ਸਿੰਘ ਤਿਰਹੁਤਿ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ।। ਜਨੁ ਬਿਧਿ ਕਰਜੋ ਦੂਸਰੋ ਤਮ ਹਰ।।

ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਤਾਕੋ ਅਤਿ ਸੋਹੈ।। ਖਗ ਮ੍ਰਿਗ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗਨ ਮੋਹੈ।। ੧।।

ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤਿਰੇਹਤ ਦਾ ਇਕ ਵਡਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਏਨਾ ਤੇਜ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਦੂਸਰਾ ਸੂਰਜ ਹੋਵੇ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤਿ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪੰਛੀਆਂ, ਮ੍ਰਿਗਾਂ, ਯਕਾਂ ਅਤੇ ਨਾਗਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਹੀ ਸੀ।।੧।।

ਰਾਨੀ ਸਾਠਿ ਸਦਨ ਤਿਹ ਮਾਹੀ।। ਰੂਪਵਤੀ ਤਿਨ ਸਮ ਕਹੂੰ ਨਾਹੀ।।
ਸਭਹਿਨ ਸੌ ਪਤਿ ਨੇਹ ਬਢਾਵਤ।। ਬਾਰੀ ਬਾਰੀ ਕੇਲ ਕਮਾਵਤ ।। ੨।।

ਉਸਦੇ ਮਹਲ ਵਿਚ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੱਠ ਰਾਣੀਆਂ ਸਨ। ਪਤੀ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਸਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਸੀ।।੨।।

ਰੁਕਮਕਲਾ ਰਾਨੀ ਰਸ ਭਰੀ।। ਜੋਬਨ ਜੇਬ ਸਭਨ ਤਿਨ ਹਰੀ।।
ਆਨ ਮੈਨ ਜਬ ਤਾਹਿ ਸੰਤਾਵੈ।। ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬੁਲਾਵੈ।। ੩।।

ਰੁਕਮਕਲਾ ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਰਸ ਭਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋਬਨ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਕਾਮ ਤੰਗ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਕਲਾ ਇਕ ਸਹਚਰੀ ਪਠੈ ਦਈ ਨ੍ਰਿਪ ਤੀਰ।।
ਸੋ ਯਾ ਪਰ ਅਟਕਤ ਭਈ ਹਰਿਅਰਿ ਕਰੀ ਅਧੀਰ।। ੪।।

ਇਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਕਲਾ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਉਸ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਜਿਹੜੀ ਕਾਮਵੱਸ ਹੋਕੇ ਰਾਜੇ ਤੇ ਰੀਝ ਪਈ।।੪।।

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜੂ ਬਾਤ ਹਮਾਰੀ।। ਮੈਂ ਰੀਝੀ ਲਖਿ ਪ੍ਰਭਾ ਤਿਹਾਰੀ।।
ਮੈ ਤਵ ਹੇਰਿ ਦਿਵਾਨੀ ਭਈ।। ਮੋਕਹੌ ਬਿਸਰ ਸਕਲ ਸੁਧਿ ਗਈ।। ੫।।

ਉਹ ਆਖਣ ਲਗੀ," ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸੁਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ ਹੈ।। ੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਧਿ ਭੂਲੀ ਮੋਰੀ ਸਭੈ ਬਿਰਹ ਬਿਕਲ ਭਜੋ ਅੰਗ।।
ਕਾਮ ਕੇਲ ਮੋਸੌ ਕਰੌ ਗਹਿ ਗਹਿ ਰੇ ਸਰਬੰਗ।। ੬।।

ਸੁਧ ਬੁਧ ਮੇਰੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੋ।।੬।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਰਾਜੈ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਤਾਕੋ ਭੋਗ ਹੇਤ ਲਲਚਾਯੋ।।

ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤਾਸੋ ਰਤਿ ਕਰੀ॥ ਚਿਮਟਿ ਚਿਮਟਿ ਆਸਨ ਤਨ ਧਰੀ॥ ੭॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਭੋਗ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਲਾਲਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਚਿਮਟ ਚਿਮਟ ਕੇ ਕਈ ਆਸਣ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ॥੭॥

ਚਿਮਟ ਚਿਮਟ ਤਾਸੌ ਰਤਿ ਮਾਨੀ॥ ਕਾਮਾਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਤ੍ਰਿਯ ਲਪਟਾਨੀ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ ਛਿਨਿਕ ਨ ਛੋਰਜੋ ਭਾਵੈ॥ ਗਹਿ ਗਹਿ ਤਾਹਿ ਗਰੇ ਸੌ ਲਾਵੈ॥ ੮॥

ਚਿਮਟ ਚਿਮਟ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਕਾਮ ਦੀ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਚੰਬੜੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਕ ਖਿਣ ਭਰ ਵੀ ਛਡਣਾ ਨਹੀ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗਲ੍ਹ ਨਾਲ ਲਾਉਂਦੀ ਸੀ॥੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਆਸਨ ਲਏ ਚੁੰਬਨ ਕਰੇ ਬਨਾਇ॥
ਚਿਮਟਿ ਚਿਮਟਿ ਭੋਗਤ ਭਯੋ ਗਨਨਾ ਗਨੀ ਨ ਜਾਇ॥ ੯॥

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਚੁੰਮਣ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚੰਬੜ ਚੰਬੜ ਕੇ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤੇ॥੯॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਖਾਇ ਬੰਧੇਜਨ ਕੀ ਬਰਿਯੈਂ ਨ੍ਰਿਪ ਭਾਂਗਚਬਾਇ ਅਫੀਮ ਚੜਾਈ॥
ਪੀਤ ਸ਼ਰਾਬ ਬਿਰਾਜਤ ਸੁੰਦਰ ਕਾਮ ਕੀ ਰੀਤਿ ਸੌ ਪ੍ਰੀਤ ਮਚਾਈ॥
ਆਸਨਔਰ ਅਲਿੰਗਨ ਚੁੰਬਨ ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕ ਲੀਏ ਸੁਖਦਾਈ॥
ਯੌ ਤਿਹ ਤੋਰਿ ਕੁਚਾਨ ਮਰੋਰਿ ਸੁ ਭੋਰ ਲਗੇ ਝਕਝੋਰਿ ਬਜਾਈ॥੧੦॥

ਬੰਧੇਜ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆ ਖਾਕੇ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਭੰਗ ਚਬੀ ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਖਾ ਲਈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਕੇ ਕਾਮ ਦੀ ਰੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਖਦਾਇਕ, ਆਲਿੰਗਨਾਂ ਅਤੇ ਚੁੰਮਣਾ ਦਾ ਆਦਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦੀਆਂ ਖੁਚਾ ਨੂੰ ਤੋੜ ਮਰੋੜ ਕੇ ਸਵੇਰ ਤਕ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ॥੧੦॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਰਤਿ ਮਾਨੀ ਤਿੱਹ ਸੰਗ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਹਰਖਾਇਕੈ॥
ਕਾਮਾਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਜਾਤ ਤ੍ਰਿਯਾ ਲਪਟਾਇਕੈ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਆਸਨ ਲਏ ਬਨਾਇ ਕਰਿ॥

ਹੋ ਭੋਰ ਹੋਤ ਲੌ ਭਜੀ ਹਿਯੇ ਸੁਖ ਪਾਇ ਕਰਿ॥ ੧੧॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਕਾਮਵਸ ਹੋਈ ਨਾਲ ਚੰਬੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣਾਂ ਰਾਹੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਵੇਰ ਹੋਣਤਕ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ॥੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਿਤਈ ਰੈਨ ਭੋਰ ਜਬਭਈ॥ ਚੇਰੀ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦਈ॥
ਬਿਹਬਲ ਭਈ ਬਿਸਰਿ ਸਭ ਗਯੋ॥ ਤਾਂਕਾ ਓਢਿ ਉਪਰਨਾ ਲਯੋ॥ ੧੨॥

ਰਾਤ ਲੰਘ ਜਾਣ ਤੇ ਜਦ ਸਵੇਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਬਿਹਬਲ ਹੋਈ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁਲ ਗਈ ਅਤੇ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦਾ ਅੰਗ ਵਸਤਰ ਪਾ ਲਿਆ॥੧੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਕਲਾ ਰਤਿ ਮਾਨਿਕੈ ਤਹਾਂ ਪਹੂਚੀ ਜਾਇ॥
ਰੁਕਮਕਲਾ ਪੂਛਿਤ ਭਈ ਤਾਕੱਹ ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਇ॥ ੧੩॥

ਦਾਸੀ ਕ੍ਰਿਸਨਕਲਾ ਕਾਮਕ੍ਰੀੜਾ ਮਾਣ ਕੇ ਰੁਕਮਕਲਾ ਦੇ ਪਾਸ ਪੁਹੰਚੀ। ਰੁਕਮਕਲਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪਾਸ ਬੁਲਾਕੇ ਪੁਛਿਆ॥੧੩॥

ਪ੍ਰਤਿ ਉੱਤਰ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਹੈ ਕੌ ਲੇਤ ਹੈ ਆਤੁਰ ਸ੍ਵਾਸ ਗਈ ਹੀ ਉਤਾਇਲ ਦੌਰੀ ਇਹਾਂਤੇ॥
ਕਾਹੇ ਕੌ ਕੇਸ ਖੁਲੇ ਲਟ ਛੂਟਿਯੈ ਪਾਇ ਪਰੀ ਤਵ ਨੇਹੱ ਕੇ ਨਾਂਤੇ॥
ਓਠਨ ਕੀ ਅਰੁਨਾਈ ਕਹਾਂ ਭਈ ਤੇਰੀ ਬਡਾਈ ਕਰੀ ਬਹੁ ਭਾਂਤੇ॥
ਕੌਨ ਕੌ ਅੰਬਰ ਓਢਜੋ ਅਲੀ ਪਰਤੀਤਿ ਕੌ ਲਾਈ ਹੌ ਲੇਹੁ ਉਹਾਂ ਤੇ॥ ੧੪॥

ਰਾਣੀ - ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਔਖੇ ਸਾਹ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ?

ਦਾਸੀ - ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਖਾਤਰ ਭੱਜੀ ਭੱਜੀ ਗਈ ਸੀ।

ਰਾਣੀ - ਤੇਰੇ ਵਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਲਟਾ ਕਿਉਂ ਖੁਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ?

ਦਾਸੀ - ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਖਾਤਰ ਉਹਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਈ ਸੀ।

ਰਾਣੀ - ਤੇਰੇ ਹੋਠਾਂ ਦੀ ਲਾਲੀ ਕਿਥੇ ਗਈ?

ਦਾਸੀ - ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ।

ਰਾਣੀ - ਇਹ ਕਿਸਦਾ ਵਸਤਰ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?

ਦਾਸੀ - ਇਹ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਲਿਆਈ ਹਾਂ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਿ ਬਚ ਰਾਂਨੀ ਚੁਪ ਰਹੀ ਜਾਕੇ ਰੂਪ ਅਪਾਰ।।
ਛਲ ਕੋ ਛਿੱਦ੍ਰ ਨ ਕਿਛੁ ਲਖ੍ਯੋ ਇਮ ਛਲਗੀ ਬਰ ਨਾਰਿ।। ੧੫।। ੧।।

ਇਹ ਗਲਾਂ ਸੁਣ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਰਾਣੀ ਰੁਕਮਕਲਾ ਚੁਪ ਰਹੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕੀ। ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾਸੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਕਲਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ।।੧੫।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਸਾਠਵੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੬੦।।੩੧੬੯।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕ ਸੌ ਸਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੬੦।।੩੧੬੯।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਇਕਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਸ਼ੰਮਸ ਢੋਲਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਨਰਵਰ ਕੋ ਰਾਜਾ ਬਡੋ ਬੀਰਸੈਨ ਤਿਹੱ ਨਾਮ।।
ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਏਸ ਜਿਹੱ ਜਪਤ ਆਠਹੂੰ ਜਾਮ।। ੧।।

ਨਰਵਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਬੀਰ ਸੈਨ ਨਾਮੀ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਹਰ ਵੇਲੇ ਜਪਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਸ੍ਰੁਰਨਮਤੀ ਤਾਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ।। ਜਨ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਮਥਿ ਸਾਤ ਨਿਕਾਰੀ।।
ਰੂਪ ਪ੍ਰਭਾ ਤਾਕੀ ਅਤਿ ਸੋ ਹੈ।। ਜਾ ਸਮ ਰੂਪਵਤੀ ਨਹਿ ਕੋ ਹੈ।।੨।।

ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸਵਰਨਮਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕ ਰੰਭਾ ਪਰੀ ਕਢੀ ਹੋਵੇ, ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ।।੨।।

ਸੁਨਜੋ ਜੋਤਕਿਨ ਗ੍ਰਹਨ ਲਗਾਯੋ।। ਕੁਰੁਛੇਤ੍ਰ ਨਾਵਨ ਨ੍ਰਿਪ ਆਯੋ।।
ਰਾਨੀ ਸਕਲ ਸੰਗ ਕਰ ਲੀਨੀ।। ਬਹੁ ਦੱਛਿਨਾ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕਹ ਦੀਨੀ।।੩।।

ਜੋਤਸ਼ੀਆਂ ਪਾਸੋ ਗ੍ਰਹਿਣ ਬਾਰੇ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਕੌਰੋਕਸ਼ੇਤਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਸਭ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦਾਨ ਕੀਤਾ।।੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ੍ਰੁਰਨਮਤੀ ਗਰਭਿਤ ਹੁਤੀ ਸੋਊ ਸੰਗ ਕਰਿ ਲੀਨ।।

ਛੋਰਿ ਭੰਡਾਰ ਦਿਜਾਨ ਕੋ ਅਮਿਤ ਦੱਛਿਨਾ ਦੀਨ।। ੪।।

ਗਰਭਵਤੀ ਸਵਰਨਮਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹੀ ਭੰਡਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਦਾਨ ਦਿਤਾ।।੪।।

ਨਵ ਕੋਟੀ ਮਰਵਾਰ ਕੋ ਸੂਰ ਸੈਨ ਥੋ ਨਾਥ।।
ਸੋਊ ਤਹਾ ਆਵਤਭਯੋ ਸਭ ਰਨਿਯਨ ਲੈ ਸਾਥ।। ੫।।

ਨਵਕੋਟੀ ਮਾਰਵਾੜ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੂਰਸੈਨ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਸਮੇਤ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚਾ।।੫।।

ਚੌਪਈ।। ਬੀਰਕਲਾ ਤਾਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ।। ਦੁਹੂੰ ਪੱਛ ਭੀਤਰ ਉਜਿਆਰੀ।।
ਤਾਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਜਾਤ ਨਹਿ ਕਹੀ।। ਮਾਨਹੁ ਫੂਲਿ ਚੰਬੇਲੀ ਰਹੀ।। ੬।।

ਵੀਰਕਲਾ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਦੋਹਾਂ ਪਖਾਂ ਵਿਚ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਮਾਨੋ ਚਮੇਲੀ ਦਾ ਫੁੱਲ ਹੋਵੇ।।੬।।

ਰਾਜਾ ਦੋਊ ਅਨੰਦਿਤ ਭਏ।। ਅੰਕ ਭੁਜਨ ਦੋਊ ਭੇਟਤ ਭਏ।।
ਰਨਿਯਨ ਦੂਹੂ ਮਿਲਾਵੈ ਭਯੋ।। ਚਿਤ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦਯੋ।। ੭।।

ਦੋਵੇਂ ਰਾਜਾ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਗਲ੍ਹੇ ਮਿਲੇ। ਦੋਵੇਂ ਰਾਣੀਆਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ।।੭।।

ਅੜਿੱਲ।। ਨਿਜ ਦੇਸਨ ਕੀ ਕਥਾ ਬਖਾਨਤ ਸਭ ਭਈ।।
ਦੁਹੂੰ ਆਪੁ ਮੈ ਕੁਸਲ ਕਥਾ ਕੀ ਸੁਧਿ ਲਈ।।
ਗਰਭ ਦੁਹੂੰਨ ਕੇ ਦੁਹੂੰਅਨ ਸੁਨੇ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਤਬ ਰਨਿਯਨ ਬਚ ਉਚਰੇ ਕਛੁ ਮੁਸਕਾਇਕੈ।। ੮।।

ਉਹ ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾ ਵਾਰਤਾਵਾਂ ਸੁਨਾਉਣ ਲਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪੁਛਣ ਲਗੀਆਂ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਜਦ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਗਰਭ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਹਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ।।੮।।

ਜੌ ਦੁਹੂੰਅਨ ਹਰਿ ਦੈਹੈਂ ਪੂਤੁ ਪਜਾਇਕੈ।।
ਤਬ ਹਮ ਤੁਮ ਮਿਲਿ ਹੈਂ ਹਜਾਂ ਬਹੁਰੌਂ ਆਇਕੈ।।
ਪੂਤ ਏਕ ਕੇ ਸੁਤਾ ਬਿਧਾਤਾ ਦੇਇ ਜੌ।।

ਹੋ ਆਪਸ ਬੀਚ ਸਗਾਈ ਤਿਨਕੀ ਕਰੈ ਤੌਂ॥ ੯॥

ਜੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਦਿਤੇ ਤਾ ਅਸੀ ਲੋਕ ਫਿਰ ਇਥੇ ਮਿਲਾਂਗੇ। ਜੇ ਇਕ ਨੂੰ ਮੁੰਡਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਕੁੜੀ ਹੋਈ ਫਿਰ ਅਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਮੰਗਣੀ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ"॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਯੌ ਕਹਿ ਕੈ ਤ੍ਰਿਸ ਗ੍ਰਿਹਿ ਗਈ ਦ੍ਵੈਕਨ ਬੀਤੇ ਜਾਮ॥
ਸੁਤਾ ਏਕ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਭਈ ਪੂਤ ਏਕ ਕੇ ਧਾਮ॥ ੧੦॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਘਰ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਜਦ ਲਗਭਗ ਦੋ ਪਹਿਰ ਬੀਤ ਗਏ ਤਾਂ ਇਕ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰੀ ਹੋਈ॥ ੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਸ਼ੰਮਸ ਨਾਮ ਸੁਤਾ ਕੋ ਧਰਿਯੋ॥ ਢੋਲਾ ਨਾਮ ਪੂਤ ਉਚਰਿਯੋ॥
ਖਾਰਿਨ ਬੀਚ ਡਾਰਿ ਦੋਊ ਬਜਾਹੇ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੈਂ ਭਏ ਉਮਾਹੇ॥ ੧੧॥

ਲੜਕੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸ਼ਮਸ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਾਂ ਢੋਲਾ ਰਖਿਆ। ਮੰਡਪ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਸੂਤਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮੰਨਾਈਆਂ ਗਈਆ॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੁਰੂਛੇਤ੍ਰ ਕੋ ਨ੍ਹਾਨ ਕਰਿ ਤਹ ਤੇ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨ॥
ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਦੇਸ ਕੇ ਰਾਜ ਕਰਤ ਭੇ ਆਨਿ॥ ੧੨॥

ਕੌਰਕਸ਼ੇਤਰ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਓਥੋਂ ਚਲੇ ਪਏ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਆਕੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ੧੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਐਸੀ ਭਾਂਤਿਨ ਬਰਖ ਬਿਤਏ॥ ਬਾਲਕ ਹੁਤੇ ਤਰੁਨ ਦੋਊ ਭਏ॥
ਜਬ ਅਪਨੋ ਤਿਨ ਰਾਜ ਸੰਭਾਰਯੋ॥ ਪੂਰਬ ਕਰਯੋ ਬਿਵਾਹ ਚਿਤਾਰਯੋ॥ ੧੩॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੇ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਜਦ ਢੋਲੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਸੰਭਾਲਿਆ ਤਾਂ ਕੋਰਕਸ਼ੇਤਰ ਵਿਚ ਹੋਏ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕੀਤਾ॥੧੩॥

ਲਰਿਕਾਪਨੋ ਦੂਰਿ ਜਬ ਭਯੋ॥ ਠੌਰਹਿ ਠੌਰ ਔਰ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ॥
ਬਾਲਾਈ ਕਿਤਗੀਰੀ ਆਈ॥ ਅੰਗ ਅੰਗ ਫਿਰੀ ਅਨੰਗ ਦੁਹਾਈ॥ ੧੪॥

ਲਰਕਪਨ ਬੀਤ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੁਣ ਹੋਰ ਦਾ ਹੋਰ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਚਪਨ ਬੀਤ ਗਿਆ ਜਵਾਨੀ ਆਈ ਤੇ ਹੁਣ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਦੁਹਾਈ ਦਿੱਤੀ॥੧੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਏਕ ਦਿਨਾਂ ਮ੍ਰਿਗ ਮਾਰਿਕੈ ਢੌਲਨ ਯੌ ਅਪਨੇ ਮਨ ਬੀਚ ਬੀਚਾਰਯੋ॥

ਬੈਸ ਬਿਤੀ ਬਸਿ ਬਾਮਨ ਕੇ ਅਬਿਬੇਕ ਬਿਬੇਕ ਕਛੂ ਨ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਬਜਾਹ ਕਿਯੋ ਲਰਿਕਾਪਨ ਮੈ ਹਮ ਜੋ ਤਿਹ ਕੋ ਕਬਹੂ ਨ ਸੰਭਾਰਜੋ।।
ਆਵਤ ਭਜੋ ਨਿਜੁ ਧਾਮ ਨਹੀਂ ਤਿਹ ਮਾਰਗ ਹੀ ਸਸੁਰਾਰਿ ਸਿਧਾਰਜੋ।। ੧੫।।

ਇਕ ਦਿਨ ਹਿਰਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਢੋਲੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੀ ਬੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਮੈ ਕਦੀ ਵੀ ਬਬੇਕ, ਅਬਬੇਕ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਖੋਜ ਖਬਰ ਵੀ ਨਹੀ ਲਈ। ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਉਹ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਸੌਹਰੇ ਚਲੇ ਗਿਆ।।੧੫।।

ਕੰਬਰ ਬਾਂਧਿ ਅਡੰਬਰ ਕੈ ਕਰਿ ਬੋਲਿ ਸੁ ਬੀਰ ਬਰਾਤ ਬਨਾਈ।।
ਭੂਖਨ ਚਾਰੁ ਦਿਪੈ ਸਭ ਅੰਗਨ ਆਨੰਦ ਆਜੁ ਹਿਯੇਂ ਨ ਸਮਾਈ।।
ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਬਿਰਾਜਤ ਸੁੰਦਰ ਨੈਨਨ ਕੀ ਕਹਿ ਕ੍ਾਂਤਿ ਨ ਜਾਈ।।
ਚਾਰੁ ਛਕੇ ਛਬਿ ਹੇਰਿ ਚਰਾਚਰ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਰਹੈ ਉਰਝਾਈ।। ੧੬।।

ਕਮਰ ਕਸਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਾਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ। ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਤੇ ਗਹਿਣੇ ਸੌਭ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਹੀ ਆਨੰਦ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਤੇ ਅੱਖ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦੀ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਚਰਾਚਰ ਦੇਵ-ਅਦੇਵ ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ਸਨ।। ੧੬।।

ਚੌਪਈ।। ਸੂਰਸੈਨ ਰਾਜੈ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਬੇਟਾ ਬੀਰ ਸੈਨ ਕੋ ਆਯੋ।।
ਲੋਕ ਅਗਮਨੈ ਅਧਿਕ ਪਠਾਏ।। ਆਦਰ ਸੌ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮੈ ਤਿਹ ਲਜਾਏ।। ੧੭।।

ਸੂਰ ਸੈਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਵੀਰ ਸੈਨ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਭੇਜੇ ਜਿਹੜੇ ਉਸਨੂੰ ਲੈਕੇ ਘਰ ਆ ਗਏ।।੧੭।।

ਤਬ ਰਾਨੀ ਸ਼ੰਮਸ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਢੋਲਾ ਦੇਸ ਹਮਾਰੇ ਆਯੋ।।
ਫੂਲਤ ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮਹਿ ਭਈ।। ਦੁਰਬਲ ਹੁਤੀ ਪੁਸ਼ਟ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।। ੧੮।।

ਤਦ ਰਾਣੀ ਸ਼ਮਸ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਢੋਲਾ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਅਤੇ ਦੁਰਬਲਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਗਈ।।੧੮।।

ਭੇਟਤ ਪੀਯ ਪਿਯਰਵਹਿ ਭਈ।। ਚਿਤ ਮੈ ਅਤਿ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।।
ਐਂਚ ਐਂਚਿ ਪਿਯ ਗਰੇ ਲਗਾਵੈ।। ਛੈਲਹਿ ਛੈਲ ਨ ਛੋਰਜੋ ਜਾਵੈ।। ੧੯।।

ਉਹ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਖਿਚ ਖਿਚ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਗਲ੍ਹ ਨਾਲ ਲਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਨਵ ਜੌਬਨ ਭਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਛਡਿਆ ਨਹੀ ਸੀ ਜਾ ਰਿਹਾ॥੧੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪਿਯ ਪਾਤਰ ਪਤਰੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪਰਮ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜਾਇ॥
ਗਹਿ ਗਹਿ ਪਰੈ ਪ੍ਰਜੰਕ ਪਰ ਪਲ ਪਲ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਇ॥ ੨੦॥

ਪ੍ਰੀਤਮ ਵੀ ਪਤਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮਾਂ ਵੀ ਪਤਲੀ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਉਮਡ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਪਲੰਘ ਤੇ ਡਿਗਦੀ ਹੋਈ ਉਸਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ॥੨੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਸ਼ੰਮਸ ਸੰਗ ਨ ਕਸਿ ਰਤਿ ਕਰੈ॥ ਚਿਤ ਮੈ ਇਹੈ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਰੈ॥
ਐਚਿ ਹਾਥ ਤਾਕੋ ਨ ਚਲਾਵੈ॥ ਜਿਨਿ ਕਟਿ ਟੂਟਿ ਪ੍ਰਿਯਾ ਕੀ ਜਾਵੈ॥ ੨੧॥

ਉਹ ਸ਼ੰਮਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀ ਸੀ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਇਹੋ ਸੋਚ ਕੇ ਖਿਚੋਤਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰੀਤਮਾਂ ਦੀ ਪਤਲੀ ਜੇਹੀ ਕਮਰ ਨ ਟੁਟ ਜਾਵੇ॥੨੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਬ ਸ਼ੰਮਸ ਐਸੇ ਕਹਜੋ ਸੁਨਿਹੋ ਢੋਲਨ ਮੀਤ॥
ਰਤਿ ਕਸਿ ਕਸਿ ਮੋਸੌ ਕਰੌ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਹ੍ਰਿਦੈ ਨਿਚੀਤ॥ ੨੨॥

ਤਦ ਸ਼ਮਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮੀਤ ਤੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋਕੇ ਬਲਪੂਰਵਕ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰ॥੨੨॥

ਢੋਲਾ ਨਰਵਰ ਕੋਟ ਕੋ ਬਸਜੋ ਨੇਹ ਕੇ ਗਾਂਵ॥
ਤਾਂਤੇ ਸਭ ਤ੍ਰਿਯ ਤਿਯਨ ਕੋ ਢੋਲਾ ਉਚਰਤ ਨਾਂਵ॥ ੨੩॥

ਨਵਰਕੋਟ ਦਾ ਢੋਲਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਵਸ ਗਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋ ਢੋਲੇ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਜਾਪ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੨੩॥

ਨਿਡਰ ਹੋਇ ਤੁਮ ਮੁਹਿ ਭਜੋ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰੌ ਨ ਏਕ॥
ਜਜੋ ਰੇਸ਼ਮ ਟੂਟੇ ਨਹੀ ਕਸਿ ਸੈਂਕਰੋ ਅਨੇਕ॥ ੨੪॥

ਤੁਸੀ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰੋ। ਜਿਸਤਰਾਂ ਰੇਸ਼ਮ ਨੂੰ ਕੱਸਨ ਨਾਲ ਵੀ ਉਹ ਟੁਟਦਾ ਨਹੀ ਇਸਤਰਾਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ॥੨੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਸੁਨਤ ਪਿਯਰਵਾ ਬੈਨ ਤਾਹਿ ਭੋਗਤ ਭਯੋ॥

ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਨ ਸ਼ੰਮਸ ਕੇ ਕਸਿ ਲਯੋ।।
ਚੁੰਬਨ ਲਏ ਅਨੇਮ ਅੰਗ ਲਪਟਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਚਿਮਟਿ ਚਿਮਟਿ ਤਿਹ ਭਜ੍ਯੋ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇਕੈ।।੨੫।।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਚਰਾਸੀ ਆਸਣਾਂ ਵਿਚ ਕਸ ਲਿਆ। ਅੰਗਾ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਸਦੇ ਚੁੰਮਣ ਲਏ ਅਤੇ ਚਿਮਟ ਚਿਮਟ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ।।੨੫।।

ਚਤੁਰੁ ਚਤੁਰਿਯਾ ਚਿਮਟਿ ਚਿਮਟਿ ਰਤਿ ਮਾਨਹੀ।।
ਬਿਹਸਿ ਬਿਹਸਿ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿਨ ਬਚਨ ਬਖਾਨਹੀ।।
ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਿਹਾਰੋ ਆਸਨ ਤਜ੍ਯੋ ਨ ਜਾਵਈ।।
ਹੋ ਕਹਿ ਕਹਿ ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਗਲੇ ਲਪਟਾਵਈ।। ੨੬।।

ਚਤਰ ਇਸਤਰੀ ਚਿਮਟ ਚਿਮਟ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਓਧਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੀ ਤੇਰਾ ਆਸਣ ਛਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੨੬।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਅਬਲਾ ਕੇ ਆਸਨ ਲੇਤ ਭਯੋ।।
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਕਰਿ ਗਰੇ ਤਾਂਹਿ ਸੁਖ ਦੇਤ ਭਯੋ।।
ਚਿਮਟਿ ਚਿਮਟਿ ਰਤਿ ਕਰੈ ਦੋਊ ਮੁਸਕਾਇਕੈ।।
ਹੌਂ ਸਕਲ ਕੋਕ ਕੋ ਮਤ ਕੌ ਕਹੈ ਬਨਾਇਕੈ।। ੨੭।।

ਉਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗਲ੍ਹ ਨਾਲ ਲਗ ਲਗ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਲਗਾ। ਦੋਵੇਂ ਹੰਸ ਹੰਸ ਕੇ ਜਫੀਆਂ ਪਾਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲਗੇ ਅਤੇ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ ਤੇ ਮਤ ਬਾਰੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।।੨੭।।

ਚੌਪਈ।। ਲੈ ਮੁਕਲਾਵੋ ਅਤਿ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।। ਨਰਵਰ ਗੜ੍ਹ ਕੀ ਓਰ ਸਿਧਾਯੋ।।
ਬਜਾਹਿਤ ਦੂਤ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੋ ਧਾਯੋ।। ਸਕਲ ਜਾਇ ਤਿਹ ਭੇਦ ਜਤਾਯੋ।। ੨੮।।

ਉਹ ਮੁਕਲਾਵਾ ਲੈਕੇ ਸੁਖੀ ਸੁਖੀ ਨਰਵਰਗੜ ਵੱਲ ਚਲ ਪਿਆ। ਤਦ ਦੂਸਰੀ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਦੂਤ ਪਹੁੰਚਿਆਂ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਦਸ ਦਿਤਾ।।੨੮।।

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਬ ਬਜਾਹਿਤ ਅਗਲੀ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਭੇਦ ਸਕਲ ਸੁਨਿ ਪਾਇ॥
ਕੋਪਿ ਅਧਿਕ ਚਿਤ ਮੈ ਕੀਯੋ ਸੁਨਿ ਸ਼ੰਮਸ ਕੋ ਨਾਇ॥ ੨੯॥

ਤਦ ਪਹਿਲੀ ਵਿਆਹੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜਦ ਸਾਰਾ ਭੇਤ ਤੇ ਸ਼ਮਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਚਿਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈ॥੨੯॥

ਸੁਰਨਮਤੀ ਬਜਾਹਿਤ ਅਗਲਿ ਚਿਤ ਅਤਿ ਕੋਪ ਬਢਾਇ॥
ਬੀਰ ਸੈਨ ਪਤਿ ਪਿਤੁ ਭਏ ਐਸ ਕਹਤ ਭੀ ਜਾਇ॥ ੩੦॥

ਵਿਆਹ ਕੇ ਲਿਆਂਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸਵਰਣਮਤੀ ਨੇ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਪਿਤਾ, ਵੀਰ ਸੈਨ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਜਾਕੇ ਕਿਹਾ॥੩੦॥

ਕਹੋ ਬਚਨ ਚਿਤ ਦੈ ਸੁਨੋ ਬੈਨ ਏਸ ਕੇ ਏਸ॥
ਭਜਿ ਢੋਲਾ ਤੁਮ ਤੇ ਗਯੋ ਲੇਨ ਤਿਹਾਰੋ ਦੇਸ॥ ੩੧॥

"ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ! ਢੋਲਾ ਇਥੋਂ ਭਜ ਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਦੇਸ ਹੜਪਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇਥੋਂ ਗਿਆ ਹੈ॥੩੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੋ ਤੂੰ ਜਿਯ ਤੇਂ ਤਾਹਿ ਨ ਮਰਿ ਹੈ॥ ਤੌ ਤੇਰੋ ਸੋਊ ਬਧ ਕਰਿ ਹੈ॥
ਕੈ ਰਾਜਾ ਜਿਯ ਤੇਂ ਤਿਹ ਮਾਰੋ॥ ਨਾਤਰ ਅਬ ਹੀ ਦੇਸ ਨਿਕਾਰੋ॥ ੩੨॥

ਜੇ ਤੁਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰੋਗੇ ਨਹੀ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਹੇ ਰਾਜਨ! ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੋ ਜਾਂ ਉਸਨੂੰ ਦੇਸ ਨਿਕਾਲਾ ਦੇ ਦਵੋ॥੩੨॥

ਜਬ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਰਾਵ ਸੁਨਿ ਪਾਈ॥ ਚਿਤ ਕੇ ਬਿਖੈ ਸੱਤਿ ਠਹਰਾਈ॥
ਜੌ ਤ੍ਰਿਯ ਲਜਾਵਨ ਕਾਜ ਸਿਧਾਵਤ॥ ਮੇਰੇ ਕਹੇ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਜਾਵਤ॥ ੩੩॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਜੇ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਲੈਣ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪੁਛੇ ਬਗੈਰ ਨਾ ਜਾਂਦਾ॥੩੩॥

ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਧੂ ਮੁਹਿ ਸਾਚੁ ਉਚਾਰੋ॥ ਲਿਯੋ ਚਹਤ ਸੁਤ ਰਾਜ ਹਮਾਰੋ॥
ਯਾਕੌ ਕਹੌ ਨ ਮੁਖ ਦਿਖਰਾਵੈ॥ ਦ੍ਵਾਦਸ ਬਰਖ ਬਨਹਿ ਬਸਿ ਆਵੈ॥ ੩੪॥

ਮੇਰੀ ਨੂੰਹ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਮੇਰਾ ਰਾਜ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਮੈਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨ ਵਿਖਾਏ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਬਨਵਾਸ ਕੱਟੇ॥੩੪॥

ਪਲਟਿ ਖਰਾਵਨ ਕੌ ਧਰਯੋ ਪਟੈ ਮਨੁਛ ਇਕ ਦੀਨ॥
ਮੋਹਿ ਮਿਲੇ ਬਿਨੁ ਬਨ ਬਸੈਂ ਰਾਵ ਬਚਨ ਕਿਹ ਕੀਨ॥ ੩੫॥

ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਭੇਜਣ ਲਈ ਘਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੇ ਬਿਨਾਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਵੇ॥੩੫॥

ਸੁਨਤ ਭ੍ਰਿਤ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਬਚਨ ਤਾਂਹਿ ਕਹਯੋ ਸਮਝਾਇ॥
ਦੇਸ ਨਿਕਾਰੋ ਤੁਹਿ ਦਿਯੋ ਮਿਲਹੁ ਨ ਮੋਕੋ ਆਇ॥ ੩੬॥

ਨੌਕਰ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲੋ॥੩੬॥

ਤਬ ਢੋਲਨ ਅਤਿ ਦੁਖਿਤ ਹ੍ਵੈ ਐਸੇ ਕਹਯੋ ਪੁਕਾਰਿ॥
ਜੀਵਹਿਗੇ ਤੌ ਮਿਲਹਿਗੇ ਨਰਵਰ ਕੋਟ ਜੁਹਾਰ॥ ੩੭॥

ਤਦ ਢੋਲੇ ਨੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਨਰਵਰਕੋਟ ਤੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਜੇ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਕਦੀ ਫਿਰ ਮਿਲਾਂਗੇ॥੩੭॥

ਤਬ ਸੁੰਦਰ ਸੰਗਿ ਉਠਿ ਚਲੀ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਐਸੋ ਬੈਨ॥
ਹਿਯੋ ਫਟਤ ਅੰਤਰ ਘਟਤ ਬਾਰਿ ਚੁਆਵਤ ਨੈਨ॥ ੩੮॥

ਤਦ ਸੁੰਦਰੀ ਵੀ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਨਾਲ ਚਲ ਪਈ। ਉਸਦਾ ਹਿਰਦਾ ਫਟ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਖਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਵਹਿ ਰਹੇ ਸਨ॥੩੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਸੁਨਿ ਢੋਲਨ ਏ ਬੈਨ ਨਰਵਰਹਿ ਤਜਿ ਗਯੋ॥
ਦ੍ਵਾਦਸ ਬਰਖ ਪ੍ਰਮਾਨ ਬਸਤ ਬਨ ਮੈਂ ਭਯੋ॥
ਬਨ ਉਪਬਨ ਮੈਂ ਭ੍ਰਮਤ ਫਲਨ ਕੋ ਖਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸਹਿਤ ਤਹੱ ਬਸਯੋ ਮ੍ਰਿਗਨ ਕਹ ਘਾਇਕੈ॥ ੩੯॥

ਢੋਲੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਨਰਵਰਕੋਟ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤਕ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਫਲ ਖਾਂਦਾ ਜੰਗਲ ਜੰਗਲ ਘੁੰਮਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਹਰਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਇਸਤਰੀ ਸਮੇਤ ਓਥੇ ਟਿਕਿਆ ਰਿਹਾ॥੩੯॥

ਬਰਖ ਤ੍ਰਿਦਸਏਂ ਬੀਰ ਸੈਨ ਤਨ ਤਜਿ ਦਯੋ॥

ਮ੍ਰਿਤੁ ਲੋਕ ਕਹੱ ਛੋਰਿ ਸੁਰਗਬਾਸੀ ਭਯੋ॥
ਤਬ ਢੋਲਨ ਫਿਰਿ ਆਨਿ ਰਾਜ ਅਪਨੋ ਲਿਯੌ॥
ਹੋ ਰਾਨੀ ਸ਼ੰਮਸ ਸਾਥ ਬਰਖ ਬਹੁ ਸੁਖ ਕਿਯੋ॥ ੪੦॥ ੧॥

ਤੇਰਾਂ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵੀਰ ਸੈਨ ਨੇ ਸ਼ਰੀਰ ਛਡ ਦਿਤਾ, ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਤਦ ਢੋਲੇ ਨੇ ਫਿਰ ਆਕੇ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਮਸ ਰਾਣੀ ਦੇ ਨਲ ਸੁਖੀ ਸੁਖੀ ਜੀਵਣ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਲਗਾ॥੪੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਇਕਸਠਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੬੧॥੩੨੦੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਇਕਾਠਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੬੧॥੩੨੦੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਬਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਤੁੰਦਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੇਸ ਤਪੀਸਾ ਕੇ ਰਹੈਂ ਆਠ ਚੋਰਟੀ ਨਾਰਿ॥
ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਚੋਰੀ ਕਰੈ ਸਕੈ ਨ ਕਊ ਬਿਚਾਰਿ॥ ੧॥

ਤਪੀਸ਼ਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਔਠ ਚੋਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਜੋ ਰਾਤ ਦਿਨ ਚੋਰੀ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਚਿੱਤ੍ਰਮਤੀ ਤਸਕਰ ਕੁਅਰਿ ਦ੍ਵੈ ਤਿਨ ਕੀ ਸਿਰਦਾਰ॥
ਮਾਰਗ ਮੈਂ ਇਸਥਿਤ ਰਹੈਂ ਘਾਵਹਿ ਲੋਗ ਹਜਾਰ॥ ੨॥

ਚਿਤਰਮਤੀ ਕੁਮਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੋਰਾਂ ਦੀ ਮੁਖੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਖਲੋਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਦੀਆਂ ਸਨ॥੨॥

ਨਾਰਾਇਨ ਦਾਮੋਦ੍ਰ ਭਨਿ ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨਹਿ ਉਚਾਰਿ॥
ਸੁਨਿ ਸਾਰਤ ਐਸੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸਭ ਹੀ ਜਾਂਹਿ ਬਿਚਾਰਿ॥ ੩॥

ਨਰਾਇਨ, ਦਮੋਦਰ, ਬਿੰਦਰਾਬਣ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਇਸਤਰੀਆਂ ਯੋਜਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ॥੩॥

ਨਾਰਾਇਨ ਨਰ ਆਇਯੋ ਦਾਮੋਦਰ ਦਾਮੰਗ॥
ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨ ਲੈ ਲਾਇ ਬਨ ਮਾਰਹੁ ਯਾਹਿ ਨਿਸੰਗ॥ ੪॥

ਉਹ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਕਿ ਨਾਰਾਇਨ ਨਰ ਆਇਆ ਹੈ, ਦਾਮੋਦਰ ਪੈਸੇ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿੰਦਰਾਬਣ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਖੜ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਵੇ॥੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਅਬਲਾ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਵੈਂ॥ ਤਾ ਨਰ ਕੌ ਬਨ ਮੈ ਲੈ ਜਾਵੈਂ॥
ਫਾਂਸੀ ਡਾਰਿ ਪ੍ਰਥਮ ਤਿਹੱ ਘਾਵੈਂ॥ ਤਾਂ ਪਾਛੈ ਤਿਹ ਦਰਬੁ ਚੁਰਾਵੈਂ॥ ੫॥

ਜਦ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਦੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਫਾਂਸੀ ਲਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਫਿਰ ਉਸਦਾ ਧਨ ਲੁਟ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਨ॥੫॥

ਆਵਤ ਏਕ ਨਾਰ ਤਹੱ ਭਈ॥ ਫਾਂਸੀ ਡਾਰਿ ਤਿਸੂ ਕੌ ਲਈ॥
ਤਬ ਅਬਲਾ ਤਿਨ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ॥ ਸੁ ਮੈਂ ਕਹਤ ਹੈ ਤੀਰ ਤਿਹਾਰੇ॥ ੬॥

ਉਥੇ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਆਈ ਉਸਦੇ ਗਲ੍ਹ ਵਿਚ ਵੀ ਫਾਂਸੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਤਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫਾਂਸੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗਲ ਸੁਣ ਲਵੋ॥੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਕਹਿੱ ਨਿਮਿਤਿ ਮੁਹਿ ਮਾਰੋ ਅਤਿ ਧਨ ਦੇਤ ਹੌਂ॥
ਤੁਮਰੋ ਕਛੂ ਨ ਦਰਬੁ ਚੁਰਾਏ ਲੇਤ ਹੌਂ॥
ਸਰਖਤ ਅਬ ਹੀ ਹਮ ਤੇ ਲੇਹੁ ਲਿਖਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਸਦਨ ਸਹਿਤ ਸਭ ਲੇਹੁ ਖਜਾਨੋ ਜਾਇਕੈ॥ ੭॥

"ਮੈਨੂੰ ਕਿਉ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਧਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚੁਰਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਥੋਂ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾਂ ਲਿਖਵਾ ਲਵੋ ਅਤੇ ਘਰ ਸਮੇਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੈ ਲਵੋ॥ ੭॥

ਜੌ ਤੁਮ ਫਾਂਸੀ ਡਾਰਿ ਅਬੈ ਮੁਹਿ ਘਾਇਹੋ॥
ਜੋ ਧਨ ਹਮਰੇ ਪਾਸ ਵਹੈ ਤੁਮ ਪਾਇਹੋ॥
ਸਰਖਤ ਕਜੋ ਨ ਲਿਖਾਇ ਮੰਗਾਇਨ ਲੀਜਿਯੈ॥
ਹੋ ਧਾਮ ਸਹਿਤ ਸਭ ਜਾਇ ਖਜਾਨੋ ਲੀਜਿਯੈ॥ ੮॥

ਜੇ ਤੁਸੀ ਫਾਂਸੀ ਲਾ ਕੇ ਹੁਣੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਧਨ ਮਿਲ੍ਹਗਾ

ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ। ਮੈਥੋ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀ ਲਿਖਵਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਤੇ ਘਰ ਸਮੇਤ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਖਜਾਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇ।।੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਿੰਤ ਕਰੀ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਜੁ ਹਮ ਲੈਹੈ ਇਹੱ ਧਨ ਘਾਇ।।
ਹਜਾਂ ਕੋ ਦਰਬੁ ਕਰ ਆਇ ਹੈ ਹੁਆਂ ਕੋ ਲਯੋ ਨ ਜਾਇ।। ੯।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੋਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਧਨ ਮਿਲੂਗਾ ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਇਹਦੇ ਪਾਸ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਧਨ ਉਸਦੇ ਘਰ ਪਿਆ ਹੈ ਉਹ ਨਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ।।੯।।

ਤਾਂਤੇ ਅਬੈ ਮੰਗਾਇਕੇ ਸਰਖਤ ਲੇਹੁ ਲਿਖਾਇ।।
ਧਾਮ ਸਹਿਤ ਯਾ ਕੌ ਦਰਬ ਲੇਹਿ ਸ਼ਹਿਰ ਮੈਂ ਜਾਇ।। ੧੦।।

ਇਸ ਲਈ ਹੁਣੇ ਇਸਤੋਂ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾਂ ਲਿਖਵਾ ਲਵੇ ਤਾਕਿ ਘਰ ਸਹਿਤ ਇਸਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।।੧੦।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸਰਖਤ ਲਿਯੋ ਲਿਖਾਇ ਸੁ ਤੁਰਤੁ ਮੰਗਾਇਕੈ।।
ਇਹੈ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਿਨ ਤਾ ਮੈ ਲਿਖਯੋ ਰਿਸਾਇਕੈ।।
ਮੋਹਿ ਏਕਲੋ ਜਾਨਿ ਫਾਂਸ ਡਰ ਡਾਰਿ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਸਰਖਤ ਲਿਯੋ ਲਿਖਾਇ ਬਸਤ੍ਰ ਧਨ ਮੋਹ ਹਰਿ।। ੧੧।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾਂ ਮੰਗਵਾਕੇ ਤੁਰੰਤ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਲਿਖਵਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਵੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਲਿਖਿਆ ਮੈਨੂੰ ਬੇਬਸ ਅਤੇ ਇਕੱਲੀ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਰੇ ਗਲ ਵਿਚ ਫਾਂਸੀ ਪਾਕੇ ਮੇਰਾ ਧਨ ਖੋ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾਂ ਲਿਖਵਾ ਲਿਆ ਹੈ।।੧੧।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾਕੌਂ ਛੋਰਿ ਫਾਂਸ ਤੇਂ ਦਿਯੋ।। ਆਪੁ ਨਗਰ ਕੋ ਮਾਰਗ ਲਿਯੋ।।
ਜਬ ਸਰਖਤ ਕਾਜਿਯਹਿ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ਤਿਨਕੌਂ ਚੌਕ ਚਾਂਦਨੀ ਮਾਰਯੋ।। ੧੨।।

ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਸ਼ਹਿਰ ਵਲ ਚਲ ਪਈਆਂ। ਉਹ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾਂ ਜਦ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ ਵਿਚ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ।।੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੁੰਦਕਲਾ ਤਬ ਬਨ ਬਿਖੈ ਐਸੋ ਚਰਿਤ ਬਨਾਇ।।
ਪ੍ਰਾਨ ਰਾਖਿ ਧਨ ਰਾਖਯੋ ਉਨ ਇਸਤ੍ਰਿਨਿ ਕੋ ਘਾਇ।। ੧੩।। ੧।।

ਤੁੰਦਕਲਾ ਨੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਐਸਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੋਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਰਵਾ

ਦਿੱਤਾ, ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਤੇ ਧਨ ਵੀ ਬਚਾ ਲਏ।।੧੩।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਬਾਸਠਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੬੨।।੩੨੨੨।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਬਾਠਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੬੨।।੩੨੨੨।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਤ੍ਰੇਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਵਿਜੈ ਕੁਮਾਰੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਗ੍ਵਾਰਿਏਰ ਗੜਮੋਰ ਹੈ ਭੱਦ੍ਰਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਮ।।
ਜਾਕੋ ਜੀਵ ਜਗੱਤ੍ਰ ਕੇ ਜਪਤ ਆਠਹੂ ਜਾਮ।। ੧।।

ਗਵਾਲੀਅਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਭਦਰਸੈਨ ਨਾਮੀ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਜਪਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਬਿਜੈਕੁਅਰਿ ਤਾਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ।। ਨਿਜੁ ਹਾਥਨ ਬਿਧਿ ਜਨੁਕ ਸਵਾਰੀ।।
ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਤਿਹ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਰਾਜੈ।। ਜਾਕੌ ਨਿਰਖਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਲਾਜੈ।। ੨

ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਵਿਜੈ ਕੁਮਾਰੀ ਮਾਨੋਂ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਆਪ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵੀ ਲੱਜਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭੱਦ੍ਰਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪ ਏਕ ਦਿਨ ਖੇਲਨ ਚੜ੍ਯੋ ਸ਼ਿਕਾਰ।।
ਜਾਨ ਬੈਰਿਯਨ ਘਾਤ ਤਿਹ ਤਾਕੌ ਦਿਯੋ ਸੰਘਾਰ।। ੩।।

ਰਾਜਾ ਭਦਰ ਸੈਨ ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਿਆ, ਉਥੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਮੌਕਾ ਪਾਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ।।੩।।

ਚੌਪਈ।। ਚਲੀ ਖਬਰਿ ਰਾਨੀ ਪਹਿ ਆਈ।। ਰਾਜਾ ਹਨੇ ਬੈਰਿਯਨ ਜਾਈ।।
ਤਬ ਰਾਨੀ ਮਨ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰ੍ਯੋ।। ਸੁ ਮੈਂ ਚੌਪਈ ਮੋ ਕਹਿ ਡਾਰ੍ਯੋ।। ੪।।

ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਾਚਾਰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਕਿ ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਜੋ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਚੌਪਈ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।।੪।।

ਸੁਤ ਬਾਲਕ ਹਮਰੋ ਬਿਧਿ ਕੀਨੋ।। ਨਾਥ ਮਾਰਗ ਸੁਰ ਪੁਰ ਕੋ ਲੀਨੋ।।

ਤਾਤੇ ਇਹੈ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰੋ॥ ਛਲ ਕਰਿ ਤਿਨ ਬੈਰਿਨ ਕੋ ਮਾਰੋ॥ ੫॥

ਹਾਲੇ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਹੈ. ਉਧਰ ਪਤੀ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਕੋਈ ਐਸਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਛਲ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ॥੫॥

ਲਿਖ ਪੱਤ੍ਰੀ ਤਿਨ ਤੀਰ ਪਠਾਈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਜੋ ਕਰੀ ਤੈਸਿਯੈ ਪਾਈ॥
ਸੂਰਜ ਕਲਾ ਦੁਹਿਤਾ ਕੌ ਲੀਜੈ॥ ਹਮ ਸਭ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ ਕੀਜੈ॥ ੬॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਪੱਤਰ ਲਿਖਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੀਤੀ ਦਾ ਫਲ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਆਪ ਸੂਰਜਕਲਾ ਨਾਮੀ ਮੇਰੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ॥੬॥

ਪੱਤ੍ਰੀ ਬਾਚਿ ਫੂਲਿ ਜੜ ਗਏ॥ ਜੋਰਿ ਬਰਾਤਹਿ ਆਵਤ ਭਏ॥
ਜਬਹੀ ਭੱਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਪੁਰ ਆਏ॥ ਤਬ ਰਾਨੀ ਯੌ ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ॥ ੭॥

ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੂਰਖ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਅਤੇ ਬਰਾਤ ਲੈਕੇ ਚਲ ਪਏ। ਜਦ ਉਹ ਭਦਰ ਸੈਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ॥੭॥

ਏਕਏਕ ਸਾਊ ਹਜਾਂ ਆਵਹਿਂ॥ ਹਮ ਤੇ ਪਾਵ ਪੁਜਾਵਤ ਜਾਵਹਿਂ॥
ਤਾਂ ਪਾਛੇ ਆਪੁਨ ਨ੍ਰਿਪ ਆਵੈ॥ ਸੂਰਜ ਕਲਾ ਕੋ ਲੈ ਘਰ ਜਾਵੈ॥ ੮॥

ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਆਉਂਦੇ ਜਾਓ ਅਤੇ ਸਾਥੋਂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਜਾਓ। ਸਭ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜਾ ਆਵੇ ਅਤੇ ਸੂਰਜਕਲਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਜਾਵੇ॥੮॥

ਹਮਰੇ ਧਾਮ ਰੀਤਿ ਇਹ ਪਰੀ॥ ਤਾਤੇ ਜਾਤ ਦੂਰਿ ਨਹਿ ਕਰੀ॥
ਏਕ ਏਕ ਜੋਧਾ ਪ੍ਰਥਮਾਵਹਿ॥ ਤਾ ਪਾਛੈ ਰਾਜਾ ਕੌ ਲਜਾਵਹਿ॥ ੯॥

ਇਹ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦਾ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਯੋਧੇ ਇਕ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਆਉਣ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈ ਆਉਣ॥੯॥

ਏਕ ਏਕ ਸਾਊ ਤਹ ਆਯੋ॥ ਡਾਰਿ ਡਾਰਿ ਫਾਸੀ ਤ੍ਰਿਯ ਘਾਯੋ॥
ਏਕ ਸੰਘਾਰਿ ਡਾਰਿ ਕਰਿ ਦੀਜੈ॥ ਦੂਸਰ ਕੌ ਯੌ ਹੀ ਬਧ ਕੀਜੈ॥ ੧੦॥

ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਬਰਾਤੀ ਆਇਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਫਾਂਸੀ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਵੀ ਉਹੀ ਹਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ॥ ੧੦॥

ਸਭ ਸੂਰਨ ਕੋ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਘਾਰਯੋ॥ ਮਾਰਿ ਭੋਹਰਨ ਭੀਤਰਿ ਡਾਰਯੋ॥

ਤਾ ਪਾਛੇ ਨ੍ਰਿਪ ਬੋਲ ਪਠਾਯੋ।। ਰਾਨੀ ਡਾਰਿ ਫਾਂਸ ਗਰ ਘਾਯੋ।। ੧੧।।

ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਤਹਿਖਾਨੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਹਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਫਾਂਸੀ ਪਾਕੇ ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿਤਾ।।੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਭ ਸੂਰਾ ਪ੍ਰਥਮੈ ਹਨੇ ਬਹੁਰਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੌ ਕੂਟਿ।।
ਜੋ ਲਸ਼ਕਰ ਬਾਕੀ ਬਚਜੋ ਸੋ ਸਭ ਲੀਨੋ ਲੂਟਿ।। ੧੨।।

ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਫਿਰ ਜੋ ਫੌਜ ਬਾਕੀ ਬਚੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਲੁੱਟ ਲਿਆ।।੧੨।।

ਸਭ ਬੈਰਿਨ ਕੌ ਘਾਇ ਕੈ ਸੁਤ ਕੌ ਰਾਜ ਬੈਠਾਇ।।
ਪੁਨਿ ਪਤਿ ਕੇ ਫੈਟਾ ਭਏ ਜਰੀ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜਾਇ।। ੧੩।। ੧।।

ਸਭ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ, ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਕੇ ਫਿਰ ਆਪ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਜਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਪਤੀ ਦੀ ਪੱਗ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਤ ਕੇ ਭਸਮ ਹੋ ਗਈ।।੧੩।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਤ੍ਰਿਸਠਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸੁਭ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੬੩।।੩੨੩੫।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆਂ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਤ੍ਰੇਠਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੬੩।।੩੨੩੫।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਚੌਂਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਉਦੈਪੁਰੀ ਬੇਗਮ

ਚੌਪਈ।। ਉਦੈਪੁਰੀ ਖੁਰਰਮ ਕੀ ਨਾਰੀ।। ਹਜਰਤਿ ਕੌ ਪ੍ਰਾਨਨ ਤੇ ਪਜਾਰੀ।।
ਮੁਖ ਸੂਖਤ ਜੀ ਜੀ ਤਿਹ ਕਰਤੇ।। ਅਨਤਨ ਲਖੇ ਤਵਨ ਕੇ ਡਰਤੇ।। ੧।।

ਉਧੇਪੁਰ ਦੀ ਬੇਗਮ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਜੀ ਜੀ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸਦਾ ਮੂੰਹ ਸੁਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਉਹ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੇਖਦਾ ਵੀ ਨਹੀ ਸੀ।।੧।।

ਬੇਗਮ ਬਾਗ ਏਕ ਦਿਨ ਚਲੀ।। ਸੋਰਹ ਸਤ ਲੀਨੋ ਸੰਗ ਅਲੀ।।
ਸੁੰਦਰ ਨਰ ਇਕ ਪੇਖਤ ਭਈ।। ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਭੂਲਿ ਸਕਲ ਸੁਧਿ ਗਈ।। ੨।।

ਇਕ ਦਿਨ ਸੋਲਾਂ ਸੁਹੇਲੀਆਂ ਲੈਕੇ ਬੇਗਮ ਬਾਗ ਵਿਚ ਗਈ। ਉਥੇ ਉਸ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਭ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁੱਲ ਗਈ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੋਬਨ ਕੁਅਰਿ ਸਖੀ ਹੁਤੀ ਲੀਨੀ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਇ॥
ਉਦੈ ਪੁਰੀ ਤਾਸੌ ਸਕਲ ਭੇਦ ਕਹ੍ਯੋ ਸਮਝਾਇ॥ ੩॥

ਉਸ ਜੋਬਨ ਕੁਮਾਰੀ ਸਖੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਧੋਪੁਰੀ ਬੇਗਮ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਗਲ ਕੀਤੀ॥੩॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਾਨਿ ਕਰੌ ਨਹਿ ਸ਼ਾਹਿਜਹਾਨ ਕੀ ਧਾਮ ਜਿਤੋ ਧਨ ਹੈ ਸੁ ਲੁਟਾਊਂ॥
ਅੰਬਰ ਫਾਰਿ ਦਿਗੰਬਰ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਚੰਦਨ ਤਾਰਿ ਬਿਭੂਤਿ ਚੜ੍ਹਾਊਂ॥
ਕਾਸੌ ਕਹੌ ਨਹਿ ਤੂੰ ਹਮਰੋ ਕੋਊ ਜੀ ਕੀ ਬ੍ਰਿਥਾ ਕਹਿ ਤਾਂਹਿ ਸੁਨਾਊਂ॥
ਪੰਖ ਦਏ ਬਿਧਿ ਤੂੰ ਲਖਿ ਮੋਕਹ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌ ਉਡਿਕੈ ਮਿਲਿ ਆਊਂ॥ ੪॥

ਤੂੰ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਮਤ ਕਰ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਜਿਨਾਂ ਧਨ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਲੁਟਾ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਮੈਂ ਕਪੜੇ ਪਾੜ ਕੇ ਨੰਗੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਚੰਦਨ ਦੀ ਬਭੂਤੀ ਮਲ ਲਵਾਂਗੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂ, ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਰਬ ਖੰਭ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਝਟ ਉੱਡਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਮਿਲ ਆਵਾਂ॥੪॥

ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੀ ਤਿਹ ਸੌ ਕਿਹ ਕਾਜ ਸੁ ਮੀਤ ਕੇ ਕਾਜ ਜੁ ਮੀਤ ਨ ਆਵੈ॥
ਪੀਰ ਕਹੈ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਮੈ ਉਹਿ ਪੀਰ ਕੌ ਪੀਰ ਕੇ ਨੀਰ ਬੁਝਾਵੈ॥
ਹੌ ਅਟਕੀ ਮਨ ਭਾਵਨ ਸੌ ਮੁਹਿ ਕੈਸਿਯੈ ਬਾਤ ਕੋਊ ਕਹਿ ਜਾਵੈ॥
ਹੌ ਹੋਊ ਦਾਸਨ ਦਾਸਿ ਸਖੀ ਮੁਹਿ ਜੋ ਕੋਊ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਨਿ ਮਿਲਾਵੈ॥ ੫॥

ਉਸ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਕਾਹਦੀ ਮਿੱਤਰਤਾ ਜਿਹੜਾ ਮਿੱਤਰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨ ਆਵੇ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਦਾ ਦੁਖ ਸੁਖ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਮਨ ਦੇ ਪੀੜ ਦੀ ਅੱਗ ਪਾਣੀ ਦੇ ਛਿਟੇ ਪੈਣ ਵਾਂਗ ਬੁਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਪਸੰਦ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾ ਬੈਠੀ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ॥੫॥

ਜੋ ਸਖੀ ਕਾਜ ਕਰੈ ਹਮਰੋ ਤਿਹ ਭੂਖਨ ਕੀ ਕਛੁ ਭੂਖਨ ਹ੍ਵੈ ਹੈ॥
ਬਸਤ੍ਰ ਅਪਾਰ ਭਰੇ ਘਰ ਬਾਰ ਸੁ ਏਕਹਿ ਬਾਰ ਹਜਾਰਨ ਲੈਹੈ॥
ਮੋਰੀ ਦਸਾ ਅਵਲੋਕਿ ਕੈ ਸੁੰਦਰਿ ਜਾਨਤ ਹੀ ਹਿਯ ਮੈ ਪਛੁਤੈਹੈ॥
ਕੀਜੈ ਉਪਾਇ ਦੀਜੈ ਬਿਖੁ ਆਇ ਕਿ ਮੀਤ ਮਿਲਾਇ ਕਿ ਮੋਹੂ ਨ ਪੈਹੈ॥ ੬॥

ਹੇ ਸਖੀ! ਇਹ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਕਰ ਦੇ ਤਾਂ ਗਹਿਣਿਆ ਅਤੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਅਪਾਰ ਵਸਤਰਭੰਡਾਰ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਸਤਰ ਇਕ ਹੀ ਵਾਰ ਤੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਮੇਰੀ ਅਸਲੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹੇ ਪਿਆਰੀ ਤੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਪਛਤਾਵੇਂਗੀ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇ ਜਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜਹਿਰ ਦੇ ਦੇ॥੬॥

ਐਸੇ ਉਦੈਪੁਰੀ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਬਚ ਜੋਬਨ ਕੁਅਰਿ ਜਬੈ ਸੁਨਿਪਾਯੋ॥
ਤਾਂਹਿ ਪਛਾਨ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਸੌ ਮਨ ਬੀਚ ਬਿਚਾਰ ਇਹੈ ਠਹਰਾਯੋ॥
ਦੇਗ ਮੈ ਡਾਰਿ ਚਲੀ ਤਿਤ ਕੋ ਬਗਵਾਨਨ ਭਾਖਿ ਪਕ੍ਵਾਨ ਲਖਾਯੋ॥
ਸਾਇਤ ਏਕ ਬਿਹਾਨੀ ਨ ਬਾਗ ਮੈ ਆਨਿ ਪਿਆਰੀ ਕੌ ਮੀਤ ਮਿਲਾਯੋ॥ ੭॥

ਇਹ ਬਚਨ ਜਦ ਜੋਬਨ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉਦੈਪੁਰੀ ਬੇਗਮ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਬੇਗਮ ਨੂੰ ਦੇਗ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਮਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਪਕਵਾਨ ਹਨ। ਇਕ ਘੜੀ ਭਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਨ ਬੀਤੀਆ ਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ॥੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਉਦੈਪੁਰੀ ਪਿਯ ਪਾਇ ਤਿਹ ਚਰਨ ਰਹੀ ਲਪਟਾਇ॥
ਤਾਕੋ ਜੋ ਦਾਰਿਦ ਹੁਤੇ ਛਿਨ ਮੈ ਦਯੋ ਮਿਟਾਇ॥ ੮॥

ਉਦੈਪੁਰੀ ਬੇਗਮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਈ ਅਤੇ ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਦਲਿਦਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਗਹਿ ਗਹਿ ਤਾਕੋ ਬਾਲ ਗਰੇ ਚਿਮਟਤ ਭਈ॥
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤਾਕੇ ਆਸਨ ਕੇ ਤਰ ਗਈ॥
ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਨ ਸਭ ਲਿਯੇ ਬਨਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਆਠ ਜਾਮ ਰਤਿ ਕਰੀ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇਕੈ॥ ੯॥

ਨੌਜਵਾਨ ਔਰਤ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਉਹਦੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਗਣ ਲਗੀ ਅਤੇ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਆਸਣ ਕਰਨ ਲਗੀ। ਉਸਨੇ ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਅੱਠ ਪਹਿਰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪੂਰਵਕ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਰੁਨ ਪੁਰਖ ਤਰੁਨੈ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਚੰਦ੍ਰ ਕੀ ਜੌਨਿ॥
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਕਰਿ ਰਤਿ ਕਰੈਂ ਤਿਨ ਤੇ ਹਾਰੈ ਕੌਨ॥ ੧੦॥

ਜਵਾਨ ਆਦਮੀ ਜਵਾਨ ਔਰਤ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਵਿਚ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਲਾ ਕੌਣ ਹਾਰ ਸਕਦਾ ਸੀ॥੧੦॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਕੋਕਸਾਰ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਮਤਨ ਉਚਾਰਹੀ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਉਪਬਨ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਨਿਹਾਰਹੀ॥
ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਨ ਸਭ ਕਰੇ ਬਨਾਇ ਕਰਿ॥
ਹੋ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਰਤਿ ਕਰੀ ਗਰੇ ਲਪਟਾਇ ਕਰਿ॥ ੧੧॥

ਕੋਕਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਬਚਨ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਪਬਨ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਣ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਗਲ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਨ ਲਏ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਲਪਟਾਇ॥
ਚਤੁਰ ਚਤੁਰਿਯਹਿ ਭਾਵਈ ਛਿਨਕ ਨ ਛੋਰਯੋ ਜਾਇ॥ ੧੨॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਣ ਕੀਤੇ। ਜਦ ਚਤਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚਤਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਭਰ ਲਈ ਵੀ ਨਹੀ ਛਡਦਾ॥੧੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਭੇਦ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ॥ ਉਦੈਪੁਰੀ ਮੋ ਪਤਿਹਿ ਬੁਲਾਯੋ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਂ ਸੌ ਰਤਿ ਕਰੀ॥ ਮੋ ਤੇ ਜਾਤ ਬਾਤ ਨਹਿ ਜਰੀ॥ ੧੩॥

ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਉਦੈਪੁਰੀ ਬੇਗਮ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹ ਗੱਲ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀ ਹੋਵੇਗੀ॥੧੩॥

ਸ਼ਾਹਿਜਹਾਂ ਪੈ ਅਬੈ ਪੁਕਾਰੌ॥ ਛਿਨ ਮੈ ਤੁਮੈ ਖ੍ਵਾਰ ਕਰਿ ਡਾਰੌ॥
ਯੌ ਕਹਿ ਬੈਨ ਜਾਤ ਭੀ ਤਹਾਂ॥ ਹਜਰਤਿ ਰੰਗ ਮਹਲ ਮਹਿ ਜਹਾਂ॥ ੧੪॥

ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਪਲ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰ ਦਵਾਂਗੀ। ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਹ ਓਥੇ ਹੀ ਗਈ ਜਿਸ ਰੰਗ ਮਹਲ ਵਿਚ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸੀ॥੧੪॥

ਉਦੈਪੁਰੀ ਤਿਹ ਸੰਗ ਲਯਾਈ॥ ਤਬ ਲੌ ਨਾਰਿ ਪੁਕਾਰਿ ਸੁਨਾਈ॥
ਸ਼ਾਹਿਜਹਾਂ ਤਬ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ॥ ਕਵਨ ਕਰਤ ਇਹ ਸ਼ੋਰ ਦੁਆਰੇ॥ ੧੫॥

ਉਦੈਪੁਰੀ ਬੇਗਮ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਓਥੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ। ਤਦ ਤਕ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਪੁਕਾਰ ਲਾਈ। ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਇਹ ਕੌਣ ਰੌਲਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ?।।੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਉਦੈਪੁਰੀ ਤਬ ਯੌਂ ਕਹਜੋ ਸਮੁਝਿ ਚਿੱਤ ਕੈ ਮਾਂਹਿ।।
ਸਤੀ ਭਯੋ ਚਾਹਤ ਤ੍ਰਿਯਾ ਹੋਨ ਦੇਤ ਇਹ ਨਾਹਿ।। ੧੬।।

ਉਧੇਪੁਰੀ ਬੇਗਮ ਨੇ ਤਦ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਸਤੀ ਹੋਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਆਦਮੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ।।੧੬।।

ਚੌਪਈ।।

ਤਬ ਹਜਰਤਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੋ।। ਯਾਕੌ ਮਨੈ ਕਰੋ ਜਿਨਿ ਜਾਰੋ।।
ਤ੍ਰਿਯ ਜਨ ਸੰਗ ਅਮਿਤ ਕਰਿ ਦਏ।। ਤਾਕਹ ਪਕਰਿ ਜਰਾਵਤ ਭਏ।।੧੭।।

ਤਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨਾ ਕਰੋ, ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕੋ ਇਸਨੂੰ ਸੜਨ ਨਾ ਦੇਵੋ. ਪਰ ਬੇਗਮ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਆਦਮੀ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਜਬਰਦਸਤੀ ਸਾੜ ਦੇਵੋ। ਉਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ।।੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਤਿ ਰਤਿ ਤਾਸੋਮਾਨਿ ਕੈ ਸੰਗ ਪਿਅਰਵਹਿ ਲਜਾਇ।।
ਹਜਰਤ ਕੋ ਇਹ ਛਲ ਛਲਜੋ ਸਵਤਿਹਿ ਦਿਯੋ ਜਰਾਇ।। ੧੮।। ੧।।

ਉਸਦੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਸੁਖਪੂਰਬਕ ਕਾਮਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਵੀ ਛਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾੜ ਦਿਤਾ।।੧੮।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਚੌਸਠਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੬੪।।੩੨੫੩।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਚੌਂਠਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੬੪।।੩੨੫੩।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਪੈਂਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਭਿਸਤਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਹਿੰਗੁਲਾਜ ਜਗ ਮਾਤ ਕੇ ਰਹੈ ਦੇਹਰੋ ਏਕ।।
ਜਾਹਿ ਜਗਤ ਕੇ ਜੀਵ ਸਭ ਬੰਦਤ ਆਨਿ ਅਨੇਕ।। ੧।।

ਜਗਤਮਾਤ ਹਿੰਗਲਾਜ ਦਾ ਇਕ ਮੰਦਰ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਆ ਕੇ ਮਥਾ ਟੇਕਦੇ

ਸਨ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਿੰਘ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਤਹਾਂ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪਬਰ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੋ ਧਨੁ ਤਾਕੇ ਘਰ॥
ਭਾਨਕਲਾ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯਾ ਭਣਿੱਜੇ॥ ਤਾਂਕੇ ਕੋ ਤ੍ਰਿਯ ਤੁੱਲਿ ਕਹਿੱਜੈ॥ ੨॥

ਉਥੇ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਚਿਤਰ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਪਾਸ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦੇ ਬਹੁਤ ਭੰਡਾਰ ਸਨ। ਭਾਨਕਲਾ ਨਾਮੀ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜੋ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੀ॥੨॥

ਦਿਜਬਰ ਸਿੰਘ ਏਕ ਦਿਜ ਤਾਕੇ॥ ਭਿਸਤਕਲਾ ਅਬਲਾ ਗ੍ਰਿਹ ਵਾਕੇ॥
ਸੂਤ ਪੂਤ ਸੁੰਦਰ ਤਿਹ ਘਰ ਮੈਂ॥ ਕੋਬਿਦ ਸਭ ਹੀ ਰਹਤ ਹੁਨਰ ਮੈਂ॥ ੩॥

ਦਿਜਬਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਣ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਭਿਸਤਕਲਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਘਰ ਸਭ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੱਤ ਪੁਤਰ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਕਵੀ ਸਨ॥੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਹਾਂ ਭਵਾਨੀ ਕੋ ਭਵਨ ਜਾਹਿਰ ਸਕਲ ਜਹਾਨ॥
ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਏਸ ਜਿਹ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਤ ਆਨਿ॥ ੪॥

ਉਥੇ ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਭਵਾਨੀ ਦਾ ਮੰਦਰ ਸੀ ਜਿਥੇ ਆਕੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਸਨ॥੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਮਠ ਊਚੀ ਧੁਜਾ ਬਿਰਾਜਹੀ॥
ਨਿਰਖਿ ਦਿਪਤਤਾ ਤਾਂਹਿ ਸੁ ਦਾਮਨਿ ਲਾਜਹੀ॥
ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਏਸ ਤਹਾਂ ਚਲਿ ਆਵਹੀ॥
ਹੋ ਜਾਨਿ ਸ਼ਿਵਾ ਕੋ ਭਵਨ ਸਦਾ ਸਿਰ ਨਜਾਵਹੀ॥ ੫॥

ਉਸ ਬਹੁਤ ਉਚੇ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਮਠ ਦੀ ਉਚੀ ਧੁਜਾ ਸੋਭ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਚਮਕ ਵੇਖ ਕੇ ਬਿਜਲੀ ਵੀ ਸ਼ਰਮਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ, ਦੇ ਰਾਜੇ ਉਥੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਭਵਾਨੀ ਦਾ ਮੰਦਰ ਮੰਨ ਕੇ ਮਥਾ ਟੇਕਦੇ ਸਨ॥੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੋ ਇੱਛਾ ਕੋਊ ਕਰੈ ਸੋ ਸਭ ਪੂਰਨ ਹੋਇ॥
ਪ੍ਰਗਟ ਬਾਤ ਸਭ ਜਗਤ ਇਹ ਜਾਨਤ ਹੈ ਸਭ ਕੋਇ॥ ੬॥

ਉਥੇ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਸਨ॥੬॥

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਦਿਵਸ ਐਸੋ ਤਹੱ ਭਯੋ।। ਅਥਯੋ ਸੂਰ ਚੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਗਟਯੋ।।
ਅਕਸਮਾਤ੍ਰ ਬਾਨੀ ਤਿਹ ਭਈ।। ਸੋ ਦਿਜਬਰ ਸ੍ਰਵਨਨ ਸੁਨਿ ਲਈ।। ੭।।

ਇਕ ਦਿਨ ਇਸਤਰਾਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਦ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਿਆ ਅਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਅਕਸਮਾਤਰ ਇਕ ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਜਿਹੜੀ ਦਿਜਬਰ ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁੱਣ ਲਈ।।੭।।

ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਰਾਜਾ ਇਹ ਮਰਿਹੈ।। ਕੋਟਿ ਉਪਾਵ ਕਿਯੈ ਨ ਉਬਰਿ ਹੈ।।
ਜੋ ਕੋਊ ਸਾਤ ਪੂਤ ਹਜਾਂ ਮਾਰੈ।। ਤੌ ਅਪਨੌ ਯਹ ਰਾਵ ਉਬਾਰੈ।। ੮।।

ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆ ਹੀ ਰਾਜਾ ਮਰ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਪਾਅ ਨਾਲ ਨਹੀ ਬਚੂਗਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਸੱਤਾ ਪੁਤਰਾਂ ਦੀ ਇਥੇ ਬਲੀ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਇਹ ਰਾਜਾ ਬੱਚ ਜਾਵੇਗਾ।।੮।।

ਦਿਜਬਰ ਸੁਨਿ ਬਚਨਨ ਗ੍ਰਿਹ ਆਯੋ।। ਨਿਜੁ ਰਾਨੀ ਤਨ ਭੇਦ ਜਤਾਯੋ।।
ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਸਾਤ ਪੂਤ ਸੰਗ ਲੀਨੇ।। ਸਰਬ ਮੰਗਲਾ ਕੀ ਬਲਿ ਦੀਨੇ।। ੯।।

ਬ੍ਰਹਮਣ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਘਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ। ਤਦ ਉਸ ਆਪਣੇ ਸਤਾਂ ਪਿਆਰੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੱਤੇ।। ੯।।

ਸਾਤ ਪੂਤ ਪਿਤੁ ਹਨੇ ਨਿਹਾਰੇ।। ਅਸਿ ਲੈ ਕੰਠ ਆਪਨੇ ਮਾਰੇ।।
ਸੁਰ ਪੁਰ ਬਾਟ ਜਬੈ ਤਿਨ ਲਈ।। ਠਾਢੀ ਨਾਰਿ ਨਿਹਾਰਤ ਭਈ।। ੧੦।।

ਜਦ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸੱਤਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਰੇ ਹੋਏ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾਨ ਲੈਕੇ ਆਪਣਾਂ ਗਲ ਵੀ ਵੱਢ ਲਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਖਲੋਤੀ ਵੇਖ ਰਹੀ ਸੀ।।੧੦।।

ਵਹੈ ਹਾਥ ਅਪਨੇ ਅਸਿ ਲੀਨੋ।। ਨਿਜੁ ਪ੍ਰਾਨਨ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਕੀਨੋ।।
ਰਾਵ ਬਚੈ ਕਰਿ ਤਾਹਿ ਸੰਭਾਰਜੋ।। ਗਹਿ ਕਰਿ ਕੰਠ ਆਪਨੇ ਮਾਰਜੋ।। ੧੧।।

ਉਸ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹਥ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨ ਫੜੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਚ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਗਈ।।੧੧।।

ਸਾਤ ਪੂਤ ਹਨਿ ਪਤਹਿ ਸੰਘਾਰਜੋ।। ਬਹੁਰਿ ਮੂੰਡ ਅਪਨੋ ਕਟਿ ਡਾਰਜੋ।।
ਰਾਵ ਚਕਜੋ ਕੌਤਕ ਜਬ ਲਹਯੋ।। ਸੋਈ ਖੜਗ ਹਾਥ ਮੈ ਗਹਜੋ।। ੧੨।।

ਸਤਾਂ ਪੁਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸੰਤਾਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਗਲ ਵੱਢ ਲਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤਲਵਾਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਈ।। ੧੨।।

ਸਾਤ ਪੂਤ ਹਮਰੇ ਹਿਤ ਮਾਰੇ।। ਬਹੁਰਿ ਆਪੁਨੇ ਨਾਥ ਸੰਘਾਰੋ।।
ਪੁਨਿ ਇਨ ਦੇਹ ਨੇਹ ਮਮ ਦਿਯੋ।। ਧ੍ਰਿਗ ਇਹ ਰਾਜ ਹਮਾਰੋ ਕਿਯੋ।। ੧੩।।

ਉਸ ਕਿਹਾ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸਭ ਪੁੱਤਰ ਮਾਰੇ, ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰ ਖਾਤਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ। ਐਸਾ ਰਾਜ ਕਰਨਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਧਿਰਕਾਰ ਹੈ।।੧੩।।

ਸੋਈ ਖੜਗ ਕੰਠ ਪਰ ਧਰਿਯੋ।। ਮਾਰਨ ਅਪਨੋ ਆਪੁ ਬਿਚਰਿਯੋ।।
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਤਬ ਤਾਂਹਿ ਭਵਾਨੀ।। ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨੀ ਬਾਨੀ।। ੧੪।।

ਉਸ ਉਹੀ ਤਲਵਾਰ ਆਪਣੇ ਗਲ਼ ਤੇ ਰਖੀ ਤੇ ਮਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਤਦ ਭਵਾਨੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸਤਰਾਂ ਬੋਲੀ।।੧੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਇਨ ਕੌ ਲੇਹੁ ਜਿਯਾਇ ਨ ਨਿਜੁ ਬਧ ਕੀਜਿਯੈ।।
ਰਾਜ ਬਰਿਸ ਬਹੁ ਕਰੌ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਜੀਜੀਯੈ।।
ਤਬ ਦੁਰਗਾ ਤੈ ਸਭ ਹੀ ਦਏ ਜਿਯਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਨਿਰਖਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇਕੈ।। ੧੫।।

"ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆ ਨੂੰ ਜੀਉਦਿਆ ਕਰ ਲਵੋ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰੋ। ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਰਾਜ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹੋ।" ਰਾਜੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵੇਖਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਉਦਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।੧੫।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੋ ਢੀਠ ਤਵਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰਿਯੋ।। ਪਤਿ ਪੂਤਨ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨਨ ਹਰਿਯੋ।।
ਬਹੁਰੋ ਬਧ ਅਪਨੋ ਕਹੂੰ ਕੀਨੋ।। ਪ੍ਰਾਨ ਬਚਾਇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਲੀਨੋ।। ੧੬।।

ਐਸਾ ਕੰਮ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਤੀ ਅਤੇ ਪੁਤਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲੈ ਲਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾ ਲਏ।।੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਿਰਖਿ ਸੱਤਤਾ ਸਭਨ ਕੀ ਜਗ ਜਨਨੀ ਹਰਖਾਇ।।
ਸਾਤ ਪੂਤ ਪਤਿ ਕੇ ਸਹਿਤ ਤਿਹ ਜੁਤ ਦਏ ਜਿਯਾਇ।।੧੭।।

ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਜਗਤ ਮਾਤ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਸੱਤਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤੀ ਸਮੇਤ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਕਰ ਦਿਤਾ।।੧੭।।

ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਦੁਹਕਰਿ ਕਰਜੋ ਜੈਸੋ ਕਰੈ ਨ ਕੋਇ।।

ਪੁਰੀ ਚੱਤ੍ਰਦਸ ਕੇ ਬਿਖੈ ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਤਿਹ ਹੋਇ॥ ੧੮॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਚੌਦਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ॥੧੮॥

ਚੌਪਈ॥॥ ਸਾਤ ਪੂਤ ਮੂਏ ਜਿਯਰਾਏ॥ ਅਪਨੀ ਦੇਹ ਸਹਿਤ ਪਤਿ ਪਾਏ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਬਡੀ ਆਰਬਲ ਹੋਈ॥ ਐਸੋ ਕਰਤ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨ ਕੋਈ॥ ੧੯॥ ੧॥

ਸੱਤ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਓਂਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਸਮੇਤ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਉਮਰ ਲੰਮੀ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਚਲਿੱਤਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾ ਸਕਦਾ॥੧੯॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਪੈਸਠਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੬੫॥੩੨੭੨॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਪੈਂਠਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੬੫॥੩੨੭੨॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਛਿਆਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਜੋਬਨ ਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸਿੰਘ ਸੂਰੋ ਬਡੋ ਸੂਰਤਿ ਕੋ ਨਰਪਾਲ॥
ਜੁਬਨ ਕਲਾ ਰਾਨੀ ਰਹੈ ਜਾਕੇ ਨੈਨ ਬਿਸਾਲ॥ ੧॥

ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸਿੰਘ ਸੂਰਤ ਨਗਰ ਦਾ ਇਕ ਸੂਰਬੀਰ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਜਿਸਦੀ ਰਾਣੀ ਜੋਬਨ ਕਲਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਨੇਤਰ ਸਨ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਾਕੇ ਏਕ ਪੂਤ ਗ੍ਰਿਹਿ ਭਯੋ॥ ਸਵਤਿਨ ਡਾਰਿ ਸਿੰਧੁ ਮੈ ਦਯੋ॥
ਕਹਿਯੋ ਕਿ ਇਹ ਭਿਰਟੀ ਲੈ ਗਈ॥ ਇਹੈ ਖਬਰਿ ਰਾਜਾ ਕਹ ਭਈ॥ ੨॥

ਉਸਦੇ ਘਰ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਜੰਮਿਆ ਜਿਸਨੂੰ ਸੌਕਣ ਨੇ ਸਮੁਦੰਰ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਲਕੜ ਬੱਗਾ ਚੁਕ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੋ ਗੱਲ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿ ਦੱਸੀ॥੨॥

ਰਾਨੀ ਅਧਿਕ ਸ਼ੋਕ ਤਬ ਕੀਨੋ॥ ਮਾਥੋ ਫੋਰਿ ਭੂੰਮਿ ਤਨ ਦੀਨੋ॥
ਤਬ ਰਾਜਾ ਤਾਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਯੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹ ਤਾਪ ਮਿਟਾਯੋ॥ ੩॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਮੰਨਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਸਿਰ ਮਾਰਕੇ ਮਥਾਂ ਪੜਵਾ ਲਿਆ। ਤਦ

ਰਾਜਾ ਉਸਦੇ ਮਹਲ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।। ੩।।

ਰੀਤਿ ਕਾਲ ਕੀ ਕਿਨੂੰ ਨ ਜਾਨੀ।। ਊਚ ਨੀਚ ਕੇ ਸੀਸ ਬਿਹਾਨੀ।।
ਏਕੈ ਬਚਤ ਕਾਲ ਸੇ ਸੋਊ।। ਰਾਵ ਰੰਕ ਅਰੁ ਬਚਤ ਨ ਕੋਊ।। ੪।।

ਰਾਜੇ ਕਿਹਾ ਕਾਲ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਰੀਤ ਸਭ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਇਸਤੋਂ ਬਚਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਰਾਜਾ ਰੰਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ।।੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੋ ਉਪਜਜੋ ਸੋ ਬਿਨਸਿਯੋ ਜਿਯਤ ਨ ਰਹਸੀ ਕੋਇ।।
ਊਚ ਨੀਚ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਸੁਰ ਸੁਰਪਤਿ ਕੋਊ ਹੋਇ।। ੫।।

ਜੋ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਜਰੂਰ ਨਸ਼ਟ ਹੋਵੇਗਾ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਰਾਜਾ ਹੋਵੇ, ਪਰਜਾ ਹੋਵੇ, ਉੱਚਾ ਹੋਵੇ, ਨੀਚ ਹੋਵੇ, ਦੇਵਤਾ ਜਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇੰਦਰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨ ਹੋਵੇ।।੫।।

ਚੌਪਈ।। ਤੁਮ ਸੁੰਦਰ ਸਭ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰਹੁ।। ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਪਤਿ ਕਹ ਹਿਯੈ ਸੰਭਾਰਹੁ।।
ਵਾ ਸੁਤ ਕੋ ਕਛੁ ਸ਼ੋਕ ਨ ਕੀਜੈ।। ਔਰ ਮਾਂਗਿ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇ ਸੁਤ ਲੀਜੈ।। ੬।।

ਰਾਜੇ ਕਿਹਾ," ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ ਤੂੰ ਸੰਤਾਪ ਨ ਕਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ। ਉਸ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਫਿਕਰ ਨ ਕਰ ਬਲਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸੋ ਹੋਰ ਪੁਤਰ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਕਰ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਵਰ ਤੁਮਾਰੇ ਧਾਮ ਮੈ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਪੂਤ ਅਪਾਰ।।
ਵਾਕੋ ਸ਼ੋਕ ਨ ਕੀਜਿਯੈ ਸੁਨ ਸੁੰਦਰਿ ਸੁ ਕੁਮਾਰਿ।। ੭।।

ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਹੋਰ ਕਈ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣਗੇ, ਇਸਲਈ ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ! ਤੂੰ ਉਸ ਬਾਰੇ ਦੁਖੀ ਨ ਹੋ।। ੭।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਰਾਜੈ ਯੌ ਤਿਹ ਸਮਝਾਯੋ।। ਤਬ ਰਾਨੀ ਸੁਤ ਸ਼ੋਕ ਮਿਟਾਯੋ।।
ਅਵਰ ਪੂਤ ਕੀ ਆਸਾ ਭਏ।। ਚੌਬਿਸ ਬਰਿਸ ਬੀਤਿ ਕਰਿ ਗਏ।। ੮।।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਇਆ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਦੁਖ ਭੁਲ ਗਈ। ਦੂਸਰੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਆਸ ਵਿਚ ਚਵੀ ਸਾਲ ਹੋਰ ਲੰਘ ਗਏ।।੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸੁੰਦਰ ਨਰ ਇਕ ਪੇਖਤ ਤਬ ਅਬਲਾ ਭਈ।।
ਗ੍ਰਿਹ ਕੀ ਸਭ ਸੁਧਿ ਬਿਸਰਿ ਤਾਹਿ ਤਬ ਹੀ ਗਈ।।
ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਤਾਕੌ ਲਿਯੋ ਮੰਗਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਕਾਮ ਕੇਲ ਤਿਹ ਸੰਗ ਕਰਜੋ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ।। ੯।।

ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਪੁਰਸ਼ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਘਰ ਦੀ ਸੁੱਧ ਭੂਲ ਗਈ। ਸਖੀ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸੁਖ ਪੂਰਬਕ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ।।੯।।

ਚੌਪਈ।।ਤਬ ਰਾਨੀ ਯੌ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰੀ।।ਬੋਲਿ ਜਾਰ ਪ੍ਰਤਿ ਸਕਲ ਸਿਖਾਰੀ।।
ਲਰਿਕਾ ਹੁਤੋ ਜੋਗਯਹ ਹਰਿਯੋ।।ਸੁੰਦਰ ਜਾਨਿ ਨ ਮੋ ਬਧਿ ਕਰਿਯੋ।।੧੦।।

ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਯੋਗੀ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਇਕ ਬਾਲਕ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਮਝਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀ ਸੀ।।੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਥੋ ਬਾਲਕ ਜੋਗੀ ਹਰਜੋ ਹ੍ਵੈ ਭਿਰਟੀ ਕੇ ਭੇਸ।।
ਮੈ ਜਾਨਤ ਨਹਿ ਕਵਨ ਸੁਤ ਬਸਤ ਕਵਨ ਸੇ ਦੇਸ।। ੧੧।।

ਮੈਂ ਹੀ ਉਹ ਬਾਲਕ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਯੋਗੀ ਨੇ ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਪਤਾ ਨਹੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ।।੧੧।।

ਚੌਪਈ।।ਜਾਰ ਸੰਗ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸਿਖਾਈ।।ਆਪ ਰਾਵ ਸੋ ਜਾਇ ਜਤਾਈ।।
ਜੋ ਬਾਲਕ ਮੈ ਪੂਤ ਗਵਾਯੋ।। ਸੋ ਮੈਂ ਆਜੁ ਖੋਜ ਤੇ ਪਾਯੋ।। ੧੨।।

ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਖੁਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅੱਜ ਉਸ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।।੧੨।।

ਸੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਬਚਨ ਅਨੰਦਿਤ ਭਯੋ।।ਤਾਕੋ ਬੋਲਿ ਨਿਕਟਿ ਤਬਲਯੋ।।
ਤਬ ਰਾਨੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰੋ।।ਸੁਨੋ ਪੂਤ ਤੁਮ ਬਚਨ ਹਮਾਰੋ।।੧੩।।

ਰਾਜਾ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਤਦ ਰਾਣੀ ਕਿਹਾ ਹੇ ਪੁੱਤਰ ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਸੁਣ।।੧੩।।

ਸਕਲ ਬ੍ਰਿਥਾ ਅਪਨੀ ਤੁਮ ਕਹੋ।। ਹਮਰੇ ਸਭ ਸ਼ੋਕਨ ਕਹ ਦਹੋ।।
ਰਾਜਾ ਸੋ ਕਹਿ ਪ੍ਰਗਟ ਸੁਨਾਯੋ।। ਰਾਜਪੂਤ ਹ੍ਵੈ ਰਾਜ ਕਮਾਯੋ।। ੧੪।।

"ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸ ਦੇ ਅਤੇਂ ਫਿਰ ਰਾਜਪੁੱਤਰ ਬਣ ਕੇ ਰਾਜ ਕਰੋ"।।੧੪।।

ਸੁਨੁ ਰਾਨੀ ਮੈ ਕਹਾਂ ਬਖਾਨੋ।। ਬਾਲਕ ਹੁਤੋ ਕਛੂ ਨਹਿ ਜਾਨੋ।।
ਜੋਗੀ ਕਹਜੋ ਸੁ ਤੁਮ ਤਨ ਕਹਿਹੌ।।ਸ਼ੋਕ ਸੰਤਾਪ ਤਿਹਾਰੋ ਦਹਿਹੌ।।੧੫।।

ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ," ਹੇ ਰਾਣੀ ਸੁਣੋ! ਮੈਂ ਕੀ ਦਸਾਂ? ਛੋਟਾ ਬਾਲਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਨੂੰ ਯੋਗੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਉਹੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ॥੧੫॥

ਇਕ ਦਿਨ ਯੌ ਜੋਗੀਸ ਉਚਾਰ੍ਯੋ॥ਸੂਰਤਿ ਸ਼ਹਿਰ ਬਡੋ ਉਜਿਯਾਰ੍ਯੋ॥
ਹ੍ਵੈ ਭਿਰਟੀ ਮੈਂ ਤਹਾਂ ਸਿਧਾਯੋ॥ਬਾਲਕ ਸੁਤ ਰਾਜਾ ਕੋ ਪਾਯੋ॥੧੬॥

ਯੋਗੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੂਰਤ ਇਕ ਵਡਾ ਸਹਿਰ ਹੈ. ਮੈਂ ਲਕੜ ਬੱਗਾ ਬਣ ਕੇ ਉਥੇ ਗਿਆ ਤੇ ਉਥੋਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ॥੧੬॥

ਹ੍ਵੈ ਭਿਰਟੀ ਜਬ ਹੀ ਮੈਂ ਧਯੋ॥ ਭਾਜਿ ਲੋਗ ਆਗੇ ਤੇ ਗਯੋ॥
ਤੋਹਿ ਡਾਰਿ ਬਗਲੀ ਮਹਿ ਲੀਨੋ॥ਔਰੈ ਦੇਸ ਪਯਾਨੋ ਕੀਨੋ॥੧੭॥

ਜਦ ਲਕੜ ਬੱਗੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੈਂ ਭਜਿਆ ਤਾਂ ਲੋਕ ਅਗੋਂ ਭਜ ਪਏ। ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ॥੧੭॥

ਚੇਲਾ ਅਵਰ ਭੱਛ ਤਬ ਲਜਾਏ॥ ਤਾਹਿ ਖ੍ਵਾਇ ਕਰਿ ਨਾਥ ਰਿਝਾਏ॥
ਭੱਛਨ ਕਾਜਿ ਔਰ ਕੋਊ ਧਰਿਯੋ॥ਰਾਵ ਪੂਤ ਲਖਿ ਮੋਹਿ ਉਬਰਿਯੋ॥੧੮॥

ਤਦ ਮੇਰੇ ਚੇਲੇ ਖਾਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲਿਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਕੁੱਝ ਖੁਆ ਕੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਗੇ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜਾਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ॥੧੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਨੁ ਰਾਨੀ ਐਸੇ ਬਚਨ ਨੈਨਨ ਨੀਰੁ ਬਹਾਇ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਦੇਖਤ ਸੁਤ ਜਾਰ ਕਹਿ ਲਯੋ ਗਰੇ ਸੋ ਲਾਇ॥ ੧੯॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਅਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਥਰੂ ਲਿਆਕੇ, ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਪੁਤਰ ਆਖ ਕੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ॥੧੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਾਲਕ ਹੁਤੋ ਪੂਤ ਤਬ ਹਰਿਯੋ॥ ਮੋਰੇ ਭਾਗ ਸੁ ਜਿਯਤ ਉਬਰਿਯੋ॥
ਕੌਨਹੂੰ ਕਾਜ ਦੇਸ ਇਹ ਆਯੋ॥ ਸੋ ਹਮ ਆਜੁ ਖੋਜਤੇ ਪਾਯੋ॥ ੨੦॥

ਬੱਚਾ ਹੀ ਸੀ ਜਦ ਪੁੱਤਰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਭਾਗਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜੀਉਂਦਾ ਬੱਚ ਗਿਆ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਹੀ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵੱਲ ਆਇਆ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਅੱਜ ਮੈਂ ਭਾਲ ਕੇ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ॥੨੦॥

ਗਹਿ ਗਹਿ ਤਾਕੋ ਗਰੇ ਲਗਾਵੈ॥ ਦੇਖਤ ਰਾਵ ਚੂੰਬਿ ਮੁਖ ਜਾਵੈ॥
ਅਪਨੇ ਧਾਮ ਸੇਜ ਡਸਵਾਈ॥ ਤਾਸੌ ਰੈਨਿ ਬਿਰਾਜਤ ਜਾਈ॥੨੧॥

ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਉਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਉਸਦਾ ਮੂੰਹ ਚੁੰਮਣ ਲੱਗੀ॥੨੧॥

ਆਠੋ ਜਾਮ ਧਾਮ ਤਿਹ ਰਾਖੈ॥ ਪੂਤ ਪੂਤ ਮੁਖ ਤੇ ਤਿਹ ਭਾਖੈ॥
ਕਾਮ ਕੇਲ ਨਿਸਿ ਭਈ ਕਮਾਵੈ॥ ਮੂਰਖ ਰਾਵ ਭੇਦ ਨਹਿ ਪਾਵੈ॥੨੨॥੧॥

ਉਸਨੂੰ ਅੱਠੋ ਪਹਿਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਮੁਖ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ 'ਪੁੱਤਰ ਪੁਤਰ' ਕਹਿਣ ਲਗੀ। ਰਾਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰਦੀ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀ ਸੀ ਰਿਹਾ॥੨੨॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਛਿਆਸਠਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੬੬॥੩੨੯੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਛਿਆਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੬੬॥੩੨੯੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਸ਼ਾਹਪਰੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਾਂਸ ਬਰੇਲੀ ਕੇ ਬਿਖੈ ਬੀਰ ਬਡੋ ਧਨ ਰਾਵ॥
ਸ਼ਾਹ ਪਰੀ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਰਾਖਤ ਸਭ ਕੋ ਭਾਵ॥ ੧॥

ਬਾਂਸ ਬਰੇਲੀ ਦਾ ਧੰਨਰਾਇ ਨਾਮੀ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰ ਸੀ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸ਼ਾਹਪਰੀ ਸਭ ਦਾ ਬੜਾ ਆਦਰ ਸਨਮਾਨ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਏਕ ਪਾਤ੍ਰ ਰਾਜਾ ਕੇ ਆਈ॥ ਭੂਖਨ ਬਸਤ੍ਰ ਅਨੂਪ ਸੁਹਾਈ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ ਅਟਿਕ ਤਵਨ ਪਰ ਗਯੋ॥ ਰਾਨਿਨ ਡਾਰਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਤੇ ਦਯੋ॥੨॥

ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਗਹਿਣਿਆਂ, ਕਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜੀ ਹੋਈ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਆਈ। ਰਾਜਾ ਉਸ ਵਿਚ ਉਲਝ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਸਭ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨੋ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਏਕ ਭ੍ਰਾਤ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਹੁਤੋ ਜਾਕੋ ਰੂਪ ਅਪਾਰ॥

ਸ਼ਾਹ ਪਰੀ ਤਾਸੋਂ ਬਿਧੀ ਰਾਜਾ ਕੋ ਡਰ ਡਾਰਿ।। ੩।।

ਰਾਜੇ ਦਾ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਭਰਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਹਪਰੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਭੈਅ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਫੱਸ ਗਈ।। ੩।।

ਚੌਪਈ।। ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਰਾਨੀ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਵੈ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸੰਗ ਕਮਾਵੈ।।
ਰਾਜਾ ਕੌ ਹਿਯ ਤੇ ਬਿਸਰਾਯੋ।। ਤਾਕੌ ਰਾਜ ਦੇਉਂ ਠਹਰਾਯੋ।। ੪।।

ਰਾਣੀ ਨਿਤ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਚਿੱਤ ਵਿਚੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੋਚ ਲਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਹੁਣ ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਦਵਾਵਾਂਗੀ।।੪।।

ਅਬ ਮੈਂ ਰਾਜ ਦੇਤ ਹੌ ਤੋਕੌ।। ਨਿਜੁ ਨਾਰੀ ਕਰਿਯਹੁ ਤੁਮ ਮੋਕੌ।।
ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਮੈ ਕਹੌ ਸੋ ਕਰਿਯਹੁ।। ਯਾ ਰਾਜਾ ਤੇ ਨੈਕ ਨ ਡਰਿਯਹੁ।। ੫।।

ਉਸ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਰਾਜ ਦਵਾਂਗੀ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਣੀ ਬਣਾ ਲੈਣਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਹਾਂ ਤੂੰ ਉਹੋ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਰਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰਨਾ।।੫।।

ਮਨ ਬੀਸ਼ਕ ਇਕ ਬਿਸਹਿ ਮੰਗੈਯੈ।। ਸਭ ਭੋਜਨ ਕੇ ਬੀਚ ਡਰੈਯੈ।।
ਰਾਜਾ ਸਹਿਤ ਆਨ ਸਭ ਖੈਹੈਂ।। ਛਿਨਕਿਕ ਬਿਖੈ ਮ੍ਰਿਤਕ ਹ੍ਵੈ ਜੈਹੈਂ।। ੬।।

ਵੀਹ ਮਣ ਦੇ ਕਰੀਬ ਜ਼ਹਿਰ ਮੰਗਵਾਓ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਭੋਜਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਉ। ਰਾਜਾ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਖਾਣਗੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ ਮਰ ਜਾਣਗੇ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਿਨ ਕੌ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਘਾਰਿ ਕੈ ਲੀਜੈ ਰਾਜੁ ਛਿਨਾਇ।।
ਆਪ ਦੇਸ ਪਤਿ ਹੂਜਿਯੈ ਮੋਹਿ ਸਹਿਤ ਸੁਖ ਪਾਇ।। ੭।।

ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਰਾਜ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਬਣਕੇ ਮੇਰੇ ਸਮੇਤ ਸੁਖ ਪਾਓ।। ੭।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਤਿਨ ਜਾਰ ਕਾਜ ਸੋਊ ਕਿਯੋ।। ਸੈਨ ਸਹਿਤ ਨਿਵਤੋ ਨ੍ਰਿਪ ਦਿਯੋ।।
ਸਭ ਭੋਜਨ ਭੀਤਰ ਬਿਸੁ ਡਾਰੀ।। ਸਭਹਿਨ ਬੇਸ੍ਯਾ ਸਹਿਤ ਖਵਾਰੀ।। ੮।।

ਤਦ ਉਸਦੇ ਮਿੱਤਰ ਉਹੋ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੈਨਾ ਸਹਿਤ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਭੋਜਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਭੇਜ਼ਿਆ। ਸਾਰੇ ਭੋਜਣ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਵੇਸਵਾ ਸਮੇਤ ਸਭ ਨੂੰ ਖੁਆ ਦਿੱਤਾ।।੮।।

ਸੈਨ ਸਹਿਤ ਭੱਛਤ ਨ੍ਰਿਪ ਭਏ।। ਘਰਿਕਿਕ ਬਿਖੈ ਮੌਤ ਮਰਿ ਗਏ।।
ਜਿਯਤ ਬਚੇ ਤੇ ਤਿਨ ਗਹਿ ਘਾਏ।। ਤਿਨ ਤੇ ਏਕ ਜਾਨ ਨਹਿ ਪਾਏ।। ੯।।

ਸੈਨਾ ਸਹਿਤ ਰਾਜੇ ਨੇ ਭੋਜਨ ਛੱਕਿਆ ਅਤੇ ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ ਮਰ ਗਏ। ਜੋ ਜੀਉਂਦੇ ਬੱਚ

ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਊਂਦਾ ਨ ਜਾ ਸਕਿਆ॥੯॥

ਤਿਨ ਕੌ ਮਾਰਿ ਰਾਜ ਤਿਨ ਲਿਯੋ॥ ਤਾਕੌ ਨਿਜੁ ਨਾਰੀ ਲੈ ਕਿਯੋ॥
ਹਾਥ ਠਾਢ ਕੀਨੋ ਤਿਹ ਘਾਯੋ॥ਪਾਇ ਪਰਜੋ ਤਿਹ ਆਨਿ ਮਿਲਾਯੋ॥੧੦॥

ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਉਸ ਰਾਜ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਣੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਵੀ ਹੱਥ ਚੁਕਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਾਥੀ ਬਣਾ ਲਿਆ॥੧੦॥

ਐਸੋ ਚਰਿਤ ਚੰਚਲਾ ਕੀਨੋ॥ ਨਿਜੁ ਨਾਯਕ ਕੌ ਬਧ ਕਰਿ ਦੀਨੋ॥
ਔਰ ਸੂਰਮਨ ਕੌ ਬਧ ਕਿਯੋ॥ ਰਾਜ ਜਾਰ ਅਪਨੈ ਕੋ ਦਿਯੋ॥ ੧੧॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਐਸਾ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੋਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਕੇ ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਸੌ ਚੰਚਲਾ ਨਿਜੁ ਨਾਯਕ ਕੋ ਮਾਰਿ॥
ਰਾਜ ਜਾਰ ਕੌ ਲੈ ਦਿਯੋ ਐਸੋ ਖੇਲਿ ਖਿਲਾਰਿ॥ ੧੨॥ ੧॥

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡਕੇ ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਦਵਾ ਦਿੱਤਾ॥੧੨॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਸਤਸਠਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੬੭॥੩੩੦੬॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੬੭॥੩੩੦੬॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਜੋਤ ਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਪੱਛਿਮ ਕੋ ਰਾਜਾ ਰਹੈ ਰਨ ਮੰਡਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮ॥
ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਏਸ ਜਿਹ ਪੂਜਤ ਆਠੋ ਜਾਮ॥ ੧॥

ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਰਨਮੰਡਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਸਨ॥੧॥

ਵਾ ਰਾਜਾ ਕੀ ਬੱਲਿਭਾ ਜੋਤਿ ਮਤੀ ਸੁਭ ਕਾਰਿ॥
ਤੀਨ ਭਵਨ ਭੀਤਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਮ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਿ॥ ੨॥

ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਜੋਤਮਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਰੂਪ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨਹੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ॥੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਏਕ ਪਾਤ੍ਰ ਰਾਜਾ ਪਹਿ ਆਈ॥ ਨਿਜੁ ਹਾਥਨ ਬਿਧਿ ਜਾਨੁ ਬਨਾਈ॥
ਤਾ ਪਰ ਅਟਕ ਰਾਵ ਕੀ ਭਈ॥ ਰਾਨੀ ਬਿਸਰਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਤੈਂ ਗਈ॥ ੩॥

ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪਾਸ ਆਈ, ਉਹ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਰਾਜਾ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਉਲਝ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ॥੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਬ ਰਾਨੀ ਚਿਤ ਕੇ ਬਿਖੈ ਰਹੀ ਅਧਿਕ ਹੀਂ ਖੀਝਿ॥
ਵਾ ਬੇਸ੍ਵਾ ਪਰਿ ਰਾਵ ਕੀ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰਵਨਨ ਅਤਿ ਰੀਝਿ॥ ੪॥

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਸਵਾ ਤੇ ਅਤਿ ਮੋਹਿਤ ਹੋਇਆ ਸੁਣਕੇ ਰਾਣੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਈ॥੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਦੇਸ ਦੇਸ ਖਬਰੈ ਦੈ ਗਈ॥ ਬੇਸ੍ਵਨ ਰੀਝਿ ਰਾਵ ਕੀ ਭਈ॥
ਅਬਲਾ ਦੇਸ ਦੇਸ ਤੇਂ ਆਈ॥ ਆਨਿ ਰਾਵ ਕੀ ਪੁਰੀ ਸੁਹਾਈ॥ ੫॥

ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਖਬਰ ਫੈਲ ਗਈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਵੇਸਵਾ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਦ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਨਗਰੀ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਉਣ ਲਗੀਆਂ॥ ੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਬ ਰਾਨੀ ਕ੍ਰੁੱਧਿਤ ਭਈ ਧਾਰਿ ਬਦਨ ਮੈ ਮੌਨ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਅਟਕੇ ਬੇਸ੍ਵਨ ਭਏ ਹਮੈਂ ਸੰਭਰਿ ਹੈ ਕੌਨ॥ ੬॥

ਤਦ ਰਾਣੀ ਚੁਪ ਹੋ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਰਾਜਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਫੱਸ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਸੰਭਾਲ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ॥੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਐਸੋ ਜਤਨ ਕਛੂ ਅਬ ਕਰਿਯੈ॥ ਜਾਤੇ ਇਨ ਬੇਸ੍ਵਨ ਕੌ ਮਰਿਯੈ॥
ਲਖਤ ਰਾਵ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਜਨਾਊ॥ ਛਲਿ ਸੋ ਬਡੋ ਕਲੇਸ਼ ਮਿਟਾਊ॥ ੭॥

ਹੁਣ ਕੋਈ ਐਸਾ ਉਪਾਅ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੀਤ ਜਤਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਕਲੇਸ਼ ਨੂੰ

ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦਵਾਂਗੀ।।੭।।

ਅਧਿਕ ਪ੍ਰੀਤ ਬੇਸ੍ਵਨ ਸੌ ਕੀਨੀ।। ਲਛਮੀ ਬਹੁਤ ਸਭਨ ਕਹ ਦੀਨੀ।।
ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਤ ਜਿਹ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਹਮਾਰੋ।। ਸੋ ਹਮ ਕੌ ਪ੍ਰਾਨਨ ਤੇ ਪਜਾਰੋ।। ੮।।

ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੇ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਰਾਜਾ ਜਿਸਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।।੮।।

ਇਹ ਸੁਨਿ ਬੈਨ ਫੂਲ ਨ੍ਰਿਪ ਗਯੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਪਾਵਤ ਭਯੋ।।
ਯਾ ਸੌ ਕਰਤ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੈ ਭਾਰੀ।। ਰਾਨੀ ਕਰਤ ਤਾਹਿ ਰਖਵਾਰੀ।। ੯।।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਰਾਣੀ ਵੀ ਉਸਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।।੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਭ ਰਾਨੀ ਬੇਸ੍ਵਨ ਸਹਿਤ ਲੀਨੀ ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਇ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਸੁਖ ਕਿਯੇ ਤਿਨ ਤੇ ਗੀਤ ਗਵਾਇ।। ੧੦।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਭ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਗੀਤ ਆਦਿ ਸੁਣਕੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ।।੧੦।।

ਚੌਪਈ।।ਐਸੋ ਚਰਿਤ ਨਿੱਤ ਨ੍ਰਿਪ ਕਰਈ।।ਕਛੁ ਰਾਨਿਨ ਤੇ ਸ਼ੰਕ ਨ ਧਰਈ।।
ਸਭ ਬੇਸ੍ਵਨ ਤੇ ਧਾਮ ਲੁਟਾਵੈ।। ਜੋਤਿ ਮਤੀ ਜਿਯ ਮੈ ਪਛੁਤਾਵੈ।।੧੧।।

ਰਾਜਾ ਰੋਜ਼ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਰਾਣੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਸਾਰਾ ਧਨ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਉਤੇ ਲੁਟਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜੋਤਮਤੀ ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।।੧੧।।

ਤਬ ਰਾਨੀ ਨ੍ਰਿਪ ਤੀਰ ਉਚਾਰੋ।। ਸੁਨੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜੂ ਬਚਨ ਹਮਾਰੋ।।
ਬੇਰੀ ਏਕ ਬੈਠਿ ਸੁਖ ਕੀਜੈ।। ਦੂਜੀ ਨਾਵ ਬੇਸਵਨ ਦੀਜੈ।। ੧੨।।

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋਂ। ਇਕ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਜਾਏ।।੧੨।।

ਹਮ ਤੁਮ ਬੈਠਿ ਨਾਵ ਸੁਖ ਕੈਹੈਂ।। ਇਨ ਬੇਸ੍ਵਨ ਤੇ ਗੀਤਿ ਗਵੈਹੈਂ।।
ਜੋ ਸੁੰਦਰਿ ਇਨਤੇ ਲਖਿ ਲਿਜਿਯਹੁ।। ਤਾਸੌ ਭੋਗ ਗਾਵ ਤੁਮ ਕਿਜਿਯਹੁ।। ੧੩।।

ਅਸੀ ਦੋਵੇਂ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਗੀਤ ਸੁਣਾਂਗੇ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਲੱਗੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰਨਾਂ।।੧੩।।

ਸੋ ਸੁਨਿ ਰਾਵ ਅਨੰਦਿਤ ਭਯੋ।। ਤ੍ਰਿਯਨ ਸਹਿਤ ਬੇਸ੍ਵਨ ਵੈ ਗਯੋ।।
ਆਮੂੰ ਜਹਾਂ ਬਹਿਤ ਨਦ ਭਾਰੋ।। ਜਨੁ ਬਿਧਿ ਅਸ਼ਟਮ ਸਿੰਧੁ ਸਵਾਰੋ।। ੧੪।।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰਾਣੀਆਂ ਸਮੇਤ ਉਥੇ ਚਲ ਪਿਆ, ਜਿਥੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਰਗਾ ਵੱਡਾ ਦਰਿਆ ਵਗਦਾ ਸੀ।।੧੪।।

ਨੀਕੀ ਨਾਵ ਰਾਨਿਯਨ ਲਈ।। ਬੇਰੀ ਬੁਰੀ ਬੇਸ੍ਵਨ ਦਈ।।
ਅਪਨੇ ਰਾਵ ਤੀਰ ਬੈਠਾਰਜੋ।। ਮੂਰਖ ਭੇਦ ਨ ਕਛੂ ਬਿਚਾਰਜੋ।। ੧੫।।

ਚੰਗੀ ਬੇੜੀ ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਆਪ ਰਖ ਲਈ ਅਤੇ ਮਾੜੀ ਬੇੜੀ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬਿਠਾ ਲਿਆ । ਉਹ ਮੂਰਖ ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨ ਸਕਿਆ।।੧੫।।

ਤਬ ਰਾਨੀ ਤਿਨ ਅਤਿ ਧਨੁ ਦੀਨੋ।। ਬੇਰਿਯਾਰ ਅਪਨੇ ਬਸਿ ਕੀਨੋ।।
ਜਹਾਂ ਬਹਤ ਆਮੂੰ ਨਦ ਭਾਰੋ।। ਬੇਸ੍ਵਨ ਤਹੀਂ ਬੋਰਿ ਤੁਮ ਡਾਰੋ।। ੧੬।।

ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਮਲਾਹਾਂ ਨੂੰ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਥੇ ਆਮੂ ਦਰਿਆ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਧਾਰਾ ਵਗਦੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਡੋਬ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਣਾ।।੧੬।।

ਅਰਧ ਨਦੀ ਨਵਕਾ ਜਬ ਗਈ।। ਤਬਹੀ ਛੋਰਿ ਮਲਾਹਨ ਦਈ।।
ਸਭ ਬੇਸ੍ਵਾ ਡੂਬਨ ਤਬ ਲਾਗੀ।। ਭਰੁਵਨਿ ਦਸੋ ਦਿਸਨ ਕਹ ਭਾਗੀ।। ੧੭।।

ਬੇੜੀ ਜਦ ਦਰਿਆ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਮਲਾਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛਡ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੀਆਂ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਜਦ ਡੁੱਬਣ ਲਗੀਆਂ ਤਦ ਭੜੂਏ ਵੀ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਭਜਣ ਲੱਗੇ।।੧੭।।

ਬੇਸ੍ਵਾ ਸਕਲ ਗੁਚਕਿਯਨ ਖਾਂਹੀ।। ਠੌਰ ਨ ਰਹੀ ਭਾਜਿ ਜਿਤ ਜਾਂਹੀ।।
ਹਾਇ ਹਾਇ ਰਾਨੀ ਤਬ ਕਰਈ।। ਇਨ ਮੂਏ ਰਾਜਾ ਇਹ ਮਰਈ।। ੧੮।।

ਸਾਰੀਆਂ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਗੋਤੇ ਖਾਣ ਲਗੀਆਂ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨ ਬਚਿਆ ਜਿਥੇ ਉਹ ਭੱਜ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਤਦ ਰਾਣੀ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਰਨ ਲਗੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਵੀ ਬਚਾ ਲਵੋ, ਅਤੇ ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਵੀ ਮਰ ਜਾਊਗਾ।।੧੮।।

ਰਾਵ ਸੁਨਤ ਇਨ ਕਹੈ ਨਿਕਾਰਹੁ।। ਸਖਿਯਨ ਕਹਜੋ ਬੋਰ ਗਹਿ ਡਾਰਹੁ।।

****

ਅਮਿਤ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਹਤ ਕਹੂੰ ਜਾਹੀ।। ਬੇਸ੍ਯਾ ਕਹੀ ਗੁਚਕਿਯਨ ਖਾਂਹੀ।।੧੯।।

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਵੀ ਬਚਾ ਲਵੇ, ਪਰ ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਵੀ ਡੋਬ ਦੇਵੇ। ਕਿਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਢੋਲਕੀਆਂ ਤਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਗੋਤੇ ਖਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।।੧੯।।

ਮੁਰਲੀ ਮੁਰਜ ਤੰਬੂਰਾ ਬਹੇ।। ਭਰੂਆ ਬਹੇ ਜਾਤਿ ਨਹਿ ਕਹੇ।।
ਭਰੁਅਨਿ ਕਹੂੰ ਪੁਕਾਰਤ ਜਾਹੀ।। ਬੇਸ੍ਨ ਰਹੀ ਕਛੂ ਸੁਧਿ ਨਾਹੀਂ।।੨੦।।

ਮੁਰਲੀ, ਮੁਰਜ ਤੰਬੂਰਾ ਵਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾ ਭੜੂਏ ਵੀ ਵਹਿਣ ਲਗੇ। ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਭੜੂਏ ਉਚੀ ਉਚੀ ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਧਰ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਵੀ ਸੁਧ ਭੁਲ ਗਈਆਂ ਸਨ।। ੨੦।।

ਡੂਬਿ ਡੂਬਿ ਭਰੂਆ ਕਹੂੰ ਮਰੇ।। ਭਰੂਅਨਿ ਉਦਰ ਨੀਰ ਸੋ ਭਰੇ।।
ਬੇਸ੍ਯਾ ਏਕ ਜਿਯਤ ਨਹਿ ਬਾਚੀ।। ਐਸੀ ਮਾਰ ਕਿਰੀਚਕ ਮਾਚੀ।।੨੧।।

ਭੜੂਏ ਡੁਬ ਕੇ ਮਰ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਢਿਡਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਭਰ ਗਿਆ। ਐਸੀ ਘੋਰ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਹੋਈ ਕਿ ਇਕ ਵੀ ਵੇਸਵਾ ਜੀਉਂਦੀ ਨ ਬਚੀ।।੨੧।।

ਗੁਚਕਿ ਖਾਤ ਬੇਸ੍ਯਾ ਜੋ ਗਈ।। ਟੰਗਰਨਿ ਪਕਰਿ ਬੋਰਿ ਸੋਊ ਦਈ।।
ਹਾਇ ਹਾਇ ਨ੍ਰਿਪ ਠਾਢ ਪੁਕਾਰੈ।। ਕੋ ਪਹੁਚੈ ਤਿਨ ਖੈਂਚਿ ਨਿਕਾਰੈ।।੨੨।।

ਡੁਬਕੀ ਖਾਂਦੀ ਜੋ ਵੇਸਵਾ ਬਚੀ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਤ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਡੋਬ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਰਾਜਾ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਰਨ ਲਗਾ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਕਢੇ।।੨੨।।

ਜੋ ਬੇਸ੍ਯਾ ਕਾਢਨ ਕਹ ਗਯੋ।। ਡੂਬਤ ਵਹੂ ਨਦੀ ਮਹਿ ਭਯੋ।।
ਧਾਰ ਧਾਰ ਭਰੂਅਨਿ ਇਕ ਕਰਹੀ।। ਡੂਬਿ ਡੂਬਿ ਸਰਿਤਾ ਮੋ ਮਰਹੀ।।੨੩।।

ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਕਢਣ ਲਈ ਗਿਆ ਉਹ ਵੀ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਡੁਬ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ। ਭੜੂਏ ਦਰਿਆ ਦੀ ਧਾਰ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਡੁਬ ਕੇ ਮਰ ਗਏ।।੨੩।।

ਕੂਕਿ ਕੂਕਿ ਬੇਸ੍ਯਾ ਸਭ ਹਾਰੀ।। ਕਿਨਹੀ ਪੁਰਖ ਨ ਐਚਿ ਨਿਕਾਰੀ।।
ਭਰੂਆ ਮਰਿ ਭਰੁਅਨਿ ਜੁਤ ਰਹੇ।। ਇਕ ਸੋ ਸਾਠਿ ਤਾਇਫੇ ਬਹੇ।।੨੪।।

ਚੀਕਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਹਾਰ ਗਈਆਂ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਿਚ ਕੇ ਨਹੀ ਕੱਢਿਆ। ਭੜੂਏ ਅਤੇ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਇਕ ਸੌ ਸੱਠ ਦੇ ਲਗਭਗ ਡੁਬ ਗਏ।।੨੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦਸਦਸ ਮਨ ਤਿਲਕੈਂ ਭਈ ਖਟ ਮਨ ਭਈ ਇਜਾਰ।।

ਡੂਬਿ ਮਰੀ ਬੇਸ੍ਯਾ ਸਕਲ ਕੋਊ ਨ ਸਕ੍ਯੋ ਨਿਕਾਰਿ॥ ੨੫॥

ਦਸ ਮਣ ਦੇ ਕਰੀਬ ਤਿਲਕ ਅਤੇ ਛੇ ਮਣ ਦੇ ਕ੍ਰੀਬ ਕੱਪੜੇ ਵਹਿ ਗਏ। ਸਾਰੀਆਂ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਡੁੱਬ ਕੇ ਮਰ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨ ਕਢ ਸਕਿਆ॥੨੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਰਾਨੀ ਨ੍ਰਿਪ ਪੈ ਚਲਿ ਗਈ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸਮੁਝਾਵਤ ਭਈ॥
ਪਤਿ ਤੁਮ ਕਛੂ ਸ਼ੋਕ ਨ ਬਿਚਾਰਹੁ॥ ਇਨ ਰਨਿਯਨ ਕੇ ਸੰਗ ਬਿਹਾਰਹੁ॥ ੨੬॥

ਤਦ ਰਾਣੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਈ ਢੰਗਾ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਲਗੀ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਾ! ਤੁਸੀ ਦੁਖੀ ਨ ਹੋਵੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰੋ॥੨੬॥

ਔਰ ਬੇਸ੍ਯਾ ਬੋਲਿ ਪਠੈਯਹੁ॥ ਕਾਮ ਕੇਲ ਤਿਨ ਸੰਗ ਕਮੈਯਹੁ॥
ਜੌ ਤੁਮ ਕੌ ਰਾਖ੍ਯੋ ਕਰਤਾਰਾ॥ ਹੋਇ ਸੁੰਦਰੀ ਕਈ ਹਜਾਰਾ॥ ੨੭॥

ਤੁਸੀ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੋ। ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰਖਿਆ ਕਰੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਹਜਾਰਾਂ ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ॥੨੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮੂੜ੍ਹ ਰਾਵ ਚੁਪ ਹ੍ਵੈ ਰਹ੍ਯੋ ਸਕ੍ਯੋ ਨ ਚਰਿਤ ਬਿਚਾਰਿ॥
ਪ੍ਰਗਟ ਅਖਾਰੇ ਸਾਠਿ ਸਤ ਰਾਨੀ ਦਏ ਸੰਘਾਰਿ॥ ੨੮॥ ੧॥

ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਚੁਪ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਣੀ ਨੇ ਸਾਰਿਆ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ॥੨੮॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਅਠਸਠਵੌਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੬੮॥੩੩੩੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਠਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੬੮॥੩੩੩੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਉਣੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਹੀਰਨ ਸ਼ਾਹਪਰੀ

ਚੌਪਈ॥ ਬ੍ਰਿਜ ਮਹਿ ਏਕ ਅਹੀਰਨਿ ਰਹੈ॥ ਸ਼ਾਹ ਪਰੀ ਤਾਕੌ ਜਗ ਕਹੈ॥
ਅਤਿ ਉੱਤਮ ਤਿਹ ਅੰਗ ਬਿਰਾਜੈ॥ ਜਾਕੌ ਨਿਰਖਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਲਾਜੈ॥ ੧॥

ਬਿਰਜ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਅਹੀਰਨ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸ਼ਾਹਪਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਸਦੇ ਅੰਗ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਰੰਗੀ ਰਾਮ ਅਹੀਰਿਕ ਤਹਾਂ।। ਲਾਗੀ ਲਗਨ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੀ ਉਹਾਂ।।
ਜਬ ਸੋਯੋ ਅਪਨੋ ਪਤਿ ਜਾਨੈ।। ਕਾਮਕੇਲ ਤਿਹ ਸੰਗ ਪ੍ਰਮਾਨੈ।।੨।।

ਉਥੇ ਰੰਗੀ ਰਾਮ ਨਾਮੀ ਇਕ ਅਹੀਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸਮਝਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਅਹੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ।।੨।।

ਏਕ ਦਿਵਸ ਤਾਸੋ ਪਤਿ ਸੋਯੋ।। ਕਾਮਕੇਲ ਕਰਿ ਅਤਿ ਦੁਖ ਖੋਯੋ।।
ਰੰਗੀ ਰਾਮ ਤਹਾ ਚਲਿ ਆਯੋ।। ਫਿਰਿ ਘਰ ਚਲਜੋ ਦਾਵ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।। ੩।।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਪਤੀ ਸੁਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਰੰਗੀ ਰਾਮ ਵੀ ਆ ਪੁਜਾ, ਪਰ ਮੌਕਾ ਨ ਮਿਲਣ ਤੇ ਵਾਪਿਸ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲ ਪਿਆ।।੩।।

ਜਾਗਤ ਹੁਤੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਲਖਿ ਲੀਨੋ।। ਨੈਨਨ ਸੈਨ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕਹ ਦੀਨੋ।।
ਖਾਰੀ ਹੁਤੀ ਸੁ ਐਂਚਿ ਮੰਗਾਈ।। ਨਿਜੁ ਪਲਘਾ ਕੇ ਨਿਕਟ ਬਿਛਾਈ।। ੪।।

ਅਹੀਰਨ ਜਾਗਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਵਡੀ ਪਟਾਰੀ ਲਿਆਉਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਲੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ।।੪।।

ਪਿਯ ਕੇ ਅੰਗ ਅਲਿੰਗਨ ਕਰਿਯੋ।। ਆਸਨ ਤਿਹ ਖਾਰੀ ਪਰ ਧਰਿਯੋ।।
ਮਨ ਮਾਨਤ ਕੋ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ।। ਮੂਰਖ ਨਾਹ ਭੇਦ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।। ੫।।

ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਜਫੀ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਆਸਣ ਪਟਾਰੀ ਤੇ ਲਾਇਆ। ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਮਨ ਮਰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਮੂਰਖ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨ ਲੱਗ ਸਕਿਆ।।੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਚਿਮਟਿ ਚਿਮਟਿ ਕਰਿ ਭੋਗ ਅਧਿਕ ਤਾਸੌ ਕਿਯੋ।।
ਅਧਰਪਾਨ ਕਰਿਕੈ ਕਰਿ ਜਾਰਿ ਬਿਦਾ ਦਿਯੋ।।
ਸੋਤ ਰਹਯੋ ਮੂਰਖ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨ ਪਾਇਯੋ।।
ਹੋ ਧਰ ਖਾਰੀ ਪਰ ਕਸ ਇਨ ਕਰਮ ਕਮਾਇਯੋ।। ੬।।

ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ, ਉਸ ਸੁਤੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨ ਚਲਿਆ ਕਿ ਪਟਾਰੀ ਉਤੇ ਕੀ ਅਦਭੁਤ ਕਰਮ ਹੋਇਆ ਹੈ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਉਰ ਚਿਮਟਯੋ ਪਿਯ ਸੋ ਰਹਯੋ ਕੇਲ ਜਾਰ ਤਨ ਕੀਨ।।
ਖਾਰੀ ਦਈ ਉਠਾਇ ਪੁਨਿ ਜਾਰ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੀਨ।। ੭।। ੧।।

ਉਪਰਲਾ ਹਿੱਸਾ ਤਾਂ ਪਤੀ ਨਾਲ ਲੱਗਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਰੀਰ ਯਾਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਪਟਾਰੇ ਨੂੰ ਚੁਕਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।।੭।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਉਨੱਤਰਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੬੯।।੩੩੪੧।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਉਣਤਰਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੬੯।।੩੩੪੧।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਸੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਬੀਰ ਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਪਲਵਲ ਕੋ ਰਾਜਾ ਰਹੈ ਸਰਬ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਨਾਮ।।
ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਏਸ ਜਿਹ ਭਜਤ ਆਠਹੂੰ ਜਾਮ।। ੧।।

ਸਰਬ ਸਿੰਘ ਪਲਵਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਅੱਠ ਪਹਿਰ ਉਹਦਾ ਨਾ ਜਪਦੇ ਸਨ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਕਲਾ ਸੁ ਬੀਰ ਤਾਂਹਿ ਬਰਨਾਰੀ।। ਮਥਿ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਜਨੁ ਸਾਤ ਨਿਕਾਰੀ।।
ਜੋਬਨ ਜੋਤਿ ਅਧਿਕ ਤਿਹ ਸੋਹੈ।। ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਕੋ ਮਨ ਮੋਹੈ।। ੨।।

ਬੀਰ ਕਲਾ ਉਸਦੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਇਕ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕੇ ਵਿਚੋਂ ਪਰੀ ਕਢੀ ਹੋਵੇ। ਉਸਦਾ ਜੋਬਨ ਬਹੁਤ ਸੋਭਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਸਾਰਿਆ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹਦਾ ਸੀ।।੨।।

ਰਾਵਤ ਸਿੰਘ ਬਿਲੋਕਤ ਭਈ।। ਹਰਿ ਅਰਿ ਬਸਿ ਰਾਨੀ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।।
ਸਹਚਰਿ ਪਠੈ ਬੁਲਾਯੋ ਜਬੈ।। ਕਾਮਕੇਲ ਤਾਸੋ ਕਿਯ ਤਬੈ।। ੩।।

ਰਾਵਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਣੀ ਕਾਮ ਵੱਸ ਹੋ ਗਈ। ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ।।੩।।

ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਜਾਰ ਨਿਤਿ ਆਵੈ।। ਵਾ ਰਾਨੀ ਸੌ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।।

ਦਾਸੀ ਏਕ ਤਹਾਂ ਚਲਿ ਆਈ।। ਨਿਰਖਿ ਮੀਤ ਤਿਹ ਰਹਜੋ ਲੁਭਾਈ।। ੪।।

ਇਸ ਤਰਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰੋਜ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਥੇ ਇਕ ਦਾਸੀ ਆਈ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮਿੱਤਰ ਲਲਚਾ ਗਿਆ।।੪।।

ਕੇਲ ਕਮਾਇ ਜਾਰ ਜਬ ਆਯੋ।। ਚੇਰੀ ਕੋ ਲਖਿ ਰੂਪ ਲੁਭਾਯੋ।।
ਰਨਿਯਹਿ ਡਾਰਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਤੇ ਦਯੋ।। ਤਾਕੀ ਸੇਜ ਸੁਹਾਵਤ ਭਯੋ।। ੫।।

ਜਦ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾਸੀ ਦਾ ਰੂਪ ਉਸਨੂੰ ਲੁਭਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾਸੀ ਦੀ ਸੇਜ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵਧਾਉਣ ਲੱਗਾ।। ੫।।

ਕੇਲ ਬਿਨਾ ਰਾਨੀ ਅਕੁਲਾਈ।। ਤਾਕੌ ਪੈਂਡ ਬਿਲੋਕਨ ਆਈ।।
ਕਹਾਂ ਰਹੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਹਿ ਆਏ।। ਕਾਹੂ ਬੈਰਿਨਿ ਸੌ ਉਰਝਾਏ।। ੬।।

ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਰਾਣੀ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਰਸਤੇ ਵ੍ਰਿਚ ਵੇਖਣ ਆਈ। ਉਹ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਿਥੇ ਰਹਿ ਗਏ ਜੋ ਆਏ ਨਹੀਂ। ਕਿਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਨਹੀ ਲੜ ਪਏ।।੬।।

ਸੁਧਿ ਭੂਲੀ ਕਿਧੋ ਕਿਨੂੰ ਭੁਲਾਯੋ।। ਖੋਜਤ ਰਹਜੋ ਪੈਂਡ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।।
ਤ੍ਰਾਸ ਦਿਯੋ ਕਿਨਹੂੰ ਤਿਹ ਆਈ।। ਭੇਟ ਭਈ ਕੋਊ ਭਾਮਿਨਿ ਭਾਈ।। ੭।।

ਕਿਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਤਾਂ ਨਹੀ ਭੁਲ ਗਈ, ਜਾਂ ਲਭਣ ਤੇ ਵੀ ਅੱਜ ਰਾਹ ਨ ਲਭਿਆ ਹੋਵੇ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਕੇ ਉਸਨੂੰ ਦੁਖ ਤਾਂ ਨਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਗਈ।।੭।।

ਆਵਤ ਹੈਂ ਕਿ ਆਇ ਕਰ ਗਏ।। ਆਵਹਿਗੇਂ ਕਿ ਰੂਠ ਕੇ ਰਏ।।
ਮਿਲਿ ਹੈ ਯਾਰ ਆਇ ਸੁਖਦਾਈ।। ਬਡੀ ਬਾਰ ਲਗਿ ਬਾਰ ਲਗਾਈ।। ੮।।

ਕੀ ਉਹ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਆਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਸੁਖਦਾਇਕ ਮਿੱਤਰ ਜਰੂਰ ਆਵੇਗਾ। ਇਹੋ ਸੋਚਕੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤਕ ਰਾਹ ਵੇਖਦੀ ਰਹੀ।।੮।।

ਯੌ ਚਿਤ ਚਿੰਤ ਤਹਾਂ ਪਗੁ ਧਾਰਜੋ।। ਮੀਤ ਚੇਰਿਯਹਿ ਰਮਤ ਨਿਹਾਰਜੋ।।
ਸਿਰ ਪਗ ਲਗੇ ਕੋਪ ਤਬ ਭਈ।। ਜਾਇ ਖਬਰਿ ਰਾਜਾ ਤਨ ਦਈ।। ੯।।

ਇਹੋ ਗੱਲ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਦਿਆਂ ਉਸ ਪੈਰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਦਾਸੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦਾ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਉਹ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ

ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਖਬਰ ਕਰ ਦਿਤੀ।।੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਘਰ ਖੋਏ ਬੈਠਜੋ ਕਹਾ ਪਰੀ ਧਾਮ ਤਵ ਧਾਰ।।
ਖੜਗ ਹਾਥ ਗਹਿ ਦੇਖ ਚੱਲ ਆਂਖੈਂ ਦੋਊ ਪਸਾਰਿ।। ੧੦।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,"ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੁਸੀ ਘਰ ਗਵਾ ਕੇ ਕਿਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਡਾਕਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜਕੇ ਖੁਦ ਚਲਕੇ ਅਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਵੋ।।੧੦।।

ਤਬ ਰਾਜਾ ਚੇਰੀ ਭਏ ਤਾਕੌ ਰਮਤ ਨਿਹਾਰਿ।।
ਦੁਹੂੰਅਨ ਕੌ ਮਾਰਤ ਭਯੋ ਸਕਜੋ ਨ ਮੂੜ ਬਿਚਾਰਿ।। ੧੧।।

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦਾਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਰਮਣ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ। ਉਸਨੇ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੧੧।।

ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕੈ ਚੰਚਲਾ ਰਾਜਾ ਸੌ ਛਲ ਕੀਨ।।
ਜਾਰ ਤਵਨ ਚੇਰੀ ਸਹਿਤ ਪਠੈ ਧਾਮ ਜਮ ਦੀਨ।। ੧੨।। ੧।।

ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਚੰਚਲ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਜਮਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।।੧੨।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਸੱਤਰਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੭੦।।੩੩੫੩।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਸੱਤਰਵੀ ਕਥਾ. ਸਮਾਪਤ।।੧੭੦।।੩੩੫੩।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਇਕਹੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਰੰਘਰਾਰੀ ਰੰਘਰੋ ਬਸੈ ਕੰਚਨ ਸਿੰਘ ਸੁ ਨਾਮ।।
ਸਾਹਿਬ ਦੇਈ ਤ੍ਰਿਯ ਰਹੈ ਜਾਹਿ ਸਤਾਵੈ ਕਾਮ।। ੧।।

ਰੰਗੜ ਨਗਰ ਵਿਚ ਕੰਚਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਇਕ ਰੰਗੜ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸਾਹਿਬਦੇਵੀ ਨੂੰ ਕਾਮ ਬਹੁਤ ਸਤਾਉਂਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾਹਿ ਜਾਰਨੀ ਨਾਥ ਬਿਚਾਰਜੋ।। ਏਕ ਦਿਵਸ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਜੋ।।

ਦੇਸ ਛੋਰਿ ਪਰਦੇਸ ਸਿਧੈਹੌ।। ਅਧਿਕ ਕਮਾਇ ਤੁਮੈ ਧਨ ਲਜੈਹੌ।। ੨।।

ਉਸ ਕਲਹਿਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਧਨ ਕਮਾ ਕੇ ਲਿਆਵਾਂਗਾ।।੨।।

ਜਾਤ ਭਯੋ ਐਸੋ ਬਚ ਕਹਜੋ।। ਲਾਗਿ ਧਾਮ ਕੋਨੇ ਸੌ ਰਹਜੋ।।
ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤਬ ਜਾਰ ਬੁਲਾਯੋ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਯੋ।। ੩।।

ਉਹ ਤਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਚਲ ਪਿਆ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਘਰ ਦੇ ਇਕ ਕੋਨੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਖਲੋਤਾ ਰਿਹਾ। ਤਦ ਸਾਹਿਬਦੇਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲਗੀ।।੩।।

ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੋਨਾ ਸੌ ਪਤਿਹਿ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਇਹੈ ਚੰਚਲਾ ਚਰਿਤ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਆਸਨ ਸੌ ਜਾਵੈ।। ਕੂਕਿ ਕੂਕਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਵੈ।।੪।।

ਓਧਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜਦ ਘਰ ਦੇ ਇਕ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਖੜੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਤਾਂ ਕਰਦੀ ਰਹੀ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਉਚੀ ਉਚੀ ਚੀਕ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ।।੪।।

ਜੋ ਪਤਿ ਹੋਤ ਆਜੁ ਘਰ ਮਾਂਹੀ।। ਕਜੋਂ ਹੇਰਤ ਤੈ ਮਮ ਪਰਛਾਂਹੀ।।
ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਹੀ ਆਜੁ ਹਜਾਂ ਮੇਰੋ।। ਅਬ ਹੀ ਸੀਸੁ ਫੋਰਤੋ ਤੇਰੋ।। ੫।।

"ਅਜ ਜੇ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਘਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸੱਕਦਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅੱਜ ਇਥੇ ਨਹੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਤੇਰਾ ਸਿਰ ਪਾੜ ਦਿੰਦਾ"।।੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਤਿ ਰਤਿ ਤਾਸੋ ਮਾਨਿਕੈ ਦੀਨੋ ਜਾਰ ਉਠਾਇ।।
ਆਪੁ ਅਧਿਕ ਪੀਟਤ ਭਈ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸ਼ੋਕ ਉਪਜਾਇ।। ੬।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਾਮਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਘਲ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਦਿਲ ਵਿਚ ਦੁਖ ਭਰਕੇ ਪਿੱਟਣ ਲੱਗ ਪਈ।।੬।।

ਚੌਪਈ।। ਮੇਰੋ ਆਜੁ ਧਰਮੁ ਇਨ ਖੋਯੋ।। ਪ੍ਰਾਨਨਾਥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮਾਂਝ ਨ ਹੋਯੋ।।
ਅਬ ਹੌ ਟੂਟਿ ਮਹਲ ਤੇ ਪਰਿਹੌ।। ਨਾ ਤਰ ਮਾਰਿ ਕਟਾਰੀ ਮਰਿਹੌ।। ੭।।

"ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਅਜ ਉਸ ਨੇ ਧਰਮ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਮਕਾਨ ਤੋਂ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗੀ ਜਾਂ ਕਟਾਰ ਮਾਰਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ।।੭।।

ਕੈਧੋ ਅੰਗ ਅਗਨਿ ਮੈ ਜਾਰੋ।। ਕੈਧੋ ਪਿਯ ਪੈ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੋ।।
ਜੋਰਾਵਰੀ ਜਾਰ ਭਜ ਗਯੋ।। ਮੋਰੋ ਧਰਮ ਲੋਪ ਸਭ ਭਯੋ।।੮।।

ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਮਰਾਂਗੀ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰਕੇ ਦਸਾਂਗੀ। ਜਬਰਦਸਤੀ ਕਰਕੇ ਉਹ ਨੀਚ ਭੋਗ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ।।੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਯੌ ਕਹਿ ਕੈ ਮੁਖ ਤੇ ਬਚਨ ਜਮਧਰ ਲਈ ਉਠਾਇ।।
ਉਦਰ ਬਿਖੈ ਮਾਰਨ ਲਗੀ ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਕੋ ਦਿਖਰਾਇ।। ੯।।

ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਕਿਰਪਾਨ ਚੁਕ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਮਾਰਨ ਲਗੀ।।੯।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੇ ਨਿਰਖਿ ਤਵਨ ਪਤਿ ਧਯੋ।। ਜਮਧਰ ਛੀਨ ਹਾਥ ਤੇ ਲਯੋ।।
ਪ੍ਰਥਮ ਘਾਇ ਤੁਮ ਹਮੈਂ ਪ੍ਰਹਾਰੋ।। ਤਾਂ ਪਾਛੇ ਅਪਨੇ ਉਰ ਮਾਰੋ।। ੧੦।।

ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਪਤੀ ਭੱਜ ਕੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਹਥੋਂ ਕਿਰਪਾਨ ਖੋ ਲਈ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮਾਰੀਂ।।੧੦।।

ਤੇਰੌ ਧਰਮ ਲੋਪ ਨਹਿੰ ਭਯੋ।। ਜੋਰਾਵਰੀ ਜਾਰ ਭਜਿ ਗਯੋ।।
ਦਸਸਿਰ ਬਲ ਸੌ ਸਿਯ ਹਰਿਲੀਨੀ।। ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਨਾਥ ਤਜਾਗ ਨਹਿ ਦੀਨੀ।।੧੧।।

"ਤੇਰਾ ਧਰਮ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਨੀਚ ਤਾਂ ਜਬਰਦਸਤੀ ਕਰਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਵਣ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਰਾਮ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡ ਥੋੜਾ ਦਿਤਾ ਸੀ।।੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨੁ ਅਬਲਾ ਮੈਂ ਆਪਨੇ ਕਰਤ ਨ ਹਿਯਮੈ ਰੋਸੁ।।
ਜਾਰ ਜੋਰ ਭਜਿ ਭਜਗਯੋ ਤੇਰੋ ਕਛੂ ਨ ਦੋਸ।। ੧੨।। ੧।।

ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ," ਹੇ ਪਤਨੀ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ, ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੋਸ ਨ ਕਰ। ਉਹ ਨੀਚ ਯਾਰ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜਬਰਦਸਤੀ ਕਰ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀ ਹੈ।।੧੨।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਇਕਹੱਤਰੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੭੧।।੩੩੬੫।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਇਕਹੱਤਰਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੭੧।।੩੩੬੫।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਬਹੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਗੀਤ ਕਲਾ

ਚੌਪਈ।। ਐਂਡੋ ਰਾ ਇਕ ਭਾਟ ਭਣਿੱਜੈ।। ਗੀਤ ਕਲਾ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕਹਿੱਜੈ।।
ਬੀਰਮ ਦੇ ਤਿਨ ਬੀਰ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ਤਬੈ ਚਿੱਤ ਤੇ ਭਾਟ ਬਿਸਾਰਯੋ।। ੧।।

ਐਂਡੋ ਰਾਇ ਇਕ ਭੱਟ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਗੀਤਕਲਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਬੀਰਮਦੇਵ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਭੱਟ ਨੂੰ ਮਨੋ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ।।੧।।

ਜਾਰ ਬਾਚ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਾਂਧਿ ਖਾਟੁ ਤਰ ਨਿਜੁ ਪਤਿਹਿ ਹਮ ਸੌ ਭੋਗ ਕਮਾਇ।।
ਤੌ ਮੈ ਜਾਨੌ ਸਾਚੁ ਤੂੰ ਹਿਤੂ ਹਮਾਰੀ ਆਇ।। ੨।।

ਬੀਰਮਦੇਵ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੋ ਅਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਲੰਘ ਦੇ ਥਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰੇਂ ਤਦ ਮੈਂ ਜਾਣਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਏਂ।।੨।।

ਚੌਪਈ।। ਐਂਡੋ ਰਾਇ ਏਕ ਦਿਨ ਆਯੋ।। ਦੁਖਿਤ ਨਾਰਿ ਹ੍ਵੈ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਤੁਮ ਕੌ ਰੋਗ ਨਾਥ ਇਕ ਭਾਰੋ।। ਤਾਤੇ ਖੀਝਤ ਚਿੱਤ ਹਮਾਰੋ।। ੩।।

ਐਂਡ ਰਾਇ ਜਦ ਇਕ ਦਿਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਵੱਡਾ ਰੋਗ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਚਿੱਤ ਖਰਾਬ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।।੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਬੈਦ ਮੈਂ ਤਵ ਨਿਮਿਤ ਰਾਖ੍ਯੋ ਧਾਮ ਬੁਲਾਇ।।
ਤਾਤੇ ਤੁਰਤੁ ਕਰਾਇਯੈ ਅਪਨ ਇਲਾਜ ਬਨਾਇ।। ੪।।

ਮੈ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵੈਦ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ ਹੁਣ ਤੁਸੀ ਤੁਰੰਤ ਉਸਤੋਂ ਆਪਣਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾ ਲਵੋ।।੪।।

ਚੌਪਈ।। ਐਂਡੋ ਰਾਇ ਤਬੈ ਯੌ ਕਯੋ।। ਬੀਰਮਦੇਵ ਬੋਲਿ ਕਰਿ ਲਯੋ।। ਯਾ ਗਦ ਕੌ ਗਦਹਾ ਕਹਾ ਕਰਿਯੈ।। ਜਾਤੇ ਰੋਗ ਬਡੋ ਪਰਹਰਿਯੈ।। ੫।।

ਐਂਡਰਾਇ ਨੇ ਤਦ ਬੀਰਮ ਦੇਵ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮਮੂਲੀ ਰੋਗ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਵੈਦ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਵੈਦ ਪਾਸੋ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਰੋਗ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।।੫।।

ਬੈਦ ਤਬੈ ਯੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ॥ ਬਡੋ ਰੋਗ ਇਹ ਭਯੋ ਤਿਹਾਰੇ॥
ਯਾ ਕੌ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਨਹਿ ਕੋਈ॥ ਏਕ ਤੰਤ੍ਰ ਹੋਵੈ ਤੌ ਹੋਈ॥ ੬॥

ਤਦ ਵੈਦ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰੋਗ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਜੰਤਰ ਮੰਤਰ ਨਹੀ ਹੈ। ਹਾਂ ਇਕ ਤੰਤਰ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੬॥

ਮਦਰਾ ਅਧਿਕ ਆਪੁ ਲੈ ਪੀਜੈ॥ ਔਰ ਆਪਨੀ ਤਿਯ ਕਹ ਦੀਜੈ॥
ਖਾਟ ਤਰੇ ਬਾਂਧੇ ਤੁਮ ਰਹੋ॥ ਮੁਖ ਤੇ ਪਰੇ ਕਬਿੱਤਨ ਕਹੋ॥ ੭॥

ਤੂੰ ਖੂਬ ਰਜ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲਈ ਦੇ। ਤਦ ਪਲੰਘ ਦੇ ਥਲੇ ਤੁਸੀਂ ਬਝੇ ਰਹੋ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕਵਿਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੋ॥੭॥

ਏਕ ਬੀਰ ਇਕ ਠੌਰ ਬੁਲੈਹੌਂ॥ ਇਸੀ ਖਾਟ ਊਪਰ ਬੈਠੈਹੌਂ॥
ਮੱਲ ਜੁੱਧ ਤਵ ਤ੍ਰਿਯ ਤਨ ਕਰਿਹੈ॥ ਤੋ ਤਵ ਰੋਗ ਬਡੋ ਪਰਹਰਿ ਹੈ॥ ੮॥

ਤਦ ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਇਥੇ ਬੁਲਾਓ ਜਿਹੜਾ ਜਦ ਇਸ ਪਲੰਘ ਤੇ ਬਹਿਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਮੱਲ ਯੁੱਧ ਕਰੂਗਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਘਾਤਕ ਰੋਗ ਹੱਟ ਜਾਊਗਾ॥੮॥

ਮੂੜ ਬਾਤ ਇਹ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨੀ॥ ਦੇਹ ਅਰੋਗ ਸਰੋਗ ਪਛਾਨੀ॥
ਆਪੁ ਮੰਗਾਇ ਮਦਜ ਤਬ ਪਿਯੋ॥ ਜਾਰ ਸਹਿਤ ਅਬਲਾ ਕੋ ਦਿਯੋ॥ ੯॥

ਉਹ ਮੂਰਖ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ। ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਬਿਲਕੁਲ ਅਰੋਗ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਗੀ ਸਮਝ ਬੈਠਾ। ਉਸ ਆਪ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ ਅਤੇ ਯਾਰ ਸਮੇਤ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਆਈ॥੯॥

ਨਿਜੁ ਕਰ ਮੈ ਤਿਯ ਜਾਰ ਪਿਵਾਯੋ॥ ਬਪੁ ਔਧੋ ਤਰ ਖਾਟ ਬੰਧਾਯੋ॥
ਆਂਖੇ ਦੋਊ ਮੂੰਦਿ ਕਰ ਲਈ॥ ਜਾਰ ਤ੍ਰਿਯਾ ਆਰੂੜ੍ਹਿਤ ਭਈ॥ ੧੦॥

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਈ ਅਤੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਪਲੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੋਵੇਂ ਅਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲਈਆ ਅਤੇ ਪਲੰਘ ਉਤੇ ਯਾਰ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਚੜ੍ਹ ਬੈਠੇ॥੧੦॥

ਭਾਟ ਪਰਜੋ ਤਰ ਕਬਿੱਤ ਉਚਾਰੈ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੂ ਨ ਬਿਚਾਰੈ॥
ਵਹੈ ਤੰਤ੍ਰ ਜੌ ਬੈਦ ਬਨਾਯੋ॥ ਤਾਂਤੇ ਦੇਵ ਹਮਾਰੇ ਆਯੋ॥ ੧੧॥

ਭਟ ਪਲੰਘ ਥਲੇ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗਾ ਅਤੇ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਨਾਂ ਵਿਚਾਰ ਸਕਿਆ। ਉਹ

ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵੈਦ ਦੇ ਤੰਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਹੀ ਕੋਈ ਬੀਰ ਇਥੇ ਆਇਆ ਹੈ॥੧੧॥

ਭੋਗੁ ਜਾਰ ਅਬਲਾ ਸੋਂ ਕਿਯੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਕੋ ਸੁਖ ਦਿਯੋ॥
ਉਛਲ ਉਛਲ ਰਤਿ ਅਧਿਕ ਕਮਾਈ॥ ਮੂਰਖ ਭਾਟ ਬਾਤ ਨਹਿ ਪਾਈ॥੧੨॥

ਯਾਰ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਿੱਤੇ॥ਉਛਲ ਉਛਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਭੱਟ ਕੁਝ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੧੨॥

ਉਤਰਿ ਖਾਟ ਤੇ ਖੋਲਿ ਦ੍ਰਿਗ ਦਿਯੋ ਨ ਕੀਨੋ ਸੋਗੁ॥
ਭਾਟ ਪਛਾਨਜੋ ਸਾਚੁ ਜਿਯ ਅਬ ਮੈ ਭਯੋ ਅਰੋਗ॥ ੧੩॥

ਉਸ ਪਲੰਘ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਉਸਦੀਆਂ ਅੰਖਾਂ ਖੋਲ ਦਿਤੀਆਂ॥ਭੱਟ ਨੇ ਵੀ ਦੁਖ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀ ਕੀਤਾ, ਉਲਟਾ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਬਿਲਕੁਲ ਅਰੋਗ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ॥੧੩॥

ਬਾਂਧਿ ਖਾਟ ਤਰ ਭਾਟ ਕੌ ਤਾ ਕਰ ਤੇਂ ਮਦ ਪੀਯ॥
ਰਤਿ ਮਾਨੀ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਰ ਸੌਂ ਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ ਪੀਯ॥੧੪॥੧॥

ਪਲੰਘ ਦੇ ਥਲੇ ਭੱਟ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਤੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੂਰਖ ਭੱਟ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕਿਆ॥੧੪॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਬਹੱਤਰਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੭੨॥੩੩੨੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਬਹੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੭੨॥੩੩੨੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਤਿਹੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਾਇ ਨਿਰੰਜਨ ਚੋਪਰੋ ਜਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਅਨੂਪ॥
ਲੋਕ ਸਕਲ ਨਿਰਖੈਂ ਤਿਸੈ ਰਤਿਕੌ ਜਾਨਿ ਸਰੂਪ॥ ੧॥

ਨਿਰੰਜਣ ਰਾਏ ਚੋਪੜਾ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਲੋਕ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਰੱਤੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ॥੧॥

ਸ਼ਹਿਰ ਬਸੈ ਬਹਲੋਲ ਪੁਰ ਜਾਕੋ ਰੂਪ ਅਮੋਲ॥

ਸੂਰਾ ਸਕਲ ਸਰਾਹ ਹੀ ਨਾਮ ਖਾਨ ਬਹਲੋਲ।। ੨।।

ਬਹਿਲੋਲਪੁਰ ਨਾਮੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਬਹਿਲੋਲ ਖਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਸਾਰੇ ਸੂਰਬੀਰ ਸਲਾਘਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।।੨।।

ਜਬ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਗਜੋ ਬਹਲੋਲ ਨਿਹਾਰਿ।।
ਤਬਹੀ ਸਭ ਹੀ ਚਿੱਤ ਤੇ ਦਈ ਪਠਾਨੀ ਡਾਰਿ।। ੩।।

ਬਹਿਲੋਲ ਖਾਂ ਨੇ ਜਦ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਦ ਝਟਪਟ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਠਾਣੀਆਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ।।੩।।

ਬਨਿਜ ਕਲਾ ਬਾਲਾ ਹੁਤੀ ਲੀਨੀ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਇ।।
ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਤਾਕੌਂ ਦਿਯੋ ਵਾ ਪ੍ਰਤਿ ਦਈ ਪਠਾਇ।। ੪।।

ਉਸ ਬਣਜਕਲਾ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਵਲ ਭੇਜਿਆ।।੪।।

ਚੌਪਈ।। ਬਨਿਜ ਕਲਾ ਚਲਿਕੈ ਤਿਤ ਆਈ।। ਜਹਾ ਕਲਾ ਸੰਗੀਤ ਸੁਹਾਈ।।
ਜਬੈ ਖਾਨ ਕੀ ਉਪਮਾ ਕਰੀ।। ਏ ਸੁਨਿ ਬਾਤ ਨਾਰਿ ਵਹ ਢਰੀ।। ੫।।

ਬਣਜਕਲਾ ਚੱਲ ਕੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੀ ਜਿਥੇ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਖਾਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਡੋਲ ਗਈ।।੫।।

ਇਨ ਬਾਤਨ ਅਬਲਾ ਉਰਝਾਈ।। ਇਹੈ ਬਾਤ ਪਿਯ ਸੁਨਤ ਸੁਹਾਈ।।
ਮੈਂ ਇਕ ਬਾਗ ਬਨਾਯੋ ਭਲੋ।। ਮੁਹਿ ਲੈ ਸੰਗ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਚਲੋ।। ੬।।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਲਝਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਚਲੋ।।੬।।

ਅਬ ਲੌ ਮੈਂ ਕਤਹੂੰ ਨਹਿ ਗਈ।। ਪੈਂਡ ਅਪੈਂਡ ਨ ਪਾਵਤ ਭਈ।।
ਰਵਿਸਸਿ ਕੌ ਮੁਖ ਮੈਂ ਨ ਦਿਖਾਯੋ।। ਪਿਯ ਬਿਨੁ ਕਛੂ ਨ ਮੋਕਹੌ ਭਾਯੋ।। ੭।।

ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਤਕ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਗਈ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਰਾਹੇ ਕੁਰਾਹੇ ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਤਕ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ। ਮੈਂ ਸੂਰਜ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਨਹੀ ਵਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਨਹੀ ਲੱਗਾ ਹੈ।।੭।।

ਪਤਿ ਤਿਹੌ ਕਹਜੋ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਜੈਯਹੁ।। ਯਾਕੌ ਬਾਗ ਦੇਖਿ ਫਿਰਿ ਐਯਹੁ।।

ਬੀਤੀ ਰੈਨਿ ਪ੍ਰਾਤ ਜਬ ਭਈ॥ ਤਿਸੀ ਖਾਨ ਕੇ ਘਰ ਮੈਂ ਗਈ॥ ੮॥

ਤਦ ਪਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਜਾ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਬਾਗ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁੜ ਘਰ ਆ ਜਾਣਾ। ਜਦ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਖਾਨ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ॥੮॥

ਤਾਹੀ ਬਾਗ ਨਿਰੰਜਨ ਗਯੋ॥ ਪਾਵਤ ਤਹਾਂ ਨਾਰਿ ਨਹਿ ਭਯੋ॥
ਖੋਜਤ ਅਧਿਕ ਤਹਾਂ ਤ੍ਰਿਯ ਪਾਈ॥ ਜਹਾਂ ਹਵੇਲੀ ਖਾਨ ਬਨਾਈ॥ ੯॥

ਹੁਣ ਉਸ ਬਾਗ ਵਿਚ ਨਰੰਜਣ ਰਾਇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਥੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਾ ਵੇਖਿਆ। ਹੋਰ ਲਭਣ ਨਾਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਉਸ ਉਥੇ ਪਾਇਆ ਜਿਥੇ ਖਾਨ ਨੇ ਹਵੇਲੀ ਬਣਾਈ ਸੀ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਨਿਕਸੀ ਤਿਹ ਖਾਨ ਸੌ ਅਤਿਹੀ ਭੋਗ ਕਮਾਇ॥
ਬਦਨ ਲਾਗਿ ਪਤਿ ਹੀ ਗਯੋ ਸੰਕਿ ਰਹੀ ਮੁਖ ਨਜਾਇ॥ ੧੦॥

ਓਧਰ ਖਾਨ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਨਿਕਲੀ ਅਤੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਲਿਆ॥੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨਿਰੰਜਨ ਧਰੀ॥ ਬਨਿਜ ਕਲਾ ਕੀ ਨਿੰਦਜਾ ਕਰੀ॥
ਮੁਹਿ ਕਹਿ ਸੰਗ ਨ ਮੋਰੇ ਭਈ॥ ਪੈਂਡ ਚੂਕਿ ਪਰ ਘਰ ਮੈਂ ਗਈ॥ ੧੧॥

ਜਦ ਨਿਰੰਜਣ ਰਾਇ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਨਜ਼ਰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਬਣਜਕਲਾ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਲਗੀ। ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਚਲੂੰਗੀ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀ ਗਈ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਰਸਤਾ ਭੁਲ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ ॥੧੧॥

ਮੋਕੌ ਪਕਰਿ ਪਠਾਨਨ ਲੀਨੋ॥ ਕਾਮ ਕੇਲ ਬਹੁ ਮੋਸੌ ਕੀਨੋ॥
ਤਬ ਬਲ ਚਲੈ ਤੋ ਯਾਕੋ ਮਾਰੋ॥ ਨਹਿ ਕਾਜੀ ਪੈ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੋ॥ ੧੨॥

ਮੈਨੂੰ ਪਠਾਨਾਂ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਹੁਣ ਤੁਹਾਡਾ ਵੱਸ ਚਲੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੋ ਜਾਂ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਕੋਲ ਪੁਕਾਰ ਕਰੋ॥੧੨॥

ਯਾ ਮੈਂ ਚੂਕ ਨ ਤੇਰੀ ਭਈ॥ ਪੈਡਿ ਚੂਕਿ ਪਰ ਘਰਮੈ ਗਈ॥
ਪੈਠਾਨਨ ਤੋਕੌ ਗਹਿ ਲੀਨੋ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਤੋਰੇ ਸੰਗ ਕੀਨੋ॥ ੧੩॥

ਤੇਰੀ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਰਸਤਾ ਭੁਲ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ

ਗਈ ਸੀ। ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਫੜਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਹੈ॥੧੩॥

ਭਲੋ ਭਯੋ ਤੂੰ ਘਰਿ ਫਿਰਿ ਅਈ॥ ਪਕਰਿ ਤੁਰਕਨੀ ਕਰਿ ਨਹਿ ਲਈ॥
ਜੌ ਕੋਊ ਧਾਮ ਮਲੇਛਨ ਆਵੈ॥ ਧਰਮ ਸਹਿਤ ਫਿਰਿ ਜਾਨ ਨ ਪਾਵੈ॥੧੪॥

ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਜੋ ਤੂੰ ਵਾਪਿਸ ਘਰ ਆ ਗਈ, ਤੈਨੂੰ ਫੜਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਮਲੇਛਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਵਾਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਫਿਰ ਧਰਮ ਸਹਿਤ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ॥੧੪॥

ਤੁਮ ਪਤਿ ਮਾਥ ਨ ਅਪਨੋ ਧੁਨੋ॥ ਮੇਰੀ ਸਕਲ ਬ੍ਰਿਥਾ ਕਹ ਸੁਨੋ॥
ਸਕਲ ਕਥਾ ਮੈਂ ਤੁਮੈ ਸੁਨਾਊਂ॥ ਤਾਤੇ ਤੁਮਰੋ ਭ੍ਰਮਹਿ ਮਿਟਾਊਂ॥੧੫॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,"ਹੇ ਪਤੀ! ਤੁਸੀਂ ਦੁਖੀ ਮਤ ਹੋਵੋ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਪੂਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣੋ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਖ ਦਾ ਨਿਵਾਰਨ ਕਰਦੀ ਹਾਂ॥੧੫॥

ਜਬ ਮੈਂ ਭੂਲ ਧਾਮ ਤਿਹ ਗਈ॥ ਤਬਹਿ ਪਕਰਿ ਤੁਰਕਨ ਮੁਹਿ ਲਈ॥
ਤਬ ਮੈਂ ਤਿਨ ਸੋ ਐਸ ਉਚਾਰੋ॥ ਤੁਮੈਂ ਨ ਸੂਝਤ ਨਾਥ ਹਮਾਰੋ॥੧੬॥

ਜਦ ਮੈਂ ਭੁਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ ਤਾਂ ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਤਦ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ॥੧੬॥

ਐਸੇ ਕਹਹਿ ਹੋਹਿ ਤੂੰ ਤੁਰਕਨਿ॥ ਮੋਕੌ ਲਗੇ ਲੋਗ ਮਿਲਿ ਘੁਰਕਨਿ॥
ਕੈ ਤੂੰ ਹੋਹਿ ਹਮਾਰੀ ਨਾਰੀ॥ ਨ ਤਰ ਦੇਤਿ ਠੌਰਿ ਤੁਹਿ ਮਾਰੀ॥੧੭॥

ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਬਣ ਜਾ, ਇਸਤਰਾਂ ਉਹ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਘੁਰਕਣ ਲਗੇ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਇਸਤਰੀ ਬਣ ਜਾ ਨਹੀ ਤਾਂ ਇਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ॥੧੭॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤਬ ਮੈਂ ਤਾਸੋਂ ਚਰਿਤ ਭਾਂਤਿ ਐਸੋ ਕਿਯੋ॥
ਨਿਜੁ ਭਗ ਤੇ ਨਖ ਸਾਥਿ ਕਾਢਿ ਸ੍ਰੋਨਤ ਦਯੋ॥
ਪ੍ਰਥਮ ਅਲਿੰਗਨ ਖਾਨ ਸਾਥ ਹਸਿ ਮੈਂ ਕਰਿਯੋ॥
ਹੋ ਬਹੁਰੌ ਮੁਖ ਤੇ ਬਚਨ ਤਾਹਿ ਮੈਂ ਉਚਰਿਯੋ॥ ੧੮॥

ਤਦ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਕਿ ਆਪਣੇ ਨੌਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਭਗ ਤੇ ਲਹੂ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਖਾਨ ਨਾਲ ਮੈਂ ਹੱਸ ਕੇ ਆਲਿੰਗਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ॥ ੧੮॥

ਰਤਿ ਆਈ ਹੈ ਮੋਹਿ ਸੁ ਮੈਂ ਹੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਤ ਹੋ।।
ਤੁਮੈ ਸਾਥ ਬਹਲੋਲ ਨ ਭੋਗ ਕਮਾਤ ਹੋ।।
ਸੰਗ ਮਨੁਛ ਦੈ ਮੋਹਿ ਤਹਾਂ ਪਹੁਚਾਇਯੈ।।
ਹੋ ਦਿਵਸ ਤੀਸਰੇ ਮੋਕੌ ਬਹੁਰਿ ਬੁਲਾਇਯੈ।। ੧੯।।

ਮੈਨੂੰ ਮਾਹਵਾਰੀ ਆਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਘਰ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਨਹੀ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੋ ਜਿਹੜੇ ਮੈਨੂੰ ਉਥੋ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਆਉਣ ਅਤੇ ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਫਿਰ ਬੁਲਾ ਲੈਣਾ।।੧੯।।

ਸੁਨਿ ਐਸੇ ਬਚ ਮੋਹਿ ਖਾਨ ਤਬ ਤਜਿ ਦਿਯੋ।।
ਕਾਮਭੋਗ ਤਹ ਸੰਗ ਨ ਮੈਂ ਐਸੋ ਕਿਯੋ।।
ਤਬ ਤੁਮ ਕੌ ਮੈਂ ਮਿਲੀ ਤਹਾਂ ਤੇ ਆਇਕੈ।।
ਹੋ ਅਬ ਤੁਮ ਕਜੋਂਹੂ ਮੋਕੌ ਲੇਹੁ ਬਚਾਇਕੈ।। ੨੦।।

ਖਾਨ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਛਡ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆ ਮਿਲੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੋ।।੨੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਿ ਐਸੋ ਬਚ ਮੂੜ ਤਬ ਫੂਲਿ ਗਯੋ ਮੁਸਕਾਇ।।
ਭੇਦ ਨ ਜਾਨਜੋ ਬਾਲ ਕੋ ਆਈ ਭਗਹਿ ਫੁਰਾਇ।। ੨੧।। ੧।।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਉਹ ਮੂਰਖ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ ਮੁਸਕਰਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਇਹ ਭੇਤ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਕਿ ਉਹ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰਕੇ ਆਈ ਹੈ।।੨੧।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਤਿਹੱਤਰਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੭੩।।੩੪੦੦।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਤਿਹੱਤਰਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੭੩।।੩੪੦੦।।ਚਲਦਾ।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਚੌਹੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੁਰਤਾ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।।ਮੋਕਲ ਗੜ੍ਹ ਮੋਕਲ ਨ੍ਰਿਪ ਭਾਰੋ।।ਪਿਤਰ ਮਾਤ ਪੱਛਮ ਉਜਿਯਾਰੋ।।

ਸੁਰਤਾ ਦੇ ਤਿਹ ਸੁਤਾ ਭਣਿੱਜੈ।। ਜਾ ਸਮ ਰੂਪ ਕਵਨ ਤ੍ਰਿਯ ਦਿੱਜੈ।। ੧।।

ਮੋਕਲ ਗੜ ਵਿਚ ਮੋਕਲ ਨਾਮੀ ਇਕ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਪਛੱਮ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਤੇਜ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਾ ਦੇਵੀ ਨਾਮੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗੀ ਰੂਪਵਾਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੧।।

ਅਪਨੋ ਤਵਨ ਸੁਯੰਬ੍ਰ ਬਨਾਯੋ।। ਸਭ ਭੂਪਨ ਕੋ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ।।
ਕਾਸਟ ਤੁਰੈ ਜੋ ਹਜਾਂ ਚੜ੍ਹਿ ਆਵੈ।। ਸੋਈ ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਕਹ ਪਾਵੈ।। ੨।।

ਉਸ ਆਪਣਾ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਉਸ ਇਹ ਕਹਾਇਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਰਾਜਾ ਲਕੜੀ ਦੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਊਗਾ, ਉਹੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ।। ੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸਤ ਗਾੜ੍ਹਨ ਕੋ ਬਲ ਜੋ ਨਰ ਕਰ ਮੈਂ ਧਰੈ।।
ਕਾਸਟ ਤੁਰੈ ਹੈ ਸ੍ਵਾਰ ਤੁਰਤੁ ਇਹ ਮਗੁ ਪਰੈ।।
ਲੀਕ ਬਡੀ ਲਹੁ ਬਿਨੁ ਕਰ ਛੂਏ ਜੋ ਕਰੈ।।
ਹੋ ਸੋਈ ਨ੍ਰਿਪਬਰ ਆਜੁ ਆਨ ਹਮ ਕੌ ਬਰੈ।। ੩।।

ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸੌ ਗੰਢਾਂ ਵਾਲਾ ਬਲਸ਼ਾਲੀ ਭਾਲਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੇ, ਓਸੇ ਲਕੜ ਦੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰੰਤ ਇਸ ਪਾਸੇ ਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਹੜਾ ਹੱਥ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਕ ਵੱਡੀ ਲੀਕ ਖਿਚ ਦੇਵੇ, ਉਹੀ ਵਿਅਕਤੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੇ।।੩।।

ਜਹ ਪੇਰੋ ਸ਼ਾਹ ਹੁਤੋ ਤਹੀ ਖਬਰੈ ਗਈ।।
ਅਚਰਜ ਕਥਾ ਸੁਨਿ ਮੋਨ ਸਭਾ ਸਭ ਹੀ ਭਈ।।
ਤਬ ਹਜਰਤ ਤ੍ਰਿਯ ਐਸੇ ਬਚਨ ਸੁਨਾਇਯੋ।।
ਹੋ ਹਜਰਤ ਕੋ ਭ੍ਰਮੁ ਸਭ ਹੀ ਤਬੈ ਮਿਟਾਇਯੋ।। ੪।।

ਜਿਥੇ ਪੇਰੋ ਸ਼ਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਵੀ ਇਹ ਖਬਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੀ ਸਭਾ ਮੋਨ ਹੋ ਗਈ। ਤਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕੁਝ ਐਸੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।।੪।।

ਦੂਭੁਜਰ ਲਈ ਮੰਗਾਇ ਬਰੌ ਤਾਕੋ ਸੁ ਕਿਯ।।
ਨਹਰਿ ਖੋਦਿ ਬੇਰਿਆ ਕੋ ਬੋਲਿ ਤੁਰੰਗ ਲਿਯ।।

ਲਹੁ ਦੀਰਘ ਤਟ ਲੀਕੈ ਕਾਢਿ ਬਨਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਜੀਤਿ ਆਪੁ ਲੈ ਦਈ ਹਜਰਤਹਿ ਜਾਇਕੈ॥ ੫॥ ੧॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਘੁਮੰਡ ਤੋੜਦੀ ਹਾਂ। ਉਸ ਇਕ ਨਹਿਰ ਪੁਟਵਾਈ ਅਤੇ ਇਕ ਬੇਰੀ ਦਾ ਲਕੜਾ ਦਾ ਘੋੜਾ ਬਣਵਾਇਆ। ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਈ। ਘੋੜਾ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਤਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸੇ ਜਿਹੜੀ ਲਕੜ ਬੰਨ੍ਹੀ ਸੀ ਉਹ ਕੰਢੇ ਨਾਲ ਲੀਕ ਖਿਚਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਤ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ॥੫॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਚੌਹੱਤਰਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੭੪॥੩੪੦੫॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਚਹੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੭੪॥੩੪੦੫॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਪੰਜੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਚਪਲ ਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ॥ ਗਜਨਦੇਵ ਰਾਜਾ ਬਡੋ ਗਜਨੀ ਕੋ ਨਰਪਾਲ॥
ਕਮਲ ਕੁਰੰਗ ਸਾਰਸ ਲਜੈਂ ਲਖਿ ਤਿਹ ਨੈਨ ਬਿਸਾਲ॥ ੧॥

ਗਜ਼ਨੀ ਦਾ ਇਕ ਵਡਾ ਰਾਜਾ ਗਜ਼ਨਦੇਵ ਸੀ। ਉਸਦੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਅਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਮਲ, ਹਿਰਣ ਅਤੇ ਸਾਰਸ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੧॥

ਤਹਾਂ ਦੁਰਗ ਦੁਰਗਮ ਬਡੋ ਤਹ ਪਹੁਚੈ ਕਹ ਕੌਨ॥
ਜੋਨਿ ਚੰਦ੍ਰ ਕੀ ਨਾ ਪਰੈ ਚੀਟੀ ਕਰੈ ਨ ਗੌਨ॥ ੨॥

ਉਸਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬੜਾ ਵਡਾ ਅਤੇ ਦੁਰਗਮ ਸੀ। ਓਥੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਅਤੇ ਕੀੜੀ ਤਕ ਵੀ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ॥੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਚਪਲ ਕਲਾ ਇਕ ਰਾਜ ਦੁਲਾਰੀ॥ ਸੂਰਜ ਲਖੀ ਚੰਦ੍ਰ ਨਿਹਾਰੀ॥
ਜੋਬਨ ਜੇਬ ਅਧਿਕ ਤਿਹ ਸੋਹੈ॥ ਖਗ ਮ੍ਰਿਗ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗਨ ਮੋਹੈ॥ ੩॥

ਚਪਲਕਲਾ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੰਦ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਅਤੇ ਜੋਬਨ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਪੰਛੀਆਂ, ਹਿਰਣਾਂ, ਯਕਾਂ ਅਤੇ ਨਾਗਾਂ

ਦਾ ਵੀ ਮਨ ਮੋਹਦੀ ਸੀ॥੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੋਬਨ ਖਾਂ ਤਿਹ ਦੁਰਗ ਕੌ ਘੇਰਾ ਕਿਯੋ ਬਨਾਇ॥ ਕਜੋਹੂੰ ਨ ਸੋ ਟੂਟਤ ਭਯੋ ਸਭ ਕਰਿ ਰਹੇ ਉਪਾਇ॥ ੪॥

ਜੋਬਨ ਖਾਨ ਨੇ ਉਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਉਪਾਅ ਕਰਕੇ ਥੱਕ ਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਕਿਲ੍ਹਾ ਨ ਟੁੱਟ ਸਕਿਆ॥੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੋਬਨ ਖਾਂ ਤਹ ਬੀਰ ਬੁਲਾਏ॥ ਬੈਠਿ ਬੈਠਿ ਕਰਿ ਮੰਤ੍ਰ ਪਕਾਏ॥ ਕਵਨ ਉਪਾਇ ਆਜੁ ਹਜਾਂ ਕੀਜੈ॥ ਜਾਤੇ ਦੁਰਗ ਤੋਰਿ ਕਰਿ ਦੀਜੈ॥੫॥

ਜੋਬਨ ਖਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੀ ਉਪਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕੇ॥੫॥

ਬਲਵੰਡ ਖਾਨ ਸੈਨ ਸੰਗ ਲਿਯੋ॥ ਤਵਨ ਦੁਰਗ ਪਰ ਹੱਲਾ ਕਿਯੋ॥ ਗੜ੍ਹ ਕੇ ਲੋਗ ਤੀਰ ਤੇ ਜਾਈ॥ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਕੂਕਿ ਸੁਨਾਈ॥ ੬॥

ਬਲਵੰਡ ਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਫੌਜ ਲਈ ਅਤੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਉਤੇ ਚੜਾਈ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੇੜਿਓ ਹੀ ਚੀਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ॥੬॥

ਗੋਲੀ ਅਧਿਕ ਦੁਰਗ ਤੇ ਛੂਟੀ॥ ਬਹੁਤ ਸੂਰਮਨਿ ਮੂੰਡੀ ਫੂਟੀ॥ ਗਿਰਿ ਗਿਰਿ ਗਏ ਬੀਰ ਰਨ ਮਾਂਹੀ॥ ਤਨ ਮੈ ਰਹੀ ਨੈਕ ਸੁਧਿ ਨਾਹੀ॥ ੭॥

ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਗੋਲੀਆਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਾਟ ਗਏ। ਸੂਰਮੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਡਿੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਰਤਾ ਵੀ ਸੁੱਧ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੭॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਕਹੂੰ ਬਾਜ ਜੂਝੇ ਕਹੂੰ ਰਾਜ ਮਾਰੇ॥ ਕਹੂੰ ਤਾਜ ਬਾਜੀਨ ਕੇ ਸਾਜ ਡਾਰੇ॥ ਕਿਤੇ ਛੋਰ ਛੇਕੇ ਕਿਤੇ ਛੈਲ ਮੋਰੇ॥ ਕਿਤੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀਨ ਕੇ ਛੱਤ੍ਰ ਤੋਰੇ॥ ੮॥

ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਰਾਜੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਕਿਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜੀਨਾਂ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਰੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਛੱਤਰਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਛੱਤਰ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ॥੮॥

ਲਗੇ ਜ੍ਵਾਨ ਗੋਲੀਨ ਕੇ ਖੇਤ ਜੂਝੇ।। ਚਲੇ ਭਾਜਿ ਕੇਤੇ ਨਹੀ ਜਾਤ ਬੂਝੇ।।
ਭਰੇ ਲਾਜ ਕੇਤੇ ਹਠੀ ਕੋਪਿ ਢੂਕੇ।। ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਕੂਕੇ।। ੯।।

ਗੋਲੀਆਂ ਲੱਗੀ ਹੋਏ ਜਵਾਨ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਨੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ। ਕਈ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ "ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ" ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਹੀ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ।।੯।।

ਚਹੂੰ ਓਰ ਗਾੜੇ ਗੜੈ ਘੇਰਿ ਆਏ।। ਹਠੀ ਖਾਨ ਕੋਪੇ ਲੀਏ ਸੈਨ ਘਾਏ।।
ਇਕੇ ਸੂਰ ਸੋਹੈ ਉਤੈ ਵੈ ਬਿਰਾਜੈ।। ਮੰਡੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੈ ਕੈ ਨਹੀ ਪੈਗੁ ਭਾਜੇ।। ੧੦।।

ਚਾਰਿਆ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸਖਤ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਠੀ ਜਵਾਨ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਫੌਜ ਲੈਕੇ ਟੁਟ ਪਏ। ਸੂਰਬੀਰ ਏਧਰ ਓਧਰ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਇਕ ਕਦਮ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀ ਹਟ ਰਹੇ ਸਨ।।੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਛੋਰਿ ਖੇਤ ਪਗ ਨਾ ਟਰੇ ਭਿਰੇ ਸੂਰਮਾ ਚਾਇ।।
ਦਸੋਦਿਸਨ ਗਾਡੇ ਗੜਹਿ ਘੇਰਿ ਲਿਯੋ ਭਟ ਆਇ।। ੧੧।।

ਸੂਰਬੀਰ ਆ ਕੇ ਭਿੜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਇਕ ਪੈਰ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀ ਹੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਬੀਰਾ ਨੇ ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਸੀ।।੧੧।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਕਿਤੇ ਗੋਲਿ ਗੋਲਾ ਮਹਾ ਬਾਨ ਛੋਰੇ।।
ਕਿਤੇ ਗਰਬ ਘਾਰੀਨ ਕੇ ਗਰਬ ਤੋਰੇ।।
ਪਰੀ ਮਾਰਿ ਭਾਰੀ ਕਹਾ ਲੌ ਬਖਾਨੋ।।
ਉਡੀ ਜਾਨ ਮਾਖੀਰੁ ਕੀ ਮਾਖਿ ਮਾਨੋ।।੧੨।।

ਕਿਤੇ ਗੋਲੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੋਲੇ ਅਤੇ ਤੀਰ ਛੱਡ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਘੁਮੰਡੀਆਂ ਦੇ ਘੁੰਮਡ ਚੂਰ ਚੂਰ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਓਥੇ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਮਾਰ ਕਾਟ ਹੋਈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਮਾਨੋਂ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮਖੀਆਂ ਉੱਡ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ।।੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬੱਜ੍ਰ ਖਾਨ ਬਿਛੂਅਨ ਭਏ ਬੀਰ ਲਰੇ ਰਨ ਮੰਡ।।
ਲਗੀ ਤੁਪਕ ਕੀ ਉਰ ਬਿਖੈਂ ਜੂਝੇ ਖਾਂ ਬਲਵੰਡ।। ੧੩।।

ਵਡੇ ਵਡੇ ਖਾਨ ਬਿਛੂ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵੀਰਬਲੜ ਕੇ ਮਰ ਗਏ। ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਗੋਲੀ

ਲਗਣ ਨਾਲ ਬਲਵੰਡ ਖਾਂ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ।।੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਬਲਵੰਡ ਖਾਂ ਜਬਰੀ ਰਨ ਜੂਝੇ। ਐ ਭਟ ਮੁਏ ਜਾਤ ਨਹਿ ਬੂਝੇ।।
ਭਜੇ ਸੁਭਟ ਆਵਤ ਭਏ ਤਹਾਂ।। ਜੋਬਨ ਖਾਨ ਖੇਤ ਮੈਂ ਜਹਾਂ।। ੧੪।।

ਬਲਵੰਡ ਖਾਂ ਘਨਘੋਰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਅਨੇਕਾਂ ਵੀਰ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਸੂਰਮੇ ਭਜੇ ਭਜੇ ਓਥੇ ਗਏ ਜਿਥੇ ਜੋਬਨ ਖਾਂ ਯੁੱਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੧੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਲਵੰਡ ਖਾਂ ਕੋ ਸੁਨਿ ਮੁਏ ਸੰਕਿ ਰਹੇ ਸਭ ਸੂਰ।।
ਬਿਨ ਸਜਾਰੇ ਸੀਤਲ ਭਏ ਖਾਏ ਜਨਕ ਕਪੂਰ।। ੧੫।।

ਬਲਵੰਡ ਖਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਬਾਰੇ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੇ ਵੀਰ ਸ਼ਸ਼ੋਪੰਜ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ। ਉਹ ਤੀਰ ਕਮਾਨਾਂ ਬਗੈਰ ਠੰਡੇ ਹੋ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਪੂਰ ਖਾਦਾ ਹੋਵੇ।।੧੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਚਪਲਕਲਾ ਜੋਬਨ ਖਾਂ ਜਬੈ ਨਿਹਾਰਿਯੋ।।
ਗਿਰੀ ਧਰਨਿ ਮੁਰਛਾਇ ਕਾਮ ਸਰ ਮਾਰਿਯੋ।।
ਪੱਤ੍ਰੀ ਲਿਖੀ ਬਨਾਇ ਬਿਸਿਖ ਸੌ ਬਾਂਧਿ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਦੀਨੋ ਧਨੁਜ ਚਲਾਇ ਧਨੁਖ ਦ੍ਰਿੜ ਸਾਂਧਿ ਕਰਿ।। ੧੬।।

ਚਪਲਕਲਾ ਨੇ ਜਦ ਜੋਬਨ ਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆਂ ਤਾਂ ਕਾਮਬਾਣ ਖਾਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪਈ। ਉਸ ਇਕ ਚਿਠੀ ਤੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਬੰਨ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਖਿਚ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ।।੧੬।।

ਸੁਨੋ ਕੁਅਰ ਜੂ ਅਬ ਜੌ ਤੁਮ ਮੋਕੌ ਬਰੌ।।
ਤੌ ਮੈਂ ਦੇਊਂ ਬਤਾਇ ਰਾਜ ਗੜ ਕੋ ਕਰੌ।।
ਪ੍ਰਥਮ ਬਜਾਹਿ ਮੋਸੌ ਕਰਿਬੋ ਠਹਰਾਇਯੈ।।
ਹੋ ਤੈਸਹਿ ਪਤਿਯਾ ਸਰ ਸੋ ਬਾਂਧਿ ਚਲਾਇਯੈ।। ੧੭।।

ਉਸ ਲਿਖਿਆ, ਹੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੋ ਅਤੇ ਰਾਜ ਗੜ੍ਹ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰੋ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸਤਰਾਂ ਚਿਠੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਭੇਜੋ।।੧੭।।

ਬਜਾਹ ਕੁਅਰ ਤਾਸੌ ਕਰਿਬੋ ਠਹਰਾਇਯੋ।।
ਵੈਸਹਿ ਪਤਿਯਾ ਸਰ ਸੌਂ ਬਾਂਧਿ ਬਗਾਇਯੋ।।

ਗੜ੍ਹ ਗਾੜ੍ਹੇ ਕੇ ਮਾਂਝ ਪਰਜੋ ਸਰ ਜਾਇ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਨਿਰਖਿ ਅੰਕ ਤਿਹ ਨਾਰਿਲਿਯੋ ਉਰਲਾਇ ਕਰਿ।। ੧੮।।

ਕੰਵਰ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਵੈਸੇ ਹੀ ਚਿੱਠੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ। ਘਨਘੋਰ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਤੀਰ ਜਾਕੇ ਡਿੱਗਾ। ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਲਾਇਆ।।੧੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਸਿਖ ਪਹੂਚਰਜੋ ਮੀਤ ਕੋ ਪਤਿਯਾ ਲੀਨੇ ਸੰਗ।।
ਆਖੇਂ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲ ਭਈ ਨਿਰਖਤਵਾਕੋ ਅੰਗ।। ੧੯।।

ਤੀਰ ਮਿਤਰ ਦਾ ਪੱਤਰ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਠੰਡੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ।।੧੯।।

ਚਪਲਕਲਾ ਸੌਂ ਜਬ ਕੁਅਰ ਬਜਾਹ ਬਦਜੋ ਸੁਖ ਪਾਇ।।
ਵੈਸਹਿ ਸਰ ਸੌਂ ਬਹੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਤਿਯਾ ਦਈ ਚਲਾਇ।। ੨੦।।

ਜਦ ਕੰਵਰ ਨੇ ਚਪਲ ਕਲਾ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਫਿਰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਇਕ ਚਿਠੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਭੇਜੀ।।੨੦।।

ਚੌਪਈ।। ਪਤਿਯਾ ਬਿਖੈ ਇਹੈ ਲਿਖਿ ਡਾਰੋ।। ਸੁਨੋ ਕੁਅਰ ਜੂ ਬਚਨ ਹਮਾਰੋ।।
ਪ੍ਰਥਮੈ ਬਾਰਿ ਬੰਦ ਇਹ ਕੀਜੈ।। ਤਾ ਪਾਛੇ ਯਾ ਗੜ੍ਹ ਕੌ ਲੀਜੈ।।੨੧।।

ਪਤਰ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਕੰਵਰ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਦਵਾਰ ਬੰਦ ਕਰੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਵੋਂ।।੨੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਦਸੋ ਦਿਸਨ ਘੇਰੋਯਾ ਗੜ੍ਹ ਕੌ ਡਾਰਿਯੈ।।
ਹਜਾਂ ਤੇ ਜੋ ਨਰ ਨਿਕਸੈ ਤਾਹਿ ਸੰਘਾਰਿਯੈ।।
ਆਵੈ ਜੋ ਜਨ ਪਾਸ ਬੰਦ ਤਿਹ ਕੀਜਿਯੈ।।
ਹੋ ਬਹੁਰੋ ਦੁਰਗ ਛੁਰਾਇ ਛਿਨਕ ਮੌ ਲੀਜਿਯੈ।। ੨੨।।

ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਵੋ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਇਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੋਂ। ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਪਾਸ ਆਵੇ ਉਸਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਵੋ, ਇਸ ਤੁਰਾਂ ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਵੋਂ।।੨੨।।

ਦਸੋ ਦਿਸਨ ਤਿਹ ਗੜ੍ਹ ਕੌ ਘੇਰਾ ਡਾਰਿਯੋ॥
ਜੋ ਜਨ ਤਹੱ ਤੇ ਨਿਕਸੈ ਤਾਹਿ ਸੰਘਾਰਿਯੋ॥
ਖਾਨ ਪਾਨ ਸਭ ਬੰਦ ਪ੍ਰਥਮ ਤਾਕੋ ਕਿਯੋ॥
ਹੋ ਬਹੁਰੌ ਦੁਰਗ ਛਿਨਾਇ ਛਿਨਕ ਭੀਤਰ ਲਿਯੋ॥ ੨੩॥

ਉਸ ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਖਾਣਾ ਪਾਣੀ ਸਭ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਕਬਜਾ ਕਰ ਲਿਆ॥੨੩॥

ਲੀਨੋ ਦੁਰਗ ਛਿਨਾਇ ਗਜਨਿ ਸਹ ਘਾਇਕੈ॥
ਲਯੋ ਕੁਅਰਿ ਕਹ ਜੀਤਿ ਪਰਮ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਰਤਿ ਕਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਉਪਜਾਇ ਕਰਿ॥
ਹੋ ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤ੍ਰਿਯ ਗਈ ਸੁ ਕੀਨੇ ਭੋਗ ਭਰਿ॥ ੨੪॥

ਗੰਜਣ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਕਿਲ੍ਹਾ ਖੋ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪੂਰਬਕ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਵੀ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ॥੨੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੁਹਨ ਕੇ ਭਈ॥ ਅਬਲਾ ਔਰ ਬਿਸਰਿ ਸਭ ਗਈ॥
ਏਕ ਨਾਰਿ ਹਸਿ ਬਚਨਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਬਡੋ ਮੂਰਖ ਇਹ ਰਾਵ ਹਮਾਰੋ॥ ੨੫॥

ਜਦ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਏਨੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵਧ ਗਈ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਸਭ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਿੱਸਰ ਗਈਆਂ। ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਮੂਰਖ ਹੈ॥੨੫॥

ਜਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਪ੍ਰਿਥਮ ਪਿਤਾ ਕਹੱ ਘਾਯੋ॥ ਬਹੁਰਿ ਆਪਨੋ ਰਾਜ ਗਵਾਯੋ॥
ਤਾਸੋਂ ਮੂੜ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜਾਈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਨਿਕਟ ਮ੍ਰਿਤੁ ਜਨ ਆਈ॥ ੨੬॥

ਜਿਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮਰਵਾਇਆ, ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਗਵਾਇਆ, ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਇਸ ਪ੍ਰੀਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦੀ ਮੌਤ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਆ ਗਈ ਹੈ॥੨੬॥

ਪਿਤਾ ਹਨਤ ਜਿਹੱ ਲਗੀ ਨ ਬਾਰਾ॥ ਤਿਹ ਆਗੇ ਕਜਾ ਕਥਾ ਬਿਚਾਰਾ॥

ਜਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਅਪਨੋ ਰਾਜੁ ਗਵਾਯੋ।। ਤਾਸੌ ਮੂਰਖ ਨੇਹ ਲਗਾਯੋ।।੨੭।।

ਜਿਸ ਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰਦਿਆਂ ਦੇਰ ਨਹੀ ਲਾਈ ਉਹਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਤੀ ਵਿਚਾਰਾ ਕੀ ਹੈ? ਜਿਸ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਗਵਾ ਦਿਤਾ ਉਸ ਨਾਲ ਇਸ ਮੂਰਖ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਇਆ ਹੈ।।੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੋਬਨ ਖਾਂ ਸੁਨਿ ਏ ਬਚਨ ਮਨ ਮੈ ਰੋਸ ਬਢਾਇ।।
ਬਡੋ ਮੁਨਾਰ ਉਸਾਰਿ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾ ਮੈਂ ਦਈ ਚਿਨਾਇ।। ੨੮।। ੧।।

ਜੋਬਨ ਖਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਇਕ ਵਡਾ ਮੀਨਾਰ ਬਣਵਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦੀ ਨੂੰ ਵਿਚ ਚਿਣਵਾ ਦਿੱਤਾ।।੨੮।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਪਚਹੱਤਰਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੭੫।।੩੪੩੩।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਪੰਜੱਤਰਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੭੫।।੩੪੩੩।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਛਿਅੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਬੀਰ ਮਤੀ

ਅੜਿੱਲ।। ਜਗਬੰਦਨ ਇਕ ਸਾਹੁ ਬਡੋ ਸੁ ਬਖਾਨਿਯੈ।।
ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਧਨੁ ਜਾਕੇ ਧਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨਿਯੈ।।
ਮਤੀ ਸੁ ਬੀਰ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸੁਭ ਭਨਿੱਜਿਯੈ।।
ਹੋ ਸਸਿ ਕੌ ਜਾਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਬਦਨ ਕੀ ਦਿੱਜਿਯੈ।। ੧।।

ਜਗਬੰਦਨ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸ਼ਾਹ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਧਨ ਸੀ। ਬੀਰਮਤੀ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਤੁਲਨਾਂ ਚੰਦ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾਕੋ ਨਾਥ ਵਿਲਾਇਤ ਗਯੋ।। ਆਵਤ ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ ਨਹਿ ਭਯੋ।।
ਲਿਖਿ ਪਤਿਯਾ ਅਬਲਾ ਬਹੁ ਹਾਰੀ।। ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਕੀ ਨਹਿ ਪ੍ਰਭਾ ਨਿਹਾਰੀ।। ੨।।

ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਵਲਾਇਤ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀ ਪਰਤਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਚਿਠੀਆਂ ਲਿਖ ਕੇ ਹਾਰ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਨਹੀ ਵੇਖਿਆ ਸੀ।।੨।।

ਤਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਅਧਿਕ ਉਪਾਇ ਬਨਾਏ॥ ਤਹ ਹੀ ਰਹੇ ਨਾਥ ਨਹਿ ਆਏ॥
ਲਾਲ ਮਿਲੇ ਬਿਨੁ ਬਾਲ ਕੁਲਾਈ॥ ਸਭ ਧਨ ਲੈ ਸੰਗ ਤਹੀਂ ਸਿਧਾਈ॥ ੩॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਪਰ ਪਤੀ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਨ ਮਿਲਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਉਠੀ ਅਤੇ ਧਨ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਓਸੇ ਪਾਸੇ ਚੱਲ ਪਈ॥੩॥

ਚੰਦ੍ਰਭਾਨ ਜਾਟੂ ਬਟਿ ਹਾਯੋ॥ ਲੂਟਨ ਮਾਲ ਬਾਲ ਕੋ ਆਯੋ॥
ਜੋ ਕਰ ਚੜਜੋ ਛੀਨਿ ਸਭ ਲੀਨੋ॥ ਰੰਚ ਕੰਚ ਤਿਹ ਰਹਨ ਨ ਦੀਨੋ॥ ੪॥

ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਚੰਦਰਭਾਨ ਜੱਟ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਉਸਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਲਈ ਆਇਆ ਅਤੇ ਜੋ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਲਗਾ ਉਸ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਨ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ॥੪॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਜਥੈ ਮਾਲ ਕੋ ਲੂਟਿ ਕੈ ਕੈ ਸਿਧਾਏ॥ ਤਬੈ ਕੂਕਿ ਕੈ ਨਾਰਿ ਬੈਨਜੋ ਸੁਨਾਏ॥
ਸੁਨੋ ਬੈਨ ਭਾਈ ਇਹੈ ਕਾਜ ਕੀਜੋ॥ ਰਹੋ ਹਜਾਂ ਨਹੀ ਦੂਰਿ ਕੋ ਪੈਂਡ ਲੀਜੋ॥ ੫॥

ਜਦ ਉਹ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਮਾਲ ਲੁੱਟ ਕੇ ਚੱਲ ਪਏ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਚੀਕਣਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੇ ਮੇਰੇ ਭਰਾਵੋ ਇਕ ਕੰਮ ਕਰੋ, ਤੁਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਲਾਗੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਦੂਰ ਚਲੇ ਜਾਣਾ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੌ ਇਹ ਬਾਤ ਨਾਥ ਸੁਨਿ ਲੈਹੈ॥ ਤੁਮਤੇ ਜਾਨ ਏਕ ਨਹਿ ਦੈਹੈ॥
ਲੈਹੈ ਛੀਨਿ ਤਰੇ ਕੇ ਘੋਰਾ॥ ਤੁਮਰੋ ਰਹਜੋ ਜਿਯਬ ਜਗ ਥੋਰਾ॥ ੬॥

ਜਦ ਇਹ ਘਟਨਾ ਮੇਰਾ ਸਵਾਮੀ ਸੁਣ ਲਊਗਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿਉਂਦਾ ਨਹੀ ਛਡੂਗਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਘੋੜੇ ਵੀ ਖੋ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਜੀਵਨ ਥੋੜਾ ਹੀ ਬਚਿਆ ਹੈ॥੬॥

ਇਨ ਇਹ ਬਾਤ ਚਿੱਤ ਨਹਿ ਆਨੀ॥ ਮੂੜ ਤ੍ਰਿਯਾ ਬਰਰਾਤ ਪਛਾਨੀ॥
ਯਾਕੋ ਨਾਥ ਹਮਰ ਕਾ ਕਰਿ ਹੈ॥ ਸਹੱਸ ਸ੍ਵਾਰ ਕੋ ਏਕ ਸੰਘਾਰਿ ਹੈ॥ ੭॥

ਉਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੂਰਖ ਇਸਤਰੀ ਫਜ਼ੂਲ ਬੁੜ ਬੜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਾਲਕ ਇਕੱਲਾ ਕੀ ਕਰ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਭਲਾ ਸੌ ਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲਾ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ॥ ੭॥

ਲੂਟਿ ਸਕਲ ਧਨੁ ਜਬੈ ਸਿਧਾਏ॥ ਤਬ ਅਬਲਾ ਨਰ ਬਸਤ੍ਰ ਬਨਾਏ॥
ਕਟਿ ਸੋ ਕਸਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਤਿਯ ਲੀਨੀ॥ ਕਸਿਸ ਕਮਾਨ ਕਰੈਰੀ ਕੀਨੀ॥ ੮॥

ਜਦ ਉਹ ਧਨ ਲੁਟ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮਰਦਾਵਾਂ ਲਿਬਾਸ ਪਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਕਮਰ ਨਾਲ ਕੱਸ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ ਅਤੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਆਦਿ ਕੱਸ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਏ॥੮॥

ਅਰੁਨ ਤੁਰੰਗ ਅਰੂੜਿਤ ਭਈ॥ ਪਵਨ ਗਵਨ ਤੇ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਸਿਧਈ॥
ਜਾਇ ਸ੍ਵਾਰ ਤ੍ਰਿਯ ਸਹੰਸ੍ਰ ਹੰਕਾਰੋ॥ ਕੈ ਧਨੁ ਦੇਹੁ ਕਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰੋ॥ ੯॥

ਲਾਲ ਘੋੜੇ ਤੇ ਉਹ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਹਵਾ ਦੀ ਚਾਲ ਚੱਲ ਪਈ। ਉਸ ਜਾਕੇ ਸੌ ਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਿਆ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਧਨ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦੇਵੋਂ ਜਾਂ ਹੱਥ ਹਥਿਆਰ ਸੰਭਾਲ ਲਵੋਂ॥ ੯॥

ਸਭਹਿੰਨ ਕੋਪ ਬੈਨ ਸੁਨਿ ਕੀਨੋ॥ ਤਾਕੌ ਅਧਿਕ ਗਾਰਿਯਨ ਦੀਨੋ॥
ਤੋ ਤੇ ਮੂੜਕਹਾ ਹਮ ਡਰਿ ਹੈ॥ ਸਹਸ ਸ੍ਵਾਰ ਏਕਲ ਤੇ ਟਰਿਹੈ॥ ੧੦॥

ਸਾਰਿਆ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਹਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕਢੀਆਂ। ਮੂਰਖ ਕੀ ਤੈਥੋਂ ਅਸੀਂ ਡਰ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਸੈਂਕੜੇ ਸਵਾਰ ਕੀ ਇਕ ਦੇ ਅਗੇ ਲੱਗ ਕੇ ਭਜ ਜਾਣਗੇ॥ ੧੦॥

ਗਹਿ ਧਨੁ ਹਾਥ ਕੋਪ ਤ੍ਰਿਯ ਭਰੀ॥ ਤੁਰੈ ਧਵਾਇ ਉਠਵਨੀ ਕਰੀ॥
ਏਕ ਬਿਸਿਖ ਕਰਿ ਕੋਪ ਚਲਯੋ॥ ਬੀਸ ਜ੍ਵਾਨ ਬਿਚਿ ਹੈ ਕਰਿ ਗਯੋ॥ ੧੧॥

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਘੋੜਾ ਭੱਜਾ ਕੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਚੁਕਿਆ, ਉਸ ਇਕ ਐਸਾ ਤੀਰ ਚਲਾਇਆ ਜਿਹੜਾ ਵੀਹ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਗਿਆ॥੧੧॥

ਬਹੁਰਿ ਤਾਨ ਧਨੁਬਾਨ ਚਲਾਯੋ॥ ਤਬ ਹੀ ਬੀਸ ਘੋਰਯਨ ਘਾਯੋ॥
ਏਕਹਿ ਬਾਰ ਪ੍ਰਾਨ ਬਿਨੁ ਭਏ॥ ਗਿਰਿ ਗਿਰਿ ਮਨੋ ਮੁਨਾਰਾ ਗਏ॥ ੧੨॥

ਫਿਰ ਉਸ ਇਕ ਹੋਰ ਤੀਰ ਚਲਾਇਆ ਜਿਹੜਾ ਵੀਹ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਗਿਆ। ਇਕ ਹੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਾਣ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਮੀਨਾਰ ਡਿਗ ਰਹੇ ਹੋਣ॥੧੨॥

ਤੀਜੀ ਬਹੁਰਿ ਉਠਵਨੀ ਕਰੀ॥ ਛੋਡਿਯੋ ਬਾਨ ਨੈਕੁ ਨਹਿ ਡਰੀ॥
ਤੀਸ ਬੀਰ ਇਕ ਬਾਰ ਬਿਦਾਰੇ॥ ਮਾਨੋ ਪਵਨ ਪੱਤ੍ਰ ਸੇ ਝਾਰੇ॥ ੧੩॥

ਤੀਸਰੀ ਵਾਰ ਉਸ ਫਿਰ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਚੁਕਿਆ ਅਤੇ ਜੋਗ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨ ਕਰਕੇ ਤੀਰ ਛਡਿਆ। ਤੀਹ ਸੂਰਮੇਂ ਉਸ ਇਕ ਵਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਨੇਰੀ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਝਾੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ॥੧੩॥

ਏਕ ਬਾਨ ਜਬ ਬਾਲ ਪ੍ਰਹਾਰੈ॥ ਬੀਸ ਤੀਸ ਛਿਤ ਪੈ ਭਟ ਡਾਰੈ॥
ਚਪਲ ਤੁਰੈ ਤ੍ਰਿਯ ਚਤੁਰਿ ਧਵਾਵੈ॥ ਏਕ ਘਾਇ ਤਨ ਲਗਨ ਨ ਪਾਵੈ॥ ੧੪॥

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਜਦ ਇਕ ਬਾਣ ਚਲਾਉਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਵੀਹ ਤੀਹ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੰਮਿਆਂ ਪਾ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਚਤਰ ਇਸਤਰੀ ਚਪਲ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਇਸਤਰਾਂ ਭਜਾਉਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਇਕ ਵੀ ਜ਼ਖਮ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦੀ ਸੀ॥੧੪॥

ਜਲ ਮੈ ਜਨੁਕ ਗੰਗੇਰੀ ਝਮਕੈ॥ ਘਨ ਮੈ ਮਨੋ ਦਾਮਿਨੀ ਦਮਕੈ॥
ਏਕੈ ਬਾਨ ਬੀਸ ਭਟ ਗਿਰੈ॥ ਬਖਤਰ ਰਹੇ ਨ ਜੇਬਾਂ ਜਿਰੈ॥ ੧੫॥

ਉਹ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਤੇਜ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਬਿਜਲੀ ਦਮਕ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਹੀ ਬਾਣ ਨਾਲ ਵੀਹ ਸੂਰਮੇ ਡਿਗ ਪੈਂਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਵੀ ਫਿਟਕ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੧੫॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਬਹੁਰਿ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਿ ਬਾਲ ਇਕ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰਿਯੋ॥
ਬੀਸ ਬਾਜਬਿਚ ਕਰਿ ਹ੍ਵੈ ਬਾਨ ਪਧਾਰਿਯੋ॥
ਤਰਫ ਰਾਇ ਛਿਤ ਮਾਂਝ ਸੁਭਟ ਬਿਨੁ ਸੁਧ ਭਏ॥
ਹੋ ਆਏ ਜਗਤ ਨ ਮਾਂਝ ਨ ਨਿਜੁ ਜਨਨੀ ਜਏ॥ ੧੬॥

ਫਿਰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਕ ਬਾਣ ਚਲਾਇਆ ਜਿਹੜਾ ਵੀਹ ਘੋੜਿਆ ਦੇ ਵਿਚ ਦੀ ਲੰਘ ਕੇ ਪਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੂਰਮੇਂ ਤੜਫ ਤੜਫ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਗ ਪਏ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਨ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ॥੧੬॥

ਸਹਸ ਸੂਰਮਾ ਜਬ ਤ੍ਰਿਯ ਦੀਏ ਸੰਘਾਰਿਕੈ॥
ਚੰਦ੍ਰਭਾਨ ਰਿਸਿ ਭਰਯੋ ਸੁ ਤਿਨੈ ਨਿਹਾਰਿਕੈ॥
ਚਾਬੁਕ ਮਾਰਿ ਤੁਰੰਗ ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਇਯੋ॥
ਹੋ ਤ੍ਰਿਯ ਤਿਹ ਹਨਯੋ ਨ ਬਾਨ ਤੁਰੰਗਹਿ ਘਾਇਯੋ॥ ੧੭॥

ਜਦ ਇਕ ਸੌ ਸੂਰਮਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਚੰਦਰਭਾਨ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਚਾਬਕ ਮਾਰਕੇ ਘੋੜਾ ਭਜਾਇਆ, ਪਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਾਣ ਨਹੀ ਮਾਰਿਆ ਉਸਦੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ॥੧੭॥

ਜੀਤਿ ਜੀਤਿ ਕਰਿ ਬਾਲ ਸੂਰਮਾ ਬਸਿ ਕਏ॥
ਸਭ ਸੂਰਨ ਕੇ ਸੀਸ ਸਕਲ ਬੁਕਚਾ ਦਏ॥

ਜਹ ਤੇ ਧਨੁ ਲੈ ਗਏ ਤਜੇ ਤਹ ਆਇਕੈ॥
ਹੋ ਤੁਮਲ ਜੁੱਧ ਕਰਿ ਨਾਰਿ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਦਿਖਾਇਕੈ॥ ੧੮॥

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਫੇਹ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਥੋਂ ਉਹ ਧਨ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਸਨ ਉਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਆਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਅਪਣਾ ਚਲਿੱਤਰ ਵਿਖਾਇਆ॥੧੮॥

ਏਕ ਸਦਨ ਤੇ ਛੋਰਿ ਤੁਰੈ ਤਾਕੌਂ ਦਿਯੋ॥
ਚੰਦ੍ਰਭਾਨ ਜਾਟੂ ਕੌ ਕਰਿ ਅਪਨੋ ਲਿਯੋ॥
ਚੋਰ ਬ੍ਰਿਤਿ ਕੋ ਤੁਰਤ ਤਬੈ ਤਿਨ ਤਜਾਗਯੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਜਦੁਪਤਿ ਕੇ ਜਾਪ ਬਿਖੈ ਅਨੁਰਾਗਿਯੋ॥ ੧੯॥

ਉਸ ਆਪਣੇ ਘਰੋਂ ਇਕ ਘੋੜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਚੰਦਰਭਾਨ ਜੱਟ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਤਦ ਉਸ ਚੋਰੀ ਕਰਨੀ ਛੱਡ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮਨ ਲਾ ਲਿਆ॥ ੧੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚੰਦ੍ਰਭਾਨ ਕੌ ਜੀਤਿ ਕਰਿ ਤਹ ਤੇ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨ॥
ਜਹਾਂ ਆਪਨੋ ਪਤਿ ਹੁਤੋ ਤਹਾਂ ਗਈ ਰੁਚਿ ਮਾਨ॥ ੨੦॥

ਚੰਦਰਭਾਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਉਥੋਂ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੀ ਜਿਥੇ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਸੀ॥੨੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਦੁਹਕਰਿ ਕਰਮ ਨਾਰਿ ਤਿਨ ਕੀਨੋ॥ ਸਭ ਹੀ ਜੀਤਿ ਬੈਰਿਯਨੁ ਲੀਨੋ॥
ਬਹੁਰੋ ਮਿਲੀ ਨਾਥ ਸੌ ਜਾਈ॥ ਪਿਯ ਕੌ ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ ਲੈ ਆਈ॥ ੨੧॥ ੧॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਭ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲੈ ਆਈ॥ ੨੧॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਛਿਹੱਤਰਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੭੬॥੩੪੫੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਛਿਹੱਤਰਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੭੬॥੩੪੫੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਸਤੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਮੇਨ ਲਤਾ

ਚੌਪਈ।। ਮੈਨਲਤਾ ਅਬਲਾ ਇਕ ਸੁਨੀ।। ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਗੁਨੀ।।
ਬਡੇ ਸ਼ਾਹੁ ਕੀ ਸੁਤਾ ਭਣਿੱਜੈ।। ਤਾਕੋ ਕੋ ਪਟਤਰ ਕਹਿ ਦਿੱਜੈ।। ੧।।

ਮੇਨਲਤਾ ਨਾਮੀ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਆਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਵੱਡੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀ ਸੀ।।੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਮੈਨਲਤਾ ਇਕ ਬਡੋ ਜਹਾਜ ਮੰਗਾਇਯੋ।।
ਖਾਨ ਪਾਨ ਬਹੁ ਦਿਨ ਕੋ ਬੀਚ ਡਰਾਇਯੋ।।
ਛੋਰਿ ਨਾਥ ਕੋ ਧਾਮ ਆਪੁ ਤਿਤ ਕੌ ਚਲੀ।।
ਹੋ ਲੀਨੇ ਅਪੁਨੇ ਸੰਗ ਪਚਾਸਿਕ ਸੁਭ ਅਲੀ।। ੨।।

ਮੇਨਲਤਾ ਨੇ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਮੰਗਵਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਭਰ ਲਈ। ਉਹ ਆਪਣੇਂ ਮਾਲਕ ਦਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੰਜਾਹ ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲ ਪਈ।।੨।।

ਜਬ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਮੈ ਗਈ ਤਬੈ ਤਿਨ ਯੌ ਕਿਯੋ।।
ਸਾਠਿ ਹਾਥਿ ਕੋ ਬਾਂਸਿ ਮੰਗਾਇ ਤਬੈ ਲਿਯੋ।।
ਤਾਸੌ ਬੈਰਕ ਬਾਂਧੀ ਬਡੀ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਵਾ ਅੰਚਰ ਕੇ ਸੰਗ ਦਈ ਆਗਿ ਜਰਾਇਕੈ।। ੩।।

ਜਦ ਉਹ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਚੱਲ ਪਈ ਤਾਂ ਉਸ ਸੱਠ ਹੱਥ ਦਾ ਇਕ ਬਾਂਸ ਮੰਗਵਾਇਆ। ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਵੱਡੀ ਝੰਡੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਲਪੇਟੇ ਹੋਏ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ।। ੩।।

ਹੇਰਿ ਆਗਿ ਕਹ ਜਿਯਨ ਅਚੰਭਵ ਅਤਿ ਭਯੋ।।
ਜਨੁਕ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਕੇ ਬੀਚ ਦੂਸਰੋ ਸਸਿ ਵਯੋ।।
ਜਜੋਂ ਜਜੋਂ ਤਾਕਹ ਬੈਠਿ ਮਲਾਹ ਚਲਾਵਹੀ।।
ਹੋ ਮੱਛ ਕੱਛ ਸੰਗਿ ਹੇਰਿ ਚਲੇ ਤਹ ਆਵਹੀ।। ੪।।

ਅੱਗ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਹੋਵੇ। ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲਾਹ ਜਹਾਜ ਨੂੰ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਉਸਤਰਾਂ ਮੱਛ ਅਤੇ ਕਛੂ ਵੀ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚਲਣ ਲਗੇ।।੪।।

ਚਾਲਿਸ ਕੋਸ ਪ੍ਰਮਾਨ ਜਹਾਜ ਜਬਾਇਯੋ।।
ਮੱਛ ਕੱਛ ਸਭ ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸੁਖ ਪਾਇਯੋ।।
ਯਾ ਫਲ ਕੌ ਹਮ ਅਬ ਹੀ ਪਕਰਿ ਚਬਾਇ ਹੈਂ।।
ਹੋ ਬਹੁਰਿ ਆਪੁਨੇ ਧਾਮ ਸਕਲ ਚਲਿ ਜਾਇ ਹੈਂ।। ੫।।

ਜਦ ਜਹਾਜ ਕਰੀਬਨ ਚਾਲੀਹ ਕੋਹ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੱਛ ਅਤੇ ਕਛੂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗੇ ਕਿ ਇਸ ਵਚਿੱਤਰ ਫਲ ਨੂੰ ਅਸੀ ਹੁਣੇ ਖਾ ਲਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਵਾਂਗੇ।।੫।।

ਮੱਛ ਕੱਛ ਅਰੁ ਜੀਵ ਬਹੁਤ ਮਿਲਿ ਜੋ ਧਏ।।
ਤਿਨਕੇ ਬਲੁ ਸੌ ਅਧਿਕ ਰਤਨ ਆਵਤ ਭਏ।।
ਮੈਨਲਤਾ ਤਬ ਦੀਨੀ ਆਗਿ ਬੁਝਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਮੱਛ ਕੱਛ ਚਕਿ ਰਹੇ ਅਨਿਕ ਦੁਖ ਪਾਇਕੈ।। ੬।।

ਮੱਛ ਕੱਛ ਆਦਿ ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਰਤਨ ਵੀ ਆਉਣ ਲਗੇ। ਤਦ ਮੇਨ ਲਤਾ ਨੇ ਅਗ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਮੱਛ ਕੱਛ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ।। ੬।।

ਤਿਨਕੇ ਠਟਕਤ ਬਾਰਿ ਤਹਾਂ ਤੇ ਚਲਿ ਗਯੋ।।
ਜੀਵਤ ਹੀ ਸਭ ਰਹੇ ਅਧਿਕ ਦੁੱਖਿਤ ਭਯੋ।।
ਮਨਿ ਮਾਨਿਕ ਤਬ ਲੀਨੇ ਬਾਲ ਉਠਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਜਲ ਜੀਵਨ ਕਹ ਐਸੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਿਖਾਇਕੈ।। ੭।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਣ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਅਗੇ ਵਧਿਆ, ਪਰ ਇਹ ਜਿਉਂਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖੀ ਹੋਏ। ਤਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਲ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਚਲਿੱਤਰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਸਭ ਹੀਰੇ ਰਤਨ ਚੁਕ ਲਏ।।੭।।

ਦੋਹਰਾ।।ਕੋਟ ਦ੍ਵਾਰਿ ਕਰਿ ਮਤਸ ਦ੍ਰਿਗ ਬੰਧਜੋ ਅਪਨੋ ਗਾਂਉ।।

ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਤਾਕੌਂ ਪਰਜੋ ਮਛਲੀ ਬੰਦਰ ਨਾਉ॥ ੮॥

ਹਜਾਰਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬਣਾਕੇ ਉਨੀ ਮਛੀਆਂ ਲਾਗੇ ਆਪਣਾ ਨਗਰ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮਛਲੀ ਬੰਦਰ ਨਾਂ ਪੈ ਗਿਆ॥੮॥

ਖੋਜਿ ਖੋਜਿ ਤਿਹ ਭੂੰਮਿ ਤੇ ਕਾਢੇ ਰਤਨ ਅਨੇਕ॥
ਰੰਕ ਸਭੈ ਰਾਜਾ ਭਏ ਰਹਜੋ ਨ ਦੁਰਬਲ ਏਕ॥ ੯॥ ੧॥

ਉਥੋਂ ਖੋਜ ਖੋਜਕੇ ਉਸ ਭੂਮੀਂ ਵਿਚੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਰਤਨ ਕੱਢੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਗਰੀਬ ਰਾਜੇ ਬਣ ਗਏ, ਕੋਈ ਇਕ ਵੀ ਦੁਰਬਲ ਨ ਬਚਿਆ॥੯॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਸਤਹੱਤਰਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੭੭॥੩੪੯੩॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਸਤੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੭੭॥੩੪੯੩॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਅਠੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੁਮੇਰ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਏਕ ਸੁਮੇਰ ਦੇਵਿ ਬਰ ਨਾਰੀ॥ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੁ ਸਵਾਰੀ॥
ਜੋਤਿ ਮਤੀ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਹ ਸੋਹੈ॥ ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਕੋ ਮਨੁ ਮੋਹੈ॥ ੧॥

ਸੁਮੇਰ ਦੇਵੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਸੰਵਾਰਿਆ ਹੋਵੇ। ਜੋਤਮਤੀ ਉਸਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜੋ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਸਭ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹਦੀ ਸੀ॥੧॥

ਕੋਰਿ ਕੁਅਰਿ ਤਿਹ ਸਵਤਿ ਸੁਨਿੱਜੈ॥ ਬੈਰ ਭਾਵ ਤਿਨ ਮਾਂਝ ਭਨਿੱਜੈ॥
ਸੋ ਰਾਨੀ ਕੋਊ ਘਾਤ ਨ ਪਾਵੈ॥ ਜਿਹ ਛਲ ਸੋ ਤਿਹ ਸੁਰਗ ਪਠਾਵੈ॥੨॥

ਕੋਰੀ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸਦੀ ਸੌਂਕਣ ਸੀ ਜੋ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੈਰ ਭਾਵ ਰਖਦੀ ਸੀ। ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਸਕਦੀ॥੨॥

ਦੁਹਿਤਾ ਬੋਲਿ ਨਿਕਟ ਤਿਹ ਲਈ॥ ਸਿੱਛਾ ਇਹੈ ਸਿਖਾਵਤ ਭਈ॥
ਜਰਿਯਾ ਖੇਲਿ ਕੂਕ ਜਬ ਦੀਜੋ॥ ਨਾਮ ਸਵਤਿ ਹਮਰੀ ਕੌ ਲੀਜੌ॥ ੩॥

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਪਾਸ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਕਿ ਡਾਕਨੀ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਜਦ ਤੂੰ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰੇਂਗੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸੌਕਣ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣਾ॥੩॥

ਬੋਲਿ ਸਵਾਰੀ ਸੁਤਾ ਖਿਲਾਈ।। ਕੋਰਿ ਕੁਅਰਿ ਪਰ ਕੂਕ ਦਿਰਾਹੀ।।
ਰਾਨੀ ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਤਬ ਭਈ।। ਚੜਿ ਝੰਪਾਨ ਮਾਰਨ ਤਿਨਗਈ।। ੪।।

ਉਸ ਕੰਨਿਆ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਸਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਭੂਤ ਕਢਣ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਕੋਰੀ ਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਬੁਲਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਭੱਜੀ।।੪।।

ਸਵਤਿਨ ਖਬਰਿ ਐਸ ਸੁਨਿਪਾਈ।। ਚੜਿ ਰਾਨੀ ਹਮਰੇ ਪਰਆਈ।।
ਨਿਜੁ ਕਰ ਗ੍ਰਿਹਨ ਆਗਿਲੈ ਦੀਨੀ।। ਜਰਿਬਰਿ ਬਾਟ ਸ੍ਰਗ ਕੀ ਲੀਨੀ।। ੫।।

ਸੌਕਣ ਨੇ ਜਦ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਰਾਣੀ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਲਈ ਅਤੇ ਸੜ ਕੇ ਸਵਰਗ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ।।੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਇਨ ਰਾਨਿਯਹਿ ਸਵਤਨਿ ਦਈ ਸੰਘਾਰਿ।।
ਰਾਜ ਪਾਟ ਅਪਨੋ ਕਿਯੋ ਦੁਸਟ ਅਰਿਸਟ ਨਿਵਾਰਿ।। ੬।। ੧।।

ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੌਂਕਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵੈਰੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਪਾਟ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ।।੬।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਅਠੱਤਰਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੭੮।।੩੪੬੯।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਅਠੱਤਰਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੭੮।।੩੪੬੯।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਉਣਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਕਾਮਵਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਸ਼ਾਹ ਬਧੂ ਪੱਛਿਮ ਇਕ ਰਹੈ।। ਕਾਮਵਤੀ ਤਾਂਕੌਂ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਤਾਕੌਂ ਪਤਿ ਪਰਦੇਸ ਸਿਧਾਰੋ।। ਬਰਖ ਬੀਤ ਗੇ ਗ੍ਰਿਹ ਨ ਸੰਭਾਰੋ।। ੧।।

ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਪਛੱਮ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਕਾਮਵਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਪ੍ਰਦੇਸ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ ਉਹ ਘਰ ਨ ਆਇਆ।।੧।।

ਸੁਧਿ ਪਤਿ ਕੀ ਅਬਲਾ ਤਜਿ ਦੀਨੀ।। ਸਾਮਾਨਨਿ ਕੀ ਤਿਨ ਗਤਿ ਲੀਨੀ।।

ਊਚ ਨੀਚ ਨਹਿ ਠੌਰ ਬਿਚਾਰੈ।। ਜੋ ਚਾਹੈ ਤਿਹ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰੈ।।੨।।

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਵੀ ਪਤੀ ਦੀ ਢੂੰਡ ਭਾਲ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਦਾ ਆਚਰਣ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਹੁਣ ਊਚ ਨੀਚ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਚਾਹੁੰਦੀ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰਦੀ।। ੨।।

ਤਬ ਲੌ ਨਾਥ ਤਵਨ ਕੋ ਆਯੋ।। ਏਕ ਦੂਤਿਯਹਿ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ।।
ਕੋਊ ਮਿਲਾਇ ਮੋਹਿ ਤ੍ਰਿਯ ਦੀਜੈ।। ਜੋ ਚਾਹੈ ਚਿਤ ਮੈ ਸੋਊ ਲੀਜੈ।। ੩।।

ਤਦ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸਦਾ ਮਾਲਕ ਵੀ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਇਕ ਦੂਤੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਮਿਲਵਾ ਦੇ ਅਤੇ ਜੋ ਚਾਹੇ ਲੈ ਲਵੀਂ।।੩।।

ਵਾਕੀ ਨਾਰਿ ਦੂਤਿਯਹਿ ਭਾਈ।। ਆਨਿ ਸਾਹੁ ਕੋ ਤੁਰਤੁ ਮਿਲਾਈ।।
ਸ਼ਾਹੁ ਜਬੈ ਤਿਨ ਬਾਲ ਪਛਾਨਜੋ।। ਇਹ ਬਚਨ ਤਤਕਾਲ ਬਖਾਨਜੋ।।੪।।

ਉਹੀ ਇਸਤਰੀ ਦੂਤੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੁਰੰਤ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਜਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਤਾਂ ਝਟ ਬੋਲੀ।।੪।।

ਕਜੋ ਨਹਿ ਚਲਿਤ ਧਾਮ ਪਤਿ ਮੋਰੇ।। ਬਿਛੁਰੇ ਬਿਤੇ ਬਰਖ ਬਹੁ ਤੋਰੇ।।
ਅਬ ਹੀ ਹਮਰੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰੋ।। ਸਭਹੀ ਸੋਕ ਹਮਾਰੋ ਟਾਰੋ।। ੫।।

ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਜੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਚਲਦੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਤੁਰੰਤ ਮੇਰੇ ਘਰ ਚਲੋ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੋ।।੫।।

ਜਬ ਅਬਲਾ ਯੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰਜੋ।। ਮੂਰਖ ਸਾਹੁ ਕਛੂ ਨ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕੀ ਬਾਤ ਨ ਪਾਈ।। ਨਿਜੁਪਤਿ ਕੋ ਲੈ ਧਾਮ ਸਿਧਾਈ।। ੬।।

ਜਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਸਤਰਾਂ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਮੂਰਖ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਭੇਦ-ਅਭੇਦ ਕੁਝ ਨਹੀ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਈ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਜ ਕਵਨ ਆਈ ਹੁਤੀ ਕਹੱ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਇਨ ਕੀਨ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੁ ਨਾ ਲਖਜੋ ਚਲਿ ਘਰ ਗਜੋ ਮਤਿ ਹੀਨ।। ੭।। ੧।।

ਉਹ ਕਿਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਆਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਕੀ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਵੀ ਕੁਝ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ।।੭।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਉਨਾਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੭੯।।੩੪੭੬।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਉਣਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੭੯॥੩੪੭੬॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਅੱਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਨੈਨੋਤਮਾ

ਚੌਪਈ॥ ਨੈਨੋਤਮਾ ਨਾਰਿ ਇਕ ਸੁਨੀ॥ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਗੁਨੀ॥
ਜਾਨਯੋ ਜਬ ਪ੍ਰੀਤਮ ਢਿਗ ਆਯੋ॥ ਭੇਦ ਸਹਿਤ ਤ੍ਰਿਯ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ॥੧॥

ਨੈਨੋਤਮਾ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜੋ ਬੇਦ, ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਗਿਆਤਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਕੋਲ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਭੇਤ ਸਹਿਤ ਕਹਿਣ ਲਗੀ॥੧॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਪਿਯ ਕਿਯੋ ਪਰਦੇਸ ਪਯਾਨ ਗਏ ਕਤਹੂੰ ਉਠਿ ਬੰਧਵ ਦੋਊ॥
ਹੌਂ ਬਿਲਲਾਤ ਅਨਾਥ ਭਈ ਇਤ ਅੰਤਰ ਕੀ ਗਤਿ ਜਾਨਤ ਸੋਊ॥
ਪੂਤ ਰਹੇ ਸਿਸ ਮਾਤ ਪਿਤ ਕਬਹੂੰ ਨਹਿ ਆਵਤ ਹਜਾਂ ਘਰ ਖੋਊ॥
ਬੈਦ ਉਪਾਇ ਕਰੋ ਹਮਰੋ ਕਛੁ ਆਂਧਰੀ ਸਾਸੁ ਨਿਵਾਸ ਨ ਕੋਊ॥੨॥

ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਕਿਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਚਿਲਾ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਅੰਤਰ ਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਕਦੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਹੇ ਵੈਦ! ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਉਪਾਅ ਕਰੋ। ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਅੰਨ੍ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੨॥

ਭੇਸ ਮਲੀਨ ਰਹੌਂ ਤਬਤੈ ਸਿਰਕੇਸ ਜਟਾਨਕੇ ਜੂਟ ਭਏ ਹੈਂ॥
ਬਜੋਗਨਿ ਸੀ ਬਿਰਹੋ ਘਰ ਹੀ ਘਰ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਿਸਾਰ ਦਏਹੈਂ॥
ਪ੍ਰਾਚੀ ਦਿਸਾ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਸਸਿ ਦਾਰੁਨ ਸੂਰਜ ਪਸਚਮ ਅਸਤ ਭਏ ਹੈਂ॥
ਬੈਦ ਉਪਾਇ ਕਰੋ ਕਛੁ ਆਇ ਸੁਏਸ ਕਹੂੰ ਪਰਦੇਸ ਗਏ ਹੈਂ॥੩॥

ਮੈਂ ਤਦ ਤੋਂ ਮੈਲੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜੜਾਵਾਂ ਬਝ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮੈਂ ਜੋਗਣ ਵਾਂਗ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਪਛੱਮ ਵਿਚ ਡੁਬ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੁਣ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਚੰਦਰਮਾਂ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਹੈ । ਹੇ! ਵੈਦ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਉਪਾਅ ਕਰੋ, ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਦੇਸ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ॥੩॥

ਪ੍ਰਾਸ ਸੋ ਪ੍ਰਾਤ ਪਟਾ ਸੇ ਪਟੰਬਰ ਪਿਯਰੀ ਪਰੀ ਪਰਸੇ ਪ੍ਰਤਿ ਪਾਰੇ॥
ਪਾਂਸ ਸੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕੁਪਜੋਗਸੀ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰੇਤ ਸੇ ਪਾਨਿ ਪਰੋਸ ਨਿਹਾਰੇ॥
ਪਾਸ ਪਰੇਸਨ ਪਾਰਧਸੀ ਪਕਵਾਨ ਪਿਸਾਚ ਸੋ ਪੀਰ ਸੇ ਪਜਾਰੇ॥
ਪਾਪ ਸੋਂ ਪ੍ਰੋਨ ਪ੍ਰਵੇਸ ਕਰੈ ਜਬ ਤੇ ਗਏ ਪੀਯ ਪ੍ਰਦੇਸ ਪਿਯਾਰੇ॥ ੪॥

ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਮੈਨੂੰ ਕੁਹਾੜੇ ਵਾਂਗ ਲਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਚਾਬੁਕਾਂ ਵਾਂਗ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮੈਂ ਪੀਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ। ਪ੍ਰੀਤ ਮੈਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਗਵਾਂਢੀ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਗਵਾਂਢਣਾ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰਨਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਅਤੇ ਪਕਵਾਨ ਮੈਨੂੰ ਭੂਤਾਂ ਵਰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਪ੍ਰਦੇਸ ਗਏ ਹਨ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਵੀ ਏਥੇ ਆਉਣਾ ਪਾਪ ਸਮਝਦਾ ਹੈ॥੪॥

ਪ੍ਰੀਤਮ ਪੀਯ ਚਲੇ ਪਰਦੇਸ ਪ੍ਰਿਯਾ ਪ੍ਰਤਿ ਮੰਤ੍ਰ ਰਹੀ ਜਕਿਕੈ॥
ਪਲਕੈਂ ਨ ਲਗੈ ਪਲਕਾ ਪੈਂ ਪਰੈ ਪਛੁਤਾਤ ਉਤੇ ਪਤਿ ਕੌ ਤਕਿ ਕੈ॥
ਪ੍ਰਤਿ ਪ੍ਰਾਤ ਪਖਾਰਿ ਸਭੈ ਤਨੁ ਪਾਕ ਪਕਾਵਨ ਕਾਜ ਚਲੀ ਥਕਿ ਕੈ॥
ਪਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਿਯੋ ਤਨ ਮੈ ਬਿਨੁ ਪਾਵਕ ਪਾਕ ਗਯੋ ਪਕਿ ਕੈ॥ ੫॥

ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਤੀ ਪ੍ਰਦੇਸ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਕ ਹੈ। ਮੇਰੀਆਂ ਪਲਕਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਅਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀ ਲਗਦੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਰਾਹ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਨਹਾਕੇ ਸੁੰਦਰ ਪਕਵਾਨ ਬਣਾਉਨ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਅੰਤ ਵਿਚ ਥੱਕ ਕੇ ਜਾ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਪਤੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਮੇਰੇ ਤਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਹੋਰ ਪਕਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ॥ ੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਜਾਰਿ ਸੁਨ ਪਾਯੋ॥ ਇਹੈ ਹ੍ਰਿਦੈ ਭੀਤਰ ਠਹਰਾਯੋ॥
ਮੋਹਿ ਬੁਲਾਵਤ ਹੈ ਬਡਭਾਗੀ॥ ਯਾਕੀ ਲਗਨਿ ਮੋਹਿ ਪਰ ਲਾਗੀ॥ ੬॥

ਜਦ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਯਾਰ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਭਾਗਵਾਨ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਲਗਨ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ॥੬॥

ਤਾਕੇ ਪਾਸ ਤੁਰਤੁ ਚਲਿ ਗਯੋ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭੋਗ ਕਮਾਵਤ ਭਯੋ॥
ਕੇਲ ਕਮਾਇ ਪਲਟਿ ਗ੍ਰਿਹ ਆਯੋ॥ ਤਾਕੋ ਭੇਦ ਨ ਕਾਹੂ ਪਾਯੋ॥ ੭॥ ੧॥

ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨ ਲਗਾ। ਕਾਮਕ੍ਰੀੜਾ ਬਾਅਦ ਵਾਪਿਸ ਆਪਣੇਂ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥ ੭॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਅੱਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰੰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੮੦॥੩੪੮੩॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕ ਸੌ ਅੱਸੀਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੮੦॥ ੩੪੮੩॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਇਕਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਨਿਸ਼ੀਪ੍ਰਭਾ

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਿਸਿਸ ਪ੍ਰਭਾ ਰਾਨੀ ਰਹੈ ਤਾਕੌ ਰੂਪ ਅਪਾਰ॥
ਸ੍ਵਰਗ ਸਿੰਘ ਸੁੰਦਰ ਭਏ ਤਾਕੀ ਰਹੈ ਜੁਹਾਰ॥ ੧॥

ਨਿਸ਼ੀਪ੍ਰਭਾ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪਵੰਤ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਸੁੰਦਰ ਸਵਰਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੧॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਰਾਨੀ ਤਾਕੇ ਸਦਨ ਮਦਨ ਜੁਤ ਆਵਈ॥
ਕਾਮ ਕਲੋਲ ਅਮੋਲ ਸੁ ਬੋਲ ਕਮਾਵਈ॥
ਤਾਸੋ ਭੇਵ ਨ ਕੋਊ ਸਕੇ ਪਛਾਨਿਕੈ॥
ਹੋ ਨਿਜੁ ਰਾਜਾ ਕੇ ਤੀਰ ਬਖਾਨੈ ਆਨਿਕੈ॥ ੨॥

ਕਾਮਵਸ ਹੋਕੇ ਰਾਣੀ ਉਸਦੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਹਿ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਭੇਤ ਕੋਈ ਨਹੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿ ਸਕੇ॥ ੨॥

ਸਵਤਿ ਤਵਨਕੀ ਹੁਤੀ ਭੇਦ ਤਿਨ ਪਾਇਯੋ॥
ਨਿਜੁ ਰਾਜਾ ਪਹਿ ਤਬਹੀ ਜਾਇ ਜਤਾਇਯੋ॥
ਸੁਨਤ ਰਾਵ ਏ ਬਚਨ ਅਧਿਕ ਕ੍ਰੋਪਿਤ ਭਯੋ॥
ਹੋ ਅਸ ਤੀਖਨ ਗਹਿ ਪਾਨ ਜਾਤ ਤਿਤਕੋ ਭਯੋ॥ ੩॥

ਉਸਦੀ ਸੌਕਣ ਨੂੰ ਇਸ ਭੇਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਤੁਰੰਤ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕਿਹਾ। ਰਾਜਾ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਤੇਜ ਧਾਰ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਿਆ॥੩॥

ਸੁਨ ਰਾਨੀ ਬਚ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹ ਟਰਿ ਆਗੈ ਲਿਯੋ॥

ਬਿਹਸਿ ਬਿਹਸ ਪਤਿਕੈ ਐਸੇ ਉੱਤਰ ਦਿਯੋ।।
ਮੁਖ ਬੋਲੌਂ ਭੱਈਆ ਕੇ ਜੌਂ ਮੈ ਘਰ ਗਈ।।
ਹੋ ਕਹੌ ਕਹਾ ਘਟ ਤੀਯਾ ਮੈਂ ਤੁਮਰੀ ਭਈ।। ੪।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਕੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਉਤਰ ਦਿੱਤੇ। ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਮੈਂ ਧਰਮ ਦੇ ਭਰਾ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਇਸਤਰੀ ਹਾਂ ਹੋਰ ਭਲਾ ਮੇਰਾ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਘੱਟ ਗਿਆ।।੪।।

ਧਰਮ ਭ੍ਰਾਤ ਜਾਕੌਂ ਕਹਿ ਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਬਖਾਨਿ ਹੈ।।
ਤਾਸੌਂ ਕਾਮ ਕਲੋਲ ਨ ਕਬਹੂੰ ਠਾਨਿ ਹੈ।।
ਕਹੀ ਸਵਤਿ ਕੀ ਸਵਤਿ ਨ ਊਪਰ ਮਾਨਿਯੈ।।
ਹੋ ਇਨ ਮਹਿ ਰਹਤ ਸਿਪਰਧਾ ਹਿਯੇ ਪਛਾਨਿਯੈ।। ੫।।

ਇਸਤਰੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਭਰਾ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਕਦੀ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਨਹੀ ਕਰਦੀ। ਤੁਸੀ ਸੌਂਕਣ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਨਾ ਮੰਨੋ ਕਿਉਂਕਿ ਸੌਂਕਣਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਵੈਰ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਤੁਸੀ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਵੋ।।੫।।

ਕੇਲਕਰਤ ਜਿਹ ਗਹੇ ਸੁ ਜਾਰ ਉਚਾਰਿਯੈ।।
ਸਾਂਧਿ ਖਨਤ ਗਹਿ ਚੋਰ ਚੋਰ ਕਰਿ ਮਾਰਿਯੈ।।
ਬਿਨੁ ਨੈਨਨ ਕੇ ਲਹੇ ਕੋਪ ਨਹਿ ਠਾਨਿਯੈ।।
ਹੋ ਅਰਿ ਕੀ ਅਰਿ ਪਰ ਕਹੀ ਨ ਉਰਮੋ ਆਨਿਯੈ।। ੬।।

ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਿਆਂ ਫੜਿਆ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਨ ਲਾਉਂਦੇ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਜਾਵੇ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਚੋਰ ਕਹਿ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਵੈਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੈਰੀ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਹੀ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।।੬।।

ਚੌਪਈ।। ਯਾ ਮੈ ਕਹੋ ਕਹਾ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।। ਮੁਖ ਬੋਲੌ ਭਈਆ ਕੇ ਗਈ।।
ਤੋਰ ਸਵਿਤ ਮੈ ਕਛੁ ਨ ਬਿਚਾਰਜੋ।। ਕਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਤੈ ਝੂਠ ਉਚਾਰਜੋ।। ੭।।

ਇਸ ਵਿਚ ਦਸੋ ਭਲਾ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਜੇ ਮੈਂ ਧਰਮ ਦੇ ਭਰਾ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਹੇ ਸੌਂਕਣ ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਕੁਝ ਨਹੀ ਵਿਗਾੜਿਆ ਸੀ। ਤੂੰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਝੂਠ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ।।੭।।

ਅੜਿੱਲ।। ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੌ ਰਾਵ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਆਇਯੋ।।
ਮੈਂ ਨਾ ਸੇਜ ਤੁਮਰੀ ਤੇ ਪਕਰਿ ਮੰਗਾਇਯੋ।।
ਇਤੋ ਕੋਪ ਸੁਨਿ ਸਵਤਿ ਨ ਚਿਤ ਮੌ ਧਾਰਿਯੈ।।
ਹੋ ਬੈਰ ਕੈਸੋ ਈ ਹੋਇ ਨ ਬ੍ਰਿਥਾ ਉਚਾਰਿਯੈ।। ੮।।

ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਰਾਜਾ ਕਿਰਪਾ ਪੂਰਵਕ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ । ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸੇਜ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਹੇ ਸੌਂਕਣ ਏਨਾ ਗੁੱਸਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਬੇਸ਼ਕ ਕਿੰਨਾਂ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਵੀ ਫਜ਼ੂਲ ਗੱਲ ਨਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।।੮।।

ਚੌਪਈ।। ਮੂਰਖ ਰਾਵ ਭੇਦ ਕਾ ਜਾਨੈ।। ਰਿਪੁ ਕੀ ਕਹੀ ਰਿਪੂ ਕਰਿ ਮਾਨੈ।।
ਸਾਚ ਰਾਵ ਕੇ ਮੁਖ ਪਰ ਕਹਿਯੋ।। ਮੂਰਖ ਨਾਹ ਨਾਹਿ ਕਛੁ ਲਹਿਯੋ।। ੯।।

ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਕਹੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਕਹੀ ਹੀ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦ ਸੱਚ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੂਰਖ ਪਤੀ ਕੁਝ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੯।।

ਕਹ ਭਜੋ ਮੈ ਇਹ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰਜੋ।। ਤੇਰੋ ਕਛੂ ਨ ਕਾਜ ਬਿਗਾਰਜੋ।।
ਕੈ ਤਹਕੀਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸਿਰ ਕੀਜੈ।। ਨਾਤਰ ਮੀਚ ਮੂੰਡ ਪਰ ਲੀਜੈ।। ੧੦।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੋ ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਤੇਰਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜਿਆ। ਹੁਣ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਤਥ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰਵਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਮੌਤ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੋ।। ੧੦।।

ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਇਹ ਕਛੂ ਨ ਕਹਿਯੈ।। ਸਾਚ ਝੂਠ ਮੇਰੋ ਹੀ ਲਹਿਯੈ।।
ਲਹਿ ਸਾਚੀ ਮੁਹਿ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰਜੋ।। ਝੂਠੀ ਜਾਨਿ ਚੋਰ ਕਰਿ ਮਾਰਜੋ।।੧੧।।

ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਸਨੂੰ ਕੁਝ ਨ ਕਹੋ। ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਹੀ ਝੂਠ ਮੰਨ ਲਵੋ। ਇਹ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਵੋ ਕਿ ਉਸ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਝੂਠੀ ਸਮਝਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਚੋਰ ਮੰਨ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਵੋ।।੧੧।।

ਤਬ ਰਾਜੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨੀ।। ਰਾਨੀ ਤੂ ਸਾਚੀ ਮੈਂ ਜਾਨੀ।।
ਤੋ ਪਰ ਝੂਠ ਸਵਤਿ ਇਨ ਕਹਜੋ।। ਸੋ ਮੈ ਆਜੁ ਸਾਚੁ ਕਰਿ ਲਹਜੋ।। ੧੨।।

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਰਾਣੀ! ਤੂੰ ਸੱਚੀ ਏਂ। ਇਸ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੇ ਤੇਰੇ ਲਈ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੈ ਅੱਜ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ।।੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਿ ਰਾਨੀ ਸਜਾਨੀ ਬਚਨ ਸੀਸ ਰਹੀ ਨਿਹੁਰਾਇ।।
ਸੁਘਰ ਹੋਇ ਸੋ ਜਾਨਈ ਜੜ੍ਹ ਕੋ ਕਹਾ ਉਪਾਇ।। ੧੩।।

ਤਦ ਚਤਰ ਰਾਣੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਕੇ ਚੁਪ ਰਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਚਤਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਜਾਵੇ ਪਰ ਮਜਖ ਦਾ ਕੀ ਉਪਾਅ ਹੈ।।੧੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਜੋ ਚਤਰੋ ਨਰ ਹੋਇ ਸੁ ਭੇਵ ਪਛਾਨਈ।।
ਮੂਰਖ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਹਾ ਜਿਯ ਜਾਨਈ।।
ਤਾਂ ਤੈ ਹੌਂਹੂੰ ਕਛੂ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਬਨਾਇ ਹੌਂ।।
ਹੋ ਯਾ ਰਾਨੀ ਕੇ ਸਹਿਤ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਕੋ ਘਾਇ ਹੌਂ।। ੧੪।।

ਜਿਹੜਾ ਚਤਰ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਮੂਰਖ ਭਲਾ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਵੀ ਕੋਈ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗੀ।।੧੪।।

ਚੌਪਈ।। ਮੂਰਖ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।। ਸਾਚੀ ਕੋ ਝੂਠੀ ਠਹਰਾਯੋ।।
ਝੂਠੀ ਕੋ ਸਾਚੀ ਕਰਿ ਮਾਨ੍ਯੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੂ ਨਹਿ ਜਾਨ੍ਯੋ।। ੧੫।। ੧।।

ਮੂਰਖ ਨੇ ਕੁਝ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਨੂੰ ਝੂਠੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਝੂਠੀ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ।।੧੫।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਇਕਾਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੮੧।।੩੪੯੮।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕ ਸੌ ਇਕਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੮੧।।੩੪੯੮।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਬਿਆਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਭਾਨ ਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਵਹੈ ਸਵਤਿ ਤਾਕੀ ਹੁਤੀ ਜਾਕੋ ਰੂਪ ਅਪਾਰ।।
ਸੁਰਪਤਿ ਸੇ ਨਿਰਖਤ ਸਦਾ ਮੁਖ ਛਬਿ ਭਾਨ ਕੁਮਾਰ।। ੧।।

ਉਹ ਸੌਂਕਣ ਵੀ ਅਪਾਰ ਰੂਪਵਾਲੀ ਸੀ। ਇੰਦਰ ਵੀ ਜਦ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਸੀ

ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਕੁਮਾਰੀ ਮੰਨਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਭਾਨਕਲਾ ਐਸੇ ਬਹੁ ਬਰਖ ਬਿਤਾਇਕੈ।।
ਨਿਸਸ ਪ੍ਰਭਾ ਕੀ ਬਾਤ ਗਈ ਜਿਯ ਆਇਕੈ।।
ਸੋਤ ਰਾਵ ਤਿਹ ਸੰਗ ਬਿਲੋਕਜੋ ਜਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਫਿਰਿ ਆਈ ਘਰ ਮਾਂਝ ਦੁਹੁਨ ਕੋ ਘਾਇਕੈ।। ੨।।

ਉਸ ਭਾਨ ਕਲਾ ਨੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਲ ਲੰਘਾਏ ਪਰ ਨਿਸ਼ੀਕਲਾ ਦੀ ਗੱਲ ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸੀ ਰਹੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਉਸ ਆਪਣੀ ਸੌਂਕਣ ਨਾਲ ਸੁਤਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਈ।।੨।।

ਚੌਪਈ।।ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਕਰਿ ਖੜਗ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ।।ਦੁਹੂਅਨ ਚਾਰਿ ਟੂਕ ਕਰਿ ਡਾਰਜੋ।।
ਮੈਂ ਇਹ ਜੜ੍ਹ ਸੋਂ ਭੇਦ ਬਤਾਯੋ।। ਇਹ ਮੋਹੂ ਝੂਠੀ ਠਹਰਾਯੋ।। ੩।।

ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਉਸ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਭੇਤ ਦਸਿਆ ਪਰ ਇਸ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਝੂਠੀ ਬਣਾਂ ਦਿੱਤਾ।।੩।।

ਸਵਤਿ ਸਹਿਤ ਰਾਜਾ ਕੌ ਘਾਈ।। ਪੌਛਿ ਖੜਗ ਬਹੁਰੋ ਘਰ ਆਈ।।
ਸੋਇ ਰਹੀ ਮਨ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।। ਭਏ ਪ੍ਰਾਤ ਯੌ ਕੂਕਿ ਸੁਨਾਯੋ।। ੪।।

ਉਸ ਸੌਂਕਣ ਸਮੇਤ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸੌਂ ਗਈ ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਚੀਕਣ ਲੱਗ ਪਈ।।੪।।

ਰੋਇ ਪ੍ਰਾਤ ਭੇ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਬੈਠੇ ਕਹਾ ਰਾਵਜੂ ਮਾਰੇ।।
ਹਮਰੇ ਸੁਖ ਸਭ ਹੀ ਬਿਧਿ ਖੋਏ।। ਯੌ ਸੁਨਿ ਬੈਨ ਸਕਲ ਭ੍ਰਿਤ ਰੋਏ।। ੫।।

ਸਵੇਰੇ ਉਹ ਰੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋ, ਰਾਜਾ ਤਾਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਸਭ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੇ ਨੌਕਰ ਵੀ ਰੋ ਪਏ।।੫।।

ਮ੍ਰਿਤਕ ਰਾਵ ਤ੍ਰਿਯ ਸਹਿਤ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਤਬ ਰਾਨੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਮੋਕਹ ਸਾਥ ਰਾਵ ਕੇ ਜਾਰਹੁ।। ਮੋਰੇ ਛੱਤ੍ਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਿਰ ਢਾਰਹੁ।। ੬।।

ਮਰੇ ਹੋਏ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਸਮੇਤ ਵੇਖਕੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾੜ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਦੇਵੋ।।੬।।

ਤਬ ਤਾ ਪੈ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸਭ ਆਏ॥ ਰੋਇ ਰੋਇ ਯੌ ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ॥
ਛੱਤ੍ਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਢਾਰੋ॥ ਆਜ ਉਚਿਤ ਨਹਿ ਜਰਨ ਤਿਹਾਰੋ॥ ੭॥

ਤਦ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਸਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਆਏ ਅਤੇ ਰੋਂਦੇ ਰੋਂਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਰਾਜ ਤਾਂ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੋ, ਪਰ ਅੱਜ ਤੁਹਾਡਾ ਸੜਨਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਮਰਯੋ ਸਿਸੁ ਸੁਤ ਰਹਯੋ ਤੈ ਜਰਿ ਹੈਂ ਦੁਖ ਪਾਇ॥
ਜਿਨਿ ਐਸੋ ਹਠ ਕੀਜਿਯੈ ਰਾਜ ਬੰਸ ਤੇ ਜਾਇ॥ ੮॥

ਰਾਜਾ ਮਰ ਗਿਆ, ਪੁੱਤਰ ਹਾਲੇ ਬੱਚਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਵੀ ਦੁਖ ਵਿਚ ਸੜਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਏਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨ ਕਰੋ ਨਹੀ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਰਾਜ ਹੀ ਵੰਸ਼ ਪਾਸੋਂ ਚਲਾ ਜਾਊਗਾ॥੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਭਨ ਸੁਨਤ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ॥ ਜਰਨ ਨਿਮਿਤਿ ਉਠਿ ਤਬੈ ਸਿਧਾਰੀ॥
ਤਬ ਮੰਤ੍ਰਿਨ ਰਾਨੀ ਗਹਿ ਲਈ॥ ਰਾਜ ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਤਿਹ ਸੁਤ ਦਈ॥ ੯॥

ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸੁਣਦਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਉਹ ਉਠ ਪਈ ਅਤੇ ਸਤੀ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਚੱਲ ਪਈ। ਤਦ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਫੱੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜ ਗਦੀ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚਰਿਤ ਚੰਚਲਾ ਐਸ ਕਰਿ ਤ੍ਰਿਯ ਜੁਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੰਘਾਰਿ॥
ਮੰਤ੍ਰਿਨ ਕੀ ਰਾਖੀ ਰਹੀ ਛੱਤ੍ਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਿਰ ਢਾਰ॥ ੧੦॥ ੧॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਐਸਾ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸਮੇਤ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜਛੱਤਰ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦਵਾ ਦਿੱਤਾ॥ ੧੦॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਬਿਆਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੮੨॥੩੫੦੮॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਬਿਆਸੀਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੮੨॥੩੫੦੮॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਤਿਰਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਿਤਰਾਜ ਪ੍ਰਭਾ

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ਼ਹਿਰ ਬਟਾਲਾ ਮੌ ਬਸੈ ਮੈਗਲ ਖਾਨ ਪਠਾਨ॥
ਮਦ ਪੀਵਤ ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਰਹੈ ਸਦਾ ਰਹਤ ਅੱਗਜਾਨ॥ ੧॥

ਬਟਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਮੈਂਗਲ ਖਾਨ ਨਾਮੀ ਇਕ ਪਠਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬਹੀ ਦਿਵਸ ਤੀਜ ਕੋ ਆਯੋ॥ ਸਭ ਅਬਲਨਿ ਆਨੰਦੁ ਬਢਾਯੋ॥
ਝੂਲਤਿ ਗੀਤਿ ਮਧੁਰ ਧੁਨਿ ਗਾਵਹਿ॥ ਸੁਨਤ ਨਾਦ ਕੋਕਿਲਾ ਲਜਾਵਹਿ॥੨॥

ਤਦ ਤੀਂਜ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਸਭ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਪੀਂਘ ਝੂਟਦੀਆਂ ਸੁਰੀਲੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਲਗੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ ਸੁਣਕੇ ਕੋਇਲ ਵੀ ਸ਼ਰਮਾ ਰਹੀ ਸੀ॥੨॥

ਉਤ ਘਨਘੋਰ ਘਟਾ ਘੁਹਰਾਵੈ॥ ਇਤਿ ਮਿਲ ਗੀਤ ਚੰਚਲਾਗਾਵੈ॥
ਉਤ ਤੇ ਦਿਪਤ ਦਾਮਿਨੀ ਦਮਕੈ॥ ਇਤ ਇਨ ਦਸਨ ਕਾਮਨਿਨ ਝਮਕੈਂ॥੩॥

ਓਧਰ ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਚੜ੍ਹਨ ਲਗੀ ਅਤੇ ਇਧਰ ਚੰਚਲ ਕੁੜੀਆਂ ਮਿਲ ਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲਗੀਆਂ। ਇਧਰ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਓਧਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਮੋਤੀਆਂ ਵਰਗੇ ਦੰਦ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸਨ॥੩॥

ਰਿਤ ਰਾਜ ਪ੍ਰਭਾ ਇਕ ਰਾਜ ਦੁਲਾਰਨਿ॥ ਜਾਹਿ ਪ੍ਰਭਾ ਸਮ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਨ॥
ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਤਾਕੀ ਛਬਿ ਸੋਹੈ॥ ਖਗ ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਜ ਭੁਜੰਗਨ ਮੋਹੈ॥੪॥

ਰਿਤ ਰਾਜ ਪ੍ਰਭਾ ਇਕ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਕੋਈ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਆਪਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਛੀ, ਹਿਰਨ ਅਤੇ ਨਾਗ ਵੀ ਉਸ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥ ੪॥

ਸੋ ਝੂਲਤ ਤਿਨ ਖਾਨ ਨਿਹਾਰੀ॥ ਗਿਰਜੋ ਭੂਮਿ ਜਨੁ ਲਗੀ ਕਟਾਰੀ॥
ਕੁਟਨੀ ਏਕ ਬੁਲਾਇ ਮੰਗਾਈ॥ ਸਕਲ ਬ੍ਰਿਥਾ ਤਿਹ ਭਾਖ ਸੁਨਾਈ॥੫॥

ਖਾਨ ਨੇ ਪੀਂਘ ਝੂਟਾਦੀ ਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਜਮੀਨ ਉਤੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਟਾਰ ਵਜ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਇਕ ਫਫੇਕੁਟਨੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ॥੫॥

ਕਬਿੱਤੁ॥ ਆਈ ਹੁਤੀ ਬਨਿ ਏਕ ਬਾਲਾ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਸਮ ਮੇਰੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮਾਂਝ ਦੀਪਮਾਲਾ ਜਨੁ ਵੈਗਈ॥
ਬਿਛੂਆ ਕੀ ਬਿਝਕ ਸੋ ਬਿਛੂ ਸੋ ਡਸਾਇ ਮਾਨੋ ਚੇਟਕ ਚਲਾਇ ਨਿਜੁ ਚੇਰੋ ਮੋਹਿ ਕੈਗਈ॥

ਦਸਨਕੀ ਦਿਪਤ ਦਿਵਾਨੇ ਦੇਵ ਦਾਨੌ ਕੀਨੇ
ਨੈਨਨ ਕੀ ਕੋਰ ਸੌ ਮਰੋਰਿ ਮਨੁ ਲੈ ਗਈ॥
ਕੰਚਨ ਸੇ ਗਾਤ ਰਵਿ ਬੋਰਿਕ ਚਿਲ ਚਿਲਾਤ ਦਾਮਨੀ ਸੀ
ਕਾਮਨੀ ਦਿਖਾਈ ਆਨਿ ਦੈ ਗਈ॥ ੬॥

ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਲੜਕੀ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਵਾਂਗ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਦੀਪਾਵਲੀ ਬਲ੍ਹ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਬਿਛੂ ਮਾਨੋਂ ਬਿਛੂਆਂ ਵਾਂਗ ਡੰਗ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਦੂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਸਾਰੇ ਦੀਵਾਨੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਤੀਰ ਮੇਰਾ ਮਨ ਮਰੋੜ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਹਨ। ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਵਰਗਾ ਮਾਨੋ ਚਮਕਦੇ ਹੋਏ ਸੂਰਜ ਵਰਗਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ॥੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੌ ਮੁਹਿ ਤਿਹ ਤੂੰ ਆਨਿ ਮਿਲਾਵੈਂ॥ ਅਪੁਨੇ ਮੁਖ ਮਾਂਗੈ ਸੌ ਪਾਵੈਂ॥
ਰੁਤਿਸ ਪ੍ਰਭਾ ਤਨਿ ਕੈ ਰਤਿ ਕਰੌ॥ ਨਾਤਰ ਮਾਰਿ ਕਟਾਰੀ ਮਰੌ॥੭॥

ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਇਨਾਮ ਪਾਵੇਂਗੀ। ਰਿਤ ਪ੍ਰਭਾ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੂੰਗਾ ਜਾਂ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ॥੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰੁਤਿਸ ਪ੍ਰਭਾ ਕੀ ਅਤਿ ਪ੍ਰਭਾ ਜਬ ਤੇਂ ਲਖੀ ਬਨਾਇ॥
ਚੁਭਿ ਚਿਤ ਕੇ ਭੀਤਰ ਰਹੀ ਮੁਖ ਤੇਂ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ॥ ੮॥

ਜਦ ਮੈਂ ਰਿਤ ਪ੍ਰਭਾ ਦੀ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇੰਝ ਚੁੱਭ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਨਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ॥੮॥

ਮੋਤੇ ਛਬਿ ਨ ਕਹੀ ਪਰੈ ਸ੍ਰੀ ਰਿਤੁ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ॥
ਜੀਭਿ ਮਧੁਰ ਹ੍ਵੈ ਜਾਤ ਹੈ ਬਰਨਤ ਪ੍ਰਭਾ ਅਪਾਰ॥ ੯॥

ਮੈਥੋਂ ਰਿਤ ਪ੍ਰਭਾ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਉਸਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ ਮੂੰਹ ਵੀ ਮਿਠਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੯॥

ਕੱਬਿਤੁ॥ ਆਂਖਿ ਰਸ ਗਿਰਜੇ ਤਾਤੇ ਆਂਬ ਪ੍ਰਗਟਤ ਭਏ
ਜਿਹਵਾ ਰਸ ਹੂਤੇ ਜ਼ਰਦਾਲੂ ਲਹਿਯਤੁ ਹੈ॥

ਮੁਖ ਰਸ ਹੂਕੋਂ ਮਧੁ ਪਾਨ ਕੈ ਬਖਾਨਿਯਤ ਜਾਕੇ
ਨੈਕ ਚਾਖੈ ਸਦਾ ਜੀਯਤ ਰਹਿਯਤੁ ਹੈ॥
ਨਾਕ ਕੌ ਨਿਰਖਿ ਨਿਸਿਰਾਤ ਨਿਸਿ ਰਾਜਾ ਭਯੋ
ਜਾਕੀ ਸਭ ਜਗਤ ਕੌ ਜੌਨ ਚਹਿਯਤੁ ਹੈ॥
ਦਾਂਤਨ ਤੇ ਭਯੋ ਦਾਖ ਦਾਰਿਮ ਬਖਾਨਿਯਤ ਅਧਰ
ਤੇ ਭਯੋ ਤਾਂਹਿ ਊਖ ਕਹਿਯਤੁ ਹੈ॥੧੦॥

ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਰਸ ਨਾਲ ਮਾਨੋਂ ਅੰਬ ਬਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਰਸ ਨਾਲ ਮਾਨੋ ਖੁਰਮਾਨੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਮੁਖੜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਦ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਖਾਣ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਉਸਦੇ ਨੱਕ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹੀ ਚੰਦਰਮਾਂ, ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਤਦ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਦੰਦਾਂ ਤੋਂ ਮੇਵੇ ਅਤੇ ਅਨਾਰ ਬਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗੰਨੇ ਦਾ ਰਸ ਬਣਿਆ ਹੈ॥੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਟਨੀ ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਏ ਧਾਈ॥ ਤਾਂਹਿ ਝੁਲਾਵਨ ਕੇ ਮਿਸੁ ਲ੍ਯਾਈ॥
ਤਬ ਤਿਹ ਆਨ ਖਾਨ ਗਹਿ ਲੀਨੋ॥ ਚਕਿਚਿਤ ਚਰਿਤ ਚੰਚਲਾ ਕੀਨੋ॥ ੧੧॥

ਫਫੇਕੁਟਣੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਪੀਂਘ ਝੂਟਦੀ ਦੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਈ, ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਖਾਨ ਨੇ ਆਕੇ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਅਸਚਰਜ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ॥੧੧॥

ਤੁਮਰੇ ਇਹੀ ਨਿਮਿਤ ਮੈਂ ਆਈ॥ ਅਬ ਫੂਲਨ ਮੁਹਿ ਦਈ ਦਿਖਾਈ॥
ਅਬ ਮੁਹਿ ਜਾਨ ਧਾਮ ਕੌ ਦੀਜੈ॥ ਪਰਸੌ ਬੋਲਿ ਕਲੋਲ ਕਰੀਜੈ॥ ੧੨॥

ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਲਈ ਹੀ ਏਥੇ ਆਈ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਮਾਹਵਾਰੀ ਆਈ ਹੈ। ਅਜ ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਜਾਣ ਦੇਵੋਂ ਅਤੇ ਪਰਸੋਂ ਬੁਲਾਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾਂ॥੧੨॥

ਅਤਿ ਮਦ ਪਾਨ ਖਾਨ ਤੁਮ ਕੀਜਹੁ॥ ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਮੋਕਹੁ ਸੁਖ ਦੀਜਹੁ॥
ਪਰਸੌਂ ਅਰਧ ਰਾਤ੍ਰਿ ਮੈ ਐਹੌਂ॥ ਤੁਮਰੀ ਦੁਹਿਤਾ ਕੇ ਢਿਗ ਸ੍ਵੈਹੌਂ॥ ੧੩॥

ਹੇ ਖਾਨ! ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜਫੀਆਂ ਪਾ ਪਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣਾ। ਪਰਸੋਂ ਮੈਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਪਾਸ ਸੌਵਾਂਗੀ॥੧੩॥

ਯੌਂ ਕਰਿ ਬੋਲ ਖਾਨ ਤਜਿ ਦੀਨੀ॥ ਪਰਸੌ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਚਿਤ ਕੀਨੀ॥

ਤਬ ਰਿਤ ਰਾਜ ਪ੍ਰਭਾ ਚਲਿ ਆਈ।। ਵਾ ਦੁਹਿਤਾ ਢਿਗ ਸੇਜ ਬਿਛਾਈ।। ੧੪।।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਖਾਨ ਨੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਰਸੋਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨ ਲਗਾ। ਤਦ ਰਿਤੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਭਾ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਪਾਸ ਉਸ ਬਿਸਤਰਾ ਵਿਛਾ ਲਿਆ।।੧੪।।

ਸੋਏ ਲੋਗ ਧਾਮ ਉਠਿ ਗਈ।। ਸਿਮਰਤ ਖਾਨ ਘਰੀ ਸੋ ਭਈ।।
ਨਿਸੁ ਸਿਗਰੀ ਤਿਹ ਕਹ ਜਗਵਾਯੋ।। ਖੋਜਤ ਤਾਹਿ ਸੁਤਾ ਢਿਗ ਆਯੋ।। ੧੫।।

ਜਦ ਲੋਕ ਸੌ ਗਏ ਤਾਂ ਉਠਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੀ ਆਈ ਅਤੇ ਏਧਰ ਖਾਨ ਦਾ ਉਸਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕਰ ਸਮਾਂ ਨਹੀ ਬੀਤ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਾਗਣ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਉਹ ਲਭਦਾ ਲਭਦਾ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਪਾਸ ਆਇਆ।।੧੫।।

ਰੁਤਿਸ ਪ੍ਰਭਾ ਦੁਹਿਤਾ ਲਖਿ ਧਰੀ।। ਦ੍ਰਿੜ ਗਹਿ ਜਾਂਘ ਦੋਊ ਰਤਿ ਕਰੀ।।
ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਿ ਰਹੀ ਪਠਾਨੀ।। ਮਦ ਪੀਏਂ ਜੜ੍ਹ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨੀ।। ੧੬।।

ਉਸਨੇ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਰਿਤੀ ਪ੍ਰਭਾ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਓਧਰ ਪਠਾਨੀ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮੂਰਖ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀ ਸਮਝਿਆ।।੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤਾਸੌ ਰਮਜੋ ਰੁਤਿਸ ਪ੍ਰਭਾ ਤਿਹ ਜਾਨਿ।।
ਮਦ ਉਤਰੇ ਤਿਹ ਤਜਿ ਦਿਯੋ ਅਪਨੀ ਸੁਤਾ ਪਛਾਨਿ।। ੧੭।।

ਉਸਨੂੰ ਰਿਤੀ ਪ੍ਰਭਾ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸਨੇ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਉਤਰਨ ਤੇ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਛਡ ਦਿਤਾ।।੧੭।।

ਧੰਨਜ ਛੱਤ੍ਰਿ ਜਾਕੋ ਧਰਮ ਸ੍ਰੀ ਰਿਤਿ ਰਾਜਿ ਕੁਮਾਰਿ।।
ਸੰਗ ਸੁਤਾ ਕੇ ਕੈ ਮੁਝੈ ਗੀ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਉਬਾਰਿ।। ੧੮।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਖਤਰੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਧੰਨ ਤੇਰਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਪਤੀਬਰਤਾ ਧਰਮ ਬਚਾ ਲਿਆ।।੧੮।।

ਏਕ ਮਦੀ ਦੂਜੈ ਤਰੁਨਿ ਤੀਜੇ ਅਤਿ ਧਨ ਧਾਮ।।
ਪਾਪ ਕਰੇ ਬਿਨ ਕਜੋਂ ਬਚੈ ਬਚੈ ਬਚਾਵੈ ਰਾਮ।। ੧੯।। ੧।।

ਇਕ ਸ਼ਰਾਬੀ, ਦੂਸਰੀ ਜਵਾਨੀ, ਤੀਸਰਾ ਧਨ ਜੋ ਆਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪਾਪ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਬਚੇ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਰਾਮ ਹੀ ਬਚਾਏ।।੧੯।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕਸੌ ਤਿਰਾਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੮੩।।੩੫੨੭।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕ ਸੌ ਤਿਰਾਸੀਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੮੩।।੩੫੨੭।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਚੌਰਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਦ੍ਰੋਪਦੀ

ਚੌਪਈ।।ਪਾਂਡਵ ਕੇ ਪਾਂਚੌ ਸੁਤ ਸੂਰੇ।।ਅਰਜੁਨ ਭੀਮ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰ ਰੂਰੇ।।
ਨਕੁਲ ਅਵਰ ਸਹਦੇਵ ਭਨਿੱਜੈ।। ਜਾਂ ਸਮ ਉਪਜਯੋ ਕੌਨ ਕਹਿੱਜੈ।। ੧।।

ਪਾਂਡਵ ਦੇ ਪੰਜੇ ਪੁੱਤਰ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਸਨ। ਅਰਜਨ, ਭੀਮ, ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ, ਨਕਲ ਅਤੇ ਸਹਿਦੇਵ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਹਾਦਰ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀ ਹੋਇਆ।।੧।।

ਬਾਰਹ ਬਰਖ ਬਨਬਾਸ ਬਿਤਾਯੋ।। ਸੋਈ ਬਰਖ ਤ੍ਰੈਦਸੋ ਆਯੋ।।
ਦੇਸ ਬਿਰਾਟ ਰਾਜ ਕੇ ਗਏ।। ਸੋਊ ਬਰਖ ਬਿਤਾਵਤ ਭਏ।। ੨।।

ਬਾਰਾ ਸਾਲ ਬਨਵਾਸ ਬਿਤਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਤੇਰਵਾਂ ਸਾਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਰਾਜਾ ਵਿਰਾਟ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਆਖਰੀ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਹੀ ਬਿਤਾਇਆ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬੈ ਕ੍ਰੀਚਕਹਿ ਦ੍ਰੁਪਦਜਾ ਦੇਖੀ ਨੈਨ ਪਸਾਰਿ।।
ਗਿਰਯੋ ਮੂਰਛਨਾ ਹ੍ਵੈ ਧਰਨਿ ਮਾਰਿ ਕਰਯੋ ਬਿਸੰਭਾਰ।। ੩।।

ਜਦ ਕ੍ਰੀਚਕ ਨੇ ਦਰੋਪਦੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਡਿਗ ਪਿਆ।। ੩।।

ਚੌਂਪਈ।। ਪ੍ਰਗਟ ਭਗਨਿ ਤਨੁ ਭੇਦ ਜਤਾਯੋ।। ਮਿਲਨ ਦ੍ਰੁਪਦ ਜਾਕੋ ਠਾਹਰਾਯੋ।।
ਰਾਨੀ ਪਠੈ ਸਦੇਸਨ ਦਈ।। ਕਰ ਤੇ ਪਕਰਿ ਕਰੀਚਕ ਲਈ।। ੪।।

ਤਦ ਕ੍ਰੀਚਕ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦਸੀ ਅਤੇ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤਹਿ ਕੀਤੀ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਕ੍ਰੀਚਕ ਨੇ ਉਨ੍ਹੰ ਹਥ ਨਾਲ ਫੜ ਲਿਆ।।੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਰਿਕੈ ਕਰਿ ਕੋ ਅਧਿਕ ਬਲੁ ਅੰਚਰ ਗਈ ਛੁਰਾਇ।।
ਜਨੁ ਕਰਿ ਹੇਰੇ ਸ੍ਵਾਨ ਕੌ ਭਜਤ ਮ੍ਰਿਗੀ ਅਕੁਲਾਇ।। ੫।।

ਉਹ ਹੱਥ ਦੀ ਬੜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਪੜੇ ਨੂੰ ਛੁਡਵਾ ਕੇ ਭਜ ਗਈ ਜਿਸਤਰਾਂ ਕਿ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕੁਕੜੀ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਭਜ ਉਠਦੀ ਹੈ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਤੁਮ ਅਤਿ ਕੋਪ ਕਰੀਚਕ ਕਯੋ॥ ਰਾਜਾ ਹੁਤੋ ਜਹਾਂ ਤਹ ਅਯੋ॥
ਪਾਦ ਪ੍ਰਹਾਰ ਦ੍ਰੁਪਦ ਯਹਿ ਕਿਯੋ॥ ਪਾਂਚੋ ਨਿਰਖਿ ਪੰਡਜਨ ਲਿਯੋ॥ ੬॥

ਤਦ ਕ੍ਰੀਚਕ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉੱਥੇ ਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਰਾਜਾ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਨਾਲ ਲੱਤਾ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ॥੬॥

ਅਤਿਹੀ ਕੋਪ ਭੀਮ ਤਬ ਭਰਿਯੋ॥ ਰਾਜੈ ਮਨੇ ਨੈਨ ਸੌ ਕਰਿਯੋ॥
ਬੋਲ ਦ੍ਰੁਪਦਜਾ ਨਿਕਟ ਸਿਖਾਈ॥ ਯੌ ਕ੍ਰੀਚਕ ਸੌ ਕਹੋ ਬਨਾਈ॥ ੭॥

ਜਦ ਭੀਮ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਪਰ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ। ਉਸ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾਇਆ, ਕੁਝ ਸਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਕ੍ਰੀਚਕ ਨੂੰ ਕਹਿਲਵਾਇਆ॥੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚਤੁਰਿ ਦ੍ਰੁਪਦ ਜਾ ਅਤਿ ਹੁਤੀ ਅਰੁ ਪਤਿ ਕਹਜੋ ਬਨਾਇ॥
ਏਕ ਬਚਨ ਭਾਖਜੋ ਹੁਤੋ ਬੀਸਕ ਕਹੀ ਸੁਨਾਇ॥ ੮॥

ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਚਤਰ ਤਾਂ ਸੀ ਫਿਰ ਪਤੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਇਕ ਕਹੀ ਸੀ ਪਰ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਨੇ ਵਧਾ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਵੀਹ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀਆਂ॥੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਦ੍ਰੁਪਦੀ ਯੌ ਕ੍ਰੀਚਕ ਸੌ ਕਹੀ॥ ਤੁਮ ਪੈਂ ਅਨਿਕ ਰੀਝਿ ਮੈ ਰਹੀ॥
ਸੂੰਨਿਸਾਲ ਨਿਸਿ ਕੌ ਤੁਮ ਐਯਹੁ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਮੁਹਿ ਸਾਥ ਕਮੈਯਹੁ॥ ੯॥

ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਨੇ ਕ੍ਰੀਚਕ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਮੋਹਿਤ ਹਾਂ ਤੂੰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਆਵੀਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੀਂ॥੯॥

ਸੂੰਨਿਸਾਲ ਭੀਮਹਿ ਬੈਠਾਯੋ॥ ਕ੍ਰੀਚਕ ਅਰਧ ਰਾਤ੍ਰਿ ਗੈ ਆਯੋ॥
ਤਬ ਹੀ ਪਕਰਿ ਟਾਂਗ ਤੇ ਲਿਯੋ॥ ਟੂਕ ਅਨੇਕ ਤਾਂਹਿ ਕਰਿ ਦਿਯੋ॥ ੧੦॥

ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਭੀਮ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਥੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰੀਚਕ ਆ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਭੀਮ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਤਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ॥੧੦॥

ਪ੍ਰਾਤ ਸਮੈਂ ਕ੍ਰੀਚਕ ਰਿਸਿ ਭਰੇ॥ ਕੇਸ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਕੇ ਦ੍ਰਿੜ ਧਰੇ॥
ਯਾਹਿ ਅਗਨਿ ਕੇ ਬੀਚ ਜਰੈਹੈਂ॥ ਭ੍ਰਾਤ ਗਯੋ ਤਹ ਤੋਹਿ ਪਠੈਹੈਂ॥ ੧੧॥

ਸਵੇਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕ੍ਰੀਚਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਦੇ ਵਾਲ ਕੱਸ

ਕੇ ਫੜ ਲਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗ। ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜ ਦਿਆਂਗੇ ਜਿਥੇ ਸਾਡਾ ਭਰਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਥੇ ਭੇਜ ਦੇਵਾਂਗੇ॥੧੧॥

ਗਹਿਕੇ ਕੇਸ ਤਾਂਹਿ ਲੇ ਚਲੇ॥ ਕ੍ਰੀਚਕ ਬੀਰ ਸੂਰਮਾ ਭਲੇ॥
ਤਬ ਹੀ ਕੋਪ ਭੀਮ ਅਤਿ ਭਰਿਯੋ॥ ਗਹਿਕੈ ਤਾਰ ਬ੍ਰਿਛ ਕਰਿ ਧਰਿਯੋ॥੧੨॥

ਉਸਦੇ ਵਾਲ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਏ, ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਬਾਂਕੇ ਕ੍ਰੀਚਕ ਸੂਰਮੇ ਸਨ। ਤਦ ਭੀਮ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸ ਤਾੜ ਦਾ ਰੁਖ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ॥੧੨॥

ਜਾ ਕੌ ਕੋਪਿ ਬ੍ਰਿਛ ਕੀ ਮਾਰੈ॥ ਤਾਕੋ ਮੂੰਡ ਚੌਥਿ ਹੀ ਡਾਰੈ॥
ਕਾਹੂੰ ਪਕਰਿ ਟਾਂਗ ਤੇ ਘਾਵੈ॥ ਕਿਸੂ ਕੇਸਤੇ ਐਂਚਿ ਬਿਗਾਵੈ॥੧੩॥

ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਫੇਹ ਕੇ ਰਖ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੱਤ ਤੋਂ ਘਸੀਟ ਕੇ ਮਾਰਦਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਘਸੀਟ ਕੇ ਮਾਰਦਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਸੁਟ ਦਿੰਦਾ॥੧੩॥

ਕਨਿਯਾ ਬਿਖੈ ਕ੍ਰੀਚਕਨ ਧਾਰੈ॥ ਬਰਤ ਚਿਤਾ ਭੀਤਰ ਲੈ ਡਾਰੈ॥
ਸਹਸ ਪਾਂਚ ਕ੍ਰੀਚਕ ਸੰਗ ਮਾਰਜੋ॥ ਨਿਜੁ ਨਾਰੀ ਕੋ ਪ੍ਰਾਨ ਉਬਾਰਜੋ॥੧੪॥੧॥

ਸਾਰੇ ਕ੍ਰੀਚਕਾਂ ਨੂੰ ਚੁਕ ਲਿਆ ਤੇ ਬਲਦੀ ਚਿਤਾ ਵਿਚ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜ ਹਜਾਰ ਕ੍ਰੀਚਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾ ਲਏ॥੧੪॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਚੌਰਾਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੮੪॥੩੫੪੧॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਚੌਰਾਸੀਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੮੪॥੩੫੪੧॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਪਚਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਨਰੰਗ ਕੁਮਾਰੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਏਕ ਬਨਿਕ ਕੀ ਭਾਰਜਾ ਅਕਬਰ ਬਾਦ ਮੰਝਾਰ॥
ਦੇਵ ਦੈਤ ਰੀਝੈਂ ਨਿਰਖਿ ਸ੍ਰੀ ਰਨ ਰੰਗ ਕੁਮਾਰ॥ ੧॥

ਅਕਬਰਾਬਾਦ ਵਿਚ ਇਕ ਬਾਣੀਏ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ, ਉਸ ਰਨਰੰਗ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਭ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਮੋਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥੧॥

ਚੌਪਈ।। ਸ੍ਰੀ ਅਕਬਰ ਆਖੇਟ ਸਿਧਾਯੋ।। ਤਾਕੋ ਰੂਪ ਨਿਰਖਿ ਬਿਰਮਾਯੋ।।
ਸਖੀ ਏਕ ਤਿਹ ਤੀਰ ਪਠਾਈ।। ਤਾਹਿ ਆਨਿ ਮੁਹਿ ਦੇਹਿ ਮਿਲਾਈ।। ੨।।

ਅਕਬਰ ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਣੀਏ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਕ ਦਾਸੀ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਭੇਜੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇ।। ੨।।

ਤਬ ਚਲ ਸਖੀ ਭਵਨ ਤਿਹ ਗਈ।। ਵਾਕੌ ਭੇਦ ਜਤਾਵਤ ਭਈ।।
ਸੋ ਹਜਰਤਿ ਕੇ ਧਾਮ ਨ ਆਈ।। ਹਜਰਤਿ ਜੂ ਗ੍ਰਿਹ ਲਏ ਬੁਲਾਈ।। ੩।।

ਤਦ ਦਾਸੀ ਉਸਦੇ ਘਰ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ। ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਨ ਗਈ ਪਰ ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।।੩।।

ਹਜਰਤਿ ਜਬੈ ਭਵਨ ਤਿਹ ਆਯੋ।। ਤਾ ਅਬਲਾ ਕੀ ਸੇਜ ਸੁਹਾਯੋ।।
ਤਬ ਰਾਨੀ ਤਿਨ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸੁਨਹੁ ਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਾਨਨ ਤੇ ਪਜਾਰੇ।। ੪।।

ਜਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਉਸਦੇ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਸੇਜ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਤਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਸੁਣੋ।।੪।।

ਕਹੌ ਤੋ ਅਬੈ ਡਾਰਿ ਲਘੁ ਆਊਂ।। ਬਹੁਰਿ ਤਿਹਾਰੀ ਸੇਜ ਸੁਹਾਊਂ।।
ਯੌ ਕਹਿ ਜਾਤ ਤਹਾ ਤੇ ਭਈ।। ਗ੍ਰਿਹ ਕੀ ਐਂਚਿ ਕਿਵਰਿਯਾ ਦਈ।। ੫।।

ਜੇ ਤੁਸੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਮੈ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰ ਆਵਾਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਜ ਤੇ ਆ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਹ ਉਥੋਂ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਦਰਵਾਜਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।੫।।

ਪਤਿ ਕਹ ਜਾਇ ਸਕਲ ਸੁਧਿ ਦਈ।। ਸੰਗ ਕਰਿ ਨਾਥ ਲਯਾਵਤ ਭਈ।।
ਅਤਿ ਤਬ ਕੋਪ ਬਨਿਕ ਕੋ ਭਯੋ।। ਛਿੱਤ੍ਰ ਉਤਾਰਿ ਹਾਥ ਮੈ ਲਯੋ।। ੬।।

ਉਸ ਜਾਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਆਈ। ਬਾਣੀਆ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਜੁੱਤੀ ਲਾਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਈ।।੬।।

ਹਜਰਤਿ ਕੋ ਪਨਹੀ ਸਿਰ ਝਾਰੈ।। ਲੱਜਤ ਸ਼ਾਹ ਨਹਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੈ।।
ਜੂਤਨਿ ਮਾਰਿ ਭੋਹਰੇ ਦਿਯੋ।। ਵੈਸਹਿ ਦੈ ਦਰਵਾਯੋ ਲਿਯੋ।। ੭।।

ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਜੁਤੀਆਂ ਮਾਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਤਹਿਖਾਨੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦਰਵਾਜਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।੭।।

****

ਦੋਹਰਾ।। ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਕੁਟਵਾਰ ਕੇ ਭਈ ਪੁਕਾਰੂ ਜਾਇ।।
ਕਾਜੀ ਮੁਫਤੀ ਸੰਗ ਲੈ ਤਹਾਂ ਪਹੂਚੀ ਆਇ।। ੮।।

ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਕੁਤਵਾਲ ਦੇ ਜਾਕੇ ਪੁਕਾਰ ਲਾਈ ਅਤੇ ਕਾਜੀ ਅਤੇ ਮੁਫਤੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।।੮।।

ਚੋਰ ਜਾਰ ਕੈ ਸਾਧ ਕਉ ਸ਼ਾਹੁ ਕਿਧੌ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ।।
ਆਪਨ ਹੀ ਚਲਿ ਦੇਖਿਯੈ ਏ ਕਾਜਿਨ ਕੋ ਨਾਹ।। ੯।।

ਹੇ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸਵਾਮੀ! ਆਪ ਹੀ ਚਲਕੇ ਚੋਰਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਖੁਦ ਵੇਖ ਲੈ।।੯।।

ਚੌਪਈ।। ਪਤਿ ਤ੍ਰਿਯ ਬਚਨ ਭਾਖਿ ਭਜਿ ਗਏ।। ਹੇਰਤ ਤੇ ਅਕਬਰ ਕਹ ਭਏ।।
ਹਜਰਤਿ ਲਜਤ ਬਚਨ ਨਹਿ ਬੋਲੈ।। ਨਜਾਇ ਰਹਜੋ ਸਿਰ ਆਂਖਿ ਨ ਖੋਲੈ।। ੧੦।।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਪਤੀ ਅਤੇ ਪਤਣੀ ਭਜ ਪਏ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਗੇ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਕੁਝ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਖਾਂ ਖੋਲਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਰਖਿਆ।।੧੦।।

ਜੋ ਕੋਈ ਧਾਮ ਕਿਸੀ ਕੇ ਜਾਵੈ।। ਕਜੋ ਨਹਿ ਐਸ ਤੁਰਤ ਫਲੁ ਪਾਵੈ।।
ਜੋ ਕੋਊ ਪਰ ਨਾਰੀ ਸੋ ਪਾਗੈ।। ਪਨਹੀ ਇਹਾਂ ਨਰਕ ਤਿਹ ਆਗੈ।। ੧੧।।

ਜੋ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਉ ਨਹੀ ਤੁਰੰਤ ਐਸਾ ਫਲ ਪਾਊਗਾ? ਜਿਹੜਾ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਵਲ ਇਸਤਰਾਂ ਨਜਰ ਰਖੂਗਾ ਉਹ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜੁੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਨਰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੂਗਾ।।੧੧।।

ਜਬ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਹਜਰਤਿਹਿ ਭਯੋ।। ਬਹੁਰਿ ਕਿਸੂ ਕੇ ਧਾਮ ਨ ਗਯੋ।।
ਜੈਸਾ ਕਿਯ ਤੈਸਾ ਫਲ ਪਾਯੋ।। ਦੁਰਾਚਾਰ ਚਿਤ ਤੇ ਬਿਸਰਾਯੋ।। ੧੨।। ੧।।

ਜਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਉਸ ਜਿਸਤਰਾਂ ਕੀਤਾ ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਫਲ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੁਰਾਚਾਰ ਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਵਿਸਾਰ ਦਿਤਾ।।੧੨।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਪਚਾਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੮੫।।੩੫੫੩।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕ ਸੌ ਪਚਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੮੫।।੩੫੫੩।।ਚਲਦਾ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕ ਸੌ ਪਚਾਸੀਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੮੫।।੩੫੫੩।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਛਿਆਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਚਲਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ ਇਕ ਛੱਤ੍ਰਜਾ ਅਚਲਕਲਾ ਤਿਹ ਨਾਉਂ।।
ਅਧਿਕ ਦਰਬ ਤਾਕੇ ਰਹੈ ਬਸਤ ਦਜਾਲ ਪੁਰ ਗਾਉਂ।। ੧।।

ਮਦਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਚਲਕਲਾ ਨਾਮੀ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਧਨ ਸੀ ਅਤੇ ਦਿਆਲਪੁਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਰਵਿ ਜਬ ਹੀ ਅਸਤਾਚਲ ਗਏ।। ਪ੍ਰਾਚੀ ਦਿਸਾ ਚੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਗਟਏ।।
ਜਾਰਿ ਦੀਵਟੈਂ ਤਸਕਰ ਧਾਏ।। ਤਾਕੇ ਤਾਕਿ ਭਵਨ ਕਹ ਆਏ।। ੨।।

ਜਦ ਸੂਰਜ ਡੁਬਿਆ ਅਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਡਾਕੂ ਮਸਾਲਾਂ ਜਗਾ ਕੇ ਚਲੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਆ ਗਏ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਠਾਢ ਭਈ ਤਿਹ ਬਾਲਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਖੜਗ ਨਿਕਾਰਿ।।
ਕੈ ਖਨ ਦੇਹਿ ਬਤਾਇਕੈ ਨਹ ਤੁਹਿ ਦੇਹਿ ਸੰਘਾਰਿ।। ੩।।

ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਆ ਖਲੌਤੇ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਤਹਿਖਾਨਾਂ ਦੱਸ ਦੇਵੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗੇ।।੩।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਅਬਲਾ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਕਛੁਕ ਧਾਮ ਕੋ ਦਰਬੁ ਦਿਖਾਯੋ।।
ਬਹੁਰਿ ਕਰਜੋ ਮੈ ਦਰਬੁ ਦਿਖਾਊਂ।। ਜੌ ਮੈ ਦਾਨ ਜੀਵ ਕੋ ਪਾਊਂ।। ੪।।

ਜਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਘਰ ਦਾ ਕੁਝ ਧਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਮੈਂ ਹੋਰ ਧਨ ਤਦ ਵਿਖਾਵਾਂਗੀ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਜੀਉਂਦੀ ਨੂੰ ਛਡ ਦੇਵੋ।।੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਕਾਹੇ ਕੌ ਆਜੁ ਸੰਘਾਰਤ ਮੋਕਹ ਸੰਗ ਚਲੋ ਬਹੁ ਮਾਲ ਬਤਾਊਂ।।
ਰਾਖਿ ਮਹਾਬਤਿਖਾਨ ਗਏ ਸਭਹੀ ਇਕ ਬਾਰ ਸੁ ਤੇ ਹਰਿ ਲਜਾਊਂ।।
ਪੂਤਨ ਪੋਤ੍ਰਨ ਲੌ ਸਭ ਕੋ ਛਿਨ ਭੀਤਰਿ ਆਜੁ ਦਰਿੱਦ੍ਰ ਬਹਾਊਂ।।

ਲੀਜਹੁ ਲੂਟਿ ਸਬੈ ਤੁਮ ਤਾਕਹ ਮੈ ਅਪਨੋ ਨਹਿ ਪਾਨ ਛੁਆਊਂ॥ ੫॥

ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰਦੇ ਹੋ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚਲੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਵਖਾਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਮਹਾਬਤ ਖਾਂ ਮਾਲ ਰਖ ਗਏ ਹਨ ਉਸਨੂੰ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਲੈਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹਾਂ ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੀ ਪੁੱਤਰ ਪੋਤਰੀਆਂ ਤਕ ਭੁਖ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਧਨ ਨੂੰ ਲੁਟ ਲੈਣਾ ਮੈਂ ਹੱਥ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਾਵਾਂਗੀ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਤਸਕਰ ਤੇ ਭਏ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਸੰਗ ਤਹਾਂ ਲੈ ਗਏ॥
ਜਹ ਕੋਠਾ ਦਾਰੂ ਕੋ ਭਰਿਯੋ॥ ਤਹੀ ਜਾਇ ਤਸਕਰਨ ਉਚਰਿਯੋ॥ ੬॥

ਇਹ ਗਲ ਸੁਣਕੇ ਚੋਰ ਉਸਨੂੰ ਉਥੇ ਲੈ ਗਏ ਜਿਹੜਾ ਘਰ ਬਰੂਦ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਹ ਮਕਾਨ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ ॥੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਗਨਿ ਬਾਨ ਸੋ ਬਾਂਧਿ ਤ੍ਰਿਯ ਤਹ ਕੌ ਦਈ ਚਲਾਇ॥
ਕਾਲ ਸਭਨ ਤਿਨ ਕੋ ਹੁਤੋ ਪਰਜੋ ਤਹੀ ਸਰ ਜਾਇ॥ ੭॥

ਤੀਰ ਨਾਲ ਅੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਤੀਰ ਕਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਆ ਪਿਆ॥੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਸਕਰ ਜਾਰਿ ਮਸਾਲੈਂ ਪਰੇ॥ ਦਾਰੂ ਬਿਖੈ ਅੰਗਾਰੇ ਝਰੇ॥
ਸਭ ਤਸਕਰ ਤਬਹੀ ਉਡਿ ਗਏ॥ ਭੂਚਰ ਤੇ ਖੇਚਰ ਸੋ ਭਏ॥ ੮॥

ਚੋਰ ਸੜ ਕੇ ਬਰੂਦ ਵਿਚ ਜਾ ਡਿਗੇ ਅਤੇ ਬਰੂਦ ਵਿਚੋਂ ਅੰਗਿਆਰੇ ਨਿਕਲਣ ਲਗੇ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਚੋਰ ਉੱਡ ਗਏ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ॥੮॥

ਦਾਰੂ ਉਡਤ ਚੋਰ ਉਡਿ ਗਏ॥ ਸਭ ਹੀ ਫਿਰਤ ਗਗਨ ਮੋ ਭਏ॥
ਦਸ ਦਸ ਕੋਸ ਜਾਇ ਕਰ ਪਰੇ॥ ਹਾਡ ਗੋਡ ਨਹਿ-ਮੂੰਡ ਉਬਰੇ॥ ੯॥

ਬਾਰੂਦ ਦੇ ਉਡਦਿਆਂ ਹੀ ਸਭ ਚੋਰ ਉੱਡ ਗਏ ਅਤੇ ਸਭ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਲਗੇ। ਉਹ ਦੱਸ ਦੱਸ ਕੋਹ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਅਤੇ ਹੱਡੀ, ਪੈਰ ਅਤੇ ਸਿਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਬਚਿਆ॥ ੯॥

ਏਕੈ ਬਾਰ ਚੋਰ ਉੜ ਗਏ॥ ਜੀਵਤ ਏਕ ਨ ਬਾਂਚਤ ਭਏ॥
ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਅਬਲਾ ਤਿਹ ਮਾਰਜੋ॥ ਛਲ ਕੈ ਅਪਨੋ ਧਾਮ ਉਬਾਰਜੋ॥ ੧੦॥

ਇਕ ਹੀ ਵਾਰ ਨਾਲ ਚੋਰ ਉੱਡ ਗਏ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਉਂਦਾ ਨ ਬਚਿਆ। ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਬਚਾ ਲਿਆ॥੧੦॥

ਇਹ ਛਲ ਸਭ ਚੋਰਨ ਕਹ ਘਾਈ॥ ਬਹੁਰੌ ਧਾਮ ਆਪਨੋ ਆਈ॥

ਇੰਦ੍ਰ ਬਿਸ਼ਨ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ਼ਿਵ ਹੋਈ।। ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤੇ ਬਚਤ ਨ ਕੋਈ।। ੧੧।। ੧।।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਫਿਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਈ। ਇੰਦਰ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਆਦਿ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਤੋਂ ਨਹੀ ਬਚ ਸਕਿਆ।।੧੧।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਛਿਆਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੮੬।।੩੫੬੪।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਪ, ਇਕ ਸੌ ਛਿਆਸੀਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੮੬।।੩੫੬੪।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਸੱਤਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਕਾਮਕਲਾ

ਚੌਪਈ।। ਕਾਮਕਲਾ ਕਾਮਨਿ ਇਕ ਸੁਨੀ।। ਬੇਦ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰ ਭੀਤਰ ਅਤਿ ਗੁਨੀ।।
ਤਾਕੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨ ਆਗਜਾ ਮਾਨੈ।। ਯਾਂ ਤੇ ਮਾਤ ਕੋਪ ਚਿਤ ਠਾਨੈ।। ੧।।

ਕਾਮਕਲਾ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜੋ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਗਿਆਤਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨਦਾ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨਾਲ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।। ੧।।

ਕੁਬੁਧਿ ਬਿਖੈ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਗਵਾਵੈ।। ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੋ ਦਰਬੁ ਲੁਟਾਵੈ।।
ਗੁੰਜਨ ਸਾਥ ਕਰੈ ਗੁਜਰਾਨਾ।। ਕਰਤ ਕੁਬਿਰਤਿ ਪਿਯਤ ਮਦ ਪਾਨਾ।। ੨।।

ਉਹ ਪੁੱਤਰ ਮਾੜੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਦਿਨ ਰਾਤ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਧਨ ਨੂੰ ਲੁਟਾਈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੁਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾਂ ਲੰਘਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ।।੨।।

ਤਾਂ ਕੋ ਭ੍ਰਾਤ ਦੁਤਿਯ ਸੁਭ ਕਾਰੀ।। ਜੂਪ ਰਹਿਤ ਨ ਕਛੂ ਦੁਰਚਾਰੀ।।
ਤਾ ਸੌ ਨੇਹ ਮਾਤ ਕੋ ਰਹੈ।। ਯਾਕੌ ਬੇਗਿ ਸੰਘਾਰੇ ਚਹੈ।। ੩।।

ਉਸਦਾ ਦੂਸਰਾ ਭਰਾ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਹ ਜੂਆ ਆਦਿ ਨਹੀ ਸੀ ਖੇਡਦਾ ਅਤੇ ਭੈੜਾ ਕੰਮ ਵੀ ਨਹੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ।।੩।।

ਏਕ ਦਿਵਸ ਜਬ ਸੋ ਘਰ ਆਯੋ।। ਸੋਤ ਛਾਪਰੀ ਮਾਂਝ ਤਕਾਯੋ।।
ਟਟਿਆ ਦ੍ਵਾਰ ਆਗਿ ਦੈ ਦਈ।। ਸੁਤ ਕੋ ਮਾਤ ਜਰਾਵਤ ਭਈ।। ੪।।

ਇਕ ਦਿਨ ਜਦ ਉਹ ਘਰ ਆਇਆ ਤੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਕਖਾਂ ਦੇ ਛੱਪਰ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਘਾਸ ਫੂਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਮਾਂ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿਤਾ॥੪॥

ਮਾਤ ਪੂਤ ਕੌ ਪ੍ਰਥਮ ਜਰਾਯੋ॥ ਰੋਇ ਰੋਇ ਸਭ ਜਗਤ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਆਗਿ ਲਗਾਇ ਪਾਨਿ ਕੌ ਧਾਈ॥ ਮੂਰਖ ਬਾਤ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਪਾਈ॥ ੫॥ ੧॥

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮਾਂ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਸਾੜਿਆ ਫਿਰ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਅੱਗ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਭੱਜੀ ਪਰ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਨ ਬਚਾ ਸਕੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਮੂਰਖ ਉਸਦੀ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੫॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੮੭॥੩੫੬੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆਂ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਸੀਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੮੭॥੩੫੬੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਕੰਚਨ ਪ੍ਰਭਾ

ਚੌਪਈ॥ ਕੰਚਨ ਪ੍ਰਭਾ ਜਾਟਜਾ ਰਹੈ॥ ਅਤਿ ਦੁਤਿਵਾਨ ਤਾਂਹਿ ਜਗ ਕਹੈ॥
ਭਰਤਾ ਏਕ ਪ੍ਰਥਮ ਤਿਨ ਕਿਯੋ॥ ਰੁਚਜੋ ਨ ਡਾਰਿ ਫਾਂਸ ਹਨਿ ਦਿਯੋ॥ ੧॥

ਕੰਚਨ ਪ੍ਰਭਾ ਇਕ ਜੱਟ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨਦਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਇਕ ਪਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਾ ਲਗਿਆ ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੧॥

ਕੇਤਿਕ ਦਿਨਨ ਔਰ ਪਤਿ ਕਰਿਯੋ॥ ਸੋਊ ਨ ਰੁਚਜੋ ਕਟਾਰੀ ਮਰਿਯੋ॥
ਮਾਸ ਬਿਖੈਂ ਔਰੈ ਪਤਿ ਪਾਯੋ॥ ਸੋਊ ਦੈਕੈ ਬਿਖੁ ਤ੍ਰਿਯ ਘਾਯੋ॥ ੨॥

ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਹੋਰ ਪਤੀ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਾ ਲੱਗਾ ਉਸਨੂੰ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਪਤੀ ਬਣਾਇਆ ਜਿਸਨੂੰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੨॥

ਚੌਥੋ ਨਾਥ ਨਾਇਕਾ ਕੀਨੋ॥ ਤਾਕਹ ਹਨਿ ਪੰਚਮ ਕਹ ਲੀਨੋ॥
ਛਠਏਂ ਮਾਰਿ ਸਪਤਮੋ ਘਾਯੋ॥ ਅਸ਼ਟਮ ਕੈ ਸੰਗ ਨੇਹ ਲਗਾਯੋ॥ ੩॥

ਫਿਰ ਉਸ ਚੋਥਾ ਪਤੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਪੰਜਵਾਂ ਪਤੀ ਅਪਨਾ ਲਿਆ। ਛੇਵਾਂ ਮਾਰਕੇ ਸਤਵੇਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਅਠਵੇਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਲਗ ਲਈ॥੩॥

ਕਰਮ ਕਾਲ ਸੋਊ ਨਹਿ ਭਾਯੋ॥ ਜਮਧਰ ਭਏ ਤਾਂਹਿ ਤਿਨ ਘਾਯੋ॥
ਧ੍ਰਿਗ ਧ੍ਰਿਗ ਜਾਨਿ ਜਗਤ ਤਿਹ ਕਰਿਯੋ॥ ਹਾਹਾਕਾਰ ਸਭਨ ਉਚਰਿਯੋ॥੪॥

ਕਰਮ ਕਾਲ ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨ ਲਗਾ ਤੇ ਕਟਾਰ ਮਾਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਰਕਾਰਿਆ ਅਤੇ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ॥੪॥

ਜਬ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਤਿ ਤ੍ਰਿਯ ਭਈ॥ ਜਾਨੁਕ ਬਿਨੁ ਮਾਰੇ ਮਰ ਗਈ॥
ਅਬ ਹੌ ਜਰੋ ਨਾਥ ਤਨ ਜਾਈ॥ ਇਨ ਸਭਹੂੰਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਿਖਾਈ॥੫॥

ਜਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਬਿਨਾਂ ਮਾਰਿਆਂ ਹੀ ਮਰ ਗਈ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਵਾਮੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਵਖਾਵਾਂਗੀ॥੫॥

ਅਰੁਨ ਬਸਤ੍ਰ ਧਰ ਪਾਨ ਚਬਾਏ॥ ਲੋਗ ਸਭਨ ਕੋ ਕੂਕ ਸੁਨਾਏ॥
ਯੌ ਕਹਿ ਹਾਥਿ ਸਿਧੌਰੇ ਗਹਜੋ॥ ਜਰਿਬੋ ਸਾਥ ਨਾਥ ਕੈ ਚਹਜੋ॥੬॥

ਉਸ ਲਾਲ ਕੱਪੜੇ ਪਾਕੇ ਪਾਨ ਚਬਾਇਆ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਚੀਖ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਨ ਲਗੀ। ਚੀਕ ਕੇ ਉਸ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੀੜਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੜ ਮਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ॥੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਪਤ ਨਾਥ ਨਿਜ ਕਰਨ ਹਨਿ ਕਿਯੋ ਸਤੀ ਕੋ ਭੇਸ॥
ਊਚ ਨੀਚ ਦੇਖਤ ਤਰਨਿ ਪਾਵਕ ਕਿਯੋ ਪ੍ਰਵੇਸ॥ ੭॥

ਸੱਤ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਮਾਰਕੇ ਹੁਣ ਉਸ ਸਤੀ ਦਾ ਵੇਸ ਧਾਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਉਪਰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਚਿਖਾ ਵਿਚ ਵੜ ਗਈ॥੭॥

ਸਪਤ ਨਾਥ ਨਿਜੁ ਹਾਥ ਹਨਿ ਅਸ਼ਟਮ ਕੌ ਗਰ ਲਾਇ॥
ਸਭ ਲੋਗਨ ਦੇਖਤ ਜਰੀ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜਾਇ॥ ੮॥ ੧॥

ਸੱਤ ਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਅਠਵੇਂ ਨੂੰ ਗਲ਼ ਨਾਲ ਲਾਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਜਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਸਤੀ ਹੋ ਗਈ॥੮॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਸੀਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੮੮॥੩੫੭੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੮੮॥੩੫੭੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਉਣਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਭੂਪਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ॥ ਭੂਪਕਲਾ ਨਾਮਾ ਰਹੈ ਸੁਤਾ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਏਕ॥
ਅਧਿਕ ਦਰਬ ਤਾਕੇ ਰਹੈ ਦਾਸੀ ਰਹੈ ਅਨੇਕ॥ ੧॥

ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਭੂਪਕਲਾ ਨਾਮੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ। ਜਿਸਦੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਧਨ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦਾਸੀਆਂ ਸਨ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਮਿਸਰੀ ਕੋ ਹੀਰਾ ਤਿਨ ਲਿਯੋ॥ ਡਬਿਯਾ ਬਿਖੈ ਡਾਰਿ ਕਰਿ ਦਿਯੋ॥
ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਜਹ ਸਭਾ ਬਨਾਈ॥ ਬਹਲ ਬੈਠਿ ਤਿਹ ਓਰ ਸਿਧਾਈ॥ ੨॥

ਉਸ ਮਿਸ਼ਰੀ ਦੀ ਡਲੀ ਨੂੰ ਹੀਰਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਡੱਬੀ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਿਥੇ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਸਭਾ ਲਾਕੇ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਸ ਪਾਸੇ ਉਹ ਬੈਲ ਗੱਡੀ ਲੈ ਕੇ ਚਲ ਪਈ॥੨॥

ਅਰਧ ਬਜਾਰ ਬਿਖੈ ਜਬ ਗਈ॥ ਸੁੰਦਰ ਨਰਿ ਕੇ ਬਿਲੋਕਤ ਭਈ॥
ਅਧਿਕ ਦਰਬੁ ਦੈ ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਯੋ॥ ਨਿਜ ਗਾਡੀ ਕੇ ਸਾਥ ਲਗਾਯੋ॥ ੩॥

ਜਦ ਉਹ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਗਈ ਤਾਂ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਖਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ॥੩॥

ਚਲਿਤ ਚਲਿਤ ਰਜਨੀ ਪਰਿ ਗਈ॥ ਸੂਰਜ ਛਪਜੋ ਚੰਦ੍ਰ ਦੁਤਿ ਭਈ॥
ਬਹਲ ਬਿਖੈ ਗਹਿ ਬਾਂਹ ਚੜ੍ਹਾਯੋ॥ ਕਾਮ ਕੇਲ ਤਿਹ ਸੰਗ ਉਪਜਾਯੋ॥ ੪॥

ਚਲਦਿਆਂ ਚਲਦਿਆਂ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ। ਸੂਰਜ ਡੁਬ ਗਿਆ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਪੱਸਰ ਗਈ। ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਸ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਾਮਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ॥ ੪॥

ਜਜੋਂ ਜਜੋਂ ਬਹਲ ਹਿਲੋਰੇ ਖਾਵੈ॥ ਉਛਰੇ ਬਿਨਾ ਕਾਜ ਹ੍ਵੈ ਜਾਵੈ॥
ਲਖੈ ਲੋਗ ਗਾਡੀ ਕਰ ਮਾਰੈ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕੋਊ ਬਿਚਾਰੈ॥ ੫॥

ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਗੱਡੀ ਹਚਕੋਲੇ ਖਾਂਦੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਬਿਨਾ ਉਛਲਣ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਗਡੀਵਾਨ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸਲ ਗੱਲ

ਨੂੰ ਨਹੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ॥੫॥

ਭਾਖਿ ਬੈਨ ਤੇ ਬਹਲ ਧਵਾਈ॥ ਕਾਮ ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜਾਈ॥
ਭਰਿ ਕਰਿ ਭੋਗ ਬਾਮ ਸੌ ਕੀਨੋ॥ ਬੀਚ ਬਜਾਰ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਚੀਨੋ॥ ੬॥

ਬੋਲ ਬੋਲ ਕੇ ਉਹ ਗੱਡੀ ਚਲਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਮ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੀ ਜੀਅ ਭਰਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭਰੇ ਬਾਜਾਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਛਾਣ ਨ ਸਕਿਆ॥੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੇਲ ਕਰਤ ਇਹ ਚੰਚਲਾ ਤਹਾਂ ਪਹੂਚੀ ਆਇ॥
ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਬੈਠੋ ਜਹਾਂ ਨੀਕੀ ਸਭਾ ਬਨਾਇ॥ ੭॥

ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਓਥੇ ਜਾ ਪੁਜੀ ਜਿਥੇ ਸਾਹਜਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸਭਾ ਲਾਕੇ ਬੈਠਾ ਸੀ॥੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਮਿਸਰੀ ਕੋ ਹੀਰਾ ਕਰ ਲਿਯੋ॥ ਲੈ ਹਜਰਤਿ ਕੇ ਹਾਜਰ ਕਿਯੋ॥
ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਤਿਹ ਕਛੂ ਨ ਚੀਨੋ॥ ਤੀਸ ਹਜਾਰ ਰੁਪੈਯਾ ਦੀਨੋ॥ ੮॥

ਹੁਣ ਉਸ ਮਿਸ਼ਰੀ ਦੀ ਡਲੀ ਨੂੰ ਹੀਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੀਰਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਨੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀ ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਈਆ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥੮॥

ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਸ਼ਾਹਹਿ ਛਲਿ ਗਈ॥ ਉਠੀ ਸਭਾ ਆਵਤ ਸੋਊ ਭਈ॥
ਪੰਦ੍ਰਹ ਸਹਸ੍ਰ ਆਪੁ ਤ੍ਰਿਯ ਲੀਨੋ॥ ਪੰਦ੍ਰਹ ਸਹਸ੍ਰ ਮੀਤ ਕੋ ਦੀਨੋ॥ ੯॥

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਵੀ ਛਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਭਾ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਚਲੇ ਆਈ। ਪੰਦਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਰਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੰਦਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਛਲਿ ਮੀਤ ਸੌ ਕਾਮ ਕਲੋਲ ਕਮਾਇ॥
ਧਾਮ ਆਨਿ ਪਹੁਚਤ ਭਈ ਸਕਯੋ ਨ ਕੋਊ ਪਾਇ॥ ੧੦॥ ੧॥

ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਛਲਕੇ, ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਕਾਮਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨ ਸਕਿਆ॥੧੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਉਨਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੮੯॥੩੫੮੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ, ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਉਣਾਨਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੮੯॥੩੫੮੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਨੱਬੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਨਿਸਰਾਜ ਪ੍ਰਭਾ

ਚੌਪਈ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਗ ਚੰਚਲਾ ਗਈ॥ ਹਸਿ ਹਸਿ ਬਚਨ ਬਖਾਨਤ ਭਈ॥
ਸ੍ਰੀ ਨਿਸਿਰਾਜ ਪ੍ਰਭਾ ਤ੍ਰਿਯ ਤਹਾਂ॥ ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਜੋ ਉਹਾਂ॥ ੧॥

ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਗ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਨ ਲਗੀਆਂ। ਨਿਸਰਾਜ ਪ੍ਰਭਾ ਨਾਮੀ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਓਥੇ ਕਿਹਾ॥੧॥

ਜੌ ਰਾਜਾ ਤੇ ਬਾਰਿ ਭਿਰਾਊਂ॥ ਅਪਨੀ ਝਾਂਟੈ ਸਭੈ ਮੁੰਡਾਊਂ॥
ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਹੋਡ ਸਕਲ ਤੁਮ ਹਾਰਹੁ॥ ਨਿਜੁ ਨੈਨਨ ਇਹ ਚਰਿਤ ਨਿਹਾਰਹੁ॥ ੨॥

ਜੇ ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਭਰਵਾ ਦਵਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਝਾਂਟ ਮੁੰਨਵਾ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀ ਸਾਰੀਆਂ ਮੈਥੋਂ ਸ਼ਰਤ ਹਾਰ ਜਾਉਗੀਆਂ। ਹੇ ਇਸਤਰੀਓ! ਤੁਸੀ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਵੇਖੋ॥੨॥

ਯੌ ਕਹਿਕੈ ਸੁਭ ਭੇਸ ਬਨਾਯੋ॥ ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਕੋ ਬਿਰਮਾਯੋ॥
ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਜਬ ਆਯੋ॥ ਸੁਨਿ ਇਹ ਬਚਨ ਚੰਚਲਾ ਪਾਯੋ॥ ੩॥

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਵੇਸ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਚਰਿਤਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਜਦ ਆਇਆ ਤਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਚੱਲ ਗਿਆ॥ ੩॥

ਬੈਠ ਝਰੋਖਾ ਦਈ ਦਿਖਾਈ॥ ਰਾਜਾ ਰਹੇ ਰੂਪ ਉਰਝਾਈ॥
ਏਕ ਬਾਰ ਇਹਕੌਂ ਜੌ ਪਾਊਂ॥ ਜਨਮ ਸਹਸ੍ਰ ਲਗੇ ਬਲਿ ਜਾਊਂ॥ ੪॥

ਉਹ ਉਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਝਰੋਖੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਉਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਹਜਾਰਾਂ ਜਨਮ ਇਸ ਤੋਂ ਵਾਰ ਦੇਵਾਂ॥੪॥

ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਲਈ ਬੁਲਾਈ॥ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਹਿਤ ਰਸ ਰੀਤੁਪਜਾਈ॥
ਅਬਲਾ ਤਬ ਮੁਰਛਿਤ ਹ੍ਵੈ ਗਈ॥ ਪਾਨਿ ਪਾਨਿ ਉਚਰਤ ਮੁਖ ਭਈ॥ ੫॥

ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਸੀ ਭੇਜ ਕੇ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਰਸ ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਨਿਭਾਇਆ। ਫਿਰ ਇਸਤਰੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ "ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ" ਕਹਿਣ ਲਗੀ॥੫॥

ਉਠ ਕਰਿ ਆਪੁ ਰਾਵ ਤਬ ਗਯੋ॥ ਤਾਕਹ ਪਾਨਿ ਪਯਾਵਤ ਭਯੋ॥
ਪਾਨਿ ਪਿਏ ਬਹੁਰੋ ਸੁਧਿ ਭਈ॥ ਰਾਜੈ ਫਿਰਿ ਚੁੰਬਨ ਤਿਹ ਲਈ॥ ੬॥

ਰਾਜਾ ਫਿਰ ਆਪ ਉਠ ਕੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆਉਣ ਲੱਗਾ। ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਜਦ ਉਹ ਫਿਰ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਈ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਫਿਰ ਉਸਦਾ ਚੁੰਮਣ ਲਿਆ॥੬॥

ਜਬ ਸੁਧਿ ਮੈ ਅਬਲਾ ਕਛੁ ਆਈ॥ ਬਹੁਰਿ ਕਾਮ ਕੀ ਕੇਲ ਮਚਾਈ॥
ਦੋਊ ਤਰਨ ਨ ਕੋਊ ਹਾਰੈ॥ ਯੌ ਰਾਜਾ ਤਿਹ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰੈ॥ ੭॥

ਜਦ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਜ਼ਰਾ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਦੋਵੇਂ ਜਵਾਨ ਸਨ ਕੋਈ ਵੀ ਹਾਰ ਨਹੀ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਤਰਾਂ ਉਹ ਰਾਜਾ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੭॥

ਬਹੁਰਿ ਬਾਲ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ॥ ਸੁਨੋ ਰਾਵ ਤੁਮ ਬਾਤ ਹਮਾਰੀ॥
ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਝਾਂਟਿ ਨ ਮੂੰਡੀ ਜਾਈ॥ ਬੇਦਪੁਰਾਨਨ ਮੈ ਸੁਨਿ ਪਾਈ॥ ੮॥

ਫਿਰ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਬੋਲੀ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ, ਤੁਸੀ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ। ਮੈਂ ਵੇਦ-ਪਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਦੀਆਂ ਝਾਂਟਾਂ ਮੁੰਨੀਆਂ ਨਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ॥੮॥

ਹਸਿਕਰਿ ਰਾਵ ਬਚਨ ਯੌ ਠਾਨਯੋ॥ ਮੈਂ ਅਪੁਨੇ ਜਿਯ ਸਾਚ ਨ ਜਾਨਯੋ॥
ਤੈਂ ਤ੍ਰਿਯ ਹਮ ਸੋ ਝੂਠ ਉਚਾਰੀ॥ ਹਮ ਮੂੰਡੈਂਗੇ ਝਾਂਟਿ ਤਿਹਾਰੀ॥ ੯॥

ਰਾਜੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਚ ਨਹੀ ਮੰਨਦਾ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਝੂਠ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਦੱਸ ਤੇਰੀਆਂ ਝਾਂਟਾਂ ਮੈਂ ਮੁੰਨਾਂਗਾ॥੯॥

ਤੇਜ ਅਸਤੁਰਾ ਏਕ ਮੰਗਾਯੋ। ਨਿਜ ਕਰ ਗਹਿਕੈ ਰਾਵ ਚਲਾਯੋ॥
ਤਾਂ ਕੀ ਮੂੰਡਿ ਝਾਂਟਿ ਸਭ ਡਾਰੀ॥ ਦੈਕੈ ਹਸੀ ਚੰਚਲਾ ਤਾਰੀ॥੧੦॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਤੇਜ਼ ਉਸਤਰਾ ਮੰਗਵਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਫੜਕੇ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਉਸਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਝਾਂਟਾਂ ਮੁੰਨ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਤਾਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਸ ਪਈ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪਾਨਿ ਭਰਾਯੋ ਰਾਵ ਤੇ ਨਿਜੁ ਕਰ ਝਾਂਟਿ ਮੁੰਡਾਇ॥

ਹੋਡ ਜੀਤ ਲੇਤੀ ਭਈ ਤਿਨ ਅਬਲਾਨ ਦਿਖਾਇ॥ ੧੧॥ ੧॥

ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਭਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਾਲ ਮੁੰਨਵਾਏ ਅਤੇ ਇਸਤਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਸ਼ਰਤ ਜਿਤ ਲਈ॥੧੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਨਬਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੯੦॥੩੫੯੮॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਕ ਸੋ ਨੱਬੇਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੯੦॥੩੫੯੮॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਇਕਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਪ੍ਰਬੀਨ ਰਾਇ

ਚੌਪਈ॥ ਏਕ ਲਹੌਰ ਛਤ੍ਰਿਜਾ ਰਹੈ॥ ਰਾਇ ਪ੍ਰਬੀਨ ਤਾਂਹਿ ਜਗ ਕਹੈ॥
ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਤਿਹ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਰਾਜੈ॥ ਦੇਵ ਜਨਨਿ ਕੋ ਲਖਿ ਮਨੁ ਲਾਜੈ॥ ੧॥

ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਬੀਨ ਰਾਇ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ॥੧॥

ਏਕ ਮੁਗਲ ਤਿਹ ਨ੍ਹਾਤ ਕੈ ਰੀਝਜੋ ਅੰਗ ਨਿਹਾਰਿ॥
ਗਿਰਜੋ ਮੂਰਛਨਾ ਹ੍ਵੈ ਧਰਨਿ ਬਿਰਹਾ ਤਨ ਗਜੋ ਮਾਰਿ॥ ੨॥

ਇਕ ਮੁਗਲ ਉਸ ਨਹਾਉਂਦੀ ਦੇ ਅੰਗ ਵੇਖ ਦੇ ਰੀਝ ਪਿਆ ਅਤੇ ਬਿਰਹਾ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ॥੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਧਾਮ ਆਨ ਇਕ ਸਖੀ ਬੁਲਾਈ॥ ਬਾਤ ਸਭੈ ਤਿਹ ਤੀਰ ਜਤਾਈ॥
ਜੌ ਮੋਕੌ ਤੂੰ ਤਾਹਿ ਮਿਲਾਵੈਂ॥ ਅਪੁਨੇ ਮੁਖ ਮਾਂਗੈ ਸੋ ਪਾਵੈਂ॥ ੩॥

ਉਸ ਆਪਣੇ ਘਰ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗਲ ਦਸੀ। ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਇਨਾਮ ਪਾਵੇਂਗੀ॥੩॥

ਤਬ ਸੋ ਸਖੀ ਧਾਮ ਤਿਹ ਗਈ॥ ਐਸੋ ਬਚਨ ਬਖਾਨਤ ਭਈ॥
ਮਾਤ੍ਰਾ ਤੋਰਿ ਬੁਲਾਵਤ ਤੋਕੌਂ॥ ਤਾਤੇ ਪਠੈ ਦਯੋ ਹਜਾਂ ਮੋਕੋ॥ ੪॥

ਤਦ ਉਹ ਦਾਸੀ ਉਸਦੇ ਘਰ ਗਈ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ॥੪॥

ਯੌ ਜਬ ਬਚਨ ਤਾਹਿ ਤਿਹ ਕਹਿਯੋ॥ ਮਿਲਬ ਸੁਤਾ ਮਾਤਾ ਸੌ ਚਹਿਯੋ॥
ਡੋਰੀ ਬਿਖੈ ਤਾਂਹਿ ਬੈਠਾਰਯੋ॥ ਦਰ ਪਰਦਨ ਦ੍ਰਿੜ ਐਂਚਿ ਸਵਾਰਯੋ॥ ੫॥

ਇਹ ਗੱਲ ਜਦ ਉਸ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਪੁੱਤਰੀ ਵੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਉਸਨੂੰ ਡੋਲੇ ਵਿਚ ਬਿਠਾਇਆ ਤੇ ਪਰਦਿਆ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦਰਵਾਜੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ॥੫॥

ਤਾਕੌ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕਛੂ ਨਹਿ ਆਵੈ॥ ਕੁਟਨੀ ਚਹੈ ਜਹਾਂ ਲੈ ਜਾਵੈ॥
ਮਾਤ ਨਾਮ ਲੈ ਤਾਹਿ ਸਿਧਾਈ॥ ਲੈ ਕੈ ਧਾਮ ਮੁਗਲ ਕੇ ਆਈ॥ ੬॥

ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਵਖਾਈ ਨਹੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਕਿ ਫਫੇਕੁਟਣੀ ਜਿਥੇ ਚਾਹੇ ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਜਾਵੇ। ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮੁਗਲ ਦੇ ਘਰ ਲੈ ਗਈ॥੬॥

ਪਰਦਾ ਤਹੀਂ ਉਘਾਰਾ ਜਾਈ॥ ਤਾਸ ਬੇਗ ਜਹ ਸੇਜ ਸੁਹਾਈ॥
ਬਹਿਯਾ ਆਨਿ ਮੁਗਲ ਤਬਗਹੀ॥ ਚਿਤ ਮੈ ਚਕ੍ਰਿਤ ਚੰਚਲਾ ਰਹੀ॥ ੭॥

ਉਸ ਪਰਦਾ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਹੀ ਖੋਲਿਆ ਜਿਥੇ ਤਾਸਬੇਗ ਸੇਜ ਤੇ ਬੈਠਿਆ ਸੀ। ਤਦ ਮੁਗਲ ਨੇ ਆਕੇ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਈ॥੭॥

ਮੇਰੋ ਧਰਮ ਲੋਪ ਅਬ ਭਯੋ॥ ਤੁਰਕ ਅੰਗ ਸੌਂ ਅੰਗ ਭਿਟਯੋ॥
ਤਾਂ ਤੇ ਕਛੂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਨਾਊਂ॥ ਜਾਤੇ ਛੂਟਿ ਮੁਗਲ ਤੇ ਜਾਊਂ॥ ੮॥

ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗੀ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਧਰਮ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਤੁਰਕ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਨੂੰ ਛੋਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਕੋਈ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਣਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈ ਇਸ ਮੁਗਲ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਸਕਾ॥੮॥

ਅਬ ਆਇਸੁ ਤੁਮਰੋ ਜੌ ਪਾਊਂ॥ ਸਭ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਨਾਊਂ॥
ਬਹੁਰਿ ਆਇ ਤੁਮ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰੌਂ॥ ਤੁਮਰੇ ਚਿਤ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰੌਂ॥ ੯॥

ਉਸ ਕਿਹਾ ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰ ਲਵਾਂ ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਆਕੇ ਰਮਣ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਚਿੰਤ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਾਂ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਨਾਇਕੈ ਕੇਲ ਕਰੌ ਤਵ ਸੰਗ॥
ਬਹੁਰਿ ਤਿਹਾਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਸੌ ਹ੍ਵੈ ਤੁਮ ਤ੍ਰਿਯ ਅਰਧੰਗ॥ ੧੦॥

ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕਾਮਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਪਤਣੀ ਬਣਕੇ ਵਸ ਜਾਵਾਂਗੀ॥੧੦॥

ਚੌਪਈ।। ਯੌ ਕਹਿ ਬਚਨ ਤਹਾਂ ਤੇ ਗਈ।। ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੌ ਆਗਿ ਲਗਾਵਤ ਭਈ।।
ਕੁਟਨੀ ਸਹਿਤ ਮੁਗਲ ਕੌ ਜਾਰਜੋ।। ਬਾਲ ਆਪਨੋ ਧਰਮ ਉਬਾਰਜੋ।। ੧੧।। ੧।।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਹ ਉਥੋਂ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਫਫੇਕੁਟਣੀ ਸਮੇਤ ਉਸ ਮੁਗਲ ਨੂੰ ਸਾੜਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ।।੧੧।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਇਕਯਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੯੧।।੩੬੦੯।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਇਕਾਨਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੯੧।।੩੬੦੯।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਬਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਗਾਨ ਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਤੇਜ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਬਡੋ ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਜਿਹ ਰੂਪ।।
ਗਾਨ ਕਲਾ ਤਾਕੀ ਸਖੀ ਰਤਿ ਕੇ ਰਹੈ ਸਰੂਪ।। ੧।।

ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਇਕ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਇਕ ਦਾਸੀ ਗਾਨਕਲਾ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਰੱਤੀ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ।।੧।।

ਰਾਜਾ ਕੋ ਤਾਸੋਂ ਹਿਤ ਭਾਰੋ।। ਦਾਸੀ ਤੇ ਰਾਨੀ ਕਰਿ ਡਾਰੋ।।
ਜੈਸੇ ਕਰੈ ਰਸਾਇਨ ਕੋਈ।। ਤਾਂਬੈ ਸੋਂ ਸੋਨਾ ਸੋ ਹੋਈ।। ੨।।

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਦਾਸੀ ਤੋਂ ਰਾਣੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਰਸਾਇਣ ਨਾਲ ਤਾਂਬੇ ਤੋਂ ਸੋਨਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।।੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਰੈਨਿ ਦਿਨਾ ਤਿਹ ਧਾਮ ਰਾਵ ਜੂ ਆਵਈ।।
ਕਾਮਕੇਲ ਨਿਸ ਦਿਨ ਤਿਸ ਸੰਗ ਕਮਾਵਈ।।
ਦਾਸ ਏਕ ਪਰ ਸੋ ਦਾਸੀ ਅਟਕਤਿ ਭਈ।।
ਹੋ ਪਤਿ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਿਸਾਰਿ ਤਬੈ ਚਿਤ ਤੇਂ ਦਈ।। ੩।।

ਰਾਤ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਉਸਦੇ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਦਾਸੀ ਇਕ ਦਾਸ ਨਾਲ ਫਸ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਦਿਲ ਤੋਂ

ਭੁਲਾ ਦਿਤਾ ॥੩॥

ਤਿਲ ਚੁਗਨਾ ਪਰ ਗਾਨਕਲਾ ਅਟਕਤ ਭਈ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਿਸਾਰਿ ਤੁਰਤ ਚਿਤ ਤੇ ਦਈ॥
ਜੋ ਦਾਸੀ ਸੌ ਪ੍ਰੇਮ ਪੁਰਖੁ ਕੋਊ ਠਾਨਈ॥
ਹੋ ਧ੍ਰਿਗ ਧ੍ਰਿਗ ਤਾਕੌ ਸਭ ਹੀ ਲੋਕ ਬਖਾਨਈ॥ ੪॥

ਤਿਲ ਚੁਗਨ ਨਾਮੀ ਦਾਸ ਤੇ ਗਾਨਕਲਾ ਰੀਝ ਪਈ ਅਤੇ ਉਸ ਉਹਦੀ ਖਾਤਰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਤੁਰੰਤ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੀ; ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਦਾਸੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ 'ਦੁਰਕਾਰਦੇ ਹਨ॥੪॥

ਸੰਗ ਦਾਸੀ ਕੈ ਦਾਸ ਕਹਜੋ ਮੁਸਕਾਇਕੈ॥
ਸੰਗ ਹਮਾਰੇ ਚਲੋ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜਾਇਕੈ॥
ਕਾਮ ਕੇਲ ਕਰਿ ਜੀਹੈਂ ਕਛੂ ਨ ਲੀਜਿਯੈ॥
ਹੋ ਗਾਨਕਲਾ ਜੂ ਬਚਨ ਹਮਾਰੋ ਕੀਜਿਯੈ॥ ੫॥

ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾਸ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚਲ ਪਵੇ, ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਕੇਵਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਾਂਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਗਾਨਕਲਾ ਮੇਰੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਵੇ॥੫॥

ਉਠ ਦਾਸੀ ਸੰਗ ਚਲੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜਾਇਕੈ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਓਰ ਨਿਹਾਰਿ ਨ ਰਹੀਲ ਜਾਇਕੈ॥
ਜੋ ਦਾਸੀ ਸੌ ਪ੍ਰੇਮ ਪੁਰਖ ਉਪਜਾਵਈ॥
ਹੋ ਅੰਤ ਸ੍ਵਾਨ ਕੀ ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ ਮਰੈ ਪਛੁਤਾਵਈ॥ ੬॥

ਉਹ ਦਾਸੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਮਾਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਵਲ ਵੇਖਿਆ ਵੀ ਨਹੀ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾਸੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਮੌਤ ਮਰਦਾ ਹੈ॥੬॥

ਚਾਰਿ ਪਹਰ ਮੈ ਚਾਰਿ ਕੋਸ ਮਾਰਗ ਚਲਜੋ॥
ਜੌ ਕੰਦ੍ਰਪ ਕੋ ਦ੍ਰਪ ਹੁਤੋ ਸਭਹੀ ਦਲਜੋ॥

ਚਹੂੰ ਓਰ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਤੇ ਹੀ ਪੁਰ ਆਵਹੀ॥
ਹੋ ਗਾਨਕਲਾ ਤਿਲ ਚੁਗਨ ਨ ਪੈਡੋ ਪਾਵਹੀ॥ ੭॥

ਚਾਰ ਪਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਚਾਰ ਕੋਹ ਪੈਂਡਾ ਤਹਿ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਕਾਮ ਘੁਮੰਡ ਸਭ ਚੂਰ ਚੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮ ਕੇ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆਏ ਅਤੇ ਗਾਨਕਲਾ ਅਤੇ ਤਿਲ ਚੁਗਨਾ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਹੀ ਨਹੀ ਲੱਭ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੭॥

ਅਧਿਕ ਸ੍ਰਮਿਤ ਤੇ ਭਏ ਹਾਰਿ ਗਿਰਿਕੈ ਪਰੈ॥
ਜਨੁਕ ਘਾਵਬਿਨੁ ਕੀਏ ਆਪ ਹੀ ਤੇ ਮਰੈ॥
ਅਧਿਕ ਛੁਧਾ ਜਬਲਗੀ ਦੁਹੁਨਿ ਕੌ ਆਇਕੈ॥
ਹੋ ਤਬ ਦਾਸੀ ਸੌ ਦਾਸ ਕਹਜੋ ਦੁਖ ਪਾਇਕੈ॥ ੮॥

ਜਿਆਦਾ ਥਕ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹਾਰ ਕੇ ਡਿਗ ਪਏ, ਮਾਨੋਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਮਰ ਗਏ ਹੋਣ। ਜਦ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਦਾਸ ਨੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ॥੮॥

ਗਾਨ ਕਲਾ ਤੁਮ ਪਰੋ ਸੁਬੁਰਿ ਅਪੁਨੀ ਕਰੋ॥
ਖਰਿ ਕੋ ਟੂਕਰਾ ਹਾਥ ਹਮਾਰੇ ਪੈ ਧਰੋ॥
ਦਾਸ ਜਬੇ ਖੈਬੈ ਕੌ ਕਛੂ ਨ ਪਾਇਯੋ॥
ਹੋ ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਤਬ ਚਿਤ ਕੇ ਬਿਖੈ ਬਢਾਇਯੋ॥ ੯॥

ਗਾਨਕਲਾ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਝੋਲੀ ਇਧਰ ਕਰ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਰੋਟੀ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਦੇ। ਪਰ ਜਦ ਦਾਸ ਨੂੰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ॥੯॥

ਮਾਰ ਕੂਟਿ ਦਾਸੀ ਕੋ ਦਯੋ ਬਹਾਇਕੈ॥
ਆਪਲ ਗਜੋ ਫਲ ਚੁਗਨ ਮਹਾਂਬਨ ਜਾਇਕੈ॥
ਬੇਰ ਭਖਤ ਤਾਕੌਂ ਹਰਿ ਜੱਛ ਨਿਹਾਰਿਯੋ॥
ਹੋ ਤਿਲ ਚੁਗਨਾ ਕੋ ਪਕਰ ਭੱਛ ਕਰਿ ਡਾਰਿਯੋ॥ ੧੦॥

ਉਸ ਕੁਟ ਮਾਰ ਕੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਰੋੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਫਲ ਆਦਿ ਖਾਣ ਲਈ ਚਲ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਰ ਖ਼ਾਂਦੇ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ

ਕੇ ਖਾ ਗਿਆ॥੧੦॥

ਬਹਤ ਬਹਤ ਦਾਸੀ ਸਰਿਤਾ ਮਹਿ ਤਹਿ ਗਈ॥
ਜਹਾਂ ਆਇ ਸ੍ਵਾਰੀ ਨ੍ਰਿਪਕੀ ਨਿਕਸਤ ਭਈ॥
ਨਿਰਖਿ ਪ੍ਰਿਯਾ ਰਾਜਾ ਤਿਹ ਲਿਯੋ ਨਿਕਾਰਿਕੈ॥
ਹੋ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਮੂਰਖ ਸਕਯੋ ਬਿਚਾਰਿਕੈ॥ ੧੧॥

ਰੁੜਦੀ ਰੁੜਦੀ ਉਹ ਦਾਸੀ ਉਥੇ ਆ ਗਈ ਜਿਥੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬਾਹਰ ਕਢ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਵੀ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਪਛਾਣ ਸਕਿਆ॥੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਦਾਸੀ ਕਾਢ ਨਦੀ ਤੇ ਲਿਯੋ॥ ਬੈਠ ਤੀਰ ਐਸੇ ਬਚ ਕਿਯੋ॥
ਕਿਹ ਨਿਮਿਤ ਕੈ ਹਜਾਂ ਤੈ ਆਈ॥ ਸੋ ਕਇਯੈ ਮੁਹਿ ਪ੍ਰਗਟ ਜਤਾਈ॥ ੧੨॥

ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਉਸ ਨਦੀ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਬਹਿਕੇ ਗਲ ਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਇਥੇ ਕਿਸਤਰਾਂ ਆਈ ਸੀ ਇਹ ਗਲ ਮੈਨੂੰ ਦਸ॥੧੨॥

ਜਬ ਤੁਮ ਅਖੇਟਕਹਿ ਸਿਧਾਏ॥ ਬਹੁ ਚਿਰ ਭਯੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੌਂ ਨਹਿ ਆਏ॥
ਤੁਮ ਬਿਨੁ ਮੈ ਅਤਿਹਿ ਅਕੁਲਾਈ॥ ਤਾਤੇ ਬਨ ਗਹਿਰੇ ਮੋ ਆਈ॥ ੧੩॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,ਜਦ ਤੁਸੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਏ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤਕ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਏ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬਗੈਰ ਬਹੁਤ ਵਿਆਕਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ । ਇਸ ਲਈ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲੀ ਆਈ॥੧੩॥

ਜਬ ਮੈਂ ਅਧਿਕ ਤ੍ਰਿਖਾਤੁਰ ਭਈ॥ ਪਾਨਿ ਪਿਵਨ ਸਰਿਤਾ ਢਿਗ ਗਈ॥
ਫਿਸਲਯੋ ਪਾਵ ਨਦੀ ਮੈਂ ਪਰੀ॥ ਅਧਿਕ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਤੁਮਹਿ ਨਿਕਰੀ॥ ੧੪॥

ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਸ ਲਗੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਦੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਗਈ। ਮੇਰਾ ਪੈਰ ਤਿਲਕ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਨਦੀ ਵਿਚ ਡਿਗ ਪਈ। ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਨਦੀ ਵਿਚੋ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨੀਚ ਸੰਗ ਕੀਜੈ ਨਹੀ ਸੁਨਹੋ ਮੀਤ ਕੁਮਾਰ॥
ਭੇਡ ਬੂਛਿ ਭਾਦੌਂ ਨਦੀ ਕੋ ਗਹਿ ਉਤਰਯੋ ਪਾਰ॥ ੧੫॥

ਹੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਮਿੱਤਰ! ਸੁਣੋ, ਨੀਚ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਕਦੀ ਵੀ ਸੰਗ ਨਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ

ਕਿਉਂਕਿ ਭੇਡ ਦੀ ਪੂਛ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਵੀ ਕਦੀ ਕੋਈ ਭਾਦੋਂ ਦੀ ਆਫਰੀ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ"?॥੧੫॥

ਪਾਨੀ ਉਦਰ ਤਾਂਕੋ ਭਰਜੋ ਦਾਸ ਨਦੀ ਗਜੋ ਡਾਰਿ॥
ਬਿਨੁ ਪ੍ਰਾਨਨ ਅਬਲਾ ਭਈ ਸਕਜੋ ਨ ਨ੍ਰਿਪ ਬੀਚਾਰਿ॥ ੧੬॥

ਨਦੀ ਵਿਚ ਡਿੰਗਣ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਢਿਡ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਭਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਮਰ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਪਰ ਰਾਜਾ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੧੬॥

ਫਲ ਭੱਛਤ ਜੱਛਨ ਗਹਜੋ ਦਾਸ ਦਾਸ ਕੋ ਕੀਨ॥
ਦਾਸਨਿ ਕੈ ਸੰਗ ਦੋਸਤੀ ਮਤਿ ਕਰਿਯਹੁ ਮਤਿ ਹੀਨ॥ ੧੭॥ ੧॥

ਫਲ ਖਾਂਦੇ ਉਸ ਦਾਸ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਫੜਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਮੂਰਖੋ, ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਦੀ ਦੋਸਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ॥੧੭॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਬਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੯੨॥੩੬੨੬॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਬਾਨੇਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੯੨॥੩੬੨੬॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਤਰਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਤਿਰਦਸ ਕਲਾ

ਚੌਪਈ॥ ਤਿਰਦਸਿ ਕਲਾ ਏਕ ਬਰ ਨਾਰੀ॥ ਚੋਰਨ ਕੀ ਅਤਿ ਹੀ ਹਿਤਕਾਰੀ।
ਜਹਾਂ ਕਿਸੂ ਕਾ ਦਰਬੁ ਤਕਾਵੈ॥ ਹੀਂਗ ਲਗਾਇ ਤਹਾਂ ਉਠਿ ਆਵੈ॥ ੧॥

ਤਿਰਦਸ ਕਲਾ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਚੋਰਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹਿਤੂ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਵੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਨ ਵੇਖਦੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਹੀ ਹਿੰਗ ਲਾ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥੧॥

ਹੀਂਗ ਬਾਸ ਤਸਕਰ ਜਹ ਪਾਵੈਂ॥ ਤਿਸੀ ਠੌਰ ਕਹ ਸਾਂਧਿ ਲਗਾਵੈਂ॥
ਤਿਹ ਠਾਂ ਰਹੈ ਸ਼ਾਹੁ ਇਕ ਭਾਰੀ॥ ਤ੍ਰਿਦਸਿਕਲਾ ਤਾਹੂ ਸੋ ਬਿਹਾਰੀ॥ ੨॥

ਚੋਰ ਹਿੰਗ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਸੁੰਘ ਕੇ ਉਸ ਘਰ ਨੂੰ ਸੰਨ੍ਹ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਉਥੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਤਿਰਦਸ ਕਲਾ ਦੇ ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਨਾਜਾਇਜ ਸਬੰਧ ਸਨ॥੨॥

ਹੀਂਗ ਲਗਾਇ ਤ੍ਰਿਯ ਚੋਰ ਲਗਾਏ॥ ਕਰਤੇ ਕੇਲ ਸ਼ਾਹੁ ਚਿਤ ਆਏ॥
ਤਾਸੋ ਤੁਰਤ ਖਬਰਿ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰੀ॥ ਮੀਤ ਤਿਹਾਰੀ ਮਾੜ੍ਹਾ ਹਰੀ॥ ੩॥

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਹਿੰਗ ਲਾ ਕੇ, ਚੋਰ ਪਵਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਹ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਓਧਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਝਟ ਖਬਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਚੋਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ॥੩॥

ਚੋਰ ਚੋਰ ਤਬ ਸ਼ਾਹੁ ਪੁਕਾਰਜੋ॥ ਅਰਧ ਆਪਨੋ ਦਰਬੁ ਉਚਾਰਜੋ॥
ਦੂਹੂ ਅਨ ਤਾਹਿ ਹਿਤੂ ਕਰਿ ਮਾਨਜੋ॥ ਮੂਰਖ ਭੇਦ ਨ ਕਾਹੂ ਜਾਨਜੋ॥੪॥

ਸ਼ਾਹ ਝਟ "ਚੋਰ ਚੋਰ" ਪੁਕਾਰ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੱਧੇ ਧਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸ ਦਿਤਾ। ਚੋਰਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਿੱਤਰ ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੪॥

ਅਰਧ ਬਾਂਟਿ ਚੋਰਨ ਤਿਹ ਦੀਨੋ॥ ਆਧੋ ਦਰਬੁ ਸ਼ਾਹੁ ਤੇ ਲੀਨੋ॥
ਦੁਹੂੰਅਨ ਤਾਹਿ ਲਖਜੋ ਹਿਤਕਾਰੀ॥ ਮੂਰਖ ਕਿਨੂੰ ਨ ਬਾਤ ਬਿਚਾਰੀ॥੫॥

ਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਲੁਟਿਆ ਅੱਧਾ ਮਾਲ ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਅੱਧਾ ਹਿਸਾ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹਿਤੂ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੫॥

ਚੋਰ ਲਾਇ ਪਾਹਰੂ ਜਗਾਏ॥ ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤੇ ਦੋਊ ਭੁਲਾਏ॥
ਤਸਕਰ ਕਹੈਂ ਹਮਾਰੀ ਨਾਰੀ॥ ਸ਼ਾਹੁ ਲਖਜੋ ਮੋਰੀ ਹਿਤਕਾਰੀ॥੬॥

ਚੋਰ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਅਤੇ ਲਹਿਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਦਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਚੋਰ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਸਾਡੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਕ ਹੈ॥੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚੰਚਲਾਨ ਕੇ ਚਰਿਤ ਕੌ ਸਕਤ ਨ ਕੋਊ ਪਾਇ॥
ਵਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਾਕੌ ਲਖੈ ਜਾਕੇ ਸਜਾਮ ਸਹਾਇ॥ ੭॥ ੧॥

ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਭਗਵਾਨ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇ॥੭॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਤਿਰਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੯੩॥੩੬੩੩॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਤਿਰਾਨੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੯੩॥੩੬੩੩॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਚੌਰਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਪਰਦੇਸਨ

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੇਵਰਾਨ ਹੰਡੂਰ ਕੋ ਰਾਜਾ ਏਕ ਰਹੈ॥
ਨਾਰਾ ਕੋ ਹੇਛਾ ਘਨੋ ਸਭ ਜਗ ਤਾਂਹਿ ਕਹੈ॥ ੧॥

ਦੇਵਰਾਨ ਨਾਮੀ ਹੰਡੂਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਕਾਮੀ ਸੀ॥੧॥

ਏਕ ਦਿਸਾਰਿਨ ਸੌ ਰਹੈ ਤਾਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਅਪਾਰ॥
ਤਿਨ ਨ ਬੁਲਾਯੋ ਧਾਮ ਕੋ ਆਪੁ ਗਯੋ ਬਿਸੰਭਾਰ॥ ੨॥

ਉਸਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਦੇਸਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਘਰ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਇਆ ਬਲਕਿ ਆਪ ਉਸਦੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ॥੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਜਬ ਆਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਧਾਮ ਦਿਸਾਰਿਨਿ ਜਾਨਿਯੋ॥
ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਸੌ ਸਭ ਹੀ ਤਿਨ ਭੇਦ ਬਖਾਨਿਯੋ॥
ਖਾਤ ਬਿਖੈ ਰਾਜਾ ਕੋ ਗਹਿ ਤਿਨ ਡਾਰਿਯੋ॥
ਹੋ ਪਕਰਿ ਪਾਨ੍ਹੀ ਹਾਥ ਬਹੁਤ ਬਿਧਿ ਮਾਰਿਯੋ॥ ੩॥

ਜਦ ਪ੍ਰਦੇਸਣ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾ ਉਸਦੇ ਘਰ ਆਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਭੇਤ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿਤਾ। ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਇਕ ਖੱਡੇ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜੁਤੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ॥੩॥

ਪ੍ਰਥਮ ਕੇਲ ਕਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਕੌ ਧਾਮ ਬੁਲਾਇਯੋ॥
ਬਨੀ ਨ ਤਾਸੌ ਪਤਿ ਸੋ ਭੇਦ ਜਤਾਇਯੋ॥
ਪਨ੍ਹਿਨ ਮਾਰਿ ਖਤ ਡਾਰ ਉਪਰ ਕਾਂਟਾ ਦਏ॥
ਹੋ ਚਿਤ ਮੌ ਤ੍ਰਾਸ ਬਿਚਾਰਿ ਪੁਰਖੁ ਤ੍ਰਿਯ ਭਜਿ ਗਏ॥ ੪॥

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਰਮਣ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨਾਲ ਬਣੀ

ਨਾ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਭੇਤ ਪਤੀ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿਤਾ। ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਜੁਤੀਆਂ ਮਾਰਕੇ ਖੱਡੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਤੇ ਕੰਦਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਮੋੜੀਆਂ ਰਖ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਫਿਰ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਉਹ ਭੱਜ ਗਏ।।੪।।

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰਾਤ ਸਭੈ ਖੋਜਨ ਨ੍ਰਿਪ ਲਾਗੇ।। ਰਾਨਿਨ ਸਹਿਤ ਸ਼ੋਕ ਅਨੁਰਾਗੇ।।
ਖਤਿਯਾ ਪਰੇ ਰਾਵਜੂ ਪਾਏ।। ਤਹ ਤੇ ਕਾਢਿ ਧਾਮ ਲੈ ਆਏ।। ੫।। ੧।।

ਸਵੇਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਲਭਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਰਾਣੀਆਂ ਸਹਿਤ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੱਡੇ ਵਿਚ ਪਏ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਘਰ ਲੈ ਆਏ।।੫।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਚੁਰਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੯੪।।੩੬੩੮।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਚੌਰਾਨੇਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੯੪।।੩੬੩੮।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਪਚਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਮਾਨਮਤੀ ਅਤੇ ਬਿਪਨ ਪ੍ਰਭਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਨੌਕੋਟੀ ਮਰਵਾਰ ਕੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਰੇਸ਼।।
ਜਾਕੀ ਮਾਨਤ ਆਨਿ ਸਭ ਰਘੁਬੰਸੀਸੁਰ ਦੇਸ਼।। ੧।।

ਮਾਰਵਾਰ ਨੌਕੋਟੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਰਘੂਵੰਸ਼ੀ ਕੁਲ ਵਿਚੋਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਧੀਨਤਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਮਾਨਮਤੀ ਤਿਹ ਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ।। ਜਨੁਕ ਚੀਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨਿਕਾਰੀ।।
ਬਿਤਨ ਪ੍ਰਭਾ ਦੂਜੀ ਤਿਹ ਰਾਨੀ।। ਜਾ ਸਮ ਲਖੀ ਨ ਕਿਨੂੰ ਬਖਾਨੀ।। ੨।।

ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਰਾਣੀ ਮਾਨਮਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਕੱਢੀ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਬਿਪਨ ਪ੍ਰਭਾ ਉਸਦੀ ਦੂਸਰੀ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਵੇਖੀ ਸੁਣੀ ਨਹੀ ਗਈ ਸੀ।।੨।।

ਕਾਬਲ ਦਰੋ ਬੰਦ ਜਬ ਭਯੋ।। ਲਿਖਿ ਐਸੇ ਖਾਂ ਮੀਰ ਪਠਯੋ।।
ਅਵਰੰਗ ਬੋਲਿ ਜਸਵੰਤਹਿ ਲੀਨੋ।। ਤਵਨੈ ਠੌਰ ਭੇਜਿ ਕੈ ਦੀਨੋ।। ੩।।

ਕਾਬਲ ਦਾ ਦੱਰਾ ਜਦ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੀਰ ਖਾਨ ਨੇ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜਿਆ। ਤਦ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਭੇਜਿਆ।।੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਛੋਰਿ ਜਹਾਨਾਬਾਦ ਤਹਾਂ ਜਸਵੰਤ ਗਯੋ।।
ਜੋ ਕੋਊ ਯਾਕੀ ਭਯੋ ਸੰਘਾਰਤ ਤਿਹ ਭਯੋ।।
ਆਇ ਮਿਲਯੋ ਤਾਕੌਂ ਸੋ ਲਿਯੋ ਉਬਾਰਿਕੈ।।
ਹੋ ਡੰਡਿਯਾ ਬੰਗਸਤਾਨ ਪਠਾਨ ਸੰਘਾਰਿਕੈ।। ੪।।

ਤਦ ਜਹਾਨਾਬਾਦ ਛੱਡ ਕੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਉਸ ਪਾਸੇ ਚਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਅੜਦਾ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈਂਦਾ ਅਤੇ ਡੰਡੀਆਂ ਅਤੇ ਬੰਗਸਤਾਨ ਦੇ ਪਠਾਣਾਂ ਦਾ ਸਫਾਇਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ।।੪।।

ਜੀਵ ਅਨਮਨੋ ਕਿਤਕ ਦਿਨਨ ਤਾਕੋ ਭਯੋ।।
ਤਾਤੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁਰ ਪੁਰ ਗਯੋ।।
ਦ੍ਰੁਮਤਿ ਦਹੱਨ ਅਧਿਕਤਮਪ੍ਰਭਾ ਤਹ ਆਇਕੈ।।
ਹੋ ਤਰੁਨਿ ਇਤਯਾਦਿਕ ਤ੍ਰਿਯ ਸਭ ਜਰੀ ਬਨਾਇਕੈ।। ੫।।

ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਵਰਗ ਪੁਰੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਦੁਰਮਤੀ ਦਹਨ ਅਤੇ ਅਧਿਕਤਮ ਪ੍ਰਭਾ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਤੀ ਹੋ ਗਈਆਂ।।੫।।

ਡੀਕ ਅਗਨਿ ਕੀ ਉਠੀ ਰਾਨਿਯਨ ਯੌ ਕਿਯੋ।।
ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਿ ਸਪਤ ਪ੍ਰਦੱਛਿਨ ਕੌ ਦਿਯੋ।।
ਕੂਦਿ ਕੂਦਿ ਕਰਿ ਪਰੀ ਨਰੇਰ ਨਚਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਜਨੁਕ ਗੰਗ ਕੇ ਮਾਂਝ ਅਪੱਛਰਾ ਆਇਕੈ।। ੬।।

ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਉਠੀਆਂ ਤੇ ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਮਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਸੱਤ ਫੇਰੇ ਲਏ ਅਤੇ ਨਾਰੀਅਲ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰਾਂ ਅੱਗ ਵਿਚ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਿਵੇ ਪਰੀਆਂ ਨੇ ਗੰਗਾ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਣ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਪਨਕਲਾ ਦੁਤਿ ਮਾਨ ਮਤਿ ਚਲੀ ਜਰਨ ਕੇ ਕਾਜ।।
ਦੁਰਗ ਦਾਸ ਸੁਨਿ ਗਤਿ ਤਿਸੈ ਰਾਖਯੋ ਕੋਟਿ ਇਲਾਜ।। ੭।।

ਬਿਪਨਕਲਾ ਅਤੇ ਮਾਨਮਤੀ ਵੀ ਸਤੀ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਚਲੀਆਂ ਪਰ ਦੁਰਗਾਦਾਸ ਨੇ ਸੈਂਕੜੇ

ਉਪਾਅ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ॥੭॥

ਮੇੜਤੇਸ ਥਾਰੇ ਉਦਰ ਸੁਨਿ ਰਾਨੀ ਮਮ ਬੈਨ॥
ਮੈਨਿ ਮਿਲੌ ਹਜਰਤਿ ਤਨੈਂ ਜਾਸਾਂ ਅਪਨੇ ਐਨ॥ ੮॥

ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਮਾਰਵਾੜ ਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀਆਂ ਕਿ ਅਸੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਨਹੀ ਮਿਲਾਂ ਗਈਆਂ॥੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਹਾਡੀ ਪਤਿ ਸੌ ਨਹਿ ਜਰੀ॥ ਲਰਿਕਨ ਕੀ ਆਸਾ ਜਿਯ ਧਰੀ॥
ਛੋਰਿ ਪਿਸ਼ੌਰ ਦਿੱਲੀ ਕੌ ਆਏ॥ ਸ਼ਹਿਰ ਲਹੌਰ ਪੂਤ ਦੋ ਜਾਏ॥ ੯॥

ਇਸ ਤਰਾਂ ਹਾਡੀ ਰਾਣੀ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀ ਸੜੀ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖ ਲਈ। ਪਸ਼ੌਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦਿਲੀ ਵੱਲ ਚਲ ਪਈ। ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ॥ ੯॥

ਜਬ ਰਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਮੈਂ ਗਈ॥ ਹਜਰਤਿ ਕੌ ਐਸੀ ਸੁਧਿ ਭਈ॥
ਸੋਊਅਨ ਕਹਯੋ ਇਨੈ ਮੁਹਿ ਦੀਜੈ॥ ਤੁਮ ਮਨਸਬ ਜਸਵੰਤ ਕੋ ਲੀਜੈ॥ ੧੦॥

ਜਦ ਰਾਣੀ ਦਿਲੀ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਤਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦੁਰਗਾਦਾਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਣੀਆਂ ਮੇਰੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਮੁਨਸਫੀ ਤੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲੈ॥੧੦॥

ਰਨਿਯਨ ਕੌ ਸਊਅਨ ਨਹਿ ਦਯੋ॥ ਹਜਰਤਿ ਸੈਨ ਪਠਾਵਤ ਭਯੋ॥
ਰਨ ਛੋਰੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਨਰ ਕੋ ਭੇਸ ਸਭੈ ਤੁਮ ਧਾਰੋ॥ ੧੧॥

ਪਰ ਦੁਰਗਾ ਦਾਸ ਨੇ ਜਦ ਰਾਣੀਆਂ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਨ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸੈਨਾ ਪਿਛੇ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਰਣਛੋੜ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀ ਸਾਰੀਆਂ ਮਰਦਾਵਾਂ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਵੋ॥ ੧੧॥

ਖਾਨ ਪੁਲਾਦ ਜਬੈ ਚੜਿ ਆਏ॥ ਤਬ ਰਨਿਯਨ ਯੌ ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ॥
ਹਮੈ ਨਗਜ ਸੈਨਾ ਮੈ ਦੀਜੈ॥ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਰਾਖਿ ਕਰਿ ਲੀਜੈ॥ ੧੨॥

ਖਾਨ ਸੂਰਮੇ ਜਦ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਥੋੜੀ ਵੱਖ ਸੈਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ॥੧੨॥

ਨਾਵਨ ਕੌ ਸੁਭ ਵਾਰੋ ਦਿਯੋ॥ ਬਾਲਨ ਸਹਿਤ ਦੇਸ ਮਗੁ ਲਿਯੋ॥
ਰਜਪੂਤਨ ਰੂਮਾਲ ਫਿਰਾਏ॥ ਹਮ ਮਿਲਨੇ ਹਜਰਤਿ ਕੌ ਆਏ॥ ੧੩॥

ਉਹ ਇਕ ਨੈਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਸਤੇ

ਪੈ ਗਈਆਂ। ਤਦ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਨੇ ਰੁਮਾਲ ਹਿਲਾਏ ਕਿ ਅਸੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਹਾਂ।। ੧੩।।

ਤਿਨਕੌ ਕਿਨੀ ਨ ਚੋਟਿ ਚਲਾਈ।। ਇਹ ਰਾਨੀ ਹਜਰਤਿ ਪਹ ਆਈ।।
ਤੁਪਕ ਤਲੇ ਤੈਂ ਜਬੈ ਉਬਰੇ।। ਤਬ ਹੀ ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨੈ ਪਰੇ।। ੧੪।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਾਰ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਰਾਣੀਆਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਦ ਸੂਰਮਾ ਬੰਦੂਕ ਤੋਂ ਬਚਦਾ ਹੈ ਤਦ ਹੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਸਕਦਾ ਹੈ।।੧੪।।

ਜੌਨੈ ਸੂਰ ਸਰੋਹੀ ਬਹੈਂ।। ਜੇਥੋ ਟਿਕੈ ਨ ਬਖਤਰ ਰਹੈਂ।।
ਏਕੈ ਤੀਰ ਏਕ ਅਸਵਾਰਾ।। ਏਕੈ ਘਾਇ ਏਕ ਗਜ ਭਾਰਾ।। ੧੫।।

ਹੁਣ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਣ ਲਗੀਆਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਨ ਹੀ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਜ਼ਰਾ ਬਖਤਰ ਟਿਕਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਤੀਰ ਇਕ ਸਵਾਰ ਲਈ ਅਤੇ ਇਕ ਕਿਰਪਾਨ ਇਕ ਹਾਥੀ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸਨ।।੧੫।।

ਜਾ ਪਰ ਪਰੈਂ ਖੜਗ ਕੀ ਧਾਰਾ।। ਜਨੁਕ ਬਹੇ ਬਿਰਛ ਪਰ ਆਰਾ।।
ਕਟਿ ਕਟਿ ਸੁਭਟ ਧਰਨਿ ਪਰ ਪਰਹੀਂ।। ਚਟ ਪਟ ਆਨਿ ਅਪੱਛਰਾ ਬਰਹੀਂ।। ੧੬।।

ਜਿਸ ਉਤੇ ਵੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਸਤਰਾਂ ਰੁਖ ਥਲੇ ਆਰਾ ਚਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਸੂਰਮੇ ਕਟ ਕਟਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਹੂਰਾਂ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਨ।।੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਨ ਛੋਰੈਂ ਰਘੁਨਾਥ ਸਿੰਘ ਕੀਨੋ ਕੋਪ ਅਪਾਰ।।
ਸ਼ਾਹ ਝਰੋਖਾ ਕੇ ਤਰੇ ਬਾਹਤ ਭੇ ਹਥਿਯਾਰ।। ੧੭।।

ਰਣਛੋੜ ਅਤੇ ਰਘੁਨਾਥ ਸਿੰਘ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਝਰੋਖੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸੀ ਤੇ ਬਾਹਰ ਹਥਿਆਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਕਹੂੰ ਧੋਪ ਬਾਂਕੈ ਕਹੂੰ ਬਾਨ ਛੂਟੈਂ।। ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬਾਨੀਨ ਕੇ ਬੱਕਤ੍ਰ ਟੂਟੈਂ।।
ਕਹੂੰ ਬਾਜ ਮਾਰੇ ਗਜਾਰਾਜ ਜੂਝੇ।। ਕਟੇ ਕੋਟਿ ਜੋਧਾ ਨਹੀਂ ਜਾਤ ਬੂਝੇ।। ੧੮।।

ਕਿਤੇ ਬੰਦੂਕਾ, ਕਿਤੇ ਤੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤੀਰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਫੁਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਕਿਤੇ ਹਾਥੀ ਜੂਝ ਗਏ, ਕਿੰਨੇ ਜੋਧੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ।।੧੮।।

ਅੜਿੱਲ॥ ਖਾਇ ਟਾਂਕ ਆਫੂਐ ਰਾਜ ਸਭ ਰਿਸਿ ਭਰੇ॥
ਪੋਸਤ ਭਾਂਗ ਸ਼ਰਾਬ ਪਾਨ ਕਰਿ ਅਤਿ ਲਰੇ॥
ਸ਼ਾਹ ਝਰੋਖਾ ਤਰੈ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਦਿਖਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਰਨ ਛੋਰਾ ਸੁਰ ਲੋਕ ਗਏ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ॥ ੧੯॥

ਸਾਰੇ ਰਾਜਾ ਅਫੀਮ ਖਾ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਉਹ ਪੋਸਤ, ਭੰਗ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਕੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਲੜੇ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੌਤਕ ਵਖਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਰਣ ਛੋੜ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਿਆ॥੧੯॥

ਰਨ ਛੋਰਹਿ ਰਘੁਨਾਥ ਨਿਰਖਿ ਕਰਿ ਰਿਸਿ ਭਰਜੋ॥
ਤਾਤੇ ਤੁਰੈ ਧਵਾਇ ਜਾਇ ਦਲ ਮੈ ਪਰਜੋ॥
ਜਾਕੌ ਬਹੈ ਸਰੋਹੀ ਰਹੈ ਨ ਬਾਜ ਪਰ॥
ਹੋ ਗਿਰੈ ਮੂਰਛਨਾ ਖਾਇ ਤੁਰਤ ਸੋ ਭੂਮਿ ਪਰ॥ ੨੦॥

ਰਣਛੋੜ ਨੂੰ ਮਰਿਆ ਵੇਖ ਕੇ, ਰਘੁਨਾਥ ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਘੋੜਾ ਭਜਾ ਕੇ ਦਲ ਵਿਚ ਜਾ ਵਾੜਿਆ॥ਜਿਸਨੂੰ ਵੀ ਸਰੋਹੀ ਨਾਮੀ ਤਲਵਾਰ ਵਜਦੀ ਸੀ ਉਹ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਨਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਕੇ ਥਲੇ ਡਿਗ ਪੈਂਦਾ ਸੀ॥੨੦॥

ਧਨਿ ਧਨਿ ਔਰੰਗ ਸ਼ਾਹ ਤਿਨੈ ਭਾਖਤ ਭਯੋ॥
ਘੇਰਹੁ ਇਨਕੌ ਜਾਇ ਦਲਹਿ ਆਇਸ ਦਯੋ॥
ਜੋ ਐਸੇ ਦੋ ਚਾਰ ਔਰ ਭਟ ਧਾਵਹੀ॥
ਹੋ ਬੰਕ ਲੰਕ ਗੜ੍ਹ ਜੀਤਿ ਛਿਨਿਕ ਮੋ ਲਜਾਵਹੀ॥ ੨੧॥

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਘੇਰ ਲਵੋ। ਜੇ ਦੋ ਚਾਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹੋਰ ਸੂਰਮੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਲੰਕਾ ਜਿਤ ਕੇ ਆ ਜਾਣ॥੨੧॥

ਹਾਂਕਿ ਹਾਂਕਿ ਕਰਿ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਸੂਰਾ ਧਏ॥
ਠਿਲਾ ਠਿਲੀ ਬਰਛਿਨ ਸੌ ਕਰਤ ਤਹਾਂ ਭਏ॥
ਕੜਾਕੜੀ ਮੈਦਾਨ ਮਚਾਯੋ ਆਇ ਕਰ॥

ਹੋ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਾਦਿੱਤ੍ਰ ਅਨੇਕ ਬਜਾਇ ਕਰ।। ੨੨।।

ਸੂਰਬੀਰ ਲਲਕਾਰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਅਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਓਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਯੁੱਧ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤਾ।।੨੨।।

ਤੁਮਲ ਜੁੱਧ ਮੱਚਤ ਤਹ ਭਯੋ।। ਲੈ ਰਘੁਨਾਥ ਸੈਨ ਸਮੁਹਯੋ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਬਜੇ ਨਗਾਰੇ।। ਖੇਤਿ ਮੰਡਿ ਸੂਰਮਾ ਹਕਾਰੇ।। ੨੩।।

ਉਥੇ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਯੁਧ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਰਘੂਨਾਥ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਡਟਿਆ। ਓਥੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜੇ ਅਤੇ ਰਣਖੇਤਰ ਵਿਚ ਘੇਰਾ ਪਾਕੇ ਸੂਰਮੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਨ ਲਗੇ।।੨੩।।

ਗਹਿ ਗਹਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੂਰਮਾ ਧਾਏ।। ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਬਿਲੋਕਨ ਆਏ।।
ਜਾ ਪਰ ਦੋਇ ਕਰੰਧਰ ਧਰੈ।। ਏਕ ਸੁਭਟ ਤੇ ਦੋ ਦੋ ਕਰੈ।। ੨੪।।

ਹਥਿਆਰ ਫੜ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜੇ ਅਤੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਸਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲੱਗੇ। ਜਿਸ ਉਤੇ ਵੀ ਦੋ ਹੱਥ ਪੈਂਦੇ ਸਨ ਉਹ ਯੋਧਾ ਦੋ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੨੪।।

ਜਾਕੈ ਅੰਗ ਸਰੋਹੀ ਬਹੀ।। ਤਾਕੀ ਗ੍ਰੀਵ ਸੰਗ ਨਹਿ ਰਹੀ।।
ਜਾਕੇ ਲਗਜੋ ਕੁਹੱਕਤੋ ਬਾਨਾ।। ਪਲਕ ਏਕ ਮੈ ਤਜੇ ਪਰਾਨਾ।। ੨੫।।

ਜਿਸਦੇ ਅੰਗ ਉਤੇ ਸਿਰੋਹੀ ਕਿਰਪਾਨ ਡਿਗ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਉਸਦੀ ਗਰਦਨ ਨਾਲ ਨਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਂ ਸਾਂ ਕਰਦਾ ਇਕ ਤੀਰ ਵਜ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਹ ਇਕ ਹੀ ਪਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੨੫।।

ਜਾਕੇ ਘਾਇ ਗੁਰਜ ਕੋ ਲਾਗਜੋ।। ਤਾਕੋ ਪ੍ਰਾਨ ਦੇਹ ਤਜਿ ਭਾਗਜੋ।।
ਹਾਹਾਕਾਰ ਪਖਰਿਯਾ ਕਰਹੀ।। ਰਾਠੌਰਨ ਕੇ ਪਾਲੇ ਪਰਹੀ।। ੨੬।।

ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਜ ਦਾ ਵਾਰ ਲਗਦਾ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਵੀ ਦੇਹ ਛਡ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਘੋੜਸਵਾਰ ਕੁਰਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਹ ਰਾਠੌਰ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਨਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ।।੨੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਨਿ ਪਰੇ ਗਿਸਿ ਠਾਨਿ ਰਠੌਰ ਚਹੂੰਦਿਸਿ ਤੇ ਕਰ ਆਯੁਧ ਲੀਨੇ।।
ਬੀਰ ਕਰੋਰਿਨ ਕੇ ਸਿਰ ਤੋਰਿ ਸੁ ਹਾਥਨ ਕੋ ਹਲਕਾਹਿਨ ਦੀਨੇ।।
ਰੁੰਡ ਪਰੇ ਕਹੂੰ ਤੁੰਡ ਨ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇ ਝੁੰਡ ਹਯਾਨਕੇ ਜਾਤ ਨ ਚੀਨੇ।।

ਕੰਬਰ ਕੇ ਬਹੁ ਟੰਬਰ ਅੰਬਰ ਅੰਬਰ ਛੀਨਿ ਦਿਗੰਬਰ ਕੀਨੇ।। ੨੭।।

ਰਾਠੌਰ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸ਼ਸਤਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਆ ਪਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਾੜ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਏ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਪਛਾਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਕੰਬਲਾਂ ਵਰਗੇ ਮੋਟੇ ਕਪੜੇ ਲਾਹ ਲਾਹ ਕੇ ਫੌਜੀ ਕਪੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।।੨੭।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਸੁਭਟ ਬਹੁ ਮਾਰੇ।। ਰਘੁਨਾਥੋ ਸੁਰ ਲੋਕ ਸਿਧਾਰੇ।।
ਸ੍ਵਾਮਿ ਕਾਜ ਕੋ ਪ੍ਰਨਹਿ ਨਿਬਾਹਿਯੋ।। ਹਡਿਯਹਿ ਪੁਰੇ ਜੋਧ ਪਹੁਚਾਯੋ।। ੨੮।।

ਇਸ ਤਰਾਂ ਅਨੇਕ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਰਘੁਨਾਥ ਸਿੰਘ ਵੀ ਜਮ ਲੋਕ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਸਵਾਮੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਲਈ ਉਸ ਪ੍ਰਣ ਨਿਭਾਇਆ ਅਤੇ ਹਾਡੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਜੋਧਪੁਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।।੨੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਤਿ ਬਰਿ ਕੈ ਭਾਰੀ ਜੁਝ੍ਯੋ ਤਨਕ ਨ ਮੋਰ੍ਯੋ ਅੰਗ।।
ਸੁ ਕਬਿ ਕਾਲ ਪੂਰਨ ਭਯੋ ਤਬ ਹੀ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ।। ੨੯।। ੧।।

ਉਹ ਬਹੁਤ ਬਲ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਵੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਕਥਾ ਪੂਰੀ ਹੋਈ।।੨੯।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਪਚਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੯੫।।੩੬੬੭।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਪਚਾਨੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੯੫।।੩੬੬੭।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਛਿਆਨੋਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਪ੍ਰੀਤਮ ਕਲਾ

ਚੌਪਈ।। ਚੰਦ੍ਰਪੁਰੀ ਨਗਰੀ ਇਕ ਸੁਨੀ।। ਅਪ੍ਰਤਿਮਕਲਾ ਰਾਨੀ ਬਹੁ ਗੁਨੀ।।
ਅੰਜਨ ਰਾਇ ਬਿਲੋਕ੍ਯੋ ਜਬਹੀ।। ਹਰਅਰਿ ਸਰ ਮਾਰ੍ਯੋ ਤਿਹ ਤਬਹੀ।। ੧।।

ਚੰਦਰਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਅਪ੍ਰੀਤਮ ਕਲਾ ਨਾਮੀ ਗੁਣਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਰਹਿੰਦ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਇਕ ਪੁਰਖ ਅੰਜਣ ਰਾਏ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਤੁਰੰਤ ਕਾਮਵੱਸ ਹੋ ਗਈ।।੧।।

ਤਾਕੌ ਧਾਮ ਬੋਲਿ ਕਰਿ ਲਿਯੋ।। ਕਾਮਕੇਲ ਤਾਸੌ ਦ੍ਰਿੜ ਕਿਯੋ।।
ਬਹੁਰਿ ਜਾਰ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੋ।। ਜਿਨਿ ਮਤਿ ਲਖਿ ਪਤਿ ਹਨੈ ਤੁਮਾਰੋ।। ੨।।

ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਉਸਦੇ ਯਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਪਤੀ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਾਰ ਨ ਦੇਵੇ॥੨॥

ਤ੍ਰਿਯੋ ਵਾਚ॥ ਤੁਮ ਚਿੱਤ ਮੈ ਨਹਿ ਤ੍ਰਾਸ ਬਢਾਵੋ॥ ਹਮ ਸੌ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਿ ਕੇਲ ਕਮਾਵੋ॥
ਮੈਂ ਤੁਹਿ ਏਕ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਦਿਖੈਹੌ॥ ਤਾਤੇ ਤੁਮਰੋ ਸ਼ੋਕ ਮਿਟੈਹੋਂ॥ ੩॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੈਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਡਰ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀ ਹੈ, ਨਿੱਡਰ ਹੋਕੇ ਰਮਣ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਸਮਝਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਾਂਗੀ॥੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪਤਿ ਦੇਖਤ ਤੋਸੋਂ ਰਮੌ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੋ ਤਰਬੁ ਲੁਟਾਇ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਸੀਸ ਝੁਕਾਇ ਹੌ ਪਗਨ ਤਿਹਾਰੇ ਲਾਇ॥ ੪॥

ਮੈਂ ਪਤੀ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਧਨ ਲੁਟਾਕੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਡੇਗ ਦਵਾਂਗੀ॥੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਤੁਮ ਸਭ ਜੋਗ ਭੇਸ ਕੌ ਕਰੋ॥ ਮੋਰੀ ਕਹੀ ਕਾਨ ਮੈ ਧਰੋ॥
ਮੂਕ ਮੰਤ੍ਰ ਕਛੁ ਯਾਹਿ ਸਿਖਾਵਹੁ॥ ਜਾਤੇ ਯਾਕੋ ਗੁਰੂ ਕਹਾਵਹੁ॥ ੫॥

ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਅਤੇ ਯੋਗੀ ਦਾ ਬਾਣਾ ਪਾ ਲੈ। ਕੁਝ ਗੁਪਤ ਮੰਤਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਿਖਾ ਦੇਵੇ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸਦੇ ਗੁਰੂ ਕਹਾਓ॥੫॥

ਤਬ ਤਿਨ ਕਾਮ ਜਾਰ ਸੋਊ ਕਿਯੋ॥ ਮੂਕ ਮੰਤ੍ਰ ਰਾਜਾ ਕੋ ਦਿਯੋ॥
ਆਪਨ ਤਾਕੌਂ ਗੁਰੂ ਕਹਾਯੋ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਰਾਵ ਨਹਿ ਪਾਯੋ॥ ੬॥

ਫਿਰ ਉਸਦੇ ਯਾਰ ਨੇ ਇਹੋ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਕ ਗੁਪਤ ਮੰਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਖੁਦ ਰਾਜੇ ਦਾ ਗੁਰੂ ਕਹਾਉਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੬॥

ਜਬ ਰਾਜਾ ਅੰਤਹ ਪੁਰ ਆਏ॥ ਤਬ ਰਾਨੀ ਯੌ ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ॥
ਗੁਰ ਜੁ ਭ੍ਰਮਾਵੈ ਰਾਇ ਨ ਭ੍ਰਮਿਯੈ॥ ਭਲੀ ਬੁਰੀ ਗੁਰ ਕਰੈ ਸੁ ਛਮਿਯੈ॥ ੭॥

ਜਦ ਰਾਜਾ ਅੰਤ ਪੁਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਵੀ ਪਾਵੇ ਤਾਂ ਭਰਮ ਨਹੀ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ ਕਰ ਦੇਣਾ॥੭॥

ਜੋ ਗੁਰ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੋ ਦਰਬੁ ਚੁਰਾਵੈ॥ ਸੌਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਨ ਕੇਲ ਕਮਾਵੈ॥
ਜੌ ਕੁਪਿ ਕਰੈ ਖੜਗ ਕੋ ਵਾਰਾ॥ ਜੋ ਸਿਖ ਭ੍ਰਮਤ ਲਹੈ ਸੋ ਮਾਰਾ॥ ੮॥

ਜੇ ਗਰੁ ਘਰ ਦਾ ਧਨ ਵੀ ਚੁਰਾ ਲਵੇ, ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਵੀ ਕਰ ਲਵੇ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਵਾਰ ਵੀ ਕਰ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਚੇਲਾ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਉਹ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ॥੮॥

ਜਿਨ ਨੈ ਮੰਤ੍ਰ ਕਛੂ ਜਿਹ ਦਯੋ॥ ਤਿਨ ਗੁਰ ਮੋਲ ਸਿੱਖ ਕੌ ਲਯੋ॥
ਭਗਨਿ ਮਾਤ ਜੌ ਰਮਤ ਨਿਹਰੀਐ॥ ਸੀਸ ਝੁਕਾਇ ਰੋਸ ਨਹਿ ਕਰੀਐ॥ ੯॥

ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੰਤਰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਗੁਰੂ ਨੇ ਤਾਂ ਮੰਨ ਲਵੋ ਉਸ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਮੁਲ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਜੇ ਮਾਂ ਭੈਣ ਨਾਲ ਵੀ ਭੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੋਸ ਨਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਭਾ ਪਰਬ ਭੀਤਰ ਸੁਨੀ ਜਮ ਕੀ ਕਥਾ ਰਸਾਲ॥
ਬਜਾਸਾਸਿਨ ਸੁਕ ਬਕੱਤ੍ਰ ਤੇ ਸੋ ਤੁਹਿ ਕਹੌ ਉਤਾਲ॥ ੧੦॥

ਸਭਾ ਪਰਬ ਵਿਚ ਜਮ ਦੀ ਇਕ ਵਚਿੱਤਰ ਕਥਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਦੀ ਗਦੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਕਥਾਵਾਚਕ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਕਥਾ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਹਾਂ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਮ ਰਾਜਾ ਰਿਖਿ ਏਕ ਕੋ ਘਰ ਮੈ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨ॥
ਮਾਤ ਭਗਨਿ ਰਿਖਿ ਬਾਲ ਸੌ ਰਤਿ ਮਾਨੀ ਰੁਚਿ ਮਾਨ॥ ੧੧॥

ਇਕ ਦਿਨ ਜਮ ਰਾਜ ਇਕ ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਓਥੇ ਮਾਂ, ਭੈਣ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ॥੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਰਿਖਿ ਚਲਿ ਅਪੁਨੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਯੋ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਸੌ ਰਮਤ ਪੁਰਖ ਲਖਿ ਪਾਯੋ॥
ਧਰਮ ਬਿਚਾਰ ਨ ਤਿਹ ਕਛੁ ਕਹਿਯੋ॥ ਤਿਹ ਪਗ ਮਾਥ ਛੁਆਵਨ ਚਹਿਯੋ॥ ੧੨॥

ਜਦ ਰਿਸ਼ੀ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਉਸ ਧਰਮ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀ ਆਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਚਰਣ ਮਥੇ ਨੂੰ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੇ॥੧੨॥

ਸਿਰ ਮੌ ਚਰਨ ਛੁਅਤ ਧਰ ਰਹਿਯੋ॥ ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਤਾਕੌ ਜਮ ਕਹਿਯੋ॥
ਮੈਹੌ ਕਾਲ ਜਗਤ ਜਿਹ ਘਾਯੋ॥ ਤੇਰੋ ਧਰਮ ਬਿਲੋਕਨ ਆਯੋ॥ ੧੩॥

ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਉਹ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ। ਜਮ ਨੇ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਆਖਿਆ ਅਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਾਲ ਹਾਂ ਜਿਸ ਜਗਤ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈ ਕੇਵਲ ਤੇਰਾ ਧਰਮ ਵੇਖਣ ਆਇਆ ਸੀ॥੧੩॥

ਸੁਨਤ ਹੁਤੌ ਤੈਸੋ ਤੁਹਿ ਦੇਖਯੋ।। ਧਰਮ ਸਕਲ ਤੁਮਰੌ ਅਵਰੇਖਯੋ।।
ਤੋਰੇ ਬਿਖੈ ਕਪਟ ਕਛੁ ਨਾਹੀ।। ਯੌ ਮੈਂ ਲਹਯੋ ਸਾਚੁ ਮਨ ਮਾਹੀ।। ੧੪।।

ਮੈਂ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਤੇਰੇ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਧਰਮ ਦਾ ਅਵਲੋਖਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਪਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਹ ਮੈਂ ਸੱਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ।।੧੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਿਰਖ ਸੱਤਤਾ ਬਿੱਪ੍ਰ ਕੀ ਮਨ ਮੈ ਮੋਦ ਬਢਾਇ।।
ਜਿਯਨ ਮੁਕਤਿ ਤਾਕੌ ਦਿਯੋ ਕਾਲ ਦਾਨ ਬਰ ਦਾਇ।। ੧੫।।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਵੇਖਕੇ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਤਿ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਕਾਲ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਦਾ ਵਰਦਾਨ ਦੇ ਦਿਤਾ।।੧੫।।

ਨ੍ਰਿਪ ਕੌ ਪ੍ਰਥਮ ਪ੍ਰਬੋਧ ਕਰਿ ਜਾਰਹਿ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇ।।
ਪ੍ਰਗਟ ਖਾਟ ਡਸਵਾਇਕੈ ਭੋਗ ਕਿਯੋ ਸੁਖ ਪਾਇ।। ੧੬।।

ਇਸ ਤਰਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਕੇ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਲੰਘ ਵਿਛਾਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ।।੧੬।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਲੌ ਆਪ ਰਾਵਜੂ ਆਯੋ।। ਤ੍ਰਿਯ ਸੌ ਰਮਤ ਜਾਰ ਲਖਿ ਪਾਯੋ।।
ਕਥਾ ਸੰਭਾਰਿ ਵਹੈ ਚੁਪ ਰਹਿਯੋ।। ਤਿਨਕੌ ਕੋਪ ਬਚਨ ਨਹਿ ਕਹਿਯੋ।।੧੭।।

ਤਦ ਤਕ ਰਾਜਾ ਖੁਦ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਰਮਣ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ। ਉਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਉਹ ਚੁਪ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਗੁਸੇ ਵਾਲਾ ਵੀ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀ ਕਿਹਾ।।੧੭।।

ਚਰਨ ਛੁਅਨ ਤਾਕੇ ਚਿਤ ਚਹਿਯੋ।। ਵੈਸਹਿ ਜਾਰ ਭਜਤ ਤ੍ਰਿਯ ਰਹਿਯੋ।।
ਤਬ ਯੌ ਜਾਰਿ ਕਾਢਿ ਕਰਿ ਦਿਯੋ।। ਮੂਰਖ ਸੀਸ ਨਜਾਇ ਕਰਿ ਗਯੋ।।੧੮।।

ਉਹ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਚਰਣ ਛੂਹਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਨ ਲਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਯਾਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਹੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਤਦ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਗਿਆ।।੧੮।।

ਜੜ੍ਹ ਜਾਨਯੋ ਮੁਹਿ ਗੁਰੂ ਭ੍ਰਮਾਯੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੂ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।।
ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਅਬਲਾ ਛਲਿ ਗਈ।। ਰਤਿ ਕਰਿ ਮਾਥ ਟਿਕਾਵਤ ਭਈ।। ੧੯।।

ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲ ਗਈ।੧੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪਤਿ ਦੇਖਤ ਰਤਿ ਮਾਨਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਮਾਥ ਟਿਕਾਇ॥
ਧਨ ਦੀਨੋ ਸਭ ਪ੍ਰੀਤਮਹਿ ਐਸੋ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਇ॥ ੨੦॥ ੧॥

ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਿਰ ਵੀ ਝੁਕਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਵੀ ਦਿੱਤਾ॥ ੨੦॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਛਿਆਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੯੬॥੩੬੮੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਛਿਆਨੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੯੬॥੩੬੮੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਣਰੰਗ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਰਨ ਰੰਗ ਮਤੀ ਇਕ ਕਹਿਯੈ॥ ਤਾ ਸਮ ਅਵਰ ਨ ਰਾਨੀ ਲਹਿਯੈ॥
ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਤਿਹ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਰਾਜੈ॥ ਜਾਕੋ ਨਿਰਖ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਲਾਜੈ॥ ੧॥

ਰਣਰੰਗਮਤੀ ਨਾਮੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਅਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮਾਉਂਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਏਕ ਦੁਰਗ ਤਿਨ ਬਡੌ ਤਕਾਯੋ॥ ਯਹੈ ਰਾਨਿਯਹਿ ਮੰਤ੍ਰਪਜਾਯੋ॥
ਡੋਰਾ ਪਾਂਚ ਸਹੰਸ੍ਰ ਸਵਾਰੇ॥ ਤਾ ਮੈ ਪੁਰਖ ਪਾਂਚ ਸੈ ਡਾਰੇ॥ ੨॥

ਉਸ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਉਸ ਪੰਜ ਹਜਾਰ ਡੋਲੇ ਸਜਾਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜ ਸੌ ਮਨੁਖ ਬੈਠਾ ਦਿੱਤੇ॥੨॥

ਕਛੂ ਆਪ ਕੌ ਤ੍ਰਾਸ ਜਤਾਯੋ॥ ਏਕ ਦੂਤ ਦ੍ਰੁਗਸ਼ਾਹਿ ਪਠਾਯੋ॥
ਠਉਰ ਕਬੀਲਨ ਕੌ ਹਜਾਂ ਪਾਊਂ॥ ਮੈਂ ਤੁਰਕਨ ਸੌਂ ਖੜਗ ਬਜਾਊਂ॥ ੩॥

ਕੁਝ ਆਪਣੀ ਮੁਸੀਬਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਉਸ ਇਕ ਦੂਤ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕਹਾਇਆ ਕਿ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕਬੀਲੇ ਲਈ ਕੁਝ ਜਗ੍ਹਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲੈਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹਾਂ॥੩॥

ਤੇ ਸੁਨਿ ਬੈਨ ਭੂਲਿ ਦੇ ਗਏ॥ ਗੜ੍ਹ ਮੈ ਪੈਠਨ ਡੋਰਾ ਦਏ॥
ਕੋਟ ਦ੍ਵਾਰ ਕੇ ਜਬੈ ਉਤਰੇ॥ ਤਬਹੀ ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨੈ ਪਰੇ॥ ੪॥

ਉਹ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਡੋਲੇ ਰਖਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੁਖ ਦਵਾਰ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਉਤਰੇ ਤਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਕੱਢ ਲਈਆਂ॥ ੪॥

ਸਮੁਹ ਭਯੋ ਤਿਨਸੈ ਸੋ ਮਾਰਜੋ॥ ਭਾਜਿ ਚਲਜੋ ਸੋ ਖੇਦਿ ਨਿਕਾਰਜੋ॥
ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੁਰਗਤਿ ਦ੍ਰੁਗ ਲਿਯੋ॥ ਤਹ ਠਾਂ ਹੁਕਮ ਸੁ ਅਪਨੋ ਕਿਯੋ॥ ੫॥ ੧॥

ਜੋ ਵੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਇਆ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਭਜਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਹ ਕਿਲ੍ਹਾ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਓਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣਾਂ ਹੁਕਮ ਚਲਾਉਣ ਲਗੀ॥੫॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੧੯੭॥੩੬੯੨॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਸਤਾਨੇਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੧੯੭॥੩੬੯੨॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੰਖ ਕੁਮਾਰੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੰਖ ਕੁਅਰ ਸੁੰਦਰਿਕ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਏਕ ਰਾਵ ਕੇ ਸਾਥ ਰਹਿੱਜੈ॥
ਏਕ ਬੋਲਿ ਤਬ ਸਖੀ ਪਠਾਈ॥ ਸੋਤ ਨਾਥ ਸੋ ਜਾਤ ਜਗਾਈ॥ ੧॥

ਸੰਖ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਮੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜੋ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਸਖੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਜਾ ਜਗਾਇਆ॥ ੧॥

ਤਾਹਿ ਜਗਾਤ ਨਾਥ ਤਿਹ ਜਾਗਜੋ॥ ਪੂਛਨ ਤਵਨ ਦੂਤਿਯਹਿ ਲਾਗਜੋ॥
ਯਾਹਿ ਜਾਤ ਲੈ ਕਹਾਂ ਜਗਾਈ॥ ਤਬ ਤਿਨ ਯੌ ਤਿਹ ਸਾਥ ਜਤਾਈ॥ ੨॥

ਉਸਨੂੰ ਜਗਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਵੀ ਜਾਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਦੂਤੀ ਨੂੰ ਪੁਛਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਜਗਾ ਕੇ ਕਿਥੇ ਲੈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ? ਤਦ ਉਸ ਦੂਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ॥੨॥

ਮੋਰੇ ਨਾਥ ਜਨਾਨੇ ਗਏ॥ ਚੌਕੀ ਹਿਤਹਿ ਬੁਲਾਵਤ ਭਏ॥

ਤਾਤੇ ਮੈ ਲੈਨੇ ਇਹ ਆਈ।। ਸੋ ਤੁਮ ਸੌ ਮੈਂ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਈ।। ੩।।

ਮੇਰੇ ਸਵਾਮੀ ਸਾਡੇ ਰਾਜਾ ਜੀ ਜਨਾਨ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਰੇ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਲੈਣ ਆਈ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।। ੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੋਤ ਜਗਾਯੋ ਨਾਥ ਤਿਹ ਭੁਜ ਤਾਕੀ ਗਹਿ ਲੀਨ।।
ਆਨਿ ਮਿਲਾਯੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੌ ਸਕਜੋ ਨ ਜੜ੍ਹ ਕਛੁ ਚੀਨ।। ੪।। ੧।।

ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਉਹ ਲੈ ਗਈ ਅਤੇ ਸੁਤੇ ਹੋਏ. ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਜਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਨੂੰ ਲਿਆਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਪਤੀ ਕੁਝ ਵੀ ਸਮਝ ਨ ਸਕਿਆ।।੪।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੯੮।।੩੬੯੬।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਅਠਾਨੇਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੯੮।।੩੬੯੬।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਸੌ ਨੜਿਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਪਦਮਨੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਰਤਨ ਸੈਨ ਰਾਨਾ ਰਹੈ ਗੜਿ ਚਿਤੌਰ ਕੇ ਮਾਂਹਿ।।
ਰੂਪ ਸੀਲ ਸੁਚਿ ਬ੍ਰਤਨ ਮੈ ਜਾ ਸਮ ਕਹ ਜਗ ਨਾਹਿ।। ੧।।

ਰਾਜਾ ਰਤਨ ਸੈਨ ਚਿਤੌੜ ਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ, ਸਾਊ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਵਰਤਾਅ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਅਧਿਕ ਸੂਆ ਤਿਨ ਏਕ ਪੜਾਯੋ।। ਤਾਹਿ ਸਿੰਗਲਾ ਦੀਪ ਪਠਾਯੋ।।
ਤਹ ਤੇ ਏਕ ਪਦਮਿਨੀ ਆਨੀ।। ਜਾਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਨ ਜਾਤ ਬਖਾਨੀ।। ੨।।

ਉਸ ਇਕ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਸਿੰਗਲਾਦੀਪ ਭੇਜਿਆ। ਉਥੋਂ ਇਕ ਪਦਮਨੀ ਇਸਤਰੀ ਲਿਆਇਆ ਜਿਸਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।।੨।।

ਜਬ ਵਹ ਸੁੰਦਰਿ ਪਾਨ ਚਬਾਵੈ।। ਦੇਖੀ ਪੀਕ ਕੰਠ ਮੈ ਜਾਵੈ।।
ਊਪਰ ਭਵਰ ਭ੍ਰਮਹਿ ਮਤਵਾਰੇ।। ਨੈਨ ਜਾਨ ਦੋਊ ਬਨੇ ਕਟਾਰੇ।। ੩।।

ਜਦ ਉਹ ਸੁੰਦਰੀ ਪਾਨ ਖਾਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਪੀਕ ਉਹਦੇ ਗਲ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਦਿਸਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਉਤੇ ਭੌਰੇ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋਕੇ ਭੌਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕਟਾਰੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ

ਸਨ॥੩॥

ਤਾ ਪਰ ਰਾਵ ਅਸਕਤਿ ਅਤਿ ਭਯੋ॥ਰਾਜ ਕਾਜ ਸਭਹੀ ਤਜਿ ਦਯੋ॥
ਤਾਕੀ ਨਿਰਖਿ ਪ੍ਰਭਾ ਕੌ ਜੀਵੈ॥ ਬਿਨੁ ਹੇਰੇ ਤਿਹ ਪਾਨ ਨ ਪੀਵੈ॥ ੪॥

ਰਾਜਾ ਉਸ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਜ ਕਾਜ ਸਭ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਜੀਉਂਦਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਣ ਬਗੈਰ ਪਾਣੀ ਤਕ ਨਾ ਪੀਂਦਾ॥੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਾਘੌ ਚੇਤਨਿ ਦੋ ਹੁਤੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਤਾਹਿ ਅਪਾਰ॥
ਨਿਰਖਿ ਰਾਵ ਤਿਹ ਬਸਿ ਭਯੋ ਐਸੋ ਕਿਯੋ ਬਿਚਾਰ॥ ੫॥

ਰਾਘੋ ਅਤੇ ਚੇਤਨ ਦੋ ਉਸਦੇ ਮੰਤਰੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਾਕੀ ਪ੍ਰਤਿਮਾ ਪ੍ਰਥਮ ਬਨਾਈ॥ ਜਾ ਸਮ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਨ ਜਾਈ॥
ਜੰਘਹੁ ਤੇ ਤਿਲ ਤਿਹ ਲਿਖਿ ਡਰਯੋ॥ ਅਤਿਭੁਤ ਕਰਮ ਮੰਤ੍ਰਿਯਨ ਕਰਯੋ॥੬॥

ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਦੀ ਮੂਰਤੀ ਬਣਾਈ ਜੋ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਦਾਨਵਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਉਤੇ ਇਕ ਤਿਲ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਅਦਿਭੁਤ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ॥੬॥

ਜਬ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨ੍ਰਿਪ ਚਿੱਤ੍ਰ ਨਿਹਾਰੈ॥ ਬੈਠਿ ਸਭਾ ਕਛੁ ਕਾਜ ਸਵਾਰੈ॥
ਤਾਕੇ ਤਿਲਹਿ ਬਿਲੋਕਯੋ ਜਬਹੀ॥ ਭਰਮ ਬਢਯੋ ਰਾਜਾ ਕੈ ਤਬਹੀ॥੭॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਅਨੋਖਾ ਚਿਤਰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਾਜਾ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਾਜ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਜਦ ਲਤਾਂ ਉਤੇ ਤਿਲ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਸ਼ਕ ਵੱਧ ਗਿਆ॥੭॥

ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਤਿਨ ਮੰਤ੍ਰਿਨ ਗਹਿ ਮਾਰਯੋ॥ ਇਨ ਰਾਨੀ ਸੌ ਕਾਜ ਬਿਗਾਰਯੋ॥
ਦਿਬਯ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਇਨ ਕੇ ਕਤ ਹੋਈ॥ ਕੇਲ ਕਰੇ ਬਿਨੁ ਲਖੈ ਨ ਕੋਈ॥ ੮॥

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਕ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤੇ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗਲਤ ਸਬੰਧ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਿਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਭਲਾ ਇਸ ਤਿਲ ਨੂੰ ਕੌਣ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ?॥੮॥

ਜਬ ਮੰਤ੍ਰੀ ਦੋਊ ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਰਯੋ॥ ਸ਼ਾਹ ਤਨੈ ਤਿਨ ਪੂਤ ਪੁਕਾਰਯੋ॥
ਏਕ ਚਿਤ ਉਰ ਪਦੁਮਿਨਿ ਨਾਰੀ॥ ਜਾ ਸਮ ਕਾਨ ਸੁਨੀ ਨ ਨਿਹਾਰੀ॥ ੯॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪਾਸ ਪੁਕਾਰ ਲਾਉਣ ਲਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਦਮਨੀ ਚਤੌੜ ਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਔਰਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਨ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਕੰਨ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ॥੯॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤਨਿਕ ਭਨਕ ਪਦੁਮਿਨਿ ਜਬ ਸ਼ਹ ਕਾਨਨ ਪਰੀ॥
ਅਮਿਤ ਸੈਨ ਲੈ ਸੰਗ ਚੜ੍ਹਤ ਤਿਤ ਕੌ ਕਰੀ॥
ਗੜ੍ਹਹਿ ਗਿਰਦ ਕਰਿ ਜੁੱਧ ਬਹੁਤ ਭਾਤਿਨ ਕਰਯੋ॥
ਹੋ ਜੈਨ ਲਾਵਦੀ ਤਬੈ ਚਿੱਤ ਮੈ ਰਿਸਿ ਭਰਯੋ॥ ੧੦॥

ਜਦ ਪਦਮਨੀ ਬਾਰੇ ਮਾੜੀ ਜੇਹੀ ਵੀ ਭਿੰਨਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਈ ਤਾਂ ਉਸ ਬਹੁਤ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਉਸ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ॥੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਨਿਜੁ ਕਰਿ ਲਾਇ ਆਂਬ ਤਿਨ ਖਾਏ॥ ਗੜ੍ਹ ਚਿਤੌਰ ਹਾਥ ਨਹਿ ਆਏ॥
ਤਬ ਤਿਨ ਸ਼ਾਹ ਦਗਾ ਯੌ ਕਿਯੋ॥ ਲਿਖਿਕੈ ਲਿਖੋ ਪਠੈ ਇਕ ਦਿਯੋ॥ ੧੧॥

ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਤੋੜ ਕੇ ਉਸ ਅੰਬ ਖਾਣੇ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਚਤੌੜ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾਂ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਨਾ ਲਗਾ। ਆਖੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਕ ਛਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜੀ॥ ੧੧॥

ਸੁਨੁ ਰਾਨਾ ਜੀ ਮੈਂ ਅਤਿ ਹਾਰੋ॥ ਅਬ ਛੋਡਤ ਹੌ ਦੁਰਗ ਤਿਹਾਰੋ॥
ਏਕ ਸ੍ਵਾਰ ਸੌ ਮੈਂ ਹਜਾਂ ਆਊਂ॥ ਗੜ੍ਹਹਿ ਨਿਹਾਰਿ ਘਰਹਿ ਉਠਿ ਜਾਊਂ॥ ੧੨॥

ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਉਸ ਲਿਖਿਆ," ਹੇ ਰਾਜਾ! ਮੈਂ ਹੁਣ ਹਾਰ ਗਿਆ ਹਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੈ ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਵਾਰ ਨਾਲ ਆਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਕਿਲ੍ਹਾ ਵੇਖ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂਗਾ"॥ ੧੨॥

ਰਾਨਾ ਬਾਤ ਤਬੈ ਯਹ ਮਾਨੀ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕੀ ਰੀਤਿ ਨ ਜਾਨੀ॥
ਏਕ ਸ੍ਵਾਰ ਸੰਗ ਲੈ ਤਹ ਗਯੋ॥ ਤਾਕੌ ਸੰਗ ਅਪਨੇ ਕਰਿ ਲਯੋ॥ ੧੩॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਪਰ ਵਲ੍ਹ ਛਲ ਦੀ ਗੱਲ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ, ਉਹ ਇਕ ਸਵਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰਖਿਆ॥੧੩॥

ਜੋ ਜੋ ਦ੍ਵਾਰ ਉਤਰਤ ਗੜ੍ਹ ਆਵੈ॥ ਤਹੀ ਤਹੀ ਸਿਰਪਾਉ ਬਧਾਵੈ॥
ਸਪਤ ਦ੍ਵਾਰ ਉਤਰਤ ਜਬ ਭਯੋ॥ ਤਬ ਹੀ ਪਕਰਿ ਨਰਾਧਿਪ ਲਯੋ॥ ੧੪॥

ਹੁਣ ਉਹ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਥਲੇ ਉਤਰਦਾ ਜਿਸ ਜਿਸ ਦਰਵਾਜੇ ਰਾਹੀ ਲੰਘਦਾ ਉਸਦਾ ਭਰਪੂਰ ਸਵਾਗਤ ਹੁੰਦਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ਸਤਵੇਂ ਦਰਵਾਜੇ ਤੋਂ ਉਤਰਨ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ॥੧੪॥

ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਸ਼ਾਹਿ ਛਲ ਕੀਨੋ॥ ਮੂਰਖ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਚੀਨੋ॥
ਜਬ ਲੰਘਿ ਸਭ ਦ੍ਰੂਗ ਦ੍ਵਾਰਨ ਆਯੋ॥ ਤਬ ਹੀ ਬਾਧਿ ਤਵਨ ਕੌ ਲਜਾਯੋ॥ ੧੫॥

ਇਸ ਤਰਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਛਲ ਕੀਤਾ ਪਰ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਰਵਾਜੇ ਪਾਰ ਕਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ॥ ੧੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਬ ਰਾਨਾ ਛਲ ਸੌ ਗਹਜੋ ਕਹਜੋ ਹਨਤ ਹੈ ਤੋਹਿ॥
ਨਾਤਰ ਅਪਨੀ ਪਦੁਮਿਨੀ ਆਨਿ ਦੀਜਿਯੈ ਮੋਹਿ॥ ੧੬॥

ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਫੜ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਪਦਮਨੀ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇ॥੧੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਪਦੁਮਿਨਿ ਇਹ ਚਰਿਤ ਬਨਾਯੋ॥ ਗੌਰਾ ਬਾਦਿਲ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯੋ॥
ਤਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹਜੋ ਕਹਜੋ ਮੁਰਿ ਕੀਜੈ॥ ਹਜਰਤਿ ਸਾਥ ਜ਼ਾਬ ਯੌ ਦੀਜੈ॥ ੧੭॥

ਤਦ ਪਦਮਨੀ ਵੀ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਅਤੇ ਗੌਰਾ ਬਾਦਲ ਨਾਮੀਂ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸਦਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨੋ ਅਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਹ ਉੱਤਰ ਦੇਵੋ॥੧੭॥

ਅਸ਼ਟ ਸਹਸ ਪਾਲਕੀ ਸਵਾਰੋ॥ ਅਸ਼ਟ ਅਸ਼ਟ ਤਾ ਮੈ ਭਟ ਡਾਰੋ॥
ਗੜ੍ਹ ਲਗਿ ਲਿਆਇ ਸਭਨ ਤਿਨ ਧਰੋ॥ ਤੁਮ ਹਜਰਤਿ ਸੌ ਐਸ ਉਚਰੋ॥ ੧੮॥

ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਪਾਲਕੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹਰ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਅਠ ਅਠ ਜਵਾਨ ਬਿਠਾਓ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕੋਲ ਲਿਜਾਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰਖ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਸਤਰਾਂ ਕਹੋ॥ ੧੮॥

ਏਕ ਬਸਤ੍ਰ ਹਮਰੋ ਤੁਮ ਲੀਜੈ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਪਾਲਕੀ ਮੈ ਧਰਿ ਦੀਜੈ॥
ਤਾਂ ਪਰ ਭਵਰ ਗੁੰਜਾਰਤ ਜੈਹੈਂ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਲੋਕ ਨਹਿ ਪੈਹੈਂ॥ ੧੯॥

ਤੁਸੀ ਮੇਰਾ ਕਪੜਾ ਲੈ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਰਖ ਦੇਣਾ, ਮੇਰੇ ਉਸ ਕਪੜੇ ਤੇ ਭੌਰੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਣਗੇ ਅਤੇ ਲੋਕ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਹੀ ਸਮਝ ਸਕਣਗੇ॥੧੯॥

ਤਬ ਗੋਰੈ ਬਾਦਿਲ ਸੋਈ ਕਿਯੋ।। ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਮੰਤ੍ਰ ਪਦੁਮਿਨੀ ਦਿਯੋ।।
ਗੜ੍ਹ ਕੇ ਲਹਤ ਡੋਰਿਕਾ ਧਰੀ।। ਪਦੁਮਿਨਿ ਅੱਗ੍ਰ ਪਾਲਕੀ ਕਰੀ।। ੨੦।।

ਤਦ ਗੋਰਾ ਬਾਦਲ ਨੇ ਉਹੋ ਕੀਤਾ ਜੋ ਪਦਮਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਲਕੀਆਂ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਦਮਨੀ ਦੀ ਅਖੋਤੀ ਪਾਲਕੀ ਸਭ ਦੇ ਅਗੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ।।੨੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਦਮਿਨਿ ਕੇ ਪਟ ਪਰ ਘਨੇ ਭਵਰ ਕਰੈਂ ਗੁੰਜਾਰ।।
ਲੋਕ ਸਭੈ ਪਦੁਮਿਨਿ ਲਖੈ ਬਸਤ੍ਰ ਨ ਸਕੈ ਬਿਚਾਰਿ।। ੨੧।।

ਪਦਮਨੀ ਦੇ ਕਪੜਿਆ ਤੇ ਭੌਰੇ ਘੂੰ ਘੂੰ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਲੋਕ ਸਾਰੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪਦਮਨੀ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸੀ ਅਤੇ ਕਪੜਿਆ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹੇ।।੨੧।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾ ਮੈ ਡਾਰਿ ਲੁਹਾਰਿਕ ਲਯੋ।। ਤਾਕੋ ਬਸਤ੍ਰ ਤਵਨ ਪਰ ਦਯੋ।।
ਛੈਨੀ ਔਰ ਹਥੌਰਾ ਲਏ।। ਵਾ ਬਢਈ ਕੇ ਕਰ ਮੋ ਦਏ।। ੨੨।।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸ ਪਹਿਲੀ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਇਕ ਲੁਹਾਰ ਨੂੰ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਦਮਨੀ ਦੇ ਕਪੜੇ ਪਵਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਲੁਹਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਛੈਣੀ ਅਤੇ ਹਥੌੜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।।੨੨।।

ਦੂਤ ਦਿਲੀਸਹਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਵਤ ਪਦੁਮਿਨਿ ਤਿਹਾਰੇ।।
ਰਾਨਾ ਸਾਥ ਪ੍ਰਥਮ ਮਿਲਿ ਆਊ।। ਬਹੁਰਿ ਤਿਹਾਰੀ ਸੇਜ ਸੁਹਾਊ।। ੨੩।।

ਦੂਤ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਲਾਉਦੀਨ ਖਿਲਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਦਮਨੀ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਲਵਾਂ ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਜ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹਾਂ।।੨੩।।

ਯੌਂ ਕਹਿ ਬਢੀ ਤਹਾ ਚਲਿ ਗਯੋ।। ਤਾਕੀ ਕਟਤ ਬੇਰਿਯੈ ਭਯੋ।।
ਤਿਹ ਪਾਲਕੀ ਪ੍ਰਥਮ ਬੈਠਾਯੋ।। ਇਹ ਤੇ ਓਹਿ ਡੋਰੀ ਪਹੁਚਾਯੋ।। ੨੪।।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਹ ਲੁਹਾਰ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਕਟਣ ਲੱਗਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾਇਆ ਅਤੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।।੨੪।।

ਇਕ ਤੇ ਨਿਕਰਿ ਅਵਰ ਮੋ ਗਯੋ।। ਅਨਤ ਤਹਾਂ ਤੇ ਨਿਕਸਤ ਭਯੋ।।
ਇਹ ਛਲ ਤਹਾਂ ਪਹੂੰਚਯੋ ਜਾਈ।। ਤਬੈ ਦੁਰਗ ਮੈ ਬਜੀ ਬਧਾਈ।। ੨੫।।

ਰਾਣਾ ਫਿਰ ਇਕ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਛਲ ਨਾਲ

ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਵਧਾਈ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲਗੇ।। ੨੫।।

ਗੜ੍ਹ ਪਰ ਜਬੈ ਬਧਾਈ ਭਈ।। ਸਊਅਨ ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨੈ ਲਈ।।
ਜਾ ਪਰ ਪਹੁਚਿ ਖੜਗ ਕਹ ਝਾਰਜੋ।। ਏਕੈ ਘਾਇ ਮਾਰ ਹੀ ਡਾਰਜੋ।। ੨੬।।

ਕਿਲ੍ਹੇ ਉਤੇ ਜਦ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਸੈਨਕਾਂ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਕਢ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਜਿਸ ਉਤੇ ਵੀ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਇਕ ਵਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਰ ਬੁਲਾਇਆ।।੨੬।।

ਧੁਕਿ ਧੁਕਿ ਪਰੇ ਧਰਨਿ ਭਟ ਭਾਰੇ।। ਜਨੁਕ ਕਰਵੱਤਨ ਬਿਰਛ ਬਿਦਾਰੇ।।
ਜੁਝਿ ਜੁਝਿ ਮਰੇ ਅਧਿਕ ਰਿਸਿ ਭਰੇ।। ਬਹੁਰਿ ਨ ਦਿਖਯਤ ਤਾਜਿਯਨ ਚਰੇ।। ੨੭।।

ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿਗਣ ਲਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਰੇ ਨਾਲ ਵੱਢਕੇ ਰੁਖ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਭਿੜਨ ਲਗੇ ਅਤੇ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਘੋੜਿਆ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ।।੨੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੈਨੁਲਾਵਦੀ ਸ਼ਾਹ ਕੌ ਤਬ ਹੀ ਦਯੋ ਭਜਾਇ।।
ਰਤਨ ਸੈਨ ਰਾਨਾ ਗਏ ਗੜ੍ਹ ਇਹ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਇ।। ੨੮।।

ਜੈਨਲਾਬਾਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਰਾਣਾ ਰਤਨ ਸੈਨ ਆਪਣੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਏ।।੨੮।।

ਗੋਰਾ ਬਾਦਿਲ ਕੌ ਦਿਯੋ ਅਤਿ ਧਨ ਛੋਰਿ ਭੰਡਾਰ।।
ਤਾ ਦਿਨ ਤੈ ਪਦੁਮਿਨਿ ਭਏ ਬਾਢੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਅਪਾਰ।। ੨੯।। ੧।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਰਾਬਾਦਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਪਦਮਨੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੋਰ ਵੱਧ ਗਈ।।੨੯।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਇਕ ਸੌ ਨਿੰਨਾਨਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੧੯੯।।੩੭੨੫।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਇਕ ਸੌ ਨੜਿਨਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੧੯੯।।੩੭੨੫।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਓੜਗਿੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾ

ਦੋਹਰਾ॥ ਤ੍ਰਿਗਤਿ ਦੇਸ ਏਸ੍ਵਰ ਬਡੋ ਦ੍ਰਗਤਿ ਸਿੰਘ ਇਕ ਭੂਪ॥
ਦੇਗ ਤੇਗ ਪੂਰੋ ਪੁਰਖ ਸੁੰਦਰ ਕਾਮ ਸਰੂਪ॥ ੧॥

ਤ੍ਰਿਗੱਤ ਨਾਮੀ ਇਕ ਵੱਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦੁਰਗੱਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਦੇਗ ਤੇਗ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥੧॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ ਉਡਗਿੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾ ਇਕ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ॥ ਦਿਨ ਰੈਨਿ ਭਜੈ ਮੁਖ ਜਾਸੁ ਪਿਯਾ॥
ਬਿਸੁਨਾਥ ਪ੍ਰਭਾ ਤ੍ਰਿਯ ਔਰ ਰਹੈ॥ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਤਾਕਹ ਜਗਤ ਕਹੈ॥ ੨॥

ਓੜਗਿੰਦ੍ਰਪ੍ਰਭਾ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਿਮਰਣ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਪ੍ਰਭਾ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ॥ ੨॥

ਬਿਸੁਨਾਥ ਪ੍ਰਭਾ ਤਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰਹੈ॥ ਉਡਗਿੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾ ਇਕ ਬੈਨ ਚਹੈ॥
ਦਿਨ ਰੈਨਿ ਬਿਤੀਤ ਕਰੈ ਇਹਕੇ॥ ਕਬਹੂੰ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਤ ਨਹੀ ਤਿਹਕੇ॥ ੩॥

ਰਾਜੇ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਪ੍ਰਭਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੀਤ ਸੀ ਅਤੇ ਓੜਗਿੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਬੋਲ ਦੀ ਹੀ ਭੁਖੀ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਪ੍ਰਭਾ ਨਾਲ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਨਹੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਾ ਪਰ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਤਵਨ ਕੋ ਧਾਯੋ॥ ਦ੍ਰਗਤਿ ਸਿੰਘ ਦਲੁ ਲੈ ਸਮੁਹਾਯੋ॥
ਮਚਯੋ ਜੁੱਧ ਅਤਿ ਬਜੇ ਨਗਾਰੇ॥ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਬਿਲੋਕਤ ਸਾਰੇ॥ ੪॥

ਰਾਜੇ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਉਸ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਦੁਰਗੱਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸੈਨਾ ਲੈਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ। ਯੁੱਧ ਛਿੜ ਪਿਆ ਅਤੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਸਾਰੇ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਆ ਗਿਏ॥੪॥

ਉਮਡੇ ਸੂਰ ਸਿੰਘ ਜਿਮਿ ਗਾਜਹਿ॥ ਦੋਊ ਦਿਸਨ ਜੁਝਊਆ ਬਾਜਹਿ॥
ਗੋਮੁਖ ਸੰਖ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਪਾਰਾ॥ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਮੁਚੰਗ ਨਗਾਰਾ॥ ੫॥

ਸੂਰਮੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗ ਗਜਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਦੋਹੀ ਪਾਸੀ ਜੰਗੀ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲਗੇ। ਓਥੇ ਗੋਮੁਖ, ਨਾਦ, ਢੋਲ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਮੁਚੰਗ, ਨਗਾਰੇ, ਆਦਿ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥੫॥

ਤੁਰਹੀ ਨਾਦ ਨਫੀਰੀ ਬਾਜਹਿ॥ ਮੰਦਲ ਤੂਰ ਉਤੰਗ ਬਿਰਾਜਹਿ॥

ਮੁਰਲੀ ਝਾਂਝ ਭੇਰ ਰਨ ਭਾਰੀ॥ ਸੁਨਤ ਨਾਦ ਧੁਨਿ ਹਠੇ ਹਕਾਰੀ॥ ੬॥

ਤੁਰਹੀ, ਨਾਦ, ਨਫੀਰੀ, ਮੰਦਲ, ਤੂਰ, ਉਤੰਗ, ਮੁਰਲੀ, ਝਾਂਝ, ਭੇਰੀ ਆਦਿ ਧੁਨਾਂ ਸੁਣਕੇ ਹਠੀ ਸੂਰਮੇ ਹੋਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ॥੬॥

ਜੁਗਨਿ ਦੈਤ ਅਧਿਕ ਹਰਖਾਨੇ॥ ਗੀਧ ਸਿਵਾ ਫਿਕਰਹਿ ਅਭਿਮਾਨੇ॥
ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਚਹਿ ਅਰੁ ਗਾਵਹਿ॥ ਕਹੂੰ ਰੁਦ੍ਰ ਡਮਰੂ ਡਮਕਾਵਹਿ॥ ੭॥

ਜੋਗਨੀਆਂ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਲਾਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਨ ਲਗੀਆਂ। ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨੱਚਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਡੌਰੂ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗਾ॥੭॥

ਅਚਿ ਅਚਿ ਰੁਧਰ ਡਾਕਨੀ ਡਹਕਹਿ॥ ਭਖਿ ਭਖਿ ਅਮਿਖ ਕਾਕ ਕਹੂੰ ਕਹਕਹਿ॥
ਜੰਬੁਕ ਗੀਧ ਮਾਸੁ ਲੈ ਜਾਹੀਂ ॥ ਕਛੁ ਕਛੁ ਸ਼ਬਦ ਬਿਤਾਲ ਸੁਨਾਹੀਂ॥ ੮॥

ਚੂਲੀਆਂ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਡਾਕਣੀਆਂ ਲਹੂ ਪੀਣ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਂ ਮਾਸ ਖਾ ਖਾ ਕੇ ਕਾਂ ਕਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਗਿੱਦੜ ਅਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਮਾਸ ਲੈ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਭੂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਵੀ ਸੁਣੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੮॥

ਝਮਕੈਂ ਕਹੂੰ ਅਸਿਨ ਕੀ ਧਾਰਾ॥ ਭਭਕਹਿ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਬਿਕਰਾਰਾ॥
ਧੁਕਿ ਧੁਕਿ ਪਰੇ ਧਰਨਿ ਭਟ ਭਾਰੇ॥ ਝੁਕਿ ਝੁਕਿ ਬਡੇ ਪਖਰਿਯਾ ਮਾਰੇ॥ ੯॥

ਕਿਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇਂ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਹੋ ਕੇ ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭੱਬਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਧੱਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੯॥

ਠਿਲਾ ਠਿਲੀ ਬਰਛਨਿ ਸੋਂ ਮਾਚੀ॥ ਕਢਾ ਕਢਾ ਕਰਵਾਰਿਨ ਰਾਚੀ॥
ਕਟਾ ਕਟੀ ਕਹੂੰ ਭਈ ਕਟਾਰੀ॥ ਧਰਨੀ ਅਰੁਨ ਭੇਸ ਭਈ ਸਾਰੀ॥ ੧੦॥

ਬਰਛੀਆਂ ਦੀ ਠੱਕਾ ਠਕ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਕੱਢ ਵੱਢ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਕਟਾਰਾਂ ਨਾਲ ਕਟਾ ਕਟੀ ਏਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈ॥੧੦॥

ਕਾਢੇ ਦੈਤ ਦਾਂਤ ਕਹੂੰ ਫਿਰੈਂ॥ ਬਰਿ ਬਰਿ ਕਹੂੰ ਬਰੰਗਨ ਬਰੈਂ॥
ਭੀਖਨ ਭਏ ਨਾਦ ਕਹੂੰ ਭਾਰੇ॥ ਭੈਰਵਾਦਿ ਛਬਿ ਲਖਨ ਸਿਧਾਰੇ॥ ੧੧॥

ਕਿਤੇ ਦੈਤ ਦੰਦ ਕੱਢ ਕੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਪਰੀਆਂ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਘਣ ਘੋਰ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭੈਰਵ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖਣ ਲਈ ਆ ਪਹੁੰਚੇ॥ ੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭਕਭਕਾਹਿ ਘਾਯਲ ਕਹੂੰ ਕਹਕੈਂ ਅਮਿਤ ਮਸਾਨ॥
ਬਿਕਟਿ ਸੁਭਟ ਚਟਪਟ ਕਟੇ ਤਨ ਬ੍ਰਿਨ ਬਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ॥ ੧੨॥

ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ ਭੰਬਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਾਸੇ ਦੀਆਂ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਝੱਟ ਕੱਟ ਮਰੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰਾਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਭੈਰਵ ਕਹੂੰ ਅਧਿਕ ਭਵਕਾਰੈਂ॥ ਕਹੂੰ ਮਸਾਨ ਕਿਲਕਟੀ ਮਾਰੈਂ॥
ਭਾਂ ਭਾਂ ਬਜੇ ਭੇਰ ਕਹੂੰ ਭੀਖਨ॥ ਤਨਿ ਧਨੁ ਤਜਹਿ ਸੁਭਟ ਸਰ ਤੀਖਨ॥ ੧੩॥

ਕਿਤੇ ਭੈਰਵ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਾਂ ਭਾਂ ਦੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਭੇਰੀ ਵੱਜ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਤਿਖੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਚਾਬਿ ਚਾਬਿ ਕਰਿ ਓਸਠ ਦੁਬਹਿਯਾ ਧਾਵਹੀਂ॥
ਬੱਜ੍ਰ ਬਾਨ ਬਿਛੂਅਨ ਕੇ ਬ੍ਰਿਨਨ ਲਗਾਵਹੀਂ॥
ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਗਿਰੈ ਨ ਮੋਰੈ ਨੈਕ ਮਨ॥
ਹੋ ਤਨਿਕ ਤਨਿਕ ਲਗਿ ਗਏ ਅਸਿਨ ਕੀ ਧਾਰ ਤਨ॥ ੧੪॥

ਬਹੁਤ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਯੋਧੇ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੱਜਰ ਬਾਣ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜਖਮੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਡਿਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਵਲੋਂ ਹਟਾ ਨਹੀ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਬੋਟੀਆਂ ਬੋਟੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ॥ ੧੪॥

ਮੋਰਿ ਬਾਗ ਬਾਜਨ ਕੀ ਨੈਕ ਨ ਭਾਜਹੀ॥
ਖਰੇ ਖੇਤ ਕੇ ਮਾਂਝ ਸਿੰਘ ਜਜੋਂ ਗਾਜਹੀ॥
ਖੰਡ ਖੰਡ ਹ੍ਵੈ ਗਿਰੇ ਖੰਡਿਸਨ ਖੰਡ ਕਰਿ॥
ਹੋ ਖੰਡੇ ਖੜਗ ਕੀ ਧਾਰ ਗਏ ਭਵਸਿੰਧ ਤਰਿ॥ ੧੫॥

ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਗਾਮਾਂ ਮੋੜਕੇ ਉਹ ਰਤਾ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀ ਹੱਟ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਾਰ ਉਤੇ ਭਵ ਸਾਗਰ ਪਾਰ ਕਰ ਗਏ॥੧੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭਕਭਕਾਹਿ ਘਾਯਲ ਕਹੂੰ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਬਿਕਰਾਰ॥

ਤਰਫਰਾਹਿ ਲਾਗੇ ਕਹੂੰ ਛੱਤ੍ਰੀ ਛੱਤ੍ਰਨ ਧਾਰਿ॥ ੧੬॥

ਕਿਤੇ ਸਰੀਰ ਜਖਮੀਂ ਅਤੇ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਹੋ ਕੇ ਭਥਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਖਤਰੀ ਅਤੇ ਛੱਤਰਧਾਰੀ ਤੜਫ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਹਾਂਕਿ ਹਾਂਕਿ ਭਟ ਤੁਰੈ ਧਵਾਵਹਿ॥
ਗਹਿ ਗਹਿ ਅਸਨਿ ਅਰਿਨ ਬ੍ਰਿਣ ਲਾਵਹਿ॥
ਚਟ ਪਟ ਸੁਭਟ ਬਿਕਟ ਕਟਿ ਮਰੇ॥
ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਐਨ ਅਪੱਛਰਾ ਬਰੇ॥ ੧੭॥

ਸੂਰਮੇ ਹਿਕ ਹਿਕ ਕੇ ਘੋੜੇ ਭਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਜਖਮੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਮੇ ਝੱਟ ਪੱਟ ਹੀ ਮਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥ ੧੭॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਦ੍ਰੁਗਤਿ ਸਿੰਘ ਕੇ ਸੂਰ ਸਕਲ ਭਾਜਤ ਭਏ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਜੂਝੇ ਰਨ ਮਾਹਿ ਸੰਦੇਸਾ ਅਸ ਦਏ॥
ਸੁਨਿ ਬਿਸੁਨਾਥ ਪ੍ਰਭਾ ਚਿਤ ਭੀਤਰਿ ਚਕਿ ਗਈ॥
ਹੋ ਸ੍ਰੀ ਉਡਗਿੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾ ਜਰਬੇ ਕਹ ਉਦਿਤ ਭਈ॥ ੧੮॥

ਦੁਰਗੱਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਬੀਰ ਭਜਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਕੇ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਪ੍ਰਭਾ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਈ ਅਤੇ ਉਡਗਿੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾ ਤਾਂ ਸਤੀ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ॥੧੮॥

ਜੋ ਧਨੁ ਤਾਕੋ ਹੁਤੋ ਸੁ ਦਿਯੋ ਲੁਟਾਇਕੈ॥
ਚਲੀ ਚਰਨ ਕੇ ਹੇਤ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜਾਇਕੈ॥
ਪ੍ਰਾਨ ਨਾਥ ਜਿਤ ਗਏ ਤਹੀ ਮੈ ਜਾਇਹੌ॥
ਹੋ ਜਿਯਤ ਨ ਆਵਤ ਧਾਮ ਮਰੇ ਤੇ ਪਾਇਹੌਂ॥ ੧੯॥

ਜਿਹੜਾ ਧਨ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਸੀ ਉਹ ਉਸ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਜਾ ਕੇ ਸਤੀ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਪਈ। ਜਿਥੇ ਮੇਰੇ ਸਵਾਮੀ ਗਏ ਹਨ ਮੈਂ ਵੀ ਓਥੇ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਮੇਰੇ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਘਰ ਨਹੀ ਆਏ ਸੀ ਹੁਣ ਮੈਂ ਮਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀ॥੧੯॥

ਸ੍ਰੀ ਬਿਸੁਨਾਥ ਪ੍ਰਭਾ ਜਰਬੇ ਤੇ ਡਰਿ ਗਈ॥

ਮਰਯੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁਨਿ ਕਾਨ ਅਧਿਕ ਪੀਟਤ ਭਈ॥
ਤਬ ਲੌ ਅਰਿਨ ਬਿਦਾਰਿ ਗਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਆਇਕੈ॥
ਹੋ ਹੇਰਿ ਸਤੀ ਕੀ ਮੀਚਿ ਰਹ੍ਯੋ ਬਿਸਮਾਇਕੈ॥ ੨੦॥

ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਪ੍ਰਭਾ ਸੜਨ ਤੋਂ ਡਰ ਗਈ। ਉਸ ਜਦ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਸਿਰ ਪਿਟਣ ਲੱਗੀ। ਤਦ ਤਕ ਰਾਜਾ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਤੀ ਦੇ ਮਰਨ ਬਾਰੇ ਸੁਣ ਕੇ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਿਆ॥੨੦॥

ਜਬ ਉਡਗਿੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾ ਕੀ ਸੁਧਿ ਕਾਨਨ ਪਰੀ॥
ਬਿਰਹ ਤਿਹਾਰੇ ਬਾਲ ਅਗਨਿ ਮੋ ਜਰਿ ਮਰੀ॥
ਤਬ ਪਿਯ ਤਬਹੀਂ ਤਹਾ ਪਹੂਚ੍ਯੋ ਆਇਕੈ॥
ਹੋ ਤਰਲ ਤੁਰੰਗਨ ਮਾਂਝ ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਇਕੈ॥ ੨੧॥

ਜਦ ਉਸ ਉੱਡ ਗਿੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕੰਨ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਸੜ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਤੇਜ ਘੋੜਿਆ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਤੁਰੰਤ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਰਾਣੀ ਦੀ ਚਿਤਾ ਬਲ ਰਹੀ ਸੀ॥੨੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਆਵਤ ਲੌ ਮੂਰਖਨ ਦੀਨੀ ਚਿਤਾ ਜਰਾਇ॥
ਜਿਯਤ ਮਰੇ ਪਤਿ ਕੀ ਕਛੂ ਸੁਧਿ ਨਹਿ ਲਈ ਬਨਾਇ॥ ੨੨॥

ਰਾਜੇ ਦੇ ਆਉਣ ਤਕ ਮੂਰਖਾਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਚਿਤਾ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਤੀ ਦੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਮਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਖਬਰ ਵੀ ਨਹੀ ਲਈ ਸੀ॥੨੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਲੈ ਲੈ ਨਾਮੁ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਪੀਟਤ ਭਯੋ॥
ਮੁਹਿ ਕਾਰਨ ਇਹ ਬਾਲ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਜਿਯ ਦਯੋ॥
ਬਰਤ ਬਾਲ ਕੌ ਅਬ ਹੀ ਐਂਚਿ ਨਿਕਾਰਹਿੰ॥
ਹੋ ਨਾਤਰ ਜਰਿ ਯਾਹੀ ਸੰਗ ਸ੍ਵਰਗ ਸਿਧਾਰਿਹੌਂ॥ ੨੩॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸਿਰ ਪਿਟਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕਾਰਣ ਹੀ ਇਸ ਔਰਤ ਨੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਦਿੱਤੇ । ਮੈਂ ਹੁਣ ਸੜਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਢਾਂਗਾ ਜਾਂ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੜ ਕੇ ਅਸੀ ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਵਾਂਗੇ॥੨੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਬ ਹੀ ਤੁਰੰਗ ਅਗਨਿ ਮੈ ਡਾਰੌ॥ ਜਰਤ ਪ੍ਰਿਯਾ ਕਹੁ ਐਂਚਿ ਨਿਕਾਰੌ॥
ਕੈ ਹਮਹੂੰ ਯਾਹੀ ਚਿਤ ਜਰਿ ਹੈਂ॥ ਸੁਰ ਪੁਰ ਦੋਊ ਪਯਾਨੋ ਕਰਿ ਹੈਂ॥ ੨੪॥

ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਘੋੜਾ ਅੱਗ ਵਿਚ ਵਾੜਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੜਦੀ ਹੋਈ ਅਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਕੱਢ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਚਿਤਾ ਵਿਚ ਸੜਕੇ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂਗੇ॥੨੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਖੜਗ ਕਾਢ ਕਰ ਮੈ ਲਯੋ ਮੋਹਿ ਨ ਪਕਰਜੋ ਕੋਇ॥
ਕੈ ਕਾਢੋ ਇਹ ਕੈ ਜਰੈ ਕਰਤਾ ਕਰੈ ਸੋ ਹੋਇ॥ ੨੫॥

ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਕੇ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨ ਫੜੇ ਅਤੇ ਸੜਦੀ ਹੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢਾਂਗਾ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੰਜੂਰ ਹੋਵੂ ਉਹੋ ਹੋਵੇਗਾ॥੨੫॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਖੜਗ ਕਾਢਿ ਕਰ ਮਾਝ ਧਵਾਵਤ ਹੈ ਭਯੋ॥
ਜਰਤ ਜਹਾਂ ਤ੍ਰਿਯ ਹੁਤੀ ਚਿਤਾ ਮੈ ਪਤਿ ਗਯੋ॥
ਪਕਰ ਭੁਜਾ ਤੇ ਐਂਚਿ ਤਰੁਨ ਤਰੁਨੀ ਲਿਯੋ॥
ਹੋ ਰਾਜਸਿੰਘਾਸਨ ਪਾਵ ਬਹੁਰਿ ਅਪਨੋ ਦਿਯੋ॥ ੨੬॥

ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜਾ ਅੱਗ ਵਿਚ ਵੜ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਇਸਤਰੀ ਸੜ ਰਹੀ ਸੀ ਉਥੇ ਪਤੀ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਨੌਜਵਾਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਾਜ ਗਦੀ ਤੇ ਜਾ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਇਆ॥੨੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਿਰਖ ਰਾਵ ਤਨ ਕਹਿ ਉਠੇ ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਸਭ ਸੂਰ॥
ਮਰੈ ਸੁਰਗ ਬਾਸਾ ਤਿਨੈਂ ਜੀਵਤ ਬਾਚਾ ਪੂਰ॥ ੨੭॥

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿਣ ਲਗੇ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਵਰਗ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੀਉਂਦੇ ਬਚ ਜਾਣ ਤੇ ਇਕ ਪਰਮ ਮਨੁਖ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਬਣਦੇ ਹਨ॥੨੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਭ ਰਾਨਿਨ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ॥ ਤਾਂਹਿ ਜਰਤ ਨ੍ਰਿਪ ਆਪੁ ਬਚਾਯੋ॥
ਮਰਤ ਹੁਤੀ ਜੀਵਤ ਸੋ ਭਈ॥ ਜੀਵਤ ਹੁਤੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਹ੍ਵੈਗਈ॥ ੨੮॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸੜਦੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਖੁਦ ਬਚਾਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਜਿਹੜੀ ਮਰ ਰਹੀ ਸੀ ਉਹ ਜੀਅ ਪਈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਜਿਉਂਦੀ ਸੀ ਉਹ ਮਰ ਗਈ॥੨੮॥

ਅਬਹਮ ਕੌ ਨ੍ਰਿਪ ਚਿਤ ਨ ਲਜੈਹੈ॥ ਵਾਹੀ ਕੇ ਹ੍ਵੈਕੈ ਬਸਿ ਜੈਹੈ॥
ਅਬ ਕਛੁ ਐਸ ਉਪਾਇ ਬਨਾਊਂ॥ ਯਾ ਸੌ ਪਤਿ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਮਿਟਾਊਂ॥੨੯॥

ਦੂਸਰੀ ਰਾਣੀ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਹੁਣ ਰਾਜਾ ਮੇਰੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਓਸੇ ਦਾ ਹੀ ਬਣ ਜਾਊਗਾ। ਹੁਣ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਉਪਾਅ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਤੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨੋ ਹਟ ਜਾਵੇ॥੨੯॥

ਦੇਖਹੁ ਇਹ ਰਾਵਹਿ ਕਜਾ ਕਹਿਯੈ॥ ਮਨ ਮੈ ਸਮੁਝਿ ਮੌਨਿ ਹ੍ਵੈ ਰਹਿਯੈ॥
ਜੋ ਲੈ ਮੂਰਤਿ ਜਾਰ ਕੀ ਜਰੀ॥ ਤਾਕੇ ਹੇਤ ਇਤੀ ਇਨ ਕਰੀ॥੩੦॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝਕੇ ਚੁਪ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਹੈ। ਜੋ ਯਾਰ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਨਾਲ ਸਤ ਮਰੀ ਉਸ ਲਈ ਰਾਜੇ ਨੇ ਏਨਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ॥ ੩੦॥

ਯਹ ਲੈ ਮੂਰਤਿ ਜਾਰ ਕੀ ਜਰੀ॥ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਅਰਧ ਜਰੀ ਹੂੰ ਪਰੀ॥
ਜੌ ਤਾਕੌ ਇਹ ਰਾਵ ਨਿਹਾਰੈ॥ ਅਬਹੀ ਯਾਕੌ ਜਿਯਤੇ ਮਾਰੈ॥ ੩੧॥

ਇਹ ਜਿਸ ਯਾਰ ਨਾਲ ਸਤ ਮਰਨ ਲੱਗੀ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਲਾਸ਼ ਵੀ ਹਾਲੇ ਅੱਧੀ ਸੜੀ ਹੋਈ ਏ। ਜੇ ਰਾਜਾ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਲਵੇ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇ॥੩੧॥

ਯੌਂ ਜਬ ਬੈਨ ਰਾਵ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ। ਹੇਰਨ ਤਵਨ ਚਿਤਾ ਕਹ ਆਯੋ॥
ਅਰਧਜਰੀ ਪ੍ਰਤਿਨਾ ਲਹਿ ਲੀਨੀ॥ ਪ੍ਰੀਤਿ ਜੁ ਬਢੀ ਹੁਤੀ ਤਜਿ ਦੀਨੀ॥ ੩੨॥

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਲਭਣ ਵਾਸਤੇ ਚਿਤਾ 'ਤੇ ਗਿਆ। ਉਸ ਇਕ ਅੱਧ ਸੜੀ ਲਾਸ਼ ਓਥੋਂ ਲਭ ਲਈ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾਂ ਪਿਆਰ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਵਧਿਆ ਸੀ ਸਭ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ॥੩੨॥

ਤਬ ਬਾਨੀ ਨਭ ਤੇਂ ਇਹ ਹੋਈ॥ ਉਡਗ ਪ੍ਰਭਾ ਮਹਿ ਦੋਸੁ ਨ ਕੋਈ॥
ਬਿਸੁਸਿ ਪ੍ਰਭਾ ਯਹਾ ਚਰਿਤ ਬਨਾਯੋ॥ ਤਾਤੇ ਚਿਤ ਤੁਮਰੋ ਡਹਕਾਯੋ॥ ੩੩॥

ਤਦ ਅੰਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਕਿ ਉਡਗਿੰਦ ਪ੍ਰਭਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਚਲਿੱਤਰ ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਥ ਪ੍ਰਭਾ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੈ॥੩੩॥

ਜਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਤੁਮ ਤਨ ਜਰਜੋ ਨ ਗਯੋ॥ ਤਵਨਿ ਬਾਲ ਅਸਿ ਚਰਿਤ ਬਨਯੋ॥
ਜਿਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਯਾਸੌਂ ਰੁਚਿ ਬਾਢੈ॥ ਜੀਯਤ ਹਮੈ ਛੋਰਿ ਕਰਿ ਛਾਡੈ॥ ੩੪॥

ਜਿਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਸਹਿਣ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਉਸ ਹੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ

ਹੈ ਤਾਕਿ ਰਾਜੇ ਦੀ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਨ ਵਧ ਸਕੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀਅ ਨ ਭੁਲ ਜਾਵੇ।। ੩੪।।

ਤਬ ਰਾਜੈ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਸਾਚੀ ਹੀ ਸਾਚੀ ਠਹਰਾਈ।।
ਉਡਗਪ੍ਰਭਾ ਤਨ ਅਤਿ ਹਿਤ ਕੀਨੋ।। ਵਾਸੌ ਤਜਾਗਿ ਨੇਹ ਸਭ ਦੀਨੋ।। ੩੫।।

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਸੱਚੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਚੀ ਮੰਨਿਆ। ਤਦ ਉਸ ਉਡ ਗਿੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਤਿਆਗ ਦਿਤਾ।।੩੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ੍ਰੀ ਉਡਗਿੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਭਾ ਭਏ ਰਾਜ ਕਰਜੋ ਸੁਖ ਮਾਨ।।
ਬਿਸੁਸਿ ਪ੍ਰਭਾ ਸੰਗ ਦੋਸਤੀ ਦੀਨੀ ਤਜਾਗ ਨਿਦਾਨ।। ੩੬।। ੧।।

ਉਡ ਗਿੰਦਰ ਪ੍ਰਭਾ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁਖ ਪੂਰਬਕ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਥ ਪ੍ਰਭਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੰਤਾ।।੩੬।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੦੦।।੩੭੬੧।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੦੦।।੩੭੬੧।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਇਕੱਵਾਂ

ਕਥਾ ਯੂਸਫ ਜ਼ੁਲੈਖਾਂ

ਦੋਹਰਾ।। ਰੂਮ ਸ਼ਹਿਰ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਸੁਤਾ ਜ਼ਲੀਖਾਂ ਨਾਮ।।
ਕਿਧੌ ਕਾਮ ਕੀ ਕਾਮਨੀ ਕਿਧੌ ਆਪ ਹੀ ਕਾਮ।। ੧।।

ਰੂਮ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਜ਼ੁਲੈਖਾਂ ਸੀ। ਉਹ ਮਾਨੋ ਆਪ ਹੀ ਕਾਮ ਦੇਵ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਰੱਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਆਪ ਹੀ ਕਾਮਦੇਵ ਸੀ।।੧।।

ਅਤਿ ਜੋਬਨ ਤਾਂਕੈ ਦਿਪੈ ਸਭ ਅੰਗਨ ਕੇ ਸਾਥ।।
ਦਿਨ ਆਸ਼ਿਕ ਦਿਨਪਤਿ ਰਹੈ ਨਿਸੁ ਆਸ਼ਿਕ ਨਿਸਨਾਥ।। ੨।।

ਉਸਦੇਂ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾ ਵਿਚ ਜੋਬਨ ਝਲਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਸੂਰਜ ਉਸਦਾ ਆਸ਼ਿਕ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੰਦ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।।੨।।

ਸਹਸਾਨਨ ਸੋਭਾ ਭਨੈਂ ਲਿਖਤ ਸਹਸ ਭੁਜ ਜਾਹਿ।।

ਤਦਿਪ ਜਲੀਖਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਬਰਨਿ ਨ ਆਵਤ ਤਾਹਿ।। ੩।।

ਜੇ ਸੈਂਕੜੇ ਮੂੰਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਅਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਜ਼ੁਲੈਖਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।।੩।।

ਚੌਪਈ।। ਮਿਸਰ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਪੂਤ ਭਣਿੱਜੈ।। ਯੂਸਫ ਖਾਂ ਤਿਹ ਨਾਮ ਕਹਿੱਜੈ।।
ਜੋ ਅਬਲਾ ਤਿਹ ਨੈਕੁ ਨਿਹਾਰੈ।। ਚਟ ਦੈ ਲਾਜ ਬਸਤ੍ਰ ਕੌ ਫਾਰੈ।।੪।।

ਮਿਸਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਯੂਸਫ ਖਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਇਸਤਰੀ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਵੇਖਦੀ ਸੀ ਝਟ ਕਪੜੇ ਪਾੜਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।।੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਾਂਕੇ ਤਨ ਮੈ ਅਤਿ ਪ੍ਰਭਾ ਆਪਿ ਕਰੀ ਕਰਤਾਰ।।
ਪੈਗੰਬਰ ਅੰਬਰ ਤਿਸੈ ਕਹਤ ਸੁ ਬੁੱਧਿ ਬਿਚਾਰਿ।। ੫।।

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਆਪ ਬਣਾਈ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਵਰਣਨ ਆਪ ਪੈਗੰਬਰ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ।।੫।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾਂਕੇ ਭ੍ਰਾਤ ਸਕਲ ਰਿਸਿ ਧਾਰੈ।। ਹਮ ਕਜੋਂਹੂੰ ਯੂਸਫ ਕੌ ਮਾਰੈ।।
ਹਮਰੋ ਰੂਪ ਕਰਜੋ ਘਟ ਕਰਤਾ।। ਯਾਕੋ ਰੂਪ ਦੁਖਨ ਕੋ ਹਰਤਾ।। ੬।।

ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਉਸ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਯੂਸਫ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਘਟੀਆ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।।੬।।

ਤਾਂਕੋ ਲੈ ਅਖੇਟ ਕਰਿ ਗਏ।। ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਮ੍ਰਿਗਨ ਸੰਘਾਰਤ ਭਏ।।
ਅਧਿਕ ਪਜਾਸ ਜਬ ਤਾਹਿ ਸਤਾਯੋ।। ਏਕ ਕੂਪ ਭ੍ਰਾਤਾਨ ਤਕਾਯੋ।। ੭।।

ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਏ ਅਤੇ ਓਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹਿਰਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਖੂਹ ਵਖਾਇਆ।।੭।।

ਤਹ ਹਮ ਜਾਇ ਪਾਨਿ ਸਭ ਪੀਯੈ।। ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰਿ ਸੁਖੀ ਹ੍ਵੈ ਜੀਯੈ।।
ਯੂਸਫ ਬਾਤ ਨ ਪਾਵਤ ਭਯੋ।। ਜਹ ਵਹ ਕੂਪ ਹੁਤੋ ਤਹ ਗਯੋ।। ੮।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਖੂਹ ਤੇ ਚਲ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪਿਆਸ ਮਿਟਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਯੂਸਫ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਖੂਹ ਸੀ, ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।।੮।।

ਚਲਿ ਬਨ ਮੈ ਜਬ ਕੂਪ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਗਹਿ ਭਇਯਨ ਤਾ ਮੈ ਤਿਹ ਡਾਰਜੋ।।

ਘਰ ਯੌ ਆਨਿ ਸੰਦੇਸੋ ਦਯੋ।। ਯੂਸਫ ਆਜੁ ਸਿੰਘ ਭਖਿ ਲਯੋ।। ੯।।

ਜਦੋ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਖੂਹ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਕੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਯੂਸਫ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਖਾ ਗਿਆ ਹੈ।।੯।।

ਖੋਜਿ ਸਕਲ ਯੂਸਫ ਕੋ ਹਾਰੇ।। ਅਸੁਖ ਭਏ ਸੁਖ ਸਭੈ ਬਿਸਾਰੇ।।
ਤਹਾ ਏਕ ਸੌਦਾਗਰ ਆਯੋ।। ਕੂਪ ਬਿਖੈ ਤੇ ਤਾਕਹ ਪਾਯੋ।। ੧੦।।

ਸਾਰੇ ਯੂਸਫ ਨੂੰ ਲੱਭ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ, ਸੁੱਖ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਏ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਥੇ ਇਕ ਸੌਦਾਗਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਖੂਹ ਵਿਚ ਯੂਸਫ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ।।੧੦।।

ਤਾਕਹ ਸੰਗ ਅਪੁਨੇ ਕਰਿ ਲਯੋ।। ਬੇਚਨ ਸ਼ਾਹ ਰੂਮ ਕੇ ਗਯੋ।।
ਅਧਿਕ ਮੋਲ ਕਉ ਨਹਿ ਲੇਵੈ।। ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੋ ਕਾਢਿ ਸਕਲ ਧਨੁ ਦੇਵੈ।। ੧੧।।

ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਯੂਸਫ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰੂਮ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਵੇਚਣ ਲਈ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਪੂਰੀ ਕੀਮਤ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਕੱਢ ਕੇ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਸਨ।।੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬੈ ਜ਼ਲੀਖਾਂ ਯੂਸਫਹਿ ਰੂਪ ਬਿਲੋਕਜੋ ਜਾਇ।।
ਬਸੁ ਅਸੁ ਦੈ ਤਾਕੋ ਤੁਰਤ ਲਿਯੋ ਸੁ ਮੋਲ ਬਨਾਇ।। ੧੨।।

ਜਦ ਜ਼ੁਲੈਖਾਂ ਨੇ ਯੂਸਫ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਿਆਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਮੁਲ ਟੁੱਕ ਲਿਆ।।੧੨।।

ਚੌਪਈ।। ਮੁਖ ਮਾਂਗਜ਼ੋ ਤਾਕੋ ਭਨੁ ਦਿਯੋ।। ਯੂਸਫ ਮੋਲ ਅਮੋਲਕ ਲਿਯੋ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੇਤੀ ਤਿਹ ਪਾਰਜੋ।। ਬਡੋ ਭਯੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਜੋ।। ੧੩।।

ਉਸ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਉਸਨੂੰ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਯੂਸਫ ਨੂੰ ਅਮੁਲ ਮੰਨ ਕੇ ਖਰੀਦ ਲਿਆ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਪੜੇ ਗਹਿਣੇ ਪੁਵਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।।੧੩।।

ਚਿੱਤ੍ਰਸਾਲ ਤਾਕੌ ਲੈ ਗਈ।। ਨਾਨਾ ਚਿੱਤ੍ਰ ਦਿਖਾਵਤ ਭਈ।।
ਅਧਿਕ ਯੂਸਫਹਿ ਜਬੈ ਰਿਝਾਯੋ।। ਤਬ ਤਾਸੋ ਯੌ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ।। ੧੪।।

ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਿਤਰਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਲੈ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਚਿਤਰ ਵਿਖਾਏ ਜਦ ਉਸ ਯੂਸਫ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ।।੧੪।।

ਹਮ ਤੁਮ ਆਜੁ ਕਰੈ ਰਤਿ ਦੋਊ।। ਹੈਂ ਨ ਇਹਾਂ ਠਾਢੋ ਜਨ ਕੋਊ।।

ਕਵਨ ਲਖੈ ਕਾਸੋ ਕੋਊ ਕਹਿ ਹੈ॥ ਹਜਾਂ ਕੋ ਆਨਿ ਰਮਤ ਹਮ ਗਹਿਹੈ॥੧੫॥

"ਆ ਅਸੀ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰੀਏ ਇਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਾਨੂੰ ਕੌਣ ਵੇਖੇਗਾ? ਕਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਕਹੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਰਮਣ ਕਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਫੜ ਸਕੇਗਾ?" ॥ ੧੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮੈ ਤਰੁਨੀ ਤੁਮ ਹੂੰ ਤਰੁਨ ਦੁਹੂੰਅਨ ਰੂਪ ਅਪਾਰ॥
ਸ਼ੰਕ ਤਜਾਗਿ ਰਤਿ ਕੀਜਿਯੈ ਕਤ ਜਕਿ ਰਹੇ ਕੁਮਾਰ॥ ੧੬॥

ਮੈਂ ਵੀ ਜਵਾਨ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਵੀ ਜਵਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ੰਕਾ ਛੱਡ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੋ॥੧੬॥

ਤੈ ਜੁ ਕਹਤ ਨਹਿ ਕੋਊ ਨਿਹਾਰੈ॥ ਆਂਧਰ ਜਜੋਂ ਤੈਂ ਬਚਨ ਉਚਾਰੈ॥
ਸਾਖੀ ਸਾਤ ਸੰਗ ਕੇ ਲਹਿ ਹੈਂ॥ ਅਬ ਹੀ ਜਾਇ ਧਰਮ ਤਨ ਕਹਿ ਹੈਂ॥੧੭॥

ਯੂਸਫ ਨੇ ਕਿਹਾ,"ਜੋ ਤੂੰ ਕਹਿ ਰਹੀ ਏ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ ਇਹ ਤੂੰ ਇਕ ਅੰਨ੍ਹੀ ਔਰਤ ਵਾਂਗ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੀ ਏਂ। ਜਿਹੜਾ ਸੱਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਥੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਕੌਣ ਹਟਾ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਧਰਮਰਾਜ ਨੂੰ ਜਾ ਦੱਸੇਗਾ॥੧੭॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਧਰਮਰਾਇ ਕੀ ਸਭਾ ਜਬੈ ਦੋਊ ਜਾਇ ਹੈਂ॥
ਕਹਾ ਬਦਨ ਲੈ ਤਾਸੈ ਉਤ੍ਰ ਦਿਯਾਇ ਹੈਂ॥
ਇਨ ਬਾਤਨ ਕੌ ਤੈਂ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹਾ ਬਿਚਾਰਈ॥
ਹੋ ਮਹਾਂ ਨਰਕਕੇ ਬੀਚ ਨ ਮੋਕੌਂ ਡਾਰਈ॥ ੧੮॥

ਜਦ ਅਸੀ ਦੋਵੇਂ ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕਿਹੜਾ ਮੂੰਹ ਲੈਕੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਹੇ ਇਸਤਰੀ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਬਾਰੇ ਤੂੰ ਕੀ ਸੋਚ ਰਹੀ ਏਂ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਮਹਾਂ ਨਰਕ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਰਹੀ ਏਂ॥੧੮॥

ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਪਰਮੇਸ੍ਰ ਇਹੀ ਗਤਿ ਤੇ ਭਏ॥
ਦਸ ਰਾਵਨ ਕੇ ਸੀਸ ਇਹੀ ਬਾਤਨ ਗਏ॥
ਸਹੱਸ ਭਗਨ ਬਾਸਵ ਯਾਹੀ ਤੇ ਪਾਇਯੋ॥
ਹੋ ਇਨ ਬਾਤਨ ਤੇ ਮਦਨ ਅਨੰਗ ਕਹਾਇਯੋ॥੧੯॥

ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਏਸੇ ਕਾਰਣ ਪੱਥਰ ਦੇ ਸ਼ਾਲਗਰਾਮ ਬਣ ਗਏ, ਰਾਵਨ ਦੇ ਦੱਸ ਸਿਰ ਏਸੇ ਕਾਰਣ

ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ, ਇੰਦਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਭਗ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਏਸੇ ਕਾਰਣ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਨੂੰ ਏਸੇ ਕਾਰਣ ਸੜਨਾ ਪਿਆ।।੧੯।।

ਇਨ ਬਾਤਨ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰ ਕਲੰਕਿਤ ਤਨ ਭਏ।।
ਸੁੰਭ ਅਸੁੰਭ ਅਸੁਰਿੰਦ੍ਰ ਸਦਨ ਜਮ ਕੇ ਗਏ।।
ਇਹੀ ਕਾਜ ਕੀਚਕ ਕੀਚਕਨ ਖਪਾਇਯੋ।।
ਹੋ ਧਰਮਰਾਟ ਦਾਸੀ ਸੁਤ ਬਿਦੁਰ ਕਹਾਇਯੋ।।੨੦।।

ਚੰਦ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਕਲੰਕਤ ਹੋਇਆ। ਸੁੰਭ, ਅਸੁੰਭ ਅਤੇ ਮਹਿਖਾਸਰ ਏਸ ਕਾਰਣ ਜਮ ਲੋਕ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਏਸੇ ਕਾਰਣ ਕੀਚਕ ਹੋਰ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਕੀਚਕਾਂ ਸਮੇਤ ਨਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦਾਸੀ ਪੁੱਤਰ ਵਿਦੁਰ ਕਹਾਉਣਾ ਪਿਆ।।੨੦।।

ਸੁਨਿ ਸੁੰਦਰਿ ਤਵ ਸੰਗ ਭੋਗ ਮੋ ਤੇ ਨਹਿ ਹੋਈ।।
ਸ਼ਿਵ ਸਨਕਾਦਿਕ ਕੋਟਿ ਕਹੈਂ ਮਿਲਿਕੈ ਸਭ ਕੋਈ।।
ਯੌਂ ਕਹਿਕੇ ਭਜਿ ਚਲਯੋ ਬਾਲ ਠਾਢੀ ਲਹਯੋ।।
ਹੋ ਗਹਿਕੈ ਕਰਿ ਸੋ ਐਂਚਿ ਤਾਹਿ ਦਾਮਨ ਗਹਯੋ।। ੨੧।।

ਹੇ ਇਸਤਰੀ! ਬੇਸ਼ਕ ਸ਼ਿਵਜੀ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ, ਪਰ ਮੈਥੋਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।" ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਖਲੋਤੀ ਵੇਖ ਕੇ ਭੱਜ ਚਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਖਿਚ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਦਾਮਨ ਫੜ ਲਿਆ।।੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਰ ਦਾਮਨ ਪਕਰਯੋ ਰਹਯੋ ਗਯੋ ਸੁ ਯੂਸਫ ਭਾਜਿ।।
ਕਾਮਕੇਲ ਤਾਸੌ ਨ ਭਯੋ ਰਹੀ ਚੰਚਲਾ ਲਾਜਿ।। ੨੨।।

ਹੱਥ ਵਿਚ ਦਾਮਣ ਫਟਿਆ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਯੂਸਫ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਨ ਕਰ ਸਕੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ।।੨੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਅਵਰ ਕਥਾ ਜੋ ਭਈ ਕਹਾ ਲੌ ਭਾਖਿਯੈ।।
ਬਾਤ ਬਦਨ ਕੀ ਕਰਿ ਚਿਤ ਹੀ ਮੈ ਰਾਖਿਯੈ।।
ਤਰੁਨ ਭਯੋ ਯੂਸਫ ਅਬਲਾ ਬ੍ਰਿਧਿਤ ਭਈ।।
ਹੋ ਤਾਕੇ ਚਿਤ ਤੇ ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੀ ਨਹਿ ਗਈ।। ੨੩।।

ਹੁਣ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਕੀ ਦਸੀਏ। ਗੱਲ ਦੱਸਣ ਨਾਲੋਂ ਹੁਣ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਯੂਸਫ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਬੁਢੀ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਗਈ॥੨੩॥

ਮਾਰਿ ਮ੍ਰਿਗਨ ਯੂਸਫ ਤਹ ਇਕ ਦਿਨ ਆਇਯੋ॥
ਪੂਛਨ ਕੇ ਮਿਸੁ ਤਾਕੋ ਹਾਥ ਲਗਾਇਯੋ॥
ਬਾਜ ਤਾਜ ਸੁਤ ਬਸਤ੍ਰ ਬਿਰਹ ਬਾਲਾ ਜਰਿਯੋ॥
ਹੋ ਸੋ ਅੰਤਰ ਬਸਿ ਰਹਿਯੋ ਜੁ ਯਾਤੇ ਉਬਰਿਯੋ॥ ੨੪॥

ਇਕ ਦਿਨ ਹਿਰਣ ਮਾਰਕੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਪੁਛਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਉਸਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸਦਾ ਘੋੜਾ, ਤਾਜ, ਕਪੜੇ ਉਸਦੀ ਬਿਰਹਾ ਵਿਚ ਸੜਨ ਲਗੇ। ਇਸ਼ਕ ਤਾਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਾਗ ਪਿਆ ਉਹ ਉਸਦੇ ਹੀ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ॥੨੪॥

ਹੇਰਿ ਬਾਲ ਕੋ ਰੂਪ ਚਕ੍ਰਿਤ ਯੂਸਫ ਭਯੋ॥
ਜੋ ਤਿਹ ਮਨੋਰਥ ਹੁਤੋ ਵਹੇ ਤਾਕੋ ਦਯੋ॥
ਬਸਤ੍ਰ ਬਾਜ ਕੋ ਜਾਰਿ ਜ਼ਲੀਖਾਂ ਤਿਹ ਛਰਜੋ॥
ਹੋ ਮਿਤ੍ਰ ਪੁਤ੍ਰ ਜਜੋਂ ਪਾਇ ਤਬੈ ਤਾਕੋ ਬਰਜੋ॥ ੨੫॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਯੂਸਫ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਉਸ ਉਹੋ ਕੀਤਾ ਜੋ ਉਸਦਾ ਮਨੋਰਥ ਸੀ। ਜ਼ੁਲੈਖਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ॥੨੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਿਹ ਪਾਛੇ ਬਾਲਾ ਪਰੈ ਬਚਨ ਨ ਤਾਕੋ ਕੋਇ॥
ਸਭ ਛਲ ਸੌਂ ਤਾਕੋ ਛਲੈ ਸ਼ਿਵ ਸੁਰਪਤਿ ਕੋਊ ਹੋਇ॥ ੨੬॥ ੧॥

ਜਿਸਦੇ ਪਿਛੇ ਔਰਤ ਪੈ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਉਸਦਾ ਬਚਾਅ ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਸ਼ਿਵਜੀ ਹੋਵੇ, ਇੰਦਰ ਹੋਵੇ ਇਹ ਸਭ ਨੂੰ ਛਲ ਨਾਲ ਛਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ॥੨੬॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਇਕ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੦੧॥੩੭੮੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਪਹਿਲੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੦੧॥੩੭੮੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਦੂਸਰਾ

ਕਥਾ ਚਪਲ ਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਉਗ੍ਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਬਡੋ ਕਾਸਿਕਾਰ ਕੋ ਨਾਥ।।
ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਤਾਕੋ ਸਦਨ ਅਧਿਕ ਚੜ੍ਹਤ ਦਲ ਸਾਥ।। ੧।।

ਉਗਰਸੈਨ ਕਾਸਕਾਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਉਸ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਧਨ ਅਤੇ ਸੈਨਾ ਸੀ।।੧।।

ਚਪਲਕਲਾ ਤਾਕੀ ਸੁਤਾ ਸਭ ਸੁੰਦਰ ਤਿਹ ਅੰਗ।।
ਕੈ ਅਨੰਗ ਕੀ ਆਤਮਜਾ ਕੈ ਆਪੈ ਆਨੰਗ।। ੨।।

ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਚਪਲ ਕਲਾ ਸੀ। ਉਹ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਆਪ ਹੀ ਕਾਮਦੇਵ ਹੋਵੇ।।੨।।

ਸੁੰਦਰ ਐਂਠੀ ਸਿੰਘ ਲਖਿ ਤਬਹੀ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇ।।
ਕਾਮਕੇਲ ਚਿਰ ਲੌ ਕਿਯੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ।। ੩।।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਐਂਠੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਆਪਣੇ ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ।।੩।।

ਚੌਪਈ।। ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਤਾਸੋ ਕੇਲ ਕਮਾਵੈ।। ਛੈਲਿਹਿ ਛੈਲ ਨ ਛੋਰਜੋ ਭਾਵੈ।।
ਏਕੈ ਸਦਨ ਮਾਂਝ ਤਿਹ ਰਾਖਜੋ।। ਕਾਹੂ ਸਾਥ ਭੇਦ ਨਹਿ ਭਾਖਜੋ।। ੪।।

ਉਹ ਸਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਂਕੀ ਇਸਤਰੀ ਪਾਸੋਂ ਉਹ ਬਾਂਕਾ ਛਡਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ। ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਭੇਤ ਨਹੀ ਦਿੱਤਾ।। ੪।।

ਕੇਤਿਕ ਦਿਨਨ ਬਜਾਹਿ ਤਿਹ ਭਯੋ।। ਤਾਕੋ ਨਾਥ ਲੈਨ ਤਿਹ ਆਯੋ।।
ਕਾਮਕੇਲ ਤਾਸੋ ਉਪਜਾਯੋ।। ਸੋਇ ਰਹਜੋ ਅਤਿਹੀ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।। ੫।।

ਉਸਦੇ ਵਿਆਹ ਹੋਏ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਸ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਸੌਂ ਗਿਆ।।੫।।

ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਤਾਂਤੇ ਭਈ।। ਛੋਰਿ ਸੰਦੂਕ ਜਾਰ ਪੈਂ ਗਈ।।

ਅਧਿਕ ਮਿੱਤ੍ਰ ਤਬ ਤਾਹਿ ਰਿਝਾਯੋ।। ਕਾਮ ਕੇਲ ਚਿਰ ਲਗੇ ਕਮਾਯੋ।। ੬।।

ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਤ੍ਰਿਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਠਕੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਪਾਸ ਚਲੀ ਗਈ। ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਬੜੀ ਰੀਝ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤਕ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਹਾ ਭਜੇ ਬਲਵੰਤ ਭਯੋ ਭੋਗ ਨ ਚਿਰ ਲੌ ਕੀਨ।।
ਆਪ ਨ ਕਛੁ ਸੁਖ ਪਾਇਯੋ ਕਛੁ ਨ ਤਰੁਨ ਸੁਖ ਦੀਨ।। ੭।।

ਬਲਵਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਵੀ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਜੇ ਮਨੁਖ ਦੇਰ ਤਕ ਰਮਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸਤਰਾਂ ਨਾ ਉਹ ਖੁਦ ਸੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਸੋ ਤਰੁਨੀ ਕੋ ਪੁਰਖ ਰਿਝਾਵੈ।। ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਲਗੇ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।।
ਤਾਕੋ ਐਂਚਿ ਆਪੁ ਸੁਖ ਲੇਵੈ।। ਅਪਨੋ ਸੁਖ ਅਬਲਾ ਕੋ ਦੇਵੈ।। ੮।।

ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਉਹੀ ਮਨੁਖ ਪਸੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤਕ ਭੋਗ ਕਰ ਸਕੇ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਪਾਸੋਂ ਆਪ ਸੁੱਖ ਲਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸੁੱਖ ਉਸਨੂੰ ਦੇਵੇ।।੮।।

ਐਸੇ ਬਲੀ ਕੈਸ ਕੋਊ ਹੋਈ।। ਤਾ ਪਰ ਤ੍ਰਿਯਾ ਨ ਰੀਝਤ ਕੋਈ।।
ਜੋ ਚਿਰ ਚਿਮਟਿ ਕਲੋਲ ਕਮਾਵੈ।।ਵਹੈ ਤਰੁਨਿ ਕੋ ਚਿਤ ਚੁਰਾਵੈ।। ੯।।

ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿੰਨਾਂ ਵੀ ਤਾਕਤਵਰ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਉਤੇ ਇਸਤਰੀ ਕਦੇ ਵੀ ਰੀਝਦੀ ਨਹੀ, ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤਕ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਰਹੇ ਉਹੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਸਵਾਮੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।।੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਿਮਟਿ ਚਿਮਟਿ ਤਿਹ ਮੀਤ ਸੌ ਗਰੇ ਗਈ ਲਪਟਾਇ।।
ਸ੍ਰਵਨ ਚਟਾਕੋ ਨਾਥ ਸੁਨਿ ਜਾਗਜੋ ਨੀਂਦ ਗਵਾਇ।। ੧੦।।

ਉਸ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਓਧਰ ਪਤੀ ਵੀ ਚਟਖਾਰਿਆ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਜਾਗ ਪਿਆ।।੧੦।।

ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਅਤਿ ਰਤਿ ਕਰੀ ਜੈਸੀ ਕਰੈ ਨ ਕੋਇ।।
ਸ੍ਰਮਿਤ ਭਏ ਤਰੁਨੀ ਤਰੁਨ ਰਹੇ ਤਹਾ ਹੀ ਸੋਇ।। ੧੧।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਕੇ ਇਸਤਰਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਮੁੜਕੋ ਮੁੜਕੀ ਹੋ ਗਏ।।੧੧।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਰ ਸਹਿਤ ਸ੍ਵੈ ਗਈ।। ਪਰੇ ਪਰੇ ਤਿਹ ਨਾਥ ਤਕਈ।।
ਪਕਰੇ ਕੇਸ ਛੁਟੇ ਲਹਲਹੇ।। ਜਾਨੁਕ ਸਰਪ ਗਾਰਰੂ ਗਹੇ।। ੧੨।।

ਜਦ ਇਸਤਰੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਸੌਂ ਗਈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਪਈ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ। ਉਸ ਉਸਦੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਜੇਹੀ ਫੜਿਆ। ਉਹ ਵਾਲ ਇਸਤਰਾਂ ਲਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕੁੰਡਲੇ ਸੱਪ ਹੋਣ।।੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅੰਗਰੇਜੀ ਗਹਿਕੈ ਛੁਰੀ ਤਾਕੀ ਗ੍ਰੀਵ ਤਕਾਇ।।
ਤਨਿਕ ਦਬਾਈ ਇਹ ਦਿਸਾ ਉਹਿ ਦਿਸਿ ਨਿਕਸੀ ਜਾਇ।। ੧੩।।

ਪਤੀ ਨੇ ਤੇਜ ਛੁਰੀ ਲੈ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਗਰਦਨ ਤੇ ਰਖਕੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਛੁਰੀ ਗਰਦਨ ਚੀਰ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਨਿਕਲੀ।।੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਛੁਰਕੀ ਭਏ ਜਾਰ ਕੌ ਘਾਯੋ।। ਨਿਜੁ ਨਾਰੀ ਤਨ ਕਛੂ ਨ ਜਤਾਯੋ।।
ਤਾਕੋ ਤਪਤ ਰੁਧਿਰ ਜਬ ਲਾਗ੍ਯੋ।। ਤਬ ਹੀ ਕੋਪਿ ਨਾਰਿ ਕੋ ਜਾਗ੍ਯੋ।। ੧੪।।

ਛੁਰੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗਣ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਯਾਰ ਦਾ ਗਰਮ ਖੂਨ ਜਨਾਨੀ ਨੂੰ ਲਗਿਆ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈ।।੧੪।।

ਛੁਰਕੀ ਵਹੈ ਹਾਥ ਮੈ ਲਈ।। ਪਤਿ ਕੇ ਪਕਰਿ ਕੰਠ ਮੋ ਦਈ।।
ਅਜ ਜਯੋਂ ਤਾਹਿ ਜਿਬੇ ਕਰਿ ਡਾਰ੍ਯੋ।। ਬਾਰ ਦੁਹਨ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਪੁਕਾਰ੍ਯੋ।। ੧੫।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਹੀ ਛੁਰੀ ਫੜਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਗਲ ਤੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਬਕਰੇ ਵਾਂਗ ਝਟਕਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਚੀਕਣ ਲਗੀ।।੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੋਰੇ ਨਾਥ ਬਿਰਕਤ ਹ੍ਵੈ ਬਨ ਕੋ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨ।।
ਬਾਰਿ ਸਕਲ ਘਰ ਉਠਿ ਗਏ ਸ਼ੰਕਾ ਛਾਡਿ ਨਿਦਾਨ।। ੧੬।।

"ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਦੇਵ ਸੰਨਿਆਸ ਲੈਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਾਗ ਪਏ।।੧੬।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾਂ ਤੇ ਕਛੂ ਉਪਾਇ ਬਨੈਯੈ।। ਖੋਜਿ ਨਾਥ ਬਨ ਤੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲ੍ਯੈਯੈ।।
ਤਾ ਕੋ ਹੇਰਿ ਪਾਨਿ ਮੈਂ ਪੀਵੌਂ।। ਬਿਨੁ ਦੇਖੇ ਨੈਨਾ ਦੋਊ ਸੀਵੌਂ।। ੧੭।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕੋਈ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸਵਾਮੀ ਨੂੰ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚੋਂ

ਢੂੰਡ ਕੇ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਭ ਕੇ ਹੀ ਪਾਣੀ ਪੀਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਜਦ ਤਕ ਉਹ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਤਦ ਤਕ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਆਂਗੀ।।੧੭।।

ਅੜਿੱਲ।। ਖੋਜਿ ਖੋਜਿ ਬਨ ਲੋਗ ਸਭੈ ਆਵਤ ਭਏ।।
ਕਹੈ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਵ ਨਾਥ ਨ ਹਾਥ ਕਹੂੰ ਅਏ।।
ਆਇ ਨਿਕਟਿ ਤਾਕੌ ਸਭ ਹੀ ਸਮੁਝਾਵਹੀ।।
ਹੋ ਭੂਲੇ ਲੋਕ ਅਜਾਨ ਮਰਮ ਨਹਿ ਪਾਵਹੀ।। ੧੮।। ੧।।

ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜੰਗਲ ਜੰਗਲ ਲਭਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਤੁਹਾਡਾ ਸਵਾਮੀ ਕਿਤੇ ਨਹੀ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਗੇ ਕਿ ਧੀਰਜ ਕਰ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਅਸਲ ਭੇਤ ਅਤੇ ਰਹਿਸ ਕੀ ਹੈ? ।।੧੮।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਦੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੦੨।।੩੮੦੫।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਦੂਸਰਾ ਚਲਿੱਤਰ ਸਮਾਪਤ।।੨੦੨।।੩੮੦੫।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਤੀਸਰਾ

ਕਥਾ ਰਾਜਾ ਨਰਕਾਸਰ

ਦੋਹਰਾ।। ਨਰਕਾਸੁਰ ਰਾਜਾ ਬਡੋ ਗੂਆਹਟੀ ਕੋ ਰਾਇ।।
ਜੀਤਿ ਜੀਤਿ ਰਾਜਾਨ ਕੀ ਦੁਹਿਤਾ ਲੇਤ ਛਿਨਾਇ।। ੧।।

ਨਰਕਾਸਰ ਨਾਮੀਂ ਗੋਹਾਟੀ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜੋ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਜਿੱਤ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਤਿਨ ਇਕ ਖਿਵਤ ਜਗਜ ਕੀ ਕੀਨੋ।। ਏਕ ਲੱਛ ਰਾਜਾ ਗਹਿ ਲੀਨੋ।।
ਜੌ ਇਕ ਔਰ ਬੰਦ ਨ੍ਰਿਪ ਪਰੈ।। ਤਿਨ ਨ੍ਰਿਪ ਮੇਧ ਜੱਗਜ ਕਰਿ ਬਰੈ।। ੨।।

ਉਸ ਇਕ ਯੱਗ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਲੱਖ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਹੋਰ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਫੜਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨ੍ਰਿਪ ਮੇਘ ਯੱਗ ਕਰਨਾ ਸੀ।।੨।।

ਪ੍ਰਥਮ ਕੋਟ ਲੋਹਾ ਕੋ ਰਾਜੈ।। ਦੁਤਿਯ ਤਾਂਬ੍ਰ ਕੇ ਦੁਰਗ ਬਿਰਾਜੈ।।

ਤੀਜੋ ਅਸ਼ਟ ਧਾਮ ਗੜ੍ਹ ਸੋਹੈ।। ਚੌਥ ਸਿਕਾ ਕੋ ਕਿਲੋ ਕਰੋਹੈ।। ੩।।

ਉਸਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਲ੍ਹਾ ਲੋਹੇ ਦਾ ਸੀ, ਦੂਸਰਾ ਤਾਂਬੇ ਦਾ, ਤੀਸਰਾ ਅੱਠਾਂ ਧਾਤਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਚੌਥਾ ਸਿਕੇ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।।੩।।

ਬਹਰਿ ਫਟਕ ਕੋ ਕੋਟ ਬਨਾਯੋ।। ਜਿਹ ਲਖਿ ਰੁੱਦ੍ਰਾਚਲ ਸਿਰ ਨਜਾਯੋ।।
ਖਸ਼ਟਮ ਦੁਰਗ ਰੁਕਮ ਕੇ ਸੋਹੈ।। ਜਾਕੇ ਤੀਰ ਬ੍ਰਹਮਪੁਰ ਕੋਹੈ।। ੪।।

ਫਿਰ ਉਸ ਇਕ ਸਫਟਕ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬਣਾਇਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰੁਦਰਾਚਲ ਪਹਾੜ ਵੀ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਛੇਵਾਂ ਕਿਲ੍ਹਾ ਉਸ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਜਿਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬ੍ਰਹਮਪੁਰੀ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੪।।

ਸਪਤਮ ਗੜ ਸੋਨਾਂ ਕੋ ਰਾਜੈ।। ਜਾ ਕੌ ਲੰਕ ਬੰਕ ਲਖਿ ਲਾਜੈ।।
ਤਾ ਕੇ ਮਧਜ ਆਪੁ ਨ੍ਰਿਪ ਰਹੈ।। ਆਨਿ ਨ ਮਾਨੈ ਜੋ ਤਿਹ ਗਹੈ।। ੫।।

ਸੱਤਵਾਂ ਕਿਲ੍ਹਾ ਉਸ ਸੋਨੇ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲੰਕਾ ਵੀ ਲੱਜਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਖੁਦ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।।੫।।

ਜੌ ਨ੍ਰਿਪ ਔਰ ਹਾਥ ਤਿਹ ਆਵੈ।। ਤਬ ਵਹੁ ਸਭ ਰਾਜਾ ਕਹ ਘਾਵੈ।।
ਸੋਰਹ ਸਹਸ ਰਾਨਿਯਨ ਬਰੈ।। ਨਰਮੇਧ ਨ੍ਰਿਪ ਪੂਰਨ ਕਰੈ।। ੬।।

ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਰਾਜਾ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਆਉਂਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ। ਤਦ ਉਸ ਸੋਲ਼ਾ ਹਜ਼ਾਰ ਰਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਰਮੇਘ ਯੱਗ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ।।੬।।

ਇਕ ਰਾਨੀ ਯੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰਾ।। ਦ੍ਵਾਰਾਵਤਿ ਉਗ੍ਰੈਸੁਜਿਆਰਾ।।
ਜੌ ਤੂੰ ਤਾਹਿ ਜੀਤਿ ਕੈ ਲਜਾਵੈਂ।। ਤਬ ਯਹ ਹੋਮ ਜੱਗਜ ਨ੍ਰਿਪ ਪਾਵੈਂ।। ੭।।

ਇਕ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਵਾਰਕਾ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਉਗਰਸੈਨ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਤ ਕੇ ਲਿਆਵੇ ਤਦ ਹੀ ਇਹ ਯੱਗ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇਗਾ।।੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਯੌ ਕਹਿਕੈ ਰਾਜਾ ਭਏ ਪਤਿਯਾ ਲਿਖੀ ਬਨਾਇ।।
ਜਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੈਠੇ ਹੁਤੇ ਦੀਨੀ ਤਹਾ ਪਠਾਇ।। ੮।।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਜਿਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਬੈਠੇ ਸਨ।।੮।।

ਚੌਪਈ।। ਬੈਠੇ ਕਹਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬਡਭਾਗੀ।। ਤੁਮ ਸੌ ਡੀਠਿ ਹਮਾਰੀ ਲਾਗੀ।।
ਇਹ ਨ੍ਰਿਪ ਘਾਇ ਨ੍ਰਿਪਾਨ ਛੁਰੈਯੈ।। ਹਮ ਸਭਹਿਨਿ ਬਰਿ ਘਰ ਲੈਜੈਯੈ।। ੯।।

ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਉਸ ਲਿਖਿਆ,"ਹੇ ਭਾਗਸ਼ਾਲੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਤੁਸੀ ਕਿਥੇ ਬੈਠੇ ਹੋ। ਸਾਡੀ ਸਾਰਿਆ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਹੀ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੁਸੀ ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਛਡਾਵੋ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਜਾਵੋ।।੯।।

ਜੌ ਜਬ ਬੈਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਗਰੁੜ ਚੜੇ ਗਰੁੜਾਧ੍ਵਜ ਆਯੋ।।
ਪ੍ਰਥਮ ਕੋਟ ਲੋਹਾ ਕੋ ਤੋਰਯੋ।। ਸਮੁਹਿ ਭਏ ਤਾਕੋ ਸਿਰ ਫੋਰਯੋ।। ੧੦।।

ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਗਰੜ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਕੇ ਗਰੁੜ ਧਵਜ ਆ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਲੋਹੇ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਤੋੜਿਆ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ।। ੧੦।।

ਬਹੁਰੌ ਦੁਰਗ ਤਾਂਬ੍ਰ ਕੋ ਲੀਨੋ।। ਅਸ਼ਟ ਧਾਤਿ ਪੁਨਿ ਗੜ੍ਹ ਬਸਿ ਕੀਨੋ।।
ਬਹੁਰਿ ਸ਼ਿਵਾ ਕੋ ਕੋਟ ਛਿਨਾਯੋ।। ਬਹੁਰਿ ਫਟਕ ਕੋ ਕਿਲੋ ਗਿਰਾਯੋ।। ੧੧।।

ਫਿਰ ਤਾਂਬੇ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਜਿੱਤਿਆ ਅਤੇ ਅਠਾਂ ਧਾਤਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਫਟਿਕ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ।। ੧੧।।

ਜਬ ਹੀ ਰੁਕਮ ਕੋਟ ਕੌ ਲਾਗਯੋ।। ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਸਕਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਹਿ ਜਾਗਯੋ।।
ਸਕਲ ਸੈਨ ਲੀਨੇ ਸੰਗ ਆਯੋ।। ਮਹਾ ਕੋਪ ਕਰਿ ਨਾਦਿ ਬਜਾਯੋ।। ੧੨।।

ਜਦ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਸੱਟਾਂ ਵਜੀਆਂ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਾਗ ਕੇ ਹਥਿਆਰ ਫੜ ਲਏ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਣ ਲਗਾ।।੧੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਕਾਢਿ ਕਾਢਿ ਕਰਿ ਖੜਗ ਪਖਰਿਯਾ ਧਾਵਹੀ।।
ਮਹਾਂ ਖੇਤ ਮੈ ਖਤ੍ਰੀ ਖਿੰਗ ਨਚਾਵਈ।।
ਖੰਡ ਖੰਡ ਹ੍ਵੈ ਗਿਰੇ ਖਗਿਸ ਕੇ ਸਰ ਲਗੇ।।
ਹੋ ਚਲੇ ਖੇਤ ਕੋ ਛਾਡਿ ਕ੍ਰੋਧ ਅਤਿ ਹੀ ਜਗੇ।। ੧੩।।

ਤਲਵਾਰਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਭੱਜਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਮਹਾਂਯੁਧ ਵਿਚ ਖਤਰੀ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਨਚਾਉਣ ਲਗੇ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਤੀਰ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇਂ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਡਿਗ ਪਏ ਅਤੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਰਣ ਭੂਮੀਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਲਗੇ।।੧੩।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਮੰਡੇ ਆਨਿ ਮਾਨੀ ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਹ੍ਵੈ ਕੈ।।
ਕਿਤੇ ਬਾਢ ਵਾਰੀਨ ਕੌ ਬਾਂਧਿ ਕੈਕੈ।।
ਕਿਤੈ ਪਾਨਿ ਮਾਂਗੈ ਕਿਤੇ ਮਾਰਿ ਕੂਕੈ।।
ਕਿਤੇ ਚਾਰਿ ਓਰਾਨ ਤੇ ਆਨ ਢੂਕੈ।। ੧੪।।

ਘੁਮੰਡੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੇਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦਾ ਜਿੰਵੇ ਉਸ ਪੁਲ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੋਵੇ। ਕਈ ਪਾਣੀ ਮੰਗ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ 'ਮਾਰ ਮਾਰ' ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਚਾਰਾਂ ਪਾਸਿਅ ਤੋਂ ਆ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ।।੧੪।।

ਕਿਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰਾਨ ਲੈ ਕੈ ਪਧਾਰੈਂ।। ਕਿਤੇ ਬਾਢ ਵਾਰੀ ਕਿਤੇ ਬਾਨ ਮਾਰੈ।।
ਕਿਤੇ ਹਾਕ ਕੂਕੈਂ ਕਿਤੇ ਰੂਹ ਛੋਰੈਂ।। ਕਿਤੇ ਛਿੱਪ੍ਰ ਛੱਤ੍ਰੀਨ ਕੇ ਛੱਤ੍ਰ ਤੋਰੈਂ।। ੧੫।।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਲੋਕ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਜਮ ਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।।੧੫।।

ਭਏ ਨਾਦ ਭਾਰੇ ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ।। ਕਿਤੇ ਬਾਢਵਾਰੀਨ ਕੋ ਬਾਢ ਦੈ ਕੈ।।
ਹਨਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕ੍ਰੋਧੀ ਭਟੰ ਬ੍ਰਿਣਤ ਘਾਯੋ।। ਭਜੈ ਸੂਰਮਾ ਰੁਕਮ ਕੋਟੈ ਗਿਰਾਯੋ।। ੧੬।।

ਕਿਤੇ ਭਿਆਨਕ ਭਾਰੀ ਵਾਜੇ ਵਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਕਿਰਪਾਣਾਂ ਨਾਲ ਕਟਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜਖਮੀ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਡਿਗਦਿਆਂ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਉਠੇ।।੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰੁਕਮ ਕੋਟ ਕੌ ਜੀਤਿ ਕੈ ਤਹਾਂ ਪਹੂਚਜੋ ਜਾਇ।।
ਜਹਾਂ ਦੁਰਗ ਕਲਧੋਤ ਕੌ ਰਾਖਜੋ ਦ੍ਰੁਗਤ ਬਨਾਇ।। ੧੭।।

ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਉਥੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਿਥੇ ਸੋਨੇ ਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਿਲ੍ਹਾ ਖੜਾ ਸੀ।।੧੭।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਤਹੀ ਜਾਇ ਲਾਗੋ ਮਚਜੋ ਲੋਹ ਗਾਢੋ।।
ਮਹਾਂ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀਨ ਕੌ ਛੋਭ ਬਾਢੋ।।
ਕਿਤੇ ਫਾਂਸੇ ਫਾਂਸੇ ਕਿਤੇ ਮਾਰਿ ਛੋਰੇ।।
ਫਿਰੈ ਮੱਤ ਦੰਤੀ ਕਹੂੰ ਛੂਛ ਗੋਰੇ।। ੧੮।।

ਜਦ ਉਹ ਉਥੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਭਾਰੀ ਯੁੱਧ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਹਾਂ ਛਤੱਰਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਕਿਤੇ ਫਟੜ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਕਿਤੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਮਦਮਸਤ ਹਾਥੀ ਝੂਮ ਰਹੇ ਸਨ।। ੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਜੁਝਿ ਜੁਝਿ ਸੁਭਟ ਸਾਮੁਹੇ ਮਰੈਂ।।
ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਕਿਤੇ ਬਰੰਗਨਿਨ ਬਰੈਂ।।
ਬਰਤ ਬਰੰਗਨਿਨ ਜੁ ਨਰ ਨਿਹਾਰੈਂ।।
ਲਰਿ ਲਰਿ ਮਰੈਂ ਨ ਸਦਨ ਸਿਧਾਰੈਂ।। ੧੯।।

ਸੂਰਮੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨਿਆ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਪਰੀਆ ਵਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਪਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਵਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸੂਰਮਿਆ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਵੇਖਦਾ ਸੀ ਉਹ ਫਿਰ ਘਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ ਉਥੇ ਹੀ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੧੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀਤਿ ਸਭ ਸੂਰਮਾ ਰਾਜਾ ਦਏ ਛੁਰਾਇ।।
ਨਰਕਾਸੁਰ ਕੌਂ ਘਾਇਯੋ ਅਬਲਾ ਲਈ ਛਿਨਾਇ।। ੨੦।।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਲੜਾਈ ਜਿੱਤ ਕੇ ਸੂਰਬੀਰ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਛਡਵਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਨਰਕਾਸਰ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲੈ ਆਇਆ।।੨੦।।

ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਨ ਚੰਚਲਾ ਰਾਜਾ ਦਏ ਛੁਰਾਇ।।
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਥ ਸਭ ਹੂੰ ਕਰੇ ਨਰਕਾਸੁਰਹਿ ਹਨਾਇ।। ੨੧।।

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਛਡਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਰਕਾਸਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ।।੨੧।।

ਚੌਪਈ।। ਸੋਰਹ ਸਪਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤਿਯ ਬਰੀ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗਨ ਭਰੀ।।
ਕੰਚਨ ਕੋ ਸਭ ਕੋਟ ਗਿਰਾਯੋ।। ਆਨਿ ਦ੍ਵਾਰਿਕਾ ਦੁਰਗ ਬਨਾਯੋ।। ੨੨।।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸੋਲਾਂ ਸੌ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਸੋਨੇ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਢਾਹ ਕੇ ਦਵਾਰਕਾ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬਣਵਾਇਆ।।੨੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਗ੍ਰਿਹ ਕਾਹੂ ਕੇ ਚੌਪਰਿ ਮੰਡਤ ਹੈ ਤ੍ਰਿਯ ਕਾਹੂ ਸੋਂ ਫਾਗ ਮਚਾਵਤ ਹੈਂ।।
ਕਹੂੰ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਜਾਵਤ ਤਾਲ ਸੁ ਬਾਲ ਕਹੂੰ ਦੁਲਰਾਵਤ ਹੈਂ।।
ਗਨਿਕਾਨ ਕੇ ਖਜਾਲ ਸੁਨੈ ਕਤਹੂੰ ਕਹੂੰ ਬਸਤ੍ਰ ਅਨੂਪ ਬਨਾਵਤ ਹੈਂ।।

ਸੁਭ ਚਿੱਤ੍ਰਨ ਚਿੱਤ ਸੁਥਿੱਤ ਹਰੇ ਕੋਊ ਤਾਕੌ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨ ਪਾਵਤ ਹੈਂ।।੨੩।।੧।।

ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਚੌਪੜ ਦੀ ਖੇਡ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਕਿਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਹੋਲੀ ਖੇਡ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਤਾਲੀਆ ਵਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਸੁਣ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸੁੰਦਰ ਕਪੜੇ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ਼ੁਭ ਚਿਤਰ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ।।੨੩।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੈ ਤਿੰਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੦੩।।੩੮੨੮।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਤੀਸਰੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੦੩।।੩੮੨੮।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਚੌਥਾ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਕੈਲਾਸ਼ ਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਇਕ ਕੈਲਾਸ਼ ਮਤੀ ਰਹੈ ਰਾਨੀ ਰੂਪ ਅਪਾਰ।।
ਜਾਤੇ ਜਗਤ ਨਰੇਸ਼ ਬਿਧਿ ਸੀਖੀ ਜੁੱਧ ਮਝਾਰ।। ੧।।

ਕੈਲਾਸ਼ ਮਤੀ ਇਕ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰ ਰਾਣੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜਾ ਜਗਤ ਨਰੇਸ਼ ਤੋਂ ਯੁੱਧਕਲਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਸਿੰਘ ਸੁ ਬੀਰ ਨਾਥ ਇਕ ਤਾਕੋ।। ਰੂਪ ਬੇਸ ਭਾਖਤ ਜਗ ਵਾਕੋ।।
ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਤਿਹ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਰਾਜੈ।। ਨਿਸਿਸਿ ਦਿਨਿਸਿ ਨਿਰਖਤ ਮਨੁ ਲਾਜੈ।।੨।।

ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਰੂਪ ਅਤੇ ਲਿਬਾਸ ਦੀ ਸਾਰਾ ਜਗ ਚਰਚਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਵੀ ਲੱਜਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।। ੨।।

ਚੌਪਈ।। ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਬੈਰਿਯਨ ਬਿਦਾਰੈਂ।। ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਰੋਜ ਪਰਗਨੇ ਮਾਰੈਂ।।
ਏਕ ਜਹਾਨ ਜਾਨ ਨਹਿ ਦੇਵੈ।। ਲੂਟਿ ਲੂਟਿ ਸਭਹਿਨ ਕੋ ਲੇਵੈ।। ੩।।

ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪਰਗਣਿਆਂ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਵੀ ਜਹਾਜ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਲੁਟ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।। ੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਲੂਟਿ ਫਿਰੰਗੀ ਲਏ ਸਕਲ ਇਕਠੇ ਭਏ।।
ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਜੂ ਜਹਾਂ ਤਹੀ ਸਭ ਹੀ ਗਏ।।

ਸਭੈ ਲਗੇ ਦੀਵਾਨਿ ਪੁਕਾਰੇ ਆਇਕੈ।।
ਹੋ ਹਮਰੋ ਨਜਾਇ ਕਰੋ ਇਹ ਹਨੌ ਰਿਸਾਇਕੈ।। ੪।।

ਜਿਹੜੇ ਫਰੰਗੀ ਲੁਟੇ ਗਏ ਸਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੋ।।੪।।

ਸ਼ਾਹ ਬਾਚ।। ਕਹੋ ਲੂਟਿ ਕਿਨ ਲਏ ਤਿਸੀ ਕੋ ਮਾਰਿਯੈ।।
ਤਾਹੀ ਕੌ ਇਹ ਠੌਰ ਸੁ ਨਾਇ ਉਚਾਰਿਯੈ।।
ਤਾ ਪੈਂ ਅਬ ਹੀ ਅਪਨੀ ਫੌਜ ਪਠਾਇ ਹੈਂ।।
ਹੋ ਤਾਤੇ ਤੁਮਰੋ ਸਭ ਹੀ ਮਾਲ ਦਿਲਾਇ ਹੈਂ।। ੫।।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦੱਸੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਲੁੱਟਿਆ ਹੈ? ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਸ ਜਗਾ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ। ਮੈਂ ਤੁਰੰਤ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਉਸ ਉਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਦੇਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਲੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਲ ਵਾਪਸ ਕਰਵਾ ਦੇਵਾਂਗਾਂ।।੫।।

ਫਿਰੰਗੀ ਵਾਚ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਹਾਂ ਕਮਛਯਾ ਕੋ ਭਵਨ ਤਿਸੀ ਠੌਰ ਕੇ ਰਾਇ।।
ਅਧਿਕ ਫਿਰੰਗੀ ਮਾਰਿਕੈ ਲੀਨੋ ਮਾਲ ਛਿਨਾਇ।। ੬।।

ਫਰੰਗੀਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕਾਮਛਿਆ ਦਾ ਮੰਦਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਦਾ ਹੀ ਉਹ ਰਾਜਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੇਕਾਂ ਫਰੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਹੈ।।੬।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੇ ਜਬ ਹਜਰਤਿ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਫੌਜੈਂ ਅਤਿ ਹੀ ਤਹਾਂ ਪਠਾਈ।।
ਉਮਡਿ ਅਨੀ ਚਲਿ ਆਵੈ ਤਹਾਂ।। ਰਾਜਤ ਭਵਨ ਕਮਖਜਾਂ ਜਹਾਂ।। ੭।।

ਜਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਫੌਜ ਭੇਜੀ। ਫੌਜ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਸਾਰੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਭੱਜੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਥੇ ਕਿ ਕਾਮਛਿਆ ਦਾ ਮੰਦਰ ਸੀ।।੭।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤਬ ਲੌ ਸਿੰਘ ਸੁ ਬੀਰ ਲੋਕ ਦਿਵ ਕੋ ਗਯੋ।।
ਰਾਨੀ ਦਯੋ ਜਰਾਇ ਨ ਲੋਗਨ ਭਾਖਿਯੋ।।
ਕਹਜੋ ਅਨਮਨੋ ਰਾਵ ਕਛੁਕ ਦਿਨ ਦ੍ਵੈ ਰਹਜੋ।।

ਹੋ ਰਾਜ ਸਾਜ ਲੈ ਹਾਥ ਆਪੁ ਅਸਿ ਕੌ ਗਹਜੋ।। ੮।।

ਉਧਰ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦਿਬਲੋਕ ਨੂੰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕਿਹਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦੀ ਤਬੀਅਤ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋ ਖਰਾਬ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਸ ਕਿਰਪਾਨ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਰਾਜ ਕਾਜ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਗੀ।।੮।।

ਜਬ ਲਗਿ ਰਾਜਾ ਨਾਇ ਤਬ ਲਗੇ ਜਾਇ ਹੌਂ।।
ਇਨ ਬੈਰਿਨ ਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਖੜਗ ਮਚਾਇ ਹੌਂ।।
ਸਕਲ ਬੈਰਿਯਨ ਘਾਇ ਪਲਟਿ ਘਰ ਆਇਕੈ।।
ਹੋ ਕਰਿ ਹੌਂ ਜਾਇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਪਤਿਹਿ ਮੁਸਕਾਇਕੈ।। ੯।।

ਜਦ ਤਕ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਮੈਂ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਅਤੇ ਵਾਪਿਸ ਆਕੇ ਹਸਦੀ ਹੋਈ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਾਂਗੀ।। ੯।।

ਸੁਨਿ ਐਸੇ ਬਚ ਸੂਰ ਸਭੈ ਹਰਖਤ ਭਏ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਭਨ ਹਾਥਨ ਲਏ।।
ਕਛੁ ਭਟ ਦਲਹਿ ਦਿਖਾਇ ਲਜਾਏ ਲਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਬਡੀ ਫੌਜ ਮਹਿ ਆਨਿ ਦਏ ਸਭ ਘਾਇਕੈ।। ੧੦।।

ਉਸਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਬੀਰ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਲਏ। ਕੁਝ ਸੂਰਮੇਂ ਉਸਨੂੰ ਫੌਜ ਵਿਖਾ ਕੇ ਲਿਆਏ। ਉਹ ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਫੌਜ ਦੇ ਵਿਚ ਵੜ ਗਈ।।੧੦।।

ਦਸ ਸਹੱਸ੍ਰ ਨਿਸਿ ਕੋ ਲਿਯ ਬੈਲ ਮੰਗਾਇਕੈ।।
ਦ੍ਵੈ ਦ੍ਵੈ ਸੀਂਗਨ ਬਧੀ ਮਸਾਲ ਜਰਾਇਕੈ।।
ਇਹ ਦਿਸਿ ਦਲਹਿ ਦਿਖਾਇ ਆਇ ਓਹਿ ਦਿਸਿ ਪਰੀ।।
ਹੋ ਬਡੇ ਬਡੇ ਨ੍ਰਿਪ ਘਾਇ ਮਾਰ ਕ੍ਰੀਚਕ ਕਰੀ।। ੧੧।।

ਉਸ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਬੈਲਦ ਮੰਗਵਾਏ ਅਤੇ ਬੈਲਦਾਂ ਦੇ ਸਿੰਗਾਂ ਨਾਲ ਦੋ ਦੋ ਮਸਾਲਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੈਲਦਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਈ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ।।੧੧।।

ਜਬ ਹੀ ਦੂਜੋ ਦਿਵਸ ਪਹੂਚਯੋ ਆਇਕੈ॥
ਭਰਿ ਗੋਨੈ ਪਨ੍ਹਿਯਨ ਕੀ ਦਈ ਚਲਾਇਕੈ॥
ਲੋਗ ਖਜਾਨੈਂ ਜਾਨਿ ਟੂਟਿ ਤਾਪੈ ਪਰੇ॥
ਹੋ ਉਹਿਦਿਸਿ ਤੇਂ ਉਨ ਬਾਲ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਧਨ ਜੁਤ ਹਰੇ॥੧੨॥

ਜਦ ਦੂਸਰਾ ਦਿਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਓਨੀਆਂ ਹੀ ਬੋਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜੁੱਤੀਆਂ ਭਰਕੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤੇ। ਲੋਕ ਖਜਾਨਾਂ ਸਮਝਕੇ ਲੁਟਣ ਲਈ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਉਸ ਦਿਨ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਧਨ ਲੁੱਟ ਲਿਆ॥੧੨॥

ਦਿਨ ਦੂਜੋ ਗਯੋ ਦਿਵਸ ਤੀਸਰੋ ਆਇਯੋ॥
ਤਬ ਰਾਨੀ ਦੁੰਦਭਿ ਇਕ ਠੌਰ ਬਜਾਇਯੋ॥
ਲੋਗ ਦਿਰਬੁ ਲੈ ਭਜੈ ਜੁ ਤਿਹ ਮਗੁ ਆਇਯੋ॥
ਹੋ ਲੂਟਿਧਨੀ ਸਭ ਲੀਏ ਨ ਜਾਨਿਕ ਪਾਇਯੋ॥ ੧੩॥

ਜਦ ਦੂਸਰਾ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੀਸਰਾ ਦਿਨ ਆਇਆ। ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਦੁਦੰਭੀ ਵਜਾਈ ਤਾਂ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਧਨ ਦੌਲਤ ਲੈਕੇ ਭੱਜੇ ਪਰ ਇਹ ਔਰਤ ਉਸ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾ ਖਲੋਤੀ। ਉਸ ਸਾਰੇ ਧਨੀਆਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਲਿਆ॥੧੩॥

ਦਿਵਸ ਚੱਤ੍ਰਥੇ ਦੀਨੀ ਆਗਿ ਲਗਾਇਕੈ॥
ਆਪੁ ਏਕਠਾਂ ਖਿਰਭਈ ਦਲਹਿ ਦੁਰਾਇਕੈ॥
ਸਭ ਰਾਜਨ ਕੇ ਲੋਗ ਬੁਝਾਵਨ ਲਾਗਏ॥
ਹੋ ਜੋ ਪਾਏ ਨ੍ਰਿਪ ਰਹੇ ਮਾਰਿ ਅਬਲਾ ਦਏ॥੧੪॥

ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਉਸ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਜਗਾ ਲੁਕ ਗਈ। ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਉਧਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਰਾਜਾ ਕਾਬੂ ਆਇਆ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੪॥

ਦਿਵਸ ਪਾਂਚਵੇਂ ਅਪਨੀ ਅਨੀ ਸੁਧਾਰਿਕੈ॥
ਮੱਧਿ ਸੈਨ ਕੇ ਪਰੀ ਮਸਾਲੇ ਜਾਰਿਕੈ॥
ਮਾਰਿ ਕੂਟਿ ਨ੍ਰਿਪ ਸੈਨ ਨਿਕਸਿ ਆਪੁਨ ਗਈ॥

ਹੋ ਪਿਤਾ ਪੂਤ ਸਿਰ ਤੇਗ ਪੂਤ ਪਿਤੁ ਕੇ ਦਈ।। ੧੫।।

ਪੰਜਵੇਂ ਦਿਨ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਅਤੇ ਮਸਾਲਾ ਬਾਲਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੀ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਕੁਟਦੀ ਖੁਦ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਹਫੜਾ ਦਫੜੀ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਨੇ ਪੁੰਤਰ ਨੂੰ ਅਤੇ ਪੁਤਰ ਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ।।੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰੈਨ ਸਮੈਂ ਤਿਨ ਹੀ ਬਿਖੈ ਮਾਚਜੋ ਲੋਹ ਅਪਾਰ।।
ਭਟ ਜੂਝੇ ਪਿਤੁ ਪੂਤ ਹਨਿ ਪੂਤ ਪਿਤਾ ਕੋ ਮਾਰ।। ੧੬।।

ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਘਮਸਾਣ ਦਾ ਜੰਗ ਹੋਇਆ, ਪਿਤਾ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਪਿਤਾ ਮਾਰਕੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਲੜ ਮਰੇ।।੧੬।।

ਰੈਨ ਸਮੈ ਤਵਨੈ ਕਟਕ ਲੋਹ ਪਰਜੋ ਬਿਕਰਾਰ।।
ਊਚ ਨੀਚ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਘਾਯਲ ਭਏ ਸੁਮਾਰ।। ੧੭।।

ਰਾਤ ਨੂੰ ਬੜਾ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹਇਆ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਨਿਕੇ ਵੱਡੇ, ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ ਜਖਮੀਂ ਹੋ ਗਏ।।੧੭।।

ਚੌਪਈ।। ਪਿਤੁ ਲੈ ਖੜਗੁ ਪੂਤ ਕੋ ਮਾਰਯੋ।। ਪੂਤ ਪਿਤਾ ਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਝਾਰਜੋ।।
ਐਸੋ ਲੋਹ ਪਰਜੋ ਬਿਕਰਾਰਾ।। ਸਭ ਘਾਯਲ ਭੇ ਭੂਪ ਸਮਾਰਾ।। ੧੮।।

ਪਿਤਾ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਇਸਤਰਾਂ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ।। ੧੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਦਿਵਸ ਖਸ਼ਟਮੌ ਜਬੈ ਪਹੂਚਜੋ ਆਇਕੈ।।
ਦੋ ਦੋ ਮਰਦ ਲੌ ਖਾਈ ਗਈ ਖੁਦਾਇਕੈ।।
ਗਡਿ ਸੂਰੀ ਜਲ ਊਪਰ ਦਏ ਬਹਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਬਦਜੋ ਖਲਨ ਸੋ ਜੁੱਧ ਖਿੰਗ ਖੁਨਸਾਇਕੈ।। ੧੯।।

ਜਦ ਛੇਵਾਂ ਦਿਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦੋ ਦੋ ਆਦਮੀ ਜਿੰਨੀ ਡੂੰਗੀ ਖਾਈ ਪੁਟਵਾਈ। ਉਸਦੇ ਥਲੇ ਸੂਲਾਂ ਗੱਡ ਕੇ ਉਪਰੋਂ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਲਿਆਕੇ ਲੜਾਈ ਵਾਸਤੇ ਲਲਕਾਰਿਆ।।੧੯।।

ਪਰਾਬੰਧਿ ਕਰਿ ਫੌਜ ਦੋਊ ਠਾਢੀ ਭਈ।।
ਤੀਰ ਤੁਪਕ ਤਰਵਾਰਿ ਮਾਰਿ ਚਿਰ ਲੌ ਦਈ।।

ਭਾਜਿ ਚਲੀ ਤ੍ਰਿਯ ਪਾਛੇ ਕਟਕ ਲਗਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਪਛੇ ਪਖਰਿਯਾ ਪਰੈ ਤੁਰੰਗ ਨਚਾਇਕੈ॥ ੨੦॥

ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਫੌਜਾਂ ਖੜੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤਕ ਤੀਰ ਬੰਦੂਕ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਕਰਕੇ ਟੁਟ ਪਈ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਚਾਉਂਦਿਆਂ ਉਸ ਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੨੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਏਕ ਬਾਰ ਸੋਰਹ ਸਹਸ ਸ੍ਵਾਰ ਜੁਝੇ ਬਰਬੀਰ॥
ਬਹੁਰਿ ਆਨਿ ਅਬਲਾਪੁਰੀ ਹਨੇ ਤੁਪਕ ਕੈ ਤੀਰ॥ ੨੧॥

ਇਕ ਹੀ ਵਾਰ ਸੋਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਯੋਧੇ ਭਿੜ ਪਏ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ॥੨੧॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਜਬੈ ਸਪਤਵੌ ਦਿਵਸ ਪਹੂਚਯੋ ਆਇਕਰਿ॥
ਸਭ ਪਕਵਾਨਨ ਮੌ ਦਈ ਜਹਰ ਡਰਾਇ ਕਰਿ॥
ਖਲਨ ਖੰਡ ਕਛੁ ਚਿਰ ਲੌ ਲੋਹ ਬਜਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਔਰ ਠੌਰ ਚਲਿ ਗਈ ਨਿਸ਼ਾਨੁ ਦਿਵਾਇਕੈ॥ ੨੨॥

ਜਦ ਸਤਵਾਂ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਸਾਰੇ ਪਕਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲੜਾਈ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਝੰਡਾ ਗੱਡ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਥਾਨ ਵਲ ਚਲ ਪਈ॥੨੨॥

ਮਾਰਿ ਪਰਨਿ ਤੇ ਰਹੀ ਸਿਪਾਹਿਨ ਯੌਂ ਕਿਯੋ॥
ਸਰਕਿ ਸਰਕਿ ਕਰ ਸ਼ਕਤਿ ਨਿਕਰ ਤਿਹ ਕੋ ਲਿਯੋ॥
ਝੂਮਿ ਪਰੇ ਚਹੂੰ ਓਰ ਦੁਰਗ ਕੇ ਦੁਆਰ ਪਰ॥
ਹੋ ਲਈ ਮਿਠਾਈ ਛੀਨਿ ਗਠਰਿਯੈ ਬਾਂਧਿ ਕਰਿ॥ ੨੩॥

ਸਿਪਾਹੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬੱਚਦੇ ਹੋਏ ਸਰਕ ਸਰਕ ਕੇ ਅਗੇ ਵਧੇ ਅਤੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਟੁਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਉਥੇ ਉਨਾਂ ਮਿਠਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਟੋਕਰੀਆਂ ਚੁਕ ਲਈਆਂ॥੨੩॥

ਬੈਠਿ ਬੈਠਿ ਸੋ ਸੋ ਪੁਰਖ ਜੋ ਜੁ ਮਿਠਾਈ ਖਾਂਹਿ॥
ਮਦ ਬਿਖੁ ਕੇ ਤਿਨ ਤਨ ਚਰੈ ਤੁਰਤੁ ਤਰਫਿ ਮਰਿ ਜਾਂਹਿ॥ ੨੪॥

ਉਥੇ ਬਹਿਕੇ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਮਿਠਾਈ ਖਾਂਦਾ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਤੜਫ ਤੜਫ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੨੪।।

ਚਾਰਿ ਪਾਂਚ ਘਟਿਕਾ ਬਿਤੇ ਬਾਲ ਪਰੀ ਅਸਿ ਧਾਰ।।
ਜੋ ਬਿਖੁ ਤੇ ਘੂਮਤ ਹੁਤੇ ਸਭ ਹੀ ਦਏ ਸੰਘਾਰਿ।। ੨੫।।

ਚਾਰ ਪੰਜ ਘੜੀਆਂ ਲੰਘ ਜਾਣ ਤੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਟੁੱਟ ਪਈ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਪਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੨੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਬਹੁਰਿ ਮਿਲਨ ਤ੍ਰਿਯ ਬਦਜੋ ਸੁ ਦੂਤ ਪਠਾਇਕੈ।।
ਚਲੀ ਆਪਨੀ ਆਛੀ ਅਨੀ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਤੁਪਕ ਚੋਟ ਕੋ ਜਬੈ ਸੈਨ ਲਾਂਘਤ ਭਈ।।
ਹੋ ਪਰੀ ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾਨੈ ਕਢਿ ਲਈ।। ੨੬।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਦੂਤ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਭਿੜਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਧੀਆ ਫੌਜ ਲੈਕੇ ਚੱਲ ਪਈ। ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨੂੰ ਜਦ ਸੈਨਾ ਪਾਰ ਕਰ ਗਈ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਘੋੜੇ ਭਜਾ ਕੇ ਕਿਰਪਾਣਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਟੁੱਟ ਪਈ।।੨੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਭ ਰਾਜਨ ਕੌ ਮਾਰਿਕੈ ਸੈਨਾ ਦਈ ਖਪਾਇ।।
ਜੀਤਿ ਜੁੱਧ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਗਈ ਜੈ ਦੁੰਦਭੀ ਬਜਾਇ।। ੨੭।।

ਸਭ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੁਦੰਭੀ ਵਜਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਜੰਗ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ।।੨੭।।

ਤਾਹੀ ਤੇ ਜਗਤੇਸ਼ ਨ੍ਰਿਪ ਸੀਖੇ ਚਰਿਤ ਅਨੇਕ।।
ਸ਼ਾਹਿਜਹਾਂ ਕੇ ਬੀਰ ਸਭ ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਮਾਰੇ ਏਕ।।੨੮।।੧।।

ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਜਗਤੇਸ਼ ਰਾਜਾ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਸਿੱਖੇ। ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ।।੨੮।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਚਾਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੦੪।।੩੮੫੬।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਚੌਥੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੦੪।।੩੮੫੬।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਪੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਿਜੈ ਕੁਮਾਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਭੂਪ ਬਡੀ ਗੁਜਰਾਤ ਬਖਨਿਯਤ।। ਬਿਜੈ ਕੁਅਰਿ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਜਨਿਯਤ।।
ਛਤ੍ਰੀ ਏਕ ਤਹਾਂ ਬਡਭਾਗੀ।। ਤਾਂ ਤਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੁਅਰਿ ਕੀ ਲਾਗੀ ।।੧।।

ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਬਿਜੈ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਖੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਲੜ ਗਈਆਂ।।੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਰੈਨਿ ਪਰੀ ਤਾਕੋ ਤ੍ਰਿਯ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਰਤਿ ਮਾਨੀ ਚਿਰ ਲੌਂ ਅਤਿ ਰੁਚ ਉਪਜਾਇਕੈ।।
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਉਰ ਜਾਇ ਨ ਛੋਰਜੋ ਭਾਵਈ।।
ਹੋ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਆਸਨ ਕਰਤ ਸੁਹਾਵਈ।। ੨।।

ਰਾਤ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਖਦਾਇਕ ਆਸਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਨੀ ਮੀਤਹਿ ਸੰਗ ਲੈ ਬਾਗਹਿ ਗਈ ਲਵਾਇ।।
ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਾ ਸੌਂ ਕਰਜੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ।। ੩।।

ਰਾਣੀ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਆਈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ।।੩।।

ਜਹਾਂ ਬਾਗ ਮੋਂ ਜਾਰ ਸੌਂ ਰਾਨੀ ਰਮਤ ਬਨਾਇ।।
ਤਾਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੌਤਕ ਨਮਿਤਿ ਤਹ ਹੀ ਨਿਕਸਜੋ ਆਇ।। ੪।।

ਜਿਥੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਰਾਣੀ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਅਚਣਚੇਤ ਰਾਜਾ ਆ ਗਿਆ।।੪।।

ਚੌਪਈ।। ਲਖਿ ਰਾਜਾ ਰਾਨੀ ਡਰਪਾਨੀ।। ਮਿੱਤ੍ਰ ਪਏ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨੀ।।
ਮੇਰੀ ਕਹੀ ਚਿੱਤ ਮੈ ਧਰਿਯਹੁ।। ਮੂੜ੍ਹ ਰਾਵ ਤੇ ਨੈਕੁ ਨ ਡਰਿਯਹੁ।। ੫।।

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਣੀ ਡਰ ਗਈ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨਣਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਪਾਸੋਂ ਜਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰਨਾਂ।।੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਇਕ ਗਡਹਾ ਮੇ ਦਯੋ ਜਾਰ ਕੋ ਡਾਰਿਕੈ।।
ਤਖਤਾ ਪਰ ਬਾਘੰਬਰ ਡਾਰਿ ਸੁਧਾਰਿਕੈ।।
ਆਪੁ ਜੋਗ ਕੌ ਭੇਸ ਬਹਿਠੀ ਤਹਾਂ ਧਰ।।
ਹੋ ਰਾਵ ਚਲਜੋ ਦਿਯ ਜਾਨ ਨ ਆਨਜੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤਰ।।੬।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਇਕ ਖੱਡੇ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਪਰ ਭੱਗਵੇ ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਲਪੇਟ ਕੇ ਇਕ ਤਖਤਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਯੋਗੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਬਹਿ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸਤਰਾਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨ ਹੋਵੇ।।੬।।

ਰਾਇ ਨਿਰਖਿ ਤਿਹ ਰੂਪ ਚਕ੍ਰਿਤ ਚਿਤ ਮੈ ਭਯੋ।।
ਕਵਨ ਦੇਸ ਕੋ ਏਸ ਭਯੋ ਜੋਗੀ ਕਹਯੋ।।
ਯਾਕੋ ਦੋਨੋ ਪਾਇਨ ਪਰਿਯੈ ਜਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਆਇਸੁ ਕੌ ਲਈਯੈ ਚਿਤ ਬਿਰਮਾਇਕੈ।। ੭।।

ਰਾਜਾ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਜੋਗੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਤਾਂ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚ ਢਹਿ ਪੈਣਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਮਨ ਖੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈਣਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਰਾਜਾ ਤਾਂਕੇ ਢਿਗ ਆਯੋ।।
ਜੋਗੀ ਉਠਜੋ ਨ ਬੈਨ ਸੁਨਾਇਯੋ।।
ਇਹ ਦਿਸਿ ਤੇ ਉਹਿ ਦਿਸਿ ਪ੍ਰਭ ਗਯੋ।।
ਤਬ ਰਾਜੈ ਸੁ ਜੋਰ ਕਰ ਲਯੋ।। ੮।।

ਜਦ ਰਾਜਾ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਯੋਗੀ ਨਹੀ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਬੋਲਿਆ। ਰਾਜਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਹੱਥ ਜੋੜ ਦਿਤੇ।।੮।।

ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਜਬ ਤਿਹ ਨ੍ਰਿਪ ਕਿਯੋ।। ਤਬ ਜੋਗੀ ਮੁਖ ਫੇਰਿ ਸੁ ਲਿਯੋ।।
ਜਿਹ ਜਿਹ ਦਿਸਿ ਰਾਜਾ ਚਲਿ ਆਵੈ।। ਤਹ ਤਹ ਤੇ ਤ੍ਰਿਯ ਆਂਖਿ ਚੁਰਾਵੈ।।੯।।

ਜਦ ਰਾਜਾ ਨੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਯੋਗੀ ਨੇ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਪਾਸੋ ਵੀ ਰਾਜਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਰਾਣੀ ਉਧਰੋਂ ਅੱਖ ਬਚਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ॥੯॥

ਯਹ ਗਤਿ ਦੇਖਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਚਕਿ ਰਹ੍ਯੋ॥ ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਮਨ ਮੈ ਤਿਹ ਕਹ੍ਯੋ॥
ਯਹ ਮੋਰੀ ਪਰਵਾਹਿ ਨ ਰਾਖੈ॥ ਤਾਤੇ ਮੋਹਿ ਨ ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖੈ॥੧੦॥

ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜਾ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿਣ ਲਗਾ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਮੇਰੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ॥ ੧੦॥

ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਰਾਜਾ ਕਰਿ ਹਾਰ੍ਯੋ॥ ਕ੍ਯੋਹੂੰ ਨਹਿ ਰਾਨੀਯਹਿ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ॥
ਕਰਤ ਕਰਤ ਇਕ ਬਚਨ ਬਖਾਨੋ॥ ਮੂਰਖ ਰਾਵ ਨ ਬੋਲਿ ਪਛਾਨੋ॥੧੧॥

ਰਾਜਾ ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਬਚਨ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਉਸਦੀ ਆਵਾਜ ਨਾ ਪਛਾਣ ਸਕਿਆ॥੧੧॥

ਬਾਤੈਂ ਸੌ ਨ੍ਰਿਪ ਸੌਂ ਕੋਊ ਕਰੈ॥ ਜੋ ਇੱਛਾ ਧੰਨ ਕੀ ਮਨ ਧਰੈ॥
ਰਾਵ ਰੰਕ ਹਮ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨੈ॥ ਏਕੈ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮ ਪਛਾਨੈ॥੧੨॥

ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਉਹ ਗਲਾਂ ਕਰੇ ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਧਨ ਦਾ ਲੋਭ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਰੰਕ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਛਾਣਦੇ ਹਾਂ॥ ੧੨॥

ਬਾਤੈਂ ਕਰਤ ਨਿਸਾ ਪਰਿ ਗਈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਸਭ ਸੈਨ ਬਿਦਾ ਕਰ ਦਈ॥
ਹ੍ਵੈ ਏਕਲ ਰਹ੍ਯੋ ਤਹ ਸੋਈ॥ ਚਿੰਤਾ ਕਰਤ ਅਰਧ ਨਿਸਿ ਖੋਈ॥ ੧੩॥

ਗਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਰਾਤ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਆਈ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਉਥੇ ਇੱਕਲਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾ ਕਰਦਿਆਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ॥ ੧੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਸੋਇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਲਹਿ ਗਯੋ ਤ੍ਰਿਯ ਮੀਤਹਿ ਉਚਰਿਯੋ॥
ਕਰ ਭੇ ਟੂੰਭਿ ਜਗਾਇ ਭੋਗ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰਿਯੋ॥
ਜਾਤ ਤਹਾਂ ਤੇ ਭਏ ਯਹੈ ਲਿਖਿ ਖਾਤ ਪਰ॥
ਹੋ ਸੁਰਗ ਦੇਖਿ ਭੂਅ ਦੇਖਿ ਸੁ ਗਏ ਪਤਾਰ ਤਰ॥ ੧੪॥

ਰਾਜਾ ਸੌਂ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਚੂੰਡੀ ਵੱਢ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਗਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਉਹ ਫੱਟੇ ਤੇ ਇਹ ਲਿਖ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ

ਕਿ ਸਵਰਗ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਪਤਾਲ ਲੋਕ ਵੇਖਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ॥੧੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਭਈ ਪ੍ਰਾਤ ਰਾਜਾ ਸੁਧਿ ਲਯੋ॥ ਤਿਨੈ ਨ ਤਹਾਂ ਬਿਲੋਕਤ ਭਯੋ॥
ਗਡਹਾ ਪਰ ਕੋ ਲਿਖ੍ਯੋ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ॥ਮੰਤ੍ਰਿਨ ਜੁਤਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰ੍ਯੋ॥੧੫॥

ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਜਾਗਿਆ ਤਾਂ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਫੱਟੇ ਤੇ ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ॥੧੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਯਾ ਜੋਗੀਸ੍ਵਰ ਲੋਕ ਲਖਿ ਬਹੁਰਿ ਲਖ੍ਯੋ ਯਹ ਲੋਕ॥
ਅਬ ਪਤਾਰ ਦੇਖਨ ਗਯੋ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਹ੍ਰਿਦੈ ਨਿਸ਼ੋਕ॥ ੧੬॥

ਇਹ ਯੋਗੀ ਹੁਣ ਇਸ ਲੋਕ ਅਤੇ ਉਸ ਲੋਕ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹੁਣ ਪਤਾਲ ਲੋਕ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆ ਹੈ॥੧੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਿੱਧ ਸਿੱਧ ਸਭ ਤਾਹਿ ਉਚਾਰੈਂ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਮੂੜ ਬਿਚਾਰੈਂ॥
ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਰ ਬਚਾਯੋ॥ਰਾਜਾ ਤੇਂ ਗਡਹਾ ਪੂਜਾਯੋ॥੧੭॥

ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸਿੱਧ ਸਿੱਧ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮੂਰਖ ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ,ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਖੱਡੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ॥੧੭॥

ਗਡਹਾ ਕੀ ਪੂਜਾ ਨ੍ਰਿਪ ਕਰੈ॥ ਤਾਕੀ ਬਾਤ ਨ ਚਿੱਤ ਮੈ ਧਰੈ॥
ਸ੍ਵਰਗ ਛੋਰਿ ਜੋ ਪਯਾਰ ਸਿਧਾਰੋ॥ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ਤਾਹਿ ਹਮਾਰੋ॥ ੧੮॥ ੧॥

ਰਾਜਾ ਖੱਡੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਗਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਸਵਰਗ ਛੱਡ ਕੇ ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ ਨੂੰ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮੇਰਾ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥ ੧੮॥ ੧॥

ਇੱਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਪਾਂਚ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੦੫॥੩੮੭੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਪੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੦੫॥੩੮੭੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਛੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਇਸ਼ਕਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਸੁਘਰਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਸੁਨਾ।। ਸਿੰਘ ਬਿਸ਼ੇਸ੍ਵਰ ਰਾਵ ਬਹੁ ਗੁਨਾ।।
ਇਸ਼ਕਮਤੀ ਤਾਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ।। ਖੋਜਿ ਲੋਕ ਚੌਦਹੂੰ ਨਿਕਾਰੀ।। ੧।।

ਸੁਘਰਾਵਤੀ ਸਹਿਰ ਦਾ ਬਿਸ਼ੇਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਗੁਣਵਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਇਸ਼ਕਮਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਨੋ ਚੌਂਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਭ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੋਵੇ।।੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਤਾਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਜਲ ਥਲ ਰਹੀ ਸਮਾਇ।।
ਸੁਰੀ ਆਸੁਰੀ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ ਹੇਰਿ ਰਹਤ ਸਿਰ ਨਜਾਇ।। ੨।।

ਜਲ ਥਲ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ।।੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਨੌ ਜੋਬਨ ਰਾਇਕ ਸੁਤ ਸ਼ਾਹੁ ਨਿਹਾਰਿਯੋ।।
ਰਮੌ ਤਵਨ ਕੇ ਸੰਗਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰਿਯੋ।।
ਪਠੈ ਅਲੀ ਇਕ ਲੀਨੋ ਭਵਨ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੀ ਕਰੀ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇਕੈ।। ੩।।

ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੌਜੋਬਨ ਰਾਏ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ।।੩।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਮਿਤਵਾ ਕੋ ਗਰੇ ਲਗਾਇਯੋ।।
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਕਰਿ ਕਾਮ ਕੇਲ ਉਪਜਾਇਯੋ।।
ਆਸਨ ਚੁੰਬਨ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰੇ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਨਿਜੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੇ ਚਿਤ ਕੋ ਲਯੋ ਲੁਭਾਇਕੈ।। ੪।।

ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਲ੍ਹ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਚੁੰਮਣ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ।।੪।।

ਹਾਵ ਭਾਵ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਦਿਖਾਏ ਮੀਤ ਕੋ॥
ਛਿਨ ਭੀਤਰਿ ਬਸਿ ਕਿਯੋ ਤਵਨ ਕੇ ਚੀਤ ਕੋ॥
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਲਲਤਾ ਉਰ ਗਈ ਬਨਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਸ੍ਰੀ ਨਵ ਜੋਬਨ ਰਾਇ ਲਯੋ ਲਲਚਾਇਕੈ॥ ੫॥

ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਹਾਵ ਭਾਵ ਵਿਖਾਏ ਅਤੇ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲਿਆ। ਉਹ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਹਦੇ ਗਲ੍ਹ ਨਾਲ ਲਗ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਨੌਜੋਬਨ ਰਾਏ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ॥ ੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਾਵਤ ਜੋਬਨਿ ਰੈਨਿ ਦਿਨ ਇਸ਼ਕ ਮਤੀ ਕੇ ਸੰਗ॥
ਰਤਿ ਮਾਨਤ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿਕੈ ਹ੍ਵੈ ਪ੍ਰਮੁਦਿਤ ਸਰਬੰਗ॥ ੬॥

ਨੌਜੋਬਨ ਰਾਏ ਰਾਤ ਦਿਨ ਇਸ਼ਕਮਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲਗਾ ਅਤੇ ਅਤਿ ਪ੍ਰਸੰਤਾ ਪੂਰਵਕ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨ ਲਗਾ॥੬॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਪੌਢਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੇ ਪ੍ਰਜੰਕ ਲਲਾ ਕੋ ਲੈ ਸੁੰਦਰਿ ਗੀਤ ਸੁਹਾਵਤ ਗਾਵੈਂ॥
ਚੁੰਬਨ ਔਰ ਅਲਿੰਗਨ ਆਸਨ ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕ ਰਮੈ ਲਪਟਾਵੈਂ॥
ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਜੋਬਨਵੰਤ ਜੁਬਾ ਦੋਊ ਕਾਮ ਕੀ ਰੀਤਿ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤੁਪਜਾਵੈਂ॥
ਛਾਡਿਕੈ ਸ਼ੋਕ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਕੇ ਲੋਕ ਬਿਲੋਕਿ ਪ੍ਰਭਾ ਸਭਹੀ ਬਲਿ ਜਾਵੈਂ॥ ੭॥

ਇਸਤਰੀ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪਲੰਘ ਉਤੇ ਲੈ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਸੁਹਾਵਣੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਆਸਣ, ਆਲਿੰਗਨ ਅਤੇ ਚੁੰਮਣ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਜਵਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਜਵਾਨ ਸੀ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਕਾਮ ਦੀ ਰੀਤ ਨਾਲ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਦੁਖ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੭॥

ਕੋਕ ਕੀ ਰੀਤਿ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੈ ਸੁਭ ਕਾਮ ਕਲੋਲ ਅਮੋਲ ਕਮਾਵੈਂ॥
ਬਾਰਹਿ ਬਾਰ ਰਮੈਂ ਰੁਚਿ ਸੋ ਦੋਊ ਹੇਰਿਪ੍ਰਭਾ ਤਨ ਕੀ ਬਲਿ ਜਾਵੈਂ॥
ਬੀਰੀ ਚਬਾਇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਨਾਇ ਸੁ ਨੈਨ ਨਚਾਇ ਮਿਲੈਂ ਮੁਸਕਾਵੈਂ॥
ਮਾਨਹੁਬੀਰ ਜੁਟੇ ਰਨ ਮੈ ਸਿਤ ਤਾਨਿ ਕਮਾਨਨ ਬਾਨ ਚਲਾਵੈਂ॥ ੮॥

ਉਹ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਾਮ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ

ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਦੋਵੇਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਰਮਣ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੋਂ ਲੋਕ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਪਾਨ ਖਾਂਦੇ ਅਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਨੈਣ ਨਚਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਇਸ ਤਰਾਂ ਲਗਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਸੂਰਮੇ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਭਿੜੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਤਾਣ ਤਾਣ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹੋਣ॥੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੁਹੁਨ ਮੈ ਭਈ॥ ਬਿਸਰਿ ਲੋਕ ਕੀ ਲੱਜਾ ਗਈ॥
ਨੋਖੋ ਨੇਹ ਨਿਗੋੜੋ ਲਾਗੋ॥ ਜਾਤੇ ਨੀਂਦ ਭੂਖਿ ਦੋਊ ਭਾਗੋ॥ ੯॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਏਨਾ ਪਿਆਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕ ਲਾਜ ਵੀ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਪ੍ਰੀਤ ਲੱਗੀ ਕਿ ਨੀਂਦ ਭੁਖ ਦੋਵੇਂ ਉੱਡ ਗਈਆਂ॥੯॥

ਏਕ ਦਿਵਸ ਤ੍ਰਿਯ ਮੀਤ ਬੁਲਾਯੋ॥ ਸੋਤ ਸੰਗਿ ਸਵਤਨਿਨ ਤਕਾਯੋ॥
ਭੇਵ ਰੱਛ ਪਾਲਕ ਕੋ ਦੀਨੋ॥ ਤਿਨਕੋ ਕੋਪ ਆਤਮਾ ਕੀਨੋ॥ ੧੦॥

ਇਕ ਦਿਨ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਤੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਸੌਕਣਾਂ ਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ॥ ੧੦॥

ਰੱਛਪਾਲ ਕ੍ਰੁਧਿਤ ਅਤਿ ਭਏ॥ ਰਾਨੀ ਹੁਤੀ ਤਹੀ ਤੇ ਗਏ॥
ਜਾਰ ਸਹਿਤ ਤਾਕੋ ਲਹਿ ਲੀਨੋ॥ ਬਿਵਤ ਹਨਨ ਦੁਹੂੰਅਨ ਕੌ ਕੀਨੋ॥੧੧॥

ਪਹਿਰੇ ਦਾਰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਰਾਣੀ ਸੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਸਮੇਤ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾਂ ਬਣਾਈ॥੧੧॥

ਤਬ ਰਾਨੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ॥ ਸੁਨੋ ਰੱਛਕੋ ਬਾਤ ਹਮਾਰੀ॥
ਮੀਤ ਮਰੇ ਨ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਿਯ ਮਰਿ ਜੈਹੈ॥ ਤ੍ਰਿਯਾ ਮਰੈ ਰਾਜਾ ਕੋ ਛੈਹੈ॥੧੨॥

ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ," ਹੇ ਰਖਵਾਲਿਓ! ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ। ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ਵੀ ਮਰ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਵੀ ਮਰ ਜਾਵੇਗਾ"॥੧੨॥

ਦੋ ਕੁੱਕਟ ਕੁੱਕਟੀ ਮੰਗਵਾਈ॥ ਸਖਿਯਹਿ ਬੋਲ ਤਿਨੈ ਬਿਖੁ ਖ੍ਵਾਈ॥
ਨਿਕਟ ਆਪਨੈ ਦੁਹੁਅਨ ਆਨੋ॥ ਮੂੜ੍ਹ ਰੱਛਕਨ ਚਰਿਤ ਨ ਜਾਨੋ॥ ੧੩॥

ਉਸ ਦੋ ਕੁੱਕੜ ਕੁੱਕੜੀਆਂ ਮੰਗਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਖਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਲ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕੇ॥੧੩॥

ਪ੍ਰਥਮ ਮਾਰਿ ਕੁੱਕਟ ਕੋ ਦਯੋ।। ਕੁਕਟੀ ਕੋ ਬਿਨੁ ਬਧ ਬਧ ਭਯੋ।।
ਬਹੁਰਿ ਨਾਸ ਕੁਕਟੀ ਕੋ ਭਯੋ।। ਤਲਕ ਬਿਖੈ ਕੁਕਟੋ ਮਰਿ ਗਯੋ।। ੧੪।।

ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਕੁਕੜ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਕੁਕੜੀ ਬਿਨ ਮਾਰਿਆਂ ਹੀ ਮਰ ਗਈ। ਕੁੱਕੜੀ ਮਰ ਗਈ ਤਾਂ ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ ਕੁੱਕੜ ਵੀ ਮਰ ਗਿਆ।।੧੪।।

ਰਾਨੀ ਬਾਚ।।

ਸੁਨਹੁ ਲੋਗ ਮੈ ਤੁਮੈਂ ਸੁਨਾਊਂ।। ਮਿੱਤ੍ਰ ਮਰੇ ਮੈ ਪ੍ਰਾਨ ਗਵਾਊਂ।।
ਮੋਹਿ ਮਰੇ ਰਾਜਾ ਮਰਿ ਜੇਹੈ।। ਤੁਮਰੇ ਕਹੋ ਹਾਥ ਕਾ ਐਹੈ।। ੧੫।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਲੋਕੋ ਸੁਣੋ! ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਮੈਂ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣ ਛਡ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਵੀ ਮਰ ਜਾਊਗਾ। ਦਸੋ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥ ਕੀ ਆਊਗਾ।।੧੫।।

ਹੋ ਰਾਜਾ ਜੌ ਜਿਯਤ ਬਰਿ ਹੈਂ।। ਤੁਮਰੀ ਸਦਾ ਪਾਲਨਾ ਕਰਿ ਹੈਂ।।
ਜੌ ਨ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਿਯ ਸੁਤ ਸ੍ਵਰਗ ਸਿਧੈ ਹੈਂ।। ਤੁਮ ਧਨ ਤੇ ਵੈ ਜਿਯ ਤੇ ਜੈਹੈਂ।। ੧੬।।

ਰਾਜਾ ਜੇ ਜਿਉਂਦਾ ਰਹੂਗਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾਂ ਕਰੂਗਾ। ਜਦ ਰਾਜਾ ਇਸਤਰੀ ਸਮੇਤ ਮਰ ਜਾਊਗਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀ ਲੋਕ ਵੀ ਧਨ ਤੌਂ ਬਗੈਰ ਰਹਿ ਜਾਓਗੇ।।੧੬।।

ਤਾਂਤੇ ਕਰੋਂ ਨ ਦਰਬੁ ਅਤਿ ਲੀਜੈ।। ਤਿਹੂੰ ਜਿਯਨ ਕੀ ਰੱਛਾ ਕੀਜੈ।।
ਜੜਨ ਕੁਕਟ ਕੋ ਚਰਿਤ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ਜਾਰ ਸਹਿਤ ਰਾਨੀਯਹ ਨ ਮਾਰਯੋ।। ੧੭।।

ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਧਨ ਲਵੋ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ। ਮੂਰਖ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਕੁਕੜਾਂ ਵਾਲਾ ਚਲਿੱਤਰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਸਮੇਤ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰਿਆ।। ੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਸ਼ਕ ਮਤੀ ਇਹੱ ਛਲ ਭਏਂ ਕੁਕਟ ਕੁਕਟਿਯਹਿ ਘਾਇ।।
ਪ੍ਰਾਨ ਉਬਾਰਯੋ ਪ੍ਰਿਯ ਸਹਿਤ ਨ੍ਰਿਪ ਡਰ ਜੜ੍ਹਨ ਦਿਖਾਇ।। ੧੮।।

ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੱਕੜ ਕੁੱਕੜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਇਸ਼ਕਮਤੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਵਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਡਰ ਦਸ ਕੇ ਮਿਤਰ ਸਹਿਤ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਏ।।੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਤਿਨ ਇਹੱ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰੇ।। ਰਾਨੀ ਮਰਤ ਮੀਤ ਕੇ ਮਾਰੇ।।
ਰਾਨੀ ਮਰੈ ਰਾਜਾ ਮਰਿ ਜੈਹੈ।। ਹਮਰੇ ਕਹਾ ਹਾਥ ਧਨੁ ਐਹੈ।। ੧੯।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਮਰ ਜਾਊਗੀ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ

ਰਾਜਾ ਮਰ ਜਾਊਗਾ, ਫਿਰ ਧਨ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਆਊਗਾ॥੧੯॥

ਅਤਿ ਹੀ ਲੋਭ ਰੱਛਕਨ ਕਿਯੋ॥ ਰਾਜਾ ਸੰਗ ਭੇਦ ਨਹਿੰ ਦਿਯੋ॥
ਸਹਿਤ ਜਾਰ ਰਾਨਿਯਹਿ ਨ ਮਾਰਜੋ॥ ਧਨ ਕੇ ਲੋਭ ਬਾਤ ਕੋ ਟਾਰਜੋ॥੨੦॥

ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਲੋਭ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ। ਮਿਤਰ ਸਮੇਤ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਧਨ ਦੇ ਲੋਭ ਨਾਲ ਗਲ ਨੂੰ ਟਾਲ ਦਿਤਾ॥੨੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਛਠਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੦੬॥੩੮੯੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ, ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਛੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੦੬॥॥੩੮੯੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਸਤਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਮੁਸ਼ਕਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਾਜਾ ਕੋਚ ਬਿਹਾਰ ਕੋ ਬੀਰ ਦੱਤ ਤਿਹੱ ਨਾਮ॥
ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਤਾਕੇ ਰਹੈ ਬਸਤੁ ਇੰਦ੍ਰ ਪੁਰ ਗ੍ਰਾਮ॥ ੧॥

ਕੂਚ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀਰ ਦੰਤ ਸੀ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਧਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇੰਦਰਪੁਰ ਨਗਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਮੁਸ਼ਕਮਤੀ ਤਾਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ॥ ਜਨੁ ਰਤਿ ਪਤਿ ਕੇ ਭਈ ਕੁਮਾਰੀ॥
ਕਾਮਕਲਾ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਹੱ ਸੋਹੈ॥ ਦੇਵ ਅਦੇਵਨ ਕੋ ਮਨ ਮੋਹੈ॥੨॥

ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮੁਸ਼ਕਮਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੋਵੇ। ਕਾਮ ਕਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਸਭ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਰਹੀ ਸੀ॥੨॥

ਜੋ ਪੁਰ ਚਹੈ ਤਿਸੀ ਕੌ ਮਾਰੈ॥ ਅਕਬਰ ਕੀ ਕਛੁ ਕਾਨਿ ਨ ਧਾਰੈ॥
ਦੇਸਤਲੱਟੀ ਬਸਨ ਨਹਿੰ ਦੇਵਹਿੰ॥ ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਸੌਦਾਗ੍ਰਨ ਲੇਵਹਿੰ॥ ੩॥

ਉਹ ਨਗਰ ਵਿਚ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਦੇਸ ਦੀ ਹਦ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਵਸਣ ਨਹੀ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੌਦਾਗਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਲੈਂਦੀ ਸੀ॥੩॥

ਅਕਬਰ ਸ਼ਾਹਿ ਕੋਪ ਅਤਿ ਆਯੋ।। ਤਿਨ ਪੈ ਬੈਰਿਨ ਓਘ ਪਠਾਯੋ।।
ਜੋਰਿ ਸੈਨਿ ਸੂਰਾ ਸਭ ਧਾਏ।। ਪਹਿਰਿ ਕੌਚ ਦੁੰਦਭੀ ਬਜਾਏ।। ੪।।

ਅਕਬਰ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਇਕ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਸੂਰਮੇ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਕਵਚ ਪਾ ਕੇ ਦੁੰਦਭੀ ਵਜਾਉਂਦੇ ਚਲ ਪਏ।।੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਹੀ ਕੌਚ ਬਿਹਾਰ ਕੇ ਨਿਕਟ ਪਹੂੰਚੇ ਆਇ।।
ਲਿਖਿ ਪਤਿਯਾ ਐਸੇ ਪਠੀ ਰਣ ਦੁੰਦਭੀ ਬਜਾਇ।। ੫।।

ਜਦ ਉਹ ਕੂਚ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗੀ ਦੁਦੰਭੀ ਵਜਾਉਂਦਿਆ ਹੋਇਆ ਇਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ।।੫।।

ਕੈ ਹਮ ਕੌ ਮਿਲੁ ਆਇਕੈ ਪਤੀਆ ਲਿਖੀ ਸੁਧਾਰਿ।।
ਕੈ ਪਗੁ ਪਰੁ ਕੈ ਅਨਤ ਟਰੁ ਕੈ ਲਰੁ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੰਭਾਰਿ।। ੬।।

ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਆਕੇ ਪੈਰ ਫੜ ਲਵੇ, ਜਾਂ ਭੱਜ ਜਾ, ਜਾਂ ਸ਼ਸਤਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਆ ਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰ।।੬।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸ੍ਰਵਨਨ ਯੌ ਪਰਿਯੋ।। ਭਾਜਿ ਚਲਤ ਭਯੋ ਧੀਰ ਨ ਧਰਿਯੋ।।
ਮੁਸ਼ਕਮਤੀ ਜਬ ਹੀ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਬਾਂਧਿ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਦੁੰਦਭੀ ਬਜਾਈ।। ੭।।

ਜਦੋ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਧੀਰਜ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਭੱਜ ਪਿਆ। ਜਦ ਮੁਸ਼ਕਮਤੀ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਦੁਦੰਭੀ ਵਜਾ ਦਿੱਤੀ।। ੭।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤੇ ਸੇਨਿ ਸੰਭਾਰੀ।। ਮਾਰੇ ਸੂਰਬੀਰ ਹੰਕਾਰੀ।।
ਰਾਜਾ ਕਿਤੇ ਬਾਂਧਿ ਕਰਿ ਲੀਨੇ।। ਜਾਇ ਭਵਾਨੀ ਕੇ ਬਲਿ ਦੀਨੇ।। ੮।।

ਉਸ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਫੌਜ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਕਈਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਭਵਾਨੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ।।੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦਲਦਲ ਏਕ ਤਕਾਇਕੈ ਦਯੋ ਦਮਾਮੋ ਜਾਇ।।
ਸੁਨਤ ਨਾਦ ਸੂਰਾ ਸਭੈ ਤਹੀਂ ਪਰੇ ਅਰਰਾਇ।। ੯।।

ਉਸ ਇਕ ਦਲਦਲ ਵੇਖ ਕੇ ਨਗਾਰਾ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਨਗਾਰੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਉਥ ਆ ਪਹੁੰਚੇ।।੯।।

ਚੌਪਈ।। ਜੌ ਧਾਏ ਫਸਿ ਫਸਿ ਤੇ ਗਏ।। ਗਹਿ ਗਹਿ ਤਰੁਨਿ ਤੁਰਤ ਤੇ ਲਏ।।
ਸਕਲ ਕਾਲਿਕਾ ਕੀ ਬਲਿ ਦੀਨੇ।। ਬਾਜ ਤਾਜ ਸਭਹਿਨ ਕੇ ਛੀਨੇ।।੧੦।।

ਜਿਹੜੇ ਉਥੇ ਗਏ ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਸਾਰਿਆ ਨੂੰ ਕਾਲਕਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਮੁਕਟ ਖੋ ਲਏ।।੧੦।।

ਅੜਿੱਲ।। ਏਕ ਭ੍ਰਿਤ ਤਿਹ ਭੀਤਰ ਪਠਜੋ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਤਾਸੌ ਚਿਤ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹੀ ਸਮੁਝਾਇਕੈ।।
ਮਹਾਂ ਗਹਿਰ ਬਨ ਭੀਤਰ ਤਿਨ ਤੁਮ ਲਜਾਇਯੋ।।
ਹੋ ਧਸੇਂ ਨਿਰਖਿ ਪਰਬਤ ਮੋ ਮੋਹਿ ਜਤਾਇਯੋ।।੧੧।।

ਇਕ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਹਿਰੇ ਬਣ ਵਿਚ ਲੈ ਆਓ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਬਤ ਆਦਿ ਵਿਖਾਕੇ ਬਣ ਵਿਚਕਾਰ ਲੈ ਆਓ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਆਕੇ ਦੱਸੋ।।੧੧।।

ਸੁਨਤ ਮਨੁਖ ਇਹ ਬਾਤ ਤਹਾਂ ਤੇ ਤਹ ਗਯੋ।।
ਤੁਮੈ ਬਤਾਵਤ ਰਾਹ ਭਾਖਿ ਲਜਾਵਤ ਭਯੋ।।
ਸਕਲ ਸੂਰ ਚਿਤ ਮਾਂਝ ਅਧਿਕ ਹਰਖਤ ਭਏ।।
ਹੋ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਲਹਜੋ ਸਕਲ ਬਨ ਮੈ ਗਏ।। ੧੨।।

ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਹ ਵਖਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਆਇਆ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਬਣ ਵਿਚ ਵੜ ਗਏ।।੧੨।।

ਧਸਜੋ ਕਟਕ ਬਨ ਮਾਂਝ ਦੂਤ ਲਖਿ ਪਾਇਕੈ।।
ਭੇਦ ਦਯੋ ਰਾਨੀ ਕਹ ਤਬ ਤਿਨ ਆਇਕੈ।।
ਬੰਦ ਦ੍ਵਾਰ ਪਰਬਤ ਕੇ ਕਰਿ ਦੋਊ ਲਏ।।
ਹੋ ਕ੍ਰਾਟਿ ਕਾਟਿ ਕੈ ਨਾਕ ਜਾਨ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੌ ਦਏ।। ੧੩।।

ਬਣ ਵਿਚ ਵੜਦੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਦੂਤ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਆਕੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਬਤ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਰਾਹ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਨੱਕ ਵੱਢ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥੧੩॥

ਬਿਮਨ ਭਏ ਬਹੁ ਬੀਰ ਭਾਜਿ ਰਨ ਤੇਂ ਚਲੇ॥
ਸੈਯਦ ਮੁਗਲ ਪਠਾਨ ਸੇਖ ਸੂਰਾ ਭਲੇ॥
ਡਾਰਿ ਡਾਰਿ ਹਥਿਯਾਰ ਭੇਖ ਤ੍ਰਿਯ ਧਾਰਹੀ॥
ਹੋ ਲੀਜੈ ਪ੍ਰਾਨ ਉਬਾਰਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਹੀ॥੧੪॥

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇਂ ਡਰਕੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚੋਂ ਭਜ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਈਅਦ, ਮੁਗ਼ਲ, ਪਠਾਨ ਅਤੇ ਸੇਖ਼ ਸੂਰਬੀਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਵੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤ੍ਰਰਾਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾ ਲਵੋ॥੧੪॥

ਭਜੇ ਬੀਰ ਤਹ ਤੇ ਇਕਠਾਂ ਉਤਰਤ ਭਏ॥
ਮੁਸ਼ਕਮਤੀ ਰਾਨਿਯਹਿ ਨਿਰਖਿ ਸਭ ਹੀ ਲਏ॥
ਕਾਟਿ ਨਦੀ ਤਿਹ ਊਪਰ ਦਈ ਚਲਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਬਾਜ ਤਾਜ ਰਾਜਨ ਜੁਤ ਦਏ ਬਹਾਇਕੈ॥੧੫॥

ਉਥੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਥਾਂ ਪੜਾਅ ਕੀਤਾ। ਰਾਣੀ ਮੁਸ਼ਕਮਤੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਉਸ ਨਦੀ ਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਪਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਘਲ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆ ਸਮੇਤ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਕਟਾ ਸਹਿਤ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰੋੜ ਦਿੱਤਾ॥੧੫॥

ਮਾਰਿ ਫੌਜ ਇਕ ਦੀਨੋ ਦੂਤ ਪਠਾਇਕੈ॥
ਜਾਨ ਖਾਨ ਜੂ ਬਰੋ ਸੁ ਤਾਕੋ ਆਇਕੈ॥
ਹਮ ਹਜਰਤਿ ਕੇ ਸੰਗ ਨ ਰਨ ਕੀਨੋ ਬਨੈ॥
ਹੋ ਸਭ ਮੰਤ੍ਰਿਨ ਅਰ ਮੋਰ ਰੁਚਿਤ ਯੌਹੀ ਮਨੈ॥੧੬॥

ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਉਸ ਇਕ ਦੂਤ ਜਾਨ ਖਾਂ ਵੱਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ,"ਹੇ ਹਜ਼ੂਰ ਤੁਸੀਂ ਆਕੇ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਵੋ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੇ ਇਹੋ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਨਹੀ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੀਦਾ॥੧੬॥

ਜੈਨਖਾਨ ਮੂਰਖ ਸੁਨਿ ਏ ਬਚ ਫੂਲਿ ਗਜੇ॥

ਸੂਰਬੀਰ ਲੈ ਸੰਗ ਭਲੇ ਤਿਤ ਜਾਤ ਭਜੋ॥
ਤਾਕੀ ਦੁਹਿਤਾ ਬਜਾਹਿ ਅਬੈ ਘਰ ਆਇ ਹੌਂ॥
ਹੋ ਇਨੈ ਬਾਂਹ ਅਪਨੀ ਹਜਰਤਹਿ ਮਿਲਾਇ ਹੌਂ॥ ੧੭॥

ਜੈਨ ਖਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਫੂਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਵਿਆਹ ਕੇ ਹੁਣ ਘਰ ਲੈ ਆਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੋਸਤ ਬਣਾਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਿਲਵਾ ਦੇਵਾਂਗਾ॥੧੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਰਾਨੀ ਦਾਰੂ ਬਹੁ ਲਿਯੋ॥ ਤਰੈਂ ਬਿਛਾਇ ਭੂਮਿ ਕੇ ਦਿਯੋ॥
ਊਪਰ ਤਨਿਕ ਬਾਰੂਅਹਿ ਡਾਰ੍ਯੋ॥ ਸੋ ਜਰਿ ਜਾਤ ਨ ਨੈਕੁ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ॥ ੧੮॥

ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਬਰੂਦ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਪਰ ਉਸ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਬਰੂਦ ਵਿਛਾ ਦਿਤਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸੜਨਯੋਗ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਨਹੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ॥ ੧੮॥

ਏਕ ਲੌਂਡਿਯਾ ਬੋਲਿ ਪਠਾਈ॥ ਖਾਰਨ ਪਰ ਕਹਿ ਸੁਤਾ ਬਿਠਾਈ॥
ਪਠਜੋ ਮਨੁਖ ਖਾਨ ਅਬ ਆਵੈ॥ ਯਾਹਿ ਬਯਾਹਿ ਧਾਮ ਲੈ ਜਾਵੈ॥ ੧੯॥

ਫਿਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਮੰਡਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪੁਤਰੀ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਇਕ ਦੂਤ ਨੂੰ ਖਾਂ ਵਲ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਆਓ ਅਤੇ ਆਕੇ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੋ॥ ੧੯॥

ਸੈਨ ਸਹਿਤ ਮੂਰਖ ਤਹ ਗਯੋ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਪਾਵਤ ਭਯੋ॥
ਜਬ ਰਾਨੀ ਜਾਨਜੋ ਜੜ੍ਹ ਆਯੋ॥ ਦਾਰੂਅਹਿ ਤੁਰਤੁ ਪਲੀਤਾ ਦਯਾਯੋ॥ ੨੦॥

ਉਹ ਮੂਰਖ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾਂ ਫੌਜ ਸਮੇਤ ਉਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਮੂਰਖ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੁਰੰਤ ਬਾਰੂਦ ਨੂੰ ਪਲੀਤਾ ਲਾ ਦਿਤਾ॥੨੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਲਗੇ ਪਲੀਤਾ ਸੂਰ ਸਭ ਭ੍ਰਮੇ ਗਗਨ ਕੇ ਮਾਂਹਿ॥
ਉਡਿ ਉਡਿ ਪਰੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਮੈਂ ਬਚਜੋ ਏਕਊ ਨਾਹਿ॥ ੨੧॥

ਪਲੀਤੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਣ ਨਾਲ ਸੂਰਮੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਉੱਡ ਉੱਡ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਡਿਗੇ। ਕੋਈ ਵੀ ਨ ਬਚ ਸੱਕਿਆ॥੨੧॥

ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਇਨ ਚੰਚਲਾ ਲੀਨੋ ਦੇਸ ਬਚਾਇ॥
ਜੈਨਖਾਨ ਸੂਰਨ ਸਹਿਤ ਇਹ ਬਿਧਿ ਦਯੋ ਉਡਾਇ॥ ੨੨॥ ੧॥

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੈਨ ਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਗੀਆਂ ਸਮੇਤ ਉਡਾ ਦਿਤਾ।।੨੨।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਸਾਤ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੦੭।।੩੯੧੬।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੋ ਸਤਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੦੭।।੩੯੧੬।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਅੱਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਟਪਲ ਦੇਵੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਰਾਵ ਕੀ ਪੁੱਤ੍ਰਿਕਾ ਅਟਪਲ ਦੇਵੀ ਨਾਮ।।
ਬਜਾਹੀ ਏਕ ਨਰੇਸ਼ ਕੌ ਜਾਤੇ ਪੂਤ ਨ ਧਾਮ।। ੧।।

ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਕ ਪੁਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਅਟਪਲ ਦੇਵੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਗਈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਔਲਾਦ ਨਹੀ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਜਾ ਜਤਨ ਕਰਤ ਬਹੁ ਭਯੋ।। ਪੂਤ ਨ ਧਾਮ ਬਿਧਾਤੈ ਦਯੋ।।
ਤਰੁਨ ਅਵਸਥਹਿ ਸਕਲ ਬਿਤਾਯੋ।। ਬਿਰਧਾਪਨੋ ਅੰਤ ਗਤਿ ਆਯੋ।।੨।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਪਰ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪੁਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਨਾ ਬਖਸ਼ੀ। ਇਸਤਰਾਂ ਜਵਾਨੀ ਬੀਤ ਗਈ ਅਤੇ ਬੁੜਾਪਾ ਆ ਗਿਆ।।੨।।

ਤਬ ਤਰੁਨੀ ਰਾਨੀ ਸੋ ਭਈ।। ਜਬ ਜ੍ਵਾਨੀ ਰਾਜਾ ਕੀ ਗਈ।।
ਤਾਸੌ ਭੋਗ ਰਾਵ ਨਹਿ ਕਰਈ।। ਯਾਤੇ ਅਤਿ ਅਬਲਾ ਜਿਯ ਜਰਈ।।੩।।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਬੀਤ ਗਈ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ਰਾਜਾ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਨਹੀ ਸੀ ਕਰਦਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਰਾਣੀ ਬੜੀ ਖਿਝਦੀ ਸੀ।।੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਪੁਰਖ ਸੌ ਦੋਸਤੀ ਰਾਨੀ ਕਰੀ ਬਨਾਇ।।
ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਾਸੌ ਕਰੈ ਨਿਤਿ ਪ੍ਰਤਿ ਧਾਮ ਬੁਲਾਇ।। ੪।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਰੋਜ ਘਰ ਬੁਲਾਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲਗੀ।।੪।।

ਚੌਪਈ॥ ਤਾਕੌ ਧਰਮ ਭ੍ਰਾਤ ਠਹਰਾਯੋ॥ ਸਭ ਜਗ ਮਹਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਡਾਯੋ॥
ਭਾਇ ਭਾਇ ਕਹਿ ਰੋਜਬੁਲਾਵੈ॥ ਕਾਮ ਕੇਲ ਰੁਚਿ ਮਾਨ ਕਮਾਵੈ॥ ੫॥

ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾਂ ਧਰਮ ਭਰਾ ਕਹਿਕੇ ਇਹ ਗਲ ਸਾਰੇ ਜਗ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਉਸਨੂੰ ਭਾਈ ਭਾਈ ਕਹਿਕੇ ਰੋਜ਼ ਬਲਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੫॥

ਜੌ ਯਾਤੇ ਮੋਕੌ ਸੁਤ ਹੋਈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਪੂਤ ਲਖੈ ਸਭ ਕੋਈ॥
ਦੇਸ ਬਸੈ ਸਭ ਲੋਗ ਰਹੈਂ ਸੁਖ॥ ਹਮਰੋ ਮਿਟੈ ਚਿੱਤ ਕੋ ਸਭ ਦੁਖ॥ ੬॥

ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪੁੱਤਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਹਾਏਗਾ। ਦੇਸ਼ ਵਸਦਾ ਰਹੇ, ਲੋਕ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦਾ ਦੁਖ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ॥੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗ ਕਰਤ ਤਾਸੋ ਭਈ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਬਾਤ ਬਿਸਾਰਿ ਸਭੈ ਚਿੱਤ ਤੇਂ ਦਈ॥
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਗਈ ਨੈਨਨ ਨੈਨ ਮਿਲਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਫਸਤ ਹਿਰਨ ਜਯੋਂ ਹਿਰਿਨ ਬਿਲੋਕਿ ਬਨਾਇਕੈ॥ ੭॥

ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰਨ ਲਗੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਮਨੋ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਐਖਾਂ ਵਿਚ ਅਖਾਂ ਪਾਕੇ ਇਸਤਰਾਂ ਲਿਪਟਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਹਿਰਣ ਹਿਰਣੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਟਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੭॥

ਇਤਕ ਦਿਨਨ ਰਾਜਾ ਜੂ ਦਿਵ ਕੇ ਲੋਕ ਗੇ॥
ਨਸਟ ਰਾਜ ਲਖਿ ਲੋਗ ਅਤਿ ਆਕੁਲ ਹੋਤ ਭੇ॥
ਤਬ ਰਾਨੀ ਮਿਤਵਾਕੌ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਦਯੋ ਰਾਜ ਕੋ ਸਾਜ ਜੁ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇਕੈ॥ ੮॥

ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਰਾਜਾ ਵੀ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਏ। ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛਤੱਰ ਧਾਰਣ ਕਰਵਾਕੇ ਰਾਜ ਕਾਜ ਉਹਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਪੂਤ ਨ ਧਾਮ ਹਮਾਰੇ ਭਏ॥ ਰਾਜਾ ਦੇਵ ਲੋਕ ਕੌ ਗਏ॥

ਰਾਜ ਇਹ ਭ੍ਰਾਤ ਹਮਾਰੋ ਕਰੋ॥ ਯਾਕੇ ਸੀਸ ਛੱਤ੍ਰ ਸੁਭ ਢਰੋ॥ ੯॥

ਸਾਡੇ ਘਰ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਰਾਜ ਕਰੂਗਾ ਤੇ ਇਸਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤਰ ਝੁਲੇਗਾ॥੯॥

ਮੇਰੋ ਭ੍ਰਾਤ ਰਾਜ ਇਹ ਕਰੋ॥ ਅੱਤ੍ਰ ਪੱਤ੍ਰ ਯਾਕੇਂ ਸਿਰ ਢਰੋ॥
ਸੂਰਬੀਰ ਆਗਜਾ ਸਭ ਕੈਹੈ॥ ਜਹਾਂ ਪਠੈਯੈ ਤਹੱ ਤੇ ਜੈਹੈ॥ ੧੦॥

ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਤੁਸੀ ਰਾਜ ਕਰੋ ਅਤੇ ਛਤਰ ਚੌਰ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰ ਤੇ ਝੁਲੇਗਾ। ਤੁਸੀ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਆਗਿਆ ਕਰੋਗੇ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕਹੋਗੇ ਉਥੇ ਹੀ ਜਾਣਗੇ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਾਨੀ ਐਸੋ ਬਚਨ ਕਹਿ ਦਯੋ ਜਾਰ ਕੌ ਰਾਜ॥
ਮਿਤਵਾ ਕੌ ਰਾਜਾ ਕਿਯਾ ਫੇਰਿ ਛੱਤ੍ਰ ਦੈ ਸਾਜ॥ ੧੧॥

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਿਵਾ ਦਿਤਾ। ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਛੱਤਰ ਸਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ॥੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਸੂਰਬੀਰ ਸਭ ਪਾਇ ਲਗਾਏ॥ ਗਾਂਉ ਗਾਂਉ ਚੌਧਰੀ ਬੁਲਾਏ॥
ਦੈ ਸਿਰਪਾਉ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੀਨੇ॥ ਆਪਨ ਭੋਗ ਜਾਰ ਸੌ ਕੀਨੇ॥ ੧੨॥

ਸਭ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਅਗੇ ਝੁਕਾਇਆ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਸਭ ਚੌਧਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨ ਲੱਗੀ॥ ੧੨॥

ਮੇਰੋ ਰਾਜ ਸੁਫਲ ਸਭ ਭਯੋ॥ ਸਭ ਧਨ ਰਾਜ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੌ ਦਯੋ॥
ਮਿੱਤ੍ਰ ਅਰੁ ਮੋ ਮੈ ਭੇਦ ਨ ਹੋਈ॥ ਬਾਲ ਬ੍ਰਿਧ ਜਾਨਤ ਸਭ ਕੋਈ॥ ੧੩॥

ਮੇਰਾ ਰਾਜ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਸਾਰਾ ਧਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਾਲਕ ਜਵਾਨ ਅਤੇ ਬੁਢੇ ਸਮਝ ਲਵੇ॥ ੧੩॥

ਸਕਲ ਪ੍ਰਜਾ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੈਂ॥ ਬੈਠਿ ਸਦਨ ਮੈ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰੈਂ॥
ਨਸ਼ਟ ਰਾਜ ਰਾਨੀ ਲਖਿ ਲਯੋ॥ ਤਾਤੇ ਰਾਜ ਭ੍ਰਾਤ ਕੋ ਦਯੋ॥ ੧੪॥

ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੇਲ ਕਰਤ ਰੀਝੀ ਅਧਿਕ ਹੇਰਿ ਤਰਨਿ ਤਰੁਨੰਗ॥

ਰਾਜ ਸਾਜ ਤਾਤੇ ਦਯੋ ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕੇ ਸੰਗ॥ ੧੫॥

ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ, ਜਵਾਨ ਮਰਦ ਦਾ ਸਾਥ ਪਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਰੀਝ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਰਾਜ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ॥੧੫॥

ਨਸ਼ਟ ਹੋਤ ਤ੍ਰਿਯ ਰਾਜਿ ਲਖਿ ਕਿਯੋ ਭ੍ਰਾਤ ਕੌ ਦਾਨ॥
ਲੋਗ ਮੂੜ ਐਸੇ ਕਹੈਂ ਸਕੈਂ ਨ ਭੇਦ ਪਛਾਨ॥ ੧੬॥ ੧॥

ਰਾਜ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਾਰੇ ਮੂਰਖ ਇਹੋ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀ ਸੀ ਸਕਿਆ॥ ੧੬॥ ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਆਠਵੌ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੦੮॥੩੯੩੨॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਅੱਠਵਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਸਮਾਪਤ॥੨੦੮॥੩੯੩੨॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਨਾਵਾਂ

ਕਥਾ ਭਰਥਰੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਧਾਰਾ ਨਗਰੀ ਕੋ ਰਹੈ ਭਰਥਰਿ ਰਾਵ ਸੁਜਾਨ॥
ਦ੍ਵੈ ਦ੍ਵਾਦਸ ਬਿਦਜ ਨਿਪੁਨ ਸੂਰਬੀਰ ਬਲਵਾਨ॥ ੧॥

ਧਾਰਾ ਨਗਰੀ ਦਾ ਭਰਥਰੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਚਤਰ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਹ ਚੌਦਾਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਅਤੇ ਬੜਾ ਸੂਰਬੀਰ ਬਲਵਾਨ ਸੀ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਭਾਨਮਤੀ ਤਾਕੇ ਬਰ ਨਾਰੀ॥ ਪਿੰਗੁਲ ਦੇਇ ਪ੍ਰਾਨਨਿ ਤੇ ਪ੍ਯਾਰੀ॥
ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਭਾ ਰਾਨੀ ਸੋਹੈ॥ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸੁਤਾ ਦ੍ਰਿਗ ਕੋਹੈ॥ ੨॥

ਉਸਦੀ ਇਕ ਸੁਘੜ ਰਾਣੀ ਭਾਨਮਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪਿੰਗਲ ਦੇਵੀ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਪਿਆਰੀ ਸੀ। ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਤਲਾ ਕੀ ਸਨ॥ ੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭਾਨਮਤੀ ਕੀ ਅਧਿਕ ਛਬਿ ਜਲ ਥਲ ਰਹੀ ਸਮਾਇ॥
ਦੇਵ ਦਿਵਾਨੇ ਲਖਿ ਭਏ॥ ਦਾਨਵ ਗਏ ਬਿਕਾਇ॥ ੩॥

ਭਾਨਮਤੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਜਲ ਥਲ ਵਿਚ ਸੀ। ਉਸ ਉਤੇ ਦੇਵਤੇ ਤਾਂ ਦੀਵਾਨੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਵਿੰਕ ਚੁੱਕੇ ਸਨ॥੩॥

ਔਰ ਪਿੰਗੁਲਾਮਤੀ ਕੀ ਸੋਭਾ ਲਖੀ ਅਪਾਰ।।
ਗੜਿ੍ ਚਤੁਰਾਨਨ ਤਵਨ ਸਮ ਔਰ ਨ ਸਕ੍ਯੋ ਸੁਧਾਰ।। ੪।।

ਪਿੰਗਲਾਮਤੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੀ ਅਨੂਪਮ ਸੀ। ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਦ ਬਣਾਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਉਸ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਿਆ ਸੀ।।੪।।

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਦਿਵਸ ਨ੍ਰਿਪ ਗਯੋ ਸ਼ਿਕਾਰਾ।।
ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰਾ।।
ਬਸਤ੍ਰ ਬੋਰਿ ਸ੍ਰੋਨਤਹਿ ਪਠਾਏ।।
ਕਹਿਯੋ ਸਿੰਘ ਭਰਥਰ ਹਰਿ ਘਾਏ।। ੫।।

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਆਪਣੇ ਕਪੜੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭੇਂ ਕੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਰਥਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਖਾ ਗਿਆ ਹੈ।। ੫।।

ਬਸਤ੍ਰ ਭ੍ਰਿਤ ਲੈ ਸਦਨ ਸਿਧਾਰ੍ਯੋ।। ਉਚਰ੍ਯੋ ਆਜੁ ਸਿੰਘ ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਰ੍ਯੋ।।
ਰਾਨੀ ਉਦਿਤ ਜਰਨ ਕੌ ਭਈ।। ਹਾਇ ਉਚਰਿ ਪਿੰਗੁਲ ਮਰਿ ਗਈ।। ੬।।

ਨੌਕਰ ਕਪੜੇ ਲੈ ਕੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਾਣੀ ਭਾਨਮਤੀ ਸੜ ਮਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਪਿੰਗਲਾ ਤਾਂ ਹਾਏ ਕਹਿਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਛਡ ਦਿਤੇ।। ੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤ੍ਰਿਯਾ ਨ ਤਵਨ ਸਰਾਹੀਯਹਿ ਕਰਤ ਅਗਨਿ ਮੈ ਪਯਾਨ।।
ਧੰਨਯ ਧੰਨਯ ਅਬਲਾ ਤੇਈ ਬਧਤ ਬਿਰਹ ਕੇ ਬਾਨ।। ੭।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਨਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜੋ ਸੜ ਮਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਧੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਤੀਰ ਵਜਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।। ੭।।

ਅੜਿੱਲ।। ਖੇਲਿ ਅਖੇਟਕ ਜਬ ਭਰਥਰਿ ਘਰਿ ਆਇਯੋ।।
ਹਾਇ ਕਰਤ ਪਿੰਗੁਲਾ ਮਰੀ ਸੁਨਿ ਪਾਇਯੋ।।
ਡਾਰਿ ਡਾਰਿ ਸਿਰ ਧੂਰਿ ਹਾਇ ਰਾਜਾ ਕਹੈ।।
ਹੋ ਪਠੈ ਬਸਤ੍ਰ ਜਿਹ ਸਮੈ ਸਮੋ ਸੌ ਨਾ ਲਹੈ।। ੮।।

ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡ ਕੇ ਜਦ ਰਾਜਾ ਘਰ ਆਇਆ ਤੇ ਪਿੰਗਲਾ ਨੂੰ ਮਰੀ ਸੁਣ ਕੇ 'ਹਾਏ ਹਾਏ" ਕਹਿਣ ਲਗਾ। ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਸੁਟ ਕੇ ਰਾਜਾ 'ਹਾਏ ਹਾਏ" ਕਰਨ ਲਗਾ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਂ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਨਹੀ

ਆਉਂਦਾ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਪੜੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭੈਂ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ॥ ੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਕੈ ਮੈਂ ਆਜੁ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰੌ॥ ਹ੍ਵੈ ਜੋਗੀ ਸਭ ਹੀ ਘਰ ਜਾਰੌ॥
ਧ੍ਰਿਗ ਮੇਰੋ ਜਿਯਬੋ ਜਗ ਮਾਹੀ॥ ਜਾਕੇ ਨਾਰਿ ਪਿੰਗੁਲਾ ਨਾਹੀ॥ ੯॥

ਜਾਂ ਮੈਂ ਅੱਜ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ ਜਾਂ ਜੋਗੀ ਬਣ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਮੇਰਾ ਜੀਣਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਧਿਰਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਪਾਸ ਅੱਜ ਉਸਦੀ ਰਾਣੀ ਪਿੰਗਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੋ ਭੂਖਨ ਬਹੁ ਮੋਲ ਕੇ ਅੰਗਨ ਅਧਿਕ ਸੁਹਾਂਹਿ॥
ਤੇ ਅਬ ਨਾਗਨਿ ਸੇ ਭਏ ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਤਨ ਖਾਂਹਿ॥ ੧੦॥

ਜਿਹੜੇ ਅਮੁਲ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਉਂਦੇ ਸਨ ਉਹ ਅੱਜ ਨਾਗ ਬਣ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੱਢ ਵੱਢ ਕੇ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੦॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬਾਂਕ ਸੀ ਬੀਨ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਅੰਗਾਰ ਸੇ ਤਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਟਾਰੇ॥
ਜ੍ਵਾਲਸੀ ਜੌਨਿ ਜੁਡਾਈ ਸੀ ਜੇਬ ਸਖੀ ਘਨਸਾਰ ਕਿਸਾਰ ਕੇ ਆਰੇ॥
ਰੋਗ ਸੋ ਰਾਗ ਬਿਰਾਗ ਸੋ ਬੋਲ ਬਬਾਰਿਬ ਬੂੰਦਨ ਬਾਨ ਬਿਸਾਰੇ॥
ਬੈਨ ਸੇ ਬੈਨ ਭਾਲਾ ਜੈਸੇ ਭੂਖਨ ਹਾਰਨ ਹੋਹਿ ਭੁਜੰਗਨ ਕਾਰੇ॥ ੧੧॥

ਬੀਨ ਬਾਂਕ ਵਰਗੀ, ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਅੰਗਾਰਾਂ ਵਰਗਾ ਅਤੇ ਤਾਲ ਮ੍ਰਦੰਗ ਕਿਰਪਾਨ ਕਟਾਰ ਵਾਂਗ ਲਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਚਾਂਦਨੀ ਜਵਾਲਾ ਵਰਗੀ ਅਤੇ ਸੀਤਲਤਾ ਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮੁਸ਼ਕਪੁਰ ਮਾਨੋਂ ਕੇਸਾਂ ਤੇ ਆਰੇ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਾਗ ਰੋਗ ਵਰਗਾ, ਬੋਲ ਵੈਰਾਗ ਵਰਗੇ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ ਤੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਗੱਲਾਂ ਤੀਰਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ ਭਾਲਿਆ ਵਰਗੇ ਅਤੇ ਗਲ਼ ਦੇ ਹਾਰ ਮਾਨੋਂ ਕਾਲੇ ਸੱਪਾਂ ਵਰਗੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੧॥

ਬਾਂਕ ਸੇ ਬੈਨ ਬ੍ਰਿਲਾਪ ਸੇ ਬਾਰਨ ਬਜਾਧ ਸੀ ਬਾਂਸ ਬਿਯਾਰ ਬਹੀਰੀ॥
ਕਾਕ ਸੀ ਕੋਕਿਲ ਕੂਕ ਕਰਾਲ ਮ੍ਰਿਨਾਲ ਕਿ ਬਜਾਲ ਘਰੀ ਕਿਛੁ ਰੀਰੀ॥
ਭਾਰ ਸੀ ਭੌਨ ਭਯਾਨਕ ਭੂਖਨ ਜੌਨ ਕੀ ਜ੍ਵਾਲ ਸੌ ਜਾਤ ਜਰੀਰੀ॥
ਬਾਨਸੀ ਬੀਨ ਬਿਨਾ ਉਹਿ ਬਾਲ ਬਸੰਤ ਕੋ ਅੰਤਕਿ ਅੰਤ ਸਖੀਰੀ॥ ੧੨॥

ਗਲਬਾਤ ਤਲਵਾਰ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਜਲ ਰੋਗ ਵਰਗਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਵਾ ਬਾਂਸ ਵਾਂਗ ਚੁਭਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਕੋਇਲ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਨੋਂ ਕਾਂ ਵਰਗੀ ਅਤੇ ਕਮਲ ਮ੍ਰਿਨਾਲ ਮਾਨੋਂ ਸਪ ਵਰਗੇ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਮਾਨੋਂ ਗਹਿਣੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਚਾਂਦਨੀ ਦੀ ਜਵਾਲਾ ਨਾਲ ਸੜਦਾ

ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਬੀਨ ਤੀਰ ਵਰਗੀ ਲਗਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਤਾਂ ਮਾਨੋਂ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ॥੧੨॥

ਬੈਰੀ ਸੀ ਬਜਾਰ ਬ੍ਰਿਲਾਪ ਸੌ ਬੋਲ ਬਬਾਨ ਸੀ ਬੀਨ ਬਜੰਤ ਬਿਥਾਰੇ॥
ਜੰਗ ਸੇ ਜੰਗ ਮੁਚੰਗ ਦੁਖੰਗ ਅਨੰਗ ਕਿ ਅੰਕਸੁ ਆਂਕ ਕਿਆਰੇ॥
ਚਾਂਦਨੀ ਚੰਦ ਚਿਤਾ ਚਹੂੰ ਓਰ ਸੁ ਕੋਕਿਲਾ ਕੂਕ ਕਿ ਹੂਕ ਸੀ ਮਾਰੇ॥
ਭਾਰ ਸੇ ਭੌਨ ਭਯਾਨਕ ਭੂਖਨ ਫੂਲੇ ਨ ਫੂਲ ਫਨੀ ਫਨਿਯਾਰੇ॥੧੩॥

ਹਵਾ ਵੀ ਵੈਰੀ ਬਣ ਗਈ, ਬੋਲਣਾ ਮਾਨੋਂ ਵਿਰਲਾਪ ਵਰਗਾ ਅਤੇ ਵੀਣਾ ਮਾਨੋਂ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ੋਕਮਈ ਸੰਗੀਤ ਹੋਵੇ। ਮੁਚੰਗ ਇਸਤਰਾਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਰਣ ਭੂਮੀਂ ਦਾ ਨਾਦ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚੀਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਚੰਦ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ ਦੀ ਚਿਤਾ ਚਾਰੇ ਪਾਸੀਂ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਇਲ ਦੀ ਕੂਕ ਮਨ ਵਿਚ ਹੂਕ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਗਹਿਣੇ ਭਾਰ ਬਣ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਫੁਲ ਇਸਤਰਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ ਨੇ ਫਨ ਫੈਲਾਈ ਹੋਵੇ॥੧੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਹੋ ਹਠਿ ਹਾਥ ਸਿੰਧੌਰਾ ਧਰਿਹੌਂ॥ ਪਿੰਗੁਲ ਹੇਤ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਜਰਿਹੌਂ॥
ਜੋ ਇਹ ਆਜ ਚੰਬਲਾ ਜੀਯੈ॥ ਤਬ ਭਰਥਰੀ ਪਾਨਿ ਕੌ ਪੀਯੈ॥੧੪॥

ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਿੰਘੋਰਾ ਲੈ ਕੇ ਪਿੰਗਲਾ ਲਈ ਬੜੇ ਹਠ ਨਾਲ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਹੁਣ ਜੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਜੀਉਂਦੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਭਰਥਰੀ ਪਾਣੀ ਪੀਵੇਗਾ॥੧੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤਬ ਤਹ ਗੋਰਖਨਾਥ ਪਹੂੰਚਜੋ ਆਇਕੈ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹਜੋ ਅਦੇਸੁ ਸੁ ਨਾਦ ਬਜਾਇਕੈ॥
ਰਾਨੀ ਦਈ ਜਿਵਾਇ ਸਰੂਪ ਅਨੇਕ ਧਰਿ॥
ਹੋ ਸੁਨਹੋ ਭਰਥਰਿ ਰਾਵ ਲੇਹੁ ਗਹਿ ਏਕ ਕਰ॥ ੧੫॥

ਤਦ ਉਥੇ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਸੰਖ ਬਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਉਸ ਰਾਣੀ ਪਿੰਗਲਾ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਿੰਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋ ਕੋਈ ਇਕ ਚੁਣ ਲਵੋ॥੧੫॥

ਭਰਥਰਿ ਬਾਚ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਾਂਹ ਗਹੌ ਕੌਨੈ ਤਜੌ ਚਿਤ ਮੈ ਕਰੈ ਬਿਬੇਕ॥

ਸਭੈ ਪਿੰਗੁਲਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਰਾਨੀ ਭਈ ਅਨੇਕ।। ੧੬।।

ਭਰਥਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸ ਨੂੰ ਫੜਾ ਅਤੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਛਡਾਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੋਚ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿੰਗਲਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀਆਂ ਇਹ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਣੀਆਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ।।੧੬।।

ਅੜਿੱਲ।। ਯੌ ਕਹਿ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਤਹਾਂ ਤੇ ਜਾਤ ਭਯੋ।।
ਭਾਨਮਤੀ ਕੋ ਚਿਤ ਚੰਡਾਰ ਇਕ ਹਰ ਲਿਯੋ।।
ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਜਾ ਕੌਂ ਦਿਯੋ ਭੁਲਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਰਾਨੀ ਨੀਚ ਕੇ ਰੂਪ ਰਹੀ ਉਰਝਾਇਕੈ।। ੧੭।।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਓਥੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਧਰ ਇਕ ਚੰਡਾਲ ਨੇ ਭਾਨ ਮਤੀ ਦਾ ਦਿਲ ਚੁਰਾ ਲਿਆ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੀਚ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ।।੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੂਤਮਤੀ ਦਾਸੀ ਹੁਤੀ ਤਬ ਹੀ ਲਈ ਬੁਲਾਇ।।
ਪਠੈ ਦੇਤ ਭੀ ਨੀਚ ਸੌ ਪਰਮ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜਾਇ।। ੧੮।।

ਉਸਦੀ ਇਕ ਦੂਤ ਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਦਾਸੀ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੀਚ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ।।੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਦੂਤੀ ਤਹ ਤੇ ਫਿਰਿ ਆਈ।। ਯੋ ਪੂਛੋ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਜਾਈ।।
ਕਹੁ ਅਲਿ ਮੀਤ ਕਬੈ ਹਜਾਂ ਐਹੈ।। ਹਮਰੇ ਚਿਤ ਕੋ ਤਾਪ ਮਿਟੈਹੈ।। ੧੯।।

ਜਦ ਦਾਸੀ ਵਾਪਸ ਆਈ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਜਾਕੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਹੇ ਸਖੀ! ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਿਤਰ ਫਿਰ ਇਥੇ ਕਦ ਆਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਮਿਟਾਏਗਾ? ।।੧੯।।

ਅੜਿੱਲ।। ਕਹੁ ਨ ਸਹਚਰੀ ਸਾਚੁ ਸਜਨੁ ਕਬ ਆਇਹੈ।।
ਜੋਰ ਨੈਨ ਸੌ ਨੈਨ ਕਬੈ ਮੁਸਕਾਇ ਹੈ।।
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਕਰਿ ਜਾਉ ਲਲਾ ਸੌ ਤੌਨ ਛਿਨ।।
ਹੋ ਕਹੋ ਸਖੀ ਮੁਹਿ ਮੀਤ ਕਬੈ ਹੈ ਕਵਨ ਦਿਨ।। ੨੦।।

ਹੇ ਦਾਸੀ! ਮੈਨੂੰ ਸਚੀ ਗਲ ਦਸ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਜਨ ਕਦ ਆਊਗਾ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਨੈਣ ਮਿਲਾਕੇ ਮੁਸਕਰਾਊਗਾ? ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਹੇ ਸਖੀ!

ਦੱਸ ਮੇਰਾ ਮਿਤਰ ਕਿਸ ਦਿਨ ਆਵੇਗਾ?॥੨੦॥

ਬਾਰ ਬਾਰ ਗਜ ਮੁਤਿਯਨ ਗੁਹੈਂ ਬਨਾਇਕੈ॥
ਅਪਨੇ ਲਲਾ ਕੋ ਛਿਨ ਮੈ ਲੇਉ ਰਿਝਾਇਕੈ॥
ਟੂਕਟੂਕ ਤਨ ਹੋਇ ਨ ਮੋਰੋ ਨੈਕ ਮਨ॥
ਹੋ ਕਾਸੀ ਕਰਵਤ ਲਿਯੋ ਪ੍ਰਿਯਾਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਤਨ॥ ੨੧॥

ਮੈਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਬਣ ਰਹੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀ। ਮੇਰਾ ਤਨ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਕੇ ਮਾਨੋਂ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਕਾਸ਼ੀ ਆਰੇ ਨੂੰ ਚਲਵਾ ਲਿਆ ਹੈ॥੨੧॥

ਬਿਹਸਿ ਬਿਹਸਿ ਕਬ ਗਰੇ ਹਮਾਰੇ ਲਾਗਿ ਹੈਂ॥
ਤਬ ਹੀ ਸਭ ਹੀ ਸ਼ੋਕ ਹਮਾਰੇ ਭਾਗਿ ਹੈਂ॥
ਚਟਕ ਚਟਕ ਦੈ ਬਾਤੈਂ ਮਟਕਿ ਬਤਾਇਹੈ॥
ਹੋ ਤਾ ਦਿਨ ਸਖੀ ਸਹਿਤ ਹਮ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਇਹੈ॥੨੨॥

ਹੇ ਸਖੀ! ਉਹ ਕਦੋਂ ਹਸ ਹਸ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗਲ ਨਾਲ ਲਗੇਗਾ। ਤਦ ਹੀ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਜਦ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚਟ ਪਟੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰੂਗਾ ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਲਹਾਰ ਜਾਵਾਂਗੀ॥੨੨॥

ਜੌ ਐਸੇ ਝਰਿ ਮਿਲੈ ਸਜਨ ਸਖਿ ਆਇਕੈ॥
ਮੋ ਮਨ ਕੌ ਲੈ ਤਬ ਹੀ ਜਾਇ ਚੁਰਾਇਕੈ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਰਤਿ ਕਰੌ ਨ ਛੋਰੋ ਏਕ ਛਿਨ॥
ਹੋ ਬੀਤੈ ਮਾਸ ਪਚਾਸਨ ਜਾਨੌ ਏਕ ਦਿਨ॥ ੨੩॥

ਹੇ ਸਖੀ! ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਸਜਨ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਵਖ ਵਖ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀ ਛਡਾਂਗੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਹ ਮਹੀਨੇ ਲੰਘ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਇਕ ਦਿਨ ਗਿਣਾਂਗੀ॥੨੩॥

ਮਚਕਿ ਮਚਕਿ ਕਬ ਕਹਿ ਹੈਂ ਬਚਨ ਬਨਾਇਕੈ॥
ਲਚਕਿ ਲਚਕਿ ਉਰ ਸਾਥ ਚਿਮਟਿ ਹੈ ਆਇਕੈ॥

ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਮੈ ਜਾਉ ਪ੍ਰਿਯਾ ਕੇ ਅੰਗ ਤਨ॥
ਹੋ ਮੇਲ ਮੇਲ ਕਰਿ ਰਾਖੌ ਭੀਤਰ ਤਾਹਿ ਮਨ॥ ੨੪॥

ਕਦ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਚਕ ਮਚਕ ਕੇ ਗਲਾਂ ਸੁਣਾਊਗਾ ਅਤੇ ਲਚਕ ਲਚਕ ਕੇ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਆ ਲਗੇਗਾ। ਮੈਂ ਵੀ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਲਗਾਂਗੀ ਅਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੀ ਆਪਣਾ ਮਨ ਉਹਦੇ ਮਨ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲਵਾਂਗੀ॥੨੪॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਖੰਜਨ ਹੂੰ ਨ ਬਦਜੋ ਕਛੁ ਕੈ ਕਰਿ ਕੰਜੁ ਕੁਰੰਗ ਕਹਾਂ ਕਰਿ ਡਾਰੇ॥
ਚਾਰੁ ਚਕੋਰ ਨ ਆਨੇ ਹ੍ਰਿਦੈ ਪਰ ਝੁੰਡ ਝੱਖੀਨਹੁ ਕੋ ਝਝਕਾਰੇ॥
ਮੈਨ ਰਹਜੋ ਮੁਰਛਾਇ ਪ੍ਰਭਾ ਲਖਿ ਸਾਰ ਸਭੈ ਸਭ ਦਾਸ ਬਿਚਾਰੇ॥
ਅੰਤਕ ਸੋਚਨ ਧੀਰਜ ਮੋਚਨ ਲਾਲਚੀ ਲੋਚਨ ਲਾਲ ਤਿਹਾਰੇ॥੨੫॥

ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮਮੋਲੇ, ਕਮਲ ਅਤੇ ਹਿਰਣ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਚਕੋਰ ਅਤੇ ਮਛੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵੀ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮੇਰੇ ਦਾਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨੈਣ ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ॥੨੫॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਸੁਨਤ ਸਹਚਰੀ ਬਚਨ ਤਹਾਂ ਤੇ ਤਹ ਗਈ॥
ਚਾਤੁਰਤਾ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਸਿਖਾਵਤ ਤਿਹ ਭਈ॥
ਬਸਤ ਮਲੀਨ ਉਤਾਰਿ ਭਲੇ ਪਹਿਰਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਤਹ ਲਜਾਵਤ ਤਿਹ ਭਈ ਸੁ ਭੇਸ ਬਨਾਇਕੈ॥ ੨੬॥

ਦਾਸੀ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸਦੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਕਾਫੀ ਸਿਆਣਾਂ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਉਸਦੇ ਮੈਲੇ ਕਪੜੇ ਲੁਹਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਕਪੜੇ ਪਵਾਕੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਈ॥੨੬॥

ਮਨ ਭਾਵਤ ਜਬ ਮੀਤ ਤਰੁਨਿ ਤਿਨ ਪਾਇਯੋ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਕੌ ਗਹਿ ਗਰੇ ਲਗਾਇਯੋ॥
ਆਸਨ ਚੁੰਬਨ ਕਰੇ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਤਵਨ ਸਖੀ ਕੋ ਦਾਰਿਦ ਸਕਲ ਮਿਟਾਇਕੈ॥ ੨੭॥

ਜਦ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਮਿੱਤਰ ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇਂ ਗਲ੍ਹ ਨਾਲ ਲਾਇਆ। ਆਸਣ ਚੁੰਮਣ ਪ੍ਰਸੰਤਾਪੂਰਵਕ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਧਨ ਦੇਕੇ ਦਾਸੀ ਦੀ ਵੀ ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤੀ।।੨੭।।

ਨਿਜਿਕ ਦੂਗਾ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੀ ਰਿਝਾਇਯੋ।।
ਤਾਕੇ ਕਰ ਤੇ ਏਕ ਅਮਰ ਫਲ ਪਾਇਯੋ।।
ਤਿਨਿ ਲੈ ਕੈ ਭਰਥਰਿ ਰਾਜਾ ਜੂਕੋ ਦਿਯੋ।।
ਹੋ ਜਬ ਲੌਂ ਪ੍ਰਿਥੀ ਅਕਾਸ਼ ਨ੍ਰਿਪਤ ਤਬ ਲੈ ਜਿਯੋ।। ੨੮।।

ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਕ ਅਮਰ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਫਲ ਉਸੇ ਰਾਜਾ ਭਰਥਰੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤਾਕਿ ਰਾਜਾ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਉਮਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇ।।੨੮।।

ਦੁਰਗ ਦੱਤ ਫਲ ਅਮਰ ਜਬੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕਰ ਪਰਯੋ।।
ਭਾਨ ਮਤੀ ਕੋ ਦੇਉ ਇਹੈ ਚਿੱਤਮੈ ਕਰਯੋ।।
ਤ੍ਰਿਯ ਕਿਯ ਮਨਹਿ ਬਿਚਾਰ ਕਿ ਮਿੱਤ੍ਰਹਿ ਦੀਜੀਯੈ।।
ਹੋ ਸਦਾ ਤਰੁਨ ਸੋ ਰਹੈ ਕੇਲ ਅਤਿ ਕੀਜੀਯੈ।। ੨੯।।

ਉਹ ਅਮਰ ਫਲ ਜਦ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਲਗਾ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਫਲ ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਭਾਨਮਤੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਫਲ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਜਵਾਨ ਬਣਿਆ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰ ਸਕੇ।।੨੯।।

ਮਨ ਭਾਵੰਤਾ ਮੀਤ ਜਦਿਨ ਸਖਿ ਪਾਈਯੈ।।
ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਸਭ ਵਾਰਿ ਬਹੁਰੁ ਬਲਿ ਜਾਈਯੈ।।
ਮੋ ਮਨ ਲਯੋ ਚੁਰਾਇ ਪ੍ਰੀਤਮਹਿ ਆਜੁ ਸਭ।।
ਹੋ ਰਹੈ ਤਰੁਨ ਚਿਰੁ ਜਿਯੈ ਦਿਯੋ ਫਲ ਤਾਂਹਿ ਲਭ।। ੩੦।।

ਜਦੋ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਤੋਂ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਸਭ ਕੁਝ ਵਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਇਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਦਾ ਹੀ ਜਵਾਨ ਰਹੇ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਫਲ ਉਸ ਆਪਣੇਂ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ।।੩੦।।

ਚੌਪਈ।। ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਚਿਤ ਰਾਨੀ ਹਰ ਲਯੋ।। ਅਬਲਾ ਮਨੁ ਤਾਕੋ ਕਰ ਦਯੋ।।
ਵਹੁ ਅਟਕਤ ਬੇਸ੍ਵਾ ਪਰ ਭਯੋ।। ਫਲ ਲੈ ਕੈ ਤਾਕੋ ਕਰ ਦਯੋ।। ੩੧।।

ਰਾਜੇ ਦਾ ਦਿਲ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਚੁਰਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਉਸ ਚੰਡਾਲ ਨੂੰ ਦੇ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਉਹ ਚੰਡਾਲ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਦੇ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਫਲ ਉਸ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ।।੩੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਰਹੀ ਤਰੁਨਿ ਸੋ ਰੀਝਿ ਅੰਗ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਨਿਰਖਿ।।
ਚਾਰੁ ਕੀਏ ਚਖ ਰਹੈਂ ਸਰੂਪ ਅਮੋਲ ਲਖਿ।।
ਫਲ ਸੋਈ ਲੈ ਹਾਥ ਰੁਚਿਤ ਰੁਚਿ ਸੌ ਦਿਯੋ।।
ਹੋ ਜਬ ਲੌ ਪ੍ਰਿਥੀ ਅਕਾਸ਼ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਬ ਲੌ ਜਿਯੋ।। ੩੨।।

ਉਹ ਵੇਸਵਾ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਸੀ ਉਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਨੇਤਰ ਸਦਾ ਹੀ ਉਸਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਉਹ ਫਲ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਧਰਤੀ ਅਕਾਸ਼ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹੋ।।੩੨।।

ਲੈ ਬੈਸ੍ਯਾ ਫਲ ਦਿਯੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੌ ਆਨਿਕੈ।।
ਰੂਪ ਹੇਰਿ ਬਸਿ ਭਈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਅਤਿ ਠਾਨਿਕੈ।।
ਲੈ ਰਾਜੈ ਤਿਹ ਹਾਥ ਚਿੰਤ ਚਿਤ ਮੈ ਕਿਯੋ।।
ਹੋ ਯਹ ਸੋਈ ਦ੍ਰੁਮ ਜਾਹਿ ਜੁ ਮੈ ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਦਿਯੋ।। ੩੩।।

ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਆ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਫਲ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਫਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਉਹੀ ਫਲ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਸੀ।।੩੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹ ਲੀਨੋ ਸੋਧਬਨਾਇਕੈ।।
ਤਿਹ ਬੈਸ੍ਯਾ ਕੋ ਪੂਛ੍ਯੋ ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਸਾਚ ਕਹੋ ਮੁਹਿ ਯਹ ਫਲ ਤੈਂ ਕਹ ਤੇ ਲਹ੍ਯੋ।।
ਹੋ ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਤਿਨ ਬਚਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੌ ਯੌ ਕਹ੍ਯੋ।। ੩੪।।

ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪਤਾ ਕਢਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਕੋਲ

ਸਦ ਕੇ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸੱਚ ਦਸੋ ਕਿ ਇਹ ਫਲ ਤੁਸੀਂ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆ ਸੀ। ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ॥੩੪॥

ਤੁਮ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਜਿਹ ਰਾਨੀ ਕੇ ਕਰ ਦਿਯੋ॥
ਤਾਕੌ ਏਕ ਚੰਡਾਰ ਮੋਹਿ ਕਰਿ ਮਨੁ ਲਿਯੋ॥
ਤਵਨ ਨੀਚ ਮੁਹਿ ਊਪਰ ਰਹਜੋ ਬਿਕਾਇਕੈ॥
ਤਵ ਤ੍ਰਿਯ ਤਿਹ ਦਿਯ ਤਿਨ ਮੁਹਿ ਦਯੋ ਬਨਾਇਕੈ॥ ੩੫॥

ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲੋਂ ਜਿਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਇਹ ਫਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਰਾਣੀ ਦਾ ਦਿਲ ਇਕ ਚੰਡਾਲ ਨੇ ਮੋਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਨੀਚ ਮੇਰੇ ਤੇ ਵੀ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ॥੩੫॥

ਮੈ ਲਖਿ ਤੁਮਰੌ ਰੂਪ ਰਹੀ ਉਰਝਾਇਕੈ॥
ਹਰਅਰਿ ਸਰ ਤਨ ਬਧੀ ਸੁ ਗਈ ਬਿਕਾਇਕੈ॥
ਸਦਾ ਤਰਨਿ ਤਾਕੋ ਫਲੁ ਹਮ ਤੇ ਲੀਜਿਯੈ॥
ਹੋ ਕਾਮਕੇਲ ਮੁਹਿ ਸਾਥ ਹਰਖ ਸੋ ਕੀਜਿਯੈ॥ ੩੬॥

ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਉਲਝੀ ਹੋਈ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਾਮ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਵਿਕੀ ਹੋਈ ਹਾਂ। ਸਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਫਲ ਮੈਥੋਂ ਲੈ ਲਵੋ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕਾਮਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੋ॥੩੬॥

ਤੁਮ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਜੁ ਦਯੋ ਫਲ ਅਤਿ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿਕੈ॥
ਤਿਨਲੈ ਦਿਯੋ ਚੰਡਾਰਹਿ ਅਤਿ ਹਿਤੁ ਠਾਨਿਕੈ॥
ਉਨ ਮੁਹਿ ਮੈ ਤੁਹਿ ਦਿਯੋ ਸੁ ਬਿਰਹਾ ਕੀ ਦਹੀ॥
ਹੋ ਨਿਰਖਿ ਤਿਹਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾ ਦਿਵਾਨੀ ਹ੍ਵੈ ਰਹੀ॥ ੩੭॥

ਤੁਸੀ ਜਦੋ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਇਹ ਫਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਸ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਇਹ ਫਲ ਚੰਡਾਲ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਚੰਡਾਲ ਨੇ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਮੈ ਵਿਆਕਲ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਫਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਦੀਵਾਨੀ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ॥੩੭॥

ਹੈ ਤਵ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਲੋਕਿ ਰਹੀ ਉਰਝਾਇਕੈ॥

ਗ੍ਰਿਹਿ ਸਿਗਰੇ ਕੀ ਸੰਗਜਾ ਦਈ ਭੁਲਾਇਕੈ॥
ਅਮਰ ਅਜਰ ਫਲ ਤੁਮਕੌ ਦੀਨੋ ਆਨਿਕਰਿ॥
ਹੋ ਤਾਤੇ ਮਦਨ ਸੰਤਾਪ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਹਮਰੋ ਪ੍ਰਹਰਿ॥ ੩੮॥

ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਲਝ ਗਈ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਘਰ ਬਾਰ ਦਾ ਵੀ ਹੋਸ਼ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਮਰ ਫਲ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਕਾਮ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੋ॥੩੮॥

ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਤਾਕੌ ਤਬ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਉਚਾਰਿਯੋ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੌ ਤਾਕੇ ਸੰਗ ਬਿਹਾਰਿਯੋ॥
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਬੇਸ੍ਵਾ ਹੂੰ ਗਈ ਬਨਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਦੁਤਿ ਹੇਰਿ ਰਹੀ ਉਰਝਾਹਿਕੈ॥ ੩੯॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਵੇਸਵਾ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਲਝ ਗਈ॥੩੯॥

ਮਨ ਭਾਵੰਤੋ ਮੀਤ ਜਵਨ ਦਿਨ ਪਾਈਯੈ॥
ਤਵਨ ਘਰੀ ਕੇ ਪਲ ਪਲ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈਯੈ॥
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਕਰਿ ਤਾਸੌ ਅਧਿਕ ਬਿਹਾਰੀਯੈ॥
ਹੋ ਤਤਖਿਨ ਦ੍ਰਪ ਕੰਦ੍ਰਪ ਕੋ ਸਕਲ ਨਿਵਾਰੀਯੈ॥ ੪੦॥

ਜਦੋਂ ਮਨ ਪਸੰਦ ਮਿੱਤਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਓਸੇ ਉਤੋਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜੁੜ ਕੇ ਰਮਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਘੁਮੰਡ ਨੂੰ ਚੂਰ ਚੂਰ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੪੦॥

ਸ੍ਵੈਯਾ॥ ਬਾਲ ਕੋ ਰੂਪ ਬਿਲੋਕ ਕੈ ਲਾਲ ਕਛੂ ਹਸਿਕੈ ਅਸ ਬੈਨ ਉਚਾਰੇ॥
ਤੈਂ ਅਟਕੀ ਸੁਨਿ ਸੁੰਦਰਿ ਮੋ ਪਰ ਐਸੇ ਨ ਸੁੰਦਰ ਅੰਗ ਹਮਾਰੇ॥
ਜੀਬੋ ਘਨੋ ਸਿਗਰੋ ਜਗ ਚਾਹਤ ਸੋ ਨ ਰੁਚਜੋ ਚਿਤ ਮਾਂਝਿ ਤਿਹਾਰੋ॥
ਆਨਿ ਜਰਾਰਿ ਦਯੋ ਹਮ ਕੌ ਫਲੁ ਦਾਸ ਭਏ ਹਮ ਆਜੁ ਤਿਹਾਰੇ॥ ੪੧॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਸੰਦਰੀ! ਸੁਣੋਂ ਤੂੰ ਮੇਰੇ

ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਏਂ ਪਰ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਏਨਾਂ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਿਆਦਾ ਚਿਰ ਜੀਉਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਉਹ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀ ਲਗਿਆ ਅਤੇ ਤੂੰ ਇਹ ਬੁਢੇਪੇ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਅਮਰ ਫਲ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ॥੪੧॥

ਬੇਸ੍ਵਾ ਵਾਚ॥ ਨੈਨ ਲਗੇ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮ ਸੌ ਤਵ ਤੇ ਤਵ ਹੇਰਿ ਪ੍ਰਭਾ ਬਲਿ ਜਾਊਂ॥
ਭੌਨ ਭੰਡਾਰ ਸੁਹਾਤ ਨ ਮੋਕਹ ਸੋਵਤ ਹੂੰ ਬਿੜ ਕੇ ਬਰਰਾਊਂ॥
ਜੇਤਿਕ ਆਪਨੀ ਆਰਬਲਾ ਸਭ ਮੀਤ ਕੇ ਊਪਰ ਵਾਰਿ ਬਹਾਊਂ॥
ਕੇਤਿਕ ਬਾਤ ਜਰਾਰਿਸੁਨੋ ਫਲ ਪ੍ਰਾਨ ਦੈ ਮੋਲ ਪਿਯਾ ਕਹ ਲਜਾਊਂ॥੪੨॥

ਤਦ ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਦ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਅਖ ਲੱਗੀ ਹੈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ। ਇਹ ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਨਹੀ ਲਗਦੇ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸੁਤੀ ਵੀ ਬੜਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਜਿੰਨੀ ਉਮਰ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਉਤੇ ਵਾਰ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਇਹ ਅਮਰ ਫਲ ਕੀ ਹੈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀ॥ ੪੨॥

ਤੇ ਜੁ ਦਿਯੋ ਤੀਯ ਕੋ ਫਲ ਥੋ ਦਿਜ ਤੈਂ ਕਰਿ ਕੋਟਿ ਕੁਪਾਇ ਲੀਯੋ॥
ਸੋਊ ਲੈਕਰ ਜਾਰ ਕੌ ਦੇਤ ਭਈ ਤਿਨ ਰੀਝਿ ਕੈ ਮੋ ਪਰ ਮੋਹਿ ਦੀਯੋ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਹੌ ਅਟਕੀ ਤਵ ਹੇਰਿ ਪ੍ਰਭਾ ਤਨ ਕੋ ਤਨਿਕੈ ਨਹਿ ਤਾਪ ਕੀਯੋ॥
ਤਿਹ ਖਾਹੁ ਹਮੈ ਸੁਖ ਦੇਹ ਦਿਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ ਕਰੋ ਜੁਗ ਚਾਰ ਜੀਯੋ॥ ੪੩॥

ਤੁਸੀ ਜਿਹੜਾ ਫਲ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਉਪਾਅ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਉਹੋ ਫਲ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਰੀਝ ਕੇ ਉਹ ਫਲ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਅਟਕ ਗਈ ਹਾਂ ਹੋਰ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਫਲ ਨੂੰ ਖਾਵੋ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਰਾਂ ਜੁਗਾਂ ਤਕ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹੋ॥੪੩॥

ਭਰਥਰਿ ਬਾਚ॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਧ੍ਰਿਗ ਮੁਹਿ ਕੌ ਮੈ ਜੁ ਫਲੁ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਦੈ ਡਾਰਿਯੋ॥
ਧ੍ਰਿਗ ਤਿਹ ਦਿਯੋ ਚੰਡਾਰ ਜੁ ਧ੍ਰਮ ਨ ਬਿਚਾਰਿਯੋ॥
ਧ੍ਰਿਗ ਤਾਕੋ ਤਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਰਾਨੀ ਸੀ ਪਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਦਯੋ ਬੇਸ੍ਹਿ ਪਰਮ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜਾਇਕੈ॥ ੪੪॥

ਭਰਥਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹ ਫਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਦਿਤਾ। ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਫਿਟਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਚੰਡਾਲ ਨੂੰ ਫਲ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਰਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਣੀ ਵਰਗੀ ਇਸਤਰੀ ਪਾਕੇ ਉਹ ਫਲ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਉਹ ਫਲ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ।।੪੪।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਆਧਿਕ ਆਪੁ ਭਖਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਲੈ ਫਲ ਆਧਿਕ ਰੂਪਮਤੀ ਕਹ ਦੀਨੋ।।
ਯਾਰ ਕੈ ਟੂਕ ਹਜਾਰ ਕਰੇ ਗਹਿ ਨਾਰਿ ਭਿਟਜਾਰ ਤਿਨੈ ਬਧਿ ਕੀਨੋ।।
ਭੌਨ ਭੰਡਾਰ ਬਿਸਾਰ ਸਭੈ ਕਛੁ ਰਾਮ ਕੋ ਨਾਮੁ ਹ੍ਰਿਦੈ ਦ੍ਰਿੜ ਚੀਨੋ।।
ਜਾਇ ਬਸਜੋ ਤਬ ਹੀ ਬਨ ਮੈ ਨ੍ਰਿਪ ਭੇਸ ਕੋ ਤਜਾਗ ਜੁਗੇਸ ਕੋ ਲੀਨੋ।। ੪੫।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਅੱਧਾ ਫਲ ਆਪ ਖਾਦਾ ਅਤੇ ਅੱਧਾ ਫਲ ਰੂਪਮਤੀ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਯਾਰ ਦੇ ਹਜਾਰਾਂ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਬਦਚਲਣ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਫੜਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਸਭ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਾਮ ਨਾਮ ਪਕਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਲਾਹ ਕੇ ਜੋਗੀ ਦਾ ਵੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ।।੪੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਨ ਭੀਤਰ ਭੇਟਾ ਭਈ ਗੋਰਖ ਸੰਗ ਸੁਧਾਰ।।
ਰਾਜ ਤਜਾਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲਯੋ ਭਰਥਿਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ।। ੪੬।।

ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਗੁਰੂ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਨਾਲ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪੀ ਨਾਮ ਲਿਆ।।੪੬।।

ਸ੍ਵੈਯਾ।। ਰੋਵਤ ਹੈ ਸੁ ਕਹੂੰ ਪੁਰ ਕੇ ਜਨ ਬੌਰੇ ਸੇ ਡੋਲਤ ਜਜੋਂ ਮਤਵਾਰੇ।।
ਫਾਰਤ ਚੀਰ ਸੁ ਬੀਰ ਗਿਰੇ ਕਹੂੰ ਜੂਝੇ ਹੈਂ ਖੇਤ ਮਨੋ ਜੁਝਿਯਾਰੇ।।
ਰੋਵਤ ਨਾਰ ਅਪਾਰ ਕਹੂੰ ਬਿਸੰਭਾਰਿ ਭਈ ਕਰਿ ਨੈਨਨ ਤਾਰੇ।।
ਤਜਾਗ ਕੈ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਸਭੈ ਮਹਾਰਾਜ ਸਖੀ ਬਿਨ ਆਜੁ ਪਧਾਰੇ।। ੪੭।।

ਰੋਂਦੇ ਹੋਏ ਨਗਰ ਦੇ ਲੋਕ ਪਾਗਲ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਵਾਂਗ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋ ਕੇ ਡੋਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਪੜੇ ਪਾੜ ਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੂਰਮੇਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਰੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤਾੜੇ ਲੱਗ ਗਈਆਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਰਾਜ ਕਾਜ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਰਾਜਾ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ।।੪੭।।

ਨਿਜੁ ਨਾਰਿ ਨਿਹਾਰਿ ਕੈ ਭਰਥਕੁਮਾਰਿ ਬਿਸਾਰਿ ਸੰਭਾਰਿ ਛਕੀ ਮਨ ਮੈ॥
ਕਹੂੰ ਹਾਰਗਿਰੈ ਕਹੂੰਬਾਰ ਲਸੈ ਕਛੁ ਨੈਕੁ ਪ੍ਰਭਾ ਨ ਰਹੀਤਨਮੈ॥
ਝਖ ਕੇਤਕ ਬਾਨਨ ਪੀੜਤ ਭੀ ਮਨ ਜਾਇ ਰਹਜੋ ਮਨ ਮੋਹਨ ਮੈ॥
ਮਨੋ ਦੀਪਕ ਭੇਦ ਸੁਨੋ ਸੁਰ ਨਾਦ ਮ੍ਰਿਗੀ ਗਨ ਜਾਨੁ ਬਿਧੀ ਮਨ ਮੈ॥੪੮॥

ਭਰਥਰੀ ਦੀਆਂ ਇਤਰੀਆਂ ਵੇਖਕੇ ਹੋਸ਼ ਭੁਲਾ ਬੈਠੀਆਂ। ਕਿਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਡਿਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿਤੇ ਵਾਲ ਫਸੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਤਾ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣ ਨ ਰਹੇ। ਕਈ ਬਿਰਹਾ ਕਾਰਣ ਦੁਖੀ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਮਨ ਮੋਹਨ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਮਿਰਗੀ ਨਾਦ ਸੁਣ ਕੇ ਵਿੰਨ੍ਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਣ॥੪੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿਕਰਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਹਾਰਤ ਭਈ ਅਨੇਕ॥
ਬਨ ਹੀ ਕੌ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਤ ਭਜੋ ਮਾਨਿਯੋ ਬਚਨ ਨ ਏਕ॥ ੪੯॥

ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਈਆਂ ਪਰ ਰਾਜਾ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਚਲਾ ਹੀ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨ ਮੰਨੀ॥੪੯॥

ਜਬ ਰਾਜਾ ਬਨ ਮੈ ਗਏ ਗੋਰਖ ਗੁਰੂ ਬੁਲਾਇ॥
ਬਹੁਰਿ ਭਾਤਿ ਸਿਛ੍ਯਾ ਦਈ ਤਾਹਿ ਸਿਖ੍ਯ ਠਹਰਾਇ॥ ੫੦॥

ਜਦ ਰਾਜਾ ਬਣ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਨੇ ਬੁਲਾਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਭਾਂਤ ਅਪਣਾ ਚੇਲਾ ਬਣਾਕੇ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ॥੫੦॥

ਭਰਥਰੀ ਬਾਚ॥ ਕਵਨ ਮਰੈ ਮਾਰੈ ਕਵਨ ਕਹਤ ਸੁਨਤ ਕਹ ਕੋਇ॥
ਕੋ ਰੋਵੈ ਕਵਨੈ ਹਸੈ ਕਵਨ ਜਰਾ ਜਿਤ ਹੋਇ॥ ੫੧॥

ਭਰਥਰੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕੌਣ ਮਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੌਣ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਕੌਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੌਣ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਕੌਣ ਰੋਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੌਣ ਹਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁਢਾਪੇ ਨੂੰ ਜਿਤਣ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਹੈ॥੫੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਹਸਿ ਗੋਰਖ ਇਮਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ॥ ਸੁਨਹੁ ਭਰਥ ਹਰਿ ਰਾਜ ਹਮਾਰੇ॥
ਸੱਤਿ ਝੂਠ ਮੂਓ ਹੰਕਾਰਾ॥ ਕਬਹੂ ਮਰਤ ਨ ਬੋਲਨਹਾਰਾ॥ ੫੨॥

ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਨੇ ਹੱਸਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੱਚ ਅਤੇ ਝੂਠ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਮਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਆਤਮਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀ ਮਰਦੀ॥੫੨॥

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਲ ਮਰੈ ਕਾਯਾਂ ਮਰੈ ਕਾਲੈ ਕਰਤ ਉਚਾਰ।।
ਜੀਭੈ ਗੁਨ ਬਖਜਾਨਹੀਂ ਸ੍ਰਵਨਨ ਸੁਨਤ ਸੁਧਾਰ।। ੫੩।।

ਕਾਲ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਮਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਲ ਹੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਜੀਭ ਤਾਂ ਇਕ ਮਾਤਰ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੰਨ ਇਕ ਮਾਤਰ ਸੁਣਦੇ ਹਨ।।੫੩।।

ਚੌਪਈ।।ਕਾਲ ਨੈਨ ਹ੍ਵੈ ਸਭਨ ਨਿਹਰਈ।।ਕਾਲ ਬਕੱਤ੍ਰ ਹ੍ਵੈ ਬਾਕ ਉਚਰਈ।।
ਕਾਲ ਮਰਤ ਕਾਲ ਹੀ ਮਾਰੈ।। ਭੂਲਾ ਲੋਗ ਭਰਮ ਬੀਚਾਰੈ।। ੫੪।।

ਕਾਲ ਹੀ ਨੇਤਰ ਬਣ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਲ ਹੀ ਮੂੰਹ ਬਣਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਲ ਹੀ ਮਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਲ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।।੫੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਲ ਹਸਤ ਕਾਲੈ ਰੋਵਤ ਕਰਤ ਜਰਾ ਜਿਤ ਹੋਇ।।
ਕਾਲ ਪਾਇ ਉਪਜਤ ਸਭੈ ਕਾਲ ਪਾਇ ਬਧ ਹੋਇ।। ੫੫।।

ਕਾਲ ਹੀ ਹਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਲ ਹੀ ਰੋਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਲ ਹੀ ਜਰਾ ਨੂੰ ਜਿਤਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਲੋਕ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਕ ਮਰਦੇ ਹਨ।।੫੫।।

ਚੌਪਈ।। ਕਾਲੈ ਮਰਤ ਕਾਲ ਹੀ ਮਾਰੈ।। ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਪਿੰਡ ਅਵਾਰਾ ਪਾਰੈ।।
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮੂਓ ਹੰਕਾਰਾ।। ਏਕ ਨ ਮਰਜੋ ਸੁ ਬੋਲਣਹਾਰਾ।। ੫੬।।

ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪੈਕੇ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਤਾਂ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਆਤਮਾ ਨਹੀ ਮਰਦੀ ਜੋ ਸਦਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।।੫੬।।

ਆਸਾ ਕਰਤ ਸਕਲ ਜਗ ਮਰਈ।। ਕੌਨ ਪੁਰਖੁ ਆਸਾ ਪਰਹਰਈ।।
ਜੋ ਨਰ ਕੋਊ ਆਸ ਕੌ ਤਜਾਗੈ।। ਸੋ ਹਰਿ ਕੇ ਪਾਇਨ ਸੌ ਲਾਗੈ।। ੫੭।।

ਆਸਾ ਰੱਖਦਾ ਹੀ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਇਸਤਰਾਂ ਦਾ ਇਨਸਾਨ ਹੈ ਜੋ ਆਸ਼ਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੇ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਆਸ਼ਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।।੪੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਆਸਾ ਕੀ ਆਸਾ ਪੁਰਖੁ ਜੋ ਕੋਊ ਤਜਤ ਬਨਾਇ।।

ਪਾਪ ਪੁੰਨਜ ਸਰ ਤਰਿ ਤੁਰਤੁ ਪਰਮ ਪੁਰੀ ਕਹ ਜਾਇ।। ੫੮।।

ਆਸ਼ਾ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਤੁਰੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।।੫੮।।

ਜਯੋਂ ਸਮੁੰਦਹਿ ਗੰਗਾ ਮਿਲਤ ਸਹੰਸ ਧਾਰ ਕੈ ਸਾਜ।।
ਤਯੋਂ ਗੋਰਖ ਰਿਖਿਰਾਜ ਸਿਯੋਂ ਅਜੁ ਮਿਲਯੋ ਨ੍ਰਿਪਰਾਜ।। ੫੯।।

ਜਿਸਤਰਾਂ ਗੰਗਾ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਉਸਤਰਾਂ ਹੀ ਰਿਸ਼ੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਨੂੰ ਅਜ ਰਾਜਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ।।੫੯।।

ਚੌਪਈ।। ਯਾਤੇ ਮੈਂ ਬਿਸਥਾਰ ਨ ਕਰੌ।। ਗ੍ਰੰਥ ਬਢਨ ਤੇ ਅਤਿ ਚਿਤ ਡਰੌ।।
ਤਾਤੇ ਕਥਾ ਨ ਅਧਿਕ ਬਢਾਈ।। ਭੂਲ ਪਰੀ ਤਹ ਲੇਹੁ ਬਨਾਈ।। ੬੦।।

ਹੁਣ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀ ਜਾਵਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਵੱਧ ਜਾਣ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਥਾ ਨੂੰ ਜਿਆਦਾ ਨਹੀ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਭੁਲ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਆਪ ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਲੈਣਾ।।੬੦।।

ਗੋਰਖ ਸੋ ਗੋਸ਼ਟਿ ਜਬ ਭਈ।। ਰਾਜਾ ਕੀ ਦੁਰਮਤਿ ਸਭ ਗਈ।।
ਸੀਖਤ ਗਯਾਨ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਭਯੋ।। ਜਲ ਹ੍ਵੈ ਜਯੋਂ ਜਲ ਮੈ ਮਿਲਿ ਗਯੋ।। ੬੧।।

ਜਦ ਗੁਰੂ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਦੀ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਖੋਟੀ ਅਕਲ ਸਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਉਸ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਗੋਰਖ ਨਾਲ ਇਸਤਰਾਂ ਮਿਲ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।।੬੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਏਕ ਮੂੰਡ ਭਰਥਰਿ ਘ੍ਰਿਤ ਚੁਅਤ ਨਿਹਾਰਿਯੋ।।
ਹਸਿ ਹਸਿ ਤਾਸੋ ਬਚਨ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਿਯੋ।।
ਜਿਨਕੋ ਲਗੇ ਕਟਾਛ ਰਾਜ ਤੇ ਖੋਵਹੀ।।
ਹੋ ਤੁਹਿ ਕਰ ਲਾਗੇ ਤੈ ਕਯੋਂ ਮੂਢ ਨ ਰੋਵਹੀ।। ੬੨।।

ਭਰਥਰੀ ਨੇ ਇਕ ਖੋਪਰੀ ਵਿਚ ਘਿਉ ਨੂੰ ਰਿਸਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਹੱਸ ਕੇ ਉਸ ਕਿਹਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾੜੀ ਜੇਹੀ ਝਰੀਟ ਵੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਰਾਜ ਖੋ ਦਿੰਦੇ ਹਨ. ਫਿਰ ਮੂਰਖ ਤੂੰ ਭਲਾ ਇਸਤਰਾਂ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰੋਂਦਾ।।੬੨।।

ਚੌਪਈ।। ਬੀਤਤ ਬਰਖ ਬਹੁਤ ਜਬ ਭਏ।। ਭਰਥਰਿ ਦੇਸ ਆਪਨੇ ਗਏ।।

ਚੀਨਤ ਏਕ ਚੰਚਲਾ ਭਈ।। ਨਿਕਟ ਰਾਨਿਯਨ ਕੇ ਚਲਿ ਗਈ।। ੬੩।।

ਜਦ ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ ਤਾਂ ਭਰਥਰੀ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਚਲੇ ਗਈ।।੬੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਿ ਰਨਿਯਨ ਐਸੋ ਬਚਨ ਰਾਜਾ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਰੋਦਨ ਕਰਤ ਰਹੀ ਚਰਨ ਲਪਟਾਇ।। ੬੪।।

ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਉਹਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਗਈਆਂ।।੬੪।।

ਸੋਰਠਾ।। ਮਾਸਾ ਰਹ੍ਯੋ ਨ ਮਾਸ ਰਕਤ ਰੰਚ ਤਨ ਨਾ ਰਹ੍ਯੋ।।
ਸ੍ਵਾਸ ਨ ਉਡ੍ਯੋ ਉਸਾਸ ਆਸ ਤਿਹਾਰੈ ਮਿਲਨ ਕੀ।। ੬੫।।

ਰਤਾ ਵੀ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੁਕੇ।।੬੫।।

ਚੌਪਈ।। ਜੋਗ ਕੀਯੋ ਪੂਰਨ ਭ੍ਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ।।
ਅਬ ਤੁਮ ਰਾਜ ਕਰੋ ਸੁਖ ਸੌ ਘਰ।।
ਜੌ ਸਭਹਿਨ ਹਮ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਘਾਰੋ।।
ਤਾ ਪਾਛੇ ਬਨ ਓਰ ਸਿਧਾਰੋ।। ੬੬।।

ਹੇ ਰਾਜਾ! ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਯੋਗ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਰਾਜ ਕਰੋ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਫਿਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾਓ।।੬੬।।

ਭਰਥਰਿ ਬਾਚ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੇ ਰਾਨੀ ਜੋਬਨ ਭਰੀ ਅਧਿਕ ਤਬੈ ਗਰਬਾਹਿ।।
ਤੇ ਅਬ ਰੂਪ ਰਹਿਤ ਭਈ ਰਹ੍ਯੋ ਗਰਬ ਕਛੁ ਨਾਹਿ।। ੬੭।।

ਭਰਥਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਦੋਂ ਰਾਣੀਆਂ ਜਵਾਨ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਘੁਮੰਡ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਰੂਪਹੀਣ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘੁਮੰਡ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ।।੬੭।।

ਚੌਪਈ।। ਅਬਲਾ ਹੁਤੀ ਤਰੁਨਿ ਤੇ ਭਈ।। ਤਰੁਨਿ ਜੁ ਹੁਤੀ ਬ੍ਰਿੱਧ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।।
ਬਿਰਧਨਿ ਤੇ ਕੋਊ ਲਹੀ ਨ ਜਾਵੈ।। ਚਿਤ ਕੌ ਇਹੈ ਅਸਚਰਜ ਆਵੈ।।੬੮।।

ਜਿਹੜੀ ਛੋਟੀ ਸੀ ਉਹ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਹੜੀ ਜਵਾਨ ਸੀ ਉਹ ਬੁਢੀ ਹੋ ਗਈ। ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੁਣ ਕੋਈ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ।।੬੮।।

ਜੇ ਰਾਨੀ ਜੋਬਨ ਕੀ ਭਰੀ।। ਤੇ ਅਬ ਭਈ ਜਰਾ ਕੀ ਧਰੀ।।
ਜੇ ਅਬਲਾ ਸੁੰਦਰ ਗਰਬਾਹੀ।। ਤਿਨ ਕੋ ਰਹ੍ਯੋ ਗਰਬ ਕਛੁ ਨਾਹੀ।। ੬੯।।

ਜੋ ਰਾਣੀਆਂ ਜੋਬਨ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸਨ ਉਹ ਹੁਣ ਬੁੱਢੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਮਾਣ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।।੬੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੋ ਮਨ ਮੈ ਗਰਬਤ ਤਬੈ ਅਧਿਕ ਚੰਚਲਾ ਨਾਰਿ।।
ਤੇ ਅਬ ਜੀਤਿ ਜਰਾ ਲਈ ਸਕਤ ਨ ਦੇਹ ਸੰਭਾਰਿ।। ੭੦।।

ਜੋ ਇਸਤਰੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਣ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਬੁਢਾਪੇ ਨੇ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦੀਆਂ।।੭੦।।

ਚੌਪਈ।। ਜੇ ਜੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਤਬੈ ਗਰਬਾਹੀ।। ਤਿਨ ਕੋ ਰਹ੍ਯੋ ਗਰਬ ਕਛੁ ਨਾਹੀ।।
ਤਰੁਨੀ ਹੁਤੀ ਬਿਰਧ ਤੇ ਭਈ।। ਨੌਰੈ ਠੌਰ ਔਰ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।। ੭੧।।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਮਾਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਜਵਾਨ ਸੀ ਉਹ ਬੁਢੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਹੋਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਹੋ ਗਈਆਂ।।੭੧।।

ਕੇਸਨ ਪ੍ਰਭਾ ਜਾਤ ਨਹਿ ਕਹੀ।। ਜਾਨੁਕ ਜਟਨ ਜਾਨੁਵੀ ਬਹੀ।।
ਕੈਧੋ ਸਕਲ ਦੁਗਧ ਸੌ ਧੋਏ।। ਤਾਤੇ ਸੇਤ ਬਰਨ ਕਚ ਹੋਏ।। ੭੨।।

ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਜਟਾਵਾਂ ਵਿਚ ਦੀ ਸਫੇਦ ਗੰਗਾ ਵਗ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਇਸਤਰਾਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਲ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਧੋਤੇ ਹੋਣ ਇਸ ਲਈ ਚਿੱਟੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।।੭੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੁਕਤਨ ਹੀਰਨ ਕੇ ਬਹੁਤ ਇਨ ਪਰ ਕੀਏ ਸ਼ਿੰਗਾਰ।।
ਤਾਂਤੇ ਤਿਨ ਕੀ ਛਬਿ ਭਏ ਤਰੁਨਿ ਤਿਹਾਰੇ ਬਾਰ।। ੭੩।।

ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਇਹ ਮੋਤੀਆਂ ਹੀਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਇਸਤਰੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਲ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਸਫੇਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।।੭੩।।

ਜੋ ਤਬ ਅਤਿ ਸੋਭਿਤ ਹੁਤੇ ਤਰੁਨਿ ਤਿਹਾਰੇ ਕੇਸ।।

ਨੀਲ ਮਨੀ ਕੀ ਛਬਿ ਹੁਤੇ ਭਏ ਰੁਕਮ ਕੇ ਭੇਸ।। ੭੪।।

ਹੇ ਇਸਤਰੀ ਜਿਹੜੇ ਤੇਰੇ ਵਾਲ ਨੀਲਮਣੀ ਵਾਂਗ ਸੋਭਦੇ ਸਨ ਉਹ ਚਾਂਦੀ ਰੰਗੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।।੭੪।।

ਚੌਪਈ।। ਕੈਧੋ ਸਕਲ ਪ੍ਰਹਪ ਗੁਹਿ ਡਾਰੇ।। ਤਾਤੇ ਕਚ ਸਿਤ ਭਏ ਤਿਹਾਰੇ।।
ਸਸਿ ਕੀ ਜੌਨਿ ਅਧਿਕਪੌ ਪਰੀ।। ਤਾਤੇ ਸਕਲ ਸਜਾਮਤਾ ਹਰੀ।। ੭੫।।

ਇਸ ਤਰਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮਾਨੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਫੁਲਾਂ ਨੂੰ ਗੁੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਕਾਲੇ ਬਾਲ ਸਫੈਦ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ। ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ ਜਿਆਦਾ ਪੈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਲਾਪਨ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇ।।੭੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਇਕ ਰਾਨੀ ਤਬ ਕਹਜੋ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਸਮਝਾਇਕੈ।।
ਮੁਹਿ ਗੋਰਖ ਕਹਿ ਗਏ ਸੁਪਨ ਮੈ ਆਇਕੈ।।
ਜਬ ਲੌ ਤ੍ਰਿਯ ਏ ਜਿਯਤ ਰਾਜ ਤਬ ਲੌ ਕਰੌ।।
ਹੋ ਜਬ ਏ ਸਭ ਮਰਿ ਜੈਹੈ ਤਬ ਪਗ ਮਗ ਧਰੋ।। ੭੬।।

ਤਦ ਇਕ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਕਹਿ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਇਸਤਰੀਆਂ ਜੀਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਦ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜ ਕਰੋ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਮਰ ਜਾਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀ ਯੋਗ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰੋ।।੭੬।।

ਸੁਨਿ ਰਨਿਯਨ ਕੇ ਬਚਨ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਕਰੁਣਾ ਭਈ।।
ਤਿਨਕੈ ਭੀਤਰ ਬੁੱਧ ਕਛੁਕ ਅਪੁਨੀ ਦਈ।।
ਜੋ ਕਛੁ ਪਿੰਗੁਲ ਕਹਜੋ ਮਾਨ ਸੋਈ ਲਿਯੋ।।
ਹੋ ਰਾਜ ਜੋਗ ਘਰ ਬੈਠ ਦੋਊ ਅਪਨੇ ਕਿਯੋ।। ੭੭।।

ਰਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਰਹਿਮ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਆਪਣਾ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਗਿਆਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ। ਜੋ ਪਿੰਗਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਉਹੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਘਰ ਬਹਿ ਕੇ ਰਾਜ ਅਤੇ ਯੋਗ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਕੀਤੇ।।੭੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮਾਨਿ ਰਾਨਿਯਨ ਕੋ ਬਚਨ ਰਾਜ ਕਰਜੋ ਸੁਖ ਮਾਨਿ।।
ਬਹੁਰਿ ਪਿੰਗੁਲ ਕੇ ਮਰੇ ਬਨ ਕੌ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨ।। ੭੮।। ੧।।

ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਗਲ ਮੰਨ ਕੇ ਸੁਖੀ ਸੁਖੀ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਿੰਗਲਾ ਦੇ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ

ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ॥੭੮॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਨੌ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੦੯॥੪੦੧੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੋ ਸੌ ਨਾਂਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੦੯॥੪੦੧੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਦਸਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਚੰਚਲ ਕੁਮਾਰੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਗਧ ਦੇਸ ਕੋ ਰਾਵ ਇਕ ਸਰਸ ਸਿੰਘ ਬਡਭਾਗ॥
ਜਾਕੇ ਤ੍ਰਾਸੈ ਸੂਰ ਸਭ ਰਹੈਂ ਚਰਨ ਸੌ ਲਾਗਿ॥੧॥

ਮਗਧ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਸਰਸ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇਂ ਡਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਹਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ਚੰਚਲ ਕੁਅਰਿ ਤਵਨ ਕੀ ਨਾਰੀ॥ਆਪ ਹਾਥ ਜਗਦੀਸ ਸਵਾਰੀ॥
ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਤਿਹ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਰਾਜੈ॥ ਜਨੁ ਰਤਿ ਪਤਿ ਕੀ ਪ੍ਰਿਯਾ ਸੁਰਾਜੈ॥ ੨॥

ਉਸਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਚੰਚਲ ਕੌਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖੁਦ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਪਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਪਤਨੀ ਰੱਤੀ ਵਾਂਗ ਸੋਹਣੀ ਸੀ॥੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਏਕ ਰਾਵ ਕੋ ਭ੍ਰਿਤ ਅਧਿਕ ਸੁੰਦਰ ਹੁਤੋ॥
ਇਕ ਦਿਨ ਤਾਂਹਿ ਬਿਲੋਕ ਗਈ ਰਾਨੀ ਸੁਤੋ॥
ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਸੁਕੁਮਾਰ ਰਹੀ ਉਰਝਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਕ੍ਰੋਰਿ ਜਤਨ ਕਰਿ ਤਾਕੌਂ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇਕੈ॥ ੩॥

ਰਾਜੇ ਦਾ ਇਕ ਨੌਕਰ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹ ਉਸ ਗਭਰੂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਉਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ। ਬੜੇ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ॥੩॥

ਜਬੈ ਕੁਅਰਿ ਤਿਨ ਲਖ੍ਯੋ ਸਜਨ ਘਰ ਆਇਯੋ॥
ਚੰਚਲ ਕੁਅਰਿ ਬਚਨ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਇਯੋ॥

ਕਾਮ ਭੋਗ ਮੁਹਿ ਸਾਥ ਕਰੋ ਤੁਮ ਆਇ ਕਰਿ॥
ਹੋ ਚਿਤ ਕੋ ਸਭ ਹੀ ਦੀਜੈ ਸ਼ੋਕ ਮਿਟਾਇ ਕਰਿ॥ ੪॥

ਜਦ ਚੰਚਲ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦਿਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰ॥੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਵਨ ਪੁਰਖ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰੀ॥ ਰਮਜੋ ਚਹਤ ਮੋਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਰੀ॥
ਕਾਮ ਭੋਗ ਯਾਸੈਂ ਮੈਂ ਕਰਿਹੌ॥ ਕੁੰਭੀ ਨਰਕ ਬੀਚ ਤਬ ਪਰਿਹੌਂ॥ ੫॥

ਗਭਰੂ ਨੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਤਨੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕੁਕਰਮ ਕਰਾਂਗਾ ਤਾਂ ਕੁੰਭੀ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪਵਾਂਗਾ॥੫॥

ਨਾਹਿ ਨਾਹਿ ਤਿਨ ਪੁਰਖ ਬਖਾਨੀ॥ ਤੋਸੋ ਰਮਤ ਮੈਂ ਨਹੀ ਰਾਨੀ॥
ਐਸੇ ਖਜਾਲ ਬਾਲ ਨਹਿ ਪਰਿਯੈ॥ ਬੇਗਿ ਬਿਦਾ ਹਜਾਂ ਤੇ ਮੁਹਿ ਕਰਿਯੈ॥ ੬॥

ਉਸ ਗਭਰੂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹਾ ਵਿਚਾਰ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਰਪਾ ਪੂਰਵਕ ਮੈਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਦਿਉ॥੬॥

ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਪਿਯਰਵਾ ਜਜੋਂ ਕਰੈ॥ ਤਜੋਂ ਤਜੋਂ ਚਰਨ ਚੰਚਲਾ ਪਰੈ॥
ਮੈਂ ਤੁਮਰੀ ਲਖਿ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਕਾਨੀ॥ ਮਦਨ ਤਾਪ ਤੇ ਭਈ ਦਿਵਾਨੀ॥ ੭॥

ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇ ਉਹ 'ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ' ਕਰਦਾ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗੀ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ; ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਵਿਕ ਚੁੱਕੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਾਮ ਦੇ ਬੁਖਾਰ ਨਾਲ ਅਤਿ ਦੁਖੀ ਹਾਂ॥੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮੈਂ ਰਾਨੀ ਤੁਹਿ ਰੰਕ ਕੇ ਚਰਨ ਰਹੀ ਲਪਟਾਇ॥
ਕਾਮਕੇਲ ਮੋਸੋ ਤਰੁਨ ਕਜੋਂ ਨਹਿ ਕਰਤ ਬਨਾਇ॥ ੮॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮੈਂ ਰਾਣੀ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਨੌਕਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ"॥੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਅਧਿਕ ਮੋਲ ਕੋ ਰਤਨੁ ਜੁ ਕਜੋਂਹੂੰ ਪਾਇਯੈ॥
ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕੇ ਰਾਖਿ ਨ ਬ੍ਰਿਥਾ ਗਵਾਇਯੈ॥

ਤਾਂਹਿ ਗਰੇ ਸੋ ਲਾਇ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਲੀਜਿਯੈ।।
ਹੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਾਵਤ ਨਿਧ ਨਵੌ ਕਿਵਾਰ ਨ ਦੀਜਿਯੈ।। ੯।।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਬੁਹਮੁਲਾ ਹੀਰਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਹਰ ਹੀਲੇ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਜੂਲ ਨਹੀਂ ਗਵਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਘਰ ਨੌਂ ਨਿਧੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਦਰਵਾਜਾ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੀਦਾ।। ੯।।

ਤੁਮਰੀ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਲੋਕ ਦਿਵਾਨੀ ਮੈਂ ਭਈ।।
ਤਬ ਤੇ ਸਕਲ ਬਿਸਾਰਿ ਸਦਨ ਕੀ ਸੁਧਿ ਦਈ।।
ਜੋਰਿ ਹਾਥ ਸਿਰ ਨਜਾਇ ਰਹੀ ਤਵ ਪਾਇ ਪਰ।।
ਹੋ ਕਾਮਕੇਲ ਮੁਹਿ ਸਾਥ ਕਰੋ ਲਪਟਾਇ ਕਰਿ।। ੧੦।।

ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ ਤੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਪੈ ਰਹੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਕ ਵਾਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰ"।।੧੦।।

ਚੌਪਈ।। ਮੂਰਖ ਕਛੂ ਬਾਤ ਨਹਿ ਜਾਨੀ।। ਪਾਇਨ ਸੌਂ ਰਾਨੀ ਲਪਟਾਨੀ।।
ਮਾਨ ਹੇਤ ਬਚ ਮਾਨਿ ਨ ਲਯੋ।। ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਅਬਲਾ ਕੋ ਭਯੋ।। ੧੧।।

ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਰਾਣੀ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਮਾਣ ਰਖਣ ਲਈ ਉਹਦਾ ਕਹਿਣਾ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰਾਣੀ ਇਹ ਸਭ ਵੇਖ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਈ।।੧੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸੁਨੁ ਮੂਰਖ ਮੈ ਤੋਕੋ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਘਾਰਹੋ।।
ਤਾ ਪਾਛੇ ਨਿਜਪੇਟ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰਿਹੋ।।
ਯਹੈ ਕੂਪ ਤਵ ਕਾਲ ਜਾਨਿ ਜਿਯਲੀਜਿਯੈ।।
ਹੋ ਨਾਤਰ ਹਮਸੌਂ ਆਨਿ ਅਬੈ ਰਤਿ ਕੀਜਿਯੈ।। ੧੨।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ," ਹੇ ਮੂਰਖ! ਮੇਰੀ ਗਲ ਸੁਣ, ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਲਵਾਂਗੀ। ਇਸ ਖੂਹ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਾਲ ਸਮਝ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਰਮਣ ਕਰ"।।੧੨।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾਕੀ ਕਹੀ ਨ ਮੂਰਖ ਮਾਨੀ।। ਤਬ ਰਾਨੀ ਅਤਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਰਿਸਾਨੀ।।
ਫਾਂਸ ਡਾਰਿ ਤਾਕੌ ਬਧ ਕਿਯੋ।। ਬਹੁਰੋ ਡਾਰਿ ਕੂਪ ਮਹਿ ਦਿਯੋ।। ੧੩।।

ਪਰ ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਗਲ ਵੀ ਨ ਮੰਨੀ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਫਾਹ ਦੇ ਕੇ, ਮਾਰਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ।।੧੩।।

ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਿ ਰਾਵ ਬੁਲਾਯੋ।। ਪਰ੍ਯੋ ਕੂਪ ਤਿਹ ਤਾਂਹਿ ਦਿਖਾਯੋ।।
ਤਬੈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਅਸ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਸੋ ਮੈਂ ਕਹਤ ਹੌ ਸੁਨਹੁ ਪਯਾਰੇ।। ੧੪।।

'ਹਾਏ ਮਰ ਗਿਆ ਹਾਏ ਮਰ ਗਿਆ' ਕਹਿਕੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਪਈ ਹੋਈ ਉਸ ਗਭਰੂ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਵਿਖਾਈ। ਤਦ ਰਾਜੇ ਕਿਹਾ,"ਹੇ ਪਿਆਰੀ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ, ਜੋ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ।।੧੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਯਾਕੀ ਇਤਨੀ ਆਰਬਲਾ ਬਿਧਨਾ ਲਿਖੀ ਬਨਾਇ।।
ਤਾਤੇ ਪਰਿ ਕੂਏ ਮਰ੍ਯੋ ਕਜਾ ਕੋਊ ਕਰੈ ਉਪਾਇ।। ੧੫।। ੧।।

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਏਨੀ ਹੀ ਉਮਰ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿਗ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਦਸ ਭਲਾ ਕੋਈ ਕੀ ਉਪਾਅ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ"।।੧੫।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਿਰਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਦਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੧੦।।੪੦੨੫।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਦਸਵਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਸਮਾਪਤ।।੨੧੦।।੪੦੨੫।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਗਿਆਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਤੜਤਾ ਕ੍ਰਿਤਪ੍ਰਭਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਨੈਪਾਲੀ ਕੇ ਦੇਸ ਮੈ ਰੁੱਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ।।
ਸੂਰਬੀਰ ਜਾ ਕੇ ਘਨੇ ਸਦਨ ਭਰੇ ਸਭ ਸਾਜ।। ੧।।

ਨਿਪਾਲ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰੁਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਪਾਸ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਬੀਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਧਨ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਸਨ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਤਿਹ ਅਰਿਕੁਤ੍ਰਮ ਪ੍ਰਭਾ ਤ੍ਰਿਯ ਰਹੈ।। ਅਤਿ ਸੁੰਦਰਿ ਤਾਕੌ ਜਗ ਕਹੈ।।

ਸ੍ਰੀ ਤੜਿਤਾਂ ਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਭ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਹ।। ਜੀਤਿ ਲਈ ਸਸਿ ਅੰਸ ਸਕਲ ਜਿਹ।।੨।।

ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅਰਕੁਤਮ ਪ੍ਰਭਾ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਰਾ ਜੱਗ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨਦਾ ਸੀ। ਤੜਤਾ ਕ੍ਰਿਤਪ੍ਰਭਾ ਨਾਮੀ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਉਹ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਉਸ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੋਵੇ।।੨।।

ਲਰਿਕਾਪਨ ਤਾਕੋ ਜਬ ਗਯੋ।। ਅੰਗ ਅੰਗ ਜੋਬਨ ਝਮਕਯੋ।।
ਆਨਿ ਮੈਨ ਤਿਹ ਜਬੈ ਸੰਤਾਵੈ।। ਮੀਤ ਮਿਲਨ ਕੋ ਸਮੋ ਨ ਪਾਵੈ।। ੩।।

ਜਦ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਬੀਤ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚ ਜੋਬਨ ਝਲਕਣ ਲੱਗਾ। ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਮ ਸਤਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ।। ੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਕੰਜਮਤੀ ਇਕ ਸਹਚਰਿ ਲਈ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਤਾ ਸੌ ਚਿਤ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹੀ ਸਮੁਝਾਇਕੈ।।
ਛੈਲ ਕੁਅਰਿ ਕੌ ਤੈ ਮੁਹਿ ਆਨ ਮਿਲਾਇਦੇ।।
ਹੋ ਜਵਨ ਬਾਤ ਤੁਹਿ ਰੁਚੈ ਸੁ ਮੋਹੌ ਆਇਲੈ।। ੪।।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਕੰਜਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਅਪਣੀ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗਲ ਸਮਝਾਈ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਛੈਲ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇ ਅਤੇ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਧਨ ਮੈਥੋਂ ਮੰਗ ਲੈ।। ੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕੰਜਮਤੀ ਤਿਹ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਅਤਿ ਆਤੁਰ ਸੁਨਿ ਬੈਨ।।
ਛੈਲ ਕੁਅਰ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਗਈ ਤਜਾਗ ਤੁਰਤੁ ਨਿਜ ਐਨ।। ੫।।

ਕੰਜਮਤੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਜਿਆਦਾ ਹੀ ਆਤਰ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣਾਂ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਛੈਲ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ।।੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਛੈਲ ਕੁਅਰ ਕੌ ਦਿਯੋ ਤੁਰਤੁ ਤਿਹ ਆਨਿਕੈ।।
ਰਮੀ ਕੁਅਰਿ ਤਿਹ ਸਾਥ ਅਧਿਕ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿਕੈ।।
ਛੈਲ ਛੈਲਨੀ ਛਕੇ ਨ ਛੋਰਹਿ ਏਕ ਛਿਨ।।
ਹੋ ਜਨੁਕ ਨਵੌ ਨਿਧਿ ਰਾਂਕ ਸੁ ਪਾਈ ਆਜੁ ਇਨ।। ੬।।

ਉਹ ਝਟ ਹੀ ਛੈਲ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਆਈ ਅਤੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨ ਲਗੀ। ਛੈਲ ਨੂੰ ਉਹ ਛੈਲਣੀ ਇਕ ਖਿਣ ਵੀ ਛੱਡ ਨਹੀ ਸੀ ਰਹੀ। ਉਸਨੂੰ

ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮਾਨੋਂ ਕਿਸੇ ਨਿਰਧਨ ਨੂੰ ਨੌ ਨਿਧ ਖਜ਼ਾਨਾਂ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।।੬।।

ਗਹਿ ਗਹਿ ਤਾਕੇ ਗਰੇ ਗਈ ਲਪਟਾਇਕੈ।।
ਆਸਨ ਚੁੰਬਨ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕੀਏ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਟੂਟਿ ਖਾਟ ਬਹੁ ਗਈ ਨ ਛੋਰਯੋ ਮੀਤ ਕੌਂ।।
ਹੋ ਤਿਹ ਕਰ ਦਿਯੋ ਉਠਾਇ ਸੁ ਅਪਨੇ ਚੀਤ ਕੌਂ।। ੭।।

ਉਸਦੇ ਗਲ਼ ਨਾਲ ਲੱਗ ਲੱਗ ਉਸ ਨਾਲ ਲਿਪਟਦੀ ਸੀ ਉਸ ਨਾਲ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਚੁੰਮਣ ਕੀਤੇ। ਪਲੰਘ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਪਰ ਉਸ ਆਪਣੇਂ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ ਅਤੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਤੇ ਚੁਕ ਲਿਆ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਕੇਲ ਕਰਤ ਤਰੁਨੀ ਅਤਿ ਰਸੀ।। ਜਨੁ ਕਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਫਾਂਸ ਜਯੋਂ ਫਸੀ।।
ਮਨ ਮੈ ਕਹਯੋ ਇਸੀ ਕੋ ਬਰਿਹੌ।। ਨਾਤਰ ਮਾਰਿ ਕਟਾਰੀ ਮਰਿਹੌ।। ੮।।

ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਏਨੀ ਰਮ ਗਈ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਸੋਚ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਛੈਲ ਛਬੀਲੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ ਨਹੀ ਤਾਂ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ।।੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਅਧਿਕ ਭੋਗ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਰ ਦਿਯੋ ਉਠਾਇਕੈ।।
ਆਪੁ ਸੋਇ ਆਂਗਨ ਰਹੀ ਖਾਟ ਡਸਾਇਕੈ।।
ਚਮਕਿ ਠਾਢਿ ਉਠ ਭੀ ਪਿਤੁ ਆਯੋ ਜਾਨਿ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਅਧਿਕ ਰੋਇ ਗਿਰਿ ਪਰੀ ਤੌਨਹੀ ਖਾਟ ਤਰਿ।। ੯।।

ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਉਠਾਲ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਪਲੰਘ ਤੇ ਸੁਤੀ ਰਹੀ। ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਹੜਬੜਾ ਕੇ ਉਠੀ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੋ ਕੇ ਫਿਰ ਮੰਜੀ ਉਤੇ ਡਿਗ ਪਈ।।੯।।

ਰਾਜਾ ਬਾਚ।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾਹਿ ਤਬੈ ਪੂਛਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਆਈ।। ਕਯੋਂ ਰੋਵਤ ਦੁਹਿਤਾ ਸੁਖਦਾਈ।।
ਜੋ ਆਗਯਾ ਮੁਹਿ ਦੇਹੁ ਸੁ ਕਰਿਹੋ।। ਤੈ ਕੋਪੀ ਜਿਹ ਪਰ ਤਿਹ ਹਰਿਹੋ।। ੧੦।।

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਪੁੱਤਰੀ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਰੋ ਰਹੀ ਏਂ? ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਕਹੇ ਮੈਂ ਕਰੂੰਗਾ

ਤੂੰ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਵੀ ਗੁੱਸੇ ਹੋਈ ਏਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗਾ॥੧੦॥

ਸੁਤਾ ਬਾਚ॥ ਸੋਵਤ ਹੁਤੀ ਸੁਪਨ ਮੁਹਿ ਭਯੋ॥ ਜਾਨਕ ਗਾਵ ਗਾਂਕ ਕੌ ਦਯੋ॥
ਹੌ ਨਹਿ ਜੋਗਜ ਹੁਤੀ ਪਿਤੁ ਤਾਕੇ॥ ਤੈਂ ਗ੍ਰਿਹਿ ਦਯੋ ਸੁਪਨ ਮੈ ਜਾਕੇ॥ ੧੧॥

ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਿਰਧਨ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕੀ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਾਨੁਕ ਆਗਿ ਜਰਾਇਕੈ ਲਈਂ ਭਾਵਰੈਂ ਸਾਤ॥
ਬਾਂਹ ਪਕਰਿ ਪਿਤੁ ਤਿਹੁ ਦਈ ਸੁਤਾ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮਾਤ॥ ੧੨॥

ਅਗ ਬਾਲਕੇ ਸੱਤ ਫੇਰੇ ਲਏ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੨॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਮੈਂ ਤਿਹ ਹੁਤੀ ਨ ਜੋਗ ਜਾਕੌ ਮੁਹਿ ਰਾਜੈ ਦਿਯੋ॥
ਤਾਂਤੇ ਭਈ ਸੁ ਸੋਗ ਰੋਵਤ ਹੌ ਭਰਿ ਜਲ ਚਖਨ॥ ੧੩॥

ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਇਸ ਲਈ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦਾਨ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਦੁਖੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅੱਥਰੂ ਵਹਾ ਕੇ ਰੋ ਰਹੀ ਹਾਂ॥੧੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਬ ਮੋਰੇ ਪਰਮੇਸਰ ਓਹੂ॥ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਭਾਖੌ ਜਨ ਕੋਊ॥
ਪ੍ਰਾਨਨ ਲਗਤ ਤਵਨ ਕੌ ਬਰਿਹੌਂ॥ ਨਾਤਰਿ ਮਾਰਿ ਕਟਾਰੀ ਮਰਿਹੌਂ॥ ੧੪॥

ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਉਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਨ ਕਹੇ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਜੀਉਂਦੀ ਉਸੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਵਾਂਗੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਪਨ ਬਿਖੈ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਜਿਹ ਮੁਹਿ ਦਿਯੋ ਸੁਧਾਰਿ॥
ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਕਰਕੈ ਭਈ ਮੈਂ ਤਾਹੀ ਕੀ ਨਾਰਿ॥ ੧੫॥

ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਜਿਸਨੂੰ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਉਸੇ ਦੀ ਹੀ ਪਤਨੀ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ॥੧੫॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਕੈ ਮਰਿਹੌਂ ਬਿਖ ਖਾਇ ਕਿ ਵਾਹੀ ਕੌ ਬਰੌਂ॥
ਬਿਨੁ ਦੇਖੇ ਮੁਖ ਨਾਥ ਕਟਾਰੀ ਹਨਿ ਮਰੌਂ॥

ਕੈ ਮੋਕਉ ਵਹ ਦੀਜੈ ਅਬੈ ਬੁਲਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਨਾਤਰ ਹਮਰੀ ਆਸਾ ਤਜਹੁ ਬਨਾਇਕੈ॥ ੧੬॥

ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ ਨਹੀ ਤਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਰੰਤ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਮੇਰੀ ਆਸ ਛਡ ਦੇਵੇ॥੧੬॥

ਕਹਿ ਕਹਿ ਐਸੇ ਬਚਨ ਮੂਰਛਨਾ ਹ੍ਵੈ ਗਿਰੀ॥
ਜਨੁ ਪ੍ਰਹਾਰ ਜਮਧਰ ਕੇ ਕੀਏ ਬਿਨਾ ਮਰੀ॥
ਆਨਿ ਪਿਤਾ ਤਿਹ ਲਿਯੋ ਗਰੇ ਸੌ ਲਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਕੁਅਰਿ ਕੁਅਰਿ ਕਹਿ ਧਾਇ ਪਈ ਦੁਖ ਪਾਇਕੈ॥ ੧੭॥

ਉਹ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਕਹਿੰਦੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਡਿਗ ਪਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਾ ਜਿਵੇਂ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਮਰ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਵੀ ਕੁਮਾਰੀ ਕੁਮਾਰੀ ਕਹਿਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਈ॥੧੭॥

ਜੋ ਸੁਪਨੇ ਤੈਂ ਬਰਜੋ ਸੁ ਹਮੈ ਬਤਾਇਯੈ॥
ਕਰਿਯੈ ਵਹੈ ਉਪਾਇ ਮਨੈ ਸੁਖੁ ਪਾਇਯੈ॥
ਬਹੁ ਚਿਰ ਦ੍ਰਿਗਨ ਪਸਾਰਿ ਪਿਤਾ ਕੀ ਓਰਿ ਚਹਿ॥
ਕਛੁ ਕਹਬੇ ਕੌ ਭਈ ਗਈ ਨਾ ਤਾਹਿ ਕਹਿ॥ ੧੮॥

ਪਿਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਤੂੰ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦਸੋ ਕੌਣ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਦਾ ਉਪਾਅ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗੇ। ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤਕ ਅੱਖਾਂ ਪਸਾਰ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਵਲ ਵੇਖਦੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਕਹਿ ਨ ਸਕੀ॥ ੧੮॥

ਕਰਤ ਕਰਤ ਬਹੁ ਚਿਰ ਲੌ ਬਚਨ ਸੁਨਾਇਯੋ॥
ਛੈਲੁ ਕੁਅਰਿ ਕੋ ਸਭਹਿਨ ਨਾਮ ਸੁਨਾਇਯੋ॥
ਸੁਪਨ ਬਿਖੈ ਪਿਤੁ ਮਾਤ ਸੁ ਮੁਹਿ ਜਾਕੌ ਦਿਯੋ॥
ਹੋ ਵਹੈ ਆਪਨੋ ਨਾਥ ਮਾਨਿਕੈ ਮੈਂ ਲਿਯੋ॥ ੧੯॥

ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਸ ਗਲਬਾਤ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਛੈਲ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਨਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ॥ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਜਿਸਨੂੰ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣਾਂ ਸਵਾਮੀ ਮੰਨ ਲਿਆ

****
ਹੈ॥੧੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਤਬ ਰਾਵ ਉਚਾਰਜੋ॥ ਇਹ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਸੁਤਾ ਬੀਚਾਰਜੋ॥
ਜੋ ਇਹ ਚਹੈ ਵਹੈ ਇਹ ਦੀਜੈ॥ ਤਿਹ ਕਰਿ ਰਾਵ ਰਾਂਕ ਤੇ ਲੀਜੈ॥ ੨੦॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਧੰਨ-ਧੰਨ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪੁਤਰੀ ਨੂੰ ਪਤੀਵਰਤ ਮੰਨਿਆ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਓ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਉਹ ਨਿਰਧਨ ਲੈ ਲਵੇ॥੨੦॥

ਨ੍ਰਿਪਬਰ ਬੋਲ ਤਵਨ ਕਹ ਲਿਯੋ॥ ਛੋਰਿ ਭੰਡਾਰ ਅਮਿਤ ਧਨ ਦਿਯੋ॥
ਰੰਕ ਹੁਤੋ ਰਾਜਾ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ॥ ਲੇਤ ਸੁਤਾ ਰਾਜਾ ਕੀ ਭਯੋ॥ ੨੧॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਭੰਡਾਰ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਰੰਕ ਤੋਂ ਰਾਜਾ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਲੈ ਗਿਆ॥੨੧॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਛੈਲ ਕੁਅਰਿ ਕੌ ਨ੍ਰਿਪਬਰ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇਕੈ॥
ਬੇਦ ਬਿਧਨ ਸੌ ਦੁਹਿਤਾ ਦਈ ਬਨਾਇ ਕੈ॥
ਛੈਲ ਛੈਲਨੀ ਇਹ ਛਲ ਛਲਜੋ ਸੁਧਾਰਿ ਕਰਿ॥
ਹੋ ਭੇਦ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਮੂਰਖ ਸਮਝਜੋ ਚਿੱਤ ਧਰਿ॥ ੨੨॥

ਛੈਲ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਵੈਦਿਕ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਉਸ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਛੈਲ ਅਤੇ ਛੈਲਣੀ ਨੇ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਠੱਗ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮੂਰਖ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕਿਆ॥੨੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਤਿਹ ਛੈਲਨੀ ਛੈਲ ਬਰਜੋ ਸੁਖ ਪਾਇ॥
ਮੁਖ ਬਾਂਏ ਸਭਕੋ ਰਹਜੋ ਲਹਜੋ ਨ ਭੇਦ ਬਨਾਇ॥ ੨੩॥ ੧॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਲ ਨਾਲ ਉਸ ਛੈਲਣੀ ਨੇ ਛੈਲ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੂੰਹ ਲਮਕਾ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੨੩॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਿਰਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਗਿਆਰਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੧੧॥੪੦੪੮॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਗਿਆਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੧੧॥੪੦੪੮॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੁਕਮਾਰ ਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਹਿਰ ਬੁਖਾਰਾ ਮੈ ਰਹੈ ਏਕ ਰਾਵ ਮੁਚਕੰਦ।।
ਸੂਰਤ ਕੇ ਭੀਤਰ ਗੜ੍ਹਜੋ ਜਨੁ ਦੂਜੋ ਬਿਧਿ ਚੰਦ।। ੧।।

ਬੁਖਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਚਕੰਦ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਏਨਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਦੂਸਰਾ ਚੰਦਰਮਾਂ ਹੋਵੇ।।੧।।

ਹੁਸਨ ਜਹਾਂ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਜਾਕੋ ਰੂਪ ਅਪਾਰ।।
ਸ੍ਰੀ ਸੁਕੁਮਾਰਮਤੀ ਰਹੈ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਹ ਸੁਭ ਕਾਰ।। ੨।।

ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੁਸਨਜਹਾਂ ਸੀ ਜੋ ਅਪਾਰ ਰੂਪਵੰਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਕਮਾਰਮਤੀ ਸੀ।।੨।।

ਏਕ ਪੂਤ ਤਾਤੇ ਭਯੋ ਸ੍ਰੀ ਸੁਭ ਕਰਨ ਸੁਜਾਨੁ।।
ਸੂਰਬੀਰ ਸੁੰਦਰ ਸਰਸ ਜਾਨਤ ਸਕਲ ਜਹਾਨ।। ੩।।

ਉਸਦਾ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਭਕਰਣ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਣਦਾ ਸੀ।।੩।।

ਚਲਨ ਚਾਤੁਰੀ ਕੇ ਬਿਖੈ ਚੰਚਲ ਚਾਰ ਪ੍ਰਬੀਨ।।
ਜਨੁਕ ਚਿੱਤ੍ਰ ਕੀ ਪੁਤ੍ਰਕਾ ਗੜ੍ਹਿ ਬਿਧਿ ਔਰ ਨ ਕੀਨ।। ੪।।

ਉਹ ਚੰਚਲ ਚਤਰ ਅਤੇ ਸਿਆਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰ ਚਿੱਤਰ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਜਿਹਾ ਚਿੱਤਰ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ।। ੪।।

ਚੌਪਈ।। ਤਰੁਨ ਭ੍ਰਾਤ ਭਗਨੀ ਭੇ ਦੋਊ।। ਰਾਜ ਕਰਤ ਨ੍ਰਿਪ ਮਰਿ ਗਯੋ ਸੋਊ।।
ਹੁਸਨਜਹਾਂ ਬਿਧਵਾ ਰਹਿ ਗਈ।। ਪਤਿ ਬਿਨੁ ਅਧਿਕ ਦੁਖਾਤੁਰ ਭਈ।। ੫।।

ਦੋਵੇਂ ਭੈਣ ਭਰਾ ਜਵਾਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਰਾਜਾ ਮਰ ਗਿਆ । ਹੁਸਨਜਹਾਂ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਕੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਈ।।੫।।

ਮਿਲਿ ਸਾਊਅਨ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੋ।। ਰਾਜ ਕਰੋ ਸੁਤ ਤਰੁਨ ਤਿਹਾਰੋ।।

ਮਨ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰਨ ਕੀਜੈ॥ ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਸੁਤ ਕੀ ਛਬਿ ਜੀਜੈ॥ ੬॥

ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡਾ ਜਵਾਨ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ। ਮਨ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕਰੋ॥੬॥

ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਬੀਤਿ ਜਬ ਗਏ॥ ਰਾਜ ਕਰਤ ਸੁਖ ਸੌ ਤੇ ਭਏ॥
ਸੁਤ ਸੁੰਦਰ ਮਾਤਾ ਲਖਿ ਪਾਯੋ॥ ਰਾਜਾ ਕੋ ਚਿਤ ਤੇ ਬਿਸਰਾਯੋ॥ ੭॥

ਜਦ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ ਤਦ ਮਾਤਾ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿਤਾ॥੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਰੀ ਗੰਧ੍ਰਬੀ ਨਾਗਨੀ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਲੋਕਤ ਆਇ॥
ਸੁਰੀ ਆਸੁਰੀ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ ਹੇਰਿ ਰਹਤ ਉਰਝਾਇ॥ ੮॥

ਨਾਰੀਆਂ, ਗੰਧਰਬ ਅਤੇ ਨਾਗ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿੰਨਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਉਲਝ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੮॥

ਹੇਰਿ ਕੁਅਰ ਕੀ ਛਬਿ ਸਭੈ ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਕਹੈ ਪੁਕਾਰਿ॥
ਮਨਿ ਮੋਤੀ ਕੁੰਡਲ ਕਨਕ ਦੇਤ ਤਵਨ ਪਰ ਵਾਰਿ॥ ੯॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਮੋਤੀ ਮਣੀ ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕੁੰਡਲ ਉਸ ਤੋਂ ਵਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੯॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਐਸੋ ਕੁਅਰ ਏਕ ਦਿਨ ਜੌ ਸਖਿ ਪਾਇਯੈ॥
ਜਨਮ ਜਨਮ ਇਹ ਊਪਰ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਇਯੈ॥
ਉਰ ਭਏ ਲੇਹਿ ਲਗਾਇ ਨ ਨਜਾਰੋ ਕੀਜਿਯੈ॥
ਹੋ ਨਿਰਖਿ ਨਿਰਖਿ ਛਬਿ ਅਮਿਤ ਸਜਨ ਕੀ ਜੀਜਿਯੈ॥ ੧੦॥

ਉਹ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਕਿ ਹੇ ਸਖੀ! ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਕਿਤੇ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਤਕ ਉਸਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਇਆ ਜਾਏ। ਉਸਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਲਈਏ ਤੇ ਕਦੇ ਵੱਖ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਈਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਰਹੀਏ॥ ੧੦॥

ਜਿਕੋ ਤਰੁਨਿ ਪੁਰਿ ਨਾਰਿ ਕੁਅਰਿ ਕੀ ਛਬਿ ਲਹੈ॥
ਉਡ ਲਪਟੌਂ ਇਹ ਸੰਗ ਯਹੈ ਚਿੱਤ ਮੈ ਕਹੈ॥

ਏਕ ਬਾਰ ਇਹ ਛੈਲ ਚਿਕਨਿਯਹਿ ਪਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਜਨਮ ਜਨਮ ਜੁਗ ਕ੍ਰੋਰਿ ਸੁ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਇਯੈ॥ ੧੧॥

ਨਗਰ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਕੁੜੀ ਉਸ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਚਾਹੁੰਦੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਡ ਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਜਾ ਲਗਾਂ। ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਮੁੰਡਾ ਜੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪਾ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਜਨਮਾਂ ਤੱਕ ਉਸਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ॥੧੧॥

ਅਧਿਕ ਕੁਅਰ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਲੋਕਹਿ ਆਇਕੈ॥
ਜੋਰਿ ਜੋਰਿ ਦ੍ਰਿਗ ਰਹੈਂ ਕਛੂ ਮੁਸਕਾਇਕੈ॥
ਪਰਮ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਨ ਬਿਧੀ ਦਿਵਾਨੀ ਤੇ ਭਈ॥
ਹੋ ਲੋਕ ਲਾਜ ਕੀ ਬਾਤ ਬਿਸਰਿ ਚਿਤ ਤੇਂ ਗਈ॥ ੧੨॥

ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਉਸ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵੇਖਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਨੈਣ ਉਸ ਉਤੇ ਗੱਡਕੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਚ ਉਹ ਦੀਵਾਨੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਲੋਕ ਲਾਜ ਵੀ ਵਿੱਸਰ ਗਈ॥੧੨॥

ਨਰੀ ਸੁਰੀ ਕਿਨ ਮਾਂਹਿ ਆਸੁਰੀ ਗੰਧ੍ਰਬੀ॥
ਕਹਾਂ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ ਕੂਰ ਜੱਛਨੀ ਨਾਗਨੀ॥
ਲਛਿਮਿ ਆਦਿ ਦੁਤਿ ਹੇਰਿ ਰਹੈ ਉਰਝਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਬਿਨੁ ਦਾਮਨ ਕੈ ਦੀਏ ਸੁ ਜਾਤ ਬਿਕਾਇਕੈ॥ ੧੩॥

ਨਾਰੀਆਂ, ਦੇਵ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਦੈਂਤ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਗੰਧਰਬ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਕਿੰਨਰ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਯਕ ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਗ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਲਝ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮੁਲ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹਦੇ ਪਾਸ ਵਿੱਕ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ॥੧੩॥

ਰਹੀ ਚੰਚਲਾ ਰੀਝਜਤਿ ਪ੍ਰਭਾ ਨਿਹਾਰਿਕੈ॥
ਪ੍ਰਾਨਨ ਲੌ ਧਨ ਧਾਮ ਦੇਤ ਸਭ ਵਾਰਿਕੈ॥
ਹਸਿ ਹਸਿ ਕਹੈਂ ਕੁਅਰ ਜੌ ਇਕ ਦਿਨ ਪਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਬਹੁਰ ਨ ਨਜਾਰੋ ਕਰਿਯੈ ਹਿਯੇ ਲਗਾਇਯੈ॥ ੧੪॥

ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਰੀਝ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਧਨ ਪ੍ਰਾਣ ਵਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਸਾਰੀਆਂ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਪਾ ਲਈਏ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸਦਾ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਰਖਾਂਗੀਆਂ।।੧੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ੍ਰੀ ਸੁਕੁਮਾਰਮਤੀ ਬਹਨਿ ਤਾਕੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਿ।।
ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਛਬਿ ਭ੍ਰਾਤ ਕੀ ਰੀਝਤ ਭਈ ਨਿਹਾਰਿ।। ੧੫।।

ਉਸਦੀ ਭੈਣ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਸੁਕਮਾਰਮਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਭਰਾ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਰੀਝ ਗਈ।।੧੫।।

ਚੌਪਈ।। ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਯੌ ਮਨ ਮਾਹਿ ਬਿਚਾਰੈ।। ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਮੌਸੌਂ ਕੁਅਰ ਬਿਹਾਰੈ।।
ਭ੍ਰਾਤ ਲਾਜ ਮਨ ਮਹਿ ਜਬ ਧਰੈ।। ਲੋਕ ਲਾਜ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰੈ।। ੧੬।।

ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਹੋ ਸੋਚਦੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਮਾਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰੇ। ਭਰਾ ਦਾ ਨਾਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਲੋਕ ਲਾਜ ਦੀ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਦੀ ਸੀ।।੧੬।।

ਲਾਜ ਕਰੈ ਅਰੁ ਚਿੱਤ ਚਲਾਵੈ।। ਕਯੋਹੂੰ ਕੁਅਰ ਹਾਥ ਨਹਿ ਆਵੈ।।
ਇਕ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਬ ਬਚਿੱਤ ਬਿਚਾਰਜੋ।। ਜਾਤੇ ਧਰਮ ਕੁਅਰ ਕੋ ਟਾਰਜੋ।। ੧੭।।

ਸ਼ਰਮ ਤਾਂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਮਨ ਵੀ ਚੰਚਲ ਸੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕੁਮਾਰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤਦ ਉਸ ਇਕ ਚਲਿੱਤ੍ਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਧਰਮ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।੧੭।।

ਬੇਸ੍ਵਾ ਰੂਪ ਆਪਨੋ ਕਰਿਯੋ।। ਬਾਰ ਬਾਰ ਗਜ ਮੋਤਿਨ ਜਰਿਯੋ।।
ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਚਾਰੁ ਤਨ ਧਾਰੇ।। ਜਨ ਸਸਿ ਤੀਰ ਬਿਰਾਜਤ ਤਾਰੇ।। ੧੮।।

ਉਸ ਆਪਣਾ ਵੇਸਵਾ-ਰੂਪ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਜੜਾਊ ਕਪੜੇ ਪਾ ਲਏ। ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਚੰਦਰਮਾਂ ਹੋਵੇ।।੧੮।।

ਪਾਨ ਚਬਾਤ ਸਭਾ ਮੈ ਆਈ।। ਸਭ ਲੋਗਨ ਕੌ ਲਯੋ ਲੁਭਾਈ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਕਹ ਅਧਿਕ ਕਟਾਛ ਦਿਖਾਏ।। ਜਾਨੁਕ ਬਿਨਾ ਸਾਇਕਨ ਘਾਏ।। ੧੯।।

ਪਾਨ ਖਾਂਦੀ ਹੋਈ ਉਹ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਲਲਚਾ ਲਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤੀਰ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਘਾਇਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ।।੧੯।।

ਹੇਰਤ ਨ੍ਰਿਪਤ ਰੀਝਿ ਛਬਿ ਗਯੋ।। ਘਾਇਲ ਬਿਨਾ ਸਾਇਕਨ ਭਯੋ।।
ਆਜੁ ਨਿਸਾ ਇਹ ਬੋਲ ਪਠੈਹੋ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਰੁਕਿ ਮਾਨਿ ਕਮੈਹੋ।। ੨੦।।

ਰਾਜਾ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਮਸਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਮਾਨੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੀਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਜ਼ਖਮੀਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਅਜ. ਰਾਤ ਇਸ ਨੂੰ ਬਲਾਊਂਗਾ ਅਤੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਾਂਗਾ।।੨੦।।

ਬੀਤਯੋ ਦਿਵਸ ਨਿਸਾ ਜਬ ਭਈ।। ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਇ ਕੁਅਰ ਵਹੁ ਲਈ।।
ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਯੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੂ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।। ੨੧।।

ਦਿਨ ਲੰਘਣ ਨਾਲ ਜਦ ਰਾਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਸ ਨਾਲ ਉਸ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਸਮਝ ਸੱਕਿਆ।।੨੧।।

ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤਾਸੋ ਕੁਅਰਿ ਰਤਿ ਮਾਨੀ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿ।।
ਭ੍ਰਾਤ ਭਗਨਿ ਕੇ ਭੇਦ ਕੋ ਸਕਤ ਨ ਭਯੋ ਪਛਾਨ।। ੨੨।।

ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰਾ ਭੈਣ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।।੨੨।।

ਸੋਰਠਾ।। ਰਮਤ ਭਯੋ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਪਾਯੋ ਨ ਕਛੁ।।
ਛੈਲੀ ਛਲਯੋ ਨਿਦਾਨ ਛੈਲ ਚਿਕਨਿਯਾ ਰਾਵ ਕੋ।। ੨੩।।

ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਨਾ ਜਾਣਿਆ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਉਸ ਕੁੜੀ ਨੇ ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ।।੨੩।।

ਚੌਪਈ।। ਬੇਸ੍ਵਾ ਕੇ ਭੂਖਨ ਜਬ ਧਰੈ।। ਨਿਸ ਦਿਨ ਕੁਅਰ ਕਲੋਲੈ ਕਰੈ।।
ਜਬ ਭਗਨੀ ਕੇ ਭੂਖਨ ਧਰਈ।। ਲਹੈ ਨ ਕੋ ਰਾਜਾ ਕੋ ਕਰਈ।। ੨੪।। ੧।।

ਜਦ ਉਹ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਰਾਤ ਦਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਭੈਣ ਦੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਲ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖਦਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਸੀ।।੨੪।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਬਾਰਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੧੨।।੪੦੭੨।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੧੨।।੪੦੭੨।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਤੇਰਵ੍ਹਾਂ

ਕਥਾ ਮ੍ਰਿਗਨੈਣੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਜਾ ਖੰਡ ਬੁਦੇਲ ਕੌ ਰੁੱਦ੍ਰਕੇਤ ਤਿਹ ਨਾਮ।।
ਸੇਵ ਰੁਦ੍ਰ ਕੀ ਰੈਨਿ ਦਿਨ ਕਰਤੇ ਆਠਹੂੰ ਜਾਮ।। ੧।।

ਬੁਦੇਲ ਖੰਡ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਰੁਦਰਕੇਤ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਤੁ ਕ੍ਰਿਤਮਤੀ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾਕੀ।। ਔਰ ਨ ਬਾਲ ਰੂਪ ਸਮ ਵਾਕੀ।।
ਤਾਸੋ ਨੇਹ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੌ ਭਾਰੋ।। ਨਿਜੁ ਮਨ ਕਰ ਤਾਕੇ ਦੈ ਡਾਰੋ।। ੨।।

ਕਿਰਤਮਤੀ ਉਸਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।। ਰਾਜੇ ਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਅਪਣਾ ਦਿਲ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਚੁਕਾ ਸੀ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ੍ਰੀ ਮ੍ਰਿਗ ਨੇਤ੍ਰ ਸਰੂਪ ਅਤਿ ਦੁਹਿਤਾ ਤਾਕੀ ਏਕ।।
ਲਹਿ ਨ ਗਈ ਰਾਜਾ ਬਡੇ ਚਹਿ ਚਹਿ ਰਹੇ ਅਨੇਕ।। ੩।।

ਮ੍ਰਿਗਨੈਣੀ ਉਸਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਚਾਹੁਣ ਉਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਸਨ।।੩।।

ਇੰਦ੍ਰ ਕੇਤੁ ਛੱਤ੍ਰੀ ਹੁਤੋ ਚੱਛੁਮਤੀ ਲਹਿ ਲੀਨ।।
ਅਪਨੋ ਤੁਰਤ ਨਿਕਾਰਿ ਮਨੁ ਬੇਚਿ ਤਵਨ ਕਰ ਦੀਨ।। ੪।।

ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਇੰਦਰਕੇਤ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਖੱਤਰੀ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਤੁਰੰਤ ਉਸ ਪਾਸ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ।।੪।।

ਚੌਪਈ।। ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਤਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰੈ।। ਚਿੱਤ ਮੈ ਇਹੈ ਬਿਚਾਰੁ ਬਿਚਾਰੈ।।
ਐਸੋ ਛੈਲ ਕੈਸਹੂੰ ਪੈਯੈ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਕਰਿ ਗਰੇ ਲਗੈਯੈ।। ੫।।

ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸੋਚਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਗਭਰੂ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵਾਂ ਅਤੇ ਕਾਮ ਕਲੋਲ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਗਲ਼ ਨਾਲ ਲਾਵਾਂ।।੫।।

ਏਕ ਸਖੀ ਕਹ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯੋ।। ਮਨ ਭਾਵਨ ਕੇ ਸਦਨ ਪਠਾਯੋ।।

ਸਹਿਚਰਿ ਤਾਹਿ ਤੁਰਤੁ ਲੈ ਆਈ॥ ਆਨਿ ਕੁਅਰ ਕਹ ਦਯੋ ਮਿਲਾਈ॥ ੬॥

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਆਪਣੀ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਸਖੀ ਉਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਲੈ ਆ। ਸਖੀ ਨੇ ਝਟ ਉਸਨੂੰ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ॥੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਮਨ ਭਾਵੰਤ ਮੀਤ ਕੁਅਰ ਜਬ ਪਾਇਯੋ॥
ਦ੍ਰਿੜ ਗਹਿ ਗਹਿ ਕਰਿ ਤਾਕੌ ਗਰੇ ਲਗਾਇਯੋ॥
ਅਧਰਨ ਕੋ ਕਰਿ ਪਾਨ ਸੁ ਆਸਨ ਬਹੁ ਕੀਏ॥
ਹੋ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਸ਼ੋਕ ਬਿਸਾਰਿ ਸਭੈ ਦੀਏ॥ ੭॥

ਜਦੋਂ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਕੁਮਾਰ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਉਸਨੂੰ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗਲ੍ਹ ਨਾਲ ਲਾਇਆ। ਕਈਆਂ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਲੋਲਾਂ ਅਤੇ ਆਸਣ ਚੁੰਮਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕੀਤਾ॥੭॥

ਸ਼ਿਵ ਮੰਦਰਿ ਮੇਂ ਜਾਇ ਭੋਗ ਤਾਸੌ ਕਰੈ॥
ਮਹਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕੀ ਕਾਨਿ ਨ ਕਛੁ ਚਿਤ ਮੈ ਧਰੈ॥
ਜਜੋਂ ਜਜੋਂ ਜਰਕੈ ਖਾਟ ਸੁ ਘੰਟ ਬਜਾਵਹੀਂ॥
ਹੋ ਪੂਰਿ ਤਵਨ ਧੁਨਿ ਰਹੈ ਨ ਜੜ੍ਹ ਕਛੁ ਪਾਵਹੀ॥ ੮॥

ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕਲੋਲ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਵੀ ਕੁਝ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੀ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਪਲੰਘ ਚੀਕਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਟਲ ਵਜਾਉਂਦੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮੂਰਖ ਉਸ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਸੀ॥੮॥

ਏਕ ਦਿਵਸ ਪੂਜਤ ਸ਼ਿਵ ਨ੍ਰਿਪ ਗਜੋ ਆਇਕੈ॥
ਸੁਤਾ ਸਹਚਰੀ ਪਿਤੁ ਪ੍ਰਤਿ ਦਈ ਉਠਾਇਕੈ॥
ਜਾਇ ਰਾਵ ਕੇ ਤੀਰ ਸਖੀ ਤੁਮ ਯੌ ਕਹੌ॥
ਹੋ ਹਮ ਪੂਜਾ ਹਜਾਂ ਕਰਤ ਘਰੀ ਦ੍ਵੈ ਤੁਮ ਰਹੌ॥ ੯॥

ਇਕ ਦਿਨ ਜਦ ਉਹ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਵੀ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ। ਤਦ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹੇ ਕਿ ਉਹ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਠਹਿਰ ਜਾਣ, ਹਾਲੇ ਕੁਮਾਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਵ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰਤ ਹਮਰੀ ਸੁਤਾ ਬਨਾਇ॥
ਘਰੀ ਦ੍ਵੈਕੁ ਹਮ ਬੈਠਿ ਹਜਾਂ ਬਹੁਰਿ ਪੂਜ ਹੈ ਜਾਇ॥ ੧੦॥

ਰਾਜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਮੇਰੀ ਪੁੱਤਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਹੀ ਆ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਰੁੱਕ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ॥੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਉਤੈ ਮੀਤ ਤਿਨ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਈ॥ ਕਾਮ ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤੁਪਜਾਈ॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਕੁਵਤਿ ਸੇਜ ਚਰਕਾਵੈ॥ ਏਕ ਹਾਥ ਤਨ ਘੰਟ ਬਜਾਵੈ॥ ੧੧॥

ਇਧਰ ਉਸ ਫਿਰ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਉਧਰ ਮੰਜੀ ਕੜ ਕੜ ਕਰਕੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਖੜਕਨ ਲਗੀ ਅਤੇ ਉਧਰ ਉਹ ਇਕ ਹੱਥ ਨਾਲ ਟਲ ਖੜਕਾਉਣ ਲਗੀ॥੧੧॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਕੌ ਰਤਿ ਕੀਨੀ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਜੜ ਧੁਨਿ ਘੰਟਾ ਕੀ ਚੀਨੀ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੂ ਨਹਿ ਪਾਯੋ॥ ਇਹ ਦੁਹਿਤਾ ਕਸ ਕਰਮ ਕਮਾਯੋ॥ ੧੨॥

ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਟੱਲ ਦਾ ਖੜਾਕ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਕੀ ਕਰਮ ਕਮਾ ਰਹੀ ਹੈ,ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੧੨॥

ਤਾਸੌ ਭੋਗ ਬਹੁਤ ਬਿਧਿ ਕੀਨੋ॥ ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਆਸਨ ਕਹ ਦੀਨੋ॥
ਚੁੰਬਨ ਆਲਿੰਗਨ ਕੀਨੇ ਤਿਨ॥ ਭੇਦ ਨ ਲਹਯੋ ਮੂੜ੍ਹ ਰਾਜੈ ਇਨ॥ ੧੩॥

ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕ ਵਿਧੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਆਸਣ ਬਣਾਏ। ਉਧਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੁੰਮਣ ਅਤੇ ਅਲਿੰਗਨ ਕੀਤੇ ਇਧਰ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਕੁਝ ਵੀ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕਿਆ॥੧੩॥

ਕਾਮ ਕੇਲ ਤਾਸੌ ਬਹੁ ਕਿਯੋ॥ ਬਹੁਰੋ ਛੋਰ ਦ੍ਵਾਰ ਕਹ ਦਿਯੋ॥
ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਪਿਤਾ ਬੁਲਾਇਯੋ॥ ਮਨ ਮੈ ਅਧਿਕ ਜਾਰ ਦੁਖ ਪਾਯੋ॥ ੧੪॥

ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਕਾਮ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਫਿਰ ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕੇ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ॥੧੪॥

ਯਾਕੋ ਪਿਤਾ ਮੋਹਿ ਗਹਿ ਲੈਹੈ॥ ਬਹੁਰਿ ਹਮੈ ਜਮ ਪੁਰੀ ਪਠੈਹੈ॥
ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਥਰਹਰਿ ਕੰਪਾਵੈ॥ ਜਜੋਂ ਕਦਲੀ ਕਹ ਬਾਤ ਡੁਲਾਵੈ॥ ੧੫॥

ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸਦਾ ਪਿਤਾ ਮੈਨੂੰ ਫੜ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮਾਰਕੇ ਜਮ ਲੋਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵੇਗਾ।

ਉਹ ਡਰ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਬਣ ਲਗਾ ਜਿਵੇਂ ਤੇਜ ਹਵਾ ਬਦਲਾਂ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।। ੧੫।।

ਜਾਰਬਾਚ।।

ਚੌਪਈ।। ਮੋਰੇ ਪ੍ਰਾਨ ਰਾਖਿ ਅਬ ਲੀਜੈ।। ਨਾਹਕ ਮੁਹਿ ਨ ਅਜਾਏਂ ਕੀਜੈ।।
ਮੋਰੋ ਮੂੰਡਿ ਕਾਟ ਨ੍ਰਿਪ ਦੈਹੈ।। ਕਾਪਰਦੀ ਕੇ ਕੰਠ ਚੜ੍ਹੈਹੈ।। ੧੬।।

ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਬਚਾ ਅਤੇ ਫਜ਼ੂਲ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਨ ਗਵਾਓ। ਰਾਜਾ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਵੇਗਾ।।੧੬।।

ਸੁਤਾ ਬਾਚ।।

ਚੌਪਈ।। ਤਿਨ ਕਹਿਯੋ ਤਰੁਨ ਨ ਚਿੰਤਾ ਕਰੋ।। ਧੀਰਜ ਚਿੱਤ ਆਪਨੇ ਧਰੋ।।
ਤੇਰੋ ਅਬ ਮੈ ਪ੍ਰਾਨ ਉਬਰਿਹੌਂ।। ਪਿਤ ਹੇਰਤ ਤੋਕੌਂ ਪਤਿ ਕਰਿਹੌਂ।। ੧੭।।

ਲੜਕੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਗਭਰੂ! ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਰਖ। ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਂਖਦੇ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਬਣਾ ਲਵਾਂਗੀ।। ੧੭।।

ਆਪ ਪਿਤਾ ਤਨ ਜਾਇ ਉਚਰੀ।। ਮੋ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਧਿਕ ਸ਼ਿਵ ਕਰੀ।।
ਨਿਜੁ ਕਰ ਪਕਰਿ ਮੋਹਿ ਪਤਿ ਦੀਨੋ।। ਹਮ ਪਰ ਅਧਿਕ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ ਕੀਨੋ।। ੧੮।।

ਫਿਰ ਆਪ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਬੇਹੱਦ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਪਤੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਬੜੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।। ੧੮।।

ਚਲਹੁ ਪਿਤਾ ਤਹ ਤਾਂਹਿ ਦਿਖਾਊਂ।। ਤਾਸੌ ਬਹੁਰਿ ਸੁ ਬਜਾਹ ਕਰਾਊਂ।।
ਬਾਂਹਿ ਪਕਰਿ ਰਾਜਾ ਕੌ ਲਜਾਈ।। ਆਨਿ ਜਾਰ ਸੌ ਦਿਯੋ ਦਿਖਾਈ।। ੧੯।।

ਹੇ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਚਲੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਉਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਰਚਾਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਉਹ ਬਾਂਹ ਫੜਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਲੈ ਆਈ ਅਤੇ ਆ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮਿੱਤਰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ।।੧੯।।

ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਤਾਕੌ ਪਿਤੁ ਕਹਿਯੋ।। ਕਰ ਸੌ ਕਰਿ ਦੁਹਿਤਾਕੌਗਹਿਯੋ।।
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਛ ਅਧਿਕ ਸ਼ਿਵ ਕੀਨੋ।। ਤਾਤੇ ਬਰ ਉਤਮ ਤੁਹਿ ਦੀਨੋ।। ੨੦।।

ਪਿਤਾ ਨੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਏਨਾ ਉੱਤਮ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।।੨੦।।

ਤੁਮ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜੁ ਸ਼ਿਵਜੂਕੀਨੀ।। ਹਮਹੂੰ ਆਜੁ ਤਾਹਿ ਤੁਹਿ ਦੀਨੀ।।

ਬੋਲਿ ਦਿਜਨ ਕਹ ਬਜਾਹ ਕਰਾਯੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਮੂੜ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।।੨੧।।

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਤੇਰੇ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਸਦ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।। ੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਹ ਚੰਚਲਾ ਬਜਾਹ ਜਾਰ ਸੋ ਕੀਨ।।
ਪਿਤੁ ਹੂੰ ਲੈ ਤਾਕੋ ਦਈ ਸਕਜੋ ਨ ਛਲ ਜੜ ਚੀਨ।। ੨੨।। ੧।।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਪਿਤਾ ਵੀ ਮੂਰਖ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।।੨੨।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੧੩।।੪੦੯੪।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਤੇਰ੍ਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੧੩।।੪੦੯੪।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਚੌਦ੍ਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਚਾਂਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਬਸਤ ਜਹ ਭਾਰੋ।। ਧਰਨੀ ਤਲ ਮਹਿ ਅਤਿ ਉਜਿਯਾਰੋ।।
ਬਿਸੁਨ ਕੇਤ ਰਾਜਾ ਤਹ ਰਹਈ।। ਕਰਮ ਧਰਮ ਸੁਚਿ ਬ੍ਰਤ ਖਗ ਕਹਈ।। ੧।।

ਜਿਥੇ ਚਾਂਦਾ ਨਾਮੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਧਰਤੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਸਥਾਨ ਸੀ। ਬਿਸ਼ਨੂੰ ਕੇਤ ਉਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜੋ ਕਰਮ, ਧਰਮ, ਸੁੱਚਮਤਾ, ਵਰਤ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਧਨੀ ਸੀ।।੧।।

ਸ੍ਰੀ ਬੁੰਦੇਲ ਮਤੀ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯ।। ਜਾ ਮਹਿ ਬਸਤ ਸਦਾ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਜਿਯ।।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਲਜਾਰ ਮਤੀ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਹ।। ਕਹੂੰ ਨ ਤਰੁਨਿ ਜਗਤ ਮੈ ਸਮ ਜਿਹ।। ੨।।

ਬੁੰਦੇਲਮਤੀ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਨ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਮਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਿਨ ਇਕ ਤਰੁਨ ਬਿਲੋਕਯੋ ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਕੀ ਖਾਨਿ।।
ਲੀਨੋ ਸਦਨ ਬੁਲਾਇਕੈ ਰਮਤ ਭਈ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿ।। ੩।।

ਉਸਨੇ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਇਕ ਗਭਰੂ ਵੇਖਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਰੁਚੀਂ ਅਨੁਸਾਰ ਰਮਣ ਕੀਤਾ।।੩।।

ਚੌਪਈ॥ ਤਾਸੌ ਲਪਟਿ ਕਰਤ ਰਸਭਈ॥ ਗ੍ਰਿਹ ਕੀ ਸੁਧਿ ਸਭਹੂੰ ਤਜਿ ਦਈ॥
ਨਿਸ ਦਿਨ ਤਾਸੌ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ॥ ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤਾਕੇ ਉਰ ਜਾਵੈ॥ ੪॥

ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਘਰ ਬਾਹਰ ਦੀ ਸੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ। ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਹਦੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਸੀ॥ ੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਰੁਨ ਪੁਰਖ ਤਰੁਨੀ ਤਰੁਨ ਬਾਢੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਅਪਾਰ॥
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਆਸਨ ਕਰੈ ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਮੁਖ ਯਾਰ॥ ੫॥

ਜਵਾਨ ਮਰਦ ਅਤੇ ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਿਆ ਉਹ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟਕੇ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਮੁਖ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਕਈ ਆਸਣ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਨ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਤਾਸੌ ਰਤਿ ਕਰੈ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਤੇਂ ਚਿਤ ਮੈ ਡਰੈ॥
ਪਿਯ ਮੁਹਿ ਕਹਯੋ ਸੰਗਿ ਕਰ ਲੀਜੈ॥ ਅਵਰੈ ਦੇਸ ਪਯਾਨੋ ਕੀਜੈ॥ ੬॥

ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਮਾਂ ਪਿਉ ਪਾਸੋਂ ਡਰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਆਪਣੇਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਓ॥੬॥

ਦ੍ਵੈ ਬਾਜਨ ਆਰੂੜਿਤ ਹ੍ਵੈਹੈਂ॥ ਪਿਤੁ ਕੋ ਸਕਲ ਖਜਾਨ ਲੈਹੈਂ॥
ਮਨ ਭਾਵਤ ਤੋਸੌ ਰਤਿ ਕਰਿਹੌ॥ ਸਕਲ ਦ੍ਰਪ ਕੰਦ੍ਰਪ ਕੋ ਹਰਿਹੌ॥ ੭॥

ਦੋ ਘੋੜਿਆ ਉਤੇ ਅਸੀਂ ਸਵਾਰ ਹੋਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲੈ ਲਵਾਂਗੇ। ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮਨ ਚਾਹੀ ਰਤਿ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਵੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੀ॥੭॥

ਭਲੀ ਭਲੀ ਤਬ ਤਾਂਹਿ ਬਖਾਨਯੋ॥ ਤਾਂਕੋ ਬਚਨ ਸੱਤਜ ਕਰਿ ਮਾਨਯੋ॥
ਪਿਤੁ ਕੋ ਲੇਤ ਖਜਾਨਾ ਭਈ॥ ਚਾਂਦਾ ਛੋਰਿ ਦੱਛਿਨਹਿ ਗਈ॥ ੮॥

ਉਸ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇਂ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਗਭਰੂ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਉਹ ਪਿਤਾ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾਂ ਲੈਕੇ ਚਾਂਦਾ ਨਗਰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਚਲੇ ਗਏ॥੮॥

ਲੇਖਤ ਇਹੈ ਭਵਨ ਮੈ ਭਈ॥ ਹੌ ਤੀਰਥ ਨ੍ਹੈਬੇ ਕੋ ਗਈ॥
ਮਿਲਿਹੋ ਤੁਮੈ ਜਿਯਤ ਜੌ ਆਈ॥ ਜੌ ਮਰਿ ਗਈ ਤ ਰਾਮ ਸਹਾਈ॥ ੯॥

ਘਰ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲੀ ਹਾਂ। ਜੇ ਜੀਉਂਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆ ਮਿਲਾਂਗੀ ਜੇ ਮਰ ਗਈ ਤਾਂ ਰਾਮ ਭਲਾ ਕਰੇ॥੯॥

ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੋ ਸਕਲ ਦਰਬੁ ਸੰਗ ਲੈਕੈ॥ ਉਧਰਿ ਚਲੀ ਤਾਸੌ ਹਿਤ ਕੈਕੈ॥
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤਾਸੌ ਰਤਿ ਕਰੈ॥ ਦ੍ਰਪ ਕੰਦ੍ਰਪ ਕੋ ਸਭ ਹੀ ਹਰੈ॥ ੧੦॥

ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਉਸਦੇ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਘਰ ਛੱਡ ਗਈ। ਉਹ ਹੁਣ ਉਸ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਘੁਮੰਡ ਨੂੰ ਚੂਰ ਚੂਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ॥੧੦॥

ਬੀਤਤ ਬਰਖ ਬਹੁਤ ਜਬ ਭਏ॥ ਸਭ ਹੀ ਖਾਇ ਖਜਾਨੋ ਗਏ॥
ਭੂਖੀ ਮਰਨ ਤਰੁਨਿ ਜਬ ਲਾਗੀ॥ ਤਬ ਹੀ ਛੋਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮਹਿ ਭਾਗੀ॥ ੧੧॥

ਜਦ ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਲੰਘ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਪਿਉ ਵਾਲਾ ਸਾਰਾ ਖਜ਼ਾਨਾਂ ਖਾ ਗਏ, ਇਸਤਰੀ ਭੁੱਖੀ ਮਰਨ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਉੱਠੀ॥੧੧॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਬਹੁਰਿ ਸ਼ਹਿਰ ਚਾਂਦਾ ਮੈ ਪਹੁਚੀ ਆਇਕੈ॥
ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੇ ਪਗਨ ਰਹੀ ਲਪਟਾਇਕੈ॥
ਮੈਂ ਜੁ ਤੀਰਥਨ ਧਰਮ ਕਰਯੋ ਸੋ ਲੀਜਿਯੈ॥
ਹੋ ਅਰਧ ਪੁੰਨਜ ਦੈ ਮੋਹਿ ਅਸੀਸਾ ਦੀਜਿਯੈ॥ ੧੨॥

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਚਾਂਦਾ ਨਗਰ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਚਰਣਾ ਤੇ ਢਹਿ ਪਈ। ਮੈਂ ਜਿਹੜਾ ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਧਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀ ਵੀ ਲਵੋ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਵੋ॥੧੨॥

ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਐਸੇ ਬਚਨ ਰੀਝਿ ਰਾਜਾ ਰਹਯੋ॥
ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਦੁਹਿਤਾ ਕੋ ਨਾਰਿ ਸਹਿਤ ਕਹਯੋ॥
ਤੀਰਥ ਸਕਲ ਅਨ੍ਹਾਇ ਮਿਲੀ ਮੁਹਿ ਆਇਕੈ॥
ਹੋ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਪਾਪਨ ਦਯੋ ਮਿਟਾਇਕੈ॥ ੧੩॥

ਰਾਜਾ ਵੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਸਮੇਤ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਿਹਾ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਮੇਰੇ ਜਨਮ ਜਨਮ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੧੩॥

ਦੋਹਰਾ।। ਭੋਗ ਪ੍ਰਥਮ ਕਰਿ ਜਾਰ ਤਜਿ ਤਹੀ ਪਹੂਚੀ ਆਇ।।
ਭੇਦ ਮੂੜ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾ ਲਹਜੋ ਲਈ ਗਰੇ ਸੌ ਲਾਇ।। ੧੪।। ੧।।

ਪਹਿਲਾਂ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਭੁਖੀ ਮਰਦੀ ਨੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ ਘਰ ਆ ਗਈ। ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਭੇਤ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁੜ ਗਲ ਲਾ ਲਿਆ।।੧੪।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਚੌਦਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੧੪।।੪੧੦੮।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਚੌਦਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੧੪।।੪੧੦੮।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਪੰਦਰ੍ਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਤਰੁਣ ਕੁਮਾਰੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਦੱਛਿਨ ਕੋ ਰਾਜਾ ਬੜੋ ਸੰਭਾ ਨਾਮ ਸੁ ਬੀਰ।।
ਔਰੰਗ ਸ਼ਾਹ ਜਾਸੌਂ ਸਦਾ ਲਹਤ ਰਹਤ ਰਨਧੀਰ।। ੧।।

ਸੰਭਾ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਦਖਣ ਦਾ ਸੂਰਬੀਰ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵੀ ਯੋਧੇ ਆਦਿ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਸੰਭਾਪੁਰ ਸੁ ਨਗਰ ਇਕ ਤਹਾਂ।। ਰਾਜ ਕਰਤ ਸੰਭਾ ਜੂ ਜਹਾਂ।।
ਇਕ ਕਵਿ ਕਲਸ ਰਹਤ ਗ੍ਰਿਹਿ ਵਾਕੇ।। ਪਰੀ ਸਮਾਨ ਸੁਤਾ ਗ੍ਰਿਹ ਤਾਕੇ।। ੨।।

ਉਥੇ ਸੰਭਾਪੁਰ ਇਕ ਨਗਰ ਸੀ ਜਿਥੇ ਰਾਜਾ ਸੰਭਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਲਸ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਕਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪਰੀ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ।।੨।।

ਜਬ ਸੰਭਾ ਤਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਇਹੈ ਆਪਨੇ ਚਿੱਤ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਯਾਕੌਂ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਗਹਿ ਤੋਰੋ।। ਬ੍ਰਾਹਮਨੀ ਹਮ ਨਾ ਕਛੂ ਛੋਰੋ।। ੩।।

ਜਦ ਸੰਭਾ ਨੇ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਉਸ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗਾ।।੩।।

ਏਕ ਸਹਿਚਰੀ ਤਹਾਂ ਪਠਾਈ।। ਤਰੁਨਿ ਕੁਅਰਿ ਤਨ ਬਾਤ ਜਤਾਈ।।
ਆਜੁ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਸਦਨ ਸਿਧਾਰੋ।। ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤਿਹ ਸੰਗ ਬਿਹਾਰੋ।। ੪।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਿਸ ਉਸ ਤਰਣ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗਲ ਦਸੀ। ਅੱਜ ਤੂੰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਰਮਣ ਕਰ॥ ੪॥

ਤਰੁਨਿ ਕੁਅਰਿ ਮਨ ਮੈ ਯੌ ਕਹੀ॥ ਹਮਰੀ ਬਾਤ ਧਰਮ ਕੀ ਰਹੀ॥
ਹਾਂ ਭਾਖੌ ਤੌ ਧਰਮ ਗਵਾਊਂ॥ ਨਾਹਿ ਕਰੇ ਬਾਂਧੀ ਘਰ ਜਾਊਂ॥ ੫॥

ਤਰੁਣ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਧਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਸਤਰਾਂ ਰਹੂਗੀ ਜੇ ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਧਰਮ ਗਵਾਉਂਦੀ ਹਾਂ ਜੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਘਰੋਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣਗੇ॥੫॥

ਤਾਂਤੇ ਜਤਨ ਐਸ ਕਛੁ ਕਰਿਯੈ॥ ਧਰਮ ਰਾਖਿ ਮੂਰਖ ਕਹ ਮਰਿਯੈ॥
ਨਾਹਿ ਨਾਮੁ ਪਾਪੀ ਸੁਨਿ ਲੈਹੈ॥ ਖਾਟਿ ਉਠਾਇ ਮੰਗਾਇ ਪਠੈਹੈ॥ ੬॥

ਤਦ ਤਾਂ ਕੋਈ ਐਸਾ ਉਪਾਅ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਨੂੰ ਬਚਾਕੇ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਪੀ ਜਦ ਮੇਰੀ ਨਾਂਹ ਸੁਣ ਲਵੇਗਾ ਤਾਂ ਪਲੰਘ ਸਮੇਤ ਉਠਵਾ ਕੇ ਮੰਗਾ ਲਵੇਗਾ॥੬॥

ਤਬ ਤਿਨ ਕਹਿਯੋ ਬਚਨ ਸਹਚਰਿ ਸੁਨਿ॥ ਪੂਜਨ ਕਾਲਿ ਜਾਂਊਗੀ ਮੈ ਮੁਨਿ॥
ਤਹ ਹੀ ਆਪ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤੁਮ ਐਯਹੁ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਮੁਹਿ ਸਾਥ ਕਮੈਯਹੁ॥ ੭॥

ਤਦ ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੱਲ ਮੈਂ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਉਥੇ ਹੀ, ਰਾਜਾ ਆਵੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੇ॥੭॥

ਭੋਰ ਭਯੋ ਪੂਜਨ ਸ਼ਿਵ ਗਈ॥ ਨ੍ਰਿਪਹੂੰ ਤਹਾਂ ਬੁਲਾਵਤ ਭਈ॥
ਉਤੈ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨ ਦੂਤ ਪਠਾਯੋ॥ ਸੰਭਹਿ ਮ੍ਰਿਤੁ ਸ੍ਵਾਨ ਕੀ ਘਾਯੋ॥ ੮॥

ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਲਈ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਉਥੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਧਰ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦੂਤ ਭੇਜ ਕੇ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸੰਭਾ ਨੂੰ ਕੁਤੇ ਦੀ ਮੌਤ ਮਾਰ ਦੇਣ ॥੮॥

ਜਬ ਹੀ ਫੌਜ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੀ ਧਈ॥ ਅਬਲਾ ਸਹਿਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਗਹਿ ਲਈ॥
ਨਿਰਖਿ ਰੂਪ ਤਾਕੋ ਲਲਚਾਯੋ॥ ਭੋਗ ਕਰਨ ਤਾਸੌ ਚਿਤ ਭਾਯੋ॥ ੯॥

ਜਦ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਫੌਜ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਸੰਭਾ ਸਮੇਤ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਉਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲਲਚਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗਾ॥ ੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਰੁਨਕਲਾ ਤਰੁਨੀ ਤਬੈ ਅਧਿਕ ਕਟਾਛ ਦਿਖਾਇ॥

ਮੂੜ ਮੁਗਲ ਕੌ ਆਤਮਾ ਛਿਨ ਮੈ ਲਯੋ ਚੁਰਾਇ॥ ੧੦॥

ਤਦ ਤਰੁਣ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਬੜੇ ਨਖਰੇ ਵਿਖਾਕੇ ਉਸ ਮੂਰਖ ਮੁਗਲ ਦਾ ਦਿਲ ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਲਿਆ॥੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਧਿਕ ਕੈਫ ਤਬ ਤਾਹਿ ਪਿਵਾਈ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਤਾਂਹਿ ਗਰੇ ਲਪਟਾਈ॥
ਦੋਊ ਏਕ ਖਾਟ ਪਰ ਸੋਏ॥ ਮਨ ਕੇ ਮੁਗਲ ਸਗਲ ਦੁਖ ਖੋਏ॥ ੧੧॥

ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਈ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਗਈ। ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਪਲੰਘ ਤੇ ਸੁੱਤੇ ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਨੇ ਵੀ ਅਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੇ॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਿਰਖਿ ਮੁਗਲ ਸੋਯੋ ਪਰਜੋ ਕਾਢਿ ਲਈ ਕਰਵਾਰਿ॥
ਕਾਟਿ ਕੰਠ ਤਾਕੋ ਗਈ ਅਪਨੋ ਧਰਮ ਉਬਾਰਿ॥ ੧੨॥

ਮੁਗਲ ਨੂੰ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਗਲ ਵੱਢ ਕੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਭੱਜ ਗਈ॥੧੨॥

ਚੰਚਲਾਨ ਕੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੋ ਚੀਨਿ ਸਕਤ ਨਹਿ ਕੋਇ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸ਼ਨ ਰੁਦ੍ਰਾਦਿ ਸਭ ਸੁਰ ਸੁਰਪਤਿ ਕੋਊ ਹੋਇ॥ ੧੩॥ ੧॥

ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਸਕਿਆ ਚਾਹੇ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੋਵੇ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਹੋਵੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਹੋਵੇ ਦੇਵਤਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਦੇਵਰਾਜ ਇੰਦਰ ਹੋਵੇ॥੧੩॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਪੰਦਰਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੧੫॥੪੧੨੧॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਪੰਦਰ੍ਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੧੫॥੪੧੨੧॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਕਟਾਛ ਕੁਮਾਰੀ

ਚੌਪਈ॥ ਜੋਗੀ ਇਕ ਗਹਬਰ ਬਨ ਰਹਈ॥ ਚੇਟਕ ਨਾਥ ਤਾਹਿ ਜਗ ਕਹਈ॥
ਏਕ ਪੁਰਖ ਪੁਰ ਤੇ ਨਿਤਿ ਖਾਵੈ॥ ਤਾਂਤੇ ਤ੍ਰਾਸ ਸਭਨ ਚਿਤ ਆਵੈ॥ ੧॥

ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਯੋਗੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਲੋਕ ਚੇਟਕ ਨਾਥ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਇਕ ਆਦਮੀ ਰੋਜ਼ ਖਾਂਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਲੋਕ ਉਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ

ਭੈ ਭੀਤ ਸਨ॥੧॥

ਤਹਾਂ ਕਟਾਛਿ ਕੁਅਰਿ ਇਕ ਰਾਨੀ॥ ਜਾਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਨ ਜਾਤ ਬਖਾਨੀ॥
ਸੁੰਦਰਿ ਸਕਲ ਜਗਤ ਤੇ ਰਹਈ॥ ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਭ ਕਹਈ॥ ੨॥

ਉਥੇ ਇਕ ਕਟਾਛ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ ਉਹ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸੋਹਣੀ ਸੀ ਤੇ ਵੇਦ, ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਆਤਾ ਸੀ ॥੨॥

ਤਾਕੋ ਨਾਥ ਅਧਿਕ ਡਰੁ ਪਾਵੈ॥ ਏਕ ਪੁਰਖ ਤਿਹ ਨਿੱਤ ਖਵਾਵੈ॥
ਚਿੱਤ ਕੇ ਬਿਖੈ ਤ੍ਰਾਸ ਅਤਿ ਧਰੈ॥ ਮੇਰੋ ਭੱਛ ਜੁਗਿਸ ਮਤਿ ਕਰੈ॥ ੩॥

ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਰਾਜਾ ਜੋਗੀ ਪਾਸੋਂ ਬਹੁਤ ਡਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ ਇਕ ਆਦਮੀ ਉਸ ਦੇ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਜੋਗੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਖਾ ਜਾਏ॥ ੩॥

ਤਬ ਰਾਨੀ ਹਸਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ॥ ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਾਨਨ ਤੇ ਪਜਾਰੇ॥
ਐਸੋ ਜਤਨ ਕਜੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰੀਯੈ॥ ਪ੍ਰਜਾ ਉਬਾਰਿ ਜੋਗਿਯਹਿ ਮਰੀਯੈ॥ ੪॥

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਣੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਰਾਜਾ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ! ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੋਈ ਐਸਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ, ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਬਚਾਅ ਲਿਆ ਜਾਵੇ॥੪॥

ਰਾਜਾ ਤਨ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਜੋ॥ ਅਭਰਨ ਸਕਲ ਅੰਗ ਮੈ ਧਾਰਜੋ॥
ਬਲਿ ਕੀ ਬਹੁਤ ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਲਈ॥ ਅਰਧ ਰਾਤ੍ਰੀ ਜੋਗੀ ਪਹਿ ਗਈ॥ ੫॥

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸੋਹਣੇ ਤੋਂ ਸੋਹਣੇ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ ਪਾਏ। ਬਲੀ ਦੀ ਉਸ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਲਈ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜੋਗੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਈ॥੫॥

ਭੱਛ ਭੋਜ ਤਿਹ ਪ੍ਰਥਮ ਖਵਾਯੋ॥ ਅਧਿਕ ਮਦਜ ਲੈ ਬਹੁਰਿ ਪਿਵਾਯੋ॥
ਬਹੁਰਿ ਆਪੁ ਹਸਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ॥ ਹੌ ਆਈ ਹਿਤ ਭਜਨ ਤਿਹਾਰੇ॥ ੬॥

ਜੋਗੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖਵਾਇਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਬ ਲੈਕੇ ਉਸਨੂੰ ਪਿਆਈ। ਫਿਰ ਹੱਸ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨ ਆਈ ਹਾਂ॥ ੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਤੁਮ ਭੱਛਤ ਪੁਰਖ ਸੋ ਮੁਹਿ ਪ੍ਰਥਮ ਬਤਾਇ॥
ਬਹੁਰਿ ਅਧਿਕ ਰੁਚ ਮਾਨਿ ਕਰਿ ਭੋਗ ਕਰੋ ਲਪਟਾਇ॥ ੭॥

ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸੋ ਤੁਸੀਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਖਾਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੇਰੇ

ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰੋ।।੭।।

ਜਬ ਜੋਗੀ ਐਸੇ ਸੁਨਿਯੋ ਫੂਲ ਗਯੋ ਮਨ ਮਾਹਿ।।
ਆਜ ਬਰਾਬਰ ਸੁਖ ਕਹੂੰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤਲ ਮੈ ਨਾਹਿ।। ੮।।

ਜੋਗੀ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਕਿ ਅਜ ਦੇ ਸਮਾਨ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਸੁਖ ਨਹੀ ਹੈ।।੮।।

ਚੌਪਈ।। ਭਰ ਭਰਾਇ ਠਾਢਾ ਉਠ ਭਯੋ।। ਰਾਨਿਯਹਿ ਸੰਗ ਆਪੁਨੇ ਲਯੋ।।
ਗਹਿ ਬਹਿਯਾਂ ਮਨ ਮੈ ਹਰਖਾਯੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੂ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।। ੯।।

ਉਹ ਭੜ ਭੜਾਕੇ ਉਠ ਖਲੋਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆ। ਉਸਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜਕੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੯।।

ਬਡੋ ਕਰਾਹ ਬਿਲੋਕਤ ਭਯੋ।। ਸਾਤ ਭਾਂਵਰਨਿ ਤਾਂ ਪਰ ਲਯੋ।।
ਰਾਨੀ ਪਕਰਿ ਤਾਂਹਿ ਤਹ ਡਾਰਜੋ।। ਜੀਵਤ ਹੁਤੋ ਭੂੰਜਿ ਕਰਿ ਮਾਰਜੋ।।੧੦।।

ਵਡਾ ਕੜਾਇਆ ਜਿਹੜਾ ਦਿਸਦਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਉਸ ਸੱਤ ਫੇਰੇ ਲਏ। (ਸ਼ਰਾਬੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ) ਰਾਣੀ ਉਸਨੂੰ ਫੜਕੇ ਕੜਾਏ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜੀਉਂਦੇ ਨੂੰ ਹੀ ਭੁੰਨ ਕੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ।। ੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਆਪਨੋ ਆਪੁ ਬਚਾਇਕੈ ਭੂੰਨਿ ਜੋਗਿਯਹਿ ਦੀਨ।।
ਲੀਨੀ ਪ੍ਰਜਾ ਉਬਾਰਿਕੈ ਚਰਿੱਤ ਚੰਚਲਾ ਕੀਨ।। ੧੧।। ੧।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਬਚਾਕੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਭੁੰਨ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ।।੧੧।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਸੋਲਹਵਾਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੧੬।।੪੧੩੨।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਸੋਲਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੧੬।।੪੧੩੨।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਰ੍ਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਸ਼ਾਹ ਸਿਕੰਦਰ

ਦੋਹਰਾ।। ਫੈਲਕੂਸ ਪਤਿਸ਼ਾਹ ਕੇ ਸੂਰ ਸਿਕੰਦਰ ਪੂਤ।।

ਸੰਬਰਾਰਿ ਲਾਜਤ ਨਿਰਖਿ ਸੀਰਤਿ ਸੂਰਤਿ ਸਪੂਤ।। ੧।।

ਫੈਲਕੂਸ ਬਾਦਸਾਹ ਦਾ ਇਕ ਸੂਰਬੀਰ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸਿਕੰਦਰ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਸੂਰਤ ਅਤੇ ਸੀਰਤ ਵੇਖਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਈਰਖਾ ਕਰਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਜ ਸਾਜ ਜਬ ਹੀ ਤਿਨ ਧਰਿਯੋ।। ਪ੍ਰਥਮ ਜੰਗ ਜੰਗਿਰ ਸੌ ਕਰਿਯੋ।।
ਤਾਕੋ ਦੇਸ ਛੀਨਿ ਕਰਿ ਲੀਨੋ।। ਨਾਮੁ ਸਿਕੰਦਰ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਕੀਨੋ।। ੨।।

ਜਦ ਉਸ ਰਾਜ ਕਾਜ ਸੰਭਾਲਿਆ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਜੰਗਰ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਉਸਦਾ ਮੁਲਕ ਖੋਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਸ਼ਾਹ ਸਕੰਦਰ ਰਖ ਲਿਆ।।੨।।

ਬਹੁਰਿ ਸ਼ਾਹ ਦਾਰਾ ਕੌ ਮਾਰਯੋ।। ਹਿੰਦੁਸਤਾਂ ਕੌ ਬਹੁਰਿ ਪਧਾਰਯੋ।।
ਕਨਕ ਬਜਾ ਏਸ੍ਵਰ ਕੌ ਜਿਨੀਯੋ।। ਸਾਮੁਹਿ ਭਯੋ ਤਾਂਹਿ ਤਿਹ ਝਿਨਿਯੋ।। ੩।।

ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਾਹ ਦਾਰਾ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਕਨੌਜ ਦੇ ਐਸ਼-ਪ੍ਰਸਤ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪ੍ਰਥਮ ਸੁਤਾ ਰੂਮੀਨ ਕੀ ਕੀਯੋ ਬਜਾਹ ਬਨਾਇ।।
ਬਹੁਰਿ ਕਨੌਜਿਸ ਕੀ ਸੁਤਾ ਬਰੀ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜਾਇ।। ੪।।

ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਰੂਮੀ ਕੰਨਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਢੋਲ ਢਮੱਕਾ ਵਜਾ ਕੇ ਕਨੌਜ ਦੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ।।੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਬਹੁਰਿ ਦੇਸ ਨੈਪਾਲ ਪਯਾਨੋ ਤਿਨ ਕਿਯੋ।।
ਕਸਤੂਰੀ ਕੇ ਮ੍ਰਿਗਨ ਬਹੁਤ ਬਿਧਿ ਗਹਿ ਲਿਯੋ।।
ਬਹੁਰਿ ਬੰਗਾਲਾ ਕੀ ਦਿਸਿ ਆਪੁ ਪਧਾਰਿਯੋ।।
ਹੋ ਆਨਿ ਮਿਲਯੋ ਸੋ ਬਚਯੋ ਅਰਯੋ ਤਿਹ ਮਾਰਿਯੋ।। ੫।।

ਫਿਰ ਉਹ ਨਿਪਾਲ ਦੇਸ਼ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਸਤੂਰੀ ਹਿਰਣਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਉਹ ਬੰਗਾਲ ਵਲ ਚਲਾ ਗਿਆ. ਰਾਹ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਿਆ ਉਹ ਬਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਅੜਿਆ ਉਹ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ।।੫।।

ਜੀਤ ਬੰਗਾਲਾ ਛਾਜ ਕਰਨ ਪਰ ਧਾਇਯੋ।।
ਤਿਨੋ ਜੀਤਿ ਨਾਗਰ ਪਰ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਇਯੋ।।

ਏਕ ਪਾਂਦ ਬਹੁ ਹਨੈ ਸੂਰਸਾਵਤ ਬਨੇ॥
ਹੋ ਜੀਤਿ ਪੂਰਬਹਿ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨੋ ਦੂੱਛਿਨੇ॥ ੬॥

ਬੰਗਾਲ ਜਿੱਤ ਕੇ ਉਸ ਛੱਜਕਰਣ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਿਤਿਆ ਅਤੇ ਨਗਰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪੂਰਬ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਦੱਖਣ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ॥੬॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਝਾਰ ਖੰਡਿਯਨ ਝਾਰਿ ਚਮਕਿ ਚਾਂਦਿਯਨ ਸੰਘਾਰਜੋ॥
ਬਿਦ੍ਰਭ ਦੇਸਿਯਨ ਬਾਰਿ ਖੰਡਿ ਬੁੰਦੇਲ ਦਿਬਾਰਜੋ॥
ਖੜਗ ਪਾਨ ਗਹਿ ਖੇਤ ਖੁਨਿਸ ਖੰਡਿਸਨ ਬਿਹੰਡਜੋ॥
ਪੁਨਿ ਮਾਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਤਿਲੰਗ ਦ੍ਰੋੜ ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰਿ ਖੰਡਜੋ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਸੂਰਬੀਰ ਸੁੰਦਰ ਸਰਸ ਮਹੀ ਦਈ ਮਹਿ ਇਸਨ ਗਹਿ॥
ਦੱਛਨਹਿ ਜੀਤਿ ਪੱਟਨ ਉਪਟਿਸੁ ਕਿਯ ਪਯਾਨ ਪੁਨਿ ਪਸਚਮਹਿ॥ ੭॥

ਝਾੜਖੰਡ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਝਾੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਚਾਂਦ ਨਗਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਵਿਦਰਭ ਅਤੇ ਬੁੰਦੇਲ ਖੰਡ ਨੂੰ ਵੀ ਦਬਾ ਲਿਆ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜਕੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਖੜਗਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ, ਤੈਲੰਗਾਨਾ, ਦ੍ਰਾਵੜ ਆਦਿ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਪੱਟਨ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪੱਛਮ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ॥੭॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਬਰਬਰੀਨ ਕੌ ਜੀਤਿ ਬਾਹੁ ਸਾਲੀਨ ਬਿਹੰਡਜੋ॥
ਗਰਬ ਅਰਬ ਕੋ ਦਾਹਿ ਸਰਬ ਦਰਬਿਨ ਕੋ ਦੰਡਜੋ॥
ਅਰਬ ਖਰਬ ਰਿਪੁ ਚਰਬਿ ਜਰਬਿ ਛਿਨ ਇਕ ਮੈ ਮਾਰੇ॥
ਹੋ ਹਿੰਗੁਲਾਜ ਹਬਸ਼ੀ ਹਰੇਵ ਹਲਬੀ ਹਨਿ ਡਾਰੇ॥ ੮॥

ਬਰਬਰੀਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਉਸ ਸਲੀਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਰਬਾਂ ਦੇ ਘੁਮੰਡ ਨੂੰ ਚੂਰ ਚੂਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਛਿਣ ਭਰ ਵਿਚ ਦਬਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਹਿੰਗਲਾਜੀ, ਹਬਸ਼ੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੮॥

ਮਗਰਬੀਨ ਕੋ ਜੀਤਿ ਸਰਬ ਗਰਬਿਨ ਕੋ ਮਾਰਜੋ॥
ਸਰਬ ਚਰਬਿਯਨ ਚਰਬਿ ਗਰਬਿ ਗਜਨੀ ਕੋ ਗਾਰਜੋ॥

ਮਾਲਨੇਰ ਮੁਲਤਾਨ ਮਾਲਵਾ ਬਸਿ ਕਿਯੋ॥
ਹੋ ਦੂੰਦਭਿ ਜੀਤ ਪ੍ਰਤੀਚੀ ਦਿਸਿ ਜੈ ਕੋ ਦਿਯੋ॥ ੯॥

ਫਿਰ ਪੱਛਮ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਤ ਕੇ ਘੁਮੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ਸਾਰੇ ਚਰਬੀਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਚੱਬ ਲਿਆ ਅਤੇ ਗਜ਼ਨੀ ਦੇ ਘੁਮੰਡ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੁਦੰਭੀ ਵਜਾ ਕੇ ਪੱਛਮ ਦੀ ਬਾਹੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤੀਨਿ ਦਿਸ਼ਾ ਕੋ ਜੀਤਿ ਕੈ ਉੱਤਰ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨ॥
ਸਭ ਦੇਸੀ ਰਾਜਾਨ ਲੈ ਦੈਕੈ ਜੀਤ ਨਿਸ਼ਾਨ॥ ੧੦॥

ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਉਸ ਉੱਤਰ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਚਾਲੇ ਪਾਏ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਜੇਤੂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ॥੧੦॥

ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਏਸ ਸਭ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਸੈਨ॥
ਜੋਰਿ ਸਿਕੰਦਰਿ ਸੇ ਚੜ੍ਹੇ ਸੂਰ ਸਰਸ ਸਭ ਐਨ॥ ੧੧॥

ਕਈ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਜੋੜ ਕੇ ਸੂਰਬੀਰ ਸਕੰਦਰ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਏ॥੧੧॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਚੜੇ ਉੱਤਰਾ ਪੰਥ ਕੇ ਬੀਰ ਭਾਰੇ॥
ਬਜੇ ਘੋਰ ਬਾਦਿਤ੍ਰ ਭੇਰੀ ਨਗਾਰੇ॥
ਪ੍ਰਿਥੀ ਚਾਲ ਕੀਨੋ ਦਸੌ ਨਾਗ ਭਾਗੇ॥
ਭਯੋ ਸ਼ੋਰ ਭਾਰੋ ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਜਾਗੇ॥ ੧੨॥

ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਜੰਗੀ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲਗੇ। ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਦਸ ਨਾਗ ਭੱਜ ਪਏ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਰੌਲੇ ਰੱਪੇ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਵੀ ਜਾਗ ਪਏ॥੧੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਪ੍ਰਥਮਹਿ ਜਾਇ ਬਲਖ ਕੌ ਮਾਰਯੋ॥ ਸ਼ਹਿਰ ਬੁਖਾਰਾ ਬਹੁਰਿ ਉਜਾਰਯੋ॥
ਤਿਬਿਤ ਜਾਇ ਤਲਬ ਕੌ ਦੀਨੋ॥ ਜੀਤਿ ਦੇਸ ਅਪਨੇ ਬਸਿ ਕੀਨੋ॥ ੧੩॥

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬਲਖ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਫਿਰ ਬੁਖਾਰਾ ਵੀ ਉਜਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਤਿਬਤ ਪੁਹੰਚ ਕੇ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵੰਡੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ॥੧੩॥

ਅੜਿੱਲ।। ਕਾਸ਼ਮੀਰ ਕਸਿ ਕਾਰ ਕਬੁਜ ਕਾਬਲ ਕੌ ਕੀਨੋ।।
ਕਸ਼ਟ ਵਾਰ ਕੁਲੂ ਕਲੂਰ ਕੈਠਲ ਕਹ ਲੀਨੋ।।
ਜਾਂਬੋਜ ਕਿਲਮਾਕ ਕਠਿਨ ਪਲ ਮੈ ਕਟਿ ਡਾਰੇ।।
ਹੋ ਕੋਟਿ ਚੀਨ ਕੇ ਕਟਕ ਹਨੇ ਕਰਿ ਕੋਪ ਕਰਾਰੇ।। ੧੪।।

ਕਸ਼ਮੀਰ, ਕੰਬੋਜ, ਕਾਬਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇਂ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸ਼ਟਵਾੜ, ਕੁਲੂ, ਕਹਿਲੂਰ, ਕੈਂਥਲ ਆਦਿ ਇਲਾਕੇ ਵੀ ਲੈ ਲਏ। ਦੁਰਗਮ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕੰਬੋਜ, ਕਿਲਮਾਕ ਆਦਿ ਨੂੰ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।੧੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਹੁਰਿ ਚੀਨ ਮਾਚੀਨ ਕੀ ਦਿਸਿ ਕੌ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨ।।
ਲੈ ਲੌਂਡੀ ਰਾਜਾ ਮਿਲਜੋ ਸ਼ਾਹ ਸਿਕੰਦਰਹਿ ਆਨਿ।। ੧੫।।

ਫਿਰ ਚੀਨ ਮਾਚੀਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਜਿਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਦਾਸੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਸਿਕੰਦਰ ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਮਿਲਿਆ।।੧੫।।

ਜੀਤਿ ਚੀਨ ਮਾਚੀਨ ਕੌ ਬਸਿ ਕੀਨੀ ਦਿਸਿ ਚਾਰਿ।।
ਬਹੁਰਿ ਸਮੁੰਦ ਮਾਪਨ ਨਿਮਿਤ ਮਨ ਮੈ ਕੀਯੋ ਬੀਚਾਰਿ।। ੧੬।।

ਚੀਨ ਮਾਚੀਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਚਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਅਪਣੇਂ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਈਂ।। ੧੬।।

ਅੜਿੱਲ।। ਵੁਲੰ ਦੇਜਿਯਨ ਜੀਤਿ ਅੰਗਰੇਜਿਯਨ ਕੌ ਮਾਰਜੋ।।
ਮਛਲੀ ਬੰਦਰ ਮਾਰਿ ਬਹੁਰਿ ਹੁਗਲਿਯਹਿ ਉਜਾਰਜੋ।।
ਕੋਕ ਬੰਦਰ ਕੌ ਜੀਤਿ ਗੂਆ ਬੰਦਰ ਹੂੰ ਲੀਨੋ।।
ਹੋ ਹਿਜਲੀ ਬੰਦਰ ਜਾਇ ਬਿਜੈ ਦੁੰਦਭਿ ਕਹ ਦੀਨੋ।। ੧੭।।

ਡਚਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਮਛਲੀ ਬੰਦਰ ਨੂੰ ਜਿਤ ਕੇ ਹੁਗਲੀ ਬੰਦਰ ਨੂੰ ਉਜਾੜ ਦਿਤਾ। ਕੋਕਬੰਦਰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਗੋਆ ਬੰਦਰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹਿਜਲੀ-ਬੰਦਰ ਉਤੇ ਵੀ ਵਿਜੇ ਦੁਦੰਭੀ ਵਜਾ ਦਿੱਤੀ।।੧੭।।

ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰਨ ਮਾਪਿ ਪ੍ਰਿਥੀ ਤਲ ਕੌ ਗਯੋ।।
ਜੀਤਿ ਰਸਾਤਲ ਸਾਤ ਸ੍ਵਰਗ ਕੋ ਮਗ ਲਿਯੋ।।

ਇੰਦ੍ਰ ਸਾਥ ਹੂੰ ਲਰਯੋ ਅਧਿਕ ਰਿਸਿ ਠਾਨਿਕੈ।।
ਹੋ ਬਹੁਰਿ ਪ੍ਰਿਥੀਤਲ ਮਾਝ ਪ੍ਰਗਟਿਯੋ ਆਨਿ ਕੈ।। ੧੮।।

ਸੱਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪਤਾਲ ਵਿਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੱਤਾਂ ਰਸਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਸਵਰਗ ਦਾ ਰਸਤਾ ਲਿਆ। ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇੰਦਰ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਗਿਆ।।੧੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਲੋਕ ਚੌਦਹੂੰ ਬਸਿ ਕੀਏ ਜੀਤਿ ਪ੍ਰਿਥੀ ਸਭ ਲੀਨ।।
ਬਹੁਰਿ ਰੂਸ ਕੇ ਦੇਸ ਕੀ ਓਰ ਪਯਾਨੋ ਕੀਨ।। ੧੯।।

ਉਸ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਉਹ ਰੂਸ ਦੇਸ਼ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ।।੧੯।।

ਚੌਪਈ।। ਬੀਰਜ ਸੈਨ ਰੂਸ ਕੋ ਰਾਜਾ।। ਜਾਤੇ ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਸੋ ਭਾਜਾ।।
ਜਬ ਤਿਨ ਸੁਨਯੋ ਸਿਕੰਦਰ ਆਯੋ।। ਆਨਿ ਅਗਮਨੈ ਜੁਧ ਮਚਾਯੋ।।੨੦।।

ਵੀਰ ਸੈਨ ਰੂਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੀ ਭੱਜ ਪਿਆ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਸੂਰਬੀਰ ਸਕੰਦਰ ਆਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਅਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਭਿਆਨਕ ਯੁਧ ਕੀਤਾ।।੨੦।।

ਤਹਾ ਯੁਧ ਗਾੜੋ ਅਤਿ ਮਾਚਯੋ।। ਬਿਨੁ ਬ੍ਰਿਣ ਏਕ ਸੁਭਟ ਨਹਿ ਬਾਚਯੋ।।
ਹਾਰਿ ਪਰੇ ਇਕ ਜਤਨ ਬਨਾਯੋ।। ਦੈਤ ਹੁਤੋ ਇਕ ਤਾਂਹਿ ਬੁਲਾਯੋ।।੨੧।।

ਉਸ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਯੋਧਾ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਨ ਬਚ ਸਕਿਆ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਇਕ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।।੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕੁਹਨ ਪੋਸਤੀ ਤਨ ਧਰੇ ਆਵਤ ਭਯੋ ਬਜੰਗ।।
ਜਨੁਕ ਲਹਰਿ ਦਰਿਯਾਵ ਤੇ ਨਿਕਸਯੋ ਬਡੋ ਨਿਹੰਗ।। ੨੨।।

ਇਕ ਪੱਥਰ ਵਰਗੇ ਸਖਤ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਇਕ ਦੈਂਤ ਝੂਲਦਾ ਹੋਇਆ ਆਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦਰਿਆ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਮਹਾਨ ਸੂਰਮਾਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਵੇ।।੨੨।।

ਚੌਪਈ।। ਜੋ ਕਬਹੂੰ ਕਰ ਕੋ ਬਲ ਕਰੈ।। ਹਾਥ ਭਏ ਹੀਰਾ ਮਲਿ ਡਰੈ।।
ਜਹਾਂ ਕੂਦਿ ਕਰਿ ਕੋਪ ਦਿਖਾਵੈ।। ਤੌਨੈ ਠੌਰ ਕੂਪ ਤਰਿ ਜਾਵੈ।।੨੩।।

ਉਹ ਜੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਖਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਹੀਰੇ ਵਰਗੀ ਸਖਤ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਫਿਹ ਦਿੰਦਾ। ਉਹ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਛਾਲ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਉਥੇ ਖੂਹ ਜਿੱਢਾ ਡੂੰਗਾ ਟੋਆ ਬਣ ਜਾਂਦਾ

ਸੀ॥੨੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਏਕ ਗਦਾ ਕਰ ਮੈ ਧਰੈ ਔਰਨ ਫਾਂਸੀ ਪ੍ਰਾਸ॥
ਪਾਂਚ ਸਹਸ੍ਰ ਸ੍ਵਾਰ ਤੇ ਮਾਰਤ ਤਾਕੌ ਤ੍ਰਾਸੁ॥ ੨੪॥

ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗਦਾ ਫੜਕੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫਾਂਸੀ ਪ੍ਰਾਸ ਫੜਕੇ ਉਹ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ॥੨੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਾਕੌ ਐਂਚ ਗਦਾ ਕੀ ਮਾਰੈ॥ ਤਾਕੋ ਮੂੰਡ ਫੋਰ ਹੀ ਡਾਰੈ॥
ਰਿਸ ਭਰਿ ਪਵਨ ਬੇਗਿ ਜਜੋਂ ਧਾਵੈ॥ ਪੱਤ੍ਰਨ ਜਜੋਂ ਛੱਤ੍ਰਿਯਨ ਭਜਾਵੇ॥੨੫॥

ਜਿਸ ਨੂੰ ਠੋਕ ਕੇ ਗਦਾ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਉਸਦਾ ਤਾਂ ਸਿਰ ਹੀ ਫਿਹ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਹ ਹਵਾ ਦੀ ਚਾਲੇ ਭੱਜਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਰੁਖਾਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਉਡਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ॥੨੫॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਨ ਬੀਰ ਖਪਾਏ॥ ਮੋ ਪਹਿ ਤੇ ਨਹਿ ਜਾਤ ਗਨਾਏ॥
ਜੌ ਤਿਨ ਕੇ ਨਾਮਨ ਹਜਾਂ ਧਰਿਯੈ॥ ਏਕ ਗ੍ਰੰਥ ਇਨਹੀ ਕੋ ਭਰਿਯੈ॥੨੬॥

ਉਸ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸੂਰਮੇਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਕਿਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੀ ਇਥੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਭਰ ਜਾਊਗਾ॥੨੬॥

ਮਤ ਕਰੀ ਤਾਕੇ ਪਰ ਡਾਰਜੋ॥ ਸੋ ਤਿਨ ਐਂਚਿ ਗਦਾ ਸੋ ਮਾਰਜੋ॥
ਜੋ ਕੋਊ ਸੁਭਟ ਤਵਨ ਪਰ ਧਾਵੈ॥ ਏਕ ਚੋਟ ਜਮ ਲੋਕ ਪਠਾਵੈ॥੨੭॥

ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਇਕ ਮਦ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਗਦਾ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਹੜਾ ਸੂਰਮਾਂ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਜਮਲੋਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦਾ॥੨੭॥

ਰਨ ਤੇ ਏਕ ਪੈਗ ਨਹਿ ਭਾਜੈ॥ ਠਾਢੋ ਬੀਰ ਖੇਤ ਮੈ ਗਾਜੈ॥
ਅਧਿਕ ਰਾਵ ਰਾਜਨ ਕੌ ਮਾਰਜੋ॥ ਕਾਂਪਿ ਸਿਕੰਦਰ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਜੋ॥੨੮॥

ਉਹ ਰਣ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਇਕ ਕਦਮ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਖਲੋਤਾ ਗੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਦ ਸਿਕੰਦਰ ਨੇ ਡਰ ਕੇ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ॥੨੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਦਿਨ ਨਾਥ ਮਤੀ ਤਰੁਨਿ ਸ਼ਾਹ ਚੀਨ ਕੇ ਦੀਨ॥

ਸੋ ਤਾ ਪਰ ਧਾਵਤ ਭਈ ਭੇਸ ਪੁਰਖ ਕੋ ਕੀਨ ॥ ੨੯॥

ਦਿਨ ਨਾਥ ਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਸਤਰੀ ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਾਹ ਚੀਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ, ਉਹ ਪੁਰਖ ਦਾ ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਈ॥੨੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਪਹਿਲੇ ਤੀਰ ਤਵਨ ਕੌ ਮਾਰੈ॥ ਬਰਛਾ ਬਹੁਰਿ ਕੋਪ ਤਨ ਝਾਰੈ॥
ਤਮਕਿ ਤੇਗ ਕੋ ਘਾਇ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ॥ ਗਿਰਜੋ ਭੂਮਿ ਜਾਨੁ ਹਨਿ ਡਾਰਜੋ॥੩੦॥

ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਫਿਰ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਬਰਛੇ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਿਰਪਾਨ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਇਸਤਰਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮਾਰ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ॥੩੦॥

ਭੂ ਪਰ ਗਿਰਜੋ ਠਾਢਿ ਉਠਿ ਭਯੋ॥ ਤਾਕੌ ਪਕਰਿ ਕੰਠ ਤੇ ਲਯੋ॥
ਸੁੰਦਰ ਬਦਨ ਅਧਿਕ ਤਿਹ ਚੀਨੋ॥ ਮਾਰਿ ਨ ਦਈ ਰਾਖਿ ਤਿਹ ਲੀਨੋ॥੩੧॥

ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗਾ ਹੋਇਆ ਫਿਰ ਉਠ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਗਲ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ। ਪਰ ਉਸਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ॥੩੧॥

ਤਾਕਹ ਪਕਰਿ ਰੂਮਿਯਨ ਦਯੋ॥ ਆਪੁ ਉਦਿਤ ਰਨ ਕੋ ਪੁਨਿ ਭਯੋ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਅਰਿ ਅਮਿਤ ਸੰਘਾਰੈ॥ ਜਨੁ ਦ੍ਰੁਮ ਪਵਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਉਖਾਰੈ॥੩੨॥

ਉਸਨੂੰ ਫੜਕੇ ਰੂਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਫਿਰ ਯੁੱਧ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਇਸਤਰਾਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਤੇਜ ਹਨੇਰੀ ਨੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਰਖ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ॥੩੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਕਾਤੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਸੇ ਕਟਿ ਮੈ ਭਟ ਭਾਰੀ ਭੁਜਾਨ ਕੌ ਭਾਰ ਭਰੇ ਹੈਂ॥
ਭੂਤ ਭਵਿੱਖਜ ਭਵਾਨ ਸਦਾ ਕਬਹੂੰ ਰਨ ਮੰਡਲ ਤੇ ਨ ਟਰੇ ਹੈ॥
ਭੀਰ ਪਰੇ ਨਹਿ ਭੀਰ ਭੇ ਭੂਪਤਿ ਲੈ ਲੈ ਭਲਾ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਅਰੇ ਹੈਂ॥
ਤੇ ਇਨ ਬੀਰ ਮਹਾਂ ਰਨ ਧੀਰ ਸੁ ਹਾਂਕਿ ਹਜਾਰ ਅਨੇਕ ਹਰੇ ਹੈਂ॥ ੩੩॥

ਕਟਾਰ, ਕਿਰਪਾਨ ਕਮਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਤਾਕਤ ਭਰ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ ਭੂਤ, ਭਵਿਖ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਕਦੀ ਰਣ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ ਸਨ। ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਸੂਰਮੇਂ ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਠੀਕ ਠਾਕ ਅੜੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਜਾਰਾਂ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੈਂਤ ਨੇ ਭਜਾ ਭਜਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੩੩॥

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਹੀ ਸ਼ਾਹ ਸਕੰਦਰ ਡਰਿਯੋ।। ਬੋਲਿ ਅਰਸਤੂ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਰਿਯੋ।।
ਬਲੀ ਨਾਸ ਕੋ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ।। ਚਿੱਤ ਮੈ ਅਧਿਕ ਤ੍ਰਾਸ ਉਪਜਾਯੋ।। ੩੪।।

ਤਦ ਸ਼ਾਹ ਸਿਕੰਦਰ ਨੇ ਡਰਕੇ ਅਰਸਤੂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ। ਦਿਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਡਰਕੇ ਉਸ ਬਲੀਨਾਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।।੩੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਜੋ ਤੁਮ ਹਮ ਕੌ ਕਹੋ ਤੋ ਹਜਾਂ ਤੈ ਭਾਜਿਯੈ।।
ਰੂਸ ਸ਼ਹਿਰ ਕੇ ਭੀਤਰਿ ਜਾਇ ਬਿਰਾਜਿਯੈ।।
ਗੋਲਬਜਾਬਾਨੀ ਸਭ ਹੀ ਕੌ ਮਾਰਿ ਹੈਂ।।
ਹੋ ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਮੂੰਡਨ ਕੇ ਕੋਟ ਉਸਾਰਿ ਹੈਂ।। ੩੫।।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਹੋ ਤੇ ਮੈਂ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰੂਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਬੈਠਾਂ। ਇਹ ਦੈਂਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਸਭ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬਣਾ ਲਵੇਗਾ।।੩੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਲੀਨਾਸ ਜੋਤਕ ਬਿਖੈ ਅਧਿਕ ਹੁਤੋ ਪਰਬੀਨ।।
ਧੀਰਜ ਦੀਯਾ ਸਕੰਦਰਹਿ ਬਿਜੈ ਆਪਨੀ ਚੀਨ।। ੩੬।।

ਬਲੀਨਾਸ਼ ਜੋਤਸ਼ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ। ਉਸ ਆਪਣੀ ਵਿਜੇ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਕੇ ਸਿਕੰਦਰ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦਿੱਤਾ।।੩੬।।

ਚੌਪਈ।। ਬਲੀਨਾਸ ਹਜਰਤਿਹਿ ਉਚਾਰੋ।। ਤੁਮਹੂੰ ਆਪੁ ਕਮੰਦਹਿ ਡਾਰੋ।।
ਤੁਮਰੇ ਬਿਨਾ ਜੀਤਿ ਨਹਿ ਹੋਈ।। ਅਮਿਤਿ ਸੁਭਟ ਧਾਵਹਿਂ ਮਿਲਿ ਕੋਈ।। ੩੭।।

ਬਲੀਨਾਸ਼ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਉਸ ਦੇ ਗਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕਮੰਦ ਸੁਟੋ। ਚਾਹੇ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਯੋਧੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣ, ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਬਗੈਰ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।।੩੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਤ ਸਿਕੰਦਰ ਏ ਬਚਨ ਕਰਜੋ ਤੈਸੋਈ ਕਾਮ।।
ਕਮੰਦ ਡਾਰਿ ਤਾਕੋ ਗਰੇ ਬਾਂਧ ਲਿਆਇਯੋ ਧਾਮ।। ੩੮।।

ਸਿਕੰਦਰ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਦੈਂਤ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਕੁਮੰਦ ਪਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਤੰਬੂ ਵਿਚ ਲੈ ਆਇਆ।।੩੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਭੋਜਨ ਸ਼ਾਹਿ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਤਾਹਿ ਖਵਾਇਯੋ।।
ਬੰਧਨ ਤਾਕੇ ਕਾਟਿ ਭਲੇ ਬੈਠਾਇਯੋ।।

ਛੂਟਤ ਬੰਧਨ ਭਜਯੋ ਤਹਾਂ ਹੀ ਕੋ ਗਯੋ॥
ਹੋ ਆਨਿ ਲੌਂਡਿਯਹਿ ਬਹੁਰਿ ਸਿਕੰਦਰ ਕੌ ਦਯੋ॥ ੩੯॥

ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਅੰਨ੍ਹ ਪਾਣੀ ਖਵਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਲਾਹ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠਾਇਆ। ਅਜਾਦ ਹੋਕੇ ਉਹ ਭੱਜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਲਿਆਕੇ ਸਿਕੰਦਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ॥੩੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਾਕੋ ਰੂਪ ਬਿਲੋਕਿਕੈ ਹਜਰਤਿ ਰਹਯੋ ਲੁਭਾਇ॥
ਲੈ ਆਪੁਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਰੀ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜਾਇ॥ ੪੦॥

ਇਕ ਦਾਸੀ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਿਕੰਦਰ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਜਾਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ॥੪੦॥

ਬਹੁਰਿ ਜਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੁਨਯੋ ਗਯੋ ਤਵਨ ਕੀ ਓਰ॥
ਕਰਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਚੇਰੀ ਲਈ ਔਰ ਬੇਗਮਨ ਛੋਰਿ॥ ੪੧॥

ਫਿਰ ਉਹ ਉਸ ਪਾਸੇ ਚਲ ਪਿਆ ਜਿਥੇ ਕਿ ਉਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਡ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਆਪਣੀਆਂ ਦੂਸਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸ ਦਾਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇਂ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ॥੪੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਰੈਨਿ ਜੌ ਸੇਜ ਸੁਹਾਵੈ॥ ਦਿਵਸ ਬੈਰਿਯਨ ਖੜਗ ਖਜਾਵੈ॥
ਐਸੀ ਤਰੁਨਿ ਕਰਨ ਜੌ ਪਰਈ॥ ਤਿਹ ਤਜਿ ਔਰ ਕਵਨ ਚਿਤ ਕਰਈ॥੪੨॥

ਜਿਹੜੀ ਇਸਤਰੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੇਜ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦੀ ਹੈ ਇਸਤਰਾਂ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਜਦ ਹੱਥ ਲਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਭਲਾ ਅਜੇਹੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਚਾਹੇਗਾ॥੪੨॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਸੋ ਰਤਿ ਠਾਨੀ॥ ਚੇਰੀ ਤੇ ਬੇਗਮ ਕਰਿ ਜਾਨੀ॥
ਤਾਕੌ ਸੰਗ ਆਪੁਨੇ ਲਯੋ॥ ਆਬਹਯਾਤ ਸੁਨਯੋ ਤਹ ਗਯੋ॥ ੪੩॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਉਸ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਸੀ ਤੋਂ ਬੇਗਮ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇਂ ਨਾਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਡ ਸੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ॥੪੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਹ ਤਾਕੌ ਚਸ਼ਮਾ ਹੁਤੋ ਤਹੀ ਪਹੂਚੋ ਜਾਇ॥
ਮਕਰ ਕੁੰਟ ਜਹ ਡਾਰਿਯੈ ਮਛਲੀ ਹੋਇ ਬਨਾਇ॥ ੪੪॥

ਉਹ ਕੁੰਡ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਉਥੇ ਮਗਰਮਛ ਅਤੇ ਮਛੀਆਂ ਤਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੪੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵ ਤਬ ਮੰਤ੍ਰ ਬਤਾਯੋ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸ਼ਾਹ ਸਿਕੰਦਰ ਪਾਯੋ॥
ਅਜਰ ਅਮਰ ਮਨੁਖਜ ਜੋ ਹ੍ਵੈ ਹੈ॥ ਜੀਤਿ ਸੁ ਲੋਕ ਚੌਦਹੂੰ ਲੈਹੈ॥ ੪੫॥

ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਹ ਸਿਕੰਦਰ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਡ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਰ ਅਮਰ ਹੋ ਗਿਆ ਉਹ ਤਾਂ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਵੇਗਾ॥੪੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਾਤੇ ਯਾਕੋ ਕੀਜਿਯੈ ਕਛੁ ਉਪਚਾਰ ਬਨਾਇ॥
ਜਿਤਜੋ ਜਰਾ ਤਨ ਜੜ੍ਹ ਰਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਿਯੌ ਨ ਜਾਇ॥ ੪੬॥

ਇਸ ਲਈ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਹਲ ਲਭਣਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਮੂਰਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬੁਢਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਸ ਪਾਸੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤਾ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ॥੪੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਰੰਭਾ ਨਾਮ ਅਪੱਛਰਾ ਦਈ ਪਠਾਇਕੈ॥
ਬਿਰਧ ਰੂਪ ਖਗ ਕੋ ਧਰਿ ਬੈਠੀ ਆਇਕੈ॥
ਏਕ ਪੰਖ ਤਨ ਰਹਜੋ ਨ ਤਾਕੌ ਜਾਨਿਯੈ॥
ਹੋ ਜਾਤ ਨ ਲਹਯੋ ਨ ਜਾਇ ਘ੍ਰਿਣਾ ਜਿਯ ਠਾਨਿਯੈ॥ ੪੭॥

ਇੰਦਰ ਨੇ ਰੰਬਾ ਨਾਮੀ ਪਰੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜੋ ਇੱਕ ਬੁਢੇ ਪੰਛੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਕੁੰਡ ਦੇ ਲਾਗੇ ਆਕੇ ਬਹਿ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਤਨ ਉਤੇ ਇਕ ਵੀ ਖੰਭ ਬਾਕੀ ਨਹੀ ਸੀ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਭੈੜੀ ਸ਼ਕਲ ਵਲ ਵੇਖਿਆ ਵੀ ਨਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੪੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਬੈ ਸਿਕੰਦਰ ਅਮ੍ਰਿਤ ਕੋ ਪੀਵਨ ਲਗਜੋ ਬਨਾਇ॥
ਗਲਤ ਅੰਗ ਪੰਛੀ ਤਬੈ ਨਿਰਖਿ ਉਠਜੋ ਮੁਸਕਾਇ॥ ੪੮॥

ਜਦ ਸਿਕੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠਾ ਪੰਛੀ ਹੱਸ ਪਿਆ॥੪੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਪੂਛਜੋ ਤਾਹਿ ਪੰਛਿਯਹਿ ਜਾਈ॥ ਕਜੋਂ ਤੈ ਹੱਸਜੋ ਹੇਰਿ ਮੁਹਿ ਭਾਈ॥
ਸਕਲ ਬ੍ਰਿਥਾ ਵਹੁ ਮੋਹਿ ਬਤੈਯੈ॥ ਹਮਰੇ ਚਿਤ ਕੋ ਤਾਪ ਮਿਟੈਯੈ॥ ੪੯॥

ਤਦ ਸਿਕੰਦਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਭਰਾਵਾ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਉਂ ਹੱਸਿਆ ਏਂ? ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇਂ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਕਸ਼ਟ ਦੂਰ ਕਰ॥੪੯॥

ਪੰਛੀ ਬਾਚ॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਪੱਛ ਏਕ ਤਨ ਨਾ ਰਹਿਯੋ ਰਕਤ ਨ ਰਹਿਯੋ ਸਰੀਰ॥
ਤਰਨ ਨ ਛੁਟਤ ਦੁਖ ਸੌ ਜਿਯਤ ਜਬ ਤੇ ਪਿਯੋ ਕੁਨੀਰ॥ ੫੦॥

ਪੰਛੀ ਨੇ ਕਿਹਾ," ਵੇਖੋ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਖੰਭ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਭੈੜਾ ਜਲ ਪੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਪ੍ਰਾਣ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜੀਅ ਰਿਹਾ ਹਾਂ"॥੫੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਭਲਾ ਭਯੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਯਹ ਪੀਹੈਂ॥ ਹਮਰੀ ਭਾਂਤਿ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਜੀਹੈਂ॥
ਸੁਨਿ ਏ ਬਚਨ ਸਿਕੰਦਰ ਡਰਿਯੋ॥ ਪਿਯਤ ਹੁਤੋ ਮਧੁ ਪਾਨ ਨ ਕਰਿਯੋ॥ ੫੧॥

ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜੇ ਤੁਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਲਵੋ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਤਕ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹੋਗੇ। ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸਿਕੰਦਰ ਡਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿਸ ਜਲ ਨੂੰ ਪੀਣ ਲਗਾ ਸੀ, ਉਸ ਨਹੀਂ ਪੀਤਾ॥ ੫੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਛਲ ਛੈਲ ਛੈਲੀ ਛਲਜੋ ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੇ ਸੰਗ॥
ਸੁ ਕਬਿ ਕਾਲ ਤਬ ਹੀ ਭਯੋ ਪੂਰਨ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ॥ ੫੨॥ ੧॥

ਉਸ ਨਾ ਛਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਛਲ ਲਿਆ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਵੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥੫੨॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਸੱਤਰਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੧੭॥੪੧੮੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੧੭॥੪੧੮੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਰ੍ਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਦਿਨਕੇਤ ਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਸਹਦ ਕੋ ਰਾਜਾ ਬਡੋ ਚੰਦ੍ਰ ਕੇਤ ਰਣ ਧੀਰ॥
ਦ੍ਵਾਰ ਪਰੇ ਜਾਕੇ ਰਹੈਂ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਬੀਰ॥ ੧॥

ਮਸਹਦ ਦਾ ਰਾਜਾ ਚੰਦਰ ਕੇਤ ਵੱਡਾ ਸੂਰਬੀਰ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਪਾਸ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇਂ ਆਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ॥੧॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਸਸਿ ਧੁਜ ਅਰੁ ਰਵਿਕੇਤੁ ਪੂਤ ਤਾਕੇ ਭਏ॥

ਜਿਨ ਸਮ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰ ਨ ਲੋਕ ਤਿਹੂੰ ਠਏ॥
ਰਹੀ ਪ੍ਰਭਾ ਤਿਨ ਅਧਿਕ ਜਗਤ ਮੈ ਛਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਹ੍ਵੈ ਤਾਕੇ ਸਸਿ ਸੂਰ ਰਹੇ ਮਿਡਰਾਇਕੈ॥ ੨॥

ਸ਼ਸ਼ੀ ਧੁਜ ਅਤੇ ਰਵੀ ਕੇਤ ਉਸਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਭਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਮੰਡਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ॥੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਦਿਨਕੇਤ ਮਤੀ ਰਹੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਬਾਲ ਅਪਾਰ॥
ਅਧਿਕ ਤੇਜ ਤਾਕੇ ਰਹੈ ਕੋਊ ਨ ਸਕਤਿ ਨਿਹਾਰਿ॥ ੩॥

ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਿਨਕੇਤ ਮਤੀ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਤੇਜ ਜਲਾਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਤਕ ਨਹੀ ਸੀ ਸਕਦਾ॥੩॥

ਸ੍ਰੀ ਰਸਰੰਗ ਮਤੀ ਹੁਤੀ ਤਾਕੀ ਔਰ ਕੁਮਾਰਿ॥
ਬਸਿ ਰਾਜਾ ਤਾਕੋ ਭਯੋ ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਦਈ ਬਿਸਾਰਿ॥ ੪॥

ਉਸਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਰਸਰੰਗ ਮਤੀ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਉਸਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਧਿਕ ਰੋਖ ਰਾਨੀ ਤਬ ਭਈ॥ ਜਰਿ ਬਰਿ ਆਠ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਗਈ॥
ਇਹ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਛਲ ਸੋ ਗਹਿ ਲੀਜੈ॥ ਰਾਜਜ ਪੂਤ ਆਪੁਨੇ ਕੋ ਦੀਜੈ॥ ੫॥

ਤਦ ਪਹਿਲੀ ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਰੋਹ ਵਿਚ ਭਰ ਗਈ ਅਤੇ ਸੌਕਣ ਦੀ ਈਰਖਾ ਵਿਚ ਸੜ ਭੁਜ ਕੇ ਅੱਠ ਟੋਟੇ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ॥੫॥

ਸੋਵਤ ਨਿਰਖਿ ਰਾਵ ਗਹਿ ਲਯੋ॥ ਗਹਿ ਕਰਿ ਏਕ ਧਾਮ ਮੈ ਦਯੋ॥
ਸ੍ਰੀ ਰਸਰੰਗ ਮਤੀ ਜਿਯ ਮਾਰੀ॥ ਸਭਹਿਨ ਲਹਤ ਰਾਵ ਕਹਿ ਜਾਰੀ॥ ੬॥

ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਘਰ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਸਰੰਗ ਮਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੱਸ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ॥੬॥

ਭਯੋ ਸੂਰ ਰਾਜਾਜੂ ਮਰਿਯੋ॥ ਹਮ ਕੋ ਨਾਥ ਨਾਥ ਬਿਨੁ ਕਰਿਯੋ॥

ਯਾਕੋ ਪ੍ਰਥਮ ਦਾਹ ਦੈ ਲੀਜੈ।। ਚੰਦ੍ਰਕੇਤ ਕੋ ਰਾਜਾ ਕੀਜੈ।। ੭।।

ਉਸ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦਰਦ ਹੋਣ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਨਾਥ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸ਼ਸ਼ੀ ਧੁਜ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।।੭।।

ਰਾਜਾ ਮਰਜੋ ਪ੍ਰਜਾ ਸਭ ਜਾਨਯੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਿਨੂੰ ਨ ਪਛਾਨਯੋ।।
ਭਲੋਬੁਰੋ ਕਬਹੂੰ ਨ ਬਿਚਾਰਯੋ।।ਆਤਪੱਤ੍ਰ ਸਸਿਧੁਜ ਪਰਢਾਰਯੋ।।੮।।

ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾ ਜਾਣਿਆਂ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਚੰਗਾ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਛਤਰ-ਚੌਰ ਸ਼ਸ਼ੀ ਧੁਜ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਝੁਲਾ ਦਿੱਤਾ।।੮।।

ਚੌਪਈ।। ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਅਬਲਾਪਿਯ ਗਹਿਯੋ।। ਦੂਜੇ ਕਾਨ ਭੇਦ ਨਹਿ ਲਹਿਯੋ।।
ਰਾਜਾ ਕਹਿ ਕਰ ਸਵਤਿ ਜਰਾਈ।। ਨਿਜੁ ਸੁਤ ਕੋ ਦੀਨੀ ਠਕੁਰਾਈ।। ੯।। ੧।।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਜਿਸਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗ ਸਕਿਆ, ਰਾਜੇ ਦਾ ਅਦੇਸ਼ ਦੱਸ ਕੇ ਸੌਂਕਣ ਸਾੜ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ।।੯।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਹਰਵਾਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੧੮।।੪੧੯੩।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੧੮।।੪੧੯੩।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਉੱਨੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਚਪਲਾਂਗ ਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਪੀਰ ਏਕ ਮੁਲਤਾਨ ਮੈ ਸ਼ਰਫ ਦੀਨ ਤਿਹ ਨਾਉਂ।।
ਖੂੰਟਾ ਗੜ ਕੇ ਤਟ ਬਸੈ ਬਾਦਰ ਹੀ ਮਹਿ ਗਾਉਂ।। ੧।।

ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਇਕ ਪੀਰ ਦਾ ਨਾਂ ਸ਼ਰਫਦੀਨ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਖੂੰਟਾ ਗੱੜ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬਾਦਰ ਨਾਮੀਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਏਕ ਸਿੱਖਜ ਕੀ ਦੁਹਿਤਾ ਪੀਰ ਮੰਗਾਇਕੈ।।

ਆਨੀ ਅਪਨੇ ਧਾਮ ਅਧਿਕ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ॥
ਸ੍ਰੀ ਚਪਲਾਂਗਮਤੀ ਜਿਹ ਜਗਤ ਬਖਾਨਈ॥
ਹੋ ਤਾਹਿ ਰੂਪ ਕੀ ਰਾਸਿ ਸਭੇ ਪਹਿਚਾਨਈ॥ ੨॥

ਇਕ ਚੇਲੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਸੁਖ ਪੂਰਵਕ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰਖੀ। ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਚਪਲਾਂਗਮਤੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਖਾਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਸਨ॥੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਿਤਕ ਦਿਨਨ ਭੀਤਰ ਤਵਨ ਤਜਾਗੇ ਪੀਰ ਪਰਾਨ॥
ਸ੍ਰੀ ਚਪਲਾਂਗਮਤੀ ਬਚੀ ਪਾਛੈ ਜਿਯਤ ਜਵਾਨ॥ ੩॥

ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਪੀਰ ਮਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਚਪਲਾਂਗ ਮਤੀ ਜਵਾਨ ਜਹਾਨ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਗਈ॥੩॥

ਰਾਇ ਖੁਸ਼ਾਲ ਭਏ ਕਰੀ ਤਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਨਾਇ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਸੌ ਰਮੀ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ॥ ੪॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਰਾਏ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਮਰਜੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨ ਲੱਗੀ॥੪॥

ਨਿਤਿ ਪ੍ਰਤਿ ਰਾਇ ਖੁਸ਼ਾਲ ਤਿਹ ਨਿਜੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲੇਤ ਬੁਲਾਇ॥
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤਾਂਸੌ ਰਮੈਂ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਚੜ੍ਹਾਇ॥ ੫॥

ਉਹ ਰੋਜ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਰਾਏ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੀ ਅਤੇ ਭੰਗ ਅਫੀਮ ਖਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ॥੫॥

ਰਮਤ ਰਮਤ ਤ੍ਰਿਯ ਤਵਨ ਕੌ ਰਹਿ ਗਯੋ ਉਦਰ ਅਧਾਨ॥
ਲੋਗਨ ਸਭਹਨ ਸੁਨਤ ਹੀ ਐਸੇ ਕਹਿਯੋ ਸੁਜਾਨ॥ ੬॥

ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਗਰਭ ਠਹਿਰ ਗਿਆ। ਤਦ ਉਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਿਹਾ॥੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਰੈਨਿ ਸਮੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪੀਰ ਹਮਾਰੇ ਆਵਈ॥
ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੀ ਮੋਸੌ ਅਧਿਕੁਪਜਾਵਈ॥
ਏਕ ਪੂਤ ਮੈ ਮਾਂਗਿ ਤਬੈ ਤਾਂਤੇ ਲਿਯੋ॥

ਹੋ ਨਾਥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਮੋ ਪਰ ਸੁਤ ਮੋਕੌ ਦਿਯੋ।। ੭।।

ਰਾਤ ਨੂੰ ਪੀਰ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿੱਤ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਮੰਗ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਕਿਰਪਾਲੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।।੭।।

ਕੇਤਿਕ ਦਿਨਨ ਪ੍ਰਸੂਤ ਪੂਤ ਤਾਕੇ ਭਯੋ।।
ਸੱਤਿ ਪੀਰ ਕੋ ਬਚਨ ਮਾਨਿ ਸਭਹੂੰ ਲਯੋ।।
ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਅਬਲਾਹਿ ਖਾਦਿਮਨੁਚਾਰਿਯੋ।।
ਹੋ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਮੂਰਖ ਬਿਚਾਰਿਯੋ।। ੮।। ੧।।

ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਹਦੇ ਘਰ ਇਕ ਲੜਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸਨੂੰ ਪੀਰ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸੱਚ ਮੰਨਿਆਂ। ਨੌਕਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੂਰਖ ਨੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣਿਆ।।੮।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਉਨੀਸਵਾਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੧੯।।੪੨੦੧।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਉੱਨੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੧੯।।੪੨੦੧।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਵੀਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਲਕਾ ਰੋਸ਼ਨ ਜਹਾਂ

ਦੋਹਰਾ।। ਆਸਫ ਖਾਂ ਉਮਰਾਵ ਕੇ ਰਹਤ ਆਠ ਸੈ ਤ੍ਰੀਯ।।
ਨਿਤਿਪ੍ਰਤਿ ਰੁਚਿ ਮਾਨੋਂ ਘਨੇ ਅਧਿਕ ਮਾਨ ਸੁਖ ਜੀਯ।। ੧।।

ਆਸਫ਼ ਖਾਂ ਉਮਰਾਵ ਦੇ ਕੋਲ ਅੱਠ ਸੌ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਮਾਣਕੇ ਰੋਜ ਮਰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਰੋਸ਼ਨ ਜਹਾਂ ਤਵਨ ਕੀ ਨਾਰੀ।। ਆਪੁ ਹਾਥ ਜਨੁ ਕੀਸ ਸਵਾਰੀ।।
ਆਸਫ ਖਾਂ ਤਾਸੌ ਹਿਤ ਕਰੈ।। ਵਹੁ ਤ੍ਰਿਯ ਰਸ ਤਾਕੇ ਨਹਿ ਢਰੈ।। ੨।।

ਰੋਸ਼ਨ ਜਹਾਂ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਨਾਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ। ਆਸਫ਼ ਖਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਇਸਤਰੀ

ਉਸ ਵਲ ਕੋਈ ਖਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਖਦੀ॥੨॥

ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਇਕੁ ਸੁਤ॥ ਤਾਕੋ ਰੂਪ ਦਿਯੋ ਬਿਧਨਾ ਅਤਿ॥
ਇਹ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾਂਹਿ ਬਿਲੋਕਜੋ ਜਬਹੀ॥ ਲਾਗੀ ਲਗਨ ਨੇਹ ਕੀ ਤਬਹੀ॥ ੩॥

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਇਕ ਲੜਕਾ ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ। ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆਂ ਤਦ ਹੀ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈ॥ ੩॥

ਸਖੀ ਏਕ ਤਿਨ ਤੀਰ ਬੁਲਾਈ॥ ਜਾਨਿ ਹੇਤ ਕੀ ਕੈ ਸਮੁਝਾਈ॥
ਮੇਰੀ ਕਹੀ ਮੀਤ ਸੌ ਕਹਿਯਹੁ॥ ਹਮਰੀ ਓਰ ਨਿਹਾਰਤ ਰਹਿਯਹੁ॥ ੪॥

ਉਸ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਹਿਤੂ ਜਾਣਕੇ ਉਸਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਦੇਵੇ ਕਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਵਲ ਵੇਖਦੇ ਰਹੋ॥੪॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਸ਼ਰਾਬ ਕਿ ਫੂਲ ਗੁਲਾਬ ਕਿ ਮੱਤ ਕਿਧੌ ਮਦਰਾਕਿ ਸੇ ਪਜਾਰੇ॥
ਬਾਨਨ ਸੇ ਮ੍ਰਿਗ ਬਾਰਨ ਸੇ ਤਰਵਾਨ ਸੇ ਕਿ ਬਿਖੀ ਬਿਖਿਯਾਰੇ॥
ਨਾਰਿਨ ਕੋ ਕਜਰਾਰਨ ਕੇ ਦੁਖ ਟਾਰਨ ਹੈਂ ਕਿਧੌ ਨੀਦ ਨਿੰਦਾਰੇ॥
ਨੇਹ ਜਗੇ ਕਿ ਰੰਗੇ ਰੰਗ ਕਾਹੂ ਕੇ ਮੀਤ ਕੇ ਨੈਨ ਸਖੀ ਰਸਿਯਾਰੇ॥ ੫॥

ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਹੈ ਕਿ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੂਲ ਹੈ ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਦਮਸਤ ਨੈਣ ਇਸਤਰਾਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੀਰ ਹੋਣ, ਜਾਂ ਇਹ ਹਿਰਣ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵਰਗੇ ਹਨ ਜਾਂ ਤਲਵਾਰ ਜਾਂ ਬਾਣਾਂ ਵਰਗੇ ਹਨ। ਇਹ ਨੈਣ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਨੀਂਦ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਮਿਤਰ ਦੇ ਨੈਣ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲੇ ਹਨ॥੫॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਚੰਦ ਚਾਂਦਨੀ ਰਾਤਿ ਸਜਨ ਜੌ ਪਾਈਯੈ॥
ਗਹਿ ਗਹਿ ਤਾਕੇ ਅੰਗ ਗਰੇ ਲਪਟਾਇਯੈ॥
ਪਲ ਪਲ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਂਉ ਨ ਛੋਰੋ ਏਕ ਛਿਨ॥
ਹੋ ਬੀਤਹਿਂ ਬਰਸ ਪਚਾਸ ਨ ਜਾਨੋ ਏਕ ਦਿਨ॥ ੬॥

ਚਾਂਦਨੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਜੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਉਹਦੇ ਗਲ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਜਾਵਾਂ। ਹਰ ਪਲ ਉਸ ਤੋਂ ਵਾਰ ਦੇਵਾਂ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਨ ਛੱਡਾਂ। ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਭਾਵੇਂ ਬੀਤ ਜਾਣ ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਸਮਝਾਂਗੀ॥੬॥

ਪਲ ਪਲ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ਪਿਯਾ ਕੋ ਪਾਇਕੈ॥
ਨਿਰਖਿ ਨਿਰਖਿ ਦੋਊ ਨੈਨ ਰਹੌਂ ਉਰਝਾਇਕੈ॥
ਕਰਿ ਅਧਰਨ ਕੋ ਪਾਨ ਅਜਰ ਹ੍ਵੈ ਜਗ ਰਹੌਂ॥
ਹੋ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਕੀ ਬਾਤ ਨ ਕਾਹੂ ਸੌ ਕਹੌ॥ ੭॥

ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਉਸ ਉੱਤੋਂ ਦੀ ਹਰ ਪਲ ਵਾਰ ਦੇਵਾਂ। ਉਹਦੇ ਦੋਵੇਂ ਨੈਣ ਵੇਖਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਲਝੀ ਰਹਾਂ। ਉਹਦੇ ਹੋਠਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਜਗ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਜਵਾਨ ਰਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨ ਦਸਾਂ॥੭॥

ਮਰਿਕੈ ਹੋਇ ਚੁਰੈਲ ਲਲਾ ਕੋ ਲਾਗਿਹੋਂ॥
ਟੂਕ ਕੋਟਿ ਤਨ ਹੋਇ ਨ ਤਿਹ ਤਜਿ ਭਾਗਿਹੈਂ॥
ਬਿਰਹ ਸਜਨ ਕੇ ਬਧੀ ਦਿਵਾਨੀ ਹ੍ਵੈ ਮਰੋਂ॥
ਹੋ ਪਿਯ ਪਿਯ ਪਰੀ ਕਬਰ ਕੇ ਬੀਚ ਬਦਾ ਕਰੋਂ॥ ੮॥

ਜੇ ਮੈਂ ਮਰ ਵੀ ਜਾਵਾਂ, ਤਾਂ ਚੁੜੇਲ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਚੰਬੜ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਭਾਵੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਜਾਣ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਛਡਾਂ। ਸਜਣ ਦੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨੀ ਹੋ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਕਬਰ ਵਿਚ ਪਈ ਪਈ ਵੀ ਸਦਾ ਪਿਆਰੇ ਪਿਆਰੇ ਕਿਹਾ ਕਰਾਂਗੀ॥ ੮॥

ਕਾਜੀ ਜਹਾਂ ਅਲਹ ਹ੍ਵੈ ਨਜਾਇ ਚੁਕਾਇ ਹੈ॥
ਸਭ ਰੂਹਨ ਕੋ ਅਪੁਨੈ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਇ ਹੈ॥
ਤਹਾਂ ਠਾਢੀ ਹ੍ਵੈ ਜ਼ਾਬ ਨਿਡਰ ਹ੍ਵੈ ਮੈ ਕਰੋਂ॥
ਹੋ ਇਸ਼ਕ ਤਿਹਾਰੇ ਪਗੀ ਨ ਕਾਨਿ ਕਛੂਧਰੋਂ॥ ੯॥

ਕਾਜੀ ਜਿਥੇ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਿਸਾਬ ਚੁਕਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬਲਾਊਗਾ, ਮੈਂ ਉਥੇ ਵੀ ਖੜੀ ਹੋ ਕੇ ਭੈਅ ਰਹਿਤ ਇਹ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਹ ਕਹਾਂਗੀ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਮੈ ਤੇਰੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਡੁਬੀ ਹੋਈ ਹਾਂ॥੯॥

ਨਿਰਖਿ ਲਲਾ ਕੋ ਰੂਪ ਦਿਵਾਨੇ ਹਮ ਭਏ॥
ਬਿਨ ਦਾਮਨ ਕੇ ਦਏ ਸਖੀ ਬਿਕਿ ਕੈ ਗਏ॥
ਕਰਿਯੇ ਵਹੈ ਉਪਾਇ ਜੁ ਮਿਲਿਯੈ ਜਾਇਕੈ॥

ਹੋ ਸਭ ਸਖਿ ਤੇਰੋ ਦਾਰਿਦ ਦੇਉਂ ਬਹਾਇਕੈ॥ ੧੦॥

ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਦੀਵਾਨੀ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮੁਲ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਵਿਕ ਚੁਕੀ ਹਾਂ। ਹੇ ਸਖੀ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਕਰ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੀ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਲਖਿ ਆਤੁਰਤਾ ਕੋ ਸਖੀ ਚਲੀ ਤਹਾਂ ਤੇ ਧਾਇ॥
ਮਨ ਭਾਵੰਤਾ ਮਾਨਨੀ ਦੀਨੋ ਮੀਤ ਮਿਲਾਇ॥ ੧੧॥

ਉਹਦੀ ਵਿਆਕਲਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਸਖੀ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਵਲ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਿਆਰੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ॥੧੧॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਮਨ ਭਾਵੰਤਾ ਮੀਤ ਕੁਅਰ ਜਬ ਪਾਇਯੋ॥
ਸਕਲ ਚਿੱਤ ਕੋ ਸੁੰਦਰਿ ਸ਼ੋਕ ਮਿਟਾਇਯੋ॥
ਤਾਕੋ ਭੋਗਨ ਭਰੀ ਤਰੁਨਿ ਤਾਕੀ ਭਈ॥
ਹੋ ਆਸ਼ਫ ਖਾਨ ਬਿਸਾਰਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਤੇ ਦੇਤ ਭੀ॥ ੧੨॥

ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੁੰਦਰੀ ਉਸਦੀ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਆਸਫ਼ ਖਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਮੁਨੋ ਭੁਲਾ ਦਿਤਾ॥੧੨॥

ਕਿਯ ਬਿਕਾਰ ਕਿਤ ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਪਿਯ ਕਉ ਪਾਇਯੈ॥
ਅਸਫ ਖਾਂ ਕੇ ਘਰ ਤੇ ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਜਾਇਯੈ॥
ਭਾਖਿ ਭੇਦ ਤਾਕੌ ਗ੍ਰਿਹਿ ਦਯੋ ਪਠਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਸੂਰ ਸੂਰ ਕਹਿ ਭੂਮਿ ਗਿਰੀ ਮੁਰਛਾਇਕੈ॥ ੧੩॥

ਫਿਰ ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗੀ ਕਿ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪੂਰਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਆਸਫ਼ ਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਕਿਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਨਿਕਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗਲ ਸਮਝਾਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ 'ਪੀੜ ਪੀੜ' ਚੀਕਦੀ ਹੋਈ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪਈ ਅਤੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਈ॥੧੩॥

ਸੂਰ ਸੂਰ ਕਰਿ ਗਿਰੀ ਜਨੁਕ ਮਰਿ ਕੇ ਗਈ॥

ਡਾਰਿ ਸੰਦੂਕਿਕ ਮਾਂਝ ਗਾਡਿ ਭੂਅ ਮੈ ਦਈ।।
ਕਾਢਿ ਸਜਨ ਲੈ ਗਯੋ ਤਹਾਂ ਤੇ ਆਨਿਕੈ।।
ਹੋ ਲੈ ਅਪੁਨੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰੀ ਅਧਿਕ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿਕੈ।। ੧੪।।

'ਪੀੜ ਪੀੜ' ਚੀਕਦੀ ਉਹ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਇੰਝ ਡਿਗੀ ਜਿਵੇ ਮਰ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਉਸਨੂੰ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ ਉਥੋਂ ਉਹਦਾ ਮਿੱਤਰ ਉਸਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀਂ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾ ਲਿਆ।।੧੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਮੂੜ ਕਛੂ ਤਾਕੋ ਸਕਜੋ ਪਛਾਨਿ।।
ਜਾਨਜੋ ਪ੍ਰਾਨਨ ਛਾਡਿ ਕੈ ਕਿਯੋ ਸੁ ਭਿਸਤ ਪਯਾਨ।। ੧੫।। ੧।।

ਮੂਰਖ ਆਸਫ਼ ਖਾਂ ਉਸਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਮਰ ਕੇ ਸਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ।।੧੫।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੈ ਬੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੨੦।।੪੨੧੬।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਵੀਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੨੦।।੪੨੧੬।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਇੱਕੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਜਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਈਸਫ ਜੈਯਨ ਮੌਰ ਹੈ ਸੰਮਨ ਖਾਨ ਪਠਾਨ।।
ਤੁਮਨ ਪਠਾਨਨ ਕੇ ਤਿਸੈ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਤ ਆਨਿ।। ੧।।

ਈਸਫ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿਚ ਖਾਂ ਪਠਾਨ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਪਠਾਨ ਉਸ ਅਗੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਸਨ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਸ੍ਰੀ ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਜਮਤੀ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯ।। ਬਸੀ ਰਹੈ ਰਾਜਾ ਕੇ ਨਿਤਿ ਜਿਯ।।
ਪਰਮ ਰੂਪ ਤਨ ਤਾਹਿ ਬਿਰਾਜੈ।। ਪਸੁਪਤਿ ਰਿਪੁ ਨਿਰਖਤ ਦੁਤਿ ਲਾਜੈ।।੨।।

ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਜ ਮਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਉਸਦੀ ਪਰਮ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮ ਦੇਵ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸ਼ਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਾਦੀ ਖਾਨ ਤਹਾਂ ਹੁਤੋ ਇਕ ਪਠਾਨ ਕੋ ਪੂਤ।।
ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਭਾ ਤਾਕੀ ਦਿਪੈ ਨਿਰਖਿ ਰਹਿਤ ਪੁਰਹੂਤ।। ੩।।

ਉਥੇ ਇਕ ਪਠਾਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਾਦੀ ਖਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਅਧਿਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਇੰਦਰ ਵੀ ਵੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।।੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤਿਹ ਰਾਨੀ ਤਾਕੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤਿਹ ਸਾਥ ਰਮੀ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ।।
ਤਬ ਹੀ ਲੋਕਹਿ ਕਹਿਯੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੌਂ ਜਾਇ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਖੜਗ ਹਾਥ ਗਹਿ ਰਾਵ ਪਹੂਚ੍ਯੋ ਆਇ ਕਰਿ।। ੪।।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨ ਲਗੀ। ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਾਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਤਾ, ਉਹ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ।।੪।।

ਨ੍ਰਿਪ ਕਰਿ ਖੜਗ ਬਿਲੋਕ ਅਧਿਕ ਅਬਲਾ ਡਰੀ।।
ਚਿਤ ਅਪਨੈ ਕੇ ਬੀਚ ਇਹੈ ਚਿੰਤਾ ਕਰੀ।।
ਗਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਤਤਕਾਲ ਮੀਤ ਕੋ ਮਾਰਿਕੈ।।
ਹੋ ਟੂਕ ਟੂਕ ਕਰਿ ਦਿਯੋ ਦੇਗ ਮੈ ਡਾਰਿਕੈ।। ੫।।

ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਕੁਝ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕੀਤਾ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਣ ਫੜ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਦੇਗ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ।।੫।।

ਡਾਰਿ ਦੇਗ ਤਰ ਆਗ ਦਈ ਔਟਾਇਕੈ।।
ਬਹੁਰਿ ਸ੍ਰਗਲ ਤਿਹ ਭਖਿ ਗਈ ਮਾਸੁ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਸਗਰੋ ਸਦਨ ਨਿਹਾਰਿ ਚਕ੍ਰਿਤ ਰਾਜਾ ਰਹਿਯੋ।।
ਹੋ ਭੇਦਦਾਇਕਹ ਹਨ੍ਯੋ ਝੂਠ ਇਨ ਮੁਹਿ ਕਹਿਯੋ।। ੬।।

ਦੇਗ ਨੂੰ ਉਸ ਚੁਲ੍ਹੇ ਉਤੇ ਰਖ ਕੇ ਥਲੇ ਅੱਗ ਬਾਲ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਭੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਖਾ ਗਈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰਾ ਮਹਲ ਵੇਖਿਆ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਗੈਰ ਆਦਮੀ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੇ ਹੈਰਾਨ

ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪ੍ਰਥਮ ਭੋਗ ਕਰਿ ਭਖਿ ਗਈ ਭੇਦਦਾਇਕਹ ਘਾਇ।।
ਰਾਜਾ ਤੋਂ ਸਾਚੀ ਰਹੀ ਇਹ ਛਲ ਛਿੱਦ੍ਰ ਬਨਾਇ।। ੭।। ੧।।

ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਫਿਰ ਉਸਦਾ ਮਾਸ ਰਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਖਾ ਗਈ ਅਤੇ ਭੇਤ ਦਸਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਉਹ ਰਾਜੇ ਵਲੋਂ ਸੱਚੀ ਬਣੀ ਰਹੀ।।੭।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਇਕੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੨੧।।੪੨੨੩।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਇੱਕੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੨੧।।੪੨੨੩।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਬਾਈਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਭੋਗਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਕਾਬਲ ਮੈ ਅਕਬਰ ਗਏ ਏਕ ਬਿਲੋਕਜੋ ਬਾਗ।।
ਹਰੀ ਭਈ ਆਂਖੈਂ ਨਿਰਖਿ ਰੋਸ਼ਨ ਭਯੋ ਦਿਮਾਗ।। ੧।।

ਜਦ ਅਕਬਰ ਕਾਬਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਉਸ ਇਕ ਬਾਗ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਠੰਡਕ ਪਹੁੰਚੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਦਿਮਾਗ ਰੌਸ਼ਨ ਹੋ ਗਿਆ।।੧।।

ਭੋਗਮਤੀ ਇਕ ਭਾਮਨੀ ਅਕਬਰ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਮਾਹਿ।।
ਤਾਕੀ ਸਮ ਤਿਹੁੰ ਲੋਕ ਮੈ ਰੂਪਵਤੀ ਕਹੂੰ ਨਾਹਿ।। ੨।।

ਅਕਬਰ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਭੋਗ ਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਸਤਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੋਹਣੀ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਏਕ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਪੂਤ ਗੁਲਮਿਹਰ ਭਾਖੀਯੈ।।
ਤਾਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਸਮਾਨ ਕਹੋ ਕਿਹ ਰਾਖੀਐ।।
ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਤਿਹ ਪ੍ਰਭਾ ਜਗਤ ਮੈ ਜਾਨਿਯੈ।।
ਹੋ ਆਸੁਰੇਸ ਦਿਨ ਨਾਥ ਕਿ ਸਸਿ ਕਰਿ ਮਾਨਿਯੈ।। ੩।।

ਗੁਲ ਮਿਹਰ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਉਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਭਲਾ ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੋ

ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਦੈਨਵ ਰਾਜ, ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਦ ਸਮਾਨ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਭੋਗ ਮਤੀ ਨਿਰਖਤ ਤਿਹ ਭਈ॥ ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਬਸਿ ਹ੍ਵੈ ਗਈ॥
ਚਿਤ ਕੇ ਬਿਖੈ ਬਿਚਾਰਿ ਬਿਚਾਰਜੋ॥ ਏਕਹਿ ਦੂਤਨ ਪ੍ਰਗਟ ਉਚਾਰਜੋ॥ ੪॥

ਭੋਗਮਤੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆਂ ਤਾਂ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ॥੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਨਹੁ ਸਖੀ ਗੁਲਮਿਹਰ ਕੌ ਦੀਜੈ ਮੋਹਿ ਮਿਲਾਇ॥
ਜਨਮ ਜਨਮ ਦਾਰਿਦ੍ਰ ਤਵ ਦੈਹੋ ਸਕਲ ਮਿਟਾਇ॥ ੫॥

"ਹੇ ਸਖੀ! ਮੈਨੂੰ ਗੁਲਮਿਹਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੀ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਐਸੇ ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਸਖੀ ਭਈ॥ ਤਤਛਿਨ ਦੌਰਿ ਤਹਾਂ ਹੀ ਗਈ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਕੌ ਸਮੁਝਾਯੋ॥ ਆਨ ਹਿਤੂ ਕਹ ਮੀਤ ਮਿਲਾਯੋ॥ ੬॥

ਜਦ ਸਖੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਭੱਜ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਮਝਾਇਆ ਅਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ॥੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਨ ਭਾਵੰਤਾ ਮੀਤ ਸੁਭ ਤਰੁਨਿ ਤਰੁਨ ਕੌ ਪਾਇ॥
ਰਸ ਤਾਕੇ ਰਸਤੀ ਭਈ ਅਕਬਰ ਦਯੋ ਭੁਲਾਇ॥ ੭॥

ਮੁਟਿਆਰ ਨੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਗਭਰੂ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਉਹਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਉਸ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ॥੭॥

ਤ੍ਰਿਯ ਚਿੰਤਾ ਚਿਤ ਮੈ ਕਰੀ ਰਹੌ ਮੀਤ ਕੇ ਸਾਥ॥
ਅਕਬਰ ਘਰ ਤੇ ਨਿਕਸਿਯੈ ਕਛੁ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੇ ਸਾਥ॥ ੮॥

ਹੁਣ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਜਾਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਅਕਬਰ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਕਹਜੋ ਮੀਤ ਸੌ ਨਾਰਿ ਤਵਨਿ ਸਮਝਾਇ ਕਰਿ॥
ਪ੍ਰਗਟ ਕਹਿਯੋ ਪਿਯ ਸਾਥ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਿਖਾਇ ਕਰਿ॥

ਆਪੁਨ ਮੇਂ ਸ੍ਵੈ ਇਕ ਦ੍ਰੁਮ ਮਾਂਝ ਗਡਾਇ ਹੌਂ।।
ਹੋ ਤਹ ਤੇ ਨਿਕਸਿ ਸਜਨ ਤੁਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਇਹੋਂ।। ੯।।

ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਮੈ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਇਕ ਰੁਖ ਦੇ ਥਲੇ ਗਡਵਾਲਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਨਿਕਲ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਆ ਜਾਵਾਂਗੀ।।੯।।

ਚੌਪਈ।। ਮੀਤ ਬਿਹਸਿ ਯੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਤੁਮ ਐਹੋ ਕਿਹ ਭਾਂਤਿ ਹਮਾਰੇ।।
ਤਨਿਕ ਭਨਕ ਅਕਬਰ ਸੁਨਿ ਲੈਹੈ।। ਮੁਹਿ ਤੁਹਿ ਕੋ ਜਮ ਲੋਕ ਪਠੈਹੈ।। ੧੦।।

ਮਿਤਰ ਨੇ ਹੱਸਕੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਿਵੇਂ ਆਵੇਂਗੀ? ਜੇ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਮਾੜੀ ਜੇਹੀ ਵੀ ਕਨਸੋ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਜਮ ਲੋਕ ਭੇਜ ਦੇਵੇਗਾ।।੧੦।।

ਅੜਿੱਲ।। ਅਕਬਰ ਬਪੁਰੋ ਕਹਾ ਛਲਹਿ ਛਲਿ ਡਾਰਿਹੌਂ।।
ਭੇਦ ਪਾਇ ਨਿਕਸੌਗੀ ਤੁਮੈਂ ਬਿਹਾਰਿਹੌਂ।।
ਯਾ ਮੂਰਖ ਕੇ ਸੀਸ ਜੂਤਿਯਨ ਝਾਰਕੈ।।
ਹੋ ਮਿਲਿਹੌਂ ਤੁਹਿ ਪਿਯ ਆਇ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਦਿਖਾਰਿਕੈ।। ੧੧।।

ਨਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਕਬਰ ਵਿਚਾਰਾ ਕੀ ਹੈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਛਲ ਨੂੰ ਵੀ ਛਲ ਲਵਾਂਗੀ। ਮੌਕਾ ਪਾਕੇ ਮੈਂ ਨਿਕਲ ਆਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਾਂਗੀ। ਇਸ ਮੂਰਖ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰਕੇ ਅਤੇ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਆ ਮਿਲੂੰਗੀ।।੧੧।।

ਜਾਨਿਕ ਬਡੇ ਚਿਨਾਰ ਤਰੇ ਸੋਵਤ ਭਈ।।
ਲਖਿ ਅਕਬਰ ਸੌ ਜਾਗਿ ਨ ਟਰਿ ਆਗੇ ਗਈ।।
ਯਾ ਦ੍ਰੁਮ ਕੀ ਮੁਹਿ ਛਾਹਿ ਅਧਿਕ ਨੀਕੀ ਲਗੀ।।
ਹੋ ਪੌਢਿ ਰਹੀ ਸੁਖ ਪਾਇ ਨ ਤਜਿ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਜਗੀ।। ੧੨।।

ਉਹ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਇਕ ਚਿਨਾਰ ਦੇ ਰੁਖ ਦੇ ਥਲੇ ਸੌਂ ਗਈ ਅਤੇ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਗੀ ਅਤੇ ਲੰਮੀ ਪਈ ਰਹੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਰੁਖ ਦੀ ਛਾਂ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਹੈ ਇਸਲਈ ਨੀਂਦ ਛੱਡ ਮੈਂ ਜਾਗੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਪਈ ਰਹੀ ਹਾਂ।।੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਆਪੇ ਅਕਬਰ ਬਾਂਹ ਗਹਿ ਜੋ ਮੁਹਿ ਆਇ ਜਗਾਇ।।
ਹੌ ਇਹ ਹੀ ਸੋਈ ਰਹੌ ਪਨ੍ਹਹਿੰਨ ਤਾਹਿ ਲਗਾਇ।। ੧੩।।

ਭਾਵੇਂ ਅਕਬਰ ਵੀ ਆਕੇ ਖੁਦ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਫੜਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜਗਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਜੁੱਤੀ ਮਾਰਕੇ ਫਿਰ ਇਥੇ ਹੀ ਸੁੱਤੀ ਰਹਾਂਗੀ।।੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਐਸੀ ਬਾਤ ਸ਼ਾਹ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਲੈ ਪਨਹੀ ਤਿਹ ਓਰ ਚਲਾਈ।।
ਜੂਤੀ ਵਹੈ ਹਾਥ ਤਿਨ ਲਈ।। ਬੀਸਕ ਝਾਰਿ ਅਕਬਰਹਿ ਗਈ।। ੧੪।।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਜੁੱਤੀ ਲਾਹ ਕੇ ਉਹਦੇ ਮਾਰੀ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਵੀ ਜੁੱਤੀ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਲਗਭਗ ਅਕਬਰ ਦੇ ਵੀਹ ਛਿੱਤਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ।।੧੪।।

ਹਜਰਤਿ ਕੋਪ ਅਧਿਕ ਤਬ ਭਰਿਯੋ।। ਵਹੈ ਬ੍ਰਿਛ ਮਹਿ ਗਡਹਾ ਕਰਿਯੋ।।
ਤਾ ਮੈ ਐਚਿ ਤਰੁਨਿ ਵਹ ਡਾਰੀ।। ਮੂਰਖ ਬਾਤ ਨ ਕਛੂ ਬਿਚਾਰੀ।। ੧੫।।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਰੁਖ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇਕ ਟੋਇਆ ਪੁਟਵਾਇਆ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਖਿਚਕੇ ਟੋਏ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ।। ੧੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤਾਂਹਿ ਬ੍ਰਿਛ ਮਹਿ ਡਾਰਿ ਆਪੁ ਦਿੱਲੀ ਗਯੋ।।
ਆਨਿ ਉਕਰਿ ਦ੍ਰੁਮ ਮੀਤ ਕਾਢ ਤਾਕੌਂ ਲਯੋ।।
ਮਿਲੀ ਤਰੁਨ ਪਿਯ ਸਾਥ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਬਨਾਇ ਬਰਿ।।
ਹੋ ਅਕਬਰ ਕੇ ਸਿਰ ਮਾਝ ਜੂਤਿਯਨ ਝਾਰਿ ਕਰਿ।। ੧੬।। ੧।।

ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਰੁਖ ਦੇ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟ ਕੇ ਆਪ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਆਕੇ ਟੋਇਆ ਪੁੱਟ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਅਕਬਰ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਛਿੱਤਰ ਮਾਰਕੇ ਚਲਿੱਤਰ ਵਖਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੇ ਗਭਰੂ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪਈ।।੧੬।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਬਾਈਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੨੨।।੪੨੩੯।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਬਾਈਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੨੨।।੪੨੩੯।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਤੇਈਵਾਂ
ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਛੱਤਰਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਰਾਧਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਭਾਰੋ।। ਆਪੁ ਹਾਥ ਜਨੁ ਈਸ ਸਵਾਰੋ।।

ਕੂਰਕੇਤ ਰਾਜਾ ਤਹ ਰਹਈ।। ਛੱਤ੍ਰਪਤੀ ਰਾਨੀ ਜਗ ਕਹਈ।। ੧।।

ਰਾਧਾਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਰੱਬ ਨੇ ਆਪ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਕਰੂਰਕੇਤ ਓਥੇ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਛੱਤਰਮਤੀ ਸੀ।।੧।।

ਤਾਕੋ ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਉਜਿਯਾਰੋ।। ਆਪੁ ਬ੍ਰਹਮ ਜਨੁ ਕਰਨ ਸਵਾਰੋ।।
ਤਾ ਸਮ ਤੀਨਿ ਭਵਨ ਤ੍ਰਿਯ ਨਾਹੀ।। ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਕਹੈ ਮਨ ਮਾਹੀ।। ੨।।

ਉਹਦਾ ਚੰਦ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਜਿਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇਂ ਹੱਥਾ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਸਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਹੀਰਾਮਨਿ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਪੂਤ ਹੁਤੋ ਤਿਹ ਠੌਰ।।
ਤੀਨਿ ਭਵਨ ਭੀਤਰ ਬਿਖੇ ਤਾ ਸਮ ਹੁਤੋ ਨ ਔਰ।। ੩।।

ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੀਰਾਮਨੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਪੁਤਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਸੋਹਣਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀ ਸੀ।।੩।।

ਛੱਤ੍ਰਮਤੀ ਤਿਹ ਲਖਿ ਛਕੀ ਛੈਲ ਛਰਹਰੋ ਜ੍ਵਾਨ।।
ਰੂਪ ਬਿਖੈ ਸਮ ਤਵਨ ਕੀ ਤੀਨਿ ਭਵਨ ਨਹਿ ਆਨ।। ੪।।

ਛੱਤਰਮਤੀ ਉਸ ਛੈਲ ਛਬੀਲੇ ਗਭਰੂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਲਿਹਾਰ ਹੋ ਗਈ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਤਿਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੪।।

ਸੋਰਠਾ।। ਤਾਕੋ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇ ਰਾਨੀ ਸਖੀ ਪਠਾਇਕੈ।।
ਕਹਜੋ ਮੀਤ ਮੁਸਕਾਇ ਸ਼ੰਕ ਤਜਾਗਿ ਮੋਕੌ ਭਜਹੁ।। ੫।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੀਰਾਮਨੀ ਨੂੰ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਡਰ ਅਤੇ ਭੈਅ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰੋ।।੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਜੋ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਕਹਜੋ ਨ ਤਿਨ ਬਚ ਮਾਨਿਯੋ।।
ਪਾਇ ਰਹੀ ਪਰ ਮੂੜ੍ਹ ਨ ਕਿਛੁ ਕਰਿ ਜਾਨਿਯੋ।।
ਹਾਇ ਭਾਇ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਰਹੀ ਦਿਖਰਾਇ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਰਮਜੋ ਨ ਤਾਸੋ ਮੂਰਖ ਹਰਖੁਪਜਾਇ ਕਰਿ।। ੬।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਨਾ ਮੰਨਿਆਂ ਉਹ ਉਹਦੇ ਪੈਰੀਂ ਵੀ ਪਈ ਪਰ ਮੂਰਖ

ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਹਾਵ ਭਾਵ ਵਖਾਉਣ ਲੱਗੀ ਪਰ ਉਸ ਮੂਰਖ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਨਾ ਕੀਤਾ॥੬॥

ਕਰਮ ਕਾਲ ਜੋ ਲਾਖ ਮੁਹਰ ਕਹੂੰ ਪਾਇਯੈ॥
ਲੀਜੈ ਹਾਥ ਉਚਾਇ ਤਜਾਗਿ ਨਹ ਜਾਇਯੈ॥
ਜੋ ਰਾਨੀ ਸੋ ਨੇਹ ਭਯੋ ਲਹਿ ਲੀਜਿਯੈ॥
ਹੋ ਜੋ ਵਹੁ ਕਹੈ ਸੁ ਕਰਿਯੈ ਸ਼ੰਕ ਨ ਕੀਜਿਯੈ॥੭॥

ਕਿਸੇ ਸਬੱਬ ਨਾਲ ਜੇ ਲੱਖ ਮੋਹਰਾਂ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਛੱਡਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਰਾਣੀ ਪਾਸੋਂ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਉਹ ਲੈ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਹੇ ਕਿਸੇ ਸੰਕੋਚ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੭॥

ਭਜੁ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਕਹਿਯੋ ਨ ਤਿਹ ਤਾਕੌ ਭਜਯੋ॥
ਕਾਮ ਕੇਲ ਹਿਤ ਮਾਨ ਨ ਤਿਹ ਤਾਸੋ ਸਜਯੋ॥
ਨਾਂਹਿ ਨਾਂਹਿ ਸੋ ਕਰਤ ਨਮਿਤ ਕੀ ਤਹ ਭਯੋ॥
ਹੋ ਤਬ ਅਬਲਾ ਕੈ ਕੋਪ ਅਧਿਕ ਚਿਤ ਮੈ ਛਯੋ॥੮॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਮੰਗੀ ਜੋ ਉਹ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਜਦ ਉਹ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕਰੋਧ ਭਰ ਗਿਆ॥੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਰੁਨੀ ਤਬੈ ਅਧਿਕ ਰਿਸਿ ਭਰੀ॥ ਕਠਿਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਹਾਥ ਮੈ ਧਰੀ॥
ਤਾਕੋ ਤਮਕਿ ਤੇਗ ਸੌ ਮਾਰਯੋ॥ ਕਾਟਿ ਮੂੰਡ ਛਿਤ ਊਪਰ ਡਾਰਯੋ॥੯॥

ਫਿਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਤਲਵਾਰ ਕਢੀ ਅਤੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਉਸਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ॥੯॥

ਟੂਕ ਅਨੇਕ ਤਵਨ ਕੌ ਕੀਨੋ॥ ਡਾਰਿ ਦੇਗ ਕੇ ਭੀਤਰ ਦੀਨੋ॥
ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਬੋਲਿ ਧਾਮ ਮੈ ਲਯੋ॥ ਭੱਛ ਭਾਖਿ ਆਗੇ ਧਰਿ ਦਯੋ॥੧੦॥

ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਉਸਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਟੁਕੜੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਦੇਗ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਰਿੱਝਣ ਵਾਸਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਵਾਸਤੇ ਮਾਸ ਉਹਦੇ ਅਗੇ ਪਰੋਸ ਦਿੱਤਾ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ।। ਮਦਰਾ ਮਾਂਝ ਚੁਆਇ ਤਿਹ ਮਦ ਕਰਿ ਪਜਾਯੋ ਪੀਯ।।
ਲਹਿ ਬਾਰੁਨਿ ਮੂਰਖਿ ਪਿਯੋ ਭੇਦ ਨ ਸਮਝ੍ਯੋ ਜੀਯ।। ੧੧।।

ਕਈ ਵਾਰ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆ ਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਪੀ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੧੧।।

ਹਾਡੀ ਤੁਚਾ ਗਿਲੋਲ ਕੈ ਦੀਨੀ ਡਾਰਿ ਚਲਾਇ।।
ਰਹਤ ਮਾਸੁ ਦਾਨਾ ਭਏ ਅਸ੍ਵਨ ਦਯੋ ਖਵਾਇ।। ੧੨।।

ਹੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਖੱਲ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਮਾਸ ਬਚਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਖਵਾ ਦਿੱਤਾ।।੧੨।।

ਚੌਪਈ।। ਤਾਸੋਂ ਰਤਿ ਜਿਨ ਜਾਨਿ ਨ ਕਰੀ।। ਤਾ ਪਰ ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਤ੍ਰਿਯ ਭਰੀ।।
ਹੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਤਿਹ ਮਾਸ ਖਵਾਯੋ।। ਮੂਰਖ ਨਾਹਿ ਨਾਹਿ ਕਛੁ ਪਾਯੋ।। ੧੩।। ੧।।

ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਉਸਦਾ ਮਾਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਖਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਮੂਰਖ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਚ ਦਾ ਪਤਾ ਨ ਲਗ ਸਕਿਆ।।੧੩।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਤੇਈਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੨੩।।੪੨੫੨।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਤੇਈਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੨੩।।੪੨੫੨।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਚਵੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਤ੍ਰਿਪਰਾਰਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਸ਼ਨਕੇਤ ਰਾਜਾ ਬਡੋ ਜੂਨਾਗੜ੍ਹ ਕੋ ਈਸ।।
ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰ ਸੌ ਰਾਜ ਧੌ ਅਲਕਿ ਸਕੈ ਜਗਦੀਸ।। ੧।।

ਬਿਸ਼ਨਕੇਤ ਜੂਨਾਗੜ੍ਹ ਦਾ ਇਕ ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਕੁਬੇਰ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਸ੍ਰੀ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰਿ ਕਲਾ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯ।।

ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਸਿ ਰਾਖ੍ਯੋ ਜਿਨ ਕਰਿ ਪਿਯ॥
ਅਧਿਕ ਤਰੁਨਿ ਕੋ ਰੂਪ ਬਿਰਾਜੈ॥
ਸ੍ਰੀ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰਿ ਨਿਰਖਿ ਦੁਤਿ ਲਾਜੈ॥ ੨॥

ਤ੍ਰਿਪਰਾਰ ਕਲਾ ਉਸਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਮਨ ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਪਖੋਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ॥੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਵਲ ਕੁਅਰ ਇਕ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਪੂਤ ਰਹੈ ਸੁ ਕੁਮਾਰ॥
ਰੀਝ ਰਹੀ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰਿ ਕਲਾ ਤਾਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ॥ ੩॥

ਨਵਲ ਕੁਮਾਰ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਤ੍ਰਿਪਰਾਰ ਕਲਾ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ॥੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਨਵਲ ਕਅਰਹਿ ਬਿਲੋਕਿ ਹਿਯੋ ਲਲਚਾਇਯੋ॥
ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਨਿਜੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬੋਲ ਪਠਾਇਯੋ॥
ਅਧਿਕ ਮਾਨਿ ਰੁਚਿ ਰਮੀ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਕਾਮ ਰੀਤਿ ਜੁਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਧਿਕ ਮਚਾਇਕੈ॥ ੪॥

ਨਵਲ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦਾ ਮਨ ਲਲਚਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹਲ ਵਿਚ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕਲੋਲਾਂ ਦੀ ਧੂੰਮ ਮਚਾ ਦਿਤੀ॥੪॥

ਛੈਲ ਛੈਲਨੀ ਛਕੈ ਅਧਿਕ ਸੁਖ ਪਾਵਹੀਂ॥
ਜੋਰ ਜੋਰ ਚਖੁ ਚਾਰ ਦੋਊ ਮੁਸਕਾਵਹੀਂ॥
ਲਪਟ ਲਪਟ ਕਰਿ ਜਾਂਹਿ ਨ ਛਿਨ ਇਕ ਛੋਰਹੀ॥
ਹੋ ਕਰਿ ਅਧਰਨ ਕੋ ਪਾਨ ਕੁਚਾਨ ਮਰੋਰਹੀ॥ ੫॥

ਗਭਰੂ ਮੁਟਿਆਰ ਬੜਾ ਸੁਖ ਮਾਣਕੇ ਭੋਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹੱਸਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਹੇ। ਉਹ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਹੋਠਾਂ ਦਾ ਰਸ ਚੂਸਦੇ ਸਨ॥੫॥

ਚੌਰਾਸਿਯਨ ਆਸਨਨ ਕਰਤ ਬਨਾਇਕੈ॥
ਕਾਮ ਕਲੋਲ ਮਚਾਇ ਅਧਿਕ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ॥
ਕੋਕਸਾਰ ਕੇ ਭੇਦ ਉਚਰੈਂ ਬਨਾਇ ਕਰ॥
ਹੋ ਨਿਰਖਿ ਪ੍ਰਭਾ ਬਲਿ ਜਾਹਿ ਦੋਊ ਮੁਸਕਾਇ ਕਰਿ॥ ੬॥

ਉਹ ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਣ ਬਣਾਕੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿਤ ਕਾਮ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕੋਕਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਭੇਤਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ॥ ੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਏਕ ਦਿਵਸ ਇਮਿ ਜਾਰ ਉਚਾਰੋ॥ ਸੁਨੁ ਰਾਨੀ ਤੈ ਕਹਜੋ ਹਮਾਰੋ॥
ਜਿਨਿ ਤਵ ਨਾਥ ਬਿਲੋਕੈ ਆਈ॥ ਦੁਹੂੰਅਨ ਹਨੇ ਕੋਪ ਉਪਜਾਈ॥ ੭॥

ਇਕ ਦਿਨ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ," ਮੇਰੀ ਪਿਆਰੀ ਇਕ ਗਲ ਸੁਣ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਵੀ ਤੇਰੇ ਪਤੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ, ਉਸ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਹੈ"॥੭॥

ਤ੍ਰਿਯੋ ਬਾਚ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਰਾਵ ਤਨ ਭੇਦ ਜਤਾਊਂ॥ ਬਹੁਰਿ ਢਢੋਰੋ ਨਗਰ ਦਿਵਾਊਂ॥
ਦੈ ਦੁੰਦਭਿ ਪੁਨਿ ਤੋਹਿ ਬੁਲੈਹੌ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿ ਮਚੈਹੌ॥ ੮॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ,"ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦਸਾਂਗੀ, ਫਿਰ ਨਗਰ ਵਿਚ ਢੰਢੋਰਾ ਪਿਟਾਵਾਂਗੀ ਫਿਰ ਦੁਦੰਭੀ ਵਜਾ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਬੁਲਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਕਾਮ ਭੋਗ ਰੁਚੀ ਮਾਣ ਕੇ ਕਰਾਂਗੇ"॥੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਅਧਿਕ ਭੋਗ ਕਰਿ ਮੀਤਹਿ ਦਯੋ ਉਠਾਇਕੈ॥
ਆਪੁ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੌ ਕਹੀ ਬਾਤ ਸਮੁਝਾਇਕੈ॥
ਸ਼ਿਵ ਮੋਕੌ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਜੋ ਹੌ ਆਇ॥
ਕਰਿ ਹੋ ਸੌਹੱਉ ਤੁਮਰੇ ਤੀਰ ਕਹੌ ਅਬ ਆਇ ਘਰਿ॥ ੯॥

ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਦਿਨ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਆਵਾਂਗਾ॥ ੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਦਿਨ ਏਕ ਸਭਾਗਾ ਹ੍ਵੈਹੈ॥ ਮਹਾਂਦੇਵ ਮੇਰੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਐਹੈ॥
ਨਿਜੁ ਹਾਥਨ ਦੁੰਦਭੀ ਬਜਾਵੈ॥ ਕੂਕਿ ਅਧਿਕ ਸਭ ਪੁਰਹਿ ਸੁਨਾਵੈ॥੧੦॥

ਜਦ ਕੋਈ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਆਉਗਾ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਉਣਗੇ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਦੁਦੰਭੀ ਵਜਾਉਣਗੇ, ਜਿਸਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸੁਣਾਈ ਦੇਵੇਗੀ॥੧੦॥

ਜਬ ਤੁਮ ਐਸ ਸ਼ਬਦ ਸੁਨਿ ਲੈਯਹੁ।। ਤਬ ਉਠ ਧਾਮ ਹਮਾਰੇ ਐਯਹੁ।।
ਭੇਦ ਕਿਸੂ ਔਰਹਿ ਨਹਿ ਕਹਿਯਹੁ।। ਭੋਗ ਸਮੈਂ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਭਯੋ ਲਹਿਯਹੁ।।੧੧।।

ਜਦ ਤੁਸੀ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੋ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣਾ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਾ ਦਸਣਾ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ।।੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੁਰਤੁ ਆਨਿ ਮੋਕੋ ਭਜਹੁ ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਸੁਖਧਾਮ।।
ਪਲਜੋ ਪਰੋਸੋ ਹੋਇ ਸੁਤ ਮੋਹਨ ਰਖਿਯਹੁ ਨਾਮ।। ੧੨।।

ਹੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਰਾਜਨ! ਫਿਰ ਤੁਸੀ ਤੁਰੰਤ ਆਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨਾ। ਤਦ ਪਲਿਆ ਪਲਾਇਆ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਮਿਲੇਗਾ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਮੋਹਣ ਰਖਣਾਂ।।੧੨।।

ਯੌ ਕਹਿਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋਂ ਬਚਨ ਗ੍ਰਿਹਿ ਤੇ ਦਿਯੋ ਉਠਾਇ।।
ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਜਾਰ ਕੌ ਲੀਨੋ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਇ।। ੧੩।।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਸਖੀ ਭੇਜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇਂ ਪਾਸ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।।੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੋ ਕਿਯੋ।। ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਿ ਬਹੁਤ ਦਮਾਮੋ ਦਿਯੋ।।
ਕੂਕਿ ਕੂਕਿ ਪਰ ਸਕਲ ਸੁਨਾਇਸਿ।। ਭੋਗ ਸਮੈ ਰਾਨੀ ਕੋ ਆਇਸਿ।।੧੪।।

ਉਸ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਗਾਰਾ ਵਜਾਇਆ ਜਿਸਦੀ ਆਵਾਜ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਨੂੰ ਸੁਣ ਗਈ । (ਰਾਣੀ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ) ਹੁਣ ਰਾਣੀ ਦੇ ਭੋਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।।੧੪।।

ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਰਾਜਾ ਉਠਿ ਧਯੋ।। ਭੋਗ ਸਮੋ ਰਾਨੀ ਕੋ ਭਯੋ।।
ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਬਚਨ ਕਹਜੋ ਸੋ ਹ੍ਵੈਹੈ।। ਪਰਜੋ ਪਰੋਸੋ ਸੁਤ ਗ੍ਰਿਹਿ ਦੈਹੈ।। ੧੫।।

ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬੜੀ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਆਇਆ ਕਿ ਰਾਣੀ ਦੇ ਭੋਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੁਣ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਬਚਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪਲਿਆ ਪਲਾਇਆ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।।੧੫।।

ਆਵਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜਾਰ ਡਰਪਾਨੋ।। ਰਾਨੀ ਸੋਂ ਯੋ ਬਚਨ ਬਖਾਨੋ।।
ਨਿਰਾਪ੍ਰਾਧ ਮੋਕੋਂ ਤੈਂ ਮਾਰਜੋ।। ਮੈ ਤ੍ਰਿਯਕਛੁ ਨ ਤੋਰਿ ਬਿਗਾਰਜੋ।।੧੬।।

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖ ਯਾਰ ਡਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰਦੋਸ਼

ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਰਹੀ ਏਂ। ਮੈਂ ਭਲਾ ਤੇਰਾ ਕੀ ਵਿਗਾੜਿਆ ਸੀ।।੧੬।।

ਸ਼ਿਵ ਬਚ ਸਿਮਰਿ ਤਹਾਂ ਨ੍ਰਿਪ ਗਯੋ।। ਭੋਗ ਕਰਤ ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋ ਭਯੋ।।
ਪੀਠਿ ਫੇਰਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੋ ਜਬ ਧਾਯੋ।। ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਆਪਨੋ ਜਾਰ ਬੁਲਾਯੋ।।੧੭।।

ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜਾ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨ ਲਗਾ। ਜਦ ਪਿੱਠ ਮੋੜ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ।।੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਹਾ ਜਾਤ ਰਾਜਾ ਕਹਯੋ ਸ਼ਿਵ ਸੁਤ ਦੀਨੋ ਧਾਮ।।
ਪਲੋ ਪਲੋਸੋ ਲੀਜਿਯੈ ਮੋਹਨਿ ਰਖਿਯੈ ਨਾਮ।। ੧੮।।

ਫਿਰ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ," ਹੇ ਰਾਜਨ! ਕਿਥੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ? ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪੁੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਪਲਿਆ ਪਲਾਇਆ ਪੁੱਤਰ ਲਵੋ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਨਾਂ ਮੋਹਨ ਰਖੋ।। ੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰਥਮ ਜਾਰ ਕੋ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ।। ਦੈ ਦੁੰਦਭਿ ਪੁਨਿ ਰਾਵ ਬੁਲਾਯੋ।।
ਬਹੁਰਿ ਕੂਕਿ ਕੈ ਪੁਰਹਿ ਸੁਨਾਇਸਿ।। ਮਿਤਵਾ ਕੋ ਸੁਤ ਕੈ ਠਹਰਾਇਸਿ।।੧੯।।

ਪਹਿਲਾਂ ਯਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਫਿਰ ਨਗਾਰਾ ਵਜਾਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਅਵਾਜ਼ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਯਾਰ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਬਣਾ ਲਿਆ।।੧੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਰਾਖਤ ਜਾਰ ਕੋ ਸੁਤ ਸੁਤ ਕਹਿ ਕਹਿ ਧਾਮ।।
ਸ਼ਿਵ ਬਚ ਲਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਚੁਪ ਰਹਯੋ ਇਹ ਛਲ ਛਲਯੋ ਸੁ ਬਾਮ।। ੨੦।। ੧।।

ਹੁਣ ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਯਾਰ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਕਹਿ ਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰੱਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਖੀ ਮੰਨਕੇ ਰਾਜਾ ਚੁਪ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਇਸਤਰਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ।।੨੦।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਚੌਬੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੨੪।।੪੨੭੨।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਚਵੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੨੪।।੪੨੭੨।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਪੰਝੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਚਖਚਾਰ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਬਾਰਾਣਸੀ ਨਗਰਿਕ ਬਿਰਾਜੈ।। ਜਾਕੇ ਲਖੇ ਪਾਪ ਸਭ ਭਾਜੈਂ।।
ਬਿਮਲ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਤਹ ਰਹਈ।। ਸਭ ਦੁਰਜਨ ਕੇ ਦਲ ਕੋ ਦਹਈ।।੧।।

ਬਨਾਰਸ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਭ ਪਾਪ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਿਮਲ ਸੈਨ ਉਥੇ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜੋ ਸਾਰੇ ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ।।੧।।

ਸੁਨਤ ਕੁਅਰ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਇਕ ਸੁਤ ਬਰ।। ਅਮਿਤ ਦਰਬੁ ਤਾਕੇ ਭੀਤਰ ਘਰ।।
ਜੋ ਅਬਲਾ ਤਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰੈ।। ਸਭ ਹੀ ਦਰਬੁ ਆਪਨੋ ਵਾਰੈ।। ੨।।

ਰਾਜੇ ਦਾ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਧਨ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਦੀ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਉਸ ਉਤੋਂ ਦੀ ਵਾਰ ਦਿੰਦੀ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ੍ਰੀ ਚਖੁਚਾਰੁ ਮਤੀ ਰਹੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਸੁਤਾ ਅਪਾਰ।।
ਕੈ ਰਤਿ ਪਤਿ ਕੀ ਪੁਤ੍ਰਕਾ ਕੈ ਰਤਿ ਕੋ ਅਵਤਾਰ।। ੩।।

ਚਖਚਾਰ ਮਤੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਜਾਂ ਰੱਤੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੀ ਲਗਦੀ ਸੀ।।੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਜਬ ਚਖੁ ਚਾਰੁ ਮਤੀ ਤਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿਯੋ।।
ਯਹੈ ਆਪਨੇ ਚਿਤ ਕੇ ਬਿਖੈ ਬਿਚਾਰਿਯੋ।।
ਕਜੌਂ ਹੂੰ ਐਸੋ ਛੈਲ ਜੁ ਇਕ ਛਿਨ ਪਾਇਯੈ।।
ਹੋ ਕਰੋ ਨ ਨਜਾਰੋ ਨੈਕ ਸਦਾ ਬਲਿ ਜਾਇਯੈ।। ੪।।

ਜਦ ਚਖਚਾਰ ਮਤੀ ਨੇ ਉਸ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹੋ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਕਿਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਛੈਲ ਛਬੀਲਾ ਇਕ ਦਿਨ ਲਈ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਵਖ ਨਾ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ।।੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਹਚਰਿ ਏਕ ਬੁਲਾਇਕੈ ਤਾਕੇ ਦਈ ਪਠਾਇ।।
ਮੋਕੌ ਮੀਤ ਮਿਲਾਇਯੈ ਕਰਿਕੈ ਕੋਟਿ ਉਪਾਇ।। ੫।।

ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਉਸ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਭੇਜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਉਪਾਅ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇ॥੫॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਦੀਜੈ ਸਖੀ ਮਿਲਾਇ ਸਜਨ ਮੁਹਿ ਚਾਹਿਯੈ॥
ਜਾਕੇ ਬਿਰਹ ਬਿਸੇਖ ਭਏ ਹਿਯ ਦਾਹਿਯੈ॥
ਜਿਹ ਆਵਤ ਉਡਿ ਮਿਲੈ ਸ਼ੰਕ ਕੋ ਛੋਰਿਕੈ॥
ਹੋ ਲੋਕ ਲਾਜ ਕੁਲ ਕਾਨਿ ਕਰੋਰਿਕ ਓਰਕੈ॥ ੬॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,"ਹੇ ਸਖੀ! ਮੈਨੂੰ ਸਜਣ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਉਹ ਮਿਲਾ ਦੇ. ਉਹਦੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲੋਕ ਲਾਜ ਛੱਡ ਕੇ ਉੱਡਕੇ ਮਿਲਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ"॥੬॥

ਸਜਾਨੀ ਸਖੀ ਬਿਸੇਖ ਭੇਦ ਤਿਹ ਪਾਇਕੈ॥
ਆਨਿ ਪ੍ਰਿਯਾ ਕਹ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਯੋ ਮਿਲਾਇਕੈ॥
ਨਿਰਖਿ ਕੁਅਰਿ ਤਿਹ ਅੰਗ ਦਿਵਾਨੀ ਸੀ ਭਈ॥
ਹੋ ਬਿਰਹ ਸਮੁੰਦ ਕੇ ਮਾਂਝ ਮਗਨ ਹ੍ਵੈਕੈ ਗਈ॥ ੭॥

ਸਿਆਣੀ ਸਖੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਜਿਵੇਂ ਦੀਵਾਨੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਬਿਰਹਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁਬ ਗਈ ਹੋਵੇ॥੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਜੋਂ ਯੌ ਪ੍ਰਿਯਾ ਸੁਨਾਯੋ॥ ਤੈ ਮੇਰੋ ਮਨ ਆਜੁ ਚੁਰਾਯੋ॥
ਹੌ ਹੂੰ ਐਸ ਜਤਨ ਕਛੁ ਕਹਿਹੌ॥ ਸਭਹਿਨ ਛੋਰਿ ਤੋਹਿ ਕੌ ਬਰਿਹੌ॥ ੮॥

ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਮਨ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਇਸਤਰਾਂ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗੀ ਕਿ ਸਭ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਵਾਂਗੀ॥੮॥

ਜੋ ਤੁਹਿ ਕਹੌ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੋ ਕਰਿਯਹੁ॥ ਮੋਰ ਪਿਤਾ ਤੇ ਨੈਕ ਨ ਡਰਿਯਹੁ॥
ਸੂਰਜ ਨਾਮ ਆਪਨੋ ਧਰਿਯਹੁ॥ ਮੋਹਿ ਬਜਾਹਿ ਲੈ ਧਾਮ ਸਿਧਰਿਯਹੁ॥ ੯॥

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਿੰਤਰ! ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਹਾਂ ਉਸ ਤਰਾਂ ਕਰੀਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਪਾਸੋਂ ਰਤਾ ਵੀ ਨਹੀ ਡਰਨਾ। ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਸੂਰਜ ਰੱਖ ਲਵੋ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਚਲੋ॥ ੯॥

ਤਬ ਅਬਲਾ ਨਿਜੁ ਪਿਤਾ ਬੁਲਾਯੋ।। ਪਕਰਿ ਬਾਂਹ ਤੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਦਿਖਾਯੋ।।
ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਸੂਰਜ ਇਹ ਆਹੀ।। ਚਾਹਤ ਹੈ ਤਵ ਸੁਤਾ ਬਿਯਾਹੀ।। ੧੦।।

ਤਦ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀ," ਹੇ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਇਹ ਸੂਰਜ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।।੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪ੍ਰਥਮ ਪ੍ਰਤੱਗਜਾ ਲੀਜਿਯੈ ਯਾ ਕੀ ਅਬੈ ਬਨਾਇ।।
ਪੁਨਿ ਮੋਕੋ ਇਹ ਦੀਜਿਯੈ ਸੁਨੁ ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਇ।। ੧੧।।

ਹੇ ਸਮਰਾਟ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤਗਿਆ ਲਵੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਵੋ।। ੧੧।।

ਜਬ ਲੌ ਇਹ ਇਹ ਘਰ ਰਹੈ ਚੜ੍ਹੈ ਨ ਸੂਰਜ ਅਕਾਸ।।
ਜਬ ਇਹ ਜਾਇ ਤਹਾਂ ਚੜ੍ਹੈ ਜਗ ਮੈ ਹੋਇ ਪ੍ਰਕਾਸ।। ੧੨।।

ਜਦ ਇਹ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਨਹੀ ਚੜ੍ਹਦਾ। ਜਦ ਇਹ ਜਾਕੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ"।।੧੨।।

ਸੱਤਜ ਬਾਤ ਰਾਜੈ ਇਹ ਜਾਨੀ।। ਭੇਦ ਨ ਲਖਯੋ ਕਛੂ ਅਗ੍ਯਾਨੀ।।
ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਿ ਮੰਤ੍ਰ ਇਕ ਪੜ੍ਹਯੋ।। ਦ੍ਵੈ ਦਿਨ ਲਗੇ ਸੂਰਜ ਨਹਿ ਚੜ੍ਹਯੋ।। ੧੩।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਕੋਈ ਵੀ ਭੇਤ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਇਕ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਦੋ ਦਿਨ ਤਕ ਸੂਰਜ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ।।੧੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੰਤ੍ਰਨ ਸੋ ਅਭਿ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਿ ਬਰਿਯਾ ਦਈ ਉਡਾਇ।।
ਨਿਸੁ ਨਾਇਕ ਸੋ ਜਾਨਿਯੈ ਗਗਨ ਰਹਿਯੋ ਥਹਰਾਇ।। ੧੪।।

ਮੰਤਰਾਂ ਨਾਲ ਅਭਿਮੰਤਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਾਟਕਾ ਹੀ ਉਡਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਸਤਰਾਂ ਲੱਗਿਆ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਸ਼ ਕੰਬ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।।੧੪।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਰਾਜੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਨਿਹਾਰ੍ਯੋ।।
ਸੱਛਜ ਸੂਰਜ ਕਰਿ ਤਾਂਹਿ ਬਿਚਾਰ੍ਯੋ।।
ਤੁਰਤੁ ਬਜਾਹਿ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਹ ਦੀਨੀ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕੀ ਬਾਤ ਨ ਚੀਨੀ।। ੧੫।। ੧।।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸਤਰਾਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਚਾ ਰੂਪ ਸਮਝਿਆ। ਤੁਰੰਤ ਉਸ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੧੫॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਪੱਚੀਸਵਾਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੨੫॥੪੨੮੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੋ ਸੈ ਪੰਝੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੨੫॥੪੨੮੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਛੱਬੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰੁਸਤਮ ਦੇਵੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਾਲਨੇਰ ਕੇ ਦੇਸ ਮੈ ਮਾਲਕੌਸ ਪੁਰ ਗਾਉਂ॥
ਮਾਨ ਸ਼ਾਹ ਇਕ ਚੌਧਰੀ ਬਸਤ ਸੁ ਤਵਨੈ ਠਾਉਂ॥ ੧॥

ਮਾਲਨੇਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਮਾਲਕੌਸ ਪੁਰ ਨਾਮੀਂ ਪਿੰਡ ਸੀ ਜਿਥੇ ਮਾਨਸ਼ਾਹ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਚੌਧਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਰੁਸਤਮ ਦੇਈ ਤਵਨ ਕੀ ਰਹਤ ਸੁੰਦਰੀ ਨਾਰਿ॥
ਰੂਪ ਸੀਲ ਸੁਚਿ ਕ੍ਰਿਆ ਸੁਭ ਪਤਿ ਕੀ ਅਤਿ ਹਿਤਕਾਰ॥ ੨॥

ਰੁਸਤਮ ਦੇਵੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਰੂਪ, ਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਪਤੀ ਬਰਤਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਪਤੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹਿਤੂ ਸੀ॥੨॥

ਤਾ ਕੋ ਪਤਿ ਉਮਰਾਵ ਕੀ ਕਰਤ ਚਾਕਰੀ ਨਿੱਤਿ॥
ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਕੇ ਧਾਮ ਕੋ ਰਾਖੈ ਦਰਬੁ ਅਮਿੱਤਿ॥ ੩॥

ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਸ਼ਾਹੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਦੇ ਅਪਾਰ ਧਨ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ॥੩॥

ਭਾਂਗ ਪਿਯਤ ਬਹੁ ਚੌਧਰੀ ਔਰ ਅਫੀਮ ਚੜ੍ਹਾਇ॥
ਆਠ ਪਹਰ ਘੂਮਤ ਰਹੈ ਲੋਗ ਹਸੈ ਬਹੁ ਆਇ॥ ੪॥

ਚੌਧਰੀ ਭੰਗ ਪੀ ਕੇ ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਖਾ ਕੇ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕ ਉਸ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਹੱਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ॥੪॥

ਚੌਪਈ।। ਲੋਕ ਸਕਲ ਮਿਲਿ ਤਾਂਹਿ ਬਖਾਨੈ।। ਮੂਰਖ ਸ਼ਾਹ ਕਛੂ ਨਹਿ ਜਾਨੈ।।
ਜੋ ਨਰ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਚੜ੍ਹਾਵੈ।। ਤਾ ਕਹ ਸੁਧਿ ਕਹੋ ਕਬ ਆਵੈ।। ੫।।

ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਹਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਸ ਮੂਰਖ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਭੰਗ ਅਫੀਮ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਭਲਾ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਸੀ।।੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸ਼ਾਹ ਕਰੀ ਚਿੱਤ ਮਾਂਝ ਸੁ ਚਿੰਤ ਬਿਚਾਰਿਕੈ।।
ਸਭ ਧਨ ਇਨ ਕੋ ਹਰੌ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਦਿਖਾਰਿਕੈ।।
ਹਜਰਤਿ ਹੂੰ ਕੋ ਦਰਬੁ ਸਦਨ ਹਰਿ ਲਜਾਇਹੌ।।
ਹੋ ਸਭ ਸੋਫਿਨ ਕੋ ਮੂੰਡ ਮੂੰਡਕੈ ਖਾਇਹੌ।। ੬।।

ਮਾਨਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਨ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਧਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰੋਂ ਚੋਰੀ ਕਰੂੰਗਾ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਫੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਛ ਮੁਛ ਕੇ ਖਾਵਾਂਗਾ।।੬।।

ਹਜਰਤਿਜੂ ਕੋ ਪ੍ਰਥਮ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸਭ ਲਯੋ।।
ਪੁਨਿ ਸੋਫਿਨ ਕੋ ਦਰਬੁ ਧਰੋ ਹਰਿ ਧਰਤ ਭਯੋ।।
ਬਹੁਰਿ ਅਤਿੱਥ ਕੋ ਭੇਸ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਪਹਿਰਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਬਨੀ ਕਚਹਿਰੀ ਭੀਤਰ ਦਇ ਪਠਾਇਕੈ।। ੭।।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਜ਼ਾਨਾਂ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੋਫੀਆਂ ਦਾ ਧਨ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਾਧੂ ਦਾ ਵੇਸ ਬਣਾ ਕੇ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।।੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਹਜਰਤਿ ਕੋ ਲੋਗਨ ਸਹਿਤ ਲੀਨੋ ਦਰਬੁ ਚੁਰਾਇ।।
ਭਰਿ ਥੈਲੀ ਠਿਕਰੀ ਧਰੀ ਮੁਹਰੈਂ ਕਰੀ ਬਨਾਇ।। ੮।।

ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਧਨ ਚੁਰਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੋਫੀਆਂ ਦਾ ਧਨ ਚੁਰਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੜਿਆਂ ਵਿਚ ਮੋਹਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਠੀਕਰੀਆਂ ਭਰ ਦਿੱਤੀਆਂ।।੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਮਾਨਿ ਸ਼ਾਹ ਬਹੁ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਚੜ੍ਹਾਇਕੈ।।
ਘੁਮਤ ਘੂਮਤ ਤਹਾਂ ਪਹੁੰਚਜੋ ਜਾਇਕੈ।।

ਤਬ ਲੌ ਕਹਿਯੋ ਅਤਿੱਥ ਇਕ ਠਿਕਰੀ ਦੀਜਿਯੈ॥
ਹੋ ਕਾਜੁ ਹਮਾਰੋ ਆਜੁ ਚੌਧਰੀ ਕੀਜਿਯੈ॥ ੯॥

ਫਿਰ ਮਾਨ ਸ਼ਾਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਭੰਗ ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਕੇ ਘੁੰਮਦਾ ਘੁਮਾਂਦਾ ਉਥੇ ਆ ਪੁਜਾ। ਤਦ ਸਾਧੂ ਦਾ ਵੇਸ ਧਾਰੀ ਫਕੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਚੌਧਰੀ ਮੇਰਾ ਇਕ ਕੰਮ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਠੀਕਰੀ ਦੇਵੋ॥੯॥

ਦਯੋ ਏਕ ਘਟ ਫੋਰਿ ਬਹੁਤ ਠਿਕਰੀ ਭਈ॥
ਤਿਨ ਤੇ ਏਕ ਉਠਾਇ ਅਤਿੱਥ ਕੈ ਕਰ ਦਈ॥
ਲੈ ਕੈ ਜਬੈ ਅਤੀਤ ਨਿਰਖ ਤਾਕੋ ਲਯੋ॥
ਹੋ ਏਕ ਕਚਹਿਰੀ ਮਾਂਝ ਸ੍ਰਾਪ ਤਰੁਨੀ ਦਯੋ॥ ੧੦॥

ਉਸ ਇੱਕ ਘੜਾ ਭੰਨਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਠੀਕਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਚੁਕਕੇ ਇਕ ਠੀਕਰੀ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਜਦ ਉਸ ਫਕੀਰ ਨੇ ਠੀਕਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ॥੧੦॥

ਠੀਕ੍ਰਨ ਹੀ ਕੋ ਦਰਬੁ ਸਕਲ ਹ੍ਵੈ ਜਾਇ ਹੈ॥
ਹਜਰਤਿ ਲੋਗਨ ਸਹਿਤ ਨ ਕਛੁ ਧਨ ਪਾਇ ਹੈ॥
ਕਾਜਿ ਕ੍ਰੋਰਿ ਕੁਟੁਵਾਰ ਖਜਾਨੋ ਤਬ ਲਹਿਯੋ॥
ਹੋ ਸਤਿ ਸ੍ਰਾਪ ਭਯੋ ਕਹਿਯੋ ਅਤਿੱਥ ਜੈਸੋ ਦਯੋ॥ ੧੧॥

ਇਹ ਸਾਰਾ ਧਨ ਠੀਕਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਸਮੇਤ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦ ਕੋਤਵਾਲ ਨੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦਿਆ ਸਾਰਾ ਖਜ਼ਾਨਾਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਫਕੀਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰਾ ਖਜਾਨਾਂ ਠੀਕਰੀਆ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਫਕੀਰ ਦਾ ਸਰਾਪ ਸੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ॥੧੧॥

ਸਭ ਸੋਫਿਨ ਕੋ ਮੂੰਡਿ ਮੂੰਡਿ ਅਮਲੀ ਗਯੋ॥
ਮੂਹਰੈਂ ਲਈ ਨਿਕਾਰਿ ਠੀਕਰੀ ਦੈ ਭਯੋ॥
ਆਜੁ ਲਗੇ ਓਹਿ ਦੇਸ ਅਤਿੱਥ ਕੋ ਮਾਨਿਯੈ॥
ਹੋ ਮਸਲਾ ਇਹ ਮਸ਼ਹੂਰ ਜਗਤ ਮੈ ਜਾਨਿਯੈ॥ ੧੨॥

ਉਹ ਅਮਲੀ ਸੋਫੀਆਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੁਟ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਸ ਮੁਹਰਾਂ ਕੱਢ ਲਈਆਂ

ਅਤੇ ਠੀਕਰੀਆਂ ਭਰ ਦਿੱਤੀਆ। ਅਜ ਤਕ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਸ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਫਕੀਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਈ ਹੈ॥੧੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਵਾਕੇ ਖਾਨਾ ਨੈ ਲਿਖ੍ਯੋ ਹਜਰਤਿ ਜੂ ਕੋ ਬਨਾਇ॥
ਸ੍ਰਾਪ ਦਯੋ ਇਕ ਅਤਿੱਥ ਨੈ ਸਭ ਧਨ ਗਯੋ ਗਵਾਇ॥ ੧੩॥ ੧॥

ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੇ ਵੱਡੇ ਅਫਸਰ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਫਕੀਰ ਦੇ ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਧਨ ਗੁਵਾਚ ਚੁਕਾ ਹੈ॥੧੩॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਛੱਬੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੨੬॥੪੩੦੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਛੱਬੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੨੬॥੪੩੦੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਈਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਮਨਮਾਲ ਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੇਸ ਮਾਲਵਾ ਕੇ ਬਿਖੈ ਮਦਨ ਸੈਨ ਇਕ ਰਾਇ॥
ਗੜ੍ਹ ਤਾਸੈ ਰਾਜਾ ਬਿਧਿਹਿ ਔਰ ਨ ਸਕ੍ਯੋ ਬਨਾਇ॥ ੧॥

ਮਾਲਵਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਮਦਨ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਬਣਾਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਸੁੰਦਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਿਆ ਸੀ॥੧॥

ਨਾਮ ਰਹੈ ਤਿਹ ਤਰੁਨਿ ਕੋ ਸ੍ਰੀ ਮਨਿ ਮਾਲ ਮਤੀਯ॥
ਮਨਸਾ ਬਾਚਾ ਕਰਮਨਾ ਬਸਿ ਕਰਿ ਰਾਖ੍ਯੋ ਪੀਯ॥ ੨॥

ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮਨ ਮਾਲ ਮਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੨॥

ਪੂਤ ਤਹਾਂ ਇਕ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਨਾਮ ਰਾਇ ਮਹਬੂਬ॥
ਰੂਪ ਸੀਲ ਸੁਚਿ ਬ੍ਰਤਨ ਮੇਂ ਗੜ੍ਹ੍ਯੋ ਬਿਧਾਤੈ ਖੂਬ॥ ੩॥

ਉਥੇ ਇੱਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਮਹਿਬੂਬ ਰਾਏ ਸੀ। ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ੀਲਤਾ ਸੁਚੰਮਤਾ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਚਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਵਧੀਆ ਮਨੁੱਖ ਬਣਾਇਆ ਸੀ॥੩॥

ਚੌਪਈ।। ਅਮਿਤ ਤਰੁਨਿ ਕੋ ਰੂਪ ਬਿਰਾਜੈ।। ਜਿਹ ਮੁਖ ਨਿਰਖ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਲਾਜੈ।।
ਸੁੰਦਰ ਸਮ ਤਾਂਕੀ ਕੋਊ ਨਾਹੀ।। ਰੂਪਵੰਤ ਪ੍ਰਗਟਜੋ ਜਗ ਮਾਹੀ।। ੪।।

ਉਸ ਗਭਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਅਪਾਰ ਸੀ ਅੰਤੇ ਉਸਦਾ ਮੁਖ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅਧਿਕ ਰੂਪਵਾਨ ਸੀ।।੪।।

ਜਬ ਰਾਨੀ ਵਹ ਕੁਅਰਿ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਇਹੈ ਆਪਨੇ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਕੈ ਇਹ ਆਜੁ ਬੋਲਿ ਰਤਿ ਕਰਿਯੈ।। ਕੈ ਉਰ ਮਾਰਿ ਕਟਾਰੀ ਮਰਿਯੈ।। ੫।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਜਦ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂ।।੫।।

ਲਹਿ ਸਹਚਰਿ ਇਕ ਹਿਤੂ ਬੁਲਾਈ।। ਚਿਤ ਕੀ ਬ੍ਰਿਥਾ ਤਾਂਹਿ ਸਮਝਾਈ।।
ਮੇਰੀ ਕਹੀ ਮੀਤ ਸੌ ਕਹਿਯਹੁ।। ਜੋ ਮੁਰਿ ਆਸ ਜਿਯਨ ਕੀ ਚਹਿਯਹੁ।। ੬।।

ਉਸ ਆਪਣੀ ਇਕ ਹਿਤੂ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ। ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਸ਼ਾ ਰਖਦੀ ਏਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸੁਨੇਹਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵੇਂ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਿ ਆਤੁਰ ਬਚ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਸਖੀ ਗਈ ਤਹ ਧਾਇ।।
ਤਾਂਹਿ ਭਲੇ ਸਮੁਝਾਇਕੈ ਇਹ ਉਹਿ ਦਯੋ ਮਿਲਾਇ।। ੭।।

ਰਾਣੀ ਦੇ ਤਰਲੈ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਸਖੀ ਭੱਜ ਕੇ ਉਥੇ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਕੇ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ।।੭।।

ਅੜਿੱਲ।। ਮਨ ਭਾਵੰਤਾ ਮੀਤੁ ਕੁਅਰਿ ਜਬ ਪਾਇਯੋ।।
ਲਖਿ ਛਬਿ ਲੋਲ ਅਮੋਲ ਗਰੇ ਸੋਂ ਲਾਇਯੋ।।
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਦੋਊ ਜਾਂਹਿ ਤਰੁਨ ਮੁਸਕਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਕਾਮਕੇਲ ਕੀ ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜਾਇਕੈ।। ੮।।

ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਮਿੱਤਰ ਪਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਅਮੋਲਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗੱਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਕਾਮ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾ ਰਹੇ ਸਨ।।੮।।

ਤਬ ਲੌਂ ਰਾਜਾ ਗ੍ਰਿਹ ਰਾਨੀ ਕੇ ਆਇਯੋ।।

ਆਦਰ ਅਧਿਕ ਕੁਅਰਿ ਕਰਿ ਮਦਰਾ ਪਜਾਇਯੋ॥
ਗਿਰਜੌ ਮਤ ਹ੍ਵੈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਖਾਟ ਪਰ ਜਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਤਬ ਹੀ ਤੁਰਤਹਿ ਲਿਯ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਰ ਬੁਲਾਇਕੈ॥ ੯॥

ਤਦ ਤਕ ਰਾਜਾ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਠਕੇ ਬੜੇ ਆਦਰਮਾਣ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਈ। ਰਾਜਾ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਪਲੰਘ ਤੇ ਡਿੰਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ॥੯॥

ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਛਤਿਯਾ ਊਪਰ ਅਪਨੀ ਪੀਠਿ ਧਰਿ॥
ਕਾਮਕੇਲ ਦ੍ਰਿੜਕਿਯ ਨਿਜੁ ਮੀਤੁ ਬੁਲਾਇ ਕਰਿ॥
ਮਦਰਾ ਕੇ ਮਦ ਛਕੇ ਨ ਕਛੁ ਰਾਜੈ ਲਹਜੋ॥
ਹੋ ਲੇਤ ਪਸ੍ਰਾਰੇ ਭਯੋ ਨ ਕਛੁ ਮੁਖ ਤੇਂ ਕਹਜੋ॥ ੧੦॥

ਰਾਜੇ ਦੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪਿਠ ਲਾਕੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਬੜੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਪਾਸੇ ਬਦਲਦਾ ਰਿਹਾ॥ ੧੦॥

ਕਾਮ ਭੋਗ ਕਰਿ ਤ੍ਰਿਯ ਪਿਯ ਦਯੋ ਉਠਾਇਕੈ॥
ਮੂੜ ਰਾਵ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨ ਸਕਿਯੋ ਪਾਇਕੈ॥
ਇਹ ਛਲ ਛੈਲੀ ਛੈਲ ਸੁ ਛਲਿ ਪਤਿ ਕੌ ਗਈ॥
ਹੋ ਸੁ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਇਹ ਕਥਾ ਤਬੈ ਪੂਰਨ ਭਈ॥ ੧੧॥ ੧॥

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਉਸ ਛੈਲ ਛਬੀਲੀ ਛਲਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ। ਕਵੀ ਸਿਆਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਕਥਾ ਹੁਣ ਇਥੇ ਹੀ ਮੁਕਦੀ ਹੈ। ੧੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਈਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੨੭॥੪੩੧੧॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਈਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੨੭॥੪੩੧੧॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਈਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਬੀਰਜਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਉੱਤਰ ਦੇਸ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਇਕ ਰਹਈ।। ਬੀਰਜ ਸੈਨ ਜਾਕੋ ਜਗ ਕਹਈ।।
ਬੀਰਜ ਮਤੀ ਤਵਨ ਬਰ ਨਾਰੀ।। ਜਾਨਕ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਕੀ ਪਜਾਰੀ।। ੧।।

ਉੱਤਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਬੀਰਜ ਸੈਨ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਬੀਰਜ ਮਤੀ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਸੀਤਾ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ।।੧।।

ਅਧਿਕ ਕੁਅਰ ਕੋ ਰੂਪ ਬਿਰਾਜੈ।। ਰਤਿ ਪਤਿ ਕੀ ਰਤਿ ਕੀ ਛਬਿ ਲਾਜੈ।।
ਜੋ ਅਬਲਾ ਤਾਕੋ ਲਖਿ ਜਾਈ।। ਲਾਜ ਸਾਜ ਤਜਿ ਰਹਤ ਬਿਕਾਈ।। ੨।।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਬਹੁਤ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਸੀ, ਰੱਤੀ ਦਾ ਪਤੀ ਅਰਥਾਤ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਰਮਸ਼ਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਵੇਖ ਲੈਂਦੀ ਸੀ, ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਤਿਆਗ ਕੇ ਬਿਨ ਮੁਲੱ ਹੀ ਉਸ ਪਾਸ ਵਿੱਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਪੁੱਤ੍ਰਿਕਾ ਜਾਕੋ ਰੂਪ ਅਪਾਰ।।
ਨਿਰਖਿ ਮਦਨ ਜਾਕੋ ਰਹੈ ਨਜਾਇ ਚਲਤ ਸਿਰ ਝਾਰਿ।। ੩।।

ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦਾ ਸੀ।।੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਏਕ ਦਿਵਸ ਵਹੁ ਰਾਇ ਅਖੇਟ ਸਿਧਾਇਯੋ।।
ਊਚ ਧੌਲਹਰ ਠਾਢਿ ਕੁਅਰਿ ਲਖਿ ਪਾਇਯੋ।।
ਤਰੁਨਿ ਸ਼ਾਹੁ ਕੀ ਸੁਤਾ ਰਹੀ ਉਰਝਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਹੇਰਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਸੁ ਗਈ ਬਿਕਾਇਕੈ।। ੪।।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਿਆ, ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਉੱਚੇ ਮਹੱਲ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਵੇਖਿਆ। ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਉਸ ਉਤੇ ਵਿੱਕ ਗਈ।।੪।।

ਚੌਪਈ।। ਤਹੀ ਠਾਂਢਿ ਇਕ ਚਰਿਤ ਬਨਾਇਸਿ।। ਡੋਰਿ ਬਡੀ ਕੀ ਗੁਡੀ ਚੜਾਇਸਿ।।
ਤਾ ਮੈ ਇਹੈ ਸੰਦੇਸ਼ ਪਠਾਵਾ।। ਭੇਤ ਚਿੱਤ ਕੌ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਜਤਾਵਾ।। ੫।।

ਉਥੇ ਖਲੋਤੀ ਨੇ ਹੀ ਇੱਕ ਚਲਿੱਤਰ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਲੰਮੀ ਡੋਰ ਵਾਲੀ ਗੁੱਡੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਗੁੱਡੀ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਇੱਕ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ।।੫।।

ਕਬਿੱਤ।। ਤਾਜੀ ਕੂੰ ਤੁਰਾਇ ਕੈ ਅਸਾੜੀ ਓੜਿ ਰਾਹ ਪੌਣਾ ਜਾਲਿਮ ਜਵਾਲ ਦੁਹਾਂ ਨੈਨਾਂ ਨੂੰ ਨਚਾਵਣਾ।। ਅੰਜਨ ਦਿਵਾਇ ਬਾੜ ਬਿਸਿਖ ਚੜਾਇਕੈ ਖੁਸਾਲੀ ਨੂੰ ਬੜਾਇ ਨਾਲੇ ਕੈਫਾਂ ਨੂੰ ਚੜਾਵਣਾ।। ਬਦਨ ਦਿਖਾਣਾ ਸਾਨੂੰ ਛਾੜੀ ਨਾਲਿ ਲਾਣਾ ਅਤੇ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲਿ ਨੈਣ ਜੋੜਿ ਵੇਹਾ ਨੇਹੁ ਲਾਵਣਾ।। ਬਾਚੇ ਪੱਤ੍ਰ ਆਣਾ ਮੈਂ ਹੀ ਮਿਲੇ ਬਜਾਂ ਨ ਜਾਣਾ ਸਾਂਈ ਯਾਰੋ ਜੀ ਅਸਾਡੇ ਪਾਸ ਆਵਣਾ ਹੀ ਆਵਣਾ।। ੬।।

ਘੋੜਾ ਭਜਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆਓ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਾਲਮ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਨਚਾਓ। ਸੁਰਮਾ ਪਾ ਕੇ ਤੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਤੀਰ ਕੱਸ ਕੇ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਓ ਅਤੇ ਖੂਬ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ। ਆਪਣਾ ਮੁਖੜਾ ਵਿਖਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਨੈਣ ਪਾ ਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਾ ਲੈਣਾ। ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੇ ਬਗੈਰ ਨਾ ਜਾਇਓ। ਹੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਣਾ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਗੁਡੀਯਾ ਬਿਖੈ ਸੰਦੇਸ਼ ਲਿਖਿ ਦੀਨੋ ਕੁਅਰਿ ਪਠਾਇ।। ਤਨਿਕ ਬਾਰ ਲਾਗੀ ਨਹੀ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਪਹੂੰਚੀ ਜਾਇ।। ੭।।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਗੁੱਡੀ ਨਾਲ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਜਿਹੜੀ ਥੋੜੀ ਜੇਹੀ ਹਵਾ ਲਗਣ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਪਤੀਯਾ ਛੋਰਿ ਲਖੀ ਪ੍ਰਿਯ ਕਹਾਂ।। ਇਹ ਪਠਜੋ ਤਰੁਨੀ ਲਿਖਿ ਉਹਾਂ।। ਯਾ ਗੁਡੀਯਾ ਪਰ ਬੈਠਹੁ ਧਾਈ।। ਚਿੰਤ ਨ ਕਰਹੁ ਚਿੱਤ ਮੈ ਰਾਈ।। ੮।।

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਾ ਮਨ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਗੁੱਡੀ ਉਤੇ ਬੈਠ ਜਾਓ।।੮।।

ਕੈ ਗੁਡੀਯਾ ਉਪਰ ਚੜਿ ਆਵਹੁ॥ ਨਾ ਤਰ ਟਾਂਗ ਤਰੇ ਕਰਿ ਜਾਵਹੁ॥
ਜੌ ਤੁਹਿ ਗਿਰਨ ਧਰਨ ਪਰ ਦੇਊਂ॥ ਸੂਰਗ ਸਾਚ ਕਰਿ ਬਾਸ ਨ ਲੇਊਂ॥ ੯॥

ਜਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਗੁੱਡੀ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਓ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਲਤਾਂ ਵਿਚ ਦਬਾ ਲਵੋ ਜੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਥੱਲੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਣ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਰਕਾਂ ਦੀ ਵਾਸੀ ਹੋਵਾਂ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਾਤ੍ਰ ਪੱਛ ਸਤ ਸਪਤ ਪਿਤੁ ਪਰੈ ਨਰਕ ਕੁਲ ਸੋਇ॥
ਜੌ ਗੁਡੀਯਾ ਤੇ ਭੂਮਿ ਪਰਿ ਪਤਨ ਤਿਹਾਰੋ ਹੋਇ॥ ੧੦॥

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁੱਡੀ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਪੈਣਗੀਆਂ॥੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਤੁਮ ਯਾਕੌ ਪਿਯ ਡੋਰਿ ਨ ਜਾਨਹੁ॥ ਸਗੂਆ ਕੈ ਯਾਕੌ ਪਹਿਚਾਨਹੁ॥
ਤੁਮਰੋ ਬਾਲ ਬਿਘਨ ਨਹਿ ਹ੍ਵੈਹੈ॥ ਯਾ ਮੈ ਦੇਖਿ ਪਾਵ ਧਰਿ ਲੈਹੈ॥ ੧੧॥

ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਡੋਰ ਅਤੇ ਗੁੱਡੀ ਨਾ ਸਮਝਣਾ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਘੂੜਾ ਸਮਝੋ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਪੈਰ ਰੱਖ ਕੇ ਵੇਖੋ ਤੁਹਾਡਾ ਵਾਲ ਵੀ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮੰਤ੍ਰ ਸਕਤਿ ਤੇ ਮੈ ਕਿਯਾ ਸਗੂਆ ਯਾਹਿ ਬਨਾਇ॥
ਸ਼ੰਕ ਤਯਾਗਿ ਕਰਿ ਆਈਯੈ ਸੁਨੁ ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਇ॥ ੧੨॥

ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਅੰਤਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਗੂੜਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਚਲੇ ਆਵੋ॥੧੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਰਾਜੈ ਐਸੀ ਸੁਨਿ ਪਾਈ॥ ਚਿਤ ਕੀ ਸ਼ੰਕ ਸਗਲ ਬਿਸਰਾਈ॥
ਹਯ ਤੇ ਉਤਰਿ ਡੋਰਿ ਪਰ ਚਢਿਯੋ॥ ਆਨੰਦ ਅਧਿਕ ਚਿੱਤ ਮੈ ਬਢਿਯੋ॥ ੧੩॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਚਿੱਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਗੁੱਡੀ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ॥੧੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਕੁਅਰਿ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਤੀਰ ਪਹੂੰਚਯੋ ਆਇਕੈ॥
ਕਾਮ ਭੋਗ ਕੌ ਕੀਯੋ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇਕੈ॥
ਸ਼ਾਹ ਤਬ ਲਗੇ ਦ੍ਵਾਰ ਪਹੂੰਚਯੋ ਆਇ ਕਰਿ॥
ਹੋ ਤਬੈ ਤਰੁਨਿ ਸੌ ਬਾਤ ਕਹੀ ਪਿਯ ਨੈਨ ਭਰਿ॥ ੧੪॥

ਉਹ ਕੁਮਾਰ ਉਸ ਕੁਮਾਰੀ ਪਾਸ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕੀਤਾ। ਤਦ ਤਕ ਸ਼ਾਹ ਵੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤਕ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਥਰੂ ਲਿਆ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।।੧੪।।

ਅਬ ਤ੍ਰਿਯ ਤੁਮਰੋ ਸ਼ਾਹ ਮੈਂ ਗਹਿ ਮਾਰਿ ਹੈ।।
ਇਹੀ ਧੌਲਹਰ ਊਪਰ ਤੇ ਮੁਹਿ ਡਾਰਿ ਹੈ।।
ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਸਭੈ ਪਸੁਰਿਯਾਂ ਜਾਇ ਹੈ।।
ਹੋ ਤੁਹਿ ਭੇਟੇ ਹਮ ਆਜੁ ਇਹੈ ਫਲ ਪਾਇਹੈ।। ੧੫।।

ਹੇ ਪਿਆਰੀ! ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਸ਼ਾਹ ਮੈਨੂੰ ਫੜਕੇ ਮਾਰ ਦਊਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਮਹਲ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟ ਦੇਵੇਗਾ। ਮੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਪਸਲੀਆਂ ਟੁੱਟ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਫਲ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ।।੧੫।।

ਨ੍ਰਿਪ ਚਿੰਤਾ ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਕਛੂ ਨ ਕੀਜਿਯੈ।।
ਨਿਰਖਿ ਹਮਾਰੋ ਚਰਿੱਤ ਅਬੈ ਹੀ ਲੀਜਿਯੈ।।
ਬਾਰ ਤਿਹਾਰੋ ਏਕ ਨ ਬਾਂਕਨ ਪਾਇਹੈ।।
ਹੋ ਹਮ ਸੋ ਭੋਗ ਕਮਾਇ ਹਸਤ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਇ ਹੈ।। ੧੬।।

ਇਸਤਰੀ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,"ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੁਸੀ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਮੇਰਾ ਚਲਿੱਤਰ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣੇ ਵੇਖ ਲੈਣਾ। ਤੁਹਾਡਾ ਇਕ ਵੀ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਹੱਸਦੇ ਹੋਏ ਘਰ ਜਾਵੋਗੇ।।੧੬।।

ਮੰਤ੍ਰ ਸਕਤਿ ਹੁੰਡੀਆਤਿਹ ਕਿਯੋ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਪਕਰਿ ਕਾਨ ਤੇ ਪਤਿ ਕੋ ਦਿਯੋ ਦਿਖਾਇਕੈ।।
ਬਹੁਰਿ ਮੇਖ ਭੇ ਬਾਂਧਜੋ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਬਨਾਇਕਰਿ।।
ਹੋ ਬਹੁਰਿ ਤਵਨ ਕੋ ਕਿਯੋ ਸੁਦੇਸ ਉਠਾਇ ਕਰਿ।। ੧੭।।

ਮੰਤਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭੇਡੂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕੰਨ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿੱਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।। ੧੭।।

ਸ਼ਾਹ ਨਿਰਖ ਤੇ ਗੁਡਿਯਾ ਦਈ ਚੜਾਇਕੈ।।

ਕਰਿ ਕੈ ਸੰਗ ਸ੍ਰਾਰ ਦਯੋ ਨ੍ਰਿਪੁਡਾਇਕੈ।।
ਪਿਯਹਿ ਨਿਰਖਿਤੇ ਮੀਤ ਦਯੋ ਪਹੁੰਚਾਇ ਘਰ।।
ਹੋ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਛੁ ਜੜ ਸਕਜੋ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿ।। ੧੮।।

ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਉਸ ਪਤੰਗ ਉਡਾ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿਤਾ। ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਉਸਨੂੰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੧੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤਾ ਨਿਰਖਿਤਿ ਪਤਿਹਿ ਗੁਡਿਯਾ ਦਈ ਚੜਾਇ।।
ਤਾਂ ਪਰ ਬਧੇ ਬਜੰਤ੍ਰ ਥੇ ਬਾਜਤਭਏ ਬਨਾਇ।। ੧੯।।

ਪਤੀ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਨੇ ਗੁੱਡੀ ਉਡਾ ਦਿਤੀ। ਉਸ ਉਤੇ ਜੋ ਸਾਜ਼ ਰਖੇ ਸਨ ਉਹ ਵਜੰਣ ਲੱਗੇ।।੧੯।।

ਬਿਹਸਿਨਾਰਿ ਨਿਜ ਨਾਥ ਸੋ ਕਹਜੋ ਪਿਯਹਿ ਪਹੁਚਾਇ।।
ਮਿੱਤ੍ਰ ਹਮਾਰੋ ਸ਼ਾਹ ਇਹ ਦਏ ਦਮਾਮੇ ਜਾਇ।। ੨੦।।

ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਹੱਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।।੨੦।।

ਚੌਪਈ।। ਇਹ ਛਲ ਮੀਤ ਸਦਨ ਪਹੁਚਾਯੋ।। ਤਾਕੋ ਬਾਰ ਨ ਬਾਂਕਨ ਪਾਯੋ।।
ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਚੀਨੋ।। ਕਬਿ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੂਰਨ ਤਬ ਕੀਨੋ।। ੨੧।। ੧।।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਵਾਲ ਵੀ ਵਿੰਗਾ ਨ ਹੋਇਆ। ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੇ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਹੀ ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਵੀ ਨੇ ਇਹ ਕਥਾ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ।।੨੦।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਈਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੨੮।।੪੩੩੨।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਈਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੨੮।।੪੩੩੨।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਉਣੱਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਬੁੱਧਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਪਲਵਲ ਦੇਸ ਛੱਤ੍ਰਿਨੀ ਰਹੈ।। ਬੁੱਧਿਮਤੀ ਜਾਕੋ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਜਬ ਤਨ ਤਾਂਹਿ ਬਿਰਧਤਾ ਆਇਸ।। ਤਬ ਤਿਨ ਏਕ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਬਨਾਇਸ।।੧।।

ਪਲਵਲ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਖਤਰਾਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁੱਧਮਤੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਜਦ ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਵਖਾਇਆ।।੧।।

ਦ੍ਵੈ ਸੰਦੂਕ ਜੂਤਿਯਨ ਭਰੇ।। ਮੁਹਰਨ ਕੇ ਕੁਲਿ ਸੁਨਤ ਉਚਰੇ।।
ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਉਤ੍ਰ ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਤਾਕੇ।। ਉਦਿਤ ਭਏ ਸੇਵਾ ਕਹ ਵਾਕੇ।। ੨।।

ਉਸ ਦੋ ਸੰਦੂਕ ਜੁੱਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਲਏ ਅਤੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਮੋਹਰਾਂ ਦੇ ਭਰੇ ਹਨ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਪੋਤਰੇ ਉਸਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਗੇ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੁ ਕਛੁ ਕਹੈ ਪ੍ਰਿਯ ਮਾਨਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਹਿ ਬਨਾਇ।।
ਆਇਸੁ ਮੈ ਸਭ ਹੀ ਚਲੈ ਦਰਬੁ ਹੇਤ ਲਲਚਾਇ।। ੩।।

ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸਦੀ ਖੂਬ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪੈਸੇ ਦਾ ਲਾਲਚ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਉੱਠ ਭੱਜਦੇ ਸਨ।।੩।।

ਚੌਪਈ।। ਜੋ ਆਗਜਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰੈਂ ਸੁ ਮਾਨੈਂ।। ਜੂਤਿਨ ਕੋ ਮੁਹਰੈਂ ਪਹਿਚਾਨੈਂ।।
ਆਜੁ ਕਾਲਿ ਬੁਢਿਯਾ ਮਰਿ ਜੈਹੈ।। ਸਭ ਹੀ ਦਰਬੁ ਹਮਾਰੋ ਹ੍ਵੈਹੈ।। ੪।।

ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੁਕਮ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਜੁੱਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮੋਹਰਾਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਕਿ ਬੁੱਢੀ ਤਾਂ ਅਜ ਕਲ ਮਰ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਧਨ ਸਾਡਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।।੪।।

ਜਬ ਤਿਹ ਨਿਕਟਿ ਕੁਟੰਬ ਸਭਾਵੈ।। ਤਹ ਬੁਢਿਯਾ ਯੌ ਬਚਨ ਸੁਨਾਵੈ।।
ਜਿਯਤ ਲਗੇ ਇਹ ਦਰਬੁ ਹਮਾਰੋ।। ਬਹੁਰਿ ਲੀਜਿਯਹੁ ਪੂਤ ਤਿਹਾਰੋ।।੫।।

ਜਦ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਉਸ ਬੁੱਢੀ ਇਸਤਰੀ ਪਾਸ ਇਕੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਹਾ ਕਰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਮੈਂ ਜਿਊਂਦੀ ਹਾਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਧਨ ਮੇਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪੁਤਰੋ ਮੇਰੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸਾਰਾ ਧਨ ਤੁਹਾਡਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।।੫।।

ਜਬ ਵਹੁ ਤ੍ਰਿਯਾ ਰੋਗਨੀ ਭਈ।। ਕਾਜੀ ਕੁਟਵਾਰਹਿ ਕਹਿ ਗਈ।।
ਕਰਮ ਧਰਮ ਜੋ ਪ੍ਰਥਮ ਕਰੈਹੈ।। ਸੋ ਸੁਤ ਬਹੁਰਿ ਖਜਾਨੋ ਲੈਹੈ।। ੬।।

ਜਦ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਜ਼ੀ ਕੁਤਵਾਲ ਪਾਸ ਗਈ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਜਿਹੜਾ ਪੁੱਤਰ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਕਰਮ ਕਰੂਗਾ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਖਜ਼ਾਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਰਮ ਧਰਮ ਸੁਤ ਜਬ ਲਗੇ ਕਰੈ ਨ ਪ੍ਰਥਮ ਬਨਾਇ।।
ਤਬ ਲੌ ਸੁਤਨ ਨ ਦੀਜਿਯਹੁ ਹਮਰੋ ਦਰਬੁ ਬੁਲਾਇ।। ੭।।

ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਕਰਮ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਨਾ ਕਰ ਲੈਣ ਤਦ ਤਕ ਮੇਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਇਹ ਧਨ ਨਾ ਦੇਣਾ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਕਿਤਿਕ ਦਿਨਨ ਬੁਢਿਯਾ ਮਰਿ ਗਈ।। ਤਿਨਕੇ ਹ੍ਰਿਦਨ ਖੁਸ਼ਾਲੀ ਭਈ।।
ਕਰਮ ਧਰਮ ਜੋ ਪ੍ਰਥਮ ਕਰੈਹੈ।। ਪੁਨਿ ਇਹ ਬਾਂਟਿ ਖਜਾਨੋ ਲੈਹੈ।। ੮।।

ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਇਸਤਰੀ ਮਰ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਪੋਤਰੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਧਰਮ ਕਰਮ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰੂਗਾ ਉਹ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋ ਜਾਊਗਾ।।੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਰਮ ਧਰਮ ਤਾਕੇ ਕਰੇ ਅਤਿ ਧਨੁ ਸੁਤਨ ਲਗਾਇ।।
ਬਹੁਰਿ ਸੰਦੂਕ ਪਨ੍ਹੀਨ ਕੇ ਛੋਰਤ ਭੇ ਮਿਲਿ ਆਇ।। ੯।।

ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਕੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਵਾਲਾ ਸੰਦੂਕ ਖੋਲ੍ਹਿਆ।।੯।।

ਚੌਪਈ।। ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤ੍ਰਿਯ ਸੇਵ ਕਰਾਈ।। ਸੁਤਨ ਦਰਬੁ ਕੌ ਲੋਭ ਦਿਖਾਈ।।
ਤਿਨ ਕੇ ਅੰਤ ਨ ਕਛੁ ਕਰ ਆਯੋ।। ਛਲ ਬਲ ਅਪਨੋ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਯੋ।। ੧੦।। ੧।।

ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਧਨ ਦਾ ਲਾਲਚ ਵਿਖਾਕੇ ਬੁੱਢੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖੂਬ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾਈ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਛਲ ਫਰੇਬ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਧੋਖਾ ਖਾ ਲਿਆ।।੧੦।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਉਨੱਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੨੯।।੪੩੪੨।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੋ ਸੌ ਉਣੱਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੨੯।।੪੩੪੨।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਤੀਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਦਨ ਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਾਲਨੇਰ ਕੇ ਦੇਸ ਮੈ ਮਰਗਜ ਪੁਰ ਇਕ ਗਾਂਉਂ॥
ਸ਼ਾਹ ਏਕ ਤਿਹ ਠਾਂ ਬਸਤ ਮਦਨ ਸ਼ਾਹ ਤਿਹ ਨਾਂਉ॥ ੧॥

ਮਾਲਨੇਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮਰਗਜਪੁਰ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਪਿੰਡ ਸੀ। ਉਥੇ ਮਦਨਸ਼ਾਹ ਨਾਮੀ ਇਕ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਮਦਨਮਤੀ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਜਾਕੋ ਰੂਪ ਅਪਾਰ॥
ਆਪੁ ਮਦਨ ਠਠਕੇ ਰਹੈ ਤਿਹ ਰਤਿ ਰੂਪ ਬਿਚਾਰ॥ ੨॥

ਅਪਾਰ ਸੁਰਪ ਵਾਲੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮਦਨਮਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਅਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਰੱਤੀ ਸਮਝ ਕੇ ਠਠੰਬਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥ ੨॥

ਚੇਲਾ ਰਾਮ ਤਹਾਂ ਹੁਤੋ ਏਕ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਪੂਤ॥
ਸਗਲ ਗੁਨਨ ਭੀਤਰ ਚਤੁਰ ਸੁੰਦਰ ਮਦਨ ਸਰੂਪ॥ ੩॥

ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਚੇਲਾ ਰਾਮ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਮਾਹਰ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਚੇਲਾ ਰਾਮ ਜਬੈ ਤ੍ਰਿਯ ਲਹਿਯੋ॥ ਤਾਕੋ ਤਬੈ ਮਦਨ ਤਨ ਗਹਿਯੋ॥
ਤਰੁਨਿ ਤਰਿਨ ਤੇ ਰਹਤ ਲੁਭਾਈ॥ ਨਿਰਖਿ ਸਜਨ ਛਬਿ ਰਹੀ ਬਿਕਾਈ॥੪॥

ਚੇਲਾ ਰਾਮ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਮ ਨੇ ਆ ਜਕੜਿਆ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਉਸ ਗਭਰੂ ਉਤੇ ਰੀਝੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਜਣ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਉਸ ਤੇ ਵਿਕੀ ਹੋਈ ਸੀ॥੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਦੂਤੀ ਪਠੈ ਤਾਹਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬੋਲਿ ਪਠਾਇਯੋ॥
ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਾਸੌ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਕਮਾਇਯੋ॥
ਸੋਇ ਸ਼ਾਹ ਜਬ ਜਾਇ ਤੇ ਤਾਂਹਿ ਬੁਲਾਵਈ॥
ਹੋ ਤਾਂਹਿ ਭਏ ਰਸ ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜਾਵਈ॥ ੫॥

ਇਕ ਸੇਵਕ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ

ਕੀਤਾ। ਜਦ ਸ਼ਾਹ ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰੰਸ ਪੂਰਵਕ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ਤਰੁਨੀ ਉਠਤ ਸ਼ਾਹ ਹੂ ਜਾਗਜੋ॥ਪੂਛਨ ਤਾਹਿ ਆਪੁ ਯੌ ਲਾਗਜੋ॥
ਜਾਤ ਹੁਤੀ ਕਹ ਤਰੁਨਿ ਬਤਾਵਹੁ॥ ਹਮਰੋ ਚਿੱਤ ਕੋ ਭਰਮੁ ਮਿਟਾਵਹੁ॥ ੬॥

ਇੱਕ ਦਿਨ ਜਦ ਇਸਤਰੀ ਉਠ ਕੇ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹ ਵੀ ਜਾਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪੁਛਣ ਲਗਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਥੇ ਜਾ ਰਹੀ ਏਂ? ਮੈਨੂੰ ਠੀਕ ਠੀਕ ਦੱਸ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਭਰਮ ਨਵਿਰਤ ਕਰ॥ ੬॥

ਸੁਨਹੁ ਸ਼ਾਹ ਮੈ ਬਚਨ ਉਚਾਰੋ॥ ਤੁਮਰੇ ਚਿਤ ਕੋ ਭਰਮ ਉਤਾਰੋ॥
ਮੋਹੂ ਟੂਟਿ ਕੈਫ ਜਬ ਗਈ॥ ਲੇਤ ਤਬੈ ਪਸਵਾਰਨ ਭਈ॥ ੭॥

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ," ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਮੇਰੀ ਗਲ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸੁਣੋ ਤਾਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਲ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕੇ। ਮੇਰਾ ਅਫੀਮ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਲੱਥ ਗਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਉਹ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਪੰਸਾਰੀ ਦੀ ਹੱਟੀ ਤੇ ਜਾ ਰਹੀ ਹਾਂ"॥੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਐਸ ਨਿਸਾ ਕਰਿ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਦੀਨੋ ਬਹੁਰਿ ਸਵਾਇ॥
ਤੁਰਤੁ ਮੀਤ ਪੈ ਚਲਿ ਗਈ ਯਾਰ ਭਜੀ ਲਪਟਾਇ॥ ੮॥ ੧॥

ਇਸ ਤਰਾਂ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਚੁਪ ਕਰਾ ਕੇ ਸੰਵਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਤੁਰੰਤ ਮਿਤਰ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਲਿਪਟ ਕੇ ਰਮਣ ਕਰਨ ਲਗੀ॥੮॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਤੀਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੩੦॥੪੩੫੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਤੀਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੩੦॥੪੩੫੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਇਕੱਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਮੈਨਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੇਸ ਬਾਵਨੀ ਕੇ ਰਹੈ ਮਾਲਵ ਨਾਮ ਗਵਾਰ॥
ਮੈਨਕਲਾ ਤਾਕੀ ਤਰੁਨਿ ਜਾਕੋ ਰੂਪ ਅਪਾਰ॥ ੧॥

ਬਾਵਨੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮਾਲਵ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਪੇਂਡੂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਮੈਨਕਲਾ ਅਪਾਰ ਰੂਪਵੰਤ ਸੀ॥੧॥

ਦੀਰਘ ਦੇਹ ਤਾਕੋ ਰਹੈ ਪੁਸਟ ਅੰਗ ਸਭ ਠੌਰ॥
ਦਿਰਘ ਪੁਸਟ ਤਾ ਸਮ ਤਰੁਨਿ ਦੁਤਿਯ ਨ ਜਗ ਮੈਂ ਔਰ॥ ੨॥

ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਅੰਗ ਬੜੇ ਪਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸ ਵਰਗੀ ਸਡੌਲ ਅਤੇ ਮੋਟੇ ਤਾਜ਼ੇ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਫੌਜਦਾਰ ਇਕ ਗਾਂਉ ਤਵਨ ਕੇ ਆਇਯੋ॥
ਪਯਾਸ ਘਾਮ ਤੇਂ ਅਧਿਕ ਤਵਨ ਦੁਖ ਪਾਇਯੋ॥
ਪਾਨਿ ਚਹਯੋ ਜਟਿਯਾ ਤਿਨ ਦਯੋ ਉਠਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਨਿਰਖ ਤਵਨਿ ਕੋ ਰੂਪ ਰਹਯੋ ਉਰਝਾਇਯੈ॥ ੩॥

ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਸਦੇ ਪਿੰਡ ਇਕ ਫੌਜਦਾਰ ਆਇਆ ਜਿਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਗਰਮੀ ਕਾਰਣ ਉਹ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਜੱਟੀ ਨੇ ਫੌਜਦਾਰ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਫੌਜਦਾਰ ਉਸ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਡੌਲ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਉਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ॥ ੩॥

ਚਿਤ ਮੈਂ ਕਿਯਾ ਬਿਚਾਰ ਜੁ ਯਾਕੋ ਪਾਇਯੈ॥ਏਕ ਪੁੱਤ੍ਰ ਯਾਤੈ ਭਜਿਕੈ ਉਪਜਾਇਯੈ॥
ਅਧਿਕ ਬਲੀ ਸੋ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਸਭ ਜਗ ਜਾਨਿਯੈ॥
ਹੋ ਤਾਕੇ ਡੀਲ ਸਮਾਨ ਨ ਔਰ ਬਖਾਨਿਯੈ॥ ੪॥

ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਜੇਹੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਬਲਵਾਨ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉੱਘਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਡੀਲ ਡੌਲ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀ ਹੋਵੇਗਾ॥੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਫੌਜਦਾਰ ਇਕ ਸਹਿਚਰੀ ਤਾਕੇ ਦਈ ਪਠਾਇ॥
ਨਿਸਾ ਕਰੀ ਧਨੁ ਦੈ ਘਨੋ ਭੇਦ ਸਕਲ ਸਮੁਝਾਇ॥ ੫॥

ਫੌਜਦਾਰ ਨੇ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਾਕੇ ਉਸ ਔਰਤ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ॥੫॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਸੁਨਤ ਸਹਚਰੀ ਬਚਨ ਤਹਾਂ ਕੌ ਜਾਤ ਭੀ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੋਂ ਤਾਹਿ ਤਰੁਨਿ ਸਮੁਝਾਤ ਭੀ॥
ਪਲਟਿ ਪਿਯਹਿ ਇਹ ਭਾਂਤ ਕਹਯੋ ਸਮੁਝਾਇਕੈ॥

ਹੋ ਮਿਲਿ ਹੈ ਤੁਮ ਸੌ ਆਜੁ ਸੁ ਰਾਤੀ ਆਇਕੈ॥ ੬॥

ਸਖੀ ਫੌਜਦਾਰ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਉਸ ਔਰਤ ਵੱਲ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਉਸ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ। ਵਾਪਿਸ ਆਕੇ ਉਸ ਫੌਜਦਾਰ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਅੱਜ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਵੇਗੀ॥੬॥

ਫੌਜਦਾਰ ਪਰ ਨਾਰਿ ਵਹੈ ਅਟਕਤ ਭਈ॥
ਅਰਧ ਰਾਤ੍ਰਿ ਤਿਹ ਤੀਰ ਮਿਲਨ ਕੇ ਹਿਤ ਗਈ॥
ਫੂਲ ਪਾਨ ਮਦ ਪਾਨ ਸੇਜ ਸੁਭ ਕੌ ਰਚਜੋ॥
ਹੋ ਭਜੀ ਸਿਗਰ ਨਿਸੁ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸੁਰਤਿ ਐਸੀ ਮਚਜੋ॥ ੭॥

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਫੌਜਦਾਰ ਤੇ ਰੀਝ ਪਈ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਗਈ। ਫੁਲ, ਪਾਨ, ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸੇਜ ਨੂੰ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਚਲਦੀ ਰਹੀ॥੭॥

ਨਿਸੁ ਸਿਗਰੀ ਕੋ ਕੇਲ ਤਰੁਨਿ ਦ੍ਰਿੜ ਪਾਇਕੈ॥
ਬਿਨੁ ਦਾਮਨ ਕੇ ਦਏ ਰਹੀ ਉਰਝਾਇਕੈ॥
ਕਹਜੋ ਬਿਹਸਿ ਪਿਯ ਮੈਂ ਇਕ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਇਹੌ॥
ਹੋ ਨਿਜੁ ਨਾਇਕ ਕੌ ਮਾਰਿ ਤਿਹਾਰੇ ਆਇਹੌ॥ ੮॥

ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਜਬੂਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਉਹਦੇ ਪਾਸ ਬਿਨਾਂ ਮੁਲ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਕ ਗਈ। ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਚਲਿੱਤਰ ਵਖਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੱਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਰਹਾਂਗੀ॥੮॥

ਦੁਹੂੰ ਹਾਥ ਦ੍ਰਿੜ ਬਦਨ ਧਰਤ ਭੀ ਜਾਇਕੈ॥
ਬਾਇ ਭਈ ਮੁਰਰਾਯੌ ਦਈ ਉਡਾਇਕੈ॥
ਮੂੰਦਿ ਮੂੰਦਿ ਮੁਖ ਰਹਤ ਕਹਾਊਂ ਕਰਤ ਹੈਂ॥
ਹੋ ਦੇਖਹੁ ਲੋਗ ਸਭਾਇ ਪਿਯਾ ਮੁਰ ਮਰਤ ਹੈਂ॥ ੯॥

ਆਪਣੇ ਦੋਵਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਘੁਟ ਕੇ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਨ ਲਗੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਵਾਮੀ ਦੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਹਵਾ ਭਰ ਗਈ ਹੈ। ਓ ਲੋਕੋ ਵੇਖੋ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੯॥

ਚੌਪਈ।। ਜਜੌਂ ਉਹ ਚਹਤ ਕਿ ਹਾਇ ਪੁਕਾਰੈ।। ਮੋਰਿ ਆਨਿ ਕੋਊ ਪ੍ਰਾਨ ਉਬਾਰੈ।।
ਤਜੌਂ ਤ੍ਰਿਯ ਮੂੰਦਿ ਮੂੰਦਿ ਮੁਖ ਲੇਈ।। ਨਿਕਸ ਨ ਸ੍ਵਾਸਨ ਬਾਹਰ ਦੇਈ।। ੧੦।।

ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਉਹ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਚੀਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਆਕੇ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਬਚਾਵੇ, ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਹੋਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਹ ਉਸਦਾ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਾਹ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲਣ ਦੇ ਰਹੀ।।੧੦।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸ੍ਵਾਸਾਕੁਲ ਹ੍ਵੈ ਭੂਮਿ ਮੂਰਛਨ ਹ੍ਵੈ ਗਿਰਜੋ।।
ਗ੍ਰਾਮ ਬਾਸਿਯਨ ਆਨਿ ਧਰਜੋ ਆਖਿਨ ਹਿਰਜੋ।।
ਜਿਯਤ ਕਛੂ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਨਿ ਗਈ ਲਪਟਾਇਕੈ।।
ਹੈ ਮਲਿ ਦਲ ਚੂਤ੍ਰਨ ਸੌ ਪਿਯ ਦਯੌ ਖਪਾਇਕੈ।। ੧੧।।

ਸਾਹ ਘੁਟਣ ਨਾਲ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੰਗ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ, ਇਸਤਰੀ ਉਸਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਮੰਨਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਜਾ ਚੰਬੜੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਘੁਟ ਕੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੧੧।।

ਅਰਧ ਦੁਪਹਰੀ ਜਿਨ ਕਰ ਪਿਯਹਿ ਸੰਘਾਰਿਯੋ।।
ਗ੍ਰਾਮ ਬਾਸਿਯਨ ਠਾਢੇ ਚਰਿਤ ਨਿਹਾਰਿਯੋ।।
ਮੂੰਦਿ ਮੂੰਦਿ ਮੁਖ ਨਾਕ ਹਹਾਕਹਿਕੈ ਰਹੀ।।
ਹੋ ਬਾਤਰੋਗ ਪਤਿ ਮਰੇ ਨ ਬੈਦ ਮਿਲਜੋ ਦਈ।। ੧੨।।

ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋਕੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖਿਆ। ਉਹ ਉਸਦਾ ਨੱਕ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰਕੇ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਰਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਵਾਈ ਰੋਗ ਨਾਲ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵੈਦ ਨਹੀਂ ਲਭਾ।। ੧੨।।

ਚੌਪਈ।। ਸਭਹਿਨ ਦੇਖਤ ਪਤਿ ਕੋ ਮਾਰਜੋ।। ਗ੍ਰਾਮ ਬਾਸਿਯਨ ਕਛੁ ਨ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਪਤਿ ਕੇ ਬਜੋਗ ਸਦਨ ਤਜਿ ਗਈ।। ਤਾਕੇ ਰਹਤਜਾਇ ਗ੍ਰਿਹ ਭਈ।। ੧੩।। ੧।।

ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਰਤਾ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀ ਲੱਗਾ। ਹੁਣ ਉਹ ਪਤੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਜਾਕੇ ਰਹਿਣ ਲਗੀ।।੧੩।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਇਕੱਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ

ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੩੧॥੪੩੯੩॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਇਕੱਤਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੩੧॥੪੩੯੩॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਬੱਤ੍ਰੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਡ ਡਿਆਛਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਕ ਰਾਜਾ ਮੁਲਤਾਨ ਕੋ ਬਿਰਧ ਛੱਤ੍ਰ ਤਿਹ ਨਾਮ॥
ਬਿਰਧ ਦੇਹ ਤਾਕੋ ਰਹੈ ਜਾਨਤ ਸਿਗਰੋ ਗ੍ਰਾਮ॥ ੧॥

ਮੁਲਤਾਨ ਦਾ ਬਿਰਧ ਛੱਤਰ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਾਕੇ ਧਾਮ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਹਿ ਭਯੋ॥ ਰਾਜਾ ਅਧਿਕ ਬਿਰਧ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ॥
ਏਕ ਨਾਰਿ ਤਬ ਔਰ ਬਯਾਹੀ॥ ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਜਾਕੇ ਤਨ ਆਹੀ॥ ੨॥

ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਬਿਰਧ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਜਿਹੜੀ ਸਰੀਰ ਪੱਖੋਂ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥ ੨॥

ਸ੍ਰੀ ਬਡ ਡਜਾਛਮਤੀ ਜਗ ਕਹੈ॥ ਜਿਹੱ ਲਖਿ ਮਦਨ ਥਕਿਤ ਹ੍ਵੈ ਰਹੈ॥
ਸੋ ਰਾਨੀ ਤਰੁਨੀ ਜਬ ਭਈ॥ ਮਦਨ ਕੁਮਾਰ ਨਿਰਖਿ ਕਰ ਗਈ॥ ੩॥

ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਬਡ ਡਿਆਛ ਮਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਰਾਣੀ ਹੋਰ ਜਵਾਨ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮਦਨ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਖ ਲਿਆ॥੩॥

ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਹਰਿ ਅਰਿ ਬਸ ਭਈ॥ ਗ੍ਰਿਹ ਕੀ ਭੂਲਿ ਸਕਲ ਸੁਧਿ ਗਈ॥
ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਤਾਂਹਿ ਬੁਲਾਯੋ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿ ਕਮਾਯੋ॥ ੪॥

ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਕਾਮ ਵੱਸ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਘਰ ਦੀ ਸਭ ਸੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ। ਉਸਨੂੰ ਉਸ ਸਖੀ ਭੇਜ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ॥ ੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤਰੁਨ ਪੁਰਖ ਕੌ ਤਰੁਨਿ ਜਦਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਪਾਵਈ॥
ਤਨਿਕ ਨ ਛੋਰਜੋ ਚਹਤ ਗਰੇ ਲਪਟਾਵਈ॥

ਨਿਰਖਿ ਮਗਨ ਹ੍ਵੈ ਰਹਤ ਸਜਨ ਕੇ ਰੂਪ ਮੈਂ॥
ਹੋ ਜਨੁ ਧਨੁ ਚਲਜੋ ਹਰਾਇ ਜੁਆਰੀ ਜੂਪ ਮੈ॥ ੫॥

ਜਦ ਨੌਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਨੌਜਵਾਨ ਮਰਦ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਭਰ ਵੀ ਛਡਣਾਂ ਨਹੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਗਲ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਜਣ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰਾਂ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁਆਰੀਆ ਜੂਆ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਪੈਸੇ ਹਾਰ ਕੇ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੫॥

ਬਿਰਧ ਛੱਤ੍ਰ ਤਬ ਲਗੇਂ ਪਹੂਚਜੋ ਆਨਿ ਕਰਿ॥
ਰਾਨੀ ਲਯੋ ਦੁਰਾਇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹਿਤ ਮਾਨਿ ਕਰਿ॥
ਤਰੇ ਖਾਟ ਕੇ ਬਾਂਧਿ ਤਾਹਿ ਦ੍ਰਿੜ ਰਾਖਿਯੋ॥
ਹੋ ਟਰਿ ਆਗੇ ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਕੋ ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਾਖਿਯੋ॥ ੬॥

ਤਦ ਤਕ ਰਾਜਾ ਬਿਰਧ ਛੱਤਰ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਲੰਘ ਦੇ ਥੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਖੁਦ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ॥੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਨਿਯਤ ਰਾਵ ਬਿਰਧ ਤੁਮ ਭਏ॥ ਖਿਲਤ ਅਖੇਟ ਹੁਤੇ ਰਹਿ ਗਏ॥
ਤੁਮ ਕੌ ਆਨ ਜਰਾ ਗਹਿ ਲੀਨੋ॥ ਤਾਂਤੇ ਤੁਮ ਸਭ ਕਛੁ ਤਜਿ ਦੀਨੋ॥ ੭॥

"ਹੇ ਰਾਜਨ! ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਬਿਰਧ ਹੋ ਗਏ ਹੋ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਤੋਂ ਵੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹੋ। ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੁਢਾਪੇ ਨੇ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ"॥੭॥

ਸੁਨਿ ਤ੍ਰਿਯ ਮੈਲ ਬਿਰਧ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ॥ ਜਰਾ ਨ ਆਨਿ ਬਯਾਪਕ ਭਯੋ॥
ਕਹੈਂ ਤੁ ਅਬ ਹੀ ਜਾਉਂ ਸ਼ਿਕਾਰਾ॥ ਮਾਰੌ ਰੋਝ ਰੀਛ ਝੰਖਾਰਾ॥ ੮॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰਾਣੀ! ਸੁਣ, ਨਾ ਮੈਂ ਬੁੱਢਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਬੁਢਾਪੇ ਨੇ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਤੂੰ ਕਹੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਰਿੱਛ ਆਦਿ ਮਾਰ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ॥੮॥

ਯੋ ਕਹਿ ਬਚਨ ਅਖੇਟਕ ਗਯੋ॥ ਰਾਨੀ ਟਾਰ ਜਾਰ ਕੌ ਦਯੋ॥
ਨਿਸੁ ਭੇ ਖੇਲਿ ਅਖੇਟਕ ਆਯੋ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਜੜ੍ਹ ਕਛੂ ਨ ਪਾਯੋ॥ ੯॥੧॥

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਚਲੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪਲੰਘ

ਬਲਿਓ ਕੱਢ ਕੇ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਰਾਜਾ ਰਾਤ ਭਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਕੇ ਵਾਪਿਸ ਆਇਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਮੂਰਖ ਕੋਈ ਵੀ ਭੇਤ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ॥੯॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੈ ਬਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੩੨॥੪੩੭੨॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋਂ ਸੌ ਬੱਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੩੨॥੪੩੭੨॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਤੇਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਵਲਿਖਣ ਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ਼ਹਿਰ ਬਿਚੱਛਨ ਪੁਰ ਬਿਖੈ ਸਿੰਘ ਬਿਚੱਛਨ ਰਾਇ॥
ਮਤੀ ਬਿਚੱਛਨ ਭਾਰਜਾ ਜਾਂਹਿ ਬਿਚੱਛਨ ਕਾਇ॥ ੧॥

ਵਲਿਖਣ ਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵਲਿਖਣ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਵਲਿਖਣ ਮਤੀ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਕਾਇਆ ਵਚਿੱਤਰ ਸੀ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਰਵਰ ਕੂਪ ਜਹਾਂ ਫੁਲਵਾਰੀ॥ ਬਾਇ ਬਿਲਾਸ ਭਲੀ ਹਿਤਕਾਰੀ॥
ਸਰਿਤਾ ਨਿਕਟਿ ਨਰਬਦਾ ਬਹੈ॥ ਲਖਿ ਛਬਿ ਇੰਦ੍ਰ ਥਕਿਤ ਹ੍ਵੈ ਰਹੈ॥੨॥

ਜਿਥੇ ਸਰੋਵਰ, ਖੂਹ ਅਤੇ ਫੁਲਵਾੜੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਵਿਲਾਸਪੂਰਣ ਹਵਾ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਨੇੜੇ ਹੀ ਨਰਮਦਾ ਨਦੀ ਵਗਦੀ ਸੀ। ਇੰਦਰ ਵੀ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਥਕਦਾ ਸੀ॥੨॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਾਲ ਹੁਤੀ ਬ੍ਰਿਖ ਭਾਨ ਕਲਾ ਇਕ ਰੂਪ ਲਸੈ ਜਿਹ ਕੋ ਜਗ ਭਾਰੀ॥
ਖੇਰ ਅਖੇਟਕ ਆਵਤ ਹੂੰ ਇਨ ਰਾਇ ਕਹੂੰ ਵਹੁ ਨਾਰਿ ਨਿਹਾਰੀ॥
ਐਂਚਿ ਬਰਜੋ ਗਹਿਕੈ ਬਹੀਯਾਂ ਤਿਨ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਇਨ ਰਾਜ ਦੁਲਾਰੀ॥
ਕੋਪ ਭਰੀ ਬਿਨੁ ਆਗਿ ਜਰੀ ਮੁਖ ਨਜਾਇ ਰਹੀ ਨ ਉਚਾਵਤ ਨਾਰੀ॥੩॥

ਬ੍ਰਿਖਭਾਨ ਕਲਾ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਤਿ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਆਏ ਵਲਿਖਣ ਸਿੰਘ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਉਸਨੇ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਉਸਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਦੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਬਿਨਾਂ ਅੱਗ ਤੋਂ ਸੜ ਬਲ ਗਈ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਬੋਲਿਆਂ ਮੂੰਹ ਨੀਵਾਂ ਕਰਕੇ ਖਲੋਤੀ ਰਹੀ॥੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਾਸੌ ਬਜਾਹੁ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜਬ ਕੀਯੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਕੋ ਰਸੁ ਲੀਯੋ॥
ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਤ੍ਰਿਯ ਧਾਮ ਬਿਹਾਰੈ॥ ਔਰ ਰਾਨਿਯਨ ਕੌ ਨ ਨਿਹਾਰੈ॥੪॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸਦੇ ਮਹਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਦੂਸਰੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਵੱਲ ਵੇਖਦਾ ਵੀ ਨਹੀ ਸੀ॥੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਬ ਰਾਨੀ ਬਿਚਛਨ ਮਤੀ ਕੋਪ ਭਰੀ ਮਨ ਮਾਹਿ॥
ਪੀਰ ਬਰਨ ਤਨ ਕੋ ਭਯੋ ਪਾਨ ਚਬਾਵਤ ਨਾਹਿ॥੫॥

ਤਦ ਰਾਣੀ ਵਲਿਖਣ ਮਤੀ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧਤ ਹੋਈ। ਉਸਦਾ ਰੰਗ ਪੀਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਪਾਨ ਖਾਣਾ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿਤਾ॥੫॥

ਰਾਜਾ ਸਹਿਤ ਆਜੁ ਹਨਿ ਡਰਿਹੋ॥ ਨਾਥ ਜਾਨਿ ਜਿਯ ਨੈਕ ਨ ਟਰਿਹੋ॥
ਇਨ ਦੁਹੂੰ ਮਾਰਿ ਪੂਤ ਨ੍ਰਿਪ ਕੈਹੌ॥ ਪਾਨੀ ਪਾਨ ਤਬੈ ਮੁਖ ਦੈਹੌਂ॥੬॥

ਉਸ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਅਜ ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਰਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰਾਂਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਦੇਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਤਦ ਹੀ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਪਾਨ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂਗੀ॥੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਦਾਬਿ ਖਾਟ ਤਰ ਗਈ ਗੁਡਾਨ ਬਨਾਇਕੈ॥
ਨਿਜੁ ਨਾਥਹਿ ਭੋਜਨ ਮੈ ਮਕਰੀ ਖ੍ਵਾਇਕੈ॥
ਰੀਝਿ ਰੀਝਿ ਵਹ ਮਰਜੋ ਤਬੈ ਤ੍ਰਿਯ ਯੌਂ ਕਿਯੋ॥
ਹੋ ਜਾਰਿ ਬਾਰਿ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸਵਤ ਕਹ ਗਹਿ ਲਿਯੋ॥੭॥

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਮਕੜੀ ਖਵਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਲੰਘ ਥਲੇ ਟੋਆ ਪੁਟਕੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਚ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਉਹ ਤੜਫ ਤੜਫ ਕੇ ਮਰਿਆ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਸੌਂਕਣ ਨੂੰ ਵੀ ਫੜ ਲਿਆ॥੭॥

ਇਨ ਰਾਜਾ ਕੇ ਗੁਡਿਯਨ ਕੀਯਾ ਬਨਾਇਕੈ॥
ਤਾਤੇ ਮੁਰ ਪਤਿ ਮਰਜੋ ਅਧਿਕ ਦੁਖ ਪਾਇਕੈ॥
ਯਾ ਕੁਤੀਯਾ ਕੀ ਅਬ ਹੀ ਕ੍ਰਿਆ ਉਘਾਰਿਯੌ॥
ਹੋ ਪ੍ਰਥਮ ਮੂੰਡਿਕੈ ਮੂੰਡ ਬਹੁਰਿ ਇਹ ਮਾਰਿਹੌ॥੮॥

ਉਸ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸੌਂਕਣ ਨੇ ਤੰਤਰ ਵਿਦਿਆ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਟੋਆ ਪੁਟ ਕੇ ਦਬਾਇਆ ਹੈ। ਏਸੇ ਕਾਰਣ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਮਰਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਕੁੱਤੀ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਹੁਣ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਹਾਂ।। ੮।।

ਲਏ ਪ੍ਰਜਾ ਸਭ ਸੰਗ ਤਹੀ ਆਵਤ ਭਈ।।
ਜਹਾਂ ਖਾਟ ਤਟ ਗਾਡਿ ਦੋਊ ਗੁਡਿਯਨ ਗਈ।।
ਸਭਨ ਲਹਿਤ ਖਨ ਭੂਮਿ ਲਏ ਤੇ ਕਾਢਿਕੈ।।
ਹੋ ਮੂੰਡਿ ਸਵਤਿ ਕੋ ਮੂੰਡ ਨਾਕ ਪੁਨਿ ਬਾਢਿਕੈ।। ੯।।

ਉਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਆ ਗਈ ਜਿਥੇ ਪਲੰਘ ਦੇ ਥੱਲੇ ਟੋਏ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਦਬਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਿੱਟੀ ਪੁੱਟ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਸੌਂਕਣ ਦਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨਕੇ ਉਸ ਦਾ ਨੱਕ ਵੱਢ ਦਿਤਾ।।੯।।

ਮੂੰਡਿ ਮੂੰਡਿ ਕਟਿ ਨਾਕ ਬਹੁਰਿ ਤਿਹ ਮਾਰਿਯੋ।।
ਉਹਿ ਬਿਧਿ ਪਤਿ ਹਨਿ ਇਹ ਛਲ ਯਾਂਕਹ ਟਾਰਿਯੋ।।
ਚੰਚਲਾਨ ਕੇ ਭੇਦ ਨਾਹਿ ਕਿਨਹੂੰ ਲਹਿਯੋ।।
ਹੋ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਰੁ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਨ ਮੈ ਕਹਿਯੋ।।੧੦।।੧।।

ਉਸਦੀ ਨੱਕ ਵੱਢ ਵੱਢ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਆਪਣੀ ਸੌਂਕਣ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, ਸਿਮਰਤੀਆਂ, ਵੇਦਾਂ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ।।੧੦।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਖਪਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਤੇਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੩੩।।੪੩੯੨।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਤੇਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੩੩।।੪੩੯੨।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਚੌਂਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਨਿਰਪਤਿ ਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਹਿਰ ਟੰਕ ਟੋਡਾ ਬਿਖੈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਲਾ ਇਕ ਬਾਲ।।

ਕਟਿ ਜਾਕੀ ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਜ ਸੀ ਮ੍ਰਿਗ ਸੈ ਨੈਨ ਬਿਸਾਲ।। ੧।।

ਟੰਕਰੋੜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਨਿਰਪਤਿ ਕਲਾ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਕਮਰ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਪਤਲੀ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਹਿਰਣ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਨ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਨ੍ਰਿਪਬਰ ਸੈਨ ਤਹਾਂ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ।। ਅਧਿਕ ਦਰਬੁ ਸੁਨਿਯਤ ਜਾਕੇ ਘਰ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।। ਨਿਰਖਿ ਪ੍ਰਭਾ ਦੇਵੇਸ ਲਜਾਵੈ।। ੨।।

ਨਿਰਪਬਰ ਸੈਨ ਉਥੇ ਦਾ ਉੱਤਮ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਸੀ। ਉਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਦਰ ਲੱਜਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।।੨।।

ਐਂਡੋਰਾਇ ਭਾਟ ਕੋ ਸੁਤ ਤਹੱ।। ਤਾਕੈ ਰੂਪ ਨ ਸਮ ਕੋਊ ਮਹਿ ਮਹੱ।।
ਅਧਿਕ ਤਰੁਨ ਕੋ ਰੂਪ ਸੁਹਾਵੈ।। ਨਿਰਖਿ ਕਾਂਇ ਕੰਚਨ ਸਿਰ ਨਜਾਵੈ।।੩।।

ਐਂਡੋਰਾਇ ਨਾਂ ਦਾ ਉਥੇ ਇਕ ਭਾਟ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਬਹੁਤ ਸੁਹਾਵਣਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੋਨਾ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੩।।

ਜਬਤ੍ਰਿਯ ਤਿਨ ਤਰੁਨੀ ਨਰ ਲਹਾ।। ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚ ਮਨ ਮੈ ਯੌ ਕਹਾ।।
ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਯਾਹਿ ਬੁਲਾਊਂ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਊਂ।। ੪।।

ਜਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਗਭਰੂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦਾਸੀ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬਲਾਉਂਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੀ ਹਾਂ।। ੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਪਰਮ ਪਾਟਕੀ ਝੂਲਨਿ ਏਕ ਸਵਾਰਿਕੈ।।
ਤਾ ਪਰ ਝੂਲਤਿ ਭਈ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰਿਕੈ।।
ਯਾਹੀ ਚੜ੍ਹਿ ਪੀਰੀ ਪਰ ਪਿਯਹਿ ਬੁਲਾਇ ਹੌਂ।।
ਹੋ ਅਰਧ ਰਾਤ੍ਰਿ ਗੇ ਘਰ ਕੌ ਤਾਹਿ ਬਹਾਇ ਹੌਂ।। ੫।।

ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਕਪੜੇ ਦਾ ਉਸ ਪੰਘੂੜਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਬੜੀ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਪੰਘੂੜਾ ਝੂਲਣ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਹ ਵਿਚਾਰਨ ਲੱਗੀ ਕਿ ਏਸੇ ਪੰਘੂੜੇ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਗਏ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਭੇਜ ਦੇਵਾਂਗੀ।।੫।।

ਯਾ ਪੀਰੀ ਕਹੱ ਦੈਹੌਂ ਤਰੇ ਬਹਾਇਕੈ।।

ਰੇਸਮ ਕੀ ਦ੍ਰਿੜ ਡੋਰੈ ਚਾਰ ਲਗਾਇਕੈ।।
ਸੋ ਜਾਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਹੂੰ ਕਬਹੂੰ ਲਹਿ ਜਾਇ ਹੈ।।
ਹੋ ਜਾਨਿ ਪੀਂਘ ਚੁਪਿ ਰਹਿ ਹੈ ਕਹਾ ਰਿਸਾਇ ਹੈ।। ੬।।

ਇਸ ਪੰਗੂੜੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਰੇਸ਼ਮ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰੱਸੀ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਲਮਕਾ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਰਾਜਾ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਵੇਖ ਲਵੇਗਾ ਤਾਂ ਪੰਗੂੜਾ ਸਮਝ ਕੇ ਚੁਪ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ।।੬।।

ਅਰਧ ਰਾਤ੍ਰਿ ਪੀੜ੍ਹੀ ਗ੍ਰਿਹ ਤਰੇ ਬਹਾਇਕੈ।।
ਡੋਰਹਿ ਖੈਂਚਿ ਪ੍ਰੀਤਮਹਿ ਲੇਤ ਚੜ੍ਹਾਇਕੈ।।
ਰਾਨੀ ਸੰਗ ਤਿਹੱ ਆਨਿ ਮਿਲਾਵਾ ਦੇਤ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਜਾਨਿ ਕੇਲ ਕੀ ਸਮੈਂ ਸਖੀ ਸਭ ਜਾਂਹਿ ਟਰਿ।। ੭।।

ਹੁਣ ਉਹ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪੰਗੂੜਾ ਹੇਠਾਂ ਲਮਕਾ ਦਿੰਦੀ ਅਤੇ ਰੱਸੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਉਪਰ ਖਿਚ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਦਾ ਵਕਤ ਸਮਝਕੇ ਸਖੀਆਂ ਵੀ ਉਥੋਂ ਖਿਸਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।।੭।।

ਤਵਨ ਭਾਟ ਕੌ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਲੇਤ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਏਕ ਦਿਵਸ ਗ੍ਰਿਹ ਰਹਨ ਨ ਦੇਹਿ ਬਹਾਇਕੈ।।
ਐਂਚਿ ਐਂਚਿ ਤਿਹ ਲੇਤ ਨ ਛੋਰਤ ਏਕ ਛਿਨ।।
ਹੋ ਆਨਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੇ ਧਾਮ ਸੋਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਏਕ ਦਿਨ।। ੮।।

ਉਸ ਭਾਟ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੀ ਅਤੇ ਇਕ ਵੀ ਦਿਨ ਉਸਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਖਿੰਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਪੱਲ ਲਈ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਆਕੇ ਸੌਂ ਗਿਆ।। ੮।।

ਰਾਵ ਨ ਲਹਯੋ ਚੇਰਿਯਨ ਭਾਟ ਬੁਲਾਇਯੋ।।
ਬਿਨ ਰਾਨੀ ਕੇ ਕਹੇ ਸੁ ਜਾਰ ਮੰਗਾਇਯੋ।।
ਨਿਰਖਿ ਰਾਇ ਤਿਹੱ ਕਹਿ ਤਸਕਰ ਜਾਗਤ ਭਯੋ।।
ਹੋ ਯਾਹਿ ਨ ਦੈਹੌਂ ਜਾਨਿ ਕਾਢਿ ਅਸਿ ਕਰ ਲਯੋ।। ੯।।

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਹੀ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਭਾਟਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਪੁਛੇ ਬਗੈਰ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ। ਰਾਜਾ ਕੋਈ ਚੋਰ ਸਮਝ ਕੇ ਜਾਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੀ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾਨ ਕੱਢ ਲਈ॥੯॥

ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਗਤ ਸਭ ਜਗੇ ਪਕਰਿ ਤਾਕੋ ਲਿਯੋ॥
ਆਨਿ ਰਾਵ ਕੇ ਤੀਰ ਬਾਂਧਿ ਠਾਢੋ ਕਿਯੋ॥
ਸੁਨਤ ਸੋਰ ਤ੍ਰਿਯ ਉਠੀ ਨੀਦ ਤੇ ਜਾਗਿਕੈ॥
ਹੋ ਰਾਜਾ ਤੇ ਡਰ ਪਾਇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹਿਤ ਤਜਾਗਕੈ॥ ੧੦॥

ਰਾਜੇ ਦੇ ਜਾਗਦਿਆਂ ਹੀ ਸਭ ਜਾਗ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪਾਸ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰੌਲਾ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਣੀ ਵੀ ਜਾਗ ਪਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਮੋਹ ਛੱਡ ਕੇ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਈ॥੧੦॥

ਰਾਨੀ ਬਾਚ॥ ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਆਯੋ ਹੁਤੋ ਤੋਹਿ ਹਨਨ ਇਹ ਚੋਰ॥
ਅਬ ਹੀ ਯਾਕੌ ਮਾਰਿਯੈ ਹੋਨ ਨ ਦੀਜੈ ਭੋਰ॥ ੧੧॥

ਰਾਣੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ,"ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਇਹ ਚੋਰ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦੇਵੋ, ਸਵੇਰ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਵੋ"॥੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਬਚਨ ਚੋਰ ਸੁਨ ਪਾਇਯੋ॥ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਭਏ ਕਹਿ ਸਾਚ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਯਹ ਰਾਨੀ ਮੋਰੇ ਸੰਗ ਰਹਈ॥ ਅਬ ਮੋਕੌ ਤਸਕਰ ਕਰਿ ਕਹਈ॥ ੧੨॥

ਇਸਤਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਚੋਰ ਨੇ ਸੁਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਸਚੋ ਸੱਚ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ," ਇਹ ਰਾਣੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਚੋਰ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ"॥੧੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਜਾਰ ਚੋਰ ਕੋ ਬਚਨ ਨ ਸਾਚੁ ਪਛਾਨਿਯੈ॥
ਪ੍ਰਾਨ ਲੋਭ ਤੇ ਬਕਤ ਸਭਨ ਪਰ ਜਾਨਿਯੈ॥
ਇਨਕੇ ਕਹੇ ਨ ਕੋਪ ਕਿਸੂ ਪਰ ਕੀਜਿਯੈ॥
ਹੋ ਰਾਵ ਬਚਨ ਯਹ ਸਾਚੁ ਜਾਂਨਿ ਜਿਯ ਲੀਜਿਯੈ॥ ੧੩॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ," ਇਸ ਚੋਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮਤ ਮੰਨੋ, ਇਹ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦਾ ਲੋਭ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਕਹਿਣ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰੀ

ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਵੇਂ॥੧੩॥

ਸਾਚੁ ਸਾਚੁ ਸੁਨਿ ਰਾਵ ਬਚਨ ਭਾਖਤ ਭਯੋ॥
ਪ੍ਰਾਨ ਲੋਭ ਤੇਂ ਨਾਮ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੋ ਇਨ ਲਯੋ॥
ਤਾਤੇਂ ਯਾ ਤਸਕਰ ਕਹੁੱ ਅਬ ਹੀ ਮਾਰਿਯੈ॥
ਹੋ ਇਹੀ ਭੋਹਰਾ ਭੀਤਰ ਗਰਿਕੈ ਡਾਰਿਯੈ॥ ੧੪॥

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, "ਸੱਚ ਹੈ ਸੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਚੋਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਚੋਰ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਏਸੇ ਤਹਿਖਾਨੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ॥੧੪॥

ਪ੍ਰਥਮਹਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸੁ ਤਾਸੌ ਭੋਗ ਕਮਾਇਯੋ॥
ਭੂਲ ਜਬੈ ਵਹੁ ਧਾਮ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਆਇਯੋ॥
ਜਿਯ ਲੱਜਾ ਕੇ ਤ੍ਰਾਸ ਚੋਰ ਤਿਹ ਭਾਖਿਯੋ॥
ਹੋ ਪ੍ਰੀਤ ਪਛਾਨੀ ਚਿਤ ਨ ਮਾਰਿ ਤਿਹ ਰਾਖਿਯੋ॥੧੫॥੧॥

ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ ਫਿਰ ਜਦ ਉਹ ਭੁਲ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮਹਲ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਮਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੋਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਭੁਲ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ॥੧੫॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਚੌਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੩੪॥੪੩੯੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਚੌਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੩੪॥੪੩੯੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਪੈਂਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਅਛਲ ਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਹੁਤੋ ਕਸਟਵਾਰ ਕੈ ਦੇਸ॥
ਅਛਲ ਮਤੀ ਤਾਕੀ ਤਰੁਨਿ ਸੁੰਦਰਿ ਜਾਕੇ ਕੇਸ॥ ੧॥

ਕਸ਼ਟਵਾਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਦਾ

ਨਾਂ ਅਛਲਮਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਕੇਸ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਨ।।੧।।

ਬੱਜ੍ਰਕੇਤੁ ਇਕ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਪੂਤ ਹੁਤੋ ਸੁ ਕੁਮਾਰ।।
ਨਵੌ ਬਜਾਕਰਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਖਟ ਜਿਨ ਦ੍ਰਿੜ ਪੜੇ ਸੁਧਾਰ।।੨।।

ਬਜਾਂਰ ਕੇਤ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸੁਕੁਮਾਰ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਵਿਆਕਰਣ, ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਆਦਿ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੇ ਸਨ।।੨।।

ਏਕ ਦਿਵਸ ਸੁਤ ਤਵਨ ਕੋ ਨਿਰਖਜੋ ਅਛਲ ਕੁਮਾਰਿ।।
ਅਬ ਹੀ ਰਤਿ ਯਾਸੌ ਕਰੌ ਯੌ ਕਹਿ ਭਈ ਸੁਮਾਰੁ।। ੩।।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਅਛਲ ਮਤੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਹੁਣੇ ਹੀ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।।੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਏਕ ਸਖੀ ਤਹ ਚਤੁਰਿ ਪਹੂਚੀ ਆਇਕੈ।।
ਅਛਲ ਮਤੀ ਕੋ ਲਯੋ ਗਰੇ ਸੋਂ ਲਾਇਕੈ।।
ਸੀਂਚਿ ਸੀਂਚਿ ਕੈ ਬਾਰਿ ਜਗਾਵਤ ਜਬ ਭਈ।।
ਹੋ ਸਕਲ ਚਿੱਤ ਕੀ ਬਾਤ ਕੁਅਰਿ ਕੀ ਲਹਿ ਗਈ।। ੪।।

ਇਕ ਚਤਰ ਸਖੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੀ ਤੇ ਉਸ ਅਛਲਮਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਜਦ ਅਛਲਮਤੀ ਨੇ ਸਖੀ ਤੋਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲਈ।। ੪।।

ਕੁਅਰ ਚਿੱਤ ਕੀ ਬਾਤ ਸਕਲ ਮੁਹਿ ਭਾਖਿਯੈ।।
ਪੀਰ ਪਿਯਾ ਕੀ ਗੂੜ ਨ ਮਨ ਮੈ ਰਾਖਿਯੈ।।
ਜੋ ਤੁਮਰੇ ਜਿਯ ਰੁਚੈ ਸੁ ਮੋਹਿ ਕਹੀਜਿਯੈ।।
ਹੋ ਬਿਰਹ ਬਿਕਲ ਹ੍ਵੈ ਪ੍ਰਾਨ ਹਿਤੂ ਜਿਨਿ ਦੀਜਿਯੈ।। ੫।।

ਉਸ ਆਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੈ, ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਦੱਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਪੀੜ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਛੁਪਾ ਕੇ ਨਾ ਰੱਖ। ਜੇ ਤੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗੇ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ। ਹੇ ਮੇਰੀ ਹਿਤੂ ਸਹੇਲੀ! ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨ ਛੱਡ ਦੇਵੀਂ।।੫।।

ਕਹਾ ਕਹੋ ਸਖਿ ਤੋਹਿ ਕਹਨ ਨਹਿ ਆਵਈ।।
ਹੇਰਿ ਮੀਤ ਕੋ ਰੂਪ ਹੀਯਾ ਲਲਚਾਵਈ।।

ਵੈ ਵਾਕੋ ਅਬ ਹੀ ਮੁਹਿ ਆਨਿ ਮਿਲਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਨਾਤਰ ਮੋਰ ਜਿਯਨ ਕੀ ਆਸ ਚੁਕਾਇਯੈ॥ ੬॥

ਹੇ ਸਖੀ! ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਕੀ ਕਹਾਂ, ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਲਲਚਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਲਿਆਕੇ ਮਿਲਾਦੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਸ ਛੱਡ ਦੇ॥ ੬॥

ਜੋ ਕਛੁ ਕਹੋ ਸਖਿ ਮੋਹਿ ਵਹੈ ਕਾਰਜ ਕਰੋ॥
ਪ੍ਰਾਨ ਲੇਤ ਤਵ ਹੇਤ ਨ ਹਿਯ ਮੇ ਮੈਂ ਡਰੋ॥
ਜੋ ਤੁਮਰੇ ਚਿਤ ਚੁਭੈ ਸੁ ਹਮੈ ਬਤਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਰੋਇ ਰੋਇ ਕਰਿ ਨੀਰ ਨ ਬ੍ਰਿਥਾ ਗਵਾਇਯੈ॥ ੭॥

ਹੇ ਸਖੀ! ਜੋ ਤੂੰ ਕਹੇਂਗੀ ਮੈਂ ਉਸ ਤਰਾਂ ਹੀ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹਿੱਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗਣ ਤੋਂ ਵੀ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੀ। ਜੋ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖਟਕ ਰਿਹਾ ਏ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਛੇਤੀ ਦਸੋ ਅਤੇ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਨਾ ਗਵਾ॥੭॥

ਸੁਨਹੁ ਮਿੱਤ੍ਰਨੀ ਆਜੁ ਜੁਗਨਿ ਮੈਂ ਹੋਇ ਹੌ॥
ਹੇਤ ਸਜਨ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਆਪਨੇ ਖੋਇ ਹੌ॥
ਪਿਯ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ ਭੀਖਿ ਮਾਂਗਿ ਕਰਿ ਲਜਾਇ ਹੌ॥
ਹੋ ਨਿਰਖਿ ਲਾਲਕੋ ਰੂਪ ਸਖੀ ਬਲਿ ਜਾਇ ਹੌਂ॥ ੮॥

ਹੇ ਸਖੀ! ਅੱਜ ਮੈਂ ਜੋਗਣ ਬਣ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੱਜਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਣ ਗਵਾ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗ ਕੇ ਲੈ ਆਓ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂਗੀ॥੮॥

ਬਸਤ੍ਰ ਭਗੌਹੇ ਆਜੁ ਸੁਭੰਗਨ ਮੈਂ ਕਰੌ॥
ਆਂਖਿਨ ਕੀ ਚਿਪੀਯਾ ਅਪਨੇ ਕਰ ਮੈ ਧਰੌ॥
ਬਿਰਹ ਮੁੱਦ੍ਰਿਕਾ ਕਾਨਨ ਦੁਹੂੰ ਸੁਹਾਇ ਹੋ॥
ਹੋ ਪਿਯ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ ਭਿੱਛ੍ਯਾ ਮਾਂਗ ਅਘਾਇ ਹੋ॥ ੯॥

ਮੈਂ ਅਜ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਭਗਵੇਂ ਕਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਢੱਕ ਲਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਖੱਪਰ ਬਣਾਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਵਾਂਗੀ। ਬਿਰਹਾ ਦੇ ਕੁੰਡਲ ਦੋਹਾਂ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਲਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ

ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀ।।੯।।

ਸੁਨਤ ਸਹਚਰੀ ਬਚਨ ਚਕ੍ਰਿਤ ਮਨ ਮੈ ਭਈ।।
ਅਧਿਕ ਕੁਅਰਿ ਕੀ ਨੇਹ ਜਾਨਿ ਕਰਿਕੈ ਗਈ।।
ਚਲਤ ਤਹਾਂ ਤੇ ਭਈ ਤਵਨ ਪਹਿ ਆਇਕੈ।।
ਹੋ ਕਹਿਯੋ ਕੁਅਰਿ ਸੋ ਤਾਹਿ ਕਹਿਯੋ ਸਮਝਾਇਕੈ।। ੧੦।।

ਸਖੀ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਥੋਂ ਚਲੇ ਗਈ। ਉਥੋਂ ਚਲ ਕੇ ਉਹ ਉਥੇ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਅਤੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗੀ।।੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਾਹਿ ਭੇਦ ਸਮਝਾਇਕੈ ਲੈ ਗਈ ਤਹਾਂ ਲਿਵਾਇ।।
ਜਹਾਂ ਕੁਅਰਿ ਠਾਢੀ ਹੁਤੀ ਭੂਖਨ ਬਸਤ੍ਰ ਬਨਾਇ।। ੧੧।।

ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਸਮਝਾ ਕੇ ਉਥੇ ਲੈ ਗਈ ਜਿਥੇ ਰਾਣੀ ਸੁੰਦਰ ਗਹਿਣੇ ਅਤੇ ਵਸਤਰ ਪਾ ਕੇ ਖੜੀ ਸੀ।।੧੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਛੈਲ ਕੁਅਰ ਕੌ ਜਬੈ ਕੁਅਰਿ ਪਾਵਤ ਭਈ।।
ਜਨੁਕ ਨਵੌ ਨਿਧਿ ਮਹਾਂ ਨਿਧਨ ਕੇ ਘਰ ਗਈ।।
ਨਿਰਖ ਤਰੁਨਿ ਕੋ ਰਹੀ ਤਰੁਨਿ ਉਰਝਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹੱ ਸਾਥ ਰਮੀ ਲਪਟਾਇਕੈ।। ੧੨।।

ਛੈਲ ਛਬੀਲੇ ਗਭਰੂ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਜਦ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਲੱਗਾ, ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ ਹੋਣ। ਉਸ ਗਭਰੂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਵਿਚ ਉਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।। ੧੨।।

ਏਕ ਕੁਅਰਿ ਤਬ ਜਾਇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੌ ਯੌ ਕਹੀ।।
ਲਪਟਿ ਤਿਹਾਰੀ ਨਾਰਿ ਏਕ ਨਰ ਸੋ ਰਹੀ।।
ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕਰਿ ਕੋਪ ਤਹਾਂ ਚਲਿ ਆਇਯੋ।।
ਹੋ ਅਫਲ ਮਤੀ ਯਹ ਭੇਦ ਸਕਲ ਸੁਨਿ ਪਾਇਯੋ।। ੧੩।।

ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸਤਰੀ ਇਕ

ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਅਫਲਮਤੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ॥੧੩ ॥

ਪਕਰਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੀ ਪਗਿਯਾ ਦਈ ਚਲਾਇਕੈ॥
ਕਹਜੋ ਸਖੀ ਬਵਰੀ ਭਈ ਗਈ ਵਹ ਧਾਇਕੈ॥
ਲਰਿਕਨ ਕੀ ਸੀ ਖੇਲ ਕਰਤ ਤਿੱਹ ਠਾਂ ਭਈ॥
ਹੋ ਦੁਤਿਯ ਸਖੀ ਲੈ ਪਾਗ ਚਲਾਇ ਬਹੁਰਿ ਦਈ॥ ੧੪॥

ਉਸ ਪਾਗਲ ਬਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਗੜੀ ਲਾਹ ਕੇ ਪਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰੀ। ਸਖੀਆਂ ਕਹਿਣ ਲਗੀਆਂ ਕਿ ਇਹ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਭੱਜ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਉਹ ਪਗੜੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਫਿਰ ਉਸ ਵਲ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀ॥੧੪॥

ਜਬ ਵ੍ਰਹਿ ਦਿਸਿ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਇ ਤੌ ਵ੍ਰਹਿ ਦਿਸਿ ਡਾਰਹੀ॥
ਲਰਿਕਨ ਕੋ ਗਿੰਦੂਆ ਜਿਮਿ ਪਾਗ ਉਛਾਰਹੀ॥
ਧੂਰਿ ਆਪਨੇ ਸੀਸ ਨਾਥ ਕੇ ਡਾਰਿਕੈ॥
ਹੋ ਲਹਿਹਾਇਲ ਤਿਨ ਮਿੱਤ੍ਰਹਿ ਦਯੋ ਨਿਕਾਰਿਕੈ॥ ੧੫॥

ਰਾਜਾ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦਾ ਉਸ ਪਾਸੇ ਪਗੜੀ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੀ ਅਤੇ ਫੁਟਬਾਲ ਦੀ ਗੇਂਦ ਵਾਂਗ ਪਗੜੀ ਨੂੰ ਉਛਾਲਣ ਲੱਗੀ, ਆਪਣੇ ਸਵਾਮੀ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਘੱਟਾ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿਤਾ॥੧੫॥

ਜਬ ਲਗਿ ਪਗਿਯਾ ਲੇਨ ਰਾਇ ਚਲਿ ਆਇਯੋ॥
ਤਬ ਲਗਿ ਰਾਨੀ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸਦਨ ਪਹੁਚਾਇਯੋ॥
ਮਤਵਾਰੀ ਉਨ ਭਾਖਿ ਅਧਿਕ ਮਾਰਤ ਭਈ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਟਾਰਿ ਸਕਲ ਚਿਤ ਕੀ ਦਈ॥ ੧੬॥

ਜਦ ਤਕ ਰਾਜਾ ਆਪਣੀ ਪਗੜੀ ਫੜੇ, ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਘਰ ਭਿਜਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਮਤਵਾਲੀ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਖੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਚਿੰਤਾ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ॥੧੬॥

ਤਬ ਰਾਜੈ ਗਹਿਕੈ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਕਰ ਰਾਖਿਯੋ॥

ਆਪੁ ਬਚਨ ਤਾਕੋ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਭਾਖਿਯੋ।।
ਮਤਵਾਰੇ ਮੂਰਖ ਸਿਸਿ ਕੋ ਨਹਿ ਮਾਰਿਯੈ।।
ਹੋ ਹੋਨਹਾਰ ਮੁਹਿ ਭੀ ਇਨ ਕਛੁ ਨ ਉਚਾਰਿਯੈ।। ੧੭।।

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮੂਰਖ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਨਹੀ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੋ ਹੋਣਾ ਸੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁਣ ਇਸਨੂੰ ਕੁਝ ਮੱਤ ਕਹਿਣਾ।। ੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਪਾਗ ਉਤਾਰਿ ਕੈ ਦੀਨੀ ਪ੍ਰਥਮ ਚਲਾਇ।।
ਜਾਰ ਉਬਾਰਜੋ ਜੜ ਛਲਜੋ ਚੇਰੀ ਲਈ ਬਚਾਇ।। ੧੮।। ੧।।

ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੱਗੜੀ ਉਤਾਰੀ, ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ।।੧੮।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਪੈਂਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੩੫।।੪੪੧੫।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਪੈਂਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੩੫।।੪੪੧੫।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਛੱਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਵਲਿੱਖਣ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਤਿੱਬਤ ਕੋ ਇਕ ਰਾਇ ਸੁਲੱਛਨ।। ਕਬਿਤ ਕਾਬਿ ਕੇ ਬਿਖੇ ਬਿਚੱਛਨ।।
ਸ੍ਰੀ ਨ੍ਰਿਪਰਾਜ ਕਲਾ ਤਿੰਹ ਨਾਰੀ।। ਜਾਨੁਕ ਸ੍ਰੀ ਬਿਸਨ ਕੀ ਪਜਾਰੀ।। ੧।।

ਤਿਬੱਤ ਦਾ ਇਕ ਸੁਲੱਖਣ ਰਾਏ ਨਾਮੀ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕਬਿੱਤ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਲਿੱਖਣ ਸੀ। ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜਕਲਾ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਲਛਮੀ ਦਾ ਰੂਪ ਸੀ।।੧।।

ਦਹਰਾ।। ਮਤੀ ਬਿਚੱਛਨ ਪਾਤ੍ਰ ਤਹ ਤਵਨ ਸ਼ਹਿਰ ਕੇ ਮਾਂਹਿ।।
ਰੂਪ ਬਿਖੈ ਤਾ ਸੀ ਤਰੁਨਿ ਤੀਨਿ ਲੋਕ ਮੈ ਨਾਹਿ।। ੨।।

ਵਲਿੱਖਣ ਮਤੀ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਔਰਤ ਤਿੰਨਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਹੀ ਸੀ।।੨।।

ਚੌਪਈ।। ਮੁਜਰਾ ਕੌ ਬੇਸ੍ਯਾ ਜਬ ਆਵੈ।। ਹੇਰਿ ਰੂਪ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਲਲਚਾਵੈ।।

ਮਨ ਮੈ ਅਧਿਕ ਮਸਤ ਹ੍ਵੈ ਝੂਲੈ॥ ਨਿਜੁ ਤਨ ਕੀ ਤਾਕੌ ਸੁਧਿ ਭੂਲੈ॥ ੩॥

ਉਹ ਵੇਸਵਾ ਜਦ ਮੁਜਰਾ ਕਰਨ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਲਲਚਾ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਹੋਰ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਝੂਮਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਨ ਦੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥ ੩॥

ਚਿਤ ਮੈਂ ਚਿੰਤ ਰੈਨਿ ਦਿਨ ਕਰੈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਆਸ ਸਦਾ ਮਨ ਧਰੈ॥
ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਮਸ ਸੰਗ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ॥ ਸੋ ਦਿਨ ਮੋਹਿ ਕਹੋ ਕਬ ਆਵੈ॥ ੪॥

ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਹ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰਤਿ ਆਸ ਲਾਈ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਕਿ ਉਹ ਦਿਨ ਕਦ ਆਵੇਗਾ ਜਦ ਰਾਜਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੇਗਾ॥੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਾਵ ਨ ਤਾਕੋ ਹੇਰਈ ਤ੍ਰਿਯ ਮਨ ਮੈ ਲਲਚਾਇ॥
ਜਤਨ ਕਾ ਕਰੌ ਜੋ ਮੁਝੈ ਨ੍ਰਿਪ ਮਨ ਭਜੈ ਬਨਾਇ॥ ੫॥

ਰਾਜਾ ਉਸ ਵਲ ਵੇਖਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਇਹ ਸੋਚਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਕਰੇ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਰਾਜਾ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰੇ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਰਾਜਾ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਵੈ॥ ਤਵਨ ਸਮੈ ਤਰੁਨੀ ਸੁਨਿ ਪਾਵੈ॥
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਠਾਢੀ ਹ੍ਵੈ ਰਹਈ॥ ਪ੍ਰੇਮ ਆਸ਼ਕੀ ਜਜੋਂ ਨਿਰਬਹਈ॥ ੬॥

ਜਦ ਰਾਜਾ ਦਰਬਾਰ ਲਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ ਖਲੋਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਆਸ਼ਕੀ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦੀ॥੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਨਯੋ ਆਸ਼ਿਕ ਭਈ ਮੋ ਪਰ ਤਰੁਨਿ ਬਨਾਇ॥
ਕਵਨ ਪ੍ਰਭਾ ਯਾਕੌਲਗੀ ਚਿੱਤ ਬਿਚਾਰਯੋ ਰਾਇ॥ ੭॥

ਰਾਜਾ ਵੀ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਉਤੇ ਆਸ਼ਿਕ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਭਲਾ ਇਸਨੂੰ ਕੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ॥੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਹਾ ਭਯੋ ਆਸ਼ਿਕ ਤ੍ਰਿਯ ਭਈ॥ ਮੁਹਿ ਲਖਿ ਬਿਰਹਬਿਕਲ ਹ੍ਵੈ ਗਈ॥
ਮੈ ਯਾਕੌ ਕਬਹੂੰ ਨ ਬਿਹਾਰੋ॥ ਲੋਕਨ ਔ ਪਰਲੋਕ ਬਿਚਾਰੋ॥ ੮॥

ਰਾਜਾ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਕੀ ਹੋਇਆ ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਆਸ਼ਿਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਦੀਵਾਨੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਇਸ ਨਾਲ ਕਦੀ ਵੀ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ॥੮॥

ਅਧਿਕ ਜਤਨ ਤਰੁਨੀ ਕਰਿ ਹਾਰੀ।। ਰਾਜਾ ਸੋ ਕਜੋਂ ਹੂੰ ਨ ਬਿਹਾਰੀ।।
ਔਰ ਜਤਨ ਤਬਹੀ ਇਕ ਕਿਯੋ।। ਸਾਤ ਗੁਲਨ ਦੇਹੀ ਪਰ ਦਿਯੋ।। ੯।।

ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਈ ਪਰ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਕਦੀ ਵੀ ਰਮਣ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ। ਉਸ ਇਕ ਯਤਨ ਹੋਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗਰਮ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੱਤ ਵਾਰ ਦਾਗ ਦਿਤਾ।।੯।।

ਸਾਤ ਗੁਲਨ ਦੇ ਮਾਸ ਜਲਾਯੋ।। ਅਧਿਕ ਕੁਗੰਧ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਜਬ ਆਯੋ।।
ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਿ ਗਹਿ ਤਿਹ ਲਿਯੋ।। ਜੋ ਭਾਖਜੋ ਸੋਈ ਤਿਨ ਕਿਯੋ।।੧੦।।

ਸੱਤ ਵਾਰ ਜਦ ਉਸ ਆਪਣਾ ਮਾਸ ਸਾੜਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਦਬੂ ਆਈ। ਉਸਨੇ 'ਹਾਏ ਹਾਏ ਕਹਿਕੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਉਸ ਕਿਹਾ ਉਹੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ।।੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੁ ਤੁਮ ਕਹੌ ਸੋ ਮੈਂ ਕਰੌਂ ਨਿਜੁ ਤਨ ਗੁਲਨ ਨ ਖਾਹੁ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭਾਮਿਨੀ ਮੋਸੌ ਭੋਗ ਕਮਾਹੁ।। ੧੧।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਤ ਦਾਗ, ਤੂੰ ਜੋ ਵੀ ਕਹੇਂਗੀ ਮੈਂ ਓਹੋ ਮੰਨਾਂਗਾ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਮਨ ਕਰ।।੧੧।।

ਚੌਪਈ।। ਗੁਲ ਖਾਏ ਰਾਜਾ ਢੁਰਿ ਆਯੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਬਜਾਯੋ।।
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤਾਸੋ ਰਤਿ ਕੀਨੀ।। ਬੇਸ੍ਵਾ ਕੀ ਸੁਧਿ ਬੁਧਿ ਹਰਿ ਲੀਨੀ।। ੧੨।।

ਦਾਗ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਨ ਨਰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਵੱਖ ਵੱਖ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਾਮ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕੀਤਾ। ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਹੋਸ਼ ਭੁਲਾ ਦਿਤੇ।।੧੨।।

ਬੇਸ੍ਵਾ ਹੂੰ ਰਾਜਾ ਬਸਿ ਕੀਨੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਆਸਨ ਦੀਨੋ।।
ਰਾਇ ਸਕਲ ਰਾਨਿਯੈ ਬਿਸਾਰੀ।। ਤਾਹੀ ਕੋ ਰਾਖਜੋ ਕਰਿ ਨਾਰੀ।। ੧੩।।

ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਵੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਆਸਣ ਬਣਾਏ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੀ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਪਤਨੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖਿਆ।।੧੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਭ ਰਨਿਯਨ ਰਾਇ ਕੇ ਚਿਤ ਤੇਂ ਦਯੋ ਬਿਸਾਰਿ।।
ਗੁਲ ਖਾਏ ਰਾਜਾ ਬਰਜੋ ਐਸੋ ਚਰਿਤ ਸੁਧਾਰਿ।। ੧੪।। ੧।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਭ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਦਾਗ

ਦਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ॥੧੪॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਛਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੩੬॥੪੪੨੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੋ ਸੌ ਛਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੩੬॥੪੪੨੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਸੈਂਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਭੋਗ ਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਕਮਾਊਂ ਕੇ ਬਿਖੈ ਰਾਜ ਬਹਾਦੁਰਰਾਇ॥
ਸੂਰਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਦੇਤ ਖਪਾਇ॥ ੧॥

ਕੁਮਾਊਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜ ਬਹਾਦਰ ਨਾਮੀ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਬਾਜ ਬਹਾਦੁਰ ਜੂ ਯੌ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸੰਭਾਰਿਯੋ॥
ਬੋਲਿ ਬਡੇ ਸੁਭਟਨ ਕੋ ਪ੍ਰਗਟ ਉਚਾਰਿਯੋ॥
ਕਰਿਯੈ ਕਵਨ ਉਪਾਇ ਨਗਰ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਿਯੈ॥
ਹੋ ਤਾਤੇ ਸਭਹੀ ਬੈਠਿ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰਿਯੈ॥ ੨॥

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਜਿਤਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਸ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੈਠ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ॥੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪਾਤ੍ਰ ਤਹਾਂ ਨਾਚਤ ਹੁਤੀ ਭੋਗਮਤੀ ਛਬਿ ਮਾਨ॥
ਪ੍ਰਥਮ ਰਾਇ ਸੌ ਰਤਿ ਕਰੀ ਬਹੁਰਿ ਕਹੀ ਯੌ ਆਨਿ॥ ੩॥

ਉਥੇ ਭੋਗਮਤੀ ਨਾਮੀ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਨਚਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਆਕੇ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ॥੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਜੋ ਤੁਮ ਕਹੋ ਮੁਹਿ ਜਾਇ ਤਾਹਿ ਬਿਰ ਮਾਇਹੋਂ॥
ਸਿਰੀ ਨਗਰ ਤੇ ਐਚਿ ਦੌਨ ਮੋ ਲਜਾਇ ਹੋ॥

ਜੋਰਿ ਕਠਿਨ ਤੁਮ ਕਟਕ ਤਹਾਂ ਚੜ੍ਹਿ ਆਇਯੋ॥
ਹੋ ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਕਲ ਲੈ ਜਾਇਯੋ॥ ੪॥

"ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਓਥੋਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਵਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਡੋਰ ਨਾਲ ਖਿਚ ਕੇ ਦੂਨ ਵਿਚ ਲੈ ਆਵਾਂ॥ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਵਡੀ ਸੈਨਾ ਲੈਕੇ ਚੜਾਈ ਕਰ ਦੇਣੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਪੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਆਉਣਾ॥੪॥

ਯੌਂ ਕਹਿ ਬੇਸ੍ਵਾ ਬਚਨ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਤਹ ਕੋ ਗਈ॥
ਸਿਰੀ ਨਗਰ ਕੇ ਸਹਰ ਬਿਖੈ ਆਵਤ ਭਈ॥
ਹਾਵ ਭਾਵ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਦਿਖਾਏ ਆਨਿਕੈ॥
ਹੋ ਭਜ੍ਯੋ ਮੇਦਨੀ ਸਾਹ ਅਧਿਕ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿਕੈ॥ ੫॥

ਵੇਸਵਾ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਓਥੇ ਜਾਕੇ ਉਸ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਮੇਦਨੀ ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ॥੫॥

ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਮੇਦਨੀ ਸਾਹ ਆਪਨੇ ਬਸਿ ਕਿਯੋ॥
ਤਾਕੋ ਲੈਕਰਿ ਸਾਥ ਦੌਨ ਕੋ ਮਗੁ ਲਿਯੋ॥
ਬਾਜ ਬਹਾਦੁਰ ਜੋਰਿ ਕਟਕ ਆਵਤ ਭਯੋ॥
ਹੋ ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਕਰਿ ਨਗਰ ਸਿਰੀ ਕੋ ਲੈ ਗਯੋ॥ ੬॥

ਰਾਜਾ ਮੇਦਨੀ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਉਸ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦੂਨ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜ ਲਿਆ। ਰਾਜਾ ਬਾਜ ਬਹਾਦਰ ਸੈਨਾ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਨੂੰ ਲੁਟ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ॥੬॥

ਮੱਤ ਪਰਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਰਹਯੋ ਨ ਕਛੁ ਜਾਨਤ ਭਯੋ॥
ਸਿਰੀ ਨਗਰ ਕੌ ਲੂਟਿ ਕੂਟਿ ਕੈ ਕੌ ਗਯੋ॥
ਉਤਰਿ ਗਯੋ ਮਦ ਜਬ ਕਛੁ ਸੁਧਿ ਆਵਤ ਭਈ॥
ਹੋ ਪੀਸਦਾਂਤ ਚੁਪਰਹਯੋ ਬਾਤ ਕਰ ਤੇ ਗਈ॥ ੭॥

ਰਾਜਾ ਇਧਰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਧਰ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਨੂੰ ਕੌਣ ਲੁਟ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਨਸ਼ਾ ਉਤਰਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਸ਼ ਆਇਆ

ਤਾਂ ਦੰਦ ਪੀਂਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਗੱਲ ਹਥੋਂ ਨਿਕਲ ਚੁਕੀ ਸੀ।।੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਛਲ ਸੇ ਰਾਜਾ ਛਲਜੋ ਕਰੀ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੀ ਜੀਤ।।
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਨ ਲਹਿ ਸਕਤਿ ਯਹ ਇਸਤ੍ਰਿਯਨ ਕੀ ਰੀਤ।। ੮।। ੧।।

ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲਿਆ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਿਤਾ ਦਿੱਤਾ।।ਦੇਵ-ਦਾਣਵ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ।।੮।।੧।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਸੈਂਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੩੭।।੪੪੩੭।।ਅਫਜੂੰ।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਸੈਂਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੩੭।।੪੪੩੭।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਅਠੱਤੀਵਾਂ
ਕਥਾ ਛਟ ਛੈਲ ਕੁਮਾਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਬੀਰਜਕੇਤ ਰਾਜਾ ਇਕ ਨਾਗਰ।। ਸਗਲ ਜਗਤ ਕੇ ਬਿਖੈ ਉਜਾਗਰ।।
ਸ੍ਰੀ ਛਟ ਛੈਲ ਕੁਅਰਿ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯ।। ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਬਸਿ ਕਰਿ ਰਾਖ੍ਯੋ ਪਿਯ।। ੧।।

ਬੀਰਜਕੇਤ ਇਕ ਸਮਝਦਾਰ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਛਟ ਛੈਲ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸਦੀ ਪਿਆਰੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਮਨ ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।।੧।।

ਏਕ ਦਿਵਸ ਨ੍ਰਿਪ ਚੜ੍ਯੋ ਅਖਿਟ ਬਰ।। ਸੰਗ ਲਈ ਸਹਚਰੀ ਅਮਿਤ ਕਰਿ।।
ਜਬ ਬਨ ਗਹਿਰ ਬਿਖੈਂ ਪ੍ਰਭ ਆਯੋ।। ਸ੍ਵਾਨਨ ਤੇ ਬਹੁ ਮ੍ਰਿਗਨ ਗਹਾਯੋ।। ੨।।

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਣੀ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦਾਸੀਆਂ ਸਮੇਤ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਲਈ ਗਿਆ। ਜਦ ਰਾਜਾ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਕੁੱਤੇ ਛਡ ਕੇ ਹਿਰਣਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜਵਾਇਆ।।੨।।

ਕਹਯੋ ਕਿ ਜਿਹ ਆਗੈ ਮ੍ਰਿਗ ਆਵੈ।। ਵਹੈ ਆਪਨੋ ਤੁਰੈ ਧਵਾਵੈ।।
ਪਹੁਚਿ ਸੁ ਤਨ ਤਿਹੋਂ ਕੇ ਬ੍ਰਿਣ ਕਰਹੀ।। ਗਿਰਨ ਪਰਨ ਤੇ ਕਛੂ ਨ ਡਰਹੀ।। ੩।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਿਰਣ ਨਿਕਲੇ ਉਹ ਹੀ ਅਪਣਾ ਘੋੜਾ ਭਜਾਏ।।ਉਹੀ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰੇ ਅਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਣ ਤੋਂ ਰਤਾ ਵੀ ਨ ਡਰੇ।।੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਨ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਿਯ ਆਗੇ ਮ੍ਰਿਗਿਕ ਨਿਕਸਯੋ ਆਇਕੈ।।
ਰਾਨੀ ਪਾਛੇ ਪਰੀ ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਇਕੈ।।
ਭਜਤ ਭਜਤ ਹਰਿਨੀ ਪਤਿ ਬਹੁ ਕੋਸਨ ਗਯੋ।।
ਹੋ ਏਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁਤ ਲਹਿ ਤਾਕੌ ਧਾਵਤ ਭਯੋ।। ੪।।

ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਹਿਰਣ ਆ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ ਘੋੜਾ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਭਜਦਾ ਉਹ ਹਿਰਣ ਕਈ ਕੋਹ ਅਗੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਲੜਕਾ ਵੀ ਹਿਰਣ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੌੜ ਪਿਆ।।੪।।

ਤਾਜਿਹਿ ਤਾਜਨ ਮਾਰਿ ਪਹੂੰਚਤਾ ਜਾਇਕੈ।।
ਏਕ ਬਿਸਿਖ ਹੀ ਮਾਰਜੋ ਮ੍ਰਿਗਹਿ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਨਿਰਖਿ ਤਰੁਨਿ ਇਹ ਚਰਿਤ ਰਹੀ ਉਰਝਾਇ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਬਿਰਹ ਬਾਨ ਤਨ ਬਿਧੀ ਗਿਰਤ ਭਈ ਭੂਮਿ ਪਰ।। ੫।।

ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਕੁਟਦਾ ਮਾਰਦਾ ਉਹ ਹਿਰਣ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਹਿਰਣ ਨੂੰ ਇਕ ਤੀਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਮਾਰਿਆ। ਇਹ ਖੇਡ ਵੇਖਕੇ ਇਸਤਰੀ ਉਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਅਤੇ ਬਿਰਹਾ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ।।੫।।

ਬਹੁਰਿ ਸੁਭਟ ਜਿਮਿ ਚੇਤਿ ਤਰੁਨਿ ਉਠ ਠਾਢਿ ਭਈ।।
ਘੂਮਤ ਘਾਇਲ ਨਯਾਇ ਸਜਨ ਤਟ ਚਲਿ ਗਈ।।
ਉਤਰਿ ਹਯਨ ਤੇ ਤਹ ਦੋਊ ਰਮੇ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਤਬ ਲੌ ਤਿਹ ਠਾਂ ਸਿੰਘ ਨਿਕਸਿਯੋ ਆਇਕੈ।। ੬।।

ਫਿਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਕੇ ਉਹ ਖੜੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇਕ ਜ਼ਖਮੀ ਵਾਂਗ ਤੜਫਦੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਲੜਕੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।।ਘੋੜਿਆਂ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪੂਰਵਕ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਤਦ ਓਧਰੋਂ ਇਕ ਸ਼ੇਰ ਆ ਨਿਕਲਿਆ।।੬।।

ਨਿਰਖਿ ਸਿੰਘ ਕੌ ਰੂਪ ਤਰੁਨਿ ਤ੍ਰਾਸਿਤ ਭਈ।।
ਲਪਟਿ ਲਲਾ ਕੇ ਕੰਠ ਭਏਂ ਅਬਲਾ ਗਈ।।
ਢੀਠ ਕੁਅਰ ਧਨੁ ਤਨਜੋਨ ਤਨਿਕ ਆਸਨ ਡਿਗਜੋ।।

ਹੋ ਹਨਜੋ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਠੌਰ ਬਿਸਿਖ ਬਾਂਕੋ ਲਗਜੋ।। ੭।।

ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਈ ਅਤੇ ਝਟ ਅਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਈ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਖਿਚਿਆ ਅਤੇ ਅਪਣੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਿਲਿਆ ਅਤੇ ਇਕੋ ਤੀਰ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੭।।

ਮਾਰਿ ਸਿੰਘ ਰਾਖਜੋ ਤਿਹ ਭਜਯੋ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਆਸਨ ਚੁੰਬਨ ਕਰੇ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਲਪਟਾਇਕੈ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹ ਰਮਜੋ ਤਰੁਨਿ ਸੁਖ ਪਾਇ ਕਰ।।
ਹੋ ਬਿਨੁ ਦਾਮਨ ਅਬਲਾਹੂੰ ਰਹੀ ਬਿਕਾਇ ਕਰਿ।। ੮।।

ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚੁੰਮਣ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਬਿਨ ਮੁਲੋਂ ਹੀ ਉਸਦੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।।੮।।

ਚਿਤ ਚਿੰਤਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰਹੀ ਇਸੀ ਸੰਗ ਜਾਇ ਹੌ।।
ਨਿਜੁ ਨਾਇਕ ਕੌ ਦਰਸੁ ਨ ਬਹੁਰ ਦਿਖਾਇ ਹੌ।।
ਤਾਤੇ ਕਛੁ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਸੋ ਐਸੋ ਕੀਜਿਯੈ।।
ਹੋ ਜਾਤੇ ਜਸਊਂ ਰਹੈਂ ਅਪਜਸ ਨ ਸੁਨੀਜਿਯੈ।। ੯।।

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਵਿਖਾਲੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੱਜ਼ਤ ਵੀ ਬਣੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਬਦਨਾਮੀ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।।੯।।

ਏਕ ਸਖੀ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹਜੋ ਭੇਦ ਸਮਝਾਇਕੈ।।
ਹਰਿਨ ਹੇਤੁ ਤ੍ਰਿਯ ਡੂਬੀ ਕਹਿਯਹੁ ਜਾਇਕੈ।।
ਬੈਨ ਸੁਨਤ ਸਹਚਰੀ ਜਾਤਿ ਤਿਹ ਕੌ ਭਈ।।
ਹੋ ਜੁ ਕਛੁ ਕੁਅਰਿ ਤਿਹ ਕਹਜੋ ਖਬਰਿ ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਦਈ।।੧੦।।

ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਕੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਉਹ ਜਾਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ ਰਾਣੀ ਹਿਰਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਡੁਬ ਕੇ ਮਰ ਗਈ ਹੈ। ਦਾਸੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਥੇ ਗਈ ਅਤੇ ਜੋ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿਤਾ।।੧੦।।

ਆਪੁ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਸਾਥ ਗਈ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਨਿ ਡੂਬੀ ਨਾਰਿ ਰਹਯੋ ਸਿਰੁ ਨਜਾਇਕੈ॥
ਚੰਚਲਾਨ ਕੋ ਚਰਿਤ ਨ ਨਰ ਕੋਊ ਲਹੈ॥
ਹੋ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਅਰੁ ਬੇਦ ਭੇਦ ਐਸੇ ਕਹੈ॥ ੧੧॥

ਆਪ ਤਾਂ ਉਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਖੀ ਸੁਖੀ ਚਲੇ ਗਈ ਪਰ ਰਾਜਾ ਰਾਣੀ ਦੇ ਡੁਬ ਜਾਣ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ, ਇਹੋ ਭੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵੇਦ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਾਕੌ ਤਰੁਨ ਸੰਗ ਲੈ ਗਯੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੈ ਭੋਗਤ ਭਯੋ॥
ਇਨ ਜੜ ਕਛੂ ਨ ਬਾਤ ਲਹਿ ਲਈ॥ ਜਾਨੀ ਡੂਬਿ ਚੰਚਲਾ ਗਈ॥੧੨॥੧॥

ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਗੱਭਰੂ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਸਮਝ ਬੈਠਾ ਕਿ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਡੁਬ ਕੇ ਮਰ ਗਈ ਹੈ॥੧੨॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਅਠੱਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੩੮॥੪੪੪੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਅਠੱਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੩੮॥੪੪੪੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਉਣਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਬੀਰਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ਼ਹਿਰ ਸਿਰੌਜ ਬਿਖੈਂ ਹੁਤੋ ਰਾਜਾ ਸੁਭ੍ਰ ਸਰੂਪ॥
ਕਾਮ ਕੇਲ ਮੈ ਅਤਿ ਚਤੁਰ ਨਰ ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਅਨੂਪ॥ ੧॥

ਸਿਰੌਜ ਨਾਮੀਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਵਿਚ ਚਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਬਹਾਦਰ ਸੀ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਾਕੇ ਚਾਰਿ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੁਭ ਕਾਰੀ॥ ਸੂਰਬੀਰ ਬਾਂਕੇ ਹੰਕਾਰੀ॥

ਰਾਨੀ ਔਰ ਬਜਾਹਿ ਜੋ ਆਨੀ।। ਸੋਊ ਗਰਭਵਤੀ ਹ੍ਵੈ ਬਜਾਨੀ।।੨।।

ਉਸਦੇ ਚਾਰ ਸੁੰਦਰ ਪੁਤਰ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਬਹੁਤ ਸੂਰਬੀਰ, ਬਾਂਕੇ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਸਨ। ਰਾਜਾ ਇਕ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀ ਵਿਆਹ ਲਿਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਗਰਭਵਤੀ ਹੋ ਗਈ।।੨।।

ਏਕ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਾਹੂ ਕੋ ਭਯੋ।। ਰਾਨੀ ਬੀਰਮਤੀ ਤਿਹ ਜਯੋ।।
ਬਜਾਘ੍ਰ ਕੇਤੁ ਤਿਹ ਨਾਮ ਭਰਤ ਭੇ।। ਦਿਜਨ ਦਰਿੱਦ੍ਰ ਖੋਇ ਕੈ ਕੈ ਭੇ।। ੩।।

ਉਸ ਰਾਣੀ ਬੀਰਮਤੀ ਦੇ ਵੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਆਘਰ ਕੇਤ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ।।੩।।

ਚਾਰੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਰਾਜ ਅਧਿਕਾਰੀ।। ਇਹੈ ਸ਼ੋਕ ਅਬਲਾ ਕੇ ਭਾਰੀ।।
ਜੋ ਕੋਊ ਉਨ ਚਾਰੋਂ ਕੋ ਘਾਵੈ।। ਤਬ ਸੁਤ ਰਾਜ ਪਾਂਚਵੇਂ ਪਾਵੈ।।੪।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਹੁਣ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹੋ ਚਿੰਤਾ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਵੱਡੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਣਗੇ। ਜੇ ਇਹ ਚਾਰੇ ਪੁੱਤਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਦ ਹੀ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।।੪।।

ਜੇਸਟ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਨ ਮਨੁਖ ਪਠਾਯੋ।। ਯੌ ਕਹਿਯਹੁ ਤੁਹਿ ਰਾਇ ਬੁਲਾਯੋ।।
ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਆਵਤ ਜਬ ਭਯੋ।। ਤਬ ਹੀ ਮਾਰਿ ਕੋਠਰੀ ਦਯੋ।।੫।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਵੱਡੇ ਲੜਕੇ ਪਾਸ ਇਕ ਵਿਅੱਕਤੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬੁਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਜਦ ਅੰਦਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ।।੫।।

ਇਹੀ ਭਾਂਤਿ ਤੇ ਦੁਤਿਯ ਬੁਲਾਯੋ।। ਵਹੀ ਖੜਗ ਤੇ ਤਾ ਕਹ ਘਾਯੋ।।
ਇਹੀ ਭਾਂਤਿ ਤਿਨ ਦੂਹੂੰ ਬੁਲੈਕੈ।। ਡਾਰਤ ਭਈ ਭੋਹਰੇ ਘੈ ਕੈ।।੬।।

ਇਸਤਰਾਂ ਦੂਸਰੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਸਰੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਤਹਿਖਾਨੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਾਰਿ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਥਮੈਂ ਹਨੇ ਪੁਨਿ ਪਤਿ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇ।।
ਇਹੱ ਬਿਧਿ ਸੌ ਬਿਨਤੀ ਕਰੀ ਨੈਨਨ ਨੀਰੁ ਬਹਾਇ।। ੭।।

ਚੌਹਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਰੋਂਦੀ ਹੋਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।।੭।।

ਸੁਨ ਰਾਜਾ ਤਵ ਪੂਤ੍ਰ ਦੋ ਲਰੇ ਰਾਜ ਕੇ ਹੇਤੁ।।
ਜੂਝਿ ਮਰੈ ਛਿਤ ਪਰ ਪਰੇ ਤਬ ਮੈਂ ਭਈ ਅਚੇਤੁ।। ੮।।

ਹੇ ਰਾਜਾ! ਤੁਹਾਡੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਕੇ ਮਰ ਗਏ ਹਨ। ਜਦ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।।੮।।

ਅਸਿਨ ਭਏ ਅਤਿ ਜੁੱਧ ਕਰਿ ਜਬ ਜੂਝੇ ਦੋਊ ਬੀਰ।।
ਬਸਤ੍ਰ ਫਾਰਿ ਦ੍ਵੈ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਵ ਤਬਹੀ ਭਏ ਫਕੀਰ।। ੯।।

ਜਦ ਤਲਵਾਰਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇਂ ਲੜ ਮਰੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਦੋਵੇਂ ਪੁੱਤਰ ਕਪੜੇ ਪਾੜ ਕੇ ਸਾਧੂ ਬਣ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਕਲ ਗਏ।।੯।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਪੂਤ ਪੂਤ ਕਹਿ ਰੋਯੋ।। ਸੁਧਿ ਸਭ ਛਾਡਿ ਭੂਮਿ ਪਰ ਸੋਯੋ।।
ਪੰਚ ਏਕਹ ਟੀਕਾ ਕਰਿ ਪਰਿਯੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਜੜ੍ਹ ਕਛੂ ਨ ਬਿਚਰਿਯੋ।। ੧੦।। ੧।।

ਰਾਜਾ 'ਪੁਤਰ ਪੁਤਰ' ਕਹਿ ਕੇ ਰੋ ਪਿਆ ਅਤੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ। ਪੰਜਵੇਂ ਨੂੰ ਤਿਲਕ ਦੇ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।।੧੦।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਉਨਤਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੩੯।।੪੪੫੯।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਉਣਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੩੯।।੪੪੫੯।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਚਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰੁਚੀਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਦੇਸ ਕਲਿੰਜਰ ਕੇ ਨਿਕਟ ਸੈਨ ਬਿਚੱਛਨ ਰਾਇ।।
ਸ੍ਰੀ ਰੁਚਿ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਤਰੁਨ ਜਾਕੀ ਅਤਿ ਸੁਭ ਕਾਇ।। ੧।।

ਕਲਿੰਜਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਵਲਿੱਖਣ ਸੈਨ ਨਾਮੀ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਉਸਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਰੁਚੀਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਸਪਤ ਔਰ ਰਾਨੀ ਤਿਹੱ ਰਹਈ।। ਤਿਨਹੂੰ ਸੌ ਹਿਤ ਨ੍ਰਿਪ ਨਿਰਬਹਈ।।
ਬਾਰੀ ਬਾਰੀ ਤਿਨੈ ਬੁਲਾਵੈ ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਕਰਿ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।।੨।।

ਉਸਦੀਆਂ ਸਤ ਹੋਰ ਰਾਣੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਾ ਸੀ।। ੨।।

ਸ੍ਰੀ ਰੁਚਿ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਜੋ ਰਾਨੀ।। ਸੌ ਮਨ ਭੀਤਰ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਨੀ।।
ਮਨ ਮਹਿ ਕਹਜੋ ਜਤਨ ਕਿਯਾ ਕਰਿਯੈ।। ਜਾਤੇ ਇਨ ਰਨਿਯਨ ਕੌ ਮਰਿਯੈ।। ੩।।

ਰਾਣੀ ਰੁਚੀਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਇਹ ਵਿਹਾਰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਈ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਂਗੀ ਕਿ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸੱਤੇ ਰਾਣੀਆਂ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ।।੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਪ੍ਰਥਮ ਰਾਨਿਯਨ ਸੌ ਅਤਿ ਨੇਹ ਬਢਾਇਯੋ।।
ਐਸੀ ਕਰੀ ਪਰੀਤਿ ਜੁ ਪਤਿ ਸੁਨਿ ਪਾਇਯੋ।।
ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਰੁਚਿ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਕਹੱ ਭਾਖਿਯੋ।।
ਹੋ ਜਿਨ ਕਲਿ ਮੈਂ ਸਵਤਿਨ ਸੌ ਅਤਿ ਹਿਤ ਰਾਖਿਯੋ।। ੪।।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਸਭ ਰਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਏਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਇਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਦ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਰਾਣੀ ਰੁਚੀਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ 'ਧੰਨ ਧੰਨ' ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਲਯੁਗ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸੌਕਣਾਂ ਨਾਲ ਏਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾਇਆ ਹੈ।।੪।।

ਨਦੀ ਤੀਰ ਇਕ ਰਚਜੋ ਤ੍ਰਿਨਾਲੈ ਜਾਇਕੈ।।
ਆਪ ਕਹਜੋ ਸਵਤਿਨ ਸੌ ਬਚਨ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਸੁਨਹੁ ਸਖੀ ਹਮ ਤਹਾਂ ਸਕਲ ਮਿਲ ਜਾਇ ਹੈ।।
ਹੋ ਹਮ ਤੁਮ ਮਨ ਭਾਵਤ ਤਹੱ ਭੋਗ ਕਮਾਇ ਹੈ।। ੫।।

ਉਸਨੇ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਇਕ ਭਵਨ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੌਕਣਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਉਥੇ ਚਲਾਂਗੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਾਂਗੀਆਂ।।੫।।

ਲੈ ਸਵਤਿਨ ਕੌ ਸੰਗ ਤ੍ਰਿਨਾਲੈ ਮੌ ਗਈ।।
ਰਾਜਾ ਪੈ ਇਕ ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਦੇਤ ਭੀ।।
ਨਾਥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਅਧਿਕ ਤਹੀਂ ਤੁਮ ਆਇਯੋ।।

ਹੋ ਮਨ ਭਾਵਤ ਰਾਨਿਨ ਸੋ ਭੋਗ ਕਮਾਇਯੋ॥੬॥

ਸੌਕਣਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਉਥੇ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਇਕ ਦਾਸੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਆਓ ਅਤੇ ਰਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਰੁਚੀ ਪੂਰਵਕ ਰਮਣ ਕਰੋ॥੬॥

ਸਵਤਿ ਸਖਿਨ ਕੇ ਸਹਿਤ ਤਹਾਂ ਸਭ ਲਜਾਹਿਕੈ॥
ਰੋਕਿ ਦ੍ਵਾਰਿ ਪਾਵਕ ਕੌ ਦਯੌ ਲਗਾਇਕੈ॥
ਕਿਸੂ ਕਾਜ ਕੇ ਹੇਤ ਗਈ ਤ੍ਰਿਯ ਆਪੁ ਟਰਿ॥
ਹੋ ਇਹ ਛਲ ਸਭ ਰਾਨਿਨ ਕੌ ਦਿਯਾ ਜਰਾਇ ਕਰਿ॥੭॥

ਸੌਕਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਸੀਆਂ ਸਮੇਤ ਹਰਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭੇਜ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਆਪ ਬਹਾਨਾਂ ਬਣਾਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਗਈ। ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿਤਾ॥੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਦੌਰਤ ਆਪੁ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਪਹੱ ਆਈ॥ ਰੋਇ ਰੋਇ ਬਹੁ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਤਾਈ॥
ਬੈਠੋ ਕਹਾ ਦੇਵ ਕੇ ਹਰੇ॥ ਤੋਰੇ ਹਰਮ ਆਜੁ ਸਭ ਜਰੇ॥ ੮॥

ਖੁਦ ਉਹ ਭੱਜਦੀ ਹੋਈ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਆਈ ਅਤੇ ਰੋ ਕੇ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ," ਹੇ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਰਾਜਾ, ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਤੁਹਾਡੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹਰਮ ਹੀ ਸੜ ਗਏ ਹਨ॥੮॥

ਤੁਮ ਅਬ ਤਹਾਂ ਆਪੁ ਪਗੁ ਧਾਰਹੁ॥ ਜਰਤ ਅਗਨਿ ਤੇ ਤ੍ਰਿਯਨ ਉਬਾਰਹੁ॥
ਬੈਠਨ ਸੌ ਕਛੁ ਹੇਤੁ ਨ ਕੀਜੈ॥ ਮੋਰੀ ਕਹੀ ਕਾਨ ਧਰਿ ਲੀਜੈ॥ ੯॥

ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਆਪ ਉਥੇ ਚਲੋ ਅਤੇ ਸੜ ਰਹੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਬਚਾਓ, ਬੈਠਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਲਵੋ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਚਲੋ॥੯॥

ਵੈ ਉਤ ਜਰਤ ਤਿਹਾਰੀ ਨਾਰੀ॥ ਤੁਮ ਹੋ ਬੈਠ ਗਰਬ ਕਰਿ ਭਾਰੀ॥
ਗਇ ਉਠਹੁ ਤਿਨ ਐਂਚ ਨਿਕਾਰਹੁ॥ ਸਾਚ ਝੂਠ ਮੁਰ ਬਚਨ ਬਿਚਾਰਹੁ॥੧੦॥

ਉੱਧਰ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸੜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਏਧਰ ਤੁਸੀ ਬੜੇ ਘੁਮੰਡ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋ। ਉਠੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕਢੋ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਗਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ"॥੧੦॥

ਬੈਨ ਸੁਨਤ ਮੂਰਖ ਉਠਿ ਧਯੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਪਾਵਤ ਭਯੋ।।
ਤਜਿ ਬਿਲੰਬ ਅਬਿਲੰਬ ਸਿਧਾਰਯੋ।। ਭਸਮ ਰਾਨਿਯਨ ਜਾਇ ਨਿਹਾਰਯੋ।।੧੧।।

ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਮੂਰਖ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਭੱਜਿਆ ਅਤੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਦੌੜਦਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭਸਮ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ।।੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਖਿਨ ਸਹਿਤ ਸਵਤੈਂ ਜਰੀ ਜਿਯਤ ਨ ਉਬਰੀ ਕਾਇ।।
ਯਾਕੌ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਜੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜਤਾਵੈ ਜਾਇ।। ੧੨।। ੧।।

ਸਖੀਆਂ ਸਹਿਤ ਸੌਂਕਣਾਂ ਮਰ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਵੀ ਜੀਊਂਦੀ ਨਾ ਬਚੀ। ਅਸਲ ਭੇਤ ਭਲਾ ਹੁਣ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੌਣ ਸਮਝਾਏ।।੧੨।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਚਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੪੦।।੪੪੭੧।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਚਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੪੦।।੪੪੭੧।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਇੱਕਤਾਲੀਵਾਂ
ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਬਿਰਹਾ ਮੰਜਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਕਿਲਮਾਖਨ ਇਕ ਦੇਸ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਰ।। ਬਿਰਹ ਮੰਜਰੀ ਨਾਰਿ ਤਵਨ ਘਰ।।
ਅਧਿਕ ਤਰੁਨਿ ਕੋ ਰੂਪ ਬਿਰਾਜੈ।। ਸੁਰੀ ਆਸੁਰਿਨ ਕੋ ਮਨ ਲਾਜੈ।। ੧।।

ਕਿਲਮਾਖਨ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਰਹਾ ਮੰਜਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਦੇਵ ਦਾਨਵਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਰਮ ਸਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ।।੧।।

ਸੁਭਟਕੇਤ ਇਕ ਸੁਭਟ ਬਿਚੱਛਨ।। ਜਾਕੇ ਬਨੇ ਬਤੀ ਸੌ ਲੱਛਨ।।
ਰੂਪ ਤਵਨ ਕੋ ਲਗਤ ਅਪਾਰਾ।। ਰਵਿਨ ਲਯੋ ਜਨੁ ਕੋਟਿ ਉਜਯਾਰਾ।। ੨।।

ਸੁਭਟ ਕੇਤ ਇਕ ਨਵੇਕਲਾ ਸੂਰਮਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੱਤੀ ਸੌ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਅਪਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਨੇ ਵੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਉਸਤੋਂ ਲਈ ਹੋਵੇ।।੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਬਿਰਹ ਮੰਜਰੀ ਜਬ ਵਹੁ ਪੁਰਖ ਨਿਹਾਰਿਯੋ।।

ਬਿਰਹ ਬਾਨ ਕਸਿ ਅੰਗ ਤਵਨ ਕੇ ਮਾਰਿਯੋ॥
ਬਿਰਹ ਬਿਕਲ ਹ੍ਵੈ ਬਾਲ ਗਿਰਤ ਭੀ ਭੂਮਿ ਪਰ॥
ਹੋ ਜਨੁਕ ਸੁਭਟ ਰਨ ਮਾਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ ਬਾਨ ਕਰਿ॥ ੩॥

ਬਿਰਹਾ ਮੰਜਰੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਬਿਰਹਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕੱਸ ਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਬਿਰਹਾ ਨਾਲ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾਂ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਤੀਰ ਲਗਣ ਨਾਲ ਡਿਗਦਾ ਹੈ॥੩॥

ਪਾਂਚਿਕ ਬੀਤੀ ਘਰੀ ਬਹੁਰਿ ਜਾਗ੍ਰਤ ਭਈ॥
ਨੈਨਨ ਸੈਨ ਬੁਲਾਇ ਸਹਚਰੀ ਢਿਗ ਲਈ॥
ਤਾ ਕਹ ਚਿਤ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹੀ ਸਮੁਝਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਤਜਾਗਹੁ ਹਮਰੀ ਆਸ ਕਿ ਮੀਤ ਮਿਲਾਇਦੈ॥ ੪॥

ਪੰਜ ਘੜੀਆਂ ਬੀਤ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਉਹ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਅੱਖ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗਲ ਸਮਝਾਈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਮਿਲਾ ਦੇ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਹੁਣ ਆਸ ਛੱਡ ਦੇ॥੪॥

ਜੁ ਕਛੂ ਕੁਅਰਿ ਤਿਹ ਕਹਿਯੋ ਸਕਲ ਸਖਿ ਜਾਨਿਯੋ॥
ਤਿਹ ਤੇ ਕਿਯਾ ਪਯਾਨ ਤਹਾਂ ਪਗੁ ਠਾਨਿਯੋ॥
ਬੈਠਯੋ ਜਹਾਂ ਪਿਯਰਵਾ ਸੇਜ ਡਸਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਇਸ਼ਕ ਮੰਜਰੀ ਤਹੀ ਪਹੂੰਚੀ ਜਾਇਕੈ॥ ੫॥

ਦਾਸੀ ਨੇ ਰਾਣੀ ਦੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ਼ਕ ਮੰਜਰੀ ਉਥੋਂ ਚਲ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਜਿਥੇ ਉਹ ਪਲੰਘ ਵਿਛਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੫॥

ਬੈਠਯੋ ਕਹਾ ਕੁਅਰ ਸੋ ਅਬੈ ਪਗੁ ਧਾਰਿਯੈ॥
ਲੂਟਿ ਤਰੁਨਿ ਮਨ ਲੀਨੋ ਕਹਾ ਨਿਹਾਰਿਯੈ॥
ਕਾਮ ਤਪਤ ਤਾਕੀ ਚਲਿ ਸਕਲ ਮਿਟਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਕਹਿਯੋ ਮਾਨਿ ਜਿਨਿ ਜੋਬਨ ਬ੍ਰਿਥਾ ਬਿਤਾਇਯੈ॥ ੬॥

ਦਾਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ," ਹੇ ਕੁਮਾਰ, ਇਥੇ ਬੈਠੇ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਹੁਣੇ ਉਥੇ ਚਲੋ ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ

ਇਕ ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਦਿਲ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਆਏ ਹੋ। ਹੁਣ ਕੀ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹੋ। ਉਸ ਕਾਮ ਗ੍ਰਸਤ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਚਲਕੇ ਦੂਰ ਕਰੋ। ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨੋ ਅਤੇ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਬੇਅਰਥ ਨਾ ਜਾਣ ਦੇਵੋ॥੬॥

ਬੇਗਿ ਚਲੋ ਉਠਿ ਤਹਾਂ ਨ ਰਹੋ ਲਜਾਇਕੈ॥
ਬਿਰਹ ਤਪਤ ਤਾਕੀ ਕਹ ਦੇਹੁ ਬੁਝਾਇਕੈ॥
ਰੂਪ ਭਯੋ ਤੌ ਕਹਾ ਐਂਠ ਨ ਪ੍ਰਮਾਨਿਯੈ॥
ਹੋ ਧਨ ਜੋਬਨ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ਪਾਹੁਨੋ ਜਾਨਿਯੈ॥ ੭॥

ਉਥੇ ਛੇਤੀ ਚਲੋ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮਾਓ ਨਹੀਂ। ਚਲਕੇ ਉਸ ਬਿਰਹਾ ਦੀ ਮਾਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰੋ। ਰੂਪ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੋਣ ਤੇ ਆਕੜਨਾਂ ਨਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਧਨ ਜੋਬਨ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਮਹਿਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥੭॥

ਯਾ ਜੋਬਨ ਕੌ ਪਾਇ ਅਧਿਕ ਅਬਲਨ ਕੌ ਭਜਿਯੈ॥
ਯਾ ਜੋਬਨ ਕੌ ਪਾਇ ਜਗਤ ਕੇ ਸੁਖਨ ਨ ਤਜਿਯੈ॥
ਜਬ ਪਿਯ ਹ੍ਵੈ ਹੌ ਬਿਰਧ ਕਹਾ ਤੁਮ ਲੇਹੁਗੇ॥
ਹੋ ਬਿਰਹ ਉਸਾਸਨ ਸਾਥ ਸਜਨ ਜਿਯ ਦੇਹੁਗੇ॥ ੮॥

ਜਵਾਨੀ ਪਾਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਸਤਰੀਆ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜੋਬਨ ਪਾਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੁਖ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣਾਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਬਿਰਧ ਹੋ ਜਾਵੋਗੇ ਤਾਂ ਕੀ ਪਾਵੋਗੇ, ਉਲਟੇ ਬਿਰਹਾ ਦੇ ਸਾਹ ਗਿਣਦੇ ਗਿਣਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦੇਵੋਗੇ॥੮॥

ਯਾ ਜੋਬਨ ਕੌ ਪਾਇ ਜਗਤ ਸੁਖ ਮਾਨਿਯੈ॥
ਯਾ ਜੋਬਨ ਕਹ ਪਾਇ ਪਰਮ ਰਸ ਠਾਨਿਯੈ॥
ਯਾ ਜੋਬਨ ਕਹ ਪਾਇ ਨੇਹ ਜਗ ਕੀਜਿਯੈ॥
ਹੋ ਨਾਹਕ ਜਗ ਕੇ ਮਾਂਝ ਨ ਜਿਯਰਾ ਦੀਜਿਯੈ॥ ੯॥

ਜਵਾਨੀ ਪਾਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗੋ ਅਤੇ ਪਰਮ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ। ਜੋਬਨ ਪਾਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬੇਅਰਥ ਹੀ ਅਪਣੀ ਜਾਨ ਮਤ ਗਵਾਓ॥੯॥

ਨੇਹ ਬਿਨਾ ਨ੍ਰਿਪ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਗਏ ਬਖਾਨਿਯੈ॥

ਖੜਗ ਦਾਨ ਬਿਨ ਕੀਏ ਨ ਜਗ ਮੈ ਜਾਨਿਯੈ॥
ਨੇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੂ ਕਿਯੋ ਆਜੁ ਲੌ ਗਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਨਿਰਖਿ ਜਗਤ ਕੇ ਨਾਥ ਨਾਰਿ ਨਿਹੁਰਾਇਯੈ॥ ੧੦॥

ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਰਾਜੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਦਾਨ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਹ ਅਜ ਤਕ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਦੇ ਨਾਥ ਨੇ ਵੀ ਜਦ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਧੌਣ ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਲਈ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਧੁਰੀ ਮੂਰਤਿ ਮਿੱਤ ਕੀ ਬਸੀ ਚਿੱਤ ਮੈ ਚੀਨ॥
ਬਹੁਰਿ ਨਿਕਾਸੇ ਜਾਇ ਨਹਿ ਨੈਨਾ ਭਏ ਰੰਗੀਨ॥ ੧੧॥

ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਮੂਰਤੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸੀ ਜਾਣਕੇ ਇਹ ਰੰਗੀਨ ਨੈਣ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਤੇ ਵੀ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੇ॥੧੧॥

ਮਨ ਭਾਵਨ ਕੇ ਨੈਨ ਦੋਊ ਚੁਭੇ ਚਿਤ ਕੇ ਮਾਂਹਿ॥
ਸੇਲਨ ਜਯੋਂ ਸਰ ਕੈ ਪਰੇ ਨਾਹਿ ਨਿਕਾਰੇ ਜਾਂਹਿ॥ ੧੨॥

ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਨੈਣ ਦਿਲ ਵਿਚ ਗੱਡੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਸੂਲਾਂ ਵਾਂਗ ਅੰਦਰ ਧਸ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੱਢਣ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੇ॥੧੨॥

ਨੈਨ ਪਿਯਾ ਕੇ ਪਾਰਧੀ ਮਨ ਮੈ ਕਿਯਾ ਨਿਵਾਸ॥
ਕਾਢਿ ਕਰੇਜਾ ਲੇਹਿ ਜਨੁ ਯਾਤੇ ਅਧਿਕ ਬਿਸ੍ਵਾਸ ॥ ੧੩॥

ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਨੈਣ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਪੱਕਾ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕਲੇਜਾ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗੇ॥੧੩॥

ਨੈਨ ਪਿਯਾ ਕੇ ਪਾਲਨੇ ਕਰਿ ਰਾਖੇ ਕਰਤਾਰ॥
ਜਿਨ ਮਹਿ ਜਨੁ ਝੂਲਹਿ ਘਨੇ ਹਮ ਸੇ ਬੈਠਿ ਹਜਾਰ॥ ੧੪॥

ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਨੈਣ ਪੰਘੂੜੇ ਵਰਗੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਹਿਕੇ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਹੂਟੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥੧੪॥

ਨੈਨ ਰਸੀਲੇ ਰਸ ਭਰੇ ਝਲਕ ਰਸਨ ਕੀ ਦੇਹਿ॥
ਚੰਚਲਾਨ ਕੇ ਚਿੱਤ ਕੌ ਚਮਕਿ ਚੁਰਾਇ ਲੇਹਿ॥ ੧੫॥

ਰਸੀਲੇ ਨੈਣ ਸਭ ਰਸਾਂ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ॥੧੫॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਭਯੋ ਸਕਲ ਤਨ ਪੀਰ ਰਹੀ ਸੰਭਾਰਿ ਨ ਚੀਰ ਕੀ॥
ਬਹਿਯੋ ਰਕਤ ਹ੍ਵੈ ਨੀਰ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਯਾ ਕੀ ਪੀਰ ਤੇਂ॥ ੧੬॥

ਸਾਰੇ ਤਨ ਵਿਚ ਪੀੜ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਕਪੜਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪੀੜ ਵਿਚ ਲਹੂ ਵੀ ਹੰਝੂ ਬਣ ਕੇ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੧੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਪਰਦੇਸਿਨ ਸੌ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਹੀ ਕਾਹੂੰ ਨਹਿ ਕਰਨੀ॥
ਪਰਦੇਸਿਨ ਕੇ ਸਾਥ ਕਹੀ ਨਹਿ ਬਾਤ ਉਚਰਨੀ॥
ਪਰਦੇਸਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਸਾਥ ਕਹੋ ਕਜਾ ਨੇਹ ਲਗੈਯੈ॥
ਹੋ ਟੂਟਿ ਤਰਕ ਦੈ ਜਾਤ ਬਹੁਰਿ ਆਪਨ ਪਛੁਤੈਯੈ॥ ੧੭॥

ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਪਰਦੇਸੀਆਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਪਰਦੇਸੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਪਰਦੇਸਨ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਭਲਾ ਕੀ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਤੜਾਕ ਕਰਕੇ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਖੁਦ ਪਛਤਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ॥੧੭॥

ਪਰਦੇਸੀ ਸੌ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੀ ਏਕੈ ਪਲ ਨੀਕੀ॥
ਪਰਦੇਸੀ ਸੌ ਬੈਨ ਭਲੀ ਭਾਖੀ ਹਸਿ ਹੀ ਕੀ॥
ਪਰਦੇਸੀ ਕੇ ਸਾਥ ਭਯੋ ਪਿਯ ਨੇਹ ਲਗਾਯੋ॥
ਹੋ ਪਰਮ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜਾਇ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜੋਬਨ ਨ ਬਿਤਾਯੋ॥ ੧੮॥

ਪਰਦੇਸੀ ਨਾਲ ਇਕ ਪਲ ਦੀ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਾਫੀ ਹੈ, ਪਰਦੇਸੀ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਹੱਸ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੀ ਭਲੀ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਰਦੇਸਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੋ ਅਤੇ ਿਆਰ ਪਾਓ, ਬੇਅਰਥ ਹੀ ਜੋਬਨ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਨ ਕਰੋ॥੧੮॥

ਹਮ ਸ਼ਾਹੁਨ ਕੇ ਪੂਤ ਦੇਸ ਪਰਦੇਸ ਬਿਹਾਰੈਂ॥
ਊਚ ਨੀਚ ਕੋਊ ਹੋਇ ਸਕਲ ਅਖਿਯਨਨ ਨਿਹਾਰੈਂ॥
ਕਹੋ ਕੁਅਰਿ ਹਮ ਸਾਥ ਨੇਹ ਕਰਿਕੈ ਕਸ ਕਰਿਹੌ॥
ਹੋ ਹਮ ਜੈਹੈਂ ਉਠਿ ਕਹੀ ਬਿਰਹ ਬਾਂਧੀ ਤੁਮ ਜਰਿਹੌ॥ ੧੯॥

ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ,ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਖੁਦ ਉਚ ਨੀਚ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਦੱਸੋ ਰਾਣੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਕੀ ਪਾਵੇਗੀ? ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਬੇਅਰਥ ਬਿਰਹਾ ਵਿਚ ਸੜਦੇ ਰਹੋਗੇ ।।੧੯।।

ਰਾਨੀ ਬਾਚ।। ਹਮ ਨ ਤਜੈਂ ਪਿਯ ਤੁਮੈ ਕੋਟਿ ਜਤਨਨ ਜੌ ਕਰਿਹੌ।।
ਹਸਿ ਹਸਿ ਬਾਤ ਅਨੇਕ ਕਛੂ ਕੀ ਕਛੂ ਉਚਰਿਹੌ।।
ਹਮ ਰਾਚੀ ਤਵ ਰੂਪ ਰੀਝਿ ਮਨ ਮੈਂ ਰਹੀ।।
ਹੋ ਇਸ਼ਕ ਤਿਹਾਰੇ ਜਰੀ ਜੁਗਿਨਿ ਹ੍ਵੈਹੈਂ ਕਹੀ।। ੨੦।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਖਿਆ," ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀ ਛਡਾਂਗੀ ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਯਤਨ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਭਾਵੇਂ ਅਨੇਕ ਗੱਲਾਂ ਬਣਾ ਲਵੋ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਰੂਪ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਇਸ਼ਕ ਵਿਚ ਸੜ ਜਾਵਾਂਗੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜੋਗਣ ਬਣ ਜਾਵਾਂਗੀ।।੨੦।।

ਕਸਿ ਕਰਿ ਰਹੇ ਗੁਮਾਨ ਬੇਗਿ ਉਠਕੈ ਚਲੋ।।
ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਬਨਾਇ ਭੇਖ ਸਜਿ ਹੈਂ ਭਲੋ।।
ਜਾਨਤ ਹੈ ਸਖੀ ਆਜੁ ਜੁ ਪਿਯਹਿ ਨ ਪਾਇ ਹੈ।।
ਹੋ ਬੀਸ ਬਿਸ੍ਵੇ ਵਹੁ ਤਰੁਨਿ ਤਰਫਿਮਰਿ ਜਾਇਹੈ।। ੨੧।।

ਕਿਉਂ ਏਨਾਂ ਮਾਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਉਠਕੇ ਜਲਦੀ ਚਲੋ। ਮੈਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਸੁੰਦਰ ਕੱਪੜੇ ਪਾਵਾਂਗੀ। ਜੇ ਸਾਡੀ ਸਖੀ ਅਜ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ ਤਾਂ ਇਹ ਪੱਕਾ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਤੜਫ ਤੜਫ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵੇਗੀ।।੨੧।।

ਸੁਨਤ ਤਰੁਨਿ ਕੋ ਬਚਨ ਕੁਅਰ ਮੋਹਿਤ ਭਯੋ।।
ਸਖੀ ਜਿਤੈ ਲੈ ਗਈ ਚਲਜੋ ਤਿਤ ਕੌ ਗਯੌ।।
ਬਿਰਹ ਮੰਜਰੀ ਜਹੱ ਥੀ ਸਾਜ ਸੁਧਾਰਕੈ।।
ਹੋ ਨਿਜੁ ਹਾਥਨ ਸੇਜਿਯਾ ਫੂਲਨ ਕਹੱ ਡਾਰਕੈ।। ੨੨।।

ਦਾਸੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਕੁਮਾਰ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਦਾਸੀ ਜਿਥੇ ਲੈ ਗਈ ਉਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਬਿਰਹਾ ਮੰਜਰੀ ਉਥੇ ਸੇਜ ਉਤੇ ਫੁਲ ਵਿਛਾ ਕੇ ਖੁਦ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਖਲੋਤੀ ਸੀ।। ੨੨।।

ਲਏ ਗੁਰਜ ਕਹੱ ਹਾਥ ਕੁਅਰਿ ਆਵਤ ਭਯੋ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਰਾਨੀ ਸੌ ਭੋਗ ਕਮਾਤ ਭਯੋ॥
ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਨ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰੇ ਬਨਾਇ ਕਰਿ॥
ਹੋ ਕਾਮ ਕਲਾ ਕੀ ਰੀਤ ਸੁ ਪ੍ਰੀਤ ਰਚਾਇ ਕਰ॥ ੨੩॥

ਗਦਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਕੁਮਾਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਕਾਮ ਕਲਾ ਦੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਅਪਨਾ ਕੇ ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ॥ ੨੩॥

ਤਬ ਲਗ ਤਾਕੌ ਨ੍ਰਿਪਤ ਨਿਕਸਜੋ ਆਇ ਕਰਿ॥
ਕਰਜੋ ਗਦਾ ਕੋ ਘਾਇ ਸੁ ਕੁਅਰ ਰਿਸਾਇ ਕਰਿ॥
ਏਕ ਚੋਟ ਭੌਂ ਮਾਰਿ ਜਬੈ ਰਾਜਾ ਲਿਯੋ॥
ਹੋ ਤਬ ਅਬਲਾ ਤਿਨ ਚਰਿਤ ਕਹੌ ਜਿਹੱ ਬਿਧ ਕਿਯੋ॥ ੨੪॥

ਤਦ ਤਕ ਉਸਦਾ ਰਾਜਾ ਉਥੇ ਆ ਨਿਕਲਿਆ। ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਗਦਾ ਦਾ ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਹੀ ਵਾਰ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਉਹ ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ॥੨੪॥

ਗਿਰੇ ਮਹਲ ਕੇ ਤਰੇਂ ਨ੍ਰਿਪਤ ਕਹੱ ਡਾਰਿਕੈ॥
ਉਠੀ ਊਚ ਸੁਰ ਭਏ ਕੂਕ ਕਹੱ ਮਾਰਕੈ॥
ਕਰ ਕਰ ਰੋਦਨ ਅਧਿਕ ਧਰਨ ਗਿਰ ਗਿਰ ਪਰੀ॥
ਹੋ ਮਰਜੋ ਹਮਾਰੋ ਰਾਜ ਦੈਵਗਤਿ ਕਾ ਕਰੀ॥੨੫॥

ਇਕ ਟੁਟੇ ਮਹਲ ਦੇ ਥੱਲੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਉਹ ਔਰਤ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗੀ। ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੋਂਦੀ ਹੋਈ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ," ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਇਹ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੨੫॥

ਮਰਜੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁਨਿ ਲੋਗ ਪਹੂੰਚਜੋ ਆਇਕੈ॥
ਖੋਦਿ ਮਹਲ ਤੇ ਦੇਖੈਂ ਕਹਾ ਉਚਾਇਕੈ॥
ਟੂਟ ਟਾਟਿ ਸਿਰ ਗਯੋ ਨ ਇਕ ਅਸਤੁ ਉਬਰਯੋ॥

ਦੇਖਹੁ ਨਾਰਿ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕਹਾ ਇਹੱ ਠਾ ਕਰਯੋ।। ੨੬।।

ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣਕੇ ਲੋਕ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਮਹੱਲ ਪੁੱਟ ਕੇ ਵੇਖਣ ਲੱਗੇ। ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਟੁਟਾ ਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਵੀ ਹੱਡੀ ਨਹੀ ਬਚੀ ਸੀ। ਵੇਖੋ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੇ ਇਸ ਥਾਂ ਕੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।।੨੬।।

ਧਾਮ ਤਰੇ ਦਬਿ ਮਰਜੋ ਸਭਨ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਨਿਯੋ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਮੂੜ ਪਛਾਨਿਯੋ।।
ਪਰਜਾ ਪਟੁਕਨ ਬਾਂਧਿ ਸਿਰਨ ਪਰ ਆਇਕੈ।।
ਹੋ ਰਾਨੀ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਭਜਜੋ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ।। ੨੭।। ੧।।

ਸਾਰਿਆਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾ ਮਹਲ ਦੇ ਥੱਲੇ ਆਕੇ ਦੱਬ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੂਰਖ ਨੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਕੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਪਟੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਉਧਰ ਰਾਣੀ ਹੁਣ ਨਿਤ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਨਿਡੱਰ ਹੋਕੇ ਰਮਣ ਕਰਨ ਲੱਗਾ।।੨੭।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਇਕੱਤਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੪੧।।੪੪੯੮।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਇਕਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੪੧।।੪੪੯੮।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਬਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਛਬਿਮਾਨ ਮੰਜਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਸੁਭਟਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਦੱਛਿਨ।। ਛਤ੍ਰਕੇਤੁ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ ਬਿਚੱਛਨ।।
ਰੂਪ ਮੰਜਰੀ ਤਾਕੀ ਰਾਨੀ।। ਸੁੰਦਰਿ ਸਕਲ ਭਵਨ ਮੈਂ ਜਾਨੀ।। ੧।।

ਦਖਣ ਵਿਚ ਸੁਭਟਾਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਨਗਰ ਸੀ ਜਿਥੋਂ ਦਾ ਵਲਿਖਣ ਰਾਜਾ ਛਤਰਕੇਤ ਸੀ। ਰੂਪ ਮੰਜਰੀ ਉਸਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਅਧਿਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੌ ਰੂਪ ਜਗਤ ਮੈ ਜਾਨਿਯੈ।।
ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰਜ ਕੈ ਮਦਨ ਪਛਾਨਿਯੈ।।
ਜੋ ਤਰੁਨੀ ਤਾਕਹ ਭਰਿ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਈ।।

ਹੋ ਲੋਗ ਲਾਜ ਕੁਲ ਕਾਨਿ ਸੁ ਸਕਲ ਬਿਸਾਰਈ॥ ੨॥

ਰਾਜਾ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵਾਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਇੰਦਰ, ਚੰਦਰਮਾਂ, ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਕਾਮ ਦੇਵ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਭਰ ਕੇ ਉਸ ਵਲ ਵੇਖ ਲੈਂਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਭ ਲੋਕ ਲਾਜ ਵਿਸਾਰ ਦੇਂਦੀ ਸੀ॥੨॥

ਇਕ ਛਬਿ ਮਾਨ ਮੰਜਰੀ ਦੁਹਿਤਾ ਸ਼ਾਹੁ ਕੀ॥
ਜਾਨੁਕ ਜਗ ਕੇ ਮਾਂਝ ਪ੍ਰਗਟਿ ਛਬਿ ਮਾਹ ਕੀ॥
ਛਤ੍ਰਕੇਤੁ ਰਾਜਾ ਜਬ ਤਵਨਿ ਨਿਹਾਰਯੋ॥
ਹੋ ਜਾਨੁਕ ਤਾਨਿ ਕਮਾਨ ਮਦਨ ਸਰ ਮਾਰਯੋ॥ ੩॥

ਛਬਮਾਨ ਮੰਜਰੀ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਦਾ ਰੂਪ ਪਰਗਟ ਹੋਈ ਸੀ। ਛਤਰ ਕੇਤ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਦ ਉਸ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਤਰਾਂ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਕਮਾਨ ਖਿੱਚ ਕੇ ਉਸਦੇ ਕਾਮਬਾਣ ਮਾਰਿਆ ਹੋਵੇ॥੩॥

ਨਿਰਖਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਰੂਪ ਮਦਨ ਕੇ ਬਸਿ ਭਈ॥
ਲੋਕ ਲਾਜ ਕੁਲ ਕਾਨਿ ਬਿਸਰਿ ਸਭ ਹੀ ਗਈ॥
ਬਧੀ ਬਿਰਹ ਕੇ ਬਾਨ ਰਹੀ ਬਿਸਮਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਜਨੁਕ ਫੂਲ ਪਰ ਭਵਰ ਰਹਜੋ ਉਰਝਾਇਕੈ॥੪॥

ਰਾਜਾ ਦਾ ਸਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਕਾਮਵੱਸ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਲਾਜ ਤੇ ਕੁਲ ਮਰਯਾਦਾ ਉਸ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਿਰਹਾ ਬਾਣ ਦੀ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਫੁਲ ਤੇ ਭੌਰਾ ਉਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੋਵੇ॥੪॥

ਪ੍ਰਥਮ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਹੇਰਿ ਪਾਨ ਬਹੁਰੋ ਕਰੈ॥
ਰਹੈ ਚਖਨ ਕਰਿ ਚਾਰਿ ਨ ਇਤ ਉਤ ਕੌ ਟਰੈ॥
ਆਸ਼ਿਕ ਕੀ ਜਯੋਂ ਠਾਢਿ ਬਹੁਤ ਹ੍ਵੈ ਚਿਰ ਰਹੈ॥
ਹੋ ਮੋਹ ਭਜੇ ਰਾਜ ਚਿੱਤ ਮੈਂ ਯੌ ਕਹੈ॥ ੫॥

ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੁਝ ਖਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਨਜ਼ਰ ਮਿਲਾਕੇ ਉਹ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਹਿਲਦੀ ਨਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਸੱਚੇ ਆਸ਼ਿਕ ਵਾਂਗ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤਕ ਖੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੋਚਦੀ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰੇ॥੫॥

ਏਕ ਦਿਵਸ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ ਤਵਨਿ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਲਹਜੋ॥
ਮੁਹਿ ਉਪਰ ਅਟਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਯੌ ਚਿਤ ਮੈਂ ਕਹਜੋ॥
ਜੋ ਇੱਛਾ ਇਹ ਕਰੈ ਸੁ ਪੂਰਨ ਕੀਜਿਯੈ॥
ਹੋ ਜੌ ਮਾਂਗੈ ਰਤਿ ਦਾਨ ਤੌ ਸੋਈ ਦੀਜਿਯੈ॥੬॥

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਚਾਹੇ ਇਸਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਇਹ ਰਤਿਦਾਨ ਵੀ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਹ ਸਭ ਬਾਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਪਹਿਚਾਨੀ॥ ਵਾ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋ ਨਹਿ ਪ੍ਰਗਟ ਬਖਾਨੀ॥
ਭੂਪਤਿ ਬਿਨੁ ਅਬਲਾ ਅਕੁਲਾਈ॥ ਏਕ ਸਹਚਰੀ ਤਹਾਂ ਪਠਾਈ॥ ੭॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਸਮਝ ਲਿਆ, ਪਰ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨ ਕਿਹਾ। ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਹੁਣ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ॥੭॥

ਹਮ ਬੇਧੇ ਤਵ ਬਿਰਹ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਰ॥
ਮੋਰਿ ਬਿਨਤ ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ਸ੍ਰਵਨਿ ਧਰਿ॥
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਮੋਸੌਂ ਰਤਿ ਕਰਿਯੈ॥
ਕਾਮ ਤਪਤਿ ਪਿਯ ਮੋਰ ਨਿਵਰਿਯੈ॥੮॥

ਉਸ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਰਾਗ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸੁਣੋ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਰਤਿਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਕਾਮਮਈ ਅੱਗ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਕਰੋ॥੮॥

ਜਬ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁਨਿ ਪਾਈ॥ ਪੱਤ੍ਰੀ ਤ੍ਰਿਯ ਪ੍ਰਤਿ ਬਹੁਰਿ ਪਠਾਈ॥
ਜੌ ਤੂੰ ਪ੍ਰਥਮ ਨਾਥ ਕਹੱ ਮਾਰੈ॥ ਤਿਹ ਪਾਛੈ ਮੁਹਿ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰੈ॥ ੯॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਪੱਤਰ ਉਸ ਵਲ ਭੇਜਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੋਂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਂ ਤਦ ਹੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰ ਸਕਦੀ ਏਂ॥੯॥

ਜੁ ਕਛੁ ਕਹਜੋ ਤਿਹ ਨ੍ਰਿਪ ਸਮਝਾਈ॥ ਸੁ ਕਛੁ ਕੁਅਰਿ ਸੌ ਸਖੀ ਜਤਾਈ॥
ਜੌ ਤੂੰ ਪ੍ਰਥਮ ਸਾਹੁ ਕਹੱ ਮਾਰੈ॥ ਤੌ ਰਾਜਾ ਕੇ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰੈ॥ ੧੦॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਜੋ ਸਖੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਤਾ। ਜੇ ਤੂੰ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਹੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈਂ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਯੌ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ ਮੋਸੋ ਕਹਜੋ ਪ੍ਰਥਮ ਨਾਥ ਕੌ ਘਾਇ॥
ਬਹੁਰਿ ਹਮਾਰੀ ਨਾਰਿ ਹ੍ਵੈ ਧਾਮ ਬਸਹੁ ਤੁਮ ਆਇ॥ ੧੧॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਪਤਨੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ॥੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਤਰੁਨਿ ਸੁਨਿ ਪਾਈ॥ ਚਿਤ ਕੇ ਬਿਖੈ ਇਹੈ ਠਹਰਾਈ॥
ਮੈਂ ਇਹ ਪ੍ਰਥਮ ਸਾਹ ਕੈ ਮਾਰੌ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਿਯ ਹ੍ਵੈ ਨ੍ਰਿਪ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰੌ॥ ੧੨॥

ਜਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬਣ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਾਂਗੀ॥੧੨॥

ਵਾ ਰਾਜਾ ਕੌ ਧਾਮ ਬੁਲਾਇਸਿ॥ ਅਧਿਕ ਮਾਨਿ ਹਿਤ ਭੋਗ ਕਮਾਇਸਿ॥
ਗਹਿ ਦ੍ਰਿੜ ਦੁਹੂੰ ਜਾਂਘ ਮਹਿ ਧਰੈ॥ ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤਾਸੋਂ ਰਤਿ ਕਰੈ॥ ੧੩॥

ਉਸਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਕਾਮਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ॥੧੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਰਮਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਦੇਖਿ ਸਾਹੁ ਕ੍ਰੁੱਧਿਤ ਭਯੋ॥
ਗਹਿ ਕਰਿ ਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸਮੁਹਿ ਧਾਵਤ ਭਯੋ॥
ਨਾਗਰਿ ਕੁਅਰ ਅਧਿਕ ਮਨ ਕੋਪ ਬਿਚਾਰਯੋ॥
ਹੋ ਗਹਿਰ ਨਦੀ ਕੇ ਮਾਂਹਿ ਪਕਰਿ ਤਿਹੱ ਡਾਰਯੋ॥ ੧੪॥

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭੋਗ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ॥੧੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਨਾਰਿ ਸ਼ਾਹੁ ਕਹੱ ਮਾਰਜੋ॥ ਆਪੁ ਰੋਇ ਸੁਰ ਊਚ ਪੁਕਾਰਜੋ॥
ਦੈ ਦੈ ਮੂੰਡ ਭੂਮ ਪਰ ਮਾਰਜੋ॥ ਲੋਗਨ ਸੌਂ ਯੌ ਪ੍ਰਗਟ ਉਚਾਰਜੋ॥ ੧੫॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰੋ ਕੇ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਪੁਕਾਰਨਾ

ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਸਿਰ ਮਾਰਨ ਲਗੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ।।੧੫।।

ਫਿਸਲਜੋ ਪਾਵ ਨਦੀ ਪਤਿ ਪਰੇ।। ਹਾਹਾ ਦੈਵ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਧਰੇ।।
ਤਰਿਯਾ ਹੁਤੇ ਨ ਮਰਤੇ ਬੂਡਿ ਕਰਿ।। ਕਹ ਗਤਿ ਕੀਨ ਬਿਲੋਕਹੁ ਮੁਰ ਹਰਿ।। ੧੬।।

ਪੈਰ ਤਿਲਕਣ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਫੜਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤਰਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਡੁੱਬ ਕੇ ਨਾ ਮਰਦੇ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਵੇਖੋ ਮੇਰੀ ਕੀ ਗਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।।੧੬।।

ਹੌ ਕਿਸਹੂੰ ਫਿਰਿ ਮੁਖ ਨ ਦਿਖੈਹੌ।। ਬੈਠਿ ਇਕਾਂਤ ਤਪਸਜਾ ਕੈਹੌ।।
ਯੌ ਕਹਿ ਜਾਤ ਸਦਨ ਇਕ ਭਈ।। ਰੈਨਿ ਪਰੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਗਈ।। ੧੭।।

ਮੈਂ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਵਖਾਊਂਗੀ ਅਤੇ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਤਪਸਿਆ ਕਰਾਂਗੀ। ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਇਕ ਘਰ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਤ ਪੈਣ ਤੇ ਉਥੋਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਹਲ ਵਿਚ ਆ ਗਈ।।੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਘਰ ਗਈ ਭਵਨ ਕਿਵਾਰ ਚੜ੍ਹਾਇ।।
ਲੋਗ ਲਹੈਂ ਤਪਸਾ ਕਰੈ ਸਦਨ ਨ ਬਦਨ ਦਿਖਾਇ।। ੧੮।।

ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਘਰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਉਹ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਮਝਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਪਸਿਆ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।।੧੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਨਿਜ ਨਾਇਕ ਕਹ ਮਾਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਘਰ ਗਈ।।
ਲੋਗ ਲਖੈਂ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮਾਂਝ ਤਰੁਨਿ ਇਸਥਿਤ ਭਈ।।
ਕਿਸੂ ਨਾਥ ਕੇ ਸ਼ੋਕ ਨ ਬਦਨ ਦਿਖਾਵਈ।।
ਹੋ ਬੈਠੀ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੇ ਮਾਂਝ ਗੁਬਿੰਦ ਗੁਨ ਗਾਵਈ।। ੧੯।। ੧।।

ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਲੋਕ ਸਮਝਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਘਰ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਤੀ ਸ਼ੋਕ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।।੧੯।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਬਯਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੪੨।।੪੫੧੭।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਬਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੪੨।।੪੫੧੭।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਤਿਰਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਚਿਤਰ ਮੰਜਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਸੁਘਰਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਸੋਹੈ।। ਸੁਘਰਸੈਨ ਰਾਜਾ ਤਹ ਕੋ ਹੈ।।
ਚਿੱਤ੍ਰ ਮੰਜਰੀ ਤਾਕੀ ਰਾਨੀ।। ਜਾਨੁਕ ਛੀਰ ਸਿੰਧ ਮਥਿ ਆਨੀ।। ੧।।

ਸੁਘਰਾਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਰਾਜਾ ਸੁਘਰ ਸੈਨ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਚਿਤਰ ਮੰਜਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕ ਕੇ ਕੱਢੀ ਹੋਵੇ।।੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਾਰਿ ਸਵਤਿ ਤਾਕੀ ਰਹੈ ਸਸਿ ਕੀ ਸੋਭ ਸਮਾਨ।।
ਇੰਦ੍ਰਕੇਤ ਤਿਨ ਕੋ ਤਨੁਜ ਰਵਿ ਕੇ ਰੂਪ ਪ੍ਰਮਾਨ।। ੨।।

ਉਸਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸੌਕਣਾਂ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਚੰਦ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਇੰਦਰ ਕੇਤ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਰੂਪਵੰਤ ਸੀ।।੨।।

ਚਿੱਤ੍ਰ ਮੰਜਰੀ ਬਾਮ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਏਕ ਗ੍ਰਿਹ ਨਾਹਿ।।
ਤਾਂਹਿ ਚਿਤੈ ਚੌਗੁਨ ਚਪੈ ਸੋਚਿ ਪਚੈ ਮਨ ਮਾਹਿ।। ੩।।

ਪਰ ਚਿਤਰ ਮੰਜਰੀ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਵੀ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਸੋਚ ਸੋਚ ਕੇ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।।੩।।

ਸੋਤਨੀਨ ਕੌ ਸੁਤ ਸਹਿਤ ਅਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਲਖਿ ਨੈਨ।।
ਬੁਡੀ ਸੋਚ ਸਰ ਮੈ ਰਹੈ ਪ੍ਰਗਟ ਨ ਭਾਖੈ ਬੈਨ।। ੪।।

ਸੌਕਣਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਹਿਤ ਐਸ਼ ਆਰਾਮ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚੁਪ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।।੪।।

ਚੌਪਈ।। ਜਾਸੌ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੀ ਜਾਨੀ।। ਪੁੱਤ੍ਰ ਰਹਤ ਸੋਊ ਪਹਿਚਾਨੀ।।
ਤਾਸੌ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜਾਈ।। ਹਿਤੂ ਜਾਨਿ ਕਰਿ ਕਰੀ ਬਡਾਈ।। ੫।।

ਰਾਜੇ ਦੀ ਜਿਸ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰੀਤ ਸੀ ਉਹਨੂੰ ਉਸ ਪਹਿਚਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਉਸਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।।ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਉਸ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰੀਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਉਸਦੀ ਉਸਤੱਤ ਕਰਦੀ।।੫।।

ਜਬ ਵਹੁ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਵੈ।। ਬਿਖਿ ਭੋਜਨ ਲੈ ਤਾਂਹਿ ਖਵਾਵੈ।।
ਜਿਯ ਤੈ ਖੋਇ ਤਵਨ ਕੌ ਡਾਰਜੋ।। ਆਪੁ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੌ ਜਾਇ ਉਚਾਰਜੋ।। ੬।।

ਜਦ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਖਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਨ ਤੋਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਖੁਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਕਿਹਾ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਗਾੜ੍ਹੋ ਅਮਲੀ ਨਾ ਹੁਤੋ ਗਾੜ੍ਹ ਰਹੈ ਹਠਵਾਨ।।
ਸੋਫੀ ਥੋ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹਤ ਲੌ ਪਲ ਮੈ ਤਜੈ ਪਰਾਨ।। ੭।।

ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਸ਼ੇ ਨੂੰ ਪਚਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਨਹੀ ਸੀ ਇਸਲਈ ਉਸ ਨਵੇਂ ਅਮਲੀ ਨੇ ਜਿਆਦਾ ਨਸ਼ਾ ਪੀ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਤ੍ਰਿਯ ਚਿਤ ਅਧਿਕ ਸ਼ੋਕ ਕਰਿ ਭਾਰੋ।। ਉਠਤ ਗਿਰਤ ਪਤਿ ਭਏ ਉਚਾਰੋ।।
ਥਰਥਰ ਕਰਤ ਕਹੈ ਨਹਿੰ ਆਵੈ।। ਤਊ ਬਚਨ ਤੁਤਰਾਤ ਸੁਨਾਵੈ।। ੮।।

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੁਖ ਪਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਡਿੰਗਦਿਆਂ ਢਹਿੰਦਿਆਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਕਿਹਾ। ਥਰ ਥਰ ਕੰਬਦੀ ਪਾਸੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਤੋਤਲੀ ਆਵਾਜ ਵਿਚ ਉਸ ਕਿਹਾ।।੮।।

ਕਹੋ ਤੁ ਨ੍ਰਿਪ ਇਕ ਸੈਨ ਸੁਨਾਊਂ ਰਾਜ ਨਸ਼ਟ ਤੇ ਅਧਿਕ ਡਰਾਊਂ।।
ਭਾਨ ਛਟਾ ਤਵ ਸੁਤ ਬਿਖਿ ਦਜਾਈ।। ਤਾਂਤੇ ਮੈ ਧਾਵਤ ਹਜਾਂ ਆਈ।। ੯।।

ਰਾਜਨ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋ ਤਾਂ ਇਕ ਸੈਨਿਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਰਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜ ਦੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਤੋ ਬਹੁਤ ਡਰਦੀ ਹਾਂ। ਭਾਨ ਛਟਾ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਡਰਦੀ ਹੋਈ ਮੈਂ ਏਥੇ ਆਈ ਹਾਂ।।੯।।

ਮੋਰੋ ਨਾਮੁ ਨ ਤਿਹ ਕਹਿ ਦੀਜੈ।। ਨਿਜੁ ਸੁਤ ਕੀ ਰੱਛਾਊ ਕੀਜੈ।।
ਜੌ ਸੁਨਿ ਭਾਨਛਟਾ ਇਹ ਜਾਵੈ।। ਚਿਤ ਕੌ ਹਿਤ ਹਮ ਸੌ ਬਿਸਰਾਵੈ।। ੧੦।।

ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਨਾ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਭਾਨ ਛਟਾ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਤਿ ਪਿਆਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਊਗਾ।।੧੦।।

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਉਠਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸਿਧਾਰਾ।। ਮ੍ਰਿਤਕ ਪੂਤ ਛਿਤ ਪਰਜੋ ਨਿਹਾਰਾ।।
ਰੋਵੈ ਲਾਗ ਅਧਿਕ ਦੁਖ ਪਾਇਇਸਿ।। ਦੈਦੈ ਪਾਗ ਧਰਨਿ ਪਟਕਾਇਇਸਿ।।੧੧।।

ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਜਾ ਤੁਰ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਮਰੇ ਹੋਏ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਿਆ

ਵੇਖਿਆ। ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਰੋਣ ਲਗਾ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਸਿਰ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੂਰਨ ਥੋ ਕੈਫੀਨ ਥੋ ਜਿਯਤ ਰਹੈਂ ਐਂਠਾਇ॥
ਭਖਤ ਸੂਮ ਸੋਫੀ ਮਰਯੋ ਬਿਖਹਿ ਨ ਸਕ੍ਯੋ ਪਚਾਇ॥੧੨॥

ਜੋ ਸੂਰਬੀਰ ਨਸ਼ਾ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵਾਧੂ ਪੀ ਕੇ ਵੀ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਕਦੀ ਨਾ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪੀ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਨਾ ਪੁਚਾ ਸਕਿਆ॥੧੨॥

ਤਬ ਰਾਜਾ ਗਹਿ ਕੇਸ ਤੇ ਰਾਨੀ ਲਈ ਮੰਗਾਇ॥
ਸਾਚੁ ਝੂਠ ਸਮਝਿਯੋ ਨ ਕਛੁ ਜਮ ਪੁਰ ਦਈ ਪਠਾਇ॥੧੩॥

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ, ਉਸ ਸੱਚ ਝੂਠ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚਾਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਜਮਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥੧੩॥

ਸੁਤ ਮਾਰ੍ਯੋ ਸਵਤਿਹ ਸਹਿਤ ਨ੍ਰਿਪ ਸੌ ਕਿਯਾ ਪਯਾਰ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸ਼ਨ ਲਹਿ ਨਾ ਸਕੈ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਅਪਾਰ॥੧੪॥

ਸੌਂਕਣ ਸਮੇਤ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਵਧਾ ਲਿਆ। ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਵੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਅਪਾਰ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ॥੧੪॥

ਰਾਨੀ ਬਾਚ॥

ਰਾਜ ਨਸ਼ਟ ਤੇ ਮੈਂ ਡਰੀ ਸੁਨੁ ਮੇਰੇ ਪੁਰਹੂਤ॥
ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੌ ਸਵਤਿ ਕੋ ਤਊ ਤਿਹਾਰੋ ਪੂਤ॥ ੧੫॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ,"ਹੇ ਮੇਰੇ ਰਾਜਨ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਰਾਜ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਡਰ ਗਈ ਸੀ। ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਉਹ ਸੌਂਕਣ ਦਾ ਪੁਤਰ ਸੀ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੁੱਤਰ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਸੀ॥੧੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਰਾਵ ਸੁਨਿ ਪਾਵਾ॥ ਤਾਕੌ ਸਤਿਵੰਤੀ ਠਹਿਰਾਵਾ॥
ਤਾਸੌ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜਾਇਸਿ॥ ਔਰ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਸਭ ਕੌ ਬਿਸਰਾਇਸਿ॥੧੬॥੧॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਚੰਡਾਲਨ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਮੰਨਿਆ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ॥੧੬॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਤੇਤਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੪੩॥੪੫੩੩॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਤਰਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੪੩।।੪੫੩੩।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਚਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਨਾਗਰ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਪਦਮ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਇਕ ਸੁਭ ਮਤਿ।। ਦੁਰਨਜਾਂਤਦੁਖ ਹਰਨ ਬਿਕਟ ਅਤਿ।।
ਬਿਕ੍ਰਮ ਕੁਅਰਿ ਤਵਨ ਕੀ ਨਾਰੀ।। ਬਿਧਿ ਸੁਨਾਰ ਸਾਂਚੇ ਜਨੁ ਢਾਰੀ।। ੧।।

ਪਦਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਬੜਾ ਸਮਝਦਾਰ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਉਹ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਰਜਾ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਬਿਕਰਮ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਨਾਰੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਨੋਂ ਸੁਨਿਆਰੇ ਨੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ।।੧।।

ਸੁੰਭ ਕਰਨ ਤਾਂਕੌ ਸੁਤ ਅਤਿ ਬਲ।। ਅਰਿ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਜਿਹ ਦਲਿ ਮਲਿ।।
ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਤਿਹ ਰੂਪ ਕਹਤ ਜਰ।। ਨਿਰਖਿ ਨਾਰਿ ਹ੍ਵੈ ਰਹਤ ਬਕਿਤ ਮਗ।। ੨।।

ਸ਼ੁਭਕਰਣ ਨਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਹੁਤ ਬਲਵਾਨ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਜਿਤਿਆ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਸੀ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਰਾਹ ਵੇਖ ਵੇਖ ਥੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।।੨।।

ਜਾਤ ਜਿਤੈ ਰਿਤੁ ਪਤਿ ਜਿਮਿ ਭਯੋ।। ਹ੍ਵੈ ਉਜਾਰਿ ਪਾਛੇ ਬਨ ਗਯੋ।।
ਪੁਰ ਜਨ ਚਲਹਿ ਸੰਗਿ ਉਠਿ ਸਬ ਹੀ।। ਜਾਨੁਕ ਬਸੇ ਨਾਹਿ ਪੁਰ ਕਬ ਹੀ।। ੩।।

ਉਹ ਮੌਸਮ ਬਹਾਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਸ ਪਿਛੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਨਿਵਾਸੀ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਮਗਰ ਇਸਤਰਾਂ ਚਲ ਪੈਂਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਦੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹੀ ਨ ਹੋਣ।।੩।।

ਜਿਤ ਜਿਤ ਜਾਤ ਕੁਅਰਿ ਮਗ ਭਯੋ।। ਜਾਨੁਕ ਬਰਖਿ ਕ੍ਰਿਪਾਬੁੰਦ ਗਯੋ।।
ਲੋਗਨ ਨੈਨ ਲਗੇ ਤਿਹ ਬਾਟੈਂ।। ਜਾਨੁਕ ਬਿਸਿਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਹਿ ਚਾਟੈਂ।। ੪।।

ਉਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਉਸ ਉਤੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਚੱਟ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।।੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਿਹ ਜਿਹ ਮਾਰਗ ਕੇ ਬਿਖੈ ਜਾਤ ਕੁਅਰ ਚਲਿ ਸੋਇ।।

ਨੈਨ ਰੰਗੀਲੋ ਸਭਨ ਕੇ ਭੂਮ ਛਬੀਲੀ ਹੋਇ।। ੫।।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਥੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨੈਣ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਰੰਗੀਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਧਰਤੀ ਛੈਲ ਛਬੀਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।।੫।।

ਚੌਪਈ।। ਬ੍ਰਿਖਧੁਜ ਨਗਰ ਸ਼ਾਹ ਇਕ ਤਾਕੇ।। ਨਾਗਰਿ ਕੁਅਰਿ ਨਾਰਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਕੇ।।
ਨਾਗਰਿ ਮਤੀ ਸੁਤਾ ਤਿਹ ਸੋਹੈ।। ਨਗਰਨਿ ਕੇ ਨਗਰਕ ਕਹ ਮੋਹੈ।। ੬।।

ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਖ ਧੁਜ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਗਰ ਕੁਮਾਰੀ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਗਰਮਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹਦੀ ਸੀ।।੬।।

ਤਿਨ ਵਹੁ ਕੁਅਰਿ ਦ੍ਰਿਗਨ ਲਹਿ ਪਾਵਾ।। ਛੋਰਿ ਲਾਜ ਕਹੁ ਨੇਹੁ ਲਗਾਵਾ।।
ਮਨ ਮੈ ਅਧਿਕ ਮਤ ਸ੍ਵੈ ਝੂਲੀ।। ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੀ ਸਭ ਸੁਧਿ ਭੂਲੀ।। ੭।।

ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਲਾਜ ਸ਼ਰਮ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਭ ਸੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ।। ੭।।

ਜਵਨ ਮਾਰਗ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਚਲਿ ਆਵੈ।। ਤਹੀ ਕੁਅਰਿ ਸਖਿਯਨ ਜੁਤ ਗਾਵੈ।।
ਚਾਰੁ ਚਾਰੁ ਕਰਿ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰੈ।। ਨੈਨ ਸੈਨ ਦੈ ਹਸੈ ਹਕਾਰੈ।। ੮।।

ਜਿਸ ਰਾਹ ਥਾਣੀਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਸ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਖੀਆਂ ਸਮੇਤ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗਦੀ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਵਲ ਵੇਖ ਕੇ ਹੱਸਦੀ ਸੀ।।੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਸ਼ਕ ਮੁਸ਼ਕ ਖਾਂਸੀ ਖੁਰਕ ਛਿਪਤ ਛਪਾਏ ਨਾਹਿ।।
ਅੰਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹ੍ਵੈ ਜਗ ਰਹਹਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸਕਲ ਕੇ ਮਾਹਿ।। ੯।।

ਇਸ਼ਕ, ਮੁਸ਼ਕ, ਖਾਂਸੀ ਅਤੇ ਖੁਰਕ ਲੁਕਾਇਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੁਕਦੇ ਹਨ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਵਿਚ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।।੯।।

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰਚੁਰ ਬਾਤ ਇਹ ਭਈ ਨਗਰ ਮੈ।। ਚਲਤ ਚਲਤ ਸੁ ਗਈ ਤਿਹ ਘਰ ਮੈ।।
ਤਹ ਤੇ ਹਟਕਿ ਮਾਤ ਪਿਤੁ ਰਾਖੀ।। ਕਟੁ ਕਟੁ ਬਾਤ ਬਦਨ ਤੇਂ ਭਾਖੀ।। ੧੦।।

ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਉਹ ਚਲਦੀ ਚਲਦੀ ਉਹ ਉਸਦੇ ਘਰ ਤਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਮਾਂ ਪਿਉ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਰਜਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੌੜੇ

ਬੋਲ ਵੀ ਬੋਲੇ॥੧੦॥

ਰਾਖਹਿ ਹਟਕਿ ਜਾਨਿ ਨਹਿ ਦੇਹੀ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੌ ਰੱਛ ਕਰੇਹੀ॥
ਤਾਤੇ ਤਰੁਨਿ ਅਧਿਕ ਦੁਖ ਪਾਵੈ॥ ਰੋਵਤਹੀਂ ਦਿਨ ਰੈਨਿ ਗਵਾਵੈ॥੧੧॥

ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਇਸਤਰੀ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ ਸੀ॥੧੧॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਅਰੀ ਬਰੀ ਯਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਹੋਤ ਖਰੀ ਖਰੀ॥
ਜਲ ਸਫਰੀ ਕੀ ਰੀਤਿ ਪੀਯ ਪਾਨਿ ਬਿਛੁਰੇ ਮਰਤ॥੧੨॥

ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਰੀਤ ਹੀ ਐਸੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਜਲ ਤੇ ਮੱਛੀ ਦੇ ਵਾਂਗ ਹੈ ਜਦ ਮੱਛੀ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਜਲ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥੧੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੋ ਬਨਿਤਾ ਬਿਰਹਿਨ ਭਈ ਪੰਥ ਬਿਰਹ ਕੋ ਲੇਹਿ॥
ਪਲਕ ਬਿਖੈ ਪਿਯ ਕੇ ਨਿਮਿਤ ਪ੍ਰਾਨ ਚਟਕ ਦੈ ਦੇਹਿ॥੧੩॥

ਜਿਹੜੀ ਇਸਤਰੀ ਬਿਰਹਾ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਫੜ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਅੱਖ ਝਮਕਦਿਆਂ ਪ੍ਰਾਣ ਵੀ ਦੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ॥੧੩॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਲਿਖੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪੱਤ੍ਰੀ ਸਖੀ ਬੋਲਿ ਆਛੀ॥
ਲਗੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਲਾ ਭਏ ਰਾਮ ਸਾਛੀ॥
ਕਹਜੋ ਆਜੁ ਜੋ ਮੈਂ ਨ ਤੋਕੌ ਨਿਹਾਰੌ॥
ਘਰੀ ਏਕ ਮੈ ਵਾਰਿ ਪ੍ਰਾਨਾਨਿ ਡਾਰੌਂ॥੧੪॥

ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਅਪਣੀ ਇਕ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਇਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਗਵਾਹ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਾਂਗੀ ਤਾਂ ਘੜੀ ਪੱਲ ਵਿਚ ਅਪਣੀ ਜਾਨ ਵਾਰ ਦੇਵਾਂਗੀ॥੧੪॥

ਕਰੋ ਬਾਲ ਬੇਲੰਬ ਨਾ ਆਜੁ ਐਯੈ॥ ਇਹਾਂ ਤੇ ਮੁਝੈ ਕਾਢਿ ਲੈ ਸੰਗ ਜੈਯੈ॥
ਕਬੈ ਮਾਨੁ ਮਾਨੀ ਕਹਾ ਮਾਨ ਕੀਜੈ॥ ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਾਨਾਨ ਕੋ ਦਾਨ ਦੀਜੈ॥੧੫॥

ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਛੇਤੀ ਏਥੇ ਆਓ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਏਥੋਂ ਕਢ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੋ। ਤੁਸੀਂ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ, ਪਰ ਏਨ੍ਹਾਂ ਮਾਣ ਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਬਖਸ਼ੋ॥੧੫॥

ਰਚੀ ਬਾਲ ਲਾਲਾ ਸਭੈ ਰੂਪ ਤੇਰੇ।। ਮਿਲੌ ਆਜੁ ਮੋਕੌ ਸੁਨੋ ਪ੍ਰਾਨ ਮੇਰੇ।।
ਕਹਾ ਮਾਨ ਮਾਤੇ ਫਿਰੌ ਐਂਠ ਐਂਠੇ।। ਲਯੋ ਚੋਰਿ ਮੇਰੋ ਕਹਾ ਚਿੱਤ ਬੈਠੇ।। ੧੬।।

ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰੂਪ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹਨ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪਿਆਰੇ ਅਜ ਮੈਨੂੰ ਆ ਕੇ ਮਿਲੋ। ਹੇ ਮਦਮਸਤ ਪਿਆਰੇ ਕਿਉਂ ਆਕੜ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋ ? ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਬੈਠਿਆਂ ਬੈਠਿਆਂ ਮੇਰਾ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ।।੧੬।।

ਕਰੋ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਾਗੋ ਬਨਾਵੋ।। ਕੀਏ ਚਿਤ ਮੈ ਚੌਂਪਿ ਬੀਰੀ ਚਬਾਵੋ।।
ਉਠੋ ਬੇਗਿ ਬੈਠੇ ਕਹਾਂ ਪ੍ਰਾਨ ਮੇਰੇ।। ਚਲੋ ਕੁੰਜ ਮੇਰੇ ਲਗੈ ਨੈਨ ਤੇਰੇ।। ੧੭।।

ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰੋ, ਸੋਹਣੇ ਕਪੜੇ ਪਾਓ ਮਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ ਪਾਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚਬਾਓ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਉਠ ਕੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆ ਜਾਵੋ। ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਲ ਹੀ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ।।੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਚਨ ਬਿਕਾਨੇ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਕਹੈ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਸੰਗ।।
ਏਕ ਨ ਮਾਨੀ ਮੰਦਮਤਿ ਰਸ ਕੇ ਉਮਗਿ ਤਰੰਗ।। ੧੮।।

ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹੇ ਗਏ ਪਰ ਉਸ ਮਦਮਸਤ ਨੇ ਉਸਦੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਨ ਮੰਨਿਆ।।੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਨਾਹਿ ਨਾਹਿ ਮਤਿ ਮੰਦ ਉਚਾਰੀ।। ਭਲੀ ਬੁਰੀ ਜੜ੍ਹ ਕਛੁ ਨ ਬਿਚਾਰੀ।।
ਬਚਨ ਮਾਨਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਤਾਹਿ ਨ ਗਯੋ।। ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤਾ ਕਹ ਭਜਤ ਨ ਭਯੋ।। ੧੯।।

ਉਹ ਮਦਮਸਤ ਨੇ 'ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ' ਹੀ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।।੧੯।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।।

ਅੜਿੱਲ।। ਕਾਮਾਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਤਿ ਆਵਈ।।
ਘੋਰ ਨਰਕਮਹਿ ਪਰੈ ਜੁ ਤਾਂਹਿ ਨ ਰਾਵਈ।।
ਜੋ ਪਰ ਤ੍ਰਿਯਪਰ ਸੇਜ ਭਜਤ ਹੈ ਜਾਇ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਪਾਪ ਕੁੰਡ ਕੇ ਮਾਹਿ ਪਰਤ ਸੋ ਧਾਇ ਕਰਿ।। ੨੦।।

ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀ ਇਸਤਰੀ ਕਾਮਵਸ ਹੋ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪਾਸ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਘੋਰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਹੜਾ

ਮਨੁੱਖ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾਕੇ ਉਸਦੀ ਸੇਜ ਤੇ ਜਾਕੇ ਭੋਗਦਾ ਉਹ ਵੀ ਝਟ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥੨੦॥

ਨਾਹਿ ਨਾਹਿ ਪੁਨਿ ਕੁਅਰ ਐਸ ਉਚਰਤ ਭਯੋ॥
ਬਨਿ ਤਨਿ ਸਜਿਨ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਤਰੁਨਿ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਗਯੋ॥
ਬਾਲ ਅਧਿਕ ਰਿਸ ਭਰੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਯੋ॥
ਹੋ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੇ ਸਹਿਤ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹਨਿ ਡਾਰਿਯੋ॥ ੨੧॥

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰ 'ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ' ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਫਿਰ ਸੱਜ ਧੱਜ ਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਸਤਰੀ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਸਮੇਤ ਉਸ ਮਿੱਤਰ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੨੧॥

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਾਮਾਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਜੋ ਤਰੁਨਿ ਮੁਹਿ ਭਜਿ ਕਹੈ ਬਨਾਇ॥
ਤਾਹਿ ਭਜੈ ਜੋ ਨਾਹਿ ਜਨ ਨਰਕ ਪਰੈ ਪੁਨਿ ਜਾਇ॥ ੨੨॥

ਜੋ ਕਾਮਵੱਸ ਇਸਤਰੀ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਕਹੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਭੋਗ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਐਸਾ ਆਦਮੀ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥੨੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਕੁਅਰਿ ਕਟਾਰੀ ਕਾਢਿ ਸੁ ਕਰ ਭੀਤਰ ਲਈ॥
ਪਿਤੁ ਕੇ ਉਰ ਹਨਿ ਕਾਢਿ ਮਾਤ ਕੇ ਉਰ ਦਈ॥
ਖੰਡ ਖੰਡ ਨਿਜ ਪਾਨ ਪਿਤਾ ਕੇ ਕੋਟਿ ਕਰਿ॥
ਹੌਂ ਭੀਤਿ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਤੀਰ ਜਾਤ ਭੀ ਗਾਡ ਕਰਿ॥ ੨੩॥

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਟਾਰ ਕੱਢੀ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਕੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਖੋਭ ਦਿੱਤੀ, ਫਿਰ ਪਿਤਾ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਮਾਂ ਦੇ ਢਿਡ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਅਪਣੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਪਿਤਾ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ, ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਦਬ ਕੇ ਉਹ ਡਰੇ ਹੋਏ ਕੁਮਾਰ ਪਾਸ ਚਲੀ ਗਈ॥੨੩॥

ਪਹਿਰ ਭਗੌਹੇ ਬਸਤ੍ਰ ਜਾਤ ਨ੍ਰਿਪ ਪੈ ਭਈ॥
ਸੁਤਕੀ ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਾਖ ਬਾਤ ਤਿਹ ਤਿਤੁ ਦਈ॥
ਰਾਵ੍ਰਿ ਪੂਤ ਤਵ ਮੋਰਿ ਨਿਰਖਿ ਛਬਿ ਲੁਭਧਿਯੋ॥

ਹੋ ਤਾਤੇ ਮੇਰੋ ਤਾਤ ਬਾਧਿ ਕਰਿ ਬੱਧਿ ਕਿਯੋ।। ੨੪।।

ਹੁਣ ਉਹ ਭਗਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬਾਰੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੁਹਾਡਾ ਪੁੱਤਰ ਮੇਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।।੨੪।।

ਖੰਡਖੰਡ ਕਰਿ ਗਾਡਿ ਭੀਤਿ ਤਰ ਰਾਖਿਜੋ।।
ਬਚਨ ਅਚਾਨਕ ਇਹ ਬਿਧਿ ਨ੍ਰਿਪ ਸੌ ਭਾਖਿਯੋ।।
ਰਾਇ ਨਜਾਇ ਕਰਿ ਚਲਿਕੈ ਆਪਿ ਨਿਹਾਰਿਯੈ।।
ਹੋ ਨਿਕਸੇ ਹਨਿਯੈ ਯਾਹਿ ਨ ਮੋਹਿ ਸੰਘਾਰਿਯੈ।। ੨੫।।

ਉਸਨੇ ਉਸਦੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਕੰਧ ਦੇ ਥੱਲੇ ਨੱਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਹੇ ਰਾਜਨ! ਓਥੇ ਜਾਕੇ ਖੁਦ ਵੇਖੋ ਜੇ ਸੱਚ ਨਿਕਲ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਝੂਠ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ।।੨੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਤਿ ਮਾਰੇ ਕੀ ਜਬ ਸੁਨੀ ਮੋਰਿ ਮਾਤ ਧੁਨਿ ਕਾਨ।।
ਮਾਰਿ ਮਰੀ ਜਮ ਧਰ ਤਬੈ ਸੁਰਪੁਰ ਕੀਅਸਿ ਪਯਾਨ।। ੨੬।।

ਪਤੀ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀ ਖਬਰ ਜਦ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਕਟਾਰ ਮਾਰਕੇ ਮਰ ਗਈ ਹੈ।।੨੬।।

ਸੁਨਿ ਰਾਜਾ ਐਸੋ ਬਚਨ ਬਜਾਕੁਲ ਉਠਜੋ ਰਿਸਾਇ।।
ਭੀਤ ਤਰੇਂ ਤੇ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨਿਕਾਸਜੋ ਜਾਇ।। ੨੭।।

ਰਾਜਾ ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਾਕੇ ਕੰਧ ਦੇ ਥਲਿਓਂ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਟੁਕੜੇ ਹੋਈ ਲਾਸ਼ ਕਢਵਾਈ।।੨੭।।

ਚੌਪਈ।। ਟੂਕ ਬਿਲੋਕਿ ਚਕ੍ਰਿਤ ਹ੍ਵੈ ਰਹਜੋ।। ਸਾਚੁ ਭਯੋ ਜੋ ਮੁਹਿ ਇਨ ਚਹਜੋ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਛੂ ਬਿਚਾਰਿਯੋ।। ਸੁਤ ਕੋ ਪਕਰਿ ਕਾਟਿ ਸਿਰ ਡਾਰਿਯੋ।। ੨੮।।

ਟੁਕੜੇ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਅਸਲ ਭੇਦ ਦੀ ਗੱਲ ਨ ਸਮਝੀ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ।।੨੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਪ੍ਰਥਮ ਮਾਤ ਪਿਤੁ ਮਾਰਿ ਬਹੁਰਿ ਨਿਜੁ ਮੀਤ ਸੰਘਾਰਜੋ।।

ਛਲਜੋ ਮੂੜ੍ਹ ਮਤਿ ਰਾਇ ਜਵਨ ਨਹਿ ਨਜਾਇ ਬਿਚਾਰਜੋ॥
ਸੁਨੀ ਨ ਐਸੀ ਕਾਨ ਕਹੂੰ ਆਗੇ ਨਹਿ ਹੋਈ॥
ਹੋ ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕੀ ਬਾਤ ਜਗਤ ਜਾਨਤ ਨਹਿ ਕੋਈ॥੨੯॥੧॥

ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਫਿਰ ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੀ ਅਸਲ ਸਚਾਈ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਾ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ॥੨੯॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਚੌਆਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੪੪॥੪੫੬੨॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਚਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੪੪॥੪੫੬੨॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਪੰਜਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਸ ਤਿਲਕ ਮੰਜਰੀ

ਚੌਪਈ॥ ਪ੍ਰਾਚੀ ਦਿਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਇਕ ਨਗਰੀ॥ ਖੰਭਾਵਤਿ ਸਭ ਜਗਤ ਉਜਗਰੀ॥
ਰੂਪ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਤਹ ਕੇਰਾ॥ ਜਾਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਨ ਬਾਚਾ ਨੇਰਾ॥ ੧॥

ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਖੰਭਾਵਤੀ ਨਾਮੀ ਨਗਰ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਰਾਜਾ ਰੂਪ ਸੈਨ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਦੁਸ਼ਟ ਬੱਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਮਦਨ ਮੰਜਰੀ ਨਾਰਿ ਤਵਨ ਕੀ॥ ਸਸਿ ਕੀ ਸੀ ਛਬਿ ਲਗਤਿ ਜਵਨ ਕੀ॥
ਮ੍ਰਿਗ ਕੇ ਨੈਨ ਦੋਊ ਹਰਿ ਲੀਨੇ॥ ਸੁਕ ਨਾਸਾ ਕੋਕਿਲ ਬਚ ਦੀਨੇ॥ ੨॥

ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮਦਨ ਮੰਜਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਚੰਦਰਮਾ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਨੈਣ ਏਨੇ ਸੁੰਦਰ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਿਰਣ ਦੇ ਚੁਰਾ ਲਏ ਹੋਣ ਅਤੇ ਨੱਕ ਤੋਤੇ ਵਰਗਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਕੋਇਲ ਵਰਗੀ ਸੁਰੀਲੀ ਸੀ॥੨॥

ਰਾਜਾ ਪਿਯਤ ਅਮਲ ਸਭ ਭਾਰੀ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੌ ਭੋਗਤ ਨਾਰੀ॥
ਪੋਸਤ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਚੜ੍ਹਾਵੈ॥ ਪਜਾਲੇ ਪੀ ਪਚਾਸਇਕ ਜਾਵੈ॥ ੩॥

ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਸ਼ਾ ਕਰਕੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪੋਸਤ ਭੰਗ ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਨੂੰ ਘੜੀ ਘੜੀ ਪੀ ਕੇ ਲਗ ਭਗ ਪੰਜਾਹ ਪਿਆਲੇ ਪੀ

ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਰਨਯਨਿ ਸੈ ਭੋਗ ਕਮਾਵਈ॥
ਆਸਨ ਚੁੰਬਨ ਕਰਤ ਨ ਗਨਨਾ ਆਵਈ॥
ਚਾਰਿ ਪਹਰ ਰਤਿ ਕਰੈ ਅਧਿਕ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਜੋ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਰਮੈ ਰਹੈ ਉਰਝਾਇਕੈ॥ ੪॥

ਰਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਸਣਾਂ ਚੁੰਮਣਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਤਕ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਵੀ ਰਮਣ ਕਰਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਉਲਝਾ ਕੇ ਰਖ ਦਿੰਦਾ॥੪॥

ਸ੍ਰੀ ਰਸ ਤਿਲਕ ਮੰਜਰੀ ਤ੍ਰਿਯਿਕ ਬਖਾਨਿਯੈ॥
ਅਧਿਕ ਜਗਤ ਕੇ ਮਾਂਝ ਧਨਵਤੀ ਜਾਨਿਯੈ॥
ਜਾਵਿੱਤ੍ਰੀ ਜਾਇਫਰਨ ਸ਼ਾਹੁ ਚਬਾਵਈ॥
ਹੋ ਸੋਫੀ ਸੂਮ ਨ ਭੂਲਿ ਭਾਂਗ ਕੌ ਖਾਵਈ॥ ੫॥

ਰਸ ਤਿਲਕ ਮੰਜਰੀ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਧਨਵਾਨ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਸ਼ਾਹ ਜਾਵਿਤਰੀ ਅਤੇ ਜਾਫਲ ਖਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕੰਜੂਸ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ ਸੀ॥੫॥

ਸ਼ਾਹੁ ਆਪੁ ਕੌ ਸਜਾਨੋ ਅਧਿਕ ਕਹਾਵਈ॥
ਭੂਲਿ ਭਾਂਗ ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨ ਘੋਟਿ ਚੜ੍ਹਾਵਈ॥
ਪਿਯੈ ਜੁ ਰਾਨੀ ਭਾਂਗ ਅਧਿਕ ਤਾਸੌ ਲਰੈ॥
ਹੋ ਕੌਡੀ ਕਰ ਤੇ ਦਾਨ ਨ ਸ਼ੋਕਾਤਰ ਕਰੈ॥ ੬॥

ਸ਼ਾਹ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਿਆਣਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਭੰਗ ਘੋਟ ਕੇ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ ਸੀ। ਇਸਤਰੀ ਜਦ ਭੰਗ ਪੀਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੁਖੀ ਨੂੰ ਉਹ ਕਦੇ ਇਕ ਕੌਢੀ ਵੀ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ॥੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਪਿਯਤ ਭਾਂਗ ਕਾਹੂ ਜੋ ਹੇਰੈ॥ ਠਾਢੋ ਹੋਤ ਨ ਤਾਕੇ ਨੇਰੈ॥
ਭਯੋ ਸਦਨ ਤਿਹ ਕਹੈ ਉਜਾਰਾ॥ ਜਾਕੈ ਕੂੰਡਾ ਬਜੈ ਦੁਆਰਾ॥੭॥

ਉਹ ਜਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੰਗ ਪੀਂਦੇ ਵੇਖ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਜਿਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਭੰਗ ਘੋਟਣ ਵਾਲਾ ਕੂੰਡਾ ਡੰਡਾ ਖੜਕਦਾ ਸੁਣਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਘਰ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ॥੭॥

ਤਾਕੋ ਹੋਤ ਉਜਾਰਿ ਕਹੈ ਘਰ॥ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਭਖਤ ਹੈ ਜੋ ਨਰ॥
ਸੋਫੀ ਸਕਲ ਬੁਧਿ ਬਲ ਰਹੈ॥ ਅਮਲਿਨ ਕੋ ਕਛੂ ਕੈ ਨਹਿ ਕਹੈ॥੮॥

ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਭੰਗ ਅਫੀਮ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਘਰ ਉਜੜ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋਫੀ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਅਤੇ ਸਿਆਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਅਮਲੀ ਦੇ ਪਾਸ ਅਕਲ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ॥੮॥

ਯਹ ਰਸ ਤਿਲਕ ਮੰਜਰੀ ਸੁਨੀ॥ ਗਈ ਪਾਸ ਹਸਿ ਮੂੰਡੀ ਧੁਨੀ॥
ਕਹਾਂ ਬਕਤ ਹੈ ਪਰਜੋ ਮੰਦ ਮਤਿ ॥ ਬਾਹਨ ਸੋਫਿ ਸੀਤਲਾ ਕੀ ਗਤਿ॥੯॥

ਜਦ ਰਸ ਤਿਲਕ ਮੰਜਰੀ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁਣਿਆ ਉਹ ਸਿਰ ਹਿਲਾਕੇ ਹੱਸਦੀ ਹੋਈ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਗਈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਖੋਤੇ ਵਾਂਗ ਬੱਕ ਬੱਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ?॥੯॥

ਛੰਦ॥ ਅਮਲ ਪਿਯਹਿ ਨ੍ਰਿਪਰਾਜ ਅਧਿਕ ਇਸਤ੍ਰੀਯਨ ਬਿਹਾਰੈ॥
ਅਮਲ ਸੂਰਮਾ ਪਿਯਹਿ ਦੁਜਨ ਸਿਰ ਖੜਗ ਪ੍ਰਹਾਰੈ॥
ਅਮਲ ਭਖਹਿ ਜੋਗੀਸ ਧ੍ਯਾਨ ਜਦੁਪਤਿ ਕੋ ਧਰਹੀ॥
ਚਾਖਿ ਤਵਨ ਕੋ ਸ੍ਵਾਦ ਸੂਮ ਸੋਫੀ ਕਜਾ ਕਰਹੀ॥੧੦॥

ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾ ਪਿਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਉਹ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਪਿਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਏਸੇ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਉਹ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਉੱਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੋਗੀ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਕੇ ਭਗਵਾਨ ਨਾਲ ਅਪਣਾ ਧਿਆਨ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਨਾ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਕੰਜੂਸ ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ ?॥੧੦॥

ਸ਼ਾਹੁ ਬਾਚ॥ ਅਮਲ ਪਿਯਤ ਜੇ ਪੁਰਖ ਪਰੇ ਦਿਨ ਰੈਨਿ ਉਘਾਵਤ॥
ਅਮਲ ਜੁ ਘਰੀ ਨ ਪਿਯਹਿ ਤਾਪ ਤਿਨ ਕਹ ਚੜਿ ਆਵਤ॥
ਅਮਲ ਪੁਰਖੁ ਜੋ ਪੀਯੈ ਕਿਸੁ ਕਾਰਜ ਕੇ ਨਾਹੀ॥
ਅਮਲ ਖਾਇ ਗੜੂ ਰਹੈ ਮ੍ਰਿਤਕ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਘਰਮਾਹੀ॥੧੧॥

ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਨਸ਼ਾ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਊਂਘਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘੜੀ ਪਲ ਨਸ਼ਾ ਨ ਮਿਲਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਪ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਮਲੀ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਅਮਲ ਪੀ ਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਗ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੧੧॥

ਤ੍ਰਿਯੋ ਬਾਚ॥ ਸਜਾਨੇ ਸੋਚਿਤ ਰਹੈ ਰਾਜ ਕੈਫਿਯੈ ਕਮਾਵੈ॥
ਸੂਮ ਸੰਚਿ ਧਨ ਰਹੈ ਸੂਰ ਦਿਨ ਏਕ ਲੁਟਾਵੈ॥
ਅਮਲ ਪੀਏ ਜਸੁ ਹੋਇ ਦਾਨ ਖਾਂਡੋ ਨਹਿ ਹੀਨੋ॥
ਅੰਤ ਗੁਦਾ ਕੇ ਪੈਂਡ ਸੂਮ ਸੋਫੀ ਜਿਯ ਦੀਨੋ॥ ੧੨॥

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸਿਆਣੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜਾ ਨਸ਼ਾ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੰਜੂਸ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲੁਟਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਮਲ ਪੀਣ ਨਾਲ ਜਸ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਾਨ ਦਾ ਖੰਡਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੋਫੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਅੰਤ ਵਿਚ ਗੁਦਾ ਰਸਤੇ ਹੀ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ॥੧੨॥

ਭਾਂਗ ਪੁਰਖ ਵੈ ਪਿਯਹਿ ਭਗਤ ਹਰਿ ਕੀ ਜੇ ਕਰਹੀ॥
ਭਾਂਗ ਭਖਤ ਵੈ ਪੁਰਖ ਕਿਸੂ ਕੀ ਆਸ ਨ ਧਰਹੀ॥
ਅਮਲ ਪਿਯਤ ਤੇ ਬੀਰ ਬਰਤ ਜਿਨ ਤ੍ਰਿਨ ਮਸਤਕ ਪਰ॥
ਤੇ ਕਜਾ ਪੀਵਹਿ ਭਾਂਗ ਰਹੈ ਜਿਨਕੇ ਤਕਰੀ ਕਰ॥ ੧੩॥

ਭੰਗ ਉਹ ਲੋਕ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭੰਗ ਉਹ ਲੋਕ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਤੇ ਆਸ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ। ਅਮਲ ਉਹ ਸੂਰਬੀਰ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭੰਗ ਕੀ ਪੀਣੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੱਕੜੀ ਲੈਕੇ ਤੋਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੧੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਸਦਾ ਸਰੋਹੀ ਊਪਰ ਕਰ ਜਿਨਕੋ ਰਹੈ॥
ਸਿਰ ਮੋ ਖਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਜੁ ਤਿਹ ਕਟੁ ਬਚ ਕਹੈ॥
ਨਿੰਬੂਆ ਟਿਕ ਕਹਿ ਰਹੈ ਮੂੰਛਿ ਐਸੇ ਕੀਏ॥
ਹੋ ਤੇ ਨਰ ਪੀਵਹਿ ਭਾਂਗ ਕਹਾਂ ਪਸੁ ਤੈਂ ਪੀਏ॥ ੧੪॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਰਦਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਸਦਾ ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਦਾ ਵਾਰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ। ਮੁੱਛਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ

ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਨਿੰਬੂ ਟਿਕ ਜਾਵੇ। ਐਸੇ ਨਰ ਮਰਦ ਹੀ ਭੰਗ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੇ ਭੰਗ ਕੀ ਪੀਣੀ ਹੈ ?॥੧੪॥

ਅਗੰ ਜਾਨ ਜो ਗੰਜਤ ਸਦਾ ਅਗੰਜ ਨਰ॥
ਤ੍ਰਸਤ ਤਾਪ ਤੁਟਿ ਜਾਇ ਨਿਰਖਿ ਜਿਹ ਖੜਗ ਕਰ॥
ਤੇ ਪੀਵਤ ਹੈਂ ਭਾਂਗ ਅਧਿਕ ਜਿਨ ਜਸ ਲਏ॥
ਹੋ ਦਾਨ ਖਾਂਡ ਕੈ ਪ੍ਰਥਮ ਬਹੁਰਿ ਜਗ ਤੇ ਗਏ॥ ੧੫॥

ਅਮਲ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਦਾ ਅੱਗੇ ਵੱਲ ਹੀ ਵਧਦੇ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਵੇਖ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,ਅਜੇਹੇ ਜੱਸ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇਂ ਭੰਗ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜਗ ਵਿਚੋਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤੇ ਨਰ ਕੈਫਨ ਕੋ ਪਿਯਤ ਤੈਂ ਕਜਾ ਪਿਯਹਿ ਅਜਾਨ॥
ਕਰ ਤਕਰੀ ਪਕਰਤ ਰਹਜੋ ਕਸੀ ਨ ਕਮਰ ਕ੍ਰਿਪਾਨ॥ ੧੬॥

ਮਰਦ ਲੋਕ ਹੀ ਨਸ਼ਾ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਮੂਰਖ ਤੂੰ ਨਸ਼ਾ ਕੀ ਪੀਵੇਂਗਾ ? ਤੂੰ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੱਕੜੀ ਫੜ ਰਖੀ ਅਤੇ ਕਦੇ ਤਲਵਾਰ ਲੱਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ॥੧੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਯੌ ਸੁਨਿ ਬੈਨ ਸ਼ਾਹੁ ਰਿਸਿ ਭਰਿਯੋ॥ ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹ ਕਟੁ ਬਚਨ ਉਚਰਿਯੋ॥
ਲਾਤ ਮੁਸਟ ਭੇਂ ਕੀਏ ਪ੍ਰਹਾਰਾ॥ ਤੈਂ ਕਜੋਂ ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਾ॥ ੧੭॥

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਭੈੜੇ ਬਚਨ ਕਹੇ। ਉਸਨੂੰ ਲਤਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਕੀਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਹੈ॥੧੭॥

ਤ੍ਰਿਯੋ ਬਾਚ॥ ਕਹੋ ਸ਼ਾਹੁ ਤੌ ਸਾਚ ਉਚਰਊਂ॥ ਤੁਮ ਤੇ ਤਊ ਅਧਿਕ ਜਿਯ ਡਰਊਂ॥
ਜੋ ਕੁਲ ਰੀਤਿ ਬਡਨ ਚਲਿ ਆਈ॥ ਸੋ ਮੈਂ ਤੁਹਿ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹਤ ਸੁਨਾਈ॥ ੧੮॥

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੇ ਸ਼ਾਹ ! ਜੇ ਤੂੰ ਕਹੇਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸੱਚ ਦਸਦੀ ਹਾਂ। ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਕੁਲ ਦੀ ਰੀਤ ਚਲੀ ਆਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਹ ਕੁਝ ਤੈਨੂੰ ਦਸਦੀ ਹਾਂ॥੧੮॥

ਛਪੈ ਛੰਦ॥ ਦਿਜਨ ਦਾਨ ਦੀਬੋ ਦੁਜਾਨ ਸਿਰ ਖੜਗ ਬਜੈਬੋ॥
ਮਹਾਂ ਦੁਸ਼ਟ ਕਹ ਦੰਡਿ ਦਾਰਿਦ ਦੀਨਾਨ ਗਵੈਬੋ॥

ਨਿਜੁ ਨਾਰਿਨ ਕੇ ਸਾਥ ਕੇਲ ਚਿਰ ਲੌ ਮਚਿ ਮੰਡਬ॥
ਖੰਡ ਖੰਡ ਸਨ ਖੇਤ ਖਲਨ ਖੰਡਨ ਸੋ ਖੰਡਬ॥
ਅਮਲ ਨ ਪੀ ਏਤੀ ਕਰੈਂ ਕਜੋਂ ਆਯੋ ਮਹਿ ਲੋਕ ਮਹਿ॥
ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਸਭੈ ਤਿਹ ਨਰ ਕੌ ਹਸਿ ਹਸਿ ਕਹਹਿ॥੧੯॥

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਵੋਗੇ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਓਗੇ, ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵੋਂਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਲਿੱਦਰ ਦੂਰ ਕਰੋਗੇ। ਅਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮੇਂ ਤਕ ਭੋਗ ਕਰੋਗੇ ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦੇਵੋਗੇ। ਦੇਵ-ਦਾਨਵ, ਯਕ, ਗੰਧਰਭ, ਨਰ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਨਸ਼ਾ ਪੀ ਕੇ ਇਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਮਾਤ ਲੋਕ ਤੇ ਕੀ ਲੈਣ ਆਏ ਹੋ ?॥੧੯॥

ਛੰਦ॥ ਸੋ ਨਰ ਪਿਯਤ ਨ ਭਾਂਗ ਰਹੈ ਕੌਡੀ ਮਹਿ ਜਿਹ ਚਿਤ॥
ਸੋ ਨਰ ਅਮਲ ਨ ਪਿਯੈ ਦਾਨ ਭੌਂ ਨਹਿ ਜਾਕੋ ਹਿਤ॥
ਸਜਾਨੋ ਅਧਿਕ ਕਹਾਇ ਕਾਕ ਕੀ ਉਪਮਾ ਪਾਵਹਿ॥
ਅੰਤ ਸ੍ਵਾਨ ਜਜੋਂ ਮਰੈ ਦੀਨ ਦੁਨਿਯਾ ਪਛੁਤਾਵਹਿ॥ ੨੦॥

ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਮਨ ਸਦਾ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਨਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ ਅਤੇ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਹ ਆਦਮੀ ਕਾਂ ਵਾਂਗ ਸਿਆਣਾ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਮੌਤ ਮਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਤਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥੨੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅੰਤ ਕਾਕ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤੁ ਮਰੈਂ ਮਨ ਭੀਤਰ ਪਛੁਤਾਂਹਿ॥
ਖੰਡਾ ਗਹਜੋ ਨ ਜਸ ਲਿਯੋ ਕਛੂ ਜਗਤ ਕੇ ਮਾਂਹਿ॥ ੨੧॥

ਅੰਤ ਵਿਚ ਕਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਮਰਕੇ ਉਹ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਮੈਂ ਕਿਰਪਾਣ ਫੜੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਜੱਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ॥੨੧॥

ਸ਼ਾਹ ਬਾਚ॥

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨ ਸ਼ਾਹੁਨਿ ਤੈਂ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨਤ॥ ਸੋਫਿਨ ਸੌ ਅਮਲਿਨ ਕਹ ਠਾਨਤ॥
ਸੋਫੀ ਰੰਕ ਦਰਬੁ ਉਪਜਾਵੈ॥ ਅਮਲੀ ਨ੍ਰਿਪਹੂੰ ਧਾਮ ਲੁਟਾਵੈ॥ ੨੨॥

ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਇਸਤਰੀ ਸੁਣ, ਤੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਏਂ ਅਤੇ ਸੋਫੀਆਂ ਨਾਲ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਏਂ। ਸੋਫੀ ਨਿਰਧਨ ਵੀ ਧਨ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਮਲੀ ਰਾਜਾ ਵੀ ਘਰ ਲੁਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ"॥੨੨॥

ਤ੍ਰਿਯੋ ਬਾਚ॥

ਛੰਦ॥ ਜੇ ਅਮਲਨ ਕਹ ਖਾਇ ਖਤਾ ਕਬਹੂੰ ਨਹਿ ਖਾਵੈਂ॥
ਮੂੰਡਿ ਅਵਰਨਹਿ ਜਾਹਿ ਆਪੁ ਕਬਹੂੰ ਨ ਮੁੰਡਾਵੈਂ॥
ਚੰਚਲਾਨ ਕੋ ਚਿੱਤ ਚੋਰ ਛਿਨ ਇਕ ਮਹਿੰ ਲੇਂਹੀ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਭਾਮਿਨਨਿ ਭੋਗ ਭਾਵਤ ਮਨ ਦੇਂਹੀ॥ ੨੩॥

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੋ ਨਸ਼ਾ ਪੀਂਦਾ ਖਾਂਦਾ ਏ ਉਹ ਕਦੀ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਉਹ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪ ਕਦੀ ਮੂਰਖ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਉਹ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਦਿਲ ਖਿਣ ਭਰ ਵਿਚ ਚੁਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦਾ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ॥੨੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਭਜਹਿ ਬਾਮ ਕੈਫਿਯੈ ਕੇਲ ਜੁਗ ਜਾਮ ਮਚਾਵਹਿ॥
ਹਰਿਣਾ ਜਿਮਿ ਉਛਲਹਿ ਨਾਰਿ ਨਾਗਰਿਨ ਰਿਝਾਵਹਿ॥
ਸੌਫੀ ਚੜਤਹਿ ਕਾਂਪਿ ਧਰਨਿ ਊਪਰਿ ਪਰੈਂ॥
ਹੋ ਬੀਰਜ ਖਲਤ ਹ੍ਵੈਜਾਹਿ ਕਹਾਂ ਜੜ੍ਹ ਰਤਿ ਕਰੈਂ॥ ੨੪॥

ਅਮਲੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਦੋ ਪਹਿਰ ਤਕ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਿਰਣ ਵਾਂਗ ਉੱਛਲ ਉੱਛਲ ਕੇ ਨਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੂਫੀ ਤਾਂ ਭੋਗ ਕਰਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਕੰਬ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਝਟ ਖਲਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਹ ਭਲਾ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀ ਕਰਨਗੇ॥੨੪॥

ਬੀਰਜ ਭੂਮਿ ਗਿਰ ਪਰੈ ਤਕੈ ਮੁਖ ਬਾਇਕੈ॥
ਨਿਰਖਿ ਨਾਰ ਕੀ ਓਰ ਰਹੈ ਸਿਰੁ ਨਜਾਇਕੈ॥
ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਹ੍ਵੈ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਚਨ ਹਸਿ ਹਸਿ ਕਹੈ॥
ਹੋ ਕਾਮਕੇਲ ਕੀ ਸਮੈਂ ਨ ਪਸੁ ਕੌਡੀ ਲਹੈ॥ ੨੫॥

ਬੀਰਜਪਾਤ ਹੋਣ ਤੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਮੂੰਹ ਫੁਲਾ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ

ਵੇਖ ਕੇ ਮੂੰਹ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਦਿਲ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਪਰੋਂ ਉਪਰੋਂ ਹੱਸ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਪਸ਼ੂ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਦੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ॥੨੫॥

ਤਮਕਿ ਸਾਂਗ ਸੰਗ੍ਰਹਹਿ ਤੁਰੈ ਪਰ ਦਲਹਿ ਨਚਾਵੈਂ॥
ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਗਿਰਹਿ ਤਊ ਸਾਮੁਹਿ ਹਥਿ ਧਾਵੈਂ॥
ਅਸਿ ਧਾਰਨ ਲਗ ਜਾਹਿ ਨ ਚਿਤਹਿ ਡੁਲਾਵਹੀਂ॥
ਹੋ ਤੇ ਨਰ ਬਰਤ ਬਰੰਗਨਿ ਸੁਰਪੁਰ ਪਾਵਹੀਂ॥ ੨੬॥

ਪਰ ਅਮਲੀ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਭਾਲਾ ਫੜਕੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਘੋੜਾ ਨਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਜਾਣ ਫਿਰ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਫੌਜ ਵਲ ਹੀ ਭੱਜਦੇ ਹਨ। ਤਲਵਾਰ ਪਹਿਨਦੇ ਸਮੇਂ ਜ਼ਰਾ ਭਰ ਵੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਡੋਲਦੇ। ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਇਹੀ ਸੂਰਮੇਂ ਪਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰ ਕੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੨੬॥

ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸੁਘਰ ਜਿਨ ਆਇ ਜਗਤ ਮੈ ਜਸ ਕੌ ਪਾਯੋ॥
ਬਹੁਰਿ ਖਲਨ ਕਹ ਖੰਡਿ ਖੇਤ ਜੈ ਸ਼ਬਦ ਕਹਾਯੋ॥
ਅਮਲ ਪਾਨ ਸੁਭ ਅੰਗ ਧਨਖ ਸਰ ਜਿਨ ਲਯੋ॥
ਹੋ ਸੋ ਨਰ ਜੀਵਤ ਮੁਕਤਿ ਜਗਤ ਭੀਤਰ ਭਯੋ॥ ੨੭॥

ਜਿਸ ਵੀ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੁਘੜ ਵਿਅੱਕਤੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਸ ਖਟਿਆ, ਉਸ ਵਿਅੱਕਤੀ ਨੇ ਹੀ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਕੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਫੜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵਿਅੱਕਤੀ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੀਵਤ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੨੭॥

ਕਬਹੂੰ ਨ ਖਾਏ ਪਾਨ ਅਮਲ ਕਬਹੂੰ ਨਹਿ ਪੀਯੋ॥
ਕਬਹੂੰ ਨ ਖੇਲ ਅਖੇਟਨ ਸੁਖ ਸੁਰਧਨ ਕਹ ਦੀਯੋ॥
ਕਬਹੂੰ ਨ ਸੌਂਧਾ ਲਾਇ ਰਾਗ ਮਨ ਭਾਇਯੋ॥
ਹੋ ਕਰਜੋ ਨ ਭਾਮਿਨ ਭੋਗ ਜਗਤ ਕਜੋਂ ਆਇਯੋ॥ ੨੮॥

ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕਦੀ ਪਾਨ ਨਹੀਂ ਖਾਦਾ, ਕਦੀ ਨਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਕਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਦੀ ਰਾਗ ਵਿਚੋਂ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਰਮਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਆਦਮੀ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ-ਆਇਆ ਹੈ॥੨੮॥

ਨਾਦ ਗੰਧ ਸੁਭ ਇਸਤ੍ਰਨ ਜਿਨ ਨਰ ਰਸ ਲੀਏ॥
ਅਮਲ ਪਾਨ ਆਖੇਟ ਦ੍ਰੁਜਨ ਦੁਖਿਤ ਕੀਏ॥
ਸਾਧੁ ਸੇਵਿ ਸੁਭ ਸੰਗ ਭਜਤ ਹਰਿ ਜੂ ਭਏ॥
ਹੋ ਤੇ ਦੈ ਜਸ ਦੁੰਦਭੀ ਜਗਤ ਯਾਤੇ ਗਏ॥ ੨੯॥

ਰਾਗ, ਸੁਗੰਧ ਚੰਗੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਸ ਮਾਣਿਆ, ਨਸ਼ਾ ਕੀਤਾ, ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਿਆ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਤ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ; ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾ ਕੇ ਗਏ ਹਨ॥੨੯॥

ਚਤੁਰਿ ਨਾਰਿ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਰਹੀ ਸਮੁਝਾਇ ਕਰਿ॥
ਮੂਰਖ ਨਾਹ ਨ ਸਮੁਝ੍ਯੋ ਉਠ੍ਯੋ ਰਿਸਾਇ ਕਰਿ॥
ਗਹਿਕੈ ਤਰੁਨਿ ਤੁਰੰਤ ਤਰਲਤਾ ਜਨ ਮਰ੍ਯੋ॥
ਹੋ ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਠਾਢ ਚਰਿਤ ਤਹੀ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਰ੍ਯੋ॥ ੩੦॥

ਉਹ ਸਿਆਣੀ ਇਸਤਰੀ ਅਨੇਕਾਂ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਉਹ ਮੂਰਖ ਨਾਂ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਸੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕੁਟਿਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਵੀ ਝੱਟ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ॥੩੦॥

ਛਿਤ ਪਰ ਖਾਇ ਪਛਾਰ ਪਰੀ ਮੁਰਛਾਇ ਕਰਿ॥
ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਹਿ ਸ਼ਾਹੁ ਲਈ ਉਰ ਲਾਇ ਕਰਿ॥
ਲਾਖ ਲਹੇ ਤੁਮ ਬਚੇ ਕਹੋ ਕਜਾ ਕੀਜਿਯੈ॥
ਹੋ ਕਹ੍ਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਸਹਿਤ ਭੋਜਨ ਸਭ ਕਹ ਦੀਜਿਯੈ॥ ੩੧॥

ਉਹ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਭੁਆਂਟਣੀ ਖਾਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਸ਼ਾਹ ਨੇ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਚੁੱਕਕੇ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ," ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਬੱਚ ਜਾ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਮੈਂ ਕੀ ਉਪਾਅ ਕਰਾਂ।" ਤਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ," ਜੇ ਮੇਰਾ ਬਚਾਓ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ਸਭ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਖਵਾਓ॥੩੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ਼ਾਹੁ ਤਬੈ ਭੋਜਨ ਕਰਾ ਨਾਨਾ ਬਿਧਨ ਬਨਾਇ॥
ਊਚ ਨੀਚ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਸਭਹੀ ਲਏ ਬੁਲਾਇ॥ ੩੨॥

ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਫਿਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਭੋਜਣ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਉਚ, ਨੀਚ, ਰਾਜਾ, ਪਰਜਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ॥੩੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਪਾਂਤਿ ਪਾਂਤਿ ਲੋਗਨ ਬੈਠਾਯੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਭੋਜਨਹਿ ਖਵਾਯੋ॥
ਇਤੈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੌ ਨੇਹ ਲਗਾਇਸਿ॥ ਬਾਤਨ ਸੋ ਤਾਕੋ ਉਰਝਾਇਸਿ॥ ੩੩॥

ਪੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਠਾਇਆ ਅਤੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦਾ ਭੋਜਨ ਖਵਾਇਆ। ਇਥੇ ਹੀ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਲਾ ਲਿਆ॥ ੩੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭੋਜਨ ਤਿਨੈ ਖਵਾਇਯੋ ਭਾਂਗ ਭੋਜ ਮੈ ਪਾਇ॥
ਰਾਜਾ ਕੋ ਪਤਿ ਕੇ ਸਹਿਤ ਛਲ ਸੌ ਗਈ ਸੁਵਾਇ॥ ੩੪॥

ਭੋਜਨ ਵਿਚ ਭੰਗ ਪਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖਵਾਇਆ ਇਸ ਤਰਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਤੀ ਸਮੇਤ ਛਲ ਨਾਲ ਸੁਆ ਦਿਤਾ॥੩੪॥

ਭਾਂਗਿ ਖਾਇ ਰਾਜਾ ਜਗਯੋ ਸੋਫੀ ਭਯੋ ਅਚੇਤ॥
ਮਿਤ੍ਰ ਭਏ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਕੋ ਤਬ ਹੀ ਬਨਯੋ ਸੰਕੇਤ॥ ੩੫॥

ਭੰਗ ਖਾਕੇ ਰਾਜਾ ਤਾਂ ਜਾਗਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਸ਼ਾਹ ਸੌਫੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਤਦ ਉਸ ਮਿੱਤਰ ਬਣੀ ਇਸਤਰੀ ਵਲੋਂ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੋਇਆ॥੩੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਲੋਗ ਜਿਵਾਇ ਬਚਨ ਇਮਿ ਭਾਖਾ॥ ਸਿਗਰੋ ਦਿਵਸ ਰਾਇ ਹਮ ਰਾਖਾ॥
ਸਾਂਝ ਪਰੇ ਰਾਜਾ ਘਰ ਐਹੈ॥ ਤੁਮਹੂੰ ਤਬੈ ਬੁਲਾਇ ਪਠੈਹੈ॥ ੩੬॥

ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਣ ਖਵਾਕੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਜ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਥੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਰਾਜਾ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਘਰ ਆਉਣਗੇ ਫਿਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ॥੩੬॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਮਿਲਯੋ ਜਾਨ ਪ੍ਯਾਰਾ ਲਗੇ ਨੈਨ ਐਸੇ॥
ਮਨੋ ਫਾਂਧ ਫਾਂਧੈ ਮ੍ਰਿਗੀ ਰਾਟ ਜੈਸੇ॥
ਲਯੋ ਮੋਹਿ ਰਾਜਾ ਮਨੋ ਮੋਲ ਲੀਨੋ॥
ਤਹੀ ਭਾਵਤੋ ਭਾਮਨੀ ਭੋਗ ਕੀਨੋ॥ ੩੭॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਾਣ ਪਿਆਰਾ ਰਾਜਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਲੱਗ ਗਈਆਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਹਿਰਣਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹ ਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਮੁਲ ਲੈ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਤਦ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ

ਮਨਚਾਹਿਆ ਰਮਣ ਕੀਤਾ॥੩੭॥

ਰਹਜੋ ਸ਼ਾਹੁ ਡਾਰਜੋ ਕਛੂ ਨ ਬਿਚਾਰਜੋ॥ਮਨੋ ਲਾਤ ਕੇ ਸਾਥ ਸ਼ੈਤਾਨ ਮਾਰਜੋ॥
ਪਸੂਹਾ ਨ ਭਾਖੈ ਉਠੈ ਨਾ ਉਘਾਵੈ॥ ਇਤੈ ਨਾਰਿ ਕੌ ਰਾਜ ਬਾਂਕੋ ਬਜਾਵੈ॥ ੩੮॥

ਸ਼ਾਹ ਤਾਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਵਿਚਾਰ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੂੰ ਲੱਤਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਪਸ਼ੂ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਠ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੩੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ਼ਾਹੁ ਪਾਲਕੀ ਕੈ ਤਰੇ ਬਾਂਧਿ ਡਾਰਿ ਕਰਦੀਨ॥
ਜੁ ਕਛੁ ਧਾਮ ਮਹਿ ਧਨ ਹੁਤੋ ਘਾਲਿ ਤਿਸੀ ਮਹਿ ਲੀਨ॥ ੩੯॥

ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪਾਲਕੀ ਦੇ ਥੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਧਨ ਦੌਲਤ ਸੀ ਉਹ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ॥੩੯॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਆਪੁ ਦੌਰਿ ਤਾਂਹੀ ਪਰ ਚੜ੍ਹੀ ਬਨਾਇਕੈ॥
ਰਮੀ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਸਾਥ ਅਧਿਕ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ॥
ਲੈ ਨਾਰੀ ਕਹ ਰਾਇ ਆਪਨੇ ਘਰ ਗਯੋ॥
ਹੋ ਸੂਮ ਸੋਫਿਯਹਿ ਬਾਂਧਿ ਪਾਲਕੀ ਤਰ ਲਯੋ॥ ੪੦॥

ਆਪ ਭੱਜ ਕੇ ਉਸ ਪਾਲਕੀ ਉਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਸੁਖਪੂਰਵਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਰਾਜਾ ਅਪਣੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਮੂਰਖ ਸੋਫੀ ਨੂੰ ਪਾਲਕੀ ਦੇ ਥੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ॥੪੦॥

ਜਬ ਪਹੁਚੇ ਦੋਊ ਜਾਇ ਸੁਖੀ ਗ੍ਰਿਹਿ ਨਾਰਿ ਨਰ॥
ਕਹਜੋ ਕਿ ਦੇਹੁ ਪਠਾਇ ਪਾਲਕੀ ਸ਼ਾਹੁ ਘਰ॥
ਬੱਧੋ ਸ਼ਾਹੁ ਤਿਹ ਤਰੇ ਤਹੀਂ ਆਵਤ ਭਏ॥
ਹੋ ਜਹ ਰਾਜਾ ਧਨ ਸਹਿਤ ਬਾਲ ਹਰਿ ਲੈ ਗਏ॥ ੪੧॥

ਜਦ ਦੋਵੇਂ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਠੀਕ ਠਾਕ ਅਪਣੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਲਕੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦੇਵੋ। ਸ਼ਾਹ ਉਸ ਪਾਲਕੀ ਦੇ ਥੱਲੇ ਬੱਧਾ ਵਾਪਸ ਓਥੇ ਆ ਗਿਆ ਜਿਥੋਂ ਰਾਜਾ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਧਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ॥੪੧॥

ਚੌਪਈ।। ਬੀਤੀ ਰੈਨਿ ਭਯੋ ਉਜਿਆਰਾ।। ਤਬੈ ਸ਼ਾਹੁ ਦੁਹੂੰ ਦ੍ਰਿਗਨ ਉਘਾਰਾ।।
ਮੋਹਿ ਪਾਲਕੀ ਤਰ ਕਿਹ ਰਾਖਾ।। ਬਚਨ ਲਜਾਇ ਐਸ ਬਿਧਿ ਭਾਖਾ।।੪੨।।

ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਅਤੇ ਜਦ ਸਵੇਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਅਪਣੀਆਂ ਅਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ। ਉਹ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਾਲਕੀ ਦੇ ਥੱਲੇ ਕਿਸ ਨੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ।।੪੨।।

ਮੈਂ ਜੁ ਕੁਬੋਲ ਨਾਰਿ ਕਹ ਕਹੇ।। ਤੇ ਬਚ ਬਸਿ ਵਾਂਕੇ ਜਿਯ ਰਹੇ।।
ਲਛਮੀ ਸਕਲ ਨਾਰਿ ਜੁਤ ਹਰੀ।। ਮੋਰੀ ਬਿਧਿ ਐਸੀ ਗਤਿ ਕਰੀ।। ੪੩।।

ਮੈਂ ਜੋ ਭੈੜੇ ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਹੇ ਸਨ ਉਹੀ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਖੁਭ ਗਏ। ਇਸਤਰੀ ਸਮੇਤ ਮੇਰੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦੀ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਮੇਰੀ ਇਹ ਕੀ ਗਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।।੪੩।।

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਫਲਤ ਭਾਗ ਹੀ ਸਰਬਦਾ ਕਰੋ ਕੈਸਿਯੈ ਕੋਇ।।
ਜੋ ਬਿਧਨਾ ਮਸਤਕ ਲਿਖਾ ਅੰਤ ਤੈਸਿਯੈ ਹੋਇ।। ੪੪।।

ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕੁਝ ਕਰ ਲਵੇ, ਸਦਾ ਭਾਗ ਹੀ ਫੁਲਦੇ ਫਲਦੇ ਹਨ। ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਜੋ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਤਰਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।।੪੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸੁਧਿ ਪਾਈ ਜਬ ਸ਼ਾਹੁ ਨਜਾਇ ਮਸਤਕ ਰਰਜੋ।।
ਦੂਜੇ ਮਨੁਖਨ ਪਾਸ ਭੇਦ ਮੁਖ ਤੈ ਕਹਜੋ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕੀ ਬਾਤ ਚੀਨਿ ਪਸੁ ਨਾ ਲਈ।।
ਹੋ ਲਖਜੋ ਦਰਬੁ ਲੈ ਨ੍ਹਾਨ ਤੀਰਥਨ ਕੌ ਗਈ।। ੪੫।। ੧।।

ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਜਦ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਮਥੇ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਉਹ ਪਸ਼ੂ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਧਨ ਦੌਲਤ ਲੈਕੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਗਈ ਹੈ।।੪੫।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਪੈਂਤਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੪੫।।੪੬੦੭।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਪੈਂਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੪੫।।੪੬੦੭।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਛਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਸਵਰਨ ਮੰਜਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਪੂਰਬ ਦਿਸਿ ਇਕ ਤਿਲਕ ਨ੍ਰਿਪਤ ਬਰ।। ਭਾਨ ਮੰਜਰੀ ਨਾਰਿ ਤਵਨ ਘਰ।।
ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਰਨ ਇਕ ਸੁਤ ਗ੍ਰਿਹ ਵਾਕੇ।। ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰ ਛਬਿ ਤੁੱਲ ਨ ਤਾਕੇ।।੧।।

ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤਿਲਕ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਚੰਗਾ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਭਾਨਮੰਜਰੀ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਘਰ ਚਿਤਰਵਰਣ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸੀ।।੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਜੇ ਤਰੁਨੀ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਨਿਹਾਰਈਂ।।
ਲੋਕ ਲਾਜ ਤਜਿ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਕਹ ਵਾਰਈਂ।।
ਬਿਰਹ ਬਾਨ ਤਨ ਬਿਧੀ ਮਗਧ ਹ੍ਵੈ ਝੂਲਹੀਂ।।
ਹੋ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਪਤਿ ਸੁਤ ਕੀ ਸਭ ਸੁਧ ਭੂਲਹੀਂ।। ੨।।

ਜਿਹੜੀ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਦੀ ਸੀ ਉਹ ਲੋਕ ਲਾਜ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਸ ਉਤੋਂ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਵਾਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਬਿਰਹਾ ਬਾਣ ਦੀਆਂ ਵਿੰਨ੍ਹੀਆਂ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਝੂਮ ਉੱਠਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਪਤੀ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਸਭ ਦੀ ਸੁੱਧ ਭੁਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਛੇਮ ਕਰਨ ਇਕ ਸ਼ਾਹੁ ਕੀ ਸੁਤਾ ਰਹੈ ਸੁਕੁਮਾਰਿ।।
ਉਰਝਿ ਰਹੀ ਮਨ ਮੈ ਘਨੀ ਨਿਰਖਤ ਰਾਜ ਦੁਲਾਰਿ।। ੩।।

ਉਥੇ ਛੇਮ ਕਰਨ ਨਾਮੀ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਫਸ ਗਈ।।੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸ੍ਰਗਨਿ ਮੰਜਰੀ ਅਟਕੀ ਕੁਅਰ ਨਿਹਾਰਿ ਕਰਿ।।
ਰੁਕਮ ਮੰਜਰੀ ਸਹਚਰਿ ਲਈ ਹਕਾਰਿ ਕਰਿ।।
ਨਿਜੁ ਮਨ ਕੋ ਤਿਹ ਭੇਦ ਸਕਲ ਸਮਝਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਚਿੱਤ੍ਰਬਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਪਹਿ ਦਈ ਪਠਾਇਕੈ।। ੪।।

ਸਵਰਨਮੰਜਰੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਇਕ ਰੁਕਮ

ਮੰਜਰੀ ਨਾਮੀਂ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ ਦਾ ਸਾਰਾ ਭੇਤ ਦਸ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਚਿਤਰ ਵਰਣ ਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿਤਾ॥੪॥

ਨਿਜ ਨਾਰੀ ਮੁਹਿ ਕਰਜੋ ਕੁਅਰਿ ਕਰੁ ਆਇ ਕਰਿ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੌ ਭਜੇ ਪਰਮ ਸੁਖ ਪਾਇ ਕਰਿ॥
ਭੂਪ ਤਿਲਕ ਕੀ ਕਾਨਿ ਨ ਚਿਤ ਮਹਿ ਕੀਜਿਯੈ॥
ਹੋ ਮਨਸਾ ਪੂਰਨ ਮੋਰਿ ਸਜਨ ਕਰਿ ਦੀਜਿਯੈ॥ ੫॥

ਉਸ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾਓ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਕੇ ਰਮਣ ਕਰੋ। ਰਾਜਾ ਤਿਲਕ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰੋ॥੫॥

ਕੁਅਰ ਬਾਚ॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਕ ਠਾਂ ਸੁਨੇ ਅਨੂਪਮ ਹਮ ਹੈਂ॥ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹਿ ਲੀਨੇ ਦ੍ਵੈ ਹੈ ਹੈਂ॥
ਰਾਹੁ ਸੁਰਾਹੁ ਨਾਮ ਹੈਂ ਤਿਨਕੇ॥ ਅੰਗ ਸੁਰੰਗ ਬਨੇ ਹੈਂ ਜਿਨਕੇ॥ ੬॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਦੋ ਅਨੂਪਮ ਘੋੜੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਰਾਹੂ ਅਤੇ ਸੁਰਾਹੂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਬਣੇ ਹਨ॥੬॥

ਜੌ ਤਾਂਤੇ ਦ੍ਵੈ ਹੈ ਹਰਿ ਲਜਾਵੈ॥ ਬਹੁਰਿ ਆਇ ਮੁਰਿ ਨਾਰਿ ਕਹਾਵੈ॥
ਤਬ ਹਮ ਸ਼ੰਕ ਤਜਾਗ ਤੁਹਿ ਬਰਹੀ॥ ਭੂਪ ਤਿਲਕ ਕੀ ਕਾਨਿ ਨ ਕਰਹੀ॥ ੭॥

ਜੇ ਤੂੰ ਦੋਵੇ ਘੋੜੇ ਉਥੋਂ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਲੈ ਆਵੇਂ ਤਾਂ ਆਕੇ ਮੇਰੀ ਪਤਣੀ ਬਣ ਜਾ। ਤਦ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਸੰਕੋਚ ਤੇ ਬਗੈਰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ॥੭॥

ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤਾ ਜਬ ਯੌ ਸੁਨਿ ਪਾਵਾ॥ ਚੰਡਾਰਿਨਿ ਕੋ ਭੇਸ ਬਨਾਵਾ॥
ਕਰ ਮੋ ਧਰਤ ਬੁਹਾਰੀ ਭਈ॥ ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹਿ ਕੇ ਮਹਲਨ ਗਈ॥ ੮॥

ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਭੰਗੀ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਵੇਸ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਝਾੜੂ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮਹਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ॥੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਹਜਰਤਿ ਕੇ ਘਰ ਮੋ ਧਸੀ ਐਸੋ ਭੇਸ ਬਨਾਇ॥
ਰਾਹੁ ਸੁਰਾਹੁ ਜਹਾਂ ਹੁਤੇ ਤਹੀ ਪਹੂੰਚੀ ਜਾਇ॥ ੯॥

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮਹਲ ਵਿਚ ਵੇਸ ਬਣਾ ਕੇ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਆ ਗਈ ਜਿਥੇ ਰਾਹੂ ਅਤੇ ਸੁਰਾਹੂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ।।੯।।

ਅੜਿੱਲ।। ਬੰਧੇ ਹੁਤੇ ਜਹ ਦ੍ਵੈਹੈ ਝਰੋਖਾ ਕੇ ਤਰੈ।।
ਜਹਾਂ ਨ ਚੀਟੀ ਪਹੁਚੈ ਪਵਨ ਨ ਸੰਚਰੈ।।
ਤਹੀ ਤਰੁਨਿ ਇਹ ਭੇਸ ਪਹੁਚੀ ਜਾਇ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਅਰਧ ਰਾਤ੍ਰਿ ਭੇ ਛੋਰਾ ਬਾਜ ਬਨਾਇ ਕਰਿ।। ੧੦।।

ਉਥੇ ਉਹ ਇਕ ਝਰੋਖੇ ਦੇ ਥੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਥੇ ਕਿ ਕੀੜੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹਵਾ ਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਥੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਚਲੋ ਗਈ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਘੋੜਾ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ।।੧੦।।

ਚੌਪਈ।। ਛੋਰਿ ਅਗਾਰਿ ਪਛਾਰਿ ਉਤਾਰੀ।। ਆਨਨ ਬਿਖੈ ਲਗਾਮੀ ਡਾਰੀ।।
ਹ੍ਵੈ ਅਸਵਾਰ ਚਾਬੁਕਿਕ ਮਾਰਿਸਿ।। ਸ਼ਾਹੁ ਝਰੋਖਾ ਭਏ ਨਿਕਾਰਿਸਿ।। ੧੧।।

ਉਸਦੇ ਅਗਲੇ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਰੱਸੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਲਗਾਮ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਬਕ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਬਾਦਸਾਹ ਦੇ ਝਰੋਖੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ।।੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਾਹ ਝਰੋਖਾ ਕੇ ਭਏ ਪਰੀ ਤੁਰੰਗ ਕੁਦਾਇ।।
ਸ਼ੰਕਾ ਕਰੀ ਨ ਜਾਨ ਕੀ ਪਰੀ ਨਦੀ ਮੋ ਜਾਇ।। ੧੨।।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਝਰੋਖੇ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਘੋੜਾ ਕਢਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਰਵਾ ਦਿਤੀ।।੧੨।।

ਚੌਪਈ।। ਝਰਨਾ ਮਹਿ ਤੇ ਬਾਜ ਨਿਕਾਰਿਸਿ।। ਗਹਿਰੀ ਨਦੀ ਬਿਖੈ ਲੈ ਡਾਰਿਸਿ।।
ਜਿਯ ਅਪਨੇ ਕਾ ਲੋਭ ਨ ਕਰਾ।। ਇਹ ਛਲ ਰਾਹੁ ਅਸ੍ਵ ਕਹ ਹਰਾ।। ੧੩।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਘੋੜਾ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਡੂੰਗੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ, ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਰਾਹੂ ਨਾਮੀਂ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲਿਆ।।੧੩।।

ਜਬ ਬਾਜੀ ਹਜਰਤਿ ਕੋ ਗਯੋ।। ਸਭਹਿਨ ਕੋ ਬਿਸਮੈ ਜਿਯ ਭਯੋ।।
ਜਹਾਂ ਨ ਸਕਤ ਪ੍ਰਵੇਸ ਪਵਨ ਕਰਿ।। ਤਹ ਤੇ ਲਯੋ ਤੁਰੰਗਮ ਕਿਨ ਹਰਿ।। ੧੪।।

ਜਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਘੋੜਾ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ। ਜਿਥੇ

ਹਵਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਉਥੇ ਕੌਣ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਘੋੜਾ ਲੈ ਗਿਆ।।੧੪।।

ਪ੍ਰਾਤ ਬਚਨ ਹਜਰਤਿ ਇਮ ਕਿਯੋ।। ਅਭੈ ਦਾਨ ਚੋਰਹਿ ਮੈ ਦਿਯੋ।।
ਜੋ ਵਹ ਮੋਕਹ ਬਦਨ ਦਿਖਾਵੈ।। ਬੀਸ ਸਹਸ੍ਰ ਅਸ਼ਰਫੀ ਪਾਵੈ।।੧੫।।

ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਇਨਾਮ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਜੋ ਉਹ ਆਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਵਿਖਾਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਇਨਾਮ ਵਿਚ ਦੇਵਾਂਗਾ।।੧੫।।

ਅਭੈ ਦਾਨ ਤਾਕੌ ਮੈ ਦਜਾਜੋ।। ਖਾਈ ਸਪਤ ਕੁਰਾਨ ਉਚਾਯੋ।।
ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਭੇਸ ਪੁਰਖ ਕੋ ਧਰਾ।। ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਕਹ ਸਿਜਦਾ ਕਰਾ।।੧੬।।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾਦੀ ਕਿ ਉਹ ਚੋਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹੇਗਾ ਅਤੇ ਇਨਾਮ ਦੇਵੇਗਾ। ਤਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮਰਦ ਦਾ ਭੇਸ ਵਟਾਇਆ ,ਅਤੇ ਜਾ ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕੀਤੀ।।੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪੁਰਖ ਭੇਖ ਕਹ ਪਹਿਰ ਤ੍ਰਿਯ ਭੂਖਨ ਸਜੇ ਸੁਰੰਗ।।
ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸੌ ਇਮਿ ਕਹਾ ਮੈ ਤਵ ਹਰਾ ਤੁਰੰਗ।। ੧੭।।

ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸੋਹਣੇ ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਕੇ ਅਤੇ ਮਰਦਾਵਾਂ ਭੇਸ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਘੋੜਾ ਚੋਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।।੧੭।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਹਜਰਤਿ ਤਾਕੌ ਲਖਿ ਲਯੋ।। ਹਰਖਤ ਭਯੋ ਕੋਪ ਮਿਟਿ ਗਯੋ।।
ਨਿਰਖਿ ਪ੍ਰਭਾ ਉਪਮਾ ਬਹੁ ਕੀਨੀ।। ਬੀਸ ਸਹੱਸ੍ਰ ਅਸ਼ਰਫੀ ਦੀਨੀ।। ੧੮।।

ਜਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਗੁੱਸਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਇਨਾਮ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ।।੧੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਹਸਿ ਹਜਰਤਿ ਐਸੇ ਕਹਾ ਸੁਨੁ ਤਸਕਰ ਸੁੰਦ੍ਰੰਗ।।
ਸੋ ਬਿਧਿ ਕਹੋ ਬਨਾਇ ਮੁਹਿ ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਹਰਾ ਤੁਰੰਗ।।੧੯।।

ਤਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਸੁੰਦਰ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਚੋਰ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸ ਜਾ ਕਿ ਤੂੰ ਘੋੜਾ ਚੁਰਾਇਆ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ?।।੧੯।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਅਬਲਾ ਆਇਸੁ ਇਮਿ ਪਾਵਾ।। ਮੁਹਰ ਰਾਖਿ ਮੋਖਨ ਲੈ ਆਵਾ।।
ਸਰਿਤਾ ਮੋ ਤ੍ਰਿਣ ਗੂਲ ਬਹਾਇਸਿ।। ਰੱਛਪਾਲ ਤਾ ਪਰ ਡਹੱਕਾਇਸਿ।।੨੦।।

ਜਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਮੁਹਰਾਂ ਰੱਖ ਕੇ ਉਹ ਕਿਲ ਲੈ ਆਈ। ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਸਰਕੜਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬਹਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਇਕ ਰਾਖਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ॥੨੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਹੁਰਿ ਨਦੀ ਭੀਤਰ ਪਰੀ ਜਾਤ ਭਈ ਤਰਿ ਪਾਰਿ॥
ਸ਼ਾਹਿ ਝਰੋਖਾ ਕੇ ਤਰੇ ਲਾਗਤ ਭਈ ਸੁਧਾਰਿ॥ ੨੧॥

ਫਿਰ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰਕੇ ਪਾਰ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਝਰੋਖੇ ਥਲੇ ਆ ਲਗੀ॥੨੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਘਰਿਯਾਰੀ ਘਰੀ ਬਜਾਵੈ॥ ਤਬ ਵਹ ਮੇਖਿਕ ਤਹਾਂ ਲਗਾਵੈ॥
ਬੀਤਾ ਦਿਵਸ ਰਜਨਿ ਬਡਿ ਗਈ॥ ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਤਹਾਂ ਪਹੂਚਤ ਭਈ॥੨੨॥

ਜਦ ਘੜਿਆਲ ਘੰਟੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਸੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਕਿਲ ਠੋਕ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਿਆ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ ਤਦ ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ॥੨੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤੈਸਹਿ ਛੋਰਿ ਤੁਰੰਗ ਝਰੋਖਾ ਬੀਚ ਕਰਿ॥
ਜਲ ਮੋ ਪਰੀ ਕੁਦਾਇ ਜਾਤ ਭੀ ਪਾਰ ਤਰਿ॥
ਸਭ ਲੋਕਨ ਕੌ ਕੌਤਕ ਅਧਿਕ ਦਿਖਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਸੌ ਬਚਨ ਕਹੇ ਮੁਸਕਾਇਕੈ॥ ੨੩॥

ਤਦ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋੜਾ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਝਰੋਖੇ ਵਿਚੋਂ ਛਾਲ ਮਰਵਾਕੇ ਤਰ ਕੇ ਉਹ ਨਦੀ ਪਾਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਕਿਹਾ॥੨੩॥

ਇਹੀ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਪ੍ਰਥਮ ਬਾਜ ਮੁਰਿ ਕਰ ਪਰਜੋ॥
ਦੁਤਿਯ ਅਸ੍ਵ ਤਵ ਨਿਰਖਤ ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਹਰਜੋ॥
ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹਿ ਤਬ ਕਹਿਯੋ ਕਹਾ ਬੁਧਿ ਕੋ ਭਯੋ॥
ਹੋ ਰਾਹਾ ਥੋ ਜਹਾ ਤਹੀ ਸੁ ਰਾਹਾ ਹੂੰ ਗਯੋ॥ ੨੪॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾ ਘੋੜਾ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਘੋੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਛਲ ਨਾਲ ਮੈਂ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮੱਤ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਰਾਹੂ ਗਿਆ ਸੀ, ਸੁਰਾਹੂ ਵੀ ਉਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ॥੨੪॥

ਸ਼ਾਹ ਸਹਿਤ ਸਭ ਲੋਗ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਬਿਲੋਕਿ ਬਰ॥

ਦਾਂਤ ਦਾਂਤ ਸੋ ਕਾਟਿ ਕਹੈ ਹੈ ਦਯੋ ਕਰ॥
ਕਹੈਂ ਹਮਾਰੀ ਮਤਿਹਿ ਕਵਨ ਕਾਰਨ ਭਯੋ॥
ਹੋ ਰਾਹਾ ਤਸਕਰ ਹਰਜੋ ਸੁਰਾਹਾ ਹਮ ਦਯੋ॥ ੨੫॥

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਦੰਦੀਆਂ ਵਢਦੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਮੇਰੀ ਅਕਲ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਹੂ ਤਾਂ ਚੋਰ ਨੇ ਖੁਦ ਚੁਰਾਇਆ ਅਤੇ ਸਰਾਹੂ ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥੨੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ੍ਰਰਨ ਮੰਜਰੀ ਬਾਜ ਹਰਿ ਮਿੱਤ੍ਰਹਿ ਦਏ ਬਨਾਇ॥
ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਰਨ ਸੁਤ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰਾ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ॥ ੨੬॥

ਸਵਰਨ ਮੰਜਰੀ ਨੇ ਘੋੜੇ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਚਿਤਰਵਰਣ ਨੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ॥੨੬॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਂਕੋ ਭਜੈ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ॥
ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹਿ ਦਿਲੀਸ ਕਹ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਦਿਖਾਇ॥ ੨੭॥ ੧॥

ਦਿਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ੇਰਸਾਹ ਨੂੰ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਛਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਚਿਤਰੰ ਵਰਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਖ ਪੂਰਵਕ ਰਮਣ ਕੀਤਾ॥੨੭॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਛਯਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੪੬॥੪੬੩੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਛਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੪੬॥੪੬੩੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਸੰਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਜਸਤਿਲਕ ਮੰਜਰੀ

ਚੌਪਈ॥ ਬੀਰ ਤਿਲਕ ਇਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਿਚੱਛਨ॥ ਪੁਹਪ ਮੰਜਰੀ ਨਾਰਿ ਸੁਲੱਛਨ॥
ਤਿਨਕੀ ਹਮ ਤੇ ਕਹਿ ਨ ਪਰਤ ਛਬਿ॥ ਗਤਿ ਤਿਹ ਰਹਤ ਨਿਰਖਿ ਰਤਿ ਪਤਿ ਦਬਿ॥ ੧॥

ਬੀਰ ਤਿਲਕ ਇਕ ਵਲਿਖਣ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਪੁਸ਼ਪ ਮੰਜਰੀ

ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਬਿਆਨ ਮੈਥੋਂ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਰੱਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੧॥

ਸ੍ਰੀ ਸੁਰਤਾਨ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਪੂਤਾ॥ ਜਨੁ ਬਿਧਿ ਗੜ੍ਹਾ ਦੁਤਿਯ ਪੁਰਹੂਤਾ॥
ਜਬ ਵਹੁ ਤਰੁਨ ਭਯੋ ਲਖਿ ਪਾਯੋ॥ ਤਬ ਪਿਤ ਤਾਕੋ ਬਜਾਹ ਰਚਾਯੋ॥ ੨॥

ਸੁਰਤਾਨ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਏਨਾਂ ਸੋਹਣਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਸਰਾ ਇੰਦਰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਜਦ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਜਵਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਵਿਆਹ ਰਚਾਇਆ॥੨॥

ਕਾਸ਼ਮੀਰ ਇਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਰਹਤ ਬਲ॥ ਰੂਪ ਮਾਨ ਧਨ ਮਾਨ ਰਣਾ ਚਲ॥
ਤਾਕੇ ਧਾਮ ਸੁਤਾ ਇਕ ਸੁਨੀ॥ ਸਕਲ ਗੁਨਨ ਕੇ ਭੀਤਰ ਗੁਨੀ॥ ੩॥

ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਰੂਪ, ਮਾਨ, ਧਨ ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਘਰ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸੀ॥੩॥

ਬੋਲਿ ਦਿਜੰਬਰਨ ਘਰੀ ਸੁਧਾਈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਕੇ ਸੰਗ ਕਰੀ ਸਗਾਈ॥
ਅਧਿਕ ਸੁ ਦਰਬੁ ਪਠੈਦਿਯ ਤਾਕੌ॥ ਬਜਾਹ ਬਿਚਾਰਿ ਬੁਲਾਯੋ ਵਾਕੌ॥ ੪॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਮਹੂਰਤ ਕਢਵਾਇਆ ਅਤੇ ਬੀਰ ਤਿਲਕ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਮੰਗਣੀ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਸੱਦਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥੪॥

ਸੁਤਾ ਕੋ ਬਜਾਹ ਜਬੈ ਤਿਨ ਦਿਯਾਇਸਿ॥ ਹਾਟ ਪਾਟ ਬਸਤ੍ਰਨ ਸਭ ਛਾਇਸਿ॥
ਘਰ ਘਰ ਗੀਤ ਚੰਚਲਾ ਗਾਵਤ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਾਦ੍ਰਿਤ ਬਜਾਵਤ॥ ੫॥

ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਸ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਮਿਥਿਆ ਉਸ ਦਿਨ ਸਾਰੇ ਘਰ ਬਾਜਾਰ ਸਜਾਏ ਗਏ। ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਜਨਾਨੀਆਂ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲਗੀਆਂ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲਗੇ॥੫॥

ਸਕਲ ਬਜਾਹ ਕੀ ਰੀਤਿ ਕਰਹਿ ਤੇ॥ ਅਧਿਕ ਦਿਜਨ ਕਹ ਦਾਨ ਕਰਹਿ ਵੇ॥
ਜਾਚਕ ਸਭੈ ਭੂਪ ਹ੍ਵੈ ਗਏ॥ ਜਾਚਤ ਬਹੁਰਿ ਨ ਕਾਹੂ ਭਏ॥ ੬॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਇਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਭਿਖਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੋਈ ਭਿਖਾਰੀ ਨਾ ਰਿਹਾ॥੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਕਲ ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਬਜਾਹ ਕੀ ਚੜ੍ਹੇ ਜਨੇਤ ਬਨਾਇ॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਕੁਅਰ ਬਨਿ ਪ੍ਰਭਾ ਨ ਬਰਨੀ ਜਾਇ।। ੭।।

ਲੜਕੇ ਵਾਲੇ ਵੀ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਬਾਰਾਤ ਬਣਾ ਕੇ ਚਲ ਪਏ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਜਾਇਆ ਜਿਸਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਕਾਸ਼ਮੀਰ ਭੀਤਰ ਪਹੁਚੇ ਜਬ।। ਬਾਜਨ ਲਗੇ ਬਦਿੱਤ੍ਰ ਅਮਿਤ ਤਬ।।
ਨਾਚਤ ਪਾਤ੍ਰ ਅਪਾਰ ਅਨੂਪਾ।। ਕੰਚਨਿ ਹੁਰਕੁਨਿ ਰੂਪ ਸਰੂਪਾ।। ੮।।

ਜਦ ਉਹ ਕਸ਼ਮੀਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਜੇ ਵਜਣ ਲੱਗੇ। ਸੋਨੇ ਵਰਗੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਨੱਚਣ ਲੱਗੀਆਂ।।੮।।

ਹਾਟ ਪਾਟ ਸਭ ਬਸਤ੍ਰਨ ਛਾਏ।। ਅਗਰ ਚੰਦਨ ਭੇ ਮਗੁ ਛਿਰਕਾਏ।।
ਸਭ ਘਰ ਬਾਂਧੀ ਬੰਧਨਵਾਰੈ।। ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਸੁਹਾਵਤ ਨਾਰੈ।। ੯।।

ਗਲੀ ਬਾਜਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਕਪੜਿਆਂ ਅਤੇ ਝੰਡੀਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਇਤਰ ਚੰਦਨ ਦਾ ਛਿੜਕਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਭ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੰਧਨਵਾਰ ਬੰਨ੍ਹੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸੁਰੀਲੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗੀਆਂ।।੯।।

ਅਗੂਆ ਲੇਨ ਅਗਾਊ ਆਏ।। ਆਦਰ ਸੌ ਕੁਅਰਹਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲਜਾਏ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤੇ ਕਰੈਂ ਬਡਾਈ।। ਜਾਨੁਕ ਰਾਂਕਨਿ ਧਨਿ ਨਿਧਿ ਪਾਈ।।੧੦।।

ਲੜਕੀ ਵਾਲੇ ਅਗੇ ਆ ਬਰਾਤ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਆਦਰ ਸਹਿਤ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਏ। ਉਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਨੌ ਨਿਧ ਖਜ਼ਾਨਾਂ ਲੱਭਾ ਹੋਵੇ।।੧੦।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤਬ ਜਸ ਤਿਲਕ ਮੰਜਰੀ ਲਈ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਬਜਾਹ ਦਈ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਕੇ ਸਾਥ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਦਾਜ ਅਮਿਤ ਧਨ ਦੀਯੋ ਬਿਦਾ ਕਰਿਕੈ ਦਏ।।
ਹੋ ਬਿਰਜਵਤੀ ਨਗਰੀ ਪ੍ਰਤਿ ਤੇ ਆਵਤ ਭਏ।। ੧੧।।

ਫਿਰ ਜਸ ਤਿਲਕ ਮੰਜਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਰਸਮਾਂ ਰੀਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦਾਜ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਬਿਰਜਵਤੀ ਨਗਰ ਵਲ ਚੱਲ ਪਏ।।੧੧।।

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਸਦਨ ਉਤਾਰੇ।। ਗ੍ਰਿਹਿ ਜੈਹੈਂ ਲਖਿ ਹੈ ਜਬ ਤਾਰੇ।।
ਕੁਅਰਿ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਪੂਤ ਨਿਹਾਰਾ।। ਤਿਹ ਤਨ ਤਾਨਿ ਮਦਨ ਸਰ ਮਾਰਾ।। ੧੨।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂਕਿ ਜਦ ਸ਼ੁਭ ਤਾਰਾ ਵਿਖਾਈ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ੁਭ ਮਹੂਰਤ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾ ਸਕਣ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਕਾਮਵਸ ਹੋ ਗਈ।।੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਿਰਖਿਤ ਰਹੀ ਲੁਭਾਇ ਛਬਿ ਮਨ ਮੈ ਕਿਯਾ ਬਿਚਾਰ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਸੰਗ ਨ ਜਾਇ ਹੌ ਇਹੈ ਹਮਾਰੋ ਯਾਰ।। ੧੩।।

ਉਸਦੀ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਯਾਰ ਬਣਾਵਾਂਗੀ।।੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਬੋਲਿ ਲਿਯਾ ਤਾਕੋ ਅਪੁਨੇ ਘਰ।। ਰਤਿ ਮਾਨੀ ਤਾਸੌ ਹਸਿ ਹਸਿ ਕਰਿ।।
ਆਲਿੰਗਨ ਚੁੰਬਨ ਬਹੁ ਲਏ।। ਬਿਬਿਧ ਬਿਧਨ ਸੌ ਆਸਨ ਦਏ।। ੧੪।।

ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਲਿੰਗਣ ਚੁੰਮਣ ਲਏ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਬਣਾਏ।।੧੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਬਿਹਸਿ ਬਿਹਸਿ ਦੋਊ ਕੁਅਰ ਕਲੋਲਨ ਕੌ ਕਰੈ।।
ਬਿਬਿਧ ਬਿਧਨ ਕੋਕਨ ਕੇ ਮਤ ਕੌ ਉਚਰੈ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਆਸਨ ਕਰਹਿ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਦੋਊ ਜਾਂਹਿ ਪਰਮ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ।। ੧੫।।

ਬਹੁਤ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਮਿੱਤਰ ਕਾਮ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਮੱਤ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਮਈ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਘੁੱਟ ਕੇ ਮਿਲਣ ਲੱਗੇ।।੧੫।।

ਕੇਲ ਕਰਤ ਸ੍ਵੈ ਜਾਂਹਿ ਬਹੁਰਿ ਉਠਿ ਰਤਿ ਕਰੈ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਚਾਤੁਰਤਾ ਮੁਖ ਤੇ ਉਚਰੈ।।
ਤਰੁਨ ਤਰੁਨਿ ਜਬ ਮਿਲੈ ਨ ਕੋਊ ਹਾਰਹੀ।।
ਹੋ ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਹੀ।। ੧੬।।

ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਾਗ ਕੇ ਕਾਮ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਿਆਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਨੌਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਜਦ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹਾਰਦਾ। ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਇਹੋ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ॥੧੬॥

ਤ੍ਰਿਯਾ ਬਾਚ॥

ਚੌਪਈ॥ ਮੈ ਨ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਕੇ ਸੰਗ ਜੈਹੌ॥ ਬਿਨ ਦਾਮਨ ਇਹ ਹਾਥ ਬਿਕੈਹੌ॥
ਧਾਇ ਸੁਤਾ ਤਬ ਕੁਅਰ ਹਕਾਰੀ॥ ਤਵਨ ਪਾਲਕੀ ਭੀਤਰ ਡਾਰੀ॥ ੧੭॥

ਫਿਰ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਕਹਿਣ ਲਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੀ, ਬਿਨ ਮੁਲੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥ ਵਿਕ ਗਈ ਹਾਂ। ਤਦ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਾਈ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ॥੧੭॥

ਦਿਵਸਰਾਜ ਅਸਤਾਚਲ ਗਯੋ॥ ਪ੍ਰਾਚੀ ਦਿਸਿ ਤੇ ਸਸਿ ਪ੍ਰਗਟਯੋ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਭੇਦ ਪਛਾਨਜੋ ਨਾਹੀ॥ ਤਾਰਨ ਕੀ ਸਮਝੀ ਪਰਛਾਹੀ॥ ੧੮॥

ਸੂਰਜ ਡੁਬ ਗਿਆ ਤੇ ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ॥੧੮॥

ਅਨਤ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੌ ਲੈ ਗ੍ਰਿਹ ਗਯੋ॥ ਭੇਦ ਨ ਪਸੁ ਪਾਵਤ ਕਛੁ ਭਯੋ॥
ਧਾਇ ਭੇਦ ਸੁਨਿਅਤਿ ਹਰਖਾਨੀ॥ ਮੋਰੀ ਸੁਤਾ ਕਰੀ ਬਿਧਿ ਰਾਨੀ॥ ੧੯॥

ਉਹ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਭੇਤ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ। ਦਾਈ ਨੂੰ ਜਦ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਰਾਣੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ॥੧੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਸੁਤ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਸਦਨ ਰਹੀ ਸੁਖ ਪਾਇ॥
ਘਾਲ ਪਾਲਕੀ ਧਾਇ ਕੀ ਦੁਹਿਤਾ ਦਈ ਪਠਾਇ॥ ੨੦॥ ੧॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਆਪਣੀ ਦਾਈ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥੨੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਸੈਂਤਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੪੭॥੩੭੫੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਸੰਤਾਲੀਵੀਂ

ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੪੭॥੪੬੫੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਅਠਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਦੀ ਨਰਬਦਾ ਕੋ ਰਹੈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਚਿਤ੍ਰਰਥ ਨਾਮ॥
ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੋ ਏਸ ਜਿਹ ਜਪਤ ਆਠਹੂੰ ਜਾਮ॥ ੧॥

ਨਰਬਦਾ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਇਕ ਚਿਤਰਥ ਨਾਮੀ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਸਨ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਚਿੱਤ੍ਰ ਮੰਜਰੀ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਬਰ॥ ਜਾਨੁਕ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਪਤਿ ਕਿਰਣਾ ਧਰ॥
ਚਾਰਿ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਾਕੇ ਸੁੰਦਰ ਅਤਿ॥ ਸੂਰਬੀਰ ਬਲਵਾਨ ਬਿਕਟ ਮਤਿ॥ ੨॥

ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਰਾਣੀ ਚਿਤਰ ਮੰਜਰੀ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸੂਰਬੀਰ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਉਸਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਸਨ॥੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚਿੱਤ੍ਰਕੇਤ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਧੁਜ ਸਸਿ ਧੁਜ ਰਵਿ ਧੁਜ ਸੂਰ॥
ਜਿਨ ਕੇ ਧਨੁਖ ਟੰਕੋਰ ਧੁਨਿ ਰਹਤ ਜਗਤ ਮੈ ਪੂਰ॥ ੩॥

ਚਿਤਰਕੇਤ, ਬਚਿਤਰ ਧੁਜ, ਸਸੀ ਧੁਜ ਅਤੇ ਰਵੀ ਧੁਜ ਏਡੇ ਵਡੇ ਸੂਰਬੀਰ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਨੁੱਖ ਦੀ ਟੰਕਾਰ ਦੀ ਧੁਨ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਛਾ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਨਵਲ ਸ਼ਾਹ ਇਕ ਰਹਤ ਨਗਰ ਤਿਹ॥
ਸਸਿ ਆਭਾ ਵਤਿ ਦੁਹਿਤਾ ਘਰ ਜਿਹ॥
ਅਮਿਤ ਪ੍ਰਭਾ ਜਨਿਯਤ ਜਾਕੀ ਜਗ॥
ਸੁਰ ਆਸੁਰ ਥਕਿ ਰਹਤ ਨਿਰਖ ਮਗ॥੪॥

ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਲ ਨਾਮੀਂ ਸ਼ਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਚੰਦ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਉਸਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਵੀ ਉਸਦਾ ਰਾਹ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਥਕ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚਾਰਿ ਪੁੱਤ ਜੇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਤਾਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਨਿਹਾਰਿ॥

ਰੀਝਿ ਰਹਤ ਭੇ ਚਿਤ ਬਿਖੈ ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚ ਨਿਰਧਾਰ।। ੫।।

ਰਾਜੇ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪੁੱਤਰ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖਕੇ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਤੇ ਆਸ਼ਿਕ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।।੫।।

ਚੌਪਈ।। ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਦੂਤਿਕ ਤਹਾਂ ਪਠਾਇਸਿ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਭੁਗਾਇਸਿ।।
ਇਹੀ ਭਾਂਤਿ ਚਾਰੌ ਉਠਿ ਧਾਏ।।
ਚਾਰੋਂ ਚਲਿ ਤਾਂਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਏ।। ੬।।

ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਤ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੂਤ ਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਨਾਇਆ, ਇਸਤਰੀ ਦੀ 'ਹਾਂ' ਸੁਣ ਕੇ ਚਾਰੇ ਉਠ ਭਜੇ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਅਤਿ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਅਧਿਕ ਚਤੁਰ ਮਤਿਵਾਨ।।
ਚਾਰਹੁ ਪਠਜੋ ਸੰਦੇਸ ਲਿਖਿ ਚਿਤ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਇਕ ਆਨ।। ੭।।

ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਬਹੁਤ ਧਰਮੀ ਅਤੇ ਸਿਆਣੀ ਸੀ। ਉਸ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਚੌਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹੇ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿਤੇ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਜੁਦੋ ਜੁਦੋ ਲਿਖਿ ਚਹੁੰਨ ਪਠਾਯੋ।। ਕਿਸ ਕੋ ਭੇਦ ਨ ਕਿਸੂ ਜਤਾਯੋ।।
ਸਖੀ ਭਏ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸਿਖਾਇਸਿ।। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਨ ਬੋਲਿ ਪਠਾਇਸਿ।। ੮।।

ਉਸਨੇ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਚੌਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ ਭੇਤ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ, ਉਸ ਸਖੀ ਨੂੰ ਇਸਤਰਾਂ ਸਿਖਾਇਆ ਤੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਵਾ ਲਿਆ।। ੮।।

ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤਾ ਬਾਚ ਸਖੀ ਸੋ।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਿਮਿ ਜਿਮਿ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਆਇ ਹੈਂ ਉੱਤਮ ਭੇਖ ਸੁਧਾਰਿ।।
ਤਿਮਿ ਤਿਮਿ ਪੰਗਨ ਖਰਾਕ ਤੈਂ ਕਿਜਿਯੋ ਮੇਰੈ ਦ੍ਵਾਰ।। ੯।।

ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਸਖੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸੁੰਦਰ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਉਂਦੇ ਜਾਣਗੇ ਤੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਪੈਰ ਨਾਲ ਖੜਾਕ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਨਾ।।੯।।

ਪ੍ਰਥਮ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਬ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਆਯੋ ਭੇਖ ਸੁ ਧਾਰਿ॥
ਪਾਇਨ ਕੋ ਖਟਕੋ ਕਿਯੋ ਆਨਿ ਸਖੀ ਤਿਹ ਦ੍ਵਾਰ॥ ੧੦॥

ਰਾਜੇ ਦਾ ਜਦ ਪਹਿਲਾ ਲੜਕਾ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਪਾਸ ਅੰਦਰ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਖੀ ਨੇ ਪੈਰ ਨਾਲ ਦਰਵਾਜੇ ਤੇ ਖੜਾਕ ਕੀਤਾ॥੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਹਾਹਾ ਪਦ ਤਬ ਤਰੁਨਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਹਾਥਨ ਕੌ ਛਤਿਯਾ ਪਰ ਮਾਰੋ॥
ਕੋਊ ਆਹਿ ਦ੍ਵਾਰ ਮੁਰਿ ਠਾਢਾ॥ ਤਾਤੇ ਅਧਿਕ ਤ੍ਰਾਸ ਮੁਹਿ ਬਾਢਾ॥ ੧੧॥

ਤਦ ਲੜਕੀ ਨੇ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਰਨਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਛਾਤੀ ਪਿਟਣ ਲੱਗੀ। ਮੇਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਕੋਈ ਖੜਾ ਹੈ, ਇਸਲਈ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਈ ਹਾਂ॥੧੧॥

ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਕਹਿਯੋ ਜਤਨ ਇਕ ਕਰੋ॥ ਚਾਰਿ ਸੰਦੂਕ ਹੈਂ ਇਕ ਮੈ ਪਰੋ॥
ਏਕ ਸੰਦੂਕ ਮਾਂਝ ਰਹਿਯੋ ਦੁਰਿ॥ ਜੈਹੈਂ ਲੋਕ ਬਿਲੋਕ ਬਿਮੁਖ ਘਰ॥ ੧੨॥

ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਕੰਮ ਕਰੋ, ਚਾਰਾਂ ਸੰਦੂਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵਿਚ ਵੜ ਜਾਓ। ਤੂੰ ਇਕ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚ ਲੁਕ ਜਾ, ਲੋਕ ਖੁਦ ਹੀ ਵੇਖ ਕੇ ਨਾਰਾਸ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜ ਜਾਣਗੇ॥੧੨॥

ਇਮਿ ਸੰਦੂਕ ਭੀਤਰ ਤਿਹ ਡਾਰੋ॥ ਦੁਤਿਯ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਕਾਰੋ॥
ਪਗ ਖਟਕੋ ਸਹਚਰਿ ਤਬ ਕੀਨੋ॥ ਦੁਤਿਯ ਸੰਦੂਕ ਡਾਰਿ ਤਿਹ ਦੀਨੋ॥ ੧੩॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਜਦ ਉਹ ਅੰਦਰ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਖੀ ਨੇ ਫਿਰ ਪੈਰ ਨਾਲ ਦਰਵਾਜਾ ਖੜਕਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ॥੧੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਛਲ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਚਾਰਿ ਸੁਤ ਚਹੂੰ ਸੰਦੂਕਨ ਡਾਰਿ॥
ਤਿਨ ਪਿਤੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪਜਾਨੋ ਕਿਯੋ ਉਤਿਮ ਭੇਖ ਸੁਧਾਰਿ॥ ੧੪॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪੁੱਤਰ ਚਾਰ ਸੰਦੂਕਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ, ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਵਲ ਚਲ ਪਈ॥੧੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਚਾਰਿ ਸੰਦੂਕ ਸੰਗ ਲੀਨੇ ਕਰ॥ ਪਹੁਚਤ ਭਈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਦਰ ਪਰ॥
ਜਬ ਰਾਜਾ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਜੋ॥ ਤਾਂ ਪਰ ਵਾਰਿ ਨਦੀ ਤਿਨ ਡਾਰਜੋ॥ ੧੫॥

ਚਾਰੇ ਸੰਦੂਕ ਉਸ ਨਾਲ ਲੈ ਲਏ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ। ਜਦ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਚਾਰੇ ਸੰਦੂਕ ਉਸ ਉੱਤੋਂ ਦੀ ਵਾਰ ਕੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ॥੧੫॥

****

ਦੋਹਰਾ।। ਵਾਰਿ ਸੰਦੂਕ ਨ੍ਰਿਪਾਲ ਪਰ ਦਏ ਨਦੀ ਮੈ ਡਾਰਿ।।
ਸਭ ਛੱਤ੍ਰਿਨ ਛਿਨ ਮੋ ਛਲਾ ਕੋਊ ਨ ਸਕਾ ਬਿਚਾਰ।। ੧੬।।

ਸੰਦੂਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਉੱਤੋਂ ਦੀ ਵਾਰ ਕੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਇਕ ਖਿਣ ਵਿਚ ਖਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਭੇਤ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨਾ ਸਕਿਆ।।੧੬।।

ਚੌਪਈ।। ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਸਭ ਲੋਕ ਬਖਾਨੈ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਮੂਰਖ ਜਾਨੈ।।
ਭੂਪ ਭਗਤਿ ਤਿਹ ਅਧਿਕ ਬਿਚਾਰਯੋ।। ਨ੍ਰਿਪ ਪਰ ਦਰਬੁ ਇਤੋ ਜਿਨ ਵਾਰਯੋ।। ੧੭।।

ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮੂਰਖ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਪਰਮ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹੈ ਜਿਸ ਏਨਾਂ ਧਨ ਮੇਰੇ ਉੱਤੋਂ ਦੀ ਵਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।।੧੭।।

ਤਬ ਰਾਜੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਯੋ।। ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਜੇਤੋ ਧਨ ਵਾਰਯੋ।।
ਛੋਰਿ ਭੰਡਾਰ ਤਿਤੋ ਤਿਹ ਦੀਜੈ।। ਮੰਤ੍ਰਨ ਕਹਾ ਬਿਲੰਬ ਨ ਕੀਜੈ।। ੧੮।।

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਜਿੰਨਾਂ ਧਨ ਵਾਰਿਆ ਹੈ, ਖਜਾਨਾਂ ਖੋਲ ਕੇ ਏਨਾਂ ਧਨ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।।੧੮।।

ਚਾਰਿ ਸੰਦੂਕ ਅਸ਼ਰਫੀ ਦੀਨੀ।। ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤਾ ਸਭ ਹੀ ਸੋ ਲੀਨੀ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਚਾਰੌ ਪੂਤ ਡੁਬਾਈ।। ਲੈ ਧਨੁ ਅਮਿਤ ਬਹੁਰਿ ਘਰ ਆਈ।। ੧੯।।

ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਰ ਸੰਦੂਕ ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਦੇ ਭਰ ਕੇ ਦਿੱਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਲੈ ਲਿਆ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਡੋਬ ਕੇ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਈ।।੧੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਛਲ ਸੋ ਸੁਤਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਚਾਰੌ ਦਏ ਡੁਬਾਇ।।
ਆਨਿ ਧਾਮ ਬਹੁਰੋ ਬਸੀ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ।।੨੦।।੧।।

ਇਸ ਤਰਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਡੋਬ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਸੁਖੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗੀ।।੨੦।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਅਠਤਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੪੮।।੪੬੭੪।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਅਠਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੪੮।।੪੬੭੪।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਉਣੱਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਵਲਿੱਖਣ ਮੰਜਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਬਤਿਸੁ ਲੱਛਨ ਨਗਰ ਇਕ ਸੋਹੈ।। ਜਾਕੇ ਤਟ ਅਮਰਾਵਤਿ ਕੋ ਹੈ।।
ਸੈਨ ਸੁਲੱਛਨ ਨ੍ਰਿਪ ਤਹ ਸੁਭ ਮਤਿ।। ਸੂਰਬੀਰ ਬਲਵਾਨ ਬਿਕਟ ਮਤਿ।। ੧।।

ਬਤੀਸ ਲਛਣ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਨਗਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਮਰਾਵਤੀ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀ ਸੀ। ਉਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੁਲੱਖਣ ਸੈਨ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਵੱਡਾ ਸੂਰਬੀਰ, ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਤਿੱਖੀ ਮਤ ਵਾਲਾ ਸੀ।।੧।।

ਮੰਜੁ ਬਿਚੱਛਨਿ ਨਾਰਿ ਤਵਨਿ ਬਰ।। ਪੜ੍ਹੀ ਬਜਾਕਰਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੋਕ ਸਰ।।
ਸੋਭਾ ਅਧਿਕ ਤਵਨ ਕੀ ਸੋਹਤ।। ਸੁਰ ਨਰ ਨਾਗ ਅਸੁਰ ਮਨ ਮੋਹਤ।। ੨।।

ਵਲਿਖਣ ਮੰਜਰੀ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਵਿਆਕਰਣ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਗਿਆਤਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਦਿਲਕਸ਼ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਅਤੇ ਨਰ ਸਭ ਉਸ ਉਤੇ ਆਸ਼ਿਕ ਸਨ।।੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਏਕ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਪੂਤ ਤਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਘਨੋ।।
ਜਨੁ ਔਤਾਰ ਮਦਨ ਕੋ ਯਾ ਜਗ ਮੋ ਬਨੋ।।
ਬਿਤਨਕੇਤ ਤਿਹ ਨਾਮ ਕੁਅਰ ਕੈ ਜਾਨਿਯੈ।।
ਹੋ ਜਾ ਸਮ ਸੁੰਦਰ ਅਵਰ ਨ ਕਤਹੁ ਬਖਾਨਿਯੈ।। ੩।।

ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮਾਨੋ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸੀ। ਉਸ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਤਨਕੇਤ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੩।।

ਨੈਨ ਹਰਿਨਕੇ ਹਰੇ ਬੈਨ ਪਿਕ ਕੇ ਹਰੇ।।
ਜਨੁਕ ਸਾਨਿ ਪਰ ਬਿਸਿਖ ਦੋਊ ਬਾਢਿਨ ਧਰੇ।।
ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ਲਗਤ ਨ ਕਾਢੇ ਜਾਤ ਹੈਂ।।
ਹੋ ਖਟਕਤ ਹਿਯ ਕੇ ਮਾਂਝ ਸਦਾ ਪਿਯ ਰਾਤ ਹੈਂ।। ੪।।

ਉਸਦੇ ਨੈਣ ਹਿਰਣ ਵਰਗੇ ਅਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਕੋਇਲ ਵਰਗੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਦੋਵੇਂ ਨੈਣ ਮਾਨੋਂ

ਤੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ। ਅਜਿਹੇ ਤੀਰ ਬਿਨਾਂ ਚਲਾਇਆਂ ਹੀ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਆ ਵੱਜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਫਿਰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੇ। ਉਹ ਫਿਰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦਿਲ ਵਿਚ ਖਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੪॥

ਨਿਰਖਿ ਤਵਨ ਕੋ ਰੂਪ ਤਰਿਨਿ ਮੋਹਿਤ ਭਈ॥
ਲੋਕ ਲਾਜ ਕੁਲ ਕਾਨਿ ਤਜਾਗਿ ਤਬ ਹੀ ਦਈ॥
ਆਸ਼ਿਕ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਭਾਂਤਿ ਰਹੀ ਉਰਝਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਸਕਜੋ ਨ ਧੀਰਜ ਬਾਂਧਿ ਸੁ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇਕੈ॥ ੫॥

ਉਸਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਣੀ ਉਸ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਲੋਕ ਲਾਜ, ਕੁਲ ਮਰਯਾਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਇੱਕ ਪੱਕੇ ਆਸ਼ਕ ਵਾਂਗ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਧੀਰਜ ਨ ਕਰ ਸਕੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਭੇਦਿ ਪਾਇ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਇਸਿ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਭੋਜਨਹਿ ਖਵਾਇਸਿ॥
ਕੇਲ ਕਰਨ ਤਾਸੌ ਚਿਤ ਚਹਾ॥ ਲਾਜਿ ਬਿਸਾਰਿ ਪ੍ਰਗਟ ਤਿਹ ਕਹਾ॥ ੬॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਖਵਾਏ। ਹੁਣ ਉਸਦਾ ਰਮਣ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮਨ ਚਾਹੁਣ ਲੱਗਾ। ਸਭ ਸ਼ਰਮ ਹਯਾ ਤੱਜ ਕੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ॥੬॥

ਬਿਤਨਕੇਤ ਜਬ ਯੌ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ॥ ਭੋਗ ਨ ਕਿਯੋ ਨਾਕ ਐਠਾਯੋ॥
ਸੁਨਿ ਅਬਲਾ ਮੈਂ ਤੋਹਿ ਨ ਭਜਿਹੌ॥ ਨਾਰਿ ਆਪਨੀ ਕੌ ਨਹਿ ਤਜਿਹੌ॥ ੭॥

ਬਿਤਨਕੇਤ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਭੋਗ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਨੱਕ ਸਿਕੋੜ ਲਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਨਹੀ ਕਰਾਗਾਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛਡਾਂਗਾ॥੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੌ ਉਪਾਇ ਕੋਟਿਕ ਕਰਹੁ ਲਛਿਕ ਕਰਹੁ ਇਲਾਜ॥
ਧਰਮ ਆਪਨੌ ਛਾਡਿ ਤੁਹਿ ਤਊ ਨ ਭਜਹੌ ਆਜ॥ ੮॥

ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਉਪਾਅ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਕਰ ਲੈ ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ॥੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਰਾਨੀ ਜਤਨ ਕੋਟਿ ਕਰਿ ਰਹੀ॥ ਏਕੈ ਨਾਂਹਿ ਮੂੜ੍ਹ ਤਿਹ ਗਹੀ॥

ਕੋਪ ਭਯੋ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਜਿਯ ਭਾਰੋ।। ਤਾਕੌ ਬਾਂਧਿ ਭੋਹਰੇ ਡਾਰੋ।। ੯।।

ਰਾਣੀ ਲੱਖਾਂ ਹੀਲੇ ਅਤੇ ਉਪਾਅ ਕਰ ਥੱਕੀ ਪਰ ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਇਹ 'ਨਾਂਹ' ਹੀ ਫੜੀ ਰੱਖੀ। ਇਸਤਰੀ ਬਹੁਤ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਤਹਿਖਾਨੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ।। ੯।।

ਤਾਕੌ ਬਾਂਧਿ ਭੋਹਰਾ ਡਾਰਾ।। ਮੂਆ ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤ ਜਗਤ ਉਚਾਰਾ।।
ਸੌਦਾ ਕਾਜ ਕਹਜੋ ਕਹੂੰ ਗਯੋ।। ਚੋਰਨ ਮਾਰਿ ਲੂਟਿ ਧਨ ਲਯੋ।।੧੦।।

ਉਸਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਤਹਿਖਾਨੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਤੇ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਗਿਆ ਸੀ, ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਉਸਦਾ ਧਨ ਲੁਟ ਲਿਆ ਹੈ।।੧੦।।

ਭੇਸ ਅਨੂਪ ਤਰੁਨਿ ਤਿਨ ਧਰਾ।। ਅਭਰਨ ਅੰਗ ਅੰਗ ਮੈ ਕਰਾ।।
ਬਿਤਨਕੇਤ ਕੇ ਢਿਗ ਚਲ ਗਈ।। ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕ ਨਿਹੋਰਤ ਭਈ।। ੧੧।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸੋਹਣੇ ਕਪੜੇ ਪਾਕੇ ਆਪਣਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਬਣਾਇਆ, ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਿਤਨ ਕੇਤ ਦੇ ਪਾਸ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਹੋਰੇ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।।੧੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਗ੍ਰੀਵ ਅੰਚਰਾ ਡਾਰਿ ਰਹੀ ਸਿਰ ਨਜਾਇਕੈ।।
ਪਕਰਿ ਕੁਅਰ ਕੇ ਪਾਇ ਰਹੀ ਲਪਟਾਇਕੈ।।
ਏਕ ਬਾਰ ਡਰ ਡਾਰਿ ਆਨਿ ਪਿਯ ਰਤਿ ਕਰੋ।।
ਹੋ ਸਕਲ ਕਾਮ ਕੋ ਤਾਪ ਹਮਾਰੋ ਅਬ ਹਰੋ।। ੧੨।।

ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪੱਲਾ ਪਾ ਕੇ ਅਤੇ ਸਿਰ ਨੁਆਕੇ ਖਲੋਤੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਉਸ ਲੜਕੇ ਦੇ ਪੈਰ ਫੜਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਗਈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਭੈਅ ਅਤੇ ਡਰ ਛਡ ਕੇ ਇਕ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਾਮਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰ ਅਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦੇ ਤਾਪ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ।।੧੨।।

ਚੌਪਈ।। ਮ੍ਰਿ ਮਰਿ ਜਨਮ ਕੋਟਿ ਤੁਮ ਧਰੋ।। ਬਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਪਾਇ ਕਿ ਨ ਪਰੋ।।
ਤੋਕੋ ਤਊ ਨ ਭਜੋ ਨਿਲਜ ਤਬ।। ਕਹਿ ਦੈਹੋ ਤਵ ਪਤਿ ਪ੍ਰਤਿ ਬਿਧਿ ਸਬ।। ੧੩।।

ਲੜਕਾ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਮਰ ਮਰ ਕੇ ਤੂੰ ਕਈ ਜਨਮ ਧਾਰਣ ਕਰ, ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬਾਰ ਮੇਰੇ ਪੈਰੀਂ ਪਵੇਂ ਪਰ ਹੇ ਬੇਸ਼ਰਮ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਤੇਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਵਾਂਗਾ।।੧੩।।

ਅਧਿਕ ਜਤਨ ਰਾਨੀ ਕਰਿ ਹਾਰੀ।। ਪਾਇ ਪਰੀ ਲਾਤਨ ਜੜ ਮਾਰੀ।।
ਚਲੁ ਕੂਕਰੀ ਨਿਲੱਜ ਮੂੜ ਮਤਿ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਚਾਹਤ ਮੋਸੋ ਕਤ।। ੧੪।।

ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਈ, ਉਸਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਪਈ ਹੋਈ ਨੂੰ ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਲੱਤ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕੁਤੀਏ ਇਥੋਂ ਚਲੀ ਜਾ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਿਉਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਏਂ।।੧੪।।

ਕੁਬਚ ਸੁਨੇ ਤ੍ਰਿਯ ਭਈ ਬਿਮਨ ਮਨ।। ਅਮਿਤ ਕੋਪ ਜਾਗਾ ਤਾਕੇ ਤਨ।।
ਜਿਹ ਪਤਿ ਕੋ ਮੁਹਿ ਤ੍ਰਾਸ ਦਿਖਾਰੈ।। ਤੌ ਮੈ ਜੌ ਸੋਈ ਤੁਹਿ ਮਾਰੈ।। ੧੫।।

ਭੈੜੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਖਿੱਝ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਜਾਗ ਪਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਤੂੰ ਜਿਸ ਪਤੀ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਏਂ ਉਹੋ ਪਤੀ ਆ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ।।੧੫।।

ਯੌ ਕਹਿਕੈ ਤਿਹ ਪਕਰਿ ਨਿਕਾਰਯੋ।। ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਨਾਥ ਹਕਾਰਯੋ।।
ਭੂਤ ਭਾਖਿ ਤਿਹ ਦਿਯੋ ਦਿਖਾਈ।। ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਅਤਿ ਚਿਤ ਚਿੰਤ ਉਪਜਾਈ।।੧੬।।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਭੂਤ ਦੱਸ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।।੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨ ਰਾਜਾ ਜੋ ਤਸਕਰਨ ਹਨਯੋ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਪੂਤ।।
ਸੋ ਮੇਰੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪ੍ਰਗਟਿਯੋ ਹੇਰਹੁ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਭੂਤ।। ੧੭।।

ਉਹ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਜਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਉਹ ਅਜ ਭੂਤ ਬਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਪਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ।।੧੭।।

ਚੌਪਈ।। ਨ੍ਰਿਪ ਤਬ ਕਹੀ ਗਾਡਿ ਇਹ ਡਾਰੋ।। ਯਾਹਿ ਨ ਰਾਖੋ ਤੁਰਤੁ ਸੰਘਾਰੋ।।
ਪਾਵਕ ਭਏ ਪਲੀਤਾ ਜਰਿਯਹਿ।। ਸ਼ਾਹੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਡਰਿਯਹਿ।। ੧੮।।

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਗੱਡ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਮਾਰ ਦੇਵੋ। ਅੱਗ ਨਾਲ ਬਲਦਾ ਹੋਇਆ ਪਲੀਤਾ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਸੁਟੋ।।੧੮।।

ਹਾਹਾ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਤ ਕਰਿ ਰਹਯੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ੍ਰਿਪ ਮੂੜ੍ਹ ਨ ਲਹਯੋ।।

ਨਿਰਖਹੁ ਕਾ ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿਤ ਸੁਧਾਰਜੋ॥ ਸ਼ਾਹ ਪੂਤ ਕਰਿ ਭੂਤ ਸੰਘਾਰਜੋ॥ ੧੯॥

ਸ਼ਾਹ ਪੁੱਤਰ ਹਾਏ ਹਾਏ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਭੇਦ-ਅਭੇਦ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਵੇਖੋ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਭੂਤ ਕਹਿ ਕੇ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ॥੧੯॥

ਤਰੁਨਿਨ ਕਰ ਹਿਯਰੋ ਨਹਿ ਦੀਜੈ॥
ਤਿਨ ਕੋ ਚੋਰਿ ਸਦਾ ਚਿਤ ਲੀਜੈ॥
ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਕਛੂ ਬਿਸ੍ਵਾਸ ਨ ਕਰਿਯੈ॥
ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਤੇ ਜਿਯ ਅਤਿ ਡਰਿਯੈ॥ ੨੦॥ ੧॥

ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਪਰ ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਚੁਰਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸਤਰੀ ਉਤੇ ਕਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਡਰਦੇ ਰਹੋ॥੨੦। ੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਉਨਚਾਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੪੯॥੪੬੯੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਉਣੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੪੯॥੪੬੯੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਪੰਜਾਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਭੁਜੰਗ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਅਜਿਤਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਸੋਹੈ॥ ਅਜਿਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਤਹ ਕੋ ਹੈ॥
ਅਜਿਤ ਮੰਜਰੀ ਗ੍ਰਿਹ ਜਾਕੇ ਤ੍ਰਿਯ॥ ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚ ਜਿਨ ਬਸਿ ਕੀਨਾ ਪਿਯ॥ ੧॥

ਅਜਿਤਾਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਨਗਰ ਸੀ। ਉਥੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅਜੀਤ ਮੰਜਰੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਮਨ ਕਰਮ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੧॥

ਭੁਜੰਗ ਮਤੀ ਤਾਕੀ ਦੁਹਿਤਾ ਇਕ॥ ਪੜ੍ਹੀ ਕੋਕ ਬਜਾਕਰਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਨਿਕ॥
ਭਾਗਵਾਨ ਸੁੰਦਰਿ ਅਤਿ ਗੁਨੀ॥ ਜਾ ਸਮ ਲਖੀ ਨ ਕਾਨਨ ਸੁਨੀ॥ ੨॥

ਭੁਜੰਗ ਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਉਸਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਵਿਆਕਰਣ ਅਤੇ

ਹੋਰ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਬੜੇ ਭਾਗਾਂਵਾਲੀ, ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਗੁਣਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗੀ ਲੜਕੀ ਨਾ ਕਿਤੇ ਵੇਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਹੈ॥੨॥

ਸ਼ਾਹ ਪੁਤ੍ਰ ਬ੍ਰਿਖਭ ਧੁਜਿ ਇਕ ਤਹਿਂ॥ ਰੂਪ ਸੀਲ ਸੁਚਿ ਬ੍ਰਤਤਾ ਜਾ ਮਹਿਂ॥
ਤੇਜਮਾਨ ਬਲਵਾਨ ਬਿਕਟ ਮਤਿ॥ ਅਲਖ ਕਰਮ ਲਖਿ ਤਾਂਹਿ ਰਿਸਜੋ ਰਤਿ॥ ੩॥

ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬ੍ਰਿਖਭ ਧੁਜ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ, ਸਾਊ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਸੁਚੀ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ। ਉਹ ਬੜਾ ਤੇਜਸਵੀ, ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਹ ਏਨਾਂ ਸੋਹਣਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਰੱਤੀ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੩॥

ਵਹੈ ਕੁਅਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤਾ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਸੂਰਬੀਰ ਬਲਵਾਨ ਬਿਚਾਰਾ॥
ਹਿਤੂ ਸਹਚਰਿ ਇਕ ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਇਸਿ॥ ਭੇਦ ਭਾਖਿ ਤਿਹ ਤੀਰ ਪਠਾਇਸਿ॥ ੪॥

ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੂਰਬੀਰ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਹਿਤੂ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਭੇਤ ਸਮਝਾਕੇ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ॥੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਪਵਨ ਭੇਸ ਕਰਿ ਸਖੀ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਜਾਇਯਹੁ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਬਿਨਤੀ ਤਾਂਹਿ ਰਿਝਾਇਯਹੁ॥
ਕੈ ਅਬਹੀ ਤੈ ਹਮਰੀ ਆਸ ਨ ਕੀਜਿਯੈ॥
ਹੋ ਨਾਤਰ ਮੋਹਿ ਮਿਲਾਇ ਸਜਨ ਕੌ ਦੀਜਿਯੈ॥ ੫॥

ਉਸ ਆਪਣੀ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹਵਾ ਵਾਂਗ ਤੇਜ਼ ਭੱਜਦੀ ਹੋਈ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਮੰਨਵਾ ਲੈ। ਜੇ ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਲਿਆ ਸਕੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਆਸ ਫਿਰ ਛੱਡ ਦੇਵੀਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਸਜਨ ਮਿਲਾ ਦੇ॥੫॥

ਪਵਨ ਭੇਸ ਹ੍ਵੈ ਸਖੀ ਤਹਾਂ ਤੇ ਤਹ ਗਈ॥
ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਬੋਧ ਕਰਤ ਤਾਕੌ ਭਈ॥
ਉੱਤਿਮ ਭੇਸ ਸੁਧਾਰ ਲਯਾਈ ਤਿਹ ਤਹਾਂ॥
ਹੋ ਭੁਜੰਗ ਮਤੀ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤਾ ਬਹਿਠੀ ਥੀ ਜਹਾਂ॥ ੬॥

ਹਵਾ ਵਾਂਗ ਉਡਦੀ ਹੋਈ ਦਾਸੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਕੱਪੜੇ ਪਵਾ ਕੇ ਲੈ ਆਈ ਜਿਥੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਭੁਜੰਗ ਮਤੀ ਬੈਠੀ ਸੀ॥੬॥

ਉਠਿ ਸੁ ਕੁਅਰਿ ਤਿਨ ਲੀਨ ਗਰੇ ਸੌ ਲਾਇ ਕਰਿ॥
ਅਲਿੰਗਨ ਕਰਿ ਚੁੰਬਨ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ ਕਰਿ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹ ਭਜਾ ਪਰਮ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿਕੈ॥
ਹੋ ਪ੍ਰਾਨਨ ਤੇ ਪਜਾਰੋ ਸਜਨ ਪਹਿਚਾਨਕੈ॥੭॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉੱਠ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਗੱਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦਾ ਹਿਰਖ ਮਿਟਾਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸਰੀਰਕ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗਾ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰਾ ਆਪਣਾ ਸਜਣ ਮੰਨਿਆ॥੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਰੁਨੀ ਤਰਨ ਭਰਜੋ ਪਰਮ ਸੁਖ ਪਾਇ॥
ਇਹੀ ਬਿਖੈ ਤਾਕੋ ਪਿਤਾ ਤਹੀ ਨਿਕਸਿਯੋ ਆਇ॥ ੮॥

ਉਹ ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਮਰਦ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਖ ਮਾਣ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਧਰੋਂ ਲੜਕੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਆ ਗਿਆ॥੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਪਿਤੁ ਆਵਤ ਅੰਚਰ ਮੁਖ ਡਰਾ॥ ਲਾਗਿ ਗਰੇ ਰੋਦਨ ਬਹੁ ਕਰਾ॥
ਕਹਜੋ ਦਰਸੁ ਬਹੁ ਦਿਨ ਮੋ ਪਾਯੋ॥ ਤਾਤੇ ਮੋਰ ਉਮਗਿ ਹਿਯ ਆਯੋ॥੯॥

ਪਿਤਾ ਦੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਮੂੰਹ ਤੇ ਲੀੜਾ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗੱਲ ਲਗ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਭਰ ਆਇਆ ਹੈ॥੯॥

ਜਬ ਤੇ ਮੈ ਸਸੁਰਾਰ ਸਿਧਾਈ॥ ਤਹ ਤੇ ਜਾਇ ਬਹੁਰਿ ਘਰ ਆਈ॥
ਤਬ ਤੇਂ ਅਬ ਮੈਂ ਤਾਤ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਤਾਂਤੇ ਉਪਜਾ ਮੋਹ ਅਪਾਰਾ॥੧੦॥

ਜਦ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸੌਹਰੇ ਗਈ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਵਾਪਿਸ ਘਰ ਆਈ ਹਾਂ ਤਦ ਤੋਂ ਮੈਂ ਅਜ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਇਸਲਈ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮੋਹ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ॥੧੦॥

ਅਜਿਤ ਸਿੰਘ ਜਬ ਯੌ ਸੁਨਿ ਲਯੋ॥ ਰੋਦਨ ਕਰਤ ਗਰੇ ਮਿਲਿ ਭਯੋ॥
ਤਬ ਤਿਹ ਘਾਤ ਭਲੀ ਕਰ ਆਈ॥ ਸਖੀ ਦਯੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮੀਤ ਪਠਾਈ॥ ੧੧॥

ਰਾਜਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਰੋਂਦਾ ਹੋਇਆ ਗਲ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਤਦ ਉਸ ਮੌਕਾ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਸਖੀਆਂ ਨੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ।। ਪਿਤੁ ਕੇ ਅੰਚਰ ਡਾਰਿ ਸਿਰ ਆਂਖੈਂ ਲਈ ਦੁਰਾਇ।।
ਮੋਹਿਤ ਭਯੋ ਰੋਵਤ ਰਹਿਯੋ ਮੀਤ ਦਿਯਾ ਪਹੁਚਾਇ।। ੧੨।। ੧।।

ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਲੀੜਾ ਸੁਟ ਕੇ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਆਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਨੇ ਇਹ ਮੌਕਾ ਪਾਕੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ।। ੧੨।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਪਚਾਸ ਚਰਿਤ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੫੦।।੪੭੦੬।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਪੰਜਾਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੫੦।।੪੭੦੬।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਇਕਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਜਲ ਜਾਛ

ਚੌਪਈ।। ਬਿਕਟ ਕਰਨ ਇਕ ਹੁਤੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਰ।।
ਜਨੁਕ ਪ੍ਰਿਥੀ ਤਲ ਦੁਤਿਯ ਦਿਵਾਕਰ।।
ਸ੍ਰੀ ਮਕਰਾਛ ਕੁਅਰਿ ਬਨਿਤਾ ਤਿਹ।।
ਪ੍ਰਗਟ ਚੰਦ੍ਰ ਸੀ ਪ੍ਰਭਾ ਲਗਤ ਜਿਹ।। ੧।।

ਬਿਕਟ ਕਰਣ ਇਕ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਸੂਰਜ ਸੀ। ਮਕਰਾਛ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਚੰਦ ਵਾਂਗ ਸੋਹਣੀ ਸੀ।।੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸ੍ਰੀ ਜਲ ਜਾਛ ਸੁਤਾ ਤਵਨਿ ਜਾਕੋ ਰੂਪ ਅਪਾਰ।।
ਗੜ੍ਹਿ ਤਾਸੀ ਤਰੁਨੀ ਬਹੁਰਿ ਗੜ੍ਹਿ ਨ ਸਕਾ ਕਰਤਾਰ।। ੨।।

ਜਲਜਾਛ ਨਾਮੀਂ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲੀ ਉਸਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਧਾਤਾ ਉਹੋ ਜੇਹੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨ ਬਣਾ ਸਕਿਆ।।੨।।

ਚੌਪਈ।। ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਧੁਜ ਤਹ ਇਕ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ।।
ਪ੍ਰਗਟ ਭਯੋ ਜਨੁ ਦੁਤਿਯ ਕਿਰਨ ਧਰ।।

ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਜਨਿਯਤ ਜਾਕੌ ਜਗ॥
ਥਕਿਤ ਰਹਤ ਜਿਹ ਨਿਰਖ ਤਰੁਨਿ ਮਗ॥ ੩॥

ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਧੁਜ ਇਕ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਏਨਾਂ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਦੂਸਰਾ ਸੂਰਜ ਸੀ। ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਰਾਹ ਵੇਖਦੀਆਂ ਨਾਰੀਆਂ ਥੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ॥੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਨਿਰਖਨ ਉਪਬਨ ਇਕ ਦਿਨ ਚਲੀ॥
ਲੀਨੇ ਬੀਸ ਪਚਾਸ ਸਹਚਰੀ ਸੰਗ ਭਲੀ॥
ਉਠਤ ਕਨੂਕਾ ਧੂਰਿ ਉਠਾਏ ਪਾਇ ਤਨ॥
ਹੋ ਜਨੁਕ ਚਲੇ ਹ੍ਵੈ ਸੰਗ ਪ੍ਰਜਾ ਕੇ ਸਕਲ ਮਨ॥ ੪॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਗ ਵੇਖਣ ਲਈ ਗਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਹ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਖੀਆਂ ਲੈ ਲਈਆਂ, ਧੂੜ ਮਿਟੀ ਅਤੇ ਘਟਾ ਉੱਡ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਤਰਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਦਾ ਮਨ ਵੀ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਧੁਜ ਕੁਅਰ ਕੌ ਨਿਰਖਿ ਗਈ ਲਲਚਾਇ॥
ਠਗ ਨਾਇਕ ਸੇ ਨੈਨ ਦ੍ਵੈ ਠੱਗ ਜਿਉ ਰਹੀ ਲਗਾਇ॥ ੫॥

ਉਹ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਧੁਜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲਲਚਾ ਗਈ ਅਤੇ ਠੱਗਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਠੱਗਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਨੈਣ ਉਸਦੇ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾ ਦਿੱਤੇ॥੫॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਤਿਹ ਰੂਪ ਅਲੋਕ ਬਿਲੋਕ ਬਰ॥
ਅੰਗ ਅਨੰਗ ਤਬਹੀ ਗਯੋ ਬਿਸਿਖ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਰਿ॥
ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਕਰ ਖਾਇ ਬਸਾਇ ਨ ਕਛੂ ਤਿਹ॥
ਹੋ ਪੰਖਨਿ ਬਿਧਨਾ ਦਏ ਮਿਲੈ ਉਡਿ ਜਾਇ ਜਿਹ॥ ੬॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਵੱਢ ਵੱਢ ਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਉਹ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਸਨੂੰ ਖੰਭ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉੱਡ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ॥ ੬॥

ਯੋ ਲਿਖਿ ਏਕ ਸੰਦੇਸਾ ਤਾਹਿ ਪਠਾਇਯੋ॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕਹਿ ਭੇਦ ਤਿਸੈ ਲਲਚਾਇਯੋ॥
ਡਾਰਿ ਲਯੋ ਡੋਰਾ ਮਹਿ ਕਿਨੂੰ ਨ ਕਛੁ ਲਹਿਯੋ॥
ਹੋ ਪਰੀ ਲੈ ਗਈ ਤਾਂਹਿ ਸੁ ਤਹਿ ਪਿਤ ਤ੍ਰਿਯ ਕਯੋ॥ ੭॥

ਉਸਨੇ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਸੁਨੇਹਾ ਲਿਖਕੇ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੇਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਲਚ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਨਾ ਵੇਖਿਆ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਕ ਪਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਈ ਹੈ॥ ੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਰੋਇ ਪੀਟਿ ਤਾਕੋ ਪਿਤੁ ਹਾਰਾ॥ ਕਿਨੂੰ ਨ ਤਾਕੋ ਸੋਧ ਉਚਾਰਾ॥
ਤਾਕੀ ਬਧੂ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਪਹਿ ਗਈ॥ ਪਰੀ ਹਰਤ ਪਤਿ ਮੁਹਿ ਕਹ ਭਈ॥ ੮॥

ਰੋ ਪਿੱਟ ਕੇ ਰਾਜਾ ਹਾਰ ਗਿਆ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਖਬਰ ਸਾਰ ਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਉਸਦੀ ਵਹੁਟੀ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਗਈ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਰੀ ਖੋ ਕੇ ਲੈ ਗਈ ਹੈ॥੮॥

ਨ੍ਰਿਪ ਭਾਖੀ ਤਿਹ ਸੋਧ ਕਰੀਜੈ॥ ਸ਼ਾਹ ਪੂਤ ਕਹ ਜਾਨ ਨ ਦੀਜੈ॥
ਖੋਜਿ ਥਕੇ ਨਰ ਨਗਰ ਨਦੀ ਮੈ॥ ਦੁਹਿਤਾ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨਾ ਜੀ ਮੈ॥ ੯॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਦੀ ਭਾਲ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਮਤ ਜਾਣ ਦੇਣਾਂ। ਲੋਕ ਨਗਰ, ਦਰਿਆ ਸਭ ਥਾਂ ਖੋਜਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਉਸ ਲੜਕੀ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣ ਨਾ ਸਕਿਆ॥ ੯॥

ਏਕ ਬਰਖ ਰਾਖਾ ਤਾਕੌ ਘਰ॥ ਦੁਤਿਯ ਕਾਨ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਸੁਨਾ ਨਰ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗਨ ਭਰੀ॥ ਬਿਬਿਧ ਬਿਧਨ ਤਨ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੀ॥ ੧੦॥

ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਲ ਤਕ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭਿਣਖ ਵੀ ਨ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤੀ। ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤੇ॥੧੦॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਨਟ ਆਸਨ ਕਰਿ ਪ੍ਰਥਮ ਬਹੁਰਿ ਲਲਿਤਾਸਨ ਲੇਈ॥
ਬਹੁਰਿ ਰੀਤਿ ਬਿਪਰੀਤਿ ਕਰੈ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਸੁਖ ਦੇਈ॥
ਲਲਿਤਾਸਨ ਕੌ ਕਰਤ ਮਦਨ ਕੋ ਮਦ ਹਰਹਿ॥
ਹੋ ਰਮਤੋ ਕਰਤ ਦਿਨ ਰੈਨਿ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਰੰਚ ਕਰਹਿ॥ ੧੧॥

ਪਹਿਲਾਂ ਨਟ ਆਸਣ ਅਤੇ ਫਿਰ ਲਲਿਤ ਸਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ਲਲਿਤ ਆਸਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਘੁਮੰਡ ਤੋੜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਡਰ ਤੋਂ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦਾ ਸੀ॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਭਾਮਾ ਭਜਤ ਪਾਯੋ ਅਧਿਕ ਅਰਾਮੁ॥
ਛਿਨ ਛਿਨ ਛਤਿਯਾ ਸੌ ਲਗੈ ਤਜਤ ਨ ਆਠੋ ਜਾਮ॥ ੧੨॥

ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੧੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਬਿਕਟ ਕਰਨ ਇਕ ਦਿਵਸ ਤਹਾਂ ਚਲਿ ਆਇਯੋ॥
ਗਹਿ ਬਹਿਯਾ ਤਿਹ ਪੀਯ ਪਿਤਹਿ ਦਿਖਰਾਇਯੋ॥
ਜੋਰਿ ਹਾਥ ਸਿਰੁ ਨਿਜਾਇ ਕਹ੍ਯੋ ਮੁਸਕਾਇ ਕਰਿ॥
ਹੋ ਪਰੀ ਡਾਰਿ ਇਹ ਗਈ ਹਮਾਰੇ ਆਜੁ ਘਰ॥ ੧੩॥

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਬਿਕਟ ਕਰਣ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ, ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਅਤੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਇਕ ਪਰੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਛੱਡ ਗਈ ਹੈ॥੧੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਸੱਤਿ ਸੱਤਿ ਤਿਹ ਤਾਤ ਉਚਾਰਾ॥ ਸ੍ਰੋਨ ਸੁਨਾ ਸੋ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਾ॥
ਮਨੁਖ ਸੰਗ ਦੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪਹੁਚਾਯੋ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਛੁ ਜੜ੍ਹ ਪਾਯੋ॥ ੧੪॥ ੧॥

ਪਿਤਾ ਨੇ 'ਸੱਚ ਸੱਚ' ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਅਜ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਪਾ ਸਕਿਆ॥੧੪॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਇਕਜਾਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥ ੨੫੧॥੪੭੨੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਇਕਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੫੧॥੪੭੨੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਬਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੁਖਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਹੰਸ ਧੁਜਾ ਰਾਜਾ ਇਕ ਅਤਿ ਬਲ।। ਅਤਰ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਦਲਿ ਮਲਿ।।
ਸੁਖਦਮਤੀ ਤਾਕੀ ਰਾਨੀ ਇਕ।। ਜਾਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਕਹਤ ਬਨਿਤਾ ਨਿਕ।। ੧।।

ਹੰਸ ਧੁਜਾ ਇਕ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਤਿਆ ਸੀ। ਸੁਖਦਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਉਸਦੀ ਇਕ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਇਸਤਰੀਆਂ ਘਰ ਘਰ ਚਰਚਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ।।੧।।

ਤਾਕੀ ਸੁਤਾ ਸੁਖਮਤੀ ਸੁਨੀ।। ਜਾ ਸਮ ਔਰ ਨ ਅਬਲਾ ਗੁਨੀ।।
ਜੋਬਨ ਅਧਿਕ ਤਵਨ ਕੋ ਰਾਜਤ।। ਜਿਹ ਮੁਖਿ ਨਿਰਖਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਲਾਜਤ।। ੨।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸੁਖਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਗੁਣਵਾਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਜੋਬਨ ਝਲਿਆ ਨਹੀ ਸੀ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮੁਖੜੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰੰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮਾਉਂਦਾ ਸੀ।।੨।।

ਨਾਗਰ ਕੁਅਰ ਨਗਰ ਕੋ ਰਾਜਾ।। ਜਾ ਸਮ ਦੁਤਿਯ ਨ ਬਿਧਨਾ ਸਾਜਾ।।
ਕਰਤ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੈਸਹੂੰ ਆਯੋ।। ਨ੍ਰਿਪ ਦੁਹਿਤਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਤਰ ਹ੍ਵੈ ਧਾਯੋ।। ੩।।

ਨਾਗਰ ਕੁਮਾਰ ਉਸ ਨਗਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦਾ ਏਧਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਮਹਲ ਹੇਠੋਂ ਦੀ ਨਿਕਲਿਆ।।੩ ।।

ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਨਿਰਖਤਿ ਤਾਕੀ ਛਬਿ।। ਮਦ ਕਰਿ ਮੱਤ ਰਹੀ ਛਬਿ ਤਰ ਦਬਿ।।
ਪਾਨ ਪੀਕ ਤਾਕੇ ਪਰ ਡਾਰੀ।। ਮੋਸੌ ਕਰੈ ਕੈਸਹੂੰ ਯਾਰੀ।। ੪।।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖਕੇ ਮਦਮਸਤ ਹੋ ਗਈ। ਪਾਨ ਦੀ ਪੀਕ ਉਸਨੇ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਥੁਕੀ ਤਾਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰਤਾ ਕਰੇ।।੪।।

ਨਾਗਰ ਕੁਅਰ ਪਲਟਿ ਤਿਹੱ ਲਹਾ।। ਤਾਂਹਿ ਬਿਲੋਕ ਉਰਝਿ ਕਰਿ ਰਹਾ।।
ਨੈਨਨ ਨੈਨ ਮਿਲੇ ਦੁਹੂੰਅਨ ਕੇ।। ਸੋਕ ਸੰਤਾਪ ਮਿਟੇ ਸਭ ਮਨ ਕੇ।। ੫।।

ਨਾਗਰ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਉਸ ਵਲ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਵਲ ਵੇਖਦਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਨੈਣ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਸੰਤਾਪ ਸਭ ਮਿਟ ਗਏ।।੫।।

ਰੇਸਮ ਰਸੀ ਡਾਰਿ ਤਰ ਦੀਨੀ॥ ਪੀਰੀ ਭਾਂਧਿ ਤਵਨ ਸੌ ਲੀਨੀ॥
ਐਚਿ ਤਾਹਿ ਨਿਜ ਧਾਮ ਚੜ੍ਹਾਯੋ॥ ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਹੱ ਪਾਯੋ॥ ੬॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਰੇਸ਼ਮ ਦੀ ਇਕ ਪੱਕੀ ਰੱਸੀ ਨਾਲ ਪੀੜ੍ਹੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਥੱਲੇ ਲਮਕਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸਨੂੰ ਖਿਚਕੇ ਆਪਣੇ ਮਹਲ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ॥੬॥

ਤੋਟਕ ਛੰਦ॥ ਪਿਯ ਧਾਮ ਚੜ੍ਹਾਇ ਲਯੋ ਜਬਹੀ॥ ਮਨ ਭਾਵਤ ਭੋਗ ਕਿਯਾ ਤਬ ਹੀ॥
ਦੁਤਿ ਰੀਝਿ ਰਹੀ ਅਵਲੋਕਤਿ ਯੋ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਜੋਰਿ ਰਹੀ ਠੱਗ ਕੀ ਠੱਗ ਜਯੋ॥ ੭॥

ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਹੀ ਮਹਲ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗ਼ਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਠੱਗ ਨੇ ਠੱਗ ਲਈ ਹੋਵੇ॥੭॥

ਪੁਨਿ ਪੌਢਿ ਰਹੈਂ ਉਠਿ ਕੇਲ ਕਰੈਂ॥ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਅਨੰਗ ਕੋ ਤਾਪ ਹਰੈਂ॥
ਉਰ ਲਾਇ ਰਹੀ ਪਿਯ ਕੌ ਤ੍ਰਿਯ ਯੌ॥ ਜਨੁ ਹਾਥ ਲਗੇ ਨਿਧ ਨੀਧਨ ਜਯੋ॥ ੮॥

ਕਦੇ ਲੰਮੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਦੀ ਉਠਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਰਖਦੀ ਸੀ, ਮਾਨੋਂ ਕਿਸੇ ਗ਼ਰੀਬ ਨੂੰ ਨੌਂ ਨਿਧ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ॥੮॥

ਮਦਨੋਦਿਤ ਆਸਨ ਕੌ ਕਰਿਕੈ॥ ਸਭਤਾਪ ਅਨੰਗਹਿ ਕੋ ਹਰਿਕੈ॥
ਲਲਿਤਾਸਨ ਬਾਰ ਅਨੇਕ ਧਰੈਂ॥ ਦੋਊ ਕੋਕ ਕੀ ਰੀਤਿ ਸੌ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੈਂ॥ ੯॥

ਮਦਨੋਦਿਤ ਆਸਣ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਲਲਿਤ ਆਸਣ ਕਰਕੇ ਦੋਵੇਂ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਰੀਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਆਸਨ ਕਰੈਂ ਚੁੰਬਨ ਕਰਤ ਅਪਾਰ॥
ਛੈਲ ਛੈਲਨੀ ਰਸ ਪਗੇ ਰਹੀ ਨ ਕਛੂ ਸੰਭਾਰ॥ ੧੦॥

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਅਤੇ ਚੁੰਮਣ ਕਰਕੇ ਗਭਰੂ ਅਤੇ ਮੁਟਿਆਰ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਗਵਾ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਵਿਚ ਡੁਬੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਹੋਸ਼ ਗਵਾ ਬੈਠੇ ਸਨ॥੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਹਸਿ ਹਸਿ ਕੇਲ ਦੋਊ ਮਿਲਿ ਕਰੈਂ॥ ਪਲਟਿ ਪਲਟਿ ਪ੍ਰਿਯ ਕੌ ਤ੍ਰਿਯ ਧਰੈਂ॥
ਹੇਰਿ ਰੂਪ ਤਾਕੋ ਬਲਿ ਜਾਈ॥ ਛੈਲਨਿ ਛੈਲ ਨ ਤਜਯੋ ਸੁਹਾਈ॥ ੧੧॥

ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਕਾਮ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਲਟ ਪਲਟ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਫੜ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਗਭਰੂ ਨੂੰ ਛਡਣਾ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੧॥

ਤਬ ਤਹੱ ਤਾਹਿ ਪਿਤਾਵਤ ਭਯੋ॥ ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਜਿਯ ਮੈਂ ਦੁਖ ਪਯੋ॥
ਚਿਤ ਮੈਂ ਕਹੀ ਕਵਨ ਬਿਧਿ ਕੀਜੈ॥ ਜਾਤੇ ਪਤਿ ਪਿਤੁ ਤੇ ਇਹ ਲੀਜੈ॥ ੧੨॥

ਤਦ ਉਸ ਲੜਕੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਈ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਕੀ ਵਿਧੀ ਅਪਨਾਈ ਜਾਏ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਪਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਗ ਲਿਆ ਜਾਵੇ॥੧੨॥

ਆਪਿ ਪਿਤਾ ਕੇ ਆਗੂ ਗਈ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਬਚਨ ਬਖਾਨਤ ਭਈ॥
ਬਿਜਿਯਾ ਏਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਹੁ ਖਈ॥ ਤਾਂਤੇ ਬੁੱਧਿ ਤਾਕੀ ਸਭ ਗਈ॥ ੧੩॥

ਉਹ ਖੁਦ ਉਠ ਕੇ ਪਿਤਾ ਪਾਸ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੰਗ ਪੀ ਲਈ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹੋਸ਼ ਖੋ ਬੈਠਾ ਹੈ॥੧੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਿਜਿਯਾ ਖਾਏ ਤੇ ਤਿਸੈ ਰਹੀ ਨ ਕਛੂ ਸੰਭਾਰ॥
ਆਨਿ ਹਮਾਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਧਸਾ ਅਪਨੋ ਧਾਮ ਬਿਚਾਰਿ॥ ੧੪॥

ਭੰਗ ਪੀਣ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਮਹਲ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਹਲ ਸਮਝ ਉਹ ਮੇਰੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਆ ਗਿਆ ਹੈ॥੧੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਮੈ ਹੇਰਿ ਤਿਸੈ ਗਹਿ ਲੀਨਾ॥ ਕਛੁ ਭੋਜਨ ਖੈਬੇ ਕਹੱ ਦੀਨਾ॥
ਅਬ ਸੁ ਕਰੋ ਤੁਮ ਜੁ ਮੁਹਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਿਯਤ ਤਜੋ ਕੈ ਜਿਯ ਤੇ ਮਾਰੋ॥ ੧੫॥

ਤਦ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਖਾਣ ਨੂੰ ਕੁਝ ਭੋਜਨ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਦਸੋ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਇਸਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ॥੧੫॥

ਜੋ ਚਲਿ ਗ੍ਰਿਹ ਦੁਸਮਨ ਹੂ ਆਵੈ॥ ਜੋ ਤਾਕੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਘਾਵੈ॥
ਨਰਕ ਬਿਖੈਂ ਤਾਕੌ ਜਮ ਡਾਰੈ॥ ਭਲਾ ਨਾ ਤਾਕਹੱ ਜਗਤ ਉਚਾਰੈ॥ ੧੬॥

ਘਰ ਵਿਚ ਜਦ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਚਲ ਕੇ ਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਜੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜਕੇ ਮਾਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਜਮ ਉਸਨੂੰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ॥੧੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੋ ਆਵੈ ਨਿਜੁ ਧਾਮ ਚਲਿ ਧਰਮ ਭ੍ਰਾਤ ਤਿਹ ਜਾਨਿ॥

ਜੋ ਕਛੁ ਕਹੈ ਸੁ ਕੀਜਿਯੈ ਭੂਲਿ ਨ ਕਰਿਯੈ ਹਾਨਿ।। ੧੭।।

ਜੋ ਘਰ ਵਿਚ ਚਲ ਕੇ ਆਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਭਰਾ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਉਹ ਜੋ ਕਹੇ ਉਹ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਉਸਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੀਦਾ।।੧੭।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਾਕੌ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ।। ਨਿਕਟ ਆਪਨੇ ਤਿੱਹ ਬੈਠਾਯੋ।।
ਦੁਹਿਤਾ ਵਹੈ ਤਵਨ ਕੱਹ ਦੀਨੀ।। ਜਾਸੌ ਰਤਿ ਆਗੇ ਜਿਨ ਕੀਨੀ।। ੧੮।।

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੈਠਾਇਆ। ਉਸਨੂੰ ਉਹੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ।।੧੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਲੈ ਦੁਹਿਤਾ ਤਾਕੌ ਦਈ ਚਿਤ ਮੈਂ ਭਯੋ ਅਸੋਗ।।
ਦੁਹਿਤਾ ਕੋ ਕਛੁ ਨਾ ਲਹਾ ਗੂੜ ਅਗੂੜ ਪ੍ਰਯੋਗ।। ੧੯।।

ਉਹੀ ਪੁੱਤਰੀ ਉਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਪਰ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।।੧੯।।

ਚੌਪਈ।। ਮਨ ਭਾਵਤ ਪਾਵਤ ਪਤਿ ਭਈ।। ਇਹ ਛਲ ਸੋ ਪਿਤੁ ਕਹ ਛਲਿ ਗਈ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।। ਲੈ ਨਾਗਰ ਤ੍ਰਿਯ ਧਾਮ ਸਿਧਾਯੋ।। ੨੦।। ੧।।

ਉਸਨੇ ਉਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਛਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਪਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਰਾਜਾ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਨਾਗਰ ਕੁਮਾਰ ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਦਾ ਬਣਿਆ।।੨੦।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਬਾਵਨੌ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੫੨।।੪੭੪੦।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਬਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੫੨।।੪੭੪੦।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਤਿਰਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਜੀਓਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਛੱਤ੍ਰਾਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਕ ਰਹੈ।। ਜੀਯੋ ਨਾਮ ਤਾਹਿ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਮਾਨਿਕ ਚੰਦ ਤਵਨ ਕਹ ਬਰਾ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗਨ ਭਰਾ।। ੧।।

ਇਕ ਖਤਰਾਣੀ ਇਸਤਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜੀਓਮਤੀ ਕਹਿੰਦੇ। ਮਾਨਕ ਚੰਦ ਨਾਮੀਂ

ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਭੋਗ ਕਮਾਏ॥ ੧॥

ਵਹ ਜੜ੍ਹ ਏਕ ਜਾਟਨੀ ਸੌ ਰਤਿ॥ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨਤ ਮੂੜ੍ਹ ਮਹਾ ਮਤਿ॥
ਲੰਬੋਦਰ ਪਸੁ ਕੋ ਅਵਤਾਰਾ॥ ਗਰਧਭ ਜੋਨਿ ਡਰਾ ਕਰਤਾਰਾ॥ ੨॥

ਉਹ ਮੂਰਖ ਇਕ ਜਾਟਣੀ ਨਾਲ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਸੀ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਰਗਾ ਉਸਦਾ ਲੰਮਾ ਢਿੱਡ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਖੋਤੇ ਵਰਗੇ ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਭਗਵਾਨ ਵੀ ਡਰਦਾ ਸੀ॥੨॥

ਲੋਗਨ ਤੇ ਅਤਿ ਤਵਨ ਲਜਾਵੈ॥ ਤਾਤੇ ਧਾਮ ਨ ਤਾਕੌ ਲਜਾਵੈ॥
ਤਾਤੇ ਔਰ ਗਾਵ ਤ੍ਰਿਯ ਰਾਖੀ॥ ਸਸਿ ਸੂਰਜ ਤਾਕੇ ਸਭ ਸਾਖੀ॥ ੩॥

ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਕਰਕੇ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਦੂਸਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਜ਼ਨਾਨੀ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ॥੩॥

ਬਾਜ ਅਰੂੜਿ ਤਹਾ ਹ੍ਵੈ ਜਾਵੈ॥ ਕਾਹੂ ਕੀ ਲਾਜੈ ਨ ਲਜਾਵੈ॥
ਜੀਯੋ ਜਿਯ ਭੀਤਰ ਅਤਿ ਜਰੈ॥ ਬਾਢੀ ਏਕ ਸਾਥ ਰਤਿ ਕਰੈ॥ ੪॥

ਉਥੇ ਉਹ ਇਕ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਜੀਓਮਤੀ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁੜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਤਰਖਾਨ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਬ ਵਹੁ ਅੱਸੁ ਅਰੂੜ ਹ੍ਵੈ ਗਾਂਵ ਤਵਨ ਮੋਂ ਜਾਤ॥
ਜੀਯੋਮਤੀ ਤਿਹ ਬਾਢੀਅਹਿ ਅਪਨੇ ਧਾਮ ਬੁਲਾਤ॥ ੫॥

ਜਦ ਉਹ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਏਧਰ ਜੀਓਮਤੀ ਵੀ ਉਸ ਤਰਖਾਣ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੀ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਹੋਡ ਨਨਦ ਸੌ ਪਾਰੀ॥ ਬਿਹਸਿਤ ਇਹ ਭਾਂਤਿਨ ਉਚਾਰੀ॥
ਸੁ ਮੈਂ ਕਹਤ ਹੌਂ ਤੀਰ ਤਿਹਾਰੇ॥ ਸੁਨਹੁ ਸ੍ਰਵਨ ਧਰਿ ਕਥਾ ਪਜਾਰੇ॥ ੬॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਣਾਨ ਨਾਲ ਇਕ ਸ਼ਰਤ ਲਾ ਲਈ ਤੇ ਹੱਸਦਿਆਂ ਹੱਸਦਿਆਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗਲ ਸੁਣੋ ਅਤੇ ਕੰਨ ਲਾਕੇ ਮੇਰੀ ਕਥਾ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੋ॥ ੬॥

ਪਤਿ ਦੇਖਤ ਕਹਜੋ ਭੋਗ ਕਮੈਹੌ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਤਾਂਤੇ ਕਰਵੈਹੌ॥
ਜੀਯੋਮਤੀ ਤਬਹੂੰ ਤੁਮ ਜਨਿਯਹੁ॥ ਮੇਰੀ ਸਾਚ ਕਹੀ ਤਬ ਮਨਿਯਹੁ॥ ੭॥

ਪਤੀ ਦੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਦੂਸਰੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਨਣਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਠੀਕ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੱਚ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾ ਦੇਵੇ ਤਦ ਹੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜੀਓ ਮਤੀ ਮੰਨਾਂਗੀ॥੭॥

ਯੌਂ ਕਹਿ ਬਚਨਨ ਬਹੁਰਿ ਉਚਾਰਾ॥ ਪਤਿ ਗਯੋ ਜਬਹੀ ਅਨਤ ਨਿਹਾਰਾ॥
ਤਬ ਬਾਢੀ ਤਿਹ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸੰਗ ਕਮਾਯੋ॥ ੮॥

ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਗੱਲਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਜਦ ਉਸ ਪਤੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਤਰਖਾਣ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ॥੮॥

ਜਾਟਿਨਿ ਭੋਗ ਜਬੈ ਜੜ ਆਯੋ॥ ਆਨ ਰਮਤ ਲਖਿ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਰਿਸਾਯੋ॥
ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮਹਾਂ ਰਸੁ ਧਯੋ॥ ਕਰ ਤੇ ਪਕਰਿ ਸਹਚਰੀ ਲਯੋ॥ ੯॥

ਜਟਣੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਕੇ ਜਦ ਉਹ ਮੂਰਖ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਦੂਸਰੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਕਿਰਪਾਨ ਕਢਕੇ ਉਹ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ ਭਜਿਆ ਪਰ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਫੜ ਲਿਆ॥੯॥

ਜਾਰ ਏਕ ਉਠਿ ਲਾਤ ਪ੍ਰਹਾਰੀ॥ ਗਿਰਤ ਭਯੋ ਪਸੁ ਪ੍ਰਿਥੀ ਮੰਝਾਰੀ॥
ਦੇਹਿ ਛੀਨ ਤੈਂ ਉਠਿ ਨ ਸਕਤ ਭਜੋ॥ ਜਾਰਪਤਰਿ ਭਾਜਿ ਜਾਤ ਭਜੋ॥ ੧੦॥

ਤਦ ਤਕ ਯਾਰ ਨੇ ਉਠ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਲੱਤ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਪਸ਼ੂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਉਸਦੀ ਦੇਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਠ ਨਾ ਸਕਿਆ ਤੇ ਯਾਰ ਏਨੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਭੱਜ ਗਿਆ॥੧੦॥

ਉਠਤ ਭਯੋ ਮੂਰਖ ਬਹੁ ਕਾਲਾ॥ ਪਾਇਨ ਆਇ ਲਗੀ ਤਬ ਬਾਲਾ॥
ਜੌ ਪਿਯ ਮੁਰ ਅਪਰਾਧ ਬਿਚਾਰੋ॥ ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮਾਰ ਹੀ ਡਾਰੋ॥ ੧੧॥

ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਹ ਉਠ ਖਲੋਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਜਾ ਪਈ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ," ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਜੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਰਪਾਨ ਕਢਕੇ ਮਾਰ ਹੀ ਦੇਵੋ॥੧੧॥

ਜਿਨ ਨਿਰੰਭੈ ਤੁਹਿ ਲਾਤ ਪ੍ਰਹਾਰੀ॥ ਵਹਿ ਆਗੈ ਮੈਂ ਕਵਨ ਬਿਚਾਰੀ॥
ਤੁਮ ਭੂਅ ਗਿਰੇ ਜਵਨ ਕੇ ਮਾਰੇ॥ ਖਾਇ ਲੋਟਨੀ ਕਛੁ ਨ ਸੰਭਾਰੇ॥ ੧੨॥

ਜਿਸ ਵਿਅੱਕਤੀ ਨੇ ਨਿਰਭੈ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੱਤ ਮਾਰੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ ਮੈਂ ਵਿਚਾਰੀ ਭਲਾ ਕੀ ਹਾਂ। ਜਿਸਦੇ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਭੁਆਂਟਣੀਆਂ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹੋ ਅਤੇ

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਵੀ ਨਹੀ ਸਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੈਂ ਵਿਚਾਰੀ ਕੀ ਹਾਂ।।੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੋ ਨਰ ਤੁਮ ਤੇ ਨਾ ਡਰਾ ਲਾਤਨ ਕਿਯਾ ਪ੍ਰਹਾਰ।।
ਤਾਕੇ ਆਗੇ ਹੇਰੁ ਮੈਂ ਕਹਾ ਬਿਚਾਰੀ ਨਾਰਿ।। ੧੩।।

ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰਿਆ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੱਤਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਵੇਖੋ ਕਿ ਭਲਾ ਮੈਂ ਉਸ ਅੱਗੇ ਕੀ ਹਾਂ।।੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਮੋਰੋ ਤਿਨ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਾ।। ਸਰ ਅਨੰਗ ਤਬ ਹੀ ਤਿਹੱ ਮਾਰਾ।।
ਜ਼ੋਰਾਵਰੀ ਮੋਹਿ ਗਹਿ ਲੀਨਾ।। ਬਲ ਸੌ ਦਾਬਿ ਰਾਨ ਤਰ ਦੀਨਾ।। ੧੪।।

ਉਸ ਨੇ ਜਦ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਾਮ ਦੇਵ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਕਾਮਸਕਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਬਰਦਸਤੀ ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬੜੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਲੱਤਾਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਦਬਾ ਲਿਆ।।੧੪।।

ਮੋਰ ਧਰਮ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੁ ਬਚਾਯੋ।। ਜਾਤੇ ਦਰਸੁ ਤਿਹਾਰੋ ਪਯੋ।।
ਜੌ ਤੂੰ ਅਬ ਇਹ ਠੌਰ ਨ ਆਤੋ।। ਜੋਰਾਵਰੀ ਜਾਰ ਭਜਿ ਜਾਤੋ।। ੧੫।।

ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਬਚਾਇਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਾ ਆ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਆਦਮੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਭੋਗ ਕਰ ਜਾਂਦਾ।।੧੫।।

ਅਬ ਮੁਰਿ ਏਕ ਪਰੀਛਾ ਲੀਜੈ।। ਜਾਤੇ ਦੂਰਿ ਚਿੱਤ ਭ੍ਰਮੁ ਕੀਜੈ।।
ਮੂਤ੍ਰ ਜਰਤ ਜੌ ਦਿਯਾ ਨਿਹਾਰੋਂ।। ਤਬ ਹਸਿ ਹਸਿ ਮੁਹਿ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰੋਂ।। ੧੬।।

ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਇਕ ਪਰੀਖਿਆ ਲੈ ਲਵੋ ਅਤੇ ਆਪਣੇਂ ਚਿੱਤ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰੋ। ਜੇ ਮੇਰੇ ਪਿਸ਼ਾਬ ਨਾਲ ਦੀਵਾ ਜਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਸਮਝਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਰਮਣ ਕਰੋ"।।੧੬।।

ਪਾਤ੍ਰ ਏਕ ਤਟ ਮੂਤ੍ਰਜੋ ਜਾਈ।। ਜਾ ਮੈਂ ਰਾਖ ਤੇਲ ਕੋ ਆਈ।।
ਪਿਯ ਮੁਰ ਚਿਤ ਤੋਸੌਂ ਅਤਿ ਡਰਾ।। ਤਾਂਤੇ ਲਘੁ ਅਤਿ ਹੀ ਮੈਂ ਕਰਾ।। ੧੭।।

ਉਸਨੇ ਇਕ ਭਾਂਡੇ ਲਾਗੇ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਤੇਲ ਪਾ ਲਿਆਈ। ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ,"ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਥੋਂ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਡਰ ਗਈ ਹਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਥੋੜਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।।੧੭।।

ਲਘ ਕੋ ਕਰੈ ਪਾਤ੍ਰ ਸਭ ਭਰਾ।। ਬਾਕੀ ਬਚਤ ਮੂਤ੍ਰ ਭੂਅ ਪਰਾ।।

ਤੁਮਰੋ ਤ੍ਰਾਸ ਅਧਿਕ ਬਲਵਾਨਾ।। ਜਾਂ ਤੇ ਡਰਤ ਹਮਾਰੇ ਪ੍ਰਾਨਾ।। ੧੮।।

ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਂਡਾ ਸਾਰਾ ਭਰ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਪਿਸ਼ਾਬ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੰਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਡਰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਤਾਕਤਵਰ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਭੈਭੀਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ"।।੧੮।।

ਵਹੀ ਤੇਲ ਭੇ ਦੀਪ ਜਗਾਯੋ।। ਪਤਿ ਦੇਖਤ ਜਿਹੱ ਲਘੁ ਠਹਰਾਯੋ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਜੜ੍ਹ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨਾ।। ਸੀਲਵਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਰ ਮਾਨਾ।। ੧੯।।

ਉਸੇ ਤੇਲ ਨਾਲ ਦੀਵਾ ਜਗਾਇਆ ਜਿਸਨੂੰ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਿਸ਼ਾਬ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਖਾਇਆ ਸੀ। ਮੂਰਖ ਕੁਝ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪਤੀ ਬਰਤਾ ਇਸਤਰੀ ਮੰਨਿਆ।।੧੯।।

ਰੀਝਿ ਬਚਨ ਇਹੱ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੇ।।ਮੈ ਤੇਰੋ ਸਤ ਸਾਚੁ ਨਿਹਾਰੇ।।
ਅਬ ਚੇਰਾ ਮੈਂ ਭਯੋ ਤਿਹਾਰਾ।। ਕਹੋ ਸੁ ਕਰੌਂ ਕਾਜ ਬਹੁ ਹਾਰਾ।। ੨੦।।

ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਸਚ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਕੰਮ ਦਸੇਂਗੀ ਉਹੀ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ।।੨੦।।

ਮੂੜ੍ਹ ਭਏ ਤੈਂ ਦੀਪ ਜਗਾਯੋ।।ਚਮਤਕਾਰ ਇਹ ਹਮੈਂ ਦਿਖਾਯੋ।।
ਪਟੁਕਾ ਡਾਰਿ ਗ੍ਰੀਵ ਪਗ ਪਰਾ।। ਘਰੀ ਚਾਰਿ ਲਗਿ ਨਾਕ ਰਗਰਾ।। ੨੧।।

ਪਿਸ਼ਾਬ ਨਾਲ ਦੀਵਾ ਜਗਾਕੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਚਮਤਕਾਰ ਵਖਾਇਆ ਹੈ। ਗਲ ਵਿਚ ਪਰਨਾ ਪਾ ਕੇ, ਸਿਰ ਉਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਰਖਕੇ ਉਹ ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਤਕ ਨੱਕ ਰਗੜਦਾ ਰਿਹਾ।।੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਰਿਸਾਲੂ ਨਿਰਖਯੋ ਆਂਖਿਨ ਐਸ ਚਰਿੱਤ੍ਰ।।
ਕੈ ਹਮ ਆਜੁ ਬਿਲੋਕਯੋ ਸਾਚ ਕਹਤ ਤ੍ਰਿਯ ਮਿੱਤ੍ਰ।। ੨੨।।

ਇਕ ਵਿਅੱਕਤੀ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਮੈਂ ਅਜ ਇਸਤਰੀ ਮਿੱਤਰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ।।੨੨।।

ਚੌਪਈ।। ਅਬ ਤੂੰ ਕਹੈਂ ਜੁ ਮੁਹਿ ਸੋਈ ਕਰੌ।। ਹ੍ਵੈ ਕਰ ਦਾਸ ਨੀਰ ਤਵ ਭਰੌਂ।।
ਹਸਿ ਹਸਿ ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਗਰੇ ਲਗਾਵੈ।। ਭੇਦ ਕਛੂ ਮੂਰਖ ਨਹਿ ਪਾਵੈ।। ੨੩।।

ਮਾਣਕ ਚੰਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤੂੰ ਜੋ ਵੀ ਕਹੇਂਗੀ ਮੈਂ ਉਹੋ ਕੁਝ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਗੁਲਾਮ ਬਣਕੇ ਤੇਰਾ ਪਾਣੀ ਭਰਾਂਗਾ। ਉਹ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਕੁਝ ਵੀ ਭੇਤ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੨੩।।

ਬਿਹਸਿ ਨਾਰਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਾ।। ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਕਰੁ ਨਾਥ ਸਭਾਰਾ।।
ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਦਿਜ ਪ੍ਰਥਮ ਜਿਵਾਵੈ।। ਬਹੁਰੋ ਸੇਜ ਹਮਾਰੀ ਆਵੈ।। ੨੪।।

ਤਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ," ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਵਾਮੀ ਚੰਗੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਕਰਵਾਓ। ਪਹਿਲਾ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖਵਾਓ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੇਰੀ ਸੇਜ ਤੇ ਆਓ"।।੨੪।।

ਕਛੂ ਨ ਲਖਾ ਦੈਵ ਕੇ ਮਾਰੇ।। ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਕਹੋਂ ਕਿਯਾ ਸਵਾਰੇ।।
ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਦਿਜ ਪ੍ਰਥਮ ਜਿਵਾਏ।। ਬਹੁਰਿ ਨਾਰਿ ਕੀ ਸੇਜ ਸਿਧਾਏ।।੨੫।।

ਉਸ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਖਵਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਤਨੀ ਦੀ ਸੇਜ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ।।੨੫।।

ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹੀ ਵਹੈ ਗਤਿ ਕੀਨੀ।। ਜੀਤਿ ਹੋਡ ਨਨਦੀ ਤੇ ਲੀਨੀ।।
ਤੇਲ ਮੂਤ੍ਰ ਕਹਿ ਦੀਪ ਜਗਾਯੋ।। ਬ੍ਰਹਮ ਦੰਡ ਪਤਿ ਤੇ ਕਰਵਾਯੋ।। ੨੬।।

ਸ਼ਰਤ ਲਾਉਣ ਸਮੇਂ ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਹੀ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਨਣਾਨ ਪਾਸੋਂ ਬਾਜੀ ਜਿਤ ਲਈ। ਤੇਲ ਰੂਪ ਪਿਸ਼ਾਬ ਨਾਲ ਦੀਵਾ ਜਗਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਪਤੀ ਪਾਸੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ।।੨੬।।

ਅਧਿਕ ਹਰੀਫ ਕਹਾਵਤ ਹੁਤੋ।। ਭੂਲਿ ਨ ਭਾਂਗਹਿ ਪੀਵਤ ਸੁਤੋ।।
ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਰਿ ਦ੍ਰਿਗਨ ਦਿਖਾਯੋ।। ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਵਹਿ ਤ੍ਰਿਯ ਡਹਕਾਯੋ।। ੨੭।।

ਮਾਣਿਕ ਚੰਦ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਾਂ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਫਿਰ ਕਦੀ ਭੰਗ ਆਦਿ ਪੀ ਕੇ ਨਹੀ ਸੁਤਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੁਬਾਰਾ ਉਸ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਬਣਾਕੇ ਉਸਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ।।੨੭।।

ਪ੍ਰਥਮ ਭੋਗ ਪਿਯ ਲਖਤ ਕਮਾਯੋ।। ਜਾਰਿ ਮੂਤ੍ਰ ਭੇ ਦੀਪ ਦਖਾਯੋ।।
ਬ੍ਰਹਮਭੋਜ ਉਲਟੋ ਤਾ ਪਰ ਕਰਿ।। ਪਤਿ ਜਾਨੀ ਪਤਿਬ੍ਰਤ ਤ੍ਰਿਯਾ ਘਰ।। ੨੮।। ੧।।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸਦੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਪਿਸ਼ਾਬ ਨਾਲ ਦੀਵਾ ਜਗਾ ਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਉਪਰੰਤ ਫਿਰ ਉਲਟਾ ਉਸ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਪਤੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਤੀਬਰਤਾ ਮੰਨਿਆ।।੨੮।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਤਿਰਪਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੫੩।।੪੭੬੯।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤ੍ਰਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਤਿਰਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੫੩।।੪੭੬੯।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਚਰਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਿਸ਼ਨਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਬੇਸ੍ਰਾ ਏਕ ਠੌਰ ਇਕ ਸੁਨੀ।। ਪਾਤ੍ਰਕਲਾ ਨਾਮਾ ਬਹੁ ਗੁਨੀ।।
ਅਧਿਕ ਤਰੁਨਿ ਕੀ ਦਿਪਤਿ ਬਿਰਾਜੈ।। ਰੰਭਾ ਕੋ ਨਿਰਖਤ ਮਨ ਲਾਜੈ।। ੧।।

ਇਕ ਥਾਂ ਪਾਤਰਕਲਾ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਗੁਣਵਾਨ ਵੇਸਵਾ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਰੰਭਾ ਵਰਗੀ ਪਰੀ ਵੀ ਸ਼ਰਮਾਉਂਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਬਿਸ਼ਨਕੇਤ ਇਕ ਰਾਇ ਤਹਾਂ ਕੋ।। ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜਾਨਿਯਤ ਜਹਾਂ ਕੋ।।
ਬਿਸ਼ਨ ਮਤੀ ਰਾਨੀ ਤਾਕੇ ਘਰ।। ਪ੍ਰਗਟ ਕਲਾ ਜਨੁ ਭਈ ਨਿਸਾਕਰ।। ੨।।

ਉਥੇ ਇਕ ਬਿਸ਼ਨਕੇਤ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਸਮਰਾਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਬਿਸ਼ਨਮਤੀ ਉਸਦੀ ਇਕ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਚੰਦ ਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਣ ਸੀ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਸ਼ਨਕੇਤ ਬੇਸ੍ਰਾ ਭਏ ਨਿਸ ਦਿਨ ਭੋਗ ਕਮਾਇ।।
ਬਿਸ਼ਨਮਤੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ ਸਦਨ ਭੂਲਿ ਨ ਕਬਹੂੰ ਜਾਇ।। ੩।।

ਬਿਸ਼ਨਕੇਤ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵੇਸਵਾ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਬਿਸ਼ਨਮਤੀ ਦੇ ਪਾਸ ਕਦੀ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੩।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਨੀ ਸਖੀ ਪਠੀ ਬੇਸ੍ਰਾ ਪਹਿ।। ਦੈ ਧਨੁ ਅਧਿਕ ਭਾਂਤਿ ਐਸੀ ਕਹਿ।।
ਬਿਸ਼ਨਕੇਤ ਕੌਂ ਜੌਂ ਤੂੰ ਮਾਰੈਂ।। ਬਿਸ਼ਨਮਤੀ ਦਾਰਦਿ ਤਵ ਟਾਰੈਂ।। ੪।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਵੇਸਵਾ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਬਿਸ਼ਨ ਕੇਤ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਂ ਤੇ ਰਾਣੀ ਬਿਸ਼ਨਮਤੀ ਤੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ।।੪।।

ਸਹਚਰਿ ਜਬ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਕਹੀ।। ਬੇਸ੍ਰਾ ਬੈਨ ਸੁਨਤ ਚੁਪ ਰਹੀ।।
ਧਨ ਸਰਾਫ ਕੇ ਘਰ ਮੈ ਰਾਖੋ।। ਕਾਮ ਭਏ ਦੀਜੈ ਮੁਹਿ ਭਾਖੋ।। ੫।।

ਦਾਸੀ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਤਾਂ ਵੇਸਵਾ ਸੁਣ ਕੇ ਚੁਪ ਕਰ ਰਹੀ। ਉਸਨੇ ਸਾਰਾ ਧਨ ਇਕ ਸਰਾਫ ਦੇ ਘਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ ਮੈਂ ਲੈ ਲਵਾਂਗੀ।। ੫।।

ਸੂਰਜ ਛਪਾ ਰੈਨਿ ਹ੍ਵੈ ਆਈ।। ਤਬ ਬੇਸ੍ਯਾ ਨ੍ਰਿਪ ਬੋਲਿ ਪਠਾਈ।।
ਬਸਤ੍ਰ ਅਨੂਪ ਪਹਿਰਿ ਤਹ ਗਈ।। ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਤਾਹਿ ਰਿਝਾਵਤ ਭਈ।। ੬।।

ਸੂਰਜ ਛੁਪ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਤ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਹ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਉਥੇ ਗਈ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।।੬।।

ਅੜਿੱਲ।। ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਨ੍ਰਿਪ ਸੰਗ ਸੁ ਕੇਲ ਕਮਾਇਕੈ।।
ਸੋਇ ਰਹੀ ਤਿਹ ਸਾਥ ਤਰੁਨਿ ਲਪਟਾਇਕੈ।।
ਅਰਧ ਰਾਤ੍ਰਿ ਜਬ ਗਈ ਉਠੀ ਤਬ ਜਾਗਿ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰੀਤਿ ਰਾਜਾ ਕੀ ਚਿਤ ਤੇਂ ਤਜਾਗਿ ਕਰਿ।। ੭।।

ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ ਸੌਂ ਗਈ। ਜਦ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚੋਂ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਉਹ ਉੱਠ ਖਲੋਤੀ।। ੭।।

ਲੈ ਜਮਧਰ ਤਾਹੀ ਕੋ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰਿਕੈ।।
ਉਠਿ ਰੁਦਿਨ ਕਿਯ ਆਪਿ ਕਿਲਕਟੀ ਮਾਰਿਕੈ।।
ਨਿਰਖਹੁ ਸਭ ਜਨ ਆਇ ਕਹਾ ਕਾਰਨ ਭਯੋ।।
ਹੋ ਤਸਕਰ ਕੋਊ ਸੰਘਾਰਿ ਅਬੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਗਯੋ।। ੮।।

ਉਸਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਉਹ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ," ਹੇ ਲੋਕੋ ਕੋਈ ਚੋਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਗਿਆ ਹੈ"।।੮।।

ਧੂਮ ਨਗਰ ਮੌ ਪਰੀ ਸਕਲ ਉਠਿ ਜਨ ਧਏ।।
ਮ੍ਰਿਤਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਹ ਆਨਿ ਸਕਲ ਨਿਰਖਤ ਭਏ।।
ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਿ ਗਿਰਹ ਧਰਨਿ ਮੁਰਛਾਇ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਧੂਰਿ ਡਾਰਿ ਸਿਰ ਗਿਰਹਿ ਧਰਨਿ ਦੁਖ ਪਾਇ ਕਰਿ।। ੯।।

ਨਗਰ ਵਿਚ ਹਾਹਾ-ਕਾਰ ਮੱਚ ਗਈ, ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਭੱਜੇ ਆਏ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਮੁਰਦਾ ਦੇਹ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲੱਗੇ। ਉਹ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਹਿਕੇ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼

ਹੋਣ ਲਗੇ॥੯॥

ਬਿਸ਼ਨਮਤੀ ਹੂੰ ਤਹਾਂ ਤਬੈ ਆਵਤ ਭਈ॥
ਨਿਰਖਿ ਰਾਇ ਕਹ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੁਖਾਕੁਲਿ ਅਧਿਕ ਭੀ॥
ਲੂਟਿ ਧਾਮ ਬੇਸ੍ਵਾ ਕੋ ਲਿਯਾ ਸੁਧਾਰਿਕੈ॥
ਹੋ ਤਿਸੀ ਕਟਾਰੀ ਸਾਥ ਉਦਰ ਤਿਹ ਫਾਰਿਕੈ॥ ੧੦॥

ਤਦ ਬਿਸ਼ਨਮਤੀ ਵੀ ਓਥੇ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮੁਰਦਾ ਸਰੀਰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਈ। ਉਸ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਓਸੇ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਢਿਡ ਪਾੜ ਕੇ ਉਸਦਾ ਸਾਰਾ ਘਰ ਲੁਟ ਲਿਆ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਹੁਰਿ ਕਟਾਰੀ ਕਾਢਿ ਸੋ ਹਨਨ ਲਗੀ ਉਰ ਮਾਂਹਿ॥
ਸਹਚਰੀ ਗਹਿ ਲਈ ਲਗਨ ਦਈ ਤਿਹ ਨਾਹਿ॥ ੧੧॥

ਫਿਰ ਕਟਾਰ ਉਹਦੇ ਢਿਡ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਫਿਰ ਅਪਣੇ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਝਟ ਉਸਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵਜਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ॥੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਮਾਰਿ ਪਤਿ ਪੁਨਿ ਤਿਹ ਮਾਰਾ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਿਨੂੰ ਨ ਬਿਚਾਰਾ॥
ਰਾਜ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਪਨੇ ਕੌ ਦੀਨਾ॥ ਐਸੋ ਚਰਿਤ ਚੰਚਲਾ ਕੀਨਾ॥ ੧੨॥ ੧॥

ਪਹਿਲਾਂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਕੇ ਫਿਰ ਉਸ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ। ਅਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ॥੧੨॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਚੌਅਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੫੪॥੪੭੯੧॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੇ ਸੌ ਚਰਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੫੪॥੪੭੯੧॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਪਚਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਲਹੌਰ ਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੌਲਾ ਕੀ ਗੁਜਰਾਤਿ ਮੈ ਬਸਤ ਸੁ ਲੋਕ ਅਪਾਰ॥

ਚਾਰਿ ਬਰਨ ਤਿਹ ਠਾਂ ਰਹੈ ਊਚ ਨੀਚ ਸਰਦਾਰ।। ੧।।

ਦੌਲਾ ਦੀ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਚੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਚੌਹਾਂ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਮਤੀ ਲਹੌਰ ਤਹਾਂ ਤ੍ਰਿਯ ਸੁਨੀ।। ਛੱਤ੍ਰਾਨੀ ਬੁਧਿ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਗੁਨੀ।।
ਏਕ ਪੁਰਖ ਤਬ ਤਾਂਹਿ ਬੰਰਤ ਭਜੋ।। ਅਨਿਕ ਭਾਂਤ ਕੇ ਭੋਗ ਕਰਤ ਭਜੋ।। ੨।।

ਓਥੇ ਲਾਹੌਰ ਮਤੀ ਇਕ ਖਤਰਾਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਚਾਤਰ ਅਤੇ ਗੁਣਵਾਨ ਸੀ। ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ।।੨।।

ਤਿਹ ਵਹੁ ਛਾਡਿ ਪਿਤਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਯੋ।। ਔਰ ਠੌਰ ਕਹ ਆਪ ਸਿਧਾਯੋ।।
ਮਲਕ ਨਾਮ ਤਿਹ ਕੇ ਘਰ ਰਹਾ।। ਕੇਲ ਕਰਨ ਤਾਸੌ ਤ੍ਰਿਯ ਚਹਾ।। ੩।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਉਹ ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਛੱਡ ਆਇਆ ਅਤੇ ਆਪ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਥਾਂ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਘਰ ਮਲਕ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਾਮਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ।।੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਸੋ ਤ੍ਰਿਯ ਭੋਗੁ ਕਮਾਇਯੋ।।
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤਿਹ ਸਾਥ ਅਧਿਕ ਸੁਖ ਪਾਇਯੋ।।
ਜਬ ਤਿਹ ਰਹਾ ਅਧਾਨ ਤਬੈ ਤ੍ਰਿਯ ਯੌ ਕਿਯੋ।।
ਹੋ ਜਹਾਂ ਹੁਤੋ ਤਿਹ ਨਾਥ ਤਹੀ ਕੋ ਮਗੁ ਲਿਯੋ।। ੪।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਸ ਬਹੁਤ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਗਰਭ ਠਹਿਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਥੇ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਓਥੇ ਚਲੀ ਗਈ।।੪।।

ਚੌਪਈ।। ਬਿਨੁ ਪਿਯ ਮੈਂ ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਖ ਪਾਯੋ।। ਤਾਂਤੇ ਮੁਰ ਤਨ ਅਧਿਕ ਕੁਲਾਯੋ।।
ਬਿਨੁ ਪੂਛੇ ਤਾਂਤੇ ਮੈਂ ਆਈ।। ਤੁਮ ਬਿਨੁ ਮੋ ਤੇ ਰਹਯੋ ਨ ਜਾਈ।। ੫।।

ਅਪਣੇਂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਅਪਣੇਂ ਸਵਾਮੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਤਨ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੁਛਿਆਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਆ ਗਈ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਥੋਂ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਬਿਨਾਂ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।।੫।।

ਤ੍ਰਿਯ ਆਏ ਪਤਿ ਅਤਿ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਸੌ ਲਪਟਾਯੋ।।
ਤਬ ਤਾਸੋ ਐਸੇ ਤਿਨ ਕਹਾ।। ਤੁਹਿ ਤੇ ਗਰਭ ਨਾਥ ਮੁਹਿ ਰਹਾ।। ੬।।

ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪਤੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਤਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਨਾਥ ! ਤੁਹਾਡੇ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਗਰਭ ਠਹਿਰ ਗਿਆ ਹੈ।।੬।।

ਤੁਮਰੇ ਪੀਯ ਪ੍ਰੇਮ ਮੈ ਪਾਗੀ।। ਇਸ਼ਕ ਤਿਹਾਰੇ ਸੌ ਅਨੁਰਾਗੀ।।
ਤਿਹ ਠਾਂ ਮੋ ਤੇ ਰਹਾ ਨ ਗਯੋ।। ਤਾਤੇ ਤੋਰ ਮਿਲਨ ਪਥ ਲਯੋ।। ੭।।

ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਪਾਗਲ ਹੋਈ ਤੁਹਾਡੇ ਇਸ਼ਕ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹਾਂ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਮੈਥੋਂ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਰਾਹ ਫੜਕੇ ਆ ਗਈ ਹਾਂ।। ੭।।

ਅਬ ਜੋ ਕਹੋ ਕਰੌ ਮੈ ਸੋਈ।। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹ ਜਿਯ ਸੁਖ ਹੋਈ।।
ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਚਹੌ ਤੌ ਮਾਰੋ।। ਆਪਨ ਤੇ ਮੁਹਿ ਜੁਦਾ ਨ ਡਾਰੋ।। ੮।।

ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕਹੋ, ਉਹੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ਤਾਕਿ ਮੇਰੇ ਸਵਾਮੀ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਹੁਣ ਭਾਵੇਂ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੋ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਨ ਕਰੋ"।।੮।।

ਯਹ ਜੜ੍ਹ ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਹਰਖਯੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਪਾਵਤ ਭਯੋ।।
ਯਾ ਕਹ ਹਮ ਤੇਂ ਰਹਾ ਅਧਾਨਾ।। ਮਨ ਮਹਿ ਐਸੇ ਕਿਯਾ ਪ੍ਰਮਾਨਾ।। ੯।।

ਉਹ ਮੂਰਖ, ਇਸਤਰੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਗਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕੁਝ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਮੰਨ ਗਿਆ ਕਿ ਗਰਭ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ।।੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਵ ਮਾਸਨ ਬੀਤੇ ਸੁਤਾ ਜਨਤ ਭਈ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋਇ।।
ਜੜ ਅਪਨੀ ਦੁਹਿਤਾ ਲਖੀ ਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ ਕੋਇ।। ੧੦।। ੧।।

ਨੌਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਪੁਤਰੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਬਿਨਾਂ ਭੇਦ ਸਮਝੇ ਉਸਨੂੰ ਅਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਮੰਨ ਗਿਆ।।੧੦।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਪਚਪਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੫੫।।੪੭੯੧।।ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੇ ਸੌ ਪਚਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੫੫।।੪੭੯੧।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਛਪੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੱਤ ਕੁਮਾਰੀਆਂ

ਚੌਪਈ।। ਭਨਿਯਤ ਏਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੀ ਦਾਰਾ।। ਚਿੱਤ੍ਰ ਮੰਜਰੀ ਰੂਪ ਅਪਾਰਾ।।
ਕਾਨ ਨ ਸੁਨੀ ਨ ਆਂਖਿਨ ਹੇਰੀ।। ਜੈਸੀ ਪ੍ਰਭਾ ਕੁਅਰਿ ਤਿਹ ਕੇਰੀ।। ੧।।

ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਚਿਤਰ ਮੰਜਰੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਇਸਤਰਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖੀ ਗਈ ਸੀ।।੧।।

ਅਘਟ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਠਾਂ ਕੋ ਰਾਜਾ।। ਜਾ ਸਮ ਔਰ ਨ ਬਿਧਨਾ ਸਾਜਾ।।
ਵਾਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਵਹੀ ਕਹ ਸੋਹੀ।। ਲਖਿ ਦੁਤਿ ਸੁਰੀ ਆਸੁਰੀ ਮੋਹੀ।। ੨।।

ਉਥੋਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਅਘਟ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਹੋਰ ਬਣਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਉਸਦੀ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਸਭ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਸਨ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ ਸੁਰੀ ਆਸੁਰੀ ਬਾਰਿ।।
ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਤਿਹ ਰਾਇ ਕੋ ਅਟਕਤ ਭਈ ਨਿਹਾਰ।। ੩।।

ਨਰ, ਨਾਗ, ਕਿੰਨਰ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸ ਰਾਜਾ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਉਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ।।੩।।

ਚੌਪਈ।। ਆਖੇਟਕ ਸੌ ਤਾਕੋ ਅਤਿ ਹਿਤ।। ਰਾਜ ਸਾਜ ਮਹਿ ਰਾਖਤ ਨਹਿ ਚਿਤ।।
ਜਾਤ ਹੁਤੋ ਬਨ ਮ੍ਰਿਗ ਉਠਿ ਧਾਵਾ।। ਤਾ ਪਾਛੇ ਤਿਨ ਤੁਰੈ ਧਵਾਵਾ।। ੪।।

ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਾਜ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਉਹ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਹਿਰਣ ਉਸਦੇ ਅੱਗੇ ਭੱਜ ਉਠਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਅਪਣਾ ਘੋੜਾ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ।।੪।।

ਜਾਤ ਜਾਤ ਜੋਜਨ ਬਹੁ ਗਯੋ।। ਪਾਛਾ ਤਜਤ ਨ ਮ੍ਰਿਗ ਨ੍ਰਿਪ ਭਯੋ।।
ਮਹਾਂ ਗਹਿਰ ਬਨ ਤਹ ਇਕ ਲਹਾ।। ਘੋਰ ਭਯਾਨਕ ਜਾਤ ਨ ਕਹਾ।। ੫।।

ਭੱਜਦਾ ਭੱਜਦਾ ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਯੋਜਨ ਚਲਾ ਗਿਆ ਪਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਦਾ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਉਸ ਇਕ ਬਹੁਤ ਸੰਘਣਾਂ ਜੰਗਲ ਵੇਖਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਭਿਆਨਕਤਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ

ਸਕਦਾ।।੫।।

ਸਾਲ ਤਮਾਲ ਜਹਾਂ ਦ੍ਰੁਮ ਭਾਰੇ।। ਨਿੰਬੂ ਕਦਪ ਸੁ ਬਟ ਜਟਿਯਾਰੇ।।
ਨਾਰੰਜੀ ਮੀਠਾ ਬਹੁ ਲਗੇ।। ਬਿਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਸਨ ਸੌ ਪਗੇ।। ੬।।

ਉਥੇ ਸਾਲ, ਮਤਾਲ, ਨਿੰਬੂ, ਕਦਪ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜਟਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਦਰੱਖਤ ਸਨ। ਨਾਰੰਗੀ ਅਤੇ ਮਿੱਠੇ ਫਲਾਂ ਵਾਲੇ ਦਰੱਖਤ ਰਸਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਸਨ।।੬।।

ਪੀਪਰ ਪਾਰ ਖਜੂਰੈਂ ਜਹਾਂ।। ਸੇਂਬਨ ਸਾਰ ਸਿਰਾਰੀ ਤਹਾਂ।।
ਜੁਗਲ ਜਾਮਨੂੰ ਜਹਾਂ ਬਿਰਾਜੈਂ।। ਨਰਿਯਰ ਨਾਰ ਨਾਗਰੀ ਰਾਜੈਂ।। ੭।।

ਪਿਪਲ, ਖਜੂਰ, ਸੇਮਲ, ਜਾਮਨੂ ਆਦਿ ਰੁੱਖ ਓਥੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਰੀਅਲ ਅਨਾਰ ਆਦਿ ਵੀ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ।।੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਰਗਿਸ ਔਰ ਗੁਲਾਬ ਕੇ ਫੂਲ ਫੂਲੇ ਜਿਹ ਠੌਰ।।
ਨੰਦਨ ਬਨ ਸੌ ਨਿਰਖਿਯੈ ਜਾ ਸਮ ਕਹੂੰ ਨ ਔਰ।। ੮।।

ਨਰਗਸ ਅਤੇ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁਲ ਵੀ ਓਥੇ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਇੰਦਰ ਦੇ ਨੰਦਨ ਬਾਗ ਵਾਂਗ ਇੱਕ ਅਦੁੱਤੀ ਬਾਗ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੮।।

ਚੌਪਈ।। ਸਰਿਤਾ ਬਹੁਤ ਬਹਤ ਜਿਹ ਬਨ ਮੈ।। ਝਰਨਾ ਚਲਤ ਲਗਤ ਸੁਖ ਮਨ ਮੈ।।
ਸੋਭਾ ਅਧਿਕ ਨ ਬਰਨੀ ਜਾਵੈ।। ਨਿਰਖੇ ਹੀ ਆਭਾ ਬਨਿ ਆਵੈ।। ੯।।

ਉਸ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਨਦੀਆਂ ਵਗਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਝਰਨੇ ਵੀ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਾਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਕੇਵਲ ਵੇਖਣ ਦੇ ਹੀ ਕਾਬਿਲ ਸਨ।।੯।।

ਤਹ ਹੀ ਜਾਤ ਭਯਾ ਸੋ ਰਾਈ।। ਜਾਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਨ ਬਰਨੀ ਜਾਈ।।
ਮਰਤ ਭਯੋ ਮ੍ਰਿਗਹਿ ਲੈ ਤਹਾਂ।। ਦੇਵ ਦੈਤ ਜਾ ਨਿਰਖਤ ਜਹਾਂ।।੧੦।।

ਓਥੇ ਹੀ ਉਹ ਰਾਜਾ ਜਾ ਪੁਜਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹਿਰਣ ਉਸਨੂੰ ਓਥੇ ਲੈ ਜਾਕੇ ਮਰ ਗਿਆ। ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ।।੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਦੇਵ ਦਾਨਵਨ ਕੀ ਸੁਤਾ ਜਿਹ ਬਨ ਸੇਵਤ ਨਿੱਤਜ।।
ਸਦਾ ਬਸਾਯੋ ਰਾਖ ਹੀ ਤਾਹਿ ਚਿੱਤ ਜਜੋ ਮਿੱਤਜ।। ੧੧।।

ਦੇਵ-ਦਾਨਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਇਸ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਖੁਦ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ

ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਮਿਤਰ ਵਾਂਗ ਅਪਣੇਂ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ ਰਖਦੀਆਂ ਸਨ॥੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬੀ ਅਤਿ ਉਨਮਦਾ॥ ਸੇਵਤ ਹੈਂ ਤਿਹ ਬਨ ਕੌ ਸਦਾ॥ ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ ਕੌ ਚਿਤ ਲਜਾਵੈ॥ ਨਟੀ ਨ੍ਰਿਤਕਾ ਕੌਨ ਗਨਾਵੈ॥ ੧੨॥

ਜੱਛ ਅਤੇ ਗੰਧਰਬ ਇਸਤਰੀਆਂ ਇਸੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਆਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਨਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਗਣਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵੀ ਇਹ ਬਹੁਤ ਮੋਹੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਟੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਚੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ॥੧੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਿਨਕੀ ਦੁਤਿ ਤਿਨਹੀ ਬਨੀ ਕੋ ਕਬਿ ਸਕਤ ਬਤਾਇ॥ ਲਖੇ ਲਗਨ ਲਾਗੀ ਰਹੈਂ ਪਲਕ ਨ ਜੋਰੀ ਜਾਇ॥ ੧੩॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੋਭਦੀ ਸੀ ਕਿਹੜਾ ਕਵੀ ਭਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਵਿਸ਼ਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆ ਹੀ ਮਨੁਖ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਜਕੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਪਲਕ ਵੀ ਝਮਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ॥੧੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਤਿਨ ਕੌ ਜਬ ਲਹਾ॥ ਮਨ ਮਹਿ ਅਤਿਹਿ ਬਿਸਮ ਹ੍ਵੈ ਰਹਾ॥ ਚਿਤ ਭਰਿ ਚੌਪ ਡੀਠ ਇਮਿ ਜੋਰੀ॥ ਜਨੁਕ ਚੰਦ੍ਰ ਕੇ ਸਾਥ ਚਕੋਰੀ॥ ੧੪॥

ਰਾਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਤੇ ਹੁਲਾਸਮਈ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਨ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਕੇ ਉਸ ਆਪਣੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋੜ ਲਈਆਂ ਜਿੰਵੇ ਚਕੋਰੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੀ ਹੋਵੇ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਯਾ ਰਾਜਾ ਕੋ ਰੂਪ ਲਖਿ ਅਟਕਿ ਰਹੀ ਵੈ ਬਾਲ॥ ਲਲਨਾ ਕੇ ਲੋਇਨ ਨਿਰਖਿ ਸਭ ਹੀ ਭਈ ਗੁਲਾਲ॥ ੧੫॥

ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਬੇਅੰਤ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀਆਂ ਓਸੇ ਵਿਚ ਉਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਨੈਣ ਵੇਖਕੇ ਕਾਮ ਗ੍ਰਸਤ ਹੋ ਗਈਆਂ॥੧੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਟਕਤ ਭਈ ਲਾਲ ਲਖਿ ਬਾਲਾ॥ ਜੈਸੇ ਮਨਿ ਲਾਲਨ ਕੀ ਮਾਲਾ॥ ਕਹਯੋ ਚਹਤ ਕਛੁ ਤਊ ਲਜਾਵੈ॥ ਚਲਿ ਚਲਿ ਤੀਰ ਕੁਅਰ ਕੇ ਆਵੈ॥ ੧੬॥

ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਝ ਕੇ ਲਾਲ ਸੂਹੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੀਰਿਆਂ ਅਤੇ ਮਣਕਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਸ਼ਰਮਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਖਿਸਕਦੀਆਂ ਗਈਆਂ॥੧੬॥

ਕੈ ਕੁਰਬਾਨ ਲਲਾ ਮਨ ਡਾਰੈ॥ ਭੂਖਨ ਚੀਰ ਪਟੰਬਰ ਵਾਰੈ॥
ਫੂਲਪਾਨ ਕੋਊ ਲੈ ਆਵੈ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੌ ਗੀਤਨ ਗਾਵੈ॥ ੧੭॥

ਪ੍ਰੀਤਮ ਉਤੋਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਹਿਣੇ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਤਨ ਮਨ ਵਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਕੋਈ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਫੁਲ, ਪਾਨ ਲਿਆ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੧੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਿਰਖਿ ਨ੍ਰਿਪਤ ਕੀ ਅਤਿ ਪ੍ਰਭਾ ਰੀਝਿ ਰਹੀ ਸਭ ਨਾਰਿ॥
ਭੂਖਨ ਚੀਰ ਪਟੰਬ੍ਰ ਸਭ ਦੇਇ ਛਿਨਿਕ ਮਹਿ ਵਾਰ॥ ੧੮॥

ਰਾਜੇ ਦੀ ਬੇਹੱਦ ਸ਼ੋਭਾ ਵੇਖਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਨੇ ਗਹਿਣੇ, ਕੱਪੜੇ ਆਦਿ ਖਿਣ ਭਰ ਵਿਚ ਉਸ ਉਤੋਂ ਦੀ ਵਾਰ ਦਿਤੇ॥੧੮॥

ਜਨੁ ਕੁਰੰਗਨਿ ਨਾਦ ਧੁਨਿ ਰੀਝਿ ਰਹੀ ਸੁਨਿ ਕਾਨ॥
ਤਜੋਂ ਅਬਲਾ ਬੇਧੀ ਸਕਲ ਬਧੀ ਬਿਰਹ ਕੇ ਬਾਨ॥ ੧੯॥

ਜਿਵੇਂ ਹਿਰਣੀ ਰਾਗ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਵਿਨ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਬਿਰਹਾ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈਆਂ॥੧੯॥

ਸਭ ਰੀਝੀ ਲਖਿ ਰਾਇ ਛਬਿ ਦਿਤਿ ਯਾਦਿਤਿ ਕੁਮਾਰਿ॥
ਕਿੰਨ੍ਰਨਿ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਜਾ ਮੋਹਿ ਰਹੀ ਸਭ ਨਾਰਿ॥ ੨੦॥

ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਸਭ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਇਸਤਰੀਆਂ ਰੀਝ ਗਈਆਂ। ਕਿੰਨਰ, ਜੱਛ, ਭੁਜੰਗ ਆਦਿ ਸਭ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਆਸ਼ਿਕ ਹੋ ਗਈਆਂ॥੨੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਭ ਅਬਲਾ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰੈਂ॥ ਜੋਰ ਡੀਠ ਨ੍ਰਿਪ ਓਰ ਨਿਹਾਰੈਂ॥
ਕੈ ਹਮ ਆਜੁ ਇਹੀ ਕਰ ਬਰਿਹੈਂ॥ ਨਾ ਤਰ ਇਹੀ ਛੇਤ੍ਰ ਪਰ ਮਰਿਹੈਂ॥ ੨੧॥

ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਰਾਜੇ ਬਾਰੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਨਜ਼ਰਾਂ ਗੱਡ ਕੇ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀਆਂ ਜਾਂ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਜਾਨ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗੀਆਂ॥੨੧॥

ਕਹਤ ਦੈਤ ਜਾ ਹਮ ਹੀਂ ਬਰਿ ਹੈਂ॥ ਦੇਵ ਸੁਤਾ ਭਾਖੈ ਹਮ ਕਰਿ ਹੈਂ॥
ਜੱਛ ਕਿੰਨ੍ਰਜਾ ਕਹਿ ਹਮ ਲੈਹੈਂ॥ ਨਾਤਰ ਪਿਯ ਕਾਰਨ ਜਿਯ ਦੈਹੈਂ॥ ੨੨॥

ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ ਕਿ ਅਸੀ ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀਆਂ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਕਹਿਣ ਲਗੀਆਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਅਪਣਾ ਪਤੀ ਬਣਾਵਾਂਗੀਆਂ। ਜਛਾਂ

ਅਤੇ ਕਿੰਨਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀਆਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਕਾਰਣ ਜਾਨ ਵਾਰ ਦੇਵਾਂਗੀਆਂ।।੨੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬੀ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ ਲਖਿ ਛਬਿ ਗਈ ਬਿਕਾਇ।।
ਸੁਰੀ ਆਸੁਰੀ ਨਾਗਨੀ ਨੈਨਨ ਰਹੀ ਲਗਾਇ।। ੨੩।।

ਜੱਛ, ਗੰਧਰਭ ਅਤੇ ਕਿੰਨਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਵਿਕ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਨਾਗਾਂ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਨੈਣ ਮਿਲਾ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਟਿਕ ਗਈਆਂ।। ੨੩।।

ਚੌਪਈ।। ਇਕ ਤ੍ਰਿਯ ਰੂਪ ਬਿਸ਼ਨ ਕੋ ਧਰਾ।। ਏਕਨ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੋ ਕਰਾ।।
ਇਕ ਤ੍ਰਿਯ ਭੇਸ ਰੁਦ੍ਰ ਕੋ ਧਾਰਜੋ।। ਇਕਨ ਧਰਮ ਕੋ ਰੂਪ ਸੁਧਾਰਜੋ।।੨੪।।

ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਅਤੇ ਇਕ ਨੇ ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬਣਾ ਲਿਆ।।੨੪।।

ਏਕੈ ਭੇਸ ਇੰਦ੍ਰ ਕੋ ਕਿਯਾ।। ਏਕਨ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਕੋ ਲਿਯਾ।।
ਏਕਨ ਭੇਸ ਚੰਦ੍ਰ ਕੌ ਧਾਰਜੋ।। ਮਨਹੁ ਮਦਨ ਕੌ ਮਾਨ ਉਤਾਰਜੋ।। ੨੫।।

ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇੰਦਰ ਦਾ, ਇਕ ਨੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਅਤੇ ਇਕ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦਾ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ੨੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸਾਤ ਕੁਮਾਰੀ ਚਲੀ ਭੇਸ ਇਹ ਧਾਰ ਕੈ।।
ਵਾ ਰਾਜਾ ਕਹ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਯਾ ਸੁਧਾਰਿਕੈ।।
ਸਾਤ ਸੁਤਾ ਰਾਜਾ ਹਮਰੀ ਏ ਬਰੁ ਅਬੈ।।
ਹੋ ਨਾਜ ਪਾਟ ਪੁਨਿ ਕਰਹੁ ਜੀਤਿ ਖਲ ਦਲ ਸਭੈ।। ੨੬।।

ਸੱਤ ਕੁਮਾਰੀਆਂ ਇਹ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਚਲ ਪਈਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆ ਵਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ, ਸਾਡੀਆਂ ਸੱਤ ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲ ਹੁਣੇ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰੋ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਕਰੋ।।੨੬।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਰਾਜੈ ਉਨ ਰੂਪ ਨਿਹਰਾ।। ਸਟਪਟਾਇ ਪਾਇਨ ਪਰ ਪਰਾ।।
ਧਕ ਧਕ ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਤਿਹ ਭਈ।।ਚਟਪਟ ਸਕਲ ਬਿਸਰਿ ਸੁਧਿ ਗਈ।।੨੭।।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਘਬਰਾ ਕੇ ਧੱਕ ਧੱਕ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਝੱਟ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਅਪਣੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ।।੨੭।।

ਧੀਰਜ ਧਰਾ ਜਬੈ ਸੁਧਿ ਆਈ।। ਪੁਨਿ ਪਾਇਨ ਲਪਟਾਨਾ ਧਾਈ।।
ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਭਾਗ ਹਮਾਰੇ ਭਏ।। ਸਭ ਦੇਵਨ ਦਰਸ਼ਨ ਮੁਹਿ ਦਏ।।੨੮।।

ਧੀਰਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਦੁਬਾਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਢਹਿਣ ਲਈ ਭਜਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਹਨ ਜੋ ਅਜ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਾਵਾਂ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।।੨੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਾਪੀ ਤੇਂ ਧਰਮੀ ਭਯੋ ਚਰਨ ਤਿਹਾਰੇ ਲਾਗ।।
ਰੰਕ ਹੁਤੋ ਰਾਜਾ ਭਯੋ ਧੰਨਜ ਹਮਾਰੇ ਭਾਗ।। ੨੯।।

ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗਕੇ ਪਾਪੀ ਤੋਂ ਧਰਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹ। ਮੈਂ ਨਿਰਧਨ ਸੀ, ਪਰ ਅਜ ਰਾਜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਹਨ।।੨੯।।

ਚੌਪਈ।। ਮੈ ਸੁਈ ਕਰੌਂ ਜੁ ਤੁਮ ਮੁਹਿ ਭਾਖੌਂ।। ਚਰਨਨ ਧਜਾਨ ਤਿਹਾਰੇ ਰਾਖੌਂ।।
ਨਾਥ ਸਨਾਥ ਅਨਾਥਹਿ ਕਿਯਾ।। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਮੁਹਿ ਦਿਯਾ।।੩੦।।

ਮੈਂ ਉਹੀ ਕਰਾਜ ਕਰੂੰਗਾ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕਰੋਗੇ। ਮੈਂ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਜੋੜੀ ਰਖਾਂਗਾ। ਹੇ ਨਾਥ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਅਨਾਥ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।।੩੦।।

ਯੌ ਬਚ ਸੁਨਿ ਲੋਪਿਤ ਤੇਂ ਭਈ।। ਹ੍ਵੈ ਕਰ ਸਾਤ ਕੁਮਾਰੀ ਗਈ।।
ਚਲਿ ਕਰਿ ਤੀਰ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਆਈ।। ਕਹਜੋ ਆਜੁ ਮੁਹਿ ਬਰੋ ਇਹਾਂਈ।। ੩੧।।

ਰਾਜੇ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਵਿਰ ਸੱਤ ਕੁੜੀਆਂ ਬਣ ਕੇ ਆ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਚਲਕੇ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਆਈਆਂ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੋ।।੩੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਯੌ ਜਬ ਤਿਨ ਉਚਰੇ ਬਚਨ ਕਛੁ ਨ ਲਹਾ ਅਗਜਾਨ।।
ਤਿਹ ਕਹ ਤੁਰਤ ਬਰਤ ਭਯੋ ਬਚ ਕਰਿ ਸੁਰਨ ਪ੍ਰਮਾਨ।।੩੨।।

ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਮੂਰਖ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਮੰਨ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ।।੩੨।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਤਿਹ ਠੌਰ ਬਧਾਈ ਬਾਜੀ।। ਸੁਰੀ ਆਸੁਰੀ ਜਹਾਂ ਬਿਰਾਜੀ।।
ਜੱਛ ਕਿੰਨ੍ਰਜਾ ਜਹਾਂ ਸੁਹਾਵੈਂ।। ਉਰਗਿ ਗੰਧ੍ਰਬੀ ਗੀਤਨ ਗਾਵੈਂ।।੩੩।।

ਤਦ ਉਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਣ ਲੱਗੇ ਜਿਥੇ ਕਿ ਦੇਵ-ਦਾਨਵਾਂ ਦੀਆਂ

ਇਸਤਰੀਆਂ ਬੈਠ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਓਥੇ ਜਛ ਅਤੇ ਕਿੰਨਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਗ ਗੰਧਰਬ ਇਸਤਰੀਆਂ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੩੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਰਾਜਾ ਛਲਾ ਸਪਤ ਕੁਅਰਿ ਤਿਹ ਠੌਰ॥
ਯਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੂਰਨ ਭਯੋ ਚਲੀ ਕਥਾ ਤਬ ਔਰ॥ ੩੪॥

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਤਾਂ ਕੁਮਾਰੀਆਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਗੋ ਕਥਾ ਹੋਰ ਚਲੀ॥੩੪॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹ ਸੁੰਦਰੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹ ਭਜਯੋ ਸੁਧਾਰ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕ੍ਰੀੜਤ ਭਈ ਕੋਕ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰ॥ ੩੫॥ ੧॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਤੇ ਅਪਣੀ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾਂ ਕੀਤੀਆਂ॥੩੫॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਛਪਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੫੬॥੪੮੨੬॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਛਪੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੫੬॥੪੮੨੬॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਸਤਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਲਿਗੁੰਜ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਨੀਲਕੇਤ ਰਾਜਾ ਇਕ ਭਾਰੋ॥ ਪੁਹਪਵਤੀ ਜਿਹ ਨਗਰੁ ਜਿਯਾਰੋ॥
ਮੰਜ੍ਰਿ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਤਵਨ ਕੀ ਦਾਰਾ॥ ਰਤਿ ਪਤਿ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਅਵਤਾਰਾ॥ ੧॥

ਪੁਸ਼ਪਵਤੀ ਨਗਰ ਦਾ ਨੀਲਕੇਤ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਬਚਿਤਰ ਮੰਜਰੀ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਏਨੀ ਸੋਹਣੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਰੱਤੀ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਵੇ॥੧॥

ਸ੍ਰੀ ਅਲਿਗੁੰਜ ਮਤੀ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਹ॥ ਛਬਿ ਜੀਤੀ ਸਸਿ ਪੁੰਜਨ ਕੀ ਜਿਹ ॥
ਤੇਜ ਅਪਾਰ ਕਹਾ ਨਹਿ ਜਾਈ॥ ਆਪੁ ਹਾਥ ਜਗਦੀਸ ਬਨਾਈ॥ ੨॥

ਅਲਗੁੰਜ ਮਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਉਸ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਜਿੱਤ ਲਈ ਹੋਵੇ। ਉਸਦਾ ਤੇਜ ਅਪਾਰ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਿਹਾ

ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇੰਝ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ।।੨।।

ਸ੍ਰੀ ਮਨਿ ਤਿਲਕੁ ਕੁਅਰਿ ਇਕ ਰਾਜਾ।। ਰਾਜ ਪਾਟ ਵਾਹੀ ਕਹ ਛਾਜਾ।।
ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਦੁਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈ।। ਲਖਿ ਛਬਿ ਭਾਨ ਰਹਤ ਉਰਝਾਈ।। ੩।।

ਮਣੀ ਤਿਲਕ ਕੁਮਾਰ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰਾਜ ਪਾਟ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੂਰਜ ਵੀ ਠਠੰਬਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੩।।

ਬਿਜੈ ਛੰਦ।।

ਸ੍ਰੀ ਅਲਿਗੁੰਜ ਮਤੀ ਸਖਿ ਪੁੰਜ ਲੀਏ ਇਕ ਕੁੰਜ ਬਿਹਾਰਨ ਆਈ।।
ਰੂਪ ਅਲੋਕ ਬਿਲੋਕਿ ਮਹੀਪ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰਿ ਰਹੀ ਉਰਝਾਈ।।
ਦੇਖਿ ਪ੍ਰਭਾ ਸਕੁਚੈ ਜਿਯ ਮੈ ਤਊ ਜੋਰਿ ਰਹੀ ਦ੍ਰਿਗ ਬਾਂਧਿ ਢਿਠਾਈ।।
ਧਾਮਗਈ ਮਨ ਹੁਆਹੀ ਰਹਯੋ ਜਨੁ ਜੂਪ ਹਰਾਇ ਜੁਆਰੀ ਕੀ ਨਜਾਈ।। ੪।।

ਅਲਿਗੁੰਜਮਤੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਕੁੰਜ ਵਿਚ ਸੈਰ ਕਰਨ ਗਈ। ਉਥੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਆਪਣਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਉਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਾਈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਢੀਠਾਂ ਵਾਂਗ ਅੱਖਾਂ ਲੜਾਕੇ ਵੇਖਦੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਘਰ ਤਾਂ ਚਲੋ ਗਈ ਪਰ ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਜੁਆਰੀ ਵਾਂਗ ਉਥੇ ਰਹਿ ਗਿਆ।।੪।।

ਧਾਮਨ ਜਾਇ ਸਖੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰੀ ਨੈਨ ਕੀ ਸੈਨਨ ਤੀਰ ਬੁਲਾਈ।।
ਕਾਢ ਦਯੋ ਅਤਿ ਹੀ ਧਨਵਾ ਕਹ ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕਨ ਸੌ ਸਮੁਝਾਈ।।
ਪਾਇ ਪਰੀ ਮਨੁ ਹਾਰਿ ਕਰੀ ਭੁਜ ਹਾਥ ਧਰੀ ਬਹੁਤੈਂ ਘਿਘਿਆਈ।।
ਮੀਤ ਮਿਲਾਇ ਕਿ ਮੋਹੁ ਨ ਪਾਇ ਹੈਂ ਜਿਯ ਜੁ ਹੁਤੀ ਕਹਿ ਤੋਹਿ ਸੁਨਾਈ।। ੫।।

ਘਰ ਜਾਕੇ ਅੱਖ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਉਸ ਇਕ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾਇਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ। ਉਸਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਈ, ਉਸਦੇ ਮਿੰਤਾ ਤਰਲੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਹੁਤ ਗਿੜ ਗਿੜਾਈ, "ਮੈਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾਦੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਵੇਂਗੀ। ਜੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੀ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ।।੫।।

ਜੋਗਿਨ ਹ੍ਵੈ ਬਸਿ ਹੌ ਬਨ ਮੈ ਸਖਿ ਭੂਖਨ ਛੋਰਿ ਬਿਭੂਤਿ ਚੜੈ ਹੌ।।

ਅੰਗਨ ਮੈ ਸਜਿਹੌ ਭਗਵੇ ਪਟ ਹਾਥ ਬਿਖੈ ਗੜੂਆ ਗਹਿ ਲੈਹੌਂ॥
ਨੈਨਨ ਕੀ ਪੁਤਰੀਨ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਬਾਕੀ ਬਿਲੋਕਨਿ ਮਾਂਗਿ ਅਘੈਹੌਂ॥
ਦੇਹਿ ਛੁਟੋ ਕਜੋਂ ਨ ਆਯੁ ਘਟੋ ਪਿਯ ਐਸੀ ਘਟਾਨ ਮੈ ਜਾਨ ਨ ਦੈਹੌਂ॥ ੬॥

ਹੇ ਸਖੀ! ਮੈਂ ਜੋਗਣ ਬਣ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਹ ਕੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸਵਾਹ ਮਲ ਲਵਾਂਗੀ। ਸਰੀਰ ਤੇ ਭਗਵੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਲਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਹੱਥ ਗੜਵਾ ਫੜ ਲਵਾਂਗੀ। ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਤਲੀਆਂ ਦੇ ਖੱਪਰ ਬਣਾ ਲਵਾਂਗੀ ਅਤੇ, ਮੰਗ ਚੁੰਗ ਕੇ ਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਾਂਗੀ। ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਘਟ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਜਾਣ ਪਰ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਇਸਤਰਾਂ ਨਹੀ ਜਾਣ ਦੇਵਾਂਗੀ॥੬॥

ਏਕਤ ਬੋਲਤ ਮੋਰ ਕਰੋਰਿਨ ਦੂਸਰੇ ਕੋਕਿਲਕਾ ਕੁਹਕਾਰੈਂ॥
ਦਾਦਰ ਦਾਹਤ ਹੈ ਹਿਯ ਕੌਂ ਅਰੁ ਪਾਨੀ ਪਰੈ ਛਿਤ ਮੇਘਫੁਹਾਰੈਂ॥
ਝਿੰਗੁਕਰੈ ਝਰਨਾਂ ਉਰ ਮਾਂਝ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਿ ਬਿੱਦਲਤਾ ਚਮਕਾਰੈਂ॥
ਪ੍ਰਾਨ ਬਚੇ ਇਹ ਕਾਰਨ ਤੇ ਪਿਯ ਆਸ ਲਗੈ ਨਹਿ ਆਜ ਪਧਾਰੈਂ॥ ੭॥

ਇਕ ਤਾਂ ਕਰੋੜਾ ਮੋਰ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕੋਇਲਾਂ ਕੂਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਡੱਡੂਆਂ ਦੀ 'ਗੜੈਂ ਗੜੈਂ" ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਸਾੜ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਦਲਾਂ ਦੀਆਂ ਫੁਆਰਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਝੀਂਗਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਛੇਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਕਿਰਪਾਣ ਵਾਂਗ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪ੍ਰਾਣ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਆਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬਚੀ ਹਾਂ। ਪਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਜ ਨਹੀ ਆਇਆ"॥੭॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਅਤਿ ਬਜਾਕੁਲ ਜਬ ਕੁਅਰਿ ਸੁ ਘਰਿ ਸਹਚਰਿ ਲਹੀ॥
ਕਾਨ ਲਾਗਿ ਕੇ ਬਾਤ ਬਿਹਸਿ ਐਸੇ ਕਹੀ॥
ਚਤੁਰਿ ਦੂਤਿਕਾ ਤਹ ਇਕ ਅਬੈ ਪਠਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਸ੍ਰੀ ਮਨਿ ਤਿਲਕ ਕੁਅਰ ਕੌਂ ਭੇਦ ਮੰਗਾਇਯੈ॥ ੮॥

ਜਦ ਦਾਸੀ ਨੇ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਅਤਿ ਵਿਆਕੁਲ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਹੱਸ ਕੇ ਉਹਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ। ਇਕ ਚਤਰ ਦੂਤੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਭੇਜੋ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਣੀ ਤਿਲਕ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਬਲਾਓ॥੮॥

ਸੁਨਤ ਮਨੋਹਰ ਬਾਤ ਅਧਿਕ ਮੀਠੀ ਲਗੀ॥
ਬਿਰਹਿ ਅਗਨਿ ਕੀ ਜ੍ਵਾਲ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਜਿਯ ਜਗੀ॥

ਚਤੁਰਿ ਸਖੀ ਇਕ ਬੋਲਿ ਪਠਾਈ ਮੀਤ ਤਨ॥
ਹੋ ਜਿਯ ਜਾਨੀ ਮੁਹਿ ਰਾਖਿ ਜਾਨਿ ਪਿਯ ਪ੍ਰਾਨ ਧਨ॥ ੯॥

ਅਜਿਹੀ ਮਨੋਹਰ ਗੱਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਅਤਿ ਮਿੱਠੀ ਲਗੀ ਅਤੇ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬਿਰਹਾ ਦੀ ਜਵਾਲਾ ਜਾਗ ਪਈ। ਉਸਨੇ ਇਕ ਚਤਰ ਸਖੀ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਾਇਆ ਕਿ ਜਿਸਤਰਾਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕੇ "ਹੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੋ"॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਸਹਚਰਿ ਚਤੁਰਿ ਤਹਾ ਪਹੂਚੀ ਜਾਇ॥
ਜਹ ਮਨਿ ਤਿਲਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਚੜ੍ਹਾ ਆਖੇਟਕਹਿ ਬਨਾਇ॥ ੧੦॥

ਉਹ ਦਾਸੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਜਿਥੇ ਰਾਜਾ ਮਣੀਤਿਲਕ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਹਚਰਿ ਤਹਾ ਪਹੂੰਚਿਤ ਭਈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਆਗਮਨ ਜਹਾਂ ਸੁਨਿ ਲਈ॥
ਅੰਗ ਅੰਗ ਸੁਭ ਸਜੇ ਸਿੰਗਾਰਾ॥ ਜਨੁ ਨਿਸਪਤਿ ਸੌਭਿਤ ਜੁਤ ਤਾਰਾ॥ ੧੧॥

ਦਾਸੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਜਿਥੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਆਉਣ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਹਰ ਅੰਗ ਨੂੰ ਸਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਤਰਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ ਚੰਦਰਮਾਂ ਹੋਵੇ॥੧੧॥

ਸੀਸ ਫੂਲ ਸਿਰ ਪਰ ਤ੍ਰਿਯ ਝਾਰਾ॥ ਕਰਨ ਫੂਲ ਦੁਹੂੰ ਕਰਨ ਸੁ ਧਾਰਾ॥
ਮੋਤਿਨ ਕੀ ਮਾਲਾ ਕੇ ਧਰਾ॥ ਮੋਤਿਨ ਹੀ ਸੋ ਮਾਗਹਿ ਭਰਾ॥ ੧੨॥

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਠੂਠੀਫੁਲ ਸਿਰ ਤੇ ਸਜਾਇਆ ਅਤੇ ਕਰਣਫੁਲ ਦੋਹਾਂ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਏ। ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਈ ਅਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਂਗ ਭਰ ਲਈ॥੧੨॥

ਸਭ ਭੂਖਨ ਮੋਤਿਨ ਕੇ ਧਾਰੇ॥ ਜਿਨ ਮਹਿ ਬੱਜ੍ਰ ਲਾਲ ਗੁਹਿ ਡਾਰੇ॥
ਨੀਲ ਹਰਿਤ ਮਨਿ ਪ੍ਰੋਈ ਭਲੀ॥ ਜਨੁ ਤੇ ਹਸਿ ਉਡਗਨ ਕਹ ਚਲੀ॥ ੧੩॥

ਉਸ ਸਾਰੇ ਗਹਿਣੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਪਾਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲਾਲ ਹੀਰੇ ਵੀ ਜੜ ਦਿਤੇ। ਨੀਲੀਆਂ, ਹਰੀਆਂ ਮਣਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮਾਲਾਵਾਂ ਪਰੋਈਆਂ। ਇਸਤਰਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਤਾਰਿਆਂ ਵੱਲ ਉੱਡ ਕੇ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ॥੧੩॥

ਜਬ ਰਾਜੈ ਵਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਲਹਾ॥ ਮਨ ਮਹਿ ਅਧਿਕ ਚਕ੍ਰਿਤ ਹ੍ਵੈ ਰਹਾ॥
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬਜਾ॥ ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ ਸੁਰੀ ਪਰੀਜਾ॥ ੧੪॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਦੇਵ-ਦਾਣਵ, ਜੱਛ ਜਾਂ ਗੰਧਰਬ ਕੰਨਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਰ, ਨਾਗ, ਦੇਵ ਇਸਤਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪਰੀ ਹੈ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਚਿੱਤਜੋ ਇਹ ਪੂਛੀਯੈ ਕਜੋਂ ਆਈ ਇਹ ਦੇਸ॥
ਸੂਰਸੁਤਾ ਕੈ ਚੰਦ੍ਰਜਾ ਕੈ ਦੁਹਿਤਾ ਅਲਿਕੇਸ॥ ੧੫॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਆਈ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ, ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਜਾਂ ਕੁਬੇਰ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ॥੧੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਚਲਜੋ ਚਲਜੋ ਤਾਕੇ ਤਟ ਗਯੋ॥ ਲਖਿ ਦੁਤਿ ਤਿਹ ਅਤਿ ਰੀਝਤ ਭਯੋ॥
ਰੂਪ ਨਿਰਖਿ ਰਹਿਯੋ ਉਰਝਾਈ॥ ਕਵਨ ਦੇਵ ਦਾਨੋ ਇਹ ਜਾਈ॥ ੧੬॥

ਚਲਦਾ ਚਲਦਾ ਉਹ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤੇ ਜਾਂ ਦੈਂਤ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ॥੧੬॥

ਮੋਤਿਨ ਮਾਲ ਬਾਲ ਤਿਨ ਲਈ॥ ਜਿਹ ਭੀਤਰਿ ਪਤਿਯਾ ਗੁਹਿ ਗਈ॥
ਕਹਿਯੋ ਕਿ ਜੈਸੀ ਮੁਝਹਿ ਨਿਹਾਰਹੁ॥ ਤੈਸਿਯੈ ਤਿਹ ਨ੍ਰਿਪ ਸਹਸ ਬਿਚਾਰਹੁ॥ ੧੭॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਪੱਤਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹੋ, ਉਸਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਹਜਾਰ ਗੁਣਾਂ ਵਧ ਸੁੰਦਰ ਸਮਝੋ॥੧੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ ਬਾਲ ਬਿਲੋਕਿ ਛਬਿ ਮੋਹਿ ਰਹਾ ਸਰਬੰਗ॥
ਸੁਧ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੀ ਬਿਸਰੀ ਸਭੈ ਚਲਤ ਭਯੋ ਤਿਹ ਸੰਗ॥ ੧੮॥

ਰਾਜਾ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਹਰ ਪਖੋਂ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲ ਪਿਆ॥੧੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਲਾਲ ਮਾਲ ਕੌ ਬਹੁਰਿ ਨਿਕਾਰਾ॥ ਪਤਿਯਾ ਛੋਰਿ ਬਾਂਚਿ ਸਿਰ ਝਾਰਾ॥
ਜੋ ਸਰੂਪ ਦੀਯੋ ਬਿਧਿ ਯਾਕੇ॥ ਤੈਸੀ ਸੁਨੀ ਸਾਤ ਸਤਵਾਂਕੇ॥ ੧੯॥

ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਨੂੰ ਉਸ ਕਢਿਆ ਅਤੇ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਕੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ। ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਜੋ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਏਨਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਰਾਣੀ ਬਾਰੇ ਇਸਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੱਚਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ॥੧੯॥

ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਵਾਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰੌ।। ਸਫਲ ਜਨਮ ਕਰਿ ਤਦਿਨ ਬਿਚਾਰੌ।।
ਜੋ ਐਸੀ ਭੇਟਨ ਕਹ ਪਾਊਂ।। ਇਨ ਰਾਨਿਨ ਫਿਰਿ ਮੁਖ ਨ ਦਿਖਾਊਂ।।੨੦।।

ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰਾਂ। ਜੇ ਕਦੀ ਅਜੇਹੀ ਇਸਤਰੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੂੰਹ ਵੀ ਨਾ ਵਿਖਾਵਾਂ।।੨੦।।

ਵਹੀ ਬਾਟ ਤੇ ਉਹੀ ਸਿਧਾਯੋ।। ਤਵਨਿ ਤਰੁਨਿ ਕਹ ਰਥਹਿ ਚੜਾਯੋ।।
ਚਲਤ ਚਲਤ ਆਵਤ ਭਜੇ ਤਹਾਂ।। ਅਬਲਾ ਮਗਹਿ ਨਿਹਾਰਤ ਜਹਾਂ।। ੨੧।।

ਉਹ ਹੀ ਰਸਤਾ ਫੜਕੇ ਉਸ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਲਕੜੇ ਰੱਥ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ। ਚਲਦਾ ਚਲਦਾ ਉਹ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸਦਾ ਰਾਹ ਵੇਖ ਰਹੀ ਸੀ।।੨੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਜ ਸਾਜ ਸਭ ਤਜਾਗਿ ਕਰਿ ਭੇਖ ਅਤਿਥ ਬਨਾਇ।।
ਤਵਨਿ ਝਰੋਖਾ ਕੇ ਤਰੇ ਬੈਠਜੋ ਧੂੰਆਂ ਲਾਇ।। ੨੨।।

ਰਾਜ ਸਾਜ ਸਭ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਸਦੇ ਮਹਲ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਧੂਆਂ ਲਾ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ।।੨੨।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਭਿੱਛਾ ਲੈ ਆਵੈ।ਤਾਕਹ ਅਪਨੇ ਹਾਥ ਜਿਵਾਵੈ।।
ਨਿਸਿ ਕਹ ਲੋਗ ਜਬੈ ਸ੍ਵੈ ਜਾਂਹੀਂ।। ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਦੋਊ ਭੋਗ ਕਮਾਂਹੀਂ।।੨੩।।

ਰਾਜ ਕੰਨਿਆ ਭਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖਵਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਜਦ ਰਾਤ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸੌਂ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।।੨੩।।

ਇਹ ਬਿਧਿ ਕੁਅਰਿ ਅਧਿਕ ਸੁਖ ਲੀਏ।। ਸਭ ਹੀ ਲੋਗ ਬਿਸ੍ਵਾਸਿਤ ਕੀਏ।।
ਅਤਿਥ ਲੋਗ ਕਹਿ ਤਾਂਹਿ ਬਖਾਨੈ।। ਰਾਜਾ ਕਰਿ ਕੋਊ ਨ ਪਛਾਨੈ।।੨੪।।

ਇਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਜਮਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਫਕੀਰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਸੀ।।੨੪।।

ਇਕ ਦਿਨ ਕੁਅਰਿ ਪਿਤਾ ਪਹਿ ਗਈ।। ਬਚਨ ਕਠੋਰ ਬਖਾਨਤ ਭਈ।।
ਕੋਪ ਬਹੁਤ ਰਾਜਾ ਤਬ ਭਯੋ।। ਬਨ ਬਾਸਾ ਦੁਹਿਤਾ ਕਹ ਦਯੋ।।੨੫।।

ਇਕ ਦਿਨ ਕੁਮਾਰੀ ਆਪਣੇਂ ਪਿਤਾ ਪਾਸ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ। ਰਾਜਾ ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਉਸਨੂੰ ਬਨਵਾਸ ਦੇ ਦਿਤਾ।।੨੫।।

ਸੁਨ ਬਨਬਾਸ ਪ੍ਰਗਟਿ ਅਤਿ ਰੋਵੈ।। ਚਿਤ ਕੇ ਬਿਖੈ ਸਕਲ ਦੁਖ ਖੋਵੈ।।
ਸਿਧਿ ਕਾਜ ਮੋਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀਨਾ।। ਤਾਤ ਹਮੈ ਬਨ ਬਾਸਾ ਦੀਨਾ।। ੨੬।।

ਬਨਬਾਸ ਬਾਰੇ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਉਪਰੋਂ ਉਪਰੋਂ ਤਾਂ ਰੋਂਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਮੇਰਾ ਕਾਰਜ ਸਿਧ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਨਬਾਸ ਦਿਤਾ ਹੈ।।੨੬।।

ਸਿਵਕਨ ਸੰਗ ਇਮਿ ਰਾਜ ਉਚਾਰੋ।। ਏਹ ਕੰਨਜਾ ਕਹ ਬੇਗਿ ਨਿਕਾਰੋ।।
ਜਹ ਬਨ ਹੋਇ ਘੋਰ ਬਿਕਰਾਲਾ।। ਤਿਹ ਇਹ ਛਡ ਆਵਹੁ ਤਤਕਾਲਾ।।੨੭।।

ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇਵੋ। ਜਿਥੇ ਸੰਘਣਾ ਜੰਗਲ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਇਸਨੂੰ ਛੱਡ ਆਵੋ।।੨੭।।

ਲੈ ਸੇਵਕ ਤਿਤ ਸੰਗ ਸਿਧਾਏ।। ਤਾਂਕੋ ਬਨ ਭੀਤਰ ਤਜਿ ਆਏ।।
ਵਹ ਰਾਜਾ ਆਵਤ ਤਹ ਭਯੋ।। ਤਹੀ ਤਵਨਿ ਤੈਂ ਆਸਨ ਲਯੋ।। ੨੮।।

ਨੌਕਰ ਉਸਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਜਿਥੇ ਸੰਘਣਾ ਜੰਗਲ ਸੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡ ਆਏ। ਉਹ ਰਾਜਾ ਵੀ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਉਥੇ ਹੀ ਆਸਣ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਿਆ।।੨੮।।

ਦ੍ਰਿੜ ਰਤਿ ਪ੍ਰਥਮ ਤਵਨ ਸੌ ਕਰੀ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੈ ਭੋਗਨ ਭਰੀ।।
ਹੈ ਆਰੂੜਤ ਪੁਨਿ ਤਿਹ ਕੀਨਾ।। ਨਗਰ ਅਪਨ ਕੋ ਮਾਰਗ ਲੀਨਾ।। ੨੯।।੧।।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤੇ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਤੇ ਬੈਠਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਹ ਲਿਆ।।੨੯।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਸਤਾਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੫੭।।੪੮੫੫।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਸਤਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੫੭।।੪੮੫੫।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਅਠਵੰਜਵਾ

ਕਥਾ ਹੰਸਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਹੰਸਾਧੁਜ ਰਾਜਾ ਇਕ ਸੁਨਿਯਤ।। ਬਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ਜਿਹ ਅਤਿ ਜਗ ਗੁਨਿਯਤ।।

ਕੇਸੋਤਮਾ ਧਾਮ ਤਿਹ ਨਾਰੀ।। ਜਾ ਸਮ ਸੁਨੀ ਨ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰੀ।। ੧।।

ਹੰਸਾਧੁਜ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਬਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਮੰਨਦਾ ਸੀ। ਕੇਸੋਤਮਾ ਨਾਮੀਂ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾ ਕਦੀ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।।੧।।

ਹੰਸਮਤੀ ਤਿਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਦੁਹਿਤਾ ਇਕ।। ਪੜ੍ਹੀ ਬਜਾਕਰਨ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਨਿਕ।।
ਤਾ ਸਮ ਅਵਰ ਨ ਕੋਊ ਜਗ ਮੈ।। ਥਕਿਤ ਰਹਿਤ ਨਿਰਖਤ ਰਵਿ ਮਗ ਮੈ।। ੨।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੰਸਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜੋ ਕੋਕ ਸਾਸ਼ਤਰ, ਵਿਆਕਰਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਥੱਕ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਅਤਿ ਸੁੰਦਰਿ ਵਹ ਬਾਲ ਜਗਤ ਮਹਿ ਜਾਨਿਯੈ।।
ਜਿਹ ਸਮ ਅਵਰ ਸੁੰਦਰੀ ਕਹੂੰ ਨ ਬਖਾਨਿਯੈ।।
ਜੋਬਨ ਜੇਬ ਅਧਿਕ ਤਾਕੇ ਤਨ ਰਾਜਈ।।
ਹੋ ਨਿਰਖਿ ਚੰਦ੍ਰ ਅਰੁ ਸੂਰ ਮਦਨ ਛਬਿ ਲਾਜਈ।। ੩।।

ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੁੰਦਰੀ ਦਾ ਵਖਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਜੋਬਨ ਬਹੁਤ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਵੀ ਉਸਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਲੱਜਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।।੩।।

ਰੂਪ ਕੁਅਰਿ ਸੁ ਕੁਮਾਰ ਜਬੈ ਅਬਲਾ ਲਹਾ।।
ਜਾ ਸਮ ਨਿਰਖਾ ਕਹੂੰ ਨ ਕਹੂੰ ਕਿਨ ਹੂੰ ਕਹਾ।।
ਜਬ ਵਹ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮਹਿ ਬੈਠਤ ਆਇਕੈ।।
ਹੋ ਸਭ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਕੇ ਚਿਤ ਕਹ ਲੇਤ ਚੁਰਾਇਕੈ।। ੪।।

ਹੰਸ ਮਤੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਜਦ ਇਕ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਅਜੇਹਾ ਸੁੰਦਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾ ਕਿਤੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੈਠਦਾ ਸੀ. ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।।੪।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਇਕ ਸਖੀ ਬੁਲਾਈ।। ਸਿਖੈ ਕੁਅਰ ਕੇ ਪਾਸ ਪਠਾਈ।।

ਕੋਟਿ ਜਤਨ ਕਰਿ ਤਿਹ ਹਜਾਂ ਲਜਾਵਹੁ॥ ਮੁਖ ਮਾਂਗਹੁ ਜੋਈ ਸੋਈ ਪਾਵਹੁ॥੫॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਕੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਇਥੇ ਲੈ ਆਵੇ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਇਨਾਮ ਪਾਓ॥੫॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਬਯਾਕੁਲ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਜਬੈ ਸਹਚਰੀ ਨਿਹਾਰੀ॥
ਮਤਿ ਨ ਕੁਅਰਿ ਮਰਿ ਜਾਇ ਇਹੈ ਜਿਯ ਮਾਂਹਿ ਬਿਚਾਰੀ॥
ਚਲੀ ਸਕਲ ਡਰ ਡਾਰਿ ਪਹੂਚੀ ਜਾਇ ਤਹ॥
ਹੋ ਬੈਠੋ ਸੇਜ ਸਵਾਰਿ ਤਵਨ ਕੋ ਮਿਤ੍ਰ ਜਹ॥੬॥

ਸਖੀ ਨੇ ਜਦ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਵਿਆਕੁਲ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਕੁਮਾਰੀ ਮਰ ਹੀ ਨਾ ਜਾਏ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਡਰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਥੇ ਜਾ ਪੁਜੀ ਜਿਥੇ ਸੇਜ ਵਿਛਾਕੇ ਉਸਦਾ ਮਿੱਤਰ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਜੋਂ ਤਜੋਂ ਕਰਿ ਤਾਕੌ ਤਹ ਲਜਾਈ॥ ਬਾਤ ਮਿਲਨ ਕੀ ਤਿਹ ਨ ਜਤਾਈ॥
ਤਬ ਵਹੁ ਧਾਮ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਆਯੋ॥ ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਨਿਰਖਤ ਸੁਖ ਪਾਯੋ॥੭॥

ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਵੀ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਉਥੇ ਲੈ ਆਈ ਪਰ ਮਿਲਣ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਤਦ ਉਹ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਘਰ ਚਲਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ॥੭॥

ਤਾਕੌ ਕਹੀ ਆਨਿ ਮੋਕੌ ਭਜੁ॥ ਲਾਜ ਸਾਜ ਸਭ ਹੀ ਅਬ ਹੀ ਤਜੁ॥
ਮਥਨ ਭੇਦ ਜਬ ਮੀਤ ਪਛਾਨਾ॥ ਧਰਮ ਛੁਟਨ ਤੇ ਅਧਿਕ ਡਰਾਨਾ॥੮॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਰਮ ਆਦਿ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰੋ। ਜਦ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਉਹ ਜਾਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਧਰਮ ਹਾਨੀ ਦੇ ਭੈਅ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਡਰਿਆ॥੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁੰਦਰਿ ਅਧਿਕ ਕਹਾਇ ਜਗ ਜਨਮ ਰਾਜਗ੍ਰਿਹ ਪਾਇ॥
ਢੀਠ ਰਮਿਯੋ ਮੋ ਸੋਂ ਚਹੈਂ ਅਜਹੂੰ ਨ ਨਿਲਜ ਲਜਾਇ॥੯॥

ਉਹ ਸੋਚਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ, ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਕਹਾਕੇ ਇਹ ਢੀਠ ਨਿਰਲੱਜ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ॥੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਤੁਹਿ ਮੈਂ ਨਿਰਖਤ ਛਬਿ ਭਈ॥ ਲੋਕ ਲਾਜ ਤਬ ਹੀ ਤਜ ਦਈ॥

ਧਰਮ ਕਰਮ ਮੈਂ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨਾ॥ ਤਵ ਦੁਤਿ ਲਖਿ ਮੁਰ ਜੀਯ ਬਿਕਾਨਾ॥੧੦॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖੀ ਸੀ ਤਾਂ ਲੋਕ ਲਾਜ ਤਿਆਗ ਕੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀ ਜਾਣਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਤੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਵਿਕ ਗਿਆ ਸੀ॥੧੦॥

ਸੁਨ ਤਰਨੀ ਮੈਂ ਤੋਹਿ ਨ ਭਜੌ॥ ਧਰਮ ਆਪਨੋ ਕਬਹੂੰ ਨ ਤਜੌ॥
ਜਬ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨੰਦ ਮੁਹਿ ਜਾਯੋ॥ ਇਹੈ ਮਿਸ੍ਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਤਾਯੋ॥ ੧੧॥

ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ,"ਹੇ ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ! ਸੁਣ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਨਹੀ ਛਡਾਂਗਾ। ਜਦ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੰਡਤ ਜੀ ਨੇ ਇਹੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇਜ ਪਰ ਭੂਲਿ ਨ ਦੀਜਹੁ ਪਾਇ॥
ਕਾਮ ਭੋਗ ਨਹਿ ਕੀਜਿਯਹੁ ਤਾਸੋ ਰੁਚਿ ਉਪਜਾਇ॥ ੧੨॥

ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸੇਜ ਤੇ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਪੈਰ ਨਹੀ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਦੀ ਵੀ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ॥੧੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਬ ਤੁਮਰੇ ਮੈਂ ਕਰਮ ਨਿਹਾਰੇ॥ ਕਹਿਹੌਂ ਰਾਜਾ ਪਾਸ ਸਵਾਰੇ॥
ਤੋਹਿ ਸਦਨ ਤੇ ਪਕਰਿ ਮੰਗੈਹੌਂ॥ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਸਾਸਨਾ ਦਿਵੈਹੌਂ॥ ੧੩॥

ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕਰਮ ਅਤੇ ਆਚਰਣ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹੂੰਗਾ। ਤੈਨੂੰ ਘਰ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਮੰਗਵਾ ਲਵੂੰਗਾ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਤੈਨੂੰ ਝਾੜਾਂ ਪਵਾਵਾਂਗਾ॥੧੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪਰਦਾ ਤੁਮਰੋ ਫਾਰਿਹੌ ਤੁਮਰੇ ਪਿਤਾ ਹਜੂਰਿ॥
ਤੋਕਹ ਦੇਸ ਨਿਕਾਰਿ ਹੌ ਕੂਕ੍ਰਿਨ ਕੀ ਜਜੋਂ ਕੂਰ॥ ੧੪॥

ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੇਰਾ ਪਰਦਾ ਫਾਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਕੁੱਤੀ ਵਾਂਗ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦੇਵੇਗਾ॥੧੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਰਿ ਬਰਿ ਗਈ ਨਾਮੁ ਕੁਤਿਯਾ ਸੁਨਿ॥ ਕੋਪ ਕਿਯਾ ਅਤਿ ਹੀ ਮਾਥੋ ਧੁਨਿ॥
ਪ੍ਰਥਮ ਇਸੀ ਕਹ ਅਬੈ ਸੰਘਾਰੋ॥ ਬਹੁਰਿ ਮਿਸ੍ਰ ਯਾਕੇ ਕਹੁ ਮਾਰੋ॥ ੧੫॥

ਉਹ 'ਕੁੱਤੀ' ਦਾ ਲਫਜ ਸੁਣ ਕੇ ਸੜ ਬਲ ਗਈ ਅਤੇ ਮਥੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਮਾਰਕੇ ਉਸ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰਾਂਗੀ ਫਿਰ ਇਸ ਦੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਮਾਰੂੰਗੀ॥੧੫॥

ਜਿਨ ਤੁਹਿ ਯਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜਾਯੋ।। ਤਾਤੇ ਮੋਸੌ ਨ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ।।
ਕੈ ਜੜ੍ਹ ਆਨਿ ਅਬੈ ਮੁਹਿ ਭਜੋ।। ਨਾਤਰ ਆਸ ਪ੍ਰਾਨ ਕੀ ਤਜੋ।। ੧੬।।

ਜਿਸ ਪੰਡਤ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਾਮਕ੍ਰੀੜਾ ਨਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਬੋਲੀ,"ਹੇ ਮੂਰਖ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਰਮਣ ਕਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਆਸ ਛੱਡ ਦੇ"।।੧੬।।

ਮੂਰਖ ਤਿਹ ਰਤਿ ਦਾਨ ਨ ਦੀਯਾ।। ਗ੍ਰਿਹਿ ਅਪਨੇ ਕਾ ਮਾਰਗ ਲੀਯਾ।।
ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਤਿਨ ਕੀਯਾ ਧਿਕਾਰਾ।। ਪਾਇਨ ਪਰੀ ਲਾਤ ਸੌ ਮਾਰਾ।। ੧੭।।

ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮਦਾਨ ਨਹੀ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ। ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਫਟਕਾਰਿਆ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਡਿੱਗੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਵੀ ਲੱਤ ਮਾਰੀ।।੧੭।।

ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਕ੍ਰੁੱਧਿਤ ਅਤਿ ਭਈ।। ਇਹ ਜੜ੍ਹ ਮੁਹਿ ਰਤਿ ਦਾਨ ਨ ਦਈ।।
ਪ੍ਰਥਮ ਪਕਰਿ ਕਰਿ ਯਾਹਿ ਸੰਘਾਰੋ।। ਬਹੁਰਿ ਮਿਸ੍ਰ ਯਾਕੈ ਕਹ ਮਾਰੋ।। ੧੮।।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਕਿ ਇਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਾਮ ਦਾਨ ਨਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰਾਂਗੀ ਫਿਰ ਇਸਦੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗੀ।।੧੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤਮਕਿ ਤੇਗ ਕੋ ਤਬ ਤਿਹ ਘਾਇ ਪ੍ਰਹਾਰਿਯੋ।।
ਤਾਹਿ ਪੁਰਖ ਕਹ ਮਾਰਿ ਠੌਰ ਹੀ ਡਾਰਿਯੋ।।
ਐਂਚ ਤਵਨ ਕੀ ਲੋਥਿ ਦਈ ਤਰ ਡਾਰਿਕੈ।।
ਹੋ ਤਾ ਪਰ ਰਹੀ ਬੈਠਿ ਕਰਿ ਆਸਨ ਮਾਰਿਕੈ।। ੧੯।।

ਉਸਨੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ਉਸਦੀ ਲਾਸ਼ ਖਿਚ ਕੇ ਥੱਲੇ ਸੁਟ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਆਸਣ ਜਮਾ ਕੇ ਬਹਿ ਗਈ।।੧੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਪਮਾਲਾ ਕਰ ਮਹਿ ਗਹੀ ਬੈਠੀ ਆਸਨ ਮਾਰਿ।।
ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿ ਲੀਨਾ ਨਿਕਟ ਹਕਾਰਿ।। ੨੦।।

ਮਾਲਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਕੇ, ਆਸਣ ਮਾਰਕੇ ਬੈਠ ਗਈ ਅਤੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।।੨੦।।

ਚੌਪਈ।। ਹੰਸ ਕੇਤ ਤਬ ਤਾਂਹਿ ਸਿਧਾਨਾ।। ਨਿਰਖਿ ਸੁਤਾ ਤਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਡਰਾਨਾ।।
ਕਹਸਿ ਕੁਅਰਿ ਇਹ ਕਸਿ ਤੁਹਿ ਕਰਾ।। ਬਿਨੁ ਪਰਾਧ ਯਾਕੋ ਜਿਯ ਹਰਾ।।੨੧।।

ਰਾਜਾ ਹੰਸਕੇਤ ਤਦ ਉਸ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਥਲੇ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਘਬਰਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਤੂੰ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬੇਕਸੂਰ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।।੨੧।।

ਚਿੰਤਾਮਨਿ ਮੁਹਿ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਖਾਯੋ।। ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਮਿਸ੍ਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜਾਯੋ।।
ਜੌ ਇਹ ਰੂਪ ਕੁਅਰ ਤੇ ਮਰਿਹੈ।। ਤਬ ਸਭ ਕਾਜ ਤਿਹਾਰੋ ਸਰਿਹੈ।। ੨੨।।

ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪੰਡਤ ਨੇ ਚਿੰਤਾਮਣੀ ਮੰਤਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਇਸ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।।੨੨।।

ਤਾਂਤੇ ਮੈ ਯਾਕੋ ਗਹਿ ਮਾਰਾ।। ਸੁਨਹੁ ਪਿਤਾ ਤੁਮ ਬਚਨ ਹਮਾਰਾ।।
ਸਾਧੋ ਮੰਤ੍ਰ ਬੈਠ ਯਾਂ ਪਰ ਮੈ।। ਜੋ ਜਾਨਿਹਿ ਸੋ ਕਰਹੁ ਅਬੈ ਤੈਂ।। ੨੩।।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਇਸ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਮੰਤਰ ਦੀ ਸਾਧਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਠੀਕ ਸਮਝੋ ਉਹੀ ਕਰੋ।।੨੩।।

ਹੰਸਕੇਤ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋਪ ਭਰਾ ਤਬ।। ਬਚਨ ਸੁਤਾ ਕੌ ਸ੍ਰਵਨ ਸੁਨਾ ਜਬ।।
ਹਜਾਂ ਲਜਾਵਹੁ ਤਿਹ ਮਿਸ੍ਰ ਪਕਰਿਕੈ।। ਜੋ ਐਸੋ ਗਯੋ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਖਰਿਕੈ।। ੨੪।।

ਰਾਜਾ ਹੰਸਧੁਜ ਤਦ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਉਸ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਓ ਜਿਹੜਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਮੰਤਰ ਇਸਨੂੰ ਸਿਖਾ ਕੇ ਗਿਆ ਹੈ।।੨੪।।

ਸੁਨਿ ਭ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਉਤਾਇਲ ਧਾਏ।। ਤਿਹ ਮਿਸ੍ਰਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਪਹਿ ਗਹਿ ਲਜਾਏ।।
ਤਾਕਹ ਅਧਿਕ ਜਾਤਨਾ ਦਿਯਾ।। ਕਰਮ ਚੰਡਾਰ ਬਿਪ੍ਰ ਹੈ ਕਿਯਾ।। ੨੫।।

ਰਾਜੇ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਸੁਣਕੇ ਨੌਕਰ ਭਜੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਲੈ ਆਏ। ਉਸਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਬਹੁਤ ਤਾੜਿਆ ਅਤੇ ਦੁਰਕਾਰਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਚੰਡਾਲ ਨੇ ਹੀ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।।੨੫।।

ਸੁਨਿ ਬਚ ਮਿਸ੍ਰ ਅਚੰਭੇ ਰਹਾ।। ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਰਾਜਾ ਤਨ ਕਹਾ।।
ਮੈ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਮ ਨ ਐਸਾ ਕਿਯਾ।। ਤਵ ਦੁਹਿਤਾ ਕਹ ਮੰਤ੍ਰ ਨ ਦਿਯਾ।। ੨੬।।

ਪੰਡਤ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ 'ਤ੍ਰਾਹ ਤ੍ਰਾਹ' ਕਰ ਉਠਿਆ। ਉਹ ਬੋਲਿਆ,"ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਇਹ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੰਤਰ ਨਹੀ ਦਿੱਤਾ "॥ ੨੬॥

ਤਬ ਲਗਿ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਤਹ ਆਈ॥ ਦਿਜਬਰ ਕੇ ਪਾਇਨ ਲਪਟਾਈ॥
ਤੁਮ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਜੋ ਹਮਹਿ ਸਿਖਾਯੋ॥ ਤਾਹੀ ਬਿਧਿ ਮੈ ਜਾਪ ਕਮਾਯੋ॥ ੨੭॥

ਤਦ ਤਕ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਥੇ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਜੋ ਮੰਤਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਸੀ ਉਸੇ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂ ਜਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ॥੨੭॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤਵ ਆਇਸੁ ਹਮ ਮਾਨਿ ਮਨੁੱਛ ਕਹ ਮਾਰਿਯੋ॥
ਤਾ ਪਾਛੇ ਚਿੰਤਾਮਨਿ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰਿਯੋ॥
ਚਾਰਿ ਪਹਰ ਨਿਸਿ ਜਪਾ ਸੁ ਸਿਧਿ ਨ ਕਛੁ ਭਯੋ॥
ਹੋ ਤਾਤੇ ਹਮ ਰਿਸਿ ਠਾਨਿ ਸੁ ਕਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਪ੍ਰਤਿ ਦਯੋ॥ ੨੮॥

ਤੁਹਾਡਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਕੇ ਮੈਂ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਚਿੰਤਾਮਣੀ ਮੰਤਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ। ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਤਕ ਉਸਦਾ ਜਾਪ ਕੀਤਾ ਪਰ ਹੁਣ ਕੋਈ ਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀ ਹੋਈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਹੈ॥੨੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਬ ਕਿਹ ਕਾਜ ਮੁਕਰਿ ਤੈ ਗਯੋ॥ ਤਬ ਚਿੰਤਾਮਨ ਹਮਹਿ ਦ੍ਰਿੜਯੋ॥
ਅਬਕਜੋ ਨ ਕਹਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਤੀਰਾ॥ ਸਾਚ ਕਹਤ ਕਸ ਲਾਗਤ ਪੀਰਾ॥ ੨੯॥

ਹੁਣ ਭਲਾ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਮੁੱਕਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤਦ ਤੋ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਚਿੰਤਾਮਣੀ ਮੰਤਰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਅਤੇ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦੇ ਨੂੰ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਪੀੜ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ॥੨੯॥

ਮਿਸ੍ਰ ਚਕ੍ਰਿਤ ਚਹੂੰ ਓਰ ਨਿਹਾਰੈ॥ ਕਹਾ ਭਯੋ ਜਗਦੀਸ ਸੰਭਾਰੈ॥
ਕਰਿ ਉਪਦੇਸ ਬਹੁਤ ਬਿਧਿ ਹਾਰਾ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ੍ਰਿਪ ਕਛੁ ਨ ਬਿਚਾਰਾ॥ ੩੦॥

ਪੰਡਤ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਕੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਸੋਚਿਆ ਇਹ ਸਭ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਬਚਾਵੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਸ ਕਹੀਆਂ ਪਰ ਹਾਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ॥੩੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਫਾਂਸੀ ਤਿਹ ਮਿਸ੍ਰਹਿ ਦਿਯਾ ਹੰਸ ਕੇਤ ਰਿਸਿ ਮਾਨਿ॥
ਹੰਸਮਤੀ ਕਹ ਜਿਹ ਸਿਖਯੋ ਐਸੋ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਧਾਨ॥ ੩੧॥

ਰਾਜਾ ਹੰਸਾ ਧੁੱਜ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਹੰਸ ਮਤੀ ਨੂੰ ਉਹ ਮੰਤਰ ਸਿਖਾਇਆ ਸੀ॥੩੧॥

ਜਿਹ ਨ ਭਜੀ ਤਿਹ ਘੈ ਹਨਾ ਇਹ ਛਲ ਮਿੱਸ੍ਰਹਿ ਮਾਰਿ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਨ੍ਰਿਪ ਕ੍ਰੁੱਧਿਤ ਕੀਯਾ ਹੰਸਮਤੀ ਬਰ ਨਾਰਿ॥੩੨॥੧॥

ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਭੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਉਸਦੇ ਗੁਰੂ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁੰਦਰੀ ਹੰਸਮਤੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿਤਾ॥੩੨॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਅਠਾਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੫੮॥੪੮੮੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਅਠਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੫੮॥੪੮੮੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਉਣਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਜ ਕਲਾ

ਦੋਹਰਾ॥ ਰੁੱਦ੍ਰਕੇਤ ਰਾਜਾ ਹੁਤੋ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਦੇਸ ਕੋ ਨਾਹਿ॥
ਜਾ ਸਮ ਔਰ ਨਰੇਸ਼ ਨਹਿ ਦੁਤਿਯ ਪ੍ਰਿਥੀ ਤਲ ਮਾਹਿ॥੧॥

ਸੌਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਬਰਾਬਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਨਹੀ ਸੀ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਸ੍ਰੀ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਕਲਾ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯ॥ ਬਸਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਜਿਹ ਅੰਤਰ ਜਿਯ॥
ਜਾਕੇ ਰੂਪ ਤੁੱਲਿ ਨਹਿ ਕੋਊ॥ ਏਕੈ ਘੜੀ ਬਿਧਾਤਾ ਸੋਊ॥ ੨॥

ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਜ ਕਲਾ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਸੁੰਦਰ ਇਕ ਹੀ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ॥੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਦੋਇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਾਤੇ ਭਏ ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਕੀ ਰਾਸਿ॥
ਤੀਨਿ ਭਵਨ ਮਹਿ ਜਾਨਿਯਤ ਜਾਕੋ ਤੇਜ ਰੁਤ੍ਰਾਸ॥ ੩॥

ਉਸਦੇ ਘਰ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਰੂਪ ਦੀ ਖਾਣ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੈਅ

ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਬ੍ਰਿਖਭਕੇਤ ਸੁਭ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਥਮ ਕੋ ਜਾਨਿਯੈ॥
ਬਜਾਘ੍ਰਕੇਤ ਦੂਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨਿਯੈ॥
ਰੂਪਵਾਨ ਬਲਵਾਨ ਬਿਦਿਤ ਜਗ ਮੈਂ ਭਏ॥
ਹੋ ਜਨੁਕ ਸੂਰ ਸਸਿ ਪ੍ਰਗਟ ਦੁਤਿਯ ਤਿਹ ਪੁਰ ਵਏ॥ ੪॥

ਪਹਿਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਬ੍ਰਿਖਭ ਕੇਤ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਆਘਰਕੇਤ ਸੀ। ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰੂਪਵਾਨ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸਤਰਾਂ ਲੱਗਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਦੂਸਰੇ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਗਏ ਹੋਣ॥੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਜੋਬਨ ਝਮਕਾ ਤਿਨਕੇ ਤਨ॥ ਜਾਤ ਭਯੋ ਜਬ ਹੀ ਲਰਿਕਾਪਨ॥
ਅਰਿ ਅਨੇਕ ਬਹੁ ਬਿਧਨ ਸੰਘਾਰੇ॥ ਚਾਕਰ ਪ੍ਰਜਾ ਆਪਨੇ ਪਾਰੇ॥ ੫॥

ਜਦ ਉਹ ਜਵਾਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਲੜਕਪਨ ਬੀਤ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ॥੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਦੇਸ ਲੈ ਬਹੁ ਜੀਤੇ ਅਰਿਰਾਜ॥
ਸਭਹਿਨ ਸਿਰ ਸੋਭਿਤ ਭਏ ਦਿਨ ਮਨ ਜਨੋਂ ਨਰ ਰਾਜ॥੬॥

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀ ਰਾਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਰਾਜਾ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ॥੬॥

ਰੂਪ ਕੁਅਰ ਘਟਿ ਪ੍ਰਥਮ ਮੈ ਦੂਸਰ ਰੂਪ ਅਪਾਰ॥
ਦੇਸ ਦੇਸ ਤੇਂ ਆਨਿ ਤ੍ਰਿਯ ਸੇਵਤ ਜਾਂਹਿ ਹਜਾਰ॥ ੭॥

ਪਹਿਲੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਵਿਚ ਰੂਪ ਕੁਝ ਘਟ ਸੀ ਪਰ ਦੂਸਰਾ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਆ ਕੇ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ॥੭॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਐਸੋ ਕਿਸੀ ਨ ਦੇਸ ਜੈਸੋ ਲਹੁ ਸੁੰਦਰ ਕੁਅਰ॥
ਕੈ ਦੂਸਰੋ ਦਿਨੇਸ਼ ਕੈ ਨਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਲਿਕੇਸ਼ ਯਹਿ॥ ੮॥

ਅਜੇਹਾ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਮਾਨੋਂ ਸੂਰਜ ਸੀ ਜਾਂ ਚੰਦ ਸੀ ਜਾਂ ਕੁਬੇਰ ਦੇਵਤਾ ਸੀ। ੮॥

ਚੌਪਈ।। ਤਾਕੀ ਮਾਤ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੀ ਲਖਿ ਛਬਿ।। ਜਾਤ ਭਈ ਸੁਧਿ ਸਾਤ ਤਵਨ ਸਬ।।
ਰਮਜੋ ਚਹਤ ਲਹੁ ਸੁਤ ਕੇ ਸੰਗਾ।। ਰਾਨੀ ਬਜਾਪੀ ਅਧਿਕ ਅਨੰਗਾ।। ੯।।

ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੁੱਧ ਭੁਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਣੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕਾਮ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ।।੯।।

ਤਿਹ ਤਬ ਚਹਾ ਨਾਥ ਕਹ ਮਰਿਯੈ।। ਪੁਨਿ ਟੀਕਾ ਕੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੰਘਰਿਯੈ।।
ਕਵਨ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕਹੌ ਕਹਾਂ ਬਿਚਾਰੋ।। ਲਹੁ ਸਿਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਛੱਤ੍ਰ ਕਹ ਢਾਰੋ।।੧੦।।

ਫਿਰ ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸਵਾਮੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਕੀ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰਾਜ ਛੱਤਰ ਝੁਲੇ।।੧੦।।

ਏਕ ਦਿਵਸ ਸਿਵਧੁਜਹਿ ਬੁਲਾਯੋ।। ਮਦਰਾ ਸੋ ਕਰਿ ਮੱਤ ਸੁਵਾਯੋ।।
ਪੁਨਿ ਟੀਕਾ ਕੋ ਪੂਤ ਹਕਾਰਾ।। ਅਧਿਕ ਮੱਤ ਤਾਹੂ ਕੌਹ ਪਯਾਰਾ।। ੧੧।।

ਉਸ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵ ਧੁਜ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਕੇ ਮਸਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਆ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ।।੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਤਿ ਸੁਤ ਪ੍ਰਥਮ ਸੁਵਾਇ ਕਰਿ ਕਾਢਿ ਲਿਯਾ ਅਸਿ ਹਾਥ।।
ਪੂਤ ਹੇਤ ਮਾਰਾ ਤਿਨੈ ਹਾਥ ਆਪਨੇ ਸਾਥ।। ੧੨।।

ਪਤੀ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸੁਆਕੇ ਉਸ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਲਈ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਖਾਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੧੨।।

ਚੌਪਈ।। ਮਾਰਿ ਪੂਤ ਪਤਿ ਰੋਇ ਪੁਕਾਰਾ।। ਪਤਿ ਸੁਤ ਸੁਤ ਪਤਿ ਮਾਰਿ ਸੰਘਾਰਾ।।
ਮਦ ਕੇ ਮਹਾ ਮੱਤ ਏ ਭਏ।। ਆਪੁਸ ਮੈਂ ਕੋਪਿਤ ਤਨ ਤਏ।। ੧੩।।

ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਪਤੀ ਮਾਰਕੇ ਰੋ ਕੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗੀ ਕਿ ਪਿਤਾ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਮਦਮਸਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਇਸਲਈ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਲੜ ਪਏ।।੧੩।।

ਉਦਿਤ ਦੋਊ ਆਹਵ ਕਹੌ ਭਏ।। ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੋਪ ਤਨ ਤਏ।।
ਅਸਿ ਲੈ ਪਿਤੁ ਸੁਤ ਕੇ ਸਿਰ ਝਾਰਾ।। ਕਾਢਿ ਪਿਤੁ ਸੀਸ ਪ੍ਰਹਾਰਾ।। ੧੪।।

ਦੋਵੇਂ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ।।੧੪।।

ਮੈਂ ਠਾਢੀ ਇਹ ਚਰਿਤ ਨਿਹਾਰਾ।। ਫੂਟਿ ਨ ਗਏ ਨੈਨ ਕਰਤਾਰਾ।।
ਦਾਵ ਬਚਾਇ ਨ ਇਨ ਤੇ ਅਯੋ।। ਤਾਤੇ ਕਾਲ ਦੁਹੂੰਨ ਕੋ ਭਯੋ।। ੧੫।।

ਮੈ ਖਲੋਤੀ ਖਲੋਤੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖਦੀ ਰਹੀ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕਿਉਂ ਨ ਪਾੜ ਦਿਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦਾਅ ਨ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਿਆ ਇਸ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਮਾਰੇ ਗਏ।।੧੫।।

ਅਬ ਹੌਂ ਦੈਵ ਕਹੌ ਕਾ ਕਰੌ।। ਉਰ ਮਹਿ ਮਾਰਿ ਕਟਾਰੀ ਮਰੌਂ।।
ਬਾਨ ਪ੍ਰਥਮ ਹ੍ਵੈ ਬਨਹਿ ਸਿਧੈਹੌ।। ਲਹੁ ਸੁਤ ਕੇ ਸਿਰ ਛੱਤ੍ਰ ਢੁਰੈਹੌਂ।। ੧੬।।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਤਨ ਵਿਚ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤਰ ਝੁਲਾਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲੀ ਜਾਉਂਗੀ।।੧੬।।

ਪ੍ਰਥਮ ਪੂਤ ਪਤਿ ਕੋ ਬਧ ਕੀਨਾ।। ਬਹੁਰਿ ਰਾਜ ਲਹੁ ਸੁਤ ਕੌਹ ਦੀਨਾ।।
ਬਹੁਰੌ ਭੇਖ ਅਤਿਥ ਕੋ ਧਾਰੀ।। ਪੰਥ ਉਤੱਰਾ ਓਰ ਸਿਧਾਰੀ।। ੧੭।।

ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਫਿਰ ਸਾਧੂ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਉਤਰੀ ਦੇਸ਼ ਵਲ ਚਲੀ ਗਈ।।੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਹਾ ਜਾਇ ਤਪਸਾ ਕਰੀ ਸ਼ਿਵ ਕੀ ਬਿਬ੍ਰਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰ।।
ਭੂਤ ਰਾਟ ਰੀਝਤ ਭਏ ਨਿਰਖਿ ਠਿਠੁਰਤਾ ਨਾਰਿ।।੧੮।।

ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਉਸ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਤਪਸਿਆ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਕਠੋਰਤਾ ਵੇਖਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਉਸ ਉਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ।।੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਬਰੰਬਯੂਹ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕੈ ਕਹਾ।। ਜੋ ਤਵ ਬਜਾਪਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮਹਿ ਰਹਾ।।
ਦੇਹੁ ਤ ਪਿਤਾ ਇਹੈ ਬਰ ਪਾਊਂ।। ਬਿਰਧਾ ਤੇ ਤਰੁਨੀ ਹੈ ਜਾਊਂ।। ੧੯।।

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਤਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ,"ਹੇ ਦੇਵਤਾ! ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵਰ ਦੇਵੋ ਕਿ ਮੈਂ ਬੁਢੀ ਤੋਂ ਕੁੜੀ ਬਣ ਜਾਵਾਂ"।।੧੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਰਧਾ ਤੇ ਤਰੁਨੀ ਭਈ ਦੀਨਾ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰਿ।।
ਤ੍ਰਚਾ ਪੁਰਾਤਨ ਛਾਡਿ ਕਰਿ ਜਜੋਂ ਅਹਿ ਕੁੰਚੁਰ ਡਾਰਿ।।੨੦।।

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਵਰਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਬਿਰਧ ਇਸਤਰੀ ਤੋਂ ਨੌਜਵਾਨ ਕੁੜੀ ਬਣ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਪੁਰਾਣੀ ਚਮੜੀ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਹ ਦਿਤੀ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਪ ਕੁੰਜ ਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।।੨੦।।

ਚੌਪਈ।। ਬਿਰਧਾ ਤੇ ਤਰੁਨੀ ਜਬ ਭਈ।। ਤਬ ਚਲਿ ਤਿਸੀ ਨਗਰ ਕਹੱ ਗਈ।।
ਜਹੱ ਖੇਲਤ ਸੁਤ ਚੜਾ ਸਿਕਾਰਾ।। ਮਾਰੇ ਰੀਛ ਬਰੇਝ ਝੰਖਾਰਾ।। ੨੧।।

ਜਦ ਉਹ ਬਿਰਧ ਤੇ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਚਲਕੇ ਉਸੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਜਿਥੇ ਉਸਦਾ ਰਾਜਾ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਰਿਛ ਭਾਲੂ ਆਦਿ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੨੧।।

ਏਕ ਮ੍ਰਿਗੀ ਕਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਤਬ।। ਤਨ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰ ਛੋਡਿ ਸੁੰਦਰ ਸਬ।।
ਖੇਲਤ ਹੁਤੋ ਅਖਿਟ ਸੁਤ ਜਹਾ।। ਹਰਨੀ ਹ੍ਵੈ ਨਿਕਸਤ ਭੀ ਤਹਾ।। ੨੨।।

ਉਹ ਇਕ ਹਿਰਣੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਉਥੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ ਜਿਥੇ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੨੨।।

ਤਾ ਪਾਛੇ ਤਿਹੱ ਸੁਤ ਹੈ ਡਾਰਾ।। ਸੰਗੀ ਕਿਸੂ ਨ ਓਰ ਨਿਹਾਰਾ।।
ਏਕਲ ਜਾਤ ਦੂਰਿ ਭਜੋ ਤਹਾਂ।। ਥੋ ਬਨ ਘੋਰ ਭਯਾਨਕ ਜਹਾਂ।। ੨੩।।

ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ ਹੀ ਦੌੜ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਘੋਰ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗਲ ਸੀ।।੨੩।।

ਸਾਲ ਤਮਾਲ ਜਹਾਂ ਦ੍ਰੁਮ ਭਾਰੇ।। ਨਿੰਬੂ ਕਦਮ ਸੁ ਬਟ ਜਟਿਯਾਰੇ।।
ਸੀਬਰ ਤਾਰ ਖਜੂਰੈਂ ਭਾਰੀ।। ਨਿਜ ਹਾਥਨ ਜਨੁ ਈਸ ਸੁਧਾਰੀ।। ੨੪।।

ਉਥੇ ਸਾਲ, ਤਮਾਲ, ਨਿੰਬੂ, ਕਿੰਭ ਅਤੇ ਬੋੜ ਦੇ ਭਾਰੀ ਦਰਖਤ ਸਨ। ਸੀਬਰ, ਤਾੜ ਅਤੇ ਖਜੂਰਾਂ ਦੇ ਭਾਰੀ ਰੁਖ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ।।੨੪।।

ਮ੍ਰਿਗੀ ਜਾਇ ਤਹੌਂ ਗਈ ਭੁਲਾਈ।। ਉਤੱਮਾਂਗਨਾ ਭੇਸ ਬਨਾਈ।।
ਆਨਿ ਅਪਨ ਤਿਹ ਰੂਪ ਦਿਖਾਰਾ।। ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਮੋਹਿਤ ਕਰਿ ਡਾਰਾ।। ੨੫।।

ਹਿਰਣੀ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਲੁਕ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਆ ਵਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰ ਲਿਆ।।੨੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸੁਰੀ ਆਸੁਰੀ ਕਿੰਨ੍ਰਨਿ ਕਵਨ ਬਿਦਾਰਿਯੈ।।

ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ ਨਗਨੀ ਕੋ ਜਿਯ ਧਾਰਿਯੈ।।
ਗੰਧਰਬੀ ਅਪਸਰਾ ਕਵਨ ਇਹ ਜਾਨਿਯੈ।।
ਹੋ ਰਵੀ ਸਸੀ ਬਾਸਵੀ ਪਾਰਬਤੀ ਮਾਨਿਯੈ।। ੨੬।।

ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਦੇਵ ਇਸਤਰੀ, ਦੈਂਤ ਇਸਤਰੀ, ਕਿੰਨਰ ਇਸਤਰੀ, ਨਾਗ ਇਸਤਰੀ ਜਾਂ ਪਹਾੜੀ ਇਸਤਰੀ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਗੰਧਰਬ ਇਸਤਰੀ, ਅਪੱਛਰਾਂ, ਸੂਰਜ ਇਸਤਰੀ, ਚੰਦ ਇਸਤਰੀ, ਇੰਦਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਜਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪਾਰਬਤੀ ਹੈ।।੨੬।।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨਿਰਖ ਤਹ ਰਹਾ ਲੁਭਾਇਕੈ।।
ਪੂਛਤ ਭਯੋ ਚਲਿ ਤਾਹਿ ਤੀਰ ਤਿਹ ਜਾਇਕੈ।।
ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ ਨਗਨੀ ਇਨ ਤੇ ਕਵਨਿ ਤੁਯ।।
ਹੋ ਕਵਨ ਸਾਚੁ ਕਹਿ ਕਹਿਯੋ ਸੁਤਾ ਤੈ ਏਸ ਭੁਅ।। ੨੭।।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲਲਚਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਜਾਕੇ ਪੁਛਣ ਲਗਾ। ਤੂੰ ਨਰ, ਨਾਗ ਜਾਂ ਪਹਾੜੀ ਇਸਤਰੀ ਵਿਚੋਂ ਕੌਣ ਹੈ? ਮੈਨੂੰ ਸੱਚ ਦੱਸੋ।।੨੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਮੈ ਤੋਰਿ ਛਬਿ ਨਿਰਖਤ ਗਯੋ ਲੁਭਾਇ।।
ਅਬਹੀ ਹ੍ਵੈ ਅਪਨੀ ਬਸਹੁ ਧਾਮ ਹਮਾਰੇ ਆਇ।। ੨੮।।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਨ ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖਕੇ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਤੁਰੰਤ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਚਲ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਇਸਤਰੀ ਬਣ ਕੇ ਵਸ।।੨੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਏਕ ਆਧ ਬਿਰ ਨਾਂਹਿ ਨਾਂਹਿ ਤਿਨ ਭਾਖਿਯੋ।।
ਲਗੀ ਨਿਗੋਡੀ ਲਗਨ ਜਾਤ ਨਹਿ ਆਖਿਯੋ।।
ਅੰਤ ਕੁਅਰ ਜੋ ਕਹਾ ਮਾਨਿ ਸੋਈ ਲਿਯੋ।।
ਹੋ ਪਤਿ ਸੁਤ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਘਾਰਿ ਲਹੁ ਸੁਤ ਛਲਿ ਪਿਯ ਕਿਯੋ।। ੨੯।। ੧।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਅੱਧ ਵਾਰ 'ਨਾਂਹ ਨਾਂਹ' ਕਿਹਾ ਪਰ ਲਗਨ ਹੀ ਐਸੀ ਲੱਗੀ ਸੀ ਕਿ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੰਤ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਜੋ ਕਿਹਾ ਉਸ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਪਹਿਲਾ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਣਾ ਲਿਆ।।੨੯।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਉਨਾਸਠਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੫੯॥੪੯੧੬॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਉਣਾਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੫੯॥੪੯੧੬॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਸਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਕਜਰਾਛ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਮਸਤਕਰਨ ਇਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜਗਿੱਸ੍ਰੀ॥ ਤੇਜ ਭਾਨ ਬਲਵਾਨ ਤਪੱਸ੍ਰੀ॥
ਸ੍ਰੀ ਕਜਰਾਛਮਤੀ ਤਿਹ ਦਾਰਾ॥ ਪਾਰਬਤੀ ਕੋ ਜਨੁ ਅਵਤਾਰਾ॥ ੧॥

ਮਸਤਕਰਣ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਤੇਜਸਵੀ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਕਜਰਾਛਮਤੀ ਉਸਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਪਾਰਵਤੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਵੇ॥੧॥

ਅੜਿਲ॥ ਮਸਤਕਰਨ ਨ੍ਰਿਪ ਸ਼ਿਵ ਪੂਜਾ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਕਰੈ॥
ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਕੇ ਧਯਾਨ ਜਾਨਿ ਗੁਰ ਪਗੁ ਪਰੈ॥
ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਤਪਸਾ ਕੇ ਬਿਖੈ ਬਿਤਾਵਈ॥
ਹੋ ਰਾਨੀ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਭੂਲਿ ਨ ਕਬਹੀ ਆਵਈ॥ ੨॥

ਰਾਜਾ ਮਸਤ ਕਰਣ ਨਿਤ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਲਾਕੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਣ ਫੜਦਾ ਸੀ। ਰਾਤ ਦਿਨ ਤਪੀਸਆ ਵਿਚ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਘਰ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੨॥

ਰਾਨੀ ਏਕ ਪੁਰਖ ਸੌ ਅਤਿ ਹਿਤ ਠਾਨਿਕੈ॥
ਰਮਤ ਭਈ ਤਿਹ ਸੰਗ ਅਧਿਕ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿਕੈ॥
ਸੋਤ ਹੁਤੀ ਸੁਪਨਾ ਮਹਿ ਸ਼ਿਵ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਯੋ॥
ਹੋ ਬਚਨ ਆਪਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਹਸਿ ਮੁਹਿ ਯੌ ਕਿਯੋ॥ ੩॥

ਰਾਣੀ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਮਣ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹਸਕੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ॥੩॥

ਸ਼ਿਵ ਬਾਚ।। ਇਕ ਚਹਿਰੇ ਬਨ ਬਿਚ ਤੁਮ ਏਕਲ ਆਇਯੋ।।
ਕਰਿ ਕੈ ਪੂਜਾ ਮੋਰੀ ਮੋਹਿ ਰਿਝਾਇਯੋ।।
ਜੋਤਿ ਆਪਨੇ ਸੌ ਤਵ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇ ਹੌ।।
ਹੋ ਤੁਹਿ ਕਹ ਜੀਵਤ ਮੁਕਤਿ ਸੁ ਜਗਤਿ ਦਿਖਾਇ ਹੌਂ।। ੪।।

ਤੂੰ ਇਕੱਲੀ ਇਕ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਆ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜੋਤੀ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਜੋਤੀ ਮਿਲਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਵਾਂਗਾ।। ੪।।

ਤਾਤੇ ਤਵ ਆਗਜਾ ਲੈ ਪਤਿ ਤਹਿ ਜਾਇ ਹੌਂ।।
ਕਰਿਕੈ ਸ਼ਿਵ ਕੀ ਪੂਜਾ ਅਧਿਕ ਰਿਝਾਇ ਹੌਂ।।
ਮੋਕਹ ਜੀਵਤ ਮੁਕਤਿ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵ ਕਰਹਿਗੇ।।
ਹੋ ਸਪਤ ਮਾਤ੍ਰ ਕੁਲ ਸਪਤ ਪਿਤਰ ਕੁਲ ਤਰਹਿਗੇ।। ੫।।

ਪਤੀ ਤੋਂ ਅਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਚਲੇ ਗਈ ਕਿ ਮੈਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਾਂਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਕੁਲਾਂ ਤਰ ਜਾਣਗੀਆਂ।।੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਆਗਜਾ ਗਈ ਲੈ ਸ਼ਿਵਜੂ ਕੋ ਨਾਮ।।
ਜਿਯਤ ਮੁਕਤਿ ਭੀ ਪਤਿ ਲਹਾ ਬਸੀ ਜਾਰ ਦੇ ਧਾਮ।। ੬।। ੧।।

ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਲਈ ਅਤੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਦੇ ਘਰ ਜਾਕੇ ਵਸ ਗਈ।।੬।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਸਾਠ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੬੦।।੪੯੨੨।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਸੱਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੬੦।।੪੯੨੨।।ਚਲਦਾ।।

ਜਿਲਦ ਸਤਵੀਂ ਸਮਾਪਤ

* * * * *

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ

(ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ)

ਪੰਜਾਬੀ – ਰੋਮਨ ਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਐਸਾ ਪਹਿਲਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ – ਰੋਮਨ ਤੇ ਅਰਥ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਪੇਜ ਬਾਈ ਪੇਜ ਹਨ। ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਪੰਨੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਐਸੀ ਅਸਾਨ ਰੋਮਨ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਉਲਥਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨਜਾਣ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਵੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵੱਡਾ ਆਕਾਰ ਚਾਰ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਭੇਟਾ : 5500-00

ਡੀਲਕਸ : 6500-00

ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਿਤ

(ਟੀਕਾਕਾਰ : ਸੋਢੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਚਮਤਕਾਰ (ਪਹਿਲੀ ਸੈਂਚੀ)

ਇਸੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅਰਥਾਤ ਬੇਦੀ ਬੰਸ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਹਾਲ ਹੈ। 250-00

ਸੋਢੀ ਚਮਤਕਾਰ (ਦੂਜੀ ਸੈਂਚੀ)

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਦੇ ਛੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। 250-00

ਦਸਮ ਗੁਰ ਚਮਤਕਾਰ (ਤੀਜੀ ਸੈਂਚੀ)

ਇਸ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪੂਰਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਾਖੀਆਂ ਤੇ ਜੰਗਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹਾਲ ਦਰਜ ਹੈ। 250-00

ਕਥਾ ਸਾਗਰ – (ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ)

(ਸੋਢੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸਚਖੰਡ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਨੂਪਮ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਬਕ ੮੦ ਸਾਖੀਆਂ ਸਹਿਤ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। 80-00

ਕਥਾ ਦੀਪ ਸਾਗਰ – (ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ)

(ਸੋਢੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਭਾਵ ਅਰਥ ਸਮੇਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 100-00

ਕਥਾ ਸਰੋਵਰ – (ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਮਾਝ ਤੇ ਤੁਖਾਰੀ)

(ਸੋਢੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਅਨੂਪਮ ਬਾਣੀ ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਤੇ ਸਾਖੀਆਂ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਵਾਰਾ ਅਰਥ, ਪੰਥ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਸੋਢੀ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਣੀ ਗਿਆਨੀਆਂ ਲਈ ਅਮੁਲਾ ਰਤਨ ਹਨ। 50-00

ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸਟੀਕ

(ਗਿ: ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ੪੧ ਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪਦ ਅਰਥ, ਅਰਥ ਤੇ ਭਾਵ ਅਰਥ ਟੀਕਾ ਬੜੀ ਸਰਲ ਤੇ ਸੁਖੈਣ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। : 300-00

ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਵੀਚਾਰ

(ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ)

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ, ਮਨ ਜੀਤੈ ਜਗਜੀਤ, ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾ, ਅਣਮੜਿਆ ਮੰਦੁਲ ਬਾਜੈ, ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਚੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ੫੦-੦੦

ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਬੂਝੀਐ

(ਡਾ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸੇਕ)

ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਬੜੇ ਗੁਹਜ ਭਾਵ ਲੁਕਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਲਫਜੀ ਅਰਥ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੁਝ ਵੀ ਪੱਲੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਹਜ ਭਾਵ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ। ੮੦-੦੦

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ

ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ

ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਹੂ-ਬਹੂ ਉਤਾਰਾ ਕੰਮਪਿਊਟਰ ਕੰਮਪੋਜ਼ਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। - ਵਧੀਆ ਕਾਗਜ਼

ਬਹੁਤ ਮੋਟੇ ਅੱਖਰ ਭੇਟਾ : ੬੦੦-੦੦

ਆਮ ਵੱਡਾ ਸਾਇਜ਼ ਭੇਟਾ : 300-00

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਵਿਦਿਆ ਮਾਰਤੰਡ
ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਲੌਕਿਕ ਕਲਮ ਤੋਂ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਟੀਕਾ

ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹੋ ਅਰਥ, ਵਿਆਖਿਆ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ, ਜੋ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਏ ਸਨ। ਸੰਪੂਰਨ ਸਾਖੀਆਂ ਸਮੇਤ ਨਵੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਐਡੀਸ਼ਨ ਡੀਲਕਸ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਕੁਲ ਦਸ ਭਾਗ ਭੇਟਾ 2500-00

ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਰਹਿਰਾਸ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ (੧੨੧ ਸਾਖੀਆਂ ਸਮੇਤ)	180-00
ਕਥਾ ਸ਼ਾਂਤ ਸਾਗਰ (ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ)	150-00
ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ ਸਟੀਕ	੩੦/-
ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਸਟੀਕ	੪੦/-
ਸਲੋਕ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਸਟੀਕ	੪੫/-
ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵੱਯੇ ਸਟੀਕ	੭੫/-
ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯ ਤੇ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਸਟੀਕ	੫੦/-
ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ ਸਟੀਕ (ਛੌਂਕਿਆਂ ਤੇ ਨੈਪੁਨਾਂ ਸਮੇਤ)	100-00
ਜਫਰਨਾਮਾ ਸਟੀਕ	੫੦/-
ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਸਟੀਕ (ਤਿੰਨ ਭਾਗ)	625-00
ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ ਤੇ ਦੱਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ	70-00
ਬਾਰਹ ਮਾਹਾ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਸਟੀਕ	70-00

(ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਿਆਖਿਆ ਸਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ

(ਸੰਪੂਰਨ ਅੱਠ ਹਿਸੇ) (ਟੀਕਾਕਾਰ ਗਿ: ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ)

(ਸੋਧਕ ਡਾ: ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਔਲਖ)

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਬਾਣੀ ਦਾ ਟੀਕਾ ਅੱਠਾਂ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਸਰਲ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 2000-00

ਮੇਰਾ ਮੁਝ ਮੇਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ *(ਓਸ਼ੋ)*

ਅਚਾਰੀਆ ਰਜਨੀਸ਼ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਓਸ਼ੋ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ, ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਕੋਈ ਘਟ ਹੀ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਅਧਿਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਸਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਓਸ਼ੋ ਨੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾ ਸਹਿਤ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਡੀਲਕਸ ਜਿਲਦ 160-00

ਤੁਕ ਤਤਕਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਤੁਕ ਤਤਕਰਾ ਅਕਾਲੀ ਕੌਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਰ ਤੁਕ ਨੂੰ ਅੱਖਰ ਕ੍ਰਮ ਸੂਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਕੇ ਉਸਦਾ ਪੰਨਾ ਅਤੇ ਲਾਈਨ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ, ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਲਈ ਅਮੋਲਕ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਕੰਪਿਊਟਰ ਕੰਪੋਜ਼ਿੰਗ, ਸੁੰਦਰ ਕਾਗਜ਼ ਵਾਲੀ ਡੀਲਕਸ ਭੇਟਾ:- ੪੦੦/-

ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕਲਾ *(ਸੰਤਰੇਨ ਗਿ. ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ)*

ਸਾਡਾ ਵਿਸ਼ਵ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਨਮੂਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਵਾਪਰੇਗਾ ਉਹ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਰਹਿਸਮਈ ਸਿਧਾਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਰੌਚਿਕ ਸਾਖੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਇਸ ਕਲਾ ਨੂੰ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਤੇ ਕਥਾ ਵਾਚਕਾਂ ਲਈ ਇਹ ਠੀਕ ਇਕ ਅਨਮੋਲ ਖਜਾਨਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਦਰਸ਼ਨ *(ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ)*

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸਿੱਖ ਫਲਸਫੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪਹਿਲੂਆਂ ਬਾਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਸ਼ਤਰਾਂ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਵੀ ਖਾਸ ਵਰਨਣ ਹੈ। ੮੦-੦੦

ਪੁਸਤਕਾਂ ਮੰਗਵਾਉਣ ਦਾ ਪਤਾ :-

ਭਾ. ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਫੋਨ : (0183) 542346, 557973, 547974

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਦੀ ਰਚਨਾ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

(ਸੈਂਚੀ ਅੱਠਵੀ)

ਟੀਕਾਕਾਰ :-

ਪੰਡਿਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ

ਵਿਦਯਾ ਮਾਰਤੰਡ, ਮੁਜੰਗਾ ਵਾਲੇ (ਲਾਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :-

ਭਾ. ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

ਜਿਲਦ ਅੱਠਵੀਂ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਰਚਿਤ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਟੀਕ

ਜਿਲਦ ਅੱਠਵੀਂ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਅੰਗ ੧੧੮੯ ਤੋਂ ੧੪੨੮ ਤਕ ਦਾ ਸਰਲ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ

ਟੀਕਾਕਾਰ - ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਗਿਆਨੀ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸੋਧਕ - ਡਾ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਐਮ.ਏ., ਪੀ-ਐਚ.ਡੀ.

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :

ਭਾ: ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

© ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

SRI DASAM GRANTH SAHIB JI - Punjabi Translation (Vol. 8th)

ISBN 81-7601-177-0
ISBN 81-7601-046-4 (ਸੈਟ ਅੱਠ ਭਾਗ)

ਪਹਿਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ : 1994
ਚੌਥੀ ਐਡੀਸ਼ਨ : 2004
ਪੰਜਵੀਂ ਐਡੀਸ਼ਨ : ਫਰਵਰੀ, 2007

ਭੇਟਾ : 300/-

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:
ਭਾ: ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ
ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
ਫੋਨ : (0183) 2542346, 2547974, 2557973
ਫੈਕਸ : (0183) 2557973
E-mail : csjs@vsnl.com
Visit our Website : www.csjs.com

500

Printed in India

ਪ੍ਰਿੰਟਰ : ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, 312 ਈਸਟ ਮੋਹਨ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਫੋਨ : 2705003, 5095774

ਤਤਕਰਾ

ਚਲਿੱਤਰ	ਕਥਾ	ਪੰਨਾ
ਦੋ ਸੌ ਇਕਾਠਵਾਂ	ਮਾਸ਼ੂਕ ਮਤੀ	1
ਦੋ ਸੌ ਬਾਠਵਾਂ	ਮਾਸ਼ੂਕ ਮਤੀ	5
ਦੋ ਸੌ ਤਰੇਠਵਾਂ	ਨਾਗਰਮਤੀ	9
ਦੋ ਸੌ ਚੌਠਵਾਂ	ਬਿਰਹਾ ਕੁਮਾਰੀ	13
ਦੋ ਸੌ ਪੈਂਠਵਾਂ	ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਮਤੀ	32
ਦੋ ਸੌ ਛਿਆਠਵਾਂ	ਰਣਖੰਭਕਲਾ	36
ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਠਵਾਂ	ਤੁਰਕ ਇਸਤਰੀ	66
ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਠਵਾਂ	ਚੰਪਾਕਲਾ	71
ਦੋ ਸੌ ਉਣੰਤਰਵਾਂ	ਝਖਕੇਤ ਮਤੀ	74
ਦੋ ਸੌ ਸੱਤਰਵਾਂ	ਪੂਰਬ ਦੇਵੀ	77
ਦੋ ਸੌ ਇਕਹੱਤਰਵਾਂ	ਬਿਲਾਸ ਦੇਵੀ	80
ਦੋ ਸੌ ਬਹੱਤਰਵਾਂ	ਸੁਗੰਧ ਮਤੀ	83
ਦੋ ਸੌ ਤਿਹੱਤਰਵਾਂ	ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਮੰਜਰੀ	85
ਦੋ ਸੌ ਚੋਹੱਤਰਵਾਂ	ਦਾਸੀ	88
ਦੋ ਸੌ ਪੰਝੱਤਰਵਾਂ	ਹਬਸ਼ਮਤੀ	90
ਦੋ ਸੌ ਛਿਹੱਤਰਵਾਂ	ਰੁਦਰ ਮਤੀ	94
ਦੋ ਸੌ ਸਤੱਤਰਵਾਂ	ਸੌਂਕਣ	98
ਦੋ ਸੌ ਅਠੱਤਰਵਾਂ	ਰੌਸ਼ਨ ਆਰਾ	100
ਦੋ ਸੌ ਉਣਾਸੀਵਾਂ	ਪ੍ਰੇਮ ਮੰਜਰੀ	102
ਦੋ ਸੌ ਅੱਸੀਵਾਂ	ਜੁਗਰਾਜ ਮੰਜਰੀ	105
ਦੋ ਸੌ ਇੱਕਾਸੀਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਬਿਜੈਮਤੀ	108
ਦੋ ਸੌ ਬਿਆਸੀਵਾਂ	ਅਮਰ ਕਲਾ	111
ਦੋ ਸੌ ਤਿਰਾਸੀਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਕਿੰਨਰ ਮਤੀ	112
ਦੋ ਸੌ ਚੌਰਾਸੀਵਾਂ	ਦੱਖਣ ਦੇਵੀ	114
ਦੋ ਸੌ ਪਚਾਸੀਵਾਂ	ਸ਼ਮਤ ਮਤੀ	116
ਦੋ ਸੌ ਛਿਆਸੀਵਾਂ	ਬਿਖਿਆ	119
ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਸੀਵਾਂ	ਮਰੀਅਮ ਬੇਗਮ	123
ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਸੀਵਾਂ	ਛੈਲ ਦੇਈ	125
ਦੋ ਸੌ ਉਣਾਨੇਵਾਂ	ਦਖਣ ਦੇਵੀ	130
ਦੋ ਸੌ ਨੱਬੇਵਾਂ	ਪੂਰਬ ਦੇਵੀ	135
ਦੋ ਸੌ ਇਕਾਨੇਵਾਂ	ਪਛਮ ਦੇਵੀ	142
ਦੋ ਸੌ ਬਾਨੇਵਾਂ	ਉੱਤਰ ਮਤੀ	145
ਦੋ ਸੌ ਤਿਰਾਨੇਵਾਂ	ਰਾਜਦੇਵੀ	149
ਦੋ ਸੌ ਚੋਰਾਨੇਵਾਂ	ਅਨਦਾ ਵਤੀ	153
ਦੋ ਸੌ ਪਚਾਨੇਵਾਂ	ਚੰਚਲ ਦੇਵੀ	160
ਦੋ ਸੌ ਛਿਆਨੇਵਾਂ	ਮੰਗਲਾ ਦੇਵੀ	163
ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਨੇਵਾਂ	ਸਕਚਮਤੀ	166
ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਨੇਵਾਂ	ਝਿਲਮਿਲ ਦੇਵੀ	187
ਦੋ ਸੌ ਨਤਿਨਵਾਂ	ਅਛਲ ਦੇਵੀ	191
ਤਿੰਨ ਸੌ ਵਾਂ	ਸਿਆਣੀ ਸਖੀ	195
ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕਵਾਂ	ਇਸ਼ਟ ਮਤੀ	197
ਤਿੰਨ ਸੌ ਦੂਸਰਾ	ਛੱਤਰ ਦੇਵੀ	199
ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੀਸਰਾ	ਅਤਰਨ ਦੇਵੀ	202
ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੌਥਾ	ਵਿਦਿਆ ਮਤੀ	206
ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਜਵਾਂ	ਤ੍ਰਿਪੁਰ ਮਤੀ	209
ਤਿੰਨ ਸੌ ਛੇਵਾਂ	ਦੁਦੰਬ ਦੇਵੀ	211
ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੈਤਵਾਂ	ਸੁਖਨਾਮਤੀ	213
ਤਿੰਨ ਸੌ ਅੱਠਵਾਂ	ਕੁਟ ਬੇਸਰੀ ਦੇਵੀ	216

ਚਲਿੱਤਰ	ਕਥਾ	ਪੰਨਾ
ਤਿੰਨ ਸੌ ਨੌਵਾਂ	ਅਪੂਰਬ ਦੇਵੀ	219
ਤਿੰਨ ਸੌ ਦਸਵਾਂ	ਰਸਤਿਲਕ ਦੇਵੀ	222
ਤਿੰਨ ਸੌ ਗਿਆਰਵਾਂ	ਬਿਰਤ ਸੈਨ	224
ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ	ਜਟ ਦੀ ਇਸਤਰੀ	227
ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ	ਨੈਣ	230
ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੌਦਵਾਂ	ਸੁਕਮਾਰ ਦੇਵੀ	232
ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਦਰ੍ਹਵਾਂ	ਪੱਛਮ ਦੇਵੀ	235
ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ	ਬੰਗਦੇਵੀ	237
ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤਾਰ੍ਹਵਾਂ	ਪੁਸ਼ਪ ਪ੍ਰਭਾ	239
ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਾਰ੍ਹਵਾਂ	ਮਰਗਜ ਦੇਵੀ	241
ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਨ੍ਹੀਵਾਂ	ਮੁਨੀਰਾਜ ਮਤੀ	243
ਤਿੰਨ ਸੌ ਵੀਹਵਾਂ	ਰੁਕਮਣੀ	244
ਤਿੰਨ ਸੌ ਇੱਕੀਵਾਂ	ਦੇਵਜਾਨੀ	250
ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਾਈਵਾਂ	ਮਕਰਾਛ ਮਤੀ	254
ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੇਈਵਾਂ	ਭੱਦਰ ਸੈਨ	259
ਤਿੰਨ ਸੌ ਚਵੀਵਾਂ	ਅਪਸਰ ਮਤੀ	261
ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਝੀਹਵਾਂ	ਸੁਲਤਾਨ ਕੁਮਾਰੀ	264
ਤਿੰਨ ਸੌ ਛੱਬੀਵਾਂ	ਸੁਕਚ ਮਤੀ	270
ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤਾਈਵਾਂ	ਅਚਲ ਮਤੀ	272
ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਾਈਵਾਂ	ਪੀਰ ਕੁਤਬ ਸ਼ਾਹ	275
ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣੱਤੀਵਾਂ	ਭੀਊਰੀ	277
ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੀਹਵਾਂ	ਬਿਰਹਾ ਵਤੀ	278
ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕੱਤੀਵਾਂ	ਵਲੰਦੇਜ਼ ਦੇਵੀ	282
ਤਿੰਨ ਸੌ ਬੱਤੀਵਾਂ	ਪ੍ਰੀਤ ਕਲਾ	284
ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੇਤੀਵਾਂ	ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ	289
ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੌਂਤੀਵਾਂ	ਪਿੰਗਲ ਦੇਵੀ	292
ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੈਂਤੀਵਾਂ	ਦਿਮਾਗ ਰੌਸ਼ਨ	294
ਤਿੰਨ ਸੌ ਛੱਤੀਵਾਂ	ਰੰਗਝੜ ਦੇਵੀ	304
ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੈਂਤੀਵਾਂ	ਪਰਜ ਦੇਵੀ	306
ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠੱਤੀਵਾਂ	ਬਿਵਾਸ ਮਤੀ	309
ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣਤਾਲੀਵਾਂ	ਰਤਨ ਮਤੀ	311
ਤਿੰਨ ਸੌ ਚਾਲੀਵਾਂ	ਮਥਰਾ	314
ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕਤਾਲੀਵਾਂ	ਅਪੱਛਰਾ ਦੇਵੀ	316
ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਤਾਲੀਵਾਂ	ਬਰੰਗਨਾ ਦੇਵੀ	319
ਤਿੰਨ ਸੌ ਤਰਤਾਲੀਵਾਂ	ਸੋਰਠ ਦੇਵੀ ਅਤੇ ਪਰਜ ਦੇਵੀ	321
ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੁਤਾਲੀਵਾਂ	ਰਸਰੰਗ ਮਤੀ	324
ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਜਤਾਲੀਵਾਂ	ਅੰਗਨਾ ਦੇਵੀ	326
ਤਿੰਨ ਸੌ ਛਿਆਲੀਵਾਂ	ਗਜਗਾਹ ਮਤੀ	329
ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੰਤਾਲੀਵਾਂ	ਲਛਮਣੀ	334
ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਤਾਲੀਵਾਂ	ਗੌਰਾ ਦੇਵੀ	336
ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣੰਜਵਾਂ	ਉਗਰ ਦੇਵੀ	338
ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਜਾਹਵਾਂ	ਨਵਜੋਬਨ ਦੇਵੀ	340
ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕਵੰਜਵਾਂ	ਬਸਤਰ ਮਤੀ	342
ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਵੰਜਵਾਂ	ਜੇਬਉਲ ਨਿਸਾ	344
ਤਿੰਨ ਸੌ ਤਰਵੰਜਵਾਂ	ਰਣਝੁਮਕ ਦੇਵੀ	347
ਤਿੰਨ ਸੌ ਚਰਵੰਜਵਾਂ	ਸਿੰਧਲਾ ਦੇਵੀ	350
ਤਿੰਨ ਸੌ ਪਚਵੰਜਵਾਂ	ਬਿਲਾਸ ਦੇਵੀ	352
ਤਿੰਨ ਸੌ ਛਪੰਜਵਾਂ	ਦਲ ਥੰਭਨ ਦੇਵੀ	356
ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤਵੰਜਵਾਂ	ਖੰਜਣ ਦੇਵੀ	358
ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਵੰਜਵਾਂ	ਸੁੰਦਰ ਦੇਵੀ	361
ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣਾਠਵਾਂ	ਮਨਮੋਹਨ ਦੇਵੀ	364
ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੱਠਵਾਂ	ਝੰਕਝੁਮਕ ਦੇਵੀ	365
ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕਾਠਵਾਂ	ਗਜ ਗਾਮਨੀ ਦੇਵੀ	367
ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਾਠਵਾਂ	ਗੁੱਲੇ	370
ਤਿੰਨ ਸੌ ਤਿਰੇਠਵਾਂ	ਪੰਜਾਬ ਦੇਵੀ	371
ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੋਠਵਾਂ	ਮਹਿਤਾਬ ਪ੍ਰਭਾ	375

ਚਲਿੱਤਰ	ਕਥਾ	ਪੰਨਾ
ਤਿੰਨ ਸੈ ਪੈਂਠਵਾਂ	ਚਿਤ ਚੋਪ ਮਤੀ	376
ਤਿੰਨ ਸੈ ਛਿਆਠਵਾਂ	ਨਾਭ ਮਤੀ	379
ਤਿੰਨ ਸੈ ਸਤਾਠਵਾਂ	ਮੂਰਖ ਮਤੀ	386
ਤਿੰਨ ਸੈ ਅਠਾਠਵਾਂ	ਚਖ ਚਾਰ ਮਤੀ	389
ਤਿੰਨ ਸੈ ਉਣੱਤਰਵਾਂ	ਚੰਚਲ ਦੇਵੀ	390
ਤਿੰਨ ਸੈ ਸੱਤਰਵਾਂ	ਅਬਦਾਲ ਮਤੀ	394
ਤਿੰਨ ਸੈ ਇਕਹੱਤਰਵਾਂ	ਕੰਚਨ ਦੇਵੀ	398
ਤਿੰਨ ਸੈ ਬਹੱਤਰਵਾਂ	ਰਾਣੀ ਛਬ ਮਤੀ	401
ਤਿੰਨ ਸੈ ਤਿਹੱਤਰਵਾਂ	ਹਿੰਗਲ ਦੇਵੀ	402
ਤਿੰਨ ਸੈ ਚੁਹੱਤਰਵਾਂ	ਮਹਿਤਾਬ ਮਤੀ	409
ਤਿੰਨ ਸੈ ਪੰਝੱਰਤਵਾਂ	ਜਗਜੋਬਨ ਦੇਵੀ	413
ਤਿੰਨ ਸੈ ਛਿਹੱਤਰਵਾਂ	ਪ੍ਰਬੀਨ ਦੇਵੀ	416
ਤਿੰਨ ਸੈ ਸਤੱਤਰਵਾਂ	ਸੁਹਾਗ ਦੇਵੀ	417
ਤਿੰਨ ਸੈ ਅਠੱਤਰਵਾਂ	ਮ੍ਰਿਦਹਾਸ ਮਤੀ	420
ਤਿੰਨ ਸੈ ਉਣਾਸੀਵਾਂ	ਸੁਪ੍ਰਭਾ ਦੇਵੀ	422
ਤਿੰਨ ਸੈ ਅੱਸੀਵਾਂ	ਚਰਿੱਤਰ ਮਤੀ	425
ਤਿੰਨ ਸੈ ਇਕਾਸੀਵਾਂ	ਖਾਦਮਾ ਬਾਨੋ	428
ਤਿੰਨ ਸੈ ਬਿਆਸੀਵਾਂ	ਮਨਨੀਲ ਮਤੀ	431
ਤਿੰਨ ਸੈ ਤਿਰਾਸੀਵਾਂ	ਕੋਕਿਲਾ ਮਤੀ	432
ਤਿੰਨ ਸੈ ਚੋਰਾਸੀਵਾਂ	ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਸਤਰੀ	434
ਤਿੰਨ ਸੈ ਪਚਾਸੀਵਾਂ	ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ	438
ਤਿੰਨ ਸੈ ਛਿਆਸੀਵਾਂ	ਦਿਨ ਦੀਪਕ ਦੇਵੀ	440
ਤਿੰਨ ਸੈ ਸਤਾਸੀਵਾਂ	ਜਗਮੋਹਨ ਦੇਵੀ	443
ਤਿੰਨ ਸੈ ਅਠਾਸੀਵਾਂ	ਮਦ ਮੋਕਲ ਦੇਵੀ	445
ਤਿੰਨ ਸੈ ਉਣਾਨੇਵਾਂ	ਮਕਰਧੁਜ ਦੇਵੀ	448
ਤਿੰਨ ਸੈ ਨੱਬੇਵਾਂ	ਗੌਹਰਾਂ ਰਾਏ	450
ਤਿੰਨ ਸੈ ਇਕਾਨੇਵਾਂ	ਖਾਤਿਮਾ ਬਾਨੋ	452
ਤਿੰਨ ਸੈ ਬਾਨੇਵਾਂ	ਸੰਦਲ ਦੇਵੀ	455
ਤਿੰਨ ਸੈ ਤਿਰਾਨੇਵਾਂ	ਚੰਪਾ ਦੇਵੀ	457
ਤਿੰਨ ਸੈ ਚੋਰਾਨੇਵਾਂ	ਅਲਕੇਸ ਮਤੀ	462
ਤਿੰਨ ਸੈ ਪਚਾਨੇਵਾਂ	ਚੁਲਬ ਦੇਵੀ	466
ਤਿੰਨ ਸੈ ਛਿਆਨੇਵਾਂ	ਚਪਲਾ ਦੇਵੀ	470
ਤਿੰਨ ਸੈ ਸਤਾਨੇਵਾਂ	ਸਗਰ ਦੇਵੀ	472
ਤਿੰਨ ਸੈ ਅਠਾਨੇਵਾਂ	ਅਲਕ੍ਰਿਤ ਦੇਵੀ	474
ਤਿੰਨ ਸੈ ਨੜਿਨਵਾਂ	ਭੂਖਨ ਦੇਵੀ	477
ਚਾਰ ਸੈਵਾਂ	ਮਹਾਂ ਕੁਮਾਰੀ	479
ਚਾਰ ਸੈ ਇਕਵਾਂ	ਬਸੰਤ ਕੁਮਾਰੀ	482
ਚਾਰ ਸੈ ਦੂਸਰਾ	ਸਦਾ ਕੁਮਾਰੀ	485
ਚਾਰ ਸੈ ਤੀਸਰਾ	ਸ਼ਿਵ ਦੇਵੀ	491
ਚਾਰ ਸੈ ਚੋਥਾ	ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ	494

ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ

ਹਿਕਾਯਤ ਪਹਿਲੀ	585
ਹਿਕਾਯਤ ਦੂਸਰੀ	612
ਹਿਕਾਯਤ ਤੀਸਰੀ	626
ਹਿਕਾਯਤ ਚੌਥੀ	640
ਹਿਕਾਯਤ ਪੰਜਵੀਂ	671
ਹਿਕਾਯਤ ਛੇਵੀਂ	684
ਹਿਕਾਯਤ ਸਤਵੀਂ	694
ਹਿਕਾਯਤ ਅਠਵੀਂ	706
ਹਿਕਾਯਤ ਨੌਵੀਂ	718
ਹਿਕਾਯਤ ਦਸਵੀਂ	728
ਹਿਕਾਯਤ ਗਿਆਰਵੀਂ	768
ਹਿਕਾਯਤ ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ	782

★ ★ ★

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ

ਜਿਲਦ ਅਠਵੀਂ

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਇਕਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਾਸੂਕ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਅਹਿਧੁਜ ਏਕ ਰਹੈ ਰਾਜਾ ਬਰ।। ਜਨੁਕ ਦੁਤਿਯ ਜਗ ਵਯੋ ਪ੍ਰਭਾਕਰ।।
ਸ੍ਰੀ ਮਾਸੂਕਮਤੀ ਤਿਹੱ ਰਾਨੀ।। ਰਵੀ ਚੰਦ੍ਰਵੀ ਕੈ ਇੰਦ੍ਰਾਨੀ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਜਨੁਕ=ਮਾਨੋਂ। ਪ੍ਰਭਾਕਰ=ਸੂਰਜ।

ਅਹਿਧੁਜ ਇਕ ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਦੂਸਰਾ ਸੂਰਜ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮਾਸ਼ੂਕਮਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਜਾਂ ਇੰਦਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸਮਾਨ ਸੁੰਦਰ ਸੀ।।੧।।

ਤਾਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਤ ਗ੍ਰਿਹ ਨਾਹੀ।। ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ ਜਿਯ ਮਾਹੀ।।
ਰਾਜਾ ਤੇ ਜਿਯ ਮਹਿ ਡਰ ਪਾਵੈ।। ਬਹੁ ਪੁਰਖਨ ਸੰਗ ਕੇਲ ਕਮਾਵੈ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਿਯ=ਇਸਤਰੀ। ਕੇਲ ਕਮਾਵੈ=ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਪਾਸੋਂ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਡਰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲ ਉਹ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ।।੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਏਕ ਦਿਵਸ ਸੁੰਦਰੀ ਝਰੋਖਾ ਬੈਠਿ ਬਰ।।
ਮਹਿਖਨ ਕੋ ਪਾਲਕ ਤਹ ਨਿਕਸਜੋ ਆਇ ਕਰਿ।।
ਮੋਹੀਵਾਲ ਸੋਹਨੀ ਮੁਖ ਤੇ ਗਾਵਤੋ।।
ਹੋ ਸਭ ਨਾਰਿਨ ਕੇ ਚਿਤ ਕੌ ਚਲਾ ਚੁਰਾਵਤੋ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹਿਖਨ=ਮੱਝਾਂ। ਮੋਹੀਵਾਲ ਸੋਹਨੀ=ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਂਵਾਲ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਏ ਹਨ

ਜਿਹੜੇ ਝਨਾਂ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਕੇ ਮਰ ਗਏ ਸਨ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਮਹਲ ਦੇ ਝਰੋਖੇ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਸੀ ਕਿ ਓਸ ਪਾਸਿਓਂ ਇਕ ਮੱਝਾਂ ਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਹ ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਂਵਾਲ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਦਿਲ ਮੋਹ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਨਿ ਰਾਨੀ ਸ੍ਰੁਤ ਨਾਦ ਧੁਨਿ ਮਾਰ ਕਰੀ ਬਿਸੰਭਾਰ॥
ਰਮੋ ਮਹਿਖ ਪਾਲਕ ਭਏਂ ਇਹ ਬਿਧਕਿਯਾ ਬਿਚਾਰ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸੰਭਾਰ=ਬੇਸੰਭਾਲ, ਬੇਸੁਰਤ, ਬੇਹੋਸ਼। ਮਹਿਖ ਪਾਲਕ=ਮੱਝਾਂ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ, ਵਾਗੀ।

ਰਾਣੀ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਹੋਸ਼ ਗਵਾ ਬੈਠੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਮੱਝਾਂ ਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਰਮਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ॥੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਮਹਿਖ ਚਰਾਵਤ ਥੋ ਵਹੁ ਜਹਾਂ॥ ਰਾਨੀ ਗਈ ਰਾਤ੍ਰਿ ਕਹੱ ਤਹਾਂ॥
ਦ੍ਵੈਕ ਘਰੀ ਪਾਛੇ ਪਤਿ ਜਾਗਾ॥ ਅਸਿ ਗਹਿ ਕਰ ਪਾਛੇ ਤ੍ਰਿਯ ਲਾਗਾ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਵੈਕ ਘਰੀ=ਦੋ ਘੜੀਆਂ। ਅਸਿ ਗਹਿ=ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ।

ਜਿਥੇ ਉਹ ਮੱਝਾਂ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਰਾਣੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਬਾਅਦ ਉਹਦਾ ਪਤੀ ਜਾਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਗਿਆ॥੫॥

ਸਖੀ ਹੁਤੀ ਇਕ ਤਹਾਂ ਸਯਾਨੀ॥ ਤਿਨ ਇਹੱ ਬਾਤ ਸਕਲ ਜਿਯ ਜਾਨੀ॥
ਜੌ ਤਾਕੌ ਪਤਿ ਐਸ ਲਹੈ ਹੈਂ॥ ਤੌ ਗ੍ਰਿਹ ਜਮ ਕੇ ਦੂਹੂੰ ਪਠੈ ਹੈਂ॥ ੬॥

ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਅਕਲਮੰਦ ਸਹੇਲੀ ਸੀ ਜਿਸ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲਈ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਜੇ ਰਾਜਾ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਵੇਗਾ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰ ਕੇ ਜਮਲੋਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵੇਗਾ॥੬॥

ਆਗੂ ਆਪਿ ਤਹਾਂ ਉਠਿ ਗਈ॥ ਰਾਨੀ ਜਹਾਂ ਮਿਲਤ ਤਿਹ ਭਈ॥
ਐਚਿ ਅੰਗ ਤਿਹੱ ਤਬੈ ਜਗਾਯਾ॥ ਸਭ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਕਹਿ ਤਾਹਿ ਸੁਨਾਯਾ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਐਚ ਅੰਗ=ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੇੜ ਕੇ ਜਾਂ ਖਿੱਚ ਕੇ।

ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਓਥੇ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਉਸ ਜਗਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਦੱਸੀ॥੭॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤ੍ਰਾਸ ਸਮੁੰਦ ਕੇ ਬਿਖੈ ਬੂਡਿ ਤਰੁਨੀ ਗਈ॥

ਗਰੇ ਪਗਰਿਯਾ ਡਾਰਿ ਤਿਸੈ ਮਾਰਤ ਭਈ॥
ਏਕ ਬਡੇ ਦ੍ਰੁਮ ਸੰਗ ਦਯੋ ਲਟਕਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਬਸਤ੍ਰ ਤਾਰਿ ਤਰ ਨ੍ਹਾਤ ਭਈ ਤਹੱ ਜਾਇਕੈ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰੁਮ=ਦਰੱਖਤ, ਰੁੱਖ।

ਜਦ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਚਰਵਾਹੇ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪੱਗ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫਾਹ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਇਕ ਵੱਡੇ ਰੁੱਖ ਨਾਲ ਲਮਕਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਖੁਦ ਕਪੜੇ ਲਾਹ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਨਹਾਉਣ ਲੱਗ ਗਈ॥੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਹਿਧੁਜ ਰਾਜ ਤਹਾਂ ਤਬ ਆਯੋ॥ ਨ੍ਹਾਤ ਮ੍ਰਿਤਕ ਤਰ ਤ੍ਰਿਯ ਲਖਿ ਪਾਯੋ॥
ਪੂਛਤ ਪਕਰਿ ਤਬੈ ਤਿਹੱਭਯੋ॥ ਜਰਿ ਬਰਿ ਆਠ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਠ ਟੂਕ=ਅੱਠ ਟੋਟੇ।

ਅਹਿ ਧੁਜ ਰਾਜਾ ਜਦ ਓਥੇ ਪੁਜਾ ਤਾਂ ਉਸ ਲਾਸ਼ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਵੇਖਿਆ ਉਹ ਸੜ ਬਲ ਕੇ ਅੱਠ ਟੋਟੇ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਿਜੁ ਧਾਮਨ ਕਹੱ ਛੋਰਿਕੈ ਕਜੋ ਆਈ ਇਹ ਠੌਰ॥
ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਤੌ ਛਾਡਿਹੌ ਹਨੋ ਕਹੈ ਕਛੁ ਔਰ॥ ੧੦॥

"ਆਪਣਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੂੰ ਏਥੇ ਕਿਉਂ ਆਈ ਏਂ? ਮੈਨੂੰ ਸਚੋ ਸੱਚ ਦਸ ਜੇ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ ਤਾਂ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ"॥੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਜੋਰਿ ਦੂਹੂੰ ਕਰ ਲਿਆ॥ ਪਤਿ ਪਾਇਨਿ ਤਰ ਮਸਤਕਿ ਦਿਯਾ॥
ਪ੍ਰਥਮ ਸੁਨਹੁ ਪਿਯਬੈਨ ਹਮਾਰੇ॥ ਬਹੁਰਿ ਕਰਹੁ ਜੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਤਿਹਾਰੇ॥ ੧੧॥

ਤਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਪਤੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਓਹੋ ਕਰੋ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈ"॥੧੧॥

ਮੋਰੇ ਬਢੀ ਅਧਿਕ ਚਿੰਤਾ ਚਿਤ॥ ਧਜਾਨ ਧਰੋ ਸ੍ਰੀ ਪਤਿ ਕੌ ਨਿਤਿਪ੍ਰਤਿ॥
ਪੂਤ ਦੇਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਧਾਮ ਹਮਾਰੇ॥ ਪਲਪਲ ਬਲਿਬਲਿ ਜਾਂਉ ਤਿਹਾਰੇ॥ ੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਤਿਪ੍ਰਤਿ=ਹਰ ਰੋਜ਼, ਹਰ ਵਕਤ। ਧਾਮ=ਘਰ।

ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਾ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਹੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ! ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਪੁੱਤ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ ਦਿਓ ਤਾਂਕਿ ਮੈਂ ਹਰ ਪੱਲ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਬਿਲਹਾਰ ਜਾਵਾਂ।।੧੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੇਤ ਮੈਂ ਹਜਾਂ ਤਸਕਰ ਤਰ ਆਇਕੈ।।
ਮੱਜਨ ਕੀਯਾ ਬਨਾਇ ਅਧਿਕ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ।।
ਸਾਚ ਕਹਾ ਪਿਯ ਤੋਹਿ ਜਾਨ ਜਿਯ ਲੀਜਿਯੈ।।
ਹੋ ਅਵਰੁ ਨ ਯਾਤੇ ਬਾਤ ਜੁ ਜਾਨ ਸੁ ਕੀਜੀਯੈ।। ੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਸਕਰ=ਚੋਰ। ਮੱਜਨ ਕੀਯਾ=ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ।

ਪੁੱਤਰ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਚੋਰ ਦੇ ਥੱਲੇ ਆ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰੇ ਮੈਂ ਸੱਚ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨ ਵਿਚ ਸੱਚ ਮੰਨੋ ਅਤੇ ਜੋ ਤੁਹਾਡਾ ਜੀਅ ਚਾਹੇ ਸੋ ਕਰੋ।।੧੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਿ ਰਾਜਾ ਐਸੋ ਬਚਨ ਜਿਯ ਮਹਿ ਭਯੋ ਪ੍ਰਸੰਨਜ।।
ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਹੈ ਅਸ ਹਠ ਕੀਯਾ ਧਰਨੀਤਲ ਮਹਿ ਧੰਨਜ।। ੧੪।।

ਰਾਜਾ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਏਨਾ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਧੰਨ ਹੈ।।੧੪।।

ਚੌਪਈ।। ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਮੋਪੈ ਕਹਾ ਬਿਚਾਰੀ।। ਸਾਚ ਵਹੈ ਮੈ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰੀ।।
ਅਸ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਸੁਤ ਹਿਤ ਜਿਨ ਕਿਯਾ।। ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਕੁਅਰਿ ਤਿਹਾਰੋ ਹਿਯਾ।। ੧੫।।

ਜਿਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸੱਚ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ।। ਜਿਸ ਪੁੱਤਰ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹੇ ਕੁਮਾਰੀ ਤੇਰਾ ਹੌਸਲਾ ਧੰਨ ਹੈ।। ੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਤੁਮਰੇ ਸਦਨ ਹ੍ਵੈਹੈ ਪੂਤ ਅਪਾਰ।।
ਹਠੀ ਜਪੀ ਤਪਸੀ ਸਤੀ ਸੂਰਬੀਰ ਸੁ ਕੁਮਾਰ।। ੧੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਤੀ=ਸੱਚੇ। ਤਪਸੀ=ਤਪੱਸਿਆ ਵਾਲੇ।

ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਤੇਰੇ ਘਰ ਐਸੇ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਹੱਠੀ, ਜਪੀ, ਤਪੀ, ਸੱਚੇ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਹੋਣਗੇ।।੧੬।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤਾਂਹਿ ਭੋਗਿ ਫਾਸੀ ਸੌ ਬਹੁਰਿ ਸੰਘਾਰਿਯੋ।।
ਕਰਿਕੈ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਦਿਖਾਰਿਯੋ।।
ਮੂੜ੍ਹ ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ ਭਯੋ ਨ ਕਛੁ ਤਾਕੌ ਕਹਾ।।
ਹੋ ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਕਹਿ ਨਾਰਿ ਮਗਨ ਹ੍ਵੈ ਮਨ ਰਹਾ।।੧੭।।੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੂੜ੍ਹ=ਮੂਰਖ। ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ=ਪ੍ਰਸੰਨ। ਮਗਨ=ਮਸਤ।

ਉਸ ਗਰੀਬ ਵਾਰਗੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫਾਹ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਗਿਆ।।੧੭।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਇਕਸਠਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੬੧।।੪੯੩੯।।ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਇਕਾਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੬੧।।੪੯੩੯।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਬਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਾਸ਼ੂਕ ਮਤੀ

ਅੜਿੱਲ।। ਕਿਲਮਾਕਨ ਕੇ ਦੇਸ ਇੰਦ੍ਰਧੁਜ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਰ।।
ਸ੍ਰੀ ਕਿਲਮਾਕ ਮਤੀ ਰਾਨੀ ਜਿਹ ਬਸਤ ਘਰ।।
ਪੁਨ ਮਾਸ਼ੂਕਮਤੀ ਦੁਹਿਤਾ ਤਾਕੈ ਭਈ।।
ਹੋ ਜਨੁਕ ਚੰਦ੍ਰ ਕੀ ਕਲਾ ਦੁਤਿਯ ਜਗ ਮੈ ਵਈ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਹਿਤਾ=ਪੁੱਤਰੀ। ਦੁਤਿਯ=ਦੂਸਰੀ।

ਕਿਲਮਾਕਨ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇੰਦਰਧਵਜ ਇਕ ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਕਿਲਮਾਕ ਮਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਮਾਸ਼ੂਕ ਮਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਵਿਚ ਦੂਸਰੀ ਚੰਦਰਕਲਾ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਸੌਦਾ ਹਿਤ ਸੌਦਾਗਰ ਤਹ ਇਕ ਆਇਯੋ।।

ਜਨੁ ਸਸਿ ਕੋ ਅਵਿਤਾਰ ਮਦਨ ਉਪਜਾਇਯੋ॥
ਅਧਿਕ ਜੁਬਨ ਕੀ ਜੇਬ ਬਿਧਾਤੈ ਦਈ ਤਿਹ॥
ਹੋ ਸੁਖ ਪਾਵਤ ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਨਿਹਾਰੇ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਜਿਹ॥ ੨॥

ਪਦਅਰਥ-ਮਦਨ=ਕਾਮਦੇਵ(ਅਤਿਸੁੰਦਰ)।ਸਸਿ=ਚੰਦ।ਜੁਬਨ=ਜੋਬਨ।ਬਿਧਾਤੈ=ਪ੍ਰਭੂ।ਜੇਬ=ਸੋਭਾ।

ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਉਪਾਰ ਲਈ ਇਕ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਆਇਆ। ਜਿਹੜਾ ਏਨਾ ਸੁਨੱਖਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਆਪ ਚੰਦ ਜਾਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਵੇ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਜੋਬਨ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੇਵ ਦੈਂਤ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬੜਾ ਸੁਖ ਮਾਣਦੇ ਸਨ॥੨॥

ਏਕ ਦਿਵਸ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤਾ ਝਰੋਖੇ ਆਇਕੈ॥
ਬੈਠਤ ਭੀ ਚਿਤ ਲਗੇ ਸੁ ਬੈਸ ਬਨਾਇਕੈ॥
ਸ਼ਾਹੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਹ ਆਇ ਦਿਖਾਈ ਦੈ ਗਯੋ॥
ਹੋਯਾ ਮਾਨਨਿ ਕੋ ਮਨਹਿ ਮਨੋਹਰਿ ਲੈ ਗਯੋ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਨਹਿ=ਚਿੱਤ, ਦਿਲ। ਮਾਨਨਿ=ਇਸਤਰੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸਜ ਧਜ ਕੇ ਝਰੋਖੇ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠੀ। ਓਥੇ ਬੈਠੀ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਵਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਦਿਲ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ॥੩॥

ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਲਖਿ ਰੂਪ ਰਹੀ ਉਰਝਾਇ ਕਰਿ॥
ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਤਹਾਂ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦਜਾਇ ਕਰਿ॥
ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤਹਿ ਕਜੋ ਹੂੰ ਬਿਧਿ ਜੋ ਹਜਾਂ ਲਜਾਇ ਹੈ॥
ਹੋ ਜੋ ਮਾਂਗੈ ਮੁਹਿ ਤੂ ਸੋ ਅਬਾਂਹੀ ਪਾਇ ਹੈ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਖਿ ਰੂਪ=ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ। ਸ਼ਾਹ ਸਤਹਿ=ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਫੱਸ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਇੱਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਉਸ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਏਥੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਓ ਅਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮੰਗਿਆ ਧਨ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ॥੪॥

ਸੁਨਤ ਕੁਅਰਿ ਕੋ ਬਚਨ ਸਖੀ ਤਹ ਜਾਇਕੈ॥

ਮਨ ਭਾਵਤ ਪਿਯ ਯਾਕਹ ਦਿਯਾ ਮਿਲਾਇਕੈ॥
ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਨ ਸੁ ਬਿਬਿਧ ਬਿਧਿ ਕੈ ਲੀਏ॥
ਹੋ ਚਿਤ ਕੇ ਸ਼ੋਕ ਸੰਤਾਪ ਬਿਦਾ ਸਭ ਕਰ ਦੀਏ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਬਿਧ ਬਿਧਿ=ਵੱਖ ਵੱਖ ਢੰਗ ਨਾਲ।

ਦਾਸੀ ਨੇ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਮਿੱਤਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਿਆਂ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਲਏ॥੫॥

ਛੈਲ ਛੈਲਨੀ ਛਕੇ ਨ ਛੋਰਤ ਏਕ ਛਿਨ॥
ਜਨੁਕ ਨਵੌ ਨਿਧਿ ਰਾਂਕ ਸੁ ਪਾਈ ਆਜੁ ਤਿਨ॥
ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਚਿਤ ਭਈ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰਿਕੈ॥
ਹੋ ਸਦਾ ਬਸੌ ਸੁਖ ਸਾਥ ਪਿਯਰਵਾ ਯਾਰਿਕੈ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਕੇ=ਪ੍ਰਸੰਨ। ਨਵੈ ਨਿਧਿ=ਨੌਂ ਨਿਧ ਖਜ਼ਾਨਾ।

ਕੁੜੀ ਮੁੰਡਾ ਏਨੇ ਖੁਸ਼ ਸਨ ਕਿ ਇਕ ਖਿਣ ਲਈ ਵੀ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਕੰਗਾਲ ਨੇ ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈਆਂ ਹੋਣ। ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਫਿਰ ਚਿੰਤਾ ਕਰਕੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਦਾ ਲਈ ਹੀ ਇਸ ਯਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇ॥੬॥

ਭੇਖ ਪੁਰਖ ਸਹਚਰਿ ਕਰਿ ਦਈ ਪਠਾਇਕੈ॥
ਤਾਕੇ ਪਿਤੁ ਕੇ ਪਾਸ ਯੌ ਕਹਿਯਹੁ ਜਾਇਕੈ॥
ਬੂਡਿ ਮਰਾ ਤਵ ਸੁਤ ਹਮ ਆਂਖਿਨ ਸੌ ਲਹਾ॥
ਹੋ ਬਹਤ ਨਦੀ ਮਹਿ ਗਯੋ ਨ ਕਰ ਕਿਨ ਹੂੰ ਗਹਾ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੂਡਿ=ਡੁਬ ਗਿਆ। ਕਰ=ਹੱਥ। ਗਹਾ=ਫੜਿਆ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਮਰਦਾਵਾਂ ਭੇਸ ਪਵਾ ਕੇ ਉਸ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਜਾਕੇ ਕਹੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਪੁੱਤਰ ਡੁਬ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਨਦੀ ਵਿਚ ਵਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਫੜ ਸਕਿਆ ਹੈ॥੭॥

ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਨਤ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਠਾ ਅਕੁਲਾਇਕੈ।।
ਸਰਿਤਾ ਤੀਰ ਪੁਕਾਰਤ ਆਤੁਰ ਜਾਇਕੈ।।
ਲੋਟਤ ਲੋਟਤ ਭੂ ਪਰ ਇਤ ਤੇ ਉਤ ਗਯੋ।।
ਹੋ ਮਾਲ ਮਤਾਹ ਲੁਟਾਇ ਅਥਿਤ ਹ੍ਵੈ ਜਾਤ ਭਯੋ।। ੮।।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਜਾਕੇ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੇਟਦਾ ਲੇਟਦਾ ਇਧਰ ਉਧਰ ਤੜਫਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਧਨ ਲੁਟਾ ਕੇ ਫਕੀਰ ਬਣ ਗਿਆ।।੮।।

ਵਹੀ ਸਖੀ ਯਾ ਪਹਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਿਯੋ।।
ਤਵ ਪਿਤੁ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਅਤਿਥ ਸੁ ਬਨਹਿ ਪਧਾਰਿਯੋ।।
ਮਾਲ ਮਤਾਹਿ ਲੁਟਾਇ ਜਾਤ ਬਨ ਕੌ ਭਯੋ।।
ਹੋ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਧਾਮ ਸੌਪਿ ਤੁਮ ਕਹ ਗਯੋ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਤਿਥ=ਸਾਧ, ਫਕੀਰ। ਮਾਲ ਮਤਾਹਿ=ਮਾਲ ਧਨ।

ਓਸੇ ਦਾਸੀ ਨੇ ਆਕੇ ਫਿਰ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਪਿਤਾ ਸਾਧ ਬਣ ਕੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਲੁਟਾ ਕੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ।।੯।।

ਪਿਤੁ ਤੇ ਭਯੋ ਨਿਰਾਸ ਰ੍ਹਹਤ ਤਿਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਭਯੋ।।
ਦੇਸ ਮਾਲ ਸੁਖ ਪਾਇ ਬਿਸਰਿ ਸਭ ਹੀ ਗਯੋ।।
ਕਾਜ ਕਰਤ ਸੋਈ ਭਯੋ ਕੁਅਰਿ ਜੋ ਤਿਹ ਕਹਿਯੋ।।
ਹੋ ਇਹ ਛਲ ਸੇਤੀ ਛਲਾ ਸਦਾ ਤਾਕੇ ਰਹਿਯੋ।। ੧੦।।

ਪਿਤਾ ਬਾਰੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਓਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਸ਼, ਮਾਲ, ਧ੍ਹਨ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁਲ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਜੋ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਉਹੋ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਛਲ ਨਾਲ ਛਲਿਆ ਉਹ ਸਦਾ ਲਈ ਓਥੇ ਰਹਿ ਗਿਆ।।੧੦।।

ਅਪਨੋ ਧਾਮ ਬਿਸਾਰਿ ਕੁਅਰਿ ਚਿਤ ਤੇ ਦਯੋ।।

ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਸੁਖ ਪਾਇ ਰਹਤ ਤਿਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਭਯੋ॥
ਭੇਦ ਨ ਦੂਜੇ ਕਾਨ ਕਿਨੂੰ ਨਰ ਜਾਨਿਯੋ॥
ਹੋ ਸ਼ਾਹੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੌ ਅਧਿਕ ਕੁਅਰਿ ਰਸ ਠਾਨਿਯੋ॥ ੧੧॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਸ ਠਾਨਿਯੋ=ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਬਹੁਤ ਕਾਲ=ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ।

ਜਦ ਉਹ ਆਪਣਾ ਘਰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਦਿਲ ਲਾ ਬੈਠਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤਕ ਸੁਖੀ ਸੁਖੀ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭਿਣਖ ਨਹੀਂ ਪਈ ਅਤੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਸ਼ਾਹ ਪੁੱਤਰ ਤੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲੱਗੀ॥੧੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਬਾਸਠ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੬੨॥੪੯੫੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਬਾਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੬੨॥੪੯੫੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਤਰੇਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਨਾਗਰਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਅਜੈ ਚੰਦ ਪੂਰਬ ਕੀ ਦਿਸਿ ਨ੍ਰਿਪ॥ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਬਹੁ ਰਿਪ॥
ਨਾਗਰਮਤੀ ਨਾਰੀ ਤਾਕੇ ਘਰ॥ ਰੂਪਵਾਨ ਦੁਤਿਮਾਨ ਛਟਾ ਬਰ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਪ=ਰਾਜਾ। ਰਿਪ=ਵੈਰੀ, ਦੁਸ਼ਮਣ। ਦੁਤਿਮਾਨ=ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੀ, ਛਬਿ ਵਾਲੀ, ਚਮਕਦਾਰ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਈ। ਛਟਾ=ਚਮਕ, ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਜਲੀ, ਸ਼ੋਭਾ, ਛਬਿ। ਬਰ=ਉੱਤਮ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।

ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਅਜੈ ਚੰਦਰ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਅਨੇਕ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਗਰਮਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵਾਨ ਸ਼ੋਭਾਵੰਤ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਈ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਸੀ॥੧॥

ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਰਾਜਾ ਕੋ ਭ੍ਰਾਤਾ॥ ਕੁੰਟ ਚਾਰਹੂੰ ਬਿਚ ਬਿਖ੍ਯਾਤਾ॥
ਅਤਿਹੀਂ ਰੂਪ ਤਵਨ ਕੋ ਰਾਜਤ॥ ਜਾਨੁ ਦਿਵਾਕਰਿ ਦੁਤਿਯ ਬਿਰਾਜਤ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਖ੍ਯਾਤਾ=ਉਜਾਗਰ, ਮਸ਼ਹੂਰ। ਦਿਵਾਕਰਿ=ਸੂਰਜ। ਬਿਰਾਜਤ=ਬਿਰਾਜਮਾਨ।

ਰਾਜੇ ਦਾ ਇਕ ਭਰਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਦੂਸਰਾ ਸੂਰਜ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਵੇ॥੨॥

ਦੋਹਰਾ।। ਅਬਲਾ ਤਾਂਕੋ ਰੂਪ ਲਖਿ ਅਟਿਕ ਰਹੀ ਮਨ ਮਾਂਹਿ।।
ਪਤਿ ਕਰਿ ਦਿਯਾ ਬਿਸਾਰਿ ਕਰਿ ਕਛੂ ਰਹੀ ਸੁਧਿ ਨਾਹਿ।। ੩।।

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਓਸੇ ਵਿਚ ਫੱਸ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਬੈਠੀ।।੩।।

ਚੌਪਈ।।ਸਖੀ ਹੁਤੀ ਇਕ ਤਹਾਂ ਸਯਾਨੀ।।ਤਿਨ ਯਹ ਬਾਤ ਸਕਲ ਪਹਿਚਾਨੀ।।
ਰਨਿਯਹਿ ਭਾਖਿ ਤਹਾ ਚਲਿ ਗਈ।। ਸਭ ਤਿਹ ਬਾਤ ਬਤਾਵਤ ਭਈ ।। ੪।।

ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਸਿਅਣੀ ਦਾਸੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਗਈ। ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਕੇ ਉਹ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਪਾਸ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦਸਿਆ।।੪।।

ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਇਹ ਬਾਤ ਨ ਮਾਨੀ।। ਨਾਗਮਤੀ ਤਬ ਭਈ ਖਿਸਾਨੀ।।
ਜਾ ਮਹਿ ਮੈਂ ਅਪਨਾ ਮਨ ਦਿਯਾ।। ਉਹ ਜੜ੍ਹ ਹਮ ਮੈਂ ਚਿੱਤ ਨ ਕਿਯਾ।। ੫।।

ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਨੇ ਰਾਣੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨ ਮੰਨਿਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਨਾਗਰਮਤੀ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਭਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।।੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜੌ ਇਹ ਹਮਰੀ ਸਭ ਬ੍ਰਿਥਾ ਕਹਿ ਹੈ ਕਾਹੂ ਪਾਸ।।
ਅਜੈ ਚੰਦ ਰਾਜਾ ਅਬੈ ਹਮ ਤੇ ਹੋਇ ਉਦਾਸ।। ੬।।

ਜੇ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਅਜੈ ਚੰਦ ਰਾਜਾ ਵੀ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।। ੬।।

ਚੌਪਈ।। ਤਬ ਪਤਿ ਔਰ ਤ੍ਰਿਯਨ ਹਿਤ ਕੈਹੈ।। ਭੂਲ ਨ ਧਾਮ ਹਮਾਰੇ ਐਹੈ।।
ਤਬ ਹੌ ਕਾਜ ਕਹੋ ਕਾ ਕਰਿ ਹੌਂ।। ਬਿਰਹਾ ਕੀ ਪਾਵਕ ਮਹਿ ਬਰਿਹੌਂ।। ੭।।

ਤਦ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਦੂਸਰੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਕਿਤੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂਗੀ, ਬਿਰਹਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਹੀ ਸੜਦੀ ਰਹਾਂਗੀ।।੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਾਤੇ ਕਰੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਛੁ ਹਨਿਯੈ ਯਾਕਹੁ ਆਜ।।
ਸਾਮ ਡਾਰਿ ਯਾਕੇ ਇਸੈ ਹਨੌ ਨ ਜਾਨਹਿ ਰਾਜ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਨੌ=ਮਾਰ ਦੇਵਾਂ। ਯਾਕਹੁ=ਉਸ ਨੂੰ। ਸਾਮ=ਸਾਮ ਨੀਤੀ, ਨੀਤੀ ਦੇ ਚਾਰ

ਅੰਗ ਹਨ, ਸਾਮ ਨੀਤੀ, ਦਾਨ ਨੀਤੀ, ਦੰਡ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਭੇਦ ਨੀਤੀ। ਸਾਮ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿਆਰੇ ਬਚਨ ਬੋਲ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਠੰਡਾ ਕਰਨਾ, ਦਾਨ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਕਰਨਾ, ਦੰਡ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹਥਿਆਰ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ ਅਤੇ ਭੇਦ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾੜ ਪਾ ਕੇ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਕੋਈ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਮ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਇਸਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਏਕ ਸਖੀ ਕਹ ਕਹਿ ਸਮਝਾਯੋ॥ ਅਧਿਕ ਦਰਬੁ ਦੈ ਤਹਾਂ ਪਠਾਯੋ॥
ਜਬ ਆਵਤ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹ ਲਖਿ ਲੀਜੌ॥ ਤਬ ਮਦ ਪੀ ਗਾਰੀ ਤਿਹ ਦੀਜੈ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਰਬੁ=ਧਨ। ਮਦ=ਸ਼ਰਾਬ। ਗਾਰੀ=ਗਾਲ੍ਹਾਂ।

ਉਸ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਝਾਕੇ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖੇਂ ਤਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਕੱਢਣ ਲੱਗ ਜਾਵੀਂ॥੯॥

ਅਜੈ ਚੰਦ ਤਿਹ ਠਾਂ ਜਬ ਆਯੋ॥ ਅਪਹਿ ਤ੍ਰਿਯ ਬੌਰੀ ਠਹਰਾਯੋ॥
ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਗਾਰਿਨ ਤਿਹ ਦੀਯੋ॥ ਕੋਪਮਾਨ ਰਾਜਾ ਕਹ ਕੀਯੋ॥੧੦॥

ਜਦ ਰਾਜਾ ਅਜੈ ਚੰਦਰ ਓਥੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਗਲ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗਾਲਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ॥੧੦॥

ਨ੍ਰਿਪ ਇਹ ਕਹਾ ਅਬੈ ਗਹਿ ਲੇਹੂ॥ ਡਾਰਿ ਇਸੀ ਧੌਲਰ ਤੇ ਦੇਹੂ॥
ਤਬ ਸਖਿ ਭਾਜ ਜਾਤ ਭੀ ਤਹਾਂ॥ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਕੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਥੋ ਜਹਾਂ॥੧੧॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਹੁਣੇ ਫੜ ਕੇ ਮਹਲ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਤਦ ਉਹ ਦਾਸੀ ਭੱਜ ਕੇ ਓਥੇ ਚਲੇ ਗਈ ਜਿਥੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਸੀ॥੧੧॥

ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਰਾਨੀ ਤਬ ਭਈ॥ ਸੈਨਾ ਕੋ ਆਗਜਾ ਇਮ ਦਈ॥
ਜਿਨ ਨ੍ਰਿਪ ਚੋਰ ਡਾਰਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਰਾਖੀ॥ ਤਾਕੋ ਹਨੋ ਆਜੁ ਯੌ ਭਾਖੀ॥੧੨॥

ਰਾਣੀ ਤਦ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਫੌਜ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਵੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਮਾਰ ਦੇਵੋ॥੧੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਯੌ ਨ੍ਰਿਪ ਹੂੰ ਆਗਜਾ ਦਈ ਅਤਿ ਚਿਤ ਕੋਪ ਬਢਾਇ॥
ਸਖੀ ਸਹਿਤ ਵਹਿ ਮੂੜ੍ਹ ਕੌ ਅਬ ਹੀ ਦੇਹੁ ਉਡਾਇ॥ ੧੩॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸ ਮੂਰਖ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਦਾਸੀ

ਸਮੇਤ ਹੁਣੇ ਹੀ ਉਡਾ ਦੇਵੇ॥੧੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਆਇਸੁ ਦਿਯਾ ਤੋਪਖਾਨਾ ਕੌ॥ ਇਹ ਘਰ ਪਰ ਛਾਡਹੁ ਬਾਨਾ ਕੌ॥
ਅਬ ਹੀ ਯਾਕਹ ਦੇਹੁ ਉਡਾਈ॥ ਪੁਨਿ ਮੁਖ ਹਮਹਿ ਦਿਖਾਵਹੁ ਆਈ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਇਸੁ=ਆਗਿਆ, ਹੁਕਮ। ਪੁਨਿ=ਫਿਰ।

ਤੋਪਖਾਨੇ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਘਰ ਤੇ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਕਰੋ। ਇਸ ਘਰ ਨੂੰ ਉਡਾ ਕੇ ਫਿਰ ਹੀ ਆਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਵਖਾਓ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਚਾਕਰ ਬਚਨ ਤਹਾਂ ਪਹੂੰਚੇ ਜਾਇ॥
ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਨ ਬੂਝਿਯੋ ਭ੍ਰਾਤਾ ਦਿਯੋ ਉਡਾਇ॥ ੧੫॥

ਰਾਜੇ ਦੇ ਨੌਕਰ ਇਹ ਹੁਕਮ ਸੁਣਕੇ ਓਥੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ॥੧੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹਿ ਜਾਨਾ॥ ਬਿਧਨਾ ਸਿਰਜਿ ਬਹੁਰਿ ਪਛੁਤਾਨਾ॥
ਸ਼ਿਵ ਘਰ ਤਜਿ ਕਾਨਨਹਿ ਸਿਧਾਯੋ॥ ਤਊ ਤਰੁਨਿ ਕੋ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਯੋ॥ ੧੬॥

ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਪਛਤਾਉਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਫਿਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਿਆ ਸੀ॥੧੬॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਛਲ ਸੋਂ ਰਾਜਾ ਛਲਾ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਕੌ ਘਾਇ॥
ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕੋ ਮੂੜ੍ਹ ਕਛੁ ਭੇਵ ਸਕਾ ਨਹਿ ਪਾਇ॥ ੧੭॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਾਇ=ਮਾਰ ਕੇ। ਭੇਵ=ਭੇਤ, ਰਹਿਸ।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਛਲ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲਿਆ ਅਤੇ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਦੇ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੧੭॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਤਿਰਸਠਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੬੩॥੪੯੬੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਤ੍ਰੇਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੬੩॥੪੯੬੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਚੌਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਿਰਹਾ ਕੁਮਾਰੀ

ਦੋਹਰਾ।। ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਿਚੱਛਨ ਸੈਨ ਕੇ ਮਤੀ ਸੁ ਲੱਛਨਿ ਨਾਰਿ।।
ਦੱਛਨਿ ਕੋ ਰਾਜਾ ਰਹੈ ਧਨ ਕਰਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਚੱਛਨ=ਵਿਲੱਖਣ। ਸੁਲੱਛਨਿ=ਸੁਲੱਖਣ। ਦੱਛਨਿ=ਦੱਖਣ।

ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਵਲਿੱਖਣ ਸੈਨ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਲੱਖਣ ਮਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਸਦਾ ਧਨ ਨਾਲ ਭਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਬਿਰਹ ਕੁਅਰਿ ਤਾਕੇ ਦੁਹਿਤਾ ਇਕ।। ਪੜ੍ਹੀ ਬਜਾਕਰਨ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਨਿਕ।।
ਨਾਨਾ ਬਿਧਿ ਕੀ ਬਿਦਜਾ ਧਰੈ।। ਬਹੁ ਪੰਡਿਤ ਉਸਤਿਤ ਜਿਹ ਕਰੈ।। ੨।।

ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਬਿਰਹਾ ਕੁਮਾਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਵਿਆਕਰਣ, ਕੋਕਸ਼ਾਸਤਰ ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਆਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਡਤ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਸਨਮਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਤਿਹ ਕੁਅਰਿ ਕੋ ਬ੍ਰਹਮ ਬਨਾਯੋ ਆਪੁ।।
ਤਾ ਸਮ ਸੁੰਦਰਿ ਥਾਪਿ ਕਰਿ ਸਕਾ ਨ ਦੂਸਰਿ ਥਾਪੁ।। ੩।।

ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਹ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਿਆ ਸੀ।।੩।।

ਪਰੀ ਪਦਮਨੀ ਪੰਨਗੀ ਤਾ ਸਮ ਔਰ ਨ ਕੋਇ।।
ਨਰੀ ਨ੍ਰਿਤਕਾਰੀ ਨਟੀ ਦੁਤਿਯ ਨ ਵੈਸੀ ਹੋਇ।। ੪।।

ਪੰਨਗੀ=ਨਾਗ ਇਸਤਰੀ। ਨਰੀ=ਨਰ ਇਸਤਰੀ, ਨਾਰੀ। ਨ੍ਰਿਤਕਾਰੀ=ਅਪੱਛਰਾ।

ਪਰੀ, ਪਦਮਣੀ ਜਾਂ ਨਾਗ ਇਸਤਰੀ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਤੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾਰੀ, ਨਟੀ ਅਤੇ ਅਪੱਛਰਾ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਵਰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੪।।

ਹਿੰਦੁਨਿ ਤੁਰਕਾਨੀ ਜਿਤੀ ਸੁਰੀ ਆਸੁਰੀ ਬਾਰਿ।।
ਖੋਜਤ ਜਗਤ ਨ ਪਾਇਯਤ ਦੂਸਰ ਵੈਸੀ ਨਾਰਿ।। ੫।।

ਜੱਗ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਿਮ, ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਆਦਿ ਵਿਚ ਭਾਲਣ ਨਾਲ ਵੀ ਅਜੇਹੀ ਇਸਤਰੀ

ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੀ ਸੀ।

ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਕੀ ਅਪੱਛਰਾ ਤਾਂਹਿ ਬਿਲੋਕਨਿ ਜਾਤ॥
ਨਿਰਖਤ ਰੂਪ ਅਘਾਤ ਨਹਿ ਪਲਕ ਨ ਭੂਲਿ ਲਗਾਤ॥ ੬॥

ਇੰਦਰ ਲੋਕ ਦੀਆਂ ਪਰੀਆਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅੱਖ ਝਮਕੇ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਵੇਖ ਥਕਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ॥੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਹੇਰਿ ਅਪੱਛਰਾ ਤਿਹ ਮੁਸਕਾਨੀ॥ ਸਖਿਨ ਮਾਂਝ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨੀ॥
ਜੈਸੀ ਯਹ ਸੁੰਦਰ ਜਗਿ ਮਾਹੀ॥ ਐਸੀ ਅਵਰ ਕੁਅਰਿ ਕਹੂੰ ਨਾਹੀ॥ ੭॥

ਪਰੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਇਹੋ ਜੇਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰ ਕੁਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੭॥

ਸ਼ਾਹ ਪਰੀ ਬਾਚ॥ ਅੜਿੱਲ॥ ਜੈਸੀ ਯਹ ਸੁੰਦਰੀ ਨ ਸੁੰਦਰਿ ਕਹੂੰ ਜਗ॥
ਥਕਤਿ ਰਹਤ ਜਿਹ ਰੂਪ ਚਰਾਚਰ ਹੇਰਿ ਮਗ॥
ਯਾ ਸਮ ਰੂਪ ਕੁਅਰਿ ਜੋ ਕਤਹੂੰ ਪਾਈਐ॥
ਹੋ ਕਰਿਕੈ ਕ੍ਰੋਰਿ ਉਪਾਇ ਸੁ ਯਾਹਿ ਰਿਝਾਈਐ॥ ੮॥

ਸ਼ਾਹ ਪਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਦੇ ਸਾਰੇ ਚਰਾਚਰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਥੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪੁਆਇਆ ਜਾਵੇ॥੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪਰੀ ਸੁਨਤ ਐਸੇ ਬਚਨ ਸਭਨ ਕਹਾ ਸਿਰ ਨਜਾਇ॥
ਯਾ ਸਮ ਸੁੰਦਰਿ ਪੁਰਖ ਇਹ ਦੈਹੈਂ ਖੋਜਿ ਮਿਲਾਇ॥ ੯॥

ਪਰੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਾਹ ਪਰੀ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਲ ਕਰਕੇ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਵਰਗੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਮਨੁਖ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ॥੯॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਪਰੀ ਰਾਜ ਕੀ ਪਰੀ ਸਭਾਗਜਾ ਪਾਇਕੈ॥
ਚਲਤ ਭਈ ਸਖਿ ਸਹਸ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਨਾਇਕੈ॥
ਖੋਜਿ ਫਿਰੀ ਸਭ ਦੇਸ ਨ ਸੁੰਦਰ ਪਾਇਯੋ॥

ਹੋ ਏਕ ਹੁਤੋ ਰਿਖਿ ਤਹ ਤਿਨ ਭੇਦ ਬਤਾਇਯੋ॥ ੧੦॥

ਸ਼ਾਹ ਪਰੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਪਰੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਚੱਲ ਪਈਆਂ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਘੁੰਮ ਆਈਆਂ ਪਰ ਅਜੇਹਾ ਸੁੰਦਰ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਈ ਨ ਮਿਲਿਆ। ਇਕ ਰਿਸ਼ੀ ਸੀ ਜਿਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਭੇਤ ਸਮਝਾਇਆ॥੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਕ ਰਿਖਿ ਥੋ ਕਾਨਨ ਇਕ ਭੀਤਰ॥ ਤਾ ਸਮ ਤਪੀ ਨ ਥੋ ਅਵਨੀ ਪਰ॥
ਤਿਨਿਕ ਅਪੱਛਰਾ ਤਹਾਂ ਨਿਹਾਰੀ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਾਨਿ ਇਹੰ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ॥ ੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਨਨ=ਜੰਗਲ। ਅਵਨੀ=ਧਰਤੀ।

ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਰਿਸ਼ੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਤਪਸਵੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਪਰੀ ਨੂੰ ਉਸ ਉਥੇ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਿਆ॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੋ ਹੈ ਰੀ ਤੂੰ ਕਹ ਚਲੀ ਕਜੋਂ ਆਈ ਇਹ ਦੇਸ॥
ਕੈ ਤੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇੰਦ੍ਰ ਕੀ ਕੈ ਅਬਲਾ ਅਲਿਕੇਸ॥ ੧੨॥

"ਤੂੰ ਕੌਣ ਏਂ ਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਆਈ ਏਂ? ਕੀ ਤੂੰ ਇੰਦਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਏਂ ਜਾਂ ਕੁਬੇਰ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਪਤਨੀ ਏਂ ?॥੧੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਿਹ ਕਾਰਨ ਤੇ ਤੈ ਹਜਾਂ ਆਈ॥ ਕਹੁ ਕਵਨੈ ਕਿਹ ਕਾਜ ਪਠਾਈ॥
ਸਾਚ ਕਹੇ ਬਿਨੁ ਜਾਨ ਨ ਦੈਹੌ॥ ਨਾ ਤਰ ਸ੍ਰਾਪ ਅਬੈ ਤੁਹਿ ਕੈਹੌ॥ ੧੩॥

ਤੂੰ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਇਥੇ ਆਈ ਏਂ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਕਾਰਜ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੱਚ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਥੋਂ ਜਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਨ ਦੱਸਣ ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ"॥੧੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਏਕ ਦਿਵਸ ਮੁਨਿ ਚਲੀ ਅਪੱਛਰਾ ਧਾਇਕੈ॥
ਨਿਰਖਿ ਕੁਅਰਿ ਕੋ ਰੂਪ ਰਹੀ ਉਰਝਾਇਕੈ॥
ਚਿਤ ਮਹਿ ਕਿਯਾ ਬਿਚਾਰ ਕੁਅਰਿ ਹੂੰ ਪਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਐਸੋ ਸੁੰਦਰਿ ਖੋਜਿ ਸੁ ਯਾਹਿ ਮਿਲਾਇਯੈ॥ ੧੪॥

ਪਰੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੇ ਮੁਨੀ! ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਡੀ ਸ਼ਾਹ ਪਰੀ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿਚ ਆਈ ਅਤੇ ਇਕ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਉੱਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ। ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਸ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜੇਹਾ ਸੁੰਦਰ ਹੀ ਵਰ

ਲੱਭ ਕੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।।੧੪।।

ਚੌਪਈ।। ਹਮ ਸੀ ਸਖੀ ਸਹਸ੍ਰਨ ਸੁੰਦਰਿ।। ਪਠੈ ਦਈ ਦਸਹੂੰ ਦਿਸਿ ਮੁਨਿ ਬਰ।।
ਖੋਜਿ ਥਕੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।। ਦੇਸ ਦੇਸ ਸਭ ਹੇਰਿ ਗਵਾਯੋ।। ੧੫।।

ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਪਰੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵਰਗੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸੁੰਦਰ ਪਰੀਆਂ ਅਜੇਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਦਸੀਂ ਪਾਸੀਂ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੱਭ ਲੱਭ ਥੱਕ ਗਈਆਂ ਹਾਂ ਪਰ ਉਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ।।੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਖੋਜਿ ਦੇਸ ਬਜਾਕੁਲ ਭਈ ਆਈ ਤੁਮਰੇ ਪਾਸ।।
ਦੀਜੈ ਸੁਘਰ ਬਤਾਇ ਕਹੂੰ ਕਾਰਜ ਆਵਹਿ ਰਾਸ।। ੧੬।।

ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਲੱਭਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੁਣ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਆਈ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਦਸੋ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਬਣ ਜਾਵੇ।।੧੬।।

ਚੌਪਈ।। ਬ੍ਰਹਮਾ ਏਕ ਪੁਰਖ ਉਪਜਾਯੋ।। ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਧਾਮ ਜਨਮ ਤਿਨ ਪਾਯੋ।।
ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰਨ ਪਾਰ ਬਸਤ ਸੋ।। ਕੋ ਪਹੁਚੈ ਤਿਹ ਲਜਾਇ ਸਕਤ ਸੋ।। ੧੭।।

ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਇਕ ਮਨੁਖ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਸਤ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਭਲਾ ਕੌਣ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ?।।੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਿਖਿ ਕੇ ਇਹ ਬਿਧਿ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਚਲਤ ਭਈ ਸੁ ਕੁਮਾਰਿ।।
ਸਪਤ ਸਿੰਧ ਕੇ ਛਿਨਿਕ ਮਹਿ ਜਾਤ ਭਈ ਉਹਿ ਪਾਰ।। ੧੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਪਤ ਸਿੰਧ=ਸਤ ਸਮੁੰਦਰ।

ਰਿਸ਼ੀ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਪਰੀ ਚੱਲ ਪਈ ਅਤੇ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਕਰ ਗਈ।।੧੮।।

ਚੌਪਈ।। ਸੁੰਦਰ ਸਦਨ ਹੁਤੋ ਜਹ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ।। ਜਾਤ ਭਈ ਸੁੰਦਰਿ ਤਾਂਹਿ ਘਰ।।
ਜਹ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਆਸ੍ਰਮ ਸੁਨਿ ਲੀਯਾ।। ਗਈ ਤਹਾਂ ਤਿਨ ਬਿਲਮ ਨ ਕੀਯਾ।। ੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਦਨ=ਭਵਨ, ਮਹਲ। ਬਿਲਮ=ਦੇਰ।

ਜਿਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਘਰ ਬਹੁਤ ਸੰਦਰ ਸੀ ਉਥੇ ਹੀ ਉਹ ਚਲੇ ਗਈ। ਜਿਥੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸੀ ਉਹ ਝਟ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।।੧੯।।

ਲੋਕੰਜਨ ਡਾਰਤ ਚਖ ਭਈ।। ਪਰਗਟ ਹੁਤੀ ਲੋਪ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।।
ਯਹ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰੈ।।ਯਾਕੌ ਕੋਊ ਨ ਪੁਰਖ ਬਿਚਾਰੈ।।੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੋਕੰਜਨ=ਜਾਦੂਮਈ ਸੁਰਮਾਂ। ਚਖ=ਅੱਖ।

ਉਸ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜਾਦੂਮਈ ਸੁਰਮਾਂ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿੱਸਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ. ਪਰ ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਕਦੀ ਸੀ।।੨੦।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸਿੰਘ ਦਿਲੀਸ ਧਾਰਿ ਬਸਤ੍ਰ ਬੈਠੇ ਜਹਾਂ।।
ਲੋਕੰਜਨ ਦ੍ਰਿਗ ਡਾਰਿ ਜਾਤ ਭੀ ਤ੍ਰਿਯ ਤਹਾਂ।।
ਹੇਰਿ ਤਵਨ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਰਹੀ ਉਰਝਾਇ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਸੁਧਿ ਯਾਕੀ ਗੀ ਭੂਲਿ ਰਹੀ ਲਲਚਾਇ ਕਰਿ।। ੨੧।।

ਜਿਥੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦਿਲੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੁੰਦਰ ਕਪੜੇ ਪਾਕੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਪਰੀ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜਾਦੂਮਈ ਸੁਰਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਲੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਉਹ ਪਰੀ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉੱਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੁੱਧ ਭੁਲ ਕੇ ਲਲਚਾ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ।।੨੧।।

ਚੌਪਈ।। ਯਹ ਸੁਧਿ ਤਾਹਿ ਬਿਸਰਿ ਕਰਿ ਗਈ।। ਤਿਹ ਪੁਰ ਬਸਤ ਬਰਖ ਬਹੁ ਭਈ।।
ਕਿਤਕ ਦਿਨਨ ਵਾਕੀ ਸੁਧਿ ਆਈ।। ਮਨ ਮਹਿ ਤਰੁਨੀ ਅਧਿਕ ਲਜਾਈ।। ੨੨।।

ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਹ ਹੋਸ਼ ਹੀ ਨ ਰਹੀ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਕੰਮ ਆਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋਈ।।੨੨।।

ਜੌ ਯਹ ਬਾਤ ਪਰੀ ਸੁਨਿ ਪੈਹੈ।। ਮੋਕਹ ਕਾਢਿ ਸ੍ਵਰਗ ਤੇ ਦੈਹੈ।।
ਤਾਤੇ ਯਾਕੌ ਕਰੌ ਉਪਾਈ।।ਜਾਤੇ ਇਹ ਉਹਿ ਦੇਉ ਮਿਲਾਈ।।੨੩।।

ਉਹ ਡਰ ਗਈ ਕਿ ਜੇ ਸ਼ਾਹ ਪਰੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕੱਢ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਾਅ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।।੨੩।।

ਆਲਯ ਹੁਤੋ ਕੁਅਰ ਕੋ ਜਹਾਂ।। ਵਾਕੋ ਚਿੱਤ੍ਰ ਲਿਖਤ ਭਈ ਤਹਾਂ।।
ਚਿੱਤ੍ਰ ਜਬੈ ਤਿਨ ਕੁਅਰਿ ਨਿਹਾਰਾ।। ਰਾਜ ਪਾਟ ਸਭ ਹੀ ਤਜਿ ਡਾਰਾ।। ੨੪।।

ਜਿਥੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸੀ ਉਥੇ ਉਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਜਦ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਉਹ ਚਿੱਤਰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਝੱਟ ਸਭ ਰਾਜਪਾਟ ਵਿੱਸਰ ਗਿਆ।।੨੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਮਨ ਮੈ ਭਯੋ ਉਦਾਸ ਰਾਜ ਕੋ ਤਜਾਗਿਕੈ।।
ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਤਹ ਬੈਠਿ ਰਹਤ ਅਨੁਰਾਗਿ ਕੈ।।
ਰੋਇ ਰੋਇ ਦ੍ਰਿਗ ਨੈਨਨ ਰੁਹਰ ਬਹਾਵਈ।।
ਹੋ ਕੋਟਿਨ ਕਰੈ ਬਿਚਾਰ ਨ ਤਾਕੌ ਪਾਵਈ।। ੨੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ=ਦਿਨ ਰਾਤ। ਅਨੁਰਾਗਿ=ਬਿਰਹਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਰੋਗ।

ਉਹ ਰਾਜ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਰੋਗ ਵਿਚ ਜੱਕੜਿਆ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਉਹ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਥਰੂ ਵਹਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੨੫।।

ਨਟੀ ਨਾਟਕੀ ਨ੍ਰਿਪਨੀ ਨ੍ਰਿਤਣਿ ਬਖਾਨਿਯੈ।।
ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ ਨਗਨੀ ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਨਿਯੈ।।
ਸ਼ਿਵੀ ਬਾਸਵੀ ਸਸੀ ਕਿ ਰਵਿ ਤਨ ਜੂਝਈ।।
ਹੋ ਚੇਟਕ ਚਿੱਤ੍ਰ ਦਿਖਾਇ ਚਤੁਰਿ ਚਿਤ ਲੈ ਗਈ।। ੨੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਗਨੀ=ਪਹਾੜੀ ਇਸਤਰੀ। ਬਾਸਵੀ=ਇੰਦਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ।

ਉਹ ਨਟੀ, ਨਾਟਕੀ, ਨ੍ਰਿਪਨੀ ਨ੍ਰਿਤਾਂਗਨੀ, ਨਾਰੀ, ਨਾਗਣੀ ਜਾਂ ਪਹਾੜੀ ਇਸਤਰੀ ਹੈ। ਕੀ ਉਹ ਸ਼ਿਵਜੀ ਇੰਦਰ, ਚੰਦ ਜਾਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਹੈ? ਇਹ ਕੌਣ ਕੌਤਕ ਵਿਖਾ ਕੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ।। ੨੬।।

ਲਿਖਜੋ ਚਿੱਤ੍ਰ ਇਹ ਠੌਰ ਬਹੁਰਿ ਤਿਹਂ ਠਾਂ ਗਈ।।
ਚਿੱਤ੍ਰ ਚਤੁਰਿ ਕੋ ਭੱਵਨ ਬਿਖੈ ਲਿਖਤੀ ਭਈ।।
ਪ੍ਰਾਤ ਕੁਅਰਿ ਕੋ ਜਬ ਤਿਨ ਚਿੱਤ੍ਰ ਨਿਹਾਰਿਯੋ।।
ਹੋ ਰਾਜ ਪਾਟ ਸਭ ਸਾਜ ਤਬੈ ਤਜਿ ਡਾਰਿਯੋ।। ੨੭।।

ਪਰੀ ਨੇ ਇਕ ਚਿੱਤਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਮਹਲ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਵੇਰੇ ਜਦ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਘਰ ਬਾਰ ਦੀ ਸੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ।।੨੭।।

ਨਿਰਖਿ ਕੁਅਰਿ ਕੋ ਚਿੱਤ੍ਰ ਕੁਅਰ ਅਟਕਤ ਭਈ।।
ਰਾਜ ਪਾਟ ਧਨ ਕੀ ਸੁਧਿ ਸਭ ਜਿਯ ਤੇ ਗਈ।।
ਬਢੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਪੀਰ ਬਤਾਵੈ ਕਹੋ ਕਿਹ।।
ਹੋ ਜੋ ਤਿਹ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰਿ ਮਿਲਾਵੈ ਆਨਿ ਤਿਹ।। ੨੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਟਕਤ ਭਈ=ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਗਈ। ਪੀਰ=ਪੀੜ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਜਦ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਫਸ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਰਾਜਪਾਟ, ਘਰ ਬਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੁੱਧ ਭੁੱਲ ਗਈ। ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪੀੜ ਕਿੱਸ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ, ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ।।੨੮।।

ਮਤਵਾਰੇ ਕੀ ਭਾਂਤਿ ਕੁਅਰਿ ਬਵਰੀ ਭਈ।।
ਖਾਨ ਪਾਨ ਕੀ ਸੁਧਿ ਤਬਹੀ ਤਜਿ ਕਰਿ ਦਈ।।
ਹਸਿ ਹਸਿ ਕਬਹੂੰ ਉਠੈ ਕਬੈ ਗੁਨ ਗਾਵਈ।।
ਹੋ ਕਬਹੂੰ ਰੋਵਤ ਦਿਨ ਅਰੁ ਰੈਨਿ ਬਿਤਾਵਈ।। ੨੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਵਰੀ=ਪਾਗਲ। ਤਜਿ=ਛੱਡ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦੀਵਾਨੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਸ਼ ਨ ਰਹੀ। ਕਦੀ ਉਹ ਹੱਸ ਪੈਂਦੀ ਅਤੇ ਕਦੀ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਕਦੀ ਰੋਂਦੀ ਰੋਂਦੀ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿੰਦੀ।।੨੯।।

ਦਿਨ ਦਿਨ ਪਿਯਰੀ ਹੋਤ ਕੁਅਰਿ ਤਜ ਜਾਵਈ।।
ਅੰਜ਼ਰ ਪਿਯ ਕੀ ਪੀਰ ਨ ਪ੍ਰਗਟ ਜਤਾਵਈ।।
ਸਾਤ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਪਿਯਾ ਤਾਕੋ ਰਹੈ।।
ਹੋ ਆਨਿ ਮਿਲਾਵੈ ਤਾਹਿ ਇਤੋ ਦੁਖ ਕਿਹ ਕਹੈ।। ੩੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਿਯਰੀ=ਪੀਲੀ। ਪ੍ਰਗਟ=ਜ਼ਾਹਰਾ ਰੂਪ ਵਿਚ। ਪਿਯਾ=ਪਿਆਰਾ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਪੀਲੀ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪੀੜ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਸੀ। ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਦੱਸ ਸਕਦੀ ਸੀ।।੩੦।।

****

ਅਬ ਕਹੌਂ ਬ੍ਰਿਥਾ ਕੁਅਰ ਕੀ ਕਛੁ ਸੁਨਿ ਲੀਜਿਯੈ॥
ਸੁਨਹੁ ਸੁਘਰ ਚਿਤ ਲਾਇ ਸ੍ਰਵਨ ਇਤ ਦੀਜਿਯੈ॥
ਰੋਤ ਰੋਤ ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਸਭ ਸਜਨ ਬਿਤਾਵਈ॥
ਹੋ ਪਰੈ ਨ ਤਾਕੇ ਹਾਥ ਚਿੱਤ੍ਰ ਉਰ ਲਾਵਈ॥ ੩੧॥

ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਹੇ ਸਜਨੋ ਇਸ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਲਾਕੇ ਅਤੇ ਕੰਨ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣੋ। ਉਹ ਵਿਚਾਰਾ ਵੀ ਰਾਤ ਦਿਨ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਚਿੱਤਰ ਵਾਲੀ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਚਿੱਤਰ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿਲ ਨਾਲ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ॥੩੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਤੈ ਚਾਹ ਉਨਕੀ ਲਗੀ ਉਨ ਕੌ ਇਨਕੀ ਚਾਹ॥
ਕਹੁ ਕੌਨੈ ਛਲ ਪਾਇਯੈ ਕਰਤਾ ਕਰੈ ਨਿਬਾਹ॥ ੩੨॥

ਏਥੇ ਇਸ ਦੀ ਅਤੇ ਓਥੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਵੇਖੀਏ ਕਿ ਕਿੱਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਹ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਪਰੰਮਾਤਮਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚੜਾਏ॥੩੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਅਤਿਥ ਭੇਸ ਧਰਿ ਪਰੀ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਢਿਗ ਗਈ॥
ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਕੀ ਬਾਤ ਬਤਾਵਤ ਤਿਹ ਭਈ॥
ਤੁਮਕੌਂ ਉਨਕੀ ਚਾਹ ਉਨੈ ਤੁਮਰੀ ਲਗੀ॥
ਹੋ ਨਿਸੁ ਦਿਨੁ ਜਪਤ ਬਿਹੰਗ ਜਜੋਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤੈਸੀ ਜਗੀ॥ ੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਢਿਗ=ਪਾਸ। ਬਿਹੰਗ=ਤੋਤਾ।

ਸਾਧੂ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਪਰੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਉਸ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰੇਮ ਖਿੱਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਤੋਤੇ ਵਾਂਗ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਂ ਜਪਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪੁਜਾਰਨ ਬਣੀ ਹੈ॥੩੩॥

ਸਾਤ ਸਮੁਦ੍ਰਨ ਪਾਰ ਕੁਅਰਿ ਵਹ ਜਾਨਿਯੈ॥
ਨੇਹ ਲਗਜੋਂ ਤੁਮ ਸੋ ਤਿਹ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਮਾਨਿਯੈ॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਕੌਨ ਉਪਾਇ ਕਹੌ ਤਿਹ ਲਜਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਸੁਕੁਮਾਰਿ ਸੁ ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਪਾਇਯੈ॥ ੩੪॥

ਉਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਇਸ਼ਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਉਪਾਅ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਕੁਮਰੀ ਨੂੰ ਕਿੱਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ।।੩੪।।

ਮੁਹਿ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਕੀ ਸੁਰਿਦ ਬਖਾਨਿਯੈ।।
ਰਵਿ ਸਸਿ ਕੀ ਸਮ ਜਾਕੋ ਰੂਪ ਪ੍ਰਮਾਨਿਯੈ।।
ਜਬ ਵਹੁ ਰਾਜਕੁਅਰਿ ਕੀ ਚਿੱਤ ਨਿਰਖਤ ਭਈ।।
ਹੋ ਤਬ ਹੌਂ ਤੁਮਰੇ ਤੀਰ ਪਠਾਇ ਤੁਰਿਤ ਦਈ।। ੩੫।।

ਮੈਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਦੀ ਮਿੱਤਰ ਸਮਝੋ। ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਜਦ ਉਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਜਾਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਹੈ।।੩੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੀਨਿ ਭਵਨ ਮੈ ਭ੍ਰਮਿ ਫਿਰੀ ਤਾ ਸਮ ਕਹੂੰ ਨ ਨਾਰਿ।।
ਤਾਕੋ ਬਰਬੇ ਜੋਗ ਹੈ ਤੁਮਹੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ।। ੩੬।।

ਮੈਂ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਚੁਕੀ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਵਰਨ ਯੋਗ ਹੈ।।੩੬।।

ਅੜਿੱਲ।। ਹੌਂ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਪਹਿ ਅਬ ਉਠ ਜਾਇ ਹੋ।।
ਕੁਅਰਿ ਜੋਗ ਬਰ ਲਹਿ ਤੁਹਿ ਤਾਹਿ ਬਤਾਇ ਹੋ।।
ਜਬ ਤੁਮ ਤਾਕਹ ਜਾਇ ਸਜਨ ਬਰਿ ਲੇਹੁਗੇ।।
ਹੋ ਕਹਾ ਬਤਾਵਹੁ ਮੋਹਿ ਤਬੈ ਜਸੁ ਦੇਹੁਗੇ।। ੩੭।।

ਮੈਂ ਹੁਣ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸਾਂਗੀ ਕਿ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਯੋਗ ਮੈਂ ਵਰ ਲਭ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਦੋਂ ਜਾਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਵੋਗੇ ਤਾਂ ਭਲਾ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਜੱਸ ਦੇਵੋਗੇ।।੩੭।।

ਚੌਪਈ।। ਯੌ ਕਹਿ ਤਾਕੌ ਪਰੀ ਉਡਾਨੀ।। ਸਿਵੀ ਬਾਸਵੀ ਰਵੀ ਪਛਾਨੀ।।
ਚਲਿ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਪਹਿ ਆਈ।। ਸਕਲ ਬ੍ਰਿਥਾ ਕਹਿ ਤਾਹਿ ਸੁਨਾਈ।। ੩੮।।

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਹ ਪਰੀ ਉੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਈ। ਉਹ ਸ਼ਿਵਜੀ, ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪਤਨੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਚਲ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਕੋਲ ਆਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਵਿਥਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ।।੩੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੀਨਿ ਲੋਕ ਮੈ ਖੋਜਿ ਕਰਿ ਸੁਘਰ ਲਖਾ ਇਕ ਠੌਰ।।

ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਪੁ ਨਿਹਾਰਿਯੈ ਜਾ ਸਮ ਸੁੰਦ੍ਰ ਨ ਔਰ।। ੩੯।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਖੋਜ ਕੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਸੁੱਘੜ ਵਿਅਕਤੀ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਆਪ ਚੱਲ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਵੋ, ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।।੩੯।।

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਸਭ ਪਰੀ ਉਡਾਨੀ।। ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਪਾਰ ਨਿਜ ਕਾਨੀ।।
ਜਬ ਦਿਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਾ।। ਚਿਤ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਦੂਰ ਕਰਿ ਡਾਰਾ।। ੪੦।।

ਉਸ ਪਰੀ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਪਰੀਆਂ ਉੱਡ ਪਈਆਂ ਅਤੇ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਉਥੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀਆਂ। ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਦਿਲੀਸ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।।੪੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਦੁਤਿ ਕੁਅਰ ਕੀ ਅਟਕੀ ਪਰੀ ਨਿਹਾਰਿ।।
ਯਹਿ ਸੁੰਦਰਿ ਹਮ ਹੀ ਬਰੈ ਡਾਰੀ ਕੁਅਰਿ ਬਿਸਾਰਿ।। ੪੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਪ੍ਰਮਾਨ=ਬੇਅੰਤ ਸੁੰਦਰਤਾ। ਡਾਰੀ=ਦਿੱਤੀ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਉੱਲਝ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਭੁਲਾਕੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਨ ਵਰ ਲਵਾਂ।।੪੧।।

ਚੌਪਈ।। ਹਾਇ ਹਾਇ ਵਹੁ ਪਰੀ ਉਚਾਰੈ।। ਦੈਦੈ ਮੂੰਡਿ ਧਰਨਿ ਸੈ ਮਾਰੈ।।
ਜਿਹ ਨਿਮਿੱਤ ਹਮ ਅਸ ਸ੍ਰਮ ਕੀਯਾ।। ਸੋ ਬਿਧਿ ਤਾਹਿ ਨ ਭੇਟਨ ਦੀਯਾ।। ੪੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੂੰਡਿ=ਸਿਰ। ਧਰਨਿ=ਧਰਤੀ। ਸ੍ਰਮ=ਮਿਹਨਤ।

ਉਹ ਪਰੀ 'ਹਾਏ, ਹਾਏ' ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਸਿਰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗੀ। ਉਹ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਏਨੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।।੪੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਬ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਕਹੈਂ ਹੌ ਹੀ ਬਰਿਹੋ ਜਾਹਿ।।
ਪੀਰ ਕੁਅਰਿ ਕੀ ਨਾ ਕਰੈ ਲਾਜ ਨ ਆਵਤ ਤਾਹਿ।। ੪੩।।

ਹੁਣ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਪੀੜਾ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।।੪੩।।

ਸੁਨੁ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਜੁ ਹਮ ਜਿਹ ਹਿਤ ਅਤਿ ਸ੍ਰਮ ਕੀਨ।।
ਅਬ ਤੈਂ ਯਾਹਿ ਬਰਜੋ ਚਹਤ ਮਿਲਨ ਨ ਤਾਕਹ ਦੀਨ।। ੪੪।।

ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਜਿਸ ਖਾਤਰ ਮੈਂ ਏਨੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤੂੰ

ਉਸ ਨਾਲ ਏਥੇ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲੈਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਏਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।।੪੪।।

ਚੌਪਈ।। ਸਖਿ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਕਜਾ ਕਰੈ।। ਬਿਰਹ ਤਾਪ ਤਨ ਛਤਿਯਾ ਜਰੈ।।
ਜਬ ਮੈਂ ਯਾਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਸੁਰਗ ਬਿਖੈ ਕੋ ਬਾਸ ਬਿਸਾਰਜੋ।। ੪੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਨ ਛਤਿਯਾ ਜਰੈ=ਤਨ ਅਤੇ ਛਾਤੀ ਸੜ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਵੀ ਕੀ ਕਰਦੀ ਉਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵੀ ਬਿਰਹਾ ਦੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸੜ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।।੪੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕਹਾ ਕਰੋ ਮੈਂ ਜਾਉ ਕਤ ਲਗੈ ਨਿਗੋਡੇ ਨੈਨ।।
ਬਿਨੁ ਹੇਰੇ ਕਲ ਨਾ ਪਰੈ ਨਿਰਖਤ ਲਾਗਤ ਚੈਨ।। ੪੬।।

ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ਮੇਰੇ ਭੈੜੇ ਨੈਣ ਜੁ ਉਸ ਨਾਲ ਲੜ ਗਏ ਹਨ। ਬਿਨਾਂ ਵੇਖਿਆਂ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।।੪੬।।

ਬਿਨ ਦੇਖੇ ਮਹਬੂਬ ਕੇ ਪਲਕ ਲਗਤ ਹੈ ਜਾਮ।।
ਤਬ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਹੁਤੀ ਅਬ ਇਹ ਭਈ ਗੁਲਾਮ।। ੪੭।।

ਮਹਿਬੂਬ ਨੂੰ ਵੇਖੇ ਬਗੈਰ ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਪਹਿਰ ਜਿੱਡਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਸੀ ਹੁਣ ਇਹ ਗ਼ੁਲਾਮ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ।।੪੭।।

ਕਹਾ ਕਰੌ ਕਾਸੌ ਕਹੌਂ ਕਹੇ ਨ ਆਵਤ ਬੈਨ।।
ਬਿਨੁ ਦੇਖੇ ਮਹਬੂਬ ਕੇ ਭਏ ਜਹਮਤੀ ਨੈਨ।। ੪੮।।

ਕੀ ਕਰਾਂ, ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਾਂ, ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਮਹਿਬੂਬ ਨੂੰ ਵੇਖੇ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਅੱਖਾਂ ਮੁਸੀਬਤ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ।।੪੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਪਲਕ ਨ ਇਤ ਉਤ ਜਾਇ ਨੈਨ ਐਸੇ ਲਗੇ।।
ਪਿਯ ਦੇਖਨ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੋਊ ਇਹ ਬਿਧਿ ਪਗੇ।।
ਲਗਨ ਲਾਗਿ ਮੁਰਿ ਗਈ ਨਿਗੋਡ ਨ ਛੂਟਈ।।
ਹੋ ਨੈਕੁ ਨਿਹਾਰੇ ਬਿਨੁ ਸਖਿ ਪ੍ਰਾਨ ਨਿਖੂਟਈ।। ੪੯।।

ਨੈਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗੇ ਹਨ ਕਿ ਪਲ ਭਰ ਲਈ ਵੀ ਇਧਰ ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨੈਣ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਹੀ ਭਿੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਲਗਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹੁਣ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਵੀ ਨ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਇਹ ਪ੍ਰਾਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ॥੪੯॥

ਛੁਟਤ ਛੁਟਾਏ ਨਾਹਿ ਨਿਗੋਡੇ ਜਹ ਲਗੇ॥
ਪਲਕ ਨ ਇਤਉਤ ਹੋਇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਯ ਕੇ ਪਗੇ॥
ਜਹਾਂ ਲਗੇ ਏ ਨੈਨ ਤਹੀ ਕੈ ਹ੍ਵੈ ਰਹੇ॥
ਹੋ ਫਿਰਿ ਆਵਨ ਕੇ ਨਾਹਿ ਕਬਿਨ ਐਸੇ ਕਹੇ॥ ੫੦॥

ਇਹ ਚੰਦਰੇ ਨੈਣ ਜਿੱਥੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਹਟਾਇਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੱਟਦੇ। ਇਕ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਇਕ ਪਲ ਭਰ ਲਈ ਵੀ ਇਧਰ ਓਧਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਜਿਥੇ ਇਕ ਵਾਰ ਲੱਗ ਗਏ ਹਨ, ਓਥੋਂ ਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਕਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਜਿਥੇ ਇਕ ਵਾਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ॥੫੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਥਰਹਰਾਇ ਥਿਰ ਨਾ ਰਹਹਿ ਪਲਕ ਨਹੀ ਠਹਰਾਹਿ॥
ਜਹ ਲਾਗੇ ਏ ਲੋਇਨਾ ਫਿਰਿ ਆਵਨ ਕੇ ਨਾਹਿ॥ ੫੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੋਇਨਾਂ=ਨੈਣ, ਅੱਖਾਂ। ਥਿਰ=ਟਿਕਣਾ।

ਇਹ ਨੈਣ ਥਰਥਰਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਲ ਭਰ ਲਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦੇ। ਜਿਥੇ ਇਹ ਨੈਣ ਹੁਣ ਲੜੇ ਹਨ ਓਥੋਂ ਹੁਣ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਆਉਣਗੇ॥੫੧॥

ਨਿਰਖਿ ਨੈਨ ਮਹਬੂਬ ਕੇ ਨੈਨ ਗਡੇ ਤਿਨ ਮਾਹਿ॥
ਉਡੇ ਅਘਾਨੇ ਬਾਜ ਜਯੋਂ ਫਿਰ ਆਵਨ ਕੇ ਨਾਹਿ॥ ੫੨॥

ਮਹਿਬੂਬ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੇਰੇ ਨੈਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਬਾਜ਼ ਵਾਂਗ ਉੱਡ ਚਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁੜਕੇ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਪਰਤਣਗੇ॥੫੨॥

ਜਹਾਂ ਲਗੇ ਏ ਲੋਇਨਾਂ ਤਹ ਹੀ ਕੇ ਸੁ ਭਏ॥
ਬਹਰੀ ਜਯੋਂ ਕਹਰੀ ਦੋਊ ਗਏ ਸੁ ਗਏ ਗਏ॥ ੫੩॥

ਇਹ ਨੈਣ ਜਿਥੇ ਗਏ ਉਥੋਂ ਦੇ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਇਹ ਤਾਂ ਬਾਜ਼ ਵਾਂਗ ਹਨ ਇਕ ਵਾਰ ਗਏ ਫਿਰ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ॥੫੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਜਿਤ ਲਾਗੇ ਏ ਨੈਨ ਸੁ ਤਿਤਹੀ ਕੇ ਭਏ॥
ਕਰਿ ਹਾਰੀ ਹੌ ਜਤਨ ਨ ਭੂਲਿ ਇਤੈ ਅਏ॥
ਛੂਟੀ ਬਾਤ ਮੁਰਿ ਕਰ ਤੇ ਕਹੋ ਹੈਂ ਕਜਾ ਕਰੋਂ॥
ਹੋ ਮਦਨ ਤਾਪ ਤਨ ਤਈ ਸਦਾ ਜਿਯ ਮੈ ਜਰੋਂ॥ ੫੪॥

ਇਹ ਨੈਣ ਜਿਥੇ ਲੱਗੇ ਓਥੋਂ ਦੇ ਹੀ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਚੁਕੀ ਹਾਂ, ਇਹ ਭੁਲਕੇ ਵੀ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਮੇਰੇ ਹਥੋਂ ਤਾਂ ਗੱਲ ਨਿਕਲ ਗਈ ਹੈ, ਹੁਣ ਦਸੋ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਾਮ ਪੀੜਾ ਨਾਲ ਨਿੱਤ ਮਰ ਰਹੀਂ ਹਾਂ॥੫੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਕੋਟਿ ਜਤਨ ਕਰਿ ਰਹੀ ਸਖੀ ਸਬ॥ ਲਗਨ ਨਿਗੋਡੀ ਲਾਗਿ ਗਈ ਜਬ॥
ਤਬ ਤਿਨ ਪਰੀ ਉਪਾਇ ਬਿਚਾਰੋ॥ ਰਾਜ ਪੁਤ੍ਰ ਸੌ ਜਾਇ ਉਚਾਰੋ॥ ੫੫॥

ਅਨੇਕਾਂ ਸਖੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਪਰ ਚੰਦਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਲਗਨ ਲੱਗ ਹੀ ਗਈ। ਫਿਰ ਉਸ ਪਰੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਕਿਹਾ॥੫੫॥

ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਤੈਂ ਜਿਹ ਬਰ ਲਾਇਕ॥ ਜਾਕੀ ਪਰੀ ਲਗਹਿ ਸਭ ਪਾਇਕ॥
ਅਬ ਤੁਹਿ ਬਰਜੋ ਚਹਤ ਹਮਰੀ ਪਤਿ॥ ਕਹਾ ਤਿਹਾਰੇ ਆਵਤ ਹੈ ਮਤਿ॥ ੫੬॥

" ਹੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਵਰਨਯੋਗ ਹੋ। ਸਭ ਪਰੀਆਂ ਜਿਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਾਡੀ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ "॥੫੬॥

ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾ ਜਬ॥ ਬਚਨ ਪਰੀ ਸੌਂ ਕਹੇ ਬਿਹਸਿ ਤਬ॥
ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਪਰਿਹਿ ਨਹਿ ਬਰਿਹੌਂ॥ ਲਾਗਿ ਬਿਰਹ ਸੁ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਮਰਿਹੌਂ॥ ੫੭॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, " ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਓਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਹਿਜ਼ਰ ਵਿਚ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ॥੫੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਲਾਗ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਬਿਰਹ ਤਨ ਬਰਿਹੌ ਦਿਨ ਅਰੁ ਰੈਨਿ॥
ਕਹਾ ਭਯੋ ਇਹ ਜੌ ਪਰੀ ਨੈਕ ਨ ਲਗਿਹੈਂ ਨੈਨ॥ ੫੮॥

ਉਸ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਆਪਣੇ ਤਨ ਨੂੰ ਸਾੜ ਲਵਾਂਗਾ। ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਅੱਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਾਵਾਂਗਾ॥੫੮॥

ਚੌਪਈ।। ਕਹਾ ਪਰੀ ਇਕ ਮੋਰ ਕਹਾ ਕਰੁ।। ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਤੈਂ ਰਾਜ ਪਰੀ ਬਰੁ।।
ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਕਹੁ ਬਰਿ ਕਸ ਕਰਿ ਹੈ।। ਪਦਮਿਨਿ ਛਾਡਿ ਹਸਤਿਨੀ ਬਰਿਹੈ।। ੫੯।।

ਪਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਮੰਨੋ, ਤੁਸੀਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡੋ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੋ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲੇਗਾ? ਕੀ ਪਦਮਨੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹਸਤਨੀ (ਖਰਾਬ) ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੋਗੇ?।।੫੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਾਸੌ ਮੇਰੋ ਹਿਤ ਲਗਾ ਵਹੈ ਹਮਾਰੀ ਨਾਰਿ।।
ਸੁਰੀ ਆਸੁਰੀ ਪਦਮਿਨੀ ਪਰੀ ਨ ਬਰੌ ਹਜਾਰ।। ੬੦।।

ਮੇਰਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਓਹੋ ਮੇਰੀ ਇਸਤਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਵ ਇਸਤਰੀ, ਦਾਨਵ ਇਸਤਰੀ, ਪਦਮਨੀ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਪਰੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ।।੬੦।।

ਚੌਪਈ।। ਪਰੀ ਜਤਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਹੁ ਹਾਰੀ।। ਏਕ ਬਾਤ ਤਬ ਔਰ ਬਿਚਾਰੀ।।
ਜੌ ਇਹ ਕਹਤ ਵਹੈ ਹੌ ਕਰੌ।। ਬਹੁਰੋ ਛਲਿ ਯਾਹੀ ਕਹ ਬਰੌ।। ੬੧।।

ਰਾਜ ਪਰੀ ਜਦ ਅਨੇਕਾਂ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਈ ਤਦ ਉਸ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਸੋਚੀ। ਜੋ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮੈਂ ਵੀ ਉਹੋ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ।।੬੧।।

ਪ੍ਰਥਮ ਪਰੀ ਜੋ ਤਹਾਂ ਪਠਾਈ।। ਵਹੈ ਆਪਨੇ ਤੀਰ ਬੁਲਾਈ।।
ਤਾਹਿ ਕਹਾ ਜੁ ਕਹਾ ਮੁਰ ਕਰਿਹੈ।। ਤਬ ਤਵ ਦੈਵ ਧਾਮ ਧਨ ਭਰਿਹੈ।। ੬੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੈਵ=ਦੇਵਾਂਗੀ। ਧਾਮ=ਘਰ। ਤਵ=ਤੇਰਾ।

ਉਸ ਪਹਿਲੀ ਪਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨੋ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਘਰ ਧਨ ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਭਰ ਦੇਵਾਂਗੀ।।੬੨।।

ਯਾਹਿ ਕੁਅਰ ਮੁਹਿ ਦੇਹੁ ਮਿਲਾਈ।। ਹੌ ਯਾ ਪਰ ਜਿਯ ਤੇਂ ਉਰਝਾਈ।।
ਕਹਾ ਹਮਾਰਾ ਕਰੈ ਪਯਾਰੀ।। ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਦਾਸ ਤਿਹਾਰੀ।। ੬੩।।

ਇਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਮਨ ਅਤੇ ਤਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ। ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਜਾਵੇਂਗੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਨੌਕਰਾਣੀ ਅਤੇ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਮਾਲਕ ਹੋਵੇਂਗੀ।।੬੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਇਹ ਪਰੀ ਫੂਲਿ ਮਨ ਮੌਂ ਗਈ।।

ਸੁਘਰ ਕੁਅਰ ਕੇ ਪਾਸ ਜਾਤ ਤਬਹੀ ਭਈ॥
ਪਰ ਪਾਇਨ ਕਰ ਜੋਰ ਕਹਾ ਮੁਸਕਾਇਕੈ॥
ਹੌ ਕਰੌ ਬਿਨਤਿ ਜੌ ਕਹੌ ਕਛੂ ਸਕੁਚਾਇਕੈ॥ ੬੪॥

ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਪਰੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਉਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਪਾਸ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਪੈਰ ਫੜਕੇ ਅਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਡਰਦੀ ਡਰਦੀ ਤੁਹਾਡੇ ਅਗੇ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ॥੬੪॥

ਪ੍ਰਥਮ ਪਰੀ ਸੌ ਕੁਅਰ ਤੁਮੈਸ ਉਚਾਰਿਯਹੁ॥
ਗਹਿ ਬਹਿਯਾ ਸਿਹਜਾ ਪਰ ਤਿਹ ਬੈਠਾਰਿਯਹੁ॥
ਰਮਯੋ ਚਹੈ ਤੁਮ ਸੌ ਤਬ ਤੁਮ ਯੌ ਭਾਖਿਯਹੁ॥
ਹੋ ਘਰੀ ਚਾਰਿ ਪਾਂਚਕ ਲਗਿ ਦ੍ਰਿੜ ਚਿਤ ਰਾਖਿਯਹੁ॥ ੬੫॥

ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਰਾਜ ਪਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬਲਾਉਣਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹੱਥ ਨਾਲ ਫੜਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੇਜ ਉਤੇ ਬਿਠਾ ਲੈਣਾ। ਜਦ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਅਤੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਘੜੀ ਆਪਣਾ ਮਨ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣਾ॥੬੫॥

ਪ੍ਰਥਮ ਬਜਾਹ ਤਾਸੌ ਜੌ ਮੋਰ ਕਰਾਇਹੋ॥
ਬਰਜੋ ਚਹਹੁ ਜੌ ਮੋਹਿ ਤੁ ਤਬਹੀ ਪਾਇਹੋ॥
ਤਾਂਹਿ ਬਰੇ ਬਿਨ ਮੈਂ ਨ ਤੋਹਿ ਕਜੋ ਹੂੰ ਬਰੋ॥
ਹੋ ਨਾਤਰ ਮਾਰਿ ਕਟਾਰੀ ਉਰ ਅਬ ਹੀ ਮਰੋ॥ ੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਨਾਤਰ=ਨਹੀਂ ਤਾਂ। ਤਾਂਹਿ ਬਰੇ ਬਿਨ=ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤੇ ਬਗ਼ੈਰ।

ਉਸ ਦੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨ ਉਤੇ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਏਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਕਰਵਾ ਦੇ। ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਰਾਂਗਾ ਬਲਕਿ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ॥੬੬॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਭੇਦ ਕੁਅਰ ਦੈ ਤਾਕੇ ਢਿਗ ਗਈ॥
ਜਿਹ ਤਿਹ ਸਹਚਰਿ ਜਾਨਿ ਪਠੈ ਇਹ ਪੈ ਦਈ॥
ਮੈਂ ਕਰਿ ਜਤਨ ਅਨੇਕ ਕੁਅਰਹਿ ਰਿਝਾਇਯੋ॥

ਹੋ ਤੁਮ ਸੋ ਕਰਨ ਕਲੋਲ ਕਬੂਲ ਕਰਾਇਯੋ॥ ੬੭॥

ਇਹ ਭੇਤ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾਕੇ. ਉਹ ਪਰੀ ਉਸ ਸਰਦਾਰ ਪਰੀ ਪਾਸ ਆ ਗਈ ਜਿਸ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹੇਲੀ ਸਮਝਕੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਅਨੇਕਾਂ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨਾ ਮੰਨ ਗਿਆ ਹੈ॥੬੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਸ਼ਾਹ ਪਰੀ ਕਹ ਲੈ ਤਹ ਆਈ॥ ਜਹਾਂ ਕੁਅਰ ਕੀ ਸੇਜ ਸੁਹਾਈ॥
ਤਹਾਂ ਕਪੂਰ ਅਰਗਜਾ ਮਹਿਕੈ॥ ਬਾਂਧੀ ਧੁਜਾ ਧਾਮ ਪਰ ਲਹਿਕੈ॥ ੬੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਹਾਈ=ਸੋਭ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਰਗਜਾ=ਅਗਰਬੱਤੀ। ਧੁਜਾ=ਝੰਡਾ।

ਉਹ ਸ਼ਾਹ ਪਰੀ ਨੂੰ ਓਥੇ ਲੈ ਗਈ ਜਿਥੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਸੇਜ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀ ਸੀ। ਓਥੇ ਮੁਸ਼ਕਪੂਰ. ਅਗਰਬੱਤੀ ਦੀ ਮਹਿਕ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਉੱਚਾ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੬੮॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਦੀਨਾ ਕੁਅਰ ਮਿਲਾਈ॥ ਬੈਠੇ ਦੋਊ ਸੇਜ ਪਰ ਜਾਈ॥
ਤਹ ਤੇ ਜਬੈ ਸਖੀ ਤਰਿ ਗਈ॥ ਕਾਮ ਕਰਾ ਤਾਕੇ ਤਨ ਭਈ॥੬੯॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਸੇਜ ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਤਦ ਉਹ ਪਰੀ ਉਥੋਂ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਾਮ ਕਲਾ ਜਾਗ ਪਈ॥੬੯॥

ਕਾਮ ਪਰੀ ਕਹ ਜਬੈ ਸੰਤਾਯੋ॥ ਹਾਥ ਕੁਅਰ ਕੀ ਓਰ ਚਲਾਯੋ॥
ਬਿਹਸਿ ਕੁਅਰ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ॥ ਕਹੋ ਬਾਤ ਤੁਹਿ ਸੁਨਹੁ ਪਯਾਰੀ॥ ੭੦॥

ਸ਼ਾਹ ਪਰੀ ਨੂੰ ਜਦ ਕਾਮ ਨੇ ਸਤਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਵੱਲ ਵਧਾਇਆ। ਤਦ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ॥੭੦॥

ਪ੍ਰਥਮ ਮੋਹਿ ਤੁਮ ਤਾਹਿ ਮਿਲਾਵਹੁ॥ ਬਹੁਰਿ ਭੋਗ ਮੁਰਿ ਸੰਗ ਕਮਾਵਹੁ॥
ਪਹਿਲੇ ਬਰੋ ਵਹੈ ਬਰ ਨਾਰੀ॥ਵਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੈ ਯਾਰ ਹਮਾਰੀ॥੭੧॥

ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੋ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਮੇਰੀ ਇਸਤਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਮਿੱਤਰ ਹੋਵੇਂਗੀ॥੭੧॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਕਰਿ ਹਾਰੀ ਬਹੁ ਜਤਨ ਨ ਤਿਹ ਰਤਿ ਵਹਿ ਦਈ॥
ਜੁ ਕਛੁ ਬਖਾਨੀ ਕੁਅਰ ਵਹੈ ਮਾਨਤ ਭਈ॥

ਪੱਛਨ ਪਰ ਬੈਠਾਇ ਤਾਹਿ ਲੈਗੀ ਤਹਾਂ।।
ਹੋ ਪਿਯ ਪਿਯ ਰਟਤ ਬਿਹੰਗ ਜਜੋਂ ਕੁਅਰਿ ਪਰੀ ਜਹਾਂ।। ੭੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਖਾਨੀ=ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ। ਪੱਛਨ=ਖੰਭ, ਪਰ।

ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਈ ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਖਿਰ ਜੋ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਉਸ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਾਂ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਉਹ ਉਥੇ ਲੈ ਗਈ ਜਿਥੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਤੋਤੇ ਵਾਂਗ 'ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰੀਤਮ' ਦੀ ਰਟ ਲਾ ਰਹੀ ਸੀ।।੭੨।।

ਚਿਤ੍ਰ ਜਵਨ ਕੋ ਹੇਰਿ ਮੁਹਬਤਿ ਲਗਤ ਭੀ।।
ਤਾਕੋ ਦਰਸ ਪ੍ਰਤੱਛਿ ਜਬੈ ਪਾਵਤ ਭਈ।।
ਕੁਅਰਿ ਚਹਤ ਜੋ ਹੁਤੀ ਬਿਧਾਤੈ ਸੋ ਕਰੀ।।
ਹੋ ਬਨ ਬਸੰਤ ਕੀ ਭਾਂਤਿ ਸੁ ਝਰਿ ਝਰਿ ਭੀ ਹਰੀ।। ੭੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਤੱਛਿ=ਪ੍ਰਤੱਖ, ਹੂਬਹੂ, ਸਾਕਾਰ। ਝਰਿ=ਝੱਟ।

ਜਿਸਦਾ ਚਿੱਤਰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਗਿਆ ਉਸ ਦੇ ਉਸ ਸਾਕਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਏ। ਜੋ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਵੀ ਓਹੋ ਕੁਝ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਝੱਟ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਾਂਗ ਹਰੀ ਭਰੀ ਹੋ ਗਈ।।੭੩।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਦਰਸ਼ਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕਾ ਪਿਯ ਕਰਾ।। ਖਾਨ ਪਾਨ ਆਗੇ ਲੈ ਧਰਾ।।
ਬਿਬਿਧ ਬਿਧਨ ਕੇ ਅਮਲ ਮੰਗਾਏ।। ਬੈਠਿ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਤੀਰ ਚੜਾਏ।।੭੪।।

ਜਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਅੱਗੇ ਲਿਆ ਰਖਿਆ। ਉਸ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਮੰਗਵਾਏ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਪੀ ਗਿਆ।।੧੪।।

ਤਾਹੂ ਕੋ ਬਹੁ ਕੈਫ ਪਿਵਾਈ।। ਬਹੁਰੋ ਲਯੋ ਗਰੇ ਸੋ ਲਾਈ।।
ਆਸਨ ਚੁੰਬਨ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕੀਏ।। ਚਿਤ ਕੇ ਤਾਪ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੀਏ।।੭੫।।

ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਈ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚੁੰਮਣ ਅਤੇ ਆਸਣ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿਰਖ ਦੂਰ ਕਰ ਲਏ।।੭੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕੁਅਰਿ ਸਜਨ ਸੋ ਰਤਿ ਕਰਤ ਰੀਝ ਰਹੀ ਮਨ ਮਾਹਿ।।
ਵਹਿ ਦਿਨ ਪੂਜਾ ਰੁਦ੍ਰ ਕੀ ਭੂਲਿ ਕਰੀ ਤਿਨ ਨਾਹਿ।। ੭੬।।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਭੁਲ ਗਈ॥੭੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਕੁਅਰਿ ਕੁਅਰ ਕੈ ਸੰਗ ਸਿਧਾਈ॥ ਏਕ ਬਿਵਤ ਮਨ ਮਾਹਿ ਪਕਾਈ॥
ਇਕ ਦੁਰਬਲ ਤ੍ਰਿਯ ਨਿਕਟ ਬਲਾਇਸਿ॥ ਕਾਨ ਲਾਗਿ ਤਿਹ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਖਾਇਸਿ॥੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੰਗ=ਨਾਲ। ਸਿਧਾਈ=ਚਲੀ ਗਈ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਇਕ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ। ਉਸ ਇਕ ਕਾਲੀ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜੇਹੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਗੱਲ ਸਮਝਾਈ॥੭੭॥

ਅਪਨੀ ਠੌਰ ਤਾਹਿ ਬੈਠਾਯੋ॥ ਤਾਂਹਿ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਚਰਿਤ ਸਿਖਾਯੋ॥
ਸਭ ਸਖਿਯਨ ਜਬ ਤਾਹਿ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਤਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਤਬ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਾ॥੭੮॥

ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਿੱਤਰ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਿਹਾ॥੭੮॥

ਮੈਂ ਸ਼ਿਵ ਪੂਜਨ ਕਾਲਿ ਨ ਗਈ॥ ਤਾਤੇ ਸ੍ਰਾਪ ਰੁਦ੍ਰ ਮੁਹਿ ਦਈ॥
ਯਾਤੇ ਅਵਰ ਬਰਨ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ॥ ਗੋਰ ਬਰਨ ਤੇ ਸਾਂਵਰ ਭਯੋ॥੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੌਰ=ਗੋਰਾ। ਬਰਨ=ਬਦਨ, ਸਰੀਰ। ਸਾਂਵਰ=ਕਾਲਾ।

ਕਲ ਮੈਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਰੰਗ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੋਰੇ ਤੋਂ ਕਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ॥੭੯॥

ਸਭ ਸਖਿਯਨ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾ ਜਬ॥ ਮਿਲਿ ਰਾਜਾ ਪਹਿ ਜਾਤ ਭਈ ਸਬ॥
ਸਭ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਕਹਿ ਤਾਹਿ ਸੁਨਾਯੋ॥ ਦੁਹਿਤਹਿ ਤਾਤ ਬਿਲੋਕਨ ਆਯੋ॥੮੦॥

ਜਦ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਲਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਗਈਆਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਮਾਜਰਾ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਤੁਰੰਤ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਆ ਗਿਆ॥੮੦॥

ਅਨਤ ਬਰਨ ਰਾਜੈ ਜਬ ਲਹਾ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੋ ਰਾਨੀ ਤਨ ਕਹਾ॥
ਕਹਾ ਭਯੋ ਇਹ ਰਾਜ ਦੁਲਾਰੀ॥ ਗੋਰੀ ਹੁਤੀ ਹ੍ਵੈ ਗਈ ਕਾਰੀ॥੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਤ ਬਰਨ=ਹੋਰ ਰੰਗ ਦਾ ਸਰੀਰ। ਕਾਰੀ=ਕਾਲੀ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਰੂਪ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਇਹ ਗੱਲ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਦੱਸੀ ਕਿ ਇਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਗੋਰੀ ਤੋਂ ਕਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ॥੯੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਿਰਧ ਤਰੁਨਿ ਤੇ ਹ੍ਵੈ ਗਈ ਭਈ ਗੋਰਿ ਤੇ ਸਜਾਮ॥
ਸਤਿ ਸ੍ਰਾਪ ਸ਼ਿਵ ਐਸਈ ਜਪੋ ਸਕਲ ਸਭ ਜਾਮ॥ ੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਰੁਨਿ=ਮੁਟਿਆਰ, ਜਵਾਨ। ਸਜਾਮ=ਕਾਲੀ। ਸਕਲ=ਸਭ।

ਇਹ ਮੁਟਿਆਰ ਤੋਂ ਬੁੱਢੀ ਅਤੇ ਗੋਰੀ ਤੋਂ ਕਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਸਰਾਪ ਸੱਚਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਅੱਠ ਪਹਿਰ ਜਾਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੯੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਮੂਰਖ ਰਾਜ ਬਾਤ ਨਹਿ ਜਾਨੀ॥ ਔਰ ਨਾਰਿ ਦੁਹਿਤਾ ਪਹਿਚਾਨੀ॥
ਬਿਰਹਮਤੀ ਮਿਤਵਾ ਸੰਗ ਗਈ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭੋਗ ਕਮਾਵਤ ਭਈ॥ ੯੩॥

ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਅਸਲ ਗੱਲ ਸਮਝ ਨ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਸਮਝ ਬੈਠਾ। ਓਧਰ ਬਿਰਹਾਮਤੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਖ ਭੋਗਣ ਲੱਗੀ॥੯੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਧਾਮ ਪਰੀ ਕੇ ਦੇਤ ਪਠਾਇਕੈ॥
ਇਕ ਦਿਨ ਆਪੁ ਕਲੋਲ ਕਰਤ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ॥
ਅਰਧਾ ਅਰਧ ਬਜਾਵੈ ਤਾਸੌ ਰੈਨਿ ਦਿਨ॥
ਹੋ ਮੂਰਖ ਬਾਤ ਨ ਪਾਈ ਰਾਜੈ ਕਛੂ ਇਨ॥ ੯੪॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੇਤ ਪਠਾਇਕੈ=ਭੇਜ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਅਰਧਾ ਅਰਧ=ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਪਰੀ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਆਪ ਸੁਖ ਪੂਰਵਕ ਕਾਮ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ॥੯੪॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਚੌਸਠਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੬੪॥੫੦੫੧॥॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਚੌਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੬੪॥੫੦੫੧॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਪੈਂਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਪੂਰਬ ਦਿਸਿ ਰਥ ਚਿਤ੍ਰ ਨਰਾਧਿਪ।। ਸਕਲ ਪ੍ਰਿਥੀ ਤਲ ਹੁਤੋ ਨ੍ਰਿਪਾਧਿਪ।।
ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਮਤੀ ਤਾਕੀ ਪਟਰਾਨੀ।। ਨਰੀ ਸੁਰੀ ਜਿਹ ਨਿਰਖਿ ਲਜਾਨੀ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਰਾਧਪ=ਰਾਜਾ। ਨ੍ਰਿਪਾਧਿਪ=ਸਮਰਾਟ। ਲਜਾਨੀ=ਲੱਜਿਤ

ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਚਿਤਰ ਰਥ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸਮਰਾਟ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਪਟਰਾਣੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਮਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਭ ਨਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਦੇਵ ਇਸਤਰੀਆਂ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ।।੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਚਿੱਤ੍ਰ ਕੌਚ ਇਕ ਨ੍ਰਿਪ ਹੁਤੋ ਢਾਕਾ ਸ਼ਹਿਰ ਮੰਝਾਰ।।
ਜਾ ਸਮ ਸੁੰਦ੍ਰ ਨ ਹੋਇਗੋ ਭਯੋ ਨ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ।। ੨।।

ਚਿਤਰ ਕੌਂਚ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜੋ ਢਾਕਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ. ਉਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨ ਕੋਈ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।।੨।।

ਜਾਤ੍ਰਾ ਤੀਰਥਨ ਕੀ ਨਿਮਿਤ ਗਯੋ ਤਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ।।
ਜਾਨੁਕ ਚਲਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਯਹ ਨੌ ਸਤ ਸਾਜ ਸ਼ਿੰਗਾਰ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੌ ਸਤ ਸਾਜ ਸ਼ਿੰਗਾਰ= ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ।

ਉਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਇਕ ਵਾਰ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਗਿਆ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਖੁਦ ਸੋਲਾਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।।੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਜਹਾਂ ਝਰੋਖਾ ਰਾਨਾ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁਧਾਰਿਕੈ।।
ਤਿਹ ਮਗ ਨਿਕਸਾ ਨ੍ਰਿਪ ਨੌ ਸਤ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਕੈ।।
ਨਿਰਖਿ ਪ੍ਰਭਾ ਤਿਹ ਤਰੁਨਿ ਅਧਿਕ ਬੌਰੀ ਭਈ।।
ਹੋ ਘਰ ਬਾਹਰ ਕੀ ਸੁਧਿ ਛੁਟਿਕਰਿ ਸਿਗਰੀ ਗਈ।। ੪।।

ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਝਰੋਖਾ ਸੀ ਰਾਜਾ ਸੱਜ ਧੱਜ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸਿਓਂ ਦੀ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਬਾਰ ਦੀ ਸੁੱਧ ਭੁੱਲ ਗਈ।।੪।।

ਨਿਕਸਿ ਠਾਢਿ ਭੀ ਨੌ ਸਤ ਕੁਅਰਿ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਿ॥
ਜੋਰਿ ਰਹੀ ਚਖੁ ਚਾਰਿ ਸੁ ਲਾਜ ਬਿਸਾਰਿ ਕਰਿ॥
ਨਿਰਖਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਚਕਿ ਰਹਾ ਤਰੁਨਿ ਕੇਤੇ ਜਤਨ॥
ਹੋ ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ ਨਗੀ ਬਿਚਾਰੀ ਕੌਨ ਮਨ॥ ੫॥

ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਵਾਰੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਸੋਲਾਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਨਿਕਲ ਆਈਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮ ਹਯਾ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਉਸ ਵੱਲ ਅੱਖਾਂ ਲਾ ਕੇ ਖੜੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜਾ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਨਰ ਇਸਤਰੀ, ਨਾਗ ਇਸਤਰੀ ਜਾਂ ਪਹਾੜੀ ਇਸਤਰੀ ਵਿਚੋਂ ਕੌਣ ਹੈ॥੫॥

ਚਾਰੁ ਚਿੱਤ੍ਰਨੀ ਚਿੱਤ੍ਰ ਕਿ ਪ੍ਰਤਿਮਾ ਜਾਨਿਯੈ॥
ਪਰੀ ਪਦਮਿਨੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਪਾਰਬਤੀ ਮਾਨਿਯੈ॥
ਏਕ ਬਾਰ ਜੌ ਐਸੀ ਭੇਟਨ ਪਾਇਯੈ॥
ਹੋ ਆਠ ਜਨਮ ਲਗਿ ਪਲ ਪਲ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਇਯੈ॥ ੬॥

ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਪਰੀ, ਪਦਮਨੀ, ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਜਾਂ ਕਿ ਪਾਰਬਤੀ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਰਮਣ ਵਾਸਤੇ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅੱਠਾਂ ਜਨਮਾਂ ਤਕ ਇੱਕ ਇੱਕ ਪਲ ਉਸ ਉੱਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਉਤੈ ਕੁਅਰਿ ਕਹ ਚਾਹਿ ਭਈ ਇਹ॥ ਇਹ ਕੌ ਬਾਂਛਾ ਭਈ ਅਧਿਕ ਤਿਹ॥
ਪ੍ਰਗਟ ਠਾਢ ਹ੍ਵੈ ਹੇਰਤ ਦੋਊ॥ ਇਤ ਉਤ ਪਲ ਨ ਟਰਤ ਭਯੋ ਕੋਊ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਂਛਾ=ਇੱਛਾ। ਠਾਢ=ਖਲੋਕੇ। ਹੇਰਿਤ=ਵੇਖਦੇ ਸਨ। ਟਰਤ=ਟਲਣਾ

ਏਧਰ ਰਾਜੇ ਵਿਚ ਵੀ ਚਾਹਤ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਓਧਰ ਰਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਇੱਛਾ ਉਤੇਜੱਤ ਹੋਈ। ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਖਲੋਕੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਵੱਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਲ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਨ ਹੋਇਆ॥੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਤ ਉਤ ਠਾਢੇ ਹੇਰ ਦ੍ਵੈ ਪ੍ਰੇਮਾਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਤੌਨ॥
ਜਨੁ ਸਨਮੁਖ ਰਨ ਭਟ ਭਏ ਭਾਜਿ ਚਲੇ ਕਹੁ ਕੌਨ॥ ੮॥

ਏਧਰ ਓਧਰ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੜੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਦੋ ਜੋਧੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਆਹਮਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ

ਕਿ ਭਲਾ ਕੋਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਕੇ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।।੮।।

ਚੌਪਈ।। ਲਾਗਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੁਹੂੰਨ ਕੀ ਭਈ।। ਅਥਿਯੋ ਸੂਰ ਰੈਨਿ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।।
ਰਾਨੀ ਦੂਤਿਕ ਤਹਾਂ ਪਠਾਯੋ।। ਅਧਿਕ ਸਜਨ ਸੌ ਨੇਹ ਜਤਾਯੋ।।੯।।

ਦੋਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤ ਵੱਧ ਗਈ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਉਸ ਵੱਲ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਜਤਾਇਆ।।੯।।

ਤਿਹ ਰਾਨੀ ਸੌ ਪਤਿ ਕੋ ਅਤਿ ਹਿਤ।। ਨਿਸਿ ਕਹ ਤਾਂਹਿ ਨ ਛਾਡਤ ਇਤ ਉਤ।।
ਸੋਤ ਸਦਾ ਤਿਹ ਗਰੇ ਲਗਾਏ।। ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਸੌ ਹਰਖ ਬਢਾਏ।। ੧੦।।

ਉਸ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਜ਼ਰਾ ਭਰ ਵੀ ਖਿਸਕਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਮਾਣਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਸੌਂਦਾ ਸੀ।।੧੦।।

ਰਾਨੀ ਘਾਤ ਕੋਊ ਨਹਿ ਪਾਵੈ।। ਜਿਹ ਛਲ ਤਾਸੌ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।।
ਰਾਜਾ ਸਦਾ ਸੋਤ ਸੰਗ ਤਾਕੇ।। ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਸੰਗ ਮਿਲੈ ਇਹ ਵਾਕੇ।।੧੧।।

ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰ ਸਕੇ। ਰਾਜਾ ਖੁਦ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੌਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਭਲਾ ਉਹ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਕਿੱਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲੇ।।੧੧।।

ਬਿਨਾ ਮਿਲੇ ਤਿਹ ਕਲ ਨਹਿ ਪਰਈ।। ਰਾਜਾ ਸੋਤ ਸੰਗ ਤੇਂ ਡਰਈ।।
ਜਬ ਸ੍ਵੈ ਗਯੋ ਪਤਿਹਿ ਲਖਿ ਪਾਯੋ।। ਵਹੈ ਘਾਤ ਲਖਿ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਯੋ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਲ=ਚੈਨ। ਲਖਿ=ਵੇਖਿਆ। ਵਹੈ, ਘਾਤ=ਮੌਕਾ ਪਾ ਕੇ।

ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਸੌਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸੌਂ ਗਿਆ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮੌਕਾ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।।੧੨।।

ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਲਯੋ ਬੁਲਾਈ।। ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਤਾਹਿ ਕਹਾ ਸਮੁਝਾਈ।।
ਰਾਨੀ ਕਹਾ ਰਾਵ ਸੋ ਸੋਈ।। ਯੌ ਭਜਿਯਹੁ ਜਯੋਂ ਜਗੈ ਨ ਕੋਈ।। ੧੩।।

ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਸੀ ਭੇਜ ਕੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਮਣ ਕਰਨਾ ਕਿ ਕੋਈ ਜਾਗ ਨ ਜਾਏ।।੧੩।।

ਚਿੱੜ੍ਹ ਕੌਚ ਤਿਹ ਠਾਂ ਤਬ ਆਯੋ।। ਰਾਜਾ ਰਾਨੀ ਜਾਨਿ ਨ ਪਾਯੋ।।

ਰਾਜਾ ਕੀ ਜਾਂਘੈ ਗਹਿ ਲੀਨੀ।। ਬਲ ਸੋਂ ਐਂਚਿ ਆਪੁ ਤਰ ਕੀਨੀ।। ੧੪।।

ਰਾਜਾ ਚਿੱਤਰ ਕੌਚ ਦਾਸੀ ਵਲੋਂ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਥਾਂ ਤੇ ਆਇਆ, ਪਰ ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਸੁਤੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਹ ਜਾਣ ਨ ਸਕਿਆ ਕਿ ਰਾਣੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ । ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਹੀ ਰਾਣੀ ਸਮਝ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਖਿੱਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੇਠ ਦਬਾ ਲਈਆਂ ।।੧੪।।

ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਜਗਾ ਕੋਪ ਕਰਿ ਭਾਰਾ।। ਚੋਰ ਚੋਰ ਕਹਿ ਖੜਗ ਸੰਭਾਰਾ।।
ਰਾਨੀ ਜਗੀ ਹਾਥ ਗਹਿ ਲੀਨਾ।। ਯੌ ਜੜਕੌ ਪ੍ਰਤਿ ਉੱਤਰ ਦੀਨਾ।। ੧੫।।

ਰਾਜਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਜਾਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਚੋਰ ਚੋਰ ਕਹਿਕੇ ਉਸ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਸੰਭਾਲੀ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਉੱਠ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਇਹ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ।।੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤੀਰਥ ਨਿਮਿਤ ਆਯੋ ਹੁਤੋ ਯਹ ਢਾਕਾ ਕੋ ਰਾਇ।।
ਕਹਾ ਪ੍ਰਥਮ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਪਰਸਿ ਬਹੁਰਿ ਅਨੈਹੋ ਜਾਇ।। ੧੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਮਿਤ=ਵਾਸਤੇ। ਰਾਇ=ਰਾਜਾ। ਪਦ ਪਰਿਸ=ਚਰਨ ਛੂਹ ਕੇ। ਅਨੈਹੋ=ਹੋਰ ਕਿਤੇ।

ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਢਾਕਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਚਰਨ ਛੂਹ ਕੇ ਫਿਰ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਜਾਵਾਂਗਾ।।੧੬।।

ਚੌਪਈ।। ਤੁਮਰੇ ਪਗ ਪਰਸਨ ਕੇ ਕਾਜਾ।। ਇਹ ਕਾਰਨ ਆਯੋ ਇਹ ਰਾਜਾ।।
ਤਿਹ ਨ ਹਨੋ ਇਹ ਬਹੁ ਧਨ ਦੀਜੈ।। ਚਰਨ ਲਗਾ ਪਤਿ ਬਿਦਾ ਕਰੀਜੈ।। ੧੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਿਹ ਨ ਹਨੌ=ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰੋ ਨ। ਬਿਦਾ=ਵਿਦਾ।

ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਰਾਜਨ ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨ ਛੂਹਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰੋ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਚਰਨ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਵਾਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰੋ।।੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਿਦਾ ਕਿਯਾ ਨ੍ਰਿਪ ਦਰਬ ਦੈ ਤਾਂਕੋ ਚਰਨ ਲਗਾਇ।।
ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਮੂਰਖ ਛਲਾ ਸਕਾ ਨ ਛਲ ਕੋ ਪਾਇ।। ੧੮।। ੧।।

ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ। ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।।੧੮।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਪੈਸਠਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੬੫।।੫੦੬੯।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਪੈਂਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੬੫॥੫੦੬੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਛਿਆਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਣਖੰਭਕਲਾ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਮਤਿ ਸੈਨ ਇਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁਨਾ ਬਰ। ਦੁਤਿਯ ਦਿਵਾਕਰ ਕਿਧੌ ਕਿਰਨਿ ਧਰ॥
ਸਮਰਮਤੀ ਰਾਨੀ ਗ੍ਰਿਹ ਤਾਕੇ॥ ਸੁਰੀ ਆਸੁਰੀ ਸਮ ਨਹਿ ਜਾਕੇ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਰੀ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਇਸਤਰੀ। ਅਸੁਰੀ=ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਇਸਤਰੀ।

ਸੁਮਤ ਸੈਨ ਇਕ ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਏਨਾ ਜਲੌ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਦੂਸਰਾ ਸੂਰਜ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸਮਰਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਸੁੰਦਰਤਾ ਪਖੋਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੋਈ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ॥੧॥

ਸ੍ਰੀ ਰਨ ਖੰਭ ਕਲਾ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਹ॥ ਜੀਤਿ ਲਈ ਸਸਿ ਅੰਸ ਕਲਾ ਜਿਹ॥
ਨਿਰਖਿ ਭਾਨ ਜਿਹ ਪ੍ਰਭਾ ਰਹਤ ਦਬਿ॥ ਸੁਰੀ ਆਸੁਰਿਨ ਕੀ ਨਹਿ ਸਮ ਛਬਿ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਨ=ਸੂਰਜ। ਪ੍ਰਭਾ=ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ। ਛਬਿ=ਸ਼ੋਭਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਰਣਖੰਭ ਕਲਾ ਸੀ ਜਿਸ ਚੰਦਰਵੰਸ਼ੀ ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਦੱਬਿਆ ਦੱਬਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਬਰਾਬਰਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ॥੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਰੁਨਿ ਭਈ ਤਰੁਨੀ ਜਬੈ ਅਧਿਕ ਸੁਖਨ ਕੇ ਸੰਗ॥
ਲਰਿਕਾਪਨ ਮਿਟਿ ਜਾਤ ਭਯੋ ਦੁੰਦਭਿ ਦਿਯੋ ਅਨੰਗ॥ ੩॥

ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਪੱਲ ਕੇ ਜਦ ਉਹ ਲੜਕੀ ਵੱਡੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਬਾਲਪਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹੁਸੀਨ ਜਵਾਨੀ ਆ ਦਮਾਮਾ ਵਜਾਇਆ॥॥੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਚਾਰਿ ਭ੍ਰਾਤ ਤਾਕੇ ਬਲਵਾਨਾ॥ ਸੂਰਬੀਰ ਸਭ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਿਧਾਨਾ॥
ਤੇਜਵਾਨ ਦੁਤਿਮਾਨ ਅਤੁਲ ਬਲ॥ ਅਰਿ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਜਿਹ ਦਲਿ ਮਲਿ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੇਜਵਾਨ=ਤੇਜੱਸਵੀ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਿਧਾਨਾ=ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ।

****

ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਭਰਾ ਬਹੁਤ ਬਲਵਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸੂਰਬੀਰ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਸਨ। ਉਹ ਬੜੇ ਤੇਜੱਸਵੀ, ਬੁਧਿਮਾਨ ਅਤੇ ਤਾਕਤਵਰ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥੪॥

ਸਾਰਦੂਲ ਧੁਜ ਨਾਹਰ ਧੁਜ ਭਨ॥ ਸਿੰਘਕੇਤ ਹਰਿ ਕੇਤ ਮਹਾ ਮਨ॥
ਚਾਰੌ ਸੂਰਬੀਰ ਬਲਵਾਨਾ॥ ਮਾਨਤ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸਕਲ ਜਿਹ ਆਨਾ॥੫॥

ਸਾਰਦੂਲ ਧੁਜ, ਨਾਹਰ ਧੁਜ, ਸਿੰਘ ਕੇਤ ਅਤੇ ਹਰੀ ਕੇਤ ਨਾਮੀਂ ਇਹ ਚਾਰੇ ਭਰਾ ਬਹੁਤ ਸੂਰਬੀਰ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਈਨ ਮੰਨਦੇ ਸਨ॥੫॥

ਚਾਰੌ ਕੁਅਰਿ ਪੜ੍ਹਨ ਕੇ ਕਾਜਾ॥ ਦਿਜ ਇਕ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ ਰਾਜਾ॥
ਭਾਖਜਾਦਿਕ ਬਜਾਕਰਨ ਪੜ੍ਹੇ ਜਿਨ॥ ਔਗਾਹਨ ਸਭ ਕਿਯ ਪੁਰਾਨ ਤਿਨ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਜਾ=ਕਾਰਜ। ਦਿਜ=ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਪੰਡਤ। ਭਾਖਜਾਦਿਕ ਬਜਾਕਰਨ=ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਆਕਰਣ। ਔਗਾਹਨ=ਅਧਿਐਨ। ਪੁਰਾਨ=ਪੁਰਾਣ।

ਚੌਹਾਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਜਿਸ ਭਾਸ਼ਾ, ਵਿਆਕਰਣ ਆਦਿ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੬॥

ਅਧਿਕ ਦਰਬ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ ਤਿਹ ਦੀਯਾ॥ ਬਿਬਿਧ ਬਿਧਨ ਕਰਿ ਆਦਰ ਕੀਯਾ॥
ਸੁਤਾ ਸਹਿਤ ਸੌਂਪੇ ਸੁਤ ਤਿਹ ਘਰ॥ ਕਛੂ ਬਿਦਜਾ ਦਿਜਿ ਦੇਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ॥੭॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ। ਪੁੱਤਰੀ ਸਮੇਤ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਪੁੱਤਰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਡਤ ਜੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਦਾਨ ਬਖਸ਼ੋ॥੭॥

ਜਬ ਤੇ ਤਹ ਪੜ੍ਹਬੇ ਕਹ ਆਵੈ॥ ਅਪਨੋ ਬਿਪ ਕਹ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵੈ॥
ਜੋ ਸਿੱਖਜਾ ਦਿਜ ਦੇਤ ਸੁ ਲੇਹੀ॥ ਅਮਿਤ ਦਰਬ ਪੰਡਿਤ ਕਹ ਦੇਹੀ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੜ੍ਹਬੇ=ਪੜ੍ਹਣ। ਬਿਪ=ਗੁਰੂ। ਸੀਸ ਝੁਕਾਵੈ=ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਦਿਜ=ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ਅਮਿਤ=ਬਹੁਤ।

ਉਹ ਜਦ ਪੜ੍ਹਨ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦਿੰਦੇ ਸਨ॥੮॥

ਇਕ ਦਿਨ ਕੁਅਰਿ ਅਗਮਨੋ ਗਈ॥ ਦਿਜ ਕਹ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਤ ਭਈ॥

ਸਾਲਿਗ੍ਰਾਮ ਪੂਜਤ ਥਾ ਦਿਜਬਰ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹ ਸੀਸ ਨਜਾਇ ਕਰਿ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਗਮਨੋ=ਪਹਿਲਾਂ। ਝੁਕਾਵਤ ਭਈ=ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ। ਸਾਲਿਗ੍ਰਾਮ=ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ। ਦਿਜਬਰ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬ੍ਰਾਹਮਣ।

ਇਕ ਦਿਨ ਕੁਮਾਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬ੍ਰਹਮਣ ਸ਼ਾਲਗਰਾਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੯॥

ਤਾਕੌ ਨਿਰਖਿ ਕੁਅਰਿ ਮੁਸਕਾਨੀ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਤਮਾ ਪਾਹਨ ਪਹਿਚਾਨੀ॥
ਤਾਹਿ ਕਹਾ ਪੂਜਤ ਕਿਹ ਨਮਿਤਿਹ॥ ਸਿਰ ਨਾਵਤ ਕਰ ਜੋਰਿ ਕਾਜ ਜਿਹ॥ ੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਰਖਿ=ਵੇਖਕੇ। ਮੁਸਕਾਨੀ=ਮੁਸਕਰਾਈ। ਪ੍ਰਤਮਾ=ਬੁੱਤ। ਪਾਹਨ=ਪੱਥਰ। ਪਹਿਚਾਨੀ=ਸਮਝਿਆ।

ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁਮਾਰੀ ਮੁਸਕਰਾਈ ਅਤੇ ਉਸ ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਪੱਥਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿਰ ਕਿਉਂ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜਦੇ ਹੋ॥੧੦॥

ਦਿਜ ਬਾਚ॥ ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਠਾਕੁਰ ਏ ਬਾਲਾ॥ ਪੂਜਤ ਜਿਨੈ ਬਡੇ ਨਰਪਾਲਾ॥
ਤੈਂ ਅੱਗਜਾਨ ਇਹ ਕਹਾ ਪਛਾਨੈ॥ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕਹ ਪਾਹਨ ਜਾਨੈ॥ ੧੧॥

ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਪੱਥਰ ਹੈ ਇਹ ਸ਼ਾਲਗ ਰਾਮ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਪੂਜਾ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਅਗਿਆਨੀ ਇਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਣ ਸਕਦੀ। ਤੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਮੰਨ ਰਹੀ ਹੈਂ॥੧੧॥

ਰਾਜਾ ਸੁਤ ਬਾਚ॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਤਾਹਿ ਪਛਾਨਤ ਹੈ ਨ ਮਹਾਂ ਜੜ੍ਹ ਜਾਕੋ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਿਹੂੰ ਪੁਰ ਮਾਹੀ॥
ਪੂਜਤ ਹੈ ਪ੍ਰਭੁ ਕੈ ਤਿਸ ਕੌ ਜਿਨਕੇ ਪਰਸੇ ਪਰਲੋਕ ਪਰਾਹੀ॥
ਪਾ ਪਕਰੋ ਪਰਮਾਰਥ ਕੈ ਜਿਹ ਪਾ ਪਨ ਤੈਂ ਅਤਿ ਪਾਪ ਡਰਾਹੀ॥
ਪਾਇ ਪਰੋ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਪਸੁ ਪਾਹਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨਾਹੀ॥ ੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਰਲੋਕ=ਦੂਸਰਾ ਲੋਕ, ਸਵਰਗ। ਪਸੁ=ਪਸ਼ੂ, ਮੂਰਖ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਸਦਾ ਪਰਤਾਪ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਸਮਝਕੇ ਪੂਜਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨਾਲ ਪਰਲੋਕ

ਹੋਰ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਏਨੇ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਪਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਪਾਪ ਖੁਦ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਮੂਰਖ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਡਿੱਗੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੨੨॥

ਬਿਜੈ ਛੰਦ॥ ਜੀਵਨ ਮੈ ਜਲ ਮੈ ਥਲ ਮੈ ਸਭ ਰੂਪਨ ਮੈ ਸਭ ਭੂਪਨ ਮਾਹੀ॥
ਸੂਰਜ ਮੈ ਸਸਿ ਮੈ ਨਭ ਮੈ ਜਹ ਹੇਰੌ ਤਹਾ ਚਿਤਲਾਇ ਤਹਾਹੀ॥
ਪਾਵਕ ਮੈ ਅਰੁ ਪੌਨ ਹੂੰ ਮੈ ਪ੍ਰਿਥਵੀਤਲ ਮੈ ਸੁ ਕਹਾ ਨਹਿ ਜਾਂਹੀ॥
ਬਜਾਪਕ ਹੈ ਸਭ ਹੀ ਕੇ ਬਿਖੈ ਕਛੁ ਪਾਹਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਨਾਹੀ॥ ੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਿਤਲਾਇ ਤਹਾਹੀ=ਜੇ ਉਸਨੂੰ ਮਨ ਲਾਕੇ ਲਭਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹਰਇਕ ਵਿਚ ਹੈ।

ਪਰਮਤਮਾ ਸਭ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਜਲ ਵਿਚ ਥਲ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ, ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚ, ਸੂਰਜ ਵਿਚ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵ ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਹੈ, ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ ਲਾਕੇ ਭਾਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਅੱਗ, ਹਵਾ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਅਤੇ ਭਲਾ ਉਹ ਕਿਥੇ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਭ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਮੂਰਖ ਉਹ ਕੇਵਲ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੧੩॥

ਕਾਗਜ ਦੀਪ ਸਭੈ ਕਰਿਕੈ ਅਰੁ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰਨ ਕੀ ਮਸੁ ਕੈਯੈ॥
ਕਾਟਿ ਬਨਾਸਪਤੀ ਸਿਗਰੀ ਲਿਖਬੇ ਹੂਕੌ ਲੇਖਨ ਕਾਜ ਬਨੈਯੈ॥
ਸਾਰਸ੍ਵਤੀ ਬਕਤਾ ਕਰਿਕੈ ਸਭ ਜੀਵਨ ਤੇ ਜੁਗ ਸਾਠਿ ਲਿਖੈਯੈ॥
ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਯੁਤ ਹੈ ਨਹਿ ਕੈਸੇਹੂ ਸੋ ਜੜ੍ਹ ਪਾਹਨ ਮੌ ਠਹਰੈਯੈ॥ ੧੪॥

ਜੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸੱਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਹੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਬਨਾਸਪਤੀ ਨੂੰ ਕਲਮ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਸਰਸਵਤੀ ਖੁਦ ਬੋਲੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੱਠਾਂ ਜੁਗਾਂ ਤਕ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰਹਿਸ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਮੂਰਖ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹੋ॥੧੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਏ ਜਨ ਭੇਵ ਨ ਹਰਿ ਕੋ ਪਾਵੈ॥ ਪਾਹਨ ਮੈ ਹਰਿ ਕੌ ਠਹਰਾਵੈ॥
ਜਿਹ ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਲੋਗਨ ਭਰਮਾਹੀਂ॥ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਦਰਬੁ ਲੂਟਿ ਲੈ ਜਾਹੀਂ॥ ੧੫॥

ਜੋ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਧਨ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਗ ਮੈ ਆਪੁ ਕਹਾਵਈ ਪੰਡਿਤ ਸੁਘਰ ਸੁਚੇਤ॥
ਪਾਹਨ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੈ ਯਾਤੇ ਲਗਤ ਅਚੇਤ॥ ੧੬॥

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਡਤ, ਸੁੱਘੜ ਅਤੇ ਸੁਚੇਤ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਮੂਰਖ ਲੱਗਦੇ ਹਨ॥੧੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਆਸਾ ਧਨ ਧਾਰੈ॥ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ ਮੁਖ ਤੇ ਉਚਾਰੈ॥
ਅਧਿਕ ਡਿੰਭ ਕਰਿ ਜਗਹਿ ਦਿਖਾਵੈ॥ ਦ੍ਵਾਰ ਦ੍ਵਾਰ ਮਾਂਗਤ ਨ ਲਜਾਵੈ॥ ੧੭॥

ਮਨ ਵਿਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਧਨ ਦੀ ਆਸ ਲਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੂੰਹ ਤੋਂ 'ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਬੜੇ ਪਖੰਡ ਅਤੇ ਚਲਿੱਤਰ ਵਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਦਰ ਦਰ ਮੰਗਦੇ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ॥੧੭॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਨਾਕ ਮੂੰਦਿ ਕਰਿ ਚਾਰਿ ਘਰੀ ਠਾਢੇ ਰਹੈਂ॥
ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ ਹੈ ਏਕ ਚਰਨ ਇਸਥਿਤ ਕਹੈਂ॥
ਜੋ ਕੋਊ ਪੈਸਾ ਏਕ ਦੇਤ ਕਰਿ ਆਇਕੈ॥
ਹੋ ਦਾਤਨ ਲੇਤ ਉਠਾਇ ਸ਼ਿਵਹਿ ਬਿਸਰਾਇਕੈ॥ ੧੮॥

ਨਕ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਇਹ ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਤਕ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 'ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ' ਇਕ ਪੈਰ ਤੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਕੇ ਇਕ ਪੈਸਾ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾਨ ਨੂੰ ਚੁਕਣ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੮॥

ਕਬਿੱਤੁ॥ ਔਰਨੁਪਦੇਸ਼ ਕਰੈ ਆਪੁ ਧਜਾਨ ਕੌ ਨ ਧਰੈ
ਲੋਗਨ ਕੌ ਸਦਾ ਤਜਾਗ ਧਨ ਕੋ ਦ੍ਰਿੜਾਤ ਹੈ॥
ਤੇਹੀ ਧਨ ਲੋਭ ਊਚ ਨੀਚਨ ਕੇ ਦ੍ਵਾਰ ਦ੍ਵਾਰ
ਲਾਜ ਕੌ ਤਿਯਾਗ ਜੇਹੀ ਤੇਹੀ ਪੈ ਘਿਘਾਤ ਹੈ॥
ਕਹਤ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹਮ ਰਹਤ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਖਰੇ
ਚਾਕਰੀ ਮਲੇਛਨ ਕੀ ਕੈਕੈ ਟੂਕ ਖਾਤ ਹੈ॥
ਬਡੇ ਅਸੰਤੋਖੀ ਹੈਂ ਕਹਾਵਤ ਸੰਤੋਖੀ ਮਹਾਂ

ਏਕ ਦ੍ਵਾਰ ਛਾਡਿ ਮਾਂਗਿ ਦ੍ਵਾਰੇ ਦ੍ਵਾਰ ਜਾਤ ਹੈ॥ ੧੯॥

ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਖੁਦ ਉਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਲ ਧਿਆਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਇਹ ਲੋਕ ਦੂਸਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਓਸ ਧਨ ਦੇ ਲੋਭ ਖਾਤਰ ਇਹ ਉਚ ਨੀਚ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਦਰ ਦਰ ਫਿਰਦੇ ਹਰ ਇਕ ਅਗੇ ਤਰਲੇ ਕਢਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਵਿਤਰ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਪਵਿਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਇਹ ਮਲੇਛਾਂ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਕੇ ਰੋਟੀ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਪਰਮ ਅਸੰਤੋਖੀ ਹਨ। ਉਹ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਵਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਤੇ ਜਾਕੇ ਮੰਗਦੇ ਹਨ॥੧੯॥

ਮਾਟੀ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਬਨਾਏ ਪੂਜਿਕੈ ਬਹਾਇ ਆਏ
ਆਇਕੈ ਬਨਾਏ ਫੇਰਿ ਮਾਟੀ ਕੇ ਸੁਧਾਰਿਕੈ॥
ਤਾਕੇ ਪਾਇ ਪਰਜੋ ਮਾਥੋ ਘਰੀ ਦ੍ਵੈ ਰਗਰਜੋ
ਐ ਰੇ ਤਾਂ ਮੈ ਕਹਾ ਹੈ ਰੇ ਦੈਹੈ ਤੋਹਿ ਕੌ ਬਿਚਾਰਿਕੈ॥
ਲਿੰਗ ਕੀ ਤੂ ਪੂਜਾ ਕਰੈ ਸ਼ੰਭੁ ਜਾਨਿ ਪਾਇ ਪਰੈ
ਸੋਈ ਅੰਤ ਦੈਹੈ ਤੇਰੇ ਕਰ ਮੈ ਨਿਕਾਰ ਕੈ॥
ਦੁਹਿਤਾ ਕੌ ਦੈਹੈ ਕੀ ਤੂੰ ਆਪਨ ਖਬੈਹੈ ਤਾਕੌ
ਯੌਹੀ ਤੋਹਿ ਮਾਰਿ ਹੈ ਰੇ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵ ਖ੍ਵਾਰ ਕੈ॥ ੨੦॥

ਇਹ ਮਿਟੀ ਦਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰੋੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਗੋਹ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੇ ਹੋ, ਮੱਥੇ ਰਗੜਦੇ ਹੋ: ਹੇ ਮੂਰਖੋ ਉਸ ਮਿਟੀ ਦੇ ਬੁਤ ਪਾਸ ਕੀ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਸਮਝਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੇ ਹੋ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹੀ ਕੱਢ ਕੇ ਦੇਵੇਗਾ ਜਿਸਦੀ ਤੁਸੀਂ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਕੀ ਉਸ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਦੇਵੇਂਗਾ ਜਾਂ ਖੁਦ ਹੀ ਚੱਬ ਲਵੇਂਗਾ ? ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੈਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਖਿੱਚ ਕੇ ਮਾਰੇਗਾ॥੨੦॥

ਬਿਜੈ ਛੰਦ॥ ਪਾਹਨ ਕੌ ਸ਼ਿਵ ਤੂੰ ਜੋ ਕਹੈ ਪਸੁ ਯਾਤੇ ਕਛੂ ਤੁਹਿ ਹਾਥ ਨ ਐਹੈ॥
ਤ੍ਰਯਕ ਜੋਨਿ ਜੁ ਆਪੁ ਪਰਾ ਹਸਿ ਕੈ ਤੁਹਿ ਕੋ ਕਹੁ ਕਾ ਬਰੁ ਦੈਹੈ॥

ਆਪਨ ਸੋ ਕਰਿ ਹੈ ਕਬਹੂੰ ਤੁਹਿ ਪਾਹਨ ਕੀ ਪਦਵੀ ਤਬ ਪੈਹੈ।।
ਜਾਨੁ ਰੇ ਜਾਨੁ ਅਜਾਨ ਮਹਾਂ ਫਿਰਿ ਜਾਨ ਗਈ ਕਛੁ ਜਾਨਿ ਨ ਜੈਹੈ।।੨੧।।

ਹੇ ਮੂਰਖ ਜਿਸ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਤੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਪੱਥਰ ਦੀ ਜੂਨ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਖੁੱਦ ਪਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਵਰਦਾਨ ਦੇਵੇਗਾ ? ਉਹ ਪੱਥਰ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ ਪੱਥਰ ਬਣਾ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਪੱਥਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੇ ਦੇਵੇਗਾ। ਹੇ ਮੂਰਖ ਹੁਣ ਹੀ ਸਮਝ ਲੈ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ।।੨੧।।

ਬੈਸ ਗਈ ਲਰਿਕਾਪਨ ਮੋ ਤਰੁਨਾਪਨ ਮੈ ਨਹਿ ਨਾਮ ਲਯੋ ਰੇ।।
ਔਰਨ ਦਾਨ ਕਰਾਤ ਰਹਾ ਕਰ ਆਪ ਉਠਾਇ ਨ ਦਾਨਦਯੋਰੇ।।
ਪਾਹਨ ਕੋ ਸਿਰ ਨਜਾਤਨ ਤੈਂ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੌ ਸਿਰ ਨਜਾਤ ਭਯੋ ਰੇ।।
ਕਾਮਹਿ ਕਾਮ ਫਸਾ ਘਰ ਕੇ ਜੜ ਕਾਲਹਿ ਕਾਲ ਕੈ ਕਾਲ ਗਯੋ ਰੇ।।੨੨।।

ਲੜਕਪਨ ਤੇਰਾ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਤੂੰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ। ਤੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਤੇ ਦਾਨ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਏਂ, ਪਰ ਆਪ ਹੱਥ ਚੁਕ ਕੇ ਕਦੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਪੱਥਰ ਅਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਕੀ ਤੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਰ ਨੀਂਵਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸਿਆ ਹੈਂ, ਹੇ ਮੂਰਖ ਕੱਲ ਕੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।।੨੨।।

ਦ੍ਵੈਕ ਪੁਰਾਨਨ ਕੌ ਪੜ੍ਹਿਕੈ ਤੁਮ ਫੂਲਿ ਗਏ ਦਿਜਜੂ ਜਿਯ ਮਾਹੀ।।
ਸੋ ਨ ਪੁਰਾਨ ਪੜ੍ਹਾ ਜਿਹ ਕੇ ਇਹ ਠੌਰ ਪੜ੍ਹੇ ਸਭ ਪਾਪ ਪਰਾਹੀ।।
ਡਿੰਭ ਦਿਖਾਇ ਕਰੋ ਤਪਸਾ ਦਿਨ ਰੈਨਿ ਬਸੈ ਜਿਯਰਾ ਧਨ ਮਾਹੀ।।
ਮੂਰਖ ਲੋਗ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕਰੈ ਇਨ ਬਾਤਨ ਕੌ ਹਮ ਮਾਨਤ ਨਾਹੀ।।੨੩।।

ਹੇ ਪੰਡਤ ! ਤੂੰ ਇਕ ਦੋ ਪੁਰਾਣ ਪੜ੍ਹਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਫੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਉਹ ਪੁਰਾਣ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਖੰਡ ਵਿਖਾਕੇ ਤੁਸੀਂ ਤਪੀਸਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਤਾਂ ਧਨ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਭਾਵੇਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਕ ਮੰਨ ਲੈਣ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ।।੨੩।।

ਕਾਹੇ ਕੋ ਕਾਜ ਕਰੋ ਇਤਨੀ ਤੁਮ ਪਾਹਨ ਕੋ ਕਿਹ ਕਾਜ ਪੁਜਾਵੋ।।
ਕਾਹੇ ਕੋ ਡਿੰਭ ਕਰੋ ਜਗ ਮੈ ਇਹ ਲੋਕ ਗਯੋ ਪਰਲੋਕ ਗਵਾਵੋ।।

ਝੂਠੇ ਨ ਮੰਤ੍ਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੋ ਜੋਊ ਚਾਹਤ ਹੋ ਧਨ ਲੈ ਹਰਖਾਵੋ॥
ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਨ ਮੰਤ੍ਰ ਦਿਯੋ ਸੁ ਦਿਯੋ ਬਹੁਰੋ ਹਮ ਕੌ ਨ ਸਿਖਾਵੋ॥ ੨੪॥

ਕਿਉਂ ਏਨਾ ਕਾਰਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਇਸ ਪੱਥਰ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਪਹੁੰਚਾ ਰਹੇ ਹੋ ? ਕਿਉਂ ਇਸ ਜਗ ਵਿਚ ਪਖੰਡ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਤੁਹਾਡਾ ਇਕ ਲੋਕ ਤੇ ਗਿਆ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਪਰਲੋਕ ਵੀ ਗਵਾ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਝੂਠੇ ਮੰਤਰ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨ ਦੇਵੋ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਉਸ ਧਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੋ। ਤੁਸੀਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਹ ਮੰਤਰ ਸਿਖਾਓ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ॥੨੪॥

ਦਿਜ ਬਾਚ॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਹਾ ਬਿੱਪ੍ਰ ਸੁਨੁ ਰਾਜ ਦੁਲਾਰੀ॥ ਤੈਂ ਸ਼ਿਵ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਨ ਬਿਚਾਰੀ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨ ਰੁਦ੍ਰ ਜੂ ਦੇਵਾ॥ ਇਨ ਕੀ ਸਦਾ ਕੀਜਿਯੈ ਸੇਵਾ॥ ੨੫॥

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ! ਸੁਣ, ਤੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਦਾ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ॥੨੫॥

ਤੈ ਯਾਕੇ ਭੇਵਹਿ ਨ ਪਛਾਨੈ॥ ਮਹਾਂ ਮੂੜ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨੈ॥
ਇਨਕੋ ਪਰਮ ਪੁਰਾਤਨ ਜਾਨਹੁ॥ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਮਨ ਮਹਿ ਪਹਿਚਾਨਹੁ॥ ੨੬॥

ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਅਤੇ ਏਥੇ ਮੂਰਖਾਂ ਵਾਂਗ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਏਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮ ਪੁਰਾਤਨ ਮੰਨੋ ਅਤੇ ਮੰਨ ਵਿਚ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਸਮਝੋ॥੨੬॥

ਹਮ ਹੈ ਕੁਅਰਿ ਬਿੱਪ੍ਰ ਬ੍ਰਤ ਧਾਰੀ॥ ਊਚ ਨੀਚ ਸਭ ਕੇ ਹਿਤਕਾਰੀ॥
ਜਿਸੀ ਕਿਸੀ ਕਰ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਖਾਵੈ॥ ਮਹਾਂ ਕ੍ਰਿਪਨ ਤੇ ਦਾਨ ਕਰਾਵੈ॥ ੨੭॥

ਹੇ ਕੁਮਾਰੀ ! ਅਸੀਂ ਵਰਤਧਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਊਚ ਨੀਚ ਸਭ ਦੇ ਹਿਤੂ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੰਤਰ ਵਿਦਿਆ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਸੂਮਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਦਾਨ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਾਂ॥੨੭॥

ਕੁਅਰਿ ਬਾਚ॥ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇਤ ਸਿਖ ਅਪਨ ਕਰਤ ਹਿਤ॥ ਜਜੌਂ ਜਜੌਂ ਭੇਟ ਲੈਤ ਤਾਤੇ ਬਿਤ॥
ਸੱਤਿ ਬਾਤ ਤਾਕਹ ਨ ਸਿਖਾਵਹੁ॥ ਤਾਂਹਿ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਗਵਾਵਹੁ॥ ੨੮॥

ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਤਰ ਸਿਖਾਉਣ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਹਿਤ ਪਾਲਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਭੇਟ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੋਵੇਂ ਗਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋ॥੨੮॥

ਸੁਨਹੁ ਬਿਪ ਤੁਮ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇਤ ਜਿਹ॥ ਲੂਟਿ ਲੇਤ ਤਿਹ ਘਰ ਬਿਧਿ ਜਿਹ ਕਿਹ ॥
ਤਾਕਹ ਕਛੂ ਗਜਾਨ ਨਹਿ ਆਵੈ॥ ਮੂਰਖ ਅਪਨਾ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਵੈ॥ ੨੯॥

ਹੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮੰਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਘਰ ਲੁਟ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਮੁਰਖ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥੨੯॥

ਤਿਹ ਤੁਮ ਕਹੁ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਧਿ ਹ੍ਵੈਹੈ॥ ਮਹਾਂਦੇਵ ਤੋਕੌ ਬਰੁ ਦੈਹੈ॥
ਜਬ ਤਾਤੇ ਨਹਿ ਹੋਤ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਧਿ॥ ਤਬ ਤੁਮ ਬਚਨ ਕਹਤ ਹੌ ਇਹ ਬਿਧਿ॥ ੩੦॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਮੰਤਰ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਰਦਾਨ ਦੇਵੇਗਾ। ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਤਰ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ॥੩੦॥

ਕਛੂ ਕੁਕ੍ਰਿਯਾ ਤੁਮਤੇ ਭਯੋ॥ ਤਾਂਤੇ ਦਰਸ ਨ ਸ਼ਿਵਜੂ ਦਯੋ॥
ਅਬ ਤੈ ਪੁੰਨਜ ਦਾਨ ਦਿਜ ਕਰੁ ਰੇ॥ ਪੁਨਿ ਸ਼ਿਵ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰਹਿ ਅਨੁਸਰੁ ਰੇ॥ ੩੧॥

ਤੁਹਾਥੋਂ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤ ਕਿਰਿਆ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ। ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੋ॥੩੧॥

ਉਲਟੋ ਡੰਡ ਤਿਸੀ ਤੇ ਲੇਹੀ॥ ਪੁਨਿ ਤਿਹ ਮੰਤ੍ਰ ਰੁਦ੍ਰ ਕੋ ਦੇਹੀ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਕੌ ਭਟਕਾਵੈਂ॥ ਅੰਤ ਬਾਰ ਇਮਿ ਭਾਖ ਸੁਨਾਵੈਂ॥ ੩੨॥

ਤੁਸੀਂ ਉਲਟਾ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਦੰਡ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਮੰਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਭਟਕਾਉਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹੋ॥੩੨॥

ਤੋ ਤੇ ਕਛੁ ਅੱਛਰ ਰਹਿ ਗਯੋ॥ ਤੈ ਕਛੁ ਭੰਗ ਕ੍ਰਿਯਾ ਤੇ ਭਯੋ॥
ਤਾਤੇ ਤੁਹਿ ਬਰੁ ਰੁੱਦ੍ਰ ਨ ਦੀਨਾ॥ ਪੁੰਨਜ ਦਾਨ ਚਹਿਯਤ ਪੁਨਿ ਕੀਨਾ॥ ੩੩॥

ਤੁਹਾਥੋਂ ਜਾਪ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਅੱਖਰ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਰਿਆ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਦਾਨ ਕਰੋ॥੩੩॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਖਾਵਤ ਤਾਕੋ॥ ਲੂਟਾ ਚਹਤ ਬਿਪ੍ਰ ਘਰ ਜਾਕੋ॥
ਜਬ ਵਹੁ ਦਰਬ ਰਹਤ ਹ੍ਵੈ ਜਾਈ॥ ਔਰ ਧਾਮ ਤਬ ਚਲਤ ਤਕਾਈ॥ ੩੪॥

ਇਸ ਲਈ ਜਿਸਦਾ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਲੁਟਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਓਸੇ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮੰਤਰ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਜਦ ਉਹ ਨਿਰਧਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੂਸਰਾ ਘਰ ਲੱਭ ਲੈਂਦੇ ਹੋ॥੩੪॥

ਦੋਹਰਾ।। ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ ਅਰੁ ਤੰਤ੍ਰ ਸਿਧਿ ਜੌ ਇਨ ਮਹਿ ਕਛੁ ਹੋਇ।।
ਹਜਰਤਿ ਹ੍ਵੈ ਆਪਹਿ ਰਹਹਿ ਮਾਗਤ ਫਿਰਤ ਨ ਕੋਇ।। ੩੫।।

ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮੰਤਰ੍ਹਾਂ ਤੰਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਿੱਧੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਮੰਗਣ ਹਿਤ ਘੁੰਮਦੇ ਨ ਫਿਰਦੇ।।੩੫।।

ਦਿਜ ਬਾਜ।।

ਚੌਪਈ।।ਸੁਨਿ ਏ ਬਚਨ ਮਿਸਰ ਰਿਸਿ ਭਰਾ।।ਧਿਕ ਧਿਕ ਤਾਕਹਿ ਬਚਨ ਉਚਰਾ।।
ਤੈਂ ਹਮਰੀ ਬਾਤਨ ਕਹ ਜਾਨੈ।।ਭਾਂਗ ਖਾਇਕੈ ਬੈਨ ਪ੍ਰਮਾਨੈ।। ੩੬।।

ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰਨ ਲੱਗਾ। ਤੂੰ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝੇਂਗੀ ਜਿਹੜੀ ਭੰਗ ਪੀ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈਂ।।੩੬।।

ਕੁਅਰਿ ਬਾਚ।। ਸੁਨੋ ਮਿਸਰ ਤੁਮ ਬਾਤ ਨ ਜਾਨਤ।। ਅਹੰਕਾਰ ਕੈ ਬਚਨ ਪ੍ਰਮਾਨਤ।।
ਭਾਂਗ ਪੀਏ ਬੁਧਿ ਜਾਤ ਨ ਹਰੀ।। ਬਿਨੁ ਪੀਏ ਤਵ ਬੁਧਿ ਕਹ ਪਰੀ।। ੩੭।।

ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ! ਸੁਣ, ਤੂੰ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਏਂ। ਭੰਗ ਪੀਣ ਨਾਲ ਬੁੱਧੀ ਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਕਿ ਭੰਗ ਨ ਪੀਣ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਅਕਲ ਆ ਗਈ ਹੈ।।੩੭।।

ਤੁਮ ਆਪਨ ਸਜਾਨੇ ਕਹਲਾਵਤ।। ਕਬ ਹੀਂ ਭੂਲਿ ਨ ਭਾਂਗ ਚੜ੍ਹਾਵਤ।।
ਜਬ ਪੁਨ ਜਾਹੁ ਕਾਜ ਭਿੱਛਾ ਕੇ।। ਕਰਹੋ ਖ੍ਵਾਰ ਰਹਤ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਕੇ।। ੩੮।।

ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਆਣੇ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੇ। ਪਰ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਣ ਜਾਓਗੇ ਤਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਵੀ ਘਰ ਜਾਓਗੇ ਓਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰੋਗੇ।।੩੮।।

ਜਿਹ ਧਨ ਕੋ ਤੁਮ ਤ੍ਯਾਗ ਦਿਖਾਵਤ।। ਦਰ ਦਰ ਤਿਹ ਮਾਂਗਨ ਕਸ ਜਾਵਤ।।
ਮਹਾਂ ਮੂੜ੍ਹ ਰਾਜਨ ਕੇ ਪਾਸਨ।। ਲੇਤ ਫਿਰਤ ਹੋ ਮਿਸ੍ਰ ਜੂ ਕਨ ਕਨ।। ੩੯।।

ਜਿਸ ਧਨ ਨੂੰ ਤਿਆਗਨ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਓਸੇ ਧਨ ਨੂੰ ਮੰਗਣ ਲਈ ਫਿਰ ਦਰ ਦਰ ਤੇ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਹੇ ਮਿਸ਼ਰ! ਮਹਾਂਮੂਰਖ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਤੁਸੀਂ ਕਣ ਕਣ ਲਈ ਘੁੰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹੋ।।੩੯।।

ਤੁਮ ਜਗ ਮਹਿ ਤ੍ਯਾਗੀ ਕਹਲਾਵਤ।। ਸਭ ਲੋਕਨ ਕਹ ਤ੍ਯਾਗ ਦ੍ਰਿੜਾਵਤ।।

ਜਾਕਹ ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਤਜਿ ਦੀਜੈ।। ਤਾਕਹ ਹਾਥ ਉਠਾਇ ਕਸ ਲੀਜੈ।। ੪੦।।

ਜਗ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਗੀ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਲਈ ਪੱਕਾ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਮਨ ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਹੱਥ ਅੱਡ ਕੇ ਕਿਉਂ ਫੜਿਆ ਜਾਵੇ ?।।੪੦।।

ਕਾਹੂ ਧਨ ਤਜਾਗ ਦ੍ਰਿੜਾਵਹਿ।। ਕਾਹੂ ਕੋ ਕੋਊ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲਾਵਹਿ।।
ਮਨ ਮਹਿ ਦਰਬ ਠਗਨ ਕੀ ਆਸਾ।। ਦ੍ਵਾਰ ਦ੍ਵਾਰ ਡੋਲਤ ਇਹ ਪਜਾਸਾ।। ੪੧।।

ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਧਨ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਲਈ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਮਨ ਵਿਚ ਧਨ ਠੱਗਣ ਦੀ ਆਸ ਲੈ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਦਰ ਦਰ ਘੁੰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹੋ।।੪੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਬੇਦ ਬਜਾਕਰਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਇਮ ਉਚਰੈ ।
ਜਿਨਿ ਕਿਸਹੂ ਤੇ ਏਕ ਟਕਾ ਮੋਕੌ ਝਰੈ।।
ਜੇ ਤਿਨਕੋ ਕਛੁ ਦੇਤ ਉਸਤਤਿ ਤਾਕੀ ਕਰੈ।।
ਹੋਂ ਜੋ ਧਨ ਦੇਤ ਨ ਤਿਨੈ ਨਿੰਦ ਤਾਕੀ ਰਰੈ।। ੪੨।।

ਵੇਦ ਵਿਆਕਰਣ, ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂਕਿ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਪੈਸਾ ਟਕਾ ਝਾੜ ਲਵੋ। ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਸਿਫਤ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਉਸ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋ।।੪੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਿੰਦਿਆ ਅਰੁ ਉਸਤਤਿ ਦੋਊ ਜੀਵਤ ਹੀ ਜਗ ਮਾਹਿ।।
ਜਬ ਮਾਟੀ ਮਾਟੀ ਮਿਲੀ ਨਿੰਦੁਸਤਤਿ ਕਛੁ ਨਾਹਿ।। ੪੩।।

ਨਿੰਦਿਆ ਅਤੇ ਉਸਤਤੀ ਦੋਵੇਂ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿਣ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਜਦ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਮਿਲ ਗਈ ਤਾਂ ਨਿੰਦਿਆ ਉਸਤਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ।।੪੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਦੇਨਹਾਰ ਦਾਇਕਹਿ ਮੁਕਤਿ ਨਹਿ ਕਰਿ ਦਿਯੋ।।
ਅਨਦਾਇਕ ਤਿਹ ਪੁੱਤ੍ਰਨ ਪਿਤ ਕੋ ਬਧ ਕਿਯੋ।।
ਜਾ ਤੇ ਧਨ ਕਰ ਪਰੈ ਸੁਜਸ ਤਾਕੋ ਕਰੈ।।
ਹੋ ਜਾਤੇ ਕਛੂ ਨ ਲਹੈ ਨਿੰਦ ਤਿਹ ਉਚਰੈ।। ੪੪।।

****
ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਨੇ ਮੁਕਤੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਫੜਾਈ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਅਨਚਾਹੇ ਵਿਚ ਪੁੱਤਰ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਜਸ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਉਸ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋ॥੪੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਦੁਹੂੰਅਨ ਸਮ ਜੋਊ ਕਰਿ ਜਾਨੈ॥ ਨਿੰਦਜਾ ਉਸਤਤਿ ਸਮ ਕਰਿ ਮਾਨੈ॥
ਹਮ ਤਾਹੀ ਕਹ ਬ੍ਰਹਮ ਪਛਾਨਹਿ॥ ਵਾਹੀ ਕਹਿ ਦਿਜ ਕੈ ਅਨੁਮਾਨਹਿ॥੪੫॥

ਨਿੰਦਿਆ ਅਤੇ ਉਸਤਤੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਇਕ ਸਮਾਨ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਛਾਣਦੇ ਹਾਂ॥੪੫॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਏ ਦਿਜ ਜਾਤੇ ਜਤਨ ਪਾਇ ਧਨ ਲੇਵਹੀ॥
ਤਾ ਨਰ ਕਹ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਬਡਾਈ ਦੇਵਹੀ॥
ਮਿਥਜਾ ਉਪਮਾ ਬਕਿ ਕਰਿ ਤਹਿ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰੈ॥
ਹੋ ਘੋਰ ਨਰਕ ਕੇ ਬੀਚ ਅੰਤ ਦੋਊ ਪਰੈ॥ ੪੬॥

ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਧਨ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਝੂਠੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਘੋਰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈਂਦੇ ਹਨ॥੪੬॥

ਧਨ ਕੇ ਕਾਜ ਕਰਤ ਸਭ ਕਾਜਾ॥ ਊਚ ਨੀਚ ਰਾਨਾ ਅਰੁ ਰਾਜਾ॥
ਖਜਾਲ ਕਾਲ ਕੋ ਕਿਨੂੰ ਨ ਪਾਯੋ॥ ਜਿਨ ਇਹ ਚੌਦਹ ਲੋਕ ਬਨਾਯੋ॥੪੭॥

ਊਚ, ਨੀਚ, ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ ਸਭ ਧਨ ਲਈ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਿਸ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ॥੪੭॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਇਹੀ ਦਰਬ ਕੇ ਲੋਭ ਬੇਦ ਬਜਾਕਰਨ ਪੜ੍ਹਤ ਨਰ॥
ਇਹੀ ਦਰਬ ਕੇ ਲੋਭ ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰਨ ਉਪਦਿਸ ਕਰ॥
ਇਹੀ ਦਰਬ ਕੇ ਲੋਭ ਦੇਸ ਪਰਦੇਸ ਸਿਧਾਏ॥
ਹੋ ਪਰੇ ਦੂਰਿ ਕਹ ਜਾਇ ਬਹੁਰਿ ਨਿਜੁ ਦੇਸਨ ਆਏ॥ ੪੮॥

ਏਸੇ ਧਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਲੋਕ ਵੇਦ ਵਿਆਕਰਣ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਏਸੇ ਧਨ ਦੇ ਲੋਭ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਮੰਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਏਸੇ ਧਨ ਦੇ ਲਾਲੇਚ ਵਿਚ ਲੋਕ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਜਾਕੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਾਪਿਸ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੪੮॥

ਕਬਿੱਤ॥ ਏਹੀ ਧਨ ਲੋਭ ਤੇ ਪੜੰਤ ਬਜਾਕਰਨ ਸਭੈ
ਏਹੀ ਧਨ ਲੋਭ ਤੇ ਪੁਰਾਨ ਹਾਥ ਧਰੇ ਹੈਂ॥
ਧਨ ਹੀ ਕੇ ਲੋਭ ਦੇਸ ਛਾਡਿ ਪਰਦੇਸ ਬਸੇ
ਤਾਤ ਅਰੁ ਮਾਤ ਕੇ ਦਰਸਹੂ ਨ ਕਰੇ ਹੈਂ॥
ਊਚੇ ਦ੍ਰੂਮ ਸਾਲ ਤਹਾਂ ਲਾਂਬੇ ਬਟ ਤਾਲ ਜਹਾਂ
ਤਿਨ ਮੈ ਸਿਧਾਤ ਹੈ ਨ ਜੀ ਮੈ ਨੈਕੁ ਡਰੇ ਹੈਂ॥
ਧਨ ਕੈ ਨੁਰਾਗੀ ਹੈਂ ਕਹਾਵਤ ਤਿਆਗੀ ਆਪੁ
ਕਾਸੀ ਬੀਚ ਜਏ ਤੇ ਕਮਾਊ ਜਾਇ ਮਰੇ ਹੈਂ॥ ੪੯॥

ਏਸੇ ਧਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਵਿਆਕਰਣ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਏਸੇ ਧਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਕੇ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ। ਧਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਛੱਡਕੇ ਪਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਚੇ ਉਚੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਵਿਚ, ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਬੋਹੜ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਅਤੇ ਤਾਲਾਬਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ। ਇਹ ਧਨ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਗੀ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਪੈਸੇ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਕਮਾਯੂੰ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਓਥੇ ਹੀ ਜਾ ਮਰਦੇ ਹਨ॥੪੯॥

ਬਿਜੈ ਛੰਦ॥ ਲਾਲਚ ਏਕ ਲਗੈ ਧਨ ਕੇ ਸਿਰ ਮੱਧਿ ਜਟਾਨ ਕੇ ਜੂਟ ਸਵਾਰੈਂ॥
ਕਾਠ ਕੀ ਕੰਠਿਨ ਕੌਂ ਧਰਿਕੈ ਇਕ ਕਾਨਨ ਮੈ ਬਿਨੁ ਕਾਨਿ ਪਧਾਰੈਂ॥
ਮੋਚਨ ਕੌਂ ਗਹਿਕੈ ਇਕ ਹਾਥਨ ਸੀਸ ਹੂ ਕੇ ਸਭ ਕੇਸ ਉਪਾਰੈਂ॥
ਡਿੰਭੁ ਕਰੈ ਜਗ ਡੰਡਨ ਕੌਂ ਇਹ ਲੋਕ ਗਯੋ ਪਰਲੋਕ ਬਿਗਾਰੈਂ॥੫੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਟਾਨ=ਜੜਾਵਾਂ। ਕਾਠ ਦੀ ਕੰਠਿਨ=ਲਕੜੀ ਦੀ ਮਾਲਾ।

ਧਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਜੜਾਵਾਂ ਰਖੀਆਂ ਹਨ। ਲਕੜੀ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾਕੇ ਸਭ ਸ਼ਰਮ ਹਯਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮੋਚਨਾ ਫੜਕੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਪੁਟਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਗਤ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਨ ਲਈ ਪਖੰਡ ਕਰਕੇ ਇਹ ਲੋਕ ਤਾਂ ਗਵਾਉਂਦੇ ਹੀ ਹਨ, ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਗਾੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥੫੦॥

ਮਾਟੀ ਕੇ ਲਿੰਗ ਬਨਾਇਕੈ ਪੂਜਤ ਤਾ ਮੈ ਕਹੋ ਇਨ ਕਾ ਸਿਧਿ ਪਾਈ॥

****

ਜੋ ਨਿਰਜੋਤਿ ਭਯੋ ਜਗ ਜਾਨਤ ਤਾਹਿ ਕੇ ਆਗੇ ਲੈ ਜੋਤਿ ਜਗਾਈ।।
ਪਾਇ ਪਰੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਾਨਿ ਅਜਾਨ ਬਡੈ ਕਰਿਕੈ ਹਠਤਾਈ।।
ਚੇਤ ਅਚੇਤ ਸੁਚੇਤਨ ਕੋ ਚਿਤ ਕੀ ਤਜਿ ਕੈ ਚਟਦੈ ਦੁਚਿਤਾਈ।।੫੧।।

ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਲਿੰਗ ਬਣਾਕੇ ਪੂਜਣ ਨਾਲ ਭਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਗ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਖੁਦ ਨਿਰਜੋਤ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਜੋਤ ਜਗਾ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਮਝਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੂਰਖਾਂ ਵਾਲਾ ਹੱਠ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਬੇਸਮਝ ਮੂਰਖੋ, ਸੁਚੇਤ ਹੋਵੋ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਚਿੱਤ ਦਾ ਦੁਚਿਤਾਪਨ ਛੱਡ ਦੇਵੋ।।੫੧।।

ਕਾਂਸੀ ਕੇ ਬੀਚ ਪੜ੍ਹੈ ਬਹੁ ਕਾਲ ਬੁਟੰਤ ਮੈ ਅੰਤ ਮਰੈ ਪੁਨਿ ਜਾਈ।।
ਤਾਤ ਰਹਾ ਅਰੁ ਮਾਤ ਕਹੂੰ ਬਨਿਤਾ ਸੁਤ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰਨ ਭਾਈ।।
ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਫਿਰੈਂ ਤਜਿਕੈ ਘਰ ਥੋਰੀ ਸੀ ਸੀਖਿ ਕੈ ਚਾਤੁਰਤਾਈ।।
ਲੋਭ ਕੀ ਲੀਕ ਨ ਲਾਂਘੀ ਕਿਸੂ ਨਰ ਲੋਭ ਰਹਾ ਸਭ ਲੋਗ ਲੁਭਾਈ।।੫੨।।

ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤਕ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭੂਟਾਨ ਆਦਿ ਪਹਾੜੀ ਪਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਪਿਤਾ ਕਿਤੇ ਹੈ, ਮਾਤਾ ਕਿਤੇ ਹੈ, ਪੁੱਤਰ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਥਾਨ ਤੇ ਹੈ। ਥੋੜੀ ਜੇਹੀ ਸਿਆਣਪ ਸਿਖ ਕੇ ਲੋਕ ਘਰ ਛੱਡਕੇ ਦੇਸ਼, ਵਿਦੇਸ਼ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ। ਲਾਲਚ ਦੀ ਲਕੀਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲੰਘ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਲਾਲਚ ਸਭ ਨੂੰ ਲਲਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।।੫੨।।

ਕਬਿੱਤੁ।। ਏਕਨ ਕੋ ਮੂੰਡਿ ਮਾਂਡਿ ਏਕਨ ਸੌ ਲੇਹਿ ਡਾਂਡ
ਏਕਨ ਕੈ ਕੰਠੀ ਕਾਠ ਕੰਠ ਮੈ ਡਰਤ ਹੈਂ।।
ਏਕਨ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈ ਮੰਤ੍ਰ ਏਕਨ ਲਿਖਾਵੈ ਜੰਤ੍ਰ
ਏਕਨ ਕੌ ਤੰਤ੍ਰਨ ਪ੍ਰਬੋਧਜੋ ਈ ਕਰਤ ਹੈਂ।।
ਏਕਨ ਕੇ ਬਿੰਦਜਾ ਕੋ ਬਿਵਾਦਨ ਬਤਾਵੈ ਡਿੰਭ
ਜਗਕੋ ਦਿਖਾਇ ਜਜੋਂ ਕਜੋਂ ਮਾਤ੍ਰਕੌਂ ਹਰਤਹੈਂ।।
ਮੈਯਾ ਕੌਨ ਮਾਨੈ ਮਹਾਂਕਾਲੈ ਨ ਮਨਾਵੈ
ਮੂੜ ਮਾਟੀ ਕੌ ਮਾਨਤ ਤਾਤੇ ਮਾਂਗਤ ਮਰਤ ਹੈ।। ੫੩।।

ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਪੁਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਕਈਆਂ ਤੋਂ ਡੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਗਲਾਂ

ਵਿਚ ਕਾਠ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮੰਤਰ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਜੰਤਰ ਲਿਖਕੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤੰਤਰ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿਦਵਤਾ ਦਾ ਰੋਅਬ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਪਖੰਡ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਨ ਚੁਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਮੂਰਖ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।।੫੩।।

ਸਵੈਯਾ।। ਚੇਤ ਅਚੇਤੁ ਕੀਏ ਜਿਨ ਚੇਤਨ ਤਾਂਹਿ ਅਚੇਤਨ ਕੋ ਠਹਰਾਵੈ।।
ਤਾਹਿ ਕਹੈ ਪਰਮੇਸ੍ਵਰ ਕੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ਕਹੇ ਘਟਿ ਮੋਲ ਬਿਕਾਵੈ।।
ਜਾਨਤ ਹੈ ਨ ਅਜਾਨ ਬਡੈ ਸੁ ਇਤੇ ਪਰ ਪੰਡਿਤ ਆਪੁ ਕਹਾਵੈ।।
ਲਾਜ ਕੇ ਮਾਰੇ ਮਰੈ ਨ ਮਹਾਂ ਲਟ ਐਂਠਹਿ ਐਂਠ ਅਮੈਂਠਿ ਗਵਾਵੈ।। ੫੪।।

ਜਿਸਨੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ। ਮੂਰਖ ਉਸ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਮੁਲ ਲਿਆਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਾਣਦੇ ਬੁਝਦੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਪਖੰਡ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਸ਼ਰਮ ਖਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਰਦੇ ਬਲਕਿ ਬੜੀ ਆਕੜ ਵਿਚ ਜੀਵਣ ਗਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।।੫੪।।

ਬਿਜੈ ਛੰਦ।। ਗਤਮਾਨ ਕਹਾਵਤ ਗਾਤ ਸਭੈ ਕਛੂ ਜਾਨੈ ਨ ਬਾਤ ਗਤਾਗਤ ਹੈ।।
ਦੁਤਿਮਾਨ ਘਨੇ ਬਲਵਾਨ ਬਡੇ ਹਮਜਾਨਤ ਜੋਗ ਮਧੇ ਜਤ ਹੈ।।
ਪਾਹਨ ਕੇ ਕਹੈਂ ਬੀਚ ਸਹੀ ਸ਼ਿਵ ਜਾਨੈ ਨ ਮੂੜ ਮਹਾਂ ਮਤ ਹੈ।।
ਤੁਮਹੂੰ ਨ ਬਿਚਾਰਿ ਸੁ ਜਾਨ ਕਹੋ ਇਨ ਮੈ ਕਹਾਂ ਪਾਰਬਤੀ ਪਤਿ ਹੈ।। ੫੫।।

ਸਾਰੇ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਤਿਮਾਨ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗਤੀ ਅਗਤੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਵਡੇ ਵਡੇ ਸੂਰਬੀਰ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਜੋਗ ਵਿਚ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਚਾ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਹੋ ਕੇ ਅਸਲੀ ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਣਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਦੱਸੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਪਾਰਬਤੀ ਦੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ।।੫੫।।

ਮਾਟੀ ਕੌ ਸੀਸ ਨਿਵਾਵਤ ਹੈ ਜੜ ਯਾਤੇ ਕਹੋ ਤੁਹਿ ਕਾ ਸਿਧਿ ਐਹੈ।।
ਜੌਨ ਰਿਝਾਇ ਲਯੋ ਜਗ ਕੌ ਤਵ ਚਾਵਰ ਡਾਰਤ ਰੀਝਿ ਨ ਜੈਹੈ।।
ਧੂਪ ਜਗਾਇਕੈ ਸੰਖ ਬਜਾਇ ਸੁ ਫੂਲਨ ਕੀ ਬਰਖਾ ਬਰਖੈ ਹੈ।।
ਅੰਤ ਉਪਾਇ ਕੈ ਹਾਰਿ ਹੈਂ ਰੇ ਪਸੁ ਪਾਹਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸ਼੍ਰ ਨ ਪੈਹੈ।। ੫੬।।

****

ਮੂਰਖ ਮਿੱਟੀ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਭਲਾ ਇਸ ਮਿਟੀ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਰਿੱਧੀ ਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਿਸ ਤਾਕਤ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰਕੇ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਚੌਲ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਧੂਫ ਜਗਾ ਕੇ, ਸੰਖ ਵਜਾਕੇ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਪਰ ਇਹ ਮੂਰਖੋ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਉਪਾਅ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਜਾਵੋਂਗੇ ਪਰ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕੋਗੇ।।੫੬।।

ਏਕਨ ਜੰਤ੍ਰ ਸਿਖਾਵਤ ਹੈਂ ਦਿਜ ਏਕਨ ਮੰਤ੍ਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਬਤਾਵੈਂ।।
ਜੋ ਨ ਭਿਜੈ ਇਨ ਬਾਤਨ ਤੇ ਤਿਹ ਗੀਤਿ ਕਬਿੱਤ ਸਲੋਕ ਸੁਨਾਵੈਂ।।
ਦਜੋਸ ਹਿਰੈ ਧਨ ਲੋਗਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਚੋਰੁ ਚਕੈਂ ਠੱਗ ਦੇਖਿ ਲਜਾਵੈਂ।।
ਕਾਨਿ ਕਰੈਂ ਨਹਿ ਕਾਜੀ ਕੁਟਵਾਰ ਕੀ ਮੂੰਡਿ ਕੈ ਮੂੰਡਿ ਮੁਰੀਦਨ ਖਾਵੈਂ।। ੫੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਿਜੈ=ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕੁਟਵਾਰ=ਕੋਤਵਾਲ। ਮੁਰੀਦਨ=ਚੇਲੇ।

ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜੰਤਰ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੰਤਰ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਗੀਤ ਕਬਿੱਤ ਅਤੇ ਸਲੋਕ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਿਨੇ ਦਿਨੇ ਹੀ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਨ ਚੁਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚੋਰ ਅਤੇ ਠੱਗ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਜ਼ੀ ਕੋਤਵਾਲ ਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਲੁਟ ਲੁਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।।੫੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਾਹਨ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੈ ਜੋ ਹੈ ਅਧਿਕ ਅਚੇਤ।।
ਭਾਂਗ ਨ ਏਤੇ ਪਰ ਭਖੇ ਜਾਨਤ ਆਪ ਸੁਚੇਤ।। ੫੮।।

ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਮੂਰਖ ਬਣਕੇ ਪੱਥਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭੰਗ ਆਦਿ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾਰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।।੫੮।।

ਤੋਟਕ ਛੰਦ।। ਧਨ ਕੇ ਲਗਿ ਲੋਭ ਗਏ ਅਨਤੈਂ।। ਤਜਿ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਬਾਲ ਕਿਤੈਂ।।
ਬਸਿ ਕੈ ਬਹੁ ਮਾਸ ਤਹਾਂ ਹੀ ਮਰੈਂ।। ਫਿਰਿ ਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਕੇ ਨਹਿ ਪੰਥ ਪਰੈਂ।। ੫੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਤੈਂ=ਹੋਰ ਥਾਂ। ਸੁਤ=ਪੁੱਤਰ। ਬਾਲ=ਇਸਤਰੀ।

ਧਨ ਦੇ ਲੋਭ ਵਿਚ ਇਹ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ, ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਮਹੀਨੇ ਸਾਲ ਰਹਿਕੇ ਓਥੇ ਵਸ ਕੇ ਓਥੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਦੀ ਘਰ ਦਾ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਫੜਦੇ।।੫੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਧਨੀ ਲੋਗ ਹੈਂ ਪੁਹਪ ਸਮ ਗੁਨਿਜਨ ਭੌਰ ਬਿਚਾਰ।।

ਗੂੰਜ ਰਹਤ ਤਿਹ ਪਰ ਸਦਾ ਸਭ ਧਨ ਧਾਮ ਬਿਸਾਰ।। ੬੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੁਹਪ ਸਮ=ਫੁੱਲਾਂ ਵਰਗੇ। ਭੌਰ=ਭੌਰੇ।

ਧਨੀ ਲੋਕ ਤਾਂ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭੌਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹਨ। ਉਹ ਘਰ ਬਾਹਰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਦਾ ਹੀ ਧਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਚੱਕਰ ਕੱਢਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।।੬੦।।

ਚੌਪਈ।।ਸਭ ਕੋਊ ਅੰਤ ਕਾਲ ਬਸਿ ਭਯਾ।।ਧਨ ਕੀ ਆਸ ਨਿਕਰਿ ਤਜਿ ਗਯਾ।।
ਆਸਾ ਕਰਤ ਗਯਾ ਸੰਸਾਰਾ।। ਇਹ ਆਸਾ ਕੋ ਵਾਰ ਨ ਪਾਰਾ।। ੬੧।।

ਸਾਰੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕਾਲ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੀ ਪੈਣੇ ਹਨ। ਧਨ ਦੀ ਆਸ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੇ ਭਟਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦਾ ਹੀ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਆਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।।੬੧।।

ਏਕ ਨਿਰਾਸ ਵਹੈ ਕਰਤਾਰਾ।। ਜਿਨ ਕੀਨਾ ਇਹ ਸਕਲ ਪਸਾਰਾ।।
ਆਸਾ ਰਹਿਤ ਔਰ ਕੋਊ ਨਾਹੀ।। ਜਾਨ ਲੇਹੁ ਦਿਜਬਰ ਮਨ ਮਾਹੀ।। ੬੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਰਾਸ=ਇੱਛਾ ਰਹਿਤ, ਆਸਾ ਰਹਿਤ। ਦਿਜਬਰ=ਬ੍ਰਾਹਮਣ।

ਇੱਛਾ ਰਹਿਤ ਕੇਵਲ ਇੱਕੋ ਕਰਤਾਰ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਇਨਸਾਨ ਆਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲਵੋ।।੬੨।।

ਲੋਭ ਲਗੇ ਧਨ ਕੇ ਏ ਦਿਜਬਰ।। ਮਾਂਗਤ ਫਿਰਤ ਸਭਨ ਕੇ ਘਰ ਘਰ।।
ਯਾ ਜਗ ਮਹਿ ਕਰ ਡਿੰਭ ਦਿਖਾਵਤ।। ਤੇ ਠਗਿ ਠਗਿ ਸਭ ਕਹ ਧਨ ਖਾਵਤ।। ੬੩।।

ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਣ ਲੋਭ ਵਿਚ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਘਰ ਘਰ ਮੰਗਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਵਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਠੱਗ ਠੱਗ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਨ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।।੬੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਆਸਾ ਕੀ ਆਸਾ ਲਗੇ ਸਭ ਹੀ ਗਯਾ ਜਹਾਨ।।
ਆਸਾ ਜਗ ਜੀਵਤ ਬਚੀ ਲੀਜੈ ਸਮਝਿ ਸੁਜਾਨ।। ੬੪।।

'ਆਸਾ ਦੀ ਆਸਾ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਝ ਲਵੋ ਕਿ ਆਸਾ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਹੀ ਸਭ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।।੬੪।।

ਚੌਪਈ।।ਆਸਾ ਕਰਤ ਸਗਲ ਜਗ ਜਯਾ।।ਆਸਹਿ ਉਪਜਤਾ ਆਸਹਿ ਭਯਾ।।
ਆਸਾ ਕਰਤ ਤਰੁਨ ਬ੍ਰਿਧ ਹੂਆ।। ਆਸਾ ਕਰਤ ਲੋਗ ਸਭ ਮੂਆ।। ੬੫।।

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਆਸਾ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਆਸਾ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਸਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਵਾਨ ਆਸਾ ਲਾਈ ਹੀ ਬੁਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਸਾ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੀ ਮਰ ਗਿਆ॥੬੫॥

ਆਸਾ ਕਰਤ ਲੋਗ ਸਭ ਭਏ॥ ਬਾਲਕ ਹੁਤੇ ਬ੍ਰਿਧ ਹ੍ਵੈ ਗਏ॥
ਜਿਤਿ ਕਿਤ ਧਨ ਆਸਾ ਕਰਿ ਡੋਲਹਿ॥ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਧਨਾਸ ਕਲੋਲਹਿ॥੬੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਡੋਲਹਿ=ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਧਨਾਸ ਕਲੋਲਹਿ=ਧਨ ਦੀ ਆਸਾ ਦੀ ਖੇਡ।

ਆਸਾ ਕਰਦੇ ਹੀ ਸਭ ਲੋਕ ਬਾਲਕ ਤੋਂ ਬੁੱਢੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਧਨ ਦੀ ਆਸਾ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਇਧਰ ਉੱਧਰ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧਨ ਦੀ ਆਸਾ ਵਿਚ ਹੀ ਦੇਸਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਖੱਜਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥੬੬॥

ਪਾਹਨ ਕਹੁ ਧਨਾਸ ਸਿਰ ਨਜਾਵੈਂ॥ ਚੇਤ ਅਚੇਤਨ ਕੌ ਠਹਰਾਵੈਂ॥
ਕਰਤ ਪ੍ਰਪੰਚ ਪੇਟ ਕੇ ਕਾਜਾ॥ ਊਚ ਨੀਚ ਰਾਨਾ ਅਰੁ ਰਾਜਾ॥੬੭॥

ਧਨ ਦੀ ਆਸਾ ਵਿਚ ਹੀ ਪੱਥਰ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਚੇਤ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਊਚ ਨੀਚ ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ ਸਭ ਪੇਟ ਦੀ ਖਾਤਰ ਪਖੰਡ ਕਰਦੇ ਹਨ॥੬੭॥

ਕਾਹੂ ਕੋ ਸਿੱਛਾ ਸੁ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈਂ॥ ਕਾਹੂੰ ਕੌ ਲੈ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਵੈਂ॥
ਕਾਹੂੰ ਪਠੈ ਤੀਰਥਨ ਦੇਂਹੀ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੋ ਦਰਬੁ ਮਾਂਗ ਸਭ ਲੇਂਹੀ॥੬੮॥

ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਤੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਧਨ ਆਪ ਮੰਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥੬੮॥

ਜਿਹ ਨਰ ਕੋ ਧਨਵਾਨ ਤਕਾਵੈਂ॥ ਜੋਨਿ ਸਿਲਾ ਮਹਿ ਤਾਂਹਿ ਫਸਾਵੈਂ॥
ਬਹੁਰਿ ਡੰਡ ਤਿਹ ਮੂੰਡਿ ਚੁਕਾਂਹੀ॥ ਕਾਢਿ ਦੇਤ ਤਾਕੇ ਪੁਨਿ ਮਾਂਹੀ॥੬੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੋਨਿ ਸਿਲਾ=ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਚੱਕਰ।

ਜਿਸ ਧਨੀ ਨੂੰ ਇਹ ਵੇਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਦਾ ਡਰਾਵਾ ਦੇ ਕੇ ਫਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਉਸ ਵੱਲ ਕਾਫੀ ਵੱਡਾ ਡੰਨ ਕੱਢ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਡੰਨ ਵਸੂਲ ਕਰਦੇ ਹਨ॥੬੯॥

ਇਨ ਲੋਗਨ ਧਨ ਹੀ ਕੀ ਆਸਾ॥ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਜੀ ਕੀ ਨਾਹਿ ਪਯਾਸਾ॥
ਡਿੰਭਿ ਜਗਤ ਕਹ ਕਰਿ ਪਰਚਾਵੈ॥ ਲਛਿਮੀ ਹਰ ਜਜੇ ਤਜੇ ਲੈ ਆਵੈ॥੭੦॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧਨ ਦੀ ਹੀ ਆਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਇਹ ਪਰਪੰਚ ਵਿਚ ਉਲਝਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਵੀ ਇਹ ਧਨ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥੭੦॥

ਦਿਜ ਬਾਚ॥ ਸੁਨੁ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਤੈ ਬਾਤ ਨ ਜਾਨੈ॥ ਸ਼ਿਵ ਕਹ ਕਰਿ ਪਾਹਨ ਪਹਿਚਾਨੈ॥
ਬਿਪ੍ਰਨ ਕੌ ਸਭ ਹੀ ਸਿਰ ਨਜਾਵੈਂ॥ ਚਰਨੋਦਕ ਲੈ ਮਾਥ ਚੜਾਵੈਂ॥ ੭੧॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਬਿਪ੍ਰਨ=ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ਚਰਨੋਦਕ=ਚਰਨਾਮਤ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਪੁੱਤਰੀ! ਸੁਣ, ਤੂੰ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ ਏਂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਮੰਨ ਰਹੀ ਏਂ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਚਰਨਾਮਤ ਲੈ ਕੇ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ॥੭੧॥

ਪੂਜਾ ਕਰਤ ਸਗਲ ਜਗ ਇਨ ਕੀ॥ ਨਿੰਦਜਾ ਕਰਤ ਮੂੜ ਤੈ ਜਿਨ ਕੀ॥
ਏ ਹੈਂ ਪਰਮ ਪੁਰਾਤਨ ਦਿਜਬਰ॥ ਸਦਾ ਸਰਾਹਤ ਜਿਨ ਕਹ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ॥ ੭੨॥

ਮੂਰਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਚੰਗੇ ਰਾਜੇ ਖੁਦ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ॥੭੨॥

ਕੁਅਰਿ ਬਾਚ॥ ਸੁਨ ਮੂਰਖ ਦਿਜ ਤੈ ਨਹਿ ਜਾਨੀ॥ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਪਾਹਨ ਪਹਿਚਾਨੀ॥
ਇਨ ਮਹਿ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਤੈ ਜਾਨਾ॥ ਤਜਿ ਸਜਾਨਪ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ ਅਯਾਨਾ॥ ੭੩॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੇ ਮੂਰਖ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਪਰਮ ਜੋਤ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਸਿਆਣਪ ਛੱਡ ਕੇ ਮੂਰਖ ਬਣ ਗਏ ਹੋ॥੭੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਲੈਨੌ ਹੋਇ ਸੁ ਲੈ ਦਿਜ ਮੁਹਿ ਨ ਝੁਠਾਇਯੈ॥
ਪਾਹਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਇਯੈ॥
ਇਨ ਲੋਗਨ ਪਾਹਨ ਮਹਿ ਸ਼ਿਵ ਠਹਰਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਮੂੜਨ ਲੀਜਹੁ ਲੂਟ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇਕੈ॥ ੭੪॥

ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਧਨ ਲੈਣਾ ਹੈ ਲੈ ਲਵੋ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਝੂਠ ਨ ਦਸੋ ਕਿ ਪੱਥਰ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ। ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੱਸ ਕੇ ਬੇਸ਼ਕ ਦਿਲ ਖੋਲਕੇ ਲੁਟ ਲਵੀਂ॥੧੪॥

ਕਾਹੂ ਕਹ ਪਾਹਨ ਮਹਿ ਬ੍ਰਹਮ ਬਤਾਤ ਹੈਂ॥

ਜਲ ਡੂਬਨ ਹਿਤ ਕਿਸਹੂੰ ਤੀਰਥ ਪਠਾਤ ਹੈਂ।।
ਜਜੋ ਤਜੋ ਧਨ ਹਰ ਲੇਤ ਜਤਨ ਅਨਗਨਿਤ ਕਰ।।
ਹੋ ਟਕਾ ਗਾਠਿ ਮਹਿ ਲਏ ਨ ਦੇਹੀ ਜਾਨ ਘਰ।। ੭੫।।

(ਤੁਹਾਡਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਅਨੋਖਾ ਹੈ) ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦਸਦੇ ਹੋ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਲ ਵਿਚ ਚੁੱਭੀ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਅਣਗਿਣਤ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਧਨ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਜਿਸਦੀ ਗੱਠੜੀ ਵਿਚ ਪੈਸਾ ਹੋਵੇ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਗਾਲ ਕੀਤੇ ਬਗ਼ੈਰ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੰਦੇ।।੭੫।।

ਧਨੀ ਪੁਰਖ ਕਹ ਲਖਿ ਦਿਜ ਦੋਖ ਲਗਾਵਹੀ।।
ਹੋਮ ਜੱਗਜ ਤਾਤੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਕਰਾਵਹੀ।।
ਧਨਿ ਯਹਿ ਕਰਿ ਨਿਰਧਨੀ ਜਾਤ ਧਨ ਖਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਬਹੁਰਿ ਨ ਤਾਕੌ ਬਦਨ ਦਿਖਾਵਤ ਆਇਕੈ।। ੭੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੋਖ=ਦੋਸ਼। ਹੋਮ ਜੱਗਜ=ਹੋਮ ਜਗ।

ਧਨੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲੋਕ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਕਢ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੋਮ ਯੱਗ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਧਨੀ ਦਾ ਧਨ ਖਾਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰਧਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਖਾਉਂਦੇ।।੭੬।।

ਚੌਪਈ।।ਕਾਹੂ ਲੈ ਤੀਰਥਨ ਸਿਧਾਵੈ।।ਕਾਹੂ ਅਫਲ ਪ੍ਰਯੋਗ ਬਤਾਵੈ।।
ਕਾਕਨ ਜਜੋ ਮੰਡਰਾਤ ਧਨੂ ਪਰ।। ਜਜੋ ਕਿਲਕਾ ਮੱਛਰੀਯੈ ਦੂ ਪਰ।। ੭੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਫਲ=ਫਲ ਰਹਿਤ। ਕਾਕਨ=ਕਾਂ।

ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਪਣੇ ਲਾਭ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਾਧਣਾਂ ਅਰਾਧਣਾਂ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਆਪ ਇਹ ਕਾਂ, ਮੱਖੀ ਅਤੇ ਮੱਛਰ ਵਾਂਗ ਧਨ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਚੱਕਰ ਕੱਢਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।।੭੭।।

ਜਜੋ ਦ੍ਵੈ ਸ੍ਵਾਨ ਏਕ ਹਡਿਯਾ ਪਰ।। ਭੂਸਤ ਮਨੋ ਬਾਦਿ ਬਿੱਦਜਾਧਰ।।
ਬਾਹਰ ਕਰਤ ਬੇਦ ਕੀ ਚਰਚਾ।। ਤਨ ਅਰੁ ਮਨ ਧਨ ਹੀ ਕੀ ਅਰਚਾ।। ੭੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਵੈ ਸ੍ਵਾਨ=ਦੋ ਕੁੱਤੇ। ਹਡਿਯਾ=ਹੱਡੀ। ਅਰਚਾ=ਪੂਜਾ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ ਕੁੱਤੇ ਇਕ ਹੱਡੀ ਤੇ ਟੁੱਟ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖੋਹਣ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਵਿਦਵਾਨ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੇ ਟੁੱਟ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਵੇਦ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਉਸ ਧਨ ਰੂਪੀ ਹੱਡੀ ਤੇ ਲੱਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹੋ॥੭੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਧਨ ਕੀ ਆਸਾ ਮਨ ਰਹੈ ਬਾਹਰ ਪੂਜਤ ਦੇਵ॥
ਨਾ ਹਰਿ ਮਿਲਾ ਨ ਧਨ ਭਯੋ ਬ੍ਰਿਥਾ ਭਈ ਸਭ ਸੇਵ॥ ੭੯॥

ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਧਨ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਆਸ ਲਾ ਰਖਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਬਾਹਰੋਂ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸਾਰੀ ਸੇਵਾ ਵਿਅਰਥ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥੭੯॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਏ ਬਿੱਦਜਾ ਬਲ ਕਰਿਹ ਜੋਗ ਕੀ ਬਾਤ ਨ ਜਾਨੈ॥
ਏ ਸੁਚੇਤ ਕਰਿ ਰਹਹਿ ਹਮਨਿ ਆਚੇਤ ਪ੍ਰਮਾਨੈ॥
ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੌ ਭਾਂਗ ਭੂਲਿ ਭੌਦੂ ਨਹਿ ਖਾਈ॥
ਹੋ ਨਿਜੁ ਤਨ ਤੇ ਬਿਸੰਭਾਰ ਰਹਤ ਸਭ ਲਖਤ ਲੁਕਾਈ॥ ੮੦॥

ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਵਿਦਿਆ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਘੁਮੰਡ ਕਰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਜੋਗ ਦੀ ਗੱਲ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਡਤ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਮੂਰਖ ਸਮਝਦੇ ਹੋ। ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਇਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਪੀਤੀ ਪਰ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇੱਕ ਬੋਝ ਹੈ॥੮੦॥

ਭਾਂਗ ਖਾਇ ਭਟ ਭਿੜਹਿ ਗਜਨ ਕੇ ਦਾਂਤ ਉਪਾਰਹਿ॥
ਸਿਮਟਿ ਸਾਂਗ ਸੰਗ੍ਰਹਹਿ ਸਾਰ ਸਨਮੁਖ ਹ੍ਵੈ ਝਾਰਹਿ॥
ਤੈ ਮੂਜੀ ਪੀ ਭਾਂਗ ਕਹੋ ਕਾ ਕਾਜ ਸਵਰਿਹੈ॥
ਹੋ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਮਾਨ ਜਾਇ ਔਧੇ ਮੁਖ ਪਰਿ ਹੈ॥ ੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਟ=ਸੂਰਮਾ। ਗਜਨ=ਹਾਥੀ। ਉਪਾਰਹਿ=ਤੋੜਨਾ। ਮੂਜੀ=ਡਰਪੋਕ। ਔਧੇ ਮੁਖ=ਮੂਧੇ ਮੂੰਹ।

ਭੰਗ ਪੀ ਕੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਲੜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਵੀ ਦੰਦ ਤੋੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਘੁੱਟ ਕੇ ਉਹ ਭਾਲਾ ਫੜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ! ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਮੂਜੀ ਤੂੰ ਭੰਗ ਪੀ ਕੇ ਭਲਾ ਕੀ ਕਰ ਸਕੇਂਗਾ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਇਕ ਲਾਸ਼ ਵਾਂਗ ਪੁਠਾ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਵੇਂਗਾ॥੮੧॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਸੁਨੋ ਮਿਸ੍ਰ ਸਿੱਛਾ ਇਨੀ ਕੋ ਸੁ ਦੀਜੈ॥
ਮਹਾਂ ਝੂਠ ਤੇ ਰਾਖਿ ਕੈ ਮੋਹਿ ਲੀਜੈ॥
ਇਤੋ ਝੂਠ ਕੈ ਔਰ ਨੀਕੋ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈਂ॥
ਕਹਾ ਚਾਮ ਕੇ ਦਾਮ ਕੈ ਕੈ ਚਲਾਵੈਂ॥ ੮੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਾਮ ਕੇ ਦਾਮ=ਚੰਮ ਦੇ ਸਿੱਕੇ।

ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ! ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਣੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਮਹਾਂ ਝੂਠ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਵੋਂ। ਇਸ ਝੂਠ ਦਾ ਹੋਰ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰੋ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬੇਸ਼ਕ ਚੰਮ ਦੇ ਸਿਕੇ ਚਲਾਓ॥੮੨॥

ਮਹਾਂ ਘੋਰ ਈ ਨਰਕ ਕੇ ਬੀਚ ਜੈਹੋ॥ ਕਿ ਚੰਡਾਲ ਕੀ ਜੋਨਿ ਮੈ ਔਤਰੈਹੋ॥
ਕਿ ਟਾਂਗੇ ਮਰੋਗੇ ਬਧੇ ਮ੍ਰਿਤੁਸ਼ਾਲਾ॥ ਸਨੈ ਬੰਧੁ ਪੁੱਤ੍ਰਾ ਕਲੱਤ੍ਰਾਨ ਬਾਲਾ॥ ੮੩॥

ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਨਰਕ ਵਿਚ ਜਾਓਗੇ ਅਤੇ ਚੰਡਾਲ ਦੀ ਜੂਨ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲਵੋਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਸਮੇਤ ਬੁਚੜ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਪੁੱਠੇ ਟੰਗ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਓਗੇ॥੮੩॥

ਕਹੋ ਮਿਸ੍ਰ ਆਗੇ ਕਹਾਂ ਜ੍ਵਾਬ ਦੈਹੋ॥ ਜਬੈ ਕਾਲ ਕੇ ਜਾਲ ਮੈ ਫਾਂਸਿ ਜੈ ਹੋ॥
ਕਹੋ ਕੌਨ ਸੋ ਪਾਠ ਕੈਹੋ ਤਹਾਂ ਹੀ॥ ਤਊ ਲਿੰਗ ਪੂਜਾ ਕਰੌਗੇ ਉਹਾਂਹੀ॥ ੮੪॥

ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ! ਦੱਸੋ ਅੱਗੇ ਜਾਕੇ ਕੀ ਉੱਤਰ ਦੇਵੋਗੇ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਾਲ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫੱਸ ਜਾਓਗੇ ? ਤਦ ਦੱਸੋਂ ਓਥੇ ਕਿਹੜਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹੋਗੇ ? ਕੀ ਓਥੇ ਜਾਕੇ ਵੀ ਲਿੰਗ ਦੀ ਹੀ ਪੂਜਾ ਕਰੋਗੇ॥੮੪॥

ਤਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਐਹੈਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਐਹੈਂ॥ ਜਹਾਂ ਬਾਂਧਿ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਤੋਕੌ ਚਲੈ ਹੈਂ॥
ਕਿਧੌ ਆਨਿ ਕੈ ਰਾਮ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਸਹਾਈ॥ ਜਹਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਾਤਾ ਨ ਤਾਤਾ ਨ ਭਾਈ॥ ੮੫॥

ਓਥੇ ਕੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਵੇਗਾ ? ਜਿਥੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੋਈ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਓਥੇ ਕੀ ਰਾਮ ਤੁਹਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗਾ ?॥੮੫॥

ਮਹਾਕਾਲ ਜੂ ਕੋ ਸਦਾ ਸੀਸ ਨਜੈਯੈ॥ ਪੁਰੀ ਚੌਦਹੂੰ ਤ੍ਰਾਸ ਜਾਕੋ ਤ੍ਰਸੈਯੈ॥
ਸਦਾ ਆਨਿ ਜਾਕੀ ਸਭੈ ਜੀਵ ਮਾਨੈ॥ ਸਭੈ ਲੋਕ ਖਜਾਤਾ ਬਿਧਾਤਾ ਪਛਾਨੈ॥ ੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹਾਕਾਲ=ਪ੍ਰਭੂ। ਤ੍ਰਾਸ=ਡਰ। ਪੁਰੀ ਚੌਦਹੂੰ=ਚੌਦਾਂ ਭਵਨ, ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ।

ਇਸ ਲਈ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਅਗੇ ਹੀ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਡਰ ਚੌਦਾਂ ਭਵਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਜਿਸਦੀ ਆਨ ਸਭ ਜੀਵ ਸਦਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਧਾਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਭ ਪਹਿਚਾਨਦੇ ਹਨ।।੮੬।।

ਨਹੀ ਜਾਨਿ ਜਾਈ ਕਛੂ ਰੂਪ ਰੇਖਾ।। ਕਹਾਂ ਬਾਸ ਤਾਕੋ ਫਿਰੈ ਕੌਨ ਭੇਖਾ।।
ਕਹਾਂ ਨਾਮ ਤਾਕੋ ਕਹਾਂ ਕੈ ਕਹਾਵੈ।। ਕਹਾ ਕੈ ਬਖਾਨੋ ਕਹੇ ਮੋ ਨ ਆਵੈ।। ੮੭।।

ਉਸ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ, ਨਿਵਾਸ ਅਤੇ ਭੇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ, ਮੈਥੋਂ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।।੮੭।।

ਨ ਤਾਕੋ ਕੋਊ ਤਾਤ ਮਾਤਾ ਨ ਭਾਈ।। ਨ ਪੁਤ੍ਰਾ ਨ ਪੋਤ੍ਰਾ ਨ ਦੱਾਯਾ ਨ ਦਾਈ।।
ਕਛੂ ਸੰਗ ਸੈਨਾ ਨ ਤਾਕੇ ਸੁਹਾਵੈ।। ਕਹੈ ਸੱਤਿ ਸੋਈ ਕਰੈ ਸੋ ਬਨਜਾਵੈ।। ੮੮।।

ਉਸ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਪਿਤਾ, ਮਾਤਾ, ਭਾਈ, ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਪੋਤਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਕੋਈ ਦਾਇਆ ਜਾਂ ਦਾਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਨ ਕੋਈ ਸੈਨਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਜੋ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।।੮੮।।

ਕਈਊ ਸਵਾਰੈ ਕਈਊ ਖਪਾਵੈ।। ਉਸਾਰੇ ਗੜੇ ਫੇਰਿ ਮੇਟੈ ਬਨਾਵੈ।।
ਘਨੀ ਬਾਰ ਲੌ ਪੰਥ ਚਾਰੋ ਭ੍ਰਮਾਨਾ।। ਮਹਾਕਾਲ ਹੀ ਕੋ ਗੁਰੂ ਕੋ ਪਛਾਨਾ।। ੮੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਵਾਰੈ=ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਖਪਾਵੈ=ਢਾਇਆ ਹੈ।

ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਉਸਾਰਿਆ ਹੈ ਫੇਰ ਮੇਟਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਈ ਬਾਰ ਉਹ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਮਹਾਂਕਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।।੮੯।।

ਮੁਰੀਦ ਹੈ ਉਸੀ ਕਾ ਵਹੈ ਪੀਰ ਮੇਰੋ।। ਉਸੀ ਕਾ ਕਿਯਾ ਆਪਨਾ ਜੀਵ ਚੇਰੋ।।
ਤਿਸੀ ਕਾ ਕੀਆ ਬਾਲਕਾ ਮੈਂ ਕਹਾਵੋਂ।। ਉਹੀ ਮੋਹਿ ਰਾਖਾ ਉਸੀ ਕੋ ਧਿਆਵੋਂ।। ੯੦।।

ਮੈਂ ਉਸੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੀਰ ਮੰਨਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦੀ ਮੁਰੀਦ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀ ਜੀਵ ਆਤਮਾਂ ਉਸੇ ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਉਸੇ ਦੀ ਰਚਨਾ ਮੈਂ ਬਾਲਕਾ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹਾਂ, ਉਸੇ ਨੇ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਓਸੇ ਦਾ ਸਿਰਮਨ ਕਰਦੀ ਹਾਂ।।੯੦।।

ਚੌਪਈ।। ਦਿਜ ਹਮ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕੋ ਮਾਨੈ।। ਪਾਹਨ ਮੈ ਮਨ ਕੋ ਨਹਿ ਆਨੈ।।

ਪਾਹਨ ਕੋ ਪਾਹਨ ਕਰਿ ਜਾਨਤ।। ਤਾਂਤੇ ਬੁਰੋ ਲੋਗ ਏ ਮਾਨਤ।। ੯੧।।

ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ! ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੀ। ਮੈਂ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਪੱਥਰ ਹੀ ਮੰਨਦੀ ਹਾਂ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਬੁਰੇ ਲੋਕ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।। ੮੧।।

ਝੂਠਾ ਕਹ ਝੂਠਾ ਹਮ ਕੈਹੈਂ।। ਜੋ ਸਭ ਲੋਗ ਮਨੈ ਕੁਰਰੈਹੈਂ।।
ਹਮ ਕਾਹੂ ਕੀ ਕਾਨਿ ਨ ਰਾਖੈਂ।। ਸੱਤਿ ਬਚਨ ਮੁਖ ਊਪਰ ਭਾਖੈਂ।। ੯੨।।

ਝੂਠੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਝੂਠਾ ਹੀ ਕਹਾਂਗੇ ਭਾਵੇਂ ਲੋਕ ਮਨਾਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਚਾਹੇ ਚੀਕਣ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਮੂੰਹ ਤੇ ਆਖਾਂਗੀ।। ੯੨।।

ਸੁਨੁ ਦਿਜ ਤੁਮ ਧਨ ਕੇ ਲਬ ਲਾਗੇ।। ਮਾਂਗਤ ਫਿਰਤ ਸਭਨ ਕੇ ਆਗੇ।।
ਆਪਨੇ ਮਨ ਭੀਤਰਿ ਨ ਲਜਾਵਹੁ।। ਇਕ ਟਕ ਹ੍ਵੈ ਹਰਿ ਧਜਾਨ ਨ ਲਾਵਹੁ।। ੯੩।।

ਹੇ ਪੰਡਤ ! ਤੁਸੀਂ ਧਨ ਦੇ ਲੋਭ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮੰਗਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹੋ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਇਕ ਟਕਾ ਭਰ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ।। ੯੩।।

ਦਿਜ ਬਾਚ।। ਤਬ ਦਿਜ ਬੋਲਾ ਤੈ ਕਜਾ ਮਾਨੈ।। ਸੰਭੂ ਕੋ ਪਾਹਨ ਕਰਿ ਮਾਨੈ।।
ਜੋ ਇਨ ਕੋ ਕਰਿ ਆਨ ਬਖਾਨੈ।। ਤਾਕੋ ਬ੍ਰਹਮ ਪਾਤਕੀ ਜਾਨੈ।। ੯੪।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਸੰਭੂ=ਸ਼ਿਵਜੀ। ਪਾਤਕੀ=ਪਾਪੀ। ਬ੍ਰਹਮ=ਪਰਮਾਤਮਾ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਤਦ ਕਿਹਾ, ਤੂੰ ਕੀ ਜਾਣ ਸਕਦੀ ਹੈਂ ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਸਮਝ ਰਹੀ ਹੈਂ। ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਪੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।। ੯੪।।

ਜੋ ਇਨ ਕਹ ਕਟੁ ਬਚਨ ਉਚਾਰੈ।। ਤਾਕੌ ਮਹਾਂ ਨਰਕ ਬਿਧਿ ਡਾਰੈ।।
ਇਨਕੀ ਸਦਾ ਕੀਜਿਯੈ ਸੇਵਾ।। ਏ ਹੈ ਪਰਮ ਪੁਰਾਤਨ ਦੇਵਾ।। ੯੫।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਕਟੁ ਬਚਨ=ਭੈੜੇ ਸ਼ਬਦ। ਬਿਧਿ=ਪ੍ਰਭੂ।

ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਭੈੜੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਨਰਕ ਵਿਚ ਸੁਟਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਦਾ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਦੇਵਤਾ ਹਨ।। ੯੫।।

ਕੁਅਰਿ ਬਾਚ।। ਏਕੈ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਹਮ ਮਾਨੈ।। ਮਹਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕਹ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨੈ।।
ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸ਼ਨ ਕੀ ਸੇਵ ਨ ਕਰਹੀ।। ਤਿਨ ਤੇ ਹਮ ਕਬਹੂੰ ਨਹਿ ਡਰਹੀ।। ੯੬।।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਦੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕਿਸੇ

ਮਹਾਂਰੁਦਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ। ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਬਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਵੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰਾਂਗੀ।।੯੬।।

ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸ਼ਨ ਜਿਨ ਪੁਰਖ ਉਚਾਰਜੋ।। ਤਾਕੌ ਮ੍ਰਿਤੁ ਜਾਨਿਯੈ ਮਾਰਜੋ।।
ਜਿਨ ਨਰ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਧਜਾਯੋ।। ਤਾਕੇ ਨਿਕਟ ਕਾਲ ਨਹਿ ਆਯੋ।। ੯੭।।

ਜਿਸ ਨੇ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ ਸਮਝ ਲਵੋ ਕਿ ਮੌਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ, ਸਮਝੋ ਮੌਤ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫੰਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਾ ਸਕਦੀ।।੯੭।।

ਜੇ ਨਰ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋ ਧਜਾਵੈ।। ਤੇ ਨਰ ਕਾਲ ਫਾਂਸ ਨਹਿ ਜਾਵੈ।।
ਤਿਨਕੇ ਰਿੱਧ ਸਿੱਧ ਸਭ ਘਰ ਮੋ।। ਕੋਬਿਦ ਸਭ ਹੀ ਰਹਤ ਹੁਨਰ ਮੋ।। ੯੮।।

ਜਿਹੜਾ ਮਨੁਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਿਰਤੂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦਾ। ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਨਿਪੁੰਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।।੯੮।।

ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਕ ਦਾ ਜਿਨ ਕਹਾ।। ਤਾਕੇ ਰਿੱਧਿ ਸਿੱਧਿ ਹ੍ਵੈ ਰਹਾ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਧਨ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰੂ।। ਜਿਨ ਕਾ ਆਵਤ ਵਾਰ ਨ ਪਾਰੂ।। ੯੯।।

ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਵੀ ਮਨ ਲਾਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਕੀਤਾ, ਸਭ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਧਨ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਭਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।।੯੯।।

ਜਿਨ ਨਰ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਹ ਧਜਾਯੋ।। ਸੋ ਨਰ ਕਲਿ ਮੋ ਕਬਹੂ ਨ ਆਯੋ।।
ਯਾ ਜਗ ਮੈ ਤੇ ਅਤਿ ਸੁਖ ਪਾਵੈ।। ਭੋਗ ਕਰੈ ਬੈਰਨਿ ਕਹ ਘਾਵੈ।। ੧੦੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਜਾਯੋ=ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਲਿ=ਜੂਨ। ਬੈਰਨਿ=ਵੈਰੀਆਂ। ਘਾਵੈ=ਮਾਰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ । ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।।੧੦੦।।

ਜਬ ਤੋਕੋ ਦਿਜ ਕਾਲ ਸਤੈਹੈਂ।। ਤਬ ਤੂੰ ਕੋ ਪੁਸਤਕ ਕਰ ਲੈ ਹੈਂ।।

ਭਾਗਵਤ ਪੜ੍ਹੋ ਕਿ ਗੀਤਾ ਕਹਿ ਹੋ॥ ਰਾਮਹਿ ਪਕਰਿ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਕਹ ਗਹਿ ਹੋ॥੧੦੧॥

ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ! ਜਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੌਤ ਸਤਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੀ ਪੁਸਤਕ ਸਾਹਮਣੇ ਕਰੋਗੇ? ਤੁਸੀਂ ਭਗਵਤ ਪੜ੍ਹੋਗੇ ਕਿ ਗੀਤਾ ਪੜ੍ਹੋਗੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਾਮ ਨੂੰ ਫੜੋਗੇ ਕਿ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਫੜੋਗੇ?॥੧੦੧॥

ਜੇ ਤੁਮ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਠਹਰਾਏ॥ ਤੇ ਸਭ ਡੰਡ ਕਾਲ ਕੇ ਘਾਏ॥
ਕਾਲ ਡੰਡ ਬਿਨ ਬਚਾ ਨ ਕੋਈ॥ ਸ਼ਿਵ ਬਿਰੰਚ ਬਿਸ਼ਨਿੰਦ੍ਰ ਨ ਸੋਈ॥੧੦੨॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਾਲ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹਨ। ਸ਼ਿਵਜੀ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਇੰਦਰ ਆਦਿ ਕੋਈ ਕਾਲ ਤੋਂ ਬੱਚ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਹੈ॥੧੦੨॥

ਜੈਸਿ ਜੂਨਿ ਇਕ ਦੈਤ ਬਖਨਿਯਤ॥ ਤਜੌਂ ਇਕ ਜੂਨਿ ਦੇਵਤਾ ਜਨਿਯਤ॥
ਜੈਸੇ ਹਿੰਦੂਆ ਨੋ ਤੁਰਕਾਨਾ॥ ਸਭਹਿੰਨ ਸੀਸ ਕਾਲ ਜਰਵਾਨਾ॥੧੦੩॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਜੂਨ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਜੂਨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਤੁਰਕ ਹੈ ਪਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਕਾਲ ਮਹਾਂਬਲੀ ਹੈ॥੧੦੩॥

ਕਬਹੂੰ ਦੈਤ ਦੇਵਤਨ ਮਾਰੈਂ॥ ਕਬਹੂੰ ਦੈਤਨ ਦੇਵ ਸੰਘਾਰੈਂ॥
ਦੇਵ ਦੈਤ ਜਿਨ ਦੋਊ ਸੰਘਾਰਾ॥ ਵਹੈ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਹਮਾਰਾ॥੧੦੪॥

ਕਦੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਕਦੀ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਪਰ ਜਿਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਉਹੀ ਪਰਮਪੁਰਖ ਮੇਰਾ ਪਾਲਕ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੈ॥੧੦੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ਇੰਦ੍ਰ ਉਪਿੰਦ੍ਰ ਦਿਨਿੰਦ੍ਰਹਿ ਜੌਨ ਸੰਘਾਰਿਯੋ॥
ਚੰਦ੍ਰ ਕੁਬੇਰ ਜਲਿੰਦ੍ਰ ਅਹਿੰਦ੍ਰਹਿ ਮਾਰਿਯੋ॥
ਪੁਰੀ ਚੌਦਹੂੰ ਚੱਕ੍ਰ ਜਵਨ ਸੁਨਿ ਲੀਜਿਯੈ॥
ਹੋ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਤਾਹੀ ਕੋ ਗੁਰ ਕਰਿ ਕੀਜਿਯੈ॥ ੧੦੫॥

ਜਿਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਇੰਦਰ, ਉਪਿੰਦਰ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦ, ਕੁਬੇਰ, ਵਰੁਣ ਅਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਚੌਦਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਚੱਕਰ ਚਲਦਾ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ॥੧੦੫॥

ਦਿਜ ਬਾਚ॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਬਿਪ੍ਰਹਿ ਕੋ ਸਮਝਾਯੋ॥ ਪੁਨਿ ਮਿਸ੍ਰਹਿ ਅਸ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਜੋ ਪਾਹਨ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰਿਹੈਂ॥ ਤਾਕੇ ਪਾਪ ਸਕਲ ਸ਼ਿਵ ਹਰਿ ਹੈਂ॥ ੧੦੬॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਸ਼ਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਪਰ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੋ ਪੱਥਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਸ਼ਿਵਜੀ ਖੁਦ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣਗੇ॥੧੦੬॥

ਜੇ ਨਰ ਸਾਲਿਗ੍ਰਾਮ ਕਹ ਧਜੈ ਹੈ॥ ਤਾਕੇ ਸਕਲ ਪਾਪ ਕੋ ਛੈ ਹੈ॥
ਜੋ ਇਹ ਛਾਡਿ ਅਵਰ ਕਹ ਧਜੈ ਹੈ॥ ਤੇ ਨਰ ਮਹਾਂ ਨਰਕ ਮਹਿ ਜੈਹੈ॥੧੦੭॥

ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਲਗਰਾਮ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰੇਗਾ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਜਿਹੜਾ ਇਸਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਮਹਾਂ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪਵੇਗਾ॥੧੦੭॥

ਜੇ ਨਰ ਕਛੁ ਧਨ ਬਿੱਪ੍ਰਹਿ ਦੈਹੈ॥ ਆਗੇ ਮਾਂਗ ਦਸ ਗੁਨੋ ਲੈਹੈ॥
ਜੋ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਬਿਨੁ ਅਨਤੈ ਦੇਹੀ॥ ਤਾਕੌ ਕਛੁ ਸੁ ਫਲੈ ਨਹਿ ਸੇਈ॥ ੧੦੮॥

ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਧਨ ਦੇਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਧਨ ਦੇਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ॥੧੦੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤਬੈ ਕੁਅਰਿ ਪ੍ਰਤਿਮਾ ਸ਼ਿਵ ਕੀ ਕਰ ਮੈ ਲਈ॥
ਹਸਿ ਹਸਿ ਕਰਿ ਦਿਜ ਕੇ ਮੁਖ ਕਸਿ ਕਸਿ ਕੈ ਦਈ॥
ਸਾਲਿਗ੍ਰਾਮ ਭੇ ਦਾਂਤਿ ਫੋਰਿ ਸਭ ਹੀ ਦੀਏ॥
ਹੋ ਛੀਨਿ ਛਾਨਿ ਕਰਿ ਬਸਤ੍ਰ ਮਿਸ੍ਰ ਕੇ ਸਭ ਲੀਏ॥ ੧੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਤਿਮਾ=ਮੂਰਤੀ। ਕਰ ਮੈ ਲਈ=ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ। ਬਸਤ੍ਰ=ਕੱਪੜੇ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਹੱਸਦੇ ਹੱਸਦੇ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਕੱਸ ਕੱਸ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਸ਼ਾਲਿਗਰਾਮ ਦੇ ਵੀ ਦੰਦ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਰ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਅਤੇ ਧਨ ਖੋ ਲਿਆ॥੧੦੯॥

ਕਹੋ ਮਿਸ੍ਰ ਅਬ ਰੁਦ੍ਰ ਤਿਹਾਰੋ ਕਹ ਗਯੋ॥
ਜਿਹ ਸੇਵਤ ਥੋ ਸਦਾ ਦਾਂਤਿ ਛੈ ਤਿਨ ਕਿਯੋ॥

ਜਿਹ ਲਿੰਗਹਿ ਕੌ ਜਪਤੇ ਕਾਲ ਬਤਾਇਯੋ॥
ਹੋ ਅੰਤ ਕਾਲ ਸੋ ਤੁਮਰੇ ਮੁਖ ਮਹਿ ਆਇਯੋ॥ ੧੧੦॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ! ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਕਿ ਤੇਰਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਕਿਥੇ ਗਿਆ ? ਜਿਸਦੀ ਤੁਸੀਂ ਸਦਾ ਹੀ ਪੂਜਾ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਮੈਂ ਦੰਦ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਤੂੰ ਏਨਾ ਸਮਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਅੰਤ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਆ ਕੇ ਵੱਜਾ ਹੈ॥੧੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਾਕੋ ਦਰਬੁ ਛੀਨਿ ਜੋ ਲਿਯੋ॥ ਜੋ ਸਭ ਦਾਨ ਦਿਜਨ ਕਰਿ ਦਿਯੋ॥
ਕਹਜੋ ਮਿਸ੍ਰ ਕਛੁ ਚਿੰਤ ਨ ਕਰਹੂੰ॥ ਦਾਨ ਦਸ ਗੁਨੋ ਆਗੈ ਫਰਹੂ॥੧੧੧॥

ਉਸ ਨੇ ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਧਨ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਖੋਏ ਸਨ ਉਹ ਉਸ ਦੂਸਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਧਨ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਮਤ ਕਰੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹੋ ਧਨ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਹੋਕੇ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ॥੧੧੧॥

ਕਬਿੱਤੁ॥ ਔਰਨ ਕੋ ਕਹਤ ਲੁਟਾਵੋ ਤੁਮ ਖਾਹੁ ਧਨ ਆਪੁ
ਪਹਿਤੀ ਮੈ ਡਾਰਿ ਖਾਤਨ ਬਿਸਾਰਿ ਹੈਂ॥
ਬਡੇ ਹੀ ਪ੍ਰਪੰਚੀ ਪਰਪੰਚਨ ਕੋ ਲੀਏ ਫਿਰੈ
ਦਿਨ ਹੀ ਮੈ ਲੋਗਨ ਕੋ ਲੂਟਤ ਬਜ਼ਾਰ ਹੈਂ॥
ਹਾਥ ਤੇ ਨ ਕੌਡੀ ਦੇਤ ਕੌਡੀ ਕੌਡੀ ਮਾਂਗ ਲੇਤ
ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕਹਤ ਤਾਸੋ ਕਰੈ ਬਿਭਚਾਰਹੈਂ॥
ਲੋਭਤਾ ਕੇ ਜਏ ਹੈਂ ਕਿ ਮਮਤਾ ਕੇ ਭਏ ਹੈਂ
ਏ ਸੂਮਤਾ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਕੈਧੌਂ ਦਰਿਦ੍ਰਾਵਤਾਰ ਹੈਂ॥ ੧੧੨॥

ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਖੂਬ ਧਨ ਲਟਾਓ, ਪਰ ਖੁਦ ਦਾਲ ਵਿਚ ਲੂਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਪਖੰਡੀ ਹਨ ਅਤੇ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲੁੱਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਹੱਥੋਂ ਇਕ ਕੌਡੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਪਰ ਕੌਡੀ ਕੌਡੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮੰਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸਨੂੰ ਪੁੱਤਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਭ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਵਾਰਥ ਅਤੇ ਕੰਜੂਸੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਦਲਿੱਦਰਤਾ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਹਨ॥੧੧੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਪਹਤੀ ਬਿਖੈ ਬਿਸਾਰ ਨ ਡਾਰਹਿ॥ ਔਰਨ ਪਾਸ ਗਾਲ ਕੋ ਮਾਰਹਿ॥
ਜਨਿਯਤ ਕਿਸੀ ਦੇਸ ਕੇ ਰਾਜਾ॥ ਕੌਡੀ ਕੇ ਆਵਤ ਨਹਿ ਕਾਜਾ॥ ੧੧੩॥

ਖੁਦ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਦਾਲ ਵਿਚ ਲੂਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਪਰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਬੜੇ ਰੋਅਬ ਨਾਲ ਵਧੀਆ ਪਦਾਰਥ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹੋਣ। ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਕੌਡੀ ਭਰ ਕੰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ॥੧੧੩॥

ਜੌ ਇਨ ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ ਸਿਧਿ ਹੋਈ॥ ਦਰ ਦਰ ਭੀਖਿ ਨ ਮਾਗੈ ਕੋਈ॥
ਏਕੈ ਮੁਖ ਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰੈ॥ ਧਨ ਸੌ ਸਕਲ ਧਾਮ ਭਰਿ ਡਾਰੈ॥੧੧੪॥

ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤਰਾਂ ਜੰਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰ ਦਰ ਭੀਖ ਕਿਉਂ ਮੰਗਣੀ ਪੈਂਦੀ। ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਮੰਤਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧਨ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਭਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥੧੧੪॥

ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਏ ਜਿਨੈ ਬਖਾਨੈ॥ ਸ਼ਿਵ ਬ੍ਰਹਮਾ ਏ ਜਾਹਿ ਪ੍ਰਮਾਨੈ॥
ਤੇ ਸਭ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਸੰਘਾਰੇ॥ ਕਾਲ ਪਾਇਕੈ ਬਹੁਰਿ ਸਵਾਰੇ॥ ੧੧੫॥

ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਸ਼ਿਵਜੀ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਾਲ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਾਰੇ ਗਏ ਹਨ॥੧੧੫॥

ਕੇਤੇ ਰਾਮਚੰਦ ਅਰੁ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ॥ ਕੇਤੇ ਚਤੁਰਾਨਨ ਸ਼ਿਵ ਬਿਸ਼ਨਾ॥
ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਏ ਕਵਨ ਬਿਚਾਰੇ॥ ਪਾਨੀ ਭਰਤ ਕਾਲ ਕੇ ਦ੍ਵਾਰੇ॥ ੧੧੬॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਾਮਚੰਦਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਹਨ। ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਵਿਚਾਰੇ ਕੀ ਹਨ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪਾਣੀ ਭਰਦੇ ਹਨ।

ਕਾਲ ਪਾਇ ਸਭ ਹੀ ਏ ਭਏ॥ ਕਾਲੋ ਪਾਇ ਕਾਲ ਹ੍ਵੈ ਗਏ॥
ਕਾਲਹਿ ਪਾਇ ਬਹੁਰਿ ਅਵਤਰਿਹੈ॥ ਕਾਲਹਿ ਕਾਲ ਪਾਇ ਸੰਘਰਿਹੈ॥੧੧੭॥

ਵਕਤ ਵਕਤ ਤੇ ਇਹ ਸਭ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਵਕਤ ਪਾਕੇ ਹੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਾਲ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ। ਫਿਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦੁਬਾਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਵਕਤ ਪਾਕੇ ਫਿਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ॥੧੧੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ੍ਰਾਪ ਰਾਛਸੀ ਕੇ ਦਏ ਜੋ ਭਯੋ ਪਾਹਨ ਜਾਇ॥
ਤਾਹਿ ਕਹਤ ਪਰਮੇਸ਼੍ਰ ਤੈ ਮਨ ਮਹਿ ਨਹੀ ਲਜਾਇ॥ ੧੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਛਸੀ=ਰਾਕਸ਼ਨੀ। ਲਜਾਇ=ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਰਾਕਸ਼ਨੀ ਦੇ ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਪੱਥਰ ਬਣ ਗਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕਹਿੰਦਿਆਂ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ॥੧੧੮॥

ਦਿਜ ਬਾਚ॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਦਿਜ ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ॥ ਭਰਭਰਾਇ ਠਾਢਾ ਉਠਿ ਭਯੋ॥
ਅਬ ਮੈਂ ਇਹ ਰਾਜਾ ਪੈ ਜੈਹੌਂ॥ ਤਹੀ ਬਾਂਧਿ ਕਰਿ ਤੋਹਿ ਮੰਗੈਹੌਂ॥ ੧੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਰਭਰਾਇ=ਬੁੜ ਬੁੜ ਕਰਦਾ। ਪੈ ਜੈਹੌਂ=ਪਾਸ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਤਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਬੁੜ ਬੁੜ ਕਰਦਾ ਉਠ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੰਗਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ॥੧੧੯॥

ਕੁਅਰਿ ਬਾਚ॥

ਤਬ ਤਿਨ ਕੁਅਰਿ ਦਿਜਹਿ ਗਹਿ ਲਿਆ॥ ਡਾਰ ਨਦੀ ਕੇ ਭੀਤਰ ਦਿਯਾ॥
ਗੋਤਾ ਪਕਰਿ ਆਠ ਸੈ ਦੀਨਾ॥ ਤਾਂਹਿ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਕੀਨਾ॥੧੨੦॥

ਤਦ ਉਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਅੱਠ ਸੌ ਗੋਤੇ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਕੀਤਾ॥੧੨੦॥

ਕਹੀ ਕੁਅਰਿ ਪਿਤੁ ਪਹਿ ਮੈਂ ਜੈਹੌਂ॥ ਤੈਂ ਮੁਹਿ ਡਾਰਾ ਹਾਥ ਬਤੈਹੌਂ॥
ਤੇਰੇ ਦੋਨੋ ਹਾਥ ਕਟਾਊਂ॥ ਤੌ ਰਾਜਾ ਕੀ ਸੁਤਾ ਕਹਾਊਂ॥ ੧੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਡਾਰਾ ਹਾਥ=ਹੱਥ ਪਾਇਆ। ਸੁਤਾ=ਪੁੱਤਰੀ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਕਹਾਂਗੀ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਕਟਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਤਦੇ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਕਹਾਵਾਂਗੀ॥੧੨੧॥

ਦਿਜ ਬਾਚ॥ ਇਹ ਸੁਨਿ ਬਾਤ ਮਿੱਸ੍ਰ ਡਰਪਯੋ॥ ਲਾਗਤ ਪਾਇ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਭਯੋ॥
ਸੋਊ ਕਰੋਂ ਜੁ ਮੋਹਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਤੁਮ ਨਿਜੁ ਜਿਯ ਤੇ ਕੋਪ ਨਿਵਾਰੋ॥ ੧੨੨॥

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੂੰ ਜੋ ਕਹੇਂਗੀ ਮੈਂ ਉਹੋ ਕਰਾਂਗਾ। ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁੱਸਾ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਲੈ॥੧੨੨॥

ਕੁਅਰਿ ਬਾਚ॥ ਤੁਮ ਕਹਿਯਹੁ ਮੈਂ ਪ੍ਰਥਮ ਅਨ੍ਹਾਯੋ॥ ਧਨ ਨਿਮਿਤਿ ਮੈ ਦਰਬੁ ਲੁਟਾਯੋ॥
ਪਾਹਨ ਕੀ ਪੂਜਾ ਨਹਿ ਕਰਿਯੈ॥ ਮਹਾਕਾਲ ਕੇ ਪਾਇਨ ਪਰਿਯੈ॥ ੧੨੩॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਖੁਦ ਨਹਾਤਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਖੁਦ ਆਪਣਾ

ਧਨ ਲੁਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪੱਥਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਅਤੇ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਵੋਂਗੇ॥੧੨੩॥

ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ॥ ਤਬ ਦਿਜ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕੋ ਧਯਾਯੋ॥ ਸਰਿਤਾ ਮਹਿ ਪਾਹਨਨ ਬਹਾਯੋ॥
ਦੂਜੇ ਕਾਨ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਜਾਨਾ॥ ਕਹਾ ਮਿੱਸ੍ਰ ਪਰ ਹਾਲ ਬਿਹਾਨਾ॥ ੧੨੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਿਤਾ=ਨਦੀ। ਪਾਹਨਨ=ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ।

ਤਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਰਾਧਣਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਨਦੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੰਨੋ ਕੰਨੀ ਵੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਕਿ ਮਿਸ਼ਰ ਨਾਲ ਕੀ ਬੀਤੀ ਹੈ॥੧੨੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਮਿਸਰਹਿ ਛਲਾ ਪਾਹਨ ਦਏ ਬਹਾਇ॥
ਮਹਾਕਾਲ ਕੋ ਸਿੱਖਜ ਕਰਿ ਮਦਰਾ ਭਾਂਗ ਪਿਵਾਇ॥ ੧੨੫॥ ੧॥

ਇਸ ਛਲ ਨਾਲ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਛਲਿਆ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਨਦੀ ਵਿਚ ਰੋੜ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਭੰਗ ਪਿਆਕੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਬਣਾਇਆ॥੧੨੫॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਛਿਆਸਠਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੬੬॥੫੧੯੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਛਿਆਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੬੬॥੫੧੯੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਤੁਰਕ ਇਸਤਰੀ

ਚੌਪਈ॥ ਰੂਪ ਸੈਨ ਇਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁ ਲੱਛਨ॥ ਤੇਜਵਾਨ ਬਲਵਾਨ ਬਿਚੱਛਨ॥
ਸਕਲ ਮਤੀ ਤਾਕੇ ਘਰ ਦਾਰਾ॥ ਜਾ ਸਮ ਕਹੂੰ ਨ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਾਰਾ=ਇਸਤਰੀ। ਜਾ ਸਮ=ਜਿਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ।

ਰੂਪ ਸੈਨ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜੋ ਵਿਲੱਖਣ ਰੂਪ ਵਾਲਾ, ਤੇਜਵਾਨ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਸੀ। ਸਕਲਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੧॥

ਤਹਿ ਇਕ ਬਸੈ ਤੁਰਕਨੀ ਨਾਰੀ॥ ਤਿਹ ਸਮ ਰੂਪ ਨ ਮੈਨ ਦੁਲਾਰੀ॥
ਤਿਨ ਰਾਜਾ ਕੀ ਛਬਿ ਨਿਰਖੀ ਜਬ॥ ਮੋਹਿ ਰਹੀ ਤਰੁਨੀ ਤਾ ਪਰ ਤਬ॥ ੨॥

ਉਥੇ ਇੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਔਰਤ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਪਤਨੀ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗੀ ਰੂਪਵਾਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁਟਿਆਰ ਉਸ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ।।੨।।

ਰੂਪ ਸੈਨ ਪਹਿ ਸਖੀ ਪਠਾਈ।। ਲਗੀ ਲਗਨ ਤੁਹਿ ਸਾਥ ਜਤਾਈ।।
ਇਕ ਦਿਨ ਮੁਰਿ ਕਹਜੋ ਸੇਜ ਸੁਹੈਯੈ।। ਨਾਥ ਸਨਾਥ ਅਨਾਥਹਿ ਕੈਯੈ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਖੀ ਪਠਾਈ=ਦਾਸੀ ਭੇਜੀ। ਸੇਜ ਸੁਹੈਯੈ=ਸੇਜ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ।

ਉਸ ਨੇ ਰੂਪ ਸੈਨ ਦੇ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਗੋਲੀ ਭੇਜੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸੇਜ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਓ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅਨਾਥ ਨੂੰ ਸੁਨਾਥ ਕਰ ਦੇਵੋ।।੩।।

ਇਮਿ ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਤਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਉਚਾਰਾ।। ਤ੍ਰਿਯ ਆਗੇ ਪਤਿ ਜਿਯਤ ਤਿਹਾਰਾ।।
ਜੌ ਤੌ ਪ੍ਰਥਮ ਕਾਜਿਯਹਿ ਮਾਰੈ।। ਤਿਹ ਪਾਛੇ ਮੁਹਿ ਸੰਗਿ ਬਿਹਾਰੈ।। ੪।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾ ਪਤੀ ਜੀਊਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਰੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਕੇ ਰਮਣ ਕਰੋ।।੪।।

ਸੁਨਿ ਸਹਚਰਿ ਤਿਹ ਜਾਇ ਜਤਾਈ।। ਨ੍ਰਿਪ ਹਮ ਕੋ ਇਮਿ ਭਾਖ ਸੁਨਾਈ।।
ਜੌ ਤੈ ਪ੍ਰਥਮ ਕਾਜਿਯਹਿ ਘਾਵੈਂ।। ਤਿਹ ਉਪਰਾਂਤ ਬਹੁਰਿ ਮੁਹਿ ਪਾਵੈਂ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਥਮ ਕਾਜਿਯਹਿ ਘਾਵੈਂ=ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਰੋ। ਤਿਹ ਉਪਰਾਂਤ=ਉਸ ਉਪਰੰਤ।

ਗੋਲੀ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਰੋ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ।।੫।।

ਸੁਨਿ ਤ੍ਰਿਯ ਬਾਤ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਰਾਖੀ।। ਔਰ ਨ ਕਿਸੀ ਔਰ ਤਹਿ ਭਾਖੀ।।
ਰੈਨਿ ਸਮੈਂ ਕਾਜੀ ਜਬ ਆਯੋ।। ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੋਵਤਹਿ ਘਾਯੋ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਰਾਖੀ=ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰੱਖੀ। ਸੋਵਤਹਿ ਘਾਯੋ=ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਔਰਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦ ਕਾਜ਼ੀ ਆਇਆ ਤਾਂ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੬।।

ਤਾਕੋ ਕਾਟਿ ਮੂੰਡ ਕਰਿ ਲਿਯੋ॥ ਲੈ ਰਾਜਾ ਕੇ ਹਾਜਰ ਕਿਯੋ॥
ਤਵ ਨਿਮਿੱਤ ਕਾਜੀ ਮੈਂ ਘਾਯੋ॥ ਅਬ ਮੁਹਿ ਸੰਗ ਕਰੋ ਮਨ ਭਾਯੋ॥ ੭॥

ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਖਾਤਰ ਮੈਂ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਰਮਣ ਕਰੋ॥੭॥

ਜਬ ਸਿਰ ਨਿਰਖਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਿਹ ਲਯੋ॥ ਮਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਅਧਿਕ ਡਰਪਯੋ॥
ਪਤਿ ਮਾਰਤ ਜਿਹ ਲਗੀ ਨ ਬਾਰਾ॥ ਕਾ ਉਪਪਤਿ ਤਿਹ ਅੱਗ੍ਰ ਬਿਚਾਰਾ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਰਖਿ=ਵੇਖ। ਡਰਪਯੋ=ਡਰ ਗਿਆ। ਅਗ੍ਰ=ਅੱਗੇ।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਸਿਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਿਆ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਦਿਆਂ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਉਸ ਸਾਹਮਣੇ ਭਲਾ ਵਿਚਾਰਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੮॥

ਧਿਕ ਧਿਕ ਬਚ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯਹ ਉਚਾਰਾ॥ ਭੋਗ ਕਰਬ ਮੈਂ ਤਜਾ ਤਿਹਾਰਾ॥
ਤ੍ਰਿਯ ਪਾਪਨਿ ਤੈਂ ਭਰਤਾ ਘਾਯੋ॥ ਤਾਤੇ ਮੋਹਿ ਅਧਿਕ ਡਰ ਆਯੋ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਿਕ ਧਿਕ=ਫਿਟਕਾਰਿਆ। ਤਜਾ=ਛੱਡਿਆ। ਭਰਤਾ=ਪਤੀ, ਖਸਮ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ-ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਪਾਪਣ ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੈਭੀਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ॥੯॥

ਅਬ ਤੈਂ ਜਾਹਿ ਪਾਪਨੀ ਤਹੀ॥ ਨਿਜ ਕਰ ਨਾਥ ਸੰਘਾਰਾ ਜਹੀ॥
ਅਬ ਤੇਰੋ ਸਭ ਹੀ ਧ੍ਰਿਗ ਸਾਜਾ॥ ਅਬ ਹੀ ਲਗਿ ਜੀਵਤ ਨਿਰਲਾਜਾ॥ ੧੦॥

ਹੇ ਪਾਪਣ ! ਹੁਣ ਤੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਜਾ ਜਿਥੇ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਨੂੰ ਲਾਹਨਤ ਹੈ। ਹੇ ਨਿਰਲਜ ! ਤੂੰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਜਿਉਂਦੀ ਹੈਂ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਹਿਤ ਮੇਰੇ ਜਿਨ ਪਤਿ ਹਨਾ ਕੀਨਾ ਬਡਾ ਕੁਕਾਜ॥
ਜਮ ਧਰ ਮਾਰਿ ਨ ਮਰਤ ਹੈਂ ਅਬ ਲੌ ਜਿਯਤ ਨਿਲਾਜ॥ ੧੧॥

ਜਿਸ ਜ਼ਨਾਨੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਨਿਰਲਜ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰਦੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਹਾਲੇ ਤਕ ਜੀਉਂਦੀ ਹੈ॥੧੧॥

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਏ ਨਾਰਿ ਰਿਸਾਈ।। ਲਜਿਤ ਭਈ ਘਰ ਕੋ ਫਿਰੀ ਆਈ।।
ਪਤਿ ਕੋ ਮੂੰਡ ਤਿਸੀ ਘਰ ਡਾਰਾ।। ਆਇ ਧਾਮ ਇਸ ਭਾਂਤਿ ਪੁਕਾਰਾ।। ੧੨।।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਇਸਤਰੀ ਖਿਸਕ ਗਈ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋਕੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਈ। ਪਤੀ ਦਾ ਸਿਰ ਉਸ ਉਸੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਘਰ ਆਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗੀ।।੧੨।।

ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਸਭ ਲੋਗ ਬੁਲਾਏ।। ਸਭਹਿਨ ਕਾਜੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਿਖਾਏ।।
ਸ੍ਰੋਨਤ ਧਾਰ ਪਰਤ ਜਿਤ ਗਈ।। ਸੋ ਮਗੁ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਖੋਜਤ ਭਈ।। ੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਾਤ=ਸਵੇਰ। ਮ੍ਰਿਤਕ=ਮੁਰਦਾ, ਮਰੇ ਹੋਏ। ਸ੍ਰੋਨਤ=ਖ਼ੂਨ, ਲਹੂ। ਮਗੁ=ਰਸਤਾ।

ਸਵੇਰਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਵਿਖਾਈ। ਖ਼ੂਨ ਦੀ ਧਾਰ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਉਹ ਉਸੇ ਰਸਤੇ ਖੋਜ ਕੱਢਦੀ ਹੋਈ ਅੱਗੇ ਵਧੀ।।੧੩।।

ਜਹ ਜਹ ਜਾਇ ਸ੍ਰੋਨ ਕੀ ਧਾਰਾ।। ਤਿਹ ਹੇਰਤ ਜਨ ਚਲੇ ਅਪਾਰਾ।।
ਤਹ ਸਭਹੂੰ ਲੈ ਠਾਢੋ ਕੀਨਾ।। ਜਹ ਨਿਜੁ ਹਾਥ ਡਾਰਿ ਸਿਰ ਦੀਨਾ।। ੧੪।।

ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਲਹੂ ਦੀ ਧਾਰ ਗਈ ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਸਭ ਲੋਕ ਚਲ ਪਏ। ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਆਕੇ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਥੇ ਉਸ ਕਾਜ਼ੀ ਦਾ ਸਿਰ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ।।੧੪।।

ਮੂੰਡ ਕਟਜੋ ਸਭਹਿਨ ਲਖਿ ਪਾਯੋ।। ਇਹ ਕਾਜੀ ਯਾਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਘਾਯੋ।।
ਤਾਕਹ ਬਾਂਧਿ ਲੈ ਗਏ ਤਹਾਂ।। ਜਹਾਂਗੀਰ ਬੈਠਾ ਥੋ ਜਹਾਂ।। ੧੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੂੰਡ=ਸਿਰ। ਲਖਿ ਪਾਯੋ=ਵੇਖਿਆ। ਤਾਕਹ=ਉਸ ਨੂੰ।

ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਸਿਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਇਹ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੀ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਥੇ ਲੈ ਗਏ ਜਿਥੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।।੧੫।।

ਸਭ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਕਹਿ ਪ੍ਰਥਮ ਸੁਨਾਯੋ।। ਇਹ ਕਾਜੀ ਰਾਜੈ ਇਨ ਘਾਯੋ।।
ਹਜਰਤਿ ਬਾਂਧਿ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਕਹ ਦੀਨਾ।। ਭੇਦ ਕਛੂ ਜਿਯ ਮਾਂਝ ਨ ਚੀਨਾ।। ੧੬।।

ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਵੇਰਵਾ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੀ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੧੬।।

ਮਾਰਨ ਕੌ ਲੈ ਤਾਹਿ ਸਿਧਾਈ।। ਆਂਖਿਨ ਹੀ ਮਹਿ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਜਤਾਈ।।
ਮੁਰ ਜਿਯ ਰਾਖੁ ਕਹੈ ਸੋ ਕਰਿਹੌ।। ਲੈ ਘਟ ਸੀਸ ਪਾਨਿ ਕੌ ਭਰਿਹੌ।। ੧੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਂਖਿਨ ਹੀ ਮਹਿ=ਅੱਖ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ। ਘਟ=ਘੜਾ। ਸੀਸ=ਸਿਰ। ਪਾਨਿ=ਪਾਣੀ।

ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਲੈ ਗਈ ਪਰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਅੱਖ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਰੱਖ ਲਵੋ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਘੜਾ ਰੱਖਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਪਾਣੀ ਭਰਾਂਗੀ।।੧੭।।

ਤਬ ਸੁੰਦਰ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰੋ।। ਅਬ ਮਾਨਾ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹਾ ਹਮਾਰੋ।।
ਤਾਕੌ ਛਾਡਿ ਹਾਥ ਤੇ ਦੀਨਾ।। ਖ਼ੂਨ ਬਖਸ਼ਜੋ ਮੈਂ ਇਹ ਕੀਨਾ।।੧੮।।

ਤਦ ਉਸ ਸੁੰਦਰੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਕਹਿਣਾ ਮੰਨ ਲਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਖ਼ੂਨ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।।੧੮।।

ਪ੍ਰਥਮਹਿ ਛਾਡਿ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕਹ ਦੀਨਾ।। ਪੁਨ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਨਾ।।
ਅਬ ਮੈਂ ਸੈਰ ਮਕਾ ਕੇ ਜੈਹੌਂ।। ਮਰੀ ਤ ਗਈ ਜਿਯਤ ਫਿਰਿ ਐਹੌਂ।। ੧੯।।

ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਫਿਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਮੱਕੇ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਤੇ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਜੇ ਜੀਉਂਦੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵਾਪਿਸ ਆਵਾਂਗੀ।।੧੯।।

ਲੋਗਨ ਸੈਰ ਭਵਾਰੋ ਦਿਯੋ।। ਆਪੁ ਪੈਂਡ ਤਿਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੌ ਲਿਯੋ।।
ਤਾਹਿ ਨਿਰਖਿ ਰਾਜਾ ਡਰਪਾਨਾ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸੰਗ ਕਮਾਨਾ।। ੨੦।।

ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਖੁਦ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਈ। ਰਾਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਡਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ।।੨੦।।

ਲੋਗ ਕਹੈਂ ਮੱਕਾ ਕਹ ਗਈ।। ਹੁਆਂ ਕੀ ਸੁਧਿ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹਿ ਲਈ।।
ਕਹਾ ਬਾਲ ਇਨ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਯੋ।। ਕਿਹ ਛਲ ਸੌ ਕਾਜੀ ਕਹ ਘਾਯੋ।। ੨੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੁਆਂ=ਉਥੇ ਦੀ। ਸੁਧਿ=ਖਬਰ। ਕਿਨਹੂੰ=ਕਿਸੇ ਦੀ।

ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਹ ਸਮਝੇ ਕਿ ਉਹ ਮੱਕੇ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਉਥੇ ਦੀ ਖਬਰ ਕਿਸੇ ਨ ਲਈ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕੀ ਚਲਿੱਤਰ ਵਿਖਾਇਆ ਕਿ ਛਲ ਨਾਲ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੨੧।।

ਇਹ ਛਲ ਸਾਥ ਕਾਜਿਯਹਿ ਮਾਰਾ।। ਬਹੁਰਿ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕਹ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਰਾ।।
ਇਨ ਕੀ ਅਗਮ ਅਗਾਧਿ ਕਹਾਨੀ।। ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਜਾਨੀ।। ੨੨।। ੧।।

ਪਹਿਲਾਂ ਛਲ ਨਾਲ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਚਲਿੱਤਰ ਵਿਖਾਇਆ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਗੱਮ ਅਤੇ ਅਗਾਧ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਵੀ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕੇ।।੨੨।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਸਤਸਠਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੬੭।।੫੨੧੬।। ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੬੭।।੫੨੧੬।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਚੰਪਾਕਲਾ

ਚੌਪਈ।। ਚੰਪਾਵਤੀ ਨਗਰ ਦਿਸਿ ਦੱਛਿਨ।। ਚੰਪਤ ਰਾਇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁਭ ਲੱਛਨ।।
ਚੰਪਾਵਤੀ ਧਾਮ ਤਿਹ ਦਾਰਾ।। ਜਾ ਸਮ ਕਹੂੰ ਨ ਰਾਜ ਦੁਲਾਰਾ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਸਿ=ਪਾਸੇ, ਦਿਸ਼ਾ। ਦੱਛਿਨ=ਦੱਖਨ। ਸੁਭ ਲੱਛਨ=ਭਾਗਸ਼ਾਲੀ। ਰਾਜ ਦੁਲਾਰਾ=ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ।

ਦਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਚੰਪਾਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇੱਕ ਨਗਰ ਸੀ ਜਿਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਚੰਪਤ ਰਾਏ ਬੜਾ ਗੁਣਵਾਨ ਅਤੇ ਭਾਗਸ਼ਾਲੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਚੰਪਾਵਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੧।।

ਚੰਪਕਲਾ ਦੁਹਿਤਾ ਤਾਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ।। ਰੂਪਮਾਨ ਦੁਤਿਮਾਨ ਅਧਿਕ ਵਹ।।
ਜਬ ਤਿਹ ਅੰਗ ਮੈਨਤਾ ਵਈ।। ਲਰਿਕਾਪਨ ਕੀ ਸੁਧਿ ਬੁਧਿ ਗਈ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਹਿਤਾ=ਪੁੱਤਰੀ। ਮੈਨੰਤਾ=ਜਵਾਨੀ।

ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਚੰਪਾਕਲਾ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਬੜੀ ਰੂਪਵੰਤ ਅਤੇ ਬੁਧਿਮਾਨ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਦੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚ ਜਵਾਨੀ ਨੇ ਹੁਲਾਰਾ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬਚਪਨ ਦੀ ਸਭ ਸੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ।।੨।।

ਹੁਤੋ ਬਾਗ ਇਕ ਤਹਾਂ ਅਪਾਰਾ।। ਜਿਹ ਸਰ ਨੰਦਨ ਕਹਾ ਬਿਚਾਰਾ।।
ਤਹਾਂ ਗਈ ਵਹੁ ਕੁਅਰਿ ਮੁਦਿਤ ਮਨ।। ਲਗੇ ਸੁੰਦਰੀ ਸੰਗ ਕਰਿ ਅਨਗਨ।। ੩।।

ਉਥੇ ਇਕ ਵੱਡਾ ਬਾਗ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਨੰਦਨ ਬਾਗ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਉਥੇ ਉਹ ਅਨੇਕ ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪੂਰਵਕ ਸੈਰ ਕਰਨ ਗਈ।।੩।।

**ਤਹ ਨਿਰਖਾ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਸਰੂਪਾ॥ ਸੂਰਤਿ ਸੀਰਤਿ ਮਾਂਝ ਅਨੂਪਾ॥
ਰੀਝੀ ਕੁਅਰਿ ਅਟਕਿ ਗੀ ਤਬਹੀ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੁਘਰ ਨਿਹਾਰਜੋ ਜਬਹੀ॥੪॥**

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨੂਪਾ=ਅਦੁੱਤੀ। ਅਟਿਕ=ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ। ਸੁਘਰ=ਸੁੱਘੜ।

ਉਥੇ ਉਸ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵੇਖਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸੂਰਤ ਅਤੇ ਸੀਰਤ ਵਿਚ ਅਦੁੱਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਸੁੱਘੜ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ॥੪॥

**ਸਭ ਸੁਧਿ ਭੂਲਿ ਸਦਨ ਕੀ ਗਈ॥ ਆਠ ਟੂਕ ਤ੍ਰਿਹ ਉਪਰ ਭਈ॥
ਗ੍ਰਿਹ ਐਬੇ ਕੀ ਬੁੱਧਿ ਨ ਆਈ॥ ਤਹੀ ਉਧਰਿ ਤਿਹ ਸੰਗ ਸਿਧਾਈ॥੫॥**

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਠ ਟੂਕ=ਅੱਠ ਟੋਟੇ। ਉਧਰਿ=ਉਧਲ, ਨਿਕਲ ਗਈ।

ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਅੱਠ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਉਪਰ ਨਿਛਾਵਰ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਆਉਣਾ ਵੀ ਭੁਲ ਗਿਆ ਤੇ ਬਾਹਰੋ ਬਾਹਰ ਉਸ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਗਈ॥੫॥

**ਸਹਚਰਿ ਭੇਦ ਚਰਿਤ ਇਕ ਜਾਨਾ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਸਾਥ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਮਾਨਾ॥
ਰੋਇ ਰੋਇ ਧੁਨਿ ਊਚ ਪੁਕਾਰੈ॥ ਦੈ ਦੈ ਮੂੰਡ ਧਰਨਿ ਸੌ ਮਾਰੈ॥੬॥**

ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਸਖੀ ਨੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ। ਉਹ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਸਿਰ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਮਾਰਨ ਲੱਗੀ॥੬॥

**ਚੰਪਕਲਾ ਰਾਜਾ ਕੀ ਜਾਈ॥ ਰਾਛਸ ਗਹੀ ਆਨਿ ਦੁਖਦੋਈ॥
ਤਾਂਹਿ ਛੁਰੈਯੈ ਜਾਨ ਨ ਦੀਜੈ॥ ਬੇਗਹਿ ਬਧ ਦਾਨਵ ਕੋ ਕੀਜੈ॥੭॥**

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਛਸ=ਰਾਕਸ਼। ਬੇਗਹਿ=ਜਲਦੀ, ਛੇਤੀ। ਬਧ=ਮਾਰੋ। ਦਾਨਵ=ਦੈਂਤ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਚੰਪਾਕਲੀ ਨੂੰ ਰਾਕਸ਼ ਚੁਕ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਕਸ਼ ਪਾਸੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਛੁਡਵਾਓ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਰਾਕਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੋ॥੭॥

**ਏ ਸੁਨਿ ਬੈਨ ਲੋਗ ਸਭ ਧਾਏ॥ ਕਾਢੇ ਖੜਗ ਬਾਗ ਮੈ ਆਏ॥
ਦੈਤ ਵੈਤ ਤਹ ਕਛੂ ਨ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਚੱਕ੍ਰਿਤ ਭੇ ਜਿਯ ਮਾਂਝ ਬਿਚਾਰਾ॥੮॥**

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਭੱਜੇ ਆਏ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਪਰ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਰਾਕਸ਼ ਨ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਸਭ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ॥੮॥

ਹਰਿ ਦਾਨਵ ਤਿਹ ਗਯੋ ਅਕਾਸਾ॥ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਤੇ ਭਏ ਨਿਰਾਸਾ॥
ਰੋਇ ਪੀਟ ਦੁਹਿਤਾ ਕਹ ਹਾਰੇ॥ ਰਾਜਾ ਭਏ ਅਧਿਕ ਦੁਖਿਯਾਰੇ॥ ੯॥

ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਚੁਕ ਕੇ ਰਾਕਸ਼ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਨਾਰਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਜਾ ਰੋ ਪਿੱਟ ਕੇ ਪੁੱਤਰੀ ਗਵਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ॥੯॥

ਕੇਤਿਕ ਦਿਨਨ ਸਕਲ ਧਨ ਖਾਯੋ॥ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਫਿਰਤ ਦੁਖ ਪਾਯੋ॥
ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਮਿੱਤ੍ਰਹਿ ਕੌ ਤਜਾਗੀ॥ ਆਧੀ ਰਤਿ ਦੇਸ ਕੌ ਭਾਗੀ॥ ੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੇਤਿਕ=ਕਈ। ਮਿਤ੍ਰੂਹਿ=ਮਿਤੱਰ ਨੂੰ। ਤਿਜਾਗੀ=ਛੌਡ ਦਿੱਤਾ।

ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਘੁੰਮਦਿਆਂ ਫਿਰਦਿਆਂ ਧਨ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਪਾਏ ਤਾਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਲ ਭੱਜੀ॥੧੦॥

ਲਿਖਿ ਪੱਤ੍ਰੀ ਪਿਤ ਪਾਸ ਪਠਾਈ॥ ਦਾਨਵ ਤੇ ਮੈ ਦੇਵ ਛਰਾਈ॥
ਪਠੈ ਮਨੁੱਛ ਅਬ ਬੋਲਿ ਪਠਾਵਹੁ॥ ਮੋਹਿ ਮਿਲਾਇ ਅਧਿਕ ਸੁਖ ਪਾਵਹੁ॥੧੧॥

ਉਸ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜੀ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੈਂਤ ਪਾਸੋਂ ਛੁਡਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮੰਗਵਾ ਲਵੋ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਸੁਖੀ ਹੋਵੋਂ॥੧੧॥

ਪੜ੍ਹਿ ਪੱਤ੍ਰੀ ਪਿਤ ਕੰਠ ਲਗਾਈ॥ ਅਧਿਕ ਪਾਲਕੀ ਤਹਾਂ ਪਠਾਈ॥
ਚੰਪਕਲਾ ਕਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲੈ ਆਯੋ॥ ਮੂਰਖ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ॥ ੧੨॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੰਠ=ਗਲ। ਪਠਾਈ=ਭੇਜੀਆਂ। ਗ੍ਰਿਹਿ=ਘਰ।

ਪਿਤਾ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹਕੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਈ ਅਤੇ ਪਾਲਕੀਆਂ ਉਥੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀਆ। ਚੰਪਾਕਲਾ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਕੁਝ ਵੀ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੧੨॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਅਠਸਠ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੬੮॥੫੨੨੮॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੬੮॥੫੨੨੮॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਉਣੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਝਖਕੇਤ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਗੁਆ ਬੰਦਰ ਇਕ ਰਹਤ ਨ੍ਰਿਪਾਲਾ।। ਜਾਕੋ ਡੰਡ ਭਰਤ ਭੂਆਲਾ।।
ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਤਾਕੇ ਘਰ ਮੈ ਧਨ।। ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰ ਕੈ ਇੰਦ੍ਰ ਦੁਤਿਯ ਜਨੁ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਪਾਲਾ=ਰਾਜਾ। ਡੰਡ=ਡੰਨ, ਟੈਕਸ। ਭੂਆਲਾ=ਰਾਜੇ। ਅਪ੍ਰਮਾਨ=ਅਪਾਰ। ਦੁਤਿਯ=ਦੂਸਰਾ।

ਗੋਆ ਬੰਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਡੰਨ ਭਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਅਪਾਰ ਧਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਦੂਸਰਾ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਜਾਂ ਇੰਦਰ ਸੀ।।੧।।

ਮਿੱਤ੍ਰਮਤੀ ਤਾਕੀ ਅਰਧੰਗਾ।। ਪੁੰਨਜਮਾਨ ਦੂਸਰ ਜਨੁ ਗੰਗਾ।।
ਮੀਨਕੇਤ ਰਾਜਾ ਤਹ ਰਾਜੈ।। ਜਾ ਕੋ ਨਿਰਖਿ ਮੀਨ ਧੁਜ ਲਾਜੈ।।੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰਧੰਗਾ=ਇਸਤਰੀ, ਪਤਨੀ। ਪੁੰਨਜਮਾਨ=ਮਾਨੋ।

ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮਿੱਤਰਮਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਦੂਸਰੀ ਗੰਗਾ ਸੀ। ਮੀਨਕੇਤ ਰਾਜਾ ਵੀ ਏਨਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਾਮਦੇਵ ਲੱਜਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।।੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸ੍ਰੀ ਝਖਕੇਤ ਮਤੀ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿੱਹ ਜਾਨਿਯੈ।।
ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਅਬਲਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਪ੍ਰਮਾਨਿਯੈ।।
ਜਾ ਸਮ ਸੁੰਦਰਿ ਕਹੂੰ ਨ ਜਗ ਮਹਿ ਜਾਨਿਯਤ।।
ਹੋ ਰੂਪਮਾਨ ਉਹਿ ਕੀ ਸੀ ਵਹੀ ਬਖਾਨਿਯਤ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਭਾ=ਸ਼ਕਲ, ਸੁੰਦਰਤਾ। ਜਾਨਿਯਤ=ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਝਖਕੇਤਮਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗਾ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੋਹਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਕੇਵਲ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ।।੩।।

ਚੌਪਈ।।ਪ੍ਰਾਤ ਭਏਂ ਨ੍ਰਿਪ ਸਭਾ ਲਗਾਈ।।ਊਚ ਨੀਚ ਸਭ ਲਿਯਾ ਬੁਲਾਈ।।
ਤਹ ਇਕ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਆਯੋ।। ਜਿਹ ਸਮ ਦਿਤਿ ਆਦਿਤਿ ਨ ਜਾਯੋ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਤਿ=ਦੈਂਤ। ਆਦਿਤਿ=ਦੇਵਤਾ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਲਾਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗ਼ਰੀਬ ਅਮੀਰ ਸਭ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਆਇਆ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਦੇਵ-ਦਾਨਵਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੪।।

ਅੜਿੱਲ।। ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਰਹੀ ਥਕਿਤ ਸੁ ਤਾਂਹਿ ਨਿਹਾਰਿ ਕਰਿ।।
ਚੱਕ੍ਰਿਤ ਚਿਤ ਮਹਿ ਰਹੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਿ ਕਰਿ।।
ਸਖੀ ਪਠੀ ਤਿਹ ਧਾਮ ਮਿਲਨ ਕੀ ਆਸ ਕੈ।।
ਹੋ ਚਾਹ ਰਹੀ ਜਸ ਮੇਘ ਪਪਿਹਰਾ ਪਯਾਸ ਕੈ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਹਾਰਿ=ਵੇਖ ਕੇ। ਚੱਕ੍ਰਿਤ=ਹੈਰਾਨ। ਚਾਹ=ਖਾਹਿਸ਼।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਵੇਖਦੀ ਥੱਕ ਗਈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਈ। ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਉਸ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਨਾਲ ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਏਨੀ ਪਿਆਸ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਪੀਹੇ ਨੂੰ ਬਦਲਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।।੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਤਿ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਚਿਤ ਮਹਿ ਭਈ ਮਨ ਭਾਵਨ ਕਹ ਪਾਇ।।
ਸਹਚਰਿ ਕੋ ਜੁ ਦਰਿਦ੍ਰ ਥੋ ਤਤ ਛਿਨ ਦਿਯਾ ਮਿਟਾਇ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਰਿਦ੍ਰ=ਗਰੀਬੀ, ਭੁਖ। ਤਤ ਛਿਨ=ਓਸੇ ਪਲ।

ਆਪਣੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੁਰੰਤ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦੇਕੇ ਉਸ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।।੬।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਹੀ ਤਰੁਨਿ ਤਰੁਨ ਕੌ ਪਾਯੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਨ ਗਰੇ ਲਗਾਯੋ।।
ਰੈਨਿ ਸਗਰਿ ਰਤਿ ਕਰਤ ਬਿਹਾਨੀ।। ਚਾਰਿ ਪਹਰ ਪਲ ਚਾਰ ਪਛਾਨੀ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੈਨਿ=ਰਾਤ। ਸਗਰਿ=ਸਾਰੀ। ਬਿਹਾਨੀ=ਬਿਤਾਈ।

ਜਦ ਮਟਿਆਰ ਨੇ ਗਭਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਵਿਚ ਲੰਘ ਗਈ ਅਤੇ ਚਾਰ ਪਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਚਾਰ ਪਲਾਂ ਵਾਂਗ ਸਮਝਿਆ।।੭।।

ਪਿਛਲੀ ਪਹਰ ਰਾਤ੍ਰਿ ਜਬ ਰਹੀ।। ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਐਸੇ ਤਿਹ ਕਹੀ।।

****

ਹਮ ਤੁਮ ਆਵ ਨਿਕਸਿ ਦੋਊ ਜਾਵੈਂ।। ਔਰ ਦੇਸ ਦੋਊ ਕਹੂੰ ਸੁਹਾਵੈਂ।। ੮।।

ਜਦ ਰਾਤ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਸਮਾਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤਦ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਗਭਰੂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਓ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਇਥੋਂ ਨਿਕਲ ਚਲੀਏ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਵੱਸ ਜਾਈਏ।।੮।।

ਤੁਹਿ ਮੁਹਿ ਕਹ ਧਨ ਕੀ ਥੁਰ ਨਾਹੀ।। ਤੁਮਰੀ ਚਹਤ ਕੁਸਲ ਮਨ ਮਾਹੀ।।
ਯੌ ਕਹਿ ਦੂਹੂੰ ਅਧਿਕ ਧਨੁ ਲੀਨਾ।। ਔਰੈ ਦੇਸ ਪਯਾਨਾ ਕੀਨਾ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਥੁਰ=ਘਾਟ। ਕੁਸਲ=ਤੰਦਰੁਸਤੀ। ਪਯਾਨਾ=ਚੱਲ ਪਏ।

ਸਾਨੂੰ ਧਨ ਦੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਠੀਕ ਠਾਕ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਧਨ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਮੁਲਕ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਏ।।੯।।

ਚਤੁਰਿ ਭੇਦ ਸਹਚਰਿ ਇਕ ਪਾਈ।। ਤਿਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੋ ਦਈ ਆਗਿ ਲਗਾਈ।।
ਰਨਿਯਨਿ ਰਾਨੀ ਜਰੀ ਸੁਨਾਈ।। ਰੋਵਤ ਆਪੁ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਪਹਿ ਧਾਈ।। ੧੦।।

ਇਕ ਚੱਤਰ ਦਾਸੀ ਨੇ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਸਾਰੇ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਸੜਿਆ ਹੋਇਆ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰੋਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਗਈਆਂ।।੧੦।।

ਰਾਨੀ ਕਹਾ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਜਰਿ ਮਰੀ।। ਤੁਮ ਤਾਕੀ ਕਛੁ ਸੁੱਧਿ ਨ ਕਰੀ।।
ਅਬ ਤਿਨਕੇ ਚਲਿ ਅਸਤਿ ਉਠਾਵੈਂ।। ਮਾਨੁਖ ਦੈ ਗੰਗਾ ਪਹੁਚਾਵੈਂ।। ੧੧।।

ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਤ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਤਕ ਨਹੀਂ ਲਗਿਆ, ਹੁਣ ਉਸਦੀਆਂ ਅਸਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕਰੋ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਪਵਾਓ।।੧੧।।

ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਨਿ ਬਚਨ ਉਤਾਇਲ ਧਾਯੋ।। ਜਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਰਤ ਹੁਤੋ ਤਹ ਆਯੋ।।
ਹਹਾ ਕਰਤ ਰਾਨੀਯਹਿ ਨਿਕਾਰਹੁ।। ਜਰਤਿ ਅਗਨਿ ਤੇ ਯਾਹਿ ਉਬਾਰਹੁ।।੧੨।।

ਰਾਜਾ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਝਟ ਚੱਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਥੇ ਪੁਜਿਆ ਜਿੱਥੇ ਘਰ ਸੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਚੀਕਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇ ਅਤੇ ਅੱਗ ਤੋਂ ਬਚਾਵੇ।।੧੨।।

ਜਾਨੀ ਜਰੀ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਰਾਨੀ।। ਉਧਲਿ ਗਈ ਮਨ ਬਿਖੈ ਨ ਆਨੀ।।
ਅਧਿਕ ਸ਼ੋਕ ਮਨ ਮਾਹਿ ਬਢਾਯੋ।। ਪ੍ਰਜਾ ਸਹਿਤ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ।। ੧੩।।

ਸਾਰਿਆਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਕਿ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਨ

ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਹ ਭੱਜ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪਰਜਾ ਸਹਿਤ ਕੋਈ ਵੀ ਕੁਝ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।।੧੩।।

ਧਨਿ ਧਨਿ ਇਹ ਰਾਨੀ ਕੋ ਧਰਮਾ।। ਜਿਨ ਅਸਿ ਕੀਨਾ ਦੁਹਕਰਿ ਕਰਮਾ।।
ਲੱਜਾ ਨਿਮਿਤ ਪ੍ਰਾਨ ਦੈ ਡਾਰਾ।। ਜਰਿ ਕਰਿ ਮਰੀ ਨ ਰੌਰਨ ਪਾਰਾ।। ੧੪।। ੧।।

ਸਾਰੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਧੰਨ ਧੰਨ ਇਸ ਰਾਣੀ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਐਸਾ ਦਲੇਰੀ ਵਾਲਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਲਾਜ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੜ ਕੇ ਮਰ ਗਈ ਪਰ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਚੀਕੀ ਚਿਲਾਈ ਨਹੀਂ ।।੧੪।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਉਨਹਤਰਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੬੯।।੫੨੪੨।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਉਣੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੬੯।।੫੨੪੨।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਸੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਪੂਰਬ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਮੋਰੰਗ ਦਿਸਿ ਇਕ ਰਹਤ ਨ੍ਰਿਪਾਲਾ।। ਜਾਕੇ ਦਿਪਤ ਤੇਜ ਕੀ ਜ੍ਵਾਲਾ।।
ਪੂਰਬ ਦੇ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਭਣਿੱਜੈ।। ਕੋ ਅਬਲਾ ਪਟਤਰ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਸਿ=ਦੇਸ਼। ਤੇਜ ਕੀ ਜ੍ਵਾਲਾ=ਰੋਅਬ ਦੀ ਚਮਕ। ਭਣਿੱਜੈ=ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਮੋਰੰਗ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਤੇਜ ਦੀ ਜਵਾਲਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਸੀ। ਪੂਰਬ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਪੂਰਬ ਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਨਾਮਾ।। ਜਿਨ ਜੀਤੇ ਅਨਗਨ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ।।
ਜਾਕੇ ਚੜਤ ਅਮਿਤ ਦਲ ਸੰਗਾ।। ਹੈ ਗੈ ਰਥ ਪੈਦਲ ਚਤੁਰੰਗਾ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਗਨ=ਅਣਗਿਣਤ। ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ=ਯੁੱਧ। ਅਮਿਤ=ਬਹੁਤ। ਹੈ=ਘੋੜੇ। ਗੈ=ਹਾਥੀ ਚਤੁਰੰਗਾ=ਸੈਨਾ।

ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਪੂਰਬ ਸੈਨ ਸੀ ਜਿਸ ਅਨੇਕਾਂ ਜੰਗਾਂ ਜਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਪਾਸ ਅਣਗਿਣਤ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ, ਰੱਥ ਅਤੇ ਪੈਦਲ ਸੈਨਾ ਸੀ।।੨।।

ਤਹ ਇਕ ਆਯੋ ਸ਼ਾਹ ਅਪਾਰਾ।। ਜਾਕੇ ਸੰਗ ਇਕ ਪੁਤ੍ਰ ਪਯਾਰਾ।।

ਜਾਕੋ ਰੂਪ ਕਹੈ ਨਹੀ ਆਵੈ॥ ਊਖ ਲਿਖਤ ਲੇਖਨ ਹ੍ਵੈ ਜਾਵੈ॥ ੩॥

ਉਥੇ ਇੱਕ ਸ਼ਾਹ ਆਇਆ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕਲਮ ਹੀ ਘਸ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥੩॥

ਪੂਰਬ ਦੇ ਤਿਹ ਊਪਰ ਅਟਕੀ॥ ਭੂਲਿ ਗਈ ਸਭ ਹੀ ਸੁਧਿ ਘਟਕੀ॥
ਲਰਜੋ ਕੁਅਰ ਸੋ ਨੇਹ ਅਪਾਰਾ॥ ਜਿਹ ਬਿਨੁ ਰੁਚੈ ਨ ਭੋਜਨ ਬਾਰਾ॥ ੪॥

ਪੂਰਬ ਦੇਵੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਉਲਝ ਗਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ। ਉਸ ਦਾ ਉਸ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖੇ ਬਗੈਰ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੰਘਦਾ ਸੀ॥੪॥

ਏਕ ਦਿਵਸ ਤਿਹ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ॥ ਕਾਮ ਕੇਲ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿ ਕਮਾਯੋ॥
ਦੁਹੂੰਅਨ ਐਸੋ ਬਧਾ ਸਨੇਹਾ॥ ਜਿਨਕੋ ਭਾਖਿ ਨ ਆਵਤ ਨੇਹਾ॥ ੫॥

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਦੋਵਾਂ ਵਿਚ ਏਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ॥੫॥

ਸ਼ਾਹੁ ਪੁਤ੍ਰ ਤਬ ਸ਼ਾਹੁ ਬਿਸਾਰਜੋ॥ ਤਾਕੇ ਸਦਾ ਰਹਿਤ ਜਿਯ ਧਾਰਜੋ॥
ਪਿਤਾ ਸੰਗ ਕਛੁ ਕਲਹ ਬਢਾਯੋ॥ ਚੜਿ ਘੋਰਾ ਪਰਦੇਸ ਸਿਧਾਯੋ॥ ੬॥

ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਕੇਵਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਹੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਝਗੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪਰਦੇਸ਼ ਚਲਾ ਗਿਆ॥੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਨਿਮਿੱਤ ਨਿਜੁ ਪਿਤੁ ਸੌ ਕਲਹ ਬਢਾਇਕੈ॥
ਚੜਿ ਬਾਜੀ ਪਰ ਚਲਾ ਦੇਸ ਕਹ ਧਾਇਕੈ॥
ਪਿਤੁ ਜਾਨਜੋ ਸੁਤ ਮੇਰੋ ਦੇਸ ਅਪਨੇ ਗਯੋ॥
ਹੌ ਅਰਧ ਰਾਤ੍ਰਿ ਗੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਰਾਨੀ ਆਵਤ ਭਯੋ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਲਹ=ਕਲੇਸ਼, ਝਗੜਾ। ਬਢਾਇਕੈ=ਵਧਾ ਕੇ। ਬਾਜੀ=ਘੋੜਾ। ਅਰਧ=ਅੱਧੀ। ਗ੍ਰਿਹਿ ਰਾਨੀ=ਰਾਣੀ ਦੇ ਘਰ।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਖਾਤਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਝਗੜ ਕੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਦੂਸਰੇ

****
ਦੇਸ਼ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਅਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਹਲ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ॥੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਹ ਤੇ ਸ਼ਾਹੁ ਜਬੈ ਉਠਿ ਗਯੋ॥ ਤਬ ਰਾਨੀ ਅਸ ਚਰਿਤ ਬਨਯੋ॥
ਤਾਹਿ ਨਿਪੁੰਸਕ ਕਰਿ ਠਹਰਾਯੋ॥ ਰਾਜਾ ਸੌ ਇਸ ਭਾਂਤਿ ਜਤਾਯੋ॥ ੮॥

ਉਥੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਜਦ ਰਾਜਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਬਣਾਇਆ। ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਖੁਸਰਾ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ॥੮॥

ਮੈਂ ਇਕ ਮੋਲ ਨਿਪੁੰਸਕ ਆਨਾ॥ ਜਾਕੋ ਰੂਪ ਨਾ ਜਾਤ ਬਖਾਨਾ॥
ਤਾਤੇ ਅਪਨੇ ਕਾਜ ਕਰੈਹੌਂ॥ ਮਨ ਭਾਵਤ ਕੇ ਭੋਗ ਕਮੈਹੌਂ॥ ੯॥

ਮੈਂ ਇਕ ਖੁਸਰਾ ਮੁਲ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਰੂਪ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਰਹਾਂਗੀ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਭਲੀ ਭਲੀ ਰਾਜਾ ਕਹੀ ਭੇਦ ਨ ਸਕਾ ਬਿਚਾਰ॥
ਪੁਰਖ ਨਿਪੁੰਸਕ ਭਾਖਿ ਤ੍ਰਿਯ ਰਾਖਾ ਧਾਮ ਸੁਧਾਰਿ॥ ੧੦॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ। ਮਰਦ ਨੂੰ ਖੁਸਰਾ ਦੱਸ ਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਖ ਲਿਆ॥੧੦॥

ਰਮਜੋ ਕਰਤ ਰਾਨੀ ਭਏ ਤਵਨ ਪੁਰਖ ਦਿਨ ਰੈਨਿ॥
ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨਿਪੁੰਸਕ ਤਿਹ ਲਖੈ ਕਛੂ ਨ ਭਾਖੈ ਬੈਨ॥ ੧੧॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਮਜੋ ਕਰਤ=ਰਮਣ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਦਿਨ ਰੈਨਿ=ਦਿਨ ਰਾਤ। ਨ੍ਰਿਪਤਿ=ਰਾਜਾ। ਨਿਪੁੰਸਕ=ਖੁਸਰਾ। ਭਾਖੈ ਬੈਨ=ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ ਸੀ।

ਰਾਣੀ ਹੁਣ ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਸਰਾ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ॥੧੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਸਤਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੭੦॥੫੨੫੩॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਸਤੱਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੭੦॥੫੨੫੩॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਇਕਹੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਿਲਾਸ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਤੇਲੰਗਾ ਜਹ ਦੇਸ ਅਪਾਰਾ।। ਸਮਰ ਸੈਨ ਤਹ ਕੋ ਸਰਦਾਰਾ।।
ਤਾਹਿ ਬਿਲਾਸ ਦੇਇ ਘਰ ਰਾਨੀ।। ਜਾਕੀ ਜਾਤ ਨ ਪ੍ਰਭਾ ਬਖਾਨੀ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਪਾਰਾ=ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ। ਸਰਦਾਰਾ=ਰਾਜਾ। ਪ੍ਰਭਾ ਬਖਾਨੀ=ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਸਮਰਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਤੇਲੰਗਾ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਲਾਸ ਦੇਵੀ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।।੧।।

ਤਿਹ ਇਕ ਛੈਲ ਪੁਰੀ ਸੰਨਜਾਸੀ।। ਤਿਹ ਪੁਰ ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ ਕੌ ਬਾਸੀ।।
ਰਾਨੀ ਨਿਰਖਿ ਲਗਨਿ ਤਿਹ ਲਾਗੀ।। ਜਾਤੇ ਨੀਂਦ ਭੂਖ ਸਭ ਭਾਗੀ।।੨।।

ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਪੁਰੀ ਸੰਪਰਦਾਇ ਦਾ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਸੰਨਿਆਸੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮਦਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਰਾਣੀ ਦੀ ਲਗਨ ਉਸ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਭੁਖ ਪਿਆਸ ਮਾਰੀ ਗਈ।।੨।।

ਰਾਨੀ ਕੀ ਤਾਹੂ ਸੌ ਲਾਗੀ।। ਛੂਟੈ ਕਹਾ ਅਨੋਖੀ ਜਾਗੀ।।
ਇਕ ਦਿਨ ਤਿਹ ਸੌ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ।। ਭੋਗ ਕਿਯਾ ਤਿਮ ਦ੍ਰਿੜ ਤ੍ਰਿਯ ਭਾਯੋ।। ੩।।

ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਹੁਣ ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਨਾਲ ਲਗਨ ਲੱਗੀ ਸੀ ਉਹ ਭਲਾ ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਹੱਟ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਗਿਆ।।੩।।

ਬਹੁ ਦਿਨ ਭੋਗ ਤਵਨ ਸੰਗਿ ਕਿਯਾ।। ਐਸੁਪਦੇਸ਼ ਤਵਨ ਕਹ ਦਿਯਾ।।
ਜੌ ਮੈਂ ਕਹੌ ਮ੍ਰਿਤ ਸੋ ਕੀਜਹੁ।। ਮੇਰੋ ਕਹਿਯੋ ਮਾਨਿ ਕਰਿ ਲੀਜਹੁ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਐਸੁਪਦੇਸ਼=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੋ ਕਹਿਯੋ=ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ।

ਉਸ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਲਵੋ।।੪।।

ਕਹੂੰ ਜੁ ਮ੍ਰਿਤਕ ਪਰਜੋ ਲਖਿ ਪੈਯੋ।। ਤਾਕੋ ਕਾਟਿ ਲਿੰਗ ਲੈ ਐਯੋ।।

ਤਾਹਿ ਕੁਪੀਨ ਬਿਖੈ ਦ੍ਰਿੜ ਰਖਿਯਹੁ।। ਭੇਦ ਦੂਸਰੇ ਨਰਹਿ ਨ ਭਖਿਯਹੁ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਤਕ=ਲਖਿ ਪੈਯੋ=ਕਿਤੇ ਜੇ ਮੁਰਦਾ ਵੇਖ ਲਵੇਂ। ਕੁਪੀਨ=ਲੰਗੋਟੀ। ਭਖਿਯਹੁ=ਦੱਸਣਾ।

"ਜਦ ਵੀ ਤਹਾਨੂੰ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਮਰਦਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਲਿੰਗ ਕੱਟ ਕੇ ਲੈ ਆਵੇਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੰਗੋਟੀ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਇਹ ਭੇਤ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨ ਦਸਣਾ"।।੫।।

ਅੜਿਲ।। ਜਬ ਮੈਂ ਦੈਹੋ ਤੁਮੈਂ ਉਰਾਂਭੇ ਲਾਇ ਕੈ।।
ਤਬ ਤੁਮ ਹਮ ਪਰ ਉਠਿਯਹੁ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਇਕੈ।।
ਕਾਢਿ ਕੁਪੀਨ ਤੇ ਹਮ ਪਰ ਲਿੰਗ ਚਲਾਇਯੋ।।
ਹੋ ਊਚ ਨੀਚ ਰਾਜਾ ਕਹ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਇਯੋ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਰਾਂਭੇ=ਉਲਾਮਾ, ਵਿਰੋਧਤਾ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਕੇ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹਾਂ ਤਦ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਪੈਣਾ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੰਗੋਟੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਧ ਘੱਟ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਵਖਾਉਣਾ।।੬।।

ਚੌਪਈ।। ਸੋਈ ਕਾਮ ਮਿੱਤ੍ਰ ਤਿਹ ਕੀਨਾ।। ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਸੈ ਤਵਨੈ ਸਿਖ ਦੀਨਾ।।
ਰਾਨੀ ਪ੍ਰਾਤ ਪਤਿਹਿ ਦਿਖਰਾਈ।। ਸੰਨਜਾਸੀ ਪਹਿ ਸਖੀ ਪਠਾਈ।। ੭।।

ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੇ ਸਿਖਾਇਆ ਉਸ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਸਵੇਰੇ ਉਸ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਸੰਨਿਆਸੀ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।।੭।।

ਸੰਨਜਾਸੀ ਜੁਤ ਸਖੀ ਗਹਾਈ।। ਰਾਜਾ ਦੇਖਤ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਈ।।
ਛੈਲ ਗਿਰਹਿ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਦੁਖਾਯੋ।। ਤੈ ਚੇਰੀ ਸੰਗ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ।। ੮।।

ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੂੰ ਸਖੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਦਾਸੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ।।੮।।

ਯੌਂ ਸੁਨਿ ਬਚਨ ਤੇਜ ਮਨ ਤਯੋ।। ਕਰ ਮਹਿ ਕਾਢਿ ਛੁਰਾ ਕਹ ਲਯੋ।।
ਕਟਜੋ ਲਿੰਗ ਬਸਤ੍ਰ ਤੇ ਨਿਕਾਰਾ।। ਰਾਜ ਤਰੁਨਿ ਕੇਂ ਮੁਖ ਪਰ ਮਰਾ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ-ਤੇਜ ਮਨ ਤਯੋ=ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ।ਕਰ=ਹੱਥ।ਬਸਤ੍ਰ=ਲੰਗੋਟੀ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਛੁਰਾ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਲਿੰਗ ਲੰਗੋਟੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੯।।

ਹਾਇ ਹਾਇ ਰਾਨੀ ਕਹਿ ਭਾਗੀ।। ਤਾਕੇ ਉਠਿ ਚਰਨਨ ਸੰਗ ਲਾਗੀ।।
ਹਮਿ ਰਿਖਿ ਤੁਮਰੋ ਚਰਿਤ ਨ ਜਾਨਾ।। ਬਿਨੁ ਸਮੁਝੇ ਤੁਹਿ ਝੂਠ ਬਖਾਨਾ।। ੧੦।।

ਰਾਣੀ ਹਾਏ ਹਾਏ ਕਰਦੀ ਭੱਜੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਹੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਆਚਰਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਹੀ ਝੂਠ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ।।੧੦।।

ਤਬ ਰਾਜੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰੀ।। ਇੰਦ੍ਰੀ ਕਾਟਿ ਸੰਨਜਾਸੀ ਡਾਰੀ।।
ਧ੍ਰਿਗ ਧ੍ਰਿਗ ਕੁਪਿ ਰਾਨਿਯਹਿ ਉਚਾਰਾ।। ਤੈਂ ਤ੍ਰਿਯ ਕਿਯਾ ਦੋਖ ਯਹ ਭਾਰਾ।।੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਧ੍ਰਿਗ ਧ੍ਰਿਗ=ਫਿਟਕਾਰ। ਦੋਖ=ਅਨਰਥ, ਬੁਰਾ ਕੰਮ।

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਇੰਦਰੀ ਵੱਢ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਹ ਮਹਾਨ ਅਨਰਥ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।।੧੧।।

ਅਬ ਇਹ ਰਾਖੁ ਆਪਨੇ ਧਾਮਾ।। ਸੇਵਾ ਕਰਹੁ ਸਕਲ ਮਿਲਿ ਬਾਮਾ।।
ਜਬ ਲਗਿ ਜਿਯੈ ਜਾਨ ਨਹਿ ਦੀਜੈ।। ਸਦਾ ਜਤੀ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕੀਜੈ।। ੧੨।।

ਹੁਣ ਇਸ ਜਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ, ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹੇ ਇਸ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਦਾ ਇਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੋ।।੧੨।।

ਰਾਨੀ ਬਚਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਮਾਨਾ।। ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਸਾਥ ਤਾਹਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਨਾ।।
ਭੋਗ ਕਰੈ ਬਹੁ ਹਰਖ ਬਢਾਈ।। ਮੂਰਖ ਬਾਤ ਨ ਰਾਜੈ ਪਾਈ।। ੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਖ ਬਢਾਈ=ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ।

ਰਾਣੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਈ ਅਤੇ ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਣ ਲੱਗੀ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੧੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਚਰਿਤ ਬਨਾਇਕੈ ਤਾਹਿ ਭਜਾ ਰੁਚਿ ਮਾਨ।।
ਜੀਵਤ ਲਗਿ ਰਾਖਾ ਸਦਨ ਸਕਾ ਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਪਛਾਨ।। ੧੪।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਰਿਤ ਬਨਾਇਕੈ=ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਕੇ। ਰੁਚਿਮਾਨ=ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ। ਜੀਵਤ

ਲਗਿ=ਜਦ ਤਕ ਜੀਉਂਦਾ ਰਿਹਾ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀਅ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਕੁਝ ਵੀ ਪਛਾਣ ਨ ਸਕਿਆ॥੪॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਇਕਹਤਰਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੭੧॥੫੨੬੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਇਕੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੭੧॥੫੨੬੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਬਹੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੁਗੰਧ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਏਕ ਸੁਗੰਧ ਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਮਾ॥ ਗੰਧਾਗਿਰ ਪਰਬਤ ਜਿਹ ਧਾਮਾ॥
ਸੁਗੰਧ ਮਤੀ ਤਾਕੀ ਚੰਚਲਾ॥ ਹੀਨ ਕਰੀ ਸਸਿ ਕੀ ਜਿਨ ਕਲਾ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੰਚਲਾ=ਇਸਤਰੀ। ਹੀਨ=ਹੀਣੀ, ਨੀਵੀਂ ਘਟੀਆ।

ਸੁਗੰਧ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਗੰਧਾਗਿਰ ਪਰਬਤ ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਗੰਧ ਮਤੀ ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਵੀ ਘਟੀਆ ਸਨ॥੧॥

ਬੀਰ ਕਰਨ ਇਕ ਸ਼ਾਹੁ ਬਿਖਜਾਤਾ॥ ਜਿਹ ਸਮ ਦੁਤਿਯ ਨ ਰਚਾ ਬਿਧਾਤਾ॥
ਧਨ ਕਰਿ ਸਕਲ ਭਰੇ ਜਿਹ ਧਾਮਾ॥ ਰੀਝਿ ਰਹਤ ਦੁਤਿ ਲਖਿ ਸਭ ਬਾਮਾ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਖਜਾਤਾ=ਮਸ਼ਹੂਰ। ਸ਼ਾਹੁ=ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ। ਬਾਮਾ=ਇਸਤਰੀਆਂ। ਰੀਝਿ=ਮੋਹਤ।

ਬੀਰ ਕਰਣ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸ਼ਾਹ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਅਦੁੱਤੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਧਨ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਭ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ॥੨॥

ਸੌਦਾ ਨਮਿਤਿ ਤਹਾਂ ਵਹ ਆਯੋ॥ ਜਾਕਹ ਨਿਰਖਿ ਰੂਪ ਸਿਰ ਨਜਾਯੋ॥
ਜਾ ਸਮ ਸੁੰਦਰ ਸੁਨਾ ਨ ਸੂਰਾ॥ ਦੇਗ ਤੇਗ ਸਾਚੋ ਭਰਪੂਰਾ॥ ੩॥

ਉਹ ਵਿਉਪਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਏਥੇ ਸੌਦਾ ਖਰੀਦਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਲਿਆ, ਉਸ ਵਰਗਾ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧਾ ਕੋਈ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਦੇਗ ਤੇ ਤੇਗ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਧਨੀ ਸੀ ਉਹ ਵੱਡਾ ਦਾਨੀ ਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ

ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧਾ ਵੀ ਸੀ।।੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਨੀ ਤਾਕੋ ਰੂਪ ਲਖਿ ਮਨ ਮਹਿ ਰਹੀ ਲੁਭਾਇ।।
ਮਿਲਿਬੇ ਕੇ ਜਤਨਨ ਕਰੈ ਮਿਲਜੋ ਨ ਤਾਸੋ ਜਾਇ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੂਪ ਲੱਖ=ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ। ਲੁਭਾਇ=ਲਲਚਾ ਗਈ।

ਰਾਣੀ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੇ ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਮੇਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੪।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਨੀ ਬਹੁ ਉਪਚਾਰ ਬਨਾਏ।। ਬਹੁਤ ਮਨੁਖ ਤਿਹ ਠੌਰ ਪਠਾਏ।।
ਬਹੁ ਕਰਿ ਜਤਨ ਏਕ ਦਿਨ ਆਨਾ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸੰਗ ਕਮਾਨਾ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਪਚਾਰ=ਉਪਾਅ। ਤਿਹ ਠੌਰ=ਉਸ ਵੱਲ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਪਾਸ ਭੇਜੇ। ਬੜੇ ਯਤਨਾਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ।।੫।।

ਬਹੁਤ ਦਰਬ ਤਾਕਹ ਤਿਨ ਦੀਨਾ।। ਤਾਕੇ ਮੋਹਿ ਚਿੱਤ ਕਹ ਲੀਨਾ।।
ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੈ ਤਿਹ ਭੇਵ ਦ੍ਰਿੜਾਯੋ।। ਬ੍ਰਾਹਮਨ ਕੋ ਤਿਹ ਭੇਸ ਧਰਾਯੋ।। ੬।।

ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਭੇਤ ਸਮਝਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰਵਾਇਆ।।੬।।

ਆਪ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੰਗ ਕੀਯਾ ਗਿਆਨਾ।। ਕਿਯ ਉਪਦੇਸ਼ ਪਤਿਹਿ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ।।
ਜੈਸੋ ਪੁਰਖ ਦਾਨ ਜਗ ਦਜਾਵੈ।। ਤੈਸੋ ਹੀ ਆਗੇ ਬਰੁ ਪਾਵੈ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਪਤਿ=ਰਾਜਾ। ਗਿਆਨ=ਗਿਆਨ ਗੋਸ਼ਟੀ। ਬਰੁ=ਵਰ।

ਖੁਦ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲੱਗੀ। ਪੁਰਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।।੭।।

ਮੈਂ ਤੁਹਿ ਬਾਰ ਦਾਨ ਬਹੁ ਕੀਨਾ।। ਤਾਤੇਂ ਪਤਿ ਤੋਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਲੀਨਾ।।
ਤੁਮ ਹੌ ਪੁੰਨਿ ਬਾਰ ਬਹੁ ਕੀਨੀ।। ਤਬ ਮੋ ਸੀ ਸੁੰਦਰਿ ਤ੍ਰਿਯ ਲੀਨੀ।। ੮।।

ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਖਾਤਰ ਬਹੁਤ ਦਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ ਰਾਜਾ ਪਤੀ ਮੈਨੂੰ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਰਾਣੀ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।।੮।।

ਅਬ ਜੌ ਪੁੰਨਜ ਬਹੁਰਿ ਮੁਹਿ ਕਰਿਹੋ।। ਮੋ ਸੀ ਤ੍ਰਿਯ ਆਗੇ ਪੁਨਿ ਬਰਿਹੋ।।
ਧਰਮ ਕਰਤ ਕਛੁ ਢੀਲ ਨ ਕੀਜੈ।। ਦਿਜ ਕੌ ਦੈ ਜਗ ਮੈ ਜਸੁ ਲੀਜੈ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੁਨਿ ਬਰਿਹੋ=ਦੁਬਾਰਾ ਵਰ ਲਵੋ। ਢੀਲ=ਢਿਲ। ਦਿਜ=ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਦੋ ਵਾਰ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਭਾਵ ਗਰਭ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਕਾਰ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲੈਣ ਵਾਲਾ। ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿਜ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਗਰਭ ਅਤੇ ਗਾਇਤਰੀ ਮੰਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਵਰਗੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾਨ ਕਰੋ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਜਾਕੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੀ ਇਸਤਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋਗੇ। ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੱਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ।। ੯।।

ਇਹ ਸੁਨਿਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਮਨ ਆਈ।। ਪੁੰਨਯ ਕਰਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਠਹਰਾਈ।।
ਜੋ ਰਾਨੀ ਕੇ ਮਨ ਮਹਿ ਭਾਯੋ।। ਵਹੈ ਜਾਨਿ ਦਿਜ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ।। ੧੦।।

ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਰਾਣੀ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਦਾਨ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਜਿਹੜਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਓਸੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਰਾਣੀ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।। ੧੦।।

ਤਾਕਹ ਨਾਰਿ ਦਾਨ ਕਰਿ ਦੀਨੀ।। ਮੂੜ੍ਹ ਭੇਦ ਕੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨ ਚੀਨੀ।।
ਸੋ ਲੈ ਜਾਤ ਤਰੁਨਿ ਕਹ ਭਯੋ।। ਮੂੰਡਿ ਮੂੰਡਿ ਮੂਰਖ ਕੋ ਗਯੋ।। ੧੧।। ੧।।

ਉਸਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਦਾਨ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਕੁਝ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਠੱਗ ਗਿਆ।। ੧੧।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਬਹੱਤਰਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ।। ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।। ੨੭੨।। ੫੨੭੮।। ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰਿਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਬਹੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੨੭੨।। ੫੨੭੮।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਤਿਹੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਮੰਜਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸੈਨ ਇਕ ਸੁਨਾ ਨਰੇਸਾ।। ਜਿਹ ਕੋ ਡੰਡ ਭਰਤ ਸਭ ਦੇਸਾ।।
ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਮੰਜਰੀ ਤਿਹ ਕੀ ਦਾਰਾ।। ਜਾ ਸਮ ਦੇਵ ਨ ਦੇਵ ਕੁਮਾਰਾ।। ੧।।

ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸੈਨ ਇਕ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਸਾਰ ਦੇਸ਼ ਡੰਨ ਭਰਦਾ ਸੀ। ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਮੰਜਰੀ ਨਾਮੀਂ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਨ ਕੋਈ ਦੇਵ-ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਕੋਈ ਦੇਵ ਕੰਨਿਆ

ਸੀ।। ੧।।

ਅਤਿਭੁਤ ਸੈਨ ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤ ਇਕ ਤਹ।। ਜਾਸਮ ਦੁਤਿਯ ਨ ਉਪਜਜੋ ਮਹਿਮਹ।।
ਜਗ ਮਗਾਤ ਤਿਹ ਰੂਪ ਅਪਾਰਾ।। ਜਿਹ ਸਮ ਇੰਦ੍ਰ ਨ ਚੰਦ੍ਰ ਕੁਮਾਰਾ।। ੨।।

ਅਦੁਭੁਤ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗਾ ਦੂਸਰਾ ਕੋਈ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਜਗਮਗਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗਾ ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਚੰਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੨।।

ਰਾਨੀ ਅਟਕਿ ਤਵਨ ਪਰ ਗਈ।। ਤਿਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਤਿ ਆਪਿ ਚਲਿ ਭਈ।।
ਤਾਸੋਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਪਟ ਤਜਿ ਲਾਗੀ।। ਛੂਟੇ ਕਹਾ ਅਨੋਖੀ ਜਾਗੀ।। ੩।।

ਰਾਣੀ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਖੁਦ ਚੱਲ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਈ। ਉਸ ਨਾਲ ਉਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਕਪਟ ਪ੍ਰੀਤ ਲਾ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਹੁਣ ਟੁੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਸੀ।।੩।।

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਤਿਨ ਸੰਗ ਭੋਗ ਕਮਾਨਾ।। ਕੇਲ ਕਰਤ ਬਹੁ ਕਾਲ ਬਿਹਾਨਾ।।
ਸੁੰਦਰ ਔਰ ਤਹਾਂ ਇਕ ਆਯੋ।। ਵਹੈ ਪੁਰਖ ਰਾਨੀ ਕਹ ਲਾਯੋ।। ੪।।

ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੁੰਦਰ ਗਭਰੂ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ, ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਕੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।।੪।।

ਵਹੈ ਪੁਰਖ ਰਾਨੀ ਕਹ ਭਾਇਸਿ।। ਕਾਮ ਕੇਲ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬੋਲਿ ਕਮਾਇਸਿ।।
ਪ੍ਰਥਮ ਮਿੱਤ੍ਰ ਤਿਹ ਠਾਂ ਤਬ ਆਯੋ।। ਰਮਤ ਨਿਰਖਿ ਰਾਨੀ ਕੁਰਰਾਯੋ।। ੫।।

ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਘਰ ਵਿਚ ਬੁਲਾਕੇ ਉਸ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਪਹਿਲਾ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਉੱਥੇ ਆ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਰਮਣ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਚੀਕ ਪਿਆ।।੫।।

ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਕਰਿ ਖੜਗੁ ਨਿਕਾਰਜੋ।। ਰਾਨੀ ਰਾਖਿ ਜਾਰ ਕਹ ਮਾਰਜੋ।।
ਆਪੁ ਭਾਜ ਪੁਨਿ ਤਹ ਤੇ ਗਯੋ।। ਤੇਜ ਭਏ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਤਨ ਤਯੋ।। ੬।।

ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢੀ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਖੁਦ ਉਥੋਂ ਭੱਜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਈ।।੬।।

ਲਿਖਿ ਪਤਿਯਾ ਅਸਿ ਤਾਂਹਿ ਪਠਾਈ।। ਤੋਹਿ ਮਿੱਤ੍ਰ ਮੁਹਿ ਤਜਾ ਨ ਜਾਈ।।
ਛਿਮਾ ਕਰਹੁ ਇਹ ਭੂਲਿ ਹਮਾਰੀ।। ਅਬ ਦਾਸੀ ਮੈਂ ਭਈ ਤਿਹਾਰੀ।। ੭।।

ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਪਹਿਲੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਮਿੱਤਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨ ਜਾ। ਮੇਰੀ ਇਸ ਭੁਲ ਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦੇਵੇਂ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਦਾਸੀ ਹਾਂ।।੭।।

ਜੌ ਆਗੇ ਫਿਰਿ ਐਸ ਨਿਹਰਿਯਹੁ।। ਮੋਹੂ ਸਹਿਤ ਮਾਰਿ ਤਿਹ ਡਰਿਯਹੁ।।
ਭਲਾ ਕਿਯਾ ਤੁਮ ਤਾਂਹਿ ਸੰਘਾਰਾ।। ਆਗੇ ਰਾਹ ਮਿੱਤ੍ਰ ਮੁਹਿ ਡਾਰਾ।। ੮।।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਦੁਬਾਰਾ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਰ ਦੇਣਾ। ਤੂੰ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਸਹੀ ਰਾਹ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ।।੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਖਤਿਯਾ ਬਾਚਤ ਮੂੜ੍ਹ ਮਤਿ ਫੂਲ ਗਯੋ ਮਨ ਮਾਹਿ।।
ਬਹੁਰਿ ਤਹਾਂ ਆਵਤ ਭਯੋ ਭੇਦ ਪਛਾਨਯੋ ਨਾਹਿ।। ੯।।

ਉਸ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਫੂਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਭੇਦ ਜਾਣੇ ਉਹ ਰਾਣੀ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ।।੯।।

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰਥਮ ਮਿੱਤ੍ਰ ਤਿਹ ਠਾਂ ਜਬ ਆਯੋ।। ਦੁਤਿਯ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੌ ਬਾਂਧਿ ਜਰਾਯੋ।।
ਜਿਨ ਮੇਰੇ ਮਿਤਵਾ ਕਹ ਮਾਰਯੋ।।ਵਹੈ ਚਾਹਿਯਤ ਪਕਰਿ ਸੰਘਾਰਯੋ।।੧੦।।

ਜਦ ਪਹਿਲਾ ਮਿੱਤਰ ਓਥੇ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ (ਮੁਰਦਾ) ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਐਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ।।੧੦।।

ਅਸ ਤ੍ਰਿਯ ਪ੍ਰਥਮ ਭਜਤ ਭੀ ਜਾਕੋ।। ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਪੁਨਿ ਮਾਰਯੋ ਤਾਕੋ।।
ਇਨ ਅਬਲਨ ਕੀ ਰੀਤਿ ਅਪਾਰਾ।। ਜਿਨ ਕੋ ਆਵਤ ਵਾਰ ਨ ਪਾਰਾ।। ੧੧।। ੧।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਲੀਲ੍ਹਾ ਅਪਰਮ ਅਪਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਿ ਜਾਂ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।।੧੧। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਤਿਹਤਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੭੩।।੫੨੮੯।।ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਤਿਹੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੭੩॥੫੫੯੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਚੌਹੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਦਾਸੀ

ਚੌਪਈ॥ ਇਕ ਅੰਬਸਟ ਕੇ ਦੇਸ ਨ੍ਰਿਪਾਲਾ॥ ਪਦੁਮਿਨਿ ਦੇ ਜਾਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਾਲਾ॥
ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਤਿਹ ਪ੍ਰਭਾ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਜਿਹ ਕੋ ਕੋ ਪਤਟਰ ਤ੍ਰਿਯ ਦਿੱਜੈ॥੧॥

ਅੰਬਸਟ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪਦਮਨੀ ਦੇਵੀ ਇਸਤਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਪਾਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾਂ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ॥੧॥

ਤਾਕੇ ਏਕ ਦਾਸ ਘਰ ਮਾਹੀ॥ ਜਿਹ ਸਮ ਸਜਾਮ ਬਰਨ ਕਹੂੰ ਨਾਹੀ॥
ਨਾਮਾਫਿਕ ਸੰਖਜਾ ਤਿਹ ਰਹੈ॥ ਮਾਨੁਖ ਜੋਨਿ ਕਵਨ ਤਿਹ ਕਹੈ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਜਾਮ੍=ਕਾਲਾ। ਨਾਮਾਫਿਕ=ਬਹੁਤ ਘਟੀਆ, ਸਿਫਰ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਨ ਆਉਣ ਵਾਲਾ।

ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਦਾਸ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਕਾਲਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨ ਹੋਇਆ ਵਰਗਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ॥੨॥

ਚੇਰੀ ਏਕ ਹੁਤੀ ਤਾਸੌ ਰਤਿ॥ ਜਾਕੇ ਹੁਤੀ ਨ ਕਛੁ ਘਟ ਮਹਿ ਮਤਿ॥
ਨਾ ਮਾਫਿਕ ਤਿਨ ਨਾਰਿ ਬੁਲਾਯੋ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਮਨ ਖੋਲਿ ਮਚਾਯੋ॥੩॥

ਇੱਕ ਮੂਰਖ ਦਾਸੀ ਉਸ ਤੇ ਰੀਝੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਦਾਸੀ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਮਨ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ॥੩॥

ਤਬ ਲਗਿ ਆਇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਗਜੋ ਤਹਾਂ॥ ਚੇਰੀ ਰਮਤ ਦਾਸਿ ਸੰਗ ਜਹਾਂ॥
ਲਪਟਾਇ ਦਾਸੀ ਤਬ ਗਈ॥ ਚਟਪਟ ਜਾਤ ਸਕਲ ਸੁਧਿ ਭਈ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਮਤ=ਰਮਣ ਕਰ ਰਹੀ। ਲਪਟਾਇ=ਡਰ ਗਈ।

ਤਦ ਤਕ ਰਾਜਾ ਵੀ ਓਥੇ ਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਦਾਸੀ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ॥ ਤਦ ਦਾਸੀ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ॥੪॥

++

ਜਤਨ ਅਵਰ ਕਛੁ ਹਾਥ ਨ ਆਯੋ।। ਮਾਰਿ ਦਾਸ ਉਲਟੋ ਲਟਕਾਯੋ।।
ਹਰੇ ਹਰੇ ਤਰ ਆਗਿ ਜਰਾਈ।। ਕਾਢਤ ਹੈ ਜਨ ਕਰਿ ਮਿਮਿਯਾਈ।। ੫।।

ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨ ਔੜਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦਾਸ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਉਲਟਾ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਥੱਲੇ ਮੱਧਮ ਜੇਹੀ ਅੱਗ ਬਾਲ ਦਿੱਤੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਚਰਬੀ ਕੱਢ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।।੫।।

ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਜਬ ਦਾਸ ਨਿਹਾਰਾ।। ਅਦਭੁਤ ਹ੍ਵੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਾ।।
ਕਯੋਂ ਇਹ ਹਨਿ ਤੈਂ ਦਿਯ ਲਟਕਾਈ।। ਕਿਹ ਕਾਰਨ ਤਰ ਆਗਿ ਜਰਾਈ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਦਭੁਤ ਹ੍ਵੈ=ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ। ਹਨਿ=ਮਰਿਆ। ਲਟਕਾਈ=ਲਟਕਾਇਆ ਹੈ। ਆਗਿ ਜਰਾਈ=ਅੱਗ ਬਾਲੀ ਹੈ।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਪੁੱਠਾ ਕਿਉਂ ਲਟਕਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਥੱਲੇ ਅੱਗ ਕਿਉਂ ਬਾਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।।੬।।

ਚੇਰੀ ਬਾਚ।। ਮਿਲਜੋ ਬੈਦ ਮੁਹਿ ਏਕ ਨ੍ਰਿਪਾਰਾ।। ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਈ ਤਿਨ ਮੋਹਿ ਸੁਧਾਰਾ।।
ਮੈਂ ਇਹ ਕਰੀ ਚਕਿਤਸਾ ਤਾਤੇ।। ਲੀਜੈ ਸਕਲ ਬ੍ਰਿਥਾ ਸੁਨਿ ਯਾਤੇ।। ੭।।

ਦਾਸੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਵੈਦ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਉਹੀ ਚਕਿਤਸਾ-ਕਿਰਆ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪ ਪੂਰਾ ਸੁਣੋ।।੭।।

ਖਈ ਰੋਗ ਇਹ ਕਹਜੋ ਰਾਜ ਮਹਿ।। ਤਾਤੇ ਮਾਰਿ ਦਾਸ ਤੂੰ ਇਹ ਕਹਿ।।
ਕਰਿ ਮਿਮਿਯਾਈ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਖਵਾਵੈ।। ਤਬ ਤਿਹ ਦੋਖ ਦੂਰਿ ਹ੍ਵੈ ਜਾਵੈ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਈ ਰੋਗ=ਤਪਦਿਕ। ਮਿਮਿਯਾਈ=ਮਗਜ਼ ਦੀ ਚਰਬੀ।

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਖਈ ਰੋਗ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦਾਸ ਨੂੰ ਮਾਰੋ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਮਗਜ਼ ਦੀ ਚਰਬੀ ਖੁਆਓ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ।।੮।।

ਤਿਹ ਨਿਮਿਤ ਯਾਕੋ ਮੈ ਘਾਯੋ।। ਮਿਮਿਯਾਈ ਕੋ ਬਿਵਤ ਬਨਾਯੋ।।
ਜੌ ਤੁਮ ਭੱਛਨ ਕਰਹੁ ਤੇ ਕੀਜੈ।। ਨਾ ਤਰ ਛਾਡਿ ਆਗੁ ਹੀ ਦੀਜੈ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਵਤ ਬਨਾਯੋ=ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭੱਛਣ=ਖਾਣਾ।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਚਰਬੀ ਕਢਣ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਰਬੀ ਖਾਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਜਾਰੀ ਰਖਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦੇਵਾਂ।।੯।।

ਜਬ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਤਾਂਹਿ ਬੈਦਨੀ ਕਰਿ ਠਹਰਾਯੋ।।
ਮਨ ਮਹਿ ਕਹਜੋ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਕੀਨੀ।। ਘਰ ਮਹਿ ਨਾਰਿ ਰੋਗਿ ਹਾ ਦੀਨੀ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੈਦਨੀ=ਵੈਦ ਇਸਤਰੀ। ਰੋਗਿ ਹਾ=ਰੋਗ ਨਾਸਕ।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੈਦ ਇਸਤਰੀ ਸਮਝਿਆ। ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਭਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।। ੧੦।।

ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਕਹਿ ਤਾਹਿ ਬਖਾਨਾ।। ਤੇਰੋ ਗੁਨ ਹਮ ਆਜੁ ਪਛਾਨਾ।।
ਪੱਛਮ ਦਿਸਿ ਹਮ ਸੁਨੀ ਬਨੈਯਤ।। ਹਮਰੇ ਦੇਸ ਨ ਢੂੰਡੀ ਪੈਯਤ।। ੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੱਛਮ ਦਿਸਿ=ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ। ਬਨੈਯਤ=ਪ੍ਰਯੋਗ। ਪੈਜਤ=ਮਿਲਦਾ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ 'ਧੰਨ ਧੰਨ' ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤੇਰਾ ਗੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅੱਜ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਿਆ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਪਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸੁਣੇ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਲੱਭਣ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।।੧੧।।

ਤੁਹਿ ਜਾਨਤ ਮੁਹਿ ਕਹਤ ਬਤਾਈ।। ਮਿਮਿਆਈ ਇਹ ਦੇਸ ਬਨਾਈ।।
ਕਹਾ ਭਯੋ ਇਕ ਦਾਸ ਸੰਘਾਰਾ।। ਹਮਰੋ ਰੋਗ ਬਡੋ ਤੈਂ ਟਾਰਾ।। ੧੨।। ੧।।

ਤੂੰ ਤਾਂ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹੈਂ ਕਿ ਇਹ ਦਵਾਈ ਆਪਣੇਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਇਕ ਦਾਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰੋਗ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।।੧੨।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਚੌਹਤਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੭੪।।੫੩੦੧।।ਅਫਜੂੰ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਚੌਹੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੭੪।।੫੩੦੧।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਪੰਝੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਹਬਸ਼ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਬੰਦਰ ਬਸ ਤਹ ਬਾਸੀ ਜਹਾਂ।। ਹਬਸ਼ੀ ਰਾਇ ਨਰਾਧਿਪ ਤਹਾਂ।।
ਹਬਸ਼ ਮਤੀ ਤਾਕੈ ਘਰ ਰਾਨੀ।। ਜਨੁ ਪੁਰ ਖੋਜਿ ਚੌਦਹੂੰ ਆਨੀ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਰਾਧਿਪ=ਰਾਜਾ। ਖੋਜਿ=ਲਭ ਕੇ। ਚੌਦਹੂੰ=ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ।

ਬੰਦਰਬਸ ਨਾਮੀਂ ਬੰਦਰਗਾਹ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹਬਸ਼ੀ ਰਾਇ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹਬਸ਼ਮਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੋਹਣੀ ਲਭ ਕੇ ਲਿਆਂਦੀ ਹੋਵੇ॥੧॥

ਹਾਸ਼ਿਮ ਖਾਨ ਪਠਾਨ ਇਕ ਤਹਾਂ॥ ਜਾ ਸਮ ਸੁੰਦਰ ਕੋਊ ਨ ਕਹਾਂ॥
ਰਾਨੀ ਤਾਹਿ ਨਿਰਖਿ ਉਰਝਾਨੀ॥ ਬਿਰਹ ਬਿਕਲ ਹ੍ਵੈ ਗਈ ਦਿਵਾਨੀ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਰਹ ਬਿਕਲ=ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਵਿਆਕੁਲ। ਦਿਵਾਨੀ=ਪਾਗਲ।

ਓਥੇ ਇਕ ਹਾਸ਼ਿਮ ਖਾਨ ਨਾਮੀਂ ਪਠਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਰਾਣੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਦੀਵਾਨੀ ਹੋ ਗਈ॥੨॥

ਰਾਨੀ ਜਤਨ ਅਨੇਕ ਬਨਾਏ॥ ਛਲਬਲ ਸੌ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮਿੱਤ੍ਰ ਬੁਲਾਏ॥
ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸੰਗ ਕਮਾਨਾ॥ ਆਸਨ ਚੁੰਬਨ ਕੀਏ ਪ੍ਰਮਾਨਾ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਲ ਬਲ=ਵਲ ਛਲ। ਗ੍ਰਿਹਿ=ਮਿੱਤਰ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਆਖਿਰ ਵਲ ਛਲ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਚੁੰਮਣ ਕੀਤੇ॥੩॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਭਜਿ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕਹ ਗਰੇ ਰਹੀ ਲਪਟਾਇ॥
ਜਾਨੁ ਨਿਰਧਨੀ ਪਾਇ ਧਨ ਰਹਜੋ ਹੀਯ ਸੌ ਲਾਇ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੀਯ=ਹਿੱਕ। ਜਾਨੁ=ਜਿਵੇਂ।

ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਹੋਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਨਿਰਧਨ ਧਨ ਪਾਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ॥੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਰਾਜਾ ਤਾਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਯੋ॥ ਨਿਰਖਿ ਸੇਜ ਪਰ ਤਾਹਿ ਰਿਸਾਯੋ॥
ਅਸਿ ਗਹਿ ਧਯੋ ਹਾਥ ਗਹਿ ਨਾਰੀ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੌ ਹਸਿ ਬਾਤ ਉਚਾਰੀ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਸਾਯੋ=ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਅਸਿ=ਤਲਵਾਰ।

ਤਦ ਰਾਜਾ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਠਾਨ ਨੂੰ ਸੇਜ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਵੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਕੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ, ਪਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜਕੇ ਹੱਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਕਿਹਾ॥੫॥

ਤੈਂ ਰਾਜਾ ਇਹ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨਾ॥ ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਅਸਿ ਕੋਪ ਪ੍ਰਮਾਨਾ॥
ਪ੍ਰਥਮਹਿ ਬਾਤ ਜਾਨਿਯੈ ਯਾਕੀ॥ ਬਹੁਰੌ ਸੁਧਿ ਲੀਜੈ ਕਛੁ ਤਾਕੀ॥੬॥

ਹੇ ਰਾਜਾ ਜੀ ਤੁਸੀ ਅਸਲ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ, ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਏਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹੋ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਖਬਰ ਲਵੋ॥੬॥

ਇਹ ਹੈ ਮਿਤ੍ਰ ਮੱਛਿੰਦਰ ਰਾਜਾ॥ ਆਯੋ ਨਜਾਇ ਲਹਨ ਤਵ ਕਾਜਾ॥
ਤਪਸਜਾ ਬਲ ਆਯੋ ਇਹ ਠੌਰਾ॥ ਹੈ ਸਭ ਤਪਸਿਨ ਕਾ ਸਿਰਮੌਰਾ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਜਾ=ਇਨਸਾਫ, ਕਾਰਜ। ਤਪਸਜਾ ਬਲ=ਤਪੱਸਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ। ਸਿਰਮੌਰਾ=ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ।

"ਇਹ ਤਾਂ ਮਿੱਤਰ ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ ਜੋਗੀ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਡਾ ਇਨਸਾਫ ਵੇਖਣ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਤਪਸਿਆ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਏਥੇ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਤਪੱਸਵੀ ਹੈ॥੭॥

ਯਾ ਸੰਗ ਮਿੱਤ੍ਰਾਚਾਰ ਕਰੀਜੈ॥ ਭੁਗਤਿ ਜੁਗਤਿ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਤਿਹ ਦੀਜੈ॥
ਭਲੀ ਭਲੀ ਤੁਹਿ ਕ੍ਰਿਯਾ ਸਿਖੈਹੈ॥ ਰਾਜ ਜੋਗ ਬੈਠੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪੈਹੈ॥੮॥

ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਵੋ। ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਭੁਗਤੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿੱਧੀਆਂ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਿਰਆਵਾਂ ਸਿਖਾਉਣਗੇ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੀ ਰਾਜ ਯੋਗ ਪਾਓਗੇ"॥੮॥

ਨ੍ਰਿਪ ਏ ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਪਗ ਪਰਾ॥ ਮਿਤ੍ਰਾਚਾਰ ਤਵਨ ਸੰਗ ਕਰਾ॥
ਤਾਹਿ ਮਛਿੰਦ੍ਰਾ ਨਾਥ ਪਛਾਨਜੋ॥ ਮੂਰਖ ਭੇਵ ਅਭੇਵ ਨ ਜਾਨਜੋ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਗ ਪਰਾ=ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਿਆ। ਮਿਤ੍ਰਾਚਾਰ=ਮਿੱਤਰਤਾ।

ਰਾਜਾ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਢਹਿ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਾਲਾ ਵਰਤਾਓ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਸੱਚ ਨ ਪਛਾਣ ਸਕਿਆ॥੯॥

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਤਨ ਪੂਜਾ ਤਿਹ ਕਰੈ॥ ਬਾਰੰਬਾਰ ਪਾਇ ਪਸੁ ਪਰੈ॥
ਤਾਹਿ ਸਹੀ ਰਿਖਿਰਾਜ ਪਛਾਨਾ॥ ਸੱਤਿ ਬਚਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਕਰਿ ਜਾਨਾ॥੧੦॥

ਉਸ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਉਹ ਮੂਰਖ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਣ ਲੱਗਾ। ਸਖੀਆਂ ਅਤੇ ਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਰਾਣੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੋਗੀਰਾਜ ਹੀ ਸਮਝਿਆ॥੧੦॥

ਤਾਹਿ ਮਛਿੰਦਰ ਕਰਿ ਠਹਰਾਯੋ।। ਤ੍ਰਿਯ ਕਹ ਸੌਂਪਿ ਤਾਹਿ ਉਠਿ ਆਯੋ।।
ਵਹ ਤਾਸੌਂ ਨਿਤਿ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।। ਮੂਰਖ ਬਾਤ ਨ ਰਾਜਾ ਪਾਵੈ।।੧੧।।

ਉਸ ਨੂੰ ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ ਮੰਨ ਕੇ ਰਾਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਕੇ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਉਹ ਰੋਜ਼ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗਾ. ਪਰ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੧੧।।

ਇਹ ਛਲ ਸਾਥ ਜਾਰ ਭਜਿ ਗਯੋ।। ਅਤਿ ਬਿਸਮੈ ਰਾਜਾ ਕੌ ਭਯੋ।।
ਤਬ ਰਾਨੀ ਰਾਜਾ ਢਿਗ ਆਈ।। ਜੋਰਿ ਹਾਥ ਅਸ ਬਿਨੈ ਸੁਨਾਈ।।੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸਮੈ=ਹੈਰਾਨੀ। ਢਿਗ=ਪਾਸ। ਹਾਥ=ਹੱਥ। ਬਿਨੈ ਸੁਨਾਈ=ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ।

ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹ ਯਾਰ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਗਈ ਅਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਉਸ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਕੀਤੀ।।੧੨।।

ਜਿਨ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ ਆਪਨਾ ਤਜਾਗਾ।। ਜੋਗ ਕਰਨ ਕੇ ਰਸ ਅਨੁਰਾਗਾ।।
ਸੋ ਤੇਰੀ ਪਰਵਾਹਿ ਨ ਰਾਖੈ।। ਇਮਿ ਰਾਨੀ ਰਾਜਾ ਤਨ ਭਾਖੈ।।੧੩।।

ਫਿਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ," ਜਿਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਤਕ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜੋਗੀ ਬਣ ਗਿਆ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ"।।੧੩।।

ਸੱਤਿ ਸੱਤਿ ਤਬ ਰਾਜਾ ਬਖਾਨਾ।। ਤਾਕੋ ਦਰਸ ਸਫਲ ਕਰਿ ਮਾਨਾ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਜੜ੍ਹ ਕਛੂ ਨ ਪਾਯੋ।। ਤ੍ਰਿਯ ਸੰਗ ਚੌਗੁਨ ਨੇਹ ਬਢਾਯੋ।।੧੪।।੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਖਾਨਾ=ਬੋਲਿਆ। ਦਰਸ=ਦਰਸ਼ਨ। ਚੌਗੁਨ=ਚੌਗਣਾ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ "ਸੱਚ ਸੱਚ" ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਸਮਝਿਆ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਚਾਰ ਗੁਣਾਂ ਪਿਆਰ ਵੱਧਾ ਲਿਆ।।੧੪।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਪਚੱਤਰਹਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੭੫।।੫੩੧੫।।ਅਫਜੂੰ।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਪੰਚੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੭੫।।੫੩੧੫।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਛਿਹੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਰੁਦਰ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਸ਼ੰਕ੍ਰਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਰਾਜਤ।। ਜਨੁ ਸ਼ੰਕਰ ਕੇ ਲੋਕ ਬਿਰਾਜਤ।।
ਸ਼ੰਕਰਸੈਨ ਤਹਾ ਕੋ ਰਾਜਾ।। ਜਾ ਸਮ ਦੁਤਿਯ ਨ ਬਿਧਨਾ ਸਾਜਾ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਜਤ=ਸੋਭਦਾ ਸੀ। ਬਰਾਜਤ=ਬਰਾਜਮਾਨ ਸੀ। ਬਿਧਨਾ=ਵਿਧਾਤਾ। ਸਾਜਾ=ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ।

ਸ਼ੰਕਰ ਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਨਗਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਏਨਾ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਸ਼ੰਕਰ ਦਾ ਹੀ ਸਵਰਗਲੋਕ ਹੋਵੇ। ਸ਼ੰਕਰ ਸੈਨ ਉੱਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਵਚਿੱਤਰ ਰੂਪ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ।।੧।।

ਸ਼ੰਕਰ ਦੇ ਤਾਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ।। ਜਨੁਕ ਆਪੁ ਜਗਦੀਸ ਸਵਾਰੀ।।
ਰੁਦ੍ਰਮਤੀ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਹਂ ਸੋਹੈ।। ਸੁਰ ਨਰ ਨਾਗ ਅਸੁਰ ਮਨ ਮੋਹੈ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰ ਨਾਰੀ=ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਇਸਤਰੀ। ਜਗਦੀਸ=ਪਰਮਾਤਮਾ। ਦੁਹਿਤਾ=ਪੁੱਤਰੀ। ਮਨ ਮੋਹੈ=ਮਨ ਮੋਹਦੀ ਸੀ।

ਸ਼ੰਕਰ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਖੁਦ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਰੁਦਰਮਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਰੂਪਵੰਤ ਸੀ ਕਿ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਨਰ ਨਾਗ ਸਭ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹਦੀ ਸੀ।।੨।।

ਤਹਾਂ ਛਬੀਲ ਦਾਸ ਥੋ ਛੱਤ੍ਰੀ।। ਰੂਪਵਾਨ ਛਬਿ ਮਾਨ ਅਤਿ ਅੱਤ੍ਰੀ।।
ਤਾਂ ਪਰ ਅਟਕ ਕੁਅਰਿ ਕੀ ਭਈ।। ਆਠ ਟੂਕ ਵਾ ਪਰ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਛੱਤ੍ਰੀ=ਖੱਤਰੀ। ਛਬਿ ਮਾਨ=ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ।

ਉੱਥੇ ਛਬੀਲ ਦਾਸ ਖੱਤਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੀ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਅੱਠ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਹੋ ਗਈ।।੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਲਗਨ ਨਿਗੋਡੀ ਲਗਿ ਗਈ ਛੁਟਤ ਛੁਟਾਈ ਨਾਹਿ।।
ਮੱਤ ਭਈ ਜਨੁ ਮਦ ਪੀਆ ਮੋਹਿ ਰਹੀ ਮਨ ਮਾਹਿ।। ੪।।

ਇਹ ਚੰਦਰਾ ਇਸ਼ਕ ਜਿਥੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਲੱਗ ਜਾਏ ਫਿਰ ਹਟਾਇਆਂ ਵੀ ਹੱਟਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਇਕ ਸ਼ਰਾਬੀ ਵਾਂਗ ਮਦਮਸਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਖੀਵੀ ਹੋ ਗਈ।।੪।।

++

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਸਹਚਰੀ ਤਹਾਂ ਪਠਾਈ।। ਚਿਤ ਜੁ ਹੁਤੀ ਕਹਿ ਤਾਹਿ ਸੁਨਾਈ।।
ਸੋ ਚਲਿ ਸਖੀ ਸਜਨ ਪਹਿ ਗਈ।। ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਬੋਧਤ ਭਈ।। ੫।।

ਉਸਨੇ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਉਸ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸੀ। ਉਹ ਦਾਸੀ ਉਸ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਪਾਸ ਪੁੱਜੀ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲੱਗੀ।।੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਤਬੈ ਛਬੀਲੋ ਛੈਲ ਤਹਾਂ ਚਲਿ ਆਇਯੋ।।
ਰਮਯੋ ਤਰੁਨ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਕੁਅਰਿ ਸੁਖ ਪਾਇਯੋ।।
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤਰ ਜਾਇ ਪਿਯਰਵਹਿ ਭੁਜਨ ਭਰਿ।।
ਹੋ ਦ੍ਰਿੜ ਆਸਨ ਦੈ ਰਹਯੋ ਨ ਇਤ ਉਤ ਜਾਤਿਟਰਿ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਬੀਲੋ=ਛੈਲ ਛਬੀਲਾ, ਗਭਰੂ। ਕੁਅਰਿ=ਕੁਮਾਰੀ। ਲਪਟਿ ਪਲਟਿ=ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ। ਪਿਯਰਵਹਿ=ਪਿਆਰੇ।

ਫਿਰ ਉਹ ਛੈਲ ਛਬੀਲਾ ਛਬੀਲ ਦਾਸ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਕਈ ਭਾਂਤ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਬਾਰ ਬਾਰ ਘੁੱਟਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੀ ਬੜੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਆਸਣ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਹਿੱਲ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਸੁਘਰ ਦੂਜੇ ਤਰੁਨਿ ਤ੍ਰਿਤੀਏ ਸੁੰਦਰ ਮੀਤ।।
ਬਸਯੋ ਰਹਤ ਨਿਸ ਦਿਨ ਸਦਾ ਪਲ ਪਲ ਚਿਤ ਜਿਮਿ ਚੀਤਿ।।੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਘਰ=ਸੁਘੜ, ਅਕਲਮੰਦ, ਚੱਤਰ। ਤਰੁਨਿ=ਜਵਾਨ। ਚੀਤ=ਚਿੱਤ।

ਇਕ ਤਾਂ ਸੁੱਘਰ, ਦੂਸਰਾ ਨੌਜਵਾਨ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਉਹ ਹਰ ਪੱਲ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਇਕ ਦਿਨ ਮਿਤਿ ਇਮਿ ਬਚਨ ਬਖਾਨਾ।। ਤਵ ਪਿਤ ਕੇ ਹੌ ਤ੍ਰਾਸ ਤ੍ਰਸਾਨਾ।।
ਜੌ ਤੁਹਿ ਭਜਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਮੁਹਿ ਪਾਵੈ।। ਪਕਰਿ ਕਾਲ ਕੇ ਧਾਮ ਪਠਾਵੈ।। ੮।।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਡਰ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਭੈਭੀਤ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਜੇ ਰਾਜੇ ਮੈਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਤਾਂ ਝਟ ਜਮਲੋਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵੇਗਾ।।੮।।

ਬਿਹਸਿ ਕੁਅਰਿ ਅਸ ਤਾਹਿ ਬਖਾਨਾ।। ਤੈ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਕੇ ਚਰਿਤ ਨ ਜਾਨਾ।।

ਪੁਰਖ ਭੇਖ ਤੁਹਿ ਸੇਜ ਬੁਲਾਊ।। ਤੌ ਮੈਂ ਤੁਮਰੀ ਯਾਰ ਕਹਾਊਂ।। ੯।।

ਤਦ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਪੁਰਖ ਭੇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੇਜ ਤੇ ਬੁਲਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੇਰੀ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਕਹਾਵਾਂਗੀ।। ੯।।

ਰੋਮਨਾਸਨੀ ਤਾਹਿ ਲਗਾਈ।। ਸਕਲ ਸਮਸ ਤਿਹ ਦੂਰਿ ਕਰਾਈ।।
ਕਰ ਮਹਿ ਤਾਂਹਿ ਤੰਬੂਰਾ ਦੀਯਾ।। ਗਾਇਨ ਭੇਸ ਸਜਨ ਕੋ ਕੀਯਾ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੋਮਨਾਸਨੀ=ਬਾਲ ਸਫਾ ਦਵਾਈ। ਸਕਲ ਸਮਸ=ਸਾਰੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ। ਦੂਰ ਕਰਾਈ=ਸਾਫ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਗਾਇਨ ਭੇਸ=ਗਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦਾ ਰੂਪ।

ਬਾਲ ਸਫਾ ਉਸ ਦਵਾਈ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮੁਛਾਂ ਨੂੰ ਲਾਕੇ, ਮੁਛਾਂ ਸਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੰਬੂਰਾ ਫੜਾਇਆ ਅਤੇ ਸਜਨ ਨੂੰ ਇਕ ਗਾਉਣ ਵਾਲੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।। ੧੦।।

ਪਿਤਿ ਬੈਠੇ ਤਿਹ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ।। ਭਲੇ ਭਲੇ ਗੀਤਾਨ ਗਵਾਯੋ।।
ਸੁਨਿ ਧੁਨਿ ਨਾਦ ਰੀਝਿ ਨ੍ਰਿਪ ਰਹਿਯੋ।। ਭਲੀ ਭਲੀ ਗਾਇਨ ਇਹ ਕਹਿਯੋ।। ੧੧।।

ਫਿਰ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸੁੰਦਰ ਭਜਨ ਅਤੇ ਗੀਤ ਸੁਣਾਏ। ਸੰਗੀਤ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗਾਇਨ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ।। ੧੧।।

ਸ਼ੰਕਰ ਦੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ। ਸੁਨ ਗਾਇਨ ਤੈਂ ਬਾਤ ਹਮਾਰੀ।।
ਪੁਰਖ ਭੇਸ ਧਰਿ ਤੁਮ ਨਿਤਿ ਐਯਹੁ।। ਇਹ ਠਾਂ ਗੀਤਿ ਮਧੁਰਿ ਧੁਨਿ ਗੈਯਹੁ।। ੧੨।।

ਰਾਜਾ ਸ਼ੰਕਰ ਦੇਵ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੇ ਗਾਇਕ ! ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣ। ਤੁਸੀਂ ਪੁਰਖ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਰੋਜ਼ ਇੱਥੇ ਆਇਆ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਧੁੰਨਾਂ ਅਤੇ ਗੀਤ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰੋ।। ੧੨।।

ਯੌ ਸੁਨਿ ਪੁਰਖ ਭੇਸ ਤਿਨ ਧਰਾ।। ਪ੍ਰਾਚੀ ਦਿਸਾ ਚਾਂਦ ਜਨ ਚਰਾ।।
ਸਕਲ ਲੋਗ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਿਹ ਜਾਨੈ।। ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨ ਮੂੜ੍ਹ ਪਛਾਨੈ।। ੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਾਚੀ=ਪੂਰਬ। ਚਰਾ=ਚੜ੍ਹਿਆ। ਮੂੜ੍ਹ=ਮੂਰਖ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਪੁਰਖ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਹੋਵੇ। ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਰਹੇ ਸਨ।। ੧੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਮਿੱਤ੍ਰ ਪੁਰਖ ਕੌ ਭੇਸ ਧਰੇ ਨਿਤ ਆਵਈ।।

ਆਨ ਕੁਅਰਿ ਸੌ ਕਾਮ ਕਲੋਲ ਕਮਾਵਈ॥
ਕੋਊ ਨ ਤਾਕਹ ਰੋਕਤ ਗਾਇਨ ਜਾਨਿਕੈ॥
ਹੋ ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਹ ਮੂੜ੍ਹ ਨ ਸਕਹਿ ਪਛਾਨਿਕੈ॥ ੧੪॥

ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਮਨੁੱਖੀ ਬਾਣਾ ਪਾਕੇ ਰੋਜ਼ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਕੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਾਇਕ ਸਮਝਕੇ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਤਾਸੌ ਸਦਾ ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਕਰਤ ਬਿਹਾਰ॥
ਦਿਨ ਦੇਖਤ ਸਭ ਕੋ ਛਲੈ ਕੋਊ ਨ ਸਕੈ ਬਿਚਾਰ॥ ੧੫॥

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਥੇ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਕਰਮ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੧੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਸ਼ੰਕਰ ਦੇਵ ਨ ਤਾਹਿ ਪਛਾਨੈ॥ ਦੁਹਿਤਾ ਕੀ ਗਾਇਨ ਤਿਹ ਮਾਨੈ॥
ਅਤਿ ਸਜਾਨਪ ਤੇ ਕੈਫਨ ਖਾਵੈ॥ ਮਹਾਂ ਮੂੜ ਨਿਤਿ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਵੈ॥ ੧੬॥

ਸ਼ੰਕਰ ਦੇਵ ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਦੀ ਗਾਇਕਾ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਤਿ ਚੱਤਰਤਾ ਨਾਲ ਉਹ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥ ਖਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ॥੧੬॥

ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਚਤੁਰ ਕਹਾਇਇਸਿ॥ ਭੂਲਿ ਭਾਂਗ ਭੌਂਦੂ ਨ ਚੜ੍ਹਾਇਇਸਿ॥
ਅਮਲੀ ਭਲੋ ਖਤਾ ਜੁ ਨ ਖਾਵੈ॥ ਮੂੰਡ ਮੂੰਡ ਸੋਫਿਨ ਕੋ ਜਾਵੈ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਭੌਂਦੂ=ਮੂਰਖ। ਭੂਲਿ=ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ। ਅਮਲੀ ਭਲੋ=ਅਮਲੀ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਖਤਾ=ਧੋਖਾ।

ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚਾਤਰ ਕਹਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭੁਲ ਕੇ ਕਿਤੇ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਇਕ ਸ਼ਰਾਬੀ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ਅਤੇ ਸੋਫੀਆਂ ਨੂੰ ਠੱਗ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ॥੧੭॥

ਸ਼ੰਕਰ ਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਅਸ ਛਲਾ॥ ਕਹ ਕਿਯ ਚਰਿਤ ਸ਼ੰਕਰਾ ਕਲਾ॥
ਤਿਹ ਗਾਇਨ ਕੀ ਦੁਹਿਤਾ ਗਨਿਯੋ॥ ਮੂਰਖ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਜਨਿਯੋ॥ ੧੮॥ ੧॥

ਸ਼ੰਕਰ ਸੈਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੀ ਛਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁਦਰ ਕਲਾ

ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ। ਰਾਜਾ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਗਾਇਕਾ ਸਮਝ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੧੮॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਛਿਹਤਰਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੭੬॥੫੩੩੩॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਛਿਹੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੭੬॥੫੩੩੩॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਸਤੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੌਂਕਣ

ਅੜਿੱਲ॥ ਸ਼ਹਿਰ ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ ਮੁਗਲ ਕੀ ਚੰਚਲਾ॥
ਹੀਨ ਕਰੀ ਜਿਹ ਰੂਪ ਚੰਦ੍ਰਮਾਕੀ ਕਲਾ॥
ਰੂਪਮਤੀ ਤਾਕੇ ਸਮ ਸੋਈ ਜਾਨਿਯੈ॥
ਹੋ ਤਿਹ ਸਮਾਨ ਤਿਹੁ ਲੋਕ ਨ ਔਰ ਪ੍ਰਮਾਨਿਯੈ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੰਚਲਾ=ਇਸਤਰੀ। ਹੀਨ=ਘਟੀਆ।

ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਮੁਗਲ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਦੂਸਰਿ ਏਕ ਤਿਸੀ ਕੀ ਨਾਰੀ॥ ਤਿਹ ਸਮ ਹੋਤ ਨ ਤਾਹਿ ਪਿਯਾਰੀ॥
ਤਿਨ ਇਹ ਜਾਨਿ ਰੋਸ ਜਿਯ ਠਾਨੋ॥ ਔਰ ਪੁਰਖ ਸੰਗ ਕੀਯਾ ਯਰਾਨੋ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੋਸ ਜਿਯ ਠਾਨੋ=ਦਿਲ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ। ਯਰਾਨੋ=ਦੋਸਤੀ।

ਉਸ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਵਾਂਗ ਪਿਆਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੂਸਰੀ ਨੇ ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਦੋਸਤੀ ਲਾ ਲਈ॥੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੈਸੇ ਵਾਂ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਹੁਤੀ ਸਵਤਿਨ ਕੀ ਅਨਹਾਰਿ॥
ਤੈਸੋ ਈ ਤਿਨ ਖੋਜਿ ਨਰ ਤਿਹ ਸੰਗ ਕੀਯਾ ਪਜਾਰ॥ ੩॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸ ਦੀ ਸੌਕਣ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਸੀ, ਉਸੇ ਮਹਾਂਦਰੇ ਦਾ ਇਕ ਮਰਦ ਲਭ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਲਿਆ॥੩॥

ਚੌਪਈ।। ਤ੍ਰਿਯ ਇਕ ਦਿਨ ਤਿਹ ਧਾਮ ਬੁਲਾਇਸਿ।। ਕਾਮ ਕੇਲ ਤਿਹ ਸੰਗ ਕਮਾਇਸਿ।।
ਸਵਤਿਹ ਫਾਸਿ ਡਾਰਿ ਗਰ ਮਾਰਯੋ।। ਜਾਇ ਮੁਗਲ ਤਨ ਐਸ ਉਚਾਰਯੋ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਰ=ਗਲ। ਫਾਸਿ ਡਾਰਿ=ਫਾਂਸੀ ਪਾ ਕੇ।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ। ਸੌਕਣ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਫਾਂਸੀ ਪਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ।।੪।।

ਅਦਭੁਤ ਬਾਤ ਨਾਥ ਇਕ ਭਈ।। ਤੁਮਰੀ ਨਾਰ ਪੁਰਖੁ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।।
ਐਸੀ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ਨਹਿ ਹੇਰੀ।। ਜੋ ਗਤਿ ਭਈ ਨਾਰਿ ਕੀ ਤੇਰੀ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਦਭੁਤ=ਅਸਚਰਜ, ਹੈਰਾਨ ਜਨਕ। ਸੁਨੀ ਨਹਿ ਹੇਰੀ=ਸੁਣੀ ਨ ਵੇਖੀ।

'ਹੇ ਮਾਲਕ ! ਇੱਕ ਅਨੋਖੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੀ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਜੋ ਹਾਲਤ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਹੋ ਜੇਹੀ ਗੱਲ ਤੇ ਕਦੀ ਵੇਖਣ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਈ ਹੈ।।੫।।

ਸੁਨਿ ਏ ਬਚਨ ਚਕ੍ਰਿਤ ਜੜ੍ਹ ਭਯੋ।। ਉਠਿ ਤਿਹ ਆਪੁ ਬਿਲੋਕਨ ਗਯੋ।।
ਤਾਕੇ ਲਿੰਗ ਛੋਰਿ ਜੌ ਲਹਾ।। ਕਹਯੋ ਭਯੋ ਜੋ ਮੁਹਿ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹਾ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਕ੍ਰਿਤ=ਹੈਰਾਨ। ਬਿਲੋਕਨ=ਵੇਖਣ।

ਉਹ ਮੂਰਖ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਖੁਦ ਉਠਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਗਿਆ। ਜਦ ਉਸ ਦਾ ਲਿੰਗ ਖੁਲਵਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਠੀਕ ਨਿਕਲਿਆ।।੬।।

ਅਤਿ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਚਿਤ ਮਹਿ ਭਯੋ।। ਬੂਡਿ ਸ਼ੋਕ ਸਾਗਰ ਮਹਿ ਗਯੋ।।
ਐ ਇਲਾਹ ਤੈ ਇਹ ਕਸ ਕੀਨਾ।। ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੌ ਮਾਨਸ ਕਰ ਦੀਨਾ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੂਡਿ=ਡੁੱਬ। ਸ਼ੋਕ ਸਾਗਰ=ਦੁਖ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ। ਮਾਨਸ=ਮਨੁੱਖ।

ਉਹ ਚਿੰਤਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਫਿਕਰਮੰਦ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ," ਹੇ ਅੱਲਾਹ ਇਹ ਤੂੰ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਤੋਂ ਇਸਨੂੰ ਮਰਦ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ"।।੭।।

ਯਹ ਮੋਕੋ ਥੀ ਅਧਿਕ ਪਿਯਾਰੀ।।ਅਬ ਇਹ ਦੈਵ ਪੁਰਖ ਕਰਿ ਡਾਰੀ।।
ਦੂਸਰ ਨਾਰਿ ਇਸੈ ਦੈ ਡਾਰੂੰ।। ਭੇਦ ਨ ਦੂਸਰ ਪਾਸ ਉਚਾਰੂੰ।। ੮।।

ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਰੱਬ ਨੇ ਪੁਰਖ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਦੂਸਰੀ ਇਸਤਰੀ ਏਸੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੇਤ ਵੀ ਨ ਲੱਗਣ ਦੇਵਾਂ॥੮॥

ਨਿਸਚੈ ਬਾਤ ਇਹੈ ਠਹਰਈ॥ ਪਹਿਲੀ ਨਾਰਿ ਤਿਸੈ ਲੈ ਦਈ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਜੜ ਕਛੂ ਨ ਪਾਯੋ॥ ਇਹ ਛਲ ਅਪਨੋ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਯੋ॥ ੯॥

ਉਸਨੇ ਇਹੋ ਨਿਸਚਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਵੀ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਛਲਿਆ ਗਿਆ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪੁਰਖ ਭਈ ਨਿਜੁ ਨਾਰਿ ਲਹਿ ਤਾਂਹਿ ਦਈ ਨਿਜੁ ਨਾਰਿ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕੀ ਬਾਤ ਕੌ ਸਕਾ ਨ ਮੂੜ ਬਿਚਾਰਿ॥ ੧੦॥

ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਰਦ ਬਣਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਕੋਈ ਵੀ ਭੇਤ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ॥੧੦॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖੁ ਭਈ ਠਹਿਰਾਈ॥ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਾਕਹ ਦਈ ਬਨਾਈ॥
ਦੁਤਿਯ ਨ ਪੁਰਖਹਿ ਭੇਦ ਜਤਾਯੋ॥ ਇਹ ਛਲ ਅਪਨੋ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਯੋ॥ ੧੧॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਤਿਯ=ਦੂਸਰੇ। ਜਤਾਯੋ=ਦਸਿਆ।

ਮੂਰਖ ਨੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮਰਦ ਬਣਿਆ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਣਾ ਸਵਾਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ । ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਨ ਦਸਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਲ ਨਾਲ ਠਗਿਆ ਗਿਆ॥੧੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਸਤਹਤਰਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੭੭॥੫੩੪੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾਂ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਸਤੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੭੭॥੫੩੪੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਅਠੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਰੌਸ਼ਨ ਆਰਾ

ਚੌਪਈ॥ ਸ਼ਹਰ ਜਹਾਨਾਬਾਦ ਬਸਤ ਜਹ॥ ਸ਼ਾਹਿਜਹਾਂ ਜੂ ਰਾਜ ਕਰਤ ਤਹ॥
ਦੁਹਿਤਾ ਰਾਇ ਰੌਸ਼ਨਾ ਤਾਕੇ॥ ਔਰ ਨਾਰਿ ਸਮ ਰੂਪ ਨ ਵਾਕੇ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਸਤ ਜਹ=ਜਿਥੇ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਕਰਤ ਤਹ=ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜਹਾਨਾਬਾਦ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਰੌਸ਼ਨ ਆਰਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੧॥

ਸ਼ਾਹਿਜਹਾਂ ਜਬ ਹੀ ਮਰਿ ਗਏ॥ ਔਰੰਗਸ਼ਾਹ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਭਏ॥
ਸੈਫਦੀਨ ਸੰਗ ਯਾਕੋ ਪਜਾਰਾ॥ ਪੀਰ ਅਪਨ ਕਰਿ ਤਾਂਹਿ ਬਿਚਾਰਾ॥੨॥

ਜਦ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਮਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਰੌਸ਼ਨਆਰਾ ਦਾ ਪੀਰ ਸੈਫਦੀਨ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੀਰ (ਗੁਰੂ) ਮੰਨਦੀ ਸੀ॥੨॥

ਤਾਕੇ ਸੰਗ ਰੌਸ਼ਨਾ ਰਾਈ॥ ਬਿਬਿਧ ਬਿਧਨ ਤਨ ਪ੍ਰੀਤੁਪਜਾਈ॥
ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸੰਗ ਕਮਾਯੋ॥ ਤਾਹਿ ਪੀਰ ਅਪਨੋ ਠਹਿਰਾਯੋ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਬਿਧ=ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੀਤੁ ਪਜਾਈ=ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ।

ਰੌਸ਼ਨ ਆਰਾ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੀਰ ਮੰਨ ਲਿਆ॥੩॥

ਔਰੰਗਸ਼ਾਹ ਭੇਦ ਨਹਿ ਜਾਨੈ॥ ਵਹੈ ਮੁਰੀਦ ਭਈ ਤਿਹ ਮਾਨੈ॥
ਪੀਯ ਸਮੁਝਿ ਤਿਹ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ॥ ਪੀਰ ਭਾਖਿ ਸਭਹੂੰਨ ਸੁਨਾਵੈ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੀਯ=ਪਿਆਰਾ। ਪੀਰ ਭਾਖਿ=ਪੀਰ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ।

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵੀ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹੋ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਪੀਰ ਦੀ ਮੁਰੀਦ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਤਾਂ ਕਰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੀਰ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ॥੪॥

ਇਕ ਦਿਨ ਪੀਰ ਗਯੋ ਅਪਨੇ ਘਰ॥ ਤਾਹਿ ਬਿਨਾ ਤਿਹ ਪਰਤ ਨ ਛਿਨਕਰ॥
ਰੋਗਨਿ ਤਨ ਅਪਨੇ ਠਹਰਾਈ॥ ਵਾ ਪਹਿ ਬੈਠਿ ਸਾਂਢਨੀ ਆਈ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੋਗਨਿ=ਰੋਗੀ। ਤਨ=ਸਰੀਰ। ਸਾਂਢਨੀ=ਊਠਣੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਪੀਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਪੱਲ ਵੀ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਿਮਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਕਰਕੇ ਊਠਣੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਉਸ ਪਾਸ ਚਲੇ ਗਈ॥੫॥

ਤਾਕੇ ਰਹਤ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਭਈ॥ ਬਹੁਰੌ ਸ਼ਹਿਰ ਦਿੱਲੀ ਮਹਿ ਗਈ॥
ਭਈ ਅਰੋਗਨਿ ਭਾਖਿ ਅਨਾਈ॥ ਬਾਤ ਭੇਦ ਕੀ ਕਿਨੂੰ ਨ ਪਾਈ॥੬॥

ਉਸ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਰਹਿਕੇ ਉਹ ਫਿਰ ਦਿੱਲੀ ਵਾਪਿਸ ਆ ਗਈ। ਉਸਨੇ ਆਕੇ ਕਿਹਾ

ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਬਿਲਕੁਲ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਭੇਤ ਕੋਈ ਵੀ ਨ ਪਾ ਸਕਿਆ।।੬।।

ਭ੍ਰਾਤ ਭਏ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ।। ਰੋਗ ਬਡਾ ਪ੍ਰਭੁ ਹਰੀ ਹਮਾਰੀ।।
ਬੈਦਨ ਅਧਿਕ ਇਨਾਮ ਦਿਲਾਯੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਔਰੰਗ ਪਾਯੋ।। ੭।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੈਦਨ=ਵੈਦਾਂ। ਭ੍ਰਾਤ=ਭਰਾ।

ਭਰਾ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਲਾਹ ਤਾਲਾ ਨੇ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਬਿਮਾਰੀ ਠੀਕ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵੈਦ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਇਨਾਮ ਦਵਾਇਆ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੭।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਅਠਾਹਤਰਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੭੮।। ੫੩੫੧।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਅਠੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੭੮।।੫੩੫੧।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਉਣਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਪ੍ਰੇਮ ਮੰਜਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰੇਮਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਰਾਜਤ।। ਪ੍ਰੇਮਸੈਨ ਜਹ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਿਰਾਜਤ।।
ਪ੍ਰੇਮ ਮੰਜਰੀ ਤਿਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਦਾਰਾ।। ਜਾ ਸਮ ਦਿਤਿ ਨ ਅਦਿੱਤਿ ਕੁਮਾਰਾ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਾਰਾ=ਇਸਤਰੀ। ਦਿਤਿ=ਦੈਂਤ। ਕੁਮਾਰਾ=ਕੁਮਾਰੀਆਂ।

ਪ੍ਰੇਮਾਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਮੰਜਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਕਿਸੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੧।।

ਤਹਾ ਸ਼ਾਹੁ ਕੇ ਪੂਤ ਸੁਘਰ ਅਤਿ।। ਜਾ ਸਮ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਨ ਕਹੂੰ ਕਤ।।
ਜਾਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਕਨਨ ਨਹਿ ਆਵੈ।। ਹੇਰੈ ਪਲਕ ਨ ਜੋਰੀ ਜਾਵੈ।।੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਭਾ=ਸੁੰਦਰਤਾ। ਕਨਨ=ਬਿਆਨ, ਵਰਣਨ। ਹੇਰੈ=ਵੇਖ ਕੇ।

ਓਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬੜਾ ਚੱਤਰ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗਾ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਵੇਖ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਫਿਰ ਪਲਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਝਮਕ ਸਕਦਾ ਸੀ।।੨।।

ਜਬ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਕੀ ਦੁਤਿ ਲਹੀ॥ ਐਸੀ ਭਾਂਤਿ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਕਹੀ॥
ਕੈ ਇਹ ਕੇ ਸੰਗ ਭੋਗ ਕਮਾਊਂ॥ ਨਾ ਤਰ ਹ੍ਵੈ ਜੋਗਨਿ ਬਨ ਜਾਊਂ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਤਿ ਲਹੀ=ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਨਾ ਤਰ=ਨਹੀਂ ਤਾਂ।

ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਉਸ ਮਨ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਾਂਗੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੋਗਨ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀ॥੩॥

ਏਕ ਸਹਚਰੀ ਤਹਾਂ ਪਠਾਈ॥ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਬੋਧਿ ਤਹਾਂ ਲੈ ਆਈ॥
ਬਨਿ ਠਨਿ ਬੈਠ ਚੰਚਲਾ ਜਹਾਂ॥ ਲੈ ਆਈ ਸਹਚਰਿ ਤਿਹ ਜਹਾਂ॥ ੪॥

ਉਸ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਈ। ਦਾਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਲੈ ਆਈ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਬਣ ਠਣ ਕੇ ਬੈਠੀ ਸੀ॥੪॥

ਆਤੁਰ ਕੁਅਰ ਤਾਹਿ ਲਪਟਾਈ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭਜਯੋ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੁਖਦਾਈ॥
ਚਤੁਰ ਪਹਰ ਰਜਨੀ ਰਤਿ ਮਾਨੀ॥ ਕਰਤ ਕਾਮ ਕੀ ਕੇਲ ਕਹਾਨੀ॥ ੫॥

ਕਾਮ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋਈ ਰਾਣੀ ਉਸ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਗਈ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ। ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਦੀ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਰਹੀ॥੫॥

ਅਟਕਿ ਗਈ ਅਬਲਾ ਤਿਹ ਸੰਗਾ॥ ਰੰਗਿਤ ਭਈ ਉਹੀ ਕੇ ਰੰਗਾ॥
ਤਾਕਹ ਐਸ ਪ੍ਰਬੋਧ ਦ੍ਰਿੜਾਯੋ॥ ਆਪੁ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਚਲਿ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਟਕਿ=ਫਸ ਗਈ। ਰੰਗਿਤ=ਰੰਗੀ ਗਈ। ਪ੍ਰਬੋਧ=ਸਮਝਾਇਆ।

ਰਾਣੀ ਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਰੰਗੀ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝਾ ਕੇ ਫਿਰ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ॥੬॥

ਜੋ ਮੁਹਿ ਭਯੋ ਸੁਪਨ ਸੁਨੁ ਰਾਈ॥ ਸੋਵਤ ਰੁਦ੍ਰ ਜਗਾਇ ਪਠਾਈ॥
ਆਠ ਬਰਿਸ ਹਮ ਸੌ ਤੁਮ ਸੋਵੌ॥ ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਮੋਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਖੋਵੌ॥ ੭॥

ਉਹ ਬੋਲੀ;" ਹੇ ਰਾਜਨ! ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ ਹੈ ਉਹ ਸੁਣੋ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਜਗਾ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੱਠ ਸਾਲ ਤਕ ਮੇਰੇ ਘਰ ਸੌਂਵੋ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਘਰ ਰਹੋ॥੭॥

ਪਟੀ ਬਾਂਧਿ ਦ੍ਰਿਗਨ ਦੁਹੂੰ ਸੋਵੈ।।ਆਠ ਬਰਸਿ ਲਗਿ ਜਗਹਿ ਨ ਜੋਵੈ।।
ਉਪਜੋ ਪੂਤ ਧਾਮ ਬਿਨ ਸਾਸਾ।। ਸਕਲ ਖਲਨ ਕੋ ਹ੍ਵੈਹੈ ਨਾਸਾ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰਿਗਨ=ਅੱਖਾਂ। ਜੋਵੈਂ=ਖੋਲਣਾ। ਧਾਮ=ਘਰ। ਬਿਨ ਸਾਸਾ=ਸਾਹ ਤੇ ਬਰੀਰ। ਖਲਨ=ਵੈਰੀ।

ਤੁਸੀਂ ਦੋਵਾਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸੌਂਵੋ ਅਤੇ ਅੱਠ ਸਾਲ ਤਕ ਇਸ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਨਹੀਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਇਕ ਬਿਨਾਂ ਸਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ।।੮।।

ਕਿਲਬਿਖ ਏਕ ਨ ਤਵ ਤਨ ਰਹੈ।। ਮੁਹਿ ਸ਼ਿਵ ਸੁਪਨ ਬਿਖੈ ਇਮਿ ਕਹੈ।।
ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਧਨ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ।। ਸਕਲ ਕਾਜ ਸਭ ਹੋਇ ਤਿਹਾਰਾ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਕਿਲਬਿਖ=ਦੁਖ, ਕਸ਼ਟ। ਬਿਖੈ=ਵਿਚ। ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ=ਬੇਅੰਤ।

ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਭ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ. ਇਹ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਭੰਡਾਰੇ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸੌਰ ਜਾਣਗੇ।।੯।।

ਰਾਜੈ ਸੱਤਿ ਇਹੀ ਦ੍ਰਿੜ ਕੀਨੀ।। ਪੱਟੀ ਬਾਂਧਿ ਦੁਹੂੰ ਦ੍ਰਿਗ ਲੀਨੀ।।
ਆਠ ਬਰਸ ਰਾਨੀ ਸੰਗ ਸੋਯੋ।। ਚਿੱਤ ਜੁ ਹੁਤੋ ਸਕਲ ਦੁਖੁ ਖੋਯੋ।। ੧੦।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ। ਅੱਠ ਸਾਲ ਤਕ ਉਹ ਰਾਣੀ ਪਾਸ ਸੁੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਿੱਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ।।੧੦।।

ਆਂਖੈ ਬਾਂਧਿ ਤਹਾਂ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋਵੈ।। ਆਵਤ ਜਾਤ ਨ ਕਾਹੂ ਜੋਵੈ।।
ਉਤ ਰਾਨੀ ਕਹ ਜੋ ਨਰ ਭਾਵੈ।। ਤਾਂਹਿ ਤੁਰਤੁ ਗ੍ਰਿਹ ਬੋਲਿ ਪਠਾਵੈ।। ੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੋਵੈ=ਵੇਖਣਾ। ਭਾਵੈ=ਭਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਗ੍ਰਿਹਿ=ਘਰ। ਬੋਲ ਪਠਾਵੈ=ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।

ਰਾਜਾ ਅੱਖਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਥੇ ਸੌਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਰਾਣੀ ਜਿਸ ਮਰਦ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।।੧੧।।

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰੈ ਕੇਲ ਸੰਗ ਤਾਕੇ।। ਜੋ ਨਰ ਰੁਚੈ ਚਿੱਤ ਤ੍ਰਿਯ ਵਾਕੇ।।
ਬਾਤ ਕਰਤ ਪਤਿ ਸੋ ਇਤ ਜਾਵੈ।। ਉਤੈ ਜਾਰ ਤਰ ਪਰੀ ਠੁਕਾਵੈ।। ੧੨।।

ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਿਧੀਆ ਅਨੁਸਾਰ

ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਏਧਰ ਉਹ ਪਤੀ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਓਧਰ ਥੱਲੇ ਪਈ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।।੧੨।।

ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਚਹੈ ਵਹੈ ਤਹ ਆਵੈ।। ਖੈਂਚਿ ਤਰੁਨਿ ਤਰੁ ਐਂਚਿ ਬਜਾਵੈ।।
ਬਹੁ ਨਰ ਜਾਸੌਂ ਭੋਗ ਕਮਾਹੀ।। ਏਕੋ ਪੂਤ ਹੋਇ ਗ੍ਰਿਹ ਨਾਹੀ।। ੧੩।।

ਇਸਤਰੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਉਥੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਭੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਕਦੀ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।।੧੩।।

ਕਿਤਕ ਦਿਨਨ ਮਹਿ ਸੁਤ ਇਕ ਜਾਯੋ।। ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਸਾਚ ਹਿਯੇ ਮਹਿ ਆਯੋ।।
ਆਗੈ ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹੈ ਸੁ ਮਾਨੈ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਮੂੜ੍ਹ ਪਛਾਨੈ।। ੧੪।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਿਤਕ ਦਿਨਨ=ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ। ਸੁਤ=ਪੁੱਤਰ। ਨ੍ਰਿਪ=ਰਾਜਾ।

ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਚਾਈ ਤੇ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਸਤਰੀ ਜੋ ਵੀ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ।।੧੪।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਉਨਾਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੭੯।।੫੩੬੫।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਉਨਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੭੯।।੫੩੬੫।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਅੱਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਜੁਗਰਾਜ ਮੰਜਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਬਿਸ਼ਨ ਚੰਦ ਇਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਫਿਰੰਗਾ।। ਜਾਕੇ ਦਿਪਤ ਅਧਿਕ ਛਬਿ ਅੰਗਾ।।
ਸ੍ਰੀ ਜੁਗਰਾਜ ਮੰਜਰੀ ਰਾਨੀ।। ਸੁੰਦਰਿ ਭਵਨ ਚਤੁਰ ਦਸ ਜਾਨੀ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਫਿਰੰਗਾ=ਫਰੰਗੀ। ਦਿਪਤ=ਝਲਕਣਾ, ਚਮਕਣਾ। ਛਬਿ=ਸੁੰਦਰਤਾ। ਚਤੁਰ ਦਸ=ਚੌਦਾਂ।

ਬਿਸ਼ਨ ਚੰਦ ਇਕ ਫਰੰਗੀ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰਤਾ ਝਲਕਦੀ ਸੀ। ਜੁਗਰਾਜ ਮੰਜਰੀ ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੌਦਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਨਾਥ ਜੋਗੀ ਤਹਾਂ॥ ਸ੍ਰੀ ਜੁਗਰਾਜ ਮਤੀ ਤ੍ਰਿਯ ਜਹਾਂ॥
ਜੋਗੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਜਬੈ ਤਿਹ ਆਯੋ॥ ਸਦਨ ਚੰਚਲੇ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ=ਨਜ਼ਰ। ਚੰਚਲੇ=ਇਸਤਰੀ ਨੇ।

ਉਥੇ ਇਕ ਸੁਕਿਰਤ ਨਾਥ ਜੋਗੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਰਾਣੀ ਜੁਗਰਾਜ ਮੰਜਰੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਵਾ ਲਿਆ॥੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਾਸੋ ਕਿਯੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ॥
ਪਕਰਿ ਭੁਜਨ ਆਸਨ ਤਰੇਂ ਜਾਤ ਭਈ ਲਪਟਾਇ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹ੍ਰਿਦੈ=ਦਿਲ ਵਿਚ। ਹਰਖ=ਪ੍ਰਸੰਨ।

ਉਸ ਨੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਫੜਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭੋਗ ਤਾਂਹਿ ਤਿਨ ਕੀਯਾ॥ ਮੋਹਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਰਾਨੀ ਕੋ ਲੀਯਾ॥
ਤ੍ਰਿਯ ਤਾਸੈ ਅਤਿ ਹਿਤ ਉਪਜਾਯੋ॥ ਰਾਜਾ ਕਹ ਚਿਤ ਤੇ ਬਿਸਰਾਯੋ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਿਤ=ਪਿਆਰ। ਬਿਸਰਾਯੋ=ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਕਈ ਭਾਂਤ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲਿਆ। ਰਾਣੀ ਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ॥੪॥

ਤ੍ਰਿਯ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਚਿਤਹਿ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਇਹ ਰਾਜਾ ਕਹ ਚਹਿਯਤ ਮਾਰਾ॥
ਲੈ ਤਿਹ ਰਾਜ ਜੋਗਿਯਹਿ ਦੀਜੈ॥ ਕਛੂ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਐਸਿ ਬਿਧਿ ਕੀਜੈ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਿਤਹਿ=ਚਿੱਤ ਵਿਚ। ਚਹਿਯਤ ਮਾਰਾ=ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਫਿਰ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾਨ ਤੋਂ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਰਾਜ ਲੈ ਕੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਚਲਿੱਤਰ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੫॥

ਸੋਵਤ ਸਮੈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਹ ਮਾਰਜੋ॥ ਗਾਡਿ ਤਾਹਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਜੋ॥
ਰਾਜੈ ਰਾਜ ਜੋਗਿਯਹਿ ਦੀਨਾ॥ ਆਪਨ ਭੇਸ ਜੋਗ ਕੋ ਲੀਨਾ॥ ੬॥

ਉਸ ਸੁਤੇ ਹੋਏ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਟੋਆ ਪੁਟ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਦੱਬ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਖੁਦ ਜੋਗੀ ਦਾ ਭੇਸ

ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ॥੬॥

ਜੋਗ ਭੇਸ ਧਾਰਤ ਨ੍ਰਿਪ ਭਏ॥ ਦੈ ਇਹ ਰਾਜ ਬਨਹਿ ਉਠ ਗਏ॥
ਹਮਹੂੰ ਰਾਜ ਜੋਗਿਯਹਿ ਦੈਹੈ॥ ਨਾਥ ਗਏ ਜਿਤ ਤਹੀ ਸਿਧੈਹੈ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਬਨਹਿ=ਜੰਗਲ ਵਿਚ। ਜੋਗਿਯਹਿ=ਜੋਗੀ ਨੂੰ। ਨਾਥ=ਰਾਜਾ, ਮਾਲਕ। ਸਿਧੈਹੈ=ਚਲੀ ਜਾਵਾਂਗੀ।

ਰਾਜਾ ਜੋਗੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਰਾਜ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਗਏ ਹਨ ਉਸ ਪਾਸੇ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂਗੀ॥੭॥

ਸੱਤਿ ਸੱਤਿ ਸਭ ਪ੍ਰਜਾ ਬਖਾਨਜੋ॥ ਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹਿਯੋ ਵਹੈ ਹਮ ਮਾਨਜੋ॥
ਸਭਹਿਨ ਰਾਜ ਜੋਗਯਹਿ ਦੀਨਾ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਮੂੜ੍ਹ ਨਹਿ ਚੀਨਾ॥੮॥

ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਨੇ 'ਸੱਚ ਸੱਚ' ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੋ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਰੇ ਮੂਰਖਾਂ ਨੇ ਅਸਲ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਾਰਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਹ ਚੰਚਲੈ ਕਿਯੋ ਆਪਨੋ ਕਾਜ॥
ਸਕਲ ਪ੍ਰਜਾ ਡਾਰੀ ਪਗਨ ਦੈ ਜੋਗੀ ਕਹ ਰਾਜ॥ ੯॥

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਕੇ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੁਆ ਦਿੱਤਾ॥੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਰਾਜ ਜੋਗਿਯਹਿ ਦੀਯਾ। ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਪਤਿ ਕੋ ਬਧ ਕੀਯਾ॥
ਮੂਰਖ ਅਬ ਲਗ ਭੇਦ ਨ ਪਾਵੈ॥ ਅਬ ਤਕ ਆਇ ਸੁ ਰਾਜ ਕਮਾਵੈ॥ ੧੦॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਇਹ ਬਿਧਿ=ਇਸ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ। ਪਤਿ=ਪਤੀ। ਬਧ ਕੀਯਾ= ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਬ ਲੱਗ=ਹਾਲੇ ਤਕ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਛਲ ਕਰਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੂਰਖ ਹਾਲੇ ਤਕ ਉਸ ਦਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਹ ਯੋਗੀ ਹਾਲੇ ਤਕ ਰਾਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੧੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਅਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੮੦॥੫੩੭੫॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਅੱਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੮੦॥੫੩੭੫॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਇੱਕਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਬਿਜੈਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਬਿਜੈ ਨਗਰ ਇਕ ਰਾਇ ਬਖਨਿਯਤ।ਜਾਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਭੇਸ ਸਭ ਮਨਿਯਤ।।
ਬਿਜੈ ਸੈਨ ਜਿਹ ਨਾਮ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਰ।। ਬਿਜੈਮਤੀ ਰਾਨੀ ਜਿਹ ਕੇ ਘਰ। ੧।।

ਬਿਜੈ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਭੈਅ ਸਭ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਉੱਤਮ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਜੈ ਸੈਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬਿਜੈਮਤੀ ਨਾਮੀ ਰਾਣੀ ਸੀ।।੧।।

ਅਜੈਮਤੀ ਦੂਸਰਿ ਤਿਹ ਰਾਨੀ।। ਜਾਕੇ ਕਰ ਨ੍ਰਿਪ ਦੇਹਿ ਬਿਕਾਨੀ।।
ਬਿਜੈਮਤੀ ਕੇ ਸੁਤ ਇਕ ਧਾਮਾ।। ਸ੍ਰੀ ਸੁਲਤਾਨ ਸੈਨ ਤਿਹ ਨਾਮਾ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਕਾਨੀ=ਵਿੱਕਿਆ ਹੋਇਆ। ਜਾਕੇ ਕਰ=ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ।

ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਦੂਸਰੀ ਰਾਣੀ ਅਜੈਮਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਰਾਜਾ ਵਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਿਜੈਮਤੀ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਲਤਾਨ ਸੈਨ ਸੀ।।੨।।

ਬਿਜੈਮਤੀ ਕੋ ਰੂਪ ਅਪਾਰਾ।। ਜਾ ਸੰਗ ਨਹੀ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਪਜਾਰਾ।।
ਅਜੈਮਤੀ ਕੀ ਸੁੰਦਰਿ ਕਾਯਾ।। ਜਿਨ ਰਾਜਾ ਕੋ ਚਿੱਤ ਲੁਭਾਯਾ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਯਾ=ਸਰੀਰ। ਚਿੱਤ ਲੁਭਾਯਾ=ਦਿਲ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਬਿਜੈਮਤੀ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਅਪਾਰ ਸੀ। ਅਜੈ ਮਤੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।।੩।।

ਤਾਕੇ ਰਹਤ ਰੈਨਿ ਦਿਨ ਪਰਾ। ਜੈਸੀ ਭਾਂਤਿ ਗੋਰ ਮਹਿ ਮਰਾ।।
ਦੁਤਿਯ ਨਾਰਿ ਕੇ ਧਾਮ ਨ ਜਾਵੈ।। ਤਾਂਤੇ ਤਰੁਨਿ ਅਧਿਕ ਕੁਰਰਾਵੈ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੋਰ=ਕਬਰ। ਤਰੁਨਿ=ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ। ਅਧਿਕ=ਬਹੁਤ। ਕੁਰਰਾਵੈ=ਕੁੜ੍ਹਦੀ ਸੀ।

ਰਾਜਾ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਬਰ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਦੂਸਰੀ ਰਾਣੀ ਦੇ ਘਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਕੁੜ੍ਹਦੀ ਸੀ।।੪।।

ਆਗਜਾ ਚਲਤ ਤਵਨ ਕੀ ਦੇਸਾ।। ਰਾਨੀ ਭਈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਭੇਸਾ।।

++

ਯਹਿ ਰਿਸਿ ਨਾਰਿ ਦੁਤਿਯ ਜਿਯ ਰਾਖੀ॥ ਬੋਲਿਕ ਬੈਦ ਪ੍ਰਗਟ ਅਸਿ ਭਾਖੀ॥ ੫॥

ਉਸ ਰਾਣੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਚਲਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਹੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਰਦੀ ਸੀ । ਇਸ ਸਾੜੇ ਅਤੇ ਜਲਨ ਨੂੰ ਦੂਸਰੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਵੈਦ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ॥੫॥

ਯਾ ਰਾਜਾ ਕਹ ਜੁ ਤੈਂ ਖਪਾਵੈ॥ ਮੁਖ ਮਾਂਗੈ ਮੋ ਤੇ ਸੋ ਪਾਵੈ॥
ਤਬ ਚਲਿ ਬੈਦ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਪਹਿ ਗਯੋ॥ ਰੋਗੀ ਬਪੁ ਤਿਹਕੋ ਠਹਰਯੋ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਪਾਵੈ=ਮਾਰ ਦੇਵੇ। ਬੈਦ=ਵੈਦ।

ਜੇ ਤੂੰ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਮੈਥੋਂ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਇਨਾਮ ਪਾਵੀਂ। ਤਦ ਵੈਦ ਚੱਲਕੇ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕਈ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ॥੬॥

ਜੋ ਤੁਮ ਕਹੋ ਤੁ ਕਰੋ ਉਪਾਈ॥ ਜਜੋਂ ਤਜੋਂ ਕਹਿ ਤਿਹ ਬਰੀ ਖਵਾਈ॥
ਰੋਗੀ ਭਯੋ ਅਰੋਗੀ ਤਨ ਸੌਂ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਪਾਵਤ ਜੜ੍ਹ ਸੌਂ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰੀ=ਜੜੀ ਬੂਟੀ। ਜੜ੍ਹ=ਮੂਰਖ।

ਉਸ ਰਾਜੇ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋ ਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਇਲਾਜ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਜੜੀ ਬੂਟੀ ਖੁਆ ਦਿੱਤੀ। ਅਰੋਗ ਰਾਜਾ ਰੋਗੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੭॥

ਭੱਛਤ ਬਰੀ ਪੇਟ ਤਿਹ ਛੂਟਾ॥ ਸਾਵਨ ਜਾਨ ਪਨਾਰਾ ਫੂਟਾ॥
ਦੂਸਰਿ ਬਰੀ ਥੰਭ ਕੇ ਕਾਜੈ॥ ਜੋਰਾਵਰੀ ਖਵਾਈ ਰਾਜੈ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੱਛਤ ਬਰੀ=ਜੜੀ ਬੂਟੀ ਖਾ ਕੇ। ਛੂਟਾ=ਦਸਤ ਲੱਗ ਗਏ। ਪਨਾਰਾ=ਪਰਨਾਲਾ। ਥੰਭ=ਰੋਕਣ। ਜੋਰਾਵਰੀ=ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ।

ਦਵਾ ਖਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਗੜਬੜ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਵਣ ਦੇ ਪਰਨਾਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਦਸਤ ਵਹਿ ਤੁਰੇ। ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਇਕ ਹੋਰ ਦਵਾਈ ਖਵਾ ਦਿੱਤੀ॥੮॥

ਤਾਤੇ ਅਧਿਕ ਪੇਟ ਛੁਟਿ ਗਯੋ॥ ਜਾਤੇ ਬਹੁ ਬਿਹਬਲ ਨ੍ਰਿਪ ਭਯੋ॥
ਸੰਨ ਭਯੋ ਇਹ ਬੈਦ ਉਚਾਰਾ॥ ਇਹ ਬਿਧ ਕਿਯ ਉਪਚਾਰ ਬਿਚਾਰਾ॥ ੯॥

ਉਸ ਦਵਾਈ ਨਾਲ ਦਸਤ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਨਿਢਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਵੈਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੰਨਪਾਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।।੯।।

ਦਸ ਤੋਲੇ ਅਹਿਫੇਨ ਮੰਗਾਈ।। ਬਹੁ ਬਿਖਿ ਵਾਕੇ ਸੰਗ ਮਿਲਾਈ।।
ਧੂਰਾ ਕੀਯਾ ਤਵਨ ਕੇ ਅੰਗ੍ਰਾ।। ਚਾਮ ਗਯੋ ਤਾਕੇ ਤਿਹ ਸੰਗਾ।।੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਹਿਫੇਨ=ਅਫੀਮ। ਬਿਖਿ=ਜ਼ਹਿਰ। ਧੂਰਾ=ਧੂੜਾ।

ਉਸ ਨੇ ਦਸ ਤੋਲੇ ਅਫੀਮ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਜ਼ਹਿਰ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ।।ਉਸ ਦਵਾਈ ਨੂੰ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਧੂੜ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਚਮੜੀ ਉਤਰ ਗਈ।।੧੦।।

ਹਾਇ ਹਾਇ ਰਾਜਾ ਜਬ ਕਰੈ।। ਤਿਮਿ ਤਿਮਿ ਬੈਦ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਰੈ।।
ਯਾਕਹੁ ਅਧਿਕ ਨ ਬੋਲਨ ਦੇਹੂ।। ਮੂੰਦਿ ਬਦਨ ਰਾਜਾ ਕੋ ਲੇਹੂ।। ੧੧।।

ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜਾ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਵੈਦ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਨ ਦਿਉ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਬੰਦ ਰਖੋ।।੧੧।।

ਜਿਮਿ ਜਿਮਿ ਧੂਰੇ ਤਿਹ ਤਨ ਪਰੈ।। ਹਾਇ ਹਾਇ ਤਿਮ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਉਚਰੈ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਚੀਨੋ।। ਇਹ ਛਲ ਪ੍ਰਾਨ ਤਵਨ ਕੋ ਲੀਨੋ।।੧੨।।

ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਦਵਾਈ ਦਾ ਧੂੜਾ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਰਾਜਾ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲੈ ਲਏ।।੧੨।।

ਇਹ ਛਲ ਸਾਥ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਹ ਮਾਰਾ।।ਅਪਨੇ ਛਤ੍ਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਿਰ ਢਾਰਾ।।
ਸਭ ਸੌਅਨ ਕਹ ਦੇਤ ਨਿਕਾਰਜੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਿਨੂ ਬਿਚਾਰਜੋ।। ੧੩।। ੧।।

ਇਸ ਛੱਲ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੀਆਂ ਸੌਕਣਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨ ਸਕਿਆ।।੧੩।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਇਕਾਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੮੧।।੫੩੮੮।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਇਕਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੮੧।। ।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਬਿਆਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਮਰ ਕਲਾ

ਚੌਪਈ।। ਅਮੀਕਰਨ ਇਕ ਸੁਨਾ ਨ੍ਰਿਪਾਲਾ।। ਅਮਰ ਕਲਾ ਜਾਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਾਲਾ।।
ਗੜ੍ਹ ਸਿਰਾਜ ਕੋ ਰਾਜ ਕਮਾਵੈ।। ਸੀਰਾਜੀ ਜਗ ਨਾਮ ਕਹਾਵੈ।।੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਪਾਲਾ =ਰਾਜਾ। ਬਾਲਾ=ਇਸਤਰੀ।

ਅਮੀ ਕਰਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਅਮਰ ਕਲਾ ਨਾਮੀਂ ਇਸਤਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਸਿਰਾਜ ਗੜ੍ਹ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਸੀਰਾਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ ਸਨ।।੧।।

ਅਸੁਰਕਲਾ ਦੂਸਰਿ ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯ।। ਨਿਸਿ ਦਿਨ ਰਹਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜਾਮੈ ਜਿਯ।।
ਅਮਰਕਲਾ ਜਿਯ ਮਾਂਝ ਰਿਸਾਵੈ।। ਅਸੁਰ ਕਲਹਿ ਪਿਯ ਰੋਜ਼ ਬੁਲਾਵੈ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਯ ਮਾਂਝ ਰਿਸਾਵੈ=ਦਿਲ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਉਸ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅਸੁਰ ਕਲਾ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਰਾਤ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਸੀ। ਅਮਰ ਕਲਾ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਸੜਦੀ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜਾ ਰੋਜ਼ ਅਸੁਰਕਲਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਸੀ।।੨।।

ਏਕ ਬਨਿਕ ਕੌਂ ਲਯੋ ਬੁਲਾਈ।। ਮਦਨ ਕ੍ਰੀੜ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਈ।।
ਅਨਦ ਕੁਅਰਿ ਤਿਹ ਨਰ ਕੋ ਨਾਮਾ।। ਜਾਕੌ ਭਜਾ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੀ ਬਾਮਾ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਨਿਕ=ਬਾਣੀਏ। ਮਦਨ ਕ੍ਰੀੜ=ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ।

ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਬਾਣੀਦੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅਨੰਦ ਕੁਮਾਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ।।੩।।

ਅਸੁਰ ਕਲਾ ਕੌਂ ਨਿਜੁ ਕਰ ਘਾਯੋ।।ਮਰੀ ਨਾਰਿ ਤਵ ਪਤਿਹਿ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਤਰ ਤਖਤਾ ਕੇ ਮਿੱਤ੍ਰਹਿ ਧਰਾ।। ਤਾ ਪਰ ਬਡੋ ਅਡੰਬਰ ਕਰਾ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਜੁ ਕਰ ਘਾਯੋ=ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ। ਅਡੰਬਰ=ਚਲਿੱਤਰ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਅਸੁਰਕਲਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਾ ਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਮਰ ਗਈ ਹੈ। ਲੱਕੜ ਦੇ ਇਕ ਫੱਟੇ ਥਲੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਲੁਕਾ

ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਵੱਡਾ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ॥੪॥

ਤਰ ਤਖਤਾ ਕੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਦੁਰਾਯੋ॥ ਤਾ ਪਰ ਸਵਤਿ ਲੋਥ ਕਹਿ ਪਾਯੋ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਿਨੂੰ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਇਹ ਛਲ ਅਪਨੋ ਯਾਰ ਨਿਕਾਰਾ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਿੱਤ੍ਰ ਦੁਰਾਯੋ=ਮਿੱਤਰ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਵਤਿ=ਸੌਕਣ।

ਫੱਟੇ ਦੇ ਥੱਲੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫੱਟੇ ਉਤੇ ਸੌਕਣ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਆਪਣਾ ਮਿੱਤਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ॥੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਵਤਿ ਸੰਘਾਰੀ ਪਤਿ ਛਲਾ ਮਿੱਤ੍ਰਹਿ ਲਯੋ ਉਬਾਰਿ॥
ਭੇਦ ਕਿਸੂ ਪਾਯੋ ਨਹੀ ਧੰਨ ਸੁ ਅਮਰ ਕੁਮਾਰਿ॥ ੬॥ ੧॥

ਸੌਕਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਤੀ ਨੂੰ ਛਲ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਨ ਲੱਗਾ, ਅਮਰ ਕਲਾ ਧੰਨ ਹੈ॥੬॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਬਯਾਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੮੨॥੫੩੯੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਬਿਆਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੮੨॥੫੩੯੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਤਿਰਾਸੀਵਾਂ
ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਕਿੰਨਰ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸ਼ਹਿਰ ਪਲਾਊ ਏਕ ਨ੍ਰਿਪਾਰਾ॥ ਜਿਹ ਧਨਿ ਭਰੇ ਸਕਲ ਭੰਡਾਰਾ॥
ਕਿੰਨ੍ਰਮਤੀ ਤਿਹ ਰਾਜ ਦੁਲਾਰੀ॥ ਜਾਨੁਕ ਚੰਦ੍ਰ ਲਈ ਉਜਿਯਾਰੀ॥ ੧॥

ਪਲਾਊ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਧਨ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਿੰਨਰ ਮਤੀ ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਚੰਦ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਉਧਾਰਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇ॥੧॥

ਬਿਕ੍ਰਮ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤ ਇਕ ਤਹ॥ ਜਾ ਸਮ ਸੁੰਦਰ ਦੁਤਿਯ ਨ ਮਹਿ ਮਹ॥
ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਤਿਹ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਰਾਜੈ॥ ਸੁਰ ਨਰ ਅਸੁਰ ਨਿਰਖਿ ਮਨ ਲਾਜੈ॥ ੨॥

ਉਥੇ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਅਪਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਅਤੇ ਨਾਗ ਸਭ ਉਸ ਨੂੰ

ਵੇਖ ਲਜਿੱਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥੨॥

ਕਿੰਨ੍ਰਮਤੀ ਵਾਸੌ ਹਿਤ ਕਿਯੋ॥ ਤਾਹਿ ਬੋਲਿ ਗ੍ਰਿਹ ਅਪਨੇ ਲਿਯੋ॥
ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਾਸੌ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਿਯਾ॥ ਚਿਤ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਦੂਰਿ ਕਰਿ ਦਿਯਾ॥ ੩॥

ਕਿੰਨਰਮਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਨਾਲ ਰੁਚੀ ਪੂਰਵਕ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਲਿਆ॥੩॥

ਰਾਨੀ ਭੋਗ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੋ ਰਸਿਕੈ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਬਚਨ ਬਖਾਨਜੋ ਹਸਿਕੈ॥
ਤੁਮ ਹਮ ਕਹ ਲੈ ਸੰਗ ਸਿਧਾਵਹੁ॥ ਪਿਯ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਛੁ ਐਸ ਬਨਾਵਹੁ॥ ੪॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਸੀਏ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰੋ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਚਲੇ ਚੱਲੋ॥੪॥

ਮਿੱਤ੍ਰ ਕਹਿਯੋ ਮੈਂ ਕਹੌ ਸੁ ਕਰਿਯਹੁ॥ ਭੇਦ ਪੁਰਖ ਦੂਸਰ ਨ ਉਚਰਿਯਹੁ॥
ਰੁਦ੍ਰ ਭਵਨ ਪੂਜਨ ਤੁਮ ਜੈਹੌ॥ ਤਬਹੀ ਹਿਤੂ ਹਿਤੂ ਕਹ ਪੈਹੌ॥ ੫॥

ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਹ ਭੇਤ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਸਣਾ। ਜਦ ਤੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਲਈ ਮੰਦਰ ਜਾਵੇਂਗੀ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਤੂ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪਾਵੇਂਗੀ॥੫॥

ਪਤਿ ਤਨ ਭਾਖਿ ਦੇਹਰੇ ਗਈ॥ ਤਹ ਤੇ ਜਾਤ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੰਗ ਭਈ॥
ਕਿਨਹੂੰ ਪੁਰਖ ਭੇਦ ਨਹਿ ਜਾਨਾ॥ ਅਸ ਰਾਜਾ ਤਨ ਬਚਨ ਬਖਾਨਾ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਤਿ=ਪਤੀ। ਭਾਖਿ=ਕਹਿਕੇ। ਦੇਹਰੇ=ਮੰਦਰ।

ਪਤੀ ਨੂੰ ਦੱਸਕੇ ਉਹ ਮੰਦਰ ਗਈ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਭੇਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ॥੬॥

ਰਾਨੀ ਰੁੱਦ੍ਰ ਭਵਨ ਜਬ ਗਈ॥ ਸ਼ਿਵਜੂ ਬਿਖੈ ਲੀਨ ਸੋ ਭਈ॥
ਤਿਨ ਸਾਜੁਜ ਮੁਕਤਿ ਕਹ ਪਾਯੋ॥ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੋ ਤਾਪ ਮਿਟਾਯੋ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਰੁੱਦ੍ਰ ਭਵਨ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਮੰਦਰ। ਸ਼ਿਵਜੂ ਬਿਖੇ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਵਿਚ। ਲੀਨ ਭਈ=ਸਮਾ ਗਈ। ਸਾਜੁਜ=ਉਪਾਸਨਾ ਕਾਂਡ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਜੋ ਉਪਾਸ਼ਕ ਨੂੰ ਉਪਾਸਯ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਮੁਕਤੀ ਨਾਲ ਅਭੇਦਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ. ਭੇਦ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ

ਜਿਸ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਕੋਈ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਉਸ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਜੁਜ ਮੁਕਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤਾਪ=ਸੰਤਾਪ, ਦੁਖ।

ਰਾਣੀ ਜਦ ਸ਼ਿਵ ਮੰਦਰ ਗਈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਉਹ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਈ। ਉਥੇ ਹੀ ਉਸ ਸਾਜੁਜ–ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਈ॥੭॥

ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਨਿ ਰੁਦ੍ਰ ਭਗਤਿ ਅਨੁਰਾਗਾ॥ਧਨਿ ਧਨਿ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਬਖਾਨਨ ਲਾਗਾ॥
ਦੁਹਕਰ ਕਰਮ ਕੀਆ ਜਿਨ ਦਾਰਾ॥ ਪਲਿ ਪਲਿ ਪ੍ਰਤਿ ਤਾਕੇ ਬਲਿਹਾਰਾ॥੮॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨੁਰਾਗਾ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ। ਦੁਹਕਰ=ਮੁਸ਼ਕਿਲ, ਔਖਾ।

ਰਾਜਾ ਵੀ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ 'ਧੰਨ ਧੰਨ' ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਜਿਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਏਡਾ ਵਡਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ॥੮॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਤਰਾਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੮੩॥੫੪੦੨॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਤਿਰਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੮੩॥੫੪੦੨॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਚੌਰਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਦੱਖਣ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਦੱਛਨਿ ਸੈਨ ਦੱਛਨੀ ਰਾਜਾ॥ ਦੱਛਨਿ ਦੇ ਰਾਨੀ ਸਿਰਤਾਜਾ॥
ਜਾ ਸਮ ਔਰ ਨ ਦੂਜੀ ਰਾਨੀ॥ਦੱਛਿਨਵਤੀ ਬਸਤ ਰਜਧਾਨੀ॥੧॥

ਦੱਖਣ ਦੇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਦੱਖਣ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣੀ ਦੱਖਣ ਦੇਵੀ ਨਾਮੀਂ ਰਾਣੀ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੱਖਣਵਤੀ ਵਿਚ ਉਸ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੧॥

ਦੱਛਿਨੀ ਰਾਇ ਏਕ ਤਹ ਚਾਕਰ॥ਰੂਪਮਾਨ ਜਨੁ ਦੁਤਿਯ ਦਿਵਾਕਰ॥
ਤਾਕੀ ਜਾਤ ਪ੍ਰਭਾ ਨਹਿ ਕਹੀ॥ ਜਾਨੁਕ ਫੂਲਿ ਚੰਬੇਲੀ ਰਹੀ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਚਾਕਰ=ਨੌਕਰ। ਦੁਤਿਯ ਦਿਵਾਕਰ=ਦੂਸਰਾ ਸੂਰਜ। ਤਾਕੀ=ਉਸ ਦੀ। ਪ੍ਰਭਾ=ਸ਼ੋਭਾ, ਸੁੰਦਰਤਾ।

ਦੌਖਣ ਰਾਏ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਨੌਕਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਮਾਨੋਂ ਦੂਸਰਾ ਸੂਰਜ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਚੰਬੇਲੀ ਦਾ ਫੂਲ ਖਿੜ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ॥੨॥

ਰੂਪ ਤਵਨ ਕੋ ਦਿਪਤ ਅਪਾਰਾ॥ ਤਿਹ ਆਗੇ ਕਜਾ ਸੂਰ ਬਿਚਾਰਾ॥
ਸੋਭਾ ਕਹੀ ਨ ਹਮਤੇ ਜਾਈ॥ ਸਕਲ ਤ੍ਰਿਯਾ ਲਖਿ ਰਹਤ ਬਿਕਾਈ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਪਤ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਈ। ਸੂਰ=ਸੂਰਜ। ਬਿਕਾਈ=ਵਿੱਕ ਗਈ।

ਉਸ ਦੇ ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਅੱਗੇ ਸੂਰਜ ਵਿਚਾਰਾ ਵੀ ਕੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੀਆਂ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ॥੩॥

ਰਾਨੀ ਦਰਸ ਤਵਨ ਕੋ ਪਾਯੋ॥ ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਧਾਮ ਬੁਲਾਯੋ॥
ਕਾਮਕੇਲ ਤਾਸੌ ਹਸਿ ਮਾਨੀ॥ ਰਮਤ ਰਮਤ ਸਭ ਨਿਸਾ ਬਿਹਾਨੀ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਰਸ=ਦਰਸ਼ਨ। ਨਿਸਾ ਬਿਹਾਨੀ=ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ।

ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਨਾਲ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਮਣ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ॥੪॥

ਜੈਸੋ ਹੁਤੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਰੂਪਾ॥ ਤੈਸੋ ਤਾਕੋ ਹੁਤੋ ਸਰੂਪਾ॥
ਜਾਸੌ ਅਟਕ ਕੁਅਰਿ ਕੀ ਭਈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਬਾਤ ਬਿਸਰਿ ਕਰਿ ਗਈ॥੫॥

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਸੀ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਰਾਣੀ ਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਿਆ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਰਾਣੀ ਰਾਜੇ ਬਾਰੇ ਬਿਲਕੁਲ ਭੁਲ ਗਈ॥੫॥

ਤਾਸੌਂ ਹਿਤ ਰਾਨੀ ਕੋ ਭਯੋ॥ ਰਾਜਾ ਸਾਥ ਹੇਤੁ ਤਜਿ ਦਯੋ॥
ਮਦਰਾ ਅਧਿਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਹ ਪਯਾਯੋ॥ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ਜਾਰ ਬੈਠਾਯੋ॥੬॥

ਰਾਣੀ ਦਾ ਹੁਣ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬੈਠਾ ਦਿੱਤਾ॥੬॥

ਮੱਤ ਭਏ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਧਨ ਪਾਯੋ॥ ਬਾਂਧਿ ਮ੍ਰਿਤ ਕੇ ਧਾਮ ਪਠਾਯੋ॥
ਤਾਕੋ ਪੂਜਾ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਾ॥ ਰਾਜਾ ਕਹ ਚਾਕਰ ਪਹਿਚਾਨਾ॥੭॥

ਮਦਮਸਤ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਜਮ ਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਪਰਜਾ ਨੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਸਮਝ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨੌਕਰ ਮੰਨ ਲਿਆ॥੭॥

ਦੁਹੂੰਅਨ ਕੀ ਏਕੈ ਅਨੁਹਾਰਾ॥ ਰਾਵ ਰੰਕ ਨਹਿ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰਾ॥
ਤਾਕੌ ਲੋਗ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੈ॥ ਲੱਜਤ ਬਚਨ ਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਖਾਨੈ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨੁਹਾਰ=ਨੁਹਾਰ, ਸ਼ਕਲ। ਬਖਾਨੈ=ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਨਿਰਧਨ ਨੌਕਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਸਦਾ। ਲੋਕ ਉਸੇ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ॥੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਰੰਕ ਰਾਜ ਐਸੇ ਕਰਾ ਦਿਯਾ ਰੰਕ ਕੌ ਰਾਜ॥
ਹੈ ਅਤੀਤ ਪਤਿ ਬਨ ਗਯੋ ਤਜਿ ਗਜੋ ਸਕਲ ਸਮਾਜ॥੯॥੧॥

ਰੰਕ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਉਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰੰਕ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਪਤੀ ਸਾਧੂ ਬਣ ਕੇ ਸਾਰਾ ਸਮਾਜ ਛੱਡ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ॥੯॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਚੌਰਾਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੮੪॥੫੪੧੧॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਚੌਰਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੮੪॥੫੪੧੧॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਪਚਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਸ਼ਮਤ ਮਤੀ

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਹੁਤੋ ਏਕ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਸੈਨ ਨਾਮਾ॥ ਪ੍ਰਜਾ ਪਾਲਨੀ ਧਾਮ ਤਾਂਕੇ ਸੁ ਬਾਮਾ॥
ਪ੍ਰਜਾ ਲੋਗ ਜਾਕੀ ਸਭੈ ਆਨਿ ਮਾਨੈ॥ ਤਿਸੈ ਦੂਸਰੋ ਜਾਨ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਮਾਨੈ॥੧॥

ਪਰਜਾ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਘਰ ਪਰਜਾ ਪਾਲਨੀ ਨਾਮੀਂ ਸੁੰਦਰ ਔਰਤ ਸੀ। ਪਰਜਾ ਵੀ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮੰਨਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਸਰਾ ਰਾਜਾ ਸਮਝਦੀ ਸੀ॥੧॥

ਸੁਧਾ ਸੈਨ ਨਾਮਾ ਰਹੈ ਭ੍ਰਿਤ ਤਾਕੇ॥ ਰਹੈ ਰੀਝਿ ਬਾਲਾ ਲਖੈਂ ਨੈਨ ਵਾਕੇ॥

ਨ ਹ੍ਵੈਹੈ ਨ ਹੈਨਾ ਬਿਧਾਤਾ ਬਨਾਯੋ।। ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ ਗੰਧ੍ਰਬੀ ਕੋ ਨ ਜਾਯੋ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭ੍ਰਿਤ=ਨੌਕਰ। ਰੀਝਿ=ਮੋਹਤ।

ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਇਕ ਸੁਧਾਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਨੌਕਰ ਸੀ। ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗਾ ਨ ਕੋਈ ਹੈ, ਨ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਨਰੀ, ਨਾਗਨੀ ਅਤੇ ਗੰਧਰਬੀ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਮਨੁੱਖ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ।।੨।।

ਚੌਪਈ।। ਬਨਿਕ ਏਕ ਧਨਵਾਨ ਰਹਤ ਤਹ।। ਪ੍ਰਜਾ ਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਜ ਕਰਤ ਜਹ।।
ਸੁਮਤਿ ਮਤੀ ਤਾਕੀ ਇਕ ਕੰਨਜਾ।। ਧਰਨੀ ਤਲ ਕੇ ਭੀਤਰ ਧੰਨਜਾ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਨੀ=ਧਰਤੀ। ਭੀਤਰ=ਵਿਚ।

ਜਿਥੇ ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ ਸੈਨ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ ਉਥੇ ਇਕ ਧਨਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸੁਮੱਤ ਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਲੜਕੀ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ 'ਧੰਨ ਧੰਨ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੩।।

ਸੁਧਾ ਸੈਨ ਤਿਨ ਜਬੈ ਨਿਹਾਰਾ।। ਹਰਿ ਅਰਿ ਸਰ ਤਾਕੇ ਤਨ ਮਾਰਾ।।
ਪਠੌ ਸਹਚਰੀ ਤਾਂਹਿ ਬੁਲਾਯੋ।। ਸੋ ਨਰ ਧਾਮ ਨ ਵਾਂਕੇ ਆਯੋ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਹਾਰਾ=ਵੇਖਿਆ। ਅਰਿ=ਕਾਮ ਦਾ ਤੀਰ। ਧਾਮ=ਘਰ।

ਸੁਧਾ ਸੈਨ ਨੂੰ ਜਦ ਉਸ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਮਬਾਣ ਮਾਰਿਆ। ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਦਾਸੀ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਵਾਇਆ ਪਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਨ ਆਇਆ।।੪।।

ਨਾਹਿ ਨਾਹਿ ਜਿਮਿ ਜਿਮਿ ਵਹ ਕਹੈ।। ਤਿਮਿ ਤਿਮਿ ਹਠਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਰ ਗਹੈ।।
ਅਧਿਕ ਦੂਤਕਾ ਤਹਾਂ ਪਠਾਵੈ।। ਕਜੋਂਹੂੰ ਧਾਮ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨਹਿ ਆਵੈ।। ੫।।

ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਉਹ 'ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ' ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਹੱਠ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਕਈ ਦਾਸੀਆਂ ਉਸ ਕੋਲ ਭੇਜੀਆ ਪਰ ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਘਰ ਨ ਆਇਆ।।੫।।

ਜਜੋਂ ਜਜ਼ੋਂ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨ ਆਵੈ ਧਾਮਾ।। ਤਜੋਂ ਤਜੋਂ ਅਤਿ ਬਜਾਕੁਲ ਹ੍ਵੈ ਬਾਮਾ।।
ਬਹੁ ਦੂਤਿਨ ਤੇ ਧਾਮ ਲੁਟਾਵੈ।। ਪਲ ਪਲ ਪ੍ਰਤਿ ਤਿਹ ਧਾਮ ਪਠਾਵੈ।। ੬।।

ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਵਿਆਕੁਲ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਨੇਕ ਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜਿਆ ਪਰ ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਹਰ ਪੱਲ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜਣ ਲੱਗੀ।।੬।।

ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰਿ ਹਾਰੀ॥ ਸੁਧਾ ਸੈਨ ਸੌ ਭਈ ਨ ਯਾਰੀ॥
ਤਬ ਅਬਲਾ ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਪਕਾਯੋ॥ ਇਕ ਦੂਤੀ ਕਹ ਤਹਾਂ ਪਠਾਯੋ॥ ੭॥

ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਅਨੇਕਾਂ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਈ ਪਰ ਸੁਧਾਸੈਨ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਮਿੱਤਰ ਨ ਬਣਾ ਸਕੀ। ਤਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਉਸ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ॥੭॥

ਚਲੀ ਚਲੀ ਸਹਚਰਿ ਤਹ ਗਈ॥ ਜਿਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸੁਧਿ ਮਿਤਵਾ ਕੀ ਭਈ॥
ਪਕਰਿ ਭੁਜਾ ਤੇ ਸੋਤ ਜਗਾਯੋ॥ ਚਲਹੁ ਅਬੈ ਨ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਬੁਲਾਯੋ॥ ੮॥

ਉਹ ਦਾਸੀ ਚਲਦੀ ਚਲਦੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੀ ਜਿਥੇ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਖਬਰ ਮਿਲੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਸੁਤੇ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਅਤੇ ਰੋਅਬ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਹੁਣੇ ਚੱਲੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ॥੮॥

ਮੂਰਖ ਕਛੂ ਬਾਤ ਨਹਿ ਪਾਈ॥ ਸਹਚਰਿ ਤਹਾਂ ਸੰਗ ਕਰਿ ਲਜਾਈ॥
ਬੈਠੀ ਸੁਤਾ ਸ਼ਾਹੁ ਕੀ ਜਹਾਂ॥ ਲੈ ਆਈ ਮਿਤਵਾ ਕਹ ਤਹਾਂ॥ ੯॥

ਉਹ ਮੂਰਖ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਦਾਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਉਥੇ ਲੈ ਆਈ ਜਿਥੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਬੈਠੀ ਸੀ॥੯॥

ਵਹਿ ਮੂਰਖ ਐਸੋ ਜਿਯ ਜਾਨਾ॥ ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤਾ ਕੋ ਛਲ ਨ ਪਛਾਨਾ॥
ਰਾਨੀ ਅਟਕਿ ਸੁ ਮੁਹਿ ਪਰ ਗਈ॥ ਤਾਂਤੇ ਹਮੈ ਬੁਲਾਵਤ ਭਈ॥ ੧੦॥

ਉਹ ਮੂਰਖ ਸੱਚ ਸਮਝ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਛੱਲ ਨੂੰ ਨ ਪਛਾਣ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਰਾਣੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ॥੧੦॥

ਤਾਕੇ ਸਾਥ ਭੋਗ ਮੈਂ ਕਰਿਹੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਆਸਨ ਧਰਿਹੌਂ॥
ਨ੍ਰਿਪਨਾਰੀ ਕਹ ਅਧਿਕ ਰਿਝੈਹੌਂ॥ ਜੋ ਮੁਖਿ ਮੰਗਿਹੌ ਸੋਈ ਪੈਹੌਂ॥ ੧੧॥

ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਆਸਣ ਧਾਰਾਂਗਾ। ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਜੋ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਮੰਗਾਂਗਾ ਸੋਈ ਪਾਵਾਂਗਾ॥

ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਸੋ ਕੀਨਾ ਸੰਗਾ॥ ਲਖਤ ਭਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਅਰਧੰਗਾ॥
ਮੂਰਖ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ॥ ਇਹ ਛਲ ਅਪਨੋ ਮੂੰਡ ਮੁੜਾਯੋ॥ ੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ=ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ। ਲਖਤ=ਸਮਝਿਆ। ਅਰਧੰਗਾ=ਇਸਤਰੀ।

++

ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨਾਲ ਉਸ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ਮੰਨਣ ਲੱਗਾ। ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਛਲਿਆ ਗਿਆ॥੧੨॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤਾ ਕੌ ਨ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਿਯਾ ਜਾਨਤ ਭਜੋ ਮਨ ਮਾਹਿ॥
ਹਰਖ ਮਾਨ ਤਾਕੌ ਭਜਾ ਭੇਵ ਪਛਾਨਾ ਨਾਹਿ॥ ੧੩॥ ੧॥

ਉਹ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭੇਤ ਪਛਾਣੇ ਬਗੈਰ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ॥੧੩॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਪਚਾਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੮੫॥੫੪੨੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਪਚਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੮੫॥੫੪੨੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਛਿਆਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਿਖਿਆ

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥ ਦਿਸਾ ਬਾਰੁਣੀ ਮੈ ਰਹੈ ਏਕ ਰਾਜਾ॥
ਸੁਵਾ ਤੁੱਲਿ ਦੂਜੋ ਬਿਧਾਤੈ ਨ ਸਾਜਾ॥
ਬਿਖਜਾ ਨਾਮ ਤਾਕੀ ਸੁਤਾ ਏਕ ਸੋਹੈ॥
ਸੁਰੀ ਆਸੁਰੀ ਨਾਗਿਨੀ ਤੁੱਲਿ ਕੋ ਹੈ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਰੀ=ਦੇਵ ਇਸਤਰੀ। ਅਸੁਰੀ=ਦੈਂਤ ਇਸਤਰੀ। ਨਾਗਿਨੀ=ਨਾਗ ਇਸਤਰੀ।

ਬਾਰਣੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਬਿਖਿਆ ਨਾਂ ਦੀ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਵੀ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਜਾਂ ਨਾਗ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੧॥

ਪ੍ਰਭਾ ਸੈਨ ਨਾਮਾ ਰਹੈ ਤਾਹਿ ਤਾਤਾ॥ ਤਿਹੂੰ ਲੋਕ ਮੈ ਬੀਰ ਬਾਂਕੋ ਬਿਖ੍ਯਾਤਾ॥
ਤਹਾ ਏਕ ਆਯੋ ਬਡੋ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ॥ ਸਭੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬੇਤਾ ਸੁ ਬਿਦ੍ਯਾਧਿਕਾਰੀ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਾਤਾ=ਪਿਆਰਾ। ਬਿਖ੍ਯਾਤਾ=ਪਰਗਟ, ਉਜਾਗਰ। ਛਤ੍ਰੱਧਾਰੀ=ਰਾਜਾ। ਬੇਤਾ=ਮਾਹਰ।

ਪ੍ਰਭਾ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਬਾਂਕੇ ਸੂਰਬੀਰ

ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਵੱਡਾ ਛੱਤਰ ਧਾਰੀ ਰਾਜਾ ਆਇਆ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ।।੨।।

ਪ੍ਰਭਾ ਸੈਨ ਆਯੋ ਜਹਾਂ ਬਾਗ ਨੀਕੋ।। ਪ੍ਰਭਾ ਹੇਰਿ ਜਾਕੀ ਬਢਯੋ ਨੰਦ ਜੀਕੋ।।
ਤਹਾਂ ਬੋਲਿ ਸੂਰਹਿ ਰਥਹਿ ਠਾਢ ਕੀਨੋ।। ਪਿਯਾਦੇ ਭਯੋ ਪੈਂਡ ਤਾਕੋ ਸੁ ਲੀਨੋ।। ੩।।

ਇਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰਭਾ ਸੈਨ, ਆਪਣੇ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਬਾਗ਼ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵੇਖਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਅਨੰਦ ਮਈ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਉਥੇ ਰੱਥ ਰੁਕਵਾਇਆ ਅਤੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਪੈਦਲ ਹੀ ਚੱਲ ਪਿਆ।।੩।।

ਜਬੈ ਬਾਗ ਨੀਕੋ ਸੁ ਤੌਨੌ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ਇਹੈ ਆਪਨੇ ਚਿੱਤ ਮਾਹੀ ਬਿਚਾਰਯੋ।।
ਕਛੂ ਕਾਲ ਈਹਾਂ ਅਬੈ ਸੈਨ ਕੀਜੈ।। ਘਰੀ ਦ੍ਵੈਕ ਕੌ ਗ੍ਰਾਮ ਕੋ ਪੰਥ ਲੀਜੈ।।੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੀਕੋ=ਸੁੰਦਰ। ਪੰਥ=ਰਾਹ।

ਜਦ ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇਥੇ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਦੋ ਇਕ ਘੜੀਆਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਨਗਰ ਵਲ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ।।੪।।

ਖਰੇ ਬਾਜ ਕੀਨੇ ਘਰੀ ਦ੍ਵੈਕ ਸੋਯੋ।। ਸਭੈ ਆਪਨੇ ਚਿੱਤ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਖੋਯੋ।।
ਤਹਾਂ ਰਾਜ ਕੰਨਯਾ ਬਿਖਯਾ ਨਾਮ ਆਈ।। ਬਿਲੋਕਯੋ ਤਿਸੈ ਸੁਧਿ ਤੌਨੈ ਨ ਪਾਈ।।੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਰੇ ਬਾਜ ਕੀਨੇ=ਘੋੜੇ ਖੜੇ ਕੀਤੇ। ਬਿਲੋਕਯੋ=ਵੇਖਿਆ।

ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਉਹ ਦੋ ਘੜੀ ਸੁੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ। ਉਥੇ ਇਕ ਬਿਖਆ ਨਾਂ ਦੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਆਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ।।੫।।

ਤਬੈ ਰਾਜ ਕੰਨਯਾ ਹ੍ਰਿਦੈ ਯੌ ਬਿਚਾਰਯੋ।। ਪ੍ਰਭਾਸੈਨ ਕੌ ਸੋਵਤੇ ਜੌ ਨਿਹਾਰਯੋ।।
ਤ੍ਰਿਯਾ ਮੈ ਇਸੀ ਕੀ ਇਹੈ ਨਾਥ ਮੇਰੋ।। ਬਰੌਂਗੀ ਇਸੈ ਮੈਂ ਭਈ ਆਜੁ ਚੇਰੋ।। ੬।।

ਪ੍ਰਭਾ ਸੈਨ ਨੂੰ ਸੁੱਤਾ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਏਸੇ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ਮੇਰਾ ਸਵਾਮੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਏਸੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ।।੬।।

ਨ੍ਰਿਸੰਸੈ ਇਹੈ ਚਿੱਤ ਮੈ ਬਾਲ ਆਨੀ।। ਇਸੀ ਕੌ ਬਰੌ ਕੈ ਤਜੌ ਰਾਜਧਾਨੀ।।
ਤਹਾਂ ਏਕ ਪੱਤ੍ਰੀ ਸੁ ਡਾਰੀ ਨਿਹਾਰੀ।। ਇਹੈ ਚੰਚਲਾ ਚਿੱਤ ਮਾਹੀ ਬਿਚਾਰੀ।। ੭।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਪੱਕਾ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਏਸੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਰਾਜਧਾਨੀ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਉਥੇ ਇਕ ਪੱਤਰ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਵੇਖ

****
ਕੇ ਡੂੰਘੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈ। ੭॥

ਚਹਜੋ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਕੌ ਸੁ ਬਾਚੌ ਉਘਾਰੌ॥ ਡਰੌ ਬੇਦ ਕੀ ਸਾਸਨਾ ਕੌ ਬਿਚਾਰੌ॥
ਪਰੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਕੌ ਜੁ ਕੋਊ ਉਘਾਰੈ॥ ਬਿਧਾਤਾ ਉਸੈ ਨਰਕ ਕੈ ਮਾਂਝ ਡਾਰੈ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਸਨਾ=ਤਾੜਨਾ। ਨਰਕ ਮਾਂਝ=ਨਰਕ ਵਿਚ।

ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਪੱਤਰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਪੜ੍ਹੇ ਪਰ ਵੇਦ ਨਿਯਮ ਭੰਗ ਹੋਣ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਸੀ। ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਪੱਤਰ ਜੇ ਕੋਈ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਪੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਵਿਧਾਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ॥੮॥

ਰਹੀ ਸ਼ੰਕਿ ਲੀਨੀ ਤਊ ਹਾਥ ਪਾਤੀ॥ ਲਈ ਲਾਇਕੈ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੀ ਜਾਨਿ ਛਾਤੀ॥
ਕਬੈ ਹਾਥ ਮਾਂਹੀ ਛਿਪਾਵੈ ਉਘਾਰੈ॥ ਮਨੋ ਨਿਰਧਨੀ ਦ੍ਰਬ ਪਾਯੋ ਨਿਹਾਰੈ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਘਾਰੈ=ਖੋਲੇ। ਮਨੋ=ਜਿਵੇਂ। ਨਿਰਧਨ =ਗਰੀਬ। ਦ੍ਰਬ=ਧਨ।

ਸ਼ੰਕਾ ਵਿਚ, ਉਸ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਆਦਰ ਮਾਨ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਕਦੀ ਉਹ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਕਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੇਖਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਨਿਰਧਨ ਧਨ ਪਾ ਕੇ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ॥੯॥

ਤਬੈ ਚੰਚਲਾ ਚਿਤ ਮੈ ਯੌ ਬਿਚਾਰੀ॥ ਤਿਸੈ ਜਾਨਿਕੈ ਨਾਥ ਪਾਤੀ ਉਘਾਰੀ॥
ਜੋਊ ਨਾਥ ਕੀ ਜਾਨਿ ਪਾਤੀ ਉਘਾਰੈ॥ ਨ ਤਾਕੌ ਬਿਧਾਤਾ ਮਹਾਂ ਨਰਕ ਡਾਰੈ॥ ੧੦॥

ਤਦ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਪੱਤਰ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਰਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ॥੧੦॥

ਹੁਤੋ ਏਕ ਰਾਜਾ ਤਹਾਂ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ॥ ਪ੍ਰਭਾ ਸੈਨ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਕੋ ਹੰਤ ਕਾਰੀ॥
ਤਿਨਿਛਿਆ ਇਹੈ ਚਿੱਤ ਕੇ ਮਾਂਝ ਕੀਨੀ॥ ਸੋਈ ਲਿਖਜ ਕੈ ਪੱਤ੍ਰ ਕੇ ਮੱਧਿ ਦੀਨੀ॥ ੧੧॥

ਇਕ ਛੱਤਰਧਾਰੀ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਭਾ ਸੈਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇਕ ਇੱਛਾ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ ਸੀ॥੧੧॥

ਬਿਖਜਾ ਨਾਮ ਜਾਕੀ ਸਪੁੱਤ੍ਰੀ ਅਪਾਰਾ॥ ਤਿਸੀ ਓਰ ਲਿਖਿ ਪੱਤ੍ਰਿਕੈ ਮਾਂਝ ਡਾਰਾ॥
ਪ੍ਰਭਾ ਸੈਨ ਆਯੋ ਜਬੈ ਜਾਨਿ ਲੀਜੋ॥ ਬਿਖੈ ਲੈ ਤਿਸੀ ਕਾਲ ਮੈ ਤਾਸੁ ਦੀਜੋ॥ ੧੨॥

ਬਿਖਿਆ ਜਿਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਉਸ ਵੱਲ ਹੀ ਇਹ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਭਾ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਜਦ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਆਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਖ (ਜ਼ਹਿਰ) ਦੇ ਦੇਣਾ॥੧੨॥

ਰਹੀ ਪਤ੍ਰਿਕੋ ਬਾਚਿ ਕੈ ਚੌਕਿ ਚਿੱਤੈ।। ਕਿਯੋ ਮੰਤ੍ਰ ਇਕ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੀ ਰੱਛ ਹਿੱਤੈ।।
ਲਿਯੋ ਆਂਜਿ ਕੈ ਅੰਜਨੈਂ ਹਾਥ ਪਜਾਰੀ।। ਬਿਖਜਾ ਬਿਖਿ ਕੈ ਦੈਨ ਤਾਕੌਂ ਸੁ ਡਾਰੀ।।੧੩।।

ਉਹ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਚੌਂਕ ਪਈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਸੁਰਮਾਂ ਉਸ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਬਿਖਿਆ ਨੇ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਬਿਖ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਬਿਖਆ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।।੧੩।।

ਰਹੀ ਜਾਤ ਬਾਲਾ ਤਬੈ ਰਾਜ ਜਾਗੇ।। ਵਹੈ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਹਾਥ ਲੈਕੈ ਨੁਰਾਗੇ।।
ਪਿਤਾ ਤੌਨ ਕੇ ਹਾਥ ਲੈਕੈ ਸੁ ਦੀਨੀ।। ਸੁਨਜੋ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੋ ਨਾਮੁ ਲੈ ਭੂਪ ਚੀਨੀ।। ੧੪।।

ਜਦ ਉਹ ਕੰਨਿਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਜਾਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਉਹ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰੇਮ ਪੂਰਵਕ ਫੜ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਪੱਤਰ ਬਿਖਿਆ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ।।੧੪।।

ਜਬੈ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਛੋਰਿਕੈ ਭੂਪ ਬਾਚੀ।। ਇਹੈ ਬਾਤ ਰਾਜੈ ਲਿਖੀ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸਾਚੀ।।
ਬਿਖਜਾ ਬਾਂਚਿ ਪੱਤ੍ਰੀ ਉਸੀ ਕਾਲ ਦੀਜੋ।। ਘਰੀ ਏਕ ਬੇਲੰਬ ਰਾਜਾ ਨ ਕੀਜੋ।। ੧੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਖਜਾ=ਜ਼ਹਿਰ, ਲੜਕੀ ਦਾ ਨਾਂ। ਬੇਲੰਬ=ਦੇਰ।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੱਤਰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੀ ਬਿਖਆ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇਂ ਅਤੇ ਇਕ ਘੜੀ ਦੀ ਵੀ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀਂ।।੧੫।।

ਬਿਖਜਾ ਰਾਜ ਕੰਨਜਾ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀਨੀ।। ਕਹਾ ਚੰਚਲਾ ਚੇਸ਼ਟਾ ਚਾਰ ਕੀਨੀ।।
ਕਛੂ ਭੇਦ ਤਾਕੋ ਸੁ ਰਾਜੈ ਨ ਪਾਯੋ।। ਪ੍ਰਭਾ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਤਿਸੈ ਬਜਾਹਿ ਲਜਾਯੋ।। ੧੬।। ੧।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੱਤਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਬਿਖਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾ ਸੈਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਉਪਾਅ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਭੇਤ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ।।੧੬।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਛਿਆਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੮੬।।੫੪੪੦।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਛਿਆਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੮੬।।੫੪੪੦।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਰੀਅਮ ਬੇਗਮ

ਦੋਹਰਾ।। ਘਾਟਮ ਪੁਰ ਕੁਰਰੇ ਬਿਖੈਂ ਏਕ ਮੁਗਲ ਕੀ ਬਾਲ।।
ਭ੍ਰਾਤਾ ਸਾਥ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਤਿਨ ਕਿਯੋ ਸੁ ਸੁਨਹੁ ਨ੍ਰਿਪਾਲ।। ੧।।

ਘਾਟਮਪੁਰ ਨਾਮੀਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਜੋ ਚਲਿੱਤਰ ਇਕ ਭੈਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਕੇ ਭਰਾ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਉਸ ਬਾਰੇ ਹੇ ਰਾਜਨ ਹੁਣ ਸੁਣੋਂ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਸੌਦਾ ਨਿਮਿਤ ਭ੍ਰਾਤ ਤਿਹ ਗਯੋ।। ਖਾਟਿ ਕਮਾਇ ਅਧਿਕ ਧਨ ਲਯੋ।।
ਨਿਸਿ ਕਹ ਧਾਮ ਭਗਨਿ ਕੋ ਆਯੋ।। ਕੰਠ ਲਾਗਿ ਤਿਨ ਮੋਹ ਜਤਾਯੋ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ-ਭ੍ਰਾਤ=ਭਰਾ।ਅਧਿਕ ਧਨ ਲਯੋ=ਬਹੁਤ ਧਨ ਲਿਆਂਦਾ।ਨਿਸਿ=ਰਾਤ।ਭਗਨਿ=ਭੈਣ। ਕੰਠ ਲਾਗਿ=ਗਲ ਨਾਲ ਲੱਗਕੇ।

ਉਸ ਭੈਣ ਦਾ ਭਰਾ ਵਪਾਰ ਵਾਸਤੇ ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਖੱਟ ਕਮਾ ਕੇ ਉਸ ਬਹੁਤ ਧਨ ਜੋੜ ਲਿਆ। ਉਹ ਰਾਤ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ। ਭੈਣ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਜਤਾਇਆ।।੨।।

ਅਪਨੀ ਸਕਲ ਬ੍ਰਿਥਾ ਤਿਨ ਭਾਖੀ।। ਜੋ ਜੋ ਬਿਤਈ ਸੋ ਸੋ ਆਖੀ।।
ਜੁ ਧਨ ਹੁਤੋ ਸੰਗ ਖਾਟਿ ਕਮਾਯੋ।। ਸੋ ਭਗਨੀ ਕਹ ਸਕਲ ਦਿਖਾਯੋ।। ੩।।

ਭਰਾ ਨੇ ਵਪਾਰ ਸਬੰਧੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਉਸ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਬੀਤਿਆ ਸੀ. ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਹੜਾ ਧਨ ਉਹ ਕਮਾ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ।।੩।।

ਮਰਿਯਮ ਬੇਗਮ ਤਾਂਕੋ ਨਾਮਾ।। ਭਾਈ ਕੌ ਮਾਰਾ ਜਿਨ ਬਾਮਾ।।
ਸਭ ਹੀ ਦਰਬ ਛੀਨਿ ਕਰਿ ਲੀਨਾ।। ਆਪੁ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਸੁ ਐਸੇ ਕੀਨਾ।। ੪।।

ਉਸ ਮੁਗਲ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮਰੀਅਮ ਬੇਗਮ ਸੀ. ਜਦ ਉਸ ਭਰਾ ਦੇ ਧਨ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਭਰਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਧਨ ਹੜੱਪ ਲਿਆ।।੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭਗਨੀ ਦਰਬ ਬਿਲੋਕਿ ਕੈ ਲੋਭ ਸਿੰਧ ਕੈ ਮਾਹਿ।।
ਨਖ ਸਿਖ ਲੌ ਬੂਡਤ ਭਈ ਸੁਧਿ ਨ ਰਹੀ ਜਿਯ ਮਾਹਿ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਦਰਬ ਬਿਲੋਕਿ ਕੈ=ਧਨ ਵੇਖ ਕੇ। ਲੋਭ ਸਿੰਧ=ਲੋਭ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ। ਨਖ ਸਿਖ=ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਸਿਰ ਤੱਕ।

ਭੈਣ ਧਨ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਲੋਭ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਈ। ਉਹ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਿਰ ਤਕ ਲੋਭ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਨ ਰਹੀ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਭ੍ਰਾਤਵਾਤ ਭਗਨੀ ਨ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਫਾਂਸੀ ਡਾਰਿ ਕੰਠਿ ਮਹਿ ਮਾਰਾ॥
ਲੀਨਾ ਲੂਟਿ ਸਕਲ ਤਿਹ ਧਨ ਕੌ॥ ਕਰਜੋ ਅਮੋਹ ਆਪਨੇ ਮਨ ਕੌ॥੬॥

ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਭੁਲ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਰਸਾ ਪਾ ਕੇ ਫਾਂਸੀ ਲਾਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੋਂ ਮੋਹ ਹਟਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੁੱਟ ਲਿਆ॥੬॥

ਪ੍ਰਾਤ ਭਏ ਰੋਵੈ ਤਬ ਲਾਗੀ॥ ਜਬ ਸਭ ਪ੍ਰਜਾ ਗਾਂਵ ਕੀ ਜਾਗੀ॥
ਮ੍ਰਿਤਕ ਬੰਧੁ ਤਬ ਸਭਨ ਦਿਖਾਯੋ॥ ਮਰਜੋ ਆਜੁ ਇਹ ਸਾਂਪ ਚਬਾਯੋ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਮ੍ਰਿਤਕ ਬੰਧੁ=ਮੁਰਦਾ ਭਰਾ। ਸਾਂਪ ਚਬਾਯੋ=ਸੱਪ ਲੜ ਕੇ।

ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਾਗ ਪੈਣ ਤੇ ਉਹ ਰੋਣ ਪਿੱਟਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਭਰਾ ਸਭ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸੱਪ ਲੜਨ ਨਾਲ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ॥੭॥

ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਤਨ ਤਾਂਹਿ ਗਡਾਯੋ॥ ਯੌਂ ਕਾਜੀ ਤਨ ਆਪੁ ਜਤਾਯੋ॥
ਸਾਜ ਬਾਜਿ ਇਕ ਯਾਕੋ ਘੋਰੋ॥ ਔਰ ਜੁ ਕਛੁ ਯਾਕੌ ਧਨੁ ਥੋਰੋ॥੮॥

ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਬਰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਫਨਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਘੋੜਾ ਅਤੇ ਥੋੜਾ ਧਨ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਪਿਆ ਹੈ॥੮॥

ਸੋ ਇਹ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਪਠਾਵਨ ਕੀਜੈ॥ ਫਾਰਖਤੀ ਹਮ ਕੌਂ ਲਿਖਿ ਦੀਜੈ॥
ਕਬੁਜ ਲਿਖਾ ਕਾਜੀ ਤੇਂ ਲਈ॥ ਕਛੁ ਧਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕਹ ਦਈ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਫਾਰਖਤੀ=ਬੇਬਾਕੀ ਪੱਤਰ। ਕਬੁਜ=ਬੇਬਾਕੀ ਪੱਤਰ।

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬੇਬਾਕੀ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਦੇਵੋਂ। ਬੇਬਾਕੀ ਪੱਤਰ ਕਾਜ਼ੀ ਪਾਸੋਂ ਲਿਖਵਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਥੋੜਾ ਜਹਾ ਧਨ ਭਰਾ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਛਲ ਅਪਨੋ ਭ੍ਰਾਤ ਹਤਿ ਲੀਨੀ ਕਬੁਜ ਲਿਖਾਇ॥
ਨਿਸਾ ਕਰੀ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਕੀ ਸਭ ਧਨ ਗਈ ਪਚਾਇ॥੧੦॥੧॥

****

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੱਲ ਨਾਲ ਭਰਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਬੇਬਾਕੀ ਪੱਤਰ ਲਿਖਵਾ ਲਿਆ। ਭਰਾ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਵੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਧਨ ਬਚਾ ਲਿਆ॥੧੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਸਤਾਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੮੭॥੫੪੫੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੮੭॥੫੪੫੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਛੈਲ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਯੂਨਾ ਸ਼ਹਿਰ ਰੂਮ ਮਹਿ ਜਹਾਂ॥ ਦੇਵ ਛੱਤ੍ਰ ਰਾਜਾ ਇਕ ਤਹਾਂ॥
ਛੈਲ ਦੇਇ ਦੁਹਿਤਾ ਤਾਕੇ ਇਕ॥ ਪੜ੍ਹੀ ਬਜਾਕਰਨ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਨਿਕ॥੧॥

ਰੂਮ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਯੂਨਾ ਨਾਮੀਂ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ ਜਿਥੇ ਰਾਜਾ ਦੇਵ ਛੱਤਰ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਛੈਲ ਦੇਵੀ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਵਿਆਕਰਣ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ॥੧॥

ਅਜਿਤ ਸੈਨ ਤਿਹ ਠਾਂ ਇਕ ਛੱਤ੍ਰੀ॥ ਤੇਜਵਾਨ ਬਲਵਾਨ ਧਰੱਤ੍ਰੀ॥
ਰੂਪਵਾਨ ਬਲਵਾਨ ਅਪਾਰਾ॥ ਪੂਰੋ ਪੁਰਖ ਜਗਤ ਉਜਿਯਾਰਾ॥੨॥

ਅਜੀਤ ਸੈਨ ਉਥੇ ਇਕ ਬੜਾ ਤੇਜਸਵੀ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਖੱਤਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਰੂਪਵੰਤ, ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਜਗਤ ਦਾ ਉਜਾਲਾ ਸੀ॥੨॥

ਤੇਜਵਾਨ ਦੁਤਿਵਾਨ ਅਤੁਲ ਬਲ॥ ਅਰਿ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਦਲਿ ਮਲਿ॥
ਆਵਤ ਤਾਂਹਿ ਬਿਲੋਕਜੋ ਰਾਨੀ॥ ਦੁਹਿਤਾ ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨੀ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਦੁਤਿਵਾਨ=ਸੁੰਦਰ। ਅਤੁਲ ਬਲ=ਬਹੁਤ ਬਲਵਾਨ।

ਉਹ ਅਤਿ ਤੇਜਵਾਨ, ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤਿਆ ਸੀ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖਕੇ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ॥੩॥

ਜੌ ਇਹ ਧਾਮ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਹੋਤੋ॥ ਤੌ ਤੁਮਰੇ ਲਾਇਕ ਬਰ ਕੋ ਥੋ॥
ਅਬ ਮੈਂ ਅਸ ਕਹ ਕਰੌ ਉਪਾਊ॥ ਐਸੋ ਬਰ ਤੁਹਿ ਆਨ ਮਿਲਾਊਂ॥੪॥

ਜੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਯੋਗ ਵਰ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰ ਭਾਲ ਕੇ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ॥੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤਨਿਕ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਧੁਨਿ ਜਬ ਅਸਿ ਕਾਨਨ ਪਰੀ॥
ਦੇਖਿ ਰਹੀ ਤਹਿ ਓਰ ਮੈਨ ਅਰੁ ਮਦ ਭਰੀ॥
ਮੋਹਿ ਰਹੀ ਮਨ ਮਾਂਹਿ ਨ ਪ੍ਰਗਟ ਜਤਾਇਯੋ॥
ਹੋ ਪਲ ਪਲ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਤੀ ਦਿਵਸ ਗਵਾਇਯੋ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁਅਰਿ=ਕੁਮਾਰੀ। ਕਾਨਨ=ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ। ਮੈਨ=ਕਾਮ। ਬਲਿ ਬਲਿ=ਬਲਿਹਾਰ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਮਦਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਵਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗੀ। ਉਹ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਉਸ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਤਾਇਆ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਸ ਤੇ ਬਲਿਹਾਰ ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ ਨੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਰੈਨਿ ਭਏ ਸਹਚਰੀ ਬੁਲਾਈ॥ ਚਿੱਤ ਬ੍ਰਿਥਾ ਤਿਹ ਸਕਲ ਸੁਨਾਈ॥
ਜੌ ਤਿਹ ਦੈ ਮਿਲਾਇ ਮੁਹਿ ਪਜਾਰੀ॥ ਤੌ ਜਾਨੌ ਤੂੰ ਹਿਤੂ ਹਮਾਰੀ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੈਨਿ=ਰਾਤ। ਚਿੱਤ ਬ੍ਰਿਥਾ=ਦਿਲ ਦੀ ਵਿਥਿਆ।

ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਿਤੂ ਸਮਝਾਂਗੀ॥੬॥

ਕਹਜੋ ਕੁਅਰਿ ਸਹਚਰਿ ਸੌ ਜਾਨਾ॥ ਭੇਦ ਨ ਦੂਸਰ ਕਾਨ ਬਖਾਨਾ॥
ਤਤ ਛਿਨ ਦੌਰ ਤਵਨ ਪਹਿ ਗਈ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਤਾਂਹਿ ਪ੍ਰਬੋਧਤ ਭਈ॥ ੭॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਦੱਸੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਉਸ ਗੱਲ ਨ ਕੀਤੀ। ਦਾਸੀ ਝੱਟ ਭੱਜ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਾਇਆ॥੭॥

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਬੋਧ ਜਤਾਈ॥ ਜਜੋ ਤਜੋ ਤ੍ਹਾਂਹਿ ਤਹਾਂ ਲੈ ਆਈ॥
ਮਾਰਗ ਕੁਅਰਿ ਬਿਲੋਕਤ ਜਹਾਂ॥ ਲੈ ਪਹੁਚੀ ਮਿਤਵਾ ਕਹ ਤਹਾਂ॥ ੮॥

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਲੈ ਆਈ। ਜਿਥੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਉਸ ਦਾ ਰਾਹ ਵੇਖ ਰਹੀ ਸੀ ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈ॥੮॥

ਲਖਿ ਤਿਹ ਕੁਅਰਿ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਭਈ।। ਜਨੁਕ ਰਾਂਕ ਨਵੋ ਨਿਧਿ ਪਈ।।
ਬਿਹਸਿ ਬਿਹਸਿ ਤਿਹ ਕੰਠ ਲਗਾਯੋ।। ਮਨ ਮਾਨਤ ਕੋ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ=ਖੁਸ਼। ਰਾਂਕ=ਗਰੀਬ। ਨਵੋ ਨਿਧਿ=ਨੌਂ ਨਿਧ ਖਜ਼ਾਨਾ।

ਕੁਮਾਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਿਰਧਨ ਨੂੰ ਨੌਂ ਨਿਧ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ।।੯।।

ਤਾਕੋ ਦੂਰ ਦਰਿੱਦ੍ਰ ਦਿਯਾ ਕਰਿ।। ਸੀਸ ਰਹੀ ਧਰ ਸਖੀ ਪਗਨ ਪਰ।।
ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦ ਮੈ ਮਿੱਤ੍ਰਹਿ ਲਹਜੋ।। ਕਹਾਂ ਕਹੋ ਤੁਹਿ ਜਾਤ ਨ ਕਹਜੋ।।੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਰਿੱਦ੍ਰ=ਦਲਿਦਰ, ਗ਼ਰੀਬੀ। ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦ=ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਉਹਦੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਰਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਕੀ ਦੱਸਾਂ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।।੧੦।।

ਅਬ ਕਛੁ ਐਸ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਬਨੈਯੈ।। ਜਾਤੇ ਸਦਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕਹ ਪੈਯੈ।।
ਸੋਂਵੈ ਸਦਾ ਸੰਗ ਲੈ ਤਾਕੌਂ।। ਚੀਨਿ ਸਕੈ ਕੋਊ ਨਹਿ ਵਾਕੌਂ।। ੧੧।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਹੁਣ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਮਿੱਤਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਰੋਜ਼ ਉਸ ਨਾਲ ਸੇਜ ਤੇ ਸੌਂਾ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨ ਲੱਗੇ।।੧੧।।

ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਅਸ ਚਿੱਤ ਬਿਚਾਰੇ।। ਸੁ ਮੈਂ ਕਹਤ ਹੋ ਸੁਨਹੁ ਪਯਾਰੇ।।
ਤਾਹਿ ਛਪਾਇ ਸਦਨ ਮਹਿ ਰਾਖਾ।। ਰਾਨੀ ਸੌ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਭਾਖਾ।। ੧੨।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਐਸਾ ਚਲਿੱਤਰ ਸੋਚਿਆ ,ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।।੧੨।।

ਰਾਨੀ ਜੋ ਤੁਮ ਪੁਰਖ ਸਰਾਹਾ।। ਤਾਕਹ ਸ੍ਰੀ ਬਿਸਨਾਥਨ ਚਾਹਾ।।
ਵਾਕੋ ਕਾਲੀ ਕਾਲ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ।। ਯਾ ਸਖਿ ਕੇ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਨਿਲਯੋ।।੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਾਹਾ=ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਬਿਸਨਾਥਨ=ਭਗਵਾਨ।

ਹੇ ਰਾਣੀ ਮਾਂ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਹ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸਖੀ ਤੋਂ ਸੁਣ ਲਵੋ ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ।। ੧੩।।

ਹਮ ਸਭਹਿਨ ਜੋ ਤਾਹਿ ਸਰਾਹਾ।। ਤਾਤੇ ਤਿਸੁ ਬਿਸੁਨਾਥਨ ਚਾਹਾ।।
ਜਨਿਯਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤ੍ਰਿਯਨ ਕੀ ਲਾਗੀ।। ਤਾਤੇ ਤਾਹਿ ਮ੍ਰਿਤੁ ਲੈ ਭਾਗੀ।। ੧੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਮ ਸਭਹਿਨ=ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ। ਜਨਿਯਤ=ਜਿਵੇਂ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ=ਨਜ਼ਰ। ਤ੍ਰਿਯਨ=ਇਸਤਰੀਆਂ।

ਜਿਸ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਲੱਗ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਲੈ ਕੇ ਭੱਜ ਗਈ ਹੈ।।।੧੪।।

ਰਾਨੀ ਸ਼ੋਕ ਤਵਨ ਕੋ ਕਿੱਯੋ।। ਤਾ ਦਿਨ ਅੰਨ ਨ ਪਾਨੀ ਪਿਯੋ।।
ਸਾਚ ਮਰਜੋ ਜਨਜੋ ਜਿਯ ਤਾਕੌ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ ਯਾਕੌ।। ੧੫।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਮਨਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਅੰਨ੍ਹ ਪਾਣੀ ਨਾ ਖਾਧਾ। ਉਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਿਆ।।੧੫।।

ਜਸ ਤੁਮ ਸੁੰਦਰ ਯਾਹਿ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਭਯੋ ਨ ਹੈ ਹ੍ਵੈਹੈ ਨ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਯਾਕੀ ਬਹਿਨਿ ਏਕ ਤਿਹ ਘਰ ਮੈ।। ਛਾਡਿ ਅਯੋ ਜਿਹ ਭ੍ਰਾਤ ਨਗਰ ਮੈ ।।੧੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਯੋ ਨ=ਨ ਹੋਇਆ। ਹੈ=ਨ ਹੁਣ ਹੈ। ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਨ=ਨ ਹੀ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਐਸਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਵੈਸਾ ਨ ਕੋਈ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਅੱਗੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਭੈਣ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਛੱਡ ਆਇਆ ਹੈ।।੧੬।।

ਮੁਹਿ ਤੁਮ ਕਹੋ ਤੁ ਤਹ ਮੈ ਜਾਊਂ ।। ਵਾਕੀ ਖੋਜਿ ਬਹਿਨਿ ਮੈਂ ਲਜਾਊਂ।।
ਸੋ ਅਤਿ ਚਤੁਰਿ ਸਭਨ ਗੁਨ ਆਗਰਿ।। ਆਣਿ ਦਿਖਾਊਂ ਤੁਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਗਰਿ ।।੧੭।।

ਦਾਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਥੇ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਲੱਭ ਕੇ ਲੈ ਆਵਾਂ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਚੱਤਰ ਅਤੇ ਗੁਣਵਾਨ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਖਾਉਂਦੀ ਹਾਂ।।੧੭।।

ਭਲੀ ਭਲੀ ਸਭ ਤ੍ਰਿਜ ਬਖਾਨੀ ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਗਤਿ ਕਿਨੂੰ ਨ ਜਾਨੀ ।।
ਖਰਚੀ ਅਧਿਕ ਤਵਨ ਕਹ ਦਈ ।। ਤਤ ਛਿਨ ਕਰਿਕੈ ਬਿਦਾ ਪਠਈ ।।੧੮।।

ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ "ਠੀਕ ਹੈ ਠੀਕ ਹੈ" ਕਿਹਾ ਪਰ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਖਰਚੇ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥੧੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਿਦਾ ਭਈ ਬਹੁ ਦਰਬ ਲੈ ਗਈ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਧਾਮ ॥
ਆਠ ਮਾਸ ਦੁਰਿ ਤਹ ਰਹੀ ਲਖੀ ਨ ਦੂਸਰ ਬਾਮ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਦੁਰਿ ਤਹ ਰਹੀ=ਓਥੇ ਲੁਕੀ ਰਹੀ। ਲਖੀ=ਗਈ। ਬਾਮ=ਇਸਤਰੀ।

ਉਹ ਉਥੋਂ ਚੱਲੀ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਉਥੇ ਲੁਕੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਜ਼ਨਾਨੀ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਇਆ॥੧੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਨਵਮੋ ਮਾਸ ਚੜਤ ਜਬ ਭਯੋ॥ ਤਾਕਹ ਭੇਸ ਨਾਰਿ ਕੋ ਕਯੋ॥
ਲੈ ਰਾਨੀ ਕਹ ਤਾਹਿ ਦਿਖਾਯੋ॥ ਸਭਹਿੰਨ ਹੇਰਿ ਹਿਯੋ ਹੁਲਸਾਯੋ॥੨੦॥

ਜਦ ਨੌਂਵਾਂ ਮਹੀਨਾਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕਪੜੇ ਪੁਆ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਨਾਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਲਿਆਕੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਭ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ॥੨੦॥

ਜੋ ਮੈ ਕਹੋ ਸੁਨਹੁ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਰੀ॥ ਇਹ ਸੌਪਹੁ ਤੁਮ ਅਪਨਿ ਦੁਲਾਰੀ॥
ਰਾਜਾ ਸਾਥ ਨ ਭੇਦ ਬਖਾਨੋ॥ ਮੇਰੋ ਬਚਨ ਸੱਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੋ ॥੨੧॥

ਦਾਸੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਹੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਵੋ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣਾ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਸੱਚ ਹੋਇਆ ਵੇਖ ਲੈਣਾ॥੨੧॥

ਜੋ ਇਸ ਕੌ ਰਾਜਾ ਲਹਿ ਲੈਹੈ॥ ਭੂਲਿ ਤਿਹਾਰੇ ਧਾਮ ਨ ਐਹੈ॥
ਲੈ ਯਾਕੌ ਕਰਿ ਹੈ ਨਿਜੁ ਨਾਰੀ॥ ਮੁਖ ਬਾਏਂ ਰਹਿ ਹੋ ਤੁਮ ਪਜਾਰੀ ॥੨੨॥

ਜੇ ਰਾਜਾ ਇਸਨੂੰ ਵੇਖ ਲਵੇਗਾ ਤਾਂ ਅਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੂੰਹ ਅੱਡ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੋਗੇ, ਉਹ ਦੁਬਾਰਾ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗੀ॥੨੨॥

ਭਲੀ ਕਹੀ ਤੁਹਿ ਤਾਂਹਿ ਬਖਾਨੀ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਗਤਿ ਕਿਨੂੰ ਨ ਜਾਨੀ॥
ਤਿਹ ਕੌ ਭਵਨ ਸੁਤਾ ਕੇ ਰਾਖਾ॥ ਭੇਦ ਨ ਮੂਲ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਨ ਭਾਖਾ॥੨੩॥

ਸਾਰਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਤੂੰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ਼ਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਝ ਨ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਵੀ ਨ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤਾ॥੨੩॥

ਚਹਤ ਹੁਤੀ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤਾ ਸੁ ਭਈ।। ਇਹ ਛਲ ਸੋ ਸਹਚਰਿ ਛਲਿ ਗਈ।।
ਤਾਕਹ ਪ੍ਰਗਟ ਧਾਮ ਮਹਿ ਰਾਖਾ।। ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਭੇਦ ਕੋਊ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਨ ਭਾਖਾ।। ੨੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਹਤ ਹੁਤੀ=ਜੋ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਹਚਰਿ=ਦਾਸੀ। ਕੋਊ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਨ=ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਨ।

ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਜੋ ਕੁਝ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਓਹੋ ਕੁਝ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਛਲ ਨਾਲ ਦਾਸੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਛਲ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਆਮ ਘਰ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਭੇਦ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਨ ਦੱਸਿਆ।। ੨੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਤਿਹ ਚੰਚਲਾ ਲਹਜੋ ਆਪਨੋ ਯਾਰ।।
ਸਭ ਤ੍ਰਿਯ ਮੁਖ ਬਾਏਂ ਰਹੀ ਸਕਾ ਨ ਕੋਊ ਬਿਚਾਰ।। ੨੫।।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਮੂਰਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੇਖਦੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ, ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।।੨੫।।

ਸੁਰ ਮੁਨਿ ਨਾਗ ਭੁਜੰਗ ਸਭ ਨਰ ਬਪੁਰੇ ਕਿਨ ਮਾਹਿ।।
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਤ੍ਰਿਯਾਨ ਕੇ ਭੇਦ ਪਛਾਨਤ ਨਾਹਿ।। ੨੬।। ੧।।

ਦੇਵ, ਮੁਨੀ, ਨਾਗ, ਭੁਜੰਗ ਆਦਿ ਕਿੱਸ ਖੇਤ ਦੀ ਮੂਲੀ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਵੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ।।੧੬।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਅਠਾਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸੁਤ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੮੮।।੫੪੭੬।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੮੮।।੫੪੭੬।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਉਣਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਦਖਣ ਦੇਵੀ

ਦੋਹਰਾ ।। ਸੁਨਾ ਸ਼ਹਿਰ ਬਗਦਾਦ ਕੇ ਦੱਛਿਨ ਸੈਨ ਨਰੇਸ।।
ਦੱਛਿਨ ਦੇ ਤਾਕੇ ਤਰੁਨ ਰਹਤ ਸੁ ਰਤਿ ਕੇ ਭੇਸ।। ੧।।

ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਗਦਾਦ ਦਾ ਦਖਣ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦਖਣ ਦੇਵੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਰੱਤੀ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ।।੧।।

ਚੌਪਈ।। ਕਮਲ ਕੇਤੁ ਇਕ ਸ਼ਾਹੁ ਬਸਤ ਤਹੇ।। ਜਾ ਸਮ ਦੂਸਰ ਭਯੋ ਨ ਮਹਿ ਮਹ।।
ਤੇਜਵਾਨ ਬਲਵਾਨ ਧੱਰਤ੍ਰੀ।। ਜਾਹਿਰ ਚਹੂੰ ਓਰ ਮਹਿ ਛੱਤ੍ਰੀ।।੨।।

ਉਥੇ ਕਮਲ ਕੇਤ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਧਨੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਦੂਸਰਾ ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਤੇਜਵਾਨ, ਬਲਵਾਨ, ਅਸਤਰਾਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਕੁਅਰ ਕੋ ਰੂਪ ਬਿਲੋਕਾ ਨੈਨ।।
ਰਹੀ ਮਗਨ ਹ੍ਵੈ ਮੈਨ ਮਦ ਬਿਸਰ ਗਈ ਸੁਨਿ ਐਨ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੂਪ ਬਿਲੋਕਾ=ਰੂਪ ਵੇਖਿਆ। ਮੈਨ=ਕਾਮ। ਐਨ=ਘਰ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁੱਲ ਗਈ।।੩।।

ਚੌਪਈ।।ਚਤੁਰ ਸਹਚਰੀ ਕੁਅਰ ਹਕਾਰੀ।।ਆਨਿ ਕੁਅਰਿ ਤਨ ਕੀਅਸ ਜੁਹਾਰੀ।।
ਚਿਤ ਕੋ ਭੇਦ ਸਕਲ ਤਿਹਂ ਦੀਯੋ।। ਵਾਕੇ ਤੀਰ ਪਠਾਵਨ ਕੀਯੋ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਕਾਰੀ=ਬੁਲਾਈ। ਜੁਹਾਰੀ=ਨਮਸਕਾਰ। ਭੇਦ ਸਕਲ=ਸਾਰਾ ਭੇਤ।

ਉਸ ਇਕ ਚੱਤਰ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਿਸ ਤੁਰੰਤ ਆ ਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਬੁਲਾਈ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ।।੪।।

ਬਾਰ ਨ ਲਗੀ ਸਖੀ ਤਹ ਆਈ।।ਆਨ ਕੁਅਰਿ ਤਨ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਤਾਈ।।
ਕੋ ਪਰ ਅਟਕਤ ਨ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਿਯ ਭਈ।। ਛੂਟਹ ਕਸਬ ਲਗਨ ਲਗਿ ਗਈ।। ੫।।

ਝਟ ਹੀ ਸਖੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ। ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਲਗਨ ਨਾਲ ਸਭ ਕੰਮ ਕਾਜ ਭੁਲ ਗਈ ਹੈ।।੫।।

ਅਬ ਵਹ ਧਾਮ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕੀਜੈ।। ਹਯਾਂ ਤੇ ਚਲਿ ਵਹਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪਗੁ ਦੀਜੈ।।
ਉਠਹੁ ਕੁਅਰ ਜੂ ਬਿਲਮ ਨ ਲੈਯੈ।। ਰਾਜ ਤਰੁਨ ਕੀ ਸੇਜ ਸੁਹੈਯੈ।। ੬।।

ਹੁਣ ਛੇਤੀ ਇਸ ਘਰ ਤੋਂ ਚੱਲੋ ਤੇ ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਪਾਵੋ। ਉਠੋ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਚਲ ਕੇ ਉਸ ਰਾਜ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸੇਜ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਓ।।੬।।

ਜਿਹ ਤਿਹ ਬਿਧ ਤਾਕੋ ਮਨ ਲੀਨਾ॥ ਆਨਿ ਮਿਲਾਇ ਕੁਅਰਿ ਕਹ ਦੀਨਾ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਨ ਤਾਹਿ ਰਿਝਾਯੋ॥ ਚਾਰਿ ਪਹਰ ਨਿਸਿ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ॥੭॥

ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ॥੭॥

ਕੇਲ ਕਰਤ ਨਿਸਿ ਸਕਲ ਬਿਹਾਨੀ॥ ਕਰਤ ਕਾਮ ਕੀ ਕੋਟਿ ਕਹਾਨੀ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਆਸਨ ਕਰਿਕੈ॥ ਕਾਮ ਤਪਤ ਸਭ ਹੀ ਕਹਿ ਹਰਿਕੈ॥੮॥

ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਅਤੇ ਕਾਮ ਲੀਲਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਬਣਾ ਕੇ ਕਾਮ ਜਵਾਲਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ॥੮॥

ਭੋਰ ਭਯੋ ਰਜਨੀ ਜਬ ਗਈ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਚਿਰਈਂ ਚੁਹਚਈ॥
ਸ੍ਰਮਿਤ ਭਏ ਦੋਊ ਕੇਲ ਕਮਾਤੇ॥ ਏਕਹਿ ਸੇਜ ਸੋਏ ਰਸ ਮਾਤੇ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੋਰ ਭਯੋ=ਸਵੇਰ ਹੋਈ। ਰਜਨੀ=ਰਾਤ। ਚਿਰਈਂ=ਚਿੜੀਆਂ। ਚੁਹਚਈ=ਚਹਿਚਹਾਈਆਂ। ਸ੍ਰਮਿਤ=ਥੱਕ।

ਜਦ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ, ਸਵੇਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ ਚਹਿਕਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਜਦ ਥੱਕ ਗਏ ਤਾਂ ਮਸਤ ਹੋਕੇ ਇਕੋ ਸੇਜ ਤੇ ਸੌਂ ਗਏ॥੯॥

ਸੋਵਤ ਤਯਾਗ ਨੀਦਿ ਜਬ ਜਗੇ॥ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਕੇਲ ਕਰਨ ਤਬ ਲਗੇ॥
ਆਸਨ ਕਰਤ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰਾ॥ ਕੋਕਹੁੰ ਤੇ ਦਸ ਗੁਨ ਬਿਸਤਾਰਾ॥੧੦॥

ਸੌਂ ਕੇ ਉਹ ਜਦ ਫਿਰ ਉਠੇ ਤਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ। ਹੁਣ ਉਹ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਦੱਸੇ ਆਸਣਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਆਸਣ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੧੦॥

ਕੇਲ ਕਮਾਤ ਅਧਿਕ ਰਸ ਮਾਤੈਂ॥ ਭੂਲਿ ਗਈ ਘਰ ਕੀ ਸੁਧਿ ਸਾਤੈਂ॥
ਚਿਤ ਅਪਨੇ ਅਸ ਕੀਯਾ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਮਿਤ੍ਰ ਕੇ ਸਾਥ ਉਚਾਰਾ॥੧੧॥

ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਰਸ ਮਾਣਿਆ ਅਤੇ ਮਸਤ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਸਭ ਸੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ। ਉਸ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਦਸਿਆ॥੧੧॥

ਸੁਨਹੁ ਬਾਤ ਪਜਾਰੇ ਤੁਮ ਮੇਰੀ॥ ਦਾਸੀ ਭਈ ਆਜੁ ਮੈਂ ਤੇਰੀ॥
ਮੇਰੇ ਤੋਟ ਦਰਬ ਕੀ ਨਾਹੀ॥ ਹਮ ਤੁਮ ਆਵਹੁ ਕਹੂੰ ਸਿਧਾਹੀ॥੧੨॥

'ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੀ ਦਾਸੀ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਧਨ ਦੀ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਓ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲਕੇ ਕਿਤੇ ਨਿਕਲ ਚਲੀਏ"।।੧੨।।

ਐਸੋ ਜਤਨ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕਛੁ ਕਰਿਯੈ।। ਅਪਨੇ ਲੈ ਮੁਹਿ ਸੰਗ ਸਿਧਰੀਯੈ।।
ਅਤਿਥ ਭੇਸ ਦੋਊ ਧਰਿ ਲੈਹੈ।। ਇਕ ਠਾਂ ਬੈਠ ਖਜਾਨਾ ਖੈਹੈ।। ੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿਧਰੀਯੈ=ਲੈ ਚਲੋ। ਅਤਿਥ=ਸਾਧੂ ਸੰਤ।

"ਹੇ ਮਿੱਤਰ! ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਯਤਨ ਕਰੋ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕਿਤੇ ਨਿਕਲ ਚੱਲੋ। ਦੋਵੇਂ ਸਾਧੂ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਇਕ ਥਾਂ ਬੈਠੇ ਖਜ਼ਾਨਾ ਖਾਂਦੇ ਰਹਾਂਗੇ"।।੧੩।।

ਜਾਰ ਕਹਜੋ ਅਬਲਾ ਸੌ ਐਸੇ।। ਤੁਹਿ ਨਿਕਸੋ ਲੈ ਕਰਿ ਸੰਗਿ ਕੈਸੇ।।
ਠਾਢੇ ਈਹਾਂ ਅਨਿਕ ਰਖਵਾਰੇ।। ਨਭ ਕੇ ਜਾਤ ਪਖੇਰੂ ਮਾਰੇ।। ੧੪।।

ਯਾਰ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਕਲਾਂਗਾ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਏਨੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹਨ ਕਿ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਪੰਛੀ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।।੧੪।।

ਜੌ ਤੁਹਿ ਮੁਹਿ ਕੌ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨਿਹਾਰੈ।। ਦੁਹੂੰਅਨ ਠੌਰ ਮਾਰਿ ਕਰ ਡਾਰੈ।।
ਤਾਤੇ ਤੁਮ ਅਸ ਕਰਹੁ ਉਪਾਵੈ।। ਮੁਰ ਤੁਰ ਭੇਦ ਨ ਦੂਸਰ ਪਾਵੈ।। ੧੫।।

ਜੇ ਰਾਜਾ ਮੈਨੂੰ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੇਖ ਲਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸੇ ਥਾਂ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਐਸਾ ਉਪਾਅ ਕਰੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਸਿਵਾ ਇਸਨੂੰ ਕੋਈ ਨ ਜਾਣੇ।।੧੫।।

ਸੂਰ ਸੂਰ ਕਰਿ ਗਿਰੀ ਤਰਨਿ ਧਰਿ।। ਜਾਨੁਕ ਗਈ ਸਾਚੁ ਦੈਕੈ ਮਰਿ।।
ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਹ ਨਾਥ ਉਚਾਈ।। ਬੈਦ ਲਏ ਸਭ ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਈ।। ੧੬।।

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਸੋਚਿਆ। ਉਹ ਸੂਲ ਸੂਲ ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਮਰ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਫਿਰ ਉਹ ਹਾਏ ਹਾਏ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸਾਰੇ ਵੈਦਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆ।।੧੬।।

ਸਭ ਬੈਦਨ ਸੌ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਉਚਾਰਾ।। ਯਾਕੋ ਕਰਹੁ ਕਛੂ ਉਪਚਾਰਾ।।
ਜਾਤੇ ਰਾਨੀ ਮਰੈ ਨ ਪਾਵੈ।। ਬਹੁਰਿ ਹਮਾਰੀ ਸੇਜ ਸੁਹਾਵੈ।। ੧੭।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਭ ਵੈਦਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਲਾਜ ਕਰੋ ਤਾਂਕਿ ਰਾਣੀ ਬਚ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਸੇਜ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਵੇ।।੧੭।।

ਬੋਲਤ ਭੀ ਇਕ ਸਖੀ ਸਿਯਾਨੀ।। ਜਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਗਤਿ ਕ੍ਰਿਯਾ ਪਛਾਨੀ।।

ਏਕ ਨਾਰਿ ਬੈਦਨੀ ਹਮਾਰੇ।। ਜਿਹ ਆਗੇ ਕਜਾ ਬੈਦ ਬਿਚਾਰੇ।। ੧੮।।

ਇਕ ਸਿਆਣੀ ਦਾਸੀ ਜਿਹੜੀ ਰਾਣੀ ਦੀ ਅਸਲ ਭੇਤਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੀ ਸੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਏਥੇ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਵੈਦ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੁਰਖ ਵੈਦ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।।੧੮।।

ਜੌ ਰਾਜਾ ਤੁਮ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਵੋ।। ਤਾਹੀ ਤੇਂ ਉਪਚਾਰ ਕਰਾਵੋ।।
ਰਾਨੀ ਬਚੈ ਬਿਲੰਬ ਨ ਲਾਵੈ।। ਬਹੁਰਿ ਤਿਹਾਰੀ ਸੇਜ ਸੁਹਾਵੈ।।੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਪਚਾਰ=ਇਲਾਜ। ਬਿਲੰਬ=ਦੇਰ।

ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਵੈਦ ਨੂੰ ਹੀ ਬਲਾਓ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਣੀ ਬਚ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਜ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵੀ ਵਧਾਵੇਗੀ।।੧੯।।

ਸੋਈ ਬਾਤ ਰਾਜੈ ਜਬ ਮਾਨੀ।। ਬੋਲ ਪਠਾਈ ਵਹੈ ਸਯਾਨੀ।।
ਜੋ ਤਿਨ ਪੁਰਖ ਨਾਰਿ ਕਰਿ ਭਾਖਾ।। ਤਾਹੀ ਕਹ ਬੈਦਨਿ ਕਰਿ ਰਾਖਾ।।੨੦।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਵੈਦ ਨੂੰ ਹੀ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਹੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਹੀ ਹੁਣ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਵੈਦ ਸੀ।।੨੦।।

ਸਖੀ ਤਬੈ ਰਾਜਾ ਪਹਿ ਗਈ।। ਤਾਹਿ ਤਰੁਨਿ ਕਰਿ ਲਜਾਵਤ ਭਈ।।
ਜਬ ਤਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਨਾਰਿ ਨਿਹਾਰੀ।। ਰਾਜਾ ਸੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ।। ੨੧।।

ਤਦ ਦਾਸੀਆਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਵੈਦ ਨੂੰ ਲੈ ਆਈਆਂ। ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਿਹਾ।।੨੧।।

ਰਾਜ ਰੋਗ ਰਾਨੀ ਕਹ ਧਰਿਯੋ।। ਜਾਤਿ ਸਿਤਾਬੀ ਦੂਰਿ ਨ ਕਰਿਯੋ।।
ਆਠ ਬਰਿਸ ਲਗਿ ਰਹੇ ਜੁ ਕੋਈ।। ਯਾਕੋ ਦੂਰਿ ਦੂਖ ਤਬ ਹੋਈ।। ੨੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿਤਾਬੀ=ਛੇਤੀ।

"ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਰੋਗ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਛੇਤੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅੱਠ ਸਾਲ ਤਕ ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰੇ ਤਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗੀ।।੨੨।।

ਸੋਈ ਸੱਤਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ।। ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਤਾਸੌ ਜਾਰ ਬਖਾਨੀ।।

ਤਾਕੇ ਧਾਮ ਬੈਦਨੀ ਰਾਖੀ।। ਜੋ ਨਰ ਤੇਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਰਿ ਭਾਖੀ।।੨੩।।

ਇਸਤਰੀ ਵੈਦ ਬਣੇ ਉਸ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਜੋ ਕਿਹਾ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਹੀ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਉਹ ਵੈਦ ਇਸਤਰੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸਨੂੰ ਪੁਰਖ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।।੨੩।।

ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਤਾਕੇ ਸੋ ਰਹੈ।। ਭੋਗ ਕਥੈ ਤਰੁਨੀ ਜਬ ਚਹੈ।।
ਮੂਰਖ ਰਾਵ ਭੇਦ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।। ਆਠ ਬਰਿਸ ਲਗਿ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਯੋ।।੨੪।।

ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਹ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦ ਰਾਣੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਨੇ ਭੇਤ ਨ ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਅੱਠ ਸਾਲ ਤਕ ਮੂਰਖ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ।।੨੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਤਿਨ ਚੰਚਲਾ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹ ਛਲਾ ਸੁਧਾਰਿ।।
ਆਠਿ ਬਰਸਿ ਮਿੱਤ੍ਰਹਿ ਭਜਜੋ ਸਕਜੋ ਨ ਮੂੜ੍ਹ ਬਿਚਾਰਿ।। ੨੫।। ੧।।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅੱਠ ਸਾਲ ਤਕ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਮੌਜ ਮੇਲਾ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਮੂਰਖ ਸਮਝ ਨ ਸਕਿਆ।।੨੫।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਨਨਾਵਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੮੯।।੫੫੦੧।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਉਣਾਨੋਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਨੱਬੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਪੂਰਬ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਪੂਰਬ ਦੇਸ ਏਕ ਨ੍ਰਿਪ ਰਹੈ।। ਪੂਰਬ ਸੈਨ ਨਾਮ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਪੂਰਬ ਦੇ ਤਾਕੇ ਘਰ ਨਾਰੀ।। ਜਾ ਸਮ ਲਗਤ ਨ ਦੇਵ ਕੁਮਾਰੀ।। ੧।।

ਪੂਰਬ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਜੱਗ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਬ ਸੈਨ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਪੂਰਬ ਦੇਵੀ ਨਾਮੀਂ ਇਸਰਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਦੇਵ ਕੁਮਾਰੀਆਂ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ।।੧।।

ਰੂਪ ਸੈਨ ਛੱਤ੍ਰੀ ਇਕ ਤਹਾਂ।। ਤਾ ਸਮ ਸੁੰਦਰ ਕਹੂੰ ਨ ਕਹਾਂ।।
ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਤਿਹ ਤੇਜ ਬਿਰਾਜੈ।। ਨਰੀ ਨਾਗਨਿਨ ਕੋ ਮਨੁ ਲਾਜੈ।। ੨।।

ਉਥੇ ਇਕ ਰੂਪ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਖੱਤਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਅਪਾਰ ਤੇਜ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਨਰ ਨਾਗ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਲਜਿੱਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ॥੨॥

ਰਾਜ ਤਰੁਨਿ ਜਬ ਤਾਂਹਿ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰਾ॥
ਕੈਸੇ ਕੇਲ ਸੁ ਯਾ ਸੰਗ ਕਰੌਂ॥ ਨਾਤਰ ਮਾਰਿ ਕਟਾਰੀ ਮਰੌਂ॥ ੩॥

ਰਾਜ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਮਨ ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਕੇਲ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਾਂਗੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ॥੩॥

ਮਿੱਤ੍ਰ ਜਾਨਿ ਇਕ ਹਿਤੂ ਹਕਾਰੀ॥ ਤਾ ਪ੍ਰਤਿ ਚਿਤ ਕੀ ਬਾਤ ਉਚਾਰੀ॥
ਕੈ ਇਹ ਮੁਹਿ ਤੈਂ ਦੇਹਿ ਮਿਲਾਈ॥ ਨਾਤਰ ਮੁਹਿ ਨ ਨਿਰਖਿ ਹੈਂ ਆਈ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਮਿੱਤ੍ਰ ਜਾਨਿ=ਮਿੱਤਰ ਸਮਝਕੇ। ਹਕਾਰੀ=ਬੁਲਾਈ। ਨਾਤਰ=ਨਹੀਂ ਤਾਂ।

ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਸਹੇਲੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਹਿਤੂ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਮਰੀ ਹੋਈ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖੇਂਗੀ॥੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕੈ ਸਜਨੀ ਮੁਹਿ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕਹ ਅਬ ਹੀ ਦੇਹੁ ਮਿਲਾਇ॥
ਨਾਤਰ ਰਾਨੀ ਮ੍ਰਿਤ ਕੌ ਬਹੁਰਿ ਨਿਰਖਿਯਹੁ ਆਇ॥ ੫॥

ਹੇ ਸਜਣੀ! ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਹੁਣੇ ਮਿਲਾ ਦੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮਰੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਵੇਖੇਂਗੀ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੋਰਾਨੀ॥ ਜਾਨਿ ਗਈ ਤਬ ਸਖੀ ਸਯਾਨੀ॥
ਯਾਕੀ ਲਗਨ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੌ ਲਾਗੀ॥ ਤਾਤੇ ਨੀਂਦ ਭੂਖ ਸਭ ਭਾਗੀ॥ ੬॥

ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਸਿਆਣੀ ਦਾਸੀ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝ ਗਈ। ਉਹ ਸਮਝਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਲਗਨ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਸ ਦੀ ਨੀਂਦ ਭੁਖ ਸਭ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਸੀ॥੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤਨਿਕ ਨ ਲਗੀ ਅਵਾਰ ਸਜਨ ਕੈ ਘਰ ਗਈ॥
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਬੋਧਤ ਤਹ ਲਜਾਵਤ ਭਈ॥
ਜਹ ਆਗੇ ਤ੍ਰਿਯ ਬੈਠੀ ਸੇਜ ਡਸਾਇਕੈ॥

ਹੋ ਤਹੀ ਤਵਨ ਕਹ ਹਿਤੂ ਨਿਕਾਸਜੋ ਲਜਾਇਕੈ।। ੭।।

ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੇ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਦੇਰ ਨ ਲਾਈ ਅਤੇ ਝਟ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਮਝਾ ਬੁਝਾ ਕੇ ਉਥੇ ਲੈ ਆਈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਸੇਜ ਵਿਛਾਕੇ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਸੀ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਉਠਿ ਕਰਿ ਕੁਅਰਿ ਅਲਿੰਗਨ ਕਿਯੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਚੁੰਬਨ ਤਿਹ ਲਿਯੋ।।
ਕਾਮਕੇਲ ਰੁਚਿ ਮਾਨ ਕਮਾਯੋ।। ਭਾਂਗਿ ਅਫੀਮ ਸ਼ਰਾਬ ਚੜ੍ਹਾਯੋ।। ੮।।

ਰਾਣੀ ਉਠ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਉਸ ਚੁੰਮਣ ਲਏ। ਭੰਗ, ਅਫੀਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ।।੮।।

ਜਬ ਮਦ ਕਰਿ ਮਤਵਾਰਾ ਕਿਯੋ।। ਭੁਜ ਤੇਂ ਪਕਰਿ ਸੇਜ ਪਰ ਦਿਯੋ।।
ਅਧਿਕ ਮਾਨਿ ਰੁਚਿ ਗਰੇ ਲਗਾਯੋ।। ਉਛਰਿ ਉਛਰਿ ਕਰਿ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ।। ੯।।

ਜਦ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਉਹ ਮਤਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਸੇਜ ਉਤੇ ਸੁਟ ਲਿਆ। ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉੱਛਲ ਉੱਛਲ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ।।੯।।

ਏਕ ਤਰੁਨ ਦੂਸਰ ਮਦ ਮਾਤੋ।। ਤੀਸਰ ਭੋਗ ਤਰੁਨਿ ਕੇ ਰਾਤੋ।।
ਦੁਹੂੰਅਨ ਮੱਧ ਹਾਰ ਕੋ ਮਾਨੈ।। ਚਾਰਹੁ ਬੇਦ ਭੇਦ ਇਹ ਜਾਨੈ।।੧੦।।

ਇਕ ਤਾਂ ਨੌਜਵਾਨ, ਦੂਸਰਾ ਮਦਮਸਤ ਤੀਸਰਾ ਉਹ ਇਕ ਜਵਾਨ ਇਸਰਤੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੌਣ ਹਾਰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਸੀ।।੧੦।।

ਜਬ ਤ੍ਰਿਯ ਤਰੁਨਿ ਤਰੁਨ ਕਹ ਪਾਵੈ।। ਛਿਨ ਛਤਿਯਾ ਤੇ ਛੋਰਿ ਨ ਭਾਵੈ।।
ਗਹਿ ਗਹਿ ਤਾਂਕਰ ਗਰੇ ਲਗਾਵੈ।। ਚਾਰਿ ਪਹਿਰ ਨਿਸਿ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।। ੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਹਿ ਗਹਿ=ਫੜ ਫੜ। ਗਰੇ=ਗਲ ਨਾਲ।

ਜਦ ਇਕ ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਜਵਾਨ ਮਰਦ ਨੂੰ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਪੱਲ ਵੀ ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦੀ ਰਹੀ।।੧੧।।

ਭੋਗ ਕਰਤ ਤਰੁਨੀ ਬਸਿ ਭਈ।। ਪਰ ਕੀ ਤੇ ਵਾਕੀ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।।
ਛਿਨ ਇਕ ਛੈਲ ਨ ਛੋਰਜੋ ਜਾਵੈ।। ਛੈਲਿਯਹਿ ਯਾਰ ਛਬੀਲੋ ਭਾਵੈ।।੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਪਰ ਕੀ ਤੇ ਵਾਕੀ ਹ੍ਵੈ ਗਈ=ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਹੋ ਗਈ।

ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਕਰਦੀ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਦੀ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ਉਹ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਬਣ ਗਈ। ਇਕ ਪੱਲ ਲਈ ਵੀ ਉਹ ਗਭਰੂ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਉਹ ਛਬੀਲਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਸੀ॥੧੨॥

ਕੋਕਸਾਰ ਕੇ ਮਤਨ ਉਚਾਰੈ॥ ਅਮਲ ਪਾਨ ਕਰਿ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਤਿ ਧਾਰੈ॥
ਆਨ ਪੁਰਖ ਕੀ ਕਾਨਿ ਨ ਕਰਹੀਂ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗਨ ਭਰਹੀਂ॥੧੩॥

ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ, ਨਸ਼ਾ ਪੀ ਕੇ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਡਰ ਸੀ॥੧੩॥

ਪੋਸਤ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਮੰਗਾਵੈ॥ ਏਕ ਖਾਟ ਪਰ ਬੈਠਿ ਚੜ੍ਹਾਵੈ॥
ਹਸਿ ਹਸਿ ਕਰਿ ਦੋਊ ਜਾਂਘਨ ਲੇਹੀ॥ ਰਾਜ ਤਰੁਨਿ ਕੌ ਬਹੁ ਸੁਖ ਦੇਹੀ॥੧੪॥

ਪੋਸਤ, ਭੰਗ, ਅਫੀਮ ਮੰਗਾ ਕੇ ਇਕੋ ਪਲੰਘ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪੀਂਦੇ ਸਨ। ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਉਹ ਰਾਜ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੪॥

ਭੋਗ ਕਰਤ ਨਿਸਿ ਸਕਲ ਬਿਤਾਵੈਂ॥ ਸੋਇ ਰਹੈ ਉਠਿ ਕੇਲਿ ਕਮਾਵੈਂ॥
ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਤ੍ਰਿਯ ਆਸਨ ਕਹ ਲੈਕੈ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਚੁੰਬਨ ਕੈਕੈ॥੧੫॥

ਉਹ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬਤੀਤ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੌਂ ਕੇ ਜਦ ਉਠਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚੁੰਮਣ ਲੈਂਦੇ ਸਨ॥੧੫॥

ਭੋਗ ਕਰਤ ਤਰੁਨਿਯਹਿ ਰਿਝਾਯੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਤਿਨ ਕੇਲ ਮਚਾਯੋ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਹੌ ਹਸਿ ਤਾਹਿ ਉਚਾਰੇ॥ ਕਹੌ ਜੁ ਤੁਮ ਸੌ ਸੁਨਹੁ ਪਯਾਰੇ॥੧੬॥

ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਈ ਭਾਂਤ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਜੋ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਉਹ ਸੁਣੋ।

ਜਬ ਤਰੁਨੀ ਸੰਗ ਦ੍ਰਿੜ ਰਤਿ ਕਰੀ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗਨ ਭਰੀ॥
ਰੀਝਿ ਤਰੁਨਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ॥ ਮਿੱਤ੍ਰ ਭਈ ਮੈਂ ਦਾਸ ਤਿਹਾਰੀ॥੧੭॥

ਜਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਬੜੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ

ਦੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤੇ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੇਰੀ ਦਾਸੀ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ॥੧੭॥

ਅਬ ਜੌ ਕਹੋ ਨੀਰ ਭਰਿ ਲਜਾਊਂ॥ ਬਾਰ ਅਨੇਕ ਬਜਾਰ ਬਿਕਾਊਂ॥
ਜੋ ਤੁਮ ਕਹੋ ਵਹੈ ਮੈ ਕਰਿਹੌਂ॥ ਔਰ ਕਿਸੂ ਤੇ ਨੈਕੁ ਨ ਡਰਿਹੈ॥੧੮॥

ਹੁਣ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹੁਕਮ ਕਰੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪਾਣੀ ਭਰ ਲਿਆਵਾਂ ਜਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਖਾਤਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਵਿੱਕ ਜਾਵਾਂ। ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਕਹੋਗੇ ਮੈਂ ਉਹੋ ਕੁਝ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਰਾ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰਾਂਗੀ॥੧੮॥

ਮਿੱਤ੍ਰ ਬਿਹਸਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਾ॥ ਅਬ ਮੈਂ ਭਯੋ ਗੁਲਾਮ ਤਿਹਾਰਾ॥
ਤੋ ਸੀ ਤਰੁਨਿ ਭੋਗ ਕਹ ਪਾਈ॥ ਪੂਰਨ ਭਈ ਮੇਰਿ ਭਗਤਾਈ॥ ੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਹਸਿ=ਹੱਸ ਕੇ। ਇਹ ਭਾਂਤਿ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਤੋ ਸੀ=ਤੇਰੇ ਵਰਗੀ। ਭਗਤਾਈ=ਭਗਤੀ।

ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਫਿਰ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡਾ ਗ਼ੁਲਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਮੈਨੂੰ ਭੋਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਭਗਤੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ॥੧੯॥

ਅਬ ਇਹ ਬਾਤ ਚਿਤ ਮੈ ਮੇਰੇ॥ ਸੋ ਮੈਂ ਕਹਤ ਯਾਰ ਸੰਗ ਤੇਰੇ॥
ਅਬ ਕਛੁ ਐਸ ਉਪਾਵ ਬਨੈਯੈ॥ ਜਾਤੇ ਤੋਕਹ ਸਦਾ ਹੰਢੈਯੈ॥੨੦॥

ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਕ ਗੱਲ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਕੋਈ ਐਸਾ ਉਪਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰ ਸਕਾਂ॥੨੦॥

ਅਬ ਤੁਮ ਐਸ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਬਨਾਵਹੁ॥ ਜਾਤੇ ਮੋਹਿ ਸਦਾ ਤੁਮ ਪਾਵਹੁ॥
ਭੇਦ ਦੂਸਰੋ ਪੁਰਖ ਨ ਪਾਵੈ॥ ਲਹੈ ਨ ਸ੍ਵਾਨ ਨ ਭੂਸਨ ਆਵੈ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਹੈ ਨ ਸ੍ਵਾਨ=ਨ ਕੁੱਤਾ ਵੇਖੇ। ਨ ਭੂਸਨ ਆਵੇ=ਨ ਉਹ ਭੌਂਕੇ।

ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਐਸਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਪਾ ਲਵੇਂ। ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਵਿਅਕਤੀ ਨ ਜਾਣ ਸਕੇ ਤਾਂਕਿ ਨ ਕੁਤਾ ਵੇਖੇ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਉਹ ਭੌਂਕੇ॥੨੧॥

ਰਾਨੀ ਸੁਨੀ ਬਾਤ ਐਸੀ ਜਬ॥ ਬਚਨ ਕਹਾ ਹਸਿ ਕਰਿ ਪਿਯ ਸੌ ਤਬ॥
ਰੋਮ ਨਾਸ ਤੁਮ ਬਦਨ ਲਗਾਵਹੁ॥ ਸਕਲ ਨਾਰਿ ਕੋ ਭੇਸ ਬਨਾਵਹੁ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੋਮ ਨਾਸ=ਬਾਲ ਸਫਾ। ਬਦਨ=ਸਰੀਰ।

ਜਦ ਰਾਣੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਾਲ ਸਫਾ ਦਵਾਈ ਆਪਣੀ ਦਾੜੀ ਅਤੇ ਮੁੱਛਾਂ ਨੂੰ ਲਾਵੋ ਅਤੇ ਬਾਲ ਸਾਫ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਨਾਰੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ, ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਬਣ ਜਾਵੋ।।੨੨।।

ਰੋਮਾਂਤਕ ਰਾਨਿਯਹਿ ਮਗਾਯੋ।। ਤਾਕੇ ਬਦਨ ਸਾਰ ਲੈ ਲਾਯੋ।।
ਸਭ ਹੀ ਕੇਸ ਦੂਰਿ ਜਬ ਭਏ।। ਤਾਕਹ ਬਸਤ੍ਰ ਨਾਰਿ ਕੇ ਦਏ।।੨੩।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਬਾਲ ਸਫਾ ਦਵਾਈ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਮਲ ਦਿੱਤੀ। ਜਦ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਾਲ ਲੱਥ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਵਾ ਦਿੱਤੇ।।੨੩।।

ਬੀਨਾ ਦਈ ਕੰਧਤਾ ਕੈ ਪਰ।। ਸੁਨਨ ਨਮਿਤਿ ਰਾਖ੍ਯੋ ਤਾਕੌ ਘਰ।।
ਜਬ ਰਾਜਾ ਤਾਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਵੈ।। ਤਬ ਤੰਤ੍ਰੀ ਸੌ ਬੈਠਿ ਬਜਾਵੈ।।੨੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੀਨਾ=ਵੀਣਾ। ਸੁਨਨ ਨਮਿਤਿ= ਸੁਣਨ ਖਾਤਰ।

ਉਸਨੇ ਉਹਦੇ ਮੋਢੇ ਉਤੇ ਵੀਣਾ ਰਖਵਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਹੀ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਜਦ ਰਾਜਾ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਤੰਤਰੀ ਵਾਦਨ ਵਜਾਉਂਦੀ ਸੀ।।੨੪।।

ਰਾਜ ਬੀਨ ਸੁਨਿ ਤ੍ਰਿਯ ਤਿਹ ਮਾਨੈਂ।। ਪੁਰਖ ਵਾਹਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਹਿਚਾਨੈਂ।।
ਤਾਕੋ ਹੇਰਿ ਰੂਪ ਲਲਚਾਨਾ।। ਘਰ ਬਾਹਰ ਤਜਿ ਭਯੋ ਦਿਵਾਨਾ।।੨੫।।

ਰਾਜਾ ਉਸ ਦੀ ਵੀਣਾ ਸੁਣਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਪਹਿਚਾਣਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਖਕੇ ਲਲਚਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਘਰ ਬਾਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਉਸ ਤੇ ਦੀਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ।।੨੫।।

ਇਕ ਦੂਤੀ ਤਬ ਰਾਇ ਬੁਲਾਇਇਸਿ।। ਅਧਿਕ ਦਰਬ ਦੈ ਤਹਾਂ ਪਠਾਇਇਸਿ।।
ਜਬ ਰਾਨੀ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਬਚਨ ਕਹਾ ਤਾਸੋ ਮੁਸਕਾਈ।।੨੬।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ। ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ।।੨੬।।

ਜਿਨਿ ਤੋਕੋ ਰਾਜਾ ਯਹ ਬਰੈ।। ਹਮ ਸੋ ਨੇਹੁ ਸਕਲ ਤਜਿ ਡਰੈ।।
ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਸੰਗ ਲੈ ਤੁਹਿ ਸ੍ਵੈਹੈਂ।। ਚਿਤਕੇ ਸਕਲ ਸ਼ੋਕ ਕਹ ਖ੍ਵੈਹੋਂ।।੨੭।।

ਕਿਤੇ ਐਸਾ ਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਰਾਜਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਵੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਨੇਹ

****

ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦੇਵੇ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਸੌਂਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਾਂਗੀ।।੨੭।।

ਜੋ ਤਾਪਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਸਖੀ ਪਠਾਵੈ।। ਸੋ ਚਲਿ ਤੀਰ ਤਵਨ ਕੇ ਆਵੈ।।
ਰਾਨੀ ਕੇ ਸੰਗ ਸੋਤ ਨਿਹਾਰੈ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਜਾਇ ਉਚਾਰੈ।।੨੮।।

ਰਾਜਾ ਜਦ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜਦਾ ਅਤੇ ਜਦ ਉਹ ਰਾਣੀ ਪਾਸ ਆਉਂਦੀ ਅਤੇ ਵੇਖਦੀ ਰਾਣੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਹੋ ਕੁਝ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾ ਦੱਸਦੀ।।੨੮।।

ਰਾਨੀ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਭੇਦ ਲਖ ਗਈ।। ਤਾਤੇ ਵਹਿ ਛੋਰਤ ਨਹਿ ਭਈ।।
ਅਪਨੇ ਸੰਗ ਤਾਹਿ ਲੈ ਸੋਈ।। ਹਮਰੋ ਦਾਵ ਨ ਲਾਗਤ ਕੋਈ।।੨੯।।

ਰਾਜਾ ਇਹ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਣੀ ਉਸ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਜਾਣ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕੱਲਿਆਂ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸਵਾਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਦਾਅ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ।।੨੯।।

ਜਬ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁਨਿ ਪਾਵੈ।। ਤਹ ਤਿਹ ਆਪੁ ਬਿਲੋਕਨ ਆਵੈ।।
ਤ੍ਰਿਯ ਸੋ ਸੋਤ ਜਾਰ ਕੋ ਹੇਰੈ।। ਨਿਹਫਲ ਜਾਇ ਤਿਨੈ ਨਾਹਿ ਛੇਰੈ। ੩੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਪੁ ਬਿਲੋਕਨ ਆਵੈ=ਆਪ ਵੇਖਣ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਹੇਰੈ=ਵੇਖਦਾ ਸੀ। ਨਿਹਫਲ=ਬੇਫਾਇਦਾ।

ਜਦ ਰਾਜਾ ਇਹ ਸੁਣਦਾ ਤਾਂ ਖੁਦ ਵੇਖਣ ਆਉਂਦਾ। ਜਦ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਯਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁੱਤੀ ਵੇਖਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਨ ਛੇੜਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਬੇਕਾਰ ਜਾਂਦੀ।।੩੦।।

ਮਾਥੋ ਧੁਨਜੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਯੌਂ ਕਹਿਯੋ।। ਹਮਰੋ ਭੇਦ ਰਾਨਿਯਹਿ ਲਹਿਯੋ।।
ਤਾਤੇ ਯਾਹਿ ਸੰਗ ਲੈ ਸੋਈ। ਮੇਰੀ ਘਾਤ ਨ ਲਾਗਤ ਕੋਈ।। ੩੧।।

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਭੇਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ, ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸੁੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।।੩੧।।

ਉਨ ਰਾਨੀ ਐਹੋ ਤਬ ਕੀਯੋ।। ਭੇਦ ਭਾਖਿ ਸਖਿਯਨ ਸਭ ਦੀਯੋ।।
ਜੋ ਇਹ ਸੋਤ ਅਨਤ ਨ੍ਰਿਪ ਪਾਵੈ।। ਪਕਰਿ ਭੋਗਬੇ ਕਾਜ ਮੰਗਾਵੈ।। ੩੨।।

ਤਦ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੇ ਸਭ ਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭੇਤ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁੱਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖੇਗਾ ਤਾਂ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਫੜਕੇ ਮੰਗਵਾ ਲਵੇਗਾ।।੩੨।।

ਮੈਂ ਸੋਵਤ ਤਾਤੇ ਇਹ ਸੰਗਾ।। ਅਪਨੇ ਜੋਰ ਅੰਗ ਸੋ ਅੰਗ ।।

ਭਲੀ ਭਲੀ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਸਭ ਭਾਖੀ॥ ਜਯੋਂ ਤਯੋਂ ਨਾਰਿ ਨਾਹ ਤੇ ਰਾਖੀ॥ ੩੩॥

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨਾਲ ਅੰਗ ਜੋੜਕੇ ਸੌਂਦੀ ਹਾਂ। ਸਾਰੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਨੇ 'ਠੀਕ ਹੈ ਠੀਕ ਹੈ' ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਬਣੇ ਮਰਦ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ॥੩੩॥

ਦਿਨ ਦੇਖਤ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਸੰਗਾ॥ ਸੋਵਤ ਜੋਰ ਅੰਗ ਸੋ ਅੰਗਾ॥
ਮੂਰਖ ਰਾਵ ਭੇਦ ਨਹਿ ਪਾਵੈ॥ ਕੋਰੋ ਅਪਨੋ ਮੂੰਡ ਮੁਡਾਵੈ॥ ੩੪॥ ੧॥

ਹੁਣ ਰਾਣੀ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਉਸ ਨਾਲ ਅੰਗ ਨਾਲ ਅੰਗ ਜੋੜਕੇ ਸੌਂਦੀ ਸੀ। ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਰਹਿਸ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਖ਼ੁੱਦ ਮੂਰਖ ਬਣ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੩੪॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਨੱਬੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੯੦॥੫੫੩੫॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿਤੱਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਨੱਬੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੯੦॥੫੫੩੫॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਇਕਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਪਛਮ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਪਛਿਮਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਸੋਹੈ॥ ਪਸਚਿਮ ਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਹ ਕੋ ਹੈ॥
ਪਸਚਿਮ ਦੇ ਰਾਨੀ ਤਾਕੇ ਘਰ॥ ਰਹਤ ਪੰਡਿਤਾ ਸਕਲ ਲੋਭਿ ਕਰਿ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੰਡਿਤਾ=ਵਿਦਵਾਨ। ਸਕਲ=ਸਭ। ਲੋਭਿ=ਲਾਲਚ।

ਪਛਮਾਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪਛਮਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਪਛਮ ਦੇਵੀ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲਲਚਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ॥੧॥

ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਰਾਨੀ ਕੋ ਰਹੈ॥ ਜਗ ਤਿਹ ਦੁਤਿਯ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਕਹੈ॥
ਤਾ ਪਰ ਰੀਝਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੀ ਭਾਰੀ॥ ਜਾਨਤ ਊਚ ਨੀਚਿ ਪਨਿਹਾਰੀ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਤਿਯ=ਦੂਸਰਾ। ਰੀਝਿ=ਪਿਆਰ।

ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਸਰਾ ਚੰਦਰਮਾਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਅਮੀਰ ਗ਼ਰੀਬ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਰਾਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ॥੨॥

ਤਹ ਹੁਤੋ ਰਾਇ ਦਿਲਵਾਲੀ॥ ਜਾਨਕ ਦੂਸਰ ਸਾਹੈ ਮਾਲੀ॥

ਸੋ ਪਹਿ ਜਾਤ ਨ ਪ੍ਰਭਾ ਬਖਾਨੀ॥ ਉਰਝਿ ਰਹੀ ਦੁਤਿ ਹੇਰਤ ਰਾਨੀ॥ ੩॥

ਉਥੇ ਇਕ ਦਿਲਵਾਲੀ ਰਾਏ ਨਾਂ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਦੂਸਰਾ ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਰਾਣੀ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ॥੩॥

ਤਾਸੌ ਅਧਿਕ ਸਨੇਹ ਬਢਾਯੋ॥ ਏਕ ਦਿਵਸ ਗ੍ਰਿਹ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ॥
ਸੋ ਤਬ ਹੀ ਸੁਨਿ ਬਚ ਪਹ ਗਯੋ॥ ਭੇਟਤ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਕਹ ਭਯੋ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਨੇਹ=ਪਿਆਰ। ਪਠਾਯੋ=ਬੁਲਾਇਆ, ਸਦਿਆ।

ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਵਧਾਇਆ ਅਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਤੁਰੰਤ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ॥੪॥

ਪੋਸਤ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਮੰਗਾਈ॥ ਏਕ ਸੇਜ ਪਰ ਬੈਠਿ ਚੜ੍ਹਾਈ॥
ਜਬ ਮਦ ਸੋ ਮਤਵਾਰੇ ਭਏ॥ ਤਬ ਹੀ ਸ਼ੋਕ ਬਿਸਰਿ ਸਭ ਗਏ॥ ੫॥

ਪੋਸਤ, ਭੰਗ ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਮੰਗਵਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਇਕ ਹੀ ਪਲੰਘ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪੀਤੀ। ਜਦ ਦੋਵੇਂ ਮਦਮਸਤ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਭ ਦੁਖ ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਗਏ॥੫॥

ਏਕ ਸੇਜ ਪਰ ਬੈਠਿ ਕਲੋਲਹਿ॥ ਰਸ ਕੀ ਕਥਾ ਰਸਿਕ ਮਿਲਿ ਬੋਲਹਿ॥
ਚੁੰਬਨ ਔਰ ਅਲਿੰਗਨ ਕਰਹੀਂ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਗਨ ਭਰਹੀਂ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਲੋਲਹਿ=ਕਾਮ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਉਹ ਇਕ ਹੀ ਪਲੰਘ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕਾਮ ਕੇਲ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਰਸ ਦੀ ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਚੁੰਮਣ ਅਤੇ ਆਲਿੰਗਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੬॥

ਰਾਨੀ ਰਮਤ ਅਧਿਕ ਉਰਝਾਈ॥ ਭੋਗ ਗਏ ਦਿਲਵਾਲੀ ਰਾਈ॥
ਚਿਤ ਅਪਨੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰੋ॥ ਮੈਂ ਯਾਹੀ ਕੇ ਸੰਗ ਸਿਧਾਰੋ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿਧਾਰੋ=ਜਾਵਾਂ। ਬਿਚਾਰੋ=ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ।

ਰਾਣੀ ਦਿਲਵਾਲੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਅਤਿ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂਗੀ॥੭॥

ਰਾਜ ਪਾਟ ਮੇਰੇ ਕਿਂਹ ਕਾਜਾ॥ ਮੋਕਹ ਨਹੀ ਸੁਹਾਵਤ ਰਾਜਾ॥

ਮੈਂ ਸਾਜਨ ਕੇ ਸਾਥ ਸਿਧੈਹੌ॥ ਭਲੀ ਬੁਰੀ ਸਿਰ ਮਾਂਝ ਸਹੈਹੌਂ॥ ੮॥

ਰਾਜ ਪਾਟ ਮੇਰੇ ਕਿਸ ਕੰਮ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਰਾਜ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਜਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਜੋ ਵੀ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਹੋਵੇਗਾ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਸਹਾਰਾਂਗੀ॥੮॥

ਜਹਾ ਸਿੰਘ ਮਾਰਤ ਬਨ ਮਾਹੀ॥ ਸੁਨਾ ਦੋਹਰਾ ਏਕ ਤਹਾਂ ਹੀ॥
ਚੜਿ ਝੰਪਾਨ ਤਿਹ ਠੌਰ ਸਿਧਾਈ॥ ਮਿੱਤ੍ਰਹਿ ਤਹੀ ਸਹੇਟ ਬਤਾਈ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੜਿ ਝੰਪਾਨ=ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਕੇ। ਸਹੇਟ=ਮਿਲਣ ਦੀ ਥਾਂ।

ਜਿਥੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਆਦਿ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਉਥੇ ਇਕ ਮੰਦਰ ਸੀ। ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਉਥੇ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਉਥੇ ਹੀ ਬੁਲਾ ਲਿਆ॥੯॥

ਮਹਾਂ ਗਹਿਰ ਬਨ ਮੈ ਜਬ ਗਈ॥ ਲਘੁ ਇੱਛਾ ਕਹ ਉਤਰਤ ਭਈ॥
ਤਹ ਤੇ ਗਈ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੇ ਸੰਗਾ॥ ਛਿਤ ਮੈ ਡਾਰਿ ਸ੍ਰੋਣ ਕੇ ਰੰਗਾ॥ ੧੦॥

ਜਦ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਗਈ ਤਾਂ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚੋਂ ਉੱਤਰੀ। ਉਥੋਂ ਹੀ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਗਈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਲਹੂ ਵਰਗਾ ਰੰਗ ਡੋਲ੍ਹ ਗਈ॥੧੦॥

ਜਬ ਤ੍ਰਿਯ ਸਾਥ ਸਜਨ ਕੇ ਗਈ॥ ਤਬ ਅਸ ਸਖੀ ਪੁਕਾਰਤ ਭਈ॥
ਲਏ ਸਿੰਘ ਰਾਨੀ ਕਹ ਜਾਈ॥ ਕੋਊ ਆਨਿ ਲੇਹੁ ਛੁਟਕਾਈ॥ ੧੧॥

ਜਦ ਉਹ ਸਜਣ ਨਾਲ ਚਲੀ ਗਈ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਨ ਲਗੀਆਂ "ਸ਼ੇਰ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ ਕੋਈ ਆ ਕੇ ਛਡਾਵੇਂ"॥੧੧॥

ਸੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ॥ ਤ੍ਰਸਤ ਭਏ ਅਸ ਕਰਨ ਉਚਾਯੋ॥
ਜਾਇ ਭੇਦ ਰਾਜਾ ਤਨ ਦਯੋ॥ ਲੈ ਕਰਿ ਸਿੰਘ ਰਾਨਿਯਹਿ ਗਯੋ॥ ੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਸਤ ਭਏ=ਡਰ ਗਏ। ਸਿੰਘ=ਸ਼ੇਰ।

ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਡਰ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ॥੧੨॥

ਨ੍ਰਿਪ ਧੁਨਿ ਸੀਸ ਬਾਇ ਮੁਖ ਰਹਾ॥ ਹੋਨਹਾਰ ਭਜੋ ਹੋਤ ਸੁ ਕਹਾ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੂ ਨਹਿ ਪਾਯੋ॥ ਲੈ ਰਾਨੀ ਕਹ ਜਾਰ ਸਿਧਾਯੋ॥ ੧੩॥ ੧॥

ਰਾਜਾ ਸਿਰ ਫੜ ਕੇ ਮੂੰਹ ਅੱਡ ਕੇ ਖਲੋਤਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੋਣੀ ਬਲਵਾਨ

ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਕੌਣ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਲਦਾ ਬਣਿਆ॥੧੩॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੈ ਇਕਜਾਨਵੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੯੧॥੫੫੪੮॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੈ ਇਕਾਨੋਂਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੯੧॥੫੫੪੮॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਬਾਨੋਂਵਾਂ

ਕਥਾ ਉੱਤਰ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਉੱਤਰ ਸਿੰਘ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਇਕ ਭਾਰੋ॥ ਉੱਤਰ ਦਿਸਿ ਕੋ ਰਹਤ ਨ੍ਰਿਪਾਰੋ॥
ਉੱਤਰ ਮਤੀ ਧਾਮ ਤਿਹ ਨਾਰੀ॥ ਜਾ ਸਮ ਕਾਨ ਸੁਨੀ ਨ ਨਿਹਾਰੀ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਨੀ ਨ ਨਿਹਾਰੀ=ਸੁਣੀ ਨ ਵੇਖੀ।

ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਉੱਤਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਭਾਰੀ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਉੱਤਰ ਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਨਾਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਵੇਖੀ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ॥੧॥

ਤਹਾਂ ਲਹੌਰੀ ਰਾਇਕ ਆਯੋ॥ ਰੂਪਵਾਨ ਸਭ ਗੁਨਨ ਸਿਵਾਯੋ॥
ਜਬ ਅਬਲਾ ਤਿਹ ਹੇਰਤ ਭਈ॥ ਤਤ ਛਿਨ ਸਭ ਸੁਧਿ ਬੁਧਿ ਤਜਿ ਦਈ॥ ੨॥

ਉਥੇ ਇਕ ਲਾਹੌਰੀ ਰਾਏ ਨਾਮੀਂ ਵਿਅਕਤੀ ਆਇਆ, ਜਿਹੜਾ ਰੂਪ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸੀ। ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਤਤਕਾਲ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁੱਲ ਗਈ॥੨॥

ਉਰ ਅੰਚਰਾ ਅੰਗਿਯਾ ਨ ਸੰਭਾਰੈ॥ ਕਹਬ ਕਛੂ ਹ੍ਵੈ ਕਛੂ ਉਚਾਰੈ॥
ਪਿਯ ਪਿਯ ਰਟਤ ਸਦਾ ਮੁਖ ਰਹੈ॥ ਨਿਸ ਦਿਨ ਜਲ ਅਖਿਯਾਂ ਤੇ ਬਹੈ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਰ ਅੰਚਰਾ=ਛਾਤੀ ਦਾ ਕੱਪੜਾ। ਅੰਗਿਯਾ=ਅੰਗੀ। ਰਟਤ=ਰਟਦੀ ਸੀ।

ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਚੁੰਨੀ ਅਤੇ ਛਾਤੀ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਨਹੀਂ ਸੰਭਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਕਹਿਣਾ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਹਿ ਕੁਝ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਮੂੰਹ ਤੋਂ "ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰੀਤਮ" ਬੋਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਥਰੂ ਵਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ॥੩॥

ਪੂਛਨ ਤਾਹਿ ਰਾਇ ਜਬ ਆਵੈ॥ ਮੁਹੌਂ ਨ ਭਾਖਿ ਉੱਤਰਹਿ ਦਜਾਵੈ॥

ਝੂਮ ਝੂਮਿ ਝਟ ਦੈ ਛਿਤ ਝਰੈ॥ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪਿਯ ਸ਼ਬਦ ਉਚਰੈ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਿਤ=ਧਰਤੀ। ਝਰੈ=ਡਿੱਗਣਾ।

ਜਦ ਰਾਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪੁੱਛਣ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਦੱਸ ਕੇ ਉੱਤਰ ਭੇਜ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਝੂਮ ਝੂਮ ਕੇ ਉਹ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਰ ਬਾਰ 'ਪ੍ਰੀਤਮ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੪॥

ਅਦਭੁਤ ਹੇਰਿ ਰਾਇ ਹ੍ਵੈ ਰਹੈ॥ ਸਖਿਯਨ ਸੌ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਕਹੈ॥
ਯਾ ਅਬਲਾ ਕੌ ਕਸ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ॥ ਜਾਤੇ ਹਾਲ ਐਸ ਇਹ ਭਯੋ॥ ੫॥

ਰਾਜਾ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ॥੫॥

ਯਾਕੌ ਕੌਨ ਜਤਨ ਤਬ ਕਰੈ॥ ਜਾਤੇ ਯਹ ਰਾਨੀ ਨਹਿ ਮਰੈ॥
ਜੋ ਵਹ ਮਾਂਗੈ ਸੋ ਮੈਂ ਦੈਹੌਂ॥ ਰਾਨੀ ਨਿਮਿਤਿ ਕਰਵਤਹਿ ਲੈਹੌਂ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਮਿਤ=ਵਾਸਤੇ। ਕਰਵਤਹਿ ਲੈ ਹੌਂ=ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ, ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਕਾਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯਾਗ ਵਿਚ ਇੱਕ ਆਰਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਹੇਠ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੱਟ ਮਰਦੇ ਸਨ।

ਕਿਹੜਾ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਨ ਮਰੇ। ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਮੰਗੇਗਾ ਮੈਂ ਉਹੋ ਕੁਝ ਦੇ ਦਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਖਾਤਰ ਮੈਂ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰੇ ਜਾਣ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹਾਂ॥੬॥

ਸਿਰ ਕਰਿ ਤਿਹ ਆਗੈ ਜਲ ਭਰੌਂ॥ ਬਾਰ ਬਾਰ ਤਾਕੇ ਪਗ ਪਰੌਂ॥
ਜੋ ਰਾਨੀ ਕਾ ਰੋਗ ਮਿਟਾਵੈ॥ ਰਾਨੀ ਸਹਿਤ ਰਾਜ ਕਹ ਪਾਵੈ॥ ੭॥

ਇਸ ਖਾਤਰ ਮੈਂ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਪਾਣੀ ਭਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪਵਾਂਗਾ। ਜੋ ਰਾਣੀ ਦਾ ਰੋਗ ਮਿਟਾ ਦੇਵੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਰਾਣੀ ਸਮੇਤ ਰਾਜ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ॥੭॥

ਜੋ ਰਾਨੀ ਦਾ ਰੋਗੁ ਮਿਟਾਵੈ॥ ਸੋ ਨਰ ਹਮ ਕਹ ਬਹੁਰਿ ਜਿਯਾਵੈ॥
ਅਰਧ ਰਾਜ ਰਾਨੀ ਜੁਤ ਲੇਈ॥ ਏਕ ਰਾਤ੍ਰਿ ਹਮ ਕਹ ਤ੍ਰਿਯ ਦੇਈ॥ ੮॥

ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਰੋਗ ਮਿਟਾ ਦੇਵੇਗਾ ਉਹ ਸਮਝੋ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਜੀਵਨ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਠੀਕ ਕਰਕੇ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਰਾਣੀ ਸਮੇਤ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਦੇ ਦਵਾਂਗਾ॥੮॥

ਏਕ ਦਿਵਸ ਵਹੁ ਰਾਜ ਕਰਾਵੈ॥ ਰਾਨੀ ਕੇ ਸੰਗ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ॥
ਦੂਸਰ ਦਿਨ ਹਮ ਰਾਜ ਕਮਾਵਹਿ॥ ਲੈ ਅਪਨੀ ਇਸਤ੍ਰਿਯਹਿ ਬਜਾਵਹਿ॥੯॥

ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਉਹ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜ ਕਰੇ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰੇ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਰਾਜ ਅਸੀਂ ਲੈ ਲਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਾਂਗੇ॥੯॥

ਜਬ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਨ੍ਰਿਪ ਐਸ ਉਚਰਾ॥ ਸਹਚਰਿ ਏਕ ਜੋਰ ਦੋਊ ਕਰਾ॥
ਯੌਂ ਰਾਜਾ ਸੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ॥ ਸੁ ਮੈਂ ਕਹਤ ਹੌ ਸੁਨਹੁ ਪਯਾਰੇ॥੧੦॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਬਾਰ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਰਾਜਨ ! ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਦਸਦੀ ਹਾਂ॥੧੦॥

ਏਕ ਬੈਦ ਤੁਮ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਵੌ॥ ਤਾਂਤੇ ਇਹ ਉਪਚਾਰ ਕਰਾਵੋ॥
ਸੋ ਛਿਨ ਮੈ ਯਾਕੋ ਦੁਖ ਹਰਿਹੈ॥ ਰੋਗਨਿ ਤੇਂ ਸੁ ਅਰੋਗਿਨਿ ਕਰਿਹੈ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਪਚਾਰ=ਇਲਾਜ। ਦੁਖ ਹਰਿ ਹੈ=ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰੇਗਾ।

ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਵੈਦ ਬੁਲਾਵੋ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਓ। ਉਹ ਇਕ ਛਿਣ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਰੋਗ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ॥੧੧॥

ਜਬ ਰਾਜੇ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਵਾ॥ ਤਤ ਛਿਨ ਤਾਕਹ ਬੋਲਿ ਪਠਾਵਾ॥
ਰਾਨੀ ਕੀ ਨਾਟਿਕਾ ਦਿਖਾਈ॥ ਬੋਲਾ ਬੈਦ ਦੇਖਿ ਸੁਖਦਾਈ॥੧੨॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਤਤਕਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਰਾਣੀ ਦੀ ਨਾੜ ਵੇਖਕੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵੈਦ ਨੇ ਕਿਹਾ॥੧੨॥

ਦੁਖ ਜੌਨੈ ਇਹ ਤਰੁਨਿ ਦੁਖਾਈ॥ ਸੋ ਦੁਖ ਤੁਮ ਸੋ ਕਹਜੋ ਨ ਜਾਈ॥
ਜਾਨ ਮਾਫ ਹਮਰੀ ਜੋ ਕੀਜੈ॥ ਪਾਛੇ ਬਾਤ ਸਕਲ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ॥੧੩॥

ਜਿਸ ਦੁਖ ਨਾਲ ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਦੁਖੀ ਹੈ ਉਹ ਦੁਖ ਮੈਥੋਂ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਦਾਨ ਬਖਸ਼ੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ॥੧੩॥

ਯਾ ਰਾਨੀ ਕਹ ਕਾਮ ਸੰਤਾਯੋ॥ ਤੁਮ ਨਹਿ ਇਹ ਸੰਗ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ॥
ਤਾਤੇ ਯਹਿ ਰੋਗ ਗਹਿ ਲੀਨਾ॥ ਹਮ ਤੇ ਜਾਤ ਉਪਾਵ ਨ ਕੀਨਾ॥੧੪॥

ਇਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕਾਮ ਦੁਖੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਗ ਨੇ ਜਕੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਹੁਣ ਇਸ ਦਾ ਉਪਾਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ

ਜਾ ਸਕਦਾ॥੧੪॥

ਯਹ ਮਦ ਮੱਤ ਮੈਨ ਤ੍ਰਿਯ ਭਰੀ॥ ਤੁਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਇਹ ਸਾਥ ਨ ਕਰੀ॥
ਅਬ ਯਹ ਅਧਿਕ ਭੋਗ ਜਬ ਪਾਵੈ॥ ਯਾਕੋ ਸੋਗ ਦੂਰ ਹ੍ਵੈ ਜਾਵੈ॥ ੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਦ ਮੱਤ=ਮਦ ਮਸਤ। ਮੈਨ ਭਰੀ=ਕਾਮ ਦੀ ਭਰੀ।

ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਤਾਂ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਦਮਸਤ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਮ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਜਦ ਇਸ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕਸ਼ਟ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ॥੧੫॥

ਇਹ ਤੁਮ ਤਬ ਉਪਚਾਰ ਕਰਾਵੋ॥ ਬਚਨ ਹਾਥ ਮੋਰੇ ਪਰ ਦਜਾਵੋ॥
ਜਬ ਇਹ ਦੁਖ ਮੈਂ ਦੂਰ ਕਰਾਊਂ॥ ਅਰਧ ਰਾਜ ਰਾਨੀ ਜੁਤ ਪਾਊਂ॥ ੧੬॥

ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬਚਨ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਇਹੋ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਓ ਜਦ ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ ਤਦ ਹੀ ਰਾਣੀ ਸਮੇਤ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗਾ॥੧੬॥

ਭਲੀ ਭਲੀ ਰਾਜੈ ਤਬ ਭਾਖੀ॥ ਹਮਹੂੰ ਇਹ ਹਿਰਦੈ ਮਥਿ ਰਾਖੀ॥
ਪ੍ਰਥਮ ਰੋਗ ਤੁਮ ਯਾਹਿ ਮਿਟਾਵੋ॥ ਅਰਧ ਰਾਜ ਰਾਨੀ ਜੁਤ ਪਾਵੋ॥ ੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਖੀ=ਆਖੀ, ਕਿਹਾ। ਹਿਰਦੈ ਮਥਿ ਰਾਖੀ=ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮਿੱਥ ਰੱਖੀ ਹੈ।

ਰਾਜੇ ਨੇ "ਠੀਕ ਠੀਕ" ਕਹਿ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹੋ ਸੋਚ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਰੋਗ ਨਸ਼ਟ ਕਰੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਾਣੀ ਸਮੇਤ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ॥੧੭॥

ਪ੍ਰਥਮਹਿ ਬਚਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤੇ ਲਿਯਾ॥ ਪੁਨਿ ਉਪਚਾਰ ਤਰੁਨਿ ਕੋ ਕਿਯਾ॥
ਭੋਗ ਕਿਯੋ ਤ੍ਰਿਯ ਰੋਗ ਮਿਟਾਯੋ॥ ਅਰਧ ਰਾਜ ਰਾਨੀ ਜੁਤ ਪਾਯੋ॥ ੧੮॥

ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ। ਰਮਣ ਕਰਕੇ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਰੋਗ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ॥੧੮॥

ਅਰਧ ਰਾਜ ਇਹ ਛਲ ਤਿਹ ਦਿਯੋ॥ ਰਾਨੀ ਭੋਗ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੰਗ ਕਿਯੋ॥
ਮੂਰਖ ਨਾਹ ਨਾਹਿ ਛਲ ਪਾਯੋ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਆਪਨੋ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਯੋ॥ ੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਹ=ਖਸਮ, ਪਤੀ। ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਯੋ=ਸਿਰ ਮੁੰਨਾ ਬੈਠਾ, ਠਗਿਆ ਗਿਆ।

ਇਹ ਛਲ ਕਰਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਦਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਰਮਣ ਵੀ ਕੀਤਾ।ਮੂਰਖ ਪਤੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਪਰਗਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਠੱਗਿਆ ਗਿਆ॥੧੯॥

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਛਲ ਰਾਨੀ ਨ੍ਰਿਪ ਛਲਾ ਰਮੀ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੇ ਸਾਥ।।
ਅਰਧ ਰਾਜ ਤਾਕੋ ਦਿਯਾ ਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ ਨਾਥ।। ੨੦।।

ਇਸ ਛਲ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਵਾਮੀ ਉਸ ਦਾ ਰਹਿਸ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।।੨੦।।

ਚੌਪਈ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਅਰਧ ਰਾਜ ਤਿਹ ਦੀਯੋ।। ਮੂਰਖ ਪਤਿ ਕਹ ਅਸਿ ਛਲਿ ਲੀਯੋ।।
ਇਕ ਦਿਨ ਰਨਿਯਹਿ ਜਾਰ ਬਜਾਵੈ।। ਅਰਧ ਰਾਜ ਤਿਹ ਆਪ ਕਮਾਵੈ।। ੨੧।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਧਾ ਰਾਜ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਪਤੀ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਯਾਰ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵੀ ਕਰਦਾ ਸੀ।।੨੧।।

ਇਕ ਦਿਨ ਆਵੈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੈ ਧਾਮਾ।। ਇਕ ਦਿਨ ਭਜੈ ਜਾਰ ਕੌ ਬਾਮਾ।।
ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜ ਕਮਾਵੈ।। ਜਾਰ ਛੱਤ੍ਰ ਦਿਨ ਦੁਤਿਯ ਢਰਾਵੈ।।੨੨।।੧।।

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਣੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਆਉਂਦੀ ਅਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਯਾਰ ਪਾਸ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਯਾਰ ਛੱਤਰ ਝੁਲਵਾਉਂਦਾ ਸੀ।।੨੨।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਬਾਨਵੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੯੨।।੫੫੭੧।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਬਾਨੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੯੨।।੫੫੭੧।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਤਿਰਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਜਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਰਾਜਪੁਰੀ ਨਗਰੀ ਹੈ ਜਹਾਂ।। ਰਾਜ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਇਕ ਤਹਾਂ।।
ਰਾਜਦਈ ਤਾਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਨਾਰੀ।। ਚੰਦ੍ਰ ਲਈ ਜਾਤੇ ਉਜਿਯਾਰੀ।।੧।।

ਰਾਜਪੁਰੀ ਨਾਮੀਂ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਰਾਜ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਰਾਜਦੇਵੀ ਨਾਮੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਤੋਂ ਰੌਸ਼ਨੀ ਲਈ ਹੋਵੇ।।੧।।

ਨ੍ਰਿਪ ਸੌ ਅਤਿ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਹਿਤ ਰਹੈ॥ ਸੋਈ ਕਰਤ ਜੁ ਰਾਨੀ ਕਹੈ॥
ਔਰ ਨਾਰਿ ਕੇ ਧਾਮ ਨ ਜਾਵੈ॥ ਅਧਿਕ ਨਾਰ ਕੇ ਤ੍ਰਾਸ ਤ੍ਰਸਾਵੈ॥ ੨॥

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਉਹੋ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਪਾਸੋਂ ਸਭ ਡਰਦੇ ਸਨ॥੨॥

ਰਾਨੀ ਕੀ ਆਗਜਾ ਸਭ ਮਾਨੈ॥ ਰਾਜਾ ਕੋ ਕਰਿ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨੈ॥
ਮਾਰਜੋ ਚਹਤ ਨਾਰਿ ਤਿਹ ਮਾਰੈ॥ ਜਿਹ ਜਾਨੈ ਤਿਹ ਪ੍ਰਾਨ ਉਬਾਰੈ॥ ੩॥

ਸਾਰੇ ਰਾਣੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਰਾਣੀ ਜਿਸਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਬਚਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ॥੩॥

ਬੇਸ੍ਵਾ ਏਕ ਠੌਰ ਤਿਹ ਆਈ॥ ਤਿਹ ਪਰ ਰਹੇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਉਰਝਾਈ॥
ਚਹਤ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਵੈ॥ ਨਿਜੁ ਨਾਰੀ ਕੈ ਤ੍ਰਾਸ ਤ੍ਰਸਾਵੈ॥ ੪॥

ਉਸ ਥਾਂ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਆਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਾਜਾ ਉਸ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਹੁਣ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਪਰ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਡਰਦਾ ਸੀ॥੪॥

ਜਬ ਰਾਨੀ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਈ॥ ਇਹੈ ਚਿੱਤ ਅਪਨੇ ਠਹਰਾਈ॥
ਜੋ ਮੈਂ ਧਾਮ ਜਾਰ ਕੇ ਜਾਊਂ॥ ਨ੍ਰਿਪਨ ਕਹੈ ਕਛੁ ਮਾਫ ਕਰਾਊਂ॥ ੫॥

ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਯਾਰ ਦੇ ਘਰ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਸ ਆਦਤ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਵਾਇਗੀ॥੫॥

ਰੈਨਿ ਸਮੈ ਜਬ ਤਹ ਨ੍ਰਿਪ ਆਏ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਰਾਨੀ ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ॥
ਮੋ ਤੇ ਤਾਹਿ ਸੁੰਦਰਿ ਤਿਹ ਜਾਨੌ॥ ਜਾਸੋ ਪ੍ਰੀਤਿ ਰਾਇ ਤੁਮ ਠਾਨੌ॥ ੬॥

ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਜਦ ਰਾਜਾ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੋਹਣੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨਾਲ ਏਨੀ ਪ੍ਰੀਤ ਪਾਈ ਹੈ॥੬॥

ਤਾਤੇ ਅਧਿਕ ਰੋਖ ਮੁਹਿ ਭਯੋ॥ ਬੇਸ੍ਵਾ ਕੇ ਰਾਜਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਗਯੋ॥
ਇਹ ਅਪਨੀ ਭਗਨਿਯਹਿ ਨ ਭਜੋ॥ ਮੋਸੋ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਤਰ ਤੁਮ ਤਜੋ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਗਨਿਯਹਿ=ਇਸਤਰੀ। ਨਤਰ=ਨਹੀਂ ਤਾਂ।

ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਰਾਜਾ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵੇਸਵਾ ਨਾਲ ਭੋਗ ਨ ਕਰੋ ਜਾਂ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦੇਵੋ॥੭॥

ਜੌ ਤੁਮ ਬੇਸ੍ਯਾ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜੈਹੋ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮੈਹੋ॥
ਤਬ ਮੈ ਧਾਮ ਜਾਰ ਕੇ ਜੈਹੋ॥ ਤੇਰੇ ਫੂਲਿ ਡਾਰਿ ਸਿਰ ਐਹੋ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੈ ਧਾਮ ਜਾਰ ਕੇ ਜੈਹੋ=ਮੈਂ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਘਰ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਤੇਰੇ ਫੂਲਿ ਡਾਰਿ ਸਿਰ ਐਹੋ= ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਧੁਆਹ ਪਾ ਕੇ ਆਵਾਂਗੀ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਘਰ ਜਾਓਗੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀਤਾ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਦੇ ਘਰ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰ ਸੁਆਹ ਪਾਵਾਂਗੀ॥੮॥

ਪ੍ਰਥਮ ਬਾਤ ਮੁਹਿ ਯਹ ਲਿਖਿ ਦਜਾਵਹੁ॥ ਜਿਹ ਜਾਨਹੁ ਤਿਹ ਬਹੁਰਿ ਬੁਲਾਵਹੁ॥
ਜਿਹ ਚਾਹੈ ਤਿਹ ਹੌਹੂੰ ਬੁਲਾਵੈਂ॥ ਕਾਮ ਕੇਲ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਵੈਂ॥ ੯॥

ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਲਿਖ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੋ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਓ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਰਜ਼ੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਓ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰੋ॥੯॥

ਜਬ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨੇ ਨ੍ਰਿਪ ਬੈਨਾ॥ ਜੋਰਿ ਰਹਾ ਨੈਨਨ ਸੋ ਨੈਨਾ॥
ਚੁਪ ਹ੍ਵੈ ਰਹਾ ਕਛੂ ਨਹਿ ਕਹਜੋ॥ ਤਵਨ ਭੇਦ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਨ ਲਹਜੋ॥ ੧੦॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਜਦ ਉਸ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਖਾਂ ਪਾਈਆਂ ਤਾਂ ਚੁਪ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਜਾਣ ਗਈ ਹੈ॥੧੦॥

ਮੋਰੀ ਲਗਨ ਉਤੈ ਲਗਿ ਗਈ॥ ਤਬ ਰਾਨੀ ਅਸਿ ਬਾਤ ਠਟਈ॥
ਤਾਕੋ ਕਰਿਯੈ ਕਵਨ ਉਪਾਈ॥ ਮੁਹਿ ਤੇ ਤਜੀ ਨ ਬੇਸ੍ਯਾ ਜਾਈ॥ ੧੧॥

ਰਾਜੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਲਗਨ ਵੇਸਵਾ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਹੁਣ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਮੈਥੋਂ ਛਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇਗਾ॥੧੧॥

ਅਬ ਯਹ ਬਾਤ ਰਾਨਿਯਹਿ ਗਹੀ॥ ਮੋਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬੇਸ੍ਯਾ ਸੰਗ ਲਹੀ॥

ਵਾ ਬਿਨੁ ਮੋਸੌ ਰਹਜੋ ਨ ਜਾਈ॥ ਤਾਹਿ ਭਜੇ ਕਰ ਤੇ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਈ॥੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਹੀ=ਫੜ ਲਈ। ਬੇਸ੍ਵਾ=ਵੇਸਵਾ। ਕਰ=ਹੱਥੋਂ।

ਹੁਣ ਰਾਣੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਵੇਸਵਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਵੇਸਵਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਪਰ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਗਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ॥੧੨॥

ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਫਿਰਿ ਰਾਨੀ ਕੇ ਆਯੋ॥ ਤਬ ਰਾਨੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਤੁਹਿ ਬੇਸ੍ਵਾ ਕੇ ਗਜੋ ਸੁਨਿ ਪੈਹੌਂ॥ ਤਬ ਮੈਂ ਭੋਗ ਜਾਰ ਸੌ ਕੈਹੌਂ॥੧੩॥

ਜਦ ਰਾਜਾ ਰਾਣੀ ਪਾਸ ਦੁਬਾਰਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, " ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੁਬਾਰਾ ਵੇਸਵਾ ਪਾਸ ਗਏ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਪਾਸ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂਗੀ॥੧੩॥

ਅਬ ਤੁਮ ਹ੍ਵੈ ਨ੍ਰਿਧਾਤ ਪਿਯ ਗਏ॥ ਤਾਤੇ ਸੁਤ ਗ੍ਰਿਹਿ ਹੋਤ ਨ ਭਏ॥
ਜਬ ਭਜਿ ਹੈ ਜੁ ਲੋਗ ਇਹ ਬਾਮਾ॥ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਪੂਤ ਤਿਹਾਰੋ ਧਾਮਾ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਧਾਤ=ਨਿਪੁੰਸਿਕ। ਬਾਮਾ=ਔਰਤ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਨਿਪੁੰਸਿਕ ਹੋ ਗਏ ਹੋ, ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਗ਼ੈਰ ਮਰਦ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨਗੇ ਤਦ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ॥੧੪॥

ਤਬ ਰਾਜੈ ਯੌ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰੀ॥ ਭਲੀ ਬਾਤ ਰਾਨਿਯਹਿ ਉਚਾਰੀ॥
ਤਾਕੌ ਭੋਗ ਮਾਫ ਲਿਖਿ ਦੀਯੋ॥ ਆਪ ਗਵੰਨ ਬੇਸ੍ਵਾ ਕੇ ਕੀਯੋ॥੧੫॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਰਾਣੀ ਠੀਕ ਹੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਪਰਾਏ ਮਰਦ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਦੀ ਮੁਆਫੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਖੁਦ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ॥੧੫॥

ਜਬ ਰਾਜਾ ਬੇਸ੍ਵਾ ਕੇ ਜਾਵੈ॥ ਜਿਹ ਚਾਹੈ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਬੁਲਾਵੈ॥
ਕਾਮ ਭੋਗ ਤੋਸੌ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਈ॥ ਹ੍ਰਿਦੈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੀ ਸ਼ੰਕ ਨ ਧਰਈ॥੧੬॥

ਜਦ ਰਾਜਾ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਘਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੀ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਹੁਣ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਭੈਅ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੧੬॥

ਰਾਨੀ ਬੇਸੁਹਿ ਆਪੁ ਬੁਲਾਯੋ॥ ਇਹ ਛਲ ਰਾਜਾ ਤੇ ਲਿਖਿਵਾਯੋ॥
ਜਿਹ ਚਾਹੈ ਤਿਹ ਬੋਲਿ ਪਠਾਵੈ॥ ਕਾਮ ਭੋਗਿ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿ ਕਮਾਵੈ॥੧੭॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਵੇਸਵਾ ਨੂੰ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਛੱਲ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਿਖਵਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੧੭॥

ਮੂਰਖ ਭੇਦ ਨ ਰਾਜੈ ਪਾਯੋ॥ ਇਹ ਛਲ ਅਪਨੋ ਮੂੰਡ ਮੁਡਾਯੋ॥
ਅਬਲਾ ਐਸੋ ਚਰਿਤ ਬਨਯੋ॥ ਪਤਿ ਤੇ ਭੋਗ ਮਾਫ ਕਰਿ ਲਯੋ॥੧੮॥੧॥

ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਖੁਦ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਛਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਰਾਜੇ ਪਾਸੋਂ ਦੂਸਰੇ ਮਰਦ ਪਾਸ ਜਾਣ ਦੀ ਮੁਆਫੀ ਲਿਖਵਾ ਲਈ॥੧੮॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਤਰਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੯੩॥੫੫੮੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਤਿਰਾਨੋਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੯੩॥੫੫੮੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਚੁਰਾਨਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਨਦਾ ਵਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਅਨਦਾ ਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਸੁਨਾ॥ ਆਨਦ ਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਹੁ ਗੁਨਾ॥
ਅਨਦਾਵਤੀ ਸਦਨ ਤਿਹ ਬਾਲਾ॥ ਜਗਤ ਭਯੋ ਤਾਤੇ ਉਜਿਯਾਲਾ॥੧॥

ਅਨਾਦਾਵਤੀ ਇਕ ਨਗਰ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਆਨਦ ਸੈਨ ਬਹੁਤ ਗੁਣਵਾਨ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਅਨਦਾਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਿਆ ਹੋਵੇ॥੧॥

ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਬਿਧਿਨਾ ਤਿਹ ਕੀਨਾ॥ ਜਾ ਸਮ ਰੂਪ ਨ ਦੂਸਰ ਦੀਨਾ॥
ਆਯੋ ਪੁਰਖ ਏਕ ਤਬ ਬਨੋ॥ ਰਾਨੀ ਤੇ ਸੁੰਦਰਿ ਥੋ ਘਨੋ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਧਿਨਾ=ਵਿਧਾਤਾ। ਘਨੋ=ਬਹੁਤ , ਜ਼ਿਆਦਾ।

ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ

ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਆਇਆ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ।।੨।।

ਜਬ ਅਬਲਾ ਤਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਾ।। ਮਦਨ ਬਾਨ ਤਾਕੇ ਤਨ ਮਾਰਾ।।
ਰੀਝਿ ਰਹੀ ਸੁੰਦਰਿ ਮਨ ਮਾਹੀ।। ਘਰ ਬਾਹਰ ਕੀ ਕਛੁ ਸੁਧਿ ਨਾਹੀ।। ੩।।

ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਝਟ ਕਾਮ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਗਈ। ਉਹ ਉਸ ਤੇ ਆਸ਼ਿਕ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਘਰ ਬਾਰ ਦੀ ਸਭ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ।।੩।।

ਪਠੈ ਹਿਤੂ ਇਕ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਵਾ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਵਾ।।
ਮਨ ਮਾਨਤ ਆਸਨ ਤਿਹ ਦਏ।। ਚੁੰਬਨ ਔਰ ਅਲਿੰਗਨ ਲਏ।। ੪।।

ਆਪਣੀ ਇਕ ਹਿਤੂ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਚੁੰਮੀਆਂ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਅਤੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਆਸਣ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੀਤੇ।।੪।।

ਅਧਿਕ ਮਿੱਤ੍ਰ ਰਾਨੀ ਕਹ ਭਾਯੋ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਬੋਧ ਜਨਾਯੋ।।
ਕਹਾ ਉਜਾਰਿ ਜਹਾਂ ਬਡ ਆਂਹੀ।। ਆਸਨ ਲਾਇ ਬੈਠਿਯੋ ਤਾਂਹੀ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਯੋ=ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ। ਪ੍ਰਬੋਧ ਜਨਾਯੋ=ਸਮਝਾਇਆ। ਉਜਾਰਿ=ਜੰਗਲ ਬੀਆਬਾਨ।

ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜਿਥੇ ਉਜਾੜ ਬੀਆਬਾਨ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਆਸਣ ਜਮਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਵੇਂ।।੫।।

ਸਭ ਹੀ ਅੰਗ ਬਿਭੂਤਿ ਚੜੈਯਹੁ।। ਦ੍ਰੁਮ ਤਰ ਬੈਠੇ ਧਯਾਨ ਲਗੈਯਹੁ।।
ਰਾਜਾ ਸਹਿਤ ਤਹਾਂ ਹਮ ਐਹੈਂ।। ਤੁਮੈਂ ਧਾਮ ਜਜੋਂ ਤਜੋਂ ਲੈ ਜੈਹੈਂ।। ੬।।

ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਵਾਹ ਮਲ ਕੇ ਦਰੱਖਤ ਦੇ ਥਲੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਵੇਂ। ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ਉਥੇ ਆਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਲੈ ਆਵਾਂਗੀ।।੬।।

ਮਾਨਿ ਜਾਰ ਸੋਈ ਬਚ ਲਯੋ।। ਭੇਖ ਅਤਿਥ ਕੋ ਧਾਰਤ ਭਯੋ।।
ਆਸਨ ਏਕ ਬ੍ਰਿਛ ਤਰ ਮਾਰਾ।। ਯੌ ਰਾਜਾ ਸੌ ਨਾਰਿ ਉਚਾਰਾ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਚ=ਬਚਨ। ਭੇਖ ਅਤਿਥ=ਸਾਧੂ ਦਾ ਭੇਸ।

ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਕੀਰੀ ਬਾਣਾ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਰੁੱਖ ਦੇ ਥੱਲੇ ਜਾ ਕੇ ਆਸਣ ਜਮਾ ਲਿਆ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।।੭।।

ਸੋਵਤ ਹੁਤੀ ਸੁਪਨ ਮੈਂ ਪਾਯੋ॥ ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਮੇਰੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਯੋ॥
ਪਾਵ ਸਾਥ ਤਿਨ ਮੋਹਿ ਜਗਾਯੋ॥ ਅਧਿਕ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ॥ ੮॥

ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੁਤਿਆ ਹੋਇਆਂ ਮੈਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਵਜੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੈਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਅਤੇ ਅਤਿ ਕਿਰਪਾ ਪੂਰਬਕ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ॥੮॥

ਤੁਮ ਰਾਜਾ ਜੂ ਸਾਥ ਉਚਰਿਯਹੁ॥ਏਕ ਬਾਤ ਚਿਤ ਭੀਤਰਿ ਧਰਿਯਹੁ॥
ਏਕ ਰਖੀਸੁਰ ਬਨ ਮਹਿ ਸੁਨਾ॥ ਤਾ ਸਮ ਭਯੋ ਨ ਹੈ ਕਹੂੰ ਮੁਨਾ॥ ੯॥

ਤੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਇਕ ਰਿਸ਼ੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ॥੯॥

ਰਾਜਾ ਸਹਿਤ ਜਾਇ ਤਿਹ ਲਜੈਯਹੁ॥ਦ੍ਵਾਦਸ ਬਰਖ ਸੰਗ ਲੈ ਸ੍ਵੈਯਹੁ॥
ਨਿਹਸੰਸੈ ਘਰ ਮੈ ਸੁਤ ਹੋਈ॥ ਯਾ ਮੈ ਬਾਤ ਨ ਦੂਜੀ ਕੋਈ॥ ੧੦॥

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਜਾਓ ਅਤੇ ਉਸ ਰਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਲਿਆਵੋ। ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤਕ ਉਸ ਨਾਲ ਸੇਜ ਮਾਣੋਂ ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਅਵੱਸ਼ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੧੦॥

ਮਹਾਂ ਜਤੀ ਤਿਹ ਮੁਨਿ ਕੋ ਜਾਨਹੁ॥ ਕਹੂੰ ਨ ਬਿਨਸਾ ਤਾਹਿ ਪਛਾਨਹੁ॥
ਰੰਭਾਦਿਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਚਿਹਾਰੀ॥ ਬ੍ਰਿਤ ਤੇ ਟਰਾ ਨ ਰਿਖਿ ਬ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ॥ ੧੧॥

ਉਸ ਰਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਜਤੀ ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਇਹ ਜਾਣ ਲਵੋ ਕਿ ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਰੰਭਾ ਵਰਗੀਆਂ ਅਪੱਛਰਾਵਾਂ ਵੀ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਜਤੀ ਵਰਤ ਨੂੰ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ॥੧੧॥

ਹਮ ਤੁਮ ਸਾਥ ਤਹਾਂ ਦੋਊ ਜਾਵੈਂ॥ ਜਜੋਂ ਤਜੋਂ ਮੁਨਹਿ ਪਾਇ ਪਰ ਲਜਾਵੈਂ॥
ਬਾਰਹ ਬਰਿਸ ਮੋਰਿ ਸੰਗ ਸ੍ਵਾਵਹੁ॥ ਨਿਹਸੰਸੈ ਘਰ ਮੈ ਸੁਤ ਪਾਵਹੁ॥ ੧੨॥

ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਉਥੇ ਚਲੀਏ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸਮਝਾ ਕੇ, ਮਿੰਨਤ ਤਰਲਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਥੇ ਲੈ ਆਈਏ। ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੌਣ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਡਰ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰੋ॥੧੨॥

ਸੁਨਿ ਬਚ ਨ੍ਰਿਪ ਉਠਿ ਠਾਢੋ ਭਯੋ॥ਰਾਨੀ ਸਹਿਤ ਤਵਨ ਬਨ ਗਯੋ॥
ਜਹ ਦ੍ਵੈ ਬ੍ਰਿਛ ਗਗਨ ਤਨ ਰਹੇ॥ ਘੋਰ ਭਯਾਨਕ ਜਾਤ ਨ ਕਹੇ॥ ੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਠਾਢੋ ਭਯੋ=ਉੱਠ ਕੇ ਖਲੋ ਗਿਆ। ਗਗਨ=ਆਕਾਸ਼।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਉਠ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਭਿਆਨਕ ਉਚੇ ਉਚੇ ਦਰੱਖਤ ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਛੂਹ ਰਹੇ ਸਨ।।੧੩।।

ਰਾਨੀ ਸਹਿਤ ਰਾਵ ਤਹ ਗਯੋ।। ਹੇਰਤ ਤਵਨ ਮੁਨੀਸਹਿ ਭਯੋ।।
ਨਾਰਿ ਸਹਿਤ ਪਾਇਨ ਤਿਹ ਪਰਿਯੋ।। ਚਿਤ ਮੈ ਇਹੈ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰਿਯੋ।। ੧੪।।

ਰਾਣੀ ਸਮੇਤ ਰਾਜਾ ਉਥੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਸਮੇਤ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾ ਲਿਆ।।੧੪।।

ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਸੁਪਨ ਸਮੈਂ ਕਹਿ ਗਯੋ।। ਸੋ ਹਮ ਸਾਚੁ ਦ੍ਰਿਗਨ ਲਹਿ ਲਯੋ।।
ਜਜੋਂ ਤਜੋਂ ਕਰਿ ਇਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲੈ ਜਾਊਂ।। ਲੈ ਰਾਨੀ ਕੇ ਸਾਥ ਸੁਵਾਊਂ।। ੧੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰਿਗਨ=ਅੱਖਾਂ। ਲਹਿ ਲਯੋ=ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ।

ਜੋ ਸ਼ਿਵਜੀ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਕਹਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹੋ ਕੁਝ ਸੱਚ ਮੁਚ ਅਜ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਅਜ ਘਰ ਲੈ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜਾਕੇ ਅਜ ਰਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਵਾਵਾਂ।।੧੫।।

ਜਜੋਂ ਜਜੋਂ ਨ੍ਰਿਪ ਪਾਇਨ ਪਰ ਪਰੈ।। ਤਜੋਂ ਤਜੋਂ ਮੁਨਿ ਆਂਖੈਂ ਨ ਉਘਰੈ।।
ਤਜੋਂ ਰਾਜਾ ਸੀਸਹਿ ਨਿਹੁਰਾਵੈ।। ਤਾਕਹ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਠਹਰਾਵੈ।। ੧੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਘਰੈ=ਅੱਖ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਸੀਸਹਿ ਨਿਹੁਰਾਵੈ=ਸੀਸ ਨਵਾਉਂਦਾ ਸੀ।

ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜਾ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਮੱਥਾ ਰਗੜਦਾ ਸੀ ਉਹ ਮੁਨੀ ਅੱਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਰਾਜਾ ਹੋਰ ਸਿਰ ਨੀਂਵਾਂ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਮੁਨੀ ਵਲ ਤਰਲੇ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਸੀ।।੧੬।।

ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਪਗ ਪਰਾ।। ਤਬ ਆਂਖੈ ਮੁਨਿ ਦੂਹੂੰ ਉਘਰਾ।।
ਤਾਸੌਂ ਕਹਾ ਕਿਹ ਨਮਿਤਿ ਆਯੋ।। ਕਿਹ ਕਾਰਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੰਗ ਲਜਾਯੋ।। ੧੭।।

ਜਦੋਂ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪਿਆ ਤਦ ਉਸ ਮੁਨੀ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ। ਮੁਨੀ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੀ ਲੈਣ ਆਇਆ ਹੈਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹੋ।।੧੭।।

ਹਮ ਹੈਂ ਮੁਨਿ ਕਾਨਨ ਕੇ ਬਾਸੀ।। ਏਕ ਨਾਮ ਜਾਨਤ ਅਬਿਨਾਸੀ।।

ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਬਸਤ ਕਿਹ ਠੌਰਾ।।ਹਮ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਰਾਚੇ ਰਸ ਬੌਰਾ।।੧੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਨਨ ਕੇ ਬਾਸੀ=ਜੰਗਲ ਵਾਸੀ। ਅਬਿਨਾਸੀ=ਨਾਸ ਰਹਿਤ, ਪ੍ਰਭੂ।

ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਵਾਸੀ, ਕੇਵਲ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹਾਂ (ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ) ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ ਕਿਥੇ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਬਾਵਰੇ ਹੋਏ ਹਾਂ।।੧੮।।

ਯਹ ਸੰਪਤਿ ਹਮਰੇ ਕਿਹ ਕਾਜਾ।। ਜੋ ਲੈ ਹਮੈਂ ਦਿਖਾਵਤ ਰਾਜਾ।।
ਹਮ ਨਹਿ ਧਾਮ ਕਿਸੂਕੇ ਜਾਹੀਂ।। ਬਨ ਹੀ ਮਹਿ ਹਰਿ ਧਯਾਨ ਲਗਾਹੀਂ।। ੧੯।।

ਇਹ ਸੰਪਤੀਆਂ, ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹੋ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਵਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।।੧੯।।

ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਨ੍ਰਿਪ ਧਾਮ ਪਧਾਰੋ।। ਹਮਰੇ ਬਡੇ ਅਘਨ ਕਹ ਟਾਰੋ।।
ਬਾਰਹ ਬਰਿਸ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਰਹਿਯੈ।। ਬਹੁਰੋ ਮਗ ਬਨ ਹੀ ਕੋ ਗਹਿਯੈ।। ੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਪ ਧਾਮ=ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ। ਅਘਨ=ਪਾਪ। ਟਾਰੋ=ਦੂਰ ਕਰੋ।

ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਚਲੋ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਪਾਪ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰੋ। ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤਕ ਕਿਰਪਾ ਪੂਰਵਕ ਸਾਡੇ ਘਰ ਰਹੋ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜੰਗਲ ਦਾ ਰਸਤਾ ਫੜ ਲੈਣਾ।।੨੦।।

ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਅਧਿਕ ਨਿਹੋਰਾ ਕਿਯੋ।।ਤਬ ਇਹ ਬਿਧਿ ਉੱਤਰਿ ਰਿਖਿ ਦਿਯੋ।।
ਹਮਰੋ ਕਹਾਂ ਧਾਮ ਤਵ ਕਾਜਾ।। ਬਾਰ ਬਾਰ ਪਕਰਤ ਪਗ ਰਾਜਾ।। ੨੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਹੋਰਾ ਕਿਯੋ=ਉਲਾਮਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਗ=ਪੈਰ।

ਜਦ ਰਾਜਾ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਨਿਹੋਰੇ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। "ਮੇਰੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪੈਰ ਕਿਉਂ ਫੜ ਰਹੇ ਹੋ ਮੇਰਾ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਕੀ ਕੰਮ ਹੈ"।।੨੧।।

ਹਮ ਕਹ ਸ਼ਿਵ ਤੁਹਿ ਆਪੁ ਬਤਾਯੋ।।ਸੋਵਤ ਇਹਾਂ ਜਗਾਇ ਪਠਾਯੋ।।
ਤਾਂਤੇ ਮਾਨਿ ਸ਼ੰਭੁ ਕੋ ਕਹੋ।। ਬਾਰਹ ਬਰਖ ਹਮਾਰੇ ਰਹੋ।। ੨੨।।

ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਰੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਤਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਜਗਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਮੰਨੋ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤਕ ਰਹੋ।।੨੨।।

ਸ਼ਿਵ ਕੀ ਸੁਨਤ ਭਯੋ ਜਬ ਬਾਨੀ।। ਤਬ ਮੁਨਿ ਸਾਥ ਚਲਨ ਕੀ ਮਾਨੀ।।

ਰਾਜਾ ਕੇ ਹ੍ਵੈ ਸੰਗ ਸਿਧਾਰਾ॥ ਰਾਨੀ ਸਹਿਤ ਸਦਨ ਪਗ ਧਾਰਾ॥ ੨੩॥

ਜਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਸਮੇਤ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਿਆ॥੨੩॥

ਖਾਨ ਪਾਨ ਆਗੈ ਨ੍ਰਿਪ ਧਰਾ॥ ਤਾਂਹਿ ਨਿਰਖਿ ਰਿਖਿ ਐਸ ਉਚਰਾ॥
ਇਹ ਭੋਜਨ ਹਮਰੇ ਕਿਹ ਕਾਜਾ॥ ਏ ਹੈ ਇਨ ਗ੍ਰਿਹਸਤਨ ਕੇ ਸਾਜਾ॥ ੨੪॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖੀ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਭੋਜਨ ਸਾਡੇ ਕਿਸ ਕੰਮ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਗ੍ਰਿਸਤੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਸਾਜ ਸਮਾਨ ਹੈ॥੨੪॥

ਹਮ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਤਨ ਨੈਨ ਨ ਲਾਵਹਿ॥ ਇਨ ਰਸ ਕਸਨ ਭੂਲ ਨਹਿ ਖਾਵਹਿ॥
ਬਿਨ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕਾਮ ਨਹਿ ਆਵੈ॥ ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਯੌ ਭੇਦ ਬਤਾਵੈ॥ ੨੫॥

ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਲ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਸ ਦਾਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਸਾਰੇ ਪਵਿੱਤਰ ਗ੍ਰੰਥ ਵੇਦ ਅਤੇ ਕੁਰਾਨ ਇਹੋ ਕੁਝ ਦਸਦੇ ਹਨ॥੨੫॥

ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਤਾਹਿ ਸਹੀ ਮੁਨਿ ਮਾਨਾ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਮੂੜ ਪਛਾਨਾ॥
ਨਿਜੁ ਰਾਨੀ ਤਨ ਤਾਹਿ ਸੁਵਾਯੋ॥ ਮੂਰਖ ਅਪਨੋ ਮੂੰਡ ਮੁਡਾਯੋ॥ ੨੬॥

ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਮੁਨੀ ਮੰਨਿਆ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਵੀ ਨ ਪਛਾਣ ਸਕਿਆ। ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਵਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪ ਮੂਰਖ ਛਲਿਆ ਗਿਆ॥੨੬॥

ਨਿਜੁ ਕਰ ਮੂਰਖ ਸੇਜ ਬਿਛਾਵੈ॥ ਤਾਹਿ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੇ ਸਾਥ ਸੁਵਾਵੈ॥
ਅਧਿਕ ਜਤੀ ਤਾਕਹ ਪਹਿਚਾਨੈ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਮੂਰਖ ਜਾਨੈ॥ ੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਜੁ ਕਰ=ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ। ਜਤੀ=ਜਤ ਸਤ ਵਾਲਾ।

ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਉਸ ਦੀ ਸੇਜ ਵਛਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸੁਵਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਜਤੀ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਪਰ ਅਸਲੀ ਭੇਦ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ॥੨੭॥

ਜਬ ਪਤਿ ਨਹਿ ਹੇਰਤ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਨੈ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਾਸੋ ਦ੍ਰਿੜ ਠਾਨੈ॥

ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਅਧਿਕ ਤਿਹ ਖ੍ਵਾਰੀ॥ ਚਾਰਿ ਪਹਰ ਰਤਿ ਕਰੀ ਪਯਾਰੀ॥੨੮॥

ਜਦੋਂ ਇਸਤਰੀ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਪਤੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ।ਉਸ ਨੂੰ ਭੰਗ ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਖਵਾ ਕੇ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਤਕ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ॥੨੮॥

ਭੋਗ ਕਰਤ ਇਕ ਕ੍ਰਿਯਾ ਬਿਚਾਰੀ॥ ਊਪਰ ਏਕ ਤੁਲਾਈ ਡਾਰੀ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਬੈਠੋ ਮੁਕਿਯੈ ਲਗਾਵੈ॥ ਸੋ ਅੰਤਰ ਰਾਨਿਯਹਿ ਬਜਾਵੈ॥੨੯॥

ਭੋਗ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਇਕ ਕਿਰਿਆ ਸੋਚੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਇਕ ਰਜਾਈ ਲੈ ਲਈ। ਰਾਜਾ ਬਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਦਬਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਅੰਦਰ ਰਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦਾ॥੨੯॥

ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਮਿੱਤ੍ਰਹਿ ਤਿਨ ਪਾਵਾ॥ ਮੂਰਖ ਭੂਪ ਨ ਭੇਵ ਜਤਾਵਾ॥
ਪਾਂਵਦ ਬੈਠਿ ਮੂਕਿਯਨ ਮਾਰੈ॥ ਉਤ ਰਾਨੀ ਸੰਗ ਜਾਰ ਬਿਹਾਰੈ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਂਵਦ=ਪੈਂਦ। ਮੂਕਿਯਨ ਮਾਰੈ=ਮੁੱਠੀਆਂ ਭਰਦਾ ਸੀ।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ। ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਭੇਤ ਨ ਪਾ ਸਕਿਆ। ਮੰਜੇ ਦੀ ਪੈਂਦ ਵਲ ਬੈਠ ਕੇ ਉਹ ਮੁੱਠੀਆਂ ਭਰਦਾ ਸੀ ਅਤੈ ਮਿੱਤਰ ਰਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਸੀ॥੩੦॥

ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਰਾਨੀ ਪਤਿ ਛਰਿਯੋ॥ ਜਾਰ ਗਵਨ ਤ੍ਰਿਯਿ ਦੇਖਤ ਕਰਿਯੋ॥
ਮੂਰਖ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ॥ ਸੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਮੂੰਡ ਮੁਡਾਯੋ॥੩੧॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਵਨ=ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ। ਭੇਂਦ ਅਭੇਦ=ਰਹਿਸ।

ਇਸ ਛਲ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਨੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਾ ਸੀ।ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਭੇਤ ਨ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਠੱਗਿਆ ਗਿਆ॥੩੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਚੁਰਾਨਵੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੯੪॥੫੬੨੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਚੁਰਾਨੌਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੯੪॥੫੬੨੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਪਚਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਚੰਚਲ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਚੰਚਲ ਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਇਕ ਨਰਵਰ॥ ਅਵਰ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਾਕੀ ਨਹਿ ਸਰਬਰ॥
ਚੰਚਲ ਦੇ ਤਾਕੇ ਘਰ ਦਾਰਾ॥ ਤਾ ਸਮ ਦੇਵ ਨ ਦੇਵ ਕੁਮਾਰਾ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਬਰ=ਬਰਾਬਰ। ਚੰਚਲ ਦੇ = ਚੰਚਲ ਦੇਵੀ। ਦਾਰਾ=ਇਸਤਰੀ।

ਚੰਚਲ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਚੰਚਲ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੧॥

ਸੁੰਦਰਿਤਾ ਇਹ ਕਹੀ ਨ ਆਵੈ॥ ਜਾਕੋ ਮਦਨ ਹੇਰਿ ਲਲਚਾਵੈ॥
ਜੋਬਨ ਜੇਬ ਅਧਿਕ ਤਿਹ ਧਰੀ॥ ਮੈਨ ਸੁ ਨਾਰ ਭਰਤ ਜਨੁ ਭਰੀ॥ ੨॥

ਅਰਥ-ਮਦਨ=ਕਾਮਦੇਵ। ਹੇਰਿ=ਵੇਖਕੇ। ਜੋਬਨ ਜੇਬ=ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ। ਮੈਨ=ਕਾਮ।

ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਤਾਂ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਲਲਚਾ ਉੱਠਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਜੋਬਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕਾਮ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸੀ॥੨॥

ਤਾਕੇ ਏਕ ਧਾਮ ਸੁਤ ਭਯੋ॥ ਬੀਸ ਬਰਿਸ ਕੋ ਹ੍ਵੈ ਮਰਿ ਗਯੋ॥
ਰਨਿਯਹਿ ਬਾਢਾ ਸ਼ੋਕ ਅਪਾਰਾ॥ ਜਾਂਤੇ ਸਭ ਬਿਸਰਾ ਘਰ ਬਾਰਾ॥ ੩॥

ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਹੜਾ ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹੋ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ। ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਘਰ ਬਾਰ ਦੀ ਸੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ॥੩॥

ਤਹ ਇਕ ਪੂਤ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਆਯੋ॥ ਤੇਜਵਾਨ ਦੁਤਿ ਕੋ ਜਨੁ ਜਾਯੋ॥
ਜੈਸੋ ਤਿਹ ਸੁਤ ਕੋ ਥੋ ਰੂਪਾ॥ ਤੈਸੋ ਈ ਤਿਹ ਲਗਤ ਸਰੂਪਾ॥ ੪॥

ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਆਇਆ। ਉਹ ਏਨਾਂ ਤੇਜਵਾਨ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਵੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਣੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਰੂਪ ਸੀ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਸਰੂਪ ਸੀ॥੪॥

ਜਬ ਰਾਨੀ ਸੋ ਪੁਰਖ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਲਾਜ ਸਾਜ ਤਜ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਾ॥
ਯਾਸੋਂ ਕਾਮ ਭੋਗ ਅਬ ਕਰਿਯੈ॥ ਨਾਤਰ ਮਾਰਿ ਛੁਰਕਿਆ ਮਰਿਯੈ॥ ੫॥

ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਸਭ ਲਾਜ ਸ਼ਰਮ ਤਿਆਗ ਕੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਹੁਣ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਾਂਗੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ।।੫।।

ਜਬ ਵਹੁ ਕੁਅਰ ਰਾਹ ਤਿਹ ਆਵੈ।। ਚੰਚਲ ਦੇਖਨ ਕੌ ਤਿਹ ਜਾਵੈ।।
ਇਕ ਦਿਨ ਤਾਕੇ ਨਾਥ ਨਿਹਾਰੀ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੌ ਤਿਹ ਬਾਤ ਉਚਾਰੀ।। ੬।।

ਜਦ ਉਹ ਕੰਵਰ ਰਾਹ ਬਾਣੀਂ ਲੰਘਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਔਰਤ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ।।੬।।

ਕਿਹ ਨਿਮਿਤਿ ਇਹ ਠਾਂ ਤੂੰ ਆਈ।। ਹੇਰਿ ਰਹੀ ਕਿਹ ਕਹ ਦ੍ਰਿਗ ਲਾਈ।।
ਤਬ ਰਾਨੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੋ।। ਸੁਨਹੁ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤੁਮ ਬਚਨ ਹਮਾਰੋ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰਿਗ=ਅੱਖਾਂ। ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੋ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ।

"ਤੂੰ ਕਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਥਾਂ ਆਈ ਏਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖ ਰਹੀ ਏ।" ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ।।੭।।

ਜਸ ਤਵ ਸੁਤ ਸੁਰ ਲੋਕ ਸਿਧਾਯੋ।। ਸੋ ਧਰਿ ਰੂਪ ਦੁਤਿਯ ਜਨੁ ਆਯੋ।।
ਤਿਹ ਤੁਮ ਮੁਰਿ ਢਿਗ ਸੇਜ ਸੁਵਾਵੋ।। ਹਮਰੇ ਚਿਤ ਕੋ ਤਾਪ ਮਿਟਾਵੋ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਢਿਗ=ਪਾਸ। ਤਾਪ=ਦੁਖ। ਮਿਟਾਵੋ=ਦੂਰ ਕਰੋ।

ਜਦੋਂ ਦਾ ਤੁਹਾਡਾ ਪੁੱਤਰ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਲੜਕਾ ਮਾਨੋਂ ਉਸੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸੁਵਾਇਆ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰੋ।।੮।।

ਮੂਰਖ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ।। ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਇ ਆਪੁ ਲੈ ਆਯੋ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਪੁਨਿ ਤਿਹ ਭਰੁਆਪਨ ਕਰਿਯੋ।। ਭਲੋ ਬੁਰੋ ਨ ਬਿਚਾਰਿ ਬਿਚਰਿਯੋ।। ੯।।

ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਨ ਪਾ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਆਪ ਬੁਲਾ ਕੇ ਲੈ ਆਇਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪ ਭੜੂਏ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਬੁਰੇ ਭਲੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਨ ਸਕਿਆ।।੯।।

ਭਰੂਆ ਕੀ ਕਿਰਯਾ ਕਹ ਕਰਿਯੋ।। ਚਾਰਿ ਬਿਚਾਰ ਕਛੂ ਨ ਬਿਚਰਿਯੋ।।
ਦੂਤੀ ਪਠਵਨ ਤੇ ਤ੍ਰਿਯ ਬਚੀ।। ਭੂਪਤਿ ਕੀ ਦੂਤੀ ਕਰਿ ਰਚੀ।।੧੦।।

ਉਸ ਭੜੂਏ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਮਾੜਾ ਕੁਝ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਨ ਸਕਿਆ। ਰਾਣੀ ਕਿਸੇ

ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੋਜਣ ਤੋਂ ਬਚ ਗਈ ਅਤੇ ਦਾਸੀ ਦਾ ਕੰਮ ਖੁਦ ਰਾਜੇ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੦॥

ਤਾਹਿ ਸੇਜ ਕੇ ਨਿਕਟ ਸੁਵਾਵੈ॥ ਭਲੋ ਭਲੋ ਭੋਜਨ ਤਿਹ ਖੁਵਾਵੈ॥
ਕਹੈ ਸੁ ਸੁਤ ਮੁਰ ਕੀ ਅਨੁਹਾਰਾ॥ ਤਾਤੇ ਯਾ ਸੰਗ ਹਮਰੋ ਪਜਾਰਾ॥ ੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨੁਹਾਰਾ=ਸ਼ਕਲ ਵਰਗਾ, ਇਕ ਮੁਹਾਂਦਰਾ। ਸੁਤ=ਪੁੱਤਰ।

ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੇਜ ਦੇ ਪਾਸ ਸਵਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਭੋਜਣ ਖਵਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਵਰਗਾ ਹੈ. ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਸੰਗ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ॥੧੧॥

ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾਕੌ ਭੋਜੁ ਖੁਵਾਰੈ॥ ਰਾਨੀ ਝਝਕਿ ਤਾਹਿ ਤ੍ਰਿਯ ਡਾਰੈ॥
ਇਹ ਮੋਰੇ ਸੁਤ ਕੀ ਅਨੁਹਾਰਾ॥ ਭਲੋ ਭਲੋ ਚਹਿਯਤ ਤਿਹ ਖ੍ਵਾਰਾ॥ ੧੨॥

ਜਿਹੜੀ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਲੜਕੇ ਅੱਗੇ ਖਾਣਾ ਪਰੋਸਦੀ ਸੀ. ਰਾਣੀ ਉਸ ਨੂੰ ਝਿੜਕ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਵਰਗਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਖਾਣਾ ਖਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੧੨॥

ਨਿਕਟਿ ਆਪਨੇ ਤਾਹਿ ਸੁਵਾਵੈ॥ ਤਿਹ ਢਿਗ ਅਪਨੀ ਸੇਜ ਬਿਛਾਵੈ॥
ਜਬ ਤਾਂ ਸੰਗ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸ੍ਵੈ ਜਾਵੈ॥ ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾ ਸੰਗ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ॥ ੧੩॥

ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸੁਵਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਲਾਗੇ ਆਪਣੀ ਸੇਜ ਵਛਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਜਦ ਰਾਜਾ ਸੌ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਲੜਕੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੧੩॥

ਕਸਿਕਸਿ ਰਮੈ ਜਾਰ ਕੇ ਸੰਗਾ॥ ਦਲਿ ਮਲਿ ਤਾਂਹਿ ਕਰੈ ਸਰਬੰਗਾ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਭੋਗ ਕਮਾਈ॥ ਸੋਇ ਰਹੈ ਤਜੋਂ ਹੀ ਲਪਟਾਈ॥ ੧੪॥

ਕੱਸ ਕੱਸ ਕੇ ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਦਲ ਮਲ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ਨਾਲ ਸੁੱਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ॥੧੪॥

ਇਕ ਦਿਨ ਗਈ ਜਾਰ ਪਹਿ ਰਾਨੀ॥ ਸੋਵਤ ਜਗਾ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਅਭਿਮਾਨੀ॥
ਮੁਖ ਚੁੰਬਨ ਤਿਹ ਤਾਹਿ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਧ੍ਰਿਗ ਧ੍ਰਿਗ ਬਚ ਹ੍ਵੈ ਕੋਪ ਉਚਾਰਾ॥ ੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧ੍ਰਿਗ ਧ੍ਰਿਗ=ਧਿਰਕਾਰ। ਕ੍ਰੋਪ=ਗੁੱਸਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਜਦ ਰਾਣੀ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਪਾਸ ਗਈ ਤਾਂ ਅਭਿਮਾਨੀ ਰਾਜਾ ਵੀ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਜਾਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਚੁੰਮਦੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ

ਧ੍ਰਿਗ ਲਾਅਨਤ ਹੈ॥੧੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮੈਂ ਇਹ ਬੋਲੀ ਪੂਤ ਕਰਿਯਾ ਸੰਗ ਅਤਿ ਮੁਰਪਜਾਰ॥
ਤਾਤੇ ਮੁਖ ਚੁੰਬਤ ਹੁਤੀ ਸੁਤਕੀ ਜਨੁ ਅਨੁਹਾਰ॥ ੧੬॥

ਰਾਣੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਚੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ॥੧੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸਾਚ ਇਹੈ ਜਿਯ ਆਈ॥ ਪੂਤ ਜਾਨਿ ਚੁੰਬਨ ਮੁਖ ਧਾਈ॥
ਕੋਪ ਜੁ ਬਢਾ ਹੁਤਾ ਤਜਿ ਦੀਨਾ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੂ ਨਹਿ ਚੀਨਾ॥ ੧੭॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੀ ਇਹੋ ਸੱਚ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪੁੱਤਰ ਸਮਝ ਕੇ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਚੁੰਮ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਆਪਣਾ ਗੁੱਸਾ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਵੀ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੧੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਛਲ ਬੰਗਸਰਾਇ ਕਹ ਰਾਖਾ ਅਪਨੇ ਧਾਮ॥
ਦਿਨ ਕਹ ਪੂਤ ਉਚਾਰਈ ਨਿਸਿ ਕਹ ਭੋਗੈ ਬਾਮ॥ ੧੮॥ ੧॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਬੰਗਸ ਰਾਏ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਹ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ॥੧੮॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਪੰਚਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੯੫॥੫੬੩੮॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਪਚਾਨੇਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੯੫॥੫੬੩੮॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਛਿਆਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਮੰਗਲਾ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਬੰਗਸ ਸੈਨ ਬੰਗਸੀ ਰਾਜਾ॥ ਸਦਨੁ ਭਰੇ ਜਾ ਕੇ ਸਭ ਸਾਜਾ॥
ਬੰਗਸ ਦੇ ਤਾਕੋ ਘਰ ਰਾਨੀ॥ ਜਿਹ ਲਖਿ ਨਾਰਿ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਰਿਸਾਨੀ॥ ੧॥

ਬੰਗ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਬੰਗਸ ਸੈਨ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭੰਡਾਰ ਧਨ ਨਾਲ ਭਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਬੰਗਸ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ

ਈਰਖਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ।।੧।।

ਤਹਾਂ ਬਸਤ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੁਲਾਰੀ।। ਰੂਪਮਾਨ ਗਤਿ ਮਾਨ ਉਜਜਾਰੀ।।
ਤਾਹਿ ਮੰਗਲਾ ਦੇਈ ਨਾਮਾ।। ਜਾ ਸਮ ਨਹੀ ਕਾਮ ਕੀ ਕਾਮਾ।।੨।।

ਉਥੇ ਇਕ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਸੀ ਜੋ ਬਹੁਤ ਰੂਪਮਾਨ, ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਮੰਗਲਾ ਦੇਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਰੱਤੀ ਵੀ ਉਸ ਬਰਾਬਰ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੨।।

ਤਹ ਇਕ ਆਇ ਗਯੋ ਬਨਿਜਾਰਾ।। ਮੋਤਿਨ ਲਾਦੇ ਉਸ਼ਟ ਹਜਾਰਾ।।
ਔਰ ਦਰਬੁ ਕੀ ਤੋਟਿ ਨ ਕੋਈ।। ਲਖੈ ਸੁ ਰਹਤ ਰੀਝਿ ਕਰਿ ਸੋਈ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਸ਼ਟ=ਊਠ। ਦਰਬੁ=ਧਨ।

ਉਥੇ ਇਕ ਵਿਉਪਾਰੀ ਆਇਆ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਊਠ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਲੱਦ ਕੇ ਲਿਆਇਆ। ਉਸ ਪਾਸ ਧਨ ਦੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਸੀ ਉਹੀ ਉਸ ਉਤੇ ਰੀਝ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।।੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਜਬੈ ਮੰਗਲਾ ਦੇਵਿ ਸੁ ਸ਼ਾਹੁ ਨਿਹਾਰਿਯੋ।।
ਇਹੈ ਆਪਨੇ ਚਿਤ ਮਹਿ ਚਤੁਰਿ ਬਿਚਾਰਿਯੋ।।
ਕਰਤ ਵਈ ਮਿਜਮਾਨੀ ਸਦਨ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਭ੍ਰਾਤ ਤਵਨ ਕੇ ਆਯੋ ਦਿਯੋ ਉਡਾਇਕੈ।। ੪।।

ਜਦ ਮੰਗਲਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਉਸ ਧਨੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾਚਾਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਹ ਖਬਰ ਸਾਰੇ ਫੈਲਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਆਇਆ ਹੈ।।੪।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੋਜਨ ਕਰੇ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਤਰਹ ਤਰਹ ਕੇ ਆਨੇ ਅਮਲ ਛਿਨਾਇਕੈ।।
ਆਨਿ ਤਵਨ ਢਿਗਰਾਖੇ ਕੰਚਨ ਥਾਰ ਭਰਿ।।
ਹੋ ਸਾਤਬਾਰ ਮਦਿਯਨ ਤੇਂ ਮਦਹਿ ਚੁਆਇ ਕਰਿ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਦਿਯਨ=ਸ਼ਰਾਬ।

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਣ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਮੰਗਵਾਏ

ਗਏ। ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਸੋਨੇ ਦੇ ਥਾਲ ਵਿਚ ਭਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ। ਸ਼ਰਾਬ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤ ਵਾਰ ਕੌਂਦਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ।।੫।।

ਪ੍ਰਥਮ ਕਰਜੋ ਤਿਨ ਭੋਜਨ ਬਿਜਿਯਾ ਪਾਨ ਕਰਿ।।
ਬਹੁਰਿ ਪਿਯੋ ਮਦ ਬਡੇ ਬਡੋ ਪਜਾਲਾਨ ਭਰਿ।।
ਜਬ ਰਸ ਮਸ ਭੇ ਤਰੁਨਿ ਤਬੈ ਐਸੋ ਕੀਯੋ।।
ਹੋ ਪਕਰਿ ਭੁਜਾ ਤੇ ਸ਼ਾਹੁ ਸੇਜ ਊਪਰਿ ਲੀਯੋ।। ੬।।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਭੰਗ ਪੀ ਕੇ ਭੋਜਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪਿਆਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ। ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਨਸ਼ੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਤਾਂ ਨੌਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਧਨੀ ਨੂੰ ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੇਜ ਤੇ ਸੁੱਟ ਲਿਆ।।੬।।

ਤਾ ਸੌਂ ਕਹਾ ਕਿ ਆਉ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੈਂ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਤਾਪ ਮਦਨ ਕੋ ਹਮ ਹਰੈਂ।।
ਮੈਂ ਤਰੁਨੀ ਤੈਂ ਤਰੁਨ ਕਹਾਂ ਚਕਿਚਿਤ ਰਹਜੇ।।
ਹੋ ਹਮ ਤੁਮ ਰਮਹਿ ਸੁ ਆਜੁ ਚੰਚਲਾ ਅਸ ਕਹਜੋ।। ੭।।

ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਆਓ ਅਸੀਂ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਕਾਮ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਦੂਰ ਕਰੀਏ। ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਕਿਉਂ ਹੋ. ਮੈਂ ਮਟਿਆਰ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਗਭਰੂ ਹੋ ਇਸ ਲਈ ਆਓ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਰਮਣ ਕਰੀਏ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਸ਼ਾਹੁ ਤਵਨ ਕੀ ਬਾਤ ਨ ਮਾਨੀ।। ਅਧਿਕ ਮੰਗਲਾ ਭਈ ਖਿਸਾਨੀ।।
ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਕਰਿ ਹੇਤੁ ਬਿਸਾਰਾ।। ਅਰਧਾ ਅਰਧ ਚੀਰ ਤਿਹ ਡਾਰਾ।। ੮।।

ਪਰ ਉਸ ਵਿਉਪਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਅਤੇ ਮੰਗਲ ਦੇਵੀ ਖਿੱਝ ਗਈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।੮।।

ਲੂਟਿ ਲਯੋ ਤਾਂਕੋ ਸਭ ਹੀ ਧਨ।। ਘੋਰ ਅਪ੍ਰਾਧ ਕਿਯੋ ਪਾਪੀ ਇਨ।।
ਯਾ ਕਹ ਚੀਰਿ ਮੱਤ ਗਜ ਡਾਰਾ।। ਕਿਨਹੂੰ ਪੁਰਖ ਨ ਕਰੀ ਨਿਵਾਰਾ।। ੯।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪਾਪਣ ਨੇ ਘੋਰ ਅਪ੍ਰਾਧ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਮਦਮਸਤ ਹਾਥੀ ਨੇ ਚੀਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ

ਵਿਅਕਤੀ ਅਸਲ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।।੯।।

ਵਾਰਸ ਭਈ ਆਪੁ ਤਾਕੀ ਤਿਯ।। ਮਾਤ੍ਰਾ ਲਈ ਮਾਰਿ ਤਾਕੋ ਜਿਯ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਿਨੂੰ ਬਿਚਾਰਾ।। ਭੋਗ ਨ ਕਿਯਾ ਤਿਸੈ ਕੌ ਮਾਰਾ।। ੧੦।।

ਉਹ ਖੁਦ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਵਾਰਿਸ ਵੀ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਧਨ ਵੀ ਲੁਟ ਲਿਆ। ਕੋਈ ਵੀ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਕਿ ਵਿਉਪਾਰੀ ਭੋਗ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।।੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਛਲ ਮਾਰਾ ਤਾਹਿ ਕੌ ਜੌ ਨ ਰਮਾ ਤਿਹ ਸੰਗ।।
ਸੁ ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਪੂਰਨ ਭਯੋ ਤਬ ਹੀ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ।। ੧੧।। ੧।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਵੀ ਸ਼ਿਆਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ।।੧੧।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ, ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋਇ ਸੌ ਛਜਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੨੯੬।।੫੬੪੯।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਛਿਆਨੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੯੬।।੫੬੪੯।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਸਕਚਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਬਿਜੈਸੂਰ ਖੱਤ੍ਰੀ ਇਕ ਰਹੈ।। ਸਿੱਧ ਪਾਲ ਤਾਕਹ ਜਗ ਕਹੈ।।
ਸ਼ਮਸਦੀਨ ਦਿਲੀਸ ਦਿਵਾਨਾ।। ਜਾਨਤ ਸਕਲ ਰਾਵ ਅਰੁ ਰਾਨਾ।। ੧।।

ਬਿਜੈ ਸੂਰ ਇਕ ਖੱਤਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸਿੱਧ ਪਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਮਸ ਦੀਨ ਦਿਲੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਰੰਕ ਜਾਣਦੇ ਸਨ।।੧।।

ਲਛਿਮਨ ਸੈਨ ਧਾਮ ਸੁਤ ਸੁਭ ਮਤਿ।। ਬੱਜ੍ਰਸੈਨ ਦੂਸਰੋ ਬਿਕਟ ਮਤਿ।।
ਸਕੁਚ ਮਤੀ ਦੁਹਿਤਾ ਇਕ ਤਾਕੇ।। ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ ਸਮ ਨਹਿ ਜਾਕੇ।। ੨।।

ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਲਛਮਣ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਸੁਭ ਬੱਧੀ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਬਜਰ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਭੈੜੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਸਨ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਸਕੁਚ ਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਨਰ ਨਾਗ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੨।।

ਸ਼ਮਸਦੀਨ ਦਿਲੀਸ ਜੁਵਾਨਾ।। ਮਾਨਤ ਆਨਿ ਦੇਸ ਜਿਹ ਨਾਨਾ।।
ਏਕ ਦਿਵਸ ਵਹੁ ਗਯੋ ਸ਼ਿਕਾਰਾ।। ਜਾਂ ਦਿਸ ਹੁਤੀ ਕੇਹਰੀ ਬਾਰਾ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੇਹਰੀ ਬਾਰਾ=ਸ਼ੇਰਾਂ ਦਾ ਜੰਗਲ। ਦਿਲੀਸ=ਦਿੱਲੀ ਦਾ।

ਸ਼ਮਸ ਦੀਨ ਦਿਲੀ ਦਾ ਜਵਾਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਉਥੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਇਕ ਸ਼ੇਰਨੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।।੩।।

ਤਹੀ ਦਿਲੀਸ ਆਪੁ ਚਲਿ ਗਯੋ।। ਜਹਾਂ ਸਿੰਘਨੀ ਚਿਤਵਤ ਭਯੋ।।
ਸਿੱਧਪਾਲ ਲੀਏ ਅਪਨੇ ਸੰਗਾ।। ਔਰ ਲੀਏ ਅਨਗਨ ਚਤੁਰੰਗਾ।। ੪।।

[illegible] ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਿਥੇ ਸ਼ੇਰਨੀ ਵੇਖੀ ਸੀ ਉਥੇ ਉਹ ਖੁੱਦ ਚੱਲ ਕੇ ਗਿਆ। ਉਹ ਸਿੱਧ ਪਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੱਤਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ।।੪।।

ਤਾ ਪਰ ਕਰੀ ਝੁਕਾਵਤ ਭਯੋ।। ਕੇਹਰਿ ਸਮੈ ਜਨਮ ਤਬ ਲਯੋ।।
ਅਰਧ ਰਹਾ ਤਨ ਮਾਤ ਕੁਖੂਤਰ।। ਅਰਧਹ ਨਾਕਰ ਗਜ ਮਸਤਕ ਪਰ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰੀ=ਹਾਥੀ। ਅਰਧਹ=ਅੱਧਾ ਮਾਰਿਆ।

ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਸ਼ੇਰਨੀ ਵਲ ਆਪਣੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ੇਰਨੀ ਨੇ ਇਕ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਬੱਚੇ ਦਾ ਅੱਧਾ ਸਰੀਰ ਹਾਲੇ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁਖ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਪੰਜੇ ਹਾਥੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਲਾ ਦਿੱਤੇ।।੫।।

ਤਨ ਇਕ ਭਾਟ ਕੌਤਕ ਅਸ ਲਹਾ।। ਹਜਰਤਿ ਸੁਨਤ ਦੋਹਰਾ ਕਹਾ।।
ਸੁ ਮੈਂ ਕਹਤ ਹੋ ਸੁਨਹੁ ਪਯਾਰੇ।। ਜੋ ਤਿਨ ਸ਼ਾਹ ਨ ਚਿਤ ਤੇ ਟਾਰੇ।। ੬।।

ਇਕ ਭੱਟ ਨੇ ਇਹ ਕੌਤਕ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਕ ਦੋਹਰਾ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਦੋਹਰਾ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਦੀ ਨ ਭੁਲਾਇਆ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਿੰਘ ਸਾਪੁਰਸ਼ ਪਦਮਿਨੀ ਇਨਕਾ ਇਹੈ ਸੁਭਾਉ।।
ਜਜੋਂ ਜਜੋ ਦੁਖ ਗਾੜ੍ਹੋ ਪਰੈ ਤਜੋਂ ਤਜੋਂ ਆਗੈ ਪਾਉ।। ੭।।

ਸ਼ੇਰ, ਮਰਦ ਅਤੇ ਪਦਮਣੀ ਦਾ ਇਹ ਸੁਭਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਦੁਖ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਅੱਗੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਕਦਮ ਵਧਾਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਭਾਟ ਜਬੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਾ।। ਹਜਰਤਿ ਬਚਨ ਸ੍ਰਵਨ ਇਹ ਧਾਰਾ।।

ਜਬ ਅਪਨੇ ਮਹਲਨ ਮਹਿ ਆਯੋ॥ ਸਿੱਧਪਾਲ ਕਹ ਬੋਲ ਪਠਾਯੋ॥ ੮॥

ਭੱਟ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਦੋਹਰਾ ਸੁਣਾਇਆ ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਹੱਲਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਸਿੱਧ ਪਾਲ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ॥੮॥

ਤਾਸੋ ਇਹ ਬਿਧਿ ਨਾਥ ਬਖਾਨਾ॥ ਤੈਹੈ ਮੋਰ ਵਜੀਰ ਸਯਾਨਾ॥
ਅਬ ਕਛੁ ਅਸ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਉਪਾਈ॥ ਜਾਤੇ ਮਿਲੈ ਪਦੁਮਿਨਿ ਆਈ॥ ੯॥

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਸਿਆਣੇ ਮੰਤਰੀ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਐਸਾ ਉਪਾਅ ਕਰੋ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਦਮਣੀ ਇਸਤਰੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ॥੯॥

ਸਿੱਧਪਾਲ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਾ॥ ਸੁਨ ਹਜਰਤਿ ਜੂ ਬਚਨ ਹਮਾਰਾ॥
ਸਭ ਅਪਨੀ ਤੁਮ ਸੈਨ ਬੁਲਾਵੋ॥ ਮੋਹਿ ਸਿੰਗਲਾਦੀਪ ਪਠਾਵੋ॥ ੧੦॥

ਸਿੱਧਪਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਬੁਲਾਓ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਿੰਗਲਾਦੀਪ ਭੇਜੋ॥੧੦॥

ਜੌ ਤੁਮਰੀ ਆਗਜਾ ਕਹ ਪਾਊਂ॥ ਅਮਿਤ ਸੈਨ ਲੈ ਤਹਾਂ ਸਿਧਾਊਂ॥
ਖੜਗ ਸਿੰਗਲਾਦੀਪ ਮਚੈਹੋ॥ ਜਜੌਂ ਤਜੌਂ ਕੈ ਪਦੁਮਿਨਿ ਲੈ ਐਹੋ॥ ੧੧॥

ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕਾਫੀ ਸੈਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਜਾਵਾਂ। ਉਥੇ ਸਿੰਗਲਾਦੀਪ ਵਿਚ ਯੁੱਧ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਪਦਮਣੀ ਨੂੰ ਲੈ ਆਵਾਂਗਾ॥੧੧॥

ਯੌਂ ਕਹਿ ਗਯੋ ਧਾਮ ਜਬ ਰਾਜਾ॥ ਬਾਜਤ ਭਾਂਤ ਅਨੇਕਨ ਬਾਜਾ॥
ਬੈਰੀਹੁਤੋ ਤਹਾਂ ਇਕ ਤਾਕੋ॥ ਭੇਦ ਕਹਾ ਹਜਰਤਿ ਪੈ ਵਾਕੋ॥ ੧੨॥

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰਾਜਾ ਜਦ ਆਪਣੇ ਘਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਉਥੇ ਇਕ ਸਿੱਧ ਪਾਲ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਭੇਤ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ॥੧੨॥

ਏਕ ਧਾਮ ਦੁਹਿਤਾ ਹੈ ਯਾਕੇ॥ ਪਰੀ ਪਦਮਿਨਿ ਤੁੱਲਿ ਨ ਤਾਕੇ॥
ਪਠੈ ਮਨੁੱਛ ਤਿਹ ਹੇਰਿ ਮੰਗਾਵਹੁ॥ ਤਿਹ ਪਾਛੇ ਪਦੁਮਿਨਿ ਖੁਜਾਵਹੁ॥ ੧੩॥

ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪਰੀ ਜਾਂ ਪਦਮਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਵੋ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪਦਮਣੀ ਲੱਭਣ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿਣਾ॥੧੩॥

ਹਜਰਤਿ ਸੁਨਤ ਜਬੈ ਸੇ ਭਯੋ॥ ਤਤ ਛਿਨ ਦੂਤੀ ਤਹਾਂ ਪਠਯੋ॥

ਚਤੁਰਿ ਚਿਤੇਰੀ ਰੂਪ ਉਜਿਯਾਰੀ॥ ਬਿਸੁਕਰਮਾ ਕੀ ਜਾਨ ਕੁਮਾਰੀ॥੧੪॥

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਤੁਰੰਤ ਇਕ ਦੂਤੀ ਨੂੰ ਉਧਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਚੱਤਰ ਚਿਤਰਕਲਾ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੋਵੇ॥੧੪॥

ਇਕ ਚਤੁਰਾ ਅਰੁ ਦੁਤਿਯ ਚਿਤੇਰੀ॥ ਪ੍ਰਤਿਮਾ ਦੁਤਿਯ ਮਦਨ ਜਨ ਕੇਰੀ॥
ਗੋਰਬਰਨ ਅਰੁ ਖਾਏ ਪਾਨਾ॥ ਜਾਨੁਕ ਚੜ੍ਹਾਚੰਦ ਅਸਮਾਨਾ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਤਿਮਾ ਦੁਤਿਯ=ਦੂਸਰੀ ਮੂਰਤੀ। ਮਦਨ=ਕਾਮਦੇਵ।

ਉਹ ਚੱਤਰ ਇਸਤਰੀ ਕਾਮ ਦੇਵ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਰੂਪ ਸੀ। ਗੋਰਾ ਬਦਨ ਅਤੇ ਪਾਨ ਖਾਂਦੀ ਹੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦੀ ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚੰਦ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਵੇ॥੧੫॥

ਤਾਕੇ ਧਾਮ ਚਿਤੇਰਨਿ ਗਈ॥ ਲਿਖਿ ਲਜਾਵਤ ਪ੍ਰਤਿਮਾ ਤਿਹ ਭਈ॥
ਜਬ ਲੈ ਕਰਿ ਕਰ ਸ਼ਾਹ ਨਿਹਾਰੀ॥ ਜਾਨੁਕ ਤਾਨਿ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰੀ॥੧੬॥

ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਉਹ ਚਿਤਰਕਲਾ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਦੂਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਲੈ ਆਈ। ਜਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸ ਚਿੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਝ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ॥੧੬॥

ਸਭ ਸੁਧਿ ਗਈ ਮੱਤ ਹ੍ਵੈ ਝੂਮਾ॥ ਘਾਇਲਗੇ ਘਾਯਲ ਜਨੁ ਘੂੰਮਾ॥
ਤਨ ਕੀ ਰਹੀ ਨ ਤਨਿਕ ਸੰਭਾਰਾ॥ ਜਨੁ ਡਸਿ ਗਯੋ ਨਾਗ ਕੌਂਡਿਯਾਰਾ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਾਇਲਗੇ=ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਕੇ। ਕੌਂਡਿਯਾਰਾ=ਕੌਂਡੀਆਂ ਵਾਲਾ।

ਉਹ ਸਭ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਗਵਾ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਹੋਸ਼ ਨ ਰਹੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੌਡੀਆਂ ਵਾਲਾ ਸੱਪ ਲੜ ਗਿਆ ਹੋਵੇ॥੧੭॥

ਇਕ ਦਿਨ ਕਰੀ ਸ਼ਾਹ ਮਿਜਮਾਨੀ॥ ਸਭ ਪੁਰ ਨਾਰਿ ਧਾਮ ਮਹਿ ਆਨੀ॥
ਸਿੰਧ ਪਾਲ ਕੀ ਸੁਤਾ ਜਬਾਈ॥ ਸਕਲ ਦੀਪ ਜਜੋਂ ਸਭਾ ਸੁਹਾਈ॥੧੮॥

ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮਹਿਮਾਨੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਸਿੰਧ ਪਾਲ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਜਦ ਆਈ ਤਾਂ ਮਾਨੋਂ ਸਾਰੀ ਸਭਾ ਹੀ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਗਈ॥੧੮॥

ਛਿੱਦ੍ਰ ਬੀਚ ਕਰਿ ਤਾਂਹਿ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਹਜਰਤਿ ਭਯੋ ਤਬੈ ਮਤਵਾਰਾ॥

ਮਨ ਤਰੁਨੀ ਕੇ ਰੂਪ ਬਿਕਾਨਜੋ॥ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸੋ ਤਨੁ ਰਹਜੋ ਪਛਾਨਜੋ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਿੱਦ੍ਰ=ਛੇਕ। ਮ੍ਰਿਤਕ=ਮੁਰਦੇ।

ਇਕ ਮੋਰੀ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮਤਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਉਸ ਮੁਟਿਆਰ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਵਿਕ ਚੁਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤਨ ਮਾਨੋਂ ਇਕ ਲਾਸ਼ ਵਾਂਗ ਅਹਿੱਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ॥੧੯॥

ਹਜਰਤਿ ਸਕਲ ਪਠਾਨ ਬੁਲਾਏ॥ ਸਿੱਧਪਾਲ ਕੈ ਧਾਮ ਪਠਾਏ॥
ਕੈ ਅਪਨੀ ਦੁਹਿਤਾ ਮੁਹਿ ਦੀਜੈ॥ ਨਾਤਰ ਮੀਚ ਮੂੰਡ ਪਰ ਲੀਜੈ॥੨੦॥

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪਠਾਣ ਬੁਲਾਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸਿੱਧ ਪਾਲ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਮੌਤ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਵੇ॥੨੦॥

ਸਕਲ ਪਠਾਨ ਤਵਨ ਕੇ ਗਏ॥ ਹਜਰਤਿ ਕਹੀ ਸੁ ਭਾਖਤ ਭਏ॥
ਸਿੱਧਪਾਲ ਧੰਨ ਭਾਗ ਤਿਹਾਰੇ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਵਹਿਗੇ ਸ਼ਾਹ ਸਵਾਰੇ॥੨੧॥

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਭੇਜੇ ਪਠਾਣ ਉਥੇ ਗਏ ਅਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਧ ਪਾਲ ਨੂੰ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਿੱਧ ਪਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਹਨ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਇਥੇ ਸ਼ਾਹੀ ਸਵਾਰੀ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਗੇ॥੨੧॥

ਸਿੱਧਪਾਲ ਐਸੋ ਜਬ ਸੁਨਾ॥ ਅਧਿਕ ਦੁਖਿਤ ਹ੍ਵੈ ਮਸਤਕ ਧੁਨਾ॥
ਦੈਵ ਕਵਨ ਗਤਿ ਕਰੀ ਹਮਾਰੀ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਅਸਿ ਉਪਜੀ ਸੁਤਾ ਦੁਖਾਰੀ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਪਜੀ ਸੁਤਾ ਦੁਖਾਰੀ=ਦੁਖਦਾਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਿੱਧ ਪਾਲ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ,"ਹੇ ਭਗਵਾਨ ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਹ ਕੀ ਕੀਤਾ, ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਦੁਖਦਾਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ॥੨੨॥

ਜੌ ਨਹਿ ਦੇਤ ਤੁ ਬਿਗਰਤ ਕਾਜਾ॥ ਜਾਤ ਦਏ ਛੱਤ੍ਰਿਨ ਕੀ ਲਾਜਾ॥
ਮੁਗਲ ਪਠਾਨ ਤੁਰਕ ਘਰ ਮਾਹੀ॥ ਅਬ ਲਗਿ ਗੀ ਛੱਤ੍ਰਾਨੀ ਨਾਹੀ॥੨੩॥

ਜੇ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹ ਵਿਗੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਖੱਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਜ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਣ ਮਰਯਾਦਾ ਭੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜ ਤਕ ਮੁਗਲ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਖੱਤਰਾਣੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਹੈ॥੨੩॥

ਛੱਤ੍ਰਿਨ ਕੇ ਅਬ ਲਗੇ ਨ ਭਈ।। ਦੁਹਿਤਾ ਕਾਢਿ ਤੁਰਕ ਕਹ ਦਈ।।
ਰਜਪੂਤਨ ਕੇ ਹੋਤਹ ਆਈ।। ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਧਾਮ ਮਲੇਛ ਪਠਾਈ।। ੨੪।।

ਹੁਣ ਤਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਖੱਤਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ। ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਮਲੇਛਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।।੨੪।।

ਹਾਡਨ ਏਕ ਦੂਸਰਨ ਖੱਤ੍ਰੀ।। ਤੁਰਕਨ ਕਹ ਇਨ ਦਈ ਨ ਪੁੱਤ੍ਰੀ।।
ਜੋ ਛੱਤ੍ਰੀ ਅਸ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ।। ਕੁੰਭੀ ਨਰਕ ਦੇਹ ਜੁਤ ਜਾਵੈ।।੨੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਾਡਨ=ਹਾੜਾ ਵੰਸ਼। ਛੱਤ੍ਰੀ=ਖੱਤਰੀ।

ਇਹ ਇਕ ਤਾਂ ਹਾੜਾ ਵੰਸ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਖੱਤਰੀਆਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੈ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕਦੀ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਖੱਤਰੀ ਐਸਾ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕੁੰਭੀ ਨਰਕ ਵਿਚ ਜਾਵੇਗਾ।।੨੫।।

ਜੋ ਨਰ ਤੁਰਕਹਿ ਦੇਤ ਦੁਲਾਰੀ।। ਧ੍ਰਿਗ ਧ੍ਰਿਗ ਜਗ ਤਿਹ ਕਰਤ ਉਚਾਰੀ।।
ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਤਾਹਿ ਕੋ ਜੈਹੈ।। ਛੱਤ੍ਰੀ ਸੁਤਾ ਤੁਰਕ ਕਹ ਦੈਹੈ।।੨੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਲਾਰੀ ਧੀ।। ਧ੍ਰਿਗ ਧ੍ਰਿਗ=ਧਿਰਕਾਰ ਧਿਰਕਾਰ।

ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਤੁਰਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਫਿਟਕਾਰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਖੱਤਰੀ ਤੁਰਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇਵੇਗਾ ਉਸ ਦਾ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਗਰਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।।੨੬।।

ਹਾਡਿਯਨ ਸੁਤਾ ਤੁਰਕ ਨਹਿ ਦਈ।। ਛੱਤ੍ਰਾਨੀ ਤੁਰਕਨੀ ਨ ਭਈ।।
ਕਛ ਰਜਪੂਤਨ ਲਾਜ ਗਵਾਈ।। ਰਾਨੀ ਤੇ ਬੇਗਮਾ ਕਹਾਈ।।੨੭।।

ਹਾੜਾ ਵੰਸ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਅਜ ਤਕ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰੀ ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਖੱਤਰਾਣੀ ਅੱਜ ਤਕ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਹੀ ਨਿਰਲੱਜ ਰਾਜਪੂਤ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਦੇ ਥਾਂ ਬੇਗਮ ਕਹਾਉਣਾ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ।।੨੭।।

ਅਬ ਮੈਂ ਧਰੈ ਇਹੈ ਨਿਜੁ ਬੁੱਧਾ।। ਮੰਡੌ ਬੀਰ ਖੇਤ ਮਹਿ ਕ੍ਰੁੱਧਾ।।
ਪਹਿਰਿ ਕੌਚ ਕਰਿ ਖੜਗ ਸੰਭਾਰੋਂ।। ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਆਜੁ ਪਖਰਿਯਾ ਮਾਰੋਂ।।੨੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੰਡੌ ਬੀਰ ਖੇਤ=ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਯੁੱਧ। ਪਹਿਰਿ ਕੌਚ=ਕਵਚ ਪਾ ਕੇ। ਪਖਰਿਯਾ=ਸੂਰਮੇ।

ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹੋ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਕਵਚ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਤਲਵਾਰ ਸੰਭਾਲੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇ।।੨੮।।

ਤਬ ਕੰਨਜਾ ਨਿਜੁ ਪਿਤਾ ਹਕਾਰਾ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਾਸੋ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰਾ।।
ਤਾਤ ਤਨਿਕ ਚਿੰਤਾ ਨਹਿ ਕਰੀਯੈ।। ਸਨਮੁਖ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸੌ ਲਰੀਯੈ।।੨੯।।

ਤਦ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚਿੰਤਾ ਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਈ ਕਰੋ।।੨੯।।

ਅੜਿੱਲ।। ਬੋਲ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹੈ ਦਿਵਸਰੇ ਜਾਂਇ ਹੈਂ।।
ਕਰੇ ਕਰਮ ਛੱਤ੍ਰਿਨ ਕੇ ਚਾਰਣ ਗਾਇ ਹੈਂ।।
ਤਾ ਤਨ ਮੋਕੋ ਦੀਜੈ ਆਹਵ ਕੀਜਿਯੈ।।
ਹੋ ਦਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੁਹੂੰ ਜਗ ਮੈ ਜਸ ਲੀਜਿਯੈ।। ੩੦।।

ਦਿਨ ਬੀਤ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਗੱਲਾਂ ਸਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਭੱਟ ਸਦਾ ਵਾਰਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਨ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ, ਕਿਰਪਾਨ ਚਲਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੱਸ ਖਟੋ।।੩੦।।

ਖੜਗ ਹਾਥ ਜਿਨਿ ਤਜਹੁ ਖੜਗਧਾਰਾ ਸਹੋ।।
ਭਾਜਿ ਨ ਚਲਿਯਹੁ ਤਾਤ ਮੰਡਿ ਰਨ ਕੌ ਰਹੋ।।
ਪਠੇ ਪਖਰਿਯਾ ਹਨਿਯਹੁ ਬਿਸਿਖ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਰਿ।।
ਹੋ ਮਾਰਿ ਅਰਿਨ ਕੌ ਮਰਿਯਹੁ ਹਮਰਿ ਸੰਘਾਰਿ ਕਰਿ।। ੩੧।।

ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਕਿਰਪਾਨ ਨੂੰ ਮਤ ਛਡੋ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਦੀ ਧਾਰ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਕਾਇਮ ਕਰੋ। ਹੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ! ਯੁਧ ਨੂੰ ਅਰੰਭ ਕਰੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਭੱਜਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤੀਰ ਚਲਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਣਾ। ਵੈਰੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਵੀ ਮਰ ਜਾਣਾ, ਪਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਦੀ ਨ ਕਰਨਾ।।੩੧।।

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨਹੁ ਪਿਤਾ ਇਕ ਕਰਹੁ ਉਪਾਈ।। ਸ਼ਮਸ਼ਦੀਨ ਕਹ ਲੇਹੁ ਬੁਲਾਈ।।
ਜਬ ਆਵੈ ਤਬ ਪਕਰਿ ਸੰਘਰਿਯਹੁ।। ਬਹੁਰੌ ਨਿਕਸਿ ਜੁੱਧ ਕੌ ਕਰਿਯਹੁ।। ੩੨।।

ਹੇ ਪਿਤਾ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਉਪਾਅ ਦਸਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਮਸ਼ ਦੀਨ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਵੋਂ। ਜਦ ਉਹ ਏਥੇ ਆਵੇ ਤਾਂ ਫੜ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ

ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨਾ।।੩੨।।

ਸਿੰਧਪਾਲ ਤਬ ਐਸ ਬਿਚਾਰੀ।। ਭਲੀ ਬਾਤ ਇਨ ਸੁਤਾ ਉਚਾਰੀ।।
ਅੰਤਹਪੁਰ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਆਯੋ।।ਬੋਲਿ ਪਠਾਨਨ ਐਸ ਜਤਾਯੋ।।੩੩।।

ਸਿਧ ਪਾਲ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਠੀਕ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਅੰਤਪੁਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ।।੩੩।।

ਏ ਹੈ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਬਡੇ ਬਨਾਏ।। ਹਮ ਤੁਮ ਏ ਇਨ ਕੇ ਪਗ ਲਾਏ।।
ਜੋ ਇਨ ਕਹਾ ਵਹੈ ਮਨ ਮਾਨਾ।। ਸਿਰ ਪਰ ਹੁਕਮ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਆਨਾ।।੩੪।।

'ਇਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਵਲੋਂ ਹੀ ਵੱਡੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਸੀਂ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਹਮਾਤੜ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਰਗੇ ਹਾਂ। ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਹੈ।।੩੪।।

ਤਬ ਮਿਲਿ ਖਾਨ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਗਏ।। ਅਤਿ ਹੀ ਹ੍ਰਿਦੈ ਅਨੰਦਿਤ ਭਏ।।
ਤੁਰਕਹਿ ਛੱਤ੍ਰਿਨ ਸੁਤਾ ਨ ਦਈ।। ਹਸਿ ਹੈ ਇਨੈ ਭਲੀ ਇਹ ਭਈ।।੩੫।।

ਤਦ ਪਠਾਣ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕੋਲ ਗਏ ਅਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਖੱਤਰੀਆਂ ਨੇ ਕਦੇ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਇਹ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਮੰਨ ਗਿਆ ਹੈ।।੩੫।।

ਦੁਹਿਤਾ ਇਤੈ ਪਿਤਹਿ ਸਮੁਝਾਵੈ।। ਛੱਤ੍ਰੀ ਜਨਮੁ ਫੇਰਿ ਨਹਿ ਆਵੈ।।
ਅਬ ਲੌ ਐਸੀ ਬਾਤ ਨ ਭਈ।। ਤੁਰਕਨ ਕੇ ਛੱਤ੍ਰਾਨੀ ਗਈ।।੩੬।।

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਪੁੱਤਰੀ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਖੱਤਰੀ ਜਨਮ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਅਜ ਤਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਖਤਰਾਣੀ ਤੁਰਕ ਪਾਸ ਗਈ ਹੋਵੇ।।੩੬।।

ਤਾਤੇ ਮੋਹਿ ਨ ਦੀਜੈ ਤਾਤਾ।। ਮੰਡਹੁ ਜੁੱਧ ਹੋਤ ਹੀ ਪ੍ਰਾਤਾ।।
ਚਲਿ ਹੈ ਕਥਾ ਸਦਾ ਜਗ ਮਾਹੀ।। ਪ੍ਰਾਤ ਪਠਾਨ ਕਿ ਛੱਤ੍ਰੀ ਨਾਹੀ।। ੩੭।।

ਇਸ ਲਈ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਮੱਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਯੁੱਧ ਕਰੋ। ਇਹ ਕਥਾ ਜੁਗਾਂ ਤਕ ਚਲਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਕਲ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪਠਾਣ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ ਜਾਂ ਖੱਤਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ।।੩੭।।

ਪਹਿਰਹੁ ਕੌਚ ਬਜਾਇ ਨਗਾਰੇ।। ਪੀ ਪੀ ਅਮਲ ਹੋਹੁ ਮਤਵਾਰੇ।।
ਪ੍ਰਾਤ ਮਚਤ ਹੈ ਜੁੱਧ ਅਪਾਰਾ।। ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਅੰਧ ਧੁੰਦ ਬਿਕਰਾਰਾ।।੩੮।।

ਨਗਾਰੇ ਵਜਾ ਕੇ ਕਵਚ ਪਹਿਣ ਲਵੋ ਅਤੇ ਨਸ਼ਾ ਪੀ ਕੇ ਸਾਰੇ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਵੋ। ਸਵੇਰੇ ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਯੁੱਧ ਹੋਵੇਗਾ।।੩੮।।

ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸੰਗ ਹੈ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ।। ਸਭ ਹੀ ਕਰਹੁ ਕੇਸਰੀ ਜਾਮਾ।।
ਟਾਂਕਿ ਆਫੂਐਂ ਤੁਰੈ ਨਚਾਵੈਂ।।ਸਾਂਗ ਝਲਕਤੀ ਹਾਥ ਫਿਰਾਵੌਂ।।੩੯।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ=ਜੰਗ, ਲੜਾਈ। ਆਫੂਐਂ=ਅਫੀਮ। ਤੁਰੈ ਨਚਾਵੈਂ=ਘੋੜੇ ਨਚਾਵੋ। ਸਾਂਗ ਝਲਕਤੀ=ਲਿਸ਼ਕਦੀਆਂ ਬਰਛੀਆਂ।

ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਕੇਸਰੀ ਬਾਣੇ ਪਾ ਲਵੋ। ਅਫੀਮ ਆਦਿ ਖਾ ਕੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਚਾਵੋ ਅਤੇ ਲਿਸ਼ਕਦੀਆਂ ਬਰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਘੁਮਾਓ।।੩੯।।

ਪ੍ਰਥਮ ਤਜਾਗਿ ਪ੍ਰਾਨਨ ਕੀ ਆਸਾ।। ਬਾਹਹੁ ਖੜਗ ਸਕਲ ਤਜਿ ਤ੍ਰਾਸਾ।।
ਪੋਸਤ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਚੜ੍ਹਾਵੋ।। ਰੇਤੀ ਮਾਂਝ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਦਿਖਾਵੋ।।੪੦।।

ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਆਸ ਛੱਡ ਕੇ ਨਿਰਭੈ ਹੋ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਓ। ਪੋਸਤ, ਭੰਗ ਜਾਂ ਅਫੀਮ ਖਾ ਲਵੋ ਅਤੇ ਇਸ ਰੇਤਲੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਕਰਤਵ ਵਖਾਓ।।੪੦।।

ਹਜਰਤਿ ਜੋਰਿ ਤਹਾਂ ਦਲ ਆਯੋ।। ਸਕਲ ਬਜਾਹ ਕੋ ਸਾਜ ਬਨਾਯੋ।।
ਸਿੱਧਪਾਲ ਕੇ ਜਬ ਘਰਿ ਆਏ।। ਪੁਨਿ ਕੰਨਜਾ ਅਸ ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ।।੪੧।।

ਉਧਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਸਿੱਧ ਪਾਲ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਕੰਨਿਆ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ।।੪੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਵੈ ਜੋ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਨ ਤਾਹਿ ਸੰਘਾਰਿਯੈ।।
ਧਾਮ ਗਏ ਇਹੁ ਮਾਰਹੁ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਿਯੈ।।
ਲਛਿਮਨ ਪੁਤ੍ਰਹਿ ਡਾਰਿ ਡੋਰਿ ਦਿਯ ਤ੍ਰਿਯ ਉਚਰਿ।।
ਹੋ ਸੰਗ ਸਤ ਸੈ ਖਤਿਰੇਟਾ ਗਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਭੇਸ ਧਰਿ।। ੪੨।।

ਘਰ ਵਿਚ ਜੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਦ ਉਹ ਘਰ ਤੋਂ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੋ। ਪੁੱਤਰ ਲਛਮਣ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਵਾ ਕੇ ਅਤੇ ਡੋਲੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸਤ ਸੌ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਨਾਲ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ।।੪੨।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਤੇ ਜਾਤ ਧਾਮ ਤੇ ਭਏ।। ਤਬ ਤਾਕੇ ਮੰਦਰ ਮੋ ਅਏ।।

****

ਲੁਬਧਮਾਨ ਹ੍ਵੈ ਹਾਥ ਚਲਾਯੋ।। ਲਛਿਮਨ ਕਾਢਿ ਕਟਾਰੀ ਘਾਯੋ।। ੪੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੁਬਧਮਾਨ=ਪਿਆਰ ਵਿਚ। ਕਟਾਰੀ ਘਾਯੋ=ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਜਦੋਂ ਉਹ ਘਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਆਏ. ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਇਸਤਰੀ ਬਣੇ ਲਛਮਣ ਵਲ ਵਧਾਇਆ ਤਾਂ ਲਛਮਣ ਨੇ ਕਟਾਰ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੪੩।।

ਤਾਕਹ ਐਸ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰਾ।। ਬਹੁਰਿ ਨ ਹਜਰਤਿ ਬੈਨ ਉਚਾਰਾ।।
ਤਾਕਹ ਮਾਰਿ ਭੇਸ ਨਰ ਧਾਰੋ।। ਲੋਗਨ ਮਹਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੋ।। ੪੪।।

ਉਸ ਨੂੰ ਐਸੀ ਕਟਾਰ ਮਾਰੀ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਵੀ ਨ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਹ ਨਰ ਵੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।। ੪੪।।

ਮੋਹਿ ਅਮਲ ਕੇ ਕਾਜ ਪਠਾਵਾ।। ਤੁਮ ਤਨ ਇਹ ਬਿਧਿ ਆਪੁ ਕਹਾਵਾ।।
ਧਾਮ ਆਵਨੇ ਕੋਈ ਨ ਪਾਵੈ।। ਜੋ ਆਵੈ ਸੋ ਜਾਨ ਗਵਾਵੈ।। ੪੫।।

ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਨ ਆਵੇ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਆਵੇਗਾ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋ ਬੈਠੇਗਾ।। ੪੫।।

ਇਹ ਛਲ ਲਾਘਿ ਡਵਢੀਯਨ ਆਯੋ।। ਚੋਬਦਾਰ ਨਹਿ ਕਿਨੀ ਹਟਾਯੋ।।
ਜਬਹੀ ਕੁਮਕ ਆਪਨੀ ਗਯੋ।। ਤਬ ਹੀ ਅਮਿਤ ਕੁਲਾਹਲ ਭਯੋ।। ੪੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਡਵਢੀਯਨ=ਡਿਉੜੀ। ਕੁਮਕ=ਸਹਾਇਕ ਫੌਜ। ਕੁਲਾਹਲ=ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ, ਕੁਰਲਾਹਟ।

ਉਹ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਡਿਉੜੀ ਲੰਘ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਚੋਬਦਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ। ਤਦ ਮਦਦ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਕੁਰਲਾਹਟ ਮੱਚ ਗਈ।। ੪੬।।

ਬਾਜੈ ਲਗੇ ਤਹਾਂ ਸ਼ਦਿਯਾਨੇ।। ਬਾਚਤ ਤਿਹੂੰ ਭਵਨ ਮਹਿ ਜਾਨੇ।।
ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਮੁਚੰਗਨਹਾਰੇ।। ਮੰਦਲ ਤੂਰ ਉਪੰਗ ਅਪਾਰੇ।। ੪੭।।

ਉਥੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ ਜਿਹੜੇ ਇੰਝ ਲੱਗਦੇ ਸਨ ਕਿ ਓਸੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਓਥੇ ਢੋਲ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਮੁਚੰਗ ਅਤੇ ਤੁਰੀਆਂ ਵੱਜਣ ਲੱਗੀਆਂ।। ੪੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬਜੈ ਦਮਾਮਾ ਜਬ ਲਗੇ ਸੁਨਿ ਮਾਰੂ ਧੁਨਿ ਕਾਨ।।

ਖਾਨ ਖਵੀਨ ਜਿਤੇ ਹੁਤੇ ਟੂਟਿ ਪਰੇ ਤਹ ਆਨਿ॥ ੪੮॥

ਜਦ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਜਿੰਨੇ ਉਥੇ ਖਾਨ ਪਠਾਣ ਸਨ ਸਭ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ॥੪੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਐਸੋ ਕਵਨ ਦ੍ਵੈਖਨੀ ਜਾਯੋ॥ ਜਿਨੈ ਜੁਝਊਆ ਇਹਾਂ ਬਜਾਯੋ॥
ਐਸਾ ਭਯੋ ਕਵਨ ਮਤਵਾਲਾ॥ ਜਹ ਮੂਰਖ ਨਹਿ ਸੂਝਤ ਚਾਲਾ॥ ੪੯॥

ਐਸਾ ਕਿਹੜਾ ਦੋਖੀ ਪੁੱਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵਜਾ ਦਿਤੇ ਹਨ ? ਐਸਾ ਕੌਣ ਮਤਵਾਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਕੰਮ ਲਈ ਏਥੇ ਆਏ ਹਾਂ॥੪੯॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਾਖਿ ਖਾਨ ਸਭ ਧਾਏ॥ ਬਾਂਧੇ ਚੁੰਗ ਚੌਪਤਨ ਆਏ॥
ਸ਼ਮਸਦੀਨ ਲਛਿਮਨ ਜਹ ਘਾਯੋ॥ ਤਿਹ ਠਾਂ ਸਕਲ ਸੈਨ ਮਿਲਿ ਆਯੋ॥ ੫੦॥

ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੇ ਪਠਾਣ ਚੁੰਗੀਆਂ ਭਰਦੇ ਅਤੇ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦੇ ਭੱਜਦੇ ਹੋਏ ਉਥੇ ਆ ਗਏ। ਸ਼ਮਸਦੀਨ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਲਛਮਣ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਆ ਕੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ॥੫੦॥

ਲੋਦੀ ਸੂਰ ਨਯਾਜੀ ਚਲੇ॥ ਲੀਨੇ ਸੰਗ ਸੂਰਮਾ ਭਲੇ॥
ਦਾਓ ਜਈ ਰੁਹੇਲੇ ਆਏ॥ ਆਫਰੀ ਦਿਯਨ ਤੁਰੈ ਨਚਾਏ॥ ੫੧॥

ਲੋਧੀ ਅਤੇ ਨਿਆਜੀ ਚੰਗੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਲ ਪਏ। ਦਾਊ, ਜਈ, ਰੁਹੇਲੇ ਅਤੇ ਅਫਰੀਦੀਆਂ ਨੇ ਘੋੜੇ ਨਚਾਏ॥੫੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਾਵਨ ਖੇਲ ਪਠਾਨ ਤਹ ਸਭੈ ਪਰੇ ਅਰਿਰਾਇ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਾਨਾ ਬਧੇ ਗਨਨਾ ਗਨੀ ਨ ਜਾਇ॥ ੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਨਨਾ ਗਨੀ ਨ ਜਾਈ=ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਬਾਬਨ, ਖੇਲ, ਪਠਾਣ ਸਾਰੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪੋਸ਼ਾਕੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨੀ ਅਸੰਭਵ ਸੀ॥੫੨॥

ਚੌਪਈ॥ਪਖਰਿਯਾਰੇ ਦ੍ਵਾਰਨ ਨਹਿ ਮਾਵੈਂ॥ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਭਟ ਤੁਰੰਗ ਨਚਾਵੈਂ॥
ਬਾਨਨ ਕੀ ਆਂਧੀ ਤਹ ਆਈ॥ ਹਾਥ ਪਸਾਰਾ ਲਖਾ ਨ ਜਾਈ॥ ੫੩॥

ਸੂਰਮੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਲੰਘ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰਹੇ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਸਨ ਉਥੇ ਹੀ ਘੋੜੇ ਨਚਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਥੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਚਲ ਪਈ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਰਿਹਾ॥੫੩॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਸ਼ੋਰ ਨਗਰ ਮੈ ਪਯੋ॥ ਜਨੁ ਰਵਿ ਉਲਟਿ ਪਲਟਿ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ॥
ਜੈਸੇ ਜਲਧਿ ਬਾਰਿ ਪਰਹਰੈ॥ ਉਛਰਿ ਉਛਰਿ ਮਖਰੀ ਜਜੋਂ ਮਰੈ॥ ੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਵਿ=ਸੂਰਜ। ਉਲਟਿ ਪਲਟਿ=ਉਲਟਾ ਪੁਲਟਾ।

ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਰਲਾਹਟ ਮੱਚ ਗਈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਉਲਟ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਆਪਣਾ ਪਾਣੀ ਉਛਾਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮਛੀਆਂ ਭੁੜਕ ਭੁੜਕ ਕੇ ਮਰ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ॥੫੪॥

ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਨਾਵ ਨਦੀ ਕੀ ਧਾਰਾ॥ ਬਹੀ ਜਾਤ ਕੋਊ ਨਹਿ ਰਖਵਾਰਾ॥
ਤੈਸੀ ਦਸ਼ਾ ਨਗਰ ਕੀ ਭਈ॥ ਜਨੁ ਬਿਨੁ ਸੱਕ੍ਰ ਸਚੀ ਹ੍ਵੈ ਗਈ॥ ੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੱਕ੍ਰ=ਇੰਦਰ। ਸਚੀ=ਇੰਦਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਦੀ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਬੇੜੀ ਡੁਬਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਦੀ ਏਨੀ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸੱਚੀ ਇੰਦਰ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ॥੫੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹਿ ਦਿਸਿ ਸਭ ਛੱਤ੍ਰੀ ਚੜ੍ਹੇ ਉਹਿ ਦਿਸਿ ਚੜ੍ਹੇ ਪਠਾਨ॥
ਸੁਨਹੁ ਸੰਤ ਚਿਤ ਦੈ ਸਭੈ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਭਯੋ ਨਿਦਾਨ॥ ੫੬॥

ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਖੱਤਰੀ ਚੜ੍ਹ ਆਏ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਪਠਾਣ ਆ ਪਏ। ਹੇ ਸੰਤ ਜੀ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣੋ॥੫੬॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਜਬੈ ਜੋਰਿ ਬਾਨਾ ਅਨੀ ਖਾਨ ਆਏ॥ ਇਤੈ ਛੋਭਿ ਛੱਤ੍ਰੀ ਸਭੈ ਬੀਰ ਧਾਏ॥
ਚਲੇ ਬਾਨ ਐਸੇ ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਭਾਰੇ॥ ਲਗੈ ਅੰਗ ਜਾਕੇ ਨ ਜਾਂਹੀ ਨਿਕਾਰੇ॥ ੫੭॥

ਜਦ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਉਸ ਪਾਸਿਓਂ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਆਈ ਤਾਂ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਖੱਤਰੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵੀ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਕੇ ਆ ਪਈ। ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਏਨੇ ਭਾਰੇ ਤੀਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਇਕ ਵਾਰ ਵੱਜੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੫੭॥

ਤਬੈ ਲਛਿਮਨ ਕੁਮਾਰ ਜੂ ਕੋਪ ਕੈਕੈ॥ ਹਨੇ ਖਾਨ ਬਾਨੀ ਸਭੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈਕੈ॥
ਕਿਤੇ ਖੇਤ ਮਾਰੇ ਪਰੇ ਬੀਰ ਐਸੇ॥ ਬਿਰਾਜੈ ਕਟੇ ਇੰਦ੍ਰਕੇ ਕੇਤ ਜੈਸੇ॥ ੫੮॥

ਤਦ ਲਛਮਣ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਖਾਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਥਾਈਂ ਸੂਰਮੇ ਇੰਞ ਕਟੇ ਹੋਏ ਪਏ ਸਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਇੰਦਰ ਦੇ ਝੰਡੇ ਕਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣ॥੫੮॥

ਪੀਏਂ ਜਾਨੁ ਭੰਗੈ ਮਲੰਗੈਂ ਪਰੇ ਹੈਂ॥ ਕਹੂੰ ਕੋਟਿ ਸੌਂਡੀਨ ਸੀਸੈਂ ਝਰੇ ਹੈਂ॥
ਕਹੂੰ ਉਸ਼ਟ ਮਾਰੇ ਸੁ ਲੈ ਭੂਮਿ ਤੋਪੈਂ॥ ਕਹੂੰ ਖੇਤ ਖਾਂਡੇ ਲਸੈਂ ਨਗਨ ਧੋਪੈਂ॥੫੯॥

ਉਹ ਪਏ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਮਲੰਗ ਲੋਕ ਭੰਗ ਪੀ ਕੇ ਪਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਸਿਰ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਊਠ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਵਾਰ ਨਾਲ ਮਰੇ ਹੋਏ ਨੰਗੇ ਸੂਰਮੇ ਪਏ ਸਨ॥੫੯॥

ਕਹੂੰ ਬਾਨ ਕਾਟੇ ਪਰੇ ਭੂਮਿ ਐਸੇ॥ ਬੁਯੋ ਕੋ ਕ੍ਰਿਸਾਨੈ ਕਢੇ ਈਖ ਜੈਸੇ॥
ਕਹੂੰ ਲਹਿਲ ਹੈਂ ਪੇਟ ਮੈ ਯੋ ਕਟਾਰੀ॥ ਮਨੋ ਮਛ ਸੋਹੈਂ ਬਧੇ ਬੀਚ ਜਾਰੀ॥੬੦॥

ਕਿਤੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਸੂਰਬੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਏ ਸਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨ ਬੀਜੀ ਹੋਈ ਗੰਨੇ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਢਿੱਡਾਂ ਵਿਚ ਕਟਾਰਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੱਛੀ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥੬੦॥

ਕਿਤੈ ਪੇਟ ਪਾਟੇ ਪਰੇ ਖੇਤ ਬਾਜੀ॥ ਕਹੂੰ ਮੱਤ ਦੰਤੀ ਫਿਰੈਂ ਛੂਛ ਤਾਜੀ॥
ਕਹੂੰ ਮੂੰਡ ਮਾਲੀ ਪੁਐ ਮੁੰਡ ਮਾਲਾ॥ ਕਹੂੰ ਭੂਤ ਔ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਚੈ ਬਿਤਾਲਾ॥੬੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਰੇ ਖੇਤ ਬਾਜੀ=ਖੇਤ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਪਏ ਸਨ। ਮੱਤ ਦੰਤੀ=ਮਸਤ ਹਾਥੀ। ਛੂਛ ਤਾਜੀ=ਸਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਘੋੜੇ।

ਕਿਤੇ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਢਿੱਡਾਂ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਮਦਮਸਤ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਸਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਘੋੜੇ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਰੋਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ ਅਤੇ ਬੇਤਾਲ ਨਾਚ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੬੧॥

ਕਹੂੰ ਦੈਤ ਕਾਢੇ ਫਿਰੈ ਦਾਂਤ ਭਾਰੇ॥ ਬਮੈ ਸ੍ਰੋਨ ਕੇਤੇ ਪਰੇ ਖੇਤ ਮਾਰੇ॥
ਕਹੂੰ ਤਾਜਿ ਡਾਰੇ ਜਿਰਹ ਖੋਲ ਐਸੇ॥ ਬਗੇ ਬਜੇਤ ਭਾਰੇ ਸਮੈਂ ਸੀਤ ਜੈਸੇ॥੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਮੈ ਸ੍ਰੋਨ=ਲਹੂ ਵੱਗਦਾ ਸੀ। ਤਾਜਿ=ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਤਾਜ। ਜਿਰਹ=ਜਿਰਾ ਬਕਤਰ।

ਕਿਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੈਤ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੰਦ ਕੱਢ ਕੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ ਹੋਏ ਖੇਤ ਵਿਚ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਤਾਜ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਜਿਰਾ ਬਕਤਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਏ ਸਨ ਕਿ

ਜਿਵੇਂ ਠੰਡੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਚਲਦੀ ਹੈ।।੬੨।।

ਤਹਾਂ ਬਾਜ ਹਾਥੀਨ ਕੀ ਸ੍ਰੋਨ ਧਾਰੈਂ।। ਪਰੈ ਜਜੋਂ ਫੁਹਾਰਾਨਹੂੰ ਕੀ ਫੁਹਾਰੈਂ।।
ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਸੋ ਜਾਨ ਜੂਝ੍ਯੋ ਭਯੋ ਹੈ।। ਜਹਾਂ ਕੋਟਿ ਸੂਰਾਨ ਸੂਰਾ ਖਯੋ ਹੈ।। ੬੩।।

ਉਥੇ ਘੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਫੁਹਾਰੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪਰਲੋ ਆ ਗਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਸੂਰਮੇ ਮਰ ਕੇ ਪਏ ਹੋਣ।।੬੩।।

ਤਹਾਂ ਕੋਟਿ ਸੌਡੀਨ ਕੇ ਸੁੰਡ ਕਾਟੇ।। ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਮਾਰੇ ਗਿਰੇ ਕੇਤ ਫਾਟੇ।।
ਕਹੂੰ ਖੇਤ ਨਾਚੈਂ ਪਠੇ ਪਖਰਿਯਾਰੇ।। ਕਹੂੰ ਮਾਰ ਬਾਜੈ ਉਠੈਂ ਨਾਦ ਭਾਰੇ।। ੬੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੌਡੀਨ=ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ। ਫਾਟੇ=ਫਟੜ ਹੋਏ।

ਕਿਤੇ ਅਨੇਕ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡਾਂ ਕਟੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ ਜਾਂ ਕਿਤੇ ਫਟੜ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਵੀਰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਚਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਦੀ ਧੁੰਨ ਵੱਜ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਘਨਘੋਰ ਵਾਜਿਆਂ ਦਾ ਨਾਦ ਉੱਠ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੬੪।।

ਕਹੂੰ ਸੰਖ ਭੇਰੀ ਤਹਾਂ ਨਾਦ ਬਾਜੈਂ।। ਹਸੈਂ ਗਰਜਿ ਠੋਕੈ ਭੁਜਾ ਭੂਪ ਗਾਜੈਂ।।
ਨਗਾਰੇ ਨਫੀਰੀ ਬਜੈਂ ਝਾਂਝ ਭਾਰੀ।। ਹਠੇ ਰੋਸ ਕੈਕੈ ਤਹਾਂ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ।। ੬੫।।

ਕਿਤੇ ਸੰਖ ਅਤੇ ਭੇਰੀ ਦੇ ਨਾਦ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਬਾਹਾਂ ਹਲਾ ਕੇ ਯੋਧੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਨਗਾਰੇ ਨਫੀਰੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਵਾਜੇ ਵਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਛੱਤਰਧਾਰੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅੜੇ ਹੋਏ ਸਨ।।੬੫।।

ਹੂੰ ਭੀਮ ਭੇਰੀ ਬਜੈ ਰਾਗ ਮਾਰੂ।। ਨਫੀਰੀ ਕਹੂੰ ਨਾਇ ਨਾਦੈ ਨਗਾਰੂ।।
ਕਹੂੰ ਬੇਨੁ ਔ ਬੀਨ ਬਾਜੈ ਸੁਰੰਗਾ।। ਰੁਚੰਗਾ ਮ੍ਰਿਦੰਗਾ ਉਪੰਗਾ ਮੁਚੰਗਾ।। ੬੬।।

ਕਿਤੇ ਭੀਮ ਭੇਰੀਆਂ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਨਫੀਰੀਆਂ ਅਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਵੀਣਾ ਅਤੇ ਬਾਂਸਰੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਧੁਨ ਵਿਚ ਵੱਜ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਮ੍ਰਦੰਗ, ਉਪੰਗ, ਅਤੇ ਮ੍ਰਦੰਗ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ।।੬੬।।

ਝਰੋਖਾ ਤਰੇ ਜੋ ਮਚੀ ਮਾਰਿ ਐਸੀ।। ਭਈ ਦੇਵ ਦਾਨਵਾਨ ਕੀ ਹੈ ਨ ਤੈਸੀ।।
ਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਔ ਰਾਵਨੈ ਜੁੱਧ ਐਸੋ।। ਕਿਯੋ ਭੀ ਮਹਾਂਭਾਰਥੈ ਮੈ ਸੁ ਤੈਸੋ।। ੬੭।।

ਝਰੋਖੇ ਦੇ ਥੱਲੇ ਤਾਂ ਐਸੀ ਲੜਾਈ ਮੱਚੀ ਕਿ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੇਵ ਦਾਨਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੱਚੀ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਅਤੇ ਰਾਵਣ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਯੁੱਧ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੬੭॥

ਤਹਾ ਬੀਰ ਕੇਤੇ ਖਰੇ ਗਾਲ੍ਹ ਮਾਰੈਂ॥ ਕਿਤੇ ਬਾਨ ਛੋੜੈਂ ਕਿਤੈਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੈਂ॥
ਕਿਤੇ ਨਾਰਿ ਕੇ ਭੇਸ ਕੌ ਸਾਜ ਲੈਕੈ॥ ਚਲੈ ਛੋਰਿ ਬਾਜੀ ਹਠੀ ਭਾਜ ਕੈਕੈ॥੬੮॥

ਉਥੇ ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕਢ ਰਹੇ ਸਨ, ਕੋਈ ਤੀਰ ਛੱਡ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਨਾਰ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਹੱਠੀ ਸੂਰਮੇ ਸਾਜ ਬਾਜ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥੬੮॥

ਕਿਤੇ ਖਾਨ ਖੇਦੇ ਕਿਤੇ ਖੇਤ ਮਾਰੇ॥ ਕਿਤੇ ਖੇਤ ਮੈ ਖਿੰਗ ਖੱਤ੍ਰੀ ਲਤਾਰੇ॥
ਜਹਾਂ ਬੀਰ ਬਾਂਕੇ ਹਠੀ ਪੂਤ ਘਾਏ॥ ਤਹੀ ਗੋਲ ਬਾਂਧੇ ਚਲੇ ਸਿਖ ਆਏ॥ ੬੯॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਖਾਨ ਭੱਜਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰਣਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਖੱਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਕੁਚਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਸੂਰਬੀਰ ਹੱਠੀ ਪੁਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਗੋਲ ਦਾਇਰਾ ਬਣਾ ਕੇ ਆ ਪਏ॥੬੯॥

ਜਬੈ ਸਿੱਧਪਾਲੈ ਪਠਾਨੌ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਕਿਨੀ ਹਾਥ ਲੈ ਨ ਹਥਜਾਰੈ ਸੰਭਾਰਾ॥
ਕਿਤੇ ਭਾਜਿ ਚਾਲੇ ਕਿਤੇ ਖੇਤ ਮਾਰੇ॥ ਪੁਰਾਨੇ ਪਲਾਸੀ ਮਨੋ ਗਾਇ ਡਾਰੇ॥ ੭੦॥

ਜਦ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਸਿੱਧ ਪਾਲ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਸੰਭਾਲ ਨ ਸਕਿਆ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਭੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਪਲਾਸੀ ਦੇ ਰੁੱਖ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਹੋਣ॥੭੦॥

ਹਠੇ ਜੇ ਜੁਝੇ ਸੇ ਸਭੈ ਖੇਤ ਮਾਰੇ॥ ਕਿਤੇ ਖੋਦਿ ਕੈ ਕੋਟ ਕੇ ਮੱਧਿ ਡਾਰੇ॥
ਕਿਤੇ ਬਾਂਧਿ ਲੈਕੈ ਕਿਤੇ ਛੋਰਿ ਦੀਨੇ॥ ਕਿਤੇ ਜਾਨ ਮਾਰੇ ਕਿਤੇ ਰਾਖਿ ਲੀਨੇ॥ ੭੧॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹੱਠੀ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੇ ਯੁਧ ਕੀਤਾ ਸਾਰੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਪੁਟ ਕੇ ਵਿਚ ਗੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਜਾਨ ਤੋਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖ ਲਿਆ ਗਿਆ॥੭੧॥

ਤਿਸੀ ਕੌ ਹਨਾ ਖਗ ਜੌਨੈ ਉਚਾਯੋ॥ ਸੋਈ ਜੀਵ ਬਾਚਾ ਜੁਈ ਭਾਜਿ ਆਯੋ॥
ਕਹਾਂ ਲੌ ਗਨਾਊਂ ਭਯੋ ਜੁੱਧ ਭਾਰੀ॥ ਲਖੇ ਲੋਹ ਮਾਚਾ ਕੁਪੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥ ੭੨॥

ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਤਲਵਾਰ ਚੁਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹੀ ਬਚਿਆ ਜਿਹੜਾ

ਭੱਜ ਖੜਾ ਹੋਇਆ। ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਦੱਸਾਂ, ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਛੱਤਰਧਾਰੀ ਰਾਜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਲੋਹਾ ਖੜਕਿਆ॥੭੨॥

ਕਿਤੇ ਨਾਦ ਨਾਦੈ ਕਿਤੇ ਨਾਦ ਪੂਰੈ॥ ਕਿਤੇ ਜ੍ਵਾਨ ਜੂਝੈ ਬਰੈ ਹੇਰਿ ਸੂਰੈ॥
ਕਿਤੇ ਆਨਿ ਕੈਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨੈ ਚਲਾਵੈ॥ ਕਿਤੇ ਆਨਿ ਗਾਜੈ ਕਿਤੇ ਭਾਜਿ ਜਾਵੈ॥ ੭੩॥

ਕਿਤੇ ਘਨਘੋਰ ਨਾਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿਤੇ ਜਵਾਨ ਜੂਝ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਰੀਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੱਭ ਕੇ ਵਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਆ ਕੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਡਰਪੋਕ ਭੱਜ ਰਹ: ਸਨ॥੭੩॥

ਜਬੈ ਸਿੰਧਪਾਲੈ ਸਭੈ ਖਾਨ ਮਾਰੇ॥ਲਏ ਛੀਨ ਕੈ ਤਾਜ ਬਾਜੀ ਨਗਾਰੇ॥
ਹੁਤੇ ਦੂਰਿ ਬਾਸੀ ਤਿਤੇ ਖਾਨ ਘਾਏ॥ ਘਿਰਜੋ ਸਿੰਧਪਾਲੈ ਕਰੀ ਮੱਤ ਨਜਾਏ॥ ੭੪॥

ਜਦ ਸਿੰਧ ਪਾਲ ਨੇ ਸਾਰੇ ਖਾਨ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਜ ਬਾਜ ਅਤੇ ਨਗਾਰੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਅਤੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਕ ਸਭ ਖਾਨ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਿੰਧ ਪਾਲ ਆਪ ਇਕ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘਿਰ ਗਿਆ॥੭੪॥

ਜਿਤੇ ਖਾਨ ਭਾਜੇ ਤਿਤੇ ਫੇਰਿ ਢੂਕੇ॥ਚਹੂੰ ਓਰ ਗਾਜੈ ਹਥੀ ਸਿੰਧ ਜੂਕੇ॥
ਕਹਾਂ ਜਾਇਗੋ ਛੱਡ੍ਰਿ ਜਾਨੇ ਨ ਦੈਹੈਂ॥ ਇਹੀ ਛੇਤ੍ਰ ਮੈ ਛਿੱਪ੍ਰ ਤੁਹਿ ਆਜੁ ਛੈਹੈ॥ ੭੫॥

ਜਿੰਨੇ ਖਾਨ ਭੱਜੇ ਸਨ, ਓਨੇ ਹੀ ਹੋਰ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਸਿੰਧ ਪਾਲ ਦੇ ਹਾਥੀ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲ਼ੇ ਗੱਜਣ ਲੱਗੇ, ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਹੇ ਖੱਤਰੀ ਹੁਣ ਕਿਥੇ ਜਾਵੇਂਗਾ ? ਤੈਨੂੰ ਹੁਣ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਏਸੇ ਰਣਖੇਤਰ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਾਂਗੇ"॥੭੫॥

ਸੁਨੇ ਬੈਨ ਐਸੇ ਭਰਿਯੋ ਕੋਪ ਸੂਰੋ॥ਸਭੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੌਂਡੀ ਮਹਾ ਲੋਹ ਪੂਰੋ॥
ਦਯੋ ਸੈਨ ਕੌ ਆਇਸੈ ਆਪੁਹੀ ਯੋ॥ ਕਪੀ ਬਾਹਨੀ ਕੌ ਕਹਯੋ ਰਾਮਜੀ ਯੋ॥ ੭੬॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸੂਰਮਾਂ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਇਕ ਮਹਾਂਬਲੀ ਸੀ। ਉਸ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਬਾਨਰ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਸੀ॥੭੬।

ਸੁਨੇ ਬੈਨ ਸੈਨਾ ਚਲੀ ਕੋਪ ਕੈਕੈ॥ ਸਭੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰਾਨ ਕੌ ਹਾਥ ਲੈ ਕੈ॥
ਜਿਤੇ ਖਾਨ ਆਏ ਤਿਤੇ ਖੇਤ ਮਾਰੇ॥ ਕਿਤੇ ਖੇਦਿ ਕੈ ਕੋਟਿ ਕੀ ਓਟ ਡਾਰੇ॥੭੭॥

ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾਂ ਸਾਰੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਚਲ ਪਈ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਖਾਨ ਪਠਾਣ ਰਾਹ ਵਿਚ ਆਏ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਖਦੇੜ ਕੇ

ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਓਟ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ॥੭੭॥

ਕਿਤੇ ਬੀਰ ਬਾਨੈਤ ਬਾਜੀ ਪਲੱਟੈ॥ ਕਿਤੇ ਬੀਰ ਬਾਨੀਨ ਸੋ ਆਨਿ ਜੁੱਟੈ॥
ਕਿਤੇ ਖੱਗ ਲੈ ਖਿੰਗ ਖੱਤ੍ਰੀ ਉਮੰਗੈ॥ ਜਹਾਂ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਜਗੇ ਜੋਰ ਜੰਗੈ॥ ੭੮॥

ਕਿਤੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਘੋੜਿਆਂ ਸਮੇਤ ਪਲਟ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਬਾਣਾਂ ਸਮੇਤ ਆ ਕੇ ਜੁਟ ਪਏ। ਕਿਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਖੱਤਰੀ ਬੜੀਆਂ ਉਮੰਗਾਂ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਥੇ ਕਿ ਯੋਧੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੭੮॥

ਘੁਰੈਂ ਘੋਰ ਬਾਦਿੱਤ੍ਰ ਮਾਰੂ ਨਗਾਰੇ॥ ਮਚੇ ਆਨਿ ਕੈਕੈ ਮਹਾਂ ਭੂਪ ਭਾਰੇ॥
ਖੁਲੇ ਖੱਗ ਖੱਤ੍ਰੀ ਉਠੇ ਭਾਂਤਿ ਐਸੀ॥ ਮਨੋ ਬਹਨਿ ਜ੍ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਜੈਸੀ॥ ੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘੋਰ ਬਾਦਿੱਤ੍ਰ=ਭਿਆਨਕ ਵਾਜੇ। ਮਹਾਂ ਭੂਪ=ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ। ਬਹਨਿ=ਵਹਿ ਤੁਰੀ।

ਘਨਘੋਰ ਨਗਾਰੇ ਬੜ ਬੜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਯੁੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਖੱਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨੰਗੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਇੰਝ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਪਰਲੋ ਕਾਲ ਵਿਚ ਜਵਾਲਾ ਵਹਿ ਰਹੀ ਹੋਵੇ॥੭੯॥

ਕਹੂੰ ਟੀਕ ਕਾਟੇ ਗਿਰੇ ਟੋਪ ਟੂਟੇ॥ ਕਹੂੰ ਤਾਜ ਧਾਰੀ ਪਰੇ ਬਰਮ ਛੂਟੇ॥
ਕਹੂੰ ਚਰਮ ਕਾਟੇ ਪਰੇ ਖੇਤ ਐਸੇ॥ ਕਹੂੰ ਚੌਰ ਸੋਹੈ ਮਨੋ ਹੰਸ ਜੈਸੇ॥ ੮੦॥

ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਵੱਢਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਟੋਪ ਟੁਟ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਮੁਕਟਧਾਰੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਕਵਚ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਰਣਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਚੌਰ ਪਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੰਸ ਬੈਠੇ ਹੋਣ॥੮੦॥

ਕਹੂੰ ਕੇਤ ਕਾਟੇ ਲਸੇ ਭੂਮ ਐਸੇ॥ ਮਨੋ ਬਾਯ ਤੋਰੇ ਮਹਾਂ ਬ੍ਰਿਛ ਜੈਸੇ॥
ਕਹੂੰ ਅਰਧ ਕਾਟੇ ਤੁਰੰਗੈ ਝਰੇ ਹੈ॥ ਕਹੂੰ ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਮਤੰਗੈ ਪਰੇਹੈ॥ ੮੧॥

ਕਿਤੇ ਝੰਡੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇੰਝ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਨੇਰੀ ਨੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੁਟ ਕੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਕਿਤੇ ਅੱਧੇ ਵੱਢੇ ਘੋੜੇ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਪਏ ਸਨ॥੮੧॥

ਕਿਤੇ ਡੋਬ ਡੂਬੇ ਗਿਰੇ ਘੂੰਮ ਘੂੰਮੈਂ॥ ਗਜੈਂ ਰਾਜ ਬਾਜੀ ਹਨੇ ਭੂੰਮਿ ਝੂੰਮੈਂ॥
ਕਿਤੇ ਊਠਿ ਭਾਜੇ ਦੁਰੇ ਬੂਟ ਮਾਹੀ॥ ਲਗੈਂ ਘਾਵ ਪੀਠੈਂ ਕਢੈ ਮੂੰਡ ਨਾਹੀ॥ ੮੨॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਡੁਬ ਡੁਬ ਕੇ ਮਰ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਘੁੰਮ ਘੁੰਮ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਝੂਮ ਝੂਮ ਕੇ ਮਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਉਠ ਭੱਜ ਕੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਲੁਕੇ ਸਨ ਪਰ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਖੋਲ ਰਹੇ ਸਨ॥੯੨॥

ਕਿਤਜੋ ਕੇਸੁ ਫਾਂਸੇ ਦ੍ਰੁਮੋ ਜਾਤ ਜੋਰੈਂ॥ ਹਹਾ ਮੋਹਿ ਛਾਡੈ ਕਹੈ ਸ਼ੜ੍ਹ ਭੋਰੈਂ॥
ਨਿਕਾਰੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨੈ ਨ ਪਾਛੈ ਨਿਹਾਰੈ॥ ਭਜੇ ਜਾਂਹਿ ਕਾਜੀ ਨ ਬਾਜੀ ਸੰਭਾਰੈ॥੯੩॥

ਕਈਆਂ ਦੇ ਕੇਸ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਨਾਲ ਫਸੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਪਾਸ ਛਡਣ ਲਈ ਤਰਲੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੇ ਬਗੈਰ ਹੀ ਕਾਜ਼ੀ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੯੩॥

ਕਿਤੇ ਖਾਨ ਤੋਰੇ ਨ ਘੋਰੇ ਸੰਭਾਰੈ॥ ਕਿਤੇ ਛੋਰਿ ਜੋਰੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਭੇਸ ਧਾਰੈ।
ਕਿਤੇ ਦੈ ਅਕੋਰੈ ਨਿਹੋਰੈ ਤਿਸੀ ਕੌ॥ ਲਏ ਹਾਥ ਮੈ ਤੇਗ ਦੇਖੈ ਜਿਸੀ ਕੌ॥੯੪।

ਕਈ ਖਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰੋੜ ਮਰੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਵੇਸ ਧਾਰ ਲੈਣ ਕਾਰਨ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਈ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵੀ ਤਲਵਾਰ ਵੇਖਦੇ ਸਨ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਤ ਕਰਕੇ ਭੇਟਾ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ॥੯੪॥

ਕਿਤੇ ਜੀਵ ਲੈਕੈ ਸਿਪਾਹੀ ਸਿਧਾਏ॥ ਕਿਤੈ ਜੁਂਗ ਬਾਂਧੈ ਚਲੈ ਖੇਤ ਆਏ॥
ਕਿਤਜੋ ਪ੍ਰਾਨ ਹੋਮੇ ਰਨਹਿ ਜ੍ਵਾਲ ਮਾਹੀ॥ ਮਰੈ ਟੂਕਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਭਜੈ ਪੈ ਗੁਨਾ ਹੀ॥੯੫॥

ਕਿਤੇ ਜਾਨ ਬਚਾ ਕੇ ਸਪਾਹੀ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਰਣ ਜਵਾਲਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਅਹੂਤੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਈ ਭਜਣ ਨੂੰ ਗੁਨਾਹ ਸਮਝ ਕੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਮਰ ਗਏ॥੯੫॥

ਤਹਾਂ ਲੈ ਅਪੱਛ੍ਰਾਨ ਕੇਤੇ ਬਰੇ ਹੈ॥ ਜਿਤੇ ਸਾਮੁਹੇ ਜੁੱਧ ਕੈਕੈ ਮਰੇ ਹੈ॥
ਕਿਤੇ ਨਰਕ ਬਾਸੀ ਤਿਸੀ ਕਾਲ ਹੂਏ॥ ਜਿਤੇ ਸੂਮ ਸੋਫੀ ਭਜੇ ਜਾਤ ਮੂਏ॥੯੬॥

ਜਿਹੜੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰੀਆਂ ਨੇ ਵਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਸੁਰ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਕਈ ਉਥੇ ਹੀ ਨਰਕਵਾਸੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਨਸ਼ਾ ਨ ਪੀਣ ਕਰਕੇ ਭੱਜਦੇ ਹੋਏ ਹੀ ਮਰ ਗਏ॥੯੬॥

ਕਿਤੇ ਭੀਰ ਜੋਧਾ ਮਰੇ ਬਾਜ ਮਾਰੇ॥ ਗਿਰੇ ਤ੍ਰਾਸ ਕੈਕੈ ਬਿਨਾ ਬਾਨ ਡਾਰੇ॥
ਕਿਤਜੇ ਅਗਮਨੈ ਆਨਿ ਕੈ ਪ੍ਰਾਨ ਦੀਨੇ॥ ਕਿਤਜੇ ਦੇਵ ਕੇ ਲੋਕ ਕੋ ਪੰਥ ਲੀਨੇ॥੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਗਮਨੈ ਆਨਿ ਕੈ=ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ। ਦੇਵ ਲੋਕ ਪੰਥ ਲੀਨੇ=ਸਵਰਗ ਲੋਕ

ਦਾ ਰਾਹ ਫੜਿਆ।

ਕਈ ਡਰਪੋਕ ਯੋਧੇ ਇਕ ਘੋੜਾ ਤਕ ਮਾਰੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਮਰ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਬਿਨਾਂ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਹੀ ਡਰ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਕਈ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ॥੮੭॥

ਜਿਤੇ ਸੂਮ ਸੋਫੀ ਭਜੇ ਜਾਤ ਮਾਰੋ॥ ਤਿਤੇ ਭੂਮਿ ਭੋਗੈ ਨਹੀ ਬੰਨਿ ਜਾਰੇ॥
ਭਈ ਭੀਰ ਗਾਢੀ ਮਚਜੋ ਜੁੱਧ ਭਾਰੀ॥ ਲਖੇ ਬੀਰ ਠਾਢੇਂ ਕਪੈ ਦੇਹ ਸਾਰੀ॥੮੮॥

ਜਿਨੇ ਸੂਮ ਸੋਫੀ ਸਨ ਉਹ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਮਾਰੇ ਗਏ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਭੂਮੀ ਖਾ ਗਈ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਆਪਾ - ਧਾਪੀ ਮੱਚ ਗਈ ਅਤੇ ਵੇਖ ਕੇ ਲੱਕ ਕੰਬ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੮੮॥

ਜਹਾਂ ਸਿੰਧਪਾਲੈ ਘਨੇ ਸ਼ਤ੍ਰ ਕੂਟੇ॥ ਤਹਾਂ ਦੇਖਿ ਜੋਧਾਨ ਤੈ ਕੋਟਿ ਛੂਟੇ॥
ਚਲੇ ਭਾਜਿ ਕੈ ਨਾ ਹਥਜਾਰੈ ਸੰਭਾਰਜੇ॥ ਲਖੈਂ ਸ਼ਮਸ਼ਦੀਨੈ ਪਰਜੋ ਭੂਮਿ ਮਾਰਜੇ॥੮੯॥

ਜਿਥੇ ਸਿੱਧ ਪਾਲ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢਿਆ ਉਥੇ ਯੋਧੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਸ਼ਮਸਦੀਨ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹਥਿਆਰ ਸੰਭਾਲੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਭੱਜ ਗਏ॥੮੯॥

ਤਹਾਂ ਭਾਟ ਢਾਢੀ ਖਰੇ ਗੀਤ ਗਾਵੈ॥ ਸੁਨਾਵੈਂ ਪ੍ਰਭੈ ਬੈਰ ਬ੍ਰਿੰਦ੍ਰੈ ਤ੍ਰਸਾਵੈ॥
ਕਹੂੰ ਨਾਦ ਬਾਜੈਂ ਨਫੀਰੀ ਨਗਾਰੇ॥ ਹਸੈ ਕਰਜਿ ਠੋਕੈਂ ਭੁਜਾ ਭੂਪ ਭਾਰੇ॥੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿੰਦੈ ਤ੍ਰਸਾਵੈ=ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਉਥੇ ਭੱਟ ਅਤੇ ਢਾਡੀ ਖੜੇ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਨਾਦ ਨਫੀਰੀ ਅਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਬਾਹਾਂ ਨੂੰ ਉਤਾਹ ਚੁਕ ਕੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੱਸ ਰਹੇ ਸਨ॥੯੦॥

ਜਬੈ ਖਾਨ ਜੂਝੈ ਸਭੈ ਖੇਤ ਮਾਹੀ॥ ਬਡੇ ਐਂਠਿਯਾਰੇ ਬਚਜੋ ਏਕ ਨਾਹੀ॥
ਲਈ ਛੀਨਿ ਦਿੱਲੀ ਦਿਲੀਸੈ ਸੰਘਾਰਜੋ॥ ਤਬੈ ਆਪਨੇ ਸੀਸ ਪੈ ਛੱਤ੍ਰ ਢਾਰਜੋ॥੯੧॥

ਜਦ ਸਾਰੇ ਖਾਨ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਕ ਵੀ ਬਾਕੀ ਨ ਬਚਿਆ ਤਾਂ ਦਿਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਛੱਤਰ ਝੁਲਵਾ ਲਿਆ॥੯੧॥

ਜਬੈ ਸਿੰਧਪਾਲੈ ਘਨੀ ਸੈਨ ਕੂਟੀ॥ ਬਚੇ ਪ੍ਰਾਨ ਲੈਕੈ ਚਹੂੰ ਓਰ ਫੂਟੀ॥

++

ਲਈ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਸਿਰੈ ਛੱਤ੍ਰ ਢਾਰਜੋ।। ਪਰਜੋ ਪਾਸੁ ਬਾਚਜੋ ਅਰਜੋ ਸੋ ਸੰਘਾਰਜੋ।। ੯੨।।

ਜਦ ਸਿੱਧਪਾਲ ਨੇ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਚਲ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਸੈਨਾ ਬਚੀ ਵੀ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਭੱਜ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਲੈਕੇ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤਰ ਝੁਲਵਾ ਲਿਆ। ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਉਹ ਬਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਅੜ ਗਿਆ ਉਹ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।।੯੨।।

ਲਈ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਹ੍ਰਿਦੈ ਯੌ ਬਿਚਾਰਾ।। ਕਰਜੋ ਕਾਜ ਨੀਕੋ ਨ ਰਾਹੈ ਸੰਘਾਰਾ।।
ਜਗਜੋ ਰੈਨਿ ਸਾਰੀ ਧਰਜੋ ਧਜਾਨ ਤਾਕੋ।। ਦਿਯੋ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਮਿਲੈ ਪ੍ਰਾਤ ਵਾਕੋ।। ੯੩।।

ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਮੈਂ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਸਵੇਰੇ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।।੯੩।।

ਕਸਾਈਨ ਕੌ ਦਾਸ ਤਹ ਏਕ ਆਯੋ।। ਨਦੀ ਡਾਰਬੇ ਓਝਰੀ ਲੈ ਸਿਧਾਯੋ।।
ਗਹਿਯੋ ਜਾਇ ਤਾਕੋ ਦਈ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ।। ਧਰਜੋ ਜੈਨ ਆਲਾਵਦੀ ਨਾਮ ਤਾਹੀ।। ੯੪।।

ਸਵੇਰ ਉਥੇ ਇਕ ਕਸਾਈ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਆ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਨਦੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਗੰਦਗੀ ਸੁੱਟਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਾ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਜੈਨ ਆਲਾਵਦੀ ਰਖ ਦਿੱਤਾ।।੯੪।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਹੀ ਰਾਜ ਤਵਨ ਕਹ ਦਯੋ।। ਸੁਤਾ ਸਹਿਤ ਬਨ ਮਾਰਗ ਲਯੋ।।
ਬਦ੍ਰਕਾਸ਼ਿ ਮਹਿ ਕਿਯਾ ਪ੍ਰਵੇਸਾ।। ਦੁਹਿਤਾ ਸਹਿਤ ਅਤਿਥ ਕੇ ਭੇਸਾ।। ੯੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਨ ਮਾਰਗ=ਵਣ ਦਾ ਰਾਹ=ਪ੍ਰਵੇਸਾ= ਚਲਾ ਗਿਆ। ਅਤਿਥ ਕੇ ਭੇਸਾ=ਸਾਧੂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ।

ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਪੁਤੱਰੀ ਸਮੇਤ ਜੰਗਲ ਦਾ ਰਸਤਾ ਫੜਿਆ। ਪੁਤੱਰੀ ਸਹਿਤ ਸਾਧੂ ਭੇਸ ਵਿਚ ਬਦਰਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਜਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ।।੯੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਬਹੁ ਤਹ ਤਪਸਾ ਕਰੀ ਪ੍ਰਗਟ ਭਈ ਜਗ ਮਾਇ।।
ਬਰੰਬ੍ਰਹ ਤਾਸੌ ਕਹਯੋ ਜੋ ਤੁਹਿ ਸੁਤਾ ਸੁਹਾਇ।। ੯੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਗ ਮਾਇ=ਜਗ ਮਾਤਾ।

ਜਦ ਉਥੇ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਪਰਗਟ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਵਰ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ ਉਸ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦੇਵੋਂ।।੯੬।।

ਚੌਪਈ।। ਮੈਯਾ ਇਹੈ ਦਾਨੁ ਮੁਹਿ ਦੀਜੈ।। ਰੱਛਾ ਆਪੁ ਹਮਾਰੀ ਕੀਜੈ।।
ਛੱਤ੍ਰਾਨੀ ਗ੍ਰਿਹਿ ਤੁਰਕ ਨ ਜਾਇ।। ਮੁਹਿ ਬਰ ਦੇਹੁ ਇਹੈ ਜਗ ਮਾਇ।। ੯੭।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ; ਹੇ ਮਾਂ! ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਾਨ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਖੁਦ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ। ਮੇਰੀ ਖੱਤਰਾਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤੁਰਕ ਨ ਲੈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਹੀ ਵਰਦਾਨ ਬਖਸ਼ੋ।।੯੭।।

ਚਰਨਨ ਰਹੈ ਤਿਹਾਰੈ ਚਿੱਤਾ।। ਗ੍ਰਿਹਿ ਮਹਿ ਹੋਇ ਅਨਗਨਤ ਬਿੱਤਾ।।
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਨ ਜੀਤਿ ਹਮੈਂ ਕੋਈ ਜਾਇ।। ਤੁਮ ਮਹਿ ਰਹੈ ਮੋਰ ਮਨ ਮਾਇ।। ੯੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿੱਤਾ=ਧਨ। ਸ਼ੱਤ੍ਰ=ਦੁਸ਼ਮਣ।

ਮੇਰਾ ਚਿੱਤ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਅਪਾਰ ਧਨ ਹੋਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨ ਜਿੱਤ ਸਕੇ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਹੇ।।੯੮।।

ਜਗ ਮਾਤੈ ਐਸੇ ਬਰੁ ਦੀਯੋ।। ਤਿਨ ਕਹ ਰਾਜ ਅਸਾਮ ਕੋ ਕੀਯੋ।।
ਅਬ ਲਗਿ ਰਾਜ ਤਹਾਂ ਤੈ ਕਰੈਂ।। ਦਿੱਲੀਪਤਿ ਕੀ ਕਾਨਿ ਨ ਧਰੈਂ।। ੯੯।।

ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਐਸਾ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਸਾਮ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਹੁਣ ਤਕ ਉਥੇ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।।੯੯।।

ਕਿਨ ਕਹ ਰਾਜ ਭਵਾਨੀ ਦੀਯੋ।। ਤਿਨ ਤੇ ਛੀਨਿ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਲੀਯੋ।।
ਅਬ ਲੌ ਕਰਤ ਤਹਾਂ ਕੋ ਰਾਜਾ।। ਰਿੱਧਿ ਸਿੱਧਿ ਸਭ ਹੀ ਘਰ ਸਾਜਾ।।੧੦੦।।

ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਵਾਨੀ ਨੇ ਖੁਦ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਕੌਣ ਰਾਜ ਖੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਕ ਉਹ ਉਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹਨ।।੧੦੦।।

ਪ੍ਰਥਮ ਦਿਲਿਸ ਸੌ ਪਿਤਾ ਜੁਝਾਯੋ।। ਪੁਨਿ ਦੇਬੀ ਤੇਂ ਅਸ ਬਰ ਪਾਯੋ।।
ਅੰਗ ਦੇਸ ਕੇ ਭਏ ਨ੍ਰਿਪਾਰਾ।। ਇਹ ਛਲ ਅਬਲਾ ਧਰਮ ਉਬਾਰਾ।। ੧੦੧।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਲਿਸ ਸੌ ਪਿਤਾ=ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਪੁਨਿ=ਫਿਰ। ਦੇਬੀ=ਦੇਵੀ। ਅੰਗ ਦੇਸ=ਆਸਾਮ। ਅਬਲਾ=ਇਸਤਰੀ। ਧਰਮ ਉਬਾਰਾ=ਧਰਮ ਬਚਾਇਆ।

ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਫਿਰ ਦੇਵੀ ਤੋਂ ਵਰਦਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅੰਗਦੇਸ (ਆਸਾਮ) ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਬਚਾਇਆ।।੧੦੧।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪੰਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ

ਸਤ੍ਰ ਸੁਭਮ ਸਤ੍ਰ।।੨੯੭।।੫੭੫੦।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਸਤਾਨਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੨੯੭।।੫੭੫੦।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਝਿਲਮਿਲ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨਿਯਤ ਏਕ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਦਾਰਾ।। ਰੂਪਵਾਨ ਗੁਨਵਾਨ ਅਪਾਰਾ।।
ਝਿਲਮਿਲ ਦੇ ਤਿਹ ਨਾਮ ਭਨਿੱਜੈ।। ਕੋ ਦੂਸਰ ਪਟਤਰ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ।। ੧।।

ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਬਹੁਤ ਗੁਣਵਾਣ ਅਤੇ ਰੂਪਵਾਣ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਝਿਲਮਿਲ ਦੇਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੧।।

ਰੂਪ ਕੇਤ ਰਾਜਾ ਇਕ ਤਹਾਂ।। ਰੂਪਮਾਨ ਅਰੁ ਸੂਰਾ ਮਹਾਂ।।
ਥਰਹਰ ਕੰਪੈ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਜਾਕੇ ਡਰ।। ਪ੍ਰਗਟ ਭਯੋ ਜਨੁ ਦੁਤਿਯ ਨਿਸਾਕਰ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਸਾਕਰ=ਚੰਦ। ਥਰਹਰ ਕੰਪੈ=ਥਰ ਥਰ ਕੰਬਦਾ ਹੈ।

ਉਥੇ ਰੂਪ ਕੇਤ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਡਰ ਕਾਰਨ ਦੁਸ਼ਮਣ ਥਰ ਥਰ ਕੰਬਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਏਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਦੂਸਰਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਪਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ।।੨।।

ਏਕ ਸਪੂਤ ਪੂਤ ਤਿਨ ਜਯੋ।। ਜਾ ਸੌ ਔਰ ਨ ਜਗ ਮਹਿ ਭਯੋ।।
ਝਿਲਮਿਲ ਦੇ ਤਾਕੌ ਲਖਿ ਗਈ।। ਤਬਹੀਂ ਤੇ ਬਵਰੀ ਸੀ ਭਈ।। ੩।।

ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਸਪੂਤ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਣਹਾਰ ਹੋਰ ਜਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਝਿਲਮਿਲ ਦੇਵੀ ਨੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜਦ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਈ।।੩।।

ਵਾਸੌ ਬਾਂਧਾ ਅਧਿਕ ਸਨੇਹਾ।। ਦ੍ਵੈ ਤੇ ਕਰੀ ਏਕ ਜਨੁ ਦੇਹਾ।।
ਔਰ ਉਪਾਉ ਨ ਚਲਜੇ ਚਲਾਯੋ।। ਤਬ ਅਬਲਾ ਨਰ ਭੇਸ ਬਨਾਯੋ।। ੪।।

ਉਸ ਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਏਨਾ ਸਨੇਹ ਵਧਾ ਲਿਆ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਇਕ ਆਤਮਾ ਇਕ ਸਰੀਰ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਨ ਚਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਪੁਰਖ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ।।੪।।

ਦੋਹਰਾ॥ ਧਰਿ ਕਰਿ ਭੇਸ ਕਰੌਲ ਕੌ ਗਈ ਤਵਨ ਕੇ ਧਾਮ॥
ਸਭ ਕੋ ਨਰ ਜਾਨੇ ਤਿਸੈ ਕੋਈ ਨ ਜਾਨੈ ਬਾਮ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰੌਲ=ਸ਼ਿਕਾਰੀ। ਬਾਮ=ਇਸਤਰੀ।

ਉਹ ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਰਖ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਇਸਤਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝਦਾ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਕੁਅਰਹਿ ਰੋਜ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖਿਲਾਵੈ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਮ੍ਰਿਗਹਿ ਹਨਾਵੈ॥
ਇਕੱਲੀ ਫਿਰੈ ਸਜਨ ਕੇ ਸੰਗਾ॥ ਪਹਿਰੇ ਪੁਰਖ ਭੇਸ ਕਹ ਅੰਗਾ॥ ੬॥

ਉਹ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਹਿਰਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਇਕੱਲੀ ਹੀ ਘੁੰਮਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ॥੬॥

ਇਕ ਦਿਨ ਸਦਨ ਨ ਜਾਤ ਸੁ ਭਈ॥ ਪਿਤ ਤਨ ਕਹੀ ਸੁਤਾ ਮਰਿ ਗਈ॥
ਅਪਨੀ ਠਵਰ ਬਕਰਿਯਹਿ ਜਾਰਾ॥ ਦੂਸਰ ਪੁਰਖ ਨ ਭੇਦ ਬਿਚਾਰਾ॥ ੭॥

ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਘਰ ਵਾਪਿਸ ਨ ਗਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਸਨੇਹਾ ਭਿਜਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਪੁੱਤਰੀ ਮਰ ਗਈ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਇਕ ਬੱਕਰੀ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨ ਲੱਗਾ॥੭॥

ਸ਼ਾਹ ਲਹਿਯੋ ਦੁਹਿਤਾ ਮਰ ਗਈ॥ ਯੌਂ ਨਹੀ ਲਖਜੋ ਕਰੌਲਨ ਭਈ॥
ਸੰਗ ਨਿਤ ਲੈ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਕੌ ਜਾਵੈ॥ ਬਨ ਉਪਬਨ ਭੀਤਰ ਭ੍ਰਮਿ ਆਵੈ॥ ੮॥

ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਮਰ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸ਼ਿਕਾਰਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਜੇ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਰੋਜ਼ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਵਣ, ਉਪਵਣ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦੀ॥੮॥

ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਤਾਯੋ॥ ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਕਹ ਬਹੁ ਬਿਰਮਾਯੋ॥
ਸੋ ਤਾਕਹ ਨਹਿ ਨਾਰਿ ਪਛਾਨੈ॥ ਭਲੋ ਕਰੌਲ ਤਾਹਿ ਕਰਿ ਮਾਨੈ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਹੁ ਬਿਰਮਾਯੋ=ਬਹੁਤ ਭਰਮਾਇਆ, ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਉਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਬਲਕਿ ਇਕ ਚੰਗਾ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਹੀ ਮੰਨਦਾ ਸੀ॥੯॥

++

ਇਕ ਦਿਨ ਗਏ ਗਹਿਰ ਬਨ ਦੋਊ ।। ਸਾਥੀ ਦੁਤਿਯ ਨ ਪਹੁਚਾ ਕੋਊ ।।
ਅਥਜੋ ਦਿਵਸ ਰਜਨੀ ਹ੍ਵੈ ਆਈ।। ਏਕ ਬ੍ਰਿਛ ਤਰ ਬਸੇ ਬਨਾਈ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਜਨੀ=ਰਾਤ। ਗਹਿਰ ਬਨ=ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ।

ਇਕ ਦਿਨ ਦੋਂਵੇਂ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਸਾਥੀ ਨ ਪਹੁੰਚ ਸਕਿਆ। ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ। ਉਹ ਦੋਂਵੇਂ ਇਕ ਰੁੱਖ ਦੇ ਥੱਲੇ ਠਹਿਰ ਗਏ।।੧੦।।

ਤਹ ਇਕ ਆਯੋ ਸਿੰਘ ਅਪਾਰਾ।। ਕਾਢੇ ਦਾਂਤ ਬਡੇ ਬਿਕਰਾਰਾ।।
ਤਾਹਿ ਨਿਰਖਿ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਡਰਪਾਯੋ।। ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਤਿਹ ਧੀਰ ਬੰਧਾਯੋ।। ੧੧।।

ਉਥੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸ਼ੇਰ ਆਇਆ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪੀ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੰਦ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੱਤਾ।।੧੧।।

ਤਬ ਤਿਹ ਤਾਕਿ ਤੁਪਕ ਸੈ ਮਾਰਜੋ।। ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਦੇਖਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ।।
ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਅਸ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ।। ਮਾਂਗਹੁ ਜੋ ਜਿਯ ਰੁਚਤ ਤਿਹਾਰੇ।। ੧੨।।

ਉਸਨੇ ਤਾਣ ਕੇ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੋ ਤੂੰ ਚਾਹੇਂ ਮੈਥੋਂ ਮੰਗ ਲੈ।।੧੨।।

ਤਬ ਤਿਨ ਤਾਸੋਂ ਬ੍ਰਿਥਾ ਉਚਾਰੀ।। ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਮੈਂ ਸ਼ਾਹ ਦੁਲਾਰੀ।।
ਤੋ ਸੋਂ ਮੋਰਿ ਲਗਨਿ ਲਗ ਗਈ।। ਤਾਤੇ ਭੇਸ ਧਰਤ ਇਹ ਭਈ।। ੧੩।।

ਤਦ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਲਾਡਲੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ।।੧੩।।

ਅਬ ਤੁਮ ਹਮਰੇ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰੋ।। ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਰਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮਹਿ ਮੁਹਿ ਬਾਰੋ।।
ਜਸ ਮੁਰਿ ਲਗਨ ਤੁਮੂ ਪਰ ਲਾਗੀ।। ਤਸ ਤੁਮ ਹੋਹੁ ਮੋਰ ਅਨੁਰਾਗੀ।। ੧੪।।

ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਸਮਝ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਓ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੇਰੀ ਲਗਨ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੋ।।੧੪।।

ਆਨੰਦ ਭਯੋ ਕੁਅਰ ਕੇ ਚੀਤਾ॥ ਜਨੁ ਕਰਿ ਮਿਲੀ ਰਾਮ ਕਹ ਸੀਤਾ॥
ਭੋਜਨ ਜਾਨੁ ਛੁਧਾਤੁਰੁ ਮਾਈ॥ ਜਨੁ ਨਲ ਮਿਲੀ ਦਮਾਵਤਿ ਆਈ॥੧੫॥

ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਅਨੰਦ ਮਈ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਮ ਨੂੰ ਸੀਤਾ ਮਿਲ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ ਭੋਜਣ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਲ ਨੂੰ ਦਮਯੰਤੀ ਮਿਲ ਗਈ ਹੋਵੇ॥੧੫॥

ਉਹੀ ਬ੍ਰਿਛ ਤਰ ਤਾਕੌ ਭਜਾ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਆਸਨ ਕਹ ਸਜਾ॥
ਤਾਂਹਿ ਸਿੰਘ ਕੋ ਚਰਮ ਨਿਕਾਰੀ॥ ਭੋਗ ਕਰੇ ਤਾ ਪਰ ਨਰ ਨਾਰੀ॥ ੧੬॥

ਉਸੇ ਰੁੱਖ ਥੱਲੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਖਲ ਲਾਹ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਹੀ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੧੬॥

ਤਾਕੋ ਨਾਮ ਅਪੱਛਰਾ ਧਰਾ॥ ਕਹੀ ਕਿ ਰੀਝਿ ਮੋਹਿ ਇਹ ਬਰਾ॥
ਇਹ ਛਲ ਤਾਹਿ ਨਾਰਿ ਕਰਿ ਲਯਾਯੋ॥ ਰੂਪਕੇਤੁ ਪਿਤੁ ਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ॥੧੭॥

ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਅਪੱਛਰਾ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਖਬਰ ਉਡਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਕ ਪਰੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਛੱਲ ਨਾਲ ਉਸ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ, ਰਾਜਾ ਰੂਪ ਕੇਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨ ਲੱਗ ਸਕਿਆ॥੧੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਛਲ ਤਾਕੌ ਬ੍ਯਾਹਿ ਕੈ ਲੈ ਆਯੋ ਨਿਜੁ ਧਾਮ॥
ਲੋਕ ਅਪੱਛਰਾਂ ਤਿਹ ਲਖੈ ਕੋਊ ਨ ਜਾਨੈ ਬਾਮ॥ ੧੮॥

ਇਸ ਛੱਲ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ। ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰੀ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੮॥

ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਬਰਾ ਕਰੋਲ ਹ੍ਵੈ ਭਈ ਅਨਾਥ ਸਨਾਥ॥
ਸਭਹੂੰ ਸਿਰ ਰਾਨੀ ਭਈ ਇਹ ਬਿਧਿ ਛਲ ਕੇ ਸਾਥ॥ ੧੯॥ ੧॥

ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਨਾਥ ਤੋਂ ਸੁਨਾਥ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰਾਣੀ ਬਣ ਕੇ ਬਹਿ ਗਈ॥੧੯॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੯੮॥੫੭੬੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਅਠਾਨੋਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੨੯੮॥੫੭੬੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਨੜਿਨਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਛਲ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਚੰਦ੍ਰ ਚੂੜ ਇਕ ਰਹਤ ਭੁਪਾਲਾ।। ਅਮਿਤ ਪ੍ਰਭਾ ਜਾਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਬਾਲਾ।।
ਤਾ ਸੀ ਦੂਸਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਨਾਹੀ।। ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ ਨਿਰਖਿ ਲਜਾਹੀ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ=ਨਰ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਨਾਗ ਇਸਤਰੀਆਂ। ਲਜਾਹੀ=ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ।

ਚੰਦਰ ਚੂਤ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਘਰ ਅਮਿਤ ਪ੍ਰਭਾ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਣੀ ਸੀ। ਉਹ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਜਗ ਵਿਚ ਉਸ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਰ ਨਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ।।੧।।

ਸਾਹਿਕ ਹੁਤੋ ਅਧਿਕ ਧਨਵਾਨਾ।। ਜਾ ਸੌ ਧਨੀ ਨ ਜਗ ਮੌਂ ਆਨਾ।।
ਅਛਲ ਦੇਇ ਦੁਹਿਤਾ ਤਾਕੇ ਘਰ।। ਰਹਤ ਪੰਡਿਤਾ ਸਭ ਮਤਿ ਹਰਿ ਕਰਿ।। ੨।।

ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਬਹੁਤ ਧਨੀ ਆਦਮੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਧਨਵਾਨ ਜਗ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਅਛਲ ਦੇਵੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਮਤ ਚੁਰਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਭਾਵ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਚੱਤਰ ਸੀ।।੨।।

ਚੰਦ੍ਰ ਚੂੜ੍ਹ ਕੋ ਹੁਤੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਇਕ।। ਪੜ੍ਹਾ ਬਜਾਕਰਨ ਅਰੁ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਨਿਕ।।
ਤਾਕੋ ਨਾਮ ਨ ਕਹਬੇ ਆਵੈ।। ਲਿਖਤ ਊਖ ਲਿਖਨੀ ਹ੍ਵੈ ਜਾਵੈ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਊਖ=ਗੰਨਾ। ਲਿਖਨੀ ਹ੍ਵੈ ਜਾਵੈ=ਕਲਮ ਜਿੱਡੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਚੰਦਰ ਚੂੜ ਦਾ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਵਿਆਕਰਣ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਅਤੇ ਉਪਮਾਂ ਲਿਖਣ ਲਗਿਆਂ ਤਾਂ ਗੰਨੇ ਜਿੱਡੀ ਕਲਮ ਵੀ ਘਸ ਕੇ ਆਮ ਕਲਮ ਜਿੱਡੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।।੩।।

ਇਕ ਦਿਨ ਕੁਅਰ ਅਖੇਟਕ ਗਯੋ।। ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤਾ ਕੋ ਨਿਰਖਤ ਭਯੋ।।
ਵਾਕੀ ਲਗੀ ਲਗਨ ਇਹ ਸੰਗਾ।। ਮਗਨ ਭਈ ਤਰੁਨੀ ਸਰਬੰਗਾ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਅਖਟੇਕ=ਸ਼ਿਕਾਰ। ਨਿਰਖਤ=ਵੇਖ ਲਿਆ। ਸਰਬੰਗਾ=ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ, ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ।

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਧਨੀ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਉਸ ਲੜਕੀ ਦੀ ਵੀ ਲਗਨ ਉਸ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸ ਤੇ ਆਸ਼ਿਕ ਹੋ ਗਈ।।੪।।

ਚਤੁਰਿ ਦੂਤਿ ਇਕ ਤਹਾਂ ਪਠਾਈ।। ਕਹਿਯਹੁ ਐਸ ਕੁਅਰ ਕਹ ਜਾਈ।।
ਏਕ ਦਿਵਸ ਮੋਰੇ ਘਰ ਆਵਹੁ।। ਸਾਥ ਹਮਾਰੇ ਭੋਗ ਮਚਾਵਹੁ।। ੫।।

ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਚਤੱਰ ਦੂਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਇਹ ਕਹਿ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਵੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰੇ।।੫।।

ਤਬ ਵਹੁ ਸਖੀ ਕੁਅਰਿ ਪਹਿ ਆਈ।। ਕਹੀ ਕੁਅਰਿ ਸੋ ਤਾਹਿ ਸੁਨਾਈ।।
ਬਿਹਸਿ ਸਾਜਨ ਇਹ ਭਾਂਤ ਉਚਾਰੀ।। ਕਹਿਯਹੁ ਜਾਇ ਐਸ ਤੁਮ ਪਜਾਰੀ।। ੬।।

ਤਦ ਉਹ ਦਾਸੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸਜਣ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਕ ਮੇਰਾ ਸੁਨੇਹਾ ਪਿਆਰੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿ ਦੇਣਾ।।੬।।

ਇਕ ਅਵਧੂਤ ਸੁ ਛੱਤ੍ਰ ਨ੍ਰਿਪਾਰਾ।। ਸੁਨਿਯਤ ਬਸਤ ਸਮੁਦ ਕੇ ਪਾਰਾ।।
ਹੈ ਅਵਧੂਤ ਮਤੀ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਹ।। ਅਵਰ ਨ ਘੜੀ ਬਿਧਾਤਾ ਸਮ ਜਿਹ।। ੭।।

ਇਕ ਅਵਧੂਤ ਰਾਜਾ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਵਧੂਤ ਮਤੀ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।।੭।।

ਪ੍ਰਥਮ ਤੂੰ ਤਿਸੈ ਮੋਹਿ ਮਿਲਾਵੈਂ।। ਤਾ ਪਾਛੇ ਮੋਸੌ ਪਤਿ ਪਾਵੈਂ।।
ਯੌ ਜੋ ਕੋਟਿ ਉਪਾਵ ਬਨੈ ਹੈ।। ਤੌ ਮੋਸੋ ਨਹਿ ਭੋਗਨ ਪੈਹੈ।। ੮।।

ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਾ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਜੈਸਾ ਪਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ। ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਕਰੋੜਾਂ ਉਪਾਅ ਕਰ ਲੈ ਪਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਂਗੀ।।੮।।

ਯੌਹੀ ਸਖੀ ਜਾਇ ਤਿਹ ਕਹੀ।। ਮਨ ਬਚ ਕੁਅਰਿ ਚਕ੍ਰਿਤ ਹ੍ਵੈ ਰਹੀ।।
ਚਿਤ ਮੌ ਅਨਿਕ ਚਟਪਟੀ ਲਾਗੀ।। ਤਾਂਤੇ ਨੀਂਦ ਭੂਖ ਸਭ ਭਾਗੀ।। ੯।।

ਦਾਸੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਜਾ ਦੱਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬੇਚੈਨੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਨੀਂਦ ਤੇ ਭੁਖ ਸਦਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ।।੯।।

ਸਮੁੰਦ ਪਾਰ ਜਾਯੋ ਨਹਿ ਜਾਵੈ॥ ਤਊ ਕੁਅਰਿ ਕੋ ਸ਼ਾਂਤਿ ਨ ਆਵੈ॥
ਸਾਜ ਤਹਾਂ ਚਲਿਬੇ ਕੋ ਕਰਾ॥ ਤੀਰਥ ਜਾਤ ਹੌ ਪਿਤਹਿ ਉਚਰਾ॥੧੦॥

ਜਦ ਤਕ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਤਦ ਤਕ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ। ਉਥੇ ਅਵੱਸ਼ ਜਾਣ ਖਾਤਰ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ॥੧੦॥

ਸਾਜ ਬਾਜ ਸਭ ਕੀਆ ਤਯਾਰਾ॥ ਤਹ ਹ੍ਵੈ ਚਲੀ ਬਾਜ ਅਸਵਾਰਾ॥
ਸੇਤ ਬੰਧ ਰਾਮੇਸ੍ਵਰ ਗਈ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਤ ਭਈ॥੧੧॥

ਸਾਰੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਕੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਚਲ ਪਈ। ਉਹ ਸੇਤਬੰਧ ਰਾਮੇਸ਼ਵਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਅਗੇ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲੱਗੀ॥੧੧॥

ਤਾਤੇ ਹ੍ਵੈ ਜਹਾਜ ਅਸਵਾਰਾ॥ ਗਈ ਸਿੰਗਲਾਦੀਪ ਮਝਾਰਾ॥
ਜਹ ਤਿਹ ਸੁਨਾ ਰਾਜ ਕੋ ਧਾਮਾ॥ ਜਾਤ ਭਈ ਤਹ ਹੀ ਕੌ ਬਾਮਾ॥੧੨॥

ਉਥੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਹ ਸਿੰਗਲਾਦੀਪ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਉਹ ਫਿਰ ਉਸ ਪਾਸੇ ਹੀ ਚਲ ਪਈ, ਜਿਧਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਹਲਾਂ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ॥੧੨॥

ਤਹ ਗੀ ਪੁਰਖ ਭੇਸ ਕੋ ਕਰਿਕੈ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਭੂਖਨ ਧਰਿਕੈ॥
ਜਬ ਅਵਧੂਤ ਮਤੀ ਤਿਹ ਹੇਰਾ॥ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਜਾਨਜੋ ਕਹੂੰ ਕੇਰਾ॥੧੩॥

ਉਥੇ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਅਤੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਕੇ ਗਈ। ਅਵਧੂਤ ਮਤੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਸਮਝਿਆ॥੧੩॥

ਨਿਰਖਤ ਕੁਅਰਿ ਮਦਨ ਬਸਿ ਭਈ॥ ਅੰਗ ਅੰਗ ਬਿਹਬਲ ਹ੍ਵੈ ਗਈ॥
ਚਿਤ ਮਹਿ ਕਹਾ ਇਸੀ ਕਹ ਬਰਿਹੌਂ॥ ਨਾ ਤਰ ਘਾਇ ਕਟਾਰੀ ਮਰਿਹੌਂ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਦਨ=ਕਾਮ। ਬਿਹਬਲ ਹ੍ਵੈ ਗਈ= ਵਿਆਕੁਲ ਜਾਂ ਕਮਲੀ ਹੋ ਗਈ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਬਣੀ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁਮਾਰੀ ਕਾਮ ਵੱਸ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਏਸੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੇਗੀ ਜਾਂ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵੇਗੀ॥੧੪॥

ਦੇਖੈ ਲਗੀ ਸੀਸ ਨਿਹੁਰਾਈ॥ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਘਾਤ ਇਹੈ ਕਰ ਆਈ॥

ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਇ ਜਾਤ ਤਹ ਭਈ॥ ਸਿੰਘਨਿ ਜਾਨੁ ਮ੍ਰਿਗੀ ਗਹਿ ਲਈ॥ ੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਇ=ਘੋੜਾ ਭਜਾ ਕੇ। ਸਿੰਘਨਿ=ਸ਼ੇਰਨੀ।

ਉਹ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਵੇਖਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਘੋੜਾ ਭਜਾ ਕੇ ਉਹ ਉਥੇ ਇੰਝ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰਨੀ ਨੇ ਹਿਰਨ ਫੜ ਲਿਆ ਹੋਵੇ॥੧੫॥

ਝਟਕਿ ਝਰੋਖਾ ਤੇਂ ਗਹਿ ਲਈ॥ ਬਾਂਧਤ ਸਾਥ ਪ੍ਰਿਸਟ ਕੇ ਭਈ॥
ਹਾਹਾ ਭਾਖਿ ਲੋਗ ਪਚਿ ਹਾਰੇ। ਰਾਖਿ ਨ ਸਕੇ ਤਾਂਹਿ ਰਖਵਾਰੇ॥੧੬॥

ਉਸ ਨੂੰ ਝਟਕ ਕੇ ਝਰੋਖੇ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ਦੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਲੋਕ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚਾ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾ ਨ ਸਕਿਆ॥੧੬॥

ਬਾਂਧਿ ਪ੍ਰਿਸਟਿ ਤਿਹ ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਯੋ॥ ਏਕੈ ਬਾਨ ਮਿਲਾ ਸੋ ਘਾਯੋ॥
ਤਾਕਹ ਜੀਤਿ ਧਾਮ ਲੈ ਆਈ॥ ਸਖੀ ਕੁਅਰਿ ਕੇ ਧਾਮ ਪਠਾਈ॥ ੧੭॥

ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਘੋੜਾ ਭਜਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਹੀ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਘਰ ਲੈ ਆਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਆਪਣੀ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ॥੧੭॥

ਜੋ ਤੁਮ ਕਹਾ ਕਾਜ ਮੈਂ ਕਿਯਾ॥ ਅਪਨੋ ਬੋਲ ਨਿਬਾਹਹੁ ਪਿਯਾ॥
ਪ੍ਰਥਮ ਬਜਾਹਿ ਮੋਕੌਂ ਲੈ ਜਾਵੈਂ॥ ਤਾ ਪਾਛੇ ਯਾਕਹ ਤੁਮ ਪਾਵੇ॥੧੮॥

ਉਸ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਜੋ ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਮੈਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਬਚਨ ਨਿਭਾਓ। ਹੁਣ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਖੜੋ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ॥੧੮॥

ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਤਬ ਹੀ ਤਹ ਆਯੋ॥ ਤਾਸੌ ਪ੍ਰਥਮੈ ਬਜਾਹ ਕਰਾਯੋ॥
ਬਹੁਰੌ ਬਜਾਹਿ ਤਾਹਿ ਲੈ ਗਯੋ॥ ਅਸਿ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਚੰਚਲਾ ਦਿਖਯੋ॥ ੧੯॥

ਫਿਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਉਥੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੂਸਰੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਪਣਾ ਚਲਿੱਤਰ ਵਿਖਾਇਆ॥੧੯॥

ਪ੍ਰਥਮਹਿ ਪਾਰ ਸਮੁੰਦ ਕੈ ਗਈ॥ ਰਾਜ ਸੁਤਹਿ ਹਰਿ ਲਜਾਵਤ ਭਈ॥
ਬਹੁਰੌ ਮਨ ਭਾਵਤ ਪਤਿ ਕਰਿਯੋ॥ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਨ ਜਾਤ ਬਿਚਰਿਯੋ॥੨੦॥੧॥

ਪਹਿਲਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਲਿਆਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਪਤੀ ਪਾਇਆ। ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਸਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਵੀ ਕਠਨ ਹੈ॥੨੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਦੋ ਸੌ ਨੰਨਜਾਨਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੨੯੯॥੫੭੮੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਦੋ ਸੌ ਨੜਿਨਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੫੭੮੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌਵਾਂ

ਕਥਾ ਸਿਆਣੀ ਸਖੀ

ਚੌਪਈ॥ਸੀਸੀ ਸਾਰਕੇਤ ਇਕ ਰਾਜਾ॥ਜਾਸੋ ਬਿਧਿ ਦੂਸਰ ਨ ਸਾਜਾ॥
ਸੀਸੈ ਸਾਰ ਦੇਇ ਤਿਹ ਰਾਨੀ॥ ਜਾ ਸਮ ਦੂਸਰ ਹੈ ਨ ਬਖਾਨੀ॥ ੧॥

ਸੀਸੀ ਸਾਰਕੇਤ ਇਕ ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਸੀਸੀ ਸਾਰਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ, ਉਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਤਾਸੌ ਅਧਿਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਾ॥ ਨਿਸ ਦਿਨ ਰਹੈ ਤਰੁਨਿ ਮੈ ਚੀਤਾ॥
ਕਿਤਕ ਦਿਨਨ ਰਾਨੀ ਮਰਿ ਗਈ॥ ਰਾਜਾ ਕੀ ਉਦਾਸ ਮਤਿ ਭਈ॥੨॥

ਰਾਜੇ ਦੀ ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੀਤ ਸੀ ਅਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਸੀ। ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਰਾਣੀ ਮਰ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ॥੨॥

ਅਵਰ ਨਾਰਿ ਕੀ ਓਰ ਨ ਹੇਰੈ॥ ਭੂਲ ਨ ਜਾਤ ਕਿਸੀ ਕੇ ਡੇਰੈ॥
ਨਾਰੀ ਔਰ ਅਧਿਕ ਦੁਖ ਪਾਵੈਂ॥ ਨਾਥ ਮਿਲੇ ਬਿਨੁ ਮੈਨ ਸੰਤਾਵੈਂ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੇਰੈ=ਵੇਖਦਾ ਸੀ। ਡੇਰੈ=ਘਰ। ਮੈਨ=ਕਾਮ।

ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਔਰਤ ਵਲ ਵੇਖਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਭੁਲ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਡੇਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਦੂਸਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਬਗੈਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਮ ਬਹੁਤ ਸਤਾਉਂਦਾ ਸੀ॥੩॥

ਮਿਲਿ ਬੈਠੀ ਇਕ ਦਿਨ ਸਭ ਰਾਨੀ॥ ਆਪੁ ਬਿਖੈਂ ਮਿਲਿ ਕਰਤ ਕਹਾਨੀ॥
ਇਹ ਜੜ ਪਤਿ ਮਤਿ ਕਿਨ ਹਰਿ ਲਈ॥ ਕਹਾ ਭਯੋ ਰਾਨੀ ਮਰਿ ਗਈ॥ ੪॥

ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ ਇਸ ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਕਲ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਰਾਣੀ ਮਰ ਗਈ ਹੈ।।੪।।

ਏਤੋ ਸ਼ੋਕ ਕਿਯੋ ਜਾਕੋ ਇਹ।। ਮਤਿ ਹਰਿ ਲਈ ਕਹਾਂ ਯਾਕੀ ਤਿਹ।।
ਹੈ ਹੈ ਤ੍ਰਿਯਾ ਨ੍ਰਿਪਨ ਕੇ ਘਨੀ।। ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ ਚਹਿਯਤ ਧਨੀ।। ੫।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਏਨਾ ਅਫਸੋਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਅਕਲ ਹੀ ਮਾਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਪ ਸਲਾਮਤ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ।। ੫।।

ਸਖੀ ਏਕ ਸਜਾਨੀ ਤਹ ਅਹੀ।। ਤਿਹ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਹਸਿ ਕਰਿ ਕਹੀ।।
ਮੈਂ ਨ੍ਰਿਪ ਤੇ ਤ੍ਰਿਯ ਸ਼ੋਕ ਮਿਟੈਹੌ।। ਬਹੁਰਿ ਤਿਹਾਰੇ ਸਾਥ ਮਿਲੈਹੌ।। ੬।।

ਉਥੇ ਇਕ ਸਿਆਣੀ ਸਖੀ ਸੀ, ਉਹ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਮਿਲਵਾ ਦੇਵਾਂਗੀ।।੬।।

ਜਾਰਿਕ ਪਕਰਿ ਕਠੋਰੀ ਰਾਖਾ।। ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸੁਨਤ ਐਸ ਬਿਧਿ ਭਾਖਾ।।
ਧ੍ਰਿਗ ਇਹ ਮੂੜ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਜੀਆ।। ਜਿਹ ਅਬਿਬੇਕ ਬਿਬੇਕ ਨ ਕੀਆ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾਰਿਕ=ਇਕ ਯਾਰ। ਕਠੋਰੀ=ਕੋਠੜੀ। ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸੁਨਤ=ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ। ਬਿਬੇਕ=ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੇ ਠੀਕ ਹੋਣ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ। ਅਬਿਬੇਕ=ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੇ ਮਾੜੀ ਹੋਣ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ।

ਇਕ ਯਾਰ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਇਸ ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਬੇਕ, ਅਬਬੇਕ ਕੁਝ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।।੭।।

ਜੁ ਤ੍ਰਿਯਾ ਔਰ ਸੌ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।। ਬਾਤਨ ਸਾਥ ਪਤਿਹਿ ਉਰਝਾਵੈ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਜੁ ਕੋਠਰੀ ਛੋਰਿ ਨਿਹਾਰੈ।। ਸਾਚ ਝੂਠ ਤਬ ਆਪੁ ਬਿਚਾਰੈ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਰਝਾਵੈ=ਉਲਝਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਛੋਰ ਨਿਹਾਰੈ=ਖੋਲ ਕੇ ਵੇਖੇ।

ਜਿਹੜੀ ਇਸਤਰੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਮਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰਖਦੀ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੇ ਤਾਂ ਸੱਚ ਝੂਠ ਦਾ ਆਪੇ ਹੀ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।।੮।।

ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸ੍ਰਵਨਨ ਧੁਨਿ ਇਹ ਪਰੀ।। ਤੁਰਤੁ ਕੁਠਰੀਯਾ ਜਾਇ ਉਘਰੀ।।
ਹੇਰਾ ਜਬ ਵਹੁ ਮਨੁੱਛ ਬਨਾਈ।। ਤਬ ਐਸੇ ਤਿਹ ਕਹਾ ਰਿਸਾਈ।। ੯।।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਪਈ ਤਾਂ ਝਟ ਜਾ ਕੇ ਕੋਠੜੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਉਥੇ ਉਸ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।।੯।।

ਇਤੋ ਸ਼ੋਕ ਹਮ ਕੀਯੋ ਨਿਕਾਜਾ।। ਇਹ ਨ ਲਹਤ ਥੋ ਐਸ ਨਿਲਾਜਾ।।
ਅਬ ਮੈਂ ਰਨਿਯਨ ਅਵਰ ਬਿਹਾਰੌ।। ਰਾਨੀ ਮਰੀ ਨ ਫੇਰਿ ਚਿਤਾਰੌ।। ੧੦।।

ਮੈਂ ਫਜ਼ੂਲ ਵਿਚ ਏਨਾ ਦੁਖ ਮਨਾਇਆ ਅਤੇ ਇਹ ਨ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਬੇਸ਼ਰਮ ਸੀ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਹੋਰ ਰਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਮਰੀ ਹੋਈ ਰਾਣੀ ਦਾ ਕਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗਾ।।੧੦।।

ਔਰ ਤ੍ਰਿਯਨ ਕੇ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰਾ।। ਵਾ ਰਾਨੀ ਕਹ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਿਸਾਰਾ।।
ਇਹ ਛਲ ਤ੍ਰਿਯਨ ਨਰਿੰਦ੍ਰਹਿ ਛਰਾ।। ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਅਤਿਭੁਤ ਇਹ ਕਰਾ।। ੧੧।।੧।।

ਰਾਜਾ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਮਰੀ ਹੋਈ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਭੁਲ ਗਿਆ। ਇਸ ਛੱਲ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛੱਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਕ ਵਚਿਤਰ ਚਲਿੱਤਰ ਬਣਾਇਆ।।੧੧।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਚਰਿਤ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੦੦।।੫੮੦੦।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੦੦।।੫੮੦੦।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕਵਾਂ

ਕਥਾ ਇਸ਼ਟ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਇੱਛਜਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਸੁਨਾ।। ਇੱਛਸੈਨ ਰਾਜਾ ਬਹੁ ਗੁਨਾ।।
ਇਸ਼ਟ ਮਤੀ ਤਾਕੇ ਘਰ ਨਾਰੀ।। ਇਸ਼ਟ ਦੇਵਕਾ ਰਹਤ ਦੁਲਾਰੀ।। ੧।।

ਇੱਛਆਵਤੀ ਇਕ ਨਗਰ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਉਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇੱਛ ਸੈਨ ਬੜਾ ਗੁਣਵਾਨ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਇਸ਼ਟਮਤੀ ਰਾਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ।।੧।।

ਅਜੈਸੈਨ ਖਤਰੇਟਾ ਤਹਾਂ॥ ਆਵਤ ਭਯੋ ਧਾਮ ਤ੍ਰਿਯ ਜਹਾਂ॥
ਰਾਣੀ ਤਾ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਗਿਰੀ ਧਰਨਿ ਜਨੁ ਲਗਜੋ ਕਟਾਰਾ॥੨॥

ਉਥੇ ਅਜੈ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਖੱਤਰੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਉਥੇ ਆਇਆ ਜਿਥੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਇੰਝ ਡਿੱਗ ਪਈ ਜਿਵੇਂ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਕਟਾਰ ਵੱਜੀ ਹੋਵੇ॥੨॥

ਉੜਦਾ ਬੇਗ ਨਿਪੁੰਸਕ ਬਨੇ॥ ਪਠੈ ਦਏ ਰਾਨੀ ਤਹ ਘਨੇ॥
ਗਹਿ ਕਰਿ ਤਾਹਿ ਲੈ ਗਏ ਤਹਾਂ॥ ਤਰਨੀ ਪੰਥ ਬਿਲੋਕਤ ਜਹਾਂ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਹਿ ਕਰਿ=ਫੜ ਕੇ। ਤਰਨੀ ਪੰਥ ਬਿਲੋਕਤ= ਇਸਤਰੀ ਰਾਹ ਵੇਖ ਰਹੀ ਸੀ।

ਉੜਦਾ ਬੇਗ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਖੁਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਉਥੇ ਲੈ ਆਏ ਜਿਥੇ ਰਾਣੀ ਉਸ ਦਾ ਰਾਹ ਵੇਖ ਰਹੀ ਸੀ॥੩॥

ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਾਸੌਂ ਰਾਨੀ ਕਰਿ॥ ਪੌਢੇ ਦੋਊ ਜਾਇ ਪਲਘਾ ਪਰ॥
ਤਬ ਲਗਿ ਆਇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਹ ਗਏ॥ ਸੋਵਤ ਦੁਹੂੰ ਬਿਲੋਕਤ ਭਏ॥੪॥

ਰਾਣੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਦੇ ਨਾਲ ਪਲੰਘ ਤੇ ਸੌਂ ਗਈ। ਤਦ ਤਕ ਰਾਜਾ ਵੀ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਿਆ॥੪॥

ਭਰਭਰਾਇ ਤ੍ਰਿਯ ਜਗੀ ਦੁਖਾਤਰ॥ ਡਾਰਿ ਦਯੋ ਦੁਪਟਾ ਪਤਿ ਮੁਖ ਪਰ॥
ਜਬ ਲੌ ਕਰਤ ਦੂਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਭਯੋ॥ ਤਬ ਲੌ ਜਾਰਿ ਭਾਜਿ ਕਰਿ ਗਯੋ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਰਭਰਾਇ=ਘਬਰਾ ਕੇ। ਜਬ ਲੌ=ਜਦ ਤਕ।

ਰਾਣੀ ਘਬਰਾ ਕੇ ਇਕ ਦਮ ਉੱਠੀ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋਈ ਨੇ ਝਟ ਆਪਣਾ ਦੁਪੱਟਾ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਤਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੁਪੱਟਾ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਕੀਤਾ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ॥੫॥

ਦੁਪਟਾ ਦੂਰਿ ਕਰਾ ਨ੍ਰਿਪ ਜਬੈ॥ ਪਕਰ ਲਿਯੋ ਰਾਨੀ ਕਹ ਤਬੈ॥
ਕਹਾਂ ਗਯੋ ਵਹੁ ਜੁ ਮੈਂ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਬਿਨੁ ਨ ਕਹੇ ਭ੍ਰਮ ਮਿਟੈ ਹਮਾਰਾ॥੬॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੁਪੱਟਾ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਉਹ ਕਿਥੇ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ॥੬॥

ਪ੍ਰਥਮੈ ਜਾਨ ਮਾਫ ਮੁਰ ਕੀਜੈ।। ਬਹੁਰੌ ਬਾਤ ਸਾਚ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ।।
ਬਚਨ ਦੇਹੁ ਮੇਰੇ ਜੌ ਹਾਥਾ।। ਬਹੁਰਿ ਲੇਹੁ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨਿ ਨਾਥਾ।। ੭।।

ਰਾਣੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਮੁਆਫੀ ਦੇਵੋ ਫਿਰ ਮੈਥੋਂ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਵੋ, ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬਚਨ ਦੇਵੋ ਫਿਰ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਵੋ।।੭।।

ਭੈਂਗੇ ਨੇਤ੍ਰ ਤੋਰਿ ਬਿਧਿ ਕਰੇ।। ਇਕ ਤੈਂ ਜਾਤ ਦੋਇ ਲਖ ਪਰੇ।।
ਤੁਮ ਕਹ ਕਛੂ ਭ੍ਰਾਂਵਰੋ ਆਯੋ।। ਮੁਹਿ ਕੋ ਦਿਖਿ ਲਖਿ ਕਰਿ ਦ੍ਵੈ ਪਾਯੋ।। ੮।।

ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭੈਂਗੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਦੀ ਥਾਂ ਦੋ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਭਰਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਦੇ ਥਾਂ ਦੋ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।।੮।।

ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਨਿ ਬਚਨ ਚਕ੍ਰਿਤ ਹ੍ਵੈ ਰਹਾ।। ਤ੍ਰਿਯ ਸੌ ਬਹੁਰਿ ਬਚਨ ਨਹਿ ਕਹਾ।।
ਮੁਖ ਮੂੰਦੇ ਘਰ ਕੌ ਫਿਰਿ ਆਯੋ।। ਕਰਮ ਰੇਖ ਕਹ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਯੋ।। ੯।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਕ੍ਰਿਤ=ਹੈਰਾਨ। ਮੁਖ ਮੂੰਦੇ=ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰਕੇ।

ਰਾਜਾ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਵਾਪਿਸ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਦੇਣ ਲੱਗਾ।।੯।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਇਕ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੦੧।।੫੮੦੯।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੦੧।।੫੮੦੯।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਦੂਸਰਾ

ਕਥਾ ਛੱਤਰ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।।ਸੋਰਠ ਸੈਨ ਏਕ ਭੂਪਾਲਾ।।ਤੇਜਵਾਨ ਬਲਵਾਨ ਛਿਤਾਲਾ।।
ਸੋਰਠ ਦੇ ਤਾਕੈ ਘਰ ਰਾਨੀ।। ਸੁੰਦਰ ਸਕਲ ਭਵਨ ਮਹਿ ਜਾਨੀ।। ੧।।

ਸੋਰਠਸੈਨ ਇਕ ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਤੇਜਵਾਨ ਛੱਤਰਧਾਰੀ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸੋਰਠ ਦੇਵੀ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੌਂਦਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਛੱਤ੍ਰਿ ਸੈਨ ਤਹ ਸ਼ਾਹ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਛੱਤ੍ਰ ਦੇਇ ਇਕ ਸੁਤਾ ਕਹਿੱਜੈ॥
ਭੂਤ ਭਵਾਨ ਭਵਿੱਖਜ ਮਝਾਰੀ॥ ਭਈ ਨ ਹੈ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਨ ਕੁਮਾਰੀ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਤਾ=ਪੱਤਰੀ। ਭਵਾਨ=ਵਰਤਮਾਨ।

ਛੱਤਰ ਸੈਨ ਨਾਮੀ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਛੱਤਰਦੇਵੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਭੂਤ, ਭਵਿਖ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਕੁਮਾਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ॥੨॥

ਜਬ ਵਹੁ ਤਰੁਨਿ ਚੰਚਲਾ ਭਈ॥ ਲਰਿਕਾਪਨ ਕੀ ਸੁਧਿ ਬੁਧਿ ਗਈ॥
ਛਤਿਯਾ ਕੁਚਨ ਤਬੈ ਉਠਿ ਆਏ॥ ਮਦਨ ਭਰਤਿਯਾ ਭਰਤ ਭਰਾਏ॥ ੩॥

ਜਦ ਉਹ ਲੜਕੀ ਜਵਾਨ ਹੋਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਦੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ। ਜਦ ਉਸਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਕੁਝ ਭਾਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਆਕੁਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੩॥

ਅਭਰਨ ਸੈਨ ਕੁਅਰ ਤਿਨ ਲਹਾ॥ ਤੇਜਵਾਨ ਕਛੁ ਜਾਤ ਨ ਕਹਾ॥
ਲਾਗੀ ਲਗਨ ਛੂਟਿ ਨਹਿ ਗਈ॥ ਸੁਕ ਨਲਨੀ ਕੀ ਸੀ ਗਤਿ ਭਈ॥ ੪॥

ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਤੇਜੱਸਵੀ ਗਭਰੂ ਅਭਰਨ ਸੈਨ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਲਗਨ ਉਸ ਨਾਲ ਹੀ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੁਕ ਨਲਨੀ ਵਰਗੀ ਹਾਲਤ ਬਣ ਗਈ॥੪॥

ਤਾਸੌ ਲਗੀ ਲਗਨ ਬਹੁ ਭਾਤਾ॥ ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਬਰਨ ਸੁਨਾਊਂ ਬਾਤਾ॥
ਨਿਤਿਪ੍ਰਤਿ ਤਾਕਹ ਬੋਲਿ ਪਠਾਵੈ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਰੁਚਿ ਮਾਨ ਕਮਾਵੈ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਤਿਪ੍ਰਤਿ=ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ। ਬੋਲ ਪਠਾਵੈ=ਬਲਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਰੁਚਿਮਾਨ=ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ।

ਉਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਲਗਨ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਈ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕੀ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ ? ਉਹ ਰੋਜ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੫॥

ਤਾਕੇ ਲਏ ਨਾਥ ਕਹ ਮਾਰਾ॥ ਤਨ ਮੈ ਰਾਂਡ ਭੇਸ ਕੋ ਧਾਰਾ॥
ਜਬ ਗ੍ਰਿਹਿ ਅਪਨੇ ਜਾਰ ਬੁਲਾਯੋ॥ ਸਭ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਹਿ ਤਾਹਿ ਸੁਨਾਯੋ॥ ੬॥

ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਵਿਧਵਾ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਭੇਤ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ॥੬॥

ਸੁਨਿਕੈ ਜਾਰ ਬਚਨ ਅਸ ਡਰਾ॥ ਧ੍ਰਿਗ ਧ੍ਰਿਗ ਬਚ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਉਚਰਾ॥
ਜਿਨ ਅਪਨੋ ਪਤਿ ਆਪੁ ਸੰਘਰਿਯੋ॥ ਮੁਹਿ ਕਸ ਚਹਤ ਭਲਾਈ ਕਰਿਯੋ॥ ੭॥

ਯਾਰ ਉਸਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸ ਜ਼ਨਾਨੀ ਨੂੰ ਲਾਹਨਤ ਹੈ ਜਿਸ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਭਲਾ ਇਹ ਮੇਰੀ ਕੀ ਭਲਾਈ ਕਰੇਗੀ॥੭॥

ਪਤਿ ਮਾਰਜੋ ਜਾਕੇ ਹਿਤ ਗਯੋ॥ ਸੋ ਭੀ ਅੰਤ ਨ ਤਾਕੋ ਭਯੋ॥
ਐਸੋ ਮਿਤ੍ਰ ਕਛੂ ਨਹੀ ਕਰਿਯੋ॥ ਇਹ ਰਾਖੇ ਤੇ ਭਲੋ ਸੰਘਰਿਯੋ॥੮॥

ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਉਹ ਵੀ ਹੁਣ ਉਸ ਦਾ ਨ ਹੋਇਆ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਰਖਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਚਹੀਦਾ ਹੈ॥੮॥

ਕਰ ਮਹਿ ਕਾਢਿ ਭਗੌਤੀ ਲਈ॥ ਦੁਹੂੰ ਹਾਥ ਤਾਕੋ ਸਿਰ ਦਈ॥
ਹਾਇ ਹਾਇ ਜਿਮਿ ਭੂਪ ਪੁਕਾਰੈ॥ ਤਜੋਂ ਤਜੋਂ ਨਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨ ਮਾਰੈ॥੯॥

ਉਸ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਦੋਵਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਫੜ ਕੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮਾਰੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਰਦਾ ਸੀ ਇਸਤਰੀ ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਕਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥੯॥

ਦ੍ਵੈ ਦਿਨ ਭਏ ਨ ਪਤਿ ਕੋ ਮਰੈ॥ ਐਸੀ ਲਗੋ ਅਬੈ ਏ ਕਰੈ॥
ਧ੍ਰਿਗ ਜਿਯਬੋ ਪਿਯ ਬਿਨੁ ਜਗ ਮਾਹੀ॥ ਜਾਰ ਚੋਰ ਜਿਹ ਹਾਥ ਚਲਾਹੀ॥੧੦॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਹਾਏ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਰੇ ਨੂੰ ਦੋ ਦਿਨ ਹੀ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜੀਉਣਾਂ ਲਾਹਨਤ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਚੋਰ, ਯਾਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੱਥ ਚੁਕਦੇ ਹਨ॥੧੦॥

ਮਰਜੋ ਨਿਰਖਿ ਤਿਹ ਸਭਨ ਉਚਾਰਾ॥ ਭਲਾ ਕਰਾ ਤੈ ਜਾਰ ਸੰਘਾਰਾ॥
ਚਾਦਰ ਕੀ ਲੱਜਾ ਤੈਂ ਰਾਖੀ॥ ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਪੁਤ੍ਰੀ ਤੂੰ ਭਾਖੀ॥੧੧॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਲਾ ਕਰਾ=ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ। ਸੰਘਾਰਾ=ਮਾਰਿਆ। ਚਾਦਰ ਦੀ ਲੱਜਾ=ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ।

ਉਸ ਨੂੰ ਮਰਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਯਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਬਚਾ ਲਈ। ਸਭ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ," ਹੇ ਪੁੱਤਰੀ ਤੂੰ ਧੰਨ ਹੈ"॥੧੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਦੋਇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੦੨॥੫੮੨੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਦੂਸਰੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੦੨॥੫੮੨੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੀਸਰਾ

ਕਥਾ ਅਭਰਨ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਅਭਰਨ ਸਿੰਘ ਸੁਨਾ ਇਕ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ।। ਲਜਤ ਹੋਤ ਜਿਹ ਨਿਰਖਿ ਦਿਵਾਕਰ।।
ਅਭਰਨ ਦੇਇ ਸਦਨ ਮਹਿ ਨਾਰੀ।। ਮਥਿ ਅਭਰਨ ਜਣੁ ਸਕਲ ਨਿਕਾਰੀ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਵਾਕਰ=ਸੂਰਜ। ਸਦਨ=ਘਰ। ਮਥਿ ਅਭਰਨ। ਦੁੱਧ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕ ਕੇ। ਨਿਕਾਰੀ=ਕੱਢੀ ਗਈ।

ਅਭਰਨ ਸਿੰਘ ਇਕ ਬੜਾ ਤੇਜੱਸਵੀ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੂਰਜ ਵੀ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅਭਰਨ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਰਿੜਕ ਕੇ ਕਢਿਆ ਹੋਵੇ।।੧।।

ਰਾਨੀ ਹੁਤੀ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੇਤੀ ਰਤਿ।। ਭੋਗਤ ਹੁਤੀ ਤਵਨ ਕਹ ਨਿਤਿਪ੍ਰਤਿ।।
ਇਕ ਦਿਨ ਭੇਦ ਰਾਵ ਲਖਿ ਪਾਯੋ।। ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ ਧਾਮ ਬਿਲੋਕਨ ਆਯੋ।। ੨।।

ਰਾਣੀ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਫਸੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਭੇਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਰਾਣੀ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਗਿਆ।।੨।।

ਤਹ ਤੇ ਲਯੋ ਪਕਰਿ ਇਕ ਜਾਰਾ।। ਤੌਨੈ ਠੌਰਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਡਾਰਾ।।
ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਨਿ ਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਾਰੀ।। ਚਿਤ ਅਪਨੇ ਤੇ ਦਈ ਬਿਸਾਰੀ।। ੩।।

ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਸਮਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੩।।

ਬੀਤਤ ਬਰਖ ਅਧਿਕ ਜਬ ਭਏ।। ਰਾਨੀ ਬਹੁ ਉਪਚਾਰ ਬਨਏ।।
ਰਾਜਾ ਤਾਕੇ ਧਾਮ ਨ ਆਯੋ।। ਤਬ ਇਕ ਔਰੁਪਚਾਰ ਬਨਾਯੋ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੀਤਤ=ਬੀਤ ਗਏ। ਬਰਖ=ਸਾਲ। ਉਪਚਾਰ=ਉਪਾਅ। ਔਰੁਪਚਾਰ=ਹੋਰ ਯਤਨ।

ਜਦ ਕਈ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਪਰ ਰਾਜਾ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਆਖਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਉਪਾਅ ਸੋਚਿਆ।।੪।।

ਰਾਨੀ ਭੇਸ ਸੰਨਜਾਸਿਨਿ ਕੋ ਧਰਿ॥ ਜਾਤ ਭਈ ਤਜਿ ਧਾਮ ਨਿਕਰਿ ਕਰਿ॥
ਖੇਲਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਅਖਿਟ ਜਬ ਆਯੋ॥ ਏਕ ਹਰਿਨ ਲਖਿ ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਯੋ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਖਿਟ=ਸ਼ਿਕਾਰ। ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਯੋ=ਘੋੜਾ ਭਜਾਇਆ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਸੰਨਿਆਸਣ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਘਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਰਾਜਾ ਜਦ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਇਕ ਹਿਰਨ ਵੇਖ ਕੇ ਘੋੜਾ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ॥੫॥

ਜੋਜਨ ਕਿਤਕ ਨਗਰ ਤੇ ਗਯੋ॥ ਪਹੁਚਤ ਜਹ ਨ ਮਨੁੱਛ ਇਕ ਭਯੋ॥
ਉਤਰਜੋ ਬਿਕਲ ਬਾਗ ਮੈ ਜਾਈ॥ ਰਾਨੀ ਇਕਲ ਪਹੂਚੀ ਆਈ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੋਜਨ=ਚਾਰ ਕੋਹ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਫਾਸਲਾ. ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੋਜਨ ਦਾ ਮੂਲ ਜੋਤਣਾ ਹੈ, ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਬੌਲਦਾਂ ਦੀ ਇਕ ਜੋਤ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਗੱਡਾ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਓਨੀ ਲੰਬਾਈ ਨੂੰ ਯੋਜਨ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕੋਹ ਅਤੇ ਯੋਜਨ ਦੇ ਭੇਤ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮਗਧ ਦੇਸ਼ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸੋਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਹੱਥ (ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਗਜ਼) ਦਾ ਯੋਜਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਲੀਲਾਵਤੀ ਵਿਚ ਬੱਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਹੱਥ ਦਾ ਯੋਜਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਚੀਨੀ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੇ ਸੋਲਾਂ ਲੀ, ਤੀਹ ਲੀ ਅਤੇ ਚਾਲੀਹ ਲੀ ਦਾ ਯੋਜਨ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਸਰ ਕਨਿੰਗਮ ਅਨੁਸਾਰ ਛੇ ਲੀ ਦਾ ਇਕ ਮੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਉਹ ਨਗਰ ਤੋਂ ਕਈ ਕੋਹ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਕਿ ਕੋਈ ਜੀਅ ਪਰਿੰਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਿਥੇ ਸੰਨਿਆਸਣ ਬਣੀ ਰਾਣੀ ਵੀ ਆ ਪੁਜੀ॥੬॥

ਸੰਨਜਾਸਿਨਿ ਕੋ ਭੇਸ ਬਨਾਏ॥ ਸੀਸ ਜਟਨ ਕੋ ਜੂਟ ਛਕਾਏ॥
ਜੋ ਨਰੁ ਤਾਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰੈ॥ ਉਰਝਿ ਰਹੈ ਨਹਿ ਸ਼ੰਕ ਬਿਚਾਰੈ॥੭॥

ਉਸ ਨੇ ਸੰਨਿਆਸਣ ਦਾ ਭੇਸ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਟਾਵਾਂ ਵੀ ਵਧਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੭॥

ਉਤਰਤ ਬਾਗ ਤਿੱਹੀਂ ਤ੍ਰਿਯ ਭਈ॥ ਉਹਿ ਰਾਜਾ ਤਨ ਭੇਟਨ ਹੁਈ॥
ਨਿਰਖਤ ਰੂਪ ਉਰਝਿ ਨ੍ਰਿਪ ਰਹਿਯੋ॥ ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ ਕੋ ਇਹ ਕਹਿਯੋ॥ ੮॥

ਉਹ ਰਾਣੀ ਬਾਗ ਵਿਚ ਆਈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਰਾਜਾ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਤ

ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਨਰ, ਨਾਗ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ ?॥੮॥

ਕਵਨ ਰੂਪ ਰਾਨੀ ਤੁਮ ਹੋਜੂ॥ ਕਿਧੋ ਅਪੱਛਰਾਂ ਸਾਚ ਕਹੋਜੂ॥
ਕੈ ਤੁਮਹੋ ਰਤਿ ਪਤ ਕੀ ਨਾਰੀ॥ ਕੈ ਨਿਸਿ ਪਤਿ ਕੀ ਅਹਰੁ ਕੁਮਾਰੀ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਤਿ ਪਤ=ਰਤੀ ਦਾ ਪਤੀ, ਕਾਮਦੇਵ। ਨਿਸਿ ਪਤਿ=ਚੰਦ।

ਉਹ ਪੁਛਣ ਲੱਗਾ," ਹੇ ਰੂਪ ਦੀ ਰਾਣੀ, ਦੱਸ ਤੂੰ ਕੌਣ ਏਂ ? ਕੀ ਤੂੰ ਕੋਈ ਪਰੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਤੂੰ ਕਾਮ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਰੱਤੀ ਜਾਂ ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰੀ ਏਂ?॥੯॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਚਰਚਾ ਕਰੀ॥ ਬੇਦ ਬਜਾਕਰਨ ਕੋਕ ਉਚਰੀ॥
ਜਜੋਂ ਤਜੋਂ ਚਿਤ ਤਾਕੋ ਹਰਿ ਲੀਨਾ॥ ਬਿਨਾ ਘਾਇ ਘਾਯਲ ਪਤਿ ਕੀਨਾ॥੧੦॥

ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵੇਦ ਵਿਆਕਰਣ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਵੀ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਦਿਲ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਤੀ ਨੂੰ ਘਾਇਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੦॥

ਮਗਨ ਭਯੋ ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਭੂਪਾ॥ ਨਿਰਖਿ ਨਾਰਿ ਕੋ ਰੂਪ ਅਨੂਪਾ॥
ਏਕ ਬਾਰ ਕਹ ਜੌ ਇਹ ਪਾਊਂ॥ ਜਨਮ ਅਨੇਕ ਲਗੇ ਬਲਿ ਜਾਊਂ॥ ੧੧॥

ਨਾਰੀ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜਾ ਮਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਵਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਨੇਕਾਂ ਜਨਮਾਂ ਤਕ ਇਸ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਹੁੰਦਾ ਰਹਾਂ॥੧੧॥

ਨ੍ਰਿਪਹੁ ਨਾਰਿ ਕਹ ਅਧਿਕ ਰਿਝਾਯੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਸੇਤੀ ਉਰਝਾਯੋ॥
ਭਜੌ ਯਾਹਿ ਮਨ ਮਾਹਿ ਬਿਚਾਰਜੋ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਾਸੋਂ ਬਚਨ ਉਚਾਰਜੋ॥ ੧੨॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਉਲਝਾ ਲਿਆ। ਉਸਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ਼ ਰਮਣ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਸੋਚ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ॥੧੨॥

ਹਮ ਤੁਮ ਆਉ ਰਮੈਂ ਮਿਲਿ ਦੋਊ॥ ਔਰ ਨ ਲਖਤ ਹਮੈ ਹਜਾਂ ਕੋਊ॥
ਕਜੋਂ ਤਰੁਨਾਪਨ ਬ੍ਰਿਥਾ ਗਵਾਵਤ॥ ਰਾਨੀ ਹ੍ਵੈ ਕਿਨ ਸੇਜ ਸੁਹਾਵਤ॥ ੧੩॥

ਆਓ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਰਮਣ ਕਰੀਏ। ਏਥੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿਅਰਥ ਗਵਾ ਰਹੀ ਏ ? ਰਾਣੀ ਬਣ ਕੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਸੇਜ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਉਂਦੀ॥੧੩॥

ਅਸ ਤਨ ਸੁੰਦਰਿ ਧੂਰਿ ਨ ਲਾਵਹੁ॥ ਜੋਬਨ ਜਾਲ ਨ ਬ੍ਰਿਥਾ ਗਵਾਵਹੁ॥
ਬਿਰਧਾਪਨੋ ਆਇ ਜਬ ਜੈਹੈ॥ ਇਹ ਜ੍ਵਾਨੀ ਕਹ ਤਬ ਪਛਤੈਹੈ॥ ੧੪॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਘਟਾ ਨਾ ਲਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜੋਬਨ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਨ ਗਵਾ। ਜਦ ਤੂੰ ਬੁਢੀ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਜਵਾਨੀ ਵਾਸਤੇ ਪਛਤਾਵੇਂਗੀ॥੧੪॥

ਇਹ ਜੋਬਨ ਕੇ ਕਹਾ ਗੁਮਾਨਾ॥ ਜੋ ਕਾਹੂ ਪਰ ਥਿਰ ਨ ਰਹਾਨਾ॥
ਆਉ ਕਰੈ ਦੋਊ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸਾ॥ ਕਹਾ ਕਰਤ ਯਾਕੋ ਭਰਵਾਸਾ॥ ੧੫॥

ਇਸ ਜੋਬਨ ਦਾ ਕੀ ਘੁਮੰਡ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਾਸ ਵੀ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਆ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰੀਏ, ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੧੫॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਧਨ ਜੋਬਨ ਕੋ ਕਹਾ ਗੁਮਾਨ ਨ ਕੀਜਿਯੈ॥
ਸੁਖ ਹਮ ਕੌ ਦੈ ਤਰੁਨਿ ਆਪਿ ਸੁਖੁ ਲੀਜਿਯੈ॥
ਬਿਰਧਾਪਨੁ ਐਹੈ ਤਰਨਾਪਨ ਜਾਇ ਹੈ॥
ਹੋ ਤਬ ਇਹ ਸਮੈਂ ਸੰਭਾਰਿ ਅਧਿਕ ਪਛੁਤਾਇ ਹੈ॥ ੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਰੁਨਿ=ਜੁਆਨ ਇਸਤਰੀ, ਮੁਟਿਆਰ। ਬਿਰਧਾਪਨੁ=ਬੁਢੇਪਾ। ਤਰਨਾਪਨ=ਜਵਾਨ ਉਮਰ।

ਧਨ ਜੋਬਨ ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਘੁਮੰਡ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇ ਅਤੇ ਆਪ ਵੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ। ਜਵਾਨੀ ਚਲੇ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਬੁਢਾਪਾ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਤਦ ਫਿਰ ਤੂੰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਪਛਤਾਵੇਂਗੀ॥ ੧੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਕਹੀ ਮੇਰੀ ਜੋ ਕਰੈ॥ ਤਿਹ ਪਾਛੈ ਮੁਹਿ ਸਾਥ ਬਿਹਰੈ॥
ਬਚਨ ਦੀਜਿਐ ਮੇਰੋ ਹਾਥਾ॥ ਤੌ ਮੈ ਮਾਨੌ ਬਚ ਤੌ ਨਾਥਾ॥ ੧੭॥

ਰਾਣੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, 'ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਮੰਨੋਂ, ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਬਚਨ ਦੇਵੋ, ਤਦ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨਾਂਗੀ॥ ੧੭॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੋ ਦੋਖ ਛਿਮਾਪਨ ਕੀਜਿਯੈ॥
ਤਿਹ ਪਾਛੇ ਮੋਰਾ ਮਨ ਨ੍ਰਿਪਬਰ ਲੀਜਿਯੈ॥
ਦੋਖ ਛਿਮਾਪਨ ਕੀਨ ਬਚਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਤਬੈ॥

ਹੋ ਸੁਨੇ ਸੰਨਜਾਸਿਨਿ ਬੈਨ ਸ੍ਰਵਨ ਭੀਤਰ ਜਬੈ॥ ੧੮॥

ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦੇਵੇਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਮਨ ਤਨ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੋ।" ਸੰਨਿਆਸਣ ਨੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ॥੧੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਏਕ ਦਿਵਸ ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਵੈ॥ ਦੁਤਿਯ ਦਿਵਸ ਤਾਕੇ ਘਰ ਜਾਵੈ॥
ਰਾਨੀ ਭੇਸ ਸੰਨਜਾਸਿਨਿ ਧਰੈ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਰਾਜਾ ਤਨ ਕਰੈ॥ ੧੯॥

ਹੁਣ ਇਕ ਦਿਨ ਆਪਣੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪਾਸ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਸੰਨਿਆਸਣ ਬਣੀ ਰਾਣੀ ਪਾਸ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਰਾਣੀ ਹੀ ਸੰਨਿਆਸਣ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੧੯॥

ਤਿਹ ਨ੍ਰਿਪ ਦੁਤਿਯ ਨਾਰਿ ਕਰਿ ਜਾਨੈ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਮੂੜ੍ਹ ਪਛਾਨੈ॥
ਇਸਤ੍ਰੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਨਹੀ ਲਖਿ ਪਾਵੈ॥ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਅਪਨੋ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਵੈ॥ ੨੦॥ ੧॥

ਰਾਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਸਰੀ ਇਸਤਰੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਰੋਜ਼ ਠਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੨੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੈ ਤੀਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੦੩॥੫੮੪੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੀਸਰੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੦੩॥੫੮੪੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੌਥਾ

ਕਥਾ ਵਿਦਿਆ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਬਿਧੀਸੈਨ ਰਾਜਾ ਇਕ ਸੂਰੋ॥ ਤੇਗ ਦੇਗ ਦੁਹੂੰਅਨਿ ਕਰਿ ਪੂਰੋ॥
ਤੇਜਵਾਨ ਦੁਤਿਵਾਨ ਅਤੁਲ ਬਲ॥ ਅਰਿ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਦਲਿ ਮਲਿ॥ ੧॥

ਬਿਧੀਸੈਨ ਨਾਮੀ ਇਕ ਸੂਰਬੀਰ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਦੇਗ ਅਤੇ ਤੇਗ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੜਾ ਤੇਜੱਸਵੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਲ ਮਲ ਕੇ ਜਿੱਤਿਆ ਸੀ॥੧॥

ਬਿੱਧਜਮਤੀ ਦੁਹਿਤਾ ਇਕ ਤਾਕੇ॥ ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ ਸਮ ਨਹਿ ਜਾਕੇ॥

ਅਪ੍ਰਮਾਨ ਤਿਹ ਸੇਜ ਸੁਹਾਵੈ॥ ਰਵਿ ਸਸਿ ਰੋਜ ਬਿਲੋਕਨ ਆਵੈ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਪ੍ਰਮਾਨ=ਅਪਾਰ, ਬਹੁਤ। ਰਵਿ=ਸੂਰਜ। ਬਿਲੋਕਨ=ਵੇਖਣ।

ਵਿਦਿਆ ਮਤੀ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਨਰ ਨਾਗ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਵੀ ਵੇਖਣ ਆਉਂਦੇ ਸਨ॥੨॥

ਤਾਕੋ ਲਗਜੋ ਏਕ ਸੰਗ ਨੇਹਾ॥ ਜਜੋਂ ਸਾਵਨ ਕੋ ਬਰਿਸਤ ਮੇਹਾ॥
ਚਤੁਰ ਕੁਅਰ ਤਿਹ ਨਾਮ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਕਵਨ ਪੁਰਖ ਪਟਤਰ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ॥ ੩॥

ਉਸ ਦਾ ਸਾਵਣ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਬਾਰਸ਼ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਆਸ਼ਿਕ ਦਾ ਨਾਂ ਚੱਤਰ ਕੁਮਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾਂ ਹੁਣ ਕਿਸ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ॥੩॥

ਬਿੱਧਜਾ ਦੇਈ ਇਕ ਦਿਨ ਰਸਿਕੈ॥ ਬੋਲਿ ਲਿਯਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਹ ਕਸਿਕੈ॥
ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਯੋ॥ ਤਰੁਨੀ ਤਰੁਨ ਅਧਿਕ ਸੁਖ ਪਾਯੋ॥ ੪॥

ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਦਿਆਮਤੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕੁੜੀ ਮੁੰਡੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ॥੪॥

ਬਿਧੀਸੈਨ ਸੌ ਕਿਨਹਿ ਜਤਾਈ॥ ਤੋਰਿ ਸੁਤਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਰ ਬੁਲਾਈ॥
ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਰਤ ਹੈ॥ ਤੋ ਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਨਹਿ ਨੈਕੁ ਡਰਤ ਹੈ॥ ੫॥

ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬਿਧੀ ਸੈਨ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਘਰ ਵਿਚ ਯਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਰੋਜ਼ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਡਰਦੀ ਹੈ॥੫॥

ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਸਾਥ ਤਿਸੀ ਕੋ ਲੈਕੈ॥ ਜਾਤ ਭਯੋ ਤਹ ਅਧਿਕ ਰਿਸੈਕੈ॥
ਬਿੱਧਜਾ ਮਤੀ ਜਬੈ ਸੁਨਿ ਪਾਈ॥ ਮੀਤ ਸਹਿਤ ਜਿਯ ਮੈ ਡਰਪਾਈ॥ ੬॥

ਤਦ ਰਾਜਾ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਭਰਿਆ ਉਸ ਪਾਸੇ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਜਦ ਵਿਦਿਆਮਤੀ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਸਹਿਤ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਈ॥੬॥

ਖੋਦਿ ਛਾਤ ਦ੍ਵੈ ਛੇਦ ਸਵਾਰੇ॥ ਜਿਹ ਆਵਤ ਵੈਰਾਹ ਬਿਚਾਰੇ॥
ਤਿਹ ਮਗ ਹ੍ਵੈ ਬਿਸ਼ਟਾ ਦੁਹੂੰ ਕਰਾ॥ ਦੂਤ ਸਹਿਤ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸਿਰ ਪਰਾ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਵੈ ਛੇਦ=ਦੋ ਛੇਕ। ਮਗ=ਰਸਤੇ। ਬਿਸ਼ਟਾ=ਮਲ ਮੂਤਰ।

ਉਸ ਨੇ ਛੱਤ ਪੁੱਟ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਦੋ ਛੇਕ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਮਲ ਮੂਤਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਦੂਤ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਪਿਆ॥੭॥

ਅੰਧ ਗਏ ਹ੍ਵੈ ਸੂਝਨ ਆਯੋ॥ ਤਿਸੀ ਪੈਂਡ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਰ ਪਠਾਯੋ॥
ਰਾਜਾ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਲਹਾ॥ ਦੁਹਿਤਾ ਕਾਮ ਕੈ ਗਈ ਕਹਾ॥੮॥

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਅਸਮਰਥ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਉਸੇ ਰਸਤੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਾ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪੁੱਤਰੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਬਾਹਰ ਗਈ ਹੈ॥੮॥

ਬਿਸਟਾ ਰਹੀ ਦੁਹੂੰ ਕੇ ਲਗਿਕੈ॥ ਸੁਘਰ ਗਯੋ ਤਿਹ ਕੇ ਸਿਰ ਹਗਿ ਕੈ॥
ਘਰੀਕ ਲਗੀ ਧੋਵਤੇ ਬਦਨਨ॥ ਬਹੁਰਿ ਗਏ ਦੁਹਿਤਾ ਕੇ ਸਦਨਨ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਰੀਕ=ਇਕ ਘੜੀ। ਬਦਨਨ=ਸਰੀਰ। ਸਦਨਨ=ਘਰ।

ਮਲ ਮੂਤਰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਬੁਧਿਮਾਨ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਟੱਟੀ ਕਰਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਹੱਥ ਸਿਰ ਧੋਣ ਵਿਚ ਇਕ ਘੜੀ ਲੱਗ ਗਈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਆਏ॥੯॥

ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਜੌ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨਿਹਰਾ॥ ਜਾਰਵਾਰ ਕਛੁ ਦਿਸ਼ਟਿ ਨ ਪਰਾ॥
ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਉਲਟਿ ਤਿਸੀ ਕੋ ਮਰਿਯੋ॥ ਬਿਸ਼ਟਾ ਪ੍ਰਥਮ ਜਾਂਹਿ ਸਿਰ ਪਰਿਯੋ॥ ੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾਰਵਾਰ=ਯਾਰ ਯੂਰ। ਉਲਟਿ=ਉਲਟਾ।

ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਿੱਤਰ ਆਦਿ ਕਿਤੇ ਵਿਖਾਈ ਨ ਦਿੱਤਾ। ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਦੂਤ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਪਹਿਲਾ ਮਲ ਮੂਤਰ ਡਿਗਿਆ ਸੀ॥੧੦॥

ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਤ੍ਰਿਯ ਪਿਯਹਿ ਉਬਾਰਜੋ॥ ਤਿਨਕੇ ਮੁਖ ਬਿਸ਼ਟਾ ਕੌ ਡਾਰਜੋ॥
ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਭੂਪਤਿ ਨ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਭੇਦਦਾਇ ਕਹਿ ਪਕਰਿ ਪਛਾਰਾ॥੧੧॥੧॥

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਮਲ ਮੂਤਰ ਸੁਟਵਾਇਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਕੁਝ ਨ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਭੇਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਉਲਟਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਚਾਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ

****

ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੦੪॥੫੯੫੧॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੌਥੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੦੪॥੫੯੫੧॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਤ੍ਰਿਪੁਰ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਬਸਤ ਹੈ ਜਹਾਂ॥ ਤ੍ਰਿਪੁਰ ਪਾਲ ਰਾਜਾ ਥੋ ਤਹਾਂ॥
ਤ੍ਰਿਪੁਰ ਮਤੀ ਤਾਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ॥ ਕਨਕ ਅਵਟਿ ਸਾਂਚੇ ਜਨੁ ਢਾਰੀ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਨਕ=ਸੋਨਾ। ਸਾਂਚੇ ਢਾਰੀ=ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲੀ।

ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਨਾਮੀਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਤ੍ਰਿਪਰਪਾਲ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਤ੍ਰਿਪੁਰਮਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ॥੧॥

ਫੂਲਮਤੀ ਦੂਸਰਿ ਤਿਹ ਸਵਤਿਨਿ॥ ਜਨੁ ਤਿਹ ਹੁਤਾ ਆਂਖਿ ਮੈਂ ਸੌ ਕਨਿ॥
ਤਾਸੌ ਤਾਹਿ ਸਿਪਰਧਾ ਰਹੈ॥ ਚਿਤ ਭੀਤਰ ਮੁਖ ਤੇ ਨਹਿ ਕਹੈ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਵਿਨਿ=ਸੌਕਨ। ਸਿਪਰਧਾ ਰਹੈ=ਈਰਖਾ ਰਖਦੀ ਸੀ।

ਫੂਲਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਉਸ ਦੀ ਸੌਕਣ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਰੋੜ ਵਾਂਗ ਸਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਰੜਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਈਰਖਾ ਰਖਦੀ ਸੀ ਪਰ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੀ ਸੀ॥੨॥

ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਮਤੀ ਏਕ ਦਿਜ ਊਪਰ॥ ਅਟਕੀ ਰਹੈ ਅਧਿਕ ਹੀ ਚਿਤ ਕਰਿ॥
ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਗ੍ਰਿਹਿ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਵੈ॥ ਕਾਮ ਕੇਲ ਰੁਚਿ ਮਾਨ ਮਚਾਵੈ॥ ੩॥

ਤ੍ਰਿਪਰਮਤੀ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨਾਲ ਫਸੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦਿਨ ਘਰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੩॥

ਏਕ ਨਾਰਿ ਤਿਨ ਬੋਲਿ ਪਠਾਈ॥ਅਧਿਕ ਦਰਬ ਦੈ ਐਸਿ ਸਿਖਾਈ॥
ਜਬ ਹੀ ਜਾਇ ਪ੍ਰਭਾ ਸਭ ਸੋਈ॥ ਊਚ ਸ਼ਬਦ ਉਠਿਯਹੁ ਤਬ ਰੋਈ॥ ੪॥

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਬੁਲਾਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸੌਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਤੂੰ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੋਣ ਲੱਗ ਜਾਈਂ॥੪॥

ਯੌ ਕਹਿ ਜਾਇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਨ ਸੋਈ।। ਆਧੀ ਰਾਤਿ ਅੰਧੇਰੀ ਹੋਈ।।
ਅਧਿਕ ਦੁਖਿਤ ਹ੍ਵੈ ਨਾਰਿ ਪੁਕਾਰੀ।। ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਪਰੀ ਕਾਨ ਧੁਨਿ ਭਾਰੀ।। ੫।।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸੌਂ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਜ਼ਨਾਨੀ ਨੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਜਾਣ ਤੇ ਬੜੀ ਦੁਖੀ ਸਵਰ ਵਿਚ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੋਣਾ ਚੀਕਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜੇ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ।।੫।।

ਰਾਣੀ ਲਈ ਸੰਗ ਅਪਨੇ ਕਰਿ।। ਹਾਥ ਬਿਖੈ ਅਪਨੇ ਅਸ ਕੌ ਧਰਿ।।
ਦੋਊ ਚਲਿ ਤੀਰ ਤਵਨ ਕੇ ਗਏ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੌ ਪੂਛਤ ਤਿਹ ਭਏ।। ੬।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਣ ਲੱਗੇ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕੋ ਹੈ ਰੀ ਤੂੰ ਰੋਤ ਕਜੋਂ ਕਹਾਂ ਲਗਜੋ ਦੁਖ ਤੋਹਿ।।
ਮਾਰਤ ਹੌ ਨਹਿ ਠੌਰ ਤੁਹਿ ਸਾਚ ਬਤਾਵਹੁ ਮੋਹਿ।। ੭।।

" ਤੂੰ ਕੌਣ ਏਂ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਰੋ ਰਹੀ ਏਂ ? ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਦੁਖ ਹੈ ਤੂੰ ਸੱਚ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਤੈਨੂੰ ਜਾਨ ਤੋਂ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ"।।੭।।

ਚੌਪਈ।।ਮੁਹਿ ਅਰਬਲਾ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੀ ਜਾਨਹੁ।।ਭੂਪਤਿ ਭੋਰ ਕਾਲ ਪਹਿਚਾਨਹੁ।।
ਤਾਤੇ ਮੈਂ ਰੋਵਤ ਦੁਖਿਯਾਰੀ।। ਸਭੈ ਬਿਛੁਰਿ ਹੈ ਨਿਸੁਪਤਿ ਪਜਾਰੀ।। ੮।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜਾ ਦੀ ਉਮਰ ਹੀ ਸਮਝੋ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਕਾਲ ਪਛਾਣ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਵੇਰੇ ਇਸ ਚੰਦਰਮੁਖੀ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਜਾਣਗੇ।।੮।।

ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਬਚੈਂ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨਾ।।ਪ੍ਰਾਤ ਕੀਜਿਯੈ ਸੋਈ ਬਿਧਾਨਾ।।
ਤਹ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹਿਯੋ ਕ੍ਰਿਯਾ ਇਕ ਕਰੈ।। ਤਬ ਮਰਬੇ ਤੇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਉਪਰੈ।। ੯।।

ਕੋਈ ਐਸਾ ਉਪਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚ ਜਾਣ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਤਦ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਕੰਮ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ।।੯।।

ਤ੍ਰਿਪੁਰ ਮਤੀ ਦਿਜਬਰ ਕਹ ਦੇਹੂ।। ਡੋਰੀ ਨਿਜੁ ਕਾਂਧੇ ਕਰਿ ਲੇਹੂ।।
ਦਰਬ ਸਹਿਤ ਤਿਹ ਗ੍ਰਿਹ ਪਹੁਚਾਵੈ।। ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਨਿਕਟ ਕਾਲ ਨਹਿ ਆਵੈ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਜਬਰ=ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ਗ੍ਰਿਹਿ=ਘਰ।

ਤ੍ਰਿਪਰਮਤੀ ਰਾਣੀ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਖੁਦ ਗਲ ਵਿਚ ਜਨੇਊ ਪਾ ਲਵੋ। ਜੇ ਧਨ ਸਮੇਤ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਪੰਡਤ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦੇਵੋਗੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ॥੧੦॥

ਫੂਲਿ ਦੇਇ ਜੁ ਦੁਤਿਯ ਤ੍ਰਿਯ ਘਰ ਮੈ॥ ਤਿਹ ਦੇਵੈ ਚੰਡਾਰਹਿ ਕਰ ਮੈ॥
ਤ੍ਰਿਪੁਰਮਤੀ ਕਹ ਗ੍ਰਿਹਨ ਬੁਲਾਵੈ॥ ਤਾਕੌ ਫੇਰਿ ਨ ਬਦਨ ਦਿਖਾਵੈ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੰਡਾਰਹਿ=ਚੰਡਾਲ। ਬਦਨ=ਮੂੰਹ।

ਫੂਲ ਦੇਵੀ ਜਿਹੜੀ ਤੁਹਾਡੀ ਦੂਸਰੀ ਰਾਣੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਡਾਲ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਪਰਮਤੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਘਰ ਨ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਉਹ ਫਿਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿਖਾਵੇ॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪ੍ਰਾਤ ਆਇ ਅਪਨੇ ਸਦਨ ਵਹੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀਨ॥
ਇਕ ਰਾਨੀ ਦਿਜਬਰ ਦਈ ਦੁਤਿਯ ਚੰਡਾਰਹਿ ਦੀਨ॥ ੧੨॥

ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਹੋ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਰਾਣੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਚੰਡਾਲ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ॥੧੨॥

ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਤ੍ਰਿਯਾਨ ਕੇ ਮੂਢ ਨ ਸਕਯੋ ਬਿਚਾਰਿ॥
ਦਈ ਦੋਊ ਤ੍ਰਿਯ ਪੁੰਨਜ ਕਰਿ ਜਿਯ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਨਿਵਾਰਿ॥ ੧੩॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਿਯਨਿ=ਇਸਤਰੀਆਂ। ਮੂਢ=ਮੂਰਖ। ਤ੍ਰਾਸ ਨਿਵਾਰਿ=ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ।

ਉਹ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਅਪਣੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾਨ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ॥੧੩॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਪਾਂਚ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੦੫॥੫੮੬੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੦੫॥੫੮੬੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਛੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਦੁਦੰਬ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਬਹੜਾਇਚਿ ਕੋ ਦੇਸ ਬਸਤ ਜਹ॥ ਧੁੰਧਪਾਲ ਨ੍ਰਿਪ ਬਸਤ ਹੋਤ ਤਹ॥

ਦੂੰਦਬ ਦੇ ਤਾਕੇ ਘਰ ਰਾਨੀ।। ਜਾਕੀ ਸਮ ਸੁੰਦਰਿ ਨ ਸੱਕ੍ਰਾਨੀ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੂੰਦਬ ਦੇ=ਦੂੰਦਬ ਦੇਵੀ। ਸੱਕ੍ਰਾਨੀ=ਇੰਦਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ।

ਜਿਥੇ ਬਹੜਾਇਚ ਦੇਸ ਵੱਸਦਾ ਸੀ ਉਥੇ ਰਾਜਾ ਧੁੰਧਪਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੂੰਦਬ ਦੇਵੀ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਇੰਦਰ ਦੀ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੧।।

ਤਹਿਕ ਸੁ ਲੱਛਨ ਰਾਇ ਬਖਨਿਯਤ।। ਛੱਤ੍ਰੀ ਕੋ ਤਿਹ ਪੂਤ ਪ੍ਰਮਨਿਯਤ।।
ਤਾਕੇ ਤਨ ਸੁੰਦਰਤਾ ਘਨੀ।। ਮੋਰ ਬਦਨ ਤੇ ਜਾਤ ਨ ਭਨੀ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਨੀ=ਬਹੁਤ। ਬਦਨ=ਮੂੰਹ ਤੋਂ। ਭਨੀ=ਆਖੀ।

ਉਥੇ ਇਕ ਸੁਲੱਖਣ ਰਾਏ ਨਾਮੀਂ ਖੱਤਰੀ ਪੁੱਤਰ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।।੨।।

ਤਾਸੌ ਬਧੀ ਕੁਅਰਿ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਾ।। ਜੈਸੀ ਭਾਂਤਿ ਰਾਮ ਸੋ ਸੀਤਾ।।
ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਤਿਹ ਬੋਲਿ ਪਠਾਵੈ।। ਸ਼ੰਕ ਤਜਾਗ ਤ੍ਰਿਯ ਭੋਗ ਮਚਾਵੈ।। ੩।।

ਉਸ ਰਾਣੀ ਦੀ ਉਸ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੋ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਸੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਮ ਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਵਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਸੰਕੋਚ ਦੇ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦੀ ਸੀ।।੩।।

ਇਕ ਦਿਨ ਖਬਰਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਹ ਭਈ।। ਭੇਦੀ ਕਿਨਹਿ ਬ੍ਰਿਥਾ ਕਹਿ ਦਈ।।
ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਕਰਿ ਗਯੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਹ।। ਭੋਗਤ ਹੁਤੀ ਜਾਰ ਕਹ ਤ੍ਰਿਯ ਜਹ।। ੪।।

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੂਹੀਏ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਖਬਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।।੪।।

ਰਾਨੀ ਭੇਦ ਪਾਇ ਅਸ ਕੀਯਾ।। ਬਾਂਧਿ ਔਧ ਸਿਹਜਾ ਤਰ ਲੀਯਾ।।
ਰਾਵ ਸਹਿਤ ਊਪਰਹਿ ਬਹਿਠੀ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਹੋਇ ਇਕਠੀ।। ੫।।

ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਜਦ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਿਤੱਰ ਨੂੰ ਪਲੰਘ ਦੇ ਥੱਲੇ ਮੂਧਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਉਹ ਰਾਜਾ ਸਮੇਤ ਪਲੰਘ ਤੇ ਬੈਠ ਗਈ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਉਣ ਲੱਗੀ।।੫।।

ਰਤਿ ਮਾਨੀ ਨ੍ਰਿਪ ਸਾਥ ਬਨਾਈ।। ਮੂਰਖ ਕੰਤ ਬਾਤ ਨਹਿ ਪਾਈ।।
ਰੀਝਿ ਰਹਾ ਅਬਲਾ ਕਹ ਭਜਿਕੈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਆਸਨ ਸਜਿਕੈ।। ੬।।

ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਉਸ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਕੁਝ ਵੀ ਸਮਝ ਨ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰਮਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ॥੬॥

ਭੋਗ ਕਮਾਤ ਅਧਿਕ ਥਕਿ ਗਯੋ॥ ਸੋਵਤ ਸੇਜ ਤਿਸੀ ਪਰ ਭਯੋ॥
ਜੌ ਨ੍ਰਿਚੇਸ਼ਟ ਤ੍ਰਿਯ ਪਿਯ ਲਖਿ ਪਾਯੋ॥ ਜਾਰਿ ਕਾਢਿ ਕਰਿ ਧਾਮ ਪਠਾਯੋ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਚੇਸ਼ਟ=ਸੌਂ ਗਿਆ। ਲਖਿ ਪਾਯੋ=ਵੇਖਿਆ। ਧਾਮ ਪਠਾਯੋ=ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਜਦ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਾ ਥੱਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸੇ ਪਲੰਘ ਦੇ ਉਤੇ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਜਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸੌਂ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਯਾਰ ਨੂੰ ਹੇਠੋਂ ਕਢ ਕੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥੭॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਾਗਿ ਖੋਜਿ ਨ੍ਰਿਪ ਘਰ ਥਕਾ ਜਾਰਨ ਲਹਿਯੋ ਨਿਕਾਰਿ॥
ਭੇਦ ਦਿਯੋ ਜਿਹ ਜਾਨ ਤਿਹ ਝੂਠੋ ਹਨਜੋ ਗਵਾਰ॥ ੮॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾਰ ਨ ਲਹਿਯੋ ਨਿਕਾਰਿ=ਯਾਰ ਨੂੰ ਨ ਲੱਭ ਸਕਿਆ। ਹਨਜੋ=ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਗਵਾਰ=ਮੂਰਖ।

ਜਾਗ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਖੋਜ ਭਾਲ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਯਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਨ ਲੱਭਾ। ਜਿਸ ਸੂਹੀਏ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਤ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਮੂਰਖ ਨੇ ਫਜ਼ੂਲ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੮॥੧॥

ਇਤਿ ਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਛੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੦੬॥੫੮੭੨॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਛੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੦੬॥੫੮੭੨॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੁਘਨਾਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਭੈਰੋਪਾਲ ਸੁਨਾ ਇਕ ਰਾਜਾ॥ ਰਾਜ ਪਾਟ ਤਾਹੀ ਕਹ ਛਾਜਾ॥
ਚਪਲਾਵਤੀ ਸੁਨੀ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਬਰ॥ ਹੁਤੀ ਪੰਡਿਤਾ ਸਕਲ ਹੁਨਰ ਕਰਿ॥੧॥

ਭੈਰੋਪਾਲ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਰਾਜ ਪਾਟ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਚਪਲਾਵਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ॥੧॥

ਅੱਦ੍ਰਪਾਲ ਇਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਪਰੋਸਾ॥ ਦੇਗ ਤੇਗ ਕੋ ਜਾਹਿ ਭਰੋਸਾ॥

ਸੁਘਨਾਵਤੀ ਸੁਤਾ ਇਕ ਤਾਕੀ।। ਰੋਸ਼ਨ ਭਯੋ ਜੋਤਿ ਸਸਿ ਵਾਕੀ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਰੋਸ=ਪੜੋਸੀ, ਗੁਆਂਢੀ। ਸਸਿ ਵਾਕੀ=ਚੰਦ ਵਰਗਾ।

ਗਵਾਂਢ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਅਦਰਪਾਲ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਦੇਗ ਤੇਗ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਨੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੁਘਨਾਵਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਚੰਦ ਵੀ ਉਸ ਤੋਂ ਰੌਸ਼ਨੀ ਲੈਂਦਾ ਹੋਵੇ।।੨।।

ਇਕ ਦਿਨ ਨਿਕਸਾ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸ਼ਿਕਾਰਾ।।ਲਏ ਸ੍ਵਾਨ ਸੀਚਾਨ ਹਜਾਰਾ।।
ਚੀਤਾ ਔਰ ਜਾਰਿਯਨ ਲੀਨੇ।। ਸਜਾਹ ਗੋਸ ਨਹਿ ਜਾਂਹਿ ਸੁ ਚੀਨੇ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਵਾਨ=ਕੁੱਤੇ। ਸੀਚਾਨ=ਬਾਜ਼। ਜਾਰਿਯਨ=ਮਸਾਲਾਂ। ਸਜਾਹ ਗੋਸ=ਕਾਲੇ ਕੰਨਾਂ ਵਾਲੇ।

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੁੱਤੇ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਿਆ। ਉਸ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਪਾਲਤੂ ਚੀਤੇ, ਮਸਾਲਾਂ ਬਾਲਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਲੇ ਕੰਨਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਜਾਨਵਰ ਨਾਲ ਲੈ ਲਏ।।੩।।

ਲਗਰ ਝਗਰ ਜੁਰਰਾ ਅਰੁ ਬਾਜਾ।। ਬਹਰੀ ਕੁਹੀ ਸਿਚਾਨ ਸਮਾਜਾ।।
ਬਾਸੇ ਔਰ ਬਸੀਨੈ ਘਨੀ।। ਚਿਪਕ ਧੂਤਿਯੈਂ ਜਾਂਹਿ ਨ ਗਨੀ।। ੪।।

ਉਸ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬਾਜ਼ ਲਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲਗਰ, ਬਹਿਰੀ, ਕੂਹੀ, ਸੀਚਾਨ ਆਦਿ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਬਾਸ, ਬਸੀਨ, ਚਿਪਕ, ਧੂਤੀਏ ਆਦਿ ਅਣਗਿਣਤ ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਪੰਛੀ ਲਏ।।੪।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਖੇਲ ਸ਼ਿਕਾਰਾ।। ਅਧਿਕ ਮ੍ਰਿਗਨ ਕਹ ਖੇਦਿ ਪਛਾਰਾ।।
ਤਬ ਲਗਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਬਰਾਹਿਕ ਆਯੋ।। ਤਿਹ ਪਾਛੇ ਤਿਹ ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਯੋ।। ੫।।

ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡ ਕੇ ਉਸ ਹਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਇਕ ਸੂਰ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਉਸ ਆਪਣਾ ਘੋੜਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ।।੫।।

ਜਾਤ ਭਯੋ ਤਾਹੀ ਕੇ ਦੇਸਾ।। ਹਾਂਕਿ ਤੁਰੰਗ ਪਵਨ ਕੇ ਭੇਸਾ।।
ਸੁਘਨਾਵਤੀ ਲਖਾ ਜਬ ਤਾਕੌਂ।। ਲਯੋ ਬੁਲਾਇ ਤਹੀ ਤੇ ਵਾਕੌਂ।।੬।।

ਹੁਣ ਉਹ ਹਵਾ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਭਜਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਸੁਘਨਾਵਤੀ ਦੇ ਮਹੱਲ ਦੇ ਲਾਗੇ ਦੀ ਲੰਘਿਆ ਤਾਂ ਸੁਘਨਾਵਤੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।।੬।।

ਧੌਲਰ ਤਰ ਕਮੰਦ ਲਰਕਾਈ।। ਲਯੋ ਤਿਸੌ ਤਿਹ ਪੈਂਡ ਚੜ੍ਹਾਈ।।
ਕਾਮ ਭੋਗ ਅਤਿ ਰੁਚ ਕਰਿ ਮਾਨਾ।। ਭੇਦ ਦੂਸਰੇ ਮਨੁੱਖ ਨ ਜਾਨਾ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਧੌਲਰ=ਮਹਿਲ। ਕਮੰਦ=ਰਸਾ। ਲਰਕਾਈ=ਲਮਕਾਇਆ। ਪੈਂਡ=ਖਿੱਚ ਕੇ।

ਮਹਲ ਦੇ ਥੱਲੇ ਕਮੰਦ ਸੁਟ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਨਾਲ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨ ਲੱਗ ਸਕਿਆ।।੭।।

ਤਬ ਤਿਹ ਪਿਤ ਯੌਂ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰਾ।। ਨਿਜੁ ਰਾਨੀ ਕੇ ਸਾਥ ਉਚਾਰਾ।।
ਹਮ ਤੁਮ ਆਉ ਸੁਤਾ ਕੇ ਜਾਹੀ।। ਦੁਹਿਤਾ ਹੋਇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨ ਮਾਹੀ।। ੮।।

ਤਦ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜ ਅਸੀਂ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀਏ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।।੮।।

ਤਬ ਵੈ ਦੋਊ ਸੁਤਾ ਕੇ ਗਏ।। ਤਾਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਦ੍ਵਾਰ ਪਰ ਭਏ।।
ਸੁਘਨਾ ਮਤੀ ਤਿਹ ਲਖਿ ਦੁਖ ਪਾਯੋ।। ਅਧਿਕ ਅਸ਼ਰਫੀ ਕਾਢਿ ਮੰਗਾਯੋ।। ੯।।

ਤਦ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਸੁਘਨਾਵਤੀ ਨੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਈ। ਤਦ ਉਸ ਕਾਫੀ ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਮੰਗਵਾਈਆਂ।।੯।।

ਔਰ ਅਧਿਕ ਤਿਨ ਅਤਿਥ ਬੁਲਾਏ।। ਏਕ ਏਕ ਦੈ ਮੁਹਰ ਪਠਾਏ।।
ਤਿਨ ਕੇ ਮਾਂਹਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਰ ਮੰਗਨਾ।। ਦੈ ਸਤ ਮੁਹਰ ਨਿਕਾਰਯੋ ਅੰਗਨਾ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਤਿਥ ਬੁਲਾਏ=ਸਾਧੂ ਬੁਲਾਏ। ਪਠਾਏ=ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ।

ਉਸ ਸਾਧ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੰਗਵਾਇਆ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਅਸ਼ਰਫੀ ਦੇ ਕੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਫਕੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸਤ ਮੁਹਰਾਂ ਦੇ ਕੇ ਵਿਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।੧੦।।

ਮੂਰ ਪਰਵਾਰ ਲਖਜੋ ਇਨ ਰਾਜਾ।। ਏਤੋ ਦਯੋ ਦਰਬ ਬਿਨੁ ਕਾਜਾ।।
ਤਾਤੇ ਦੁਗੁਨ ਤਵਨ ਕਹ ਦਯੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਜਾਨਤ ਭਯੋ।। ੧੧।।

ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਏਨਾ ਧਨ ਫਜ਼ੂਲ ਹੀ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਨੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਗਣਾ ਧਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।।੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਪਿਯ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੌ ਇਹ ਛਲ ਅਤਿਥ ਬਨਾਇ।।

ਦੈ ਅਸ਼ਰਫੀ ਨਿਕਾਰਿਯੋ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨਾ ਰਾਇ।। ੧੨।।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਛੱਲ ਕਰਕੇ ਸਾਧੂ ਫਕੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਵੀ ਇਸ ਛੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।।੧੨।।

ਮਨ ਮਾਨਤ ਕੋ ਭੋਗ ਕਰਿ ਪਿਤ ਅਰੁ ਮਾਤ ਦਿਖਾਇ।।
ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਕਾਢਾ ਤਿਸੈ ਤਿਸੈ ਨ ਗਹਜੋ ਬਨਾਇ।। ੧੩।। ੧।।

ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇਂ ਹੀ ਛੱਲ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨ ਫੜ ਸਕਿਆ।।੧੩।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਸਾਤ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੦੭।।੫੮੮੫।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੦੭।।੫੮੮੫।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਅੱਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਫੁਟ ਬੇਸਰੀ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਕੋਚ ਬਿਹਾਰ ਸ਼ਹਿਰ ਜਹ ਬਸੈ।। ਅਮਰਾਵਤੀ ਪੁਰੀ ਕਹ ਹਸੈ।।
ਬ੍ਰਿੱਧਕੇਤ ਤਿਹ ਭੂਪ ਭਨਿੱਜੈ।। ਕੋ ਰਾਜਾ ਪਟਤਰ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਟਤਰ=ਬਰਾਬਰ। ਭਨਿੱਜੈ=ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਕੂਚ ਬਿਹਾਰ ਨਾਮੀਂ ਸ਼ਹਿਰ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਅਮਰਵਤੀ (ਸਵਰਗ) ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੁਛ ਸੀ। ਬ੍ਰਹਦਕੇਤ ਉਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਸ੍ਰੀ ਫੁਟ ਬੇਸਰਿ ਦੇ ਤਹ ਦਾਰਾ।। ਜਿਹ ਸਮ ਦੇਵ ਨ ਦੇਵ ਕੁਮਾਰਾ।।
ਤਾਕੋ ਜਾਤ ਨ ਰੂਪ ਉਚਾਰਾ।। ਦਿਵਸ ਭਯੋ ਤਾਤੇ ਉਜਿਯਾਰਾ।।੨।।

ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਫੁਟਬੇਸਰੀ ਦੇਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੋਈ ਦੇਵ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਰੂਪ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਦਿਨ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵੀ ਉਸੇ ਕਰਕੇ ਹੋਵੇ।।੨।।

ਹਾਜੀ ਰਾਇ ਤਹਾਂ ਖਤਿਰੇਟਾ।। ਇਸ਼ਕ ਮੁਸ਼ਕ ਕੇ ਸਾਥ ਲਪੇਟਾ।।

****

ਤਾਕੀ ਜਾਤ ਨ ਪ੍ਰਭਾ ਉਚਾਰੀ।। ਫੂਲਿ ਰਹੀ ਜਾਨੁਕ ਫੁਲਵਾਰੀ।। ੩।।

ਉਥੇ ਇਕ ਹਾਜੀ ਰਾਏ ਨਾਮੀਂ ਖੱਤਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਇਸ਼ਕ ਮੁਸ਼ਕ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਬਾਰੇ ਵੀ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੋਹਣਾਂ ਸੀ ਜਿਵੇ ਕਿ ਫੁਲਵਾੜੀ ਖਿੜੀ ਹੋਂਵੇ।।੩।।

ਸ੍ਰੀ ਫੁਟ ਬੇਸਰਿ ਦੇ ਤਿਹ ਲਹਾ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਚਿਤ ਅਪਨੇ ਮਹਿ ਕਹਾ।।
ਕੈ ਅਬ ਮਰੌ ਕਟਾਰੀ ਹਨਿਕੈ।। ਕੈ ਇਹ ਭਜੌ ਆਜੁ ਬਨਿ ਠਨਿਕੈ।। ੪।।

ਰਾਣੀ ਫੁਟਬੇਸਰੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਜ ਹੀ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ ਜਾਂ ਅਜ ਹੀ ਬਣ ਠਣ ਕੇ ਇਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਾਂਗੀ।।੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮਸਿ ਭੀਜਤ ਤਿਹ ਬਦਨ ਪਰ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸਰਬੰਗ।।
ਕਨਕ ਅਵਟਿ ਸਾਂਚੇ ਢਰਜੋ ਲੂਟੀ ਪ੍ਰਭਾ ਅਨੰਗ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਸਿ ਭੀਜਤ=ਮੁੱਛ ਫੁਟ। ਕਨਕ=ਸੋਨਾ। ਪ੍ਰਭਾ=ਆਭਾ, ਸੋਭਾ, ਸੁੰਦਰਤਾ। ਅਨੰਗ= ਕਾਮਦੇਵ।

ਹਾਲੇ ਉਸਦੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਫੁਟ ਹੀ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਉਹ ਮਾਨੋ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਕਾਮ ਦੇਵ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੀ ਲੁੱਟ ਲਈ ਹੋਵੇ।।੫।।

ਚੌਪਈ।। ਸੁਘਰਿ ਸਹਚਰੀ ਤਹਾਂ ਪਠਾਈ।। ਛਲ ਸੌ ਤਾਂਹਿ ਤਹਾਂ ਲੈ ਆਈ।।
ਜਬ ਤਿਹ ਹਾਥ ਚਲਾਯੋ ਰਾਨੀ।। ਹਾਜੀ ਰਾਇ ਬਾਤ ਨਹਿ ਮਾਨੀ।। ੬।।

ਉਸ ਨੇ ਉਹਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਸਿਆਣੀ ਦਾਸੀ ਭੇਜੀ ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਲ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਕੋਲ ਲੈ ਆਈ, ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਹਦੇ ਵਲ ਹੱਥ ਵਧਾਇਆ ਤਾਂ ਹਾਜੀ ਰਾਏ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।੬।।

ਅਬਲਾ ਕੋਟਿ ਜਤਨ ਕਰਿ ਹਾਰੀ।। ਦਜੋਹੂੰ ਨ ਭਜੀ ਤਾਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਰੀ।।
ਹਾਇ ਹਾਇ ਗਿਰਿ ਭੂਮ ਉਚਾਰਾ।। ਮੁਰ ਕਰੇਜ ਡਾਇਨੀ ਨਿਹਾਰਾ।। ੭।।

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਹੱਟੀ, ਪਰ ਉਹ ਖੱਤਰੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨਾ ਨ ਮੰਨਿਆ। ਉਹ ਰਾਣੀ ਫਿਰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਕੇ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਡੈਣ ਨੇ ਕਲੇਜੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਦਬਾ ਲਿਆ ਹੈ।।੭।।

ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਬਸਤ੍ਰ ਹੁਤੇ ਪਹਿਰਾਏ॥ ਡਾਇਨ ਸੁਨਤ ਲੋਗ ਉਠਿ ਧਾਏ॥
ਜਬ ਗਹਿ ਤਾਹਿ ਬਹੁਤ ਬਿਧਿ ਮਾਰਾ॥ ਤਬ ਤਿਨ ਮਨਾ ਜੁ ਤ੍ਰਿਯਾ ਉਚਾਰਾ॥ ੮॥

ਉਸ ਖਤਰੀ ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਵਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਡੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਭੱਜੇ ਆਏ ਅਤੇ ਉਸ ਖੱਤਰੀ ਨੂੰ ਡੈਣ ਸਮਝ ਕੇ ਬਹੁਤ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜੋ ਕਿਹਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਿਆ॥੮॥

ਤਬ ਲਗਿ ਤਹਾਂ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਹੂੰ ਆਯੋ॥ ਸੁਨਿ ਕਰੇਜ ਤ੍ਰਿਯ ਹਰਜੋ ਰਿਸਾਯੋ॥
ਇਹ ਡਾਇਨਿ ਕਹ ਕਹਾਂ ਸੰਘਾਰੋ॥ ਕੈ ਅਬ ਹੀ ਰਾਨੀਯਹਿ ਜਿਯਾਰੋ॥ ੯॥

ਤਦ ਰਾਜਾ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਲੇਜਾ ਚੁਰਾ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਆਖਿਆ ਜਾਂ ਇਸ ਡੈਣ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦੇਵੋ ਜਾਂ ਇਹ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਠੀਕ ਕਰੇ॥੯

ਤਬ ਤਿਨ ਦੂਰਿ ਠਾਢ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀਏ॥ ਰਾਨੀ ਕੇ ਚੁੰਬਨ ਤਿਨ ਲੀਏ॥
ਰਾਜਾ ਲਖੈ ਕਰੇਜੋ ਡਾਰੈ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨਹਿ ਮੂੜ੍ਹ ਬਿਚਾਰੈ॥ ੧੦॥

ਤਦ ਹਾਜੀ ਰਾਏ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਖੜਾ ਕਰਕੇ ਰਾਣੀ ਦੇ ਚੁੰਮਣ ਲਏ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਰਾਜਾ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਡੈਣ ਕਲੇਜਾ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੦॥

ਸਭ ਤਬ ਹੀ ਲੋਗਾਨ ਹਟਾਯੋ॥ ਅਧਿਕ ਨਾਰਿ ਸੌ ਭੋਗ ਮਚਾਯੋ॥
ਰਾਖੈ ਜੋ ਮੁਰਿਕਹਿ ਪ੍ਰਿਯ ਪ੍ਰਾਨਾ॥ ਤੁਮ ਸੌ ਰਮੌ ਸਦਾ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ॥ ੧੧॥

ਫਿਰ ਉਸ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਖੂਬ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਏ ਹਨ ਮੈਂ ਸਦਾ ਹੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਰਹਾਂਗੀ॥੧੧॥

ਅਧਿਕ ਭੋਗ ਤਾਸੌ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰਿਕੈ॥ ਧਾਇ ਭੇਸ ਦੈ ਦਯੋ ਨਿਕਰਿਕੈ॥
ਭਾਖਤ ਜਾਇ ਪਤਿਹਿ ਅਸ ਭਈ॥ ਦੇਇ ਕਰਿਜਵਾ ਡਾਇਨਿ ਗਈ॥ ੧੨॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡੈਣ ਮੈਨੂੰ ਕਲੇਜਾ ਦੇ ਗਈ ਹੈ॥੧੨॥

ਦਿਤ ਮੁਹਿ ਪ੍ਰਥਮ ਕਰਿਜਵਾ ਭਈ॥ ਪੁਨਿ ਵਹ ਅੰਤ੍ਰਧਜਾਨ ਹ੍ਵੈ ਗਈ॥
ਨ੍ਰਿਪਬਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨ ਹਮਰੀ ਆਈ॥ ਕਜਾ ਜਨਿਯੈ ਕਿਹ ਦੇਸ ਸਿਧਾਈ॥ ੧੩॥

ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਕਲੇਜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਈ ਹੈ॥੧੩॥

ਸੱਤਿ ਸੱਤਿ ਤਬ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਉਚਾਰਾ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਮੂੜ੍ਹ ਬਿਚਾਰਾ॥
ਨਿਰਖਤ ਥੋ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਰ ਬਜਾਈ॥ ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਗਜੋ ਆਂਖਿ ਚੁਰਾਈ॥ ੧੪॥

ਰਾਜੇ ਨੇ 'ਸੱਚ ਸੱਚ' ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਮਿੱਤਰ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਛੱਲ ਨਾਲ ਅੱਖ ਬਚਾ ਕੇ ਭੱਜ ਵੀ ਗਿਆ॥੧੪॥

ਪ੍ਰਥਮ ਮਿੱਤ੍ਰ ਤ੍ਰਿਯ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ॥ ਕਹਜੋ ਨ ਕਿਯ ਤ੍ਰਿਯ ਤ੍ਰਾਸ ਦਿਖਾਯੋ॥
ਬਹੁਰਿ ਭਜਾ ਇਹ ਚਰਿਤ ਲਖਾਯਾ॥ ਠਾਢ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜੜ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਯਾ॥੧੫॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਾਸ=ਡਰ। ਠਾਢ=ਖੜਾ ਖਲੋਤਾ। ਜੜ=ਮੂਰਖ। ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਯਾ=ਸਿਰ ਮੁੰਨਵਾ ਲਿਆ, ਠਗਿਆ ਗਿਆ।

ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਬਗੈਰ ਉਸ ਨੂੰ ਡਰਾਇਆ, ਫਿਰ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਮੂਰਖ ਖਲੋਤੇ ਦਾ ਖਲੋਤਾ ਰਹਿ ਗਿਆ॥੧੫॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਆਠ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੦੮॥੫੯੦੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਅੱਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੦੮॥੫੯੦੦॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਨੌਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਪੂਰਬ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਕਰਨਾਟਕ ਕੋ ਦੇਸ ਬਸਤ ਜਹ॥ ਸ੍ਰੀ ਕਰਨਾਟਕ ਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਹ॥
ਕਰਨਾਟਕ ਦੇਈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਨਾਰੀ॥ ਜਾਤੇ ਲਿਯ ਰਵਿ ਸਸਿ ਉਜਿਯਾਰੀ॥ ੧॥

ਕਰਨਾਟਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਰਨਾਟਕ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਕਰਨਾਟਕ ਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਰਾਣੀ ਸੀ। ਉਹ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਿਆ ਹੋਵੇ॥੧॥

ਤਹ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਬਸਤ ਥੋ ਨੀਕੋ।। ਜਾਂਹਿ ਨਿਰਖਿ ਸੁਖ ਉਪਜਤ ਜੀ ਕੋ।।
ਤਾਕੇ ਸੁਤਾ ਹੁਤੀ ਇਕ ਧਾਮਾ।। ਥਕਿਤ ਰਹਤ ਨਿਰਖਤ ਜਿਹ ਬਾਮਾ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੀਕੋ=ਨੇਕ, ਚੰਗਾ। ਸੁਖ ਉਪਜਤ=ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬਾਮਾ=ਇਸਤਰੀਆਂ।

ਉਥੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਾਹ ਵੱਸਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਥੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।।੨।।

ਸੁਤਾ ਅਪੂਰਬ ਦੇ ਤਿਹ ਨਾਮਾ।। ਜਿਹ ਸੀ ਕਹੂੰ ਕੋਊ ਨਹਿ ਬਾਮਾ।।
ਏਕ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਸੁਤ ਕਹ ਬਜਾਹੀ।। ਬੀਰਜ ਕੇਤ ਨਾਮ ਤਿਹ ਆਹੀ।। ੩।।

ਉਸ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅਪੂਰਬ ਦੇਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਬੀਰਜ ਕੇਤ ਸੀ।।੩।।

ਜਬ ਵਹੁ ਬਜਾਹਿ ਤਾਹਿ ਲੈ ਗਯੋ।। ਨਿਜੁ ਸਦਨਨ ਲੈ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਯੋ।।
ਏਕ ਪੁਰਖ ਤਿਨ ਨਾਰਿ ਨਿਹਾਰਾ।। ਜਾਕੀ ਸਰ ਨਹਿ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾ।। ੪।।

ਜਦ ਉਹ ਵਿਆਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੪।।

ਨਿਰਖਤ ਤਾਂਹਿ ਲਗਨ ਤਿਹ ਲਗੀ।। ਨੀਂਦ ਭੂਖਿ ਤਬ ਹੀ ਤੇ ਭਗੀ।।
ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਵੈ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਰੁਚਿ ਮਾਨ ਕਮਾਵੈ।। ੫।।

ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਲਗਨ ਉਸ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਨੀਂਦ ਭੁਖ ਸਭ ਮਰ ਗਈ। ਹੁਣ ਉਹ ਦਾਸੀ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਰੁਚੀ ਪੂਰਬਕ ਕਰਦੀ ਸੀ।।੫।।

ਸੰਗ ਤਾਕੇ ਬਹੁ ਬਧਾ ਸਨੇਹਾ।। ਰਾਂਝਨ ਔਰ ਹੀਰ ਕੋ ਜੇਹਾ।।
ਬੀਰਜਕੇਤਹ ਯਾਦਿ ਨ ਲਜਾਵੈ।। ਧਰਮ ਭ੍ਰਾਤ ਕਹਿ ਤਾਂਹਿ ਬੁਲਾਵੈ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਧਾ ਸਨੇਹਾ=ਪਿਆਰ ਵਧਾ ਲਿਆ।

ਉਸ ਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਐਸਾ ਸਨੇਹ ਬਣ ਗਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿ ਹੀਰ ਰਾਂਝੇ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਬੀਰਜਕੇਤ ਨੂੰ ਉਹ ਯਾਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਭਰਾ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।।੬।।

****

ਭੇਦ ਸਸੁਰ ਕੇ ਲੋਗ ਨ ਜਾਨੈ।। ਧਰਮ ਭ੍ਰਾਤ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਪਹਿਚਾਨੈ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਮੂਰਖ ਲਹਹੀ।। ਭ੍ਰਾਤਾ ਜਾਨ ਕਛੂ ਨਹਿ ਕਹਹੀ।। ੭।।

ਸੌਹਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਉਸ ਦੇ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਧਰਮ ਭਰਾ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਭਰਾ ਸਮਝ ਕੇ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ।।੭।।

ਇਕ ਦਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਾ।। ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਕੌ ਦੈਕੈ ਬਿਖੁ ਮਾਰਾ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੌ ਰੋਦਨ ਕਰੈ।। ਲੋਗ ਲਖਤ ਸਿਰ ਕੇਸ ਉਪਰੈ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਨਿਜੁ ਪਤਿ=ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ। ਬਿਖੁ=ਜ਼ਹਿਰ। ਰੋਦਨ=ਰੋਣਾ। ਕੇਸ ਉਪਰੈ=ਵਾਲ ਪੁਟਦੀ ਸੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਬੜੀ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਰੋਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਪੁਟਣ ਲੱਗੀ।।੮।।

ਅਬ ਮੈ ਧਾਮ ਕਵਨ ਕੇ ਰਹੋ।। ਮੈਂ ਪਿਯ ਸ਼ਬਦ ਕਵਨ ਸੌ ਕਹੋ।।
ਨਜਾਇ ਨਹੀ ਹਰਿਕੇ ਘਰਿ ਭੀਤਰਿ।। ਇਹ ਗਤਿ ਕਰੀ ਮੋਰਿ ਅਵਨੀ ਤਰ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਹਰਿਕੇ ਘਰ=ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਘਰ। ਅਵਨੀ=ਗਰੀਬ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਿਸ ਦੇ ਘਰ ਰਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਾਂ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਨਿਆਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਕੀ ਹਾਲਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।।੯।।

ਗ੍ਰਹਿ ਕੋ ਦਰਬ ਸੰਗ ਕਰਿ ਲੀਨਾ।। ਮਿੱਤ੍ਰਹਿ ਸੰਗ ਪਯਾਨਾ ਕੀਨਾ।।
ਧਰਮ ਭਾਇ ਜਾਕੌ ਕਰਿ ਭਾਖਾ।। ਇਹ ਛਲ ਨਾਥ ਧਾਮ ਕਰਿ ਰਾਖਾ।। ੧੦।।

ਉਸਨੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਧਰਮ ਭਰਾ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਉਸ ਆਪਣਾ ਖਸਮ ਬਣਾ ਲਿਆ।।੧੦।।

ਲੋਗ ਸਭੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਾ।। ਆਪੁ ਬਿਖੈ ਮਿਲਿ ਕਰਤ ਬਿਚਾਰਾ।।
ਕਹਾ ਕਰੈ ਇਹ ਨਾਰਿ ਬਿਚਾਰੀ।। ਜਾਕੀ ਦੈਵ ਐਸ ਗਤਿ ਧਾਰੀ।। ੧੧।।

ਲੋਕ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਵਿਚਾਰੀ ਇਸਤਰੀ ਕੀ ਕਰੇ ਜਿਸ ਦੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਇਹ ਹਾਲਤ ਬਣਾ ਰਖੀ ਹੈ।।੧੧।।

ਤਾ ਤੇ ਲੈ ਸਭ ਹੀ ਧਨ ਧਾਮਾ।। ਅਪੁਨੇ ਗਈ ਭਾਇ ਕੇ ਬਾਮਾ।।

ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਸਕਤ ਬਿਚਰਿਕੈ॥ ਗਈ ਜਾਰ ਕੇ ਨਾਥ ਸੰਘਰਿਕੈ॥੧੨॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਨ ਧਾਮਾ= ਘਰ ਦਾ ਧਨ। ਨਾਥ=ਪਤੀ।

ਇਹ ਹੁਣ ਧਨ ਦੌਲਤ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੀ ਪਤਨੀ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਅਸਲ ਭੇਤ ਕੋਈ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਯਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਗਈ॥੧੨॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਨੌ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੦੯॥੫੯੧੨॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ, ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਨਾਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੦੯॥੫੯੧੨॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਦਸਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਸਤਿਲਕ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਪੁਨਿ ਮੰਤ੍ਰੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਾ॥ ਸੁਨਹੁ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜੂ ਬਚਨ ਹਮਾਰਾ॥
ਗਾਰਵ ਦੇਸ ਬਸਤ ਹੈ ਜਹਾਂ॥ ਗੌਰਸੈਨ ਰਾਜਾ ਥੋ ਤਹਾਂ॥ ੧॥

ਫਿਰ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ ਮੇਰੀ ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋਂ। ਜਿਥੇ ਗਾਰਵ ਨਾਮੀਂ ਦੇਸ਼ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਗੌਰਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਸ੍ਰੀ ਰਸ ਤਿਲਕ ਦੇਇ ਤਿਹ ਦਾਰਾ॥ ਚੰਦ੍ਰ ਲਿਯੋ ਜਾਤੇ ਉਜਿਯਾਰਾ॥
ਸਾਮੁੰਦ੍ਰਕ ਲੱਛਨ ਤਾਮੈ ਸਬ॥ ਛਬਿ ਉਚਾਰ ਤਿਹ ਸਕੈ ਕਵਨ ਕਬਿ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਮੁੰਦ੍ਰਕ=ਜੋਤਸ਼ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ। ਲੱਛਣ=ਗੁਣ। ਕਵਨ ਕਬਿ=ਕਿਹੜਾ ਕਵੀ।

ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਰਸਤਿਲਕ ਦੇਵੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਨੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਜੋਤਸ਼ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਜੋ ਇਕ ਚੰਗੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦਰਜ ਹਨ, ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਵਿਚ ਸਭ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ॥੨॥

ਤਹ ਇਹ ਹੁਤੋ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਪੂਤਾ॥ ਭੂਤਲ ਕੋ ਜਾਨੁਕ ਪੁਰਹੂਤਾ॥
ਅਧਿਕ ਤਰੁਨ ਕੋ ਤੇਜ ਬਿਰਾਜੈ॥ ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ ਕੋ ਮਨ ਲਾਜੈ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਤਲ=ਧਰਤੀ। ਜਾਨੁਕ=ਜਿਵੇਂ। ਪੁਰਹੂਤਾ=ਇੰਦਰ।

ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਦੂਸਰਾ ਇੰਦਰ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਗਭਰੂ ਦੇ ਅਥਾਹ ਤੇਜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਨਰ ਨਾਗ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ।।੩।।

ਜਬ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਪ੍ਰਭਾ ਨਿਹਾਰੀ।। ਤਬ ਤੇ ਭਈ ਅਧਿਕ ਮਤਵਾਰੀ।।
ਨਿਰਖਿ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੇ ਨੈਨ ਬਿਕਾਨੀ।। ਤਬ ਹੀ ਤੇ ਹ੍ਵੈ ਗਈ ਦਿਵਾਨੀ।। ੪।।

ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਤਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਝਟਪਟ ਦੀਵਾਨੀ ਹੋ ਗਈ।।੪।।

ਤਬ ਤਿਹ ਬੋਲਿ ਲੀਯੋ ਅਪਨੇ ਘਰ।। ਕਾਮ ਕੇਲ ਕੀਨਾ ਅਤਿ ਰੁਚਿ ਕਰਿ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹ ਗਰੇ ਲਗਾਯੋ।। ਅਬਲਾ ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ।। ੫।।

ਫਿਰ ਉਸ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।।੫।।

ਤਬ ਲਗ ਆਇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਹ ਗਯੋ।। ਤਤ ਛਿਨ ਡਾਰਿ ਮਹਲ ਤੇ ਦਯੋ।।
ਮਰਿ ਗਯੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਭੇਦ ਬਿਚਾਰਾ।। ਜੋ ਜਨ ਅਰਧ ਉਰਧ ਤੇਂ ਪਾਰਾ।। ੬।।

ਤਦ ਤਕ ਓਥੇ ਰਾਜਾ ਆ ਗਿਆ, ਰਾਣੀ ਝਟ ਉਠੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਮਹਲ ਤੋਂ ਥਲੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਾ ਮਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਪਰੋਂ ਥੱਲੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ।।੬।।

ਆਪ ਰੋਤ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਾ।। ਦੇਵ ਪਕਰਿ ਕਰਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਪਛਾਰਾ।।
ਮੋਰੇ ਸਾਥ ਕਿਯੋ ਥੋ ਸੰਗਾ।। ਤਾਤੇ ਭਯੋ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸ੍ਰਬੰਗਾ।। ੭।।

ਫਿਰ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਰੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੈਂਤ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੰਗ ਕੀਤਾ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪੂਰਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਪਵਿਤਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।।੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਛਲ ਜਾਰ ਨਿਕਾਰਯੋ ਨਿਜੁ ਨਾਇਕਹਿ ਸੰਘਾਰਿ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਮੂਰਖ ਕਿਛੂ ਸਕਾ ਨ ਨੈਕ ਬਿਚਾਰਿ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਜੁ ਨਾਇਕ=ਆਪਣੇ ਪਤੀ। ਨੈਕ=ਜ਼ਰਾ ਵੀ।

ਇਸ ਛੱਲ ਨਾਲ ਉਸ ਆਪਣੇ-ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਵੀ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੮।।

ਨਿਜੁ ਨਾਇਕ ਕੌ ਮਹਲ ਤੇ ਤਿਹ ਹਿਤ ਦਿਯੋ ਗਿਰਾਇ।।
ਯਾਰ ਬਚਾਯੋ ਆਪਨੋ ਨੈਕ ਨ ਰਹੀ ਲਜਾਇ।। ੯।। ੧।।

ਉਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਹਲ ਤੋਂ ਥਲੇ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ, ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬੇਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਨ ਆਈ।।੯।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਦਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੧੦।।੫੯੨੧।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਤਿੰਨ ਸੌ ਦਸਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੧੦।।੫੯੨੧।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਗਿਆਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਿਰਤ ਸੈਨ

ਚੌਪਈ।।ਬਿਰਤ ਸੈਨ ਇਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੁਜਾਨਾ।।ਮਾਨਤ ਆਨਿ ਦੇਸ ਜਿਹ ਨਾਨਾ।।
ਬਿਰਹ ਮੰਜਰੀ ਤਾਕੀ ਰਾਨੀ।। ਸੁੰਦਰਿ ਭਵਨ ਚਤੁਰਦਸ ਜਾਨੀ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਜਾਨਾ=ਚੱਤਰ, ਅਕਲਮੰਦ, ਦਾਨਾ।

ਬਿਰਤਸੇਨ ਇਕ ਸੁਜਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਈਣ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਬਿਰਹਾ ਮੰਜਰੀ ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਚੌਦਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਤਾਕੈ ਧਾਮ ਏਕ ਸੁਤ ਭਯੋ।। ਜਾਨਕ ਰਵਿ ਦੁਤਿਯੋ ਪ੍ਰਗਟਯੋ।।
ਸੁੰਦਰਿਤਾ ਤਿਹ ਕਹੀ ਨ ਆਵੈ।। ਨਿਰਖਤ ਪਲਕ ਨ ਜੋਰੀ ਜਾਵੈ।। ੨।।

ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਦੂਸਰਾ ਸੂਰਜ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਾਰੇ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ।।੨।।

ਤਹ ਇਕ ਤਰਨਿ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਜਾਈ।। ਜਾਕੀ ਛਬਿ ਨਹਿ ਜਾਤ ਬਤਾਈ।।
ਕੈ ਸਸਿ ਤੇ ਰੋਹਨਿ ਇਹ ਜਈ।। ਆਗੇ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਨ ਪਾਛੈ ਭਈ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਬਿ=ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ। ਰੋਹਨਿ=ਰੋਹਨੀ ਇਸਤਰੀ।

ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਏਨੀ ਤੇਜੱਸਵੀ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰੋਹਣੀ ਨਛੱਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਵਰਗਾ ਨ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅੱਗੇ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।।੩।।

ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਜਬ ਤਵਨ ਨਿਹਾਰਜੋ॥ ਮਦਨ ਬਾਨ ਤਨ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ॥
ਲਗੀ ਅਟਕਿ ਸੁਧਿ ਬੁਧਿ ਛੁਟ ਗਈ॥ ਤਬਹਿ ਤਰੁਨਿ ਮਤਵਾਰੀ ਭਈ॥੪॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਜਦ ਉਸ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਝਟ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਮ ਬਾਣ ਵੱਜਾ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਮਤਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ॥੪॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਦਰਬੁ ਲੁਟਾਈ॥ ਅਧਿਕ ਸਖਿਨ ਕਹ ਰਹੀ ਪਠਾਈ॥
ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਕਜੋਂ ਹੂੰ ਨਹਿ ਆਏ॥ ਤਾਸੋਂ ਕਰੇ ਨ ਮਨ ਕੇ ਭਾਏ॥੫॥

ਉਸ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਧਨ ਲੁਟਾਇਆ ਅਤੇ ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਪਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਆਉਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਰਮਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਰਿਹਾ॥੫॥

ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਤਨ ਕੁਅਰ ਬਹੁ ਹਾਰੀ॥ ਕੈਸ ਹੂੰ ਭਜੀ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨਹਿ ਪਜਾਰੀ॥
ਘਾਯਲ ਫਿਰੈ ਕੁਅਰਿ ਮਤਵਾਰੀ॥ ਜਾਨੁਕ ਮ੍ਰਿਗੀ ਬਿਸਿਖ ਤਨ ਮਾਰੀ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁਅਰਿ=ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ। ਬਿਸਿਖ=ਤੀਰ।

ਉਹ ਕੁਮਾਰੀ ਯਤਨ ਕਰ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਨ ਕਰ ਸਕੀ। ਉਹ ਮਤਵਾਲੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਈ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਹਿਰਨੀ ਤੀਰ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਘਾਇਲ ਹੋ ਕੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ॥੬॥

ਰੋਵਤ ਕੁਅਰਿ ਕਬੂੰ ਉਠਿ ਗਾਵੈ॥ ਨਾਚਤ ਕਬਹੂੰ ਬਚਨ ਸੁਨਾਵੈ॥
ਮਿੱਤ੍ਰ ਮਿਲਾਇ ਦੇਇ ਮੁਹਿ ਕੋਈ॥ ਜੋ ਮੁਖ ਮਾਂਗੈ ਦਜੋ ਤਿਹ ਸੋਈ॥੭॥

ਉਹ ਰੋਂਦੀ ਰੋਂਦੀ ਕਦੀ ਉਠ ਕੇ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਦੀ ਨਚੱਦੀ ਨਚੱਦੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ ਉਹ ਜੋ ਵੀ ਮੰਗੇਗਾ ਮੈਂ ਦੇ ਦਵਾਂਗੀ॥੭॥

ਏਕ ਸਖੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਸੁਨਹੁ ਮਿੱਤ੍ਰਨੀ ਬਚਨ ਹਮਾਰੋ॥
ਜੋ ਤੁਹਿ ਕੌ ਤਵ ਮਿੱਤ੍ਰ ਮਿਲਾਊਂ॥ ਤਊ ਕਹਾਂ ਤੁਮਤੇ ਬਰ ਪਾਊਂ॥੮॥

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਸਖੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਸਹੇਲੀ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਜੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਮਿਲਾ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਦੇਵੇਗੀਂ?॥੮॥

ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਜਬ ਯੌ ਸੁਨਿ ਪਾਵਾ॥ ਜਨਕ ਬਹੁਰਿ ਬਪੁ ਮੈ ਜਿਯ ਆਵਾ॥

ਨਿਧਨੀ ਅਧਿਕ ਮਨਹੁ ਧਨ ਪਾਯੋ।। ਜਨੁ ਕਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮ੍ਰਿਤ ਕੇ ਆਯੋ।। ੯।।

ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਹੋਣ। ਮਾਨੋਂ ਜਿਵੇ ਕਿਸੇ ਨਿਰਧਨ ਨੂੰ ਨੌਂ ਨਿਧ ਖਜ਼ਾਨਾਂ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮਰ ਰਹੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਸੀਬ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।।੯।।

ਤਾਸੌ ਲਗਨ ਕੁਅਰਿ ਕੀ ਹੁਤੀ।। ਤਾਸੌ ਭੇਸ ਧਾਰਿ ਕੈ ਸੁਤੀ।।
ਰਾਜ ਗ੍ਰਿਹਨ ਮੈ ਕਿਯਾ ਪਿਯਾਨਾ।। ਭਾਖਤ ਭਈ ਬਚਨ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ।। ੧੦।।

ਉਸ ਦੀ ਕੁਮਾਰੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮਿੱਤਰਤਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਸੇ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਰਾਜ ਮਹਲ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।।੧੦।।

ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਤ੍ਰਿਯ ਜੁ ਤਿਹਾਰੇ ਭਈ।। ਮੈਂ ਤਿਨ ਤੁਮਰੇ ਧਾਮ ਪਠਈ।।
ਤੁਮ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾਯੋ।। ਅਬ ਚਲਿ ਕੁਅਰ ਕਰੋ ਮਨ ਭਾਯੋ।। ੧੧।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਪਤਨੀ ਮੰਨ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੋ।।੧੧।।

ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਚਲਯੋ ਨ ਪਨਹੀਂ ਪਾਇ ਚੜ੍ਹਾਈ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਜੜ ਕਛੁ ਨ ਬਿਚਾਰਾ।। ਆਯੋ ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਕੈ ਦ੍ਵਾਰਾ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ=ਰਾਜੇ ਦੇ ਲੜਕੇ। ਪਨਹੀਂ=ਜੁੱਤੀ।

ਜਦ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਜੁਤੀ ਪਾਏ ਹੀ ਚਲ ਪਿਆ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਆ ਗਿਆ।।੧੨।।

ਦਿਯਾ ਬੁਝਾਇ ਦਯੋ ਆਗੇ ਤ੍ਰਿਯ।। ਆਵਤ ਭਯੋ ਅੰਧੇਰੇ ਘਰ ਪਿਯ।।
ਚਿਤ ਅਟਕਾ ਜਾਸੌ ਸੋ ਜਾਨੀ।। ਕਾਮ ਕ੍ਰਿਯਾ ਤਾਸੌ ਕਸਿ ਠਾਨੀ।। ੧੩।।

ਉਸ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਦੀਵਾ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹਨੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਲਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ।।੧੩।।

ਕਾਮ ਭੋਗ ਕਰਿ ਧਾਮ ਸਿਧਾਰਜੋ।। ਮੂਰਖ ਕਛੁ ਨ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਦਿਯਾ ਬੁਝਾਇ ਤ੍ਰਿਯ ਰੋਜ ਬੁਲਾਵੈ।। ਕਾਮ ਕੇਲ ਕਰਿ ਕੁਵਤਿ ਕਮਾਵੈ।। ੧੪।।

ਰਮਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਘਰ ਚਲੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਨੇ ਕੁਝ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਨ ਕੀਤਾ। ਦੀਵਾ ਬੁਝਾ ਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਜ ਬਲਾਉਂਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੧੪॥

ਦੇਨ ਕਹਾ ਸੁ ਦੂਤਿਯਹਿ ਦੀਨਾ॥ਕਾਮ ਭੋਗ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਤਨ ਕੀਨਾ॥
ਜਿਨ ਜੜ੍ਹ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ॥ ਇਹ ਛਲ ਅਪਨੋ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਯੋ॥ ੧੫॥ ੧॥

ਜੋ ਉਸ ਸਖੀ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ॥੧੫॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਗਯਾਰਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੧੧॥੫੯੩੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਗਿਆਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੧੧॥੫੯੩੭॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ
ਕਥਾ ਜਟ ਦੀ ਇਸਤਰੀ

ਚੌਪਈ॥ਜੋਗਸੈਨ ਰਾਜਾ ਇਕ ਅਤਿ ਬਲ॥ਅਰਿ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਦਲਮਲਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਸੰਨਯਾਸ ਮਤੀ ਦਾਰਾ ਘਰ॥ ਅਧਿਕ ਚਤੁਰਿ ਤ੍ਰਿਯ ਹੁਤੀ ਗੁਨਨ ਕਰਿ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਲ=ਬਲਵਾਨ। ਦਲ ਮਲਿ=ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ।

ਜੋਗ ਸੈਨ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਲ ਮਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤਿਆ ਸੀ। ਸੰਨਿਆਸ ਮਤੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਚੱਤਰ ਅਤੇ ਗੁਣਵਾਨ ਸੀ॥੧॥

ਕੇਤਿਕ ਦਿਨਨ ਜਨਤ ਸੁਤ ਭਈ॥ ਸਿੱਖਜਾ ਰਾਮ ਬਿਰਾਗੀ ਦਈ॥
ਬਢਤ ਬਢਤ ਸੋ ਭਯੋ ਤਰੁਨ ਜਬ॥ ਅਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰਿ ਹੋਤ ਭਯੋ ਤਬ॥ ੨॥

ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਮ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਵਧਦਾ ਵਧਦਾ ਜਦ ਉਹ ਜਵਾਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਲੱਗਣ ਲੱਗਾ॥੨॥

ਤਹ ਇਕ ਹੁਤੀ ਜਾਟ ਕੀ ਦਾਰਾ॥ਅਟਕਿ ਰਹੀ ਲਖਿ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾ॥
ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਸਦਨ ਤਵਨ ਕੇ ਜਾਵੈ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਤਾਹਿ ਚਿੱਤ ਨਹਿ ਲਜਾਵੈ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਸੁ ਦਿਨ=ਰਾਤ ਦਿਨ। ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ=ਰਾਜੇ ਦਾ ਲੜਕਾ।

ਉਥੇ ਇਕ ਜੱਟ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸੇ ਵਿਚ ਉਲਝ ਗਈ। ਉਹ ਰੋਜ਼ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਆਉਂਦੀ ਸੀ. ਪਰ ਰਾਜੇ ਦਾ ਲੜਕਾ ਉਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।।੩।।

ਤਾਤੇ ਤਰੁਨਿ ਦੁਖਿਤ ਅਤਿ ਭਈ।। ਚਿਤ ਮੈ ਚਰਿਤ ਬਿਚਾਰੇ ਕਈ।।
ਤਬ ਤਨ ਇਹੈ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰਾ।। ਨਿਜੁ ਤਨ ਭੇਸ ਜੋਗ ਕੋ ਧਾਰਾ।।੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਚਾਰਾ=ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ। ਨਿਜੁ ਤਨ=ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸ ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਸੋਚੇ। ਤਦ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਇਕ ਜੋਗੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ।।੪।।

ਜੋਗ ਭੇਸ ਧਰਿ ਤਿਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਗਈ।। ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਖਵਤ ਬਹੁ ਭਈ।।
ਤਾਕੋ ਲਯੋ ਚੋਰ ਕਰਿ ਚਿੱਤਾ।। ਔਰ ਹਰਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੋ ਸਭ ਬਿੱਤਾ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੋਰ ਕਰ ਚਿੱਤਾ=ਦਿਲ ਚੁਰਾ ਲਿਆ। ਹਰਾ=ਚੁਰਾਇਆ। ਬਿੱਤਾ=ਧਨ।

ਜੋਗੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਆਈ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜੰਤਰ ਮੰਤਰ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਜੋਗੀ ਬਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਦਿਲ ਅਤੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਚੁਰਾ ਲਿਆ।।੫।।

ਇਕ ਦਿਨ ਯੌ ਤਿਹ ਸਾਥ ਉਚਾਰੋ।। ਜਾਨਤ ਜੋਗੀ ਸਵਹਿ ਉਠਾਰੋ।।
ਇਕ ਦਿਨ ਇਕਲ ਜੁ ਮੋਸੌ ਚਲੈ।। ਕੌਤਕ ਲਖਹੁ ਸਕਲ ਤੁਮ ਭਲੈ।। ੬।।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਭੂਤ ਵੀ ਜਗਾ ਸਕਦੀ ਹਾਂ। ਇਕ ਦਿਨ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚਲੋ ਅਤੇ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖੋ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਅਬ ਲਗਿ ਜਗਤ ਮਸਾਨ ਕੋ ਨਾਹਿ ਨਿਹਾਰਾ ਨੈਨ।।
ਅਬ ਜੁਗਿਯਾ ਕੇ ਹੇਤ ਤੇ ਦਿਖਿਹੈਂ ਭਾਖੇ ਬੈਨ।। ੭।।

ਰਾਜੇ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤਕ ਉਸ ਭੂਤ ਜਗਦਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਇਸ ਜੋਗੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਵੇਖ ਲਵੇਗਾ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਨਿਸੁ ਭਈ ਅਰਧ ਅੰਧਜਾਰੀ।। ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰੀ।।
ਇਕਲੋ ਜੋਗੀ ਸਾਥ ਸਿਧੈਹੈਂ।। ਉਠਤ ਮਸਾਨ ਨਿਰਖਿ ਘਰ ਐਹੈਂ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿਧੈਹੈਂ=ਚਲੋਂ। ਉਠਤ ਮਸਾਨ ਨਿਰਖਿ=ਮਸਾਣ ਉਠਦਾ ਵੇਖਕੇ।

ਜਦ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਅਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਜੋਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਭੂਤ ਉਠਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਵਾਪਸ ਘਰ ਆ ਜਾਵਾਂਗਾ।।੮।।

ਚਲਤ ਭਯੋ ਜੋਗੀ ਕੇ ਸੰਗਾ।। ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੋ ਲਖ੍ਯੋ ਨ ਢੰਗਾ।।
ਹ੍ਵੈ ਏਕਲੋ ਗਯੋ ਤਿਹ ਸਾਥਾ।। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਗਹਿ ਲਯੋ ਨ ਹਾਥਾ।। ੯।।

ਉਹ ਜੋਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਬਾਰੇ ਨ ਸੋਚ ਸਕਿਆ। ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਵੀ ਨ ਲਿਆ।।੯।।

ਜਬ ਦੋਊ ਗਏ ਗਹਰ ਬਨ ਮਾਹੀ।। ਜਹ ਕੋਊ ਮਨੁੱਖ ਤੀਸਰੋ ਨਾਹੀ।।
ਤਬ ਅਬਲਾ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਾ।। ਸੁਨਹੁ ਕੁਅਰਿ ਜੂ ਬਚਨ ਹਮਾਰਾ।। ੧੦।।

ਜਦ ਦੋਵੇਂ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਜਿਥੇ ਕਿ ਹੋਰ ਕੋਈ ਤੀਸਰਾ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਜ਼ਨਾਨੀ ਨੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ।।੧੦।।

ਤ੍ਰਿਯ ਬਾਚ।। ਕੈ ਜੜ ਪ੍ਰਾਨਨ ਕੀ ਆਸਾ ਤਜੁ।। ਕੈ ਰੁਚਿ ਮਾਨਿ ਆਉ ਮੁਹਿ ਕੌ ਭਜੁ।।
ਕੈ ਤੁਹਿ ਕਾਟਿ ਕਰੈ ਸਤ ਖੰਡਾ।। ਕੈ ਦੈ ਮੋਰਿ ਭਗ ਬਿਖੈ ਲੰਡਾ।। ੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੈ ਜੜ=ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੂਰਖ। ਸਤ ਖੰਡਾ=ਸਤ ਟੁਕੜੇ

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਹੇ ਮੂਰਖ ਜਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਆਸ ਛਡ ਦੇ ਜਾਂ ਰੁਚੀ ਪੂਰਬਕ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰ। ਜਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸਤ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੀ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰ।।੧੧।।

ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਅਤ ਹੀ ਤਬ ਡਰਾ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਸੰਗ ਕਰਾ।।
ਇਹ ਛਲ ਸੈ ਵਾਕੋ ਛਲਿ ਗਈ।। ਰਾਇ ਬਿਰਾਗਿਯਹਿ ਭੋਗਤ ਭਈ।।੧੨।।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਕਾਮ ਭੋਗ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਛੱਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੋਗੀ ਬਣ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਭੋਗ ਕੀਤਾ।।੧੨।।

ਅੰਤ ਤ੍ਰਿਯਨ ਕੇ ਕਿਨੂੰ ਨ ਪਾਯੋ।। ਬਿਧਨਾ ਸਿਰਜਿ ਬਹੁਰਿ ਪਛੁਤਾਯੋ।।
ਜਿਨ ਇਹ ਕਿਯੋ ਸਕਲ ਸੰਸਾਰੋ।। ਵਹੈ ਪਛਾਨਿ ਭੇਦ ਤ੍ਰਿਯ ਹਾਰੋ।। ੧੩।। ੧।।

ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਤਾਂ ਵਿਧਾਤਾ ਵੀ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਰਹਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਾਰ ਗਿਆ ਹੈ।।੧੩।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਬਾਰਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੧੨।।੫੯੪੯।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਾਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੧੨।।੫੯੪੯।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਨੈਣ

ਚੌਪਈ।।ਸ੍ਰਨ ਸੈਨ ਇਕ ਸੁਨਾ ਨ੍ਰਿਪਾਲਾ।। ਜਾਕੇ ਸਦਨ ਆਠ ਸੈ ਬਾਲਾ।।
ਬਿੱਸ੍ਰਮਤੀ ਤਾ ਕੇ ਇਕ ਨਾਰੀ।। ਜਾਤ ਨ ਜਿਹ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਉਚਾਰੀ।।੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਦਨ=ਘਰ। ਆਠ ਸੈ ਬਾਲਾ=ਅੱਠ ਸੌ ਇਸਤਰੀਆਂ।

ਸਵਰਨ ਸੈਨ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਅੱਠ ਸੌ ਰਾਣੀਆਂ ਸਨ। ਬਿਸਵ ਮਤੀ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।।੧।।

ਨਾਇਨੇਕ ਤਿਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਨਿਹਾਰੀ।।ਰੂਪਮਾਨ ਗੁਨ ਮਾਨ ਬਿਚਾਰੀ।।
ਤਾਕਹ ਪਕਰਿ ਸਦਨ ਲੈ ਆਯੋ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਯੋ।। ੨।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਨੈਣ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵਾਨ ਅਤੇ ਗੁਣਵਾਨ ਸਮਝਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ।।੨।।

ਤਾਕੋ ਲੈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕਰੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹ ਸਾਥ ਬਿਹਰੋ।।
ਤਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਕੁਟੇਵ ਨਹਿ ਜਾਈ।। ਅਵਰਨ ਸਾਥ ਰਮੈਂ ਲਪਟਾਈ।। ੩।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਬੁਰੀ ਆਦਤ ਨ ਗਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੀ।।੩।।

ਇਕ ਦਿਨ ਅਰਧ ਨਿਸਾ ਜਬ ਭਈ।। ਜਾਰ ਧਾਮ ਨਾਇਨਿ ਵਹ ਗਈ।।
ਚੌਕੀਦਾਰਨ ਗਹਿ ਤਾਕੌ ਲਿਯ।। ਨਾਕ ਕਾਟਿ ਕਰ ਬਹੁਰਿ ਛਾਡਿ ਦਿਯ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰਧ ਨਿਸਾ=ਅੱਧੀ ਰਾਤ। ਗਹਿ=ਫੜ ਲਿਆ।

ਇਕ ਦਿਨ ਜਦ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਨੈਣ ਯਾਰ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੀ ਗਈ। ਚੌਕੀਦਾਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਨੱਕ ਕੱਟ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।।੪।।

****

ਨਾਇਨਿ ਕਟੀ ਨਾਕ ਲੈਕੈ ਕਰ।। ਫਿਰਿ ਆਈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਭੀਤਰ ਘਰ।।
ਤਬ ਨ੍ਰਿਪ ਰੋਮ ਮੂੰਡਬੇ ਕਾਜਾ।। ਮਾਂਗਜੋ ਤੁਰਤੁ ਉਸਤਰਾ ਰਾਜਾ।। ੫।।

ਨੈਣ ਕੱਟੀ ਨੱਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਆ ਗਈ। ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵਾਲ ਕੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਉਸਤਰਾ ਮੰਗਿਆ।।੫।।

ਤਬ ਤਿਨ ਵਹੈ ਉਸਤਰਾ ਦੀਯੋ।। ਜਾ ਪਰ ਬਾਢਿ ਨ ਕਬਹੂੰ ਕੀਯੋ।।
ਨਿਰਖਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਿਹ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਯੋ।। ਗਹਿ ਤਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਓਰ ਚਲਾਯੋ।। ੬।।

ਫਿਰ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਹ ਉਸਤਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਹਜਾਮਤ ਬਣਾਈ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਉਸਤਰੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫੜ ਕੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀ ਵਲ ਸੁਟਿਆ।।੬।।

ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਹਿ ਉਠੀ।। ਕਾਟਿ ਨਾਕ ਰਾਜਾ ਜੂ ਸੁਟੀ।।
ਤਬ ਰਾਜਾ ਹੇਰਨ ਤਿਹ ਧਾਯੋ।। ਸ੍ਰੋਨ ਪੁਲਤ ਲਖਿ ਮੁਖ ਬਿਸਮਾਯੋ।। ੭।।

ਤਦ ਇਸਤਰੀ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੇਰਾ ਨੱਕ ਹੀ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਰਾਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ।।੭।।

ਹਾਹਾ ਪਦ ਤਬ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਉਚਾਰਾ।। ਮੈਂ ਨਹਿ ਐਸੋ ਭੇਦ ਬਿਚਾਰਾ।।
ਨਿਰਖਹੁ ਤਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਚਤੁਰਈ।। ਰਾਜਾ ਮੂੰਡ ਬੁਰਾਈ ਦਈ।। ੮।।

'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਹਿ ਕੇ ਰਾਜਾ ਇੰਝ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਚਤਰਾਈ ਵੇਖੋ ਕਿ ਉਸ ਸਾਰੀ ਬੁਰਾਈ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।।੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕੌ ਤਿਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਿਯਾ ਨ ਹਿਦ੍ਰੈ ਬਿਚਾਰ।।
ਤਾਹਿ ਬੁਰਾਈ ਸਿਰ ਦਈ ਨਾਕ ਕਟਾਈ ਨਾਰਿ।। ੯।। ੧।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਨ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਨੱਕ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਕਟਵਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ।।੯।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਤੇਰਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੧੩।।੫੯੫੮।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੇਰਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੧੩।।੫੯੫੯।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੌਦਵ੍ਹਾਂ

ਕਥਾ ਸੁਕਮਾਰ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।।ਦੱਛਿਨ ਸੈਨ ਸੁ ਦੱਛਿਨ ਨ੍ਰਿਪ ਇਕ।।ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਜਾਨਤ ਥੋ ਨਿਕ।।
ਸਦਨ ਸੁਦੱਛਿਨ ਦੇ ਤਿਹ ਦਾਰਾ।। ਜਨੁ ਸਸਿ ਚੜ੍ਹਿਯੋ ਗਗਨ ਮੰਝਾਰਾ।। ੧।।

ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਦੱਖਣ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਸਿਮਰਤੀਆਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਸੁਦੱਖਣ ਦੇਵੀ ਨਾਮੀਂ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇ।।੧।।

ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਰਾਨੀ ਕੀ ਥੀ ਛਬਿ।। ਨਿਰਖਿ ਪ੍ਰਭਾ ਜਿਹ ਰਹਤ ਭਾਨ ਦਬਿ।।
ਰਾਜਾ ਅਧਿਕ ਆਸਕਤ ਤਾ ਪਰਿ।। ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਅਲਿ ਪੰਖੁਰੀ ਕਮਲ ਕਰਿ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਬਿ=ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ। ਭਾਨ=ਸੂਰਜ। ਅਲਿ=ਭੌਰਾ।

ਰਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਅਪਾਰ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੂਰਜ ਵੀ ਦਬਿਆ ਦਬਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਏਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਭੌਰਾ ਕੰਵਲ ਦੇ ਫੁਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।।੨।।

ਤਹਾਂ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਹੁਤੀ ਦੁਲਾਰੀ।। ਤਿਨ ਰਾਜਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਨਿਹਾਰੀ।।
ਸ੍ਰੀ ਸੁਕੁਮਾਰ ਦੇਇ ਤਿਹ ਨਾਮਾ।। ਜਿਹ ਸੀ ਭਈ ਨ ਮਹਿ ਮਹਿ ਬਾਮਾ।। ੩।।

ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖੀ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਕਮਾਰ ਦੇਵੀ ਸੀ, ਉਸ ਵਰਗੀ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੩।।

ਚਿਤ ਮਹਿ ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਯੌ ਕਹਿਯੋ।। ਜਬ ਤਿਹ ਹੇਰਿ ਅਟਕ ਮਨ ਰਹਿਯੋ।।
ਕੌਨ ਜਤਨ ਜਾਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਪਾਊਂ।। ਚਿਤ ਤੇਂ ਤ੍ਰਿਯ ਪਹਿਲੀ ਬਿਸਰਾਊਂ।। ੪।।

ਜਦ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹੋ ਸੋਚਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਜਤਨ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇਵਾਂ।।੪।।

ਬਸਤ੍ਰਤਿ ਉਤਮ ਸਕਲ ਉਤਾਰੇ।। ਮੇਖਲਾਦਿ ਤਨ ਮੋ ਪਟ ਧਾਰੇ।।
ਤਾਕੋ ਧੂਮ ਦ੍ਵਾਰ ਪਰ ਡਾਰਿਯੋ।। ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਨ ਕਿਨੂੰ ਬਿਚਾਰਿਯੋ।। ੫।।

****

ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੋਹਣੇ ਅਤੇ ਕੀਮਤੀ ਕਪੜੇ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਖਫ਼ਣੀ ਆਦਿ ਸਰੀਰ ਤੇ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਏ। ਫਿਰ ਉਸ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਧੂਣੀ ਲਾ ਲਈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਖ ਨੇ ਨ ਵਿਚਾਰਿਆ॥੫॥

ਕੇਤਿਕ ਦਿਵਸ ਬੀਤ ਜਬ ਗਏ॥ ਲਖਨ ਨਗਰ ਨਿਕਸਤ ਪ੍ਰਭ ਭਏ॥
ਭਾਖਾ ਸੁਨਨ ਸਭਨ ਕੀ ਕਾਜਾ॥ ਅਤਿਥ ਭੇਸ ਧਰਿ ਨਿਕਸਜੋ ਰਾਜਾ॥ ੬॥

ਜਦ ਕਈ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਫਕੀਰ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਨਿਕਲਿਆ॥੬॥

ਤਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਭੇਸ ਅਤਿਥ ਕੋ ਧਰਿਕੈ॥ ਬਚਨ ਉਚਾਰਿਯੋ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਨਿਹਰਿਕੈ॥
ਕਹ ਭਯੋ ਰਾਜਾ ਮੂਰਖ ਮਤਿ ਕੌ॥ ਭਲੀ ਬੁਰੀ ਜਾਨਤ ਨਹਿ ਗਤਿ ਕੌ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੇਸ ਅਤਿਥ=ਸਾਧੂ ਦਾ ਭੇਸ। ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਨਿਹਰਿਕੈ=ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ।

ਫਕੀਰ ਬਣੀ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਮੂਰਖ ਮਤ ਨੂੰ ਭਲਾ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਹੀ ਭੁਲ ਗਿਆ ਹੈ॥੭॥

ਦੁਰਾਚਾਰ ਰਾਨੀ ਜੁ ਕਮਾਵੈ॥ ਤਾਕੇ ਧਾਮ ਨਿੱਤਜ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਵੈ॥
ਜੜ ਇਹ ਲਖਤ ਮੋਰਿ ਹਿਤ ਕਾਰਨਿ॥ ਸੋ ਨਿਤ ਸੋਤ ਸੰਗ ਲੈ ਯਾਰਨਿ॥ ੮॥

ਜਿਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਇਹ ਏਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਰੋਜ਼ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਸੌਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਰਾਣੀ ਏਨਾ ਦੁਰਾਚਾਰ ਕਮਾਉਂਦੀ ਹੈ ਰਾਜਾ ਫਿਰ ਵੀ ਨਿੱਤ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੮॥

ਨ੍ਰਿਪ ਯਹ ਧੁਨਿ ਸ੍ਰਵਨਨ ਸੁਨਿ ਪਾਈ॥ ਪੂਛਤ ਭਯੋ ਤਿਸੀ ਕਹ ਜਾਈ॥
ਅਥਿਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਹਜਾਂ ਕੋ ਕਜਾ ਕਰੈ॥ ਜੋ ਤੁਮ ਕਹਹੁ ਸੋ ਬਿਧਿ ਪਰਹਰੈ॥ ੯॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਪੁਛਣ ਲੱਗਾ। ਹੇ ਸਾਧੂ ਮਹਾਰਾਜ ਇਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕੀ ਕਰੇ ਕਿ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹੋ ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ॥੯॥

ਇਹ ਨ੍ਰਿਪ ਜੋਗ ਨ ਐਸੀ ਨਾਰੀ॥ ਚਹਿਯਤ ਹਨੀ ਕਿ ਤੁਰਤੁ ਨਿਕਾਰੀ॥
ਭਲੋ ਨ ਗਵਨ ਕਰੋ ਤਾਕੇ ਛਿਨ॥ ਦੁਰਾਚਾਰ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰਤ ਜੁ ਨਿਸਦਿਨ॥ ੧੦॥

ਇਹ ਰਾਣੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਮਾਰ ਦੇਵੇ / ਜਾਂ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇਵੇ। ਭਲਾ ਤਾਂ ਏਸੇ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਪਾਸ ਇਕ ਛਿਣ ਵੀ ਨ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜੀ ਮਾੜੇ ਕੰਮਾ ਵਿਚ ਏਨੀ ਗਲਤਾਨ ਹੈ॥੧੦॥

ਇਨ ਕੇ ਜੋਗ ਏਕ ਤ੍ਰਿਯ ਅਹੀ॥ ਏਕ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਜਾਈ ਕਹੀ॥
ਜਜੌਂ ਇਹ ਨ੍ਰਿਪ ਪੁਰਖਨ ਕੋ ਰਾਜਾ॥ ਤਜੌਂ ਵਹੁ ਨਾਰਿ ਤ੍ਰਿਯਨ ਸਿਰਤਾਜਾ॥ ੧੧॥

ਰਾਜੇ ਦੇ ਯੋਗ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਇਥੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਵੇ ਇਹ ਰਾਜਾ. ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਨਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਿਰਤਾਜ ਹੈ॥੧੧॥

ਜੌ ਵਾਕੌ ਰਾਜਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲਜਾਵੈ॥ ਰਾਜ ਪਾਟ ਤਬ ਸਕਲ ਸੁਹਾਵੈ॥
ਤਾਹਿ ਲਖੇ ਤ੍ਰਿਯ ਸਭ ਦੁਰਿ ਜਾਹੀਂ॥ ਜਿਮਿ ਉਡਗਨ ਰਵਿ ਕੀ ਪਰਛਾਹੀਂ॥ ੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਜ ਪਾਟ=ਤਖਤ। ਦੁਰਿ=ਦੜ। ਸੁਹਾਵੈ=ਸ਼ੋਭਾ ਵੱਧ ਜਾਵੇ। ਉਡਗਨ=ਉੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜੇ ਰਾਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਰਾਜ ਪਾਟ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵੱਧ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਭ ਇਸਤਰੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੁਕ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤਾਰੇ ਲੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੧੨॥

ਜਬ ਰਾਜੈ ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੁਨ ਪਾਯੋ॥ ਇਹੈ ਮਤੋ ਜਿਯ ਮਾਂਝ ਪਕਾਯੋ॥
ਦੁਰਾਚਾਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਰਹਰੌ॥ ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਲੈ ਕਰੌ॥੧੩॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੰਤ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਵਿਧੀ ਸੁੱਣੀ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹੋ ਵਿਚਾਰ ਪੱਕਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਆਪਣੀ ਦੁਰਾਚਾਰ ਇਸਤਰੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੋ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾ ਲਵੋਂ॥੧੩॥

ਪ੍ਰਾਤੈਕਾਲ ਧਾਮ ਜਬ ਆਯੋ॥ ਨੇਗੀ ਮਹ ਤਨ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ॥
ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਜਿਹ ਤਿਹ ਬਿਧਿ ਲਈ॥ ਰਾਨੀ ਡਾਰਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਤੇ ਦਈ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੇਗੀ=ਨੌਕਰ, ਏਲਚੀ। ਬੋਲ ਪਠਾਯੋ=ਬੁਲਵਾ ਲਈ।

ਜਦ ਸਵੇਰੇ ਰਾਜਾ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਇਕ ਲਾਗੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਹ ਚੰਚਲਾ ਤਾਕੋ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਇ॥
ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਸਾਥ ਤੁਰਾਇ ਤਿਹ ਆਪਨ ਭਜਜੋ ਬਨਾਇ॥ ੧੫॥ ੧॥

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਚਲਿੱਤਰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਨਿਜੀ ਇਸਤਰੀ

ਨਾਲੋਂ ਪਿਆਰ ਤੁੜਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀ॥੧੫॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਚੌਦਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੧੪॥੫੯੭੩॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਰਾਜਾ ਮੰਤਰੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੌਦ੍ਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੧੪॥੫੯੭੩॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਦਰ੍ਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਪੱਛਮ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ਸ਼ਹਿਰ ਇਟਾਵਾ ਗੰਗ ਤੀਰ ਜਹ॥ਪਾਲ ਸੁਪੱਛਿਮ ਹੁਤੇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਹ॥
ਨਾਰਿ ਸੁ ਪੱਛਿਮਦੇ ਤਾਕੇ ਘਰ॥ ਸੁਰੀ ਨਾਗਨੀ ਨਰੀ ਨ ਸਰਬਰ॥ ੧॥

ਗੰਗਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਇਟਾਵਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪਛਮਪਾਲ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਛਮ ਦੇਵੀ ਨਾਮੀਂ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਨਰ ਨਾਗ ਜਾਂ ਦੇਵਤਾ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੧॥

ਬਾਢੀ ਏਕ ਰਾਨਿਯਹਿ ਹੇਰਾ॥ ਮਦਨ ਦੇਹ ਤਬ ਹੀ ਤਿਹ ਘੇਰਾ॥
ਅਧਿਕ ਨੇਹ ਤਿਹ ਸਾਥ ਬਢਾਯੋ॥ ਰਾਜਾ ਕੋ ਚਿਤ ਤੇ ਬਿਸਰਾਯੋ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਢੀ=ਤਰਖਾਣ। ਹੇਰਾ=ਵੇਖਿਆ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਤਰਖਾਣ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਵੇਖਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਕਾਮ ਸਕਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਤਰਖਾਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ॥੨॥

ਐਸੀ ਰਮਿਰੀ ਤਾ ਸੌ ਨਾਰੀ॥ ਜਾਂਤੇ ਪਤਿ ਤਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਿਸਾਰੀ॥
ਗੇਰੂ ਘੋਰਿ ਪਾਨ ਕਰਿ ਲੀਯੋ॥ ਮੁਖ ਤੇ ਡਾਰਿ ਲਖਤ ਨ੍ਰਿਪ ਦੀਯੋ॥ ੩॥

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਤਰਖਾਣ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਏਨੀ ਲੀਨ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਉਸ ਪਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਇਕ ਦਿਨ ਲਾਲ ਮਿੱਟੀ ਘੋਲ ਕੇ ਪੀ ਲਈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਉਸ ਦੀ ਉਲਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ॥੩॥

ਜਾਨਾ ਸ੍ਰੋਣ ਬਦਨ ਤੇ ਬਮਾ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਸੂਲਨ ਛਮਾ॥
ਅਤਿ ਆਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਬੈਦ ਬੁਲਾਏ॥ ਚਿਹਨ ਰੋਗ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਸੁਨਾਏ॥ ੪॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਲਹੂ ਦੀ ਉਲਟੀ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਢਿਡ ਵਿਚ ਸੂਲ ਦੀ ਪੀੜ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਵੈਦਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰੋਗ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦੱਸੇ॥੪॥

ਤਬ ਤਿਨ ਪੀ ਗੇਰੂ ਪੁਨਿ ਡਾਰਾ॥ ਸ੍ਰੋਣ ਬਮਾ ਸਭਹੂਨ ਬਿਚਾਰਾ॥
ਤਬ ਪਤਿ ਸੋ ਇਮ ਨਾਰਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਅਬ ਰਾਨੀ ਕਹ ਮਰੀ ਬਿਚਾਰੋ॥੫॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਲਾਲ ਗੇਰੂ ਪੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਉਲਟੀ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ੂਨ ਦੀ ਉਲਟੀ ਆਈ ਹੈ। ਤਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮਰੀ ਸਮਝੋ॥੫॥

ਰਾਨੀ ਕਹਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੋ ਕਰਿਯਹੁ॥ ਮੇਰੋ ਬਹੁਰਿ ਨ ਬਦਨ ਨਿਹਰਿਯਹੁ॥
ਔਰ ਸਖੀ ਕਾਹੂ ਨ ਦਿਖੈਯੋ॥ ਰਾਨੀ ਜਾਇ ਜਾਰ ਘਰਿ ਐਯੋ॥੬॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਮੂੰਹ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕੋਗੇ। ਉਹ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿੱਸੀ ਅਤੇ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ॥੬॥

ਸਾਚ ਬਚਨ ਜੜ੍ਹ ਸੁਨਤ ਉਚਰਿਕੈ॥ ਦਮ ਕਹ ਰੋਕਿ ਗਈ ਜਨੁ ਮਰਿਕੈ॥
ਆਂਸੂ ਪੁਲਿਤ ਅਖੀਆਂ ਪਤਿ ਭਈ॥ ਤਬ ਹੀ ਜਾਰ ਸਾਥ ਉਠਿ ਗਈ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਂਸੁ ਪੁਲਿਤ=ਅੱਥਰੂ ਨੇਕਲੇ। ਜਨੁ ਮਾਰਿਕੈ=ਜਿਵੇਂ ਮਰ ਗਈ ਹੋਵੇ॥

ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਰਾਣੀ ਦੇ ਸੱਚੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਬੋਲਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਰਾਣੀ ਮਰ ਕੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਾਹ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਦ ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਥਰੂਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸੁੱਧ ਗਵਾ ਬੈਠਾ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਉਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਪਾਸ ਚਲੀ ਗਈ॥੭॥

ਆਂਖਿ ਪੂੰਛਿ ਨ੍ਰਿਪ ਹੇਰੈ ਕਹਾ॥ ਊਹਾਂ ਨ ਅੰਗ ਤਵਨ ਕੋ ਰਹਾ॥
ਤਬ ਸਖਿਯਨ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਜੋ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਪਸੁ ਨ੍ਰਿਪ ਨ ਬਿਚਾਰਜੋ॥੮॥

ਰਾਜਾ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝ ਕੇ ਵੇਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਥੇ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਜੋ ਕਿਹਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਸਮਝ ਨ ਸਕਿਆ॥੮॥

ਰਾਨੀ ਗਈ ਸਦੇਹ ਸ੍ਰਰਗ ਕਹ॥ ਛੋਰਿ ਗਈ ਹਮ ਕੌ ਕਤ ਮਹਿ ਮਹ॥
ਮੂਰਖ ਸਾਚੁ ਇਹੈ ਲਹਿ ਲਈ॥ ਦੇਹ ਸਹਿਤ ਸੁਰਪੁਰ ਤ੍ਰਿਯ ਗਈ॥੯॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੀਆਂ ਰਾਣੀ ਸਿਧੀ ਸਵਰਗ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਕਿਉਂ

ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਛੱਡ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਮੂਰਖ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਚ ਮੰਨ ਲਿਆ ਕਿ ਰਾਣੀ ਇਥੋਂ ਸਿੱਧੀ ਸਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ॥੯॥

ਜੇ ਜੇ ਪੁੰਨਜਵਾਨ ਹੈਂ ਲੋਗਾ॥ ਤੇ ਤੇ ਹੈਂ ਇਹ ਗਤਿ ਕੇ ਜੋਗਾ॥
ਜਿਨ ਇਕ ਚਿਤ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਹਰਿ ਧਜਾਯੋ॥ ਤਾਕੇ ਕਾਲ ਨਿਕਟ ਨਹਿ ਆਯੋ॥੧੦॥

ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਪੁੰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸਦੇ ਯੋਗ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਕ ਮਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ, ਕਾਲ ਕਦੀ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ॥੧੦॥

ਇਕ ਚਿਤ ਜੋ ਧਜਾਵਤ ਹਰਿ ਭਏ॥ ਦੇਹ ਸਹਤ ਸੁਰਪੁਰ ਤੇ ਗਏ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨ ਪਾਈ॥ ਮੂਰਖ ਸੱਤਿ ਇਹੈ ਠਹਰਾਈ॥੧੧॥੧॥

ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਮਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਸਵਰਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਭੇਦ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਦਾ ਰਿਹਾ॥੧੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਪੰਦ੍ਰਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੧੫॥੫੯੮੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਦਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੧੫॥੫੯੮੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੋਲ੍ਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਬੰਗਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ਸ਼ਹਿਰ ਸੁਨਾਰ ਗਾਂਵ ਸੁਨਿਯਤ ਜਹ॥ਰਾਇ ਬੰਗਾਲੀ ਸੈਨ ਬਸਤ ਤਹ॥
ਸ੍ਰੀ ਬੰਗਾਲਮਤੀ ਤਿਹ ਰਾਨੀ॥ਸੁੰਦਰਿ ਭਵਨ ਚੱਤ੍ਰਦਸ ਜਾਨੀ॥੧॥

ਸੁਨਾਰ ਗਾਵਾਂ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਰਾਜਾ ਬੰਗਾਲੀ ਸੈਨ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਬੰਗਾਲਮਤੀ ਚੌਦਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥੧॥

ਬੰਗਦੇਇ ਦੁਹਿਤਾ ਇਕ ਤਾਕੇ॥ ਔਰ ਸੁੰਦਰੀ ਸਮ ਨਹਿ ਜਾਕੇ॥
ਤਿਨ ਇਕ ਪੁਰਖ ਨਿਹਾਰੋ ਜਬਹੀ॥ ਕਾਮਦੇਵ ਕੇ ਬਸਿ ਭੀ ਤਬਹੀ॥੨॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਬੰਗਦੇਵੀ ਨਾਮੀਂ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਦਨਿਆਂ ਉਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਲੜਕੀ ਨੇ ਜਦ ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਦਮ ਕਾਮ ਸਕਤ ਹੋ

ਗਈ॥੨॥

ਸੂਰ ਸੂਰ ਕਹਿ ਭੂ ਪਰ ਪਰੀ॥ ਜਨੁ ਗਜ ਬੇਲ ਬਾਵ ਕੀ ਹਰੀ॥
ਸੁਛਬਿ ਰਾਇ ਸੁਧਿ ਪਾਇ ਬੁਲਾਇਸਿ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਰੁਚਿ ਮਾਨ ਮਚਾਇਸਿ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੂਰ ਸੂਰ=ਸੂਲ ਸੂਲ, ਪੀੜ ਪੀੜ। ਭੂ=ਧਰਤੀ।

ਸੂਲ ਸੂਲ' ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇੰਝ ਡਿੱਗ ਪਈ ਜਿਵੇਂ ਹਵਾ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਹੋਸ਼ ਅਉਣ ਉਤੇ ਉਸ ਸੁਛੱਬ ਰਾਏ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਭੋਗ ਕੀਤਾ॥੩॥

ਬਧਿ ਗੀ ਕੁਅਰਿ ਸਜਨ ਕੇ ਨੇਹਾ॥ ਜਿਮਿ ਲਾਗਤ ਸਾਵਨ ਕੋ ਮੇਹਾ॥
ਸੂਰ ਸੂਰ ਕਹਿ ਗਿਰੀ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਰ॥ ਤਾਤ ਮਾਤ ਆਈ ਸਖਿ ਸਭ ਘਰ॥੪॥

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸਜਣ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਝ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਦਾ ਮੀਂਹ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਉਹ "ਸੂਲ ਸੂਲ" ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਾਂ ਪਿਓ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ॥੪॥

ਮਾਤ ਪਰੀ ਦੁਹਿਤਾ ਕਹ ਜਨਿਯਹੁ॥ ਤਾ ਤਨ ਜੀਏ ਕੁਅਰਿ ਪ੍ਰਮਨਿਯਹੁ॥
ਜੋ ਮੈਂ ਕਹਤ ਤੁਮੈ ਸੋ ਕਰਿਯਹੁ॥ ਛੋਰਿ ਕਫਨ ਮੁਖ ਨਹਿਨ ਨਿਹਰਿਯਹੁ॥੫॥

ਸਖੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਪੁੱਤਰੀ ਪਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪਰੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਉਂਦੀ ਰਹਿ ਸਕੇਗੀ। ਜੋ ਅਸੀਂ ਕਹੀਏ ਉਹੋ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਖਫਨ ਚੁਕ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ॥੫॥

ਤੁਮ ਕੌ ਤਾਤ ਮਾਤ ਦੁਖ ਹ੍ਵੈ ਹੈ॥ ਤੁਮਰੀ ਸੁਤਾ ਅਧੋਗਤ ਜੈ ਹੈ॥
ਹਮਰੋ ਕਛੂ ਨ ਸ਼ੋਕਹਿ ਧਰਿਯਹੁ॥ ਛਮਾ ਪਰਾਧ ਹਮਾਰੋ ਕਰਿਯਹੁ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਾਤ ਮਾਤ= ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ। ਅਧੋਗਤ=ਗਤੀ ਰਹਿਤ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਾਡਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤੇ ਸਾਡਾ ਅਪਰਾਧ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦੇਣਾ॥੬॥

ਰਵਿ ਸਸਿ ਕੌ ਮੈਂ ਮੁਖ ਨ ਦਿਖਾਰਾ॥ ਅਬ ਹੇਰੈ ਕਸ ਅੰਗ ਨ ਹਮਾਰਾ॥
ਸਾਸ ਘੂਟਿ ਜਨੁ ਕਰਿ ਮਰਿ ਗਈ॥ ਸਖਿਯਨ ਲਪਿਟਿ ਬਸਤ੍ਰ ਮਹਿ ਲਈ॥੭॥

ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਨੂੰ ਵੀ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਭਲਾ ਹੁਣ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਵੇਖ ਲੈਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਿਆ ਜਿਵੇ ਉਹ ਸਾਹ ਰੋਕ ਕੇ ਮਰ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਸਖੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਲਪੇਟ ਲਿਆ॥੭॥

ਬਕਰੀ ਬਾਂਧ ਸਿਰ੍ਹੀ ਮਧਿ ਦੀਨੀ॥ ਛੋਰ ਬਸਤ੍ਰ ਪਿਤੁ ਮਾਤ ਨ ਚੀਨੀ॥
ਦੁਹੂੰ ਸੁਤਾ ਕੋ ਬਚਨ ਸੰਭਾਰਾ॥ ਸਲ ਕੇ ਮਾਂਝ ਬਕਰਿਯਹਿ ਜਾਰਾ॥ ੮॥

ਸਿਰ ਦੇ ਥਾਂ ਇਕ ਬੱਕਰੀ ਦਾ ਸਿਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਕੱਪੜਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਦੋਵਾਂ ਨੇ. ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਚਿਤਾ ਵਿਚ ਬੱਕਰੀ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ॥੮॥

ਗਈ ਜਾਰ ਸੰਗ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਿਨ੍ਹੀ ਨ ਬਿਚਾਰੀ॥
ਦੁਹਿਤਾ ਮਰੀ ਜਾਰਿ ਜਨੁ ਦੀਨੀ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨ ਚੀਨੀ॥ ੯॥ ੧॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹੋ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਮਰੀ ਹੋਈ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ. ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨ ਪਹਿਚਾਣ ਸਕੇ॥੯॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਸੋਲਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੧੬॥੫੯੯੩॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੧੬॥੫੯੯੩॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤਾਰ੍ਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਪੁਸ਼ਪ ਪ੍ਰਭਾ

ਚੌਪਈ॥ ਮੰਤ੍ਰੀ ਕਥਾ ਉਚਾਰੀ ਔਰੈ॥ ਰਾਜਾ ਦੇਸ ਬੰਗਲਾ ਗੌਰੈ॥
ਸਮਨ ਪ੍ਰਭਾ ਤਾਕੀ ਪਟਰਾਨੀ॥ ਜਿਹ ਸਮ ਸੁਨੀ ਨ ਕਿਨੀ ਬਖਾਨੀ॥ ੧॥

ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਰ ਕਥਾ ਸਣਾਈ ਕਿ ਗੌੜ ਬੰਗਲਾਂ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ. ਉਸ ਦੀ ਪਟਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਮਨ ਪ੍ਰਭਾ ਸੀ, ਉਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਣੀ ਕਹੀ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ॥੧॥

ਪੁਹਪ ਪ੍ਰਭਾ ਇਕ ਰਾਜ ਦੁਲਾਰੀ॥ ਬਹੁਰਿ ਬਿਧਾਤਾ ਤਸਿ ਨ ਸਵਾਰੀ॥
ਤਾਕੀ ਆਭਾ ਜਾਤ ਨ ਕਹੀ ॥ ਜਨੁ ਕਰਿ ਫੂਲਿ ਅਬਾਸੀ ਰਹੀ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਫੂਲਿ ਅਬਾਸੀ=ਗੁਲਾਬਾਸੀ ਦਾ ਫੁੱਲ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਪੁਸ਼ਪ ਪ੍ਰਭਾ ਸੀ। ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਵਾਰ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਜਿਵੇ ਕਿ ਗੁਲਾਬਾਸੀ ਦਾ ਫੂਲ ਖਿੜਿਆ ਹੋਵੇ।।੨।।

ਭੂਮਿ ਗਿਰੀ ਤਾਕੀ ਸੁੰਦ੍ਰਾਈ।। ਤਾਂਤੇ ਅਬਾਸੀ ਲਈ ਲਲਾਈ।।
ਗਾਲ੍ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਰਸ ਚੁਇ ਪਰਾ।। ਭਯੋ ਗੁਲਾਬ ਤਿਸੀ ਤੇ ਹਰਾ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਬਾਸੀ ਲਈ ਲਲਾਈ=ਜਿਵੇਂ ਗੁਲਾਬਾਸੀ ਦੇ ਫੁੱਲ ਨੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਲਾਲੀ ਲਈ ਹੋਵੇ।

ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਸਦੀਆਂ ਗਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਖੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਣ ਨਾਲ ਗੁਲਾਬਾਸੀ ਫੁੱਲ ਨੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਲਾਲੀ ਲਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਗਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਚੋਣ ਵਾਲੇ ਰਸ ਤੋਂ ਗੁਲਾਬ ਨੇ ਹਰਿਆਵਲ ਲਈ ਹੋਵੇ।।੩।।

ਜੋਬਨ ਜਬ ਆਯੋ ਅੰਗ ਤਾਂਕੇ।। ਸ਼ਾਹ ਏਕ ਆਯੋ ਤਬ ਵਾਕੇ।।
ਏਕ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੁੰਦਰਿ ਤਿਹ ਸੰਗਾ।। ਜਨ ਮਨਸਾ ਦ੍ਵੈ ਜਏ ਅਨੰਗਾ।। ੪।।

ਜਦ ਉਸ ਦੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚ ਜੋਬਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਆਇਆ। ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਏਨਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਵੇ।।੪।।

ਗਾਜੀ ਰਾਇ ਨਾਮ ਤਿਹ ਨਰ ਕੋ।। ਕੰਕਨ ਜਾਨ ਕਾਮ ਕੇ ਕਰ ਕੋ।।
ਭੂਖਨ ਕੋ ਭੂਖਨ ਤਿਹ ਮਾਨੋ।। ਦੂਖਨ ਕੋ ਦੂਖਨ ਪਹਿਚਾਨੋ।। ੫।।

ਉਸ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਾਂ ਗਾਜੀ ਰਾਏ ਸੀ, ਉਹ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਿਆ ਕੜਾ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁੰਦਰ ਗਹਿਣਾ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਮਝੋ।।੫।।

ਪੁਹਪ ਪ੍ਰਭਾ ਤਾਕੋ ਜਬ ਲਹਾ।। ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਐਸੇ ਕਰ ਕਹਾ।।
ਐਸਿ ਕਰੌ ਮੈਂ ਕਵਨ ਉਪਾਈ।। ਮੋਰਿ ਇਹੀ ਸੰਗ ਹੋਇ ਸਗਾਈ।। ੬।।

ਪੁਸ਼ਪ ਪ੍ਰਭਾ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਇਸ ਲੜਕੇ ਨਾਲ ਸਗਾਈ ਹੋ ਸਕੇ।।੬।।

ਪ੍ਰਾਤਹਿਕਾਲ ਸੁਯੰਬਰ ਕਿਯਾ।। ਕੁੰਕਮ ਡਾਰਿ ਤਿਸੀ ਪਰ ਦਿਯਾ।।

ਅਰੁ ਪੁਹਪਨ ਤੈ ਡਾਰਿਸਿ ਹਾਰਾ।। ਹੇਰਿ ਰਹੇ ਮੁਖ ਭੂਪ ਅਪਾਰਾ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁੰਕਮ=ਕੇਸਰ। ਪੁਹਪਨ=ਫੁੱਲ। ਡਾਰਿਸਿ=ਪਾਇਆ।

ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੀ ਕੇਸਰ ਸੁੱਟਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਕੀ ਆਏ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜੇ ਮੂੰਹ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿ ਗਏ।।੭।।

ਤਿਹ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਸਭਹੂੰ ਕਰਿ ਜਾਨਾ।। ਸ਼ਾਹ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਪਛਾਨਾ।।
ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਨਹਿ ਭੇਦ ਬਿਚਰਾ।। ਇਹ ਛਲ ਕੁਅਰਿ ਸਭਨ ਕਹ ਛਰਾ।। ੮।। ੧।।

ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਾਜ ਪੁੱਤਰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਅਭੇਤ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਲ ਲਿਆ।।੮।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਸਤ੍ਰਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੧੭।।੬੦੦੧।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੧੭।।੬੦੦੧।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਾਰ੍ਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਰਗਜ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਮਰਗਜ ਸੈਨ ਹੁਤੋ ਇਕ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ।। ਮਰਗਜ ਦੇਇ ਨਾਰਿ ਜਾਕੇ ਘਰ।।
ਰੂਪਵਾਨ ਧਨਵਾਨ ਬਿਸਾਲਾ।। ਭਿਛਕ ਕਲਪਤਰੁ ਦੁ੍ਜਨਨ ਕਾਲਾ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਿਛਕ=ਮੰਗਤਿਆਂ। ਦ੍ਰਜਨਨ=ਭੈੜੇ ਵਿਅੱਕਤੀਆਂ।

ਮਰਗਜ ਸੈਨ ਇਕ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮਰਗਜ ਦੇਵੀ ਸੀ। ਉਹ ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਬਲਵਾਨ, ਰੂਪਵਾਨ ਅਤੇ ਧਨਵਾਨ ਸੀ। ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਦੇਵਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭੈੜੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮੌਤ ਸੀ।।੧।।

ਮੂੰਗੀ ਪਟਨਾ ਦੇਸ ਤਵਨ ਕੋ।। ਜੀਤਿ ਕਵਨ ਰਿਪ ਸਕਤ ਜਵਨ ਕੋ।।
ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਤਿਹ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਰਾਜੈ।। ਸੁਰ ਨਰ ਨਾਗ ਅਸੁਰ ਮਨ ਲਾਜੈ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਪ ਸਕਤ ਜਵਨ ਕੌ=ਐਸਾ ਵੈਰੀ ਕਿਹੜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਸਕਦਾ।

ਉਸ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਮੂੰਗੀ ਪਟਨਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਸਮਣ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ, ਨਾਗ ਨਰ ਸਾਰੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੁਛ ਸਨ॥੨॥

ਏਕ ਪੁਰਖ ਰਾਨੀ ਲਖਿ ਪਾਯੋ॥ ਤੇਜਮਾਨ ਗੁਨਮਾਨ ਸਵਾਯੋ॥
ਪੁਹਪ ਰਾਜ ਜਨੁ ਮਧਿ ਪੁਹਪਨ ਕੋ॥ ਚੋਰਿ ਲੇਤਿ ਜਨੁ ਚਿਤ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਕੋ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੁਹਪਨ=ਫੁੱਲ। ਸਵਾਯੋ=ਬਹੁਤ। ਚੋਰਿ ਲੇਤਿ=ਚੁਰਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਿਹੜਾ ਰਾਜੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇਜਵਾਨ ਅਤੇ ਗੁਣਵਾਨ ਸੀ। ਉਹ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਚਿੱਤ ਚੋਰ ਸੀ॥੩॥

ਸੋਰਠਾ॥ ਰਾਨੀ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇ ਤਵਨ ਪੁਰਖ ਅਪਨੇ ਸਦਨ॥
ਅਤਿ ਰੁਚਿ ਅਧਿਕ ਬਢਾਇ ਤਾਸੌ ਰਤਿ ਮਾਨਤ ਭਈ॥ ੪॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ॥੪॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਬ ਲਗਿ ਨਾਥ ਧਾਮ ਤਿਹ ਆਯੋ॥ ਮਨਹਾਂ ਤਰ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਰ ਛਪਾਯੋ॥
ਬਹੁ ਬੁਗਚਾ ਆਗੋ ਦੈ ਡਾਰੇ॥ ਤਾਕੋ ਜਾਤ ਨ ਅੰਗ ਨਿਹਾਰੇ॥ ੫॥

ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਘਰ ਆ ਗਿਆ, ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਲੰਘ ਦੇ ਥੱਲੇ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ ਬੋਰੀਆਂ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਵਿਖਾਈ ਨ ਦੇਵੇ॥੫॥

ਬਹੁ ਚਿਰ ਤਹ ਬੈਠਾ ਨ੍ਰਿਪ ਰਹਾ॥ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨ ਲਹਾ॥
ਜਬ ਹੀ ਉਠਿ ਅਪਨੋ ਘਰ ਆਯੋ॥ ਤਬ ਹੀ ਤ੍ਰਿਯ ਘਰ ਮੀਤ ਪਠਾਯੋ॥ ੬॥ ੧॥

ਰਾਜਾ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ। ਜਦ ਰਾਜਾ ਉਠ ਕੇ ਅਪਣੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰ ਨੂੰ ਪਲੰਘ ਹੇਠੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥੬॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਅਠਾਰਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੧੮॥੬੦੦੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਾਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੧੮॥੬੦੦੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਨ੍ਹੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਮੁਨੀਰਾਜ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਮੈਂ ਭਾਖਤ ਕਥਾ।। ਜਹ ਮਿਲਿ ਦੇਵ ਸਮੁੰਦ ਕਹ ਮਥਾ।।
ਤਹਾ ਸੁਬ੍ਰਤ ਨਾਮਾ ਮੁਨਿ ਰਹੈ।। ਅਧਿਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਜਾਕਹ ਜਗ ਕਹੈ।। ੧।।

ਹੇ ਰਾਜਣ ! ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਥੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕਿਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਇਕ ਸੁਬਰਤ ਨਾਮੀਂ ਮੁਨੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਜਗ ਉਸ ਨੂੰ ਅਧਿਕ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਮੰਨਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਤ੍ਰਿਯ ਮੁਨਿ ਰਾਜ ਮਤੀ ਤਿਹ ਰਹੈ।। ਰੂਪ ਅਧਿਕ ਜਾਕੋ ਸਭ ਕਹੈ।।
ਅਸਿ ਸੁੰਦਰਿ ਨਹਿ ਔਰ ਉਤਰੀ।। ਹੈ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਨ ਬਿਧਾਤਾ ਕਰੀ।। ੨।।

ਮੁਨੀਰਾਜ ਮਤੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਉਹੋ ਜਹੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਈ ਹੈ।।੨।।

ਸਾਗਰ ਮਥਨ ਦੇਵ ਜਬ ਲਾਗੇ।। ਮਥਜੋ ਨ ਜਾਇ ਸਗਲ ਦੁਖ ਪਾਗੇ।।
ਤਬ ਤਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੋ।। ਸੁਨੋ ਦੇਵਤਿਯੋ ਬਚਨ ਹਮਾਰੋ।। ੩।।

ਦੇਵਤੇ ਜਦ ਸਾਗਰ ਰਿੜਕਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸਾਗਰ ਰਿੜਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਏ। ਤਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਦੇਵਤਿਓ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ।।੩।।

ਜੋ ਬਿਧਿ ਧਰੈ ਸੀਸ ਪਰ ਝਾਰੀ।। ਪਾਨਿ ਭਰੈ ਜਲ ਰਾਸਿ ਮੰਝਾਰੀ।।
ਮੇਰੋ ਧੂਰਿ ਪਗਨ ਕੀ ਧੋਵੈ।। ਤਬ ਯਹ ਸਫਲ ਮਨੋਰਥ ਹੋਵੈ।। ੪।।

ਜੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸਿਰ ਤੇ ਘੜਾ ਚੁਕ ਕੇ ਪਾਣੀ ਭਰੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਸਾਫ ਕਰੇ ਤਦ ਤੁਹਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇਗਾ।।੪।।

ਬ੍ਰਹਮ ਅਤਿ ਆਤੁਰ ਕਛੁ ਨ ਬਿਚਰਾ।। ਝਾਰੀ ਰਾਖਿ ਸੀਸ ਜਲ ਭਰਾ।।
ਦੇਖਹੁ ਇਹ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਕੇ ਚਰਿਤਾ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਯੋ ਕਰਤਾ।। ੫।।੧।।

ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਏ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਘੜਾ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਪਾਣੀ ਭਰਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਵੇਖੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਚਲਿੱਤਰ ਵਿਖਾ

ਦਿੱਤਾ॥੫॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਉਨੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੧੯॥੬੦੧੨॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੧੯॥੬੦੧੨॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਵੀਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਰੁਕਮਣੀ

ਚੌਪਈ॥ ਭੂਮਿ ਭਾਰ ਤੇਂ ਅਤਿ ਦੁਖ ਪਾਯੋ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪੈ ਦੁਖ ਰੋਇ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਰੀ ਬਿਸ਼ਨ ਕੀ ਸੇਵਾ॥ ਤਾਤੇ ਭਏ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਗ ਦੇਵਾ॥੧॥

ਜਦ ਧਰਤੀ ਭਾਰ ਨਾਲ ਦੱਬ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਤਿ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਕੋਲ ਗਈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਦੁਖ ਦੱਸਿਆ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ॥੧॥

ਮੁਰ ਦਾਨਵ ਕੋ ਕੰਸਵਤਾਰਾ॥ ਕਰਤ ਪੂਰਬ ਲੌ ਦ੍ਰੋਹ ਸੰਭਾਰਾ॥
ਵਾਕੇ ਕਰਤ ਹਨਨ ਕੇ ਦਾਵੈ॥ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਆਸੁਰਨ ਤਹਾਂ ਪਠਾਵੈ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਵਾਕੇ ਕਰਤ=ਮਾਰਣ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ। ਤਹਾਂ ਪਠਾਵੈ=ਓਥੇ ਭੇਜਦਾ ਸੀ।

ਕੰਸ ਮੁਰ ਦੈਂਤ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੀ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜਦਾ ਸੀ॥੨॥

ਪ੍ਰਥਮ ਪੂਤਨਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੰਘਾਰੀ॥ ਪੁਨਿ ਸਕਟਾਸੁਰ ਦੇਹ ਉਧਾਰੀ॥
ਬਹੁਰਿ ਬਕਾਸੁਰ ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰਯੋ॥ ਬ੍ਰਿਖਭਾਸੁਰ ਕੇ ਬ੍ਰਿਖਨ ਉਪਾਰਯੋ॥੩॥

ਪਹਿਲਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਪੂਤਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਛਕਟਾਸੁਰ ਨੂੰ ਜਮ ਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਬਕਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਬ੍ਰਿਖਭਾਸਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਰੁੱਖ ਪੁੱਟ ਦਿੱਤੇ॥੩॥

ਆਘਾਸੁਰ ਕੋ ਅਘ ਨਿਵਰਤ ਕਰਿ॥ ਪੁਨਿ ਕੇਸੀ ਮਾਰਯੋ ਚਰਨਨ ਧਰਿ॥
ਬਹੁਰਿ ਬ੍ਰਹਮ ਕਹ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਯੋ॥ ਧਰਿ ਕਰਿ ਪਰ ਗਿਰ ਇੰਦ੍ਰਹ ਰਾਯੋ॥੪॥

ਅਘਾਸੁਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਕੌਤਕ ਵਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਹੱਥ ਉਤੇ ਪਹਾੜ ਚੁਕ ਕੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ॥੪॥

ਨੰਦਹਿ ਛੀਨ ਬਰਨ ਤੇ ਲਯਾਯੋ॥ ਸੰਦੀਪਨ ਕੇ ਸੁਤਹਿ ਮਿਲਾਯੋ॥
ਦਾਵਾਨਲ ਤੇ ਗੋਪ ਉਬਾਰੇ॥ ਗੋਪਨ ਸੈਂ ਬ੍ਰਿਜ ਕਰੇ ਅਖਾਰੇ॥ ੫॥

ਨੰਦ ਨੂੰ ਵਰੁਣ ਪਾਸੋਂ ਖੋ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਅਤੇ ਸੰਦੀਪਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਦਾਵਾਨਲ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਜ ਵਿਚ ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਬਣਵਾਇਆ॥੫॥

ਕੁਬਲਜਾ ਗਜ ਕੋ ਦਾਂਤ ਲਯੋ ਹਰਿ॥ ਚਾਂਡੂਰਹਿ ਮੁਸਟਕਹਿ ਪ੍ਰਹਰਿ ਕਰਿ॥
ਪਕਰਿ ਕੇਸ ਤੇ ਕੰਸ ਪਛਾਰਾ॥ ਉੱਗ੍ਰਸੈਨ ਸਿਰ ਛੱਤ੍ਰਹਿ ਢਾਰਾ॥ ੬॥

ਕੁਬਲਿਆ ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੰਦ ਚੁਰਾ ਲਏ ਅਤੇ ਚੰਡੂਰ ਉੱਤੇ ਮੁੱਕੀ ਦਾ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕੀਤਾ। ਕੰਸ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਗਰ ਸੈਨ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਛੱਤਰ ਝੁਲਾ ਦਿੱਤਾ॥੬॥

ਜਰਾ ਸਿੰਧੁ ਕੀ ਚਮੂੰ ਸੰਘਾਰੀ॥ ਸੰਖ ਲਯੋ ਸੰਖਾਸੁਰ ਮਾਰੀ॥
ਨਗਰ ਦ੍ਵਾਰਿਕਾ ਕੀਯਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਾ ॥ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਜੀਤਿ ਨਰੇਸ਼ਾ॥ ੭॥

ਜਰਾਸਿੰਧ ਦੀ ਚਤਰੰਗਣੀ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸੰਖਾਸਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਸੰਖ ਖੋ ਲਿਆ। ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਦਵਾਰਕਾ ਨਗਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ॥੭॥

ਦੰਤ ਬੱਕ੍ਰ ਨਰਕਾਸੁਰ ਘਾਯੋ॥ ਸੋਰਹ ਸਹਸ ਬਧੂ ਬਰਿ ਲਯਾਯੋ॥
ਪਾਰਜਾਤ ਸੁਰ ਪੁਰ ਤੇ ਲਯਾਯਾ॥ ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨ ਮਹਿ ਖੇਲ ਦਿਖਾਯਾ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੋਰਹ ਸਹਸ ਬਧੂ=ਸੋਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਇਸਤਰੀਆਂ। ਪਾਰਜਾਤ=ਕਲਪ ਰੁਖ. ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਰੁੱਖ. ਪੁਰਾਣ ਕਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਣ ਸਮੇਂ ਇਹ ਦਰੱਖਤ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ. ਇੰਦਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ 'ਸ਼ਚੀ' ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ. ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੱਤਭਾਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਾਰਜਾਤ ਦਰੱਖਤ ਦਵਾਰਕਾ ਖੜਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ. ਅੰਤ ਵਿਚ ਇੰਦਰ ਹਾਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਪਾਰਜਾਤ ਦਰੱਖਤ ਨੂੰ ਸਤੱਭਾਮਾ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਰੁੱਖ ਖੁਦ ਹੀ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਸਕਰਦੰਤ ਤੇ ਨਰਕਾਸੁਰ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸੋਲਾ ਹਜ਼ਾਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ। ਸਵਰਗ ਵਿਚੋਂ ਪਾਰਜਾਤ ਦਰੱਖਤ ਲਿਆਂਦਾ ਅਤੇ ਬਿੰਦਰਾਬਣ ਵਿਚ ਰਾਸ ਲੀਲ੍ਹਾ ਰਚਾਈ॥੮॥

ਪੰਡ੍ਵਨ ਕੀ ਜਿਨ ਕਰੀ ਜਿਤਾਰੀ॥ ਦ੍ਰੁਪਦ ਸੁਤਾ ਕੀ ਲਾਜ ਉਬਾਰੀ॥
ਸਭ ਕੌਰਵ ਕੇ ਦਲਹਿ ਖਪਾਈ॥ ਸੰਤਹਿ ਆਂਚ ਨ ਲਾਗਨ ਪਾਈ॥॥ ੯॥

ਉਸ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤਾਇਆ ਅਤੇ ਦਰੋਪਦੀ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖੀ। ਉਸ ਕੌਰਵਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾ ਨੂੰ ਆਂਚ ਨ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤੀ॥੯॥

ਸਭ ਸੂਚਨਤਾ ਜੌ ਕਰਿ ਜੈਯੈ॥ ਗ੍ਰੰਥ ਬਢਨ ਤੇ ਅਧਿਕ ਡਰੈਯੈ॥
ਤਾਤੇ ਥੋਰੀ ਕਥਾ ਉਚਾਰੀ॥ ਚੂਕ ਹੋਇ ਕਬਿ ਲੇਹੁ ਸੁਧਾਰੀ॥ ੧੦॥

ਜੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਆਕਾਰ ਵੱਧ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਥੋੜੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ. ਭੁਲ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਕਵੀਜਣ ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਧ ਲੈਣ॥੧੦॥

ਅਬ ਮੈਂ ਕਹਤ ਕਥਾ ਰੁਕਮਨੀ॥ ਜਿਹ ਛਲ ਬਰਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੋ ਧਨੀ॥
ਲਿਖਿ ਪਤਿਯਾ ਦਿਜ ਹਾਥ ਪਠਾਈ॥ ਕਹਿਯਹੁ ਮਹਾਰਾਜ ਤਨ ਜਾਈ॥੧੧॥

ਹੁਣ ਮੈਂ ਰੁਕਮਣੀ ਦੀ ਕਥਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਕਿਸ ਛੱਲ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਸ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਣ ਰਾਹੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਾਸ ਭੇਜੀ ਅਤੇ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿਹਾ॥੧੧॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਬਜਾਹ ਬਦਜੋ ਸਿਸਪਾਲ ਭਏ ਸੁਈ ਜੋਰਿ ਬਰਾਤ ਬਿਯਾਹਨ ਆਏ॥
ਹੌਂ ਅਟਕੀ ਮਧਸੂਦਨ ਸੌ ਜਿਨ ਕੀ ਛਬਿ ਹਾਟਕ ਹੇਰਿ ਹਿਰਾਏ॥
ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਕੀ ਜਿਮਿ ਪਜਾਸ ਘਟੈ ਨ ਬਿਨਾ ਘਨ ਸੇ ਘਨ ਸਜਾਮ ਸੁਹਾਏ॥
ਹਾਰੀ ਗਿਰੀ ਨ ਹਿਰਜੋ ਹਿਯ ਕੋ ਦੁਖ ਹੇਰਿ ਰਹੀ ਨ ਹਹਾ ਹਰਿ ਆਏ॥ ੧੨॥

ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਸ਼ਿਸ਼ੁਪਾਲ ਨਾਲ ਤਹਿ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਬਾਰਾਤ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਧੂਸੂਦਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋਈ ਹਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਤਾਂ ਸੋਣ ਦੀ ਵੀ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚਾਤ੍ਰਕ ਬਦਲਾ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਬਗੈਰ ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਵੇਖਦੀ ਥੱਕ ਗਈ ਹਾਂ ਪਰ ਮੇਰੇ ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹਾਲੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਆਏ ਹਨ॥੧੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਪਤਿਯਾ ਬਾਚਿ ਚੜ੍ਹੇ ਹਰਿ ਰਥੈ॥ ਮਾਨਹੁ ਲੂਟ ਲਯੋ ਮਨਮਥੈ॥
ਉਤ ਸਿਸੁਪਾਲ ਜੋਰਿ ਦਲ ਆਯੋ॥ ਕੁੰਦਨ ਪੁਰੀ ਨਗਰ ਨਿਯਰਾਯੋ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਤਿਯਾ ਬਾਚਿ=ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ। ਲੂਟ ਲਯੋ ਮਨਮਥੈ=ਜਿਵੇਂ ਕਾਮ ਨੇ ਲੁਟ ਲਿਆ ਹੋਵੇ।

ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੱਥ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਮ ਨੇ ਲੁਟ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਧਰ ਸ਼ਸ਼ੁਪਾਲ ਵੀ ਸੈਨਾ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਕੇ ਕੁੰਦਰਨਪੁਰੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ॥੧੩॥

ਭੇਦ ਕਹਾ ਰੁਕਮਿਨੀ ਬਿਪ੍ਰ ਸਜੋਂ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਨਾਥ ਸੇਤੀ ਕਹਿਯਹੁ ਯੌਂ॥
ਜਬ ਮੈਂ ਗੌਰਿ ਪੂਜਬੈ ਐਹੋਂ॥ ਤਬ ਤਵ ਦਰਸ ਚੰਦ੍ਰ ਸੋ ਪੈਹੋਂ॥ ੧੪॥

ਰੁਕਮਣੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਜਦ ਮੈਂ ਗੌਰੀ ਪੂਜਾ ਵਾਸਤੇ ਜਾਵਾਂਗੀ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸੋਹਣੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂਗੀ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਬ ਤੁਮ ਹਮ ਕੌ ਭੁਜਾ ਭਰਿ ਲੀਜਹੁ ਰਥਹਿ ਚੜ੍ਹਾਇ॥
ਨਿਜੁ ਨਾਰੀ ਲੈ ਕੀਜਿਯਹੁ ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਨ ਕੋ ਘਾਇ॥ ੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੁਜਾ ਭਰ=ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ। ਨਿਜੁ ਨਾਰੀ=ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ। ਘਾਇ= ਮਾਰ ਕੇ

ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਰੱਥ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਬਣਾ ਲੈਣਾ॥੧੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਰੁਕਮ ਬਜਾਹ ਕੀ ਸੌਜ ਬਨਾਈ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਪਕਵਾਨ ਮਿਠਾਈ॥
ਫੂਲਜੋ ਫਿਰਤ ਤ੍ਰਿਯਨ ਕੇ ਗਨ ਮੈ॥ ਮੂੰਡ ਮੂੰਡੇ ਕੀ ਖਬਰਿ ਨ ਮਨ ਮੈ॥ ੧੬॥

ਰਾਜਾ ਰੁਕਮ ਨੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਭਾਤ ਭਾਤ ਦੇ ਪਕਵਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ। ਉਹ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅੱਜ ਠਗਿਆ ਜਾਵੇਗਾ॥੧੬॥

ਗੌਰਿ ਪੂਜਨੇ ਬਹਿਨਿ ਪਠਾਈ॥ ਤਹ ਤੇ ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੁਖਦਾਈ॥
ਦੁਸ਼ਟ ਲੋਗ ਮੁਖ ਬਾਇ ਰਹਤ ਭੇ॥ ਹਾਇ ਹਾਇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਕਹਤ ਭੇ॥ ੧੭॥

ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਗੌਰੀ ਪੂਜਾ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਉਥੋ ਹੀ ਸੁਖਦਾਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ। ਦੁਸ਼ਟ ਲੋਕ ਮੂੰਹ ਪਾੜ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਰਦੇ ਰਹੇ॥੧੭॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਚਲਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤਾਕੌ ਰਥੈ ਡਾਰਿ ਲੈਕੈ॥ ਤਬੈ ਬੀਰ ਧਾਏ ਸਭੈ ਕੋਪ ਹ੍ਵੈਕੈ॥
ਜਰਾਸਿੰਧੁ ਤੇ ਆਦਿ ਲੈ ਬੀਰ ਜੇਤੇ॥ ਹਥੈ ਲੈ ਪਟੈਲੈ ਚਲੇ ਡਾਰਿ ਤੇਤੇ॥ ੧੮॥

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਥ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਚਲ ਪਿਆ ਤਾਂ ਸੂਰਮੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਟੁਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਜਰਾਸਿੰਧ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਚਲ ਪਏ॥੧੮॥

ਕਿਤੇ ਪਾਖਰੈਂ ਡਾਰਿਕੈ ਬਾਜਿਯੋ ਪੈ॥ ਕਿਤੇ ਚਾਰ ਜਾਮੇ ਚੜ੍ਹੇ ਤਾਜਿਯੋ ਪੈ॥

ਮਘੇਲੇ ਧੱਧੇਲੇ ਬੁੰਦੇਲੇ ਚੰਦੇਲੇ॥ ਕਛ੍ਵਾ ਹੇਰ ਠੌਰੇ ਬਘੇਲੇ ਖੰਡੇਲੇ॥ ੧੯॥

ਕਈ ਘੋੜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਜੀਨਾਂ ਕਸ ਕੇ ਅਤੇ ਕਈ ਸੁੰਦਰ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਚਲ ਪਏ। ਮਘੇਲੇ. ਧਧੇਲੇ, ਬੁੰਦੇਲੇ, ਚੰਦੇਲ ਬਧੇਲ ਅਤੇ ਖੰਡੇਲ ਆਦਿ ਸਭ ਚਲ ਪਏ॥੧੯॥

ਤਬੈ ਰੁਕਮ ਰੁਕਮੀ ਸਭੈ ਭਾਇ ਲੈਕੈ॥ ਚਲਜੋ ਸੈਨ ਬਾਕੀ ਹਠੀ ਗੋਲ ਕੈਕੈ॥
ਤਹਾਂ ਬਾਨ ਤੀਖੇ ਛੁਟੇ ਓਰ ਚਾਰੂ॥ ਮੰਡੇ ਆਨਿ ਜੋਧਾ ਬਜਜੋ ਰਾਗ ਮਾਰੂ॥ ੨੦॥

ਫਿਰ ਰੁਕਮ ਅਤੇ ਰੁਕਮੀ ਵੀ ਭਾਰੀ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਚਲ ਪਏ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਚਲਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਜੋਧਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਰਣ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਘੋਰ ਨਾਦ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਹੋਣ ਲੱਗਾ॥੨੦॥

ਕਹੀ ਭੀਮ ਭੇਰੀ ਬਜੈਂ ਸੰਖ ਭਾਰੇ॥ ਕਹੂੰ ਨਾਦ ਨਾਫੀਰਿਯੈਂ ਔ ਨਗਾਰੇ॥
ਪਰੀ ਮਾਰਿ ਬਾਨਾਨ ਕੀ ਭਾਂਤਿ ਐਸੀ॥ ਉਠੀ ਅਗਨਿ ਜ੍ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਜੈਸੀ॥ ੨੧॥

ਭੀਮ ਭੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਸੰਖ ਵਜਣ ਲੱਗੇ, ਕਿਤੇ ਨਫੀਰੀਆਂ ਅਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਬਾਣਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਐਸੀ ਪੈਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਪਰਲੋ ਕਾਲ ਵਿਚ ਅਗਨੀ ਜਵਾਲਾ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ॥੨੧॥

ਚਲੈਂ ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ ਸੋਂ ਖਹੈ ਬਾਨ ਬਾਨੇ॥ ਉਠੈਂ ਅਗਨਿ ਜ੍ਵਾਲਾ ਲਸੈਂ ਜਜੋਂ ਟਨਾਨੇ॥
ਕਹੂੰ ਚਰਮ ਬਰਮੈਂ ਪਰੇ ਮਰਮ ਭੇਦੇ॥ ਕਹੂੰ ਮਾਸ ਕੇ ਗੀਧ ਲੈਗੇ ਲਬੇਦੇ॥ ੨੨॥

ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਛੱਡੇ ਹੋਏ ਤੀਰ ਜਦ ਦੂਸਰੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਚਿੰਗਾੜੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਜੁਗਨੂੰ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਕਿਤੇ ਚਰਮ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਕਵਚ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਇੱਲਾਂ ਮਾਸ ਦੇ ਲੋਥੜੇ ਚੁਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੨੨॥

ਕਹੂੰ ਅੰਗੁਲਿੱਤ੍ਰਾਣ ਕਾਟੇ ਪਰੇ ਹੈਂ॥ ਕਹੂੰ ਅੰਗੁਲੀ ਕਾਟਿ ਰਤਨੈਂ ਝਰੇ ਹੈਂ॥
ਰਹੀ ਹਾਥ ਹੀ ਮੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨੈਂ ਕਟਾਰੇ॥ ਗਿਰੈ ਜੂਝਿ ਕੈਕੈ ਪਰੇ ਭੂਮ ਮਾਰੇ॥ ੨੩॥

ਕਿਤੇ ਕਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਕਟੀਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਅੰਗੂਠੀਆਂ ਦੇ ਨਗ ਪਏ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ॥੨੩॥

ਤਬੈ ਕੋਪ ਕੈਕੈ ਚੰਦੇਲੇ ਸਿਧਾਏ॥ ਬੱਧੇ ਚੁੰਗ ਚੁੰਗੀ ਚਲੇ ਖੇਤ ਆਏ॥
ਚਹੂੰ ਓਰ ਘੇਰਜੋ ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌ ਯੌ॥ ਗੜੇ ਦਾਰ ਮਾਨੋ ਕਰੀ ਮੱਤ ਕੀ ਜਜੋਂ॥ ੨੪॥

ਫਿਰ ਚੰਦੇਲ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਨਿੱਤਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇੰਝ ਘੇਰ ਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇ।।੨੪।।

ਤਬੈ ਕੋਪ ਕੈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਾਰੇ ਚੰਦੇਲੇ।। ਮਘੇਲੇ ਧੱਧੇਲੇ ਬਘੇਲੇ ਬੁੰਦੇਲੇ।।
ਚੰਦੇਰੀਸ ਹੂੰ ਕੌ ਤਬੈ ਬਾਨ ਮਾਰਾ।। ਗਿਰਜੋ ਭੂਮਿ ਪੈ ਨ ਹਥਜਾਰੈ ਸੰਭਾਰਾ।।੨੫।।

ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਵੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਚੰਦੇਲਾਂ, ਮਘੇਲਾਂ, ਧੱਧੇਲਾਂ, ਬਘੇਲਾਂ ਅਤੇ ਬੁੰਦੇਲਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਚੰਦਰੀਸ ਨੂੰ ਇਕ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ੂਪਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਛੱਡ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ।।੨੫।।

ਚੌਪਈ।। ਜਰਾਸਿੰਧ ਕਹਿ ਪੁਨਿ ਸਰ ਮਾਰਾ।। ਭਾਗਿ ਚਲਜੋ ਨ ਹਥਜਾਰ ਸੰਭਾਰਾ।।
ਭਿਰੇ ਸੁ ਮਰੇ ਬਚੇ ਤੌ ਹਾਰੇ।। ਚੰਦੇਰਿਯਹਿ ਚੰਦੇਲ ਸਿਧਾਰੇ।। ੨੬।।

ਫਿਰ ਜਰਾਸਿੰਧ ਨੂੰ ਇਕ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਸਤਰ ਸੰਭਾਲੇ ਬਗੈਰ ਹੀ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਭਿੜ ਪਏ ਉਹ ਮਰ ਗਏ, ਜਿਹੜੇ ਬਚ ਗਏ ਉਹ ਹਾਰ ਮੰਨ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਚੰਦੇਲੇ ਚੰਦੇਰੀ ਵਲ ਭੱਜ ਗਏ।।੨੬।।

ਤਬ ਰੁਕਮੀ ਪਹੁਚਤ ਭਜੋ ਜਾਈ।। ਅਧਿਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੌ ਕਰੀ ਲਰਾਈ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਬਿਸਿਖ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।। ਹਾਰਜੋ ਵਹੈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਹਿ ਹਾਰੇ।। ੨੭।।

ਤਦ ਰੁਕਮਣੀ ਦਾ ਇਕ ਭਰਾ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਬਹੁਤ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਪਰ ਉਹੀ ਹਾਰਿਆ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹਰਿਆ।।੨੭।।

ਚਿਤ ਮੈ ਅਧਿਕ ਠਾਨਿਕੈ ਕ੍ਰੁੱਧਾ।। ਮਾਂਡਤ ਭਯੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੌਂ ਜੁੱਧਾ।।
ਏਕ ਬਾਨ ਤਬ ਸਜਾਮ ਪ੍ਰਹਾਰਾ।। ਗਿਰਜੋ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਰ ਜਾਨੁ ਸੰਘਾਰਾ।।੨੮।।

ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇੰਝ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।।੨੮।।

ਸਰ ਸੌਂ ਮੂੰਡਿ ਪ੍ਰਥਮ ਤਿਹ ਸੀਸਾ।। ਬਾਂਧਿ ਲਯੋ ਰਥ ਸੌ ਜਦੁਈਸਾ।।
ਭ੍ਰਾਤ ਜਾਨਿ ਰੁਕਮਿਨੀ ਛਡਾਯੋ।। ਲਜਤ ਧਾਮ ਸਿਸਪਾਲ ਸਿਧਾਯੋ।।੨੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰ ਸੌਂ ਮੂੰਡ=ਸਿਰ ਮੁੰਨ ਲਿਆ। ਜਦੁਈਸਾ=ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ਲਜਤ=ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਕੇ।

ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਥ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਭਰਾ ਸਮਝ ਕੇ ਰੁਕਮਣੀ ਨੇ ਛੁਡਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਰਮਸ਼ਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਿਸ਼ੂਪਾਲ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲਾ ਗਿਆ॥੨੯॥

ਕਿਨੂੰ ਚੰਦੇਲਨ ਕੇ ਸਿਰ ਤੂਟੇ॥ ਕਈਕ ਗਏ ਮੂੰਡ ਘਰ ਟੂਟੇ॥
ਸਕਲ ਚੰਦੇਲੇ ਲਾਜ ਲਜਾਏ॥ ਨਾਰਿ ਗਵਾਇ ਚੰਦੇਰੀ ਆਏ॥੩੦॥

ਕਿੰਨਿਆਂ ਹੀ ਚੰਦੇਲਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਾਟ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਸਿਰ ਮੁੰਨਵਾ ਕੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਚੰਦੇਲ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਤਰੀ ਗਵਾ ਕੇ ਉਹ ਵਾਪਸ ਚੰਦੇਰੀ ਆਏ ਸਨ॥੩੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਗਏ ਚੰਦੇਲ ਚੰਦੇਰਿਯਹਿ ਕਰ ਤੇ ਨਾਰਿ ਗਵਾਇ॥
ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਨ ਰੁਕਮਨੀ ਬਰਤ ਭਈ ਜਦੁਰਾਇ॥ ੩੧॥ ੧॥

ਚੰਦੇਲੇ ਇਸਤਰੀ ਗਵਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਚੰਦੇਰੀ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਰੁਕਮਣੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ॥੩੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਬੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੨੦॥੬੦੪੩॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਵੀਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੨੦॥੬੦੪੩॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਇੱਕੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਦੇਵਜਾਨੀ

ਚੌਪਈ॥ਸੁੱਕ੍ਰਾਚਾਰਜ ਦਾਨ੍ਵਨ ਕੋ ਗੁਰ॥ਸੁੱਕ੍ਰਾਵਤੀ ਬਸਤ ਜਾਕੋ ਪੁਰ॥
ਮਾਰਿ ਦੇਵ ਜਾਕੌ ਰਨ ਜਾਵੈ॥ ਪੜ੍ਹਿ ਸੰਜੀਵਨਿ ਤਾਹਿ ਜਿਯਾਵੈ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁੱਕ੍ਰਾਚਾਰਜ=ਸ਼ੁਕਰਾਚਾਰੀਆ। ਪੜ੍ਹਿ ਸੰਜੀਵਨਿ=ਸੰਜੀਵਨੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਕੇ। ਜਿਯਾਵੈ=ਜੀਉਂਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।

ਸ਼ੁਕਰਾਚਾਰੀਆਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸ਼ੁਕਰਵਤੀ ਨਾਮੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਦੇਵਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਸੰਜੀਵਣੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਦੇਵਜਾਨਿ ਇਕ ਸੁਤਾ ਤਵਨ ਕੀ॥ ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਛਬਿ ਹੁਤੀ ਜਵਨ ਕੀ॥
ਕਚਮਾਨਾ ਦੇਵਨ ਕੋ ਦਿਜਬਰ॥ ਆਵਤ ਭਯੋ ਸੁੱਕ੍ਰ ਕੇ ਤਬ ਘਰ॥ ੨॥

ਦੇਵਜਾਨ ਨਾਮੀਂ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਸੀ। ਕਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਪਰੋਹਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਾਚਾਰੀਆ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ॥੨॥

ਦੇਵਜਾਨਿ ਸੰਗਿ ਕਿਯਾ ਅਧਿਕ ਹਿਤ॥ ਹਰਿ ਲੀਨੋ ਜਜੌਂ ਤਜੌਂ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਚਿਤ॥
ਮੰਤ੍ਰਹਿ ਲੇਨ ਸੰਜੀਵਨ ਕਾਜਾ॥ ਇਹ ਛਲ ਪਠਜੋ ਦੇਵਤਨ ਰਾਜਾ॥ ੩॥

ਉਸ ਦੇਵਜਾਨ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਵਧਾ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਚੁਰਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਜੀਵਨੀ ਮੰਤਰ ਸਿੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ॥੩॥

ਦੈਤ ਭੇਦ ਪਾਵਤ ਜਬ ਭਏ॥ ਤਾਕੋ ਡਾਰਿ ਨਦੀ ਹਨਿ ਗਏ॥
ਬਿਲਮ ਲਗੀ ਵਹ ਧਾਮ ਨ ਆਯੋ॥ ਦੇਵਜਾਨਿ ਅਤਿ ਹੀ ਦੁਖ ਪਾਯੋ॥ ੪॥

ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਚ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਚ ਵਾਪਸ ਘਰ ਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦੇਵਜਾਨ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਈ॥੪॥

ਭਾਖਿ ਪਿਤਾ ਤਨ ਬਹੁਰਿ ਜਿਯਾਯੋ॥ ਦੈਤਨ ਦੇਖ ਅਧਿਕ ਦੁਖ ਪਾਯੋ॥
ਨਿਤਿਪ੍ਰਤਿ ਮਾਰਿ ਤਾਂਹਿ ਉਠਿ ਜਾਵੈ॥ ਪੁਨਿ ਪੁਨਿ ਤਾਕੌ ਸੁੱਕ੍ਰ ਜਿਯਾਵੈ॥ ੫॥

ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ੁਕਰਾਚਾਰੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ॥੫॥

ਤਬ ਤਿਹ ਮਾਰਿ ਮੱਦਜ ਮਹਿ ਡਾਰਜੋ॥ ਬਚਤ ਭੂੰਜਿ ਨਿਜੁ ਗੁਰਹਿ ਖਵਾਰਜੋ॥
ਦੇਵਜਾਨਿ ਜਬ ਤਾਹਿ ਨ ਲਹਾ॥ ਅਧਿਕ ਦੁਖਿਤ ਹ੍ਵੈ ਪਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹਾ॥ ੬॥

ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਵਾਹ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ ਘੋਲ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਜੋ ਬਚਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁੰਨ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਖਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਵ ਜਾਨ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਨ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ॥੬॥

ਅਬ ਲੌ ਕਚ ਜੁ ਧਾਮ ਨਹਿ ਆਯੋ॥ ਜਨਿਯਤ ਕਿਨਹੂੰ ਅਸੁਰ ਚਬਾਯੋ॥
ਤਾਤੇ ਪਿਤੁ ਤਿਹ ਬਹੁਰਿ ਜਿਯਾਵੋ॥ ਹਮਰੇ ਮਨ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਮਿਟਾਵੋ॥ ੭॥

ਕਚ ਹੁਣ ਤਕ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ, ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੈਂਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਉਸ ਨੂੰ ਜਉਂਦਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰੋ॥੭॥

ਤਬ ਹੀ ਸੁੱਕ੍ਰ ਧਯਾਨ ਮਹਿ ਗਏ।। ਤਿਹ ਨਿਜੁ ਪੇਟ ਬਿਲੋਕਤ ਭਏ।।
ਮੰਤ੍ਰ ਸਜੀਵਨ ਕੌ ਕਿਹ ਦੈ ਕਰਿ।। ਕਾਢਤ ਭਯੋ ਉਦਰ ਅਪਨੋ ਫਰਿ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਯਾਨ ਮਹਿ ਗਏ=ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋਏ। ਨਿਜ ਪੇਟ=ਆਪਣੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ। ਬਿਲੋਕਤ ਭਏ=ਵੇਖ ਲਿਆ। ਉਦਰ=ਢਿੱਡ ਪਾੜ ਕੇ।

ਤਦ ਸ਼ੁਕਰਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਜੀਵਨੀ ਮੰਤਰ ਸਿੱਖਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਪਾੜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕਢਿਆ।। ੮।।

ਕਾਢਤ ਤਾਹਿ ਸੁੱਕ੍ਰ ਮਰਿ ਗਯੋ।। ਬਹੁਰਿ ਮੰਤ੍ਰ ਬਲ ਕਚਹਿ ਜਿਯਯੋ।।
ਸ੍ਰਾਪ ਦਯੋ ਮਦਰਾ ਕੋ ਤਿਹ ਤਹ।। ਤਾਤੇ ਪਿਯਤ ਨ ਯਾਕਹ ਕੋਊ ਕਹ।। ੯।।

ਉਸ ਦੇ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਹੀ ਸ਼ੁਕਰਾਚਾਰੀਆ ਮਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਚ ਨੇ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਤਦ ਤੋਂ ਉਸ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਜ ਤੋਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੀਵਾਂਗਾ।। ੯।।

ਦੇਵਿਜਾਨ ਪੁਨਿ ਐਸ ਬਿਚਾਰਾ।। ਯੌਂ ਕਚ ਤਨ ਤਜਿ ਲਾਜ ਉਚਾਰਾ।।
ਕਾਮ ਭੋਗ ਮੋਸੌਂ ਤੈ ਕਰੁ ਰੇ।। ਹਮਰੇ ਮਦਨ ਤਾਪ ਕਹ ਹਰੁ ਰੇ।। ੧੦।।

ਦੇਵ ਜਾਨ ਨੇ ਫਿਰ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਕਾਮ ਅੱਗਨੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰੋ।। ੧੦।।

ਤਿਨ ਰਤਿ ਕਰੀ ਨ ਤਾਤੇ ਸੰਗਾ।। ਬਯਾਪਿ ਰਹਿਯੋ ਤਿਹ ਜਦਪਿ ਅਨੰਗਾ।।
ਦੇਵਜਾਨਿ ਤਬ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਈ।। ਮੋਹਿ ਨ ਭਜਯੋ ਯਾਹਿ ਦੁਖਦਾਈ।। ੧੧।।

ਭਾਵੇਂ ਉਹਦੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਕਾਮ ਵਿਆਕੁਲ ਸੀ ਪਰ ਕਚ ਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਨ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਦੇਵ ਜਾਨੀ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਕਿ ਇਸ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।। ੧੧।।

ਇਹ ਬਿਧਿ ਸ੍ਰਾਪ ਦੇਤ ਤਿਹ ਭਈ।। ਕਥਾ ਚਉਪਈ ਸੁ ਮੈ ਬਨਈ।।
ਪਾਪੀ ਫੁਰੈਮੰਤ੍ਰ ਤਵ ਨਾਹੀ।। ਤੋ ਤੇ ਸੁਰ ਨ ਜਿਵਾਏ ਜਾਂਹੀ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ-ਫੁਰੈਮੰਤ੍ਰ ਤਵ ਨਾਹੀ=ਤੁਹਾਡਾ ਮੰਤਰ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ।ਸੁਰ ਨ ਜਵਾਏ ਜਾਂਹੀ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੋਗੇ।

ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਮੈਂ ਚੌਪਈ

ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਹੇ ਪਾਪੀ ਤੈਨੂੰ ਮੰਤਰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੋਗੇ।।੧੨।।

ਪ੍ਰਥਮ ਜਿਯਾਯੋ ਤਾਂਹਿ ਕਸ਼ਟ ਕਰਿ।। ਰਮਯੋ ਨ ਸੋ ਸ੍ਰਾਪਯੋ ਤਬ ਰਿਸਿ ਭਰਿ।।
ਪਿਤਾ ਭਏ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਯੋ।। ਦੇਵਰਾਜ ਇਹ ਕਚਹਿ ਜਯਾਯੋ।। ੧੩।।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕਈ ਕਸ਼ਟ ਝਲ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਜਦ ਉਸ ਰਮਣ ਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਦੇਵਰਾਜ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰ ਲਵੇਗਾ।।੧੩।।

ਤਾਤ ਬਾਤ ਕਹੋ ਮੈ ਸੋ ਕਰੋ।। ਮੰਤ੍ਰ ਸਜੀਵਨ ਇਹ ਨਨੁਸਰੋ।।
ਜਬ ਇਹ ਸੀਖਿ ਮੰਤ੍ਰ ਕਹ ਜੈਹੈਂ।। ਦੇਵਰਾਜ ਫਿਰਿ ਹਾਥ ਨ ਐਹੈਂ।। ੧੪।।

ਇਸ ਲਈ ਪਿਤਾ ਜੀ ਜੋ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਉਹੋ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸੰਜੀਵਨੀ ਮੰਤਰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਵੋ। ਜਦ ਇਹ ਮੰਤਰ ਸਿੱਖ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਦੇਵਰਾਜ ਇੰਦਰ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗੇਗਾ।।੧੪।।

ਮੰਤ੍ਰ ਨ ਫੁਰੈ ਸ੍ਰਾਪ ਇਹ ਦੀਜੈ।। ਮੇਰੋ ਬਚਨ ਮਾਨਿ ਪਿਤੁ ਲੀਜੈ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੂ ਸੁੱਕ੍ਰ ਨ ਪਾਯੋ।। ਮੰਤ੍ਰ ਨਿਫਲ ਕੌ ਸ੍ਰਾਪੁ ਦਿਵਾਯੋ।। ੧੫।।

ਇਸ ਲਈ ਪਿਤਾ ਜੀ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦੇਵੋ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਮੰਤਰ ਯਾਦ ਨ ਰਹੇ। ਸ਼ੁਕਰਚਾਰੀਆ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਮੰਤਰ ਦੀ ਨਿਸਫਲਤਾ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।।੧੫।।

ਤਾਂਹਿ ਮਰੋ ਬਹੁ ਬਾਰ ਜਿਯਾਯੋ।। ਤਬ ਸ੍ਰਾਪਯੋ ਜਬ ਭੋਗ ਨ ਪਾਯੋ।।
ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿਤ੍ਰ ਗਤਿ ਕਿਨੂੰ ਨ ਪਾਈ।। ਜਿਨਿ ਬਿਧਨ ਇਹ ਨਾਰਿ ਬਨਾਈ।। ੧੬।।੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਹੁ ਬਾਰ=ਬਹੁਤ ਵਾਰ। ਜਯਾਯੋ=ਜ਼ਿੰਦਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਨਿ ਬਿਧਨ=ਜਿਸ ਵਿੱਧੀ ਨਾਲ।

ਉਸ ਮਰੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਜੀਉਂਦਾ ਕੀਤਾ ਫਿਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਨ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਗੱਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।।੧੬।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਇਕੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੨੧।।੬੦੫੭।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਇੱਕੀਵੀਂ

ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੨੧॥੬੦੫੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਾਈਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਕਰਾਛ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨੁ ਪ੍ਰਭੁ ਔਰ ਬਖਾਨੋ ਕਥਾ॥ ਐਹੈ ਚਿੱਤ ਹਮਾਰੇ ਜਥਾ॥
ਛਜਕਰਨਨ ਕੋ ਦੇਸ ਬਸਤ ਜਹ॥ ਸੁਛਬਿ ਕੇਤ ਇਕ ਹੁਤੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਹ॥੧॥

ਹੇ ਰਾਜਾ ਜੀ! ਮੇਰੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਕਥਾ ਆਈ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਥੇ ਛਜਕਰਨਣ ਨਾਮੀਂ ਦੇਸ਼ ਵਜਦਾ ਹੈ, ਓਸੇ ਇਕ ਸੁਛਬ ਕੇਤ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਅਚਰਜ ਦੇ ਤਾਕੇ ਇਕ ਨਾਰੀ॥ ਕਨਕ ਅਵਟਿ ਸਾਂਚੇ ਜਨੁ ਢਾਰੀ॥
ਸ੍ਰੀ ਮਕਰਾਛ ਮਤੀ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਹ॥ ਛੀਨਿ ਕਰੀ ਸਸਿ ਅੰਸ ਸਕਲ ਜਿਹ॥੨॥

ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਅਚਰਜ ਦੇਵੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਨਾਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲੀ ਹੋਵੇ। ਮਕਰਾਛ ਮਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ. ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਗੁਣਵਾਨ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮੇਟ ਲਿਆ ਹੋਵੇ॥੨॥

ਜਬ ਬਰ ਜੋਗ ਭਈ ਵਹੁ ਦਾਰਾ॥ ਸ਼ਾਹੁ ਪੂਤ ਤਨ ਕਿਯਾ ਪਯਾਰਾ॥
ਕਾਮਕੇਲ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਵੈ॥ ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਤਨ ਤਾਹਿ ਰਿਝਾਵੈ॥੩॥

ਜਦ ਉਹ ਲੜਕੀ ਵਰ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੩॥

ਨ੍ਰਿਪ ਤਨ ਭੇਸ ਕਿਸੂ ਨਰ ਭਾਖਾ॥ ਤਬ ਤੇ ਤਾਂਹਿ ਧਾਮ ਅਸਿ ਰਾਖਾ॥
ਜਹਾਂ ਨ ਪੰਛੀ ਕਰੈ ਪ੍ਰਵੇਸਾ॥ ਜਾਇ ਨ ਜਹਾਂ ਪਵਨ ਕੋ ਵੇਸਾ॥੪॥

ਇਸ ਭੇਤ ਬਾਰੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਐਸੇ ਥਾਂ ਰੱਖਿਆ, ਜਿਥੇ ਪੰਛੀ ਵੀ ਦਾਖਲ ਨ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਹਵਾ ਵੀ ਨ ਜਾ ਸਕੇ॥੪॥

ਕੁਅਰਿ ਮਿੱਤ੍ਰ ਬਿਨੁ ਬਹੁ ਦੁਖੁ ਪਾਯੋ॥ ਬੀਰ ਹਾਂਕਿ ਇਕ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯੋ॥
ਤਾਸੌ ਕਹਾ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਜਾਈ॥ ਲਜਾਹੁ ਸਜਨ ਕੀ ਖਾਟਿ ਉਚਾਈ॥੫॥

****
ਪਦ ਅਰਥ – ਬੀਰ=ਭੂਤ। ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯੋ=ਕੋਲ ਸੱਦਿਆ। ਖਾਟ ਉਚਾਈ=ਮੰਜੀ ਚੁਕ ਲਿਆਵੇਂ।

ਕੁਮਾਰੀ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਈ, ਉਸ ਇਕ ਸੂਰਬੀਰ (ਭੂਤ) ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਪਲੰਘ ਸਮੇਤ ਏਥੇ ਲੈ ਆ।।੫।।

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਤਹ ਬੀਰ ਸਿਧਯੋ।। ਖਾਟ ਉਚਾਇ ਲਯਾਵਤ ਭਯੋ।।
ਕਾਮ ਭੋਗ ਕਰਿ ਕੁਅਰਿ ਕੁਅਰ ਸੰਗ।। ਪਹੁਚਾਯੋ ਗ੍ਰਿਹ ਤਾਹਿ ਤਿਸੀ ਢੰਗ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੀਰ ਸਿਧਯੋ=ਭੂਤ ਗਿਆ। ਖਾਟ=ਮੰਜੀ।

ਬੀਰ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਚਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਪਲੰਘ ਸਮੇਤ ਲੈ ਆਇਆ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਓਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਘਰ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਏਕ ਦਿਵਸ ਤਾਕੌ ਪਿਤਾ ਗਯੋ ਸੁਤਾ ਕੇ ਗ੍ਰੇਹ।।
ਸੇਜ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਦਲਮਲੀ ਚਿਤ ਮਹਿ ਬਢਾ ਸੰਦੇਹ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਲਮਲੀ=ਦਰੜੀ ਮਰੜੀ, ਵੱਟੋ ਵਟ। ਸੰਦੇਹ=ਸ਼ੱਕ।

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਉਸ ਦੇ ਮਹਲ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਸੇਜ ਨੂੰ ਉਲਟੀ ਪੁਲਟੀ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਵਧਿਆ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਘਰ ਕੋ ਫਿਰਿ ਆਯੋ।। ਸ਼ਹਿਰ ਢੰਢੋਰਾ ਐਸ ਦਿਲਾਯੋ।।
ਜੋ ਕੋਈ ਪੁਹਪ ਖਰੀਦਨ ਆਵੈ।। ਮੁਹਿ ਨਿਰਖੇ ਬਿਨੁ ਲੇਨ ਨ ਪਾਵੈ।। ੮।।

ਉਹ ਫਿਕਰਮੰਦ ਹੋ ਕੇ ਵਾਪਿਸ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਢੰਡੋਰਾ ਪਿਟਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਮਨੁਖ ਫੁਲ ਖਰੀਦਣ ਵਾਸਤੇ ਆਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੇ ਬਗੈਰ ਨ ਖਰੀਦੇ।।੮।।

ਪੁਹਪਨ ਸਮੈ ਬਿਕਨ ਜਬ ਭਯੋ।। ਤਬ ਤਹ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਿਲੋਕਨ ਅਯੋ।।
ਜੋਗੀ ਏਕ ਤਹਾਂ ਤਬ ਆਯੋ।। ਪੁਹਪ ਪਾਂਚ ਮਨ ਮੋਲ ਚੁਕਾਯੋ।। ੯।।

ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਵਿਕਣ ਦਾ ਜਦ ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਖੁਦ ਉਥੇ ਵੇਖਣ ਗਿਆ।। ਤਦ ਉਥੇ ਇਕ ਜੋਗੀ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਪੰਜ ਮਣ ਫੁੱਲ ਖਰੀਦੇ।।੯।।

ਆਇ ਸੁ ਫੂਲ ਮੋਲ ਲੈ ਗਯੋ।। ਪਾਛੇ ਗਹਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਿਹ ਭਯੋ।।
ਜਾਤ ਜਾਤ ਦੋਊ ਗਏ ਗਹਿਰ ਬਨ।। ਜਹ ਲਖਿ ਜਾਤ ਤੀਸਰੋ ਮਨੁਛ ਨ।। ੧੦।।

ਜੋਗੀ ਜਦ ਫੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਵੀ ਉਹਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਚਲ ਪਿਆ। ਚਲਦਾ

ਚਲਦਾ ਉਹ ਸੰਘਣੇਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਤੀਸਰਾ ਵਿਅੱਕਤੀ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।।੧੦।।

ਤਬ ਜੋਗੀ ਸਰ ਜਟਾ ਉਘਾਰੀ।। ਤਿਨ ਭੀਤਰ ਤੇਂ ਨਾਰਿ ਨਿਕਾਰੀ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਸੌ ਰਤਿ ਕਰਿਕੈ।। ਸੋਯੋ ਤਾਪ ਮਦਨ ਕੌ ਹਰਿਕੈ।। ੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਟਾ ਉਘਾਰੀ=ਜੜਾਵਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ। ਨਾਰ ਨਿਕਾਰੀ=ਇਸਤਰੀ ਕੱਢੀ। ਮਦਨ ਕੌ ਹਰਿਕੈ=ਕਾਮ ਠੰਡਾ ਕਰਕੇ।

ਤਦ ਜੋਗੀ ਨੇ ਸਿਰ ਦੀਆਂ ਜੜਾਵਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜੜਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨਿਕਲੀ। ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ, ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਕੇ ਸੌਂ ਗਿਆ।।੧੧।।

ਜਬ ਹੀ ਸੋਇ ਸੰਨਜਾਸੀ ਗਯੋ।। ਜੂਤ ਜਟਨ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਛੁਰਯੋ।।
ਤਹ ਤੇ ਪੁਰਖ ਏਕ ਤਿਹ ਕਾਢਾ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਾਸੌ ਕਰਿ ਗਾਢਾ।। ੧੨।।

ਜਦ ਸੰਨਿਆਸੀ ਸੌਂ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸਦੀਆਂ ਜੜਾਵਾਂ ਨੂੰ ਛੋਹਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸ ਪੁਰਖ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ।।੧੨।।

ਨ੍ਰਿਪ ਠਾਢੇ ਤਿਹ ਚਰਿਤ ਨਿਹਾਰਾ।। ਜੋਰਿ ਹਾਥ ਜੋਗਿਯਹਿ ਉਚਾਰਾ।।
ਮੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਐਯੋ।। ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਭੋਜਨ ਕਰਿ ਜੈਯੋ।। ੧੩।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਖਲੋ ਕੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਵੋ ਅਤੇ ਯਥਾਸ਼ਕਤ ਭੋਜਣ ਸੇਵਨ ਕਰੋ।।੧੩।।

ਪ੍ਰਾਤ ਗਯੋ ਸੰਨਜਾਸੀ ਤਿਹ ਘਰ।। ਭਗਵਾ ਭੇਸ ਸਕਲ ਤਨ ਮੈ ਧਰਿ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਪ੍ਰਭਾ ਬਨਾਈ।। ਮਹਾਂ ਧਰਮ ਸੋ ਜਨਿਯੋ ਜਾਈ।। ੧੪।।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਜੋਗੀ ਭੰਗਵੇਂ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਇਕ ਵੱਡਾ ਮਹਾਤਮਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ।।੧੪।।

ਸੰਨਜਾਸੀ ਕਹ ਨ੍ਰਿਪ ਆਗੇ ਧਰਿ।। ਦੁਹਿਤਾ ਕੇ ਰਾਜਾ ਆਯੋ ਘਰ।।
ਤੀਨ ਥਾਲ ਭੋਜਨ ਕੇ ਭਰਿਕੈ।। ਆਗੇ ਰਾਖੇ ਬਚਨ ਉਚਰਿਕੈ।। ੧੫।।

ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜਾ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ, ਅਤੇ ਉਸ ਤਿੰਨਾਂ ਥਾਲਾਂ ਵਿਚ ਭੋਜਨ ਪਰੋਸ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰਖਿਆ।।੧੫।।

****

ਇਹ ਬਿਧਿ ਬਚਨ ਕਹੇ ਸੰਨਜਾਸੀ।। ਕਹਾ ਕਰਤ ਹੈ ਮੁਹਿ ਤਨ ਹਾਸੀ।।
ਏਕ ਮਨੁੱਛ ਹੌ ਇਤਨੌ ਭੋਜਨ।। ਖਾਯੋ ਜਾਇ ਕਵਨ ਬਿਧਿ ਮੋ ਤਨ।। ੧੬।।

ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਜ਼ਾਕ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਮੈਂ ਇਕ ਹਾਂ ਅਤੇ ਏਨਾ ਭੋਜਣ ਕਿਵੇਂ ਖਾ ਸਕਾਂਗਾ?।।੧੬।।

ਏਕ ਥਾਰ ਭੋਜਨ ਤੁਮ ਕਰੋ।। ਦੁਤਿਯ ਜਟਨ ਮੇ ਤਿਹ ਅਨਸਰੋ।।
ਜਿਹ ਤਿਹ ਭਾਂਤਿ ਜਟਾ ਛੁਰਵਾਇ।। ਤਹ ਤੇ ਨਾਰਿ ਨਿਕਾਸੀ ਰਾਇ।। ੧੭।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਥਾਲ ਭੋਜਣ ਤੁਸੀਂ ਖਾਵੋ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦੋ ਥਾਲ ਜੜਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਲਵੋ। ਜਿਵੇ ਕਿਵੇਂ ਉਸਦੀਆਂ ਜੜਾਵਾਂ ਖੁਲ੍ਹਵਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਢਿਆ।।੧੭।।

ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਥਾਰ ਆਗੇ ਤਿਹ ਰਾਖਾ।। ਬਿਹਸਿ ਬਚਨ ਤਾਸੌ ਨ੍ਰਿਪ ਭਾਖਾ।।
ਕੇਸ ਫਾਂਸ ਤੇ ਪੁਰਖ ਨਿਕਾਰਹੁ।। ਯਹ ਭੋਜਨ ਤੁਮ ਤਾਕਹ ਖ੍ਵਾਰਹੁ।। ੧੮।।

ਤੀਸਰਾ ਥਾਲ ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ ਰੱਖਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ,'ਆਪਣੀਆਂ ਜੜਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਵੀ ਕੱਢੋ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਥਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਖਵਾਓ।।੧੮।।

ਜਿਹ ਤਿਹ ਬਿਧਿ ਤਾਕੋ ਸੁ ਨਿਕਾਰਜੋ।। ਬਹੁਰਿ ਸੁਤਾ ਸੌ ਬਚਨ ਉਚਾਰਜੋ।।
ਤੀਨ ਥਾਰ ਆਗੇ ਤਿਹ ਰਾਖੇ।। ਤੀਨੋ ਭਖਹੁ ਯਾਹਿ ਬਿਧਿ ਭਾਖੇ।। ੧੯।।

ਉਸਨੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਹਰ ਕਢਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤਿੰਨੋ ਥਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰਖੋ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਕਹੋ।।੧੯।।

ਦੁਹਕਰ ਕਰਮ ਲਖਿਯੋ ਪਿਤ ਕੋ ਜਬ।। ਚੌਕ੍ਰਿਤ ਭਈ ਚਿਤ ਮਾਂਝ ਕੁਅਰਿ ਤਬ।।
ਜਾਰ ਸਹਿਤ ਵਹ ਬੀਰ ਬੁਲਾਯੋ।। ਆਪਨ ਸਹਿਤ ਭੋਜ ਵਹ ਖਾਯੋ।। ੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਹਕਰ ਕਰਮ=ਭੈੜਾ ਕੰਮ। ਚਿਤ ਮਾਂਝ=ਦਿਲ ਵਿਚ।

ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਇਸ ਅਸਚਰਜ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਕੁਮਾਰੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਯਾਰ ਸਮੇਤ ਉਸ ਸੂਰਬੀਰ ਭੂਤ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਭੋਜਣ ਖਾਧਾ।।੨੦।।

ਤ੍ਰਾਸ ਚਿਤ ਮੈ ਅਧਿਕ ਬਿਚਾਰਾ।। ਇਨ ਰਾਜੈ ਸਭ ਚਰਿਤ ਨਿਹਾਰਾ।।
ਕਵਨ ਉਪਾਇ ਆਜੁ ਹਜਾਂ ਕਰਿਯੈ।। ਕਛੁਕ ਖੇਲਿ ਕਰਿ ਚਰਿਤ ਨਿਕਰਿਯੈ।। ੨੧।।

ਉਸ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਅਫਸੋਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖ

ਲਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਜਵਾਬੀ ਚਲਿੱਤਰ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ॥੨੧॥

ਬੀਰ ਹਾਕਿ ਅਸ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰਾ॥ ਪਿਤ ਜੁਤ ਅੰਧ ਤਿਨੈ ਕਰਿ ਡਾਰਾ॥
ਗਈ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੇ ਸਾਥ ਨਿਕਰਿ ਕਰਿ॥ ਭੇਦ ਸਕਾ ਨਹਿ ਕਿਨੂੰ ਬਿਚਰਿ ਕਰਿ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਧ ਤਿਨੈ ਕਰਿ ਡਾਰਾ=ਅੰਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਿਕਿਰਿ ਕਰਿ=ਨਿਕਲ ਕੇ। ਕਿਨੂੰ ਬਿਚਰਿ ਕਰਿ=ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ।

ਉਸ ਨੇ ਭੂਤ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਐਸਾ ਮੰਤਰ ਚਲਾਇਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਕੇ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ ਭੇਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨ ਲੱਗਾ॥੨੨॥

ਅੰਧ ਭਏ ਤੇ ਲੋਗ ਸਭੈ ਜਬ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਬਚਨ ਬਖਾਨਾ ਨ੍ਰਿਪ ਤਬ॥
ਆਛਿ ਬੈਦ ਕੋਊ ਲੇਹੁ ਬੁਲਾਇ॥ ਜੋ ਆਂਖਿਨ ਕੋ ਕਰੈ ਉਪਾਇ॥ ੨੩॥

ਜਦ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਵੈਦ ਬੁਲਾਵੋ ਜਿਹੜਾ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰੇ॥੨੩॥

ਦੁਹਿਤਾ ਬੈਦ ਭੇਸ ਤਹ ਧਰਿਕੈ॥ ਰੋਗ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਅਖਿਅਨ ਕੌ ਹਰਿਕੈ॥
ਮਾਂਗਿ ਲਯੋ ਪਿਤ ਤੇ ਸੋਈ ਪਤਿ॥ ਖਚਿਤ ਹੁਤੀ ਜਾਕੇ ਭੀਤਰ ਮਤਿ॥ ੨੪॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਵੈਦ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਜਦ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਕੁਝ ਮੰਗਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਉਹੀ ਵਰ ਮੰਗ ਲਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਯਾਰੀ ਸੀ॥੨੪॥

ਇਹ ਛਲ ਬਰਜੋ ਬਾਲ ਪਤਿ ਤੌਨੈ॥ ਮਨ ਮਹਿ ਚੁਭਜੋ ਚਤੁਰਿ ਕੇ ਜੌਨੈ॥
ਇਨ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਕੇ ਚਰਿਤ ਅਪਾਰਾ॥ ਸਜਿ ਪਛੁਤਾਨਜੋ ਇਨ ਕਰਤਾਰਾ॥੨੫॥੧॥

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਵਿਅੱਕਤੀ ਨੂੰ ਪਤੀ ਬਣਾ ਲਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਅਪਾਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਕੇ ਤਾਂ ਵਿਧਾਤਾ ਵੀ ਪਛਤਾਇਆ ਹੈ॥੨੫॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਬਾਈਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੨੨॥੬੦੮੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਾਈਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੨੨॥੬੦੮੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੇਈਵਾਂ

ਕਥਾ ਭੱਦਰ ਸੈਨ

ਚੌਪਈ।। ਭੱਦ੍ਰ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਇਕ ਅਤਿ ਬਲ।। ਅਰਿ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਦਲਮਲਿ।।
ਸ਼ਹਿਰ ਭੇਹਰਾ ਮੇ ਅਸਥਾਨਾ।। ਜਿਨ ਕੌ ਭਰਤ ਦੰਡ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਨਾ।। ੧।।

ਭਦਰ ਸੈਨ ਇਕ ਅਤਿ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਲਮਲ ਕੇ ਜਿਤਿਆ ਸੀ। ਭੇਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਉਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਡਨ ਭਰਦੇ ਸਨ।।੧।।

ਕੁਮਦਨਿ ਦੇ ਤਾਕੇ ਘਰ ਨਾਰੀ।। ਆਪੁ ਜਨੁਕ ਜਗਦੀਸ ਸਵਾਰੀ।।
ਤਾਕੀ ਜਾਤ ਨ ਪ੍ਰਭਾ ਉਚਾਰੀ।। ਫੂਲ ਰਹੀ ਜਨੁ ਕਰਿ ਫੁਲਵਾਰੀ।। ੨।।

ਕੁਮਦਨੀ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਆਪ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਲਵਾੜੀ ਖਿੜੀ ਹੋਵੇ।।੨।।

ਪ੍ਰਮੁਦ ਸੈਨ ਸੁਤ ਗ੍ਰਿਹਿ ਅਵਤਰਿਯੋ।।ਮਦਨ ਰੂਪ ਦੂਸਰ ਜਨੁ ਧਰਿਯੋ।।
ਜਾਕੀ ਜਾਤ ਨ ਪ੍ਰਭਾ ਬਖਾਨੀ।। ਅਟਿਕ ਰਹਤ ਲਖਿ ਰੰਕਰੁ ਰਾਨੀ।। ੩।।

ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਪਰਮੁਦ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿਹੜਾ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਦੂਸਰਾ ਕਾਮ ਦੇਵ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜ ਅਤੇ ਰੰਕ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਉਲਝ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।।੩।।

ਜਬ ਵਹ ਤਰੁਨ ਕੁਅਰ ਅਤਿ ਭਯੋ।। ਠੌਰਹਿ ਠੌਰ ਅਵਰ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ।।
ਬਾਲਪਨੇ ਕਿ ਤਗੀਰੀ ਆਈ।। ਅੰਗ ਅੰਗ ਫਿਰੀ ਅਨੰਗ ਦੁਹਾਈ।। ੪।।

ਜਦ ਉਹ ਕੁਮਾਰ ਜਵਾਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਰ ਦਾ ਹੋਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਚਪਨ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚ ਕਾਮਦੇਵ ਛਾ ਗਿਆ।।੪।।

ਤਹ ਇਕ ਸੁਤਾ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਅਹੀ।। ਕੁਅਰ ਬਿਲੋਕ ਥਕਿਤ ਹ੍ਵੈ ਰਹੀ।।
ਹੌਸ ਮਿਲਨ ਕੀ ਹ੍ਰਿਦੈ ਬਢਾਈ।। ਏਕ ਸਹਚਰੀ ਤਹਾਂ ਪਠਾਈ।। ੫।।

ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਮਿਲਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨਾਲ ਇਕ ਦਾਸੀ, ਕੁਮਾਰ ਪਾਸ ਭੇਜੀ।।੫।।

ਸਖੀ ਕੁਅਰ ਤਨ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਨਾਈ॥ ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਤਵ ਹੇਰਿ ਲੁਭਾਈ॥
ਕਰਹੁ ਸਜਨ ਤਿਹ ਧਾਮ ਪਯਾਨਾ॥ ਭੋਗ ਕਰੋ ਵਾਸੌ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ॥ ੬॥

ਦਾਸੀ ਨੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਚਲੋ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੋ॥੬॥

ਦ੍ਵੈਹੈਂਗੇ ਇਹ ਨਗਰ ਖੁਦਾਈ॥ ਤਿਨ ਦੂਹੂੰਅਨ ਮੌ ਰਾਰਿ ਬਢਾਈ॥
ਜੋ ਤੂੰ ਦੂਹੂੰ ਜਿਯਨ ਤੈਂ ਮਾਰੈ॥ ਬਹੁਰਿ ਹਮਾਰੋ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰੈ॥ ੭॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਏਥੇ ਦੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਝਗੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰੀਂ॥੭॥

ਸੁਨਿ ਬਚ ਭੇਸ ਤੁਰਕ ਤ੍ਰਿਯ ਧਰਾ॥ ਬਾਨਾ ਵਹੈ ਆਪਨੋ ਕਰਾ॥
ਗਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਤਹ ਕਿਯੋ ਪਯਾਨਾ॥ ਜਹਾਂ ਨਿਮਾਜੀ ਪੜ੍ਹਤ ਦੁਗਾਨਾ॥ ੮॥

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਤੁਰਕੀ ਬਾਣਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਕਿਰਪਾਨ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਜਿਥੇ ਨਮਾਜ਼ੀ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ॥੮॥

ਜਬ ਹੀ ਪੜ੍ਹੀ ਨਿਮਾਜ ਤਿਨੋ ਸਬ॥ ਸਿਜਦਾ ਬਿਖੇ ਸੁ ਗਏ ਤੁਰਕ ਜਬ॥
ਤਬ ਤਿਹ ਘਾਤ ਭਲੀ ਕਰਿ ਪਾਈ॥ ਕਾਟਿ ਮੂੰਡ ਦੁਹੂੰਅਨ ਕੇ ਆਈ॥ ੯॥

ਜਦ ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਜਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਝੁਕੇ ਤਦ ਉਸ ਮੌਕਾ ਪਾ ਕੇ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦਿੱਤੇ॥੯॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਦੋਊ ਖੁਦਾਈ ਮਾਰੇ॥ ਰਮੀ ਆਨਿ ਕਰਿ ਸਾਥ ਪਯਾਰੇ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਿਨੀ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਕਿਨਹੀ ਦੁਸ਼ਟ ਕਹਿਯੋ ਇਨ ਮਾਰਾ॥ ੧੦॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੋਹਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਕਿਸੈ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਇਹੋ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੁਸ਼ਟ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਾਰਿ ਖੁਦਾਇਨ ਦੁਹੂੰ ਕਹ ਬਰਜ਼ੋ ਆਨ ਕਰਿ ਮਿੱਤ॥
ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਨ ਪਾਵਹੀ ਅਬਲਾਨ ਕੇ ਚਰਿਤ॥ ੧੧॥ ੧॥

ਦੋਹਾਂ ਖੁਦਾ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਹੈ॥੧੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਤੇਈਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੨੩॥੬੦੯੫॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੇਈਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੨੩॥੬੦੯੫॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਚਵੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਪਸਰ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਮੰਤ੍ਰੀ ਕਥਾ ਉਚਾਰਨ ਲਾਗਾ॥ ਜਾਕੇ ਰਸ ਰਾਜਾ ਅਨੁਰਾਗਾ॥
ਸੂਰਤਿ ਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਇਕ ਸੂਰਤਿ॥ ਜਾਨੁਕ ਦੁਤਿਯ ਮੈਨ ਕੀ ਮੂਰਤਿ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨੁਰਾਗਾ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ। ਜਾਨੁਕ=ਜਿਵੇਂ। ਦੁਤਿਯ ਮੈਨ ਕੀ ਮੂਰਤਿ=ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਮੂਰਤ।

ਮੰਤਰੀ ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਜਿਸਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਲੀਨ ਸੀ। ਸੂਰਤ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸੂਰਤ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਸ਼ਕਲ ਸੀ॥੧॥

ਅੱਛ੍ਰਾ ਦੇਇ ਸਦਨ ਤਿਹ ਨਾਰੀ॥ ਕਨਕ ਅਵਟਿ ਸਾਂਚੈ ਜਨ ਢਾਰੀ॥
ਅਪਸਰ ਮਤੀ ਸੁਤਾ ਤਿਹ ਸੋਹੈ॥ ਸੁਰ ਨਰ ਨਾਗ ਅਸੁਰ ਮਨ ਮੋਹੈ॥੨॥

ਅਛਰਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲੀ ਹੋਵੇ। ਅਪਸਰ ਮਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਸੁਰ, ਨਰ, ਨਾਗ ਸਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਸੀ॥੨॥

ਸੁਰਿਦ ਸੈਨ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਹ॥ ਜਿਹ ਸਮ ਦੂਸਰ ਭਯੋ ਨ ਮਹਿ ਮਹ॥
ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਤਿਹ ਊਪਰ ਅਟਕੀ॥ ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਹੀ ਸੁਧਿ ਘਟ ਕੀ॥੩॥

ਸੁਰਦ ਸੈਨ ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਉਹ ਏਨਾਂ ਸੋਹਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ॥੩॥

ਚਤੁਰਿ ਸਹਚਰੀ ਤਹਾਂ ਪਠਾਈ॥ ਨਾਰਿ ਭੇਸ ਕਰਿ ਤਿਹ ਲੈ ਆਈ॥
ਜਬ ਵਹੁ ਤਰੁਨ ਤਰੁਨਿਯਹਿ ਪਾਯੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਭਜਿ ਗਰੇ ਲਗਾਯੋ॥॥੪॥

ਇਕ ਚਤੱਰ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਜਨਾਨਾ ਕਪੜੇ ਪਵਾ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸ ਲੈ ਆਈ। ਜਦ ਉਸ ਗਭਰੂ ਨੇ ਉਸ ਮੁਟਿਆਰ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ।।੪।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਆਸਨ ਲੈਕੈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਚੁੰਬਨ ਕੈਕੈ।।
ਤਿਹ ਤਿਹ ਬਿਧਿ ਤਾਕੋ ਬਿਰਮਾਯੋ।। ਗ੍ਰਿਹਿ ਜੈਬੋ ਤਿਨਹੂੰ ਸੁ ਭੁਲਾਯੋ।।੫।।

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਸਣ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚੁੰਮਣ ਲਏ। ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਭਰਮਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਏਨਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੁੜ ਘਰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਭੁਲ ਗਿਆ।।੫।।

ਸਖੀ ਭੇਸ ਕਹ ਧਾਰੇ ਰਹੈ।। ਸੋਈ ਕਰੈ ਜੁ ਅਬਲਾ ਕਹੈ।।
ਰੋਜ ਭਜੈ ਆਸਨ ਤਿਹ ਲੈ ਕੈ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਕਹੁ ਸੁਖ ਦੈਕੈ।। ੬।।

ਉਹ ਸਖੀ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹੋ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਆਸਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰੋਜ਼ ਰਮਣ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।।੬।।

ਪਿਤ ਤਿਹ ਨਿਰਖੈ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨੈ।। ਦੁਹਿਤਾ ਕੀ ਤਿਹ ਸਖੀ ਪ੍ਰਮਾਨੈ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਜੜ੍ਹ ਕੋਇ ਨ ਲਹਹੀ।। ਵਾਕੀ ਤਾਂਹਿ ਖਵਾਸਿਨਿ ਕਹਹੀ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਵਾਸਿਨਿ=ਦਾਸੀ। ਸਖੀ ਪ੍ਰਮਾਨੈ=ਸਹੇਲੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ।

ਪਿਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੀ ਸਹੇਲੀ ਹੀ ਮੰਨਦਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਸੀ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ।।੭।।

ਇਕ ਦਿਨ ਦੁਹਿਤਾ ਪਿਤਾ ਨਿਹਾਰਤ।। ਭਈ ਖੇਲ ਕੇ ਬੀਚ ਮਹਾਂ ਰਤ।।
ਤਵਨ ਪੁਰਖ ਕਹ ਪੁਰਖ ਉਚਰਿਕੈ।। ਭਰਤਾ ਕਰਾ ਸੁਯੰਬਰ ਕਰਿਕੈ।। ੮।।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਕਹਿ ਕੇ ਖੇਡ ਖੇਡ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਨਾਲ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਬਣਾ ਲਿਆ।।੮।।

ਬੈਠੀ ਬਹੁਰਿ ਸ਼ੋਕ ਮਨ ਧਰਿਕੈ।। ਸੁਨਤ ਮਾਤ ਪਿਤ ਬਚਨ ਉਚਰਿਕੈ।।
ਕਹ ਇਹ ਕਰੀ ਲਖਹੁ ਹਮਰੀ ਗਤਿ।। ਮੁਹਿ ਇਨ ਦੀਨ ਸਹਚਰੀ ਕਰਿ ਪਤਿ।। ੯।।

ਫਿਰ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਵੇਖੋ ਮੇਰੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ।।੯।।

ਅਬ ਮੁਹਿ ਭਈ ਇਹੈ ਸਹਚਰਿ ਪਤਿ।। ਖੇਲਤ ਦਈ ਲਰਿਕਵਨ ਸੁਭ ਮਤਿ।।
ਅਬ ਜੌ ਹੈ ਮੋਰੈ ਸਤ ਮਾਂਹੀ।। ਤੌ ਇਹ ਨਾਰਿ ਪੁਰਖ ਹ੍ਵੈ ਜਾਹੀਂ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਸਹਿਚਰਿ ਪਤਿ=ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਪਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਲਰਿਕਵਨ=ਬਚਪਨ।

ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖੇਡਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਸਹੇਲੀ ਹੀ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਸਤੀ ਧਰਮ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਹੀ ਮਰਦ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ।।੧੦।।

ਤ੍ਰਿਯ ਤੇ ਇਹੈ ਪੁਰਖ ਹ੍ਵੈ ਜਾਹੀ।। ਜੌ ਕਛੁ ਸਤ ਮੇਰੇ ਮਹਿ ਆਹੀ।।
ਯਹ ਅਬ ਜੂਨਿ ਪੁਰਖ ਕੀ ਪਾਵੈ।। ਮਦਨ ਭੋਗ ਮੁਰਿ ਸੰਗ ਕਮਾਵੈ।। ੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਸਤ=ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਧਰਮ। ਮਦਨ ਭੋਗ=ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ।

ਜੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਇਹ ਨਾਰੀ ਤੋਂ ਮਰਦ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜੂਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰੇਗੀ।।੧੧।।

ਚੱਕ੍ਰਿਤ ਭਜੋ ਰਾਜਾ ਇਨ ਬਚਨਨ।। ਰਾਨੀ ਸਹਿਤ ਬਿਚਾਰ ਕਿਯੋ ਮਨ।।
ਦੁਹਿਤਾ ਕਹਾਂਕਹਤ ਬੈਲਨ ਕਹ।। ਅਚਰਜ ਸੋ ਆਵਤ ਹੈ ਜਿਯ ਮਹ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਚਕ੍ਰੱਤ=ਹੈਰਾਨ। ਦੁਹਿਤਾ=ਪੁੱਤਰੀ। ਬੈਨਨ=ਬੋਲ। ਜਿਯ ਮਹ=ਦਿਲ ਵਿਚ।

ਰਾਜਾ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਰਾਣੀ ਸਮੇਤ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੁੱਤਰੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।।੧੨।।

ਜਬ ਤਿਹ ਬਸਤ੍ਰ ਛੋਰਿ ਨ੍ਰਿਪਲਹਾ।। ਨਿਕਸਜੋ ਵਹੈ ਜੁ ਦੁਹਿਤਾ ਕਹਾ।।
ਅਧਿਕ ਸਤੀ ਤਾਕਹਿ ਕਰਿ ਜਾਨਾ।। ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਨਹਿ ਮੂੜ੍ਹ ਪਛਾਨਾ।। ੧੩।। ੧।।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਖੁਲ੍ਹਵਾ ਕੇ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਜੋ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਸੋ ਸੱਚ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਰਮੀ ਮੰਨਿਆ ਪਰ ਮੂਰਖ ਨੇ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਕੁਝ ਨ ਪਛਾਣਿਆ।।੧੩।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਚੌਬੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੨੪।।੬੧੦੯।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੌਵੀਵੀਂ

****

ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।। ੩੨੪।।੬੧੦੮।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਝੀਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੁਲਤਾਨ ਕੁਮਾਰੀ

ਚੌਪਈ।।ਸ੍ਰੀ ਤੁਲਤਾਨ ਸੈਨ ਇਕ ਰਾਜਾ।।ਜਾ ਸਮ ਦੁਤਿਯ ਨ ਬਿਧਨਾ ਸਾਜਾ।।
ਸ੍ਰੀ ਸੁਲਤਾਨ ਦੇਇ ਤਿਹ ਨਾਰੀ।। ਰੂਪਵਾਨ ਗੁਨਵਾਨ ਉਜਜਾਰੀ।। ੧।।

ਸੁਲਤਾਨ ਸੈਨ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੁਲਤਾਨ ਦੇਵੀ, ਬਹੁਤ ਰੂਪਵਾਨ ਅਤੇ ਗੁਣਵਾਨ ਸੀ।।੧।।

ਤਾਕੇ ਭਵਨ ਭਈ ਇਕ ਬਾਲਾ।।ਜਾਨੁਕ ਸਿਥਰ ਅਗਨਿ ਕੀ ਜ੍ਵਾਲਾ।।
ਸ੍ਰੀ ਸੁਲਤਾਨ ਕੁਅਰਿ ਉਜਿਯਾਰੀ।। ਕਨਕ ਅਵਟਿ ਸਾਂਚੇ ਜਨ ਢਾਰੀ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਗਨਿ ਜਵਾਲਾ=ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ।

ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਅੱਗ ਦੀ ਜਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਲਤਾਨ ਕੁਮਾਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ।।੨।।

ਜੋਬਨੰਗ ਤਾਕੇ ਜਬ ਭਯੋ।। ਬਾਲਾਪਨ ਤਬ ਹੀ ਸਭ ਗਯੋ।।
ਅੰਗ ਅੰਗ ਦਯੋ ਅਨੰਗ ਦਮਾਮਾ।। ਜਾਹਿਰ ਭਈ ਜਗਤ ਮਹਿ ਬਾਮਾ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੋਬਨੰਗ=ਜੋਬਨ ਜਵਾਨੀ। ਬਾਲਾਪਨ=ਬਚਪਨ। ਅਨੰਗ ਦਮਾਮਾ=ਕਾਮ ਨੇ ਆ ਦਮਾਮਾ ਵਜਾਇਆ।

ਜਦ ਜੋਬਨ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨਾ ਬੀਤ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਾਮ ਉਸ ਦੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚ ਛਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰੂਪ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸਾਰੇ ਜਗ ਵਿਚ ਹੋਣ ਲੱਗੀ।।੩।।

ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਪ੍ਰਭਾ ਕੁਅਰ ਤਹ ਆਵੈ।। ਦ੍ਵਾਰੇ ਭੀਰ ਬਾਰ ਨਹਿ ਪਾਵੈ।।
ਏਕ ਤਰੁਨ ਤਰੁਨੀ ਕੌ ਭਾਯੋ।। ਜਾਨੁਕ ਮਦਨ ਰੂਪ ਧਰਿ ਆਯੋ।। ੪।।

ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਾਰੇ ਸੁਣਕੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਇਕ ਮਰਦ ਪਸੰਦ ਆ ਗਿਆ । ਉਹ ਮਰਦ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ।।੪।।

ਸੋਇ ਕੁਅਰਿ ਤਰੁਨੀ ਕੌ ਭਾਯੋ।। ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ।।
ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੀ ਬਹੁਤ ਬਿਧਿ ਵਾ ਸੋ।। ਕੀਨੋ ਪ੍ਰਾਤ ਸੁਯੰਬਰ ਤਾ ਸੋ।। ੫।।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਗਭਰੂ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਇਕ ਦਾਸੀ ਭੇਜ ਕੇ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ, ਉਸ ਨਾਲ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੁਅੰਭਰ ਰਚ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ।।੫।।

ਜਬ ਹੀ ਬਜਾਹ ਤਵਨ ਸੌ ਕੀਯੋ।। ਬਹੁਤਿਕ ਬਰਿਸ ਨ ਜਾਨੇ ਦੀਯੋ।।
ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੈ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿਨ ਤਨ।। ਹਰਖ ਬਢਾਇ ਬਢਾਇ ਅਧਿਕ ਮਨ।। ੬।।

ਜਦ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ।।੬।।

ਭੋਗ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਤਾ ਸੰਗ ਕਯੋ।। ਤਾਕੋ ਬਲ ਸਭ ਹੀ ਹਰਿ ਲਯੋ।।
ਜਬੈ ਨ੍ਰਿਧਾਤ ਕੁਅਰ ਵਹ ਭਯੋ।। ਤਬ ਹੀ ਡਾਰਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਤੇ ਦਯੋ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਲ ਹਰਿ ਲਯੋ=ਤਾਕਤ ਖੋ ਲਈ। ਨ੍ਰਿਧਾਤ=ਕਮਜ਼ੋਰ। ਡਾਰਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਤੇ ਦਯੋ=ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ।

ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤਕ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਦ ਉਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਬੀਰਜ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ।।੭।।

ਔਰਨ ਸਾਥ ਕਰੈ ਤਬ ਪ੍ਰੀਤਾ।। ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਕਰੈ ਕਾਮ ਕੀ ਰੀਤਾ।।
ਪਤਿਹਿ ਤੋਰਿ ਖੋਜਾ ਕਰਿ ਡਾਰਾ।। ਆਪੁ ਅਵਰ ਸੋ ਕੇਲ ਮਚਾਰਾ।। ੮।।

ਹੁਣ ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ। ਪਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੇਲ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।।੮।।

ਬਿਰਹ ਰਾਇ ਤਾਕੋ ਥੋ ਯਾਰਾ।। ਜਾਸੋ ਬਧਜੋ ਕੁਅਰ ਕੇ ਪਜਾਰਾ।।
ਤਾ ਪਰ ਰਹੀ ਹੋਇ ਸੋ ਲਟਕਨ।। ਤਿਹ ਹਿਤ ਮਰਤ ਪਜਾਸ ਅਰੁ ਭੂਖਨ।। ੯।।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਇਕ ਬਿਰਹਾ ਰਾਏ ਨਾਮੀਂ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਹੀ ਭੁਖੀ ਪਿਆਸੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗੀ।।੯।।

ਇਕ ਦਿਨ ਭਾਂਗ ਮਿੱਤ੍ਰ ਤਿਹ ਲਈ।।ਪੋਸਤ ਸਹਿਤ ਅਫੀਮ ਚੜ੍ਹਈ।।

ਬਹੁ ਰਤਿ ਕਰੀ ਨ ਬੀਰਜ ਗਿਰਾਈ॥ ਆਠ ਪਹਿਰ ਲਗਿ ਕੁਅਰਿ ਬਜਾਈ॥ ੧੦॥

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਪੋਸਤ, ਅਫੀਮ ਅਤੇ ਭੰਗ ਛਕ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਖਿਲਾਸ ਹੋਏ ਅੱਠ ਪਹਿਰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ॥੧੦॥

ਸਭ ਨਿਸਿ ਨਾਰਿ ਭੋਗ ਜਬ ਪਾਯੋ॥ ਬਹੁ ਆਸਨ ਕਰਿ ਹਰਖ ਬਢਾਯੋ॥
ਤਾ ਪਰ ਤਰੁਨਿ ਚਿਤ ਤੇ ਅਟਕੀ॥ ਭੂਲਿ ਗਈ ਸਭ ਹੀ ਸੁਧਿ ਘਟ ਕੀ॥ ੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਟਕੀ=ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੁਧਿ ਘਟ ਕੀ=ਹੋਸ਼ ਭੁਲ ਗਈ।

ਜਦ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਉਹ ਨਾਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਆਸਣ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਦਿਲੋਂ ਹੁਣ ਉਸ ਦੀ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਘਰ ਬਾਹਰ ਦੀ ਸਭ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ॥੧੧॥

ਦ੍ਵੈ ਘਟਿਕਾ ਜੋ ਭੋਗ ਕਰਤ ਨਰ॥ ਤਾ ਪਰ ਰੀਝਤ ਨਾਰਿ ਬਹੁਤ ਕਰਿ॥
ਚਾਰਿ ਪਹਰ ਜੋ ਕੇਲ ਕਮਾਵੈ॥ ਸੋ ਕਿ ਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕੈ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾਵੈ॥ ੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਵੈ ਘਟਿਕਾ=ਦੋ ਘੜੀਆਂ।

ਜੋ ਮਰਦ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਤਕ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੀਝਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਤਕ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭਲਾ ਇਸਰਤੀ ਦਾ ਚਿੱਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਚੁਰਾਏਗਾ॥੧੨॥

ਰੈਨਿ ਸਕਲ ਤਿਨ ਤਰੁਨਿ ਬਜਾਈ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਸਾਥ ਹੰਢਾਈ॥
ਆਸਨ ਕਰੇ ਤਰੁਨਿ ਬਹੁ ਚਾਰਾ॥ ਚੁੰਬਨਾਦਿ ਨਖ ਘਾਤ ਅਪਾਰਾ॥ ੧੩॥

ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਚੁੰਮਣ ਆਦਿ ਕੀਤੇ॥੧੩॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਚਤੁਰਾਸਨ ਕਰਿ॥ ਭਜਯੋ ਤਾਂਹਿ ਤਰ ਦਾਬਿ ਭੁਜਨ ਭਰਿ॥
ਚੁੰਬਨ ਆਸਨ ਕਰਤ ਬਿਚੱਛਨ॥ ਕੋਕ ਕਲਾ ਕੋਬਿਦ ਸਭ ਲੱਛਨ॥ ੧੪॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਚੱਤਰਤਾ ਪੂਰਵਕ ਆਸਣ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਲਿੱਖਣ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚੁੰਮਣ ਆਸਣ ਕਰਦੇ ਰਹੇ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪੋਸਤ ਸ਼੍ਰਾਬ ਅਫੀਮ ਬਹੁ ਘੋਟਿ ਚੜ੍ਹਾਵਤ ਭੰਗ॥

****

ਚਾਰਿ ਪਹਰ ਭਾਮਹਿ ਭਜਾ ਤਊ ਨ ਮੁਚਾ ਅਨੰਗ।। ੧੫।।

ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਪੋਸਤ, ਭੰਗ, ਅਫੀਮ, ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਤਕ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਕਾਮ ਸ਼ਾਂਤ ਨ ਹੋਇਆ।।੧੫।।

ਚੌਪਈ।। ਭੋਗ ਕਰਤ ਸਭ ਰੈਨਿ ਬਿਤਾਵਤ।। ਦਲਿਮਲਿ ਸੇਜ ਮਿਲਿਨ ਹ੍ਵੈ ਜਾਵਤ।।
ਹੋਤ ਦਿਵਾਕਰ ਕੀ ਅਨੁਰਾਈ।। ਛੈਲ ਸੇਜ ਮਿਲਿ ਬਹੁਰਿ ਬਿਛਾਈ।। ੧੬।।

ਭੋਗ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਸੇਜ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਸੇਜ ਵਿਛਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।।੧੬।।

ਪੌਢਿ ਪ੍ਰਜੰਕ ਅੰਕ ਭਰਿ ਸੋਊ।। ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਪਿਯਤ ਮਿਲਿ ਦੋਊ।।
ਬਹੁਰਿ ਕਾਮ ਕੀ ਕੇਲ ਮਚਾਵੈਂ।। ਕੋਕ ਸਾਰ ਮਤ ਪ੍ਰਗਟ ਦਿਖਾਵੈਂ।। ੧੭।।

ਪਲੰਘ ਉਤੇ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਸੌਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਅਫੀਮ ਅਤੇ ਭੰਗ ਪੀਂਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।।੧੭।।

ਕੈਫਨ ਸਾਥ ਰਸਮਸੇ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ।। ਪ੍ਰੌਢਿ ਪ੍ਰਜੰਕ ਰਹਤ ਦੋਊ ਸ੍ਵੈ ਕਰਿ।।
ਬਹੁਰਿ ਜਗੈ ਰਸ ਰੀਤਿ ਮਚਾਵੈਂ।। ਕਵਿਤ ਉਚਾਰਹਿ ਧੁਰਪਦ ਗਾਵੈਂ।। ੧੮।।

ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਪਲੰਘ ਤੇ ਸੁੱਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਜਦ ਜਾਗ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਫਿਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਧੁਰਪਦ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ।।੧੮।।

ਤਬ ਲਗਿ ਬਿਰਹਨਟਾ ਤਾਕੋ ਪਤਿ।। ਨਿਕਸਜੋ ਆਇ ਤਹਾਂ ਮੂਰਖ ਮਤਿ।।
ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਚਤੁਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਿਚਰਿਕੈ।। ਹਨਜੋ ਤਾਹਿ ਫਾਂਸੀ ਗਰ ਡਰਿਕੈ।। ੧੯।।

ਤਦ ਤਕ ਬਿਰਹਾਨਟ ਨਾਮੀਂ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ। ਤਦ ਚੱਤਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਲਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੧੯।।

ਏਕ ਕੋਠਰੀ ਮਿੱਤ੍ਰ ਛਪਾਯੋ।। ਪਤਿਹਿ ਮਾਰਿ ਸੁਰ ਊਚ ਉਘਾਯੋ।।
ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਜਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਨਿ ਧਾਏ।। ਦੁਹਿਤਾ ਕੇ ਮੰਦਰਿ ਚਲਿ ਆਏ।। ੨੦।।

ਇਕ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੋਣ ਲੱਗੀ। ਉਸਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਆ ਗਏ।।੨੦।।

ਮ੍ਰਿਤਕ ਪਰਜੋ ਤਾਕੌ ਭਰਤਾਰਾ।। ਰਾਵ ਰੰਕ ਸਭਹੂੰਨ ਨਿਹਾਰਾ।।

ਪੂਛਤ ਵਯੋ ਤਿਸੀ ਕਹ ਰਾਜਨ॥ ਕਹਾ ਭਈ ਯਾਕੀ ਗਤਿ ਕਾਮਨਿ॥੨੧॥

ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ ਸਭ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਮਰੇ ਪਏ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ॥੨੧॥

ਸੁਨਹੁ ਪਿਤਾ ਮੈਂ ਕਛੂ ਨਾ ਜਾਨੋ॥ ਰੋਗ ਯਾਹਿ ਜੋ ਤੁਮੈ ਬਖਾਨੋ॥
ਅਕਸਮਾਤ੍ਰ ਯਾਕਹ ਕਛੁ ਭਯੋ॥ ਜੀਵਤ ਹੁਤੋ ਮ੍ਰਿਤਕ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ॥ ੨੨॥

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ, ਇਸਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਗ ਲੱਗਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੱਸਦੀ। ਇਸਨੂੰ ਅਚਣਚੇਤ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਹ ਮਰ ਗਿਆ॥੨੨॥

ਅਰੁ ਜੌ ਅਬ ਮੋ ਮੈ ਕਛੁ ਸਤ ਹੈ॥ ਅਰੁ ਜੌ ਸੱਤਜ ਬੇਦ ਕੌ ਮਤ ਹੈ॥
ਅਬ ਮੈਂ ਰੁਦ੍ਰ ਤਪੱਸਜਾ ਕਰਿਹੌ॥ ਯਾਹਿ ਜਿਯਾਊਂ ਕੈ ਜਰਿ ਮਰਿਹੌ॥੨੩॥

ਹੁਣ ਜੇ ਮੇਰਾ ਸਤੀ ਧਰਮ ਸੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਮੱਤ ਵੀ ਸੱਚਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਂਗੀ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀ ਜਾਂ ਆਪ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਸੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ॥੨੩॥

ਤੁਮਹੂੰ ਬੈਠ ਯਾਹਿ ਅੰਗਨਾ ਅਬ॥ ਪੂਜਾ ਕਰਹੁ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵ ਕੀ ਸਬ॥
ਮੈਂ ਯਾਕੌ ਇਹ ਘਰ ਲੈ ਜੈਹੌ॥ ਪੂਜਿ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵ ਬਹੁਰਿ ਜਿਵੈਹੌ॥ ੨੪॥

ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸਾਰੇ ਇਸ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਬੈਠੋ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਇਸ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀ॥੨੪॥

ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਅੰਗਨਾ ਬੈਠਾਏ॥ ਨੈਬੀ ਮਹਤਾ ਸਗਲ ਬੁਲਾਏ॥
ਲੈ ਸੰਗ ਗਈ ਮ੍ਰਿਤਕ ਕਹ ਤਿਹ ਘਰ॥ ਰਾਖਜੇ ਥੋ ਜਹਾਂ ਜਾਰ ਛਪਾ ਕਰਿ॥ ੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਗਨਾ=ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ। ਨੈਬੀ ਮਹਤਾ=ਲਾਗੀ, ਸੇਵਕ।

ਉਸ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਬਿਠਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਉਥੇ ਲੈ ਗਏ ਜਿਥੇ ਕਿ ਉਸ ਔਰਤ ਦਾ ਯਾਰ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੨੫॥

ਤਿਹ ਘਰ ਜਾਇ ਪਾਟ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਦੈ ਕਰਿ॥ ਰਮੀ ਜਾਰ ਕੇ ਸਾਥ ਬਿਹਸਿ ਕਰਿ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਜੁਤ ਬੈਠ ਲੋਗ ਦ੍ਵਾਰਾ ਪਰਿ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਸਕਤ ਬਿਚਰਿ ਕਰਿ॥੨੬॥

ਉਸ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਯਾਰ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਰਾਜਾ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠਿਆ ਸੀ

****

ਅਤੇ ਭੇਤ ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੨੬॥

ਤੇ ਸਭਹੀ ਜਿਯ ਮੈ ਅਸ ਜਾਨੈ॥ ਸੁਤਾ ਸ਼ਿਵਤ ਪੂਜਤ ਅਨੁਮਾਨੈ॥
ਯਾਕੀ ਆਜੁ ਸੱਤਤਾ ਲਹਿ ਹੈਂ॥ ਭਲਾ ਬੁਰੀ ਬਤਿਯਾ ਤਬ ਕਹਿ ਹੈਂ॥੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਤਾ ਸਿਵਤ ਪੂਜਤ=ਲੜਕੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਉਹ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਤਰੀ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਜ ਇਸ ਦਾ ਪਤੀ ਬਰਤਾ ਧਰਮ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ॥੨੭॥

ਜੋ ਯਹ ਕੁਅਰਿ ਰੁੱਦ੍ਰ ਸੋਂ ਰਤ ਹੈ॥ ਜੌ ਯਹ ਤਿਹ ਚਰਨਨ ਮੈ ਮਤ ਹੈ॥
ਤੌ ਪਤਿ ਜੀਵਤ ਬਾਰ ਨ ਲਗਿ ਹੈ॥ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ ਭਾਖਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਪੁਨਿ ਜਗਿ ਹੈ॥੨੮॥

ਜੇ ਉਹ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੈ ਤਾਂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਹੋਣ ਵਿਚ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗੀ ਅਤੇ ਮੁਰਦਾ 'ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਿਵ' ਕਹਿ ਕੇ ਜਿਉਂਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ॥੨੮॥

ਇਤ ਤੇ ਦ੍ਵਾਰ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰਤ॥ ਉਸ ਤ੍ਰਿਯ ਸੰਗ ਭੀ ਜਾਰ ਮਹਾ ਰਤ॥
ਜਜੋਂ ਜਜੋਂ ਲਪਟਿ ਚੋਟ ਚਟਕਾਵੈ॥ ਤੇ ਜਾਨੇ ਵਹ ਗਾਲ੍ਹ ਬਜਾਵੈ॥ ੨੯॥

ਇਧਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਸਾਰੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਓਧਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਹ ਚਟਖਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਬਕਰੇ ਵਰਗੀ ਆਵਾਜ਼ ਕੱਢ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ॥੨੯॥

ਤਹਾਂ ਖੋਦਿ ਭੂ ਤਾਕੋ ਗਾਡਾ॥ ਬਾਹਰ ਹਾਡ ਗੋਡ ਨਹਿ ਛਾਡਾ॥
ਅਪਨੇ ਸਾਥ ਜਾਰ ਕਹ ਧਰਿਕੈ॥ ਲੈ ਆਈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਰਿਕੈ॥੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖੋਦਿ ਭੂ=ਟੋਆ ਪੁੱਟ ਕੇ। ਤਾਕੋ ਗਾਡੋ=ਉਸ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਾਰ=ਯਾਰ। ਇਹ ਭਾਤ ਉਚਰਿਕੈ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ।

ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਟੋਆ ਪੁੱਟ ਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਾਂ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਕੁਝ ਨ ਰਖਿਆ, ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਬਾਹਰ ਲੈ ਆਈ॥੩੦॥

ਜਬ ਮੈਂ ਧਯਾਨ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕੋ ਧਰਿਯੋ॥ ਤਬ ਸ਼ਿਵ ਅਸ ਮੁਰ ਸਾਥ ਉਚਰਿਯੋ॥

ਬਰੰਬ੍ਰਹ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਮਨ ਭਾਵਤ।। ਜੋ ਇਹ ਸਮੈਂ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮਹਿ ਆਵਤ।। ੩੧।।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ," ਹੇ ਪੁੱਤਰੀ! ਇਸ ਵਕਤ ਜੋ ਮਨ ਵਿਚ ਆਵੇ ਮੰਗ ਲੈ"।।੩੧।।

ਤਬ ਮੈਂ ਕਹਿਯੋ ਜਿਯਾਇ ਦੇਹੁ ਪਤਿ।। ਜੋ ਤੁਮਰੇ ਚਰਨਨ ਮਹਿ ਮੁਰ ਮਤਿ।।
ਤਬ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨਜੋ ਸ਼ਿਵ ਬਚ।। ਸੋ ਤੁਮ ਸਮਝਿ ਲੇਹੁ ਭੂਪਤਿ ਸਚ।। ੩੨।।

ਤਦ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਮੇਰਾ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰ ਦੇਵੋਂ। ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੱਚ ਮੰਨਣਾਂ ਤਦ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ।।੩੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਾਂਤੇ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕਰੋ ਵਾ ਤੇ ਬੈਸ ਕਿਸ਼ੋਰ।।
ਨਾਥ ਜੀਯੋ ਸ੍ਰੀ ਸੰਭੁ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੀ ਕੋਰ।। ੩੩।।

"ਮੈ ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਜਵਾਨ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ"। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਜੀਉਂਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।।੩੩।।

ਚੌਪਈ।। ਸਭਹਿਨ ਬਚਨ ਸੱਤ ਕਰਿ ਜਾਨਾ।। ਸ਼ਿਵ ਕੋ ਸੱਤ ਬਚਨ ਅਨਮਾਨਾ।।
ਤਬ ਤੇਂ ਤਜਿ ਸੁੰਦਰ ਜਿਯ ਤ੍ਰਾਸਾ।। ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਤਾਸੌ ਕਰਤ ਬਿਲਾਸਾ।। ੩੪।। ੧।।

ਸਾਰਿਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਚਾ ਜਾਣ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਮਨ ਦਾ ਭੈਅ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਪਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਨਿੱਤ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।।੩੪।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਪਚੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੨੫।।੬੧੬੧।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਝੀਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੨੫।।੬੧੬੧।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਛੱਬੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੁਕਚ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਗਹਰਵਾਰ ਰਾਜਾ ਇਕ ਅਤਿ ਬਲ।। ਕਬੈ ਨ ਚਲਯਾ ਪੀਰ ਹਲਾਚਲ।।
ਗੂੜ੍ਹ ਮਤੀ ਨਾਰੀ ਤਾਕੇ ਘਰ।। ਕਹੀ ਨ ਪਰਤ ਪ੍ਰਭਾ ਤਾਕੀ ਬਰ।। ੧।।

ਗਹਿਰਵਾਰ ਇਕ ਮਹਾਨ ਬਲੀ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਕਸ਼ਟ ਜਾਂ ਦੁਖ ਨਹੀਂ

****
ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਗੁੜਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸੋਭਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ॥੧॥

ਤਹ ਇਕ ਹੁਤੋ ਸ਼ਾਹ ਬਡਭਾਗੀ॥ ਰੂਪਵਾਨ ਗੁਨਵਾਨ ਨੁਰਾਗੀ॥
ਸੁਕਚਮਤੀ ਦੁਹਿਤਾ ਤਾਕੇ ਘਰ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਭਈ ਜਨੁ ਕਲਾ ਕਿਰਣਿਧਰ॥ ੨॥

ਉਥੇ ਇਕ ਭਾਗਵਾਨ ਸ਼ਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵਾਨ, ਗੁਣਵਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਕਚਮਤੀ ਜਿਹੜੀ ਮਾਨੋਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥੨॥

ਏਕ ਤਹਾਂ ਬੈਪਾਰੀ ਆਯੋ॥ ਅਮਿਤ ਦਰਬ ਨਹਿ ਜਾਤ ਗਨਾਯੋ॥
ਜਵੱਤ੍ਰਿ ਜਾਇਫਰ ਉਸਟੈ ਭਰੇ॥ ਲੌਂਗ ਲਾਯਚੀ ਕਵਨ ਉਚਰੇ॥ ੩॥

ਇਕ ਦਿਨ ਉਥੇ ਅਪਾਰ ਧਨ ਵਾਲਾ ਇਕ ਵਪਾਰੀ ਆਇਆ। ਜਾਵਿਤਰੀ. ਜਾਫਲ. ਲੌਂਗ, ਇਲਾਇਚੀ, ਦੇ ਉਸ ਊਠ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿੰਨੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਸੀ ਇਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ॥੩॥

ਉਤਰਤ ਧਾਮ ਤਵਨ ਕੇ ਭਯੋ॥ ਮਿਲਬੇ ਕਾਜ ਸ਼ਾਹ ਸੰਗ ਗਯੋ॥
ਦੁਹਿਤ ਘਾਤ ਤਵਨ ਕੀ ਪਾਈ॥ ਸਕਲ ਦਰਬੁ ਤਿਹ ਲਿਯੋ ਚੁਰਾਈ॥ ੪॥

ਉਹ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਸੁਕਚਮਤੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਠਹਿਰਿਆ। ਸੁਕਚਮਤੀ ਨੇ ਮੌਕਾ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਧਨ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਿਆ॥੪॥

ਮਾਤ੍ਰਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੀ ਸਕਲ ਨਿਕਾਰਿ॥ਦਈ ਬਹੁਰਿ ਤਹ ਆਗਿ ਪ੍ਰਜਾਰ॥
ਰੋਵਤ ਸੁਤਾ ਪਿਤਾ ਪਹਿ ਆਈ॥ ਜਰਜੋ ਧਾਮ ਕਹਿ ਤਾਂਹਿ ਸੁਨਾਈ॥ ੫॥

ਫਿਰ ਉਸ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਧਨ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ. ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਰੋਂਦੀ ਹੋਈ ਪਿਤਾ ਦੇ ਕੋਲ ਆਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਰਾ ਘਰ ਸੜ ਗਿਆ ਹੈ॥੫॥

ਸੁਨ ਤ੍ਰਿਯ ਬਚਨ ਸ਼ਾਹ ਦ੍ਵੈ ਧਾਏ॥ ਘਰ ਕੋ ਮਾਲ ਨਿਕਾਸਨ ਆਏ॥
ਆਗੇ ਆਇ ਨਿਹਾਰੈਂ ਕਹਾਂ॥ ਨਿਰਖਾ ਢੇਰ ਭਸਮ ਕਾ ਤਹਾਂ॥ ੬॥

ਉਸ ਲੜਕੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਾਹ ਭੱਜੇ ਆਏ ਅਤੇ ਘਰ ਦਾ ਮਾਲ ਕੱਢਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਪਰ ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਗੇ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਘਰ ਸਵਾਹ ਦਾ ਢੇਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ॥੬॥

ਬਹੁਰਿ ਸੁਤਾ ਇਮਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ॥ ਯਹੈ ਪਿਤਾ ਦੁਖ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਮਾਰੇ॥
ਆਪਨਿ ਗਏ ਕਾ ਸ਼ੋਕ ਨ ਆਵਾ॥ ਯਾਕੋ ਲਗਤ ਹਮੈਂ ਪਛਤਾਵਾ॥੭॥

ਫਿਰ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਾਲ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਏਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲ ਜੋ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਅਤੇ ਪਛਤਾਵਾ ਹੈ॥੭॥

ਪੁਨਿ ਸੁਤ ਕੌ ਅਸ ਸ਼ਾਹ ਉਚਾਰੇ॥ ਸੋਈ ਭਯੋ ਜੁ ਲਿਖ੍ਯੋ ਹਮਾਰੇ॥
ਤੁਮ ਯਾਕੋ ਕਛੁ ਸ਼ੋਕ ਕਰਹੁ ਜਿਨ॥ ਦੈਹੋ ਦਰਬੁ ਜਰ੍ਯੋ ਜਿਤਨੋ ਇਨ॥੮॥

ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜੋ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸਾਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਤੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੁਖੀ ਨ ਹੋ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਇਹ ਧਨ ਸਾੜਿਆ ਹੈ, ਉਹੀ ਵਾਪਿਸ ਇਹ ਧਨ ਫਿਰ ਦੇਵੇਗਾ॥੮॥

ਭੇਦ ਅਭੇਵ ਨਾ ਕਛੁ ਜੜ੍ਹ ਪਾਯੋ॥ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਇ ਬਹੁਰਿ ਘਰ ਆਯੋ॥
ਕਰਮ ਰੇਖ ਅਪਨੀ ਪਹਿਚਾਨੀ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕੀ ਰੀਤਿ ਨ ਜਾਨੀ॥੯॥

ਮੂਰਖ ਨੇ ਅਸਲ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਠਗਾਵਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭਾਗ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨ ਪਹਿਚਾਣ ਸਕਿਆ॥੯॥

ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤਾ ਇਹ ਛਲ ਧਨ ਹਰਾ॥ ਭੇਦ ਨ ਤਾਕੇ ਪਿਤੈਂ ਬਿਚਰਾ॥
ਸਜਾਨਾ ਹੁਤੋ ਭੇਦ ਨਹਿ ਪਾਯੋ॥ ਬਿਨੁ ਲਾਗੇ ਜਲ ਮੂੰਡ ਮੂੰਡਾਯੋ॥੧੦॥੧॥

ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਛੱਲ ਨਾਲ ਧਨ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਵੀ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਸਿਆਣਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਸ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਪਾਣੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿਰ ਮੁੰਨਵਾ ਲਿਆ ਭਾਵ ਠਗਿਆ ਗਿਆ॥੧੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਛਬੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੨੬॥੬੧੭੧॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਭੂਪ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਛਬੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੨੬॥੬੧੭੧॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤਾਈਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਚਲ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਅਚਲਾ ਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਸੋਹੈ॥ ਅਚਲ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਤਹ ਕੋਹੈ॥

ਅਚਲ ਦੇਇ ਤਾਕੇ ਘਰ ਰਾਨੀ॥ ਸੁੰਦਰਿ ਭਵਨ ਚਤੁਰਦਸ ਜਾਨੀ॥ ੧॥

ਅਚਲਾ ਵਤੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਅਚਲ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅਚਲ ਦੇਵੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਚੌਦਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥੧॥

ਅਚਲ ਮਤੀ ਦੂਸਰ ਤਿਹ ਦਾਰਾ॥ ਤਾਤੇ ਸੁੰਦਰਿ ਹੁਤੀ ਅਪਾਰਾ॥
ਤਾਸੌ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਨੇਹ ਅਪਾਰਾ॥ ਜਾਨਤ ਊਚ ਨੀਚ ਤਿਹ ਪਜਾਰਾ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੂਸਰ ਤਿਹ ਦਾਰਾ=ਉਸ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਵਹੁਟੀ ਸੀ। ਨੇਹ ਅਪਾਰਾ=ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ।

ਅਚਲ ਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਉਸਦੀ ਦੂਸਰੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਸ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਉਹ ਊਚ ਨੀਚ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ॥੨॥

ਦੁਤਿਯ ਨਾਰਿ ਅਸ ਚਰਿਤ ਬਿਚਾਰਜੋ॥ ਏਕ ਨਾਰਿ ਕੇ ਸਾਥ ਸਿਖਾਰਜੋ॥
ਤਾਕੋ ਭਰਜੋ ਦਰਬ ਸੌ ਧਾਮਾ॥ ਜਾਨਤ ਅਵਰ ਨ ਦੂਜੀ ਬਾਮਾ॥ ੩॥

ਦੂਸਰੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਿਖਾਇਆ। ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਧਨ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨ ਲੱਗਾ॥੩॥

ਜਬ ਸਭ ਅਰਧ ਰਾਤ੍ਰਿ ਸ੍ਵੈ ਜਾਂਹਿ॥ ਜਾਗਤ ਰਹੈ ਏਕ ਜਨ ਨਾਹਿ॥
ਦੀਪ ਜਰਜੋ ਧੌਲਰ ਜ਼ਬ ਲਹਿਯਹੁ॥ ਤਬ ਤੁਮ ਅਸ ਰਾਜਾ ਸੌ ਕਹਿਯਹੁ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸ ਰਾਜਾ ਸੌ ਕਹਿਯਹੁ=ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ।

ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਸੀ ਜਦ ਸਾਰੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਕੋਈ ਜਾਗਦਾ ਹੋਇਆ ਨ ਹੋਵੇ: ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਮਹਲ ਉਤੇ ਜਗਦਾ ਹੋਇਆ ਦੀਵਾ ਵੇਖੇਂ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਹਿਣਾ॥੪॥

ਮਾਯਾ ਗਡੀ ਮੋਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਨੋ॥ ਏਕ ਬਾਤ ਮੈਂ ਤੁਮੈਂ ਬਖਾਨੋ॥
ਅਛਲਾ ਦੇ ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਬਲਿ ਦੈਕੈ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲੈ ਜਾਂਹਿ ਕਾਢਿ ਮੁਹਿ ਲੈਕੈ॥ ੫॥

'ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਦੇਵੀ ਸਮਝੋ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਦੱਸਦੀ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਰਾਣੀ ਅਛਲਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇ ਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਧਨ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਆਵੋ॥੫॥

ਅਛਲਾ ਦੇ ਜਬ ਹੀ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ॥ ਉਲਟਿ ਭੇਦ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਸਿਖਾਯੋ॥
ਏਕ ਬਾਤ ਮਾਂਗੋ ਮੁਹਿ ਦੇਹੁ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਪਹਿ ਨਾਮ ਤਿਸੀ ਕਾ ਲੇਹੁ॥ ੬॥

ਅਛਲਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਉਲਟੀ ਗੱਲ ਹੀ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਾਇਦਾ ਕਰ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਬਿਜਾਏ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਲਵੇਂਗੀ॥੬॥

ਪ੍ਰਥਮੈ ਅਧਿਕ ਦਰਬੁ ਤਿਹ ਦਿਯਾ॥ ਦੁਗਨੋ ਦਰਬ ਦੇਨ ਤਿਹ ਕਿਯਾ॥
ਤਿਨ ਸਹੇਟ ਉਤ ਦੀਪ ਜਗਾਯੋ॥ ਇਤਿ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਮਿ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਯੋ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਹੇਟ=ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਥਾਂ ਤੇ। ਭਾਖ ਸੁਨਾਯੋ=ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ।

ਪਹਿਲੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਣਾ ਧਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਥਾਂ ਤੇ ਦੀਵਾ ਜਗਾਇਆ ਅਤੇ ਇਧਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉੱਚੀ ਦਿੱਤੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ॥੭॥

ਹੇ ਨ੍ਰਿਪ ਮੁਹਿ ਮਾਯਾ ਤੁਮ ਜਾਨੋ॥ ਬਿਕਟ ਕੇਤਕੀ ਗਡੀ ਪਛਾਨੋ॥
ਅਪਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਹ ਬਲਿ ਦੇ ਕੈ॥ ਯਾਤੇ ਭਖਹੁ ਕਾਢਿ ਧਨ ਲੈ ਕੈ॥ ੮॥

"ਹੇ ਰਾਜਨ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਲਛਮੀ ਸਮਝੋ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਕ ਖਾਸ ਥਾਂ ਤੇ ਦੱਬੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਧਨ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰੋ"॥੮॥

ਰਾਨੀ ਸਾਥ ਜਹਾਂ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋਯੋ॥ ਅਰਧਿਕ ਰਾਤ੍ਰਿ ਬਚਨ ਤਹ ਹੋਯੋ॥
ਮੁਹਿ ਮਾਯਾ ਕੌ ਘਰ ਹੀ ਰਾਖਹੁ॥ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੈ ਅਪਨੀ ਬਲਿ ਭਾਖਹੁ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰਧਿਕ ਰਾਤ੍ਰਿ=ਅੱਧੀ ਰਾਤ। ਬਲਿ ਭਾਖਹੁ=ਬਲੀਦਾਨ ਕਰੋ।

ਜਦ ਰਾਜਾ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਸੌਂ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਉਹ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਮੈਨੂੰ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰਖੋ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ॥੯॥

ਜਿਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਹ ਚਰਿਤ ਬਨਾਯੋ॥ ਤਾਹੀ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਮ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਰਾਜਾ ਲੋਭ ਦਰਬ ਕੇ ਮਾਰੇ॥ ਤਿਸੀ ਨਾਰਿ ਕਹ ਬਲਿ ਦੈ ਡਾਰੇ॥ ੧੦॥

ਜਿਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਰਚਿਆ ਸੀ, ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦਾ ਨਾਂ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਧਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਉਸੇ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਹੀ ਬਲੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ॥੧੦॥

ਜਿਨਹੁ ਨਾਰਿ ਕੌ ਮਤੋ ਸਿਖਾਯੋ।। ਪਲਟਿ ਕਾਮ ਤਾਹੀ ਕੇ ਆਯੋ।।
ਉਨ ਤ੍ਰਿਯ ਦਰਬ ਤਾਂਹਿ ਬਹੁ ਦਜਾਇ।। ਨਾਰਿ ਤਿਸੀ ਕੌ ਹਨਜੈ ਬਨਾਇ।। ੧੧।।

ਜਿਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਚਲਿੱਤਰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਉਤੇ ਹੀ ਵਰ੍ਹ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦੁਆਇਆ, ਉਸ ਨੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੧੧।।

ਬੁਰੀ ਬਾਤ ਜੋ ਕੋਈ ਬਨਾਵੈ।। ਉਲਟਿ ਕਾਮ ਤਾਹੀ ਕੇ ਆਵੈ।।
ਜੈਸਾ ਕਿਯੋ ਤੈਸ ਫਲ ਪਾਯੋ।। ਤਾਂਹਿ ਹਨਤ ਥੀ ਆਪੁ ਹਨਾਯੋ।। ੧੨।। ੧।।

ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਲਟ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਪਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਦੂਸਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਆਪ ਹੀ ਮਾਰੀ ਗਈ।।੧੨।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਸਤਾਈ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੨੭।।੬੧੧੩।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ,-ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤਾਈਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੨੭।।੬੧੧੩।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਾਈਵਾਂ

ਕਥਾ ਪੀਰ ਕੁਤਬ ਸ਼ਾਹ

ਚੌਪਈ।। ਥੰਭਕਰਨ ਇਕ ਥੰਭੂ ਦੇਖ ਨ੍ਰਿਪ।। ਸਿੱਖਜ ਸਾਧੁ ਕੋ ਦੁਸ਼ਟਨ ਕੋ ਰਿਪੁ।।
ਤਾਕੇ ਸ੍ਵਾਨ ਏਕ ਥੋ ਆਛਾ।। ਸੁੰਦਰ ਘਨੋ ਸਿੰਘ ਸੋ ਕਾਛਾ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਪੁ=ਵੈਰੀ। ਸ੍ਵਾਨ=ਕੁੱਤਾ। ਆਛਾ=ਚੰਗਾ। ਸਿੰਘ=ਸ਼ੇਰ।

ਥੰਭਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਥੰਭਕਰਣ ਸਾਧੂਆਂ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗਾ ਕੁੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬਹਾਦਰ ਸੀ।। ੧।।

ਇਕ ਦਿਨ ਧਾਮ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਆਯੋ।। ਪਾਹਨ ਹਨਿ ਤਿਹ ਤਾਹਿ ਹਟਾਯੋ।।
ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਹੁਤੀ ਸ੍ਵਾਨ ਸੌ ਪ੍ਰੀਤਾ।। ਪਾਹਨ ਲਗੇ ਭਯੋ ਦੁਖ ਚੀਤਾ।। ੨।।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਪੱਥਰ ਮਾਰ ਕੇ ਭੱਜਾ ਦਿੱਤਾ।

****

ਦੁਖ ਹੋਇਆ॥੨॥

ਪਾਹਨ ਲਗੇ ਸ੍ਵਾਨ ਮਰਿ ਗਯੋ॥ ਰਾਨੀ ਦੋਸ਼ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਹ ਦਯੋ॥
ਮਰਜੋ ਸ੍ਵਾਨ ਭਜੋ ਕਹਾਂ ਉਚਾਰਾ॥ ਐਸੇ ਹਮਰੇ ਪਰੈ ਹਜਾਰਾ॥ ੩॥

ਪੱਥਰ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਕੁੱਤਾ ਮਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਰਾਜੇ ਸਿਰ ਮੜ੍ਹਿਆ। ਕੁੱਤਾ ਮਰ ਜਾਣ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹੋ ਜਹੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੁੱਤੇ ਹੋਰ ਹਨ॥੩॥

ਅਬ ਤੈਂ ਯਾਕੌ ਪੀਰ ਪਛਾਨਾ॥ ਤਾਕੋ ਭਾਂਤਿ ਪੂਜਿ ਹੈ ਨਾਨਾ॥
ਕਹਿਯੋ ਸਹੀ ਤਬ ਯਾਹਿ ਪੁਜਾਊਂ॥ ਭਲੇ ਭਲੇ ਤੇ ਨੀਰ ਭਰਾਊਂ॥ ੪॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੀ ਪੀਰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤੂੰ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰੇਂਗੀ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਠੀਕ ਹੈ ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਏਸੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇਥੇ ਪਾਣੀ ਭਰਾਵਾਂਗੀ॥੪॥

ਕੁਤਬ ਸ਼ਾਹ ਰਾਖਾ ਤਿਹ ਨਾਮਾ॥ ਤਹੀਂ ਖੋਦਿ ਭੂਅ ਗਾਡਯੋ ਬਾਮਾ॥
ਤਾਂ ਕੀ ਗੋਰ ਬਣਾਈ ਐਸੀ॥ ਕਿਸੀ ਪੀਰ ਕੀ ਹੋਇ ਨ ਜੈਸੀ॥ ੫॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਕੁਤਬਸ਼ਾਹ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁੱਟ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਦੀ ਏਨੀ ਵਧੀਆ ਕਬਰ ਬਣਾਈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪੀਰ ਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੫॥

ਇਕ ਦਿਨ ਆਪੁ ਤਹਾਂ ਤ੍ਰਿਯ ਗਈ॥ ਸਿਰਨੀ ਕਛੂ ਚੜ੍ਹਾਵਤ ਭਈ॥
ਮੰਨਤਿ ਮੋਰਿ ਕਹੀ ਬਰ ਆਈ॥ ਸੁਪਨਾ ਦਿਯੋ ਪੀਰ ਸੁਖਦਾਈ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਸਿਰਨੀ=ਸ਼ੀਰਨੀ। ਮੰਨਤਿ ਬਰ ਆਈ=ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੋਈ। ਸੁਪਨਾ ਦਿਯੋ=ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਆਇਆ।

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਇਕ ਦਿਨ ਖੁਦ ਉਸ ਦੀ ਕ਼ਬਰ ਤੇ ਗਈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕ਼ਬਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ । ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਪੀਰ ਕੁਤਬ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ॥੬॥

ਮੋਹਿ ਸੋਵਤੇਂ ਪੀਰ ਜਗਾਯੋ॥ ਆਪੁ ਆਪਨੀ ਕਬੁਰ ਬਤਾਯੋ॥
ਤਾਂਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਠੌਰ ਪਛਾਨੀ॥ ਜਬ ਹਮਰੀ ਮਨਸਾ ਬਰ ਆਨੀ॥ ੭॥

ਪੀਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕਬਰ ਖੁਦ ਵਿਖਾਈ ਹੈ। ਮੇਰੀ

ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਜਗਾ ਮੈਂ ਪਹਿਚਾਣ ਲਈ ਹੈ॥੭॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਜਬ ਪੁਰ ਮੈ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ॥ ਜਜਾਰਤਿ ਸਕਲ ਲੋਗ ਮਿਲਿ ਆਯੋ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੀਰਨੀ ਚੜ੍ਹਾਵੈਂ॥ ਚੂੰਬਿ ਕਬੁਰ ਕੂਕਰ ਕੀ ਜਾਵੈਂ॥ ੮॥

ਜਦ ਨਗਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਥੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਕਬਰ ਨੂੰ ਚੁੰਮ ਚੁੰਮ ਕੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ॥੮॥

ਕਾਜੀ ਸ਼ੇਖ ਸੈਯਦ ਤਹ ਆਵੈਂ॥ ਪੜ੍ਹਿ ਫਾਤਜਾ ਸੀਰਨੀ ਬਟਾਵੈਂ॥
ਧੂਰਿ ਸਮਸ ਝਾਰੂਅਨ ਉਡਾਹੀ॥ ਚੂੰਮਿ ਕਬੁਰ ਕੂਕਰ ਕੀ ਜਾਹੀ॥ ੯॥

ਉਥੇ ਕਾਜ਼ੀ, ਸਯਦ ਅਤੇ ਸ਼ੇਖ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫਾਤਿਆ ਪੜ੍ਹਕੇ ਬਹਾਰੀ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਕਬਰ ਨੂੰ ਚੁੰਮ ਚੁੰਮ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਛਲ ਅਪਨੈ ਸ੍ਵਾਨ ਕੋ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਯੋ ਬਾਮ॥
ਅਬ ਲਗਿ ਕਹ ਜਜਾਰਤਿ ਕਰੈਂ ਸ਼ਾਹੁ ਕੁਤਬ ਦੀ ਨਾਮ॥੧੦॥੧॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੁੱਤੇ ਲਈ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਲੋਕ ਕੁਤਬਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਹੁਣ ਤਕ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ॥੧੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਅਠਾਈਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੨੮॥੬੧੯੩॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਾਈਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੨੮॥੬੧੯੩॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣੱਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਝੀਊਰੀ

ਚੌਪਈ॥ ਬਿਜਿਯਾ ਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਸੋਹੈ॥ ਬ੍ਰਿਭ੍ਰਮ ਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਹ ਕੋਹੈ॥
ਬਜਾਘ੍ਰ ਮਤੀ ਤਾਕੇ ਘਰ ਦਾਰਾ॥ ਚੰਦ੍ਰ ਲਯੋ ਤਾਤੇ ਉਜਿਯਾਰਾ॥ ੧॥

ਬਿਜੇਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਭਰਮ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਆਘਰ ਮਤੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਿਆ ਹੋਵੇ॥੧॥

ਤਿਹ ਠਾਂ ਹੁਤੀ ਏਕ ਪਨਿਹਾਰੀ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਬਾਰ ਭਰਤ ਥੀ ਵ੍ਹਾਰੀ॥
ਤਿਹ ਕੰਚਨ ਕੇ ਭੂਖਨ ਲਹਿਕੈ॥ ਡਾਰਿ ਦਏ ਘਟ ਮੈ ਕਰ ਗਹਿਕੈ॥੨॥

ਉਥੇ ਇਕ ਝੀਊਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਭਰਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਉਥੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਵੇਖੇ ਅਤੇ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘੜੇ ਵਿਚ ਪਾ ਲਏ॥੨॥

ਊਪਰ ਜਲ ਤਾਕੇ ਤਰ ਭੂਖਨ॥ ਕਿਨੂੰ ਨ ਨਰ ਸਮਝ੍ਯੋ ਤਿਹ ਦੂਖਨ॥
ਬਹੁ ਪੁਰਖਨ ਤਾਕੋ ਜਲ ਪੀਆ॥ ਕਿਨਹੂ ਜਾਨਿ ਭੇਦ ਨਹਿ ਲੀਆ॥੩॥

ਉਪਰ ਪਾਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਥੱਲੇ ਗਹਿਣੇ ਸਨ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨ ਸਕਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ ਪਰ ਉਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਜਾਣ ਸਕੇ॥੩॥

ਰਾਨੀਹੂੰ ਤਿਹ ਘਟਹਿ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੀ ਤਰ ਸੁ ਨਿਕਾਰਾ॥
ਕਾਹੂੰ ਬਾਤ ਲਖੀ ਨਹਿ ਗਈ॥ ਭੂਖਨ ਜਾਤ ਨਾਰਿ ਹਰਿ ਭਈ॥੪॥੧॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਘੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੀ ਉਹ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਉਹ ਘੜਾ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਕੋਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਨ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਗਹਿਣੇ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਗਈ॥੪॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਉਨਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੨੯॥੬੧੯੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣੱਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੨੯॥੬੧੯੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੀਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਿਰਹਾ ਵਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਬਿਰਹਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਦੱਛਿਨ॥ ਬਿਰਹ ਸੈਨ ਤਹ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਿਚੱਛਨ॥
ਬਿਰਹਾ ਦੇਇ ਸਦਨ ਮਹਿ ਬਾਲਾ॥ ਜਨੁ ਕਰਿ ਸਿਖਰ ਅਗਨਿ ਕੀ ਜ੍ਵਾਲਾ॥੧॥

ਦਖਣ ਦੇ ਬਿਰਹਾਵਤੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਬਿਰਹਾ ਸੈਨ ਨਾਮੀ ਸਮਝਦਾਰ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਬਿਰਹਾ ਦੇਵੀ ਨਾਮੀਂ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਅੱਗਨੀ ਦੀ ਜਵਾਲਾ ਸਮਾਨ ਸੀ॥੧॥

ਇਸ਼ਕਾ ਦੇ ਤਿਹ ਸੁਤਾ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਚੰਦ ਸੂਰ ਜਿਹ ਸਮ ਛਬਿ ਦਿੱਜੈ॥

ਅਵਰ ਨਾਰਿ ਤਿਹ ਸਮ ਨਹਿ ਕੋਈ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਉਪਮਾ ਕਹ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋਈ॥ ੨॥

ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਇਸ਼ਕ ਦੇਵੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸੀ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗੀ ਕੇਵਲ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸੀ॥੨॥

ਸੁੰਦਰਤਾ ਤਾਕੇ ਤਨ ਐਸੀ॥ ਸਚੀ ਪਾਰਬਤੀ ਹੋਇ ਨ ਤੈਸੀ॥
ਮਾਲਮ ਸਕਲ ਜਗਤ ਉਜਿਯਾਰੀ॥ ਜੱਛ ਗਾਂਧ੍ਰਬੀ ਭੀਤਰ ਪਜਾਰੀ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਚੀ=ਸੱਚੀ, ਇੰਦਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ। ਪਾਰਬਤੀ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ।

ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਜਿੰਨੀ ਕਿ ਸ਼ੱਚੀ ਅਤੇ ਪਾਰਬਤੀ ਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਯੱਕ, ਗੰਧਰਬ ਆਦਿ ਸਭ ਵਿਚ ਪਿਆਰੀ ਸੀ॥੩॥

ਕੰਚਨ ਸੈਨ ਦੈਤ ਤਹ ਭਾਰੋ॥ ਬੀਰਜਮਾਨ ਦੁਤਿਮਾਨ ਕਰਾਰੋ॥
ਨਿਹਕੰਟਕ ਅਸੁਰਾਨ ਕਰਯੋ ਜਿਨ॥ ਸਮੁਹਿ ਭਯੋ ਸੋ ਬਲੀ ਹਨਯੋ ਤਿਨ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਮੁਹਿ ਭਯੋ=ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਹੰਨਯੋ ਤਿਨ=ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਉਥੇ ਇਕ ਕੰਚਨ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਵੱਡਾ ਦੈਂਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬੜਾ ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਬਲਵਾਨ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ॥੪॥

ਤਿਹ ਪੁਰ ਅਰਧਿ ਰਾਤਿ ਵਹ ਆਵੈ॥ ਏਕ ਪੁਰਖ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਭਖਿ ਜਾਵੈ॥
ਸਭਹਿੰ ਸੋਚ ਬਢਯੋ ਜਿਯ ਮੈ ਅਤਿ॥ ਬੈਠਿ ਬਿਚਾਰ ਕਰਤ ਭੇ ਸੁਭ ਮਤਿ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ ਭਖਿ ਜਾਵੈ=ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੁਭ ਮਤਿ=ਅਕਲ ਮੰਦ, ਸਿਆਣੇ।

ਉਹ ਉਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੫॥

ਇਹ ਰਾਛਸ ਅਤਿ ਹੀ ਬਲਵਾਨਾ॥ ਮਾਨੁੱਖ ਭਖਤ ਰੈਨਿ ਦਿਨ ਨਾਨਾ॥
ਤ੍ਰਾਸ ਕਰਤ ਕਾਹੂ ਨਹਿ ਜਨ ਕੌ॥ ਨਿਰਭੈ ਫਿਰਤ ਹੋਤ ਕਰਿ ਮਨ ਕੌ॥ ੬॥

ਇਹ ਰਾਕਸ਼ ਬਹੁਤ ਬਲਵਾਨ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਰਾਤ ਦਿਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਨਹੀ ਡਰਦਾ ਅਤੇ ਨਿਰਭੈਅ ਹੋ ਕੇ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੬॥

ਬੇਸ੍ਵਾ ਹੁਤੀ ਏਕ ਪੁਰ ਤਵਨੈ॥ ਦਾਨਵ ਖਾਤ ਮਨੁਖ ਭੂਅ ਜਵਨੈ॥
ਸੋ ਅਬਲਾ ਰਾਜਾ ਪਹ ਆਈ॥ ਨਿਰਖ ਰਾਵ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਲੁਭਾਈ॥ ੭॥

ਉਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਿ ਦੈਂਤ ਰੋਜ਼ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਆਈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ॥੭॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਹਿਯੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਨ ਬੈਨਾ॥ ਜੌ ਤੁਮ ਮੁਹਿ ਰਾਖਹੁ ਨਿਜੁ ਐਨਾ॥
ਤੌ ਹੌ ਨਾਰਿ ਅਸੁਰ ਕਹ ਆਵੈਂ॥ ਯਾ ਪੁਰ ਕੋ ਸਭ ਸ਼ੋਕ ਮਿਟਾਵੈਂ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਜ ਐਨਾ=ਆਪਣੇ ਘਰ। ਪੁਰ=ਨਗਰ। ਸਭ ਸ਼ੋਕ=ਸਭ ਦੁਖ।

ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਖ ਲਵੋਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਗਰ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੀ॥੮॥

ਤਬ ਮੈਂ ਬਰੌ ਤੋਹਿ ਕੌ ਧਾਮਾ॥ ਜਬ ਤੈਂ ਹਨ ਅਸੁਰ ਕਹ ਬਾਮਾ॥
ਦੇਸ ਸਭੈ ਅਰੁ ਲੋਗ ਬਸੈਂ ਸੁਖ॥ ਮਿਟੈ ਪ੍ਰਜਾ ਕੇ ਚਿਤ ਕੋ ਸਭ ਦੁਖ॥ ੯॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਇਸ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਂਗੀ ਤਾਂ ਅਵੱਸ਼ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸੁਖ ਨਾਲ ਰਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਪਰਜਾ ਦੇ ਚਿੱਤ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ॥੯॥

ਬਲੀ ਆਠ ਸੈ ਮਹਿਖ ਮੰਗਾਯੋ॥ ਭੱਛ ਭੋਜ ਪਕਵਾਨ ਪਕਾਯੋ॥
ਮਦਰਾ ਅਧਿਕ ਤਹਾ ਲੈ ਧਰਾ॥ ਸਾਤ ਬਾਰ ਜੁ ਚੁਆਇਨਿ ਕਰਾ॥ ੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਠ ਸੈ ਮਹਿਖ=ਅੱਠ ਸੌ ਝੋਟੇ। ਭੱਛ ਭੋਜ=ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਭੋਜਨ। ਮਦਰਾ=ਸ਼ਰਾਬ। ਸਾਤ ਬਾਰ ਚੁਆਇਨਿ=ਸੱਤ ਵਾਰ ਕੱਢੀ ਹੋਈ।

ਉਸ ਨੇ ਅਠ ਸੌ ਬਲਵਾਨ ਝੋਟੇ ਮੰਗਵਾਏ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਪਕਵਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ। ਉਸ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਐਸੀ ਸ਼ਰਾਬ ਲੈ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਸਤ ਵਾਰ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਸੀ॥੧੦॥

ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਸਭ ਅੰਨ ਬਨਾਏ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਿਖੁ ਸਾਥ ਮਿਲਾਏ॥
ਗਰਧਭਾਨ ਬਹੁ ਦਈ ਅਫੀਮੈਂ॥ ਬਾਂਧੇ ਆਨਿ ਅਸੁਰ ਕੀ ਸੀਮੈਂ॥ ੧੧॥

ਉਸ ਨੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ। ਖੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਫੀਮ ਖੁਆ ਕੇ ਦੈਂਤ ਦੀ ਹਦ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੇ॥੧੧॥

ਆਧੀ ਰਾਤਿ ਦੈਤ ਤਹ ਆਯੋ॥ ਗਰਧਭਾਨ ਮਹਿ ਖਾਨ ਚਬਾਯੋ॥
ਭੱਛ ਭੋਜ ਬਹੁਤੇ ਤਬ ਖਾਏ॥ ਭਰਿ ਭਰਿ ਪਜਾਲੇ ਮਦਹਿ ਚੜ੍ਹਾਏ॥ ੧੨॥

ਅਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੈਂਤ ਉਥੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਖੇਤਿਆਂ ਨੂੰ ਚਬਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਪਕਵਾਨ ਖਾਧੇ ਅਤੇ ਪਿਆਲੇ ਭਰ ਭਰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ॥੧੨॥

ਮਦ ਕੇ ਪੀਏ ਬਿਸੁਧ ਹ੍ਵੈ ਰਹਾ॥ ਆਨਿ ਅਫੀਮ ਗਰੋ ਤਿਹ ਗਹਾ॥
ਸੋਇ ਰਹਾ ਸੁਧਿ ਕਛੂ ਨ ਪਾਈ॥ ਨਾਰਿ ਪਛਾਨ ਘਾਤ ਕਹ ਧਾਈ॥ ੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੇਸੁਧ ਹ੍ਵੈ ਰਿਹਾ=ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਨਾਰ ਪਛਾਣ=ਇਸਤਰੀ ਵੇਖਕੇ। ਘਾਤ=ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ।

ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਬੇ ਸੁਧ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਉਹ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸੌਂ ਗਿਆ ਅਤੇ ਏਸੇ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆ ਗਈ॥੧੩॥

ਅਠ ਹਜ਼ਾਰ ਮਨ ਸਿੱਕਾ ਲਯੋ॥ ਤਾ ਪਰ ਅਵਟਿ ਢਾਰਿ ਕਰਿ ਦਯੋ॥
ਭਸਮੀ ਭੂਤ ਦੈਤ ਵਹੁ ਕਿਯੋ॥ ਬਿਰਹ ਵਤੀ ਪੁਰ ਕੌ ਸੁਖਦਿਯੋ॥ ੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੱਕਾ ਲਯੋ=ਸਿੱਕਾ ਲਿਆ। ਆਵਟਿ ਢਾਰਿ=ਢਾਲ ਕੇ।

ਉਸ ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਮਣ ਸਿਕਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਿਕੇ ਨੂੰ ਗਰਮ ਕਰ ਕੇ ਢਾਲ ਕੇ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਗਰਮ ਸਿੱਕੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ਦੈਂਤ ਭਸਮ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਰਹਾ ਵਤੀ ਨਗਰ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਛਲ ਅਬਲਾ ਅਸੁਰ ਹਨਿ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਬਰਜੋ ਸੁਖ ਪਾਇ॥
ਸਕਲ ਪ੍ਰਜਾ ਸੁਖ ਸੌ ਬਸੀ ਹ੍ਰਿਦੈ ਹਰਖ ਉਪਜਾਇ॥ ੧੫॥ ੧॥

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਸੁਖੀ ਸੁਖੀ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਸੁਖ ਪੂਰਬਕ ਰਹਿਣ ਲੱਗੀ॥੧੫॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੩੦॥੬੨੧੨॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੀਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੩੦॥੬੨੧੨॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕੱਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਵਲੰਦੇਜ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਵਲੰਦੇਜ ਕੋ ਏਕ ਨ੍ਰਿਪਾਲਾ॥ ਵਲੰਦੇਜ ਦੇਈ ਘਰ ਬਾਲਾ॥
ਤਾ ਪੁਰ ਕੁਪਜੋ ਫਿਰੰਗਰਾਇ ਮਨ॥ ਸੈਨ ਚੜ੍ਹਾ ਲੈ ਕਰਿ ਸੰਗ ਅਨ ਗਨ॥੧॥

ਵਲੰਦੇਜ (ਹਾਲੈਂਡ) ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਵਲੰਦੇਜ ਦੇਵੀ ਸੀ । ਉਸ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਫਰੰਗੀਆਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ॥੧॥

ਨਾਮੁ ਫਿਰੰਗੀ ਰਾਇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਿਹ॥ ਅੰਗਰੇਜਨ ਪਰ ਚੜ੍ਹਤ ਕਰੀ ਜਿਹ॥
ਅਨਗਨ ਲਏ ਚਮੂੰ ਚਤੁਰੰਗਾ॥ ਜਨੁ ਕਰਿ ਉਮਡਿ ਚਲਜੋ ਜਲ ਗੰਗਾ॥੨॥

ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਫਰੰਗੀ ਰਾਏ ਸੀ। ਉਸ ਅਪਾਰ ਚਤਰੰਗਣੀ ਸੈਨਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਗੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ॥੨॥

ਵਲੰਦੇਜ ਦੇਈ ਕੇ ਨਾਥਹਿ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜੇ ਡਰ ਹੀ ਕੇ ਸਾਥਹਿ॥
ਰਾਨੀ ਭੇਦ ਨ ਕਾਹੂ ਦਯੋ॥ ਤ੍ਰਾਸ ਤ੍ਰਸਤ ਰਾਜਾ ਮਰਿ ਗਯੋ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਾਸ ਤ੍ਰਸਤ=ਡਰਦਾ ਮਾਰਾ।

ਵਲੰਦੇਜ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਤਾਂ ਭੈਅਭੀਤ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਹ ਭੇਤ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦਸਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾ ਡਰਦਾ ਹੀ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ॥੩॥

ਮ੍ਰਿਤਕ ਨਾਥ ਤਿਹ ਸਮੈਂ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਔਰ ਸੰਗ ਬਹੁ ਸੈਨ ਬਿਚਾਰਾ॥
ਇਹੈ ਘਾਤ ਜਿਯ ਮਾਂਹਿ ਬਿਚਾਰੀ॥ ਕਾਸਟ ਪੁਤ੍ਰਿਕਾ ਲੱਛ ਸਵਾਰੀ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਤਕ=ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਮੁਰਦਾ। ਨਿਹਾਰਾ=ਵੇਖਿਆ। ਕਾਸਟ=ਲਕੜੀ। ਪੁਤ੍ਰਿਕਾ=ਮੂਰਤੀਆਂ। ਲੱਛ=ਲੱਖ।

ਉਸ ਮਰੇ ਹੋਏ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਲਕੜੀ ਦੀਆਂ ਇਕ ਲੱਖ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਣਵਾ ਲਈਆਂ॥੪॥

ਲੱਛ ਹੀ ਹਾਥ ਬੰਦੂਕ ਸਵਾਰੀ॥ ਦਾਰੂ ਗੋਲਿਨ ਭਰੀ ਸੁਧਾਰੀ॥
ਡਿਵਢਾ ਚੁਨਤ ਭਈ ਤੁਪਖਾਨਾ॥ ਤੀਰ ਬੰਦੂਕ ਕਮਾਨ ਅਰੁ ਬਾਨਾ॥੫॥

****

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੰਦੂਕ ਸਵਾਰੀ=ਬੰਦੂਕਾਂ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਇਕ ਲੱਖ ਬੰਦੂਕਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਡੇਢ ਗੁਣਾ ਤੋਪਾਂ, ਤੀਰ ਕਮਾਨ, ਬੰਦੂਕਾਂ ਅਤੇ ਤੀਰ ਲੈ ਲਏ॥੫॥

ਜਬ ਅਰਿ ਸੈਨ ਨਿਕਟ ਤਿਹ ਆਈ॥ ਸਭਹਿਨ ਗਈ ਪਲੀਤਾ ਲਾਈ॥
ਬੀਸ ਹਜ਼ਾਰ ਤੁਪਕ ਇਕ ਬਾਰਾ॥ ਛੁਟਗੀ ਕਛੁ ਨ ਰਹੀ ਸੰਭਾਰਾ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰਿ ਸੈਨ=ਵੈਰੀ ਦੀ ਫੌਜ। ਬੀਸ ਹਜ਼ਾਰ ਤੁਪਕ=ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦੂਕ।

ਜਦ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇੜੇ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਸਭ ਦੇ ਪਲੀਤਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦੂਕਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਚਲ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਸੰਭਾਲਿਆ ਨ ਜਾ ਸਕਿਆ॥੬॥

ਜਿਮਿ ਮਖੀਰ ਕੀ ਉਡਤ ਸੁ ਮਾਖੀ॥ ਤਿਮਿ ਹਾਂ ਚਲੀ ਬੰਦੂਕੈ ਬਾਖੀ॥
ਜਾਕੇ ਲਗੇ ਅੰਗ ਮੈਂ ਬਾਨਾ॥ ਤਤਛਿਨ ਤਿਨ ਭਟ ਤਜੇ ਪਰਾਨਾ॥੭॥

ਜਿਵੇਂ ਛੱਤੇ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਉੱਡ ਕੇ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਬੰਦੂਕਾਂ ਵੀ ਚਲ ਗਈਆਂ। ਤੀਰ, ਜਿਸ ਜਿਸ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਵੱਜੇ ਉਸ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ॥੭॥

ਤਰਫਰਾਹਿ ਗੌਰਿਨ ਕੇ ਮਾਰੇ॥ ਪਛੁ ਸੁਤ ਉਰਨ ਜਨ ਕੁ ਬਿਦਾਰੇ॥
ਰਥੀ ਸੁ ਨਾਗਪਤੀ ਅਰੁ ਬਾਜਾ॥ ਜਮ ਪੁਰ ਗਏ ਸਹਿਤ ਨਿਜੁ ਰਾਜਾ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਰਫਰਾਹਿ=ਤੜਫਾ ਕੇ। ਨਾਗਪਤੀ=ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ। ਬਾਜਾ=ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ। ਨਿਜ ਰਾਜਾ=ਆਪਣੇ ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ।

ਤੜਫ ਰਹੇ ਗੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਿਆ ਜਿਵੇਂ ਗਰੜ ਨੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਰੱਥਵਾਨ, ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜਾ ਸਮੇਤ ਜਮਪੁਰੀ ਚਲੇ ਗਏ॥੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਤਨ ਚੰਚਲਾ ਕੂਟੇ ਕਟਕ ਹਜ਼ਾਰ॥
ਅਰਿ ਮਾਰੇ ਰਾਜਾ ਸਹਿਤ ਗਏ ਗ੍ਰਿਹਨ ਕੌ ਹਾਰਿ॥੯॥੧॥

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਟਕ ਫੌਜ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਬਚੇ ਉਹ ਹਾਰ ਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਗਏ॥੯॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਇਕੱਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੩੧॥੬੨੨੧॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕੱਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੩੧॥੬੨੨੧॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਬੱਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਪ੍ਰੀਤ ਕਲਾ

ਚੌਪਈ।। ਸ਼ਹਿਰ ਭੇਹਰੇ ਏਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਰ।। ਕਾਮਸੈਨ ਤਿਹ ਨਾਮ ਕਹਤ ਨਰ।।
ਕਾਮਾਵਤੀ ਤਵਨ ਕੀ ਨਾਰੀ।। ਰੂਪਵਾਨ ਦੁਤਿਵਾਨ ਉਜਜਾਰੀ।। ੧।।

ਭੇਹਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਇਕ ਚੰਗਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕਾਮ ਸੈਨ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਕਾਮਾ ਵਤੀ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵਾਨ, ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਚੰਦ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਵਰਗੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਸੀ।।੧।।

ਤਾਕੇ ਬਹੁਤ ਰਹੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਾਜਿਨ।। ਜਯੋ ਕਰਤ ਤਾਜੀ ਅਰੁ ਤਾਜਿਨ।।
ਤਹ ਭਵ ਏਕ ਬਛੇਰਾ ਲਯੋ।। ਭੂਤ ਭਵਿੱਖਜ ਨ ਵੈਸੇ ਭਯੋ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਜਿਨ=ਘੋੜੇ। ਤਾਜੀ ਅਰੁ ਤਾਜਿਨ=ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਘੋੜੀਆਂ। ਭਵ=ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ।

ਉਸ ਦੇ ਤਬੇਲੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਘੋੜੇ ਘੋੜੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਘੋੜੇ ਘੋੜੀਆਂ ਹੋਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਥੇ ਇਕ ਵਛੇਰੇ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਵਛੇਰਾ ਨਾ ਭੂਤ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ।।੨।।

ਤਹ ਇਕ ਹੋਤ ਸ਼ਾਹ ਬਡਭਾਗੀ।। ਰੂਪ ਕੁਅਰ ਨਾਮਾ ਅਨੁਰਾਗੀ।।
ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਲਾ ਤਿਹ ਸੁਤਾ ਭਨਿੱਜੈ।। ਕੋ ਦੂਸਰ ਪਟਤਰ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ।। ੩।।

ਉਥੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਰੂਪ ਕੁਮਾਰੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਲਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਣੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ।।੩।।

ਸੌ ਤ੍ਰਿਯ ਏਕ ਚੌਧਰੀ ਸੁਤ ਪਰ।। ਅਟਕਿ ਗਈ ਤਰੁਨੀ ਅਤਿ ਰੁਚਿ ਕਰਿ।।
ਮਿਜਮਾਨੀ ਛਲ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਯੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਭੋਜਨਹਿ ਭੁਜਾਯੋ।। ੪।।

ਉਹ ਲੜਕੀ ਇਕ ਚੌਧਰੀ ਦੇ ਲੜਕੇ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਛਲ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਭੋਜਨ ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਭੋਜਨ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਆਏ।।੪।।

ਕੀਨਾ ਕੈਫ ਰਸਮ ਸੋ ਜਬ ਹੀ।। ਤਰੁਨੀ ਇਹ ਬਿਧਿ ਉਚਰੀ ਤਬ ਹੀ।।
ਅਬ ਤੈਂ ਗਵਨ ਆਇ ਮੇਰੋ ਕਰਿ।। ਕਾਮ ਤਪਤ ਅਬ ਹੀ ਹਮਰੋ ਹਰਿ।। ੫।।

ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਈ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਕਾਮ ਜਵਾਲਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰੋ।।੫।।

ਤਬ ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਿਨ ਪੁਰਖ ਉਚਾਰੀ।। ਯੌ ਨ ਭਜੌ ਤੁਹਿ ਸੁਨਹੁ ਪਯਾਰੀ।।
ਜੋ ਰਾਜਾ ਕੇ ਉਪਜਜੋ ਬਾਜੀ।। ਸੋ ਦੈ ਪ੍ਰਥਮ ਆਨਿ ਮੁਹਿ ਤਾਜੀ।। ੬।।

ਤਦ ਉਸ ਗਭਰੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਵਾਂ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਦੇ।।੬।।

ਤਬ ਤਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਬਿਚਾਰ ਅਸ ਕਿਯੋ।। ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਜਾਇ ਤੁਰੰਗਮ ਲਿਯੋ।।
ਐਸੋ ਕਰਿਯੈ ਕਵਨੁ ਪਚਾਰਾ।। ਜਾਤੇ ਪਰੈ ਹਾਥ ਮੋ ਪਜਾਰਾ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਰੰਗਮ=ਘੋੜਾ। ਪਚਾਰਾ=ਉਪਾਅ।

ਤਦ ਇਸਤਰੀ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈ ਕਿ ਘੋੜਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ? ਕਿਹੜਾ ਉਪਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਪਿਆਰਾ ਘੋੜਾ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ।।੭।।

ਅਰਧ ਰਾਤ੍ਰਿ ਬੀਤਤ ਭੀ ਜਬੈ।। ਸ੍ਵਾਨ ਭੇਖ ਧਾਰਾ ਤ੍ਰਿਯ ਤਬੈ।।
ਕਰ ਮਹਿੰ ਗਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਇਕ ਲਈ।। ਬਾਜੀ ਹੁਤੋ ਜਹਾਂ ਤਹ ਗਈ।। ੮।।

ਜਦ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਭੇਸ ਬਣਾਇਆ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਕ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਘੋੜਾ ਸੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।।੮।।

ਸਾਤ ਕੋਟ ਤਹ ਕੂਦਿ ਪਹੂੰਚੀ।। ਦਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮਾਨ ਕੀ ਸੂਚੀ।।
ਜਿਹ ਜਾਗਤ ਪਹਰੂਅਹਿ ਨਿਹਾਰੈ।। ਤਾਕੋ ਮੂੰਡ ਕਾਟਿ ਕਰਿ ਡਾਰੈ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਹਰੂਅਹਿ ਨਿਹਾਰੈ=ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਵੇਖੇ। ਮੂੰਡ=ਸਿਰ।

ਉਹ ਦਾਨ, ਮਾਨ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਦੀ ਮਾਹਰ, ਸਤ ਕਿਲ੍ਹੇ ਟੱਪ ਕੇ ਉਥੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ, ਜਿਸ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਨੂੰ ਉਹ ਜਾਗਦਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖਦੀ ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦਿੰਦੀ ਸੀ।।੯।।

ਅੜਿੱਲ।। ਏਕ ਪਹਰੂਅਹਿ ਮਾਰਿ ਦੁਤਿਯ ਕਹ ਮਾਰਿਯੋ।।
ਤ੍ਰਿਤਿਯ ਮਾਰਿ ਚਤਰਥ ਕੋ ਸੀਸ ਉਤਾਰਿਯੋ।।
ਪੰਚਮ ਖਸਟਮ ਮਾਰਿ ਸਪਤਵੌ ਹਤਿ ਕਿਯੋ।।
ਹੋ ਅਸ਼ਟਮ ਪੁਰਖ ਸੰਘਾਰਿ ਛੋਰਿ ਬਾਜੀ ਲਿਯੋ।। ੧੦।।

ਇਕ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰ, ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਤੀਸਰੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਲਿਆ। ਪੰਜਵੇਂ ਛੇਵੇਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸਤਵੇਂ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅੱਠਵੇਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ।।੧੦।।

ਪਰੀ ਨਗਰ ਮੈ ਰੌਰਿ ਜਬੈ ਤ੍ਰਿਯ ਹੈ ਹਰਯੋ।।
ਪਠੈ ਪਖਰਿਯਾ ਕਛਿ ਕਛਿ ਕਹੈ ਕਹਾਂ ਪਰਯੋ।।
ਬਾਟ ਘਾਟ ਸਭ ਰੋਕਿ ਗਹੋ ਇਹ ਚੋਰਿ ਕੌ।।
ਹੋ ਧਰਿ ਲੀਜੈ ਇਹ ਹੋਨ ਨ ਦੀਜੈ ਭੋਰ ਕੌ।। ੧੧।।

ਜਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਘੋੜਾ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਵਾਸਤੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਭੇਜੇ ਤਾਂਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਰਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਢੂੰਡ ਕੇ ਸਵੇਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੋਰ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।।੧੧।।

ਜਿਤ ਜਿਤ ਧਾਵਹਿ ਲੋਗ ਹਰਿਯੋ ਹੈ ਕਹੈ ਕਿਸ।।
ਕਢੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨੈਂ ਦਿਖਿਯਤ ਧਾਵਤ ਦਸੌ ਦਿਸਿ।।
ਅਸ ਕਾਰਜ ਜਿਹ ਕਿਯ ਨ ਜਾਨ ਤਿਹ ਦੀਜਿਯੈ।।
ਹੋ ਜਯੋਂ ਤਯੋਂ ਜੀਤਿ ਤੁਰੰਗ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਲੀਜਿਯੈ।। ੧੨।।

ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਲੋਕ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਚੁਰਾਇਆ ਹੈ। ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਵੀ ਐਸਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਰਾਜੇ ਦਾ ਘੋੜਾ ਜਿੱਤ ਕੇ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।।੧੨।।

ਬਹੁਤ ਪਹੂੰਚੇ ਨਿਕਟ ਤਰੁਨਿ ਕੇ ਜਾਇਕੈ।।
ਫਿਰਿ ਮਾਰੇ ਤਿਨ ਵਹੈ ਤੁਰੰਗ ਨਚਾਇਕੈ।।
ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ਚਲਾਕੀ ਬਾਹੀ ਬੇਗ ਤਨ।।
ਹੋ ਤਿਨ ਕੀ ਹੌਸ ਨ ਰਾਖੀ ਰਾਖੇ ਏਕ ਬ੍ਰਨ।। ੧੩।।

ਕਈ ਲੋਕ ਉਸ ਲੜਕੀ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਘੋੜਾ ਨਚਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੂਰਮੇ ਬੜੀ ਚਤਰਾਈ ਨਾਲ ਉੱਡ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣ ਦਿੰਦੀ ਅਤੇ ਇਕੋ ਵਾਰ ਨਾਲ ਮਾਰ ਹੀ ਦਿੰਦੀ ਸੀ।।੧੩।।

ਚੌਪਈ।। ਕੂਦਕੀਆ ਜਾਕੇ ਪਰਵਾਰਾ।। ਇਕ ਤੇਂ ਤਾਂਹਿ ਦੋਇ ਕਰਿ ਡਾਰਾ।।
ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਹਨੇ ਪਖਰਿਯਾ ਮਨ ਤੈਂ।। ਦ੍ਵੈ ਦ੍ਵੈ ਗੇ ਹ੍ਵੈ ਇਕ ਇਕ ਤਨ ਤੈਂ।। ੧੪।।

ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਗਿਆ. ਉਸਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕੋ ਵਾਰ ਨਾਲ ਇਕ ਤੋਂ ਦੋ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦੋ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।।੧੪।।

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਬੀਰ ਪਖਰਿਯਾ ਮਾਰੈ।। ਇਕ ਇਕ ਤੇਂ ਕਰਿ ਦ੍ਵੈ ਦ੍ਵੈ ਡਾਰੇ।।
ਘੋਰਾ ਸਹਿਤ ਘਾਇ ਜੋ ਘਏ।। ਦ੍ਵੈ ਤੇ ਚਾਰਿ ਟੂਕ ਤੇ ਭਏ।। ੧੫।।

ਉਸ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਇਕ ਦੇ ਦੋ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਹੜੇ ਘੋੜਿਆਂ ਸਮੇਤ ਮਾਰੇ ਗਏ ਉਹ ਦੋ ਤੋਂ ਚਾਰ ਟੋਟੇ ਹੋ ਗਏ।।੧੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਬੀਰ ਬਿਦਾਰ ਬਹੁ ਨਦੀ ਤੁਰੰਗ ਤਰਾਇ।।
ਜਹਾਂ ਮਿਤ੍ਰ ਕੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਹੁਤੋ ਤਹੀ ਨਿਕਾਸਜੋ ਆਇ।। ੧੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੀਰ ਬਿਦਾਰ=ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਕੇ। ਨਿਕਾਸਜੋ=ਕੱਢ ਲਿਆ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ. ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਤੈਰਾ ਕੇ ਉਥੇ ਲੈ ਗਈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਘਰ ਸੀ।।੧੬।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਤਿਹ ਆਨਿ ਤੁਰੰਗਮ ਦੀਯੋ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਾਸੈ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕੀਯੋ।।
ਜੌ ਪਾਛੇ ਤਿਨ ਫੌਜ ਨਿਹਾਰੀ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੌ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਉਚਾਰੀ।।੧੭।।

ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਉਸ ਘੋੜਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਜਦ ਫੌਜ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਡਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।।੧੭।।

ਅੜਿੱਲ।। ਬੁਰੋ ਕਰਮ ਹਮ ਕਰਜੋ ਤੁਰੰਗ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਹਰਜੋ।।
ਆਪੁ ਆਪੁਨੇ ਪਗਨ ਕੁਹਾਰਾ ਕੌ ਮਰਜੋ।।
ਅਬ ਏ ਤੁਰੰਗ ਸਮੇਤ ਪਕਰਿ ਲੈ ਜਾਇ ਹੈਂ।।
ਹੋ ਫਾਂਸੀ ਦੈਹੈਂ ਦੁਹੂੰ ਕਿ ਸੂਰੀ ਦਜਾਇ ਹੈਂ।। ੧੮।।

ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦਾ ਘੋੜਾ ਚੁਰਾਇਆ ਹੈ. ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਤੇ ਕੁਹਾੜੀ ਮਾਰੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹ ਘੋੜੇ ਸਮੇਤ ਸਾਨੂੰ ਫੜ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਚਾੜ੍ਹ

ਦੇਣਗੇ।।੧੮।।

ਚੌਪਈ।।ਤ੍ਰਿਯ ਭਾਖ੍ਯੋ ਪਿਯ ਸ਼ੋਕ ਨ ਕਰੋ।।ਬਾਜ ਸਹਿਤ ਦੋਊ ਬਚੇ ਬਿਚਰੋ।।
ਐਸੋ ਚਰਿਤ ਅਬੈ ਮੈਂ ਕਰਿਹੋਂ।।ਦੁਸ਼ਟਨ ਡਾਰਿ ਸਿਰ ਛਾਰ ਉਬਰਿਹੋਂ।।੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਸ਼ਟਨ=ਦੁਸ਼ਟਾਂ। ਛਾਰ=ਸਵਾਹ। ਉਬਰਿਹੋਂ=ਬਚਾਵਾਂਗੀ।

ਲੜਕੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਦੁਖੀ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝੋ ਅਸੀਂ ਘੋੜੇ ਸਮੇਤ ਬਚੇ ਹੋਏ ਹੀ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਕ ਐਸਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਾਂਗੀ ਕਿ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਵਾਹ ਪਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਬੱਚ ਜਾਵਾਂਗੇ।।੧੯।।

ਤਹਾਂ ਪੁਰਖ ਕੋ ਭੇਸ ਬਨਾਇ।। ਦਲ ਕਹ ਮਿਲੀ ਅਗਮਨੇ ਜਾਇ।।
ਕਹੀ ਹਮਾਰੋ ਸਤਰ ਉਬਾਰੋ।।ਔਰ ਗਾਂਵ ਤੇ ਸਕਲ ਨਿਹਾਰੋ।।੨੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਲ=ਫੌਜ। ਅਗਮਨੇ=ਅਗੋਂ ਆ ਕੇ।

ਉਸ ਨੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਲਏ ਅਤੇ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਅਗੇ ਹੋ ਕੇ ਜਾ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਕਰ ਲਵੋ।।੨੦।।

ਮਿਲਿ ਦਲ ਧਾਮ ਅਗਮਨੇ ਜਾਇ।। ਬਾਜ ਪਾਇ ਝਾਂਝਰ ਪਹਿਰਾਇ।।
ਸਕਲ ਗਾਂਵ ਤਿਨ ਕਹ ਦਿਖਰਾਈ।। ਫਿਰਿ ਤਿਹ ਠੌਰਿ ਤਿਨੈ ਲੈ ਆਈ।।੨੧।।

ਫੌਜ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੱਗੋਂ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਝਾਂਜਰਾਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਵਿਖਾ ਕੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ਥਾਂ ਲੈ ਆਈ।।੨੧।।

ਪਰਦਾ ਲੇਤ ਤਾਨਿ ਆਗੇ ਤਿਨ।।ਦੇਖਹੁ ਜਾਇ ਜਨਾਨਾ ਕਹਿ ਜਿਨ।।
ਆਗੇ ਕਰਿ ਸਭਹਿਨ ਕੇ ਬਾਜਾ।। ਇਹ ਛਲ ਬਾਮ ਨਿਕਾਰਯੋ ਰਾਜਾ।।੨੨।।

ਉਸਦੇ ਅੱਗੇ ਪੜਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂਕਿ ਕੋਈ ਫੌਜੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨ ਵੇਖ ਲਵੇ। ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਸਭ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਛਲ ਨਾਲ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ।।੨੨।।

ਸੋ ਆਂਗਨ-ਲੈ ਤਿਨੈ ਦਿਖਾਵੈ।। ਆਗੇ ਬਹੁਰਿ ਕਨਾਤ ਤਨਾਵੈ।।
ਆਗੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਾਜ ਨਿਕਾਰੈ।। ਨੇਵਰ ਕੇ ਬਾਜਤ ਝਨਕਾਰੈ।।੨੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੇਵਰ=ਝਾਂਝਰਾਂ। ਝਨਕਾਰੈ=ਖੜਕਦੀਆਂ ਸਨ।

ਇਕ ਵਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਅੱਗੇ ਪਰਦਾ ਲਾ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਕਰ ਕਰਕੇ ਉਹ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਝਾਂਜਰ ਦੀ ਝਣਕਾਰ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ

ਸੀ॥੨੩॥

ਬਹੂ ਬਧੂ ਤਿਨਕੀ ਵਹੁ ਜਾਨੈ॥ ਬਾਜੀ ਕਹ ਮੂਰਖ ਨ ਪਛਾਨੈ॥
ਨੇਵਰ ਕੈ ਬਾਜਤ ਝਨਕਾਰਾ॥ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰਾ॥੨੪॥

ਉਹ ਸਾਰੇ ਉਸ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਝਾਂਜਰ ਦੀ ਝਣਕਾਰ ਵਿਚ ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੨੪॥

ਦੁਹਿਤਾ ਬਹੂ ਤਿਨੈ ਕਰਿ ਜਾਨੈ॥ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਧੁਨਿ ਨੇਵਰ ਕੀ ਕਾਨੈ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੂ ਨ ਬਿਚਾਰੀ॥ ਇਹ ਛਲ ਛਲੈ ਪੁਰਖ ਸਭ ਨਾਰੀ॥੨੫॥

ਝਾਂਜਰ ਦੀ ਝਣਕਾਰ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਜਾਂ ਪਤਨੀ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨ ਸਮਝਿਆ. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਸਾਰੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਲ ਲਿਆ॥੨੫॥

ਜਵਨ ਰੁਚਾ ਜਜੋਂ ਤਜੋਂ ਤਿਹ ਭਜਾ॥ ਜਿਯ ਜੁ ਨ ਭਾਯੋ ਤਿਹ ਕੌ ਤਜਾ॥
ਇਨ ਇਸਤ੍ਰੀਨ ਕੇ ਚਰਿਤ ਅਪਾਰਾ॥ ਜਿਨੈ ਨ ਬਿਧਨਾ ਸਕਤ ਬਿਚਾਰਾ॥੨੬॥੧॥

ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਅਪਾਰ ਹਨ. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਧਾਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰ ਸਕਦਾ॥੨੬॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਬਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੩੨॥੬੨੪੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ. ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ. ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ. ਤਿੰਨ ਸੌ ਬੱਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੩੨॥੬੨੪੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੇਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨਹੋ ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਇਕ ਬਾਤਾ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਜੋ ਕਿਯ ਬਿਖ੍ਯਾਤਾ॥
ਪਸਚਿਮ ਦਿਸਾ ਹੁਤੀ ਇਕ ਨਗਰੀ ॥ ਹੰਸ ਮਾਲਨੀ ਨਾਮ ਉਜਗਰੀ॥੧॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਐਸੀ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਇਕ ਵਚਿੱਤਰ

ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ। ਪੱਛਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੰਸ ਮਾਲਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪਿੰਡ ਸੀ॥੧॥

ਹੰਸ ਸੈਨ ਜਿਹ ਰਾਜ ਬਿਰਾਜੈ॥ ਹੰਸ ਪ੍ਰਭਾ ਜਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਰਾਜੈ॥
ਰੂਪਵਾਨ ਗੁਨਵਾਨੁ ਜਿਯਾਰੀ॥ ਜਾਹਿਰ ਲੋਕ ਚੌਦਹੂੰ ਪਜਾਰੀ॥੨॥

ਉਥੇ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੰਸ ਸੈਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੰਸ ਪ੍ਰਭਾ ਸੀ। ਉਹ ਰੂਪਵੰਤ, ਗੁਣਵੰਤ ਅਤੇ ਚੌਦਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸੀ॥੨॥

ਤਹ ਇਕ ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤਾ ਦੁਤਿਮਾਨਾ॥ ਬਹੁਰਿ ਜਿਯਤ ਜਿਹ ਨਿਰਖਿ ਸਮਾਨਾ॥
ਜੋਬਨ ਭਯੋ ਅਧਿਕ ਤਿਹ ਜਬਹੀ॥ ਬਹੁਤਨ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰਤ ਤਬਹੀ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਤਿਮਾਨ=ਚਮਕਦਾਰ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ, ਸੁੰਦਰ। ਬਿਹਾਰਤ=ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਨਾ।

ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ, ਉਹ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਅਕਾਸ਼ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜੀਉਂਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਜਵਾਨ ਹੋਈ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨ ਲੱਗੀ॥੩॥

ਇਕ ਦਿਨ ਭੇਸ ਪੁਰਖ ਕੋ ਧਾਰਿ॥ ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਸਾਥ ਕਰੀ ਬਹੁ ਰਾਰਿ॥
ਲਾਤ ਮੁਸ਼ਟ ਕੇ ਕਰਤ ਪ੍ਰਹਾਰ॥ ਸੋ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਨ ਸਕੈ ਬਿਚਾਰਿ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਜੁ ਪਤਿ=ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ। ਰਾਰਿ=ਲੜਾਈ। ਪ੍ਰਹਾਰ=ਵਾਰ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਲਤਾਂ ਅਤੇ ਘਸੁੰਨਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ॥੪॥

ਤਾਸੌਂ ਲਰਿ ਕਾਜੀ ਪਹਿ ਗਈ॥ ਲੈਇ ਲਾਮ ਪਜਾਦਨ ਸੰਗ ਅਈ॥
ਐਂਚ ਪਤਿਹਿ ਲੈ ਤਹਾ ਸਿਧਾਈ॥ ਕੋਤਵਾਰ ਕਾਜੀ ਜਿਹ ਠਾਈ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਐਚ=ਖਿੱਚਕੇ।

ਉਸ ਨਾਲ ਲੜਾਈ!ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਕੋਲ ਗਈ ਅਤੇ ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਉਥੇ ਲੈ ਗਏ ਜਿਥੇ ਕਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਕੋਤਵਾਲ ਬੈਠੇ ਸਨ॥੫॥

ਪਜਾਦਨ ਸਾਥ ਦ੍ਵਾਰ ਪਤਿ ਥਿਰ ਕਰਿ॥ ਦਿਨ ਕਹ ਗਈ ਮਿੱਤ੍ਰ ਅਪਨੇ ਘਰ॥
ਤਾ ਸੰਗ ਕਰਿ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀ ਗਾਥਾ॥ ਲੈ ਆਈ ਸ਼ਾਹਿਦ ਕਹਿ ਸਾਥਾ॥ ੬॥

ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਤੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਹ ਦਿਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਕੋਲ ਚਲੋ

ਗਈ। ਉਸ ਨਾਲ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਬਣਾ ਕੇ ਲੈ ਆਈ॥੬॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਜਾਰ ਪਯਾਦਨ ਪਤਿ ਜੁਤਿ ਦ੍ਵਾਰੇ ਠਾਢਿ ਕਰ॥
ਦੁਤਿਯ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੇ ਗਈ ਦਿਵਸ ਕਹ ਨਾਰਿ ਘ੍ਰਰ॥
ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸਾਥਿ ਕੀਯਾ ਰੁਚਿਮਾਨਿ ਕਰਿ॥
ਹੋ ਸ਼ਾਹਿਦ ਕੈ ਲਜਾਈ ਅਪਨੇ ਤਿਹ ਸਾਥ ਧਰਿ॥ ੭॥

ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਪਤੀ ਅਤੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਛੱਡ ਕੇ ਉਹ ਫਿਰ ਦੂਸਰੇ ਯਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਈ। ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਗਵਾਹ ਬਣਾ ਕੇ ਨਾਲ ਲੈ ਆਈ॥੭॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਹਾਂ ਲਗੇ ਮੈਂ ਕਹੌਂ ਉਚਰਿ ਕਰਿ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਗਈ ਬਹੂਤਨ ਕੇ ਘਰ॥
ਸੰਗ ਸ਼ਾਹਿਦ ਸਭ ਹੀ ਕਰਿ ਲੀਨੇ॥ ਸਕਲ ਰੁਜੂ ਕਾਜੀ ਕੇ ਕੀਨੇ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਾਹਿਦ=ਗਵਾਹ। ਰੁਜੂ=ਪੇਸ਼।

ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਦੱਸਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਈ ਯਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਯਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਵਾਹ ਬਣਾ ਕੇ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆ ਖੜੇ ਕੀਤੇ॥੮॥

ਤਿਹ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਤੇ ਮਾਨੈ॥ ਏਕ ਏਕ ਕੋ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨੈ॥
ਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਕਹਤ ਸੋ ਪੁਰਖ ਬਖਾਨਤ॥ ਆਪੁ ਆਪੁ ਕੀ ਬਾਤ ਨ ਜਾਨਤ॥ ੯॥

ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਉਹੋ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਸਲ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ॥੯॥

ਸਭ ਸ਼ਾਹਿਦ ਜਬ ਨਜਰਿ ਗੁਜਰੇ॥ ਏਕ ਬਚਨ ਵਹ ਤ੍ਰਿਯਾ ਉਚਰੇ॥
ਤਬ ਕਾਜੀ ਸਾਚੀ ਇਹ ਕੀਨੋ॥ ਦਰਬ ਬਟਾਇ ਅਰਧ ਤਿਹ ਦੀਨੋ॥੧੦॥

ਜਦ ਸਾਰੇ ਗਵਾਹ ਵੇਖ ਲਏ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹੀ। ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅੱਧਾ ਧਨ ਵੰਡ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥੧੦॥

ਕਿਨੂੰ ਨ ਤਾਕੋ ਭੇਦ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਕਸ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਇਹ ਨਾਰਿ ਦਿਖਾਰਾ॥
ਔਰਨ ਕੀ ਕੋਊ ਕਹਾ ਬਖਾਨੈ॥ ਆਪੁ ਆਪ ਮਹਿ ਤੇਊ ਨ ਜਾਨੈ॥ ੧੧॥

ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕੀ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕੀ ਕਹੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਹਾਂ ਲਖਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰਮ ਕਰਿ ਕੈਸੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਸਭ ਆਪੁ ਮਹਿ ਸਕਾ ਨ ਕੋਊ ਪਾਇ॥ ੧੨॥ ੧॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕੀ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ, ਇਸ ਭੇਤ-ਅਭੇਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ॥੧੨॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਤੇਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੩੩॥੬੨੫੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੇਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੩੩॥੬੨੫੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੌਂਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਪਿੰਗਲ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਰਾਜ ਸੈਨ ਇਕ ਰਾਜਾ ਦੱਛਿਨ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਤਿਹ ਰਾਜ ਮਤੀ ਸੁਭ ਲੱਛਨ॥
ਅਮਿਤ ਦਰਬ ਤਨ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ॥ ਜਿਨ ਕੋ ਆਵਤ ਵਾਰ ਨ ਪਾਰਾ॥ ੧॥

ਦਖਣ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਸੈਨ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਰਾਜ ਮਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਧਨ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾ ਸਕਦਾ॥੧॥

ਪਿੰਗਲ ਦੇ ਤਹ ਸ਼ਾਹ ਦੁਲਾਰੀ॥ ਜਾਕੀ ਸਮ ਨਹਿ ਦੁਤਿਯ ਕੁਮਾਰੀ॥
ਨਿਰਖਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤ੍ਰਿਯ ਭਈ ਦਿਵਾਨੀ॥ ਤਬ ਤੇ ਰੁਚਤ ਖਾਨ ਨਹਿ ਪਾਨੀ॥ ੨॥

ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਪਿੰਗਲ ਦੇਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦਿਵਾਨੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਵਿੱਸਰ ਗਿਆ॥੨॥

ੀ ਲਗਨਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਨ ਲਾਗੀ॥ ਛੂਟੈ ਕਹਾ ਅਨੋਖੀ ਜਾਗੀ॥
ਚੀਨਿ ਇਕ ਹਿਤੂ ਸਯਾਨੀ॥ ਪਠੈ ਦਈ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਰਜਧਾਨੀ॥ ੩॥

ਉਸ ਦੀ ਲਗਨ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਅਨੋਖੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਟੁਟ ਸਕਦੀ

ਸੀ। ਉਸ ਇਕ ਸਿਆਣੀ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਖੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।।੩।।

ਜਿਮਿ ਤਿਮਿ ਬਦਾ ਮਿਲਨ ਤਿਹ ਸੰਗਾ।। ਤਿਹ ਤਨ ਬਜਾਪਜੋ ਅਧਿਕ ਅਨੰਗਾ।।
ਤਿਹ ਭੇਟਨ ਕੌ ਚਿਤ ਲਲਚਾਵੈ।। ਘਾਤ ਨ ਨਿਕਸਨ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਪਾਵੈ।। ੪।।

ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਾਮ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਲਲਚਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੪।।

ਕਹਜੋ ਸ਼ਾਹੁ ਇਕ ਭੂਪ ਬੁਲਾਵਤ।। ਸਭ ਅੰਨਨ ਕੋ ਨਿਰਖ ਲਿਖਾਵਤ।।
ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਤਹ ਸ਼ਾਹੁ ਸਿਧਾਰਾ।। ਭਲੋ ਬੁਰੋ ਨਹਿ ਮੂੜ ਬਿਚਾਰਾ।। ੫।।

ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਰਾਜਾ ਬੁਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਿਰਖ ਪਰਖ ਕੇ ਭਾਵ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਾਹ ਉਧਰ ਚਲ ਪਿਆ।।੫।।

ਨਿਕਸਤ ਭਈ ਘਾਤ ਤ੍ਰਿਯ ਪਾਇ।। ਭੋਗ ਕੀਆ ਰਾਜਾ ਸੌਂ ਜਾਇ।।
ਰਹਜੋ ਮੂੜ੍ਹ ਪਰ ਦ੍ਵਾਰ ਬਹਿੱਠੋ।। ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਕਛੂ ਲਹਜੋ ਨ ਡਿੱਠੋ।। ੬।।

ਮੌਕਾ ਪਾ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨਿਕਲ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਮੂਰਖ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਜਾਕੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨ ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਵੇਖਿਆ।।੬।।

ਤ੍ਰਿਯ ਕਰਿ ਕੇਲ ਭੂਪ ਸੌ ਆਈ।। ਲਯੋ ਸ਼ਾਹੁ ਘਰ ਬਹੁਰਿ ਬੁਲਾਈ।।
ਕਹਜੋ ਪ੍ਰਾਤ ਹਮ ਤੁਮ ਦੋਊ ਜੈਹੈਂ।। ਰਾਜਾ ਕਹਤ ਵਹੈ ਕਰਿ ਐਹੈਂ।। ੭।।

ਇਸਤਰੀ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਘਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਜਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਜੋ ਉਹ ਕਹੇਗਾ ਉਹੋ ਕਰਾਂਗੇ।।੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਛਲ ਮੂਰਖ ਤਿਹ ਛਲਾ ਸਕਜੋ ਨ ਭੇਦ ਬਿਚਾਰ।।
ਕਹਾ ਚਰਿਤ ਇਨ ਤ੍ਰਿਯ ਕਿਯਾ ਨ੍ਰਿਪ ਸੰਗ ਰਮੀ ਸੁਧਾਰਿ।। ੮।। ੧।।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਹ ਮੂਰਖ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਛੱਲ ਗਈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅਸਲ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਰਮਣ ਕੀਤਾ।।੮।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਚੌਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੩੪॥੬੨੬੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੌਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੩੪॥੬੨੬੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੈਂਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਦਿਮਾਗ ਰੌਸ਼ਨ

ਦੋਹਰਾ॥ ਸ਼ਹਿਰ ਸਰੋਹੀ ਕੇ ਬਿਖੈ ਬਿਕ੍ਰਤਕਰਨ ਇਕ ਰਾਇ॥
ਬੀਰ ਬਡੋ ਬਾਂਕੋ ਰਥੀ ਰਾਖਤ ਸਭ ਕੋ ਭਾਇ॥ ੧॥

ਸ਼ਹਿਰ ਸਿਰੋਹੀ ਵਿਚ ਇਕ ਬਿਕਰਤ ਕਰਨ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਮਹਾਂਬਲੀ, ਬਾਂਕਾ ਰੱਥਵਾਨ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਬਲਾ ਦੇ ਰਾਨੀ ਤਾਕੇ ਘਰ॥ ਅਧਿਕ ਪੰਡਿਤਾ ਸਕਲ ਹੁਨਰ ਕਰਿ॥
ਬੀਰਮ ਦੇਵ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਿਹ ਜਾਯੋ॥ ਤੇਜਵਾਨ ਬਲਵਾਨ ਸੁਹਾਯੋ॥੨॥

ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅਬਲਾ ਦੇਵੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਬੀਰਮ ਦੇਵ ਨਾਮੀਂ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬੜਾ ਤੇਜਵਾਨ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਸੀ॥੨॥

ਤਾਕੀ ਜਾਤ ਨ ਪ੍ਰਭਾ ਬਖਾਨੀ॥ ਰੂਪ ਅਨੰਗ ਧਰਜੋ ਹੈ ਜਾਨੀ॥
ਕਹ ਲਗਿ ਪ੍ਰਭਾ ਕਰੈ ਕਵਨੈ ਕਬਿ॥ ਨਿਰਖਿ ਸੂਰ ਸਸਿ ਰਹਤ ਇੰਦ੍ਰ ਦਬਿ॥ ੩॥

ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਮਾਨੋਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਹੀ ਦੂਸਰਾ ਰੂਪ ਸੀ। ਕਵੀ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਕੀ ਵਰਣਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਾਂ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਵੀ ਦੱਬੇ ਦੱਬੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ॥੩॥

ਛੈਲ ਛਬੀਲੋ ਕੁਅਰ ਅਪਾਰਾ॥ ਆਪੁ ਘੜਾ ਜਾਨੁਕ ਕਰਤਾਰਾ॥
ਕਨਕ ਅਵਟਿ ਸਾਚੇ ਜਨ ਢਾਰਜੋ॥ ਰੀਝਿ ਰਹਤ ਜਿਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਵਾਰਜੋ॥੪॥

ਇਸ ਛੈਲ ਛਬੀਲੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਮਾਨੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਖੁਦ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਏਨਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੪॥

ਨੈਨ ਫਬਤ ਮ੍ਰਿਗ ਸੇ ਕਜਰਾਰੇ॥ ਕੇਸ ਜਾਲ ਜਨੁ ਫਾਂਸ ਸਵਾਰੇ॥
ਜਾਕੇ ਪਰੇ ਗਰੈ ਸੋਈ ਜਾਨੈ॥ ਬਿਨੁ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ਕਹਾ ਪਛਾਨੈ॥੫॥

ਉਸ ਦੇ ਕਜਰਾਰੇ ਨੈਣ ਹਿਰਨ ਵਾਂਗ ਫੱਬਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੇਸ ਜਾਲ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਫੰਦੇ ਵਾਂਗ ਸ਼ੋਭਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਕੇਸ ਜਾਲ ਜਿਸ ਦੇ ਗਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਿਨ ਜਾਣਿਆਂ ਭਲਾ ਕੋਈ ਕੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੫॥

ਜੇਤਿਕ ਦੇਤ ਪ੍ਰਭਾ ਸਭ ਹੀ ਕਬਿ॥ ਤੇਤਿਕ ਤੁਹੀ ਤਵਨ ਭੀਤਰਿ ਛਬਿ॥
ਪੁਰਖ ਨਾਰਿ ਚਿਤਵਹ ਜੋ ਤਾਂਹਿ॥ ਕਛੁ ਨ ਸੰਭਾਰ ਰਹਤ ਤਬ ਵਾਹਿ॥੬॥

ਕਵੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬਾਰੇ ਜਿੰਨੀਆਂ ਉਪਮਾਵਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਉਪਮਾਵਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਖ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਹੋਸ਼ ਭੁਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥੬॥

ਚੰਚਰੀਟ ਦੁਤਿ ਦੇਖਿ ਬਿਕਾਨੇ॥ ਭਵਰ ਆਜੁ ਲਗਿ ਫਿਰਤਿ ਦਿਵਾਨੇ॥
ਮਹਾਦੇਵ ਤੇ ਨੈਕ ਨਿਹਾਰੇ॥ ਅਬ ਲਗਿ ਬਨ ਮੈ ਬਸਤ ਉਘਰੇ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੰਚਰੀਟ=ਮਮੋਲੇ। ਦੁਤਿ=ਸੁੰਦਰਤਾ। ਬਿਕਾਨੇ=ਵਿੱਕ ਗਏ ਸਨ। ਦਿਵਾਨੇ=ਪਾਗਲ। ਨੈਕ=ਜ਼ਰਾ ਵੀ, ਥੋੜਾ। ਉਘਾਰੇ=ਨੰਗਾ।

ਮਭਮੋਲੇ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਵਿਕੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਭੰਵਰੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੀਵਾਨੇ ਸਨ। ਮਹਾਂਦੇਵ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਜ ਤਕ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਨੰਗਾ ਹੀ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੭॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਚਤੁਰਾਨਨ ਮੁਖ ਚਤੁਰ ਲਖਿ ਯਾਹੀ ਤੇ ਕਰੈਂ॥
ਸਿਖਿ ਬਾਹਨ ਖਟ ਸਦਨ ਸੁ ਯਾਹੀ ਤੇ ਧਰੈਂ॥
ਪੰਚਾਨਨ ਯਾਤੇ ਸ਼ਿਵ ਭਏ ਬਚਾਰਿ ਕਰਿ॥
ਹੋ ਸਹਸਾਨਨ ਨਹੁ ਸਕਾ ਪ੍ਰਭਾ ਕੋ ਸਿੰਧੁ ਤਰਿ॥੮॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਚਾਰ ਮੂੰਹ ਬਣਾਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਾਰਤਕ ਨੇ ਏਸੇ ਕਾਰਨ ਛੇ ਮੂੰਹ ਬਣਾਏ ਸਨ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਖਾਤਰ ਪੰਜਾਂ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸੌ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਸਮੁੰਦਰ ਰੂਪੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਅਥਾਹ ਨ ਪਾ ਸਕਿਆ॥੮॥

ਚੌਪਈ॥ ਜੋ ਅਬਲਾ ਤਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਤ॥ ਲਾਜ ਸਾਜ ਧਨ ਧਾਮ ਬਿਸਾਰਤ॥
ਮਨ ਮੈ ਰਹਤ ਮਗ਼ਨ ਹ੍ਵੈ ਨਾਰੀ॥ ਜਾਨੁ ਬਿਸਿਖ ਤਨ ਮ੍ਰਿਗੀ ਪ੍ਰਹਾਰੀ॥੯॥

ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਸ਼ਰਮ, ਧਨ, ਘਰ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਤੀਰ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਹਿਰਨੀ ਹੋਸ਼ ਗਵਾ ਬੈਠਦੀ ਹੈ।।੯।।

ਸ਼ਾਹਜੈਨ ਅੱਲਾਵਦੀਨ ਜਹ।। ਆਯੋ ਕੁਅਰ ਰਹਨ ਚਾਕਰ ਤਹ।।
ਫੂਲਮਤੀ ਹਜਰਤਿ ਕੀ ਨਾਰੀ।। ਤਾਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਇਕ ਭਈ ਕੁਮਾਰੀ।।੧੦।।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਲਾਓਦੀਨ ਪਾਸ ਇਹ ਕੁਮਾਰ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ। ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਫੁਲਮਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀ ਵੀ ਸੀ।।੧੦।।

ਸ੍ਰੀ ਦਿਮਾਗ ਰੋਸ਼ਨ ਵਹ ਬਾਰੀ।। ਜਨੁ ਰਤਿ ਪਤਿ ਤੇ ਭਈ ਕੁਮਾਰੀ।।
ਜਨੁਕ ਚੀਰਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਬਨਾਈ।। ਤਾਹੀ ਤਾ ਤੇ ਮੈ ਅਤਿਤਾਈ।।੧੧।।

ਉਸ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿਮਾਗ ਰੌਸ਼ਨ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਕਾਮ ਦੇਵ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਚੰਦ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਆਕੜ ਵੀ ਸੀ।।੧੧।।

ਬੀਰਮ ਦੇ ਮੁਜਰਾ ਕਹ ਆਯੋ।। ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤਾ ਕੋ ਹ੍ਰਿਦੈ ਚੁਰਾਯੋ।।
ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਅਬਲਾ ਕਰਿ ਹਾਰੀ।। ਕੈਸਿਹੁ ਮਿਲਾ ਨ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਜਾਰੀ।।੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ=ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਲੜਕੀ। ਅਨਿਕ ਜਤਨ=ਕਈ ਯਤਨ।

ਬੀਰਮ ਦੇਵ ਇਕ ਦਿਨ ਜਦ ਮੁਜਰਾ ਵੇਖਣ ਆਇਆ ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਉਸ ਦਿਲ ਚੁਰਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਬਹੁਤ ਜਤਨ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਗਈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰਾ ਨ ਮਿਲਿਆ।।੧੨।।

ਕਾਮਾਤੁਰ ਭੀ ਅਧਿਕ ਬਿਗਮ ਜਬ।। ਪਿਤਾ ਪਾਸ ਤਜਿ ਲਾਜ ਕਹੀ ਤਬ।।
ਕੈ ਬਾਬੁਲ ਗ੍ਰਿਹਿ ਗੋਰਿ ਖੁਦਾਓ।। ਕੈ ਬੀਰਮ ਦੇ ਮੁਹਿ ਬਰ ਦਜਾਓ।।੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਬੁਲ=ਪਿਤਾ। ਗੌਰਿ=ਕਬਰ। ਖੁਦਾਓ=ਪੁਟਵਾਓ।

ਜਦ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਮ ਗ੍ਰੱਸਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਸ਼ਰਮ ਤਿਆਗ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਕਬਰ ਪੁਟਵਾ ਲਵੋ ਅਤੇ ਜਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੀਰਮ ਦੇਵ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦੇਵੋ।।੧੩।।

ਭਲੀ ਭਲੀ ਤਬ ਸ਼ਾਹ ਉਚਾਰੀ।। ਮੁਸਲਮਾਨ ਬੀਰਮ ਕਰ ਪਜਾਰੀ।।

++

ਬਹੁਰਿ ਤਾਹਿ ਤੁਮ ਕਰੌ ਨਿਕਾਹਾ॥ ਜਿਹ ਸੌ ਤੁਮਰੀ ਲਗੀ ਨਿਗਾਹਾ॥੧੪॥

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ 'ਚੰਗਾ ਚੰਗਾ' ਆਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀਰਮ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾ ਲੈ ਫਿਰ ਉਸ ਨਾਲ, ਜਿਸ ਤੇ ਤੇਰੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਟਿਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਨਿਕਾਹ ਕਰਾ ਲਵੀਂ॥੧੪॥

ਬੀਰਮ ਤੀਰ ਵਜ਼ੀਰ ਪਠਾਯੋ॥ ਸ਼ਾਹ ਕਹਜੋ ਤਿਹ ਤਾਹਿ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਹਮਰੇ ਦੀਨ ਪ੍ਰਥਮ ਤੁਮ ਆਵਹੁ॥ ਬਹੁਰਿ ਦਿਲਿਸ ਕੀ ਸੁਤਾ ਬਿਯਾਵਹੁ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਲਿਸ=ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਹਮਰੇ ਦੀਨ=ਸਾਡੇ ਮਜ਼ਹਬ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਬੀਰਮ ਦੇਵ ਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ। ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਬੀਰਮ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਮਸਲਮਾਨ ਬਣ ਜਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲੈ॥੧੫॥

ਬੀਰਮ ਦੇਵ ਕਹਾ ਨਹਿ ਮਾਨਾ॥ ਕਰਜੋ ਆਪਨੇ ਦੇਸ ਪਯਾਨਾ॥
ਪ੍ਰਾਤੇ ਖਬਰਿ ਦਿਲਿਸ ਜਬ ਪਾਈ॥ ਅਮਿਤਿ ਸੈਨ ਅਰਿ ਗਹਨ ਪਠਾਈ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਯਾਨਾ=ਚੱਲ ਪਿਆ। ਅਮਿਤ ਸੈਨ=ਬਹੁਤ ਫੌਜ। ਗਹਨ ਪਠਾਈ। ਫੜਨ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜੀ।

ਪਰ ਬੀਰਮ ਦੇਵ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਕਿਹਾ ਨ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਲ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸਵੇਰੇ ਜਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸੈਨਾ ਉਸਨੂੰ ਫੜਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜੀ॥੧੬॥

ਬੀਰਮ ਦੇਵ ਖਬਰਿ ਜਬ ਪਾਈ॥ ਪਲਟ ਕਰੀ ਤਿਨ ਸਾਥ ਲਰਾਈ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਭਾਰੀ ਭਟ ਘਾਏ॥ ਤਹਾਂ ਨ ਟਿਕੇ ਤਵਨ ਕੇ ਪਾਏ॥੧੭॥

ਬੀਰਮ ਦੇਵ ਨੂੰ ਜਦ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਵੀ ਪਰਤ ਕੇ ਲੜਾਈ ਕੀਤੀ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨ ਟਿੱਕ ਸਕਿਆ॥੧੭॥

ਕਾਂਧਲ ਵਤ ਰਾਜਾ ਥੋ ਜਹਾਂ॥ ਬੀਰਮ ਦੇਵ ਜਾਤ ਭਜੋ ਤਹਾਂ॥
ਕਾਂਧਲ ਦੇ ਆਗੇ ਜਹ ਰਾਨੀ॥ ਰੂਪਵਾਨ ਗੁਨਵਾਨ ਸਯਾਨੀ॥੧੮॥

ਜਿਥੇ ਕਾਂਧਲ ਵਤ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਬੀਰਮ ਦੇਵ ਉਥੇ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਕਾਂਧਲ ਵਤੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵੰਤ, ਸਿਆਣੀ ਅਤੇ ਗੁਣਵਾਨ ਸੀ॥੧੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਕਾਂਧਲ ਦੇ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿਕੈ॥

ਗਿਰੀ ਧਰਨਿ ਕੇ ਭੀਤਰ ਹਿਯੇ ਬਿਚਾਰਿਕੈ।।
ਐਸੋ ਇਕ ਪਲ ਕੁਅਰ ਜੁ ਭੇਟਨ ਪਾਈਯੈ।।
ਹੋ ਜਨਮ ਪਚਾਸਿਕ ਲੌ ਸਖੀ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈਯੈ।। ੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੇਟਨ=ਮਿਲਾਪ। ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈਯੈ=ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਈਏ।

ਕਾਂਧਲ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਗਸ਼ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਜੇ ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੰਜਾਹ ਜਨਮਾਂ ਤਕ ਇਸ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ।।੧੯।।

ਚੌਪਈ।। ਜਾਇ ਸਖੀ ਬੀਰਮ ਦੇ ਪਾਸਾ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਸਾਥ ਕਰੀ ਅਰਦਾਸਾ।।
ਕੈ ਤੁਮ ਕਾਂਧਲ ਦੇ ਕੌ ਭਜੋ।। ਕੈ ਇਹ ਦੇਸ ਹਮਾਰੋ ਤਜੋ।। ੨੦।।

ਉਸ ਦੀ ਸਖੀ ਨੇ ਬੀਰਮ ਦੇਵ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਾਂਧਲ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰੋ ਜਾਂ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਛੱਡ ਜਾਵੋ।।੨੦।।

ਪਾਛੇ ਲਗੀ ਫੌਜ ਤਿਲ ਮਾਨੀ।। ਦੁਤਿਯ ਰਹਨ ਕੀ ਠੌਰ ਨ ਜਾਨੀ।।
ਤਾਕੋ ਦੇਸ ਤਰੁਨ ਨਹਿ ਤਜੋ।। ਕਾਂਧਲ ਦੇ ਰਾਨੀ ਕਹ ਭਜੋ।।੨੧।।

ਬੀਰਮ ਦੇਵ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਫੌਜ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਰਹਿਣ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਸਖੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਛਡਾਂਗਾ ਅਤੇ ਕਾਂਧਲ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਾਂਗਾ।।੨੧।।

ਰਾਨੀ ਰਮੀ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੇ ਭੋਗਾ।। ਚਿਤ ਕੇ ਦਏ ਤਜਾਗਿ ਸਭ ਸੋਗਾ।।
ਸਬ ਲਗਿ ਲਿਖੋ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਆਯੋ।। ਬਾਂਚਿ ਮੰਤ੍ਰਿਯਨ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਯੋ।।੨੨।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਸਭ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਲਏ। ਤਦ ਤਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਪਰਵਾਨਾ ਆ ਗਿਆ। ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ।।੨੨।।

ਲਿਖਿ ਸੁ ਲਿਖਾ ਮਹਿ ਯਹੈ ਪਠਾਈ।। ਔਰ ਬਾਤ ਦੂਜੀ ਨ ਜਨਾਈ।।
ਕੈ ਬੀਰਮ ਕਹ ਬਾਂਧਿ ਪਠਾਵਹੁ।। ਕੈ ਮੇਰੇ ਸੰਗ ਜੁੱਧ ਮਚਾਵਹੁ।।੨੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਂਧਿ ਪਠਾਵਹੁ=ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਘਲੋ। ਜੁੱਧ ਮਚਾਵਹੁ=ਯੁੱਧ ਕਰੋ।

ਉਸ ਪਰਵਾਨੇ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਬੀਰਮ ਦੇਵ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ

****
ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰੇ॥੨੩॥

ਰਾਨੀ ਬਾਂਧਿ ਨ ਬੀਰਮ ਦਯੋ॥ ਪਹਿਰ ਕੌਂਚ ਦੁੰਦਭੀ ਬਜਯੋ॥
ਨਿਰਭੈ ਚਲੀ ਜੁੱਧ ਕੇ ਕਾਜਾ॥ਹੈ ਗੈ ਰਥ ਸਾਜਤ ਸਰ ਸਾਜਾ॥੨੪॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਬੀਰਮ ਨੂੰ ਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਵਚ ਪਾ ਕੇ ਯੁੱਧ ਦਾ ਨਗਾਰਾ ਵੱਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ, ਨਿਰਭੈਅ ਹੋ ਕੇ ਜੰਗ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਪਈ॥੨੪॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਬਜਜੇ ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਮੰਡੇ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ॥ ਬਹੇ ਤੀਰ ਤਰਵਾਰ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ॥
ਕਹੂੰ ਕੇਤ ਫਾਟੇ ਗਿਰੇ ਛੱਤ੍ਰ ਟੂਟੇ॥ ਕਹੂੰ ਮਤ ਦੰਤੀ ਫਿਰੈਂ ਬਾਜ ਛੂਟੇ॥੨੫॥

ਮਾਰੂ ਜੰਗੀ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ, ਛੱਤਰਧਾਰੀ ਸਭ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਤੀਰ, ਤਲਵਾਰ ਕਟਾਰਾਂ ਚਲਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਕਿਤੇ ਛੱਤਰ ਟੁਟਣ ਲੱਗੇ, ਕਿਤੇ ਝੰਡੇ ਫਟਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਭੱਜਣ ਲੱਗੇ॥੨੫॥

ਕਹੂੰ ਬਾਜ ਜੂਝੇ ਪਰੇ ਹੈਂ ਮਤੰਗੈ॥ ਕਹੂੰ ਨਾਗ ਮਾਰੇ ਬਿਰਾਜੈ ਉਤੰਗੈ॥
ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਡਾਰੇ ਪਰੇ ਬਰਮ ਫਾਟੇ॥ ਕਹੂੰ ਖੇਤ ਖਾਂਡੇ ਲਸੈ ਚਰਮ ਕਾਟੇ॥੨੬॥

ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਹਾਥੀ ਮਰੇ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸੂਰਮੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਫਟੇ ਹੋਏ ਕਵਚਾਂ ਸਮੇਤ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਚਮ ਕਟਣ ਵਾਲੇ ਖੜਗ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ॥੨੬॥

ਗਿਰੇ ਬੀਰ ਮਾਰੇ ਕਹਾ ਲੌ ਗਨਾਊਂ॥ ਕਹੌ ਜੋ ਸਭੈ ਏਕ ਗ੍ਰੰਥੈ ਬਨਾਊਂ॥
ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਕੈ ਅਲਪ ਤਾਂਤੇ ਉਚਾਰੋ॥ ਸੁਨੋ ਕਾਨ ਦੈ ਕੈ ਸਭੈ ਹੀ ਪਿਆਰੋ॥੨੭॥

ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਕਰਾਂ ? ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾਂ ਤਾਂ ਇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਹੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਯਥਾ ਸ਼ਕਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਹੇ ਪਿਆਰਿਓ ! ਸਾਰੇ ਕੰਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣੋ॥੨੭॥

ਇਤੈ ਖਾਨ ਢੂਕੇ ਉਤੈ ਰਾਜ ਨੀਕੇ॥ ਹਠੀ ਰੋਸ ਬਾਢੇ ਸੁ ਗਾਢੇ ਅਨੀਕੇ॥
ਲਰੇ ਕੋਪ ਕੈਕੈ ਸੁ ਏਕੈ ਨ ਭਾਜਜੇ॥ ਘਰੀ ਚਾਰਿ ਲੌ ਸਾਰ ਸੌ ਸਾਰ ਬਾਜਜੇ॥੨੮॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਲੌ ਸਾਰ ਸੌ ਸਾਰ=ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਲੋਹਾ।

ਏਧਰ ਬਲੀ ਖਾਨ ਅਤੇ ਓਧਰ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜੇ ਸਨ। ਘਨਘੋਰ ਸੈਨਾ ਦੇ ਵੀਰ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ

ਆ ਰਹੇ ਸਨ; ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲੜੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਭੱਜਿਆ ਨਹੀਂ, ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਤਕ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਵੱਜਦਾ ਰਿਹਾ॥੨੮॥

ਤਹਾ ਸੰਖ ਭੇਰੀ ਘਨੇ ਨਾਦ ਬਾਜੇ॥ ਮ੍ਰਿਦੰਗੈਂ ਮੁਚੰਗੈਂ ਉਪੰਗੈਂ ਬਿਰਾਜੇ॥
ਕਹੂੰ ਨਾਇ ਨਾਫੀਰਿਯੈਂ ਔ ਨਗਾਰੇ॥ ਕਹੂੰ ਝਾਂਝ ਬੀਨਾ ਬਜੈਂ ਘੰਟ ਭਾਰੇ॥੨੯॥

ਸੰਖ, ਭੇਰੀ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਮੁਚੰਗ, ਆਦਿ ਘਨਘੋਰ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਕਿਤੇ ਨਫੀਰੀ, ਨਗਾਰੇ, ਝਾਂਝ, ਵੀਣਾ ਅਤੇ ਘੜਿਆਲ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ॥੨੯॥

ਕਹੂੰ ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਗਿਰੈ ਹੈਂ ਸਿਪਾਹੀ॥ ਮਰੇ ਸ੍ਵਾਮ ਕੇ ਕਾਜਹੂੰ ਕੋ ਨਿਬਾਹੀ॥
ਤਹਾਂ ਕੌਚ ਧਾਰੇ ਚੜ੍ਹੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥ ਮਿਲੈ ਮੇਲ ਮਾਨੋ ਮਦਾਰੈ ਮਦਾਰੀ॥ ੩੦॥

ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋਏ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਸੂਰਮੇ ਮਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਕਵਚ ਧਾਰੀ ਅਤੇ ਛੱਤਰਧਾਰੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਮਦਾਰੀ, ਮਦਾਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ॥੩੦॥

ਕਿਤੇ ਭੂਮਿ ਲੋਟੈਂ ਸੁ ਹਾਥੈਂ ਉਚਾਏ॥ ਡਰੈ ਸੇਖ ਜੈਸੇ ਸਮਾਈ ਸਮਾਏ॥
ਜੁਝੇ ਜ੍ਵਾਨ ਜੋਧਾ ਜਗੇ ਜੋਰ ਜੰਗੈ॥ ਮਨੋ ਪਾਨ ਕੈ ਭੰਗ ਸੋਏ ਮਲੰਗੈ॥ ੩੧॥

ਕਿਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਪਏ ਸੂਰਮੇ ਹੱਥ ਚੁਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਖ ਆਦਿ ਧਰਮ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਫਸੇ ਡਰ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਹੋ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭੰਗ ਪੀ ਕੇ ਮਲੰਗ ਸੁਤੇ ਪਏ ਹੋਣ॥੩੧॥

ਬਹੈਂ ਆਨ ਐਸੇ ਬਚੈ ਬੀਰ ਕੌਨੈ॥ ਲਰਿਯੋ ਆਨਿ ਜੋ ਪੈ ਗਯੋ ਜੂਝਿ ਤੌਨੈ॥
ਤਹਾਂ ਜੋ ਅਨੰ ਪਾਂਚ ਭਯੋ ਬੀਰ ਖੇਤੰ॥ ਬਿਦਾਰੇ ਪਰੇ ਬੀਰ ਬ੍ਰਿੰਦੇ ਬਿਚੇਤੰ॥ ੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਦਾਰੇ=ਮਰੇ। ਬ੍ਰਿੰਦੇ ਬਿਚੇਤੰ=ਬੇਹੋਸ਼।

ਅਜਿਹੀ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸੂਰਮਾਂ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਆ ਕੇ ਲੜਿਆ ਉਹੀ ਪਾਰ ਬੋਲਿਆ। ਉਥੇ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਸੂਰਮੇ ਮਦਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਆਏ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਰ ਕੇ ਜਾਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ॥੩੨॥

ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਬੀਨਾ ਬਜਾਵੈਂ॥ ਕਹੂੰ ਜੋਗਨੀਯੈਂ ਖਰੀ ਗੀਤ ਗਾਵੈਂ॥
ਕਹੂੰ ਲੈ ਬਰੰਗਨਿ ਬਰੈਂਵੈ ਤਿਸੀ ਕੋ॥ ਲਹੈਂ ਸਾਮੁਹੇ ਜੁੱਧ ਜੁਝੇ ਜਿਸੀ ਕੋ॥ ੩੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰੰਗਿਨ=ਪਰੀਆਂ। ਬਰੈਂਵੈ=ਵਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਕਿਤੇ ਬੇਤਾਲ ਸੂਰਮੇ ਵੀਣਾ ਵਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਜੋਗਨੀਆਂ ਖਲੋ ਕੇ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਆਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜ ਮਰਦੇ ਸਨ, ਪਰੀਆਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਕੇ ਲੈ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।।੩੩।।

ਚੌਪਈ।। ਜਬ ਹੀ ਸੈਨ ਜੂਝਿ ਸਭ ਗਈ।। ਤਬ ਤ੍ਰਿਯ ਸੁਤਹਿ ਪਠਾਵਤ ਭਈ।।
ਸੋਊ ਜੂਝਿ ਜਬ ਸ੍ਵਰਗ ਸਿਧਾਯੋ।। ਦੁਤਿਯ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਹ ਔਰ ਪਠਾਯੋ।। ੩੪ ।।

ਜਦ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਮਰ ਗਈ ਤਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਵੀ ਸੁਰ ਲੋਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੂਸਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ।।੩੪।।

ਸੋਊ ਗਿਰਜੋ ਜੂਝਿ ਰਨ ਜਬ ਹੀ।। ਤੀਜੇ ਸੁਤਹਿ ਪਠਾਯੋ ਤਬ ਹੀ।।
ਸੋਊ ਜੂਝਿ ਜਬ ਗਯੋ ਦਿਵਾਲੈ।। ਚੌਥੇ ਪੂਤ ਪਠਾਯੋ ਬਾਲੈ।। ੩੫ ।।

ਜਦ ਉਹ ਵੀ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਤੁਰੰਤ ਤੀਸਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੌਥੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ।।੩੫।।

ਚਾਰੌ ਗਿਰੇ ਜੂਝਿ ਸੁਤ ਜਬਹੀ।। ਅਬਲਾ ਚਲੀ ਜੁੱਧ ਕੌ ਤਬਹੀ।।
ਸੂਰ ਬਚੇ ਤੇ ਸਕਲ ਬੁਲਾਇਸਿ।। ਲਰਨ ਚਲੀ ਦੁੰਦਭੀ ਬਜਾਇਸਿ।। ੩੬ ।।

ਜਦ ਸਾਰੇ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਖੁਦ ਯੁੱਧ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਪਈ। ਉਸ ਬਚੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਉਂਦੀ ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਪਈ।।੩੬।।

ਐਸਾ ਕਰਾ ਬਾਲ ਤਹ ਜੁੱਧਾ।। ਰਹੀ ਨ ਭਟ ਕਾਹੂ ਮਹਿ ਸੁੱਧਾ।।
ਮਾਰੇ ਪਰੇ ਬੀਰ ਬਿਕਰਾਰਾ।। ਗੋਮੁਖ ਝਾਂਝਰ ਬਸਤ ਨਗਾਰਾ।। ੩੭ ।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਸ਼ ਨ ਰਹੇ। ਵਿਕਰਾਲ ਸੂਰਮੇ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗਊਮੁਖ, ਝਾਂਝਰ ਆਦਿ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ।।੩੭।।

ਜਾ ਪਰ ਸਿਮਟਿ ਸਰੋਹੀ ਮਾਰਤਿ।। ਤਾਕੋ ਕਾਟਿ ਭੂਮ ਸਿਰ ਡਾਰਤਿ।।
ਜਾਕੇ ਹਨੈਂ ਤਰੁਨਿ ਤਨ ਬਾਨਾ।। ਕਰੈ ਸੁਭਟ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਪਯਾਨਾ।। ੩੮ ।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਸਿਮਟਿ=ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਕੇ। ਸਰੋਹੀ=ਬਰਛੀ। ਹਨੈਂ=ਮਾਰੇ।

ਸਿਰੋਹੀ ਨਾਮੀਂ ਸ਼ਸਤਰ ਜਦ ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਸਿਰ ਲੱਥ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਜਮ ਲੋਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।।੩੮।।

ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਜ੍ਵਾਨ ਪਖਰਿਯਾ ਮਾਰੇ।। ਇਕ ਇਕ ਤੇ ਦ੍ਵੈ ਦ੍ਵੈ ਕਰਿ ਡਾਰੇ।।
ਉਠੀ ਧੂਰਿ ਲਾਗੀ ਅਸਮਾਨਾ।। ਅਸਿ ਚਮਕੈ ਬਿਜੁਰੀ ਪਰਮਾਨਾ।। ੩੯।।

ਸਾਰੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਤੋਂ ਦੋ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਘੱਟਾ ਤੇ ਭੂੰਬਲ ਉੱਡ ਕੇ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।।੩੯।।

ਕਾਟੇ ਸੁਭਟ ਸਰੋਹਿਨ ਪਰੇ।। ਜਨੁ ਮਾਰੁਤ ਬਰ ਬਿਰਛ ਉਪਰੇ।।
ਗਜ ਜੂਝੇ ਮਾਰੇ ਬਾਗੀ ਰਨ।। ਜਨੁ ਕ੍ਰੀੜਾ ਸ਼ਿਵਕੋ ਯਹ ਹੈ ਬਨ।। ੪੦।।

ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵਢੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਏ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੇਜ਼ ਹਨੇਰੀ ਨੇ ਰੁਖ ਪੁੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣ। ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਕ੍ਰੀੜਾ ਸਥਾਨ ਹੋਵੇ।।੪੦।।

ਰਨ ਐਸੋ ਅਬਲਾ ਤਿਨ ਕੀਯਾ।। ਪਾਛੇ ਭਯੋ ਨ ਆਗੇ ਹੂਆ।।
ਖੰਡ ਖੰਡ ਹ੍ਵੈ ਗਿਰੀ ਧਰਨਿ ਪਰ।। ਰਨ ਜੂਸੀ ਭਵਸਿੰਧੁ ਗਈ ਤਰਿ।।੪੧।।

ਪਾਛੇ ਭਯੋ ਨ=ਨ ਕਦੀ ਪਿਛੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਨ ਆਗੇ ਹੂਆ=ਨ ਅਗੇ ਕਦੀ ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਭਵਸਿੰਧੁ=ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ।

ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪਿਛੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਅਗੇ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਰੇਗਾ। ਉਹ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਕਰ ਗਈ।। ੪੧।।

ਖੰਡ ਖੰਡ ਬਾਜੀ ਪਰ ਭਈ।। ਤਊ ਨ ਛੋਰਿ ਅਯੋਧਨ ਗਈ।।
ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਗਏ ਭਖਿ ਤਾਮਾ।। ਬਾਗਿ ਮੋਰਿ ਤਊ ਭਜੀ ਨ ਬਾਮਾ।।੪੨।।

ਛੋਰਿ ਅਯੋਧਨ=ਜੰਗ ਛੱਡਕੇ।

ਉਹ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਹੀ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਰਣ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਉਸ ਦਾ ਮਾਸ ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਖਾ ਗਏ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਲਗਾਮ ਮੋੜ ਕੇ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਹਟੀ।।੪੨।।

ਪ੍ਰਥਮ ਚਾਰਊ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜੁਝਾਏ।। ਬਹੁਰਿ ਆਪੁ ਬੈਰੀ ਬਹੁ ਘਾਏ।।
ਪ੍ਰਥਮ ਬਾਲ ਕੌ ਜਬੈ ਸੰਘਾਰਯੋ।। ਤਿਹ ਪਾਛੇ ਬੀਰਮ ਦੇ ਮਾਰਯੋ।। ੪੩।।

ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਚਾਰੇ ਪੁੱਤਰ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੀਰਮ ਦੇਵ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ।।੪੩।।

ਤਾਕੋ ਮਾਰਿ ਕਾਟਿ ਸਿਰ ਲਿਯੋ।। ਲੈ ਹਾਜਿਰ ਹਜਰਤਿ ਕੇ ਕਿਯੋ।।
ਤਬ ਪਿਤ ਪਠੈ ਸੁਤਾ ਪਹਿ ਦੀਨਾ।। ਅਧਿਕ ਦੁਖਿਤ ਹ੍ਵੈ ਦਹੁਤਾ ਚੀਨਾ।। ੪੪।।

ਬੀਰਮ ਦੇਵ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਦ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸ ਸਿਰ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ।।੪੪।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬ ਬੇਗਮ ਤਿਹ ਸ੍ਵਾਰ ਕੌ ਦੇਖਾ ਸੀਸ ਉਘਾਰਿ।।
ਪਲਟਿ ਪਰਾ ਤਬ ਮੂੰਡ ਨ੍ਰਿਪ ਤਊ ਨ ਕਬੂਲੀ ਨਾਰਿ।। ੪੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਘਾਰਿ=ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਕੇ। ਪਲਟਿ=ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਲਿਆ।

ਜਦ ਬੇਗਮ ਨੇ ਮੂੰਹ ਨੰਗਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਸਵਾਰ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਉਹ ਸਿਰ ਵੀ ਪਿਛਾਂਹ ਮੁੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨ ਕੀਤਾ।।੪੫।।

ਚੌਪਈ।। ਬੇਗਮ ਸ਼ੋਕ ਮਾਨ ਤਬ ਹ੍ਵੈ ਕੈ।। ਜਮਧਰ ਹਨਾ ਉਦਰ ਕਰ ਲੈ ਕੈ।।
ਪ੍ਰਾਨ ਮਿਤ੍ਰ ਕੇ ਲੀਨੇ ਦੀਨਾ।। ਧ੍ਰਿਗ ਮੋਕੌ ਜਿਨ ਅਸ ਕ੍ਰਮ ਕੀਨਾ।। ੪੬।।

ਤਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਟਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਮਾਰ ਲਈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਧਿਰਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲੈ ਲਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਭੈੜਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।।੪੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬੀਰਮ ਦੇ ਰਾਜਾ ਨਿਮਿਤ ਬੇਗਮ ਤਜੇ ਪਰਾਨ।।
ਸੁ ਕਬਿ ਸਯਾਮ ਯਾ ਕਥਾ ਕੋ ਤਬਹੀ ਭਯੋ ਨਿਦਾਨ।। ੪੭।। ੧।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਗਮ ਨੇ ਬੀਮਰ ਦੇਵ ਰਾਜੇ ਲਈ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਲਈ ਹੀ ਕਵੀ ਸ਼ਿਆਮ ਨੇ ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ।।੪੭।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਪੈਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੩੫।।੬੩੬੪।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੈਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੩੫।।੬੩੬੪।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਛੱਤੀਵਾਂ
ਕਥਾ ਰੰਗਝੜ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਰਾਜ ਸੈਨ ਇਕ ਸੁਨਾ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਰ।। ਰਾਜ ਦੇਇ ਰਾਨੀ ਤਾਕੇ ਘਰ।।
ਰੰਗਝੜ ਦੇ ਦੁਹਿਤਾ ਤਹ ਸੋਹੈ।। ਸੁਨ ਨਰ ਨਾਗ ਅਸੁਰ ਮਨ ਮੋਹੈ।। ੧।।

ਰਾਜ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਾਜ ਦੇਵੀ ਨਾਮੀ ਰਾਣੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਰੰਗਝੜ ਦੇਵੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਦੇਵਤਾ, ਨਰ, ਨਾਗ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਸਭ ਦਾ ਦਿਲ ਮੋਹਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਬਢਤ ਬਢਤ ਅਬਲਾ ਜਬ ਬਢੀ।। ਮਦਨ ਸੁ ਨਾਰ ਆਪੁ ਜਨੁ ਗਢੀ।।
ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਚਰਚਾ ਭਈ ਜੋਈ।। ਪ੍ਰਚੁਰ ਭਈ ਜਗ ਭੀਤਰਿ ਸੋਈ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਦਨ=ਕਾਮਦੇਵ। ਆਪ ਜਨ ਗਢੀ=ਕਾਮਦੇਵ ਰੂਪੀ ਸਨਿਆਰੇ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਘੜੀ ਹੋਵੇ।

ਉਹ ਕੰਨਿਆਂ ਜਦ ਵੱਧਦੀ ਵੱਧਦੀ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਣ ਲੱਗੀ ਜਿਵੇਂ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਵੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਣ ਲੱਗੀ।।੨।।

ਮਾਤੈਂ ਕਹੀਂ ਸੁ ਤਾਕੇ ਸੰਗਾ।। ਚੰਚਲਤਾ ਜਿਨ ਕਰੁ ਸੁੰਦ੍ਰੰਗਾ।।
ਕਹਾ ਬਿਸੇਸ ਧੁਜਹਿ ਤੂੰ ਬਰਿ ਹੈਂ।। ਤਾਕੋ ਜੀਤਿ ਦਾਸ ਲੈ ਕਰਿ ਹੈਂ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁੰਦ੍ਰੰਗਾ=ਸੁੰਦਰ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀ। ਬਿਸੇਸ ਧੁਜ=ਨਾਂ ਹੈ। ਤੂੰ ਬਰ ਹੈ=ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੇਗਾ।

ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਏਨੀ ਚੰਚਲਤਾ ਨ ਵਿਖਾ. ਬਿਸੇਸ ਧੁਜ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਜਿਤ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਅਪਣੀ ਦਾਸੀ ਬਣਾਵੇਗਾ।।੩।।

ਸੁਨਤ ਬਾਤ ਤਾ ਕਹ ਲਗਿ ਗਈ।। ਰਾਖੀ ਗੂੜ੍ਹ ਨ ਭਾਖਤ ਭਈ।।
ਜਬ ਅਬਲਾ ਨਿਸਿ ਕੌ ਘਰ ਆਈ।। ਚਲੀ ਤਹਾਂ ਨਰ ਭੇਸ ਬਨਾਈ।।੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਖੀ ਗੂੜ੍ਹ=ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਖੀ। ਨਿਸਿ ਕੌ=ਰਾਤ ਨੂੰ।

ਮਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਲੱਗ ਗਈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ

ਹੀ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨ ਦੱਸਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਘਰ ਆਈ ਤਾਂ ਮਰਦਾਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਚੱਲ ਪਈ॥੪॥

ਚਲਤ ਚਲਤ ਬਹੁ ਚਿਰ ਤਹ ਗਈ॥ ਜਹਾਂ ਬਿਲਾਸਵਤੀ ਨਗਰਈ॥
ਤਵਨ ਨਗਰ ਚਲਿ ਜੂਪ ਮਚਾਯੋ॥ ਊਚ ਨੀਚ ਸਭ ਹੀ ਠਹਰਾਯੋ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੂਪ ਮਚਾਯੋ=ਜੂਆ ਖੇਡਣ ਦੀਆਂ ਧੁੰਮਾਂ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਚੱਲਦੀ ਚੱਲਦੀ ਉਹ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਜਿਥੇ ਵਿਲਾਸਵਤੀ ਨਗਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਜੂਆ ਖੇਡਣ ਦੀਆਂ ਧੁੰਮਾਂ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿੱਕੇ ਵੱਡੇ ਸਭ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿੱਤਾ॥੫॥

ਬਡੇ ਬਡੇ ਜੂਪੀ ਅਬ ਹਾਰੇ॥ ਮਿਲਿ ਰਾਜਾ ਕੇ ਤੀਰ ਪੁਕਾਰੇ॥
ਇਕ ਹਜਾਂ ਐਸ ਜੁਆਰੀ ਆਯੋ॥ ਕਿਸੂ ਪਾਸ ਨਹਿ ਜਾਤ ਹਰਾਯੋ॥ ੬॥

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਜੁਆਰੀਏ ਹਾਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪਾਸ ਗਏ ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਏਥੇ ਇਕ ਐਸਾ ਜੁਆਰੀਆ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਾਰਦਾ॥ ੬॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੁਨੇ ਬਚਨ ਜਬ ਰਾਜਾ॥ ਆਪਨ ਸਜਜੋ ਜੂਪ ਕੋ ਸਾਜਾ॥
ਕਹਜੋ ਤਾਂਹਿ ਹਜਾਂ ਲੇਹੁ ਬੁਲਾਇ॥ ਜਿਨ ਜੂਪੀ ਸਭ ਲਏ ਹਰਾਇ॥ ੭॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਖੁਦ ਜੂਆ ਖੇਡਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾ ਲਵੋ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜੁਆਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੭॥

ਭ੍ਰਿਤ ਸੁਨਿ ਬਚਨ ਪਹੂੰਚੇ ਤਹਾਂ॥ ਜੂਪਿਨ ਕੁਅਰਿ ਹਰਾਵਤ ਜਹਾਂ॥
ਕਹਜੋ ਤਾਹਿ ਤੁਹਿ ਰਾਇ ਬੁਲਾਯੋ॥ ਚਾਹਤ ਤੁਮ ਸੌ ਜੂਪ ਮਚਾਯੋ॥ ੮॥

ਸੇਵਕ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਥੇ ਕੁਮਾਰੀ ਸਾਰੇ ਜੁਆਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜੂਆ ਖੇਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ॥੮॥

ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਤੀਰ ਤਰੁਨਿ ਤਬ ਗਈ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਜੂਪ ਮਚਾਵਤ ਭਈ॥
ਅਧਿਕ ਦਰਬ ਤਿਨ ਭੂਪ ਹਰਾਯੋ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੇਂ ਨਹਿ ਜਾਤ ਗਨਾਯੋ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਤੀਰ=ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ। ਜੂਪ ਮਚਾਵਤ ਭਈ=ਜੂਆ ਖੇਡਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਅਧਿਕ ਦਰਬ=ਬਹੁਤ ਧਨ।

ਇਸਤਰੀ ਜਦ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਉਸ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਜੂਆ ਖੇਡਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਉਸ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਏਨਾ ਧਨ ਜਿਤਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਿਣ ਸਕਦਾ ਸੀ॥੯॥

ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਦਰਬ ਬਹੁਤ ਬਿਧਿ ਹਾਰਾ॥ਸੁਤ ਊਪਰ ਪਾਸਾ ਤਬ ਢਾਰਾ॥
ਵਹੈ ਹਰਾਯੋ ਦੇਸ ਲਗਾਯੋ॥ ਜੀਤਾ ਕੁਅਰਿ ਭਜਯੋ ਮਨ ਭਾਯੋ॥ ੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਤ ਊਪਰ ਪਾਸਾ ਤਬ ਢਾਰਾ=ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦਾਅ ਉਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਜਦ ਰਾਜਾ ਹਰ ਪਖੋਂ ਧਨ ਹਾਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦਾਅ ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਹਾਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦਾਅ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਰਮਣ ਕੀਤਾ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜੀਤਿ ਸਕਲ ਧਨ ਤਵਨ ਕੋ ਦੀਨਾ ਦੇਸ ਨਿਕਾਰ॥
ਕੁਅਰ ਜੀਤਿ ਕਰਿ ਪਤਿ ਕਰਾ ਬਸੀ ਧਾਮ ਹੈ ਨਾਰ॥ ੧੧॥

ਰਾਜੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਜਿੱਤ ਕੇ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਵਸ ਗਈ॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਚੰਚਲਾਨ ਕੇ ਚਰਿਤ ਕੋ ਸਕਤ ਨ ਕੋਈ ਬਿਚਾਰ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸ਼ਨ ਸ਼ਿਵ ਖਟ ਬਦਨ ਜਿਨ ਸਿਰਜੀ ਕਰਤਾਰ॥ ੧੨॥ ੧॥

ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵਜੀ, ਕਾਰਤਕ ਅਤੇ ਖੁਦ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਿਆ॥੧੨॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਛਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੩੬॥੬੩੨੬॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਛੱਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੩੬॥੬੩੨੬॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੈਂਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਪਰਜ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ਜਮਲ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਬਲਵਾਨਾ॥ਤੀਨ ਲੋਕ ਮਾਨਤ ਜਿਹ ਆਨਾ॥
ਜਮਲਾ ਟੋਡੀ ਕੋ ਨਰਪਾਲਾ॥ ਸੂਰਬੀਰ ਅਰੁ ਬੁੱਧਿ ਬਿਸਾਲਾ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੀਨ ਲੋਕ=ਤਿੰਨ ਲੋਕ, ਧਰਤੀ, ਆਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਪਾਤਾਲ। ਆਨਾ=ਈਨ। ਬੁਧਿ ਬਿਸਾਲਾ=ਬੁੱਧੀਮਾਨ।

ਜਮਲ ਸੈਨ ਇਕ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਤਿੰਨੇ ਲੋਕ ਉਸ ਦੀ ਈਨ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਜਮਲ ਸੈਨ ਟੱਡੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਬੜਾ ਸੂਰਬੀਰ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਸੀ॥੧॥

ਸੋਰਠ ਦੇ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਸੁਨਿਯਤ॥ਦਾਨ ਸੀਲ ਜਾਕੋ ਜਗ ਗੁਨਿਯਤ॥
ਪਰਜ ਮਤੀ ਦੁਹਿਤਾ ਇਕ ਤਾਕੀ॥ ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ ਸਮ ਨਹਿ ਜਾਕੀ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੀਲ=ਸੀਤਲ ਸੁਭਾਵ। ਗੁਨਿਯਤ=ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਸੋਰਠ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦਾਨੀ ਅਤੇ ਸੀਤਲ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਪਰਜ ਮਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਨਰ, ਨਾਗ, ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੨॥

ਬਿਸਹਰ ਕੋ ਇਕ ਹੁਤੋ ਨ੍ਰਿਪਾਲਾ॥ ਆਯੋ ਗੜ੍ਹ ਜਮਲਾ ਕਿਹ ਕਾਲਾ॥
ਛਾਛ ਕਾਮਨੀ ਕੀ ਪੂਜਾ ਹਿਤ॥ ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚਨ ਇਹੈ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬ੍ਰਤ॥ ੩॥

*ਨ੍ਰਿਪਾਲਾ=ਰਾਜਾ। ਗੜ੍ਹ ਜਮਲਾ=ਜਮਲਾ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ। ਛਾਛ ਕਾਮਨੀ=ਇਸਤਰੀ।

ਬਿਸ ਹਰ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਜਮਲ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਆਇਆ। ਉਹ ਸੀਤਲਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮਨ ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ॥੩॥

ਠਾਢਿ ਪਰਜ ਦੇ ਨੀਕ ਨਿਵਾਸਨ॥ ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਨਿਰਖਾ ਦੁਖ ਨਾਸਨ॥
ਇਹੈ ਚਿਤ ਮੈ ਕੀਅਸਿ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਬਰੌ ਯਾਹਿ ਕਰਿ ਕਵਨ ਪ੍ਰਕਾਰਾ॥ ੪॥

ਪਰਜ ਦੇਵੀ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਵਿਚ ਖਲੋਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਉਸ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ॥੪॥

ਸਖੀ ਭੇਜਿ ਤਿਹ ਧਾਮ ਬੁਲਾਯੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੋ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ॥
ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਤਵਨ ਕਹ ਦਯੋ॥ ਗੌਰਿ ਪੁਜਾਇ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਗਯੋ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੌਰਿ=ਦੇਵੀ। ਪੁਜਾਇ=ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ।

ਉਸ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝਾਇਆ ਅਤੇ ਗੌਰੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥੫॥

ਬਿਦਾ ਕੀਯਾ ਤਿਹ ਐਸ ਸਿਖਾਇ॥ਆਪੁ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੋ ਕਹੀ ਜਤਾਇ॥
ਮਨੀਕਰਨ ਤੀਰਥ ਮੈ ਜੈਹੌਂ॥ ਨ੍ਹਾਇ ਧੋਇ ਜਮਲਾ ਫਿਰਿ ਐਹੌਂ॥ ੬॥

ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਖਾ ਕੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਖੁਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮਨੀਕਰਣ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਤੇ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਏਥੇ ਆ ਜਾਵਾਂਗੀ॥੬॥

ਜਾਤ ਤੀਰਥ ਜਾਤ੍ਰਾ ਕਹ ਭਈ॥ ਸ਼ਹਿਰ ਬੇਸ਼ਹਿਰ ਮੋਂ ਚਲਿ ਗਈ॥
ਹੋਤ ਤਵਨ ਸੌ ਭੇਦ ਜਤਾਯੋ॥ ਮਨ ਮਾਨਤ ਕੋ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ॥੭॥

ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਥਾਂ ਉਹ ਬੇਸ਼ਹਿਰ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਭੇਤ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਨ ਚਾਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ॥੭॥

ਕਾਮ ਭੋਗ ਕਰਿ ਕੈ ਘਰ ਰਾਖੀ॥ ਰੱਛ ਪਾਲਕਨ ਸੋ ਅਸ ਭਾਖੀ॥
ਬੇਗਿ ਨਗਰ ਤੇ ਇਨੈ ਨਿਕਾਰਹੁ॥ ਹਾਥ ਉਠਾਵੈ ਤਿਹ ਹਨਿ ਮਾਰਹੁ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੇਗਿ=ਛੇਤੀ। ਹਾਥ ਉਠਾਵੈ=ਹੱਥ ਚੁਕੇ। ਹਨਿ ਮਾਰਹੁ=ਮਾਰ ਦੇਵ।

ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਰਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰਾਖਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਹੱਥ ਚੁਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੋ॥੮॥

ਸੋ ਤਰੁਨੀ ਤਿਹ ਰਸਿ ਰਸਿ ਗਈ॥ ਕਾਢਿ ਸਮਿੱਗ੍ਰੀ ਸਿਗਰੀ ਦਈ॥
ਇਹ ਛਲ ਸਾਥ ਲਹਾ ਮਨ ਭਾਵਨ॥ ਸਕਾ ਚੀਨ ਕੋਊ ਪੁਰਖ ਉਪਾਵਨ॥੯॥

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਘਰੋਂ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਸ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ॥੯॥

ਕਾਢਿ ਦਏ ਸਭ ਹੀ ਰਖਵਾਰੇ॥ ਲੋਹ ਕਰਾ ਜਿਨ ਤੇ ਹਨਿ ਡਾਰੇ॥
ਜਮ ਲੇਸ੍ਵਰ ਨ੍ਰਿਪ ਸੌ ਯੌ ਭਾਖੀ॥ ਤੁਮਰੀ ਛੀਨਿ ਸੁਤਾ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਖੀ॥੧੦॥

ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਰਾਖਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਅਗੋਂ ਲੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਮਲ ਸੈਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਬਿਸਹਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ॥੧੦॥

ਬੇਸਹਰਾ ਪਰ ਕਛੁ ਨ ਬਸਾਯੋ॥ ਸੁਨਤ ਬਾਤ ਨ੍ਰਿਪ ਮੂੰਡ ਢੁਰਾਯੋ॥
ਇਹ ਛਲ ਬਰਾ ਕੁਅਰਿ ਵਹੁ ਰਾਜਾ॥ ਬਾਇ ਰਹਾ ਮੁਖ ਸਕਲ ਸਮਾਜਾ॥੧੧॥੧॥

ਰਾਜੇ ਦਾ ਬਿਸਹਰ ਉਤੇ ਕੋਈ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲਦਾ; ਉਹ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੂੰਹ ਲਟਕਾ

ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਮੂੰਹ ਵੇਖਦਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ॥੧੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੈ ਸੈਂਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੩੭॥੬੩੩੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੈਂਤੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੩੭॥੬੩੩੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠੱਤੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਿਵਾਸ ਮਤੀ

ਦੋਹਰਾ॥ ਨਗਰ ਬਿਭਾਸਾਵਤੀ ਮੈ ਕਰਨ ਬਿਭਾਸ ਨਰੇਸ॥
ਜਾਕੇ ਤੇਜਰੁਤ੍ਰਾਸ ਕੌ ਜਾਨਤ ਸਗਰੋ ਦੇਸ॥ ੧॥

ਬਿਭਾਸਵਤੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਭਾਸ ਕਰਨ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਤੇਜ ਅਤੇ ਭੈਅ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਮੰਨਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਚੌਪਈ॥ਮਤੀ ਬਿਵਾਸ ਤਵਨ ਕੀ ਰਾਨੀ॥ਸੁੰਦਰਿ ਭਵਨ ਚੱਤ੍ਰ ਦਸ ਜਾਨੀ॥
ਸਾਤ ਸਵਤਿ ਤਾਕੀ ਛਬਿ ਮਾਨ॥ ਜਾਨੁਕ ਸਾਤ ਰੂਪ ਕੀ ਖਾਨ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਤ ਸਵਤਿ=ਸੱਤ ਸੌਕਣਾਂ।

ਬਿਵਾਸ ਮਤੀ ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਚੌਦਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਤ ਸੌਕਣਾਂ ਏਨੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਸਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਰੂਪ ਦੀਆਂ ਖਾਣਾਂ ਹੋਣ॥੨॥

ਆਯੋ ਤਹਾਂ ਏਕ ਬੈਰਾਗੀ॥ ਰੂਪਵਾਨ ਗੁਨਵਾਨ ਤਿਆਗੀ॥
ਸਜਾਮ ਦਾਸ ਤਾਕੋ ਭਨਿ ਨਾਮਾ॥ ਨਿਸ ਦਿਨ ਨਿਰਖਿ ਰਹਤ ਤਿਹ ਬਾਮਾ॥ ੩॥

ਉਥੇ ਇਕ ਬੈਰਾਗੀ ਆਇਆ ਜਿਹੜਾ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵੰਤ ਗੁਣਵੰਤ ਅਤੇ ਤਿਆਗੀ ਸੀ। ਸ਼ਿਆਮ ਦਾਸ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਔਰਤਾਂ ਵੇਖਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ॥੨॥

ਮਤੀ ਬਿਭਾਸ ਤਵਨ ਰਸ ਰਾਚੀ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਮਿਤਵਾ ਕੇ ਮਾਚੀ॥
ਗਵਨ ਕਰੈ ਤਾਸੌ ਮਨ ਭਾਵੈ॥ ਸਵਤਿਨ ਸ਼ੋਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮਹਿ ਆਵੈ॥ ੪॥

ਬਿਵਾਸ ਮਤੀ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਸੀ ਅਤੇ ਨਿੱਤ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਮਨ ਚਾਹਿਆ ਰਮਣ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸੌਕਣਾਂ

ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ॥੪॥

ਅਹਿਧੁਜ ਦੇ ਝਖਕੇਤ ਮਤੀ ਭਨਿ॥ਪੁਹਪ ਮੰਜਰੀ ਫੂਲ ਮਤੀ ਗਨਿ॥
ਨਾਗਰਿ ਦੈ ਨਾਗਨਿ ਦੇ ਰਾਨੀ॥ ਨ੍ਰਿੱਤ ਮਤੀ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਜਾਨੀ॥੫॥

ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਸੌਂਕਣ ਅਹਿਧੁਜ ਦੇਵੀ ਨੇ ਦੂਸਰੀ ਸੌਂਕਣ ਝਖਕੇਤ ਮਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਪ ਮੰਜਰੀ ਨੇ ਫੁਲਮਤੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੱਸਿਆ। ਉਥੇ ਇਕ ਨਾਗਰ ਦੇਵੀ ਅਤੇ ਨਾਗਨ ਦੇਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨ੍ਰਿਤਮਤੀ ਸਾਰੇ ਜਗ ਵਿਚ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥੫॥

ਤਿਨ ਦਿਨ ਏਕ ਕਰੀ ਮਿਜਮਾਨੀ॥ ਨਿਵਤਿ ਪਠੀ ਸਭ ਹੀ ਘਰ ਰਾਨੀ॥
ਬਿਖੁ ਕੌ ਭੋਜਨ ਸਭਨ ਖਵਾਇ॥ ਸਕਲ ਦਈ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਪਠਾਇ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਿਜਮਾਨੀ=ਪ੍ਰਾਹੁਣਾਚਾਰੀ, ਰੋਟੀ ਤੇ ਬੁਲਾਉਣਾ। ਨਿਵਤਿ=ਨਿਉਂਦਾ ਦੇ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ।

ਰਾਣੀ ਬਿਵਾਸ ਮਤੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਪਾਰਟੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸੌਂਕਣਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਮਿਲਿਆ ਭੋਜਨ ਖੁਆ ਕੇ ਜਮ ਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥੬॥

ਬਿਖੁ ਕਹ ਖਾਇ ਮਰੀਂ ਸਵਤੈ ਸਬ॥ਰੋਵਤ ਭਈ ਬਿਭਾਸ ਮਤੀ ਤਬ॥
ਪਾਪ ਕਰਮ ਕੀਨਾ ਮੈਂ ਭਾਰੋ॥ ਧੋਖੇ ਲਵਨ ਇਨੈ ਬਿਖੁ ਡਾਰੋ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧੋਖੇ ਲਵਨ=ਲੂਣ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ।

ਜਦ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸੌਂਕਣਾਂ ਮਰ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਬਿਵਾਸ ਮਤੀ ਰੋਣ ਲੱਗ ਗਈ, ਮੈਥੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਲੂਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮੈਥੋਂ ਜ਼ਹਿਰ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ॥੭॥

ਅਬ ਮੈਂ ਗਰੌ ਹਿਮਾਂਚਲ ਜਾਇ॥ ਕੈ ਪਾਵਕ ਮਹਿ ਬਰੌ ਬਨਾਇ॥
ਸਹਚਰਿ ਸਹਸ ਹਟਕਿ ਤਿਹ ਰਹੀ॥ ਮਾਨਤ ਭਈ ਨ ਤਿਨ ਕੀ ਕਹੀ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਰੌ=ਗਲ ਜਾਵਾਂ। ਹਿਮਾਚਲ=ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਬਤ ਤੇ ਜਾ ਕੇ। ਪਾਵਕ=ਅੱਗ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਹਿਮਾਲੀਆ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਗਲ ਜਾਵਾਂਗੀ ਜਾਂ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਮਨਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਪਰ ਉਸ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਕ ਨ ਮੰਨੀ॥੮॥

ਵਹੈ ਸੰਗ ਬੈਰਾਗੀ ਲੀਨਾ॥ ਜਾਸੌਂ ਕਾਮ ਭੋਗ ਕਹ ਕੀਨਾ॥
ਲੋਗ ਲਖੈਂ ਤ੍ਰਿਯ ਗਰਬੇ ਗਈ॥ ਕਿਨਹੂੰ ਬਾਤ ਜਾਨਿ ਨਹਿ ਲਈ॥੯॥

++

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੋਗ ਲਖੈਂ=ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਗਰਬੇ ਗਈ=ਗਲਣ ਲਈ ਗਈ ਹੈ।

ਉਸ ਨੇ ਉਸੇ ਵੈਰਾਗੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਕਾਮ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਨਾਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਚਲੇ ਗਈ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹੋ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਗਲਣ ਵਾਸਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਲ ਚਲੇ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੯॥

ਮੂਰਖ ਰਾਇ ਬਾਇ ਮੁਖ ਰਹਾ॥ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਕਛੂ ਤਾਹਿ ਨ ਕਹਾ॥
ਨਾਰਿ ਜਾਰਿ ਕੇ ਸਾਥ ਸਿਧਾਈ॥ ਬਾਤ ਭੇਦ ਕੀ ਕਿਨਹੂ ਨ ਪਾਈ॥੧੦॥

ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਮੂੰਹ ਅੱਡ ਕੇ ਖਲੋਤਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਭੇਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕੋਈ ਵੀ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ॥੧੦॥

ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਚਰਿਤ ਨ ਬਿਧਨਾ ਜਾਨੈ॥ ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਭੀ ਕਛੂ ਨ ਪਛਾਨੈ॥
ਇਨ ਕੀ ਬਾਤ ਏਕ ਹੀ ਪਾਈ॥ ਜਿਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਗਦੀਸ ਬਨਾਈ॥ ੧੧॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਧਨਾ=ਵਿਧਾਤਾ।

ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੧੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਅਠਤੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੩੮॥੬੩੪੮॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠੱਤੀਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੩੮॥੬੩੪੮॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਤਨ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨਿਯਤ ਇਕ ਨਗਰੀ ਉਜਿਯਾਰੀ॥ ਬਿਸੁਕਰਮਾ ਨਿਜੁ ਹਾਥ ਸਵਾਰੀ॥
ਨਾਮੁ ਅਲੂਰਾ ਤਾਕੋ ਸੋਹੈ॥ ਤੀਨੋ ਲੋਕ ਰਚਿਤ ਤਿਨ ਮੋਹੈ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸੁਕਰਮਾ=ਵਿਸ਼ਕਰਮਾਂ, ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਰਤਾਰ, ਰਿਗਵੇਦ ਦੇ ਮੰਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਮੂੰਹ ਬਾਹਾਂ ਅਤੇ ਪੈਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸ਼ਕਰਮਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਮੁਖ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ

ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਵੀ ਘੜਦਾ ਹੈ। ਰਾਮਾਇਣ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਕਰਮਾਂ ਅੱਠਵੇਂ ਵਸੁ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਲਾਵਨਮਤੀ ਦੇ ਪੇਟ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੰਜਨਾ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਜਦ ਸੰਜਨਾ ਸੂਰਜ ਦਾ ਤੇਜ ਸਹਾਰ ਨਾ ਸਕੀ, ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਕਰਮਾਂ ਨੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਰਾਦ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਅੱਠਵਾਂ ਭਾਗ ਛਿਲ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਗਰਮੀ ਘਟ ਗਈ। ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਛਿੱਲਤਾਂ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਕਰਮਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਚੱਕਰ, ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ, ਕਾਰਤਕੇਯ ਦੀ ਬਰਛੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਬਣਾਏ। ਨਿਜੁ ਹਾਥ ਸਵਾਰੀ=ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ।

ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਨਗਰੀ ਸੀ, ਇੰਝ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਇਸ ਨਗਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸਕਰਮਾਂ ਨੇ ਆਪ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਇਲਰਾ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਂਹਦੀ ਸੀ॥੧॥

ਭੂਪ ਭੱਦ੍ਰ ਤਿਹ ਗੜ੍ਹ ਕੋ ਰਾਜਾ॥ ਰਾਜਪਾਟ ਤਾਹੀ ਕਹ ਛਾਜਾ॥
ਰਤਨ ਮਤੀ ਤਿਹ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਰਾਨੀ॥ ਅਧਿਕ ਕੁਰੂਪ ਜਗਤ ਮਹਿ ਜਾਨੀ॥੨॥

ਉਸ ਨਗਰੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਭੂਪ ਭਦਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਰਾਜ ਪਾਟ ਜਿਵੇਂ ਉਸੇ ਲਈ ਸਿਰਜਿਆ ਹੋਵੇ। ਰਤਨ ਮਤੀ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਕਰੂਪ ਸੀ॥੨॥

ਤਾਕੋ ਨਿਕਟ ਨ ਰਾਜਾ ਜਾਵੈ॥ ਨਿਰਖਿ ਨਾਰਿ ਕੋ ਰੂਪ ਡਰਾਵੈ॥
ਅਵਰ ਰਾਨਿਯਨ ਕੇ ਘਰ ਰਹੈ॥ ਤਾਸੌ ਬੈਨ ਨ ਬੋਲਾ ਚਹੈ॥ ੩॥

ਰਾਜਾ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਹੋਰ ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਮਹੱਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ॥੩॥

ਯਹ ਦੁਖ ਅਧਿਕ ਨਾਰਿ ਕੇ ਮਨੈ॥ ਚਾਹਤ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੌ ਬਨੈ॥
ਏਕ ਜਤਨ ਤਬ ਕਿਯਾ ਪਿਆਰੀ॥ ਸੁਨਹੁ ਕਹਤ ਹੌ ਕਥਾ ਬਿਚਾਰੀ ੪॥

ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਚਾਂਹੁਦੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇ। ਫਿਰ ਉਸ ਪਿਆਰੀ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਉਹ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਪਿਆਰ ਪੂਰਵਕ ਸੁਣੋ ਜੀ॥੪॥

ਪੂਜਾ ਕਰਤ ਲਖਜੋ ਜਬ ਰਾਜਾ॥ ਤਬ ਤਨ ਸਜਾ ਸਕਲ ਤ੍ਰਿਯ ਸਾਜਾ॥
ਮਹਾਂ ਰੁੱਦ੍ਰ ਕੋ ਭੇਸ ਬਨਾਇ॥ ਅਪਨੈ ਅੰਗ ਬਿਭੂਤਿ ਚੜ੍ਹਾਇ॥ ੫॥

ਜਦ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਜਾਇਆ। ਉਸ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗਾਂ ਤੇ ਸਵਾਹ ਮਲ ਲਈ।।੫।।

ਕਰਤ ਹੁਤੋ ਰਾਜਾ ਜਪੁ ਜਹਾਂ।। ਸ਼ਿਵ ਬਨਿ ਆਨਿ ਠਾਢਿ ਭੀ ਤਹਾਂ।।
ਜਬ ਰਾਜੈ ਤਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਰਾ।। ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਈਸ ਜਾਨਿ ਪਗ ਪਰਾ।। ੬ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਨਿ ਠਾਢਿ ਭੀ=ਆ ਕੇ ਖਲੋ ਗਈ। ਨਿਹਰਾ=ਵੇਖਿਆ। ਈਸ=ਸ਼ਿਵਜੀ। ਪਗ ਪਰਾ=ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਿਆ।

ਜਿਥੇ ਰਾਜਾ ਜਾਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਥੇ ਉਹ ਸ਼ਿਵਜੀ ਬਣ ਕੇ ਖੜੀ ਹੋ ਗਈ। ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ।।੬।।

ਸੁਫਲ ਭਯੋ ਅਬ ਜਨਮ ਹਮਾਰਾ।। ਮਹਾਦੇਵ ਕੋ ਦਰਸ ਨਿਹਾਰਾ।।
ਕਹਜੋ ਕਰੀ ਮੈਂ ਬਡੀ ਕਮਾਈ।। ਜਾਤੇ ਦੀਨੀ ਰੁੱਦ੍ਰ ਦਿਖਾਈ।। ੭।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਮਹਾਂਦੇਵ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।।੭।।

ਬਰੰ ਬ੍ਰੂਹ ਤਿਹ ਕਹਾ ਨਾਰਿ ਤਬ।। ਜੌ ਜੜ੍ਹ ਰੁੱਦ੍ਰ ਲਖਜੋ ਜਾਨਾ ਜਬ।।
ਤੈਂ ਮੁਰਿ ਕਰੀ ਸੇਵ ਭਾਖਾ ਅਤਿ।। ਤਬ ਤਹਿ ਦਰਸੁ ਦਿਯੋ ਮੈਂ ਸਭ ਮਤਿ।। ੮।।

ਜਦ ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਵਰਦਾਨ ਮੰਗਣਾ ਹੈ, ਮੰਗੋ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਤੁਸੀ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।।੮।।

ਸੁਨਿ ਬਚ ਨਾਰਿ ਰਾਇ ਹਰਖਾਨਾ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਜੜ੍ਹ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨਾ।।
ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ ਚਰਨ ਰਹਾ ਲਪਟਾਈ।। ਨਾਰਿ ਚਰਿਤ ਕੀ ਬਾਤ ਨ ਪਾਈ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਖਾਨਾ=ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਲਪਟਾਈ=ਪਿਆ ਰਿਹਾ।

ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝਿਆ, ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।।੯।।

ਤਬ ਐਸਾ ਤ੍ਰਿਯ ਕਿਯਾ ਉਚਾਰਾ।। ਸੁਨਹੁ ਬਾਤ ਤੁਮ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾ।।

ਰਤਨ ਮਤੀ ਤੁਮਰੀ ਜੋ ਰਾਨੀ॥ ਯਹ ਮੁਰਿ ਅਤਿ ਸੇਵਕੀ ਪ੍ਰਮਾਨੀ॥੧੦॥

ਤਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ! ਤੁਸੀ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ. ਤੁਹਾਡੀ ਜਿਹੜੀ ਰਾਣੀ ਰਤਨ ਮਤੀ ਹੈ ਉਹ ਮੇਰੀ ਪੱਕੀ ਸੇਵਕਾ ਹੈ॥੧੦॥

ਜੌ ਯਾਸੌ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਪਯਾਰਾ॥ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਤੁਮਰੋ ਤਬੈ ਉਧਾਰਾ॥
ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਹੋਇਗੋ ਨਾਸ ਤਿਹਾਰੋ॥ ਤਬ ਜਾਨੌ ਤੂੰ ਭਗਤ ਹਮਾਰੋ॥੧੧॥

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਉਧਾਰ ਹੋਵੇਗਾ. ਤਦ ਤੁਹਾਡੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਭਗਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣੇ ਜਾਵੋਗੇ॥੧੧॥

ਯੌ ਕਹਿ ਲੋਕੰਜਨ ਦ੍ਰਿਗ ਡਾਰੀ॥ ਭੇਦ ਭਈ ਲੋਪ ਨਹਿ ਜਾਇ ਨਿਹਾਰੀ॥
ਮੂੜ੍ਹ ਰਾਵ ਤਿਹ ਰੁੱਦ੍ਰ ਪ੍ਰਮਾਨਾ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੁ ਪਸੂ ਨ ਜਾਨਾ॥੧੨॥

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਲੋਕੰਜਨ ਸੁਰਮਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈ। ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਵੀ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ॥੧੨॥

ਤਬ ਤੇ ਤਾਸੌ ਕੀਆ ਪਯਾਰਾ॥ ਤਜਿ ਕਰਿ ਸਕਲ ਸੁੰਦਰੀ ਨਾਰਾ॥
ਇਹ ਛਲ ਛਲਾ ਚੰਚਲਾ ਰਾਜਾ॥ ਆਲੂਰੇ ਗੜ੍ਹ ਕੋ ਸਿਰਤਾਜਾ॥੧੩॥੧॥

ਤਦ ਤੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਹ ਰਤਨ ਮਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਆਲੂਰ ਗੜ੍ਹ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਸੀ॥੧੩॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਜਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਉਨਤਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੩੯॥੬੩੬੧॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੩੯॥੬੩੬੧॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਚਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਥਰਾ

ਚੌਪਈ॥ ਮਥੁਰਾ ਨਾਮ ਹਮਾਰੇ ਰਹੈ॥ ਜਗ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਗੁਲਾਬੋ ਕਹੈ॥
ਰਾਮ ਦਾਸ ਨਾਮਾ ਤਹ ਆਯੋ॥ ਨਿਰਖਿ ਨਾਰਿ ਤਿਹ ਮਦਨ ਸਤਾਯੋ॥੧॥

ਮਥਰਾ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਲਾਬ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨਦੇ

ਸਨ। ਰਾਮ ਦਾਸ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਵਿਅੱਕਤੀ ਆਇਆ ਜਿਹੜਾ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਸਾਰ ਕਾਮਾਸਕਤ ਹੋ ਗਿਆ॥੧॥

ਬਹੁਤ ਬਰਿਸ ਤਾਸੋਂ ਵਹੁ ਰਹਾ॥ ਪੁਨਿ ਐਸੇ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਸੌ ਕਹਾ॥
ਆਉ ਹੋਹਿ ਹਮਰੀ ਤੈ ਨਾਰੀ॥ ਕਸਿ ਦੈਹੈਂ ਤੁਹਿ ਯਹ ਮੁਰਦਾਰੀ॥ ੨॥

ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਆਓ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਬਣ ਜਾਵੇ. ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਸੇਵਕਾਈ ਵਿਚ ਭਲਾ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ॥੨॥

ਭਲੀ ਭਲੀ ਅਬਲਾ ਤਿਨ ਭਾਖੀ॥ ਚਿਤ ਮਹਿ ਰਾਖਿ ਨ ਕਾਹੂ ਆਖੀ॥
ਜਬ ਮਥੁਰਾ ਆਯੋ ਤਿਹ ਧਾਮਾ॥ ਤਬ ਅਸਿ ਬਚਨ ਬਖਾਨਜੋ ਬਾਮਾ॥ ੩॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ 'ਭਲਾ ਭਲਾ' ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਗੱਲ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰਖੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨ ਦੱਸਿਆ। ਜਦ ਮਥਰਾ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ॥੩॥

ਹਰੀ ਚੰਦ ਰਾਜਾ ਜਗ ਭਯੋ॥ ਅੰਤ ਕਾਲ ਸੋ ਭੀ ਮਰਿ ਗਯੋ॥
ਮਾਨ ਧਾਤ ਪ੍ਰਭ ਭੂਪ ਬਢਾਯੋ॥ ਅੰਤ ਕਾਲ ਸੋਊ ਕਾਲ ਖਪਾਯੋ॥ ੪॥

ਰਾਜਾ ਹਰੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕਾਲ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਿਆ। ਮਾਨ ਧਾਤ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਸਮਰਾਟ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਉਹ ਵੀ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕਾਲ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਿਆ॥੪॥

ਜੋ ਨਰ ਨਾਰਿ ਭਯੋ ਸੋ ਮਰਾ॥ ਯਾ ਜਗ ਮਹਿ ਕੋਊ ਨ ਉਬਰਾ॥
ਇਹ ਜਗ ਥਿਰ ਏਕੈ ਕਰਤਾਰਾ॥ ਔਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਇਹ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰਾ॥੫॥

ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਖ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸਭ ਮਰ ਗਏ. ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਥਿਰ ਹੈ ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਮਰਨਸ਼ੀਲ ਹੈ॥੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਯਾ ਜਗ ਮਹਿ ਸੋਈ ਜਿਯਤ ਪੁੰਨਜ ਦਾਨ ਜਿਨ ਕੀਨ॥
ਸਿਖਿਯਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਜੋ ਮਾਂਗੈ ਸੋ ਦੀਨ॥ ੬॥

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਹੀ ਅਮਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਜਿਸ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਯਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਨਤ ਜੜ੍ਹ ਢਰਿਯੋ॥ ਬਹੁਰਿ ਨਾਰਿ ਸੌ ਬਚਨ ਉਚਰਿਯੋ॥
ਜੋ ਉਪਜੈ ਜਿਯ ਭਲੀ ਤਿਹਾਰੈ॥ ਵਹੈ ਕਾਮ ਮੈਂ ਕਰੌ ਸਵਾਰੈ॥ ੭॥

ਉਹ ਉਪਦੇਸ ਸੁਣ ਕੇ ਮੂਰਖ ਹੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਜੋ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਮੈਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਾਂਗਾ॥੭॥

ਤ੍ਰਿਯ ਬਾਚ॥ਫਟਾ ਬਸਤ੍ਰ ਜਾਕਾ ਲਖਿ ਲੀਜੈ॥ਬਸਤ੍ਰ ਨਵੀਨ ਤੁਰਤ ਤਿਹ ਦੀਜੈ॥
ਜਾਕੈ ਘਰਿ ਮਹਿ ਹੋਇ ਨ ਦਾਰਾ॥ ਤਾਕਹ ਦੀਜੈ ਅਪਨੀ ਨਾਰਾ॥ ੮॥

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਟੇ ਕੱਪੜੇ ਵੇਖ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਬਣਾ ਕੇ ਦੇਵੋ, ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਇਸਤਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਦੇਵੋ॥੮॥

ਰਾਮ ਦਾਸ ਤਬ ਤਾਹਿ ਨਿਹਾਰਯੋ॥ ਧਨ ਬਿਹੀਨ ਬਿਨੁ ਨਾਰਿ ਬਿਚਾਰਯੋ॥
ਧਨ ਹੂੰ ਦੀਯਾ ਨਾਰਿ ਹੂੰ ਦੀਨੀ॥ ਭਲੀ ਬੁਰੀ ਜੜ੍ਹ ਕਛੂ ਨ ਚੀਨੀ॥ ੯॥

ਰਾਮ ਦਾਸ ਨੇ ਫਿਰ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਗ਼ਰੀਬ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਸਤਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹਨ। ਨਿਰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਧਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨ ਪਛਾਣਿਆ॥੯॥

ਇਹ ਛਲ ਗਈ ਜਾਰ ਕੇ ਨਾਰਾ॥ ਬਸਤ੍ਰ ਦਰਬ ਲੈ ਸਾਥ ਅਪਾਰਾ॥
ਇਹ ਆਪਨ ਅਤਿ ਸਾਧ ਪਛਾਨਾ॥ ਭਲੀ ਬੁਰੀ ਕਾ ਭੇਵ ਨ ਜਾਨਾ॥ ੧੦॥ ੧॥

ਇਸ ਛੱਲ ਨਾਲ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਦੂਸਰੇ ਯਾਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਅਪਾਰ ਧਨ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਲੈ ਗਈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਹ ਸਾਧੂ ਮੰਨਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਨ ਵਿਚਾਰ ਸਕਿਆ॥੧੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਚਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੪੦॥੬੩੭੧॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਚਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੪੦॥੬੩੭੧॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਪੱਛਰਾ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ਸੁਕ੍ਰਿਤਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਸੁਨਾ॥ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਬਹੁ ਗੁਨਾ॥
ਸੁਭ ਲੱਛਨਿ ਦੇ ਨਾਰਿ ਬਿਰਾਜੈ॥ ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰ ਕੀ ਲਖਿ ਦੁਤਿ ਲਾਜੈ॥ ੧॥

ਸੁਕ੍ਰਿਤਾਵਤੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਬੜਾ ਗੁਣੀ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸਭ

ਲੱਛਣ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਨਾਰੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਖ ਕੇ ਵੀ ਸ਼ਰਮਾਉਂਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਸ੍ਰੀ ਅਪੱਛਰਾ ਦੇਇ ਸੁ ਬਾਲਾ।। ਮਾਨਹੁ ਸਕਲ ਰਾਗ ਕੀ ਮਾਲਾ।।
ਕਹੀ ਨ ਜਾਤ ਤਵਨ ਕੀ ਸੋਭਾ।। ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰ ਜਸ ਰਵਿ ਲਖਿ ਲੋਭਾ।। ੨।।

ਅਪੱਛਰਾ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਰਾਗਮਾਲਾ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇੰਦਰ, ਚੰਦਰ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਰੂਪ ਦੇ ਲੋਭੀ ਸਨ।।੨।।

ਤਹ ਇਕ ਆਇ ਗਯੋ ਸੌਦਾਗਰ।। ਪੂਤ ਸਾਥ ਤਿਹ ਜਾਨੁ ਪ੍ਰਭਾਕਰ।।
ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਤਿਹ ਊਪਰ ਅਟਕੀ।। ਚਟਪਟ ਲਾਜ ਲੋਕ ਕੀ ਸਟਕੀ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਭਾਕਰ=ਸੂਰਜ। ਅਟਕੀ=ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ।

ਉਥੇ ਇਕ ਸੌਦਾਗਰ ਆਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਵਰਗਾ ਤੇਜਵੰਤ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਸੀ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਲੋਕ ਲਾਜ ਤੁਰੰਤ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੀ।।੩।।

ਚਤੁਰਿ ਜਾਨਿ ਤਹ ਸਖੀ ਪਠਾਈ।। ਜਨੋਂ ਜਨੋਂ ਤਹਾਂ ਤਾਹਿ ਲੈ ਆਈ।।
ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਤਾਸੌ ਰਤਿ ਮਾਨੀ।। ਕੇਲ ਕਰਤ ਸਭ ਰਾਤਿ ਬਿਹਾਨੀ।। ੪।।

ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਚੱਤਰ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਈ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਏਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਲੰਘ ਗਈ।।੪।।

ਬਾਢਾ ਬਿਰਹ ਦੁਹਨ ਕੋ ਐਸਾ।। ਹਮ ਤੇਂ ਭਾਖਿ ਨ ਜਾਈ ਕੈਸਾ।।
ਏਕ ਛੋਰਿ ਇਕ ਅਨਤਨ ਜਾਵੈਂ।। ਪਲਕ ਓਟ ਜੁਗ ਕੋਟਿ ਬਿਹਾਵੈਂ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਤਨ=ਦੂਸਰੇ ਥਾਂ। ਜੁਗ ਕੋਟਿ ਬਿਹਾਵੈਂ=ਕਰੋੜਾਂ ਜੁੱਗ ਬੀਤ ਗਏ ਲੱਗਦੇ ਸਨ।

ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਏਨਾ ਵਧਿਆ ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਉਹ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਦੂਸਰੇ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਲ ਭਰ ਵੀ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੁਗਾਂ ਵਾਂਗ ਲੱਗਦਾ ਸੀ।।੫।।

ਕਾਮ ਭੋਗ ਕਰਿ ਬਦਾ ਸੰਕੇਤਾ।। ਲਾਗਜੋ ਸ਼ਾਹ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੋ ਹੇਤਾ।।
ਮੁਹਿ ਅਪਨੇ ਲੈ ਸੰਗ ਸਿਧਾਰੋ।। ਤਬ ਜਾਨੌ ਤੈ ਯਾਰ ਹਮਾਰੋ।। ੬।।

ਕਾਮ ਭੋਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤਦ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਕਾ ਮਿੱਤਰ ਸਮਝਾਂਗੀ ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਭਜਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇਂ॥੬॥

ਤਾਸੌ ਰਤਿ ਕਰਿ ਧਾਮ ਸਿਧਾਯੋ॥ ਕੀਯਾ ਜਤਨ ਜੋ ਹਿਤੂ ਸਿਖਾਯੋ॥
ਬਸਤ੍ਰ ਬਹੁਤ ਬਹੁ ਮੋਲ ਪਠਾਏ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕਹ ਸਕਲ ਦਿਖਾਏ॥ ੭॥

ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੱਪੜੇ ਮੁਲ ਲਏ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ॥੭॥

ਪੁਨਿ ਰਨਿਵਾਸਹਿ ਪਠੈ ਬਨਾਏ॥ ਰਾਜ ਸੁਤਹਿ ਅਸ ਗਯੋ ਜਤਾਏ॥
ਜੋ ਪਸੰਦ ਇਨ ਮੈ ਤੇ ਕੀਜੈ॥ ਸੋ ਦੇ ਬਸਤ੍ਰ ਮੋਲਿ ਮੁਰਿ ਲੀਜੈ॥ ੮॥

ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਰਣਵਾਸ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਮਾਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਜਿਹੜੇ ਕੱਪੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਸੰਦ ਕਰੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਲ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੋ॥੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਰਾਨੀ ਮਾਲੁ ਦਿਖਾਇ ਬਹੁਰਿ ਲੈ ਕੁਅਰ ਦਿਖਾਯੋ॥
ਲਪਟਿ ਤਰੁਨਿ ਤਿਹ ਮਾਂਹਿ ਆਪਨੋ ਅੰਗ ਦੁਰਾਯੋ॥
ਗਈ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੇ ਧਾਮ ਨ ਭੂਪ ਬਿਚਾਰਿਯੋ॥
ਹੋ ਇਹ ਛਲ ਤਿਹ ਲੈ ਸਾਥ ਹਰੀਫ ਸਿਧਾਰਿਯੋ॥ ੯॥

ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮਾਲ ਵਿਖਾ ਕੇ ਫਿਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਢੱਕ ਲਏ। ਫਿਰ ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਨ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੱਲ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਦਾ ਬਣਿਆ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ। ਭਾਂਗਨ ਭੌਦੂ ਪਿਯਤ ਥੋ ਰਾਹਤ ਭਯੋ ਪਰਬੀਨ॥
ਦੁਹਿਤਾ ਹਰੀ ਹਰੀਫ ਯੌ ਸਕਾ ਨ ਜੜ ਛਲ ਚੀਨ॥ ੧੦॥ ੧॥

ਰਾਜਾ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੜਾ ਚੱਤਰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਭੰਗ ਪੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਮੂਰਖ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਨ ਸਕਿਆ॥੧੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਇਕਤਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੪੧॥੬੩੮੧॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ. ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ. ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ. ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕੱਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੪੧॥੬੩੮੧॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਰੰਗਨਾ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ਉੱਤਰ ਦਿਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਇਕ ਨਗਰੀ॥ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜਵਤੀ ਸੁ ਉਜਗਰੀ॥
ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਸੈਨ ਤਹ ਰਾਜਾ॥ ਜਾਕਹ ਨਿਰਖਿ ਇੰਦ੍ਰ ਅਤਿ ਲਾਜਾ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਜਗਰੀ=ਉਜਾਗਰ, ਪ੍ਰਸਿਧ, ਮਸ਼ਹੂਰ। ਨਿਰਿਖ=ਵੇਖ ਕੇ। ਅਤਿ ਲਾਜਾ=ਬਹੁਤ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ। ਓਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਸੈਨ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਦਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਸ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਮਤੀ ਤਿਹ ਰਾਨੀ॥ਸੁੰਦਰਿ ਭਵਨ ਚਤਰਦਸ ਜਾਨੀ॥
ਸ੍ਰੀ ਬਰੰਗਨਾ ਦੇ ਤਿਹ ਬਾਲਾ॥ ਜਨੁ ਨਿਰਧੂਮ ਅਗਨਿ ਕੀ ਜ੍ਵਾਲਾ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਰਧੂਮ=ਧੂੰਆਂ ਰਹਿਤ। ਅਗਨਿ ਜ੍ਵਾਲਾ=ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ।

ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਬ੍ਰਿਜਰਾਜ ਮਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੀਂ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਬਾਰੰਗਨਾ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਮਾਨੋਂ ਧੂਆਂ ਰਹਿਤ ਅੱਗ ਦੀ ਜਵਾਲਾ ਸੀ॥੨॥

ਚਤੁਰਿ ਸਖੀ ਜਬ ਤਾਹਿ ਨਿਹਾਰੈ॥ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਮਿਲਿ ਐਸ ਉਚਾਰੈ॥
ਜੈਸੀ ਇਹ ਹੈ ਦੁਤਿਯ ਨ ਜਈ॥ ਆਗੇ ਹੋਇ ਨ ਪਾਛੇ ਭਈ॥੩॥

ਜਦ ਚੱਤਰ ਸਖੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹੋ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸੁੰਦਰ ਕਿਸੇ ਹਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਹੈ, ਨ ਤਾਂ ਇਸ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਭਵਿਖ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਭਾਵ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥ ੩॥

ਜਬ ਬਰੰਗਨਾ ਦੇਇ ਤਰੁਨਿ ਭੀ॥ਲਰਿਕਾਪਨ ਕੀ ਬਾਤ ਬਿਸਰਿਗੀ॥
ਰਾਜਕੁਅਰ ਤਬ ਤਾਹਿ ਨਿਹਾਰਜੋ॥ ਤਾ ਪਰ ਤਰੁਨਿ ਪ੍ਰਾਨ ਕਹ ਵਾਰਜੋ॥੪॥

ਜਦ ਬਰੰਗਨਾ ਦੇਵੀ ਜਵਾਨ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਤਾਂ ਉਸ ਇਕ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਉਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਵਾਰ ਦਿੱਤੇ ਭਾਵ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ॥੪॥

ਤਾਸੌ ਕਾਮ ਭੋਗ ਨਿਤ ਮਾਨੈ।। ਦ੍ਵੈ ਤੈ ਏਕ ਦੇਹ ਕਰਿ ਜਾਨੈ।।
ਤਬ ਚਤੁਰਾ ਇਹ ਚਰਿਤ ਬਿਚਾਰਯੋ।। ਕਹੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸੋ ਪ੍ਰਗਟ ਉਚਾਰਯੋ।।੫।।

ਉਹ ਰੋਜ਼ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਇਕੋ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਤਦ ਉਸ ਚੋਤਰ ਲੜਕੀ ਨੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।।੫।।

ਮੋ ਕੌ ਸ੍ਰਾਪ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵ ਦੀਨਾ।। ਤਾਤੇ ਜਨਮ ਤਿਹਾਰੇ ਲੀਨਾ।।
ਸ੍ਰਾਪ ਅਵਧਿ ਪੂਰਨ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਜਬ।। ਪੁਨਿ ਜੈ ਹੌ ਹਰਿ ਲੋਕ ਬਿਖੈ ਤਬ।।੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰਾਪ ਅਵਧਿ=ਸਰਾਪ ਦਾ ਸਮਾਂ।

"ਹੇ ਪਿਤਾ ਜੀ, ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਤਹਾਡੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਦ ਸਰਾਪ ਦੀ ਮਿਆਦ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਸੁਰਲੋਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂਗੀ"।।੬।।

ਇਕ ਦਿਨ ਗਈ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੇ ਸੰਗਾ।। ਲਿਖਿ ਪੱਤ੍ਰਾ ਪਰ ਅਪਨੇ ਅੰਗਾ।।
ਸ੍ਰਾਪ ਅਵਧਿ ਪੂਰਨ ਅਬ ਭਈ।। ਸੁਰਪੁਰ ਸੁਤਾ ਤਿਹਾਰੀ ਗਈ।।੭।।

ਇਕ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਉਸ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਸਰਾਪ ਦੀ ਮਿਆਦ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ।।੭।।

ਅਬ ਜੋ ਧਾਮ ਹਮਾਰੇ ਮਾਲਾ।। ਸੋ ਦੀਜੈ ਦਿਜ ਕੌ ਤਤਕਾਲਾ।।
ਯਾਰ ਅਪਨ ਬ੍ਰਹਮਨ ਠਹਰਾਯੋ।। ਸਕਲ ਦਰਬ ਇਹ ਛਲ ਤਿਹ ਦ੍ਯਾਯੋ।।੮।।

ਹੁਣ ਜੋ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਧਨ ਹੈ ਉਹ ਜਲਦੀ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦੇਵੋ। ਉਸ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਛਲ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੈ ਲਿਆ।।੮।।

ਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਗੀ ਮਿੱਤ੍ਰਹਿ ਸਾਥਾ।। ਦੈ ਧਨ ਕਿਯਾ ਅਨਾਥ ਸਨਾਥਾ।।
ਤ ਪਿਤਾ ਸਭ ਅਸ ਲਖਿ ਲਈ।। ਸ੍ਰਾਪ ਮੁਚਿਤ ਭ੍ਯੋ ਸੁਰਪੁਰ ਗਈ।।੯।।੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਾਥ ਸਨਾਥ=ਗਰੀਬ ਤੋਂ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੁਚਿਤ ਭ੍ਯੋ=ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨਾਥ ਨੂੰ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਵਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸਰਾਪ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਦੇਵ ਲੋਕ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ।।੯।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਬਤਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ... ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੪੨॥੬੩੯੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ. ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਤਾਲੀਵੀਂ ... ਸਮਾਪਤ॥੩੪੨॥੬੩੯੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤਰਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੋਰਠ ਦੇਵੀ ਅਤੇ ਪਰਜ ਦੇਵੀ

ਸੋਰਠ ਦੇਸ ਬਸਤ ਹੈ ਜਹਾਂ॥ ਦਿਜਬਰ ਸੈਨ ਨਰਾਧਿਪ ਤਹਾਂ॥
ਮਤੀ ਸੁਮੇਰ ਤਵਨ ਕੀ ਨਾਰੀ॥ ਦੁਤਿਯ ਨ ਜਗ ਮੈ ਐਸਿ ਕੁਮਾਰੀ॥ ੧॥

ਸੋਰਠ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦਿਜਬਰ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਮੇਰਮਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਹੋਰ ਕਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੧॥

ਸੋਰਠ ਦੇਇ ਸੁਤਾ ਇਕ ਤਾਕੇ॥ ਔਰ ਨਾਰ ਸਮ ਤੁਲਿ ਨ ਵਾਕੇ॥
ਦੁਤਿਯ ਪਰਜਦੇ ਭਈ ਕੁਮਾਰੀ॥ ਜਿਹ ਸੀ ਦੁਤਿਯ ਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਵਾਰੀ॥ ੨॥

ਸੋਰਠ ਦੇਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੋਰ ਕਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰਜ ਦੇਵੀ ਇਕ ਹਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ॥੨॥

ਦੋਊ ਸੁਤਾ ਤਰੁਨਿ ਜਬ ਭਈ॥ ਜਨ ਕਰਿ ਕਿਰਣਿ ਸੂਰ ਸਸਿ ਵਈ॥
ਐਸੀ ਪ੍ਰਭਾ ਹੋਤ ਭੀ ਤਿਨਕੀ॥ ਬਾਛਾ ਕਰਤ ਬਿਧਾਤਾ ਜਿਨਕੀ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਿਰਣਿ ਸੂਰ ਸਸਿ ਵਈ=ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਦ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾ ਅਤੇ ... ਹਣ। ਪ੍ਰਭਾ=ਸੁੰਦਰਤਾ। ਬਾਛਾ=ਇਛਿਆ।

ਦੋਵੇਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀਆਂ ਜਦ ਵੱਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਇੰਝ ਲੱਗਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਹਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਏਨੀ ਵਿਲੱਖਣ ਸੀ ਕਿ ਵਿਧਾਤਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਰਖਦਾ ਸੀ॥੩॥

ਓਜ ਸੈਨ ਇਕ ਅਨਤ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਬਰ॥ ਜਨੁ ਕਰਿ ਮੈਨ ਪ੍ਰਗਟਿਯੋ ਬਪੁ ਧਰਿ॥
ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਖੇਲਨ ਚੜ੍ਹਾ ਸ਼ਿਕਾਰਾ॥ ਰੋਝ ਰੀਛ ਮਾਰੇ ਝੰਖਾਰਾ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਤ=ਹੋਰ। ਨ੍ਰਿਪਤਿ=ਚੰਗਾ ਰਾਜਾ। ਮੈਨ ਪ੍ਰਗਟਿਯ ਬਪੁ ਧਰਿ=ਜਿਵੇਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਵੇ।

ਓਜ ਸੈਨ ਇਕ ਹੋਰ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਏਨਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਅਵਤਾਰ

ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਕੁਝ ਰਿੱਛ ਅਤੇ ਹਿਰਨ ਮਾਰੇ।।੪।।

ਨਿਕਸਜੋ ਤਹਾਂ ਏਕ ਝੰਖਾਰਾ।। ਦ੍ਵਾਦਸ ਜਾਕੇ ਸੀਂਗ ਅਪਾਰਾ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਤਿਹ ਨਿਰਖਿ ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਵਾ।। ਪਾਛੇ ਚਲਾ ਕੋਸ ਬਹੁ ਆਵਾ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਝੰਖਾਰਾ=ਹਿਰਨ। ਦ੍ਵਾਦਸ=ਬਾਰਾਂ। ਤੁਰੰਗ ਧਵਾਵਾ=ਘੋੜਾ ਭਜਾਇਆ।

ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਇਕ ਹੋਰ ਹਿਰਨ ਨਿਕਲਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਸਿੰਗ ਸਨ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਘੋੜਾ ਭਜਾਇਆ ਅਤੇ ਕਈ ਕੋਹ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।।੫।।

ਬਹੁਤ ਕੋਸ ਤਿਹ ਮ੍ਰਿਗਹਿ ਦਖੇਰਾ।। ਚਾਕਰ ਏਕ ਨ ਪਹੁਚਾ ਨੇਰਾ।।
ਆਯੋ ਦੇਸ ਸੋਰਠੀ ਕੇ ਮਹਿ।। ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਸੁਤਾ ਅਨ੍ਹਾਤ ਹੁਤੀ ਜਾਹਿ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨ੍ਹਾਤ ਹੁਤੀ ਜਹਿ=ਜਿਥੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਅਨੇਕਾਂ ਕੋਹਾਂ ਤਕ ਉਹ ਹਿਰਨ ਦਿਸਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੇਵਕ ਵੀ ਨ ਪਹੁੰਚ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਸੋਰਠੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।।੬।।

ਆਨਿ ਤਹੀ ਝੰਖਾਰ ਨਿਕਾਰਾ।। ਅਬਲਾ ਦੂਹੂੰ ਨਿਹਾਰਤਿ ਮਾਰਾ।।
ਐਸਾ ਬਾਨ ਤਵਨ ਕਹ ਲਾਗਾ।। ਠੌਰ ਰਹਾ ਪਗ ਦ੍ਵੈਕ ਨ ਭਾਗਾ।। ੭।।

ਹਿਰਨ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਕਿ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀਆ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਉਸ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਰ ਵੱਜਿਆ ਕਿ ਹਿਰਨ ਓਥੇ ਹੀ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੋ ਕਦਮ ਵੀ ਨ ਭੱਜ ਸਕਿਆ।।੭।।

ਰਾਜ ਕੁਆਰੀ ਦੂਹੂੰ ਨਿਹਾਰੋ।। ਦੂਹੂੰ ਹ੍ਰਿਦੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰੋ।।
ਬਿਨੁ ਪੂਛੇ ਪਿਤੁ ਇਹ ਹਮ ਬਰਿਹੈਂ।। ਨਾਤਰ ਮਾਰਿ ਕਟਾਰੀ ਮਰਿਹੈਂ।। ੮।।

ਦੋਹਾਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀਆਂ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਵਾਂਗੀਆ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਟਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀਆਂ।।੮।।

ਤਬ ਲਗੁ ਭੂਪ ਤ੍ਰਿਖਾਤੁਰ ਭਯੋ।। ਮ੍ਰਿਗ ਕੇ ਸਹਿਤ ਤਹਾਂ ਚਲਿ ਗਯੋ।।
ਸੋ ਮ੍ਰਿਗ ਰਾਜ ਸੁ ਤਨਕਹ ਦੀਯੋ।। ਤਿਨ ਕੋ ਸੀਤ ਬਾਰਿ ਲੈ ਪੀਯੋ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਿਖਾਤੁਰ=ਪਿਆਸਾ। ਸੀਤ ਬਾਰਿ=ਠੰਡਾ ਪਾਣੀ।

ਤਦ ਤਕ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਹਿਰਨ ਸਮੇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਹਿਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਠੰਡਾ ਪਾਣੀ ਲੈ ਕੇ ਪੀਤਾ।।੯।।

ਬਾਂਧਾ ਬਾਜ ਏਕ ਦ੍ਰੁਮ ਕੇ ਤਰ।। ਸੋਵਤ ਭਯੋ ਹੈ ਭੂਪ ਸ੍ਰਮਾਤਰ।।
ਰਾਜ ਕੁਆਰਨ ਘਾਤ ਪਛਾਨਾ।।ਸਖਿਯਨ ਸੋ ਅਸ ਕਿਯਾ ਬਖਾਨਾ।।੧੦।।

ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਇਕ ਰੁੱਖ ਥੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਥੱਕ ਕੇ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀਆਂ ਨੇ ਮੌਕਾ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ।।੧੦।।

ਮਦਰਾ ਬਹੁ ਦੁਹੂੰ ਕੁਅਰਿ ਮੰਗਾਯੋ।। ਸਾਤਬਾਰ ਜੋ ਹੁਤੋ ਚੁਆਯੋ।।
ਅਪਨ ਸਹਿਤ ਸਖਿਯਨ ਕੌ ਪਜਾਇ।।ਅਧਿਕਮੱਤ ਕਰਿ ਦਈ ਸੁਵਾਇ।।੧੧।।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਬ ਮੰਗਾਈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸੱਤ ਵਾਰ ਕੱਢੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਆਪਣੇ ਸਹਿਤ ਆਪਣੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਈ ਅਤੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਕੇ ਸੁਆ ਦਿੱਤੀਆਂ।।੧੧।।

ਜਬ ਜਾਨਾ ਤੇ ਭਈ ਦਿਵਾਨੀ।। ਸੋਏ ਸਕਲ ਪਹਰੂਆ ਜਾਨੀ।।
ਦੁਹੂੰ ਸਨਾਹੀ ਲਈ ਮੰਗਾਇ।। ਪਹਿਰਿ ਨਦੀ ਮੈ ਧਸੀ ਬਨਾਇ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਹਰੂਆ=ਪਹਿਰੇਦਾਰ। ਸਨਾਹੀ=ਹਵਾ ਨਾਲ ਭਰੀ ਮਸ਼ਕ. ਇਹ ਮਸ਼ਕਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਤਰਨ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ ਸਾਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਸੌਂ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਹਵਾ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮਸ਼ਕਾਂ ਲੈ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਨ ਦੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਧੱਸ ਗਈਆਂ।।੧੨।।

ਤਰਤ ਤਰਤ ਆਈ ਤੇ ਤਹਾਂ।। ਸੋਵਤ ਸੁਤੋ ਨਰਾਧਿਪ ਜਹਾਂ।।
ਪਕਰਿ ਪਾਵ ਤਿਹ ਦਿਯਾ ਜਗਾਇ।।ਅਜਾ ਚਰਮ ਪਰ ਲਿਯਾ ਚੜ੍ਹਾਇ।।੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਜਾ ਚਰਮ=ਬਕਰੀ ਦੇ ਚਮੜੇ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਮਸ਼ਕਾਂ।

ਨਦੀ ਵਿਚ ਤਰ ਕੇ ਉਹ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਜਿਥੇ ਰਾਜਾ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪੈਰ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਜਗਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਬਕਰੀ ਦੇ ਚੰਮ ਦੀ ਬਣੀ ਮਸ਼ਕ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ।।੧੩।।

ਭੂਪਤਿ ਲਿਯਾ ਚੜ੍ਹਾਇ ਸਨਾਈ।।ਸਰਿਤਾ ਬੀਚ ਪਰੀ ਪੁਨਿ ਜਾਈ।।
ਤਰਤ ਤਰਤ ਅਪਨੋ ਤਜਿ ਦੇਸਾ।।ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭੀ ਤਿਹ ਦੇਸ ਨਰੇਸਾ।।੧੪।।

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਸ਼ਕ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਉਹ ਵੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਵੜ ਗਈਆਂ। ਤਰਦੀਆਂ ਤਰਦੀਆਂ

ਉਹ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਛੱਡ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ॥੧੪॥

ਜਬ ਕਛੁ ਸੁਧਿ ਸਖਿਯਨ ਤਿਨ ਪਾਈ॥ ਨ੍ਰਿਸੰਦੇਹ ਯੌ ਹੀ ਠਹਰਾਈ॥
ਮਦ ਸੌ ਭਈ ਜਾਨੁ ਮਤਵਾਰੀ॥ ਡੂਬਿ ਮੁਈ ਦੋਊ ਰਾਜ ਦੁਲਾਰੀ॥੧੫॥

ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮਦਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀਆਂ ਨਦੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਈਆਂ ਹਨ॥੧੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਵੈ ਦੋਊ ਨ੍ਰਿਪ ਸੰਗ ਗਈ ਅਨਿਕ ਹਿਯੇ ਹਰਖਾਤ॥
ਅਜਾ ਚਰਮ ਪਰ ਭੂਪ ਬਰ ਦੁਹੂੰਅਨ ਚਲਾ ਬਜਾਤ॥ ੧੬॥ ੧॥

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਰਾਜਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮਸ਼ਕ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ॥੧੬॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਤ੍ਰਿਤਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੪੩॥੬੪੦੬॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਤਿਰਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੪੩॥ ੬੪੦੬॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੁਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਸਰੰਗ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਹਰਿਦ੍ਵਾਰ ਇਕ ਸੁਨ ਨ੍ਰਿਪਾਲਾ॥ ਤੇਜਿਮਾਨ ਦੁਤਿਮਾਨ ਛਿਤਾਲਾ॥
ਸ੍ਰੀ ਰਸਰੰਗ ਮਤੀ ਤਿਹ ਜਾਈ॥ ਜਿਹ ਸਮ ਦੂਸਰਿ ਬਿਧਿ ਨ ਬਨਾਈ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਤਿਮਾਨ=ਸੁੰਦਰ। ਛਿਤਾਲਾ=ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ।

ਹਰਦਵਾਰ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬੜਾ ਤੇਜਸਵੀ, ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਰਸਰੰਗ ਮਤੀ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਸੀ॥੧॥

ਜਬ ਵੁਹ ਤਰੁਨਿ ਤਰੁਨ ਅਤਿ ਭਈ॥ ਭੂਪ ਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹਿ ਪਿਤ ਦਈ॥
ਸਿਰੀ ਨਗਰ ਭੀਤਰ ਜਬ ਆਈ॥ ਲਖਿ ਚੰਡਾਲਿਕ ਅਧਿਕ ਲੁਭਾਈ॥ ੨॥

ਜਦ ਉਹ ਲੜਕੀ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਈ ਤਦ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੂਪ ਸੈਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਆਈ ਤਾਂ ਇਹ ਚੰਡਾਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਰੀਝ ਪਈ।।੨।।

ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਲਿਯਾ ਬੁਲਾਈ।। ਨ੍ਰਿਪ ਸੌ ਭੋਗ ਕਥਾ ਬਿਸਰਾਈ।।
ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਤਿਹ ਲੇਤ ਬੁਲਾਈ।। ਰਤਿ ਅਤਿ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਕਰਤ ਬਨਾਈ।। ੩।।

ਇਹ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਰਤਾ ਲੀਲ੍ਹਾ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਭੁਲ ਗਈ। ਰੋਜ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ।।੩।।

ਰਮਤ ਰਮਤ ਐਸੀ ਰਸਿ ਗਈ।। ਜਨੁ ਕਰ ਨਾਰਿ ਤਵਨ ਕੀ ਭਈ।।
ਸਭ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਕਹਿ ਤਾਂਹਿ ਸਿਖਾਯੋ।। ਸੋਵਤਿ ਸਮੈਂ ਭੂਪ ਕਹ ਘਾਯੋ।। ੪।।

ਰਮਦੀ ਰਮਦੀ ਉਸ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਸ ਗਈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਔਰਤ ਹੋ ਸਿਆਣੀ ਨਾਰ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਭੇਤ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੪।।

ਪ੍ਰਾਤ ਜਰਨ ਕੇ ਕਾਜ ਸਿਧਾਈ।। ਆਗੇ ਰਾਖਿ ਲਏ ਨਿਜੁ ਰਾਈ।।
ਜਬੈ ਚਿਤਾ ਪਰ ਬੈਠੀ ਜਾਇ।। ਚਹੂੰ ਓਰ ਦਿਯ ਆਗਿ ਲਗਾਇ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਰਨ ਕੇ ਕਾਜ=ਸੜਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ। ਨਿਜ ਰਾਈ। ਆਪਣਾ ਰਾਜਾ।

ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਸਤੀ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਚੱਲ ਪਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੱਗੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਚਿੱਤਾ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਈ ਤਾਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ।।੫।।

ਚਾਰੋ ਦਿਸਾ ਅਗਨਿ ਜਬ ਲਾਗੀ।। ਤਬ ਹੀ ਉਤਰਿ ਚਿਤਾ ਪੈ ਭਾਗੀ।।
ਲੋਗਨ ਚਰਿਤ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨਹਿ ਜਾਨੀ।। ਦੀਨੀ ਤਿਸੀ ਚੰਡਾਰਹਿ ਰਾਨੀ।। ੬।।

ਜਦ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਚਿੱਤਾ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਭੱਜ ਗਈ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਚੰਡਾਲ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।੬।।

ਯੌਂ ਛਲਿ ਛੈਲ ਚਿਕਨਿਸਨ ਗਈ।। ਕਿਨੂੰ ਨ ਬਾਤ ਤਾਹਿ ਲਖਿ ਲਈ।।
ਨਾਰਿ ਅਧਿਕ ਮਨ ਹਰਖ ਬਢਾਯੋ।। ਚਾਹਤ ਹੁਤੀ ਸੋਇ ਪਤਿ ਪਾਯੋ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਿਕਨਿਸਨ=ਚੀਕਨੇ ਤੇ ਕਾਲੇ ਅੰਗ ਵਾਲੀ। ਹਰਖ ਬਢਾਯ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਚੀਕਨੇ ਅਤੇ ਕੂਲੇ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਛੈਲ ਛਬੀਲੀ ਛੱਲ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਇਸਤਰੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ॥੭॥

ਤਬ ਤੇ ਆਜੁ ਲਗੇ ਉਹ ਦੇਸਾ॥ ਮਾਰਤ ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਪ੍ਰਥਮ ਨਰੇਸਾ॥
ਕਾਠ ਤਰੇ ਕਰਿ ਜਾਂਹਿ ਜਰਾਵਤ॥ ਭਾਖਿ ਸਕਤਿ ਨਹਿ ਬਾਤ ਲਜਾਵਤ॥੮॥

ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਅਜ ਤਕ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ. ਉਸ ਨੂੰ ਲਕੜਾਂ ਪਾ ਕੇ ਸਾੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਐਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ॥੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਿਹ ਰਾਨੀ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਬ ਰਾਜ ਕਰਾ ਤਿਹ ਠਾਵ॥
ਆਜੁ ਲਗੇ ਚੰਡਾਲਿਯੈ ਭਾਖਤ ਤਿਨ ਕੋ ਨਾਵ॥ ੯॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਿਹ ਠਾਵ=ਉਸ ਥਾਂ। ਚੰਡਾਲਿਯੈ ਭਾਖਤ ਤਿਨ ਕੌ ਨਾਵ=ਹਾਲੇ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਚੰਡਾਲੀਏ ਪਿਆ ਹੈ॥ ੯॥ ੧॥

ਤਦ ਉਸ ਰਾਣੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਉਥੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਜ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਚੰਡਾਲੀਏ ਪਿਆ ਹੈ॥੯॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਚੌਤਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੪੪॥੬੪੧੫॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਚਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੪੪॥੬੪੧੫॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਜਤਾਲੀਵਾਂ
ਕਥਾ ਅੰਗਨਾ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਦੌਲਾ ਕੀ ਗੁਜਰਾਤਿ ਬਸਤ ਜਹ॥ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਹੁਤਾ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਹ॥
ਅੰਗਨਾ ਦੇ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਰਾਜੈ॥ ਨਿਰਖਿ ਦਿਵੰਗਨਨ ਕੋ ਮਨ ਲਾਜੈ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਵੰਗਨਨ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ।

ਦੌਲਾ ਦੀ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ

ਦਾ ਨਾਂ ਅੰਗਨਾ ਦੇਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ।।੧।।

ਰਾਜਾ ਅਧਿਕ ਪੀਰ ਕਹ ਮਾਨੈ।। ਭਲੀ ਬੁਰੀ ਜੜ੍ਹ ਬਾਤ ਨ ਜਾਨੈ।।
ਤਹਾ ਸੁਬਰਨ ਸਿੰਘ ਇਕ ਛੱਤ੍ਰੀ।। ਰੂਪਵਾਨ ਧਨਵਾਨ ਧਰੱਤ੍ਰੀ।।੨।।

ਰਾਜਾ ਇਕ ਪੀਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਇਕ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਖੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਰੂਪਵਾਨ, ਧਨਵਾਨ ਅਤੇ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਸੂਰਮਾ ਸੀ।।੨।।

ਸੁੰਦਰ ਅਧਿਕ ਹੁਤੋ ਖਤਿਰੇਟਾ।। ਜਨੁਕ ਰੂਪ ਸੌ ਸਕਲ ਲਪੇਟਾ।।
ਜਬ ਤੇਂ ਨਿਰਖਿ ਨਾਰਿ ਤਿਹ ਗਈ।। ਸੁਧਿ ਬੁਧਿ ਛਾਡਿ ਦਿਵਾਨੀ ਭਈ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਧਿ ਬੁਧਿ ਛਾਡਿ=ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਕੇ। ਦਿਵਾਨੀ=ਪਾਗਲ।

ਉਹ ਖੱਤਰੀ ਪੁੱਤਰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਮਾਨੋਂ ਸਾਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮੇਟ ਲਈ ਹੋਵੇ। ਜਦ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁੱਲ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਦਿਵਾਨੀ ਹੋ ਗਈ।।੩।।

ਤਾ ਸੰਗ ਨੇਹ ਸਜਾ ਰੁਚਿ ਮਾਨ।। ਜਾਨਿ ਬੂਝਿ ਹ੍ਵੈ ਗਈ ਅਜਾਨ।।
ਦਈ ਸਹਚਰੀ ਤਹਿਕ ਪਠਾਇ।। ਜਸੋਂ ਤਸੋਂ ਤਿਹ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲਿਯਾ ਮੰਗਾਇ।।੪।।

ਉਹ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਬਣ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਉਸ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਵਾ ਲਿਆ।।੪।।

ਪੋਸਤ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਮੰਗਾਈ।। ਪਾਨਿ ਡਾਰਿ ਕਰਿ ਭਾਂਗ ਘੁਟਾਈ।।
ਪਾਨ ਕਿਯਾ ਦੁਹੂੰ ਬੈਠਿ ਪ੍ਰਜੰਕਹਿ।। ਰਤਿ ਮਾਨੀ ਭਰਿ ਭਰਿ ਦ੍ਰਿੜ ਅੰਕਹਿ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਜੰਕਹਿ=ਸੇਜ ਤੇ, ਪਲੰਘ ਉੱਤੇ।

ਪੋਸਤ, ਭੰਗ ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਭੰਗ ਘੁਟਵਾਈ। ਪਲੰਘ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਭੰਗ ਪੀਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।।੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਜਬੈ ਟਨਾਨੇ ਕੈਫ ਕੇ ਆਏ ਅਖਿਯਨ ਮਾਹਿ।।
ਕਰਹਿ ਬਿਲਾਸ ਪ੍ਰਜੰਕ ਚੜਿ ਹਸਿ ਹਸਿ ਨਾਰਿ ਔ ਨਾਹਿ।। ੬।।

ਜਦ ਅਫੀਮ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਪਲੰਘ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਲਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਆਸਨ ਲੈਕੇ॥ ਅਬਲਾ ਕਹ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਰਿਝੈ ਕੈ॥
ਆਪਨ ਪਰ ਘਾਯਲ ਕਰਿ ਮਾਰੀ॥ ਮਦਨ ਮੋਹਨੀ ਰਾਜ ਦੁਲਾਰੀ॥੭॥

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਬਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਮਨ ਮੋਹਣੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲਿਆ॥੭॥

ਅਧਿਕ ਬਢਾਇ ਨਾਰਿ ਸੌ ਹੇਤਾ॥ ਇਹਿ ਬਿਧਿ ਬਾਂਧਤ ਭਏ ਸੰਕੇਤਾ॥
ਧੂੰਈ ਕਾਲਿ ਪੀਰ ਕੀ ਐਯਹੁ॥ ਡਾਰਿ ਭਾਂਗ ਹਲਵਾ ਮਹਿ ਜੈਯਹੁ॥੮॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੀਰ ਦੇ ਮੇਲੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਚੁਰਮੇ ਵਿਚ ਭੰਗ ਪਾ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ॥੮॥

ਸੋਫੀ ਜਬੈ ਚੂਰਮਾ ਖੈਹੈਂ॥ ਜੀਯਤ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਭੈ ਹ੍ਵੈ ਜੈਹੈਂ॥
ਤਹੀਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਤੁਮਹੂੰ ਐਯਹੁ॥ ਮੁਹਿ ਲੈ ਸੰਗ ਦਰਬ ਜੁਤ ਜੈਯਹੁ॥੯॥

ਨਸ਼ਾ ਨ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਜਦ ਚੂਰਮਾਂ ਖਾਣਗੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੀਊਂਦੇ ਮਰ ਜਾਣਗੇ। ਤਦ ਤੁਸੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਆ ਜਾਇਓ ਅਤੇ ਧਨ ਸਮੇਤ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣਾ॥੯॥

ਜਬ ਹੀ ਦਿਨ ਧੂੰਈ ਕੋ ਆਯੋ॥ ਭਾਂਗਿ ਡਾਰਿ ਚੂਰਮਾ ਪਕਾਯੋ॥
ਸਕਲ ਮੁਰੀਦਨ ਗਈ ਖ੍ਵਾਇ॥ ਰਾਖੇ ਮੂੜ੍ਹ ਮੱਤ ਕਰਿ ਸ੍ਵਾਇ॥੧੦॥

ਜਦ ਮੇਲੇ ਦਾ ਦਿਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਭੰਗ ਮਿਲਾ ਕੇ ਚੂਰਮਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਖੁਆ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਸੌਂ ਗਏ॥੧੦॥

ਸੋਫੀ ਭਏ ਜਬੈ ਮਤਵਾਰੇ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਦਰਬ ਹਰਿ ਬਸਤ੍ਰ ਉਤਾਰੇ॥
ਦੁਹੂੰਅਨ ਲਿਯਾ ਦੇਸ ਕੋ ਪੰਥਾ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਦੈ ਸਾਜਨ ਕਹ ਸੰਥਾ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਏ ਜਬੈ ਮਤਵਾਰੇ=ਜਦ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ। ਦਰਬ ਹਰਿ=ਧਨ ਚੁਰਾਇਆ। ਬਸਤ੍ਰ ਉਤਾਰੇ=ਫਿਰ ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰ ਲਏ।

ਜਦ ਸਾਰੇ ਸੋਫੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਨ ਲੁਟ ਕੇ ਫਿਰ ਕੱਪੜੇ ਲਾਹ ਲਏ। ਫਿਰ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਪੀਰ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਇਆ॥੧੧॥

ਭਯਾ ਪ੍ਰਾਤ ਸੋਫੀ ਸਭ ਜਾਗੇ॥ ਪਗਰੀ ਬਸਤ੍ਰ ਬਿਲੋਕਨ ਲਾਗੇ॥

ਸਰਵਰ ਕਹੈ ਕ੍ਰੋਧ ਕਿਯ ਭਾਰਾ।।ਸਭਹਿਨ ਕੌਂ ਅਸ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਰਾ।।੧੨।।

ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਾਗ ਪਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪੱਗਾ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਲੱਭਣ ਲੱਗੇ। ਸਾਰੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਰਵਰ ਪੀਰ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਹੈ।।੧੨।।

ਸਭ ਜੜ੍ਹ ਰਹੇ ਤਹਾ ਮੁਖ ਬਾਈ।। ਲੱਜਾ ਮਾਨ ਮੂੰਡ ਨਿਹੁਰਾਈ।।
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਿਨੂੰ ਪਛਾਨਾ।। ਸਰਵਰ ਕਿਯਾ ਸੁ ਸਿਰ ਪਰ ਮਾਨਾ।। ੧੩।।

ਸਾਰੇ ਮੂਰਖ ਉਥੇ ਮੂੰਹ ਅੱਡੀ ਖਲੋਤੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਨ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਜੋ ਸਰਵਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਿਆ।।੧੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਤ੍ਰਿਯਾਨ ਕੋ ਸਕਤ ਨ ਕੋਊ ਪਾਇ।।
ਸਭਨ ਲਖੇ ਕੈਸੇ ਛਲਾ ਕਸ ਕਰਿ ਗਈ ਉਪਾਇ।। ੧੪।। ੧।।

ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਵੇਖੋ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛਲਿਆ ਅਤੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਚਲੀ ਗਈ।।੧੪।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਪੈਤਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੪੫।।੬੪੨੯।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤ੍ਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਜਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੪੫।।੬੪੨੯।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਛਿਆਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਗਜਗਾਹ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਇਕ ਕਹੌ ਕਬਿੱਤ।। ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਅਬਲਾ ਕਿਯਾ ਚਰਿਤ।।
ਸਭਹਿਨ ਕੌ ਦਿਨ ਹੀ ਮਹਿ ਛਲਾ।। ਨਿਰਖਹੁ ਯਾ ਸੁੰਦਰਿ ਕੀ ਕਲਾ।। ੧।।

ਹੇ ਰਾਜਨ! ਸੁਣੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਕਬਿੱਤ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ। ਉਸ ਸੁੰਦਰੀ ਦੀ ਚਲਾਕੀ ਵੇਖੋ ਕਿ ਉਸ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਠੱਗ ਲਿਆ।।੧।।

ਇਸ਼ਕਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਸੋਹੈ।। ਇਸ਼ਕ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਤਹ ਕੋ ਹੈ।।

ਸ੍ਰੀ ਗਜਗਾਹ ਮਤੀ ਤਿਹ ਨਾਰੀ॥ ਜਾ ਸਮ ਕਹੂੰ ਨ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ॥੨॥

ਇਸ਼ਕਾਵਤੀ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਇਸ਼ਕ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਗਜਗਾਹ ਮਤੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੨॥

ਇਕ ਰਣ ਦੂਲਹ ਸੈਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਤਿਹ॥ ਜਾ ਸਮ ਉਪਜਾ ਦੁਤਿਯ ਨ ਮਹਿ ਮਹਿ॥
ਮਹਾ ਸੂਰ ਅਰੁ ਸੁੰਦਰ ਘਨੋ॥ ਜਨੁ ਅਵਤਾਰ ਮਦਨ ਕੋ ਬਨੋ॥੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹਿ ਮਹਿ=ਧਰਤੀ ਉਤੇ। ਅਵਤਾਰ ਮਦਨ ਕੋ=ਜਿਵੇਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਵੇ।

ਰਣਦੂਲ ਸੈਨ ਇਕ ਹੋਰ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਉਹ ਮਹਾਨ ਬਲੀ ਅਤੇ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਮ ਦੇਵ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਵੇ॥੩॥

ਸੋ ਨ੍ਰਿਪ ਇਕ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਾ ਸ਼ਿਕਾਰਾ॥ ਮਾਰਤ ਰੀਝ ਰੋਝ ਝੰਖਾਰਾ॥
ਇਸ਼ਕਾਵਤੀ ਨਗਰ ਤਰ ਨਿਕਸਾ॥ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਲੋਕਿ ਨਗਰ ਕੀ ਬਿਗਸਾ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਲੋਕਿ=ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ। ਬਿਗਸਾ-ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ।

ਉਹ ਰਾਜਾ ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਰਿੱਛ, ਨੀਲ ਗਾਏ ਅਤੇ ਹਿਰਨ ਮਾਰੇ, ਉਹ ਇਸ਼ਕਾਮਤੀ ਨਗਰੀ ਦੇ ਲਾਗੋ ਆ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਨਗਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ॥੪॥

ਅਸ ਸੁੰਦਰਿ ਜਿਹ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਨਗਰੀ॥ ਕਸ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਉਜਗਰੀ॥
ਜਿਹ ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਤਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਰਿਯੈ॥ ਨਾਤਰ ਅਤਿਥ ਇਹੀ ਹ੍ਵੈ ਮਰਿਯੈ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਉਜਗਰੀ=ਇਸਤਰੀ ਕਿੰਨੀ ਸੁੰਦਰ ਹੋਵੇਗੀ।

ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਨਗਰੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਕਿੰਨੀ ਸੁੰਦਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਫਕੀਰ ਬਣ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੫॥

ਬਸਤ੍ਰ ਉਤਾਰਿ ਮੇਖਲਾ ਡਾਰੀ॥ ਭੂਖਨ ਛੋਰਿ ਭਿਭੂਤਿ ਸਵਾਰੀ॥
ਸਭ ਤਨ ਭੇਖ ਅਤਿਥ ਕਾ ਧਾਰਾ॥ ਆਸਨ ਆਨ ਦ੍ਵਾਰ ਤਿਹ ਮਾਰਾ॥੬॥

ਮੇਖਲਾ=ਕਫ਼ਨੀ, ਫਕੀਰੀ ਲਿਬਾਸ। ਭੂਖਨ ਛੋਰਿ=ਗਹਿਣੇ ਲਾਹ ਕੇ। ਭਿਭੂਤਿ=ਸਵਾਹ। ਅਤਿਥ

ਕਾ ਧਾਰਾ=ਸਾਧੂ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਲਿਆ।

ਉਸ ਨੇ ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰ ਕੇ, ਕਫ਼ਨੀ ਪਾ ਲਈ ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ ਲਾਹ ਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਵਾਹ ਮਲ ਲਈ। ਸਾਧੂ ਦਾ ਸੰਪੂਰਣ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਉਹ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾ ਬੈਠਾ॥੬॥

ਕੇਤਕ ਬਰਸ ਤਹਾਂ ਬਿਤਾਏ॥ ਰਾਜ ਤਰੁਨਿ ਕੇ ਦਰਸ ਨ ਪਾਏ॥
ਕਿਤਕ ਦਿਨਨ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬੁ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਚਤੁਰ ਭੇਦ ਸਭ ਗਯੋ ਬਿਚਾਰਾ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੇਤਕ ਬਰਸ=ਕਈ ਸਾਲ। ਰਾਜ ਤਰੁਨਿ=ਰਾਣੀ। ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬੁ=ਅਕਸ। ਨਿਹਾਰਾ=ਵੇਖਿਆ।

ਉਥੇ ਬੈਠਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ ਪਰ ਉਹ ਰਾਜਾ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਨ ਵੇਖ ਸਕਿਆ। ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਰਾਣੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਅਕਸ ਵੇਖਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਚੱਤਰ ਰਾਜਾ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਸਮਝ ਗਿਆ॥੭॥

ਤਰੁਨੀ ਖਰੀ ਸਦਨ ਆਨੰਦ ਭਰਿ॥ ਜਲ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਪਰਾ ਤਿਹ ਸੁੰਦਰਿ॥
ਤਹੀ ਸੁਘਰ ਤਿਹ ਠਾਢ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਜਾਨਿ ਗਯੋ ਸਭ ਭੇਦ ਸੁਧਾਰਾ॥ ੮॥

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਖਲੋਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਸੁੰਦਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਿਆ। ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਵਿਅੱਕਤੀ ਨੇ ਉਥੇ ਹੀ ਖਲੋ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਗਿਆ॥੭॥

ਤ੍ਰਿਯਹੁ ਤਾਂਹਿ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬੁ ਲਖਾ ਜਬ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਹਾ ਚਿੱਤ ਭੀਤਰ ਤਬ॥
ਇਹੁ ਜਨਿਯਤ ਕੋਈ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾ॥ ਪਾਰਬਤੀਸ ਅਰਿ ਕੋ ਅਵਤਾਰਾ॥ ੯॥

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਵੀ ਜਦ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਝ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਾਮ ਦੇਵ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਵੇ॥੯॥

ਰਾਨੀ ਬੋਲਿ ਸੁਰੰਗਿਯਾ ਲੀਨਾ॥ ਅਤਿ ਹੀ ਦਰਬ ਗੁਪਤ ਤਿਹ ਦੀਨਾ॥
ਨਿਜੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਭੀਤਰਿ ਸੁਰੰਗਿ ਦਿਵਾਈ॥ ਕਾਢੀ ਤਹੀ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਪਾਈ॥ ੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਰੰਗਿਯਾ=ਸੁਰੰਗ। ਨਿਜੁ ਗ੍ਰਿਹਿ=ਆਪਣੇ ਘਰ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਸੁਰੰਗ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਾਰ ਧਨ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਰੰਗ ਬਣਵਾਈ ਅਤੇ ਸੁਰੰਗ ਕੱਢਣ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨ ਲੱਗ ਸਕਿਆ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਸਖੀ ਤਿਸੀ ਮਾਰਗ ਪਠੀ ਤਹੀ ਪਹੂੰਚੀ ਜਾਇ॥

ਗਹਿ ਜਾਂਘਨ ਤੇ ਲੈ ਗਈ ਚਲਾ ਨ ਭੂਪ ਉਪਾਇ॥ ੧੧॥

ਇਸ ਤਰਾਂ ਉਸ ਇਕ ਸਖੀ ਨੇ [illegible] ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਤਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪਤਾ ਵੀ ਨਾ ਲੱਗਾ ਸਕਿਆ॥੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਗਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਲੈ ਗਈ ਸਖੀ ਤਹ॥ ਰਾਨੀ ਹੁਤੀ ਬਿਲੋਕਤਿ ਮਗ ਜਹ॥
ਦਿਯਾ ਮਿਲਾਇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਤਾਕੋ ਇਨ॥ਮਨ ਮਾਨਤ ਰਤਿ ਕਰੀ ਦੁਹੂ ਤਿਨ॥੧੨॥

ਉਹ ਸਖੀ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਉਥੇ ਲੈ ਗਈ ਜਿਥੇ ਰਾਣੀ ਉਸ ਦਾ ਰਾਹ ਵੇਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ॥੧੨॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਚੁੰਬਨ ਦੁਹੂੰ ਲੀਨੇ॥ ਅਨਿਕ ਅਨਿਕ ਆਸਨ ਤ੍ਰਿਯ ਦੀਨੇ॥
ਅਸ ਲੁਭਧਾ ਰਾਜਾ ਕੋ ਚਿੱਤਾ॥ ਜਸ ਗੁਨਿ ਜਨ ਸੁਨਿ ਸ੍ਰਵਨ ਕਬਿੱਤਾ॥ ੧੩॥

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਚੁੰਮਣ ਲਏ ਅਤੇ [illegible]। [illegible] ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਨ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ [illegible] ਕਵਿਤਾ [illegible] ਹੈ॥੧੩॥

ਰਾਨੀ ਕਹਤ ਬਚਨ ਸੁਨੁ ਮੀਤਾ॥ ਤੌਸੌਂ ਬਧਾ ਹਮਾਰਾ ਚੀਤਾ॥
ਜਬਤੇ ਤਵ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬੁ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਤਬਤੇ ਮਨ ਹਠ ਪਰਜੋ ਹਮਾਰਾ॥ ੧੪॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਤੋਂ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਅਕਸ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਬੇ-ਕਾਬੂ ਹੋ ਕੇ ਹੱਠੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ॥੧੪॥

ਨਿਤਿਪ੍ਰਤਿ ਚਹੈ ਤੁਮੀ ਸੰਗ ਜਾਊਂ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੀ ਕਾਨਿ ਨ ਲਜਾਊਂ॥
ਅਬ ਕਿਛੁ ਅਸ ਪਿਯ ਚਰਿਤ ਬਨੈਯੈ॥ ਲਾਜ ਰਹੈ ਤੋਹਿ ਪਤਿ ਪੈਯੈ॥ ੧੫॥

ਮੇਰਾ ਮਨ ਸਦਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਕਰਾਂ। ਹੇ ਮਿੱਤਰਾ ਹੁਣ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਚਲਿੱਤਰ ਬਣਾਈਏ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲਾਜ ਵੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ ਪਤੀ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ॥੧੫॥

ਛੋਰਿ ਕਥਾ ਤਿਹ ਭੂਪ ਸੁਨਾਈ॥ ਨਿਜੁ ਨ੍ਰਿਪ ਤਾਕੀ ਕਥਾ ਜਤਾਈ॥
ਮੈਹੌਂ ਰਾਸਟ੍ਰ ਦੇਸ ਕੋ ਰਾਜਾ॥ ਤਵ ਹਿਤ ਭੇਸ ਅਤਿਥ ਕੋ ਸਾਜਾ॥ ੧੬॥

ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜਾ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਖਾਤਰ

ਮੈਂ ਸਾਧੂ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ॥੧੬॥

ਨੇਤ੍ਰ ਲਗੇ ਤੁਮ ਸੌ ਹਮਰੇ ਤਬ॥ ਤਵ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬੁ ਲਖੇ ਜਲ ਮਹਿ ਜਬ॥
ਤਵ ਮੁਰਿ ਜਬ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬੁ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਗਯੋ ਮਾਰਿ ਤੁਹਿ ਮਦਨ ਕਟਾਰਾ॥੧੭॥

ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੱਗ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਦ ਤੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਅਕਸ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਜਦ ਮੇਰਾ ਅਕਸ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਾਮਦੇਵ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਗਿਆ॥੧੭॥

ਮੁਹਿ ਲਖਿ ਧੀਰਜ ਨ ਤੁਮਰਾ ਰਹਾ॥ ਸੁਰੰਗਿ ਖੋਦਿ ਸਖਿਯਨ ਅਸ ਕਹਾ॥
ਸੋ ਗਹਿ ਮੁਹਿ ਗੀ ਤੀਰ ਤਿਹਾਰੀ॥ ਚਹਤ ਜੁ ਥੇ ਸੋ ਭਈ ਪਿਯਾਰੀ॥੧੮॥

ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤੂੰ ਵੀ ਧੀਰਜ ਨ ਰੱਖ ਸਕੀ ਅਤੇ ਸੁਰੰਗ ਪੁਟਵਾ ਕੇ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਸਖੀ ਮੈਨੂੰ ਫੜਕੇ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਲੈ ਆਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੋ ਤੂੰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਹੀ ਕੁਝ ਹੋਇਆ॥੧੮॥

ਦੂਹੂੰ ਬੈਠ ਇਕ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਲਖਿ ਗਜੋ ਰਖਵਾਰਾ॥
ਪੀਯ ਪਠਾਇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਐਸ ਉਚਾਰੀ॥ ਲੋਨ ਲੇਤ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਰ ਤਿਹਾਰੀ॥੧੯॥

ਫਿਰ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਬਹਿ ਕੇ ਇਕ ਮੰਤਰ ਵਿਚਾਰਿਆ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਵੇਖ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਣੀ ਲੂਣ ਵਿਚ ਗਲ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ॥੧੯॥

ਸੁਨਤ ਸ੍ਰਵਨ ਸਭ ਜਨ ਮਿਲਿ ਆਏ॥ ਆਨਿ ਤਵਨ ਕਹ ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ॥
ਕਿਹ ਨਿਮਿੱਤ ਛਾਡਤ ਹੈਂ ਦੇਹੀ॥ ਸੁਨਿ ਰਾਜਾ ਕੀ ਨਾਰਿ ਸਨੇਹੀ॥੨੦॥

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਆਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਰਾਣੀ ਤੂੰ ਸਰੀਰ ਕਿਉਂ ਛੱਡ ਰਹੀ ਹੈਂ?॥੨੦॥

ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਇਕ ਦਿਜ ਮਾਰਿਯੋ ਮੁਹਿ॥ ਲੋਨ ਲੇਉਂਗੀ ਸਾਚ ਕਹੂੰ ਤੁਹਿ॥
ਜੋ ਧਨ ਹਮਰੇ ਧਾਮ ਨਿਹਾਰਹੁ॥ ਸੋ ਸਭ ਗਾਡਿ ਗੋਰਿ ਮਹਿ ਡਾਰਹੁ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਦਿਜ ਮਾਰਿਯੋ=ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਲੋਨ ਲੇਉਂਗੀ=ਲੂਣ ਵਿਚ ਗਲ ਜਾਵਾਂਗੀ।

ਰਾਣੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਲੂਣ ਵਿਚ ਗਲ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਮੇਰੇ ਘਰ ਜੋ ਵੀ ਧਨ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਬਰ ਵਿਚ ਦੱਬ ਦੇਵੋ॥੨੧॥

ਹੋਰਿ ਰਹੇ ਸਭ ਏਕ ਨ ਮਾਨੀ॥ ਪਰੀ ਭੋਹਰਾ ਭੀਤਰ ਰਾਨੀ॥

ਆਸ ਪਾਸ ਲੈ ਲੋਨ ਬਿਥਾਰੋ।। ਜੋ ਧਨ ਹੁਤੋ ਗਾਡਿ ਸਭ ਡਾਰੋ।।੨੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਸ ਪਾਸ=ਆਸੇ ਪਾਸੇ। ਬਿਥਾਰੋ=ਖਿਲਾਰ ਲਿਆ।

ਸਾਰੇ ਰੋਕ ਰਹੇ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਇਕ ਵੀ ਨ ਮੰਨੀ ਅਤੇ ਉਹ ਰਾਣੀ ਤਹਿਖਾਨੇ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਸ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਲੂਣ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਧਨ ਤਹਿਖਾਨੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਿਆ।।੨੨।।

ਸੁਰੰਗਿ ਸੁਰੰਗਿ ਰਾਨੀ ਤਹ ਆਈ।। ਬੈਠੇ ਜਹਾਂ ਮੀਤ ਸੁਖਦਾਈ।।
ਤਾਕੋ ਸੰਗ ਲੈ ਤਹੀ ਸਿਧਾਰੀ।। ਮੂੜ ਲੋਗ ਕਛੂ ਗਤਿ ਨ ਬਿਚਾਰੀ।। ੨੩।। ੧।।

ਸੁਰੰਗ ਰਾਹੀਂ ਰਾਣੀ ਉਥੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ ਜਿਥੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ਮਿੱਤਰ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਥੋਂ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਉਸ ਦੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕੇ।।੨੩।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਛਿਤਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੪੬।।੬੪੫੧।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਛਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੪੬।।੬੪੫੧।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੰਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਲਛਮਣੀ

ਚੌਪਈ।। ਜਹ ਹਮ ਦਿਸਾ ਉੱਤਰਾ ਸੁਨੀ।। ਰਾਜਾ ਤਹਿਕ ਬਸਤ ਥੋ ਗੁਨੀ।।
ਕਲਗੀ ਰਾਇ ਜਾਂਹਿ ਜੱਗ ਭਾਖਤ।। ਨਾਨਾ ਦੇਸ ਕਾਨਿ ਤਿਹ ਰਾਖਤ।। ੧।।

ਉਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਇਕ ਬਹੁਤ ਗੁਣੀ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਕਲਗੀ ਰਾਏ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਸ਼ ਉਸ ਦੀ ਈਨ ਮੰਨਦੇ ਸਨ।।੧।।

ਮੀਤ ਮਤੀ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਬਿਰਾਜੈ।। ਜਾਹਿ ਬਿਲੋਕਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਲਾਜੈ।।
ਤਾਕੀ ਏਕ ਲੱਛਿਮਿਨਿ ਦਾਸੀ।। ਦੁਰਬਲ ਦੇਹ ਘੜੀ ਅਬਿਨਾਸੀ।। ੨।।

ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮੀਤ ਮਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵੀ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਲਛਮਣੀ ਨਾਮੀਂ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਦਾਸੀ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਸਰੀਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਦੁਰਬਲ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।।੨।।

ਤਾਸੋਂ ਨਾਰਿ ਹੇਤੁ ਅਤਿ ਮਾਨੈ।। ਮੂੜ੍ਹ ਨ ਰਾਨੀ ਕ੍ਰਿਆ ਪਛਾਨੈ।।
ਗੁਪਤ ਲੇਤ ਦਾਸੀ ਸੁ ਛਿਮਾਹੀ।। ਬੁਰੀ ਬੁਰੀ ਤਿਹ ਦੇਤ ਉਗਾਹੀ।। ੩।।

ਉਹ ਔਰਤ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਮੂਰਖ ਰਾਣੀ ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਦਾਸੀ ਗੁਪਤ ਤੌਰ ਤੇ ਛਿਮਾਹੀ ਤਨਖਾਹ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਦਾ ਬੁਰੀਆਂ ਬੁਰੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਸੀ।।੩।।

ਤਿਹ ਰਾਨੀ ਅਪਨੀ ਕਰਿ ਮਾਨੈ।। ਮੂਰਖ ਤਾਂਹਿ ਜਸੂਸ ਨ ਜਾਨੈ।।
ਪਰੈ ਬਾਤ ਤਾਕਹ ਜੋ ਸ੍ਰਵਨਨ।। ਲਿਖਿ ਪਠਵੈ ਤਤਛਿਨ ਰਾਜਾ ਤਨ।। ੪।।

ਰਾਣੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮਝਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦੀ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜੇ ਦੀ ਜਾਸੂਸ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਗੱਲ ਉਸ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਝਟ ਲਿਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੰਦੀ ਸੀ।।੪।।

ਹੁਤੇ ਦੋਇ ਦਾਸੀ ਕੇ ਭਾਈ।। ਬਿਰਧ ਦੰਤ ਕਛੁ ਕਹਾ ਨ ਜਾਈ।।
ਸਜਾਮ ਬਰਨ ਇਕ ਦੁਤਿਯ ਕੁਰੂਪਾ।। ਆਖੈਂ ਜਾਨੁ ਸੁਰਨ ਕੇ ਕੂਪਾ।। ੫।।

ਉਸ ਦਾਸੀ ਦੇ ਦੋ ਭਰਾ ਸਨ, ਇਕ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਰਧ ਦੰਤ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੰਦਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਨਾਂ ਸਿਆਮ ਬਰਨ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅਤਿ ਕਰੂਪ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੂਹ ਵਾਂਗ ਡੂੰਘੀਆਂ ਸਨ।।੫।।

ਬਗਲਗੰਧਿ ਤਿਨ ਤੇ ਅਤਿ ਆਵੈ।। ਬੈਠਨ ਨਿਕਟ ਨ ਕੋਈ ਪਾਵੈ।।
ਚੇਰੀ ਭ੍ਰਾਤ ਜਾਨਿ ਹਿਤ ਮਾਨੈ।। ਮੂੜ੍ਹ ਨਾਰਿ ਕਛੁ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨ ਜਾਨੈ।। ੬।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਏਨੀ ਬਦਬੂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਬੈਠ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਰਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਸੀ ਦੇ ਭਰਾ ਸਮਝ ਕੇ ਹਿੱਤ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਮੂਰਖ ਇਸਤਰੀ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ ਸੀ।।੬।।

ਤਹ ਇਕ ਹੁਤੀ ਜਾਟਿ ਕੀ ਨਾਰ।। ਮੈ ਨ ਕਹਤ ਤਿਹ ਨਾਮ ਉਚਾਰ।।
ਜਉ ਤਿਹ ਨਾਮ ਚੇਰਿ ਸੁਨਿ ਪਾਵੈ।। ਤਹ ਤੇ ਤਾਂਹਿ ਟੂਕਰਾ ਜਾਵੈ।। ੭।।

ਉਥੇ ਇਕ ਜੱਟ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਂ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ। ਜਦ ਦਾਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦੇਂਦੀ।।੭।।

ਤਿਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ਬਿਚਾਰੀ।। ਦਾਸੀ ਮੂੜ ਹ੍ਰਿਦੈ ਮਹਿ ਧਾਰੀ।।

ਭਾਇ ਖਰਚੁ ਕਛੁ ਮਾਂਗਤ ਤੇਰੇ॥ ਗੁਹਜ ਪਠੈਯੈ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੇਰੇ॥ ੮॥

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕੁਝ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਦਾਸੀ ਨੇ ਉਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਦ ਮੈਂ ਤੁਹਾਥੋਂ ਰੋਟੀ ਮੰਗਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਲੁਕਾ ਕੇ ਮੇਰੀ ਰਾਹੀਂ ਧਨ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਦਿਆ ਕਰ॥੮॥

ਤਬ ਚੇਰੀ ਐਸੋ ਤਨ ਕਿਯੋ॥ ਡਾਰਿ ਦਰਬ ਭੋਜਨ ਮਹਿ ਦਿਯੋ॥
ਭਾਇ ਨਿਮਿਤ ਖਰਚੀ ਪਠ ਦਈ॥ ਸੋ ਲੈ ਨਾਰਿ ਦਰਬੁ ਘਰ ਗਈ॥ ੯॥

ਤਦ ਦਾਸੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਵਿਚ ਧਨ ਲੁਕਾ ਕੇ ਉੱਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਖਰਚਾ ਭੇਜਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਈ॥੯॥

ਆਧੋ ਧਨ ਤਿਹ ਭ੍ਰਾਤਨ ਦੀਨਾ॥ ਆਧੋ ਕਾਢਿ ਆਪਿ ਤ੍ਰਿਯ ਲੀਨਾ॥
ਮੂਰਖ ਚੇਰੀ ਭੇਦ ਨ ਪਾਵੈ॥ ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਤਨ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਵੈ॥ ੧੦॥੧॥

ਉਸ ਅੱਧਾ ਧਨ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅੱਧਾ ਆਪ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਮੂਰਖ ਦਾਸੀ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨਵਾ ਰਹੀ ਸੀ ਭਾਵ ਠੱਗੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ॥੧੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਸੰਤਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੪੭॥੬੪੬੧॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੰਤਾਲਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੪੭॥੬੪੬੧॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਤਾਲੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਗੌਰਾ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਗੌਰਿ ਪਾਲ ਇਕ ਸੁਨਾ ਨਰੇਸਾ॥ ਮਾਨਤ ਆਨਿ ਸਕਲ ਤਿਹ ਦੇਸਾ॥
ਗੌਰਾ ਦੇਈ ਨਾਰਿ ਤਿਹ ਸੋਹੈ॥ ਗੌਰਾਵਤੀ ਨਗਰ ਤਿਹ ਕੋਹੈ॥ ੧॥

ਗੌਰੀ ਪਾਲ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਈਨ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਗੌਰਾ ਦੇਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਂ ਗੌਰਾਵਤੀ ਸੀ॥੧॥

ਤਾਕੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਨੀਚ ਸੇਤੀ ਰਤਿ॥ ਭਲੀ ਬੁਰੀ ਜਾਨਤ ਨ ਮੂੜ੍ਹ ਮਤਿ॥

****

ਇਕ ਦਿਨ ਭੇਦ ਭੂਪ ਲਖਿ ਲਯੋ।। ਤ੍ਰਾਸਿਤ ਜਾਰੁ ਤੁਰਤੁ ਭਜਿ ਗਯੋ।। ੨।।

ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਇਕ ਨੀਚ ਨਾਲ ਰਲੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦੀ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਯਾਰ ਡਰਦਾ ਮਾਰਾ ਭੱਜ ਗਿਆ।।੨।।

ਗੌਰਾਦੇ ਇਕ ਚਰਿਤ ਬਨਾਯੋ।। ਲਿਖਾ ਏਕ ਲਿਖਿ ਤਹਾਂ ਪਠਾਯੋ।।
ਇਕ ਰਾਜਾ ਕੀ ਜਾਨ ਸੁ ਰੀਤਾ।। ਸੋ ਤਾਂਕੌ ਠਹਰਾਯੋ ਮੀਤਾ।। ੩।।

ਗੌਰਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ। ਨੂੰ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਕ ਦਾਸੀ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਦੱਸਿਆ।।੩।।

ਤਿਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਲਿਖਿ ਲਿਖਾ ਪਠਾਈ।। ਜਹਾਂ ਹੁਤੇ ਅਪਨੇ ਸੁਖਦਾਈ।।
ਕੋ ਦਿਨ ਰਮਤ ਈਹਾਂ ਤੇ ਰਹਨਾ।। ਦੈਕਰਿ ਪਠਿਵਹੁ ਹਮਰਾ ਲਹਨਾ।। ੪।।

ਦਾਸੀ ਵਲੋਂ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਮੈਨੂੰ ਏਥੇ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਮੈਥੋਂ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਧਨ ਵਾਪਸ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ?।।੪।।

ਸੋ ਪੱਤ੍ਰੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਕਰ ਆਈ।। ਜਾਨੀ ਮੋਰਿ ਸੁ ਰੀਤਿ ਪਠਾਈ।।
ਜੜ੍ਹ ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਭੇਦ ਨ ਪਾਯੋ।। ਨੇਹ ਤਜਾਗ ਤਿਹ ਸਾਥ ਗਵਾਯੋ।। ੫।।

ਉਹ ਪੱਤਰ ਜਦ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ ਦਾਸੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ, ਮੂਰਖ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਭੇਤ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਦਾਸੀ ਨਾਲੋਂ ਸਨੇਹ ਖਤਮ ਕਰ ਲਿਆ।।੫।।

ਸੁਘਰ ਹੁਤੌ ਤੌ ਭੇਵ ਪਛਾਨਤ।। ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਘਾਤ ਸੱਤਿ ਕਰਿ ਜਾਨਤ।।
ਮੂੜ ਰਾਵ ਕਛੂ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨ ਜਾਨੀ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਮੂੰਡ ਮੂੰਡਿਗੀ ਖਾਨੀ।। ੬।। ੧।।

ਜੇ ਉਹ ਅਕਲਮੰਦ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਦਾਅ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ . ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਕੁਝ ਨ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਬਣਾ ਗਈ।।੬।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਅਠਤਾਲੀਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੪੮।।੬੪੬੭।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਤਾਲੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੪੮।।੬੪੬੭।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਉਗਰ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਇਕ ਕਥਾ ਪ੍ਰਕਾਸੌ।। ਤੁਮਰੇ ਜਿਯ ਕਾ ਭਰਮ ਬਿਨਾਸੌ।।
ਉੱਗ੍ਰਦੱਤ ਇਕ ਸੁਨਿਯਤ ਰਾਜਾ।। ਉੱਗ੍ਰਾਵਤੀ ਨਗਰ ਜਿਹ ਛਾਜਾ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਭਰਮ ਬਿਨਾਸੌ=ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਾਂ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਉੱਗਰਾਵਤੀ ਨਗਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਉੱਗਰ ਦੱਤ ਸੀ।।੧।।

ਉੱਗ੍ਰਦੇਇ ਤਿਹ ਧਾਮ ਦੁਲਾਰੀ।। ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸ਼ਨ ਸ਼ਿਵ ਤਿਹੂੰ ਸਵਾਰੀ।।
ਅਵਰਿ ਨ ਅਸਿ ਕੋਈ ਨਾਰਿ ਬਨਾਈ।। ਜੈਸੀ ਯਹ ਰਾਜਾ ਕੀ ਜਾਈ।। ੨।।

ਉੱਗਰ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਨੋਂ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਆਪ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ, ਇਹੋ ਜੇਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ।।੨।।

ਅਜਬ ਰਾਇ ਇਕ ਤਹ ਖਤਿਰੇਟਾ।। ਇਸ਼ਕ ਮੁਸ਼ਕ ਕੇ ਸਾਥ ਲਪੇਟਾ।।
ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਜਬ ਤਿਹ ਲਖਿ ਪਾਯੋ।। ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਪਕਰਿ ਮੰਗਾਯੋ।। ੩।।

ਉਥੇ ਇਕ ਅਜਬ ਰਾਏ ਨਾਮੀਂ ਖੱਤਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਸ਼ਕ ਮੁਸ਼ਕ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਦਾਸੀ ਭੇਜ ਫੜ ਕੇ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ।।੩।।

ਕਾਮ ਭੋਗ ਮਾਨਾ ਤਿਹ ਸੰਗਾ।। ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤਾਕੇ ਤਰ ਅੰਗਾ।।
ਇਕ ਛਿਨ ਛੈਲ ਨ ਛੋਰਾ ਭਾਵੈ।। ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਤੇਂ ਅਧਿਕ ਡਰਾਵੈ।। ੪।।

ਉਸ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਸ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਇਕ ਦਿਨ ਲਈ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਮਾਂ ਪਿਉ ਪਾਸੋਂ ਬਹੁਤ ਡਰਦੀ ਵੀ ਸੀ।।੪।।

ਇਕ ਦਿਨ ਕਰੀ ਸਭਨ ਮਿਜਮਾਨੀ।। ਸੰਬਲਖਾਰ ਡਾਰਿ ਕਰਿ ਸਜਾਨੀ।।
ਰਾਜਾ ਰਾਨੀ ਸਹਿਤ ਬੁਲਾਏ।। ਦੇ ਦੋਊ ਬਿਖਿ ਸੁਰਗ ਪਠਾਏ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਸਭਨ ਮਿਜਮਾਨੀ=ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾਚਾਰੀ, ਪਾਰਟੀ। ਸੰਬਲਖਾਰ=ਜ਼ਹਿਰ।

****

ਸੁਰਗ ਪਠਾਏ=ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਸਾਰਿਆ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਖੁਆ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੫॥

ਆਪੁ ਸਭਨ ਪ੍ਰਤਿ ਐਸ ਉਚਾਰਾ॥ਬਰ ਦੀਨਾ ਮੁਹਿ ਕਹ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰਾ॥
ਰਾਨੀ ਸਹਿਤ ਨਰਾਧਿਪ ਘਾਏ॥ ਮੁਰ ਨਰ ਕੇ ਸਭ ਅੰਗ ਬਨਾਏ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰਾ=ਸ਼ਿਵਜੀ। ਨਰਾਧਿਪ=ਰਾਜਾ।

ਖੁਦ ਉਸ ਸਭ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵਰਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਤੋਂ ਮਰਦ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੬॥

ਅਧਿਕ ਮਯਾ ਮੋਂ ਪਰ ਸ਼ਿਵ ਕੀਨੀ॥ਰਾਜ ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਸਭ ਮੁਹਿ ਦੀਨੀ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਾਹੂ ਪਾਯੋ॥ ਸੀਸ ਸੁਤਾ ਕੇ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਯੋ॥ ੭॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਮੱਗਰੀ ਸਭ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤਰ ਝੁਲਾ ਦਿੱਤਾ॥੭॥

ਕਿਤਕ ਦਿਵਸ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਤਾਈ॥ਰੋਮ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰਾਈ॥
ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰ ਸਗਲ ਦੈ ਵਾਕੌਂ॥ ਬਰ ਆਨਜੌਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਰਿ ਤਾਕੌਂ॥ ੮॥

ਕਾਫੀ ਦਿਨ ਲੰਘਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਵਾਲ ਸਾਫ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਵਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ॥੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਹਨਿ ਪੁਰਖ ਬਨ ਬਰਜੋ ਮਿੱਤ੍ਰ ਤ੍ਰਿਯ ਸੋਇ॥
ਰਾਜ ਕਰਾ ਇਹ ਛਲ ਭਏ ਭੇਦ ਨ ਪਾਵਤ ਕੋਇ॥ ੯॥ ੧॥

ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖੁਦ ਪੁਰਸ਼ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨ ਲੱਗ ਸਕਿਆ॥੯॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਉਨਚਾਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੪੯॥੬੪੭੬॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੪੯॥੬੪੭੬॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਜਾਹਵਾਂ

ਕਥਾ ਨਵਜੋਬਨ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਸੁਜਨਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਪੂਰਬ।। ਸਭ ਸ਼ਹਿਰਨ ਤੇ ਹੁਤੋ ਅਪੂਰਬ।।
ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਤਹਾਂ ਕੋ ਰਾਜਾ।। ਜਿਹ ਸਮ ਬਿਧਨੈ ਔਰ ਨ ਸਾਜਾ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਪੂਰਬ=ਸੁੰਦਰ। ਬਿਧਨੈ=ਵਿਧਾਤਾ।

ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸੁਜਾਨਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਨਗਰ ਸੀ। ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਉਥੋ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।।੧।।

ਸ੍ਰੀ ਨਵਜੋਬਨ ਦੇ ਤਿਹ ਨਾਰੀ।। ਘੜੀ ਨ ਜਿਹ ਸੀ ਬ੍ਰਹਮ ਕੁਮਾਰੀ।।
ਜੋ ਅਬਲਾ ਤਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰੈਂ।। ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੈਂ।। ੨।।

ਨਵਜੋਬਨ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਕਹਿ ਉਠਦੀ ਸੀ।।੨।।

ਇੰਦ੍ਰ ਧਾਮ ਹੈ ਐਸ ਨ ਨਾਰੀ।। ਜੈਸੀ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਨਾਰਿ ਨਿਹਾਰੀ।।
ਅਸ ਸੁੰਦਰ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਸਪੂਤਾ।। ਜਿਹ ਲਖਿ ਪ੍ਰਭਾ ਲਜਤ ਪੁਰਹੂਤਾ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਿਹ ਲਖਿ ਪ੍ਰਭਾ=ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ। ਲਜਤ=ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ। ਪੁਰਹੂਤਾ=ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਹੈ ਇਹੋ ਜੇਹੀ ਇਸਤਰੀ ਤਾਂ ਇੰਦਰ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ ਧਨੀ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਦਰ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਘਟੀਆਂ ਅਨਭਵ ਕਰਦਾ ਸੀ।।੩।।

ਯਹ ਧੁਨਿ ਪਰੀ ਤਰੁਨਿ ਕੇ ਕਾਨਨ।। ਤਬਤੇਂ ਲਗੀ ਚਟਪਟੀ ਭਾਮਨਿ।।
ਜਤਨ ਕਵਨ ਮੈਂ ਆਜੁ ਸੁ ਧਾਰੂੰ।। ਉਹਿ ਸੁੰਦਰ ਕਹ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰੂੰ।। ੪।।

ਉਸ ਲੜਕੇ ਬਾਰੇ ਜਦ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਲਚਲ ਮੱਚ ਗਈ, ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਯਤਨ ਕਰਾਂ ਕਿ ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਗਭਰੂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਕਾਂ।।੪।।

ਨਗਰ ਢੰਢੋਰਾ ਨਾਰਿ ਫਿਰਾਯੋ॥ ਸਭਹਿਨ ਕਹ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਊਚਨੀਚ ਕੋਈ ਰਹੈ ਨ ਪਾਵੈ॥ ਪ੍ਰਾਤਕਾਲ ਭੋਜਨ ਸਭ ਖਾਵੈ॥੫॥

ਰਾਣੀ ਨੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਢੰਡੋਰਾ ਪਿੱਟਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿਲਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਨਗਰ ਦਾ ਹਰ ਵਿਅੱਕਤੀ, ਊਚ, ਨੀਚ ਭੁਲਾ ਕੇ, ਮੇਰੇ ਘਰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਭੋਜਨ ਤੇ ਆਵੇ॥੫॥

ਰਾਜਹਿ ਬਾਤ ਕਛੂ ਨਹਿ ਜਾਨੀ॥ ਨਿਵਤਾ ਦਿਯੋ ਲਖਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਮਾਨੀ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਪਕਵਾਨ ਪਕਾਏ॥ ਊਚ ਨੀਚ ਸਭ ਨਿਵਤਿ ਬੁਲਾਏ॥੬॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਇਹੋ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸਧਾਰਣ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਭੋਜਨ ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ। ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਪਕਵਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਊਚ ਨੀਚ ਸਭ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ॥੬॥

ਭੋਜਨ ਖਾਨ ਜਨਾਵਹਿ ਬਿਗਸਹਿ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤਰੇ ਹ੍ਵੈ ਨਿਕਸਹਿ॥
ਐਂਠੀ ਰਾਇ ਜਬਾਯੋ ਤਹਾਂ॥ ਬੈਠਿ ਝਰੋਖੇ ਰਾਨੀ ਜਹਾਂ॥੭॥

ਭੋਜਨ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਲੋਕ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਐਂਠੀ ਰਾਏ ਉਥੇ ਆਇਆ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਰਾਣੀ ਝਰੋਖੇ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਸੀ॥੭॥

ਰਾਨੀ ਨਿਰਖਿ ਚੀਨ ਤਿਹ ਗਈ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਤਾਂਹਿ ਸਰਾਹਤ ਭਈ॥
ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਮੁਖ ਤੇ ਬਹੁਰਿ ਉਚਾਰਾ॥ ਜਿਨ ਕਰਤੈ ਇਹ ਕੁਅਰ ਸਵਾਰਾ॥੮॥

ਰਾਣੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪਹਿਚਾਣ ਗਈ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਉਹ ਉਸ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਜਿਸ ਉਸ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ॥੮॥

ਲੀਨਾ ਸਖੀ ਪਠਾਇ ਤਿਸੈ ਘਰਿ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਕਿਯ ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਕਰਿ॥
ਏਕ ਤਰੁਨ ਅਰੁ ਭਾਂਗ ਚੜ੍ਹਾਈ॥ ਚਾਰ ਪਹਰਿ ਨਿਸਿ ਨਾਰਿ ਬਜਾਈ॥੯॥

ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਵਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਜਵਾਨ ਸੀ ਦੂਸਰਾ ਉਸ ਭੰਗ ਪੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ॥੯॥

ਐਂਠੀ ਸੌ ਬਧਿ ਗਯੋ ਸਨੇਹਾ॥ ਜੋ ਮੁਹਿ ਕਹੇ ਨ ਆਵਤ ਨੇਹਾ॥
ਭੇਦ ਸਿਖੈ ਤਿਹ ਧਾਮ ਪਠਾਯੋ॥ ਆਧੀ ਰੈਨਿ ਨਰੇਸਹਿ ਘਾਯੋ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੇਦ ਸਿਖੈ=ਭੇਤ ਸਿਖਾ ਕੇ। ਧਾਮ ਪਠਾਯੋ=ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਆਧੀ ਰੈਨਿ=ਅੱਧੀ ਰਾਤ। ਨਰੇਸਹਿ=ਰਾਜੇ ਨੂੰ। ਘਾਯੋ=ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਉਸ ਦਾ ਐਠੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਏਨਾ ਪਿਆਰ ਵੱਧ ਗਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਤ ਸਮਝਾ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੦॥

ਪ੍ਰਾਤ ਚਲੀ ਜਰਬੇ ਕੇ ਕਾਜਾ॥ ਦਰਬੁ ਲੁਟਾਵਤ ਨਾਰਿ ਨ੍ਰਿਲਾਜਾ॥
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੰਧੁ ਸਭ ਕੀ ਅਸਿ ਕਰੀ॥ ਸਭਹੂ ਲਖਾ ਅਬਲਾ ਜਰਿ ਮਰੀ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬੰਧੁ ਸਭ ਕੀ ਅਸਿ ਕਰੀ=ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸ਼ਰਮ ਲਾਜ ਤਿਆਗ ਕੇ, ਧਨ ਲੁਟਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸੜਨ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਈ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਸੜ ਕੇ ਮਰ ਗਈ ਹੈ॥੧੧॥

ਨਿਕਸਿ ਜਾਰਿ ਸੰਗ ਆਪੁ ਸਿਧਾਰੀ॥ ਭੇਦ ਨ ਲਖੈਂ ਪੁਰਖ ਅਰੁ ਨਾਰੀ॥
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਬੰਦ ਕਰਤ ਅਸ ਭਈ॥ ਮੂੰਡਿ ਮੂੰਡਿ ਸਭਹਿਨ ਕੋ ਗਈ॥੧੨॥੧॥

ਉਹ ਨਿਕਲ ਕੇ ਯਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲੇ ਗਈ, ਨਾਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਘਟਾ ਪਾ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਠੱਗ ਗਈ ਭਾਵ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਛੱਲ ਖੇਡ ਗਈ॥੧੨॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੈ ਪਚਾਸਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੫੦॥੬੪੮੮॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਜਾਹਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੫੦॥੬੪੮੮॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਸਤਰ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨੋ ਭੂਪ ਇਕ ਕਹੌ ਕਹਾਨੀ॥ ਕਿਨਹੂ ਸੁਨੀ ਨ ਆਗੇ ਜਾਨੀ॥
ਭੂਪ ਸੁ ਬਸਤ੍ਰ ਸੈਨ ਇਕ ਸੋਹੈ॥ ਤਾਕੇ ਸਮ ਨ ਨਰਾਧਿਪ ਕੋ ਹੈ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਪ=ਰਾਜਾ। ਸੋਹੈ=ਸ਼ੋਭਦਾ ਸੀ। ਨਿਰਾਧਿਪ=ਰਾਜਾ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਕਹੀ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਹੈ। ਬਸਤਰ ਸੈਨ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਤੁਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੧।।

ਧਾਮ ਸੁ ਬਸਤ੍ਰ ਮਤੀ ਤਿਹ ਨਾਰੀ।। ਬਸਤ੍ਰਵਤੀ ਨਗਰ ਉਜਿਯਾਰੀ।।
ਅਵਲ ਚੰਦ ਤਿਹ ਠਾ ਇਕ ਰਾਵਤ।। ਰਾਨੀ ਸੁਨਾ ਏਕ ਦਿਨ ਗਾਵਤ।। ੨।।

ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਬਸਤਰ ਮਤੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਬਸਤਰ ਮਤੀ ਨਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਅਵਲ ਚੰਦ ਨਾਮੀਂ ਰਾਵਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ।।੨।।

ਬਧਿ ਗਯੋ ਤਾਸੋਂ ਐਸ ਸਨੇਹਾ।। ਜਸ ਸਾਵਨ ਕੋ ਬਰਸਤ ਮੇਹਾ।।
ਏਕ ਜਤਨ ਤਿਨ ਨਾਰਿ ਬਨਾਯੋ।। ਪਠੈ ਸਖੀ ਤਿਹ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ।। ੩।।

ਸਾਵਣ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਘਨਘੋਰ ਮੀਂਹ ਵਾਂਗ ਉਸ ਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।।੩।।

ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਾਸੋਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕੀਨਾ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਪਿਯ ਕੋ ਰਸ ਲੀਨਾ।।
ਰਾਜ ਪਾਟ ਸਭ ਹੀ ਸੁ ਬਿਸਾਰਜੋ।। ਤਾਕੇ ਹਾਥ ਬੇਚਿ ਜੀਯ ਡਾਰਜੋ।। ੪।।

ਉਸ ਨਾਲ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਲੁੱਟਿਆ। ਰਾਜ ਪਾਟ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ।।੪।।

ਸਭ ਅਤੀਤ ਗ੍ਰਿਹਿ ਨਿਵਤਿ ਪਠਾਏ।। ਬਸਤ੍ਰ ਭਗੌਹੇਂ ਤਿਸ ਪਹਿਰਾਏ।।
ਆਪਹੁ ਬਸਤ੍ਰ ਭਗੌਹੇ ਧਰਿਕੈ।। ਜਾਤ ਭਈ ਤਿਹ ਸਾਥ ਨਿਕਰਿਕੈ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਤੀਤ=ਸਾਧੂ ਸੰਤ। ਬਸਤ੍ਰ ਭਗੌਹੇਂ=ਭਗਵੇਂ ਕੱਪੜੇ। ਆਪਹੁ ਬਸਤ੍ਰ ਭਗੌਹੇ ਧਰਿਕੈ=ਆਪ ਵੀ ਭਗਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ।

ਉਸ ਸਾਰੇ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਭਗਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਵਾ ਦਿੱਤੇ। ਖੁਦ ਵੀ ਭਗਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਲਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਕਲ ਗਈ।।੫।।

ਚੋਬਦਾਰ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਹਟਾਈ।। ਸਭਹਿੰਨ ਕਰਿ ਜੋਗੀ ਠਹਰਾਈ।।
ਜਬ ਵਹੁ ਜਾਤ ਕੋਸ ਬਹੁ ਭਈ।। ਤਬ ਰਾਜੈ ਪਾਛੈ ਸੁਧ ਲਈ।। ੬।। ੧।।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਨੇ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੋਗੀ ਹੀ ਸਮਝਿਆ.

ਜਦ ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਕੋਹ ਦੂਰ ਚਲੇ ਗਈ ਤਦ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ॥੬॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਇਕਯਾਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੫੧॥੬੫੯੪। ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੫੧॥੬੫੯੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਜੇਬਤੁਲ ਨਿਸਾ

ਚੌਪਈ॥ ਇਸ਼ਕ ਤੰਬੋਲ ਸ਼ਹਿਰ ਜਹ ਸੋਹੈ॥ ਇਸ਼ਕ ਤੰਬੋਲ ਨਰਿਪ ਤਹ ਕੋ ਹੈ॥
ਇਸ਼ਕ ਪੇਚ ਦੇ ਤਾਕੀ ਰਾਨੀ॥ ਸੁੰਦਰਿ ਦੇਸ ਦੇਸ ਮਹਿ ਜਾਨੀ॥ ੧॥

ਇਸ਼ਕ ਤੰਬੋਲ ਨਾਮ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਕ ਤੰਬੋਲ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਇਸ਼ਕ ਪੇਚ ਦੇਵੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥੧॥

ਕਾਜੀ ਬਸਤ ਏਕ ਤਹ ਭਾਰੋ॥ ਆਰਫ ਦੀਨ ਨਾਮ ਉਜਿਯਾਰੋ॥
ਸੁਤਾ ਜੇਬ ਤੁਲ ਨਿਸਾ ਤਵਨ ਕੀ॥ ਸਸਿ ਕੀ ਸੀ ਦੁਤਿ ਲਗਤ ਜਵਨ ਕੀ॥ ੨॥

ਉਥੇ ਇਕ ਵੱਡਾ ਕਾਜ਼ੀ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਆਰਫ ਦੀਨ ਸੀ। ਜੇਬ ਤੁਲ ਨਿਸਾ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ॥੨॥

ਤਹ ਗੁਲਜਾਰ ਰਾਇ ਇਕ ਨਾਮਾ॥ ਥਕਿਤ ਰਹਤ ਨਿਰਖਤ ਜਿਹ ਬਾਮਾ॥
ਸੋ ਕਾਜੀ ਕੀ ਸੁਤਾ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਮਦਨ ਬਾਨ ਤਹ ਤਾਂਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰਾ॥ ੩॥

ਉਥੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਰਾਏ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਵਿਅੱਕਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਥੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਜਦ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਕੁੜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਮਦੇਵ ਤੀਰ ਮਾਰ ਗਿਆ॥੩॥

ਹਿਤੂ ਜਾਨਿ ਇਕ ਸਖੀ ਬੁਲਾਈ॥ ਤਾਕਹ ਕਹਾ ਭੇਦ ਸਮਝਾਈ॥
ਜੌ ਤਾਕਹ ਤੈਂ ਮੋਹਿ ਮਿਲਾਵੈਂ॥ ਮੁਖ ਮਾਂਗੈ ਸੋਈ ਬਰੁ ਪਾਵੈਂ॥ ੪॥

ਉਸ ਆਪਣੀ ਇਕ ਹਿਤੂ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਭੇਤ ਸਮਝਾਇਆ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਇਨਾਮ ਪਾਵੇਂਗੀ॥੪॥

ਸਖੀ ਗਈ ਤਬ ਹੀ ਤਾਕੇ ਪ੍ਰਤਿ।। ਆਨਿ ਮਿਲਾਇ ਦਯੋ ਤਿਨ ਸੁਭ ਮਤਿ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਦੂਹੂੰ ਕਰੇ ਬਿਲਾਸਾ।। ਤਜਿ ਕਰਿ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸਾ।। ੫।।

ਸਖੀ ਤੁਰੰਤ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਦਾ ਭੈਅ ਛੱਡ ਕੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ।।੫।।

ਅਸ ਗੀ ਅਟਕਿ ਤਵਨ ਪਰ ਤਰੁਨੀ।। ਜੋਰਿ ਨ ਸਕਤ ਪਲਕ ਸੈ ਬਰਨੀ।।
ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਤਿਹ ਪ੍ਰਭਾ ਨਿਹਾਰੈ।। ਧੰਨਜ ਜਨਮ ਕਰਿ ਅਪਨ ਬਿਚਾਰੈ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਿਹ ਪ੍ਰਭਾ ਨਿਹਾਰੈ=ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਧੰਨਜ ਜਨਮ=ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਧੰਨ ਸਮਝਦੀ ਸੀ।

ਉਹ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਏਨੀ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਪਲਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਝਮਕਦੀ ਸੀ। ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਮਝਦੀ ਸੀ।।੬।।

ਧਨਿ ਧਨਿ ਤਵਨ ਦਿਵਸ ਬਡਭਾਗੀ।। ਜਿਹ ਦਿਨ ਲਗਨ ਤੁਮਾਰੀ ਲਾਗੀ।।
ਅਬ ਕਛੁ ਐਸ ਉਪਾਵ ਬਨੈਯੈ।। ਜਿਹ ਛਲ ਪਿਯ ਕੇ ਸੰਗ ਸਿਧੈਯੈ।। ੭।।

ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਦਿਨ ਧੰਨ ਸੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਲਗਨ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਕਿ ਹੁਣ ਕੋਈ ਐਸਾ ਉਪਾਅ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਪਿਆਰੇ ਨਾਲ ਭੱਜ ਜਾਵਾਂ।।੭।।

ਬੋਲਿ ਭੇਦ ਸਭ ਪਿਯਹਿ ਸਿਖਾਯੋ।। ਰੋਮਨਾਸ ਤਿਹ ਬਦਨ ਲਗਾਯੋ।।
ਸਭ ਹੀ ਕੇਸ ਦੂਰ ਕਰਿ ਡਾਰੇ।। ਪੁਰਖ ਨਾਰਿ ਨਹਿ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰੇ।। ੮।।

ਉਸ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਾਲ ਸਫਾ ਤੇਲ ਲਾ ਕੇ ਵਾਲ ਸਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਹ ਹੁਣ ਬਿਲਕੁਲ ਇਕ ਔਰਤ ਹੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ।।੮।।

ਸਭ ਤ੍ਰਿਯ ਭੇਸ ਧਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜਬ।। ਠਾਢਾ ਭਯੋ ਅਦਾਲਤਿ ਮੈ ਤਬ।।
ਕਹਿ ਮੁਰਿ ਚਿਤ ਕਾਜੀ ਸੁਤ ਲੀਨਾ।। ਮੈਂ ਚਾਹਤ ਤਾ ਕੌ ਪਤਿ ਕੀਨਾ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਠਾਢਾ ਭਯੋ=ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੁਰਿ ਚਿਤ ਕਾਜੀ ਸੁਤ ਲੀਨਾ=ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਉਹ ਵਿਅੱਕਤੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਜਾ ਖਲੋਤਾ। ਉਹ ਕਹਿਣ

ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ॥੯॥

ਕਾਜੀ ਕਾਢਿ ਕਿਤਾਬ ਨਿਹਾਰੀ॥ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਇਹੈ ਉਚਾਰੀ॥
ਜੋ ਆਵੈਂ ਆਪਨ ਹ੍ਵੈ ਰਾਜੀ॥ ਤਾਕਹ ਕਹਿ ਨ ਸਕਤ ਕਛੁ ਕਾਜੀ॥੧੦॥

ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਕਿਤਾਬ ਖੋਲ੍ਹੀ ਅਤੇ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਖੁਦ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਕਾਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਜ਼ੀ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੧੦॥

ਯਹ ਹਮਰੇ ਸੁਤ ਕੀ ਭੀ ਦਾਰਾ॥ ਹਮ ਯਾਕੀ ਕਰਿ ਹੈਂ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਜੜ੍ਹ ਕਛੂ ਨ ਚੀਨੀ॥ ਨਿਰਖਤਿ ਸ਼ਾਹ ਮੁਹਰ ਕਰਿ ਦੀਨੀ॥੧੧॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਾਂਗਾ। ਉਹ ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੀ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਮੋਹਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ॥੧੧॥

ਮੁਹਰ ਕਰਾਇ ਧਾਮ ਵਹ ਗਯੋ॥ ਪੁਰਸ਼ ਭੇਸ ਧਰਿ ਆਵਤ ਭਯੋ॥
ਜਬ ਦਿਨ ਦੁਤਿਯ ਕਚਹਿਰੀ ਲਾਗੀ॥ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬੈਠੇ ਬਡਭਾਗੀ॥੧੨॥

ਮੋਹਰ ਲਵਾ ਕੇ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਜਦ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਕਚਹਿਰੀ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ॥੧੨॥

ਕਾਜੀ ਕੋਟਵਾਰ ਥੋ ਜਹਾਂ॥ ਪੁਰਖ ਭੇਸ ਧਰਿ ਆਯੋ ਤਹਾਂ॥
ਸੰਗ ਸੁਤਾ ਕਾਜੀ ਕੀ ਆਨੀ॥ ਸ਼ਾਹ ਸੁਨਤ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨੀ॥੧੩॥

ਜਿਥੇ ਕਾਜ਼ੀ ਕੋਤਵਾਲ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਲੈ ਆਇਆ ਅਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ॥੧੩॥

ਨਿਰਖਹੁ ਕਾਜਿ ਸੁਤਾ ਮੁਹਿ ਬਰਾ॥ ਆਪਹਿ ਰੀਝਿ ਮਦਨਪਤਿ ਕਰਾ॥
ਵਹੈ ਮੁਹਰ ਹਜਰਤਿਹਿ ਦਿਖਾਈ॥ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹ੍ਵੈ ਆਪੁ ਕਰਾਈ॥੧੪॥

ਵੇਖੋ ਜੀ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਖੁਦ ਹੀ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਪਤੀ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਅੱਕਤੀ ਨੇ ਉਹੋ ਮੋਹਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਖੁਦ ਇਸਤਰੀ ਬਣ ਕੇ ਲਗਵਾਈ ਸੀ॥੧੪॥

ਨਿਰਖਤ ਮੁਹਰ ਸਭਾ ਸਭ ਹਸੀ॥ ਕਾਜਿ ਸੁਤਾ ਮਿਤਵਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਸੀ॥

++

ਕਾਜੀ ਹੂੰ ਚੁਪ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ ਰਹਾ॥ ਨਜਾਇ ਕਿਯਾ ਤੈਸਾ ਫਲ ਲਹਾ॥੧੫॥

ਮੋਹਰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸਭਾ ਹੱਸ ਪਈ ਅਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਆਪਣੇਂ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਜਾ ਵਸੀ। ਕਾਜ਼ੀ ਵੀ ਚੁਪ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹੋ ਉਸ ਨੂੰ ਫਲ ਮਿਲਿਆ॥੧੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਛਲ ਸੌਂ ਕਾਜੀ ਛਲਾ ਬਸੀ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੇ ਧਾਮ॥
ਲਖਨ ਚਰਿਤ ਚਤੁਰਾਨ ਕੋ ਹੈ ਨ ਕਿਸੀ ਕੋ ਕਾਮ॥ ੧੬॥ ੧॥

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਛਲ ਕੇ ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਈ। ਚੱਤਰ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਨਹੀਂ ਹਨ॥੧੬॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਬਾਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੫੨॥੬੫੦੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਵੰਜਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੫੨॥੬੫੦੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤਰਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਣਝੂਮਕ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨਹੁ ਰਾਜ ਇਕ ਕਥਾ ਉਚਾਰੋ॥ ਜਿਯ ਤੁਮਰੇ ਕੋ ਭਰਮ ਨਿਵਾਰੋ॥
ਬਿਸ਼ਨਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਦੱਛਿਨ॥ ਬਿਸ਼ਨ ਚੰਦ ਤਹ ਭੂਪ ਬਿਚੱਛਨ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਥਾ ਉਚਾਰੋ=ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਬਿਚੱਛਨ=ਅਕਲਮੰਦ, ਚੱਤਰ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਦਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਬਿਸ਼ਨਾਵਤੀ ਨਗਰ ਹੈ। ਉਥੋ ਦੇ ਵਲਿੱਖਣ ਸਿਆਣਪ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਸ਼ਨ ਚੰਦ ਸੀ॥੧॥

ਉਗ੍ਰ ਸਿੰਘ ਤਹ ਸ਼ਾਹੁ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਕਵਨ ਭੂਪ ਪਟਤਰ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ॥
ਸ੍ਰੀ ਰਨ ਝੂਮਕ ਦੇ ਤਿਹ ਬਾਲਾ॥ ਚੰਦ੍ਰ ਲਯੋ ਜਾਤੇ ਉਜਿਯਾਲਾ॥ ੨॥

ਉਥੇ ਉੱਗਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਰਣਝੂਮਕ ਦੇਵੀ ਸੀ। ਉਹ ਏਨੀ ਸੋਹਣੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਿਆ ਹੋਵੇ॥੨॥

ਸੁੰਭ ਕਰਨ ਕਹ ਹੁਤੀ ਬਿਵਾਹੀ॥ ਸੋ ਦਿਨ ਏਕ ਨਿਰਖ ਨ੍ਰਿਪ ਚਾਹੀ॥
ਜਤਨ ਥਕਜੇ ਕਰਿ ਹਾਥ ਨ ਆਈ॥ ਕੋਪ ਬਢਾ ਅਤਿ ਹੀ ਨਰ ਰਾਈ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਵਾਹੀ=ਵਿਆਹੀ।

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਸੁੰਭ ਕਰਣ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਵਿਅੱਕਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦੇ ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਪਰ ਉਹ ਕੁੜੀ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਨ ਆਈ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ॥੩॥

ਦੇਖਹੁ ਇਹੁ ਅਬਲਾ ਕਾ ਹੀਯਾ॥ ਜਿਹ ਕਾਰਨ ਹਮ ਅਸ ਛਲ ਕੀਯਾ॥
ਰੰਕ ਛੋਰਿ ਕਰਿ ਰਾਵ ਨ ਭਾਯੋ॥ ਬਹੁ ਭ੍ਰਿਤਨ ਕਹ ਤਹਾਂ ਪਠਾਯੋ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੰਕ ਛੋਰਿ=ਗਰੀਬ ਛੱਡਕੇ। ਬਹੁ ਭ੍ਰਿਤਨ=ਬਹੁਤ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸ ਔਰਤ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਵੇਖੋ, ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਏਨੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਗ਼ਰੀਬ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ॥੪॥

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਚਾਕਰ ਤਹ ਗਏ॥ ਘੇਰ ਲੇਤ ਤਾਕੋ ਘਰ ਭਏ॥
ਤਾਕੇ ਪਤਿ ਕਹ ਹਨਾ ਰਿਸਾਈ॥ ਭਾਜਿ ਗਈ ਤ੍ਰਿਯ ਹਾਥ ਨ ਆਈ॥ ੫॥

ਰਾਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸੇਵਕ ਉਸ ਪਾਸ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਔਰਤ ਭੱਜ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨ ਆਈ॥੫॥

ਮ੍ਰਿਤਕ ਨਾਥ ਜਬ ਨਾਰਿ ਨਿਹਾਰਜੋ॥ ਇਹੈ ਚੰਚਲਾ ਚਰਿਤ ਬਿਚਾਰਜੋ॥
ਕਵਨ ਜਤਨ ਰਾਜਾ ਕਹ ਮਰਿਯੈ॥ ਅਪਨੇ ਪਤਿ ਕੋ ਬੈਰ ਉਤਰਿਯੈ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਤਕ=ਮੁਰਦਾ। ਚੰਚਲਾ=ਇਸਤਰੀ।

ਜਦ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਕਤਲ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ॥੬॥

ਲਿਖ ਪਤਿਯਾ ਪਠਈ ਇਕ ਤਹਾਂ॥ ਬੈਠੋ ਹੁਤੋ ਨਰਾਧਿਪ ਜਹਾਂ॥

ਜੋ ਮੋਕਹ ਰਾਨੀ ਤੁਮ ਕਰਹੁ।। ਤੋ ਮੁਹਿ ਭੂਪ ਆਜੁ ਹੀ ਬਰਹੁ।।੭।।

ਇਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਉਸ ਉਥੇ ਭੇਜਿਆ ਜਿਥੇ ਕਿ ਰਾਜਾ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਰਾਣੀ ਬਣਾਉਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਅਜ ਹੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਵੋ।।੭।।

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਨ੍ਰਿਪ ਬੋਲਿ ਪਠਾਈ।।ਪਰ ਕੀ ਤ੍ਰਿਯ ਰਾਨੀ ਠਹਰਾਈ।।
ਜਿਹ ਤਿਹ ਬਿਧਿ ਤਾਕੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਨੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਜੜ੍ਹ ਕਛੁ ਨ ਪਛਾਨੋ।।੮।।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੮।।

ਸੰਗ ਅਪਨੇ ਤਾਕੌ ਲੈ ਸੋਯੋ।। ਚਿਤ ਕੋ ਭਰਮੁ ਸਕਲ ਹੀ ਖੋਯੋ।।
ਕਾਮਾਤੁਰ ਹ੍ਵੈ ਹਾਥ ਚਲਾਯੋ।। ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਾਰਿ ਤਿਨ ਘਾਯੋ।। ੯।।

ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸੁੱਤਾ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕੀਤਾ, ਕਾਮ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਹੱਥ ਵਧਾਇਆ, ਪਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੯।।

ਨ੍ਰਿਪ ਕਹ ਮਾਰਿ ਵੈਸਹੀ ਡਾਰੀ।। ਤਾ ਪਰ ਤਜੌਂ ਹੀ ਬਸਤ੍ਰ ਸਵਾਰੀ।।
ਆਪੁ ਜਾਇ ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਤਨ ਜਲੀ।। ਨਿਰਖਹੁ ਚਤੁਰਿ ਨਾਰਿ ਕੀ ਭਲੀ।।੧੦।।

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਉਤੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਚਤਰਾਈ ਵੇਖੋ ਕਿ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਚਿੱਖਾ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਮਰ ਗਈ।।੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਬੈਰ ਲਿਯਾ ਨਿਜੁ ਨਾਹਿ ਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਕਹ ਦਿਯਾ ਸੰਘਾਰਿ।।
ਬਹੁਰਿ ਜਰੀ ਨਿਜੁ ਨਾਥ ਸੌ ਲੋਗਨ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਰਿ।। ੧੧।। ੧।।

ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚਲਿੱਤਰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੜ ਮਰੀ।।੧੧।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੈ ਤ੍ਰਿਪਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੫੩।।੬੫੨੦।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਤਿਰਵੰਜਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੫੩।।੬੫੨੦।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਚਰਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਸਿੰਧਲਾ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨਹੁ ਭੂਪ ਇਕ ਕਥਾ ਨਵੀਨੀ।। ਕਿਨਹੂੰ ਲਖੀ ਨ ਆਗੇ ਚੀਨੀ।।
ਰਾਧਾ ਨਗਰ ਪੂਰਬ ਮੈ ਜਹਾਂ।। ਰੁਕਮ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਇਕ ਤਹਾਂ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਖੀ ਨ ਆਗੇ ਚੀਨੀ=ਅਗੇ ਕਿਤੇ ਵੇਖੀ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਨਵੀਂ ਕਥਾ ਸੁਣੋ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਵੇਖਿਆ ਸੁਣਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਰਾਧਾ ਨਗਰੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਕ ਰੁਕਮ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਸ੍ਰੀ ਦਲਗਾਹ ਮਤੀ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾਕੀ।। ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ ਤੁੱਲਿ ਨ ਵਾਕੀ।।
ਸੁਤਾ ਸਿੰਧੁਲਾ ਦੇਇ ਭਨਿੱਜੈ।। ਪਰੀ ਪਦਮਨੀ ਪ੍ਰਿਕ੍ਰਿਤ ਕਹਿੱਜੈ।।੨।।

ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿਲਗਾਹ ਮਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਨਰ ਜਾਂ ਨਾਗ ਇਸਤਰੀ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਿੰਧਲਾ ਦੇਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਪਰੀ, ਪਦਮਨੀ ਤਾਸੀਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।।੨।।

ਤਹਿਕ ਭਵਾਨੀ ਭਵਨ ਭਨੀਜੈ।। ਕੋ ਦੂਸਰ ਪਟਤਰ ਤਿਹਿ ਦੀਜੈ।।
ਦੇਸ ਦੇਸ ਏਸ੍ਵਰ ਤਹ ਆਵਤ।। ਆਨਿ ਗਵਰਿ ਕਹ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਤ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਵਾਨੀ ਭਵਨ=ਭਵਾਨੀ ਦਾ ਮੰਦਰ। ਪਟਤਰ=ਬਰਾਬਰ। ਏਸ੍ਵਰ=ਰਾਜੇ। ਗਵਰਿ=ਮਾਤਾ ਗੌਰਾਂ।

ਉਥੇ ਇਕ ਭਵਾਨੀ ਦਾ ਮੰਦਰ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਦੂਸਰਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਥੇ ਰਾਜੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆ ਕੇ ਗੌਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਸਨ।।੩।।

ਭੁਜਬਲ ਸਿੰਘ ਤਹਾਂ ਨ੍ਰਿਪ ਆਯੋ।। ਭੋਜ ਰਾਜ ਤੇ ਜਨੁਕ ਸਵਾਯੋ।।
ਨਿਰਖਿ ਸਿੰਧੁਲਾ ਦੇ ਦੁਤਿ ਤਾਕੀ।। ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਚੇਰੀ ਭੀ ਵਾਕੀ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਤਿ=ਸੁੰਦਰਤਾ। ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ=ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ। ਚੇਰੀ=ਦਾਸੀ।

ਉਥੇ ਭੁਜਬਲ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਆਇਆ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ੋਭਾ ਵਿਚ ਭੋਜਰਾਜ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਸਵਾਇਆ ਸੀ। ਸਿੰਧਲਾਂ ਦੇਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਦਾਸੀ ਹੋ ਗਈ।।੪।।

ਆਗੇ ਹੁਤੀ ਔਰ ਸੋ ਪਰਨੀ॥ ਅਬ ਇਹ ਸਾਥ ਜਾਤ ਨਹਿ ਬਰਨੀ॥
ਚਿਤ ਮਹਿ ਅਧਿਕ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰਤ॥ ਸਹਚਰਿ ਪਠੀ ਤਹਾਂ ਹ੍ਵੈ ਆਰਤਿ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੋ ਪਰਨੀ=ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਆਹੀ ਸੀ।

ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਉਹ ਵਿਆਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ॥੫॥

ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਤੈਂ ਪਰ ਮੈਂ ਅਟਕੀ॥ ਭੂਲਿ ਗਈ ਸਭ ਹੀ ਸੁਧਿ ਘਟ ਕੀ॥
ਜੌ ਮੁਹਿ ਅਬ ਤੁਮ ਦਰਸ ਦਿਖਾਵੌ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਡਾਰਿ ਜਨੁ ਮ੍ਰਿਤਕ ਜਿਯਾਵੋ॥੬॥

ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਰਾਜਨ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਘਰ ਬਾਰ ਦੀ ਸਭ ਸੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ ਹਾਂ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੁੰਦਰ ਮੁਖੜਾ ਵਿਖਾਵੋ ਤਾਂ ਮਾਨੋਂ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਕੇ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ॥੬॥

ਸੁਨਿ ਸਖੀ ਬਚਨ ਕੁਅਰ ਕੇ ਆਤੁਰ॥ ਜਾਤ ਭਈ ਰਾਜਾ ਤਹਿ ਸਾਤਿਰ॥
ਜੁ ਕਛੁ ਕਹਯੋ ਕਹਿ ਤਾਹਿ ਸੁਨਾਯੋ॥ ਸੁਨਿ ਬਚ ਭੂਪ ਅਧਿਕ ਲਲਚਾਯੋ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਧਿਕ=ਲਲਚਾਯੋ=ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਲਚਾ ਗਿਆ।

ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਦੁਖੀ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਸਖੀ ਤੁਰੰਤ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪਾਸ ਚਲੇ ਗਈ। ਜੋ ਕੁਝ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਹੋ ਕੁਝ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਲਲਚਾ ਗਿਆ॥੭॥

ਚਿੰਤ ਕਰੀ ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਤਹ ਜੈਯੈ॥ ਕਿਹ ਛਲ ਸਯ ਤਾਕੌ ਹਰਿ ਲ੍ਯੈਯੈ॥
ਸੁਨਿ ਬਚ ਭੂਖਿ ਭੂਪ ਕੀ ਭਾਗੀ॥ ਤਬ ਤੇ ਅਧਿਕ ਚਟਪਟੀ ਲਾਗੀ॥੮॥

ਉਸ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਥੇ ਕਿਵੇਂ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਛੱਲ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਸਖੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਰਾਜੇ ਦੀ ਭੁੱਖ ਪਿਆਸ ਵੀ ਮਾਰੀ ਗਈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਜੀਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਚਟਪਟੀ ਲੱਗ ਗਈ॥੮॥

ਭੂਪ ਸਖੀ ਤਬ ਤਹੀ ਪਠਾਈ॥ ਇਸਥਿਤ ਹੁਤੀ ਜਹਾਂ ਸੁਖਦਾਈ॥
ਕਹਾ ਚਰਿਤ ਕਛੁ ਤੁਮਹਿ ਬਨਾਵਹੁ॥ ਜਿਹ ਛਲ ਸਦਨ ਹਮਾਰੇ ਆਵਹੁ॥੯॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਫਿਰ ਸਖੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਭੇਜਿਆ ਜਿਥੇ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿੱਤ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ

ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕੋਈ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡ ਤਾਂਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆ ਸਕੇਂ।।੯।।

ਏਕ ਢੋਲ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋਰ ਮੰਗਾਵਾ।। ਬੈਠਿ ਚਰਮ ਸੋਂ ਬੀਚ ਮੜ੍ਹਾਵਾ।।
ਇਸਥਿਤ ਆਪੁ ਤਵਨ ਮਹਿ ਭਈ।। ਇਹ ਛਲ ਧਾਮ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੇ ਗਈ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਰਮ ਸੋਂ ਬੀਚ ਮੜ੍ਹਾਵਾ=ਚੰਮ ਨਾਲ ਮੜਵਾ ਲਿਆ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਢੋਲ ਮੰਗਵਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚਮੜੇ ਨਾਲ ਮੜਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਉਸ ਢੋਲ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਈ।।੧੦।।

ਇਹ ਛਲ ਢੋਲ ਬਜਾਵਤ ਚਲੀ।।ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸਭ ਨਿਰਖਤ ਅਲੀ।।
ਭੇਵ ਅਭੇਵ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਪਾਯੋ।। ਸਭਹੀ ਇਹ ਬਿਧਿ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਯੋ।। ੧੧।।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਢੋਲ ਵਜਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਸਖੀਆਂ ਆਦਿ ਵੇਖਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ। ਕੋਈ ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਠੱਗੇ ਗਏ।।੧੧।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਨ ਚੰਚਲਾ ਗਈ ਮਿਤ੍ਰ ਕੇ ਧਾਮ।।
ਢੋਲ ਢਮਾਕੋ ਦੈ ਗਈ ਕਿਨਹੂੰ ਲਖਾ ਨ ਬਾਮ।। ੧੨।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਤਨ=ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ। ਚੰਚਲਾ=ਇਸਤਰੀ। ਧਾਮ=ਘਰ। ਢੋਲ ਢਮਾਕੌ ਦੈ ਗਈ=ਢੋਲ ਢਮੱਕੇ ਵਜਾਉਂਦੀ। ਬਾਮ=ਇਸਤਰੀ।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਈ, ਉਹ ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਉਂਦੀ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਨ ਵੇਖ ਸਕਿਆ।।੧੨।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਚੌਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੫੪।।੬੫੩੨।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਚਰਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੫੪।।੬੫੩੨।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਪਚਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਬਿਲਾਸ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਇਕ ਕਥਾ ਅਪੂਰਬ।। ਜੋ ਛਲ ਕਿਯਾ ਸੁਤਾ ਨ੍ਰਿਪ ਪੂਰਬ।।

ਭੁਜੰਗ ਧੁਜਾ ਇਕ ਭੂਪ ਕਹਾਵਤ।। ਅਮਿਤ ਦਰਬ ਬਿੱਪਨ ਪਹ ਦਜਾਵਤ।। ੧।।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੋ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ। ਭੁਜੰਗ ਧੁਜਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦਾਨ ਵਿਚ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਅਜਿਤਾਵਤੀ ਨਗਰ ਤਿਹ ਰਾਜਤ।। ਅਮਰਾਵਤੀ ਨਿਰਖਿ ਜਿਹ ਲਾਜਤ।।
ਬਿਮਲਮਤੀ ਤਾਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਰਾਨੀ।। ਸੁਤਾ ਬਿਲਾਸ ਦੇਇ ਪਹਿਚਾਨੀ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਅਮਰਾਵਤੀ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੁਰੀ, ਇੰਦਰ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ, ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਘੇਰਾ ਅੱਠ ਸੌ ਮੀਲ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਲਾਜਤ=ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਅਜਿਤਵਤੀ ਇਕ ਨਗਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਵਰਗ ਦੀ ਅਮਰਾਵਤੀ ਵੀ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਮਲ ਵਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਲਾਸ ਦੇਵੀ ਸੀ।।੨।।

ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ ਤਿਨ ਪੜ੍ਹੇ ਅਪਾਰਾ।। ਜਿਹ ਸਮ ਪੜੈ ਨ ਦੂਸਰਿ ਨਾਰਾ।।
ਗੰਗ ਸਮੁਦ੍ਰਹਿ ਜਹਾਂ ਮਿਲਾਨੀ।। ਤਹੀ ਹੁਤੀ ਤਿਨਕੀ ਰਾਜਧਾਨੀ।। ੩।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਏਨੇ ਮੰਤਰ ਜੰਤਰ ਪੜ੍ਹੇ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੰਗਾ ਦਰਿਆ ਜਿਥੇ ਜਾਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੀ।।੩।।

ਨਿਰਖਿ ਪ੍ਰਭਾ ਤਿਹ ਜਾਤ ਨ ਕਹੀ।। ਰਜਧਾਨੀ ਐਸੀ ਤਿਹ ਅਹੀ।।
ਊਚ ਧੌਲਹਰ ਤਹਾ ਸੁਧਾਰੇ।। ਜਿਨ ਪਰ ਬੈਠਿ ਪਕਰਿਯਤ ਤਾਰੇ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਉੱਚੇ ਧੌਲਹਰ=ਉਚੇ ਮਹਲ। ਬੈਠਿ ਪਕਰਿਯਤ ਤਾਰੇ=ਉਸ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਤਾਰੇ ਫੜੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਭਾਵ ਉਹ ਬਹੁਤ ਉੱਚੇ ਸਨ।

ਉਸ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵੇਖ ਕੇ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਉਥੇ ਦੇ ਮਹਲ ਚੁਬਾਰੇ ਏਨੇ ਉੱਚੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਫੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।।੪।।

ਮੱਜਨ ਹੇਤ ਤਹਾਂ ਨ੍ਰਿਪ ਆਵਤ।। ਨ੍ਹਾਇ ਪੂਰਬਲੇ ਪਾਪ ਗਵਾਵਤ।।
ਤਹ ਇਕ ਨ੍ਹਾਨ ਨਰਾਧਿਪ ਚਲੋ।। ਜੋਬਨਵਾਨ ਸਿਪਾਹੀ ਭਲੋ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਮੱਜਨ=ਇਸ਼ਨਾਨ। ਪੂਰਬਲੇ=ਪਾਪ ਗਵਾਵਤ=ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਰਾਜਾ ਦਰਿਆ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਗਭਰੂ ਸੂਰਬੀਰ ਸਿਪਾਹੀ ਨਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ॥੫॥

ਸੋ ਬਿਲਾਸ ਦੇ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰਾ॥
ਕੈ ਮੈਂ ਅਬ ਯਾਹੀ ਕਹ ਬਰਿਹੌ॥ ਨਾਤਰ ਬੂਡਿ ਗੰਗ ਮਹਿ ਮਰਿਹੌ॥ ੬॥

ਬਿਲਾਸ ਦੇਵੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਸੂਰਬੀਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਮਨ, ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਜਾਂ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ॥੬॥

ਏਕ ਸਖੀ ਲਖਿ ਹਿਤੂ ਸਿਯਾਨੀ॥ ਤਾਸੌ ਚਿਤ ਕੀ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ॥
ਜੋ ਤਾਕੋ ਤੂੰ ਮੁਝੈ ਮਿਲਾਵੈ॥ ਮੁਖ ਮਾਂਗੈ ਜੋ ਤੋ ਧਨ ਪਾਵੈ॥ ੭॥

ਉਸ ਇਕ ਹਿਤੂ ਅਤੇ ਚੱਤਰ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾਈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆਂ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੀਂ॥੭॥

ਤਬ ਸਖਿ ਗਈ ਤਵਨ ਕੇ ਗ੍ਰੇਹਾ॥ ਪਰ ਪਾਇਨ ਅਸਿ ਦਿਯੋ ਸੰਦੇਹਾ॥
ਰਾਜਸੁਤਾ ਤੁਮਰੈ ਪਰ ਅਟਕੀ॥ ਭੂਲਿ ਗਈ ਤਾਕਹਿ ਸੁਧਿ ਘਟ ਕੀ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗ੍ਰੇਹਾ=ਘਰ। ਪਰ ਪਾਇਨ=ਪੈਰੀਂ ਪੈਕੇ। ਸੁਧਿ ਘਟ ਕੀ=ਘਰ ਘਾਟ ਦੀ ਸੁੱਧ ਭੁੱਲ ਗਈ ਹੈ।

ਤਦ ਸਖੀ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾ ਤੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ ਹੈ॥੮॥

ਸੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਬਚਨ ਭਯੋ ਬਿਸਮੈ ਮਨ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਾਂਹਿ ਬਖਾਨੇ ਬੈਨਨ॥
ਅਸ ਕਿਛੁ ਕਰਿਯੈ ਬਚਨ ਸਯਾਨੀ॥ ਸ੍ਰੀ ਬਿਲਾਸ ਦੇ ਹ੍ਵੈ ਮੁਰ ਰਾਨੀ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸਮੈ ਮਨ=ਮਨ ਵਿਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ। ਹ੍ਵੈ ਮੁਰ ਰਾਨੀ=ਮੇਰੀ ਰਾਣੀ ਬਣ ਜਾਵੇ।

ਸੂਰਬੀਰ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਖੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਐਸਾ ਉਪਾਅ ਕਰੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਿਲਾਸ ਦੇਵੀ ਮੇਰੀ ਰਾਣੀ ਬਣ ਜਾਵੇ॥੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਤੁਮ ਨ੍ਰਿਪ ਭੇਸ ਨਾਰਿ ਕੋ ਧਾਰਹੁ॥ ਭੂਖਨ ਬਸਤਰ ਅੰਗ ਸੁ ਧਾਰਹੁ॥
ਭੁਜੰਗ ਧੁਜ ਕਹ ਦੈ ਦਿਖਰਾਈ॥ ਫੁਨਿ ਅੰਗਨਾ ਮਹਿ ਜਾਹੁ ਛਪਾਈ॥ ੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੇਸ ਨਾਰਿ ਕੌ ਧਾਰਹੁ=ਇਸਤਰੀ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰੋ। ਭੂਖਨ ਬਸਤਰ=ਗਹਿਣੇ ਕੱਪੜੇ। ਅੰਗਨਾ ਮਹਿ=ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਕੇ, ਗਹਿਣੇ ਪਹਿਨ ਕੇ ਖੂਬ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰੋ। ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਇਕ ਵਾਰ ਭੁਜੰਗ ਧੁਜਾ ਨੂੰ ਵਿਖਾਲੀ ਦੇ ਕੇ ਫਿਰ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਲੁਕ ਜਾਵੇਂ॥੧੦॥

ਭੂਪਤਿ ਬਸਤ੍ਰ ਨਾਰਿ ਕੇ ਧਾਰੇ॥ ਅੰਗ ਅੰਗ ਗਹਿਨਾ ਗੁਹਿ ਡਾਰੇ॥
ਭੁੰਜਗ ਧੁਜ ਕਹ ਦਈ ਦਿਖਾਈ॥ ਨਿਜੁ ਅੰਗਨਾ ਮਹਿ ਗਯੋ ਲੁਕਾਈ॥ ੧੧॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ, ਅੰਗ ਅੰਗ ਤੇ ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਲਏ, ਭੁਜੰਗ ਧੁਜਾ ਨੂੰ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਲੁਕ ਗਿਆ॥੧੧॥

ਨਿਰਖਿ ਭੂਪ ਤਿਹ ਰਹਾ ਲੁਭਾਇ॥ ਵਹੈ ਸਖੀ ਤਹ ਦੀਇ ਪਠਾਇ॥
ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਨਿਰਖਿ ਤਾਹਿ ਤੁਮ ਆਵਹੁ॥ ਬਹੁਰਿ ਬਿਜਾਹ ਕੋ ਬਜੋਤ ਬਨਾਵਹੁ॥ ੧੨॥

ਰਾਜਾ ਭੁਜੰਗ ਧੁਜਾ ਉਸ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਲਲਚਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਿਆਹ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ॥੧੨॥

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਸਹਚਰਿ ਤਹ ਗਈ॥ ਟਾਰਿ ਘਰੀ ਦ੍ਵੈ ਆਵਤ ਭਈ॥
ਤਿਹ ਮੁਖ ਤੇ ਹ੍ਵੈ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ॥ ਸੁਨਹੁ ਸ੍ਰਵਨ ਦੈ ਭੂਪ ਹਮਾਰੇ॥ ੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਟਾਰਿ=ਟਾਲ। ਘਰੀ ਦ੍ਵੈ=ਦੋ ਘੜੀਆਂ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਦਾਸੀ ਉਥੇ ਗਈ ਅਤੇ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਟਾਲ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ॥੧੩॥

ਪ੍ਰਥਮ ਸੁਤਾ ਅਪਨੀ ਤਿਹ ਦੀਜੈ॥ ਬਹੁਰੌ ਬਹਿਨਿ ਤਵਨ ਕੀ ਲੀਜੈ॥
ਸੁਨਤ ਬੈਨ ਨ੍ਰਿਪ ਫੇਰ ਨ ਕੀਨੋ॥ ਦੁਹਿਤਹਿ ਕਾਢਿ ਤਵਨ ਕਹ ਦੀਨੋ॥ ੧੪॥

ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਵੋ, ਫਿਰ ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰੀ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ॥੧੪॥

ਸੁਤਾ ਪ੍ਰਥਮ ਦੈ ਬਜਾਹ ਰਚਾਯੋ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਕੌ ਬਜਾਹ ਨਾਰਿ ਕਰ ਲਜਾਯੋ॥
ਤਬ ਤਿਨ ਬਧਿ ਤਿਹ ਜੜ੍ਹ ਕੋ ਕਿਯੋ॥ ਦੁਹਿਤਾ ਸਹਿਤ ਰਾਜ ਹਰ ਲਿਯੋ॥ ੧੫॥

ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਕੇ ਵਿਆਹ ਰਚਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਪਾਸੋਂ ਪੁੱਤਰੀ ਸਮੇਤ ਰਾਜ ਖੋਹ ਲਿਆ॥੧੫॥

ਪ੍ਰਥਮ ਸੁਤਾ ਰਾਜਾ ਕੀ ਹਰੀ॥ ਬਹੁਰਿ ਨਾਸ ਤਿਹ ਤਨ ਕੀ ਕਰੀ॥
ਬਹੁਰੌ ਛੀਨਿ ਰਾਜ ਤਿਨ ਲੀਨਾ॥ ਬਰਿ ਬਿਲਾਸ ਦੇਈ ਕਹ ਕੀਨਾ॥ ੧੬॥ ੧॥

ਪਹਿਲਾ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਲਿਆਇਆ, ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਰਾਜ ਖੋਹ ਲਿਆ; ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਲਾਸ ਦੇਵੀ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ॥੧੬॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਪਚਪਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੫੫॥੬੫੪੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਪਚਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੫੫॥੬੫੪੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਛਪੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਦਲ ਥੰਭਨ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨੁ ਨ੍ਰਿਪ ਕਥਾ ਬਖਾਨੈ ਔਰੈ॥ ਜੋ ਭਈ ਏਕ ਰਾਜ ਕੀ ਠੌਰੈ॥
ਸ਼ਹਿਰ ਸੁ ਨਾਰ ਗਾਂਵ ਹੈ ਜਹਾਂ॥ ਸਬਲ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਇਕ ਤਹਾਂ॥ ੧॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਕ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀ। ਸੁਨਾਰ ਗਾਂਵ ਨਾਮੀਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸਬਲ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਦਲ ਥੰਭਨ ਦੇਈ ਤਿਹ ਨਾਰਿ॥ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਜਿਹ ਪੜ੍ਹੇ ਸੁਧਾਰਿ॥
ਜੋਗੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਤਹ ਆਯੋ॥ ਜਿਹ ਸਮ ਸੁੰਦਰ ਬਿਧ ਨ ਬਨਾਯੋ॥ ੨॥

ਦਲ ਥੰਭਨ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਸਭ ਜੰਤਰ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਥੇ ਇਕ ਜੋਗੀ ਆਇਆ ਜਿਹੜਾ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ॥੨॥

ਰਾਨੀ ਨਿਰਖਿ ਰੀਝਿ ਤਿਹ ਰਹੀ॥ ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਕਹੀ॥
ਜਿਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਜੁਗਿਯਾ ਕਹ ਪੈਯੈ॥ ਉਸੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕੌ ਆਜੁ ਬਨੈਯੈ॥ ੩॥

ਰਾਣੀ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰੀਝ ਪਈ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਅਜ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਚਲਿੱਤਰ

++
ਖੇਡਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਇਸ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।।੩।।

ਬ੍ਰਿਸਟਿ ਬਿਨਾ ਬਦਰਾ ਗਰਜਾਏ।। ਮੰਤ੍ਰ ਸਕਤਿ ਅੰਗਰਾ ਬਰਖਾਏ।।
ਸ੍ਰੋਨ ਅਸਥਿ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਪਰ ਪਰੈਂ।। ਨਿਰਖਿ ਲੋਗ ਸਭ ਹੀ ਜਿਯ ਡਰੈਂ।।੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬ੍ਰਿਸਟਿ ਬਿਨਾ ਬਦਰਾ ਗਰਜਾਏ=ਮੀਂਹ ਬਿਨਾਂ ਬੱਦਲ ਗੱਜੇ। ਅੰਗਰਾ ਬਰਖਾਏ=ਅੰਗਾਰਿਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਸ੍ਰੋਨ ਅਸਥਿ=ਲਹੂ ਤੇ ਹੱਡੀਆਂ।

ਉਸਦੀ ਮੰਤਰ ਜੰਤਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਮੀਂਹ ਤੋਂ ਬੱਦਲ ਗੱਜੇ ਅਤੇ ਅੱਗ ਦੇ ਅੰਗਾਰਿਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋਈ। ਲਹੂ ਅਤੇ ਹੱਡੀਆਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਭੈਅ ਭੀਤ ਹੋ ਗਏ।।੪।।

ਭੂਪ ਮੰਤ੍ਰਿਯਨ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ।। ਬੋਲਿ ਬਿਪ੍ਰ ਪੁਸਤਕਨ ਦਿਖਾਯੋ।।
ਇਨ ਬਿਘਨਨ ਕੋ ਕਹ ਉਪਚਾਰਾ।। ਤੁਮ ਸਭ ਹੀ ਮਿਲਿ ਕਰਹੁ ਬਿਚਾਰਾ।।੫।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਪਾਸੋਂ ਗ੍ਰੰਥ ਖੁਲ੍ਹਵਾਏ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦਸੋ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਇਲਾਜ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ।।੫।।

ਤਬ ਲਗਿ ਬੀਰ ਹਾਂਕਿ ਤਿਹ ਰਾਨੀ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੌ ਕਹਵਾਈ ਬਾਨੀ।।
ਏਕ ਕਾਜ ਉਬਰੇ ਜੋ ਕਰੈ।। ਨਾਤਰ ਪ੍ਰਜਾ ਸਹਿਤ ਨ੍ਰਿਪ ਮਰੈ।।੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਏਕ ਕਾਜ ਉਬਰੇ=ਇਕ ਕੰਮ ਨਾਲ ਬਚਾਅ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਤਦ ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੇ ਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਕਹਿਲਵਾਈ। ਜੇ ਰਾਜਾ ਇਕ ਉਪਾਅ ਕਰੇ ਤਾਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਰਜਾ ਸਮੇਤ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।।੬।।

ਸਭਹਿਨ ਲਖੀ ਗਗਨ ਕੀ ਬਾਨੀ।। ਬੀਰ ਬਾਕਜ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਪਛਾਨੀ।।
ਬਹੁਰਿ ਬੀਰ ਤਿਨ ਐਸ ਉਚਾਰੋ।। ਸੁ ਮੈਂ ਕਹਤ ਹੌ ਸੁਨਹੁ ਪਯਾਰੋ।।੭।।

ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਬੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨ ਪਹਿਚਾਣਿਆ। ਫਿਰ ਬੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਲੋਕੋ ਜੋ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ।।੭।।

ਜੌ ਰਾਜਾ ਅਪਨੀ ਲੈ ਨਾਰੀ।। ਜੁਗਿਯਨ ਦੈ ਧਨ ਸਹਿਤ ਸੁਧਾਰੀ।।
ਤਬ ਇਹ ਪ੍ਰਜਾ ਸਹਿਤ ਨਹਿ ਮਰੈ।। ਅਬਿਚਲ ਰਾਜ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਰ ਕਰੈ।।੮।।

ਜੇ ਇਹ ਰਾਜਾ ਧਨ ਸਮੇਤ ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਪਰਜਾ ਸਮੇਤ ਮਰੇਗਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸਦਾ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਰਹੇਗਾ।।੮।।

ਪ੍ਰਜਾ ਲੋਕ ਸੁਨਿ ਬਚ ਅਕੁਲਾਏ॥ ਜਜੋਂ ਤਜੋਂ ਤਹਾਂ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਲੈ ਆਏ॥
ਜੁਗਿਯਹਿ ਦੇਇ ਦਰਬੁ ਜੁਤ ਹਾਰੀ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕੀ ਗਤਿ ਨ ਬਿਚਾਰੀ॥੯॥

ਲੋਕ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਥੇ ਲੈ ਆਏ। ਇਸਤਰੀ ਸਮੇਤ ਧਨ, ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਵੀ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪ੍ਰਜਾ ਸਹਿਤ ਰਾਜਾ ਛਲਾ ਗਈ ਮਿਤ੍ਰ ਕੇ ਨਾਰਿ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਸਕਾ ਨ ਕੋਈ ਬਿਚਾਰਿ॥ ੧੦॥ ੧॥

ਪਰਜਾ ਸਮੇਤ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛੱਲ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਜੋਗੀ ਪਾਸ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅਸਲ ਭੇਤ ਅਤੇ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਨੂੰ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ॥੧੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਛਪਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੫੬॥੬੫੫੮॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਛਪੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੫੬॥੬੫੫੮॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਦੋ ਸੌ ਸਤਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਖੰਜਣ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਇਕ ਔਰ ਪ੍ਰਸੰਗਾ॥ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਵਤ ਤੁਮਰੇ ਸੰਗਾ॥
ਅਚਲਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਰਾਜਤ॥ ਸੂਰ ਸਿੰਘ ਤਹ ਭੂਪ ਬਿਰਾਜਤ॥ ੧॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣੋ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਅਚਲਾਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਨਗਰ ਸੀ ਜਿਥੇ ਸੂਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸ਼ੋਭਾਇਮਾਨ ਸੀ॥੧॥

ਅੰਜਨ ਦੇਇ ਤਵਨ ਕੀ ਰਾਨੀ॥ ਖੰਜਨਦੇ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਹ ਜਾਨੀ॥
ਅਧਿਕ ਦੁਹੂੰ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਰਾਜੈ॥ ਨਿਰਖਿ ਨਰੀ ਨਾਗਿਨਿ ਮਨ ਲਾਜੈ॥ ੨॥

ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅੰਜਨ ਦੇਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਖੰਜਨ ਦੇਵੀ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਨਰ ਨਾਗ ਇਸਤਰੀਆਂ ਮਨ ਵਿਚ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ॥੨॥

ਤਹਾਂਏਕ ਆਯੋ ਸੌਦਾਗਰ॥ ਰੂਪਵੰਤੁ ਜਨੁ ਦੁਤਿਯ ਨਿਸਾਕਰ॥

ਜੋ ਅਬਲਾ ਤਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰੈ।। ਰਾਜ ਪਾਟ ਤਜਿ ਸਾਥ ਸਿਧਾਰੈ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਤਿਯ ਨਿਸਾਕਰ=ਦੂਸਰਾ ਚੰਦ। ਅਬਲਾ=ਇਸਤਰੀ। ਨਿਹਾਰੈ=ਵੇਖਦੀ ਸੀ। ਰਾਜ ਪਾਟ ਤਜਿ=ਘਰ ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ।

ਉਥੇ ਇਕ ਸੌਦਾਗਰ ਆਇਆ ਜਿਹੜਾ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਦੂਸਰਾ ਚੰਦਰਮਾਂ ਹੋਵੇ। ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਸੀ, ਰਾਜ ਪਾਟ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸੇ ਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।।੩।।

ਸੋ ਆਯੋ ਨ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ ਘਰ ਤਰ।। ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਨਿਰਖਾ ਤਜਿ ਦ੍ਰਿਗ ਭਰਿ।।
ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਇਹ ਉਪਰ ਭੂਲੀ।। ਜਨੁ ਮਦ ਪੀ ਮਤਵਾਰੀ ਝੂਲੀ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰਿਗ ਭਰਿ=ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ। ਮਦ ਪੀ=ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਹਲ ਦੇ ਥੱਲੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਉਹ ਮਨ ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਮਤਵਾਲੀ ਹੋ ਕੇ ਝੂਮ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।।੪।।

ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਚੰਡ ਨਾਮ ਤਿਹ ਨਰ ਕੋ।। ਜਨੁ ਕਰਿ ਮੁਕਤ ਕਾਮ ਕੋ ਸਿਰਕੋ।।
ਸਖੀ ਏਕ ਤਹ ਕੁਅਰਿ ਪਠਾਈ।। ਕਹਿਯਹੁ ਬ੍ਰਿਥਾ ਸਜਨ ਸੌ ਜਾਈ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਠਾਈ=ਭੇਜੀ। ਬ੍ਰਿਥਾ=ਵਿਥਿਆ।

ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸਿੰਘ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਮ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹਾਥੀ ਹੋਵੇ। ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਭੇਜਿਆ ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਕੰਵਰ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਸਕੇ।।੫।।

ਸਖੀ ਤੁਰਤੁ ਤਿਨ ਤਹ ਪਹੁਚਾਯੋ।। ਜਸ ਨਾਵਕ ਕੋ ਤੀਰ ਚਲਾਯੋ।।
ਸਕਲ ਕੁਅਰਿ ਤਿਨ ਬ੍ਰਿਥਾ ਸੁਨਾਈ।। ਮਨ ਬਚ ਰੀਝਿ ਰਹਾ ਸੁਖਦਾਈ।। ੬।।

ਸਖੀ ਨੇ ਝਟ ਉਥੇ ਸਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖੇਵਟ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਕੰਢੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਖੀ ਨੇ ਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸੌਦਾਗਰ ਵੀ ਮਨ ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਤੇ ਰੀਝ ਪਿਆ।।੬।।

ਨਦੀ ਬਹਤ ਨ੍ਰਿਪ ਗ੍ਰਿਹਿ ਤਰ ਜਹਾਂ।। ਠਾਢ ਹੂਜਿਯਹੁ ਨਿਸਿ ਕਹ ਤਹਾਂ।।
ਡਾਰਿ ਦੇਗ ਮੈ ਕੁਅਰਿ ਬਹੈ ਹੈਂ।। ਛਿਦ੍ਰ ਮੂੰਦਿ ਤਾਕੋ ਸਭ ਲੈਹੈਂ।। ੭।।

ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਹਿਲ ਦੇ ਥੱਲੇ ਜਿਥੇ ਨਦੀ ਵੱਗਦੀ ਹੈ

ਤੁਸੀਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਥੇ ਖਲੋਤੇ ਰਹਿਣਾਂ। ਮੈਂ ਦੇਗ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰੋੜ ਦੇਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇਗ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰ ਦਵਾਂਗੀ॥੭॥

ਊਪਰ ਬਾਂਧਿ ਤੰਬੂਰਾ ਦੈ ਹੈ॥ ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਮੁਹਿ ਤਾਹਿ ਮਿਲੈ ਹੈ॥
ਜਬ ਤੁਬਰੀ ਲਖਿਯਹੁ ਢਿਗ ਆਈ॥ ਕਾਢਿ ਭੋਗ ਦੀਜਹੁ ਸੁਖਦਾਈ॥ ੮॥

ਦੇਗ ਦੇ ਉਤੇ ਇਕ ਤੰਬੂਰਾ ਬੰਨ੍ਹ ਦਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਜਦ ਤੂੰਬੀ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦੇ ਵੇਖਣਾ ਤਾਂ ਦੇਗ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲੈਣਾਂ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਸੁਖੀ ਭੋਗ ਕਰਨਾ॥੮॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਬਦਿ ਤਾਸੌ ਸੰਕੇਤਾ॥ ਦੂਤੀ ਗੀ ਨ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਿਯਜ ਨਿਕੇਤਾ॥
ਡਾਰਿ ਦੇਗ ਮੈ ਕੁਅਰਿ ਬਹਾਈ॥ ਬਾਂਧਿ ਤੂੰਬਰੀ ਤਹ ਪਹੁਚਾਈ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਇਹ ਬਿਧਿ=ਇਸ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ। ਨਿਕੇਤਾ=ਘਰ।

ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਨਿਸਚਿਤ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਸਖੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਅਤੇ ਦੇਗ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਬਹਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਤੂੰਬੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥੯॥

ਜਬ ਬਹਤੀ ਤੁਬਰੀ ਤਹ ਆਈ॥ ਆਵਤ ਕੁਅਰਿ ਲਖਾ ਸੁਖਦਾਈ॥
ਐਂਚਿ ਤਹਾਂ ਤੇ ਦੇਗ ਨਿਕਾਰੀ॥ ਲੈ ਪਲਕਾ ਊਪਰ ਬੈਠਾਰੀ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਐਂਚ=ਖਿੱਚ ਕੇ। ਪਲਕਾ ਉਪਰ ਬੈਠਾਰੀ=ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਕੀਤਾ।

ਜਦ ਤੂੰਬੀ ਤਰਦੀ ਹੋਈ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਦਾਤੀ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਖਿਚ ਕੇ ਉਸ ਦੇਗ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਪਲਕਾਂ ਤੇ ਬੈਠਾ ਲਿਆ ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ॥੧੦॥

ਪੋਸਤ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਮੰਗਾਈ॥ ਦੁਹੂੰ ਖਾਟ ਪਰ ਬੈਠਿ ਚੜ੍ਹਾਈ॥
ਚਾਰਿ ਪਹਰ ਤਾਸੌ ਕਰਿ ਭੋਗਾ॥ ਭੇਦ ਨ ਲਖਾ ਦੂਸਰੇ ਲੋਗਾ॥੧੧॥

ਪੋਸਤ, ਭੰਗ ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਪਲੰਘ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕੀਤਾ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਤਕ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਦੂਸਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੇਤ ਨ ਲੱਗ ਸਕਿਆ॥੧੧॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਾਸੌ ਰੋਜ ਬੁਲਾਵੈ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਕਰਿ ਤਾਹਿ ਪਠਾਵੈ॥
ਭੂਪ ਸਹਿਤ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨ ਪਾਵੈ॥ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਅਪਨੋ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਵੈ॥੧੨॥੧॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਠੱਗੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੧੨॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਸਤਾਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੫੭॥੬੫੭੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੫੭॥੬੫੭੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਵੰਜਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੁੰਦਰ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ਸੁਨੁ ਭੂਪਤਿ ਇਕ ਕਥਾ ਨਵੀਨੀ॥ਕਿਨਹੂੰ ਲਖੀ ਨ ਆਗੇ ਚੀਨੀ॥
ਸੁੰਦ੍ਰਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਸੋਹੈ॥ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਤਹ ਕੋ ਹੈ॥ ੧॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਨਵੀਂ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੁਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੁੰਦਰਵਤੀ ਨਗਰੀ ਦਾ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਸੀ॥੧॥

ਸੁੰਦਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਕੀ ਨਾਰੀ॥ ਆਪੁ ਜਨੁਕ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਵਾਰੀ॥
ਤਾਕੀ ਜਾਤ ਨ ਪ੍ਰਭਾ ਬਖਾਨੀ॥ਐਸੀ ਹੁਤੀ ਰਾਇ ਕੀ ਰਾਨੀ॥੨॥

ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁੰਦਰ ਦੇਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ॥੨॥

ਤਹਿਕ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਪੂਤ ਅਪਾਰਾ॥ ਕਨਕ ਅਵਟਿ ਸਾਂਚੇ ਜਨੁ ਢਾਰਾ॥
ਨਿਰਖਿ ਨਾਕ ਜਿਹ ਸੂਆ ਰਿਸਾਨੇ॥ ਕੰਜ ਜਾਨਿ ਦ੍ਰਿਗ ਭਵਰ ਭੁਲਾਨੇ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਹਿਕ=ਉਥੇ ਇਕ। ਕਨਕ=ਸੋਨਾ। ਸਾਂਚੇ=ਸੱਚੇ।

ਉਥੇ ਇਕ ਧਨੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਏਨਾ ਰੂਪਵੰਤ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਨਕ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤੋਤਾ ਵੀ ਈਰਖਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣ ਵੇਖ ਕੇ ਹਿਰਨ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਭੁੱਲੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ॥੩॥

ਕਟਿ ਕੇਹਰਿ ਲਖਿ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਵਤ॥ ਤਾਤੇ ਫਿਰਤ ਮ੍ਰਿਗਨ ਕਹ ਘਾਵਤ॥

****

ਸੁਨਿ ਬਾਨੀ ਕੋਕਿਲ ਕੁਕਰਈ॥ ਕ੍ਰੋਧ ਜਰਤ ਕਾਰੀ ਹ੍ਵੈ ਗਈ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਕੇਹਰਿ=ਸ਼ੇਰ। ਕੋਕਿਲ ਕੁਕਰਈ=ਕੋਇਲ ਕੁਰਲਾਈ। ਕ੍ਰੋਧ ਜਰਤ=ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ। ਕਾਰੀ=ਕਾਲੀ।

ਸ਼ੇਰ ਵੀ ਉਸਦੀ ਪਤਲੀ ਕਮਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਈਰਖਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਹਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਕੋਇਲ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਕਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ॥੪॥

ਨੈਨ ਨਿਰਖਿ ਕਰਿ ਜਲਜ ਲਜਾਨਾ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਿਯਾ ਪਯਾਨਾ॥
ਅਲਕ ਹੇਰਿ ਨਾਗਿਨਿ ਰਿਸਿ ਭਰੀ॥ ਚਿਤ ਮਹਿ ਲਜਤ ਪਤਾਰਹਿ ਬਰੀ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਜਲਜ=ਕੰਵਲ ਫੁਲ। ਜਲ ਮਹਿ ਕਿਯਾ ਪਯਾਨਾ=ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਲੁਕ ਗਿਆ। ਅਲਕ=ਸੁੰਦਰ ਵਾਲ। ਨਾਗਿਨਿ=ਨਾਗਣਾਂ। ਰਿਸਿ ਭਰੀ=ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ। ਲਜਤ ਪਤਾਰਹਿ ਬਰੀ=ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਕੇ ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੀ।

ਕੰਵਲ ਫੁਲ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਉਹ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਲੁਕ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਕੁੰਡਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਨਾਗਣਾਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਦੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾ ਲੁਕੀਆਂ ਸਨ॥੫॥

ਸੋ ਆਯੋ ਰਾਜਾ ਕੇ ਪਾਸਾ॥ ਸੌਦਾ ਕੀ ਜਿਯ ਮੈ ਧਰਿ ਆਸਾ॥
ਸੁੰਦਰਿ ਦੇ ਨਿਰਖਤ ਤਿਹ ਕਈ॥ ਸੁਧਿ ਬੁਧਿ ਤਜਿ ਬੌਰੀ ਹ੍ਵੈ ਗਈ॥੬॥

ਵਪਾਰ ਦੀ ਆਸ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਆਇਆ। ਸੁੰਦਰ ਦੇਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਹੋਸ਼ ਗਵਾ ਕੇ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਈ॥੬॥

ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਵਾ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਕਿਯ ਜਸ ਮਨ ਭਾਵਾ॥
ਤਹ ਇਕ ਹੁਤੀ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੀ ਚੇਰੀ॥ ਹੇਰਿ ਗਈ ਜਸ ਹੇਰਿ ਅਹੇਰੀ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਹੇਰਿ ਗਈ=ਵੇਖ ਗਈ। ਅਹੇਰੀ=ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਵਾਂਗ।

ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਨਚਾਹਿਆ ਭੋਗ ਕੀਤਾ। ਉਥੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਕ ਦਾਸੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਵਾਂਗ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਗਈ॥੭॥

ਪਾਵ ਦਾਬਿ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਇ ਜਗਾਯੋ॥ ਧਾਮ ਤੋਰ ਤਸਕਰਿ ਇਕ ਆਯੋ॥
ਰਾਨੀ ਕੇ ਸੰਗ ਕਰਤ ਬਿਲਾਸਾ॥ ਚਲਿ ਦੇਖਹੁ ਤਿਹ ਭੂਪ ਤਮਾਸਾ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਵ ਦਾਬਿ=ਪੈਰ ਦੱਬ ਕੇ। ਤਸਕਰ=ਚੋਰ।

ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੇ ਪੈਰ ਦਬਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਗਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਚੋਰ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਰਾਜਨ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਵੋ॥੮॥

ਸੁਮਤ ਬਚਨ ਨ੍ਰਿਪ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਯੋ॥ ਖੜਗ ਹਾਥ ਲੈ ਤਹਾਂ ਸਿਧਾਯੋ॥
ਜਬ ਅਬਲਾ ਪਤਿ ਕੀ ਸੁਧਿ ਪਾਈ॥ ਅਧਿਕ ਧੂੰਮ ਤਹ ਦਿਯਾ ਜਗਾਈ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਧਿਕ ਧੂੰਮ=ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧੂੰਆਂ।

ਰਾਜਾ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਚੱਲ ਪਿਆ, ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਧੂੰਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੯॥

ਸਭ ਕੇ ਨੈਨ ਧੂਮ੍ਰ ਸੌ ਭਰੇ॥ ਅਸੁਆ ਟੂਟਿ ਬਦਨ ਪਰ ਪਰੇ॥
ਜਬ ਰਾਨੀ ਇਹ ਘਾਤ ਪਛਾਨੀ॥ ਮਿੱਤ੍ਰ ਲੰਘਾਇ ਹਿਯੇ ਹਰਖਾਨੀ॥ ੧੦॥

ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਧੂੰ ਭਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਥਰੂ ਵੱਗਣ ਲੱਗੇ, ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਹ ਮੌਕਾ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਈ॥੧੦॥

ਆਗੇ ਸੌ ਕਰਿ ਕਾਢਾ ਜਾਰਾ॥ ਧੂਮ੍ਰ ਭਰੇ ਦ੍ਰਿਗ ਨ੍ਰਿਪਨ ਨਿਹਾਰਾ॥
ਪੌਛ ਨੇਤ੍ਰ ਜਬਹੀ ਗਜੋ ਤਹਾਂ॥ ਕੋਊ ਨ ਪੁਰਖ ਨਿਹਾਰਾ ਉਹਾਂ॥੧੧॥

ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਧੂੰ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਉਹ ਰਾਜਾ ਵੀ ਜਦ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝ ਕੇ ਉਥੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਉਸ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਨ ਵੇਖਿਆ॥੧੧॥

ਉਲਟਿ ਤਿਸੀ ਚੇਰੀ ਕਹ ਘਾਯੋ॥ ਇਹ ਰਾਨੀ ਕਹ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਯੋ॥
ਮੂਰਖ ਭੂਪ ਨ ਭੇਦ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਆਗੇ ਕਰਿ ਤ੍ਰਿਯ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨਿਕਾਰਾ॥ ੧੨॥ ੧॥

ਉਲਟਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਓਸੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਰਾਣੀ ਉੱਤੇ ਅਜਿਹਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਰਹਿਸ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ॥੧੨॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਅਠਾਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੫੮॥੬੫੮੨॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ, ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਵੰਜਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੫੮।।੬੫੮੨।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਨਮੋਹਨ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਇਕ ਔਰ ਚਰਿਤ੍ਰ।। ਜਿਹ ਛਲ ਨਾਰਿ ਨਿਕਾਰਾ ਮਿਤ੍ਰ।।
ਪੂਰਬਦੇਸ ਅਪੂਰਬ ਨਗਰੀ।। ਤਿਹੂੰ ਭਵਨ ਕੇ ਬੀਚ ਉਜਗਰੀ।।੧।।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸੁਣੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਚਲਿੱਤਰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਨਾਰ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਛੱਲ ਨਾਲ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਪੂਰਬ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਨਗਰੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ।।੧।।

ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰਸਾਦ ਰਾਜਾ ਤਹਕੋ ਹੈ।। ਸਦਾ ਸਰਬਦਾ ਸਿਵਰਤ ਸੋਹੈ।।
ਭਾਵਨ ਦੇ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਭਣਿੱਜੈ।। ਮਨ ਮੋਹਨਿ ਦੇ ਸੁਤਾ ਕਹਿੱਜੈ।। ੨।।

ਉਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਭਾਵਨ ਦੇਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਮਨਮੋਹਨ ਦੇਵੀ ਸੀ।।੨।।

ਸ਼ਾਹ ਮਦਾਰ ਪੀਰ ਤਹ ਜਾਹਿਰ।। ਸੇਵਤ ਜਾਂਹਿ ਭੂਪ ਨਰ ਨਾਹਰ।।
ਏਕ ਦਿਵਸ ਨ੍ਰਿਪ ਤਹਾਂ ਸਿਧਾਰਾ।। ਦੁਹਿਤਾ ਸਹਿਤ ਲਏ ਸੰਗ ਦਾਰਾ।। ੩।।

ਉਥੇ ਸ਼ਾਹ ਮਦਾਰ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਬੜਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਜ਼ਾਹਰਾ ਪੀਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਭ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਪਰਜਾ ਪੂਜਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਉਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰੀ ਵੀ ਸਨ।।੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਏਕ ਪੁਰਖ ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਦੁਹਿਤਾ ਕਹ ਭਾਇਯੋ।।
ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਤਾਕਹ ਤਹੀ ਬੁਲਾਇਯੋ।।
ਤਹੀ ਕਾਮ ਕੇ ਕੇਲ ਤਰੁਨਿ ਤਾਸੌਂ ਕਿਯੋ।।
ਹੋ ਹਸਿ ਹਸਿ ਕਰਿ ਆਸਨ ਤਾਕੌ ਕਸਿ ਕਸਿ ਲਿਯੋ।। ੪।।

ਉਥੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਅੱਕਤੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਆਪਣੀ ਇਕ ਸਹੇਲੀ ਭੇਜ ਕੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਮੁਟਿਆਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਆਸਣ ਬਣਾਏ।।੪।।

ਪੀਰ ਚੂਰਮਾ ਹੇਤ ਜੁ ਭੂਪ ਬਨਾਇਯੋ॥
ਅਧਿਕ ਭਾਂਗ ਕੌਂ ਤਾ ਮਹਿ ਤਰੁਨਿ ਮਿਲਾਇਯੋ॥
ਸਭ ਸੋਫੀਤਿਹ ਖਾਇ ਦਿਵਾਨੇ ਹ੍ਵੈ ਪਰੇ॥
ਹੋ ਜਾਨੁ ਪ੍ਰਹਾਰ ਬਿਨਾ ਸਗਰੇ ਆਪੇ ਮਰੇ॥ ੫॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੀਰ ਦੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਚੂਰਮਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਵਿਚ ਭੰਗ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਹ ਚੂਰਮਾ ਖਾ ਕੇ ਪਾਗਲ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੀ ਮਰ ਗਏ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਸੋਫੀ ਭਏ ਸਭੇ ਮਤਵਾਰੇ॥ ਜਨੁ ਕਰ ਪਰੇ ਬੀਰ ਰਨ ਮਾਰੇ॥
ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਇਤ ਘਾਤ ਪਛਾਨਾ॥ ਉਠ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੰਗ ਕਿਯਾ ਪਯਾਨਾ॥ ੬॥

ਸਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਰੇ ਪਏ ਹੋਣ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਇਹ ਮੌਕਾ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਗਈ॥੬॥

ਸੋਫੀ ਕਿਨੂੰ ਨ ਆਂਖਿ ਉਘਾਰੀ॥ ਲਾਤ ਜਾਨੁ ਸ਼ੈਤਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰੀ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਪਾਯੋ॥ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਲੈ ਮੀਤ ਸਿਧਾਯੋ॥ ੭॥ ੧॥

ਸੋਫੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਅੱਖ ਨ ਖੋਲੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੇ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਅਸਲ ਭੇਤ ਕੋਈ ਵੀ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ॥੭॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਉਨਸਠਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੫੯॥੬੫੮੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣਾਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੫੯॥੬੫੮੯॥ਚਲਦਾ।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੱਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਝਕਝੂਮਕ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਇਕ ਔਰ ਪ੍ਰਸੰਗਾ॥ ਜਸ ਕਿਯ ਸੁਤਾ ਪਿਤਾ ਕੇ ਸੰਗਾ॥
ਪ੍ਰਬਲ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਇਕ ਅਤਿ ਬਲ॥ ਅਰਿ ਕਾਂਪਤ ਧਾਕੇ ਡਰ ਜਲ ਥਲ॥ ੧॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣੋਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਕੀ ਛੱਲ ਕੀਤਾ। ਪਰਬਲ ਸਿੰਘ ਇਕ ਬਲਵਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀ ਕੰਬਦੇ ਸਨ॥੧॥

ਸ੍ਰੀ ਝਕਝੂਮਕ ਦੇ ਤਿਹ ਬਾਰਿ॥ ਘੜੀ ਆਪੁ ਜਨੁ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁ ਨਾਰ॥
ਤਹ ਥੋ ਸੁਘਰ ਸੈਨ ਖਤਿਰੇਟਾ॥ ਇਸ਼ਕ ਮੁਸ਼ਕ ਕੇ ਸਾਥ ਲਪੇਟਾ॥ ੨॥

ਝਕਝੂਮਕ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ: ਉਥੇ ਇਕ ਖੱਤਰੀ ਪੁੱਤਰ ਸੁਘਰ ਸੈਨ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ. ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਸ਼ਕ ਮੁਸ਼ਕ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ॥੨॥

ਜਗੰਨਾਥ ਕਹ ਭੂਪ ਸਿਧਾਯੋ॥ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਲੱਤ੍ਰ ਸੰਗ ਲੈ ਆਯੋ॥
ਜਗੰਨਾਥ ਕੋ ਨਿਰਖ ਦਿਵਾਲਾ॥ ਬਚਨ ਬਖਾਨਾ ਭੂਪ ਉਤਾਲਾ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਗੰਨਾਥ=ਜਗਨ ਨਾਥ। ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਲੱਤ੍ਰ=ਪੁੱਤਰ ਇਸਤਰੀਆਂ। ਦਿਵਾਲਾ = ਠਾਕਰ ਦੁਆਰਾ।

ਜਦ ਰਾਜਾ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ: ਜਗਨ ਨਾਥ ਦਾ ਮੰਦਰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਝਟ ਕਿਹਾ॥੩॥

ਹਮਰੋ ਪਾਪ ਪੁਰਾਤਨ ਗਯੋ॥ ਸਫਲ ਜਨਮ ਹਮਰੋ ਅਬ ਭਯੋ॥
ਜਗੰਨਾਥ ਕੋ ਪਾਯੋ ਦਰਸ਼ਨ॥ ਔਰ ਕਰਾ ਹਾਥਨ ਪਰ ਪਰਸਨ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਾਥਨ ਪਰ ਪਰਸਨ=ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ. ਮੈਂ ਜਗਨ ਨਾਥ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ ਹੈ॥੪॥

ਤਬ ਲਗ ਭੂਪ ਸੁਤਾ ਤਹ ਆਈ॥ ਪਿਤਾ ਸੁਨਤ ਅਸ ਕਹਾ ਸੁਨਾਈ॥
ਸੁਨਿ ਮੈਂ ਸੈਨ ਆਜੁ ਹਿਯਾਂ ਕਰਿਹੋ॥ ਜਿਹ ਏ ਕਹੈ ਤਿਸੀ ਕਹ ਬਰਿਹੋ॥ ੫॥

ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਵੀ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜ ਮੈਂ ਏਥੇ ਹੀ ਸੌਂਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਭਗਵਾਨ ਜਗਨ ਨਾਥ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ, ਮੈਂ ਉਸ ਵਿਅੱਕਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਾਵਾਂਗੀ॥੫॥

ਪ੍ਰਾਤ ਉਠੀ ਤਹ ਤੇ ਸੋਈ ਜਬ॥ ਬਚਨ ਕਹਾ ਪਿਤ ਸੰਗ ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਬ॥
ਸੁਘਰ ਸੈਨ ਖੱਤ੍ਰੀ ਜੋ ਆਹੀ॥ ਜਗੰਨਾਥ ਦੀਨੀ ਮੈਂ ਤਾਹੀ॥ ੬॥

****
ਸਵੇਰੇ ਜਦ ਉਹ ਸੁਤੀ ਉਠੀ ਤਾਂ ਉਸ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਜਗਨ ਨਾਥ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਘਰ ਸੈਨ ਖੱਤਰੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੬॥

ਰਾਜੈ ਬਚਨ ਸੁਨਾ ਇਹ ਬਿਧਿ ਜਬ॥ ਐਸ ਕਹਾ ਦੁਹਿਤਾ ਕੇ ਸੰਗ ਤਬ॥
ਜਗੰਨਾਥ ਜਾਕਹ ਤੂੰ ਦੀਨੀ॥ ਹਮ ਸੈਂ ਜਾਤ ਨ ਤਾਸੌ ਲੀਨੀ॥੭॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਜਗਨ ਨਾਥ ਨੇ ਜੋ ਵਰ੍ਹ ਤੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਭਲਾ ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹਾਂ॥੭॥

ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਛੁ ਜੜ੍ਹ ਪਾਯੋ॥ ਇਹ ਛਲ ਅਪਨਾ ਮੂੰਡ ਮੂੰਡਾਯੋ॥
ਜਗੰਨਾਥ ਕੋ ਬਚਨ ਪਛਾਨਾ॥ ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਲੈ ਮੀਤ ਸਿਧਾਨਾ॥ ੮॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੜ੍ਹ=ਮੂਰਖ। ਸਿਧਾਨਾ=ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਉਸ ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਨੇ ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਠਗਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਗਨ ਨਾਥ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਓਧਰ ਮਿੱਤਰ ਸੁਘਰ ਸੈਨ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਲਦਾ ਬਣਿਆ॥੮॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਸਠ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੬੦॥੬੫੯੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੱਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੬੦॥੬੫੯੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਗਜ ਗਾਮਨੀ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਇਕ ਕਥਾ ਪੁਰਾਤਨ॥ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਪੰਡਿਤ ਕਹਤ ਮਹਾਂ ਮੁਨਿ॥
ਏਕ ਮਹੇਸੂ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾਨਾ॥ ਡੰਡ ਦੇਤ ਜਾਕੋ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਨਾ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹਾਂ ਮੁਨਿ=ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁੰਨੀਆਂ। ਡੰਡ ਦੇਤ=ਟੈਕਸ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਨਾ=ਕਈ ਰਾਜੇ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੰਡਤਾਂ ਅਤੇ ਮੁੰਨੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜੇ ਟੈਕਸ ਭਰਦੇ ਸਨ॥੧॥

ਨਗਰ ਮਹੇਸ੍ਰਾਵਤਿ ਤਹ ਰਾਜਤ॥ ਅਮਰਾਵਤਿ ਜਹ ਦੁਤਿਯ ਬਿਰਾਜਤ॥

ਤਾਕੀ ਜਾਤ ਨ ਉਪਮਾ ਕਹੀ।। ਅਲਕਾ ਨਿਰਖਿ ਥਕਿਤ ਤਿਹ ਰਹੀ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਤਿਯ ਬਿਰਾਜਤ=ਦੂਸਰੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸੀ। ਅਲਕਾ=ਕੁਬੇਰ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਪੁਰੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਿਮਾਲਿਆ ਪਰਬਤ ਉਤੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਹੇਸ਼੍ਵਰਵਤੀ ਇਕ ਨਗਰੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਦੂਸਰੀ ਅਮਰਾਵਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਅਲਕਾਪੁਰੀ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਥੱਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਭਾਵ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੁੱਛ ਸੀ।।੨।।

ਗਜ ਗਾਮਿਨਿ ਦੇ ਸੁਤਾ ਭਨਿੱਜੈ।। ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰ ਪਟਤਰ ਮੁਖ ਦਿੱਜੈ।।
ਤਾਕੀ ਜਾਤ ਨ ਪ੍ਰਭਾ ਬਖਾਨੀ।। ਥਕਿਤ ਰਹਤ ਰਾਜਾ ਅਰੁ ਰਾਨੀ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਟਤਰ=ਬਰਾਬਰ। ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰ=ਚੰਦ ਸੂਰਜ।

ਉਸ ਰਾਜਾ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਗਜ ਗਾਮਨੀ ਦੇਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾਂ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਥੱਕ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਰੂਪ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।।੩।।

ਤਾਕੀ ਲਗਨ ਏਕ ਸੋਂ ਲਾਗੀ।। ਨੀਂਦ ਭੂਖਿ ਜਾਤੇ ਸਭ ਭਾਗੀ।।
ਗਾਜੀ ਰਾਇ ਤਵਨ ਕੋ ਨਾਮਾ।। ਥਕਿਤ ਰਹਤ ਜਾਕੌ ਲਖਿ ਬਾਮਾ।। ੪।।

ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਨੀਂਦ ਭੁੱਖ ਸਭ ਉੱਡ ਗਈ। ਉਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਨਾਂ ਗਾਜ਼ੀ ਰਾਏ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਥੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਭਾਵ ਉਸ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।।੪।।

ਔਰ ਘਾਤ ਜਬ ਹਾਥ ਨ ਆਈ।। ਏਕ ਨਾਵ ਤਵ ਨਿਕਟ ਮੰਗਾਈ।।
ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਤਿਹ ਰਾਖਾ ਨਾਮਾ।। ਜਾਨਤ ਸਕਲ ਪੁਰਖ ਅਰੁ ਬਾਮਾ।। ੫।।

ਜਦ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਉਪਾਅ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨ ਆਏ ਤਾਂ ਗਾਜ਼ੀ ਰਾਏ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇਕ ਬੇੜੀ ਮੰਗਵਾਈ, ਉਸ ਬੇੜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਰਖਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਭ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਖ ਜਾਣਨ ਲੱਗੇ।।੫।।

ਗਾਜੀ ਰਾਇ ਬੈਠਿ ਤਿਹ ਊਪਰ।। ਨਿਕਸਾ ਆਇ ਭੂਪ ਮਹਲਨ ਤਰ।।
ਲੈਨੀ ਹੋਇ ਨਾਵ ਤੌ ਲੀਜੈ।। ਨਾ ਤਰੁ ਮੋਹਿ ਉੱਤਰ ਕਛੁ ਦੀਜੈ।। ੬।।

ਗਾਜੀ ਰਾਏ ਉਸ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਹਲਾਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਆ ਨਿਕਲਿਆ, ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬੇੜੀ ਲੈਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੈ ਲਵੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਦੇਵੋ।।੬।।

ਮੈਂ ਲੈ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਕੌ ਜਾਊਂ।। ਬੇਚੌ ਜਾਇ ਔਰ ਹੀ ਗਾਊਂ।।
ਲੈਨੀ ਹੋਇ ਨਾਵ ਤਬ ਲੀਜੈ।। ਨਾ ਤਰ ਹਮੈਂ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੀਜੈ।। ੭।।

ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੇਚ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਬੇੜੀ ਲੈਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਲੈ ਲਵੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦੇਵੋ।।੭।।

ਮੂਰਖ ਭੂਪ ਬਾਤ ਨਹਿ ਪਾਈ।। ਬੀਤਾ ਦਿਨ ਰਜਨੀ ਹ੍ਵੈ ਆਈ।।
ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਤਬ ਦੇਗ ਮੰਗਾਇ।। ਬੈਠੀ ਬੀਚ ਤਵਨ ਕੇ ਜਾਇ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਜਨੀ ਹ੍ਵੈ ਆਈ=ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ।

ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਕੁਝ ਸਮਝਿਆ ਨ ਅਤੇ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਤਦ ਦੇਗ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠੀ।।੮।।

ਛਿਦ੍ਰ ਮੂੰਦਿ ਨੌਕਾ ਤਰ ਬਾਂਧੀ।। ਛੋਰੀ ਤਬੈ ਬਹੀ ਜਬ ਆਂਧੀ ।।
ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਪ੍ਰਾਤ ਦਿਵਾਨ ਲਗਾਯੋ।। ਤਬ ਤਿਨ ਤਹ ਇਕ ਮਨੁਖ ਪਠਾਯੋ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਛਿਦ੍ਰ ਮੂੰਦਿ=ਛੇਕ ਬੰਦ ਕਰਕੇ।

ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਤਦ ਛੱਡਿਆ ਜਦ ਹਨੇਰੀ ਆ ਗਈ। ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਵੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ।।੯।।

ਜੌ ਤੁਮ ਨਾਵ ਨ ਮੋਲ ਚੁਕਾਵਤ।। ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਲੈ ਬਨਿਕ ਸਿਧਾਵਤ।।
ਜਾਨਿ ਦੇਹੁ ਜੋ ਮੋਲ ਨ ਬਨੀ।। ਮੇਰੇ ਘਰ ਨਵਕਾ ਹੈਂ ਘਨੀ।। ੧੦।।

ਉਹ ਆਦਮੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬੇੜੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਚੁਕਾਉਗੇ ਤਾਂ ਵਪਾਰੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਅਨੇਕਾਂ ਬੇੜੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੇਵੋ, ਸਾਡਾ ਉਸ ਨਾਲ ਭਾਅ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ।।੧੦।।

ਹਰੀ ਕੁਅਰਿ ਰਾਜਾ ਕੌ ਕਹਿਕੈ।। ਮੂਰਖ ਸਕਾ ਭੇਦ ਨਹਿ ਲਹਿਕੈ।।
ਪ੍ਰਾਤ ਸੁਤਾ ਕੀ ਜਬ ਸੁਧਿ ਪਾਈ।। ਬੈਠਿ ਰਹਾ ਮੂੰਡੀ ਨਿਹੁਰਾਈ।। ੧੧।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੂੰਡੀ ਨਿਹੁਰਾਈ=ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ।

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੱਸ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਭੇਤ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ। ਸਵੇਰੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰੀ ਬਾਰੇ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਸਿਰ ਦੜ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ।।੧੧।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਇਕਸਠ ਚਰਿਤ੍ਰ

ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੬੧॥੬੬੦੮॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ. ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ. ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ. ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕਾਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੬੧॥੬੬੦੮॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਗੁੱਲੋ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨੁ ਭੂਪਤਿ ਇਕ ਕਥਾ ਬਚਿੱਤ੍ਰ॥ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਕਿਯ ਇਕ ਨਾਰਿ ਚਰਿੱਤ੍ਰ॥
ਗੁੱਲੋ ਇਕ ਖੱਤ੍ਰਾਨੀ ਆਹੀ॥ ਜੇਠ ਮੱਲ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕਹ ਬਜਾਹੀ॥ ੧॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਕਥਾ ਸੁਣੋ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਕ ਨਾਰੀ ਨੇ ਵਚਿੱਤਰ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ। ਗੁੱਲੋ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਖੱਤਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਜੇਠ ਮਲ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਖੱਤਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ॥੧॥

ਤਾਕੌ ਔਰ ਪੁਰਖ ਇਕ ਭਾਯੋ॥ ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਸੇਤੀ ਹੇਤੁ ਭੁਲਾਯੋ॥
ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਤਿਹ ਧਾਮ ਬੁਲਾਵੈ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਨ ਸਾਥ ਕਮਾਵੈ॥੨॥

ਉਸ ਔਰਤ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਸੀ॥੨॥

ਇਕ ਦਿਨ ਸੁਧਿ ਤਾਕੇ ਪਤਿ ਪਾਈ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਤਾ ਸੰਗ ਕਰੀ ਲਰਾਈ॥
ਅਨਿਕ ਕਰੀ ਜੂਤਿਨ ਕੀ ਮਾਰਾ॥ ਤਬ ਤਿਨ ਇਹ ਬਿਧਿ ਚਰਿਤ ਬਿਚਾਰਾ॥ ੩॥

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਆਪਣੀ ਔਰਤ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਲੜਾਈ ਝਗੜਾ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਸੋਚਿਆ॥੩॥

ਤਾ ਦਿਨ ਤੇਂ ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਕੌ ਤਜਾਗੀ॥ਸਾਥ ਫਕੀਰਨ ਕੇ ਅਨੁਰਾਗੀ॥
ਵਾਹਿ ਅਤਿਥ ਕਰਿ ਕੈ ਸੰਗ ਲੀਨਾ॥ ਔਰੈ ਦੇਸ ਪਯਾਨਾ ਕੀਨਾ॥ ੪॥

ਉਹ ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਫਕੀਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਫਕੀਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਲ ਚਲੇ ਗਏ॥੪॥

ਜਿਹ ਜਿਹ ਦੇਸ ਆਪੁ ਪਗੁ ਧਾਰੈ॥ ਤਹੀ ਤਹੀ ਵਹੁ ਸੰਗ ਸਿਧਾਰੈ॥

ਔਰ ਪੁਰਖੁ ਤਿਹ ਅਤਿਥ ਪਛਾਨੈ।। ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨ ਕੋਈ ਜਾਨੈ।। ੫।। ੧।।

ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਉਹ ਪੈਰ ਧਰਦੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਉਥੇ ਉਹ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫਕੀਰ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ।।੫।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਬ੍ਯਾਸਿਠ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੬੨।।੬੬੧੩।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਾਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੬੨।।੬੬੧੩।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤਿਰੇਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨ ਰਾਜਾ ਇਕ ਕਥਾ ਨਵੀਨ।। ਜਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਿਯ ਨਾਰਿ ਪ੍ਰਬੀਨ।।
ਸਿੰਘ ਮਹੇਸੁ ਸੁਨਾ ਇਕ ਰਾਜਾ।। ਜਿਹ ਸਮ ਔਰ ਨ ਬਿਧਨਾ ਸਾਜਾ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਬੀਨ=ਚਤਰ, ਸਿਆਣੀ। ਜਿਹ ਸਮ=ਜਿਸ ਵਰਗਾ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਨਵੀਂ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਚਤਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ। ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।।੧।।

ਨਗਰ ਮਹੇਸ੍ਰਾਵਤਿ ਤਿਹ ਰਾਜਤ।। ਦੇਵ ਪੁਰੀ ਜਾ ਕੌ ਲਖਿ ਲਾਜਤ।।
ਬਿਮਲ ਮਤੀ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਐਨ।। ਜਾ ਸਮ ਸੁਨੀ ਨ ਨਿਰਖੀ ਨੈਨ।। ੨।।

ਮਹੇਸ਼ਵਰਵਤੀ ਇਕ ਨਗਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਵਰਗਪੁਰੀ ਵੀ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਬਿਮਲ ਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਵੇਖੀ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ।।੨।'

ਸ੍ਰੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇਇ ਤਿਹ ਬੇਟੀ।। ਜਾ ਸਮ ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰ ਨਹਿ ਭੇਟੀ।।
ਅਧਿਕ ਤਵਨ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਰਾਜੈ।। ਜਿਹ ਦੁਤਿ ਨਿਰਖਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਲਾਜੈ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੇਟੀ=ਮਿਲੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਭਾ ਬਿਰਾਜੈ=ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਫੱਬਦੀ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇਵੀ ਨਾਮੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਬੇਟੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਚੰਦਰ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਨੇ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦਾ

ਸੀ।।੩।।

ਜਬ ਜੋਬਨ ਤਾਕੇ ਤਨ ਭਯੋ।। ਅੰਗ ਅੰਗ ਮਦਨ ਦਮਾਮੋ ਦਯੋ।।
ਭੂਪ ਬਜਾਹ ਕੋ ਬਿਵਤ ਬਨਾਇ।। ਸਕਲ, ਪ੍ਰੋਹਿਤਨ ਲਿਯਾ ਬੁਲਾਇ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਦਨ ਦਮਾਮੇ ਦਯੋ=ਕਾਮ ਨੇ ਨਗਾਰਾ ਵਜਾਇਆ।

ਜਦ ਉਹ ਭਰ ਜੋਬਨ ਵਿਚ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਆ ਕੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਹਤਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।।੪।।

ਸਿੰਘ ਸੁਰੇਸ੍ਰ ਭੂਪ ਤਬ ਚੀਨਾ।। ਜਿਹ ਸਸਿ ਜਾਤ ਨ ਪਟਤਰ ਦੀਨਾ।।
ਕਰੀ ਤਵਨ ਕੇ ਸਾਥ ਸਗਾਈ।। ਦੈ ਸਨਮਾਨ ਬਰਾਤ ਬੁਲਾਈ।।੫।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੁਰੇਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਗਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਬੜੇ ਆਦਰ ਮਾਨ ਨਾਲ ਬਰਾਤ ਬੁਲਾਈ।।੫।।

ਜੋਰਿ ਸੈਨ ਆਯੋ ਰਾਜਾ ਤਹ।। ਰਚਾ ਬਜਾਹ ਕੋ ਬਿਵਤਾਰੇ ਜਹ।।
ਤਹਾਂ ਬਰਾਤ ਆਇ ਕਰਿ ਨਿਕਸੀ।। ਰਾਨੀ ਕੰਜ ਕਲੀ ਜਿਮਿ ਬਿਗਸੀ।।੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਕਸੀ=ਨਿਕਲੀ। ਕੰਜ ਕਲੀ=ਕਚੀ ਕਲੀ। ਬਿਗਸੀ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ, ਖਿੜ ਗਈ।

ਰਾਜਾ ਸੈਨਾ ਸਮੇਤ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਵਿਆਹ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਹੀ ਬਰਾਤ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਵੀ ਫੁਲ ਦੀ ਕਲੀ ਵਾਂਗ ਖਿੜ ਗਈ।।੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਸੁੰਦਰ ਹੁਤੀ ਤਿਹ ਬਰ ਹੋਤ ਕੁਰੂਪ।।
ਬਿਮਨ ਭਈ ਅਬਲਾ ਨਿਰਖਿ ਜਨੁ ਜਿਯ ਹਾਰਾ ਜੂਪ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਜ ਸੁਤਾ=ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ। ਕੁਰੂਪ=ਭੈੜੀ ਸ਼ਕਲ। ਬਿਮਨ ਭਈ=ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਈ। ਹਾਰਾ ਜੂਪ=ਜੂਏ ਵਿਚ ਹਾਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਬਹੁਤ ਸੰਦਰ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਵਰ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੋਈ ਜੁਆਰੀਆ ਜੂਏ ਵਿਚ ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਪੂਤ ਹੁਤੋ ਸੰਗ।। ਸੁੰਦਰ ਹੁਤੇ ਸਕਲ ਜਾਕੇ ਅੰਗ।।
ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਲਖ ਤਾਹਿ ਲੁਭਾਈ।। ਗਿਰੀ ਧਰਨਿ ਜਨੁ ਨਾਗ ਚਬਾਈ।। ੮।।

ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸਨ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਗ ਨੇ ਡੱਸ ਲਿਆ ਹੋਵੇ॥੮॥

ਸੁਤਾ ਗਿਰੀ ਮੱਇਯਾ ਤਹ ਆਈ॥ਸਂਚਿ ਬਾਰਿ ਬਹੁ ਚਿਰੈ ਜਗਾਈ॥
ਜਬ ਤਾਕੋ ਬਹੁਰੌ ਸੁਧਿ ਆਈ॥ਉਲਟਿ ਗਿਰੀ ਜਨ ਲਗੀ ਹਵਾਈ॥੯॥

ਜਿਥੇ ਪੁੱਤਰੀ ਡਿਗੀ ਪਈ ਸੀ, ਉਥੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਣੀ ਛਿੜਕ ਕੇ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ। ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਟ ਕੇ ਡਿੱਗੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ॥੯॥

ਪਹਿਰਕ ਬਿਤੇ ਬਹੁਰਿ ਸੁਧਿ ਆਈ॥ਰੋਇ ਮਾਤ ਸੌ ਬਾਤ ਜਨਾਈ॥
ਅਗਨਿ ਜਾਰਿ ਮੁਹਿ ਅਬੈ ਜਰਾਵੈਂ॥ ਇਹੁ ਕੁਰੂਪ ਕੇ ਧਾਮ ਨ ਦਜਾਵੈਂ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਹਿਰਕ=ਇਕ ਪਹਿਰ। ਅਗਨਿ ਜਾਰਿ=ਅੱਗ ਬਾਲਕੇ।

ਲੱਗ ਪਗ ਇਕ ਪਹਿਰ ਬੀਤਣ ਤੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਰੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣੇਂ ਹੀ ਸਾੜ ਦੇਵੋ ਪਰ ਇਸ ਕਰੂਪ ਦੇ ਘਰ ਨ ਭੇਜੋ॥੧੦॥

ਮਾਤਹਿ ਹੁਤੀ ਸੁਤਾ ਅਤਿ ਪਜਾਰੀ॥ਚਿੰਤਾ ਕਰੀ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਭਾਰੀ॥
ਜਿਨਿ ਇਹ ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਮਰਿ ਜਾਇ॥ ਕਹਾ ਕਰੈ ਤਾਕੀ ਤਬ ਮਾਇ॥ ੧੧॥

ਮਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਾ ਹੋਈ, ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿਤੇ ਇਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਮਰ ਹੀ ਨ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਕੀ ਕਰੇਗੀ॥੧੧॥

ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤਾ ਕਛੂ ਸੁਧਿ ਪਾਈ॥ ਰੋਇ ਮਾਤ ਸੌ ਬਾਤ ਸੁਨਾਈ॥
ਧ੍ਰਿਗ ਮੁਹਿ ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਕਜੌਂ ਭਈ॥ਕਿਸੀ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਧਾਮ ਨ ਗਈ॥੧੨॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਧਿਰਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਬਣੀ ਹਾਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦੀ॥੧੨॥

ਮੋਰੋ ਭਾਗ ਲੋਪ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ॥ ਤਾਂਤੇ ਜਨਮ ਭੂਪ ਕੋ ਲਯੋ॥
ਅਬ ਐਸੇ ਕੁਰੂਪ ਕੇ ਜੈਹੌਂ॥ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਸਭ ਰੋਤ ਬਿਤੈਹੌਂ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲੋਪ=ਅਲੋਪ. ਗੁੰਮ। ਬਿਤੈ ਹੌਂ=ਬੀਤਾਵਾਂਗੀ।

ਮੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਹੀ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਹੁਣ ਅਜਿਹੇ ਕਰੂਪ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਹੀ ਰੋਂਦੀ ਰਹਾਂਗੀ॥੧੩॥

ਧ੍ਰਿਗ ਮੁਹਿ ਨਾਰਿ ਜੋਨਿ ਕਸ ਧਰੀ॥ ਕਜੌਂ ਭੂਪਤਿ ਕੇ ਧਾਮੌਤਰੀ॥
ਮਾਂਗੀ ਦੇਤ ਨ ਮ੍ਰਿਤੁ ਬਿਧਾਤਾ॥ ਅਬ ਹੀ ਕਰੌ ਦੇਹਿ ਕੌਂ ਘਾਤਾ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਾਮੌਤਰੀ=ਜਨਮ ਲਿਆ। ਘਾਤਾ=ਮਾਰ ਦੇਵੇਂ।

ਮੇਰੇ ਨਾਰੀ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਧਿਰਕਾਰ ਹੈ, ਮੈਂ ਭੁਲਾ ਕਿਉਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲਿਆ ? ਮੰਗਣ ਨਾਲ ਤਾਂ ਵਿਧਾਤਾ ਮੌਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮੁਖ ਮਾਂਗੇ ਜੋ ਪੁਰਖ ਕੋ ਭਲੋ ਬੁਰੋ ਕੁਛ ਹੋਇ॥
ਤੌ ਦੁਖਿਯਾ ਇਹ ਜਗਤ ਮੈ ਜਿਯਤ ਨ ਉਬਰੈ ਕੋਇ॥ ੧੫॥

ਜੇ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਭੁਲਾ ਬੁਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਦੁਖੀ ਨ ਬਚੇ॥੧੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਅਬ ਮੈਂ ਮਾਰਿ ਕਟਾਰੀ ਮਰਿ ਹੌਂ॥ ਨਾ ਤਰ ਬਸਤ੍ਰ ਭਗੌਹੇ ਧਰਿਹੌਂ॥
ਬਰੌ ਤ ਪੂਤ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਬਰੌ॥ ਨਾ ਤਰ ਆਜੁ ਖਾਇ ਬਿਖੁ ਮਰੌ॥੧੬॥

ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਟਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ ਜਾਂ ਭਗਵੇਂ ਕਪੜੇ ਪਾ ਲਵਾਂਗੀ। ਜੇ ਮੈਂ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਕਰਾਂਗੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਜ ਹੀ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ॥ ੧੬॥

ਰਾਨੀ ਕੋ ਦੁਹਿਤਾ ਥੀ ਪਜਾਰੀ॥ ਸੋਈ ਕਰੀ ਜੁ ਤਾਹਿ ਉਚਾਰੀ॥
ਚੇਰੀ ਕਾਢਿ ਤਵਨ ਕਹ ਦੀਨੀ॥ ਭੂਪ ਸੁਤਾ ਕਰਿ ਤਿਨ ਜੜ੍ਹ ਚੀਨੀ॥੧੭॥

ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਕਿਹਾ। ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਹੀ ਸਮਝ ਬੈਠਾ॥੧੭॥

ਸ਼ਾਹ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਹ ਦਈ ਕੁਨਾਰੀ॥ ਦੁਤਿਯ ਪੁਰਖ ਨਹਿ ਕ੍ਰਿਯਾ ਬਿਚਾਰੀ॥
ਲੈ ਚੇਰੀ ਵਹੁ ਭੂਪ ਸਿਧਾਯੋ॥ ਜਾਨਜੋ ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਬਰਿ ਲਜਾਯੋ॥੧੮॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁਨਾਰੀ=ਰਾਜ ਕਮਾਰੀ। ਚੇਰੀ=ਦਾਸੀ। ਭੂਪ ਸਿਧਾਯੋ=ਰਾਜਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਾਨਜੋ=ਸਮਝਿਆ। ਬਰਿ ਲਜਾਯੋ=ਵਿਆਹ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਦੂਸਰੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਜਾਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਦੀ ਰਤਾ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨ ਕੀਤੀ। ਓਧਰ ਉਹ ਰਾਜਾ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਹਾਂ॥੧੮॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਤ੍ਰੈਸਠਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੬੩॥੬੬੩੧॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਤ੍ਰੇਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੬੩॥੬੬੩੧॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੌਂਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਹਿਤਾਬ ਪ੍ਰਭਾ

ਚੌਪਈ॥ ਗਨਪਤਿ ਸਿੰਘ ਏਕ ਰਾਜਾ ਬਰ॥ ਗਨਪਾ ਵਤੀ ਹੁਤੋ ਜਾਕੋ ਘਰ॥
ਸ੍ਰੀ ਮਹਤਾਬ ਪ੍ਰਭਾ ਤਿਹ ਰਾਨੀ॥ ਜਾਹਿ ਨਿਰਖਿ ਕਰਿ ਨਾਰਿ ਲਜਾਨੀ॥੧॥

ਗਨਪਤੀ ਸਿੰਘ ਇਕ ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਗਨਪਾ ਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਮਹਿਤਾਬ ਪ੍ਰਭਾ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ॥੧॥

ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਏਕ ਛੱਤ੍ਰੀ ਜਹ॥ ਜਿਹ ਸਮ ਉਪਜਾ ਦੁਤਿਯ ਨ ਮਹਿ ਮਹ॥
ਰਾਨੀ ਜਬ ਤਾਕੋ ਲਖਿ ਪਾਯੋ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬੋਲਿ ਕਮਾਯੋ॥ ੨॥

ਉਥੇ ਇਕ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਖੱਤਰੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਘਰ ਬੁਲਵਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ॥੨॥

ਤਬ ਲਗਿ ਆਇ ਗਯੋ ਰਾਜਾ ਤਹ॥ ਜਾਰ ਹੁਤੋ ਭੋਗਤ ਤਾਕੌ ਜਹ॥
ਨਿਰਖ ਨਾਥ ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਹਾਰ ਤੋਰਿ ਅੰਗਨਾ ਮਹਿ ਡਾਰਾ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਨਿਰੇਖ ਨਾਥ=ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ। ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਾ=ਚਲਿੱਤਰ ਸੋਚਿਆ। ਹਾਰ ਤੋਰਿ=ਹਾਰ ਤੋੜ ਕੇ। ਅੰਗਨਾ ਮਹਿ ਡਾਰਾ=ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ।

ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜਾ ਵੀ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਯਾਰ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ

ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਗਲ ਦੇ ਹਾਰ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ॥੩॥

ਬਿਹਸਿ ਬਚਨ ਨ੍ਰਿਪ ਸੰਗ ਉਚਾਰਾ॥ ਖੋਜਿ ਹਾਰ ਤੁਮ ਦੇਹੁ ਹਮਾਰਾ॥
ਆਨ ਪੁਰਖ ਜੌ ਹਾਥ ਲਗੈ ਹੈ॥ ਤੌ ਹਮਰੇ ਪਹਿਰਨ ਤੇ ਜੈਹੈ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਨ ਪੁਰਖ=ਗ਼ੈਰ ਆਦਮੀ। ਪਹਿਰਨ=ਪਾਉਣ। ਤੇ ਜੈਹੈ=ਤੋਂ ਜਾਵੇਗਾ।

ਉਹ ਹੱਸ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਹਾਰ ਲੱਭ ਦੇਵੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਗ਼ੈਰ ਪੁਰਖ ਉਸ ਨੂੰ ਛੂਹੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਪਾਉਣ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ॥੪॥

ਖੋਜਤ ਭਯੋ ਜੜ ਹਾਰ ਅਯਾਨੋ॥ ਨੇਤ੍ਰ ਨੀਚ ਕਰਿ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨੋ॥
ਨਾਰਿ ਆਗੇ ਹ੍ਵੈ ਮੀਤ ਨਿਕਾਰਾ॥ ਸਿਰ ਨੀਚੇਂ ਪਸੁ ਤਿਹ ਨ ਨਿਹਾਰਾ॥੫॥

ਉਹ ਮੂਰਖ ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਹਾਰ ਲੱਭਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕਿਆ, ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਪਤੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਭੱਜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕੀਤੀ ਮੂਰਖ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਨ ਸਕਿਆ॥੫॥

ਪਹਰਿਕ ਲਗੇ ਖੋਜਿ ਜੜ੍ਹ ਹਾਰੋ॥ ਲੈ ਰਾਨੀ ਕਹ ਦਯੋ ਸੁਧਾਰੋ॥
ਅਤਿ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਤਾਹਿ ਠਹਰਾਯੋ॥ ਦੁਤਿਯ ਪੁਰਖ ਜਿਨ ਕਰ ਨ ਛੁਆਯੋ॥੬॥੧॥

ਲਗ ਭਗ ਇਕ ਪਹਿਰ ਤਕ ਮੂਰਖ ਹਾਰ ਲੱਭਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਰ ਲੱਭ ਕੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਅਤਿ ਪਤੀਬਰਤਾ ਮੰਨਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਆਪਣੇ ਹਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਸਰੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਨ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤਾ॥੬॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਚੌਸਠਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੬੪॥੬੬੩੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੌਂਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੬੪॥੬੬੩੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੈਂਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਚਿਤ ਚੌਪ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਨ੍ਰਿਪਬਰ ਸਿੰਘ ਏਕ ਰਾਜਾਨਾ॥ ਮਾਨਤ ਆਨਿ ਦੇਸ ਜਿਹ ਨਾਨਾ॥

ਸ੍ਰੀ ਕਿਲਕੰਚਿਤ ਦੇ ਤਿਹ ਰਾਨੀ।। ਜਾਹਿ ਨਿਰਖਿ ਪੁਰ ਨਾਰਿ ਰਿਸਾਨੀ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਸਾਨੀ=ਈਰਖਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਪੁਰ=ਨਗਰ।

ਨਿਰਪਬਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਈਨ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਸ਼ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਕਿਲਕੰਚਿਤ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਈਰਖਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ।।੧।।

ਨ੍ਰਿਪਬਰ ਵਤੀ ਨਗਰ ਤਿਹ ਰਾਜਤ।। ਦੁਤਿਯ ਪ੍ਰਿਥੀ ਜਨੁ ਸੁਰਗ ਬਿਰਾਜਤ।।
ਨਗਰ ਪ੍ਰਭਾ ਨਹਿ ਜਾਤ ਬਖਾਨੀ।। ਥਕਿਤ ਰਹਤ ਰਾਜਾ ਅਰੁ ਰਾਨੀ।। ੨।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਂ ਨਿਰਪਬਰ ਵਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਦੂਸਰਾ ਸਵਰਗ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨਗਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਸੁਹੱਪਣਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਥੱਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ।।੨।।

ਸ੍ਰੀ ਚਿਤ ਚੌਂਪ ਮਤੀ ਤਿਹ ਕੰਨਜਾ।। ਜਿਹ ਸਮ ਨਾਰਿ ਨ ਉਪਜੀ ਅੰਨਜਾ।।
ਤਾਕੀ ਜਾਤ ਨ ਉਪਮਾ ਕਰੀ।। ਰੂਪ ਰਾਸ ਜੋਬਨ ਤਨ ਭਰੀ।। ੩।।

ਚਿਤ ਚੌਂਪ ਮਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਨਿਆਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਰੂਪ, ਜੋਬਨ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਮੂਰਤ ਸੀ।।੩।।

ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਇਕ ਹੁਤੋ ਅਪਾਰਾ।। ਇਕ ਦਿਨ ਨਿਕਸਾ ਨਿਮਿਤਿ ਸ਼ਿਕਾਰਾ।।
ਮ੍ਰਿਗ ਹਿਤ ਧਯੋ ਨ ਪਹੁਚਾ ਕੋਈ।। ਆਵਤ ਭਯੋ ਨਗਰ ਤਿਹ ਸੋਈ।। ੪।।

ਇਕ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਨਿਕਲਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਹਿਰਨ ਨ ਲੱਭਾ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ।।੪।।

ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਤਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰੋ।। ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚ ਅਸ ਕਰਾ ਬਿਚਾਰੋ।।
ਐਸੋ ਛੈਲ ਏਕ ਦਿਨ ਪੈਯੈ।। ਜਨਮ ਜਨਮ ਪਲ ਪਲ ਬਲਿ ਜੈਯੈ।। ੫।।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਛੈਲ ਛਬੀਲਾ ਇਕ ਵਾਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰ ਇਸ ਤੋਂ ਵਾਰ ਦੇਵਾਂ।।੫।।

ਅਟਿਕ ਸਿੰਘ ਲਖਿ ਤੇਜ ਸਵਾਯਾ।। ਥਕਿਤ ਰਹੀ ਰਾਜਾ ਕੀ ਜਾਯਾ।।

ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਲਿਯੋ ਮਗਾਇ ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਰੁਚਿ ਮਾਨੁਪਜਾਇ ।। ੬ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਜਾ ਦੀ ਜਾਯਾ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ। ਮਾਨੁ ਪਜਾਇ=ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਅਟੱਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਤੱਕਦੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਇਕ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਭੋਗ ਕੀਤਾ।।੬।।

ਚਾਰਿ ਪਹਰ ਨਿਸੁ ਕਿਯਾ ਬਿਲਾਸਾ।। ਤਜਿ ਕਰਿ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸਾ।।
ਪੋਸਤ ਭਾਂਗਿ ਅਫੀਮ ਮੰਗਾਵਹਿ।। ਏਕ ਸੇਜ ਦੋਊ ਬੈਠ ਚੜ੍ਹਾਵਹਿ।। ੭।।

ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਭੈਅ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਓਹ ਪੋਸਤ, ਭੰਗ ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਮੰਗਵਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਹੀ ਸੇਜ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪੀਂਦੇ ਸਨ।।੭।।

ਕੈਫਹਿ ਹੋਤ ਰਸਮਸੇ ਜਬਹੀ।। ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਤ ਦੋਊ ਮਿਲ ਤਬਹੀ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਆਸਨ ਲੈਕੈ।। ਚੁੰਬਨ ਔਰ ਅਲਿੰਗਨ ਕੈਕੈ।। ੮।।

ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਲੀਨ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚੁੰਮਣ, ਅਲਿੰਗਣ ਅਤੇ ਆਸਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਸਨ।।੮।।

ਸ੍ਰਮਿਤ ਭਏ ਅਰੁ ਭੇ ਮਤਵਾਰੇ।। ਸੋਇ ਰਹੈ ਨਹਿ ਨੈਨ ਉਘਾਰੇ।।
ਪ੍ਰਾਤਿ ਪਿਤਾ ਤਾਕੌ ਤਹ ਆਯੋ।। ਜਾਇ ਸਹਚਰੀ ਤਿਨੈ ਜਗਾਯੋ।। ੯।।

ਜਦ ਉਹ ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਭਿੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਸੌਂ ਗਏ। ਜਦ ਸਵੇਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਹੇਲੀ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਗਾ ਦਿੱਤਾ।।੯।।

ਵਹੈ ਸਖੀ ਤਿਹ ਬਹੁਰਿ ਪਠਾਈ।। ਯੌ ਕਹਿ ਯਹੁ ਰਾਜਾ ਸੌ ਜਾਈ।।
ਚੌਕਾ ਪਰਾ ਭੋਜ ਦਿਜ ਕਾਰਨ।। ਬਿਨੁ ਨ੍ਹਾਏ ਨ੍ਰਿਪ ਤਹ ਨ ਸਿਧਾਰਨ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚੌਕਾ ਪਰਾ ਭੋਜ ਦਿਜ ਕਾਰਨ=ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਵਾਸਤੇ ਚੌਕਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਿਨੁ ਨ੍ਹਾਏ=ਨਹਾਉਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ।

ਉਸ ਨੇ ਉਸੇ ਸਖੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਹੇ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਵਾਸਤੇ ਚੌਕਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਰਾਜਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਅੰਦਰ ਨ ਆਉਣ।।੧੦।।

ਬਸਤ੍ਰ ਤਾਰਿ ਕਰ ਇਹੀ ਅਨਾਵਹੁ ।। ਬਹੁਰ ਸੁਤਾ ਕੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਵਹੁ ।।

ਭੂਪ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਬਸਤ੍ਰ ਉਤਾਰੇ।। ਚਹਬੱਚਾ ਮਹਿ ਨ੍ਹਾਨ ਸਿਧਾਰੇ।। ੧੧।।

ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਏਥੇ ਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪੌਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰੋ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰੇ ਅਤੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਨਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਚੱਲ ਪਿਆ।।੧੧।।

ਜਬ ਡੁਬਿਆ ਕਹ ਭੂਪਤਿ ਲੀਨਾ।। ਤਬ ਹੀ ਕਾਢਿ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕਹ ਦੀਨਾ।।
ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਿ ਫਿਰਿ ਤਹਾਂ ਸਿਧਾਯੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਛੁ ਜੜ ਪਾਯੋ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਬ ਡੁਬਿਆ ਕਹ=ਜਦ ਡੁਬਕੀ ਮਾਰੀ।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁਬਕੀ ਮਾਰੀ, ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਉਥੇ ਆਇਆ ਪਰ ਮੂਰਖ ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੧੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਸਜਾਨੋ ਭੂਪ ਕਹਾਤ ਥੋ ਭਾਂਗਨ ਭੂਲ ਚਬਾਇ।।
ਇਹ ਛਲ ਛਲਿ ਅਮਲੀ ਗਯੋ ਪਨਹੀ ਮੂੰਡ ਲਗਾਇ।। ੧੩।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਜਾਨ ਭੂਪ ਕਹਾਤ=ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਆਣਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਭਾਂਗਨ ਭੂਲ ਚਬਾਇ=ਭੰਗ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ ਸੀ। ਪਨਹੀਂ=ਜੁੱਤੀ। ਮੂੰਡ=ਸਿਰ।

ਉਹ ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੌਤਰ ਚਾਲਾਕ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭੰਗ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਅਮਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਲ ਗਿਆ ਮਾਨੋ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ।।੧੩।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਪੈਸਠਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੬੫।।੬੬੫੦।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੈਂਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੬੫।।੬੬੫੦।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਛਿਆਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਨਾਭ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਇਕ ਔਰ ਪ੍ਰਸੰਗਾ।। ਜਸ ਛਡ ਕੀਨਾ ਨਾਰਿ ਸੁਰੰਗਾ।।

ਛਿਤਪਤਿ ਸਿੰਘ ਇਕ ਭੂਪਤ ਬਰ॥ ਅਬਲਾ ਦੇ ਰਾਨੀ ਜਾਕੇ ਘਰ॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਸੰਗਾ=ਕਥਾ। ਨਾਰਿ ਸੁਰੰਗਾ=ਸੁੰਦਰ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਨਾਰ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ। ਛਿਤਪਤ ਸਿੰਘ ਇਕ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅਬਲਾ ਦੇਵੀ ਸੀ॥੧॥

ਨਾਭ ਮਤੀ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਹ ਸੋਹੈ॥ ਸੁਰ ਨਰ ਨਾਗ ਅਸੁਰ ਮਨ ਮੋਹੈ॥
ਪਦੁਮਾਵਤੀ ਨਗਰ ਤਿਹ ਰਾਜਤ॥ ਇੰਦ੍ਰਾਵਤੀ ਨਿਰਖਿ ਤਿਹ ਲਾਜਤ॥੨॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਭ ਮਤੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਸੁਰ, ਨਰ ਨਾਗ ਆਦਿ ਸਭ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹਦੀ ਸੀ। ਪਦਮਾਵਤੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਉਹ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਨਗਰ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਇੰਦਰਾਪੁਰੀ ਵੀ ਉਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੨॥

ਬੀਰ ਕਰਨ ਰਾਜਾ ਇਕ ਔਰੈ॥ ਭੱਦ੍ਰਾਵਤੀ ਬਸਤ ਥੋ ਠੌਰੈ॥
ਐਂਠੀ ਸਿੰਘ ਪੂਤ ਤਿਹ ਜਾਯੋ॥ ਨਿਰਖਿ ਮਦਨ ਜਿਹ ਰੂਪ ਬਿਕਾਯੋ॥੩॥

ਬੀਰ ਕਰਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਹੋਰ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜੋ ਭਦਰਾਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਐਠੀ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਵੀ ਉਸ ਉੱਤੇ ਵਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੩॥

ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਖੇਲਨ ਚੜ੍ਹਾ ਸ਼ਿਕਾਰਾ॥ ਆਵਤ ਭਯੋ ਤਿਹ ਨਗਰ ਮਝਾਰਾ॥
ਨ੍ਹਾਵਤ ਹੁਤੀ ਜਹਾਂ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਰਿ॥ ਥਕਤਿ ਰਹਾ ਤਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਝਾਰਾ=ਵਿਚ। ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਰਿ=ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ।

ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦਾ ਖੇਡਦਾ ਉਸ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਆ ਪੁਜਾ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ॥੪॥

ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਤਿਹ ਊਪਰ ਅਟਕੀ॥ ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਉਤ ਤਿਹ ਸੁਧਿ ਘਟਕੀ॥
ਰੀਝ ਰਹੇ ਦੋਨੋ ਮਨ ਮਾਹੀ॥ ਕਛੂ ਰਹੀ ਦੁਹੂੰਅਨਿ ਸੁਧਿ ਨਾਹੀ॥੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਿਹ ਸੁਧਿ ਘਟਕੀ=ਘਰ ਬਾਰ ਦੀ ਸੁੱਧ ਭੁੱਲ ਗਈ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁੱਧ ਭੁਲ ਗਈ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ

****
ਆਪਣੇ ਹੋਸ਼ ਗੁਆ ਬੈਠੇ॥੫॥

ਤਰੁਨਿ ਗਿਰਾ ਜਬ ਚਤੁਰਿ ਨਿਹਰਾ॥ ਤਾਕੀ ਹਾਥ ਨਾਭਿ ਪਰ ਧਰਾ॥
ਅਰੁ ਪਦ ਪੰਕਜ ਹਾਥ ਲਗਾਈ॥ ਮੁਖ ਨ ਕਹਾ ਕਛੁ ਧਾਮ ਸਿਧਾਈ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਹਰਾ=ਵੇਖਿਆ। ਨਾਭਿ=ਧੁੰਨੀ। ਪਦ ਪੰਕਜ=ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਇਆ।

ਉਸ ਚੱਤਰ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਗਭਰੂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਲੜਕੀ ਦਾ ਹੱਥ ਉਸ ਦੀ ਨਾਭ ਨੂੰ ਜਾ ਲੱਗਾ। ਫਿਰ ਲੜਕੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਬੋਲੇ ਬਗੈਰ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਈ॥੬॥

ਦ੍ਵੈਕ ਘਰੀ ਤਿਨ ਪਰੇ ਬਿਤਾਈ॥ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਕਹ ਪੁਨਿ ਸੁਧਿ ਆਈ॥
ਹਾਹਾ ਸ਼ਬਦ ਰਟਤ ਘਰ ਗਯੋ॥ ਖਾਨ ਪਾਨ ਤਬ ਤੇਂ ਤਜਿ ਦਯੋ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਾਹਾ=ਹਾਏ ਹਾਏ। ਰਟਤ=ਬੋਲਦੀ।

ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਉਹ ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੀ ਅਤੇ ਏਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਸ਼ ਆ ਗਈ। ਉਹ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ॥੭॥

ਬਿਰਹੀ ਭਏ ਦੋਊ ਨਰ ਨਾਰੀ॥ ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਅਰੁ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ॥
ਹਾਵ ਪਰਸਪਰ ਦੁਹੂਅਨ ਭਯੋ॥ ਸੋ ਮੈਂ ਕਬਿਤਨ ਮਾਂਝ ਕਹਿਯੋ॥੮॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦੋਵੇਂ ਬਿਰਹਾ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਏਸੇ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ॥੮॥

ਸਵੈਯਾ॥ ਉਨ ਕੁੰਕਮ ਟੀਕੋ ਦਯੋ ਨ ਉਤੈ ਇਤ ਤੇ ਹੂੰ ਨ ਸੇਂਦੁਰ ਮਾਂਗ ਸਵਾਰੀ॥
ਤਜਾਗਿ ਦਯੋ ਸਭ ਕੋ ਡਰਵਾ ਸਭ ਹੂੰ ਕੀ ਇਤੈ ਤਿਹ ਲਾਜ ਬਿਸਾਰੀ॥
ਹਾਰ ਤਜੇ ਤਿਨ ਹੇਰਬ ਤੇਂ ਸਜਨੀ ਲਖਿ ਕੋਟਿ ਹਹਾ ਕਰਿ ਹਾਰੀ॥
ਪਾਨ ਤਜੇ ਤੁਮ ਤਾ ਹਿਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜੇ ਤੁਮਰੇ ਹਿਤ ਪਜਾਰੀ॥੯॥

ਉਧਰ ਉਸ ਵੀ ਕੇਸਰ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਨ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਓਧਰ ਉਸ ਵੀ ਮਾਂਗ ਵਿਚ ਸੰਧੂਰ ਨ ਭਰਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਲਾਜ ਅਤੇ ਭੈਅ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਭਦੀ ਲੱਭਦੀ ਹਾਰ ਗਵਾ ਬੈਠੀ ਅਤੇ ਹਾਰ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ। ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਰਹੀ ਹੈਂ॥੯॥

ਚੌਪਈ।। ਉਤੈ ਕੁਅਰਿ ਕਹ ਕਛੂ ਨ ਭਾਵੈ।। ਹਹਾ ਸ਼ਬਦ ਦਿਨ ਕਹਤ ਬਿਤਾਵੈ।।
ਅੰਨ ਨ ਖਾਤ ਪਿਯਤ ਨਹਿ ਪਾਨੀ।। ਮਿਤ੍ਰ ਹੁਤੋ ਤਿਹ ਤਿਨ ਪਹਿਚਾਨੀ।।੧੦।।

ਓਧਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਹਿੰਦਾ ਦਿਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਇਕ ਜਿਗਰੀ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਹੀ ਪਹਿਚਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੧੦।।

ਕੁਅਰ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਿਯ ਕੀ ਤਿਹ ਦਈ।। ਇਕ ਤ੍ਰਿਯ ਮੋਹਿ ਦਰਸ ਦੈ ਗਈ।।
ਨਾਭ ਪਾਵ ਪਰ ਹਾਥ ਲਗਾਇ।। ਫਿਰਿ ਨ ਲਖਾ ਕਹ ਗਈ ਸੁ ਕਾਇ।। ੧੧।।

ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਸ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਮੇਰੀ ਨਾਭ ਅਤੇ ਪੈਰ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਕਿਥੇ ਚਲੀ ਗਈ।।੧੧।।

ਤਾਕੀ ਬਾਤ ਨ ਤਾਂਹਿ ਪਛਾਨੀ।। ਕਹਾ ਕੁਅਰ ਇਨ ਮੁੜੈ ਬਖਾਨੀ।।
ਪੂਛਿ ਪੂਛਿ ਸਭਹੀ ਤਿਹ ਜਾਵੈਂ।। ਤਾਕੋ ਮਰਮੁ ਨ ਕੋਈ ਪਾਵੈ।।੧੨।।

ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਕੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਸਮਝ ਨ ਸਕਿਆ ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛ ਪੁਛ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੧੨।।

ਤਾਕੋ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੁਤੋ ਖਤਰੇਟਾ।। ਇਸ਼ਕ ਮੁਸ਼ਕ ਕੇ ਸਾਥ ਲਪੇਟਾ।।
ਕੁਅਰ ਤਵਨ ਪਹਿ ਬ੍ਰਿਥਾ ਸੁਨਾਈ।। ਸੁਨਤ ਬਾਤ ਸਭ ਹੀ ਤਿਨ ਪਾਈ।। ੧੩।।

ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਖੱਤਰੀ ਮਿੱਤਰ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਸ਼ਕ ਮੁਸ਼ਕ ਵਿਚ ਮਾਹਰ ਸੀ. ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਝੱਟ ਹੀ ਸਮਝ ਗਿਆ।।੧੩।।

ਨਾਭ ਮਤੀ ਤਿਹ ਨਾਮ ਪਛਾਨਾ।। ਜਿਹ ਨਾਭੀ ਕਹ ਹਾਥ ਛੁਆਨਾ।।
ਪਦੁਮਾਵਤੀ ਨਗਰ ਠਹਰਾਯੋ।। ਤਾਤੇ ਪਦ ਪੰਕਜ ਕਰ ਲਾਯੋ।।੧੪।।

ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਨਾਭ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਭ ਮਤੀ ਜਾਣ ਲਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ (ਪਦ) ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ ਪਦਮਾਵਤੀ ਸਮਝ ਲਿਆ।।੧੪।।

ਦੋਊ ਚਲੇ ਤਹ ਤੇ ਉਠਿ ਸੋਊ।। ਤੀਸਰ ਤਹਾਂ ਨ ਪਹੂਚਾ ਕੋਊ।।
ਪਦਮਾਵਤੀ ਨਗਰ ਥਾ ਜਹਾਂ।। ਨਾਭ ਮਤੀ ਸੁੰਦਰਿ ਥੀ ਤਹਾਂ।।੧੫।।

ਉਹ ਤੀਸਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਏ ਬਗੈਰ, ਦੋਵੇਂ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਪਦਮਾਵਤੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਨਾਭ ਮਤੀ ਸੁੰਦਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ॥੧੫॥

ਪੂਛਤ ਚਲੇ ਤਿਸੀ ਪੁਰ ਆਏ॥ ਪਦੁਮਾਵਤੀ ਨਗਰ ਨਿਯਰਾਏ॥
ਮਾਲਿਨਿ ਹਾਰ ਗੁਹਤ ਥੀ ਜਹਾਂ॥ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ੭ਏ ਕੁਅਰ ਜੁਤ ਤਹਾਂ॥ ੧੬॥

ਪੁਛਦੇ ਪੁਛਦੇ ਪਦਮਾਵਤੀ ਨਗਰ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਉਥੇ ਆ ਨਿਕਲੇ ਜਿਥੇ ਇਕ ਮਾਲਣ ਹਾਰ ਗੁੰਦ ਰਹੀ ਸੀ॥੧੬॥

ਏਕ ਮੁਹਰ ਮਾਲਨਿ ਕਹ ਦਿਯੋ॥ ਹਾਰ ਗੁਹਨ ਤਿਹ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਲਿਯੋ॥
ਲਿਖਿ ਪੱਤ੍ਰੀ ਤਾ ਮਹਿ ਗੁਹਿ ਡਾਰੀ॥ ਜਿਸ ਹਾਥਨ ਲੈ ਪੜੈ ਪਯਾਰੀ॥ ੧੭॥

ਮਾਲਣ ਨੂੰ ਇਕ ਮੁਹਰ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹਾਰ ਖਰੀਦ ਲਿਆ। ਉਸ ਹਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪੱਤਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਪਿਆਰੀ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਸਕੇ॥੧੭॥

ਤੈਂ ਜਿਹ ਹਾਥ ਨਾਭਿ ਕਹ ਲਾਯੋ॥ ਔਰ ਦੂਹੂੰ ਪਦ ਹਾਥ ਛੁਹਾਯੋ॥
ਤੇ ਜਨ ਆਜੁ ਨਗਰ ਮਹਿ ਆਏ॥ ਤੁਮ ਸੌ ਚਾਹਤ ਨੈਨ ਮਿਲਾਏ॥ ੧੮॥

ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਜਿਸ ਦੀ ਨਾਭ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਤੂੰ ਜਿਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੁਹਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਇਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਮਲਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੧੮॥

ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਪਤਿਯਾ ਜਬ ਚੀਨੀ॥ ਛੋਰਿ ਲਈ ਕਰ ਕਿਸੂ ਨ ਦੀਨੀ॥
ਬਹੁ ਧਨ ਦੈ ਮਾਲਿਨੀ ਬੁਲਾਈ॥ ਲਿਖਿ ਪੱਤ੍ਰੀ ਫਿਰਿ ਤਨੈ ਪਠਾਈ॥ ੧੯॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਜਦ ਪੱਤਰ ਵੇਖਿਆਂ ਤਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨ ਦਿੱਤਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਮਾਲਣ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜਿਆ॥੧੯॥

ਸ਼ਿਵ ਕੌ ਦਿਪਤ ਦੇਹਰੋ ਜਹਾਂ॥ ਮੈਂ ਐਹੌਂ ਆਧੀ ਨਿਸਿ ਤਹਾਂ॥
ਕੁਅਰਿ ਤਹਾਂ ਤੁਮਹੂੰ ਚਲਿ ਐਯਹੁ॥ ਮਨ ਭਾਵਤ ਕੋ ਭੋਗ ਕਮੈਯਹੁ॥ ੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵ ਕੌ ਦਿਪਤ ਦੇਹਰੋ ਜਹਾਂ=ਜਿਥੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਮੰਦਰ ਹੈ। ਐਹੌਂ ਆਧੀ ਨਿਸਿ=ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਵਾਂਗੀ।

ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਜਿਥੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਮੰਦਰ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਥੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਵਾਂਗੀ। ਹੇ ਕੁਮਾਰ ! ਤੂੰ ਉਥੇ ਆ ਜਾਵੀਂ ਅਤੇ ਮਨ ਚਾਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨਾ॥੨੦॥

ਕੁਅਰ ਨਿਸਾ ਆਧੀ ਤਹ ਜਾਈ॥ ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਆਗੇ ਤਹ ਆਈ॥
ਕਾਮ ਭੋਗ ਕੀ ਜੇਤਿਕ ਪਜਾਸਾ॥ ਪੂਰਨਿ ਭਈ ਦੁਹੂੰ ਕੀ ਆਸਾ॥੨੧॥

ਕੁਮਾਰ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਥੇ ਪੁਜਾ, ਜਿਥੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਵੀ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ॥੨੧॥

ਮਾਲਿਨਿ ਕੀ ਦੁਹਿਤਾ ਕਹਿ ਬਾਮਾ॥ ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਕਹ ਲਜਾਈ ਧਾਮਾ॥
ਰਾਤਿ ਦਿਵਸ ਦੋਊ ਕਰਤ ਬਿਲਾਸਾ॥ ਭੂਪਤ ਕੀ ਤਜਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤ੍ਰਾਸਾ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਾਮਾ=ਘਰ। ਤ੍ਰਾਸਾ=ਡਰ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਵਾ ਕੇ ਅਤੇ ਮਾਲਣ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੱਸ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਈ. ਹੁਣ ਰਾਜੇ ਦਾ ਡਰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੨੨॥

ਕਿਤਕ ਦਿਨਨ ਤਾਕੋ ਪਤਿ ਆਯੋ॥ ਅਤਿ ਕੁਰੂਪ ਨਹਿ ਜਾਤ ਬਤਾਯੋ॥
ਸੂਕਰ ਕੇ ਸੇ ਦਾਂਤਿ ਬਿਰਾਜੈ॥ ਨਿਰਖਤ ਕਰੀ ਰਦਨ ਦ੍ਵੈ ਭਾਜੈਂ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੂਕਰ=ਸੂਰ। ਦਾਂਤਿ=ਦੰਦ। ਕਰੀ ਰਦਨ=ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੰਦ।

ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਰੂਪਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੂਰ ਵਰਗੇ ਉਸ ਦੇ ਦੰਦ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਦੰਦ ਵੀ ਡਰ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੨੩॥

ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਤ੍ਰਿਯ ਭੇਸ ਸੁ ਧਾਰੇ॥ ਆਵਤ ਭਯੋ ਤਿਹ ਨਿਕਟ ਸਵਾਰੇ॥
ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਪਹਿ ਨਿਰਖਿ ਲੁਭਾਯੋ॥ ਭੋਗ ਕਰਨ ਹਿਤ ਹਾਥ ਚਲਾਯੋ॥੨੪॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਪਤੀ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਸਮਝ ਕੇ ਲਲਚਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ॥੨੪॥

ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਤਬ ਛੁਰੀ ਸੰਭਾਰੀ॥ ਨਾਕ ਕਾਟਿ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਕੀ ਡਾਰੀ॥
ਨਾਕ ਕਟੇ ਜੜ੍ਹ ਅਧਿਕ ਖਿਸਾਯੋ॥ ਸਦਨ ਛਾਡਿ ਕਾਨਨਹਿ ਸਿਧਾਯੋ॥੨੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਿਸਾਯੋ=ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਇਆ। ਸਦਨ=ਘਰ। ਕਾਨਨਹਿ=ਜੰਗਲ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਤਦ ਛੁਰੀ ਸੰਭਾਲੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ (ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਪਤੀ) ਦੀ ਨੱਕ ਵੱਢ ਦਿੱਤੀ। ਨੱਕ ਵੱਢੀ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਮਹਲ ਛੱਡ ਕੇ

ਜੰਗਲਾਂ ਵਲ ਭੱਜ ਗਿਆ॥੨੫॥

ਨਾਕ ਕਟਾਇ ਜਬੈ ਜੜ੍ਹ ਗਯੋ॥ ਇਨ ਪਥ ਸ਼ਿਵ ਦੇਵਲ ਕੋ ਲਯੋ॥
ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਮ੍ਰਿਗਿਕ ਹਿਤੂ ਹਨਿ ਲਜਾਯੋ॥ ਦੂਹੂੰਅਨ ਬੈਠਿ ਤਿਹੀ ਠਾਂ ਖਾਯੋ॥ ੨੬॥

ਨੱਕ ਕਟਵਾ ਕੇ ਜਦ ਮੂਰਖ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸ਼ਿਵ ਮੰਦਰ ਦਾ ਰਸਤਾ ਲਿਆ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਇਕ ਹਿਰਨ ਮਾਰ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਥੇ ਖਾਧਾ॥੨੬॥

ਤਹਿ ਬੈਠਿ ਦੂਹੂੰ ਕਰੇ ਬਿਲਾਸਾ॥ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਨ ਰਹੀ ਭੋਗ ਕੀ ਆਸਾ॥
ਲੈ ਤਾਕੈ ਸੰਗ ਦੇਸ ਸਿਧਾਯੋ॥ ਇਕ ਸਹਚਰਿ ਕਹ ਤਹਾਂ ਪਠਾਯੋ॥ ੨੭॥

ਉਥੇ ਹੀ ਬਹਿ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਭੋਗ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਘਰ ਵਲ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ॥੨੭॥

ਡਿਵਢੀ ਸਾਤ ਸਖੀ ਤਿਨ ਨਾਖੀ॥ ਇਮਿ ਬਤੀਆਂ ਭੂਪਤਿ ਸੰਗ ਭਾਖੀ॥
ਪਤਿ ਤ੍ਰਿਯ ਗਏ ਦੋਊ ਨਿਸਿ ਕਹ ਤਹ॥ ਆਗੇ ਹੁਤੇ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵਜੂ ਜਹ॥ ੨੮॥

ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੇ ਸਤ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਦੋਵੇਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਮੰਦਰ ਗਏ ਸਨ॥੨੮॥

ਦੂਹੂੰ ਜਾਇ ਤਹ ਕੀਏ ਪ੍ਰਯੋਗਾ॥ ਤੀਸਰ ਕੋਈ ਨ ਜਾਨਤ ਲੋਗਾ॥
ਉਲਟਿ ਪਰਾ ਸ਼ਿਵਜੂ ਰਿਸਿ ਭਰਿਯੋ॥ ਭਸਮੀ ਭੂਤ ਦੂਹੂੰ ਕਹ ਕਰਿਯੋ॥ ੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਯੋਗਾ=ਪੂਜਾ ਪਾਠ। ਰਿਧ ਭਰਿਯੋਂ=ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਭਸਮੀ ਭੂਤ=ਸਵਾਹ।

ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਮੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੀਸਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਅਭਿਆਸ ਉਲਟਾ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੨੯॥

ਵਹੈ ਭਸਮ ਲੈ ਤਿਨੈ ਦਿਖਾਈ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਭੱਛਨ ਤਿਹ ਤਿਨੈ ਜਗਾਈ॥
ਭਸਮ ਲਏ ਸਭ ਹੀ ਜਿਯ ਜਾਨਾ॥ ਲੈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਘਰ ਨਾਰਿ ਸਿਧਾਨਾ॥ ੩੦॥ ੧॥

ਉਸ ਨੇ ਉਹੋ ਭਸਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਭੁੰਨਣ ਵਾਸਤੇ ਅੱਗ ਬਾਲੀ ਸੀ ਸਾਰਿਆਂ ਇਹੋ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਉਹ ਭਸਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰੀਤਮ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ॥੩੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਛਾਸਠ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੬੬॥੬੬੮੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ. ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ. ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ. ਤਿੰਨ ਸੌ ਛਿਆਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੬੬॥੬੬੮੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਮੂਰਖ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਅੰਧਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਸੋਹੈ॥ ਸੈਨ ਬਿਦਾਦ ਭੂਪ ਤਿਹ ਕੋ ਹੈ॥
ਮੂਰਖਿ ਮਤਿ ਤਾਕੀ ਬਰ ਨਾਰੀ॥ ਜਿਹਸੀ ਮੂੜ੍ਹ ਨ ਕਹੂੰ ਨਿਹਾਰੀ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਿਹਸੀ=ਜਿਸ ਵਰਗੀ। ਮੂੜ੍ਹ=ਮੂਰਖ।

ਅੰਧਾਵਤੀ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਬਿਦਾਦ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮੂਰਖ ਮਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗੀ ਮੂਰਖ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ ਗਈ ਸੀ॥੧॥

ਪ੍ਰਜਾ ਲੋਗ ਅਤਿ ਹੀ ਅਕੁਲਾਏ॥ ਦੇਸ ਛੋਡਿ ਪਰਦੇਸ ਸਿਧਾਏ॥
ਔਰ ਭੂਪ ਪਹਿ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰਾ॥ ਨਜਾਇ ਕਰਤ ਤੈਂ ਨਹੀ ਹਮਾਰਾ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਕੁਲਾਏ=ਔਖੇ ਹੋਏ, ਦੁਖੀ।

ਪਰਜਾ ਅਤਿ ਦੁਖੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਛੱਡ ਕੇ ਬਦੇਸ਼ ਚਲੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਰਜਾ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕਰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ. ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ॥੨॥

ਤਾਂਤੇ ਤੁਮ ਕੁਛ ਕਰਹੁ ਉਪਾਇ॥ ਜਾਤੇ ਦੇਸ ਬਸੈਂ ਫਿਰਿ ਆਇ॥
ਚਾਰਿ ਨਾਰਿ ਤਬ ਕਹਜੋ ਪੁਕਾਰਿ॥ ਹਮ ਐਹੈਂ ਜੜ੍ਹ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਸੰਘਾਰਿ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਹਜੋ ਪੁਕਾਰਿ=ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ। ਜੜ੍ਹ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਸੰਘਾਰਿ=ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗੀਆਂ।

ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਕਰੋ ਕਿ ਉਜੜਿਆ ਦੇਸ਼ ਫਿਰ ਵੱਸ ਜਾਵੇ। ਤਦ ਚਾਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਵਾਂਗੀਆਂ॥੩॥

ਦ੍ਵੈ ਤ੍ਰਿਯ ਭੇਸ ਪੁਰਖ ਕੇ ਧਾਰੀ॥ ਪੈਠਿ ਗਈ ਤਿਹ ਨਗਰ ਮੰਝਾਰੀ॥
ਦ੍ਵੈ ਤ੍ਰਿਯ ਭੇਸ ਜੋਗਜ ਕੇ ਧਾਰੋ॥ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭੀ ਤਿਹ ਨਗਰ ਮਝਾਰੋ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਵੈ ਤ੍ਰਿਯ=ਦੋਂ ਇਸਤਰੀਆਂ। ਭੇਸ ਜੋਗਜ=ਜੋਗੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਲਿਆ।

ਦੋ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਦੋ ਇਸਤਰੀਆਂ ਜੋਗੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਆ ਪਹੁੰਚੀਆਂ॥੪॥

ਇਕ ਤ੍ਰਿਯ ਚੋਰੀ ਕਰੀ ਬਨਾਇ॥ ਪਕਰਿ ਲਈ ਦੂਸਰਿ ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਇ॥
ਦ੍ਵੈ ਤ੍ਰਿਯ ਜੋਗ ਭੇਸ ਕੌ ਧਰਿਕੈ॥ ਗਈ ਭੂਪ ਕੇ ਚਰਿਤ ਬਿਚਰਿਕੈ॥ ੫॥

ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਚੋਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ। ਦੋ ਇਸਤਰੀਆਂ ਕੁਝ ਚਲਿੱਤਰ ਸੋਚਕੇ ਜੋਗੀ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਗਈਆਂ॥੫॥

ਭੂਪ ਕਹਾ ਸੂਰੀ ਇਹ ਦੀਜੈ॥ ਤੀਨੋ ਹੁਕਮੁ ਹਮਾਰੇ ਲੀਜੈ॥
ਹਨਨਨ੍ਯਾਤ ਲੈ ਤਾਹੀ ਸਿਧਾਰੇ॥ ਦ੍ਵੈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹ੍ਵੈ ਅਤਿਥ ਪਧਾਰੇ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਨਨ ਨ੍ਯਾਤ=ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ। ਅਤਿਥ=ਸਾਧੂ, ਫਕੀਰ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸੂਲੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ। ਉਹ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲੈ ਚਲੇ ਤਾਂ ਜੋਗੀ ਦੇ ਭੇਸ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਥੇ ਆ ਗਈਆਂ॥੬॥

ਜੋਗਿਨਿ ਨਾਰਿ ਕਹਾ ਅਸ ਕੀਜੈ॥ ਦ੍ਵੈ ਮਹਿ ਇਕ ਜੋਗੀ ਕਹ ਦੀਜੈ॥
ਐਹੈਂ ਇਹਾਂ ਅਰਸ ਕੀ ਬਾਤਾ॥ ਜਾਨਤ ਕੋਈ ਨ ਤਾਕੀ ਘਾਤਾ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸ ਕੀਜੈ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ। ਅਰਸ ਕੀ ਬਾਤਾ=ਸਵਰਗ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ।

ਜੋਗੀ ਬਣੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫਾਂਸੀ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੋ, ਇਥੇ ਉਥੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ॥੭॥

ਦੁਤਿਯ ਨਾਰ ਇਮਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ॥ ਯਾਹਿ ਨ ਸੂਰੀ ਦੇਹੁ ਕਹਾਰੇ॥
ਸੂਰੀ ਏਕ ਅਤਿਥ ਕੋ ਦੀਜੈ॥ ਤਸਕਰ ਦੂਰ ਇਹਾਂ ਤੇ ਕੀਜੈ॥ ੮॥

ਦੂਸਰੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸੂਲੀ ਤੇ ਨ ਚੜ੍ਹਾਓ ਅਤੇ ਇਕ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਸੂਲੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਕੱਢ ਦੇਵੋ॥੮॥

ਚਲੀ ਖਬਰਿ ਆਵੈ ਇਹ ਕਹਾਂ॥ ਬੈਠਿ ਬਿਦਾਦ ਨਰਾਧਿਪ ਜਹਾਂ॥
ਅੰਧ ਨਗਰ ਕੇ ਤੀਰ ਲੋਗ ਸਭ॥ ਅੱਛਰ ਕਛੂ ਨ ਪੜੈ ਤਿਨ ਗਰਧਭ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਦਾਦ ਨਰਾਧਿਪ=ਰਾਜਾ ਬਿਦਾਦ। ਗਰਧਭ=ਖੋਤੇ।

ਇਹ ਖਬਰ ਪੁਹੰਚਦੀ ਪਹੁੰਚਦੀ ਬਿਦਾਦ ਸੈਨ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਅੰਧ ਨਗਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਨਿਰੇ ਖੋਤੇ ਹੀ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੯।।

ਔਰ ਕਛੂ ਜਾਨੈ ਨਹਿ ਬਾਤਾ।। ਮਹਾਂ ਪਸ਼ੂ ਮੂਰਖ ਬਿਖਜਾਤਾ।।
ਇਹ ਧੁਨਿ ਪਰੀ ਕਾਨ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਜਬ।। ਨਿਰਖਨ ਚਲਾ ਅਤਿਥਹਿ ਦ੍ਵੈ ਤਬ।।੧੦।।

ਉਹ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਤੇ ਮੂਰਖਤਾ ਕਰ ਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਜਦ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਈ ਤਾਂ ਉਹ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਪਿਆ।।੧੦।।

ਦਰਸ ਕਿਯਾ ਤਿਨ ਕੋ ਜਬ ਜਾਈ।। ਬਚਨ ਕਿਯਾ ਭੂਪਤਿ ਮੁਸਕਾਈ।।
ਤੁਮ ਸੂਰੀ ਕਾਰਨ ਕਿਹ ਲੇਹੁ।। ਸੋ ਮੁਹਿ ਭੇਦ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਦੇਹੁ।। ੧੧।।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇਂ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਸੂਲੀ ਤੇ ਕਿਉਂ ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹੋ, ਇਸ ਦਾ ਭੇਤ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਓ।।੧੧।।

ਹੋ ਹਮ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਿਯ ਪਾਤਾ।। ਯਾ ਪਰ ਚੜਤ ਹੋਹਿ ਸਭ ਘਾਤਾ।।
ਯਾ ਪਰ ਬਾਤ ਸ੍ਵਰਗ ਕੀ ਐਹੈ।। ਆਵਾ ਗਵਨ ਤੁਰਤ ਮਿਟਿ ਜੈਹੈ।। ੧੨।।

ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਈਆਂ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਪਾਪ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਸੂਲੀ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਵਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁਖ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।।੧੨।।

ਜਬ ਰਾਜੈ ਐਸੋ ਸੁਨਿ ਪਾਈ।। ਚਿਤ ਚੜਬੇ ਕੀ ਬਿਵਤ ਬਨਾਈ।।
ਅਵਰ ਲੋਗ ਸਭ ਦਏ ਹਟਾਇ।। ਆਪੁ ਚੜ੍ਹਾ ਸੂਰੀ ਪਰ ਜਾਇ।। ੧੩।।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਖੁਦ ਸੂਲੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਖੁਦ ਸੂਲੀ ਉਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹਿਆ।।੧੩।।

ਭੂਪ ਚੜ੍ਹਤ ਜੋਗੀ ਭਜਿ ਗਏ।। ਕਹੂੰ ਦੁਰੇ ਜਨਿਯਤ ਨਹਿ ਭਏ।।
ਧਰਿ ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਕੇ ਰੂਪ ਅਪਾਰਾ।। ਮਿਲਗੇ ਤਾਹੀ ਨਗਰ ਮੰਝਾਰਾ।। ੧੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਹੂੰ ਦੁਰੇ=ਕਿਥੇ ਲੁਕੇ। ਇਸਤ੍ਰਿਨ ਕੇ ਰੂਪ ਅਪਾਰਾ=ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਅਪਾਰ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ। ਨਗਰ ਮੰਝਾਰਾ=ਨਗਰ ਵਿਚ।

ਰਾਜੇ ਦੇ ਸੂਲੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਜੋਗੀ ਭੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਲੁਕ ਗਏ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਕੱਪੜੇ ਪਾਕੇ ਨਗਰ ਵਾਸੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ

ਰਲਮਿਲ ਗਈਆਂ।।੧੪।।

ਇਹ ਛਲ ਅਨਜਾਈ ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਰਿ।। ਦੇਸ ਬਸਾਯੋ ਬਹੁਰਿ ਸੁਧਾਰਿ।।
ਅੰਧ ਨਗਰ ਕਛੁ ਬਾਤ ਨ ਪਾਈ।। ਇਹ ਛਲ ਹਨਾ ਹਮਾਰਾ ਰਾਈ।। ੧੫।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਜਾਈ ਨ੍ਰਿਪ=ਬੇਇਨਸਾਫ ਰਾਜਾ, ਨਿਆਂ ਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਵਸਾਇਆ। ਅੰਧਨਗਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਸਾਡਾ ਬੇਇਨਸਾਫ ਰਾਜਾ ਕਿਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।।੧੫।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੈ ਸਤਸਠ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੬੭।।੬੬੯੫।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤਾਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੬੭।।੬੬੯੫।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਾਠਵਾਂ

ਕਥਾ ਚਖ ਚਾਰ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਗੜ੍ਹ ਕਨੌਜ ਕੌ ਜਹਾਂ ਕਹਿੱਜੈ।। ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਤਹ ਭੂਪ ਭਨਿੱਜੈ।।
ਸ੍ਰੀ ਚਖੁ ਚਾਰ ਮਤੀ ਤਿਹ ਨਾਰੀ।। ਜਿਹ ਸਮ ਤੁੱਲ ਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਵਾਰੀ।। ੧।।

ਕਨੌਜ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਅਭੈ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਚਖ ਚਾਰ ਮਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਸੀ।।੧।।

ਤਾਕੋ ਨੇਹ ਏਕ ਸੌ ਲਾਗੋ।। ਜਾਤੇ ਲਾਜ ਛਾਡ ਤਨ ਭਾਗੋ।।
ਅਘਟ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਨਾਮ ਭਨਿੱਜੈ।। ਕੋ ਦੂਜਾ ਪਟਤਰ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ।। ੨।।

ਉਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਸ਼ਰਮ ਹਯਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਅੱਕਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅਘਟ ਸਿੰਘ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੨।।

ਨਿਤਿ ਪ੍ਰਤਿ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਬੋਲਿ ਪਠਾਵਤ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਵਤ।।

ਤਬ ਲੌ ਤਹਾਂ ਨਰਾਧਿਪ ਆਯੋ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿਤ੍ਰ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਨਾਯੋ॥ ੩॥

ਰੋਜ਼ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਲਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਜਦ ਉਹ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਸਨ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਬਣਾਇਆ॥੩॥

ਤੁਮਰੇ ਕੇਸ ਭੂਪ ਬਿਕਰਾਰਾ॥ ਸਹੇ ਨ ਮੋ ਤੇ ਜਾਤ ਸੁਧਾਰਾ॥
ਪ੍ਰਥਮਹਿ ਰੋਮ ਮੂੰਡਿ ਤੁਮ ਆਵਹੁ॥ ਬਹੁਰਿ ਹਮਾਰੀ ਸੇਜ ਸੁਹਾਵਹੁ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਕਰਾਰਾ=ਡਰਾਉਣੇ ਹਨ। ਰੋਮ ਮੂੰਡਿ=ਸਿਰ ਮੁੰਨਾ ਕੇ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, " ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਲ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਮੈਥੋਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵਾਲ ਮੁੰਨਵਾ ਕੇ ਆਓ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਮੇਰੀ ਸੇਜ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਓ॥੪॥

ਜਬ ਨ੍ਰਿਪ ਗਯੋ ਰੋਮ ਮੂੰਡਿਨ ਹਿਤ॥ ਰਾਨੀ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਭਈ ਚਿਤ॥
ਛਿਦ੍ਰ ਤਾਕਿ ਨਿਜੁ ਮੀਤ ਲੁਕਾਯੋ॥ ਮੂਰਖ ਭੂਪ ਭੇਦ ਨਹਿ ਪਾਯੋ॥ ੫॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਸੰਨਜ ਚਿਤ=ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ।

ਜਦ ਰਾਜਾ ਵਾਲ ਮੁੰਨਵਾਉਣ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ; ਇਕ ਮਘੋਰਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੫॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੈ ਅਠਸਠ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੬੮॥੬੭੦੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਾਹਠਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੬੮॥੬੭੦੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਚੰਚਲ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਇਕ ਔਰ ਕਹਾਨੀ॥ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਕਿਯਾ ਰਾਵ ਸੰਗ ਰਾਨੀ॥
ਗਨਪਤਿ ਸਿੰਘ ਏਕ ਰਾਜਾ ਬਰ॥ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਕੰਪਤ ਤਾਕੇ ਡਰ ਘਰ ਘਰ॥ ੧॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਹੋਰ ਕਥਾ ਸੁਣੋ ਕਿ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ। ਗਨਪਤ ਸਿੰਘ ਇਕ ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਵੈਰੀ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਵੀ ਕੰਬਦੇ

ਸਨ॥੧॥

ਚੰਚਲ ਦੇ ਰਾਜਾ ਕੀ ਨਾਰੀ॥ ਜਿਸੁ ਸਮ ਦੁਤਿਯ ਨ ਕਹੂੰ ਹਮਾਰੀ॥
ਅਵਰ ਰਾਨਿਯਨ ਕੇ ਘਰ ਆਵੈ॥ ਤਾਕੌ ਕਬਹੀ ਮੁਖ ਨ ਦਿਖਾਵੈ॥ ੨॥

ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਚੰਚਲ ਦੇਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਹੋਰ ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਖਾਉਂਦਾ ਸੀ॥੨॥

ਰਾਨੀ ਇਨ ਬਾਤਨ ਤੇ ਜਰੀ॥ ਪਤਿ ਬਧ ਕੀ ਇੱਛਾ ਜਿਯ ਧਰੀ॥
ਔਰ ਨਾਰਿ ਕੋ ਧਰਿ ਕਰਿ ਭੇਸਾ॥ ਨਿਜੁਪਤਿ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਲਿਯਾ ਪ੍ਰਵੇਸਾ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਰੀ=ਜਲੀ, ਸਾੜਾ ਕੀਤਾ। ਪਤਿ ਬਧ=ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ। ਪ੍ਰਵੇਸਾ=ਘਰ ਅੰਦਰ ਗਈ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਸੜ ਬਲ ਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਇਕ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਈ॥੩॥

ਅਪਨੀ ਨਾਰਿ ਨ ਨ੍ਰਿਪਤਿਹ ਜਾਨਾ॥ ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਲਖਿ ਤਾਹਿ ਲੁਭਾਨਾ॥
ਭਈ ਰੈਨਿ ਤਬ ਲਈ ਬੁਲਾਇ॥ ਭੋਗ ਕੀਯਾ ਤਾਸੌ ਲਪਟਾਇ॥ ੪॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨ ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਦ ਰਾਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਰਮਣ ਕੀਤਾ॥੪॥

ਯੌ ਬਤਿਯਾ ਤਿਹ ਸਾਥ ਉਚਾਰੀ॥ ਹੈ ਛਿਨਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਰ ਤਿਹਾਰੀ॥
ਏਕ ਪੁਰਖ ਕੋ ਧਾਮ ਬੁਲਾਵਤ॥ ਮੁਹਿ ਨਿਰਖਤ ਤਾਸੌ ਲਪਟਾਵਤ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਯੌ ਬਤਿਯਾ=ਇਹ ਗੱਲ। ਛਿਨਾਰ=ਬਦਚਲਣ।

ਰਾਣੀ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, 'ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੁਹਾਡੀ ਇਸਤਰੀ ਛਨਾਰ ਅਤੇ ਬਦਚਲਣ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਉਸ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ॥੫॥

ਯੌ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋ ਤਿਨ ਕਹੀ ਬਨਾਇ॥ ਅਤਿ ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਕਹ ਰਿਸਿ ਉਪਜਾਇ॥
ਲਖਿਨ ਚਲਾ ਭੂਪਤ ਤਿਹ ਧਾਈ॥ ਧਾਮ ਆਪਨਾਗਮ ਤ੍ਰਿਯ ਆਈ॥ ੬॥

ਉਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲ ਬਣਾ ਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਰੋਹ ਭਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਾ

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖਣ ਲਈ ਚਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਓਧਰ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ॥੬॥

ਨਿਜੁ ਤਨੁ ਭੇਸ ਪੁਰਖ ਕੋ ਧਾਰੀ॥ ਗਈ ਸਵਤਿ ਕੇ ਧਾਮ ਸੁਧਾਰੀ॥
ਆਗੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੁਤੀ ਸੰਗ ਜਾਕੇ॥ ਬੈਠੀ ਜਾਇ ਸੇਜ ਚੜਿ ਤਾਕੇ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਸਵਤਿ=ਸੌਕਣ।

ਘਰ ਆ ਕੇ ਉਸ ਮਰਦਾਵੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਲਏ ਅਤੇ ਝਟ ਸੌਕਣ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਈ। ਰਾਜੇ ਦੀ ਜਿਸ ਔਰਤ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰੀਤ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਸੇਜ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ॥੭॥

ਤਬ ਲਗਿ ਤਹਾਂ ਨਰਾਧਿਪ ਆਯੋ॥ ਪੁਰਖ ਭੇਸ ਲਖਿ ਨਾਰਿ ਰਿਸਾਯੋ॥
ਜੋ ਬਾਤੈ ਮੁਹਿ ਯਾਰ ਉਚਾਰੀ॥ ਸੋ ਅਖਿਯਨ ਹਮ ਆਜੁ ਨਿਹਾਰੀ॥ ੮॥

ਤਦ ਤਕ ਰਾਜਾ ਵੀ ਓਥੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਮਰਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਨੇ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦਸੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲਈਆਂ ਹਨ॥੮॥

ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਹਨਨਿ ਤਿਹਧਯੋ॥ ਰਾਨੀ ਹਾਥ ਨਾਥ ਗਹਿਲਯੋ॥
ਤਵ ਤ੍ਰਿਯ ਭੇਸ ਤਹਾਂ ਨਰ ਧਾਰਾ॥ ਤੈਂ ਜੜ੍ਹ ਯਾ ਕਹ ਜਾਰ ਬਿਚਾਰਾ॥ ੯॥

ਉਹ ਕਿਰਪਾਨ ਕਢ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭਜਿਆ, ਪਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਤੁਹਾਡੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਹੀ ਮਰਦ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਯਾਰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ॥੯॥

ਜਬ ਤਿਹ ਨ੍ਰਿਪ ਨਿਜੁ ਨਾਰਿ ਬਿਚਾਰਜੋ॥ ਉਤਰਾ ਕੋਪ ਹਿਯੈ ਥੋ ਧਾਰਜੋ॥
ਤਿਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ॥ ਸੁਨੁ ਮੂਰਖ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਤ ਹਮਾਰੀ॥ ੧੦॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਮੰਨਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਮਿਟ ਗਿਆ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਮੂਰਖ ਰਾਜੇ ! ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ॥੧੦॥

ਬਸਤ ਏਕ ਦਿਜਬਰ ਇਹ ਗਾਵੈਂ॥ ਚੰਦ੍ਰ ਚੂੜ ਓਝਾ ਤਿਹ ਨਾਵੈਂ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਡੰਡ ਤਿਹ ਪੂਛਿ ਕਰਾਵਹੁ॥ ਤਬ ਅਪਨੋ ਮੁਖ ਹਮੈ ਦਿਖਾਵਹੁ॥ ੧੧॥

ਇਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਚੰਦਰਚੂੜ ਓਝਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦੰਡ ਦੇ ਕੇ ਆਓ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਵਖਾਓ॥੧੧॥

****

ਜਬ ਰਾਜਾ ਤਿਹ ਓਰ ਸਿਧਾਯੋ॥ ਤਬ ਦਿਜ ਕੋ ਤ੍ਰਿਯ ਭੇਖ ਬਨਾਯੋ॥
ਚੰਦ੍ਰ ਚੂੜ ਧਰਿ ਅਪਨਾ ਨਾਮ॥ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੇ ਧਾਮ॥ ੧੨॥

ਜਦ ਰਾਜਾ ਉਸ ਪਾਸੇ ਚਲਿਆ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ। ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਚੰਦਰ ਚੂੜ ਰੱਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ॥੧੨॥

ਤਿਹ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਮ ਪੂਛ ਹਰਖਾਨਾ॥ ਚੰਦ੍ਰ ਚੂੜ ਤਿਹ ਕੌ ਪਹਿਚਾਨਾ॥
ਜਿਹ ਹਿਤ ਜਾਤ ਕਹੋ ਪਰਦੇਸਾ॥ ਭਲੀ ਭਈ ਆਯੋ ਵਹੁ ਦੇਸਾ॥ ੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਖਾਨਾ=ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਚੰਦ੍ਰ ਚੂੜ ਤਹਿ ਕੌ ਪਹਿਚਾਨਾ=ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਦਰ ਚੂੜ ਮੰਨ ਲਿਆ।

ਰਾਜਾ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਦਰ ਚੂੜ ਮੰਨਣ ਲੱਗਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲ ਮੈਂ ਖੁਦ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ ਹੈ॥੧੩॥

ਜਬ ਪੂਛਾ ਰਾਜੈ ਤਿਹ ਜਾਈ॥ ਤ੍ਰਿਯ ਦਿਜ ਹ੍ਵੈ ਇਹ ਬਾਤ ਬਤਾਈ॥
ਜੋ ਨ੍ਰਿਦੋਖ ਕਹ ਦੋਖ ਲਗਾਵੈ॥ ਜਨਪੁਰ ਅਧਿਕ ਜਾਤਨਾ ਪਾਵੈ॥ ੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਿਯ ਦਿਜ ਹ੍ਵੈ=ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਣ ਕੇ। ਨਿਰਦੋਖ=ਨਿਰਦੋਸ਼। ਦੋਖ=ਦੋਸ਼। ਜਾਤਨਾ=ਦੁਖ, ਪੀੜ।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਗੱਲ ਕਹੀ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਉਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ॥੧੪॥

ਤਹ ਤਿਹ ਬਾਂਧਿ ਥੰਭ ਕੈ ਸੰਗ॥ ਤਪਤ ਤੇਲ ਡਾਰਤ ਤਿਹ ਅੰਗ॥
ਛੁਰਿਯਨ ਸਾਥ ਮਾਸੁ ਕਟਿ ਡਾਰੈਂ॥ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਕੇ ਬੀਚ ਪਛਾਰੈਂ॥ ੧੫॥

ਉਸ ਨੂੰ ਥੰਭ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਪਦੇ ਤੇਲ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਛੁਰੀਆਂ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਮਾਸ ਕੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ॥੧੫॥

ਗਾਵਾ ਗੋਬਰ ਲੇਹੁ ਮਗਾਇ॥ ਤਾਕੀ ਚਿਤਾ ਬਨਾਵਹੁ ਰਾਇ॥
ਤਾ ਮੋ ਬੈਠਿ ਜਰੈ ਜੋ ਕੋਊ॥ ਜਮ ਪੁਰ ਬਿਖੈ ਨ ਟੰਗਿਯੈ ਸੋਊ॥ ੧੬॥

ਗਾਂ ਦੇ ਗੋਹੇ ਦੀਆਂ ਪਾਥੀਆਂ ਮੰਗਵਾਓ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਚਿੱਤਾ ਬਣਾਓ, ਇਸ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਜੇ ਕੋਈ ਸੜ ਮਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਰ ਜਮ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੂਲੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਟੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ॥੧੬॥

ਦੋਹਰਾ।। ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਦਿਜ ਨਾਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਗੋਬਰ ਲਿਯਾ ਮੰਗਾਇ।।
ਬੈਠਿ ਆਪੁ ਤਾਂ ਮਹਿ ਜਰਾ ਸਕਾ ਨ ਤ੍ਰਿਯ ਛਲ ਪਾਇ।।੧੭।।੧।।

ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪਾਥੀਆਂ ਮੰਗਵਾ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਖੁਦ ਉਸ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸੜ ਮਰਿਆ, ਪਰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੧੭।। ੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਉਨਹੱਤਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੬੯।।੬੭੧੭।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੬੯।।੬੭੧੭।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਬਦਾਲ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਬਜਾਘ੍ਰਕੇਤ ਸੁਨਿਯਤ ਇਕ ਰਾਜਾ।। ਜਿਹ ਸਮ ਦੁਤਿਯ ਨ ਬਿਧਨਾ ਸਾਜਾ।।
ਬਜਾਘ੍ਰਵਤੀ ਨਗਰ ਤਿਹ ਸੋਹੈ।। ਇੰਦ੍ਰਾਵਤੀ ਨਗਰ ਕੋ ਮੋਹੈ।। ੧।।

ਬਿਆਘਰ ਕੇਤ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਨਗਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਆਘਰਮਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਇੰਦਰਾਪੁਰੀ ਦਾ ਵੀ ਮਨ ਮੋਹਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਸ੍ਰੀ ਅਬਦਾਲ ਮਤੀ ਤ੍ਰਿਯ ਤਾਕੀ।। ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ ਤੁੱਲਿ ਨ ਵਾਕੀ।।
ਤਹ ਇਕ ਹੁਤੋ ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤ ਆਛੋ।। ਜਨੁ ਅਲਿ ਪਨਚ ਕਾਛ ਤਨ ਕਾਛੋ।।੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਾਹ ਸੁਤ=ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ। ਆਛੋ=ਚੰਗਾ। ਜਨੁ ਅਲਿ ਪਨਚ ਕਾਛ ਤਨ ਕਾਛੋ=ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਵਾਂਗ ਲਚਕੀਲਾ ਸੀ।

ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅਬਦਾਲ ਮਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਤੁੱਲ ਕੋਈ ਨਰ ਨਾਗ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਵਾਂਗ ਲਚਕੀਲਾ ਸੀ।।੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸ੍ਰੀ ਜਸ ਤਿਲਕ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਨਾਮ ਪਛਾਨਿਯੈ।।
ਰੂਪਵਾਨ ਧਨਵਾਨ ਚਤੁਰ ਪਹਿਚਾਨਿਯੈ।।

ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਾਕੋ ਛਿਨ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਈ।।
ਹੋ ਲੋਕ ਲਾਜ ਕੁਲਿ ਕਾਨਿ ਸਭੈ ਤਜਿ ਡਾਰਈ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁਲਿ ਕਾਨਿ=ਕੁਲ ਮਰਿਆਦਾ। ਤਜਿ ਡਾਰਈ=ਛੱਡ ਦਿੰਦੀ ਸੀ।

ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਜਸ ਤਿਲਕ ਸਿੰਘ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵਾਨ, ਧਨਵਾਨ ਅਤੇ ਚਤਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਵੀ ਵੇਖ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਉਹ ਲਾਜ, ਕੁਲ ਮਰਿਆਦਾ ਸਭ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀ ਸੀ।।੩।।

ਚੌਪਈ।।ਏਕ ਸਖੀ ਤਾਕੌ ਲਖਿ ਪਾਈ।।ਬੈਠਿ ਸਖਿਨ ਮਹਿ ਬਾਤ ਚਲਾਈ।।
ਜਸ ਸੁੰਦਰ ਇਕ ਇਹ ਪੁਰ ਮਾਹੀ।। ਤੈਸੌ ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰ ਭੀ ਨਾਹੀ।। ੪।।

ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਚਲਾਈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਇਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗੇ ਚੰਦ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।।੪।।

ਸੁਨਿ ਬਤਿਯਾ ਰਾਨੀ ਜਿਯ ਰਾਖੀ।।ਔਰ ਨਾਰਿ ਸੌ ਪ੍ਰਗਟ ਨ ਭਾਖੀ।।
ਜੋ ਸਹਚਰਿ ਤਾਕੌ ਲਖਿ ਆਈ।। ਰੈਨਿ ਭਈ ਤਬ ਵਹੈ ਬੁਲਾਈ।। ੫।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਈ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀ ਪਾਸ ਇਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਦਾਸੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਰਾਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।।੫।।

ਅਧਿਕ ਦਰਬੁ ਤਾਕੌ ਦੈ ਰਾਨੀ।। ਪੂਛੀ ਤਾਹਿ ਦੀਨ ਹ੍ਵੈ ਬਾਨੀ।।
ਸੁ ਕਹੁ ਕਹਾਂ ਮੁਹਿ ਜੁ ਤੈਂ ਨਿਹਾਰਾ।। ਕਿਯਾ ਚਾਹਤ ਤਿਹ ਦਰਸ ਅਪਾਰਾ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਰਬ=ਧਨ। ਦੀਨ ਹ੍ਵੈ=ਮਸਕੀਨ ਹੋ ਕੇ। ਤੈਂ ਨਿਹਾਰਾ=ਤੂੰ ਵੇਖਿਆ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਧਨ ਦੇ ਕੇ, ਅਧੀਨਗੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਸੁੰਦਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਤੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਕਿ ਉਹ ਕਿਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ।।੬।।

ਤਬ ਚੇਰੀ ਇਮਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੋ।। ਸੁਨੁ ਰਾਨੀ ਜੂ ਕਹਾ ਹਮਾਰੋ।।
ਸ੍ਰੀ ਜਸ ਤਿਲਕ ਰਾਇ ਤਿਹ ਜਾਨੋ।। ਸ਼ਾਹ ਪੂਤ ਤਾਕਹ ਪਹਿਚਾਨੋ।। ੭।।

ਤਦ ਦਾਸੀ ਨੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਜਸ ਤਿਲਕ ਰਾਏ

ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ।।੭।।

ਜੁ ਤੁਮ ਕਹੌ ਤਿਹ ਤੁਮੈਂ ਮਿਲਾਊਂ।। ਮਦਨ ਤਾਪ ਸਭ ਤੋਰ ਮਿਟਾਊਂ।।
ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਰਾਨੀ ਪਗ ਪਰੀ।। ਪੁਨਿ ਤਾਸੌ ਬਿਨਤੀ ਇਮਿ ਕਰੀ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਦਨ ਤਾਪ=ਕਾਮ ਦਾ ਸੰਤਾਪ। ਪਗ ਪਰੀ=ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਈ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕਾਮ ਦੇ ਬੁਖਾਰ ਨੂੰ ਉਤਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਣੀ ਉਹਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।।੮।।

ਜੇ ਤਾਕੋ ਤੈ ਮੁਝੈ ਮਿਲਾਵੈਂ।। ਜੋ ਧਨ ਮੁਖ ਮਾਂਗੈ ਸੋ ਪਾਵੈਂ।।
ਤਹ ਸਖੀ ਗਈ ਬਾਰ ਨਹਿ ਲਾਗੀ।। ਆਨਿ ਦਿਯੋ ਤਾਕੌ ਬਡਭਾਗੀ।। ੯।।

ਜੇ ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਧਨ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਉਹ ਦਾਸੀ ਝੱਟ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ।।੯।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰਾਨੀ ਤਾਕੌਂ ਪਾਇ ਤਿਹਿ ਦਾਰਿਦ ਦਿਯਾ ਮਿਟਾਇ।।
ਨ੍ਰਿਪ ਕੀ ਆਂਖ ਬਚਾਇ ਉਹਿ ਲਿਯੋ ਗਰੇ ਸੌ ਲਾਇ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਾਰਿਦ=ਦਲਿਦਰ, ਭੁਖ, ਗ਼ਰੀਬੀ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਦਾਸੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਅੱਖ ਬਚਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ।।੧੦।।

ਚੌਪਈ।। ਦੋਊ ਧਨੀ ਔ ਜੋਬਨਵੰਤ।। ਕਰਤ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਬਿਗਸੰਤ।।
ਇਕ ਕਾਮੀ ਅਰੁ ਕੈਫ ਚੜਾਈ।। ਰੈਨਿ ਸਕਲ ਰਤਿ ਕਰਤ ਬਿਤਾਈ।।੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਗਸੰਤ=ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ। ਰੈਨਿ=ਰਾਤ।

ਦੋਵੇਂ ਧਨੀ ਅਤੇ ਜੋਬਨਵੰਤ ਸਨ, ਉਹ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਮੀ ਸਨ ਦੂਸਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਲਈ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿੱਤੀ।।੧੧।।

ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਆਸਨ ਵੇ ਲੇਹੀ।। ਆਪੁ ਬੀਚਿ ਸੁਖ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਦੇਹੀ।।
ਚੁੰਬਨ ਕਰਤ ਨਖਨ ਕੇ ਘਾਤਾ।। ਰੈਨਿ ਬਿਤੀ ਆਯੋ ਹੈ ਪ੍ਰਾਤਾ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਖਨ ਕੇ ਘਾਤਾ=ਨਹੁੰਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ। ਪ੍ਰਾਤਾ=ਸਵੇਰ।

ਉਹ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਆਸਣ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਚੁੰਮਣਾਂ ਦਾ ਆਦਾਨ ਪਰਧਾਨ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਨਹੁੰਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਅਤੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ।।੧੨।।

ਰਾਨੀ ਗਈ ਪ੍ਰਾਤ ਪਤਿ ਪਾਸ।। ਲਗੀ ਰਹੀ ਜਾਕੀ ਜਿਯ ਆਸ।।
ਅਥਵਤ ਦਿਨਨ ਹੋਤ ਅੰਧਯਾਰੋ।।ਬਹੁਰਿ ਭਜੈ ਮੁਹਿ ਆਨਿ ਪਯਾਰੋ।।੧੩।।

ਰਾਣੀ ਫਿਰ ਸਵੇਰੇ ਪਤੀ ਦੇ ਕੋਲ ਗਈ. ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਆਸ ਲੱਗੀ ਰਹੀ ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਸੀ ਕਿ ਕਦ ਦਿਨ ਬੀਤੇ ਅਤੇ ਹਨੇਰਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰੇ।।੧੩।।

ਜੌ ਰਹਿਹੌ ਰਾਜਾ ਕੈ ਪਾਸ।। ਮੋਹਿ ਰਾਖਿ ਹੈ ਬਿਰਧ ਨਿਰਾਸ।।
ਸੰਗ ਕਹਾਂ ਯਾਕੇ ਸ੍ਵੈ ਲੈਹੌਂ।। ਮਿਤ੍ਰ ਭੋਗ ਭੋਗਨ ਤੇ ਜੈਹੌਂ।। ੧੪।।

ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਰਧ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੀ ਰਖੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੌਣ ਨਾਲ ਮੈਂ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆਂ ਰਹਿ ਜਾਵਾਂਗੀ।।੧੪।।

ਕਿਹ ਛਲ ਸੇਜ ਸਜਨ ਕੀ ਜਾਊਂ।। ਨਖ ਘਾਤਨ ਕਿਹ ਭਾਂਤਿ ਛਪਾਊਂ।।
ਬਿਰਧ ਭੂਪ ਤਨ ਸੋਤ ਨ ਜੈਯੈ।। ਐਸੋ ਕਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਿਖੈਯੈ।। ੧੫।।

ਕਿਸ ਛੱਲ ਨਾਲ ਮੈਂ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਲੁਕਾਵਾਂ, ਐਸਾ ਕੀ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਬਿਰਧ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਨ ਸੌਣਾ ਪਵੇ।।੧੫।।

ਜਾਇ ਕਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਸੰਗ ਅਸ ਗਾਥਾ।। ਬਾਤ ਸੁਨਹੁ ਹਮਰੀ ਤੁਮ ਨਾਥਾ।।
ਹਿਯੈ ਬਿਲਾਰਿ ਮੋਰ ਨਖ ਲਾਏ।। ਕਾਢਿ ਭੂਪ ਕੌ ਪ੍ਰਗਟ ਦਿਖਾਏ।। ੧੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਾਥਾ=ਕਹਾਣੀ। ਬਿਲਾਰਿ=ਬਿੱਲੇ ਨੇ।

ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਵਾਮੀ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਇਕ ਬਿੱਲੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਹੁੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਹੁੰਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੇ।।੧੬।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਮੈਂ ਆਜੁ ਨ ਤੁਮ ਸੰਗ ਸੋਇ ਹੌ।।
ਨਿਜੁ ਪਲਕਾ ਪਰ ਪਰੀ ਸਕਲ ਨਿਸੁ ਖੋਇ ਹੌ।।

ਇਹਾਂ ਬਿਲਾਰਿ ਮੋਹਿ ਨਖ ਘਾਤ ਲਗਾਤ ਹੈ।।
ਹੋ ਤੁਹਿ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਤੇ ਕਛੁ ਨ ਬਸਾਤ ਹੈ।। ੧੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਖੋਇ ਹੌ=ਗੁਜਾਰਾਂਗੀ। ਕਛੁ ਨ ਬਸਾਤ=ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹੋ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਅਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੌਂਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਲੰਘ ਉਤੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬਿਤਾਵਾਂਗੀ। ਇਥੇ ਬਿੱਲਾ ਮੈਨੂੰ ਨਹੁੰ ਮਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹੋ।।੧੭।।

ਇਹ ਛਲ ਤਜਿ ਸੈਬੋ ਨ੍ਰਿਪ ਪਾਸਾ।। ਕਿਯਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੌ ਕਾਮ ਬਿਲਾਸਾ।।
ਘਾਤ ਨਖਨ ਕੀ ਨਾਹ ਦਿਖਾਈ।। ਬਿਰਧ ਮੂੜ੍ਹ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਤ ਨ ਪਾਈ।। ੧੮।। ੧।।

ਇਸ ਛੱਲ ਨਾਲ ਉਹ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਨ ਸੁੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਨਹੁੰਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਿਖਾਏ, ਪਰ ਖੁਦ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੧੮।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਸੱਤਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੭੦।।੬੭੩੫।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਸੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੭੦।।੬੭੩੫।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕਹੱਤਰਵਾਂ
ਕਥਾ ਕੰਚਨ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਅਛਲ ਸੈਨ ਇਕ ਭੂਪ ਭਨਿੱਜੈ।। ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰ ਪਟਤਰ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ।।
ਕੰਚਨ ਦੇ ਤਾਕੇ ਘਰ ਨਾਰੀ।। ਆਪੁ ਹਾਥ ਲੈ ਈਸ ਸਵਾਰੀ।। ੧।।

ਅਛਲ ਸੈਨ ਇਕ ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਕੰਚਨ ਦੇਵੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਈਸ਼ਵਰ ਨੇ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ।।੧।।

ਕੰਚਨ ਪੁਰ ਕੋ ਰਾਜ ਕਮਾਵੈ।। ਸੂਰਬੀਰ ਬਲਵਾਨ ਕਹਾਵੈ।।
ਅਰਿ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤਾ।। ਤੇਜ ਤ੍ਰਸਤ ਜਾਕੇ ਪੁਰ ਸਾਤਾ।। ੨।।

ਰਾਜਾ ਕੰਚਨਪੁਰ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬੜਾ ਸੂਰਬੀਰ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਕਹਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੱਤੇ ਪੁਰੀਆਂ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰਦੀਆਂ ਸਨ॥੨॥

ਤਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਕਰ ਸੈਨਿਕ ਸ਼ਾਹ॥ ਨਿਰਖ ਲਜਤ ਜਾਕੋ ਮੁਖ ਮਾਹ॥
ਜਬ ਰਾਨੀ ਤਾਕਹ ਲਖਿ ਪਾਯੋ॥ ਇਹੈ ਚਿੱਤ ਭੀਤਰ ਠਹਰਾਯੋ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੈਨਿਕ=ਸੈਨ ਇਕ। ਮਾਹ=ਚੰਦ।

ਉਥੇ ਪ੍ਰਭਾਕਰ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ. ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਲਿਆ॥੩॥

ਯਾ ਕਹ ਜਤਨ ਕਵਨ ਕਰਿ ਪਇਯੈ॥ ਕਵਨ ਸਹਚਰੀ ਪਠੈ ਮੰਗਇਯੈ॥
ਯਾਹਿ ਭਜੈ ਬਿਨੁ ਧਾਮ ਨ ਜੈਹੌ॥ ਜਿਹ ਤਿਹ ਭਾਂਤਿ ਯਾਹਿ ਬਸਿ ਕੈਹੌ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਯਾਹਿ ਭਜੈ ਬਿਨੁ=ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ। ਧਾਮ=ਘਰ।

ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਯਤਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਿਸ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਵਾਪਸ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀ॥੪॥

ਕਨਕ ਪਿੰਜਰੀ ਪਰੀ ਹੁਤੀ ਤਹ॥ ਮਰਮ ਕੇਤ ਰਾਨੀ ਕੇ ਬਸਿ ਮਹ॥
ਬੀਰਰਾਧਿ ਤਿਹ ਤਹੀਂ ਪਠਾਈ॥ ਸੇਜ ਉਠਾਇ ਜਾਇ ਲੈ ਆਈ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਨਕ ਪਿੰਜਰੀ=ਪਰੀ ਦਾ ਨਾਂ। ਬਸ=ਵੱਸ ਵਿਚ।

ਇਕ ਕਨਕ ਪਿੰਜਰੀ ਨਾਮੀਂ ਪਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮਰਮਕੇਤ ਰਾਣੀ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਸੀ। ਪਰੀ ਨੇ ਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਜੇ ਸਣੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਆਂਦਾ॥੫॥

ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਾਸੌ ਜਬਮਾਨਾ॥ ਦ੍ਵੈ ਪ੍ਰਾਨਨ ਤੇ ਇਕ ਜਿਯ ਜਾਨਾ॥
ਨਿਜੁ ਨਾਇਕ ਸੇਤੀ ਹਿਤ ਛੋਰੋ॥ ਤਾਸੈ ਚਤੁਰਿ ਚੌਗੁਨੋ ਜੋਰੋ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਜ ਨਾਇਕ=ਆਪਣੇ ਪਤੀ। ਚੌਗੁਨੋ=ਚਾਰ ਗੁਣਾਂ।

ਜਦ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇੰਝ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਪ੍ਰਾਣ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ। ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਚਾਰ ਗੁਣਾਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਕਰਨ ਲੱਗੀ॥੬॥

ਜਾਇ ਰਾਵ ਸੌ ਬਾਤ ਜਨਾਈ।। ਮੋਰੋ ਸ਼ਾਹ ਪੂਰਬਲੋ ਭਾਈ।।
ਹਮ ਕੋ ਸ੍ਰਾਪ ਏਕ ਰਿਖ ਦਿਯਾ।। ਤਾਤੇ ਜਨਮ ਦੁਹੂੰ ਹਜਾਂ ਲਿਯਾ।। ੭।।

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਾਹ ਮੇਰਾ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਭਰਾ ਹੈ. ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਅਸਾਂ ਏਥੇ ਜਨਮ ਲਿਆ।।੭।।

ਪੁਨਿ ਹਮ ਸੌ ਰਿਖਿ ਐਸ ਉਚਾਰਾ।। ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਬਹੁਰਿ ਉਧਾਰ ਤੁਹਾਰਾ।।
ਮਾਤ ਲੋਕ ਬਹੁ ਬਰਿਸ ਬਿਤੈਹੌ।। ਬਹੁਰੌ ਦੋਊ ਸ੍ਰਗ ਮਹਿ ਐਹੌ।। ੮।।

ਫਿਰ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਫਿਰ ਉਧਾਰ ਹੋਵੇਗਾ. ਤੁਸੀਂ ਕਈ ਸਾਲ ਧਰਤੀ ਤੇ ਬਿਤਾਓਗੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੋਗੇ।।੮।।

ਹਮ ਤੁਮਰੇ ਘਰ ਬਸ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ।।ਅਬ ਰਿਖਿ ਸ੍ਰਾਪ ਅਵਧਿ ਹ੍ਵੈ ਆਯੋ।।
ਏ ਬਚ ਭਾਖਿ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਘਰ ਆਈ।। ਸ਼ਾਹ ਪਰੀ ਜੁਤ ਲਿਯਾ ਬੁਲਾਈ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਵਧਿ ਹੈ ਆਯੋ=ਸਰਾਪ ਮੁੱਕਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਰਿਸ਼ੀ ਦਾ ਸਰਾਪ ਮੁੱਕਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਮਹਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਪਰੀ ਸਮੇਤ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।।੯।।

ਚੌਪਈ।।ਗਈ ਇਹ ਗਈ ਧੰਨਿ ਤੁਮ ਕਰਿਯਹੁ।।ਭੂਪ ਸੁਨਤ ਨਭ ਬਿਖੈਂ ਉਚਰਿਯਹੁ।।
ਜਬ ਤਿਨ ਬਾਤ ਭੇਦ ਕੀ ਜਾਨੀ।। ਭਲਾ ਕਹੌਗੀ ਪਰੀ ਬਖਾਨੀ।। ੧੦।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਪਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਤੂੰ 'ਗਈ ਗਈ' ਅਤੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣਾ। ਜਦ ਉਸ ਭੇਦ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਪਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਹਾਂਗੀ।।੧੦।।

ਸ਼ਾਹ ਸਹਿਤ ਭੂਪਤਿ ਪਹਿ ਜਾਇ।। ਕਹੀ ਜਾਤ ਹੈ ਰਾਨੀ ਰਾਇ।।
ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਾਖਿ ਲੋਪ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।। ਗਈ ਗਈ ਬਾਨੀ ਨਭ ਭਈ।। ੧੧।।

ਸ਼ਾਹ ਸਮੇਤ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਜਾ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਲੁਪਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ 'ਗਈ ਗਈ' ਦੀ ਧੁੰਨ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਗੂੰਜੀ।।੧੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਗਈ ਯਹ ਗਈ ਚਿਰ ਲੌ ਨਭ ਬਾਨੀ ਭਈ।।
ਪ੍ਰਜਾ ਸਹਿਤ ਤਿਨ ਭੂਪ ਯਹੈ ਜਿਯ ਮੇਂ ਠਈ।।

ਰਾਨੀ ਸੁਰ ਪੁਰ ਗਈ ਭ੍ਰਾਤ ਕੋ ਸਾਥ ਲੈ॥
ਹੋ ਮੂਰਖ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਸਕਾ ਬਿਚਾਰਿ ਕੈ॥ ੧੨॥

'ਗਈ ਗਈ' ਦੀ ਧੁੰਨ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਈ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਅਤੇ ਪਰਜਾ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਰਾਣੀ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਵੀ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ॥੧੨॥

ਚੌਪਈ॥ ਮਿਲਿ ਸਭਹਿਨ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ॥ ਗਈ ਸ੍ਰਗ ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਰਿ ਤੁਮਾਰੀ॥
ਤੁਮ ਚਿੰਤਾ ਚਿਤ ਮੈ ਨਹਿ ਕਰੋ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੁਘਰ ਅਵਰ ਤ੍ਰਿਯ ਬਰੋ॥ ੧੩॥ ੧॥

ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਇਹੋ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸਵਰਗ ਚਲੇ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚਿੰਤਾ ਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਸਿਆਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਵੋ॥੧੩॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਇਕਹੱਤਰਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੭੧॥੬੭੪੮॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕਹੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੭੧॥੬੭੪੮॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਹੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਣੀ ਛਬ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਇਕ ਅਵਰ ਪ੍ਰਸੰਗਾ॥ ਜਿਹ ਬਿਧ ਕਿਯਾ ਨਾਰਿ ਨ੍ਰਿਪ ਸੰਗਾ॥
ਜਲਜ ਸੈਨ ਇਕਭੂਪ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਸੁ ਛਬਿਮਤੀ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਕਹਿੱਜੈ॥ ੧॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਹੋਰ ਕਥਾ ਸੁਣੋ ਕਿ ਇਕ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਕੀ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ। ਜਲਜ ਸੈਨ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਛਬ ਮਤੀ ਸੀ॥੧॥

ਸੁ ਛਬਿ ਵਤੀ ਤਿਹ ਨਗਰ ਕਹੀਜਤ॥ ਅਮਰਪੁਰੀ ਪਟਤਰ ਤਿਹ ਦੀਜਤ॥
ਰਾਜਾ ਕੋ ਤ੍ਰਿਯ ਹੁਤੀ ਨ ਪਯਾਰੀ॥ ਯਾਤੇ ਰਾਨੀ ਰਹਤ ਦੁਖਾਰੀ॥ ੨॥

ਅਮਰ ਪੁਰੀ ਸਮਾਨ ਉਸ ਦਾ ਸੁਛੱਬਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਨਗਰ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ॥੨॥

ਰਾਨੀ ਰੂਪ ਬੈਦ ਕੋ ਠਾਨਿ॥ ਰਾਜਾ ਕੇ ਘਰ ਕਿਯਾ ਪਯਾਨ॥

ਕਹਾ ਅਸਾਧ ਭਯਾ ਹੈ ਤੋਹਿ।। ਬੋਲਿ ਚਕਿਤਸਾ ਕੀਜੈ ਮੋਹਿ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੂਪ ਬੈਦ ਕੋ ਠਾਨਿ=ਵੈਦ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਿਆ। ਪਯਾਨ=ਚਲੇ ਗਈ। ਅਸਾਧ ਰੋਗ=ਵਡਾ ਰੋਗ। ਚਕਿਤਸਾ=ਇਲਾਜ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਵੈਦ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਈ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਸਾਧ ਰੋਗ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਓ।।੩।।

ਧਾਵਤ ਤੁਮੈਂ ਪਸੀਨੋ ਆਵਤ।। ਰਵਿ ਦੇਖਤ ਦ੍ਰਿਗਧੁੰਧ ਜਨਾਵਤ।।
ਰਾਜਾ ਬਾਤ ਸੱਤਜ ਕਰਿ ਮਾਨੀ।। ਮੂੜ ਭੇਦ ਕੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨ ਜਾਨੀ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਾਵਤ=ਦੌੜਦਿਆਂ। ਰਵਿ=ਸੂਰਜ। ਦ੍ਰਿਗਧੁੰਧ=ਧੁੰਦਲਾ।

ਭੱਜਣ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਸੀਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਵੱਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਧੁੰਦਲਾ ਧੁੰਦਲਾ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੪।।

ਮੂਰਖ ਭੂਪ ਭੇਦ ਨਹਿ ਪਾਯੋ।। ਤ੍ਰਿਯ ਤੇ ਬੋਲਿ ਉਪਾਇ ਕਰਾਯੋ।।
ਤਿਨ ਬਿਖ ਡਾਰਿ ਔਖਧੀ ਬੀਚਾ।। ਛਿਨ ਮਹਿ ਕਰੀ ਭੂਪ ਕੀ ਮੀਚਾ।। ੫।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਖ ਡਾਰ=ਜ਼ਹਿਰ ਪਾ ਕੇ। ਔਖਧੀ=ਦਵਾਈ। ਮੀਚਾ=ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਅਸਲ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਦਵਾਈ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਪਾ ਕੇ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੫।।੧ ।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਬਹੱਤਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੭੨।।੬੭੫੩।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਹੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੭੨।।੬੭੫੩।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤਿਹੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਹਿੰਗਲ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।।ਸ਼ਹਿਰ ਦੌਲਤਾ ਬਾਦ ਬਸਤ ਜਹ।। ਬਿਕਟ ਸਿੰਘ ਇਕ ਭੂਪ ਹੁਤੋ ਤਹ।।
ਭਾਨ ਮੰਜਰੀ ਤਾਕੀ ਦਾਰਾ।। ਜਿਹ ਸਮ ਕਰੀ ਨ ਪੁਨਿ ਕਰਤਾਰਾ।। ੧।।

ਦੌਲਤਾਬਾਦ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਬਿਕਟ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਭਾਨ ਮੰਜਰੀ ਉਸ

****
ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਸ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੧॥

ਭੀਮ ਸੈਨ ਇਕ ਤਹ ਥੋ ਸ਼ਾਹਾ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਭਯੋ ਜਨੁ ਦੂਸਰ ਮਾਹਾ॥
ਸ੍ਰੀ ਅਫਤਾਬ ਦੇਇ ਤਿਹ ਨਾਰੀ॥ ਕਨਕ ਅਵਟਿ ਸਾਚੇ ਜਨੁ ਢਾਰੀ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਾਹਾ=ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ। ਦੂਸਰ ਮਾਹਾ=ਦੂਸਰਾ ਚੰਦ। ਕਨਕ=ਸੋਨਾ।

ਭੀਮ ਸੈਨ ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਏਨਾ ਸੁਨੱਖਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਦੂਸਰਾ ਚੰਦਰਮਾਂ ਹੋਵੇ। ਆਫ਼ਤਾਬ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਖ਼ੁਬਸੂਰਤ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ॥੨॥

ਤਿਨ ਮਨ ਮੈ ਇਹ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ॥ ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਕੈ ਹੂਜਿਯੈ ਭਵਾਨੀ॥
ਸੋਇ ਰਹੀ ਸਭ ਜਗਹਿ ਦਿਖਾਇ॥ ਚਮਕਿ ਉਠੀ ਸੁਪਨੇ ਕਹ ਪਾਇ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ=ਗੱਲ ਸੋਚੀ। ਹੂਜਿਯੈ ਭਵਾਨੀ=ਭਵਾਨੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂ। ਚਮਕਿ ਉਠੀ=ਤ੍ਰੱਬਕ ਕੇ ਉਠ ਪਈ।

ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੀ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਖੁਦ ਭਵਾਨੀ ਬਣ ਜਾਵਾਂ। ਜਦ ਸਾਰੇ ਜਾਗ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਸੌਂ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਅਬੜਵਾਹੇ ਉੱਠੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਪਨਾਂ ਆਇਆ ਹੋਵੇ॥੩॥

ਕਹਾ ਦਰਸ ਮੁਹਿ ਦਿਯਾ ਭਵਾਨੀ॥ ਸਭਹਿਨ ਸੌ ਭਾਖੀ ਇਮਿ ਬਾਨੀ॥
ਜਿਹ ਬਰਦਾਨ ਦੇਉ ਤਿਹ ਹੋਈ॥ ਯਾ ਮਹਿ ਪਰੈ ਫਰਿ ਨਹਿ ਕੋਈ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਰਸ ਦਿਯਾ=ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਿਹ ਬਰਦਾਨ=ਜੋ ਵਰਦਾਨ। ਤਿਹ ਹੋਈ=ਉਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਉੱਠਦੀ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਭਵਾਨੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਹਨ, ਹੁਣ ਜੋ ਮੈਂ ਵਰਦਾਨ ਦੇਵਾਂਗੀ ਉਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ॥੪॥

ਲੋਗ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਪਗ ਲਾਗੇ॥ ਬਰੁ ਮਾਂਗਨ ਤਾਤੇ ਅਨੁਰਾਗੇ॥
ਹ੍ਵੈ ਬੈਠੀ ਸਭਹਿਨ ਕੀ ਮਾਈ॥ ਯਹ ਸੁਨਿ ਖਬਰ ਨਰਾਧਿਪ ਪਾਈ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਭਹਿਨ ਕੀ ਮਾਈ=ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮਾਤਾ। ਨਰਾਧਿਪ ਪਾਈ=ਰਾਜੇ ਵੀ ਸੁਣਿਆ।

ਲੋਕ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਢਹਿ ਪਏ ਅਤੇ ਵਰਦਾਨ ਮੰਗਣ ਲੱਗੇ।

ਉਹ ਸਾਰਿਆ ਦੀ ਮਾਂ ਬਣ ਕੇ ਬਹਿ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਖਬਰ ਰਾਜੇ ਤੱਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।।੫।।

ਏਕ ਨਾਰਿ ਇਹ ਨਗਰ ਭਨਿੱਜੈ।। ਨਾਮ ਹਿੰਗੁਲਾ ਦੇਇ ਕਹਿੱਜੈ।।
ਜਗਤ ਮਾਤ ਕੌ ਆਪੁ ਕਹਾਵੈ।। ਊਚ ਨੀਚ ਕਹ ਪਾਇ ਲਗਾਵੈ।। ੬।।

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਹਿੰਗਲਾ ਦੇਵੀ ਹੈ। ਉਹ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਭਵਾਨੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਚ ਨੀਚ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।।੬।।

ਕਾਜੀ ਔਰ ਮੁਲਾਨੇ ਜੇਤੇ।। ਜੋਗੀ ਮੁੰਡਿਯਾ ਅਰੁ ਦਿਜ ਕੇਤੇ।।
ਸਭ ਕੀ ਘਟਿ ਪੂਜਾ ਹ੍ਵੈ ਗਈ।। ਪਰਚਾ ਅਧਿਕ ਤਵਨ ਕੀ ਭਈ।। ੭।।

ਓਥੇ ਜਿੰਨੇ ਕਾਜ਼ੀ, ਮੌਲਾਨੇ, ਜੋਗੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦਿ ਵੀ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦੀ ਪੂਜਾ ਬਹੁਤ ਘਟ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਈ ਸੀ।।੭।।

ਸਭ ਭੇਖੀ ਯਾਤੇ ਰਿਸਿ ਭਰੇ।। ਬਹੁ ਧਨ ਚੜਤ ਨਿਰਖਿ ਤਿਹ ਜਰੇ।।
ਗਹਿ ਲੈ ਗਏ ਤਾਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਪਾਸਾ।। ਕਹਤ ਭਏ ਇਹ ਬਿਧਿ ਉਪਹਾਸਾ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੇਖੀ=ਪਖੰਡੀ। ਰਿਸਿ ਭਰੇ=ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਗਹਿ ਲੈ ਗਏ=ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਇਹ ਬਿਧਿ ਉਪਹਾਸਾ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਣ ਲੱਗੇ।

ਸਾਰੇ ਪਖੰਡੀ ਬਹਿਰੂਪੀਏ ਉਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਈਰਖਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਚੜ੍ਹਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸੜਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਣ ਲੱਗੇ।।੮।।

ਕਰਾਮਾਤ ਕਛੁ ਹਮਹਿ ਦਿਖਾਇ।। ਕੈ ਨ ਭਵਾਨੀ ਨਾਮੁ ਕਹਾਇ।।
ਤਬ ਅਬਲਾ ਅਸ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰਾ।। ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਕਹਜੋ ਬਚਨ ਹਮਾਰਾ।। ੯।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕੁਝ ਆਪਣੀ ਕਰਾਮਾਤ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਵਖਾਓ ਤਦ ਹੀ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਭਵਾਨੀ ਰਖਾਓ, ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਮੇਰੀ ਵੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ।।੭।।

ਅੜਿੱਲ।। ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਸਜਦਿਹਿ ਅਲਹਿ ਘਰ ਭਾਖਹੀ।।
ਬਿੱਪ੍ਰ ਲੋਗ ਪਾਹਨ ਕੌ ਹਰਿ ਕਰਿ ਰਾਖਹੀ।।
ਕਰਾਮਾਤ ਜੌ ਤੁਹਿ ਏ ਪ੍ਰਥਮ ਬਤਾਇ ਹੈਂ।।

****

ਹੋ ਤਿਹ ਪਾਛੇ ਕਛੁ ਹਮਹੂੰ ਇਨੈ ਦਿਖਾਇ ਹੈਂ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਲਹਿ ਘਰ=ਅੱਲਾ ਦਾ ਘਰ। ਬਿੱਪ੍ਰ=ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ਪਾਹਨ=ਪੱਥਰ।

ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਸਜਦ ਨੂੰ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਘਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਰੱਬ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਇਹ ਲੋਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਕਰ ਕੇ ਵਿਖਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤ ਕਰ ਕੇ ਵਿਖਾ ਦੇਵਾਂਗੀ।।੧੦।।

ਚੌਪਈ।। ਬਚਨ ਸੁਤਨ ਰਾਜਾ ਮੁਸਕਾਏ।। ਦਿਜਬਰ ਮੁੱਲਾਂ ਪਕਰਿ ਮੰਗਾਏ।।
ਮੂੰਡਿਯਾ ਔਰ ਸੰਨਜਾਸੀ ਘਨੇ।। ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ਜਾਤ ਨ ਗਨੇ।।੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਜਬਰ=ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ਮੁੱਲਾਂ=ਮੌਲਵੀ। ਮੂੰਡਿਯਾ=ਘੋਨੇ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਹੱਸ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਮੁਲਾਂ, ਘੋਨੇ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ ਆਦਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ।।੧੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਭੂਪ ਬਚਨ ਮੁਖ ਤੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਿਯੋ।।
ਸਭਾ ਬਿਖੈ ਸਭਹਿਨ ਤਿਨ ਸਨਤ ਪਚਾਰਿਯੋ।।
ਕਰਾਮਾਤ ਅਪੁ ਅਪਨੀ ਹਮੈਂ ਦਿਖਾਇਯੈ।।
ਹੋ ਨਾਤਰ ਅਬ ਹੀ ਧਾਮ ਮ੍ਰਿਤੁ ਕੇ ਜਾਇਯੈ।। ੧੨।।

ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਕਰਾਮਾਤ ਵਖਾਓ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਾਰੇ ਜਾਓਗੇ।।੧੨।।

ਸੁਨਿ ਰਾਜਾ ਕੇ ਬਚਨ ਸਭੈ ਬਜਾਕੁਲ ਭਏ।।
ਸ਼ੋਕ ਸਮੁੰਦ ਕੇ ਬੀਚ ਬੂਡਿ ਸਭ ਹੀ ਗਏ।।
ਨਿਰਖਿ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੀ ਓਰ ਰਹੇ ਸਿਰ ਨਯਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਕਰਾਮਾਤ ਕੋਈ ਸਕੈ ਨ ਤਾਹਿ ਦਿਖਾਇਕੈ।। ੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਜਾਕੁਲ=ਵਿਆਕੁਲ। ਸ਼ੋਕ ਸਮੁੰਦ=ਸ਼ੋਕ ਸਮੁੰਦਰ।

ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ੋਕ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਵਲ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਕੇ ਵੇਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਰਾਮਾਤ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।।੧੩।।

ਕਰਾਮਾਤ ਨਹਿ ਲਖੀ ਕ੍ਰੋਧ ਰਾਜਾ ਭਰਜੋ।।
ਸਾਤ ਸਾਤ ਸੈ ਚਾਬੁਕ ਤਿਨਕੇ ਤਨ ਝਰਜੋ।।
ਕਰਾਮਾਤ ਅਪੁ ਅਪੁਨੀ ਕਛੁਕ ਦਿਖਾਇਯੈ।।
ਹੋ ਨਾਤਰ ਤ੍ਰਿਯ ਕੇ ਪਾਇਨ ਸੀਸ ਝੁਕਾਇਯੈ।। ੧੪।।

ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਨ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਸੱਤ ਸੱਤ ਸੌ ਚਾਬਕ ਮਾਰੇ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਵਖਾਓ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਪੈਰੀ ਪੈ ਜਾਓ।।੧੪।।

ਗ੍ਰਿਹਿ ਖੁਦਾਇ ਕੈ ਤੇ ਕਛੁ ਹਮਹਿ ਦਿਖਾਇਯੈ।।
ਨਾਤਰ ਇਨ ਸ਼ੇਖਨ ਕੋ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਇਯੈ।।
ਕਰਾਮਾਤ ਬਿਨੁ ਲਖੇ ਨ ਮਿੱਸ੍ਰਨ ਛੋਰਿਹੋਂ।।
ਹੋ ਨਾਤਰ ਤੁਮਰੇ ਠਾਕੁਰ ਨਦਿ ਮਹਿ ਬੋਰਿਹੋਂ।। ੧੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਾਤਰ=ਨਹੀਂ ਤਾਂ। ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਇਯੈ=ਸਿਰ ਮੁੰਨ ਦੇਵੇ। ਮਿੱਸ੍ਰਨ=ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ਨਦਿ ਮਹਿ=ਨਦੀ ਵਿਚ। ਬੋਰਿਹੋਂ=ਰੋੜ੍ਹ ਦਿਆਂਗਾ।

ਖੁਦਾ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਵਖਾਓ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੇਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਮੁੰਨ ਦੇਵੋ। ਹੇ ਪੰਡਤੋਂ ! ਕਰਾਮਾਤ ਵੇਖੇ ਬਗੈਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛਡਾਂਗਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਠਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦੇਵਾਂਗਾ।।੧੫।।

ਕਰਾਮਾਤ ਕਛੁ ਹਮਹਿ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦੀਜਿਯੈ।।
ਨਾਤਰ ਅਪਨੀ ਦੂਰਿ ਜਟਨ ਕੋ ਕੀਜਿਯੈ।।
ਚਮਤਕਾਰ ਮੁੰਡਿਯੋ ਅਬ ਹਮਹਿ ਦਿਖਾਇਯੈ।।
ਹੋ ਨਾਤਰ ਅਪਨੀ ਕੰਠੀ ਨਦੀ ਬਹਾਇਯੈ।। ੧੬।।

ਹੇ ਸੰਨਿਆਸੀਓ ! ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਵਿਖਾਓ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਜਟਾਵਾਂ ਮੁੰਨਵਾ ਦੇਵੋ। ਘੋਨੇ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਚਮਤਕਾਰ ਵਖਾਉਣ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕੰਠੀਆਂ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦੇਣ।।੧੬।।

ਦੋਹਰਾ।। ਰੋਦਨ ਵੈ ਕਰਤੇ ਭਏ ਕਿਸੂ ਨ ਆਈ ਬਾਤ।।

****

ਤਬ ਰਾਜੈ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਕੌ ਬਚਨ ਕਹਾ ਮੁਸਕਾਤ।। ੧੭।।

ਉਹ ਸਾਰੇ ਰੋਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲ ਰਹੀ, ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ।।੧੭।।

ਚੌਪਈ।।ਕਰਾਮਾਤ ਇਨ ਕਛੁ ਨ ਦਿਖਾਈ।।ਅਬ ਚਾਹਤ ਹੈਂ ਤੁਮਤੇ ਪਾਈ।।
ਬਚਨ ਹਿੰਗੁਲਾ ਦੇਇ ਉਚਾਰੇ।।ਸੁਨੋ ਨਰਾਧਿਪ ਬੈਨ ਹਮਾਰੇ।।੧੮।।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਵਿਖਾ। ਤਦ ਹਿੰਗਲਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ।।੧੮।।

ਅੜਿੱਲ।। ਕਰਾਮਾਤਿ ਇਕ ਅਸ ਮੈ ਪ੍ਰਥਮ ਪਛਾਨਿਯੈ।।
ਜਕੌ ਤੇਜੁ ਅਰੁ ਤ੍ਰਾਸ ਜਗਤ ਮੈ ਮਾਨਿਯੈ।।
ਜੀਤ ਹਾਰ ਅਰੁ ਮ੍ਰਿਤੁ ਧਾਰ ਜਾਕੀ ਬਸਤ।।
ਹੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤਾਹੀ ਕੌ ਕਹਤ।। ੧੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸ=ਤਲਵਾਰ। ਤ੍ਰਾਸ=ਡਰ, ਭੈਅ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਕਰਾਮਾਤ ਤਾਂ ਤਲਵਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਤੇਜ ਅਤੇ ਭੈਅ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਤ, ਹਾਰ ਅਤੇ ਮੌਤ ਜਿਸ ਦੀ ਧਾਰ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਹਨ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਉਸੇ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।।੧੯।।

ਦੁਤਿਯ ਕਾਲ ਮੈ ਕਰਾਮਾਤਿ ਪਹਿਚਾਨਿਯਤ।।
ਜਿਨਕੋ ਚੌਦਹ ਲੋਕ ਚੱਕ੍ਰ ਕਰ ਮਾਨਿਯਤ।।
ਕਾਲ ਪਾਇ ਜਗ ਹੋਤ ਕਾਲ ਮਿਟ ਜਾਵਈ।।
ਹੋ ਯਾਤੇਂ ਮੁਰ ਮਨ ਤਾਹਿ ਗੁਰੂ ਠਹਰਾਵਈ।। ੨੦।।

ਦੂਸਰੀ ਕਰਾਮਾਤ ਕਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਚੱਕਰ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਮਨ ਕਾਲ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।।੨੦।।

ਕਰਾਮਾਤ ਰਾਜਾ ਰਸਨਾਗ੍ਰਜ ਜਾਨਿਯਤ।।
ਭਲੋ ਬੁਰੋ ਜਾਤੇਂ ਜਗ ਹੋਤ ਪਛਾਨਿਯਤ।।

ਕਰਾਮਾਤਿ ਚੌਥੀ ਧਨ ਭੀਤਰ ਜਾਨਿਯੈ॥
ਹੋ ਹੋਤ ਰੰਕ ਤੇ ਰਾਵ ਧਰੋਂ ਤਿਹ ਮਾਨਿਯੈ॥ ੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਸਨਾ ਗ੍ਰਜ=ਜ਼ਬਾਨ ਅੱਗੇ। ਧਨ ਭੀਤਰ=ਧਨ ਵਿਚ।

ਤੀਸਰੀ ਕਰਾਮਾਤ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਅਗਲੇ ਭਾਗ ਭਾਵ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲਾਂ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚੌਥੀ ਕਰਾਮਾਤ ਧਨ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿਰਧਨ ਵੀ ਰਾਜਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥੨੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਕਰਾਮਾਤ ਇਨ ਮਹਿ ਨਹਿ ਜਾਨਹੁ॥ ਏ ਸਭ ਧਨ ਉਪਾਇ ਪਹਿਚਾਨਹੁ॥
ਚਮਤਕਾਰ ਇਨ ਮਹਿ ਜੌ ਹੋਈ॥ ਦਰ ਦਰ ਭੀਖ ਨ ਮਾਂਗੈ ਕੋਈ॥੨੨॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਦਰ ਦਰ ਭੀਖ ਨ ਮੰਗਦੇ ਫਿਰਦੇ॥੨੨॥

ਜੌ ਇਨ ਸਭਹੂੰ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਘਾਰੋ॥ ਤਿਹ ਪਾਛੇ ਕਛੁ ਮੋਹਿ ਉਚਾਰੋ॥
ਸੱਤਿ ਬਾਤ ਹਮ ਤੁਮਹਿ ਸੁਨਾਈ॥ ਅਬ ਸੁ ਕਰੌ ਜੋ ਤੁਮਹਿ ਸੁਹਾਈ॥੨੩॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਰ ਦੇਵੋ, ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹੋ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੀ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ ਕਰੋ॥੨੩॥

ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਰਾਜਾ ਹਰਖਾਨਾ॥ ਅਧਿਕ ਦਿਯੋ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਦਾਨਾ॥
ਜਗਤ ਮਾਤ ਤਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਜੁ ਕਹਾਯੋ॥ ਤਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਿਜ ਪ੍ਰਾਨ ਬਚਾਯੋ॥੨੪॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਖਾਨਾ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ। ਤਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ=ਤਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

ਰਾਜਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਕਹਾਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾ ਲਏ॥੨੪॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੈ ਤਿਹੱਤਰਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੭੩॥੬੭੭੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਤਿਹੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੭੩॥੬੭੭੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੁਹੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਹਿਤਾਬ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਬੀਜਾਪੁਰ ਜਹ ਸ਼ਹਿਰ ਭਨਿੱਜੈ।। ਏਦਿਲਸ਼ਾਹ ਤਹ ਸ਼ਾਹ ਕਹਿੱਜੈ।।
ਸ੍ਰੀ ਮਹਤਾਬ ਮਤੀ ਤਿਹ ਕੰਨਜਾਂ।। ਜਿਹ ਸਮ ਉਪਜੀ ਨਾਰਿ ਨ ਅੰਨਜਾਂ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਪਜੀ=ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਅੰਨਜਾਂ=ਹੋਰ ਕੋਈ।

ਬੀਜਾਪੁਰ ਨਾਮੀਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਏਦਲ ਸ਼ਾਹ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਮਹਿਤਾਬ ਮਤੀ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ।।੧।।

ਜੋਬਨਵੰਤ ਭਈ ਜਬ ਬਾਲਾ।। ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰੀ ਨੈਨ ਬਿਸਾਲਾ।।
ਜੋਬਨ ਜੇਬ ਅਧਿਕ ਤਿਹ ਬਾਢੀ।। ਜਾਨੁਕ ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰ ਮਥਿ ਕਾਢੀ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੋਬਨਵੰਤ=ਜਵਾਨ ਹੋਈ। ਨੈਨ ਬਿਸਾਲ=ਵਿਸ਼ਾਲ ਨੈਣ। ਜੋਬਨ ਜੇਬ=ਸ਼ੋਭਾ, ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ। ਮਥਿ=ਰਿੜਕ ਕੇ।

ਜਦ ਉਹ ਭਰ ਜਵਾਨ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨੈਣ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਬਣ ਗਈ। ਅਥਾਹ ਜੋਬਨ ਝੱਲਕਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਇੰਝ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਨੂੰ ਰਿੜਕ ਕੇ ਕੱਢੀ ਗਈ ਹੋਵੇ।।੨।।

ਤਹ ਇਕ ਹੁਤੋ ਸ਼ਾਹੁ ਕੋ ਪੂਤ।। ਸੂਰਤਿ ਸੀਰਤਿ ਬਿਖੈ ਸਪੂਤ।।
ਧੂਮ੍ਰ ਕੇਤ ਤਿਹ ਨਾਮ ਭਨਿੱਜੈ।। ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰ ਪਟਤਰ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ।। ੩।।

ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਧੂਮਰ ਕੇਤ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਚੰਦਰ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।।੩।।

ਬੇਗਮ ਕੀ ਤਾਸੌ ਰੁਚਿ ਲਾਗੀ।। ਜਾਤੇ ਨੀਂਦ ਭੂਖ ਸਭ ਭਾਗੀ।।
ਦੇਖਿ ਗਈ ਜਬ ਤੇ ਤਿਹ ਧਾਮਾ।। ਤਬ ਤੇ ਔਰ ਸੁਹਾਤ ਨ ਬਾਮਾ।। ੪।।

ਬੇਗਮ ਦੀ ਰੁਚੀ ਉਸ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਨੀਂਦ ਭੁਖ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ, ਜਦ ਤੋਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵੇਖ ਆਈ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਭੁਖ ਕੁਝ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਦਾ।।੪।।

ਹਿਤੂ ਜਾਨ ਸਹਚਰੀ ਬੁਲਾਈ॥ ਭੇਦ ਭਾਖਿ ਸਭ ਤਹਾਂ ਪਠਾਈ॥
ਹਮੈਂ ਸ਼ਾਹ ਸੁਤ ਜੁ ਤੈ ਮਿਲੈਹੈਂ॥ ਜੋ ਧਨ ਮੁਖ ਮੰਗਿ ਹੈਂ ਸੋ ਪੈਹੈਂ॥ ੫॥

ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਤ ਸਮਝਾ ਕੇ ਉਹਦੇ ਵਲ ਭੇਜਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇਂਗੀ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਇਨਾਮ ਦੇਵਾਂਗੀ॥੫॥

ਸਖੀ ਪਵਨ ਕੇ ਭੇਸ ਸਿਧਾਈ॥ ਪਲਕ ਨ ਬਿਤੀ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਆਈ॥
ਸ਼ਾਹ ਪੂਤ ਕਹ ਕਿਯਾ ਪ੍ਰਨਾਮਾ॥ ਬੈਠੀ ਜਾਇ ਸੁਘਰਿ ਤਿਹ ਧਾਮਾ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਿਯਾ ਪ੍ਰਨਾਮਾ=ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਸੁਘਰਿ=ਸਿਆਣੀ।

ਦਾਸੀ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਵਾਂਗ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਪੱਲ ਭਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ. ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠੀ॥੬॥

ਤੁਮਰੋ ਨਾਮ ਕਹਾ ਪਹਿਚਨਿਯਤ॥ ਕਵਨ ਦੇਸ ਕੇ ਬਾਸੀ ਜਨਿਯਤ॥
ਸਕਲ ਬ੍ਰਿਥਾ ਨਿਜ ਪ੍ਰਥਮ ਸੁਨਾਵਹੁ॥ ਬਹੁਰਿ ਕੁਅਰਿ ਕੀ ਸੇਜ ਸੁਹਾਵਹੁ॥ ੭॥

ਉਹ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਨਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀ ਕਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ? ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਸੇਜ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵਧਾਓ॥੭॥

ਸੁਨੀ ਸਖੀ ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ ਹਮ ਰਹਹੀ॥ ਧੂਮ੍ਰ ਕੇਤੁ ਹਮ ਕੌ ਜਨ ਕਹਹੀ॥
ਸੌਦਾ ਹਿਤ ਆਏ ਇਹ ਦੇਸਾ॥ ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੋ ਨਿਰਖਿ ਨਰੇਸਾ॥ ੮॥

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮਦਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਧੂਮਰ ਕੇਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹਾਂ॥੮॥

ਬਤਿਯਨ ਪ੍ਰਥਮ ਤਾਂਹਿ ਬਿਰਮਾਇ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਲੋਭ ਦਿਖਾਇ॥
ਜਜੋਂ ਤਜੋਂ ਲੈ ਆਈ ਤਿਹ ਤਹਾਂ॥ ਮਾਰਗ ਕੁਅਰਿ ਬਿਲੋਕਤ ਜਹਾਂ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਰਗ=ਰਾਹ। ਬਿਲੋਕਤ ਜਹਾਂ=ਜਿਥੇ ਰਾਹ ਵੇਖ ਰਹੀ ਸੀ।

ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਲਾ ਕੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲੋਭ ਵਿਖਾ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਲੈ ਆਈ ਜਿਥੇ ਸ਼ਹਿਜਾਦੀ ਉਸ ਦਾ ਰਾਹ ਵੇਖ ਰਹੀ ਸੀ॥੯॥

ਜੋ ਧਨ ਕਹਾ ਸੁੰਦ੍ਰ ਤਿਹ ਦੀਨਾ॥ ਕੰਠ ਲਗਾਇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੋ ਲੀਨਾ॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਕੈਫ ਮੰਗਾਈ।। ਏਕ ਖਾਟ ਚੜਿ ਦੁਹੂੰ ਚੜਾਈ।। ੧੦।।

ਉਸ ਨੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਉਸ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਇਕ ਹੀ ਪਲੰਘ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪੀਣ ਲੱਗੇ।।੧੦।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਕੈਫ ਚੜਾਵਹਿ।। ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਗੀਤ ਮਧੁਰ ਧੁਨਿ ਗਾਵਹਿ।।
ਬਿਬਿਧ ਬਿਧਿਨ ਤਨ ਕਰਤ ਬਿਲਾਸਾ।। ਨੈਕੁ ਨ ਕਰੈ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸਾ।। ੧੧।।

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਪੀ ਕੇ ਉਹ ਮਿੱਠੇ ਮਿੱਠੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗੇ, ਉਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਰਤਾ ਵੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਹੇ ਸਨ।।੧੧।।

ਛੈਲਿਹਿ ਛੈਲ ਨ ਛੋਰਾ ਜਾਈ।। ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਰਾਖਤ ਕੰਠ ਲਗਾਈ।।
ਜਬ ਕਬਹੂੰ ਆਖੇਟ ਸਿਧਾਵੈ।। ਏਕ ਅੰਬਾਰੀ ਤਾਹਿ ਚੜ੍ਹਾਵੈ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਖੇਟ ਸਿਧਾਵੈ=ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਅੰਬਾਰੀ ਤਾਹਿ ਚੜ੍ਹਾਵੈ=ਹਾਥੀ ਉੱਤੇ ਛੱਤਦਾਰ ਪਰਦਿਆਂ ਵਾਲਾ ਹੌਦਾ ਲਗਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਚੜ੍ਹਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।

ਮੁਟਿਆਰ ਪਾਸੋ ਉਹ ਛੈਲ ਛਬੀਲਾ ਛਡਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਹ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਰੱਖਦੀ ਸੀ। ਜਦ ਕਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਹਾਥੀ ਉੱਤੇ ਛੱਤਦਾਰ ਪਰਦਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹੌਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਚੜ੍ਹਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।।੧੨।।

ਤਹੀ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਹ ਕਰੈ।। ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਤੇ ਨੈਕੁ ਨ ਡਰੈ।।
ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਚੜ੍ਹਾ ਸ਼ਿਕਾਰਾ।। ਸੰਗ ਲਏ ਮਿਹਰਿਯੈ ਅਪਾਰਾ।। ੧੩।।

ਉਸ ਹੌਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੀ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਪਾਸੋਂ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜਾ ਅਨੇਕਾਂ ਦਾਸੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਿਆ।।੧੩।।

ਬੇਗਮ ਸੋਊ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਿਧਾਈ।। ਏਕ ਅੰਬਾਰੀ ਤਾਹਿ ਚੜ੍ਹਾਈ।।
ਏਕਸਖੀ ਤਿਹ ਚੜ੍ਹਤ ਨਿਹਾਰਾ।। ਜਾਇ ਭੂਪ ਸੌਂ ਭੇਦ ਉਚਾਰਾ।। ੧੪।।

ਉਹ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀ ਵੀ ਛੱਤਦਾਰ ਹੌਦਾ ਲਗਵਾ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਪਈ। ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਹੌਦੇ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਭੇਤ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ।।੧੪।।

ਸੁਨਿ ਨ੍ਰਿਪ ਬਾਤ ਚਿਤ ਮੋ ਰਾਖੀ।। ਔਰਿ ਨਾਰਿ ਸੋ ਪ੍ਰਗਟ ਨ ਭਾਖੀ।।
ਦੁਹਿਤਾ ਕੋ ਜਬ ਗਜ ਨਿਕਟਾਯੋ।। ਤਬ ਤਾਕੋ ਪਿਤੁ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯੋ।। ੧੫।।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ। ਜਦ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਹਾਥੀ ਕੋਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾਇਆ॥੧੫॥

ਸੁਨਤ ਬੈਨ ਬੇਗਮ ਡਰਪਾਨੀ॥ ਥਰਹਰ ਕੰਪਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਤਿਹ ਮਾਨੀ॥
ਅਬ ਹੀਂ ਮੁੜੈ ਭੂਪ ਗਹਿ ਲੈਹੈ॥ ਇਸੀ ਬਨ ਬਿਖੈਂ ਮਾਰਿ ਚੁਕੈਹੈ॥ ੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਹਿ ਲੈਹੈ=ਫੜ ਲਵੇਗਾ। ਥਰਹਰ ਕੰਪਾ=ਥਰਥਰ ਕੰਬਿਆ।

ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀ ਡਰ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਦੋਸਤ ਵੀ ਥਰ ਥਰ ਕੰਬਣ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਹੁਣੇ ਮੈਨੂੰ ਫੜ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਏਸੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗਾ॥੧੬॥

ਨਾਰਿ ਕਹੀ ਪਿਯ ਜਿਨ ਜਿਯ ਡਰੋ॥ ਕਹੌ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਤੁਮੈ ਸੋ ਕਰੋ॥
ਕਰੀ ਰੂਖ ਕੇ ਤਰੈ ਨਿਕਾਰਾ॥ ਲਪਟਿ ਰਹਾ ਤਾਸੋਂ ਤਹ ਯਾਰਾ॥੧੭॥

ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਡਰੋ ਨ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ। ਉਸ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਇਕ ਰੁੱਖ ਦੇ ਥੱਲਿਓ ਦੀ ਕਢਿਆ ਜਿਥੇ ਉਸ ਦਾ ਯਾਰ ਰੁੱਖ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ॥੧੭॥

ਆਪੁ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿ ਕਿਯਾ ਪਯਾਨਾ॥ ਮਾਰੇ ਰੀਛ ਰੋਝ ਮ੍ਰਿਗ ਨਾਨਾ॥
ਤਾਹਿ ਬਿਲੋਕਿ ਪਿਤਾ ਚੁਪ ਰਹਾ॥ ਝੂਠ ਲਖਾ ਤਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਮੁਹਿ ਕਹਾ॥ ੧੮॥

ਖੁਦ ਪਿਤਾ ਪਾਸ ਆਈ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਰਿੱਛ, ਨੀਲ ਗਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹਿਰਨ ਮਾਰੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪਿਤਾ ਚੁਪ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ ਹੈ॥੧੮॥

ਉਸੀ ਸਖੀ ਕੋ ਪਲਟਿ ਪ੍ਰਹਾਰਾ॥ ਝੂਠ ਬਚਨ ਇਨ ਮੁਝੈ ਉਚਾਰਾ॥
ਖੇਲਿ ਅਖੇਟ ਭੂਪ ਗ੍ਰਿਹ ਆਯੋ॥ ਤਿਸੀ ਬਿਰਛ ਤਰ ਕਰੀ ਲਖਾਯੋ॥ ੧੯॥

ਉਸ ਸਖੀ ਨੂੰ ਪਰਤ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਮੈਨੂੰ ਝੂਠਾ ਬਚਨ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡ ਕੇ ਰਾਜਾ ਵਾਪਸ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੀ ਆਪਣੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਉਸ ਰੁੱਖ ਥੱਲੇ ਲੈ ਗਈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਉਸ ਦਾ ਯਾਰ ਬੈਠਾ ਸੀ॥੧੯॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਪਕਰਿ ਭੁਜਾ ਗਜ ਪਰ ਪਿਯ ਲਯੋ ਚੜਾਇਕੈ॥
ਭੋਗ ਅੰਬਾਰੀ ਬੀਚ ਕਰੇ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ॥

****

ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਦੋਊ ਕੇਲ ਕਰਤ ਮੁਸਕਾਇ ਕਰਿ॥
ਹੋ ਹਮਰੌ ਭੂਪਤਿ ਭੇਦ ਨ ਸਕਿਯੋ ਪਾਇ ਕਰਿ॥ ੨੦॥

ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਥੀ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਅੰਬਾਰੀ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਸੁਖ ਪੂਰਬਕ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਅਤੇ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਰਮਣ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਤ ਜਾਣ ਨਹੀ ਸੀ ਸਕਿਆ॥੨੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪਹਿਲੇ ਰੂਖ ਚੜਾਇ ਤਿਹ ਲੈ ਆਈ ਫਿਰਿ ਧਾਮ॥
ਉਲਟਾ ਤਿਹ ਝੂਠਾ ਕਿਯਾ ਭੇਦ ਦਿਯਾ ਜਿਹ ਬਾਮ॥ ੨੧॥ ੧॥

ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੁੱਖ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਝੂਠਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਦਾਸੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਤ ਦਸਿਆ ਸੀ॥੨੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਚੁਹੱਤਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੭੪॥੬੭੯੮॥ਅਫਜੂੰ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਚਹੱਤਰਵੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੭੪॥ ੬੭੯੮।ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਝੱਰਤਵਾਂ

ਕਥਾ ਜਗਜੋਬਨ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਇਸ਼ਕ ਤੰਬੋਲ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ ਜਹਾਂ॥ ਇਸ਼ਕ ਤੰਬੋਲ ਨਰਾਧਿਪ ਤਹਾਂ॥
ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਮਤੀ ਤਿਹ ਦਾਰਾ॥ ਜਾਸੀ ਘੜੀ ਨ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਨਾਰਾ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਨਰਾਧਿਪ=ਰਾਜਾ। ਦਾਰਾ=ਵਹੁਟੀ, ਇਸਤਰੀ। ਘੜੀ ਨ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸਨਾਰਾ=ਬ੍ਰਹਮਾ ਰੂਪੀ ਸੁਨਿਆਰੇ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਸੀ।

ਇਸ਼ਕ ਤੰਬੋਲ ਨਾਮੀਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਇਸ਼ਕ ਤੰਬੋਲ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਮਤੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਰੂਪੀ ਸਨਿਆਰੇ ਨੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਸੀ॥੧॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਸ੍ਰੀ ਜਗ ਜੋਬਨ ਦੇ ਤਿਹ ਸੁਤਾ ਬਖਾਨਿਯੈ॥
ਦੁਤਿਯ ਰੂਪ ਕੀ ਰਾਸ ਜਗਤ ਮਹਿ ਜਾਨਿਯੈ॥

ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਭਾ ਜਲ ਥਲ ਮਹਿ ਜਾਕੀ ਜਾਨਿਯਤ।।
ਹੋ ਨਰੀ ਨਾਗਨੀ ਨਾਰਿ ਨ ਵੈਸੀ ਮਾਨਿਯਤ।। ੨।।

ਜਗਜੋਬਨ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਧੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਰੂਪ ਦੀ ਰਾਸ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਜਲ ਥਲ ਉਤੇ ਬੜੀ ਸ਼ੋਭਾ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਰ ਨਾਗ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ।।੨।।

ਦੋਹਰਾ।। ਤਹ ਇਕ ਪੂਤ ਸਰਾਫ ਕੋ ਤਾਕੋ ਰੂਪ ਅਪਾਰ।।
ਜੋਰਿ ਨੈਨਿ ਨਾਰੀ ਰਹੈ ਜਾਨਿ ਨ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਿਸੰਭਾਰ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੋਰਿ ਨੈਨਿ=ਅੱਖਾਂ ਮਿਲਾ ਕੇ। ਬਿਸੰਭਾਰ=ਬੇਸੰਭਾਲ, ਬੇਹੋਸ਼।

ਉਥੇ ਇਕ ਸਰਾਫ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਪ ਅਪਾਰ ਸੀ, ਜਦ ਇਸਤਰੀਆਂ ਉਸ ਨਾਲ ਇਕ ਵਾਰ ਨਜ਼ਰ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੋਸ਼ ਗੁਆ ਕੇ ਘਰ ਜਾਣ ਜੋਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ।।੩।।

ਚੌਪਈ।। ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਤਾਕੀ ਛਬਿ ਲਹੀ।। ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਮਨ ਮੈ ਅਸ ਕਹੀ।।
ਏਕ ਬਾਰ ਗਹਿ ਯਾਹਿ ਮੰਗਾਊਂ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਰੁਚਿ ਮਾਨ ਮਚਾਊਂ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਜ ਸੁਤਾ=ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ। ਛਬਿ=ਸੁੰਦਰਤਾ। ਅਸ ਕਹੀ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ। ਗਹਿ=ਫੜ ਕੇ। ਰੁਚਿ ਮਾਨ=ਰੁਚੀ ਪੂਰਬਕ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਜਦ ਇਕ ਵਾਰ ਉਸ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਘਰ ਲਿਆਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕਰਾਂਗੀ।।੪।।

ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਦਈ ਤਹਾਂ ਇਕ।। ਤਾਂਹਿ ਬਾਤ ਸਮੁਝਾਇ ਅਨਿਕ ਨਿਕ।।
ਅਮਿਤ ਦਰਬ ਦੈ ਤਾਹਿ ਭੁਲਾਈ।। ਜਿਹ ਤਿਹ ਭਾਂਤਿ ਕੁਅਰਿ ਕੌ ਲਿਆਈ।। ੫।।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਕੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ, ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਉਸ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਸਰਾਫ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਲੈ ਆਈ।।੫।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਕਰਤ ਬਿਲਾਸਾ।। ਮਾਨਤ ਕਿਸੀ ਨ ਨਰ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸਾ।।
ਤਬ ਲਗ ਆਇ ਪਿਤਾ ਤਹ ਗਯੋ।। ਅਧਿਕ ਬਿਮਨ ਤਾਕੋ ਮਨ ਭਯੋ।। ੬।।

ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਡੱਰ ਹੋ ਕੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਤਦ ਤਕ

ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਿਆ॥੬॥

ਅਵਰ ਘਾਤ ਤਬ ਹਾਥ ਨ ਆਈ॥ ਏਕ ਬਾਤ ਤਬ ਤਾਹਿ ਬਨਾਈ॥
ਬੀਚ ਸਮਜਾਨਾ ਕੇ ਤਿਹ ਸੀਆ॥ ਐਚਿਤ ਨਾਵ ਠਾਢ ਕਰ ਦੀਆ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੀਚ ਸਮਜਾਨਾ=ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਵਿਚ। ਸੀਆ=ਸੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਐਚਿਤ ਨਾਵ=ਤਣਾਵਾਂ ਖਿੱਚ ਕੇ। ਠਾਢ ਕਰ ਦੀਆ=ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਛੇਤੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਗੱਲ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਔੜੀ ਨਾ, ਉਸ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਵਿਚ ਸੀਂ ਕੇ ਰੱਸੀਆਂ ਖਿੱਚ ਕੇ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੭॥

ਉਪਰ ਅਵਰ ਸਮਜਾਨਾ ਡਾਰਾ॥ ਵਾਕੋ ਜਾਇ ਨ ਅੰਗ ਨਿਹਾਰਾ॥
ਆਗੇ ਜਾਇ ਪਿਤਾ ਚਲਿ ਲੀਨਾ॥ ਜੋਰਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਦੋਊ ਕਰ ਦੀਨਾ॥ ੮॥

ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਾਮਿਆਨਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਤਾਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਗ ਵਿਖਾਈ ਨ ਦੇਵੇ, ਅਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕੀਤਾ॥੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਤਿਸ ਸਮਜਾਨਾ ਕੇ ਤਰ ਪਿਤੁ ਬੈਠਾਇਯੋ॥
ਏਕ ਏਕ ਕਰਿ ਤਾਕੌ ਪੁਹਪ ਦਿਖਾਇਯੋ॥
ਭੂਪ ਬਿਦਾ ਹ੍ਵੈ ਜਬੈ ਆਪੁਨੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਅਯੋ॥
ਹੋ ਕਾਢਿ ਤਹਾਂ ਤੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੇਜ ਊਪਰ ਲਯੋ॥ ੯॥

ਉਸ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਦੇ ਥੱਲੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਬਿਠਾਇਆ ਅਤੇ ਇਕ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੁਲ ਵਿਖਾਏ। ਰਾਜਾ ਜਦ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਯਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸੇਜ ਤੇ ਬਿਠਾ ਲਿਆ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਰਾਜਾ ਛਲਾ ਸਕਾ ਭੇਦ ਨਹਿ ਪਾਇ॥
ਦੁਹਿਤਾ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਇ ਸਿਰ ਆਯੋ ਕੋਰ ਮੁੰਡਾਇ॥ ੧੦॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿਰ ਆਯੋ ਕੋਰ ਮੁੰਡਾਇ=ਸੁੱਕਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨਵਾ ਆਇਆ।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛੱਲ ਲਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੁਕਾ ਸਿਰ ਹੀ ਮੁੰਨਵਾ ਆਇਆ ਭਾਵ ਛਲਿਆ ਗਿਆ॥੧੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਪੰਝਤਰਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੭੫॥੬੮੦੮॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਝੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੭੫॥੬੮੦੮॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਛਿਹੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਪ੍ਰਬੀਨ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਇਕ ਔਰ ਕਹਾਨੀ॥ ਕਿਨਹੂੰ ਲਖੀ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਜਾਨੀ॥
ਸ਼ਹਿਰ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਬਸਤ ਜਹ॥ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਜੱਛ ਕੇਤੁ ਰਾਜਾ ਤਹ॥੧॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਹੋਰ ਕਥਾ ਸੁਣੋ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੇਖੀ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਹਰ ਜੱਛ ਕੇਤ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਗ੍ਰਿਹਿ ਮਦ ਮੱਤ ਮਤੀ ਤਿਹ ਨਾਰੀ॥ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਬੀਨ ਦੇ ਧਾਮ ਦੁਲਾਰੀ॥
ਅਪਮਾਨ ਦੁਤਿ ਜਾਤ ਨ ਕਹੀ॥ ਜਾਨੁਕ ਫੂਲ ਚੰਬੇਲੀ ਰਹੀ॥੨॥

ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮਦ ਮੱਤ ਮਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੀਨ ਦੇਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਅਪਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਮਾਨੋਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਖਿੜੀ ਚੰਬੇਲੀ ਹੋਵੇ॥੨॥

ਨਿਹਚਲ ਸਿੰਘ ਤਹਾ ਇਕ ਛੱਤ੍ਰੀ॥ ਸੂਰਬੀਰ ਬਲਵਾਨ ਤਿਅੱਤ੍ਰੀ॥
ਤਿਹ ਪ੍ਰਬੀਨ ਦੇ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਾ॥ ਮਦਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਘਾਇ ਜਨੁ ਮਾਰਾ॥੩॥

ਉਥੇ ਇਕ ਨਿਹਚਲ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਖੱਤਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਬਲਵਾਨ, ਸੂਰਬੀਰ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੀਨ ਦੇਵੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘਾਇਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੩॥

ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਲਿਯਾ ਬੁਲਾਇ॥ ਭੋਗ ਕਿਯਾ ਰੁਚਿ ਦੂਹੂੰ ਬਢਾਇ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਚੁੰਬਨ ਕਰੈਂ॥ ਬਿਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਸਨਨ ਧਰੈਂ॥੪॥

ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਘਲ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰੁਚੀ ਪੂਰਵਕ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ, ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੁੰਮਣ ਲਏ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਬਣਾਏ॥੪॥

ਤਬ ਤਹ ਆਇ ਗਯੋ ਪਿਤੁ ਵਾਕੋ॥ ਭੋਗਤ ਹੁਤੋ ਜਹਾਂ ਪਿਯ ਤਾਕੋ॥
ਚਮਕਿ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਚੰਚਲਾ ਕੀਨਾ॥ ਪਰਦਨ ਬੀਚ ਲਪਟਿ ਤਿਹ ਲੀਨਾ॥੫॥

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਕਿ ਉਹ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਵਿਚ ਮਸਤ

ਸਨ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਝਟ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਪੜਦਿਆਂ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ।।੫।।

ਦੋਹਰਾ।। ਪਰਦਨ ਬੀਚ ਲਪੇਟਿ ਤਿਹ ਦਿਯਾ ਧਾਮ ਪਹੁਚਾਇ।।
ਮੁਖ ਬਾਏਂ ਰਾਜਾ ਰਹਾ ਸਕਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਨ ਪਾਇ।। ੬।। ੧।।

ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਰਕੇ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ, ਰਾਜਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।।੬।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੈ ਛਿਹੱਤਰਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੭੬।।੬੮੧੪।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਤਿੰਨ ਸੌ ਛਿਹੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੭੬।।੬੮੧੪।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੁਹਾਗ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਨਵਤਨ ਸੁਨਹੁ ਨਰਾਧਿਪ ਕਥਾ।। ਕਿਯਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਚੰਚਲਾ ਜਥਾ।।
ਤ੍ਰਿੰਬਕ ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਹੈ ਜਹਾਂ।। ਤ੍ਰਿੰਬਕ ਦੱਤ ਨਰਾਧਪ ਤਹਾਂ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਰਾਧਿਪ=ਰਾਜਾ। ਚੰਚਲਾ=ਔਰਤ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਨਵੀਂ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ। ਤ੍ਰਿੰਬਕ ਮਹਾਂ ਰੁਦਰ ਵਿਚ ਇਕ ਤ੍ਰਿਬੰਕ ਦੱਤ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਤ੍ਰਿੰਬਕਪੁਰ ਤਾਕੋ ਬਹੁ ਸੋਹੈ।। ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਕਹ ਮੋਹੈ।।
ਸ੍ਰੀ ਰਸ ਰੀਤਿ ਮਤੀ ਤਿਹ ਨਾਰੀ।। ਕੰਚਨ ਅਵਟਿ ਸਾਂਚੇ ਜਨੁ ਢਾਰੀ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੰਚਨ ਅਵਟਿ ਸਾਂਚੇ ਜਨੁ ਢਾਰੀ=ਸੋਨੇ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਢਾਲ ਕੇ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ।

ਤ੍ਰਿੰਬਕਪੁਰ ਨਾਮੀਂ ਉਸ ਦਾ ਨਗਰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਚੰਦਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੋਹਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਰਸ ਰੀਤ ਮਤੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ।।੨।।

ਸ੍ਰੀ ਸੁਹਾਸ ਦੇ ਤਾਕੀ ਕੰਨਜਾ।। ਜਿਹ ਸਮ ਉਪਜੀ ਨਾਰਿ ਨ ਅੰਨਜਾ।।

ਏਕ ਚਤੁਰਿ ਅਰੁ ਸੁੰਦਰਿ ਘਨੀ।। ਜਿਹ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ਨਹਿ ਬਨੀ।। ੩।।

ਸੁਹਾਸ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਧੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੋਹਣੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੁੜੀ ਜੰਮੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਚੱਤਰ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਰੂਪਵੰਤ ਸੀ।।੩।।

ਇਕ ਦਿਨ ਕੁਅਰਿ ਬਾਗ ਕੇ ਚਲੀ।। ਬੀਸ ਪਚਾਸ ਲਏਂ ਸੰਗ ਅਲੀ।।
ਜਾਤ ਹੁਤੀ ਮਾਰਗ ਕੇ ਮਾਹੀ।। ਸੁੰਦਰਿ ਨਿਰਖਾ ਏਕ ਤਹਾਹੀ।।੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਲੀ=ਸਹੇਲੀਆਂ। ਮਾਰਗ=ਰਾਹ। ਤਹਾਹੀ=ਓਥੇ ਹੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਕੁਮਾਰੀ ਵੀਹ ਪੰਜਾਹ ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਗਈ। ਜਦ ਉਹ ਬਾਗ ਵਲ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਉਸ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਵਿਅਕਤੀ ਵੇਖਿਆ।।੪।।

ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਨਾਮ ਬਿਰਾਜਤ।। ਜਾਂਹਿ ਨਿਰਖਿ ਰਤਿ ਕੋ ਮਨ ਲਾਜਤ।।
ਕਹ ਲਗਿ ਤਿਹ ਛਬਿ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਊਂ।। ਪ੍ਰਭਾ ਕੇਰ ਸਭ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾਊਂ।। ੫।।

ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਜੋ ਇਤਨਾਂ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਰੱਤੀ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸੁਨੱਖੀ ਸ਼ਖਸ਼ੀਅਤ ਬਾਰੇ ਕਈ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।।੫।।

ਅੜਿੱਲ।। ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਜਬ ਤੇ ਤਿਹ ਗਈ ਨਿਹਾਰਿ ਕਰਿ।।
ਰਹੀ ਮੱਤ ਹ੍ਵੈ ਮਨ ਇਹ ਬਾਤ ਬਿਚਾਰਿ ਕਰਿ।।
ਕੋਟਿ ਜਤਨ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਯਾਹਿ ਬੁਲਾਇਯੈ।।
ਹੋ ਕਾਮ ਕੇਲ ਕਰਿ ਯਾ ਸੌ ਹਰਖ ਕਮਾਇਯੈ।। ੬।।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਜਦ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹੋ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਮਤਵਾਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕਰੋੜਾਂ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸੁਖ ਪੂਰਬਕ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਾਂਗੀ।।੬।।

ਚੌਪਈ।।ਸਖੀ ਏਕ ਤਹ ਦਈ ਪਠਾਇ।।ਜਿਹ ਤਿਹ ਬਿਧਿ ਤਿਹ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇ।।
ਪੜ੍ਹਿ ਪੜ੍ਹਿ ਦੋਹਾ ਛੰਦ ਬਿਹਾਰਹਿ।। ਸਕਲ ਮਦਨ ਕੋ ਤਾਪ ਨਿਵਾਰਹਿ।। ੭।।

ਉਸ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਦੋਹਰੇ, ਛੰਦ ਆਦਿ ਪੜ੍ਹ, ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਰਮਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਾਮ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ

ਰਹੇ ਸਨ॥੭॥

ਆਵਤ ਨੈਨ ਨਿਰਖਿ ਕਰਿ ਰਾਜਾ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਚਰਿਤ ਚੰਚਲਾ ਸਾਜਾ॥
ਰੋਮ ਨਾਸ ਤਿਹ ਬਦਨ ਲਗਾਯੋ॥ ਨਾਰਿ ਭੇਸ ਤਾਕਹ ਪਹਿਰਾਯੋ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੋਮ ਨਾਸ=ਬਾਲ ਸਫਾ। ਬਦਨ=ਸਰੀਰ।

ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਇਹ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਾਲ ਸਫਾ ਤੇਲ ਮਲ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਵਾਲ ਸਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਵਾ ਦਿੱਤੇ॥੮॥

ਝਾਰੂ ਏਕ ਹਾਥ ਤਿਹ ਲਿਯੋ॥ ਦੂਜੇ ਹਾਥ ਟੋਕਰਾ ਦਿਯੋ॥
ਮੁਹਰਨ ਔਰ ਰੁਪੈਯਨ ਭਰੋ॥ ਤਾਹਿ ਚੰਡਾਰੀ ਭਾਖਿਨਿ ਕਰੋ॥ ੯॥

ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਝਾੜੂ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮੋਹਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਟੋਕਰਾ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ. ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੰਗਣ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ॥੯॥

ਨ੍ਰਿਪ ਆਗੇ ਕਰਿ ਤਾਹਿ ਨਿਕਾਰਯੋ॥ ਮੂੜ੍ਹ ਭੂਪ ਨਹਿ ਭੇਦ ਬਿਚਾਰਯੋ॥
ਕਾਢਿ ਖੜਗ ਤਿਹ ਹਨਤ ਨ ਭਯੋ॥ ਜਾਨਿ ਚੰਡਾਰ ਤਾਹਿ ਨ੍ਰਿਪ ਗਯੋ॥ ੧੦॥

ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਇਹ ਰਹਿਸ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਭੰਗਣ ਸਮਝ ਕੇ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ॥੧੦॥

ਜਿਨ ਇਹ ਮੋਰ ਅੰਗ ਛੁਹਿ ਜਾਇ॥ ਮੁਝੈ ਕਰੈ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਬਨਾਇ॥
ਤਾਹਿ ਪਛਾਨਿ ਪਕਰਿ ਨਹਿ ਲਯੋ॥ ਲੈ ਮੁਹਰੈਂ ਸੁੰਦਰ ਘਰ ਗਯੋ॥ ੧੧॥ ੧॥

ਰਾਜਾ ਡਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਫੜਿਆ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ ਵਿਅਕਤੀ ਮੋਹਰਾਂ ਦਾ ਟੋਕਰਾ ਭਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ॥੧੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੈ ਸਤੱਤਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੭੭॥੬੮੨੫॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ. ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ. ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ. ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੭੭॥੬੮੨੫॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠੱਤਰਵਾਂ

ਕਥਾ ਮ੍ਰਿਦਹਾਸ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਭੂਪ ਤ੍ਰਿਹਾਟਕ ਸੈਨ ਭਨਿੱਜੈ।। ਨਗਰ ਤਿਹਾੜੋ ਜਾਹਿ ਕਹਿੱਜੈ।।
ਜਾਹਿ ਤ੍ਰਿਹਾਟਕ ਪੁਰੀ ਬਖਾਨੈ।। ਦਾਨਵ ਦੇਵ ਜੱਛ ਸਭ ਜਾਨੈ।। ੧।।

ਤ੍ਰਿਹਾਟਕ ਸੈਨ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਗਰ ਨੂੰ ਤਿਹਾੜ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਹੀ ਤ੍ਰਿਹਾਟਕਪੁਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਜੱਛ ਆਦਿ ਸਭ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ।।੧।।

ਸ੍ਰੀ ਮਹਬੂਬ ਮਤੀ ਤਿਹ ਨਾਰੀ।। ਜਿਹ ਸਮ ਸੁੰਦਰਿ ਕਹੂੰ ਨ ਕੁਮਾਰੀ।।
ਦੁਤਿਯ ਨਾਰਿ ਮ੍ਰਿਦੁਹਾਸ ਮਤੀ ਤਿਹ।। ਨਹਿ ਸਸਿ ਸਮ ਕਹਿਯਤ ਆਨਨ ਜਿਹ।।੨।।

ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮਹਿਬੂਬ ਮਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮ੍ਰਿਦਹਾਸ ਮਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਤੁਲ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੨।।

ਸ੍ਰੀ ਮਹਬੂਬ ਮਤੀ ਤਨ ਨ੍ਰਿਪ ਰਤਿ।। ਦੁਤਿਯ ਨਾਰਿ ਪਰ ਨਹਿ ਆਨਨ ਮਤਿ।।
ਅਧਿਕ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਯੋ।। ਏਕ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਾਤੇ ਉਪਜਾਯੋ।। ੩।।

ਰਾਜਾ ਮਹਿਬੂਬ ਮਤੀ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਇਸਤਰੀ ਵੱਲ ਉਹ ਘਟ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਉਸ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ।।੩।।

ਦੁਤਿਯ ਨਾਰਿ ਕੇ ਸਾਥ ਨ ਪ੍ਰੀਤਾ।। ਤਾਹਿ ਨ ਬੀਚ ਲਯਾਵਤ ਚੀਤਾ।।
ਸੁਤਵੰਤੀ ਇਕ ਪੁਨਿ ਪਤਿ ਪ੍ਰੀਤ।। ਅਵਰ ਤ੍ਰਿਯਹਿ ਲਜਾਵਤ ਨਹਿ ਚੀਤ।। ੪।।

ਦੂਸਰੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਮਹਿਬੂਬ ਮਤੀ ਇਕ ਤਾਂ ਪੁੱਤਰ ਵਾਲੀ ਸੀ ਦੂਸਰੀ ਉਸ ਨਾਲ ਪਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵੀ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸੀ।।੪।।

ਦੁਤਿਯ ਨਾਰਿ ਤਬ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਈ।। ਏਕ ਘਾਤ ਕੀ ਬਾਤ ਬਨਾਈ।।
ਸਿਸ ਕੀ ਗੁਦਾ ਗੋਖਰੂ ਦਿਯਾ।। ਤਾਤੇ ਅਧਿਕ ਦੁਖਿਤ ਤਿਹ ਕਿਯਾ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਤਿਯ ਨਾਰਿ=ਦੂਸਰੀ ਵਹੁਟੀ। ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਈ=ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਈ।

ਘਾਤ ਕੀ=ਮਾਰਨ ਦੀ। ਸਿਸ=ਬੱਚਾ। ਗੋਖਰੂ=ਭਖੜਾ, ਕੰਡਾ। ਦੁਖਿਤ ਕਿਯਾ=ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ।

ਦੂਸਰੀ ਇਸਤਰੀ ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਮੌਕਾ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਲੜਕੇ ਦੀ ਗੁਦਾ ਵਿਚ ਭਖੜਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ॥੫॥

ਬਾਲਕ ਅਧਿਕ ਦੁਖਾਤੁਰ ਭਯੋ॥ ਰੋਵਤ ਧਾਮ ਮਾਤ ਕੇ ਗਯੋ॥
ਨਿਰਖਿ ਤਾਤ ਮਾਤਾ ਦੁਖ ਪਾਯੋ॥ ਭਲੀ ਭਲੀ ਧਾਯਾਨ ਮੰਗਾਯੋ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਾਤ ਮਾਤ=ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ। ਧਾਯਾਨ=ਦਾਈ।

ਬੱਚਾ ਅਤਿ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਚੰਗੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਦਾਈਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ॥੬॥

ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਮਾਲਹਿ ਦੁਖ ਦਿਯੋ॥ ਆਪਨ ਭੇਸ ਧਾਇ ਕੋ ਕਿਯੋ॥
ਕਿਯਾ ਸਵਤਿ ਕੇ ਧਾਮ ਪਯਾਨਾ॥ ਭੇਦ ਨਾਰਿ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਪਛਾਨਾ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੇਸ ਧਾਇ ਕੋ ਕਿਯੋ=ਦਾਈ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ। ਸਵਤਿ=ਸੌਂਕਣ।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਉਸ ਖੁਦ ਦਾਈ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਿਆ ਅਤੇ ਖੁਦ ਸੌਂਕਣ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਪਛਾਣ ਨ ਸਕਿਆ॥੭॥

ਔਖਧ ਏਕ ਹਾਥ ਮੈ ਲਈ॥ ਸਿਸੁ ਕੀ ਪ੍ਰਥਮ ਮਾਤ ਕੌ ਦਈ॥
ਬਰੀ ਖਾਤ ਰਾਨੀ ਮਰਿ ਗਈ॥ ਸ੍ਵੱਛ ਸੁਘਰਿ ਰਾਨੀ ਫਿਰਿ ਅਈ॥ ੮॥

ਉਸ ਇਕ ਦਵਾਈ ਲੈ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਦਵਾਈ ਖਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮਾਂ (ਰਾਣੀ) ਮਰ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਦਾਈ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆ ਗਈ॥੮॥

ਨਿਜੁ ਗ੍ਰਿਹ ਆਇ ਭੇਸ ਨ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਿਯ ਧਰਿ॥ ਜਾਤਿ ਭਈ ਅਪਨੀ ਸਵਿਤਨ ਘਰ॥
ਸਿਸੁ ਕੋ ਕਾਢਿ ਗੋਖਰੂ ਡਾਰੋ॥ ਤਾਂਹਿ ਸੁਘਰਿ ਤਿਹ ਸੁਤ ਕਰਿ ਪਾਰੋ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਢਿ ਗੋਖਰੂ ਡਾਰੋ=ਕੰਡਾ ਪੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਸੁਤ ਕਰਿ ਪਾਰੋ=ਪੁੱਤਰ ਕਰ ਕੇ ਪਾਲਿਆ।

ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਫਿਰ ਉਸ ਰਾਣੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੌਂਕਣ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ। ਬੱਚੇ ਦਾ ਭਖੜਾ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਲਿਆ॥੯॥

ਇਹ ਛਲ ਸੋ ਸਵਤਨਿ ਕਹ ਮਾਰਾ॥ ਸਿਸਹੁ ਜਾਨਿ ਸੁਤ ਲਿਯੋ ਉਬਾਰਾ॥

ਨ੍ਰਿਪਹ ਸੰਗ ਪੁਨਿ ਕਰਿ ਲਿਯ ਪਜਾਰਾ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਿਨੂੰ ਬਿਚਾਰਾ।।੧੦।। ੧।।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਸੌਕਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਜਾਣ ਕੇ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਫਿਰ ਉਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੧੦।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਅਠਹੱਤਰਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾ[illegible] ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੭੮।।੬੮੩੫।। ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠੱਤਰਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੭੮।।੬੮੩੫।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੁਪ੍ਰਭਾ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਸੁਨੁ ਰਾਜਾ ਇਕ ਔਰ ਪ੍ਰਸੰਗਾ।। ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਭਯੋ ਨਰੇਸੁਰ ਸੰਗਾ।।
ਮ੍ਰਿਦੁਲਾ ਦੇ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਭਨਿੱਜੈ।। ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰ ਪਟਤਰ ਤਿਹ ਦਿੱਜੈ।।੧।।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀ[illegible] ਸੁਣੋ। ਮ੍ਰਿਦੁਲਾ ਦੇਵੀ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ [illegible] ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਇੰਦਰ ਚੰਦਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸ੍ਰੀ ਸੁਪ੍ਰਭਾ ਦੇ ਤਾਕੀ ਸੁਤਾ ਬਖਾਨਿਯੈ।।
ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰੀ ਲੋਕ ਚਤੁਰਦਸ ਜਾਨਿਯੈ।।
ਜੋ ਸਹਚਰਿ ਤਾਕੌਂ ਭਰਿ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਹੀਂ।।
ਹੋ ਪਰੀ ਪਦੁਮਨੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਸੁ ਵਾਹਿ ਬਿਚਾਰਹੀਂ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਲੋਕ ਚਤੁਰਦਸ=ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ (ਸਤ ਅਕਾਸ਼, ਸਤ ਪਾਤਾਲ)। ਜਾਨਿਯੈ=ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸਹਚਰਿ=ਦਾਸੀ। ਭਰਿ ਨੈਨ=ਅੱਖ ਨਾਲ ਨਿਹਾਰਹੀਂ=ਵੇਖਦੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ=ਸੁਭਾਵ, ਮਿਜਾਜ਼, ਤਾਸੀਰ, ਕਿਸਮ, ਪ੍ਰਕਾਰ।

ਸੁਪ੍ਰਭਾ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖਦੀ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰੀ ਪਦਮਨੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਮੰਨਦੀ ਸੀ।।੨।।

****

ਚੌਪਈ।।ਹਾਟਕ ਪੁਰ ਤਿਨ ਕੋ ਦਿਸਿ ਦੱਛਿਨ।।ਰਾਜ ਕਰਤ ਤੇ ਤਹਾਂ ਬਿਚੱਛਨ।।
ਤਿਹ ਪੁਰ ਏਕ ਸ਼ਾਹ ਕੌ ਪੁੱਤ੍ਰ।। ਜਨੁ ਕਰਿ ਬਿਧਨਾ ਠਟਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਚੱਛਨ=ਵਿਲੱਖਣ, ਸੁੰਦਰ। ਦਿਸਿ=ਦਿਸ਼ਾ।

ਹਾਟਕਪੁਰ ਨਾਮੀਂ ਨਗਰ ਦਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸੀ ਜਿਥੇ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।।੩।।

ਬਜਾਘ੍ਰ ਕੇਤ ਤਿਹ ਨਾਮ ਕਹਿੱਜੈ।। ਛਤ੍ਰ ਜਾਤਿ ਰਘੁਬੰਸ ਭਨਿੱਜੈ।।
ਪ੍ਰਗਟ ਜਾਨੁ ਅਵਤਾਰ ਅਨੰਗਾ।। ਐਸੋ ਸ਼ਾਹ ਪੁਤ੍ਰ ਕੋ ਅੰਗਾ।। ੪।।

ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਆਘਰ ਕੇਤ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਰਘਵੰਸ਼ੀ ਖੱਤਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਅੰਗ ਏਨੇ ਸੁੰਦਰ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਉਹ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਵੇ।।੪।।

ਲਾਗੀ ਲਗਨ ਤਵਨ ਪਰ ਬਾਲਾ।।ਸਖੀ ਪਠੀ ਇਕ ਤਹਾਂ ਰਿਸਾਲਾ।।
ਸੋ ਚਲਿ ਗਈ ਕੁਅਰ ਕੇ ਧਾਮਾ।। ਜਿਮਿ ਤਿਮਿ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਬੋਧਯੋ ਬਾਮਾ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਲਾ=ਇਸਤਰੀ। ਧਾਮਾ=ਘਰ। ਪ੍ਰਬੋਧਯੋ=ਸਮਝਾਇਆ।

ਉਸ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲਗਨ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਸਖੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ। ਉਹ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਘਰ ਤਕ ਗਈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ।।੫।।

ਜਾਤ ਭਈ ਤਾਕਹ ਲੈ ਤਹਾਂ।। ਮਾਰਗ ਕੁਅਰਿ ਬਿਲੋਕਤ ਜਹਾਂ।।
ਨਿਰਖਤ ਨੈਨ ਗਰੇ ਲਪਟਾਈ।।ਸੇਜਾਸਨ ਪਰ ਲਿਯੋ ਚੜ੍ਹਾਈ।।੬।।

ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨਾ ਕੇ ਉਥੇ ਲੈ ਆਈ ਜਿਥੇ ਕਿ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਹ ਵੇਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੇਜ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ।।੬।।

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰੀ ਤਵਨ ਸੌ ਕ੍ਰੀੜਾ।। ਕਾਮਨਿ ਕਾਮ ਨਿਵਾਰੀ ਪੀੜਾ।।
ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਧਾਮ ਬਾਮ ਤਿਹ ਰਾਖਾ।। ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਤਨ ਭੇਦ ਨ ਭਾਖਾ।।੭।।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਕਾਮਨੀ ਨੇ ਅਪਣੀ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਦੇ ਦੁਖ ਦਾ ਨਿਵਾਰਣ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੇਤ ਨ ਦੱਸਿਆ।।੭।।

ਤਬ ਲੌ ਬਜਾਹਿ ਦਯੋ ਤਿਹ ਤਾਤੈਂ॥ ਭੂਲਿ ਗਈ ਵਾਕੌ ਵੈ ਬਾਤੈਂ॥
ਨਿਜੁ ਪਜਾਰੇ ਬਿਨ ਰਹਜੋ ਨ ਗਯੋ॥ ਘਾਲਿ ਸੰਦੂਕਹਿ ਸਾਥ ਚਲਯੋ॥੮॥

ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਭੁਲ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਗਈ॥੮॥

ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਤਾਸੌ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ॥ ਸੋਭਤ ਰਹੈ ਨ ਭੂਪਤਿ ਪਾਵੈ॥
ਏਕ ਦਿਵਸ ਜਬਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਜਾਗਾ॥ ਰਨਿਯਹਿ ਛੋਰਿ ਜਾਰ ਉਠਿ ਭਾਗਾ॥੯॥

ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਰਾਤ ਜਦ ਰਾਜਾ ਜਾਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਯਾਰ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ॥੯॥

ਤ੍ਰਿਯ ਸੌ ਬਚਨ ਕੋਪ ਕਰਿ ਭਾਖਜੋ॥ ਤੈਂ ਲੈ ਹਾਰ ਧਾਮ ਕਿਮਿ ਰਾਖਜੋ॥
ਕੈ ਅਬ ਹੀ ਮੁਹਿ ਬਾਤ ਬਤਾਵੈਂ॥ ਕੈ ਪ੍ਰਾਨਨ ਕੀ ਆਸ ਚੁਕਾਵੈਂ॥੧੦॥

ਰਾਜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਘਰ ਵਿਚ ਤੂੰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਹੈ ? ਜਾਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਸੱਚੋ ਸੱਚ ਦੱਸ ਦੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਤਿਆਗ ਦੇ॥੧੦॥

ਬਾਤ ਸੱਤਜ ਜਾਨੀ ਜਿਯ ਰਾਨੀ॥ ਮੁਝੈ ਨ ਨ੍ਰਿਪ ਛਾਡਤ ਅਭਿਮਾਨੀ॥
ਭਾਂਗ ਘੋਟਨਾ ਹਾਥ ਸੰਭਾਰਾ॥ ਫੋਰਿ ਨਰਾਧਿਪ ਕੇ ਸਿਰ ਡਾਰਾ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਅਭਿਮਾਨੀ=ਹੰਕਾਰੀ। ਭਾਂਗ ਘੋਟਨਾ=ਭੰਗ ਘੋਟਣ ਵਾਲਾ ਡੰਡਾ। ਨਰਾਧਿਪ=ਰਾਜਾ ਫੋਰਿ=ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਅਭਿਮਾਨੀ ਰਾਜਾ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੇਗਾ, ਉਸ ਭੰਗ ਰਗੜਨ ਵਾਲਾ ਡੰਡਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ॥੧੧॥

ਬਹੁਰਿ ਸਭਨ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਈ॥ ਪ੍ਰਜਾ ਲੋਗ ਜਬ ਲਏ ਬੁਲਾਈ॥
ਮਦ ਕਰਿ ਭੂਪ ਭਯੋ ਮਤਵਾਰਾ॥ ਪਹਿਲ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੋ ਨਾਮ ਉਚਾਰਾ॥ ੧੨॥

ਫਿਰ ਨੌਕਰ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਬਹੁਤ ਮਤਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਪੁੱਤ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣ ਲੱਗਾ॥੧੨॥

ਮ੍ਰਿਤਕ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੋ ਨਾਮਹਿ ਲਯੋ॥ ਤਾਤੇ ਅਧਿਕ ਦੁਖਾਤੁਰ ਭਯੋ॥

ਸ਼ੋਕ ਤਾਪ ਕੋ ਅਧਿਕ ਬਿਚਾਰਾ।। ਮੂੰਡ ਫੋਰਿ ਭੀਤਨ ਸੋਂ ਡਾਰਾ।।੧੩।।

ਮਰੇ ਹੋਏ ਪੁੱਤ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਏਸੇ ਦੁਖ ਵਿਚ ਕੰਧਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਮਾਰ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਪਾੜ ਲਿਆ।।੧੩।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਛਲ ਨਿਜੁ ਨਾਯਕ ਹਨਾ ਲੀਨਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਬਚਾਇ।।
ਬਹੁਰਿ ਭੋਗ ਤਾਸੋਂ ਕਰੋ ਕੋ ਨ ਸਕਾ ਛਲ ਪਾਇ।। ੧੪।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਜੁ ਨਾਯਕ ਹਨਾ=ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਮਿੱਤ੍ਰ ਬਚਾਇ=ਮਿੱਤਰ ਬਚਾਅ ਲਿਆ।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਦੁਬਾਰਾ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਵੀ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ।।੧੪।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਉਨਾਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤੁਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੭੯।।੬੯੪੯।। ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੭੯।।੬੯੪੯।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਅੱਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਚਰਿੱਤਰ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਏਕ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਬਰ।। ਨਾਰਿ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਮਤੀ ਤਾਕੇ ਘਰ।।
ਵਤੀ ਚਰਿੱਤ੍ਰਾ ਤਾਕੀ ਨਗਰੀ।। ਤਿਹੂੰ ਭਵਨ ਕੇ ਬੀਚ ਉਜਗਰੀ।। ੧।।

ਚਰਿੱਤਰ ਸੈਨ ਇਕ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਚਰਿੱਤਰ ਮਤੀ ਸੀ, ਚਰਿੱਤਰਾਵਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ।।੧।।

ਗੋਪੀ ਰਾਇ ਸ਼ਾਹ ਸੁਤ ਇਕ ਤਹ।। ਜਿਹ ਸਮ ਸੁੰਦਰਿ ਦੁਤਿਯ ਨ ਜਗ ਮਹ।।
ਤਿਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਦੇ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਯੋ।। ਅੰਗ ਅੰਗ ਤਿਹ ਮਦਨ ਪ੍ਰਜਾਰਯੋ।। ੨।।

ਗੋਪੀ ਰਾਏ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਚਰਿੱਤਰ ਦੇਵੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅੰਗ ਅੰਗ ਕਾਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ।।੨।।

ਜਿਹ ਤਿਹ ਬਿਧਿ ਤਿਹ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇ।। ਉਠਤ ਲਯੋ ਛਤਿਯਾ ਸੋਂ ਲਾਇ।।

ਕਾਮ ਕੇਲ ਕੀਨੋ ਰੁਚਿ ਠਾਨੀ।। ਕੇਲ ਕਰਤ ਸਭ ਰੈਨਿ ਬਿਹਾਨੀ।। ੩।।

ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉੱਠ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਨਾਲ ਰੁਚੀ ਪੂਰਬਕ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਏਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤੀ।।੩।।

ਪੋਸਤ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਮੰਗਾਈ।। ਏਕ ਸੇਜ ਚੜ੍ਹਿ ਦੁਹੂੰ ਚੜ੍ਹਾਈ।।
ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਤਨ ਕਿਯੇ ਬਿਲਾਸਾ।। ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੋ ਮਨ ਨ ਤ੍ਰਾਸਾ।। ੪।।

ਪੋਸਤ, ਭੰਗ ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਮੰਗਵਾ ਕੇ, ਇਕੋ ਸੇਜ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕੀਤਾ। ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਡਰ ਕੱਢ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਧੜਕ ਹੋ ਕੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ।।੪।।

ਤਬ ਲਗਿ ਆਇ ਗਯੋ ਤਾਕੌ ਪਤਿ।। ਡਾਰਿ ਦਯੋ ਸੇਜਾ ਤਰ ਉਪਪਤਿ।।
ਦੁਪਟਾ ਡਾਰਿ ਦਯੋ ਤਿਹ ਮੁਖਪਰ।। ਜਾਨਜੇ ਜਾਇ ਨ ਤਾਂਤੇ ਤ੍ਰਿਯਨਰ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਪਪਤਿ=ਦੂਸਰਾ ਪਤੀ, ਯਾਰ। ਦੁਪਟਾ ਡਾਰ=ਕੱਪੜਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਤ੍ਰਿਯਨਰ=ਇਸਤਰੀ ਜਾਂ ਆਦਮੀ।

ਤਦ ਤਕ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪਲੰਘ ਉਤੇ ਲਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਲੀੜਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ ਜਾਂ ਇਸਤਰੀ।।੫।।

ਸੋਵਤ ਕਵਨ ਸੇਜ ਪਰ ਤੋਰੀ।। ਭਾਖੀ ਨਾਥ ਮਾਤ ਹੈ ਮੋਰੀ।।
ਹਮ ਪਹਿ ਤੇ ਨਹਿ ਜਾਤ ਜਗਾਈ।। ਤੁਮੈਂ ਕਹਤ ਹੌ ਬਾਂਧਿ ਢਿਠਾਈ।। ੬।।

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆ ਕੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੇਰੀ ਸੇਜ ਉਤੇ ਕੌਣ ਸੌਂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਇਹ ਢੀਠਤਾਈ ਨਾਲ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।।੬।।

ਦ੍ਵੈਕ ਘਰੀ ਤੁਮ ਅਨਤ ਸਿਧਾਵਹੁ।। ਇਹ ਉਠਿ ਗਏ ਬਹੁਰਿ ਹਜਾਂ ਆਵਹੁ।।
ਜਬ ਜਾਗੈ ਤੇ ਅਧਿਕ ਰਿਸੈਹੈ।। ਤਹ ਤੁਮ ਲਖਿ ਇਕੱਤ੍ਰ ਚੁਪ ਹ੍ਵੈਹੈ।। ੭।।

ਤੁਸੀਂ ਦੋ ਇਕ ਘੜੀ ਲਈ ਦੂਸਰੀ ਥਾਂ ਚਲੇ ਜਾਵੋ ਅਤੇ ਜਦ ਇਹ ਜਾਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਏਥੇ ਆ ਜਾਣਾ। ਜਦ ਇਹ ਜਾਗੇਗੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਚੁਪ ਹੀ ਧਾਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।।੭।।

++

ਤਿਨਿ ਇਹ ਬਾਤ ਸੱਤਜ ਕਰਿ ਮਾਨੀ।। ਜਾਤ ਭਯੋ ਉਠਿ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨ ਜਾਨੀ।।
ਜਬ ਉਠਿ ਮਾਤ ਗਈ ਲਖਿ ਲੈਯਹੁ।। ਤਬ ਹਮ ਕੌ ਤੁਮ ਬਹੁਰਿ ਬੁਲੈਯਹੁ।।੮।।

ਉਸ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਬਗੈਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਜਦ ਮਾਂ ਉਠ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੇਖ ਲਵੀਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਵੀਂ।।੮।।

ਇਮਿ ਕਹਿ ਬਾਤ ਜਾਤ ਜੜ੍ਹ ਭਯੋ।। ਤਾਂਹਿ ਚੜਾਇ ਖਾਟ ਪਰ ਲਯੋ।।
ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਤਨ ਕਰੈ ਬਿਲਾਸਾ।।ਆਵਤ ਭਯੋ ਤਿਹ ਪਿਤਾ ਨਿਵਾਸਾ।। ੯।।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਮੂਰਖ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਏਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਵੀ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ।।੯।।

ਤਿਸੀ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਤਾਹਿ ਸੁਵਾਯੋ।। ਤਾਤ ਭਏ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਜਤਾਯੋ।।
ਸੁਨਹੁ ਪਿਤਾ ਇਹ ਨਾਰਿ ਤਿਹਾਰੀ।। ਤੁਮ ਸੇ ਛਪੀ ਲਾਜ ਕੀ ਮਾਰੀ।। ੧੦।।

ਉਸ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਸੁਆ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਪਤਨੀ ਤੁਹਾਥੋਂ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਮਾਰੀ ਏਥੇ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਹੈ।।੧੦।।

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਨ੍ਰਿਪ ਧਾਮ ਸਿਧਾਨਾ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕਛੂ ਨ ਪਛਾਨਾ।।
ਤਾਕੌ ਕਾਢਿ ਸੇਜ ਪਰ ਲੀਨਾ।। ਤਾਕੀ ਮਾਤ ਗਵਨ ਤਹ ਕੀਨਾ।। ੧੧।।

ਰਾਜਾ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਵੀ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਫਿਰ ਸੇਜ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਲੰਮੀ ਪੈ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਆ ਗਈ।।੧੧।।

ਵੈਸਹਿ ਤਾਕਹ ਦਿਯਾ ਸੁਵਾਇ।। ਕਹੀ ਮਾਤ ਸੈ ਬਾਤ ਬਨਾਇ।।
ਸੁਨਹੁ ਮਾਤ ਜਾਮਾਤ ਤਿਹਾਰੋ।। ਮੋਕੋ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਾਨ ਤੇ ਪਜਾਰੋ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਤ ਬਨਾਇ=ਗੱਲ ਬਣਾਕੇ। ਜਾਮਾਤ=ਜਵਾਈ।

ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਆ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਬਣਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਦਾਮਾਦ ਸੁਤੇ ਪਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰੇ ਹਨ।।੧੨।।

ਯਾਕੋ ਨੈਨ ਨੀਦ ਦੁਖ ਦਿਯੋ।। ਤਾਤੇ ਸੈਨ ਸੁਮਿਤ ਹੈ ਕਿਯੋ।।
ਮੈ ਯਾਕੋ ਨਹਿ ਸਕਤ ਜਗਾਈ।। ਅਬ ਹੀ ਸੋਇ ਗਯੋ ਸੁਖਦਾਈ।। ੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੀਦ ਦੁਖ ਦਿਯੋ=ਨੀਂਦ ਸਤਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਸ੍ਰਮਿਤ=ਥੱਕ ਗਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੀਂਦ ਨਾਲ ਦੁਖ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਥੱਕ ਕੇ ਸੌਂ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹੁਣੇ ਹੀ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਸੁੱਤੇ ਹਨ॥੧੩॥

ਸੁਨਿ ਬਚ ਮਾਤ ਜਾਤ ਭੀ ਉਠ ਘਰ॥ ਲਯੋ ਸੇਜ ਪਰ ਤ੍ਰਿਯ ਪਿਯ ਭੁਜ ਭਰ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਭੋਗ ਕਮਾਏ॥ ਬਹੁਰਿ ਧਾਮ ਕੌ ਤਾਹਿ ਪਠਾਏ॥ ੧੪॥

ਮਾਂ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਤੇ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਉਸ ਨਾਲ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥੧੪॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਤਿਹ ਚੰਚਲਾ ਪਿਯਹਿ ਦਯੋ ਪਹੁਚਾਇ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਤ੍ਰਿਯਾਨ ਕੇ ਸਕਜੋ ਨ ਕੋਈ ਪਾਇ॥ ੧੫॥ ੧॥

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ॥੧੫॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਅੱਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤੁਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੮੦॥੬੮੬੪॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਅੱਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੮੦॥੬੮੬੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਖਾਦਮਾ ਬਾਨੋ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨਹੁ ਰਾਮ ਇਕ ਕਥਾ ਸ੍ਰਵਨ ਧਰਿ॥ ਜਿਹ ਬਿਧ ਕਿਯਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਤ੍ਰਿਯਾ ਬਰ॥
ਪੀਰ ਏਕ ਮੁਲਤਾਨ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਰੂਪਵੰਤ ਤਿਹ ਅਧਿਕ ਕਹਿੱਜੈ॥੧॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਕਥਾ ਕੰਨ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣੋ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ। ਮੁਲਤਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪੀਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੧॥

ਰੋਸ਼ਨ ਕਦਰ ਤਵਨ ਕੋ ਨਾਮਾ॥ ਥਕਿਤ ਰਹਿਤ ਜਿਹ ਨਿਰਖਤ ਬਾਮਾ॥
ਜੋ ਨਿਰਖਤਿ ਤ੍ਰਿਯ ਪਤਿਹਿ ਨਿਹਾਰੈ॥ ਤ੍ਰਾਕੌ ਐਂਚਿ ਜੂਤਯਨ ਮਾਰੈ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਹਾਰੈ=ਵੇਖਦੀ ਸੀ। ਐਚਿ=ਖਿੱਚ ਕੇ। ਜੂਤਯਨ=ਜੁੱਤੀਆਂ।

ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਰੌਸ਼ਨ ਕਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਇਤਰੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਥੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਜਿਸ ਵੀ ਜ਼ਨਾਨੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰਦੀ॥੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਏਕ ਨਾਰ ਤਿਹ ਪਤਿ ਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿ ਬਰ॥
ਰਹੀ ਮੁਬਤਲਾ ਹ੍ਵੈ ਤਿਮਿ ਚਰਿਤ ਬਿਚਾਰਿ ਕਰਿ॥
ਇਹ ਨਿਰਖੇ ਬਿਨੁ ਚੈਨ ਨ ਮੋਕੌ ਪਲ ਪਰੈ॥
ਹੋਜੌ ਨਿਰਖਤ ਹੌ ਤਾਹਿ ਤੁ ਗਾਰਿਹ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰੈ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੁਬਤਲਾ=ਫਸ ਗਈ। ਗਾਰਿਹ=ਲੜਾਈ।

ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ. ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਕੋਈ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪੀਰ ਨੂੰ ਵੇਖੇ ਬਗੈਰ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਵੇਖਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ॥੩॥

ਚੌਪਈ॥ ਤਿਸੀ ਤ੍ਰਿਯਾ ਕੇ ਧਾਮ ਸਿਧਾਈ॥ ਬਹੁਤਕ ਭੇਟ ਅਸ਼ਰਫੀ ਲਜਾਈ॥
ਜੇਵਰ ਦੀਨੇ ਜਰੇ ਜਰਾਇਨ॥ ਜਿਨ ਕੋ ਸਕਤ ਅੰਤ ਕੋਈ ਪਾਇਨ॥ ੪॥

ਉਹ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਭੇਟਾ ਵਸਤੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੜਾਊ ਜ਼ੇਵਰ ਦਿੱਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ॥੪॥

ਸੁ ਸਭ ਦਈ ਤਿਹ ਸਾਥਿ ਕਹਾ ਇਮਿ॥ ਸਾਥ ਖਾਦਿਮਾ ਬਾਨੋ ਕੇ ਤਿਮਿ॥
ਏਕਹਿ ਆਸ ਹਜਾਂ ਮੈਂ ਆਈ॥ ਸੁ ਮੈਂ ਕਹਤ ਹੌ ਤੁਮੈਂ ਸੁਨਾਈ॥ ੫॥

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਖਾਦਮਾ ਬਾਨੋ ਨਾਮੀਂ ਉਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਆਸ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਹਾਂ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹਾਂ॥੫॥

ਗ੍ਰਿਹਿ ਅਪਨੇ ਹੀ ਮਦਰੋ ਚ੍ਵਾਇ॥ ਖਾਨਾ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਲਜਾਇ॥
ਨਿਜੁ ਹਾਥਨ ਲੈ ਦੂਹੂੰ ਪਯਾਊਂ॥ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਇ ਘਰਹਿ ਉਠਿ ਜਾਊਂ॥ ੬॥

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਕੱਢੀ ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਲੈ ਆਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਖੁਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂਗੀ॥੬॥

ਸੋਈ ਮਦ ਲੈ ਤਹਾ ਸਿਧਾਈ॥ ਸਾਤ ਬਾਰ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਚੁਆਈ॥

ਨਿਜੁ ਹਾਥਨ ਲੈ ਦੁਹੂੰ ਪਿਯਾਯੋ।। ਅਧਿਕ ਮੱਤ ਕਰਿ ਸੇਜ ਸੁਆਯੋ।। ੭।।

ਉਹ ਉਥੇ ਐਸੀ ਸ਼ਰਾਬ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸੱਤ ਵਾਰ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਈ ਅਤੇ ਮਦਹੋਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੇਜ ਉਤੇ ਸੁਆ ਦਿੱਤਾ।।੭।।

ਸੋਈ ਲਖੀ ਪੀਰ ਤ੍ਰਿਯ ਜਬਹੀ।। ਨੈਨ ਸੈਨ ਦੈ ਤਿਹ ਪ੍ਰਤਿ ਤਬਹੀ।।
ਤਾਕੇ ਧਰਿ ਛਤਿਯਾ ਪਰੁ ਚੂੜ੍ਹਨ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਕੀਨਾ ਤਿਹ ਪਤਿ ਤਨ।। ੮।।

ਪੀਰ ਨੇ ਤਦ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੂਸਰੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਅੱਖ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਉਸ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ।।੮।।

ਸੋਵਤ ਰਹੀ ਚੜੇ ਮਦ ਨਾਰੀ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਕੀ ਗਤਿ ਨ ਬਿਚਾਰੀ।।
ਚੀਠੀ ਏਕ ਲਿਖੀ ਨਿਜ ਅੰਗਾ।। ਬਾਂਧਿ ਗਈ ਤਾਕੇ ਸਿਰ ਸੰਗਾ।। ੯।।

ਪੀਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਮਦ ਮਸਤ ਹੋਈ ਸੁੱਤੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਭੇਤ ਦੀ ਗੱਲ ਪਛਾਣ ਨ ਸਕੀ। ਉਸ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ।।੯।।

ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਖਜਾਲ ਤ੍ਰਿਯਨ ਕੇ ਪਰਿਹੈ।। ਤਾਕੀ ਬਿਧਿ ਐਸੀ ਗਤਿ ਕਰਿਹੈ।।
ਤਾਤੇ ਤੁਮ ਤ੍ਰਿਯ ਐਸ ਨ ਕੀਜੈ।। ਬੁਰੋ ਸੁਭਾਇ ਸਕਲ ਤਜਿ ਦੀਜੈ।। ੧੦।।

ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਔਰਤਾਂ, ਔਰਤਾਂ ਵੱਲ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਵਿਧਾਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹੋ ਗਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਔਰਤ ! ਤੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਤ ਕਰਿਆ ਕਰ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਬੁਰਾ ਸੁਭਾਅ ਛੱਡ ਦੇ।।੧੦।।

ਦੋਹਰਾ।। ਕੇਸ ਪਾਂਸ ਤੇ ਛੋਰਿਕੈ ਬਾਂਚਤ ਪਤਿਯਾ ਅੰਗ।।
ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਤ੍ਰਿਯ ਤਜਿ ਦਿਯਾ ਬਾਦ ਤ੍ਰਿਯਨ ਕੇ ਸੰਗ।। ੧੧।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੇਸ ਪਾਂਸ ਤੇ ਛੋਰਿਕੈ=ਆਪਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ। ਬਾਂਚਤ=ਪੜ੍ਹਿਆ। ਬਾਦ=ਝਗੜਾ।

ਜਾਗਣ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।।੧੧।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਇਕਿਆਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੮੧।।੬੮੭੫।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੮੧।।੬੮੭੫।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਿਆਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਨਨੀਲ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਬਿਸ਼ਨ ਧੁਜਾ ਇਕ ਭੂਪ ਸੁਲੱਛਨ।। ਬਿਸ਼ਨ ਪੁਰੀ ਜਾਕੀ ਦਿਸਿ ਦੱਛਿਨ।।
ਸ੍ਰੀ ਮਨਿ ਨੀਲ ਮਤੀ ਤਿਹ ਰਾਨੀ।। ਸੁੰਦਰਿ ਸਕਲ ਭਵਨ ਮੈ ਜਾਨੀ।। ੧।।

ਬਿਸ਼ਨ ਧੁਜਾ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਚੰਗਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਬਿਸ਼ਨਪੁਰੀ ਨਗਰ ਦਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸੀ। ਮਨਨੀਲ ਮਤੀ ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਅਛਲੀ ਰਾਇ ਏਕ ਤਹ ਛੱਤ੍ਰੀ।। ਸੂਰਬੀਰ ਬਲਵਾਨ ਨਿਛੱਤ੍ਰੀ।।
ਬਦਨ ਪ੍ਰਭਾ ਤਿਹ ਜਾਤ ਨ ਭਾਖੀ।। ਜਨੁ ਮੁਖ ਚੀਰ ਚਾਂਦ ਕੀ ਰਾਖੀ।। ੨।।

ਉਥੇ ਇਕ ਅਛਲੀ ਰਾਏ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਖੱਤਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਬੜਾ ਸੂਰਬੀਰ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁਖੜੇ ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ।।੨।।

ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਵਨ ਸੌ ਲਾਗੀ।। ਜਾਤੇ ਨੀਂਦ ਭੂਖਿ ਸਭਭਾਗੀ।।
ਜਿਯ ਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਰੋਗੀ ਠਹਰਾਯੋ।। ਊਚ ਨੀਚ ਸਭਹੀਨ ਸੁਨਾਯੋ।। ੩।।

ਉਸ ਰਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਉਸ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਨੀਂਦ ਭੁਖ ਸਭ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਉਸ ਸਭ ਅਮੀਰਾਂ, ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਅਤੇ ਪਰਜਾ ਵਿਚ ਇਹ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਬਿਮਾਰ ਹੈ।।੩।।

ਖੀਂਧ ਏਕ ਰਾਜਾ ਪਰ ਧਰੀ।। ਉਰ ਪਰ ਰਾਖਿ ਲੋਨ ਕੀ ਡਰੀ।।
ਅਗਨਿ ਸਾਥ ਤਿਹ ਅਧਿਕ ਤਪਾਈ।। ਜੋ ਕਰ ਸਾਥ ਛੁਈ ਨਹਿ ਜਾਈ।। ੪।।

ਇਕ ਰਜਾਈ ਰਾਜੇ ਉਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਛਾਤੀ ਉਤੇ ਇਕ ਲੂਣ ਦਾ ਢੇਲਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਗਰਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਕਿ ਲਗਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦਾ।।੪।।

ਚਾਰੋ ਓਰ ਦਾਬਿ ਅਸ ਲਿਯਾ।। ਮੁਖਤੇ ਤਾਂਹਿ ਨ ਬੋਲਨ ਦਿਯਾ।।
ਤਬਹੀ ਤਜਾ ਗਏ ਜਬ ਪ੍ਰਾਨਾ।। ਭੇਦ ਪੁਰਖ ਦੂਸਰੇ ਨ ਜਾਨਾ।। ੫।। ੧।।

ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਰਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਦੱਬ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਬੋਲਣ ਵੀ ਨ ਦਿੱਤਾ। ਅਖੀਰ ਰਾਜਾ ਮਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨ ਲੱਗ ਸਕਿਆ।।੫।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਬਿਆਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤੁਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੮੨॥੬੮੮੦॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਿਆਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੮੨॥੬੮੮੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤਿਰਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਕੋਕਿਲਾ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨਹੁ ਚਰਿਤ ਇਕ ਅਵਰ ਨਰੇਸਾ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਇਕ ਝਾਰ ਖੰਡ ਕੇ ਦੇਸਾ॥
ਕੋਕਿਲ ਸੈਨ ਤਵਨ ਕੋ ਨਾਮਾ॥ ਮਤੀ ਕੋਕਿਲਾ ਵਾਕੀ ਬਾਮਾ॥ ੧॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਹੋਰ ਚਲਿੱਤਰ ਸੁਣੋ। ਝਾਰਖੰਡ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਕੋਕਿਲ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਕੋਕਿਲਾ ਮਤੀ ਸੀ॥੧॥

ਬਦਲੀ ਰਾਮ ਸ਼ਾਹ ਸੁਤ ਇਕ ਤਹ॥ ਜਿਹ ਸਮ ਸੁੰਦਰਿ ਕਹੂੰ ਨ ਜਗ ਮਹ॥
ਦ੍ਰਿਗ ਭਰਿ ਤਾਹਿ ਬਿਲੋਕਾ ਜਬਹੀ॥ ਰਾਨੀ ਭਈ ਕਾਮ ਬਸਿ ਤਬਹੀ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰਿਗ=ਅੱਖ। ਬਿਲੋਕਾ=ਵੇਖਿਆ। ਕਾਮ ਬਸਿ=ਕਾਮ ਵੱਸ, ਕਾਮ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ।

ਉਥੇ ਬਦਲੀ ਰਾਮ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਾਮ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਈ॥੨॥

ਕਾਮ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸਾਥ ਕਮਾਵੈ॥ ਮੂੜ ਨਾਰਿ ਨਹਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਲਜਾਵੈ॥
ਜਬ ਰਾਜੈ ਇਹ ਬਾਤ ਪਛਾਨੀ॥ ਚਿਤ ਮਹਿ ਧਰੀ ਨ ਪ੍ਰਗਟ ਬਖਾਨੀ॥ ੩॥

ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਜ਼ਰਾ ਭਰ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਦ ਇਸ ਭੇਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਗੱਲ ਮੰਨ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ॥੩॥

ਆਧੀ ਰੈਨਿ ਹੋਤ ਭੀ ਜਬਹੀ॥ ਰਾਜਾ ਦੁਰਾ ਖਾਟ ਤਰ ਤਬਹੀ॥
ਰਾਨੀ ਭੇਦ ਨ ਵਾਕੋ ਪਾਯੋ॥ ਬੋਲਿ ਜਾਰ ਕੌ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯੋ॥੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੁਰਾ=ਲੁਕ ਗਿਆ। ਖਾਟ ਤਰ=ਮੰਜੇ ਥੱਲੇ।

ਜਦ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਪਲੰਘ ਦੇ ਥੱਲੇ ਲੁਕ ਗਿਆ। ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਭੇਤ

ਦਾ ਪਤਾ ਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।।੪।।

ਰੁਚਿ ਭਰਿ ਭੋਗ ਤਵਨ ਸੌ ਕਰਾ।। ਖਾਟ ਤਰੇ ਰਾਜਾ ਲਹਿ ਪਰਾ।।
ਅਧਿਕ ਨਾਰਿ ਮਨ ਮਹਿ ਡਰ ਪਾਈ।। ਕਰੌ ਦੈਵ ਅਬ ਕਵਨ ਉਪਾਈ।।੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਹਿ ਪਰਾ=ਦਿੱਸ ਪਿਆ। ਕਰੌ ਦੈਵ=ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਕਵਨ ਉਪਾਈ=ਕੋਈ ਉਪਾਅ।

ਉਸ ਨਾਲ ਉਸ ਰੁਚੀ ਪੂਰਬਕ ਭੋਗ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਏਸੇ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਪਲੰਘ ਦੇ ਥੱਲੇ ਲੁਕਿਆ ਰਾਜਾ ਵੀ ਦਿੱਸ ਪਿਆ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਈ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹੁਣ ਬਚਾ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਉਪਾਅ ਕਰਾਂ।।੫।।

ਸੁਨੁ ਮੂਰਖ ਤੈਂ ਬਾਤ ਨ ਪਾਵੈਂ।। ਨ੍ਰਿਪ ਨਾਰੀ ਕਹ ਹਾਥ ਲਗਾਵੈਂ।।
ਸੁੰਦਰਿ ਸੁਘਰਿ ਜੈਸੇ ਮੁਰ ਰਾਜਾ।। ਤੈਸੋ ਦੁਤਿਯ ਨ ਬਿਧਨਾ ਸਾਜਾ।।੬।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਹੇ ਮੂਰਖ ਤੂੰ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਰਾਜਾ ਤਾਂ ਜਿੰਨਾ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਣਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।।੬।।

ਅੜਿੱਲ।। ਜੋ ਪਰ ਨਰ ਕਹ ਪਿਯ ਬਿਨੁ ਨਾਰਿ ਨਿਹਾਰਈ।।
ਮਹਾਂ ਨਰਕ ਮਹਿ ਤਾਹਿ ਬਿਧਾਤਾ ਡਾਰਈ।।
ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਸੁੰਦਰ ਛਾਡਿ ਨ ਤੁਮਹਿ ਨਿਹਾਰਿਹੌਂ।।
ਹੋ ਨਿਜੁ ਕੁਲ ਕੀ ਤਜਿ ਕਾਨਿ ਨ ਧਰ ਮਹਿ ਟਾਰਿਹੌਂ।।੭।।

ਜਦ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਪਰਾਏ ਮਰਦ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਧਾਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸੁੰਦਰ ਪਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਾਂਗੀ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਅਤੇ ਕੁਲ ਮਰਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗੀ।।੭।।

ਚੌਪਈ।। ਜੈਸੋ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਮੋਰੋ ਬਰ।। ਤੁਹਿ ਵਾਰੌ ਵਾਕੇ ਇਕ ਪਗ ਪਰ।।
ਤਿਹ ਤਜਿ ਤੁਹਿ ਕੈਸੇਹੂੰ ਨ ਭਜਿਹੌਂ।। ਲੋਕ ਲਾਜ ਕੋਲ ਕਾਨਿ ਨ ਤਜਿਹੌਂ।।੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੋਰੋ ਬਰ=ਮੇਰਾ ਪਤੀ। ਤੁਹਿ ਵਾਰੌ ਵਾਕੇ ਇਕ ਪਗ ਪਰ=ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਪੈਰ ਉਤੋ ਵਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦੇਵਾਂ।

ਜਿੰਨਾ ਸੋਹਣਾ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਹੈ ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਪੈਰ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਰਮਣ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਲੋਕ ਲਾਜ

ਤੇ ਕੁਲ ਮਰਿਆਦਾ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛਡਾਂਗੀ॥੮॥

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਮੂਰਖ ਹਰਖਾਨਜੋਂ॥ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਨਾਰੀ ਕਹ ਜਾਨਜੋ॥
ਸਿਰ ਪਰ ਧਰਿ ਪਲਕਾ ਪਰ ਨਚਾ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਜਾਰਿ ਨਾਰਿ ਜੁਤ ਬਚਾ॥ ੯॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੂਰਖ ਹਰਖਾਨਜੋਂ=ਮੂਰਖ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਸਿਰ ਪਰ ਧਰਿ ਪਲਕਾ=ਸਿਰ ਅੱਖਾਂ ਉਤੇ। ਨਚਾ=ਨੱਚ ਪਿਆ।

ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਤੀ-ਬਰਤਾ ਮੰਨਣ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਚੁਕ ਕੇ ਨੱਚਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਯਾਰ ਇਸਤਰੀ ਸਮੇਤ ਬਚ ਗਿਆ॥੯॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਤਿਰਾਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤੁਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੮੩॥੬੮੮੯॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਤਿਰਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੮੩॥੬੮੮੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੌਰਾਸੀਵਾਂ
ਕਥਾ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਸਤਰੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੱਦਾ ਸਿੰਘ ਇਕ ਭੂਪ ਮਹਾਂ ਮੁਨਿ॥ ਸਦਾ ਪੁਰੀ ਜਾਂਕੀ ਪੱਛਿਮ ਭਨਿ॥
ਸ੍ਰੀ ਸੁਲੰਕ ਦੇ ਤਾਕੀ ਨਾਰੀ॥ ਜਨੁਕ ਚੰਦ੍ਰ ਤੇ ਚੀਰਿ ਨਿਕਾਰੀ॥੧॥

ਸੱਦਾ ਸਿੰਘ ਇਕ ਮਹਾਨ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਸਦਾਪੁਰੀ ਨਾਮੀਂ ਨਗਰ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਸੀ। ਸੁਲੰਕ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਕਢੀ ਹੋਵੇ॥੧॥

ਤਹ ਇਕ ਹੋਤ ਸ਼ਾਹ ਧਨਵਾਨਾ॥ ਨਿਰਧਨ ਕਰਿ ਡਾਰਜੋ ਭਗਵਾਨਾ॥
ਅਧਿਕ ਚਤੁਰਿ ਤਾਕੀ ਇਕ ਨਾਰੀ॥ ਤਿਨ ਤਾਸੌ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੀ॥੨॥

ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਗ਼ਰੀਬ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਬਹੁਤ ਚੱਤਰ ਸੀ, ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕਿਹਾ॥੨॥

ਕਰਿਹੌ ਬਹੁਰਿ ਤੁਮੈ ਧਨਵੰਤਾ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੈ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵੰਤਾ॥
ਆਪਨ ਭੇਸ ਪੁਰਖ ਕੋ ਧਾਰੋ॥ ਰਾਜ ਬਾਟ ਪਰ ਹਾਟ ਉਸਾਰੋ॥੩॥

****

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਭਗਵੰਤਾ=ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ। ਰਾਜ ਬਾਟ=ਰਾਜ ਪੱਥ, ਰਾਜ ਮਾਰਗ। ਹਾਟ ਉਸਾਰੋ=ਹੱਟੀ ਪਾ ਲਈ।

ਜੇ ਭਗਵਾਨ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਫਿਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਧਨਵਾਨ ਬਣਾ ਦੇਣਗੇ, ਉਸ ਆਪਣਾ ਭੇਸ ਮਰਦ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਰਾਜ ਮਾਰਗ ਤੇ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਪਾ ਲਈ।।੩।।

ਏਕਨ ਦਰਬ ਉਧਾਰੋ ਦਿਯੋ।। ਏਕਨ ਤੇ ਰਾਖਨ ਹਿਤ ਲਿਯੋ।।
ਅਧਿਕ ਆਪਨੀ ਪਤਿਹਿ ਚਲਾਯੋ।। ਜਹ ਤਹ ਸਕਲ ਧਨਿਨ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਕਲ=ਸਾਰਿਆਂ। ਧਨਿਨ=ਧਨੀ, ਅਮੀਰ।

ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਸ ਧਨ ਉਧਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਲੈ ਲਿਆ। ਓਥੇ ਉਸ ਆਪਣੀ ਬਹੁਤ ਸਾਖ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਦੇ ਸਭ ਧਨਵਾਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ।।੪।।

ਸੋਫੀ ਸੂਮ ਸ਼ਾਹ ਇਕ ਤਹਾਂ।। ਜਾਕੇ ਘਰ ਸੁਨਿਯਤ ਧਨ ਮਹਾਂ।।
ਸੁਤ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਨਹਿ ਕਰਤ ਬਿਸ੍ਵਾਸਾ।। ਰਾਖਤ ਦਰਬ ਆਪਨੇ ਪਾਸਾ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਤ ਤ੍ਰਿਯ=ਇਸਤਰੀ ਪੁੱਤਰ। ਕਰਤ ਬਿਸ੍ਵਾਸਾ=ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਦਰਬ=ਧਨ।

ਉਥੇ ਇਕ ਸੋਫੀ ਕੰਜੂਸ ਸ਼ਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਧਨ ਸੀ। ਉਹ ਪੁੱਤਰ, ਇਸਤਰੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਧਨ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰੱਖਦਾ ਸੀ।।੫।।

ਸ਼ਾਹ ਸੁਈ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਤਕਾਯੋ।।ਅਧਿਕ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰਿ ਤਾਹਿ ਬੁਲਾਯੋ।।
ਤ੍ਰਿਯ ਸੁਤ ਮਾਲ ਕਹਾ ਤਵ ਖੈ ਹੈਂ।। ਏਕ ਦਾਮ ਫਿਰਿ ਤੁਮੈਂ ਨ ਦੈਹੈਂ।। ੬।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਮਾਲ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਖਾ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਦਮੜੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ।।੬।।

ਸ਼ਾਹ ਮਾਲ ਕਹੂੰ ਅਨਤ ਰਖਾਇ।। ਸਰਖਤ ਤਾਤੇ ਲੇਹੁ ਲਿਖਾਇ।।
ਮਾਤ ਪੂਤ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨ ਪਾਵੈ।। ਤੁਮਹੀਂ ਚਾਹਹੁ ਤਬੈ ਧਨ ਆਵੈ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਨਤ=ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ। ਸਰਖਤ=ਰਸੀਦ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਮਾਲ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਰਸੀਦ ਲੈ ਲਵੋ। ਮਾਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਪਤਾ ਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ਧਨ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਵੋ।।੭।।

ਬਚਨ ਬਹੁਰਿ ਤਿਨ ਸ਼ਾਹ ਬਖਾਨੋ।। ਤੁਮ ਤੇ ਔਰ ਭਲੋ ਨਹਿ ਜਾਨੋ।।
ਮੇਰੋ ਸਕਲ ਦਰਬੁ ਤੈਂ ਲੇਹਿ।। ਸਰਖਤ ਗੁਪਤ ਮੁਝੈ ਲਿਖਿ ਦੇਹਿ।। ੮।।

ਤਦ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਥੋਂ ਭਲਾ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੈ ਲਵੋ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਸਖਤ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਰਸੀਦ ਦੇ ਦੇਵੋ।।੮।।

ਬੀਸ ਲਾਖ ਤਾਂਤੇ ਧਨ ਲਿਯਾ।। ਸਰਖਤ ਏਕ ਤਾਂਹਿ ਲਿਖਿ ਦਿਯਾ।।
ਬਾਜੂ ਬੰਦ ਬੀਚ ਇਹ ਰਖਿਯਹੁ।। ਅਵਰ ਪੁਰਖ ਸੌ ਭੇਵ ਨ ਭਖਿਯਹੁ।। ੯।।

ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਰਸੀਦ ਨੂੰ ਬਾਜੂਬੰਦ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਭੇਤ ਨ ਦਸਣਾ।।੯।।

ਦੈ ਧਨ ਸ਼ਾਹ ਜਬੈ ਘਰ ਗਯੋ।। ਭੇਖ ਮਜੂਰਨ ਕੋ ਤਿਨ ਲਯੋ।।
ਧਾਮ ਤਿਸੀ ਕੇ ਕਿਯਾ ਪਯਾਨਾ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਤਿਨ ਮੂੜ੍ਹ ਨ ਜਾਨਾ।। ੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਜੂਰਨ=ਨੌਕਰਾਣੀ। ਪਯਾਨਾ=ਚਲੇ ਗਈ।

ਸ਼ਾਹ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਜਦ ਘਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਲਿਆ, ਉਹ ਉਸੇ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਸ ਭੇਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨ ਲੱਗਾ।।੧੦।।

ਕਹੀ ਕਿ ਏਕ ਟੂਕ ਮੁਹਿ ਦੇਹੁ।। ਪਾਨ ਭਰਾਇਸ ਗਰਦਨਿ ਲੇਹੁ।।
ਖਰਚ ਜਾਨਿ ਥੋਰੋ ਤਿਨ ਕਰੋ।।ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨਹਿ ਨੈਕੁ ਬਿਚਰੋ।।੧੧।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਵੇਲੇ ਦਾ ਖਾਣਾ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਘੜਾ ਚੁਕਵਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਭਰਵਾਓ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਨੌਕਰ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪਣਾ ਖਰਚਾ ਘਟ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਨ ਸਮਝੋ।।੧੧।।

ਜਬਹੀਂ ਘਾਤ ਨਾਰਿ ਤਿਨ ਪਾਈ।। ਬਾਜੂ ਬੰਦ ਲਯੋ ਸਰਕਾਈ।।
ਅਪਨੀ ਕਬਜ ਕਾਢਿ ਕਰਿ ਲਈ।।ਸਤ ਕੀ ਡਾਰਿ ਤਵਨ ਮੈ ਗਈ।।੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਘਾਤ=ਮੌਕਾ। ਲਯੋ ਸਰਕਾਈ=ਖਿਸਕਾ ਲਿਆ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜਦ ਮੌਕਾ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਬਾਜੂਬੰਦ ਨੂੰ ਖਿਸਕਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਰਸੀਦ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲਈ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਸੀਦ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ।।੧੨।।

ਕਿਤਕ ਦਿਨਨ ਕਹਿ ਦੇਹ ਰੁਪਇਯਾ।। ਪਠੈ ਦਯੋ ਇਕ ਤਾਂਹਿ ਮਨਇਯਾ।।

ਏਕ ਹਜਾਰ ਤਹਾਂ ਤੇ ਲਯਾਵਹੁ।। ਆਨਿ ਬਨਿਜ ਕੋ ਕਾਜ ਚਲਾਵਹੁ।। ੧੩।।

ਕਾਫੀ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਰੁਪਏ ਮੰਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਸ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਈਆ ਉਥੋਂ ਲੈ ਆਵੇ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਕਰੇ।।੧੩।।

ਤਿਨਕ ਹਜਾਰ ਨ ਤਾਕੌ ਦਿਯਾ।। ਜਿਯ ਮੈ ਕੋਪ ਸ਼ਾਹ ਤਬ ਕਿਯਾ।।
ਬਾਂਧਿ ਲੈ ਗਯੋ ਤਾਕਹ ਤਹਾਂ।। ਕਾਜੀ ਕੋਟਵਾਰ ਥੋ ਜਹਾਂ।। ੧੪।।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਈਆ ਨ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਥੇ ਲੈ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਕਾਜ਼ੀ ਕੋਤਵਾਲ ਬੈਠਾ ਸੀ।।੧੪।।

ਮੋ ਤੇ ਬੀਸ ਲਾਖ ਇਨ ਲਿਯਾ।। ਅਬ ਇਨ ਮੁਝੈ ਹਜਾਰ ਨ ਦਿਯਾ।।
ਕਹੀ ਸਭੋ ਸਰਖਤ ਤਿਹ ਹੇਰੋ।। ਇਨ ਕੋ ਅਬ ਹੀ ਨਜਾਇ ਨਿਬੇਰੋ।। ੧੫।।

ਕਾਜ਼ੀ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸ ਮੈਥੋਂ ਵੀਹ ਲੱਖ ਰੁਪਈਆ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਾਰਿਆ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਸੀਦ ਵੇਖੋ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਏਥੇ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰੋ।।੧੫।।

ਛੋਰਿ ਸਰਖਤਹਿ ਸਭਨ ਨਿਹਾਰੋ।। ਰੁਪਯਾ ਸੈ ਇਕ ਤਹਾਂ ਬਿਚਾਰੋ।।
ਸਾਚਾ ਤੇ ਝੂਠਾ ਤਿਹ ਕਿਯਾ।। ਸਭ ਧਨੁ ਹਰੋ ਕਾਢਿ ਤਿਹ ਦਿਯਾ।। ੧੬।।

ਸਾਰਿਆਂ ਰਸੀਦ ਵੇਖੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸੌ ਰੁਪਈਆ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ. ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਤੋਂ ਝੂਠਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਲੈ ਲਿਆ।।੧੬।।

ਬਹੁਰਿ ਬਚਨ ਤਿਨ ਨਾਰਿ ਉਚਾਰੇ।। ਮੈਂ ਨ ਰਹਤ ਹੌ ਗਾਂਵ ਤਿਹਾਰੇ।।
ਯੌ ਕਹਿ ਜਾਤ ਤਹਾਂ ਤੇ ਭਈ।। ਸੋਫੀ ਯਹਿ ਕੂਟਿ ਭੰਗੇਰੀ ਗਈ।। ੧੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੋਫੀਯਹਿ=ਸੂਫੀ ਨੂੰ। ਭੰਗੇਰੀ=ਭੰਗ ਪੀਣ ਵਾਲੀ।

ਫਿਰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਾਂਗੀ, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਉਥੋਂ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਭੰਗ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਸੋਫੀ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਗਈ।।੧੭।।

ਦੋਹਰਾ।। ਨਿਰਧਨ ਤੇ ਧਨਵੰਤ ਭੀ ਕਰਿ ਤਿਹ ਧਨ ਕੀ ਹਾਨਿ।।
ਸੋਫੀ ਕਹ ਅਮਲਿਨ ਛਰਾ ਦੇਖਤ ਸਕਲ ਜਹਾਨ।। ੧੮।। ੧।।

ਉਸ ਦਾ ਧਨ ਲੁਟ ਕੇ ਉਹ ਨਿਰਧਨ ਤੋਂ ਧਨਵਾਨ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵੇਖਦੇ

ਵੇਖਦੇ ਉਹ ਅਮਲਨ ਇਕ ਸੋਫੀ ਨੂੰ ਛਲ ਗਈ॥੧੮॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਚਉਰਾਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤੁਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੮੪॥੬੯੦੭॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੌਰਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੮੪॥੬੯੦੭॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਪਚਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ

ਚੌਪਈ॥ ਚਿੱਤ੍ਰਕੇਤ ਰਾਜਾ ਇਕ ਪੂਰਬ॥ ਜਿਹ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਰਥ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਪੂਰਬ॥
ਚਿਤ੍ਰਾਪੁਰ ਨਗਰ ਤਿਹ ਸੋਹੈ॥ ਜਿਹ ਢਿਗ ਦੇਵ ਦੈਤ ਪੁਰ ਕੋ ਹੈ॥ ੧॥

ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਇਕ ਚਿੱਤਰਕੇਤ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਂ ਬਚਿੱਤਰ ਰਥ ਸੀ। ਚਿਤਰਾਪੁਰ ਉਸ ਦੀ ਨਗਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀਆਂ ਦੇਵ-ਦੈਂਤ ਪੁਰੀਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ॥੧॥

ਸ੍ਰੀ ਕਟਿ ਉਤਿਮ ਦੇ ਤਿਹ ਨਾਰੀ॥ ਸੂਰਜ ਵਤ ਤਿਹ ਧਾਮ ਦੁਲਾਰੀ॥
ਜਿਹ ਸਮ ਸੁੰਦਰਿ ਨਾਰਿ ਨ ਕੋਈ॥ ਆਗੇ ਭਈ ਨ ਪਾਛੇ ਹੋਈ॥ ੨॥

ਕਟ ਉੱਤਮ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਸੂਰਜ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਇਕ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ॥੨॥

ਬਾਨੀ ਰਾਇ ਤਹਾਂ ਇਕ ਸ਼ਾਹਾ॥ ਜਿਹ ਮੁਖੁ ਸਮ ਸੁੰਦਰਿ ਨਹਿ ਮਾਹਾ॥
ਸ੍ਰੀ ਗੁਲਜਾਰ ਰਾਇ ਸੁਤ ਤਾਕੇ॥ ਦੇਵ ਦੈਤ ਕੋਈ ਤੁਲਿ ਨ ਵਾਕੇ॥ ੩॥

ਬਾਨੀ ਰਾਏ ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਰਾਏ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਜਾਂ ਦੈਂਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੩॥

ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਤਾਕੋ ਲਖਿ ਰੂਪਾ॥ ਮੋਹਿ ਰਹੀ ਮਨ ਮਾਹਿ ਅਨੂਪਾ॥
ਏਕ ਸਹਚਰੀ ਤਹਾਂ ਪਠਾਈ॥ ਜਿਹ ਤਿਹ ਭਾਂਤਿ ਤਹਾਂ ਲੈ ਆਈ॥ ੪॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਇਕ ਸੇਵਕਾ ਨੂੰ ਉਥੇ ਭੇਜਿਆ ਜਿਹੜੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਆਈ॥੪॥

****

ਮਿਲਤ ਕੁਅਰਿ ਤਾ ਸੌ ਸੁਖੁ ਪਾਯੋ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਮਿਲਿ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ॥
ਚੁੰਬਨ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਲੀਏ॥ ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਕੇ ਆਸਨ ਕੀਏ॥ ੫॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤੇ। ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਚੁੰਮਣ ਲਏ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਬਣਾਏ॥੫॥

ਤਬ ਲਗਿ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਤਹ ਆਯੋ॥ ਨਿਰਖਿ ਸੁਤਾ ਚਿਤ ਮੈ ਦੁਖ ਪਾਯੋ॥
ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਇਹ ਦੂਹੂੰ ਸੰਘਾਰੋ॥ ਛੱਤ੍ਰ ਜਾਰ ਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਢਾਰੋ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੂਹੂੰ ਸੰਘਾਰੋ=ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੋ। ਛੱਤ੍ਰ=ਤਾਜ।

ਤਦ ਤਕ ਉਸ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਉਥੇ ਆ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪੁੱਤਰੀ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਈ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਛੱਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਛੱਤਰ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਦੇ ਸਿਰ ਝੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ॥੬॥

ਦੂਹੂੰਅਨ ਕੇ ਫਾਂਸੀ ਗਰੁ ਡਾਰੀ॥ ਪਿਤਾ ਸਹਿਤ ਮਾਤਾ ਹਨਿ ਡਾਰੀ॥
ਫਾਂਸ ਕੰਠ ਤੇ ਲਈ ਨਕਾਰੀ॥ ਬੋਲਿ ਲੋਗ ਸਭ ਐਸ ਉਚਾਰੀ॥੭॥

ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਵਿਚ ਫੰਦੇ ਪਾ ਕੇ ਫਾਂਸੀ ਲਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਫੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਾਹ ਕੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ॥੭॥

ਇਨ ਦੁਹੂੰ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧੀ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਰਾਨੀ ਜੁਤ ਪਵਨ ਅਰਾਧੀ॥
ਬਾਰਹ ਬਰਿਸ ਬੀਤ ਹੈਂ ਜਬਹੀ॥ ਜਗਿ ਹੈਂ ਛਾਡਿ ਤਾਰਿਯਹਿ ਤਬਹੀਂ॥ ੮॥

ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਵਨ ਦੀ ਆਰਧਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ, ਜਦ ਬਾਰਾ ਸਾਲ ਬੀਤਣਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਾਧੀ ਤੋਂ ਜਾਗਣਗੇ॥੮॥

ਤਬ ਲਗਿ ਤਾਤ ਦਿਯਾ ਮੁਹਿ ਰਾਜਾ॥ ਰਾਜ ਸਾਜ ਕਾ ਸਕਲ ਸਮਾਜਾ॥
ਤਬ ਲਗਿ ਤਾਕੋ ਰਾਜ ਕਮੈਹੋ॥ ਜਬ ਜਗ ਹੈਂ ਤਾਕੌ ਤਬ ਦੈਹੋ॥ ੯॥

ਤਦ ਤਕ ਪਿਤਾ ਨੇ ਰਾਜ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਦ ਤਕ ਰਾਜ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਜਦ ਉਹ ਜਾਗ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਰਾਜ ਵਾਪਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗੀ॥੯॥

ਇਹ ਛਲ ਤਾਤ ਮਾਤ ਕਹ ਘਾਈ॥ ਲੋਗਨ ਸੌ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਜਨਾਈ॥
ਜਬ ਅਪਨੋ ਦ੍ਰਿੜ ਰਾਜ ਪਕਾਯੋ॥ ਛੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੇ ਸੀਸ ਫਿਰਾਯੋ॥ ੧੦॥

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਉਸ ਦਾ ਰਾਜ ਸਥਿਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਛੱਤਰ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਝੁਲਾ ਦਿੱਤਾ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤਾਤ ਮਾਤ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਹਨਿ ਦਿਯੋ ਮਿਤ੍ਰ ਕੌ ਰਾਜ॥
ਸਕਤ ਨ ਕੋਈ ਪਛਾਨਿ ਕਰਿ ਚੰਚਲਾਨ ਕੇ ਕਾਜ॥ ੧੧॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਾਤ ਮਾਤ=ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ। ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਹਨਿ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰ ਕੇ। ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੌ ਰਾਜ=ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਚੰਚਲਾਨ=ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਪਾਟ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤ ਪਹਿਚਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ॥੧੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਪਚਾਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤ੍ਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੮੫॥੬੯੧੮॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਪਚਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੮੫॥੬੯੧੮॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਛਿਆਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਦਿਨ ਦੀਪਕ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਬੀਰ ਕੇਤੁ ਇਕ ਭੂਪ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਬੀਰ ਪੁਰੀ ਤਿਹ ਨਗਰ ਕਹਿੱਜੈ॥
ਸ੍ਰੀ ਦਿਨ ਦੀਪਕ ਦੇ ਤਿਹ ਰਾਨੀ॥ ਸੁੰਦਰਿ ਭਵਨ ਚਤੁਰ ਦਸ ਜਾਨੀ॥ ੧॥

ਬੀਰ ਕੇਤ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਨਗਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਬੀਰ ਪੁਰੀ ਸੀ। ਦਿਨ ਦੀਪਕ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਚੌਦਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥੧॥

ਰਾਇ ਗੁਮਾਨੀ ਤਹ ਇਕ ਛੱਤ੍ਰੀ॥ ਸੂਰਬੀਰ ਬਲਵਾਨ ਧਰੱਤ੍ਰੀ॥
ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਅਰ ਚਤੁਰਾ ਮਹਾਂ॥ ਜਿਹ ਸਮ ਉਪਜਾ ਕੋਈ ਨ ਕਹਾਂ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛੱਤ੍ਰੀ=ਖੱਤਰੀ। ਧਰੱਤ੍ਰੀ=ਧੀਰਜਵਾਨ।

ਗੁਮਾਨੀ ਰਾਏ ਨਾਮੀਂ ਉਥੇ ਇਕ ਖੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸੂਰਬੀਰ, ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਧੀਰਜਵਾਨ ਸੀ। ਉਹ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਚੱਤਰ ਸੀ, ਉਸ ਵਰਗਾ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ॥੨॥

ਰਾਜ ਤਰੁਨਿ ਜਬ ਤਾਹਿ ਨਿਹਾਰਜੋ।। ਇਹੈ ਚੰਚਲਾ ਚਿੱਤ ਬਿਚਾਰਜੋ।।
ਕਹੋ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕਵਨ ਸੋ ਕੀਜੈ।। ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਪਿਯ ਸੌ ਭੋਗ ਕਰੀਜੈ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਹਾਰਜੋ=ਵੇਖਿਆ। ਚੰਚਲਾ=ਔਰਤ। ਜਿਹ ਬਿਧਿ=ਜਿਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੀ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।।੩।।

ਬੀਰ ਮਤੀ ਇਕ ਸਖੀ ਸਯਾਨੀ।। ਕਾਨਿ ਲਾਗਿ ਭਾਖਜੋ ਤਿਹ ਰਾਨੀ।।
ਰਾਇ ਗੁਮਾਨੀ ਕੌ ਲੈ ਆਇ।। ਜਿਹ ਤਿਹ ਬਿਧਿ ਮੁਹਿ ਦੇਹੁ ਮਿਲਾਇ।। ੪।।

ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਬੀਰ ਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣੀ ਸਖੀ ਸੀ, ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਨ ਵਿਚ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਮਾਨੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ।।੪।।

ਸਖੀ ਬ੍ਰਿਥਾ ਸਭ ਭਾਖਿ ਸੁਨਾਈ।। ਜਜੋਂ ਰਾਨੀ ਕਹਿ ਤਾਹਿ ਸੁਨਾਈ।।
ਜਿਹ ਤਿਹ ਬਿਧਿ ਤਾਕਹ ਉਰਝਾਈ।। ਆਨਿ ਕੁਅਰ ਕੌ ਦਯੋ ਮਿਲਾਈ।। ੫।।

ਉਸ ਸਖੀ ਨੇ ਗੁਮਾਨੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਈ ਸੀ। ਅਖੀਰ ਉਸ ਉਸ ਨੂੰ ਉਲਝਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ।।੫।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਹ ਸਾਥ ਬਿਹਾਰੀ।। ਭੋਗ ਕਰਤ ਬੀਤੀ ਨਿਸੁ ਸਾਰੀ।।
ਤਬ ਲਗਿ ਆਇ ਗਯੋ ਤਹ ਰਾਜਾ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਚਰਿਤ ਚੰਚਲਾ ਸਾਜਾ।। ੬।।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭੋਗ ਕਰਦਿਆ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ। ਤਦ ਤਕ ਰਾਜੇ ਆ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖਟਖਟਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਚੰਚਲ ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ।।੬।।

ਤੀਛਨ ਖੜਗ ਹਾਥ ਮਹਿ ਲਯੋ।। ਲੈ ਮਿੱਤਹਿ ਕੇ ਸਿਰ ਮਹਿ ਦਯੋ।।
ਟੂਕ ਟੂਕ ਕਰਿ ਤਾਕੇ ਅੰਗਾ।। ਬਚਨ ਕਹਾ ਰਾਜਾ ਕੇ ਸੰਗਾ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੀਛਨ ਖੜਕ=ਤਿੱਖੀ ਤਲਵਾਰ। ਮਿੱਤਹਿ=ਮਿੱਤਰ ਦੇ।

ਉਸ ਇਕ ਤਿੱਖੀ ਤਲਵਾਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਕੇ, ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।।੭।।

ਚਲੋ ਭੂਪ ਇਕ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਊਂ॥ ਗੌਸ ਮਰਾਤਿਬ ਤੁਮੈਂ ਲਖਾਊਂ॥
ਰਾਇ ਚਰਿਤ ਕਛਹੂੰ ਨ ਬਿਚਾਰਜੋ॥ ਮ੍ਰਿਤਕ ਪਰਾ ਤਿਹ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨਿਹਾਰਜੋ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੌਸ ਮਰਾਤਬ=ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਗੌਸ ਸੰਪਰਦਾਇ ਦੇ ਫਕੀਰ ਜਦ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਰ ਕੇ ਖਿਲਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਗੌਸ ਪੀਰ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅੰਗ ਵਖਾਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਚਰਿਤ=ਚਲਿੱਤਰ। ਮ੍ਰਿਤਕ=ਮੁਰਦਾ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਚਲੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਚਲਿੱਤਰ ਵਿਖਾਵਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੌਸ ਮਰਾਤਬ ਪੀਰ ਵਿਖਾਵਾਂ। ਰਾਜਾ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਪਏ ਮੁਰਦਾ ਮਿਤੱਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ॥੮॥

ਤਾਕੌ ਗੌਸ ਕੁਤੁਬ ਕਰਿ ਮਾਨਾ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਮੂੜ ਪਛਾਨਾ॥
ਤ੍ਰਸਤ ਹਾਥ ਤਾਕੌ ਨ ਲਗਾਯੋ॥ ਪੀਰ ਪਛਾਨਿ ਜਾਰ ਫਿਰ ਆਯੋ॥ ੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਾਕੌ ਗੌਸ ਕੁਤੁਬ ਕਰਿ ਮਾਨਾ=ਉਹ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਗੌਸ ਕੁਤਬ ਪੀਰ ਮੰਨ ਗਿਆ।

ਉਸ ਉਸ ਨੂੰ ਗੌਸ ਮਰਾਤਬ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੀਰ ਹੀ ਸਮਝ ਲਿਆ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਪ੍ਰਥਮ ਭੋਗ ਤਾਸੌ ਕਿਯਾ ਬਹੁਰੋ ਦਿਯਾ ਸੰਘਾਰਿ॥
ਮੂੜ੍ਹ ਭੂਪ ਇਹ ਛਲ ਛਲਾ ਸਕਾ ਨ ਭੇਦ ਬਿਚਾਰ॥ ੧੦॥ ੧॥

ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜ਼ੇ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਛਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਭੇਤ ਨ ਪਹਿਚਾਣ ਸਕਿਆ॥੧੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਛਿਆਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤੁਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੮੬॥੬੯੨੮॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਛਿਆਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੮੬॥ ੬੯੨੮॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਜਗਮੋਹਨ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਮਾਰਵਾਰ ਇਕ ਭੂਪ ਭਨਿੱਜੈ।। ਚੰਦ੍ਰ ਸੈਨ ਤਿਹ ਨਾਮ ਕਹਿੱਜੈ।।
ਸ੍ਰੀ ਜਗ ਮੋਹਨ ਦੇ ਤਿਹ ਨਾਰਿ।। ਘੜੀ ਆਪੁ ਜਨੁ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਨਾਰ।। ੧।।

ਮਾਰਵਾੜ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਚੰਦਰ ਸੈਨ ਸੀ। ਜਗਮੋਹਨ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਨੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਰੂਪੀ ਸੁਨਿਆਰੇ ਨੇ ਖੁਦ ਘੜਿਆ ਸੀ।।੧।।

ਚੰਦ੍ਰਵਤੀ ਇਹ ਪੁਰੀ ਬਿਰਾਜੈ।। ਨਾਗ ਲੋਕ ਜਾਕੌ ਲਖਿ ਲਾਜੈ।।
ਹੋਡ ਪਰੀ ਇਕ ਦਿਨ ਤਿਨ ਮਾਂਹ।। ਬਚਨ ਕਹਾ ਤ੍ਰਿਯ ਸੌ ਨਰ ਨਾਂਹ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੋਡ ਪਰੀ=ਸ਼ਰਤ ਲੱਗ ਗਈ। ਨਾਂਹ=ਪਤੀ, ਰਾਜਾ।

ਉਸ ਨਗਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਚੰਦਰਵਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਨਾਗ ਲੋਕ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਤ ਲੱਗ ਗਈ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।।੨।।

ਐਸੀ ਕਵਨ ਜਗਤ ਮੈ ਨਾਰੀ।। ਕਾਨ ਨ ਸੁਨੀ ਨ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰੀ।।
ਪਤਿਹਿ ਢੋਲ ਕੀ ਢਮਕ ਸੁਨਾਵੈ।। ਬਹੁਰਿ ਜਾਰ ਸੌ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਨ ਨ ਸੁਨੀ ਨ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰੀ=ਜਿਹੜੀ ਕੰਨ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖੀ ਨਹੀਂ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਐਸੀ ਕੌਣ ਔਰਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨ ਸੁਣਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜੀ ਪਤੀ ਨੂੰ ਢੋਲ ਢਮੱਕਾ ਸੁਣਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਰਮਣ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ।।੩।।

ਕੇਤਕ ਦਿਨ ਬੀਤਤ ਜਬ ਭਏ।। ਤ੍ਰਿਯ ਕੌ ਬਚ ਸਿਮਰਨ ਹ੍ਵੈ ਗਏ।।
ਅਸਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕਰਿ ਪਤਿਹਿ ਦਿਖਾਊਂ।। ਭਜੌ ਜਾਰ ਅਰ ਢੋਲ ਬਜਾਊਂ।। ੪।।

ਜਦ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ ਤਦ ਵੀ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰਹੀ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪਤੀ ਨੂੰ ਐਸਾ ਚਲਿੱਤਰ ਵਿਖਾਵਾਂ ਕਿ ਢੋਲ ਵੀ ਵਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਰਮਣ ਵੀ ਕਰਾਂ।।੪।।

ਤਬ ਤੇ ਇਹੈ ਟੇਵ ਤਿਨ ਡਾਰੀ।। ਔਰਨ ਤ੍ਰਿਯ ਸੌ ਪ੍ਰਗਟ ਉਚਾਰੀ।।

ਮੈਂ ਧਰਿ ਸੀਸ ਪਾਨਿ ਕੋ ਸਾਜਾ॥ ਭਰਿ ਲਜੈਹੌ ਜਲ ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਕਾਜਾ॥੫॥

ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਸ ਇਹ ਆਦਤ ਬਣਾ ਲਈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰ ਤੇ ਬਰਤਨ ਰੱਖ ਕੇ ਰਾਜੇ ਵਾਸਤੇ ਪਾਣੀ ਭਰ ਕੇ ਲਿਆਵੇਗੀ॥੫॥

ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਰਾਜਾ ਹਰਖਾਨੋ॥ ਤਾਕੌ ਅਤਿ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਜਾਨੋ॥
ਨਿਜੁ ਸਿਰ ਕੈ ਰਾਨੀ ਘਟ ਲਜਾਵੈ॥ ਆਨਿ ਪਾਨਿ ਪੁਨਿ ਮੁਝੈ ਪਿਲਾਵੈ॥੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਜਾ ਹਰਖਾਨੋ=ਰਾਜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਜਾਨੋ=ਪਤੀਬਰਤਾ ਮੰਨਿਆ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਤੀਬਰਤਾ ਮੰਨਣ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਰਾਣੀ ਸਿਰ ਤੇ ਘੜਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆਉਂਦੀ ਹੈ॥੬॥

ਇਕ ਦਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਪਿਯ ਸੋਤ ਜਗਾਈ॥ ਲੈ ਘਟ ਕੌ ਕਰ ਚਲੀ ਬਨਾਈ॥
ਜਬ ਤੁਮ ਢੋਲ ਢਮਕ ਸੁਨਿ ਲੀਜੋ॥ ਤਬ ਇਮਿ ਕਾਜ ਰਾਜ ਤੁਮ ਕੀਜੋ॥੭॥

ਇਕ ਦਿਨ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸੁਤੇ ਪਏ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਅਤੇ ਘੜਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਚਲ ਪਈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਜਦ ਤੁਸੀ ਢੋਲ ਦੀ ਢਮਕ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਲੈਣਾ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ॥੭॥

ਪ੍ਰਥਮ ਸੁਨਜੋ ਸਭ ਢੋਲ ਬਜਾਯੋ॥ ਜਨਿਯਹੁ ਰਾਨੀ ਡੋਲ ਧਸਾਯੋ॥
ਦੁਤਿਯ ਢਮਾਕ ਸੁਨੋ ਜਬ ਗਾਢਾ॥ ਜਨਿਯਹੁ ਤਰੁਨਿ ਕੂਪ ਤੇ ਕਾਢਾ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਡੋਲ ਧਸਾਯੋ=ਡੋਲ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਜਾਂ ਲਮਕਾਇਆ। ਕੂਪ ਤੇ ਕਾਢਾ=ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਜਦ ਪਹਿਲੀ ਢਮਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੋਗੇ ਤਾਂ ਸਮਝਣਾ ਰਾਣੀ ਨੇ ਡੋਲ ਖੂਹ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦ ਢਮਕ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੋ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਰਾਣੀ ਨੇ ਡੋਲ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ॥੮॥

ਤਹਿਕ ਲਹੌਰੀ ਰਾਇ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਜਾ ਸੰਗ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਹੇਤੁ ਕਹਿਜੈ॥
ਲਯੋ ਤਿਸੀ ਕੋ ਤੁਰਤੁ ਮੰਗਾਇ॥ ਭੋਗ ਕਿਯਾ ਅਤਿ ਰੁਚਿ ਉਪਜਾਇ॥੯॥

ਉਥੇ ਇਕ ਲਾਹੌਰੀ ਰਾਏ ਨਾਮੀਂ ਵਿਅਕਤੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ, ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਰੁਚੀ ਪੂਰਬਕ ਭੋਗ ਕੀਤਾ॥੯॥

ਪ੍ਰਥਮਜਾਰ ਜਬ ਧਕਾ ਲਗਾਯੋ॥ ਤਬ ਰਾਨੀ ਲੇ ਢੋਲ ਬਜਾਯੋ॥
ਜਬ ਤਿਹ ਲਿੰਗ ਸੁ ਭਗ ਤੇ ਕਾਢਾ॥ ਦਿਯ ਤਿਯ ਢੋਲ ਢਮਾਕਾ ਗਾਢਾ॥੧੦॥

ਯਾਰ ਨੇ ਜਦ ਪਹਿਲਾ ਧੱਕਾ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਢੋਲ ਤੇ ਡੱਗਾ ਲਾਇਆ, ਯਾਰ ਨੇ ਜਦ ਲਿੰਗ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਢੋਲ ਤੇ ਦੂਜਾ ਡੱਗਾ ਲਾਇਆ॥੧੦॥

ਤਬ ਰਾਜੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰੀ॥ ਡੋਰਿ ਕੂਪ ਤੇ ਨਾਰਿ ਨਿਕਾਰੀ॥
ਤਿਨ ਤ੍ਰਿਯ ਭੋਗ ਜਾਰ ਸੌ ਕੀਨਾ॥ ਰਾਜਾ ਸੁਨਤ ਦਮਾਮੋ ਦੀਨਾ॥ ੧੧॥

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਰਾਣੀ ਨੇ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਡੋਲ ਹੁਣ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਵੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਢੋਲ ਵੀ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ॥੧੧॥

ਪ੍ਰਥਮ ਜਾਰ ਸੌ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ॥ ਬਹੁਰੋ ਢੋਲ ਢਮਾਕ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਭੂਪ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਬਹੂੰ ਨ ਬਿਚਾਰੀ॥ ਕਹਾ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਕਿਯਾ ਇਮ ਨਾਰੀ॥੧੨॥੧॥

ਰਾਜਾ ਇਸ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਰਤਾ ਵੀ ਸਮਝ ਨ ਸਕਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕੀ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਹੈ॥੧੨॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਸਤਾਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤੁਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੮੭॥੬੯੪੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੮੭॥੬੯੪੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਾਸੀਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਦ ਮੋਕਲ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸਿੰਘ ਨਰਿੰਦ੍ਰ ਭੂਪ ਇਕ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ॥ ਨ੍ਰਿਪ ਬਰ ਵਤੀ ਨਗਰ ਜਾਕੋ ਘਰ॥
ਸ੍ਰੀ ਮਦ ਮੋਕਲ ਦੇ ਤਿਹ ਨਾਰੀ॥ ਬਿਧਿ ਸੁਨਾਰ ਸਾਂਚੇ ਜਨੁ ਢਾਰੀ॥ ੧॥

ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਚੰਗਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਉਹ ਨਿਰਪਬਰ ਵਤੀ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਮਦ ਮੋਕਲ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਧਾਤਾ ਰੂਪੀ ਸੁਨਿਆਰੇ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸੌਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ॥੧॥

ਦੇਹ ਕੁਰੂਪ ਭੂਪ ਕੌ ਭਾਰਾ॥ ਨਿਜੁ ਤ੍ਰਿਯ ਸਾਥ ਨ ਰਾਖਤ ਪਜਾਰਾ॥

ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਜੋਗਿਯਨ ਬੁਲਾਵੈ।। ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਚਹੈ ਕਿ ਆਵੈ।। ੨।।

ਭਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਕਰੂਪ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਹ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਜੋਗ ਸਾਧਣਾ ਆ ਜਾਵੇ।।੨।।

ਯਾਤੇ ਨਾਰਿ ਅਧਿਕ ਰਿਸਿ ਠਾਨੀ।। ਸੁਨਤ ਜੋਗਿਯਨ ਕੀ ਅਸਿਬਾਨੀ।।
ਐਸਾ ਕਛੂ ਉਪਾਇ ਬਨਾਊਂ।। ਭੂਪਤਿ ਸਹਿਤ ਆਜੁ ਇਨ ਘਾਊਂ।। ੩।।

ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸੁਣਕੇ ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਈ ਅਤੇ ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਐਸਾ ਉਪਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਹੀ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂ।।੩।।

ਦੇਉਂ ਆਪਨੋ ਮਿੱਤ੍ਰਹਿ ਰਾਜਾ।। ਜੋਗੀ ਹਨੋਂ ਭੂਪ ਜੁਤ ਆਜਾ।।
ਸਕਲ ਪ੍ਰਜਹਿ ਇਨ ਮਾਰਿ ਦਿਖਾਊਂ।। ਮਿੱਤ੍ਰ ਸੀਸ ਪਰ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਊਂ।। ੪।।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜੋਗੀਆਂ ਸਮੇਤ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਵਖਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤਰ ਝੁਲਾ ਦੇਵਾਂਗੀ।।੪।।

ਜਬ ਰਾਜਾ ਨਿਸ ਕੌ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਯੋ।। ਬਹੁਰਿ ਜੋਗਿਯਨ ਬੋਲਿ ਪਠਾਯੋ।।
ਤਿਮਿ ਤਿਮਿ ਨਾਰਿ ਫਾਂਸ ਗਰ ਡਾਰਿ।। ਭੂਪ ਸਹਿਤ ਸਭ ਦਏ ਸੰਘਾਰ।। ੫।।

ਰਾਜਾ ਜਦ ਰਾਤ ਨੂੰ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਵਾ ਲਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਆਉਂਦੇ ਗਏ ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਫਾਂਸੀ ਪਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ।।੫।।

ਭੂਪਤਿ ਮਾਰਿ ਖਾਟ ਤਰ ਪਾਯੋ।। ਦੁਹੂੰ ਅਤੀਤਨ ਤਰੇ ਡਸਾਯੋ।।
ਸਿੰਘਾਸਨ-ਪਰ ਮਿੱਤ੍ਰਹਿ ਰਾਖਾ।। ਬੋਲਿ ਪ੍ਰਜਾ ਸਭ ਸੋ ਇਮਿ ਭਾਖਾ।। ੬।।

ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਪਲੰਘ ਦੇ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੰਘਾਸਨ ਉਤੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਿਹਾ।।੬।।

ਜਬ ਰਾਜਾ ਨਿਸੁ ਕੌ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਯੋ।। ਦੁਹੂੰ ਜੋਗਿਯਨ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਯੋ।।
ਅਤਭੁਤ ਨਾਗਾ ਤਹਾਂ ਇਕ ਨਿਕਸਾ।। ਰਾਵਲ ਹੇਰਿ ਤਵਨ ਕੌ ਬਿਗਸਾ।। ੭।।

ਰਾਜਾ ਜਦ ਰਾਤ ਨੂੰ ਘਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੋਹਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਥੇ ਇਕ ਵਚਿਤਰ ਨਾਗਾ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਜੋਗੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ।।੭।।

****

ਸਾਂਪਹਿ ਮਾਰਿ ਤਬੈ ਤਿਨ ਲਿਯੋ॥ ਫਰੂਆ ਬੀਚ ਡਾਰਿ ਕਰਿ ਦਿਯੋ॥
ਘੋਟਿ ਭਾਂਗ ਜਿਮਿ ਦੁਹੂੰਅਨ ਪੀਯੋ॥ ਅਤਿ ਅਸਥੂਲ ਦੇਹ ਕਹ ਕੀਯੋ॥ ੮॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਗ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਭੰਗ ਵਾਂਗ ਘੋਟ ਕੇ ਪੀ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਇਕ ਦਮ ਮੋਟਾ ਹੋ ਗਿਆ॥੮॥

ਤਾਤੇ ਅਧਿਕ ਫੂਲਿ ਜਬ ਗਏ॥ ਕੁੰਜਰ ਸੇ ਧਾਰਤ ਬਪੁ ਭਏ॥
ਦ੍ਵੈ ਘਟਿਕਾ ਬੀਤੀ ਤਬ ਫੂਟੇ॥ ਆਵਨ ਜਾਨ ਜਗਤ ਤੇ ਛੂਟੇ॥ ੯॥

ਫਿਰ ਉਹ ਹੋਰ ਫੁਲ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਹਾਥੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਗਏ, ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਪਾਟ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ॥੯॥

ਬਰਖ ਬਾਰਹਨ ਕੇ ਹ੍ਵੈ ਗਏ॥ ਤਜਾਗਤ ਦੇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਭਏ॥
ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਕਹ ਕਿਯਾ ਪਯਾਨ॥ ਤਜਾਗਿ ਆਪੁਨੀ ਦੇਹ ਪੁਰਾਨਿ॥ ੧੦॥

ਹੁਣ ਉਹ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਪੁਰਾਣਾ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਹ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ॥੧੦॥

ਭੂਪ ਨਿਰਖਿ ਚਕ੍ਰਿਤ ਚਿਤ ਰਹਾ॥ ਮੁਹਿ ਸੇਤੀ ਐਸੀ ਬਿਧਿ ਕਹਾ॥
ਹਮ ਤੁਮ ਆਵ ਸਾਂਪ ਦੋਊ ਖਾਂਹਿ॥ ਦੇਹ ਧਰੇਂ ਸੁਰਪੁਰ ਕੋ ਜਾਂਹਿ॥ ੧੧॥

ਰਾਜਾ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਆਓ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਸੱਪ ਨੂੰ ਖਾਈਏ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਈਏ॥੧੧॥

ਯੌਂ ਕਹਿਕੈ ਨ੍ਰਿਪ ਸਾਂਪ ਚਬਾਯੋ॥ ਮੈਂ ਡਰਤੇ ਨਹਿ ਤਾਹਿ ਹਟਾਯੋ॥
ਥੋਰਾ ਭਖਜੋ ਉਡਾ ਨਹਿ ਗਯੋ॥ ਤਾਂਤੇ ਤਨ ਸੁੰਦਰ ਇਹ ਭਯੋ॥੧੨॥

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਚਬਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਡਰਦੀ ਮਾਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨ ਸਕੀ। ਉਸ ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਪ ਥੋੜਾ ਖਾਧਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਉਡਿਆ ਨ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਤਨ ਸੁੰਦਰ ਹੋ ਗਿਆ॥੧੨॥

ਦੇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਤਜਾਗਨ ਕਰੀ॥ ਔਖਧ ਬਲ ਨੌਤਨ ਤਨ ਧਰੀ॥
ਦੇਹ ਭੂਪ ਕੀ ਠੌਰ ਜਰਾਵਹੁ॥ ਯਾਕੇ ਸਿਰ ਪਰ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਵਹੁ॥ ੧੩॥

ਪੁਰਾਣਾ ਸਰੀਰ ਉਸ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦਵਾਈ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਉਸ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸਰੀਰ ਤੇ ਛੱਤਰ

ਝੁਲਾ ਦੇਵੇ॥੧੩॥

ਇਹ ਛਲ ਸਾਥ ਜੋਗਿਯਨ ਘਾਯੋ॥ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਸੁਰ ਲੋਕ ਪਠਾਯੋ॥
ਸਕਲ ਪ੍ਰਜਾ ਕੋ ਲੋਥਿ ਦਿਖਾਈ॥ ਦੇਸ ਮਿਤ੍ਰ ਕੀ ਫੇਰਿ ਦੁਹਾਈ॥੧੪॥

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਵਰਗ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਵਿਖਾਈ॥੧੪॥

ਭੇਵ ਪ੍ਰਜਾ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਪਛਾਨਾ॥ ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਹਨਾ ਹਮਾਰਾ ਰਾਨਾ॥
ਕਿਹ ਛਲ ਸੋ ਜੁਗਿਯਨ ਕੋ ਘਾਯੋ॥ ਮਿਤ੍ਰ ਸੀਸ ਪਰ ਛੱਤ੍ਰ ਫਿਰਾਯੋ॥੧੫॥

ਪਰਜਾ ਵੀ ਇਸ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨ ਸਕੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤਰ ਝੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ॥੧੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਗਰਬੀ ਰਾਇ ਸੁ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੋ ਦਿਯਾ ਆਪਨਾ ਰਾਜ॥
ਜੋਗਨ ਜੁਤ ਰਾਜਾ ਹਨਾ ਕਿਯਾ ਆਪਨਾ ਕਾਜ॥ ੧੬॥ ੧॥

ਉਸ ਗਰਬੀ ਰਾਏ ਨਾਮੀਂ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜੋਗੀਆਂ ਸਮੇਤ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਅਪਣਾ ਕਾਜ ਸਵਾਰ ਲਿਆ॥੧੬॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਅਠਾਸੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤੁਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੮੮॥੬੯੫੬॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਾਸੀਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੮੮॥੬੯੫੬॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਕਰਧੁਜ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਭੂਪ ਸੁਬਾਹੁ ਸੈਨ ਇਕ ਸੁਨਾ॥ ਰੂਪਵਾਨ ਸੁੰਦਰਿ ਬਹੁ ਗੁਨਾ॥
ਸ੍ਰੀ ਸੁਬਾਹ ਪੁਰ ਤਾਕੋ ਸੋਹੈ॥ ਜਿਹ ਸਮ ਔਰ ਨਗਰ ਨਹਿ ਕੋ ਹੈ॥ ੧॥

ਸੁਬਾਹ ਸੈਨ ਇਕ ਗੁਣਵਾਨ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਾ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਬਾਹਪੁਰ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਗਰ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੧॥

ਸ੍ਰੀ ਮਕਰਧੁਜ ਦੇ ਤਿਹ ਰਾਨੀ।। ਸੁੰਦਰਿ ਦੇਸ ਦੇਸ ਮੌ ਜਾਨੀ।।
ਤਿਹ ਸਮਾਨ ਨਾਰੀ ਨਹਿ ਕੋਊ।। ਪਾਛੇ ਭਈ ਨ ਆਗੇ ਹੋਊ।।੨।।

ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਮਕਰ ਧੁਜ ਦੇਵੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗੀ ਇਸਤਰੀ ਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਅੱਗੇ ਕਦੀ ਹੋਵੇਗੀ।।੨।।

ਤਿਨ ਦੇਖਾ ਦਿੱਲੀ ਕੋ ਏਸਾ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਤੇ ਲਿਖਿ ਪਠਜੋ ਸੰਦੇਸਾ।।
ਤੁਮ ਇਹ ਠੌਰ ਆਪੁ ਚੜ੍ਹਿ ਆਵਹੁ।। ਭੂਪਤਿ ਜੀਤਿ ਮੁਝੈ ਲੈ ਜਾਵਹੁ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿੱਲੀ ਕੋ ਏਸਾ=ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਭੂਪਤਿ ਜੀਤਿ=ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ।

ਉਸ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਦ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਖੁਦ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੋ।।੩।।

ਅਕਬਰ ਸੁਨਤ ਬੈਨ ਉਠਿ ਧਾਯੋ।। ਪਵਨ ਹੁਤੇ ਆਗੇ ਬਢਿ ਗਯੋ।।
ਸ਼ਾਹ ਸੁਨਾ ਆਯੋ ਨ੍ਰਿਪੁ ਜਬ ਹੀ।। ਪਤਿ ਸੌ ਬਚਨ ਬਖਾਨ ਤਬ ਹੀ।। ੪।।

ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹਵਾ ਵਾਂਗ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਚਲ ਪਿਆ। ਜਦ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।।੪।।

ਤੁਮ ਹਜਾਂ ਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਭਾਜਿ ਨ ਜੈਯਹੁ।।ਰਨ ਸਾਮੁਹਿ ਹ੍ਵੈ ਜੁੱਧ ਮਚੈਯਹੁ।।
ਮੈ ਨ ਤਜੌਗੀ ਤੁਮਰਾ ਸਾਥਾ।। ਮਰੇ ਜਰੌਂਗੀ ਤੁਮ ਸੌ ਨਾਥਾ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਜੌਗੀ=ਛੱਡਾਂਗੀ। ਮਰੇ ਜਰੌਂਗੀ ਤੁਮ ਸੌ ਨਾਥਾ=ਤੁਹਾਡੇ ਮਰਨ ਉਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੜ ਮਰਾਂਗੀ।

ਤੁਸੀਂ ਏਥੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਮਤ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਯੁੱਧ ਕਰਨਾ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੜ ਮਰਾਂਗੀ।।੫।।

ਇਤ ਭੂਪਤਿ ਕਹ ਧੀਰ ਬੰਧਾਯੋ।। ਉਤੈ ਲਿਖਾ ਲਿਖਿ ਤਹਾ ਪਠਾਯੋ।।
ਆਈ ਸੈਨ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਜਬ ਹੀ।। ਰਹਾ ਉਪਾਇ ਕਛੂ ਨਹਿ ਤਬ ਹੀ।। ੬।।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਬੰਨ੍ਹਾਇਆ ਅਤੇ ਉਧਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲਿਖਕੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸੈਨਾ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਬਾਕੀ ਨ ਬਚਿਆ।।੬।।

ਰਾਜਾ ਜੂਝਿ ਮਰਤ ਭਜੇ ਜਬੈ॥ ਭਾਜ ਚਲਤ ਭੀ ਪਰਜਾ ਤਬੈ॥
ਰਾਨੀ ਬਾਂਧਿ ਤਬੈ ਤਿਨ ਲਈ॥ ਇਹ ਛਲ ਧਾਮ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕੇ ਗਈ॥੭॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਇਹ ਛਲ=ਇਸ ਛਲ ਨਾਲ। ਧਾਮ=ਘਰ।

ਰਾਜਾ ਜਦ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਰਜਾ ਤੁਰੰਤ ਭੱਜ ਪਈ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਈ॥੭॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਨਿਨਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤ ਸੁਭਮ ਸਤ॥ ੩੯੯॥ ੬੯੬੩॥ ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਉਣਾਨੋਵੀਂ' ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥ ੩੯੯॥ ੬੯੬੩॥ ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਨੱਬੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਗੌਹਰਾਂ ਰਾਏ

ਚੌਪਈ॥ ਬਾਹੁਲੀਕ ਸੁਨਿਯਤ ਰਾਜਾ ਜਹ॥ ਜਿਹ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ਭਯੋ ਦੁਤਿਯ ਨਹ॥
ਧਾਮ ਗੌਹਰਾ ਰਾਇ ਦੁਲਾਰੀ॥ ਜਿਹ ਸਮਾਨ ਨਹਿ ਦੇਵ ਕੁਮਾਰੀ॥ ੧॥

ਬਾਹਲੀਕ ਰਾਜੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਸੁਣਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਗੌਹਰਾਂ ਰਾਏ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਦੇਵ-ਕੰਨਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੧॥

ਤਹ ਇਕ ਹੁਤਾ ਸ਼ਾਹ ਕਾ ਬੇਟਾ॥ ਜਿਹਾ ਸਮਾਨ ਕੋ ਭਯੋ ਨ ਭੇਟਾ॥
ਏਕ ਸੁਘਰ ਅਰੁ ਸੁੰਦਰ ਘਨੋ॥ ਜਨੁ ਅਵਤਾਰ ਮਦਨ ਕੋ ਬਨੋ॥੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਘਰ=ਸਿਆਣਾ। ਸੁੰਦਰ ਘਨੋ=ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ। ਅਵਤਾਰ ਮਦਨ ਕੋ ਬਨੋ=ਜਿਵੇਂ ਕਾਮ ਦੇਵ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਵੇ।

ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਸੁਨੱਖਾ ਕਿਤੇ ਵੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਚੌਤਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਵੇ॥੨॥

ਭੂਪ ਸੁਤਾ ਤਿਹ ਨਿਰਖਿ ਲੁਭਾਈ॥ ਗਿਰੀ ਭੂਮਿ ਜਨੁ ਨਾਗ ਚਬਾਈ॥
ਸਖੀ ਏਕ ਤਿਹ ਤੀਰ ਪਠਾਈ॥ ਗਾਜਿ ਰਾਇ ਕਹ ਲਿਯਾ ਬੁਲਾਈ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਿਰੀ ਭੂਮਿ=ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗੀ। ਨਾਗ ਚਬਾਈ=ਸੱਪ ਲੜ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਤੀਰ=ਕੋਲ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਗ ਪਈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਪ ਲੜ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਗਾਜ਼ੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।।੩।।

ਜਬ ਤਿਹ ਲਖਾ ਸਜਨ ਘਰ ਆਯੋ।। ਕੰਠ ਗੌਹਰਾਂ ਰਾਇ ਲਗਾਯੋ।।
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰੇ ਤਵਨ ਸੌਂ ਭੋਗਾ।। ਦੂਰਿ ਕਰਾ ਜਿਯ ਕਾ ਸਭ ਸੋਗਾ।। ੪।।

ਜਦ ਉਸ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸਜਣ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਗੌਹਰਾਂ ਰਾਏ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਉਸ ਚਿੱਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਲਏ।।੪।।

ਭੋਗ ਕਰਤ ਭਾਯੋ ਅਤਿ ਪਜਾਰੋ।। ਛਿਨ ਨ ਕਰਤ ਆਪਨ ਤੇ ਨਜਾਰੋ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਕੈਫ ਪਿਲਾਵੈ।। ਸੁਕ੍ਰ ਸੇਜ ਚੜ੍ਹਿ ਭੋਗ ਕਮਾਵੈ।। ੫।।

ਰਮਣ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਉਹ ਪ੍ਰੀਤਮ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕ ਛਿਣ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਉਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਸਫੈਦ ਸੇਜ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਸੀ।।੫।।

ਤਬ ਤਹ ਤਾਤ ਤਵਨ ਕਾ ਆਯੋ।। ਤ੍ਰਸਤ ਦੇਗ ਮਹਿ ਤਾਂਹਿ ਛਪਾਯੋ।।
ਰੌਜਨ ਮੂੰਦਿ ਹੌਜ ਮਹਿ ਧਰਾ।। ਏਕ ਬੂੰਦ ਜਲ ਬੀਚ ਨ ਪਰਾ।।੬।।

ਤਦ ਓਥੇ ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਡਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਦੇਗ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੌਜ਼ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਬੂੰਦ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨ ਜਾਣ ਦਿੱਤੀ।।੬।।

ਪਿਤਹਿ ਤਾਲ ਤਤਕਾਲ ਦਿਖਾਯੋ।। ਬੀਚ ਬੇਰੀਯਨ ਡਾਰਿ ਫਿਰਾਯੋ।।
ਦੀਏ ਜਰਾਇ ਬੀਚ ਤਿਹ ਡਾਰੇ।। ਜਨੁ ਕਰਿ ਚੜ੍ਹੇ ਰੈਨਿ ਕੇ ਤਾਰੇ।। ੭।।

ਫਿਰ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਉਹ ਹੌਜ਼ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵਿਚ ਦੇਗ ਨੂੰ ਘੁੰਮਾਉਂਦੀ ਰਹੀ, ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਦੀਵੇ ਜਗਾ ਦਿੱਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਾਰੇ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।।੭।।

ਪਿਤਹਿ ਅਚੰਭਵ ਐਸ ਦਿਖਾਯੋ।। ਸਮਾਧਾਨ ਕਰਿ ਧਾਮ ਪਠਾਯੋ।।
ਮਿੱਤ੍ਰਹਿ ਕਾਢ ਸੇਜ ਪਰ ਲੀਨਾ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਤਨ ਕੀਨਾ।। ੮।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਚੰਭਵ=ਅਚੰਬਾ, ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਧਾਮ ਪਠਾਯੋ=ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਮਿੱਤ੍ਰਹਿ=ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਅਦਭੁਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿਖਾ ਕੇ, ਉਸ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੇਜ ਉਤੇ ਲੈ ਆਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਈਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਕਾਮ ਭੋਗ ਕੀਤਾ।।੮।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੈ ਨਬੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੯੦।।੬੯੭੧।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਨੱਬੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੯੦। ੬੯੭੧ ।। ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਖਾਤਿਮਾ ਬਾਨੋ

ਚੌਪਈ।। ਬਰਬਰੀਨ ਕੋ ਦੇਸ ਬਸਤ ਜਹ।। ਬਰਬਰ ਪੁਰ ਇਕ ਨਗਰ ਹੁਤੋ ਤਹ।।
ਅਫਕਨ ਸ਼ੇਰ ਤਹਾਂ ਕਾ ਰਾਜਾ।। ਜਿਹ ਸਮਾਨ ਬਿਧਿ ਦੁਤਿਯ ਨ ਸਾਜਾ।।੧।।

ਜਿਥੇ ਬਰਬਰੀਨ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਕ ਬਰਬਰ ਪੁਰ ਨਗਰ ਹੈ। ਅਫਕਨ ਸ਼ੇਰ ਉਥੇ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਉਹ ਏਨਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੀ ਕਿ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਉਸ ਵਰਗਾ ਦੂਸਰਾ ਬਣਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੧।।

ਪੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਤਹ ਇਕ ਕਾਜੀ।। ਦੇਹ ਕੁਰੂਪ ਨਾਥ ਜਿਹ ਸਾਜੀ।।
ਧਾਮ ਖਾਤਿਮਾ ਬਾਨੋ ਨਾਰੀ।। ਜਿਹ ਸਮਾਨ ਨਹਿ ਰਾਜ ਦੁਲਾਰੀ।। ੨।।

ਪੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨਾਮੀਂ ਉਥੋਂ ਦਾ ਇਕ ਕਾਜ਼ੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕਰੂਪ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਖਾਤਿਮਾ ਬਾਨੋਂ ਨਾਮੀਂ ਬੀਵੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਕਿ ਕੋਈ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੨।।

ਸੋਰਠਾ।। ਸੁੰਦਰ ਤਾਕੀ ਨਾਰਿ ਅਤਿ ਕੁਰੂਪ ਕਾਜੀ ਰਹੈ।।
ਤਬ ਤਿਨ ਕਿਯਾ ਬਿਚਾਰਿ ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਬਧ ਯਾਕੌ ਕਰੋ।। ੩।।

ਉਸ ਦੀ ਨਾਰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਪਰ ਕਾਜ਼ੀ ਆਪ ਬਹੁਤ ਕਰੂਪ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।।੩।।

ਚੌਪਈ॥ ਸ਼ਾਹ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਿਹ ਪੁਰ ਇਕ ਆਯੋ॥ ਬਾਂਕੇ ਰਾਇ ਸਰੂਪ ਸਵਾਯੋ॥
ਕਾਜੀ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਿਹ ਲਹਾ॥ ਬਰੌ ਇਸੀ ਕਹ ਚਿਤ ਯੌ ਕਹਾ॥ ੪॥

ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਆਇਆ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵਾਨ ਸੀ. ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ॥੪॥

ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਹੁ ਧਾਮ ਬੁਲਾਵਤ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਦਰਬ ਲੁਟਾਵਤ॥
ਯੌ ਕਹਿ ਸਭਹੂੰ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵੈ॥ ਯਹ ਕਾਜੀ ਸੁੰਦਰ ਹ੍ਵੈ ਜਾਵੈ॥ ੫॥

ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਧਨ ਲੁਟਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤਾਂਕਿ ਕਾਜ਼ੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁੰਦਰ ਹੋ ਜਾਵੇ॥੫॥

ਏਕ ਦਿਵਸ ਉਪਪਤਿਹਿ ਬੁਲਾਈ॥ ਕਾਨ ਲਾਗਿ ਸਭ ਬਾਤ ਸਿਖਾਈ॥
ਬੀਚ ਛਪਾਇ ਸਦਨ ਕੇ ਰਾਖਾ॥ ਔਰ ਨਾਰਿ ਸੌ ਭੇਵ ਨ ਭਾਖਾ॥ ੬॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਉਪਪਤਿਹਿ=ਦੂਸਰਾ ਪਤੀ, ਯਾਰ। ਸਦਨ=ਘਰ। ਭੇਵ=ਭੇਤ। ਭਾਖਾ=ਦਸਿਆ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਨ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤਾ॥੬॥

ਸਭ ਮਲੇਛ ਉਠਿ ਫਜਿਰ ਬੁਲਾਏ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਸਾਥ ਜਿਵਾਏ॥
ਕਹਜੋ ਸਭੈ ਮਿਲਿ ਦੇਹੁ ਦੁਆਇ॥ ਮਮ ਪਤਿ ਸੁੰਦਰਿ ਕਰੈ ਖੁਦਾਇ॥ ੭॥

ਸਵੇਰ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸ ਸਭ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਖਵਾਏ ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਦੁਆ ਕਰੋ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦਾ ਸੁੰਦਰ ਕਰ ਦੇਵੇ॥੭॥

ਸਭਹੂ ਹਾਥ ਤਸਬਿਯੇ ਲੀਨੀ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਦੁਆਇ ਤਵਨ ਕਹ ਦੀਨੀ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਕਰੀ ਸੁਨਾਇ॥ ਤਵ ਪਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕਰੈ ਖੁਦਾਇ॥ ੮॥

ਸਾਰਿਆਂ ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਤਸਬੀਆਂ ਫੜ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਆਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਸੁੰਦਰ ਕਰ ਦੇਵੇ॥੮॥

ਲੈ ਦੁਆਇ ਤ੍ਰਿਯ ਧਾਮ ਸਿਧਾਈ॥ ਮਾਰਿ ਕਾਜਯਹਿ ਦਿਯੋ ਦਬਾਈ॥

****

ਕਰਿ ਕਾਜੀ ਲੈਗੀ ਤਿਹ ਤਹਾਂ॥ ਪੜ੍ਹਤ ਕਿਤਾਬ ਮੁਲਾਨੇ ਜਹਾਂ॥ ੯॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ ਲੈ ਕੇ ਔਰਤ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਕਾਜ਼ੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਥੇ ਲੈ ਆਈ ਜਿਥੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਾਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਕੁਰਾਨ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ॥੯॥

ਪ੍ਰਜਾ ਨਿਰਖਿ ਤਾਕਹ ਹਰਖਾਨੀ॥ ਸਾਚੁ ਕਿਤਾਬ ਆਪਨੀ ਜਾਨੀ॥
ਹਮ ਜੋ ਯਾਕਹ ਦਈ ਦੁਆਇ॥ ਯਾਤੇ ਸੁੰਦਰ ਕਰਾ ਖੁਦਾਇ॥੧੦॥

ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਕਤਾਬ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਮੰਨਿਆ। ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਕਰ ਕੇ ਖੁਦਾ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੧੦॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਪ੍ਰਥਮ ਕਾਜਿਯਹਿ ਘਾਈ॥ ਬਰਤ ਭਈ ਅਪਨਾ ਸੁਖਦਾਈ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਿਨੂੰ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਇਹ ਛਲ ਬਰਾ ਅਪਨਾ ਪਜਾਰਾ॥ ੧੧॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਬੜੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ। ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਲ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ॥੧੧॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਤੁਮ ਸਭ ਹੀ ਅਤਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਦੀਨੀ ਹਮੈਂ ਦੁਆਇ॥
ਤਾਤੇ ਪਤਿ ਸੁੰਦਰ ਭਯੋ ਕੀਨੀ ਮਯਾ ਖੁਦਾਇ॥ ੧੨॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੀਨੀ ਹਮੈਂ ਦੁਆਇ=ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਦੁਆਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਕੀਨੀ ਮਯਾ ਖੁਦਾਇ=ਖੁਦਾ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੁਆ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਖੁਦਾ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ॥੧੨॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੈ ਇਕਯਾਨਵੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੯੧॥੬੯੮੩॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਇਕਾਨੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੯੧॥੬੯੮੩॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਬਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਸੰਦਲ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਭੂਪ ਸੁ ਧਰਮ ਸੈਨ ਇਕ ਸੁਨਿਯਤ।। ਜਿਹ ਸਮਾਨ ਜਗ ਦੁਤਿਯ ਨ ਗੁਨਿਯਤ।। ਚੰਦਨ ਦੇ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਭਨਿੱਜੈ।। ਜਿਹ ਮੁਖ ਛਬਿ ਨਿਸਕਰ ਕਹ ਦਿੱਜੈ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਨਿਯਤ=ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਨਿਯਤ=ਗੁਣਵਾਨ। ਨਿਸਕਰ=ਚੰਦ।

ਧਰਮ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੁਣਵਾਨ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਚੰਦਨ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਦ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੧।।

ਸੰਦਲ ਦੇ ਦੁਹਿਤਾ ਤਿਹ ਸੋਹੈ।। ਖਗ ਮ੍ਰਿਗ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗਨ ਮੋਹੈ।। ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਭਾ ਤਨ ਮੋ ਤਿਨ ਧਰੀ।। ਮਦਨ ਸੁਨਾਰ ਭਰਤ ਜਨੁ ਭਰੀ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਗ=ਜੋ ਆਕਾਸ ਵਿਚ ਉੱਡਦਾ ਫਿਰੇ, ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਛੀ, ਚੰਦ, ਸੂਰਜ, ਦੇਵਤਾ, ਤਾਰੇ, ਪਵਨ, ਟਿੱਡ, ਆਦਿ ਸਭ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਥੇ ਖਗ ਸ਼ਬਦ ਪੰਛੀ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮ੍ਰਿਗ=ਹਿਰਨ। ਜੱਛ=ਯਕ। ਭੁਜੰਗਨ=ਨਾਗ। ਮੋਹੈ=ਮੋਹਿਤ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਸੰਦਲ ਦੇਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਪੰਛੀ ਹਿਰਨ, ਜੱਛ ਅਤੇ ਨਾਗ ਆਦਿ ਸਭ ਦਾ ਦਿਲ ਮੋਹਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਅਥਾਹ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਾਮਦੇਵ ਰੂਪੀ ਸੁਨਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ।।੨।।

ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਏਕ ਸੁਘਰ ਤਿਨ ਹੇਰਜੋ।। ਮਦਨ ਆਨਿ ਤਾਕਾ ਤਨ ਘੇਰਜੋ।। ਸਖੀ ਏਕ ਤਹ ਦਈ ਪਠਾਈ।। ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿਕੈ ਤਿਹ ਲਜਾਈ।। ੩।।

ਉਸ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ। ਉਸ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਿਹੜੀ ਬਹੁਤ ਯਤਨ ਕਰ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਉਥੇ ਲੈ ਆਈ।।੩।।

ਆਨਿ ਸਜਨ ਤਿਨ ਦਯੋ ਮਿਲਾਇ।। ਰਮੀ ਕੁਅਰਿ ਤਾਸੌ ਲਪਟਾਇ।। ਅਟਕ ਗਯੋ ਜਿਯ ਤਜਾ ਨ ਜਾਈ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਿਨ ਕੀਨੀ ਚਤੁਰਾਈ।। ੪।।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਸਜਣ ਲਿਆ ਕੇ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਕੇ ਰਮਣ ਕੀਤਾ। ਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਮਨ ਉਹਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਉਸ

ਤੋਂ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਇਕ ਚੱਤਰਾਈ ਵਰਤੀ।।੪।।

ਤੋਪ ਬਡੀ ਇਕ ਲਈ ਮੰਗਾਇ।। ਜਿਹ ਮਹਿ ਬੈਠਿ ਮਨੁੱਛ ਤੇ ਜਾਇ।।
ਮੰਤ੍ਰ ਸਕਤਿ ਕਰਿ ਤਾਮੋਂ ਬਰੀ।। ਮਿੱਤ੍ਰ ਭਏ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਰੀ।। ੫।।

ਉਸ ਇਕ ਵੱਡੀ ਤੋਪ ਮੰਗਵਾਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁਖ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਮੰਤਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਉਸ ਵਿਚ ਵੜ ਗਈ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ।।੫।।

ਮਿੱਤ੍ਰ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਸਖੀ ਬੁਲਾਈ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਾਹਿ ਕਹਾ ਸਮੁਝਾਈ।।
ਤੋਪ ਬਿਖੈ ਮੁਹਿ ਡਾਰਿ ਚਲੈਯਹੁ।। ਇਹ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਪਹੁਚੈਯਹੁ।। ੬।।

ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੋਪ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਤੋਪ ਚਲਾਓ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜ ਦੇਵੋ।।੬।।

ਜਬ ਸਹਚਰਿ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਲਈ।। ਦਾਰੂ ਡਾਰਿ ਆਗਿ ਤਿਹ ਦਈ।।
ਗੋਰਾ ਜਿਮਿ ਲੈ ਕੁਅਰਿ ਚਲਾਯੋ।। ਮੰਤ੍ਰ ਸਕਤਿ ਜਮ ਨਿਕਟ ਨ ਆਯੋ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੰਤ੍ਰ ਸਕਤਿ=ਮੰਤਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ। ਨਿਕਟ ਨ ਆਯੋ=ਨੇੜੇ ਨ ਆਇਆ।

ਜਦ ਸਖੀ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਪ ਵਿਚ ਬਰੂਦ ਪਾ ਕੇ, ਪਲੀਤੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਗੋਲੇ ਵਾਂਗ ਉਸ ਨੂੰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੰਤਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੌਤ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨ ਆ ਸਕੀ।।੭।।

ਜਾਇ ਪਰੀ ਨਿਜੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੇ ਘਰ।। ਪਾਹਨ ਜੈਸ ਹਨਾ ਗੋਫਨ ਕਰਿ।।
ਨਿਰਖਿ ਮੀਤ ਤਿਹ ਲਿਯਾ ਉਠਾਈ।। ਪੋਛਿ ਅੰਗਿ ਉਰ ਸਾਥ ਲਗਾਈ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਹਨ=ਪੱਥਰ। ਹਨਾ=ਮਾਰਿਆ।

ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਘਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾ ਡਿੱਗੀ ਜਿਵੇਂ ਗੁਲੇਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਪੱਥਰ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰ ਕੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ।।੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਮੀਤ ਅਧਿਕ ਉਪਮਾ ਕਰਿ ਧੰਨਜ ਕੁਅਰਿ ਕਾ ਨੇਹ।।
ਗੋਲਾ ਹੈ ਤੋਪਹਿ ਉਡੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰੀ ਨ ਦੇਹਿ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੇਹ=ਪਿਆਰ। ਗੋਲਾ ਹੈ=ਗੋਲਾ ਬਣਕੇ।

ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ 'ਧੰਨ ਧੰਨ'

ਕਿਹਾ। ਉਹ ਗੋਲਾ ਬਣਕੇ ਉੱਡ ਗਈ ਪਰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਉਸ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਨ ਕੀਤੀ॥੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਤੈ ਕੁਅਰਿ ਮਿਤਵਾ ਕੇ ਗਈ॥ ਉਤੈ ਸਖਿਨ ਭੂਪਹਿ ਸੁਧਿ ਦਈ॥
ਦਾਰੂ ਡਾਰਿ ਅਨਲ ਹਮ ਦਈ॥ ਤੋਪ ਬਿਖੈਂ ਤਰੁਨੀ ਉਡਿ ਗਈ॥ ੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਾਰੂ=ਬਰੂਦ। ਅਨਲ=ਅੱਗ। ਤਰੁਨੀ=ਇਸਤਰੀ।

ਏਧਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੈ ਗਈ ਅਤੇ ਉਧਰ ਸਖੀ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਖਬਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਰੂਦ ਪਾ ਕੇ ਮੈਂ ਅਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕੁਮਾਰੀ ਤੋਪ ਵਿਚ ਉੱਡ ਗਈ॥੧੦॥

ਰਾਨੀ ਭੂਪਤ ਸਹਿਤ ਪੁਕਾਰੀ॥ ਕਵਨ ਦੈਵ ਗਤਿ ਕਰੀ ਹਮਾਰੀ॥
ਖੇਲਤ ਅਗਿ ਕੁਅਰਿ ਇਨ ਦਈ॥ ਤੋਪ ਬਿਖੈ ਤਾਤੇ ਉਡਿ ਗਈ॥ ੧੧॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੈਵ=ਪ੍ਰਭੂ। ਗਤਿ=ਹਾਲਤ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰ ਨੇ ਇਹ ਸਾਡੀ ਕੀ ਗਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਖੇਡ ਖੇਡ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਪ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਤੋਪ ਨਾਲ ਉੱਡ ਗਈ॥੧੧॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਬਾਨਵੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤੁਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੯੨॥੬੯੮੪॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਤਿਰਾਨੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੯੨॥੬੯੮੪॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤਿਰਾਨੇਵਾਂ
ਕਥਾ ਚੰਪਾ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਅਛਲਾ ਪੁਰ ਇਕ ਭੂਪ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਅਛਲ ਸੈਨ ਤਿਹ ਨਾਮ ਕਹਿੱਜੈ॥
ਤਹਿਕ ਸੁਧਰਮੀ ਰਾਇ ਸ਼ਾਹ ਭਨਿ॥ ਜਾਨੁਕ ਸਭ ਸ਼ਾਹਨ ਕੀ ਥੋ ਮਨਿ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਹਿਕ=ਤਹਿ ਇਕ, ਓਥੇ ਇਕ। ਭਨਿ=ਆਖਿਆ।

ਅਛਲਾਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਅਛਲ ਸੈਨ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਸੁਧਰਮੀ ਰਾਏ ਨਾਮੀਂ ਸ਼ਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਹਾਂ ਵਿਚ ਮਣੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੀ॥੧॥

ਚੰਪਾ ਦੇ ਤਿਹ ਸ਼ਾਹ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਰੂਪਵਾਨ ਗੁਨਵਾਨ ਕਹਿੱਜੈ॥
ਤਿਨ ਰਾਜਾ ਕੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਿਹਾਰਜੋ॥ ਸੁਛਬਿ ਰਾਇ ਜਿਹ ਨਾਮ ਬਿਚਾਰਜੋ॥ ੨॥

ਚੰਪਾ ਦੇਵੀ ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜੋ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵਾਨ ਅਤੇ ਗੁਣਵਾਨ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਵੇਖਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਛੱਬ ਰਾਏ ਸੀ॥੨॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਹਿਤੂ ਜਾਨਿ ਇਕ ਸਹਚਰਿ ਲਈ ਬੁਲਾਇਕੈ॥
ਸੁਛਬਿ ਰਾਇ ਕੇ ਦੀਨੋ ਤਾਹਿ ਪਠਾਇਕੈ॥
ਕਹਾ ਕ੍ਰੋਰਿ ਕਰਿ ਜਤਨ ਤਿਸੈ ਹਜਾਂ ਲਜਾਇਯੋ॥
ਹੋ ਜਿਤਕ ਚਹੌਗੀ ਦਰਬੁ ਤਿਤਕ ਲੈ ਜਾਇਯੋ॥ ੩॥

ਉਸ ਆਪਣੀ ਇਕ ਹਿਤੂ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸੁਛੱਬ ਰਾਏ ਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਰੋੜਾਂ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਏਥੇ ਲੈ ਆ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਚਾਹੇਂਗੀ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਧਨ ਦੇ ਦਵਾਂਗੀ॥੩॥

ਸੁਨਤ ਸਹਚਰੀ ਬਚਨ ਸਜਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਗਈ॥
ਜਿਮਿ ਤਿਮਿ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਬੋਧ ਤਹਾਂ ਲਜਾਵਤ ਭਈ॥
ਮਿਲਤ ਛੈਲਨੀ ਛੈਲ ਅਧਿਕ ਸੁਖੁ ਪਾਇਯੋ॥
ਹੋ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਕੈਫਨ ਨਿਕਟ ਮੰਗਾਇਯੋ॥ ੪॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਜਿਮਿ ਤਿਮਿ=ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ। ਪ੍ਰਬੋਧ=ਸਮਝਾ ਕੇ।

ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਦਾਸੀ ਉਸ ਸਜਣ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਈ। ਗਭਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮੁਟਿਆਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਮੰਗਵਾਈਆਂ॥੪॥

ਕਿਯਾ ਕੈਫ ਕੌ ਪਾਨ ਸੁ ਦੁਹੂੰ ਪ੍ਰਜੰਕ ਪਰ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਰਮੇ ਬਿਹਸਿ ਕਰਿ ਨਾਰਿ ਨਰ॥
ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤੇ ਮਤ ਕੌ ਬਿਹਸਿ ਉਚਾਰਿਕੈ॥
ਹੋ ਆਪੁ ਬੀਚ ਕੰਧਨ ਪਰ ਹਾਥਨ ਡਾਰਿਕੈ॥ ੫॥

ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਪਲੰਘ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਰਮਣ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖ ਕੇ ਉਹ ਕੋਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੫॥

ਅਧਿਕ ਜੋਰ ਤਨ ਦੋਊ ਤਹਾਂ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੈਂ।।
ਮਨ ਮੈ ਭਏ ਅਨੰਦ ਨ ਕਾਹੂੰ ਤੇ ਡਰੈਂ।।
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਕਰ ਜਾਂਹਿ ਸੁ ਛਿਨਿਕ ਨ ਛੋਰਹੀ।।
ਹੋ ਸਕਲ ਦ੍ਰਪ ਕੰਦ੍ਰਪ ਕੋ ਤਹਾਂ ਮਰੋਰਹੀ।। ੬।।

ਦੋਵੇਂ ਬਹੁਤ ਤਾਕਤਵਰ ਸਨ ਅਤੇ ਨਿਰਭੈ ਹੋ ਕੇ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਛਿਣ ਭਰ ਲਈ ਵੀ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਤੋੜ ਰਹੇ ਸਨ।।੬।।

ਚੌਪਈ।। ਭੋਗ ਕਰਤ ਤਰੁਨੀ ਸੁਖ ਪਾਯੋ।। ਕਰਤ ਕੇਲ ਰਜਨਿਯਹਿ ਬਿਤਾਯੋ।।
ਪਹਿਲੀ ਰਾਤਿ ਬੀਤ ਜਬ ਗਈ।। ਪਾਛਿਲ ਰੈਨਿ ਰਹਤ ਸੁਧਿ ਲਈ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰਤ ਕੇਲ=ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਿਆਂ। ਰਜਨਿਯਹਿ=ਰਾਤ।

ਰਮਣ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਅਪਾਰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਸੇ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਦ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ ਬੀਤ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਭਾਗ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ।।੭।।

ਕਹਾ ਕੁਅਰਿ ਉਠਿ ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਸੰਗ।। ਕਬਹੂੰ ਛਾਡ ਹਮਾਰਾ ਤੈਂ ਜੰਗ।।
ਜੋ ਕੋਈ ਪੁਰਖ ਹਮੈਂ ਲਹਿ ਜੈਹੈ।। ਜਾਇ ਰਾਵ ਤਨ ਭੇਦ ਬਤੈਹੈ।। ੮।।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਉੱਠ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਦੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਸਾਨੂੰ ਵੇਖ ਲਵੇਗਾ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਦੱਸ ਦੇਵੇਗਾ।।੮।।

ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤਾ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰਾ।। ਬੈਨ ਸੁਨੋ ਮਮ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾ।।
ਸਭਨ ਲਖਤ ਤੁਹਿ ਕੈਫ ਪਿਲਾਊਂ।। ਤਬੈ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਸੁਤਾ ਕਹਾਊਂ।। ੯।।

ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਵਾਂਗੀ ਤਦ ਹੀ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਕਹਾਵਾਂਗੀ।।੯।।

ਤਹ ਹੀਂ ਰਮੋ ਤਿਹਾਰੇ ਸੰਗਾ।। ਅਪਨੇ ਜੋਰਿ ਅੰਗ ਸੌ ਅੰਗਾ।।
ਹਮੈਂ ਤੁਮੈਂ ਸਭ ਲੋਗ ਨਿਹਾਰੈਂ।। ਭਲੋ ਬੁਰੋ ਨਹਿ ਭੇਦ ਬਿਚਾਰੈਂ।।੧੦।।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਗਾਂ ਨਾਲ ਅੰਗ ਜੋੜ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰਾਂਗੀ, ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਵੇਖਣਗੇ ਪਰ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।।੧੦।।

ਯੌਂ ਕਹਿ ਕੁਅਰਿ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੀਨਾ॥ ਪ੍ਰਾਤ ਭੇਸ ਨਰ ਕੋ ਧਰਿ ਲੀਨਾ॥
ਕੀਅਸ ਕੁਅਰ ਕੇ ਧਾਮ ਪਯਾਨਾ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਿਨੀ ਪਛਾਨਾ॥ ੧੧॥

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਖੁਦ ਮਰਦ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨ ਪਹਿਚਾਣ ਸਕਿਆ॥੧੧॥

ਚਾਕਰ ਰਾਖਿ ਕੁਅਰਿ ਤਿਹ ਲਿਯੋ॥ ਬੀਚ ਮੁਸਾਹਿਬ ਕੋ ਤਿਹ ਕਿਯੋ॥
ਖਾਨ ਪਾਨ ਸਭ ਸੋਈ ਪਿਲਾਵੈ॥ ਨਰ ਨਾਰੀ ਕੋਈ ਜਾਨਿ ਨ ਜਾਵੈ॥ ੧੨॥

ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨੌਕਰ ਰਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੁਸਾਹਿਬਾਂ ਵਿਚ ਥਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਉਹੀ ਹੁਣ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ॥੧੨॥

ਇਕ ਦਿਨ ਪਿਯ ਲੈ ਗਈ ਸ਼ਿਕਾਰਾ॥ ਬੀਚ ਸੁਰਾਹੀ ਕੇ ਮਦ ਡਾਰਾ॥
ਜਲ ਕੈ ਸਾਥ ਭਿਗਾਇ ਉਛਾਰਾ॥ ਚੋਵਤ ਜਾਤ ਜਵਨ ਤੇ ਬਾਰਾ॥ ੧੩॥

ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਸੁਰਾਹੀ ਭਰ ਕੇ ਉਹ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਲੈ ਗਈ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਉਛਾਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਸੁਰਾਹੀ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਡਿੱਗਦਾ ਹੋਇਆ ਦਿਸਿਆ॥੧੩॥

ਸਭ ਕੋਈ ਲਖੈ ਤਵਨ ਕਹ ਪਾਨੀ॥ ਕੋਈ ਨ ਸਮੁਝਿ ਸਕੈ ਮਦ ਗਜਾਨੀ॥
ਜਬ ਕਾਨਨ ਕੇ ਗਏ ਮੰਝਾਰਾ॥ ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਸੌ ਬਾਲ ਉਚਾਰਾ॥ ੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਦ=ਸ਼ਰਾਬ। ਗਜਾਨੀ=ਸਿਆਣਾ। ਕਾਨਨ=ਜੰਗਲ। ਮੰਝਾਰਾ=ਵਿਚ। ਬਾਲ=ਇਸਤਰੀ।

ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਚੱਤਰ ਇਹ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ॥੧੪॥

ਤੁਮ ਕੋ ਲਗੀ ਤ੍ਰਿਖਾ ਅਭਿਮਾਨੀ॥ ਸੀਤਲ ਲੇਹੁ ਪਿਯਹੁ ਇਹ ਪਾਨੀ॥
ਭਰਿ ਪਜਾਲਾ ਲੈ ਤਾਹਿ ਪਯਾਰਾ॥ ਸਭਹਿਨ ਕਰਿ ਜਲ ਤਾਹਿ ਬਿਚਾਰਾ॥ ੧੫॥

ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਠੰਡਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਲਵੋ। ਉਸ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਇਕ ਪਿਆਲਾ ਭਰ ਕੇ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਪਾਣੀ ਹੀ ਸਮਝਿਆ॥੧੫॥

ਪੁਨਿ ਤ੍ਰਿਯ ਲਿਯਾ ਕਬਾਬ ਹਾਥਿ ਕਰਿ।। ਕਹਿਯੋ ਕਿ ਖਾਹੁ ਰਾਜ ਸੁਤ ਬਨਫਰ।।
ਤੁਮਰੇ ਨਿਮਿਤਿ ਤੋਰਿ ਇਨ ਆਨਾ।। ਭੱਛਨ ਕਰਹੁ ਸ੍ਵਾਦ ਅਬ ਨਾਨਾ।। ੧੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਜ ਸੁਤ=ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ। ਬਨਫਰ=ਜੰਗਲੀ ਫਲ। ਭਛੱਨ ਕਰਹੁ=ਖਾਵੋ।

ਫਿਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਬਾਬ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਇਹ ਵਣ ਫਲ ਖਾਓ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਤੋੜ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵਾਦ ਨਾਲ ਖਾਓ।।੧੬।।

ਜਬ ਮਧਜਾਨ ਸਮੋ ਭਯੋ ਜਾਨਜੋ।। ਸਭ ਲੋਗਨ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨਜੋ।।
ਤੁਮ ਸਭ ਚਲੋ ਭੂਪ ਕੇ ਸਾਥਾ।। ਹਮ ਸੇਵਾ ਕਰਿਹੈ ਜਗਨਾਥਾ।। ੧੭।।

ਜਦ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਚਲੋ, ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਜਗਨ ਨਾਥ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਆਵਾਂਗੇ।। ੧੭ ।।

ਸਭ ਜਨ ਪਠੈ ਭੂਪ ਕੇਸਾਥਾ।। ਦੋਈ ਰਹੇ ਨਾਰਿ ਅਰੁ ਨਾਥਾ।।
ਪਰਦਾ ਐਂਚਿ ਦਸੌਦਿਸਿ ਲਿਯਾ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਹਸਿ ਹਸਿ ਰਸਿ ਕਿਯਾ।। ੧੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਠੈ=ਚਲੈ ਗਏ। ਨਾਰਿ ਅਰੁ ਨਾਥਾ=ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਮਾਲਕ। ਐਂਚ=ਖਿੱਚ। ਦਸੌਦਿਸ=ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ।

ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹੁਣ ਦੋਵੇਂ ਨਰ ਨਾਰੀ ਉਥੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਪੜਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।।੧੮।।

ਦੋਹਰਾ।। ਇਹ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਦੋਈ ਬਿਹਸਿ ਰਮਤ ਭਏ ਨਰ ਨਾਰਿ।।
ਪ੍ਰਜਾ ਸਹਿਤ ਰਾਜਾ ਛਲਾ ਸਕਾ ਨ ਭੂਪ ਬਿਚਾਰਿ।। ੧੯।। ੧।।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੋਵੇਂ ਰਮਣ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਪਰਜਾ ਸਮੇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛਲ ਲਿਆ।।੧੯।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੈ ਤਿਰਾਨਵੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤੁਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੯੩।।੭੦੧੩।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਤਿਰਾਨੋਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੯੩।।੭੦੧੩।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਚੌਰਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਲਕੇਸ ਮਤੀ

ਚੌਪਈ।। ਦੇਵ ਛੱਤ੍ਰ ਇਕ ਭੂਪ ਬਖਨਿਯਤਿ।। ਸ੍ਰੀ ਸੁਰ ਰਾਜਵਤੀ ਪੁਰ ਜਨਿਯਤ।।
ਤਿਹੁ ਸੰਗ ਚੜ੍ਹਤ ਅਮਿਤਿ ਚਤੁਰੰਗਾ।। ਉਮਡਿ ਚਲਤ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਕਰਿ ਗੰਗਾ।। ੧।।

ਦੇਵ ਛੱਤਰ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸੁਰ ਰਾਜਵਤੀ ਨਗਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬੇਅੰਤ ਚਤਰੰਗੀ ਸੈਨਾ ਗੰਗਾ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗ ਉੱਮਡ ਕੇ ਚਲਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸ੍ਰੀ ਅਲਕੇਸ ਮਤੀ ਤਿਹ ਸੁਤਾ ਬਖਾਨਿਯੈ।।
ਪਰੀ ਪਦੁਮਨੀ ਪ੍ਰਾਤ ਕਿ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਪ੍ਰਮਾਨਿਯੈ।।
ਕੈ ਨਿਸੁਪਤਿ ਸੁਰ ਜਾਇ ਕਿ ਦਿਨਕਰ ਜੂਝਈ।।
ਹੋ ਜਿਹ ਸਮ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਨਾਰਿ ਨ ਪਾਛੈ ਹੈ ਭਈ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਾਤ=ਸਮਾਨ। ਨਿਸੁਪਤਿ=ਚੰਦ। ਦਿਨਕਰ=ਸੂਰਜ।

ਅਲਕੇਸ ਮਤੀ ਉਸਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪਰੀ ਪਦਮਨੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗੀ ਚੰਦਰ ਸੂਰਜ ਜਾਂ ਦੇਵ-ਕੰਨਿਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗੀ ਨ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਗੇ ਤੋਂ ਹੋਵੇਗੀ।।੨।।

ਤਹ ਇਕ ਰਾਇ ਸਜੁਲਫ ਸੁ ਛੱਤ੍ਰੀ ਜਾਨਿਯੈ।। ਰੂਪਵਾਨ ਸੁਘਰ ਪਹਿਚਾਨਿਯੈ।।
ਜਿਹ ਬਿਲੋਕਿ ਕੰਦ੍ਰੱਪ ਦ੍ਰੱਪ ਕਹ ਖੋਇ ਹੈ।। ਹੋ ਜਿਹ ਸਮ ਸੁੰਦਰ ਭਯੋ ਨ ਆਗੋ ਹੋਇ ਹੈ।।੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੰਦ੍ਰੱਪ ਦ੍ਰੱਪ=ਕਾਮ ਦਾ ਹੰਕਾਰ।

ਉਥੇ ਇਕ ਸਜੁਲਫ ਰਾਏ ਨਾਮੀਂ ਖੱਤਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬੜਾ ਰੂਪਵਾਨ, ਗੁਣਵਾਨ ਅਤੇ ਸਿਆਣਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਵੀ ਹੰਕਾਰ ਚੂਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗਾ ਵੀ ਨ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਨ ਅੱਗੇ ਹੋਵੇਗਾ।।੩।।

ਰਾਜ ਸੁਤਾ ਇਕ ਦਿਨ ਤਿਹ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿਕੈ।।
ਰਹੀ ਮਗਨ ਹ੍ਵੈ ਮਨ ਮਹਿ ਕ੍ਰਿਯਾ ਬਿਚਾਰਿਕੈ।।
ਅਬ ਕਸ ਕਰੌ ਉਪਾਇ ਜੁ ਯਾਹੀ ਕਹ ਬਰੌ।।

ਹੋ ਬਿਨੁ ਸਾਜਨ ਕੇ ਮਿਲੇ ਅਗਨਿ ਭੀਤਰ ਜਰੌ॥ ੪॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੋਈ ਐਸਾ ਉਪਾਅ ਕਰਾਂਗੀ ਕਿ ਏਸੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਸਜਨ ਦੇ ਨ ਮਿਲਣ ਤੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ॥੪॥

ਹਿਤੂ ਸਹਚਰੀ ਸਮਝਿਕ ਲਈ ਬੁਲਾਇਕੈ॥
ਕਹਿ ਤਿਹ ਭੇਦ ਕੁਅਰ ਤਨ ਦਈ ਪਠਾਇਕੈ॥
ਜੁ ਮੈਂ ਤੁਮੈਂ ਕਛੁ ਕਹਿਯੋ ਸੁ ਮੀਤਹਿ ਆਖਿਯੋ॥
ਹੋ ਚਿਤ ਮਹਿ ਰਖਿਯਹੁ ਭੇਦ ਨ ਕਾਹੂ ਭਾਖਿਯੋ॥ ੫॥

ਉਸ ਇਕ ਹਿਤੂ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸਮਝਾ ਕੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਜੋ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਉਹੋ ਹੀ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਹੀ ਭੇਤ ਨੂੰ ਰੱਖੀਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨ ਦਸੀਂ॥

ਚੌਪਈ॥ ਸਖੀ ਕੁਅਰ ਪਹਿ ਦਈ ਪਠਾਈ॥ ਜਿਹ ਤਿਹ ਭਾਂਤਿ ਪ੍ਰਬੋਧਿ ਲਯਾਈ॥
ਰਾਜ ਸੁਤਹਿ ਤਿਨ ਆਨ ਮਿਲਾਯੋ॥ ਸਾਜਨ ਮਿਲਤ ਸਜਨਿ ਸੁਖ ਪਾਯੋ॥ ੬॥

ਚੱਤਰ ਸਖੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਲੈ ਆਈ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ॥੬॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਸੇਤੀ ਕਿਯ ਭੋਗਾ॥ ਮਿਟ ਗਯੋ ਸਕਲ ਦੁਹਨ ਕੋ ਸੋਗਾ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਕਰੈ ਬਿਲਾਸਾ॥ ਨਿਜ ਪਤਿ ਕੋ ਤਜਿ ਕਰਿਕੈ ਤ੍ਰਾਸਾ॥ ੭॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਲਏ। ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਭੈਅ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਸ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ॥ ੭॥

ਚਤੁਰ ਚਤੁਰਿਯਾ ਦੋਈ ਕਲੋਲਹਿ॥ ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਬੈਨ ਮਧੁਰ ਧੁਨ ਬੋਲਹਿ॥
ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਕੀ ਕੈਫ ਮੰਗਾਵੈ॥ ਏਕ ਪਲੰਘ ਬੈਠਿ ਪਰ ਚੜਾਵੈ॥ ੮॥

ਉਹ ਚੱਤਰ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੋਵੇਂ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਮਿਲ ਕੇ ਮਿੱਠੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਗਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਇਕ ਹੀ ਪਲੰਘ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪੀਣ ਲੱਗੇ॥੮॥

ਆਸਨ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਲੇਂਹੀ॥ ਆਲਿੰਗਨ ਚੁੰਬਨ ਦੋਇ ਦੇਂਹੀ॥

ਰਸਿ ਰਸਿ ਕਸਿ ਨਰ ਕੇਲ ਕਮਾਇ।। ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਤਰੁਨੀ ਤਰ ਜਾਇ।।੯।।

ਮੁਖਤਲਿਫ ਕਿਸਮ ਦੇ ਆਸਣ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਆਲਿੰਗਨ ਚੁੰਮਣ ਲੈਣ ਦੇਣ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਮਰਦ ਰਸ ਮਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਣ ਲੱਗਾ।।੯।।

ਦੋਇ ਤਰੁਨ ਬਿਜਯਾ ਦੁਹੂੰ ਖਾਈ।। ਦਾਰਿ ਟਾਂਕ ਅਹਿਫੇਨ ਚੜਾਈ।।
ਰਸਿ ਰਸਿ ਕਰਿ ਕਸਿ ਕਸਿ ਰਤਿ ਕਿਯੋ।। ਚੋਰਿ ਚੰਚਲਾ ਕੋ ਚਿਤ ਲਿਯੋ।।੧੦।।

ਦੋਹਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਭੰਗ ਪੀਤੀ ਅਤੇ ਚਾਰ ਟਾਂਕ ਅਫੀਮ ਖਾ ਲਈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਸ ਪੂਰਬਕ ਕਸ ਕਸ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਚਿੱਤ ਗਭਰੂ ਨੇ ਚੁਰਾ ਲਿਆ।।੧੦।।

ਰਸਿਗੇ ਦੋਊ ਨ ਛੋਰਾ ਜਾਇ।। ਕਹੀ ਬਾਤ ਇਹ ਘਾਤ ਬਨਾਇ।।
ਏਕ ਮੰਤ੍ਰ ਹਮ ਤੇ ਪਿਯ ਲੀਜੈ।। ਜਲ ਕੇ ਬਿਖੈ ਪਿਯਾਨਾ ਕੀਜੈ।। ੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਲ ਕੇ ਬਿਖੈ=ਪਾਣੀ ਵਿਚ। ਪਿਯਾਨਾ=ਚਲੇ ਜਾ।

ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਹੁਣ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਤਦ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮੌਕਾ ਪਾ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ, "ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮੈਥੋਂ ਇਕ ਮੰਤਰ ਲਵੋ ਅਤੇ ਜਲ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਓ"।।੧੧।।

ਜਬ ਲਗੁ ਮੰਤ੍ਰਚਾਰ ਤੈਂ ਕਰ ਹੈਂ।। ਤਬ ਲਗਿ ਤੈਂ ਜਲ ਬੀਚ ਨ ਮਰਹੈਂ।।
ਤੁਮਰੇ ਜਲ ਐਹੈ ਨ ਨੇਰੇ।। ਚਾਰਿ ਓਰ ਰਹਿ ਹੈ ਤੁਹਿ ਘੇਰੇ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੰਤ੍ਰਚਾਰ=ਮੰਤਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ। ਐਹੈ ਨ ਨੇਰੇ=ਜਲ ਤੁਹਾਡੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ।

ਜਦ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਮੰਤਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਜਲ ਤੁਹਾਡੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਜਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਰੋਗੇ, ਜਲ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ ਬਲਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਰਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰ ਲਵੇਗਾ।।੧੨।।

ਮੰਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਤਾਤੇ ਤਬ ਲਿਯੋ।। ਗੰਗਾ ਬੀਚ ਪਯਾਨਾ ਕਿਯੋ।।
ਜਲ ਚਹੂੰ ਓਰ ਤਵਨ ਕੇ ਰਹਾ।। ਆਨਿ ਪਾਨ ਤਾਕੇ ਨਹਿ ਗਹਾ।। ੧੩।।

ਤਦ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਮੰਤਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਗੰਗਾ ਦੇ ਵਿਚ ਵੜ ਗਿਆ, ਪਾਣੀ ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ।।੧੩।।

ਇਹ ਛਲ ਜਲ ਮਹਿ ਮੀਤ ਪਠਾਯੋ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਤਨ ਬਚਨ ਸੁਨਾਯੋ॥
ਹੋ ਪਿਤ ਪ੍ਰਾਤ ਸੁਯੰਬਰ ਕਰਿਹੌ॥ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪੁਰਖ ਕੋਈ ਬਰਿਹੌ॥੧੪॥

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚਾਂਗੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ॥੧੪॥

ਕਹੇ ਚਲੋ ਤੁਮ ਤਾਤ ਹਮਾਰੇ॥ ਮਥਹੁ ਜਾਨਵੀ ਹੋਤ ਸਵਾਰੇ॥
ਤਹ ਤੇ ਜੁ ਨਰ ਨਿਕਸਿ ਹੈ ਕੋਈ॥ ਭਰਤਾ ਹੋਇ ਹਮਾਰੋ ਸੋਈ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਥਹੁ=ਰਿੜਕੋ। ਜਾਨਵੀ=ਗੰਗਾ। ਸਵਾਰੇ=ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨੋਂ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਗੰਗਾ ਦਾ ਮੰਥਨ ਕਰੋ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਨਿਕਲੇਗਾ ਉਹੀ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਹੋਵੇਗਾ॥੧੫॥

ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਰਾਜਾ ਹਰਖਾਨੋ॥ ਸਾਚੁ ਝੂਠੁ ਜੜ ਕਛੂ ਨ ਪਛਾਨੋ॥
ਜੋਰਿ ਪ੍ਰਜਾ ਦੈ ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ॥ ਚਲੇ ਸੁਰਸੁਰੀ ਮਥਨ ਸਕਾਰੇ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰਖਾਨੋ=ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਸੁਰਸੁਰੀ=ਗੰਗਾ।

ਰਾਜਾ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਝੂਠ ਸੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕਰ, ਸਵੱਖਤੇ ਹੀ ਗੰਗਾ ਦਾ ਮੰਥਨ ਕਰਨ ਚਲ ਪਿਆ॥੧੬॥

ਬਡੇ ਦ੍ਰੂਮਨ ਕੀ ਮਥਨਿ ਸੁ ਧਾਰਿ॥ ਮਥਤ ਭਏ ਸੁਰਸਰਿ ਮੋ ਡਾਰਿ॥
ਤਨਿਕ ਬਾਰਿ ਕਹ ਜਬੈ ਡੁਲਾਯੋ॥ ਨਿਕਸਿ ਪੁਰਖ ਤਹ ਤੇ ਇਕ ਆਯੋ॥੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦ੍ਰੂਮਨ=ਦਰੱਖਤ। ਮਥਨਿ=ਮਧਾਣੀ।

ਵੱਡੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮਧਾਣੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਰਿੜਕਣ ਲੱਗੇ। ਜਦ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਰਿੜਕਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਨਿਕਲ ਆਇਆ॥੧੭॥

ਨਿਰਖਿ ਸਜਨ ਕੋ ਰੂਪ ਅਪਾਰਾ॥ ਬਰਤ ਭਈ ਤਿਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਪਸੁ ਕਛੂ ਨ ਬਿਚਰਿਯੋ॥ ਇਹ ਛਲ ਨਾਰਿ ਜਾਰ ਕਹ ਬਰਿਯੋ॥੧੮॥

ਸਜਨ ਦਾ ਅਪਾਰ ਸਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵਰ ਲਿਆ। ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਿਆ॥੧੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਤੇ ਮਥਿ ਨੀਰਧਹਿ ਲਛਮੀ ਬਰੀ ਮੁਰਾਰਿ॥
ਤਸਹਿ ਮਥਿ ਗੰਗਾ ਬਰਾ ਯਾਕਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਿ॥ ੧੯॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਿਹ ਬਿਧਿ=ਜਿਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ। ਨੀਰਧਹਿ=ਸਮੁੰਦਰ। ਮੁਰਾਰਿ=ਵਿਸ਼ਨੂੰ। ਬਰਾ=ਵਿਆਹਿਆ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕ ਕੇ ਲਛਮੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਰਿੜਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ॥੧੯॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਚੁਰਾਨਵੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੯੪॥੭੦੩੩॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ. ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ. ਤਿੰਨ ਸੌ ਚਰਾਨੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੯੪॥੭੦੩੩॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਪਚਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਜ਼ੁਲਫ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸਰਬ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਇਕ ਸੋਹੈ॥ ਸਰਬ ਸਿੰਧੁ ਪੁਰ ਗੜ੍ਹ ਜਿਹ ਕੋਹੈ॥
ਸ੍ਰੀ ਦਲ ਥੰਭੁ ਸੁਜਾਨ ਪੁੱਤ੍ਰ ਤਿਹ॥ ਸੁੰਦਰ ਅਵਰ ਨ ਭਯੋ ਤੁੱਲਿ ਜਿਹ॥ ੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੰਧੁ ਪੁਰ ਗੜ੍ਹ=ਸਮੁੰਦਰ ਉਤੇ ਕਿਲ੍ਹਾ।

ਸਿੰਧਪੁਰ ਨਾਮੀਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਰਬ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ. ਦਲ ਥੰਭ ਨਾਮੀਂ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਸੁਘੜ ਸੁਜਾਨ ਪੁੱਤਰ ਸੀ. ਉਹ ਏਨਾ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੧॥

ਦੁਸ਼ਟ ਸਿੰਘ ਤਾਕੋ ਭ੍ਰਾਤਾ ਭਨਿ॥ ਦੁਤਿਯ ਚੰਦ੍ਰ ਜਾਨਾ ਸਭ ਲੋਗਨ॥
ਰੂਪਵਾਨ ਗੁਨਵਾਨ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਕਵਨ ਸੁਘਰ ਸਮ ਤਾਹਿ ਕਹਿੱਜੈ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭ੍ਰਾਤਾ ਭਨਿ=ਭਰਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੁਤਿਯ ਚੰਦ੍ਰ=ਦੂਸਰਾ ਚੰਦਰਮਾ।

ਦੁਸ਼ਟ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੂਸਰਾ ਚੰਦਰਮਾਂ ਮੰਨਦੇ ਸਨ. ਉਹ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵਾਨ ਅਤੇ ਗੁਣਵਾਨ ਸੀ, ਉਸ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੨॥

ਸ੍ਰੀ ਸੁ ਜ਼ੁਲਫ ਦੇ ਸ਼ਾਹ ਦੁਲਾਰੀ॥ ਜਿਹ ਸਮਾਨ ਨਹਿ ਦੇਵ ਕੁਮਾਰੀ॥

****

ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਨਿਰਖਾ ਤਿਹ ਜਬਹੀ। ਲਗਗੀ ਲਗਨ ਨਿਗੌਡੀ ਤਬਹੀ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਰਖਾ=ਵੇਖਿਆ। ਲਗਨ=ਪਿਆਰ।

ਜ਼ੁਲਫ ਦੇਵੀ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਕੋਈ ਦੇਵ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਜਦ ਤੋਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਲਗਨ ਉਸ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਈ।।੩।।

ਹਿਤੂ ਜਾਨਿ ਸਹਚਰੀ ਬੁਲਾਈ।। ਭੇਦ ਭਾਖਿ ਤਿਹ ਠੌਰ ਪਠਾਈ।।
ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਤਿਹ ਹਾਥ ਨ ਆਯੋ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਉਹਿ ਇਹ ਆਨਿ ਸੁਨਾਯੋ।। ੪।।

ਉਸ ਇਕ ਹਿਤੂ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਕੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨ ਮੰਨੀ ਅਤੇ ਇਹੋ ਕੁਝ ਉਸ ਆ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ।।੪।।

ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤਾ ਬਹੁ ਜਤਨ ਥਕੀ ਕਰਿ।। ਗਯੋ ਨ ਮੀਤ ਕੈਸੇਹੂੰ ਤਿਹ ਘਰ।।
ਬੀਰ ਹਾਂਕਿ ਇਕ ਤਹਾਂ ਪਠਾਯੋ।। ਸੋਤ ਸੇਜ ਤੇ ਗਹਿ ਪਟਕਾਯੋ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬੀਰ=ਭੂਤ। ਗਹਿ ਪਟਕਾਯੋ=ਫੜ ਕੇ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ।

ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਅਨੇਕਾਂ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਥਕ ਗਈ, ਪਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਨ ਆਇਆ। ਫਿਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਇਕ ਬੀਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਜਿਸ ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਪਲੰਘ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਪਟਕਾ ਕੇ ਮਾਰਿਆ।।੫।।

ਟੰਗਰੀ ਭੂਤ ਕਬੈ ਗਹਿ ਲੇਈ।। ਕਬਹੂੰ ਡਾਰਿ ਸੇਜ ਪਰ ਦੇਈ।।
ਅਧਿਕ ਤ੍ਰਾਸ ਦੇ ਤਾਹਿ ਪਛਾਰਾ।। ਉਹਿ ਡਰਿ ਜਿਯ ਤੇ ਮਾਰਿ ਨ ਡਾਰਾ।। ੬।।

ਬੀਰ ਕਦੇ ਉਸ ਦੀ ਲੱਤ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਲੰਘ ਤੋਂ ਪਟਕਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ. ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਭੈਭੀਤ ਕੀਤਾ ਪਰ ਮਾਲਕਣ ਦਾ ਡਰ ਕਰਕੇ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ।।੬।।

ਰੈਨਿ ਸਿਗਰ ਤਿਹ ਸੈਨ ਦਿਯੋ।। ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਕਹ ਤ੍ਰਾਸਿਤ ਬਹੁ ਕਿਯੋ।।
ਚਲੀ ਖਬਰਿ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਤਿ ਆਈ।। ਭੂਤ ਨਾਸ ਕਰ ਲਏ ਬੁਲਾਈ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੈਨਿ ਸਿਗਰ=ਸਾਰੀ ਰਾਤ। ਤ੍ਰਾਸਿਤ=ਡਰਾਇਆ।

ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਣ ਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਡਰਾਇਆ। ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਰਾਜੇ ਤਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਭੂਤਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ।।੭।।

ਭੂਤ ਹਤਾ ਇਕ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਾਰੈਂ।। ਬੀਸ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜਿ ਬੀਰ ਪੁਕਾਰੈਂ।।
ਕਿਸਹੂ ਪਕਰਿ ਚੀਰਿ ਕਰਿ ਦੇਈ।। ਕਾਹੂੰ ਪਕਰਿ ਰਾਨ ਤਰ ਲੇਈ।। ੮।।

ਇਸ ਪਾਸੇ ਮਾਂਦਰੀ ਜਦ ਇਕ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਬੀਰ ਵੀਹ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਸੀ. ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਚੀਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੱਤਾਂ ਥੱਲੇ ਦੱਬਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।।੮।।

ਜਬ ਸਭ ਸਕਲ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਿ ਹਾਰੇ।। ਤਬ ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਨ ਬੀਰ ਪੁਕਾਰੇ।।
ਜੋ ਗੁਰ ਮੋਰ ਇਹਾਂ ਚਲਿ ਆਵੈ।। ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਤਬ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾਵੈ।। ੯।।

ਜਦ ਉਹ ਲੋਕ ਸਾਰੇ ਮੰਤਰ ਅਜ਼ਮਾ ਕੇ ਹਾਰ ਗਏ ਤਦ ਬੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਏਥੇ ਲੈ ਆਵੋ ਤਾਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।।੯।।

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਰਾਜਾ ਪਗ ਪਰੇ।। ਬਹੁ ਉਸਤਤਿ ਕਰਿ ਬਚਨ ਉਚਰੇ।।
ਕਹਾਂ ਤੋਰ ਗੁਰ ਮੋਹਿ ਬਤੈਯੇ।। ਜਿਹ ਤਿਹ ਭਾਂਤਿ ਤਾਂਹਿ ਹਜਾ ਲਜੈਯੇ।। ੧੦।।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ ਅਤੇ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਹੈ. ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਏਥੇ ਲੈ ਆਵਾਂਗੇ।।੧੦।।

ਜਵਨ ਪੁਰਖ ਕਾ ਨਾਮ ਬਤਾਯੋ।। ਨਾਰਿ ਤਿਸੀ ਕਾ ਭੇਸ ਬਨਾਯੋ।।
ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਠੌਰ ਭਾਖਤ ਭਯੋ ਜਹਾਂ।। ਬੈਠੀ ਜਾਇ ਚੰਚਲਾ ਤਹਾਂ।।੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਠੌਰ ਭਾਖਤ ਭਯੋ ਜਹਾਂ=ਜਿਹੜੀ ਥਾਂ ਦੱਸੀ ਸੀ। ਚੰਚਲਾ=ਇਸਤਰੀ।

ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਭੂਤ ਨੇ ਨਾਂ ਦਸਿਆ, ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਉਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਲਿਆ, ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੱਸੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਥੇ ਹੀ ਜਾ ਬੈਠੀ।।੧੧।।

ਬਚਨ ਸੁਨ ਤ ਤਹ ਭੂਪ ਸਿਧਾਰਜੋ।। ਤਿਹੀ ਰੂਪ ਤਰ ਪੁਰਖ ਨਿਹਾਰਜੋ।।
ਜਿਹ ਤਿਹ ਬਿਧ ਤਾਂਕੌ ਬਿਰਮਾਜੋ।। ਅਪੁਨੇ ਧਾਮ ਤਾਹਿ ਲੈ ਆਯੋ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿਧਾਰਜੋ=ਗਿਆ। ਬਿਰਮਾਯੋ=ਭਰਮਾਇਆ।

ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਚਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਰੁੱਖ ਦੇ ਥੱਲੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਭਰਮਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ।।੧੨।।

ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਤਾਕਹ ਦਰਸਾਯੋ।। ਬਚਨ ਤਾਹਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨਾਯੋ।।
ਯੌ ਇਹ ਤ੍ਰਿਯ ਪਤਿਬ੍ਰੱਤਾ ਬਰੈ।। ਤਊ ਬਚੇ ਯਹ ਯੌਨ ਉਬਰੈ।।੧੩।।

ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਪਤੀ ਬਰਤਾ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਵੇ ਤਦ ਇਹ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਨਹੀਂ॥੧੩॥

ਕਰਤ ਕਰਤ ਬਹੁ ਬਚਨ ਬਤਾਯੋ॥ ਸ਼ਾਹੁ ਸੁਤਾ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਤਾਯੋ॥
ਸੋ ਪਤਿਬ੍ਰੱਤਾ ਤਾਹਿ ਬਿਵਾਵਹੁ॥ ਜੌ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤਹਿ ਜਿਯਾਯੋ ਚਾਹਹੁ॥੧੪॥

ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਸ ਪਤੀਬਰਤਾ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦੇਵੋ॥੧੪॥

ਜੌ ਯਹ ਤਾਹਿ ਬਯਾਹਿ ਲਯਾਵੈ॥ ਰੈਨਿ ਦਿਵਸ ਤਾਸੋ ਲਪਟਾਵੈ॥
ਅਵਰ ਨਾਰਿ ਕੇ ਨਿਕਟ ਨ ਜਾਇ॥ ਤਬ ਯਹ ਜਿਯੈ ਕੁਅਰਿ ਸੁਭ ਕਾਇ॥੧੫॥

ਜੇ ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲੈ ਆਵੇ, ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸ ਨਾਲ ਲਿਪਟਿਆ ਰਹੇ, ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕੋਲ ਨ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਇਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ॥੧੫॥

ਯਹੈ ਕਾਰ ਰਾਜਾ ਤੁਮ ਕੀਜੈ॥ ਅਬ ਹੀ ਹਮਹਿ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦੀਜੈ॥
ਲੈ ਆਗਯਾ ਤਿਹ ਆਸ਼੍ਰਮ ਗਈ॥ ਧਾਰਤ ਭੇਸ ਨਾਰਿ ਕਾ ਭਈ॥੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਸ਼੍ਰਮ=ਘਰ। ਧਾਰਤ ਭੇਸ ਨਾਰਿ ਕਾ ਭਈ=ਜਾ ਕੇ ਨਾਰ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਲਿਆ।

ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਇਹੋ ਕੰਮ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਛੁਟੀ ਦੇਵੋ। ਆਗਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਲਿਆ॥੧੬॥

ਰਾਜ ਸਾਜ ਬਜਾਹ ਕੌ ਬਨਾਯੋ॥ ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਤਿਹ ਪੂਤ ਪਠਾਯੋ॥
ਜਬ ਹੀ ਬਜਾਹ ਸੌ ਭਯੋ॥ ਤਬ ਹੀ ਤਾਹਿ ਭੂਤ ਤਜਿ ਗਯੋ॥੧੭॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ, ਭੂਤ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਿਆ॥੧੭॥

ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਇਹ ਛਲ ਸੌ ਪਾਯੋ॥ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਿਸੀ ਬਤਾਯੋ॥
ਚੰਚਲਾਨ ਕੇ ਚਰਿਤ ਅਪਾਰਾ॥ ਚਕ੍ਰਿਤ ਰਹਾ ਕਰਿ ਕ਼ਰਿ ਕਰਤਾਰਾ॥੧੮॥੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੇਦ ਅਭੇਦ=ਰਹਿਸ। ਬਤਾਯੋ=ਦੱਸਿਆ। ਚੰਚਲਾਨ=ਇਸਤਰੀਆਂ।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ

ਅਸਲ ਰਹਿਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਅਪਾਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।।੧੮।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੈ ਪਚਾਨਵੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤੁਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੯੫।।੭੦੫੧।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੈ ਪਚਾਨੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੯੫।।੭੦੫੧।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਛਿਆਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਚਪਲਾ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਪ੍ਰਿਥੀ ਸਿੰਘ ਇਕ ਭੂਪ ਬਖਨਿਯਤ।। ਪਿਰਥੀ ਪੁਰ ਤਿਹ ਨਗਰ ਪ੍ਰਮਨਿਯਤ।।
ਲਾਲ ਮਤੀ ਰਾਨੀ ਤਿਹ ਸੋਹੈ।। ਸੁਰ ਨਰ ਨਾਰਿ ਭੁਜੰਗਨ ਮੋਹੈ।। ੧।।

ਪ੍ਰਿਥੀ ਸਿੰਘ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰਿਥੀਪੁਰ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਲਾਲ ਮਤੀ ਨਾਮੀਂ ਰਾਣੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਸੁਰ, ਨਰ, ਨਾਗ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਮਨ ਮੋਹਦੀ ਸੀ।।੧।।

ਸਿੰਘ ਮੇਦਨੀ ਸੁਤ ਕਾ ਨਾਮਾ।। ਥਕਿਤ ਰਹਤ ਜਾਕੌ ਲਖਿ ਬਾਮਾ।।
ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਤਾਕੋ ਬਿਧਿ ਕਰਿਯੋ।। ਜਨੁ ਕਰਿ ਕਾਮਦੇਵ ਅਵਤਰਿਯੋ।।੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਤ= ਪੁੱਤਰ। ਲਖਿ=ਵੇਖਕੇ। ਬਾਮਾ= ਇਸਤਰੀਆਂ। ਬਿਧਿ=ਵਿਧਾਤਾ, ਪ੍ਰਭੂ। ਜਨੁ ਕਰ=ਜਿਵੇਂ। ਕਾਮਦੇਵ=ਰੱਤੀ ਦਾ ਪਤੀ, ਮਨੋਜ, ਅਨੰਗ, ਮਦਨ, ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਦਾ ਦੇਵਤਾ।

ਮੇਦਨੀ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀਂ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਥੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਉਹ ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਵੇ।।੨।।

ਚਪਲਾ ਦੇ ਤਹ ਸ਼ਾਹ ਦੁਲਾਰੀ।। ਕਨਕ ਅਵਟਿ ਸਾਂਚੇ ਜਨੁ ਢਾਰੀ।।
ਰਾਜ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਬ ਤਾਹਿ ਨਿਹਾਰਾ।। ਨਿਰਖਿ ਤਰੁਨਿ ਹੈ ਗਜੋ ਮਤਵਾਰਾ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਨਕ=ਸੋਨਾ। ਨਿਰਖਿ=ਵੇਖਕੇ। ਮਤਵਾਰਾ=ਮਤਵਾਲੀ।

ਉਥੇ ਚਪਲਾ ਦੇਵੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਜਦ ਉਸ ਮੁਟਿਆਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਵੇਖਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਮਤਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ।।੩।।

ਏਕ ਸਹਚਰੀ ਨਿਕਟਿ ਬੁਲਾਈ।।ਅਮਿਤ ਦਰਬ ਦੈ ਤਹਾਂ ਪਠਾਈ।।
ਜਬ ਤੈਂ ਚਪਲ ਮਤੀ ਕੌ ਲਜੈਹੈਂ।। ਮੁਖਿ ਮੰਗਿ ਹੈ ਜੋ ਕਛੁ ਸੋ ਪੈਹੈਂ।। ੪।।

ਉਸ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਚਪਲ ਮਤੀ ਨੂੰ ਲੈ ਆਵੇਂਗੀ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।।੪।।

ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਸਹਚਰਿ ਤਹ ਗਈ।।ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਬੋਧਤ ਭਈ।।
ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਜਬ ਹਾਥ ਨ ਆਈ।। ਤਬ ਦੂਤੀ ਇਹ ਘਾਤ ਬਨਾਈ।। ੫।।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਦਾਸੀ ਉਥੇ ਗਈ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਫਸਲਾਉਣ ਲੱਗੀ ਪਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਨ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਦਾਸੀ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਤਜਵੀਜ਼ ਬਣਾਈ।।੫।।

ਤਵ ਪਿਤਿ ਧਾਮ ਜੁ ਨਏ ਉਸਾਰੇ।।ਚਲਹੁ ਜਾਇ ਤਿਹ ਲਖੌ ਸਵਾਰੇ।।
ਯੌ ਕਹਿ ਡਾਰਿ ਡੋਰਿਯਹਿ ਲਿਯੋ।।ਪਰਦਨ ਡਾਰਿ ਚਹੂੰ ਦਿਸਿ ਦਿਯੋ।।੬।।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਜੋ ਨਵੇਂ ਮਹਲ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖੋ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪੜਦੇ ਤਾਣ ਦਿੱਤੇ।।੬।।

ਇਹ ਛਲ ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਡਹਕਾਈ।।ਸੰਗ ਲਏ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ ਘਰ ਆਈ।।
ਤਹੀ ਆਨਿ ਪਰਦਾਨ ਉਘਾਰਾ।। ਨਾਰਿ ਲਖਾ ਤਹ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰਾ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਡਹਕਾਈ=ਭਰਮਾਈ, ਫਸਾਈ। ਪਰਦਾਨ ਉਘਾਰਾ=ਪੜਦੇ ਚੁੱਕ ਦਿੱਤੇ।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਛੱਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਘਰ ਲੈ ਆਈ, ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਉਸ ਪੜਦਾ ਚੁਕਿਆ ਜਿਥੇ ਉਸ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ।।੭।।

ਤਾਤ ਮਾਤ ਇਹ ਠੌਰ ਨ ਭਾਈ।। ਇਨ ਦੂਤੀ ਹੌ ਆਨਿ ਫਸਾਈ।।
ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਜੌ ਮੁਝੈ ਨ ਪੈਹੈ।। ਨਾਕ ਕਾਨ ਕਟਿ ਲੀਕ ਲਗੈ ਹੈ।। ੮।।

ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਏਥੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਆਦਿ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾਸੀ ਨੇ ਫਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਜੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਮੇਰਾ ਨੱਕ ਕੰਨ ਵੱਢ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕਰੂਪ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ।।੮।।

ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਿ ਗਿਰੀ ਧਰਨਿ ਪਰ।।ਕਟੀ ਕਹਾ ਕਰ ਯਾਹਿ ਬਿਛੂ ਬਰ।।

ਧ੍ਰਿਗ ਬਿਧਿ ਕੋ ਮੋਸੈ ਕਸ ਕੀਯਾ।। ਰਾਜ ਕੁਅਰ ਨਹਿ ਭੇਟਨ ਦੀਯਾ।। ੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਨਿ ਪਰ=ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ। ਬਿਛੂ=ਠੂੰਹਾਂ। ਧ੍ਰਿਗ=ਧਿਰਕਾਰ। ਭੇਟਨ=ਮਿਲਣ।

'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਰਦੀ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿਗ ਪਈ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਛੂ ਨੇ ਡੰਗ ਮਾਰਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਵਿਧਾਤਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਧਿਰਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਹੁਣ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।।੯।।

ਅਬ ਮੈਂ ਨਿਜੁ ਘਰ ਕੌ ਫਿਰਿ ਜੈ ਹੌਂ।। ਦ੍ਵੈ ਦਿਨ ਕੌ ਤੁਮਰੇ ਫਿਰਿ ਐਹੌਂ।।
ਰਾਜ ਪੁੱਤ੍ਰ ਲਖਿ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨ ਲਈ।। ਇਹ ਛਲ ਮੂੰਡ ਮੂੰਡ ਤਿਹ ਗਈ।। ੧੦।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਜੁ ਘਰ=ਆਪਣੇ ਘਰ। ਲਖਿ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨ ਲਈ=ਚਲਿੱਤਰ ਨ ਸਮਝਿਆ। ਮੂੰਡ ਮੂੰਡ=ਸਿਰ ਮੁੰਨ ਗਈ ਭਾਵ ਛੱਲ ਕੇ ਚਲੇ ਗਈ।

ਅੱਜ ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਦੋ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਉਸ ਦੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨ ਸਕਝ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਪਖੰਡ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਲ ਕੇ ਚਲੇ ਗਈ।।੧੦।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਛਿਆਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤੁਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੯੬।।੭੦੬੧।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਛਿਆਨੋਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੯੬।।੭੦੬੧।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤਾਨੋਵਾਂ

ਕਥਾ ਸਗਰ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਸਗਰ ਦੇਸ ਸੁਨਿਯਤ ਹੈ ਜਹਾਂ।। ਸਗਰ ਸੈਨ ਰਾਜਾ ਇਕ ਤਹਾਂ।।
ਸਗਰ ਦੇਇ ਤਿਹ ਸੁਤਾ ਭਨਿੱਜੈ।। ਚੰਦ ਸੂਰ ਲਖਿ ਤਾਹਿ ਜੁ ਲੱਜੈ।। ੧।।

ਜਿਥੇ ਸਗਰ ਦੇਸ਼ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਗਰ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸਗਰ ਦੇਵੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।।੧।।

ਗਜਨੀ ਰਾਇ ਤਵਨ ਜਹ ਲਹਿਯੋ।। ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚਨ ਕੁਅਰਿ ਅਸ ਕਹਿਯੋ।।
ਐਸੋ ਛੈਲ ਏਕ ਦਿਨ ਪੈਯੈ।। ਜਨਮ ਜਨਮ ਪਲ ਪਲ ਬਲਿ ਜੈਯੈ।। ੨।।

ਗਜਨੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਜਦ ਉਸ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਐਸਾ ਛੈਲ ਛਬੀਲਾ ਇਕ ਦਿਨ ਲਈ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਤਰਾਂ ਤਕ ਪੱਲ ਪੱਲ ਇਸ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ॥੨॥

ਸਖੀ ਏਕ ਤਿਹ ਤੀਰ ਪਠਾਇ॥ ਜਿਹ ਤਿਹ ਬਿਧਿ ਕਰਿ ਲੀਯਾ ਬੁਲਾਇ॥
ਅਪਨ ਸੇਜ ਪਰਤਿਹ ਬੈਠਾਰਾ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਕਾ ਰਚਾ ਅਖਾਰਾ॥੩॥

ਇਕ ਸਹੇਲੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਸੇਜ ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਅਤੇ ਸੇਜ ਨੂੰ ਕਾਮ ਭੋਗ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ॥੩॥

ਬੈਠ ਸੇਜ ਪਰ ਦੋਇ ਕਲੋਲਹਿ॥ ਮਧੁਰ ਮਧੁਰ ਧੁਨਿ ਮੁਖ ਤੇ ਬੋਲਹਿ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਕਰਤ ਬਿਲਾਸਾ॥ ਤਾਤ ਮਾਤ ਕੋ ਤਜਿ ਕਰ ਤ੍ਰਾਸਾ॥੪॥

ਸੇਜ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦੇ, ਮਿੱਠੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਭੈਅ ਤਿਆਗ ਉਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਬਿਲਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੪॥

ਪੋਸਤ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਮੰਗਾਵਹਿ॥ ਏਕ ਖਾਟ ਪਰ ਬੈਠ ਚੜ੍ਹਾਵਹਿ॥
ਤਰੁਨ ਤਰੁਨਿ ਉਰ ਸੌ ਉਰਝਾਈ॥ ਰਸਿ ਰਸਿ ਕਸਿ ਕਸਿ ਭੋਗ ਕਮਾਈ॥੫॥

ਉਹ ਪੋਸਤ, ਭੰਗ ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਮੰਗਵਾਉਂਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਹੀ ਪਲੰਘ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਗਭਰੂ ਅਤੇ ਮੁਟਿਆਰ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਵਿਚ ਉਲਝ ਗਏ ਅਤੇ ਰਸ ਰਸ ਕੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾਪੂਰਬਕ ਭੋਗ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੫॥

ਰਾਨੀ ਸਹਿਤ ਪਿਤਾ ਤਾਕੌ ਬਰ॥ ਆਵਤ ਭਯੋ ਦੁਹਿਤਾ ਹੂੰ ਕੇ ਘਰ॥
ਅਵਰ ਘਾਤ ਤਿਹ ਹਾਥ ਨ ਆਈ॥ ਤਾਤ ਮਾਤ ਹਨਿ ਦਏ ਦਬਾਈ॥੬॥

ਉਸ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਰਾਜਾ ਰਾਣੀ ਸਮੇਤ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਏ। ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਔੜਿਆ ਨ, ਉਸ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਮਾਰ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਦੱਬ ਦਿਤੇ॥੬॥

ਨਿਜੁ ਆਲੈ ਕਹ ਆਗਿ ਲਗਾਇ॥ ਰੋਇ ਉਠੀ ਨਿਜੁ ਪਿਯਹਿ ਦੁਰਾਇ॥
ਅਨਲ ਲਗਤ ਦਾਰੂ ਕਹ ਭਈ॥ ਰਾਨੀ ਰਾਵ ਸਹਿਤ ਉਡ ਗਈ॥੭॥

ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਬਰੂਦ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਤੇ ਰਾਜਾ ਦੋਵੇਂ ਉੱਡ ਗਏ॥੭॥

ਅਵਰ ਪੁਰਖ ਕਛੂ ਭੇਦ ਨ ਭਾਯੋ॥ ਕਹਾ ਚੰਚਲਾ ਕਾਜ ਕਮਾਯੋ॥

****

ਅਪਨ ਰਾਜ ਦੇਸ ਕਾ ਕਰਾ॥ ਬਹੁਰਿ ਸੁਯੰਬਰ ਸੈ ਤਿਹ ਬਰਾ॥ ੮॥ ੧।

ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨ ਚਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕੀ ਕਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਖੁਦ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸੁਅੰਬਰ ਰਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ॥੧੮॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੈ ਸਤਾਨਵੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤ੍ਰਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੯੭॥੭੦੬੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਤਾਨੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੯੭॥੭੦੬੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਾਨੇਵਾਂ

ਕਥਾ ਅਲਕ੍ਰਿਤ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਪਲਵਲ ਦੇਸ ਹੁਤਾ ਇਕ ਰਾਜਾ॥ ਜਿਹ ਸਮਾਨ ਬਿਧਿ ਅਵਰ ਨ ਸਾਜਾ॥
ਤੜਿਤਾ ਦੇ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰ ਜਿਹ ਸਮ ਨ ਕਹਿੱਜੈ॥ ੧॥

ਪਲਵਲ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਤੜਿਤਾ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ॥੧॥

ਅਲਿਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਤਿਹ ਸੁਤਾ ਬਖਨਿਯਤ॥ ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਵਾਕੇ ਪਹਿਚਨਿਯਤ॥
ਤਿਹ ਠਾਂ ਇਕ ਸੌਦਾਗਰ ਆਯੋ॥ ਜਿਹ ਸਮ ਬਿਧਿ ਦੂਜੋ ਨ ਬਨਾਯੋ॥ ੨॥

ਅਲਕ੍ਰਿਤ ਦੇਵੀ ਨਾਮੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਪ ਅਪਾਰ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਸੌਦਾਗਰ ਆਇਆ ਜਿਹੜਾ ਏਨਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੀ ਕਿ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ॥੨॥

ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਤਾਕੇ ਲਖਿ ਅੰਗਾ॥ ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚ ਰੀਝੀ ਸਰਬੰਗਾ॥
ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਲੀਅਸਿ ਬੁਲਾਇ॥ ਕਹਤ ਭਈ ਬਤਿਯਾ ਮੁਸਕਾਇ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਲਖਿ ਅੰਗਾ=ਸੁੰਦਰ ਅੰਗ ਵੇਖ ਕੇ। ਸਰਬੰਗਾ=ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਸਹਿਤ। ਮੁਸਕਾਏ=ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ॥

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।।੩।।

ਅਧਿਕ ਭੋਗ ਤਿਹ ਸਾਥ ਮਚਾਯੋ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਰਸ ਕੇਲ ਕਮਾਯੋ।।
ਚੁੰਬਨ ਔਰ ਅਲਿੰਗਨ ਲੀਨੋ।। ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋ ਸੁਖ ਦੀਨੋ।। ੪।।

ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਮ ਭੋਗ ਦੀ ਵਾਧੂ ਧੂੰਮ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰਸ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚੁੰਮਣ ਅਤੇ ਅਲਿੰਗਣ ਲਏ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸੁਖ ਦਿੱਤਾ।।੪।।

ਜਬ ਤ੍ਰਿਯ ਚਿਤ ਤਵਨੈ ਹਰ ਲਿਯੋ।। ਤਬ ਅਸ ਚਰਿਤ ਚੰਚਲਾ ਕਿਯੋ।।
ਤਾਤ ਮਾਤ ਦੋਇ ਬੋਲਿ ਪਠਾਏ।। ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਿਨ ਸੌ ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਰ ਲਿਯੋ=ਚੁਰਾ ਲਿਆ। ਅਸ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਜਦ ਸੌਦਾਗਰ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ।।੫।।

ਮੈਂ ਅਬ ਲਗਿ ਮਹਿ ਤੀਰਥ ਅਨ੍ਹਾਈ।। ਅਬ ਤੀਰਥ ਕਰਿਹੌ ਤਹ ਜਾਈ।।
ਜੌ ਆਇਸੁ ਤੁਮ ਤੇ ਮੈਂ ਪਾਊਂ।। ਤੀਰਥ ਨ੍ਹਾਇ ਸਕਲ ਫਿਰਿ ਆਊਂ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੀਰਥ ਅਨ੍ਹਾਈ=ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਂਗੀ।

ਮੈਂ ਹੁਣ ਤਕ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਂਗੀ, ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਨਹਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਵਾਂ।।੬।।

ਪਤਿ ਕੁਰੂਪ ਹਮ ਕਹ ਤੁਮ ਦਿਯੋ।। ਤਾਂਤੇ ਮੈਂ ਉਪਾਇ ਇਮਿ ਕਿਯੋ।।
ਜੌ ਮੁਰ ਪਤਿ ਸਭ ਤੀਰਥ ਅਨ੍ਹੈਹੈ।। ਸੁੰਦਰ ਅਧਿਕ ਕਾਇ ਹ੍ਵੈ ਜੈਹੈ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ-ਉਪਾਇ ਇਮਿ ਕਿਯੋ=ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਪਾਅ ਕੀਤਾ ਹੈ।ਅਨ੍ਹੈਵੈ=ਨਹਾਏ।ਕਾਇ=ਕਾਇਆ, ਸਰੀਰ।

ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਰੂਪ ਪਤੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਉਪਾਅ ਸੋਚਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਕਾਇਆ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁੰਦਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।।੭।।

ਲੈਂ ਆਗਜਾ ਪਤਿ ਸਹਿਤ ਸਿਧਾਈ।। ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਤੀਰਥਨ ਅਨ੍ਹਾਈ।।

ਘਾਤ ਪਾਇ ਕਰਿ ਨਾਥ ਸੰਘਾਰਾ।। ਤਾਕੀ ਠੌਰ ਮਿਤ੍ਰ ਬੈਠਾਰਾ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਘਾਤ=ਮੌਕਾ। ਨਾਥ ਸੰਘਾਰਾ=ਪਤੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਉਹ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਪਤੀ ਸਮੇਤ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਉਸ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਮੌਕਾ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਬਿਠਾ ਲਿਆ।।੮।।

ਅਪਨੇ ਧਾਮ ਬਹੁਰਿ ਫਿਰਿ ਆਈ।। ਮਾਤ ਪਿਤਹਿ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਜਤਾਈ।।
ਮੁਰ ਮਤਿ ਅਤਿ ਤੀਰਥਨ ਅਨ੍ਹਯੋ।। ਤਾਂ ਤੇ ਬਪੁ ਸੁੰਦਰ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ।। ੯।।

ਫਿਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਅਨੇਕ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਨਹਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸੁੰਦਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।। ੯।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਹਮ ਤੀਰਥ ਅਨ੍ਹਾਏ।। ਅਨਿਕ ਬਿਧਵ ਤਨ ਬਿਪ੍ਰ ਜਿਵਾਏ।।
ਤਾਤੇ ਦੈਵ ਆਪੁ ਬਰ ਦਿਯੋ।। ਮਮ ਪਤਿ ਕੋ ਸੁੰਦਰ ਬਪੁ ਕਿਯੋ।। ੧੦।।

ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਭੋਜਨ ਖਵਾਇਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਵਰਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸੁੰਦਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।।੧੦।।

ਯਹ ਕਾਹੂ ਨਰ ਬਾਤ ਨ ਪਾਈ।। ਕਹਾ ਕਰਮ ਕਰਿਕੈ ਤ੍ਰਿਯ ਆਈ।।
ਤੀਰਥ ਮਹਾਤਮ ਸਭਹੂੰ ਜਾਨਜੋ।। ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਿਨੂੰ ਪਛਾਨਜੋ।। ੧੧।। ੧।।

ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਕੀ ਕਾਰਾ ਕਰਕੇ ਆਈ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ।।੧੧।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੈ ਅਠਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤ੍ਰਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੩੯੮।।੭੦੨੯।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਠਾਨੇਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੩੯੮।।੭੦੨੯।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਨੜਿਨਵਾਂ

ਕਥਾ ਭੂਖਨ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ।। ਘਾਟਮ ਪੁਰ ਇਕ ਭੂਪ ਭਨਿੱਜੈ।। ਨਾਰਿ ਅਲੰਕ੍ਰਿਤ ਦੇਇ ਕਹਿੱਜੈ।।
ਸੁਤਾ ਸੁ ਭੂਖਨ ਦੇ ਘਰ ਤਾਕੇ।। ਨਰੀ ਨਾਗਰੀ ਤੁੱਲਿ ਨ ਵਾਕੇ।। ੧।।

ਘਾਟਮ ਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਅਲੰਕ੍ਰਿਤ ਦੇਵੀ ਸੀ। ਭੂਖਨ ਦੇਵੀ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵਰਗੀ ਨਰ ਅਤੇ ਨਾਗ ਇਸਤਰੀ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੧।।

ਅਤਿ ਕੁਰੂਪ ਤਿਹ ਨਾਥ ਪਛਨਿਯਤ।। ਅਤਿ ਸੁੰਦਰਿ ਜਿਹ ਨਾਰਿ ਬਖਨਿਯਤ।।
ਸੁੰਦਰ ਅਵਰ ਹੁਤੋ ਤਹ ਛੱਤ੍ਰੀ।। ਰੂਪਵਾਨ ਗੁਨਵਾਨ ਧਰੱਤ੍ਰੀ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਛਨਿਯਤ=ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬਖਨਿਯਤ=ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਧਰੱਤ੍ਰੀ=ਧੀਰਜਵਾਨ।

ਉਹ ਲੜਕੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੀ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਕਰੂਪ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਖੱਤਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਬਹੁਤ ਰੂਪਵਾਨ, ਗੁਣਵਾਨ ਅਤੇ ਧੀਰਜਵਾਨ ਸੀ।।੨।।

ਅੜਿੱਲ।। ਜਬ ਮੁਲਤਾਨੀ ਰਾਇ ਕੁਅਰਿ ਲਖਿ ਪਾਇਯੋ।।
ਨਿਜੁ ਨਾਇਕ ਕਹ ਚਿਤ ਤੇ ਕੁਅਰਿ ਭੁਲਾਇਯੋ।।
ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਨਿਜੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਹੋ ਬਚਨ ਕਹੇ ਪੁਨਿ ਭਾਂਗਿ ਅਫੀਮ ਚੜ੍ਹਾਇਕੈ।। ੩।।

ਜਦ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਮੁਲਤਾਨੀ ਰਾਏ ਖੱਤਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਭੰਗ ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਖਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।।੩।।

ਚੌਪਈ।। ਅਬ ਲਪਟਹੁ ਮੁਹਿ ਆਨਿ ਪਯਾਰੇ।। ਹਮ ਰੀਝੀ ਲਖਿ ਨੈਨ ਤਿਹਾਰੇ।।
ਨਾਹਿ ਨਾਹਿ ਤਿਨ ਦੁਬਿਰ ਬਖਾਨੀ।। ਆਖਰ ਕੁਅਰਿ ਕਹੀ ਸੋ ਮਾਨੀ।। ੪।।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਲੱਗ ਜਾ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨੈਣ ਵੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੋਹਿਤ

ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ। ਦੋ ਵਾਰ ਉਸ 'ਨਾਹ ਨਾਹ' ਕਹੀ ਪਰ ਅੰਤ ਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਮੰਨ ਹੀ ਲਿਆ॥੪॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਕੈਫ ਦਿਵਾਨੇ ਪੀ ਭਏ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਅਬਲਾ ਕੇ ਆਸਨ ਲੇਤ ਭੇ॥
ਅਮਿਤ ਭੋਗ ਤ੍ਰਿਯ ਪਾਇ ਰਹੀ ਉਰਝਾਇਕੈ॥
ਹੋ ਨਿਰਖਿ ਸਜਨ ਕੇ ਨੈਨਨ ਗਈ ਬਿਕਾਇਕੈ॥ ੫॥

ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਉਹ ਦੀਵਾਨੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਅਮਿਤ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਇਸਤਰੀ ਉਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਅਤੇ ਸਜਨ ਦੇ ਨੈਣ ਵੇਖ ਕੇ ਬਿਨ ਮੁਲੋਂ ਹੀ ਵਿੱਕ ਗਈ॥੫॥

ਚੌਪਈ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਾਸੌ ਰਤਿ ਪਾਇ॥ ਆਸਨ ਸਾਥ ਗਈ ਲਪਟਾਇ॥
ਰਸਿ ਗਜੋ ਮੀਤ ਨ ਛੋਰਾ ਜਾਈ॥ ਬਾਤ ਭਾਖਿ ਤਿਹ ਘਾਤ ਬਨਾਈ॥ ੬॥

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਰਤ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਆਸਣ ਬਣਾ ਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਗਈ। ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਸ ਗਈ ਕਿ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਹੁਣ ਉਸ ਮੌਕਾ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹੀ॥੬॥

ਸਾਜਨ ਆਜੁ ਤੁਝੈ ਮੈ ਬਰਿਹੌ॥ ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਕੋ ਨਿਜੁ ਕਰ ਬਧ ਕਰਿਹੌਂ॥
ਆਪਨ ਸਾਥ ਪ੍ਰਗਟ ਤੁਹਿ ਲਿਐਹੋਂ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਤੁਹਿ ਲਖਤ ਹੰਢੈਹੋਂ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰਿਹੌਂ=ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ। ਬਧ ਕਰਿਹੌਂ=ਕਤਲ ਕਰਾਂਗੀ।

"ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕਤਲ ਕਰਾਂਗੀ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਜ਼ਾਹਰ ਤੌਰ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖਾਂਗੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਉਪਭੋਗ ਕਰਾਂਗੀ"॥੭॥

ਨਿਜੁ ਪਤਿ ਲੈ ਸ਼ਿਵ ਭਵਨ ਸਿਧਾਈ॥ ਕਾਟਾ ਮੂੰਡ ਤਹਾਂ ਤਿਹ ਜਾਈ॥
ਲੋਗਨ ਕਹਿ ਸ਼ਿਵ ਨਾਮ ਸੁਨਾਯੋ॥ ਰੂਪ ਹੇਤੁ ਪਤਿ ਸੀਸ ਚੜ੍ਹਾਯੋ॥ ੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਿਵ ਭਵਨ=ਸ਼ਿਵਜੀ ਮੰਦਰ। ਰੂਪ ਹੇਤ=ਸੁੰਦਰ ਬਣਨ ਵਾਸਤੇ। ਸੀਸ ਚੜ੍ਹਾਯੋ=ਸੀਸ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਸ਼ਿਵ ਮੰਦਰ ਗਈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਾਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਤੀ ਨੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣਾ

****

ਸੀਸ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਹੈ॥੮॥

ਪੁਨਿ ਸ਼ਿਵ ਅਧਿਕ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਹ ਕਿਯੋ॥ ਸੁੰਦਰ ਮੋਰ ਪਤਿਹਿ ਕਰ ਦਿਯੋ॥
ਕੌਤਕ ਲਖਾ ਕਹਾ ਤਿਨ ਕਰਾ॥ ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹਮ ਆਜੁ ਬਿਚਰਾ॥ ੯॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਵੈਸਾ ਹੀ ਕੌਤਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਮੈਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਅੱਜ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਹੈ॥੯॥

ਦੇਹ ਮ੍ਰਿਤਕ ਪਤਿ ਦਈ ਦਬਾਈ॥ ਤਾਕੋ ਨਾਥ ਭਾਖਿ ਗ੍ਰਿਹ ਲਜਾਈ॥
ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਪਾਯੋ॥ ਬਿਨੁ ਪਾਨੀ ਹੀ ਮੂੰਡ ਮੁੰਡਾਯੋ॥ ੧੦॥ ੧॥

ਪਤੀ ਦੇ ਮੁਰਦਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੱਬਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਪਤੀ ਕਹਿ ਕੇ ਨਾਲ ਲੈ ਆਈ। ਕੋਈ ਵੀ ਭੇਤ-ਅਭੇਤ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸੁਕੇ ਹੀ ਸਿਰ ਮੁੰਨਵਾ ਗਏ ਭਾਵ ਠੱਗੇ ਗਏ॥੧੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਤੀਨ ਸੌ ਨਿਨਜਾਨਵੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੩੯੯॥੭੦੮੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਨੜਿਨੋਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੩੯੯॥੭੦੮੯॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਚਾਰ ਸੌਵਾਂ

ਕਥਾ ਮਹਾਂ ਕੁਮਾਰੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੂਰਜ ਕਿਰਨਿ ਇਕ ਭੂਪ ਭਨਿੱਜੈ॥ ਚੰਦ ਕਿਰਨ ਪੁਰ ਨਗਰ ਕਹਿੱਜੈ॥
ਮਹਾਂ ਕੁਅਰਿ ਤਿਹ ਧਾਮ ਦੁਲਾਰੀ॥ ਜਿਹ ਸਮਾਨ ਬਿਧਿ ਕਹੂੰ ਨ ਸਵਾਰੀ॥ ੧॥

ਸੂਰਜ ਕਿਰਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਂ ਚੰਦਕਿਰਨ ਪੁਰ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਲਾਡਲੀ ਪੁੱਤਰੀ ਮਹਾਂ ਕੁਮਾਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ॥੧॥

ਤਹਿਕ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਪੂਤ ਸੁਜਾਨਾ॥ ਚੰਦ੍ਰ ਸੈਨ ਨਾਮਾ ਬਲਵਾਨਾ॥
ਮਹਾਂ ਕੁਅਰਿ ਵਾਕੀ ਛਬਿ ਲਹੀ॥ ਮਨ ਕ੍ਰਮ ਬਚਨ ਥਕਿਤ ਹੈ ਰਹੀ॥ ੨॥

ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਸੁਘੜ ਸੁਜਾਨ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਬਲਵਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਚੰਦਰ ਸੈਨ ਸੀ। ਮਹਾਂ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ

ਉਸਦੀ ਹੋ ਗਈ।।੨।।

ਪਠੈ ਸਹਚਰੀ ਲਿਯੋ ਬੁਲਾਇ।। ਪੋਸਤ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਮੰਗਾਇ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਤਾਂਹਿ ਪਿਵਾਯੋ।। ਅਧਿਕ ਮੱਤ ਕਰਿ ਗਰੈ ਲਗਾਯੋ।। ੩।।

ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਪੋਸਤ, ਭੰਗ ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਪਿਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਦਮਸਤ ਕਰਕੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ।।੩।।

ਮੱਤ ਕਿਯਾ ਮਦ ਸਾਥ ਪਯਾਰੋ।। ਕਬਹੂੰ ਕਰਤ ਨ ਉਰ ਸੌ ਨਜਾਰੋ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਉਰ ਸੌ ਲਪਟਾਵੈ।। ਚੂੰਬਿ ਕਪੋਲ ਦੋਊ ਬਲਿ ਜਾਵੈ।। ੪।।

ਅਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਮਸਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵਖ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਹ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਲਿਪਟਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਗਲਾਂ ਦੇ ਚੁੰਮਣ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।।੪।।

ਰਮਿ ਗਯੋ ਮੀਤ ਨ ਛੋਰਾ ਜਾਇ।। ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਭੋਗਤ ਲਪਟਾਇ।।
ਚੁੰਬਨ ਔਰ ਅਲਿੰਗਨ ਲੇਈ।। ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਦੇਈ।। ੫।।

ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਲਿਵਲੀਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਕੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਚੁੰਮਣ ਅਤੇ ਆਲਿੰਗਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਆਸਣ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ।।੫।।

ਰਮਿ ਗਈ ਤਾਕੋ ਤਜਾ ਨ ਜਾਇ।। ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਲਪਟਤ ਸੁਖ ਪਾਇ।।
ਯਾ ਸੰਗ ਕਹਾ ਕਵਨ ਬਿਧਿ ਜਾਊਂ।। ਅਬ ਅਸ ਕਵਨ ਉਪਾਇ ਬਨਾਊਂ।। ੬।।

ਉਹ ਉਸ ਵਿਚ ਏਨੀ ਲੀਨ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਛਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨਾਲ ਉਹ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਕੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਮਹਾਂ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੁਣ ਕੀ ਉਪਾਅ ਕਰਾਂ।।੬।।

ਜਾਨਿ ਬੂਝਿ ਇਕ ਦਿਜ ਕਹ ਮਾਰਿ।। ਭੂਪ ਭਏ ਇਮਿ ਕਹਾ ਸੁਧਾਰਿ।।
ਅਬ ਮੈਂ ਜਾਇ ਕਰਵਤਹਿ ਲੈਹੌ।। ਪਲਟਿ ਦੇਹ ਸੁਰਪੁਰਹਿ ਸਿਧਹੌ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਾਨਿ ਬੂਝਿ=ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ। ਦਿਜ=ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ਕਰਵਤਹਿ ਲੈਹੌ=ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚਿਰਵਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪਾਪ ਮੁਆਫ ਕਰਵਾ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗੀ। ਸੁਰਪੁਰਹਿ=ਸਵੱਰਗ ਲੋਕ। ਸਿਧੈਹੌ=ਚਲੀ ਜਾਵਾਂਗੀ।

ਉਸ ਨੇ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਬਹੁਤ ਪਾਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚਿਰਵਾ ਕੇ ਸਰੀਰ ਬਦਲ ਕੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂਗੀ॥੭॥

ਹੋਰਿ ਰਹਾ ਪਿਤੁ ਏਕ ਨ ਮਾਨੀ॥ ਰਾਨੀਹੂੰ ਪਾਇਨ ਲਪਟਾਨੀ॥
ਮੰਤ੍ਰ ਸ਼ਕਤਿ ਕਰਵਤਿ ਸਿਰ ਧਰਾ॥ ਏਕ ਰੋਮ ਤਿਹ ਤਾਹਿ ਨ ਹਰਾ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੋਰਿ=ਰੋਕ।

ਪਿਤਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਨਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਸ ਇਕ ਨ ਮੰਨੀ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਲਿਪਟ ਗਈ। ਮੰਤਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਆਰਾ ਸਿਰ ਤੇ ਧਰਿਆ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਵਾਲ ਵੀ ਵਿੰਗਾ ਨ ਹੋਇਆ॥੮॥

ਸਭਨ ਲਹਾ ਕਰਵਤ ਇਹ ਲਿਯੋ॥ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਬੰਦ ਐਸਾ ਤਿਨ ਕਿਯੋ॥
ਆਪਨ ਗਈ ਮਿਤ੍ਰ ਕੇ ਧਾਮਾ॥ ਭੇਦ ਨ ਲਖਾ ਕਿਸੂ ਕਿਹ ਬਾਮਾ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਭਨ ਲਹਾ=ਸਾਰਿਆਂ ਵੇਖਿਆ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਬੰਦ=ਨਿਗਾਹ ਬੰਦ।

ਉਸ ਐਸਾ ਨਜ਼ਰ ਬੰਧ ਲਾਇਆ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਕਾਸ਼ੀ ਦਾ ਆਰਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਖੁਦ ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਭੇਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨ ਵੇਖਿਆ॥੯॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਛਲਿ ਪਿਤੁ ਮਾਤ ਕਹ ਗਈ ਮਿਤ੍ਰ ਕੇ ਸੰਗ॥
ਕਬਿ ਸਜਾਮ ਪੂਰਨ ਭਯੋ ਤਬ ਹੀ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ॥੧੦॥੧॥

ਇਸ ਵਿੱਧੀ ਨਾਲ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਛੱਲ ਕੇ ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਕਵੀ ਸ਼ਿਆਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ॥੧੦॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਚਾਰ ਸੌ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸ਼ਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੪੦੦॥੭੦੯੯॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਚਾਰ ਸੌਵੀਂ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੪੦੦॥੭੦੯੯॥ਚਲਦਾ॥

ਕਥਾ ਬਸੰਤ ਕੁਮਾਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕਾਰੂੰ ਇਕ ਸੁਨਿਯਤ।। ਅਮਿਤ ਤੇਜ ਜਾਕੋ ਜਗ ਗੁਨਿਯਤ।।
ਜਿਹ ਧਨ ਭਰੇ ਚਿਹਲ ਭੰਡਾਰਾ।। ਆਵਤ ਜਿਨ ਕਾ ਪਾਰ ਨ ਵਾਰਾ।।੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਿਹਲ ਭੰਡਾਰਾ=ਚਾਲੀ ਖਜ਼ਾਨੇ। ਪਾਰ ਨ ਵਾਰਾ=ਅੰਤ।

ਕਾਰੂੰ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਪਾਰ ਤੇਜ ਸੀ, ਉਸ ਪਾਸ ਧਨ ਦੇ ਚਾਲੀਹ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੧।।

ਤਿਹ ਪੁਰ ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਇਕ ਸੁਨਿਯਤ।। ਜਾਨੁਕ ਚਿੱਤ੍ਰ ਪੁੱਤ੍ਰਕਾ ਗੁਨਿਯਤ।।
ਨਿਰਖ ਭੂਪ ਕਾ ਰੂਪ ਲੁਭਾਈ।। ਏਕ ਸਹਚਰੀ ਤਹਾਂ ਪਠਾਈ।। ੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ=ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ। ਸੁਨਿਯਤ=ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਚਿੱਤ੍ਰ=ਤਸਵੀਰ। ਗੁਨਿਯਤ=ਗੁਣਵਾਨਾ।

ਉਸ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਚਿੱਤਰ ਵਾਂਗ ਸੋਹਣੀ ਸੀ । ਉਹ ਰਾਜੇ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਇਕ ਸਖੀ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ।।੨।।

ਕੁਅਰਿ ਬਸੰਤ ਤਵੀਨ ਕਾ ਨਾਮਾ।। ਜਿਹ ਸਮਾਨ ਭੀ ਔਰ ਨ ਬਾਮਾ।।
ਸੋ ਕਾਰੂੰ ਕੀ ਛਬਿ ਲਖਿ ਅਟਕੀ।। ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭਹੀ ਸੁਧਿ ਘਟਕੀ।। ੩।।

ਉਸ ਲੜਕੀ ਦਾ ਨਾਂ ਬਸੰਤ ਕੁਮਾਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੀ, ਉਸ ਵਰਗੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਕਾਰੂੰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸੇ ਵਿਚ ਅਟਕ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹੋਸ਼ ਭੁਲ ਗਈ।।੩।।

ਅੜਿੱਲ।। ਸਖੀ ਸਭੂਖਨ ਦੇ ਤਹ ਦਈ ਪਠਾਇਕੈ।।
ਮੋਰੀ ਕਹੀ ਸਜਨ ਸੌ ਕਹਿਯਹੁ ਜਾਇਕੈ।।
ਪ੍ਰਣਤਿ ਹਮਾਰੀ ਮੀਤ ਕਹਾ ਸੁਨਿ ਲੀਜਿਯੈ।।
ਹੋ ਜਸਿ ਤਵ ਤ੍ਰਿਯ ਗ੍ਰਹਿ ਏਕ ਦੁਤਿਯ ਮੁਹਿ ਕੀਜਿਯੈ।। ੪।।

ਸਖੀ ਨੂੰ ਗਹਿਣੇ ਆਦਿ ਦੇ ਕੇ ਉਥੇ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਸਜਨ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾ ਦੇਣਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਲਵੋਂ, ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੂਸਰੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰੱਖ ਲਵੋ।।੪।।

ਚੌਪਈ।। ਕੁਅਰਿ ਕੁਅਰਿ ਕੀ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ।। ਰਾਜ ਕੁਅਰਿ ਕਰਿ ਏਕ ਨ ਮਾਨੀ।।
ਇਮਿ ਸਖਿ ਜਾਇ ਤਾਹਿ ਸੁਧਿ ਦਈ।। ਕੁਅਰਿ ਬਸੰਤ ਰਿਸਾਕੁਲ ਭਈ।। ੫।।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਕੁਮਾਰੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਕ ਵੀ ਨ ਮੰਨੀ। ਜਦ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਖੀ ਨੇ ਬਸੰਤ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈ।।੫।।

ਤਤ ਛਿਨ ਸੁਰੰਗ ਧਾਮ ਨਿਜੁ ਦਈ।। ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸਦਨ ਨਿਕਾਰਤ ਭਈ।।
ਚਾਲਿਸ ਗੰਜ ਦਰਬ ਕੇ ਜੇਤੇ।। ਨਿਜੁ ਆਲੈ ਰਾਖੇ ਲੈ ਤੇਤੇ।। ੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਤ ਛਿਨ=ਛੇਤੀ ਹੀ। ਸੁਰੰਗ ਧਾਮ ਨਿਜੁ=ਆਪਣੇ ਘਰ ਤੋਂ ਸੁਰੰਗ ਬਣਵਾਈ। ਨ੍ਰਿਪ ਕੇ ਸਦਨ=ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ। ਨਿਕਾਰਤ ਪਈ=ਜਾ ਕੱਢੀ। ਚਾਲਿਸ ਗੰਜ=ਚਾਲੀ ਖਜ਼ਾਨੇ। ਦਰਬ=ਧਨ। ਨਿਜੁ ਆਲੈ=ਆਪਣੇ ਘਰ।

ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਤੋਂ ਸੁਰੰਗ ਬਣਵਾਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੱਢਿਆ। ਧਨ ਦੇ ਚਾਲੀਹ ਖਜ਼ਾਨੇ ਚੁਰਾ ਕੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰੱਖ ਲਏ।।੬।।

ਮੂੜ੍ਹ ਭੂਪ ਕਛੂ ਬਾਤ ਨ ਪਾਈ।। ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਧਨ ਤ੍ਰਿਯ ਲਿਯਾ ਚੁਰਾਈ।।
ਛੋਰਿ ਭੰਡਾਰ ਬਿਲੋਕੈ ਕਹਾ।। ਪੈਸਾ ਏਕ ਨ ਧਨ ਗ੍ਰਿਹਿ ਰਹਾ।। ੭।।

ਮੂਰਖ ਰਾਜਾ ਕੁਝ ਨ ਸਮਝ ਸਕਿਆ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਕਿਵੇਂ ਧਨ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਜਦ ਖਜ਼ਾਨਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪੈਸਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੭।।

ਅੜਿੱਲ।। ਅਧਿਕ ਦੁਖਿਤ ਹ੍ਵੈ ਲੋਗਨ ਲਿਯਾ ਬੁਲਾਇਕੈ।।
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹ ਦੂਖ ਬਨਾਇਕੈ।।
ਐਸਾ ਕਵਨ ਕੁਕਰਮ ਕਹੋ ਹਮ ਤੇਂ ਭਯੋ।।
ਹੋ ਜਿਹ ਕਾਰਨ ਤੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਚਾਲਿਸ ਕਾ ਧਨ ਗਯੋ।। ੮।।

ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਐਸਾ ਕਿਹੜਾ ਭੈੜਾ ਕਰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਚਾਲੀਆਂ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦਾ ਮੇਰਾ ਧਨ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ।।੮।।

ਚੌਪਈ॥ ਸਭ ਲੋਗਨ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰੀ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਰਾਵ ਕੇ ਸਾਥ ਉਚਾਰੀ॥
ਦਾਨ ਪੁੰਨਜ ਤੈਂ ਕਛੂ ਨ ਦਯੋ॥ ਤਿਹ ਤੇਂ ਗ੍ਰਿਹ ਕੋ ਸਭ ਧਨ ਗਯੋ॥ ੯॥

ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਧਨ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਤੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ॥੯॥

ਸੁਨਿ ਜੁਹਾਂਕੁ ਪਾਯੋ ਇਹ ਬਿਧਿ ਜਬ॥ ਧਾਵਤ ਭਲੋ ਅਮਿਤ ਲੈ ਦਲ ਤਬ॥
ਛੀਨਿ ਲਈ ਤਾਕੀ ਸਭ ਸ਼ਾਹੀ॥ ਕੁਅਰਿ ਬਸੰਤ ਨਾਰਿ ਕਰ ਬਜਾਹੀ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਸੁਨਿ ਜੁਹਾਂਕੁ=ਜੁਹਾਂਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਸੁਣਿਆ। ਧਾਵਤ=ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਦਲ=ਸੈਨਾ, ਫੌਜ। ਅਮਿਤ=ਬਹੁਤ। ਛੀਨਿ ਲਈ ਤਾਕੀ ਸਭ ਸ਼ਾਹੀ=ਸਾਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਖੋਹ ਲਈ।

ਜੁਹਾਂਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਅਪਾਰ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਚਲ ਪਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਖੋਹ ਲਈ ਅਤੇ ਬਸੰਤ ਕੁਮਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਬਣਾ ਲਿਆ॥੧੦॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਿਨ ਚੰਚਲਾ ਸਕਲ ਦਰਬ ਹਰਿ ਲੀਨ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਕੈ ਕਾਰੂੰ ਹਨਾ ਨਾਥ ਜੁਹਾਂਕਹਿ ਕੀਨ॥ ੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਸਕਲ ਦਰਬ ਹਰਿ ਲੀਨ=ਸਾਰਾ ਧਨ ਚੋਰੀ ਕਰ ਕੇ। ਕਾਰੂੰ ਹਨਾ=ਕਾਰੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਨਾਥ ਜੁਹਾਂਕਹਿ ਕੀਨ=ਜੁਹਾਂਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਬਣਾ ਲਿਆ।

ਇਸ ਚਲਿੱਤਰ ਨਾਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸਾਰਾ ਧਨ ਚੁਰਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਉਸ ਕਾਰੂੰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜੁਹਾਂਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਬਣਾ ਲਿਆ॥੧੧॥

ਚੌਪਈ॥ ਲੋਗ ਆਜੁ ਲਗਿ ਬਾਤ ਨ ਜਾਨਤ॥ ਗੜ੍ਹਾ ਗੰਜ ਅਜੈ ਲੋਗ ਬਖਾਨਤ॥
ਐਸੋ ਚਰਿਤ ਚੰਚਲਾ ਕਰਾ॥ ਕਾਰੂੰ ਮਾਰ ਜੁਹਾਂਕਹਿ ਬਰਾ॥ ੧੨॥ ੧॥

ਅਜ ਤਕ ਲੋਕ ਅਸਲ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਸਥਾਨ ਖਜ਼ਾਨਾ ਦੱਬਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਐਸਾ ਚਲਿੱਤਰ ਖੇਡਿਆ ਕਿ ਕਾਰੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਜੁਹਾਂਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ॥੧੨॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਚਾਰ ਸੈ ਇਕ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੪੦੧॥੭੧੧੧॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਚਾਰ ਸੌ ਇਕਵੀਂ ਕਥਾ

ਸਮਾਪਤ।।੪੦੧।।੭੧੧੧।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਚਾਰ ਸੌ ਦੂਸਰਾ

ਕਥਾ ਸਦਾ ਕੁਮਾਰੀ

ਚੌਪਈ।। ਚਿੰਜੀ ਸ਼ਹਿਰ ਬਸਤ ਹੈ ਜਹਾਂ।। ਚਿੰਗਸ ਸੈਨ ਨਰਾਧਿਪ ਤਹਾਂ।।
ਗੈਹਰ ਮਤੀ ਨਾਰਿ ਤਿਹ ਕਹਿਯਤ।।ਜਿਹ ਸਮ ਸੁਰ ਪੁਰ ਨਾਰਿ ਨ ਲਹਿਯਤ।।੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਸਤ ਹੈ=ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ਨਰਾਧਿਪ=ਰਾਜਾ। ਕਹਿਯਤ=ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੁਰ ਪਰ=ਸਵਰਗ। ਲਹਿਯਤ=ਲਭਦੀ।

ਚਿੰਜੀ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਮੀਂ ਨਗਰ ਵਿਚ ਚਿੰਗਸ ਸੈਨ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਗੈਹਰ ਮਤੀ ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੧।।

ਸ਼ਹਿਰ ਸੁਰੇਸ੍ਵਾ ਵਤੀ ਬਿਰਾਜੈ।। ਜਾਕੌ ਨਿਰਖਿ ਇੰਦ੍ਰ ਪੁਰ ਲਾਜੈ।।
ਬਲਵੰਡ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹ ਇਕ ਸੁਨਿਯਤ।। ਜਿਹ ਸਮਾਨ ਜਗ ਔਰ ਨ ਗੁਨਿਯਤ।।੨।।

ਸੁਰੇਸਵਾ ਵਤੀ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੰਦਰ ਪੁਰੀ ਵੀ ਲੱਜਿਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਬਲਵੰਡ ਸਿੰਘ ਇਕ ਸ਼ਾਹ ਸੀ ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੨।।

ਸਦਾ ਕੁਅਰਿ ਤਿਹ ਸੁਤਾ ਭਨਿੱਜੈ।। ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰ ਲਖਿ ਜਾਹਿ ਅਰੁੱਝੈ।।
ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ ਦੁਤਿ ਜਾਤ ਨ ਕਹੀ।। ਜਾਨੁਕ ਫੂਲਿ ਚੰਬੇਲੀ ਰਹੀ।।੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰੁੱਝੈ=ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅੱਪ੍ਰਮਾਨ=ਅਪਾਰ। ਦੁਤਿ=ਸੁੰਦਰਤਾ।

ਸਦਾ ਕੁਮਾਰੀ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਵੀ ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਦੀ ਅਪਰਮਾਣ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਚਮੇਲੀ ਦਾ ਫੁੱਲ ਖਿੜਿਆ ਹੋਵੇ।।੩।।

ਸਦਾ ਕੁਅਰਿ ਨਿਰਖਾ ਜਬ ਰਾਜਾ।। ਤਬ ਹੀ ਸੀਲ ਤਵਨ ਕਾ ਭਾਜਾ।।
ਸਖੀ ਏਕ ਨ੍ਰਿਪ ਤੀਰ ਪਠਾਈ।। ਯੌ ਰਾਜਾ ਤਨ ਕਹੁ ਤੈਂ ਜਾਈ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੀਲ=ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ। ਭਾਜਾ=ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ।

ਸਦਾ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਉਸ

ਇਕ ਸਖੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜੀ ਕਿ ਤੂੰ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਕਹੋ।।੪।।

ਮੈਂ ਤਵ ਰੂਪ ਨਿਰਖਿ ਉਰਝਾਨੀ।। ਮਦਨ ਤਾਪ ਤੇ ਭਈ ਦਿਵਾਨੀ।।
ਏਕ ਬਾਰ ਤੁਮ ਮੁਝੈ ਬੁਲਾਵੋ।। ਕਾਮ ਤਪਤ ਕਰਿ ਕੇਲ ਮਿਟਾਵੋ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੂਪ ਨਿਰਖਿ ਉਰਝਾਨੀ=ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈ। ਮਦਨ ਤਾਪ=ਕਾਮ ਦੇ ਬੁਖਾਰ। ਭਈ ਦਿਵਾਨੀ=ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ।

"ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਾਮ ਦੇ ਤਾਪ ਨਾਲ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ। ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾਵੋ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚਲੇ ਕਾਮ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰੋ।। ੫।।

ਆਪਨ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮੁਹਿ ਨ ਬੁਲਾਵਹੁ।। ਏਕ ਬਾਰ ਮੋਰੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਵਹੁ।।
ਮੋ ਸੰਗ ਕਰਿਯੈ ਮੈਨ ਬਿਲਾਸਾ।। ਹਮ ਕਹ ਤੋਰਿ ਮਿਲਨ ਕੀ ਆਸਾ।। ੬।।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਬਲਾਉਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਘਟੋ ਘਟ ਮੇਰੇ ਘਰ ਹੀ ਆ ਜਾਵੋ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਰਮਣ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਹਾਂ"।।੬।।

ਭੂਪ ਕੁਅਰਿ ਵਹੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਨ ਬੁਲਾਈ।। ਆਪੁ ਜਾਇ ਤਿਹ ਸੇਜ ਸੁਹਾਈ।।
ਦੀਪ ਦਾਨ ਤਰੁਨੀ ਤਿਨ ਕੀਨਾ।। ਅਰਘ ਧੂਪ ਰਾਜਾ ਕਹ ਦੀਨਾ।। ੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੀਪ=ਦੀਵਾ। ਅਰਘ=ਧੂਪ ਬਤੀ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਘਰ ਨ ਬੁਲਾਇਆ ਪਰ ਉਹ ਖੁਦ ਉਸ ਦੀ ਸੇਜ ਤੇ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸਵਾਗਤ ਵਜੋਂ ਦੀਵਾ ਬਾਲ ਕੇ, ਧੂਪ ਬਤੀ ਜਗਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ।।੭।।

ਸੁਭਰ ਸੇਜ ਊਪਰ ਬੈਠਾਯੋ।। ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਸ਼ਰਾਬ ਮੰਗਾਯੋ।।
ਪ੍ਰਥਮ ਕਹਾ ਨ੍ਰਿਪ ਸੌ ਇਨ ਪੀਜੈ।। ਬਹੁਰਿ ਮੁਝੈ ਮਦਨੰਕੁਸ ਦੀਜੈ।। ੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਹੁਰਿ=ਬਾਅਦ ਵਿਚ। ਮਦਨੰਦੁਸ=ਕਾਮ ਅੰਕੁਸ।

ਉਸ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਸੇਜ ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਅਤੇ ਭੰਗ ਅਫੀਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਮੰਗਵਾਈ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪੀਵੋ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੋ।।੮।।

ਸੁਨਤ ਬਚਨ ਇਹ ਭੂਪ ਨ ਮਾਨਾ।। ਜਮ ਕੇ ਡੰਡ ਤ੍ਰਾਸ ਤਰਸਾਨਾ।।
ਕਹਜੋ ਨ ਮੈ ਤੌਸੌ ਰਤਿ ਕਰਿਹੋ।। ਘੋਰ ਨਰਕ ਮੋ ਭੂਲਿ ਨ ਪਰਿਹੌ।। ੯।।

ਰਾਜਾ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਜਮ ਦੰਡ ਤੋਂ ਡਰ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ

ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ਅਤੇ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਘੋਰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ।।੯।।

ਤਿਮਿ ਤਿਮਿ ਤ੍ਰਿਯ ਅੰਚਰ ਗਰਿ ਡਾਰੈ।। ਜੋਰਿ ਜੋਰਿ ਦ੍ਰਿਗ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਨਿਹਾਰੈ।।
ਹਾਇ ਹਾਇ ਮੁਹਿ ਭੂਪਤਿ ਭਜਿਯੈ।। ਕਾਮ ਕ੍ਰਿਯਾ ਮੋਰੇ ਸੰਗ ਸਜਿਯੈ।।੧੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਚਰ=ਚੁੰਨੀ। ਗਰਿ=ਗਲ। ਡਾਰੈ=ਪਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਦ੍ਰਿਗ=ਅੱਖਾਂ।

ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਰਾਜਾ 'ਨਾਂਹ ਨਾਂਹ' ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਚੁੰਨੀ ਪਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਗੱਡ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਚੀਕਦੀ ਸੀ, "ਹਾਏ ਰਾਜਨ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕਰੋ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੋ"।।੧੦।।

ਨਹਿ ਨਹਿ ਪੁਨਿ ਜਿਮਿ ਜਿਮਿ ਨ੍ਰਿਪ ਕਰੈ।। ਤਿਮਿ ਤਿਮਿ ਚਰਨ ਚੰਚਲਾ ਪਰੈ।।
ਹਹਾ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਮੁਹਿ ਕਰਹੁ ਬਿਲਾਸਾ।। ਕਾਮ ਭੋਗ ਕੀ ਪੁਰਵਹੁ ਆਸਾ।। ੧੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਲਾਸਾ=ਆਨੰਦ ਭੋਗ, ਕ੍ਰੀੜਾ, ਖੇਡ। ਪੁਰਵਹੁ=ਪੂਰੀ ਕਰੋ।

ਰਾਜਾ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ "ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ" ਕਰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਡਿੱਗਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ, "ਹੇ ਰਾਜਨ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਿਲਾਸ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਕਾਮ ਭੋਗ ਦੀ ਆਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੋ"।।੧੧।।

ਕਹਾ ਕਰੌ ਕਹੁ ਕਹਾਂ ਪਧਾਰੌ।। ਆਪ ਮਰੈ ਕੈ ਮੁਝੈ ਸੰਘਾਰੌ।।
ਹਾਇ ਹਾਇ ਮੁਹਿ ਭੋਗ ਨ ਕਰਈ।। ਤਾਂਤੇ ਜੀਅ ਹਮਾਰਾ ਜਰਈ।। ੧੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਹਾਂ ਪਧਾਰੌ=ਕਿਥੇ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂ। ਸੰਘਾਰੌ=ਮਾਰ ਦੇਵੋ। ਜਰਈ=ਸੜਦਾ ਹੈ।

ਕੀ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂ, ਜਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੋ। ਹਾਏ ਹਾਏ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ।।੧੨।।

ਸਵੈਯਾ।। ਆਸਨ ਔਰ ਅਲਿੰਗਨ ਚੁੰਬਨ ਆਜੁ ਭਲੇ ਤੁਮਰੇ ਕਸਿ ਲੈਹੌ।।
ਰੀਝਿ ਹੈਂ ਜੌਨ ਉਪਾਇ ਗੁਮਾਨੀ ਤੈਂ ਤਾਹਿ ਉਪਾਇ ਸੋ ਤੋਹਿ ਰਿਝੈਹੌ।।
ਪੋਸਤ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਸ਼ਰਾਬ ਖਵਾਇ ਤੁਮੈ ਤਬ ਆਪੁ ਚੜੈਹੌ।।
ਕੋਟ ਉਪਾਵ ਕਰੌ ਕਜੌਂ ਨ ਮੀਤ ਪੈ ਕੇਲ ਕਰੇ ਬਿਨੁ ਜਾਨ ਨ ਦੈਹੌ।।੧੩।।

ਅਜ ਘੁਟ ਘੁਟ ਕੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਚੁੰਮਣ ਲਵਾਂਗੀ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਜਿਸ ਉਪਾਅ ਨਾਲ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੋਂਗੇ ਮੈਂ ਉਹੀ ਉਪਾਅ ਕਰਾਂਗੀ। ਪੋਸਤ, ਭੰਗ, ਅਫੀਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿ ਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੇਵਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਫਿਰ ਆਪ ਖੁਦ ਪੀਵਾਂਗੀ। ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਭਾਵੇਂ ਕਰੋੜਾਂ ਉਪਾਅ

ਕਰ ਲਵੋ, ਪਰ ਅਜ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਵਾਂਗੀ।।੧੩।।

ਕੇਤਿਯੈ ਬਾਤ ਬਨਾਇ ਕਹੌ ਕਿਨ ਕੇਲ ਕਰੇ ਬਿਨੁ ਮੈਂ ਨ ਟਰੌਗੀ।।
ਆਜੁ ਮਿਲੇ ਤੁਮਰੇ ਬਿਨੁ ਮੈਂ ਤਵ ਰੂਪ ਚਿਤਾਰਿ ਚਿਤਾਰਿ ਜਰੌਗੀ।।
ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਭੈ ਘਰ ਬਾਰ ਸੁ ਏਕਹਿ ਬਾਰ ਬਿਸਾਰਿ ਧਰੌਗੀ।।
ਕੈ ਕਰਿ ਪਜਾਰ ਮਿਲੋ ਇਕ ਬਾਰ ਕਿ ਯਾਰ ਬਿਨਾ ਉਰ ਫਾਰਿ ਮਰੌਗੀ।।੧੪।।

ਤੁਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਬਣਾਵੋ ਪਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਬਗੈਰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਹਟਾਂਗੀ। ਅਜ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲੇ ਬਗੈਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕਰਕੇ ਸੜਦੀ ਰਹਾਂਗੀ। ਸਭ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਅਤੇ ਘਰ ਬਾਹਰ ਦੀ ਸੁੱਧ ਭੁਲਾ ਦੇਵਾਂਗੀ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਇਕ ਵਾਰ ਮਿਲੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਛਾਤੀ ਪਾੜਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ।।੧੪।।

ਸੁੰਦਰ ਕੇਲ ਕਰੋ ਹਮਰੇ ਸੰਗ ਮੈਂ ਤੁਮਰੌ ਲਖਿ ਰੂਪ ਬਿਕਾਨੀ।।
ਠਾਂਵ ਨਹੀਂ ਜਹਾਂ ਜਾਉਂ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ ਆਜੁ ਭਈ ਦੁਤਿ ਦੇਖ ਦਿਵਾਨੀ।।
ਹੌ ਅਟਕੀ ਤਵ ਹੇਰਿ ਪ੍ਰਭਾ ਤੁਮ ਬਾਂਧਿ ਰਹੇ ਕਸਿ ਮੌਨ ਗੁਮਾਨੀ।।
ਜਾਨਤ ਘਾਤ ਨ ਮਾਨਤ ਬਾਤ ਸੁ ਜਾਤ ਬਿਹਾਤ ਦੁਹੂੰਨ ਕੀ ਜ੍ਵਾਨੀ।।੧੫।।

ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਵਿਕ ਚੁਕੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹੇ ਕਿਰਪਾ ਸਾਗਰ ਮੈਂ ਕਿਥੇ ਜਾਵਾਂ ? ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਦੀਵਾਨੀ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਟਕੀ ਹੋਈ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਚੁਪ ਬੈਠੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਨ ਤਾਂ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹੋ, ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਫਜ਼ੂਲ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।।੧੫।।

ਜੇਤਿਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੀ ਰੀਤਿ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁ ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਨ੍ਰਿਪ ਤੀਰ ਬਖਾਨੀ।।
ਚੌਕ ਰਹਾ ਚਹੂੰ ਓਰ ਚਿਤੈ ਕਰਿ ਬਾਂਧਿ ਰਹਾ ਮੁਖ ਮੌਨ ਗੁਮਾਨੀ।।
ਹਾਇ ਰਹੀ ਕਹਿ ਪਾਇ ਰਹੀ ਗਹਿ ਗਾਇ ਥਕੀ ਗੁਨ ਏਕ ਨ ਜਾਨੀ।।
ਬਾਂਧਿ ਰਹਾ ਜੜ੍ਹ ਮੋਨਿ ਮਹਾ ਓਹਿ ਕੋਟਿ ਕਹੀ ਇਹ ਏਕ ਨ ਮਾਨੀ।।੧੬।।

ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਰੀਤ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਗੱਲਾਂ ਸਨ ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹੀਆਂ। ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ, ਪਰ ਹੰਕਾਰੀ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਰਦੀ ਰਹੀ, ਉਹਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਗਾ ਕੇ ਥੱਕ ਗਈ, ਪਰ ਉਸ

ਕੋਈ ਗੱਲ ਨ ਸੁਣੀ। ਉਸ ਮੂਰਖ ਨੇ ਚੁਪ ਹੀ ਧਾਰੀ ਰਖੀ, ਉਸ ਅਨੇਕਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ ਪਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਵੀ ਨ ਮੰਨੀ॥੧੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਜਬ ਭੂਪਤਿ ਇਕ ਬਾਤ ਨ ਮਾਨੀ॥ ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਤਬ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਨੀ॥
ਸਖਿਯਨ ਨੈਨ ਸੈਨ ਕਰਿ ਦਈ॥ ਰਾਜਾ ਕੀ ਬਹੀਯਾ ਗਹਿ ਲਈ॥ ੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਨੀ=ਬਹੁਤ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਨੈਨ ਸੈਨ ਕਰ ਦਈ=ਅੱਖ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਹੀਯਾ ਗਹਿ ਲਈ=ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦ ਇਕ ਗੱਲ ਵੀ ਨ ਮੰਨੀ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹ ਪੁੱਤਰੀ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈ, ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ॥੧੭॥

ਪਕਰਿ ਰਾਵ ਕੀ ਪਾਗ ਉਤਾਰੀ॥ ਪਨਹੀ ਮੂੰਡ ਸਾਤ ਸੈ ਝਾਰੀ॥
ਦੁਤਿਯ ਪੁਰਖ ਕੋਈ ਤਿਹ ਨ ਨਿਹਾਰੈ॥ ਆਨਿ ਰਾਵ ਕੌ ਕਰੈ ਸਹਾਰੈ॥ ੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਨਹੀਂ=ਜੁੱਤੀਆਂ। ਮੂੰਡ=ਸਿਰ।

ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੱਗ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਸੱਤ ਸੌ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਉਥੇ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਆ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ॥੧੮॥

ਭੂਪ ਲਜਤ ਨਹਿ ਹਾਇ ਬਖਾਨੈ॥ ਜਿਨਿ ਕੋਈ ਨਰ ਮੁਝੈ ਪਛਾਨੈ॥
ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਇਤ ਨ੍ਰਿਪਹਿ ਨ ਛੋਰੈ॥ ਪਨਹੀ ਵਾਹਿ ਮੂੰਡ ਪਰ ਤੋਰੈ॥ ੧੯॥

ਰਾਜਾ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹਾਏ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨ ਹੀ ਨ ਲਵੇ। ਸ਼ਾਹ ਪੁੱਤਰੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਤੋੜ ਰਹੀ ਸੀ॥੧੯॥

ਰਾਵ ਲਖਾ ਤ੍ਰਿਯ ਮੁਝੈ ਸੰਘਾਰੇ॥ ਕੋਈ ਨ ਪਹੁਚਾ ਸਿਵਕ ਹਮਾਰੋ॥
ਅਬ ਯਹ ਮੁਝੈ ਨ ਜਾਨੈ ਦੈਹੈ॥ ਪਨੀ ਹਨਤ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਪਠੈਹੈ॥ ੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਨਹੀਂ ਹਨਤ=ਜੁਤੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ। ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਪਠੈਹੈ=ਜਮ ਲੋਕ ਭੇਜ ਦੇਵੇਗੀ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗੀ, ਉਸ ਦਾ ਸੇਵਕ ਵੀ ਉਥੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਮੈਨੂੰ ਜਮਲੋਕ ਭੇਜ ਦੇਵੇਗੀ॥੨੦॥

ਪਨਹੀਂ ਜਬ ਸੋਰਹ ਸੈ ਪਰੀ॥ ਤਬ ਰਾਜਾ ਕੀ ਆਂਖਿ ਉਘਰੀ॥
ਇਹ ਅਬਲਾ ਗਹਿ ਮੋਹਿ ਸੰਘਰਿ ਹੈ॥ ਕਵਨ ਆਨਿ ਹਜਾਂ ਮੁਝੈ ਉਬਰਿ ਹੈ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੋਰਹ ਸੈ=ਸੋਲਾਂ ਸੌ। ਪਰੀ=ਪੈ ਗਈ।

ਜਦ ਸੋਲਾਂ ਸੌ ਜੁਤੀਆਂ ਪੈ ਚੁਕੀਆਂ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹੀ, ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਹੀ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕੌਣ ਬਚਾਵੇਗਾ॥੨੧॥

ਪੁਨਿ ਰਾਜਾ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਖਾਨੋ॥ ਮੈਂ ਤ੍ਰਿਯ ਤੋਰ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਨ ਜਾਨੋ॥
ਅਬ ਜੂਤਿਨ ਸੌ ਮੁਝੈ ਨ ਮਾਰੋ॥ ਜੌਂ ਚਾਹੌ ਤੌਂ ਆਨਿ ਬਿਹਾਰੋ॥੨੨॥

ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਇਸਤਰੀ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਚਲਿੱਤਰ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੂੰ ਹੁਣ ਜੁੱਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਨ ਮਾਰ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਹੇਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਰਮਣ ਕਰ"॥੨੨॥

ਸ਼ਾਹ ਸੁਤਾ ਜਬ ਯੌ ਸੁਨਿ ਪਾਈ॥ ਨੈਨ ਸੈਨ ਦੈ ਸਖੀ ਹਟਾਈ॥
ਆਪੁ ਗਈ ਰਾਜਾ ਪਹਿ ਧਾਇ॥ ਕਾਮ ਭੋਗ ਕੀਨਾ ਲਪਟਾਇ॥ ੨੩॥

ਸ਼ਾਹ ਪੁੱਤਰੀ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਅੱਖ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਭੱਜ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਈ ਅਤੇ ਕਾਮ ਭੋਗ ਕਰਨ ਲੱਗੀ॥੨੩॥

ਪੋਸਤ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਮਿਲਾਇ॥ ਆਸਨ ਤਾ ਤਰ ਦਿਯੋ ਬਨਾਇ॥
ਚੁੰਬਨ ਰਾਇ ਅਲਿੰਗਨ ਲਏ॥ ਲਿੰਗ ਦੇਤ ਤਿਹ ਭਗ ਮੋ ਭਏ॥ ੨੪॥

ਪੋਸਤ, ਭੰਗ ਅਤੇ ਅਫੀਮ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਆਸਣ ਬਣਾਏ, ਚੁੰਮਣਾਂ ਆਲਿੰਗਣਾਂ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੨੪॥

ਭਗ ਮੋ ਲਿੰਗ ਦਿਯੋ ਰਾਜਾ ਜਬ॥ ਰੁਚਿ ਉਪਜੀ ਤਰਨੀ ਕੇ ਜਿਯ ਤਬ॥
ਲਪਟਿ ਲਪਟਿ ਆਸਨ ਤਰ ਗਈ॥ ਚੁੰਬਨ ਕਰਤ ਭੂਪਨ ਕੇ ਭਈ॥ ੨੫॥

ਜਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਾਮ ਕਾਰਜ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ। ਹੇਠਾਂ ਪਈ ਉਹ ਘੁਟ ਘੁਟ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਉਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਚੁੰਮੀਆਂ ਲੈਣ ਲੱਗੀ॥੨੫॥

ਗਹਿ ਗਹਿ ਤਿਹ ਕੋ ਗਰੇ ਲਗਾਵਾ॥ ਆਸਨ ਸੌ ਆਸਨਹਿ ਛੁਹਾਵਾ॥
ਅਧਰਨ ਸੌ ਦੋਊ ਅਧਰ ਲਗਾਈ॥ ਦੂਹੂੰ ਕੁਚਨ ਸੌ ਕੁਚਨ ਮਿਲਾਈ॥੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਧਰਨ=ਬੁਲ੍ਹਾਂ। ਕੁਚਨ=ਮੰਮੇ।

****

ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਅੰਗ ਨਾਲ ਅੰਗ ਜੋੜ ਦਿੱਤੇ। ਹੋਠਾਂ ਨਾਲ ਹੋਠ ਜੋੜ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਕੁਚਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ॥੨੬॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਭੋਗ ਕਿਯਾ ਰਾਜਾ ਤਨ॥ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਰੁਚਾ ਚੰਚਲਾ ਕੇ ਮਨ॥
ਬਹੁਰੌ ਰਾਵ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦਿਯੋ॥ ਅਨਤ ਦੇਸ ਕੋ ਮਾਰਗ ਲਿਯੋ॥ ੨੭॥

ਉਸ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਿਆ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਈ॥੨੭॥

ਰਤਿ ਕਰਿ ਰਾਵ ਬਿਦਾ ਕਰਿ ਦਿਯਾ॥ ਐਸਾ ਚਰਿਤ ਚੰਚਲਾ ਕਿਯਾ॥
ਅਵਰ ਪੁਰਖ ਸੌ ਰਾਵ ਨ ਭਾਖਾ॥ ਜੋ ਤ੍ਰਿਯ ਕਿਯ ਸੋ ਜਿਯ ਮੋ ਰਾਖਾ॥ ੨੮॥

ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਚੰਚਲ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਚਲਿੱਤਰ ਕੀਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਰਖਿਆ॥੨੮॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਕਿਤਕ ਦਿਨਨ ਨ੍ਰਿਪ ਚੰਚਲਾ ਪੁਨਿ ਵਹੁ ਲਈ ਬੁਲਾਇ॥
ਰਾਨੀ ਕਰਿ ਰਾਖੀ ਸਦਨ ਸਕਾ ਨ ਕੋ ਛਲ ਪਾਇ॥ ੨੯॥ ੧॥

ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਬੁਲਾ ਲਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਛੱਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨ ਜਾਣ ਸਕਿਆ॥੨੯॥੧॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਚਾਰ ਸੌ ਦੋਇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ॥੪੦੨॥੭੧੪੦॥ਅਫਜੂੰ॥

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਚਾਰ ਸੌ ਦੂਸਰੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ॥੪੦੨॥੭੧੪੦॥ਚਲਦਾ॥

ਚਲਿੱਤਰ ਚਾਰ ਸੌ ਤੀਸਰਾ

ਕਥਾ ਸ਼ਿਵ ਦੇਵੀ

ਚੌਪਈ॥ ਸੁਨ ਨ੍ਰਿਪ ਔਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਖਾਨੋ॥ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਕਿਯਾ ਚੰਚਲਾ ਜਾਨੋ॥
ਅਨਦਾਵਤੀ ਨਗਰ ਇਕ ਸੋਹੈ॥ ਰਾਇ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਤਹ ਕੋ ਹੈ॥ ੧॥

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਇਕ ਹੋਰ ਚਲਿੱਤਰ ਸੁਣੋ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਡਿਆ। ਅਨਦਾਵਤੀ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਨਗਰੀ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਰਾਏ ਸਿੰਘ ਹੈ॥੧॥

ਸ਼ਿਵਦੇਈ ਤਿਹ ਨਾਰਿ ਬਿਚੱਛਨ॥ ਰੂਪਵਾਨ ਗੁਨਵਾਨ ਸੁਲੱਛਨ॥
ਰਾਜਾ ਆਪੁ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਬਨਾਵਤ॥ ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਪੜ੍ਹਿ ਇਸਤ੍ਰਿਯਨ ਸੁਨਾਵਤ॥ ੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਚੱਛਨ=ਸਿਆਣੀ, ਅਕਲਮੰਦ। ਸੁਲੱਛਨ=ਚੰਗੇ ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲੀ।

ਸ਼ਿਵ ਦੇਵੀ ਇਕ ਸਿਆਣੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਰੂਪਵਾਨ, ਗੁਣਵਾਨ ਅਤੇ ਸੁਲੱਖਣੀ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਖੁਦ ਚਲਿੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ॥੨॥

ਸ਼ਿਵਾ ਮਤੀ ਇਹ ਬਿਧਿ ਜਬ ਸੁਨੀ॥ ਅਧਿਕ ਬਿਹਸਿ ਕਰਿ ਮੂੰਡੀ ਧੁਨੀ॥
ਅਸ ਕਰਿ ਇਸੈ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਦਿਖਾਊਂ॥ ਯਾਹ ਭਜੋ ਯਾਹੀ ਤੇ ਲਿਖਾਊਂ॥ ੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਹਸਿ=ਹੱਸ ਕੇ। ਮੂੰਡੀ ਧੁਨੀ=ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ।

ਸ਼ਿਵਾ ਮਤੀ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਹੱਸ ਕੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਇਕ ਐਸਾ ਚਲਿੱਤਰ ਕਰਾਂਗੀ ਕਿ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਮਣ ਕਰਾਂਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਚਲਿੱਤਰ ਲਿਖਵਾਵਾਂਗੀ॥੩॥

ਜਿਹ ਤਿਹ ਬਿਧਿ ਭੂਪਹਿ ਫੁਸਲਾਇ॥ ਮਿਲਤ ਭਈ ਦਿਨ ਹੀਂ ਕਹ ਆਇ॥
ਆਨਿ ਗਰੇ ਤਾਕੇ ਲਪਟਾਈ॥ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਕੇਲ ਰਚਾਈ॥ ੪॥

ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭਰਮਾ ਕੇ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਹੀ ਆ ਮਿਲੀ, ਆ ਕੇ ਉਹਦੇ ਗਲ ਨਾਲ ਚੰਬੜ ਗਈ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀ॥੪॥

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਜੱਦਪ ਤਿਹ ਭਜਾ॥ ਤਊ ਨ ਤ੍ਰਿਯ ਆਸਨ ਤਿਹ ਤਜਾ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਉਰ ਸੋ ਉਰਝਾਨੀ॥ ਨਿਰਖਿ ਭੂਪ ਕਾ ਰੂਪ ਬਿਕਾਨੀ॥ ੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਰ=ਛਾਤੀ। ਉਰਝਾਨੀ=ਲੱਗੀ ਰਹੀ। ਨਿਰਖਿ=ਵੇਖ ਕੇ। ਬਿਕਾਨੀ=ਵਿੱਕ ਗਈ।

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸੇਜ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛਡਿਆ। ਉਹ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਦੀ ਹੀ ਹੋ ਗਈ॥੫॥

ਭੋਗ ਕਮਾਇ ਗਈ ਡੇਰੈ ਜਬ॥ ਸਖਿਯਨ ਸਾਥ ਬਖਾਨੋ ਇਮ ਤਬ॥
ਇਹ ਰਾਜੈ ਮੁਹਿ ਆਜੁ ਬੁਲਾਯੋ॥ ਦਿਨ ਹੀ ਮੋ ਸੰਗ ਭੋਗ ਕਮਾਯੋ॥ ੬॥

****
ਪਦ ਅਰਥ - ਬਖਾਨੋ=ਦੱਸਿਆ।

ਜਦ ਉਹ ਕੇਲ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਕੇ ਘਰ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਸਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਅਜ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਦਿਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ॥੬॥

ਸਾਸੁ ਸਸੁਰ ਜਬ ਹੀ ਸੁਨ ਪਾਈ॥ ਔਰ ਸੁਨਤ ਭੀ ਸਗਲ ਲੁਗਾਈ॥
ਆਜੁ ਰਾਜ ਯਾਸੋਂ ਰਤਿ ਮਾਨੀ॥ ਬੂਝਿ ਗਏ ਸਭ ਲੋਗ ਕਹਾਨੀ॥ ੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਾਸੁ ਸਸੁਰ=ਸਸ ਸੌਹਰੇ। ਸਗਲ ਲੁਗਾਈ=ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ।

ਸੱਸ ਸੌਹਰੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਸੁਣ ਲਿਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਾਣ ਗਏ॥੭॥

ਪੁਨਿ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਉਚਾਰੋ॥ ਮੈਂ ਦੇਖਤ ਥੀ ਹਿਯਾ ਤਿਹਾਰੋ॥
ਬਾਤ ਕਹੇ ਮੁਹਿ ਏ ਕਜਾ ਕਰਿਹੈਂ॥ ਚੁਪ ਕਰਿ ਹੈ ਕਿ ਕੋਪ ਕਰਿ ਲਰਿਹੈਂ॥ ੮॥

ਫਿਰ ਸ਼ਿਵ ਦੇਵੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਵੇਖ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੇ ਇਹ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਚੁਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹਨ॥੮॥

ਅੜਿੱਲ॥ ਦਿਨ ਕੋ ਐਸੋ ਕੋ ਤ੍ਰਿਯ ਕਰਮ ਕਮਾਵਈ॥
ਦਿਖਤ ਜਾਰ ਕੋ ਧਾਮ ਨਾਰਿ ਕਿਮਿ ਜਾਵਈ॥
ਐਸ ਕਾਜ ਕਰਿ ਕਵਨ ਕਹੋ ਕਿਮਿ ਭਾਖਿ ਹੈਂ॥
ਹੋ ਅਪਨੇ ਚਿਤ ਕੀ ਬਾਤ ਚਿਤ ਮੋ ਰਾਖਿ ਹੈਂ॥ ੯॥

ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਭਲਾ ਕਿਹੜੀ ਇਸਤਰੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ, ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਭਲਾ ਯਾਰ ਦੇ ਘਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਵੇਗੀ। ਫਿਰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਭਲਾ ਕੋਈ ਕਿਉਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸੇਗਾ, ਕੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖੇਗਾ?॥੯॥

ਚੌਪਈ॥ ਬੈਨ ਸੁਨਤ ਸਭਹਿਨ ਸਚੁ ਆਯੋ॥ ਕਿਨੂੰ ਨ ਇਹ ਕਥਹਿ ਚਲਾਯੋ॥
ਜੋ ਕੋਈ ਐਸ ਕਰਮ ਕੌ ਕਰਿ ਹੈਂ॥ ਭੂਲਿ ਨ ਕਾਹੂ ਪਾਸ ਉਚਰਿ ਹੈਂ॥ ੧੦॥

ਉਸਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸਭ ਨੇ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਿਆ, ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਨ ਕੀਤੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ-ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ॥੧੦॥

ਲੋਗਨ ਕਹ ਇਹ ਬਿਧਿ ਡਹਕਾਇ।। ਪਿਯ ਤਨ ਪੱਤ੍ਰੀ ਲਿਖੀ ਬਨਾਇ।।
ਮੋ ਪਰ ਯਾਰ ਅਨੁਗ੍ਰਹ ਕੀਜੇ।। ਇਹ ਭੀ ਚਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਿ ਲੀਜੇ।। ੧੧।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ-ਡਹਕਾਇ=ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ।ਪਿਯ=ਪਿਆਰੇ।ਪੱਤ੍ਰੀ= ਚਿੱਠੀ।ਅਨੁਗ੍ਰਹਿ=ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ। ਚਰਿਤ=ਚਲਿੱਤਰ।

ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਕਿ ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਚਲਿੱਤਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕਰ ਲਵੋ।।੧੧।।੧।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਚਾਰ ਸੈ ਤੀਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੪੦੩। ੭੧੫੧।।ਅਫਜੂੰ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਚਾਰ ਸੌ ਤੀਸਰੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੪੦੩।।੭੧੫੧।।ਚਲਦਾ।।

ਚਲਿੱਤਰ ਚਾਰ ਸੌ ਚੌਥਾ

ਕਥਾ ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ

ਸਬੁਧਿ ਬਾਚ।।

ਚੌਪਈ।। ਸੱਤਿ ਸੰਧਿ ਇਕ ਭੂਪ ਭਨਿੱਜੈ।। ਪ੍ਰਥਮੇ ਸਤਿਜੁਗ ਬੀਚ ਕਹਿੱਜੈ।।
ਜਿਹ ਜਸ ਪੁਰੀ ਚੌਦਹੂੰ ਛਾਯੋ।। ਨਾਰਦ ਰਿਖਿ ਤਬ ਰਾਇ ਮੰਗਾਯੋ।। ੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਪ=ਰਾਜਾ। ਪੁਰੀ ਚੌਦਹੂੰ=ਚੌਦਾਂ ਭਵਨਾਂ।

ਸੱਤਸੰਧ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਰਾਜਾ ਸੱਤਜੁਗ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਜੱਸ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਨਾਰਦ ਰਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ।। ੧।।

ਸਭ ਦੇਵਨ ਕੋ ਰਾਜਾ ਭਯੋ।। ਬ੍ਰਹਮਾ ਤਿਲਕ ਆਪੁ ਤਿਹ ਦਯੋ।।
ਨਿਹਕੰਟਕ ਸੁਰ ਕਟਕ ਕਿਯਾ ਸਬ।। ਦਾਨਵ ਮਾਰ ਨਿਕਾਰ ਦਏ ਜਬ।।੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੇਵਨ=ਦੇਵਤਿਆਂ। ਨਿਹਕੰਟਕ=ਵੈਰੀ ਰਹਿਤ, ਨਿਰਭੈ।

• ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਖੁਦ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿਲਕ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਭੈ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ

ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।। ੨।।

ਇਹ ਬਿਧਿ ਰਾਜ ਬਰਖ ਬਹੁ ਕਿਯਾ।। ਦੀਰਘ ਦਾੜ੍ਹ ਦੈਂਤ ਭਵ ਲਿਯਾ।।
ਦਸ ਸਹਸ ਛੂਹਨਿ ਦਲ ਲੈਕੇ।। ਚੜ੍ਹਿ ਆਯੋ ਤਿਹ ਊਪਰ ਤੈਕੈ।। ੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰਖ=ਬਰਸ। ਭਵ ਲਿਆ=ਜਨਮ ਲਿਆ। ਦਸ ਸਹਸ ਛੂਹਨਿ=ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਖੂਹਣੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਬਹੁਤ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਰਾਜ ਕੀਤਾ, ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਦੀਰਘ ਦਾੜ੍ਹ ਨਾਮੀਂ ਇਕ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿਹੜਾ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਖੂਹਣੀ (ਸੈਨਾ ਦੀ ਖਾਸ ਗਿਣਤੀ, ਇਕ ਖੂਹਣੀ ਵਿਚ ੨੧੮੭੦ ਹਾਥੀ, ੨੧੮੭੦ ਰੱਥ ੬੫੬੧੦ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ੧੦੯੩੫੦ ਪਿਆਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਜੋੜ ੨੧੮੭੦੦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆ ਗਿਆ।। ੩।।

ਸਭ ਦੇਵਨ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਯੋ।। ਦੀਰਘ ਦਾੜ੍ਹ ਦੈਂਤ ਚੜ੍ਹਿ ਆਯੋ।।
ਬੀਸ ਸਹਸ ਛੋਹਨਿ ਦਲ ਲਿਯੋ।। ਵਾ ਸੌ ਜਾਇ ਸਮਾਗਮ ਕਿਯੋ।। ੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੇਵਨ=ਦੇਵਤੇ। ਸਮਾਗਮ=ਮੁਕਾਬਲਾ, ਟਾਕਰਾ।

ਜਦ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਦੀਰਘ ਦਾੜ ਦੈਂਤ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਖੂਹਣੀ ਸੈਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਚੱਲ ਪਏ।।੪।।

ਸੂਰਜ ਕਹ ਸੈਨਾਪਤਿ ਕੀਨਾ।। ਦਹਿਨੇ ਓਰ ਚੰਦ੍ਰ ਕਹ ਦੀਨਾ।।
ਬਾਈ ਓਰ ਕਾਰਤਿਕੇ ਧਰਾ।। ਜਿਹ ਪੌਰਖ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹਿ ਹਰਾ।। ੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਹਿਨੇ ਓਰ=ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ। ਪੌਰਖ=ਮਰਦਾਨਗੀ, ਬਹਾਦਰੀ।

ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਸੈਨਾਪਤੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਚੰਦ ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਗਿਆ, ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਕਾਰਤਕ ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਮਰਦਾਨਗੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਵੰਗਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੱਕਿਆ।।੫।।

ਇਹ ਦਿਸ ਸਕਲ ਦੇਵ ਚੜ੍ਹਿ ਧਾਏ।। ਉਹਿ ਦਿਸਿ ਤੇਂ ਦਾਨਵ ਮਿਲਿ ਆਏ।।
ਬਾਜਨ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਬਾਜੇ।। ਦੋਊ ਦਿਸਿਨ ਸੂਰਮਾ ਗਾਜੇ।। ੬।।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਚਲ ਪਏ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਸੂਰਮੇਂ ਗੱਜਣ ਲੱਗੇ।।੬।।

ਦੈ ਦੈ ਢੋਲ ਬਜਾਇਨਗਾਰੇ।।ਪੀ ਪੀ ਭਏ ਕੈਫ ਮਤਵਾਰੇ।।

ਤੀਸ ਸਹਸ ਛੋਹਨਿ ਦਲ ਹਾਥਾ॥ਰਨ ਦਾਰੁਨੁ ਰਾਚਾ ਜਗਨਾਥਾ॥੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੈਫ਼=ਸ਼ਰਾਬ। ਮਤਵਾਰੇ=ਮਤਵਾਲੇ। ਦਾਰੁਨੁ=ਖੌਫਨਾਕ, ਵਿਕਰਾਲ।

ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਪੀ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਖੂਹਣੀ ਸੈਨਾ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਕਰਾਲ ਜੰਗ ਛਿੜ ਪਿਆ॥੭॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਮਾਰੂ ਜਬ ਬਾਜੋ॥ਦੀਰਘ ਦਾੜ੍ਹ ਦੈਂਤ ਰਨ ਗਾਜੇ॥
ਤੀਛਨ ਬਾਨ ਦੋਊ ਦਿਸਿ ਬਹਹੀ॥ਜਾਹਿ ਲਗਤ ਤਿਹ ਮਾਂਝ ਨ ਰਹਹੀ॥੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੀਛਨ=ਤਿੱਖੇ। ਲਾਗਤ=ਲੱਗਦੇ ਸਨ। ਮਾਂਝ=ਅੰਦਰ।

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜਦ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਦੀਰਘ ਦਾੜ ਦੈਂਤ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਆ ਗੱਜਿਆ। ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਲੱਗਦੇ ਸਨ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫਸੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ॥੮॥

ਧਾਵਤ ਭਏ ਦੇਵਤਾ ਜਬਹੀ॥ਦਾਨਵ ਭਰੇ ਰੋਸ ਤਨ ਤਬ ਹੀ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਾਦਿੱਤ੍ਰ ਬਜਾਇ॥ਖੱਤ੍ਰੀ ਉਠੇ ਖਿੰਗ ਖੁਨਸਾਇ॥੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਦਿੱਤ੍ਰ ਬਜਾਏ=ਵਾਜੇ ਵਜਾਏ। ਖਿੰਗ ਖੁਨਸਾਇ=ਤਲਵਾਰਾਂ ਖੜਕਾਉਂਦੇ।

ਜਦ ਦੇਵਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਤਾਂ ਦੈਂਤ ਵੀ ਰੋਹ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ, ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾ ਕੇ ਖੱਤਰੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਖੜਕਾਉਂਦੇ ਚੱਲ ਪਏ॥੯॥

ਚਲੇ ਬਾਨ ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਅਪਾਰਾ॥ਬਿਛੂਆ ਬਰਛੀ ਬੱਜ੍ਰ ਹਜਾਰਾ॥
ਗਦਾ ਗਰਿਸਟ ਜਵਨ ਪਰ ਝਰਹੀ॥ਸਜੰਦਨ ਸਹਿਤ ਚੂਰਨ ਤਿਹ ਕਰਹੀ॥੧੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗਦਾ ਗਰਿਸਟ=ਭਾਰੀ ਗਦਾ। ਸਜੰਦਨ ਸਹਿਤ=ਰੱਥ ਸਮੇਤ।

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਣ, ਬਿਛੂਆ, ਬਰਛੀ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਬੱਜਰ ਹਥਿਆਰ ਚੱਲਣ ਲੱਗੇ। ਭਾਰੀਆਂ ਗਦਾਵਾਂ ਜਿਸ ਉਤੇ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਥ ਸਮੇਤ ਚੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ॥੧੦॥

ਜਾਕੇ ਲਗੇ ਅੰਗ ਮੈ ਬਾਨਾ॥ਕਰਾ ਬੀਰ ਤਿਹ ਸੁਰਗ ਪਯਾਨਾ॥
ਮਚਜੋ ਬੀਰ ਖੇਤ ਬਿਕਰਾਲਾ॥ਨਾਚਤ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਬੇਤਾਲਾ॥੧੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਨਾ=ਤੀਰ। ਸੁਰਗ ਪਜਾਨਾ=ਸਵਰਗ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਮਰ ਗਿਆ।

ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਗ ਵੀ ਤੀਰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਉਹ ਸੂਰਮਾ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਦਾ ਰਾਹ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਘਮਸਾਣ ਯੁੱਧ ਮੱਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭੂਤ, ਪ੍ਰੇਤ ਬੇਤਾਲ ਨੱਚਣ ਲੱਗੇ॥੧੧॥

ਝੂਮਿ ਝੂਮਿ ਕਹੀ ਗਿਰੇ ਧਰਿਨ ਭਟ॥ਜੁਦੇ ਜੁਦੇ ਕਹੀ ਅੰਗ ਪਰੇ ਕਟਿ॥
ਚਲੀ ਸ੍ਰੋਨ ਕੀ ਨਦੀ ਬਿਰਾਜੈ॥ਬੈਤਰੁਨੀ ਜਿਨ ਕੋ ਲਖਿ ਲਾਜੈ॥੧੨॥

ਕਿਤੇ ਝੂਮ ਝੂਮ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹੋਏ ਅੰਗ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਸਨ। ਲਹੂ ਦੀ ਵੱਗਦੀ ਨਦੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵੈਤਰਣੀ ਨਦੀ (ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜਮ ਲੋਕ ਦੇ ਉਰਲੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਇਕ ਨਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਦੋ ਯੋਜਨ ਚੌੜੀ ਹੈ, ਇਹ ਬਦਬੂਦਾਰ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਦੀ ਭਰੀ, ਭਯੰਕਰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੀ ਨਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਗਊ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਸਤੀ ਦੇ ਵਿਜੋਗ ਵਿਚ ਰੋਂਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਹੰਝੂਆਂ ਤੋਂ ਹੋਈ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ।) ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ॥੧੨॥

ਇਹ ਦਿਸਿ ਅਧਿਕ ਦੇਵਤਾ ਕੋਪੇ॥ਉਹਿ ਦਿਸਿ ਪਾਵ ਦਾਨਵਨ ਰੋਪੇ॥
ਕੁਪਿ ਕੁਪਿ ਅਧਿਕ ਹ੍ਰਿਦਨ ਮੋ ਭਿਰੇ॥ਜੂਝਿ ਜੂਝਿ ਗੇ ਬਹੁਰਿ ਨ ਫਿਰੇ॥੧੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਵ ਰੋਪੇ=ਪੈਰ ਜਮਾ ਲਏ। ਕੁਪਿ ਕੁਪਿ=ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਆ।

ਏਧਰ ਦੇਵਤੇ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਏ ਅਤੇ ਓਧਰ ਦੈਂਤਾਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਜਮਾ ਲਏ। ਉਹ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਜੂਝ ਮਰੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਨ ਆਏ॥੧੩॥

ਕੋਟਿਕ ਕਟਕ ਤਹਾਂ ਕਟਿ ਮਰੇ॥ਜੂਝੇ ਗਿਰੇ ਬਰੰਗਨਿਨ ਬਰੇ॥
ਦੋਊ ਦਿਸਿ ਮਰੇ ਕਾਲ ਕੇ ਪ੍ਰੇਰੇ॥ਗਿਰੇ ਭੂਮਿ ਰਨ ਫਿਰੇ ਨ ਫੇਰੇ॥੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੋਟਿਕ ਕਟਕ=ਅਣਗਿਣਤ। ਬਰੰਗਨਿਨ=ਪਰੀਆਂ।

ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇਂ ਉਥੇ ਕੱਟ ਮਰੇ, ਉਹ ਜੂਝ ਗਏ ਅਤੇ ਪਰੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਕਾਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਰਤ ਵੀਰ ਮਰ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਸਨ ਪਰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਪਰਤੇ ਸਨ॥੧੪॥

ਸੱਤਿ ਸੰਧਿ ਦੇਵਿਸ ਇਤ ਧਾਯੋ॥ਦੀਰਘ ਦਾੜ੍ਹ ਉਹ ਓਰ ਰਿਸਾਯੋ॥
ਬੱਜ੍ਰ ਬਾਣ ਬਿਛੂਆ ਕੈ ਕੈ ਬ੍ਰਣ॥ਜੂਝਿ ਜੂਝਿ ਭਟ ਗਿਰਤ ਭਏ ਰਣ॥੧੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਾਯੋ=ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਰਿਸਾਯੋ=ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਬ੍ਰਣ=ਜ਼ਖਮ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੱਤ ਸੰਧ ਚੱਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਦੀਰਘ ਦਾੜ੍ਹ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਬੱਜਰ, ਬਾਣ ਅਤੇ ਬਿਛੂਆ ਨਾਲ ਘਾਇਲ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇਂ ਜੂਝ ਜੂਝ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੫॥

****

ਜੋਗਿਨਿ ਜੱਛ ਕਹੂੰ ਹਰਖਏ॥ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਚਤ ਕਹੂੰ ਭਏ॥
ਕਹ ਕਹ ਕਹ ਕਲਿ ਸ਼ਾਹ ਸੁਨਾਵਤ॥ਭੀਖਨ ਸੁਨੈ ਸ਼ਬਦ ਭੈ ਆਵਤ॥੧੬॥

ਕਿਤੇ ਜੋਗਣੀਆਂ ਅਤੇ ਜੱਛ ਖੁਸ਼ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਚ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ॥੧੬॥

ਫਿਰੈਂ ਦੈਤ ਕਹੂੰ ਦਾਂਤ ਨਿਕਾਰੇ॥ਬਮਤ ਸ੍ਰੋਨ ਕੇਤੇ ਰਨ ਮਾਰੇ॥
ਕਹੂੰ ਸ਼ਿਵਾ ਸਾਮੁਹਿ ਫਿਕਰਾਹੀ॥ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਮਾਸ ਕਹੂੰ ਖਾਹੀ॥੧੭॥

ਕਿਤੇ ਦੈਂਤ ਦੰਦ ਕੱਢ ਕੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਲਹੂ ਵਿਚ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਚੰਡਕਾ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਫੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਮਾਸ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੭॥

ਸਕਟਾਬਜੂਹ ਰਚਾ ਸੁਰ ਪਤਿ ਤਬ॥ਕ੍ਰੌਂਚਾਬਜੂਹ ਕਿਯੋ ਅਸੁਰਿਸ ਜਬ॥
ਮਚਿਯੋ ਤੁਮਲ ਜੁੱਧ ਤਹ ਭਾਰੀ॥ਗਰਜਤ ਭਏ ਬੀਰ ਬਲ ਧਾਰੀ॥੧੮॥

ਜਦ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਸਕਟਵਿਊ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੌਂਚਵਿਊ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਭਾਰੀ ਤੁਮਲ ਯੁੱਧ ਮੱਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਸੂਰਮੇਂ ਗੱਜਣ ਲੱਗੇ॥੧੮॥

ਜੂਝਿ ਗਏ ਜੋਧਾ ਕਹੀਂ ਭਾਰੇ॥ਦੇਵ ਗਿਰੇ ਦਾਨਵ ਕਹੀਂ ਮਾਰੇ॥
ਬੀਰ ਖੇਤ ਐਸਾ ਤਹ ਪਰਾ॥ ਦੋਊ ਦਿਸਿ ਇਕ ਸੁਭਟ ਨ ਉਬਰਾ॥੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਭਟ=ਸੂਰਬੀਰ। ਉਬਰਾ=ਬਚਿਆ ।

ਕਿਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਯੋਧੇ ਜੂਝ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਦੇਵ ਅਤੇ ਦਾਨਵ ਮਰੇ ਹੋਏ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਏਨੇ ਸੂਰਮੇ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ ਕਿ ਦੋਵੀਂ ਪਾਸੀਂ ਇਕ ਸੂਰਮਾ ਵੀ ਨ ਬੱਚਿਆ॥੧੯॥

ਜੌਂ ਕ੍ਰਮ ਕ੍ਰਮ ਕਰਿ ਕਥਾ ਸੁਨਾਊਂ॥ਗ੍ਰੰਥ ਬਢਨ ਤੇ ਅਧਿਕ ਡਰਾਊਂ॥
ਤੀਸ ਸਹਸ ਛੂਹਨਿ ਜਹ ਜੋਧਾ॥ਮੰਡਜੋ ਬੀਰ ਖੇਤ ਕਰਿ ਕ੍ਰੋਧਾ॥੨੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕ੍ਰਮ ਕ੍ਰਮ=ਕਰਮਵਾਰ। ਬੀਰ=ਸੂਰਮੇ।

ਜੇ ਮੈਂ ਕਰਮਵਾਰ ਕਥਾ ਸੁਣਾਵਾਂ ਤਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਆਕਾਰ ਵੱਧ ਜਾਣ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਥੇ ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਖੂਹਣੀ ਯੋਧੇ ਸਨ ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ॥੨੦॥

ਪਤਿਅਨ ਸੋ ਪਤੀਅਨ ਭਿਰਿ ਮਰੇ॥ਸ੍ਵਾਰਨ ਕੇ ਸ੍ਵਾਰਨ ਛੈ ਕਰੇ॥

****

ਰਥਿਯਨ ਤਹ ਰਥਿਯਨ ਕੌ ਘਾਯੋ॥ਹਾਥਿਨ ਦੰਤੀ ਸੁਰਗ ਪਠਾਯੋ॥੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਤੀਅਨ=ਸੈਨਾਪਤੀ। ਹਾਥਿਨ=ਹਾਥੀਆਂ ਨਾਲ।

ਸੈਨਾਪਤੀ, ਸੈਨਾਪਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭਿੜ ਕੇ ਮਰ ਗਏ ਅਤੇ ਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਰਾਂ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਥੀਆਂ ਨੇ ਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਨੇ ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ॥੨੧॥

ਦਲਪਤਿ ਸੌ ਦਲਪਤਿ ਲਰਿ ਮੂਆ॥ਇਹ ਬਿਧਿ ਨਾਸ ਕਟਕ ਕਾ ਹੂਆ॥
ਬਚੇ ਭੂਪ ਤੇ ਕੋਪ ਬਡਾਈ॥ਮਾਂਡਤ ਭੇ ਹਠ ਠਾਨਿ ਲਰਾਈ॥੨੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਲਪਤਿ=ਦਲਪਤੀ। ਕਟਕ=ਸੈਨਾਂ, ਫੌਜ। ਭੂਪ=ਰਾਜੇ।

ਦਲਪਤੀ ਨਾਲ ਦਲਪਤੀ ਲੜ ਮਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਨਾ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਜਿਹੜੇ ਰਾਜੇ ਬਚੇ ਸਨ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲੜਨ ਲੱਗੇ॥੨੨॥

ਰਨ ਮਾਂਡਤ ਭੇ ਬਿਬਿਧ ਪ੍ਰਕਾਰਾ॥ਦੈਤਰਾਟ ਅਰੁ ਦੇਵ ਨ੍ਰਿਪਾਰਾ॥
ਰਸਨਾ ਇਤੀ ਨ ਭਾਖ ਸੁਨਾਊਂ॥ਗ੍ਰੰਥ ਬਢਨ ਤੇ ਅਤਿ ਡਰਪਾਊਂ॥੨੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੈਤਰਾਟ=ਦੈਤਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਦੇਵ ਨ੍ਰਿਪਰਾ=ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ।

ਦੈਤ ਸਮਰਾਟ ਅਤੇ ਦੇਵ ਸਮਰਾਟ ਹੁਣ ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਮੇਰੀ ਜੀਭ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਵਧ ਜਾਣ ਤੋਂ ਵੀ ਡਰਦਾ ਹਾਂ॥੨੩॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਕਹਾ ਲੌ ਬਖਾਨੌ ਮਹਾ ਲੋਹ ਮੱਚਜੋ॥ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਬੀਰ ਏਕੈ ਨ ਬੱਚਜੋ॥
ਤਬੈ ਆਨਿ ਜੂਟੇ ਦੋਊ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥ਪਰਾ ਲੋਹ ਗਾੜ੍ਹੋ ਕਪੀ ਭੂਮਿ ਸਾਰੀ॥੨੪॥

ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਵਰਣਨ ਕਰਾਂ, ਵਿਕਰਾਲ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਕ ਯੋਧਾ ਵੀ ਬਾਕੀ ਨ ਬਚਿਆ। ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਛੱਤਰਧਾਰੀ ਆ ਭਿੜੇ ਅਤੇ ਵਿਕਰਾਲ ਯੁੱਧ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਉੱਠੀ॥੨੪॥

ਜੁਟੇ ਰਾਵ ਦੋਊ ਉਠੀ ਧੂਰਿ ਐਸੀ॥ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਕੀ ਅਗਨਿ ਕੀ ਧੂਮ੍ਰ ਜੈਸੀ॥
ਨ ਹਾਥੈ ਪਸਾਰਾ ਤਹਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਆਵੈ॥ਕਛੂ ਭੂਮਿ ਆਕਾਸ਼ ਹੇਰੋ ਨ ਜਾਵੈ॥੨੫॥

ਦੋਵੇਂ ਰਾਜੇ ਭਿੜੇ ਅਤੇ ਏਨਾ ਘੱਟਾ ਉਡਿਆ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਪਰਲੋ ਕਾਲ ਦੀ ਅੱਗ ਦਾ ਧੂੰ ਹੋਵੇ। ਉਥੇ ਹੱਥ ਪਸਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਅਕਾਸ਼ ਵੀ ਦਿੱਸ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਸਨ॥੨੫॥

**ਅੜਿੱਲ।। ਤੀਸ ਸਹਸ ਛੂਹਨਿ ਦਲ ਜਬ ਜੂਝਤ ਭਯੋ।।
ਦੂਹੂੰ ਨ੍ਰਿਪਨ ਕੇ ਕੋਪ ਅਧਿਕ ਤਬਹੀ ਭਯੋ।।
ਪੀਸਿ ਪੀਸਿ ਰਦਨੰਛਦ ਬਿਸਿਖ ਪ੍ਰਹਾਰਹੀ।।
ਹੋ ਜੋ ਜੀਯ ਭੀਤਰ ਕੋਪ ਸੁ ਪ੍ਰਗਟ ਦਿਖਾਰਹੀ।।੨੬।।**

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੂਝਤ ਭਯ=ਲੜ ਮਰਿਆ। ਕੋਪ=ਗੁੱਸਾ। ਪੀਸਿ ਪੀਸਿ ਰਦਨੰਛਦ=ਦੰਦ ਪੀਹ ਪੀਹ। ਬਿਸਿਖ=ਤੀਰ।

ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਖੂਹਣੀ ਸੈਨਾ ਜਦ ਜੂਝ ਗਈ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ. ਉਹ ਦੰਦ ਪੀਹ ਪੀਹ ਕੇ ਤੀਰ ਕੱਸ ਕੱਸ ਕੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਪਰਗਟ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।।੨੬।।

**ਚੌਪਈ।। ਬੀਸ ਬਰਸ ਨਿਸੁ ਦਿਨ ਰਨ ਕਰਾ।। ਦੂਹੂੰ ਨ੍ਰਿਪਨ ਤੇ ਏਕ ਨ ਟਰਾ।।
ਅੰਤ ਕਾਲ ਤਿਨ ਦੂਹੂੰ ਖਪਾਯੋ।। ਉਹਿ ਕੌ ਇਹ ਇਹ ਕੌ ਉਹਿ ਘਾਯੋ।।੨੭।।**

ਪਦ ਅਰਥ - ਨ ਟਰਾ = ਪਿੱਛੇ ਨ ਹਟਿਆ। ਕਾਲ = ਪਰਮਾਤਮਾ।

ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਤਕ ਰਾਤ ਦਿਨ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨ ਹਟਿਆ, ਅਖੀਰ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ. ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੨੭।।

**ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।। ਜਬੈ ਛੂਹਨੀ ਤੀਸ ਸਾਹਸ੍ਰ ਮਾਰੇ।। ਦੋਊ ਰਾਵਈ ਰਾਵ ਜੂਝੇ ਕਰਾਰੇ।।
ਮਚਜੋ ਲੋਹ ਗਾਢੌ ਉਠੀ ਅਗਨਿ ਜ੍ਵਾਲਾ।। ਭਈ ਤੇਜ ਤੌਨੇ ਹੁਤੇ ਏਕ ਬਾਲਾ।।੨੮।।**

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰਾਰੇ = ਕਰੜੇ। ਬਾਲਾ = ਇਸਤਰੀ।

ਜਦ ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਖੂਹਣੀ ਸੈਨਾ ਮਾਰੀ ਗਈ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਿੱੜ ਪਏ। ਵਿਕਰਾਲ ਯੁੱਧ ਮੱਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਉੱਠਣ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ।।੨੮।।

**ਤਿਸੀ ਕੋਪ ਕੀ ਅਗਨਿ ਤੇਂ ਬਾਲ ਹ੍ਵੈਕੈ।। ਹਸੀ ਹਾਥ ਮੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਔ ਅਸਤ੍ਰ ਲੈਕੈ।।
ਮਹਾ ਰੂਪ ਆਨੂਪ ਤਾਕੋ ਬਿਰਾਜੈ।। ਲਖੇ ਤੇਜ ਤਾਕੋ ਸਸੀ ਸੂਰ ਲਾਜੈ।।੨੯।।**

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੋਪ = ਕ੍ਰੋਧ। ਬਿਰਾਜੇ = ਸੋਭਦਾ ਸੀ।

ਉਸ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ. ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਸ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਅਨੂਪਮ ਸੀ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਵੀ

ਮਾਤ ਖਾ ਗਏ।।੨੯।।

ਚੌਪਈ।।ਚਾਰਹੁ ਦਿਸਾ ਫਿਰੀ ਜਬ ਬਾਲਾ।।ਜਾਨੋ ਨਾਗ ਰੂਪ ਕੀ ਮਾਲਾ।।
ਐਸ ਨ ਕਤਹੂੰ ਪੁਰਖ ਨਿਹਾਰਾ।।ਨਾਥ ਕਰੈ ਜਿਹ ਆਪੁ ਸੁਧਾਰਾ।।੩੦।।

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਜਦ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਇੰਝ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਨਾਗਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮਨੁਖ ਵੀ ਦਿੱਸ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸੁਆਮੀ ਬਣਾ ਸਕਦੀ।।੩੦।।

ਫਿਰ ਜਿਯ ਮੈ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰੀ।।ਬਰੌ ਜਗਤ ਕੇ ਪਤਿਹਿ ਸੁਧਾਰੀ।।
ਤਾਤੇ ਕਰੌ ਦੀਨ ਹ੍ਵੈ ਸੇਵਾ।।ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਾਲਿਕਾ ਦੇਵਾ।।੩੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਿਯ ਮੈਂ = ਮਨ ਵਿਚ। ਬਿਚਾਰੀ = ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਬਰੌਂ = ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ।

ਫਿਰ ਉਸ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਜਗਤਪਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਿਸ ਦੀਨਤਾ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ ਕਿ ਕਾਲਕਾ ਦੇਵ (ਕਾਲ ਦੇਵ) ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਏ।।੩੧।।

ਅਧਿਕ ਸੁਚਿਤ ਹ੍ਵੈ ਕੀਏ ਸੁਮੰਤ੍ਰਾ।।ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਜੰਤ੍ਰਾ।।
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਜਗਮਾਤ ਭਵਾਨੀ।।ਇਹ ਬਿਧ ਬਤਿਯਾ ਤਾਂਹਿ ਬਖਾਨੀ।।੩੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਗਮਾਤ = ਜਗਤ ਮਾਤਾ। ਬਤਿਯਾ = ਗੱਲ। ਬਖਾਨੀ = ਕਹੀ।

ਉਹ ਹੋਰ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਭਾਂਤ ਦੇ ਜੰਤਰ ਲਿਖੇ, ਫਿਰ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਭਵਾਨੀ ਨੇ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ।।੩੨।।

ਕਰਿ ਜਿਨਿ ਸ਼ੋਕ ਹ੍ਰਿਦੈ ਤੈ ਪੁੱਤ੍ਰੀ।।ਨਿਰੰਕਾਰ ਬਰਿ ਹੈ ਤੁਹਿ ਅੱਤ੍ਰੀ।।
ਤਾਕਾ ਧਯਾਨ ਆਜੁ ਨਿਸਿ ਧਰਿਯਹੁ।।ਕਹਿਹੈ ਜੁ ਕਛੁ ਸੋਈ ਤੁਮ ਕਰਿਯਹੁ।।੩੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ਼ੋਕ = ਦੁਖ। ਨਿਰੰਕਾਰ = ਅਕਾਰ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ।

"ਹੇ ਪੁੱਤਰੀ, ਤੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵੀ ਦੁਖੀ ਨ ਹੋ, ਅਕਾਰ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਆਹ ਕਰਨਗੇ, ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਬਨਾਉਣਗੇ। ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਉਸ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਾਵੇਂ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕਹੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੇਂ।।੩੩।।

ਜਬ ਅਸ ਬਰ ਤਿਹ ਦਿਯੋ ਭਵਾਨੀ।।ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਭਈ ਜਗਤ ਕੀ ਰਾਨੀ।।
ਅਤਿ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਨਿਸਿ ਹ੍ਵੈ ਛਿਤ ਸੋਈ।।ਜਿਹ ਠਾਂ ਔਰ ਨ ਦੂਸਰ ਕੋਈ।।੩੪।।

ਜਦ ਭਵਾਨੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਐਸਾ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਜਗਤ ਦੀ ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਅਤਿ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੌਂ ਗਈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।।੩੪।।

ਅਰਧ ਰਾਤ੍ਰਿ ਬੀਤਤ ਭੀ ਜਬ ਹੀ।।ਆਗਜਾ ਭਈ ਨਾਥ ਕੀ ਤਬ ਹੀ।।
ਸ੍ਵਾਸ ਬੀਰਜ ਦਾਨਵ ਜਬ ਮਰਿ ਹੈਂ।।ਤਿਹ ਪਾਛੈ ਸੁੰਦਰਿ ਮੁਹਿ ਬਰਿ ਹੈਂ।।੩੫।।

ਜਦ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਤਦ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਕਿ ਸਵਾਸ ਬੀਰਜ ਦੈਂਤ ਜਦ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਜਾਵੇਂਗੀ।।੩੫।।

ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਿਹ ਆਗਜਾ ਜਬ ਭਈ।।ਦਿਨਮਨਿ ਚੜ੍ਹੋ ਰੈਨਿ ਮਿਟਿ ਗਈ।।
ਸਾਜੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚੰਚਲਾ ਤਬ ਹੀ।।ਰਨ ਕੌ ਚਲੀ ਸਾਥ ਲੈ ਸਬਹੀਂ।।੩੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦਿਨੰ ਮਨਿ = ਸੂਰਜ।

ਉਸ ਨੂੰ ਜਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਤਾਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਅਤੇ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਤਦ ਸ਼ਸਤਰ ਸਜਾਏ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਯੁੱਧ ਵਾਸਤੇ ਚੱਲ ਪਈ।।੩੬।।

ਦੋਹਰਾ।।ਜਹਾਂ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਕੋ ਪੁਰ ਹੁਤੋ ਤਿਤ ਕਹ ਕਿਯਾ ਪਯਾਨ।।
ਬਿਕਟ ਅਸੁਰ ਕੋ ਬੇੜ੍ਹਿ ਗੜ੍ਹ ਦਹਦਿਸ ਦਿਯੋ ਨਿਸ਼ਾਨ।।੩੭।।

ਜਿਥੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਨਗਰ ਸੀ, ਉਸ ਪਾਸੇ ਉਹ ਚੱਲ ਪਈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਕਟ ਦੈਂਤ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰ ਕੇ, ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗੀ।।੩੭।।

ਚੌਪਈ।।ਦੁੰਦਭਿ ਸੁਨਾ ਸ੍ਰਵਨ ਮਹਿ ਜਬਹੀਂ।।ਜਾਗਾ ਅਸੁਰ ਕੋਪ ਕਰਿ ਤਬ ਹੀਂ।।
ਐਸਾ ਕਵਨ ਜੁ ਹਮ ਪਰ ਆਯੋ।।ਰਕਤ ਬਿੰਦ ਮੈਂ ਰਨਹਿ ਹਰਾਯੋ।।੩੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰਵਨ = ਕੰਨ। ਅਸੁਰ = ਦੈਂਤ। ਰਨਹਿ = ਮੈਦਾਨਿ-ਜੰਗ, ਰਣ।

ਜਦ ਨਗਾਰਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਦੈਂਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜਾਗ ਪਿਆ। ਐਸਾ ਕੌਣ ਹੈ ਜਿਸ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਵੀ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਹਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।।੩੮।।

ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰਜ ਹਮ ਜੀਤਾ।।ਰਾਵਨ ਜਿਤਾ ਹਰੀ ਜਿਨ ਸੀਤਾ।।
ਏਕ ਦਿਵਸ ਮੋਸੌ ਸ਼ਿਵ ਲਰਾ।।।ਤਾਹਿ ਭਜਾਯੋ ਮੈਂ ਨਹਿ ਟਰਾ।।੩੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੋਸੌ = ਮੇਰੇ ਨਾਲ। ਭਜਾਯੋ = ਭਜਾਇਆ।

ਇੰਦਰ, ਚੰਦਰ, ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹਰਾਇਆ ਅਤੇ ਰਾਵਣ, ਜਿਸ ਸੀਤਾ ਚੁਕ ਲਈ ਸੀ, ਨੂੰ ਵੀ ਮੈਂ ਹਰਾਇਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਿਵਜੀ ਭਿੜ ਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪ ਹਿਲਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਭੱਜਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।।੩੯।।

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਾਜ ਦਾਨਵ ਰਨ ਆਵਾ।। ਅਮਿਤ ਕੋਪ ਕਰਿ ਸੰਖ ਬਜਾਵਾ।।
ਕਾਂਪੀ ਭੂਮ ਗਗਨ ਘਹਰਾਨਾ।। ਅਤੁਲ ਬੀਰਜ ਕਿਹ ਓਰ ਰਿਸਾਨਾ।।੪੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਂਪੀ ਭੂਮ = ਧਰਤੀ ਕੰਬੀ। ਘਹਰਾਨਾ = ਹੜਬੜਾ ਉਠਿਆ।

ਉਹ ਦੈਂਤ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋ ਕੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਪਾਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਸੰਖ ਵਜਾਇਆ। ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਗਈ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਹੜਬੜਾ ਉਠਿਆ ਕਿ ਇਹ ਅਤੁਲਬੀਰਜ ਕਿਸ ਉਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।।੪੦।।

ਇਤਿ ਦਿਸਿ ਦੂਲਹ ਦੇਈ ਕੁਮਾਰੀ।। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਾਜਿ ਰਥਿ ਕਰੀ ਸਵਾਰੀ।।
ਸ਼ਸਤ੍ਰਨ ਕਰਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਤਿਹ ਕਾਲਾ।। ਛਾਡਤ ਭੀ ਰਨ ਬਿਸਿਖ ਕਰਾਲਾ।।੪੧।।

ਏਧਰ ਕੁਮਾਰੀ ਦੂਲਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਸਤਰ ਸਜਾ ਕੇ ਰੱਥ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਕੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਵਿਕਰਾਲ ਬਾਣ ਛੱਡਣ ਲੱਗੀ।।੪੧।।

ਲਗੇ ਬਿਸਿਖ ਜਬ ਅੰਗ ਕਰਾਰੇ।। ਦਾਨਵ ਭਰੇ ਕੋਪ ਤਬ ਭਾਰੇ।।
ਮੁਖ ਤੇ ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਰਮਿਤ ਹ੍ਵੈ ਕਾਢੇ।। ਤਿਨ ਤੇ ਅਮਿਤ ਅਸੁਰ ਰਨ ਬਾਢੇ।।੪੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰਮਿਤ = ਥੱਕ ਕੇ। ਸ੍ਵਾਸ ਕਾਢੇ = ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਸਨ।

ਜਦ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕਰਾਰੇ ਤੀਰ ਵੱਜੇ ਤਾਂ ਦੈਂਤ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਭਰ ਗਏ। ਉਹ ਥੱਕ ਕੇ ਜਦ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ ਵੱਧ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।।੪੨।।

ਤਿਨਕਾ ਬਾਲ ਬਹੁਰਿ ਬਧ ਕਰਾ।। ਉਨ ਕਾ ਸ੍ਰੋਨ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਰ ਪਰਾ।।
ਅਗਨਿਤ ਬਢੇ ਤਬੈ ਤਹ ਦਾਨਵ।। ਭੱਛਤ ਭਏ ਪਕਰਿ ਕਰਿ ਮਾਨਵ।।੪੩।।

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਾ। ਫਿਰ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਮੱਨੁਖਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਫੜ ਖਾਣ ਲੱਗੇ।।੪੩।।

ਜਬ ਅਬਲਾ ਕੇ ਸੁਭਟ ਚਬਾਏ।। ਦੂਲਹ ਦੇ ਤਿਹ ਬਿਸਿਖ ਲਗਾਏ।।
ਬੂੰਦਕਾ ਪਰਤ ਸ੍ਰੋਨ ਭੂਅ ਭਏ।। ਉਪਜਿ ਅਸੁਰ ਸਾਮੁਹਿ ਉਠਿ ਧਏ।।੪੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਭਟ = ਸੂਰਬੀਰ। ਬੂੰਦਕਾ = ਬੂੰਦਾਂ। ਸ੍ਰੋਨ = ਲਹੂ। ਉਪਜਿ = ਪੈਦਾ

ਹੋ ਕੇ।

ਜਦ ਉਹ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕਈ ਸੂਰਬੀਰ ਚੱਬ ਗਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਵੀ ਬਾਣ ਚਲਾਏ. ਪਰ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਦਿਆਂ ਹੀ. ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਏ ਸਨ।।੪੪।।

ਪੁਨਿ ਅਬਲਾ ਤਿਨ ਬਿਸਿਖ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।ਚਲੇ ਸ੍ਰੋਨ ਕੇ ਤਹਾਂ ਪਨਾਰੇ।।
ਅਸੁਰ ਅਨੰਤ ਤਹਾਂ ਤੇ ਜਾਗੇ।। ਜੂਝਤ ਭਏ ਪੈਗ ਨਹਿ ਭਾਗੇ।।੪੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸਿਖ ਪ੍ਰਹਾਰੇ = ਤੀਰ ਮਾਰੇ। ਪੈਗ ਨਹਿ ਭਾਗੇ = ਇਕ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹੋਟਦੇ ਸਨ।

ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਖੂਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਵੱਗ ਪਈਆਂ. ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਅਨੇਕ ਦੈਂਤ ਉਠ ਖਲੋਤੇ। ਉਹ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਪੈਰ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਉਂਦੇ ਸਨ।।੪੫।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।।ਜਬੈ ਓਰ ਚਾਰੌ ਉਠੇ ਦੈਤ ਬਾਨੀ।।ਕਏ ਕੋਪ ਗਾੜੇ ਲਏ ਧੂਲਿ ਧਾਨੀ।।
ਕਿਤੇ ਮੂੰਡ ਮੂੰਡੇ ਕਿਤੇ ਅਰਧ ਮੁੰਡੇ।।ਕਿਤੇ ਕੇਸ ਧਾਰੀ ਸਿਪਾਹੀ ਪ੍ਰਚੰਡੇ।।੪੬।।

ਚਾਰਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਧੂੜ ਉੱਡ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਈ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਧੜ ਹੀ ਧੜ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।।੪੬।।

ਜਿਤੇ ਦੈਤ ਉਠੇ ਤਿਤੇ ਬਾਲ ਮਾਰੇ।।ਵੁਠੇ ਆਨਿ ਬਾਨਾਨਿ ਬਾਂਕੇ ਡਰਾਰੇ।।
ਜਿਤੇ ਸ੍ਵਾਸ ਛੋਰੈਂ ਉਠੈ ਦੈਤ ਭਾਰੇ।।ਹਠੀ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰਿ ਕੈਕੈ ਪਧਾਰੇ।।੪੭।।

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਦੈਂਤ ਉੱਠੇ, ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਭੱਜ ਕੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਡਰਾਇਆ। ਉਹ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਸਨ, ਓਨੇ ਹੀ ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਉਠ ਖਲੋਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਚੀਕਦੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਹੱਠ ਨਾਲ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।।੪੭।।

ਕਿਤੇ ਕੋਪ ਕੈ ਬੀਰ ਬਾਲਾ ਸੰਘਾਰੇ।।ਜਿਤੇ ਦੈਤ ਢੂਕੇ ਮਹਾਂ ਬਾਹੁ ਭਾਰੇ।।
ਤਿਤਜੋਂ ਕਾ ਗਿਰਾ ਆਨਿ ਕੈ ਸ੍ਰੋਨ ਭੂ ਪੈ।।ਉਠੇ ਨੇਕ ਜੋਧਾ ਮਹਾਂ ਭੀਮ ਰੂਪੈ।।੪੮।।

ਸੂਰਬੀਰ ਇਸਤਰੀ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਭਾਰੇ ਦੈਂਤ ਉਥੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਖੂਨ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਭਿਆਨਕ ਯੋਧੇ ਉੱਠ ਖੜੇ ਹੋਏ।।੪੮।।

ਚੌਪਈ।।ਤਿਨਕੀ ਭੂਮਿ ਜੁ ਮੇਜਾ ਪਰਹੀਂ।।ਤਿਨ ਤੇਂ ਅਮਿਤ ਦੈਤ ਬਪੁ ਧਰਹੀਂ।।

ਸ੍ਰੋਨ ਗਿਰੈ ਤਿਨਕੋ ਧਰ ਮਾਹੀ।। ਰਥੀ ਗਜੀ ਬਾਜੀ ਹ੍ਵੈ ਜਾਹੀ।।੪੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੇਜਾ = ਮਿੱਝ। ਬਪੁ = ਸਰੀਰ। ਰਥੀ = ਰੱਥਵਾਨ। ਗਜੀ = ਹਾਥੀ। ਬਾਜੀ = ਘੋੜੇ।

ਧਰਤੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿੱਝ ਡਿੱਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਰੱਥਵਾਨ, ਹਾਥੀਵਾਨ ਅਤੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।।੪੯।।

ਪ੍ਰਾਨ ਤਜਤ ਸ੍ਵਾਸਾ ਅਰਿ ਤਜੈਂ।। ਤਿਨ ਤੇ ਅਮਿਤ ਅਸੁਰ ਹ੍ਵੈ ਭਜੈਂ।।
ਕਿਤਕ ਅਸੁਰ ਡਾਰਤ ਭੂਅ ਲਾਰੈਂ।। ਤਿਨ ਤੇਂ ਅਨਿਕ ਦੈਤ ਤਨ ਧਾਰੈਂ।।੫੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਡਾਰਤ ਭੂਅ ਲਾਰੈਂ = ਧਰਤੀ ਤੇ ਖੂਨ ਡਿੱਗਦਾ ਸੀ।

ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਵਾਸ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜਦ ਪ੍ਰਾਣ ਛੱਡਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜੇ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੈਂਤ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ।।੫੦।।

ਤਿਨ ਤੇਂ ਤਜਤ ਅਸੁਰ ਜੇ ਸ੍ਵਾਸਾ।। ਤਿਨ ਤੇਂ ਦਾਨਵ ਹੋਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ।।
ਕਿਤਕ ਮਰਤ ਕੈ ਤਰੁਨਿ ਸੰਘਾਰੇ।। ਦਸੌ ਦਿਸਿਨ ਮਹਿ ਅਸੁਰ ਨਿਹਾਰੇ।।੫੧।।

ਫਿਰ ਜਿਹੜੇ ਦੈਂਤ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਪਰ ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲੋਂ ਦੈਂਤ ਹੀ ਦੈਂਤ ਵਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ।।੫੧।।

ਚਿਤ ਮੌਂ ਕਿਯਾ ਕਾਲਕਾ ਧ੍ਯਾਨਾ।। ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਯਾ ਆਨਿ ਭਗਵਾਨਾ।।
ਕਰਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਚਰਨਨ ਉਠਿ ਪਰੀ।। ਬਿਨਤੀ ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਤਨ ਕਰੀ।।੫੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਲਕਾ ਧ੍ਯਾਨਾ = ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਾਇਆ।

ਫਿਰ ਇਸਤਰੀ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋਈ ਅਤੇ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ. ਉਹ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।।੫੨।।

ਸੱਤਿ ਕਾਲ ਮੈਂ ਦਾਸ ਤਿਹਾਰੀ।। ਅਪਨੀ ਜਾਨਿ ਕਰੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੀ।।
ਗੁਨ ਅਵਗੁਨ ਮੁਰ ਕਛੁ ਨ ਨਿਹਾਰਹੁ।। ਬਾਹਿ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜ ਬਿਚਾਰਹੁ।।੫੩।।

****

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ,"ਹੇ ਸੱਚੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਮੈਂ ਤੁਹਡੀ ਦਾਸੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਕੇ ਮੇਰੀ ਪਾਲਣਾਂ ਕਰੋ। ਮੇਰੇ ਗੁਣ ਔਗੁਣ ਨ ਵੇਖੋ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਈ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖੋ।।੫੩।।

ਹਮ ਹੈਂ ਸ਼ਰਨਿ ਤੋਰ ਮਹਾਂਰਾਜਾ।। ਤੁਮ ਕਹ ਬਾਹਿ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜਾ।।
ਜੌ ਤਵ ਭਗਤ ਨੈਕ ਦੁਖ ਪੈਹੈ।। ਦੀਨ ਦਜਾਲ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਰਦੁ ਲਜੈਹੈ।।੫੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨੈਕ = ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਵੀ। ਬਿਰਦੁ = ਸਿੱਖ, ਮੁਰੀਦ, ਚੇਲਾ।

ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਨ ਆਈ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਕੇ ਮੇਰੀ ਲਾਜ ਰੱਖੋ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜਦ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡਾ ਭਗਤ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੇ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖਦੇ ਹੋ।।੫੪।।

ਔ ਕਹ ਲਗਿ ਮੈਂ ਕਰੌ ਪੁਕਾਰਾ।। ਤੈਂ ਘਟ ਘਟ ਕੀ ਜਾਨਨਿਹਾਰਾ।।
ਕਹੀ ਏਕ ਕਰਿ ਸਹਸ ਪਛਿਨ ਯਹੁ।। ਆਪੁ ਆਪਨੇ ਬਿਰਦਹਿ ਜਨਿਯਹੁ।।੫੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਹ ਲਗਿ = ਕਿਥੋਂ ਤਕ। ਸਹਸ = ਹਜ਼ਾਰ। ਘਟ ਘਟ = ਦਿਲ, ਮਨ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਪੁਕਾਰ ਕਰਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਘਟ ਘਟ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਸਾਡੇ ਇਕ ਵਾਰ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਰ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ।।੫੫।।

ਹੜ ਹੜ ਸੁਨਤ ਕਾਲ ਬਚ ਹਸਾ।। ਭਗਤ ਹੇਤ ਕਟਿ ਸੌ ਅਸਿ ਕਸਾ।।
ਚਿੰਤ ਨ ਕਰਿ ਮੈਂ ਅਸੁਰ ਸੰਘਰਿਹੌ।। ਸਕਲ ਸ਼ੋਕ ਭਗਤਨ ਕੋ ਹਰਿਹੌਂ।।੫੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸਿ = ਤਲਵਾਰ। ਚਿੰਤ = ਚਿੰਤਾ। ਸੰਘਰਿਹੌ = ਮਾਰਾਂਗਾ। ਹਰਿ ਹੌ = ਦੂਰ, ਨਾਸ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕਾਲ ਖਿੜ ਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਦੀ ਖਾਤਰ ਉਸ ਕਿਰਪਾਨ ਆਪਣੀ ਕਮਰ ਨਾਲ ਕੱਸ ਲਈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚਿੰਤਾ ਨ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਸਭ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਾਂਗਾ।।੫੬।।

ਅਮਿਤ ਅਸੁਰ ਉਪਜੇ ਥੇ ਜਹਾਂ।। ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਭਯੋ ਕਾਲ ਚਲਿ ਤਹਾਂ।।
ਚਹੂੰ ਕਰਨ ਕਰਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।। ਦੈਤ ਅਨੇਕ ਮਾਰ ਹੀ ਡਾਰੇ।।੫੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਹੂੰ ਕਰਨ ਕਰ = ਚੌਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ।

ਜਿਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸੀ, ਕਾਲ ਉਥੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਚੌਂਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾ ਕੇ ਉਸ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੫੭॥

ਤਿਨ ਤੇ ਪਰਾ ਸ੍ਰੋਨ ਜੋ ਭੂ ਪਰ॥ਅਸੁਰ ਅਮਿਤ ਧਾਵਤ ਭੇ ਉਠਿ ਕਰਿ॥
ਤਿਨ ਤੇ ਚਲਤ ਸ੍ਵਾਸ ਤੇ ਛੂਟੇ॥ਅਮਿਤ ਦੈਤ ਰਨ ਕਹ ਉਠਿ ਜੂਟੇ॥੫੮॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਣ ਨਾਲ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜ ਪਏ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਾਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ ਉਠ ਖਲੋਤੇ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ॥੫੮॥

ਤੇ ਸਭ ਕਾਲ ਤਨਿਕ ਮੋ ਮਾਰੇ॥ਚਲਤ ਭਏ ਭੂਅ ਰੁਧਿਰ ਪਨਾਰੇ॥
ਉਪਜਿ ਅਸੁਰ ਤਾਂਤੇ ਬਹੁ ਠਾਢੇ॥ਧਾਵਤ ਭਏ ਰੋਸ ਕਰਿ ਗਾਢੇ॥੫੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰੁਧਿਰ ਪਨਾਰੇ = ਲਹੂ ਦੇ ਪਰਨਾਲੇ। ਉਪਿਜ = ਪੈਦਾ ਹੋਏ।

ਕਾਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਿਣ ਭਰ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਪਰਨਾਲੇ ਚੱਲਣ ਲੱਗੇ। ਦੈਂਤ ਦੁਬਾਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਲੱਗੇ॥੫੯॥

ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਦਿਸਿ ਦਸੌ ਪੁਕਾਰੈਂ॥ਤਿਨ ਤੇ ਅਮਿਤ ਅਸੁਰ ਤਨ ਧਾਰੈਂ॥
ਬਾਰ ਚਲਤ ਤਿਨ ਤੇਂ ਜੇ ਦੌਰੈ॥ਤਿਨ ਤੇ ਹੋਤ ਅਸੁਰ ਪ੍ਰਗਟੌਰੈ॥੬੦॥

ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹ 'ਮਾਰ ਮਾਰ' ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਾਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭੱਜਣ ਨਾਲ ਜੋ ਹਵਾ ਚਲਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੬੦॥

ਲਗੇ ਘਾਇ ਜੋ ਸ੍ਰੋਨ ਬਮਾਹੀ॥ਤਿਹ ਤੇਂ ਗਜ ਬਾਜੀ ਹ੍ਵੈ ਜਾਹੀ॥
ਤਿਹ ਤੇ ਚਲਿਤ ਆਨਿਤ ਜੋ ਸ੍ਵਾਸਾ॥ਤਿਨ ਤੇ ਅਸੁਰ ਕਰਤ ਪਰਗਾਸਾ॥੬੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰੋਨ ਬਿਮਾਹੀ = ਖ਼ੂਨ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ। ਗਜ ਬਾਜੀ = ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ। ਪਰਗਾਸਾ = ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਖ਼ੂਨ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਬਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੬੧॥

ਅਨਗਨ ਕਾਲ ਅਸੁਰ ਤਬ ਮਾਰੇ॥ਪਰੇ ਭੂਮਿ ਪਰ ਮਨਹੁ ਮੁਨਾਰੇ॥
ਮੇਧਾ ਤੇ ਗਜ ਬਾਜ ਉਠਾਹੀ॥ਸ੍ਰੋਨਤ ਕੇ ਦਾਨਵ ਹ੍ਵੈ ਜਾਹੀ॥੬੨॥

ਕਾਲ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਹੜੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਏ, ਮੁਨਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਲੱਗ ਰਹੇ

ਸਨ। ਮਿੱਝ ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਬਣ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਦੈਂਤ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।।੬੨।।

ਬਾਨਨ ਕੀ ਬਰਖਾ ਉਠਿ ਕਰਹੀ।।ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਕੋਪ ਉਚਰਹੀ।।
ਤਿਨ ਤੇ ਅਸੁਰਨ ਕਿਯਾ ਪਸਾਰਾ।।ਦਸੋ ਦਿਸਨ ਹੂੰ ਕਹ ਭਰਿ ਡਾਰਾ।।੬੩।।

ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਉਹ ਵਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ 'ਮਾਰ ਮਾਰ' ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਦਸ ਪਾਸੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਭਰ ਗਏ।।੬੩।।

ਵਹੈ ਕਾਲਕਾ ਅਸੁਰ ਖਪਾਏ।।ਮਾਰਿ ਦੁਬਹਿਯਾ ਧੂਰਿ ਮਿਲਾਏ।।
ਪੁਨਿ ਪੁਨਿ ਉਠੈਂ ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ ਬਾਨਾ।।ਤਿਨ ਤੇ ਧਰਤ ਅਸੁਰ ਤਨ ਨਾਨਾ।।੬੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਲਕਾ = ਕਾਲ। ਖਪਾਏ = ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਦੁਬਹਿਯਾ = ਦੋ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ। ਧੂਰਿ=ਮਿੱਟੀ। ਪੁਨਿ ਪੁਨਿ = ਦੁਬਾਰਾ ਦੁਬਾਰਾ। ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ = ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਕਾਲ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੋ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਵਾਰ ਵਾਰ ਉੱਠ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।।੬੪।।

ਟੂਕ ਟੂਕ ਦਾਨਵ ਜੋ ਜਏ।।ਤਿਨ ਤੇਂ ਅਨਿਕ ਅਸੁਰ ਹ੍ਵੈ ਗਏ।।
ਤਾਹੀ ਤੇਂ ਦਾਨਵ ਬਹੁ ਹ੍ਵੈ ਕਰਿ।।ਜੁੱਧ ਕਰੈਂ ਆਯੁਧ ਤੇ ਲੈ ਕਰਿ।।੬੫।।

ਜਿਹੜੇ ਦੈਂਤ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ ਫੜ ਕੇ ਯੁੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।।੬੫।।

ਬਹੁਰਿ ਕਾਲ ਵੈ ਦੈਤ ਸੰਘਾਰੇ।।ਤਿਲ ਤਿਲ ਪਾਇ ਟੂਕ ਕਰਿ ਡਾਰੇ।।
ਜੇਤਿਕ ਗਿਰੈਂ ਭੂਮਿ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਕੈ।।ਤਿਤਹੀ ਉਠੈਂ ਆਯੁਧਨ ਲੈਕੈ।।੬੬।।

ਫਿਰ ਕਾਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਜਿੰਨੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਡਿੱਗਦੇ ਸਨ, ਉਨੇ ਹੀ ਹੋਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਉੱਠ ਖਲੋਂਦੇ ਸਨ।।੬੬।।

ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰਿ ਭਟ ਜਿਤਕ ਉਡਾਏ।। ਤੇਤਕ ਤਹਾਂ ਅਸੁਰ ਬਨ ਆਏ।।
ਤਿਨਕੇ ਟੂਕ ਟੂਕ ਜੇ ਕੀਏ।।ਤਿਨਤੇ ਬਹੁ ਦਾਨਵ ਭਵ ਲੀਏ।।੬੭।।

ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰਕੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸੂਰਬੀਰ ਉਡਾਏ, ਓਨੇ ਹੀ ਉਥੇ ਹੋਰ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਟੁਕੜੇ ਕੀਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ।।੬੭।।

ਕੇਤਿਕ ਤਹਾਂ ਸੁਭੈ ਦੰਤੀ ਰਨ।।ਸੀਂਚਹਿ ਸੁੰਡ ਬਾਰਿ ਤੇ ਸਭ ਤਨ।।
ਦਾਂਤ ਦਿਖਾਇ ਤਜੈ ਚਿੰਘਾਰਾ।।ਗਿਰਿ ਗਿਰਿ ਪਰੈਂ ਨਿਰਖਿ ਅਸਵਾਰਾ।।੬੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੰਤੀ = ਹਾਥੀ। ਸੀਂਚਹਿ = ਪਾਣੀ ਸੁਟਦੇ ਸਨ। ਦਾਂਤ ਦਿਖਾਏ = ਦੰਦ ਵਖਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਚਿੰਘਾਰਾ = ਚਾਂਘਰਾਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ।

ਬਹੁਤ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਾਥੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਭਰ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗਿੱਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੰਦ ਵਿਖਾ ਕੇ ਉਹ ਚਿੰਘਾੜਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਵਾਰ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ।।੬੮।।

ਕਹੂੰ ਭੇਰ ਭੀਖਨ ਭਭਕਾਰਹਿ।।ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬਾਜੀ ਰਨ ਡਾਰਹਿ।।
ਕਿਤਕ ਸੂਰ ਸੈਹਥੀ ਫਿਰਾਵਤ।।ਮਹਾ ਕਾਲ ਕੇ ਸਨਮੁਖ ਧਾਵਤ।।੬੯।।

ਕਿਤੇ ਭੀਖਣ ਭੇਰੀਆਂ ਭਭਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਥੱਲੇ ਡੇਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਬਰਛੇ ਘੁਮਾਉਂਦੇ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਡਟਦੇ ਸਨ।।੬੯।।

ਕੇਤਿਕ ਬੱਜ੍ਰ ਬਰਛਿਯਨ ਲੈਕੈ।।ਧਾਵਤ ਅਸੁਰ ਕੋਪ ਤਨ ਤੈਕੈ।।
ਕੋਪਿ ਕਾਲ ਪਰ ਕਰਤ ਪ੍ਰਹਾਰਾ।।ਜਾਨੁਕ ਸਲਭ ਦੀਪ ਅਨੁਹਾਰਾ।।੭੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਾਵਤ = ਧਾਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੋਪਿ = ਕ੍ਰੋਧ। ਸਲਭ = ਟਟਹਿਣਾ, ਜੁਗਨੂੰ।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੈਂਤ ਬੱਜਰ ਬਰਛੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਾਲ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਇੰਝ ਲੱਗਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਟਟਹਿਣਾ (ਜੁਗਨੂੰ) ਦੀਵੇ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।।੭੦।।

ਭਰੇ ਗੁਮਾਨ ਬਡੇ ਗਰਬੀਲੇ।।ਧਾਵਤ ਚੌਪਿ ਚੜੇ ਚਟਕੀਲੇ।।
ਪੀਸਿ ਪੀਸਿ ਰਦਨੱਛਦ ਦੋਊ।।ਧਾਵਤ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਪਰ ਸੋਊ।।੭੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੁਮਾਨ = ਮਾਣ। ਗਰਬੀਲੇ = ਘੁਮੰਡੀ। ਰਦਨੱਛਦ = ਦੰਦ।

ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਭਰੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਘਮੰਡੀ ਸਨ। ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਉਹ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੰਦ ਪੀਸ ਪੀਸ ਕੇ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਉਤੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ।।੭੧।।

ਬਾਜਹਿ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਨਗਾਰਾ।।ਭੀਖਨ ਕਰਤ ਭੇਰ ਭਭਕਾਰਾ।।
ਜੰਗ ਮੁਚੰਗ ਉਪੰਗ ਬਜੇ ਰਨ।।ਝਾਲਰਿ ਤਾਲ ਨਫੀਰਨ ਕੇ ਗਨ।।੭੨।।

ਢੋਲ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਅਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਭੀਖਨ ਭੇਰੀਆਂ ਭਭਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮੁਚੰਗ. ਉਪੰਗ. ਝਾਲਰ ਅਤੇ ਤੂਤੀਆਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੭੨॥

ਮੁਰਲੀ ਮੁਰਜ ਕਹੀ ਰਨ ਬਾਜਤ॥ਦਾਨਵ ਭਰੇ ਗੁਮਾਨਹਿ ਗਾਜਤ॥
ਢੋਲਨ ਪਰ ਦੈਦੈ ਢਮਕਾਰੇ॥ਗਹਿ ਗਹਿ ਧਵਤ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਟਾਰੇ॥੭੩॥

ਜੰਗ ਵਿਚ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਅਤੇ ਮੁਰਲੀ ਵੱਜ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦਾਨਵ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਢੋਲ ਵਜਾ ਕੇ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਕਟਾਰਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਉਹ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥੭੩॥

ਦੀਰਘ ਦਾਂਤ ਕਾਢਿ ਕਈ ਕੋਸਾ॥ਧਾਵਤ ਅਸੁਰ ਹੀਏ ਕਰਿ ਜੋਸਾ॥
ਮਾਰਨ ਮਹਾਂਕਾਲ ਕਹ ਧਾਵੈਂ॥ਮਨੋ ਮਾਰਤ ਵੇਈਂ ਮਰਿ ਜਾਵੈਂ॥੭੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੀਰਘ = ਲੰਮੇ। ਜੋਸਾ = ਜੋਸ਼ ਵਿਚ।

ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਦੰਦ ਕਈ ਕੋਹਾਂ ਤਕ ਕੱਢ ਕੇ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜੋਸ਼ ਭਰ ਕੇ. ਉਹ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ. ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਮਾਰਦੇ ਆਪ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੭੪॥

ਦਾਨਵ ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਕਰਿ ਢੂਕੇ॥ਮਾਰਹਿ ਮਾਰਿ ਦਸੋ ਦਿਸਿ ਕੂਕੇ॥
ਦੈ ਦੈ ਢੋਲਿ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਨਗਾਰੇ॥ਕਾਢਿ ਅਰਿ ਦਾਂਤਿ ਡਰਾਰੇ॥੭੫॥

ਦੈਂਤ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਢੋਲ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਅਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾ ਵਜਾ ਕੇ ਅਤੇ ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਦੰਦ ਕੱਢ ਕੇ ਉਹ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਡਰਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੭੫॥

ਚਾਹਤ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਹ ਮਾਰੋ॥ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਨਹਿ ਕਰਤ ਬਿਚਾਰੋ॥
ਜਿਨ ਸਭ ਜਗ ਕਾ ਕਰਾ ਪਸਾਰਾ॥ਤਾਂਹਿ ਚਹਤ ਤੇ ਮੂੜ੍ਹ ਸੰਘਾਰਾ॥੭੬॥

ਉਹ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਮੂਰਖ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਲੋਚ ਰਹੇ ਸਨ॥੭੬॥

ਠੋਕਿ ਠੋਕਿ ਭੁਜ ਦੰਡਨ ਜੋਧਾ॥ਧਾਵਤ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਪਰ ਕ੍ਰੋਧਾ॥
ਬੀਸ ਪਦੁਮ ਦਾਨਵ ਤਵ ਭਯੋ॥ਨਾਸ ਕਰਨ ਕਾਲੀ ਕੋ ਧਯੋ॥੭੭॥

ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਨੂੰ ਠੋਕ ਠੋਕ ਕੇ ਯੋਧੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਵੀਹ ਪਦਮ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਕਾਲ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚੱਲ ਪਈ॥੭੭॥

ਛੂਹਨਿ ਸਹਸ ਅਸੁਰ ਕੀ ਸੈਨਾ॥ਧਾਵਤ ਭਈ ਅਰੁਨ ਕਰਿ ਨੈਨਾ॥
ਧਾਵਤ ਕੋਪ ਅਮਿਤ ਕਰਿ ਭਏ॥ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਕੇ ਖਟ ਪਟ ਉਡਿ ਗਏ॥੭੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਰੁਨ ਪਰਿ ਨੈਨਾ = ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਕਰਕੇ ਖਟ ਪਟ ਉੱਡ ਗਏ। ਛੇ ਭਾਗ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਧੂੜ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਉੱਡ ਗਈ।

ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ਾਰ ਖੂਹਣੀ ਸੈਨਾ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਕਰਕੇ ਚੱਲ ਪਈ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਭੱਜੇ ਅਤੇ ਛੇ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤਾਂ ਮਾਨੋਂ ਧੂੜ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਉੱਡ ਗਈ॥੭੮॥

ਏਕੈ ਪੁਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਰਹਿ ਗਈ॥ਖਟ ਪਟ ਹਯਨ ਪਗਨ ਉਡਿ ਗਈ॥
ਜਨੁ ਬਿਧਿ ਏਕੈ ਰਚਾ ਪਯਾਰਾ॥ਗਗਨ ਰਚੇ ਦਸ ਤੀਨਿ ਸੁਧਾਰਾ॥੭੯॥

ਧਰਤੀ ਇਕ ਹੀ ਖੰਡ ਰਹਿ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਛੇ ਖੰਡ ਤਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਉੱਡ ਗਏ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਮਾਨੋਂ ਇਕ ਦੀ ਹੀ ਖੰਡ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਵੀ ਤੇਰਾਂ ਹੀ ਬਣਾਏ ਹੋਣ॥੭੯॥

ਮਹਾਂਦੇਵ ਆਸਨ ਤੇਂ ਟਰਾ॥ਬ੍ਰਹਮਾ ਤ੍ਰਸਤ ਬੂਟ ਮਹਿ ਦੁਰਾ॥
ਨਿਰਖਿ ਬਿਸ਼ਨ ਰਨ ਅਧਿਕ ਡਰਾਨਾ॥ਦੁਰਾਸਿੰਧ ਕੇ ਬੀਚ ਲਜਾਨਾ॥੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹਾਂਦੇਵ = ਇੰਦਰ। ਬੂਟ = ਬੂਟਾ, ਰੁੱਖ। ਦੁਰਾ = ਲੁੱਕ ਗਿਆ। ਤ੍ਰਸਤ = ਡਰਦਾ ਮਾਰਾ। ਅਧਿਕ ਡਰਨਾ = ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਿਆ। ਦੁਰਾ ਸਿੰਧ = ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਿਚ ਲੁਕ ਗਿਆ।

ਇੰਦਰ ਡਰਦਾ ਮਾਰਾ ਆਪਣਾ ਆਸਣ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਭੈ ਭੀਤ ਹੋ ਕੇ ਕਮਲ ਨਾਭ ਵਿਚ ਲੁਕ ਗਿਆ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਵੀ ਜੰਗ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਹਿਮ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਲੁਕਿਆ॥੮੦॥

ਕੜਾਂ ਕੜੀ ਮਾਚਾ ਘਮਸਾਨਾ॥ਨਿਰਖਤ ਦੇਵ ਦੈਤ ਜਾ ਨ੍ਹਾਨ੍ਹਾ॥
ਮਹਾਂ ਘੋਰ ਆਹਵ ਤਹ ਪਰਾ॥ਕਾਂਪੀ ਭੂਮਿ ਗਗਨ ਥਰਹਰਾ॥੮੧॥

ਮਾਰ ਧਾੜ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਸਭ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਵਿਕਰਾਲ ਯੁੱਧ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਉੱਠੀ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਥਰਥਰਾ ਗਿਆ॥੮੧॥

ਨਿਰਖਿ ਜੁੱਧ ਕਾਂਪਾ ਕਮਲੇਸਾ॥ਤਾਂਤੇ ਧਰਾ ਨਾਰਿ ਕਾ ਭੇਸਾ॥
ਪਰਬਤੀਸ ਲਖਿ ਡਰਾ ਲਰਾਈ॥ਬਸਾ ਬਨ ਬਿਖੈਂ ਅਤਿਥ ਕਹਾਈ॥੮੨॥

++

ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਕੰਬਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ। ਲੜਾਈ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਵੀ ਭੈਭੀਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਬਣ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਵੱਸਿਆ॥੮੨॥

ਕਾਰਤਕੇਯ ਹ੍ਵੈ ਰਹਾ ਬਿਹੰਡਲ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਛਾਡਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਗਯੋ ਕਮੰਡਲ॥
ਪੱਬ ਪਿਸਾਨ ਪਗਨ ਭੇ ਤਬਹੀ॥ ਜਾਇ ਬਸੇ ਉੱਤਰ ਦਿਸਿ ਸਬ ਹੀ॥੮੩॥

ਕਾਰਤਕ ਵੀ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੀ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਕਮੰਡਲ ਵਿਚ ਲੁਕ ਗਿਆ। ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਰਗੜ ਨਾਲ ਪਰਬਤ ਵੀ ਧੂੜ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਭੱਜ ਕੇ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਚਲੇ ਗਏ॥੮੩॥

ਡਗੀ ਧਰਨਿ ਅੰਬਰਿ ਘਹਰਾਨਾ॥ ਬਾਜਖੁਰਨ ਤੇ ਪੱਥ ਪਿਸਾਨਾ॥
ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ ਭਯੋ ਬਾਨਨ ਤਨ॥ ਹਾਥ ਬਿਲੋਕਯੋ ਜਾਤ ਨ ਆਪਨ॥੮੪॥

ਧਰਤੀ ਹਿੱਲ ਗਈ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਘਬਰਾ ਗਿਆ। ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਨਾਲ ਰਸਤੇ ਚੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਾਰਨ ਹਨੇਰਾ ਛਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੱਥ ਪਸਾਰਿਆ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੮੪॥

ਬਿਛੂਆ ਬਾਨ ਬੱਜ੍ਰ ਰਨ ਬਰਖਤ॥ ਰਿਸਿ ਰਿਸਿ ਸੁਭਟ ਧਨੁਖ ਕਹ ਕਰਖਤ॥
ਤਕਿ ਤਕਿ ਬਾਨ ਪ੍ਰਕੋਪ ਚਲਾਵੈਂ॥ ਭੇਦਿ ਤ੍ਰਾਨ ਤਨ ਪਰੈਂ ਪਰਾਵੈ॥੮੫॥

ਬਿਛੂਆ, ਬੱਜਰ, ਬਾਣ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਚੱਲਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਕਵਚਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿੰਨ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੮੫॥

ਜਬਹੀ ਭਏ ਅਮਿਤ ਰਣ ਜੋਧਾ॥ ਬਾਢਯੋ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕੈ ਕ੍ਰੋਧਾ॥
ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਕਰਿ ਬਿਸਿਖ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥ ਅਧਿਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਛਿਨ ਮਾਂਝ ਸੰਘਾਰੇ॥੮੬॥

ਜਦ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਯੋਧੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਮਹਾਂਕਾਲ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਉਸ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਝੱਟ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੮੬॥

ਰਕਤ ਸੰਬੂਹ ਧਰਨਿ ਤਬ ਪਰਾ॥ ਤਾਤੇ ਬਹੁ ਦਾਨ੍ਵਨ ਬਪੁ ਧਰਾ॥
ਏਕ ਏਕ ਸਰ ਸਭਹਿ ਚਲਾਏ॥ ਤਿਨ ਤੇਂ ਅਸੁਰ ਅਨਿਕ ਹ੍ਵੈ ਧਾਏ॥੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਕਤ=ਲਹੂ। ਸੰਬਹੂ=ਸਮੂਹ, ਅੰਬਾਰ, ਢੇਰ। ਬਪੁ ਧਰਾ=ਸਰੀਰ ਧਾਰਿਆ। ਸਰ=ਤੀਰ। ਅਨਕ ਹੈ ਧਾਏ=ਅਨੇਕਾਂ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜ ਪਏ।

****

ਜਦ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਲਹੂ ਦਾ ਢੇਰ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਏ। ਇਕ ਇਕ ਤੀਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਚਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਬਣ ਕੇ ਭੱਜ ਪਏ।।੮੭।।

ਆਏ ਜਿਤਕ ਤਿਤਕ ਤਹ ਮਾਰੇ।।ਬਹੇ ਧਰਨਿ ਪਰ ਰਕਤ ਪਨਾਰੇ।।
ਤਿਨ ਤੇ ਅਮਿਤ ਅਸੁਰੰਨ ਬਪੁ ਧਰਾ।।ਹਮ ਤੇ ਜਾਤ ਬਿਚਾਰ ਨ ਕਰਾ।।੮੮।।

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਅੱਗੇ ਆਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲਹੂ ਦੇ ਪਰਨਾਲੇ ਚੱਲਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਸ ਖੂਨ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਹੋ ਗਈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਥੋਂ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।।੮੮।।

ਡਗਮਗ ਲੋਕ ਚਤੁਰ ਦਸ ਭਏ।।ਅਸੁਰਨ ਸਾਥ ਸਕਲ ਭਰਿ ਗਏ।।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਭੈ ਡਰਪਾਨੇ।।ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕੀ ਸਰਨਿ ਸਿਧਾਨੇ।।੮੯।।

ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਡਗਮਗਾ ਗਏ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ। ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸਭ ਡਰ ਗਏ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲਈ ਭੱਜੇ।।੮੯।।

ਇਹ ਬਿਧਿ ਸਭੈ ਪੁਕਾਰਤ ਭਏ।।ਜਨੁ ਕਰ ਲੂਟਿ ਬਨਿਕ ਸੇ ਲਏ।।
ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਹਮ ਸਰਨ ਤਿਹਾਰੀ।।ਸਭ ਭੈ ਤੇ ਹਮ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ।।੯੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪੁਕਾਰਤ ਤਏ=ਪੁਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਲੂਟਿ=ਲੁਟਿਆ। ਬਨਿਕ=ਬਾਣੀਆਂ। ਤ੍ਰਾਹਿ=ਡਰੇ ਹੋਏ। ਭੈ=ਡਰ।

ਮਹਾਂਕਾਲ ਪਾਸ ਆਕੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਣ ਅਤੇ ਪੁਕਾਰਨ ਲੱਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਲੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਬਾਣੀਆਂ ਚੀਕ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਡਰੇ ਅਤੇ ਭੈ ਭੀਤ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਹਾਂ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਭੈ ਮੁਕਤ ਕਰੋ।।੯੦।।

ਤੁਮ ਹੋ ਸਕਲ ਲੋਕ ਸਿਰਤਾਜਾ।।ਗਰਬਨ ਗੰਜ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਾ।।
ਆਦਿ ਅਕਾਲ ਅਜੋਨਿ ਬਿਨਾ ਭੈ।।ਨਿਰਬਿਕਾਰ ਨਿਰਲੰਬ ਜਗਤ ਮੈ।।੯੧।।

ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਘੁਮੰਡੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਆਦਿ ਪੁਰਸ਼, ਅਕਾਲ, ਅਜੂਨੀ, ਅਭੈ, ਨਿਰਵਿਕਾਰ ਅਤੇ ਨਿਰਲੰਬ ਹੋ।।੯੧।।

ਨਿਰਬਿਕਾਰ ਨਿਰਜੁਰ ਅਬਿਨਾਸੀ।।ਪਰਮ ਜੋਗ ਕੇ ਤੱਤੁ ਪ੍ਰਕਾਸੀ।।

ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਵ ਨਿੱਤਜ ਸੁਯੰਭਵ॥ ਤਾਤ ਮਾਤ ਜਹ ਜਾਤ ਨ ਬੰਧਵ॥੯੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਰਬਿਕਾਰ=ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ। ਨਿਰਜੁਰ=ਸਦਾ ਹੀ ਜਵਾਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਅਮਰ, ਬੁਢਾਪਾ ਰਹਿਤ। ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ=ਨਾਸ਼ ਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ਨਿਰੰਕਾਰ=ਅਕਾਰ ਰਹਿਤ। ਸੁਯੰਭਵ=ਸੁਯੰਭੂ, ਬ੍ਰਹਮਾ।

ਤੁਸੀਂ ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ, ਬੁਢਾਪਾ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੋ। ਤਸੀਂ ਪਰਮ ਜੋਗੀ ਅਤੇ ਤੱਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਅਕਾਰ ਰਹਿਤ, ਨਿੱਤ ਨਵੇਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ। ਤੁਹਾਡਾ ਨ ਕੋਈ ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਕੋਈ ਸਨਬੰਧੀ ਹੈ॥੯੨॥

ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਬਿਹੰਡ ਸੁਰਿਦਿ ਸੁਖਦਾਇਕ॥ ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਦਾਨਵ ਕੇ ਘਾਇਕ॥
ਸਤਿ ਸੰਧਿ ਸੱਤਿਤਾ ਨਿਵਾਸਾ॥ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖ ਭਵਾਨ ਨਿਰਾਸਾ॥੯੩॥

ਤੁਸੀਂ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸੋਹਣੇ ਦਿਲ ਵਾਲੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਚੰਡ-ਮੁੰਡ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਸਤ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਭੂਤ, ਭਵਿੱਖ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ, ਭਾਵ ਸਮੇਂ ਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ॥੯੩॥

ਆਦਿ ਅਨੰਤ ਅਰੂਪ ਅਭੇਸਾ॥ ਘਟ ਘਟ ਭੀਤਰ ਕੀਯਾ ਪ੍ਰਵੇਸਾ॥
ਅੰਤਰ ਬਸਤ ਨਿਰੰਤਰ ਰਹਈ॥ ਸਨਕ ਸਨੰਦ ਸਨਾਤਨ ਕਹਈ॥੯੪॥

ਤੁਸੀਂ ਆਦਿ, ਅਨੰਤ, ਭੇਸ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਰੂਪ ਰਹਿਤ ਹੋ, ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਦਿਲ ਹਰ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਅੰਤਰ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਵੱਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਨਕ-ਸਨੰਦ ਅਤੇ ਸਨਾਤਨ ਵੀ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੯੪॥

ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੈ॥ ਧਰਿ ਧਰਿ ਮੂਰਤਿ ਫਿਰਤਿ ਅਨੇਕੈ॥
ਸਭ ਜਗ ਕਹ ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਰਮਾਯਾ॥ ਆਪੇ ਏਕ ਅਨੇਕ ਦਿਖਾਯਾ॥੯੫॥

ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਹੋ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਫਿਰਦੇ ਹੋ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਭਰਮ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਖੁੱਦ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਹੋ, ਪਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹੋ॥੯੫॥

ਘਟ ਘਟ ਮਹਿ ਸੋਇ ਪੁਰਖ ਬਯਾਪਕ॥ ਸਕਲ ਜੀਵ ਜੰਤਨ ਕੇ ਥਾਪਕ॥
ਜਾਤੇ ਜੋਤਿ ਕਰਤ ਆਕਰਖਨ॥ ਤਾਕਹ ਰਹਤ ਮ੍ਰਿਤਕ ਜਗ ਕੇ ਜਨ॥੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਯਾਪਕ=ਵਿਆਪਕ, ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਕਲ ਜੀਵ=ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ।

ਆਕਰਖਨ=ਆਕਰਸ਼ਨ, ਖਿੱਚ। ਮ੍ਰਿਤਕ=ਮੁਰਦਾ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਅਤੇ ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਜੋਤੀ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਜੋਤੀ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।।੯੬।।

ਤੁਮ ਜਗ ਕੇ ਕਾਰਨ ਕਰਤਾਰਾ।।ਘਟਿ ਘਟਿ ਕੀ ਮਤਿ ਜਾਨਨਹਾਰਾ।।
ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਿਰਵੈਰ ਨਿਰਾਲਮ।।ਸਭਹੀ ਕੇ ਮਨ ਕੀ ਤੁਹਿ ਮਾਲਮ।।੯੭।।

ਤੂੰ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਕਰਤਾਰ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਘਟ ਘਟ ਦੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਨਿਰਾਕਾਰ ਨਿਰਵੈਰ ਅਤੇ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ।।੯੭।।

ਤੁਮਹੀਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨ ਬਨਾਯੋ।।ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਤੁਮ ਹੀ ਉਪਜਾਯੋ।।
ਤੁਮਹੀਂ ਰਿਖਿ ਕੱਸ਼ਪਹਿ ਬਨਾਵਾ।।ਦਿਤ ਅਦਿਤ ਜਨ ਬੈਰ ਬਢਾਵਾ।।੯੮।।

ਤੂੰ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਉਤਪਨ ਕੀਤਾ। ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕੈਸ਼ਪ ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਦੇਵ-ਦਾਨਵਾਂ ਦੇ ਵਾਰਿਸਾਂ ਵਿਚ ਵੈਰ ਵਧਾਇਆ।।੯੮।।

ਜਗ ਕਾਰਨ ਕਰੁਨਾਨਿਧਿ ਸ੍ਵਾਮੀ।।ਕਮਲ ਨੈਨ ਅੰਤਰ ਕੇ ਜਾਮੀ।।
ਦਯਾਸਿੰਧੁ ਦੀਨਨ ਕੇ ਦਯਾਲਾ।।ਹੂਜੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ।।੯੯।।

ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਜਗਤ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਕਰੁਣਾਨਿਧ, ਕਮਲ ਨੈਣ ਅਤੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦਇਆ ਦੇ ਸਾਗਰ, ਦੀਨ ਦਿਆਲੂ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੋ।।੯੯।।

ਚਰਨ ਪਰੇ ਇਹ ਬਿਧਿ ਬਿਨਤੀ ਕਰਿ।।ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਰਾਖਹੁ ਹਮ ਧੁਰਧਰ।।
ਕਹ ਕਹ ਹਸਾ ਬਚਨ ਸੁਨ ਕਾਲਾ।।ਭਗਤ ਜਾਨ ਕਰ ਭਯੋ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ।।੧੦੦।।

ਅਸੀਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਹਾਂ, ਹੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ, ਸਾਡੀ ਸਭ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਹੱਸਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੋ ਗਿਆ।।੧੦੦।।

ਰੱਛ ਰੱਛ ਕਰਿ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ।।ਸਭ ਦੇਵਨ ਕਾ ਸ਼ੋਕ ਨਿਵਾਰੋ।।
ਨਿਜੁ ਭਗਤਨ ਕਹ ਲਿਯੋ ਉਬਾਰਾ।।ਦੁਸ਼ਟਨ ਕੇ ਸੰਗ ਕਰਜੋ ਅਖਾਰਾ।।੧੦੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਛ ਰਛ=ਰਖਿਆ ਰਖਿਆ। ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ=ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਦੇਵਨ=ਦੇਵਤਿਆਂ। ਸ਼ੋਕ=ਦੁੱਖ। ਉਬਾਰਾ=ਬਚਾ ਲਿਆ। ਦੁਸ਼ਟਨ=ਦੁਸ਼ਟਾਂ, ਕੀਆ ਅਖਾਰਾ=ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ।

ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ 'ਰਖਿਆ ਰਖਿਆ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ॥੧੦੧॥

ਕਰਿ ਕਰਿ ਕੋਪ ਕਾਲ ਸ੍ਰੀ ਤਬਹੀ॥ਰਥ ਪਰ ਚੜ੍ਹਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਸਭਹੀ॥
ਸਕਲ ਸ਼ੱਤ੍ਰਅਨ ਕੇ ਛੈ ਕਾਰਨ॥ਸੁਭ ਸੰਤਨ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਉਬਾਰਨ॥੧੦੨॥

ਤਦ ਮਹਾਂਕਾਲ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਰੱਥ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਖਾਤਰ ਉਹ ਚੱਲ ਪਿਆ॥੧੦੨॥

ਪ੍ਰਾਨ ਔਰ ਪਾਨਿਪਧਨੁ ਰਾਜਾ॥ਰਾਖਨ ਚੜ੍ਹਾ ਸੇਵਕਨ ਕਾਜਾ॥
ਜਾਕੀ ਧੁਜਾ ਬਿਖੈ ਰਾਜਿਤ ਅਸਿ॥ਨਿਰਖਿ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਜਿਹ ਹੋਤ ਬਿਮਨ ਬਸਿ॥੧੦੩॥

ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਹਿੱਤ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਧੁਜਾ ਉੱਤੇ ਕਿਰਪਾਣ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸ਼ੋਭ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੧੦੩॥

ਅਸਿਧੁਜ ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਕਰਿ ਧਾਯੋ॥ਬੈਰਿ ਬ੍ਰਿੰਦ ਦਲ ਪ੍ਰਗਟ ਖਪਾਯੋ॥
ਸਾਧੁਨ ਕੀ ਰੱਛਾ ਕਰਿ ਲੀਨੀ॥ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸੈਨ ਤਿਲ ਤਿਲ ਖੈ ਕੀਨੀ॥੧੦੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸਿਧੁਜ=ਮਹਾਂਕਾਲ, ਪਰਮਾਤਮਾ। ਬ੍ਰਿੰਦ=ਬਹੁਤ। ਖਪਾਯੋ=ਖਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮਹਾਂਕਾਲ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਚਲਿਆ ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਦਲ ਨੂੰ ਉਸ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਧੂਆਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਉਸ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੦੪॥

ਤਿਲ ਤਿਲ ਏਕ ਏਕ ਕਰਿ ਡਾਰਾ॥ਗਜੀ ਰਥੀ ਬਾਜਿਯਨ ਬਿਦਾਰਾ॥
ਤਿਹ ਤੇ ਅਮਿਤ ਅਸੁਰ ਉਠਿ ਧਏ॥ਘੇਰਤ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਹ ਭਏ॥੧੦੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਜਿਯਨ=ਘੋੜੇ। ਬਿਦਾਰਾ=ਮਾਰਿਆ। ਉਠ ਧਏ=ਉਠ ਕੇ ਦੌੜ ਪਏ।

ਇਕ ਇਕ ਨੂੰ ਉਸ ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹਾਥੀਆਂ, ਰਥਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰਾਂ ਆਦਿ ਸਭ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਸ਼ਟ ਹੋਏ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਣ ਨਾਲ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਨੂੰ ਆ ਘੇਰਿਆ॥੧੦੫॥

ਮਚਤ ਭਯੋ ਜਬ ਹੀ ਰਨ ਦਾਰੁਨ॥ਕਟਿ ਕਟਿ ਗਏ ਬਾਜ ਅਰੁ ਬਾਰੁਨ॥

ਜੰਬਕ ਗੀਧ ਮਾਸੁ ਲੈ ਗਏ॥ਰਨ ਤਜਿ ਸੁਭਟਨ ਭਾਜਤ ਭਏ॥੧੦੬॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਦਾਰੁਨ=ਖੌਫਨਾਕ, ਡਰਾਉਣਾ। ਬਾਜ=ਘੋੜੇ। ਬਾਰੁਨ=ਹਾਥੀ। ਜੰਬਕ=ਗਿੱਦੜ। ਸੁਭਟਨ=ਸੂਰਮੇ।

ਜਦ ਵਿਕਰਾਲ ਅਤੇ ਖੌਫਨਾਕ ਯੁੱਧ ਮੱਚ ਉਠਿਆ ਤਦ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਕੱਟ ਕੱਟ ਕੇ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗੇ, ਗਿੱਦੜ ਅਤੇ ਗਿੱਰਝਾਂ ਮਾਸ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਯੋਧੇ ਜੰਗ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ॥੧੦੬॥

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਾਜ ਕੋਪਾ ਤਬ ਕਾਲਾ॥ਧਾਰਤ ਭਯੋ ਭੇਸ ਬਿਕਰਾਲਾ॥
ਬਾਨ ਅਨੇਕ ਕੋਪ ਕਰਿ ਛੋਰੇ॥ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਅਨੇਕਨ ਕੇ ਸਿਰ ਫੋਰੇ॥੧੦੭॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਭੇਸ ਬਿਕਰਾਲ=ਬਹੁਤ ਡਰਾਉਣਾ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਫੋਰ=ਪਾੜ ਦਿੱਤੇ।

ਤਦ ਮਹਾਂਕਾਲ ਸ਼ਸਤਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਡਰਾਉਣਾ ਭੇਸ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬਹੁਤ ਤੀਰ ਛੱਡੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਾੜ ਦਿੱਤੇ॥੧੦੭॥

ਹਕਾ ਹਕੀ ਮਾਚਾ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ॥ਪਠੈ ਦਏ ਬਹੁ ਅਰਿ ਮ੍ਰਿਤੁ ਧਾਮਾ॥
ਬਾਜ ਖੁਰਨ ਭੂ ਆਕੁਲ ਭਈ॥ਖਟਖਟ ਭੂਮਿ ਗਗਨ ਉਡਿ ਗਈ॥੧੦੮॥

ਭਗਦੜ ਮੱਚ ਗਈ ਅਤੇ ਘੋਰ ਸੰਗਰਾਮ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਜਮ ਲੋਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਛੇ ਭਾਗ ਤਾਂ ਮਾਨੋਂ ਆਸਮਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਉੱਡ ਗਏ॥੧੦੮॥

ਏਕੈ ਰਹਿ ਗਯੋ ਜਬੈ ਪਯਾਲਾ॥ਐਸਾਮਚਾ ਜੁੱਧਬਿਕਰਾਲਾ॥
ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕੈ ਭਯੋ ਪ੍ਰਸੇਤਾ॥ਡਾਰਾ ਭੂਮਿ ਪੌਛਿ ਕਰਿ ਤੇਤਾ॥੧੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ – ਪ੍ਰੇਸਤਾ=ਮੁੜ੍ਹਕਾ, ਪਸੀਨਾ। ਪਯਾਲਾ=ਪਾਤਾਲ।

ਏਨਾ ਵਿਕਰਾਲ ਅਤੇ ਡਰਾਉਣਾ ਯੁੱਧ ਮੱਚਿਆ ਕਿ ਇਕ ਹੀ ਪਾਤਾਲ ਬਾਕੀ ਬਚਿਆ। ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਪਸੀਨਾ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਉਸ ਪੂੰਝ ਕੇ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ॥੧੦੯॥

ਭੱਟਾਚਾਰਜ ਰੂਪ ਤਬ ਧਰਾ॥ਬਦਨ ਪ੍ਰਸੇਤ ਧਰਨਿ ਜੋ ਪਰਾ॥
ਢਾਢਿ ਸੈਨ ਢਾਢੀ ਬਪੁ ਲਯੋ॥ਕਰਖਾ ਬਾਰ ਉਚਾਰਤ ਭਯੋ॥੧੧੦॥

ਮਹਾਂਕਾਲ ਦਾ ਜੋ ਪਸੀਨਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਿਆ ਉਸ ਨੇ ਭੱਟਾਚਾਰੀਆ ਭੱਟ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ

ਕਰ ਲਿਆ। ਢਾਢ ਸੈਨ ਢਾਡੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਗਿਆ।।੧੧੦।।

ਜਿਹ ਅਰਿ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰੈ।। ਇਕ ਤੇ ਦੋਇ ਪੁਰਖ ਕੈ ਡਾਰੈ।।
ਦ੍ਵੈ ਮਨੁਖਨ ਪਰ ਕਰਤ ਪ੍ਰਹਾਰਾ।। ਦ੍ਵੈ ਤੇ ਹੋਤ ਛਿਨਿਕ ਮੌਂ ਚਾਰਾ।।੧੧੧।।

ਕਾਲ ਨੇ ਜਿਸ ਵੈਰੀ ਉਤੇ ਵੀ ਕਿਰਪਾਨ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਟੱਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਜਦ ਉਹ ਦੋ 'ਉਤੇ' ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪੱਲ ਭਰ ਵਿਚ ਦੋ ਤੋਂ ਚਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।।੧੧੧।।

ਬਹੁਰਿ ਕਾਲ ਕੀਨਾ ਘਮਸਾਨਾ।। ਮਾਰਤ ਭਯੋ ਦੈਤ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ।।
ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਸੇਤ ਧਰਨਿ ਪਰ ਪਰਿਯੋ।। ਭ੍ਰੂਮ ਸੈਨ ਤਾਤੇ ਬਪੁ ਧਰਿਯੋ।।੧੧੨।।

ਫਿਰ ਕਾਲ ਨੇ ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਦਾ ਹੋਰ ਪਸੀਨਾਂ ਡਿੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਭ੍ਰੂਮ ਸੈਨ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ।।੧੧੨।।

ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਧਸੌ ਹੁੰਕਾਰਾ।। ਤਿਨਤੇ ਅਮਿਤ ਗਨਨ ਤਨ ਧਾਰਾ।।
ਢੋਲ ਪਟਹਿ ਇਕ ਤਾਲ ਬਜਾਵੈਂ।। ਜੰਗ ਮੁਚੰਗ ਉਪੰਗ ਸੁਨਾਵੈਂ।।੧੧੩।।

ਪਦ ਅਰਥ -,ਗਨਨ=ਗਰੋਹ, ਝੁੰਡ, ਦਲ, ਸੈਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਖਾਸ ਗਿਣਤੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ, ੨੭ ਰੱਥ, ੨੭ ਹਾਥੀ, ੯੧ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ੧੩੫ ਪੈਦਲ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਉਹ ਕਿਰਪਾਨ ਕੱਢ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਧੱਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ਼ ਅਨੇਕਾਂ ਦਲ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਸਾਰੇ ਢੋਲ, ਪੱਟਾ ਇਕ ਤਾਲ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਚੰਗ, ਮੁਚੰਗ, ਉਪੰਗ ਆਦਿ ਸੁਣਾਉਣ ਲੱਗੇ।।੧੧੩।।

ਗੋ ਮੁਖ ਝਾਂਝਰ ਤੂਰ ਅਪਾਰਾ।। ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਮੁਚੰਗਨ ਗਾਰਾ।।
ਬਾਜਤ ਭੇਰ ਭਭਾਕਹਿ ਭੀਖਨ।। ਕਸਿ ਧਨੁ ਤਜਤ ਸੁਭਟ ਸਰ ਤੀਛਨ।।੧੧੪।।

ਗਊ ਮੁਖ, ਝਾਂਝਰ, ਤੂਰੀ, ਢੋਲ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਮੁਚੰਗ, ਉਪੰਗ ਆਦਿ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਵਿਕਰਾਲ ਭੇਰੀਆਂ ਵਜੱਣ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਕਮਾਨਾਂ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਤੀਰ ਛੱਡਣ ਲੱਗੇ।।੧੧੪।।

ਭਰਿ ਗੇ ਕੁੰਡ ਤਹਾਂ ਸ੍ਰੋਨਤ ਤਨ।। ਪ੍ਰਗਟੇ ਅਸੁਰ ਤਵਨ ਤੇ ਅਨਗਨ।।
ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਮਿਲਿ ਕਰਤ ਪੁਕਾਰਾ।। ਤਿਨ ਤੇਂ ਪ੍ਰਗਟਤ ਅਸੁਰ ਹਜਾਰਾ।।੧੧੫।।

ਉਥੇ ਖੂਨ ਦੇ ਕੁੰਡ ਭਰ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਸਾਰੇ ਮਿੱਲ ਕੇ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਪੁਕਾਰਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗੇ।।੧੧੫।।

ਤਿਨਹਿ ਕਾਲ ਜਬ ਧਰਨਿ ਗਿਰਾਵੈਂ॥ ਸ੍ਰੋਨ ਪੁਲਿਤ ਹ੍ਵੈ ਭੂਮਿ ਸੁਹਾਵੈਂ॥
ਤਾਂਤੇ ਅਮਿਤ ਅਸੁਰ ਉਠਿ ਭਜਹੀਂ॥ ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸੈਹਥੀ ਸਜਹੀਂ॥੧੧੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਧਰਨਿ=ਧਰਤੀ ਤੇ। ਸ੍ਰੋਨ ਪਲਿਤ=ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜ ਕੇ। ਭੂਮਿ ਸਹਾਵੈਂ=ਸ਼ੋਭਦੇ ਸਨ। ਉਠ ਭਜਹੀਂ=ਉਠ ਕੇ ਭੱਜ ਪੈਂਦੇ ਸਨ।

ਕਾਲ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡੇਗਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਉਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਭੱਜ ਪੈਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਤੀਰ ਕਮਾਨ, ਕਿਰਪਾਨ ਅਤੇ ਭਾਲੇ ਆਦਿ ਪਹਿਣ ਲੈਂਦੇ ਸਨ॥੧੧੬॥

ਅਧਿਕ ਕੋਪ ਕਰਿ ਸਮੁਹਿ ਸਿਧਾਰੇ॥ ਸਭੈ ਕਾਲ ਛਿਨ ਇਕ ਮੋਂ ਮਾਰੇ॥
ਤਿਨ ਤੇ ਸ੍ਰੋਨਤ ਪਰਾ ਸਬੂਹਾ॥ ਸਾਜਤ ਭਏ ਅਸੁਰ ਤਬ ਸਜੂਹਾ॥੧੧੭॥

ਉਹ ਹੋਰ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਭਿੱਤਦੇ ਸਨ। ਕਾਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਖਿਣ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨਾਲ ਜੋ ਖੂਨ ਵਗਿਆ ਉਸ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਵਿਊ ਬਨਾਉਣ ਲੱਗੇ॥੧੧੭॥

ਦਾਰੁਨ ਮਚਾ ਜੁੱਧ ਤਬ ਝਟ ਪਟ॥ ਉਡਿਗੇ ਬਾਜ ਖੁਰਨ ਭੂ ਖਟਪਟ॥
ਹ੍ਵੈ ਗੇ ਤੇਰਹ ਗਗਨ ਅਪਾਰਾ॥ ਏਕੈ ਰਹਿ ਗਯੋ ਤਹਾਂ ਪਤਾਰਾ॥੧੧੮॥

ਤਦ ਝਟ ਪਟ ਖੌਫਨਾਕ ਯੁੱਧ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਉੱਡਣ ਲੱਗੀ। ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੰਡ ਤੇਰਾਂ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਏ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹੀ ਖੰਡ, ਪਾਤਾਲ ਬਾਕੀ ਬਚਿਆ॥੧੧੮॥

ਭੱਟਾਚਾਰਜ ਇਤੈ ਜਸੁ ਗਾਵੈ॥ ਢਾਢਿ ਸੈਨ ਕਰਖਾਹੁ ਸੁਨਾਵੈ॥
ਤਿਮਿ ਤਿਮਿ ਕਾਲਹਿ ਬਢੈ ਗੁਮਾਨਾ॥ ਚਹਿ ਚਹਿ ਹਨੇ ਦੁਬਹਿਯਾ ਨਾਨਾ॥੧੧੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਰਖਾਹੁ=ਬੀਰ-ਰਸੀ ਵਾਰ। ਕਰਖਾ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਛੰਦ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਚਾਰ ਚਰਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਹਰ ਚਰਣ ਵਿਚ ੩੭ ਮਾਰਤਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਅੱਠ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਬਾਰਾਂ ਉਤੇ ਤੀਜਾ ਅੱਠ ਉਤੇ ਚੌਥਾ ਨੌਂ ਤੇ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਏਧਰ ਭੱਟਾਚਾਰੀਆ ਮਹਾਂਕਾਲ ਦਾ ਜੱਸ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਢਾਡੀ ਸੈਨ ਬੀਰ-ਰਸੀ ਵਾਰ ਗਾ ਕੇ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਕਾਲ ਦਾ ਗੁਮਾਨ ਵੱਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਉਹ ਦੋ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੧੯॥

ਤਿਨ ਤੇ ਮੇਦ ਮਾਸ ਜੋ ਪਰਹੀਂ॥ ਰਥੀ ਗਜੀ ਬਾਜੀ ਤਨ ਧਰਹੀਂ॥

ਕੇਤਿਕ ਭਏ ਅਸੁਰ ਬਿਕਰਾਰਾ।।ਤਿਨ ਕੇ ਬਰਨਨ ਕਰੌ ਸਿਧਾਰਾ।।੧੨੦।।

ਰਾਕਸਾਂ ਦੀ ਮਿੱਝ ਅਤੇ ਮਾਸ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹਾਥੀਵਾਨ, ਰੱਥਵਾਨ ਅਤੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਡਰਾਉਣੇ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਮੈਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।।੧੨੦।।

ਏਕੈ ਚਰਨ ਆਂਖਿ ਏਕੈ ਜਿਨਿ।।ਭੁਜਾ ਅਮਿਤ ਸਹਸ ਦ੍ਵੈ ਕੇ ਤਿਨ।।
ਪਾਂਚ ਪਾਂਚ ਸੈ ਭੁਜ ਕੇ ਘਨੇ।।ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਹਾਥਨ ਮੈ ਬਨੇ।।੧੨੧।।

ਉਹ ਇਕ ਹੀ ਪੈਰ ਅਤੇ ਇਕ ਹੀ ਅੱਖ ਵਾਲੇ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਦੋ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਹਾਂ ਸਨ। ਦੋ ਦੋ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਸਨ।।੧੨੧।।

ਏਕ ਚਰਨ ਏਕੈ ਕੀ ਨਾਸਾ।।ਏਕ ਏਕ ਭੁਜ ਭ੍ਰਮਤ ਅਕਾਸਾ।।
ਅਰਧ ਮੁੰਡ ਮੁੰਡਿਤ ਕੇਤੇ ਸਿਰ।।ਕੇਸਨ ਧਰੇ ਕਿਤਕ ਧਾਏ ਫਿਰਿ।।੧੨੨।।

ਇਕ ਇਕ ਹੀ ਪੈਰ, ਇਕ ਹੀ ਨਾਸ ਅਤੇ ਇਕ ਹੀ ਬਾਂਹ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਭਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਅੱਧੇ ਸਿਰ ਮੁੰਨੇ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਿਰ॰ ਮੁੰਨੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈ ਬੇਅੰਤ ਕੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ।।੧੨੨।।

ਏਕ ਏਕ ਮਦ ਕੋ ਸਰ ਪੀਯੈ।।ਮਾਨਵ ਖਾਇ ਜਗਤ ਕੇ ਜੀਯੈ।।
ਦਸ ਸਹੰਸ ਭਾਂਗ ਕੇ ਭਰਿ ਘਟ।।ਪੀ ਪੀ ਭਿਰਤ ਅਸੁਰ ਰਨ ਚਟਪਟ।।੧੨੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਦ=ਸ਼ਰਾਬ। ਸਰ=ਸਰੋਵਰ, ਤਾਲਾਬ। ਮਾਨਵ=ਮਨੁੱਖ। ਦਸ ਸਹੰਸ=ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ। ਘਟ=ਘੜੇ। ਭਿਰਤ=ਭਿੱੜਦੇ, ਲੜਦੇ। ਚਟਪਟ=ਝਟ, ਤੁਰੰਤ।

ਇਕ ਇਕ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਪੀ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਨੇਕ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸੀ। ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਭੰਗ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਘੜੇ ਪੀ ਕੇ ਉਹ ਝੱਟ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਆ ਭਿੱੜਦੇ ਸਨ।।੧੨੩।।

ਦੋਹਰਾ।।ਬੱਜ੍ਰਬਾਨ ਬਿਛੂਆ ਬਿਸਿਖ ਬਰਖੈਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਪਾਰ।।
ਊਚ ਨੀਚ ਕਾਤਰ ਸੁਭਟ ਸਭ ਕੀਨੇ ਇਕ ਸਾਰ।।੧੨੪।।

ਬੱਜਰ ਬਾਣ ਅਤੇ ਬਿਛੂਆ ਆਦਿ ਅਪਾਰ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਰ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਨਿੱਕੇ ਸਭ ਸੂਰਬੀਰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ।।੧੨੪।।

ਚੌਪਈ।।ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਯੋ ਘੋਰ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ।।ਲੈ ਲੈ ਅਮਿਤ ਜੁੱਧ ਕਾ ਸਾਮਾ।।
ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕੋਪਤ ਭਜੋ ਜਬਹੀ।।ਅਸੁਰ ਅਨੇਕ ਬਿਦਾਰੇ ਤਬਹੀ।।੧੨੫।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੁੱਧ ਦਾ ਬੇਅੰਤ ਸਾਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਘੋਰ ਸੰਗਰਾਮ ਹੋਇਆ। ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ ਜਦ ਹੀ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੨੫॥

ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਜਬ ਹੀ ਰਿਸਿ ਭਰਾ॥ਘੋਰ ਭਯਾਨਕ ਆਹਵ ਕਰਾ॥
ਮਾਰਤ ਭਯੋ ਅਸੁਰ ਬਿਕਰਾਲਾ॥ਸਿੰਘ ਨਾਦ ਕੀਨਾ ਤਤਕਾਲਾ॥੧੨੬॥

ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਵਿਕਰਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਦ ਵਜਾਇਆ॥੧੨੬॥

ਕਹੂੰ ਮਸਾਨ ਕਿਲਕਟੀ ਮਾਰੈਂ॥ਭੈਰਵ ਕਹੂੰ ਠਾਢ ਭੁੰਕਾਰੈਂ॥
ਜੋਗਨਿ ਦੈਤ ਅਧਿਕ ਹਰਖਾਨੇ॥ਭੂਤ ਸ਼ਿਵਾ ਬੋਲੈ ਅਭਿਮਾਨੇ॥੧੨੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਸਾਨ=ਭੂਤ। ਕਿਲਕਟੀ=ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ। ਭੁਕਾਰੈਂ=ਭੱਭਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੋਗਨਿ=ਜੋਗਨੀਆਂ। ਹਰਖਾਨੇ=ਪ੍ਰਸੰਨ।

ਕਿਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਭੈਰਵ ਭੱਭਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੋਗਨੀਆਂ ਅਤੇ ਦੈਂਤ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸਨ ਅਤੇ ਭੂਤ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਵੀ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੨੭॥

ਝਾਲਰਿ ਝਾਂਝਰ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗਾ॥ਪਟਹ ਨਗਾਰੇ ਮੁਰਜ ਮੁਚੰਗਾ॥
ਡਵਰੂ ਗੁਡਗੁਡੀ ਕਹੂੰ ਉਪੰਗਾ॥ਨਾਇ ਨਫੀਰੀ ਬਜਤ ਸੁਰੰਗਾ॥੧੨੮॥

ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਝਾਲਰ, ਝਾਂਝਰ, ਢੋਲ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਪੱਟੇ, ਨਗਾਰੇ, ਮੁਚੰਗ, ਡੁਗਡੁਗੀ, ਉਪੰਗ ਅਤੇ ਨਫੀਰੀ ਆਦਿ ਸੁਰਤਾਲ ਨਾਲ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੨੮॥

ਮੁਰਲੀ ਕਹੂੰ ਬਾਸੁਰੀ ਬਾਜਤ॥ਕਹੂੰ ਉਪੰਗ ਮ੍ਰਿੰਦੰਗ ਬਰਾਜਤ॥
ਦੂੰਦਭਿ ਢੋਲ ਕਹੂੰ ਸ਼ਹਨਾਈ॥ਬਾਜਤ ਭੇ ਲਖਿ ਪਰੀ ਲਰਾਈ॥੧੨੯॥

ਕਿਤੇ ਮੁਰਲੀ ਅਤੇ ਬਾਂਸਰੀ ਵੱਜ ਰਹੀ ਸੀ, ਕਿਤੇ ਉਪੰਗ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਦੁਦੰਭੀ ਢੋਲ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਨਾਈਆਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਸਭ ਸਾਜ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੨੯॥

ਮੁਰਜ ਮੁਚੰਗ ਬਜੈਂ ਤੁਰਹੀ ਰਨ॥ਭੇਰਨ ਕੇ ਭਭਕਾਰ ਕਰਤ ਗਨ॥
ਹਾਥੀ ਘੋਰਨ ਕੇ ਦੁੰਦਭਿ ਰਨ॥ਉਸਟਨ ਕੇ ਬਾਜੇ ਰਨ ਮੁਰਧਨ॥੧੩੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਸਟਨ=ਊਠ। ਮੁਰਧਨ=ਮਿਠੀ ਸੁਰ ਵਿਚ।

ਯੁਧ ਵਿਚ ਢੋਲ, ਮੁਚੰਗ, ਤੁਰਹੀ ਆਦਿ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਭੇਰੀਆਂ

ਵਾਂਗ ਭੱਭਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਾਥੀਆਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਦੰਭੀਆਂ ਅਤੇ ਊਠਾਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਬੜੀ ਮਿੱਠੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੩੦॥

ਕੇਤਿਕ ਸੁਭਟ ਸਰਨ ਕੇ ਮਾਰੇ॥ਗਿਰਤ ਭਏ ਰਨ ਡੀਲ ਡਿਲਾਰੇ॥
ਜਦਿਪ ਪ੍ਰਾਨ ਸਮੂਹ ਹ੍ਵੈ ਦਏ॥ਕਰ ਤੇ ਤਜਤ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨ ਭਏ॥੧੩੧॥

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਡਿੱਗੇ। ਉਹ ਲੰਮੇ ਚੌੜੇ ਡੀਲ ਡੌਲ ਸਰੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਜਦ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਉਹ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੩੧॥

ਚਲਤ ਭਈ ਸਰਿਤਾ ਸ੍ਰੋਨਤ ਤਹ॥ਜੁੱਧ ਭਯੋ ਕਾਲੀ ਅਸੁਰਨ ਜਹ॥
ਸੀਸ ਕੇਸ ਜਹ ਭਏ ਸਿਵਾਰਾ॥ਸ੍ਰੋਨ ਪ੍ਰਵਾਹ ਬਹਤ ਹਹ ਹਾਰਾ॥੧੩੨॥

ਜਿਥੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ. ਓਥੇ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਵੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਸਰਕੜੇ ਵਾਂਗ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਖੂਨ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਵੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੧੩੨॥

ਬਾਜ ਬ੍ਰਿਛ ਜਹ ਬਹੇ ਅਨੇਕੈ॥ਬਿਨੁ ਬ੍ਰਣ ਬੀਰ ਰਹਾ ਨਹਿ ਏਕੈ॥
ਸ੍ਰੋਨ ਭਰੇ ਪਟ ਅਧਿਕ ਸੁਹਾਏ॥ਚਾਚਰਿ ਖੇਲਿ ਮਨੌ ਘਰ ਆਏ॥੧੩੩॥

ਉਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਰੁੱਖ ਵਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਸੀ। ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਕਪੜੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹੋਲੀ ਖੇਡ ਕੇ ਵਾਪਿਸ ਆ ਰਹੇ ਹੋਣ॥੧੩੩॥

ਸੂਰਨ ਕੇ ਜਹ ਮੂੰਡ ਪਖਾਨਾ॥ਸੋਭਿਤ ਰੰਗ ਭੂਮ ਮਹਿ ਨਾਨਾ॥
ਬਹੇ ਜਾਤ ਜਹ ਬ੍ਰਿਛ ਤੁਰੰਗਾ॥ਬਡੇ ਸੈਲ ਸੇ ਲਸਤ ਮਤੰਗਾ॥੧੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੂੰਡ=ਸਿਰ। ਪਖਾਨਾ=ਪੱਥਰ। ਸੋਭਿਤ=ਸੋਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਾਨਾ=ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ। ਤੁਰੰਗਾ=ਘੋੜੇ। ਮਤੰਗਾ=ਮਸਤ ਹਾਥੀ।

ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪੱਥਰਾਂ ਵਾਂਗ ਪਏ ਬਹੁਤ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਰੁੱਖ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਵਹਿੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਾਂਗ ਸੋਭ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੩੪॥

ਮਛਰੀ ਤਨਕਿ ਅੰਗੁਰਿਯੈਂ ਸੋਹੈਂ॥ਭੁਜਾ ਭੁਜੰਗਨ ਸੀ ਮਨ ਮੋਹੈਂ॥
ਕਹੂੰ ਗ੍ਰਾਹ ਸੇ ਖੜਗ ਝਮੱਕਹਿ॥ਭਕ ਭਕ ਕਰ ਕਹੂੰ ਘਾਇ ਭਭੱਕਹਿ॥੧੩੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਛਰੀ=ਮੱਛੀ। ਅੰਗੁਰਿਯੈ=ਉਂਗਲੀਆਂ। ਸੋਹੈਂ=ਸ਼ੋਭ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਭੁਜਾ

ਭੁਜੰਗਨ=ਸੱਪਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਬਾਹਾਂ। ਘਾਇ=ਜ਼ਖਮ। ਗ੍ਰਾਹ=ਮਗਰ ਮੱਛ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਮੱਛੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਹਾਂ ਸੱਪਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਮਗਰ ਮੱਛਾਂ ਵਾਂਗ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦਬੋਚ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਕਭਕ ਖੂਨ ਵੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੩੫॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਜਹਾਂ ਬੀਰ ਬੈਰੀ ਬਡੇ ਘੇਰਿ ਮਾਰੇ॥ ਤਹਾਂ ਭੂਤ ਔ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਚੇ ਮਤਜਾਰੇ॥
ਕਹੂੰ ਡਾਕਨੀ ਝਾਕਨੀ ਹਾਂਕ ਮਾਰੈਂ॥ ਉਠੈ ਨਾਦ ਭਾਰੇ ਛੁਟੇ ਚੀਤਕਾਰੈਂ॥੧੩੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਤਵਾਰੇ=ਮਤਵਾਲੇ। ਡਾਕਨੀਂ=ਚੜੇਲਾਂ। ਝਾਕਨੀ=ਪ੍ਰੇਤ, ਭੂਤ। ਚੀਤਕਾਰੈਂ=ਚੀਕਾਂ।

ਜਿਥੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵੈਰੀ ਘੇਰ ਕੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਓਥੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਣ ਲੱਗੇ। ਕਿਤੇ ਚੜੇਲਾਂ ਅਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਵਾਜਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਕੁਰੱਖਤ ਚੀਕਾਂ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੧੩੬॥

ਕਹੂੰ ਅੰਗੁਲੈ ਤ੍ਰਾਣ ਕਾਟਾ ਬਿਰਾਜੈਂ॥ ਕਹੂੰ ਅੰਗੁਲਾ ਕਾਟਿ ਕੇ ਰਤਨ ਰਾਜੈਂ॥
ਕਹੂੰ ਟੀਕ ਟਾਂਕੇ ਕਟੈ ਕੋਪ ਸੋਹੈਂ॥ ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਮਾਰੇ ਗਿਰੇ ਭੂਮਿ ਮੋਹੈਂ॥੧੩੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅੰਗੁਲਾ=ਉਂਗਲੀਆਂ। ਕਾਟਾ ਬੇਰਾਜੈ=ਰਤਨ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ।

ਕਿਤੇ ਉਂਗਲੀਆਂ ਕਟੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਉਂਗਲੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਲੱਥੀਆਂ ਹੀਰਿਆਂ ਜੜਤ ਮੁੰਦਰੀਆਂ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ, ਕਿਤੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੩੭॥

ਜਿਤੇ ਸ੍ਰੋਨ ਕੇ ਬੂੰਦ ਭੂ ਪੈ ਪਰੇ ਹੈਂ॥ ਤਿਤੇ ਦਾਨਵੈ ਰੂਪ ਬਾਕੇ ਧਰੇ ਹੈਂ॥
ਹਠੀ ਓਰ ਚਾਰੌਂ ਬਿਖੈ ਆਨਿ ਢੂਕੇ॥ ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਕੈ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰਿ ਕੂਕੇ॥੧੩੮॥

ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗੀਆਂ, ਓਨੇ ਹੀ ਦੈਂਤ ਬਾਂਕੇ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਪਰਗਟ ਹੋਏ। ਹੱਠੀ ਸੂਰਮੇ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਆ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਭਰ ਕੇ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਚੀਕਣ ਲੱਗੇ॥੧੩੮॥

ਜਿਤੇ ਦੈਂਤ ਆਏ ਤਿਤੇ ਕਾਲ ਮਾਰੇ॥ ਬਹੇ ਸ੍ਰੋਨ ਕੇ ਭੂੰਮ ਹੂੰ ਪੈ ਪਨਾਰੇ॥
ਉਠ ਦੈਤ ਬਾਂਕੇ ਬਲੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈਕੈ॥ ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰਿ ਕੈਕੈ॥੧੩੯॥

ਜਿੰਨੇ ਦੈਂਤ ਆਏ, ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ, ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਲਹੂ ਦੇ ਪਰਨਾਲੇ ਚੱਲ ਪਏ। ਉਸ ਲਹੂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਬਾਂਕੇ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਉਠ ਖਲੋਤਾ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਕੱਢਦੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ॥੧੩੯॥

ਹਠੀ ਬੱਧਿ ਗੋਪਾ ਗੁਲਿਤ੍ਰਾਨ ਬਾਂਕੇ।।ਹਠੀਲੇ ਕਟੀਲੇ ਰਜੀਲੇ ਨਿਸਾਂਕੇ।।
ਗਦਾ ਹਾਥ ਲੈਕੇ ਕਿਤੇ ਬੀਰ ਗਾਜੇ।।ਲਰੇ ਆਨਿ ਕੈ ਪੈਗ ਦ੍ਵੈ ਕੈ ਨ ਭਾਜੇ।।੧੪੦।।

ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਹੱਠੀ ਅਤੇ ਬਾਂਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਵਚ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਬੜੇ ਫੁਰਤੀਲੇ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਗਦਾ ਲੈ ਕੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਸਨ ਤੇ ਇਕ ਵੀ ਪੈਰ ਪਿਛਾ ਨਹੀਂ ਹਟਾਂਦੇ ਸਨ।।੧੪੦।।

ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਮਾਰੇ ਬਿਦਾਰੇ ਪਰੇ ਹੈ।।ਕਹੂੰ ਖੇਤ ਮੈ ਖਿੰਗ ਖੱਤ੍ਰੀ ਜਰੇ ਹੈ।।
ਕਹੂੰ ਮੱਤ ਦੰਤੀ ਕਹੂੰ ਉਸਟ ਮਾਰੇ।।ਬਿਰਾਜੈਂ ਕਹੂੰ ਨਗਨ ਖੰਡੇ ਕਟਾਰੇ।।੧੪੧।।

ਪਦ ਅਰਥ-ਖਿੰਗ ਖੱਤ੍ਰੀ=ਕਠੋਰ ਖੱਤਰੀ।ਮੱਤ ਦੰਤੀ=ਮਸਤ ਹਾਥੀ।ਉਸਟ=ਊਠ।ਨਗਨ=ਨੰਗੇ।

ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਕਠੋਰ ਖੱਤਰੀ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜੂਝ ਮਰੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਊਠ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਤਲਵਾਰ ਅਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਨੰਗੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ।।੧੪੧।।

ਕਹੂੰ ਖੋਲ ਖਾਂਡੇ ਗਿਰੇ ਭੂਮਿ ਸੋਹੈਂ।।ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬਾਨੀ ਪਰੇ ਭੂਮਿ ਮੋਹੈਂ।।
ਕਹੂੰ ਸ੍ਵਾਰ ਮਾਰ ਫਿਰੈ ਬਾਂਜ ਛੂਟੈ।।ਕਿਤੈ ਛੈਲ ਛੋਰੇ ਕਿਤੇ ਦੁਸ਼ਟ ਲੂਟੈ।।੧੪੨।।

ਕਿਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਮਿਆਨ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਮਨ ਮੋਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸਵਾਰਾਂ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਘੋੜੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਛੈਲ ਛਬੀਲੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਕੱਢ ਲਏ ਗਏ ਸਨ।।੧੪੨।।

ਚੌਪਈ।।ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਹਾਂ ਭਯੋ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ।।ਨਿਰਖਤ ਦੇਵ ਦਾਨਵੀ ਬਾਮਾ।।
ਕੇਤਿਕ ਕਰੀ ਕਰਨ ਬਿਨੁ ਭਏ।।ਪ੍ਰਾਪਤ ਦੁਸ਼ਟ ਨਿਧਨ ਕਹ ਗਏ।।੧੪੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਰਖਤ=ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਬਾਮਾ=ਔਰਤਾਂ। ਕਰੀ=ਹਾਥੀ। ਕਰਨ=ਕੰਨ।

ਓਥੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਕਰਾਲ ਸੰਗਰਾਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦੇਵ-ਦਾਨਵਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਹਾਥੀ ਕੰਨ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟ ਮਿਰਤੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ।।੧੪੩।।

ਮਾਰਹਿ ਮਾਰਿ ਮਹਾ ਸੂਰ ਕੂਕਹਿ।।ਕਾਢਿ ਕਾਢਿ ਦਾਂਤਨ ਕਹ ਢੂਕਹਿ।।
ਬਾਜਹਿ ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਨਗਾਰੇ।।ਜੰਗ ਮਚੰਗ ਉਪੰਗ ਜੁਝਾਰੇ।।੧੪੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮ੍ਰਿਦੰਗ=ਢੋਲ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਵਾਜਾ, ਇਹ ਵਿਚਕਾਰ ਤੋਂ ਮੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਸਿਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪਤਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੰਮ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਚੰਮ ਦੀ ਡੋਰ

ਨਾਲ ਕੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਜਾ ਪੁੜਾ ਸਿਆਹੀ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਜਿਸ ਉਤੇ ਆਟਾ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਚੰਗ=ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਵਾਜਾ। ਉਪੰਗ=ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਵਾਜਾ।

ਸੂਰਬੀਰ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਕੂਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੰਦ ਕੱਢ ਕੱਢ ਕੇ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਢੋਲ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ. ਨਗਾਰੇ. ਚੰਗ ਅਤੇ ਉਪੰਗ ਆਦਿ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੪੪॥

ਜਿਹ ਤਨ ਕਾਲ ਬਿਸਿਖ ਕੀ ਮਾਰੈ॥ਤਾਕਹ ਤਹੀ ਚੂਰ ਕਰਿ ਡਾਰੈ॥
ਜਾ ਕਰ ਕੋਪਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰਤ॥ਤਿਹ ਕਾ ਮੂੰਡ ਕਾਟਿ ਹੀ ਡਾਰਤ॥੧੪੫॥

ਕਾਲ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਤੀਰ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਚੂਰ ਚੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਸੀ॥੧੪੫॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਯੋ ਭਯਾਨਕ ਜੁੱਧਾ॥ਉਪਜਾ ਕਛੁਕ ਕਾਲ ਕੇ ਕ੍ਰੂਧਾ॥
ਕੇਸਨ ਤੇ ਗਹਿ ਅਸੁਰ ਪਛਾਰੇ॥ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਏਕ ਹਨਿ ਡਾਰੇ॥੧੪੬॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਸੁਟਿਆ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਕੱਢ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੪੬॥

ਮਾਰੇ ਅਧਿਕ ਤਾਹਿ ਦਾਨਵ ਰਨ॥ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈਗੇ ਤਿਨ ਕੇ ਤਨ॥
ਤਊ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰਿ ਪੁਕਾਰਤ॥ਪਾਛੇ ਪਾਂਵ ਏਕ ਨਹਿ ਡਾਰਤ॥੧੪੭॥

ਉਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਚੀਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੈਰ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹੱਟਦੇ ਸਨ॥੧੪੭॥

ਕੇਤਿਕ ਘੂਮਿ ਗਿਰਤ ਹੈਂ ਘਾਇਲ॥ਪਰਤ ਭਏ ਭੂ ਤਰ ਹ੍ਵੈ ਹਾਇਲ॥
ਤਊ ਜੁੱਧ ਕੋ ਤਜਾਗਿ ਨ ਭਜਹੀ॥ਜਬ ਲਗਿ ਦੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਾਨ ਨਹਿ ਤਜਹੀ॥੧੪੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਘੂਮਿ=ਘੁੰਮ ਕੇ। ਘਾਇਲ=ਜ਼ਖਮੀਂ। ਹਾਇਲ=ਹੈ ਹੈ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਦੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਾਨ ਨਹਿ ਤਜਹੀ=ਦੁਸ਼ਟ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ।

ਕਈ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ 'ਹਾਏ ਹਾਏ' ਕਰਕੇ ਘੁੰਮਣਘੇਰੀ ਖਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਦੁਸ਼ਟ ਮਰਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ. ਇਹ ਯੁੱਧ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੪੮॥

ਗੁਰਜ ਗੋਫਨੈ ਕਿਤਕ ਸੰਭਾਰੈ॥ਕੇਤਿਕ ਕਸਿ ਕਸਿ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰੈ॥
ਕਿਤੇ ਤਮਕਿ ਰਨ ਤੁਰੀ ਨਚਾਵੈਂ॥ਚਟਪਟ ਸੁਭਟ ਜੂਝਿ ਰਨ ਜਾਵੈਂ॥੧੪੯॥

ਅਨੇਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰਜ ਗੋਫਨੇ ਸੰਭਾਲੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਕੱਸ ਕੱਸ ਕੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰੌਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਨਚਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਝਟਪਟ ਰਣ ਵਿਚ ਜੂਝ ਕੇ ਮਰ ਰਹੇ ਸਨ।।੧੪੯।।

ਕਿਤਕ ਤਮਕਿ ਰਨ ਤੁਰੀ ਨਚਾਵਤ।। ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਧੁਨਿ ਕਿਤਕ ਉਘਾਵਤ।।
ਮੰਡਹਿ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਸੌ ਜੁੱਧਾ।। ਹ੍ਵੈ ਹ੍ਵੈ ਅਧਿਕ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਕ੍ਰੂੱਧਾ।।੧੫੦।।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਰੌਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਘੋੜੇ ਨਚਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਥਾਹ ਕ੍ਰੋਧ ਭਰ ਕੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।।੧੫੦।।

ਜੇਤਿਕ ਸੁਭਟ ਕੋਪਿ ਕਰਿ ਆਏ।। ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਤੇਤੇ ਈ ਖਪਾਏ।।
ਤਿਨ ਕੋ ਮੇਦ ਮਾਸ ਭੂਅ ਪਰਾ।। ਬਹੁ ਅਸੁਰਨ ਤਾਂਤੇ ਬਪੁ ਧਰਾ।।੧੫੧।।

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧੇ, ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋ ਮਿੱਝ ਅਤੇ ਲਹੂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ।।੧੫੧।।

ਮਹਾਂਕਾਲ ਤੇ ਦਏ ਖਪਾਇ।। ਸ੍ਰੋਨਤ ਸੋਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਰਹੀ ਛਾਇ।।
ਤਿਹ ਤੇ ਅਮਿਤ ਅਸੁਰ ਉਠਿ ਢੂਕੇ।। ਮਾਰਹਿ ਮਾਰਿ ਦਸੌ ਦਿਸਿ ਕੂਕੇ।।੧੫੨।।

ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਖ਼ੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗੀ ਗਈ। ਉਸ ਨਾਲ ਫਿਰ ਬੇਅੰਤ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਚੀਕਣ ਲੱਗੇ।।੧੫੨।।

ਕੇਤਿਕ ਕੀ ਬਾਹਨ ਕਟਿ ਡਾਰਾ।। ਕਰੇ ਰੁੰਡ ਬਿਨੁ ਮੁੰਡ ਹਜਾਰਾ।।
ਕੇਤਿਕ ਚੀਰ ਅਧੌ ਅਧ ਡਾਰੇ।। ਨਾਚਤ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਮਤਵਾਰੇ।।੧੫੩।।

ਕਿੰਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵੱਢ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਧੜ, ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਅੱਧ ਵਿਚੋਂ ਚੀਰ ਦਿੱਤਾ। ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਣ ਲੱਗੇ।।੧੫੩।।

ਜੇ ਤਿਨਕੇ ਸਿਰਿ ਬਹੀਂ ਕ੍ਰਿਪਾਨੈਂ।। ਅਰਧ ਅਰਧ ਹ੍ਵੈ ਜੂਝੇ ਜ੍ਵਾਨੈਂ।।
ਗਜ ਬਾਜੀ ਲੋਟਤ ਕਹੂੰ ਭੂ ਪਰ।। ਸੁੰਭਨ ਸ਼ਬਦ ਸੁਨਾ ਅਵਨੀਤਰ।।੧੫੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁੰਭਨ=ਖੁਰ, ਪੈਰ। ਅਵਨੀਤਰ=ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ।

ਕਿਰਪਾਨ ਜਿਸ ਦੇ ਵੀ ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਂਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਜਵਾਨ ਦੋ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਦੋ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ

ਵੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੋਟ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ॥੧੫੪॥

ਗਿਰਿ ਗਿਰਿ ਪਰੇ ਕਹੂੰ ਘਾਯਲ ਰਨ॥ ਭਾਜਿ ਚਲੇ ਕਈ ਹੋਇ ਬਿਮਨ ਮਨ॥
ਝਮਕਤ ਕਹੀ ਅਸਿਨ ਕੀ ਧਾਰਾ॥ ਭਭਕਤ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਬਿਕਰਾਰਾ॥੧੫੫॥

ਕਿਤੇ ਕਈ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਹੋ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਝਿਲਮਿਲਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਵਿਕਰਾਲ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਹੋਇਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਭੱਭਕ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੫੫॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਤਹਾਂ ਜੁੱਧ ਮਾਚਾ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਖੇਤੰ॥ ਬਿਦਾਰੇ ਪਰੇ ਬੀਰ ਬ੍ਰਿੰਦੰ ਬਿਚੇਤੰ॥
ਕਹੂੰ ਡਾਮਰੂੰ ਡਹ ਡਹਾ ਸ਼ਬਦ ਬਾਜੈ॥ ਸੁਨੇ ਦੀਹ ਦਨਿਵਾਨ ਕੋ ਦ੍ਰੱਪ ਭਾਜੈ॥੧੫੬॥

ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ। ਡਮਰੂ ਦੀ ਡਮ ਡਮ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ ਕਈ ਦਿਲ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਘੁਮੰਡ ਚੂਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੧੫੬॥

ਕਹੂੰ ਸੰਖ ਭੇਰੀ ਬਜੈਂ ਤਾਲ ਭਾਰੇ॥ ਕਹੂੰ ਬੇਨ ਬੀਨਾ ਪਨੋ ਔ ਨਗਾਰੇ॥
ਕਹੂੰ ਨਾਇ ਨਾਫੀਰਿਯੈ ਨਾਦ ਐਸੇ॥ ਬਜੈ ਘੋਰ ਬਾਜਾ ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਜੈਸੇ॥੧੫੭॥

ਕਿਤੇ ਸੰਖ, ਭੇਰੀ, ਵੀਣਾ ਅਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਨਾਦ ਨਫੀਰੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਪਰਲੋ ਕਾਲ ਵਿਚ ਵਿਕਰਾਲ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹੋਣ॥੧੫੭॥

ਕਹੂੰ ਛੈਨ ਤੂਰੈਂ ਨਗਾਰੈ ਮ੍ਰਿਦੰਗੈ॥ ਕਹੂੰ ਬਾਂਸੁਰੀ ਬੀਨ ਬਾਜੈ ਸੁਰੰਗੈ॥
ਕਹੂੰ ਬਗਲ ਤਾਰੰਗ ਬਾਜੇ ਬਜਾਵੈਂ॥ ਕਹੂੰ ਬਾਰਤਾ ਰੰਗ ਨੀਕੇ ਸੁਹਾਵੈਂ॥੧੫੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਛੈਨ=ਛੈਣੇ। ਤੂਰੈਂ=ਤੂਰੀਆਂ। ਬਗਲ=ਤੂੰਬਾ।

ਕਿਤੇ ਛੈਣੇ, ਤੁਰੀਆਂ, ਨਗਾਰੇ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਬਾਂਸਰੀ, ਵੀਣਾ ਆਦਿ ਸੁਰੀਲੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਤੂੰਬਾ ਵਜਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿੱਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਬੀਰ ਰਸੀ ਕਥਾਵਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੧੫੮॥

ਕਹੂੰ ਝਾਂਝ ਬਾਜੈਂ ਕਹੂੰ ਤਾਲ ਐਸੇ॥ ਕਹੂੰ ਬੇਨੁ ਬੀਨਾ ਪ੍ਰਲੈਕਾਲ ਜੈਸੇ॥
ਕਹੂੰ ਬਾਂਸੁਰੀ ਨਾਇ ਨਾਦੈ ਮ੍ਰਿਦੰਗੈਂ॥ ਕਹੂੰ ਸਾਰੰਗੀ ਔ ਮੁਚੰਗੈਂ ਉਪੰਗੈਂ॥੧੫੯॥

ਕਿਤੇ ਝਾਂਝ, ਵੇਣ ਅਤੇ ਵੀਣਾ ਦੀ ਤਾਲ ਸੁਰ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮਾਨੋਂ

ਪਰਲੋ ਕਾਲ ਵਿਚ ਉਹ ਗੂੰਜ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ। ਕਿਤੇ ਬਾਂਸਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸਾਰੰਗੀ ਅਤੇ ਮੁਚੰਗ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੫੯॥

ਕਹੂੰ ਗਰਜਿ ਕੈ ਕੈ ਭੁਜਾ ਭੂਪ ਠੋਕੈਂ॥ ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬੀਰਾਨ ਕੀ ਰਾਹ ਰੋਕੈਂ॥
ਕਿਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਔ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੈ ਲੈ ਚਲਾਵੈਂ॥ ਕਿਤੇ ਚਰਮਲੈ ਚੋਟ ਤਾਕੀ ਬਜਾਵੈਂ॥੧੬੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਪ=ਰਾਜਾ। ਚਰਮਲੈ=ਢਾਲ।

ਕਿਤੇ ਗੱਜ ਗੱਜ ਕੇ ਰਾਜੇ ਬਾਹਾਂ ਠੋਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਬੀਰ, ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਰੋਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਉਹ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਢਾਲਾਂ ਉੱਤੇ ਸੱਟਾਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੧੬੦॥

ਕਹੂੰ ਰੁੰਡ ਸੋਹੈ ਕਹੂੰ ਮੁੰਡ ਬਾਂਕੇ॥ ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਮਾਰੇ ਬਿਦਾਰੇ ਨਿਸਾਂਕੇ॥
ਕਹੂੰ ਬਾਜ ਮਾਰੇ ਗਜਾਰਾਜ ਜੂਝੇ॥ ਕਹੂੰ ਉਸਟ ਕਾਟੇ ਨਹੀਂ ਜਾਤ ਬੂਝੇ॥੧੬੧॥

ਕਿਤੇ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਘੋਨੇ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਜੂਝ ਕੇ ਮਰ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਕੱਟੇ ਵੱਢੇ ਊਠ ਪਹਿਚਾਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੬੧॥

ਕਹੂੰ ਚਰਮ ਬਰਮੈਂ ਗਿਰੇ ਭੂਮਿ ਐਸੇ॥ ਬਗੇ ਸਜੋਤਿ ਡਾਰੇ ਸਮੈਂ ਸੀਤ ਜੈਸੇ॥
ਗਏ ਜੂਝਿ ਜੋਧਾ ਜਗੇ ਜੋਰ ਜੰਗੈਂ॥ ਮਨੋ ਪਾਨ ਕੈ ਭੰਗ ਸੋਏ ਮਲੰਗੈਂ॥੧੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਰਮ ਬਰਮੈਂ=ਚੰਮ ਦੇ ਕਵਚ। ਬਗੇ ਬਜੋਤ=ਸਫੈਦ ਬਗਲੇ। ਸੀਤ=ਸਿਆਲ। ਮਨੋਂ ਪਾਨ ਕੈ ਭੰਗ=ਭੰਗ ਪੀ ਕੇ।

ਕਿਤੇ ਚੰਮ ਦੇ ਕਵਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਏ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਸਿਆਲ ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼ ਉਤੇ ਸਫੈਦ ਬਗਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ ਹੋਣ। ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜੂਝ ਕੇ ਯੋਧੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਏ ਸਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮਲੰਗ ਭੰਗ ਪੀ ਕੇ ਸੁਤੇ ਪਏ ਹੋਣ॥੧੬੨॥

ਕਿਤੇ ਡਹਡਹਾ ਸ਼ਬਦ ਡਵਰੂ ਬਜਾਵੈਂ॥ ਕਿਤੇ ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਖਰੇ ਖੇਤ ਗਾਵੈਂ॥
ਹਸੈ ਗਰਜਿ ਠੋਕੈ ਭੁਜਾ ਪਾਟ ਫਾਟੈਂ॥ ਕਿਤੇ ਬੀਰ ਬੀਰਾਨ ਕੇ ਮੂੰਡ ਕਾਟੈਂ॥੧੬੩॥

ਕਿਤੇ ਡਮਰੂ ਦੀ ਡੱਮ ਡੱਮ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਰਾਗ ਮਾਰੂ ਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਪਟਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੬੩॥

****

ਕਹੂੰ ਚੰਚਲਾ ਚਾਰੁ ਚੀਰੈ ਬਨੈਕੈ।। ਬਰੈਂ ਜ੍ਯਾਨਿ ਜੋਧਾ ਜੁਝਜੋ ਜ੍ਯਾਨ ਧੈਕੈ।।
ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬੀਰਾਨ ਕੇ ਪਾਵ ਪੇਲੈਂ।। ਮਹਾਂ ਜੰਗ ਜੋਧਾ ਲਗੇ ਸੁੱਧ ਸੇਲੈਂ।। ੧੬੪।।

ਕਿਤੇ ਸੁੰਦਰ ਪਰੀਆਂ, ਸੁੰਦਰ ਕੱਪੜੇ ਪਾਕੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਠੋਕਰਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਯੋਧੇ ਇਸ ਮਹਾਂ ਯੁਧ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ।। ੧੬੪।।

ਕਹੂੰ ਜੱਛਨੀ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ ਆਨਿ ਕੈ ਕੈ।। ਕਹੂੰ ਗੰਧ੍ਰਬੀ ਦੇਵਨੀ ਮੋਦ ਹ੍ਵੈਕੈ।।
ਕਹੂੰ ਅੱਛਰਾ ਪੱਛਰਾ ਗੀਤ ਗਾਵੈਂ।। ਕਹੂੰ ਚੰਚਲਾ ਅੰਚਲਾ ਕੋ ਬਨਾਵੈਂ।। ੧੬੫।।

ਕਿਤੇ ਜੱਛਣੀਂ, ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ, ਗੰਧੱਬੀ ਅਤੇ ਦੇਵ-ਇਸਤਰੀਆਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿੱਤ ਘੁੰਮ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਅਪੱਛਰਾਵਾਂ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਕੱਪੜੇ ਬਣਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।। ੧੬੫।।

ਕਹੂੰ ਦੇਵ ਕੰਨਜਾ ਨਚੈਂ ਤਾਲ ਦੈਕੈ।। ਕਹੂੰ ਦੈਤ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਹਸੈ ਮੋਦ ਹ੍ਵੈ ਕੈ।।
ਕਹੂੰ ਚੰਚਲਾ ਅੰਚਲਾ ਕੋ ਬਨਾਵੈਂ।। ਕਹੂੰ ਜੱਛਨੀ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ ਗੀਤਗਾਵੈਂ।। ੧੬੬।।

ਕਿਤੇ ਦੇਵ ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਤਾਲ ਦੇ ਕੇ ਨੱਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਦੈਂਤ ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਪ੍ਰਸੰਤਾ ਪੂਰਬਕ ਹੱਸ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਜਛਣੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀਆਂ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।। ੧੬੬।।

ਲਰੈਂ ਆਨਿ ਜੋਧਾ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਤੈ ਕੈ।। ਗਿਰੇ ਪਾਕ ਸ਼ਾਹੀਦ ਯਾਕੀਨ ਹ੍ਵੈ ਕੈ।।
ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬਾਂਕੇ ਨਚਾਵੈ ਤੁਰੰਗੈ।। ਕਹੂੰ ਜੋਗ ਜੋਧਾ ਬਿਰਾਜੈ ਉਤੰਗੈ।। ੧੬੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤੁਰੰਗੈ=ਘੋੜ। ਉਤੰਗੈ=ਉੱਚੇ।

ਮਹਾਨ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੜੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਬਾਂਕੇ ਸੂਰਮੇ ਘੋੜੇ ਨਚਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਜੋਗ ਜੋਧੇ ਉਚੇ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ।। ੧੬੭।।

ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬਾਨੈਤ ਬੀਰੇ ਉਠਾਵੈਂ।। ਕਹੂੰ ਖੇਤ ਮੈ ਖਿੰਗ ਖੱਤ੍ਰੀ ਨਚਾਵੈਂ।।
ਕਹੂੰ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ ਹਠੀ ਦਾਂਤ ਚਾਬੈਂ।। ਕਿਤੇ ਮੂੰਛ ਐਠੈਂ ਕਿਤੇ ਪਾਗ ਦਾਬੈਂ।। ੧੬੮।।

ਕਿਤੇ ਭਿਆਨਕ ਯੋਧੇ ਬੀੜਾ ਚੁਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਰਣਖੇਤਰ ਵਿਚ ਖੱਤਰੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਚਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਹੱਠੀ ਸੂਰਮੇ ਦੰਦ ਪੀਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਮੁੱਛਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੈਰ ਦਬ ਰਹੇ ਸਨ।। ੧੬੮।।

ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਗਾਜੇ ਜਬੈ ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ।। ਮਚੋ ਲੋਹ ਗਾੜ੍ਹੋ ਪਰੀ ਮਾਰਿ ਭਾਰੀ।।
ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਕੈ ਬੀਰ ਬਾਜੀ ਉਚੱਕੈ।। ਲਗੇ ਦੇਹ ਮੋ ਘਾਇ ਗਾੜੇ ਭਭੱਕੈ।।੧੬੯।।

ਜਦ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਛੱਤਰਧਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜ ਉੱਠੇ ਤਾਂ ਭਾਰੀ ਲੋਹਾਂ ਖੜਕਿਆਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾਰ ਧਾੜ ਹੋਈ। ਸੂਰਬੀਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਟਪਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਜ਼ਖਮ ਭੱਭਕਣ ਲੱਗੇ।

ਕਹੂੰ ਕੁੰਡਲਾ ਕਾਰ ਮੁੰਡੈਂ ਬਿਰਾਜੈਂ।। ਲਖੇ ਮੁੰਡ ਮਾਲਾਹੁ ਕੇ ਮੁੰਡ ਲਾਜੈਂ।।
ਕਹੂੰ ਘੂੰਮ ਘੂਮੇ ਪਰੇ ਪੀਰ ਭਾਰੀ।। ਮਨੋ ਸਿੱਧਜ ਬੈਠੇ ਲਗੇ ਜੋਗ ਤਾਰੀ।।੧੭੦।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਕੁੰਡਲਾ=ਕੁੰਡਲਦਾਰ। ਬੈਠੇ ਲਗੇ ਜੋਗ ਤਾਰੀ=ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋਗੀ ਤਾੜੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਣ। ਮੁੰਡ ਮਾਲਾਹੁ=ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ।

ਕਿਤੇ ਕੁੰਡਲਦਾਰ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿਰ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਈ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਦੇ ਸਿਰ ਵੀ ਲਜ਼ਿੱਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਭਾਰੀ ਯੋਧੇ ਚੱਕਰ ਖਾਕੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਜੋਗੀ ਤਾੜੀ ਲਾਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਣ।।੧੭੦।।

ਤਹਾਂ ਸ੍ਰੋਨ ਕੀ ਕੂਲ ਘਾਰੀ ਬਿਰਾਜੈ।। ਲਖੈ ਅਸ਼ਟ ਨੱਦਜਾਨ ਕੋ ਦ੍ਰੱਪ ਭਾਜੈਂ।।
ਤਹਾਂ ਬ੍ਰਿੰਦ ਬਾਜੀ ਬਹੇ ਨੇਕ ਜੈਸੇ।। ਲਸੇ ਮੱਤ ਦੰਤੀ ਮਹਾਂ ਸੈਲ ਕੈਸੇ।।੧੭੧।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਸ੍ਰੋਨ=ਲਹੂ। ਕੂਲ ਘਾਰੀ ਬਿਰਾਜੈ=ਨਦੀਆਂ ਵਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਮੱਤ ਦੰਤੀ=ਮਸਤ ਹਾਥੀ। ਮਹਾਂ ਸੈਲ=ਪਰਬਤ, ਪਹਾੜ।

ਉਥੇ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਵੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਦੀਆਂ ਅਠਾਂ ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਘੁਮੰਡ ਚੂਰ ਚੂਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਪਹਾੜਾਂ ਵਾਂਗ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ।।੧੭੧।।

ਧੁਜਾ ਬ੍ਰਿਛ ਤਾਮੈਂ ਬਹੇ ਜਾਤ ਐਸੇ।। ਲਸੈ ਡੰਡ ਪੱਤ੍ਰੀ ਬਿਨਾ ਪੱਤ੍ਰ ਜੈਸੇ।।
ਕਹੂੰ ਛੱਤ੍ਰ ਤਾਮੈਂ ਬਹੇ ਜਾਤ ਕਾਟੇ।। ਮਨੋ ਫੇਨ ਸੇ ਬਾਰਿ ਮੈ ਬਸਤ੍ਰ ਫਾਟੇ।।੧੭੨।।

ਝੰਡੇ ਅਤੇ ਰੁੱਖ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਪਤਿਆਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਡੰਡੇ ਵਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਖੂਨ ਦੇ ਉਤੇ ਬੁਲਬਲੇ ਮਾਰਦੀ ਝੱਗ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਕੱਪੜੇ ਰੁੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹੋਣ।।੧੭੨।।

ਕਹੂੰ ਬਾਹ ਕਾਟੀ ਬਹੇ ਜਾਤ ਐਸੇ।। ਮਨੋ ਪੰਚ ਬੱਕ੍ਰਤਾਨ ਕੇ ਨਾਗ ਜੈਸੇ।।

ਚੜ੍ਹੇ ਬੀਰ ਬਾਜੀ ਬਹੇ ਜਾਤ ਮਾਰੇ ।।ਸਨਾਹੀਨ ਕੇ ਸ੍ਵਾਰ ਪਾਰੈਂ ਪਧਾਰੇ।।੧੭੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਹ=ਬਾਂਹ। ਕਾਟੀ=ਕਟੀ ਹੋਈ। ਬਹੇ=ਰੁੜਦੀ। ਪੰਚ ਬੱਕ੍ਰਤਾਨ=ਪੰਜਾਂ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵਜੀ। ਸਨਾਹੀਨ=ਕਵਚ ਹੀਨ। ਸ੍ਵਾਰ=ਘੋੜ ਸਵਾਰ।

ਕਿਤੇ ਬਾਹਾਂ ਰੁੜਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਇੰਝ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਨਾਗ ਹੋਣ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਵਚ ਹੀਨ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਜਮ ਲੋਕ ਪਹੁੰਚਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।।੧੭੩।।

ਕਹੂੰ ਖੋਲ ਖੰਡੇ ਬਹੇ ਜਾਤ ਮਾਰੇ।।ਮਨੋ ਏਕਠੇ ਕੱਛ ਮਛ ਹ੍ਵੈ ਪਧਾਰੇ।।
ਤਹਾਂ ਪਾਗ ਛੂਟੇ ਬਹੇ ਜਾਤ ਐਸੇ।।ਮਨੋ ਤੀਸ ਬਜਾਮਾਨ ਕੇ ਨਾਗ ਜੈਸੇ।।੧੭੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਖੰਡੇ=ਤਲਵਾਰਾਂ। ਖੋਲ=ਮਿਆਨ। ਕੱਛ=ਕੱਛਪ. ਕੱਛੂ. ਇਕ ਕੱਛਪ ਅਵਤਾਰ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਮਧਾਣੀ ਏਨੀ ਭਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਥੱਲੇ ਹੀ ਧੱਸਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਕੱਛੂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਤੱਲੇ ਪਿੱਠ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਰਿੜਕਣਾ ਆਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਕੱਛੂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਚਾਰ ਲੱਖ ਕੋਹ ਦੀ ਸੀ। ਮੱਛ=ਮੱਛੀ, ਮੱਛ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ ਵੀ ਦਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੱਛ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਵਤਾਰ। ਭਾਗਵਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਰਲੋ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਜਦ ਸਭ ਲੋਕ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਏ. ਤਦ ਸੁਤੇ ਹੋਏ ਵਿਧਾਤਾ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੋਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਯਗ੍ਰੀਵ ਦਾਨਵ ਨੇ ਵੇਦ ਚੁਰਾ ਲਏ ਤਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਮੱਛ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੇਦ ਵਾਪਿਸ ਲਏ। ਮੱਛ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਧੜ ਮੱਛ ਦਾ ਅਤੇ ਉਪਰਲਾ ਹਿੱਸਾ ਮਨੁੱਖ ਵਰਗਾ ਸੀ। ਪਧਾਰੇ=ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਤੀਸ ਬਜਾਮਾਨ=ਤੀਹ ਹੱਥ ਲੰਮੇ।

ਕਿਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮਿਆਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕੱਠੇ ਰੁੜਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਮੱਛ (ਮਛੀ) ਅਵਤਾਰ ਅਤੇ ਕੱਛ (ਕਛੂ) ਅਵਤਾਰ ਇਕੱਠੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਰੁੜ੍ਹਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਤੀਹ ਹੱਥ ਲੰਮੇ ਨਾਗ ਰੁੜਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਣ।।੧੭੪।।

ਝਖੀ ਝੁੰਡ ਜਾਮੇ ਕਟਾਰੀ ਬਿਰਾਜੈਂ।।ਲਖੇ ਖਿੰਗ ਬਾਂਕੇ ਬਲੀ ਨਾਗ ਲਾਜੈਂ।।
ਕਹੂੰ ਚਰਮ ਕਾਟੇ ਗਿਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੈ।।ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬਾਜੀ ਬਹੇ ਜਾਤ ਬਸਤ੍ਰੈ।।੧੭੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਖਿੰਗ=ਉਹ ਘੋੜਾ ਜਿਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਸੁਮ ਗੁਲਾਬੀ ਝਲਕ ਨਾਲ ਚਿੱਟੇ ਦਿੱਸਣ।

ਉਸ ਵਿਚ ਰੁੜ ਰਹੀਆਂ ਕਟਾਰਾਂ, ਮਛੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਾਂਗ ਲੱਗਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਬਾਂਕੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬਲਵਾਨ ਨਾਗ ਵੀ ਲਜਿੱਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਚੰਮ ਕੱਟੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਡਿਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਘੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਸਮੇਤ ਰੁੜ ਰਹੇ ਸਨ।।੧੭੫।।

ਹਲਾ ਚਾਲ ਕੈ ਕੈ ਹਠੀ ਦੈਤ ਢੂਕੇ॥ ਚਹੂੰ ਓਰ ਗਾਜੇ ਮਹਾਂ ਸੂਲ ਜੂਕੇ॥
ਕਿਤੇ ਕੋਪ ਕੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੈਂ ਚਲਾਵੈਂ॥ ਕਿਤੇ ਸੰਖ ਔ ਭੀਮ ਭੇਰੀ ਬਜਾਵੈਂ॥੧੭੬॥

ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੱਠੀ ਦੈਂਤ ਆ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਫੜਕੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਗੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਕਿਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਖ ਤੇ ਭੀਮਾਕਾਰ ਭੇਰੀਆਂ ਵਜਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੧੭੬॥

ਮਹਾਂ ਫੂਲਿ ਫੀਲੀ ਨਗਾਰੇ ਬਜੈਕੈ॥ ਚਲੇ ਦੁੰਦਭੀ ਤਾਜਿਯੌਂ ਕੇ ਸੁਨੈਕੈ॥
ਮਚੇ ਕੋਪ ਕੈ ਸੁ ਉਸਟੀ ਦਮਾਮੇ॥ ਮਨੋ ਬਾਜ ਟੁੱਟੇ ਲਖੇ ਲਾਲ ਤਾਂਮੇ॥੧੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਹਾਂ ਫੂਲਿ ਫੀਲੀ=ਹਾਥੀਵਾਨ। ਤਾਜਿਯੌਂ=ਘੋੜ ਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ। ਉਸਟੀ=ਊਠ। ਲਾਲ ਤਾਂਮੇ=ਲਾਲ ਕੱਪੜੇ। ਦੁੰਦਭੀ=ਨਗਾਰਾ, ਧੌਂਸਾ।

ਹਾਥੀਵਾਨ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧੌਂਸਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਊਠਾਂ ਤੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਨਗਾਰੇ ਬਹੁਤ ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪਏ ਲਾਲ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਘੋੜੇ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੭੭॥

ਕਿਤੇ ਬੀਰ ਬਾਂਕੇ ਧਰੇ ਲਾਲ ਬਾਨੇ॥ ਕਿਤੇ ਸਜਾਮ ਔ ਸੇਤ ਕੀਨੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ॥
ਕਿਤੇ ਹਰਤਿ ਯੌ ਪੀਤ ਬਾਨੇ ਸੁਹਾਏ॥ ਹਠੀ ਚੁੰਗ ਬਾਧੇ ਚਲੇ ਖੇਤ ਆਏ॥੧੭੮॥

ਕਿਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੇ ਲਾਲ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਹਰੇ ਅਤੇ ਪੀਲੇ ਬਸਤਰ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਹੱਠੀ ਹਿਰਨ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹੋਣ॥੧੭੮॥

ਕਿਤੇ ਢਾਲ ਢਾਪੈ ਕਿਤੇ ਚੋਟ ਓਟੈਂ॥ ਸਭੈ ਆਨਿ ਜੂਝੈਂ ਭਜੈਂ ਕੋਟ ਕੋਟੈਂ॥
ਕਿਤੇ ਸੂਲ ਔ ਸੈਹਥੀ ਖਿੰਗ ਖੇਲੈਂ॥ ਕਿਤੇ ਪਾਸ ਔ ਪਰਸ ਲੈ ਪਾਵ ਪੇਲੈਂ॥੧੭੯॥

ਕਿਤੇ ਢਾਲ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਡੱਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਆ ਕੇ ਲੜਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ, ਬਰਛੀ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਪਾਸ਼ ਅਤੇ ਫਰਸ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰ ਜਮਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੭੯॥

ਕਿਤੇ ਪਾਖਰੈ ਡਾਰਿਕੈ ਤਾਜਿਯੌ ਪੈ॥ ਚੜ੍ਹੈ ਚਾਰੁ ਜਾਮੇ ਕਿਤੇ ਬਾਜਿਯੌ ਪੈ॥
ਕਿਤੇ ਮੱਦ ਦੰਤੀਨਿਯੌ ਪੈ ਬਿਰਾਜੈਂ॥ ਮਨੋ ਬਾਰਣੇਸੇ ਚੜੇ ਇੰਦ੍ਰ ਲਾਜੈਂ॥੧੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਖਰੈ=ਲੋਹੇ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਜੰਜੀਰ ਦਾਰ ਝੁੱਲ, ਜਿਹੜੇ ਘੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਉਤੇ ਕਵਚ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤਾਜਿਯੋਂ=ਘੋੜਿਆਂ ਉਤੇ। ਬਾਰਣੇਸੇ=ਹਾਥੀਆਂ। ਲਾਜੈਂ=ਲਜਿੱਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।

ਕਿਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਉਤੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਝੁਲ ਪਾਕੇ ਸੁੰਦਰ ਜਵਾਨ ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀਆਂ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਏਰਾਵਤ ਹਾਥੀ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਇੰਦਰ ਵੀ ਲਜਿੱਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੧੮੦।।

ਕਿਤੇ ਖੱਚਰਾ ਰੋਹ ਬੈਰੀ ਬਿਰਾਜੈਂ।। ਕਿਤੇ ਗਰਧਭੈ ਪੈਂ ਚੜ੍ਹੇ ਸੂਰ ਗਾਜੈਂ।।
ਕਿਤੇ ਦਾਨਵੌਂ ਪੈਂ ਚੜੇ ਦੈਤ ਭਾਰੇ।। ਚਹੂੰ ਓਰ ਗਾਜੇ ਸੁ ਦੈ ਕੈ ਨਗਾਰੇ।।੧੮੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਖੱਚਰਾ=ਖੱਚਰ। ਗਰਧਭੈ=ਖੋਤੇ।

ਕਿਤੇ ਖੱਚਰਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਖੋਤਿਆਂ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਕੇ ਸੂਰਮੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਭਾਰੀ ਦੈਂਤ ਅਤੇ ਦਾਨਵ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ।।੧੮੧।।

ਕਿਤੇ ਮਾਹਿਖੀ ਪੈ ਚੜੇ ਦੈਤ ਢੂਕੇ।। ਕਿਤੇ ਸੂਕਰਾ ਸ੍ਵਾਰ ਹ੍ਵੈ ਆਨਿ ਝੂਕੇ ।।
ਕਿਤੇ ਦਾਨਵੌਂ ਪੈ ਚੜੇ ਦੈਤ ਭਾਰੇ।। ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਮਾਰ ਮਾਰੈ ਪੁਕਾਰੈ।।੧੮੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮਾਹਿਖੀ=ਮੱਝ। ਸੂਕਰਾ=ਸੂਰ।

ਕਿਤੇ ਮੱਝਾਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਾਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਦੈਂਤ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਭਾਰੀ ਦੈਂਤ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ।।੧੮੨।।

ਕਿਤੇ ਸਰਪ ਅਸਵਾਰ ਹ੍ਵੈ ਕੈ ਸਿਧਾਏ।। ਕਿਤੇ ਸ੍ਵਾਰ ਬਘਜਾਰ ਹ੍ਵੈ ਦੁਸ਼ਟ ਆਏ।।
ਕਿਤੇ ਚੀਤਿਯੋਂ ਪੈਂ ਚੜੇ ਕੋਪ ਕੈਕੈ।। ਕਿਤੇ ਚੀਤਰੋ ਪੈ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇਜ ਤੈਕੈ।।੧੮੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰਪ=ਸੱਪ। ਬਘਜਾਰ=ਬਾਘ, ਬਘਿਆੜ। ਚੀਤਿਯੋਂ=ਚੀਤਿਆਂ ਉਤੇ। ਚੀਤਰੋ=ਚੀਤਲ।

ਕਿਤੇ ਸੱਪ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਬਾਘ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਆ ਗਏ। ਕਿਤੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਚੀਤੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਚੀਤਲ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ।।।੧੮੩।।

ਕਿਤੇ ਚਾਕ ਚੁੰਧ੍ਰਾ ਚੜ੍ਹੇ ਕਾਕ ਬਾਹੀ।। ਅਠੂਹਾਂਨ ਕੌ ਸ੍ਵਾਰ ਕੇਤੇ ਸਿਪਾਹੀ।।
ਕਿਤੇ ਬੀਰ ਬਾਨੀ ਚੜ੍ਹੇ ਬ੍ਰਿੱਧ ਗਿੱਧੈਂ।। ਮਨੋ ਧਜਾਨ ਲਾਗੇ ਲਸੈਂ ਸੁੱਧ ਸਿੱਧੈਂ।।੧੮੪।।

****

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਾਕ ਢੁੰਧ੍ਰਾ=ਚਛੂੰਧਰ. ਛਛੂੰਦਰ. ਚਕੂੰਦਰ, ਇਹ ਚੂਹੇ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕੇਵਲ ਮਾਸ ਹੀ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਾਰ ਤੋਂ ਭੈਅ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚਿਤ ਚਿਤ ਕਰਕੇ ਡਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਸੋਂ ਬਦਬੂ ਬਹੁਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਾਕ=ਕਾਂ।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਛਛੂਦਰਾਂ, ਕਾਵਾਂ, ਅਨ੍ਹਵਿਆਂ ਆਦਿ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸਿਪਾਹੀ ਚਲ ਪਏ। ਕਈ ਸੂਰਮੇਂ ਗਿਰਝਾਂ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਣ॥੧੮੪॥

ਹਠੀ ਬੱਧਿ ਗੋਪਾ ਗੁਲਿੱਤ੍ਰਾਨ ਬਾਂਕੇ॥ਰਜੀਲੇ ਕਟੀਲੇ ਹਠੀਲੇ ਨਿਸਾਂਕੇ॥
ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਮਾਲੀ ਭਰੇ ਕੋਪ ਭਾਰੇ॥ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੈਂ ਅੱਭ੍ਰ ਜਜੋਂ ਚੀਤਕਾਰੇ॥੧੮੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਜੀਨੇ=ਚੁਸਤ, ਚਾਲਾਕ, ਫੁਰਤੀਲੇ। ਹਠੀਲੇ=ਹੱਠ ਵਾਲੇ, ਸਬਰ ਵਾਲੇ। ਕਟੀਲੇ=ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ, ਵੱਢਣ ਵਾਲੇ। ਨਿਸਾਂਕੇ=ਨਿਡਰ, ਭੈਅ ਰਹਿਤ। ਗੁੱਲਤ੍ਰਾਨ=ਉਂਗਲੀਆਂ। ਗੋਪਾ=ਗੋਪਤਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ, ਛੁਪਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਲੁਕਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਕਵਚ। ਅੱਭ੍ਰ=ਬਦਲਾਂ ਵਾਂਗ।

ਹਠੀ ਬਾਂਕੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੇ ਉਂਗਲੀਆਂ ਉਤੇ ਵੀ ਕਵਚ ਧਾਰਣ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਫੁਰਤੀਲੇ, ਹੱਠ ਵਾਲੇ, ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਭੈਅ ਰਹਿਤ ਸਨ। ਮਹਾਂ ਯੁੱਧ ਦੇ ਬਲੀ ਸੂਰਮੇ ਚੌਂਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੮੫॥

ਬਡੇ ਦਾਂਤ ਕਾਢੇ ਚਲੇ ਕੋਪਿ ਭਾਰੇ ॥ਲਹੇ ਹਾਥ ਮੈ ਪੱਬ ਪੱਤ੍ਰੀ ਉਪਾਰੇ॥
ਕਿਤੇ ਸੂਲ ਸੈਥੀ ਸੂਆ ਹਾਥ ਲੀਨੇ॥ਮੰਡੇ ਆਨਿ ਮਾਰੂ ਮਹਾਂ ਰੋਸ ਕੀਨੇ॥੧੮੬॥

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੰਦ ਕੱਢ ਕੇ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਦੈਂਤ ਚਲ ਪਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਪੁਟੇ ਹੋਏ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ, ਕਿਰਪਾਨ, ਭਾਲੇ, ਸੂਏ ਆਦਿ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਭਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੮੬॥

ਹਠੀ ਹਾਂਕ ਹਾਂਕੈ ਉਠਾਵੈ ਤੁਰੰਗੈ॥ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਬਾਂਕੇ ਜਗੇ ਜੋਰ ਜੰਗੈਂ॥
ਸੂਆ ਸਾਂਗ ਲੀਨੇ ਅਤਿਅੜ੍ਰੀ ਧਰੱਤ੍ਰੀ॥ਮਚੇ ਆਨਿ ਕੈ ਕੈ ਛਕੇ ਛੋਭ ਛੱਤ੍ਰੀ॥੧੮੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਹਾਂਕ ਹਾਂਕੈ=ਹਿੱਕ ਹਿੱਕ ਕੇ। ਤੁਰੰਗੈ=ਘੋੜੇ। ਛੋਭ=ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ।

ਹੱਠੀ ਸੂਰਬੀਰ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿੱਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮਹਾਂਬਲੀ ਯੁੱਧ ਵਾਸਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਾਲੇ, ਬਰਛੇ, ਅਸਤਰ, ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਛੱਤਰਧਾਰੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਯੁੱਧ ਮਚਾ ਦਿੱਤਾ॥੧੮੭॥

ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬੀਰੈ ਲਰੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ॥ ਮਨੋ ਕਾਛ ਕਾਛੇ ਨਚੈਂ ਨ੍ਰਿਤਕਾਰੀ ॥
ਕਹੂੰ ਸੂਰ ਸਾਂਗੈ ਪ੍ਰਐ ਭਾਂਤਿ ਐਸੇ ॥ ਚੜ੍ਹੈ ਬਾਂਸ ਬਾਜੀਗਰੈਂ ਜ੍ਵਾਨ ਜੈਸੇ ॥੧੮੮॥

ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਲੜਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਨਾਚੇ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਭਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਬਾਂਸ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਣ॥੫੮੮॥

ਕਹੂੰ ਅੰਗ ਭੰਗੈ ਗਿਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੈਂ ॥ ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਖ਼ਾਜੀਨ ਕੇ ਬਰਮ ਬਸਤ੍ਰੈਂ ॥
ਕਹੂੰ ਟੋਪ ਟਾਂਕੇ ਗਿਰੇ ਟੋਪ ਟੂਟੇ ॥ ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਅਭ੍ਰਾਨ ਕੀ ਭਾਂਤਿ ਫੂਟੇ ॥੧੮੯॥

ਕਿਤੇ ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਅੰਗ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਡਿੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਕਵਚ ਸੰਜੋਏ ਟੁੱਟੇ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਟੋਪ ਟੁੱਟ ਗਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇਂ ਬਦਲਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੱਟੇ ਪਏ ਸਨ॥੧੮੯॥

ਚੌਪਈ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਬੀਰ ਖੇਤ ਬਿਕਰਾਲਾ ॥ ਮਾਚਤ ਭਯੋ ਆਨਿ ਤਿਹ ਕਾਲਾ ॥
ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਛੁਹੂ ਤਬ ਕੋਪੇ ॥ ਪ੍ਰਹਮੀ ਪਾਵ ਗਾੜ੍ਹ ਕਰਿ ਰੋਪੇ ॥੧੯੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਪ੍ਰਹਮੀ=ਧਰਤੀ ਤੇ। ਪਾਵ=ਪੈਰ। ਗਾੜ੍ਹ=ਗੱਡਕੇ। ਰੋਪੇ=ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਏ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਓਥੇ ਵਿਕਰਾਲ ਯੁੱਧ ਛਿੜ ਪਿਆ। ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈਰ ਗੱਡ ਦਿੱਤੇ॥੧੯੦॥

ਮੋਹਨਾਸਤ੍ਰ ਕੇਤੇ ਮੋ ਹਿਤ ਕਰਿ ॥ ਬਰੁਣਾਸਤ੍ਰ ਭੇ ਪ੍ਰਾਨਕਿਤਨ ਹਰਿ ॥
ਪਾਵਕਾਸਤ੍ਰ ਭੇ ਅਧਿਕ ਜਰਾਏ ॥ ਅਮਿਤ ਸੁਭਟ ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ ਪਠਾਏ ॥੧੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਰੁਣਾਸਤ੍ਰ=ਵਰਣ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ। ਪਾਵਕਾਸਤ੍ਰ=ਅਗਨੀ ਸ਼ਸਤਰ। ਮੋਹਨਾਸਤ੍ਰ=ਕਾਮਦੇਵ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰ, ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਸਤਰ। ਜਰਾਏ=ਸਾੜੇ। ਅਮਿਤ=ਬਹੁਤ। ਸੁਭਟ=ਸੂਰਮੇ। ਮ੍ਰਿਤ ਲੋਕ=ਜਮ ਲੋਕ।

ਮੋਹਨ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾ ਕੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਵਰਣ ਸ਼ਸਤਰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਅਗਨੀ ਸ਼ਸਤਰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਜਮ ਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ॥੧੯੧॥

ਜਾ ਪਰ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਅਸਿ ਝਾਰਾ ॥ ਏਕ ਸੁਭਟ ਤੇ ਦ੍ਵੈ ਕਰਿ ਡਾਰਾ ॥
ਜੌ ਦ੍ਵੈ ਨਰ ਪਰ ਟੂਕ ਅਸਿ ਧਰਾ ॥ ਚਾਰਿ ਟੂਕ ਤਿਨ ਦ੍ਵੈਕੈ ਕਰਾ ॥੧੯੨॥

ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਜਿਸ ਉਤੇ ਵੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਤੋਂ ਦੋ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜੇ ਦੋ ਸੂਰਮਿਆਂ ਉਤੇ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਈ ਤਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਚਾਰ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ॥੧੯੨॥

ਕੇਤਿਕ ਪਰੇ ਸੁਭਟ ਬਿਲਲਾਹੀਂ॥ ਜੰਬੁਕਗਿੱਧ ਮਾਸੁ ਲੈ ਜਾਂਹੀ॥
ਭੈਰਵ ਆਨਿ ਦੂਹੂੰ ਭਭਕਾਰੈਂ॥ ਕਹੂੰ ਮਸਾਨ ਕਿਲਕਟੀ ਮਾਰੈਂ॥੧੯੩॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਪਏ ਚਿਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗਿੱਦੜ ਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਲੈ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਭੈਰਵ ਭਭੱਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੯੩॥

ਕੇਤਿਕ ਸੁਭਟ ਆਨਿਹੀ ਢੂਕੈਂ॥ ਮਾਰਹਿ ਮਾਰਿ ਦਸੋ ਦਿਸਿ ਕੂਕੈਂ॥
ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਪਰ ਜੋ ਬ੍ਰਿਣ ਕਰਹੀ॥ ਕੁੰਠਤ ਹੋਇ ਧਰਨਿ ਗਿਰ ਪਰਹੀ॥੧੯੪॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਫਿਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਭ ਪਾਸੇ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗਾ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਮਹਾਂਕਾਲ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਉਹ ਖੁਦ ਪੁਠਾ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ॥੧੯੪॥

ਬਹੁਰਿ ਕੋਪ ਕਰਿ ਅਸੁਰ ਅਪਾਰਾ॥ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਹ ਕਰਤ ਪ੍ਰਹਾਰਾ॥
ਤੇ ਵੈ ਏਕ ਰੂਪ ਹ੍ਵੈ ਜਾਂਹੀ॥ ਮਹਾਂਕਾਲ ਕੇ ਮੱਛਜ ਸਮਾਂਹੀ॥੧੯੫॥

ਦੈਂਤ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥੧੯੫॥

ਜਿਮਿ ਕੋਈ ਬਾਰਿ ਬਾਰਿ ਪਰ ਮਾਰੈਂ॥ ਹੋਤ ਲੀਨ ਤਿਹ ਮਾਂਝ ਸੁਧਾਰੈਂ॥
ਪੁਨਿ ਕੋਈ ਤਾਂਹਿ ਨ ਸਕਤ ਪਛਾਨੀ॥ ਆਗਿਲ ਆਹਿ ਕਿ ਮੋਰਾ ਪਾਨੀ॥੧੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜਿਮਿ ਕੋਈ=ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ। ਬਾਰਿ=ਪਾਣੀ। ਆਗਿਲ=ਅਗਲਾ ਪਾਣੀ, ਪਹਿਲਾ ਪਾਣੀ।

ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਕੋਈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਪਾਣੀ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਪਾਣੀ ਸੁਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਹੈ॥੧੯੬॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਏ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਜਬ ਲੀਨਾ॥ ਅਸੁਰਨ ਕੋਪ ਅਮਿਤ ਤਬ ਕੀਨਾ॥
ਕਾਂਪਤ ਅਧਿਕ ਚਿਤ ਮੋਂ ਗਏ॥ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਲੈ ਆਵਤ ਭਏ॥੧੯੭॥

ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਸਹਿਤ ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਦੈਂਤ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਉਹ

****
ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡਰੇ ਅਤੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਆਏ॥੧੯੭॥

ਜ੍ਵਾਲ ਤਜੀ ਕਰਿ ਕੋਪ ਨਿਸਾਚਰ॥ ਤਿਨ ਤੇ ਭਏ ਪਠਾਨ ਧਨੁੱਖ ਧਰ॥
ਪੁਨਿ ਮੁਖ ਤੇ ਉਲਕਾ ਜੇ ਕਾਢੇ॥ ਤਾਤੇ ਮੁਗਲ ਉਪਜਿ ਭੇ ਠਾਢੇ॥੧੯੮॥

ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਵਾਲਾ ਕੱਢੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਨੁੱਖਧਾਰੀ ਪਠਾਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਦ ਦੁਬਾਰਾ ਮੂੰਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਵਾਲਾ ਕੱਢੀ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਮੁਗ਼ਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ॥੧੯੮॥

ਪੁਨਿ ਰਿਸਿ ਤਨ ਤਿਨ ਸ੍ਵਾਸ ਨਿਕਾਰੇ॥ ਸੈਯਦ ਸ਼ੇਖ ਭਏ ਰਿਸ ਵਾਰੇ॥
ਧਾਏ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਕਰ ਲੈਕੈ॥ ਤਮਕਿ ਤੇਜ ਰਨ ਤੁਰੀ ਨਚੈਕੈ॥੧੯੯॥

ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਹ ਲਏ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਸ਼ੇਖ ਸੱਯਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਤੇਜ਼ ਘੋੜੇ ਨਚਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ॥੧੯੯॥

ਖਾਨ ਪਠਾਨ ਢੁਕੇ ਰਿਸਿ ਕੈਕੈ॥ ਕੋਪਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਗਨ ਕਰ ਲੈਕੈ॥
ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕੌ ਕਰਤ ਪ੍ਰਹਾਰਾ॥ ਏਕ ਨ ਉਪਰਤ ਰੋਮ ਉਪਾਰਾ॥੨੦੦॥

ਪਠਾਨ, ਖਾਨ ਨੰਗੀਆਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਲੈ ਕੇ, ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਉਹ ਮਹਾਂਕਾਲ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਸਦਾ ਇਕ ਵਾਲ ਵੀ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ॥੨੦੦॥

ਅਮਿਤ ਖਾਨ ਕਰਿ ਕੋਪ ਸਿਧਾਰੇ॥ ਮਦੁ ਕਰਿ ਭਏ ਸਕਲ ਮਤਵਾਰੇ॥
ਉਮਡੇ ਅਮਿਤ ਮਲੇਛਨ ਕੇ ਗਨ॥ ਤਿਨਕੇ ਨਾਮ ਕਹਤ ਤੁਮ ਸੌ ਭਨਿ॥੨੦੧॥

ਅਨੇਕਾਂ ਖਾਨ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਭਜੇ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਮਦਮਸਤ ਹੋਏ ਸਨ। ਮਲੇਛਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਰਦਾਰ ਨਿਕਲ ਪਏ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ॥੨੦੧॥

ਨਾਹਰ ਖਾਨ ਝੜਾ ਝੜ ਖਾਨਾ॥ ਖਾਨ ਨਿਹੰਗ ਭੜੰਗ ਜੁਆਨਾ॥
ਔਰ ਝੜੰਗ ਖਾਨ ਰਨ ਧਾਯੋ॥ ਅਮਿਤ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕਰ ਲਏ ਸਿਧਾਯੋ॥੨੦੨॥

ਨਾਹਰ ਖਾਨ, ਝੜਾ ਝੜ ਖਾਨ, ਨਿਹੰਗ ਖਾਨ ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਲ ਚਲ ਪਏ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਸ਼ਤਰ ਲੈਕੇ ਅਗੇ ਵਧੇ॥੨੦੨॥

ਬੈਰਮ ਖਾਨ ਬਹਾਦੁਰ ਖਾਨਾ॥ ਬਲਵੰਡ ਖਾਨ ਬਡੋ ਸੁਰ ਗਜਾਨਾ॥
ਰੁਸਤਮ ਖਾਨ ਕੋਪ ਕਰਿ ਚਲੋ॥ ਲੀਨੇ ਅਮਿਤ ਸੈਨ ਸੰਗ ਭਲੋ॥੨੦੩॥

ਉਥੇ ਬੈਰਮ ਖਾਨ, ਬਹਾਦਰ ਖਾਨ ਅਤੇ ਬਲਵੰਡ ਖਾਨ ਵਰਗੇ ਚਤਰ ਸੂਰਮੇ ਸਨ। ਰੁਸਤਮ

****
ਖਾਨ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਬੇਅੰਤ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਪਿਆ।।੨੦੩।।

ਹਸਨ ਖਾਨ ਹੁਸੈਨ ਖਾਨ ਭਨ।।ਖਾਨ ਮੁਹੰਮਦ ਲੈ ਮਲੇਛ ਗਨ।।
ਸ਼ਮਸ਼ਖਾਨ ਸਮਸਰੇ ਖਾਨਾ।।ਚਲੇ ਪੀਸ ਕਰਿ ਦਾਂਤ ਜੁਆਨਾ।।੨੦੪।।

ਹਸਨ ਖਾਨ, ਹੁਸੈਨ ਖਾਨ, ਮਹੰਮਦ ਖਾਨ, ਸ਼ਮਸ ਖਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਖਾਨ ਦੰਦ ਪੀਂਹਦੇ ਹੋਏ ਅਨੇਕ ਮਲੇਛ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਚਲ ਪਏ।।੨੦੪।।

ਆਵਤ ਹੀ ਕੀਏ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰਾ।।ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਰ ਚਹਤ ਸੰਘਾਰਾ।।
ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਸਰ ਚਲਤ ਨਿਹਾਰੇ।।ਟੂਕ ਸਹੰਸ੍ਰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਕਰਿ ਡਾਰੇ।।੨੦੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਰ=ਤੀਰ। ਟੂਕ ਸਹੰਸ੍ਰ=ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਟੁਕੜੇ।

ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮਹਾਂਕਾਲ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।।੨੦੫।।

ਡਾਰੇ ਸਤ ਸਤ ਟੂਕ ਪ੍ਰਿਥੀ ਕਰਿ।।ਮਹਾਂਕਾਲ ਕਰਿ ਕੋਪ ਅਮਿਤ ਸਰ।।
ਇਕ ਇਕ ਸਰ ਤਨ ਬਹੁਰਿ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।ਗਿਰੇ ਪਠਾਨ ਸੁ ਭੂਮਿ ਮੰਝਾਰੇ।।੨੦੬।।

ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤ ਸੱਤ ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਖਿੱਚ ਕੇ ਇਕ ਇਕ ਤੀਰ ਚਲਾਇਆ ਅਤੇ ਪਠਾਨਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ।।੨੦੬।।

ਕਾਟਿ ਨਿਹੰਗਕ ਰਾਖਾ ਦ੍ਵੈ ਧਰ।।ਮਾਰੇ ਅਮਿਤ ਝੜਾ ਝੜ ਖਾਂ ਸਰ।।
ਖਾਨ ਭੜੰਗ ਬਹੁਰਿ ਰਨ ਮਾਰੇ।।ਦੇਖਤ ਚਾਰਣ ਸਿੱਧ ਹਜਾਰੇ।।੨੦੭।।

ਉਸ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਝੜਝੜਾ ਖਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਤੀਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਚਾਰਣ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਉਸ ਭੜੰਗ ਖਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੨੦੭।।

ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਗੈਰਤ ਖਾਂ ਮਾਰਾ।।ਬਲਵੰਡ ਖਾਂ ਕਾ ਸੀਸ ਉਤਾਰਾ।।
ਸ਼ੇਰ ਖਾਨ ਕਟਿ ਤੇ ਕਟਿ ਡਾਰਜੋ।।ਬੈਰਮ ਖਾਂ ਗਹਿ ਕੇਸ ਪਛਾਰਜੋ।।੨੦੮।।

ਨਾਹਰ ਖਾਨ, ਗੈਰਤ ਖਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਬਲਵੰਡ ਖਾਨ ਦਾ ਵੀ ਸਿਰ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ੇਰ,ਖਾਨ,ਨੂੰ ਲੱਕ ਤੋਂ ਵੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬੈਰਮ ਖਾਨ ਨੂੰ ਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਵਗਾਹ ਮਾਰਿਆ।.੨੦੮।।

ਪੁਨਿ ਕਰਿ ਕੋਪ ਬਹਾਦੁਰ ਖਾਨਾ।।ਛਾਡੇ ਤਬੈ ਬਿਸਿਖ ਰਿਸਿ ਨਾਨਾ।।

****

ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕ੍ਰਪ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥ਗਿਰਜੋ ਕਹਾਂ ਲੌ ਲਰੈ ਬਿਚਾਰੋ॥੨੦੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਿਸਿਖ=ਤੀਰ। ਰਿਸਿ=ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ। ਨਾਨਾ=ਬਹੁਤ।

ਤਦ ਬਹਾਦਰ ਖਾਨ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤੀਰ ਛੱਡੇ, ਫਿਰ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਵਿਚਾਰਾ ਕਦ ਤਕ ਲੜਦਾ, ਅਖੀਰ ਡਿੱਗ ਪਿਆ॥੨੦੯॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਹਠੀ ਪਠਾਨੀ ਸੈਨਾ॥ਮੁਗਲਨ ਪਰਾ ਮੱਧਿ ਕਛੁ ਭੈਨਾ॥
ਛਿਨਕਿਕ ਮੋਂ ਬਹੁ ਸੁਭਟ ਗਿਰਾਏ॥ਜਾਨੁ ਇੰਦ੍ਰ ਪਰਬਤ ਸੇ ਘਾਏ॥੨੧੦॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਠਾਨੀ ਸੈਨਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਮੁਗਲਾਂ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਕੋਈ ਡਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਖਿਣ ਭਰ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਇੰਦਰ ਨੇ ਪਰਬਤਾਂ ਦੇ ਖੰਭ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣ॥੨੧੦॥

ਬੈਰਮ ਬੇਗ ਮੁਗਲ ਕੌ ਮਾਰਾ॥ਯੂਸਫ਼ ਖਾਂ ਕਟਿ ਤੇਂ ਕਟਿ ਡਾਰਾ॥
ਤਾਹਿਰ ਬੇਗ ਟਿਕਾ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ॥ਅੰਤ ਗਿਰਜੋ ਭਿਰਿਕੈ ਦ੍ਵੈ ਜਾਮਾ॥੨੧੧॥

ਬੈਰਮ ਬੇਗ ਮੁਗਲ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਯੂਸਫ ਖਾਨ ਨੂੰ ਲੱਕ ਤੋਂ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਤਾਹਿਰ ਬੇਗ ਕੁਝ ਦੇਰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਿਹਾ ਪਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੋ ਪਹਿਰ ਬੀਤਣ ਉਤੇ ਉਹ ਵੀ ਡਿੱਗ ਪਿਆ॥੨੧੧॥

ਨੂਰਮ ਬੇਗ ਬਹੁਰਿ ਰਿਸਿ ਮਾਰਜੋ॥ਆਦਿਲ ਬੇਗਹਿ ਬਹੁਰਿ ਪ੍ਰਜਾਰਜੋ॥
ਤ੍ਰਾਸਿਤ ਭਈ ਮਲੇਛੀ ਸੈਨਾ॥ਆਯੁਧ ਸਕਾ ਹਾਥ ਕੋਈ ਲੈ ਨਾ॥੨੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਤ੍ਰਾਸਿਤ=ਡਰ ਗਈ। ਮਲੇਛੀ=ਮੁਸਲਿਮ। ਆਯੁਧ=ਹਥਿਆਰ।

ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਨੂਰਮ ਬੇਗ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਦਿਲ ਬੇਗ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਮੁਸਲਿਮ ਸੈਨਾ ਤ੍ਰਾਹ ਤ੍ਰਾਹ ਕਰ ਉਠੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਨ ਫੜ ਸਕਿਆ॥੨੧੨॥

ਭਜੇ ਪਠਾਨ ਮੁਗਲ ਹੂੰ ਭਾਜੇ॥ਸੈਯਦ ਆਨਿ ਦਸੌ ਦਿਸਿ ਗਾਜੇ॥
ਫਿਰੇ ਪਠਾਨ ਬਿਮਨ ਜੇ ਭਏ॥ਬਹੁਰਿ ਧਨੁੱਖ ਟੰਕੋਰਤ ਗਏ॥੨੧੩॥

ਪਠਾਨ ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਭੱਜ ਗਏ, ਫਿਰ ਸੈਯੱਦ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਕੇ ਗੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਹੁਣ ਡਰੇ ਹੋਏ ਪਠਾਨ ਵੀ ਵਾਪਿਸ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਖਿੱਚਣ ਲੱਗੇ॥੨੧੩॥

ਆਵਤ ਹੀ ਹੁਸੈਨ ਖਾਂ ਜੂਝਾ॥ਹਸਨ ਖਾਨ ਸਨਮੁਖ ਹੈ ਲੂਝਾ॥

ਬਹੁਰਿ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਂ ਲਰਿ ਮਰਿਯੋ ॥ ਜਾਨਕ ਸਲਭ ਦੀਪ ਮਹਿ ਪਰਿਯੋ ॥੨੧੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੂਝਾ=ਜੂਝ ਮਰਿਆਂ। ਲੂਝਾ=ਲੜ ਮਰਿਆ। ਜਾਨਕ=ਮਾਨੋ। ਸਲਭ=ਪਤੰਗਾ।

ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਹੁਸੈਨ ਖਾਨ ਜੂਝ ਮਰਿਆ ਅਤੇ ਹਸਨ ਖਾਨ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜ ਮਰਿਆ। ਫਿਰ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜ ਮਰਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਤੰਗਾ ਦੀਵੇ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥੨੧੪॥

ਸੈਦ ਹੁਸੈਨ ਕੋਪ ਕਰਿ ਗਰਜੋ ॥ ਜਾਫਰ ਸੈਦ ਰਹਾ ਨਹਿ ਬਰਜੋ ॥
ਲੋਹ ਪ੍ਰਜੰਤ ਬਾਨ ਤਨਿ ਮਾਰੇ ॥ ਭਏ ਲੀਨ ਨਹਿ ਬਹੁਰਿ ਨਿਹਾਰੇ ॥੨੧੫॥

ਸੈਯੱਦ ਹੁਸੈਨ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੱਜਣ ਲੱਗਾ, ਅਤੇ ਸੈਯੱਦ ਜ਼ਾਫਰ ਵੀ ਹੁਣ ਰੁਕ ਨ ਸਕਿਆ। ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਵੀ ਲੋਹੇ ਦੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੀ ਖੁੱਭ ਗਏ ਅਤੇ ਮੁੜਕੇ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ॥੨੧੫॥

ਬਹੁਰੋ ਅਮਿਤ ਕੋਪ ਕਹ ਕਰਿਕੈ ॥ ਛਾਡੇ ਬਿਸਿਖ ਧਨੁਖ ਕੌ ਧਰਿਕੈ ॥
ਛੂਟਤ ਭਏ ਸਲਭ ਕੀ ਜਿਮਿ ਸਰ ॥ ਲੀਨ ਭਏ ਨਹਿ ਲਖੇ ਦ੍ਰਿਗਨ ਕਰਿ ॥੨੧੬॥

ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਮਾਨ ਉਤੇ ਤੀਰ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਉਹ ਪਤੰਗਿਆਂ ਵਾਂਗ ਨਿਕਲੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ॥੨੧੬॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਮਾਰਿ ਸੈਯਦੀ ਸੈਨਾ ॥ ਸ਼ੇਖ ਫੌਜ ਭਾਜੀ ਬਿਨੁ ਚੈਨਾ ॥
ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਜਬ ਭਜੇ ਨਿਹਾਰੇ ॥ ਬਿਸਿਖ ਕੋਪ ਨਹਿ ਤਾਹਿ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥੨੧੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਇਹ ਬਿਧਿ=ਇਸ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ। ਬਿਨੁ ਚੈਨਾ=ਬੇਚੈਨ। ਪ੍ਰਹਾਰੇ=ਮਾਰੇ।

ਇਸ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦ ਸੈਯੱਦ ਸੈਨਾ ਮਾਰੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸ਼ੇਖਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜ ਪਈ। ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤੀਰ ਨ ਚਲਾਏ॥੨੧੭॥

ਬਹੁਰੌ ਭਿਰੇ ਸ਼ੇਖ ਭਰਿ ਲਾਜਾ ॥ ਲੈ ਲੈ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਸਭ ਸਾਜਾ ॥
ਜਿਮਿ ਮ੍ਰਿਗ ਬਧ ਮ੍ਰਿਗਪਤਿ ਕੌ ਤਕਹੀਂ ॥ ਝਖਿ ਝਖਿ ਗਿਰਤ ਮਾਰਿ ਨਹਿ ਸਕਹੀਂ ॥੨੧੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਿਰੇ=ਭਿੜੇ। ਭਰਿ ਲਾਜਾ=ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ। ਮ੍ਰਿਗ ਬਧ=ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਮ੍ਰਿਗਪਤਿ=ਸ਼ੇਰ।

ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਸ਼ੇਖ ਦੁਬਾਰਾ ਭਿੜਨ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਝੱਖ ਮਾਰਕੇ ਡਿੱਗ

ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀ॥੨੧੮॥

ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਹਨਾ ਤਤਕਾਲਾ॥ਸ਼ੇਖ ਉਜੈਨ ਹਨਾ ਬਿਕਰਾਲਾ॥
ਸ਼ੇਖ ਅਮਾਨੁੱਲਹ ਪੁਨਿ ਮਾਰਜੋ॥ਸ਼ੇਖ ਵਲੀ ਕੋ ਸੈਨ ਸੰਘਾਰਜੋ॥੨੧੯॥

ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਅਤੇ ਸ਼ੇਖ ਉਜੈਨ ਨਾਮੀਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਤਤਕਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸ਼ੇਖ ਅਮਾਨ ਉੱਲਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੇਖ ਵਲੀ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ॥੨੧੯॥

ਤਿਲ ਤਿਲ ਪਾਇ ਸੁਭਟ ਕਹੂੰ ਕਰੇ॥ਚਰਮ ਬਰਮ ਰਨ ਮੋਂ ਕਹੂੰ ਝਰੇ॥
ਭਖਿ ਭਖਿ ਉਠੈਂ ਸੁਭਟ ਕਹੂੰ ਕ੍ਰੁੱਧਾ॥ਦਾਰੁਣ ਮਚਜੋ ਐਸ ਤਹ ਜੁੱਧਾ॥੨੨੦॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਵਚ ਅਤੇ ਢਾਲਾਂ ਖਿਲਰ ਗਈਆ ਉਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਰਾਉਣਾ ਅਤੇ ਖੌਫਨਾਕ ਯੁੱਧ ਮਚਿਆ ਕਿ ਸੂਰਮੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜਨ ਲੱਗੇ॥੨੨੦॥

ਕਹੂੰ ਕਬੰਧ ਫਿਰਤ ਸਿਰ ਬਿਨਾ॥ਕਹੂੰ ਸੁਭਟ ਗਹਿ ਦਾਂਤਨ ਤ੍ਰਿਨਾ॥
ਰੱਛ ਰੱਛ ਕਹਿ ਤਾਹਿ ਪੁਕਾਰੈਂ॥ਮਹਾਂਕਾਲ ਜਿਨਿ ਹਮੈਂ ਸੰਘਾਰੈਂ॥੨੨੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਬੰਧ=ਧੜ, ਸਿਰ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਦੇਹ, ਕਬੰਧ ਇਕ ਦੈਂਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਰ ਇੰਦਰ ਦੇ ਬੱਜਰ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਧੌਣ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਧਸ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੰਡਕ ਵਣ ਵਿਚ ਰਾਮਚੰਦਰ ਨੇ ਇਸਦੇ ਹੱਥ ਵੱਢਕੇ ਜੀਉਂਦਾ ਹੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਗੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥

ਕਈ ਧੜ ਸਿਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਘਾਹ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਮੰਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ 'ਰਖਿਆ ਰਖਿਆ' ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਨ ਮਾਰੋ॥੨੨੧॥

ਕਹੂੰ ਆਨਿ ਡਾਕਿਨਿ ਡੱਹਕਾਰੈਂ॥ਕਹੂੰ ਮਸਾਨ ਕਿਲਕਟੀ ਮਾਰੈਂ॥
ਭੂਤ ਪਿਸਾਚ ਨਚੇ ਬੈਤਾਲਾ॥ਬਰਤ ਫਿਰਤ ਬੀਰਨ ਕਹ ਬਾਲਾ॥੨੨੨॥

ਕਿਤੇ ਆ ਕੇ ਚੁੜੇਲਾਂ ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਭੂਤ, ਪਿਸ਼ਾਚ ਅਤੇ ਰਾਕਸ਼ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਪੱਛਰਾਵਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦਾ ਵਰਨ ਕਰਨ ਹਿਤ ਘੁੰਮ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੨੨੨॥

ਏਕੈ ਅੱਛ ਏਕ ਹੀ ਬਾਹਾ॥ਏਕ ਚਰਨ ਅਰੁ ਅਰਧ ਸਨਾਹਾ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੁਭਟ ਬਿਕਟ ਹਨਿ ਡਾਰੇ॥ਪਵਨ ਬਲੀ ਜਨੁ ਰੂਖ ਉਖਾਰੇ॥੨੨੩॥

ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਕੋ ਅੱਖ ਅਤੇ ਇਕ ਹੀ ਬਾਂਹ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਇਕੋ ਹੀ ਪੈਰ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਧੇ ਹੀ ਕਵਚ ਸੀ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਨੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ।।੨੨੩।।

ਜਿਹ ਅਰਿ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਬਹੀ ਸਿਰ।। ਤਿਨਕੇ ਰਹੀ ਨ ਜੀਵ ਕਰਾ ਫਿਰਿ।।
ਜਾਕਹ ਕਾਲ ਖੜਗ ਛ੍ਵੈ ਗਯਾ।।ਅਰਧੈ ਅਰਧ ਛਿਨਿਕ ਮਹਿ ਭਯਾ।।੨੨੪।।

ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਕਾਲ ਦੀ ਕਿਰਪਾਨ ਪਈ, ਉਹ ਫਿਰ ਜੀਊਂਦਾ ਬਾਕੀ ਨ ਬਚਿਆ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦਾ ਖੜਗ ਛੂਹ ਵੀ ਗਿਆ ਉਹ ਖਿਣ ਭਰ ਵਿਚ ਦੋ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ।।੨੨੪।।

ਬਹੀ ਜਾਹਿ ਸਿਰ ਸਰਕਿ ਸਰੋਹੀ।।ਤਾਕਾ ਰਹਾ ਸੀਸੁ ਹ੍ਵੈ ਦੋਹੀ।।
ਜਾਕੌ ਬਾਨ ਕਾਲ ਕਾ ਲਾਗਾ।। ਤਾਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਬਾਨ ਲੈ ਭਾਗਾ।।੨੨੫।।

ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਤਲਵਾਰ ਵੱਜੀ, ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਦੋ ਟੋਟੇ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦਾ ਤੀਰ ਲੱਗਾ, ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਉਹੀ ਤੀਰ ਲੈ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ।।੨੨੫।।

ਮਾਰੂ ਬਜਤ ਦੋਊ ਦਿਸਿ ਐਸੇ।।ਜਾਨੁਕ ਪ੍ਰਲੈਕਾਲ ਕੇ ਐਸੇ।।
ਗੋ ਮੁਖ ਝਾਂਝਰ ਤੂਰ ਅਪਾਰਾ।। ਢੋਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਮੁਚੰਗ ਹਜ਼ਾਰਾ।।੨੨੬।।

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਰੂ ਧੁੰਨੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ. ਜਿਵੇਂ ਪਰਲੋ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ। ਗਊਮੁਖ, ਝਾਂਝਰ, ਤੁਰੀ, ਢੋਲ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਮੁਚੰਗ ਆਦਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।।੨੨੬।।

ਘੋਰ ਆਯੁਧਨ ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਯੋ।। ਜਿਹ ਕੋ ਪਾਰ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਲਯੋ।।
ਜੇਤਿਕ ਅਸੁਰ ਮਲੇਛੁਪਜਾਏ।।ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਛਿਨ ਬੀਚ ਖਪਾਏ।।੨੨੭।।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨ ਪਾ ਸਕਿਆ। ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਮਲੇਛ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।੨੨੭।।

ਬਹੁਰਿ ਅਸੁਰ ਕ੍ਰੁੱਧਤ ਅਤਿ ਭਯੋ।।ਅਮਿਤ ਅਸੁਰ ਉਪਰਾਜਿ ਸੁ ਲਯੋ।।
ਧੂਲੀ ਕਰਨ ਬਿਦਿਤ ਕੇਸੀ ਭਨ।।ਘੋਰ ਦਾੜ੍ਹ ਅਰੁ ਸ੍ਰੋਨਤ ਲੋਚਨ।।੨੨੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕ੍ਰੁੱਧਤ=ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ। ਉਪਰਾਜਿ=ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਫਿਰ ਰਾਕਸ਼ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਰਾਕਸ਼ ਪੈਦਾ ਕਰ

ਦਿੱਤੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਧੂਲੀਕਰਨ, ਕੋਸ਼ੀ, ਘੋਰ ਦਾੜ੍ਹ ਅਤੇ ਸ੍ਰੋਨਤ ਲੋਚਨ ਬਹੁਤ ਬਲਵਾਨ ਸਨ॥੨੨੮॥

ਗਰਧਬ ਕੇਤ ਮਹਿਖ ਧੁਜ ਨਾਮਾ॥ਅਰੁਨ ਨੇਤ੍ਰ ਉਪਜਾ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ॥
ਅਸਿਧੁਜ ਨਿਰਖਿ ਅਸੁਰ ਉਪਜੇ ਰਨ॥ਮਾਰਤ ਭਯੋ ਦਾਨਵਨ ਕੇ ਗਨ॥੨੨੯॥

ਗਰਧਬ ਕੇਤ, ਮਹਿਖ ਧੁਜ, ਅਰੁਨ ਨੇਤਰ ਨਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਕਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਸਿਧੁਜ (ਮਹਾਂਕਾਲ) ਨੂੰ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਯੁੱਧ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ॥੨੨੯॥

ਅਸਿਧੁਜ ਕੋਪ ਅਧਿਕ ਕਹ ਕਰਾ॥ਸੈਨ ਦਾਨਵਨ ਕੇ ਰਨ ਹਰਾ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥ਤਿਲ ਤਿਲ ਪਾਇ ਸੁਭਟ ਕਟਿ ਡਾਰੇ॥੨੩੦॥

ਹੁਣ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਦਾ ਸਫਾਇਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੨੩੦॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਹਨੀ ਸੈਨ ਅਸਿਧੁਜ ਜਬ॥ਕਾਂਪਤ ਭਯੋ ਅਸੁਰ ਜਿਯ ਮੋਂ ਤਬ॥
ਅਮਿਤ ਅਸੁਰ ਰਨ ਔਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ॥ਤਿਨ ਕੋ ਕਹਤ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਸਾਸੇ॥੨੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸਿਧੁਜ=ਮਹਾਂਕਾਲ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ=ਪੈਦਾ ਹੋਏ।

ਅਰਥ-ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਦੈਂਤ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਯੁੱਧ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਏ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਾਹ ਰੋਕ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ॥੨੩੧॥

ਗੀਧ ਧੁਜਾ ਕਾਕ ਧੁਜ ਰਾਛਸ॥ਉਲੂ ਕੇਤ ਬੀਯੋ ਬਡ ਰਾਛਸ॥
ਅਸਿਧੁਜ ਕੇ ਰਨ ਸਮੁਹਿ ਸਿਧਾਏ॥ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਚਹੂੰ ਓਰ ਉਘਾਏ॥੨੩੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੀਧ ਧੁਜਾ, ਕਾਕ ਧੁਜ, ਉੱਲੂ ਕੇਤ=ਇਹ ਸਾਰੇ ਭਿਆਨਕ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ।

ਗੀਧ ਧੁਜਾ, ਕਾਕ ਧੁਜ, ਉਲੂ ਕੇਤ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਡਰਾਉਣੇ ਰਾਕਸ਼ ਸਨ। ਉਹ ਮਹਾਂਕਾਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ, ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ 'ਮਾਰ ਮਾਰ' ਪੁਕਾਰਨ ਲੱਗੇ॥੨੩੨॥

ਬਿਸਿਖਨ ਬ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰੀ ਕੋਪਹਿ ਕਰਿ॥ਜਲਧਰ ਐਸ ਬਡੇ ਭੂਪਰ ਪਰ॥
ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਕਰਿ ਕੋਪ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥ਚਟਪਟ ਸੁਭਟ ਬਿਕਟਿ ਕਟਿ ਡਾਰੈ॥੨੩੩॥

ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਬੱਦਲਾਂ ਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਾਂਗ

ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਅਸਤਰਾਂ ਦਾ ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਉਹ ਭਿਆਨਕ ਸੂਰਬੀਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।।੨੩੩।।

ਹੁਅੰ ਸ਼ਬਦ ਅਸਿਧੁਜਹਿ ਉਚਾਰਾ।।ਤਿਹ ਤੇ ਆਧਿ ਬਜਾਧਿ ਬਪੁ ਧਾਰਾ।।
ਸੀਤ ਜ੍ਵਰ ਅਰ ਉਸਨ ਤਾਪ ਭਨ।।ਛਈ ਰੋਗ ਅਰੁ ਸੰਨਜਪਾਤ ਗਨ।।੨੩੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਹੁਅੰ=ਹੁਅੰਗ, ਹੂਆ। ਆਧਿ=ਰੋਗ, ਸਰਦੀ, ਗਰਮੀ, ਵਰਖਾ, ਬਿਜਲੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਰੋਗ। ਬਜਾਧਿ=ਰੋਗ, ਬਿਮਾਰੀ। ਬਪੁ ਧਾਰਾ=ਪੈਦਾ ਹੋਏ।

ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਫਿਰ 'ਹੁਅੰ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਧਿ ਬਿਜਾਧਿ ਰੋਗਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਸੀਤ ਰੋਗ, ਜ੍ਵਰ ਰੋਗ, ਉਸਨ ਤਾਪ, ਖਈ ਰੋਗ ਅਤੇ ਸੰਨਪਾਤ ਆਦਿ ਰੋਗਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ।।੨੩੪।।

ਬਾਇ ਪਿਤਯ ਕਫ ਉਪਜਤ ਭਏ।।ਤਾਤੇ ਭੇਦ ਅਮਿਤ ਹ੍ਵੈ ਗਏ।।
ਨਾਮ ਤਿਨੈ ਗਨਪ੍ਰਗਟ ਸੁਨਾਊਂ।।ਅਯੁਰ ਬੇਦਿਯਨ ਸਭਨ ਰਿਝਾਊਂ।।੨੩੫।।

ਵਾਈ, ਪਿਤ, ਕਫ ਆਦਿ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹਕੀਮਾਂ ਵੈਦਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।।੨੩੫।।

ਆਮ ਪਾਤ ਅਰ ਸ੍ਰੋਨਤ ਪਾਤ।।ਅਰਧ ਸਿਰਾ ਅਰੁ ਹ੍ਰਿਦੈ ਸੰਘਾਤ।।
ਪ੍ਰਾਨ ਬਾਇ ਆਪਾਨ ਬਾਇ ਭਨਿ।।ਦੰਤ ਰੋਗ ਅਰੁ ਦਾੜ ਪੀੜ ਗਨ।।੨੩੬।।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸਨ, ਆਮਪਾਤ, ਸ੍ਰੋਨਤ ਪਾਤ, ਅਰਧ ਸਿਰਾ, ਹਿਰਦੇ ਸੰਘਾਤ, ਵਾਈ ਪ੍ਰਾਣ, ਵਾਈ ਆਪਾਨ, ਦੰਦ ਰੋਗ ਅਤੇ ਦਾੜ ਪੀੜ ਰੋਗ।।੨੩੬।।

ਸੂਖਾ ਜ੍ਵਰ ਤੇਇਯਾ ਚੌਥਾਯਾ।।ਅਸਟ ਦਿਵਸਯੋ ਅਰੁ ਬੀਸਾਯਾ।।
ਡੇਢ ਮਾਸਿਯਾ ਪੁਨਿ ਤਪ ਭਯੋ।।ਦਾਂਤ ਕਾਢ ਦੈਤਨ ਪਰ ਧਯੋ।।੨੩੭।।

ਸੋਕਾ, ਤੈਈਆ, ਚੌਥਾ, ਅੱਠਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਵੀਹ ਦਿਨਾਂ ਵਾਲਾ ਬੁਖਾਰ ਆਦਿ ਸਨ। ਫਿਰ ਡੇਢ ਮਹੀਨੇ ਵਾਲਾ ਬੁਖਾਰ ਦੰਦ ਕੱਢਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਉਤੇ ਟੁੱਟ ਪਿਆ।।੨੩੭।।

ਫੀਲ ਪਾਵ ਪੁਨਿ ਜਾਨੂ ਰੋਗਾ।।ਉਪਜਾ ਦੇਨ ਦੁਸ਼ਟ ਦਲ ਸੋਗਾ।।
ਖਈ ਸੁ ਬਾਦੀ ਭਈ ਮਵੇਸੀ।।ਪਾਂਡ ਰੋਗ ਪੀਨਸ ਕਟਿ ਦੇਸੀ।।੨੩੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਫੀਲ ਪਾਵ=ਇਕ ਰੋਗ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੈਰ ਹਾਥੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਰਗੇ ਭਾਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਰੋਗ ਨੂੰ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ 'ਦਾਯਉਲ ਫੀਲ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਇਸ

ਦਾ ਨਾਂ Elephantiasis ਹੈ। ਇਹ ਰੋਗ ਗਲੇ ਸੜੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਅਤੇ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਫਿਰਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਾਂਡੂ ਰੋਗ=ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਰੋਗ ਹੈ, ਜਿਗਰ ਜਦ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਛੱਡ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਰੋਗ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰੋਗ ਗਲੀਆਂ ਸੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਣ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੀਣ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਫਿਰ ਫੀਲ ਪਾਵ ਨਾਮੀਂ ਰੋਗ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਖਈ ਰੋਗ, ਵਾਈ ਰੋਗ, ਬਵਾਸੀਰ, ਪਾਂਡ ਰੋਗ, ਪੀਨਸ ਅਤੇ ਕਟਦੇਸ਼ੀ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਹੋਏ॥੨੩੮॥

ਚਿਨੱਗਿ ਪ੍ਰਮੇਵ ਭਗਿੰਦ੍ਰ ਦਖੂੜ੍ਰਾ॥ਪਥਰੀ ਬਾਇ ਫਿਰੰਗ ਅਧਨੇੜ੍ਰਾ॥
ਗਲਤ ਕੁਸ਼ਟ ਉਪਜਾ ਦੁਸ਼ਟਨ ਤਨ॥ਸੇਤ ਕੁਸ਼ਟ ਕੇਤਿਨ ਕੇ ਭਜੋ ਭਨ॥੨੩੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਚਿਨੱਗਿ=ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪਿਸ਼ਾਬ ਰੋਗ, ਵੈਦਿਕ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਮੂਤ੍ਰਾਘਾਤ ਹੈ। ਇਹ ਰੋਗ ਗਰਮ ਖੁਸ਼ਕ ਅਤੇ ਮਿਰਚ ਮਸਾਲਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਾਣ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੇਸ਼ਾਬ ਦੀ ਨਾਲੀ ਵਿਚ ਸੋਜ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੇਸ਼ਾਬ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਚਿਨਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਵ=ਜਰੀਆਨ ਰੋਗ, ਇਸ ਰੋਗ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਿਸ਼ਾਬ ਮਿਕਦਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੋਗ ਆਮ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੈਠਿਕ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੰਡ ਖਾਣ ਨਾਲ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਚਿਨੱਗਿ, ਪ੍ਰਮੇਵ, ਭਗਿੰਦਰ, ਦਖੂੜ੍ਹਾ, ਪਥਰੀ, ਵਾਈ ਫਿਰੰਗ, ਅਧਨੇੜ੍ਹਾ ਆਦਿ ਰੋਗ ਉਤਪਨ ਹੋਏ। ਫਿਰ ਕਈ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਉੱਤੇ ਗਲਿਤ ਕੋਹੜ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਸਫੈਦ ਕੋਹੜ ਉਤਪਨ ਹੋ ਗਿਆ॥੨੩੯॥

ਕੇਤੇ ਸ਼ੱੜ੍ਰ ਸੂਲ ਹ੍ਵੈ ਮਰੇ॥ਕੇਤੇ ਆਂਤ ਰੋਗ ਤੇ ਟਰੇ॥
ਸੰਗ੍ਰਹਨੀ ਸੰਗ੍ਰਹ ਦੁਸ਼ਟ ਕਿਯ॥ਜੀਯਨ ਕੋ ਪੁਨਿ ਨਾਮ ਨ ਤਿਨ ਲਿਯ॥॥੨੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੂਲ=ਢਿੱਡ ਪੀੜ। ਆਂਤ ਰੋਗ=ਆਂਤੜੀਆਂ ਦਾ ਰੋਗ। ਸੰਗ੍ਰਹਨੀ=ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੋਗ, ਇਸ ਰੋਗ ਨੂੰ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਜ਼ਰਬ ਮੁਜ਼ੰਮਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ Psilosis ਹੈ। ਇਹ ਰੋਗ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪੇਚਿਸ਼ ਵਿਗੜਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵੈਰੀ ਸੂਲ ਦਾ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਆਂਤੜੀਆਂ ਦੇ ਰੋਗ ਨਾਲ ਮਰ ਗਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗ੍ਰਹਿਣੀ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਲੱਗ ਗਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ॥੨੪੦॥

ਕੇਤੇ ਉਪਜ ਸੀਤਲਾ ਮਰੇ॥ਕੇਤੇ ਅਗਿਨਿ ਬਾਵ ਤੇ ਜਰੇ॥
ਭਰਮ ਚਿੱਤ ਕੇਤੇ ਹ੍ਵੈ ਮਰੇ॥ਉਦਰ ਰੋਗ ਕੇਤੇ ਅਰਿ ਟਰੇ॥੨੪੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਦਰ ਰੋਗ=ਪੇਟ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ, ਜਦ ਮਿਹਦੇ ਦੀ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਦ ਇਹ ਰੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੋਗ ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਹੈ। ਸੀਤਲਾ=ਚੇਚਕ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ, ਮਾਤਾ ਨਿਕਲਣੀ।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਚੇਚਕ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਅਤੇ ਵਾਈ ਅਗਨੀ ਨਾਲ ਹੀ ਮਰ ਗਏ। ਕਈ ਭਰਮ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਡੁਬੇ ਹੀ ਚੱਲ ਵਸੇ ਅੰਤੇ ਕ੍ਰਿੰਨੇ ਹੀ ਵੈਰੀ ਉਦਰ ਰੋਗ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਮਰ ਗਏ।।੨੪੧।।

ਜਬ ਅਸਿ ਧੁਜ ਅਸ ਰੋਗ ਪ੍ਰਕਾਸੇ।।ਅਧਿਕ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਤਾਪਤ ਹੈ ਤ੍ਰਾਸੇ।।
ਜਾਕੇ ਤਨ ਗਨ ਦਈ ਦਿਖਾਈ।।ਤਿਨੈ ਜੀਯਤ ਕੀ ਆਸ ਚੁਕਾਈ।।੨੪੨।।

ਜਦ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਹੁਤ ਭੈ ਭੀਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਵੀ ਕਾਲ ਨੇ ਕਿਸੇ ਰੋਗ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਉਸਨੇ ਹੀ ਜੀਉਣ ਦੀ ਆਸ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ।।੨੪੨।।

ਕੇਤਿਕ ਦੁਸ਼ਟ ਤਾਪ ਤਨ ਤਪੈਂ।।ਕੇਤਿਕ ਉਦਰ ਰੋਗ ਹੈ ਖਪੈਂ।।
ਕਿਤਕਨ ਆਨਿ ਕਾਂਪਨੀ ਚਢੀ।। ਕੇਤਿਕ ਬਾਇ ਪਿੱਤ ਤਨ ਬਢੀ।।੨੪੩।।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤਾਪ ਨਾਲ ਤੱਪ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਉਦਰ ਰੋਗ ਨਾਲ ਗਰਕ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਕਾਂਬਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੀ ਹਵਾ ਅਤੇ ਪਿੱਤ ਵੱਧ ਗਈ।।੨੪੩।।

ਉਦਰ ਬਿਕਾਰ ਕਿਤੇ ਮਰਿ ਗਏ।।ਤਾਪਤਿ ਕਿਤਕ ਤਾਪ ਤਨ ਭਏ।।
ਕਿਤਕਨ ਸੰਨਜਪਾਤ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ।।ਕੇਤਿਨ ਬਾਇ ਪਿੱਤ ਕਫ ਭਯੋ।।੨੪੪।।

ਕਈ ਪੇਟ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮਰ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਬੁਖਾਰ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਹ ਗਏ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਸੰਨਪਾਤ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਵਾਈ, ਪਿੱਤ ਅਤੇ ਖੰਗ ਲੱਗ ਗਈ।।੨੪੪।।

ਕੇਤਿਕ ਮਰੇ ਮੂੰਡ ਕੀ ਪੀਰਾ।।ਕਿਤਕ ਬਾਇ ਤੇਂ ਭਏ ਅਧੀਰਾ।।
ਕੇਤਿਕ ਛਈ ਰੋਗ ਛੈ ਕਿਯੋ।।ਕੇਤਨ ਨਾਸ ਬਾਇ ਤੇਂ ਖਿਯੋ।।੨੪੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੂੰਡ ਕੀ ਪੀਰਾ=ਸਿਰ ਪੀੜ। ਅਧੀਰਾ=ਤੰਗ, ਦੁਖੀ। ਛਈ ਰੋਗ=ਖਈ ਰੋਗ, ਤਪਦਿਕ। ਬਾਇ=ਵਾਈ।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸਿਰ ਪੀੜ ਨਾਲ ਮਰ ਗਏ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਗੈਸ ਰੋਗ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਏ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਖਈ ਰੋਗ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਵਾਈ ਰੋਗ ਨੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।੨੪੫।।

****

ਦਾੜ੍ਹ ਪੀੜ ਕੇਤੇ ਮਰਿ ਗਏ॥ਬਾਇ ਭਏ ਬਵਰੇ ਕਈ ਭਏ॥
ਜਿਨ ਕੌ ਆਨਿ ਰੋਗ ਤਨ ਗ੍ਰਾਸਾ॥ਤਾਕਾ ਪ੍ਰਾਨ ਦੇਹ ਤਜਿ ਨਾਸਾ॥੨੪੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਵਰੇ=ਕਮਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਗ੍ਰਾਸਾ=ਗ੍ਰੱਸ ਲਿਆ। ਤਜਿ ਨਾਸਾ=ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ।

ਕਈ ਦਾੜ੍ਹ ਦਰਦ ਨਾਲ ਮਰ ਗਏ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਈ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਕਮਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਰੋਗ ਨੇ ਗ੍ਰੱਸ ਲਿਆ, ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇਹ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ॥੨੪੬॥

ਚੌਪਈ॥ਕਹਾ ਲਗੇ ਮੈਂ ਬਰਨ ਸੁਨਾਊਂ॥ਗ੍ਰੰਥ ਬਢਨਤੇ ਅਤਿ ਡਰਪਾਊਂ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਯੋ ਦਾਨਵਨ ਨਾਸਾ॥ਖੜਗਕੇਤ ਅਸੁ ਕਿਯਾ ਤਮਾਸਾ॥੨੪੭॥

ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸੁਣਾਵਾਂ, [illegible] ਦੇ ਆਕਾਰ ਵੱਧਣ ਤੋਂ ਘਬਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਖੜਗਕੇਤ ਨੇ ਇਕ ਐਸਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਕੀਤਾ॥੨੪੭॥

ਇਹ ਬਿਧਿਤਨ ਦਾਨਵ ਜਬ ਮਾਰੇ॥ਪੁਨਿ ਅਸਿਧੁਜ ਅਸ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰੇ॥
ਜੋ ਇਨ ਕੋ ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਰਨ ਆਸਾ॥ਮੁਝੈ ਦਿਖੈ ਹੈ ਕਵਨ ਤਮਾਸਾ॥੨੪੮॥

[illegible] ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ, ਮਹਾ[illegible] ਨੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਉਂ[illegible] ਜਾ[illegible] ਦੀ ਕੋਈ ਆਸ ਹੋਵੇਗੀ ਤਦ ਹੀ ਇਹ [illegible] ਤਮਾਸ਼ਾ ਵਿਖਾ ਸਕਣਗੇ॥੨੪੮॥

ਤਿਨ ਕਹ ਦੀਨ ਐਸ ਬਰ ਦਾਨਾ॥ਤੁ[illegible] ਹੋਹਿ ਅਵਖਧੀ ਨਾਨਾ॥
ਜਿਹ ਕੇ ਤਨ ਕੌ ਰੋਗ ਸੰਤਾਵੈ॥ਤਾਂਹਿ ਅਵਖਧੀ ਬੇਗ ਜਿਯਾਵੈ॥੨੪੯॥

ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਐਸਾ ਵਰਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਨਿਕਲ ਆਉਣਗੀਆਂ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੀ ਰੋਗ ਸਤਾਇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਦਵਾਈ ਫੌਰਨ ਪ੍ਰਾਣ ਦਾਨ ਦੇਵੇਗੀ॥੨੪੯॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਦਯੋ ਜਬੈ ਬਰ ਦਾਨਾ॥ਮਿਰਤਕ ਹੁਤੇ ਅਸੁਰ ਜੇ ਨਾਨਾ॥
ਤਿਨ ਤੇ ਅਧਿਕ ਅਵਖਧੀ ਨਿਕਸੀ॥ਅਪਨੇ ਸਕਲ ਗੁਨਨ ਕਹ ਬਿਗਸੀ॥੨੫੦॥

ਇਸ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਰਾਕਸ਼ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦਵਾਈਆਂ ਨਿਕਲ ਆਈਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈਆਂ॥੨੫੦॥

ਜਾਕੇ ਦੇਹ ਪਿੱਤਜ ਦੁਖ ਦੇਈ॥ਸੋ ਭਖਿ ਜਰੀ ਬਾਤ ਕੀ ਲੇਈ॥

ਜਿਹ ਦਾਨਵ ਕੌ ਬਾਇ ਸੰਤਾਵੈ॥ਸੋ ਲੈ ਜਰੀ ਪਿੱਤਜ ਕੀ ਖਾਵੈ॥੨੫੧॥

ਜਿਸ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਪਿੱਤ ਦੁਖ ਦਿੰਦੀ ਸੀ. ਉਹ ਵਾਈ ਦੀ ਜੜੀ ਬੂਟੀ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਸਨੂੰ ਵਾਈ ਸਤਾਉਂਦੀ ਸੀ ਉਹ ਪਿੱਤ ਦੀ ਜੜੀ ਬੂਟੀ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ॥੨੫੧॥

ਜਾਕੀ ਦੇਹਿਹ ਕਫ ਦੁਖ ਲਜਾਵੈ॥ਸੋ ਲੈ ਕਫਨਾਸਨੀ ਚਬਾਵੈ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਅਸੁਰ ਭਏ ਬਿਨੁ ਰੋਗਾ॥ਮਾਂਡਤ ਭਏ ਜੁੱਧ ਤਜਿ ਸੋਗਾ॥੨੫੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਫ ਨਾਸਨੀ=ਕਫ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਬਿਨੁ ਰੋਗਾ=ਰੋਗ ਰਹਿਤ। ਮਾਂਡਤ=ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

ਜਿਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਫ ਦੁਖੀ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਕਫ ਨਾਸਕ ਜੜ੍ਹੀ ਬੂਟੀ ਚਬਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੈਂਤ ਅਰੋਗ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਫਿਰ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੨੫੨॥

ਅਗਨਿ ਅਸਤ੍ਰ ਛਾਡਾ ਤਬ ਦਾਨਵ॥ਜਾਤੇ ਭਏ ਭਸਮ ਬਹੁ ਮਾਨਵ॥
ਬਾਰੁਣਾਸਤ੍ਰ ਤਬ ਕਾਲ ਚਲਾਯੋ॥ਸਕਲ ਅਗਨਿ ਕੋ ਤੇਜ ਮਿਟਾਯੋ॥੨੫੩॥

ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਅਗਨੀ ਸ਼ਸਤਰ ਛੱਡਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮਨੁੱਖ ਸੜ ਕੇ ਭਸਮ ਹੋ ਗਏ। ਕਾਲ ਨੇ ਫਿਰ ਵਰੁਣ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾਇਆ ਜਿਸ ਸਾਰੀ ਅੱਗ ਦੇ ਤੇਜ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੨੫੩॥

ਰਾਛਸ ਪਵਨ ਅਸਤ੍ਰ ਸੰਧਾਨਾ॥ਜਾਤੇ ਉਡਤ ਭਏ ਗਨ ਨਾਨਾ॥
ਭੂਧਰਾਸਤ੍ਰ ਤਬ ਕਾਲ ਪ੍ਰਹਾਰਾ॥ਸਭ ਸਿਵਕਨ ਕੋ ਪ੍ਰਾਨ ਉਬਾਰਾ॥੨੫੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭੂਧਰਾਸਤ੍ਰ=ਪਰਬਤ ਅਸਤਰ। ਭੂਧਰ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਪਹਾੜ। ਇਕ ਪੁਰਾਣ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਜ ਹਵਾ ਚੱਲਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ।

ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਪਵਨ ਅਸਤਰ ਚਲਾਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀ ਉੱਡ ਗਏ। ਤਦ ਕਾਲ ਨੇ ਪਰਬਤ ਅਸਤਰ ਚਲਾਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਵਾ ਰੁਕ ਗਈ ਅਤੇ ਸਭ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚ ਗਏ॥੨੫੪॥

ਮੇਘ ਅਸਤ੍ਰ ਛੋਰਾ ਪੁਨਿਦਾਨਵ॥ਭੀਜਿ ਗਏ ਜਿਹ ਤੇ ਸਭ ਮਾਨਵ॥
ਬਾਇ ਅਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕਾਲ ਚਲਾਯੋ॥ਸਭ ਮੇਘਨ ਤਤਕਾਲ ਉਡਾਯੋ॥੨੫੫॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੇਘ ਅਸਤਰ=ਵਰਖਾ ਵਰਸਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਸਤਰ। ਬਾਇ ਅਸਤਰ=ਹਵਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਸਤਰ।

****

ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਮੇਘ ਅਸਤਰ ਛੱਡਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਭ ਮਾਨਵ ਭਿੱਜ ਗਏ। ਕਾਲ ਨੇ ਫਿਰ ਬਾਇ ਅਸਤਰ ਛਡਿੱਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੇਜ ਹਵਾ ਚਲੀ ਅਤੇ ਬਦਲ ਉੱਡ ਗਏ॥੨੫੫॥

ਰਾਛਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਰਾਛਸਹਿ ਚਲਾਯੋ॥ਬਹੁ ਅਸੁਰਨ ਤਾਤੇ ਉਪਜਾਯੋ॥
ਦੇਵਤਾਸਤ੍ਰ ਛੋਰਾ ਤਬ ਕਾਲਾ॥ਅਸੁਰ ਸੈਨ ਕੂਟਾ ਦਰਹਾਲਾ॥੨੫੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਾਛਸ਼ਸਤ੍ਰ=ਰਾਕਸ਼ ਅਸਤਰ। ਦੇਵਤਾਸਤ੍ਰ=ਦੇਵਤਾ ਅਸਤਰ। ਦਰਹਾਲਾ=ਝੱਟਪਟ. ਛੇਤੀ।

ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਰਾਕਸ਼ ਅਸਤਰ ਛੱਡਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਕਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਤਦ ਕਾਲ ਨੇ ਦੇਵਤਾ ਅਸਤਰ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਦੈਂਤ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੨੫੬॥

ਜੱਛ ਅਸਤ੍ਰ ਤਬ ਅਸੁਰ ਚਲਾਯੋ॥ਗੰਧ੍ਰਬਾਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕਾਲ ਬਗਾਯੋ॥
ਤੇ ਦੋਊ ਆਪੁ ਬੀਰ ਲਰਿ ਮਰੇ॥ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਭੂ ਪਰ ਪੁਨਿ ਝਰੇ॥੨੫੭॥

ਤਦ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਯੱਕ ਅਸਤਰ ਚਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਾਲ ਨੇ ਗੰਧਰਭ ਅਸਤਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਆਪਿਸ ਵਿਚ ਲੜ ਮਰੇ ਅਤੇ ਖੰਡ ਖੰਡ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ॥੨੫੭॥

ਚਾਰਣਾਸਤ੍ਰ ਜਬ ਅਸੁਰ ਸੰਧਾਨਾ॥ਚਾਰਣ ਉਪਜ ਠਾਢ ਭੇ ਨਾਨਾ॥
ਸਿਧ ਅਸਤ੍ਰ ਅਸਿ ਧੁਜ ਤਬ ਛੋਰਾ॥ਤਾਤੇ ਮੁਖ ਸ਼ੱਤ੍ਰਨ ਕੋ ਤੋਰਾ॥੨੫੮॥

ਤਦ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਨੇ ਚਾਰਣ ਅਸਤਰ ਛੱਡਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਚਾਰਣ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਤਦ ਕਾਲ ਨੇ ਸਿੱਧ ਅਸਤਰ ਚਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੁਸਮਣਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਭੰਨ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ॥੨੫੮॥

ਉਰਗ ਅਸਤ੍ਰ ਲੈ ਅਸੁਰ ਪ੍ਰਹਾਰਾ॥ਤਾਂਤੇ ਉਪਜੇ ਸਰਪ ਅਪਾਰਾ॥
ਖਗਪਤਿ ਅਸਤ੍ਰ ਤਜਾ ਤਬ ਕਾਲਾ॥ਭੱਛਿ ਗਏ ਨਾਗਨ ਦਰਹਾਲਾ॥੨੫੯॥

ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਸਰਪ ਅਸਤਰ ਛੱਡਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਸੱਪ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਤਦ ਕਾਲ ਨੇ ਗਰੁੜ ਅਸਤਰ ਚਲਾਇਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਗਰੁੜ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਹ ਝੱਟ ਸੱਪਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਗਏ॥੨੫੯॥

ਬਿੱਛੂ ਅਸਤ੍ਰ ਦਾਨਵਹਿ ਚਲਾਯੋ॥ਬਹੁ ਬਿਛੂਯਨ ਤਾਤੇ ਉਪਜਾਯੋ॥
ਲਸ਼ਿਟਕਾਸਤ੍ਰ ਅਸਿਧੁਜ ਤਬ ਛੋਰਾ॥ਸਭ ਹੀ ਡਾਂਕ ਅਠੂਹਨ ਤੋਰਾ॥੨੬੦॥

ਤਦ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਬਿਛੂ ਅਸਤਰ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬਿਛੂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਤਦ ਕਾਲ ਨੇ ਲਸ਼ਿਟਕਾ ਅਸਤਰ ਛੱਡਿਆ ਤਾਂ ਅਨੇਕ ਲਾਠੀਆਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਛੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ

****

ਦਿੱਤਾ।।੨੬੦।।

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਅਸ ਅਸੁਰ ਚਲਾਏ।।ਖੜਗਕੇਤ ਪਰ ਕਛੁ ਨ ਬਸਾਏ।।
ਅਸਤ੍ਰਨ ਸਾਥ ਅਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਛਏ।।ਜਾਂਕੌਂ ਲਗੇ ਲੀਨ ਤੇ ਭਏ।।੨੬੧।।

ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਛੱਡੇ, ਪਰ ਖੜਗਕੇਤ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਅਸਰ ਨ ਹੋਇਆ। ਅਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਅਸਤਰ ਭਿੜੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਓਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ।।੨੬੧।।

ਲੀਨ ਹ੍ਵੈ ਗਏ ਅਸਤ੍ਰ ਨਿਹਾਰੇ।।ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਿ ਅਸੁਰ ਪੁਕਾਰੇ।।
ਮਹਾ ਮੂਢ ਫਿਰਿ ਕੋਪ ਬਢਾਈ।।ਪੁਨਿ ਅਸਿਧੁਜ ਤਨ ਕਰੀ ਲਰਾਈ।।੨੬੨।।

ਜਦ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਤਰ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ 'ਹਾਇ ਹਾਇ' ਪੁਕਾਰਨ ਲੱਗੇ। ਮਹਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਫਿਰ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕੀਤੀ।।੨੬੨।।

ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਯੋ ਘੋਰ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ।।ਨਿਰਖਤ ਦੇਹ ਦਾਨਵੀ ਬਾਮਾ।।
ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਅਸਿਧੁਜ ਕੌ ਕਹੈਂ।।ਦਾਨਵ ਹੇਰਿ ਮੋਨ ਹ੍ਵੈ ਰਹੈਂ।।੨੬੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਘੋਰ=ਭਿਆਨਕ। ਬਾਮਾ=ਇਸਤਰੀਆਂ। ਮੋਨ=ਚੁਪ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭਿਆਨਕ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ 'ਧੰਨ ਧੰਨ' ਕਹਿ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਚੁਪ ਧਾਰ ਰੱਖੀ।।੨੬੩।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।।ਮਹਾਂ ਰੋਸ ਕੈ ਕੈ ਹਠੀ ਫੇਰਿ ਗਾਜੇ।।ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਘੋਰ ਬਾਦਿੱਤ੍ਰ ਬਾਜੇ।।
ਪ੍ਰਣੋ ਸੰਖ ਭੇਰੀ ਬਜੇ ਢੋਲ ਐਸੇ।।ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ ਕੇ ਕਾਲ ਕੀ ਰਾਤ੍ਰਿ ਜੈਸੇ।।੨੬੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਦਿੱਤ੍ਰ=ਜੰਗੀ ਵਾਜੇ। ਪ੍ਰਲੈ=ਪਰਲੋ।

ਹਠੀ ਸੂਰਮੇ ਬਹੁਤ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੱਜਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗੀ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਸੰਖ, ਭੇਰੀ ਅਤੇ ਢੋਲ ਆਦਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਪਰਲੋ ਦੀ ਰਾਤ ਹੋਵੇ।।੨੬੪।।

ਬਜੇ ਸੰਖ ਔ ਦਾਨਵੀ ਭੇਰ ਐਸੀ।।ਕਹੈ ਆਸੁਰੀ ਬ੍ਰਿਤ ਕੀ ਕ੍ਰਿਤ ਜੈਸੀ।।
ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬਾਜੰਤ ਬਾਂਕੇ ਬਜਾਵੈਂ।।ਮਨੋ ਚਿੱਤ ਕੋ ਕੋਪ ਭਾਖੇ ਸੁਨਾਵੈਂ।।੨੬੫।।

ਸੰਖ ਅਤੇ ਦਾਨਵ ਭੇਰੀਆਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਯੁੱਧ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਪਰੀਚੈ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਸਨ।।੨੬੫।।

ਕਿਤੇ ਬੀਰ ਬੱਜ੍ਰਾਨ ਕੇ ਸਾਥ ਪੇਲੇ।। ਭਰੇ ਬਸਤ੍ਰ ਲੋਹੂ ਮਨੋ ਫਾਗ ਖੇਲੇ।।
ਮੂਏ ਖਾਇਕੈ ਦੁਸ਼ਟ ਕੇਤੇ ਮਰੂਰੇ।। ਸੋਏ ਜਾਨ ਮਾਲੰਗ ਖਾਏ ਧਤੂਰੇ।।੨੬੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਫਾਗ=ਹੋਲੀ। ਮਰੂਰੇ=ਮਰੋੜੇ। ਧਤੂਰੇ=ਧਤੂਰਾ।

ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਬੱਜਰਾਂ ਨਾਲ ਪੇਲੇ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਭਿੱਜੇ ਕੱਪੜੇ ਇੰਝ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਹੋਲੀ ਖੇਡ ਕੇ ਆਏ ਹੋਣ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੁਸ਼ਟ ਮਰੋੜੇ ਖਾ ਖਾ ਮਰ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਲੰਮੇ ਪਏ ਇੰਝ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਮਲੰਗ ਧਤੂਰਾ ਖਾ ਕੇ ਪਏ ਹੋਣ।।੨੬੬।।

ਕਿਤੇ ਟੂਕ ਟੂਕੈ ਬਲੀ ਖੇਤ ਹੋਏ।। ਮਨੋ ਖਾਇਕੈ ਭੰਗ ਮਾਲੰਗ ਸੋਏ।।
ਬਿਰਾਜੈ ਕਟੇ ਅੰਗ ਬਸਤ੍ਰੇ ਲਪੇਟੇ।। ਜੁਮੇ ਕੇ ਮਨੋ ਰੋਜ ਮੈ ਗੌਂਸ ਲੇਟੇ।।੨੬੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਜੁਮੇ=ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, ਜੁਮਾ। ਗੌਂਸ=ਗੌਂਸ ਸੰਪਰਦਾਇ ਦੇ ਫਕੀਰ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਸਵਾਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਗੌਂਸ ਫਕੀਰ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਖਿਲਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਬੀਰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੇਟੇ ਪਏ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਮਲੰਗ ਭੰਗ ਪੀ ਕੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਹੋਣ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਕੱਟੇ ਅੰਗ ਬਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਲਪੇਟੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੁਮੇਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਗੌਂਸ-ਫਕੀਰ ਅਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗ ਖਿਲਾਰ ਕੇ ਲੰਮੇ ਪਏ ਹੋਣ।।੨੬੭।।

ਕਹੂੰ ਡਾਕਨੀ ਝਾਕਨੀ ਹਾਂਕ ਮਾਰੈਂ।। ਉਠੈ ਨਾਦ ਭਾਰੇ ਛੁਟੈਂ ਚੀਤਕਾਰੈਂ।।
ਕਹੂੰ ਘੂੰਮਿ ਝੂੰਮੈ ਪਰੇ ਖੇਤ ਬਾਜੀ।। ਨਿਵਾਜੇ ਝੁਕੈਹੈਂ ਮਨੌ ਕਾਬਿ ਕਾਜੀ।।੨੬੮।।

ਕਿਤੇ ਚੁੜੇਲਾਂ ਹੁੰਕਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਵਾਜਿਆਂ ਦੇ ਭਾਰੀ ਨਾਦ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਚੀਕਾਂ ਵਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਭੁਆਂਟਣੀ ਖਾਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਾਬੇ ਵਿਚ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਾਜ਼ੀ ਝੁਕੇ ਹੋਣ।।੨੬੮।।

ਹਠੀ ਬੱਧਿ ਗੋਪਾ ਗੁਲਿੱਤ੍ਰਾਣ ਬਾਂਕੇ।। ਚਲੇ ਕੋਪ ਕੈਕੈ ਹਠੀਲੇ ਨਿਸਾਂਕੇ।।
ਕਹੂੰ ਚਰਮ ਬਰਮੈਂ ਗਿਰੇ ਮਰਮ ਛੇਦੇ।। ਕਹੂੰ ਮਾਸ ਕੇ ਗਿੱਧ ਲੈ ਗੇਲ ਬੇਦੇ।।੨੬੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਸ਼ਾਂਕੇ=ਨਿਡਰ। ਚਰਮ ਬਰਮੈਂ=ਚਮੜੇ ਦੇ ਕਵਚ, ਢਾਲਾਂ।

ਅਰਥ-ਹਠੀ ਸੂਰਬੀਰ ਉਂਗਲੀਆਂ ਉਤੇ ਵੀ ਕਵਚ ਪਾਕੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਚੱਲ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਚਮੜੇ ਦੇ ਕਵਚ ਅਤੇ ਢਾਲਾਂ ਮੋਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਡਿੱਗੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਗਿੱਰਝਾਂ ਮਾਸ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।।੨੬੯।।

ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬਾਜੀ ਬਜੰਤ੍ਰੀ ਝਰੇ ਹੈਂ।।ਕਹੂੰ ਖੰਡ ਖੰਡ ਹ੍ਵੈ ਸਿਪਾਹੀ ਮਰੇ ਹੈਂ।।
ਕਹੂੰ ਮੱਤ ਦੰਤੀ ਪਰੇ ਹੈਂ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।ਗਿਰੇ ਭੂਮਿ ਪੱਬੈ ਮਨੋ ਬੱਜ੍ਰ ਮਾਰੇ।।੨੭੦।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਬਾਜੀ=ਘੋੜੇ। ਬਜੰਤ੍ਰੀ=ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ। ਮਦ ਦੰਤੀ=ਮਸਤ ਹਾਥੀ।

ਕਿਤੇ ਸੂਰਬੀਰ, ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਵਜੰਤਰੀ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਕਿਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਮਦ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਮਰੇ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਇੰਦਰ ਦੇ ਗੁਰਜ ਦੀ ਮਾਰ ਖਾ ਕੇ ਪਰਬਤ ਪਏ ਹੋਣ।।੨੭੦।।

ਸਵੈਯਾ।।ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਜਬੈ ਗਰਜ੍ਯੋ ਲਖਿ ਦੇਵ ਅਦੇਵ ਸਭੈ ਡਰਪਾਨੇ।।
ਆਨਿ ਪ੍ਰਲੈ ਦਿਨ ਸੋ ਪ੍ਰਗਟ੍ਯੋ ਸਿਤ ਸਾਇਕ ਲੈ ਅਸਿਕੇਤੁ ਰਿਸਾਨੇ।।
ਫੂਕ ਭਏ ਮੁਖ ਸੂਖਿ ਗਈ ਥੁਕਿ ਜੋਰਿ ਹਥ੍ਯਾਰ ਕਰੋਰਿ ਪਰਾਨੇ।।
ਮਾਨਹੁ ਸਾਵਨ ਕੇ ਬਦਰਾ ਸੁਨਿ ਮਾਰੁਤਿ ਕੀ ਘਹਰੈਂ ਭਹਰਾਨੇ।।੨੭੧।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਅਸਿਕੇਤੁ=ਮਹਾਂਕਾਲ। ਰਿਸਾਨੇ=ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਕਰੋਰਿ ਪਰਾਨੇ=ਕਰੋੜਾਂ ਭੱਜ ਗਏ।

ਜਦ ਉਹ ਕਿਰਪਾਨ ਕੱਢ ਕੇ ਗੱਜਿਆ ਤਾਂ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਸਾਰੇ ਭੈਭੀਤ ਹੋ ਗਏ। ਮਹਾਂਕਾਲ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਪਰਲੋ ਦੇ ਦਿਨ ਵਾਂਗ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਪਰਗਟ ਹੋਇਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਪੀਲਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਗੱਲ ਸੁਕ ਗਏ ਅਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਹਥਿਆਰ ਫੜ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜੇ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਤੇਜ਼ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਨੇ ਸਾਵਣ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਖੇਰੂੰ ਖੇਰੂੰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ।।੨੭੧।।

ਡਾਕਿ ਅਚੈਂ ਕਹੂੰ ਸ੍ਰੋਨ ਡਕਾਡਕ ਪ੍ਰੇਤ ਪਿਸਾਚ ਕਹੂੰ ਕਿਲਕਾਰੈਂ।।
ਬਾਜਤ ਹੈਂ ਕਹੂੰ ਡੌਰੂ ਡਮਾਂਡਮ ਭੈਰਵ ਭੂਤ ਕਹੂੰ ਭਭਕਾਰੈਂ।।
ਜੰਗ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਉਪੰਗ ਬਜੈਂ ਕਹੂੰ ਭੀਖਨ ਸੀ ਰਨ ਭੇਰਿ ਭਕਾਰੈਂ।।
ਆਨਿ ਅਰੈ ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਚਟਾਪਟ ਕੋਪਿ ਕਟਾਕਟ ਘਾਇ ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ।।੨੭੨।।

ਕਿਤੇ ਚੁੜੇਲਾਂ ਢਿੱਡ ਭਰ ਕੇ ਲਹੂ ਪੀ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਡੌਂਮਰੂ ਡਮ ਡਮ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਭੈਰਵ ਭੂਤ ਭੱਭਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਉਪੰਗ ਅਤੇ ਭੀਸ਼ਨ ਭੇਰੀਆ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਆਕੇ ਅੜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਹੂ ਨਿਕਲ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।।੨੭੨।।

ਐਸੀ ਬਿਲੋਕਿ ਕੈ ਮਾਰਿ ਮਚੀ ਭਟ ਕੋਪ ਭਰੇ ਅਰਿ ਓਰ ਚਹੈਂ।।

ਬਰਛੇ ਅਰੁ ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਦਾ ਬਰਛੀ ਤਿਰਸੂਲ ਗਹੈਂ॥
ਅਰਿ ਪੈਂ ਅਰਰਾਇਕੈ ਘਾਇ ਕਰੈਂ ਨ ਟਰੈਂ ਬਹੁ ਤੀਰ ਸਰੀਰ ਸਹੈਂ॥
ਪੁਰਜੇ ਪੁਰਜੇ ਤਨ ਭੇ ਰਨ ਮੈ ਦੁਖ ਤੇ ਤਨ ਮੈ ਮੁਖ ਤੇ ਨ ਕਹੈਂ॥੨੭੩॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘੋਰ ਮਾਰ ਕਾਟ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੇ ਬਰਛੇ, ਕਮਾਨ, ਤੀਰ, ਕਿਰਪਾਨ, ਗੁਰਜ, ਬਰਛੀ, ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਆਦਿ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜ ਲਏ। ਉਹ ਅੜਾ ਅੜਾ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਸਹਿ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਉਹ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ॥੨੭੩॥

ਅੜਿੱਲ॥ਪੀਸ ਪੀਸ ਕਰਿ ਦਾਂਤ ਦੁਬਹਿਯਾ ਧਾਵਹੀਂ॥
ਬਜ੍ਰ ਬਾਨ ਬਿਛੂਅਨ ਕੇ ਬਿਸਿਖ ਲਗਾਵਹੀਂ॥
ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਮਰਤ ਨ ਪਗੁ ਪਾਛੇ ਟਰੈਂ॥
ਹੋ ਚਟਪਟ ਆਨਿ ਬਰੰਗਨਿ ਤਿਨ ਪੁਰਖਨ ਬਰੈਂ॥੨੭੪॥

ਦੋ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ, ਦੰਦ ਪੀਹ ਪੀਹ ਭੱਜਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬੱਜਰ, ਬਾਣ, ਬਿਛੂਏ ਆਦਿ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਬੋਟੀ ਬੋਟੀ ਹੋ ਕੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪੱਛਰਾਵਾਂ ਆਕੇ ਤੁਰੰਤ ਵਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਨ॥੨੭੪॥

ਚਾਬਿ ਚਾਬਿ ਕਰਿ ਓਠ ਦੁਬਹਿਯਾ ਰਿਸਿ ਭਰੇ॥
ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਗਿਰੇਨ ਪਗੁ ਪਾਛੇ ਪਰੇ॥
ਜੂਝਿ ਜੂਝਿ ਰਨ ਗਿਰਤ ਸੁਭਟ ਸਮੁਹਾਇ ਕੈ॥
ਹੋ ਬਸੇ ਸੁਰਗ ਮੋ ਜਾਇ ਪਰਮ ਸੁਖ ਪਾਇਕੈ॥੨੭੫॥

ਦੰਦ ਪੀਹਦੇ ਦੈਂਤ ਫਿਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੇ ਅਤੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ, ਪਰ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਬੀਰ ਜੂਝ ਜੂਝ ਕੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਰਮ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਵੱਸ ਰਹੇ ਸਨ॥੨੭੫॥

ਸਵੈਯਾ॥ਕੋਪ ਘਨਾ ਕਰਿਕੈ ਅਸੁਰਾਰਦਨ ਕਾਢਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨਨ ਕੌ ਰਨ ਧਾਏ॥
ਹਾਂਕਿ ਹਥਜਾਰਨ ਲੈ ਉਮਡੇ ਰਨ ਕੌ ਤਜਿਕੈ ਪਗੁ ਦ੍ਵੈ ਨ ਪਰਾਏ॥
ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰਿ ਪੁਕਾਰਿ ਹਠੀ ਘਨ ਜਯੋਂ ਗਰਜੇ ਨ ਕਛੂ ਡਰਪਾਏ॥

ਮਾਨਹੁ ਸਾਵਨ ਕੀ ਰਿਤੁ ਮੈ ਘਨ ਬੂੰਦਨ ਜਜੋਂ ਸਰ ਤਜੋਂ ਬਰਖਾਏ॥੨੭੬॥

ਰਾਕਸ਼ ਹੋਰ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਗੱਜ ਉਠੇ। ਉਹ ਸ਼ਸਤਰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਛੱਡਕੇ ਦੋ ਕਦਮ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ। ਉਹ ਹੱਠੀ ਨਿੱਡਰ ਹੋ ਕੇ 'ਮਾਰ ਮਾਰ' ਪੁਕਾਰਦੇ, ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਬੱਦਲ ਗੱਜ ਕੇ ਮੀਂਹ ਪਾ ਰਹੇ ਹੋਣ॥੨੭੬॥

ਧੂਲ ਜਟਾਯੁ ਤੇਂ ਅਦਿਕ ਸੂਰ ਸਭੈ ਉਮਡੇ ਕਰ ਆਯੁਧ ਲੈਕੈ॥
ਕੋਪ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲ਼ਏ ਕਰ ਬਾਨ ਮਹਾਂ ਹਠ ਠਾਨਿ ਬਡੀ ਰਿਸਿਕੈਕੈ॥
ਚੌਪਿ ਚੜ੍ਹੇ ਚਹੂੰ ਓਰਨ ਤੇ ਬਰਿਯਾਰ ਬਡੇ ਦੋਊ ਨੈਨ ਤਚੈਕੈ॥
ਆਨਿ ਅਰੇ ਖੜਗਾਧੁਜ ਸੌ ਨ ਚਲੇ ਪਗੁ ਦ੍ਵੈ ਬਿਮੁਖਾਹਵ ਹ੍ਵੈਕੈ॥੨੭੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਆਯੁਧ=ਹਥਿਆਰ। ਤਚੈਕੈ=ਤੱਕ ਕੇ।

ਧੂਲ, ਜਟਾਯੋ ਆਦਿ ਸੂਰਬੀਰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜਕੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਅਤੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਆਦਿ ਲੈ ਲਏ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਬੀਰ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਤੱਕ ਕੇ ਚੌਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਆ ਚੜ੍ਹੇ। ਉਹ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨਾਲ ਆ ਭਿੜੇ ਅਤੇ ਦੋ ਕਦਮ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇ॥੨੭੭॥

ਭਾਰੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਭਰੇ ਮਨ ਮੈ ਭਟ ਧਾਇ ਪਰੇ ਬਿਬਿਧਾਯੁਧ ਲੀਨੇ॥
ਕੌਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਸੇ ਸਭ ਸਾਜਨ ਓਠਨ ਚਾਬਿ ਬਡੀ ਰਿਸਿ ਕੀਨੇ॥
ਆਛੇ ਕੁਲਾਨ ਬਿਖੇ ਉਪਜੇ ਸਭ ਕੌਨਹੂੰ ਬਾਤ ਬਿਖੈ ਨਹਿ ਹੀਨੇ॥
ਜੂਝਿ ਗਿਰੇ ਖੜਗਾਧੁਜ ਸੌ ਲਰਿ ਸ੍ਰੋਨਿਤ ਸੋ ਸਿਗਰੇ ਅੰਗ ਭੀਨੇ॥੨੭੮॥

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਰੋਹ ਭਰਕੇ, ਸੂਰਬੀਰ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਵਚ ਕਿਰਪਾਨ ਸਜਾ ਰਖੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਬੁਲ੍ਹ ਟੁਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਚੰਗੇ ਖਾਨਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੱਲੋਂ ਹੀਣੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜ ਗਏ॥੨੭੮॥

ਚੌਪਈ॥ਇਹ ਬਿਧਿ ਕੋਪ ਕਾਲ ਜਬ ਭਰਾ॥ਦੁਸ਼ਟਨ ਕੋ ਛਿਨ ਮੈ ਬਧੁ ਕਰਾ॥
ਆਪੁ ਹਾਥ ਦੈ ਸਾਧ ਉਬਾਰੇ॥ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਅਨੇਕ ਛਿਨਕ ਮੋ ਟਾਰੇ॥੨੭੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਧੁ ਕਰਾ=ਮਾਰਿਆ। ਹਾਥ ਦੈ=ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਕੇ। ਸਾਧ ਉਬਾਰੇ=ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ

ਬਚਾ ਲਿਆ।।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਦ ਕਾਲ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਖੁਦ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਖਿਣ ਭਰ ਵਿਚ ਦੁਸਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੨੭੯।।

ਅਸਿਧੁਜ ਜੂ ਕੋਪਾ ਜਬ ਹੀ ਰਨ।।ਮਾਰਤ ਭਯੋ ਸ਼ੱਤ੍ਰਗਨ ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ।।
ਸਭ ਸਿਵਕਨ ਕਹ ਲਿਓ ਉਬਾਰਾ।।ਦੁਸ਼ਟ ਗਨਨ ਕੋ ਕਰਾ ਪ੍ਰਹਾਰਾ।।੨੮੦।।

ਜਦ ਕਾਲ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਉਸ ਸਭ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ।।੨੮੦।।

ਇਹ ਬਿਧਿ ਹਨੇ ਦੁਸ਼ਟ ਜਬ ਕਾਲਾ।।ਗਿਰਿ ਗਿਰਿ ਪਰੇ ਧਰਨਿ ਬਿਕਰਾਲਾ।।
ਨਿਜ ਹਾਥਨ ਦੈ ਸੰਤ ਉਬਾਰੇ।।ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਅਨੇਕ ਤਨਿਕ ਮਹਿ ਮਾਰੇ।।੨੮੧।।

ਕਾਲਾ=ਮਹਾਂਕਾਲ। ਧਰਨਿ=ਧਰਤੀ ਉਤੇ। ਬਿਕਰਾਲਾ=ਵਿਕਰਾਲ ਦੈਂਤ। ਸੰਤ ਉਬਾਰੇ=ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾਲ ਨੇ ਜਦ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ ਦੈਂਤ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਉਸ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੨੮੧।।

ਦਾਨਵ ਅਮਿਤ ਕੋਪ ਕਰਿ ਢੂਕੇ।।ਮਾਰਹਿ ਮਾਰਿ ਦਸੌ ਦਿਸਿ ਕੂਕੇ।।
ਬਹੁਰਿ ਕਾਲ ਕੁਪਿ ਖੜਗ ਸੰਭਾਰਾ।।ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸੈਨ ਪਲ ਬੀਚ ਪ੍ਰਹਾਰਾ।।੨੮੨।।

ਦੈਂਤ ਹੋਰ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ 'ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ' ਪੁਕਾਰਨ ਲੱਗੇ। ਫਿਰ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਵੀ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਖੜਗ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਉਤੇ ਉਸ ਵਾਰ ਕੀਤਾ।।੨੮੨।।

ਬਹੁਰਿ ਕੋਪ ਕਰਿ ਦੁਸ਼ਟ ਅਪਾਰਾ।।ਮਹਾਂਕਾਲ ਕੌ ਚਹਤ ਸੰਘਾਰਾ।।
ਜਿਮਿ ਗਗਨਹਿ ਕੋਈ ਬਾਨ ਚਲਾਵੈ।।ਤਾਹਿ ਨ ਲਗੈ ਤਿਸੀ ਪਰ ਆਵੈ।।੨੮੩।।

ਫਿਰ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਆਕਾਸ਼ ਉਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਲੱਗਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਓਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।।੨੮੩।।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਬਾਦਿੱਤ੍ਰ ਬਜਾਇ।।ਦਾਨਵ ਨਿਕਟ ਪਹੂਚੇ ਆਇ।।
ਮਹਾਂਕਾਲ ਤਬ ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਰੋ।।ਸੰਤ ਉਬਾਰਿ ਦੋਖਿਯਨ ਮਾਰੋ।।੨੮੪।।

ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਦੈਂਤ ਮਹਾਂਕਾਲ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਅਤੇ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੨੮੪॥

ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਰਿ ਦਾਨਵ ਮਾਰੇ॥ ਤਿਲ ਤਿਲ ਪ੍ਰਾਇ ਸਕਲ ਕਰਿ ਡਾਰੇ॥
ਪਾਵਕਾਸਤ੍ਰ ਕਲਿ ਬਹੁਰਿ ਚਲਾਯੋ॥ ਸੈਨ ਅਸੁਰ ਕੋ ਸਗਲ ਗਿਰਾਯੋ॥੨੮੫॥

ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਅਗਨੀ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਡੇਗ ਦਿੱਤਾ॥੨੮੫॥

ਬਰੁਣਾਸਤ੍ਰ ਦਾਨਵ ਤਬ ਛੋਰਾ॥ ਜਾਂਤੇ ਪਾਵਕਾਸਤ੍ਰ ਕਹ ਮੋਰਾ॥
ਬਾਸ੍ਵਾਸਤ੍ਰ ਤਬ ਕਾਲ ਚਲਾਯੋ॥ ਇੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਤੱਛ ਹ੍ਵੈ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ॥੨੮੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਬਾਸ੍ਵਾਸਤ੍ਰ=ਬਾਸਵ ਅਸਤਰ, ਇੰਦਰ ਅਸਤਰ। ਪ੍ਰਤੱਛ=ਪ੍ਰਤੱਖ।

ਤਦ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਵਰੁਨ ਅਸਤਰ ਛਡਿਆ ਜਿਸ ਅਗਨੀ ਅਸਤਰ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਤਦ ਕਾਲ ਨੇ ਬਾਸਵ ਅਸਤਰ ਛੱਡਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੰਦਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗਾ॥੨੮੬॥

ਦਾਨਵ ਨਿਰਖਿ ਠਾਢ ਰਨ ਬਾਸਵ॥ ਪੀਵਤ ਭਯੋ ਕੂਪ ਦ੍ਵੈ ਆਸਵ॥
ਕਰਿਕੈ ਕੋਪ ਅਤੁਲ ਅਸ ਗਰਜਾ॥ ਭੂੰਮਿ ਅਕਾਸ਼ ਸ਼ਬਦ ਸੁਨਿ ਲਰਜਾ॥੨੮੭॥

ਦੈਂਤ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਵੇਖਕੇ ਦੋ ਖੂਹ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਪੀ ਗਏ। ਤਦ ਫਿਰ ਇੰਦਰ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰਕੇ ਗੱਜਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਕੰਬ ਗਏ॥੨੮੭॥

ਅਮਿਤ ਬਾਸਵਹਿ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥ ਬਰਮ ਚਰਮ ਸਭ ਭੇਦਿ ਪਧਾਰੇ॥
ਜਨੁਕ ਨਾਗ ਬਾਂਬੀ ਧਸਿ ਗਏ॥ ਭੂਤਲ ਭੇਦਿ ਪਤਾਰ ਸਿਧਏ॥੨੮੮॥

ਇੰਦਰ ਨੇ ਫਿਰ ਅਨੇਕਾਂ ਤੀਰ ਚਲਾਏ। ਜਿਹੜੇ ਕਵਚ, ਢਾਲ ਆਦਿ ਸਭ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਪਾਰ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਨਾਗ ਆਪਣੀ ਹੁੱਡ ਵਿਚ ਵੜ ਗਏ ਹੋਣ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਪਾੜਕੇ ਪਾਤਾਲ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਹੋਣ॥੨੮੮॥

ਅਮਿਤ ਰੋਸ ਬਾਸਵ ਤਬ ਕਿਯਾ॥ ਧਨੁਖ ਬਾਨ ਕਰ ਭੀਤਰ ਲਿਯਾ॥
ਅਮਿਤ ਕੋਪ ਕਰਿ ਬਿਸਿਖ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥ ਫੋਰਿ ਦਾਨਵਨ ਪਾਰ ਪਧਾਰੇ॥੨੮੯॥

ਇੰਦਰ ਨੇ ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਆ। ਉਸ

****
ਅਪਾਰ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਏ।।੨੮੯।।

ਦਾਨਵ ਅਧਿਕ ਰੋਸ ਕਰਿ ਧਾਏ।।ਦੇਵ ਪੂਜ ਰਨ ਮਾਂਝ ਭਜਾਏ।।
ਭਜਤ ਦੇਵ ਨਿਰਖੇ ਕਲਿ ਜਬਹੀ।।ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਛੋਰੇ ਰਨ ਤਬਹੀ।।੨੯੦।।

ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਵਿਚੋਂ ਭੌਂਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਾਂਕਾਲ ਜਦ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਦੇਵਤੇ ਭੱਜ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਅਸਤਰ -ਸ਼ਸਤਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ।।੨੯੦।।

ਬਾਨਨ ਕੀ ਬਰਖਾ ਕਲਿ ਕਰੀ।।ਲਾਗਤ ਸੈਨ ਦਾਨਵੀ ਜਰੀ।।
ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਅਨੇਕ ਨਿਧਨ ਕਹ ਗਏ।।ਬਹੁਰਿ ਉਪਜਿ ਬਹੁ ਠਾਢੇ ਭਏ।।੨੯੧।।

ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਬਾਣਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਬਲ ਉਠੀ। ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮਰ ਗਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਫਿਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਉੱਠ ਖਲੋਤੇ।।੨੯੧।।

ਬਹੁਰਿ ਕਾਲ ਕੁਪਿ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।ਬੇਧਿ ਦਾਨਵਨ ਪਾਰ ਪਧਾਰੇ।।
ਦਾਨਵ ਤਬੈ ਅਧਿਕ ਕਰਿ ਕ੍ਰੁੱਧਾ।।ਮੰਡਾ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਤਨ ਜੁੱਧਾ।।੨੯੨।।

ਕਾਲ ਨੇ ਫਿਰ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ ਜਿਹੜੇ ਦਾਨਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਪਾਰ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।੨੯੨।।

ਮਹਾਂਕਾਲ ਤਬ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।ਦਾਨਵ ਏਕ ਏਕ ਕਰਿ ਮਾਰੇ।।
ਤਿਨ ਤੇ ਬਹੁ ਉਪਜਿਤ ਰਨ ਭਏ।।ਮਹਾਂਕਾਲ ਕੇ ਸਮੁਹਿ ਸਿਧਏ।।੨੯੩।।

ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਫਿਰ ਤੀਰ ਚਲਾ ਕੇ ਇੱਕ ਇੱਕ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਹਾਂਕਾਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖਲੋਤੇ।।੨੯੩।।

ਜੇਤਿਕ ਧਏ ਤਿਤਕ ਕਲਿ ਮਾਰੇ।।ਰਥੀ ਗਜੀ ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰਿ ਡਾਰੇ।।
ਤਿਨਤੇ ਉਪਜਿ ਠਾਢ ਭੇ ਘਨੇ।।ਰਥੀ ਗਜੀ ਬਾਜੀ ਸੁਭ ਬਨੇ।।੨੯੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਠਾਢ ਭੇ=ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਘਨੇ=ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ।

ਜਿੰਨੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ, ਉਨਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕਾਲ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰੱਥਵਾਨ, ਹਾਥੀਵਾਨ, ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਆਦਿ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਫਿਰ ਅਨੇਕਾਂ ਰੱਥਵਾਨ, ਹਾਥੀਵਾਨ ਅਤੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ।।੨੯੪।।

ਬਹੁਰਿ ਕਾਲ ਕਰਿ ਕੋਪ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥ਦੈਤ ਅਨਿਕ ਮ੍ਰਿਤੁ ਲੋਕ ਪਧਾਰੇ॥
ਮਹਾਂਕਾਲ ਬਹੁਰੌ ਧਨੁ ਧਰਾ॥ਸੈ ਸੈ ਬਾਨ ਏਕ ਇਕ ਹਰਾ॥੨੯੫॥

ਫਿਰ ਕਾਲ ਨੇ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ ਜਮ ਲੋਕ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ। ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਫਿਰ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਸੌ ਸੌ ਤੀਰ ਉਸ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਏ॥੨੯੫॥

ਸੈ ਸੈ ਏਕ ਏਕ ਸਰ ਮਾਰਾ॥ਸੈ ਸੈ ਗਿਰੀ ਸ੍ਰੋਨ ਕੀ ਧਾਰਾ॥
ਸਤ ਸਤ ਅਸੁਰ ਉਪਜਿ ਭੇ ਠਾਢੇ॥ਅਸੀ ਗਜੀ ਕੌਚੀ ਬਲ ਗਾਢੇ॥੨੯੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰੋਨ ਕੀ ਧਾਰਾ=ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ। ਸਤ ਸਤ=ਸੌ ਸੌ।

ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਫਿਰ ਸੌ ਸੌ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੌ ਸੌ ਖ਼ੂਨ ਦੀ ਧਾਰਾਂ ਵਹਿ ਤੁਰੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਫਿਰ ਸੌ ਸੌ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹ ਘੋੜ ਸਵਾਰ, ਹਾਥੀਵਾਨ ਅਤੇ ਕਵਚਧਾਰੀ ਸੂਰਬੀਰ ਬਣ ਗਏ॥੨੯੬॥

ਰੂਪ ਹਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਧਾਰਿ ਕਲਿ॥ਗਰਜਤ ਭਯੋ ਅਤੁਲ ਕਰਿ ਕੈ ਬਲ॥
ਕਹ ਕਹ ਹਸਾ ਕਾਲ ਬਿਕਰਾਲਾ॥ਕਾਢੈ ਦਾਂਤ ਤਜਤ ਮੁਖ ਜ੍ਵਾਲਾ॥੨੯੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਹ ਕਹ ਹਸਾ=ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਹੱਸਿਆ। ਤਜਤ=ਛਡੱਦਾ ਸੀ। ਮੁਖ ਜਵਾਲਾ—ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ।

ਹਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਕਾਲ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਬਲ ਧਾਰ ਕੇ ਗੱਜਣ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਹੱਸਿਆ। ਉਸ ਦੰਦ ਕੱਢੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਜਵਾਲਾ ਰੂਪੀ ਅੱਗ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗੀ॥੨੯੭॥

ਏਕ ਏਕ ਰਨ ਬਾਨ ਚਲਾਯੋ॥ਸਹਸ ਸਹਸ ਦਾਨਵ ਕਹ ਘਾਯੋ॥
ਕੇਤਿਕ ਸੁਭਟ ਦਾੜ੍ਹ ਗਹਿ ਚਾਬੇ॥ਕੇਤਿਕ ਸੁਭਟ ਪਾਵ ਤਰ ਦਾਬੇ॥੨੯੮॥

ਉਸ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਇਕ ਇਕ ਬਾਣ ਚਲਾਇਆ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਦਾੜ੍ਹ ਹੇਠ ਚਬਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਥੱਲੇ ਦੇ ਕੇ ਫੇਹ ਦਿੱਤਾ॥੨੯੮॥

ਕੇਤਕ ਪਕਰਿ ਭੱਛ ਕਰਿ ਲਯੋ॥ਤਿਨ ਤੇ ਏਕ ਨ ਉਪਜਤ ਭਯੋ॥
ਕਿਤਕਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਕਰਖਨ ਕੀਯੋ॥ਸਭਹਿਨ ਕੋ ਸ੍ਰੋਨਿਤ ਹਰਿ ਲੀਯੋ॥੨੯੯॥

ਕਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਖਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਹੋਰ ਪੈਦਾ ਨ ਹੋਇਆ। ਕਿੰਨਿਆਂ ਦਾ ਅੱਖ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਹੀ ਖਿੱਚ ਕੇ ਲਹੂ ਚੂਸ ਲਿਆ॥੨੯੯॥

++

ਸ੍ਰੋਨ ਰਹਿਤ ਦਾਨਵ ਜਬ ਭਯੋ॥ਦੈਤ ਪਰਾਜਨ ਤੇ ਰਹਿ ਗਯੋ॥
ਸ੍ਰਮਿਤ ਅਧਿਕ ਹ੍ਵੈ ਛਾਡਤ ਸ੍ਵਾਸਾ॥ਤਾ ਤੇ ਕਰਤ ਦੈਤ ਪਰਗਾਸਾ॥੩੦੦॥

ਜਦ ਦੈਂਤ ਲਹੂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਦੈਂਤ ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ. ਹੁਣ ਉਹ ਥੱਕ ਕੇ ਸਵਾਸ ਛੱਡਦੇ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਸਨ॥੩੦੦॥

ਪਵਨਾ ਕਰਖ ਕਰਾ ਤਬ ਕਾਲਾ॥ਘਟੇ ਬਢਨ ਤੇ ਅਰਿ ਬਿਕਰਾਲਾ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਜਬ ਆਕਰਖਨ ਕੀਯਾ॥ਸਭ ਬਲ ਹਰਿ ਅਸੁਰਨ ਕਾ ਲੀਯਾ॥੩੦੧॥

ਕਾਲ ਨੇ ਪਵਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿਚਿਆ. ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਕਰਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੱਧਣ ਤੋਂ ਰੁਕ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਵਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਕੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਬਲ ਖੋਹ ਲਿਆ॥੩੦੧॥

ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਜੋ ਅਸੁਰ ਪੁਕਾਰਤ॥ਤਿਹ ਤੇ ਅਮਿਤ ਦੈਤ ਤਨ ਧਾਰਤ॥
ਬਾਚਾ ਕਰਖ ਕਾਲ ਤਬ ਕਯੋ॥ਬੋਲਨ ਤੇਂ ਦਾਨਵ ਰਹਿ ਗਯੋ॥੩੦੨॥

ਦੈਂਤ ਜਦ 'ਮਾਰ ਮਾਰ' ਪੁਕਾਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਅਨੇਕ ਦੈਂਤ ਸਰੀਰ ਧਾਰਣ ਕਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ. ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਬੋਲਣ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ॥੩੦੨॥

ਦਾਨਵ ਜਬ ਬੋਲਹਿ ਰਹਿ ਗਯੋ॥ ਚਿੰਤਾ ਕਰਤ ਚਿੱਤ ਮੋ ਭਯੋ॥
ਤਾਹੀ ਤੇਂ ਦਾਨਵ ਬਹੁ ਭਏ॥ਸਨਮੁਖ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕੇ ਧਏ॥੩੦੩॥

ਜਦ ਦੈਂਤ ਬੋਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਫਿਰਕਮੰਦ ਹੋਏ। ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕਾਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਲ ਭੱਜ ਪਏ॥੩੦੩॥

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਕਰਿ ਕੋਪ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥ਮਹਾਂਬੀਰ ਬਰਿਯਾਰ ਡਰਾਰੇ॥
ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਤਬ ਗਰਜ ਸੰਭਾਰੀ॥ਬਹੁਤਨ ਕੀ ਮੇਧਾ ਕਢਿ ਡਾਰੀ॥੩੦੪॥

ਉਹ ਮਹਾਂਬਲੀ ਵਿਕਰਾਲ ਸੂਰਮੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਕੇ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈਕੇ ਟੁੱਟ ਪਏ। ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਫਿਰ ਗੱਜ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੀ ਮਿੱਝ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ॥੩੦੪॥

ਤਿਨ ਕੀ ਭੂਅ ਮੇਜਾ ਜੋ ਪਰੀ॥ਤਾਂਤੇ ਸੈਨ ਦੇਹ ਬਹੁ ਧਰੀ॥
ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਕੋਪ ਅਪਾਰਾ॥ਜਾਗਤ ਭਏ ਅਸੁਰ ਬਿਕਰਾਰਾ॥੩੦੫॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿੱਝ ਜਦ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸੈਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ। ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਏ ਵਿਕਰਾਲ ਦੈਂਤ 'ਮਾਰ ਮਾਰ' ਕਰਦੇ ਜਾਗ ਪਏ॥੩੦੫॥

ਤਿਨਕੇ ਫੇਰਿ ਮੂੰਡਿ ਕਲਿ ਡਰੇ।।ਤਾਤੇ ਮੇਧਾ ਜੋ ਭੂਅ ਪਰੇ।।
ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਹਿ ਅਸੁਰ ਜਗੇ ਰਨ।।ਸੂਰਬੀਰ ਬਰਿਯਾਰ ਮਹਾਂ ਮਨ।।੩੦੬।।

ਕਾਲ ਨੇ ਫਿਰ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਾੜ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਮਿੱਝ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗੀ। ਉਹ ਸੂਰਬੀਰ ਦੈਂਤ 'ਮਾਰ ਮਾਰ' ਕਰਦੇ ਫਿਰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ।।੩੦੬।।

ਪੁਨਿ ਕਰਿ ਕਾਲ ਗਦਾ ਰਿਸਿ ਧਰੀ।।ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਖੋਪਰੀ ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰੀ।।
ਜੇਤੇ ਟੂਕ ਖੋਪ੍ਰਯਨ ਪਰੇ।।ਤੇਤਿਕ ਰੂਪ ਦਾਨਵਨ ਧਰੇ।।੩੦੭।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਰਿਸਿ=ਰੋਹ ਵਿਚ। ਸ਼ੱਤ੍ਰ=ਦੁਸ਼ਮਣ। ਖੋਪ੍ਰਯਨ=ਖੋਪਰੀਆਂ।

ਫਿਰ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੁਰਜ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੀਆਂ ਖੋਪਰੀਆਂ ਚੂਰ ਚੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਖੋਪਰੀਆਂ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋਏ ਓਨੇ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋਰ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਧਾਰ ਲਏ।।੩੦੭।।

ਕੇਤਿਕ ਗਦਾ ਪਾਨ ਗਹਿ ਧਾਏ।।ਕੇਤਿਕ ਖੜਗ ਹਾਥ ਲੈ ਆਏ।।
ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕੈ ਕੋਪਹਿ ਸਰਜੇ।।ਮਾਨਹੁ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਘਨ ਗਰਜੇ।।੩੦੮।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਨ=ਹੱਥ। ਮਾਨਹੁ=ਮਾਨੋਂ।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਜ ਫੜ ਕੇ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਖੜਗ ਫੜ ਕੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਮਾਰ ਮਾਰ ਕਰਦੇ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਮਹਾਂਕਾਲ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗ ਗੱਜ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।।੩੦੮।।

ਆਨਿ ਕਾਲ ਕਹ ਕਰਤ ਪ੍ਰਹਾਰਾ।।ਇਕ ਇਕ ਸੂਰ ਸਹਸ ਹਥਿਯਾਰਾ।।
ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਹ ਲਗਤ ਨ ਭਏ।।ਤਾਮਹਿ ਸਭੈ ਲੀਨ ਹ੍ਵੈ ਗਏ।।੩੦੯।।

ਇਕ ਇਕ ਸੂਰਮਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਸਤਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੱਜਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰ ਮਹਾਂਕਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।।੩੦੯।।

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲੀਨ ਲਖਿ ਅਸੁਰ ਰਿਸਾਨੇ।।ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੋਪਿ ਸਿਧਾਨੇ।।
ਅਮਿਤ ਕੋਪ ਕਰਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰਤ।।ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਦਿਸਿ ਦਸੋਂ ਪੁਕਾਰਤ।।੩੧੦।।

ਪਦ ਅਰਕ - ਲਖਿ=ਵੇਖਕੇ। ਰਿਸਾਨੇ=ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਏ। ਸਿਧਾਨੇ=ਚਲੇ ਗਏ।

ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਵੇਖਕੇ, ਦੈਂਤ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਏ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਚੱਲ ਪਏ। ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਬੜੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਵਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ

ਸਭ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੩੧੦॥

ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕੀ ਸੁਨਿ ਧੁਨਿ ਕਾਨਾ॥ ਕੋਪਾ ਕਾਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗਹਿ ਨਾਨਾ॥
ਹਾਂਕਿ ਹਾਂਕਿ ਹਥਿਯਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥ ਦੁਸ਼ਟ ਅਨਿਕ ਪਲ ਬੀਚ ਸੰਘਾਰੇ॥੩੧੧॥

'ਮਾਰ ਮਾਰ' ਦੀ ਧੁੰਨ ਸੁਣ ਕੇ ਕਾਲ ਬਹੁਤ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਖਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਉਸ ਹਥਿਆਰ ਚਲਾਏ ਅਤੇ ਪਲ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੩੧੧॥

ਤਿਨਤੇ ਮੇਦ ਮਾਂਸ ਜੋ ਪਰੋ॥ ਤਾ ਤੇ ਬਹੁ ਅਸੁਰਨ ਤਨ ਧਰੋ॥
ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਹਿ ਸਮੁਹਿ ਸਿਧਾਏ॥ ਬਾਂਧੇ ਚੁੰਗ ਚੌਪਿ ਤਨ ਆਏ॥੩੧੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਮੇਦ=ਮਿੱਝ। ਚੁੰਗ=ਗੁੱਹ, ਟੋਲਾ। ਚੌਪਿ=ਚਾਅ, ਉਮੰਗ, ਹੁਲਾਸ, ਖੁਸ਼ੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਮਿੱਝ ਅਤੇ ਮਾਸ ਡਿੱਗਾ ਉਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ 'ਮਾਰ ਮਾਰ' ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਟੋਲੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਚੁੰਗੀਆਂ ਭਰਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੱਲ ਭੱਜੇ॥੩੧੨॥

ਇਕ ਇਕ ਟੂਕ ਸਹਸ ਕਰਿ ਡਾਰੇ॥ ਤਿਨ ਤੇਂ ਭਏ ਅਸੁਰ ਰਨ ਭਾਰੇ॥
ਤਿਨਕੇ ਟੂਕ ਟੂਕ ਕਰਿ ਲੱਛਨ॥ ਗੀਧ ਪਿਸਾਚ ਗਏ ਕਰਿ ਭੱਛਨ॥੩੧੩॥

ਇਕ ਇਕ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਭਾਰੀ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਟੁਕੜੇ ਗਿੱਰਝਾਂ ਅਤੇ ਪਿਸ਼ਾਚ ਖਾ ਗਏ॥੩੧੩॥

ਤੇ ਭੀ ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਕਰਿ ਧਾਏ॥ ਜੋ ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰਿ ਸੁਭਟ ਗਿਰਾਏ॥
ਤਿਨਕੀ ਕਰੀ ਨਾਸ ਸਭ ਸੈਨਾ॥ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਰ ਰੰਚਕ ਭੈ ਨਾ॥੩੧੪॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰਕੇ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਮੁੜ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਤਾ ਵੀ ਭੈ ਨ ਮੰਨ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੩੧੪॥

ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਜੋਧਾ ਕਹੂੰ ਗਾਜਹਿ॥ ਜੰਬੁਕ ਗੀਧ ਮਾਸ ਲੈ ਭਾਜਹਿ॥
ਪ੍ਰੇਤ ਪਿਸਾਚ ਕਹੂੰ ਲਿਲਕਾਰਹਿ॥ ਡਾਕਨਿ ਡਾਕਿ ਕਿਲਕਟੀ ਮਾਰਹਿ॥੩੧੫॥

ਯੋਧੇ ਕਿਤੇ 'ਮਾਰ ਮਾਰ' ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗਿੱਦੜ ਅਤੇ ਗਿੱਰਝਾਂ ਮਾਸ ਲੈ ਕੇ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਪਿਸ਼ਾਚ ਲਲਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਚੁੜੇਲਾਂ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੩੧੫॥

ਕੋਕਿਲ ਕਾਕ ਜਹਾਂ ਕਿਲਕਾਰਹਿ ।। ਸ੍ਰੋਨਤ ਕੇ ਕੇਸਰ ਘਸਿ ਡਾਰਹਿ ।।
ਜਾਨੁਕ ਢੋਲ ਬਡੇ ਡਫ ਸੋਹੈ ।। ਦੇਵ ਦੈਤ ਦਾਨਵ ਮਨ ਮੋਹੈ ।। ੩੧੬ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੋਕਿਲ=ਕੋਇਲ। ਕਾਕ=ਕਾਂ। ਸ੍ਰੋਨਤ=ਲਹੂ। ਮਨ ਮੋਹੈ=ਮਨ ਮੋਹਦੇ ਸਨ।

ਕੋਇਲ ਅਤੇ ਕਾਂ ਜਿਥੇ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਖੂਨ ਦਾ ਕੇਸਰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆ ਡਫਲੀਆਂ ਢੋਲਾਂ ਵਾਂਗ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਸਭ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।। ੩੧੬ ।।

ਬਾਨ ਜਾਨ ਕੁੰਕਮਾ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ।। ਮੂਠਿ ਗੁਲਾਲਨ ਬਰਛਾ ਭਾਰੇ ।।
ਢਾਲ ਮਨੋ ਡਫਮਾਲਾ ਬਨੀ ।। ਪਿਚੁਕਾਰਿਯੈ ਤੁਫੰਗੈਂ ਘਨੀ ।। ੩੧੭ ।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੁਕੰਮਾ=ਕੇਸਰ, ਕੁੰਗੂ, ਲਾਖ ਦਾ ਗੋਲਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਲਾਲ ਭਰਕੇ ਹੋਲੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਚਲਾਈਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਏਨਾ ਪਤਲਾ ਅਤੇ ਭੁਰਭੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰਾ ਠੋਕਰ ਵੱਜਣ ਤੇ ਫੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਲਾਲ ਖਿਲਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਲਾਲਨ=ਗੁਲਾਲ। ਡਫਮਾਲਾ=ਡਫਲੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ।

(ਹੋਲੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ) ਤੀਰ ਮਾਨੋਂ ਲਾਖ ਦੇ ਗੋਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬਰਛੇ ਮਾਨੋਂ ਗੁਲਾਲ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਸਨ। ਢਾਲ ਮਾਨੋਂ ਡਫਲੀ ਬਣ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕ ਮਾਨੋਂ ਪਿਚਕਾਰੀ ਬਣ ਗਈ ਸੀ।। ੩੧੭ ।।

ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਯੋ ਘੋਰ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ ।। ਕਾਂਪਾ ਇੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰ ਕੋ ਧਾਮਾ ।।
ਪਸੁ ਪੰਛੀ ਅਤਿ ਹੀ ਅਕੁਲਾਏ ।। ਛੋਡਿ ਧਾਮ ਕਾਨਨਹਿ ਸਿਧਾਏ ।। ੩੧੮ ।।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਘੋਰ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਚੰਦਰ ਲੋਕ ਵੀ ਕੰਬ ਗਏ। ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਵੀ ਬੇਹੱਦ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਲ ਭੱਜ ਗਏ।। ੩੧੮ ।।

ਬਾਜੀ ਕਹੂੰ ਘਾਇਲ ਭਭਕਾਵਤ ।। ਉਠਿ ਉਠਿ ਸੁਭਟ ਸਮੁਹ ਕਹ ਧਾਵਤ ।।
ਕਹਕਹਾਟ ਕਹੂੰ ਕਾਲ ਸੁਨਾਵੈਂ ।। ਭੀਖਨ ਸੁਨੇ ਨਾਮ ਭੈ ਆਵੈਂ ।। ੩੧੯ ।।

ਕਿਤੇ ਜ਼ਖਮੀ ਘੋੜੇ ਭੱਭਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਉੱਠ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਕਾਲ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਹਾਸਾ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਕੇ ਹੀ ਭੈਅ ਲੱਗਦਾ ਸੀ।। ੩੧੯ ।।

ਸੂਰਨ ਕੇ ਲੋਮਾ ਭੇ ਖਰੇ ।। ਕਾਤਰ ਨਿਰਖਿ ਧਾਮ ਰਨ ਬਰੇ ।।

ਸੋਫੀ ਸੂਮ ਭਏ ਬਹੁ ਬਜਾਕੁਲ।।ਦਸੋ ਦਿਸਨ ਭਜਿ ਚਲੇ ਡਰਾਕੁਲ।।੩੨੦।।

ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਰੋਮ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਡਰਪੋਕ ਯੁੱਧ ਵੇਖ ਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜ ਗਏ। ਸੋਫੀ ਅਤੇ ਸੂਮ ਸਾਰੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਕਾਇਰ ਦਸਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲ ਭੱਜ ਪਏ।।੩੨੦।।

ਕੇਤਿਕ ਸੁਭਟ ਪਾਵ ਤੇ ਰੋਪੈਂ।।ਲੈ ਲੈ ਖੜਗ ਨਗਨ ਕਰਿ ਧੋਪੈਂ।।
ਮਹਾਕਾਲ ਕੁਪਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।ਸਾਧ ਉਬਾਰਿ ਦੁਸ਼ਟ ਸਭ ਮਾਰੇ।।੩੨੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੁਭਟ=ਸੂਰਮੇ। ਰੋਪੈਂ=ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਬਾਰਿ=ਬਚਾ ਕੇ।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵੀਰ ਪੈਰ ਜਮਾ ਕੇ ਖਲੋ ਗਏ ਅਤੇ ਨੰਗੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਘੁਮਾਉਣ ਲੱਗੇ. ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੩੨੧।।

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ।।ਮਚੇ ਆਨਿ ਮੈਦਾਨ ਮੈ ਬੀਰ ਭਾਰੇ।।ਦਿਖੈ ਕੌਨ ਜੀਤੈ ਦਿਖੈ ਕੌਨ ਹਾਰੇ।।
ਲਏ ਸੂਲ ਔ ਸੇਲ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ।।ਚਹੂੰ ਓਰ ਗਾਜੇ ਹਠੀ ਬੀਰ ਭਾਰੀ।।੩੨੨।।

ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਹੁਣ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੌਣ ਹਾਰਦਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ. ਕਾਤੀ ਅਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹੱਠੀ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜਣ ਲੱਗੇ।।੩੨੨।।

ਬਜੇ ਘੋਰ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਮੋਂ ਘੋਰ ਬਾਜੇ।।ਚਹੂੰ ਓਰ ਬਾਂਕੇ ਰਥੀ ਬੀਰ ਗਾਜੇ।।
ਲਏ ਸੂਲ ਔ ਸੇਲ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੇ।।ਮਚੇ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ ਹਠੀਲੇ ਰਜਜਾਰੇ।।੩੨੩।।

ਉਸ ਘੋਰ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਵਿਚ ਘੋਰ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਬਾਂਕੇ ਰੱਥੀ ਗੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ, ਕਾਤੀ, ਕਟਾਰ ਲੈ ਕੇ ਹੱਠੀ ਰਾਜੇ ਕ੍ਰੋਧਤ ਹੋ ਕੇ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।।੩੨੩।।

ਕਹੂੰ ਧੂਲ ਧਾਨੀ ਛੁਟੈਂ ਫੀਲ ਨਾਲੈ।।ਕਹੂੰ ਬਾਜ ਨਾਲੈ ਮਹਾਂ ਘੋਰ ਜ੍ਵਾਲੈ।।
ਕਹੂੰ ਸੰਖ ਭੇਰੀ ਪ੍ਰਨੋ ਢੋਲ ਬਾਜੈਂ।।ਕਹੂੰ ਸੂਰ ਠੋਕੈਂ ਭੁਜਾ ਭੂਪ ਗਾਜੈਂ।।੩੨੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਫੀਲ=ਹਾਥੀ। ਨਾਲੈ=ਟਾਪਾ। ਜ੍ਵਾਲੈ=ਅੱਗ। ਠੋਕੈਂ ਭੁਜਾ=ਪਟਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਕਿਤੇ ਧੂੜ ਉਡਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦਿਆਂ ਖੁਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਰੂਪੀ ਜਵਾਲਾਵਾਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੰਖ, ਭੇਰੀ, ਢੋਲ ਆਦਿ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਪੱਟਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ।।੩੨੪।।

ਕਹੂੰ ਘੋਰ ਬਾਦਿੱਤ੍ਰ ਬਾਜੈਂ ਨਗਾਰੇ।।ਕਹੂੰ ਬੀਰ ਬਾਜੀ ਗਿਰੇ ਖੇਤ ਮਾਰੇ।।

****

ਕਹੂੰ ਖੇਤ ਨਾਚੈਂ ਪਠੈ ਪੱਖਰਾਰੇ॥ਕਹੂੰ ਸੂਰ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਸੋਹੈਂ ਡਰਾਰੇ॥੩੨੫॥

ਕਿਤੇ ਘਨਘੋਰ ਵਾਜੇ, ਨਗਾਰੇ ਆਦਿ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਰਣਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸੂਰਬੀਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਸੂਰਬੀਰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ॥੩੨੫॥

ਕਹੂੰ ਬਾਜ ਮਾਰੇ ਕਹੂੰ ਝੂਮ ਹਾਥੀ॥ ਕਹੂੰ ਫੈਂਟ ਭਾਥੀ ਜੁਝੇ ਬਾਂਧਿ ਸਾਥੀ॥
ਕਹੂੰ ਗਰਜਿ ਠੋਕੈਂ ਭੁਜਾ ਭੂਪ ਭਾਰੇ॥ ਬਮੈ ਸ੍ਰੋਨ ਕੇਤੇ ਗਿਰੇ ਖੇਤ ਮਾਰੇ॥੩੨੬॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਭਾਥੀ=ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਭੱਥਾ ਬੰਨਣ ਵਾਲਾ, ਧਨੁੱਖਧਾਰੀ। ਫੈਂਟ=ਪੇਟੀ, ਕਮਰਬੰਦ, ਲਪੇਟਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ, ਸਿਰ ਲਿਪੇਟਣ ਵਾਲਾ ਕੱਪੜਾ, ਸਾਫਾ, ਪੱਗ। ਬਮੈ ਸ੍ਰੂਨ=ਚੋਂਦਾ ਖ਼ੂਨ।

ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਝੂਮਦੇ ਹੋਏ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਕਮਰ ਨਾਲ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਭਥੇ ਬੰਨ੍ਹੀ ਸੂਰਬੀਰ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਗੱਜ ਗੱਜ ਕੇ ਪੱਟਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਪਏ ਸੂਰਿਮਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਚੋਅ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੩੨੬॥

ਚੌਪਈ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਅਸੁਰ ਜਬੈ ਚੁਨਿ ਮਾਰੇ॥ ਅਮਿਤ ਰੋਸ ਕਰਿ ਔਰ ਸਿਧਾਰੇ॥
ਬਾਂਧੇ ਫੈਂਟ ਬਿਰਾਜੈਂ ਭਾਥੀ॥ ਆਗੈ ਚਲੇ ਅਮਿਤ ਧਰਿ ਹਾਥੀ॥੩੨੭॥

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਜਦ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਕਮਰ ਨਾਲ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਭੱਥਾ ਬੰਨ੍ਹੀ ਧਨੁੱਖਧਾਰੀ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਅਣਗਿਣਤ ਹਾਥੀ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ॥੩੨੭॥

ਸਾਥ ਲਏ ਅਨਗਨ ਪਖਰਾਰੇ॥ ਉਮਡਿ ਚਲੇ ਦੈ ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ॥
ਸੰਖ ਝਾਂਝ ਅਰੁ ਢੋਲ ਬਜਾਇ॥ ਚਮਕਿ ਚਲੇ ਚੌਗੁਨ ਕਰਿ ਚਾਇ॥੩੨੮॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਲਏ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਢੋਲ ਨਾਗਰੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਚਲ ਪਏ। ਸੰਖ, ਝਾਂਝ ਅਤੇ ਢੋਲ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਚਾਰ ਗੁਣਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਬੜੀ ਚਮਕ ਦਮਕ ਨਾਲ ਚਲ ਪਏ॥੩੨੮॥

ਡਵਰੂ ਕਹੂੰ ਗੁੜਗੁੜੀ ਬਾਜੈਂ॥ ਠੋਕਿ ਭੁਜਾ ਰਨ ਮੌਂ ਭਟ ਗਾਜੈਂ॥
ਮੁਰਜ ਉਪੰਗ ਮੁਰਲਿਯੈ ਘਨੀ॥ ਭੇਰ ਝਾਂਜ ਬਾਜੈਂ ਰੁਨ ਝੁਨੀ॥੩੨੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਡਵਰੂ=ਡਮਰੂ, ਐਸਾ ਵਾਜਾ ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਹੱਥ ਨਾਲ ਹੀ ਵਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਭਾਗ ਪਤਲਾ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਸਿਰੇ ਚੌੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੰਮ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਾਂਗ ਇਹ ਰਸੀਆਂ ਨਾਲ ਕਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਛੋਟੇ ਕੱਪੜੇ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਲੰਮੀ

ਰੱਸੀ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀ ਹਨ, ਜਦ ਹੱਥ ਨਾਲ ਡਮਰੂ ਨੂੰ ਹਿਲਾਈਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਉਹ ਗੰਦਾਂ ਚਮ ਉਪਰ ਜਾ ਕੇ ਵੱਜਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਡੱਮ ਡੱਮ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦਾ ਇਹ ਪਿਆਰਾ ਵਾਜਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁੜ ਗੁੜੀ=ਡੁਗ ਡੁਗੀ, ਡੁਗ ਡੁਗ ਆਵਾਜ਼ ਕੱਢਣ ਵਾਲੀ ਡਫ, ਛੋਟਾ ਡੱਮਰੂ।

ਕਿਤੇ ਡਮਰੂ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਡੁਗ ਡੁਗੀ ਵੱਜ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਬਾਹਾਂ ਠੋਕ ਕੇ ਯੁਧ ਵਿਚ ਗੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਗੁਰਜ, ਉਪੰਗ ਅਤੇ ਮੁਰਲੀ ਵੱਜ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭੇਰੀ ਝਾਂਝ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਰੁਣਝੁਣ-ਰੁਣਝੁਣ ਵੱਜ ਰਹੀ ਸੀ॥੩੨੯॥

ਕਹੀ ਤੂੰਬਰੇ ਬਜੈਂ ਅਪਾਰਾ॥ਬੇਨ ਬਾਂਸੁਰੀ ਕਹੂੰ ਹਜਾਰਾ॥
ਸ਼ੁਤਰੀ ਫੀਲ ਨਗਾਰੇ ਘਨੇ॥ਅਮਿਤ ਕਾਨ੍ਹ ਰੇ ਜਾਤ ਨ ਗਨੇ॥੩੩੦॥

ਕਿਤੇ ਤੂੰਬੀ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬਾਂਸੁਰੀਆਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਹਾਥੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਨਗਾਰੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਾਜੇ ਇਤਨੇ ਸਨ ਕਿ ਕੰਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ॥੩੩੦॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਯੋ ਜਬੈ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ॥ਨਿਕਸੀ ਦਿਨ ਦੂਲਹ ਹੈ ਬਾਮਾ॥
ਸਿੰਘ ਬਾਹਨੀ ਧੁਜਾ ਬਿਰਾਜੈ॥ਜਾਹਿ ਬਿਲੋਕ ਦੈਤ ਦਲ ਭਾਜੈ॥੩੩੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੂਲਹ=ਜੀਵ, ਜਗਿਆਸੂ। ਬਾਹਨੀ=ਸੈਨਾ, ਫੌਜ, ਉਹ ਸੈਨਾ ਜੋ ਵਾਹਣ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਵੇ, ਰਥ, ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ, ਫੌਜ ਜੀ ਇਕ ਖਾਸ ਗਿਣਤੀ-੮੧ ਰਥ, ੮੧ ਹਾਥੀ, ੨੪੩ ਸਵਾਰ ਅਤੇ ੪੦੫ ਪੈਦਲ। ਸਿੰਘ=ਸ਼ੇਰ। ਧੁਜਾ=ਝੰਡਾ, ਨਿਸ਼ਾਨ। ਬਿਲੋਕ=ਵੇਖ ਕੇ(ਨੋਟ:- ਏਥੇ ਦੂਲਹ ਸ਼ਬਦ ਕੁਮਾਰੀ ਦੂਲਹ ਦੇਵੀ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਜਗਤ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ)। ਸਿੰਘ ਬਾਹਨੀ=ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸਵਾਰੀ।

ਇਸ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦ ਜੰਗ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਕੁਮਾਰੀ ਦੂਲਹ ਦੇਵੀ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਪਰਗਟ ਹੋਈ। ਉਸ ਦੀ ਸੈਨਾ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਧੁਜਾ ਸਮੇਤ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਦੈਂਤ ਦਲ ਵਿਚ ਭਾਜੜ ਪੈ ਗਈ॥੩੩੧॥

ਆਵਤ ਹੀ ਬਹੁ ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰੇ॥ਤਿਲ ਤਿਲ ਪ੍ਰਾਇ ਰਥੀ ਕਰਿ ਡਾਰੇ॥
ਕਾਟਿ ਦਈ ਕੇਤਿਨ ਕੀ ਧੁਜਾ॥ਜੰਘਾ ਪਾਵ ਸੀਸ ਅਰੁ ਭੁਜਾ॥੩੩੨॥

ਉਸ ਆਉਂਦਿਆ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਸਭ ਰੱਥੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਿੰਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਝੂੰਡੀਆਂ, ਲੱਤਾਂ, ਪੈਰ, ਸਿਰ ਅਤੇ ਬਾਹਾਂ ਵੱਢ ਦਿੱਤੀਆਂ॥੩੩੨॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਸੁਭਟ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥ਟੂਕ ਟੂਕ ਕਰਿ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਛਾਰੇ॥

ਕੇਸਨ ਤੇਂ ਗਹਿ ਕਿਤਨ ਪਛਾਰਾ॥ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸੈਨ ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰਿ ਡਾਰਾ॥੩੩੩॥

ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਕੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਦੂਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਰਤਾ ਰਤਾ ਕਰ ਕੇ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ॥੩੩੩॥

ਝਮਕਤ ਕਹੀਂ ਅਸਿਨ ਕੀ ਧਾਰਾ॥ਭਭਕਤ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਬਿਕਰਾਰਾ॥
ਕੇਤਿਕ ਗਰਜਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕਟਿ ਸਜਹੀਂ॥ਅਸਤ੍ਰ ਛੋਰਿ ਕੇਤੇ ਭਟ ਭਜਹੀਂ॥੩੩੪॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਸਿਨ ਕੀ ਧਾਰਾ=ਤਲਵਾਰਾ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ। ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ=ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਸਿਰ। ਬਿਕਰਾਰਾ=ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ ਵਿਚ।

ਕਿਤੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸਿਰ ਧੜ ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭੱਭਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਗੱਜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਮਰ ਨਾਲ ਹਥਿਆਰ ਬੰਨ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਹਥਿਆਰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ॥੩੩੪॥

ਮਾਰੇ ਪਰੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਰ ਕੇਤੇ॥ਮਹਾ ਬੀਰ ਬਿਕਰਾਰ ਬਿਚੇਤੇ॥
ਝਿਮਿ ਝਿਮਿ ਗਿਰੈ ਸ੍ਰੋਨ ਜਿਮਿ ਝਰਨਾ॥ਭਯੋ ਘੋਰ ਰਨ ਜਾਤ ਨ ਬਰਨਾਂ॥੩੩੫॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮਹਾਂਬੀਰ ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਸ਼ ਰਹਿਤ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਾਰੇ ਪਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖ਼ੂਨ ਝਰਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ਝਿਮ ਝਿਮ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬੜਾ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਜਿਸਨੂੰ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ॥੩੩੫॥

ਅਚਿ ਅਚਿ ਰੁਧਰ ਡਾਕਨੀ ਡਹਕੈਂ॥ਭਖਿ ਭਖਿ ਮਾਸ ਕਾਕ ਕਹੂੰ ਕਹਕੈਂ॥
ਦਾਰੁਨ ਹੋਤ ਭਯੋ ਤਹ ਜੁੱਧਾ॥ਹਮਰੇ ਬੀਚ ਨ ਆਵਤ ਬੁੱਧਾ॥੩੩੬॥

ਚੜੇਲਾਂ ਲਹੂ ਪੀ ਪੀ ਕੇ ਡਕਾਰ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਾਂ ਆਦਿ ਮਾਸ ਖਾ ਖਾ ਕੇ ਕਾਂ ਕਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਏਨਾ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਮੇਰੀ ਅਕਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੩੩੬॥

ਮਾਰੇ ਪਰੇ ਦੈਂਤ ਕਹੀਂ ਭਾਰੇ॥ਗਿਰੇ ਕਾਢਿ ਕਰਿ ਦਾਂਤ ਡਰਾਰੇ॥
ਸ੍ਰੋਨਤ ਬਮਤ ਬਦਨ ਤੇ ਏਕਾ॥ਬੀਰ ਖੇਤ ਬਲਵਾਨ ਅਨੇਕਾ॥੩੩੭॥

ਕਿਤੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਦੈਂਤ ਦੰਦ ਕੱਢੀ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਮੇ ਰਣਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖ਼ੂਨ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੩੩੭॥

****

ਬਡੇ ਬਡੇ ਜਿਨਕੇ ਸਿਰ ਸੀਂਗਾ॥ਚੌਂਚੇ ਬਡੀ ਭਾਂਤ ਜਿਨ ਢੀਂਗਾ॥
ਸ੍ਰੋਨਤ ਸੇ ਸਰ ਨੈਨ ਅਪਾਰਾ॥ਨਿਰਖ ਜਿਨੈ ਉਪਜਤ ਭ੍ਰਮ ਭਾਰਾ॥੩੩੮॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਢੀਂਗਾ=ਬਾਂਸ। ਨਿਰਖ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜਾ ਭਰਮ ਉਪਜਦਾ ਸੀ।

ਕਈ ਦੈਂਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਉੱਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਿੰਗ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੁੰਝਾਂ ਬਾਸਾਂ ਵਾਂਗ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੈਣ ਲਹੂ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਾਂਗ ਲਾਲ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਵੱਡਾ ਭਰਮ ਉਪਜਦਾ ਸੀ॥੩੩੮॥

ਮਹਾਂਬੀਰ ਤ੍ਰੈ ਲੋਕ ਅਤੁਲ ਬਲ॥ਅਰਿ ਅਨੇਕ ਜੀਤੇ ਜਿਨ ਜਲ ਥਲ॥
ਮਹਾਂਬੀਰ ਬਲਵਾਨ ਡਰਾਰੇ॥ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਬਾਲ ਬਰਛਿਯਨ ਮਾਰੇ॥੩੩੯॥

ਉਹ ਮਹਾਨ ਸੂਰਬੀਰ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬਲਵਾਨ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਜਲ ਥਲ ਉਤੇ ਜਿਤਿਆ ਸੀ। ਦੂਲਹ ਦੇਵੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਬਰਛੀਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੩੩੯॥

ਕੇਤਿਕ ਸੁਭਟ ਅਬਿਕਟੈਂ ਮਾਰੇ॥ਕੇਤਿਕ ਕਰਨ ਕੇਹਰੀ ਫਾਰੇ॥
ਕੇਤਿਕ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਅਰਿ ਕੂਟੇ॥ਬਾਦਲ ਸੇ ਸਭ ਹੀ ਦਲ ਫੂਟੇ॥੩੪੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕੇਹਰੀ=ਸ਼ੇਰ। ਦਲ ਫੂਟੇ=ਦਲ ਪਾਟ ਗਏ।

ਕਿੰਨਿਆਂ ਹੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਕੰਨ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਪਾੜੇ ਦਿੱਤੇ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਆ ਕੁਟੇ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਦਲ ਬਦਲਾਂ ਵਾਂਗ ਪਾਟ ਗਏ॥੨੪੦॥

ਕੇਤੇ ਬੀਰ ਬਰਛਿਯਨ ਮਾਰੇ॥ਟੂਕ ਟੂਕ ਕੇਤਿਕ ਕਰਿ ਡਾਰੇ॥
ਕੇਤੇ ਹਨੇ ਖੜਗ ਕੀ ਧਾਰਾ॥ਲੋਹ ਕਟੀਲੇ ਸੂਰ ਅਪਾਰਾ॥੩੪੧॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਛੀਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਈਆਂ ਕਟੀਲਿਆਂ ਫੁਰਤੀਲਿਆਂ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਖੜਗ ਦੇ ਨਾਲ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ॥੩੪੧॥

ਕੇਤਿਕ ਸੂਲ ਸੈਹਥੀ ਹਨੇ॥ਸੁੰਦਰ ਸੁਘਰ ਸਿਪਾਹੀ ਬਨੇ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਪਰੇ ਸੁ ਬੀਰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥ਭੂਮਿ ਚਾਲ ਮਨੋ ਗਿਰੇ ਮੁਨਾਰੇ॥੩੪੨॥

ਕਿੰਨਿਆਂ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਸੂਲ, ਕਿਰਪਾਨ ਆਦਿ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੁੱਧ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਸੂਰਬੀਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭੁਚਾਲ ਨਾਲ ਮਹਿਲ

ਮੁਨਾਰੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਹੋਣ।।੩੪੨।।

ਇਹ ਬਿਧਿ ਗਿਰੇ ਬੀਰ ਰਨ ਭਾਰੇ।।ਜਨੁ ਨਗਇੰਦ੍ਰ ਬੱਜ੍ਰ ਭੇ ਮਾਰੇ।।
ਟੂਕ ਟੂਕ ਜੂਝੇ ਹੈ ਘਨੇ।।ਜਾਨੁਕ ਗੌਸ ਕੁਤਬ ਸੇ ਬਨੇ।।੩੪੩।।

ਨਗਇੰਦ੍ਰ=ਪਹਾੜ। ਘਨੇ=ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ। ਗੌਸ ਕੁਤਬ=ਫਕੀਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਗੀ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਖਿਲਾਰ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੂਰਮੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੰਦਰ ਦੇ ਗੁਰਜ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਪਹਾੜ ਪਏ ਹੋਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖਿਲਰੇ ਅੰਗ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਗੌਸ ਫਕੀਰ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣ।।੩੪੩।।

ਸ੍ਰੋਨ ਪੁਲਿਤ ਹੈ ਕਿਤੇ ਪਰਾਏ।।ਚਾਚਰਿ ਖੇਲਿ ਮਨੋ ਘਰ ਆਏ।।
ਭਾਜਤ ਭਏ ਬਿਮਨ ਹੈ ਐਸੇ।।ਦਰਬ ਹਰਾਇ ਜੁਆਰੀ ਜੈਸੇ।।੩੪੪।।

ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ ਇੰਝ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੋਲੀ ਖੇਡ ਕੇ ਵਾਪਿਸ ਘਰ ਪਰਤੇ ਹੋਣ। ਬਚੈਨ ਹੋਕੇ ਕਈ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਜੁਆਰੀਆਂ ਧਨ ਹਾਰ ਕੇ ਨੱਠ ਪਿਆ ਹੋਵੇ।।੩੪੪।।

ਜੋ ਜੂਝੇ ਸਨਮੁਖ ਅਸ ਧਾਰਾ।।ਤਿਨ ਕਾ ਪਲ ਮੋਂ ਭਯੋ ਉਧਾਰਾ।।
ਇਹ ਜਗ ਤੇ ਬਿਲਖਤ ਨਹਿ ਭਏ।।ਚੜ੍ਹਿ ਬਿਵਾਨ ਸੁਰਲੋਕ ਸਿਧਏ।।੩੪੫।।

ਜਿਹੜਾ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੜਦਾ ਸੀ ਉਸਦਾ ਤਾਂ ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ ਕਲਿਆਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਹੁਣ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਿਆਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਬਲਕਿ ਵਿਮਾਨ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਕੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।।੩੪੫।।

ਸੋਫੀ ਜੇਤੇ ਭਜਤ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।ਤੇ ਲੈ ਬਡੇ ਨਰਕ ਮੋਂ ਡਾਰੇ।।
ਸਾਮੁਹਿ ਹੈ ਜਿਨਿ ਦੀਨੇ ਪ੍ਰਾਨਾ।।ਤਿਨ ਨਰ ਬੀਰ ਬਰੰਗਨਿ ਨਾਨਾ।।੩੪੬।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੋਫੀ=ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਰਾਬ, ਭੰਗ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੇ। ਬਰੰਗਨਿ=ਪਰੀਆਂ।

ਜੰਨੇ ਵੀ ਭੱਜਦੇ ਹੋਏ ਸੋਫੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ ਜੂਝ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਪਰੀਆਂ ਨੇ ਵਰ ਲਿਆ।।੩੪੬।।

ਕੇਤਿਕ ਬਿਧੇ ਬੱਜ੍ਰ ਅਰੁ ਬਾਨਾ।।ਗਿਰਿ ਗਿਰਿ ਪਰੇ ਧਰਨ ਪਰ ਨਾਨਾ।।
ਮਹਾਂਰਥੀ ਬਾਨਨ ਕੌ ਬਾਂਧੇ।।ਗਿਰਿ ਗਿਰਿ ਪਰੇ ਰਹੇ ਪੁਨਿ ਸਾਂਧੇ।।੩੪੭।।

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਗੁਰਜ ਅਤੇ ਤੀਰਾ ਦੇ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ. ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਪਏ ਸਨ। ਮਹਾਂਰਥੀ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਭੱਥਾ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਸੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।।੩੪੭।।

ਸੂਰ ਬਡੇ ਰਨ ਮਚੇ ਬਿਕਟ ਅਤਿ।।ਧਾਇ ਧਾਇ ਕਰ ਪਰੇ ਬਿਕਟ ਮਤਿ।।
ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਕਰਿ ਸਕਲ ਪੁਕਾਰਾ।।ਦੁੰਦਭਿ ਢੋਲ ਦਮਾਮੇ ਭਾਰਾ।।੩੪੮।।

ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੇ ਘਮਸਾਣ ਦਾ ਯੁੱਧ ਮਚਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ 'ਮਾਰ ਮਾਰ' ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ।।੩੪੮।।

ਹਾਂਕਿ ਹਾਂਕਿ ਹਥਿਯਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ।।ਬੀਨਿ ਬੀਨਿ ਬਾਨਨ ਤਨ ਮਾਰੇ।।
ਝੁਕਿ ਝੁਕਿ ਹਨੇ ਸੈਹਥੀ ਘਾਇਨ।।ਜੂਝੇ ਅਧਿਕ ਦੁਬਹਿਯਾ ਚਾਇਨ।।੩੪੯।।

ਪਦ ਅਰਥ – ਹਾਂਕਿ ਹਾਂਕਿ=ਬੋਲ ਬੋਲ, ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰ। ਬੀਨਿ ਬੀਨਿ=ਚੁਣ ਚੁਣਕੇ। ਦੁਬਹਿਯਾ=ਦੋ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ। ਚਾਇਨ=ਚਾਹ, ਉਤਸ਼ਾਹ।

ਬੋਲ ਬੋਲ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਸਰੀਰਾਂ ਉੱਤੇ ਤੀਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਝੁਕ ਝੁਕ ਕੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਦੋ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ।।੩੪੯।।

ਕਹੀਂ ਪਰੇ ਹਾਥਿਨ ਕੇ ਸੁੰਡਾ।।ਬਾਜੀ ਰਥੀ ਗਜਨ ਕੇ ਮੁੰਡਾ।।
ਝੁੰਡ ਪਰੇ ਕਹੀਂ ਜੂਝਿ ਜੁਝਾਰੇ।।ਤੀਰ ਤੁਫੰਗ ਤੁਪਨ ਕੇ ਮਾਰੇ।।੩੫੦।।

ਕਿਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡਾਂ ਪਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰਾਂ, ਰੱਥ ਸਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹਾਥੀ ਸਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ, ਤੀਰਾਂ, ਬੰਦੂਕਾਂ ਅਤੇ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਪਏ ਸਨ।।੩੫੦।।

ਬਹੁ ਜੂਝੇ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਸਿਪਾਹੀ।।ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਧੁਜਨੀ ਰਿਪੁ ਗਾਹੀ।।
ਉਤ ਕੀਯ ਸਿੰਘ ਬਾਹਨੀ ਕੋਪੈਂ।।ਇਤ ਅਸਿਧੁਜ ਲੈ ਧਾਯੋ ਧੋਪੈਂ।।੩੫੧।।

ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿਪਾਹੀ ਜੂਝ ਗਏ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਮੰਥਨ ਕੀਤਾ। ਏਧਰ ਸਿੰਘ ਬਾਹਨੀ (ਜਗਤ ਮਾਤਾ) ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਉਠੀ ਅਤੇ ਓਧਰ ਉਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਿਚ ਮਹਾਂਕਾਲ ਸਿਧੀ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ।।੩੫੧।।

ਕਹੂੰ ਲਸੈਂ ਰਨ ਖੜਗ ਕਟਾਰੀ।।ਜਾਨੁਕ ਮੱਛ ਬੰਧੇ ਮਧਿ ਜਾਰੀ।।

ਸਿੰਘ ਬਾਹਨੀ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਬਿਹੰਡੇ।। ਤਿਲ ਤਿਲ ਪ੍ਰਾਇ ਅਸੁਰ ਕਰਿ ਖੰਡੇ।।੩੫੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੰਘ ਬਾਹਨੀ=ਜਗਤ ਮਾਤਾ। ਸੱਤ੍ਰ=ਦੁਸ਼ਮਣ। ਬਿਹੰਡੇ=ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਧਿ ਜਾਰੀ=ਜਾਲ ਵਿਚ।

ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਖੜਗ ਤੇ ਕਟਾਰਾਂ ਸ਼ੋਭ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਮਛੀਆਂ ਜਾਲ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈਆਂ ਹੋਣ। ਸਿੰਘ ਬਾਹਨੀ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।।੩੫੨।।

ਕਹੂੰ ਪਾਖਰੈਂ ਕਟੀ ਬਿਰਾਜੈ।।ਬਖਤਰ ਕਹੂੰ ਗਿਰੇ ਨਰ ਰਾਜੈ।।
ਕਹੂੰ ਚਲਤ ਸ੍ਰੋਨਤ ਕੀ ਧਾਰਾ।।ਛੁਟਤ ਬਾਗ ਮੋ ਜਨੁਕ ਫੁਹਾਰਾ।।੩੫੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਖਰੈਂ=ਹਾਥੀਆਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਜੰਜੀਰ ਦਾਰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਝੁੱਲ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਛੁਟਤ=ਚਲ ਰਿਹਾ।

ਕਿਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਝੁੱਲ ਕਟੇ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਜ਼ਰਾ ਬਖਤਰਾਂ ਸਮੇਤ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਰਾਜੇ ਬਿਰਾਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਖੂਨ ਦੀ ਧਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਬਾਗ ਵਿਚ ਫੁਹਾਰੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹੋਣ।।੩੫੩।।

ਕਹੂੰ ਡਾਕਨੀ ਸ੍ਰੋਨਤ ਪੀਯੈਂ।।ਝਾਂਕਨਿ ਕਹੂੰ ਮਾਸ ਭਖਿ ਜੀਯੈਂ।।
ਕਾਕਨਿ ਕਹੂੰ ਫਿਰੈ ਕਹਕਾਤੀ।।ਪ੍ਰੇਤ ਪਿਸਾਚਨ ਡੋਲਤ ਮਾਤੀ।।੩੫੪।।

ਕਿਤੇ ਚੁੜੇਲਾ ਖੂਨ ਪੀ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਮਾਸ ਖਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਕਾਉਂਣੀਆਂ ਕਾਂ ਕਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਪਿਸ਼ਾਚ ਮਦਮਸਤ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ।।੩੫੪।।

ਹਸਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰੇਤਨ ਕੀ ਦਾਰਾ।।ਡਾਕਨਿ ਕਹੂੰ ਬਜਾਵਤ ਤਾਰਾ।।
ਜੋਗਨਿ ਫਿਰੈਂ ਕਹੂੰ ਮੁਸਕਾਤੀ।।ਭੂਤਨ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਦ ਮਾਤੀ।।੩੫੫।।

ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਹੱਸਦੀਆਂ ਖੇਡਦੀਆਂ ਘੁੰਮ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਚੁੜੇਲਾ ਤਾਲੀਆਂ ਵਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜੋਗਣੀਆਂ ਹੱਸਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਫਿਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭੂਤਣੀਆਂ ਮਦਮਸਤ ਘੁਮ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।।੩੫੫।।

ਫਿਰਤ ਡਕਾਰ ਕਹੂੰ ਰਨ ਡਾਕਨਿ।।ਮਾਸ ਅਹਾਰ ਕਰਤ ਕਹੂੰ ਝਾਕਨਿ।।
ਪ੍ਰੇਤ ਪਿਸਾਚ ਹਸੇ ਕਿਲਕਾਰੈਂ।।ਕਹੂੰ ਮਸਾਨ ਕਿਲਕਟੀ ਮਾਰੈਂ।।੩੫੬।।

ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਡਾਇਣਾਂ ਡਕਾਰ ਮਾਰਦੀਆਂ ਘੁੰਮ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਗਿੱਰਝਾਂ ਮਾਸ ਖਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਪ੍ਰੇਤ ਪਿਸ਼ਾਚ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭੂਤ

ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਚਾਂਘਰਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ॥੩੫੬॥

ਕਢੈ ਦੈਤ ਰਨ ਦਾਂਤ ਬਿਹਾਰਤ॥ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਤਾਲੀ ਕਹ ਮਾਰਤ॥
ਉਲਕਾ ਪਾਤ ਹੋਤ ਆਕਾਸਾ॥ਅਸੁਰ ਸੈਨ ਇਹ ਬਿਧਿ ਭਜੋ ਨਾਸਾ॥੩੫੭॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਲਕਾ ਪਾਤ=ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਅੰਗਾਰਿਆਂ ਦਾ ਡਿਗੱਣਾ।

ਦੈਂਤ ਦੰਦ ਕੱਢੀ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਗਿੱਧਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਅੱਗ ਦੇ ਅੰਗਾਰੇ ਡਿੱਗਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੈਂਤ ਸੈਨਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ॥੩੫੭॥

ਬਹੁਤ ਅਮਿਤ ਰਨ ਪਵਨ ਪ੍ਰਚੰਡਾ॥ਦਿਖਿਯਤ ਪਰੇ ਸੁਭਟ ਖੰਡ ਖੰਡਾ॥
ਕਾਕਨਿ ਕੁਹਕਿ ਮਾਨਵਤਿ ਤਾਤੀ॥ਫਾਗੁਨ ਜਾਨੁ ਕੋਕਿਲਾ ਮਾਤੀ॥੩੫੮॥

ਯੁੱਧ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੂਰਮੇ ਖੰਡ ਖੰਡ ਹੋਏ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਾਉਂਣੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਫਗਣ ਦੇ ਮਹੀਣੇ ਵਿਚ ਮਦਮਸਤ ਕੋਇਲ ਬੋਲ ਰਹੀ ਹੋਵੇ॥੩੫੮॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਸ੍ਰੋਨ ਕੁੰਡਿ ਭਰਿ ਗਯੋ॥ਦੂਸਰ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਭਯੋ॥
ਹੇਤ ਛੱਤ੍ਰ ਤਹ ਹੰਸ ਬਿਰਾਜੈਂ॥ਅਨਤ ਸਾਜ ਜਲ ਜਿਯ ਸੇ ਰਾਜੈਂ॥੩੫੯॥

ਲਹੂ ਦਾ ਕੁੰਡ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਦੂਸਰਾ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਹੋਵੇ। ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਚਿੱਟੇ ਛੱਤਰ ਹੰਸਾਂ ਵਾਂਗ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਜ਼ ਸਮਾਨ ਕੰਵਲ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਦਿੱਸ ਰਹੇ ਸਨ॥੩੫੯॥

ਟੂਕ ਟੂਕ ਦੰਤੀ ਕਹੂੰ ਭਏ॥ਤਿਲ ਤਿਲ ਪ੍ਰਾਇ ਸੁਭਟ ਹ੍ਵੈ ਗਏ॥
ਸ੍ਰੋਨਤ ਧਾਰਿ ਬਹੀ ਇਕ ਬਾਰਾ॥ਭਈ ਧੂਰਿ ਰਨ ਕੀ ਸਭ ਗਾਰਾ॥੩੬੦॥

ਹਾਥੀ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰ ਚੂਰ ਚੂਰ ਹੋਕੇ ਤਿਲਾਂ ਜਿੱਢੇ ਜਿੱਢੇ ਹੋ ਗਏ। ਲਹੂ ਦੀ ਧਾਰ ਵੱਗਣ ਨਾਲ ਰਣ ਖੇਤਰ ਦੀ ਮਿਟੀ ਚਿਕੜ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ॥੩੬੦॥

ਨੇਜ ਬਾਜ ਬਹੁ ਬੀਰ ਸੰਘਾਰੇ॥ਪ੍ਰੋਏ ਬਰਾ ਸੀਖ ਭਟਿਯਾਰੇ॥
ਟੂਕ ਟੂਕ ਭਟ ਰਨ ਹ੍ਵੈ ਰਹੇ॥ਜਿਨਕੇ ਘਾਵ ਸਰੋਹਿਨ ਬਹੇ॥੩੬੧॥

ਭਾਲਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੇਸਠ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸੀਖਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ ਦਿੱਤਾ। ਸੂਰਬੀਰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖੂਨ ਵਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ੩੬੧॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਅਮਿਤ ਕੋਪ ਕਰਿ ਕਾਲਾ॥ਕਾਢਤ ਭਯੋ ਦਾਂਤ ਬਿਕਰਾਲਾ॥
ਛਿਪ੍ਰ ਹਨੇ ਛਿਨ ਮਾਂਝ ਛਤ੍ਰਾਲੇ॥ਸੂਰਬੀਰ ਬਲਵਾਨ ਮੁਛਾਲੇ॥੩੬੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਮਿਤ ਕੋਪ=ਅਪਾਰ ਗੁੱਸਾ। ਕਾਲਾ=ਮਹਾਂਕਾਲ। ਛਤ੍ਰਾਲੇ=ਰਾਜੇ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਪਾਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਦੰਦ ਕਢੱਣ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਬਹੁਤ ਬਲਵਾਨ, ਸੂਰਬੀਰ ਅਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ॥੩੬੨॥

ਦੂਹੂੰ ਅਧਿਕ ਰਨ ਕਿਯੋ ਅਪਾਰਾ॥ਦਾਨਵ ਮਰਤ ਭਯੋ ਨਹਿ ਮਾਰਾ॥
ਤਬ ਅਸਿਧੁਜ ਅਸ ਮੰਤ੍ਰ ਬਿਚਾਰੋ॥ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਤੇਂ ਦਾਨਵਹਿ ਸੰਘਾਰੋ॥੩੬੩॥

ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘਮਸਾਣ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਦੈਂਤ ਮਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਸਨ। ਤਦ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਇਕ ਐਸਾ ਮੰਤਰ ਸੋਚਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇ॥੩੬੩॥

ਸਰਬਾ ਕਰਖਨ ਕਿਯ ਅਸਿ ਧੁਜ ਜਬ॥ਉਪਜਤ ਤੇਂ ਰਹਿ ਗਏ ਅਸੁਰ ਤਬ॥
ਆਗਜਾ ਬਹੁਰਿ ਕਾਲਿ ਕਹ ਦਈ॥ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਸੈਨ ਭੱਛਨ ਕਰਿ ਗਈ॥੩੬੪॥

ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿਚ ਲਿਆ ਤਾਂ ਹੋਰ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋਣੇ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ। ਫਿਰ ਉਸ ਕਾਲ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਲ ਸਾਰੀ ਦੈਂਤ ਸੈਨਾ ਛੱਕ ਗਿਆ॥੩੬੪॥

ਏਕੈ ਅਸੁਰ ਤਬੈ ਰਹਿ ਗਯੋ॥ਤ੍ਰਾਸਿਤ ਅਧਿਕ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਭਯੋ॥
ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਸ ਕਰੌ ਉਪਾਵਾ॥ਅਬ ਕੋਈ ਚਲਤ ਨ ਮੇਰਾ ਦਾਵਾ॥੩੬੫॥

ਹੁਣ ਉਹ ਦੈਂਤ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡਰਿਆ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੀ ਉਪਾਅ ਕਰਾਂ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਦਾਅ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੩੬੫॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਮਹਾਂਕਾਲ ਕੀ ਸ਼ਰਨਿ ਜੇ ਪਰੇ ਸੁ ਲਏ ਬਚਾਇ॥
ਔਰ ਨ ਉਪਜਾ ਦੂਸਰ ਜਗ ਭੱਛਜੋ ਸਭੈ ਬਨਾਇ॥੩੬੬॥

ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਮਹਾਂਕਾਲ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਬਚਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਖਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ॥੩੬੬॥

ਜੋ ਪੂਜਾ ਅਸਿਕੇਤੁ ਕੀ ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਕਰੈਂ ਬਨਾਇ॥

ਤਿਨ ਪਰ ਅਪਨੋ ਹਾਥ ਦੈ ਅਸਿਧੁਜ ਲੇਤ ਬਚਾਇ।।੩੬੭।।

ਜਿਹੜੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਦੀ ਨਿੱਤ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਬਚਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।।੩੬੭।।

ਚੌਪਈ।।ਦੁਸ਼ਟ ਦੈਤ ਕਛੁ ਬਾਤ ਨ ਜਾਨੀ।।ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਤਨ ਪੁਨਿ ਰਿਸਿ ਠਾਨੀ।।
ਬਲ ਅਪ ਬਲ ਅਪਨੋ ਨ ਬਿਚਾਰਾ।।ਗਰਬ ਠਾਨਿ ਜਿਯ ਬਹੁਰਿ ਹੰਕਾਰਾ।।੩੬੮।।

ਦੁਸ਼ਟ ਦੈਂਤ ਕੁਝ ਨ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨਾਲ ਵੈਰ ਰਖਣ ਦਾ ਪਕਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਘੁਮੰਡ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਭਰ ਲਿਆ।।੩੬੮।।

ਰੇ ਰੇ ਕਾਲ ਫੂਲਿ ਜਿਨਿ ਜਾਹੂ।।ਬਹੁਰਿ ਆਨਿ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਮਚਾਹੂ।।
ਏਕ ਨਿਦਾਨ ਕਰੋ ਰਨ ਮਾਹੀ।।ਕੈ ਅਸਿਧੁਜਿ ਕੈ ਦਾਨਵ ਨਾਹੀ।।੩੬੯।।

ਉਹ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਕਿਵੇਂ ਫੁਲਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਯੁੱਧ ਕਰੋ। ਹੁਣ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਦੈਂਤ ਅਤੁਲ ਬੀਰਜ ਨਹੀਂ ਬਚੇਗਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ।।੩੬੯।।

ਏਕ ਪਾਵ ਤਜਿ ਜੁੱਧ ਨ ਭਾਜਾ।।ਮਹਾਰਾਜ ਦੈਤਨ ਕਾ ਰਾਜਾ।।
ਆਂਤੈਂ ਗੀਧ ਗਗਨ ਲੈ ਗਏ।।ਬਾਹਤ ਬਿਸਿਖ ਤਊ ਹਠਿ ਭਏ।।੩੭੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਏਕ ਪਾਵ=ਇਕ ਪੈਰ। ਆਂਤੈਂ=ਆਂਤੜੀਆਂ। ਗਗਨ=ਆਕਾਸ਼।

ਉਹ ਦੈਂਤਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇਕ ਪੈਰ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਯੁੱਧ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਅੰਤੜੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਗਿਰਝਾਂ ਲੈ ਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਗਈਆਂ ਪਰ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ।।੩੭੦।।

ਅਸੁਰ ਅਮਿਤ ਰਨ ਬਾਨ ਚਲਾਏ।।ਨਿਰਖਿ ਖੜਗ ਧੁਜ ਕਾਟਿ ਗਿਰਾਏ।।
ਬੀਸ ਸਹੱਸ੍ਰ ਅਸੁਰ ਪਰ ਬਾਨਾ।।ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ ਛਾਡੇ ਬਿਧਿ ਨਾਨਾ।।੩੭੧।।

ਦੈਂਤ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤੀਰ ਚਲਾਏ ਪਰ ਖੜਗਧਾਰੀ ਨੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਕਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ। ਹੁਣ ਮਹਾਂਕਾਲ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਤੀਰ ਉਸ ਦੈਂਤ ਉਤੇ ਛੱਡੇ।।੩੭੧।।

ਮਹਾਂਕਾਲ ਪੁਨਿ ਜਿਯ ਮੈ ਕੋਪਾ।।ਧਨੁਖ ਟੰਕੋਰ ਬਹੁਰਿ ਰਨ ਰੋਪਾ।।
ਏਕ ਬਾਨ ਤੇਂ ਧੁਜਹਿ ਗਿਰਾਯੋ।।ਦੁਤਿਯ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਕੋ ਸੀਸ ਉਡਾਯੋ।।੩੭੨।।

ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੇ ਫਿਰ ਧਨੁੱਖ ਨੂੰ ਟੰਕਾਰ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਭਰਕੇ ਯੁੱਧ ਜਮਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਤੀਰ ਨਾਲ ਦੈਂਤ ਦਾ ਝੰਡਾ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਸਿਰ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ।।੩੭੨।।

ਦੂਹੂੰ ਬਿਸਿਖ ਕਰਿ ਦ੍ਵੈ ਰਥ ਚੱਕ੍ਰ।। ਕਾਟਿ ਦਏ ਛਿਨ ਇਕ ਮੈ ਬੱਕ੍ਰ।।
ਚਾਰਹਿ ਬਾਨ ਚਾਰ ਹੂੰ ਬਾਜਾ।। ਮਾਰ ਦਏ ਸਭ ਜਗ ਕੇ ਰਾਜਾ।।੩੭੩।।

ਦੋ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਰੱਥ ਦੇ ਪਹੀਏ ਵੱਢ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਚਾਰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਚਾਰੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ।।੩੭੩।।

ਬਹੁਰਿ ਅਸੁਰ ਕਾ ਕਾਟਸਿ ਮਾਥਾ।। ਸ੍ਰੀ ਅਸਿ ਕੇਤਿ ਜਗਤ ਕੇ ਨਾਥਾ।।
ਦੁਤਿਯ ਬਾਨ ਸੌ ਦੋਊ ਅਰਿ ਕਰ।। ਕਾਟਿ ਦਯੋ ਅਸਿਧੁਜ ਨਰ ਨਾਹਰ।।੩੭੪।।

ਫਿਰ ਜਗਤ ਦੇ ਨਾਥ ਨੇ ਇਕ ਤੀਰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੈਂਤ ਦਾ ਮੱਥਾ ਕਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੂਸਰਾ ਤੀਰ ਮਾਰਕੇ ਉਸ ਅਸਿਕੇਤ ਨੇ ਉਸਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਬਾਹਾਂ ਵੱਢ ਦਿੱਤੀਆਂ।।੩੭੪।।

ਪੁਨਿ ਰਾਛਸ ਕਾ ਕਾਟਾ ਸੀਸਾ।। ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਕੇਤ ਜਗਤ ਕੇ ਈਸਾ।।
ਪੁਹਪਨ ਬ੍ਰਿਸਟਿ ਗਗਨ ਤੇਂ ਭਈ।। ਸਭਹਿਨ ਆਨਿ ਬਧਾਈ ਦਈ।।੩੭੫।।

ਜਗਤ ਦੇ ਸੁਆਮੀ, ਅਸਿਕੇਤੂ (ਜਿਸ ਦੇ ਝੰਡੇ ਉਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ) ਨੇ ਫਿਰ ਉਸ ਰਾਕਸ਼ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਕੇ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ।।੩੭੫।।

ਧੰਨਜ ਧੰਨਜ ਲੋਗਨ ਕੇ ਰਾਜਾ।। ਦੁਸ਼ਟਨ ਦਾਹ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਾ।।
ਅਖਲ ਭਵਨ ਕੇ ਸਿਰਜਨਹਾਰੇ।। ਦਾਸ ਜਾਨਿ ਮੁਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੇ।।੩੭੬।।

ਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰਾਜਨ! ਤੁਸੀਂ ਧੰਨ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਿਰਜਨ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਮੈਨੂੰ ਦਾਸ ਸਮਝਕੇ ਮੇਰੀ ਵੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ।।੩੭੬।।

ਕਬਜੋ ਬਾਚ ਬੇਨਤੀ।। ਚੌਪਈ।।

ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੈ ਰੱਛਾ।। ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਚਿੱਤ ਕੀ ਇੱਛਾ।।
ਤਵ ਚਰਨਨ ਮਨ ਰਹੈ ਹਮਾਰਾ।। ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਕਰੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾ।।੩੭੭।।

ਕਵੀ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਮਹਾਂ ਕਾਲ, ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ, ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇਕੇ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ ਤਾਂਕਿ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰਨ ਹੋ ਸਕੇ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਪਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਰਹੇ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਜਾਣ ਕੇ ਮੇਰੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ।।੩੭੭।।

ਹਮਰੇ ਦੁਸ਼ਟ ਸਭੈ ਤੁਮ ਘਾਵਹੁ॥ਆਪੁ ਹਾਥ ਦੈ ਮੋਹਿ ਬਚਾਵਹੁ॥
ਸੁਖੀ ਬਸੈ ਮੋਰੋ ਪਰਿਵਾਰਾ॥ਸੇਵਕ ਸਿੱਖਜ ਸਭੈ ਕਰਤਾਰਾ॥੩੭੮॥

ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਦੁਸਮਨਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਬਚਾਵੋ। ਹੇ ਕਰਤਾਰ, ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰ, ਸੇਵਕ. ਸਿੱਖ ਸਭ ਸੁਖੀ ਵਸਦੇ ਰਹਿਣ॥੩੭੯॥

ਮੋ ਰੱਛਾ ਨਿਜੁ ਕਰ ਦੈ ਕਰਿਯੈ॥ਸਭ ਬੈਰਿਨ ਕੌ ਆਜ ਸੰਘਰਿਯੈ॥
ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਹਮਾਰੀ ਆਸਾ॥ਤੋਰਿ ਭਜਨ ਕੀ ਰਹੈ ਪਿਯਾਸਾ॥੩੭੯॥

ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇਕੇ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਖਾਤਮਾ ਕਰੋ। ਮੇਰੀ ਇਹ ਖਾਹਿਸ਼ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬਣੀ ਰਹੇ॥੩੭੯॥

ਤੁਮਹਿ ਛਾਡਿ ਕੋਈ ਅਵਰ ਨ ਧਜਾਊਂ॥ਜੋ ਬਰ ਚਾਹੌਂ ਸੁ ਤੁਮਤੇ ਪਾਊਂ॥
ਸੇਵਕ ਸਿੱਖਜ ਹਮਾਰੇ ਤਾਰਿਯਹਿ॥ਚੁਨ ਚੁਨ ਸ਼ੱਤ੍ਰ ਹਮਾਰੇ ਮਾਰਿਯਹਿ॥੩੮੦॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਅਵਰ=ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ. ਕੇਵਲ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੋਵੇ।

ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਨ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਜੋ ਵੀ ਇੱਛਾ ਕਰਾਂ ਉਸ ਦਾ ਵਰ ਕੇਵਲ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂ। ਮੇਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ (ਦੁਨਿਆਵੀ ਸਾਗਰ) ਤਾਰ ਕੇ ਪਾਰ ਲਗਾ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰੋ॥੩੮੦॥

ਆਪੁ ਹਾਥ ਦੈ ਮੁਝੈ ਉਬਰਿਯੈ॥ਮਰਨ ਕਾਲ ਕਾ ਤ੍ਰਾਸ ਨਿਵਰਿਯੈ॥
ਹੂਜੋ ਸਦਾ ਹਮਾਰੇ ਪੱਛਾ॥ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ ਜੂ ਕਰਿਯਹੁ ਰੱਛਾ॥੩੮੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਬਰਿਐ=ਬਚਾਓ, ਉਧਾਰ ਕਰੋ। ਤ੍ਰਾਸ=ਡਰ। ਮਰਨ ਕਾਲ=ਮਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ। ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧਜ=ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜਿਸ ਦੇ ਝੰਡੇ ਉਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। ਰੱਛਾ=ਰਖਿਆ।

ਕਿਰਪਾ ਸਹਿਤ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਮੇਰਾ ਉੱਧਾਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਭੈ ਦਾ ਨਿਵਾਰਣ ਕਰੋ। ਆਪ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਰਹੋ ਅਤੇ ਹੇ ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ! ਆਪ ਸਾਡੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ॥੩੮੧॥

ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਮੁਹਿ ਰਾਖਨਹਾਰੇ॥ਸਾਹਿਬ ਸੰਤ ਸਹਾਇ ਪਿਯਾਰੇ॥
ਦੀਨਬੰਧੁ ਦੁਸ਼ਟਨ ਕੇ ਹੰਤਾ॥ਤੁਮਹੋ ਪੁਰੀ ਚਤੁਰਦਸ ਕੰਤਾ॥੩੮੨॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਦੀਨ ਬੰਧੁ=ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਮੱਦਦਗਾਰ। ਦੁਸ਼ਟਨ=ਵੈਰੀਆਂ, ਭੈੜੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਹੰਤਾ=ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਕੰਤਾ=ਸੁਆਮੀ। ਚਤੁਰਦਸ ਪੁਰੀ=ਚੌਦਾਂ ਪੁਰੀਆਂ=ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ, ਸੱਤ

ਆਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਸੱਤ ਪਾਤਾਲ।

ਹੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਅਤੇ ਪਿਆਰੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਮਦੱਦਗਾਰ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਚੌਂਦਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਹੋ॥੩੮੨॥

ਕਾਲ ਪਾਇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਪੁ ਧਰਾ॥ਕਾਲ ਪਾਇ ਸ਼ਿਵਜੂ ਅਵਤਰਾ॥
ਕਾਲ ਪਾਇ ਕਰਿ ਬਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ॥ਸਕਲ ਕਾਲ ਕਾ ਕੀਯਾ ਤਮਾਸ਼ਾ॥੩੮੩॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਕਾਲ ਪਾਇ=ਕਾਲ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ, ਕਾਲ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ। ਬਪ ਧਰਾ=ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਅਵਤਰਾ=ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। ਬਿਸ਼ਨ=ਵਿਸ਼ਨੂ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ=ਜਨਮ ਲਿਆ।

ਕਾਲ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਕਾਲ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। ਕਾਲ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਨੂ ਪਰਗਟ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਕਾਲਾਂ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੩੮੩॥

ਜਵਨ ਕਾਲ ਜੋਗੀ ਸ਼ਿਵ ਕੀਯੋ॥ਬੇਦ ਰਾਜ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੂ ਥੀਯੋ॥
ਜਵਨ ਕਾਲ ਸਭ ਲੋਕ ਸਵਾਰਾ॥ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ਤਾਹਿ ਹਮਾਰਾ॥੩੮੪॥

ਤੁਸੀਂ ਜਿਸ ਕਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਜੋਗੀ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਵੇਦ ਰਾਜ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਜਿਸ ਕਾਲ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਭਵਨਾਂ (ਚੌਂਦਾ ਭਵਨ) ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ, ਉਸ ਕਾਲ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ॥੩੮੪॥

ਜਵਨ ਕਾਲ ਸਭ ਜਗਤ ਬਨਾਯੋ॥ਦੇਵ ਦੈਤ ਜੱਛਨ ਉਪਜਾਯੋ॥
ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੈ ਅਵਤਾਰਾ॥ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਿਯਹੁ ਹਮਾਰਾ॥੩੮੫॥

ਜਿਸ ਕਾਲ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਦੇਵ-ਦਾਨਵ ਜੱਛ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੇਰਾ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਜੋ ਆਦਿ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਹੈ॥੩੮੫॥

ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਤਿਸ ਹੀ ਕੋ ਹਮਾਰੀ॥ਸਕਲ ਪ੍ਰਜਾ ਜਿਨ ਆਪ ਸਵਾਰੀ॥
ਸਿਵਕਨ ਕੋ ਸਵਗੁਨ ਸੁਖ ਦੀਯੋ॥ਸ਼ੱਤ੍ਰੁਨ ਕੋ ਪਲ ਮੋ ਬਧ ਕੀਯੋ॥੩੮੬॥

ਮੇਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਆਪ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਵੱਧ ਸੁਖ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੩੮੬॥

ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਅੰਤਰ ਕੀ ਜਾਨਤ॥ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਕੀ ਪੀਰ ਪਛਾਨਤ॥

****

ਚੀਟੀ ਤੇ ਕੁੰਚਰ ਅਸਥੂਲਾ॥ ਸਭ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕਰਿ ਫੂਲਾ॥੩੮੭॥

ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਸਭ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋ। ਕੀੜੀ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲੇ ਹਾਥੀ ਤਕ, ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਇਕ ਉਤੇ ਪ੍ਰਸੰਤਾਪੂਰਬਕ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਖਦੇ ਹੋ॥੩੮੭॥

ਸੰਤਨ ਦੁਖ ਪਾਏ ਤੇ ਦੁਖੀ॥ ਸੁਖ ਪਾਏ ਸਾਧਨ ਕੇ ਸੁਖੀ॥
ਏਕ ਏਕ ਕੀ ਪੀਰ ਪਛਾਨੈ॥ ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਪਟ ਪਟ ਕੀ ਜਾਨੈ॥੩੮੮॥

ਜਦ ਸੰਤ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਜਦ ਸਾਧੂ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸੁਖ ਅਨਭਵ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਪੀੜ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਦੀ ਨਿੱਕੀ ਤੋਂ ਨਿੱਕੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ॥੩੮੮॥

ਜਬ ਉਦਕਰਖ ਕਰਾ ਕਰਤਾਰਾ॥ ਪ੍ਰਜਾ ਧਰਤ ਤਬ ਦੇਹ ਅਪਾਰਾ॥
ਜਬ ਆਕਰਖ ਕਰਤ ਹੋ ਕਬਹੂੰ॥ ਤੁਮ ਮੈ ਮਿਲਤ ਦੇਹ ਧਰ ਸਭਹੂੰ॥੩੮੯॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਉਦਕਰਖ=ਵਿਸਥਾਰ, ਫੈਲਾਓ। ਆਕਰਖ=ਆਕਰਸ਼ਨ, ਖਿੱਚਣਾ, ਸਮੇਟਣਾ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਆਕਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਸੀਮਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਸਭ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਆਕਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੩੮੯॥

ਜੇਤੇ ਬਦਨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸਭ ਧਾਰੈ॥ ਆਪੁ ਆਪੁਨੀ ਬੂਝਿ ਉਚਾਰੈ॥
ਤੁਮ ਸਭ ਹੀ ਤੇ ਰਹਤ ਨਿਰਾਲਮ॥ ਜਾਨਤ ਬੇਦ ਭੇਦ ਅਰੁ ਆਲਮ॥੩੯੦॥

ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸਰੀਰ ਧਾਰਣ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਨਿਰਲੇਪ ਅਤੇ ਨਿਰਾਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੋ॥੩੯੦॥

ਨਿਰੰਕਾਰ ਨ੍ਰਿਬਿਕਾਰ ਨ੍ਰਿਲੰਭ॥ ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਨਾਦਿ ਅਸੰਭ॥
ਤਾਕਾ ਮੂੜ੍ਹ ਉਚਾਰਤ ਭੇਦਾ॥ ਜਾਕੋ ਭੇਵ ਨ ਪਾਵਤ ਬੇਦਾ॥੩੯੧॥

ਪਦ ਅਰਥ - ਨਿਰੰਕਾਰ=ਨਿਰਾਕਰ, ਅਕਾਰ ਰਹਿਤ। ਨ੍ਰਿਬਿਕਾਰ=ਨਿਰਵਿਕਾਰ, ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ। ਨ੍ਰਿਲੰਭ=ਸਹਾਰਾ ਰਹਿਤ। ਆਦਿ=ਮੁੱਢ ਤੋਂ, ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ। ਅਕੀਲ=ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ, ਪਵਿਤਰ, ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ। ਅਨਾਦਿ=ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੰਭ=ਜਨਮ ਰਹਿਤ। ਭੇਵ=ਭੇਤ। ਬੇਦਾ=ਵੇਦ।

ਤੁਸੀਂ ਨਿਰਾਕਾਰ, ਨਿਰਵਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਹਾਰਾ ਰਹਿਤ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਇਸ ਕਾਇਨਾਤ ਦਾ ਮੁੱਢ

ਹੋ, ਕਲੰਕ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਪਵਿਤਰ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਮੁੱਢ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਜਨਮ ਰਹਿਤ ਹੋ। ਜਿਸਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਵੇਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕੇ ਹਨ, ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਉਸਦੇ ਰਹਿਸ ਨੂੰ ਜਾਣਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।।੩੯੧।।

ਤਾਕੌ ਕਰਿ ਪਾਹਨ ਅਨੁਮਾਨਤ।।ਮਹਾਂ ਮੂੜ੍ਹ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨਤ।।
ਮਹਾਂਦੇਵ ਕੌ ਕਹਤ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵ।।ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਾ ਚੀਨਤ ਨਹਿ ਭਿਵ।।੩੯੨।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਪਾਹਨ=ਪਥਰ। ਮਹਾਂ ਮੂੜ=ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ।

ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਉਸਦਾ ਕੁਝ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪਥੱਰ ਦਾ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਂਦੇਵ ਨੂੰ ਹੀ ਕਲਿਆਣ ਕਰਤਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ।।੩੯੨।।

ਆਪੁ ਆਪੁਨੀ ਬੁਧਿ ਹੈ ਜੇਤੀ।।ਬਰਨਤ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਤੁਹਿ ਤੇਤੀ।।
ਤੁਮਰਾ ਲਖਾ ਨ ਜਾਇ ਪਸਾਰਾ।।ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਸਜਾ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਸਾਰਾ।।੩੯੩।।

ਜਿਸਦੀ ਜਿੰਨੀ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਅਕਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸਾਰੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਿਵੇ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।।੩੯੩।।

ਏਕੈ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਸਰੂਪਾ।।ਰੰਕ ਭਯੋ ਰਾਵ ਕਹੀਂ ਭੂਪਾ।।
ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਸੇਤਜ ਕੀਨੀ।।ਉਤਭੁਜ ਖਾਨਿ ਬਹੁਰਿ ਰਚਿ ਦੀਨੀ।।੩੯੪।।

ਤੇਰੇ ਇਕ ਰੂਪ ਦੇ ਹੀ ਇਹ ਅਨੇਕਾਂ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕਿਤੇ ਕੰਗਾਲ, ਕਿਤੇ ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਰਾਜਾ ਹੋ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਖਾਣੀਆਂ ਆਂਡਿਆਂ, ਜਿਓਰਾਂ ਅਤੇ ਮੁੜਕੇ ਤੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਫਿਰ ਉਤਭੁਜ ਖਾਣੀ ਰਚ ਦਿੱਤੀ।।੩੯੪।।

ਕਹੂੰ ਫੂਲਿ ਰਾਜਾ ਹੈ ਬੈਠਾ।।ਕਹੂੰ ਸਿਮਟਿ ਭਯੋ ਸ਼ੰਕਰ ਇਕੈਠਾ।।
ਸਗਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਦਿਖਾਇ ਅਚੰਭਵ।।ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਰੂਪ ਸੁਯੰਭਵ।।੩੯੫।।

ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਫੁਲ ਫਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਮਰਾਟ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਹੋ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਸਿਮਟ ਕੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਹੋ। ਤੁਸੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਚੰਭਾ ਖੇਡ ਵਿਖਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਏ ਹੋ।।੩੯੫।।

ਅਬ ਰੱਛਾ ਮੇਰੀ ਤੁਮ ਕਰੋ।।ਸਿੱਖਜ ਉਬਾਰਿ ਅਸਿੱਖਜ ਸੰਘਰੋ।।
ਦੁਸ਼ਟ ਜਿਤੇ ਉਠਵਤ ਉਤਪਾਤਾ।।ਸਕਲ ਮਲੇਛ ਕਰੋ ਰਣ ਘਾਤਾ।।੩੯੬।।

++

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਿੱਖਜ=ਗੁਰਮੁੱਖ। ਅਸਿਖਜ=ਮਨਮੁੱਖ। ਉਤਪਾਤਾ=ਉਪਾਧੀਆਂ, ਬੁਰੇ ਕੰਮ।

ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਓ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੋ। ਜਿੰਨੇ ਹੀ ਦੁਸ਼ਟ ਉਠ ਕੇ ਉਪੱਧਰ ਮਚਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਮਲੇਛਾ ਦਾ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਖਾਤਮਾ ਕਰੋ।।੩੯੬।।

ਜੋ ਅਸਿਧੁਜ ਤਵ ਸ਼ਰਨੀ ਪਰੇ।।ਤਿਨ ਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦੁਖਿਤ ਹ੍ਵੈ ਮਰੇ।।
ਪੁਰਖ ਜਵਨ ਪਗੁ ਪਰੇ ਤਿਹਾਰੇ।।ਤਿਨ ਕੇ ਤੁਮ ਸੰਕਟ ਸਭ ਟਾਰੇ।।੩੯੭।।

ਹੇ ਅਸਿਧੁਜ! ਜਿਹੜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਖ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਆ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ।।੩੯੭।।

ਜੋ ਕਲਿ ਕੌ ਇਕ ਬਾਰ ਧਿਐਹੈ।।ਤਾ ਕੇ ਕਾਲ ਨਿਕਟਿ ਨਹਿ ਐਹੈ।।
ਰੱਛਾ ਹੋਇ ਤਾਹਿ ਸਭ ਕਾਲਾ।।ਦੁਸ਼ਟ ਅਰਿਸ਼ਟ ਟਰੇ ਤਤਕਾਲਾ।।੩੯੮।।

ਜੋ ਮਹਾਂ ਕਾਲ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਵੀ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਭਾਵ ਉਹ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਸਦਾ ਲਈ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਾਰੇ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਭਿਆਨਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਤੁਰੰਤ ਹਟ ਜਾਣਗੇ।।੩੯੮।।

ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਤਨ ਜਾਹਿ ਨਿਹਰਿਹੋ।।ਤਾਕੇ ਤਾਪ ਤਨਕ ਮਹਿ ਹਰਿਹੋ।।
ਰਿੱਧਿ ਸਿੱਧਿ ਘਰ ਮੌਂ ਸਭ ਹੋਈ।।ਦੁਸ਼ਟ ਛਾਹ ਛ੍ਵੈ ਸਕੈ ਨ ਕੋਈ।।੩੯੯।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਤਾਪ=ਦੁਖ। ਤਨਕ ਮਹਿ=ਛਿਣ ਭਰ ਵਿਚ। ਰਿੱਧਿ ਸਿੱਧਿ=ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ। ਛਾਹ=ਪਰਛਾਵਾਂ। ਛ੍ਵੈ=ਛੋਹ।

ਤੁਸੀਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹੋ, ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਛਿਣ ਭਰ ਵਿਚ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਸਭ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟ ਫਿਰ ਉਸਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੋਹ ਸਕਦੇ।।੩੯੯।।

ਏਕ ਬਾਰ ਜਿਨ ਤੁਮੈਂ ਸੰਭਾਰਾ।।ਕਾਲ ਫਾਸ ਤੇ ਤਾਹਿ ਉਬਾਰਾ।।
ਜਿਨ ਨਰ ਨਾਮ ਤਿਹਾਰੋ ਕਹਾ।।ਦਾਰਿਦ ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖ ਤੇ ਰਹਾ।।੪੦੦।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸੰਭਾਰਾ=ਯਾਦ ਕੀਤਾ, ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ। ਉਬਾਰਾ=ਬਚਾ ਲਿਆ। ਕਾਲ ਫਾਸ=ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ। ਦਾਰਿਦ=ਗਰੀਬੀ, ਦਲਿਦਰ।

ਇਕ ਵਾਰ ਜਿਸ ਤੁਹਾਡਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ। ਇਕ ਵਾਰ ਵੀ ਜਿਸ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਂ ਜਪ ਲਿਆ ਉਹ ਗ਼ਰੀਬੀ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਅਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬੱਚ ਗਿਆ।।੪੦੦।।

ਖੜਗਕੇਤ ਮੈਂ ਸ਼ਰਨਿ ਤਿਹਾਰੀ।।ਆਪੁ ਹਾਥ ਦੈ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ।।
ਸਰਬ ਠੌਰ ਮੋ ਹੋਹੁ ਸਹਾਈ।।ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖ ਤੇ ਲੇਹੁ ਬਚਾਈ।।੪੦੧।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਖੜਗਕੇਤੁ=ਤਲਵਾਰ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਭੂ। ਉਬਾਰੀ=ਬਚਾ ਲਵੋ। ਠੌਰ=ਥਾਂ।

ਹੇ ਖੜਗਕੇਤ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇਕੇ ਬਚਾ ਲਵੋ। ਹਰ ਥਾਂ ਮੇਰੀ ਰਖਿਆ ਕਰੋ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟ ਤੇ ਦੋਖੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੋ।।੪੦੧।।

ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਹਮ ਪਰ ਜਗਮਾਤਾ।।ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਾ ਪੂਰਨ ਸੁਭ ਰਾਤਾ।।
ਕਿਲਬਿਖ ਸਕਲ ਦੇਹ ਕੋ ਹਰਤਾ।।ਦੁਸ਼ਟ ਦੋਖਿਯਨ ਕੋ ਛੈ ਕਰਤਾ।।੪੦੨।।

ਜਗਤ ਦੀ ਮਾਂ ਵਾਂਗ ਪਾਲਣ ਹਾਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਸ਼ੁੱਭ ਰਾਤ ਨੂੰ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਖੀਆਂ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।।੪੦੨।।

ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ ਜਬ ਭਏ ਦਯਾਲਾ।।ਪੂਰਨ ਕਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਤਤਕਾਲਾ।।
ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਫਲ ਪਾਵੈ ਸੋਈ।।ਦੂਖ ਨ ਤਿਸੈ ਬਿਆਪਤ ਕੋਈ।।੪੦੩।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ=ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਆਪਣੇ ਝੰਡੇ ਉਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਚਿੰਨ, ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਤਤਕਾਲਾ=ਝਟਪਟ, ਤੁਰੰਤ। ਮਨ ਬਾਂਛਤ=ਮਨ ਚਾਹਿਆ।

ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧਜ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਦਿਆਲ ਹੋਏ ਤਾਂ ਛਿਣ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇ ਸੁਣੇਗਾ, ਉਹ ਮਨ ਇਛੱਤ ਫਲ ਪਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਲਗੇਗਾ।।੪੦੩।।

ਅੜਿੱਲ।।ਸੁਨੈ ਗੁੰਗ ਜੋ ਯਾਹਿ ਸੁ ਰਸਨਾ ਪਾਵਈ।।
ਸੁਨੈ ਮੂੜ੍ਹ ਚਿਤ ਲਾਇ ਚਤੁਰਤਾ ਆਵਈ।।
ਦੂਖ ਦਰਦ ਭੌ ਨਿਕਟ ਨ ਤਿਨ ਨਰ ਕੇ ਰਹੈ।।
ਹੋ ਜੋ ਯਾਕੀ ਏਕ ਬਾਰ ਚੌਪਈ ਕੋ ਕਹੈ।।੪੦੪।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਗੁੰਗ=ਗੂੰਗਾ। ਰਸਨਾ=ਆਵਾਜ਼, ਜੀਭ। ਮੂੜ੍ਹ=ਮੂਰਖ। ਚੌਪਈ=ਇਕ ਮਾਤ੍ਰਿਕ ਛੰਦ, ਇਸ ਦਾ ਲਛਣ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :- ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਪੰਦਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ, ਪਹਿਲਾ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਅੱਠ ਉਤੇ, ਦੂਜਾ ਸੱਤ ਉਤੇ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਗੁਰੂ ਲਘੁ। ਇਥੇ ਚੌਪਈ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਚਾਰ ਸੌ ਚੌਥੇ ਚਲਿੱਤਰ ਦੇ ਛੰਦ ਤਿੰਨ ਸੌ ਛਿਹੱਤਰ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸੌ ਪੰਜ ਤਕ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ।

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਜੇ ਗੂੰਗਾ ਸੁਣੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਭ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ, ਜੇ ਮਹਾਂਮੂਰਖ ਵੀ ਸੁਣੇਗਾ ਤਾਂ ਚੱਤਰ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਵਾਰ ਚੌਪਈ (ਕਬਜੋ ਬਾਚ ਬੇਨਤੀ।।ਚੌਪਈ।।) ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੇਗਾ ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦੁਖ, ਦਰਦ ਅਤੇ ਡਰ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ।।੪੦੪।।

ਚੌਪਈ।। ਸੰਬਤ ਸੱਤ੍ਰਹ ਸਹਸ ਭਣਿੱਜੈ।। ਅਰਧ ਸਹਸ ਫੁਨਿ ਤੀਨਿ ਕਹਿੱਜੈ।।
ਭਾਦ੍ਰਵ ਸੁਦੀ ਅਸ਼ਟਮੀ ਰਵਿ ਵਾਰਾ।। ਤੀਰ ਸਤੁੱਦ੍ਰਵ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁਧਾਰਾ।।੪੦੫।।

ਪਦ ਅਰਥ - ਸਤ੍ਰੱਹ=ਸਤਾਰਾਂ, ਸਹਸ=ਸੌ। ਅਰਧ ਸਹਸ=ਪੰਜਾਹ। ਫੁਨਿ ਤੀਨ=ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਸਤੁੱਦ੍ਰਵ=ਸਤਲੁਜ। ਸੁਧਾਰਾ=ਰਚਿਆ।

(ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾ ਸੌ ਜਮਾਂ ਅੱਧਾ ਸੌ ਜਮਾਂ ਤਿਨ) ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾ ਸੌ ਤਿਰਵੰਜਾ, ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ਅਸ਼ਟਮੀ, ਐਤਵਾਰ, ਸਤਲੁਜ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਣ ਕੀਤਾ।।੪੦੫।।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖ੍ਯਾਨੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਭੂਪ ਸੰਬਾਦੇ ਚਾਰ ਸੌ ਚਾਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਮ ਸਤੁ।।੪੦੪।।੭੫੫੫।।ਸਮਾਪਤਮ।।

ਸ੍ਰੀ ਚਲਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਰੀਆ ਚਲਿੱਤਰ, ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ, ਚਾਰ ਸੌ ਚੌਥੀ ਕਥਾ ਸਮਾਪਤ।।੪੦੪।।੭੫੫੫।।ਸਮਾਪਤ।।

ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਹ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

੧ੴ ਹੁਕਮ ਸੱਤਿ॥ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

ਇਕ ਅਦੁਤੀ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹਰ ਕਾਲ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਫ਼ਤਹਿ ਹੈ (ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਓਟ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਦੀ ਵੀ ਫ਼ਤਹਿ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)।

ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਹ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥

ਇਹ ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ (ਵਿਜੈ ਪੱਤਰ) ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ।

(ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਉਸਤਤੀ)

ਕਮਾਲੇ ਕਰਾਮਾਤ .ਕਾਇਮ .ਕਰੀਮ॥
ਰਜ਼ਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਓ ਰਾਜ਼ਿਕ ਰਿਹਾਕੁਨ ਰਹੀਮ॥੧॥

ਕਮਾਲੇ = ਪੂਰਨ। ਕਰਾਮਾਤ = ਸ਼ਕਤੀ। ਕ਼ਾਇਮ = ਇਸਥਿਤ। ਕਰੀਮ = ਕਿਰਪਾਲੂ। ਰਜ਼ਾ = ਭਾਣਾ। ਬਖਸ਼ = ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਰਾਜ਼ਿਕ = ਅੰਨ੍ਹ ਦਾਤਾ। ਰਿਹਾਕੁਨ = ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਰਹੀਮ = ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਮਿਹਰਬਾਨ)।

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਰਾਮਾਤ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਹੈ, ਅਚੱਲ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅੰਨ੍ਹ ਦਾਤਾ ਤੇ ਬੰਧਨ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਦਿਆਲੂ ਹੈ॥੧॥

ਅਮਾਂ ਬਖ਼ਸ਼ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦ ਓ ਦਸਤਗੀਰ॥
ਖ਼ਤਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੋ ਦਿਲ ਪਜ਼ੀਰ॥੨॥

ਅਮਾਂ = ਧਰਮ, ਈਮਾਨ। ਬਖਸ਼ = ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ। ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦ = ਖਿਮਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਦਸਤਗੀਰ = ਹੱਥ ਫੜਨ ਵਾਲਾ। ਖ਼ਤਾ ਬਖ਼ਸ਼ = ਭੁੱਲਾਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ। ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੋ = ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਦਿਲ ਪਜ਼ੀਰ = ਮਨ ਪਸੰਦ।

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਧਰਮ ਤੇ ਸੁਖ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਖਿਮਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ (ਹਰ ਔਕੜ ਸਮੇਂ) ਹੱਥ ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਭੁੱਲਾਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਪਦਾਰਥ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੨॥

ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਿ ਖ਼ੂਬੀ ਦਿਹੋ ਰਹਨਮੂੰ॥
ਕਿ ਬੇਗੂੰਨੋ ਬੇਚੂੰ ਚੂੰ ਬੇਨਮੂੰ॥੩॥

ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਿ = ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ। ਖੂਬੀ = ਚੰਗਿਆਈ। ਦਿਹੋ = ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਰਹਨਮੂੰ = ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਣ ਵਾਲਾ। ਕਿ = ਜੋ। ਬੇਗੂੰਨ = ਰੰਗ ਰਹਿਤ। ਬੇਚੂੰ = ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਚੂੰ = ਐਸੇ। ਬੇਨਮੂੰ = ਲਾਸਾਨੀ।

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਨੇਕੀਆਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਹੀ ਰਸਤਾ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਲਾਸਾਨੀ ਹੈ. ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ॥੩॥

ਨ ਸਾਜ਼ੋ ਨ ਬਾਜ਼ੋ ਨ ਫ਼ੌਜੋ ਨ ਫ਼ਰਸ਼॥
ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦਏ ਐਸ਼ ਅਰਸ਼॥੪॥

ਸਾਜ਼ੋ = ਸਮਾਨ। ਬਾਜ਼ੋ = ਘੋੜਾ। ਫੌਜੋ = ਫੌਜ। ਫ਼ਰਸ਼ = ਗਲੀਚੇ. ਦਰੀਆਂ, ਕਾਲੀਨ ਆਦਿ। ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ = ਪਰਮਾਤਮਾ। ਐਸ਼ = ਖੁਸ਼ੀਆਂ। ਅਰਸ਼ = ਸਵਰਗ।

ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਪਾਸ ਨਾ ਕੋਈ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਨਾ ਘੋੜਾ ਹੈ, ਨਾ ਫੌਜ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਗਲੀਚੇ ਦਰੀਆਂ ਆਦਿ ਹਨ। ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇ ਸਮਾਨ ਤੇ ਸਵਰਗ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ॥੪॥

ਜਹਾਂ ਪਾਕ ਜ਼ਬਰਸਤ ਜ਼ਾਹਿਰ ਜ਼ਹੂਰ॥
ਉਜ਼ਾਮੀ ਦਿਹੋ ਹਮਚੂ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੁਜ਼ੂਰ॥੫॥

ਜਹਾਂ = ਸੰਸਾਰ। ਪਾਕ = ਪਵਿੱਤਰ। ਜ਼ਬਰਸਤ = ਬਲਵਾਨ। ਜ਼ਹੂਰ = ਜਲਵਾ। ਦਿਹੋ = ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੁਜ਼ੂਰ = ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ।

ਪ੍ਰਭੂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ, ਸਾਖਿਆਤ ਰੂਪ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਡਿਆਈਆਂ ਬਖਸ਼ਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ॥੫॥

ਅਤਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਓ ਪਾਕ ਪਰਵਰਦਗਾਰ॥
ਰਹੀਮ ਅਸਤੋ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੋ ਹਰ ਦਿਯਾਰ॥੬॥

ਅਤਾ = ਦਾਤ। ਪਾਕ = ਪਵਿੱਤਰ। ਪਰਵਰਦਗਾਰ = ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਰਹੀਮ ਅਸੰਤ = ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੋ = ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਹਰ = ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ। ਦਿਯਾਰ = ਦੇਸ਼।

ਉਹ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਹਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਰਹਿਮ ਕਰਨ

****
ਵਾਲਾ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੬॥

ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਦਿਯਾਰ ਅਸਤ ਆਜ਼ਮ ਅਜ਼ੀਮ॥
ਕਿ ਹੁਸਨੁਲ ਜਮਾਲ ਅਸਤ ਰਾਜ਼ਿਕ ਰਹੀਮ॥੭॥

ਕਿ = ਜੋ। ਸਾਹਿਬ = ਮਾਲਿਕ। ਦਿਯਾਰ = ਦੇਸ਼। ਆਜ਼ਮ ਅਜ਼ੀਮ = ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ। ਹੁਸਨੁਲ = ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲਾ। ਰਾਜ਼ਿਕ = ਰਿਜ਼ਕ ਦਾਤਾ। ਰਹੀਮ = ਦਿਆਲੂ।

ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸਭ ਮੁਲਕਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਤੇ ਵੱਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਜਲਾਲ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦਿਆਲੂ ਹੈ॥੭॥

ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਊਰ ਅਸਤ ਆਜਿਜ਼ ਨਿਵਾਜ਼॥
ਗ਼ਰੀਬੁਲ ਪ੍ਰਸਤੋ ਗ਼ਨੀਮੁਲ ਗੁਦਾਜ਼॥੮॥

ਸ਼ਊਰ = ਅਕਲ। ਆਜਿਜ਼ = ਗਰੀਬ। ਨਿਵਾਜ਼ = ਵਡਿਆਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਗ਼ਰੀਬੁਲ-ਪਰਸਤੋ = ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਗ਼ਨੀਮੁਲ-ਗੁਦਾਜ਼ = ਵੈਰੀਆਂ, ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਸਮਝ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੮॥

ਸ਼ਰੀਅਤ ਪ੍ਰਸਤੋ ਫ਼ਜ਼ੀਲਤ ਮਆਬ॥
ਹਕੀਕਤ ਸ਼ਨਾਸੋ ਨਬੀਉਲ ਕਿਤਾਬ॥੯॥

ਸ਼ਰੀਅਤ = ਧਰਮ। ਪਰਸਤੋ = ਪਾਲਕ। ਫ਼ਜ਼ੀਲਤ-ਮਆਬ = ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਘਰ। ਹਕੀਕਤ-ਸ਼ਨਾਸ਼ੋ = ਸਚਿਆਈ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਨਬੀਉਲ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਪ੍ਰਭੂ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਲਕ ਤੇ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਸਚਿਆਈ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੋਮਾ ਹੈ॥੯॥

ਕਿ ਦਾਨਿਸ਼ ਪਿਜ਼ੂਹਸਤ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਊਰ॥
ਹਕੀਕਤ ਸ਼ਨਾਸਸਤੁ ਜ਼ਾਹਿਰ ਜ਼ਹੂਰ॥੧੦॥

ਦਾਨਸ਼ = ਦਨਾਈ।ਪਿਜ਼ੂਹਸਤ = ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।ਸ਼ਊਰ = ਅਕਲ।ਹਕੀਕਤ = ਸਚਾਈ। ਸ਼ਨਾਸ਼ਸਤੁ = ਪਛਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜ਼ਾਹਿਰ = ਪ੍ਰਸਿੱਧ। ਜ਼ਹੂਰ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼।

ਪ੍ਰਭੂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਕਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅਕਲ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਜਲਵਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ॥੧੦॥

****

ਸ਼ਨਾਸਿੰਦਹਏ ਇਲਿਮਿ ਆਲਮ ਖ਼ੁਦਾਇ॥
ਕੁਸ਼ਾਇੰਦਹਏ ਕਾਰਿ ਆਲਮ ਕੁਸ਼ਾਇ॥੧੧॥

ਸ਼ਨਾਸ਼ਿੰਦਹਏ = ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ। ਇਲਿਮਿ = ਵਿਦਿਆ। ਆਲਮ = ਸੰਸਾਰ। ਖ਼ੁਦਾਇ = ਪਰਮਾਤਮਾ। ਕੁਸ਼ਾਇੰਦਹਏ = ਸੌਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਾਰਿ = ਕੰਮ। ਕੁਸ਼ਾਇ = ਤਰਤੀਬ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਗਤ ਦੀ ਹਰ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਕੰਮ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੧੧॥

ਗੁਜ਼ਾਰਿੰਦਹਏ ਕਾਰਿ ਆਲਮ .ਕਬੀਰ॥
ਸ਼ਨਾਸਿੰਦਹਏ ਇਲਿਮਿ ਆਲਮ ਅਮੀਰ॥੧੨॥

ਗੁਜ਼ਾਰਿੰਦਹਏ = ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਕਾਰਿ = ਕੰਮ। ਕਬੀਰ = ਵੱਡਾ। ਅਮੀਰ = ਪਰਮਾਤਮਾ।

ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਭੂ ਜਗਤ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਲਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੧੨॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ੧੨ ਬੈਂਤਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਸਤਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਗੇ ਪਹਿਲੀ ਹਿਕਾਇਤ (ਦਾਸਤਾਨ) ਅਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਫਰੇਬ ਤੇ ਧੋਖੇ ਭਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ॥

ਦਾਸਤਾਨ॥ ਹਿਕਾਯਤ ਪਹਿਲੀ

ਮਰਾ ਇਅਤਬਾਰੇ ਬਰੀਂ .ਕਸਮ ਨੇਸਤ॥
ਕਿ ਏਜ਼ਦ ਗਵਾਹਸਤੁ ਯਜ਼ਦਾਂ ਯਕੇਸਤ॥੧੩॥

ਮਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਇਅਤਬਾਰੇ = ਯਕੀਨ। ਏਜ਼ਦ = ਰੱਬ। ਗਵਾਹਸਤੁ = ਗਵਾਹ ਹੈ। ਯਜ਼ਦਾ = ਖੁਦਾ। ਯਕੇਸਤ = ਇਕ ਹੈ।

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਇਸ ਕਸਮ ਤੇ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਕ ਖੁਦਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਗਵਾਹ ਹੈ॥੧੩॥

ਨ .ਕਤਰਹ ਮਰਾ ਇਅਤਬਾਰੇ ਬਰੋਸਤ॥
ਕਿ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਵ ਦੀਵਾਂ ਹਮਾਂ ਕਿਜ਼ਬ ਗੋਸਤ॥੧੪॥

ਕਤਰਹ = ਇਕ ਬੂੰਦ, ਰੰਚਕ ਮਾਤਰ। ਬਰੋਸਤੁ = ਉਸ ਉਤੇ ਹੈ। ਬਖਸ਼ੀ = ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ।

ਦੀਵਾਂ = ਮੁਸਾਹਿਬ, ਸਲਾਹਕਾਰ। ਕਿਜ਼ਬਗੋਸਤ = ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ।

ਤੇਰੇ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ ਤੇ ਮੁਸਾਹਿਬ ਸਭ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ॥੧੪॥

ਕਸੇ .ਕਉਲਿ ਕੁਰਆਂ ਕੁਨਦ ਇਅਤਬਾਰ॥
ਹਮਾ ਰੋਜ਼ਿ ਆਖ਼ਿਰ, ਸ਼ਵਦ ਮਰਦ ਖ੍ਵਾਰ॥੧੫॥

ਕਸੇ = ਕੋਈ। ਕਉਲਿ = ਸੁਖਨ। ਕੁਰਆਂ = ਕੁਰਾਨ। ਕੁਨਦ = ਕਰਦਾ। ਹਮਾਂ = ਉਹ। ਰੋਜ਼ = ਦਿਨ। ਆਖਿਰ = ਅੰਤ। ਸ਼ਵਦ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖ੍ਵਾਰ = ਖਰਾਬ।

ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਤੁਹਾਡੀ ਇਕ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੌਂਹ ਉਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅੰਤ ਨੂੰ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੧੫॥

ਹੁਮਾ ਰਾ ਕਸੇ ਸਾਯਹ ਆਯਦ ਬਜ਼ੇਰ॥
ਬਰੋ ਦਸਤ ਦਾਰਦ ਨ ਜ਼ਾਗਿ ਦਲੇਰ॥੧੬॥

ਹੁਮਾ = ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪੰਛੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੋਂ ਉਹ ਲੰਘ ਜਾਏ ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਸੇ = ਜੇ ਕੋਈ। ਸਾਯਹ = ਛਾਇਆ। ਆਯਦ = ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਜ਼ੇਰ = ਹੇਠਾਂ। ਬਰੋ = ਉਪਰ। ਦਸਤ = ਹੱਥ। ਜ਼ਾਗਿ = ਕਾਂ। ਦਲੇਰ = ਯੋਧਾ।

ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਹੁਮਾਯੂ ਪੰਛੀ ਦੇ ਸਾਏ ਹੇਠ ਆ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਉਸ ਉਤੇ ਕਾਂ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਦਲੇਰ ਹੋਵੇ॥੧੬॥

ਭਾਵ ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਜਦੋਂ ਅਸਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲਈ, ਫਿਰ ਤੇਰੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਰਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ?

ਕਸੇ ਪੁਸ਼ਤ ਉਫਤਦ ਪਸੇ ਸ਼ੇਰਿ ਨਰ॥
ਨਗੀਰਦ ਬੁਜ਼ੋ ਮੇਸ਼ੋ ਆਹੂ ਗੁਜ਼ਰ॥੧੭॥

ਪੁਸ਼ਤ = ਪਿੱਠ। ਉਫ਼ਤਦ = ਖੜਾ ਹੋਵੇ। ਪਸੇ = ਪਿਛੇ। ਬੁਜ਼ੋ = ਬੱਕਰੀ। ਮੇਸ਼ = ਭੇਡ। ਆਹੂ = ਹਿਰਨ। ਗੁਜ਼ਰ = ਲੰਘਣਾ।

ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਉਤੇ ਬੱਕਰੀ, ਭੇਡ ਜਾਂ ਹਿਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਭੇਜੇ ਹੋਏ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਅੜ ਸਕੇ॥੧੭॥

ਕਸਮ ਮੁਸਹਫੇ ਖੁਫ਼ੀਯਹ ਗਰ ਈਂ ਖ਼ੁਰਮ॥

ਨ ਫ਼ਉਜੇ ਅਜ਼ੀਜ਼ੇ ਰਾ ਸੁਮ ਅਜ਼ਕੁਨਮ॥੧੮॥

ਕਸਮ = ਸੌਂਹ। ਮੁਸਹਫੇ = ਕੁਰਾਨ। ਖ਼ੁਫੀਯਹ = ਫਰੇਬ। ਖੁਰਮ = ਖਾਂਦੇ। ਸੁਮ ਅਜ਼ਕੁਨਮ = ਲੰਗੜਾ ਕਰਨਾ, ਮਰਵਾਉਣਾ।

ਜੇਕਰ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੌਂਹ ਦਾ ਭੇਤ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾ ਮਰਵਾ ਲੈਂਦਾ॥੧੮॥

ਅਗੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਯੁੱਧ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਗੁਰਸਨਹ ਚਿ ਕਾਰੇ ਕੁਨਦ ਚਿਹਲ ਨਰ॥
ਕਿ ਦਹ ਲਕ ਬਰਾਯਦ ਬਰੋ ਬੇਖ਼ਬਰ॥੧੯॥

ਗੁਰਸਨਹ = ਭੁਖੇ। ਚਿ = ਕੀ। ਕਾਰੇ = ਕੰਮ। ਕੁਨਦ = ਕਰਨੀ। ਚਿਹਲ = ਚਾਲੀ। ਦਹ ਲਕ = ਦਸ ਲੱਖ। ਬਰਾਯਦ = ਆ ਪਏ। ਬੇਖ਼ਬਰ = ਅਚਨਚੇਤ।

ਮੇਰੇ ਚਾਲੀ ਭੁਖੇ ਆਦਮੀਆਂ ਤੇ ਦਸ ਲੱਖ ਫੌਜੀ ਅਚਾਨਕ ਆ ਪਏ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ॥੧੯॥

ਕਿ ਪੈਮਾ ਸ਼ਿਕਨ ਬੇਦਰੰਗ ਆਮਦੰਦ॥
ਮਿਯਾਂ ਤੇਗ਼ੋ ਤੀਰੋ ਤੁਫ਼ੰਗ ਆਮਦੰਦ॥੨੦॥

ਪੈਮਾ = ਬਚਨ, ਅਹਿਦ। ਸ਼ਿਕਨ = ਤੋੜਨਾ। ਬੇਦਰੰਗ = ਝਟ ਪਟ। ਆਮਦੰਦ = ਆਏ। ਮਿਯਾਂ = ਸਮੇਤ।

ਕੀਤੇ ਅਹਿਦ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਤਲਵਾਰਾਂ, ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਲੈਕੇ ਤੇਰੇ ਫੌਜੀ ਝਟ ਪਟ ਆ ਪਏ॥੨੦॥

ਬ ਲਾਚਾਰਗੀ ਦਰ ਮਿਯਾਂ ਆਮਦਮ॥
ਬ ਤਦਬੀਰਿ ਤੀਰੋ ਤੁਫ਼ੰਗ ਆਮਦਮ॥੨੧॥

ਲਾਚਾਰਗੀ = ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਕੇ। ਦਰ = ਅੰਦਰ। ਮਿਯਾਂ = ਜੰਗ। ਆਮਦਮ = ਆਇਆ। ਤਦਬੀਰਿ = ਵਿਧੀ।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਮਜਬੂਰਨ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਤੀਰ ਕਮਾਨ, ਬੰਦੂਕਾਂ ਆਦਿ ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਚੁਕਣੇ ਪਏ॥੨੧॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ, ਪਰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ ਪਿਆ।

ਚੁ ਕਾਰ ਅਜ਼ ਹਮਹ ਹੀਲਤੇ ਦਰ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ ।।
ਹਲਾਲ ਅਸਤ ਬੁਰਦਨ ਬ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਦਸਤ ।।੨੨।।

ਚੁ = ਜਦੋਂ। ਕਾਰ = ਕੰਮ। ਅਜ਼ = ਤੋਂ। ਹਮਹ = ਸਾਰੇ। ਹੀਲਤੇ = ਹੀਲਿਆਂ। ਦਰ ਗੁਜ਼ਸਤ = ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਵੇ। ਹਲਾਲ = ਯੋਗ ਹੈ। ਬੁਰਦਨ = ਲੈ ਜਾਣਾ। ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਦਸਤ = ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਣੀ।

ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀਲਿਆਂ ਵਸੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਗੱਲ ਅਗੇ ਲੰਘ ਜਾਵੇ ਤਦ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ।।੨੨।।

ਚਿ .ਕਸਮੇ ਕੁਰਾਂ ਮਨ ਕੁਨਮ ਇਅਤਬਾਰ ।।
ਵਗਰ ਨਹ ਤੁ ਗੋਈ ਮਨ ਈਂ ਰਹ ਚਿ ਕਾਰ ।।੨੩।।

ਚਿ = ਕੀ। ਮਨ = ਮੈਂ। ਕੁਨਮ = ਕਰਾਂ। ਵਗਰ = ਨਹੀਂ ਤਾਂ। ਰਹ = ਰਸਤੇ। ਚਿ = ਕੀ। ਕਾਰ = ਕੰਮ।

ਤੇਰੀ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ ਦਾ ਕੀ ਯਕੀਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਦੱਸ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇਸ ਰਸਤੇ ਆਉਣ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ ਸੀ ?।।੨੩।।

ਨ ਦਾਨਮ ਕਿ ਈਂ ਮਰਦਿ ਰੋਬਾਹ ਪੇਚ ।।
ਵਗਰ ਹਰਗਿਜ਼ ਈਂ ਰਹ ਨ ਯਾਰਦ ਬਹੇਚ ।।੨੪।।

ਨ ਦਾਨਮ = ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਰੋਬਾਹ = ਲੂੰਬੜੀ। ਪੇਚ = ਦਾਅ। ਨਯਾਰਦ = ਨਾ ਆਉਂਦਾ। ਬਹੇਚ = ਬਹਾਨੇ।

ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਇਹ ਮਰਦ ਲੂੰਬੜੀ ਵਾਂਗੂੰ ਦਾਅ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਵੀ ਇਸ ਰਸਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਣਾ, ਭਾਵ ਤੇਰੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਇਆ।।੨੪।।

ਹਰ ਆਂ ਕਸ ਕਿ .ਕਉਲੇ ਕੁਰਾਂ ਆਯਦਸ਼ ।।
ਨਜ਼ੋ ਬਸਤਨੋ ਕੁਸ਼ਤਨੀ ਬਾਯਦਸ਼ ।।੨੫।।

ਹਰ ਆਂ = ਕੋਈ ਉਹ। ਕਸ = ਆਦਮੀ। ਕਉਲੇ ਕੁਰਾਂ = ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੌਂਹ। ਆਯਦਸ਼ = ਆਵੇ। ਨਜ਼ੋ = ਨਾ ਤਾਂ। ਬਸਤਨੋ = ਬੰਨ੍ਹਣਾ। ਕੁਸ਼ਤਨੀ = ਕੋਹਣਾ। ਬਯਾਦਸ਼ = ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸੌਂਹ ਥੱਲੇ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਹੀ ਕੈਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।।੨੫।।

++

ਬਰੰਗੇ ਮਗਸ ਸਜਾਹਪੋਸ਼ ਆਮਦੰਦ॥
ਬ ਯਕ ਬਾਰਗੀ ਦਰ ਖ਼ਰੋਸ਼ ਆਮਦੰਦ॥੨੬॥

ਬਰੰਗੇ = ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਵਰਗੇ। ਮਗਸ = ਮੱਖੀਆਂ। ਸਜਾਹਪੋਸ਼ = ਕਾਲੀਆਂ ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ ਵਾਲੇ। ਬ ਯਕ ਬਾਰਗੀ = ਇਕੋ ਵਾਰੀ। ਦਰ ਖ਼ਰੋਸ਼ = ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ। ਆਮਦੰਦ = ਆ ਗਏ।

ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕਾਲੀਆਂ ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮੱਖੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਆ ਪਏ। ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਉਹ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਆ ਗਏ॥੨੬॥

ਹਰ ਆਂ ਕਸ ਜ਼ਿ ਦੀਵਾਰ ਆਮਦ ਬਿਰੂੰ॥
ਬਖ਼ੁਰਦਨ ਯਕੇ ਤੀਰ ਸ਼ੁਦ ਗ਼ਰਕਿ ਖ਼ੂੰ॥੨੭॥

ਹਰਆਂਕਸ = ਜੋ ਕਈ। ਦੀਵਾਰ = ਕੰਧ। ਬਿਰੂੰ = ਬਾਹਰ। ਬਖ਼ੁਰਦਨ = ਖਾਣ ਨਾਲ। ਯਕੇ = ਇਕ। ਸ਼ੁਦ = ਹੋ ਗਿਆ। ਗਰਕਿ ਖ਼ੂੰ = ਲਹੂ ਵਿਚ ਗਰਕ।

ਤੇਰਾ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਕੰਧ ਦੀ ਓਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ, ਉਹ ਸਾਡਾ ਇਕੋ ਤੀਰ ਖਾ ਕੇ ਖ਼ੂਨ ਵਿਚ ਗਰਕ ਹੋ ਗਿਆ ਭਾਵ ਮਰ ਗਿਆ॥੨੭॥

ਕਿ ਬੇਰੂੰ ਨਯਾਮਦ ਕਸੇ ਜ਼ਾਂ ਦਿਵਾਰ॥
ਨ ਖ਼ੁਰਦੰਦ ਤੀਰੋ ਨ ਗਸ਼ਤੰਦ ਖ਼੍ਵਾਰ॥੨੮॥

ਜਿਹੜਾ ਤੇਰਾ ਸੂਰਮਾ ਕੰਧ ਦੀ ਓਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਆਇਆ, ਉਹ ਤੀਰ ਖਾ ਕੇ ਖ਼ੁਆਰ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਭਾਵ ਉਹ ਬਚ ਗਿਆ॥੨੮॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਜੰਗ ਦਾ ਹਾਲ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਭੁੱਖੇ ਚਾਲੀ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਤੇਰੇ ਦਸ ਲੱਖ ਸੈਨਕ ਮੱਖੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਆ ਪਏ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਹੌਸਲਾ ਏਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਦੇ। ਕੰਧ ਦੀ ਓਟ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸਾਡੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚਦੇ ਰਹੇ। ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਤੀਰ ਤੋਂ ਬਚਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਚੁ ਦੀਦਮ ਕਿ ਨਾਹਰ ਬਿਯਾਮਦ ਬਜੰਗ॥
ਚਸ਼ੀਦਹ ਯਕੇ ਤੀਰਿ ਮਨ ਬੇਦਰੰਗ॥੨੯॥

ਚੁ = ਜਦ। ਦੀਦਮ = ਵੇਖਿਆ। ਨਾਹਰ = ਨਾਹਰ ਖਾਂ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਸਿਪਾਹਸਲਾਰ। ਬਿਯਾਮਦ = ਆਇਆ। ਬਜੰਗ = ਲੜਾਈ ਵਾਸਤੇ। ਚਸ਼ੀਦਹ = ਚਖਾਇਆ। ਬੇਦਰੰਗ = ਛੇਤੀ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਤੇਰਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਨਾਹਰ ਖਾਂ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਇਆ

ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਝਟ ਪਟ ਇਕ ਤੀਰ ਚਖਾਇਆ ਭਾਵ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ।।੨੯।।

ਹਮਾਖ਼ਿਰ ਗੁਰੇਜ਼ੰਦ ਬਜਾਏ ਮਸਾਫ।।
ਬਸੇ ਖਾਨਾਂ ਖ਼ੁਰਦੰਦ ਬੇਰੂੰ ਗੁਜ਼ਾਫ।।੩੦।।

ਹਮ = ਭੀ। ਆਖ਼ਰ = ਅੰਤ। ਗੁਰੇਜ਼ਦ = ਭੱਜ ਗਏ। ਮੁਸਾਫ = ਜੰਗ। ਬਸੇ = ਬਹੁਤ। ਖਾਨਾਂ = ਪਠਾਣ। ਖ਼ੁਰਦੰਦ = ਖਾਂਦੇ। ਗੁਜ਼ਾਫ = ਗੱਪਾਂ।

ਓੜਕ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਪਠਾਣ ਵੀ ਨੱਸ ਗਏ, ਜਿਹੜੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ।।੩੦।।

ਭਾਵ-ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੇਰੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਜਵਾਨ, ਜਿਹੜੇ ਵਡੀਆਂ ਫੜ੍ਹਾਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਇਸ ਘਮਸਾਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚੋਂ ਜਾਨ ਬਚਾ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਨਾ ਲੜਿਆ।

ਕਿ ਅਫ਼ਗਾਨੇ ਦੀਗਰ ਬਿਯਾਮਦ ਬਜੰਗ।।
ਚੁ ਸੈਲੇ ਰਵਾਂ ਹਮ ਚੁ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ।।੩੧।।

ਅਫ਼ਗਾਨੇ = ਪਠਾਣ। ਦੀਗਰ = ਦੂਸਰਾ। ਬਿਯਾਮਦ = ਆਇਆ। ਸੈਲੇ ਰਵਾਂ = ਹੜ੍ਹ ਵਾਂਗੂੰ। ਤੁਫੰਗ = ਬੰਦੂਕ।

ਇਕ ਹੋਰ ਪਠਾਣ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਉਹ ਹੜ੍ਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗੂੰ ਜਾਂ ਤੀਰ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਗੋਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਆਇਆ।।੩੧।।

ਬਸੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੰਦ ਬ ਮਰਦਾਨਗੀ।।
ਹਮ ਅਜ਼ ਹੋਸ਼ਗੀ ਹਮ ਜ਼ਿ ਦੇਵਾਨਗੀ।।੩੨।।

ਬਸੇ = ਬਹੁਤ। ਕਰਦੰਦ = ਕੀਤੇ। ਬ ਮਰਦਾਨਗੀ = ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ। ਹੋਸ਼ਗੀ = ਅਕਲਮੰਦੀ। ਦੇਵਾਨਗੀ = ਝੱਲਾਪੁਣਾ।

ਉਸ ਪਠਾਣ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੱਲੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ। ਕੁਝ ਹੱਲੇ ਉਸ ਨੇ ਬੜੀ ਅਕਲਮੰਦੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਤੇ ਕੁਝ ਝੱਲਪੁਣੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ।।੩੨।।

ਬਸੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੋ ਬਸੇ ਜ਼ਖਮ ਖ਼ੁਰਦ।।
ਦੂ ਕਸ ਰਾ ਬਜ਼ਾਂ ਕੁਸ਼ਤੋ ਹਮ ਜਾਂ ਸਪੁਰਦ।।੩੩।।

ਖ਼ੁਰਦ = ਖਾਧੇ। ਦੂ ਕਸ ਰਾ = ਦੋ ਆਦਮੀ। ਕੁਸ਼ਤ = ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਸਪੁਰਦ = ਸੌਂਪ ਗਿਆ ਦੇ ਗਿਆ।

ਉਸ ਪਠਾਨ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੱਲੇ ਕੀਤੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਖਮ ਖਾਧੇ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਦੋ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇ ਗਿਆ ਤਾਵ ਮਰ ਗਿਆ॥੩੩॥

ਕਿ ਆਂ ਖ਼੍ਵਾਜਾ ਮਰਦੂਦ ਸਾਯਹ ਏ ਦਿਵਾਰ॥
ਨਯਾਮਦ ਬ ਮੈਦਾਂ ਬ ਮਰਦਾਨਹ ਵਾਰ॥੩੪॥

ਆਂ = ਉਹ। ਖ਼੍ਵਾਜਾ = ਫੌਜ ਦੇ ਜਰਨੈਲ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਮਰਦੂਦ = ਕਾਇਰ। ਸਾਯਹ ਏ = ਓਟ, ਪਰਛਾਵਾਂ। ਦਿਵਾਰ = ਕੰਧ। ਮੈਦਾਂ = ਮੈਦਾਨ। ਨਯਾਮਦ = ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਮਰਦਾਨਹ = ਬਹਾਦਰੀ।

ਉਹ ਖ਼੍ਵਾਜਾ, ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ, ਕਾਇਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕੰਧ ਓਹਲੇ ਹੀ ਛੁਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਬਹਾਦਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਹੀ ਕੀਤਾ॥੩੪॥

ਦਰੇਗਾ ਅਗਰ ਰੂਏ ਓ ਦੀਦਮੇ॥
ਬ ਯਕ ਤੀਰ ਲਾਚਾਰ ਬਖ਼ਸ਼ੀਦਮੇ॥੩੫॥

ਦਰੇਗਾ = ਅਫਸੋਸ। ਅਗਰ = ਜੇ। ਰੂਏ = ਮੂੰਹ। ਦੀਦਮੇ = ਵੇਖਦਾ। ਬ ਯਕ ਤੀਰ = ਇਕ ਤੀਰ। ਲਾਚਾਰ = ਅੰਤ (ਮੌਤ)। ਬਖਸ਼ੀਦਮੇ = ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦਾ।

ਅਫਸੋਸ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਉਸ ਮਰਦੂਦ ਖ਼੍ਵਾਜਾ ਖਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਤੀਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ॥੩੫॥

ਭਾਵ-ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਜਿਸ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਤੂੰ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਫੜਨ ਜਾਂ ਮਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਕਾਇਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕੰਧ ਦੇ ਓਹਲੇ ਹੀ ਲੁਕਿਆ ਰਿਹਾ। ਜੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਕੋ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰ ਦੇਣਾ ਸੀ।

ਹਮਾਖ਼ਿਰ ਬਸੇ ਜ਼ਖਮਿ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ॥
ਦੁ ਸੂਏ ਬਸੇ ਕੁਸ਼ਤਹ ਸ਼ੁਦ ਬੇਦਰੰਗ॥੩੬॥

ਹਮਾਖ਼ਿਰ = ਅੰਤ ਨੂੰ। ਬਸੇ = ਬਹੁਤੇ। ਦੁ ਸੂਏ = ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ। ਕੁਸ਼ਤਹ ਸ਼ੁਦ = ਮਰ ਗਏ। ਬੇਦਰੰਗ = ਛੇਤੀ।

ਓੜਕ ਨੂੰ ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਝਟ ਪਟ ਮਰ ਗਏ॥੩੬॥

ਬਸੇ ਬਾਰ ਬਾਰੀਦ ਤੀਰੋ ਤੁਫ਼ੰਗ॥
ਜ਼ਿਮੀਂ ਗਸ਼ਤ ਹਮ ਚੂੰ ਗੁਲੇ ਲਾਲਹ ਰੰਗ॥੩੭॥

ਬਾਰੀਦ = ਵਰਸ਼ਾ ਹੋਈ। ਗਸ਼ਤ = ਹੋ ਗਈ। ਹਮ ਚੂੰ = ਵਾਂਗੂੰ। ਗੁਲੇ = ਫੁਲ। ਲਾਲਹ = ਪੋਸਤ।

ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵਰਸ਼ਾ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਪੋਸਤ ਦੇ ਫੁਲ ਵਾਂਗ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈ।।੩੭।।

ਸਰੋਪਾਇ ਅੰਬੋਹ ਚੰਦਾਂ ਸ਼ੁਦਹ।।
ਕਿ ਮੈਦਾਂ ਪੁਰ ਅਜ਼ ਗੂ ੳ ਚੌਗਾਂ ਸ਼ੁਦਹ।।੩੮।।

ਸਰੋਪਾਇ = ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ। ਅੰਬੋਹੁ = ਅੰਬਾਰ। ਚੰਦਾਂ = ਕਿੰਨੇ ਹੀ। ਸ਼ੁਦਹ = ਹੋ ਗਏ। ਮੈਦਾਂ = ਜੰਗ ਦਾ ਮੈਦਾਨ। ਪੁਰ = ਭਰ ਗਈ। ਗੂਓ = ਗੇਂਦ। ਚੌਗਾਂ = ਖੁੰਡੀਆਂ।

ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਏਨਾ ਅੰਬਾਰ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਗੇਂਦਾਂ ਤੇ ਖੁੰਡੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਰਣਭੂਮੀ ਭਰੀ ਪਈ ਹੋਵੇ।।੩੮।।

(ਸਿਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਗੇਂਦਾਂ ਤੇ ਲਤਾਂ, ਬਾਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਖੁੰਡੀਆਂ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।)

ਤਰੰਕਾਰਿ ਤੀਰੋ ਤਰੰਗਿ ਕਮਾਂ।।
ਬਰ ਆਮਦ ਯਕੇ ਹਾ ੳ ਹੂ ਅਜ਼ ਜਹਾਂ।।੩੯।।

ਤਰੰਕਾਰਿ = ਟਣਕਾਰ। ਤਰੰਗਿ = ਤਿੜਕੀਆਂ। ਬਰ ਆਮਦ = ਬਾਹਰ ਆਈ। ਹਾ ੳ ਹੂ = ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ। ਜਹਾਂ = ਦੁਨੀਆਂ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਟਣਕਾਰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਕਮਾਨਾਂ ਕੜਕੀਆਂ ਤਾਂ ਰੌਲੇ ਗੌਲੇ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਗਈ।।੩੯।।

ਦਿਗਰ ਸ਼ੋਰਸ਼ਿ ਕੈਬਰਿ ਕੀਨਹ ਕੋਸ਼।।
ਜ਼ਿ ਮਰਦਾਨਿ ਮਰਦਾਂ ਬਿਰੂੰ ਰਫ਼ਤ ਹੋਸ਼।।੪੦।।

ਦਿਗਰ = ਫਿਰ। ਸ਼ੋਰਸ਼ਿ = ਰੌਲਾ। ਕੈਬਰਿ = ਤੀਰ। ਕੀਨਹ ਕੋਸ਼ = ਮਾਰੂ। ਮਰਦਾਨਿ ਮਰਦਾਂ = ਸੂਰਮਿਆਂ। ਬਿਰੂੰ = ਬਾਹਰ। ਰਫਤ = ਚਲੀ ਗਈ।

ਫਿਰ ਮਾਰੂ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਚਲਣ ਦਾ ਏਨਾ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੇ ਹੋਸ਼ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਏ।।੪੦।।

ਹਮ ਆਖ਼ਿਰ ਚਿ ਮਰਦੀ ਕੁਨਦ ਕਾਰਜ਼ਾਰ।।
ਕਿ ਬਰ ਚਿਹਲ ਤਨ ਆਯਦਸ਼ ਬੇ ਸ਼ੁਮਾਰ।।੪੧।।

ਮਰਦੀ = ਸੂਰਮਗਤੀ। ਕਾਰਜ਼ਾਰ = ਜੰਗ। ਚਿਹਲ ਤਨ = ਚਾਲੀ ਆਦਮੀ। ਆਯਦਸ਼ = ਆ ਗਈ।

ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਚਾਲੀ ਆਦਮੀਆਂ ਤੇ ਤੇਰੀ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਫੌਜ ਆ ਪਈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਕੀ

ਮਰਦਾਨਗੀ ਦਿਖਾਉਂਦੇ।।੪੧।।

ਭਾਵ-ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਸੋਚ, ਸਾਡੇ ਚਾਲੀ ਬੰਦੇ, ਜੋ ਥੱਕੇ ਹੋਏ ਤੇ ਭੁਖੇ ਸਨ, ਤੇਰੀ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਫੌਜ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਟਾਕਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ? ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਵੇਖ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਤੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ।

ਇਥੋਂ ਤਕ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਜੰਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਹਾਲ ਲਿਖਦੇ ਹੰਨ:-

ਚਰਾਗਿ ਜਹਾਂ ਚੂੰ ਸ਼ੁਦਹ ਬੁਰਕਾ ਪੋਸ਼।।
ਸ਼ਹੇ ਸ਼ਬ ਬਰਆਮਦ ਹਮਹ ਜਲਵਹ ਜੋਸ਼।।੪੨।।

ਚਰਾਗਿ ਜਹਾਂ = ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਦੀਵਾ (ਸੂਰਜ)। ਬੁਰਕਾ ਪੋਸ਼ = ਪੜਦੇ ਹੇਠ ਆ ਗਿਆ ਭਾਵ ਗ਼ਾਰੂਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼ਹੇ ਸ਼ਬ = ਰਾਤ ਦਾ ਸਵਾਮੀ (ਚੰਦਰਮਾਂ)। ਬਰ ਆਮਦ = ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਜਲਵਾ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼।

ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਦੀਵਾ ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਤ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਚੰਦਰਮਾ ਬੜੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਆਇਆ।।੪੨।।

ਹਰ ਆਂਕਸ ਬਕਉਲੇ .ਕੁਰਾ ਆਯਦਸ਼।।
ਕਿ ਯਜ਼ਦਾਂ ਬਰੋ ਰਹਿਨੁਮਾ ਆਯਦਸ਼।।੪੩।।

ਹਰ ਆਂਕਸ = ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ। ਬ ਕਉਲੇ = ਸੌਂਹ। ਕੁਰਾਂ = ਕੁਰਾਨ। ਆਯਦਸ਼ = ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਯਜ਼ਦਾਂ = ਪਰਮਾਤਮਾ। ਬਰੋ = ਉਪਰ। ਰਹਿਨੁਮਾ = ਰਾਹ ਦਸਣ ਵਾਲਾ, ਆਗੂ।

ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ ਉਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਉਸ ਉਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਤੇ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।।੪੩।।

ਨ ਪੇਚੀਦਹ ਮੂਏ ਨ ਰੰਜੀਦਹ ਤਨ।।
ਕਿ ਬੇਰੂੰ ਖ਼ੁਦਾਵੁਰਦ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸ਼ਿਕਨ।।੪੪।।

ਪੇਚੀਦਹ = ਵਿੰਗਾ। ਮੂਏ = ਵਾਲ। ਰੰਜੀਦਹ = ਦੁਖ। ਤਨ = ਸਰੀਰ। ਬੇਰੂੰ = ਬਾਹਰ। ਖੁਦਾਵੁਰਦ = ਲੈ ਆਦਾ। ਸ਼ਿਕਨ = ਖਤਮ ਕਰਕੇ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਉਸ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।।੪੪।।

ਭਾਵ-ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੇਰੀ ਅਣਗਿਣਤ ਫੌਜ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਝੂਠੀਆਂ ਸੌਂਹਾਂ ਖਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੁੜਾ ਲਿਆ, ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਸਾਡਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ।

ਅਸੀਂ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਆ ਟਿਕੇ। ਇਥੇ ਵੀ ਤੇਰੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਸਾਡਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ। ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਆਸਰਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਤੇਰੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਆਂਦਾ।

ਨ ਦਾਨਮ ਕਿ ਈਂ ਮਰਦਿ ਪੈਮਾਂ ਸ਼ਿਕਨ॥
ਕਿ ਦੌਲਤ-ਪ੍ਰਸਤ ਓ ਈਮਾ ਫ਼ਿਗਨ॥੪੫॥

ਦਾਨਮ = ਜਾਣਾ। ਪੈਮਾਂ = ਇਕਰਾਰ। ਸ਼ਿਕਨ = ਤੋੜਨਾ। ਦੌਲਤ = ਧਨ। ਪ੍ਰਸਤ = ਪੁਜਾਰੀ। ਈਮਾਂ = ਧਰਮ। ਫ਼ਿਗਨ = ਸੁਟ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮਰਦ (ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ) ਇਕਰਾਰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ, ਦੌਲਤ ਦਾ ਪਜਾਰੀ ਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਭਾਵ ਇਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਧਰਮ ਤੇ ਕੋਈ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ॥੪੫॥

ਭਾਵ-ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਸਾਡਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਬੜਾ ਈਮਾਨਦਾਰ ਹੋਵੇਂਗਾ। ਪਰ ਸਾਡਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਗ਼ਲਤ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਾਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਤਾਂ ਝੂਠਾ, ਦੌਲਤ ਪ੍ਰਸਤ ਤੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਇਨਸਾਨ ਹੈਂ।

ਨ ਈਮਾਂ ਪ੍ਰਸਤੀ ਨ ਔਜ਼ਾਇ ਦੀਂ॥
ਨ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਨਾਸੀ ਨ ਮਹਮਦ ਯਕੀਂ॥੪੬॥

ਈਮਾਂ = ਈਮਾਨ, ਧਰਮ। ਪ੍ਰਸਤੀ = ਪਾਲਣਾ। ਔਜ਼ਾਇ = ਢੰਗ, ਤਰੀਕਾ। ਦੀਂ = ਧਰਮ। ਸਾਹਿਬ = ਮਾਲਕ, ਪਰਮਾਤਮਾ। ਸ਼ਨਾਸੀ = ਪਛਾਣ। ਯਕੀਂ = ਭਰੋਸਾ।

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਨਾ ਤੇ ਈਮਾਨ ਪ੍ਰਸਤ ਹੈਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕੋਈ ਪਛਾਣ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਤੇਰਾ ਮੁਹੰਮਦ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ॥੪੬॥

ਹਰ ਆਂ ਕਸ ਕਿ ਈਮਾਂ ਪ੍ਰਸਤੀ ਕੁਨਦ॥
ਨ ਪੈਮਾਂ ਖ਼ੁਦਸ਼ ਪੇਸ਼ੋ ਪਸਤੀ ਕੁਨਦ॥੪੭॥

ਹਰ ਆਂ = ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ। ਈਮਾਂ ਪ੍ਰਸਤੀ = ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ। ਖ਼ੁਦਸ਼ = ਆਪਣੇ। ਪੇਸ਼ = ਅਗੇ। ਪਸਤੀ = ਪਿਛੇ। ਕੁਨਦ = ਕਰਦਾ।

ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਕਰਾਰ ਤੋਂ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੪੭॥

ਕਿ ਈਂ ਮਰਦ ਰਾ ਜ਼ੱਰਹ ਇਅਤਬਾਰ ਨੇਸਤ॥
ਕਿ ਕ਼ਸਮੇ ਕੁਰਾਨਸਤੁ ਯਜ਼ਦਾਂ ਯਕੇਸਤ॥੪੮॥

ਜ਼ੱਰਹ = ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ। ਯਜ਼ਦਾਂ = ਪਰਮਾਤਮਾ। ਯਕੇਸਤ = ਇਕ ਹੈ।

ਇਸ ਮਰਦ ਦਾ (ਭਾਵ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ) ਜ਼ੱਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾ ਕੇ ਮੁੱਕਰ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਖ਼ੁਦਾ ਹੈ॥੪੮॥

ਭਾਵ-ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਸਿਰਫ ਜ਼ਬਾਨੀ ਕਲਾਮੀ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਮੈਂ ਦੀਨਦਾਰ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਖੁਦਾ ਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਤੂੰ ਝੂਠਾ ਤੇ ਫਰੇਬੀ ਹੈਂ ਤੇ ਤੇਰਾ ਦੀਨ ਕੁਰਾਨ, ਖੁਦਾ ਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਤੇ ਕੋਈ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ।

ਚੁ ਕ਼ਸਮੇ ਕੁਰਾਂ ਸਦ ਕੁਨਦ ਇਖ਼ਤਿਯਾਰ॥
ਮਰਾ ਕਤਰਹ ਨਾਯਦ ਅਜ਼ੋ ਇਅਤਬਾਰ॥੪੯॥

ਸਦ = ਸੌ। ਇਖ਼ਤਿਯਾਰ = ਪ੍ਰਵਾਨ। ਮਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਕਤਰਹ = ਬੂੰਦ। ਨਾਯਦ = ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਇਅਤਬਾਰ = ਭਰੋਸਾ।

ਜੇ ਹੁਣ ਤੂੰ ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਸੌ ਕਸਮਾਂ ਵੀ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੇਂ, ਤਦ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਤੇ ਬੂੰਦ ਜਿੰਨਾ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ॥੪੯॥

ਭਾਵ-ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਆਵਾਂ, ਪਰ ਤੇਰੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਵੇਖਕੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੇ ਰੰਚਕ ਮਾਤਰ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਸੌ ਕਸਮਾਂ ਵੀ ਖਾਵੇਂ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਝੂਠੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ।

ਅਗਰਚਿ ਤੁਰਾ ਇਅਤਬਾਰ ਆਮਦੇ॥
ਕਮਰ ਬਸਤਹ ਏ ਪੇਸ਼ਵਾਰ ਆਮਦੇ॥੫੦॥

ਅਗਰਚਿ = ਜੇਕਰ। ਤੁਰਾ = ਤੇਰਾ। ਆਮਦੇ = ਆਉਂਦਾ। ਕਮਰ ਬਸਤ = ਲੱਕ ਬੰਨ ਕੇ। ਪੇਸ਼ਵਾਰ = ਅਗੇ।

ਜੇਕਰ ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੇ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਮਰਕੱਸਾ ਕਰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦਾ॥੫੦॥

ਭਾਵ-ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਸਦਿਆ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਝੂਠਾ ਜਾਣਕੇ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੇ ਤੇ ਯਕੀਨ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਆਪ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆ ਜਾਂਦਾ, ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਆਪਣੇ ਈਮਾਨ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਹੀ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕਿ ਫ਼ਰਜ਼ਸਤੁ ਬਰ ਸਰ ਤੁਰਾ ਈਂ ਸੁਖ਼ਨ॥
ਕਿ ਕ਼ੌਲੇ ਖ਼ੁਦਾ ਅਸਤ ਕਸਮਸਤ ਮਨ॥੫੧॥

ਫ਼ਰਜ਼ਸਤੁ = ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਬਰ = ਉਪਰ। ਸਰ = ਸਿਰ। ਸੁਖ਼ਨ = ਬਚਨ। ਕੌਲੇ ਖ਼ੁਦਾ ਅਸਤ = ਖੁਦਾ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ।

ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਇਸ ਬਚਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ ਖੁਦਾ ਦਾ ਬਚਨ ਭਾਵ ਸ਼ੌਹ ਸੀ, ਤੂੰ ਉਸ ਸੌਂਹ ਨੂੰ ਚੁਕਿਆ ਸੀ।।੫੧।।

ਅਗਰ ਹਜ਼ਰਤੇ ਖ਼ੁਦ ਸਿਤਾਦਹ ਸ਼ਵਦ।।
ਬ ਜਾਨੋ ਦਿਲੇ ਕਾਰ ਵਾਜ਼ਿਹ ਸ਼ਵਦ।।੫੨।।

ਅਗਰ = ਜੇਕਰ। ਹਜ਼ਰਤੇ = ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਸਿਤਾਦਹ = ਖੜਾ। ਸ਼ਵਦ = ਹੋਵੇ। ਬ ਜਾਨੋ = ਸਰੀਰ ਨਾਲ। ਦਿਲੇ = ਦਿਲ ਨਾਲ। ਵਾਜ਼ਿਹ = ਪ੍ਰਗਟ, ਪ੍ਰਤੱਖ।

ਐ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਸੱਚੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ।।੫੨।।

ਭਾਵ-ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੈਨੂੰ ਝੂਠੀਆਂ ਰਪੋਟਾਂ ਦੇ ਕੇ ਤੇਰੇ ਮੁਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਿਲੇਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜ਼ਾਤੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰੀ ਜਦੋਂਜਹਿਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਸ਼ੁਮਾ ਰਾ ਫਰਜ਼ ਅਸਤੁ ਕਾਰੇ ਕੁਨੀਂ।।
ਬਮੂਜਬ ਨਵਿਸ਼ਤਹ ਸ਼ੁਮਾਰੇ ਕੁਨੀਂ।।੫੩।।

ਸ਼ੁਮਾ = ਤੇਰਾ। ਕਾਰੇ ਕੁਨੀਂ = ਅਮਲ ਕਰਨਾ। ਬਮੂਜਬ = ਅਨੁਸਾਰ। ਨਵਿਸ਼ਤਹ = ਲਿਖੇ। ਸ਼ੁਮਾਰੇ = ਗਿਣਤੀ, ਵਿਚਾਰ।

ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਜੋ ਵੀ ਅਮਲ ਕਰੇਂ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਕਰੇਂ।।੫੩।।

ਨਵਿਸ਼ਤਹ ਰਸੀਦੋ ਬਗੁਫ਼ਤਹ ਜ਼ੁਬਾਂ।।
ਬਿਬਾਯਦ ਕਿ ਈਂ ਕਾਰ ਰਾਹਤ ਰਸਾਂ।।੫੪।।

ਨਵਿਸ਼ਤਹ = ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ। ਰਸੀਦੋ = ਪਹੁੰਚੇਗਾ। ਬਗੁਫਤਹ ਜ਼ੁਬਾ = ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਕਹਿਣਾ। ਬਿਬਾਯਦ = ਚਾਹੀਦਾ। ਰਾਹਤ = ਸੁਖ ਨਾਲ। ਰਸਾਂ = ਪਹੁੰਚਾ।

ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇਗੀ ਤੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਵੀ ਤੈਨੂੰ (ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਸਭ ਕੁਝ ਦਸਣਗੇ। ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੁਖ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰ, ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਕਸਮ ਪੂਰੀ ਕਰ।।੫੪।।

ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਬਚਨ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

ਹਮੂੰ ਮਰਦ ਬਾਯਦ ਸ਼ਵਦ ਸੁਖ਼ਨ ਵਰ॥
ਨ ਸ਼ਿਕਮੇ ਦਿਗਰ ਦਰ ਦਹਾਨੇ ਦਿਗਰ॥੫੫॥

ਹਮੂੰ = ਉਹ। ਬਾਯਦ = ਚਾਹੀਦਾ। ਸ਼ਵਦ = ਹੋਵੇ। ਸੁਖਨ ਵਰ = ਬਚਨ ਦਾ ਪੱਕਾ। ਸ਼ਿਕਮੇ = ਪੇਟ ਵਿਚ। ਦਿਗਰ = ਹੋਰ। ਦਹਾਨੇ = ਮੂੰਹ।

(ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ॥੫੫॥

ਕਿ ਕਾਜ਼ੀ ਮਰਾ ਗੁਫ਼ਤ ਬੇਰੂੰ ਨਯਮ॥
ਅਗਰ ਰਾਸਤੀ ਖ਼ੁਦ ਬਿਯਾਰੀ ਕਦਮ॥੫੬॥

ਮਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਗੁਫਤ = ਕਹਿਣਾ। ਬੇਰੂੰ = ਬਾਹਰ। ਨਯਮ = ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਰਾਸਤੀ = ਸਚਾਈ। ਖੁਦ = ਆਪ। ਬਿਯਾਰੀ = ਲਿਆ। ਕਦਮ = ਪੈਰ।

ਜੋ ਤੇਰੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਜੇ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਸਚਿਆਈ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਆਪ ਇਥੇ ਆ॥੫੬॥

ਭਾਵ-ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੇਰੇ ਭੇਜੇ ਹੋਏ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਜੋ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੇ ਕਾਇਮ ਹਾਂ ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ (ਦੀਨੇ) ਪਹੁੰਚੇਂ।

ਤੁਰਾ ਗਰ ਬਬਾਯਦ ਬ ਕਉਲੇ .ਕੁਰਾਂ॥
ਬਨਿਜ਼ਦੇ ਸ਼ੁਮਾ ਰਾ ਰਸਾਨਮ ਹਮਾਂ॥੫੭॥

ਤੁਰਾ = ਤੈਨੂੰ। ਗਰ = ਜੇਕਰ। ਬਬਾਯਦ = ਚਾਹੀਦਾ। ਕਉਲੇ ਕੁਰਾਂ = ਸੌਂਹ ਵਾਲਾ ਕੁਰਾਨ। ਬਨਿਜ਼ਦੇ = ਕੋਲ। ਸ਼ੁਮਾ ਰਾ = ਤੇਰੇ ਕੋਲ। ਰਸਾਨਮ = ਪੁਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਹਮਾਂ = ਉਹ।

ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਉਹ ਸੌਂਹ ਵਾਲਾ ਕੁਰਾਨ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਉਹ ਵੀ ਪੁਹੰਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ॥੫੭॥

ਭਾਵ-ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੇਰਾ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਕਾਜ਼ੀ ਜਿਸ ਕੁਰਾਨ ਤੇ, ਤੇਰੇ ਵਲੋਂ ਲਿਖੀ ਕਸਮ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਜੇ ਤੂੰ ਉਸ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹ ਕੁਰਾਨ ਵੀ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਏ ਕਿ ਤੂੰ ਕੀ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਕਿ ਤਸ਼ਰੀਫ ਦਰ ਕਸਬਹ ਕਾਂਗੜ ਕੁਨਦ॥
ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਬਾਹਮ ਸ਼ਵਦ॥੫੮॥

ਤਸ਼ਰੀਫ = ਸਨਮਾਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ। ਦਰ = ਅੰਦਰ। ਕਸਬਹ = ਪਿੰਡ। ਕਾਂਗੜ = ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਕੁਨਦ = ਕਰੇਂ। ਵਜ਼ਾਂ = ਉਸ ਤੋਂ। ਪਸ = ਪਿਛੋਂ। ਮੁਲਾਕਾਤ = ਮੇਲ। ਬਾਹਮ = ਆਪਸ ਵਿਚ। ਸ਼ਵਦ = ਹੋ ਜਾਵੇ।

(ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ!) ਜੇ ਤੂੰ ਕਾਂਗੜ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਂ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸਾਡੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ।।੫੮।।

ਜੇਕਰ ਤੈਨੂੰ ਇਧਰ ਆਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਜਾਂ ਡਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈ:-

ਨ ਜ਼ੱਰਹ ਦਰੀਂ ਰਾਹ ਖ਼ਤਰਹ ਤੁਰਾਸਤ।।
ਹਮਹ ਕੌਮਿ ਬੈਰਾੜ ਹੁਕਮਿ ਮਰਾਸਤ।।੫੯।।

ਜ਼ੱਰਹ = ਰੰਚਕ ਮਾਤ੍ਰ। ਦਰੀਂ = ਇਸ ਵਿਚ। ਰਾਹ = ਰਸਤਾ। ਖਤਰਹ = ਡਰ। ਤੁਰਾਸਤ = ਤੈਨੂੰ ਹੈ। ਹਮਹ = ਸਾਰੀ। ਮਰਾਸਤ = ਮੇਰੇ ਹੈ।

ਇਸ ਰਸਤੇ ਆਉਣ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਰੰਚਕ ਮਾਤ੍ਰ ਵੀ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੀ ਬੈਰਾੜ ਕੌਮ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ।।੫੯।।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕਾਂਗੜ ਪਿੰਡ ਆਉਣ ਬਾਰੇ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਡਰ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਬਿਪਤਾ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸ ਜਾਵਾਂ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਲਿਆ ਤੇ ਨਿਸ਼ੰਗ ਹੋ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਬਹਾਦਰ ਬੈਰਾੜ ਕੌਮ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ।

ਬਿਯਾ ਤਾ ਸੁਖ਼ਨ ਖ਼ੁਦ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਕੁਨੇਮ।।
ਬਰੂਏ ਸ਼ੁਮਾ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕੁਨੇਮ।।੬੦।।

ਬਿਯਾ = ਆਓ। ਖ਼ੁਦ = ਆਪ। ਬਰੂਏ = ਮੂੰਹ ਉਤੇ। ਕੁਨੇਮ = ਕਰਾਂਗੇ।

ਤੂੰ ਏਥੇ ਕਾਂਗੜ ਵਿਖੇ ਆ ਜਾ ਤਾਂਕਿ ਅਸੀਂ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ, ਜ਼ਬਾਨੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰ ਲਈਏ।।੬੦।।

ਯਕੇ ਅਸਪ ਸ਼ਾਇਸਤਏ ਯਕ ਹਜ਼ਾਰ।।
ਬਿਯਾ ਤਾ ਬਗੀਰੀ ਬ ਮਨ ਈਂ ਦਿਯਾਰ।।੬੧।।

ਯਕੇ = ਇਕ। ਅਸਪ = ਘੋੜਾ। ਸ਼ਾਇਸਤਏ = ਸੁੰਦਰ। ਬਿਯਾ = ਲਿਆ। ਬਗੀਰੀ = ਲੈ ਲਵੀਂ। ਦਿਯਾਰ = ਦੇਸ਼।

ਇਕ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ, ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਕੀਮਤ ਵਾਲਾ ਘੋੜਾ ਲੈ ਕੇ ਆ, ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਲੈ ਲਵੀਂ।।੬੧।।

ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹਿ ਰਾ ਬੰਦਹੇ ਚਾਕਰੇਮ॥
ਅਗਰ ਹੁਕਮ ਆਯਦ ਬ ਜਾਂ ਹਾਜ਼ਰੇਮ॥੬੨॥

ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹਿ = ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ)। ਬੰਦਹੇ = ਸੇਵਕ। ਚਾਕਰੇਮ = ਚਾਕਰ, ਦਾਸ। ਆਯਦ = ਆ ਜਾਵੇ। ਜਾਂ = ਜਾਨ ਸਮੇਤ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਜੋ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਮੈਂ ਚਾਕਰ ਤੇ ਸੇਵਕ ਹਾਂ। ਜੇ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਨ ਸਮੇਤ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ॥੬੨॥

ਅਗਰਚੇ ਬਿਆਯਦ ਬ ਫੁਰਮਾਨ ਮਨ॥
ਹਜੂਰ ਤ ਬਿਯਾਯਮ ਹਮਹ ਜਾਨ ਤਨ॥੬੩॥

ਅਗਰਚੇ = ਜੇਕਰ। ਬਿਆਯਦ = ਆ ਗਿਆ। ਫੁਰਮਾਨ = ਹੁਕਮ। ਹਜੂਰ = ਤੇਰੇ ਪਾਸ। ਬਿਯਾਯਮ = ਆਵਾਂਗਾ।

ਜੇਕਰ ਮੈਨੂੰ (ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ) ਹੁਕਮ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਲੈਕੇ ਆ ਜਾਵਾਂਗਾ॥੬੩॥

ਭਾਵ – ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਮੈਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਦਾਸ ਹਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਡਰ ਦੇ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆ ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਅਗਰ ਤੂ ਬਹ ਯਜ਼ਦਾਂ ਪ੍ਰਸਤੀ ਕੁਨੀ॥
ਬ ਕਾਰੇ ਮਰਾ ਈਂ ਨ ਸੁਸਤੀ ਕੁਨੀ॥੬੪॥

ਯਜ਼ਦਾਂ = ਪਰਮਾਤਮਾ। ਪ੍ਰਸਤੀ = ਪੂਜਾ। ਕੁਨੀ = ਕਰੇ। ਕਾਰੇ = ਕੰਮ। ਸੁਸਤੀ = ਆਲਸ, ਢਿੱਲ।

ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਆਲਸ ਨਾ ਕਰੀਂ। ਭਾਵ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਿਚ ਢਿਲ ਨਾ ਕਰੀਂ॥੬੪॥

ਬਿਬਾਯਦ ਕਿ ਯਜ਼ਦਾਂ ਸ਼ਨਾਸੀ ਕੁਨੀ॥
ਨ ਗੁਫ਼ਤਹ ਕਸੇ ਕਸ ਖਰਾਸ਼ੀ ਕੁਨੀ॥੬੫॥

ਬਿ = ਤੈਨੂੰ। ਬਾਯਦ = ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਨਾਸੀ = ਪਛਾਣ। ਗੁਫਤਹ = ਕਹਿਣਾ। ਖਰਾਸ਼ੀ = ਕਰਨਾ।

ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਨਾ ਕਰ॥੬੫॥

ਭਾਵ–ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦੀਨਦਾਰ ਤੇ ਖ਼ੁਦਾ ਪ੍ਰੱਸਤ ਸਮਝਦਾ

****

ਹੈਂ। ਜੇ ਤੂੰ ਠੀਕ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਵੇਂ।

ਤੂ ਮਸਨਦ ਨਸ਼ੀਂ ਸਰਵਰੇ ਕਾਇਨਾਤ॥
ਕਿ ਅਜਬ ਅਸਤੁ ਇਨਸਾਫ਼ ਈਂ ਹਮ ਸਿਫ਼ਾਤ॥੬੬॥

ਤੁ = ਤੂੰ। ਮਸਨਦ = ਰਾਜ ਗੱਦੀ। ਨਸ਼ੀਂ = ਇਸਥਿਤ। ਸਰਵਰੇ = ਸਰਦਾਰ। ਕਾਇਨਾਤ = ਖਲਕਤ। ਕਿ = ਜੋ। ਅਜਬ ਅਸਤ = ਅਸਚਰਜ ਹੈ। ਸਿਫ਼ਾਤ = ਸਿਫ਼ਤਾਂ।

ਤੂੰ ਖਲਕਤ ਦਾ ਸਰਦਾਰ (ਬਾਦਸ਼ਾਹ) ਬਣ ਕੇ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈਂ। ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਇਨਸਾਫ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਉਹ ਵੀ ਅਸਚਰਜ ਹੈ ਤੇਰੀਆਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਵੀ ਅਸਚਰਜ ਹਨ॥੬੬॥

ਕਿ ਅਜਬ ਅਸਤ ਇਨਸਾਫ਼ੋ ਦੀਂ ਪਰਵਰੀ॥
ਕਿ ਹੈਫ਼ਅਸਤ ਸਦ ਹੈਫ਼ ਈਂ ਸਰਵਰੀ॥੬੭॥

ਅਜਬ ਅਸਤ = ਅਸਚਰਜ ਹੈ। ਦੀਂ ਪਰਵਰੀ = ਦੀਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ। ਹੈਫ਼ = ਅਫਸੋਸ। ਸਦ = ਸੌ। ਸਰਵਰੀ = ਸਰਦਾਰੀ।

ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਨਿਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਇਹ ਵੀ ਬੜਾ ਅਸਚਰਜ ਹੈ। ਅਫਸੋਸ, ਸੌ ਵਾਰੀ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਤੇਰੀ ਸਰਦਾਰੀ ਨੂੰ॥੬੭॥

ਭਾਵ-ਇਹਨਾਂ ਸ਼ੇਅਰਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਇਹ ਜਤਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰਾ ਦੀਨਦਾਰ ਬਣਕੇ ਦਿਖਾਉਣਾ, ਪਿਤਾ ਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਬੁਰਾ ਸਲੂਕ ਕਰਨਾ, ਧਰਮੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣਾ ਆਦਿ ਕਰਮ ਅਫਸੋਸ-ਨਾਕ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਲਾਹਨਤ ਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਕਿ ਅਜ਼ਬ ਅਸਤੁ ਅਜ਼ਬ ਅਸਤੁ ਤਕਵਾ ਸ਼ੁਮਾਂ॥
ਬਜੁਜ਼ ਰਾਸਤੀ ਸੁਖ਼ਨ ਗੁਫ਼ਤਨ ਜ਼ਯਾਂ॥੬੮॥

ਅਜ਼ਬ = ਅਸਚਰਜ। ਤਕਵਾ = ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦਾ ਆਸਰਾ। ਬਜੁਜ਼ = ਬਿਨਾਂ। ਰਾਸਤੀ = ਸਚਿਆਈ। ਸੁਖਨ = ਬਚਨ। ਗੁਫਤਨ = ਕਹਿਣਾ। ਜਯਾਂ = ਨੁਕਸਾਨ।

ਤੇਰੀ ਇਹ ਪਰਹੇਜਗਾਰੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਅਜੀਬ ਹੈ। ਸਚਾਈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਬਚਨ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਉਹ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ॥੬੮॥

ਮਜ਼ਨ ਤੇਗ਼ ਬਰ ਖ਼ੂੰਨ ਕਸ ਬੇਦਰੇਗ਼॥
ਤੁਰਾ ਨੀਜ਼ ਖ਼ੂੰ ਚਰਖ਼ ਰੇਜ਼ਦ ਬਹ ਤੇਗ਼॥੬੯॥

ਮ = ਨਾ। ਜ਼ਨ = ਮਾਰ। ਤੇਗ = ਤਲਵਾਰ। ਬੇਦਰੇਗ = ਬੇਦਰਦ। ਤੁਰਾ = ਤੇਰਾ। ਚਰਖ = ਅਕਾਸ਼ੀ।

ਤੂੰ ਬੇਦਰਦ ਬਣਕੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਖੂਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਲਵਾਰ ਨਾ ਮਾਰ। (ਯਾਦ ਰਖ) ਭਾਵ ਰੱਬੀ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਵੀ ਖੂਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਭਾਵ ਇਕ ਦਿਨ ਤੂੰ ਵੀ ਮੌਤ ਦੇ ਪੰਜੇ ਵਿਚ ਫਸੇਂਗਾ॥੬੯॥

ਤੁ ਗਾਫ਼ਲ ਮਸ਼ੌ ਮਰਦ ਯਜ਼ਦਾਂ ਸ਼ਨਾਸ॥
ਕਿ ਓ ਬੇਨਿਆਜ਼ ਅਸਤੁ ਊ ਬੇ ਸਿਪਾਸ॥੭੦॥

ਮਸੌ = ਨਾ ਹੋ। ਮਰਦ = ਹੇ ਮਰਦ ! ਬੇਨਿਆਜ਼ = ਬੇਪਰਵਾਹ। ਬੇਸਿਪਾਸ = ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

ਹੇ ਬੰਦੇ! (ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ) ਤੂੰ ਗਾਫਲ ਨਾ ਹੋ, ਪਰਮਾਂਤਮਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਨਹੀਂ॥੭੦॥

ਕਿ ਊ ਬੇ ਮੁਹਾਬ ਅਸਤੁ ਸ਼ਾਹਾਨਿ ਸ਼ਾਹ॥
ਜ਼ਿਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਂ ਸੱਚਹਏ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ॥੭੧॥

ਮੁਹਾਬਸਤੁ = ਡਰ। ਜ਼ਮਾਂ = ਅਕਾਸ਼। ਸੱਚਹਏ = ਸੱਚਾ।

(ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈ॥੭੧॥

ਖ਼ੁਦਾਵੰਦਿ ਈਜ਼ਦ ਜ਼ਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਂ॥
ਕੁਨਿੰਦਹ ਅਸਤ ਹਰ ਕਸ ਮਕੀਨੋ ਮਕਾਂ॥੭੨॥

ਕੁਨਿੰਦਹ ਅਸਤ = ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹਰ ਕਸ = ਹਰ ਇਕ। ਮੁਕੀਮ = ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਚ। ਮਕਾਂ = ਮਕਾਨ।

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਹਰ ਮਕਾਨ ਤੇ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੭੨॥

ਹਮਅਜ਼ ਪੱਰਿ ਮੋਰਹ ਹਮਅਜ਼ ਫ਼ੀਲ ਤਨ॥
ਕਿ ਆਜਿਜ਼ ਨਿਵਾਜ਼ਸਤ ਗ਼ਾਫਲ ਸ਼ਿਕਨ॥੭੩॥

ਪੱਰਿ = ਪਰ। ਮੋਰਹ = ਕੀੜੀ। ਫੀਲ = ਹਾਥੀ। ਆਜਿਜ਼ = ਗਰੀਬ। ਨਿਵਾਜ਼ = ਵਡਿਆਉਣਾ।

ਨਿੱਕੀ ਕੀੜੀ ਤੋਂ ਵੱਡੇ, ਹਾਥੀ ਤਕ ਸਭ ਜੀਵ ਉਸ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਦਾ ਤਾਣ ਤੇ ਗਾਫਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੭੩॥

ਕਿ ਊ ਰਾ ਚੁ ਇਸਮਅਸਤੁ ਆਜਿਜ਼ ਨਿਵਾਜ਼॥
ਕਿ ਊ ਬੇ ਸਿਪਾਸ ਅਸਤ ਊ ਬੇ ਨਿਯਾਜ਼॥੭੪॥

ਊ ਰਾ = ਉਹ। ਇਸਮ = ਨਾਮ। ਸਿਪਾਸ = ਭੇਟਾ।

ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਭੇਟਾ ਦਾ ਲੋੜਵੰਦ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਬੜਾ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੈ॥੭੪॥

ਕਿ ਊ ਬੇ ਨਗੂੰ ਅਸਤੁ ਊ ਬੇ ਚਗੂੰ॥
ਕਿ ਊ ਰਹਿਨੁਮਾ ਅਸਤ ਊ ਰਹਿਨਮੂੰ॥੭੫॥

ਨਗੂੰ = ਰੰਗ। ਚਗੂੰ = ਚਿੰਨ੍ਹ। ਰਹਿਨੁਮਾ = ਰਾਹ ਦਸਣ ਵਾਲਾ। ਰਹਿਨਮੂੰ = ਆਗੂ।

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਰੰਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਹੀ ਰਾਹ ਦਸਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹੀ ਆਗੂ ਹੈ॥੭੫॥

ਭਾਵ - ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਅਸੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਔਕੜ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਮਿਹਰ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਰਖਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਦੇਖ, ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ, ਪਰ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਡਾ ਰਹਿਨੁਮਾਂ ਬਣ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਘੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਤਕ ਪੁਚਾ ਗਿਆ।

ਕਿ ਬਰ ਸਰ ਤੁਰਾ ਫਰਜ਼ ਕਸਮਿ ਕੁਰਾਂ॥
ਬ ਗੁਫਤਹ ਸ਼ੁਮਾਹ ਕਾਰ ਖ਼ੂਬੀ ਰਸਾਂ॥੭੬॥

ਸਰ = ਸਿਰ। ਫਰਜ਼ = ਭਾਰ। ਬਗੁਫ਼ਤਾ = ਕਹਿਣਾ। ਰਸਾਂ = ਪਹੁੰਚਾ।

ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ ਦਾ ਭਾਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਖ਼ੂਬੀ ਨਾਲ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾ॥੭੬॥

ਬਿਬਾਯਦ ਤੁ ਦਾਨਿਸ਼ ਪ੍ਰਸਤੀ ਕੁਨੀ॥
ਬਕਾਰੇ ਸ਼ੁਮਾ ਚੀਰਹ ਦਸਤੀ ਕੁਨੀ॥੭੭॥

ਬਿਬਾਯਦ = ਚਾਹ ਦਾ। ਦਾਨਿਸ਼ = ਅਕਲਮੰਦੀ। ਚੀਰਹ ਦਸਤੀ = ਪੱਕਾ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ।

(ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ !) ਤੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਤੇ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕਰ॥੭੭॥

ਭਾਵ-ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੇਰਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਵੇਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਅਹਿਲਕਾਰ ਦੀ ਸਿਖਾਵਤ ਵਿਚ ਨਾ ਆਵੇਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਪੂਰਾ ਕਰੇਂ।

ਚਿਹਾ ਸ਼ੁਦ ਕਿ ਚੂੰ ਬੱਚਗਾਂ ਕੁਸ਼ਤਹ ਚਾਰ॥
ਕਿ ਬਾਕੀ ਬਮਾਂਦਸਤੁ ਪੇਚੀਦਹ ਮਾਰ॥੭੮॥

ਚਿਹਾ ਸ਼ੁਦ = ਕੀ ਹ ਗਿਆ। ਕਿ ਚੂੰ = ਜਦ ਕਿ। ਬੱਚਗਾਂ = ਬੱਚੇ। ਕੁਸ਼ਤਹ = ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਬਾਕੀ = ਪਿਛੇ। ਬਮਾਂਦਸਤ = ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੇਚੀਦਾ = ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਾਲਾ। ਮਾਰ = ਸੱਪ।

ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਜ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਚਾਰ ਬੱਚੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਅਜੇ ਪਿਛੇ ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਾਲਾ ਸੱਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੭੮॥

ਭਾਵ–ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਚਾਰ ਬੱਚੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਯਾਦ ਰੱਖ, ਅਜੇ ਤੇਰੇ ਜ਼ੁਲਮ ਰਾਜ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਮੇਰਾ ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਾਲਾ ਸੱਪ, ਭਾਵ 'ਖਾਲਸਾ' ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਜੋ ਤੇਰੇ ਇਸ ਜ਼ੁਲਮੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਕੇ ਸਾਹ ਲਵੇਗਾ।

ਚਿ ਮਰਦੀ ਕਿ ਅਖ਼ਗਰ ਖ਼ਮੋਸ਼ਾਂ ਕੁਨੀ॥
ਕਿ ਆਤਿਸ਼ ਦਮਾਂ ਰਾ ਫਰੋਜ਼ਾਂ ਕੁਨੀ॥੭੯॥

ਮਰਦੀ = ਬਹਾਦਰੀ। ਅਖ਼ਗਰ = ਚੰਗਿਆੜੇ। ਖ਼ਮੋਸ਼ਾਂ ਕੁਨੀ = ਬੁਝਾਉਣ। ਆਤਿਸ਼ ਦਮਾਂ = ਪਰਚੰਡ ਅਗਨੀ।

ਇਹ ਤੇਰੀ ਕੀ ਬਹਾਦਰੀ ਹੈ ਜੁ ਤੂੰ ਚੰਗਿਆੜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਝਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਤੇ ਭੜ ਭੜ ਕਰ ਕੇ ਬਲ ਰਹੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ॥੭੯॥

ਭਾਵ–ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਇਹ ਤੇਰੀ ਚੰਗੀ ਅਕਲਮੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਛੋਟੇ ਚਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਮੇਰੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਭੜਕਾ ਰਿਹਾ ਹੈ?

ਚਿ ਖੁਸ਼ ਗੁਫ਼ਤ ਫਿਰਦੌਸੀਏ ਖੁਸ਼ ਜ਼ੁਬਾਂ॥
ਸ਼ਤਾਬੀ ਬਵਦ ਕਾਰਿ ਆਹਰਮਨਾਂ॥੮੦॥

ਚਿ = ਕੈਸਾ। ਖੁਸ਼ ਗੁਫ਼ਤ = ਚੰਗਾ ਕਿਹਾ। ਫਿਰਦੌਸੀਏ = ਫਿਰਦੌਸੀ' ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਇਕ ਕਵੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਸੁਲਤਾਨ ਮੁਹੰਮਦ ਗਜ਼ਨਵੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹਨਾਮਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਖੁਸ਼ ਜ਼ੁਬਾਂ = ਚੰਗੀ ਜ਼ਬਾਨ। ਸ਼ਿਤਾਬੀ = ਛੇਤੀ। ਬਵਦ = ਕਰਨਾ। ਆਹਰਮਨਾਂ = ਭੂਤਨਿਆਂ (ਸ਼ੈਤਾਨਾਂ) ਦਾ।

ਫਿਰਦੌਸੀ ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੋਹਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਸੋਹਣਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੈਤਾਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ।

ਕਿ ਮਾ ਬਾਰਗਹਿ ਹਜ਼ਰਤ ਆਯਦ ਸ਼ੁਮਾਂ॥
ਅਜ਼ਾਂ ਰੋਜ਼ ਬਾਸ਼ੇਦ ਸ਼ਾਹਿਦ ਸ਼ੁਮਾਂ॥੮੧॥

ਬਾਰਗਹਿ = ਦਰਗਾਹ। ਹਜ਼ਰਤ = ਪਰਮਾਤਮਾ। ਆਯਦ = ਆਏ। ਅਜ਼ਾਂ ਰੋਜ਼ = ਉਸ ਦਿਨ। ਸ਼ਾਹਿਦ = ਗਵਾਹ। ਸ਼ੁਮਾਂ = ਤੂੰ।

ਜਦ ਤੁਸੀ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਆਉਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਤੁਸੀ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਗਵਾਹ ਆਪ ਬਣ

ਜਾਉਗੇ। ਭਾਵ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਚਾਈ ਪਰਤੱਖ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ॥੮੧॥

ਵਗਰ ਨਾ ਤੁ ਈਂ ਰਾ ਫਰਾਮੁਸ਼ ਕੁਨਦ॥
ਤੁਰਾ ਹਮ ਫਰਾਮੋਸ਼ ਯਜ਼ਦਾਂ ਕੁਨਦ॥੮੨॥

ਵਗਰਨਾ = ਅਗਰ। ਰਾ = ਭੀ। ਫ਼ਰਾਮੁਸ਼ = ਭੁਲਾਣਾ। ਤੁਰਾ = ਤੈਨੂੰ।

ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਏਂਗਾ ਤਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਭੁਲਾ ਦੇਵੇਗਾ॥੮੨॥

ਅਗਰ ਕਾਰਿ ਈਂ ਬਰ ਤੂ ਬਸਤੀ ਕਮਰ॥
ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਬਾਸ਼ਦ ਤੁਰਾ ਬਹਰਹ ਵਰ॥੮੩॥

ਕਾਰਿ ਈਂ = ਇਹ ਕੰਮ। ਬਰ = ਉਪਰ। ਬਸਤੀ = ਬੰਨ੍ਹ। ਬਾਸ਼ਦ = ਹੋਵੇਗਾ। ਬਹਰਹ = ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਦੇ ਕਰਨ ਲਈ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਲਵੇਂ ਭਾਵ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇਂ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਚੰਗਾ ਫਲ ਦੇਵੇਗਾ॥੮੩॥

ਭਾਵ-ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਇਨਸਾਫ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇਂ ਤਾਂ ਖ਼ੁਦਾ ਤੈਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ੇਗਾ।

ਕਿ ਈਂ ਕਾਰ ਨੇਕ ਅਸਤੋ ਦੀਂ ਪਰਵਰੀ॥
ਚੁ ਯਜ਼ਦਾਂ ਸ਼ਨਾਸੀ ਬਜਾਂ ਬਰਤਰੀ॥੮੪॥

ਦੀ ਪਰਵਰੀ = ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ। ਸ਼ਨਾਸੀ = ਪਛਾਣ। ਬਰਤਰੀ = ਬਿਹਤਰ।

ਧਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਨੇਕੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨੀ ਇਹ ਜਾਨ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬਿਹਤਰ (ਚੰਗਾ) ਹੈ॥੮੪॥

ਤੁਰਾ ਮਨ ਨ ਦਾਨਮ ਕਿ ਯਜ਼ਦਾਂ ਸ਼ਨਾਸ॥
ਬਰਾਮਦ ਜ਼ਿ ਤੂ ਕਾਰਹਾ ਦਿਲ ਖਰਾਸ਼॥੮੫॥

ਤੁਰਾ = ਤੇਰੇ। ਮਨ = ਮੈਂ। ਦਾਨਮ = ਜਾਣਦਾ। ਬਰਾਮਦ = ਹੋ ਚੁਕੇ। ਦਿਲ ਖਰਾਸ਼ = ਦਿਲ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਨਾ।

ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਕੋਈ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਅੱਜ ਤਕ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਕੰਮ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੁਖਦਾਇਕ ਹੀ ਹੋਏ ਹਨ॥੮੫॥

ਭਾਵ-ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਰੱਬ ਦਾ ਭਉ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਅੱਜ ਤਕ ਕੋਈ ਭਲਾ ਕੰਮ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ

ਹਾਂ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਕੋਈ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੂੰ ਝੂਠਾ ਦੀਨਦਾਰ ਬਣਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ।

ਸ਼ਨਾਸਦ ਹਮੀਂ ਤੂ ਨ ਯਜ਼ਦਾਂ ਕਰੀਮ॥
ਨ ਖ਼੍ਹਾਹਦ ਹਮੀ ਤੂ ਬਦੌਲਤ ਅਜ਼ੀਮ॥੮੬॥

ਕਰੀਮ = ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ। ਖ਼੍ਹਾਹਦ = ਚਾਹੁੰਦਾ। ਬਦੌਲਤ = ਧਨ ਦੌਲਤ। ਅਜ਼ੀਮ = ਵੱਡੀ।

ਕਿਰਪਾਲੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ, ਤੇਰੀ ਵੱਡੀ ਦੌਲਤ ਤੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ॥੮੬॥

ਅਗਰ ਸਦ ਕੁਰਾਂ ਰਾ ਬਖੁਰਦੀ ਕਸਮ॥
ਮਰਾ ਇਅਤਬਾਰੇ ਨ ਈਂ ਜ਼ੱਰਹ ਦਮ॥੮੭॥

ਸਦ = ਸੌ। ਕੁਰਾਂ = ਕੁਰਾਨ। ਬਖੁਰਦੀ = ਖਾਵੇਂ। ਜ਼ੱਰਹ = ਜ਼ਰਾ।

ਜੇ (ਹੁਣ) ਤੂੰ ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਸੌ ਕਸਮਾਂ ਵੀ ਖਾਵੇਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਤੇਰੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ॥੮੭॥

ਭਾਵ-ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੇਰੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਜੇ ਤੂੰ ਸੈਂਕੜੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਵੀ ਖਾਵੇਂ ਤਦ ਵੀ ਮੈਂ ਜਾਂ ਮੇਰਾ 'ਖਾਲਸਾ' ਤੇਰੇ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਤੇ ਤੇਰੇਂ ਕਾਜ਼ੀ, ਮੁਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਫਰੇਬੀ ਹਨ।

ਹਜ਼ੂਰੀ ਨ ਆਇਮ ਨ ਈਂ ਰਹ ਸ਼ਵਮ॥
ਅਗਰ ਸ਼ਹ ਬਖ਼੍ਹਾਹਦ ਮਨ ਆਂ ਜਾ ਰਵਮ॥੮੮॥

ਹਜ਼ੂਰੀ = ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ। ਨ ਆਇਮ = ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗਾ। ਰਹ = ਰਸਤਾ। ਸ਼ਵਮ = ਖਲੋਣਾ। ਸ਼ਾਹ = ਦਰਬਾਰ। ਬਖ਼੍ਹਾਹਦ = ਚਾਹਵੇ। ਰਵਮ = ਜਾਣਾ।

ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਖਲੋਵਾਂਗਾ। ਜਿਥੇ ਮੇਰਾ ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ (ਪ੍ਰਭੂ) ਚਾਹੇ ਮੈਂ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਲਈ ਤੁਰ ਪਵਾਂਗਾ॥੮੮॥

ਭਾਵ-ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕਹੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਮੇਰਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੁਕਮ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਮੈਂ ਨਿਸ਼ੰਗ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀਆਂ ਖੂਬੀਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਖ਼ੁਸ਼ਸ਼ ਸ਼ਾਹਿ ਸ਼ਾਹਾਨ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ॥
ਕਿ ਚਾਲਾਕ ਦਸਤ ਅਸਤ ਚਾਬੁਕ ਰਕੇਬ॥੮੯॥

ਖੁਸ਼ਸ਼ = ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਚਾਲਾਕ ਦਸਤ ਅਸਤ = ਫੁਰਤੀਲੇ ਹੱਥ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਚਾਬੁਕ ਰਕੇਬ = ਚੰਗਾ ਘੋੜ ਸਵਾਰ।

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈਂ ਤੇ ਸੰਸਾਰੀ ਤਖਤ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਏਂ। ਤੂੰ ਫੁਰਤੀਲੇ ਹੱਥਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਚੰਗਾ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਵੀ ਏਂ॥੮੯॥

ਕਿ ਹੁਸਨੁਲ ਜਮਾਲ ਅਸਤੋ ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ॥
ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਮੁਲਕ ਅਸਤ ਸਾਹਿਬ ਅਮੀਰ॥੯੦॥

ਹੁਸਨੁਲ ਜਮਾਲ ਅਸਤੋ = ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ। ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਬੁੱਧੀ, ਉੱਜਲ ਬੁੱਧੀ। ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਮੁਲਕ = ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਅਮੀਰ = ਧਨਵਾਨ।

ਤੂੰ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲਾ, ਬੜੇ ਜਲਾਲ ਵਾਲਾ ਤੇ ਚੰਗੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਮੁਲਕ (ਦੇਸ), ਦਾ ਮਾਲਕ ਤੇ ਧਨਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਬ (ਮਾਲਕ) ਹੈਂ॥੯੦॥

ਬ ਤਰਤੀਬ ਦਾਨਿਸ਼ ਬ ਤਦਬੀਰ ਤੇਗ਼॥
ਖ਼ੁਦਾਵੰਦਿ ਦੇਗ਼ੋ ਖ਼ੁਦਾਵੰਦਿ ਤੇਗ਼॥੯੧॥

ਤਰਤੀਬ = ਢੰਗ। ਦਾਨਿਸ਼ = ਅਕਲ। ਖ਼ੁਦਾਵੰਦਿ = ਮਾਲਕ। ਦੇਗ = ਖਜ਼ਾਨਾ।

ਤੂੰ ਚੰਗੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਉਣੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਖਜ਼ਾਨੇ ਤੇ ਤੇਗ਼ ਦਾ ਵੀ ਮਾਲਕ ਹੈਂ॥੯੧॥

ਕਿ ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ ਅਸਤੋ ਹੁਸਨੁਲ ਜਮਾਲ॥
ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ ਏ ਮੁਲਕੋ ਮਾਲ॥੯੨॥

ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ = ਮਾਲਕ। ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ ਏ = ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ। ਮਾਲ = ਦੌਲਤ।

ਤੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੁਲਕ ਦਾ ਮਾਲਕ ਏਂ ਤੇ ਧਨ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੯੨॥

ਬਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਬੀਰ ਅਸਤੋ ਦਰ ਜੰਗ ਕੋਹ॥
ਮਲਾਇਕ ਸਿਫ਼ਤ ਚੂੰ ਸੁਰੱਯਾ ਸ਼ਿਕਹ॥੯੩॥

ਕਬੀਰ = ਵੱਡੀ। ਕੋਹ = ਪਹਾੜ। ਮਲਾਇਕ = ਦੇਵਤਾ। ਸੁਰੱਯਾ = ਆਕਾਸ਼ ਦੀ ਚੋਟੀ। ਸ਼ਿਕੋਹ = ਪ੍ਰਤੱਖ।

ਤੂੰ ਵਡੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪਹਾੜ ਵਾਂਗੂੰ ਅਡੋਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਤੇਰੀ ਸ਼ਾਨ ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਚੋਟੀ ਵਾਂਗੂੰ ਉੱਚੀ ਹੈ॥੯੩॥

ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਆਲਮੀਂ॥
ਕਿ ਦਾਰਾਇ ਦੌਰ ਅਸਤੋ ਦੂਰ ਅਸਤ ਦੀਂ॥੯੪॥

ਔਰੰਗ = ਤਖਤ, ਰਾਜ ਗੱਦੀ। ਜ਼ੇਬ = ਸ਼ੋਭਾ। ਆਲਮੀਂ = ਸੰਸਾਰ। ਦਾਰਾਇ = ਸਹਾਇਕ। ਦੌਰ = ਜ਼ਮਾਨਾ। ਦੀਂ = ਧਰਮ।

ਪਰ ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਦਨੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਾਕਮ ਵੀ ਏਂ, ਪਰ ਤੂੰ ਸੱਚੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੈਂ॥੯੪॥

ਭਾਵ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਏਨੀਆਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਤੇਰਾ ਧਰਮ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੂੰ ਝੂਠਾ ਦੀਨਦਾਰ ਬਣਿਆਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਪਖੰਡ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਖੁਦਾ ਦੇ ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲੇਂ। ਤਦ ਹੀ ਤੂੰ ਸੱਚਾ ਦੀਨਦਾਰ ਅਖਵਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਂਗਾ।

ਮਨਮ ਕੁਸ਼ਤਹ ਅਮ ਕੋਹਿਯਾ ਬੁਤ ਪ੍ਰਸਤ॥
ਕਿ ਆਂ ਬੁਤ ਪ੍ਰਸਤੰਦੋ ਮਨ ਬੁਤ ਸ਼ਿਕਸਤ॥੯੫॥

ਮਨਮ = ਮੈਂ ਹਾਂ। ਕੁਸ਼ਤਹਅਮ = ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਕੋਹਿਯਾਂ = ਪਹਾੜੀਆਂ। ਬੁਤ ਪ੍ਰਸਤ = ਮੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਵਾਲੇ। ਪ੍ਰਸਤੰਦੋ = ਪੂਜਣਾ। ਸ਼ਿਕਸਤ = ਤੋੜਨਾ।

ਮੈਂ (ਉਹਨਾਂ) ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ, (ਜਿਹੜੇ) ਬੁਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪੱਥਰ ਦੇ ਬੁਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਬੁਤਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ॥੯੫॥

ਬਬੀਂ ਗਰਦਸ਼ੇ ਬੇਵਫ਼ਾਏ ਜ਼ਮਾ॥
ਪਸੇ ਪੁਸ਼ਤ ਉਫ਼ਤਦ ਰਸਾਨਦ ਜ਼ਿਯਾਂ॥੯੬॥

ਬਬੀਂ = ਵੇਖ। ਗਰਦਸ਼ੇ = ਚੱਕਰ। ਪਸੇ = ਪਿਛੇਂ। ਪੁਸ਼ਤ = ਪਿੱਠ। ਉਫਤਦ = ਪੈ ਜਾਂਦਾ। ਰਸਾਨਦ = ਪੁਚਾਣਾ। ਜ਼ਿਯਾਂ = ਨੁਕਸਾਨ।

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਬੇਵਫਾਈ ਦਾ ਚੱਕਰ ਵੇਖ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਇਹ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੀ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ॥੯੬॥

ਬਬੀਂ ਕੁਦਰਤੇ ਨੇਕ ਯਜ਼ਦਾਨੇ ਪਾਕ॥
ਕਿ ਅਜ਼ ਯਕ ਬ ਦਹ ਲਕ ਰਸਾਨਦ ਹਲਾਕ॥੯੭॥

ਬਬੀਂ = ਵੇਖ। ਪਾਕ = ਪਵਿੱਤਰ। ਅਜ਼ = ਪਾਸੋਂ। ਰਸਾਨਦ = ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ। ਹਲਾਕ = ਮੌਤ।

(ਉਸ) ਪਵਿੱਤਰ ਰੱਬ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਵਲ ਵੇਖ, ਜੋ ਇਕ ਕੋਲੋਂ ਦਸ ਲੱਖ ਨੂੰ ਮਰਵਾਉਂਦਾ

ਹੈ।।੯੮।।

ਚਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੁਨਦ ਮਿਹਰਬਾਂ ਅਸਤੁ ਦੋਸਤ।।
ਕਿ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾਰ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦਹ ਓਸਤ।।੯੮।।

ਕੁਨਦ = ਕਰਦਾ। ਮਿਹਰਬਾਂ ਅਸਤ = ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੈ। ਬਖਸ਼ਿੰਦਗੀ = ਬਖਸ਼ਿਸ਼। ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ = ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ। ਓਸਤ = ਉਹ ਹੈ।

ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਉਹ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿੱਤਰ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ।।੯੮।।

ਰਿਹਾਈ ਦਿਹੋ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਦਿਹਦ।।
ਜ਼ੁਬਾਂ ਰਾ ਬਹ ਸਿਫਤ ਆਸ਼ਨਾਈ ਦਿਹਦ।।੯੯।।

ਰਿਹਾਈ = ਖਲਾਸੀ। ਦਿਹੋ = ਦੇਣ। ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਦਿਹਦ = ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ੁਬਾਂ = ਜੁਬਾਨ। ਆਸ਼ਨਾਈ = ਪਛਾਣ।

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਬੰਧਨ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਤੇ (ਸੱਚਾ) ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਆਪਣਿਆਂ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਿਫਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।।੯੯।।

ਖਸਮ ਰਾ ਚੁ ਕੋਰ ਉ ਕੁਨਦ ਵਕਤਿ ਕਾਰ।।
ਯਤੀਮਾਂ ਬਿਰੂੰ ਮੇ ਬੁਰਦ ਬੇ ਅਜ਼ਾਰ।।੧੦੦।।

ਖਸਮ = ਦੁਸ਼ਮਨ। ਕੋਰ = ਅੰਨ੍ਹਾਂ। ਵਕਤ = ਵੇਲੇ। ਕਾਰ = ਕੰਮ। ਯਤੀਮਾਂ = ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਹੀਨ ਬੱਚਾ, ਅਨਾਥ।

(ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ) ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੁਖ ਦੇ ਔਕੜਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।।੧੦੦।।

ਹਰਾਂਕਸ ਕਿ ਓ ਰਾਸਤਬਾਜ਼ੀ ਕੁਨਦ।।
ਰਹੀਮੇ ਬਰੋ ਰਹਮਸਾਜ਼ੀ ਕੁਨਦ।।੧੦੧।।

ਹਰਾਂਕਸ = ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ। ਰਾਸਤ = ਸੱਚ। ਕੁਨਦ = ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਹੀਮੇ = ਮਿਹਰਬਾਨ। ਰਹਮ ਸਾਜ਼ੀ = ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਵਰਤਾਉ।

ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਸੱਚ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸੱਚ ਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਕਿਰਪਾਲੂ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।।੧੦੧।।

ਕਸੇ ਖ਼ਿਦਮਤ ਆਯਦ ਬਸੇ ਕਲਬੋ ਜਾਂ॥
ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਬਖ਼ਸ਼ੀਦ ਬਰ ਵੈ ਅਮਾਂ॥੧੦੨॥

ਕਸੇ = ਕੋਈ। ਖਿਦਮਤ = ਸੇਵਾ। ਬਖਸ਼ੀਦ = ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਵੈ = ਉਸ। ਅਮਾਂ = ਸੁਖ।

ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਦਿਲ ਤੇ ਜਾਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ॥੧੦੨॥

ਚਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਬਰਾਂ ਹੀਲਹ ਸਾਜ਼ੀ ਕੁਨਦ॥
ਕਿ ਬਰ ਵੈ ਖੁਦਾ ਰਹਮਸਾਜ਼ੀ ਕੁਨਦ॥੧੦੩॥

ਹੀਲਹ = ਬਹਾਨੇ। ਸਾਜ਼ੀ = ਬਨਾਉਣੇ। ਸਵਦ = ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ, ਉਸ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਕੀ ਧੋਖਾ ਫਰੇਬ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?॥੧੦੩॥

ਅਗਰ ਯਕ ਬਰਾਯਦ ਦਹੋ ਦਹ ਹਜ਼ਾਰ॥
ਨਿਗਹਬਾਨ ਊ ਰਾ ਸ਼ਵਦ ਕਿਰਦਗਾਰ॥੧੦੪॥

ਅਗਰ = ਜੇਕਰ। ਯਕ = ਇਕ ਉੱਤੇ। ਬਰਾਯਦ = ਆ ਜਾਵੇ। ਦਹੋ ਦਹ ਹਜ਼ਾਰ = ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ, (ਇਕ ਲੱਖ)। ਨਿਗਹਬਾਨ = ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਿਰਦਗਾਰ = ਪ੍ਰਭੂ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਤੇ ਇਕ ਲੱਖ ਦੁਸ਼ਮਨ ਵੀ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਬਣ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ॥੧੦੪॥

ਭਾਵ-ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਚਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਉਤੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਫੌਜ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਦਾ।

ਤੁਰਾ ਗਰ ਨਜ਼ਰ ਹਸਤ ਲਸ਼ਕਰ ਵ ਜ਼ਰ॥
ਕਿ ਮਾਰਾ ਨਿਗਾਹ ਅਸਤੁ ਯਜ਼ਦਾਂ ਸ਼ੁਕਰ॥੧੦੫॥

ਤੁਰਾ = ਤੇਰੀ। ਲਸ਼ਕਰ = ਫੌਜ। ਜ਼ਰ = ਦੌਲਤ।

ਜੇਕਰ ਤੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਫੌਜ ਤੇ ਦੌਲਤ ਉੱਤੇ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਤੇ ਲੱਗੀ ਹੈ॥੧੦੫॥

ਭਾਵ-ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਤੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦਾ ਮਾਣ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਹੈ।

ਕਿ ਊ ਰਾ ਗ਼ਰੂਰ ਅਸਤ ਬਰ ਮੁਲਕੋ ਮਾਲ॥
ਵ ਮਾਰਾ ਪਨਾਹ ਅਸਤੁ ਯਜ਼ਦਾਂ ਅਕਾਲ॥੧੦੬॥

ਗ਼ਰੂਰ = ਹੰਕਾਰ। ਮੁਲਕੋ = ਦੇਸ਼। ਮਾਲ = ਧਨ ਦੌਲਤ। ਮਾਰਾ = ਮੇਰਾ। ਪਨਾਹ ਅਸਤੁ = ਆਸਰਾ ਹੈ।

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਤੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਹੈ॥੧੦੬॥

ਤੁ ਗ਼ਾਫ਼ਲ ਮਸ਼ੌ ਜ਼ੀਂ ਸਿਪੰਜੀ ਸਰਾਇ॥
ਕਿ ਆਲਮ ਬਗੁਜ਼ਰਦ ਸਰੇ ਜਾ ਬਜਾਇ॥੧੦੭॥

ਮਸ਼ੌ = ਨਾ ਹੋ। ਸਿਪੰਜੀ = ਅੱਠ ਦਿਨ। ਸਰਾਇ = ਸਰਾਂ, ਮੁਸਾਫਰ ਖਾਨਾ। ਆਲਮ = ਸੰਸਾਰ। ਬਗੁਜ਼ਰਦ = ਗੁਜ਼ਰਦਾ। ਜਾ ਬਜਾਇ = ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ।

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਗਾਫਲ ਨਾ ਹੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਚੰਦ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਮੁਸਾਫਰ ਖਾਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਗਤ (ਸਮਾਂ) ਸਭ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਲੰਘਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੧੦੭॥

ਬਬੀਂ ਗਰਦਿਸ਼ੇ ਬੇਵਫ਼ਾਏ ਜ਼ਮਾਂ॥
ਕਿ ਬਰ ਹਰ ਬੁਗੁਜ਼ਰਦ ਮਕੀਨੋ ਮਕਾਂ॥੧੦੮॥

ਬਬੀਂ = ਵੇਖ। ਗਰਦਸ਼ੇ = ਚੱਕਰ। ਜ਼ਮਾਂ = ਜ਼ਮਾਨਾ। ਬਗੁਜ਼ਰਦ = ਲੰਘ ਰਿਹਾ। ਮਕੀਨੋਂ = ਮੁਕਾਮ ਵਾਲੇ। ਮਕਾਂ = ਮਕਾਨ।

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਇਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਬੇਵਫਾਈ ਦਾ ਚੱਕਰ ਵੇਖ, ਜੋ ਹਰ ਇਕ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਮਕਾਨ ਦੇ ਉੱਤੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ ਭਾਵ ਇਸ ਦਾ ਵਾਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਉਪਰ ਅਵੱਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੧੦੮॥

ਤੁ ਗਰ ਜਬਰ ਆਜਿਜ਼ ਖ਼ਰਾਸ਼ੀ ਮਕੁਨ॥
ਕਸਮ ਰਾ ਬਹ ਤੇਸ਼ਹ ਤਰਾਸ਼ੀ ਮਕੁਨ॥੧੦੯॥

ਤੁ = ਤੂੰ। ਜਬਰ = ਡਾਢਾ, ਬਲਵਾਨ। ਆਜਿਜ਼ = ਗਰੀਬ। ਖ਼ਰਾਸ਼ੀ = ਦੁਖ ਦੇਣਾ। ਮਕੁਨ = ਨਾ ਕਰ। ਤਰਾਸ਼ੀ = ਛਿਲਣਾ।

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਜੇ ਤੂੰ ਬਲਵਾਨ ਹੈਂ ਤਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਨਾ ਕਰ। ਆਪਣੀ ਕਸਮ ਦੇ ਤੇਸੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਛਿਲ॥੧੦੯॥

ਭਾਵ - ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਾੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਤੇ [illegible]ਣੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਦੇ ਭੁਲਾਵੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ। ਤੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ

ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਤੋਂ ਤੌਬਾ ਕਰ ਤੇ ਸੱਚਾ ਦੀਨਦਾਰ ਬਣ।

ਚੁ ਹਕ ਯਾਰ ਬਾਸ਼ਦ ਚਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੁਨਦ॥
ਅਗਰ ਦੁਸ਼ਮਨੀ ਰਾ ਬ ਸਦ ਤਨ ਕੁਨਦ॥੧੧੦॥

ਹਕ = ਪਰਮਾਤਮਾ। ਬਾਸ਼ਦ = ਹੋਵੇ। ਸਦ = ਸੈਂਕੜੇ।

ਸੱਚਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਚਾਹੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸੈਂਕੜੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨੀ ਕਰੇ॥੧੧੦॥

ਖ਼ਸਮ ਦੁਸ਼ਮਨੀ ਗਰ ਹਜ਼ਾਰ ਆਵੁਰਦ॥
ਨ ਯਕ ਮੂਇ ਊ ਰਾ ਅਜ਼ਾਰ ਆਵੁਰਦ॥੧੧੧॥

ਖ਼ਸਮ = ਵੈਰੀ। ਮੂਇ = ਵਾਲ। ਅਜ਼ਾਰ = ਦੁਖ।

ਜੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਦੁਸ਼ਮਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀ ਵੀ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਲੈ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਵਾਲ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕੇਗਾ॥੧੧੧॥

ਅਗੰਜੋ ਅਭੰਜੋ ਅਰੂਪੋ ਅਰੇਖ॥
ਅਗਾਧੋ ਅਬਾਧੋ ਅਭਰਮੋ ਅਲੇਖ॥੧੧੨॥

ਅਗੰਜੋ = ਗਿਣਤੀ ਰਹਿਤ, ਅਨਗਿਣਤ। ਅਭੰਜੋ = ਨਾਸ ਰਹਿਤ। ਅਰੂਪੋ = ਰੂਪ ਰਹਿਤ। ਅਰੇਖ = ਰੇਖ (ਲੀਕ) ਰਹਿਤ।

ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਰੂਪ ਰਹਿਤ ਤੇ ਰੇਖ (ਲੀਕ) ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਡੂੰਘਾ ਹੈ, ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਭਰਮ ਰਹਿਤ ਤੇ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਬੇਅੰਤ ਹੈ॥੧੧੨॥

ਅਰਾਗੋ ਅਰੂਪੋ ਅਰੇਖੋ ਅਰੰਗ॥
ਅਜਨਮੋ ਅਬਰਨੋ ਅਭੂਤੋ ਅਭੰਗ॥੧੧੩॥

ਅਰਾਗੋ = ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।ਅਰੂਪੋ = ਨਿਰਾਕਾਰ।ਅਰੰਗ = ਰੰਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।ਅਬਰਨੋ = ਵਰਨ ਰਹਿਤ। ਅਭੂਤੋ = ਤੱਤ ਰਹਿਤ। ਅਭੰਗ = ਨਾਸ ਰਹਿਤ।

ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਰੇਖਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਤੱਤ ਰਹਿਤ ਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ॥੧੧੩॥

ਅਛੇਦੋ ਅਭੇਦੋ ਅਕਰਮੋ ਅਕਾਮ॥

ਅਖੇਦੋ ਅਭੇਦੋ ਅਭਰਮੋਅਭਾਮ॥੧੧੪॥

ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਭੇਦਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਭੇਦਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਤੇ ਇਸਤਰੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ॥੧੧੪॥

ਅਰੇਖੋ ਅਭੇਖੋ ਅਲੇਖੋ ਅਭੰਗ॥
ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦਹ ਏ ਰੰਗ ਰੰਗ॥੧੧੫॥੧॥

ਅਰੇਖੋ = ਰੇਖਾ ਰਹਿਤ। ਰੰਗ ਰੰਗ = ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਰੇਖ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਭੇਖ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੧੧੫॥੧॥

ਹਿਕਾਯਤ ਪਹਿਲੀ ਸਮਾਪਤ

****

ਹਿਕਾਯਤ ਦੂਸਰੀ

੧ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

ਹਿਕਾਯਤ ਸ਼ੁਨੀਦੇਮ ਰਾਜਹਿ ਦਿਲੀਪ॥
ਨਿਸ਼ਸਤਹ ਬੁਦਹ ਨਿਜ਼ਦ ਮਾਨੋ ਮਹੀਪ॥੧॥

ਹਿਕਾਇਤ = ਕਹਾਣੀ। ਸ਼ੁਨੀਦੇਮ = ਸੁਣੀ। ਨਿਸ਼ਸਤਹ ਬੁਦਹ = ਬੈਠਾ ਸੀ। ਨਿਜ਼ਦ = ਨੇੜੇ। ਮਾਨੋ = ਮਾਨਧਾਤਾ। ਮਹੀਪ = ਰਾਜਾ।

(ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ !) ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਰਾਜਾ ਮਾਨਧਾਤਾ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੧॥

ਕਿ ਓਰਾ ਹਮੀ ਬੂਦ ਪਿਸਰੇ ਚਹਾਰ॥
ਕਿ ਦਰ ਰਜ਼ਮ ਦਰ ਬਜ਼ਮ ਆਮੁਖ਼ਤਹ ਕਾਰ॥੨॥

ਹਮੀ ਬੂਦ = ਵੀ ਸਨ। ਪਿਸਰੇ = ਪੁੱਤਰ। ਚਹਾਰ = ਚਾਰ। ਦਰ = ਅੰਦਰ। ਰਜ਼ਮ = ਜੰਗ। ਬਜ਼ਮ = ਮਜਲਸ। ਆਮੁਖ਼ਤਹ = ਸਿਖੇ ਹੋਏ। ਕਾਰ = ਕੰਮ।

ਉਸ ਰਾਜੇ ਮਾਨਧਾਤਾ ਦੇ ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੰਗ ਤੇ ਮਜਲਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਿਖੇ ਹੋਏ ਸਨ।।੨।।

ਬ ਰਜ਼ਮ ਅੰਦਰਾਂ ਹਮ ਚੁ ਅਜ਼ ਸ਼ੇਰ ਮਸਤ।।
ਕਿ ਚਾਬਕ ਰਿਕਾਬ ਅਸਤੋ ਗੁਸਤਾਖ਼ ਦਸਤ।।੩।।

ਅੰਦਰਾਂ = ਅੰਦਰ। ਚੁ = ਵਾਂਗੂ। ਗੁਸਤਾਖ = ਫੁਰਤੀਲੇ। ਦਸਤ = ਹੱਥ।

ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਟੁੱਟ ਦੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਪੱਕੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਫੁਰਤੀਲੇ ਸਨ।।੩।।

ਚਹਾਰੋ ਸ਼ਹੇ ਪੇਸ਼ ਪਿਸਰਾਂ ਬੁਖਾਂਦ।।
ਜੁਦਾ ਬਰ ਜੁਦਾ ਕੁਰਸੀਏ ਜ਼ਰ ਨਿਸ਼ਾਂਦ।।੪।।

ਚਹਾਰੋ = ਚਾਰੇ ਹੀ। ਸ਼ਹੇ = ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ। ਪੇਸ਼ = ਅਗੇ। ਪਿਸਰਾਂ = ਪੁੱਤਰਾਂ। ਬੁਖਾਂਦ = ਬੁਲਾਇਆ। ਜੁਦਾ ਬਰ ਜੁਦਾ = ਵਖ ਵਖ। ਜ਼ਰ = ਸੋਨਾ। ਨਿਸ਼ਾਂਦ = ਬਿਠਾਇਆ।

ਉਹਨਾਂ ਚੌਂਹਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਬਿਠਾਇਆ।।੪।।

ਬਿ ਪੁਰਸ਼ੀਦ ਦਾਨਾਇ ਦੌਲਤ ਪ੍ਰੂਸਤ।।
ਅਜ਼ੀਂ ਅੰਦਰੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਕਸ ਅਸਤ।।੫।।

ਪੁਰਸ਼ੀਦ = ਪੁਛਿਆ। ਦਾਨਾਇ = ਸਿਆਣੇ। ਦੌਲਤ ਪ੍ਰੂਸਤ = ਧਨ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ। ਅਜ਼ੀਂ ਅੰਦਰੂੰ = ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ। ਕਸ ਅਸਤ = ਕੌਣ ਹੈ।

ਫਿਰ ਮਾਨਦਾਤਾ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੌਲਤ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿਆਣੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਂਹਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਯੋਗ ਕੌਣ ਹੈ?।।੫।।

ਸ਼ੁਨੀਦ ਆਂ ਰੁ ਦਾਨਾਇ ਦਾਨਿਸ਼ ਨਿਹਾਦ।।
ਬ ਤਮਕੀਨ ਪਾਸਖ ਅਲਮ ਬਰ ਕੁਸ਼ਾਦ।।੬।।

ਸ਼ੁਨੀਦ = ਸੁਣਿਆ। ਦਾਨਿਸ਼ = ਬੁਧੀਵਾਨ। ਨਿਹਾਦ = ਰਖਣ ਵਾਲੇ। ਤਮਕੀਨ = ਪਦਵੀ। ਪਾਸਖ = ਜਵਾਬ। ਅਲਮ = ਝੰਡਾ। ਕੁਸ਼ਾਦ = ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ।

ਜਦੋਂ ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਸਦੀ ਪਦਵੀ ਦਾ ਝੰਡਾ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਭਾਵ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲੱਗਾ ।।੬।।

ਬ ਗੁਫ਼ਤੰਦ ਖ਼ੁਸ਼ ਦੀਨ ਦਾਨਾਇ ਨ.ਗਜ਼॥
ਕਿ ਯਜ਼ਦਾਂ ਸ਼ਨਾਸਅਸਤੋ ਆਜ਼ਾਦ ਮਗਜ਼॥੭॥

ਬਗੁਫਤੰਦ = ਕਿਹਾ। ਖੁਸ਼ = ਚੰਗਾ। ਦੀਨ = ਧਰਮ। ਦਾਨਾਇ = ਅਕਲਮੰਦ। ਨਗਜ਼ = ਚਤੁਰ। ਆਜ਼ਾਦ = ਸੁਤੰਤਰ। ਮਗਜ਼ = ਦਿਮਾਗ।

ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ-ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਧਰਮਾਤਮਾ, ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਤੇ ਅਕਲਮੰਦ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਦਿਮਾਗ ਵਾਲੇ ਹੋ॥੭॥

ਮਰਾ ਕੁਦਰਤੇ ਨੇਸਤ ਈਂ ਗੁਫ਼ਤ ਨੀਸਤ॥
ਸੁਖਨ ਗੁਫ਼ਤਨੋ ਬਿਕਰ ਜਾਂ ਸੁਫ਼ਤ ਨੀਸਤ॥੮॥

ਮਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਕੁਦਰਤੇ = ਤਾਕਤ। ਨੇਸਤ = ਨਹੀਂ। ਗੁਫਤਨੋਂ = ਬੋਲਨਾ। ਸੁਖਨ = ਬਚਨ। ਬਿਕਰ = ਕੁਆਰੀ। ਜਾਂ = ਜਾਨ। ਸੁਫਤ ਨੀਸਤ = ਵਿੰਨ੍ਹਣਾ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਆਪ ਦੇ ਸੁਆਲ ਦਾ ਉਤਰ ਦੇਣ ਦੇਣ ਦੀ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਦੇ ਸੁਆਲ ਬਾਰੇ ਜੋ ਬਚਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਉਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੁਵਾਰੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਵਿਨ੍ਹਣਾ ਹੋਵੇ॥੮॥

ਅਗਰ ਸ਼ਹਿ ਬਿਗੋਯਦ ਬਿਗੋਯਮ ਜਵਾਬ॥
ਨੁਮਾਯਮ ਬ ਤੋ ਹਾਲ ਈਂ ਬਾ ਸਵਾਬ॥੯॥

ਸ਼ਹਿ = ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਬਿਗੋਯਦ = ਕਹੇਂ। ਬਿਗੋਯਮ = ਕਹਿੰਦੇ। ਨੁਮਾਯਮ = ਵਿਖਾਂਦੇ। ਹਾਲ = ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ। ਸਵਾਬ = ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਖੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉੱਤਰ ਦਿਆਂ ਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਖਾ ਦਿਆਂ॥੯॥

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ ਯਜ਼ਦਾਨੋ ਯਾਰੀ ਦਿਹਦ॥
ਬ ਕਾਰੇ ਜਹਾਂ ਕਾਮਗਾਰੀ ਦਿਹਦ॥੧੦॥

ਹਰਾਂ ਕਸ = ਜਿਸ ਕਿਸੇ। ਯਾਰੀ = ਮਿੱਤਰਤਾ, ਸਹਾਇਤਾ। ਦਿਹਦ = ਦਿੰਦਾ। ਕਾਮਗਾਰੀ = ਸਫਲਤਾ।

ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥੧੦॥

ਕਿ ਈਂ ਰਾ ਬ ਅਕਲ ਆਜ਼ਮਾਈ ਕੁਨੇਮ॥

++

ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ ਬ ਕਾਰ ਆਜ਼ਮਾਈ ਕੁਨੇਮ॥੧੧॥

ਬ ਅਕਲ = ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ। ਆਜ਼ਮਾਈ = ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼। ਕੁਨੇਮ = ਕਰੀਏ। ਵਜ਼ਾਂ = ਉਸ ਤੋਂ। ਪਸ = ਪਿਛੋਂ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰੀਏ, ਫਿਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਕਰੀਏ॥੧੧॥

ਯਕੇ ਰਾ ਦਿਹਦ ਫ਼ੀਲ ਦਹਿ ਹਜ਼ਾਰ ਮਸਤ॥
ਹਮਹ ਮਸਤੀਓ ਮਸਤ ਜ਼ੰਜੀਰ ਬਸਤ॥੧੨॥

ਯਕੇ = ਇਕ। ਦਿਹਦ = ਦਿੱਤੇ। ਫ਼ੀਲ = ਹਾਥੀ। ਦਹਿ ਹਜ਼ਾਰ = ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ। ਹਮਹ = ਸਾਰੇ। ਬਸਤ = ਬੱਧੇ ਹੋਏ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਦਿੱਤੇ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਨਾਲ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੧੨॥

ਦਿਗਰ ਰਾ ਦਿਹਦ ਅਸਪ ਪਾਂ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰ॥
ਜ਼ਿ ਜ਼ਰ ਸਾਖ਼ਤਹ ਜ਼ੀਨ ਚੂੰ ਨਉ ਬਹਾਰ॥੧੩॥

ਦਿਗਰ = ਦੂਜੇ। ਅਸਪ = ਘੋੜੇ। ਪਾਂ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰ = ਪੰਜ ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ, ਪੰਜ ਲੱਖ। ਜ਼ਰ = ਸੋਨਾ। ਸਾਖਤਹ = ਬਣੇ ਹੋਏ। ਜ਼ੀਨ = ਕਾਠੀਆਂ। ਨਉ ਬਹਾਰ = ਨਵੀਂ ਰੁਤ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੂਜੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਪੰਜ ਲੱਖ ਘੋੜੇ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਠੀਆਂ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋ ਮੌਸਮ ਬਹਾਰ ਵਾਂਗੂੰ ਲਿਸ਼ਕ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੩॥

ਸਿਯਮ ਰਾ ਦਿਹਦ ਸ਼ੁਤਰ ਸਿ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰ॥
ਹਮਹ ਨੁਕਰਹ ਬਾਰੋ ਹਮਹ ਜ਼ਰ ਨਿਗਾਰ॥੧੪॥

ਸਿਯਮ = ਤੀਜਾ। ਸ਼ੁਤਰ = ਊਠ। ਸਿ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰ = ਤਿੰਨ ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ, ਤਿੰਨ ਲੱਖ। ਨੁਕਰਹ = ਚਾਂਦੀ। ਬਾਰੋ = ਭਾਰ। ਜ਼ਰ = ਸੋਨਾ। ਨਿਗਾਰ = ਸਜਾਏ।

ਤੀਸਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਊਠ ਦਿੱਤੇ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਸਨ॥੧੪॥

ਚੁਅਮ ਰਾ ਦਿਹਦ ਮੁੰਗ ਯਕ ਨੁਖ਼ਦ ਨੀਮ॥
ਅਜ਼ਾਂ ਮਰਦ ਆਜ਼ਾਦ ਆਕਿਲ ਅਜ਼ੀਮ॥੧੫॥

ਚੁਅਮ = ਚੌਥਾ। ਮੁੰਗ = ਮੂੰਗੀ। ਨੁਖ਼ਦ = ਚਣਾ। ਨੀਮ = ਅੱਧਾ। ਆਜ਼ਾਦ = ਸੁਤੰਤਰ।

ਆਕਿਲ = ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਅਜ਼ੀਮ = ਵੱਡਾ।

ਚੌਥੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਕ ਮੂੰਗੀ ਦਾ ਦਾਣਾ ਤੇ ਅੱਧਾ ਛੋਲਿਆਂ ਦਾ ਦਾਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਲੜਕਾ ਬੜਾ ਸੁਤੰਤਰ ਖਿਆਲਾਂ ਵਾਲਾ ਤੇ ਬੜਾ ਅਕਲਮੰਦ ਸੀ॥੧੫॥

ਬਿਯਾਵੁਰਦ ਪੁਰ ਅਕਲ ਖ਼ਾਨਹ ਕਜ਼ਾਂ॥
ਦਿਗਰ ਨੀਮ ਨੁਖ਼ਦਸ਼ ਬ ਬਸਤਨ ਅਜ਼ਾਂ॥੧੬॥

ਬਿਯਾਵੁਰਦ = ਲੈ ਆਇਆ। ਪੁਰ ਅਕਲ = ਅਕਲਮੰਦ। ਖ਼ਾਨਹ = ਘਰ। ਬ ਬਸਤਨ = ਸਾਬਤ। ਅਜ਼ਾਂ = ਉਸ।

ਉਹ ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਲੜਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ। ਛੋਲਿਆਂ ਦੇ ਅੱਧੇ ਦਾਣੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਉਹ ਇਕ ਪੂਰਾ ਛੋਲਿਆਂ ਦਾ ਦਾਣਾ ਹੋਰ ਲੈ ਆਇਆ॥੧੬॥

ਹਮੀ ਖ਼ਾਸ਼ਤ ਕੋ ਤੁਖ਼ਮ ਰੇਜ਼ੀ ਕੁਨਦ॥
ਖ਼ਿਰਦ ਆਜ਼ਮਾਯਸ਼ ਬਰੇਜ਼ੀ ਕੁਨਦ॥੧੭॥

ਖ਼ਾਸ਼ਤ = ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਤੁਖ਼ਮ = ਬੀਜ। ਰੇਜ਼ੀ = ਬੀਜਣਾ। ਖ਼ਿਰਦ = ਬੁੱਧੀ। ਬਰੇਜ਼ੀ = ਬੀਜਣ ਨਾਲ।

ਉਸ ਲੜਕੇ (ਦਲੀਪ) ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਬੀਜੇ ਤੇ ਬੀਜਣ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਕਿਸਮਤ ਦੀ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਕਰੇ॥੧੭॥

ਦਫ਼ਨ ਕਰਦ ਹਰਦੋ ਜਿਮੀਂ ਅੰਦਰਾਂ॥
ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ ਬਰ ਸ਼ੁਕਰ ਸਾਹਿਬ ਗਿਰਾਂ॥੧੮॥

ਦਫਨ ਕਰਦ = ਦਬਾ ਦਿੱਤੇ। ਹਰ ਦੋ = ਦੋਵੇਂ। ਜਿਮੀਂ = ਧਰਤੀ। ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ = ਆਸ। ਸ਼ੁਕਰ = ਧਨਵਾਦ। ਸਾਹਿਬ = ਪਰਮਾਤਮਾ। ਗਿਰਾਂ = ਵੱਡੇ।

ਉਸ ਚੌਥੇ ਲੜਕੇ ਦਲੀਪ ਨੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਬੀਜ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਦਬਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਆਸ ਲਾ ਲਈ॥੧੮॥

ਚੁ ਸ਼ਸ਼ ਮਾਹਿ ਗੁਸ਼ਤੰਦ ਦਰਾਂ ਦਫ਼ਨਵਾਰ॥
ਪਦੀਦ ਆਮਦਹ ਸਬਜ਼ਹੇ ਨੌ ਬਹਾਰ॥੧੯॥

ਸ਼ਸ਼ ਮਾਹਿ = ਛੇ ਮਹੀਨੇ। ਗੁਸ਼ਤੰਦ = ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ। ਦਰਾਂ = ਅੰਦਰ। ਦਫ਼ਨਵਾਰ = ਬੀਜਿਆਂ। ਪਦੀਦ ਆਮਦਹ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ। ਸਬਜ਼ਹੇ = ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ। ਨੌ ਬਹਾਰ = ਨਵੀਂ ਰੁਤ।

ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਬੀਜਿਆਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਬੀਤ ਗਏ ਤਾਂ ਨਵੀਂ ਰੁਤ ਆਉਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਬੂਟੇ ਉੱਗ ਆਏ॥੧੯॥

ਬਰੋਜ਼ੀਦ ਦਹਿ ਸਾਲ ਤੁਖ਼ਮੇ ਕਜ਼ਾਂ॥
ਬ ਪਰਵਰਦਹ ਓਰਾ ਬੁਰੀਦਨ ਅਜ਼ਾਂ॥੨੦॥

ਬਰੋਜ਼ੀਦ = ਬੀਜਦਿਆਂ। ਦਹਿ ਸਾਲ = ਦਸ ਸਾਲ। ਬ ਪਰਵਰਦਹ = ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ। ਓਰਾ = ਉਨ੍ਹਾਂ। ਬੁਰੀਦਨ = ਕਟਣਾ।

ਉਹ ਲੜਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਸਾਲ ਬੀਜਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਫਿਰ ਪੱਕਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਢਿਆ॥੨੦॥

ਬਰੋਜ਼ੀ ਦਹੋ ਬੀਸਤ ਬਾਰਸ਼ ਅਜ਼ੋ॥
ਬਸੇ ਗਸ਼ਤਹ ਖ਼ਰਵਾਰ ਦਾਨਹ ਅਜ਼ੋ॥੨੧॥

ਬਰੋਜ਼ੀ = ਬੀਜਣਾ। ਬੀਸਤ = ਵੀਹ। ਬਾਰਸ਼ = ਵਾਰੀ। ਅਜ਼ੋ = ਉਨ੍ਹਾਂ। ਬਸੇ = ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ। ਗਸ਼ਤਹ = ਹੋ ਗਏ। ਖਰਵਾਰ = ਖਲਵਾੜਾ। ਦਾਨਹ = ਦਾਣੇ।

ਦਲੀਪ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਦਸ ਵੀਹ ਵਾਰੀ ਬੀਜਿਆ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਣਿਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਲਵਾੜੇ ਹੋ ਗਏ॥੨੧॥

ਚੁਨਾ ਜ਼ਿਯਾਦਹ ਸ਼ੁਦ ਦੌਲਤੇ ਦਿਲ ਕਰਾਰ॥
ਕਜ਼ੋ ਦਾਨਹ ਸ਼ੁਦ ਦਾਨਹਾਏ ਅੰਬਾਰ॥੨੨॥

ਚੁਨਾ = ਇਹੋ ਜਿਹੇ। ਜ਼ਿਯਾਦਹ = ਬਹੁਤ। ਸ਼ੁਦ = ਹੋ ਗਈ। ਕਰਾਰ = ਆਰਾਮ, ਸੁਖ। ਅੰਬਾਰ = ਢੇਰ।

ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦਲੀਪ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੁਖਦਾਇਕ ਦੌਲਤ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਣਿਆਂ ਤੋਂ ਬੇਅੰਤ ਦਾਣਿਆਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲੱਗ ਗਏ॥੨੨॥

ਖ਼ਰੀਦਹ ਅਜ਼ਾਂ ਨਕਦ ਦਹਿ ਹਜਾਰ ਫ਼ੀਲ॥
ਚੁ ਕੋਹੇ ਰਵਾਂ ਹਮ ਚੁ ਦਰੀਆਇ ਨੀਲ॥੨੩॥

ਖਰੀਦਹ = ਮੁੱਲ ਲੈ ਲਏ। ਫ਼ੀਲ = ਹਾਥੀ। ਕੋਹੇ = ਪਰਬਤ। ਰਵਾਂ = ਦੌੜਦੇ। ਦਰਿਆਇ ਨੀਲ = ਇਕ ਨਦੀ ਦਾ ਨਾਂ, ਜੋ ਮਿਸਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਕਦ ਰੁਪਿਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਹਾਥੀ ਖਰੀਦ ਲਏ, ਜੋ ਪਹਾੜ ਵਾਂਗੂੰ ਉੱਚੇ ਤੇ ਨੀਲ ਦਰਿਆ ਵਾਂਗੂੰ ਮਸਤ ਚਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਸਨ॥੨੩॥

ਬਗੀਰਦ ਅਜ਼ੋ ਅਸਪ ਪਾਂ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰ॥
ਹਮਹ ਜ਼ਰ ਵ ਜ਼ੀਨੋ ਹਮਹ ਨੁਕਰਹ ਵਾਰ॥੨੪॥

ਬਗੀਰਦ = ਲੈ ਲਏ। ਅ... = ਘੋੜੇ। ਪਾਂ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰ = ਪੰਜ ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ। ਜ਼ਰ = ਸੋਨੇ। ਜ਼ੀਨੋ = ਕਾਠੀਆਂ। ਨੁਕਰਹ = ਚਾਂਦੀ। ਵਾਰ = ਲੜੀਆਂ।

ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਪੰਜ ਲੱਖ ਘੋੜੇ ਮੁਲ ਲੈ ਲਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਠੀਆਂ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਤੇ ਲੜੀਆਂ ਚਾਂਦੀ ਦੀਆਂ ਸਨ।।੨੪।।

ਖ਼ਰੀਦੰਦ ਸੇ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰੋ ਸ਼ੁਤਰ।।
ਹਮਹ ਜ਼ਰਹ ਬਾਰੋ ਹਮਹ ਨੁਕਰਹ ਪੁਰ।।੨੫।।

ਖਰੀਦੰਦ = ਖਰੀਦੇ। ਸੇ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰ = ਤਿੰਨ ਸੌ ਹਜ਼ਾਰ। ਸ਼ੁਤਰ = ਊਠ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੇ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਊਠ ਮੁੱਲ ਲਏ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੋਨੇ ਤੇ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਸਨ।।੨੫।।

ਵਜ਼ਾਂ ਦਾਲ ਨਉ ਸ਼ਹਿਰ ਆਜ਼ਮ ਬੁ ਬਸਤੁ।।
ਕਿ ਨਾਮੇ ਅਜ਼ਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦਿਹਲੀ ਸ਼ੁਦਸਤ।।੨੬।।

ਵਜ਼ਾਂ = ਉਸ ਤੋਂ। ਨਉ = ਨਵਾਂ। ਬਸਤੁ = ਵਸਾਇਆ।

ਦਲੀਪ ਨੇ ਉਸ ਦਾਲ ਦੀ ਆਮਦਨ ਤੋਂ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ, ਦਾਲ ਦੀ ਆਮਦਨ ਤੋਂ ਵਸਾਏ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਲੀ ਰਖਿਆ।।੨੬।।

ਦਿਗਰ ਦਾਨਹ ਰਾ ਬਸਤ ਮੂੰਗੀ ਪਟਨ।।
ਚੁ ਦੋਸਤਾਂ ਪਸੰਦਸਤੁ ਦੁਸ਼ਮਨ ਫ਼ਿਕਨ।।੨੭।।

ਦਿਗਰ = ਦੂਜੇ। ਬਸਤ = ਬੱਧਾ। ਮੂੰਗੀ ਪਟਨ = ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਪਸੰਦਸਤੁ = ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਫ਼ਿਕਨ = ਤੋੜਨਾ।

ਦੂਜੇ ਮੂੰਗੀ ਦੇ ਦਾਣੇ ਦੀ ਆਮਦਨ ਤੋਂ ਮੂੰਗੀ ਪਟਨ ਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ, ਜੋ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਸੀ।।੨੭।।

ਬ ਗੁਜ਼ਰੀਦ ਦਹ ਦੋ ਬਰ ਈਂ ਨਮਤ ਸਾਲ।।
ਬਸੇ ਗਸ਼ਤ ਜੋ ਦੌਲਤੇ ਬੇਜ਼ਵਾਲ।।੨੮।।

ਦਹ ਦੋ = ਬਾਰਾਂ। ਬਸੇ = ਬਹੁਤ। ਗਸ਼ਤ = ਹੋ ਗਈ। ਬੇਜ਼ਵਾਲ = ਨਾ ਘਟਣ ਵਾਲੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ। ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਐਨੀ ਦੌਲਤ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਮੁੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੀ।।੨੮।।

ਚੁ ਬਿਨਸ਼ਸਤ ਬਰ ਤਖ਼ਤ ਮਾਨੋ ਮਹੀਪ॥
ਬ ਪੁਰਸ਼ਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਸਹੇ ਹਫ਼ਤ ਦੀਪ॥੨੯॥

ਬਿਨਸ਼ਸਤ = ਬੈਠਾ। ਬਰ = ਉਪਰ। ਬ ਪੁਰਸ਼ਿਸ਼ = ਪੁਛਿਆ। ਹਫਤ ਦੀਪ = ਸਤ ਦੀਪ।

ਜਦੋਂ ਮਾਨਧਾਤਾ ਰਾਜਾ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸੱਤਾਂ ਦੀਪਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ॥੨੯॥

ਬਿਗੋਯਦ ਬ ਪੇਸ਼ੀਨ ਕਾਗਜ਼ ਬਿਯਾਰ॥
ਚਿ ਬਖ਼ਸ਼ੀਦਅਮ ਮਨ ਬ ਪਿਸਰਾਂ ਚਹਾਰ॥੩੦॥

ਬਿਗੋਯਦ = ਕਿਹਾ। ਪੇਸ਼ੀਨ = ਅਗੇ। ਬਿਯਾਰ = ਲਿਆਓ। ਬਖ਼ਸ਼ੀਦਅਮ = ਬਖਸ਼ਿਆ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਾਗਜ਼ ਲਿਆਓ। ਜੋ ਮੈਂ ਵੇਖਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਚੌਹਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕੁਝ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ॥੩੦॥

ਦਬੀਰੇ ਕਲਮਬਰ ਕਲਮ ਜ਼ਨ ਗਰਿਫ਼ਤ॥
ਜਵਾਬੇ ਸੁਖ਼ਨ ਰਾ ਅਲਮਬਰ ਗਰਿਫ਼ਤ॥੩੧॥

ਦਬੀਰੇ = ਮੁਨਸ਼ੀ। ਕਲਮਬਰ = ਕਲਮ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ। ਜ਼ਨ ਗਰਿਫ਼ਤ = ਫੜ ਲਈ। ਆਲਮ = ਝੰਡਾ।

ਕਲਮ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੁਨਸ਼ੀ ਨੇ ਕਲਮ ਫੜ ਲਈ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਲਈ ਝੰਡਾ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਭਾਵ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ॥੩੧॥

ਬਗੁਫ਼ਤਾ ਚਿ ਬਖਸ਼ੀਦ ਏਸ਼ਾਂ ਹਜਾਰ॥
ਬਕਾਗਜ਼ ਬੁਬੀਂ ਤਾਂ ਜ਼ੁਬਾਨਸ ਬਿਆਰ॥੩੨॥

ਬਗੁਫਤਾ = ਕਿਹਾ। ਬਖਸ਼ੀਦ = ਬਖਸ਼ਿਆ। ਬੁਬੀਂ = ਵੇਖੋ। ਜ਼ੁਬਾਨਸ = ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ। ਬਿਆਰ = ਲਿਆਓ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਦੇਖੋ, ਫਿਰ ਦਸੋ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਚੌਹਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ॥੩੨॥

ਦ ਕਾਗਜ਼ ਬੁਬੀਂ ਤਾ ਬਿਗੋਯਦ ਜ਼ੁਬਾਂ॥
ਚਿ ਬਖ਼ਸ਼ੀਦ ਸ਼ੁਦ ਬਖ਼ਸ਼ ਹਰ ਕਸ ਅਜ਼ਾਂ॥੩੩॥

ਹਰ ਕਸ = ਹਰ ਇਕ।

ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਵੇਖੋ, ਫਿਰ ਜ਼ਬਾਨੀ ਦਸੋ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਕੀ ਕੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ॥੩੩॥

ਚੁ ਬਿਸ਼ੁਨੀਦ ਸੁਖ਼ਨ ਅਜ਼ ਮਹੀਪਾਨ ਮਾਨ॥
ਫਰਿਸ਼ਤਹ ਸਿਫਤ ਚੂੰ ਮਲਾਯਕ ਮਕਾਨ॥੩੪॥

ਚੁ = ਜਦੋਂ। ਸ਼ੁਨੀਦ = ਸੁਣਿਆਂ। ਸੁਖ਼ਨ = ਬਚਨ। ਮਲਾਯਕ = ਦੇਵਤੇ। ਮਕਾਨ = ਪਦਵੀ।

ਫਿਰ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੇ ਮਾਨਧਾਤਾ ਰਾਜੇ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣੇ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਜੋ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਰਗੀ ਪਦਵੀ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੩੪॥

ਬਯਾਰੀ ਮਰਾ ਪੇਸ਼ ਬਖ਼ਸ਼ੀਦਹ ਮਨ॥
ਚਰਾਗ਼ੇ ਜਹਾਂ ਆਫ਼ਤਾਬੇ ਯਮਨ॥੩੫॥

ਬਯਾਰੀ = ਲਿਆਓ। ਮਰਾ ਪੇਸ਼ = ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ।

ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਦੀਵਿਓ ਤੇ ਯਮਨ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੂਰਜੋ ! ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਓ॥੩੫॥

ਭਾਵ–ਰਾਜੇ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਹਿਸਾਬ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਚੌਹਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕੁਝ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਵਹੀ ਖਾਤਾ ਵੇਖਕੇ ਪੂਰਾ ਵੇਰਵਾ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਓ।

ਬਿਗੋਯਦ ਕਿ ਮੁਰਦੰਦ ਬਾਜ਼ੇ ਮੁਹਿੰਮ॥
ਕਿ ਮਾ ਹਮ ਬਸਾ ਫ਼ੀਲ ਬਖ਼ਸ਼ੀਦਹਅਮ॥੩੬॥

ਬਿਗੋਯਦ = ਕਿਹਾ। ਮੁਰਦੰਦ = ਮਰ ਗਏ। ਬਾਜ਼ੇ = ਕਈ। ਮੁਹਿੰਮ = ਜੰਗ। ਬਸਾ = ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ।

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਤਾਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਕਈ ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਕ ਵੀ ਹਾਥੀ ਨਹੀਂ॥੩੬॥

ਦਿਗਰ ਰਾ ਬਪੁਰਸ਼ੀਦ ਅਸਪਸ ਚਿ ਕਰਦ॥
ਕਿ ਬਾਜ਼ੇ ਬ ਬਖ਼ਸ਼ੀਦੁ ਬਾਜ਼ੇ ਬਿਮੁਰਦ॥੩੭॥

ਦਿਗਰ = ਦੂਜੇ। ਬਪੁਰਸ਼ੀਦ = ਪੁਛਿਆ। ਚਿ ਕਰਦ = ਕੀ ਕੀਤੇ। ਬਾਜ਼ੇ = ਕਈ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੂਜੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਉਸ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਈ ਘੋੜੇ ਤਾਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਤੇ ਕਈ ਮਰ ਗਏ ਸਨ॥੩੭॥

++

ਸਿਅਮ ਰਾ ਬਪੁਰਸ਼ੀਦ ਸ਼ੁਤਰਾਂ ਨੁਮਾ॥
ਕੁਜਾ ਤੋ ਬ ਬਖਸ਼ੀਦ ਏ ਜਾਨਿ ਮਾਂ॥੩੮॥

ਸਿਅਮ ਰਾ = ਤੀਜੇ ਨੂੰ। ਸ਼ੁਤਰਾਂ = ਊਠ। ਨੁਮਾ = ਵਿਖਾ। ਕੁਜਾ = ਕਿਥੇ। ਜਾਨਿ ਮਾਂ = ਮੇਰੀ ਜਾਨ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਤੀਜੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਊਠ ਕਿਥੇ ਹਨ ? ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਵਿਖਾ। ਹੇ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਤੂੰ ਉਹ ਕਿਥੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ॥੩੮॥

ਬ ਗੁਫ਼ਤਹ ਕਿ ਬਾਜ਼ੇ ਬਕਾਰ ਆਮਦੰਦ॥
ਬਬਖਸ਼ ਅੰਦਰੂੰ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਆਮਦੰਦ॥੩੯॥

ਬਕਾਰ = ਕੰਮ (ਲੜਾਈ) ਵਿਚ।

ਉਸ ਨੇ ਅਗੋਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਈ ਊਠ ਤਾਂ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਕੰਮ ਆ ਗਏ ਸਨ ਭਾਵ ਮਰ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਊਠ ਮੈਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ॥੩੯॥

ਚੁਅਮ ਰਾ ਬ ਪੁਰਸ਼ੀਦ ਕਿ ਏ ਨੇਕ ਬਖ਼ਤ॥
ਸਜ਼ਾਵਾਰਿ ਦੇਹੀਮ ਸਾਯਾਨ ਤਖਤ॥੪੦॥

ਚੁਅਮ = ਚੌਥਾ। ਬਪੁਰਸ਼ੀਦ = ਪੁਛਿਆ। ਨੇਕ ਬਖਤ = ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ। ਸਜ਼ਾਵਾਰਿ = ਯੋਗ। ਦੇਹੀਮ = ਛਤ੍ਰ। ਸਾਯਾਨ = ਲਾਇਕ।

ਚੌਥੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ-ਹੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ! ਹੇ ਛੱਤਰ ਚੌਰ ਤੇ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਯੋਗ ਪੁੱਤਰ॥੪੦॥

ਕੁਜਾ ਗਸ਼ਤ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਤੁ ਮਾਰਾ ਫ਼ਹੀਮ॥
ਯਕੇ ਦਾਨਹ ਮੁੰਗੋ ਦਿਗਰ ਨੁਖਦ ਨੀਮ॥੪੧॥

ਕੁਜਾ = ਕਿਥੇ। ਗਸ਼ਤ = ਗਈ। ਫ਼ਹੀਮ = ਸਮਝ। ਨਖ਼ੁਦ = ਦਾਣਾ। ਨੀਮ = ਅੱਧਾ।

ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਕਿ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਇਕ ਮੂੰਗੀ ਦਾ ਦਾਣਾ ਅਤੇ ਅੱਧਾ ਛੋਲਿਆਂ ਦਾ ਦਾਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਉਹ ਕਿਥੇ ਹਨ ?॥੪੧॥

ਸ਼ਵਦ ਗਰ ਹੁਕਮ ਤਾ ਬਿਯਾਰੇਮ ਪੇਸ਼॥
ਹਮਹ ਫ਼ੀਲੁ ਅਸਪੋ ਅਜ਼ੋ ਸ਼ੁਤਰ ਬੇਸ਼॥੪੨॥

ਸ਼ਵਦ = ਹੋਵੇ। ਬਿਯਾਰੇਮ = ਲਿਆਵਾਂ। ਪੇਸ਼ = ਅਗੇ। ਬੇਸ਼ = ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ।

ਉਸ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਆਪ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪ ਅਗੇ ਸਾਰੇ

ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਊਠ ਲਿਆਵਾਂ।।੪੨।।

ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ ਫੀਲੇ ਦੋ ਦੇਹਿ ਹਜ਼ਾਰ ਮਸਤ।।
ਪੁਰ ਅਜ਼ ਜ਼ਰ ਬਾਰੋ ਹਮਹ ਨੁਕਰਹ ਬਸਤ।।੪੩।।

ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ = ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ। ਜ਼ਰ = ਸੋਨਾ। ਨੁਕਰਹ = ਚਾਂਦੀ। ਬਸਤ = ਮੜ੍ਹੇ ਹੋਏ।

ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਬਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਹਾਥੀ ਲਿਆ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ, ਜ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੋਨੇ ਤੇ ਚਾਂਦੀ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ।।੪੩।।

ਹੁਮਾਂ ਅਸਪ ਪਾਂ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰ ਆਵਰੀਦ।।
ਹੁਮਾਂ ਜ਼ਰ ਜ਼ੀਨ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਆਵਰੀਦ।।੪੪।।

ਆਵਰੀਦ = ਲਿਆਇਆ।

ਉਹ ਪੰਜ ਲੱਖ ਘੋੜੇ ਵੀ ਲਿਆਇਆ, ਉਹ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਕਾਠੀਆਂ ਵੀ ਲਿਆਇਆ।।੪੪।।

ਹਮਹ ਖੋਦ ਖ਼ਫ਼ਤਾਨ ਬਰ ਗੁਸ਼ਤਵਾਂ।।
ਬਸੇ ਤੀਰੁ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਕੀਮਤ ਗਿਰਾਂ।।੪੫।।

ਖੋਦ = ਟੋਪ। ਖਫ਼ਤਾਨ = ਸੰਜੋਆਂ। ਗੁਸ਼ਤਵਾਂ = ਸੁਨਹਿਰੀ। ਕੀਮਤ = ਮੁੱਲ। ਗਿਰਾਂ = ਭਾਰੀ।

ਉਹ ਲੋਹੇ ਦੇ ਟੋਪ, ਸੁਨਹਿਰੀ ਸੰਜੋਆਂ, ਵਧੀਆ ਸੁਨਹਿਰੀ ਝੁੱਲ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ।।੪੫।।

ਬਸੇ ਸ਼ੁਤਰ ਬਗਦਾਦ ਜ਼ਰ ਬਫ਼ਤ ਬਾਰ।।
ਜ਼ਰੋ ਜਾਮਹ ਨੀਮ ਆਸਤੀਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ।।੪੬।।

ਬਸੇ = ਬਹੁਤ। ਸ਼ੁਤਰ = ਊਠ। ਬਗਦਾਦ = ਇਰਾਕ ਦੇ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਜ਼ਰ = ਜ਼ਰੀ। ਬਫ਼ਤ = ਖੀਨਖਾਬ। ਜ਼ਰੋ = ਜ਼ਰੀ। ਜਾਮਹ = ਚੋਗੇ। ਆਸਤੀਂ = ਕੁੜਤੇ, ਚੋਗੇ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਗਦਾਦ ਦੇ ਊਠ, ਸੋਨਾ, ਖੀਨਖਾਬ ਦੇ ਕਪੜੇ ਅਤੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਜੈਕਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ।।੪੬।।

ਕਿ ਦਹਿ ਨੀਲੋ ਦਹਿ ਪਦਮ ਦੀਨਾਰ ਜ਼ਰਦ।।
ਕਜ਼ੋ ਦੀਦਹ ਸ਼ੁਦ ਦੀਦਹੇ ਦੋਸਤ ਸਰਦ।।੪੭।।

ਦਹ = ਦਸ। ਨੀਲ = ਸੌ ਖਰਬ। ਪਦਮ = ਸੌ ਨੀਲ। ਦੀਨਾਰ = ਮੋਹਰ। ਜ਼ਰਦ = ਪੀਲਾ। ਕਜ਼ੋ = ਉਸ। ਦੀਦਹ = ਦੇਖਕੇ। ਦੀਦਹੇ = ਅੱਖਾਂ। ਸਰਦ = ਠੰਢੀਆਂ।

ਉਸ ਦਸ ਨੀਲ, ਦਸ ਪਦਮ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਲਿਆਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਠੰਢ ਪੈਂਦੀ ਸੀ॥੪੭॥

ਕਿ ਯਕ ਮੁੰਗ ਯਕ ਸ਼ਹਿਰ ਜ਼ੋ ਕਾਮ ਸ਼ੁਦ॥
ਕਿ ਮੂੰਗੀ ਪਟਨ ਸ਼ਹਿਰ ਓ ਨਾਮ ਸ਼ੁਦ॥੪੮॥

ਯਕ = ਇਕ। ਮੁੰਗ = ਮੂੰਗੀ ਦਾ ਦਾਣਾ।

ਇਕ ਮੂੰਗੀ ਦੇ ਦਾਣੇ ਤੋਂ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਬਣਿਆਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਮੂੰਗੀ ਪਟਨ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ॥੪੮॥

ਕਿ ਨੀਮਿ ਨੁਖ਼ਦਰਾ ਦਿਗਰ ਸ਼ਹਿਰ ਬਸਤ॥
ਕਿ ਨਾਮੇ ਅਜੋ ਸ਼ਹਿਰ ਦਿਹਲੀ ਸ਼ੁਦ ਅਸਤ॥੪੯॥

ਨੀਮਿ = ਅੱਧਾ, ਦਿਗਰ = ਹੋਰ।

ਛੋਲਿਆਂ ਦੇ ਅੱਧੇ ਦਾਣੇ ਦੀ ਆਮਦਨ ਤੋਂ ਦੂਸਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ॥੪੯॥

ਖ਼ੁਸ਼ ਆਮਦ ਬ ਤਦਬੀਰ ਮਾਨੋ ਮਹੀਪ॥
ਖ਼ਿਤਾਬਸ਼ ਬ ਦੋ ਦਾਦ ਰਾਜਹ ਦਲੀਪ॥੫੦॥

ਖ਼ੁਸ਼ ਆਮਦ = ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ। ਤਦਬੀਰ = ਜੁਗਤੀ। ਖ਼ਿਤਾਬਸ਼ = ਲਕਬ।

ਰਾਜਾ ਮਾਨਧਾਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚੌਥੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਨੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਦਲੀਪ' ਦਾ ਲਕਬ ਦਿੱਤਾ ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਰਖਿਆ॥੫੦॥

ਕਿ ਪੈਦਾ ਅਜ਼ੋ ਮਰਦ ਸ਼ਾਹਨ ਸ਼ਹੀ॥
ਸਜ਼ਾਵਾਰ ਤਖ਼ਤ ਅਸਤੁ ਤਾਜ਼ੋ ਮਹੀ॥੫੧॥

ਪੈਦਾ = ਪ੍ਰਗਟ। ਸਜ਼ਾਵਾਰ = ਯੋਗ।

ਉਸ ਮਰਦ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਤਖ਼ਤ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹੈ॥੫੧॥

ਬ ਜ਼ੇਬਦ ਅਜ਼ੋ ਮਰਦ ਤਾਜੋ ਨਗੀਂ॥
ਬਰ ਅਕਲੁ ਤਦਬੀਰ ਹਜ਼ਾਰ ਆਫਰੀਂ॥੫੨॥

ਬਜ਼ੇਬਦ = ਸੋਭਦਾ ਹੈ। ਤਾਜੋ = ਛੱਤਰ। ਨਗੀਂ = ਨਗ। ਆਫਰੀਂ = ਕੁਰਬਾਨ।

ਐਸੇ ਮਰਦ ਨੂੰ ਜੜਾਊ ਤਖਤ, ਤਾਜ ਚੌਰ ਅਤੇ ਮੋਹਰਾਂ ਸ਼ੋਭਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ

ਅਕਲ ਤੇ ਜੁਗਤੀ ਉੱਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਰੀ ਕੁਰਬਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ॥੫੨॥

ਸਿ ਓ ਅਸਤ ਬੇਅਕਲ ਆਲੂਦਹ ਮਗ਼ਜ਼॥
ਨ ਰਫ਼ਤਾਰ ਖ਼ੁਸ਼ਤਰ ਨ ਗ਼ੁਫ਼ਤਾਰ ਨਗ਼ਜ਼॥੫੩॥

ਬੇਅਕਲ = ਮੂਰਖ। ਆਲੂਦਹ = ਗੰਦੇ। ਮਗ਼ਜ਼ = ਦਿਮਾਗ। ਰਫ਼ਤਾਰ = ਚਾਲ। ਗੁਫਤਾਰ = ਬਾਣੀ। ਨਗ਼ਜ਼ = ਚੰਗੀ।

ਉਹ ਬਾਕੀ ਦੇ ਤਿੰਨੇ ਪੁੱਤਰ ਮੂਰਖ ਤੇ ਗੰਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾ ਚਾਲ ਚੰਗੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਾਣੀ ਚੰਗੀ ਸੀ॥੫੩॥

ਹਮੀਂ ਖ਼੍ਵਾਸਤ ਕਿ ਓਰਾ ਬ ਸ਼ਾਹੀ ਦਿਹਮ॥
ਜ਼ਿ ਦੌਲਤ ਖ਼ੁਦਸ਼ਰਾ ਅਗਾਹੀ ਦਿਹਮ॥੫੪॥

ਖ੍ਵਾਸਤ = ਚਾਹਿਆ। ਓਰਾ = ਉਸ ਨੂੰ। ਬਸ਼ਾਹੀ = ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ। ਦਿਹਮ = ਦੇਵਾਂ। ਖ਼ੁਦਸ਼ਰਾ = ਆਪਣੀ। ਅਗਾਹੀ = ਖਬਰ।

ਰਾਜਾ ਮਾਨਧਾਤਾ ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਦਲੀਪ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਦਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਦੌਲਤ ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਵੇਰਵੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿਆਂ॥੫੪॥

ਬ ਜ਼ੇਬਦ ਕਜ਼ੋ ਰੰਗ ਸ਼ਾਹਨ ਸ਼ਹੀ॥
ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਊਰ ਅਸਤ ਵ ਮਾਲਕ ਮਹੀ॥੫੫॥

ਬ ਜ਼ੇਬਦ = ਸ਼ੋਭਾ। ਸਾਹਿਬ = ਮਾਲਕ। ਸ਼ਊਰ = ਅਕਲਮੰਦ। ਮਹੀ = ਪ੍ਰਿਥਵੀ।

ਦਲੀਪ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਕੇ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬੜਾ ਅਕਲਮੰਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ॥੫੫॥

ਖ਼ਿਤਾਬਸ਼ ਕਜ਼ੋ ਗਸ਼ਤ ਰਾਜਹ ਦਲੀਪ॥
ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਬ ਬਖਸ਼ੀਦ ਮਾਨੋ ਮਹੀਪ॥੫੬॥

ਖ਼ਿਤਾਬਸ਼ = ਲਕਬ। ਗਸ਼ਤ = ਹੋ ਗਿਆ। ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ = ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ।

ਉਸ ਦਾ ਲਕਬ 'ਰਾਜਾ ਦਲੀਪ' ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਜਾ ਮਾਨਧਾਤਾ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਰਾਜ ਗੱਦੀ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ॥੫੬॥

ਸਿ ਪਿਸਰਾਂ ਦਿਜਰ ਸ਼ਾਹਿ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਦ॥
ਨ ਦਾਨਿਸ਼ ਪਰਸਤੋ ਨ ਆਜ਼ਾਦ ਮਰਦ॥੫੭॥

ਸਿ = ਤਿੰਨ ! ਪਿਸਰਾਂ = ਪੁੱਤਰਾਂ। ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਦ = ਵੱਖਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਰਾਜਾ ਨੇ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਨਾ ਤੇ ਅਕਲਮੰਦ ਸਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ ਸਨ॥੫੭॥

ਕਿ ਓਰਾ ਬਰੋ ਜ਼ਰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਨਿਸ਼ਾਦ॥
ਕਲੀਦੇ ਕੁਹਨ ਗੰਜਰਾ ਬਰ ਕੁਸ਼ਾਦ॥੫੮॥

ਜ਼ਰ ਸਿੰਘਾਸਨ = ਸੁਨਹਿਰੀ ਤਖਤ।ਨਿਸ਼ਾਦ = ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ।ਕਲੀਦੇ = ਕੁੰਜੀ।ਕੁਹਨ = ਪੁਰਾਣੇ। ਗੰਜਰਾ = ਖਜ਼ਾਨਾ। ਕੁਸ਼ਾਦ = ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ।

ਰਾਜਾ ਨੇ ਦਲੀਪ ਨੂੰ ਸੁਨਹਿਰੀ ਸਿੰਘਾਸਣ ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ, ਕੁੰਜੀ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ॥੫੮॥

ਬਦੋ ਦਾਦ ਸ਼ਾਹੀ ਖੁਦ ਆਜ਼ਾਦ ਗਸ਼ਤ॥
ਬਪੋਸ਼ੀਦ ਦਲਕਸ਼ ਰਵਾਂ ਸ਼ੁਦ ਬਦਸ਼ਤ॥੫੯॥

ਦਾਦ = ਦਿੱਤੀ।ਖੁਦ = ਆਪ।ਬਪੋਸ਼ੀਦ = ਪਾ ਲਈ।ਦਲਕਸ਼ = ਗੋਦੜੀ।ਰਵਾਂ ਸ਼ੁਦ = ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਦਸ਼ਤ = ਜੰਗਲ ਵਲ।

ਰਾਜਾ ਮਾਨਧਾਤਾ ਨੇ ਦਲੀਪ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਆਪ ਸਭ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਫਕੀਰਾਂ ਵਾਲੀ ਗੋਦੜੀ ਪਹਿਨ ਲਈ ਤੇ ਜੰਗਲ ਵੱਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ॥੫੯॥

ਇਸ ਹਿਕਾਯਤ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਵੇਖ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਰਾਜਾ ਮਾਨਧਾਤਾ ਨੇ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਰਖਿਆ। ਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਯੋਗ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗੱਦੀ ਦਾ ਵਾਰਸ ਬਣਾਇਆ। ਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਨੇਕ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਦੋ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਏ। ਜਿਸ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖਤ ਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤੂੰ ਬੈਠਾ ਹੈਂ, ਇਹ ਉਸੇ ਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਰੱਖਿਆ।

ਪਰ ਤੂੰ ਉਸ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠਕੇ ਜੋ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਰਜਾ ਦੁਖੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਰਵਾਕੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਦ ਤੂੰ ਹੇਰ ਫੇਰ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਰਾਜ ਲਿਆ ਹੈ, ਤਦ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕਿਸੇ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਆਸ ਰਖਣੀ ਬਿਅਰਥ ਹੈ। ਯਾਦ ਰੱਖ, ਤੈਨੂੰ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ।

ਇਸ ਹਿਕਾਯਤ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੇਵ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਬਿਦੇਹ ਸਾਕੀਯਾ ਸਾਗਰੇ ਸਬਜ਼ ਰੰਗ॥
ਕਿ ਮਾਰਾ ਬਕਾਰ ਅਸਤ ਦਰ ਵਕਤਿ ਜੰਗ॥੬੦॥

ਦੇਹ = ਦਿਓ। ਸਾਕੀਆ = ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਾਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ: ਏਥੇ ਭਾਵ ਗੁਰ ਤੋਂ ਹੈ। ਸਾਗਰੇ = ਪਿਆਲਾ। ਸਬਜ਼ ਰੰਗ = ਹਰਾ ਰੰਗ (ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ)। ਮਰਾ = ਮੇਰੇ। ਬਕਾਰ = ਲਾਇਕ।

ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ ! ਮੈਨੂੰ ਹਰੇ ਰੰਗ (ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ) ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼, ਜੋ ਮੇਰੇ ਲਾਇਕ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਜੰਗ ਅੰਦਰ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੬੦॥

ਬ ਮਨ ਦਿਹ ਕਿ ਬਖ਼ਤ ਆਜ਼ਮਾਈ ਕੁਨਮ॥
ਜ਼ਿ ਤੇਗੋ ਖ਼ੁਦਸ਼ ਕਾਰਵਾਈ ਕੁਨਮ॥੬੧॥੨॥

ਮਨ = ਮਨੂੰ। ਬਖਤ = ਭਾਗ। ਤੇਗ਼ੋ = ਤਲਵਾਰ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਾਤ ਬਖਸ਼, ਤਾਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਾਂ॥੬੧॥

ਭਾਵ-ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੋ, ਤਾਂਕਿ ਮੈਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਜ਼ੌਹਰ ਵਿਖਾਵਾਂ ਤੇ ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਾਂ।

ਹਿਕਾਯਤ ਦੂਸਰੀ ਸਮਾਪਤ

* * * * * * *

ਹਿਕਾਯਤ ਤੀਸਰੀ

੧ੳ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਦਾਨਿਸ਼ ਦਿਹੈ ਦਾਦਗਰ॥
ਰਜ਼ਾ ਬਖਸ਼ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੋ ਹਰ ਹੁਨਰ॥੧॥

ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ = ਪਰਮਾਤਮਾ। ਦਾਨਿਸ਼ = ਦਨਾਈ, ਸਮਝ। ਦਾਦਗਰ = ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਰਜ਼ਾ = ਦਾਣਾ। ਹੁਨਰ = ਵਿਦਿਆ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਕਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਦਾਣੇ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ਣ

ਵਾਲਾ, ਰਿਜ਼ਕ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ॥੧॥

ਅਮਾਂ ਬਖਸ਼ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ ਓ ਦਸਤਗੀਰ॥
ਕੁਸ਼ਾਯਸ਼ ਕੁਨੋ ਰਹਿਨੁਮਾਯਸ਼ ਪਜ਼ੀਰ॥੨॥

ਅਮਾਂ = ਸੁਖ, ਆਰਾਮ। ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ = ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ। ਦਸਤਗੀਰ = ਹੱਥ ਫੜਨ ਵਾਲਾ। ਕੁਸ਼ਾਯਸ਼ ਕੁਨੋ = ਖਲਾਸੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਰਹਿਨੁਮਾਯਸ਼ = ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਪਜ਼ੀਰ = ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਣ ਵਾਲਾ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਔਕੜ ਸਮੇਂ ਹੱਥ ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਸਲ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੨॥

ਹਿਕਾਯਤ ਸ਼ੁਨੀਦਮ ਯਕੇ ਨੇਕ ਮਰਦ॥
ਕਿ ਅਜ਼ ਦੌਰ ਦੁਸ਼ਮਨ ਬਰਾ ਵੁਰਦ ਗਰਦ॥੩॥

ਸ਼ੁਨੀਦਮ = ਸੁਣੀ ਹੈ। ਨੇਕ ਮਰਦ = ਚੰਗਾ ਇਨਸਾਨ। ਦੌਰ = ਜ਼ਮਾਨਾ। ਵੁਰਦ = ਲੈ ਆਂਦੀ। ਗਰਦ = ਖਾਕ।

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਅਸਾਂ ਇਕ ਚੰਗੇ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਖਾਕ ਉਡਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਭਾਵ ਜਿਸ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਧੂੜ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ॥੩॥

ਖਸਮ ਅਫ਼ਕਨੋ ਸ਼ਾਹਿ ਚੀਂ ਦਿਲ ਫ਼ਿਰਾਜ਼॥
ਗ਼ਰੀਬੁਲ ਨਿਵਾਜ਼ੋ ਗ਼ਨੀਮੁਲ ਗੁਦਾਜ਼॥੪॥

ਖਸਮ = ਵੈਰੀ। ਅਫਕਨੋ = ਪਛਾੜਨ ਵਾਲਾ। ਚੀਂ = ਚੀਨ। ਦਿਲ ਫ਼ਿਰਾਜ਼ = ਉਦਾਰ ਚਿੱਤ। ਗੁਦਾਜ਼ = ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਉਹ ਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੀ, ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾੜਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਦਾਰ ਚਿੱਤ ਸੀ। ਉਹ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੪॥

ਜ਼ਿ ਰਜ਼ਮੋ ਬ ਬਜ਼ਮੋ ਹਮਹ ਬੰਦੁਬਸਤ॥
ਕਿ ਬਿਸਯਾਰ ਤੇਗ਼ ਅਸਤ ਹੁਸ਼ਯਾਰ ਦਸਤ॥੫॥

ਰਜ਼ਮੋ = ਜੰਗ। ਬਜ਼ਮੋ = ਮਜਲਸ, ਸਭਾ। ਬੰਦੁਬਸਤ = ਪ੍ਰਬੰਧ। ਬਿਸਯਾਰ = ਬਹੁਤ।

ਉਹ ਜੰਗ ਵਿਚ ਤੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਯਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਧਨੀ

ਤੇ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਫੁਰਤੀਲਾ ਸੀ॥੫॥

ਨਿਵਾਲਹ ਪਿਯਾਲਹ ਜਿ ਰਜ਼ਮੋ ਬ ਬਜ਼ਮ॥
ਤੁ ਗੁਫਤੀ ਕਿ ਦੀਗਰ ਯਲੇ ਸ਼ੁਦ ਬ ਬਜ਼ਮ॥੬॥

ਨਿਵਾਲਹ = ਖਾਣਾ। ਪਿਯਾਲਹ = ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਜਾਮ। ਰਜ਼ਮੋ = ਜੰਗ। ਬਜ਼ਮ = ਮਜਲਸ। ਯਲੇ = ਸੂਰਮਾ।

ਖਾਣ ਪੀਣ, ਜੰਗ ਤੇ ਮਜਲਸ ਵਿਚ, ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਸੀ। ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਇਹ ਕਹੇਂਗਾ ਕਿ ਮਜਲਸ ਵਿਚ ਇਹੋ ਸੂਰਮਾ ਹੋਇਆ ਹੈ॥੬॥

ਜ਼ਿ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ ਹਮ ਚੁ ਆਮੁਖ਼ਤਹ ਸ਼ੁਦ॥
ਤੁ ਗੋਈ ਕਿ ਦਰ ਸ਼ਿਕਮ ਅੰਦੋਖਤਹ ਸ਼ੁਦ॥੭॥

ਤੁਫੰਗ = ਬੰਦੂਕ। ਆਮੁਖਤਹ = ਸਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੋਈ = ਕਹੇਂਗਾ। ਸ਼ਿਕਮ = ਪੇਟ। ਅੰਦੋਖਤਹ = ਇਕੱਠਾ।

ਉਹ ਤੀਰ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਚਲਾਉਣੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਕਹੇਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਲਿਆਇਆ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸਭ ਕੁਝ ਸਿਖ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ॥੭॥

ਚੁ ਮਾਲਸ਼ ਗਿਰਾਨਸ਼ ਮਤਾਯਸ਼ ਅਜ਼ੀਮ॥
ਕਿ ਮੁਲਕਸ਼ ਬਸੇ ਅਸਤ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰੀਮ॥੮॥

ਮਾਲਸ਼ = ਦੌਲਤ। ਗਿਰਾਨਸ਼ = ਭਾਰੀ। ਮਤਾਯਸ਼ = ਖਜ਼ਾਨਾ। ਅਜ਼ੀਮ = ਵੱਡਾ। ਮੁਲਕਸ਼ = ਦੇਸ਼। ਬਸੇ = ਬਹੁਤ। ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰੀਮ = ਦਾਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ।

ਉਸ ਕੋਲ ਧਨ ਦੌਲਤ ਬਹੁਤ ਸੀ ਤੇ ਖਜ਼ਾਨਾ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ ਤੇ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਸੀ॥੮॥

ਅਜ਼ੋ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਬ ਆਖ਼ਿਰ ਸ਼ੁਦਸਤ
ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ ਵਜ਼ੀਰਾਨ ਓ ਪੇਸ਼ ਪਸਤ॥੯॥

ਆਖ਼ਿਰ = ਅੰਤ। ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ = ਬੈਠ ਗਏ। ਪੇਸ਼ ਪਸਤ = ਅਗੇ ਪਿਛੇ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮਰਨ ਲੱਗਾ ਤਦ ਵਜ਼ੀਰ ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਆ ਬੈਠੇ॥੯॥

ਜ਼ਿ ਤੋ ਪਸ ਕਿਰਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦਿਹਮ॥
ਕਿਰਾ ਤਾਜਿ ਇਕਬਾਲ ਬਰ ਸਰ ਨਿਹਮ॥੧੦॥

ਸ਼ਿ ਤੋ = ਤੁਹਾਡੇ। ਪਸ = ਪਿਛੋਂ। ਕਿਰਾ = ਕਿਸ ਨੂੰ। ਦਿਹਮ = ਦੇਈਏ। ਇਕਬਾਲ = ਪ੍ਰਤਾਪ। ਸਰ = ਸਿਰ। ਨਿਹਮ = ਰਖੀਏ।

ਵਜ਼ੀਰ ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੇਈਏ ਤੇ ਇਹ ਬੜੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਤਾਜ ਕਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰਖੀਏ?॥੧੦॥

ਕਿਰਾ ਮਰਦ ਅਜ਼ ਖ਼ਾਨਾ ਬੇਰੂੰ ਕੁਨਦ॥
ਕਿਰਾ ਬਖ਼ਤ ਇਕਬਾਲ ਬਰ ਸਰ ਨਿਹਦ॥੧੧॥

ਕਿਰਾ ਮਰਦ = ਕਿਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ। ਅਜ਼ ਖ਼ਾਨਾ = ਘਰ ਤੋਂ। ਬੇਰੂੰ = ਬਾਹਰ। ਕੁਨਦ = ਕਰੀਏ।

ਕਿਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰੀਏ? ਕਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੀ ਕਿਸਮਤ ਰਖੀਏ? ਦੱਸੋ ਇਹ ਰਾਜ ਭਾਗ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਏ?॥੧੧॥

ਬ ਹੋਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਕੁਸ਼ਾਦੋ ਦੂ ਚਸ਼ਮ॥
ਬ ਗੁਫ਼ਤਹ ਸੁਖ਼ਨ ਸ਼ਾਹਿ ਪੇਸ਼ੀਨ ਰਸਮ॥੧੨॥

ਬ ਹੋਸ਼ = ਹੋਸ਼ ਵਿਚ। ਕੁਸ਼ਾਦੋ = ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ। ਦੂ ਚਸ਼ਮ = ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ। ਗੁਫ਼ਤਹ = ਕਿਹਾ। ਸੁਖਨ = ਬਚਨ। ਪੇਸ਼ੀਨ ਰਸਮ = ਪਹਿਲੀ ਮਰਯਾਦਾ।

ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹੇ॥੧੨॥

ਨ ਪਾਓ ਨ ਦਸਤੋ ਨ ਚਸ਼ਮੋ ਜ਼ੁਬਾਂ॥
ਨ ਹੋਸ਼ੋ ਨ ਹਿੰਮਤ ਨ ਹੈਬਤ ਕਸਾਂ॥੧੩॥

ਪਾਓ = ਪੈਰ। ਦਸਤੋ = ਹੱਥ। ਚਸ਼ਮੋ = ਨੇਤਰ। ਜ਼ੁਬਾਂ = ਜ਼ਬਾਨ। ਹੋਸ਼ੋ = ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ। ਹਿੰਮਤ = ਉਦਮ। ਹੈਬਤ = ਡਰ। ਕਸਾਂ = ਕਿਸ ਦਾ।

ਜਿਸ ਦੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ, ਹੱਥ ਨਹੀਂ, ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ, ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਹੈ॥੧੩॥

ਨ ਹਉਲੋ ਨ ਹਿੰਮਤ ਨ ਹੀਲਹ ਨ ਹੋਸ਼॥
ਨ ਬੀਨੀ ਨ ਬੀਨਾਯਗੀ ਹਰ ਦੂ ਗੋਸ਼॥੧੪॥

ਹਉਲੋ = ਦਿਲ ਧੜਕਣ। ਹਿੰਮਤ = ਉੱਦਮ। ਹੀਲਹ = ਬਹਾਨਾ। ਬੀਨੀ = ਨੱਕ। ਬੀਨਾਯਗੀ = ਨਿਗਾਹ। ਗੋਸ਼ = ਕੰਨ।

ਜਿਸ ਪਾਸ ਧੜਕਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀ, ਉੱਦਮ ਨਹੀ, ਹੀਲਾ ਨਹੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਸ਼ ਹਨ। ਜਿਸ

ਪਾਸ ਨੱਕ ਨਹੀਂ, ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੋਵੇਂ ਕੰਨ ਹਨ॥੧੪॥

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ ਹਸਤ ਆਜ਼ਮਾਯਸ਼ ਬਵਦ॥
ਵਜ਼ਾਂ ਦਉਰ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਸ਼ ਬਵਦ॥੧੫॥

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ = ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦੇ। ਬਵਦ = ਹੋਣ। ਵਜ਼ਾਂ = ਉਸ ਨੂੰ।

ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਇਹ ਸਿਫਤਾਂ ਹੋਣ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੌਰ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦੇਵੋ॥੧੫॥

ਭਾਵ-ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ।

ਅਜਬ ਮਾਂਦ ਦਾਨਾਇ ਦਉਰ ਈਂ ਜਵਾਬ॥
ਸੁਖ਼ਨ ਬਾਜ਼ ਦੀਗਰ ਕੁਨਦ ਬਾ ਸਵਾਬ॥੧੬॥

ਅਜਬ = ਅਸਚਰਜ। ਦਾਨਾਇ = ਅਕਲਵੰਦ। ਈਂ = ਇਸ। ਸੁਖਨ = ਬਚਨ। ਸਵਾਬ = ਭਲਿਆਈ।

ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਅਕਲਵੰਦ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਲਿਆਈ ਦੇ ਹੋਰ ਬਚਨ ਕਹੇ॥੧੬॥

ਬ ਕਿੰਗਸ਼ ਦਰਆਮਦ ਦਿਰੰਗਸ਼ ਗਿਰਿਫਤ॥
ਜਵਾਬੇ ਸੁਖਨ ਰਾ ਬਰੰਗਸ਼ ਗਿਰਿਫਤ॥੧੭॥

ਕਿੰਗਸ਼ = ਗਿਣਤੀ। ਦਰਆਮਦ = ਆਏ। ਦਿਰੰਗਸ਼ = ਦੇਰੀ। ਬਰੰਗਸ਼ = ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਗਿਰਿਫਤ = ਫੜਨਾ।

ਸਾਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਗਿਣਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ਤੇ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਢਿਲ ਲਾਈ।

ਭਾਵ-ਵਜ਼ੀਰ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਝਟ ਪਟ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦੇ ਸਕੇ॥੧੭॥

ਚਪੋ ਰਾਸਤਸ਼ ਕਰਦ ਚਰਖੇ ਜ਼ੁਬਾਂ॥
ਬਰਾਵੁਰਦ ਸੁਖਨੇ ਚ ਕੈਬਰ ਕਮਾਂ॥੧੮॥

ਚਪੋ = ਖੱਬੇ। ਰਾਸਤਸ਼ = ਸੱਜੇ। ਚਰਖੇ = ਚੱਕਰ। ਬਰਾਵੁਰਦ = ਬਾਹਰ ਲਿਆਂਦਾ। ਕੈਬਰ = ਤੀਰ। ਕਮਾਂ = ਕਮਾਨ।

ਸਾਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਚੱਕਰ ਵਾਂਗੂੰ ਫੇਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਏਨੀ ਛੇਤੀ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਮਾਨ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਨਿਕਲਦਾ

ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਝਟ ਪਟ ਜੁਆਬ ਦਿੱਤਾ॥੧੮॥

ਕਿ ਏ ਸ਼ਾਹਿ ਹੁਸ਼ਿਯਾਰ ਆਜ਼ਾਦ ਮਗਜ਼॥
ਚਿਰਾਮੇ ਤੂ ਗੋਈ ਦਰੀਂ ਕਾਰ ਨਗਜ਼॥੧੯॥

ਏ ਸ਼ਾਹਿ = ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਹੁਸ਼ਿਯਾਰ = ਸਿਆਣਾ। ਆਜ਼ਾਦ ਮਗਜ਼ = ਸੁਤੰਤਰ ਦਿਮਾਗ। ਗੋਈ = ਕਥਨ। ਨਗਜ਼ = ਅਸਚਰਜ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਦਿਮਾਗ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਤੁਸੀ ਇਹ ਕੀ ਕਿਹਾ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ॥੧੯॥

ਕਸੇ ਕਾ ਸ਼ਵਦ ਕਾਰ ਈਂ ਦਰ ਜ਼ਮਾਂ॥
ਵਜ਼ਾਂ ਹਸਤ ਐਬ ਅਸਤ ਜ਼ਾਹਰ ਜਹਾਂ॥੨੦॥

ਕਸੇ = ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ। ਹਸਤ = ਹੱਥ। ਐਬ = ਬੁਰਾ।

ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਰਾਜ ਸੌਂਪ ਦੇਣਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਬੁਰਾ ਹੈ॥੨੦॥

ਭਾਵ–ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਆਪ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਸੌਂਪ ਦੇਣੀ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਹੈ। ਆਪ ਦੇ ਇਸ ਬਚਨ ਵਿਚ ਕੀ ਰਾਜ਼ ਹੈ ?

ਕਿ ਈਂ ਹਸਤ ਐਬੋ ਤੂ ਗੋਈ ਹੁਨਰ॥
ਕਿ ਏ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹਾਨ ਹਮਹ ਬਹਰ ਬਰ॥੨੧॥

ਐਬੋ = ਔਗੁਣ। ਹੁਨਰ = ਗੁਣ। ਬਹਰ ਬਰ = ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਧਰਤੀ।

ਹੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! ਦੁਨੀਆਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੱਛਣਾਂ ਨੂੰ ਔਗਣ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੱਛਣਾਂ ਨੂੰ ਗੁਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ॥੨੧॥

ਨ ਦਰ ਜੰਗ ਪੁਸ਼ਤੋ ਨ ਦੁਸ਼ਨਾਮ ਦਾਦ॥
ਨ ਅੰਗੁਸਤ ਬਰ ਹਰਫਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨਿਹਾਦ॥੨੨॥

ਪੁਸ਼ਤੋ = ਪਿੱਠ। ਦੁਸ਼ਨਾਮ = ਗਾਲ੍ਹ। ਦਾਦ = ਦਿੱਤੀ। ਅੰਗੁਸਤ = ਅੰਗੂਠਾ। ਨਿਹਾਦ = ਰਖੀ।

ਨਾ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਜੰਗ ਅੰਦਰ ਪਿੱਠ ਦਿਖਾਈ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤ ਉਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਕਦੀ ਉਂਗਲ ਰਖੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਆਪ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ॥੨੨॥

ਨ ਆਰਾਮ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨ ਅਜ਼ਾਰਿ ਦੋਸਤ॥
ਜਵਾਬੇ ਗਦਾ ਰਾ ਅਦੂਰਾ ਬਪੋਸਤ॥੨੩॥

ਆਰਾਮ = ਸੁਖ, ਚੈਨ। ਅਜ਼ਾਰਿ = ਦੁਖ। ਗਦਾ = ਮੰਗਤਾ। ਅਦੂਰਾ = ਵੈਰੀ। ਬਪੋਸਤ = ਖੱਲ ਉਤਾਰਨੀ।

ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਲੈਣ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਆਏ ਮੰਗਤੇ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਮੋੜਿਆ ਤੇ ਵੈਰੀ ਦੀ ਖੱਲ ਲਾਹੇ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਭਾਵ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਕਰੜੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸੋਧਿਆ ਹੈ॥੨੩॥

ਨਵੀ ਸ਼ਿੰਦਹ ਰਾ ਜਾਂ ਨ ਹਰਫ਼ੋ ਨਿਹਦ॥
ਸੁਖ਼ਨ ਰਾ ਬ ਹੱਕ ਜਾਇ ਸ਼ਰਫ਼ੋ ਦਿਹਦ॥੨੪॥

ਨਵੀਸ਼ਿੰਦਹ = ਲਿਖਾਰੀ ਮੁਨਸ਼ੀ। ਨਿਹਦ = ਰਖੀ। ਹਰਫੋ = ਔਗੁਣ। ਹੱਕ = ਸੱਚ। ਜਾਇ = ਪਦਵੀ। ਸ਼ਰਫੋ = ਵਡਿਆਈ।

ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਔਗੁਣ ਲਿਖਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸੱਚਾ ਬਚਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਵਾਲੀ ਪਦਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ॥੨੪॥

ਨ ਉਸਤਾਦ ਰਾ ਦਾਦ ਜਾਏ ਸੁਖ਼ਨ॥
ਫਰਾਮੋਸ਼ਗੀ ਚੂੰ ਬ ਕਾਰੇ ਕੁਹਨ॥੨੫॥

ਉਸਤਾਦ = ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਫਰਾਮੋਸ਼ਗੀ = ਭੁਲਾਣਾ। ਕੁਹਨ = ਪੁਰਾਣੀ।

ਤੁਸੀਂ ਹਾਲੇ ਤਕ ਕਿਸੇ ਉਸਤਾਦ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਬਚਨ ਕਹਿਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਤੁਸੀਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਭੁਲ ਗਏ ਹੋ ?॥੨੫॥

ਬ ਬਦ ਮਸਲਿਹਤ ਕਸ ਨ ਦਾਦਨ ਦਿਗ਼ਰ॥
ਬਿਹਸ ਨਾਮ ਓ ਚੂੰ ਤੁ ਗੋਯਦ ਹੁਨਰ॥੨੬॥

ਬਦ = ਬੁਰੀ। ਮਸਲਿਹਤ = ਸਲਾਹ। ਦਾਦਨ = ਦਿੱਤੀ। ਬਹਿਸ = ਹੋਸ਼। ਗੋਯਦ ਹੁਨਰ = ਗੁਣ।

ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਤੁਸੀਂ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗੁਣ ਕਿਵੇਂ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ?॥੨੬॥

ਬ ਬੀਨਦ ਦਿਗਰ ਜ਼ਨ ਬ ਚਸ਼ਮੋ ਖ਼ੁਦਸ਼॥
ਨ ਬਦ ਕਾਰ ਕਸ ਕਰਦ ਨਜਰੇ ਬਦਸ਼॥੨੭॥

ਬੀਨਦ = ਵੇਖਣਾ। ਜ਼ਨ = ਇਸਤ੍ਰੀ। ਬ ਚਸ਼ਮ = ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ। ਬਦ ਕਾਰ = ਬੁਰਾ ਕੰਮ। ਬਦਸ਼ = ਬੁਰੀ।

ਵਜ਼ੀਰ ਦੀਆਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਗੈਰ ਔਰਤ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਕੰਮ ਤੇ ਤੈੜੀ ਨਜ਼ਰ ਰਖਦਾ ਹੈ. ਉਹ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੈ॥੨੭॥

ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ ਕਸ ਬਰ ਨ ਹਰਫ਼ੇ ਹਰਾਮ॥
ਨਿਗਹ ਦਾਸ਼ਤ ਬਰ ਸ਼ੁਕਰ ਯਜ਼ਦਾਂ ਮੁਦਾਮ॥੨੮॥

ਨਜ਼ਰ = ਨਿਗਾਹ। ਹਰਾਮ = ਅਯੋਗ। ਦਾਸ਼ਤ = ਰਖਦਾ ਹੈ। ਮੁਦਾਮ = ਸਦਾ।

ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਯੋਗ ਬਚਨਾਂ ਉਪਰ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਨ ਤੇ ਧਿਆਨ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ. ਉਹ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੈ॥੨੮॥

ਨਜ਼ਰ ਰਾ ਬ ਬਦ ਕਾਰ ਦੀਗਰ ਬਿਬਸਤ॥
ਸ਼ਨਾਸੀ ਤੁ ਤਹਕੀਕ ਓ ਕੋਰ ਹਸਤ॥੨੯॥

ਬਦ ਕਾਰ = ਖੋਟੀ ਕਾਰ। ਬਿਬਸਤ = ਬੰਨ੍ਹਿਆ (ਰੋਕਿਆ)। ਸ਼ਨਾਸੀ = ਪਛਾਣ। ਤਹਕੀਕ = ਨਿਸਚਾ। ਕੋਰ = ਅੰਨ੍ਹਾਂ।

ਜੋ ਕਿਸੇ ਖੋਟੀ ਕਾਰ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ. ਭਾਵ ਵੇਖ ਕੇ ਵੀ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਆਦਮੀ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੈ॥੨੯॥

ਕਦਮ ਰਾ ਨ ਦਾਰਦ ਬ ਬਦਕਾਰ ਕਾਰ॥
ਨ ਦਰ ਜੰਗ ਪਸ ਪਾਉ ਪੁਸ਼ਤੇ ਬਰਾਰ॥੩੦॥

ਕਦਮ = ਪੈਰ। ਦਾਰਦ = ਰਖਦਾ। ਪਸ = ਪਿਛੇ। ਦਰ = ਵਿਚੋਂ। ਪਾਉ = ਪੈਰ। ਪੁਸ਼ਤੇ = ਪਿਛੇ।

ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਖੋਟੀ ਕਾਰ ਵਲ ਨਹੀਂ ਵਧਾਉਂਦਾ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਪੈਰ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ. ਉਹ ਅਡੋਲ ਹੈ॥੩੦॥

ਨ ਦਰਕਾਰ ਦੁਜ਼ਦੀ ਨ ਦਿਲ ਬਿਸ਼ਕਨੀ॥
ਨ ਖਾਨਹ ਖੁਰਮਬਾਜ਼ ਨਹ ਰਹਜ਼ਨੀ॥੩੧॥

ਦੁਜ਼ਦੀ = ਚੋਰੀ। ਦਿਲ ਬਿਸ਼ਕਨੀ = ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣਾ। ਖੁਰਮਬਾਜ਼ = ਸ਼ਰਾਬੀ। ਰਹਜ਼ਨੀ = ਰਾਹ ਮਾਰ।

ਜਿਹੜਾ ਚੋਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਠੱਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਉਹ ਹੱਥਾਂ. ਪੈਰਾਂ ਅਤੇ

ਹੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹੈ॥੩੧॥

ਨ ਨਾਕਸ ਦੁਆਏ ਨ ਗੋਯਦ ਸੁਖ਼ਨ॥
ਬ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਖ਼ਰਾਸ਼ੀ ਨ ਜੋਯਦ ਸੁਖ਼ਨ॥੩੨॥

ਨਾਕਸ = ਬੁਰੀ। ਖਾਹਸ਼ = ਇੱਛਾ। ਖਰਾਸ਼ੀ = ਦੁਖਾਉਣਾ। ਸੁਖਨ = ਬਚਨ। ਜੋਯਦ = ਢੂੰਡਦਾ।

ਜੋ ਬੁਰਾ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਢੂੰਡਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹੈ॥੩੨॥

ਬ ਬਦ ਕਾਰਿ ਕਸ ਦਰ ਨ ਦਾਦੰਦ ਪਾਇ॥
ਕਿ ਓ ਪਾਇ ਲੰਗ ਅਸਤੁ ਗੋਈ ਬਜਾਇ॥੩੩॥

ਦਾਦੰਦ = ਰਖਣਾ। ਲੰਗ ਅਸਤ = ਲੰਗੜਾ ਹੈ। ਗੋਈ ਬਜਾਇ = ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬੁਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਜਾਂ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਲੰਗੜਾ ਹੈ॥੩੩॥

ਬ ਦੁਜ਼ਦੀ ਮਤਾਗ਼ਾ ਨ ਆਲੂਦਹ ਦਸਤ॥
ਬ ਖ਼ੁਰਸ਼ੇ ਹਰਾਮੋ ਕੁਸ਼ਾਯਦ ਨ ਦਸਤ॥੩੪॥

ਦੁਜ਼ਦੀ = ਚੋਰੀ। ਮਤਾ = ਪੂੰਜੀ, ਮਾਇਆ। ਆਲੂਦਹ = ਗੰਦਾ। ਦਸਤ = ਹੱਥ। ਖ਼ੁਰਸ਼ੇ = ਖਾਣਾ। ਕੁਸ਼ਾਯਦ = ਫੈਲਾਇਆ।

ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਾਲ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਗੰਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਯੋਗ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲਈ ਹੱਥ ਪਸਾਰੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਦਮੀ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹੈ॥੩੪॥

ਬਖ਼ੁਦ ਦਸਤ ਖ਼ਾਹੰਦ ਨ ਗ਼ੀਰੰਦ ਮਾਲ॥
ਨ ਰਇਯਤ ਖ਼ਰਾਸ਼ੀ ਨ ਆਜਿਜ਼ ਜ਼ਵਾਲ॥੩੫॥

ਖਾਹਸ਼ = ਇੱਛਾ। ਗੀਰੰਦ = ਫੜਨਾ। ਖਰਾਸ਼ੀ = ਦੁਖੀ ਕਰਨਾ। ਆਜਿਜ਼ = ਗਰੀਬ, ਮਥਾਜ। ਜ਼ਵਾਲ = ਨੁਕਸਾਨ।

ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਾਲ ਫੜਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਨਾ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਗ਼ਰੀਬ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹੈ॥੩੫॥

ਦਿਗਰ ਜ਼ਨ ਨ ਖ਼ੁਦ ਦਸਤ ਅੰਦਾਖ਼ਤਨ॥

++

ਰਇਯਤ ਖਲਾਸਹ ਨ ਬਰ ਤਾਖ਼ਤਨ॥੩੬॥

ਦਿਗਰ ਜ਼ਨ = ਬਿਗਾਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ਖ਼ੁਦ ਦਸਤ = ਆਪਣਾ ਹੱਥ। ਅੰਦਾਖਤਨ = ਪਾਇਆ ਹੈ। ਖਲਾਸਹ-ਆਜ਼ਾਦੀ। ਤਾਖ਼ਤਨ = ਚੜ੍ਹਾਈ।

(ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ) ਕਿਸੇ ਬਿਗਾਨੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਰਜਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪਰਜਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ, ਉਹ ਆਦਮੀ ਵੀ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹੈ॥੩੬॥

ਬ ਖ਼ੁਦ ਦਸਤ ਰਿਸ਼ਵਤ ਨ ਆਲੂਦਹ ਕਰਦ॥
ਕਿ ਅਜ਼ ਸ਼ਾਹਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਬਰਾਵੁਰਦ ਗਰਦ॥੩੭॥

(ਜਿਹੜਾ) ਵੱਢੀ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਗੰਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਕ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਵੀ ਹੱਥ ਨਹੀ ਹਨ॥੩੭॥

ਨ ਜਾਏ ਅਦੂਰਾ ਦਿਹਦ ਵਕਤ ਜੰਗ॥
ਬੁ ਬਾਰਸ਼ ਦਿਹਦ ਤੇ਼ਗ ਤਰਕਸ਼ ਖ਼ਤੰਗ॥੩੮॥

ਜਾਏ = ਮੌਕਾ, ਜਗ੍ਹਾ। ਅਦੂਰਾ = ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ। ਤਰਕਸ਼ = ਭੱਥਾ। ਖਤੰਗ = ਤੀਰ।

(ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ) ਜੰਗ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ (ਵਾਰ ਕਰਨ ਦਾ) ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਜ ਤਲਵਾਰ ਵਾਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਭੱਥੇ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਦਮੀ ਡਰ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹੈ॥੩੮॥

ਨ ਰਾਮਸ਼ ਦਿਹਦ ਅਸਪ ਰਾ ਵਕਤਿ ਕਾਰ॥
ਨ ਜਾਯਸ਼ ਅਦੂਰਾ ਦਿਹਦ ਦਰ ਦਿਯਾਰ॥੩੯॥

ਰਾਮਸ਼ = ਆਰਾਮ। ਅਸਪ ਰਾ = ਘੋੜੇ ਨੂੰ। ਵਕਤਿ ਕਾਰ = ਕੰਮ ਵੇਲੇ। ਜਾਯਸ਼ = ਜਗ੍ਹਾ। ਦਿਯਾਰ = ਦੇਸ਼।

(ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ) ਕੰਮ (ਜੰਗ) ਸਮੇਂ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਧੜਕਦਾ ਹੈ॥੩੯॥

ਕਿ ਬੇਦਸਤ ਓ ਹਸਤ ਗੋ ਪੁਰ ਹੁਨਰ॥
ਬ ਆਲੂਦਗੀ ਦਰ ਨ ਬਸਤਨ ਕਮਰ॥੪੦॥

ਬੇਦਸਤ = ਟੁੰਡਾ। ਹਸਤ = ਹੈ। ਗੋ = ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੁਰ ਹੁਨਰ = ਗੁਣਵਾਨ। ਬਸਤਨ = ਬੰਨ੍ਹਣਾ। ਕਮਰ = ਲੱਕ।

ਗੁਣਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਟੁੰਡਾ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਬੁਰਾ ਕੰਮ

ਕਰਨ ਲਈ ਲੱਕ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਦਾ-ਭਾਵ ਬੁਰਾ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ॥੪੦॥

ਨ ਗੋਯਦ ਕਸੇ ਬਦ ਸੁਖ਼ਨ ਜ਼ੀਂ ਜ਼ੁਬਾਨ॥
ਕਿ ਓ ਬੇ ਜ਼ੁਬਾਨਸਤ ਜ਼ਾਹਿਰ ਜਹਾਨ॥੪੧॥

ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਬੁਰਾ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ, ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁੰਗਾ ਜਾਂ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੈ॥੪੧॥

ਸ਼ੁਨੀਦਨ ਨ ਬਦ ਸੁਖਨ ਕਸ ਰਾ ਬਗੋਸ਼॥
ਕਿ ਓ ਹਸਤ ਬੇਗੋਸ਼ ਗੋਈ ਬਹੋਸ਼॥੪੨॥

ਸ਼ਨੀਦਨ = ਸੁਣਦਾ। ਕਸ ਰਾ = ਕਿਸੇ ਦਾ। ਬਗੋਸ਼ = ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ। ਬੇਗੋਸ਼ = ਬੋਲਾ। ਬਹੋਸ਼ = ਸੁਰਤਵਾਨ।

ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਬੁਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ, ਸੂਝਵਾਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਬੋਲਾ ਜਾਂ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ॥੪੨॥

ਕਿ ਪਸ ਪਰਦਹ ਚੁਗਲੀ ਸ਼ਨੀਦਨ ਨ ਕਸ॥
ਵਜ਼ਾਂ ਖ਼ੁਦ ਸ਼ਨਾਸੀ ਕਿ ਗੋਈ ਸ਼ਹਸ॥੪੩॥

ਪਸ = ਪਿਛੇ। ਪਰਦਹ = ਪੜਦੇ। ਵਜ਼ਾਂ = ਉਸ ਨੂੰ। ਸ਼ਹਸ = ਰਾਜਾ।

(ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ) ਪੜਦੇ ਪਿਛੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਚੁਗਲੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਾਣੋ ਤੇ ਆਖੋ॥੪੩॥

ਕਸੇ ਕਾਰਿ ਬਦ ਰਾ ਨ ਗੀਰੰਦ ਬੋਇ॥
ਕਿ ਓ ਹਸਤ ਬੇਬੀਨਿਓ ਨੇਕ ਖੋਇ॥੪੪॥

ਕਾਰਿ ਬਦ = ਬੁਰੇ ਕੰਮ। ਗੀਰੰਦ = ਲੈਂਦਾ। ਬੋਇ = ਵਾਸ਼ਨਾ। ਬੇਬੀਨੀਓ = ਨੱਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ਨੇਕ ਖੋਇ = ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ।

(ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ) ਕਿਸੇ ਦੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਉਹ ਆਦਮੀ ਨੱਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੪੪॥

ਨ ਹਉਲੋ ਦਿਗਰ ਹਸਤ ਜ਼ੁਜ਼ਬਾ ਖ਼ੁਦਾਇ॥
ਕਿ ਹਿੰਮਤ ਵਰਾਂ ਦਾ ਦਰਾਰਦ ਜ਼ਿ ਪਾਇ॥੪੫॥

ਹਉਲੋ = ਡਰ। ਦਿਗਰ = ਬਿਨਾਂ। ਹਿਮੰਤ ਵਰਾਂ = ਹਿੰਮਤ ਵਾਲਿਆਂ। ਪਾਇ = ਪੈਰ।

ਜੋ ਆਦਮੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ ਤੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਹਿੰਮਤ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾਕ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ॥੪੫॥

ਬ ਹੋਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਹਮਹ ਵਕਤ ਜੰਗ॥
ਕਿ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੁਨਦ ਪਾਇ ਬ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ॥੪੬॥

ਹੋਸ਼ = ਸੁਰਤ। ਆਮਦ = ਆਉਂਦਾ। ਕੋਸ਼ਸ਼ = ਯਤਨ।

ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਸਦਾ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤੀਰ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ॥੪੬॥

ਕਿ ਦਰਕਾਰ ਇਨਸਾਫ ਓ ਹਿੰਮਤ ਅਸਤ॥
ਕਿ ਦਰ ਪੇਸ਼ ਗੁਰਬਾਇਓ ਆਜਿਜ਼ ਅਸਤ॥੪੭॥

ਇਨਸਾਫ = ਨਿਆਂ। ਹਿੰਮਤ = ਉਦਮ। ਦਰ ਪੇਸ਼ = ਸਾਹਮਣੇ।

ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਉੱਦਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਮਸਕੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥੪੭॥

ਨ ਹੀਲਹ ਕੁਨਦ ਵਕਤ ਦਰ ਕਾਰਜ਼ਾਰ॥
ਨ ਹੈਬਤ ਕੁਨਦ ਦੁਸ਼ਮਨਾ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ॥੪੮॥

ਹੀਲਹ = ਬਹਾਨਾ। ਕਾਰਜ਼ਾਰ = ਲੜਾਈ। ਹੈਬਤ = ਡਰ।

ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ॥੪੮॥

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ ਜ਼ੀਂ ਹਸਤ ਗ਼ਾਜ਼ੀ ਬਵਦ॥
ਬ ਕਾਰੇ ਜਹਾਂ ਹਜ਼ਮ ਸਾਜ਼ੀ ਕੁਨਦ॥੪੯॥

ਹਰਾਂ ਕਸ = ਜੋ ਕੋਈ ਆਦਮੀ। ਰਜ਼ਮ = ਜੰਗ। ਸਾਜ਼ੀ = ਤਿਆਰੀ।

ਜੋ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬਹਾਦਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਜੁੱਧ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕਰੇ॥੪੯॥

ਕਸੇ ਰਾਂ ਕਿ ਈਂ ਕਾਰ ਆਯਦ ਪਸੰਦ॥
ਵਜ਼ਾਂ ਸ਼ਾਹਿ ਬਾਸ਼ਦ ਜਹਾਂ ਅਰਜ਼ਮੰਦ॥੫੦॥

ਕਸੇ ਰਾਂ = ਕਿਸੇ ਤਾਈਂ। ਈਂ = ਇਹ। ਕਾਰ = ਕੰਮ। ਆਯਦ = ਆਵੇ। ਵਜ਼ਾਂ

ਬਾਸ਼ਦ = ਹੋਇਆ। ਅਰਜ਼ਮੰਦ = ਇੱਜ਼ਤ ਵਾਲਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਇਹ ਕਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਲਾਗੂ ਹੋਣ, ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣਨ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਇੱਜ਼ਤ ਪਾਏਗਾ।।੫੦।।

ਸ਼ੁਨੀਦ ਈਂ ਸੁਖ਼ਨ ਦਉਰ ਦਾਨਾ ਵਜ਼ੀਰ।।
ਕਿ ਆਕਲ ਸ਼ਨਾਸ ਅਸਤ ਪੋਜ਼ਸ਼ ਪਜ਼ੀਰ।।੫੧।।

ਸ਼ੁਨੀਦ = ਸੁਣ ਲਈ। ਦਉਰ = ਸਮਝਿਆ। ਪੋਜ਼ਸ਼ = ਬੇਨਤੀ। ਪਜ਼ੀਰ = ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ।

ਸਿਆਣੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲਈ ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਸਿਆਣਾ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।।੫੧।।

ਕਸੇ ਰਾ ਸ਼ਨਾਸਦ ਬ ਅਕਲੇ ਬਿਹੀ।।
ਮਰੋ ਰਾ ਬਿਦਿਹ ਤਾਜੁ ਤਖਤੋ ਮਹੀ।।੫੨।।

ਕਸੇ ਰਾ = ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ। ਬਿਹੀ = ਚੰਗੀ। ਮਰੌਰਾ = ਉਸ ਨੂੰ। ਬਿਦਿਹ = ਦੇ ਦਿਓ। ਮਹੀ = ਧਰਤੀ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀ ਅਕਲ ਵਾਲਾ ਪਛਾਣ ਲਵੋ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਾਜ ਤੇ ਤਾਜ ਦੇ ਦੇਣਾ।।੫੨।।

ਬਬਖ਼ਸ਼ੀਦ ਓਰਾਂ ਮਹੀ ਤਖਤ ਤਾਜ।।
ਗਰ ਓਰਾਂ ਸ਼ਨਾਸੀ ਰਈਯਤ ਨਿਵਾਜ਼।।੫੩।।

ਬਬਖ਼ਸ਼ੀਦ = ਬਖਸ਼ ਦਿਓ। ਓਰਾਂ = ਉਸ ਨੂੰ। ਰਈਯਤ = ਪਰਜਾ। ਨਿਵਾਜ਼ = ਵਡਿਆਈ।

ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਰਾਜ ਤੇ ਤਾਜ ਬਖਸ਼ ਦੇਣਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਰਜਾ ਦਾ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਪਛਾਣ ਲਵੋ।।੫੩।।

ਬ ਹੈਰਤ ਦਰਆਮਦ ਬਪਿਸਰਾਂ ਚਹਾਰ।।
ਕਸੇ ਗੋਇ ਗੀਰਦ ਹਮਹ ਵਕਤਿ ਕਾਰ।।੫੪।।

ਹੈਰਤ = ਹੈਰਾਨੀ। ਦਰਆਮਦ = ਆਏ। ਪਿਸਰਾਂ = ਪੁੱਤਰ। ਚਹਾਰ = ਚਾਰ। ਕਸੇ = ਕੌਣ। ਗੋਇ = ਗੇਂਦ। ਗੀਰਦ = ਫੜੇਗਾ। ਵਕਤਿ ਕਾਰ = ਕੰਮ ਵੇਲੇ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪੁੱਤਰ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਕਿ ਸਭ ਕੰਮਾਂ ਵੇਲੇ ਇਸ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਗੇਂਦ ਨੂੰ ਕੌਣ ਫੜੇਗਾ?।।੫੪।।

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ ਰਾ ਅਕਲ ਯਾਰੀ ਦਿਹਦ॥
ਬ ਕਾਰੇ ਜਹਾਂ ਕਾਮਗਾਰੀ ਕੁਨਦ॥੫੫॥

ਯਾਰੀ = ਮਦਦ। ਕਾਮਗਾਰੀ = ਮੁਰਾਦ।

ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਅਕਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਹੀ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥੫੫॥

ਇਸ ਉਪਰੋਕਤ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਹਿਕਾਯਤ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ:-

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਚੀਨ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਜਦ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾਏ? ਤਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗੁਣ ਵੇਖੋ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਠਾ ਦੇਣਾ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੁੱਤਰ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਗੁਣ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਤੇ ਪਰਜਾ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਵਾਲਾ ਵਰਤਾਓ ਕਰ।

ਇਸ ਹਿਕਾਯਤ ਰਾਹੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਨਿਆਂਕਾਰੀ ਤੇ ਗੁਣਵਾਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਯਾ ਸਾਗਰੇ ਸਬਜ਼ ਰੰਗ॥
ਕਿ ਮਾਰਾ ਬਕਾਰ ਅਸਤ ਦਰ ਵਕਤ ਜੰਗ॥੫੬॥

ਦਿਹ = ਦਿਓ। ਸਾਕੀਯਾ = ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ 'ਸਾਕੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਏਥੇ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੈ। ਸਾਗਰੇ = ਪਿਆਲਾ। ਸਬਜ਼ ਰੰਗ = ਹਰਾ ਰੰਗ (ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ)। ਮਾਰਾ = ਮੇਰੇ। ਬਕਾਰਅਸਤ = ਲਾਇਕ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਹਰੇ ਰੰਗ (ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ) ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼ੋ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਲਾਇਕ ਤੇ ਜੋ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੫੬॥

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਯਾ ਸਾਗਰੇ ਨੈਨ ਪਾਨ॥
ਕੁਨਦ ਪੀਰ ਸਦ ਸਾਲਹ ਰਾ ਨੌਜਵਾਨ॥੫੭॥੩॥

ਨੈਨ ਪਾਨ = ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਸਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਪੀਰ = ਬੁੱਢਾ। ਸਦ ਸਾਲਹ = ਸੌ ਸਾਲ।

ਹੇ ਗੁਰੁਦੇਵ ! ਮੈਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਮਸਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼, ਜ ਸੌ ਸਾਲ ਦੇ ਬੁੱਢੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨੌਜਵਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ॥੫੭॥੩॥

ਹਿਕਾਯਤ ਤੀਸਰੀ ਸਮਾਪਤ

✡ ✡ ✡ ✡ ✡ ✡

ਹਿਕਾਯਤ ਚੌਥੀ

੧ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

ਕਿ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੰਦ ਅਸਤੁ ਰਾਜ਼ਿਕ ਰਹੀਮ।
ਰਹਾਈ ਦਿਹੋ ਰਹਿਨੁਮਾਏ ਕਰੀਮ॥੧॥

ਰੋਜ਼ੀ = ਰਿਜ਼ਕ, ਖੁਰਾਕ। ਦਿਹੰਦ = ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਰਾਜ਼ਿਕ = ਖਾਣਾ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਰਹੀਮ = ਮਿਹਰਬਾਨ। ਰਹਾਈ = ਛੁਟਕਾਰਾ। ਰਹਿਨੁਮਾਏ = ਰਾਹ ਦਸਣ ਵਾਲਾ। ਕਰੀਮ = ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ।

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਖਾਣਾ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੈ। ਉਹ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਸਲ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੈ॥੧॥

ਦਿਲ ਅਫ਼ਜ਼ਾਇ ਦਾਨਿਸ਼ ਦਿਹੋ ਦਾਦਗਰ॥
ਰਜ਼ਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਰੋਜ਼ੀ ਇਹੋ ਹਰ ਹੁਨਰ॥੨॥

ਅਫ਼ਜ਼ਾਇ = ਵਧਾਉਣਾ। ਦਾਨਿਸ਼ = ਬੁੱਧੀ। ਦਾਦਗਰ = ਨਿਆਂਕਾਰੀ। ਰਜ਼ਾ = ਭਾਣਾ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਿਲ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਬੁੱਧੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਿਆਂਕਾਰੀ ਹੈ। ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ, ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ॥੨॥

ਹਿਕਾਯਤ ਸ਼ੁਨੀਦਮ ਯਕੇ ਨੇਕ ਜ਼ਨ॥
ਚੁ ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਕੱਦੇ ਬਜ਼ੋਏ ਚਮਨ॥੩॥

ਹਿਕਾਯਤ = ਕਹਾਣੀ। ਸ਼ੁਨੀਦਮ = ਮੈਂ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਨੇਕ ਜ਼ਨ = ਨੇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ। ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ = ਸਰੂ। ਕੱਦੇ = ਕੱਦ। ਬਜ਼ੋਏ = ਨਦੀ। ਚਮਨ = ਬਾਗ।

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਮੈਂ ਇਕ ਨੇਕ ਔਰਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੱਦ ਨਦੀ ਕੇ ਕੰਢੇ ਬਣੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਸਰੂ ਦੇ ਕੱਦ ਜਿੱਡਾ ਸੀ॥੩॥

ਕਿ ਓ ਰਾ ਪਦਰ ਰਾਜਹੇ ਉਤਰ ਦੇਸ਼॥
ਬ ਸ਼ੀਰੀਂ ਜ਼ੁਬਾਂ ਹਮ ਚੁ ਇਖਲਾਸ ਕੇਸ਼॥੪॥

ਓ ਰਾ = ਉਸ ਦਾ। ਪਦਰ = ਪਿਤਾ। ਉਤਰ ਦੇਸ = ਪਹਾੜੀ ਦੇਸ਼। ਸ਼ੀਰੀਂ = ਮਿੱਠੀ। ਜ਼ੁਬਾਂ = ਜ਼ੁਬਾਨ। ਇਖਲਾਸ = ਪਿਆਰ। ਕੇਸ਼ = ਧਰਮ।

ਉਸ (ਇਸਤਰੀ) ਦਾ ਪਿਤਾ ਪਹਾੜੀ ਮੁਲਕ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜੋ ਬੜੀ ਮਿੱਠੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੪॥

ਕਿ ਆਮਦ ਬਰਾਏ ਹਮਹ ਗੁਸਲ ਗੰਗ॥
ਚੁ ਕੈਬਰ ਹਮਾਂ ਹਮ ਚੁ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ॥੫॥

ਆਮਦ = ਆਇਆ। ਬਰਾਏ = ਵਾਸਤੇ। ਗੁਸਲ = ਇਸ਼ਨਾਨ। ਕੈਬਰ = ਤੀਰ।

ਉਹ ਰਾਜਾ ਸਭ ਪਰਵਾਰ ਸਮੇਤ ਗੰਗਾ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਏਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਇਆ ਜਿਵੇਂ ਕਮਾਨ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਜਾਂ ਬੰਦੂਕ ਵਿਚੋਂ ਗੋਲੀ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ॥੫॥

ਹਮੀ ਖ੍ਵਾਸਤ ਕਿ ਓ ਰਾ ਸ੍ਵਯੰਬਰ ਕੁਨਮ॥
ਕਸੇ ਈਂ ਪਸੰਦ ਆਯਦ ਓਰਾ ਦਿਹਮ॥੬॥

ਖ੍ਵਾਸਤ = ਚਾਹਿਆ। ਓ ਰਾ = ਉਸ ਦਾ। ਆਯਦ = ਆਵੇ। ਦਿਹਮ = ਦੇਵਾਂ।

ਰਾਜੇ ਦੀ ਇਹ ਇੱਛਾ ਹੋਈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਸੁਅੰਬਰ ਕਰਾਂ, ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲੜਕਾ ਪਸੰਦ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿਆਂ॥੬॥

ਬਿਗੋਯਦ ਸੁਖ਼ਨ ਦੁਖ਼ਤਰੇ ਨੇਕ ਤਨ॥
ਕਸੇ ਤੋ ਪਸੰਦ ਆਯਦ ਓ ਰਾ ਬਕੁਨ॥੭॥

ਬਿਗੋਯਦ = ਕਿਹਾ। ਸੁਖਨ = ਬਚਨ। ਦੁਖਤਰੇ = ਲੜਕੀ। ਨੇਕ ਤਨ = ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ। ਬਕੁਨ = ਵਿਆਹ ਕਰ ਲੈ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਆਤਮਾਂ ! ਸੁਅੰਬਰ ਸਮੇਂ ਜਿਹੜਾ ਲੜਕਾ ਤੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲੈ॥

ਨਿਸ਼ਾਦੰਦ ਬਰ ਕਾਖ਼ ਓ ਹਫ਼ਤ ਖ਼ਨ॥
ਚੁ ਮਾਹੇ ਮਹੀ ਆਫ਼ਤਾਬੇ ਯਮਨ॥੮॥

ਨਿਸ਼ਾਦੰਦ = ਬਿਠਾ ਦਿਤਾ। ਕਾਖ = ਅਟਾਰੀ। ਹਫ਼ਤ = ਸਤ। ਖਨ = ਖਾਨੇ। ਮਾਹੇ = ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ।

ਆਫ਼ਤਾਬੇ = ਸੂਰਜ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਫਿਰ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਸੱਤ ਛੱਤਾਂ ਵਾਲੀ ਅਟਾਰੀ ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਸੀ॥੮॥

ਦਹਾਨੇ ਦੁਹਦਰਾ ਦਹਨ ਬਰ ਕੁਸ਼ਾਦ॥
ਜਵਾਬੇ ਸੁਖ਼ਨ ਰਾ ਉਜ਼ਰ ਬਰ ਨਿਹਾਦ॥੯॥

ਦਹਾਨੇ = ਮੂੰਹ। ਦੁਹਦਰਾ = ਢੋਲ। ਬਰ ਕੁਸ਼ਾਦ = ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਜਵਾਬੇ = ਉੱਤਰ। ਉੱਜ਼ਰ = ਭਾਰ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਢੋਲਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਢੋਲਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਭਾਵ ਖ਼ੂਬ ਢੋਲ ਵਜਾਏ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲੈਣ ਦਾ ਭਾਰ ਜ਼ਿਮੇਂਵਾਰੀ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਤੇ ਰਖਿਆ॥੯॥

ਕਿ ਈਂ ਰਾਜਹੇ ਰਾਜਹਾ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ॥
ਕਿ ਵਕਤੇ ਤਰੱਦਦ ਬਿਆਮੁਖਤਹਕਾਰ॥੧੦॥

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਪੁੱਤਰੀ ! ਏਥੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਰਾਜੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਯੁੱਧ ਕਲਾ ਵਿਚ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਨਿਪੁੰਨ ਹਨ"॥੧੦॥

ਕਸੇ ਤੋ ਪਸੰਦ ਆਯਦਤ ਈਂ ਜ਼ਮਾਂ॥
ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ ਬ ਦਾਮਾਦੀ ਆਯਦ ਹੁਮਾਂ॥੧੧॥

ਕਸੇ = ਜੇ ਕੋਈ। ਜ਼ਮਾਂ = ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ।

ਹੇ ਪੁੱਤਰੀ ! ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇਂ ਪਸੰਦ ਕਰ ਲੈ, ਫਿਰ ਉਹ ਮੇਰਾ ਜਵਾਈ ਬਣ ਕੇ ਆਵੇਗਾ॥੧੧॥

ਨੁਮਾਦੰਦ ਬ ਓ ਰਾਜਹਾਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ॥
ਪਸੰਦਸ਼ ਨਿਯਾਮਦ ਕਸੇ ਕਾਰ ਬਾਰ॥੧੨॥

ਨੁਮਾਦੰਦ = ਵਿਖਾਏ। ਨਿਯਾਮਦ = ਨਾਆਇਆ। ਕਸੇ = ਕਿਸੇ ਦਾ। ਕਾਰ ਬਾਰ = ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਰਾਜੇ ਵਿਖਾਏ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਵੀ ਪਸੰਦ ਨਾ ਆਇਆ॥੧੨॥

ਹਮ ਆਖਰ ਯਕੇ ਰਾਜਹੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ॥
ਪਸੰਦ ਆਮਦਸ਼ ਹਮ ਚੁ ਗਰੁਰਾ ਨਿਹੰਗ॥੧੩॥

ਹਮ ਆਖਰ = ਅੰਤ ਨੂੰ। ਗਰੁਰਾ = ਗਰਜਨ ਵਾਲਾ। ਨਿਹੰਗ = ਮਗਰ ਮੱਛ, ਤਲਵਾਰ।

ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਆਖਰਕਾਰ 'ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ' ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਰਾਜਾ ਪਸੰਦ ਆਇਆ, ਜੋ ਮਗਰ ਮੱਛ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜਣ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੧੩॥

ਭਾਵ-ਇਕ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਜੰਗ ਵਿਚ ਨਿਡੱਰ ਹੋ ਕੇ ਗੱਜਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆਇਆ।

ਹਮਹ ਉਮਦਹੇ ਰਾਜਹਾ ਪੇਸ਼ ਖਾਂਦ॥
ਜੁਦਾ ਬਰ ਜੁਦਾ ਦਉਰ ਮਜਲਸ ਨਿਸ਼ਾਂਦ॥੧੪॥

ਹਮਹ = ਸਾਰੇ ਹੀ। ਉਮਦਹੇ = ਚੰਗੇ। ਪੇਸ਼ = ਸਾਹਮਣੇ। ਖਾਂਦ = ਸੱਦ ਲਏ। ਜੁਦਾ ਬਰ ਜੁਦਾ = ਵਖੋ ਵਖਰੇ। ਦਉਰ = ਚੁਫੇਰੇ। ਮਜਲਿਸ = ਸਭਾ। ਨਿਸ਼ਾਂਦ = ਬਿਠਾਏ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਭ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਰਾਜੇ ਸੱਦ ਲਏ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸਭਾ ਵਿਚ ਅੱਡ ਅੱਡ ਕੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ॥੧੪॥

ਬ ਪੁਰਸ਼ੀਦ ਕਿ ਏ ਦੁਖਤਰੇ ਨੇਕ ਖੋਇ॥
ਤੁਰਾ ਕਸ ਪਸੰਦ ਆਯਦ ਅਜ਼ੀਹਾਂ ਬਜੋਇ॥੧੫॥

ਪੁਰਸ਼ੀਦ = ਪੁਛਿਆ। ਖੋਇ = ਸੁਭਾਵ। ਤੁਰਾ = ਤੈਨੂੰ। ਅਜ਼ੀਹਾਂ ਬਜੋਇ = ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਢੂੰਡ ਵਿਚੋਂ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੁਛਿਆ-ਹੇ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੀ ਪੁੱਤਰੀ ! ਤੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਰਾਜਾ ਪਸੰਦ ਆਇਆ ਹੈ?॥੧੫॥

ਰਵਾਂ ਕਰਦੁ ਜਨਾਰ ਦਾਰਾਨ ਪੇਸ਼॥
ਬਿਗੋਯਦ ਕਿ ਈਂ ਰਾਜਹੇ ਉੱਤਰ ਦੇਸ਼॥੧੬॥

ਰਵਾਂ ਕਰਦੁ = ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਨਾਰ = ਜੰਞੂ। ਦਾਰਾਨ = ਰੱਖਣ। ਪੇਸ਼ = ਅੱਗੇ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਨੇਊ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਅਗੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਉੱਤਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ॥੧੬॥

ਕਿ ਓ ਨਾਮ ਬਸਤਸ਼ ਬਛੜ੍ਾ ਮਤੀ॥
ਚੁ ਮਾਹੇ ਫਲਕ ਆਫ਼ਤਾਬੇ ਮਹੀ॥੧੭॥

ਬਸਤਸ਼ = ਬੰਨ੍ਹਣਾ। ਮਾਹੇ = ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਫਲਕ = ਅਕਾਸ਼। ਆਫ਼ਤਾਬੇ = ਸੂਰਜ। ਮਹੀ = ਪ੍ਰਿਥਵੀ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਬਛੜ੍ਹਾ ਮਤੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ॥੧੭॥

ਅਜ਼ੀਂ ਰਾਜਹਾਂ ਕਸ ਨਿਯਾਮਦ ਨਜ਼ਰ॥
ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ ਅਜ਼ੀ ਹਾਂ ਬੁਬੀਂ ਪੁਰ ਗੁਹਰ॥੧੮॥

ਨਿਯਾਮਦ = ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਨਜ਼ਰ = ਨਿਗਾਹ। ਪੁਰ = ਪੂਰਨ। ਗੁਹਰ = ਮੋਤੀ।

ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਹੇਠ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਲੜਕੀ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਫਿਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਪੁੱਤਰੀ ! ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖ॥੧੮॥

ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ ਬਰ ਰਾਜਹਾ ਨਾਜ਼ਨੀਂ॥
ਪਸੰਦਸ਼ ਨਿਯਾਮਦ ਕਸੇ ਦਿਲ ਨਗੀਂ॥੧੯॥

ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ = ਨਿਗਾਹ ਕੀਤੀ। ਨਾਜ਼ਨੀਂ = ਇਸਤਰੀ। ਦਿਲ ਨਗੀਂ = ਦਿਲ ਦਾ ਨਗੀਨਾ।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਫਿਰ ਸਭਨਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਵਲ ਵੇਖਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਵੀ ਪਸੰਦ ਨਾ ਆਇਆ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਨਗੀਨਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ॥੧੯॥

ਸ੍ਯੰਬਰ ਵਜ਼ਾਂ ਰੋਜ਼ ਮਉਕੂਫ਼ ਗਸ਼ਤ॥
ਕਿ ਨਾਜ਼ਮ ਬੁ ਬਰਖਾਸਤ ਦਰਵਾਜ਼ਹ ਬਸਤ॥੨੦॥

ਵਜ਼ਾਂ ਰੋਜ਼ = ਉਸ ਦਿਨ। ਮਉਕੂਫ = ਮੁਲਤਵੀ। ਗਸ਼ਤ = ਗਿਆ। ਨਾਜ਼ਮ = ਪ੍ਰਬੰਧਕ। ਬਰਖਾਸਤ = ਉੱਠ ਗਈ। ਦਰਵਾਜ਼ਹ = ਬੂਹੇ। ਬਸਤ = ਬੰਦ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਦਿਨ ਸੁਅੰਬਰ ਮੁਲਤਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਉਠ ਬੈਠੇ ਤੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ॥੨੦॥

ਕਿ ਰੋਜ਼ੇ ਦਿਗਰ ਸ਼ਾਹਿ ਜ਼ਰਰੀਂ ਸਿਪਹਰ॥
ਬਰ ਅਉਰੰਗ ਬਰਾਮਦ ਚੁ ਰੌਸ਼ਨ ਗੁਹਰ॥੨੧॥

ਰੋਜ਼ੇ ਦਿਗਰ = ਦੂਜੇ ਦਿਨ। ਜ਼ਰਰੀਂ = ਸੁਨਹਿਰੀਂ। ਸਿਪਹਰ = ਢਾਲ। ਬਰ = ਉਪਰ। ਅਉਰੰਗ = ਤਖਤ। ਬਰਾਮਦ = ਆਇਆ। ਰੌਸ਼ਨ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਗੁਹਰ = ਮੋਤੀ।

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸੁਨਹਿਰੀ ਢਾਲ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਤਖਤ ਤੇ ਆ ਕੇ ਬੈਠਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੨੧॥

ਦਿਗਰ ਰੋਜਹੇ ਰਾਜਹਾ ਖ਼ਾਸਤੰਦ॥

ਦਿਗਰ ਗੁਨਹ ਬਾਜ਼ਾਰ ਆਰਾਸਤੰਦ॥੨੨॥

ਖ਼ਾਸਤੰਦ = ਬੁਲਾਇਆ। ਦਿਗਰ ਗੁਨਹ = ਦੂਸਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ। ਆਰਾਸਤੰਦ = ਸਜਾਇਆ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸਭ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਦੂਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਭਾ ਨੂੰ ਸਜਾਇਆ॥੨੨॥

ਨਜ਼ਰ ਕੁਨ ਬਰੋਏ ਤੂ ਏ ਦਿਲਰੁਬਾਇ॥
ਕਿਰਾ ਤੋ ਨਜ਼ਰ ਦਰ ਬਿਯਾਯਦ ਬਜਾਇ॥੨੩॥

ਨਜ਼ਰ ਕੁਨ = ਨਿਗਾਹ ਕਰ। ਬਰੋਏ = ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ। ਦਿਲਰੁਬਾਇ = ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਣ ਵਾਲੀ। ਕਿਰਾ = ਕਿਸ ਨੂੰ। ਬਿਯਾਯਦ = ਲਿਆਵੇਂ। ਬਜਾਇ = ਠੀਕ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਣ ਵਾਲੀ ਪੁੱਤਰੀ ! ਤੂੰ ਸਭਨਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ। ਤੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਰਾਜਾ ਠੀਕ ਜਚਦਾ ਹੈ॥੨੩॥

ਬ ਪਹਿਨ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਗੁਲੇ ਅੰਜਮਨ॥
ਕਿ ਜ਼ਰ ਆਬ ਰੰਗ ਅਸਤ ਸੀਮਾਬ ਤਨ॥੨੪॥

ਪਹਿਨ = ਮੈਦਾਨ। ਗੁਲੇ = ਫੁਲ। ਅੰਜਮਨ = ਬਾਗ। ਜ਼ਰ ਆਬ = ਸੋਨੇ ਦਾ ਪਾਣੀ। ਸੀਮਾਬ = ਪਾਰਾ।

ਪਿਤਾ ਦਾ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਬਾਗ ਦਾ ਫੁਲ ਸਭਾ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਭਾਵ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਰੰਗ ਸੋਨੇ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਰਗਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਪਾਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਚੰਚਲ ਸੀ॥੨੪॥

ਰਵਾਂ ਗਸ਼ਤ ਦਰ ਰਾਜਹਾ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ॥
ਗੁਲੇ ਸੁਰਖ਼ ਚੂੰ ਗ਼ੁੰਬਜ਼ੇ ਨਉ ਬਹਾਰ॥੨੫॥

ਰਵਾਂ ਗਸ਼ਤ = ਤੁਰ ਪਈ। ਦਰ = ਵਿਚ। ਗੁਲੇ ਸੁਰਖ਼ = ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁਲ। ਨਉ ਬਹਾਰ = ਨਵੀਂ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਰਾਜਿਆਂ ਵਲ ਤੁਰ ਪਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਰੰਗ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਦੇ ਖਿੜੇ ਲਾਲ ਫੁਲਾਂ ਵਰਗਾ ਸੀ॥੨੫॥

ਬ ਦੁਜ਼ਦੀਦ ਦਿਲ ਰਾਜਹਾ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ॥
ਬਿਅਫ਼ਤਦ ਜ਼ਿਮੀਂ ਚੂੰ ਯਲੇ ਕਾਰਜ਼ਾਰ॥੨੬॥

ਬ ਦੁਜ਼ਦੀਦ = ਚੁਰਾ ਲਿਆ। ਬਿਅਫਤਦ = ਡਿੱਗ ਪਏ। ਯਲੇ = ਸੂਰਮੇ। ਕਾਰਜ਼ਾਰ = ਜੰਗ ਭੂਮੀ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਦਿਲ ਚੁਰਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਇਉਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ॥੨੬॥

ਬਿਜ਼ਦ ਬਾਂਗ ਬਰ ਵੈ ਕਿ ਖਾਤੂਨ ਖ਼ੇਸ਼॥
ਕਿ ਈਂ ਉਮਦਹੇ ਰਾਜਹਾ ਉੱਤਰ ਦੇਸ਼॥੨੭॥

ਬਿਜ਼ਦ = ਮਾਰਿਆ। ਬਾਂਗ = ਲਲਕਾਰਾ। ਖਾਤੂਨ = ਲੜਕੀ। ਉਮਦਹੇ = ਚੰਗੇ।

ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਿਓ ਇਹ ਲੜਕੀ ਉੱਤਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਚੰਗੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੈ॥੨੭॥

ਵਜ਼ਾਂ ਦੁਖਤਰ ਹਸਤ ਈਂ ਬਛੜ੍ਹਾਮਤੀ॥
ਚੁ ਮਾਹੇ ਫ਼ਲਕ ਹਮ ਚੁ ਹੂਰੋ ਪਰੀ॥੨੮॥

ਵਜ਼ਾਂ = ਉਸ ਦੀ। ਹਸਤ = ਹੈ। ਫ਼ਲਕ = ਅਕਾਸ਼।

ਇਹ ਬਛੜ੍ਹਾ ਮਤੀ ਨਾਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ। ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਚੰਦ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰੀਆਂ ਵਰਗਾ ਇਸ ਦਾ ਕੋਮਲ ਸਰੀਰ ਹੈ॥੨੮॥

ਸੁਯੰਬਰ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਮਾਹੇ ਫ਼ਲਕ॥
ਫਰਿਸ਼ਤਹ ਸਿਫਤ ਓ ਚੁ ਜ਼ਾਤਸ਼ ਮਲਕ॥੨੯॥

ਦਰਾਮਦ = ਆਈ ਹੈ। ਫਰਿਸ਼ਤਹ = ਦੇਵਤੇ। ਮਲਕ = ਦੇਵਤਾ।

ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਚੰਦ ਵਾਂਗੂੰ ਇਹ ਸੁਅੰਬਰ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ. ਇਸ ਦੀਆਂ ਖੂਬੀਆਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਰਗਾ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੈ॥੨੯॥

ਕਿਰਾ ਦੌਲਤ ਇਕਬਾਲ ਯਾਰੀ ਦਿਹਦ॥
ਕਿ ਈਂ ਮਾਹਰੋ ਕਾਮਗਾਰੀ ਦਿਹਦ॥੩੦॥

ਕਿਰਾ = ਕਿਸ ਦਾ। ਇਕਬਾਲ = ਭਾਗ। ਯਾਰੀ = ਮਦਦ। ਮਾਹਰੋ = ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗੇ ਚਿਹਰੇ ਵਾਲੀ। ਕਾਮਗਾਰੀ = ਇੱਛਾ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਦੌਲਤ ਕਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ? ਇਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਰਗੇ ਚਿਹਰੇ ਵਾਲੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਕਿਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰਦੀ ਹੈ॥੩੦॥

ਪਸੰਦ ਆਮਦ ਓ ਰਾਜਹ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨਾਮ॥
ਕਿ ਰੌਸ਼ਨ ਤਬੀਅਤ ਸਲੀਖਤ ਮੁਦਾਮ॥੩੧॥

++

ਰੌਸ਼ਨ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਤਬੀਅਤ = ਸੁਭਾਅ। ਸਲੀਖਤ = ਹਸਮੁਖ। ਮੁਦਾਮ = ਸਦਾ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਪਸੰਦ ਆਇਆ, ਜਿਸਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬੜੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹਸਮੁਖ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।।੩੧।।

ਰਵਾਂ ਦਰਦ ਬਰ ਵੈ ਵਕੀਲਸ ਗਿਰਾਂ।।
ਕਿ ਏ ਸ਼ਾਹਿ ਸ਼ਾਹਾਨ ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮਾਂ।।੩੨।।

ਰਵਾਂ ਕਰਦ = ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ। ਵਕੀਲਸ = ਵਕੀਲ। ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮਾਂ = ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਵਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! ਤੇ ਇਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਮੰਨੋਂ।।੩੨।।

ਕਿ ਈਂ ਤਰਜ਼ ਲਾਲਾਇ ਬਰਗੇ ਸਮਨ।।
ਕਿ ਲਾਇਕ ਸ਼ੁਮਾ ਅਸਤ ਈਂ ਰਾ ਬਿਕੁਨ।।੩੩।।

ਤਰਜ਼ = ਢੰਗ। ਲਾਲਾਇ = ਪੋਸਤ। ਬਰਗੇ = ਪੱਤਰ। ਸਮਨ = ਚੰਬੇਲੀ। ਸ਼ੁਮਾ = ਤੁਹਾਡੇ।

ਇਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਪੋਸਤ ਦੇ ਫੁਲ ਵਾਂਗੂੰ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਚੰਬੇਲੀ ਦੇ ਪੱਤਰ ਵਰਗੀ ਕੋਮਲ ਹੈ। ਇਹ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰ ਲਵੋ।।੩੩।।

ਬਿਗੋਯਦ ਯਕੇ ਖ਼ਾਨਹ ਬਾਨੂ ਮਰਾਸਤ।।
ਕਿ ਚਸ਼ਮੇ ਅਜ਼ੋ ਹਰ ਦੂ ਆਹੂ ਤਰਾਸਤ।।੩੪।।

ਬਿਗੋਯਦ = ਕਿਹਾ। ਬਾਨੂ = ਇਸਤਰੀ। ਮਰਾਸਤ = ਮੇਰੇ ਹੈ। ਚਸ਼ਮੇ = ਅੱਖਾਂ। ਹਰ ਦੂ = ਦੋਵੇਂ। ਆਹੂ = ਹਿਰਨ। ਤਰਾਸਤ = ਬੱਚਾ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਅਗੇ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਿਰਨ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਹਨ।।੩੪।।

ਭਾਵ-ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰਨ ਦਾ ਬੱਚਾ ਸੁੰਦਰ, ਕੋਮਲ ਤੇ ਸੋਹਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਇਸਤਰੀ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਕੋਮਲ ਹੈ।

ਕਿ ਹਰਗਿਜ਼ ਮਨ ਈਂ ਰਾ ਨ ਕਰਦਮ ਕਬੂਲ।।
ਕਿ ਕ਼ੌਲੇ ਕ਼ੁਰਾਂ ਅਸਤ ਕਸਮੇ ਰਸੂਲ।।੩੫।।

ਹਰਗਿਜ਼ = ਕਦੇ ਵੀ। ਕਬੂਲ = ਪ੍ਰਵਾਨ। ਕ਼ੌਲੇ = ਹੁਕਮ।

ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਇਸ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਕ਼ੁਰਾਨ

ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਤੇ ਰਸੂਲ ਦੀ ਸੌਂਹ ਹੈ।।੩੫।।

ਬ ਗੋਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਅਜ਼ੀਨਾ ਸੁਖਨ।।
ਬਜੁੰਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਜ਼ਨੇ ਨੇਕ ਤਨ।।੩੬।।

ਬ ਗਸ਼ = ਕੰਨ। ਅਜ਼ੀਨਾ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਸੁਖਨ = ਬਚਨ। ਬਜੁੰਬਸ਼ = ਗੁੱਸਾ।

ਜਦੋਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਬਛਿਤ੍ਰਾਮਤੀ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਪਈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ ਰਾਣੀ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਨੇਕ ਲੜਕੀ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਈ।।੩੬।।

ਕਸੇ ਫ਼ਤਹ ਮਾਰਾ ਕੁਨਦ ਵਕਤ ਕਾਰ।।
ਵਜ਼ਾਂ ਸ਼ਾਹਿ ਮਾਰਾ ਸ਼ਵਦ ਈਂ ਦਿਯਾਰ।।੩੭।।

ਕਸੇ = ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ। ਦਿਯਾਰ = ਮੁਲਕ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਜਿਤੇਗਾ, ਉਹੋ ਹੀ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੋਵੇਗਾ।।੩੭।।

ਬ ਕੋਸ਼ੀਦ ਮੈਦਾਨ ਜੋਸ਼ੀਦ ਜੰਗ।।
ਬ ਖੋਸ਼ੀਦ ਖ਼ੁਫਤਾਨ ਪੋਲਾਦ ਰੰਗ।।੩੮।।

ਕੋਸ਼ੀਦ = ਝਟ ਪਟ। ਜੋਸ਼ੀਦ = ਮਚਾਇਆ। ਬਖੋਸ਼ੀਦ = ਪਹਿਨ ਲਈ। ਖ਼ੁਫ਼ਤਾਨ = ਸੰਜੋਅ। ਪੋਲਾਦ = ਫੋਲਾਦ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਝਟ ਪਟ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਫੌਲਾਦ ਦੀ ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨ ਲਈ।।੩੮।।

ਨਿਸ਼ਸਤਹ ਬਰ ਆਂ ਰਥ ਚੁ ਮਾਹੇ ਮੁਨੀਰ।।
ਬੁਬਸਤੰਦ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਜੁਸਤੰਦ ਤੀਰ।।੩੯।।

ਨਿਸ਼ਸਤਹ = ਬੈਠ ਗਈ। ਮਾਹੇ ਮੁਨੀਰ = ਪੁੰਨਿਆ ਦਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ। ਬੁਬਸਤੰਦ = ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ। ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ = ਤਲਵਾਰ। ਜੁਸਤੰਦ = ਫੜ ਲਏ।

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦੇ ਚੰਦ ਵਰਗੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਰੱਥ ਤੇ ਬੈਠ ਗਈ ਤੇ ਲੱਕ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਫੜ ਲਏ।।੩੯।।

ਬ ਮੈਦਾਂ ਦਰਆਮਦ ਜੁ ਗ਼ੁਰਰੀਦ ਸ਼ੇਰ।।
ਚੁ ਸ਼ੇਰ ਅਸਤ ਸ਼ੇਰ ਅਫ਼ਕਨੋ ਦਿਲ ਦਲੇਰ।।੪੦।।

ਮੈਦਾਂ = ਰਣਭੂਮੀ। ਗੁਰਰੀਦ = ਗੱਜਣਾ। ਸ਼ੇਰ ਅਫਕਨੋਂ = ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਪਟਕਾਉਣ ਵਾਲੀ।

ਰਾਜਪੁਮਾਰੀ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜਦੀ ਹੋਈ ਜੁੱਧ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਸ਼ੇਰਾਂ ਨੂੰ ਪਟਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦਿਲ ਦੀ ਦਲੇਰ ਸੀ। ੪੦।।

ਬ ਪੋਸ਼ੀਦ ਖ਼ੁਫਤਾਨ ਜੋਸ਼ੀਦ ਜੰਗ।।
ਬ ਕੋਸ਼ੀਦ ਮੈਦਾਨ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ।।੪੧।।

ਬਪੋਸ਼ੀਦ = ਪਹਿਨ ਲਈ। ਬਕੋਸ਼ੀਦ = ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨਕੇ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਤੇ ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ।।੪੧।।

ਚੁਨਾ ਤੀਰ ਬਾਰਾ ਕੁਨਦ ਕਾਰਜ਼ਾਰ।।
ਕਿ ਲਸ਼ਕਰ ਬਕਾਰ ਆਮਦਸ਼ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ।।੪੨।।

ਬਾਰਾ = ਬਾਰਸ਼। ਕੁਨਦ = ਕੀਤੀ। ਕਾਰਜ਼ਾਰ = ਜੰਗ। ਲਸ਼ਕਰ = ਫੌਜ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਫੌਜ ਮਾਰੀ ਗਈ।।੪੨।।

ਚੁਨਾ ਬਾਨ ਬਾਰੀਦ ਤੀਰੋ ਤੁਫ਼ੰਗ।।
ਬਸੋ ਮਰਦਮਾਂ ਮੁਰਦਹ ਸ਼ੁਦ ਜਾਇ ਜੰਗ।।੪੩।।

ਬਾਨ = ਤੀਰ। ਬਾਰੀਦ = ਵਰਖਾ। ਬਸੇ = ਬਹੁਤ। ਮਰਦਮਾਂ = ਸੂਰਮੇ।

ਜੰਗ ਵਿਚ ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਐਨੀ ਵਰਖਾ ਹੋਈ ਕਿ ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਮੇ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ।।੪੩।।

ਸ਼ਹੇ ਨਾਮ ਗਜ ਸਿੰਘ ਦਰਾਦਮ ਬਜੰਗ।।
ਚੁ ਕੈਬਰ ਕਮਾਂ ਹਮ ਚੁ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ।।੪੪।।

ਸ਼ਹੇ = ਰਾਜਾ। ਦਰਾਮਦ = ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਕੈਬਰ = ਤੀਰ। ਕਮਾਂ = ਕਮਾਨ।

ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਗਜ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੱਟ ਪਟ ਹਲਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਜਿਵੇਂ ਕਮਾਨ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਛੁਟਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬੰਦੂਕ ਵਿਚੋਂ ਗੋਲੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ।।੪੪।।

ਬ ਜੁੰਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਅਫ਼ਰੀਤ ਮੇਸਤ।।
ਯਕੇ ਗੁਰਜ਼ ਅਜ਼ ਫ਼ੀਲ ਪੈਕਰ ਬ ਦਸਤ।।੪੫।।

ਬਜ਼ੁੰਬਸ਼ = ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ। ਅਫ਼ਰੀਤ = ਦੈਂਤ, ਰਾਖਸ਼। ਪੈਕਰ = ਅਕਾਰ।

ਉਹ ਰਾਜਾ ਗਜ ਸਿੰਘ ਰਾਖਸ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਾਥੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਵਰਗਾ ਗੁਰਜ਼ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੪੫॥

ਯਕੇ ਤੀਰ ਜ਼ਦ ਬਾਨੂਏ ਪਾਕ ਮਰਦ॥
ਕਿ ਗਜ ਸਿੰਘ ਅਜ਼ ਅਸਪ ਆਮਦ ਬ ਗਰਦ॥੪੬॥

ਦਲੇਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਇਕ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਗਜ ਸਿੰਘ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਖਾਕ (ਧਰਤੀ) ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ॥੪੬॥

ਦਿਗਰ ਰਾਜਹ ਰਨ ਸਿੰਘ ਦਰਾਮਦ ਬ ਰੋਸ਼॥
ਕਿ ਪਰਵਾਨਹੇ ਚੂੰ ਦਰਾਮਦ ਬ ਜੋਸ਼॥੪੭॥

ਦਿਗਰ = ਦੂਸਰਾ। ਬ ਰੋਸ਼ = ਕਰੋਧ ਨਾਲ। ਬ ਜੋਸ਼ = ਜੋਸ਼ ਨਾਲ।

ਦੂਸਰਾ ਰਾਜਾ ਰਨ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਜਿਵੇਂ ਪਤੰਗਾ ਦੀਵੇ ਵਲ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ॥੪੭॥

ਚੁਨਾ ਤੇਗ਼ ਜ਼ਦ ਬਾਨੂਏ ਸ਼ੇਰ ਤਨ॥
ਬਿਅਫ਼ਤਾਦ ਰਨ ਸਿੰਘ ਚੁ ਸਰਵੇ ਚਮਨ॥੪੮॥

ਤੇਗ਼ = ਤਲਵਾਰ। ਜ਼ਦ = ਮਾਰੀ। ਬਿਅਫਤਾਦ = ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਸਰਵੇ = ਸਰੂ। ਚਮਨ = ਬਾਗ਼।

ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੇ ਬਲਵਾਨ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਐਸੀ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਕਿ ਰਨ ਸਿੰਘ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਉੱਗੇ ਸਰੂ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ॥੪੮॥

ਯਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਬੇਰ ਦਿਗਰ ਜੋਧਪੁਰ॥
ਖ਼ਰਾਮੀਦਹ ਬਾਨੋ ਚੁ ਰਖਸ਼ਿੰਦਹ ਦੁਰ॥੪੯॥

ਖ਼ਰਾਮੀਦਹ = ਮਟਕ ਨਾਲ ਤੁਰਨਾ। ਰਖਸ਼ਿੰਦਹ = ਚਮਕੀਲਾ। ਦੁਰ = ਮੋਤੀ।

ਇਕ ਰਾਜਾ ਅੰਬੇਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜਾ ਜੋਧਪੁਰ ਦਾ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਜਦ ਆਏ ਤਾਂ ਮੋਤੀ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕਦੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨ ਤੇ ਮਟਕ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ॥੪੯॥

ਬਿਜ਼ਦ ਤੇਗ਼ ਬਾ ਜ਼ੋਰ ਬਾਨੋ ਸਿਪਰ॥
[illegible] ਬਸੇ ਚੂੰ ਗੁਹਰ॥੫੦॥

ਬਿਜ਼ਦ = ਮਾਰੀ। ਸਿਪਰ = ਢਾਲ। ਬ ਬਰਖੇਜ਼ = ਉਠੇ। ਸ਼ੋਅਲਹ = ਚੰਗਿਆੜੇ। ਚੂੰ = ਵਾਂਗੂੰ। ਗੁਹਰ = ਮੋਤੀ।

ਉਹਨਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਢਾਲ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ, ਤਲਵਾਰ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚੰਗਿਆੜੇ ਨਿਕਲੇ॥੫੦॥

ਸੋਯਮ ਰਾਜਹ ਬੂੰਦੀ ਦਰ ਆਮਦ ਦਲੇਰ॥
ਚੁ ਬਰ ਬੱਚਹ ਆਹੂ ਚੁ ਗੁਰਰੀਦ ਸ਼ੇਰ॥੫੧॥

ਸੋਯਮ = ਤੀਜਾ। ਗੁਰਰੀਦ = ਗਰਜਦਾਂ। ਆਹੂ = ਹਿਰਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਤੀਜਾ ਰਾਜਾ, ਬੂੰਦੀ ਰਿਆਸਤ ਦਾ, ਬੜੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਜਿਵੇਂ ਗਜਦਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ੇਰ ਹਿਰਨ ਦੇ ਬੱਚੇ ਤੇ ਝਪਟਦਾ ਹੈ॥੫੧॥

ਚੁਨਾ ਤੀਰ ਜ਼ਦ ਹਰਦੋ ਅਬਰੂ ਸ਼ਿਕੰਜ॥
ਬਿਅਫ਼ਤਾਦ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਚੁ ਸ਼ਾਖੇ ਤੁਰੰਜ॥੫੨॥

ਹਰਦੋ = ਦੋਹਾਂ। ਅਬਰੂ = ਭਰਵੱਟੇ। ਸ਼ਿਕੰਜ = ਵਿਚ। ਸ਼ਾਖੇ = ਟਾਹਣੀ। ਤੁਰੰਜ = ਨਿੰਬੂ।

ਉਸ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਵਿਚ ਐਸੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਇਉਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਟਾਹਣੀ ਤੋਂ ਨਿੰਬੂ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ॥੫੨॥

ਚੁਅਮ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦਰਆਮਦ ਮੁਸਾਫ਼॥
ਬਜੋਸ਼ ਅੰਦਰੀਂ ਸ਼ੁਦ ਚੁ ਅਜ਼ ਕੋਹ ਕਾਫ਼॥੫੩॥

ਚੁਅਮ = ਚੌਥਾ। ਦਰਆਮਦ = ਆਇਆ। ਮੁਸਾਫ਼ = ਜੰਗ। ਕੋਹ ਕਾਫ = ਇਕ ਪਹਾੜ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ।

ਚੌਥਾ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਜੰਗ ਵਿਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਆਇਆ, ਜਿਵੇਂ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਪਹਾੜ ਆ ਪਿਆ ਹੋਵੇ॥੫੩॥

ਹੁਮਾਂ ਖ਼ੁਰਦ ਸਰਬਤ ਕਿ ਯਾਰੇ ਚੁਅਮ॥
ਕਿ ਜੈ ਸਿੰਘ ਪਸੇ ਯਕ ਨਿਆਮਦ ਕਦਮ॥੫੪॥

ਹੁਮਾਂ = ਓਹੋ। ਖ਼ੁਰਦ = ਪਿਲਾਇਆ। ਨਿਆਮਦ = ਨਾ ਆਇਆ ਗਿਆ। ਕਦਮ = ਪੈਰ।

ਚੌਥੇ ਰਾਜੇ ਜੈ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸ਼ਰਬਤ ਪਿਲਾਇਆ ਭਾਵ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਪੈਰ ਵੀ ਪਿਛੇ ਨਾ ਹੋਇਆ ਗਿਆ॥੫੪॥

ਯਕੋ ਸ਼ਹਿ ਫਿਰੰਗੋ ਪਿਲੰਦੇ ਦਿਗਰ॥

ਬ ਮੈਦਾਂ ਦਰਾਮਦ ਚ ਸ਼ੇਰੇ ਜਬਰ।।੫੫।।

ਯਕੋ = ਇਕ। ਦਿਗਰ = ਦੂਸਰਾ।

ਫਿਰ ਇਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ 'ਫਰੰਗ' ਦੇਸ਼ ਦਾ ਤੇ ਦੂਜਾ 'ਪਲੰਦ' ਦੇਸ਼ ਦਾ, ਦੋਵੇਂ ਬਬਰ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਗੱਜਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਏ।।੫੫।।

ਸਿਯਮ ਸ਼ਾਹਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਚੂੰ ਆਫਤਾਬ।।
ਚੁਅਮ ਸ਼ਾਹਿ ਹਬਸ਼ੀ ਚੁ ਮਗਰੇ ਦਰ ਆਬ।।੫੬।।

ਆਫ਼ਤਾਬ = ਸੂਰਜ। ਹਬਸ਼ੀ = ਹਬਸ਼ ਦੇਸ਼ ਦਾ।

ਤੀਸਰਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਤੇ ਚੌਥਾ ਹਬਸ਼ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਆਏ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਗਰਮੱਛ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।।੫੬।।

ਯਕੇ ਰਾ ਬਿਜ਼ਦ ਨੇਫਹ ਮੁਸ਼ਤੇ ਦਿਗਰ।।
ਸਿਯਮ ਰਾ ਬ ਪਾਓ ਚੁਅਮ ਰਾ ਸਿਪਰ।।੫੭।।

ਬਿਜ਼ਦ = ਮਾਰਿਆ। ਮੁਸ਼ਤੇ = ਮੁੱਠ, ਮੁੱਕਾ। ਸਿਪਰ = ਢਾਲ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਨੇਜ਼ਾ ਮਾਰਿਆ, ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮੁੱਕਾ, ਤੀਜੇ ਨੂੰ ਪੈਰ ਨਾਲ ਲਤਾੜਿਆ ਤੇ ਚੌਥੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਢਾਲ ਨਾਲ ਭੰਨ ਸੁਟਿਆ।।੫੭।।

ਚੁਨਾ ਮੇ ਬੇਅਫ਼ਤਦ ਨ ਬਰਖਾਸਤ ਬਾਜ਼।।
ਸੂਏ ਆਸਮਾਂ ਜਾਨ ਪਰਵਾਜ਼ ਸਾਜ਼।।੫੮।।

ਬੇਅਫ਼ਤਦ = ਡਿੱਗੇ। ਬਰਖਾਸਤ = ਉਠੇ। ਬਾਜ਼ = ਫਿਰ। ਸੂਏ = ਵਲ। ਪ੍ਰਵਾਜ਼ = ਉੱਡ ਗਈ।

ਉਹ ਚਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਅਜਿਹੇ ਡਿੱਗੇ ਕਿ ਫਿਰ ਉੱਠ ਨਾ ਸਕੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਅਕਾਸ਼ ਵਲ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਗਈ। ਭਾਵ ਉਹ ਚਾਰੇ ਰਾਜੇ ਮਰ ਗਏ।।੫੮।।

ਦਿਗਰ ਕਸ ਨਿਯਾਮਦ ਤਮੰਨਾਇ ਜੰਗ।।
ਕਿ ਪੇਸ਼ੇ ਨਿਯਾਮਦ ਦਿਲਾਵਰ ਨਿਹੰਗ।।੫੯।।

ਤਮੰਨਾਇ = ਇੱਛਾ। ਪੇਸ਼ੇ = ਅਗੇ। ਦਿਲਾਵਰ = ਦਲੇਰ। ਨਿਹੰਗ = ਸੰਸਾਰ।

ਹੋਰ ਕੋਈ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਾ ਆਇਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਗਰਮੱਛ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਵੀ ਦਲੇਰੀ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।।੫੯।।

ਸ਼ਬੇ ਸ਼ਹਿ ਸ਼ਬਿਸਤਾ ਚੂੰ ਆਮਦ ਬਫਉਜ।।

ਸਿਪਰ ਖ਼ਾਨਹ ਆਮਦ ਹਮਹ ਮੌਜ ਮੌਜ।।੬੦।।

ਸ਼ਬੇ = ਰਾਤ ਦਾ। ਸ਼ਹਿ = ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਸ਼ਬਿਸਤਾ = ਰਾਤ ਸਮੇਂ। ਸਿਪਹ = ਸਿਪਾਹੀ। ਮੌਜ = ਲਹਿਰ।

ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਰਾਤ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਚੰਦ ਆਪਣੀ ਤਾਰਿਆਂ ਰੂਪੀ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ. ਤਦ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਆਪਣੇ ਡੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਠਾਠ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ।।੬੦।।

ਬ ਰੋਜ਼ੇ ਦਿਗਰ ਰੌਸ਼ਨੀਅਤ ਪਨਾਹ।।
ਬ ਅਉਰੰਗ ਦਰ ਆਮਦ ਚੁ ਅਉਰੰਗ ਸ਼ਾਹ।।੬੧।।

ਬਰੋਜ਼ੇ ਦਿਗਰ = ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ। ਅਉਰੰਗ = ਰਾਜ ਗੱਦੀ. ਤਖਤ। ਅਉਰੰਗਸ਼ਾਹ = ਤਖਤ ਦਾ ਮਾਲਕ।

ਫਿਰ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਸੂਰਜ ਆਪਣੇ ਤਖਤ ਤੇ ਆਇਆ. ਜਿਵੇਂ ਤਖਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਤਖਤ ਤੇ ਆ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਸੂਰਜ ਉਦੇ ਹੋ ਗਿਆ।।੬੧।।

ਦੁ ਸੂਏ ਯਲਾਂ ਹਮਹ ਬਸਤੰਦ ਕਮਰ।।
ਬ ਮੈਦਾਨ ਜੁਸਤੰਦ ਸਿਪਰ ਬਰ ਸਿਪਰ।।੬੨।।

ਦੁ ਸੂਏ = ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ। ਯਲਾਂ = ਸੂਰਮੇ। ਹਮਹ = ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ। ਬਸਤੰਦ = ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ। ਕਮਰ = ਲੱਕ। ਜੁਸਤੰਦ = ਗਏ।

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਜੋਧੇ ਕਮਰ ਕਸੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਅਤੇ ਢਾਲਾਂ ਫੜ ਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਗਏ।।੬੨।।

ਬਗੁਰਰੀਦ ਆਮਦ ਦੁ ਅਬਰੇ ਮੁਸਾਫ।।
ਯਕੇ ਗਸ਼ਤਹ ਘਾਯਲ ਯਕੇ ਗਸ਼ਤ ਜਾਫ।।੬੩।।

ਬਗ੍ਰਰੀਦ = ਗਰਜਣਾ। ਅਬਰੇ = ਬੱਦਲ। ਗਸ਼ਤਹ = ਹੋਇਆ। ਘਾਯਲ = ਜ਼ਖਮੀ। ਜਾਫ = ਦੂਰ।

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗੂੰ ਗੱਜਦੇ ਹੋਏ ਆਏ। ਕੁਝ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਕੁਝ ਮਰ ਗਏ।।੬੩।।

ਚਕਾ ਚਾਕ ਬਰਖਾਸਤ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ।।
ਖਤਾਖਤ ਦਰਾਮਦ ਹਮਹ ਰੰਗ ਰੰਗ।।੬੪।।

ਚਕਾ ਚਾਕ = ਸਰਰ ਸਰਰ। ਬਰਖਾਸਤ = ਉਠੀ। ਖ਼ਤਾਖਤ = ਕਾੜ ਕਾੜ। ਰੰਗ ਰੰਗ = ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ।

ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਚਲਣ ਨਾਲ ਸਰਰ ਸਰਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਬੰਦੂਕਾਂ ਚਲਣ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕਾੜ ਕਾੜ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਸਭ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।।੬੪।।

ਜ਼ਿ ਤੀਰੋ ਜ਼ਿ ਤੋਪੋ ਜ਼ਿ ਤੇਗ਼ੋ ਤਬਰ।।
ਜ਼ਿ ਨੇਜ਼ਹ ਵ ਨਾਚਖ਼ ਵ ਨਾਵਕ ਸਿਪਰ।।੬੫।।

ਤਬਰ = ਕੁਹਾੜਾ। ਨਾਚਖ = ਛੋਟਾ ਬਰਛਾ। ਨਾਵਕ = ਬਾਣ।

ਤੀਰ, ਤੋਪਾਂ, ਤਲਵਾਰਾਂ, ਕੁਹਾੜਿਆਂ, ਨੇਜ਼ਿਆਂ, ਬਰਛਿਆਂ, ਬਾਣਾਂ ਤੇ ਢਾਲਾਂ ਆਦਿ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜੰਗ ਹੋਇਆ।।੬੫।।

ਯਕੇ ਦੇਵ ਆਮਦ ਕਿ ਜ਼ਾਗੋ ਨਿਸ਼ਾਂ।।
ਚੁ ਗੁਰਰੀਦ ਸ਼ੇਰ ਹਮ ਚੁ ਪੀਲੇ ਦਮਾਂ।।੬੬।।

ਜ਼ਾਗੋ = ਕਾਂ। ਨਿਸ਼ਾਂ = ਕਾਲਾ। ਗੁਰਰੀਦ = ਗਰਜਣਾ। ਪੀਲੇ = ਹਾਥੀ। ਦਮਾਂ = ਮਤਵਾਲਾ।

ਜੰਗ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਲੇ ਕਾਂ ਵਰਗਾ ਰਾਖਸ਼ ਆਇਆ, ਜੋ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਗਰਜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਵਾਂਗੂੰ ਮਤਵਾਲਾ ਸੀ।।੬੬।।

ਕੁਨਦ ਤੀਰੋ ਬਾਰਾਂ ਚੁ ਬਾਰਾਂਨ ਮੇਗ।।
ਬਰਖਸ਼ ਅੰਦਰਾਂ ਅਬਰ ਚੂੰ ਬਰਕ ਤੇਗ਼।।੬੭।।

ਕੁਨਦ = ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਰਾਂ = ਬਾਰਸ਼। ਬਾਰਾਨ = ਵਰਖਾ ਦੀ। ਬਰਖਸ਼ = ਚਮਕੀ। ਅਬਰ = ਬਦਲ। ਬਰਕ = ਬਿਜਲੀ।

ਉਸ ਰਾਖਸ਼ ਨੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਵਾਂਗੂੰ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਸਦੀ ਤਲਵਾਰ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕੀ।।੬੭।।

ਬ ਜੋਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਦਹਾਨੇ ਦੁਹਲ।।
ਚੁ ਪੁਰ ਗਸ਼ਤ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦਾਏ ਅਜ਼ਲ।।੬੮।।

ਦਹਾਨੇ = ਮੂੰਹ। ਦੁਹਲ = ਢੋਲ। ਪੁਰ ਗਸ਼ਤ = ਭਰ ਗਿਆ। ਅਜ਼ਲ = ਮੌਤ।

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਢੋਲਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਜੰਗ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ।।੬੮।।

ਭਾਵ-ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਵਾਜੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨ ਭਰ ਗਿਆ।

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ ਪਰਰਾ ਸ਼ਵਦ ਤੀਰਿ ਸ਼ਸਤ ।।
ਬਸਦ ਪਹਿਲੂਏ ਪੀਲ ਮਰਦਾਂ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ ।।੬੯।।

ਹਰਾਂ ਕਸ = ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ। ਪਰਰਾ ਸ਼ਵਦ = ਉਡਦਾ। ਸ਼ਸਤ = ਨਿਸ਼ਾਨਾ। ਬਸਦ = ਸੌ। ਪਹਿਲੂਏ = ਵੱਖੀਆਂ, ਪਸਲੀਆਂ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਬਛਿਤ੍ਰਾਮਤੀ ਦਾ ਚਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਤੀਰ ਜਦੋਂ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ ਵੱਜਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਹਾਥੀਆਂ ਵਰਗੇ ਡੀਲ ਡੌਲ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੈਂਕੜੇ ਪਸਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੬੯।।

ਹੁਮਾਂਕਸ ਬਸੇ ਤੀਰ ਜ਼ਦ ਬਰ ਕਜ਼ਾਂ।।
ਬਿਅਫਤਾਦ ਦੇਵੇ ਚੁ ਕਰਖੇ ਗਿਰਾਂ।।੭੦।।

ਬਸੇ = ਬਹੁਤ। ਜ਼ਦ = ਮਾਰੇ। ਕਜ਼ਾ = ਉਸ ਦੇ। ਦੇਵੇ = ਰਾਖਸ਼। ਕਰਖੇ = ਅਟਾਰੀ। ਗਿਰਾਂ = ਭਾਰੀ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਦੈਂਤ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਅਟਾਰੀ ਵਾਂਗੂੰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ।।੭੦।।

ਦਿਗਰ ਦੇਵ ਬਰਗਸ਼ਤ ਬਿਯਾਮਦ ਬਜੰਗ।।
ਚੁ ਸ਼ੇਰੇ ਅਜ਼ੀਮੋ ਹਮ ਚੁ ਬਰਾਂ ਪਿਲੰਗ।।੭੧।।

ਬਰਗਸ਼ਤ = ਗਿੱਰਬ। ਬਰਾਂ = ਉੱਡਣ ਵਾਲਾ। ਪਿਲੰਗ = ਚੀਤਾ।

ਫਿਰ ਦੂਸਰਾ ਰਾਖਸ਼ ਗਿੱਰਬ ਵਾਂਗੂੰ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਉਹ ਇਕ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਭਾਰਾ ਅਤੇ ਚੀਤੇ ਵਾਂਗ ਫੁਰਤੀਲਾ ਸੀ।।੭੧।।

ਚੁਨਾਂ ਜ਼ਖਮ ਗੋਪਾਲ ਅੰਦਾਖਤ ਸਖਤ।।
ਬਿਅਫਤਾਦ ਦਾਨੋ ਚੁ ਬੇਖ ਅਜ਼ ਦਰਖਤ।।੭੨।।

ਗੋਪਾਲ = ਗੁਰਜ। ਅੰਦਾਖਤ = ਮਾਰਿਆ। ਬੇਖ = ਜੜ੍ਹ।

ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਗੁਰਜ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਸਦੇ ਸਖਤ ਜ਼ਖਮ ਨਾਲ ਉਹ ਦੈਂਤ ਇਓ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਪੁਟਿਆ ਦਰਖਤ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ।।੭੨।।

ਦਿਗਰ ਕਸ ਨਿਯਾਮਦ ਅਜ਼ੋ ਆਰਜ਼ੋ।।
ਕਿ ਆਯਦ ਬਜੰਗੋ ਚੁਨੀਂ ਮਾਹਰੋ।।੭੩।।

ਆਰਜ਼ੋ = ਇੱਛਾ। ਮਾਹਰੋ = ਚੰਦਰ ਮੁਖੀ।

ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਚੰਦ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ॥੭੩॥

ਸ਼ਹੇ ਚੀਨ ਸਰ ਤਾਜ ਰੰਗੀ ਨਿਹਾਦ॥
ਬਲਾਏ ਗੁਬਾਰਸ਼ ਦਹਨ ਬਰ ਕੁਸ਼ਾਦ॥੭੪॥

ਨਿਹਾਦ = ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਬਲਾਏ = ਚੁੜੇਲ। ਗੁਬਾਰਸ਼ = ਹਨੇਰਾ। ਦਹਨ = ਮੂੰਹ।

ਚੀਨ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਤਾਜ ਲਾਹ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਾਲੀ ਚੁੜੇਲ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ। ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਤੇ ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਆ ਗਈ॥੭੪॥

ਸ਼ਬ ਆਮਦ ਯਕੇ ਫੌਜ ਰਾ ਸਾਜ਼ ਕਰਦ॥
ਜ਼ਿ ਦੀਗਰ ਵਦਹ ਬਾਜ਼ੀ ਆਗ਼ਾਜ਼ ਕਰਦ॥੭੫॥

ਸ਼ਬ = ਰਾਤ। ਬਾਜ਼ੀ = ਖੇਡ।

ਤਾਰਿਆਂ ਰੂਪੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਰਾਤ ਆ ਗਈ। ਫਿਰ ਉਸ ਰਾਤ ਨੇ ਦੂਸਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ॥੭੫॥

ਕਿ ਅਫਸੋਸ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਹਾਤ ਹਾਤ॥
ਅਜ਼ੀਂ ਉਮਰ ਵਜ਼ੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜ਼ੀ ਹਯਾਤ॥੭੬॥

ਅਫਸੋਸ = ਸ਼ੋਕ। ਹਾਤ ਹਾਤ = ਹਾਇ ਹਾਇ। ਹਯਾਤ = ਜ਼ਿੰਦਗੀ।

ਰਾਜੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਹਾਇ! ਹਾਇ! ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਸਾਡੀ ਉਮਰ ਤੇ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ, ਜੀਵਨ ਤੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ॥੭੬॥

ਬ ਰੋਜ਼ੇ ਦਿਗਰ ਰੌਸ਼ਨੀਯਤ ਫਿਕਰ॥
ਬਰ ਔਰੰਗ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਸ਼ਾਹੇ ਦਿਗਰ॥੭੭॥

ਬਰੋਜ਼ੇ ਦਿਗਰ = ਦੂਜੇ ਦਿਨ। ਔਰੰਗ = ਤਖਤ।

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸੂਰਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਤਖਤ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ॥੭੭॥

ਸਿਯਹਿ ਸੂਦੋ ਬਰਖਾਸਤ ਅਜ਼ ਜੋਸ਼ ਜੰਗ॥
ਰਵਾਂ ਸ਼ੁਦ ਬ ਹਰ ਗੋਸ਼ਹ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ॥੭੮॥

ਸਿਯਹਿ = ਫੌਜ। ਸੂਦੋ = ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ। ਬਰਖਾਸਤ = ਉੱਠ ਖੜੀ ਹੋਈ। ਹਰ ਗੋਸ਼ਹ = ਹਰ

ਕੋਨੇ।

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਉੱਠ ਖੜੀ ਹੋਈ ਤੇ ਹਰ ਕੋਨੇ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਲੈ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਲ ਤੁਰ ਪਈ॥੭੮॥

ਰਵਾਂਰਵ ਸ਼ੁਦਹ ਕੈਬਰੇ ਕੀਨਹ ਕੋਸ਼॥
ਕਿ ਬਾਜ਼ੂਏ ਮਰਦਾਂ ਬਰਾਂਵੁਰਦ ਜੋਸ਼॥੭੯॥

ਰਵਾਂ ਰਵ = ਦਬਾ ਦਬ। ਸ਼ੁਦਹ = ਚਲੇ। ਕੈਬਰੇ = ਤੀਰ। ਕੀਨਹ ਕੋਸ਼ = ਬੁਰੀ।

ਭਾਰੀ ਮਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਫਟਾ ਫਟ ਚਲੇ ਤਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਜੋਸ਼ ਆ ਗਿਆ॥੭੯॥

ਚੁ ਲਸ਼ਕਰ ਤਮਾਮੀ ਦਰਾਮਦ ਬ ਕਾਮ॥
ਯਕੇ ਮਾਂਦ ਓਰਾਸਤ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨਾਮ॥੮੦॥

ਲਸ਼ਕਰ = ਫੌਜ। ਤਮਾਮੀ = ਸਾਰੀ। ਮਾਂਦ = ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਜਦ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਰ ਗਈ ਤੇ ਸਿਰਫ ਇਕੋ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਿਆ॥੮੦॥

ਬਿਗੋਯਦ ਕਿ ਏ ਸ਼ਾਹ ਰੁਸਤਮ ਜ਼ਮਾਂ॥
ਤੁ ਮਾ ਰਾ ਬਿਕੁਨ ਯਾ ਬਿਗੀਰੀ ਕਮਾਂ॥੮੧॥

ਬਿਗੋਯਦ = ਕਿਹਾ। ਰੁਸਤਮ ਜ਼ਮਾਂ = ਸੰਸਾਰ ਜੇਤੂ ਪਹਿਲਵਾਨ। ਬਿਕੁਨ = ਕਰ। ਬਿਗੀਰੀ = ਫੜ ਕੇ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐ ਦੁਨਿਆਂ ਦੇ ਰੁਸਤਮ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲੈ. ਜੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕਮਾਨ ਫੜ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰ॥੮੧॥

ਬ ਗਜ਼ਬ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਚੁ ਸ਼ੇਰੇ ਜ਼ਿਆਂ॥
ਨ ਪੁਸ਼ਤੇ ਦਿਹਮ ਬਾਨੂਏ ਹਮ ਚੁਨਾਂ॥੮੨॥

ਗਜ਼ਬ = ਕਰੋਧ। ਜ਼ਿਆਂ = ਡਰਾਉਣਾ. ਭਿਆਨਕ। ਪੁਸ਼ਤੇ = ਪਿੱਠ। ਦਿਹਮ = ਦਿਆਂਗਾ।

ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਭਿਆਨਕ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਐ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ! ਮੈਂ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਵਾਂਗਾ, ਬੇਸ਼ਕ ਤੂੰ ਯੁੱਧ ਕਰ ਲੈ॥੮੨॥

ਬ ਪੋਸ਼ੀਦ ਖ਼ੁਫ਼ਤਾਨ ਜੋਸ਼ੀਦ ਜੰਗ॥
ਬ ਕੋਸ਼ੀਦ ਚੂੰ ਸ਼ੇਰ ਮਰਦਾਂ ਨਿਹੰਗ॥੮੩॥

ਬਪੋਸ਼ੀਦ = ਪਹਿਨਣਾ। ਖ਼ੁਫਤਾਨ = ਸੰਜੋਅ। ਬਕੋਸ਼ੀਦ = ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਨਿਹੰਗ = ਮਗਰ ਮੱਛ।

ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨ ਲਈ ਤੇ ਮਗਰ ਮੱਛ ਵਾਂਗੂੰ ਹੱਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ॥੮੩॥

ਬ ਜਾਯਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਸ਼ੇਰੇ ਅਜ਼ੀਮ॥
ਬ ਕੈਬਰ ਕਮਾਂ ਕਰਦ ਬਾਰਸ਼ ਕਰੀਮ॥੮੪॥

ਜਾਯਸ਼ = ਚਲ ਕੇ। ਕੈਬਰ = ਤੀਰ। ਕਮਾਂ = ਕਮਾਨ।

ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਵਡੇ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਚਲਕੇ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕਮਾਨ ਫੜ ਕੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਮੀਂਹ ਵਸਾ ਦਿੱਤਾ॥੮੪॥

ਚਪੋ ਰਾਸਤ ਓ ਕਰਦ ਖਮ ਕਰਦ ਰਾਸਤ॥
ਗਰੇਵੇ ਕਮਾਂ ਚਰਖ ਚੀਨੀ ਬਿਖ਼ਾਸਤ॥੮੫॥

ਚਪੋ ਰਾਸਤ = ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ। ਖਮ = ਵਿੰਗਾ। ਰਾਸਤ = ਸੱਜਾ। ਗਰੇਵੇ = ਸ਼ਬਦ ਆਵਾਜ਼। ਚਰਖ = ਅਕਾਸ਼। ਬਿਖਾਸਤ = ਉਠੀ।

ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਤੇ ਫਿਰ ਵਿੰਗੇ ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਬਣਿਆ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੜ ਕੜ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਅਕਾਸ਼ ਤਕ ਗੂੰਜ ਉਠੀ॥੮੫॥

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ ਨੇਜ਼ਹ ਬਿਅਫਤਾਦ ਮੁਸ਼ਤ॥
ਦੁਤਾ ਗਸ਼ਤ ਮੁਸ਼ਤੇ ਹਮੀਂ ਚਾਰ ਗਸ਼ਤ॥੮੬॥

ਮੁਸ਼ਤ = ਮੁੱਠ। ਦੁਤਾ = ਦੂਹਰਾ। ਗਸ਼ਤ = ਹੋ ਗਿਆ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਨੇਜ਼ਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਜਿਆ, ਉਹ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਜਾਂ ਚਾਰ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਿਆ॥੮੬॥

ਬਿਯਾਵੇਖ਼ਤ ਬਾ ਦੀਗਰੇ ਬਾਜ਼ ਪਰ॥
ਚੁ ਸੁਰਖ਼ ਅਜ਼ਦਹਾ ਬਰ ਹਮੀ ਸ਼ੇਰ ਨਰ॥੮੭॥

ਬਿਯਾਵੇਖਤ = ਚੰਬੜੇ।

ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਬੜ ਗਏ, ਜਿਵੇਂ ਬਾਜ਼ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਚੰਬੜਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸੱਪ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਚੰਬੜਿਆ ਹੋਵੇ॥੮੭॥

ਚੁਨਾ ਬਾਨ ਅਫਤਾਦ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ॥
ਜ਼ਿਮੀ ਕੁਸ਼ਤ ਗਾਨਸ਼ ਸ਼ੁਦਹ ਲਾਲਹ ਰੰਗ॥੮੮॥

ਚੁਨਾ = ਅਜਿਹਾ। ਕੁਸ਼ਤ ਗਾਨਸ਼ = ਮੁਰਦਿਆਂ।

ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਹੋ ਗਈ॥੮੮॥

ਕੁਨਦ ਤੀਰ ਬਾਰਾਨ ਰੋਜ਼ੇ ਤਮਾਮ॥
ਕਸੇ ਰਾ ਨ ਗਸ਼ਤੀਦ ਮਕਸੂਦ ਕਾਮ॥੮੯॥

ਕੁਨਦ = ਕੀਤੀ। ਬਾਰਾਨ = ਵਰਖਾ। ਰੋਜ਼ੇ ਤਮਾਮ = ਸਾਰਾ।

ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਦੋਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਈ ਭਾਵ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਜਿੱਤ ਨਾ ਸਕਿਆ॥੮੯॥

ਅਜ਼ਾਂ ਜੰਗਜ਼ੋ ਮਾਂਦਗੀ ਮਾਂਦਹ ਗਸ਼ਤ॥
ਬਿਅਫਤਾਦ ਹਰ ਦੋ ਦਰ ਆ ਪਹਿਨ ਦਸਤ॥੯੦॥

ਅਜ਼ਾਂ = ਉਸ। ਜੰਗਜ਼ੋ = ਸੂਰਮੇ। ਮਾਂਦਗੀ = ਥਕੇਵੇਂ। ਮਾਂਦਹ ਗਸ਼ਤ = ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਏ। ਪਹਿਨ = ਚੌੜੇ। ਦਸਤ = ਜੰਗਲ।

ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਸੂਰਮੇ ਥੱਕ ਕੇ ਚੂਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਉਜਾੜ ਯੁੱਧ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਏ॥੯੦॥

ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਿ ਰੂਮੀ ਸਿਪਰ ਦਾਦ ਰੋਇ॥
ਦਿਗਰ ਸ਼ਾਹਿ ਪੈਦਾ ਸ਼ੁਦਹ ਨੇਕ ਖੋਇ॥੯੧॥

ਸਿਪਰ = ਢਾਲ। ਦਾਦ = ਦਿੱਤੀ। ਰੋਇ = ਚਿਹਰਾ। ਨੇਕ ਖੋਇ = ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ।

ਗਰਮ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਢਾਲ ਰਖ ਲਈ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਸੀਤਲ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆ ਗਿਆ। ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨਿਕਲ ਆਇਆ॥੯੧॥

ਨ ਦਰ ਜੰਗ ਆਸੂਦਹ ਸ਼ੁਦ ਯਕ ਜ਼ਮਾਂ॥
ਬਿਅਫਤਾਦ ਹਰ ਦੋ ਚੁਨੀ ਕੁਸ਼ਤਗਾਂ॥੯੨॥

ਆਸੂਦਹ = ਸੁਖ। ਕੁਸ਼ਤਗਾਂ = ਮੁਰਦਿਆਂ।

ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੁਰਦਿਆਂ ਵਾਗੂੰ

ਦੋਵੇਂ ਜੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਭਿੜ ਪਏ॥੯੨॥

ਦਿਗਰ ਰੋਜ਼ ਬਰਖਾਸਤ ਹਰ ਦੋ ਬਜੰਗ॥
ਬਿਆਵੇਖਤ ਬਾ ਯਕ ਦਿਗਰ ਚੂੰ ਨਿਹੰਗ॥੯੩॥

ਆਵੇਖਤ-ਚੰਬੜ ਗਏ। ਯਕ ਦਿਗਰ = ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ। ਨਿਹੰਗ = ਮਗਰ ਮੱਛ।

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਦੋਵੇਂ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਉਠ ਖੜੇ ਹੋਏ ਤੇ ਉੱਠਦਿਆਂ ਹੀ ਮਗਰ ਮੱਛ ਵਾਂਗੂੰ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਭਿੜ ਪਏ॥੯੩॥

ਵਜ਼ਾਂ ਹਰ ਦੋ ਤਨ ਕੂਜ਼ਹਗਾਨੇ ਸ਼ੁਦਹ॥
ਕਜ਼ਾਂ ਸੀਨਹ ਗਾਹੀਨ ਅਰਵਾ ਸ਼ੁਦਹ॥੯੪॥

ਵਜ਼ਾਂ = ਉਸ। ਹਰ ਦੋ ਤਨ = ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ। ਕੂਜ਼ਹਗਾਨੇ = ਵਿੰਗ. ਕੁੱਬੇ। ਸੀਨਹ = ਛਾਤੀ। ਅਰਵਾ = ਲਾਲ।

ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਕੁੱਬੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਛਾਤੀਆਂ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਭਾਵ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ਹੋ ਗਏ॥੯੪॥

ਬ ਰਖਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਚੁ ਮੁਸ਼ਕੀ ਨਿਹੰਗ॥
ਬਸੇ ਬੰਗਸ਼ੀ ਬੋਜ਼ ਬੰਗੋ ਪਿਲੰਗ॥੯੫॥

ਬ ਰਖਸ਼ = ਨੱਚੇ।. ਮੁਸ਼ਕੀ = ਕਾਲੇ। ਬੰਗਸ਼ੀ = ਬੰਗਸ਼ ਦੇਸ਼ ਦੇ। ਬੋਜ਼ = ਚੀਨਾ ਘੋੜਾ। ਪਿਲੰਗ = ਚੀਤਾ।

ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਕੇ ਕਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਨੱਚ ਪਏ ਅਤੇ ਬਗੰਸ਼ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਚੀਨੇ ਘੋੜੇ ਚੀਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ॥੯੫॥

ਕਿ ਅਬਲਕ ਸਿਯਾਹ ਅਬਲਕੋ ਬੋਜ਼ ਬੋਰ॥
ਬ ਰਖਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਚੁ ਤਾਊਸ ਮੋਰ॥੯੬॥

ਅਬਲਕ = ਡਬਖੜੱਬਾ। ਸਿਯਾਹ = ਕਾਲਾ। ਅਬਲਕੋ = ਗਦਰਾ। ਬੋਰ = ਚਿੱਤਰਾ। ਤਾਊਸ = ਮੋਰ। ਰਖਸ਼ = ਨੱਚਣਾ।

ਡਬਖੜੱਬੇ, ਕਾਲੇ, ਗਦਰੇ ਤੇ ਚਿੱਤਰ ਮਿੱਤਰੇ ਘੋੜੇ ਮੋਰ ਵਾਂਗੂੰ ਨੱਚਣ ਲੱਗੇ॥੯੬॥

ਭਾਵ-ਕਈ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਕੁੱਦਣ ਲਗੇ।

ਜ਼ਿਰਹ ਪਾਰਹ ਸ਼ੁਦ ਖੋਦ ਵ ਖ਼ੁਫਤਾ ਬਜੰਗ॥

ਜ਼ਿ ਬਕਤਰ ਜ਼ਿ ਬਰਗਸਤਵਾਂ ਬਾ ਖੁਦੰਗ।।੯੭।।

ਜ਼ਿਰਹ = ਸੰਜੋਅ। ਪਾਰਹ ਸ਼ੁਦ = ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਖੋਦ = ਟੋਪ। ਬਰਗਸਤਵਾਂ = ਘੋੜੇ ਦਾ ਸੰਜੋਅ। ਖੁਦੰਗ = ਤੀਰ।

ਜੰਗ ਵਿਚ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾਲ ਸੰਜੋਆਂ, ਟੋਪ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਕਵਚ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਏ।।੯੪।।

ਕੁਨਾਂ ਤੀਰ ਬਾਰਾਂ ਸ਼ਵਦ ਕਾਰਜ਼ਾਰ।।
ਜ਼ਿ ਬਕਤਰ ਜ਼ਿ ਜ਼ਿਰਹਾ ਬਰਾਰਦ ਸ਼ਰਾਰ।।੯੮।।

ਬਾਰਾਂ = ਵਰਖਾ। ਕਾਰਜ਼ਾਰ = ਜੁੱਧ। ਬਰਾਰਦ = ਨਿਕਲੇ। ਸ਼ਰਾਰ = ਚੰਗਿਆੜੇ।

ਜੰਗ ਵਿਚ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਵਰਖਾ ਹੋਈ ਕਿ ਸੰਜੋਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਦੇ ਚੰਗਿਆੜੇ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗ ਪਏ।।੯੮।।

ਬ ਰਖਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਚੁ ਸ਼ੇਰੇ ਨਿਹੰਗ।।
ਜ਼ਿਮੀ ਗਸ਼ਤਸ਼ੁਦ ਹਮ ਚੁ ਪੁਸ਼ਤੇ ਪਿਲੰਗ।।੯੯।।

ਰਖਸ਼ = ਨੱਚਣਾ। ਨਿਹੰਗ = ਸੂਰਮੇ। ਗਸ਼ਤਸ਼ੁਦ = ਹੋਈ। ਪੁਸ਼ਤੇ = ਘੋੜੇ ਦੇ ਖੁਰ। ਪਿਲੰਗ = ਚੀਤਾ।

(ਜੰਗ ਵਿਚ) ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਰਗੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਨੱਚਣ ਕੁੱਦਣ ਲੱਗੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਚਿੱਤਰੇ ਦੀ ਪਿੱਠ ਵਰਗੀ ਡਬਖੱੜਬੀ ਹੋ ਗਈ।।੯੯।।

ਚੁਨਾ ਜ਼ਿਆਦਹ ਸ਼ੁਦ ਆਤਸ਼ੇ ਤੀਰ ਬਾਰ।।
ਕਿ ਅਕਲ ਅਜ਼ ਮਗਜ਼ ਰਫਤ ਹੋਸ਼ ਅਜ਼ ਦਿਮਾਰ।।੧੦੦।।

ਜਿਆਦਹ = ਬਹੁਤ। ਆਤਸ਼ੇ = ਅੱਗ। ਬਾਰ = ਬਾਰਸ਼। ਰਫਤ = ਹੋ ਗਈ।

ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਨਾਲ ਅੱਗ (ਗਰਮੀ) ਐਨੀ ਤੇਜ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਅਕਲ ਹੋਸ਼ ਤੇ ਦਿਮਾਗ ਟਿਕਾਣੇ ਨਾ ਰਿਹਾ।।੧੦੦।।

ਚੁਨਾ ਆਵੇਖਤ ਹਰਦੋ ਹੁਮਾ ਜਾਇ ਜੰਗ।।
ਦਿ ਤੇਗ ਅਜ਼ ਮਿਯਾਂ ਗਸ਼ਤ ਤਰਕਸ਼ ਖ਼ਤੰਗ।।੧੦੧।।

ਆਵੇਖਤ = ਘੋਰੇ ਗਏ, ਉਲਝੇ। ਹਰ ਦੋ = ਦੋਵੇਂ। ਮਿਯਾਂ = ਮਿਆਨ। ਖਤੰਗ = ਤੀਰ।

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਉਲਝੇ ਕਿ ਮਿਆਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ

****

ਭੱਥਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ, ਭਾਵ ਤਲਵਾਰਾਂ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ ਤੇ ਮਿਆਨ ਖਾਲੀ ਰਹਿ ਗਏ ਤੇ ਤੀਰ ਵੀ ਮੁੱਕ ਗਏ॥੧੦੧॥

ਚੁਨਾ ਜੰਗ ਕਰਦੰਦ ਸੁਬਹ ਤਾਬ ਸ਼ਾਮ॥
ਬਿਅਫ਼ਤਾਦ ਮੁਰਛਤ ਨ ਖੁਰਦੰਦ ਤਆਮ॥੧੦੨॥

ਚੁਨਾ = ਐਸਾ। ਬਿਅਫ਼ਤਾਦ = ਡਿੱਗ ਪਏ। ਮੁਰਛਤ = ਬੇਹੋਸ਼। ਤਆਮ = ਰੋਟੀ, ਖਾਣਾ।

ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਜੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਰੋਟੀ ਵੀ ਨਾ ਖਾਧੀ। ਆਖਰ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਡਿੱਗ ਪਏ॥੧੦੨॥

ਜ਼ਿ ਖ਼ੁਦ ਮਾਂਦਹ ਸ਼ੁਦ ਹਰ ਦੁ ਦਰ ਜਾਇ ਜੰਗ॥
ਚੁ ਸ਼ੇਰੋ ਯਿਆਨੋ ਚੁ ਬਾਜ਼ਾ ਪਿਲੰਗ॥੧੦੩॥

ਜਾਇ ਜੰਗ = ਰਣ ਭੂਮੀ। ਯਿਆਨੋ = ਭਿਆਨਕ।

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਜੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਥੱਕ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਸ਼ੇਰਾਂ, ਦੋ ਚੀਤਿਆਂ ਅਤੇ ਦੋ ਬਾਜ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ॥੧੦੩॥

ਭਾਵ-ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਸ਼ੇਰ, ਦੋ ਬਾਜ਼ ਜਾਂ ਦੋ ਚੀਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਲੜੇ।

ਚੁ ਹਬਸ਼ੀ ਬਰੁਦ ਦੁਜ਼ਦ ਦੀਨਾਰ ਜ਼ਰਦ॥
ਜਹਾਂ ਗਸ਼ਤ ਚੂੰ ਗੁੰਬਜ਼ੇ ਦੂਦ ਗਰਦ॥੧੦੪॥

ਬਰੁਦ = ਲੈ ਗਿਆ। ਦੁਜ਼ਦ = ਚੋਰ। ਦੀਨਾਰ = ਮੋਹਰ। ਜ਼ਰਦ = ਪੀਲਾ। ਗੁੰਬਜ਼ੇ = ਬੁਰਜ। ਦੂਦ = ਧੂੰਆਂ। ਗਰਦ = ਘੱਟਾ।

ਇੰਨੇ ਵਿਚ ਹਬਸ਼ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕਾਲਾ ਚੋਰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਮੋਹਰ ਨੂੰ ਚੁਰਾਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਤੇ ਜਹਾਨ ਧੂੰਏਂ ਤੇ ਘੱਟੇ ਦੇ ਬੁਰਜ ਵਾਂਗੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਵ-ਸੂਰਜ ਅਸਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਨੇਰਾ ਪਸਰ ਗਿਆ॥੧੦੪॥

ਸਿਯਮ ਰੋਜ਼ ਚੌਗਾਂ ਬਿਬੁਰਦ ਆਫ਼ਤਾਬ॥
ਜਹਾਂ ਗਸ਼ਤ ਚੂੰ ਰੌਸ਼ਨਸ਼ ਮਾਹਿਤਾਬ॥੧੦੫॥

ਸਿਯਮ ਰੋਜ਼ = ਤੀਜੇ ਦਿਨ। ਚੌਗਾਂ = ਖੂੰਡੀ। ਬਿਬੁਰਦ = ਲੈ ਗਿਆ। ਮਾਹਿਤਾਬ = ਚੰਦਰਮਾਂ।

ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਸੂਰਜ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪੀ ਖੂੰਡੀ ਨਾਲ ਰਾਤ ਰੂਪੀ ਗੇਂਦ ਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ ਤੇ ਸਾਰਾ ਜਹਾਨ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਵ-ਸੂਰਜ ਉਦੇ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਤ ਦਾ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ॥੧੦੫॥

****

ਬ ਬਰਖ਼ਾਸਤ ਹਰਦੋ ਅਜ਼ੀਂ ਜਾਇ ਜੰਗ॥
ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਹਰ ਸੂਇ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ॥੧੦੬॥

ਬਰਖ਼ਾਸਤ = ਉੱਠ ਖੜੋਤੇ। ਜਾਇ ਜੰਗ = ਰਣਭੂਮੀ। ਹਰ ਸੂਇ = ਹਰ ਪਾਸੇ।

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਉੱਠ ਖਲੋਤੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੀਰ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ॥੧੦੬॥

ਚੁਨਾ ਗਰਮ ਸ਼ੁਦ ਆਤਸ਼ੇ ਕਾ ਰਜ਼ਾਰ॥
ਕਿ ਫੀਲੇ ਦੁ ਦਹ ਹਜ਼ਾਰ ਆਮਦ ਬ ਕਾਰ॥੧੦੭॥

ਆਤਸ਼ੇ = ਅੱਗ। ਕਾਰਜ਼ਾਰ = ਜੰਗ। ਬ ਕਾਰ = ਕੰਮ।

ਜੰਗ ਜਦੋਂ ਅੱਗ ਵਾਂਗੂੰ ਬਹੁਤ ਮੱਚ ਉਠਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਬਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਹਾਥੀ ਕੰਮ ਆ ਗਏ ਭਾਵ ਮਰ ਗਏ॥੧੦੭॥

ਬ ਕਾਰ ਆਮਦਹ ਅਸਪ ਹਫਤ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰ॥
ਹਮਹ ਜ੍ਵਾਨ ਸ਼ਾਇਸਤਹੇ ਨਾਮਦਾਰ॥੧੦੮॥

ਕਾਰ = ਕੰਮ। ਆਮਦਹ = ਆਏ। ਅਸਪ = ਘੋੜੇ। ਹਫਤ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰ = ਸਤ ਸੈ ਹਜ਼ਾਰ (ਸਤ ਲੱਖ)। ਸ਼ਾਹਿਸਤਹੇ = ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ। ਨਾਮਦਾਰ = ਨਾਮੀਂ।

ਉਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸਤ ਲੱਖ ਘੋੜੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਨਾਮੀਂ ਜਵਾਨ ਮਰ ਗਏ॥੧੦੮॥

ਜ਼ਿ ਸਿੰਧੀ ਵ ਅਰਬੀ ਵ ਐਰਾਕ ਰਾਇ॥
ਬਕਾਰ ਆਮਦਹ ਅਸਪ ਚੂੰ ਬਾਦ ਪਾਇ॥੧੦੯॥

ਬਾਦ = ਹਵਾ। ਪਾਇ = ਪੈਰ।

ਸਿੰਧ, ਅਰਬ ਅਤੇ ਇਰਾਕ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਵਾ ਨਾਲੋਂ ਤੇਜ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਰਣ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ॥੧੦੯॥

ਬਸੇ ਕੁਸ਼ਤਹ ਸਰਹੰਗ ਸ਼ਾਇਸਤਹ ਸ਼ੇਰ॥
ਬੇ ਵਕਤੇ ਤਰੱਦਦ ਬਕਾਰੇ ਦਲੇਰ॥੧੧੦॥

ਬਸੇ = ਬਹੁਤ। ਕੁਸ਼ਤਹ = ਮਾਰੇ ਗਏ। ਸਰਹੰਗ = ਸਰਦਾਰ।

ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ, ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਰਗੇ ਸਰਦਾਰ ਮਰ ਗਏ, ਜੋ ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਿਚ

ਬੜੇ ਦਲੇਰ ਸਨ।।੧੧੦।।

ਬ ਗੁररीਦਨ ਆਮਦ ਦੁ ਅਬਰੇ ਸਿਆਹ।।
ਨਮੇ ਖ਼ੂਨ ਮਾਂਹੀ ਲਕੋ ਤੇਗ ਮਾਹ।।੧੧੧।।

ਗੁਰਰੀਦਨ = ਗੱਜਣਾ। ਦੁ ਅਬਰੇ = ਬੱਦਲ। ਨਮੇ = ਬੂੰਦ। ਮਾਂਹੀ = ਮੱਛੀ। ਲਕੋ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਮਾਹ = ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ।

ਗਰਜਦੇ ਹੋਏ ਦੋ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ (ਧਾਰਾਂ) ਪਾਤਾਲ ਤਕ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਚਮਕ ਚੰਦਰਮਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਭਾਵ-ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਪਤਾਲ ਤਕ ਜਾ ਪੁਜੀਆਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਚਮਕ ਅਕਾਸ਼ ਤਕ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ ਅਰਥਾਤ ਇਸ ਜੁੱਧ ਦੀ ਖਬਰ ਪਤਾਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੁਰਗ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।।੧੧੧।।

ਬਜੰਗ ਅੰਦਰੂੰ ਗਉਗਹੇ ਗਾਜ਼ੀਯਾਂ।।
ਜ਼ਿਮੀ ਤੰਗ ਸ਼ੁਦ ਅਜ ਸੁਮੇ ਤਾਜੀਯਾਂ।।੧੧੨।।

ਗਉਗਹੇ = ਰੌਲਾ ਰੌਲਾ। ਗਾਜ਼ੀਯਾਂ = ਸੂਰਮਿਆਂ। ਤੰਗ = ਦੁਖੀ। ਤਾਜੀਯਾਂ = ਘੋੜਿਆਂ।

ਜੰਗ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਰੌਲਾ ਰੌਲਾ ਮਚਿਆ ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸੁੰਮਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਕੁਰਲਾ ਉੱਠੀ। ਭਾਵ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਭੱਜ ਨੱਠ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਕੰਬਣ ਲੱਗੀ।।੧੧੨।।

ਸੁਮੇ ਬਾਦ ਪਾਯਾਨ ਫ਼ੌਲਾਦ ਨਾਲ।।
ਜ਼ਿਮੀ ਗਸ਼ਤ ਪੁਸ਼ਤੇ ਪਿਲੰਗੀ ਮਿਸਾਲ।।੧੧੩।।

ਬਾਦ ਪਾਯਾਨ = ਹਵਾ ਵਾਂਗੂੰ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ। ਫੌਲਾਦ ਨਾਲ = ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਖੁਰੀਆਂ। ਪਿਲੰਗੀ = ਚੀਤੇ।

ਹਵਾ ਦੀ ਚਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਲਾਦੀ ਖੁਰੀਆਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦੀ ਪਿੱਠ ਚੀਤਿਆਂ ਦੇ ਰੰਗ ਵਰਗੀ ਡਬਖੜੱਬੀ ਹੋ ਗਈ।।੧੧੩।।

ਚਰਾਗੇ ਜਹਾਨੇ ਖੁਮੇ ਬਾਦਹ ਖ਼ੁਰਦ।।
ਸਰ੍ਰੇ ਤਾਜ ਦੀਗਰ ਬਿਰਾਦਰ ਸਪੁਰਦ।।੧੧੪।।

ਚਰਾਗੇ = ਦੀਵਾ। ਖੁਮੇ = ਪਿਆਲਾ। ਬਾਦਹ = ਸ਼ਰਾਬ। ਖੁਰਦ = ਪੀ ਲਿਆ। ਬਿਰਾਦਰ = ਭਰਾ। ਸਪੁਰਦ = ਹਵਾਲੇ।

ਜਹਾਨ ਦੇ ਦੀਵੇ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀ ਲਿਆ ਤੇ ਬੇਸੁਰਤ ਹੋ ਕੇ ਸੌਂ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦਾ ਤਾਜ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਅਤੇ ਚੰਦ

ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ॥੧੧੪॥

ਬਰੋਜ਼ੇ ਚਹਾਰਮ ਤਪੀਦ ਆਫ਼ਤਾਬ॥
ਬ ਜਿਲਵਹ ਦਰ ਆਵੇਖਤ ਜ਼ਰਰੀਂ ਤਨਾਬ॥੧੧੫॥

ਬਰੋਜ਼ੇ ਚਹਾਰਮ = ਚੌਥੇ ਦਿਨ। ਤਪੀਦ = ਤਪਿਆ। ਆਫਤਾਬ = ਸੂਰਜ। ਜਲਵਹ = ਪਕਾਸ਼। ਜ਼ਰਰੀਂ = ਸੁਨਹਿਰੀ। ਤਨਾਬ = ਤਨਾਵਾਂ।

ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਸੂਰਜ ਤਪਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟਿਆ॥੧੧੫॥

ਦਿਗਰ ਰਵਸ਼ ਮਰਦਾਂਨ ਬਸਤੰਦ ਕਮਰ॥
ਯਮਾਨੀ ਕਮਰ ਦਾਸਤ ਬਰਰੋ ਸਿਪਰ॥੧੧੬॥

ਰਵਸ਼ = ਢੰਗ। ਮਰਦਾਨ = ਸੂਰਮੇ। ਕਮਰ = ਲੱਕ। ਯਮਾਨੀ = ਯਮਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ।

ਫਿਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਦੂਜ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਮਰਕਸੇ ਕਰ ਲਏ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਯਮਨ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਮਾਨਾਂ ਫੜ ਲਈਆਂ ਤੇ ਮੂੰਹ ਅਗੇ ਢਾਲਾਂ ਕਰ ਲਈਆਂ॥੧੧੬॥

ਚੁ ਹੋਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਬ ਜੋਸ਼ੀਦ ਜੰਗ॥
ਬ ਰੋਸ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਚੁ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਪਿਲੰਗ॥੧੧੭॥

ਚੁ = ਜਦੋਂ। ਹੋਸ਼ = ਸੁਰਤ। ਜੋਸ਼ੀਦ = ਜੋਸ਼। ਰੋਸ = ਗੁੱਸਾ। ਪਿਲੰਗ = ਚੀਤਾ।

ਜਦੋਂ ਸੂਰਮੇ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਏ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਰੋਹ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਚੀਤੇ ਵਾਂਗੂੰ ਕਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਜੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੧੧੭॥

ਚੁਅਮ ਰੋਜ਼ ਕੁਸ਼ਤੰਦ ਦਹਿ ਹਜ਼ਾਰ ਫੀਲ॥
ਦੁ ਦਹਿ ਹਜ਼ਾਰ ਅਸਪੋ ਚੁ ਦਰਯਾਇ ਨੀਲ॥੧੧੮॥

ਚੁਅਮ ਰੋਜ਼ = ਚੌਥੇ ਦਿਨ। ਕੁਸ਼ਤੰਦ = ਮਾਰੇ ਗਏ। ਫੀਲ = ਹਾਥੀ। ਦੁ ਦਹਿ = ਬਾਰਾਂ।

ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਹਾਥੀ ਤੇ ਨੀਲ ਦਰਿਆ ਵਾਂਗੂੰ ਤੇਜ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਬਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਘੋੜੇ ਮਾਰੇ ਗਏ॥੧੧੮॥

ਬਕਾਰ ਆਮਦਹ ਪਿਯਾਦਹ ਸਿ ਸਦ ਹਜ਼ਾਰ॥
ਜਵਾਂ ਮਰਦ ਸ਼ੇਰਾਨ ਅਜ਼ਮੂਦਹ ਕਾਰ॥੧੧੯॥

ਪਿਯਾਦਹ = ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀ। ਸਿ ਸਦ = ਤਿੰਨ ਸੌ। ਅਜ਼ਮੂਦਹ = ਪਰਖੇ ਹੋਏ।

ਇਸ ਦਿਨ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਜੋ ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਰਗੇ ਜਵਾਨ ਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪਰਖੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਸਨ।।੧੧੯।।

ਕੁਨਦ ਜ਼ੱਰਹੇ ਰਥ ਚਹਾਰੇ ਹਜ਼ਾਰ।।
ਬਸ਼ੇਰ ਅਫ਼ਕਨੋ ਜੰਗ ਆਮੁਖਤਹ ਕਾਰ।।੧੨੦।।

ਕੁਨਦ = ਕੀਤੇ। ਜ਼ੱਰਹੇ = ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ। ਅਫਕਨੋਂ = ਡੇਗਣ ਵਾਲੇ। ਆਮੁਖਤਹ = ਸਿਖੇ ਹੋਏ।

ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਰੱਥ ਯੁੱਧ ਦੌਰਾਨ ਵਿਚ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਸ਼ੇਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਜੋਧੇ, ਜੋ ਜੰਗ ਵਿਚ ਬੜੇ ਨਿਪੁੰਨ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਮਾਰੇ ਗਏ।।੧੨੦।।

ਕਿ ਅਜ਼ ਚਾਰ ਤੀਰ ਅਸਪ ਕੁਸ਼ਤਸ਼ ਚਹਾਰ।।
ਦਿਗਰ ਤੀਰ ਕੁਸ਼ਤਸ਼ ਸਰੇ ਬਹਿਲਦਾਰ।।੧੨੧।।

ਅਸਪ = ਘੋੜੇ। ਕੁਸ਼ਤਸ਼ = ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਬਹਿਲਦਾਰ = ਰੱਥਵਾਹੀ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਬਛਿਤ੍ਰ ਮਤੀ ਨੇ ਚਾਰ ਤੀਰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਾਰੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਇਕ ਤੀਰ ਰੱਥਵਾਹੀ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।।੧੨੧।।

ਸਿਯਮ ਤੀਰ ਜ਼ਦ ਹਰ ਦੋ ਅਥਰੂ ਸ਼ਿਕੰਜ।।
ਕਿ ਮਾਰੇ ਬ ਪੇਚਦ ਜ਼ਿ ਸਉਦਾਇ ਗੰਜ।।੧੨੨।।

ਹਰ ਦੋ = ਦੋਹਾਂ। ਜ਼ਦ = ਮਾਰਿਆ। ਅਥਰੂ = ਭਰਵੱਟਿਆਂ। ਮਾਰੇ = ਸੱਪ। ਬਪੇਚਦ = ਵਲ ਖਾਂਦਾ। ਸਉਦਾਇ = ਗਮ। ਗੰਜ = ਖਜ਼ਾਨਾ।

ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ, ਉਸ ਤੀਰ ਦੇ ਲਗਣ ਨਾਲ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੜਫਿਆ ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ ਖਜ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆਂ ਤੜਫਦਾ ਹੈ।।੧੨੨।।

ਚਹਾਰਮ ਬਿਜ਼ਦ ਤੀਰ ਖਬਰਸ਼ ਨਿਯਾਫ਼ਤ।।
ਕਿ ਭਰਮਸ਼ ਬ ਬਰਖਾਸਤ ਧਰਮਸ਼ ਨ ਤਾਫ਼ਤ।।੧੨੩।।

ਚਹਾਰਮ = ਚੌਥਾ। ਬਿਜ਼ਦ = ਮਾਰਿਆ। ਖਬਰਸ਼ = ਸੁਰਤ, ਹੋਸ਼। ਨਿਯਾਫਤ = ਨਾ ਆਈ। ਭਰਮਸ਼ = ਭੁਲੇਖਾ। ਬਰਖਾਸਤ = ਉਠ ਗਿਆ। ਧਰਮਸ = ਪ੍ਰਣ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੌਥਾ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਨਾ ਰਹੀ ਅਤੇ ਉਹ ਬੇਸੁਰਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣ ਦੀ ਯਾਦ ਵੀ ਨਾ ਰਹੀ।।੧੨੩।।

ਬਿਜ਼ਦ ਚੂੰ ਚੁਅਮ ਕੈਬਰੇ ਨਾਜ਼ਨੀਂ॥
ਬਖੁਰਦੰਦ ਸ਼ਹਿਰਗ ਬਿਅਫਤਦ ਜ਼ਿਮੀਂ॥੧੨੪॥

ਬਖੁਰਦੰਦ = ਲੱਗਾ। ਬਿਅਫਤਦ = ਡਿੱਗ ਪਿਆ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਚੌਥਾ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਦੀ ਸ਼ਾਹ ਰਗ ਤੇ ਲੱਗਾ ਤੇ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ॥੧੨੪॥

ਬਿ ਦਾਨਿਸਤ ਕਿ ਈਂ ਮਰਦ ਪਯਮੁਰਦਹ ਗਸ਼ਤ॥
ਬਿਅਫਤਾਦ ਬੂਮ ਹਮ ਚੁਨੀ ਸ਼ੇਰ ਮਸਤ॥੧੨੫॥

ਦਾਨਿਸਤ = ਜਾਣ ਲਿਆ। ਪਯਮੁਰਦਹ = ਅੱਧ ਮੋਇਆ। ਬੂਮ = ਧਰਤੀ। ਹਮ ਚੁਨੀ = ਵਰਗਾ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪੁਰਸ਼ ਅਧਮੋਇਆ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਸਤ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ॥੧੨੫॥

ਕਿ ਅਜ ਰਥ ਬਿਯਾਮਦ ਬਰਾਮਦ ਜ਼ਿਮੀਂ॥
ਖਰਾਮੀਦਹ ਸ਼ੁਦ ਪੈ ਕਰੇ ਨਾਜ਼ਨੀਂ॥੧੨੬॥

ਬਿਯਾਮਦ = ਆਈ। ਬਰਾਮਦ = ਬਾਹਰ। ਖਰਾਮੀਦਹ ਸ਼ੁਦ = ਚਲ ਪਈ। ਪੈਕਰੇ = ਪੁਤਲੀ।

ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੇਸੁਰਤ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਕੋਮਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਰੱਥ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਈ ਤੇ ਪੁਤਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਤੁਰ ਕੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈ॥੧੨੬॥

ਬ ਯਕ ਦਸਤ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਯਕ ਪਜਾਲਹ ਆਬ॥
ਬਨਿਜ਼ਦੇ ਸ਼ਹਿ ਆਮਦ ਚੁ ਪਰਰਾ ਉਕਾਬ॥੧੨੭॥

ਦਸਤ = ਹੱਥ। ਬਰਦਾਸ਼ਤ = ਚੁਕਿਆ। ਆਬ = ਪਾਣੀ। ਬਨਿਜ਼ਦੇ = ਨੇੜੇ। ਪਰਰਾ = ਇਕ ਉੱਡਣ ਵਾਲਾ ਪੰਛੀ (ਉਕਾਬ)।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਇਕ ਪਿਆਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਕਾਬ ਵਾਂਗੂੰ ਉੱਡਕੇ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਈ॥੧੨੭॥

ਬਿਗੋਯਦ ਕਿ ਏ ਸ਼ਾਹਿ ਆਜ਼ਾਦ ਮਰਦ॥
ਚਿਰਾ ਖ਼ੁਫ਼ਤਹ ਹਸਤੀ ਤੁ ਦਰ ਖ਼ੂਨਿ ਗਰਦ॥੧੨੮॥

ਬਿਗੋਯਦ = ਕਿਹਾ। ਆਜ਼ਾਦ = ਨਿਆਰੇ। ਚਿਰਾ = ਕਿਉਂ। ਖੁਫਤਹ = ਸੁੱਤਾ। ਗਰਦ = ਘੱਟਾ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਐ ਅਲੌਕਿਕ ਸੂਰਬੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ !

ਤੂੰ ਇਸ ਖੂਨ ਦੇ ਘੱਟੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ"?॥੧੨੮॥

ਹੁਮਾਂ ਜਾਨ ਜਾਨੀ ਤੁਅਮ ਨੌ ਜਵਾਂ॥
ਬਦੀਦਨ ਤੁਰਾ ਆਮਦਮ ਈਂ ਜ਼ਮਾਂ॥੧੨੯॥

ਹੁਮਾਂ = ਉਹੋ ਹੀ। ਜਾਨ ਜਾਨੀ = ਜਾਨ ਤੋਂ ਪਿਆਰੀ। ਤੁਅਮ = ਤੇਰੀ ਹਾਂ। ਦੀਦਨ = ਦੀਦਾਰ ਵਾਸਤੇ।

ਹੇ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਨੌਜਵਾਨ, ਮੈਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਈ ਹਾਂ॥੧੨੯॥

ਬਿਗੋਯਦ ਕਿ ਏ ਬਾਨੂਏ ਨੇਕ ਬਖਤ॥
ਚਿਰਾ ਤੋ ਬਯਾਮਦ ਦਰੀਂ ਜਾਇ ਸਖਤ॥੧੩੦॥

ਬਾਨੂਏ ਨੇਕ ਬਖਤ = ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ। ਚਿਰਾ = ਕਿਉਂ। ਬਯਾਮਦ = ਆਈ ਹੈਂ। ਜਾਇ ਸਖਤ = ਕਠਨ ਜਗ੍ਹਾ, ਭਿਆਨਕ ਜਗ੍ਹਾ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਐ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ! ਤੂੰ ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕਿਉਂ ਆਈ ਹੈਂ"॥੧੩੦॥

ਅਗਰ ਮੁਰਦਹ ਬਾਸ਼ੀ ਦਿਯਾਰੇਮ ਲਾਸ॥
ਵਗਰ ਜ਼ਿੰਦਹ ਹਸਤੀ ਬ ਯਜ਼ਦਾਂ ਸੁਪਾਸ॥੧੩੧॥

ਬਾਸ਼ੀ = ਹੋਵੇਂ। ਦਿਯਾਰੇਮ = ਲਿਆਵਾਂ। ਵਗਰ = ਜੇ। ਜ਼ਿੰਦਹ ਹਸਤੀ = ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ। ਯਜਦਾਂ = ਪਰਮਾਤਮਾ। ਸੁਪਾਸ = ਸ਼ੁਕਰੀਆ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਆਈ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਲਾਸ਼ ਲੈ ਆਵਾਂ ਤੇ ਜੇ ਤੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਹੋਵੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਕਰਾਂ॥੧੩੧॥

ਅਜ਼ਾਂ ਗੁਫਤਨੀਹਾਂ ਖੁਸ਼ ਆਮਦ ਸੁਖ਼ਨ॥
ਬਿਗੋਯਦ ਕਿ ਏ ਨਾਜ਼ਨੀਂ ਸੀਮ ਤਨ॥੧੩੨॥

ਅਜ਼ਾਂ = ਇਸ। ਗੁਫਤਨੀਹਾਂ = ਬਚਨ। ਖੁਸ਼ ਆਮਦ = ਚੰਗੇ ਲੱਗੇ। ਬਿਗੋਯਦ = ਕਿਹਾ। ਸੀਮ = ਚਾਂਦੀ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਲੱਗੇ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਚਾਂਦੀ ਵਰਗੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਕੋਮਲ ਇਸਤਰੀ!॥੧੩੨॥

ਹਰਾਂਕਸ ਕਿ ਖਾਹੀ ਬਿਗੋ ਮਨ ਦਿਹਮ॥
ਕਿ ਏ ਸ਼ੇਰ ਦਿਲ ਮਨ ਗੁਲਾਮੇ ਤੁਅਮ॥੧੩੩॥

ਹਰਾਂਕਸ ਕਿ = ਜੋ ਕਝ। ਖ਼ਾਹੀ = ਇੱਛਾ। ਬਿਗੋ = ਕਹੁ। ਮਨ = ਮੈਂ। ਦਿਹਮ = ਦੇਵਾਂ। ਗੁਲਾਮੇ = ਦਾਸ। ਤੁਅਮ = ਤੇਰਾ।

ਜੋ ਤੂੰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈਂ, ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ। ਤਾਕਿ ਉਹ ਕੁਝ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੇਵਾਂ। ਹੇ ਸ਼ੇਰ ਦਿਲ ਇਸਤਰੀ ! ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ।।੧੩੩।।

ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਬਾਸੀ ਤੁ ਏ ਕਾਰ ਸਖਤ।।
ਕਿ ਮਾਰਾ ਬ ਯਕ ਰਾਰ ਕੁਨ ਨੇਕ ਬਖਤ।।੧੩੪।।

ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ = ਪਤੀ। ਬਾਸ਼ੀ = ਹੋਵੇ। ਕਾਰ ਸਖਤ = ਕਠਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਮਾਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਕੁਨ = ਕਰ। ਨੇਕ ਬਖਤ = ਸੁਭਾਗੀ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੇ ਜੁੱਧ ਰੂਪੀ ਕਠਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ! ਤੁਸੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਬਣਾ ਕੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਕਰੋ।।੧੩੨।।

ਬਿਜ਼ਦ ਪੁਸ਼ਤ ਪਾਓ ਕੁਸ਼ਾਦਸ਼ ਬ ਚਸ਼ਮ।।
ਹਮਹ ਰਵਸ਼ ਸ਼ਾਹਾਨ ਪੇਸ਼ੀਨ ਰਸ਼ਮ।।੧੩੫।।

ਬਿਜ਼ਦ = ਮਰਿਆ। ਕੁਸ਼ਾਦਸ਼ = ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ। ਬ ਚਸ਼ਮ = ਅੱਖਾਂ। ਰਵਸ਼ = ਮਰਯਾਦਾ। ਪੇਸ਼ੀਨ = ਪੁਰਾਤਨ। ਰਸਮ = ਰੀਤੀ।

ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਪਛਤਾਵੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਮਾਰੇ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਪੁਰਾਤਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਵਾਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਕੀਤੀ।।੧੩੫।।

ਬਿਅਫ਼ਤਾਦ ਬਰ ਰਥ ਬਿਆਵੁਰਦ ਜਾਂ।।
ਬਿਜ਼ਦ ਨਓਬਤਸ਼ ਸ਼ਾਹਿ ਸ਼ਾਹੇ ਜ਼ਮਾਂ।।੧੩੬।।

ਬਿਅਫ਼ਤਾਦ = ਪੈ ਗਿਆ। ਬਰ ਰਥ = ਰੱਥ ਉਪਰ। ਬਿਆਵੁਰਦ = ਲੈ ਆਈ। ਬਿਜ਼ਦ = ਵਜਾਇਆ। ਨਓਬਤਸ਼ = ਨਗਾਰਾ। ਜ਼ਮਾਂ = ਸੰਸਾਰ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰੱਥ ਉਤੇ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਈ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਏ।।੧੩੬।।

ਬਹੋਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਦੋ ਚਸ਼ਮਸ਼ ਕੁਸ਼ਾਦ।।
ਬਿਗੋਯਦ ਕਿਰਾ ਜਾਇ ਮਾਰਾ ਨਿਹਾਦ।।੧੩੭।।

ਚਸ਼ਮਸ਼ = ਅੱਖਾਂ। ਕੁਸ਼ਾਦ = ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ। ਬਿਗੋਯਦ = ਕਿਹਾ। ਕਿਰਾ ਜਾਇ = ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ। ਮਾਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਨਿਹਾਦ = ਰਖਿਆ।

ਵਾਜਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਨੂੰ ਕਿਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਲਿਆਕੇ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ"॥੧੩੭॥

ਬਿਗੋਯਦ ਤੁਰਾ ਜਫਰ ਜੰਗ ਯਾਫ਼ਤਮ॥
ਬ ਕਾਰੇ ਸ਼ੁਮਾ ਕਤ ਖ਼ੁਦਾ ਯਾਫ਼ਤਮ॥੧੩੮॥

ਬਿਗੋਯਦ = ਕਿਹਾ। ਤੁਰਾ = ਤੁਹਾਨੂੰ। ਜਫਰ = ਜਿੱਤ ਕੇ। ਯਾਫਤਮ = ਮੈਂ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਸ਼ੁਮਾ = ਤੁਹਾਨੂੰ।

ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਕੇ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਜੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ॥੧੩੮॥

ਪਸ਼ੇਮਾਂ ਸ਼ਵਦ ਸੁਖ਼ਨ ਗੁਫ਼ਤਨ ਫਜ਼ੂਲ॥
ਹਰਾਂਕਸ ਚੁ ਗੋਈ ਕਿ ਬਰ ਮਨ ਕਬੂਲ॥੧੩੯॥

ਪਸ਼ੇਮਾਂ = ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ। ਸੁਖ਼ਨ = ਹੋਇਆ। ਗੁਫਤਨ = ਕਹਿਣ। ਹਰਾਂਕਸ = ਜੋ ਕੁਝ। ਕਬੂਲ = ਪਰਵਾਨ।

ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਬਿਅਰਥ ਕਹੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਬੜਾ ਪਸ਼ੇਮਾਨ (ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ) ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ (ਹੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ!) ਤੂੰ ਜੋ ਕੁਛ ਕਹੇਂ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ॥੧੩੯॥

ਇਸ ਹਿਕਾਇਤ ਰਾਹੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ:-

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਦੇਖ, ਇਕ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਣ ਨੂੰ ਕਿਸ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਨਿਬਾਹਿਆ ਹੈ। ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਬਨਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਤੇ ਆਪਣਾ ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਆਪਣਾ ਬਚਨ ਹਾਰ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪਸ਼ੇਮਾਨ ਹੋਇਆ। ਸੱਚੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਇਹੋ ਲੱਛਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਵਾਂਗੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਿਆ ਹੈਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗੂੰ ਬਚਨ ਹਾਰਨ ਤੇ ਕਦੇ ਪਸ਼ੇਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈਂ। ਸੋ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਗੁਣ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਝੂਠਾ ਦੀਨਦਾਰ ਤੇ ਖੁਦਾ ਪ੍ਰਸਤ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈਂ।

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਇਸ ਹਿਕਾਇਤ ਰਾਹੀਂ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਗੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਲੈਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਯਾ ਜਾਮਿ ਫੇਰੋਜ਼ਹ ਫਾਮ॥
ਕਿ ਮਾਰਾ ਬਕਾਰ ਅਸਤ ਰੋਜ਼ੇ ਤਮਾਮ॥੧੪੦॥

ਜਾਮਿ = ਪਿਆਲਾ। ਫੈਰੋਜ਼ਹ = ਹਰਾ। ਫ਼ਾਮ = ਰੰਗਤ। ਮਾਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਬਕਾਰ ਅਸਤ = ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰੋਜ਼ੇ ਤਮਾਮ = ਸਭ ਦਿਨਾਂ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼ੋ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੧੪੦॥

ਤੂ ਮਾਰਾ ਬਿਦਿਹ ਤਾ ਸ਼ਵਮ ਤਾਜ਼ਹ ਦਿਲ॥
ਕਿ ਗੌਹਰ ਬਿਆਰੇਮ ਆਲੂਦਹ ਗਿਲ॥੧੪੧॥੪॥

ਤੂ = ਤੂੰ। ਮਾਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਸ਼ਵਮ = ਹੋਵੇਗਾ। ਤਾਜ਼ਹ ਦਿਲ = ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ। ਗੌਹਰ = ਮੋਤੀ। ਬਿਆਰੇਮ = ਲਿਆਵਾਂ। ਆਲੂਦਹ = ਗੰਦਾ। ਗਿਲ = ਚਿੱਕੜ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼ੋ, ਤਾਂਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਚਿੱਕੜ (ਵਿਕਾਰਾਂ) ਨਾਲ ਗੰਦੇ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਆਤਮਾ ਰੂਪੀ ਮੋਤੀ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਿਆਵਾਂ॥੧੪੧॥੪॥

ਹਿਕਾਯਤ ਚੌਥੀ ਸਮਾਪਤ

✡ ✡ ✡ ✡ ✡ ✡

ਹਿਕਾਯਤ ਪੰਜਵੀਂ

੧ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

ਤੁਈ ਰਹਿਨੁਮਾਓ ਤੁਈ ਦਿਲ ਕੁਸ਼ਾਇ॥
ਤੁਈ ਦਸਤਗੀਰ ਅੰਦਰ ਹਰ ਦੋ ਸਰਾਇ॥੧॥

ਤੁਈ = ਤੂੰ ਹੀ। ਕੁਸ਼ਾਇ = ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲਾ। ਦਸਤਗੀਰ = ਹੱਥ ਫੜਨ ਵਾਲਾ। ਹਰ ਦੋ ਸਰਾਇ = ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਮਨ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਹੱਥ ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ॥੧॥

ਤੁਈ ਰਾਜ਼ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੋ ਦਸਤਗੀਰ॥
ਕਰੀਮੇ ਖ਼ਤਾ ਬਖਸ਼ ਦਾਨਿਸ਼ ਪਜ਼ੀਰ॥੨॥

ਕਰੀਮੋ = ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ। ਖਤਾ ਬਖਸ਼ = ਭੁੱਲਾਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ। ਦਾਨਿਸ਼ ਪਜ਼ੀਰ = ਅੰਤਰਜਾਮੀ।

ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਤੂੰ ਰਾਜ਼ਕ ਹੈਂ, ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ, ਭੁੱਲਾਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈਂ॥੨॥

ਹਿਕਾਯਤ ਸ਼ੁਨੀਦਮ ਯਕੇ ਕਾਜ਼ੀਅਸ਼॥
ਕਿ ਬਰਤਰ ਨ ਦੀਦਮ ਕਜ਼ੋ ਦੀਗਰਸ਼॥੩॥

ਹਿਕਾਯਤ = ਕਹਾਣੀ। ਸ਼ੁਨੀਦਮ = ਸੁਣੀ ਹੈ। ਯਕੇ = ਇਕ। ਕਾਜ਼ੀਅਸ = ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ। ਬਰਤਰ = ਚੰਗਾ। ਕਜ਼ੋ = ਉਸ। ਦੀਗਰਸ਼ = ਦੂਜਾ।

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਮੈਂ ਇਕ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਚੰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ॥੩॥

ਯਕੇ ਖ਼ਾਨਹ ਓ ਬਾਨੂਏ ਨੌ ਜਵਾਂ॥
ਕਿ ਕੁਰਬਾਂ ਸ਼ਵਦ ਹਰ ਕਸੇ ਨਾਜ਼ ਦਾਂ॥੪॥

ਖਾਨਹ = ਘਰ। ਬਨੂਏ = ਇਸਤ੍ਰੀ। ਨੌ ਜਵਾਂ = ਜਵਾਨ। ਕੁਰਬਾਂ = ਕੁਰਬਾਨ। ਸ਼ਵਦ = ਹੁੰਦਾ। ਹਰ ਕਸੇ = ਹਰ ਇਕ। ਨਾਜ਼ ਦਾਂ = ਨਖਰੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।

ਉਸ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਰ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਕੁਰਬਾਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ॥੪॥

ਭਾਵ-ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਹਾਵ ਭਾਵ ਵੇਖਕੇ ਹਰ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥

ਕਿ ਸੋਸਨ ਸਰੇ ਰਾ ਫਰੋ ਮੇਜ਼ਦਹ॥
ਗੁਲੇ ਲਾਲਹ ਰਾ ਦਾਗ ਬਰ ਦਿਲ ਸ਼ੁਦਹ॥੫॥

ਸੋਸਨ = ਲਿੱਲੀ ਦਾ ਫੁੱਲ, ਇਹ ਫੁੱਲ ਕਈ ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਚਿੱਟਾ, ਪੀਲਾ ਅਤੇ ਨੀਲਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ। ਸਰੇ = ਸਿਰ। ਫਰੋ = ਹੇਠਾਂ। ਮੇਜ਼ਦਹ = ਸੁਟਦਾ। ਗੁਲੇ ਲਾਲਹ = ਪੋਸਤ ਦਾ ਫੁਲ। ਦਾਗ = ਧੱਬਾ। ਬਰ = ਵਿਚ।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਲਿੱਲੀ ਦਾ ਫੁੱਲ ਵੀ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਹੇਠਾਂ ਸੁਟ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਪੋਸਤ ਦੇ ਫੁਲ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵੀ ਧੱਬਾ ਜਾਂ ਦਾਗ਼ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਭਾਵ ਉਹ ਵੀ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੁੱਛ ਸਮਝਦਾ ਸੀ॥੫॥

ਕਜ਼ਾਂ ਸੂਰਤੇ ਮਾਹਿ ਰਾ ਬੀਮ ਸ਼ੁਦ॥
ਰਸ਼ਕ ਸ਼ੋਖਤਹ ਅਜ਼ ਮਿਯਾਂ ਸੁੰਬਲ ਸ਼ਵਦ॥੬॥

ਕਜ਼ਾਂ = ਉਸ। ਮਾਹਿ = ਚੰਦਰਮਾਂ। ' ਬੀਮ = ਡਰ। ਸ਼ੁਦ = ਹੋਇਆ। ਰਸ਼ਕ = ਈਰਖਾ। ਸ਼ੋਖਤਹ = ਸੜ ਕੇ। ਨੀਮ = ਅੱਧਾ।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਡਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਅੱਧਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਗੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵੀ ਮੱਧਮ ਪੈ ਗਈ।।੬।।

ਬਕਾਰ ਅਜ਼ ਸੂਏ ਖਾਨਹ ਬੇਰੂੰ ਰਵਦ।।
ਬਦੋਸ਼ੇ ਜ਼ੁਲਫ ਸ਼ੋਰ ਸੁੰਬਲ ਸ਼ਵਦ।।੭।।

ਬਕਾਰ = ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ। ਸੂਏ = ਤਰਫ। ਬੇਰੂੰ = ਬਹਾਰ। ਰਵਦ = ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਬਦੋਸ਼ੇ = ਮੋਢਿਆਂ। ਸ਼ੋਰ = ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ। ਸੁੰਬਲ = ਇਸ਼ਕ ਪੇਚਾ।

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਆਪਣੇ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਲਮਕਦੀਆਂ ਜ਼ੁਲਫਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ਼ਕ ਪੇਚੇ ਦੀ ਵੇਲ ਵੀ ਵੇਖ ਕੇ ਤੜਫ ਉੱਠਦੀ ਸੀ।।੭।।

ਗਰ ਆਬੇ ਬ ਦਰੀਯਾ ਬਸ਼ੋਯਦ ਰੁਖਸ਼।।
ਹਮਹ ਖਾਰ ਮਾਹੀ ਸ਼ਵਦ ਗੁਲ ਰੁਖ਼ਸ਼।।੮।।

ਗਰ = ਜੇ। ਆਬੇ = ਪਾਣੀ। ਬਸ਼ੋਯਦ = ਧੋਂਦੀ। ਰੁਖਸ = ਮੂੰਹ। ਖਾਰ = ਕੰਡੇ। ਮਾਹੀ = ਮੱਛੀਆਂ। ਗੁਲ = ਫੁਲ। ਰੁਖਸ਼ = ਰੂਪ।

ਜੇਕਰ ਉਹ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਧੋਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਕੰਡੇ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਰਗੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।।੮।।

ਬਖ਼ਮ ਓ ਫ਼ਿਤਾਦਹ ਹੁਮਾ ਸਾਯਹ ਆਬ।।
ਜ਼ਿ ਮਸਤੀ ਸ਼ੁਦਹ ਨਾਮ ਨਰਗਸ ਸ਼ਰਾਬ।।੯।।

ਬਖਮ = ਘੜਾ। ਫਿਤਾਦਹ = ਪੈ ਗਿਆ। ਸਾਯਹ = ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ। ਮਸਤੀ = ਅਮਲ।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਜਿਸ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘੜੇ ਤੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਨਸ਼ੀਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਨਰਗਸੀ ਸ਼ਰਾਬ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੯।।

ਬਦੀਦਸ਼ ਯਕੇ ਰਾਜਹੇ ਨੌ ਜਵਾਂ।।
ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ ਅਸਤੁ ਜ਼ਾਹਰ ਜਹਾਂ।।੧੦।।

ਬਦੀਦਸ਼ = ਵੇਖਿਆ। ਯਕੇ = ਇਕ। ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ = ਸੁੰਦਰ। ਜ਼ਾਹਰ ਜਹਾਂ = ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ

ਮਸ਼ਹੂਰ।

ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਕਰਕੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ।।੧੦।।

ਬਗੁਫਤਹ ਕਿ ਏ ਰਾਜਹੇ ਨੇਕ ਬਖ਼ਤ।।
ਤੁ ਮਾਰਾ ਬਿਦਿਹ ਜਾਇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਤਖ਼ਤ।।੧੧।।

ਬਗੁਫਤਹ = ਕਿਹਾ। ਨੇਕ ਬਖ਼ਤ = ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ। ਮਾਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਜਾਇ = ਜਗ੍ਹਾ। ਨਜ਼ਦੀਕ = ਨੇੜੇ।

ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਖਤ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠਣ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਹ, ਭਾਵ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੇਗਮ ਬਣਾ ਲਵੇ।।੧੧।।

ਨਖੁਸਤੀਂ ਸਰੇ ਕਾਜ਼ੀ ਆਵਰ ਤੁਰਾਸਤ।।
ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ ਕਿ ਈਂ ਖ਼ਾਨਹ ਮਾ ਅਜ਼ ਤੁਰਾਸਤ।।੧੨।।

ਨਖੁਸਤੀਂ = ਪਹਿਲਾ। ਆਵਰ = ਲਿਆ। ਤਰਾਸਤ = ਕਟ ਕੇ। ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ = ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਈਂ = ਇਹ। ਖਾਨਹ ਮਾ = ਮੇਰਾ ਘਰ। ਤੁਰਾਸਤ = ਤੇਰਾ।

ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਅਗੋਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਕਾਜ਼ੀ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਲਿਆ, ਫਿਰ ਇਹ ਮੇਰਾ ਘਰ ਤੇਰਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।।੧੨।।

ਸ਼ੁਨੀਦ ਈਂ ਸੁਖਨ ਰਾ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਨਿਹਾਦ।।
ਨ ਰਾਜ਼ੇ ਦਿਗਰ ਪੇਸ਼ਿ ਅਉਰਤ ਕੁਸ਼ਾਦ।।੧੩।।

ਸ਼ੁਨੀਦ = ਸੁਣਕੇ। ਸੁਖਨ = ਗੱਲ। ਨਿਹਾਦ = ਰਖਿਆ। ਰਾਜ਼ੇ = ਭੇਦ। ਦਿਗਰ ਪੇਸ਼ਿ = ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਗੇ। ਕੁਸ਼ਾਦ = ਖੋਲ੍ਹਿਆ।

ਉਸ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਖਿਆ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਭੇਦ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ।।੧੩।।

ਬਵਕਤੇ ਸ਼ੌਹਰ ਰਾ ਚੁ ਖੁਸ਼ ਖੁਫ਼ਤਹ ਦੀਦ।।
ਬਿਜ਼ਦ ਤੇਗ਼ ਖੁਦ ਦਸਤ ਸਰ ਓ ਬੁਰੀਦ।।੧੪।।

ਬਵਕਤੇ = ਸਮੇਂ ਸਿਰ। ਸ਼ੌਹਰ = ਪਤੀ। ਖੁਸ਼ ਖੁਫਤਹ = ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦ। ਦੀਦ = ਵੇਖਿਆ। ਬਿਜ਼ਦ ਤੇਗ਼ = ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ। ਖੁਦ ਦਸਤ = ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ। ਸਰ ਓ ਬੁਰੀਦ = ਸਿਰ ਵੱਢ ਲਿਆ।

ਜਦ ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਗੂੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ

ਹੱਥ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਲਿਆ॥੧੪॥

ਬੁਰੀਦਹ ਸਰ ਓਰਾਂ ਰਵਾਂ ਜਾਇ ਗਸ਼ਤ॥
ਦਰਾਂ ਜਾ ਸਬਲ ਸਿੰਘ ਕਿ ਬਿਨਸ਼ਸਤਹ ਅਸਤ॥੧੫॥

ਬੁਰੀਦਹ = ਵੱਢ ਕੇ। ਰਵਾਂ = ਰਵਾਨਾ। ਜਾਇ = ਉਸ ਟਿਕਾਣੇ। ਦਰਾਂ = ਅੰਦਰ। ਬਿਨਸ਼ਸਤਹ = ਬੈਠਾ।

ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਉਸ ਟਿਕਾਣੇ ਵਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਥੇ ਉਸ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਰਾਜਾ ਸਬਲ ਸਿੰਘ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੧੫॥

ਤੁ ਗੁਫਤੀ ਮਰਾ ਹਮ ਚੁਨੀ ਕਰਦਹਅਮ॥
ਬਪੇਸ਼ੇ ਤੁ ਈਂ ਸਰ ਮਨ ਆਵੁਰਦਹਅਮ॥੧੬॥

ਤੁ ਗੁਫਤੀ = ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਮਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਹਮ ਚੁਨੀ = ਉਹੋ ਕੁਝ। ਕਰਦਹਅਮ = ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਪੇਸ਼ੇ ਤੁ = ਤੇਰੇ ਅਗੇ। ਮਨ = ਮੈਂ। ਆਵੁਰਦਹਅਮ = ਲੈ ਆਂਦਾ।

ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ"॥੧੬॥

ਅਗਰ ਸਰ ਤਬ ਖਾਹੀ ਸਰ ਤੁਮੇ ਦਿਹਮ॥
ਬ ਜਾਨੋ ਦਿਲੇ ਬਰ ਤੋ ਆਸ਼ਿਕ ਸ਼ੁਦਮ॥੧੭॥

ਅਗਰ = ਜੇਕਰ। ਸਰ = ਸਿਰ। ਖਾਹੀ = ਚਾਹੇਂ। ਤੁਮੇ ਦਿਹਮ = ਮੈਂ ਦੇਵਾਂ। ਬ ਜਾਨੋ ਦਿਲੇ = ਦਿਲ ਜਾਨ ਨਾਲ। ਬਰ ਤੋ = ਤੇਰੇ ਉਤੇ। ਸ਼ੁਦਮ = ਹੋਈ।

(ਹੇ ਰਾਜਨ !) ਜੇ ਤੂੰ ਚਾਹੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਦਿਲ ਤੇ ਜਾਨ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਤੇ ਆਸ਼ਕ ਹੋਈ ਹਾਂ॥੧੭॥

ਕਿ ਇਮ ਸ਼ਬ ਕੁਨ ਆਂ ਅਹਦ ਤੋ ਬਸਤਈ॥
ਬ ਗ਼ਮਜ਼ਹਿ ਚਸ਼ਮ ਜਾਨ ਮਨ ਕੁਸ਼ਤਈ॥੧੮॥

ਕਿ = ਜੋ। ਇਮ ਸ਼ਬ = ਇਸ ਰਾਤ। ਕੁਨ = ਕਰ। ਅਹਦ = ਇਕਰਾਰ। ਬਸਤਈ = ਬੱਧਾ। ਗਮਜ਼ਹਿ ਚਸ਼ਮ = ਅੱਖ ਦੇ ਕਟਾਖਸ਼। ਕੁਸ਼ਤਈ = ਕੋਹੀ।

ਹੇ ਰਾਜਨ ! ਤੂੰ ਜੋ ਇਕਰਾਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਅੱਜ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ। ਤੇਰੇ ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਕਟਾਖਸ਼ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਕੋਹੀ ਗਈ ਹੈ॥੧੮॥

ਚੁ ਦੀਦਸ਼ ਸਰੇ ਰਾਜਹੇ ਨੌ ਜਵਾਂ॥
ਬ ਤਰਸੀਦ ਗੁਫਤਹ ਕਿ ਏ ਬਦ ਨਿਸ਼ਾਂ॥੧੯॥

ਚੁ = ਜਦੋਂ। ਦੀਦਸ਼ = ਵੇਖਿਆ। ਸਰੇ = ਸਿਰ। ਤਰਸੀਦ = ਡਰਿਆ। ਗੁਫਤਹ = ਕਿਹਾ। ਬਦ ਨਿਸ਼ਾਂ = ਬੁਰੇ ਲੱਛਣ।

ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਸਿਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਡਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐ ਕਲਹਿਣੀ ਔਰਤ॥੧੯॥

ਚੁਨਾ ਬਦ ਤੋ ਕਰਦੀ ਖ਼ੁਦਾ ਵੰਦ ਖੇਸ਼॥
ਕਿ ਮਾ ਰਾ ਚਿ ਯਾਰੀ ਅਜ਼ੀਂ ਕਾਰ ਬੇਸ਼॥੨੦॥

ਚੁਨਾ = ਐਸਾ। ਬਦ = ਬੁਰਾ। ਕਰਦੀ = ਕੀਤਾ। ਖੁਦਾਵੰਦ = ਖਸਮ। ਖੇਸ਼ = ਆਪਣੇ। ਕਿ = ਜੋ। ਮਾ ਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਯਾਰੀ = ਦੋਸਤੀ। ਬੇਸ਼ = ਚੰਗਾ।

"ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰੇਂਗੀ"?॥੨੦॥

ਜ਼ਿ ਤੋ ਦੋਸਤੀ ਮਨ ਬ ਬਾਜ਼ ਆਮਦਮ॥
ਜ਼ਿ ਕਰਦਹ ਤੋ ਮਨ ਦਰ ਨਿਯਾਜ਼ ਆਮਦਮ॥੨੧॥

ਤੋਂ = ਤੇਰੀ। ਮਨ = ਮੈਂ। ਬਾਜ਼ਆਮਦਮ = ਬਾਜ ਆਇਆ। ਕਰਦਮ = ਕੰਮ। ਨਿਆਜ਼ = ਕਿਰਪਾ।

ਤੇਰੀ ਦੋਸਤੀ ਤੋਂ ਮੈਂ ਬਾਜ ਆਇਆ। ਤੇਰੇ ਇਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ॥੨੧॥

ਭਾਵ-ਤੇਰੀ ਇਸ ਕਰਤੂਤ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮੈਂ ਡਰ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮੇਹਰ ਕਰ ਤੇ ਇਹ ਕਿਰਪਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੇ ਕਰ।

ਚੁਨੀ ਬਦ ਤੋ ਕਰਦੀ ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਕਾਰ॥
ਮਰਾ ਕਰਦਹ ਬਾਸ਼ੀ ਚੁਨੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ॥੨੨॥

ਚੁਨੀ = ਅਜਿਹੇ। ਬਦ = ਬੁਰਾ। ਤੋ = ਤੂੰ। ਕਾਰ = ਕੰਮ। ਮਰਾ = ਮੇਰੇ। ਬਾਸ਼ੀ = ਹੋਵੇਗਾ। ਰੋਜ਼ਗਾਰ = ਵਰਤਾਉ।

ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਬੁਰਾ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਰਤਾਉ ਕਰੇਂਗੀ॥੨੨॥

ਬਿਅੰਦਾਖਤ ਸਰ ਰਾ ਦਰੋਂ ਜਾ ਜ਼ਿ ਦਸਤ॥

ਬਰੋ ਸੀਨਹ ਓ ਸਰ ਬਿਜ਼ਦ ਹਰ ਦੁ ਦਸਤ॥੨੩॥

ਬਿਅੰਦਾਖਤ = ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਸਰ ਰਾ = ਸਿਰ ਨੂੰ। ਦਰਾਂ ਜਾ = ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ। ਦਸਤ = ਹੱਥ। ਬਰੋ = ਉਤੇ। ਸੀਨਹ = ਛਾਤੀ। ਬਿਜ਼ਦ = ਮਾਰੇ। ਹਰ ਦੁ ਦਸਤ = ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ।

ਉਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਸਿਰ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਛਾਤੀ ਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਮਾਰੇ (ਭਾਵ ਪਿੱਟਣ ਲੱਗ ਪਈ)॥੨੩॥

ਮਰਾ ਪੁਸ਼ਤ ਦਾਦੀ ਤੁਰਾ ਹਕ ਦਿਹਦ॥
ਵਜ਼ਾਂ ਰੋਜ਼ ਮਉਲਾਇ ਕਾਜ਼ੀ ਸ਼ਵਦ॥੨੪॥

ਮਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਪੁਸ਼ਤ = ਪਿੱਠ। ਦਾਦੀ = ਦਿੱਤੀ। ਤੁਰਾ = ਤੈਨੂੰ। ਹਕ = ਖੁਦਾ। ਦਿਹਦ = ਦੇਵੇਗਾ। ਵਜ਼ਾਂ ਰੋਜ਼ = ਉਸ ਦਿਨ। ਕਾਜ਼ੀ = ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਸ਼ਵਦ = ਹੋਵੇਗਾ।

ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਖੁਦਾ ਤੈਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਕਿ ਖੁਦਾ ਆਪ ਕਾਜ਼ੀ (ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਹੋਵੇਗਾ"॥੨੪॥

ਬਿਅੰਦਾਖਤ ਸਰ ਖਾਨਹ ਆਮਦ ਬੁ-ਬਾਜ਼॥
ਬਆਂ ਲਾਸ਼ ਕਾਜ਼ੀ ਬਖੁਸ਼ਪੀਦ ਦਰਾਜ਼॥੨੫॥

ਬਿਅੰਦਾਖਤ = ਸੁਟ ਕੇ। ਖਾਨਹ = ਘਰ। ਆਮਦ = ਆ ਗਈ। ਬੁ ਬਾਜ਼ = ਮੁੜ ਕੇ। ਬਿਆਂ = ਉਸ ਕੋਲ। ਬਖੁਸ਼ਪੀਦ = ਸੌਂ ਗਈ। ਦਰਾਜ਼ = ਲੰਮੀ।

ਉਸ ਨੇ ਸਿਰ ਉਥੇ ਹੀ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਮੁੜ ਕੇ ਘਰ ਆ ਗਈ। ਫਿਰ ਉਹ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਲੰਮੀ ਪੈ ਕੇ ਸੌਂ ਗਈ॥੨੫॥

ਬਿਅੰਦਾਖਤ ਬਰ ਸਰ ਜ਼ਿ ਖੁਦ ਦਸਤ ਖਾਕ॥
ਬਿਗੁਫਤਾ ਕਿ ਖੇਜ਼ੇਦ ਯਾਰਾਨਿ ਪਾਕ॥੨੬॥

ਬਿਅੰਦਾਖਤ = ਸੁਟਕੇ। ਬਰ = ਉਪਰ। ਖੁਦ ਦਸਤ = ਆਪਣੇਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ। ਖਾਕ = ਮਿੱਟੀ। ਬਿਗੁਫਤਾ = ਕਿਹਾ। ਖੇਜ਼ੇਦ = ਉਠ। ਯਾਰਾਨਿ ਪਾਕ = ਪਵਿੱਤਰ ਸਜਣੋਂ।

ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਲਈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਦੋਸਤੋ ! ਉਠੋ॥੨੬॥

ਕਿ ਬਦ ਕਾਰ ਕਰਦ ਈਂ ਕਸੇ ਸ਼ੋਰ ਬਖ਼ਤ॥
ਕਿ ਕਾਜ਼ੀ ਬਜਾਂ ਕੁਸ਼ਤ ਯਕ ਜ਼ਖਮ ਸਖ਼ਤ॥੨੭॥

ਕਿ = ਕੀ। ਬਦ ਕਾਰ = ਬੁਰਾ ਕੰਮ। ਕਰਦ = ਕੀਤਾ। ਈਂ = ਇਹ। ਕਸੇ = ਕਿਸੇ। ਸ਼ੋਰ

ਬਖਤ = ਖੋਟੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ। ਬਜਾਂ = ਜਾਨ ਤੋਂ। ਕੁਸ਼ਤ = ਮਾਰਿਆ। ਯਕ ਜ਼ਖਮ = ਇਕੋ ਵਾਰ।

ਵੇ ਲੋਕੋ ! ਕਿਸੇ ਚੰਦਰੇ ਨੇ ਇਹ ਕੀ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕੋ ਸਖਤ ਵਾਰ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੨੭॥

ਬ ਹਰ ਜਾ ਕਿ ਯਾਬੇਦ ਖ਼ੂੰਨਸ਼ ਨਿਸ਼ਾਂ॥
ਹੁਮਾ ਰਾਹ ਗੀਰੰਦ ਹਮਹ ਮਰਦੁਮਾਂ॥੨੮॥

ਹਰ ਜਾ = ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ। ਯਾਬੇਦ = ਪਿਆ। ਖ਼ੂੰਨਸ਼ ਨਿਸ਼ਾਂ = ਲਹੂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ। ਹੁਮਾ ਰਾਹ = ਉਸ ਰਸਤੇ। ਗੀਰੰਦ = ਫੜ ਲਿਆ। ਮਰਦੁਮਾਂ = ਆਦਮੀਆਂ, ਲੋਕਾਂ।

ਜਿਸ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਲਹੂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪਏ ਸਨ, ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਭਾਵ ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਦੇਖ ਕੇ ਲੋਕ ਉਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ॥੨੮॥

ਬ ਆਂ ਜਾ ਜਹਾਂ ਖਲਕ ਇਸਤਾਦਹ ਕਰਦ॥
ਬਜਾਏ ਕਿ ਸਰ ਕਾਜ਼ੀ ਅਫ਼ਤਾਦਹ ਕਰਦ॥੨੯॥

ਬ ਆਂ ਜਾ = ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ। ਖਲਕ = ਲੋਕ। ਇਸਤਾਦਹ ਕਰਦ = ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਜਾਏ = ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ। ਸਰ ਕਾਜ਼ੀ = ਕਾਜ਼ੀ ਦਾ ਸਿਰ। ਅਫ਼ਤਾਦਹ ਕਰਦ = ਸੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾ ਕੇ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਕਾਜ਼ੀ ਦਾ ਸਿਰ ਡਿੱਗਾ ਪਿਆ ਸੀ॥੨੯॥

ਬਿਦਾਨਿਸ਼ਤ ਹਮਹ ਅਉਰਤੋ ਮਰਦੁਮਾਂ॥
ਕਿ ਈਂ ਰਾ ਬਕੁਸ਼ਤ ਅਸਤ ਰਾਜਹ ਹਮਾਂ॥੩੦॥

ਬਿਦਾਨਿਸ਼ਤ = ਜਾਣ ਲਿਆ। ਹਮਹ = ਤਮਾਮ। ਈਂ ਰਾ = ਇਸ ਨੂੰ। ਬਕੁਸ਼ਤ = ਮਾਰਿਆ। ਰਾਜਹ ਹਮਾਂ = ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ।

ਸਭ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਮਰਦਾਂ ਨੇ ਇਹ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਹੀ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ॥੩੦॥

ਗਿਰਫਤੰਦ ਓ ਰਾ ਬੁ ਬਸਤੰਦ ਸਖਤ॥
ਕਿ ਜਾਏ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਿਨਸ਼ਸਤਹ ਤਖਤ॥੩੧॥

ਗਿਰਫਤੰਦ = ਫੜ ਲਿਆ। ਓ ਰਾ = ਉਸ ਨੂੰ। ਬਸਤੰਦ = ਬੰਨ ਲਿਆ। ਸਖਤ = ਕਸ ਕੇ। ਜਾਏ = ਜਗ੍ਹਾ। ਬਿਨਸ਼ਸਤਹ = ਬੈਠਾ।

ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਕਸ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ-

ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ॥੩੧॥

ਬਿਗੁਫਤੰਦ ਕਿ ਈਂ ਰਾ ਹਵਾਲਹ ਕੁਨਦ॥
ਬ ਦਿਲ ਹਰ ਚਿ ਦਾਰਦ ਸਜ਼ਾਯਸ਼ ਦਿਹਦ॥੩੨॥

ਬਿਗੁਫਤੰਦ = ਕਿਹਾ। ਈਂ ਰਾ = ਇਸ ਨੂੰ। ਹਵਾਲਹ ਕੁਨਦ = ਸਪੁਰਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਬ = ਵਿਚ। ਹਰ ਚਿ = ਜੋ ਕੁਝ। ਦਾਰਦ = ਰਖੀ। ਸਜ਼ਾਯਸ਼ ਦਿਹਦ = ਸਜ਼ਾ ਦੇਵੇ।

ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਦਾ ਦਿਲ ਜੋ ਚਾਹੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵੇ॥੩੨॥

ਬਿਫ਼ਰਮੂਦ ਜੱਲਾਦ ਰਾ ਸ਼ੋਰ ਬਖ਼ਤ॥
ਕਿ ਈਂ ਸਰ ਜੁਦਾ ਕੁਨ ਬ ਯਕ ਜ਼ਖ਼ਮਿ ਸਖਤ॥੩੩॥

ਬਿਫ਼ਰਮੂਦ = ਫੁਰਮਾਇਆ। ਰਾ = ਨੂੰ। ਸ਼ੋਰ ਬਖਤ = ਮੰਦਭਾਗੀ ਨੇ। ਜੁਦਾ = ਵਖਰਾ। ਕੁਨ = ਕਰ ਦਿਹੁ। ਜ਼ਖਮਿ ਸਖਤ = ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਵਾਰ ਨਾਲ।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜੱਲਾਦ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਮੰਦਭਾਗੇ ਦਾ ਸਿਰ ਇਕ ਸਖਤ ਵਾਰ ਨਾਲ ਵਖਰਾ ਕਰ ਦੇਹ॥੩੩॥

ਚੁ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਰਾ ਦੀਦ ਆਂ ਨਉਜਵਾਂ॥
ਬ ਲਰਜ਼ਹ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਸਰਵੇ ਗਿਰਾਂ॥੩੪॥

ਚੁ = ਜਦੋਂ। ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ = ਤਲਵਾਰ। ਰਾ = ਨੂੰ। ਦੀਦ = ਵੇਖਿਆ। ਆਂ = ਉਸ। ਲਰਜ਼ਹ = ਕੰਬਣੀ। ਦਰਾਮਦ = ਆਈ। ਚੁ = ਵਾਂਗੂ। ਸਰਵੇ ਗਿਰਾਂ = ਭਾਰੇ ਸਰੂ ਬ੍ਰਿਛ।

ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਭਾਰੇ ਸਰੂ ਬ੍ਰਿਛ ਵਾਂਗ ਕੰਬ ਗਿਆ॥੩੪॥

ਬਗੁਫ਼ਤਹ ਕਿ ਮਨ ਕਾਰ ਬਦ ਕਰਦਹਆਮ॥
ਬਕਾਰੇ ਸ਼ੁਮਾਂ ਤਉਰ ਖ਼ੁਦ ਕਰਦਹਆਮ॥੩੫॥

ਬਗੁਫ਼ਤਹ = ਕਿਹਾ। ਮਨ = ਮੈਂ। ਕਾਰ ਬਦ = ਬੁਰਾ ਕੰਮ। ਕਰਦਹਆਮ = ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਕਾਰੇ = ਕੰਮ ਵਿਚ। ਸ਼ੁਮਾਂ = ਤੇਰੀ। ਤਉਰ = ਅਨੁਸਾਰ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਵਾਹਿਦੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਇਆ॥੩੫॥

ਨਮੂਦਹ ਇਸ਼ਾਰਤ ਬਿ ਚਸ਼ਮੇ ਬਿਆਂ॥

ਕਿ ਏ ਬਾਨੂਏ ਸਰਵਰੇ ਬਾਨੂਆਂ॥੩੬॥

ਨਮੂਦਹ = ਕੀਤੀ। ਇਸ਼ਾਰਤ = ਸੈਨਤ। ਬਿਚਸ਼ਮੇ = ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ। ਬਿਆਂ = ਉਸ ਨੂੰ। ਸਰਵਰੇ = ਸਿਰਤਾਜ। ਬਾਨੂਆਂ = ਔਰਤਾਂ।

ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਅੱਖ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ (ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ) ਸੈਨਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਿਰਤਾਜ !॥੩੬॥

ਬਹੁਕਮੇ ਸ਼ੁਮਾ ਮਨ ਖਤਾ ਕਰਦਹਅਮ॥
ਕਿ ਕਾਰ ਈਂ ਬ ਬੇਮਸਲਹਤ ਕਰਦਹਅਮ॥੩੭॥

ਸ਼ੁਮਾ = ਤੇਰਾ। ਮਨ = ਮੈਂ। ਖਤਾ = ਭੁੱਲ। ਕਾਰ ਈਂ = ਇਹ ਕੰਮ। ਬੇਮਸਲਹਤ = ਸਲਾਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਕੰਮ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਹੈ॥੩੭॥

ਖਲਾਸਮ ਬਿਦਿਹ ਅਹਿਦੇ ਕਰਦਮ ਕਬੂਲ॥
ਕਿ ਅਹਿਦੇ ਖੁਦਾ ਅਸਤ ਕਸਮੇ ਰਸੂਲ॥ ੩੮॥

ਖਲਾਸਮ = ਛੁਟਕਾਰਾ। ਬਿਦਿਹ = ਦੇਹ। ਅਹਿਦੇ = ਬਚਨ। ਕਬੂਲ = ਪ੍ਰਵਾਨ। ਅਹਿਦੇ = ਸੌਂਹ। ਰਸੂਲ = ਮੁਹੰਮਦ।

ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਲਾਦਾਂ ਪਾਸੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿਵਾ, ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਗੱਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਖੁਦਾ ਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਸੌਂਹ ਹੈ॥੩੮॥

ਗੁਨਹ ਬਖਸ਼ ਤੋ ਮਨ ਖਤਾ ਕਰਦਹਅਮ॥
ਕਿ ਏ ਜਿਗਰ ਜਾਂ ਮਨ ਗੁਲਾਮੇ ਤੁਅਮ॥੩੯॥

ਖਤਾ = ਭੁਲ। ਏ ਜਿਗਰ ਜਾਂ = ਐ ਜਾਨ ਤੋਂ ਪਿਆਰੀ ! ਤੁਅਮ = ਤੇਰਾ।

ਮੈਂ ਗੁਨਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ ਦੇਹ। ਐ ਜਾਨ ਤੋਂ ਪਿਆਰੀ ! ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ॥੩੯॥

ਬ ਗੁਫਤਹ ਗਰ ਈਂ ਰਾਜਹ ਪਾਂ ਸਦ ਕੁਸ਼ਮ॥
ਨ ਕਾਜ਼ੀ ਮਰਾ ਜ਼ਿੰਦਹ ਦਸਤ ਆਮਦਮ॥੪੦॥

ਗੁਫਤਹ = ਕਿਹਾ। ਪਾਂ ਸਦ = ਪੰਜ ਸੌ। ਕੁਸ਼ਮ = ਮਾਰ ਦੇਵਾਂ। ਮਰਾ = ਮੇਰਾ। ਦਸਤ = ਹੱਥ। ਆਮਦਮ = ਆਉਣਾ।

****

ਰਾਜੇ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪੰਜ ਸੌ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿਆਂ ਤਦ ਵੀ ਮੇਰਾ ਕਾਜ਼ੀ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ।।੪੦।।

ਕਿ ਓ ਕੁਸ਼ਤਹ ਗਸਤਹ ਚਰਾ ਈਂ ਕੁਸ਼ਮ।।
ਕਿ ਖ਼ੂਨੇ ਅਜ਼ੀਂ ਬਰ ਸਰੇ ਖ਼ੁਦ ਕੁਨਮ।।੪੧।।

ਕਿ = ਜਦ। ਕੁਸ਼ਤਹ = ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਚਰਾ = ਕਿਉਂ। ਈਂ = ਇਸ ਨੂੰ। ਕੁਸ਼ਮ = ਮਰਾਂ। ਕੁਨਮ = ਕਰ ਲਵਾਂ।

ਉਹ ਕਾਜ਼ੀ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰਾਂ ? ਇਸ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕਿਉਂ ਲਵਾਂ ?।।੪੧।।

ਚਿ ਖ਼ੁਸ਼ਤਰ ਕਿ ਈਂਰਾ ਖ਼ਲਾਸੀ ਦਿਹਮ।।
ਵ ਮਨ ਹਜ਼ਰਤੇ ਕਾਬਹ ਅੱਲਹ ਰਵਮ।।੪੨।।

ਖ਼ੁਸ਼ਤਰ = ਚੰਗੀ ਗੱਲ। ਈਂ ਰਾ = ਇਸ ਨੂੰ। ਖ਼ਲਾਸੀ = ਛੁਟਕਾਰਾ। ਮਨ = ਮੈਂ। ਰਵਮ = ਰਵਾਨਾ।

ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਤੇ ਆਪ ਅੱਲਾ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਘਰ ਕਾਬੇ ਵਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂ।।੪੨।।

ਬਿਗੁਫ਼ਤ ਈਂ ਸੁਖ਼ਨ ਰਾਵ ਕਰਦਸ਼ ਖਲਾਸ।।
ਬ ਖਾਨਹ ਖ਼ੁਦ ਆਮਦ ਜਮੈ ਕਰਦ ਖਾਸ।।੪੩।।

ਬਿਗੁਫਤ = ਕਿਹਾ। ਈਂ = ਇਸ। ਸੁਖ਼ਨ = ਬਚਨ। ਰਾਵ = ਰਾਜਾ। ਬਖਾਨਹ = ਘਰ ਵਿਚ। ਜਮੈ ਕਰਦ ਖਾਸ = ਚੰਗੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆ ਗਈ ਤੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਪਦਾਰਥ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ।।੪੩।।

ਬੁ ਬਸਤੰਦ ਬਾਰੋ ਤਯਾਰੀ ਕੁਨਦ।।
ਕਿ ਏਜ਼ਦ ਮਰਾ ਕਾਮਗਾਰੀ ਦਿਹਦ।।੪੪।।

ਬਸਤੰਦ = ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ। ਬਾਰੋ = ਭਾਰ। ਏਜ਼ਦ = ਪਰਮਾਤਮਾ। ਮਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਕਾਮਗਾਰੀ = ਮਨ ਦੀ ਕਾਮਨਾ। ਦਿਹਦ = ਦੇਵੇ।

ਉਸ ਨੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈਆਂ ਤੇ ਤੁਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਹ ਚਿਤਵਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਰੀ ਮਨੋਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰੇ।।੪੪।।

ਦਰੇਗ ਅਜ਼ ਕਬਾਇਲ ਜੁਦਾ ਮੇ ਸ਼ਵਮ॥
ਅਗਰ ਜ਼ਿੰਦਹ ਬਾਸ਼ਮ ਬ ਬਾਜ਼ ਆਮਦਮ॥੪੫॥

ਦਰੇਗ = ਅਫਸੋਸ। ਕਬਾਇਲ = ਕਬੀਲਾ। ਜੁਦਾ = ਵਖਰਾ। ਮੇ = ਮੈਂ। ਸ਼ਵਮ = ਹੋਣਾ। ਅਗਰ = ਜੇ। ਜ਼ਿੰਦਹ ਬਾਸ਼ਮ = ਜੀਉਂਦੀ ਰਹੀ। ਬਾਜ਼ = ਮੁੜਕੇ।

ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਬੀਲੇ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਪਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜੇ ਮੈਂ ਜੀਉਂਦੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਆਵਾਂਗੀ॥੪੫॥

ਮਤਾਏ ਨਕਦ ਜਿਨਸ ਰਾ ਬਾਰ ਬਸਤ॥
ਰਵਾਨਹ ਸੂਏ ਕਾਬਹ ਤਅੱਲਹ ਸ਼ੁਦ ਅਸਤ॥੪੬॥

ਮਤਾਏ–ਗਹਿਣੇ ਆਦਿ ਪੂੰਜੀ। ਨਕਦ = ਰੁਪਏ, ਚਾਂਦੀ, ਸੋਨਾ। ਜਿਨਸ = ਚੀਜ਼ਾਂ। ਸੂਏ = ਵਲ।

ਉਸ ਨੇ ਗਹਿਣੇ, ਰੁਪਏ, ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ ਤੇ ਚੰਗੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈਆਂ ਤੇ ਅੱਲਾ ਦੇ ਘਰ ਕਾਬੇ ਵਲ ਤੁਰ ਪਈ॥੪੬॥

ਚੁ ਬੇਰੂੰ ਬਰਾਮਦ ਦੁ ਸੇ ਮੰਜ਼ਲਸ਼॥
ਬਯਾਦ ਆਮਦਹ ਖ਼ਾਨਹ ਜਾ ਦੋਸਤਸ਼॥੪੭॥

ਚੁ = ਜਦ। ਬੇਰੂੰ = ਬਾਹਰ। ਬਰਾਮਦ = ਬਾਹਰ, ਆਈ। ਦੁ ਸੇ = ਦੋ ਤਿੰਨ। ਮੰਜ਼ਲਸ਼ = ਪੜਾਅ। ਬਯਾਦ = ਚੇਤਾ। ਖ਼ਾਨਹ = ਘਰ। ਦੋਸਤਸ਼ = ਮਿੱਤਰ।

ਜਦੋਂ ਉਹ ਦੋ ਤਿੰਨ ਪੜਾਅ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਯਾਦ ਆਈ॥੪੭॥

ਬੁਬਾਜ਼ ਆਮਦਹ ਨੀਮ ਸ਼ਬ ਖ਼ਾਨਹ ਆਂ॥
ਚਿ ਨਿਆਮਤ ਅਜ਼ੀਮੋ ਚਿ ਦੌਲਤ ਗਿਰਾਂ॥੪੮॥

ਬਾਜ਼ਆਮਦਹ = ਪਿਛੇ ਮੁੜ ਆਈ। ਨੀਮਸ਼ਬ = ਅੱਧੀ ਰਾਤ। ਆਂ = ਉਸ। ਨਿਆਮਤ = ਸੁਗਾਤਾਂ। ਦੌਲਤ = ਧਨ। ਗਿਰਾਂ = ਭਾਰੀ।

ਉਹ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਉਸ ਮਿੱਤਰ ਰਾਜੇ ਦੇ) ਘਰ ਵਲ ਮੁੜ ਆਈ। ਬੜੀਆਂ ਸੁਗਾਤਾਂ ਤੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਆਈ॥੪੮॥

ਬਿਦਾਨਿਸਤ ਆਲਮ ਕੁਜ਼ਾਂ ਜਾਇ ਗਸ਼ਤ॥
ਚਿ ਦਾਨਦ ਕਿ ਕਸ ਹਾਲ ਬਰ ਸਰ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ॥੪੯॥

ਬਿਦਾਨਿਸਤ = ਜਾਣਿਆ। ਆਲਮ = ਸੰਸਾਰ। ਕੁਜਾਂ ਜਾਇ = ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ। ਗਸ਼ਤ = ਚਲੀ ਗਈ। ਚਿ = ਕੀ। ਦਾਨਦ = ਜਾਣਦਾ। ਕਸ = ਕੀ। ਬਰ ਸਰ = ਸਿਰ ਤੇ। ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ = ਗੁਜ਼ਰਦਾ।

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਚਲੀ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਕੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਸ ਤੇ ਕੈਸਾ ਹਾਲ ਗੁਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਸੀ॥੪੯॥

ਇਸ ਹਿਕਾਇਤ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਖ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੇਰੇ ਬਾਬੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਕਾਜ਼ੀ ਔਰਤ ਨੇ ਨਿਕਾਹ ਸਮੇਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਗੈਰ ਮਰਦ ਦੇ ਰੂਪ ਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਯਾਰ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਸਿਰ ਲੈ ਕੇ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਬਦਕਾਰ ਔਰਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣ ਗਈ ਤੇ ਉਸ ਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਥੱਪ ਕੇ ਆਪ ਸੱਚੀ ਹੋ ਗਈ। ਅਖੀਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਸ ਯਾਰ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਕੇ ਮੱਕੇ ਜਾਣ ਦਾ ਪਖੰਡ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਘਰੋਂ ਸਭ ਦੌਲਤ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ਯਾਰ ਕੋਲ ਚਲੀ ਗਈ।

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਵੀ ਉਸ ਔਰਤ ਵਾਂਗੂੰ ਦੀਨਦਾਰ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਵੀ ਸੱਚੇ ਧਰਮ ਤੇ ਖੁਦਾ ਤੇ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ। ਤੇਰੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦਾ ਅਸਰ ਪਰਜਾ ਤੇ ਵੀ ਭੈੜਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਬਦਇਖਲਾਕ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚਾ ਦੀਨਦਾਰ ਬਣ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਸ ਖਟੇਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਏਨਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਗੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਯਾ ਪਿਯਾਲਹ ਫ਼ੇਰੋਜ਼ ਫ਼ਾਮ॥
ਕਿ ਮਾਰਾ ਬਕਾਰ ਅਸਤ ਦਰ ਵਕਤ ਤੁਆਮ॥੫੦॥

ਬਿਦਿਹ = ਦਿਓ। ਸਾਕੀਯਾ = ਹੇ ਸਾਕੀ ! ਭਾਵ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਫੇਰੋਜ਼ ਫ਼ਾਮ = ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ (ਭਾਵ ਨਾਮ)। ਮਾਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਬਕਾਰ = ਚਾਹੀਦਾ। ਦਰ ਵਕਤਿ ਤੁਆਮ = ਆਤਮਕ ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ (ਦਾਤ) ਬਖਸ਼ੋ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਆਤਮਕ ਖੁਰਾਕ ਲਈ ਲੋੜੀਦਾ ਹੈ॥੫੦॥

ਬ ਮਨ ਦਿਹ ਕਿ ਖ਼ੁਸ਼ਤਰ ਦਿਮਾਗ਼ੋ ਕੁਨਮ॥
ਕਿ ਰੌਸ਼ਨ ਤਬੈ ਚੂੰ ਚਰਾਗ਼ੋ ਕੁਨਮ॥੫੧॥੫॥

ਮਨ = ਮੈਨੂੰ। ਖੁਸ਼ਤਰ = ਚੰਗਾ। ਰੌਸ਼ਨ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਤਬੈ = ਤਬੀਅਤ, ਚਿਤ। ਚਰਾਗ਼ੋ = ਦੀਵਾ।

ਮੈਨੂੰ (ਨਾਮ ਰੂਪ) ਸੁੰਦਰ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼ੋ, ਤਾਂਕਿ ਐਸਾ ਪਿਆਲਾ ਮੇਰੇ ਚਿਤ ਨੂੰ ਦੀਵੇ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰ ਦੇਵੇ॥੫੧॥੫॥

ਹਿਕਾਯਤ ਪੰਜਵੀਂ ਸਮਾਪਤ

ਹਿਕਾਯਤ ਛੇਵੀਂ

੧ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦ ਦੇ ਦਿਲ ਕੁਸ਼ਾਇ॥
ਰਜ਼ਾ ਬਖਸ਼ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੋ ਰਹਿਨੁਮਾਇ॥੧॥

ਖੁਦਾਵੰਦ = ਪਰਮਾਤਮਾ। ਬਖਸ਼ਿੰਦਦੇ = ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਦਿਲ ਕੁਸ਼ਾਇ = ਦਿਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲਾ।

ਪ੍ਰਭੂ ਬਖਸ਼ਨਹਾਰ ਹੈ ਤੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਗੁੰਝਲਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ, ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਔਕੜ ਸਮੇਂ ਸਹੀ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੧॥

ਨ ਫ਼ੌਜੋ ਨ ਫ਼ਰਸ਼ੋ ਨ ਫਰਰੋ ਨਫ਼ੂਰ॥
ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦਹ ਜ਼ਾਹਿਰ ਜ਼ਹੂਰ॥੨॥

ਫ਼ਰਸ਼ੋ = ਗਲੀਚੇ ਆਦਿ। ਫਰਰੋ = ਪਦਾਰਥ। ਨਫ਼ੂਰ = ਨੌਕਰ। ਜ਼ਾਹਿਰ = ਪ੍ਰਗਟ। ਜ਼ਹੂਰ = ਸੰਸਾਰ।

ਨਾ ਉਸ ਦੀ ਫੌਜ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਕੋਲ ਗਲੀਚੇ ਦਰੀਆਂ ਆਦਿ ਹਨ, ਨਾ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਕੋਲ ਨੌਕਰ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ ਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈ॥੨॥

ਹਿਕਾਯਤ ਸ਼ੁਨੀਦੇਮ ਦੁਖ਼ਤਰ ਵਜ਼ੀਰ॥
ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ ਅਸਤ ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ॥੩॥

ਹਿਕਾਯਤ = ਕਹਾਣੀ। ਸ਼ੁਨੀਦੇਮ = ਮੈਂ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਦੁਖ਼ਤਰ = ਲੜਕੀ। ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ ਅਸਤ = ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ = ਉੱਜਲ ਬੁੱਧੀ।

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਅਸੀਂ ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਤੇ ਅਕਲਮੰਦ ਸੀ॥੩॥

ਵਜ਼ਾਂ ਕੈਸਰੋ ਸ਼ਾਹਿ ਰੂਮੀ ਕੁਲਾਹ॥
ਦਰਖ਼ਸ਼ਿੰਦਹ ਸ਼ਮਸ਼ੋ ਚੁ ਰਖ਼ਸ਼ਿੰਦਹ ਮਾਹ॥੪॥

ਵਜ਼ਾਂ = ਉਸ। ਕੈਸਰੋ = ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਰੂਮੀ ਕੁਲਾਹ = ਰੂਮੀ ਟੋਪੀ। ਦਰਖਸ਼ਿੰਦਹ = ਤੇਜ। ਰਖਸ਼ਿੰਦਹ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਮਾਹ = ਚੰਦਰਮਾ।

ਉਸ ਕੰਨਿਆਂ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਨਾਂ 'ਕੈਸਰੋ' ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੂਮੀ ਟੋਪ ਸੀ, ਜੋ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਤੇਜਵਾਨ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਸੀ॥੪॥

ਯਕੇ ਰੋਜ਼ ਰੌਸ਼ਨ ਬਰਾਮਦ ਸ਼ਿਕਾਰ॥
ਹਮਹ ਯੂਜ਼ ਅਜ਼ ਬਾਜ਼ ਵ ਬਹਰੀ ਹਜ਼ਾਰ॥੫॥

ਯਕੇ ਰੋਜ਼ = ਇਕ ਦਿਨ। ਰਓਸ਼ਨ = ਚਾਨਣ। ਬਰਾਮਦ = ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਹਮਹ = ਸਾਰੇ। ਯੂਜ਼ = ਚਿਤ੍ਰਾ। ਬਹਰੀ = ਬਾਜ਼ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪੰਛੀ, ਇਸ ਦਾ ਕੱਦ ਛੋਟੇ ਬਾਜ਼ ਜਿੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਨਰ ਦਾ ਨਾਂ ਬਹਰੀ ਬੱਚਾ ਹੈ ਇਹ ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਮੁਰਗਾਬੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਆਦਾ ਤਰ ਝੀਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿਚ ਫੁਰਤੀਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੂੰਜ ਨੂੰ ਵੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਇਸ ਨੂੰ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਲਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਿਨ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਹੋਣ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚਿਤਰੇ, ਬਾਜ਼ ਤੇ ਬਹਰੀ ਆਦਿਕ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ॥੫॥

ਬ ਪਹਿਨ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਬ ਨਖਜ਼ੀਰ ਗਾਹ॥
ਬਿਜ਼ਦ ਗੋਰ ਆਹੂ ਬਸੇ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ॥੬॥

ਪਹਿਨ = ਉਜਾੜ, ਜੰਗ। ਨਖਜ਼ੀਰ ਗਾਹ = ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ। ਬਿਜ਼ਦ = ਮਾਰੇ। ਗੋਰ = ਬਾਰਾਂ ਸਿੰਙੇ। ਆਹੂ = ਹਰਨ। ਬਸੇ = ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ।

ਉਹ ਰਾਜਾ ਬਾਹਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਾਰਾਂ ਸਿੰਙੇ, ਹਿਰਨ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਮਾਰੇ॥੬॥

ਦਿਗਰ ਸ਼ਾਹਿ ਮਗਰਬ ਦਰ ਆਮਦ ਦਲੇਰ॥
ਚੁ ਰਖਸ਼ਿੰਦਹ ਮਾਹੋ ਚੁ ਗੁਰਰਿੰਦਹ ਸ਼ੇਰ॥੭॥

ਦਿਗਰ ਸ਼ਾਹਿ = ਇਕ ਹੋਰ ਰਾਜਾ। ਮਗ਼ਰਬ = ਪੱਛਮ। ਦਰ ਆਮਦ = ਆਇਆ। ਚੁ = ਮਾਨਿੰਦ। ਰਖਸ਼ਿੰਦਹ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ। ਗੁਰਰਿੰਦਹ = ਗਰਜਣਾ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਇਕ ਪੱਛਮ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਉਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਆਇਆ, ਉਹ ਬੜਾ ਬਹਾਦਰ ਸੀ ਤੇ ਉਸਦਾ ਜਲੌ ਚੰਦਰਮਾ ਵਰਗਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸਦੀ ਗਰਜ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੀ ਸੀ॥੭॥

ਦੂ ਸ਼ਾਹੇ ਦਰਾਮਦ ਯਕੇ ਜਾਇ ਸਖਤ॥
ਕਿਰਾ ਤੇਗ ਯਾਰੀ ਦਿਹਦ ਨੇਕ ਬਖਤ॥੮॥

ਯਕੇ ਜਾਇ ਸਖਤ = ਇਕ ਬੜੀ ਦੁਖਦਾਈ ਜਗ੍ਹਾ। ਕਿਰਾ = ਕਿਸ ਨੂੰ। ਯਾਰੀ = ਮਦਦ। ਦਿਹਦ = ਦੇਵੇਗੀ। ਨੇਕ ਬਖਤ = ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ।

ਦੋਵੇਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਇਕ ਖਤਰਨਾਕ ਸਥਾਨ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਗਏ। ਅਜਿਹੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਉਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ॥੮॥

ਕਿਰਾ ਰੋਜ਼ ਇਕਬਾਲ ਯਾਰੀ ਦਿਹਦ॥
ਕਿ ਯਜ਼ਦਾਂ ਕਿਰਾ ਕਾਮਗਾਰੀ ਦਿਹਦ॥੯॥

ਕਿਰਾ = ਕਿਸ ਨੂੰ। ਰੋਜ਼ ਇਕਬਾਲ = ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਦਿਨ। ਯਜ਼ਦਾਂ = ਪਰਮਾਤਮਾ। ਕਾਮਗਾਰੀ = ਫ਼ਤਹਿ।

ਵੇਖਣਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਗਸ਼ਾਲੀ ਦਿਨ ਹੁਣ ਕਿਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਸਨੂੰ ਫ਼ਤਹਿ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ॥੯॥

ਬ ਜੁੰਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਦੁ ਸ਼ਾਹਿ ਦਲੇਰ॥
ਕਿ ਬਰ ਆਹੂ ਏ ਯਕ ਬਰਾਮਦ ਦੁ ਸ਼ੇਰ॥੧੦॥

ਜੁੰਬਸ਼ = ਗੁੱਸਾ। ਬਰ = ਉਪਰ। ਆਹੂ ਏ = ਹਿਰਨ।

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਏ, ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਹਿਰਨ ਤੇ ਦੋ ਸ਼ੇਰ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ॥੧੦॥

ਬ ਗੁਰਰੀਦਨ ਆਮਦ ਦੁ ਅਬਰੇ ਸਿਯਾਹ॥
ਸ਼ਨਾਨੇ ਬਿਯੰਦਾਖ਼ਤ ਨੇਜ਼ਹ ਚੁ ਕਾਹ॥੧੧॥

ਗੁਰਰੀਦਨ = ਗੱਜਣਾ। ਦੁ ਅਬਰੇ ਸਿਯਾਹ = ਦੋ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ। ਸ਼ਨਾਨੇ = ਨੋਕਾਂ। ਬਿਯੰਦਾਖਤ = ਸੁੱਟਦੇ। ਕਾਹ = ਘਾਹ।

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਇਉਂ ਗਰਜ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਆਪਸ ਵਿਚ ਟਕਰਾ ਕੇ ਗੱਜਦੇ ਹਨ। ਘਾਹ ਦੀਆਂ ਨੋਕਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਨੇਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਫਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਸਨ॥੧੧॥

ਚੁਨਾ ਤੀਰ ਬਾਰਾਨ ਪੱਰਰਾ ਸ਼ੁਦਹ॥
ਜ਼ਿਮੀਂ ਆਸਮਾਂ ਪੁਰ ਆਂ ਜ਼ਿਕਰਸ਼ ਸ਼ੁਦਹ॥੧੨॥

ਚੁਨਾਂ = ਐਸੀ। ਬਾਰਾਨ = ਬਾਰਸ਼। ਪੱਰ ਆਂ = ਉੱਡਣਾ। ਪੁਰ = ਪੂਰਨ। ਜ਼ਿਕਰਸ਼ = ਗਿਰਝ।

ਉਡਣੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਵਰਖਾ ਹੋਈ, ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਗਿਰਝਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇ॥੧੨॥

++

ਚੱਕਾ ਚੱਕ ਬਰਖ਼ਾਸਤ ਨੋਕੇ ਸ਼ਿਨਾਂ॥
ਯਕੇ ਰੁਸਤਖੇਜ਼ ਅਜ਼ ਬਰਾਮਦ ਜਹਾਂ॥੧੩॥

ਚਕਾ ਚੱਕ = ਕੜ ਕੜ। ਬਰਖਾਸਤ = ਉਠੀ। ਨੋਕੇ = ਮੁਖੀ। ਸ਼ਿਨਾਂ = ਬਰਛਾ। ਰੁਸਤਖੇਜ਼ = ਪਰਲੋ।

ਬਰਛਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁਖੀਆਂ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਕੜ ਕੜ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਕਿਆਮਤ ਆ ਗਈ ਹੋਵੇ॥੧੩॥

ਚੁ ਸੂਰੇ ਸਰਾਫੀਲ ਦਮ ਮੇਜ਼ਦਹ॥
ਕਿ ਰੋਜ਼ੇ ਕਿਆਮਤ ਬਹਮ ਮੇਜ਼ਦਹ॥੧੪॥

ਚੁ = ਜਿਵੇਂ। ਸੂਰੇ = ਤੁਰੀ। ਸਰਾਫ਼ੀਲ = ਇਸਰਾਫੀਲ ਫਰਿਸ਼ਤਾ, ਇਹ ਕਿਆਮਤ ਦੇ ਦਿਨ ਤੁਰੀ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਜਦ ਰਣਸਿੰਗੀ ਦੀ ਧੁਨ ਵਜਾਇਗਾ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਆਮਤ ਆ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਕਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁਰਦੇ ਉੱਠ ਪੈਣਗੇ। ਦਮ = ਫੂਕ। ਮੇਜ਼ਦਹ = ਮਾਰਣਾ। ਬਹਮ = ਆਪੋ ਵਿਚ। ਮੇਜ਼ਦਹ = ਟਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸਰਾਫੀਲ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਜਿਵੇਂ ਤੁਰੀ ਵਿਚ ਫੂਕ ਮਾਰ ਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਕੱਢਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਿਆਮਤ ਦਾ ਦਿਨ ਬਣ ਕੇ ਟਕਰਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੪॥

ਗੁਰੇਜ਼ਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਬ ਅਰਬੀ ਸਿਪਾਹ॥
ਬ ਗ਼ਾਲਬ ਦਰਾਮਦ ਹੁਮਾਂ ਗਰਬ ਸ਼ਾਹ॥੧੫॥

ਗੁਰੇਜ਼ਸ਼ = ਭਾਜ। ਅਰਬੀ ਸਿਪਾਹ = ਅਰਬੀ ਫੌਜ। ਬਗਾਲਬ = ਜ਼ੋਰ ਵਿਚ। ਗਰਬ = ਮਗਰਬ, ਪੱਛਮ।

ਅਰਬ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਾਜੜ ਪੈ ਗਈ ਤੇ ਪੱਛਮ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋ ਗਈ॥੧੫॥

ਕਿ ਤਨਹਾ ਬਿਮਾਂਦ ਅਸਤ ਸ਼ਾਹੇ ਅਰਬ॥
ਬ ਵਕਤੇ ਚੁ ਪੇਸ਼ੀਨ ਸ਼ਮਸ ਚੂੰ ਗਰਬ॥੧੬॥

ਤਨਹਾ = ਇਕੱਲਾ। ਬਿਮਾਂਦ = ਹੋ ਗਿਆ। ਪੇਸ਼ੀਨ = ਸੰਧਿਆਂ। ਸ਼ਮਸ = ਸੂਰਜ।

ਅਰਬ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਸੰਧਿਆ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸੂਰਜ ਅਸਤ ਹੋ ਗਿਆ॥੧੬॥

ਚੁ ਤਾਬਸ਼ ਨੁਮਾਨਦ ਸ਼ਵਦ ਦਸਤਗੀਰ॥

ਚੁ ਦੁਜ਼ਦੇ ਸ਼ਵਦ ਵਕਤਿ ਸ਼ਬ ਰਾ ਅਸੀਰ॥੧੭॥

ਤਾਬਸ਼ = ਤੇਜ਼ੀ। ਨੁਮਾਨਦ = ਨਾ ਰਹੀ। ਦਸਤਗੀਰ = ਕੈਦੀ। ਦੁਜ਼ਦੇ = ਚੋਰ। ਵਕਤਿ ਸ਼ਬ = ਰਾਤ ਵੇਲੇ। ਅਸੀਰ = ਕੈਦੀ।

ਜਦੋਂ ਅਰਬ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਫੜਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਚੋਰ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ॥੧੭॥

ਬੁ ਬਸਤੰਦ ਬੁਰਦੰਦ ਸ਼ਹਿ ਨਿਜ਼ਦ ਸ਼ਾਹ॥
ਚੁ ਮਾਹ ਅਫ਼ਕਨੋ ਹਮ ਚੁ ਬੁਰਦੰਦ ਮਾਹ॥੧੮॥

ਬਸਤੰਦ = ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ। ਬੁਰਦੰਦ = ਲੈ ਗਏ। ਨਿਜ਼ਦ = ਕੋਲ। ਮਾਹ ਅਫ਼ਕਨੋ = ਰਾਹੂ। ਬੁਰਦੰਦ = ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਹ = ਚੰਦਰਮਾ।

ਅਰਬ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪਛਮ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਲੈ ਗਏ। ਉਹ ਰਾਜਾ ਇਉਂ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਰਾਹੂ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰੱਸ ਲੈਂਦਾ ਹੈ॥੧੮॥

ਬਖ਼ਾਨਹ ਖਬਰ ਆਮਦਹ ਸ਼ਾਹਿ ਬਸਤ॥
ਹਮਹ ਕਾਰ ਦੁਜ਼ਦੀ ਵ ਮਰਦੀ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ॥੧੯॥

ਖਾਨਹ = ਘਰ। ਬਸਤ = ਫੜਿਆ ਗਿਆ। ਹਮਹ = ਸਾਰੀ। ਕਾਰ = ਕੰਮ। ਦੁਜ਼ਦੀ = ਚੋਰੀ। ਮਰਦ = ਬਹਾਦਰੀ। ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ = ਲੰਘ ਗਈ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਫੜੇ ਜਾਣ ਦੀ ਖਬਰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਛੁਡਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਜੁਗਤੀ ਵੀ ਨ ਰਹੀ। ਉਸਨੂੰ ਚੋਰੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਆਉਣਾਂ ਜਾਂ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜਕੇ ਛੁਡਵਾ ਲੈਣਾਂ ਵੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀ ਸੀ॥੧੯॥

ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ ਬ ਮਜਲਿਸ ਜ਼ਿ ਦਾਨਾਇ ਦਿਲ॥
ਸੁਖਨ ਰਾਂਦ ਪਿਨਹਾਂ ਵਜ਼ਾਂ ਸ਼ਹਿ ਖਿਜ਼ਲ॥੨੦॥

ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ = ਬੈਠੀ। ਮਜਲਿਸ = ਸਭਾ। ਦਾਨਾਇ = ਸਿਆਣੇ ਰਾਂਦ = ਚਲਾਈ। ਪਿਨਹਾਂ = ਗੁਪਤ। ਵਜ਼ਾਂ = ਉਸ। ਖਿਜ਼ਲ = ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ।

ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ। ਬੜੇ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਚਲਾਈ॥੨੦॥

ਚੁ ਬਿਸਨੀਦ ਈਂ ਖਬਰ ਦੁਖਤਰ ਵਜ਼ੀਰ॥

ਬ ਬਸਤੰਦ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਜੁਸਤੰਦ ਤੀਰ॥੨੧॥

ਬਿਸਨੀਦ = ਸੁਣਿਆਂ।ਈਂ = ਇਸ।ਦੁਖਤਰ ਵਜ਼ੀਰ = ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ।ਬਸਤੰਦ = ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ। ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ = ਤਲਵਾਰ। ਜੁਸਤੰਦ = ਚੁਣ ਲਿਆ।

ਜਦੋਂ ਇਹ ਖਬਰ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲੱਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਤੇ ਤੀਰ ਚੁਣ ਕੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ॥੨੧॥

ਬਪੋਸ਼ੀਦ ਜ਼ਰ ਬਫਤ ਰੂਮੀ ਕਬਾਇ॥
ਬਜ਼ੀਂ ਬਰ ਨਿਸ਼ਸਤੋ ਬਿਆਮਦ ਬਜਾਇ॥੨੨॥

ਬਪੋਸ਼ੀਦ = ਪਹਿਨ ਲਈ। ਜ਼ਰ ਬਫਤ = ਸੁਨਹਿਰੀ। ਰੂਮੀ ਕਬਾਇ = ਰੂਮ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ। ਬਜ਼ੀਂ = ਜ਼ੀਨ. ਕਾਠੀ। ਨਿਸ਼ਸਤੋ = ਬੈਠੀ। ਬਿਆਮਦ = ਆਈ। ਬਜਾਇ = ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ।

ਫਿਰ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਜ਼ਰੀ ਬਾਫਤੇ ਵਾਲੀ ਰੂਮੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਨ ਲਈ, ਘੋੜੇ ਦੀ ਕਾਠੀ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਈ॥੨੨॥

ਰਵਾਂ ਸ਼ੁਦ ਸੂਏ ਸ਼ਾਹਿ ਮਗ਼ਰਬ ਚੁ ਬਾਦ॥
ਕਮਾਨੇ ਕਿਯਾਨੀ ਬ ਤਰਕਸ਼ ਨਿਹਾਦ॥੨੩॥

ਰਵਾਂ ਸ਼ੁਦ = ਚਲ ਪਈ। ਸੂਏ = ਵਲ। ਸ਼ਾਹਿ ਮਗ਼ਰਬ = ਪੱਛਮ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਚੁ = ਵਾਂਗੂੰ। ਬਾਦ = ਹਵਾ। ਨਿਹਾਦ = ਰੱਖ ਲਿਆ।

ਉਹ ਲੜਕੀ ਹਵਾ ਵਾਂਗੂੰ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪੱਛਮ ਦੇ ਰਾਜੇ ਵਲ ਤੁਰ ਪਈ। ਕਿਆਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਮਾਨ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਭੱਥਾ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਰੱਖ ਲਿਆ॥੨੩॥

ਬਪੇਸ਼ੇ ਸ਼ਹੇ ਮਗ਼ਰਬ ਆਮਦ ਦਲੇਰ॥
ਚੁ ਗੁਰਰੀਦਹ ਬਬਰੋ ਚੁ ਦਰਰਿੰਦਹ ਸ਼ੇਰ॥੨੪॥

ਬਪੇਸ਼ੇ = ਸਾਹਮਣੇ। ਆਮਦ = ਆ ਗਈ। ਗੁਰਰੀਦਹ = ਗਜਣ ਵਾਲਾ। ਬਬਰੋ = ਬੱਦਲ। ਦਰਰਿੰਦਹ = ਪਾੜ ਖਾਣ ਵਾਲਾ।

ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਸਲਾਮ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! ਤੂੰ ਗੱਜਣ ਵਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਪਾੜ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਰ ਹੈਂ॥੨੪॥

ਦੁਆ ਕਰਦ ਕਿ ਏ ਸ਼ਾਹਿ ਆਜ਼ਾਦ ਬਖ਼ਤ॥
ਸਜ਼ਾਵਾਰਿ ਦੇਹੀਮੁ ਸ਼ਾਯਾਨਿ ਤਖਤ॥੨੫॥

ਦੁਆ ਕਰਦ = ਸਲਾਮੀ ਕੀਤੀ। ਆਜ਼ਾਦ ਬਖਤ = ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ। ਸਜ਼ਾਵਾਰਿ = ਲਾਇਕ।

ਦੇਹੀਮੁ = ਛੱਤ੍ਰ। ਸ਼ਾਯਾਨਿ = ਯੋਗ।

ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਸਲਾਮ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਇਨਸਾਫ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! ਤੂੰ ਤਾਜ ਤੇ ਤਖਤ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈਂ।।੨੫।।

ਮਰਾ ਕਾਹੀਆ ਆਮਦ ਅਜ਼ ਬਹਰ ਕਾਹ।।
ਦੋ ਸਦ ਸਵਾਰੇ ਯਕ ਅਜ਼ ਸ਼ਕਲ ਸ਼ਾਹ।।੨੬।।

ਮਰਾ = ਮੇਰੇ। ਕਾਹੀਆ = ਘਾਹੀ। ਬਹੱਰ = ਵਾਸਤੇ। ਕਾਹ = ਘਾਹ। ਦੋ ਸਿਹ ਸਦ = ਦੋ ਤਿੰਨ ਸੌ।

ਮੇਰੇ ਘਾਹੀ ਘਾਹ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ। ਉਹ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸੌ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਅਸਵਾਰ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਆਦਮੀ ਵੀ ਸੀ।।੨੬।।

ਕਿ ਬਿਹਤਰ ਹੁਮਾਂ ਅਸਤ ਆਂ ਰਾ ਬਿਦਿਹ।।
ਵਗਰ ਨਹ ਖ਼ੁਦਸ਼ ਮੌਤ ਬਰ ਸਰ ਬਿਨਿਹ।।੨੭।।

ਬਿਹਤਰ = ਚੰਗਾ। ਹੁਮਾਂ = ਉਹ। ਅਸਤ = ਹੈ। ਆਂ ਰਾ = ਉਸ ਨੂੰ। ਬਿਦਿਹ = ਮੋੜ ਦਿਓ। ਵਗਰ = ਜੇ। ਖੁਦਸ਼ = ਆਪਣੇ। ਬਿਨਿਹ = ਵੇਖ।

ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਘਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਵੇਖ ਲੈ।।੨੭।।

ਸ਼ੁਨੀਦੇ ਜ਼ਿ ਮਨ ਸ਼ਾਹਿ ਗਰ ਈਂ ਸੁਖਨ।।
ਹੁਮਾਨਾ ਤੁਰਾ ਬੇਖ ਬਰਕੰਦ ਬੁਨ।।੨੮।।

ਸ਼ੁਨੀਦੇ = ਸੁਣੀ। ਜ਼ਿ ਮਨ = ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ। ਸੁਖਨ = ਗੱਲ। ਹੁਮਾਨਾ = ਸਚ ਮੁਚ। ਤੁਰਾ ਬੇਖ = ਤੇਰੀ ਜੜ੍ਹ। ਬਰਕੰਦ = ਕੱਟਣਾ। ਬੁਨ = ਮੁਢ।

ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਡੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਸੁਣ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹ ਤੇਰੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਮੁਢ ਤੋਂ ਹੀ ਕੱਟ ਦੇਵੇਗਾ।।੨੮।।

ਸ਼ੁਨੀਦ ਈਂ ਸੁਖਨ ਸ਼ਾਹਿ ਫੌਲਾਦ ਤਨ।।
ਬ ਲਰਜ਼ੀਦ ਬਰ ਖ਼ੁਦ ਚੁ ਬਰਗੇ ਸਮਨ।।੨੯।।

ਸ਼ੁਨੀਦ = ਸੁਣਿਆ। ਈਂ ਸੁਖਨ = ਇਹ ਬਚਨ। ਸ਼ਾਹਿ ਫੌਲਾਦ ਤਨ = ਫੌਲਾਦੀ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਬ ਲਰਜ਼ੀਦ = ਕੰਬ ਗਿਆ। ਬਰਗੇ = ਪੱਤੇ। ਸਮਨ = ਚੰਬੇਲੀ।

ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਫੌਲਾਦੀ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਚੰਬੇਲੀ ਤੇ ਪੱਤੇ ਵਾਂਗੂੰ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।।੨੯।।

****

ਚੁਨਾ ਜੰਗ ਕਰਦੰਦ ਈਂ ਕਾਹੀਆਂ॥
ਨ ਦਾਨਮ ਮਗਰ ਸ਼ਾਹਿ ਬਾਸ਼ਦ ਜਵਾਂ॥੩੦॥

ਚੁਨਾ = ਇਹੋ ਜਿਹਾ। ਕਰਦੰਦ = ਕੀਤਾ ਹੈ। ਈਂ = ਇਨ੍ਹਾਂ। ਕਾਹੀਆਂ = ਘਾਹੀਆਂ। ਦਾਨਮ = ਜਾਣਦਾ। ਬਾਸ਼ਦ = ਹੋਵੇਗਾ। ਜਵਾਂ = ਬਹਾਦਰ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਘਾਹੀਆਂ ਨੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਬਹਾਦਰ ਹੋਵੇਗਾ॥੩੦॥

ਨ ਦਾਨਮ ਕਸੇ ਸ਼ਾਹਿ ਹਸਤਸ਼ ਜਵਾਂ॥
ਕਿ ਮਾਰਾ ਬਿਗੀਰਦ ਜ਼ਿ ਮਾਯੰਦਰਾਂ॥੩੧॥

ਨ ਦਾਨਮ = ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਮਗਰ = ਜੇਕਰ। ਹਸਤਸ਼ = ਹੈ। ਮਾਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਬਿਗੀਰਦ = ਫੜ ਲਵੇ। ਮਾਯੰਦਰਾਂ = ਦੇਸ ਦਾ ਨਾਂ।

ਜੇਕਰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਏਡਾ ਸੂਰਬੀਰ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਪਤਾ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਾਯੰਦਰਾਂ (ਦੇਸ਼) ਤੋਂ ਵੀ ਫੜ ਲਿਆਵੇ॥੩੧॥

ਜ਼ਿ ਪੇਸ਼ੀਨਹੇ ਸ਼ਹ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਬਿਖਾਂਦ॥
ਸੁਖਨਹਾਇ ਪੋਸ਼ੀਦਹ ਬਾ ਓ ਬਿਰਾਂਦ॥੩੨॥

ਪੇਸ਼ੀਨਹ = ਸਾਹਮਣੇ। ਬਿਖਾਂਦ = ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਪੋਸ਼ੀਦਹੇ = ਗੁਪਤ। ਬਿਰਾਂਦ = ਕੀਤੀਆਂ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਭ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸੱਦ ਲਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗੁਪਤ ਗੱਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ॥੩੨॥

ਤੁ ਦੀਦੀ ਚੁਨਾ ਕਾਹੀਯਾ ਜੰਗ ਕਰਦ॥
ਕਿ ਅਜ਼ ਮੁਲਕ ਯਜ਼ਦਾਂ ਬਰਾਵੁਰਦ ਗਰਦ॥੩੩॥

ਤੂ ਦੀਦੀ = ਤੁਸਾਂ ਵੇਖਿਆ। ਬਰਾਵੁਰਦ = ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਗਰਦ = ਘੱਟਾ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ - ਤੁਸਾਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਘਾਹੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੁ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਘੱਟੇ (ਧੂੜ) ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੩੩॥

ਮੁਬਾਦਾ ਕੁਨਦ ਤਖ਼ਤ ਬਰ ਮੁਲਕ ਅਖਤ॥
ਦਿਹਮ ਕਾਹੀਯਾ ਰਾ ਅਜ਼ਾਂ ਨੇਕ ਬਖਤ॥੩੪॥

ਮੁਬਾਦਾ ਕੁਨਦ = ਰੱਬ ਨਾ ਕਰੇ। ਤਖ਼ਤ = ਚੜ੍ਹਾਈ। ਦਿਹਮ = ਦੇ ਦੇਵਾਂ। ਨੇਕ ਬਖਤ = ਚੰਗੇ ਭਾਗ।

ਰੱਬ ਨਾ ਕਰੇ ਜੇ ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਉਪਰ ਸਖਤੀ ਵਰਤੇਗਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਸਲਾਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਕੈਦ ਕੀਤੇ ਘਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿਆਂ।।੩੪।।

ਹੁਮਾਂ ਸ਼ਾਹਿ ਮਹਿਬੂਸ਼ੀਯਾ ਪੇਸ਼ ਖਾਂਦ।।
ਹਵਾਲਹ ਨਮੂਦਸ਼ ਕਿ ਓ ਰਾ. ਨਿਸ਼ਾਂਦ।।੩੫।।

ਹੁਮਾਂ = ਝਟ ਪਟ। ਮਹਿਬੂਸ਼ੀਯਾ = ਕੈਦੀਆਂ। ਪੇਸ਼ = ਕੋਲ। ਖਾਂਦ = ਬੁਲਾਇਆ। ਹਵਾਲਹ ਨਮੂਦਸ਼ = ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੇ। ਨਿਸ਼ਾਂਦ = ਬਿਠਾਇਆ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਸਾਰੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।।੩੫।।

ਤੂ ਆਜ਼ਾਦ ਗਸ਼ਤੀ ਅਜ਼ੀਂ ਸਹਿਲ ਚੀਜ਼।।
ਬਿਗੀਰ ਏ ਬਿਰਾਦਰ ਤੂ ਅਜ਼ ਜਾਂ ਅਜ਼ੀਜ਼।।੩੬।।

ਤੂ = ਤੂੰ। ਆਜ਼ਾਦ = ਵਿਹਲਾ। ਗਸ਼ਤੀ = ਹੋ ਗਿਆ। ਸਹਿਲ = ਸੌਖਾ। ਚੀਜ਼ = ਕੰਮ। ਬਿਗੀਰ = ਫੜ ਲੈ। ਏ ਬਿਰਾਦਰ = ਹੇ ਭਰਾ। ਜੋਂ ਅਜ਼ੀਜ਼ = ਜਾਨ ਤੋਂ ਪਿਆਰਾ।

ਤੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈਂ। ਹੇ ਭਾਈ ! ਤੂੰ ਇਹਨਾਂ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲੈ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਜਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰਾ ਹੈਂ।।੩੬।।

ਜ਼ਨੇ ਪੇਚ ਦਸਤਾਰ ਰਾ ਤਾਬ ਦਾਦ।।
ਦਿਗਰ ਦਸਤ ਬਰ ਮੁਸ਼ਤਿ ਤੇਗ਼ਸ਼ ਨਿਹਾਦ।।੩੭।।

ਜ਼ਨੇ = ਇਸਤ੍ਰੀ। ਪੇਚ ਦਸਤਾਰ = ਪੱਗ ਦੇ ਲਪੇਟ। ਤਾਬ ਦਾਦ = ਸਵਾਰਿਆ। ਦਿਗਰ ਦਸਤ = ਦੂਜਾ ਹੱਥ। ਮੁਸ਼ਤਿ = ਮੁੱਠ। ਨਿਹਾਦ = ਰਖਿਆ।

ਉਸ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਇਕ ਹੱਥ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪੱਗ ਦੇ ਪੇਚ ਨੂੰ ਸਵਾਰਿਆ ਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਦੀ ਮੁੱਠ ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਰਖੀ।।੩੭।।

ਬਿਜ਼ਦ ਤਾਜ਼ੀਯਾਨਹ ਬ ਹਰ ਚਾਰ ਚਾਰ।।
ਬ ਗੁਫ਼ਤਹ ਕਿ ਏ ਬੇਖਬਰ ਬੇਮੁਹਾਰ।।੩੮।।

ਬਿਜ਼ਦ = ਮਾਰੇ। ਤਾਜ਼ੀਯਾਨਹ = ਕੋਰੜੇ। ਹਰ = ਹਰ ਇਕ। ਗੁਫ਼ਤਹ = ਕਿਹਾ।

ਉਸ ਨੇ ਹਰ ਇਕ ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚਾਰ ਕੋਰੜੇ ਮਾਰੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐ ਬੇਮੁਹਾਰੋ ਤੇ ਬੇਖਬਰੋ !।।੩੮।।

ਕਿ ਆਮਦ ਦਰੀਂ ਜਾ ਵਜ਼ਾ ਕਾਹ ਨੇਸਤ।।
ਕਿ ਏਜ਼ਦ ਗਵਾਹ ਅਸਤ ਯਜ਼ਦਾਂ ਯਕੇਸਤ।।੩੯।।

ਆਮਦ = ਆਏ। ਦਰੀਂ ਜਾ = ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ। ਵਜ਼ਾ = ਉਥੇ। ਕਾਹ ਨੇਸਤ = ਘਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਏਜ਼ਦ = ਪਰਮਾਤਮਾ। ਯਕੇਸਤ = ਇਕ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਘਾਹ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਹੋ, ਕੀ ਉਥੇ ਘਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ? ਜੋ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਵਾਹ ਹੈ।।੩੯।।

ਦਰੋਗੋ ਮਰਾ ਬਰ ਗਫ਼ੂਰੇ ਗੁਆਹਸਤ।।
ਬਿਗੋਯਦ ਕਿ ਮਾਰਾ ਪਨਾਹੇ ਖ਼ੁਦਾਸਤ।।੪੦।।

ਦਰੋਗੋ = ਝੂਠ। ਮਰਾ = ਮੇਰਾ। ਗਫ਼ੂਰੇ = ਖਿਮਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਬਿਗੋਯਦ = ਕਿਹਾ। ਪਨਾਹੇ = ਆਸਰਾ।

ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਝੂਠ ਨੂੰ ਖਿਮਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।।੪੦।।

ਰਿਹਾਈ ਦਿਹੰਦਹ ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਤਖ਼ਤ।।
ਵਿਦਾ ਗਸ਼ਤ ਜੋ ਮੰਜ਼ਲੋ ਜਾਇ ਸਖ਼ਤ।।੪੧।।

ਰਿਹਾਈ = ਖਲਾਸੀ। ਦਿਹਦ = ਦਿੱਤੀ। ਖੁਦਾਵੰਦ = ਪਤੀ। ਵਿਦਾ = ਦੂਰ। ਗਸ਼ਤ = ਹੋ ਗਈ। ਮੰਜ਼ਲੋ ਜਾਇ ਸਖ਼ਤ = ਉਸ ਖਤਰਨਾਕ ਥਾਂ।

ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਤਖਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿਵਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਖਤਰਨਾਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਲੈ ਗਈ।।੪੧।।

ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਵਾਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਖ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਕੈਸੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਕੈਦ ਤੋਂ ਛੁਡਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਕਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਬਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਉਹ ਲੜਕੀ ਕਿੰਨੇ ਉਚੇ ਆਚਾਰ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਕਿ ਆਪਣੇ ਝੂਠ ਲਈ ਖੁਦਾ ਪਾਸੋਂ ਖਿਮਾਂ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਏਨੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਝੂਠ ਅਤੇ ਫਰੇਬ ਤੇ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰ ਸਕੇਂ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਅਗੇ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਯਾ ਸਾਗਰੇ ਸਬਜ਼ ਪਾਨ।।

ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਊਰ ਅਸਤ ਜ਼ਾਹਰ ਜਹਾਨ॥੪੨॥

ਬਿਦਿਹ = ਦਿਓ। ਸਾਕੀਯਾ = ਹੇ ਸਾਕੀ ! (ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ !) ਸਾਗਰੇ = ਪਿਆਲਾ ਸਬਜ਼ ਪਾਨ = ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ। ਸਾਹਿਬ = ਮਾਲਕ। ਸ਼ਊਰ = ਅਕਲ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼ੋ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸੋਝੀ ਪਵੇ ਕਿ ਸਭ ਅਕਲਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ॥੪੨॥

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਯਾ ਜਾਮ ਫੀਰੋਜ਼ਹ ਰੰਗ॥
ਕਿ ਦਰ ਵਕਤਿ ਸ਼ਬ ਚੂੰ ਖ਼ੁਸੇ ਰੋਜ਼ ਜੰਗ॥੪੩॥੬॥

ਜਾਮ = ਪਿਆਲਾ। ਫੀਰੋਜ਼ਹ ਰੰਗ = ਹਰਾ ਰੰਗ। ਸ਼ਬ = ਰਾਤ। ਖ਼ੁਸ਼ੇ = ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ। ਰੋਜ਼ = ਜੰਗ ਸਮੇਂ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਮੈਨੂੰ ਹਰੇ ਰੰਗ (ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ) ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼ੋ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਤੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ॥੪੩॥੬॥

ਹਿਕਾਯਤ ਛੇਵੀਂ ਸਮਾਪਤ

✡ ✡ ✡ ✡ ✡ ✡

ਹਿਕਾਯਤ ਸਤਵੀਂ

੧ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹਏ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ॥
ਕਿ ਜ਼ਾਹਰ ਜ਼ਹੂਰ ਅਸਤ ਸਾਹਿਬ ਦਿਯਾਰ॥੧॥

ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ = ਪ੍ਰਭੂ। ਬਖਸ਼ਿੰਦਹਏ = ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ। ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ = ਬੇਅੰਤ। ਜ਼ਾਹਰ = ਪ੍ਰਗਟ। ਜ਼ਹੂਰ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਸਾਹਿਬ = ਮਾਲਕ। ਦਿਯਾਰ = ਦੇਸ਼, ਮੁਲਕ।

ਪ੍ਰਭੂ ਬੇਅੰਤ (ਦਾਤਾਂ ਦੇ) ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਗਟ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ॥੧॥

ਤਬੀਅਤ ਬਹਾਲਸਤ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ॥
ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲੋ ਫ਼ਜ਼ੀਲਤ ਕਮਾਲ॥੨॥

ਤਬੀਅਤ = ਸੁਭਾਅ। ਬਹਾਲਸਤ = ਖਿੜਿਆ ਹੈ। ਹੁਸਨਲ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸੁੰਦਰ। ਜਮਾਲ = ਚਿਹਰਾ।

ਫ਼ਜ਼ੀਲਤ = ਵਡਿਆਈ। ਕਮਾਲ = ਪੂਰਨ।

ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਖੇੜੇ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਚਿਹਰਾ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵੀ ਪੂਰਨ ਹੈ॥੨॥

ਕਿ ਇਸਫੰਦ ਯਾਰ ਅਜ਼ ਜਹਾਂ ਰਖ਼ਤ ਬੁਰਦ॥
ਨਸਬ ਨਾਮਹੇ ਖੁਦ ਬ ਬਹਿਮਨ ਸਪੁਰਦ॥੩॥

ਇਸਫੰਦ ਯਾਰ = ਇਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਜਹਾਂ = ਜਹਾਨ। ਰਖਤ = ਸਾਜੋ ਸਾਮਾਨ। ਬੁਰਦ = ਲੈ ਗਿਆ। ਨਸਬ ਨਾਮਹੇ = ਰਾਜ ਗਦੀ। ਬਹਿਮਨ = ਨਾਂ ਹੈ। ਸਪੁਰਦ = ਹਵਾਲੇ।

'ਅਸਫ਼ੰਦ ਯਾਰ' ਨਾਂ ਦਾ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਾ ਜਦੋਂ ਇਸ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸਾਜ਼ੋ ਸਾਮਾਨ (ਪ੍ਰਾਣਾਂ) ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਭਾਵ ਮਰਨ ਲੱਗਾ, ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ 'ਬਹਿਮਨ' ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੀ॥੩॥

ਅਜ਼ਾਂ ਦੁਖ਼ਤਰੇ ਹਮ ਚੁ ਪਰਰੇ ਹੁਮਾਇ॥
ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ ਅਸਤ ਦੌਲਤ ਫ਼ਿਜ਼ਾਇ॥੪॥

ਅਜ਼ਾਂ = ਉਸ ਦੀ। ਦੁਖਤਰੇ = ਲੜਕੀ। ਹਮਚੁ = ਵਾਂਗੂੰ। ਪਰਰੇ ਹੁਮਾਇ = ਹੁਮਾਂ ਪੰਛੀ। ਚੁ = ਜਿਸ ਦਾ। ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ ਅਸਤ = ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ। ਫਜ਼ਾਇ = ਉੱਤਮ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ।

ਉਸ (ਬਹਿਮਨ) ਦੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਹੁਮਾਂ ਪੰਛੀ ਵਰਗੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਪ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਤੇ ਜੋ ਉੱਤਮ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕ ਸੀ॥੪॥

ਚੁ ਬਹਮਨ ਸ਼ਹ ਅਜ਼ ਈਂ ਜਹਾਂ ਬੁਰਦ ਰਖ਼ਤ॥
ਬ ਦੁਖ਼ਤਰ ਸਪੁਰਦੰਦ ਆਂ ਤਾਜ ਤਖਤ॥੫॥

ਚੁ = ਜਦੋਂ। ਅਜ਼ ਈਂ = ਇਸ। ਬੁਰਦ = ਲੈ ਗਿਆ। ਰਖ਼ਤ = ਸਾਮਾਨ।

ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਹਿਮਨ ਰਾਜਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਰੂਪੀ ਸਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਤਾਜ ਤੇ ਤਖਤ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੫॥

ਨਸ਼ਸਤੰਦ ਬਰ ਤਖ਼ਤ ਰੂਮੀ ਹੁਮਾਇ॥
ਕਿ ਬੁਸਤਾਂ ਬਹਾਰ ਅਸਤ ਸੂਰਤ ਫ਼ਿਜ਼ਾਇ॥੬॥

ਨਸ਼ਸਤੰਦ = ਬੈਠੀ। ਬਰ = ਉਪਰ। ਰੂਮੀ = ਰੂਮ ਦੇਸ਼। ਬੁਸਤਾਂ = ਬਾਗ। ਬਹਾਰ = ਬਸੰਤ ਰੁਤ। ਫ਼ਿਜਾਇ = ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ। ਸੂਰਤ = ਸੁੰਦਰਤਾ।

ਹੁਮਾ ਪੰਛੀ ਵਾਂਗੂੰ ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਲੜਕੀ ਰੂਮ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠੀ। ਉਹ ਬਸੰਤ ਰੁਤ

ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਵਾਂਗੂੰ ਖਿੜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸੀ॥੬॥

ਚੁ ਬੁਗਜ਼ਸ਼ਤ ਬਰ ਵੈ ਜ਼ਿ ਦਹ ਸਾਲ ਚਾਰ।
ਕਿ ਪੈਦਾ ਸ਼ੁਦਹ ਸਬਜ਼ਹੇ ਨੌ ਬਹਾਰ॥੭॥

ਚੁ = ਜਦੋਂ। ਬੁਗਜ਼ਸ਼ਤ = ਬੀਤੇ। ਬਰ = ਉਪਰ। ਵੈ = ਉਸ। ਦਹ ਸਾਲ ਚਾਰ = ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ। ਸਬਜ਼ਹੇ = ਹਰਿਆਵਲ। ਨੌ ਬਹਾਰ = ਨਵੀਂ ਰੁੱਤ।

ਜਦੋਂ ਉਸ ਲੜਕੀ ਉਪਰੋਂ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਬੀਤੇ ਭਾਵ ਉਹ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਰੁੱਤ ਦੀ ਹਰਿਆਵਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਤੇ ਭਰ ਜੁਆਨੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ॥੭॥

ਬਹਾਰੇ ਜਵਾਨੀ ਬਨਉਬਤ ਰਸੀਦ॥
ਚੁ ਬੁਸਤਾਂ ਗੁਲੇ ਸੁਰਖ਼ ਬੇਰੂੰ ਕਸ਼ੀਦ॥੮॥

ਬਹਾਰੇ ਜਵਾਨੀ = ਜੁਆਨੀ ਦੀ ਬਹਾਰ। ਬਨਉਬਤ = ਦਸ਼ਾ। ਰਸੀਦ = ਪਹੁੰਚੀ। ਬੁਸਤਾਂ = ਬਾਗ। ਗੁਲੇ ਸੁਰਖ਼ = ਲਾਲ ਫੁਲ। ਕਸ਼ੀਦ = ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਉਹ ਲੜਕੀ ਜੋਬਨ ਦੀ ਬਹਾਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀ ਭਾਵ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਇਉਂ ਨਿਖਰਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਦੇ ਲਾਲ ਫੁਲ ਬਾਗ ਵਿਚ ਖਿੜਦੇ ਹਨ॥੮॥

ਬ ਹੁਸਨ ਆਮਦਸ਼ ਤੂਤੀਏ ਨਉ ਬਹਾਰ॥
ਚੁ ਮਾਹੇ ਕਿ ਬਰ ਖ਼ੁਦ ਕੁਨਦ ਨਉ ਬਹਾਰ॥੯॥

ਆਮਦਸ਼ = ਆਈ। ਮਾਹੇ = ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ। ਕੁਨਦ = ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਇਉਂ ਬਹਾਰ ਆਈ ਜਿਵੇਂ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਵਿਚ ਕੋਮਲ ਪੱਤੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਇਉਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੯॥

ਮਿਜ਼ਾਜ਼ਸ ਜ਼ਿ ਤਿਫਲੀ ਬਿਰੂੰ ਦਰ ਰਸ਼ੀਦ॥
ਜਵਾਨੀ ਜ਼ਿ ਆਗਾਜ਼ ਬਰਵੈ ਕਸ਼ੀਦ॥੧੦॥

ਮਿਜ਼ਾਜ਼ਸ = ਸੁਭਾਅ। ਤਿਫਲੀ = ਬਚਪਨ। ਆਗਾਜ਼ = ਆਰੰਭ। ਬਰਵੈ = ਉਸ ਉਪਰ। ਕਸ਼ੀਦ = ਖਿੱਚਿਆ।

ਉਸ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚੋਂ ਬਚਪਨ ਵਾਲੀ ਚੰਚਲਤਾ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਉਸ ਤੇ ਖਿਚਿਆ ਗਿਆ। ਭਾਵ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਉਸ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਅੰਗ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ

****
ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ॥੧੦॥

ਵਿਦਾ ਸ਼ੁਦ ਅਜ਼ੋ ਹਾਲਿ ਤਿਫਲੀ ਮਿਜ਼ਾਜ਼॥
ਬਹਾਰੇ ਜਵਾਨੀ ਦਰਾਮਦ ਬੁਬਾਜ਼॥੧੧॥

ਵਿਦਾ ਸ਼ੁਦ = ਦੂਰ ਹੋਈ। ਹਾਲਿ = ਦਸ਼ਾ। ਤਿਫਲੀ ਮਿਜ਼ਾਜ਼ = ਬਚਪਨ ਦਾ ਚੰਚਲ ਸੁਭਾਅ। ਬੁਬਾਜ਼ = ਫਿਰ।

ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਵਾਲਾ ਚੰਚਲ ਸੁਭਾਅ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਬਹਾਰ ਉਸ ਤੇ ਆ ਗਈ॥੧੧॥

ਕਿ ਬਿਨਸ਼ਸਤ ਬਰ ਤਖ਼ਤਿ ਸ਼ਾਹਨਸ਼ਹੀ॥
ਬਕਲਮ ਅੰਦਰ ਆਵੇਖਤ ਕਾਗਜ਼ ਮਹੀ॥੧੨॥

ਕਿ = ਜਦੋਂ। ਬਿਨਸ਼ਸਤ = ਬੈਠੀ। ਬਰ ਤਖ਼ਤਿ = ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਣ ਉਤੇ। ਆਵੇਖਤ = ਲਟਕਾਇਆ। ਮਹੀ = ਸਰਦਾਰੀ ਦਾ।

ਜਦੋਂ ਉਹ ਲੜਕੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਤਖਤ ਉਤੇ ਬੈਠੀ, ਤਦ ਉਹ ਕਲਮ ਨਾਲ ਉਸ ਕਾਗਜ਼ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਸਰਦਾਰੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਲਿਖਣ ਲਗੀ, ਜਿਹੜਾ ਕਾਗਜ਼ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਲਟਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੧੨॥

ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ ਬਰ ਬਚਹ ਗੌਹਰ ਨਿਗਾਰ॥
ਕਿ ਬੁਰਦ ਅੰਦਰੂੰਨ ਸ਼ਬ ਵਕਤੇ ਗੁਬਾਰ॥੧੩॥

ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ = ਵੇਖਿਆ। ਬਚਾ = ਬੱਚਾ। ਗੌਹਰ ਨਿਗਾਰ = ਜਵਾਹਰੀ। ਬੁਰਦ = ਲੈ ਗਈ। ਗੁਬਾਰ = ਅੰਨ੍ਹੇਰਾ।

ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਇਕ ਜੌਹਰੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਉਤੇ ਪਈ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਤੇ ਆਸ਼ਕ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਉਹ ਰਾਤ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਹੱਲ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਈ॥੧੩॥

ਬਿਆਵੇਖਤ ਬਾ ਓ ਦੁ ਸੇ ਚਾਰ ਮਾਹ॥
ਕਿ ਸ਼ਿਕਮਸ਼ ਫਰੇਮਾਂਦ ਅਜ਼ ਤੁਖ਼ਮਿ ਸ਼ਾਹ॥੧੪॥

ਬਿਆਵੇਖਤ = ਲਿਪਟੀ ਰਹੀ, ਲੱਗੀ ਰਹੀ। ਦੁ ਸੇ ਚਾਰ ਮਾਹ = ਦੋ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ। ਸ਼ਿਕਮਸ਼ = ਢਿਡ, ਗਰਭ। ਫਰੇਮਾਂਦ = ਠਹਿਰ ਗਿਆ। ਤੁਖ਼ਮਿ = ਬੀਰਜ। ਸ਼ਾਹ = ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ।

(ਉਹ ਲੜਕੀ) ਦੋ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ (ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ) ਨਾਲ ਰਚੀ ਮਿਚੀ ਰਹੀ ਭਾਵ ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ਮਾਣਦੀ ਰਹੀ, ਫਿਰ ਉਹ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਵੀਰਜ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗਰਭ ਹੋ ਗਿਆ॥੧੪॥

ਚੁ ਨਹ ਮਾਹ ਗਸ਼ਤਹ ਬ ਆਂ ਬਿਸਤਨੀ॥
ਬ ਕਸ਼ਿਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਰਗੋ ਖੁਸ਼ਤਨੀ॥੧੫॥

ਨਹ ਮਾਹ = ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ। ਗਸ਼ਤਹ = ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ। ਬਿਸਤਨੀ = ਹਮਲ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ = ਖਿੱਚ। ਰਗੋ = ਨਾੜੀ। ਖੁਸ਼ਤਨੀ = ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵਾਲੀ।

ਜਦੋਂ ਹਮਲ ਠਹਿਰਿਆ ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਬੀਤ ਗਏ, ਤਦ ਉਸ ਸੁੰਦਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸੂਤਾ ਨਾੜੀ ਖਿੱਚ ਵਿਚ ਆਈ॥੧੫॥

ਤਵੱਲੁਦ ਸ਼ੁਦਸ ਕੋਦਕੇ ਸ਼ੀਰ ਖ਼ਾਰ॥
ਕਿ ਖ਼ੁਦ ਸ਼ਹਿ ਵ ਸ਼ਾਹ ਅਫ਼ਕੁਨੋ ਨਾਮਦਾਰ॥੧੬॥

ਤਵੱਲੁਦ ਸ਼ੁਦਸ = ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਕੋਦਕੇ = ਲੜਕਾ। ਸ਼ੀਰ ਖ਼ਾਰ = ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਵਾਲਾ। ਅਫ਼ਕੁਨੋ = ਢਾਹੁਣ ਵਾਲਾ। ਨਾਮਦਾਰ = ਪ੍ਰਸਿੱਧ।

(ਫਿਰ) ਦੁਧ ਪੀਣ ਵਾਲਾ (ਇਕ) ਪੁਤਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਆਪ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ (ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ) ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ॥੧੬॥

ਕਿ ਜ਼ਾਹਰ ਨ ਕਰਦੰਦ ਸਿਰਰੇ ਜਹਾਂ॥
ਬ ਸੰਦੂਕ ਓਰਾ ਨਿਗਹ ਦਾਸ਼ਤ ਆਂ॥੧੭॥

ਜ਼ਾਹਰ = ਪ੍ਰਗਟ। ਨ ਕਰਦੰਦ = ਨਾ ਕੀਤਾ। ਸਿਰਰੇ = ਭੇਦ। ਓਰਾ = ਉਸ ਨੂੰ। ਨਿਗਾਹ = ਨਜ਼ਰ। ਦਾਸ਼ਤ = ਰਖਿਆ।

(ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਉਸ ਲੜਕੇ ਦੇ ਜੰਮਣ ਦਾ) ਭੇਦ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸੰਦੂਕ ਵਿਖੇ ਰੱਖ ਕੇ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸੰਭਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੭॥

ਜ਼ਿ ਮੁਸ਼ਕੋ ਫਿਤਰ ਅੰਬਰ ਆਵੇਖ਼ਤੰਦ॥
ਬਰੋ ਊਦ ਅਜ਼ ਜ਼ਾਫਰਾਂ ਰੇਖ਼ਤੰਦ॥੧੮॥

ਮੁਸ਼ਕੋ = ਕਸਤੂਰੀ। ਅੰਬਰ = ਮੁਸ਼ਕੰਬਰ। ਆਵੇਖਤੰਦ = ਲੇਪ ਕੀਤਾ। ਊਦ = ਇਕ। ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ ਲਕੜ। ਜ਼ਾਫਰਾਂ = ਕੇਸਰ। ਰੇਖਤੰਦ = ਛਿੜਕਿਆ।

(ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਲੜਕੇ ਉਪਰ) ਕਸਤੂਰੀ, ਅਤਰ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕੰਬਰ ਦਾ ਲੇਪ ਕੀਤਾ। ਕੇਸਰ ਤੇ ਊਦ ਨੂੰ ਰੰਗੜਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਛਿੜਕਿਆ॥੧੮॥

ਬਦਸਤ ਅੰਦਰੂੰ ਦਾਸ਼ਤ ਓ ਰਾ ਅਕੀਕ॥

****

ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਸੰਦੂਕ ਦਰਯਾ ਅਮੀਕ॥੧੯॥

ਦਸਤ = ਹੱਥ। ਅੰਦਰੂੰ = ਵਿਚ। ਦਾਸ਼ਤ = ਰਖਿਆ। ਅਕੀਕ = ਹੀਰਾ। ਅਮੀਕ = ਡੂੰਘਾ।

(ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਲੜਕੇ ਦੇ) ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀਰਾ ਰਖਿਆ ਤੇ ਉਸ ਸੰਦੂਕ ਨੂੰ ਡੂੰਘੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ॥੧੯॥

ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਓ ਰਾ ਕੁਨਦ ਜਾਮਹ ਚਾਕ॥
ਨਜ਼ਰ ਦਾਸ਼ਤ ਬਰੁ ਸ਼ੁਕਰ ਯਜ਼ਦਾਨ ਪਾਕ॥੨੦॥

ਰਵਾਂ = ਰਵਾਨਾ। ਕਰਦ = ਕਰਕੇ। ਕੁਨਦ = ਕੀਤਾ। ਜਾਮਹ = ਕਪੜਾ, ਚੰਗਾ। ਚਾਕ = ਲੀਰੋ ਲੀਰ। ਦਾਸ਼ਤ = ਰਖੀ। ਯਜ਼ਦਾਨ ਪਾਕ = ਪਵਿੱਤਰ ਪਰਮਾਤਮਾ।

(ਉਸ ਸੰਦੂਕ ਨੂੰ) ਰੋੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦੁਖ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਚੋਗਾ ਲੀਰੋ ਲੀਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਸ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ॥੨੦॥

ਨਸ਼ਸਤੰਦ ਬਰ ਰੋਦ ਲਬੇ ਗਾਜ਼ਰਾਂ॥
ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ ਸੰਦੂਕ ਦਰੀਯਾ ਰਵਾਂ॥੨੧॥

ਨਸ਼ਸਤੰਦ = ਬੈਠੇ। ਰੋਦ = ਦਰਿਆ। ਲਬੇ = ਕੰਢੇ। ਗਾਜ਼ਰਾਂ = ਧੋਬੀ। ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ = ਵੇਖਿਆ।

ਦਰਿਆ ਕੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਧੋਬੀ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਸੰਦੂਕ ਵੇਖਿਆ॥੨੧॥

ਹਮੀਂ ਖ਼ਾਸਤ ਕਿ ਓ ਰਾ ਬਦਸਤ ਆਵਰੰਦ॥
ਕਿ ਸੰਦੂਕ ਬਸਤਹ ਸ਼ਿਕਸਤ ਆਵਰੰਦ॥੨੨॥

ਖਾਸਤ = ਚਾਹਿਆ। ਓਰਾ = ਉਸ ਨੂੰ। ਦਸਤ = ਹੱਥ। ਆਵਰੰਦ = ਲਿਆਈਏ। ਬਸਤਹ = ਬੰਦ ਕੀਤੇ। ਸ਼ਿਕਸਤ ਆਵਰੰਦ = ਤੋੜ ਦੇਈਏ।

(ਉਹਨਾਂ ਧੋਬੀਆਂ ਨੇ) ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਉਸ ਸੰਦੂਕ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਆਈਏ ਭਾਵ ਫੜ ਲਈਏ ਤੇ ਉਸ ਸੰਦੂਕ ਤੇ ਬੰਦ ਕੀਤੇ (ਜੰਦਰੇ) ਤੋੜ ਸੁਟੀਏ॥੨੨॥

ਚੁ ਬਾਜ਼ੂ ਬਕੋਸ਼ਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਅਜ਼ਾਂ॥
ਬ ਦਸਤੰ ਬਰਾਮਦ ਮਤਾਏ ਗਿਰਾਂ॥੨੩॥

ਚੁ = ਜਦੋਂ। ਬਾਜ਼ੂ = ਬਾਹਾਂ। ਬਕੋਸ਼ਸ਼ = ਯਤਨ ਨਾਲ। ਦਰਾਮਦ = ਲਿਆਏ। ਮਤਾਏ = ਧਨ ਪਦਾਰਥ। ਗਿਰਾਂ = ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ। ਬਰਾਮਦ = ਨਿਕਲਿਆ।

ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸੰਦੂਕ ਨੂੰ (ਨਦੀ ਤੋਂ) ਬਾਹਰ ਲਿਆਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਹੱਥ ਆਇਆ।।੨੩।।

ਸ਼ਿਕਸਤੰਦ ਮੋਹਰਸ਼ ਬਰਾਏ ਮਤਾ।।
ਪਦੀਦ ਆਮਦਹ ਜ਼ਾਂ ਚੁ ਰਖ਼ਸ਼ਿੰਦਹ ਮਾਹ।।੨੪।।

ਸ਼ਿਕਸਤੰਦ = ਤੋੜਿਆ। ਮੋਹਰਸ਼ = ਮੁਹਰ, ਜੰਦਰਾ। ਬਰਾਏ = ਵਾਸਤੇ। ਪਦੀਦ ਆਮਦਹ = ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ। ਚੁ = ਵਾਂਗੂੰ। ਰਖਸ਼ਿੰਦਹ = ਪ੍ਰਕਾਸ। ਮਾਹ = ਚੰਦਰਮਾਂ।

(ਧੋਬੀਆਂ ਨੇ) ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੀਲ ਮੁਹਰ (ਜੰਦਰਾ) ਤੋੜ ਦਿਤੀ, ਤਦ ਉਸ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚੋਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ (ਬਾਲਕ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ।।੨੪।।

ਵਜ਼ਾਂ ਗਾਜਬਾਂ ਖ਼ਾਨਹ ਕੋਦਕ ਚੁ ਨੇਸਤ।।
ਖ਼ੁਦਾ ਮਨ ਪਿਸਰ ਦਾਦ ਈਂ ਹਸਬ ਸ਼ੇਸਤ।।੨੫।।

ਵਜ਼ਾਂ = ਉਸ। ਗਾਜ਼ਰਾਂ = ਧੋਬੀ। ਖ਼ਾਨਹ = ਘਰ। ਕੋਦਕ = ਲੜਕਾ। ਨੇਸਤ = ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਨ = ਮੈਨੂੰ। ਪਿਸਰ = ਪੁਤਰ। ਦਾਦ = ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸ਼ੇਸਤ = ਬਹੁਤ ਹੈ।

ਇਸ ਧੋਬੀ ਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਲੜਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ (ਵਡੀ ਦਾਤ) ਹੈ।।੨੫।।

ਬਿਯਾਵੁਰਦ ਓਰਾ ਗਿਰਿਫਤ ਆਂ ਅਕੀਕ।।
ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦ ਯਜ਼ਦਾਨ ਆਜ਼ਮ ਅਮੀਕ।।੨੬।।

ਬਿਯਾਵੁਰਦ = ਲਿਆਂਦਾ। ਓਰਾ = ਉਸ ਨੂੰ। ਗਿਰਿਫਤ = ਫੜ ਕੇ। ਅਮੀਕ = ਡੂੰਘਾ।

ਉਸ ਧੋਬੀ ਨੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਸੰਦੂਕ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਿਆਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਹੀਰਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਬੇਅੰਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ।।੨੬।।

ਕੁਨਦ ਪਰਵਰਿਸ਼ਰਾ ਚੁ ਪਿਸਰੇ ਅਜ਼ੀਮ।।
ਬ ਯਾਦੇ ਖ਼ੁਦਾ ਕਿਬਲਹ ਕਾਬਹ ਕਰੀਮ।।੨੭।।

ਕੁਨਦ = ਕੀਤੀ। ਪਰਵਰਿਸ਼ = ਪਾਲਣਾ। ਪਿਸਰੇ = ਪੁੱਤਰ। ਅਜ਼ੀਮ = ਵੱਡਾ। ਕਾਬਹ = ਮੱਕਾ।

ਉਸ ਧੋਬੀ ਨੇ ਉਸ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਕਿਰਪਾਲੂ ਰੱਬ ਅਤੇ ਮੱਕੇ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ।। ੨੭।।

ਚੁ ਬੁਗਜ਼ਸ਼ਤ ਬਰ ਵੈ ਦੁ ਸੇ ਸਾਲ ਮਾਹ।।

****

ਕਜ਼ੋ ਦੁਖਤਰੇ ਖਾਨਹ ਆਵੁਰਦ ਸ਼ਾਹ॥੨੮॥

ਚੁ = ਜਦੋਂ। ਬੁਗਜ਼ਸ਼ਤ = ਬੀਤ ਗਏ। ਦੁ ਸੇ = ਤਿੰਨ। ਕਜ਼ੋ = ਉਸ। ਆਵੁਰਦ = ਲਿਆਈ।

ਜਦੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੇ ਕੁਛ ਮਹੀਨੇ ਬੀਤ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਧੋਬੀ ਦੀ ਧੀ (ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ) ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਲੈ ਆਈ॥੨੮॥

ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ ਬਰ ਵੈ ਹੁਮਾਏ ਅਜ਼ੀਮ॥
ਬਯਾਦ ਆਮਦਸ਼ ਪਿਸਰ ਗਾਜ਼ਰ ਕਰੀਮ॥੨੯॥

ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ = ਵੇਖਿਆ। ਹੁਮਾਏ ਅਜ਼ੀਮ = ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਪਿਸਰ = ਪੁਤਰ। ਗਾਜਰ = ਧੋਬੀ। ਕਰੀਮ = ਧੋਬੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ।

ਉਸ 'ਹੋਮਾਇ ਅਜ਼ੀਮ' (ਨਾਂ ਦੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ) ਉਸ ਧੋਬੀ ਦੇ 'ਕਰੀਮ' ਨਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ, (ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹਿਆ ਸੀ)॥੨੯॥

ਬ ਪੁਰਸ਼ੀਦ ਓ ਰਾ ਕਿ ਏ ਨੇਕ ਜ਼ਨ॥
ਕੁਜਾ ਯਾਫ਼ਤੀ ਪਿਸਰ ਖੁਸ਼ ਖੋਇ ਤਨ॥੩੦॥

ਪੁਰਸ਼ੀਦ = ਪੁਛਿਆ। ਏ ਨੇਕ ਜਨ = ਹੇ ਭਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਕੁਜਾ = ਕਿਥੋਂ। ਯਾਫ਼ਤੀ = ਲਿਆ। ਖੁਸ਼ ਖੋਇ = ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ। ਤਨ = ਸਰੀਰ।

ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਧੋਬੀ ਦੀ ਧੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਹੇ ਭਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ! (ਭਾਵ ਲੜਕੀ)! ਇਹ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸੋਹਣੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਲੜਕਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ?॥੩੦॥

ਬਿਦਾਨੇਮ ਖਾਨੇਮ ਸ਼ਨਾਸੇਮ ਮਨ॥
ਯਕੇ ਮਨ ਸ਼ਨਾਸ਼ਮ ਨ ਦੀਗਰ ਸੁਖਨ॥੩੧॥

ਬਿਦਾਨੇਮ = ਜਾਣੀ ਹਾਂ। ਖਾਨੇਮ = ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ। ਸ਼ਨਾਸੇਮ = ਪਛਾਣਦੀ ਹਾਂ। ਯਕੇ ਮਨ = ਇਕੋ ਮੈਂ।

(ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲਗੀ) ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ ਤੇ ਪਛਾਣਦੀ ਹਾਂ। ਇਕ ਮੈਂ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ (ਭੇਦ) ਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਛ ਖਬਰ ਨਹੀਂ॥੩੧॥

ਦਵੀਦੰਦ ਮਰਦਮ ਬੁਖਾਦੰਮ ਕਜ਼ੋ॥
ਕਿ ਅਜ਼ ਖ਼ਾਨਹੇ ਗਾਜ਼ਰਾਨਸ਼ ਅਜ਼ੋ॥੩੨॥

ਦਵੀਦੰਦ = ਦੁੜਾਏ। ਮਰਦਮ = ਮਰਦ (ਨੌਕਰ)। ਬੁਖਾਦੰਮ = ਬੁਲਾਇਆ। ਗਾਜਰਾਨਸ਼ = ਧੋਬੀਆਂ। ਅਜ਼ੋ = ਉਹਨਾਂ।

ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਧੋਬੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੁਲਾਇਆ॥੩੨॥

ਬੁਖਾਦੰਦ ਓਰਾ ਬੁਬਸਤੰਦ ਬਖਤ॥
ਬਪੁਰਸ਼ੀਦ ਓਰਾ ਕਿ ਏ ਨੇਕ ਬਖ਼ਤ॥੩੩॥

ਬਖਾਦੰਦ = ਬੁਲਾਇਆ। ਬੁਬਸਤੰਦ = ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ। ਬਪੁਰਸ਼ੀਦ = ਪੁਛਿਆ। ਨੇਕ ਬਖਤ = ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ।

(ਉਸ ਧੋਬੀ) ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ–ਐ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ! (ਤੂੰ ਇਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਕਿਥੋ ਲਿਆ। ਸੱਚੋ ਸੱਚ ਦਸ)॥੩੩॥

ਬਿਗੋਯਮ ਤੁਰਾ ਹਮ ਚੁ ਈਂ ਯਾਫਤਮ॥
ਨੁਮਾਯਮ ਬ ਤੋ ਹਾਲ ਚੂੰ ਸਾਖਤਮ॥੩੪॥

ਬਿਗੋਯਮ = ਕਿਹਾ। ਤੁਰਾ = ਤੈਨੂੰ। ਹਮ ਚੁ ਈ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਯਾਫਤਮ = ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਨੁਮਾਯਮ = ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਹਾਲ = ਸਮਾਚਾਰ। ਸਾਖਤਮ = ਮੈਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਧੋਬੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਲੜਕਾ ਮੈਨੂੰ ਕਿਥੋ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਚਾਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ॥੩੪॥

ਕਿ ਸਾਲੇ ਫਲਾਂ ਮਾਹ ਦਰ ਵਕਤਿ ਸ਼ਾਮ॥
ਕਿ ਈਂ ਕਾਰ ਰਾ ਕਰਦਅਮ ਮਨ ਤਮਾਮ॥੩੫॥

ਸਾਲੇ = ਸਾਲ। ਮਾਹ = ਮਹੀਨਾ। ਤਮਾਮ = ਸਾਰੇ।

(ਉਸ ਧੋਬੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ) ਫਲਾਣੇ ਵਰ੍ਹੇ ਤੇ ਫਲਾਣੇ ਮਹੀਨੇ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਵਕਤ ਮੈਂ ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਸੀ॥੩੫॥

ਇਹ ਸੰਦੂਕ ਮੈਂ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹਦਾ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖਿਆ।

ਗਿਰਿਫਤੇਮ ਸੰਦੂਕ ਦਰੀਯਾ ਅਮੀਕ॥
ਯਕੇ ਦਸਤ ਜ਼ੋ ਯਾਫਤਮ ਈਂ ਅਕੀਕ॥੩੬॥

ਗਿਰਿਫਤੇਮ = ਫੜਿਆ। ਅਮੀਕ = ਡੂੰਘਾ। ਯਕੇ ਦਸਤ = ਇਕ ਹੱਥ। ਯਾਫਤਮ = ਮਿਲਿਆ। ਅਕੀਕ = ਹੀਰਾ।

(ਉਸ) ਸੰਦੂਕ ਨੂੰ ਮੈਂ ਡੂੰਘੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਫੜ ਲਿਆ। (ਸੰਦੂਕ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਲੜਕਾ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਇਸ ਦੇ) ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਹੀਰਾ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ॥੩੬॥

++

ਬਦੀਦੰਦ ਗਉਹਰਿ ਗਿਰਫਤੰਦ ਅਜ਼ਾਂ॥
ਸ਼ਨਾਸਦ ਕਿ ਈਂ ਪਿਸਰ ਹਸਤ ਆਂ ਹੁਮਾਂ॥੩੭॥

ਬਦੀਦੰਦ = ਵੇਖਿਆ। ਗਉਹਰਿ = ਮੋਤੀ। (ਭਾਵ ਹੀਰਾ)। ਗਿਰਫਤੰਦ = ਫੜ ਲਿਆ। ਸ਼ਨਾਸਦ = ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਹਸਤ = ਹੈ।

(ਉਸ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ) ਉਹ ਹੀਰਾ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹੋ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। (ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਰੋੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ)॥੩੭॥

ਬਰੋ ਤਾਜ਼ਹ ਸ਼ੁਦ ਸ਼ੀਰ ਪਿਸਤਾਂ ਅਜ਼ੋ॥
ਬਿਜ਼ਦ ਸੀਨਹ ਖ਼ੁਦ ਹਰ ਦੋ ਦਸਤਾਂ ਅਜ਼ੋ॥੩੮॥

ਤਾਜ਼ਹ ਸ਼ੁਦ = ਸਜਰਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਭਾਵ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਸ਼ੀਰ = ਦੁੱਧ। ਪਿਸਤਾਂ = ਥਣ। ਬਿਜ਼ਦ = ਰਖਿਆ। ਸੀਨਹ = ਛਾਤੀ। ਦੋ ਦਸਤਾਂ = ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ।

(ਮੋਹ ਨਾਲ) ਉਸ ਦੇ ਥਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੁੱਧ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਉਤੇ ਰੱਖ ਲਿਆ॥੩੮॥

ਸ਼ਨਾਸਦ ਅਜ਼ੋ ਹਰ ਦੋ ਲਬ ਬਰ ਕੁਸ਼ਾਦ॥
ਕਿ ਜ਼ਾਹਰ ਨ ਕਰਦਸ਼ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਨਿਹਾਦ॥੩੯॥

ਸ਼ਨਾਸਦ = ਪਛਾਣ। ਅਜ਼ੋ = ਉਸ ਨੂੰ। ਹਰ ਦੋ = ਦੋਵੇਂ। ਲਬ = ਹੋਂਠ। ਕੁਸ਼ਾਦ = ਖੋਲ੍ਹੇ। ਜ਼ਾਹਰ = ਪ੍ਰਗਟ। ਨਿਹਾਦ = ਰਖਿਆ।

(ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ) ਪਛਾਣਕੇ ਉਸ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਹੋਂਠ ਖੋਲ੍ਹੇ (ਭਾਵ ਉਹ ਮੁਸਕਰਾ ਪਈ) ਪਰ ਉਸ ਨੇ (ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ) ਪ੍ਰਗਟ ਨਾ ਕੀਤਾ, ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਖਿਆ॥੩੯॥

ਦਿਗਰ ਰੋਜ਼ ਰਫ਼ਤੰਦ ਜ਼ਉਜਹ ਫਲਾਂ॥
ਮਰਾ ਖ਼ਾਦ ਦਾਦਹ ਬਜ਼ੁਰਗੇ ਹੁਮਾਂ॥੪੦॥

ਰਫ਼ਤੰਦ = ਗਈ। ਜ਼ਉਜਹ = ਇਸਤ੍ਰੀ। ਖ਼ਾਬ = ਸੁਫਨਾ। ਦਾਦਹ = ਦਿੱਤਾ।

ਦੂਜੇ ਦਿਨ (ਧੋਬੀ) ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਈ (ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ) ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪੀਰ ਨੇ ਸੁਪਨਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਪੀਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ॥੪੦॥

ਤੁਰਾ ਮਨ ਕਿ ਫ਼ਰਜ਼ੰਦ ਬਖ਼ਸ਼ੀਦਹਅਮ॥
ਚਰਾਗ਼ੇ ਕਯਾਰਾ ਦਰਖਸ਼ੀਦਹਅਮ॥੪੧॥

ਤੁਰਾ = ਤੈਨੂੰ। ਮਨ = ਮੈਂ। ਫ਼ਰਜ਼ੰਦ = ਪੁੱਤਰ। ਬਖਸ਼ੀਦਹਅਮ = ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਕਿਆਂ = ਕੈ ਖਾਨਦਾਨ। ਦਰਖਸ਼ੀਦਹਅਮ = ਰੌਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਤੈਨੂੰ ਜੋ ਮੈਂ ਲੜਕਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਆਨ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਦੀਵਾ ਰੌਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।।੪੧।।

ਭਾਵ - ਇਹ ਲੜਕਾ ਕਿਆਨ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਹੈ।

ਜ਼ਿ ਗੰਜੋ ਜ਼ਰ ਸ਼ ਗਉਹਰੋ ਤਖ਼ਤ ਦਾਦ।।
ਵਜ਼ਾਂ ਪਿਸਰ ਰਾ ਖ਼ਾਨਹੇ ਖ਼ੁਦ ਨਿਹਾਦ।।੪੨।।

ਗੰਜੋ = ਖਜ਼ਾਨਾ। ਜ਼ਰ = ਸੋਨਾ। ਗਉਹਰੋ = ਮੋਤੀ। ਦਾਦ = ਦਿੱਤਾ। ਪਿਸਰ = ਪੁੱਤਰ। ਨਿਹਾਦ = ਰਖਿਆ।

(ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ) ਖਜ਼ਾਨਾ, ਸੋਨਾ, ਮੋਤੀ ਆਦਿ ਤੇ ਤਖਤ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰਖ ਲਿਆ।।੪੨।।

ਬ ਗੁਫ਼ਤਸ਼ ਕਿ ਈਂ ਰਾ ਜ਼ਿ ਦਰੀਯਾਫ਼ਤਮ।।
ਕਿ ਦਾਰਾਬ ਨਾਮਸ਼ ਅਜ਼ੋ ਸਾਖਤਮ।।੪੩।।

ਬਿਗੁਫ਼ਤਸ਼ = ਕਿਹਾ। ਈਂ ਰਾ = ਇਸ। ਦਰੀਯਾਫ਼ਤਮ = ਦਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਲੱਭਾ ਹੈ। ਸਾਖਤਮ = ਰਖਿਆ ਹੈ।

ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ 'ਦਾਰਾਬ' ਰਖਿਆ ਹੈ।।੪੩।।

ਕਿ ਸ਼ਾਹੀ ਜਹਾਂ ਰਾ ਬਦੋ ਮੇ ਦਿਹੰਮ।।
ਵਜ਼ਾਂ ਤਾਜ ਇਕਬਾਲ ਬਰ ਸਰ ਨਿਹੰਮ।।੪੪।।

ਸ਼ਾਹੀ = ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ। ਜਹਾਂ = ਸੰਸਾਰ। ਬਦੋ = ਉਪਰ। ਦਿਹੰਮ = ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ। ਵਜ਼ਾਂ = ਉਸ। ਤਾਜਿ = ਛੱਤ੍ਰ। ਇਕਬਾਲ = ਪ੍ਰਤਾਪ। ਨਿਹੰਮ = ਰੱਖਦੀ ਹਾਂ।

(ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ) ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਂਦੀ ਹਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਛੱਤ੍ਰ ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖਦੀ ਹਾਂ।।੪੪।।

ਮਰਾ ਖੁਸ਼ਤਰ ਆਮਦ ਅਜ਼ਾਂ ਸੂਰਤਸ਼।।
ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ ਅਸਤ ਖੁਸ਼ ਸੂਰਤਸ਼।।੪੫।।

ਮਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਖੁਸ਼ਤਰ = ਪਿਆਰੀ। ਸੂਰਤਸ਼ = ਸ਼ਕਲ। ਹੁਸਨਲ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਜਮਾਲ = ਚਿਹਰਾ।

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬੜੀ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਬੜੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ

ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹੈ॥੪੫॥

ਕਿ ਅਜ਼ ਸ਼ਾਹਿ ੳ ਚੂੰ ਖ਼ਬਰ ਯਾਫਤਸ਼॥
ਕਿ ਦਾਰਾਬ ਨਾਮੇ ਮੁਕਰਰਾ ਸੁਦਸ਼॥੪੬॥

ਸ਼ਾਹਿ = ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਖ਼ਬਰ ਯਾਫਤਸ਼ = ਪਤਾ ਲਗਾ। ਮੁਕਰਰਾ = ਨੀਅਤ। ਸੁਦਸ਼ = ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣ ਗਿਆ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਨਾਂ 'ਦਾਰਾਬ' ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਤਾਂ ਉਹ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ)॥੪੬॥

ਅਜ਼ਾਂ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ੁਦ ਸ਼ਾਹਿ ਦਾਰਾਇ ਦੀਂ॥
ਹਕੀਕਤ ਸ਼ਨਾਸ ਅਸਤ ਐਨੁਲ ਯਕੀਂ॥੪੭॥

ਸ਼ੇਰ = ਸੂਰਮਾ। ਦਾਰਾਇ = ਸਹਾਇਕ। ਦੀਂ = ਧਰਮ। ਹਕੀਕਤ = ਸੱਚ। ਸ਼ਨਾਸ = ਪਛਾਣ। ਐਨੁਲ = ਪੱਕਾ। ਯਕੀਂ = ਵਿਸ਼ਵਾਸ।

ਉਹ ਸੂਰਬੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਧਰਮ ਦਾ ਰਖਿਅਕ ਬਣਿਆਂ। ਉਹ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਅਟੱਲ ਭਰੋਸਾ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ॥੪੭॥

ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੇਖ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਉਹ ਔਰਤ ਕਿੰਨੀ ਸਿਆਣੀ ਨਿਕਲੀ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਅਯੋਗ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੁੱਤਰ ਜਨਮਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਭੇਦ ਜ਼ਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਨਾਲ ਬਚਾ ਲਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਤੂੰ ਐਸਾ ਨਾਲਾਇਕ ਹੈਂ ਕਿ ਸਲਤਨਤ ਨੂੰ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ। ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਕਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰਕੇ ਰੱਬ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈ ਜਾ ਤੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਰਥਾ ਵਿਚ ਦੀਨਦਾਰ ਬਣਾ ਲੈ। ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੇਵ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਯਾ ਸਾਗ਼ਰੇ ਸੁਰਖ਼ ਫ਼ਾਮ॥
ਕਿ ਮਾਰਾ ਬਕਾਰ ਅਸਤ ਵਕਤੇ ਮੁਦਾਮ॥੪੮॥

ਬਿਦਿਹ = ਦਿਓ। ਸਾਕੀਯਾ = ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ ! ਸਾਗ਼ਰੇ = ਪਿਆਲਾ। ਸੁਰਖ਼ = ਲਾਲ। ਫ਼ਾਮ = ਰੰਗ। ਮਾਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਬਕਾਰ ਅਸਤ = ਯੋਗ ਹੈ। ਮੁਦਾਮ = ਸਦਾ।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼ੋ, ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ॥੪੮॥

ਬਿਦਿਹ ਪਿਯਾਲਹ ਫੇਰੋਜ਼ ਰੰਗੀਨ ਰੰਗ॥

ਕਿ ਮਾਰਾ ਖੁਸ਼ ਆਮਦ ਬਸੇ ਵਕਤਿ ਜੰਗ॥੪੯॥੭॥

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਫੀਰੋਜ਼ੀ ਰੰਗ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼ੋ, ਜੋ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ॥੪੯॥੭॥

ਭਾਵ-ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਮੇਰੀ ਇਹੋ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੋ, ਤਾਂਕਿ ਮੈਂ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂ।

ਹਿਕਾਯਤ ਸਤਵੀਂ ਸਮਾਪਤ॥

✡ ✡ ✡ ✡ ✡ ✡

ਹਿਕਾਯਤ ਅਠਵੀਂ

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ

ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹੇ ਦਿਲ ਕਰਾਰ॥
ਰਜ਼ਾ ਬਖਸ਼ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿਹੋ ਨਉ ਬਹਾਰ॥੧॥

ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ = ਪ੍ਰਭੂ। ਬਖਸ਼ਿੰਦਹੇ = ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ। ਕਰਾਰ = ਸ਼ਾਂਤੀ। ਰਜ਼ਾ = ਭਾਣਾ। ਨਉ ਬਹਾਰ = ਖੁਸ਼ੀਆਂ।

ਪ੍ਰਭੂ ਔਗੁਣਾਂ ਦਾ ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ॥੧॥

ਕਿ ਮੀਰ ਅਸਤ ਪੀਰ ਅਸਤ ਹਰ ਦੋ ਜਹਾਂ॥
ਖੁਦਾਵੰਦ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹ ਹਰ ਯਕ ਅਮਾਂ॥੨॥

ਮੀਰ = ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਪੀਰ = ਗੁਰੂ। ਅਸਤ = ਹੈ। ਦੋ ਜਹਾਂ = ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾ ਦਾ। ਹਰ ਯਕ = ਹਰ ਇਕ। ਅਮਾਂ = ਰਖਿਆ, ਸੁਖ।

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੋਹਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਹਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸੁਖ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੨॥

ਹਿਕਾਯਤ ਸ਼ੁਨੀਦੇਮ ਸ਼ਾਹੇ ਅਜ਼ੀਮ॥
ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ ਅਸਤੁ ਸਾਹਿਬ ਕਰੀਮ॥੩॥

++

ਹਿਕਾਯਤ = ਕਹਾਣੀ।ਸ਼ੁਨੀਦੇਮ = ਸੁਣੀ ਹੈ।ਸ਼ਾਹੇ ਅਜ਼ੀਮ = ਅਜ਼ਮ ਬਾਦਸ਼ਾਹ।ਕਰੀਮ = ਦਾਤ।

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਅਸੀ ਇਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ 'ਅਜ਼ਮ' ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦਾਨੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੀ।।੩।।

ਕਿ ਸੂਰਤ ਜਮਾਲ ਅਸਤੁ ਹੁਸਨਲ ਤਮਾਮ।।
ਹਮਹ ਰੋਜ਼ ਆਸਾਯਸ਼ੇ ਰੋਦ ਜਾਮ।।੪।।

ਹਮਹ = ਸਾਰਾ। ਆਸਾਯਸ਼ੇ = ਆਰਾਮ। ਰੋਦ = ਰਾਗ। ਜਾਮ = ਪਿਆਲਾ।

ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬੜੀ ਤੇਜੱਸਵੀ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਰਾਗ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬੀਤਦਾ ਸੀ।।੪।।

ਕਿ ਸਰਹੰਗ ਦਾਨਿਸ਼ ਜ਼ਿ ਫ਼ਰਜ਼ਾਨਗੀ।।
ਕਿ ਅਜ਼ ਮਸਲਿਹਤ ਮਉਜ ਮਰਦਾਨਗੀ।।੫।।

ਸਰਹੰਗ = ਬਹਾਦਰ। ਦਾਨਿਸ਼ = ਅਕਲਮੰਦ। ਜ਼ਿ ਫ਼ਰਜ਼ਾਨਗੀ = ਵਡਿਆਈ। ਮਰਦਾਨਗੀ = ਸੂਰਮਤਾਈ।

ਉਹ ਬੜਾ ਬੁਧੀਵਾਨ, ਸੂਰਬੀਰ ਤੇ ਆਦਰਯੋਗ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੂਰਮਤਾਈ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਸਨ।।੫।।

ਵਜ਼ਾਂ ਬਾਨੂਏ ਹਮ ਚੁ ਮਾਰੇ ਜਵਾਂ।।
ਕਿ ਕੁਰਬਾਂ ਸ਼ਵਦ ਹਰਕਸੇ ਨਾਜ਼ਦਾਂ।।੬।।

ਵਜ਼ਾਂ = ਉਸ ਦੀ। ਬਾਨੂਏ = ਇਸਤ੍ਰੀ। ਹਮ ਚੁ = ਵਾਂਗੂੰ। ਮਾਹੇ = ਚੰਦਰਮਾਂ। ਜਵਾਂ = ਜਵਾਨ। ਹਰਕਸੇ = ਹਰ ਇਕ। ਨਾਜ਼ਦਾਂ = ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।

ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਔਰਤ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵਰਗੀ ਰੂਪਵੰਤ ਸੀ। ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹਰ ਇਕ ਮਰਦ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।।੬।।

ਕਿ ਖੁਸ਼ ਰੰਗ ਖੁਸ਼ ਖੋਇ ਓ ਖੁਸ਼ ਜਮਾਲ।।
ਖੁਸ਼ ਆਵਾਜ਼ ਖੁਸ਼ ਖ੍ਵਾਰਗੀ ਖ਼ੁਸ਼ ਖਿਯਾਲ।।੭।।

ਖੁਸ਼ = ਚੰਗਾ। ਖੋਇ = ਸੁਭਾਅ। ਜਮਾਲ = ਚਿਹਰਾ। ਖ੍ਵਾਰਗੀ = ਖਾਣਾ। ਖਿਯਾਲ = ਵਿਚਾਰ।

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ, ਖੁਸ਼ਦਿਲ ਅਤੇ ਖੇੜਿਆਂ ਭਰੇ ਮੁਖੜੇ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਿੱਠੀ, ਉਸਦਾ ਖਾਣ ਪੀਣ ਸਵੱਛ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਉੱਤਮ ਸਨ।।੭।।

ਬ ਦੀਦਨ ਕਿ ਖ਼ੁਸ਼ ਖੋਇ ਖ਼ੂਬੀ ਜਹਾਂ॥
ਜ਼ਿ ਹਰਫ਼ਾਤ ਕਰਦਨ ਖੁਸ਼ੋ ਖੁਸ਼ ਜ਼ੁਬਾਂ॥੮॥

ਬ ਦੀਦਨ = ਵੇਖਣਾ। ਖ਼ੂਬੀ = ਭਲਿਆਈ। ਹਰਫਾਤ ਕਰਦਨ = ਗਲ ਬਾਤ ਕਰਨ। ਖੁਸ਼ = ਚੰਗੀ। ਖੁਸ਼ ਜ਼ੁਬਾਂ = ਮਿੱਠੀ ਜ਼ਬਾਨ।

ਉਹ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ, ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੋਹਣੀ ਸੀ। ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਸਿਆਣੀ ਤੇ ਮਿੱਠੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਾਲੀ ਸੀ॥੮॥

ਦੁ ਪਿਸਰਸ਼ ਅਜ਼ਾਂ ਬੂੰਦ ਚੂੰ ਸ਼ਮਸ਼ ਮਾਹ॥
ਕਿ ਰਉਸ਼ਨ ਤਬੀਅਤ ਹਕੀਕਤ ਗਵਾਹ॥੯॥

ਪਿਸਰਸ਼ = ਪੁੱਤਰ। ਅਜ਼ਾਂ = ਉਸ ਦੇ। ਬੂੰਦ = ਹੋਏ। ਸ਼ਮਸ਼ = ਸੂਰਜ। ਮਾਹ = ਚੰਦਰਮਾਂ। ਰਉਸ਼ਨ ਤਬੀਅਤ = ਚੰਗਾ ਸੁਭਾਅ। ਹਕੀਕਤ ਗਵਾਹ = ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਵਾਲੇ।

ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਰਗੇ ਸਨ, ਜੋ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਤੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਭਾਵ ਸੱਚ ਦੇ ਖੋਜੀ ਸਨ॥੯॥

ਕਿ ਗੁਸਤਾਖ਼ ਦਸਤ ਅਸਤ ਚਾਲਾਕ ਜੰਗ॥
ਬ ਵਕਤੇ ਤਰੱਦਦ ਚੁ ਸ਼ੇਰੋ ਨਿਹੰਗ॥੧੦॥

ਗੁਸਤਾਖ਼ = ਫੁਰਤੀਲੇ। ਚਾਲਾਕ = ਹੁਸ਼ਿਆਰ। ਤਰੱਦਦ = ਯਤਨ, (ਜੰਗ)। ਸ਼ੇਰੋ ਨਿਹੰਗ = ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਮਗਰ ਮੱਛ।

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਲੜਕੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਫੁਰਤੀਲੇ ਤੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸਨ। ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਉਹ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਮਗਰ ਮੱਛ ਵਾਂਗੂੰ ਡਟ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਨ॥੧੦॥

ਦੁ ਪੀਲ ਅਫ਼ਕਨੋ ਹਮ ਚੁ ਸ਼ੇਰ ਅਫ਼ਕਨੋਂ ਅਸਤ॥
ਬ ਵਕਤੇ ਵਗਾ ਸ਼ੇਰ ਰੋਈਂ ਤਨ ਅਸਤ॥੧੧॥

ਪੀਲ = ਹਾਥੀ। ਅਫ਼ਕਨੋ = ਢਾਹੁਣਾ। ਵਗਾ = ਜੰਗ। ਰੋਈਂ = ਲੋਹਾ।

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਨੂੰ ਡੇਗਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਉਹ ਲੋਹੇ ਦੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸਖਤ ਸਨ॥੧੧॥

ਯਕੇ ਖ਼ੂਬ ਰੋਇ ਓ ਦਿਗਰ ਤਨ ਚੁ ਸ਼ੀਮ॥
ਦੁ ਸੂਰਤ ਸਜ਼ਾਵਾਰ ਆਜ਼ਮ ਅਜ਼ੀਮ॥੧੨॥

ਖੂਬ = ਸੋਹਣਾ। ਰੋਇ = ਚਿਹਰਾ। ਸ਼ੀਮ = ਚਾਂਦੀ। ਆਜ਼ਮ = ਵੱਡਾ।

ਇਕ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜਾ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਚਾਂਦੀ ਵਾਂਗੂ ਚਮਕਦੇ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੂਰਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ।।੧੨।।

ਵਜ਼ਾਂ ਮਾਦਰੇ ਬਰ ਕਸ ਆਸ਼ੁਫਤਹ ਗਸ਼ਤ।।
ਚੁ ਮਰਦਸਤ ਗੁਲ ਹਮ ਚੁਨੀ ਗੁਲ ਪ੍ਰਸਤ।।੧੩।।

ਵਜ਼ਾਂ = ਉਹਨਾਂ। ਮਾਦਰੇ = ਮਾਂ। ਕਸ = ਕਿਸੇ। ਆਸ਼ੁਫਤਹ = ਮੋਹਤ। ਗਸ਼ਤ = ਹੋ ਗਈ। ਗੁਲ = ਫੁਲ। ਹਮ ਚੁਨੀ = ਇਹੋ ਜਿਹੀ। ਗੁਲ ਪ੍ਰਸਤ = ਫੁਲ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

ਉਹਨਾਂ (ਲੜਕਿਆਂ) ਦੀ ਮਾਤਾ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਆਦਮੀ ਫੁਲ ਵਰਗਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਔਰਤ ਫੁਲ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ।।੧੩।।

ਸ਼ਬੰ ਗਾਹ ਦਰ ਖਾਬਗਾਹ ਆਮਦੰਦ।।
ਕਿ ਜ਼ੋਰਾਵਰਾਂ ਦਰ ਨਿਗਾਹ ਆਮਦੰਦ।।੧੪।।

ਸ਼ਬੰ = ਰਾਤ ਵੇਲਾ। ਦਰ = ਵਿਚ। ਖਾਬਗਾਹ = ਸੌਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ। ਆਮਦੰਦ = ਆਇਆ। ਜ਼ੋਰਾਵਰਾਂ = ਬਲਵਾਨ। ਦਰ ਨਿਗਾਹ = ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ।

ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਔਰਤ ਮਰਦ ਸੌਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਆਏ। ਉਸ ਆਦਮੀ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਬਲਵਾਨ ਲੜਕੇ ਆਏ।।੧੪।।

(ਉਹਨਾਂ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਉਸ ਦੇ ਯਾਰ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਖੁਲ੍ਹਮਖੁਲ੍ਹਾ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰ। ਏਨਾ ਕਹਿਕੇ ਉਹ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਇਹ ਕਾਰਾ ਕੀਤਾ:-

ਬੁਖਾਦੰਦ ਪਸ ਪੇਸ਼ ਖੁਰਦੋ ਕਲਾਂ।।
ਮਯੋ ਰੋਦ ਰਾਮਸ਼ ਗਿਰਾਂ ਰਾ ਹੁਮਾਂ।।੧੫।।

ਬੁਖਾਦੰਦ = ਬੁਲਾਇਆ। ਪਸ = ਪਿਛੋਂ। ਪੇਸ਼ = ਅਗੇ। ਖੁਰਦੋ = ਛੋਟਾ। ਕਲਾਂ = ਵਡਾ। ਮਯੋ = ਸ਼ਰਾਬ। ਰੋਦ = ਰਾਗ। ਰਾਮਸ਼ = ਆਰਾਮ। ਹੁਮਾਂ = ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ।

ਉਸ ਔਰਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਡੇ ਤੇ ਛੋਟੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸਦਿਆ। ਰਾਗ ਸੁਣਵਾ ਕੇ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਸੁਰਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।੧੫।।

ਬਿਦਾਨਿਸ਼ਤ ਕਿ ਅਜ਼ ਮਸਤੀਯਸ਼ ਮਸਤ ਗਸ਼ਤ।।

ਬਿਜ਼ਦ ਤੇਗ ਖ਼ੁਦ ਦਸਤ ਹਰ ਦੋ ਸ਼ਿਕਸਤ॥੧੬॥

ਬਿਦਾਨਿਸ਼ਤ = ਜਾਣਿਆਂ। ਮਸਤੀਯਸ਼ = ਮਸਤੀ। ਮਸਤ ਗਸ਼ਤ = ਮਤਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਬਿਜ਼ਦ = ਮਾਰੀ। ਖ਼ੁਦ ਦਸਤ = ਆਪਣੇ ਹੱਥ। ਹਰ ਦੋ = ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ। ਸ਼ਿਕਸਤ = ਮਾਰਨਾ, ਵੱਢਣਾ।

ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨਸ਼ੇ ਨਾਲ ਬੇਸੁਰਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦਿੱਤੇ॥੧੬॥

ਬਿਜ਼ਦ ਹਰਦੋ ਦਸਤਸ਼ ਸਰੇ ਖੇਸ਼ ਜ਼ੋਰ॥
ਬ ਜੁੰਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਬ ਕਰਦੰਦ ਸ਼ੋਰ॥੧੭॥

ਬਿਜ਼ਦ = ਮਾਰੇ। ਹਰਦੋ = ਦੋਵੇਂ। ਦਸਤਸ਼ = ਹੱਥ। ਖੇਸ਼ = ਆਪਣੇ। ਬ ਜੁੰਬਸ਼ = ਗੁੱਸਾ। ਬ ਕਰਦੰਦ = ਕੀਤਾ। ਸ਼ੋਰ = ਰੌਲਾ।

ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮਾਰੇ ਭਾਵ ਪਿੱਟਣ ਲੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੭॥

ਬਿਗੋਯਦ ਕਿ ਏ ਮੁਸਲਮਾਨਾਨ ਪਾਕ॥
ਚਿਰਾ ਚੂੰ ਕਿ ਕੁਸ਼ਤੀ ਅਜ਼ੀ ਜਾਮਹ ਚਾਕ॥੧੮॥

ਬਿਗੋਯਦ = ਕਿਹਾ। ਪਾਕ = ਪਵਿੱਤਰ। ਚਿਰਾ = ਕਿਆ। ਚੂੰ = ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਕੁਸ਼ਤੀ = ਕੱਹਿਆ। ਜਾਮਹ = ਕਪੜੇ। ਚਾਕ = ਲੀਰੋ ਲੀਰ।

ਉਸ ਹਾਲ ਪਾਹਰਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐ ਪਵਿੱਤਰ ਮੁਸਲਮਾਨੋ ! ਵੇਖੋ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀ ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ ਹੈ? ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਲੀਰੋ ਲੀਰ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸ ਨੇ ਵੱਢਿਆ ਹੈ?॥੧੮॥

ਬ ਖ਼ੁਰਦੰਦ ਮਯ ਹਰ ਦੂ ਆਂ ਮਸਤ ਸ਼ਤ॥
ਗਿਰਿਫਤੰਦ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਫੌਲਾਦ ਦਸਤ॥੧੯॥

ਖ਼ੁਰਦੰਦ = ਪੀਤਾ। ਮਯ = ਸ਼ਰਾਬ। ਹਰ ਦੋ = ਦੋਹਾਂ। ਗਿਰਿਫਤੰਦ = ਫੜ ਲਈਆਂ। ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ = ਤਲਵਾਰਾਂ। ਦਸਤ = ਹੱਥ।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ ਤੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ, ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਫੌਲਾਦੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਲਈਆਂ॥੧੯॥

ਕਿ ਈਂ ਰਾ ਬਿਜ਼ਦ ਆਂ ਬਈ ਆਂ ਜ਼ਦੰਦ॥
ਬ ਦੀਦਹ ਮਰਾ ਹਰ ਦੂ ਈਂ ਕੁਸ਼ਤਹ ਅੰਦ॥੨੦॥

ਈਂ ਰਾ = ਇਸ ਨੇ। ਬਿਜ਼ਦ = ਮਾਰਿਆ। ਆਂ = ਉਸ ਨੇ। ਜਦੰਦ = ਮਾਰਿਆ। ਦੀਦਹ = ਵੇਖਦਿਆਂ। ਮਰਾ = ਮੇਰੇ। ਕੁਸ਼ਤਹ ਅੰਦ = ਕਤਲ ਹੋ ਗਏ।

ਫਿਰ ਇਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ, ਇਉਂ ਮੇਰੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਦੋਵੇਂ ਕਤਲ ਹੋ ਗਏ॥੨੦॥

ਦਰੇਗਾ ਮਰਾ ਜਾ ਜ਼ਿਮੀ ਹਮ ਨ ਦਾਦ॥
ਨ ਦਹਲੀਜ਼ ਦੋਜ਼ਖ ਮਰਾ ਰਹ ਕੁਸ਼ਾਦ॥੨੧॥

ਦਰੇਗਾ = ਅਫਸੋਸ। ਮਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਜਾ = ਜਗ੍ਹਾ। ਨ ਦਾਦ = ਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਰਹ = ਰਸਤਾ। ਕੁਸ਼ਾਦ = ਖੁਲ੍ਹਾ।

ਹਾਇ ! ਅਫਸੋਸ ! ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨੇ ਵੀ ਵਿਹਲ ਨਹੀ ਦਿੱਤੀ, ਨਹੀ ਤਾਂ ਮੈ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਗਰਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਨਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਨਰਕ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਸ ਦੁਖ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਹਿਨ ਕਰਾਂਗੀ ?॥੨੧॥

ਦੂ ਚਸ਼ਮੇ ਮਰਾ ਈਂ ਚਿ ਗਰਦੀਦ ਈਂ॥
ਕਿ ਈਂ ਦੀਦਹੇ ਖ਼ੂੰਨ ਈਂ ਦੀਦ ਈਂ॥੨੨॥

ਦੂ ਚਸ਼ਮੇ = ਦੋ ਅੱਖਾਂ। ਮਰਾ = ਮੇਰੀਆਂ। ਈਂ = ਵੇਖਦਿਆਂ। ਗਰਦੀਦ = ਹੋ ਗਿਆ। ਦੀਦਹੇ = ਅੱਖਾਂ। ਦੀਦ = ਵੇਖਿਆ।

ਮੇਰੀਆਂ ਦੋਵਾਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਇਹ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੀਆ ਦੋਵਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਇਹ ਖੂਨ ਹੁੰਦਾ ਆਪ ਵੇਖਿਆ ਹੈ॥੨੨॥

ਬਿਹਜ਼ ਮਨ ਤਨੇ ਤਰਕ ਦੁਨੀਯਾ ਕੁਨਮ॥
ਫ਼ਕੀਰੇ ਸ਼ਵੁਮ ਮੁਲਕਿ ਚੀਂ ਮੇਰਵਮ॥੨੩॥

ਬਿਹਜ਼ = ਚੰਗਾ। ਤਰਕ = ਤਿਆਗ। ਸ਼ਵੁਮ = ਹੋ ਜਾਵਾਂ। ਮੇਰਵਮ = ਚਲੀ ਜਾਵਾਂ।

ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਲਈ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂ ਜਾਂ ਫਕੀਰਨੀ ਬਣ ਕੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਵਾਂ॥੨੩॥

ਬਿ ਗੁਫ਼ਤ ਈਂ ਸੁਖ਼ਨ ਰਾ ਕੁਨਦ ਜਾਮਹ ਚਾਕ॥
ਰਵਾਂ ਸ਼ੁਦ ਸੂਏ ਦਸਤ ਖ਼ਤ ਚਾਕ ਚਾਕ॥੨੪॥

ਬਿਗੁਫਤ = ਕਿਹਾ। ਈਂ ਸੁਖਨ = ਇਹ ਗੱਲ। ਕੁਨਦ = ਕੀਤਾ। ਜਾਮਹ = ਕਪੜੇ। ਚਾਕ = ਲੀਰੋ ਲੀਰ। ਰਵਾਂ ਸ਼ੁਦ = ਤੁਰ ਪਈ। ਦਸਤ = ਉਜਾੜ। ਚਾਕ ਚਾਕ = ਝਟ ਪਟ।

ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਲੀਰੋ ਲੀਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹ ਝਟ ਪਟ ਬਾਹਰ ਉਜਾੜ ਵਲ ਤੁਰ ਪਈ॥੨੪॥

ਕਿ ਓ ਜਾ ਬਿ ਦੀਦੰਦ ਖ਼ੁਸ਼ ਖ਼ਾਬਗਾਹ॥
ਨਿਸ਼ਸਤਹ ਅਸਤੁ ਬਰ ਗਾਉ ਬਾ ਜ਼ਨ ਚੁ ਮਾਹ॥੨੫॥

ਓ = ਉਸ। ਜਾ = ਜਗ੍ਹਾ। ਬਿਦੀਦੰਦ = ਵੇਖੀ। ਖੁਸ਼ = ਚੰਗੀ। ਖਾਬਗਾਹ = ਸੌਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ। ਨਿਸ਼ਸਤਹ = ਵੇਖੀ। ਬਰ = ਉਪਰ। ਗਾਉ = ਬੈਲ। ਜ਼ਨ = ਇਸਤਰੀ। ਮਾਹ = ਚੰਦਰਮਾਂ।

ਉਸ ਨੇ ਬਾਹਰ ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਸੌਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵੇਖੀ। ਉਥੇ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਬੈਲ ਉੱਤੇ ਇਕ ਮਰਦ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ॥੨੫॥

ਬ ਪੁਰਸ਼ੀਦ ਓ ਰਾ ਕਿ ਏ ਨੇਕ ਜ਼ਨ॥
ਹਮਾਯੂੰ ਦਰਖਤੇ ਚੁ ਸਰਵੇ ਚਮਨ॥੨੬॥

ਪੁਰਸ਼ੀਦ = ਪੁਛਿਆ। ਓ ਰਾ = ਉਸਨੂੰ। ਐ ਨੇਕ ਜ਼ਨ = ਹੇ ਭਲੀ ਇਸਤਰੀ ! ਹਮਾਯੂੰ = ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ। ਸਰਵੇ = ਸਰੂ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਐ ਭਲੀ ਇਸਤਰੀਏ। ਤੂੰ ਸਰੂ ਵਰਗੀ ਪਤਲੇ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਕੌਣ ਹੈਂ ?॥੨੬॥

ਕਿ ਹੂਰੇ ਪਰੀ ਤੋ ਚੁ ਨੂਰੇ ਜਹਾਂ॥
ਕਿ ਮਾਹੇ ਫ਼ਲਕ ਆਫ਼ਤਾਬੇ ਯਮਾਂ॥੨੭॥

ਫਲਕ = ਅਸਮਾਨ। ਆਫਤਾਬੇ = ਸੂਰਜ। ਯਮਾਂ = ਸੰਸਾਰ।

ਤੂੰ ਹੂਰ ਹੈਂ, ਪਰੀ ਹੈਂ ਜਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਚਾਨਣ) ਹੈਂ ? ਤੂੰ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਹੈਂ ਜਾਂ ਜਗਤ ਦਾ ਸੂਰਜ ਹੈਂ ?॥੨੭॥

ਨ ਹੂਰੋ ਪਰੀਅਮ ਨ ਨੂਰੋ ਜਹਾਂ॥
ਮਨਮ ਦੁਖਤਰੇ ਸ਼ਾਹਿਜਾਂ ਬਿਲਸਿਤਾਂ॥੨੮॥

ਮਨਮ = ਮੈਂ। ਦੁਖਤਰੇ = ਲੜਕੀ।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਅਗੋਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਨਾ ਮੈ ਹੂਰ ਹਾਂ, ਨਾ ਪਰੀ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਾਂ। ਮੈ 'ਬਿਲਸਿਤਾਂ' ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬੇਟੀ ਹਾਂ॥੨੮॥

ਬ ਪੁਰਸ਼ਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਪਰਸਤਸ਼ ਨ ਮੂਦ॥

****

ਬ ਨਿਜ਼ਦਸ਼ ਜ਼ੁਬਾਂ ਰਾ ਬ ਫੁਰਸਤ ਕਸੂਦ।।੨੯।।

ਪੁਰਸ਼ਸ਼ = ਪੁਛਿਆ। ਪਰਸਤਸ਼ = ਪੂਜਾ, ਨਮਸ਼ਕਾਰ। ਨ ਮੂਦ = ਕੀਤੀ। ਨਿਜ਼ਦਸ਼ = ਕੋਲ। ਫੁਰਸਤ = ਵਿਹਲ, ਠਰੰਮਾਂ। ਕਸੂਦ = ਖੋਲ੍ਹਿਆ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਬੈਠਕੇ ਬੜੇ ਠਰੰਮੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਖੋਲ੍ਹੀ ਭਾਵ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕੀਤੀ।।੨੯।।

ਬ ਦੀਦਨ ਤੁਰਾ ਮਨ ਬਸ ਆਜ਼ੁਰਦਹ ਅਮ।।
ਬਿਗੋਈ ਤੁ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਬਖਸ਼ੀਦਹਅਮ।।੩੦।।

ਦੀਦਨ = ਵੇਖਣਾ। ਤੁਰਾ ਤੈਨੂੰ। ਮਨ = ਮੈਂ। ਬਸ = ਬਹੁਤ। ਆਜ਼ੁਰਦਹ ਅਮ = ਦੁਖੀ। ਬਿਗੋਈ = ਕਹੋਂ।

ਉਹ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਗਮਗੀਨ ਵੇਖਕੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗੇਂ ਮੈਂ ਦਿਆਂਗਾ।।੩੦।।

ਬ ਹੰਗਾਮ ਪੀਰੀ ਜਵਾਂ ਮੇ ਸ਼ਵਮ।।
ਬ ਮੁਲਕਿ ਹੁਮਾਂ ਯਾਰ ਮਨ ਮੇਰਵਮ।।੩੧।।

ਬ ਹੰਗਾਮ ਪੀਰੀ = ਬੁਢੇਪੇ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਜਵਾਂ = ਜਵਾਨ। ਮੇ ਸ਼ਵਮ = ਮੈਂ ਹੋ ਜਾਵਾਂ। ਹੁਮਾਂ = ਉਸ। ਮਨ = ਮੈ। ਮੇਰਵਮ = ਚਲੀ ਜਾਵਾਂ।

ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ! ਮੈਂ ਬ੍ਰਿਧ ਤੋਂ ਮੁਟਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਉਸ ਯਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂ, ਇਹੋ ਮੇਰੀ ਮੰਗ ਹੈ।।੩੧।।

ਬਦਾਨਿਸ਼ ਤੋ ਦਾਨੀ ਵਗਰ ਈਂ ਵਫਾ।।
ਬਯਾਦ ਆਮਦਸ਼ ਬਦਤਰ ਈਂ ਬੇਵਫ਼ਾ।।੩੨।।

ਦਾਨਿਸ਼ = ਬੁੱਧੀ। ਦਾਨੀ = ਜਾਣੀ। ਵਗਰ = ਜੇ। ਵਫਾ = ਚੰਗਾ। ਬਦਤਰ = ਬੁਰੀ। ਬੇਵਫਾ = ਘਾਟੇ ਵਾਲੀ।

ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਸਮਝਦੀ ਹੈਂ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਯਾਦ ਆਈ ਹੈ ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਭੈੜੀ ਗੱਲ ਫੁਰੀ ਹੈ।।੩੨।।

ਵਜ਼ਾਂ ਜਾ ਬਿਆਮਦ ਬਗਿਰਦੇ ਚੁ ਚਾਹ।।
ਕਜ਼ਾਂ ਜਾ ਅਜ਼ੋ ਬੂਦ ਨਖਜ਼ੀਰ ਗਾਹ।।੩੩।।

ਵਜ਼ਾਂ = ਉਸ। ਜਾ = ਜਗ੍ਹਾ। ਬਿਆਮਦ = ਆਈ। ਗਿਰਦੇ = ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ। ਚਾਹ = ਖੂਹ। ਕਜ਼ਾ = ਉਹ। ਅਜ਼ੋ = ਉਸ ਦੇ। ਬੂਦ = ਸੀ। ਨਖਜ਼ੀਰਗਾਹ = ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ।

ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਪਾਸੋਂ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਉਹ ਉਸ ਖੂਹ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਈ, ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸੀ।।੩੩।।

ਬ ਸੈਰੇ ਦਿਗਰ ਰੋਜ਼ ਆਮਦ ਸ਼ਿਕਾਰ।।
ਚੁ ਮਿਨਕਾਲ ਅਜ਼ ਬਾਸ਼ਹੇ ਨੌ ਬਹਾਰ।।੩੪।।

ਬ = ਵਾਸਤੇ। ਸੈਰੇ = ਸੈਰ। ਦਿਗਰ ਰੋਜ਼ = ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ। ਆਮਦ = ਆਇਆ। ਚੁ = ਵਾਂਗੂੰ। ਮਿਨਕਾਲ = ਚੁੰਜ। ਬਾਸ਼ਹੇ = ਬਾਜ ਵਰਗਾ ਇਕ ਪੰਛੀ।

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਉਸ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ। ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦੇ ਬਾਜ਼ ਦੀ ਚੁੰਜ ਵਰਗਾ ਲਾਲ ਸੀ।।੩੪।।

ਕਿ ਬਰਖਾਸਤ ਪੇਸ਼ਸ਼ ਗਵਜ਼ਨੇ ਅਜ਼ੀਮ।।
ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਅਸਪਸ ਚੁ ਬਾਦੇ ਨਸੀਮ।।੩੫।।

ਬਰਖਾਸਤ = ਉਠ ਭੱਜਿਆ। ਪੇਸ਼ਸ਼ = ਅਗੇ। ਗਵਜ਼ਨੇ = ਬਾਰਾਂ ਸਿੰਗਾ। ਅਜ਼ੀਮ = ਵੱਡਾ। ਅਸਪਸ = ਘੋੜਾ। ਬਾਦੇ ਨਸੀਮ = ਸਵੇਰ ਦੀ ਹਵਾ।

ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ ਇਕ ਵਡਾ ਬਾਰਾਂ ਸਿੰਗਾ ਨਿਕਲ ਕੇ ਭੱਜ ਉਠਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਘੋੜਾ ਸਵੇਰ ਦੀ ਹਵਾ ਵਾਂਗੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ।।੩੫।।

ਬਸੇ ਦੂਰ ਗਸ਼ਤਸ਼ ਨ ਮਾਂਦਹ ਦਿਗਰ।।
ਨ ਆਬੋ ਨ ਤੋਸਹ ਨ ਅਜ਼ ਖੁਦ ਖਬਰ।।੩੬।।

ਬਸੇ = ਬਹੁਤ। ਗਸ਼ਤਸ਼ = ਚਲਾ ਗਿਆ। ਨ ਮਾਂਦਹ = ਨਾ ਰਿਹਾ! ਦਿਗਰ = ਦੂਜਾ। ਆਬੋ = ਪਾਣੀ। ਤੋਸ਼ਹ = ਖਾਣਾ।

ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੇ ਮਗਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਕੋਈ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾ ਪਾਣੀ ਸੀ, ਨਾ ਖਾਣਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੁੱਧ ਹੀ ਸੀ।।੩੬।।

ਵਜ਼ਾਂ ਓ ਸ਼ਵਦ ਬਾ ਤਨੇ ਨਉਜਵਾਂ।।
ਨ ਹੂਰੋ ਪਰੀ ਆਫ਼ਤਾਬੇ ਜਹਾਂ।।੩੭।।

ਵਜ਼ਾਂ ਓ ਸ਼ਵਦ = ਉਹ ਤੁਰ ਪਈ। ਆਫਤਾਬੇ ਜਹਾਂ = ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸੂਰਜ।

ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਜਾਕੇ ਬਾਰਾ ਸਿੰਗਾ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਚਲ ਪਿਆ।

ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨ ਹੂਰਾਂ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੀ ਨਾ ਹੀ ਅਜੇਹੀ ਕੋਈ ਪਰੀ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ।।੩੭।।

ਬ ਦੀਦਨ ਵਜ਼ਾਂ ਸ਼ਾਹਿ ਆਸ਼ੁਫਤਹ ਗਸ਼ਤ।।
ਕਿ ਅਜ਼ ਖ਼ੁਦ ਖ਼ਬਰ ਰਫ਼ਤ ਵ ਅਜ਼ ਹੋਸ਼ ਦਸਤ।।੩੮।।

ਦੀਦਨ = ਵੇਖਣ। ਵਜ਼ਾਂ = ਉਸ ਨੂੰ। ਆਸ਼ੁਫਤਹ ਗਸ਼ਤ = ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਫਤ = ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ।

ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਤ ਵੇਖਕੇ ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਉਸ ਤੇ ਆਸ਼ਕ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਕੋਈ ਖਬਰ ਨਾ ਰਹੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ।।੩੮।।

ਕਿ ਕਸਮੇ ਖ਼ੁਦਾ ਮਨ ਤੁਰਾ ਮੇ ਕੁਨਮ।।
ਕਿ ਅਜ਼ ਜਾਨ ਜਾਨੀ ਤੁ ਬਰਤਰ ਕੁਨਮ।।੩੯।।

ਮਨ = ਮੈਂ। ਤੁਰਾ = ਤੇਰੇ ਅਗੇ। ਜਾਨ ਜਾਨੀ = ਜਾਨ ਤੋਂ ਪਿਆਰੀ। ਵੱਧ ਕੇ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਅਗੇ ਖੁਦਾ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।।੩੯।।

ਉਜ਼ਰ ਕਰਦਉ ਚੂੰ ਦੁ ਸੇ ਚਾਰ ਬਾਰ।।
ਹਮ ਆਖ਼ਰ ਬਿਗੁਫਤਨ ਵਜ਼ਾਂ ਕਰਦ ਕਾਰ।।੪੦।।

ਉਜ਼ਰ = ਨਾਂਹ ਨੁਕਰ। ਕਰਦਉ = ਕੀਤੀ। ਦੁ ਸੇ ਚਾਰ ਬਾਰ = ਦੋ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵਾਰੀ। ਬਿਗੁਫਤਨ = ਕਹਿਣਾ।

ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਨਾਂਹ ਨੁਕਰ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਅਖੀਰ ਉਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਕ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।।੪੦।।

ਬੁਬੀਂ ਗਰਦਸ਼ੇ ਬੇਵਫਾਏ ਜ਼ਮਾਂ।।
ਕਿ ਖ਼ੂੰਨੇ ਸਿਤਾਦਸ਼ ਨ ਮਾਦਸ਼ ਨਿਸ਼ਾਂ।।੪੧।।

ਬੁਬੀ = ਵੇਖ। ਗਰਦਸ਼ੇ = ਚੱਕਰ। ਜ਼ਮਾਂ = ਸੰਸਾਰ। ਸਿਤਾਦਸ਼ = ਇਕ ਬਹਾਦਰ ਰਾਜਪੂਤ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਨ ਮਾਦਸ਼ = ਨਾ ਰਿਹਾ। ਨਿਸ਼ਾ = ਨਿਸ਼ਾਨ।

(ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ !) ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਬੇਵਫਾਈ ਦਾ ਚੱਕਰ ਵੇਖ ਕਿ ਸ਼ਿਤਾਦਸ਼ (ਸੂਰਮਾ) ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਯਾਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਲਈ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਗਏ।।੪੧।।

ਕੁਜਾਂ ਸ਼ਾਹਿ ਕੈ ਖੁਸਰਵੋ ਜ਼ਾਮ ਜ਼ੰਮ॥
ਕੁਜਾ ਸ਼ਾਹਿ ਆਦਮ ਮੁਹੰਮਦ ਖਤੰਮ॥੪੨॥

ਕੁਜਾਂ = ਕਿਥੇ। ਸ਼ਾਹਿ = ਬਾਦਸ਼ਾਹ।

(ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ !) ਦੱਸ ਕਿਥੇ ਹੈ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੈ, ਖੁਸਰੋ ਅਤੇ ਜਮਸ਼ੈਦ ? ਕਿਥੇ ਹੈ ਬਾਬਾ ਆਦਮ ? ਮੁਹੰਮਦ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ॥੪੨॥

ਫਰੇਦੂੰ ਕੁਜਾ ਸ਼ਾਹਨ ਇਸਫ਼ੰਦ ਯਾਰ॥
ਨ ਦਾਰਾਬ ਦਾਰਾ ਦਰਾਮਦ ਸ਼ੁਮਾਰ॥੪੩॥

ਕੁਜਾ = ਕਿਥੇ। ਦਰਾਮਦ = ਆਉਂਦੇ। ਸ਼ੁਮਾਰ = ਗਿਣਤੀ।

ਫਰੇਦੂੰ, ਬਹਿਮਨ ਅਸਫੰਦ ਯਾਰ (ਬਾਦਸ਼ਾਹ) ਕਿਥੇ ਹਨ ? ਨਾ ਦਾਰਾਬ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦਾਰਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਹੋ ਚੁਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਲਗੀਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅੰਤ ਸ਼ੁਮਾਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ॥੪੩॥

ਕੁਜਾ ਸ਼ਾਹਿ ਅਸਕੰਦਰੋ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ॥
ਕਿ ਯਕ ਹਮ ਨ ਮਾਂਦ ਅਸਤ ਜ਼ਿੰਦਹ ਬ ਜਾਹ॥੪੪॥

ਨ ਮਾਂਦ ਅਸਤ = ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਜਾਹ = ਜਗ੍ਹਾ।

ਅਸਕੰਦਰ ਤੇ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਿਥੇ ਹਨ ? ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਜੀਊਂਦਾ ਨਹੀ ਰਿਹਾ॥੪੪॥

ਕੁਜਾ ਸ਼ਾਹ ਤੈਮੂਰ ਬਾਬਰ ਕੁਜਾਸਤ॥
ਹੁਮਾਯੂੰ ਕੁਜ਼ਾ ਸ਼ਾਹਿ ਅਕਬਰ ਕੁਜਾਸਤ॥੪੫॥

ਕੁਜਾ = ਕਿਥੇ। ਕੁਜਾਸਤ = ਕਿਥੇ ਹੈ।

ਤੈਮੂਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਿਥੇ ਹੈ, ਬਾਬਰ ਕਿਥੇ ਹੈ, ਹਮਾਯੂੰ ਤੇ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਿਥੇ ਹਨ ?॥੪੫॥

ਇਸ ਹਿਕਾਇਤ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਵੇਖ, ਉਸ ਬਦਕਾਰ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਪਰਾਏ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੋ ਨੌਜਵਾਨ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਕਤਲ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਬਦਲੇ ਉਸਨੂੰ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਰ ਮੰਗਣ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਉਹ ਬਦਕਿਸਮਤ ਨੇ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਦਾਤ ਮੰਗਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਜਵਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਵਰ ਮੰਗਿਆ।

ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ਮਾਣਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਪਾਪ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁਕੀ ਇਸ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਇਸ ਪਾਪ ਦਾ ਫਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਭੋਗਣਾ ਪਿਆ। ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਵੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਤਖਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬੜੇ ਪਾਪ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕੈਦ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦਾਰਾਸ਼ਕੋਹ ਨੂੰ ਮਰਵਾਇਆ। ਤੂੰ ਬੇਕਸੂਰ ਧਰਮੀ ਪੁਰਸ਼ 'ਸਰਮੱਦ' ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਭਲੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਖਾਤਰ ਐਡੇ ਭਾਰੇ ਉਪੱਦਰਵ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ. ਇਕ ਦਿਨ ਇਸ ਤਖਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੂੰ ਅੱਲਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾਏਂਗਾ। ਉਸ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਲਈ ਦੋਜ਼ਖ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਜਾਏਗੀ। ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਇਸ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਰਾਜ ਭੋਗ ਕੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਕੈ ਖੁਸਰੋ, ਜਮਸ਼ੈਦ, ਬਾਬਾ ਆਦਮ. ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ, ਫਰੇਦੂੰ, ਬਹਿਮਨ, ਅਸਫੰਦ ਯਾਰ. ਦਾਰਾਬ, ਦਾਰਾ, ਅਸਕੰਦਰ, ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ, ਤੈਮੂਰ, ਬਾਬਰ, ਹਮਾਯੂੰ ਤੇ ਅਕਬਰ ਆਦਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਤੂੰ ਵੀ ਇਸ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਤੇ ਪਸਚਾਤਾਪ ਕਰ ਕੇ ਉਜਲ ਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ ਅੱਲਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾਹ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਹਿਕਾਇਤ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੇਵ ਕੋਲੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਮੰਗਦੇ ਹਨ:-

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਯਾ ਸੁਰਖ ਰੰਗੇ ਫ਼ਰੰਗ॥
ਖੁਸ਼ ਆਮਦ ਮਰਾ ਵਕਤੇ ਜ਼ਦ ਤੇਗ਼ ਜੰਗ॥੪੬॥

ਬਿਦਿਹ = ਦਿਓ। ਸਾਕੀਯਾ = ਸਤਿਗੁਰੋ। ਸੁਰਖ = ਲਾਲ। ਫ਼ਰੰਗ = ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਖੁਸ਼ ਆਮਦ = ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਦ ਤੇਗ਼ = ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਉਣੀ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਮੈਨੂੰ ਫਰੰਗ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼ੋ, ਜੋ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਉਣ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ॥੪੬॥

ਭਾਵ - ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਬਖਸ਼ੋ, ਜੋ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਮਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਆਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਮ (ਗਿਆਨ) ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਇਹ ਕਾਮ. ਕਰੋਧ ਆਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਵਾਂ, ਇਹੋ ਮੇਰੀ ਮੰਗ ਹੈ।

ਬ ਮਨ ਦਿਹ ਕਿ ਖੁਦ ਰਾ ਪਯੋਰਸ ਕੁਨਮ॥
ਬ ਤੇਗ਼ ਆਜ਼ਮਾਈਸ਼ ਕੋਹਸ਼ ਕੁਨਮ॥੪੭॥੮॥

ਮਨ = ਮੈਨੂੰ। ਖੁਦ ਰਾ = ਆਪ ਨੂੰ। ਪਯੋਰਸ = ਢੂੰਡਣਾ। ਕੋਹਸ਼ = ਦਬਾਉਣਾ।

ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਮੈਨੂੰ ਦਿਉ, ਤਾਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਦੀ ਢੂੰਡ ਕਰਾਂ। ਮੈਂ ਗਿਆਨ, ਖੜਗ ਆਦਿ ਨਾਲ ਕਾਮ ਆਦਿਕ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਲਵਾਂ॥੪੭॥੮॥

ਹਿਕਾਯਤ ਅਠਵੀਂ ਸਮਾਪਤ॥

ਹਿਕਾਯਤ ਨੌਵੀਂ

੧ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

ਕਮਾਲਸ਼ ਕਰਾਮਾਤ ਆਜ਼ਮ ਕਰੀਮ॥
ਰਜ਼ਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਰਾਜ਼ਕ ਰਹਾਕੋ ਰਹੀਮ॥੧॥

ਕਮਾਲਸ਼ = ਪੂਰਨ। ਆਜ਼ਮ = ਵੱਡਾ। ਕਰੀਮ = ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ। ਰਜ਼ਾ = ਭਾਣਾ। ਰਾਜ਼ਿਕ ਦਾਤਾ। ਰਹਾਕੋ = ਛੁਟਕਾਰਾ। ਰਹੀਮ = ਰਹਿਮ ਦਿਲ।

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੈ ਤੇ ਬੜਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ, ਰਿਜ਼ਕ ਦਾਤਾ, ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਅਤੇ ਪਰਮ ਦਿਆਲੂ ਹੈ॥੧॥

ਬ ਜ਼ਾਕਰ ਦਿਹੰਦ ਈਂ ਜ਼ਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਨ॥
ਮਲੂਕੋ ਮਲਾਯਕ ਹਮਹ ਆਂ ਜਹਾਨ॥੨॥

ਜ਼ਾਕਰ = ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਦਿਹੰਦ = ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਮਲੂਕੋ = ਇਹ ਲੋਕ। ਮਲਾਯਕ = ਦੇਵ ਲੋਕ। ਹਮਹ = ਸਾਰੇ।

ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਰਚ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਲੋਕ, ਪਰਲੋਕ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੨॥

ਹਕਾਯਤ ਸ਼ੁਨੀਦੇਮ ਸ਼ਾਹੇ ਫਿਰੰਗ॥
ਚੁ ਬਾ ਜ਼ਨਿ ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ ਪੁਸ਼ਤੇ ਪਲੰਗ॥੩॥

ਹਕਾਯਤ = ਕਹਾਣੀ। ਸ਼ੁਨੀਦੇਮ = ਸੁਣੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਹਿ ਫਿਰੰਗ = ਫਿਰੰਗ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਬਾ = ਸਮੇਤ। ਜ਼ਨਿ = ਇਸਤਰੀ। ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ = ਬੈਠਾ। ਪੁਸ਼ਤੇ ਪਲੰਗ = ਪਲੰਗ ਉਤੇ।

(ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ !) ਮੈਂ ਫਰੰਗ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਪਲੰਗ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੩॥

ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ ਬਰ ਬਚਹ ਗੌਹਰ ਨਿਗਾਰ॥
ਬ ਦੀਦਨ ਹੁਮਾਯੂੰ ਜਵਾਂ ਉਸਤਵਾਰ॥੪॥

ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ = ਵੇਖਿਆ। ਬਚਹ = ਪੁੱਤਰ। ਗੌਹਰ ਨਿਗਾਰ = ਜਵਾਹਰੀ। ਹੁਮਾਯੂੰ = ਸੁੰਦਰ। ਜਵਾਂ = ਜਵਾਨ। ਉਸਤਵਾਰ = ਰਿਸ਼ਟ ਪੁਸ਼ਟ।

ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਇਕ ਜਵਾਹਰੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ, ਜਵਾਨ ਤੇ ਰਿਸ਼ਟ ਪੁਸ਼ਟ ਸੀ॥੪॥

ਬ ਵਕਤਿ ਸ਼ਬ ਓ ਰਾ ਬਿਖ਼ਾਦੰਦ ਪੇਸ਼॥
ਬ ਦੀਦਨ ਹੁਮਾਯੂੰ ਬਬਾਲਾਇ ਬੇਸ਼॥੫॥

ਬ ਵਕਤਿ ਸ਼ਬ = ਰਾਤ ਵੇਲੇ। ਓ ਰਾ = ਉਸ ਨੂੰ। ਬਿਖਾਦੰਦ = ਸਦਿਆ। ਪੇਸ਼ = ਕੋਲ। ਬਬਾਲਾਇ = ਉਚਾ। ਬੇਸ਼ = ਬਹੁਤ।

ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ, ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਬੜਾ ਉਚਾ ਲੰਮਾ ਜਵਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ॥੫॥

ਬਿਆਵੇਖ਼ਤ ਬਾ ਓ ਹਮਹ ਯਕ ਦਿਗਰ॥
ਕਿ ਜ਼ਾਹਿਰ ਸ਼ਵਦ ਹੋਸ਼ ਹੈਬਤ ਹੁਨਰ॥੬॥

ਬਿਆਵੇਖ਼ਤ = ਰਚ ਮਿਚ ਗਏ। ਯਕ = ਇਕ। ਦਿਗਰ = ਦੂਸਰੇ। ਜ਼ਾਹਿਰ = ਪ੍ਰਗਟ। ਹੈਬਤ = ਡਰ। ਹੁਨਰ = ਜੁਗਤੀ।

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਰਚ ਮਿਚ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਡਰ ਗਏ ਕਿ ਸਾਡਾ ਭੇਦ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਜੁਗਤੀ ਸੋਚੀ॥੬॥

ਯਕੇ ਮੂਇ ਚੀਂ ਰਾ ਬੁਖ਼ਾਦੰਦ ਪੇਸ਼॥
ਕਿ ਅਜ਼ ਮੂਇ ਚੀਨੀ ਬਰਾਵੁਰਦ ਰੇਸ਼॥੭॥

ਯਕੇ = ਇਕ। ਮੂਇ ਚੀ = ਨਾਈ। ਮੂਇ ਚੀਨੀ = ਮੋਚਨਾ, ਉਸਤਰਾ। ਬਰਾਵੁਰਦ = ਲਿਆਵੇ। ਰੇਸ਼ = ਦਾੜ੍ਹੀ।

ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਨਾਈ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸਦਿਆ, ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਉਸ ਜਵਾਹਰੀ ਦੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਉਸਤਰੇ ਨਾਲ ਮੁੰਨ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਸਾਫ ਕਰ ਦੇਵੇ॥੭॥

ਬਰੋ ਹਰ ਕਿ ਬੀਨਦ ਨ ਦਾਨਦ ਸੁਖਨ॥
ਕਿ ਅਜ਼ ਰੋਇ ਮਰਦੇ ਸ਼ੁਦਹ ਸ਼ਕਲ ਜ਼ਨ॥੮॥

ਬੀਨਦ = ਵੇਖਦਾ। ਨ ਦਾਨਦ = ਨਹੀ ਜਾਣਦਾ। ਸੁਖਨ = ਗੱਲ। (ਭੇਦ)। ਰੋਇ ਮਰਦੇ = ਆਦਮੀ ਦਾ ਮੂੰਹ। ਸ਼ਕਲ ਜ਼ਨ = ਇਸਤਰੀ ਸ਼ਕਲ।

ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਉਸ ਵਲ ਵੇਖਦਾ ਸੀ ਉਹ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ॥੮॥

ਬਿਦਾਨੰਦ ਹਰ ਕਸ ਕਿ ਈਂ ਹਮ ਜ਼ਨ ਅਸਤ॥
ਕਿ ਦਰ ਪੈਕਰਿ ਚੂੰ ਪਰੀ ਰੌਸ਼ਨ ਅਸਤ॥੯॥

ਬਿਦਾਨੰਦ = ਜਾਣਿਆਂ। ਹਰ ਕਸ = ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੇ। ਜ਼ਨ ਅਸਤ = ਇਸਤਰੀ ਹੈ। ਦਰ ਪੈਕਰਿ = ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਚੂੰ = ਵਾਂਗੂੰ। ਰੌਸ਼ਨ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਚਮਕ।

ਹਰ ਇਕ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਔਰਤ ਹੀ ਸਮਝਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਪਰੀ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕਦਾ ਸੀ॥੯॥

ਬ ਦੀਦੰਦ ਓਰਾ ਯਕੇ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਹ॥
ਕਿ ਮਕਬੂਲ ਸੂਰਤ ਚੁ ਰਖ਼ਸ਼ਿੰਦਹ ਮਾਹ॥੧੦॥

ਬਦੀਦੰਦ = ਵੇਖਿਆ। ਓਰਾ = ਉਸ ਨੂੰ। ਯਕੇ ਰੋਜ਼ = ਇਕ ਦਿਨ। ਮਕਬੂਲ = ਮਨਮੋਹਣੀ। ਰਖ਼ਸ਼ਿੰਦਹ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਮਾਹ = ਚੰਦਰਮਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਜੋ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਰਗੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਈ ਤੇ ਪਿਆਰੀ ਸੂਰਤ ਸੀ॥੧੦॥

ਬਿ ਪੁਰਸ਼ੀਦ ਓਰਾ ਕਿ ਏ ਨੇਕ ਬਖ਼ਤ॥
ਸਜ਼ਾਵਾਰ ਸ਼ਾਹ ਅਸਤੁ ਸ਼ਾਯਾਨ ਤਖ਼ਤ॥੧੧॥

ਬਿ ਪੁਰਸ਼ੀਦ = ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਹੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਏ! ਸਜ਼ਾਵਾਰ = ਲਾਇਕ। ਸ਼ਾਯਾਨ = ਯੋਗ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਏ ਕਿ ਤੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈਂ, ਭਾਵ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਬੇਗਮ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈਂ॥੧੧॥

ਕਿ ਜ਼ਨ ਤੋ ਕਦਾਮੀ ਕਿਰਾ ਦੁਖ਼ਤਰੀ॥
ਕਿ ਮੁਲਕੇ ਕਿਰਾ ਰੋ ਕਿਰਾ ਖ਼੍ਵਾਹਰੀ॥੧੨॥

ਕਦਾਮੀ = ਕਿਸ ਦੀ। ਕਿਰਾ = ਕਿਸ ਦੀ। ਦੁਖ਼ਤਰੀ = ਲੜਕੀ। ਖ਼੍ਵਾਹਰੀ = ਭੈਣ।

ਤੂੰ ਕਿਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਹੈਂ ਤੇ ਕਿਸ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੈਂ ? ਤੇਰਾ ਦੇਸ਼ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ਤੇ ਤੂੰ ਕਿਸ ਦੀ ਭੈਣ ਹੈਂ ?॥੧੨॥

ਬ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਰੂੰ ਬਹਰਮੰਦ ਆਮਦਸ਼॥
ਬ ਦੀਦਨ ਸਹੇ ਦਿਲ ਪਸੰਦ ਆਮਦਸ਼॥੧੩॥

ਬ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਰੂੰ = ਨਿਗ੍ਹਾ ਵਿਚ। ਬਹਰਮੰਦ = ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ। ਦੀਦਨ = ਵੇਖਣਾ।

ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਜਾਪੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬੜੀ ਪਸੰਦ ਆਈ।।੧੩।।

ਕਨੀਜ਼ਕ ਯਕੇ ਰਾ ਬੁਖਾਦੰਦ ਪੇਸ਼।।
ਸ਼ਬੰ ਗਾਹਿ ਬੁਰਦਸ਼ ਦਰੂੰ ਖ਼ਾਨਹ ਖ਼ੇਸ਼।।੧੪।।

ਕਨੀਜ਼ਕ = ਦਾਸੀ। ਬੁਖਾਦੰਦ = ਸਦਿਆ। ਪੇਸ਼ = ਕੋਲ। ਸ਼ਬੰ = ਰਾਤ। ਬੁਰਦਸ਼ = ਲੈ ਗਿਆ। ਦਰੂੰ = ਅੰਦਰ। ਖ਼ਾਨਹ ਖ਼ੇਸ਼ = ਆਪਣੇ ਘਰ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਕ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸਦਿਆ ਤੇ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ।।੧੪।।

ਬਿ ਗੁਫ਼ਤਹ ਕਿ ਏ ਸਰਵ ਕਦ ਸੀਮ ਤਨ।।
ਚਰਾਗ਼ੇ ਫਲਕ ਆਫਤਾਬੇ ਯਮਨ।।੧੫।।

ਗੁਫ਼ਤਹ = ਕਿਹਾ। ਸਰਵ = ਸਰੂ। ਸੀਮ = ਚਾਂਦੀ। ਚਰਾਗੇ ਫਲਕ = ਆਸਮਾਨ ਦਾ ਦੀਵਾ, ਚੰਦ। ਆਫਤਾਬੇ = ਸੂਰਜ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਜ ਸਰੂ ਵਰਗੇ ਕੱਦ ਵਾਲੀ ਤੇ ਚਾਂਦੀ ਵਰਗੇ ਸੋਹਣੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਜੋ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੂਰਜ ਵਰਗੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਈ ਹੈ।।੧੫।।

ਵਜ਼ਾਂ ਬਹਰ ਮਾਰਾ ਬ ਤਪਸ਼ੀਦ ਦਿਲ।।
ਕਿ ਮਾਹੀ ਬਿਅਫਤਾਦ ਅਜ਼ ਆਬ ਗਿਲ।।੧੬।।

ਵਜ਼ਾਂ = ਉਸ। ਬਹਰ = ਲਈ। ਮਾਰਾ = ਮੇਰਾ। ਤਪਸ਼ੀਦ = ਤੜਫ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਹੀ = ਮੱਛੀ। ਬਿਅਫਤਾਦ = ਡਿੱਗ ਪਵੇ। ਆਬ = ਪਾਣੀ। ਗਿਲ = ਚਿੱਕੜ।

ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਮੇਰਾ ਮਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੜਫ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਕੇ ਤੜਫਦੀ ਹੈ।।੧੬।।

ਬੁਰੋਏ ਸ਼ਬਾਪੈਕ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਮਾਂ।।
ਕਿ ਦਰਪੇਸ਼ ਯਾਰੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਮਾਂ।।੧੭।।

ਬੁਰੋਏ = ਜਾਹ। ਸ਼ਬਾਪੈਕ = ਦੂਤੀ। ਗੁਲਜ਼ਾਰ = ਫੁਲਵਾੜੀ। ਦਰਪੇਸ਼ = ਅੱਗੇ।

ਹੇ ਮੇਰੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਵਾਂਗੂੰ ਖਿੜੀ ਹੋਈ ਦੂਤੀ ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਵਫਾਦਾਰ ਯਾਰ ਕੋਲ ਜਾਹ।।੧੭।।

ਤੂ ਗਰ ਪੇਸ਼ ਓਰਾ ਬਿਯਾਰੀ ਮਰਾ।।
ਕਿ ਬਖ਼ਸ਼ੇਮ ਸਰਬਸਤਹ ਗੰਜੇ ਤੁਰਾ।।੧੮।।

ਤੂ = ਤੂੰ। ਗਰ = ਜੇਕਰ। ਪੇਸ਼ = ਅਗੇ, ਕੋਲ। ਓਰਾ = ਉਸਨੂੰ। ਬਿਯਾਰੀ = ਲਿਆਵੇਂ। ਮਰਾ = ਮੇਰਾ। ਸਰਬਸਤਹ = ਭਰੀ ਹੋਈ (ਥੈਲੀ)। ਗੰਜੇ = ਖਜ਼ਾਨਾ। ਤੁਰਾ = ਤੈਨੂੰ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਵੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮੋਹਰਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਇਕ ਥੈਲੀ ਦੇਵਾਂਗਾ।।੧੮।।

ਰਵਾਂ ਸ਼ੁਦ ਕਨੀਜ਼ਕ ਸ਼ੁਨੀਦ ਈਂ ਸੁਖ਼ਨ।।
ਬਿਗੋਯਦ ਸੁਖਨ ਰਾ ਜ਼ਿ ਸਰ ਤਾਬ ਬੁਨ।।੧੯।।

ਰਵਾਂ ਸ਼ੁਦ = ਤੁਰ ਪਈ। ਕਨੀਜ਼ਕ = ਦਾਸੀ। ਸ਼ੁਨੀਦ = ਸੁਣ ਕੇ। ਈ ਸੁਖਨ = ਇਹ ਬਚਨ। ਬਿਗੋਯਦ = ਕਹੀ। ਸਰ = ਸਿਰ। ਬੁਨ = ਪੈਰ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਦਾਸੀ ਤੁਰ ਪਈ ਤੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ।।੧੯।।

ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਕਨੀਜ਼ਕ ਸ਼ੁਨੀਦੀਂ ਸੁਖ਼ਨ।।
ਬ ਪੇਚੀਦ ਬਰ ਖ਼ੁਦ ਜ਼ਿ ਪੌਸ਼ਾਕ ਜ਼ਨ।।੨੦।।

ਪੇਚੀਦ = ਔਖੀ। ਪੌਸ਼ਾਕ ਜ਼ਨ = ਸਰੀਰ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ।

ਦਾਸੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਇਹ ਔਖੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਇਸਤਰੀ ਵਾਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜੀ ਨਫਰਤ ਹੋਈ।।੨੦।।

ਕਿ ਜ਼ਾਹਰ ਕੁਨਾਨੀਦ ਅਸਬਾਬ ਖੇਸ਼।।
ਕਿ ਦੀਦਨ ਜਹਾਂ ਰਾ ਬ ਕਿਰਦਾਰ ਖੇਸ਼।।੨੧।।

ਜ਼ਾਹਰ = ਪ੍ਰਗਟ। ਕੁਨਾਨੀਦ = ਕਰਵਾਇਆ। ਅਸਬਾਬ = ਭੇਦ। ਖੇਸ਼ = ਆਪਣਾ। ਕਿਰਦਾਰ = ਕਰਤਵ।

ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਜੇ ਮੈ ਆਪਣਾ ਭੇਦ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਵਾਇਆ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਕੀ ਕਰਤਵ ਹੋਵੇਗਾ ?।।੨੧।।

ਬ ਖ਼ਾਹਦ ਮਰਾ ਸ਼ਾਹਿ ਏ ਯਾਰ ਮਾ।।
ਮਰਾ ਮਸਲਿਹਤ ਦਿਹ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਮਾ।।੨੨।।

ਖ਼ਾਹਦ = ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਮਸਲਿਹਤ = ਸਲਾਹ।

ਉਹ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਐ ਮੇਰੇ ਯਾਰ ! ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮੇਰੀ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐ ਮੇਰੀ ਵਫਾਦਾਰ ! ਤੂੰ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਹ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ?।।੨੨।।

ਤੁ ਗੋਈ ਮਨ ਈਂ ਜਾ ਗੁਰੇਜ਼ਾ ਸ਼ਵਮ॥
ਕਿ ਇਮ ਰੋਜ਼ ਅਜ਼ ਜਾਇ ਖੇਜ਼ਾ ਸ਼ਵਮ॥੨੩॥

ਤੁ = ਤੂੰ। ਗੋਈ = ਕਹੇਂ। ਮਨ = ਮੈਨੂੰ। ਈ ਜਾ = ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ। ਗੁਰੇਜ਼ਾ ਸ਼ਵਮ = ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਵਾਂ। ਇਮਰੋਜ਼ = ਅੱਜ। ਅਜ਼ ਜਾਇ = ਥਾਂ। ਖੇਜ਼ਾ ਸ਼ਵਮ = ਚਲਾ ਜਾਵਾਂ।

ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕਹੇਂ ਤਾਂ ਮੈ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਅੱਜ ਹੀ ਇੱਥੋਂ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂ॥੨੩॥

ਨ ਤਰਸੀ ਇਲਾਜੇ ਤੁਰਾ ਮਨ ਕੁਨਮ॥
ਬ ਦੀਦਨ ਵਜ਼ਾਂ ਚਾਰ ਮਾਹੇ ਨਿਹਮ॥੨੪॥

ਤਰਸੀ = ਡਰ। ਇਲਾਜੇ = ਉਪਾਅ। ਬ ਦੀਦਨ = ਵੇਖਦਿਆਂ। ਨਿਹਮ = ਰੱਖਾਂਗੀ।

ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਡਰ ਨਾ, ਮੈ ਤੇਰਾ ਉਪਾਅ ਕਰਾਂਗੀ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ, ਵੇਖਦਿਆਂ, ਮੈਂ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰਖਾਂਗੀ॥੨੪॥

ਚੁ ਖੁਸ਼ਪੀਦ ਯਕ ਜਾਇ ਚੂੰ ਬੇਖ਼ਬਰ॥
ਖ਼ਬਰ ਗਸ਼ਤ ਸ਼ੁਦ ਸ਼ਾਹ ਓ ਸ਼ੇਰ ਨਰ॥੨੫॥

ਖੁਸ਼ਪੀਦ = ਸੌ ਗਏ। ਯਕ ਜਾਇ = ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ। ਗਸ਼ਤ = ਹੋਈ। ਸ਼ਾਹ = ਬਾਦਸ਼ਾਹ।

ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਕੇ ਰਾਣੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਸੇਜ ਉੱਤੇ ਬੇਸੁਰਤ ਹੋ ਕੇ ਸੌਂ ਗਈ। ਦਾਸੀ ਤੋਂ ਸ਼ੇਰ ਸਮਾਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ॥੨੫॥

ਦਹਾਨੇ ਕਨੀਜ਼ਕ ਸ਼ੁਨੀਦ ਈਂ ਸੁਖ਼ਨ॥
ਬਜੁੰਬਸ਼ ਲਰਜ਼ੀਦ ਸਰ ਤਾਬ ਬੁਨ॥੨੬॥

ਦਹਾਨੇ = ਮੂੰਹ। ਸ਼ੁਨੀਦ = ਸੁਣਿਆ। ਈ ਸੁਖਨ = ਇਹ ਗੱਲ। ਬਜੁੰਬਸ਼ = ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ। ਲਰਜ਼ੀਦ = ਕੰਬਿਆ। ਸਰ ਤਾਬ ਬੁਨ = ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ।

ਦਾਸੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਗਿਆ॥੨੬॥

ਬਿਯਾਮਦ ਕਜ਼ੋ ਜਾਇ ਓ ਖ਼ੁਫਤਹ ਦੀਦ॥
ਜ਼ਿ ਸਰ ਤਾ ਕਦਮ ਹਮ ਚੁ ਮਿਹਰਸ਼ ਤਪੀਦ॥੨੭॥

ਬਿਯਾਮਦ = ਆਇਆ। ਕਜ਼ੋ ਜਾਇ = ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ। ਖ਼ੁਫਤਹ = ਸੁਤਾ ਪਿਆ। ਦੀਦ = ਵੇਖਿਆ। ਕਦਮ = ਪੈਰ। ਮਿਹਰਸ਼ = ਸੂਰਜ। ਤਪੀਦ = ਤਪਿਆ।

ਉਹ ਦਾਸੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਆਇਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਤਿਆਂ ਪਿਆ ਵੇਖਿਆ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਤਪ ਗਿਆ।।੨੭।।

ਬਿਦਾਨਦ ਕਿ ਈਂ ਰਾ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਸ਼ੁਦ।।
ਬ ਰੋਜ਼ੇ ਅਜ਼ਾ ਈਂ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਸ਼ੁਦ।।੨੮।।

ਬਿਦਾਨਦ = ਸਮਝਿਆ। ਈਂ ਰਾ = ਇਸ ਨੂੰ। ਖਬਰਦਾਰ ਸ਼ੁਦ = ਖਬਰਦਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਅਜ਼ਾ = ਉਸ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਨੀਤ ਦਾ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ. ਤਦ ਹੀ ਇਹ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਖਬਰਦਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਇਕੱਲੀ ਨਹੀ ਸੌਂਦੀ।।੨੮।।

ਬਿ ਖ਼ੁਸ਼ਪੀਦ ਯਕ ਜਾ ਯਕੇ ਖਾ ਬਗਾਹ।।
ਮਰਾ ਦਾਵ ਅਫ਼ਤਦ ਨ ਯਜ਼ਦਾਂ ਗਵਾਹ।।੨੯।।

ਖ਼ੁਸ਼ਪੀਦ = ਸੁੱਤੀ। ਯਕੇ ਜਾ = ਇਕੋ ਜਗ੍ਹਾ। ਖ਼ਾਬਗਾਹ = ਸੌਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ। ਅਫਤਦ = ਲਗ। ਯਜ਼ਦਾਂ = ਪਰਮਾਤਮਾ।

ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਸੇਜ ਤੇ ਇਕਠੀਆਂ ਸੁੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਦਾਅ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਰੱਬ ਗਵਾਹ ਹੈ।।੨੯।।

ਜੁਦਾ ਗਰ ਬੁਬੀਂਨਮ ਅਜ਼ ਈਂ ਖ਼ਾਬਗਾਹ।।
ਯਕੇ ਜੁਫ਼ਤ ਬਾਸ਼ਮ ਚੁ ਖ਼ੁਰਸ਼ੇਦ ਮਾਹ।।੩੦।।

ਜੁਦਾ = ਵਖਰਾ। ਬੀਨਮ = ਵੇਖ ਲਵਾਂ। ਅਜ਼ ਈਂ = ਇਸ ਨੂੰ। ਜੁਫਤ = ਜੁੜਦਾ। ਬਾਸ਼ਮ = ਹੋਵਾਂ। ਖੁਰਸ਼ੈਦ = ਸੂਰਜ। ਮਾਹ = ਚੰਦਰਮਾ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਸੌਣ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਵੇਖ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਸਿਆ ਦੀ ਰਾਤ ਵਾਂਗ ਸੂਰਜ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਵਾਂ?।।੩੦।।

ਵਜ਼ਾਂ ਰੋਜ਼ ਗਸ਼ਤਹ ਬਿਯਾਮਦ ਦਿਗਰ।।
ਹਮਾਂ ਖੁਫਤਹ ਦੀਦੰ ਯਕੇ ਬਬਰ।।੩੧।।

ਵਜ਼ਾਂ ਰੋਜ਼ = ਉਸ ਦਿਨ। ਗਸ਼ਤਹ = ਚਲਾ ਗਿਆ। ਬਿਯਾਮਦ = ਆਇਆ। ਦਿਗਰ = ਦੂਜੇ। ਹਮਾਂ = ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਖੁਫਤਹ = ਸੁਤੇ। ਦੀਦੰ = ਦੇਖਿਆ। ਬਬਰ = ਜੋੜੀ।

ਉਸ ਦਿਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਚਲਾ ਗਿਆ. ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਆਇਆ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਵੀ ਉਸ ਨੇ

ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ਸੁਤਿਆਂ ਪਿਆ ਵੇਖਿਆ॥੩੧॥

ਦਰੇਗਾ ਅਜ਼ੀਂ ਗਰ ਜੁਦਾ ਯਾਫਤਮ॥
ਯਕੇ ਹਮਲਹ ਚੂੰ ਸ਼ੇਰਿ ਨਰ ਸਾਖਤਮ॥੩੨॥

ਦਰੇਗਾ = ਅਫਸੋਸ। ਯਾਫਤਮ = ਪਾਉਂਦਾ। ਹਮਲਹ = ਹੱਲਾ। ਸਾਖਤਮ = ਮੈਂ ਕਰਦਾ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅਫਸੋਸ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਰਾਣੀ ਤੋਂ ਵਖਰੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਰ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਇਕ ਦਮ ਇਸ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ॥੩੨॥

ਦਿਗਰ ਰੌਜ਼ ਰਫ਼ਤਸ਼ ਸਿਯਮ ਆਮਦਸ਼॥
ਬ ਦੀਦੰਦ ਯਕ ਜਾਇ ਬਰ ਤਾਫਤਸ਼॥੩੩॥

ਰਫਤਸ਼ = ਗਿਆ। ਸਿਯਮ = ਤੀਜੇ। ਆਮਦਸ਼ = ਆਇਆ। ਬਰ ਤਾਫਤਸ਼ = ਮੁੜ ਆਇਆ। ਯਕ ਜਾਇ = ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ।

ਉਹ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਵਾਪਿਸ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਆਇਆ, ਤਦ ਵੀ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਪਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁੜ ਆਇਆ॥੩੩॥

ਬ ਰੋਜ਼ੇ ਚੁ ਆਮਦ ਬ ਦੀਦੰਦ ਜ਼ੁਫਤ॥
ਬ ਹੈਰਤ ਫਰੋ ਰਫਤ ਬਾ ਦਿਲ ਬਿਗੁਫਤ॥੩੪॥

ਚੁ ਆਮਦ = ਆਇਆ। ਜ਼ੁਫਤ = ਇਕੱਠੇ। ਫਰੋ ਰਫਤ = ਉਹ ਫਿਰ ਚਲਿਆ। ਬਿਗੁਫਤ = ਕਹਿੰਦਾ।

ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਪਿਆਂ ਵੇਖਿਆ। ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਪਿਆ ਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ॥੩੪॥

ਕਿ ਹੈਫ ਅਸਤ ਆਂ ਰਾ ਜੁਦਾ ਯਾਫਤਮ॥
ਕਿ ਤੀਰੇ ਕਮਾਂ ਅੰਦਰੂੰ ਸਾਖ਼ਤਮ॥੩੫॥

ਹੈਫ ਅਸਤ = ਅਫਸੋਸ ਹੈ। ਆਂ ਰਾ = ਉਸਨੂੰ। ਜੁਦਾ = ਵੱਖਰਾ। ਯਾਫਤਮ = ਪਾਉਂਦਾ। ਸਾਖਤਮ = ਰੱਖਦਾ।

ਅਫਸੋਸ ਹੈ, ਜੇ ਮੈ ਇਸ ਨੂੰ ਵਖਰਿਆ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਕਮਾਨ ਵਿਚ ਤੀਰ ਟਿਕਾ ਦੇਂਦਾ। ਭਾਵ ਇਸ ਨਾਲ ਭੋਗ ਸੰਭੋਗ ਕਰਦਾ॥੩੫॥

ਨ ਦੀਦੇਮ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨ ਦੋਜ਼ਨ ਬ ਤੀਰ॥

****

ਨ ਕੁਸ਼ਤਮ ਅਦੂ ਰਾ ਨ ਕਰਦਮ ਅਸੀਰ॥੩੬॥

ਦੀਦੇਮ = ਵੇਖਿਆ। ਦੋਜ਼ਨ = ਪਰੋਇਆ। ਅਦੂ ਰਾ = ਬੁਰਾ ਆਦਮੀ। ਕੁਸ਼ਤਮ = ਮਾਰਿਆ। ਅਸੀਰ = ਕੈਦ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਫਸੋਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਾ ਮੈਂ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੀਰ ਵਿਚ ਪਰੋਇਆ ਹੈ। ਨਾ ਮੈ ਉਸ ਬੁਰੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈ ਕਾਹਦਾ ਬਹਾਦਰ ਹੋਇਆ ?॥੩੬॥

ਸ਼ਸ਼ਮ ਰੋਜ਼ ਆਮਦ ਬਦੀਦਹ ਵਜ਼ਾਂ॥
ਬ ਪੇਚਸ਼ ਦਰਾ ਵਖ਼ਤ ਗੁਫ਼ਤ ਅਜ਼ ਜ਼ੁਬਾਂ॥੩੭॥

ਸ਼ਸ਼ਮ = ਛੇਵੇਂ। ਪੇਚਸ਼ = ਵੱਟ। ਗੁਫਤ = ਕਿਹਾ।

ਛੇਵੇਂ ਦਿਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬੜਾ ਵੱਟ ਖਾਧਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ॥੩੭॥

ਨ ਦੀਦੇਮ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕਿ ਰੇਜ਼ੇਮ ਖ਼ੂੰ॥
ਦਰੇਗ਼ਾ ਨ ਕੈਬਰ ਕਮਾਂ ਅੰਦਰੂੰ॥੩੮॥

ਰੇਜ਼ੇਮ = ਟੁਕੜੇ। ਖ਼ੂੰ = ਕਤਲ। ਦਰੇਗ਼ਾ = ਅਫਸੋਸ। ਕੈਬਰ = ਤੀਰ।

ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਅਫਸੋਸ ਹੈ, ਮੈ ਕਮਾਨ ਵਿਚ ਤੀਰ ਨਹੀ ਰੱਖ ਸਕਿਆ। ਭਾਵ ਮੈ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਭੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ॥੩੮॥

ਦਰੇਗ਼ਾ ਬ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨ ਆਵੇਖ਼ਤਮ॥
ਅਰਗਾ ਨ ਬਾ ਯਕ ਦਿਗਰ ਰੇਖ਼ਤਮ॥੩੯॥

ਆਵੇਖਤਮ = ਲਿਪਟਿਆ। ਰੇਖਤਮ = ਝੂਲਣਾ।

ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਮੈ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨਾਲ ਨਹੀ ਲਿਪਟਿਆ ਭਾਵ ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਝੂਲੇ ਵੀ ਨਹੀ॥੩੯॥

ਹਕੀਕਤ ਸ਼ਨਾਸ਼ਦ ਨ ਹਾਲੇ ਦਿਗਰ॥
ਕਿ ਮਾਯਲ ਬਸੇ ਗਸ਼ਤ ਓ ਤਾਬ ਸਰ॥੪੦॥

ਹਕੀਕਤ = ਸੱਚ, ਅਸਲੀਅਤ। ਸ਼ਨਾਸਦ = ਪਛਾਣਿਆ। ਹਾਲੇ = ਢੰਗ। ਮਾਯਲ = ਮੋਹਤ। ਬਸੇ = ਬਹੁਤ। ਗਸ਼ਤ = ਹੋਇਆ। ਤਾਬ = ਤੱਕ। ਸਰ = ਸਿਰ।

****

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਨਾ ਪਛਾਣ ਸਕਿਆ ਕਿ ਇਹ ਲੜਕਾ ਹੈ ਜਾਂ ਲੜਕੀ। ਉਹ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੋਹਤ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।।੪੦।।

ਭਾਵ - ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਦੂਈ ਦੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਡੁੱਬਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ।

ਬੁਬੀਂ ਬੇਖਬਰ ਰਾ ਚਿ ਕਾਰੇ ਕੁਨਦ।।
ਕਿ ਕਾਰੇ ਬਦਸ਼ ਇਖਤਯਾਰੇ ਕੁਨਦ।।੪੧।।

ਬੁਬੀ = ਵੇਖ। ਬੇਖਬਰ = ਕਮਲਾ। ਚਿ ਕਾਰੇ = ਕਿਸ ਕੰਮ। ਬਦਸ਼ = ਬੁਰਾ। ਇਖਤਯਾਰੇ = ਗ੍ਰਹਿਣ।

(ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ !) ਤੂੰ ਇਸ ਕਮਲੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵਲ ਵੇਖ, ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਬੁਰਾ ਕਰਮ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।।੪੧।।

ਭਾਵ - ਜੀਵ ਆਪਣੀ ਬੇਸਮਝੀ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬੁਬੀਂ ਬੇਖ਼ਬਰ ਬਦ ਖ਼ਰਾਸੀ ਕੁਨਦ।।
ਕਿ ਬੇਆਬ ਸਰ ਖ਼ੁਦ ਤਰਾਸ਼ੀ ਕੁਨਦ।।੪੨।।

ਬੁਬੀ = ਵੇਖ। ਬਦ = ਬੁਰਾ। ਖਰਾਸੀ = ਦੁਖਦਾਈ। ਬੇ = ਬਿਨਾਂ। ਆਬ = ਪਾਣੀ। ਤਰਾਸ਼ੀ = ਮੁੰਨਣਾ।

(ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ !) ਤੂੰ ਉਸ ਮੂਰਖ ਵਲ ਵੇਖ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਦੁਖਦਾਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਹੀ ਵਾਧੂ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।।੪੨।।

ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਿਰੰਗ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਪਣੀ ਮੂਰਖਤਾ ਕਰਕੇ ਕਾਮ ਅਧੀਨ ਹੋਇਆ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਉਹ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਿਆ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਕੋਈ ਸਖਤ ਕਦਮ ਵੀ ਨਾ ਚੁੱਕ ਸਕਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਾਪ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਰਾਣੀ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ਮਾਣਦੀ ਰਹੀ। ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਤੂੰ ਵੀ ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵਾਂਗੂੰ ਮੂਰਖਤਾ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਰਾਜ-ਮਦ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋਇਆ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਰਿਹਾ। ਤੂੰ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਤਅੱਸਬ ਵੱਸ ਹੋਕੇ ਦੁਖ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਯਾਦ ਰਖ, ਇਹਨਾਂ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਤੈਨੂੰ ਅੱਲਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਭੋਗਣਾ ਪਵੇਗਾ ਹੁਣ ਵੀ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜੁ ਤੂੰ ਸੰਭਲ ਜਾਹ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੇਵ ਅਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਯਾ ਜਾਮ ਸਬਜ਼ੇ ਮਰਾ॥
ਕਿ ਸਰਬਸਤਹ ਮਨ ਗੰਜ ਬਖ਼ਸ਼ਮ ਤੁਰਾ॥੪੩॥

ਬਿਦਿਹ = ਦਿਓ। ਸਾਕੀਯਾ = ਸਾਕੀ ਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰੂ। ਜਾਮ = ਪਿਆਲਾ। ਸਬਜ਼ੇ = ਹਰਾ। ਸਰਬਸਤਹ = ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਗੰਜ = ਖਜ਼ਾਨਾ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼ੋ, ਤਾਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਅਗੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਭੇਟ ਕਰਾਂ॥੪੩॥

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਯਾ ਸਾਗਰੇ ਸਬਜ਼ ਫ਼ਾਮ॥
ਕਿ ਖਸਮ ਅਫ਼ਕਨੋ ਵਕਤਹ ਸਤਸ਼ ਬ ਕਾਮ॥੪੪॥੯॥

ਸਾਗਰੇ = ਪਿਆਲਾ। ਸਬਜ਼ ਫ਼ਾਮ = ਹਰਾ ਰੰਗ। ਖ਼ਸਮ = ਦੁਸ਼ਮਨ। ਅਫ਼ਕਨੋ = ਢਾਹੁਣ। ਵਕਤਹ = ਸਮਾਂ। ਸਤਸ਼ = ਹੈ। ਬ ਕਾਮ = ਕੰਮ ਦਾ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼ੋ। ਜੋ ਕਾਮ ਆਦਿ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ॥੪੪॥੯॥

ਹਿਕਾਯਤ ਨੌਵੀਂ ਸਮਾਪਤ॥

✡ ✡ ✡ ✡ ✡ ✡

ਹਿਕਾਯਤ ਦਸਵੀਂ

੧ਓ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

ਗਫ਼ੂਰੇ ਗੁਨਹ ਸਖਸ਼ ਗਾਫ਼ਲ ਕੁਸ਼ ਅਸਤ॥
ਜਹਾਂ ਰਾ ਤੁਈਂ ਬਸਤੁ ਈਂ ਬੰਦੁਬਸਤ॥੧॥

ਗਫ਼ੂਰੇ = ਦਿਆਲੂ। ਗੁਨਹ = ਔਗੁਣ। ਗਾਫ਼ਲ = ਰੱਬ ਤੋਂ ਭੁਲੇ। ਕੁਸ਼ ਅਸਤ = ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਰਾ = ਦਾ। ਤੁਈ = ਤੂੰ ਹੀ। ਬਸਤੁ = ਬੰਨਿਆਂ।

ਦਿਆਲੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਗਾਫ਼ਲ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ॥੧॥

ਨ ਪਿਸਰੋ ਨ ਮਾਦਰ ਬਿਰਾਦਰ ਪਿਦਰ॥

****

ਨ ਦਾਮਾਦੁ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨ ਯਾਰੇ ਦਿਗਰ॥੨॥

ਪਿਸਰੋ = ਪੁੱਤਰ। ਮਾਦਰ = ਮਾਤਾ। ਬਿਰਾਦਰ = ਭਰਾ। ਪਿਦਰ = ਪਿਤਾ। ਦਾਮਾਦ = ਜਵਾਈ। ਦਿਗਰ = ਦੂਜਾ।

ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਨਾ ਮਾਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਭਰਾ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਪਿਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਜਵਾਈ ਹੈ, ਨਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਯਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਦੂਸਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀ॥੨॥

ਸ਼ੁਨੀਦਮ ਸੁਖਨ ਸ਼ਾਹਿ ਮਾਯੰਦਰਾਂ॥
ਕਿ ਰੌਸ਼ਨ ਦਿਲੋ ਨਾਮ ਰੌਸ਼ਨ ਜਮਾਂ॥੩॥

ਸ਼ੁਨੀਦਮ = ਮੈਂ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਸੁਖਨ = ਵਾਰਤਾ, ਕਹਾਣੀ। ਮਾਯੰਦਰਾਂ = ਇਕ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਰੌਸ਼ਨ ਦਿਲੋ = ਰੌਸ਼ਨ ਮਨ ਵਾਲਾ।

(ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ!) ਅਸਾਂ ਮਾਯੰਦਰਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਬੜੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਬਹੁਤ ਰੌਸ਼ਨ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੩॥

ਕਿ ਨਾਮਸ਼ ਵਜ਼ੀਰਸਤ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਊਰ॥
ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਦਿਮਾਗ਼ ਅਸਤ ਜ਼ਾਹਰ ਜ਼ਹੂਰ॥੪॥

ਨਾਮਸ਼ = ਨਾਂ ਉਸ ਦਾ। ਸ਼ਊਰ = ਬੁੱਧੀਵਾਨ। ਸਾਹਿਬ ਦਿਮਾਗ਼ = ਚੰਗੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ। ਜ਼ਾਹਿਰ = ਪ੍ਰਗਟ। ਜ਼ਹੂਰ = ਪ੍ਰਤਾਪ।

ਉਸ ਦੇ ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਵਜ਼ੀਰ ਦਾ ਨਾਂ 'ਨਾਮਸ਼' ਸੀ, ਜੋ ਚੰਗੇ ਦਿਮਾਗ ਵਾਲਾ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੪॥

ਕਿ ਪਿਸਰੇ ਅਜ਼ਾਂ ਬੂਦ ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ॥
ਕਿ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ ਅਸਤ ਸਾਹਿਬ ਅਮੀਰ॥੫॥

ਅਜ਼ਾਂ = ਉਸਦਾ। ਬੂਦ = ਸੀ। ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਨ = ਨਾਂ ਹੈ।.

ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ 'ਦਾ ਨਾਂ ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ' ਸੀ ਉਹ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਈ ਤੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਸੀ॥੫॥

ਕਿ ਰੌਸ਼ਨ ਦਿਲੇ ਸ਼ਾਹਿ ਓ ਨਾਮ ਬੂਦ॥
ਅਦੂਰਾ ਜ਼ਿ ਮਰਦੀ ਬਰ ਆਵੁਰਦ ਦੂਦ॥੬॥

ਬੂਦ = ਸੀ।ਅਦੂਰਾ = ਵੈਰੀਆਂ।ਮਰਦੀ = ਬਹਾਦਰੀ।ਬਰਆਵੁਰਦ = ਕਢਿਆ।ਦੂਦ = ਧੂੰਆਂ।

ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਨਾਂ ਰੌਸ਼ਨ ਦਿਲ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। (ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਫਨਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ)॥੬॥

ਵਜ਼ੀਰੇ ਯਕੇ ਬੂਦ ਓ ਹੋਸ਼ ਮੰਦ॥
ਰਈਯਤ ਨਿਵਾਜ਼ ਅਸਤੁ ਦੁਸ਼ਮਨ ਗਜ਼ੰਦ॥੭॥

ਹੋਸ਼ ਮੰਦ = ਬੁੱਧੀਵਾਨ। ਰਈਯਤ ਨਿਵਾਜ਼ = ਪਰਜਾ ਪਾਲਕ। ਦੁਸ਼ਮਨ ਗਜ਼ੰਦ = ਵੈਰੀ ਨਾਸਕ।

ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਬੜਾ ਅਕਲਮੰਦ ਸੀ. ਜੋ ਪਰਜਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ॥੭॥

ਵਜ਼ਾਂ ਦੁਖਤਰੇ ਹਸਤ ਰੌਸ਼ਨ ਚਰਾਗ਼॥
ਕਿ ਨਾਮੇ ਅਜ਼ਾਂ ਬੂਦ ਰੌਸ਼ਨ ਦਿਮਾਗ਼॥੮॥

ਦੁਖਤਰੇ = ਲੜਕੀ। ਰੌਸ਼ਨ ਚਰਾਗ਼ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਦੀਵਾ। ਰੌਸ਼ਨ ਦਿਮਾਗ = ਨਾਂ ਹੈ।

ਉਸ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਦੀਵੇ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਰਗੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ 'ਰੌਸ਼ਨ ਦਿਮਾਗ' ਸੀ॥੮॥

ਬ ਮਕਤਬ ਸਪੁਰਦੰਦ ਹਰ ਦੋ ਤਿਫ਼ਲ॥
ਕਿ ਤਿਫਲਸ਼ ਬਸ਼ੇ ਰੋਜ਼ ਗ਼ਸ਼ਤੰਦ ਖਿਜ਼ਲ॥੯॥

ਮਕਤਬ = ਸਕੂਲ। ਸਪੁਰਦੰਦ = ਸੌਂਪ ਦਿਤੇ। ਹਰ ਦੋ = ਦੋਵੇਂ। ਤਿਫ਼ਲ = ਬਾਲ। ਬਸ਼ੇ ਰੋਜ਼ = ਬਹੁਤ ਦਿਨ। ਗਸ਼ਤੰਦ = ਫਿਰਦੇ। ਖਿਜ਼ਲ = ਅਵਾਰਾ।

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਬਾਲ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਾਲ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਵਿਹਲੇ ਅਵਾਰਾਗਰਦੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ॥੯॥

ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ ਦਾਨਾਇ ਮਉਲਾਇ ਰੂਮ॥
ਕਿ ਦਿਰਮਸ਼ ਬ ਬਖਸ਼ੀਦ ਆਂ ਮਰਜ਼ ਬੂਮ॥੧੦॥

ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ = ਬੈਠਾ। ਦਾਨਾਇ = ਸਿਆਣਾ। ਮਉਲਾਇ = ਮੁਲਾਣਾ। ਦਿਰਮਸ਼ = ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਇਕ ਸਿੱਕਾ। ਮਰਜ਼ = ਧਰਤੀ। ਬੂਮ = ਜਗੀਰ।

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਬਾਲ ਰੂਮ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਮੌਲਵੀ ਕੋਲ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਬੈਠੇ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧਨ ਦੌਲਤ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਜਗੀਰ ਬਖਸ਼ੀ॥੧੦॥

ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ ਦਰ ਆਂ ਜਾਇ ਤਿਫ਼ਲੇ ਬਸੇ॥

ਬੁਖਾਂਦੇ ਸੁਖ਼ਨ ਅਜ਼ ਕਿਤਾਬ ਹਰ ਕਸੇ॥੧੧॥

ਦਰ ਆ ਜਾਇ = ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ। ਤਿਫ਼ਲੇ = ਬੱਚਾ। ਬਸੇ = ਬਹੁਤ। ਬੁਖਾਂਦੇ = ਪੜ੍ਹਦੇ। ਸੁਖਨ = ਸਬਕ। ਹਰ ਕਸੇ = ਹਰ ਕੋਈ।

ਉਸ ਸਥਾਨ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਹਰ ਬੱਚਾ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚੋਂ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ॥੧੧॥

ਬ ਬਗ਼ਲ ਅੰਦਰ ਆਰੰਦ ਹਰ ਯਕ ਕਿਤਾਬ॥
ਜ਼ਿ ਤਉਰੇਤ ਅੰਜੀਲ ਵਜਹੇ ਅਦਾਬ॥੧੨॥

ਬਗ਼ਲ = ਕੁੱਛ। ਆਰੰਦ = ਲਿਆਉਂਦੇ। ਹਰ ਯਕ = ਹਰ ਇਕ। ਵਜਹੇ = ਰੀਤੀ। ਅਦਾਬ = ਸਤਕਾਰ।

ਹਰ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਕੱਛ ਵਿਚ ਮਾਰ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤੌਰੇਤ ਤੇ ਅੰਜੀਲ ਆਦਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਉਹ ਅਦਬ ਦੀ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸਨ॥੧੨॥

ਦੁ ਮਕਤਬ ਕੁਨਾਨੀਦ ਹਫ਼ਤ ਅਜ਼ ਜ਼ੁਬਾਂ॥
ਯਕੇ ਮਰਦ ਬੁਖਾਂਦੰਦ ਦੀਗਰ ਜ਼ਨਾਂ॥੧੩॥

ਦੁ ਮਕਤਬ = ਦੋ ਸਕੂਲ। ਕੁਨਾਨੀਦ = ਬਣਾਏ। ਹਫ਼ਤ = ਸੱਤ। ਅਜ਼ = ਵਾਸਤੇ। ਜ਼ੁਬਾਂ = ਬੋਲੀਆਂ। ਬੁਖਾਂਦੰਦ = ਪੜ੍ਹਦੇ।

ਦੋ ਸਕੂਲ ਸੱਤ ਬੋਲੀਆਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਇਕ ਵਿਚ ਮੁੰਡੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਵਿਚ ਕੁੜੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਨ॥੧੩॥

ਕਿ ਤਿਫ਼ਲਾਂ ਬੁਖਾਂਦੰਦ ਮੁਲਾਂ ਖੁਸ਼ਸ਼॥
ਜ਼ਨਾ ਰਾ ਬੁਖ਼ਾਦੰਦ ਜ਼ਨੇ ਫ਼ਾਜ਼ਲਸ਼॥੧੪॥

ਤਿਫ਼ਲਾਂ = ਲੜਕੀਆਂ। ਮੁਲਾਂ = ਮੌਲਵੀ। ਫ਼ਾਜ਼ਲਸ਼ = ਸਿਆਣੀ।

ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਚੰਗਾ ਅਦੀਬ ਮੌਲਵੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਿਆਣੀ ਇਸਤਰੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੀ ਸੀ॥੧੪॥

ਵਜ਼ਾਂ ਦਰਮਿਯਾਂ ਬੂਦ ਦੀਵਾਰ ਜ਼ੀਂ॥
ਯਕੇ ਆਂ ਤਰਫ ਬੂਦ ਯਕੇ ਤਰਫ ਈਂ॥੧੫॥

ਵਜ਼ਾਂ = ਉਨ੍ਹਾਂ। ਦਰਮਿਯਾ = ਵਿਚਕਾਰ। ਬੂਦ = ਸੀ। ਜ਼ੀਂ = ਇਸ ਵਾਸਤੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਕੰਧ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਲੜਕੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਲੜਕੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਨ॥੧੫॥

ਸਬਕ ਬੁਰਦ ਹਰਦੋ ਜ਼ਿ ਹਰ ਯਕ ਹੁਨਰ॥
ਇਲਮ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਕਰਦ ਬਾ ਯਕ ਦਿਗਰ॥੧੬॥

ਸਬਕ = ਸਿੱਖਿਆ। ਬੁਰਦ = ਲੈਂਦੇ। ਹਰਦੋ = ਦੋਵੇਂ। ਹਰ ਯਕ ਹੁਨਰ = ਹਰ ਇਕ ਗੁਣ। ਇਲਮ = ਵਿਦਿਆ। ਕਸ਼ਮਕਸ਼ = ਖਿੱਚਾ ਖਿੱਚੀ।

ਦੋਵੇਂ ਹਰ ਇਕ ਹੁਨਰ ਸਿਖਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਕੋਲੋਂ ਅਗੇ ਵੱਧਣ ਲਈ ਉਹ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਸਨ॥੧੬॥

ਸੁਖ਼ਨ ਹਰ ਯਕੇ ਰਾਂਦ ਹਰ ਯਕ ਕਿਤਾਬ॥
ਜ਼ੁਬਾਂ ਫ਼ਰਸ਼ ਅਰਬੀ ਬਿਗੋਯਦ ਜਵਾਬ॥੧੭॥

ਸੁਖ਼ਨ = ਸਬਕ। ਹਰ ਯਕੇ = ਇਕੱਲਾ ਇਕੱਲਾ। ਰਾਂਦ = ਪੜ੍ਹਦਾ। ਫ਼ਰਸ਼ = ਫਾਰਸੀ।

ਹਰ ਇਕ (ਵਿਦਿਆਰਥੀ) ਹਰ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਫਾਰਸੀ ਅਰਬੀ ਵਿਚ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਸਨ॥੧੭॥

ਇਲਮ ਰਾ ਸੁਖ਼ਨ ਰਾਂਦ ਬਾ ਯਕ ਦਿਗਰ॥
ਜ਼ਿ ਕਾਮਿਲ ਜ਼ਿ ਜ਼ਾਯਲ ਜ਼ਿ ਨਾਦਰ ਸਿਯਰ॥੧੮॥

ਇਲਮ = ਵਿਦਿਆ। ਰਾ = ਦਾ। ਸੁਖ਼ਨ = ਬਚਨ, ਗੱਲ। ਰਾਂਦ = ਚਲਾਉਂਦੇ। ਕਾਮਿਲ = ਪੂਰਨ (ਸਿਆਣੇ)। ਜ਼ਾਯਲ = ਮੂਰਖ। ਨਾਦਰ = ਚਤੁਰ। ਸਿਯਰ = ਚੰਗਾ ਸੁਭਾਅ।

ਵਿਦਵਾਨ, ਮੂਰਖ, ਚਤੁਰ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਸਲੀਕੇ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸਬੰਧੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ॥੧੮॥

ਕਿ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰਿ ਇਲਮੋ ਅਲਮਬਰ ਕਸ਼ੀਦ॥
ਬਹਾਰੇ ਜਵਾਨੀ ਬ ਹਰਦੋ ਰਸ਼ੀਦ॥੧੯॥

ਸ਼ਮਸ਼ੇਰਿ ਇਲਮੋ = ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਤਲਵਾਰ। ਅਲਮਬਰ = ਝੰਡਾ। ਕਸ਼ੀਦ = ਚੁਕਿਆ। ਬਹਾਰੇ ਜਵਾਨੀ = ਜਵਾਨ ਉਮਰ। ਰਸੀਦ = ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਝੰਡਾ ਚੁਕ ਲਿਆ। (ਭਾਵ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਲ ਜੁਟ ਪਏ)। ਦੋਹਾਂ ਤੇ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਬਹਾਰ ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਏ॥੧੯॥

ਬਹਾਰਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਗੁਲੇ ਬੋਸਤਾਂ॥
ਬਜੁੰਬਸ਼ ਦਰਾਂਮਦ ਸ਼ਹੇ ਚੀਸਤਾਂ॥੨੦॥

ਬਹਾਰਸ਼ = ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ। ਦਰਾਮਦ = ਆਈ। ਗੁਲੇ = ਫੁਲ। ਬੋਸਤਾਂ = ਫੁਲਵਾੜੀ। ਬਜੁੰਬਸ਼ = ਜੋਸ਼। ਸ਼ਹੇ ਚੀਸਤਾਂ = ਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਭਾਵ ਕਾਮਦੇਵ।

ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਾਗ ਦੇ ਫੁਲ ਬਹਾਰ ਵਿਚ ਆਏ ਭਾਵ ਪੂਰੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਆਏ ਤਦ ਚੀਨ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ (ਕਾਮਦੇਵ) ਵੀ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ ਭਾਵ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਤਰੰਗਾਂ ਉੱਠਣ ਲਗੀਆਂ॥੨੦॥

ਬਰਖ਼ਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਿ ਚੀਂ॥
ਬ ਖ਼ੂਬੀ ਦਰਾਂਮਦ ਤਨੇ ਨਾਜ਼ਨੀਂ॥੨੧॥

ਬਰਖਸ਼ = ਚਮਕ। ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਿ ਚੀਂ = ਚੀਨ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ (ਕਾਮਦੇਵ)। ਬਖ਼ੂਬੀ = ਸੁੰਦਰਤਾ। ਨਾਜ਼ਨੀਂ = ਇਸਤਰੀ।

(ਲੜਕੇ ਅੰਦਰ) ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ॥੨੧॥

ਬ ਖ਼ੂਬੀ ਦਰ ਆਮਦ ਗੁਲੇ ਬੋਸਤਾਂ॥
ਬ ਐਸ਼ ਅੰਦ ਆਮਦ ਦਿਲੇ ਦੋਸਤਾਂ॥੨੨॥

ਬ ਖ਼ੂਬੀ = ਸੁੰਦਰਤਾ। ਬ ਐਸ਼ = ਖ਼ੁਸ਼ੀ।

ਬਾਗ ਦਾ ਫੁਲ (ਲੜਕਾ) ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਉਹ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮੰਨਾਉਣ ਲੱਗਾ॥੨੨॥

ਜ਼ਿ ਦੇਵਾਰ ਜੋ ਅੰਦਰੂੰ ਮੂਸ ਹਸਤ॥
ਜ਼ਿ ਦੇਵਾਰ ਓ ਹਮਚੂੰ ਸੂਰਾਖ਼ ਗਸ਼ਤ॥੨੩॥

ਦੇਵਾਰ = ਕੰਧ। ਮੂਸ = ਚੂਹਾ। ਹਸਤ = ਹੈ ਸੀ। ਸੂਰਾਖ ਗਸ਼ਤ = ਛੇਕ ਹੋ ਗਿਆ।

ਉਸ ਸਕੂਲ ਦੀ ਕੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਚੂਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਕੰਧ ਵਿਚ ਛੇਕ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ॥੨੩॥

ਬ ਦੀਦਨ ਅਜ਼ਾਂ ਅੰਦਰੂੰ ਹਰ ਦੂ ਤਨ॥
ਚਰਾਗ਼ੇ ਜਹਾਂ ਆਫ਼ਤਾਬੇ ਯਮਨ॥੨੪॥

ਬ ਦੀਦਨ = ਵੇਖਦੇ ਸਨ। ਅਜ਼ਾਂ ਅੰਦਰੂੰ = ਉਸ ਵਿਚੋਂ। ਦੁ = ਦੋਵੇਂ।

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵਰਗੀ ਲੜਕੀ ਤੇ ਯਮਨ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੂਰਜ ਵਰਗਾ ਲੜਕਾ ਉਸ ਛੇਕ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।।੨੪।।

ਚੁਨਾ ਇਸ਼ਕ ਆਵੇਖਤ ਹਰ ਦੋ ਨਿਹਾਂ।।
ਕਿ ਇਲਮਸ਼ ਰਵਦ ਦਸਤ ਹੋਸ਼ ਅਜ਼ ਜਹਾਂ।।੨੫।।

ਚੁਨਾ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਆਵੇਖਤ = ਲੱਗ ਗਿਆ। ਨਿਹਾਂ = ਗੁੱਝਾ। ਰਵਦ = ਚਲਾ ਗਿਆ। ਹੋਸ਼ ਅਜ਼ ਜ਼ਹਾਂ = ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹੋਸ਼।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨੀ ਭੁੱਲ ਗਈ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ।।੨੫।।

ਚੁਨਾ ਹਰ ਦੋ ਆਵੇਖਤ ਬਾਹਮ ਰ਼ਗੇਬ।।
ਕਿ ਦਸਤ ਅਜ਼ ਇਨਾਂ ਰਫ਼ਤ ਪਾਂ ਅਜ਼ ਰਕੇਬ।।੨੬।।

ਚੁਨਾ = ਅਜਿਹੇ।ਆਵੇਖਤ = ਫਸ ਗਏ।ਬਾਹਮ = ਆਪੋ ਵਿਚ।ਰਗ਼ੇਬ = ਪ੍ਰੇਮ।ਇਨਾਂ = ਵਾਗਾਂ। ਰਫਤ = ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ। ਪਾਂ = ਪੈਰ। ਰਕੇਬ = ਰਕਾਬ।

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਾਗਾਂ ਵੀ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ ਤੇ ਰਕਾਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਰ ਵੀ ਨਿਕਲ ਗਏ।।੨੬।।

ਭਾਵ-ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਇੰਨੇ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ, ਪੀਣ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਨਾ ਰਹੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਏ।

ਬ ਪੁਰਸ਼ੀਦ ਹਰ ਦੋ ਕਿ ਏ ਨੇਕ ਖੋਇ।।
ਕਿ ਏ ਆਫ਼ਤਾਬੇ ਜਹਾਂ ਮਾਹ ਰੋਇ।।੨੭।।

ਬਪੁਰਸ਼ੀਦ = ਪੁਛਿਆ। ਹਰ ਦੋ = ਦੋਹਾਂ। ਨੇਕ ਖੋਇ = ਚੰਗਾ।

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖ ਕੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਐ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਿਓ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਵਰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਵਾਲਿਓ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ?।।੨੭।।

ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਸਵਾਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੌਲਵੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਕਿ-

ਕਿ ਈਂ ਹਾਲ ਗੁਜ਼ਰਦ ਬ ਆਂ ਹਰ ਦੋ ਤਨ।।
ਬਿ ਪੁਰਸ਼ੀਦ ਅਖ਼ਵੰਦ ਵ ਅਖਵੰਦ ਜ਼ਨ।।੨੮।।

ਗੁਜ਼ਰਦ = ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ। ਅਖ਼ਵੰਦ = ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਾ (ਮੌਲਵੀ)। ਅਖਵੰਦ ਜ਼ਨ = ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁੰਡਿਆ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਅਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਉਸਤਾਨੀ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁਛਿਆ॥੨੮॥

ਚਰਾਗ਼ੇ ਫ਼ਲਕ ਆਫਤਾਬੇ ਜਹਾਂ॥
ਚਰਾ ਲਾਗਰੀ ਗਸ਼ਤ ਵਜ਼ਹੇ ਨੁਮਾਂ॥੨੯॥

ਚਰਾਗੇ ਫ਼ਲਕ = ਚੰਦਰਮਾਂ। ਆਫ਼ਤਾਬੇ = ਸੂਰਜ। ਚਰਾ = ਕਿਉਂ। ਲਾਗਰੀ = ਕਮਜ਼ੋਰ। ਵਜ਼ਹੇ = ਕਾਰਨ।

ਐ ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੂਰਜ! ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂ ਰਹੇ ਹੋ, ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ?॥੨੯॥

ਚਿ ਆਜ਼ਾਰ ਗਸ਼ਤਹ ਬੁਗੋ ਜਾਨ ਮਾ॥
ਕਿ ਲਾਗਰ ਚਰਾ ਗਸ਼ਤੀ ਏ ਜਾਨ ਮਾ॥੩੦॥

ਚਿ = ਕੀ। ਆਜ਼ਾਰ = ਦੁਖ। ਗਸ਼ਤਹ = ਹੋਇਆ। ਬੁਗੋ = ਕਹੋ। ਜਾਨ ਮਾ = ਮੇਰੀ ਜਾਨ। ਲਾਗਰ = ਮਾੜੇ।

ਐ ਮੇਰੀ ਜਾਨ! ਮੈਨੂੰ ਦਸੋ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਦੁਖ ਹੈ, ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮਾੜੇ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ?॥੩੦॥

ਅਜ਼ਾਰਸ਼ ਬੁਗੋ ਤਾ ਇਲਾਜੇ ਕੁਨਮ॥
ਕਿ ਮਰਜ਼ੇ ਸ਼ੁਮਾਰਾ ਖਿਰਾਜ਼ੇ ਕੁਨਮ॥੩੧॥

ਅਜ਼ਾਰਸ਼ = ਦੁਖ। ਇਲਾਜੇ ਕੁਨਮ = ਇਲਾਜ ਕਰਾਂ। ਸ਼ੁਮਾਰਾ = ਤੁਹਾਡੀ।

ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਦੁਖ ਦਸੋ, ਤਾਂਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਕਰਾਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੋ ਦਰਦ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਦਵਾ ਕਰਾਂ॥੩੧॥

ਸ਼ੁਨੀਦ ਈਂ ਸੁਖਨ ਰਾ ਨ ਦਾਦਸ਼ ਜਵਾਬ॥
ਫਰੋ ਬੁਰਦ ਹਰਦੋ ਤਨੇ ਇਸ਼ਕ ਤਾਬ॥੩੨॥

ਸ਼ੁਨੀਦ = ਸੁਣ ਕੇ। ਈਂ ਸੁਖਨ = ਇਹ ਗੱਲ। ਨ ਦਾਦਸ਼ ਜਵਾਬ = ਕੋਈ ਜ਼ਵਾਬ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਰੋ ਬੁਰਦ = ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਲਈ। ਇਸ਼ਕ = ਪ੍ਰੇਮ। ਤਾਬ = ਝਾਲ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਜ਼ਵਾਬ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਧੌਣਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਕਰ ਲਈਆਂ॥੩੨॥

ਚੁ ਗੁਜ਼ਰੀਦ ਬਰ ਵੈ ਦੁ ਸਿ ਚਾਰ ਰੋਜ਼॥
ਬਰਾਮਦ ਦੁ ਤਨ ਹਰ ਦੋ ਗੇਤੀ ਫਿਰੋਜ਼॥੩੩॥

ਗੁਜ਼ਰੀਦ = ਬੀਤ ਗਏ। ਦੁ ਸਿ ਚਾਰ ਰੋਜ਼ = ਦੋ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ। ਬਰਾਮਦ = ਆਏ। ਗੇਤੀ = ਲੋਕ। ਫਿਰੋਜ਼ = ਪ੍ਰਗਟ।

ਜਦੋਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ ਤਦੋਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ ਭਾਵ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਚਰਚਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ॥੩੩॥

ਬਰੋ ਦੂਰ ਗਸ਼ਤੰਦ ਤਿਫ਼ਲੀ ਗੁਬਾਰ॥
ਕਿ ਮੁਹਰਸ਼ ਬਰਆਵੁਰਦ ਚੂੰ ਨਉ ਬਹਾਰ॥੩੪॥

ਤਿਫ਼ਲੀ ਗੁਬਾਰ = ਬਚਪਨ ਦਾ ਅੰਧੇਰਾ। ਮੁਹਰਸ਼ = ਸੂਰਜ। ਬਰਆਵੁਰਦ = ਨਿਕਲ ਆਇਆ।

ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਉਪਰੋਂ ਬਚਪਨੇ ਦੀ ਧੁੰਦ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦੀ ਬਹਾਰ ਵਾਂਗੂੰ ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲ ਆਇਆ॥੩੪॥

ਵਜ਼ਾਂ ਫਾਜ਼ਿਲਜ਼ ਬੂਦ ਦੁਖਤਰ ਯਕੇ॥
ਕਿ ਸੂਰਤ ਜਮਾਲ ਅਸਤ ਦਾਨਿਸ਼ ਬਸ਼ੇ॥੩੫॥

ਵਜ਼ਾਂ = ਉਸ। ਫਾਜ਼ਿਲ = ਵਿਦਵਾਨ (ਮੌਲਵੀ)। ਬੂਦ = ਸੀ। ਦੁਖ਼ਤਰ ਯਕੇ = ਇਕ ਬੇਟੀ। ਦਾਨਿਸ਼ = ਸਿਆਣੀ।

ਉਸ ਵਿਦਵਾਨ ਮੌਲਵੀ ਦੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਸੀ, ਜੋ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸਿਆਣੀ ਸੀ॥੩੫॥

ਸ਼ਨਾਸੀਦ ਓ ਰਾ ਜ਼ੀ ਹਾਲਤ ਵਜ਼ਾਂ॥
ਬਗੁਫ਼ਤਸ਼ ਦਰੂੰ ਖਿਲਵਤਸ਼ ਖੁਸ਼ ਜ਼ੁਬਾਂ॥੩੬॥

ਸ਼ਨਾਸੀਦ = ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਓ ਰਾ = ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਬਗੁਫ਼ਤਸ਼ = ਕਿਹਾ। ਖਿਲਵਤਸ਼ = ਨਿਵੇਕਲੀ। ਖੁਸ਼ ਜ਼ੁਬਾਂ = ਮਿੱਠੀ ਜ਼ਬਾਨ।

ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖਕੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਨਿਵੇਕਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਬੜੀ ਮਿੱਠੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ॥੩੬॥

ਕਿ ਏ ਸਰਵ ਕੱਦ ਮਾਹਰੋ ਸੀਮ ਤਨ॥
ਚਰਾਗ਼ੇ ਫ਼ਲਕ ਆਫ਼ਤਾਬੇ ਯਮਨ॥੩੭॥

ਸਵਰ ਕੱਦ = ਸਰੂ ਜਿੱਡਾ ਕੱਦ। ਮਾਹਰੋ = ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਰਗਾ ਮੂੰਹ। ਸੀਮ = ਚਾਂਦੀ।

ਐ ਸਰੂ ਵਰਗੇ ਕੱਦ ਵਾਲੀ, ਚੰਦਰ ਮੁਖੀ ਤੇ ਚਾਂਦੀ ਵਰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ! ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਚੰਦ ਤੇ ਸੂਰਜ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ!।।੩੭।।

ਜੁਦਾਈ ਮਰਾ ਅਜ਼ ਤੁਰਾ ਕਤਰਹ ਨੇਸਤ।।
ਬ ਦੀਦਨ ਦੁ ਕਾਲਿਬ ਬ ਗੁਫ਼ਤਮ ਯਕੇਸਤ।।੩੮।।

ਜੁਦਾਈ = ਭਿੰਨਤਾ। ਮਰਾ = ਮੇਰੇ। ਤੁਰਾ = ਤੇਰੇ। ਕਤਰਹ = ਜ਼ਰਾ ਵੀ। ਨੇਸਤ = ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬ ਦੀਦਨ = ਦੇਖਣ। ਦੁ ਕਾਲਿਬ = ਦੋ ਸਰੀਰ। ਬ ਗੁਫ਼ਤਮ = ਕਹਿਣ। ਯਕੇਸਤ = ਇਕ।

ਮੇਰੇ ਤੇ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਿੰਨਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਦੋ ਸਰੀਰ ਹਨ, ਪਰ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਕੋ ਹਾਂ, ਭਾਵ ਲੜਕੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ।।੩੮।।

ਬ ਮਨ ਹਾਲ ਗੋ ਤਾ ਚਿ ਗੁਜ਼ਰਦ ਤੁਰਾ।।
ਕਿ ਸੋਜ਼ਦ ਹਮਹ ਜਾਨ ਜਿਗਰੇ ਮਰਾ।।੩੯।।

ਮਨ = ਮੈਨੂੰ। ਗੋ = ਕਹਿ। ਗੁਜ਼ਰਦ = ਬੀਤਦਾ। ਸੋਜ਼ਦਾ = ਸੜਦਾ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਦੱਸ ਕਿ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ? ਤੇਰੀ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਤੇ ਜਿਗਰ ਸੜਦਾ ਹੈ।।੩੯।।

ਕਿ ਪਿਨਹਾਂ ਸੁਖਨ ਕਰਦ ਯਾਰਾਂ ਖਤਾਸਤ।।
ਅਗਰ ਰਾਸਤ ਗੋਈ ਤੁ ਬਰ ਮਨ ਰਵਾਸਤ।।੪੦।।

ਪਿਨਹਾਂ = ਛੁਪਾਉਣਾ। ਖਤਾਸਤ = ਗੁਨਾਹ ਹੈ। ਰਾਸਤ ਗੋਈ = ਸੱਚ ਕਹਿਣਾ। ਰਵਾਸਤ = ਠੀਕ ਹੈ।

ਯਾਦ ਰਖੀਂ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਕੋਲੋ ਗੱਲ ਲੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਨਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੂੰ ਸੱਚ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਦੋਹਾਂ ਲਈ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ।।੪੦।।

ਕਿ ਦੀਗਰ ਬਗੋਯਮ ਮਰਾ ਰਾਸਤ ਗੋ।।
ਕਿ ਅਜ਼ ਖ਼ੂਨ ਜਿਗਰੇ ਮਰਾ ਤੋ ਬਿਸ਼ੋ।।੪੧।।

ਬਗੋਯਮ = ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗੀ। ਬਿਸ਼ੋ = ਧੋ ਦੇਹ।

ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਦੱਸ, ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਅਗੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗੀ। ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਨੂੰ ਧੋ ਦੇਹ। ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖ ਕੇ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਦੁਖ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਤੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਹ।।੪੧।।

ਸੁਖਨ ਦੁਜ਼ਦਗੀ ਕਰਦ ਯਾਰਾਂ ਖਤਾਸਤ॥
ਅਮੀਰਾਨ ਦੁਜ਼ਦੀ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਖਤਾਸਤ॥੪੨॥

ਦੁਜ਼ਦਗੀ = ਚੋਰੀ। ਖਤਾਸਤ = ਪਾਪ। ਅਮੀਰਾਨ = ਰਾਜਿਆਂ।

ਮਿੱਤਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਲੁਕਾਉਣੀ ਪਾਪ ਹੈ। ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਚੋਰੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਵੀ ਭੁੱਲ ਹੈ॥੪੨॥

ਸੁਖਨ ਗੁਫ਼ਤਨੇ ਰਾਸਤ ਗੁਫ਼ਤਨ ਖੁਸ਼ ਅਸਤ॥
ਕਿ ਹੱਕ ਗੁਫ਼ਤਨੋ ਹਮ ਚੁ ਸਾਫੀ ਦਿਲ ਅਸਤ॥੪੩॥

ਗੁਫਤਨੇ = ਕਹਿਣੀ। ਰਾਸਤ = ਸੱਚ। ਖੁਸ਼ ਅਸਤ = ਚੰਗੀ ਹੈ। ਹੱਕ ਗੁਫਤਨੋ = ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ। ਸਾਫੀ = ਸ਼ੁੱਧ।

ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਤੇ ਸੱਚੋ ਸੱਚ ਦੱਸਣੀ ਚੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚ ਬਚਨ ਬੋਲਣਾ ਸਭ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੪੩॥

ਬਸੇ ਬਾਰ ਗੁਫ਼ਤਸ਼ ਜਵਾਬੋ ਨ ਦਾਦ॥
ਜਵਾਬੇ ਜ਼ੁਬਾਂ ਸੁਖਨ ਸ਼ੀਰੀਂ ਕੁਸ਼ਾਦ॥੪੪॥

ਬਸੇ = ਬਹੁਤ। ਬਾਰ = ਵਾਰ। ਜਵਾਬੋ = ਉੱਤਰ। ਨ ਦਾਦ = ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਜ਼ੁਬਾਂ = ਜਬਾਨ। ਸੀਰੀਂ = ਮਿੱਠੀ। ਕੁਸ਼ਾਦ = ਖੁਲ੍ਹੀ।

ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਬੜੀ ਵਾਰ ਪੁਛਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਗੱਲ ਪੁਛਣ ਲਈ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ॥੪੪॥

ਯਕੇ ਮਜਲਿਸ ਆਰਾਸਤ ਬਾ ਰੋਦ ਜਾਮ॥
ਕਿ ਹਮ ਮਸਤ ਸ਼ੁਦ ਮਜਲਿਸੇ ਓ ਤਮਾਮ॥੪੫॥

ਯਕੇ = ਇਕ। ਮਜਲਿਸ = ਸਭਾ। ਆਰਾਸਤ = ਬਣਾਈ। ਰੋਦ = ਰਾਗ। ਜਾਮ = ਪਿਆਲਾ। ਮਸਤ ਸ਼ੁਦ = ਮਸਤਾਨੇ ਹੋ ਗਏ। ਮਜਲਿਸੇ = ਸਭਾ। ਤਮਾਮ = ਸਾਰੇ।

ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਾਗ ਰੰਗ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਦੌਰ ਚਲਿਆ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਸਭਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸਭ ਲੋਕ ਮਸਤਾਨੇ ਹੋ ਗਏ॥੪੫॥

ਬ ਕੈਫਸ਼ ਹਮਹ ਹਮ ਚੁ ਆਵੇਖਤੰਦ॥
ਕਿ ਜ਼ਖਮੇ ਜਿਗਰ ਬਾ ਜ਼ੁਬਾਂ ਰੇਖਤੰਦ॥੪੬॥

****

ਕੈਫਸ਼ = ਸ਼ਰਾਬ। ਆਵੇਖਤੰਦ = ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ। ਰੇਖ਼ਤੰਦ = ਸੁਟਿਆ।

ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਜ਼ਖਮਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ॥੪੬॥

ਭਾਵ-ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਭੇਦ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ।

ਸੁਖਨ ਬਾਜ਼ੁਬਾਂ ਹਮ ਚੁ ਗੋਯਦ ਮੁਦਾਮ॥
ਨ ਗੋਯਦ ਬਜੁਜ਼ ਸੁਖਨ ਮਹਬੂਬ ਨਾਮ॥੪੭॥

ਹਮ ਚੁ = ਅਜਿਹਾ।ਗੋਯਦ = ਕਹਿੰਦੇ।ਮੁਦਾਮ = ਹਮੇਸ਼ਾਂ।ਬਜੁਜ਼ = ਬਿਨਾਂ।ਮਹਬੂਬ = ਪਿਆਰਾ।

ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ, ਪਰ ਉਹ ਲੜਕੀ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਹਿੰਦੀ॥੪੭॥

ਦਿਗਰ ਮਜਲਿਸ ਆਰਾਸਤ ਬਾਰੋਦ ਚੰਗ॥
ਜਵਾਨਾਨ ਸਾਇਸ਼ਤਹੇ ਖ਼ੂਬ ਰੰਗ॥੪੮॥

ਦਿਗਰ = ਦੂਜੀ। ਆਰਾਸਤ = ਬੁਲਾਈ। ਰੋਦ = ਰਾਗ। ਚੰਗ = ਵਾਜ਼। ਸ਼ਾਹਿਸ਼ਤਹੇ = ਚੰਗੇ। ਖ਼ੂਬ = ਸੁੰਦਰ।

ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਮਜਲਸ ਬੁਲਾਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਾਜੇ ਗਾਜੇ ਰਾਗ ਰੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ। ਇਹ ਮਜਲਸ ਚੰਗੇ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਜਵਾਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੀ॥੪੮॥

ਹਮਹ ਮਸਤ ਖੋ ਸ਼ੁਦ ਹਮਹ ਖ਼ੂਬ ਮਸਤ॥
ਇਨਾਨੇ ਫ਼ਜ਼ੀਲਤ ਬਰੂੰ ਸ਼ੁਦ ਜ਼ਿ ਦਸਤ॥੪੯॥

ਹਮਹ = ਸਾਰੇ। ਖੋ = ਸੁਭਾਵ। ਸ਼ੁਦ = ਹੋ ਗਏ। ਇਨਾਨੇ = ਵਾਗਾਂ। ਫਜ਼ੀਲਤ = ਵਡਿਆਈ। ਬਰੂੰ = ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਏ। ਦਸਤ = ਹੱਥ।

ਇਸ ਮਜਲਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਰਾਗ ਰੰਗ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਛੁੱਟ ਗਈਆਂ॥੪੯॥

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ ਅਜ਼ ਇਲਮ ਸੁਖ਼ਨਸ਼ ਬਿਰਾਂਦ॥
ਕਿ ਅਜ਼ ਬੇਖ਼ੁਦੀ ਨਾਮਿ ਹਰ ਦੋ ਬਿਖਾਂਦ॥੫੦॥

ਹਰਾਂ ਕਸ ਕਿ = ਜਿਸ ਨੇ। ਅਜ਼ ਇਲਮ = ਵਿਦਿਆ ਦੀ। ਬਿਰਾਂਦ = ਚਲਾਈ। ਬੇਖ਼ੁਦੀ = ਮਸਤੀ। ਬਿਖਾਂਦ = ਬੋਲਦੇ ਸਨ।

ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ।

ਉਹ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।।੫੦।।

ਚੁ ਇਲਮੋ ਫ਼ਜ਼ੀਲਤ ਫ਼ਰਾਮੋਸ਼ ਗਸ਼ਤ।।
ਬੁਖ਼ਾਦੰਦ ਬਾ ਯਕ ਦਿਗਰ ਨਾਮ ਮਸਤ।।੫੧।।

ਚੁ = ਜਦੋਂ। ਇਲਮੋ ਫ਼ਜ਼ੀਲਤ = ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਵਡਿਆਈ। ਫ਼ਰਾਮੋਸ਼ ਗਸ਼ਤ = ਭੁੱਲ ਗਈ। ਬੁਖਾਦੰਦ = ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਬਾ ਯਕ ਦਿਗਰ ਨਾਮ = ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਨਾਂ।

ਜਦੋਂ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਭੁੱਲ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਸਤ ਹੋਏ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।।੫੧।।

ਹਰਾਂਕਸ ਕਿ ਦੇਰੀਨਹ ਰਾ ਹਸਤ ਦੋਸਤ।।
ਜ਼ੁਬਾਂ ਖ਼ੁਦ ਕੁਸ਼ਾਯਿੰਦਹ ਅਜ਼ ਨਾਮ ਓਸਤ।।੫੨।।

ਦੇਰੀਨਹ = ਪੁਰਾਣਾ। ਹਸਤ = ਸੀ। ਖ਼ੁਦ = ਆਪਣੀ। ਕੁਸ਼ਾਯਿੰਦਹ = ਖੋਲ੍ਹਦਾ। ਓਸਤ = ਉਸੇ ਦਾ।

ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ ਸੀ, ਉਹ ਉਸੇ ਦਾ ਨਾਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।।੫੨।।

ਸ਼ਨਾਸਿਦ ਕਿ ਈਂ ਗੁਲ ਸੁਖ਼ਨ ਆਸ਼ਿਕ ਅਸਤ।।
ਬਗੁਫ਼ਤਨ ਹੁਮਾਯੂੰ ਸੁਬਕ ਤਨ ਖ਼ੁਸ਼ ਅਸਤ।।੫੩।।

ਸ਼ਨਾਸਿਦ = ਪਛਾਣਿਆ। ਈਂ ਗੁਲ = ਇਹ ਫੁਲ। ਹੁਮਾਯੂੰ = ਫਲਦਾਇਕ। ਸੁਬਕ ਤਨ = ਕੋਮਲ ਸਰੀਰ। ਖੁਸ਼ = ਚੰਗਾ।

ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਫੁਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਆਸ਼ਕ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਬੋਲਣ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਤੇ ਕੋਮਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਸਨ।।੫੩।।

ਕਿ ਅਜ਼ ਇਸ਼ਕ ਅਜ਼ ਮੁਸ਼ਕ ਅਜ਼ ਖ਼ਮਰ ਖ਼ੂੰ।।
ਕਿ ਪਿਨਹਾਂ ਨ ਮਾਂਦ ਅਸਤ ਆਮਦ ਬਰੂੰ।।੫੪।।

ਇਸ਼ਕ = ਪਿਆਰ। ਮੁਸ਼ਕ = ਵਾਸ਼ਨਾ। ਖਮਰ = ਸ਼ਰਾਬ। ਖੂੰ = ਖੂਨ। ਪਿਨਹਾਂ = ਛੁਪੇ। ਨ ਮਾਂਦ = ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਆਮਦ ਬਰੂੰ = ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦੇ।

ਆਮ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਿਆਰ, ਵਾਸ਼ਨਾ, ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਖੂਨ ਛੁਪਾਇਆਂ ਨਹੀਂ ਛੁਪਦੇ. ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।।੫੪।।

ਬ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰੂੰ ਗਸ਼ਤ ਸ਼ੁਹਰਤ ਪਜ਼ੀਰ।।

ਕਿ ਆਜ਼ਾਦਹੋ ਸ਼ਾਹੁ ਵ ਦੁਖ਼ਤਰ ਵਜ਼ੀਰ॥੫੫॥

ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰੂੰ = ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ। ਸ਼ੁਹਰਤ = ਚਰਚਾ। ਪਜ਼ੀਰ = ਪ੍ਰਗਟ। ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ = ਖੁਲ੍ਹਾ।

ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਚਰਚਾ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਦਾ ਲੜਕਾ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹਮ ਖੁਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਹਨ॥੫੫॥

ਸ਼ੁਨੀਦ ਈਂ ਸੁਖਨ ਸ਼ਹਿ ਦੁ ਕਿਸ਼ਤੀ ਬੁਖਾਂਦ॥
ਜੁਦਾ ਬਰ ਜੁਦਾ ਹਰਦੁ ਕਿਸ਼ਤੀ ਨਿਸ਼ਾਂਦ॥੫੬॥

ਦੁ ਕਿਸ਼ਤੀ = ਦੋ ਬੇੜੀਆਂ। ਬੁਖਾਂਦ = ਮੰਗਵਾਈਆਂ। ਨਿਸ਼ਾਂਦ = ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਦੋ ਬੇੜੀਆਂ ਮੰਗਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਡੋ ਅੱਡ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ॥੫੬॥

ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਓਰਾ ਬ ਦਰੀਯਾ ਅਜ਼ੀਮ॥
ਦੁ ਕਿਸ਼ਤੀ ਯਕੇ ਸ਼ੁਦ ਹਮਹ ਮਉਜ ਬੀਮ॥੫੭॥

ਰਵਾਂ ਕਰਦ = ਰਵਾਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਓਰਾ = ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ। ਅਜ਼ੀਮ = ਵੱਡੇ। ਯਕੇ ਸ਼ੁਦ = ਇਕ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਮਉਜ = ਲਹਿਰਾਂ। ਬੀਮ = ਡਰਾਉਣੀਆਂ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਬੇੜੀਆਂ ਨੂੰ ਵਡੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਵਾਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਦਰਿਆ ਦੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਕਰਕੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਬੇੜੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ॥੫੭॥

ਦੋ ਕਿਸ਼ਤੀ ਯਕੇ ਗਸ਼ਤ ਬਹੁਕਮੇ ਅਲਾਹ॥
ਬ ਯਕ ਜਾਂ ਦਰਾਮਦ ਹੁਮਾ ਸ਼ਮਸ਼ ਮਾਹ॥੫੮॥

ਬਹੁਕਮੇ ਅਲਾਹ = ਅੱਲਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ। ਦਰਾਮਦ = ਆਏ। ਸ਼ਮਸ = ਸੂਰਜ। ਮਾਹ = ਚੰਦਰਮਾਂ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਬੇੜੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ॥੫੮॥

ਬੁਬੀਂ ਕੁਦਰਤੇ ਕਿਰਦਗਾਰੇ ਅਲਾਹ॥
ਦੁ ਤਨ ਰਾ ਯਕੇ ਕਰਦ ਅਜ਼ ਹੁਕਮ ਸ਼ਾਹਿ॥੫੯॥

ਬੁਬੀਂ = ਵੇਖ। ਕੁਦਰਤ = ਸ਼ਕਤੀ। ਕਿਰਦਗਾਰੇ = ਕਰਨ ਕਾਰਨ। ਸ਼ਾਹਿ = ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਪਰਮਾਤਮਾ।

ਉਸ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਵੇਖੋ ਕਿ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੇ ਦੋਵੇਂ

ਸਰੀਰ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ॥੫੯॥

ਦੁ ਕਿਸ਼ਤੀ ਦਰਾਮਦ ਬ ਯਕ ਜਾ ਦੁ ਤਨ॥
ਚਰਾਗ਼ੇ ਜਹਾਂ ਆਫ਼ਤਾਬੇ ਯਮਨ॥੬੦॥

ਦਰਾਮਦ = ਆਏ। ਯਕ ਜਾ = ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ।

ਦੋ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਵਿਚ ਅੱਡੋ ਅੱਡ ਆਏ ਦੋ ਸਰੀਰ, ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਚਾਨਣ (ਲੜਕੀ) ਤੇ ਯਮਨ ਦਾ ਸੂਰਜ ਲੜਕੇ ਦਾ ਫਿਰ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਗਿਆ॥੬੦॥

ਬਿ ਰਫ਼ਤੰਦ ਕਿਸ਼ਤੀ ਬ ਦਰਿਯਾਇ ਗਾਰ॥
ਬ ਮਉਜ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਚੁ ਬਰਗੇ ਬਹਾਰ॥੬੧॥

ਰਫਤੰਦ = ਤੁਰ ਪਏ। ਦਰਿਆਇ ਗਾਰ = ਡੂੰਘਾ ਦਰਿਆ। ਮਉਜ ਅੰਦਰ ਆਮਦ = ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਬਰਗੇ ਬਹਾਰ = ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦਾ ਪੱਤਾ।

ਬੇੜੀ ਤੁਰ ਪਈ ਤੇ ਡੂੰਘੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਉਹ ਬੇੜੀ ਦਰਿਆ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਈ॥੬੧॥

ਯਕੇ ਅਜ਼ਦਹਾ ਬੂਦ ਆ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਸਤ॥
ਬ ਖ਼ੁਰਦਨ ਦਰਾਂਮਦ ਵਜਾਂ ਕਰਦ ਜਸਤ॥੬੨॥

ਅਜ਼ਦਹਾ = ਵੱਡਾ ਸੱਪ। ਬੂਦ = ਸੀ। ਆਂ ਜਾ = ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ। ਨਿਸ਼ਸਤ = ਬੈਠਾ। ਖੁਰਦਨ = ਖਾਣ। ਦਰਾਮਦ = ਆਇਆ। ਜਸਤ = ਛਾਲ, ਝਪਟ।

ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸੱਪ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਤੇ ਝੱਪਟਾ ਮਾਰਿਆ॥੬੨॥

ਦਿਗਰ ਪੇਸ਼ਤਰ ਬੂਦ ਕਹਰੇ ਬਲਾ॥
ਦੁ ਦਸਤਸ਼ ਸਤੂੰ ਕਰਦ ਬੇ ਸਰ ਨੁਮਾ॥੬੩॥

ਪੇਸ਼ਤਰ = ਸਾਹਮਣੇ। ਕਹਰੇ ਬਲਾ = ਡਰਾਉਣੀ ਡੈਣ। ਦੁ ਦਸਤਸ਼ = ਦੋ ਹੱਥ। ਸਤੂੰ = ਥੰਮ੍ਹ। ਬੇ ਸਰ = ਬਿਨਾਂ ਸਿਰ। ਨੁਮਾ = ਦਿਖਾਈ।

ਬੇੜੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਮਹਣੇ ਇਕ ਡਰਾਉਣੀ ਬਲਾ ਆ ਗਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਥੰਮ੍ਹ ਵਾਂਗੂੰ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਸਿਰ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਵਾਂਗੂੰ ਲੱਗਦੀ ਸੀ॥੬੩॥

ਮਿਯਾਂ ਰਫ਼ਤ ਸ਼ੁਦ ਕਿਸ਼ਤੀਏ ਹਰ ਦੁ ਦਸਤ॥

****

ਬਨੇਸੇ ਦਨਾਮਦ ਅਜ਼ੋ ਮਾਰ ਮਸਤ॥੬੪॥

ਮਿਯਾਂ = ਵਿਚੋਂ। ਰਫਤ = ਲੰਘ ਗਈ। ਬਨੇਸ਼ੇ = ਡੰਗ। ਦਨਾਮਦ = ਮਾਰਦਾ। ਮਾਰ = ਸੱਪ। ਮਸਤ = ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ।

ਉਸ ਬਲਾ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾ ਵਿਚੋਂ ਬੇੜੀ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਜਦ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਸੱਪ ਨੇ ਉਸ ਬਲਾ ਨੂੰ ਡੰਗ ਮਾਰਿਆ॥੬੪॥

ਗਰਿਫ਼ਤੰਦ ਓਰਾ ਬਦਸਤ ਅੰਦਰੂੰ॥
ਬਿ ਬਖ਼ਸ਼ੀਦ ਓਰਾ ਨ ਖੁਰਦੰਦ ਖੂੰ॥੬੫॥

ਗਰਿਫਤੰਦ = ਫੜਿਆ। ਖ਼ੁਰਦੰਦ = ਖਾਧਾ।

ਉਸ ਬਲਾ ਨੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਐਸੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨ ਖਾਧਾ॥੬੫॥

ਚੁਨਾਂ ਜੰਗ ਸ਼ੁਦ ਅਜ਼ਦਹਾ ਬਾ ਬਲਾ॥
ਕਿ ਬੇਰੂੰ ਨਿਆਮਦ ਬ ਹੁਕਮੇ ਖ਼ੁਦਾ॥੬੬॥

ਚੁਨਾ = ਅਜਿਹਾ। ਬੇਰੂੰ = ਬਾਹਰ। ਨਿਆਮਦ = ਨਾ ਆਇਆ।

ਉਸ ਸੱਪ ਤੇ ਬਲਾ ਵਿਚ ਐਸਾ ਜੰਗ ਹੋਇਆ ਕਿ ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਬਾਹਰ ਨਾ ਆਇਆ। ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਆਪੋ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਲੜਦੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰ ਗਏ॥੬੬॥

ਚੁਨਾਂ ਮਉਜ ਖ਼ੇਜ਼ਦ ਜ਼ਿ ਦਰੀਯਾ ਅਜ਼ੀਮ॥
ਕਿ ਦੀਗਰ ਨ ਦਾਨਿਸਤ ਜੁਜ਼ ਯਕ ਕਰੀਮ॥੬੭॥

ਮਉਜ = ਲਹਿਰ। ਖੇਜ਼ਦ = ਉਠੀ। ਦਾਨਿਸ਼ਤ = ਜਾਣਦਾ। ਜੁਜ਼ = ਬਿਨਾਂ। ਕਰੀਮ = ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਪਰਮਾਤਮਾ।

ਉਸ ਵਡੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਐਸੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠੀਆਂ ਕਿ ਉਸ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ॥੬੭॥

ਰਵਾਂ ਗਸ਼ਤ ਕਿਸ਼ਤੀ ਬ ਮਉਜੇ ਬਲਾ॥
ਬਰਾਹੇ ਖ਼ਲਾਸੀ ਜ਼ਿ ਰਹਮਤ ਖੁਦਾ॥੬੮॥

ਰਵਾਂ ਗਸ਼ਤ = ਤੁਰ ਪਈ। ਬਲਾ = ਵੱਡੀ। ਬਰਾਹੇ = ਵਾਸਤੇ। ਖਲਾਸੀ = ਛੁਟਕਾਰਾ।

ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਬੇੜੀ ਤੁਰ ਪਈ। ਇਸ ਦੁਖ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਮੰਗਦੇ ਸਨ॥੬੮॥

ਬ ਆਖਰ ਹਮ ਅਜ਼ ਹੁਕਮ ਪਰਵਰਦਿਗਾਰ॥
ਕਿ ਕਿਸ਼ਤੀ ਬਰਆਮਦ ਜ਼ਿ ਦਰੀਯਾ ਕਿਨਾਰ॥੬੯॥

ਬ ਆਖ਼ਰ = ਅੰਤ ਨੂੰ। ਕਿਨਾਰ = ਕੰਢਾ।

ਅਖੀਰ ਪਾਲਣਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਹ ਬੇੜੀ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਆ ਗਈ॥੬੯॥

ਕਿ ਬੇਰੂੰ ਬਰਾਮਦ ਅਜ਼ਾਂ ਹਰ ਦੁ ਤਨ॥
ਨਿਸ਼ਸਤਹ ਲਬੇ ਆਬਿ ਦਰਿਯਾ ਯਮਨ॥੭੦॥

ਬੇਰੂ = ਬਾਹਰ। ਬਰਾਮਦ = ਆ ਗਏ। ਅਜ਼ਾਂ = ਉਸ ਤੋਂ। ਹਰ ਦੂ ਤਨ = ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ। ਲਬੇ = ਕੰਢੇ।

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਬੇੜੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ ਤੇ ਯਮਨ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਪਰ ਬੈਠ ਗਏ॥੭੦॥

ਬਰਾਮਦ ਯਕੇ ਸ਼ੇਰ ਦੀਦਨ ਸਿਤਾਬ॥
ਬਖੁਰਦਨ ਅਜ਼ਾਂ ਹਰ ਦੁ ਤਨ ਰਾ ਕਬਾਬ॥੭੧॥

ਬਰਾਮਦ = ਆਇਆ। ਦੀਦਨ = ਦੇਖ ਕੇ। ਸਿਤਾਬ = ਛੇਤੀ। ਖ਼ੁਰਦਨ = ਖਾਣ। ਕਬਾਬ = ਮਾਸ।

ਇਕ ਸ਼ੇਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਆਇਆ॥੭੧॥

ਜ਼ਿ ਦਰਿਯਾ ਬਰਾਮਦ ਜ਼ਿ ਮਗਰੇ ਅਜ਼ੀਮ॥
ਖੁਰਮ ਹਰ ਦੁ ਤਨ ਰਾ ਬਹੁਕਮੇ ਕਰੀਮ॥੭੨॥

ਮਗਰੇ ਅਜ਼ੀਮ = ਵਡਾ ਮਗਰ ਮੱਛ। ਖ਼ੁਰਮ = ਖਾਣ। ਬਹੁਕਮੇ ਕਰੀਮ = ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਦਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੱਡਾ ਮਗਰਮੱਛ ਦੋਹਾਂ ਬਚਿੱਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ॥੭੨॥

ਬ ਜਾਇਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਜ਼ਿ ਸ਼ੇਰੇ ਸ਼ਿਤਾਬ॥
ਗਜ਼ੰਦਸ਼ ਹਮੀਂ ਬੁਰਦ ਬਰ ਰੋਦ ਆਬ॥੭੩॥

ਜਾਇਸ਼ = ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ। ਗਜ਼ੰਦਸ਼ = ਛਾਲ। ਬੁਰਦ = ਲੈ ਗਿਆ। ਰੋਦ = ਨਦੀ। ਆਬ = ਪਾਣੀ।

ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਝਟ ਪਟ ਸ਼ੇਰ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦਰਿਆ

ਦੇ ਪਾਣੀ ਉਤੇ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ॥੭੩॥

ਬ ਪੇਚੀਦ ਸਰ ਓ ਖਤਾ ਗਸ਼ਤ ਸ਼ੇਰ॥
ਬ ਦਹਨੇ ਦਿਗਰ ਦੁਸ਼ਮਨ ਅਫ਼ਤਦ ਦਲੇਰ॥੭੪॥

ਪੇਚੀਦ = ਫੇਰਨ। ਖਤਾ = ਖਾਲੀ। ਦਹਨੇ = ਮੂੰਹ। ਅਫ਼ਤਦ = ਡਿੱਗ ਪਿਆ।

ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਵਾਰ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੇਰਨ ਸਿਰ ਲਾਂਭੇ ਕਰ ਲਏ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਉਸ ਦੂਸਰੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਮਗਰਮੱਛ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਜਾ ਡਿੱਗਾ॥੭੪॥

ਬ ਗੀਰਦ ਮਗਰ ਦਸਤ ਸ਼ੇਰੋ ਸ਼ਿਤਾਬ॥
ਬ ਬੁਰਦੰਦ ਓ ਰਾ ਕਸ਼ੀਦਹ ਦਰ ਆਬ॥੭੫॥

ਬ ਗੀਰਦ = ਫੜ ਲਿਆ। ਬੁਰਦੰਦ = ਲੈ ਗਿਆ। ਓ ਰਾ = ਉਸ। ਕਸ਼ੀਦਹ = ਖਿੱਚ ਕੇ। ਦਰ ਆਬ = ਪਾਣੀ ਵਿਚ।

ਮਗਰਮੱਛ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਝਟ ਪਟ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ॥੭੫॥

ਬੁਬੀਂ ਕੁਦਰਤੇ ਕਿਰਦਗਾਰੇ ਜਹਾਂ॥
ਕਿ ਈਂ ਰਾ ਬ ਬਖਸ਼ੀਦ ਕੁਸ਼ਤਸ਼ ਅਜ਼ਾਂ॥੭੬॥

ਬੁਬੀਂ = ਵੇਖੋ। ਜਹਾਂ = ਸੰਸਾਰ। ਈਂ ਰਾ = ਇਸ ਨੂੰ। ਕੁਸ਼ਤਸ਼ = ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਵੇਖੋ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ॥੭੬॥

ਬਿ ਰਫ਼ਤੰਦ ਹਰ ਦੋ ਬ ਹੁਕਮੇ ਅਮੀਰ॥
ਯਕੇ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਹ ਬ ਦੁਖਤਰ ਵਜ਼ੀਰ॥੭੭॥

ਰਫ਼ਤੰਦ = ਤੁਰ ਪਏ। ਅਮੀਰ = ਪਰਮਾਤਮਾ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਅਗੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਇਕ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਸੀ॥੭੭॥

ਬਿ ਅਫ਼ਤਾਦ ਹਰ ਦੋ ਬ ਦਸਤਿ ਅਜ਼ੀਮ॥
ਨ ਸ਼ਾਯਦ ਦਿਗਰ ਦੀਦ ਜੁਜ਼ ਯਕ ਕਰੀਮ॥੭੮॥

ਅਫ਼ਤਾਦ = ਪੈ ਗਏ। ਦਸਤਿ = ਜੰਗਲ। ਸ਼ਾਯਦ = ਸਹਾਇਕ। ਦਿਗਰ = ਦੂਸਰਾ।

ਦੀਦ = ਵੇਖਣਾ। ਜੁਜ਼ = ਬਿਨਾਂ।

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਬੜੇ ਭਾਰੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਸਦਾ।।੭੮।।

ਬ ਮੁਲਕੇ ਹਬਸ਼ ਆਮਦ ਆਂ ਨੇਕ ਖੋਇ।।
ਯਕੇ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਹ ਦਿਗਰ ਖ਼ੂਬ ਰੋਇ।।੭੯।।

ਨੇਕ ਖੋਇ = ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ।

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਹਬਸ਼ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ।।੭੯।।

ਦਰਆਂ ਜਾ ਬਿਆਮਦ ਕਿ ਬਿਨਸ਼ਸਤਹ ਸ਼ਾਹ।।
ਨਸ਼ਸਤੰਦ ਸ਼ਬ ਰੰਗ ਜ਼ਰਰੀਂ ਕੁਲਾਹ।।੮੦।।

ਦਰ ਆਂ ਜਾ = ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ। ਬਿਆਮਦ = ਆਏ। ਬਿਨਸ਼ਸਤਹ = ਬੈਠਾ। ਸ਼ਬ ਰੰਗ = ਰਾਤ ਵਰਗਾ ਰੰਗ। ਜ਼ਰਰੀਂ = ਸੁਨਹਿਰੀ। ਕੁਲਾਹ = ਤਾਜ।

ਉਹ ਚਲਦੇ ਚਲਦੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਆਏ, ਜਿਥੇ ਹਬਸ਼ੀ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਰਾਤ ਵਾਂਗੂ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੁਨਹਿਰੀ ਤਾਜ ਪਹਿਨ ਕੇ ਤਖਤ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸੀ।।੮੦।।

ਬ ਦੀਦੰਦ ਓ ਰਾ ਬੁਖਾਦੰਦ ਪੇਸ਼।।
ਬ ਗੁਫ਼ਤੰਦ ਕਿ ਏ ਸ਼ੇਰ ਆਜ਼ਾਦ ਕੇਸ਼।।੮੧।।

ਦੀਦੰਦ = ਵੇਖਿਆ। ਬੁਖਾਦੰਦ = ਬੁਲਾਇਆ। ਪੇਸ਼ = ਸਾਹਮਣੇ। ਗੁਫ਼ਤੰਦ = ਕਿਹਾ। ਆਜ਼ਾਦ = ਨਿਆਰੇ। ਕੇਸ਼ = ਧਰਮ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐ ਆਜ਼ਾਦ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ।।੮੧।।

ਜ਼ਿ ਮੁਲਕੇ ਕਦਾਮੀ ਤੁ ਬ ਮਨ ਬਗੋ।।
ਚਿ ਨਾਮੇ ਕਿਰਾ ਤੋ ਬਈ ਤਰਫ ਜੋ।।੮੨।।

ਕਦਾਮੀ = ਕਿਹੜਾ। ਬਾ ਮਨ = ਮੈਨੂੰ। ਬਿਗੋਇ = ਕਹੁ। ਚਿ = ਕੀ। ਕਿਰਾ = ਕਿਸ ਨੂੰ। ਬਈਂ ਤਰਫ = ਇਸ ਪਾਸੇ। ਜੋਇ = ਢੂੰਡਦਾ।

ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਤੇਰਾ ਮੁਲਕ ਕਿਹੜਾ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਲਭਦਾ ਫਿਰਦਾ ਏਂ ?।।੮੨।।

****

ਵਗਰ ਨਹ ਮਰਾ ਤੋ ਨ ਗੋਈਂ ਚੁ ਰਾਸਤ॥
ਕਿ ਮੁਰਦਨ ਸ਼ਿਤਾਬ ਅਸਤ ਏਜ਼ਦ ਗਵਾਹਸਤ॥੮੩॥

ਵਗਰ ਨਹ = ਜੇ ਨਹੀਂ। ਮਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਗੋਈ = ਦੱਸੀ। ਰਾਸਤ = ਸੱਚ। ਮੁਰਦਨ = ਮਰਨਾ। ਏਜ਼ਦ = ਪਰਮਾਤਮਾ।

ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸੱਚ ਨਾ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਮੌਤ ਛੇਤੀ ਹੋਵੇਗੀ. ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਰੱਬ ਗਵਾਹ ਹੈ॥੮੩॥

ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਿ ਪਿਸਰੇ ਮ ਮਾਯੰਦਰਾਂ॥
ਕਿ ਦੁਖ਼ਤਰ ਵਜ਼ੀਰ ਅਸਤ ਈਂ ਨਉ ਜਵਾਂ॥੮੪॥

ਪਿਸਰੇ = ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ।

ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਐ ਬਾਦਸ਼ਾਹ! ਮੈ ਮਾਯੰਦਰਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੀ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ॥੮੪॥

ਹਕੀਕਤ ਬ ਗੁਫ਼ਤਸ਼ ਜ਼ਿ ਪੇਸ਼ੀਨਹ ਹਾਲ॥
ਕਿ ਬਰ ਵੈ ਚੁ ਬੁਗਜ਼ਸ਼ਤ ਚੰਦੀਂ ਜ਼ਵਾਲ॥੮੫॥

ਹਕੀਕਤ = ਸਮਾਚਾਰ। ਬ ਗੁਫ਼ਤਸ = ਕਹੀ। ਪੇਸ਼ੀਨਹ = ਪਿਛਲਾ। ਬਰ ਵੈ = ਉਸ ਉਤੇ। ਬੁਗਜ਼ਸ਼ਤ = ਗੁਜ਼ਰੀ। ਚੰਦੀਂ = ਕਿੰਨੀ। ਜ਼ਵਾਲ = ਦੁਖ।

ਉਸ ਲੜਕੇ ਨੇ ਜੋ ਕੁਛ ਪਿਛੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਬੀਤੀ ਸੀ. ਉਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਦਾਤ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦੱਸੀ। ਫਿਰ ਜੋ ਜੋ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਆਈਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਸਭ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈਆਂ॥੮੫॥

ਬ ਮਿਹਰਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਬਿਗੁਫ਼ਤ ਅਜ਼ ਜ਼ਬਾਂ॥
ਮਰਾ ਖ਼ਾਨਹ ਜਾਏ ਜ਼ਿ ਖ਼ੁਦ ਖਾਨਹ ਦਾਂ॥੮੬॥

ਮਿਹਰਸ਼ = ਮਿਹਰ। ਦਰਾਮਦ = ਆਈ। ਬਿਗੁਫ਼ਤ = ਕਿਹਾ। ਅਜ਼ = ਨਾਲ। ਮਰਾ = ਮੇਰਾ। ਖ਼ਾਨਹ = ਘਰ। ਖ਼ੁਦ ਖਾਨਹ = ਆਪਣਾ ਘਰ। ਦਾਂ = ਜਾਣ।

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਭਰੇ ਸਮਾਚਾਰ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਿਹਰ ਆਈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਘਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਹੀ ਸਮਝੋ॥੮੬॥

ਵਜ਼ਾਰਤ ਖ਼ੁਦਸ਼ ਰਾ ਤੁਰਾਮੇ ਦਿਹਮ॥
ਕੁਲਾਹੇ ਮੁਮਾਲਿਕ ਤੁ ਬਰ ਸਰ ਨਿਹਮ॥੮੭॥

ਵਜ਼ਾਰਾਤ = ਵਜ਼ੀਰੀ। ਖੁਦਸ਼ = ਆਪਣੀ। ਤੁਰਾ = ਤੈਨੂੰ। ਮੇ ਦਿਹਮ = ਮੈਂ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਕੁਲਾਹੇ = ਤਾਜ। ਮੁਮਾਲਿਕ = ਦੇਸਾਂ। ਤੇ = ਤੇਰੇ। ਬਰ ਸਰ = ਸਿਰ ਉਪਰ। ਨਿਹਮ = ਰਖਦਾ ਹਾਂ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਜ਼ੀਰੀ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ, ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦਾ ਤਾਜ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਭਾਵ ਕਈ ਦੇਸਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੈਨੂੰ ਸੌਂਪਦਾ ਹਾਂ।।੮੭।।

ਬ ਗੁਫਤੰਦ ਈਂ ਰਾ ਵ ਕਰਦੰਦ ਵਜ਼ੀਰ।।
ਕਿ ਨਾਮੇ ਵਜ਼ਾਂ ਬੂਦ ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ।।੮੮।।

ਗੁਫਤੰਦ = ਆਖ ਕੇ। ਕਰਦੰਦ = ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ ਸੀ, ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।।੮੮।।

ਬ ਹਰ ਜਾ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸ਼ਨਾਸਦ ਅਜ਼ੀਮ।।
ਦਵੀਦੰਦ ਬਰ ਵੈ ਬ ਹੁਕਮੇ ਕਰੀਮ।।੮੯।।

ਬ ਹਰ ਜਾ = ਹਰ ਥਾਂ। ਸ਼ਨਾਸਦ = ਪਛਾਣਦਾ। ਅਜ਼ੀਮ = ਵੱਡਾ। ਦਵੀਦੰਦ = ਦੌੜਿਆ। ਬਰ ਵੈ = ਉਸ ਉਤੇ।

ਉਸ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਲੱਭਿਆ ਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਸ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾ ਪਿਆ।।੮੯।।

ਕਿ ਖ਼ੂਨਸ਼ ਬਰੇਜ਼ੀਦ ਕਰਦੰਦ ਜ਼ੇਰ।।
ਦਿਗਰ ਜਾ ਸ਼ੁਨਦੇ ਦਵੀਦੇ ਦਲੇਰ।।੯੦।।

ਖ਼ੂਨਸ਼ = ਖੂਨ। ਬਰੇਜ਼ੀਦ = ਡੋਲ੍ਹਿਆ। ਕਰਦੰਦ = ਕੀਤਾ। ਜ਼ੇਰ = ਅਧੀਨ। ਦਿਗਰ = ਦੂਜੀ। ਜਾ = ਜਗ੍ਹਾ। ਸ਼ੁਨੀਦੇ = ਸੁਣਿਆ। ਦਵੀਦੇ = ਦੌੜਿਆ।

ਉਹ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦਾ ਖੂਨ ਡੋਲ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਕੀ ਹੋਇਆ ਸੁਣਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਉਸ ਉਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦੇਂਦਾ।।੯੦।।

ਬ ਹਰ ਜਾ ਕਿ ਤਰਕਸ਼ ਬਰੇਜ਼ੰਦ ਤੀਰ।।
ਬ ਕੁਸ਼ਤੇ ਅਦੂਰਾ ਬ ਕਰਦੇ ਅਸੀਰ।।੯੧।।

ਬ ਹਰ ਜਾ = ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ। ਬਰੇਜੰਦ = ਸੁਟਣਾ। ਕੁਸ਼ਤ = ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਦੂਰਾ = ਦੁਸ਼ਮਨ। ਅਸੀਰ = ਕੈਦ।

ਉਹ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਭਥੇ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਉਥੋਂ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਜਾਂ ਮਾਰ

ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਕੈਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ॥੯੧॥

ਬ ਮੁਦਤ ਯਕੇ ਸਾਲ ਤਾ ਚਾਰ ਮਾਹ॥
ਦਰਿਖ਼ਸ਼ਿੰਦਹ ਆਮਦ ਚੁ ਰਖ਼ਸ਼ਿੰਦਹ ਮਾਹ॥੯੨॥

ਮੁੱਦਤ = ਅਰਸਾ। ਦਰਿਖਸ਼ਿੰਦਹ = ਚਮਕਿਆ। ਰਖਸ਼ਿੰਦਹ ਮਾਹ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਚੰਦਰਮਾਂ।

ਉਹ ਇਕ ਸਾਲ ਤੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਪੁਨਿਆਂ ਦੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਚਮਕ ਉਠਿਆ॥੯੨॥

ਬ ਦੋਜ਼ੰਦ ਦੁਸ਼ਮਨ ਬ ਸੋਜ਼ੰਦ ਤਨ॥
ਬ ਯਾਦ ਆਮਦਸ਼ ਰੋਜ਼ਗਾਰੇ ਕੁਹਨ॥੯੩॥

ਦੋਜ਼ੰਦ = ਪਰੋਂਦਾ। ਸੋਜ਼ੰਦ = ਸਾੜਦਾ। ਰੋਜ਼ਗਾਰੇ = ਕੰਮ। ਕੁਹਨ = ਪੁਰਾਣਾ।

ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੀਰਾਂ ਵਿਚ ਪਰੋਂਦਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਕਰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣਾ ਸਮਾਂ ਯਾਦ ਆਇਆ॥੯੩॥

ਬ ਗੁਫ਼ਤਸ਼ ਯਕੇ ਰੋਜ਼ ਦੁਖ਼ਤਰ ਵਜ਼ੀਰ॥
ਕਿ ਏ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹਾਨ ਰਉਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ॥੯੪॥

ਪਦ ਅਰਥ-ਬ ਗੁਫ਼ਤਸ਼ = ਕਿਹਾ। ਯਕੇ ਰੋਜ਼ = ਇਕ ਦਿਨ।

ਇਕ ਦਿਨ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਰੌਸ਼ਨ ਜ਼ਮੀਰ॥੯੪॥

ਬ ਯਕ ਬਾਰ ਮੁਲਕਤ ਫ਼ਰਾਮੋਸ਼ ਗਸ਼ਤ॥
ਕਿ ਅਜ਼ ਮਸਤ ਮਸਤੀ ਹਮਹ ਹੋਸ਼ ਗਸ਼ਤ॥੯੫॥

ਬ ਯਕ ਬਾਰ = ਇਕੋ ਵੇਰੀ। ਫ਼ਰਾਮੋਸ਼ ਗਸ਼ਤ = ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਹਮਹ = ਸਾਰੀ। ਗਸ਼ਤ = ਚਲੀ ਗਈ।

ਤੈਨੂੰ ਇਕੋ ਵਾਰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਇਸ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਐਸਾ ਮਸਤ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ਕਿ ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ ਹੋਸ਼ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ॥੯੫॥

ਤੁ ਆਂ ਮੁਲਕ ਪੇਸ਼ੀਨਹਰਾ ਯਾਦ ਕੁਨ॥
ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੇ ਪਿਦਰ ਰਾ ਤੁ ਆਬਾਦ ਕੁਨ॥੯੬॥

ਆਂ = ਉਸ।ਪੇਸ਼ੀਨਹਰਾ = ਪਿਛਲੇ।ਸ਼ਹਿਰੇ ਪਿਦਰ = ਪਿਤਾ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ।ਆਬਾਦ ਕੁਨ = ਆਬਾਦ ਕਰ।

ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਉਸ ਪਿਛਲੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਆਬਾਦ ਕਰ।।੯੬।।

ਨਿਗਹ ਦਾਸ਼ਤ ਅਜ਼ ਫ਼ੌਜ਼ ਲਸ਼ਕਰ ਤਮਾਮ।।
ਬਸੇ ਗੰਜ ਬਖ਼ਸ਼ੀਦ ਬਰ ਵੈ ਮੁਦਾਮ।।੯੭।।

ਨਿਗਹ ਦਾਸ਼ਤ = ਨਜ਼ਰ ਰਖ। ਗੰਜ = ਖਜ਼ਾਨਾ। ਬਖਸ਼ੀਦ = ਵੰਡਦਾ। ਮੁਦਾਮ = ਸਦਾ।

ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਪੈਦਲ ਫੌਜ ਤੇ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਫੌਜ ਉਤੇ ਨਿਗਾਹ ਰਖੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਧਨ ਬਖਸ਼ਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।।੯੭।।

ਯਕੇ ਲਸ਼ਕਰ ਆਰਾਸਤ ਚੂੰ ਨਉ ਬਹਾਰ।।
ਜ਼ਿ ਖੰਜਰ ਵ ਗੁਰਜੋ ਵ ਬਕਤਰ ਹਜ਼ਾਰ।।੯੮।।

ਆਰਾਸਤ = ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਖੰਜਰ = ਕਟਾਰਾਂ। ਬਕਤਰ = ਸੰਜੋਆਂ, ਕਵਚ।

ਉਸਨੇ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਦੀ ਬਹਾਰ ਵਾਂਗੂੰ ਇਕ ਫੌਜ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਭਾਵ ਨੌਜਵਾਨ ਯੋਧੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ। ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਖੰਜਰ, ਗੁਰਜ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈਆਂ।।੯੮।।

ਜ਼ਿਰਹ ਖੋਦ ਖ਼ੁਫ਼ਤਾਨ ਬਰਗਸ਼ਤਵਾਨ।।
ਜ਼ਿ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਹਿੰਦੀ ਗਿਰਾਂ ਤਾ ਗਿਰਾਨ।।੯੯।।

ਜ਼ਿਰਹ = ਸੰਜੋਆ। ਖੋਦ = ਟੋਪ। ਖੁਫਤਾਨ = ਚਿਲਤੇ। ਬਰਗਸ਼ਤਵਾਨ = ਪੇਟੀਆਂ। ਗਿਰਾਂ = ਭਾਰੀ।

ਉਸ ਨੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਲਈ ਸੰਜੋਆਂ, ਟੋਪ, ਚਿਲਤੇ, ਪੇਟੀਆਂ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਤਲਵਾਰਾਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਕੀਮਤੀ ਤੇ ਵਜ਼ਨਦਾਰ ਸਨ, ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀਆਂ।।੯੯।।

ਜ਼ਿ ਬੰਦੂਕ ਮਸਹਦ ਵ ਚੀਨੀ ਕਮਾਨ।।
ਜ਼ਿਰਹ ਰੂਮ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ।।੧੦੦।।

ਮਸਹਦ = ਇਕ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ।

ਮਸਹਦ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ, ਚੀਨ ਦੀਆਂ ਕਮਾਨਾਂ, ਰੂਸ ਦੀਆਂ ਸੰਜੋਆਂ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀਆਂ।।੧੦੦।।

ਚਿ ਅਜ਼ ਤਾਜ਼ੀ ਅਸਪਾਨ ਫੌਲਾਦ ਨਾਲ।।
ਹਮਹ ਜ਼ੂ ਬਦਹ ਫ਼ੀਲਾਨ ਅਜਿਸ਼ ਬੇ ਮਿਸਾਲ।।੧੦੧।।

++

ਤਾਜ਼ੀ ਅਸਪਾਨ = ਅਰਬੀ ਘੋੜੇ। ਫੌਲਾਦ ਨਾਲ। ਅਸਪਾਤੀ ਖੁਰੀਆਂ। ਬਦਹ = ਮਸਤ। ਫੀਲਾਨ = ਹਾਥੀ।

ਅਸਪਾਤੀ ਖੁਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅਰਬੀ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਹਾਥੀ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ॥੧੦੧॥

ਹਮਹ ਸ਼ੇਰ ਮਰਦਾਂ ਵ ਜ਼ੋਰਾਵਰਾਂ॥
ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਅਫ਼ਕਨਾਂ ਰਾ ਬ ਸ਼ਫ਼ ਅਫ਼ਕਨਾਂ॥੧੦੨॥

ਹਮਹ = ਸਾਰੇ। ਸ਼ੇਰ ਮਰਦਾਂ = ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ। ਜ਼ੋਰਾਵਰਾਂ = ਮਹਾਨ ਬਲ ਵਾਲੇ। ਸ਼ੇਰ ਅਫਕਨਾਂ = ਸ਼ੇਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ। ਸਫ਼ = ਕਤਾਰਾਂ।

ਉਸ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ ਜਵਾਨ ਬੜੇ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਬੜੇ ਬਲ ਵਾਲੇ ਸਨ. ਜੋ ਸ਼ੇਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਡੇਗਣ ਵਾਲੇ ਸਨ॥੧੦੨॥

ਬ ਰਜ਼ਮ ਅੰਦਰੂੰ ਹਮ ਚੁ ਪੀਲ ਅਫ਼ਕਨ ਅਸਤ॥
ਬ ਬਜ਼ਮ ਅੰਦਰੂੰ ਚਰਬ ਚਾਲਾਕ ਦਸਤ॥੧੦੩॥

ਰਜ਼ਮ = ਜੰਗ। ਫੀਲ ਅਫਕਨ ਅਸਤ = ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲਾ। ਬਜ਼ਮ = ਸਭਾ। ਚਰਬ = ਚਤੁਰ। ਚਾਲਾਕ ਦਸਤ = ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਫੁਰਤੀਲਾ।

ਉਹ ਆਪ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਬਹਾਦਰ ਸੀ ਕਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਸਭਾ ਵਿਚ ਚਤੁਰ ਤੇ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਫੁਰਤੀਲਾ ਸੀ॥੧੦੩॥

ਨਿਸ਼ਾਂ ਮੇ ਦਿਹਦ ਨੇਜ਼ਹ ਰਾ ਨੋਕ ਖ਼ੂੰ॥
ਕਸ਼ੀਦੰਦ ਅਜ਼ ਤੇਗ ਜ਼ਹਿਰ ਆਬ ਗੂੰ॥੧੦੪॥

ਨਿਸ਼ਾ = ਨਿਸ਼ਾਨ, ਪਤਾ। ਨੇਜ਼ਹ ਰਾ ਨੋਕ = ਨੇਜ਼ੇ ਦੀ ਨੋਕ। ਕਸ਼ੀਦੰਦ = ਖਿੱਚੀਆਂ। ਜ਼ਹਿਰ ਵਿਸ਼। ਆਬ ਗੂੰ = ਪਾਨ ਦਿੱਤੀ।

ਉਸ ਦੇ ਨੇਜ਼ੇ ਦੀ ਨੋਕ ਵੱਜ ਕੇ ਨਿਕਲਿਆ ਖੂਨ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਪਤਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਤਿਖੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਪਾਨ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ॥੧੦੪॥

ਯਕੇ ਫਉਜ ਆਰਾਸਤਹ ਹਮ ਚੁ ਕੋਹ॥
ਜੁਵਾਨਾਨਿ ਸ਼ਾਇਸਤਹੇ ਯਕ ਗਰੋਹ॥੧੦੫॥

ਕੋਹ = ਪਹਾੜ। ਸ਼ਾਇਸਤਹੇ = ਸਜੀਲੇ। ਗਰੋਹ = ਜਥਾ।

ਉਸ ਨੇ ਪਹਾੜ ਵਰਗੀ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੈਨਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਬੜੇ ਸਜੀਲੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ

ਦਾ ਇਕ ਗਰੋਹ (ਜਥਾ) ਸੀ॥੧੦੫॥

ਬ ਪੋਸ਼ੀਦ ਦਸਤਾਰ ਦੁਖ਼ਤਰ ਵਜ਼ੀਰ॥
ਬ ਬਸਤੰਦ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਜੁਸਤੰਦ ਤੀਰ॥੧੦੬॥

ਪੋਸ਼ੀਦ = ਪਹਿਨ। ਦਸਤਾਰ = ਪੱਗ। ਬਸਤੰਦ = ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ। ਜੁਸਤੰਦ = ਭਰ ਲਿਆ।

ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ ਅਤੇ ਲੱਕ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਤੁੱਥੇ ਵਿਚ ਤੀਰ ਭਰ ਲਏ॥੧੦੬॥

ਬ ਸਰਦਾਰੀਏ ਕਰਦ ਪੇਸ਼ੀਨਹ ਫਉਜ॥
ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਲਸ਼ਕਰ ਚੁ ਦਰਿਯਾਇ ਮਉਜ॥੧੦੭॥

ਸੋਰਦਾਰੀ = ਜਥੇਦਾਰ। ਪੇਸ਼ੀਨਹ = ਅਗੇ। ਰਵਾਂ ਕਰਦ = ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲਕੜੀ ਨੂੰ ਫੌਜ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਦਰਿਆ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਫੌਜ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੦੭॥

ਯਕੇ ਗੋਲ ਬਸਤਹ ਚੁ ਅਬਰੇ ਸਿਯਾਹ॥
ਬ ਲਰਜ਼ੀਦ ਬੂਮੋ ਬ ਲਰਜ਼ੀਦ ਮਾਹ॥੧੦੮॥

ਗੋਲ = ਇਕੱਠੇ। ਬਸਤਹ = ਬੰਨ੍ਹਿਆ। ਚੁ = ਵਾਂਗੂ। ਲਰਜ਼ੀਦ = ਕੰਬ ਗਈ। ਬੂਮੋ = ਧਰਤੀ। ਲਰਜੀਦ = ਡੋਲ ਗਿਆ। ਮਾਹ = ਚੰਦਰਮਾਂ।

ਬੱਦਲ ਦੀ ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਵਾਂਗੂੰ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਬਣਾ ਕੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਚਲਣ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਕੰਬ ਉੱਠੀ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਡੋਲ ਗਿਆ॥੧੦੮॥

ਬਿਯਾਵੁਰਦ ਲਸ਼ਕਰ ਚੁ ਬਰ ਵੈ ਹਦੂਦ॥
ਸਲਾਹੇ ਦਿਗਰ ਤੀਰ ਤੇਗੋ ਨਮੂਦ॥੧੦੯॥

ਬਿਆਵੁਰਦ = ਲਿਆਇਆ। ਹਦੂਦ = ਹੱਦ। ਸਲਾਹੇ = ਅਸਲਾ। ਦਿਗਰ = ਹੋਰ। ਨ ਮੂਦ = ਨਾ ਹੋਈ।

ਜਦੋਂ ਫੌਜ ਨੂੰ ਉਸ ਰਾਜ ਦੀ ਹੱਦ ਤੇ ਲੈ ਆਂਦਾ, ਤਦ ਹੋਰ ਅਸਲੇ-ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਾ ਪਈ॥੧੦੯॥

ਬਿ ਆਰਾਸਤ ਲਸ਼ਕਰ ਬਸਾਜ਼ੇ ਤਮਾਮ॥
ਹਮਹ ਖ਼ੰਜਰੋ ਗੁਰਜ਼ ਗੋਪਾਲ ਨਾਮ॥੧੧੦॥

ਬਿ ਆਰਾਸਤ = ਬਣਾਇਆ। ਬਸਾਜ਼ੇ = ਸਮਾਨ ਸਮੇਤ। ਖ਼ੰਜਰੋ = ਕਟਾਰ। ਗੋਪਾਲ = ਗਦਾ।

****

ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਸਾਜ਼ੋ ਸਮਾਨ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਕੋਲ ਕਟਾਰਾਂ, ਗੁਰਜ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੋਪਾਲ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੌਜੂਦ ਸਨ॥੧੧੦॥

ਬ ਬੁਰਦੰਦ ਅਕਲੀਮ ਤਾ ਰਾਜ ਤਖ਼ਤ॥
ਬ ਬੁਰਦਨ ਸ਼ਹੇ ਬਾਦ ਪਾਯਾਨ ਰਖ਼ਤ॥੧੧੧॥

ਬੁਰਦੰਦ = ਲੈ ਗਏ। ਅਕਲੀਮ = ਦੇਸ਼। ਤਾਰਾਜ = ਲੁੱਟਣਾ। ਬਾਦ = ਹਵਾ। ਪਾਯਾਨ = ਉੱਡਣਾ। ਰਖਤ = ਸਮਾਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੁਟਿਆ। ਹਵਾ ਵਾਂਗੂੰ ਤੇਜ਼ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਹੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਮਾਨ ਲੁਟ ਲਿਆ॥੧੧੧॥

ਚੁਨਾਂ ਜੰਗ ਕਰਦੰਦ ਆਂ ਮੁਲਕ ਰਾ॥
ਚੁ ਬਰਗੇ ਦਰਖਤਾਂ ਜ਼ਿ ਬਾਦੇ ਸਬਾ॥੧੧੨॥

ਬਰਗੇ = ਪਤਿਆਂ। ਬਾਦੇ ਸਬਾ = ਪਤਝੜ ਦੀ ਹਵਾ।

ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਝੜ ਦੀ ਹਵਾ ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ॥੧੧੨॥

ਬ ਕੁਸ਼ਤਨ ਅਦੂ ਰਾ ਕੁਸ਼ਾਯਦ ਬ ਪੇਸ਼॥
ਬ ਬੇਰੂੰ ਜ਼ਿ ਮੁਲਕਸ਼ ਹਮਹ ਰੂਹ ਰੇਸ਼॥੧੧੩॥

ਕੁਸ਼ਤਨ = ਮਾਰਨਾ। ਅਦੂ = ਵੈਰੀ। ਕੁਸ਼ਾਯਦ = ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਬੇਰੂੰ = ਬਾਹਰ। ਰੂਹ = ਮੂੰਹ। ਪੇਸ਼ = ਛਿਲਣਾ, (ਮੁੰਨਣਾ)।

ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਗੇ ਦਾ ਰਾਹ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਮੁਲਕ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਛਿਲ ਕੇ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੧੩॥

ਪਰੀ ਚਿਹਰਏ ਹਮ ਚੁ ਸ਼ੇਰੇ ਨਿਯਾਦ॥
ਬ ਕੁਸ਼ਤਨ ਅਦੂਰਾ ਕਿ ਖ਼ੰਜਰ ਕੁਸ਼ਾਦ॥੧੧੪॥

ਪਰੀ ਚਿਹਰਏ = ਪਰੀ ਵਰਗੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੀ। ਨਿਯਾਦ = ਜੋਸ਼। ਕੁਸ਼ਾਦ = ਖਿਚਿਆ।

ਪਰੀ ਵਾਂਗ ਖੂਬਸੂਰਤ, ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗ ਜੋਸ਼ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਕਟਾਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੧੧੪॥

ਬ ਹਰ ਜਾ ਦਵੀਦੇ ਬ ਕੁਸ਼ਤੇ ਅਜ਼ਾਂ॥

****

ਬ ਹਰ ਜਾ ਰਸ਼ੀਦੇ ਬ ਬਸਤੇ ਅਜ਼ਾਂ॥੧੧੫॥

ਹਰ ਜਾ = ਜਿਸ ਥਾਂ। ਦਵੀਦੇ = ਦੌੜਦੀ। ਰਸੀਦੇ = ਪਹੁੰਚਦੀ। ਬਸਤੇ = ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦੀ।

ਉਹ ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਵੀ ਹੱਲਾ ਕਰਦੀ, ਉਥੇ ਹੀ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦੀ ਤੇ ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ, ਉਥੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦੀ॥੧੧੫॥

ਸ਼ੁਨੀਦੇ ਈਂ ਅਜ਼ਾਂ ਸ਼ਾਹਿ ਮਾਯੰਦਰਾਂ॥
ਬ ਤੁੰਦੀ ਦਰਾਮਦ ਬ ਜਾਇਸ਼ ਹੁਮਾਂ॥੧੧੬॥

ਸ਼ੁਨੀਦ = ਸੁਣੀ। ਤੁੰਦੀ = ਕਰੋਧ। ਜਾਇਸ਼ = ਜਗ੍ਹਾ।

ਮਾਯੰਦਰਾਂ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਤੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਆਇਆ॥੧੧੬॥

ਬ ਆਰਾਸਤਹ ਫਉਜ ਚੂੰ ਨਉ ਬਹਾਰ॥
ਜ਼ਿ ਤੋਪੇ ਤੁਪਕ ਖ਼ੰਜਰੇ ਆਬਦਾਰ॥੧੧੭॥

ਆਰਾਸਤਹ = ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਆਬਦਾਰ = ਪਾਨ ਚੜ੍ਹੀ ਵਾਲੇ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਨਵੀਂ ਬਹਾਰ ਵਾਂਗੂੰ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਤੋਪਾਂ, ਬੰਦੂਕਾਂ ਤੇ ਪਾਨ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਟਾਰਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਸੋਭ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੧੭॥

ਬਪੋਸ਼ੇ ਸ਼ਫ਼ ਆਮਦ ਚੁ ਦਰਿਯਾ ਅਮੀਕ॥
ਜ਼ਿ ਸਰ ਤਾ ਕਦਮ ਹਮ ਚੁ ਆਹਨ ਗ਼ਰੀਕ॥੧੧੮॥

ਬਪੋਸ਼ੇ = ਸਾਹਮਣੇ। ਸ਼ਫ = ਮੈਦਾਨ। ਅਮੀਕ = ਡੂੰਘੇ। ਆਹਨ = ਲੋਹਾ। ਗ਼ਰੀਕ = ਗਰਕ।

ਉਹ ਸੂਰਮੇ ਡੂੰਘੇ ਦਰਿਆ ਵਾਂਗੂੰ ਚਲ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਏ। ਉਹ ਸਿਰ ਤੋ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ ਭਾਵ ਉਹ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਨ॥੧੧੮॥

ਬ ਆਵਾਜ਼ ਤੋਪੋ ਤਮਾਚਹ ਤੁਫ਼ੰਗ॥
ਜ਼ਿਮੀਂ ਗਸ਼ਤ ਹਮ ਚੂੰ ਗੁਲੇ ਲਾਲਹ ਰੰਗ॥੧੧੯॥

ਤਮਾਚਹ = ਪਸਤੌਲਾ। ਤੁਫੰਗ = ਬੰਦੂਕ। ਗਸ਼ਤ = ਹੋ ਗਈ।

ਤੋਪਾਂ, ਪਸਤੌਲਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਚਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਧਰਤੀ ਪੋਸਤ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਰਗੀ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈ॥੧੧੯॥

ਬ ਮੈਦਾਂ ਦਰਾਮਦ ਕਿ ਦੁਖਤਰ ਵਜ਼ੀਰ॥

****

ਬ ਯਕ ਦਸਤ ਚੀਨੀ ਕਮਾਂ ਦਸਤ ਤੀਰ॥੧੨੦॥

ਮੈਦਾਂ = ਰਣ ਭੂਮੀ। ਦਰਾਮਦ = ਅ ਟੀ।

ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਇਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚੀਨੀ ਕਮਾਨ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤੀਰ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ॥੧੨੦॥

ਬ ਹਰ ਜਾ ਕਿ ਪਰੱਰਾਂ ਸ਼ਵਦ ਤੀਰ ਦਸਤ॥
ਬ ਸਦ ਪਹਿਲੂਏ ਪੀਲ ਮਰਦਾਂ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ॥੧੨੧॥

ਹਰ ਜਾ = ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ। ਪਰੱਰਾਂ = ਉਡਣਾ। ਸਵਦ = ਹੁੰਦਾ। ਸਦ = ਸੌ। ਪਹਿਲੂਏ = ਵੱਖੀਆਂ। ਗੁਜ਼ਰਦੇ = ਲੰਘਦੇ।

ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਜਿਸ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਹੀ ਉਹ ਤੀਰ ਸੈਂਕੜੇ ਹਾਥੀਆਂ ਤੇ ਮਰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਪਸਲੀਆਂ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਪਾਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੧੨੧॥

ਚੁਨਾ ਮਉਜ ਖ਼ੇਜ਼ਦ ਜ਼ਿ ਦਰਿਯਾਬ ਸੰਗ॥
ਬ ਰਖਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਚੁ ਤੇਗ਼ੋ ਨਿਹੰਗ॥੧੨੨॥

ਚੁਨਾ = ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਮਉਜ = ਲਹਿਰਾਂ। ਖ਼ੇਜ਼ਦ = ਚਮਕਦੀਆਂ। ਰਕਸ਼ = ਚਮਕਣਾ

ਜਿਵੇਂ ਦਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਕੇ ਚਮਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ॥੧੨੨॥

ਬ ਤਾਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਯਕੇ ਤਾਬਨਾਕ॥
ਬ ਰਖ਼ਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਯਕੇ ਖ਼ੂੰਨ ਖ਼ਾਕ॥੧੨੩॥

ਤਾਬਸ਼ = ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਤਾਬਨਾਕ = ਚਮਕੀਲਾ। ਰਖਸ਼ = ਚਮਕ।

ਇਕ ਚਮਕੀਲੀ ਤਲਵਾਰ ਜਦ ਚਮਕੀ ਤਾਂ ਖੂਨ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਇਕੋ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਚਮਕਣ ਲੱਗੇ॥੧੨੩॥

ਬ ਤਾਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਹਮਹ ਹਿੰਦ ਤੇਗ਼॥
ਬ ਗ਼ੁਰੱਰੀਦ ਲਸ਼ਕਰ ਚੁ ਦਰਿਯਾਇ ਮੇਗ॥੧੨੪॥

ਤਾਬਸ਼ = ਚਮਕਣਾ। ਗੁਰੱਰੀਦ = ਗੱਜਣਾ। ਦਰਯਾਇ ਮੇਗ਼ = ਮੋਹਲੇਧਾਰ ਮੀਂਹ ਵਸਾਉਣ ਵਾਲਾ ਬੱਦਲ।

ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕਣ ਲਗੀਆਂ ਅਤੇ ਮੋਹਲੇਧਾਰ ਮੀਹ ਵਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਫ਼ੌਜਾਂ ਗੱਜਣ ਲੱਗੀਆਂ॥੧੨੪॥

ਬ ਚਰਖ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਬ ਚੀਨੀ ਕਮਾਂ॥
ਬ ਤਾਬ ਆਮਦਸ਼, ਤੇਗ਼ ਹਿੰਦੋਸਤਾਂ॥੧੨੫॥

ਚਰਖ = ਚਮਕ। ਤਾਬ = ਚਮਕ।

ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੇ ਚੀਨੀ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਤਲਵਾਰ ਆਪਣਾ ਜਲਵਾਂ ਵਿਖਾ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੨੫॥

ਗਰੇਵਹ ਬਬਾਵੁਰਦ ਚੰਦੀ ਕਰੋਹ॥
ਬ ਲਰਜ਼ੀਦ ਦਰਯਾਬ ਦਰਰੀਦ ਕੋਹ॥੧੨੬॥

ਗਰੇਵਹ = ਰੌਲਾ। ਬਬਾਵੁਰਦ = ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਚੰਦੀ ਕਰੋਹ = ਕਈ ਕੋਹ। ਲਰਜ਼ੀਦ = ਕੰਬ ਗਿਆ। ਦਰਰੀਦ = ਪਾਟ ਗਿਆ।

ਕਈ ਕੋਹਾਂ ਤਕ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਦਰਿਆ ਕੰਬਣ ਲਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਪਹਾੜ ਫਟ ਗਏ॥੧੨੬॥

ਬ ਰਖਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਜ਼ਿਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਂ॥
ਬ ਤਾਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਤੇਗ਼ੇ ਯਮਾਂ॥੧੨੭॥

ਰਖਸ਼ = ਚਮਕ। ਜ਼ਮੀਨ = ਧਰਤੀ। ਜ਼ਮਾਂ = ਆਕਾਸ਼। ਤਾਬਸ਼ = ਚਮਕ।

ਜਦ ਯਮਨ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੇ ਚਮਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਆਕਾਸ਼ ਚਮਕ ਉੱਠਿਆ॥੧੨੭॥

ਬ ਤੇਜ਼ ਮਾਮਦੋ ਨੇਜ਼ਹੇ ਬਾਂਸਤੀਂ॥
ਬ ਜੁੰਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਤਨੇ ਨਾਜ਼ਨੀਂ॥੧੨੮॥

ਨੇਜ਼ਹੇ = ਬਰਛਾ। ਬਾਂਸਤੀ = ਵਾਂਸ ਵਾਲਾ। ਨਾਜ਼ਨੀ = ਕੋਮਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ।

ਜਦੋਂ ਉਸ ਕੋਮਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਰੋਧ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਤਦ ਬਾਂਸ ਅਗੇ ਲੱਗਾ ਨੇਜਾ ਵੀ ਤੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ॥੧੨੮॥

ਬ ਸ਼ੋਰਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਨਫ਼ਰਹਾਇ ਕੁਹਿਰ॥
ਜ਼ਿ ਤੋਪੋ ਵ ਨੇਜ਼ਹ ਬ ਪੋਸ਼ੀਦ ਦਹਿਰ॥੧੨੯॥

ਸ਼ੋਰਸ਼ = ਰੌਲਾ। ਨਫ਼ਰਹਾਇ = ਨੌਕਰ ਭਾਵ ਸਿਪਾਹੀ। ਪੋਸ਼ੀਦ = ਲੁਕ ਗਿਆ। ਦਹਿਰ = ਸੰਸਾਰ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਪਾਂ ਅਤੇ ਨੇਜ਼ਿਆਂ

ਦੀ ਧੂੜ ਵਿਚ ਲੁਕ ਗਿਆ॥੧੨੯॥

ਬ ਜੁੰਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਕਮਾਨੋ ਕਮੰਦ॥
ਦਰਖ਼ਸ਼ਾਂ ਜ਼ੁਦਹ ਤੇਗਿ ਸੀਮਾਬ ਤੁੰਦ॥੧੩੦॥

ਜੁੰਬਸ਼=ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਉਣਾ। ਦਰਖਸ਼ਾਂ=ਚੁਮਕ।

ਕਮਾਨਾਂ ਤੇ ਫੰਦੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹਿਲਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਪਾਰੇ ਵਰਗੀਆਂ ਚਮਕਦਾਰ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕਣ ਲੱਗੀਆਂ॥੧੩੦॥

ਬ ਜ਼ੋਸ਼ ਆਮਦਹ ਖ਼ੰਜਰਿ ਖ਼੍ਵਾਰ ਖ਼ੂੰ॥
ਜ਼ਬਾਂ ਨੇਜ਼ਹ ਮਾਰਸ਼ ਬਰਾਮਦ ਬਰੂੰ॥੧੩੧॥

ਜੋਸ਼=ਕਰੋਧ। ਖ਼੍ਵਾਰ ਖ਼ੂੰ=ਖੂਨ ਪੀਣ ਵਾਲੀ। ਮਾਰਸ਼=ਸੱਪ।

ਖੂਨ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਕਟਾਰ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਈ ਤੇ ਸੱਪ ਦੀ ਜੀਭ ਵਰਗਾ ਨੇਜ਼ਾ ਵੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਇਆ॥੧੩੧॥

ਬ ਤਾਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਲਕੋ ਤਾਬਨਾਕ॥
ਯਕੇ ਸੁਰਖ਼ ਗੋਗਿਰਦ ਸ਼ੁਦ ਖ਼ੂੰਨ ਖਾਕ॥੧੩੨॥

ਤਾਬਸ਼=ਚਮਕ। ਲਕੋ=ਚਾਨਣ। ਤਾਬਨਾਕ=ਚਮਕੀਲਾ। ਸੁਰਖ਼=ਲਾਲ।

ਚਮਕਦਾਰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਚਮਕਣ ਲੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਖ਼ੂਨ ਮਿਲ ਕੇ ਗੰਧਕ ਵਾਂਗੂੰ ਲਾਲ ਹੋ ਗਏ॥੧੩੨॥

ਦਿਹਾ ਦਿਹ ਦਰਾਂਮਦ ਜ਼ਿ ਤੀਰੋ ਤੁਫ਼ੰਗ॥
ਹਯਾ ਹਯ ਦਰਾਮਦ ਨਿਹੰਗੋ ਨਿਹੰਗ॥੧੩੩॥

ਦਿਹਾ ਦਿਹ=ਠਾਹ ਠਾਹ। ਹਯਾ ਹਯ=ਹਾਇ ਹਾਇ।

ਤੀਰਾ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਚਲਣ ਦੀ ਠਾਹ ਠਾਹ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮਗਰਮੱਛ ਵਰਗੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਹਾਇ ਹਾਇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਸੀ॥੧੩੩॥

ਚਕਾ ਚਾਕ ਬਰਖ਼ਾਸ਼ਤ ਤੀਰੋ ਕਮਾਂ॥
ਬਰਾਮਦ ਯਕੇ ਰੁਸਤ ਖ਼ੇਜ਼ ਅਜ਼ ਜ਼ਹਾਂ॥੧੩੪॥

ਚਕਾ ਚਾਕ=ਘਚਾ ਘਚ। ਬਰਖ਼ਾਸ਼ਤ=ਉਠੀ। ਰੁਸਤ ਖ਼ੇਜ਼=ਪਰਲੋ।

ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਕਮਾਨਾਂ ਦੇ ਚਲਣ ਨਾਲ ਸ਼ਾਂ ਸ਼ਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਿਕਲੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਪ

ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਯਕਲੱਖਤ ਕ਼ਿਆਮਤ ਆ ਗਈ ਹੋਵੇ।।੧੩੪।।

ਨ ਪੋਯਿੰਦਰ ਰਾ ਬਰ ਜ਼ਿਮੀਂ ਬੂਦ ਜਾ।।
ਨ ਪਰਿੰਦਹ ਰਾ ਦਰ ਹਵਾ ਬੂਦ ਰਾਹ।।੧੩੫।।

ਪੋਯਿੰਦਰ = ਪੈਦਲ। ਜਾ = ਜਗ੍ਹਾ। ਪਰਿੰਦਹ = ਪੰਛੀ। ਰਾਹ = ਰਸਤਾ।

ਪੈਦਲ ਚਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਚਲਣ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਰਹੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਤੀ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਪਈ ਸੀ ਤੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਡਣ ਲਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਮਾਨ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸੀ।।੧੩੫।।

ਚੁਨਾ ਤੇਗ਼ ਬਾਰੀਦ ਮਿਯਾਨੇ ਮੁਸਾਫ਼।।
ਕਿ ਅਜ਼ ਕੁਸ਼ਤਗਾਂ ਸ਼ੁਦ ਜ਼ਿਮੀਂ ਕੋਹ ਕਾਫ਼।।੧੩੬।।

ਬਾਰੀਦ = ਚਲੀ। ਮਿਆਨੇ ਮੁਸਾਫ਼ = ਜੰਗ ਵਿਚ। ਕੁਸ਼ਤਗਾਂ = ਮੁਰਦਿਆਂ।

ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਐਸੀ ਨਿਧੜਕ ਤਲਵਾਰ ਚਲੀ ਕਿ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਕੋਹ ਕਾਫ ਬਣ ਗਈ ਭਾਵ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲੱਗ ਗਏ।।੧੩੬।।

ਕਿ ਪਾਓ ਸਰ ਅੰਬੋਹ ਚੰਦਾਂ ਸ਼ੁਦਹ।।
ਕਿ ਮੈਦਾਂ ਪੁਰ ਅਜ਼ ਗੋਇ ਚਉ਼ਗਾਂ ਸ਼ੁਦਹ।।੧੩੭।।

ਪਾਓ = ਪੈਰ। ਸਰ = ਸਿਰ। ਅੰਬੋਹ = ਅੰਬਾਰ। ਚੰਦਾਂ = ਕਿੰਨੇ। ਪੁਰ = ਭਰ ਗਿਆ। ਗੋਇ = ਖਿਦੋ। ਚਉਗਾਂ = ਖੂੰਡੀਆਂ।

ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਅੰਬਾਰ ਲੱਗ ਗਏ ਅਤੇ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਮੈਦਾਨ ਖਿਦੋ ਤੇ ਖੂੰਡੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੋਵੇ।।੧੩੭।।

ਰਵਾਂ ਰਉ ਦਰਾਮਦ ਬ ਤੀਰੋ ਤੁਫ਼ੰਗ।।
ਕਿ ਪਾਰਹ ਸ਼ੁਦਹ ਖ਼ੋਦ ਖ਼ਿਫ਼ਤਾਨ ਜੰਗ।।੧੩੮।।

ਰਵਾ ਰਉ = ਚਲਾ ਚਲੀ। ਪਰਾਹ = ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ। ਖੋਦ = ਟੋਪ। ਖ਼ਿਫਤਾਨ = ਸੰਜੋਆ।

ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਚਲਣ ਦੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਆਵਾਜਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਟੋਪ ਤੇ ਸੰਜੋਆਂ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਏ।।੧੩੮।।

ਚੁਨਾਂ ਤੇਗ਼ ਤਾਬਸ਼ ਤਪੀਦ ਆਫ਼ਤਾਬ।।
ਦਰਖਤਾਂ ਸ਼ੁਦਹ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਵ ਦਰਯਾਇ ਆਬ।।੧੩੯।।

ਤਾਬਸ਼ = ਤਪਸ਼। ਤਪੀਦ = ਤਪੀ। ਆਫ਼ਤਾਬ = ਸੂਰਜ। ਸ਼ੁਦਹ ਖੁਸ਼ਕ = ਸੁੱਕ ਗਏ।

ਤਲਵਾਰਾਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਐਨੀਆਂ ਤਪ ਗਈਆਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਤੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸੁੱਕ ਗਿਆ।।੧੩੯।।

ਚੁਨਾਂ ਤੀਰ ਬਾਰਾਂ ਸ਼ੁਦਹ ਹਮ ਚੋ ਬਰਕੁ।।
ਬਿ ਅਫ਼ਤਾਦ ਸ਼ੁਦ ਫ਼ੀਲ ਚੂੰ ਫ਼ਰਕ ਫ਼ਰਕ।।੧੪੦।।

ਬਾਰਾਂ = ਵਰਖਾਂ। ਬਰਕੁ = ਬਿਜਲੀ। ਫ਼ਰਕ = ਵੱਖ।

ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਵਾਂਗੂੰ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਵੀ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਡਿੱਗ ਪਏ।।੧੪੦।।

ਬ ਹਰਬ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਵਜ਼ੀਰੇ ਚੁ ਬਾਦ।।
ਯਕੇ ਤੇਗਿ ਮਾਯਿੰਦਰਾਨੀ ਕੁਸ਼ਾਦ ।।੧੪੧।।

ਹਰਬ = ਜੰਗ। ਬਾਦ = ਹਵਾ। ਕੁਸ਼ਾਦ = ਕਢੀ ਹੋਈ।

ਇਕ ਵਜ਼ੀਰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹਵਾ ਵਾਂਗੂੰ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਮਾਯਿੰਦਰਾਂ ਦੀ ਬਣੀ ਤਲਵਾਰ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ।।੧੪੧।।

ਦਿਗਰ ਤਰਫ਼ ਆਮਦ ਬ ਦੁਖ਼ਤਰ ਅਜ਼ਾਂ।।
ਬਰਹਿਨੇ ਯਕੇ ਤੇਗ਼ ਹਿੰਦੋਸਤਾਂ।।੧੪੨।।

ਦਿਗਰ ਤਰਫ਼ = ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ। ਬਰਹਿਨੇ = ਨੰਗੀ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਬਣੀ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਲੈ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਈ।।੧੪੨।।

ਦਰਖ਼ਸ਼ਾਂ ਸ਼ੁਦਹ ਆਂਚੁਨਾਂ ਤੇਗ਼ ਤੇਜ਼।।
ਅਦੂ ਰਾ ਅਜ਼ੋ ਦਿਲ ਸ਼ਵਦ ਰੇਜ਼ ਰੇਜ਼।।੧੪੩।।

ਦਰਖ਼ਸ਼ਾਂ ਸ਼ੁਦਹ = ਚਮਕਣ ਲਗੀਆਂ। ਅਦੂ = ਵੈਰੀ। ਰੇਜ਼ ਰੇਜ਼ = ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ।

ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਤਲਵਾਰਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕਣ ਲਗੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।।੧੪੩।।

ਯਕੇ ਤੇਗ਼ ਜ਼ਦ ਬਰ ਸਰੇ ਓ ਸਮੰਦ।।
ਜ਼ਮੀਨਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਕੋਹੇ ਬਲੰਦ।।੧੪੪।।

ਜ਼ਦ = ਮਾਰੀ। ਸਮੰਦ = ਘੋੜਾ। ਕੋਹੇ ਬਿਲੰਦ = ਉੱਚਾ ਪਹਾੜ।

ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਐਸੀ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਕਿ ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਪਹਾੜ ਵਾਂਗੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ॥੧੪੪॥

ਦਿਗਰ ਤੇਗ਼ ਓ ਰਾ ਬਿਜ਼ਦ ਕ਼ਰਦ ਨੀਮ॥
ਬਿ ਅਫ਼ਤਾਦ ਬੂਮਸ ਚੁ ਕਰਖੇ ਅਜ਼ੀਮ॥੧੪੫॥

ਓ ਰਾ = ਉਸ ਨੂੰ। ਬਿਜ਼ਦ = ਮਾਰੀ। ਕਰਦ ਨੀਮ = ਅੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਫ਼ਤਾਦ = ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਬੂਮਸ = ਧਰਤੀ। ਕਰਖੇ = ਅਟਾਰੀ ਅਜ਼ੀਮ = ਵੱਡੀ।

ਉਸ ਨੇ ਦੂਜੀ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਤੇ ਉਸ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਅੱਧਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਭਾਵ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਹ ਵੱਡੀ ਅਟਾਰੀ ਵਾਂਗੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ॥੧੪੫॥

ਦਿਗਰ ਮਰਦ ਆਮਦ ਚੁ ਪੱਰਾਂ ਉਕਾਬ॥
ਬਿ ਜ਼ਦ ਤੇਗ਼ ਓ ਰਾ ਬ ਕਰਦਸ਼ ਖ਼ਰਾਬ॥੧੪੬॥

ਪੱਰਾਂ = ਪੰਛੀ। ਕਰਦਸ਼ ਖਰਾਬ = ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਉਸ ਵਜ਼ੀਰ ਦੇ ਮਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਸੂਰਮਾ ਉਕਾਬ ਪੰਛੀ ਵਾਂਗੂੰ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਤੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੪੬॥

ਚੁ ਕਾਰੇ ਵਜ਼ੀਰਸ਼ ਬ ਰਾਹਤ ਰਸੀਦ॥
ਦਿਗਰ ਮਿਹਨਤੋ ਸਿਯਮ ਆਮਦ ਪਦੀਦ॥੧੪੭॥

ਰਾਹਤ = ਸੁਖ। ਰਸੀਦ = ਪੁਜਾ।

ਪਹਿਲਾ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਆਏ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ। ਦੂਜੇ ਆਏ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਸਫਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਕ ਤੀਜਾ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਆ ਪਹੁੰਚਾ॥੧੪੭॥

ਸਿਯਮ ਦੇਵ ਆਮਦ ਬਗਲਤੀਦ ਖ਼ੂੰ॥
ਜ਼ਿ ਦਹਲੀਜ਼ ਦੋਜ਼ਖ਼ ਬਰਾਮਦ ਬਰੂੰ॥੧੪੮॥

ਸਿਯਮ = ਤੀਜਾ। ਬਗਲਤੀਦ = ਲਿਬੜਿਆ ਹੋਇਆ। ਦੋਜ਼ਖ = ਨਰਕ।

ਤੀਜਾ ਸੂਰਮਾਂ ਖ਼ੂਨ ਨਾਲ ਲਿਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਆਇਆ। ਉਹ ਇਉਂ ਜਪਾਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਨਰਕ ਦੇ ਬੂਹੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਹੋਵੇ॥੧੪੮॥

ਬ ਕੁਸ਼ਤੰਦ ਓ ਰਾ ਦੂ ਕਰਦੰਦ ਤਨ॥

++

ਚੁ ਸ਼ੇਰੇ ਯਿਆਂ ਹਮ ਚੁ ਗੋਰੇ ਕੁਹਨ॥੧੪੯॥

ਬ ਕੁਸ਼ਤੰਕ = ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਰਦੰਦ = ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਯਿਆਂ = ਵੱਡਾ। ਗੋਰੇ ਕੁਹਨ = ਬੁੱਢੀ ਨੀਲ ਗਾਂ।

ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਵੱਡਾ ਸ਼ੇਰ ਬੁੱਢੀ ਨੀਲ ਗਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ॥੧੪੯॥

ਚਹਾਰਮ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਸ਼ੇਰਾਂ ਬਜੰਗ॥
ਚੁ ਬਰ ਬਚਹੇ ਗੋਰ ਗਰਰਾਂ ਪਿਲੰਗ॥੧੫੦॥

ਚਹਾਰਮ = ਚੌਥਾ। ਬਰ ਬਚਹੇ = ਬੱਚੇ ਉਤੇ। ਗਰਰਾਂ = ਗੱਜ ਕੇ। ਪਿਲੰਗ = ਚੀਤਾ

(ਤੀਜੇ ਦੇ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ) ਚੌਥਾ ਸੂਰਮਾ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂੰ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਇਆ, ਜਿਵੇਂ ਚੀਤਾ ਨੀਲਗਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਉਤੇ ਗੱਜਦਾ ਹੋਇਆ ਝਪਟਦਾ ਹੈ॥੧੫੦॥

ਚੁਨਾਂ ਤੇਗ਼ ਬਰ ਵੈ ਬਿਜ਼ਦ ਨਾਜ਼ਨੀਂ॥
ਕਿ ਅਜ਼ ਪੁਸ਼ਤ ਅਸਪਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਜ਼ਿਮੀਂ॥੧੫੧॥

ਚੁਨਾਂ = ਐਸੀ। ਨਾਜਨੀ = ਕੋਮਲ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ (ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ)। ਅਜ਼ = ਤੋਂ। ਪਸ਼ਤਿ = ਪਿੱਠ। ਅਸਪਸ਼ = ਘੋੜਾ।

ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਐਸੀ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਕਿ ਉਹ ਘੋੜੇ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ॥੧੫੧॥

ਕਿ ਪੰਚਮ ਦਰਾਮਦ ਚੁ ਦੇਵੇ ਅਜ਼ੀਮ॥
ਯਕੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਜ਼ਦ ਕਰਦ ਹੁਕਮੇ ਕਰੀਮ॥੧੫੨॥

ਅਜ਼ੀਮ = ਵਡੇ। ਜ਼ਦ = ਮਾਰਿਆ।

ਪੰਜਵਾਂ ਸੂਰਮਾਂ ਵੱਡੇ ਦੈਂਤ ਵਾਂਗੂੰ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ, ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਇਕੋ ਵਾਰ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੫੨॥

ਚੁਨਾ ਤੇਗ਼ ਬਰ ਵੈ ਜ਼ਦਾਂ ਖ਼ੂਬ ਰੰਗ॥
ਜ਼ਿ ਸਰ ਤਾ ਕਦਮ ਆਮਦਹ ਜ਼ੇਰ ਤੰਗ॥੧੫੩॥

ਜ਼ਦਹ = ਮਾਰੀ। ਖ਼ੂਬ ਰੰਗ = ਸੋਹਣੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ (ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ) ਤੰਗ = ਪੇਟੀ।

ਸੁੰਦਰੀ (ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ) ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਕਿ ਉਹ ਤਲਵਾਰ

ਉਸਨੂੰ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਚੀਰਦੀ ਹੋਈ ਘੋੜੇ ਦੇ ਤੰਗ (ਪੇਟੀ) ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਈ।।੧੫੩।।

ਸ਼ਸ਼ਮ ਦੇਵ ਆਮਦ ਚੁ ਅਫ਼ਰੀਤ ਮਸਤ।।
ਜ਼ਿ ਤੀਰੋ ਕਮਾਂ ਹਮ ਚੁ ਕਬਜ਼ਹ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤ।।੧੫੪।।

ਅਫ਼ਰੀਤ = ਰਾਖਸ਼। ਕਬਜ਼ਹ = ਮੁੱਠ। (ਚਿੱਲਾ)।

ਮਸਤ ਰਾਖਸ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਛੇਵਾਂ ਸੂਰਮਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਇਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਮਾਨ ਦੇ ਚਿੱਲੇ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਛੇਵਾਂ ਸੂਰਮਾਂ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਆਇਆ।।੧੫੪।।

ਬਿਜ਼ਦ ਤੇਗ਼ ਓ ਰਾ ਕਿ ਓ ਨੀਮ ਸ਼ੁਦ।।
ਕਿ ਦੀਗਰ ਯਲਾ ਰਾ ਅਜ਼ੋ ਬੀਮ ਸ਼ੁਦ।।੧੫੫।।

ਨੀਮ ਸ਼ੁਦ = ਅੱਧਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਯਲਾਂ = ਸੂਰਮਾਂ। ਬੀਮ = ਡਰ।

ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਉਹ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਦੂਜੇ ਸੂਰਮੇ ਵੀ ਡਰ ਗਏ।।੧੫੫।।

ਚੁਨੀਤਾ ਬ ਮਿਕਦਾਰ ਹਫ਼ਤਾਦ ਮਰਦ।।
ਤ ਤੇਗ਼ ਅੰਦਰ ਅਵੇਖਤ ਖਾਸ ਅਜ਼ ਨਬਰਦ।।੧੫੬।।

ਮਿਕਦਾਰ = ਗਿਣਤੀ। ਹਫਤਾਦ = ਸੱਤ। ਆਵੇਖਤ = ਲਟਕਾਏ। ਨਬਰਦ = ਜੰਗ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੱਤ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਉੱਤੇ ਲਟਕਾਏ ਭਾਵ ਸੱਤ ਵਡੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।।੧੫੬।।

ਦਿਗਰ ਕਸ ਨਿਆਮਦ ਤਮੰਨਾਇ ਜੰਗ।।
ਕਿ ਬੇਰੂੰ ਨਿਯਾਮਦ ਦਿਲਾਵਰ ਨਿਹੰਗ।।੧੫੭।।

ਦਿਗਰ ਕਸ = ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਕੋਈ। ਨਿਯਾਮਦ = ਨਾ ਆਇਆ। ਤਮੰਨਾਇ = ਜੰਗ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ। ਦਿਲਾਵਰ ਨਿਹੰਗ = ਦਲੇਰ ਸੂਰਮਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾ ਨਾ ਆਇਆ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਯੋਧੇ ਵੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਾ ਆਏ।।੧੫੭।।

ਬ ਹਰਬ ਆਮਦਸ਼ ਸ਼ਾਹਿ ਮਾਯੰਦਰਾਂ।।
ਬ ਤਾਬਸ਼ ਤਪੀਦਨ ਦਿਲੋ ਮਰਦਮਾਂ।।੧੫੮।।

ਹਰਬ = ਜੰਗ। ਆਮਦਸ਼ = ਆਇਆ। ਤਾਬਸ਼ = ਕਰੋਧ। ਤਪੀਦਨ = ਤਪਣਾ।

ਮਰਦਮਾਂ = ਸੂਰਮਿਆਂ।

ਫਿਰ ਮਾਯਿੰਦਰਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਪ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਦਿਲ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਭਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਭਾਵ ਸੂਰਮੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ॥੧੫੮॥

ਚੁ ਅਬਰਸ਼ ਬ ਅੰਦਾਖ਼ਤ ਦਉਰੇ ਯਲਾਂ॥
ਬ ਰਖਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਜ਼ਿਹੇ ਆਸਮਾਂ॥੧੫੯॥

ਅਬਰਸ਼ = ਬੱਦਲ (ਭਾਵ ਘੋੜਾ)। ਯਲਾਂ = ਛਾਲ। ਅੰਦਾਖ਼ਤ = ਮਾਰੀ। ਦਉਰੇ = ਚੁਵੇਰੇ। ਰਖਸ਼ = ਚੱਕਰ।

ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਤਦ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਚੱਕਰਾ ਗਏ ਭਾਵ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਭੌਂਣ ਲੱਗ ਪਏ॥੧੫੯॥

ਬ ਤਾਬਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਜ਼ਮੀਨੋ ਜ਼ਮਨ॥
ਦਰਖ਼ਸ਼ਾਂ ਸ਼ੁਦਹ ਤੇਗ਼ ਹਿੰਦੀ ਯਮਨ॥੧੬੦॥

ਤਾਬਸ਼ = ਚਮਕ। ਦਰਖ਼ਸ਼ਾਂ = ਚਮਕੀਆਂ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਚਮਕਣ ਲੱਗ ਪਏ ਜਦ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ ਯਮਨ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਮਕੀਆਂ॥੧੬੦॥

ਚਲਾ ਚਲ ਦਰਾਮਦ ਕਮਾਨੋ ਕਮੰਦ॥
ਹਯਾ ਹਯ ਦਰਾਮਦ ਬ ਗੁਰਜੋ ਗਜ਼ੰਦ॥੧੬੧॥

ਚਲਾ ਚਲ = ਆਵਾਜਾਈ। ਹਯਾ ਹਯ = ਹਾਇ ਹਾਇ। ਗਜ਼ੰਦ = ਸੱਟਾਂ।

ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਕਮਾਨਾ ਤੇ ਕਮੰਦਾਂ ਦੇ ਭੇੜ ਹੋਏ। ਗੁਰਜਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਟਾ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਨ ਲੱਗੇ॥੧੬੧॥

ਚਕਾ ਚਾਕ ਬਰਖਾਸਤ ਤੀਰੋ ਤੁਫੰਗ॥
ਜ਼ਿਮੀਂ ਲਾਲ ਸ਼ੁਦ ਚੂੰ ਗੁਲੇ ਲਾਲਹ ਰੰਗ॥੧੬੨॥

ਚਕਾ ਚਾਕ = ਕਾੜ ਕਾੜ। ਲਾਲ ਸ਼ੁਦ = ਲਾਲ ਹੋ ਗਈ।

ਕਾੜ ਕਾੜ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਤੀਰ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਚਲਣ ਲਗੀਆਂ ਅਤੇ ਖ਼ੂਨ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਪੋਸਤ ਦੇ ਫੂਲ ਵਾਂਗੂੰ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈ॥੧੬੨॥

ਹਹਾ ਹੂ ਦਰਾਮਦ ਚੁਪਹ ਨੰਦ ਰੂੰ॥

****

ਦਿਹਾ ਦਿਹ ਸ਼ੁਦਹ ਖੰਜਰੇ ਖਾਰ ਖ਼ੂੰ॥੧੬੩॥

ਦਿਹਾ ਦਿਹ = ਚਲਾ ਚਲੀ।

ਜੰਗ ਵਿਚ ਬੜਾ ਰੌਲਾ ਮਚਿਆ। ਖ਼ੂਨ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਖ਼ੰਜਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਧਾੜ ਹੋਈ॥੧੬੩॥

ਬ ਰਖ਼ਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਯਕੇ ਤਾਬ ਰੰਗ॥
ਬ ਰਖ਼ਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਦੁ ਚਾਲਾਕ ਜੰਗ॥੧੬੪॥

ਰਖਸ਼ = ਚਮਕ। ਤਾਬ ਰੰਗ = ਚਮਕੀਲਾ ਰੰਗ।

ਜਦੋਂ ਦੋ ਫੁਰਤੀਲੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਏ ਤਦੋਂ ਇਕ ਚਮਕੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ, ਭਾਵ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਹੋਣ ਲੱਗੀ॥੧੬੪॥

ਬ ਸੋਰਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਸਰਾਫੀਲ ਸੂਰ॥
ਬ ਰਖ਼ਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਮਦ ਤਨੇ ਖਾਸ ਹੂਰ॥੧੬੫॥

ਸੋਰਸ਼ = ਰੌਲਾ। ਸਰਾਫੀਲ = ਇਸਰਾਫੀਲ ਫਰਿਸ਼ਤਾ। ਸੂਰ = ਤੁਰੀ। ਰਖਸ਼ = ਘੋੜਾ। ਖਾਸ ਹੂਰ = ਚੰਗੀ ਅਪੱਛਰਾਂ।

ਓਦੋਂ ਇਸਰਾਫੀਲ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਨੇ ਕਿਆਮਤ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦੀ ਤੁਰੀ ਵਜਾਈ, ਜਦੋਂ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਅਪੱਛਰਾਂ (ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ) ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਕੇ ਮੈਦਾਨਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਈ॥੧੬੫॥

ਭਾਵ - ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਈ ਤਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਲਈ ਕਿਆਮਤ ਦਾ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਰੌਲਾ ਮਚ ਗਿਆ।

ਬ ਸ਼ੋਰਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਜ਼ਿ ਤਨ ਦਰ ਖਰੋਸ਼॥
ਬ ਬਾਜ਼ੂਇ ਮਰਦਾਂ ਬਰਾ ਵੁਰਦ ਜੋਸ਼॥੧੬੬॥

ਦਰਾਮਦ = ਮਚ ਗਿਆ। ਤਨ ਦਰ = ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਖ਼ਰੋਸ਼ = ਕਰੋਧ। ਬਾਜ਼ੂਏ = ਬਾਂਹਵਾਂ। ਬਰਾਵੁਰਦ = ਬਾਹਰ ਕਢਿਆ। ਜੋਸ਼ = ਉਬਾਲ, ਗੁੱਸਾ।

ਜਦੋਂ ਜੰਗ ਦਾ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਮਚਿਆ ਤਦੋਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾ ਵਿਚ ਕਰੋਧ ਜਾਗਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਜ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਜੋਸ਼ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ॥੧੬੬॥

ਯਕੇ ਫ਼ਰਸ਼ ਆਰਾਸਤ ਸੁਰਖ਼ ਅਤਲਸੇ॥
ਬੁ ਖ਼ਾਨਦ ਚੁ ਮਕਤਬ ਜ਼ੁਬਾਂ ਪਹਿਲੂਏ॥੧੬੭॥

ਫ਼ਰਸ਼ = ਵਿਛੋਣਾ। ਅਰਾਸਤ = ਵਿਛਾ ਦਿੱਤਾ। ਸੁਰਖ਼ = ਲਾਲ। ਅਤਲਸੇ = ਚਮਕਦਾਰ ਰੇਸ਼ਮੀ

ਕਪੜਾ। ਖ਼ਾਨਦ = ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਮਕਤਬ = ਸਕੂਲ।

ਸੂਰਮਿਆ ਨੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਕੇ ਅਜਿਹੀ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਾਨੋਂ ਅਤਲਸ ਦਾ ਲਾਲ ਫ਼ਰਸ਼ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤਾ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਕੂਲਾ ਵਿਚ ਮੁੰਡੇ ਪਹਿਲਵੀ ਬੋਲੀ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ॥੧੬੭॥

ਬ ਮਰਦਮ ਚੁਨਾ ਕੁਸ਼ਤ ਸ਼ੁਦ ਕਾਰਜਾਰ॥
ਜ਼ੁਬਾਂ ਦਰ ਗੁਜ਼ਾਰਮ ਨਿਯਾਯਦ ਸ਼ੁਮਾਰ॥੧੬੮॥

ਮਰਦਮ = ਜਵਾਨ। ਚੁਨਾ = ਏਨੇ। ਕੁਸ਼ਤਹ ਸ਼ੁਦ = ਮਾਰੇ ਗਏ। ਕਾਰਜ਼ਾਰ = ਜੰਗ।

ਜ਼ੁਬਾਂ = ਜੀਭ। ਨਿਯਾਯਦ = ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸ਼ੁਮਾਰ = ਗਿਣਤੀ।

ਜੰਗ ਵਿਚ ਏਨੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਲਗੀਏ ਤਾਂ ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ॥੧੬੮॥

ਗੁਰੇਜ਼ਾਂ ਸ਼ਵਦ ਸ਼ਾਹਿ ਮਾਯੰਦਰਾਂ॥
ਬ ਕੁਸ਼ਤੰਦ ਲਸ਼ਕਰ ਗਿਰਾਂ ਤਾ ਗਿਰਾਂ॥੧੬੯॥

ਗੁਰੇਜ਼ਾਂ ਸ਼ਵਦ = ਨਸ ਗਿਆ। ਕੁਸ਼ਤੰਦ = ਮਾਰੀ ਗਈ। ਲਸ਼ਕਰ = ਫੌਜ। ਗਿਰਾਂ ਤਾਂ ਗਿਰਾਂ = ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ।

ਮਾਯੰਦਰਾਂ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਨਸ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫੌਜ ਮਾਰੀ ਗਈ ਸੀ॥੧੬੯॥

ਕਿ ਪੁਸ਼ਤਸ਼ ਬਿਅਫ਼ਤਾਦ ਦੁਖ਼ਤਰ ਵਜ਼ੀਰ॥
ਬਿ ਬਸਤੰਦ ਓ ਰਾ ਕਿ ਕਰਦੰਦ ਅਸੀਰ॥੧੭੦॥

ਪੁਸ਼ਤਸ਼ = ਪਿਛੇ। ਬਿਅਫ਼ਤਾਦ = ਚਲ ਪਈ। ਬਸਤੰਦ = ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਕਰਦੰਦ = ਕਰ ਲਿਆ। ਅਸੀਰ = ਕੈਦ।

ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪਿਛੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਚਲ ਪਈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ॥੧੭੦॥

ਬ ਨਿਜ਼ਦੇ ਬਿਯਾਵੁਰਦ ਜ਼ੋ ਸ਼ਾਹ ਖ਼ੇਸ਼॥
ਬਿ ਗੁਫ਼ਤਹ ਕਿ ਏ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹਾਨ ਵੇਸ਼॥੧੭੧॥

ਨਿਜ਼ਦੇ = ਕੋਲ। ਬਿਯਾਂਵੁਰਦ = ਲੈ ਆਈ। ਖ਼ੇਸ਼ = ਆਪਣੇ। ਗੁਫ਼ਤਹ = ਕਿਹਾ। ਵੇਸ਼ = ਲਿਬਾਸ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ (ਪਤੀ) ਕੋਲ ਲੈ ਆਈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐ ਸੁੰਦਰ

ਲਿਬਾਸ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ!॥੧੭੧॥

ਬਿਗੋਯਦ ਕਿ ਈਂ ਸ਼ਾਹਿ ਮਾਯੰਦਰਾਂ॥
ਬਿ ਬਸਤਹ ਬਿਯਾਵੁਰਦ ਨਿਜ਼ਦੇ ਸ਼ੁਮਾ॥੧੭੨॥

ਬਿਗੋਯਦ = ਆਖਿਆ। ਬਸਤਹ = ਬੰਨ੍ਹਕੇ। ਬਿਯਾਵੁਰਦ = ਲਿਆਦਾ ਹੈ। ਨਿਜਦੇ = ਕਲ। ਸ਼ੁਮਾ = ਤੁਹਾਡੇ।

ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈ ਮਾਯਿੰਦਰਾਂ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ (ਕੈਦ ਕਰਕੇ) ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ॥੧੭੨॥

ਅਗਰ ਤੋ ਬਿਗੋਈ ਬ ਜ਼ਾਂ ਈਂ ਬੁਰਮ॥
ਵਗਰ ਤੋ ਬਿਗੋਈ ਬਜ਼ਿੰਦਾ ਦਿਹਮ॥੧੭੩॥

ਅਗਰ = ਜੇਕਰ। ਤੋ = ਤੂੰ। ਬਿਗੋਈ = ਆਖੇਂ। ਬਜ਼ਾਂ = ਜਾਨ ਤੋਂ। ਬੁਰਮ = ਲੈ ਜਾਵਾਂ। ਬਜ਼ਿੰਦਾ = ਜੇਹਲ। ਦਿਹਮ = ਦੇਂਵਾਂ।

ਜੇ ਤੂੰ ਕਹੇ ਤਾਂ ਮੈ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਨ ਤੋਂ ਲੈ ਲਵਾ ਭਾਵ ਮਾਰ ਦਿਆਂ ਤੇ ਜੇ ਕਹੇਂ ਤਾ ਇਸ ਨੂੰ ਜੇਹਲ ਵਿਚ ਦੇ ਦੇਵਾਂ ਭਾਵ ਕੈਦ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਵਾਂ॥੧੭੩॥

ਬਜ਼ਿੰਦਾਂ ਸਪੁਰਦੰਦ ਓਰਾ ਅਜ਼ੀਮ॥
ਸਿਤਾਨਦ ਅਜ਼ੋ ਤਾਜ ਸ਼ਾਹੀ ਕਲੀਮ॥੧੭੪॥

ਬਜ਼ਿੰਦਾ = ਜੇਹਲ। ਸਪੁਰਦੰਦ = ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਓਰਾ = ਉਸਨੂੰ। ਅਜ਼ੀਮ = ਵੱਡਾ। ਸਤਾਨਦ = ਲੈ ਲਿਆ। ਅਜ਼ੋ = ਉਸ ਤੋਂ। ਤਾਜਿ = ਛਤਰ, ਮੁਕਟ। ਸ਼ਾਹੀ = ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ। ਕਲੀਮ = ਦੇਸ਼।

ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਵਡੇ ਜੇਹਲਖਾਨੇ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਤੇ ਤਾਜ, ਤਖਤ ਲੈ ਲਿਆ॥੧੭੪॥

ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਗੀ ਯਾਫ਼ਤ ਹੁਕਮੋ ਰਜ਼ਾਕ॥
ਕਸੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾ ਰਾ ਕੁਨਦ ਚਾਂਕ ਚਾਕ॥੧੭੫॥

ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹਗੀ = ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਰਾਜ। ਯਾਫ਼ਤ = ਪਾ ਲਿਆ। ਰਜ਼ਾਕ = ਅੰਨ ਦਾਤਾ (ਪ੍ਰਭੂ)। ਕਸੇ = ਬਹੁਤੇ। ਚਾਕ ਚਾਕ = ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੧੭੫॥

++

ਚੁਨਾ ਕਰਦ ਸ਼ੁਦ ਕਸਦ ਮਿਹਨਤ ਕਸੇ।
ਕਿ ਰਹਮਤ ਬ ਬਖਸ਼ੀਦ ਜੋ ਰਹਮਤੇ।।੧੭੬।।

ਕਰਦ = ਕਰਦਾ। ਕਸਦ = ਹਮਲਾ। ਮਿਹਨਤ = ਤਕਲੀਫ। ਰਹਮਤ = ਦੀਆ। ਰਹਮਤੇ = ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ।

ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।।੧੭੬।।

ਕਿ ਓਹ ਸ਼ਾਹਬਾਨੂੰ ਸ਼ੁਦੋ ਮੁਲਕ ਸ਼ਾਹ।।
ਕਿ ਸ਼ਾਹੀ ਹਮੀ ਯਾਫ਼ਤ ਹੁਕਮੇ ਅਲਾਹ।।੧੭੭।।

ਸ਼ਾਹਬਾਨੂੰ = ਰਾਣੀ। ਮੁਲਕ ਸ਼ਾਹ = ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ। ਸ਼ਾਹੀ = ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ। ਯਾਫ਼ਤ = ਪਾ ਲਈ।

ਉਹ ਲੜਕੀ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਣੀ ਬਣ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਲੜਕਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣ ਗਿਆ। ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ।।੧੭੭।।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਹਿਕਾਇਤ ਲਿਖ ਦੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਵੇਖ, ਉਸ ਲੜਕੇ ਤੇ ਲੜਕੀ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਜ਼ਾਲਮ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵਖੋ ਵਖਰੀਆ ਬੇੜੀਆਂ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਠੇਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਹਰ ਆਈ ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਬਚ ਗਏ ਤੇ ਇਕ ਮਿਹਰਬਾਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਮਾਯਿੰਦਰਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਏ। ਮਾਯਿੰਦਰਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵਾਂਗੂੰ ਤੂੰ ਵੀ ਜ਼ਾਲਮ ਹੈ ਤੇ ਛਲ ਕਪਟ ਨਾਲ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਵੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸਗੋਂ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਪ ਹੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਖਾਲਸਾ ਤੇਰੇ ਹਰ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਤੇ ਤੇਰੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਾਹ ਲਵੇਗਾ। ਤੈਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਜ ਕਰਕੇ ਜਸ ਖੱਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਿਕਾਇਤ ਰਾਹੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੇਵ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਬਿਦੇਹ ਸਾਕੀਯਾ ਸਾਗ਼ਰੇ ਸਬਜ਼ ਆਬ।।
ਕਿ ਬੇਰੂੰ ਬਿਅਫ਼ਤਾਦ ਪਰਦਹ ਨਕਾਬ।।੧੭੮।।

ਬਿਦੇਹ = ਦਿਓ। ਸਾਗ਼ਰੇ = ਪਿਆਲਾ। ਸਬਜ਼ = ਹਰਾ। ਆਬ = ਜਲ। ਬੇਰੂੰ = ਬਾਹਰ। ਬਿਅਫਤਾਦ = ਡਿੱਗ ਪਵੇ। ਪਰਦਹ = ਪੜ੍ਹਦਾ। ਨਕਾਬ = ਘੁੰਡ।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਗੁਰਦੇਵ! ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਘੁੰਡ ਦਾ

ਪਰਦਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਭਾਵ ਮੇਰੇ ਮਨ ਤੋਂ ਦੂਈ ਦਾ ਪਰਦਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਮੈ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦੀਦਾਰ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂ॥੧੭੮॥

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਆਂ ਸਬਜ਼ ਰੰਗੇ ਫਿਰੰਗ॥
ਕਿ ਵਕਤੇ ਬਕਾਰ ਅਸਤ ਅਜ਼ ਰੋਜ਼ ਜੰਗ॥੧੭੯॥੧੦॥

ਫਿਰੰਗ = ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲਾ। ਬ ਕਾਰ = ਕੰਮ ਆਵੇ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੇ ਹਰੇ ਰੰਗ (ਪ੍ਰੇਮ) ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼ੋ, ਜੋ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਲੋੜੀਦਾ ਹੈ॥੧੭੯॥੧੦॥

ਭਾਵ = ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ! ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਬਖਸ਼ੋ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਮੈਂ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਫ਼ਤਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂ।

ਹਿਕਾਯਤ ਦਸਵੀਂ ਸਮਾਪਤ

✡ ✡ ✡ ✡ ✡ ✡ ✡

ਹਿਕਾਯਤ ਗਿਆਰਵੀਂ

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ॥

ਤੁਈਂ ਦਸਤਗੀਰ ਅਸਤ ਦਰ ਮਾਂਦਗਾਂ॥
ਤੁਈ ਕਾਰ ਸਾਜ਼ ਅਸਤ ਬੇਚਾਰਗਾਂ॥੧॥

ਤੁਈਂ = ਤੂੰ ਹੀ। ਦਸਤਗੀਰ = ਹੱਥ ਫੜਨ ਵਾਲਾ (ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ)। ਦਰ ਮਾਂਦਗਾ = ਦੁਖਾਂ ਅੰਦਰ। ਕਾਰ ਸਾਜ਼ = ਕੰਮ ਸਵਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਬੇਚਾਰਗਾਂ = ਗਰੀਬਾਂ, ਲਚਾਰਾਂ।

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਹੀ ਦੁਖਾਂ ਅੰਦਰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗਰੀਬਾਂ (ਨਿਆਸਰਿਆਂ) ਦੇ (ਵਿਗੜੇ) ਕੰਮ ਤੂੰ ਹੀ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈਂ॥੧॥

ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਿ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦਹਏ ਬੇਨਿਆਜ਼॥
ਜ਼ਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਂ ਰਾ ਤੁਈਂ ਕਾਰ ਸਾਜ਼॥੨॥

ਜ਼ਮਾਂ = ਆਕਾਸ਼।

ਹੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ! ਤੂੰ ਬਖਸ਼ਣਹਾਰ ਹੈ ਤੇ ਬੇਨਿਆਜ਼ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਕੰਮ ਤੂੰ ਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ. ਭਾਵ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਤੂੰ ਹੀ ਸਵਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੨॥

ਹਿਕਾਯਤ ਸ਼ੁਨੀਦੇਮ ਸ਼ਾਹਿ ਕਲਿੰਜਰ॥
ਕੁਨਾਨੀਦ ਯਕ ਦਰ ਚੁ ਅਜ਼ ਕੋਹ ਮੰਜਰ॥੩॥

ਹਿਕਾਯਤ = ਕਹਾਣੀ। ਸ਼ੁਨੀਦੇਮ = ਮੈ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਕਲਿੰਜਰ = ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਕੁਨਾਨੀਦ = ਬਣਵਾਇਆ। ਦਰ = ਦਰਵਾਜ਼ਾ। ਕੋਹ = ਪਹਾੜ। ਮੰਜਰ = ਦਰਸ਼ਨੀ।

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਮੈਂ ਕਲਿੰਜ਼ਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਹੈ. ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਪਹਾੜ ਜਿੱਡਾ ਉੱਚਾ ਦਰਸ਼ਨੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ॥੩॥

ਯਕੇ ਪਿਸਰ ਓ ਬੂਦ ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ॥
ਕਿ ਲਾਇਕ ਜਹਾਂ ਬੂਦ ਅਜ਼ ਮੁਲਕ ਮਾਲ॥੪॥

ਪਿਸਰ = ਪੁੱਤਰ। ਬੂਦ = ਸੀ। ਹੁਸਨਲ ਜਮਾਲ = ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ। ਲਾਇਕ = ਯੋਗ।

ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਰ ਸੀ. ਜੋ ਮਾਲ ਤੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਲਾਇਕ ਸੀ॥੪॥

ਯਕੇ ਸ਼ਾਹਿ ਓ ਜਾਵ ਦੁਖ਼ਤਰ ਅਜ਼ੋ॥
ਕਿ ਦੀਗਰ ਨ ਜ਼ਨ ਬੂਦ ਸਮਨ ਬਰਗਜ਼ੋ॥੫॥

ਸ਼ਾਹਿ = ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ।ਦੁਖਤਰ = ਲੜਕੀ।ਜ਼ਨ = ਇਸਤਰੀ।ਸਮਨ = ਚੰਬੇਲੀ।ਬਰਗਜ਼ = ਪਤਾ।

ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ (ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ) ਇਕ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਲੜਕੀ ਸੀ. ਜੋ ਚੰਬੇਲੀ ਦੇ ਪੱਤਰ ਵਰਗੀ ਕੋਮਲ ਸੀ। ਉਸ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀ ਸੀ॥੫॥

ਵਜਾਂ ਦੁਖ਼ਤਰੇ ਸ਼ਾਹ ਆਂ ਪਿਸਰ ਸ਼ਾਹ॥
ਸ਼ੁਦ ਆਸ਼ੁਫਤਹ ਬਰ ਵੈ ਚੁ ਬਰ ਸ਼ਮਸ ਮਾਹ॥੬॥

ਪਿਸਰਿ ਸ਼ਾਹਿ = ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ। ਸ਼ੁਦ ਆਸ਼ੁਫਤਹ = ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ। ਸ਼ਮਸ = ਸੂਰਜ। ਮਾਹ = ਚੰਦਰਮਾਂ।

ਉਹ ਲੜਕੀ ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਉਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ. ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਸੂਰਜ ਉਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥੬॥

ਬਿਗੋਯਦ ਕਿ ਏ ਸ਼ਾਹ ਮਾ ਰਾ ਬਿਕੁਨ॥

ਕਿ ਦਹਿਸ਼ਤ ਕਸੇ ਮਰਦ ਦੀਗਰ ਮਕੁਨ॥੭॥

ਬਿਗੋਯਦ = ਕਿਹਾ। ਬਿਕੁਨ = ਕਰ ਲੈ। ਦਹਿਸ਼ਤ = ਡਰ। ਮਕੁਨ = ਨਾ ਕਰ।

ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ (ਇਸਤਰੀ) ਬਣਾ ਲੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਮਰਦ ਤੋਂ ਡਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ॥੭॥

ਸ਼ੁਨੀਦਮ ਕਿ ਦਰ ਸ਼ਾਹਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਂ॥
ਕਿ ਨਾਮੇ ਵਜ਼ਾ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹੇ ਵਜ਼ਾਂ॥੮॥

ਸ਼ੁਨੀਦਮ = ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਦਰ = ਵਿਚ। ਵਜ਼ਾਂ = ਉਸਦਾ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ. ਉਸਦਾ ਨਾ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਹੈ॥੮॥

ਚੁਨਾਂ ਨਸ਼ਤ ਦਸਤੂਰ ਮੁਲਕੇ ਖ਼ੁਦਾ॥
ਬ ਯਕ ਦਾਨ ਬੇਗਾਨ ਰੇਜ਼ਦ ਜੁਦਾ॥੯॥

ਚੁਨਾਂ ਨਸਤ = ਅਜਿਹਾ ਹੈ। ਦਸਤੂਰ = ਨਿਯਮ। ਰੇਜ਼ਦ = ਰਖਦੇ। ਜੁਦਾ = ਵਖਰਾ।

ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ (ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ) ਦਾ ਇਹ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਾਣਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਦਾਣਾ ਵੀ ਬੇਗਾਨਾ ਰਲਿਆ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਖਰਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ॥੯॥

ਬਿ ਗੀਰੰਦ ਸ਼ਾਹੀ ਬਿਅਫ਼ਤਾਦ ਤੁਰਗ॥
ਬ ਪੇਸ਼ੇ ਗੁਰੇਜ਼ਦ ਚੁ ਅਜ਼ ਬਾਜ਼ ਮੁਰਗ॥੧੦॥

ਗੀਰੰਦ = ਫੜਦਾ।ਸ਼ਾਹੀ = ਬਹਿਰੀ।ਬਿਅਫਤਾਦ = ਸੁਟਿਆ।ਤੁਰਗ = ਪੰਛੀ।ਬਪੇਸ਼ੇ = ਅਗੇ। ਗੁਰੇਜ਼ਦ = ਦੌੜਦਾ। ਮੁਰਗ = ਕੁਕੜ।

ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਇਉਂ ਫੜਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਬਹਿਰੀ ਪੰਛੀ ਹੋਰ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅਗੇ ਵੈਰੀ ਇਉਂ ਭਜਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁੱਕੜ ਦੌੜਦੇ ਹਨ॥੧੦॥

ਬਗੀਰਦ ਅਜ਼ੋ ਹਰ ਦੂ ਅਸਪੇ ਕਲਾਂ॥
ਕਿ ਮੁਲਕੋ ਅਰਾਕਸ਼ ਬਿਆਮਦ ਅਜ਼ਾਂ॥੧੧॥

ਬਗੀਰਦ = ਲਏ। ਅਜ਼ੋ = ਉਸ ਤੋਂ। ਹਰ ਦੋ = ਦੋਵੇਂ। ਅਸਪੇ = ਘੋੜੇ। ਕਲਾਂ = ਵਡੇ। ਅਰਾਕਸ਼ = ਇਰਾਕ। ਬਿਆਮਦ = ਆਏ।

****

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਕ ਸੁਦਾਗਰ ਨੇ ਦੋ ਵਡੇ ਘੋੜੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਇਰਾਕ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਉਸ ਕੋਲ ਆਏ ਸਨ॥੧੧॥

ਕਿ ਬਖ਼ਸ਼ੀਦ ਓ ਰਾ ਬਸੇ ਜ਼ਰ ਦੁ ਫ਼ੀਲ॥
ਕਿ ਬੇਰੂੰ ਬਿਆਵੁਰਦ ਦਰੀਯਾਇ ਨੀਲ॥੧੨॥

ਬਖਸ਼ੰਦ = ਦਿੱਤੇ। ਜ਼ਰ = ਸੋਨਾ। ਫੀਲ = ਹਾਥੀ। ਬੇਰੂੰ = ਬਾਹਰ। ਬਿਆਵੁਰਦ = ਲਿਆਇਆ।

(ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ) ਉਸ (ਸੁਦਾਗਰ ਨੂੰ) ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸੋਨਾ ਤੇ ਦੋ ਹਾਥੀ ਦਿੱਤੇ ਸਨ. ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਲ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪਾਰੋਂ ਲਿਆਇਆ ਸੀ॥੧੨॥

ਯਕੇ ਨਾਮ ਰਾਹੋ ਸੁਰਾਹੋ ਦਿਗਰ॥
ਚੁ ਆਹੂ ਕਲਾਂ ਪਾਇ ਅਜ਼ੀਮੇ ਦੁ ਨਰ॥੧੩॥

ਆਹੂ = ਹਿਰਨ। ਅਜ਼ੀਮੇ = ਵਡੇ।

ਇਕ ਘੋੜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਰਾਹੋ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸੁਰਾਹੋ ਹੈ। ਉਹ ਘੋੜੇ ਵਡੇ ਹਿਰਨ ਵਰਗੀ ਚਾਲ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੜੇ ਕੀਮਤੀ ਸਨ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਜਾਣੋ ਕਿ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਸਿਆਣਪ ਵਜੋਂ ਦੋ ਮਨੁੱਖ ਹਨ॥੧੩॥

ਅਗਰ ਅਸਪ ਹਰਦੋ ਅਜ਼ਾ ਮੇ ਦਿਹਦ॥
ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ ਤੁਰਾ ਖ਼ਾਨਹ ਬਾਨੂੰ ਕੁਨਦ॥੧੪॥

ਅਜ਼ਾਂ = ਉਸ ਤੋਂ। ਮੇ ਦਿਹਦ = ਲਿਆ ਦੇਵੇਂ। ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ = ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ। ਬਾਨੂੰ = ਇਸਤਰੀ।

ਜੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਘੋੜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਲਿਆ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਮੈ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾ ਲਵਾਂਗਾ॥੧੪॥

ਸ਼ੁਨੀਦ ਈਂ ਸੁਖ਼ਨ ਰਾ ਹਮੀ ਸ਼ੁਦ ਰਵਾਂ॥
ਬਿਯਾਮਦ ਬ ਸ਼ਹਮ ਸ਼ਾਹ ਹਿੰਦੋਸਤਾਂ॥੧੫॥

ਬਿਯਾਮਦ = ਆਈ।

ਇਹ ਗੱਲ (ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ) ਸੁਣੀ ਤੇ ਉਹ ਤੁਰ ਪਈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆ ਗਈ॥੧੫॥

ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ ਬਰ ਰੋਦ ਜਮਨਾ ਲਬਆਬ॥
ਬਿ ਬੁਰਦੰਦ ਬਾਦਹ ਕੁਰਦੰਦ ਕਬਾਬ॥੧੬॥

ਨਿਸ਼ਿਸਤੰਦ = ਬੈਠ ਗਈ। ਰੋਇ = ਨਦੀ। ਲਬਿ = ਕੰਢੇ। ਬਿਬੁਰਦੰਦ = ਲੈ ਗਈ। ਬਾਦਹ = ਸ਼ਰਾਬ। ਕੁਰਦੰਦ = ਖਾਧਾ। ਕਬਾਬ = ਮਾਸ।

ਉਹ ਲੜਕੀ ਜਮਨਾ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਬੈਠ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਕਬਾਬ ਲੈ ਗਈ। ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਉਸ ਨੇ ਪੀਤੀ ਤੇ ਮਾਸ ਖਾਧਾ॥੧੬॥

ਪਸੇ ਦੋ ਬਰਾਮਦ ਸ਼ਬੇ ਚੂੰ ਸਿਯਾਹ॥
ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਆਬਸ਼ ਬਸੇ ਪੁਸ਼ਤ ਕਾਹ॥੧੭॥

ਪਸੇ ਦੋ = ਦੋ ਪਹਿਰ। ਸ਼ਬੇ = ਰਾਤ। ਸਿਆਹ = ਕਾਲੀ। ਪੁਸ਼ਤ = ਪੂਲੇ। ਕਾਹ = ਘਾਹ।

ਜਦ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਰ ਬੀਤ ਗਏ, ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਬਹਤ ਸਾਰੇ ਘਾਹ ਦੇ ਪੂਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ॥੧੭॥

ਬ ਦੀਦੰਦ ਓ ਰਾ ਬਸ਼ੇ ਪਾਸਬਾਂ॥
ਬ ਤੁੰਦੀ ਦਰਾਮਦ ਬ ਤਾਬਸ਼ ਹਮਾਂ॥੧੮॥

ਦੀਦੰਦ = ਵੇਖਿਆ। ਬਸੇ = ਬਹੁਤੇ। ਪਾਸਬਾਂ = ਪਹਿਰੇਦਾਰ। ਤੁੰਦੀ = ਕਰੋਧ। ਤਾਬਸ਼ = ਚਮਕੇ।

ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਮਸਾਲਾਂ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੂਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਵਿਚ ਆਏ॥੧੮॥

ਬਸੇ ਬਰ ਵੈ ਬੰਦੂਕ ਬਾਰਾਂ ਕੁਨਦ॥
ਚੁ ਬਾ ਬਰਕ ਅਬਰਸ਼ ਬਹਾਰਾਂ ਕੁਨਦ॥੧੯॥

ਬਾਰਾਂ = ਬਰਖਾ। ਬਰਕ = ਬਿਜਲੀ। ਅਬਰਸ਼ = ਬੱਦਲ।

ਉਹਨਾਂ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੂਲਿਆਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਏਨੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਬਰਸਾਤ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਸਮੇਤ ਬੱਦਲ ਵਰਸਦੇ ਹਨ॥੧੯॥

ਹਮੀ ਵਜ਼ਹ ਕਰਦੰਦ ਦੁ ਸਿਹ ਚਾਰ ਬਾਰ॥
ਹਮ ਆਖ਼ਰ ਕੁਨਦ ਖਾਬ ਖੁਫਤ ਇਖਤੀਯਾਰ॥੨੦॥

ਹਮੀ ਵਜ਼ਹ = ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੰਦ = ਕੀਤਾ। ਹਮ ਆਖਿਰ = ਅੰਤ ਨੂੰ। ਖਾਬ = ਨੀਂਦ। ਖੁਫਤ = ਸੌਣਾ।

ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਪੂਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹਿਆ। ਅਖੀਰ ਰਾਖੇ ਨੀਂਦ ਆ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਸੌਂ ਗਏ॥੨੦॥

ਬਿਦਾਨਦ ਕਿ ਖੁਫਤਹ ਸ਼ਵਦ ਪਾਸਬਾਂ॥
ਬ ਪਯ ਮੁਰਦ ਸ਼ੁਦ ਹਮ ਚੁ ਜ਼ਖਮੇ ਯਲਾਂ॥੨੧॥

ਦਾਨਦ = ਜਾਣ ਲਿਆ। ਖ਼ੁਫਤਹ ਸ਼ੁਦ = ਸੌਂ ਗਏ। ਜ਼ਖਮਿ = ਫੱਟੜ। ਯਲਾਂ = ਸੂਰਮਿਆਂ।

ਲੜਕੀ ਨੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਰਾਖੇ ਸੌਂ ਗਏ ਹਨ। ਐਸੀ ਨੀਦ ਸੁੱਤੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮੁਰਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਲੰਮੇ ਪਏ ਹੋਣ॥੨੧॥

ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਓ ਜਾ ਬਿਆਮਦ ਅਜ਼ਾਂ॥
ਕਿ ਬੁਨ ਗਾਹ ਅਜ਼ ਸ਼ਾਹ ਕਰਖੇ ਗਿਰਾਂ॥੨੨॥

ਰਵਾਂ ਕਰਦ = ਤੁਰ ਪਈ। ਓ ਜਾ = ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ। ਬਿਆਮਦ = ਆ ਗਈ। ਅਜ਼ਾਂ = ਉਥੇ। ਬੁਨ = ਨੀਹ। ਕਰਖੇ = ਅਟਾਰੀ। ਗਿਰਾਂ = ਭਾਰੀ।

ਉਹ ਉਥੋਂ ਤੁਰ ਪਈ ਤੇ ਉਸ ਥਾਂ ਆ ਗਈ, ਜਿਥੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਵਡੀ ਅਟਾਰੀ ਦੀ ਨੀਹ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ॥੨੨॥

ਘਰੀ ਰਾ ਬਿਕੋਬਦ ਘਰੀਯਾ ਘਰੀਯਾਰ॥
ਵਜ਼ਾਂ ਮੇਖ ਕੋਬਦ ਬ ਪੁਸ਼ਤੇ ਦੀਵਾਰ॥੨੩॥

ਘਰੀ = ਘੜਿਆਲ। ਬਿਕੋਬਦ = ਵਜਾਉਂਦਾ। ਘਰੀਯਾ ਘਰੀਯਾਰ = ਘੜਿਆਲ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਮੇਖ = ਕਿੱਲੀ। ਕੋਬਦ = ਠੋਕਦੀ। ਬ ਪੁਸ਼ਤੇ = ਪਿੱਠ।

ਘੜਿਆਲੀਆਂ ਜਦੋਂ ਘੜਿਆਲ ਵਜਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਓਦੋਂ ਹੀ ਉਹ ਪਿਛਲੀ ਕੰਧ ਵਿਚ ਕਿੱਲ ਠੋਕ ਦੇਂਦੀ ਸੀ॥੨੩॥

ਚੁਨਾਂ ਤਾ ਦਰਾਮਦ ਦੀਵਾਰੇ ਅਜ਼ੀਮ॥
ਦੂ ਅਸਪਸ਼ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ ਹੁਕਮੇ ਕਰੀਮ॥੨੪॥

ਬਰਾਮਦ = ਆ ਗਈ। ਦੀਵਾਰੇ ਅਜ਼ੀਮ = ਵੱਡੀ ਕੰਧ। ਅਸਪਸ਼ = ਘੋੜਿਆਂ। ਨਜ਼ਰ ਕਰਦ = ਵੇਖੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕਿੱਲੀਆਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਵਡੀ ਕੰਧ ਉਪਰ ਆ ਗਈ। ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਦੋਵੇ ਘੋੜੇ ਵੇਖ ਲਏ॥੨੪॥

ਯਕੇ ਰਾ ਬਿਜ਼ਦ ਤਾ ਅਜ਼ੋ ਨੀਮ ਕਰਦ॥
ਦਰੇ ਪਾਸਬਾਨੇ ਬਰ ਅਜ਼ ਨੀਮ ਕਰਦ॥੨੫॥

ਯਕੇ ਰਾ = ਇਕ ਨੂੰ। ਬਿਜ਼ਦ = ਮਾਰੀ। ਨੀਮ ਕਰਦ = ਅੱਧਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦਰੇ = ਬੂਹਾ। ਪਾਸਬਾਨੇ = ਰਖਵਾਲੀ।

ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਇਕ ਰਾਖੇ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਧਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਰਥਾਤ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬੂਹੇ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ॥੨੫॥

ਦਿਗਰ ਰਾ ਬਿਜ਼ਦ ਤਾ ਜੁਦਾ ਗਸ਼ਤ ਸਰ॥
ਸਿਯਮ ਰਾ ਬਿ ਕੁਸ਼ਤਨ ਸ਼ਵਦ ਖ਼ੂੰਨ ਤਰ॥੨੬॥

ਦਿਗਰ ਰਾ = ਦੂਜੇ ਨੂੰ। ਗਸ਼ਤ = ਹੋ ਗਿਆ। ਕੁਸ਼ਤਨ = ਮਾਰਿਆ। ਸ਼ਵਦ = ਹੋ ਗਿਆ। ਖ਼ੂੰਨ ਤਰ = ਖ਼ੂਨ ਨਾਲ ਤਰ।

ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਵਖਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਤੀਸਰੇ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਥ ਪਥ ਹੋ ਗਿਆ॥੨੬॥

ਚੁਅਮ ਰਾ ਜੁਦਾ ਕਰਦ ਪੰਜਮ ਬਕੁਸ਼ਤ॥
ਸ਼ਸ਼ਮ ਰਾ ਬਕੁਸ਼ਤੰਦ ਜਮਦਾਰ ਮੁਸ਼ਤ॥੨੭॥

ਜਮਦਾਰ = ਕਟਾਰ। ਮੁਸ਼ਤ = ਮੁੱਠ।

ਚੌਥੇ ਦਾ ਸਿਰ ਵਖਰਾ ਕੀਤਾ, ਪੰਜਵੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਛੇਵੇਂ ਨੂੰ ਕਟਾਰ ਨਾਲ ਕੋਹ ਦਿੱਤਾ॥੨੭॥

ਸ਼ਸ਼ਮ ਚੌਕੀਅਸ ਕੁਸ਼ਤ ਆਮਦ ਅਜ਼ਾਂ॥
ਕਿ ਹਫ਼ਤਸ ਗਿਰਾਂ ਬੁਦ ਚੌਕੀ ਗਿਰਾਂ॥੨੮॥

ਸ਼ਸ਼ਮ = ਛੇਵਾਂ। ਆਮਦ = ਆਈ। ਹਫ਼ਤਸ਼ = ਸਤਵਾਂ।

ਛੇਵੇਂ ਚੌਕੀਦਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਹ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਆਈ, ਜਿਥੇ ਵਡੀ ਚੌਂਕੀ ਤੇ ਸਤਵਾਂ ਚੌਕੀਦਾਰ ਖੜਾ ਸੀ॥੨੮॥

ਕਿ ਹਫ਼ਤੁਮ ਹਮੀ ਕੁਸ਼ਤ ਜ਼ਖ਼ਮੇ ਅਜ਼ੀਮ॥
ਕਿ ਦਸਤਸ਼ ਕੁਨਦ ਰਖਸ਼ ਹੁਕਮੇ ਕਰੀਮ॥੨੯॥

ਜ਼ਖਮੇ = ਫੱਟੇ। ਦਸਤਸ਼ = ਹੱਥ। ਰਖਸ਼ = ਘੋੜਾ।

ਸਤਵੇਂ ਚੌਕੀਦਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸਖਤ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖਿਆ॥੨੯॥

****

ਚੁਨਾ ਤਾਜ਼ੀਆਨਹ ਬਿਜ਼ਦ ਤਾਜ਼ੀਅਸ਼॥
ਕਿ ਬਾਲਾ ਬਿਯਾਮਦ ਬ ਜ਼ਮਨ ਅੰਦਰਸ਼॥੩੦॥

ਚੁਨਾ = ਅਜਿਹਾ। ਤਾਜ਼ੀਆਨਹ = ਚਾਬਕ। ਬਿਜ਼ਦ = ਮਾਰੀ। ਤਾਜ਼ੀਅਸ = ਘੋੜਾ। ਬਾਲਾ = ਉਪਰ। ਬਿਯਾਮਦ = ਆ ਗਿਆ। ਜਮਨ = ਜਮਨਾ। ਅੰਦਰਸ਼ = ਵਿਚ।

ਉਸ ਨੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਐਸੀ ਚਾਬਕ ਮਾਰੀ ਕਿ ਘੋੜਾ ਦੀਵਾਰ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਟਪ ਕੇ ਜਮਨਾ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ॥੩੦॥

ਵਗਸ਼ਤਨ ਦਰਾਬੇ ਬ ਬੇਰੂੰ ਅਜ਼ਾਂ॥
ਕਿ ਹੈਰਤ ਬਿਮਾਂਦੰਦ ਸ਼ਾਹੇ ਜ਼ਹਾਂ॥੩੧॥

ਵਗਸ਼ਤਨ = ਫਿਰਦਾ। ਦਰਾਬੇ = ਪਾਣੀ ਵਿਚ। ਬੇਰੂੰ = ਬਾਹਰ। ਹੈਰਤ = ਹੈਰਾਨ। ਬਿਮਾਂਦੰਦ = ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਘੋੜਾ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਫਿਰਾਂਦਾ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਇਹ ਕੌਤਕ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ॥੩੧॥

ਕਿ ਦੰਦਾ ਖੁਰਦ ਦਸਤ ਅਜ਼ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ॥
ਬ ਹੈਰਤ ਹਮੀ ਰਫ਼ਤ ਆਲਮ ਪਨਾਹ॥੩੨॥

ਖੁਰਦ-ਖਾਧਾ। ਰਫਤ = ਚਲਾ ਗਿਆ। ਆਲਮ ਪਨਾਹ = ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਆਸਰਾ (ਬਾਦਸ਼ਾਹ)।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਦੰਦੀਆਂ ਵੱਢੀਆਂ। ਇਹ ਕੌਤਕ ਵੇਖ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ॥੩੨॥

ਕਿ ਮਾਰਾ ਕੁਜ਼ਾ ਬੁਰਦ ਅਸਪੇ ਅਜ਼ੀਮ॥
ਕਿ ਬਖ਼ਸ਼ੀਦ ਓ ਹਮ ਚੁ ਕਸਮੇ ਕਰੀਮ॥੩੩॥

ਕਿ = ਕਿਹੜਾ। ਮਾਰਾ = ਮੇਰਾ। ਕੁਜਾ = ਕਿਥੇ। ਬੁਰਦ = ਲੈ ਗਿਆ। ਅਸਪਿ ਅਜ਼ੀਮ = ਵਡਾ ਘੋੜਾ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਹੈ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ? ਮੈਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਕਸਮ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ॥੩੩॥

ਦਰੇਗ਼ਾ ਅਗਰ ਰੂਹਿ ਓ ਦੀਦਮੇ॥
ਬ ਸਦ ਗੰਜ ਸਰਬਸਤ ਬਖ਼ਸ਼ੀਦਮੇ॥੩੪॥

ਦਰੇਗ਼ਾ = ਅਫਸੋਸ। ਰੂਏ = ਮੂੰਹ। ਦੀਦਮੇ = ਵੇਖਾਂ। ਸਦ = ਸੌ। ਗੰਜ = ਖਜ਼ਾਨਾ। ਸਰਬਸਤ = ਮੂੰਹੋਂ ਮੂੰਹ ਭਰਿਆ। ਬਖਸ਼ੀਦ ਮੋਂ = ਮੈਂ ਬਖਸ਼ਾਂਗਾ।

ਪਰ ਅਫਸੋਸ! ਜੇ ਮੈ ਉਸ ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਮੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸੌ ਥੈਲੀ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਨੱਕੋ ਨੱਕ ਭਰੀ ਹੋਈ ਦਿਆਂਗਾ।।੩੪।।

ਕਿ ਹੈਫ਼ਸਤ ਗਰੋ ਦੀਦਏ ਯਾਫ਼ਤਮ।।
ਬ ਜਾਏ ਦਿਗਰ ਦਿਲ ਨਜ਼ੋ ਤਾਫ਼ਤਮ।।੩੫।।

ਹੈਫ਼ਸਤ = ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ। ਦੀਦਏ = ਵੇਖਣਾ। ਯਾਫਤਮ = ਪਾਉਂਦਾ। ਜਾਇ = ਜਗ੍ਹਾ। ਤਾਫਤਮ = ਫੇਰਦਾ।

ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਮੈ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਨਾ ਫੇਰਦਾ ਅਰਥਾਤ ਦਿਲ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਵਲੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਂਦਾ।।੩੫।।

ਕਿ ਦੀਦਾਰ ਬਖ਼ਸ਼ੰਦ ਅਗਰ ਓ ਮਰਾ।।
ਕਿ ਸਦ ਗੰਜ ਸਰਬਸਤ ਬਖ਼ਸ਼ਮ ਵਰਾ।।੩੬।।

ਦੀਦਾਰ = ਦਰਸ਼ਨ। ਮਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਵਰਾ = ਉਸਨੂੰ।

ਜੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵੇ ਤਾ ਮੈ ਉਸ ਨੂੰ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਸੌ (ਥੈਲੀਆਂ) ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬਖਸ਼ਾਂਗਾ।।੩੬।।

ਚੁ ਸ਼ੁਹਰਤ ਕੁਨਾਨੀਦ ਸ਼ਹਰ ਅੰਦਰੂੰ।।
ਕਿ ਬਖ਼ਸ਼ੀਦ ਮਨ ਖ਼ੂਨ ਅਜ਼ ਖ਼ਾਰ ਖ਼ੂੰ।।੩੭।।

ਸ਼ੁਹਰਤ = ਢੰਡੋਰਾ। ਕੁਨਾਨੀਦ = ਕਰਾਇਆ। ਮਨ = ਮੈਂ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਹ ਢੰਢੋਰਾ ਫਿਰਾਇਆ ਕਿ ਮੈ ਉਸ ਖੂੰ ਖਾਰ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ।।੩੭।।

ਬਿ ਬਸਤੰਦ ਦਸਤਾਰ ਅਜ਼ ਜਾਮ ਜ਼ਰ।।
ਬ ਪੇਸ਼ੇ ਸ਼ਾਹ ਆਮਦ ਚੁ ਜ਼ੌਰਰੀ ਸਿਪਰ।।੩੮।।

ਬਸਤੰਦ = ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ। ਦਸਤਾਰ = ਪੱਗ। ਜਾਮ = ਚੋਗਾ। ਜ਼ਰ = ਸੁਨਹਿਰੀ। ਪੇਸ਼ਿ = ਸਾਹਮਣੇ। ਜਰੌਰੀ ਸਿਪਰ = ਸੁਨਹਿਰੀ ਢਾਲ।

ਤਦ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ ਤੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਚੋਲਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਸੁਨਹਿਰੀ ਢਾਲ ਪਿੱਠ ਤੇ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਈ।।੩੮।।

ਬਗੋਯਦ ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਅਫ਼ਕਨੋ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ॥
ਕਿ ਅਜ਼ ਰਾਹ ਰਾ ਮਨ ਬਿ ਬੁਰਦੰਦ ਰਾਹ॥੩੯॥

ਬਗੋਯਦ = ਕਿਹਾ। ਰਾਹ ਰਾ = ਢੰਗ ਨਾਲ। ਰਾਹ = ਘੋੜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਬੁਰਦੰਦ = ਲੈ ਗਿਆ ਹਾਂ।

ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਐ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ 'ਰਾਹੋ' ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ ਹਾਂ॥੩੯॥

ਅਜਬ ਮਾਂਦ ਸਾਹਿਬ ਖ਼ਿਰਦ ਈਂ ਜਵਾਬ॥
ਦਿਗਰ ਬਾਰ ਗੋਯਦ ਕਿ ਬਾ ਵੈ ਸਵਾਬ॥੪੦॥

ਅਜਬ ਮਾਂਦ = ਹੈਰਾਨ। ਸਾਹਿਬ = ਮਾਲਕ। ਖਿਰਦ = ਬੁੱਧੀ।

ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਰਾਜਾ, ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਜਵਾਬ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਆਖਿਆ॥੪੦॥

ਕਿ ਨਕਲ ਸ ਨੁਮਾਈਂ ਮਰਾ ਸ਼ੇਰ ਤਨ॥
ਬ ਵਜਹੇ ਚਰਾ ਬੁਰਦਾ ਅਸਪੇ ਕੁਹਨ॥੪੧॥

ਨੁਮਾਈ = ਵਿਖਾ। ਮਰਾ = ਮੈਨੂੰ। ਬ ਵਜਹੇ = ਢੰਗ ਨਾਲ। ਚਰਾ = ਕੇਹੜੇ। ਬੁਰਦਾ = ਲੈ ਗਿਆ। ਅਸਪ = ਘੋੜਾ। ਕੁਹਨ = ਪੁਰਾਣਾ(ਪਹਿਲਾ)

ਐ ਸ਼ੇਰ ਸਮਾਨ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਸ ਪਹਿਲੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ॥੪੧॥

ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ ਅਜ਼ਾਂ ਵਜਹੇ ਬਰ ਰੋਦ ਆਬ॥
ਬਿ ਬੁਰਦੰਦ ਬਾਦਹ ਬਖ਼ੁਰਦੰਦ ਕਬਾਬ॥੪੨॥

ਨਿਸ਼ਸਤੰਦ = ਬੈਠ ਗਈ। ਅਜ਼ਾ = ਉਸ। ਵਜਹ = ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ। ਬਰ = ਉਪਰ। ਰੋਦ = ਨਦੀ। ਬੁਰਦੰਦ = ਲੈ ਗਈ ਬਾਦਹ = ਸ਼ਰਾਬ। ਬਜ਼ੁਰਦੰਦ = ਖਾਧਾ।

ਉਹ ਉਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਕੰਢੇ ਬੈਠ ਗਈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ ਤੇ ਮਾਸ ਖਾਧਾ॥੪੨॥

ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਅੱਵਲ ਬਸੇ ਪੁਸ਼ਤ ਕਾਹ॥
ਦਗਾ ਮੇ ਦਿਹਦ ਪਾਸਬਾਨਾਨ ਸ਼ਾਹ॥੪੩॥

ਰਵਾਂ ਕਰਦ = ਰਵਾਨਾ ਕੀਤੇ। ਅੱਵਲ = ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ। ਪੁਸ਼ਤ = ਪੂਲੇ। ਕਾਹ = ਘਾਹ।

ਦਗ਼ਾ = ਧੋਖਾ। ਦੇ ਦਿਹਮ = ਦਿੰਦੀ ਰਹੀ। ਪਾਸਬਾਨਾਨ = ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ।

ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘਾਹ ਦੇ ਪੂਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦੀ ਰਹੀ॥੪੩॥

ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ ਬ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੁਨਾਨੀਦ ਲਖ਼ਤ॥
ਬ ਪੈਰਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਜਿ ਦਰੀਯਾਇ ਸਖ਼ਤ॥੪੪॥

ਵਜ਼ਾਂ ਪਸ = ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ। ਕੋਸ਼ਸ਼ = ਯਤਨ। ਲਖਤ = ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ। ਬ ਪੈਰਸ਼ = ਤਰ ਕੇ।

ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋ ਉਸ ਨੇ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਸ ਕਠਨ ਦਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਈ॥੪੪॥

ਵਜ਼ਾਂ ਬਿਸ਼ਕੁਨਾਨੀਦ ਓ ਗਿਰਦ ਸ਼ੁਦ॥
ਬਦੀਦਨ ਅਜ਼ੋ ਸ਼ਾਹ ਪਯਮੁਰਦਹ ਸ਼ੁਦ॥੪੫॥

ਬਿਸ਼ਕੁਨਾਨੀਦ = ਮਾਰੇ। ਪਯਮੁਰਦਹ = ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਗੂੰ।

ਉਸਨੇ ਪਹਿਲੇ ਵਾਂਗੂੰ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆਂ ਤੇ ਦੌੜ ਗਈ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਰਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਭਾਵ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ॥੪੫॥

ਘੜੀ ਯਕ ਬਿਮਾਂ ਦੰਦ ਗ਼ਰੂਬ ਆਫ਼ਤਾਬ॥
ਵਜ਼ਾਂ ਜਾ ਬਿਯਾਮਦ ਕੁਸ਼ਾਯਦ ਤਨਾਬ॥੪੬॥

ਘੜੀ ਯਕ = ਇਕ ਘੜੀ। ਬਿਮਾਂਦੰਦ = ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਗਰੂਬ ਆਫ਼ਤਾਬ = ਸੂਰਜ ਛਿਪਣ। ਵਜ਼ਾ ਜਾ = ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ। ਬਿਯਾਮਦ = ਆ ਗਈ। ਕੁਸ਼ਾਯਦ = ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ। ਤਨਾਬ = ਰੱਸੀ।

ਸੂਰਜ ਛਿਪਣ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇਕ ਘੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਉਹ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਆਈ ਤੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਅਗਾੜੀ ਪਿਛਾੜੀ ਦੀ ਰੱਸੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ॥੪੬॥

ਲਗਾਮਸ਼ ਬਿਦਾਦੰਦ ਸ੍ਵਾਰੇ ਸ਼ੁਦਸਤ॥
ਬਿਜ਼ਦ ਤਾਜ਼ੀਆਂਨਹ ਚੁ ਅਫ਼ਰੀਤ ਮਸਤ॥੪੭॥

ਲਗਾਮਸ਼ = ਲਗਾਮ। ਬਿਦਾਦੰਦ = ਦਿੱਤੀ। ਸ੍ਵਾਰੇ ਸ਼ੁਦਸਤ = ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਬਿਜ਼ਦ = ਮਾਰਿਆ। ਤਾਜ਼ੀਆਂਨਹ = ਕਰੋੜਾ। ਅਫ਼ਰੀਤ = ਦੈਂਤ।

ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਲਗਾਮ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਸ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਈ। ਦੈਂਤ ਵਰਗੇ ਮਸਤ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚਾਬਕ ਮਾਰਿਆ।

****

ਚੁਨਾਂ ਅਸਪ ਖ਼ੇਜ਼ੀਦ ਬਰਤਰ ਜਿ ਸ਼ਾਹ॥
ਜ਼ਿ ਬਾਲਾ ਬਿਯਾਮਦ ਬਦਰੀਯਾਇ ਗਾਹ॥੪੮॥

ਚੁਨਾਂ = ਅਜਿਹਾ। ਖੇਜ਼ੀਦ = ਉਛਲਿਆ। ਬਰਤਰ = ਬੁਲੰਦਗੀ। ਸ਼ਾਹ = ਰਾਜਾ। ਬਾਲਾ = ਉਚਿਆਈ। ਬਯਾਮਦ = ਆ ਗਿਆ। ਗਾਹ = ਥਾਂ।

ਉਹ ਸ਼ਾਹੀ ਘੋੜਾ ਅਜਿਹਾ ਉਛਲਿਆ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਉੱਚੀ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ॥੪੮॥

ਬ ਪੈਰਸ਼ ਦਰਾਮਦ ਜ਼ਿ ਦਰਿਯਾ ਅਜ਼ੀਮ॥
ਕਿ ਪਾਰਸ਼ ਹਮੀ ਗਸ਼ਤ ਹੁਕਮੇ ਕਰੀਮ॥੪੯॥

ਪੈਰਸ਼ = ਤਰਨਾ। ਪਾਰਸ਼ = ਪਾਰ। ਹਮੀ ਗਸ਼ਤ = ਹੋ ਗਈ।

ਉਸ ਵਡੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਤਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਉਹ ਲੜਕੀ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ॥੪੯॥

ਫਰੋਦ ਆਮਦਸ਼ ਅਸਪ ਕਰਦਸ਼ ਸਲਾਮ॥
ਬਿਗੋਯਦ ਸੁਖ਼ਨ ਸ਼ਾਹਿ ਅਰਬੀ ਕਲਾਮ॥੫੦॥

ਫਿਰੋਦ = ਹੇਠਾਂ। ਕਰਦਸ਼ = ਕੀਤੀ।

ਪਾਰ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਲੜਕੀ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾ ਉੱਤਰ ਆਈ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਅਰਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ॥੫੦॥

ਤੁ ਅਕਲਸ਼ ਚਰਾ ਗਸ਼ਤ ਏ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹ॥
ਕਿ ਮਾ ਰਾਹ ਬੁਰਦਨ ਤੁ ਦਾਦਨ ਸੁਰਾਹ॥੫੧॥

ਚਰਾਗਸ਼ਤ = ਮਾਰ ਲਈ। ਮਾ = ਮੈਂ। ਬੁਰਦਨ = ਲੈ ਗਿਆ। ਤੋ = ਤੂੰ। ਦਾਦਨ = ਦਿੱਤਾ।

(ਦਰਿਆ ਦੇ ਪਾਰਲੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਖੜੋ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕਿਹਾ) ਐ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ! ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਕਿਉਂ ਮਾਰ ਲਈ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਹੋ ਘੋੜਾ ਤਾਂ ਮੈ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ. ਪਰ ਸਰਾਹੋ ਘੋੜਾ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਪੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ॥੫੧॥

ਕਿਗੁਫ਼ਤਸ਼ ਚੁਨੀ ਤਾ ਰਵਾਂ ਕਰਦ ਰਖ਼ਸ਼॥
ਬ ਯਾਦ ਆਮਦੋ ਏਜ਼ਦੇ ਦਾਦ ਬਖ਼ਸ਼॥੫੨॥

ਗੁਫਤਸ਼ = ਕਿਹਾ। ਚੁਨੀ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਰਖ਼ਸ਼ = ਘੋੜਾ। ਬ ਯਾਦ ਆਮਦੋਂ = ਯਾਦ ਆਇਆ।

ਏਜ਼ਦੇ = ਪਰਮਾਤਮਾ। ਦਾਦ ਬਖਸ਼ = ਦਾਤਾ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ।

ਉਸ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਤੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਦਾਤਾ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਰੱਬ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ ਭਾਵ ਉਸ ਨੇ ਰੱਬ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ।।੫੨।।

ਬਿ ਅਫ਼ਤਾਦ ਪੁਸ਼ਤ ਅਸਪਹਾ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ।।
ਕਿ ਓਰਾ ਨ ਹਮ ਬਰ ਕੁਨਦ ਕਸ ਸ੍ਵਾਰ।।੫੩।।

ਅਫ਼ਤਾਦ = ਪੈ ਗਏ। ਪੁਸ਼ਤ = ਪਿਛੇ। ਓਰਾ = ਉਸਨੇ। ਬਰ = ਬਰਾਬਰ। ਕਸ = ਕੋਈ।

ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਦੌੜੇ, ਪਰ ਕੋਈ ਸਵਾਰ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਭਾਵ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਨਾ ਸਕਿਆ।।੫੩।।

ਬਿਜ਼ਦ ਮਰਦ ਦਸਤਾਰਹਾ ਪੇਸ਼ ਸ਼ਾਹ।।
ਕਿ ਏ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹਾਨ ਅਲਾਹ ਪਨਾਹ।।੫੪।।

ਬਿਜ਼ਦ = ਮਾਰੀਆਂ।

ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਲਾਹ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਗਾਹ ਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ! ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਆਸਰੇ! ਤੁਸਾਂ ਇਹ ਕੀ ਕੀਤਾ ?।।੫੪।।

ਬਿਗੀਰਦ ਕਸੇ ਹਰਦੂ ਆਹੂ ਬੁਰਾਕ।।
ਤੁ ਓਰਾ ਬਿਬਖ਼ਸ਼ੀਦ ਖ਼ੁਦ ਦਸਤ ਤਾਕ।।੫੫।।

ਬਿਗੀਰਦ = ਫੜਨਾ। ਕਸੇ = ਕੋਈ। ਹਰਦੋ = ਦੋਵੇਂ। ਆਹੂ ਬੁਰਾਕ = ਹਰਨ ਦੀ ਚਾਲ ਵਾਲੇ। ਓਰਾ = ਉਸਨੂੰ। ਤਾਕ = ਇਕ।

ਐ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! ਹਰਨਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਫੜ ਸਕਦਾ ਸੀ ? ਤੁਸੀ ਆਪ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਇਕ ਘੋੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।।੫੫।।

ਚਰਾਮੇ ਕੁਨਦ ਕਾਰਹਾ ਬੇਖ਼ੁਦੀ।।
ਕਿ ਰਾਹਾ ਅਜ਼ੋ ਮਨ ਸੁਰਾਹਾ ਤੁਈਂ।।੫੬।।

ਚਰਾਮੇ = ਕਿਉਂ। ਕੁਨਦ = ਕੀਤਾ। ਕਾਰਹਾ = ਕੰਮ। ਬੇਖ਼ੁਦੀ = ਬੇਸੁਰਤੀ।

ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਬੇਸੁਰਤੀ ਅਰਥਾਤ ਬੇਸਮਝੀ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ? 'ਰਾਹੂ' ਨਾਮ ਦਾ ਘੋੜਾ ਤਾਂ ਉਹ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਲੈ ਗਿਆ, ਪਰ 'ਸਰਾਹੋ' ਘੋੜਾ ਤੁਸੀ ਆਪ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।।੫੬।।

ਬ ਬੁਰਦਸ਼ ਅਜ਼ੋ ਅਸਪ ਹਰ ਦੋ ਅਜ਼ੀਮ।।

ਵਜ਼ਾਂ ਰਾ ਬਿ ਬਖ਼ਸ਼ੀਦ ਹੁਕਮੇਂ ਰਹੀਮ॥੫੭॥

ਬੁਰਦਸ਼ = ਲੈ ਗਈ। ਅਜ਼ੋ = ਉਸ। ਵਜ਼ਾਂ ਰਾ = ਉਸਨੂੰ।

ਉਹ ਲੜਕੀ ਦੋਵੇਂ ਵੱਡੇ ਘੋੜੇ ਲੈ ਗਈ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਹ ਘੋੜੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੇ॥੫੭॥

ਕਿ ਓਰਾ ਦਰਾਵੁਰਦ ਖ਼ਾਨਹ ਨਿਕਾਹ॥
ਕਿ.ਕਉਲੇ ਕੁਨਦ ਮੁਸਤਕੀਮ ਹੁਕਮ ਸ਼ਾਹ॥੫੮॥

ਓਰਾ = ਉਸ ਨੂੰ। ਦਰਾਵੁਰਦ = ਲੈ ਗਿਆ। ਖਾਨਹ = ਘਰ। ਨਿਕਾਹ = ਵਿਆਹ। ਕਉਲੇ = ਬਚਨ। ਮੁਸਤਕੀਮ = ਪੱਕਾ। ਸ਼ਾਹ = ਰੱਬ।

ਉਸ ਲੜਕੀ ਦਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਉਸਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਅਰਥਾਤ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ॥੫੮॥

ਇਸ ਹਿਕਾਯਤ ਰਾਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੇਖ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ! ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕਿੱਡੇ ਹੌਸਲੇ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਦੋਵੇਂ ਘੋੜੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਤੇ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾਂ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਔਕੜਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਕੇ ਅੰਤ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਹ ਕੰਮ ਉਸ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਫਲ ਹੋਣ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪਰਜਾ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਸਾਜਿਆ ਖਾਲਸਾ ਤੇਰੇ ਜ਼ੁਲਮਾ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਜਦੋਂ ਜਹਿਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਤੇ ਤੇਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਮਿਲ ਕੇ ਵੀ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਇਹ ਜ਼ੁਲਮੀ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾ ਹਥੋਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਓਟ ਹੈ। ਤੂੰ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਖਾਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੁਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਤੈਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਭੋਗਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਹਿਕਾਯਤ ਰਾਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੇਵ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕ਼ੀਯਾ ਸਾਗ਼ਰੇ ਕੋਕਨਾਰ॥
ਦਰੋ ਵਕਤ ਜੰਗਸ਼ ਬਿਯਾਮਦ ਬ ਕਾਰ॥੫੯॥

ਬਿਦਿਹ = ਦਿਓ। ਸਾਕੀਯਾ = ਸਤਿਗੁਰੋ। ਸਾਗਰੇ = ਪਿਆਲਾ। ਕੋਕਨਾਰ = ਪੋਸਤ ਡੋਡੇ। ਵਕਤ ਜੰਗਸ਼ = ਜੰਗ ਵੇਲੇ। ਬਿਯਾਮਦ = ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਕਾਰ = ਕੰਮ।

ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ! ਮੈਨੂੰ ਭਗਤੀ ਰੂਪੀ ਪੋਸਤ ਦੇ ਡੋਡਿਆ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼ੋ, ਜੋ ਕਾਮ ਕਰੋਧ

ਆਦਿ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ॥੫੯॥

ਕਿ ਖ਼ੂਬਸਤ ਦਰ ਵਕਤ ਖ਼ਸਮ ਅਫ਼ਕਨੀ॥
ਕਿ ਯਕ ਕੁਰਤਯਸ ਫ਼ੀਲ ਰਾ ਪੈ ਕੁਨੀ॥੬੦॥੧੧॥

ਖ਼ੂਬਸਤ = ਚੰਗਾ ਹੈ। ਖਸਮ ਅਫ਼ਕਨੀ = ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣਾ। ਯਕ ਕੁਰਤਯਸ = ਇਕ ਘੁਟ। ਕੁਨੀ = ਪਛਾੜਨਾ।

ਇਸ ਪਿਆਲੇ ਦਾ ਪੀਣਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਵੇਲੇ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਘੁਟ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ॥੩੦॥੧੧॥

ਭਾਵ - ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਾਲਾ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼ੋ, ਤਾਂਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਸੱਚੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਸਕਾਂ।

ਹਿਕਾਯਤ ਗਿਆਰਵੀਂ ਸਮਾਪਤ॥

✡ ✡ ✡ ✡ ✡ ✡

ਹਿਕਾਯਤ ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ

ਰਜ਼ਾ ਬਖ਼ਸ਼ ਬਖਸ਼ਿੰਦਹਏ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ॥
ਰਿਹਾਈ ਦਿਹੋ ਪਾਕ ਪਰਵਰਦਗਾਰ॥੧॥

ਰਜ਼ਾ ਬਖ਼ਸ਼ = ਆਨੰਦ ਦਾਤਾ। ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ = ਅਣਗਿਣਤ। ਰਿਹਾਈ = ਛੁਟਕਾਰਾ। ਪਾਕ = ਪਵਿੱਤਰ।

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਨੰਦ ਦਾਤਾ ਹੈ ਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੧॥

ਰਹੀਮੋ ਕਰੀਮੋ ਮਕੀਨੋ ਮਕਾਂ॥
ਅਜ਼ੀਮੋ ਫ਼ਹੀਮੋ ਜ਼ਮੀਨੋ ਜ਼ਮਾਂ॥੨॥

ਰਹੀਮੋ = ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਕਰੀਮੋ = ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ। ਮਕੀਨੋ = ਮਕਾਨਾਂ ਵਾਲਾ। ਮਕਾਂ = ਮਕਾਨ ਵਿਚ। ਅਜ਼ੀਮੋ = ਵੱਡਾ। ਫ਼ਹੀਮੋ = ਜਾਣਨਹਾਰ। ਜ਼ਮਾਂ = ਅਕਾਸ਼।

****

ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ। ਉਹ ਮਕਾਨਾਂ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ ਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਸਭ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ॥੨॥

ਸ਼ੁਨੀਦਮ ਸੁਖਨ ਕੋਹ ਕੈਬਰ ਅਜ਼ੀਮ॥
ਕਿ ਅਫ਼ਗਾਂ ਯਕੇ ਬੂਦ ਓ ਜਾ ਰਹੀਮ॥੩॥

ਸ਼ੁਨੀਦਮ = ਸੁਣੀ ਹੈ। ਸੁਖ਼ਨ = ਵਾਰਤਾ। ਕੋਹ = ਪਹਾੜ। ਕੈਬਰ = ਖੈਬਰ। ਅਫ਼ਗਾਂ = ਪਠਾਣ। ਯਕੇ ਬੂਦ = ਇਕ ਸੀ। ਓ ਜਾ = ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ।

ਅਸੀ ਖੈਬਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪਹਾੜ ਦੀ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਥਾਂ ਰਹੀਮ ਨਾਮੀ ਇਕ ਪਠਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ॥੩॥

ਯਕੇ ਬਾਨੂਏ ਬੂਦ ਓ ਹਮ ਚੁ ਮਾਹ॥
ਕੁਨਦ ਦੀਦਨ ਸ਼ਰਿਸ਼ਤ ਗ਼ਰਦਨ ਜ਼ਿ ਸ਼ਾਹ॥੪॥

ਯਕ = ਇਕ। ਬਾਨੂਏ = ਇਸਤਰੀ। ਬੂਦ = ਸੀ। ਹਮ ਚੋ = ਵਾਂਗੂੰ। ਮਾਹ = ਚੰਦਰਮਾਂ। ਦੀਦਨ = ਵੇਖਣ। ਸ਼ਰਿਸ਼ਤ = ਨੀਵੀਆਂ। ਗਰਦਨ = ਧੌਣ।

ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਰਗੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀਆਂ ਧੌਣਾਂ ਵੀ ਨੀਵੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ॥੪॥

ਭਾਵ - ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਰਮ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀ ਹੈ।

ਦੁ ਅਬਰੂ ਚੁ ਅਬਰੇ ਬਹਾਰਾਂ ਕੁਨਦ॥
ਬ ਮਿਯਗਾਂ ਚੁ ਅਜ਼ ਤੀਰ ਬਾਰਾਂ ਕੁਨਦ॥੫॥

ਅਬਰੂ = ਭਵਾ। ਅਬਰੇ = ਬੱਦਲ। ਬਹਾਰਾਂ = ਬਰਸਾਤ। ਮਿਯਗਾਂ = ਪਲਕਾਂ। ਬਾਰਾਂ = ਵਰਖਾ।

ਉਸ ਦੇ ਦੋਵੇ ਭਰਵੱਟੇ ਬਰਸਾਤੀ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਕਮਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਪਲਕਾਂ ਵਿਚੋ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ॥੫॥

ਭਾਵ - ਉਸ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਤੀਰ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਰੁਖ਼ੇ ਚੂੰ ਖ਼ਲਾਸੀ ਦਿਹਦ ਮਾਹ ਰਾਂ॥
ਬਹਾਰੇ ਗੁਲਿਸਤਾਂ ਦਿਹਦ ਸ਼ਾਹ ਰਾਂ॥੬॥

ਰੁਖ਼ੇ = ਮੂੰਹ। ਖ਼ਲਾਸੀ = ਛੁਟਕਾਰਾ। ਮਾਹ = ਚੰਦਰਮਾਂ। ਰਾਂ = ਨੂੰ। ਬਹਾਰੇ = ਬਸੰਤ ਰੁਤ।

ਗੁਲਿਸਤਾਂ = ਬਗੀਚੀ। ਸ਼ਾਹ = ਬਾਦਸ਼ਾਹ।

ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਖੜਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਖਲਾਸੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਖੜਾ ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਨੂੰ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਵਾਂਗੂੰ ਖਿੜਾ ਦੇਂਦਾ ਸੀ॥੬॥

ਭਾਵ - ਉਸ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਖਿੜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਬ ਅਬਰੂ ਕਮਾਨੇ ਸ਼ੁਦਾ ਨਾਜ਼ਨੀਂ॥
ਬ ਚਸ਼ਮਸ਼ ਜ਼ਨਦ ਕੈਬਰੇ ਕਹਰਗੀਂ॥੭॥

ਅਬਰੂ = ਭਰਵੱਟੇ। ਨਾਜ਼ਨੀ = ਇਸਤਰੀ। ਜ਼ਨਦ = ਮਾਰਦੇ। ਕੈਬਰੇ = ਤੀਰ। ਕਹਰਗੀਂ। ਕਹਿਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।

ਉਸ ਕੋਮਲ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਭਰਵੱਟੇ ਕਮਾਨ ਵਾਂਗੂੰ ਸਨ ਤੇ ਉਸਦੇ ਨੇਤਰ ਕਹਿਰ ਭਰੇ ਤੀਰ ਮਾਰਦੇ ਸਨ॥੭॥

ਬ ਮਸਤੀ ਦਿਹਦ ਹਮ ਚੁਨੀ ਰੁਇ ਮਸਤ॥
ਗੁਲਿਸਤਾਂ ਕੁਨਦ ਬੂਮ ਸ਼ੋਰੀਦ ਦਸਤ॥੮॥

ਰੁਇ = ਚਿਹਰਾ। ਬੂਮ = ਧਰਤੀ। ਸ਼ੋਰੀਦ = ਕੱਲਰ। ਦਸਤ = ਉਜਾੜ।

ਉਸਦਾ ਮਸਤ ਚਿਹਰਾ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਸਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਤੱਕਣੀ ਵੀਰਾਨ ਜੰਗਲ ਤੇ ਕੱਲਰੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਫੁਲਵਾੜੀ ਵਾਂਗੂੰ ਖਿੜਾ ਦਿੰਦੀ ਸੀ, ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਮਨ ਮਸਤੀ ਤੇ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ॥੮॥

ਖ਼ੁਸ਼ੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਜਮਾਲੋ ਕਮਾਲੋ ਹੁਸਨ॥
ਬ ਸੂਰਤ ਜਵਾਨਸਤ ਫ਼ਿਕਰੇ ਕੁਹਨ॥੯॥

ਖ਼ੁਸ਼ੇ ਖ਼ੁਸ਼ = ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ। ਜਮਾਲੋ = ਚਿਹਰਾ। ਕਮਾਲੋ = ਪੂਰਨ। ਫ਼ਿਕਰੇ = ਵਿਚਾਰ। ਕੁਹਨ = ਪੁਰਾਣੀ।

ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਸੀ। ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਉਹ ਜਵਾਨ ਸੀ, ਪਰ ਸਮਝ ਵਿਚਾਰ ਵਲੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਸੀ॥੯॥

ਯਕੇ ਹਸਨ ਖ਼ਾਂ ਬੂਦ ਓ ਜਾ ਫ਼ਗਾਂ॥
ਬ-ਦਾਨਿਸ਼ ਹਮੀ ਬੂਦ ਅਕਲਸ਼ ਜਵਾਂ॥੧੦॥

ਜਾ = ਜਗ੍ਹਾ। ਫ਼ਗਾਂ = ਪਠਾਣ। ਦਾਨਿਸ਼ = ਦਨਾਈ, ਬੁਧੀ। ਜਵਾਂ = ਜਵਾਨ।

ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਇਕ 'ਹਸਨ ਖਾਂ' ਨਾਂ ਦਾ ਪਠਾਣ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਅਕਲ ਬੜੀ ਜਵਾਨ ਸੀ ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਬੜਾ ਬੁਧੀਵਾਨ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਸੀ॥੧੦॥

ਕੁਨਦ ਦੋਸਤੀ ਬਾ-ਹਮਹ-ਯਕ ਦਿਗਰ॥
ਕਿ ਲੈਲੀ ਵ ਮਜਨੂੰ ਖ਼ਿਜ਼ਲ ਗਸ਼ਤ ਸਰ॥੧੧॥

ਕੁਨਦ = ਕਰਦੇ। ਬਾ ਹਮਹ = ਆਪੋ ਵਿਚ। ਖ਼ਿਜ਼ਲ = ਸ਼ਰਮਸਾਰ। ਗਸ਼ਤ = ਨਿਵਾ ਲੈਂਦੇ।

ਇਹ ਦੋਵੇ ਆਪੋ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਵੇਖ ਕੇ ਲੈਲੀ ਅਤੇ ਮਜਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵਧੇਰੇ ਹੈ॥੧੧॥

ਚੁ ਬਾ ਯਕ ਦਿਗਰ ਹਮ ਚੁਨੀਂ ਗਸ਼ਤ ਮਸਤ॥
ਚੁ ਪਾ ਅਜ਼ ਰਕਾਬੋ ਇਨਾਂ ਰਫ਼ਤ ਦਸਤ॥੧੨॥

ਚੁ = ਜਦੋਂ। ਬਾ = ਨਾਲ। ਹਮ ਚੁਨੀ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ। ਗਸ਼ਤ = ਹੋ ਗਿਆ। ਇਨਾਂ = ਰਾਸ। ਰਫ਼ਤ = ਨਿਕਲ ਗਈ।

ਉਹ ਦੋਵੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਏਨੇ ਮਸਤਾਨੇ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਕਾਬਾਂ ਤੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਗਾਮਾਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆ ਭਾਵ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਬੇਕਾਬੂ ਹੋ ਗਏ॥੧੨॥

ਤਲਬ ਕਰਦ ਓ ਖਾਨਏ ਖਿਲਵਤੇ॥
ਮਿਯਾਂ ਆਮਦਸ਼ ਜੋ ਬਦਨ ਸ਼ਹਵਤੇ॥੧੩॥

ਤਲਬ ਕਰਦ = ਬੁਲਾਇਆ। ਖ਼ਨਾਏ = ਘਰ ਵਿਚ। ਖਿਲਵਤੇ = ਇਕੱਲੇ। ਮਿਯਾਂ = ਵਿਚ। ਆਮਦਸ਼ = ਆ ਗਿਆ। ਬਦਨ = ਸਰੀਰ। ਸ਼ਹਵਤੇ = ਕਾਮ ਦਾ ਵੇਗ।

ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕੱਲਿਆਂ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਾਮ ਦਾ ਵੇਗ ਜਾਗਿਆ॥੧੩॥

ਹਮੀ ਜੁਫ਼ਤ ਖੁਰਦੰਦ ਦੁ ਸੇ ਚਾਰ ਮਾਹ॥
ਖ਼ਬਰ ਕਰਦ ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਨੇ ਨਿਜ਼ਦ ਸ਼ਾਹ॥੧੪॥

ਹਮੀ = ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਜੁਫਤ = ਜੁੜ ਕੇ। ਨਿਜ਼ਦ ਸ਼ਾਹ = ਰਹੀਮ ਪਾਸ।

ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਿਆ ਬੀਤ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਰਹੀਮ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ॥੧੪॥

ਬ ਹੈਰਤ ਦਰਾਂਮਦ ਫ਼ਗਾਨੇ ਰਹੀਮ॥
ਕਸ਼ੀਦਨ ਯਕੇ ਤੇ਼ਗ ਗਰੱਰਾਂ ਅਜ਼ੀਮ॥੧੫॥

ਹੈਰਤ = ਹੈਰਾਨੀ। ਕਸ਼ੀਦਨ = ਖਿੱਚ ਲਈ। ਗਰੱਰਾਂ = ਗੱਜਿਆ।

ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਰਹੀਮ ਖਾਂ ਪਠਾਣ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਇਕ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਖਿਚਿਆ ਤੇ ਬੜੇ ਕਰੋਧ ਨਾਲ ਗਰਜਿਆ॥੧੫॥

ਚੁ ਖ਼ਬਰਸ਼ ਰਸੀਦੋ ਕਿ ਆਮਦ ਸ਼ੌਹਰ॥
ਹੁਮਾਂ ਯਾਰ ਖ਼ੁਦ ਰਾ ਬਿਜ਼ਦ ਤੇ਼ਗ ਸਰ॥੧੬॥

ਖ਼ਬਰਸ਼ ਰਸੀਦੋ = ਖਬਰ ਮਿਲੀ। ਆਮਦ ਸ਼ੌਹਰ = ਪਤੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਮਾਂ = ਉਸ। ਬਿਜ਼ਦ = ਮਾਰੀ।

ਜਦੋਂ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ॥੧੬॥

ਹਮਹਿ ਗੋਸ਼ਤੇ ਦੇ਼ਗ ਅੰਦਰ ਨਿਹਾਦ॥
ਮਸਾਲਯ ਬਿਅੰਦਾਖਤ ਆਤਸ਼ ਬਿਦਾਦ॥੧੭॥

ਗੋਸ਼ਤੇ = ਮਾਸ। ਨਿਹਾਦ = ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਿਅੰਦਾਖਤ = ਪਾ ਦਿੱਤੇ। ਆਤਿਸ਼ = ਅੱਗ। ਬਿਦਾਦ = ਬਾਲ ਦਿੱਤੀ।

ਉਸ ਨੇ ਯਾਰ ਦੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਦੇਗ ਅੰਦਰ ਪਾ ਕੇ ਉਪਰੋ ਮਸਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਅੱਗ ਬਾਲ ਦਿੱਤੀ॥੫੭॥

ਸ਼ੌਹਰ ਰਾ ਖੁਰਾਨੀਦ ਬਾਕੀ ਬਿਮਾਂਦ॥
ਹਮਹ ਨੌਕਰਾਂ ਰਾ ਜ਼ਿਆਫ਼ਤ ਕੁਨਾਦ॥੧੮॥

ਸ਼ੌਹਰ = ਖਾਵੰਦ। ਖੁਰਾਨੀਦ = ਖੁਆਇਆ। ਬਿਮਾਂਦ = ਬਚ ਰਿਹਾ। ਜ਼ਿਆਰਤ = ਪ੍ਰੀਤੀ ਭੋਜਨ। ਕੁਨਾਦ = ਕੀਤਾ।

ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਮਾਸ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਾਵੰਦ ਨੂੰ ਖੁਆਇਆ। ਬਾਕੀ ਬਚਿਆਂ ਮਾਸ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁਆ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਭੋਜਨ ਕੀਤਾ॥੧੮॥

ਚੁ ਖੁਸ਼ ਗਸ਼ਤ ਸ਼ੌਹਰ ਨ ਦੀਦਸ਼ ਚੁ ਨਰ॥
ਬਕੁਸ਼ਤਾਂ ਕਸੇ ਰਾ ਕਿ ਦਾਦਸ਼ ਖਬਰ॥੧੯॥

****

ਚੁ = ਜਦੋਂ। ਖੁਸ਼ ਗਸਤ = ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਨ ਦੀਦਸ਼ = ਨਾ ਵੇਖਿਆ। ਕੁਸ਼ਤ = ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਂ = ਉਸ ਨੇ। ਦਾਦ = ਦਿੱਤੀ।

ਜਦੋਂ ਉਸ ਪਠਾਣ ਨੇ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਨਾ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਖਬਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ॥੧੯॥

ਇਸ ਹਿਕਾਯਤ ਰਾਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦੇ ਹਨ:-

ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਵੇਖ, ਰਹੀਮ ਖਾਂ ਪਠਾਣ ਦੀ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ਮਾਣਦੀ ਰਹੀ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਖਾਵੰਦ ਨੂੰ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸਦਾ ਮਾਸ ਰਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਤੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁਆਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਘਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਓਪਰੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਨਾ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਖੋਜ ਪੜਤਾਲ ਦੇ ਖਬਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆ ਦਬੋਚਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਸੱਚ ਲੱਭਣ ਦਾ ਕੋਈ ਯਤਨ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਧੇਰ ਗਰਦੀ ਤੇਰੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਮਚੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬੇਇਨਸਾਫੀਆਂ ਕਰਕੇ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਪਾਪ ਰੂਪ ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਰਾਜ ਦੀ ਬੇੜੀ ਹੁਣ ਭਰ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਡੁੱਬਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੀ ਸੰਭਲ ਜਾਹ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਆ ਜਾਹ। ਇਸੇ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰ੍ਹਵੀ ਹਿਕਾਯਤ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੇਵ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਬਿਦਿਹ ਸਾਕੀਯਾ ਸਾਗਰੇ ਸਬਜ਼ ਗੂੰ॥
ਕਿ ਮਾਰਾ ਬਕਾਰਸਤ ਜੰਗ ਅੰਦਰੂੰ॥੨੦॥

ਸਾਗਰੇ = ਪਿਆਲਾ। ਸਬਜ਼ ਗੂੰ = ਹਰਾ ਰੰਗ। ਬਕਾਰਸਤ = ਲੋੜੀਂਦਾ।

ਹੇ ਮੇਰੇ ਗੁਰਦੇਵ! ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ, ਜੋ ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ॥੨੦॥

ਲਬਾ ਲਬ ਬਿਕੁਨ ਦਮ ਬਦੱਮ ਨੋਸ਼ ਕੁਨ॥
ਗ਼ਮੇ ਹਰ ਦੁ ਆਲਮ ਫ਼ਰਾਮੋਸ਼ ਕੁਨ॥੨੧॥੧੨॥

ਲਬਾ ਲਬ = ਨਕੋ ਨਕ। ਬਿਕੁਨ = ਦਿਓ। ਨੋਸ਼ ਕੁਨ = ਪੀਵਾਂ। ਫ਼ਰਾਮੋਸ਼ ਕੁਨ = ਭੁਲਾ ਦਿਆਂ।

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦਾ ਨਕੋ ਨਕ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪਿਆਲਾ ਬਖਸ਼ੋ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪੀਂਦਾ ਰਹਾਂ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗ਼ਮਾਂ ਫ਼ਿਕਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿਆਂ॥੨੧॥੧੨॥

ਹਿਕਾਯਤ ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਮਾਪਤ॥

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਟੀਕ ਸਮਾਪਤ

✡ ✡ ✡ ✡ ✡ ✡ ✡